ΕΣΤΙΑ

ΤΟΜΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ

1878

[ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ — ΙΟΥΝΙΟΣ]

FOREIGN
BODL: LIBR
PERIODICALS

ΤΙΜΑΤΑΙ ΦΡ. 6. — ΔΕΔΕΜ. ΦΡ. 8.

ΑΘΗΝΗΣΙ

Γραφεῖον τῆς Ἑστίας: Ὁδὸς Σταδίου, 6

1878

Digitized by Google

Digitized by Google

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ἀνατροφή, ἐκπαίδευσις.

Βιβλία (τί ὠφελοῦσι τὰ) καὶ αἱ μελέται; 415. Βιβλιοθῆκαι ἐν Ἀμερικῇ 144. Γυναῖκες φοιτῶσαι ἐν τοῖς πανεπιστημίοις τῆς Ἐλβετίας 253. Ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον (συγκινητικαὶ δωρεαὶ πρὸς τὸ) 190. Σφαίρας (χάρτης τῆς γηΐνου) 206. Σχολεῖα (δαπάνη διὰ τὰ) ἐν Ἀμερικῇ 400.

Ἀρχαιολογικά.

Ἀρχαιολογικαὶ ἐργασίαι ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὸ 1877, 246. Μυκήναις καὶ Σπάτα τάφων (περὶ τῆς ἐποχῆς καὶ τῆς καταγωγῆς τῶν ἐν) 322. Ὀλύμπιον 387. Πύργου (περὶ τοῦ ἐπὶ τῶν Προπυλαίων ἐν τῇ Ἀκροπόλει Ἀθηνῶν καταδαφισθέντος) 175.

Βιογραφίαι.

Βερνάρδος (Κλαύδιος) 219. Δυπουϋτρὲν 94. Ζωσιμάδαι (οἱ) 353. Ἰουλιανὸς ὁ Παραβάτης 56, 67. Κολόμβος (Χριστοφόρος) 277, 289, 305. Κρυλὼβ (Ἰβὰν Ἀνδρέγεβιτς) 350. Μακώλαιυ 133. Ναύαρχοι (οἱ τρεῖς) τῆς ἐν Πύλῳ ναυμαχίας 1. Σκιάδος [Gartenlaube] (ὁ διευθυντὴς τῆς) 366.

Γεωργικά, βιομηχανικά, ἐμπορικά, δημόσια ἔργα.

Ἁμαξοστοιχιῶν (ἐφεύρεσις σκοποῦσα τὴν πρόληψιν συγκρούσεως τῶν) 400. Ἀσβέστου (περὶ τῆς) ἢ τιτάνου 346, 363, 379. Ἀτμομηχανῆς (ἀξία) μεγάλου πολεμικοῦ πλοίου 400. Ἀτμοῦ (θέρμανσις δι') οἰκιῶν, θεάτρων καὶ ἐργοστασίων 304. Γαιοκτήμων (ὁ ἄγγλος) 33. 49. Γέφυρα (μεγάλη) ἐν Σκωτίᾳ 144. Γουταπέρκας (ἔδαφος οἰκιῶν ἐκ) 400. Ζώων (καταστροφὴ) ἐπιβλαβῶν ἐν Ἰνδίαις 270, (σφαγὴ) ἐν κρεωπωλείοις, διὰ δυναμίτιδος 399. Θερμάνσεως (πειράματα) ὁλοκλήρου πόλεως δι' ἀτμοῦ 304. Ἱπποποτάμου (περὶ τοῦ κρέατος τοῦ) 400. Μουσεῖον ταχυδρομικὸν ἐν Βερολίνῳ 206. Νοσοκομεῖα (τὰ) τοῦ Λονδίνου 32. Οἰκοδομημάτων (περὶ) πρὸς διατήρησιν τῆς καθαριότητος παρὰ ταῖς πλατείαις καὶ τοῖς δημοσίοις τόποις τῶν μεγάλων πόλεων 266. Ὀρνίθων (περὶ τῶν) ἐν Γαλλίᾳ 399. Πιθήκους (πῶς συλλαμβάνουσιν οἱ Ἰνδοὶ τοὺς) 80. Πνευματωδῶν ποτῶν (κατανάλωσις) ἐν Λονδίνῳ 400. Πτηνὰ (χάρις διὰ τὰ μικρὰ) 234. Ῥάβδοι (αἱ σιδηραῖ) τῶν σιδηροδρόμων 383. Σιδηροδρόμου (σχέδιον) πρὸς τὸ κέντρον τῆς Ἀφρικῆς 304. Σιδήρου (περὶ) 410. Σύριγξ μεταξὺ Ἰσπανίας καὶ Ἀφρικῆς 127. Τίγρεων (καταστροφὴ) ἐν Ἰνδίαις 235. Τυπογραφικὰ στοιχεῖα ἐκ στομωμένης ὑάλου 15. Ὑπόγειος σύριγξ μεταξὺ Ἰσπανίας καὶ Ἀφρικῆς 127. Φάκελλοι ἐπιστολῶν ἀσφαλιστικοὶ 48. Φετσάρας (ἀποξήρανσις τῆς λίμνης) ἐν Ἀλγερίᾳ 127.

Γεωγραφία καὶ περιηγήσεις.

Ἀεροστάτου (τὸ ταξείδιον τοῦ) «Αὐρηλίας» 107. Ἀνακάλυψις πόλεως ἐν τῇ λίμνῃ τῆς Γενεύης 126. Βιέννῃ (ἡ κυριακὴ ἐν) 194. Κανάκαι (οἱ) 208. Λίβιγκστων (παρὰ τῷ) 405. Ξενοδοχεῖα ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ 208. Παλάτιον (τὸ) τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας 284. Στάνλεϋ (ἐκδρομὴ) ἐν Ἀφρικῇ 189. Φιδίαι (αἱ νῆσοι) 80.

Ἐπιστημονικά.

Ἀναστήματος (περὶ τοῦ) τῶν ἀνθρώπων 239. Ἐπίδρασις τῶν τόπων ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων 80. Ἐρυθροτύφλων (περὶ) 12. Ζώων (ἡ νόησις τῶν) 264. Θερμοκρασίας τῆς θαλάσσης (καταμέτρησις) κατὰ τὸ Πράσινον ἀκρωτήριον 208. Ἰνδάλματα καὶ ὀπτασίαι 122, 137. Καλώδιον (τὸ ὑπερωκεάνιον) 75. Λέξις (νέα ἐπιστημονικὴ) 416. Μαγειρικῆς (ἱστορία τῆς ἀναπτύξεως τῆς) 145, 164. Ὀστρείδια (τὰ) 223. Σελήνη (παγετώδης) 238. Τηλεφώνου (περὶ τοῦ) 181, 202, 216. Ὑγρὸν ἢ ἑλληνικὸν πῦρ 12. Φάλαινα (ζῶσα) εἰς δεξαμενὴν 207. Φεβρουαρίου (ἡ 28 καὶ 29) 88.

Ἤθη καὶ ἔθιμα.

Ἀμερικῇ (ὑποθέσεις ἐν) 298. Βαλμᾶ (δημώδης περὶ) θρύλλος 142. Γυναῖκες (αἱ) ἐν Τουρκίᾳ 312. Δακτύλιοι (οἱ) 317. Ἔθιμον (ἀρχαῖον) ἐν τῷ Ἀγγλικῷ κοινοβουλίῳ 32. Ἱματισμὸς ἀφρικανῆς βασιλίσσης 268. Καλάνδαι (αἱ) 13, (αἱ) ἀποκρέω καὶ τὰ Κούλουμα παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς 273. Κέϊφ, far niente 203. Κεμπάπιον (τὸ) 255. Μόσχᾳ (ἡ μεγάλη ἑβδομὰς ἐν) 251. Φωτὸς (περὶ τοῦ ἀναπτομένου κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Ἀναστάσεως) 255.

Καλλιτεχνία.

Θεατρικῆς σκηνῆς (περὶ τῆς) τῶν Βυζαντινῶν 177. Ῥυθμοὶ (οἱ τρεῖς κύριοι τῆς ἀρχαίας τέχνης) 39.

Κοινωνικά, πολιτειακά, στατιστική.

Ἀποβιώσεις (ἡμερήσιοι) καὶ γεννήσεις 176. Ἀποβιώσεων (ἀριθμὸς) ἀπὸ καταβολῆς κόσμου 255. Ἀριθμοὶ 383. Γάμων (ἀναλογία) ἐν Εὐρώπῃ 15, 400. Δημόσιον χρέος τῶν Ἡνωμένων πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς 207. Ἐκδρομὴ πρὸς ἀνεύρεσιν ἀπολεσθέντων θησαυρῶν 207. Ἐπιστολαὶ διαβιβασθεῖσαι διὰ τῶν ἀγγλικῶν ταχυδρομείων ἐν ἔτει 1876, 95. Ἐπιστολῶν (ἀναλογία) ἐφ' ἑκάστου κατοίκου ἐν Εὐρώπῃ 336. Ζακχάρεως (κατανάλωσις) ἐν Εὐρώπῃ 239. Θέατρα ἐν Εὐρώπῃ 15. Ἱκανοποιήσεως (περὶ) 361. Ἰταλία (ἡ) καὶ τὸ Πεδεμόντιον 96. Λαυριακῆς μετοχῆς ἀπομνημονεύματα 369. Λονδίνου (πληθυσμὸς) 204. Μορμόνων (θάνατος τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν) 207. Ναυτικὸν (ἐμπορικὸν) τῆς Ἰταλίας 206. Ναυτικοῦ (προϋπολογισμὸς) διαφόρων κρατῶν 208. Πάπαι 144. Παρισίων (πληθυσμὸς) 204. Πείνης (περὶ τῆς) ἐν Ἰνδίαις 64. Πολιτισμένος κόσμος (τί ἐξοδεύει ὁ) εἰς πυρίτιδα διὰ χαιρετισμούς, τιμὰς βασιλικὰς καὶ ἀνταλλαγὰς φιλοφρόνων πατάγων καὶ κρότων 180. Προλήψεων (περὶ δημοτικῶν) 211, 229. Πτωχεία καὶ πλοῦτος, λιτότης καὶ πολυτέλεια 129. Ῥουσσὼ (ἑκατονταετηρὶς τοῦ Ἰωάννου Ἰακώβου) 384. Σημαίας (περὶ τῆς ἑλληνικῆς) 402. Σιδηροδρομικὰ δυστυχήματα 207. Τάξεως (περὶ τῆς πεφωτισμένης) τοῦ ἔθνους 161. Ταχυδρομικὰ μουσεῖα ἐν Βερολίνῳ 206. Τυφλοὶ ἐν Φιλανδίᾳ 127. Τυφλῶν (ἐκπαίδευσις τῶν) 287. Ὑπάλληλος (ὁ δημόσιος) 332. Ὑπηρετῶν (διαγωνισμὸς) 208. Χαρτοποιεῖα ἐν Γαλλίᾳ 222.

Πανομοιότυπα γραφῆς.

Ἀλῆ πασσᾶ 241. Ἀνδρούτσου (Ὀδυσσέως) 81. Ἀρχιεπισκόπου Π. Πατρῶν Γερμανοῦ 1. Βηλαρᾶ (Ἰωάννου) 337. Γεωργίου (βασιλέως) 257. Γκίλφορδ (κόμητος) 369. Ζαΐμη (Ἀνδρέου) 193. Ζωσιμᾶ (Νικολάου) 333. Ἰουσοὺφ ἀράπη 241. Καΐρου (Θεοφίλου) 225. Καραϊσκάκη (Γεωργίου) 17. Κοραῆ (Ἀδαμαντίου) 49. Κουντουριώτου (Γεωργίου) 113. Κωλέττου (Ἰωάννου) 65. Λόντου (Ἀνδρέου) 209. Μαυροκορδάτου (Ἀλεξάνδρου) 385. Μιαούλη (Ἀνδρέου) 145. Μουκτὰρ πασσᾶ 241. Μπότσαρη (Μάρκου) 289. Οἰκονόμου (Μάνθου) 97. Ὄλγας (βασιλίσσης) 257. Πανουριᾶ 401. Παπαφλέσσα (Ἀρχιμανδρίτου Δικαίου) 305. Πετρόμπεη (Μαυρομιχάλη) 33. Ῥίζου (Ἰακώβου) 177. Τρι-

Digitized by Google

κούπη (Σπυρίδωνος) 123. Φαρμακίδου (Θεοκλήτου) 161. Χρηστοπούλου (Ἀθανασίου) 321.

Πρακτικαὶ γνώσεις.

Ζῶα ἐκλαμβανόμενα ὡς βλαβερὰ 256. Θερμομέτρου (περὶ τῆς τροπῆς βαθμῶν τοῦ) κατὰ Κέλσιον εἰς βαθμοὺς κατὰ Ῥεωμύρον 240. Κωδωνοκρουσίας (περὶ τοῦ κινδύνου τῆς) ἐν ὥρα καταιγίδος 384. Πετρελαίου (πρακτικὴ δοκιμασία τοῦ) 272. Σπόγγων (καθαρισμὸς τῶν) 48.

Ὑγιεινή.

Δημώδης ὑγιεινὴ 48. Εὐκάλυπτοι (οἱ) ὑπὸ ὑγιεινὴν ἔποψιν 127. Καπνοῦ (πείραμα περὶ τῆς βλάβης τοῦ) 128. Καύσονος (μέσα προφυλακτικὰ κατὰ τοῦ) 367. Κόμμι (τὸ) τῶν φακέλλων 16. Λουτρὸν (τὸ τουρκικὸν) 398. Ὀδονταλγίας (ἀντιφάρμακον κατὰ τῆς) 160. Ὑποδημάτων τοῦ συρμοῦ (ὀλέθρια ἀποτελέσματα ἐκ τῆς χρήσεως τῶν γυναικείων) 96. Φωτὸς (περὶ τῆς ἐπιρροῆς τοῦ) ἐπὶ τῆς ὑγείας τοῦ ἀνθρώπου 239, 256, 271, 288. Χαρτίοις (δηλητηριώδεις οὐσίαι ἐν τοῖς) τῶν τοίχων τῶν δωματίων 48.

Φιλολογία, ἠθολογία, φιλοσοφία.

Ἀλήθειαι 15, 32, 47, 63, 80, 95, 112, 127, 143, 160, 176, 192, 206, 224, 239, 253, 269, 288, 302, 320, 336, 352, 367, 383, 399, 416. Ἀδελφὸς (ὁ ἔνδοξος) 300. Ἀθεΐα (ἡ) 112. Ἀκαθίστου (ἡ τοῦ) ὕμνου ἀκολουθία 218. Ἀλῆ πασσᾶ (χαρακτηρισμὸς) 241. Ἀνδρούτσου (μία ἐπιστολὴ τοῦ Ὀδυσσέως) 81. Ἀνεξιθρησκείας (ὡραῖον παράγγελμα) 288. Ἀπομνημονεύματα ἱκανοῦ ἀνθρώπου 31. Ἀριθμὸς (ὁ) 18 καὶ ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος 191. Ἁρματωλοὶ (τρεῖς γενναῖοι) 382. Ἀρώματα (τὰ) παρὰ τοῖς Ὀθωμανοῖς 127. Βασίλισσα (ἡ) Ἑλένη ἐν Ἱερουσαλὴμ 334. Βηλαρᾶ Ἰωάννου (μία ἐπιστολὴ) 337, (χαρακτηρισμὸς) 338. Βίου (ἐν ἀνέκδοτον τοῦ) 32. Βύρων (ὁ λόρδος) ἐν Ἑλλάδι 25. Γερουσίας Πελοποννήσου (ἓν ἔγγραφον τῆς) 273. Γεῦμα πεντακοσιόφραγκον 252. Δικαιοσύνης (περὶ) 89. Δημώδη παραμύθια: Ὁ Νεσκιτζὶν Γάσπαρης 109. Ἕλληνες ἑορτάζοντες τὸ Πάσχα ἐν Παρισίοις, ἐν ἔτει 1819, 249. Ἑλληνικὰ ᾄσματα σωζόμενα ἐν τῇ κάτω Ἰταλίᾳ 224. Ἐπιτύμβιον Καλίφου Ἀβδουραχμὰν 204. Ἐργασία (ἡ) 113. Ἐχθροὶ 302. Ζαήμη Ἀνδρέου (μία ἐπιστολὴ τοῦ) 193. Ζανὲν Ἰουλίου (μία ἐπιστολὴ τοῦ) 334. Θάρρους (περὶ τοῦ) 97. Καίρου Θεοφίλου (μία ἐπιστολὴ τοῦ) 225. Καραϊσκάκη Γεωργίου (θάνατος) 262, (μία ἐπιστολὴ τοῦ) 17. Καταδίκου (ἐπιστολὴ) 63. Κεμπάπιον (τὸ) 255. Κλέπται μεγάλου ὀνόματος 301. Κόκκοι κοινοῦ νοὸς 110. Κουντουριώτου (Λουδοβῖκος) 383. Κοραῆ Ἀδαμαντίου (μία ἐπιστολὴ τοῦ) 49. Κωλέττου (χαρακτηρισμὸς τοῦ Ἰωάννου) 65. Λόντου Ἀνδρέου (χαρακτηρισμὸς) 209. Μαυροκορδάτου Ἀλεξάνδρου (χαρακτηρισμὸς) 385. Μνημονικοῦ (ἰσχὺς) 335. Μολιέρος (ὁ) 64. Μπότσαρη Μάρκου (χαρακτηρισμὸς) 302. Μυθιστορικὴ φιλολογία ἐν Γαλλίᾳ 64. Οἰκονομέω-ῶ 47. Παθημάτων (ἐκ) μαθήματα 191. Παναγίαν (ἐπίκλησις πρὸς τὴν) 250. Παράφρονος (προορατικὸν) 268. Ποτεμκίνου (ὁ διδάσκαλος τοῦ) 319. Ῥίζου Ἰωάννου (μία ἐπιστολὴ τοῦ) 177. Ῥωμηοῦ (χαρακτηρισμὸς τοῦ) 303. Σεδὰν (ἡ μάχη τοῦ) 225. Σκύλλοι (οἱ) τῆς Κωνσταντινουπόλεως 62. Σούτσου (μία ἐπιστολὴ τοῦ Ἀλεξάνδρου) 14. Σπαρτιατικὸν σύνθημα 302. Φαρμακίδου (μία ἐπιστολὴ τοῦ Θεοκλήτου) 161. Χρηστοπούλου (μία ἐπιστολὴ τοῦ Ἀθανασίου) 321. Χρόνος (αἱ δηλοποιήσεις τῆς ἀγγλικῆς ἐφημερίδος ὁ) 28. Χρόνου (ἀπώλεια) 416. Χαλημεφέντης (πῶς διηγήθη ὁ) τὴν ὑπόθεσιν τῆς Νόρμας, ἣν εἶδε παριστανομένην ἐν τῷ θεάτρῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως 366.

ΑΝΕΚΔΟΤΑ

Ἀγαλμάτων (τίς ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῶν) καὶ τῶν μεγάλων ὑποκειμένων ἑνὸς τόπου 352. Ἀρμενόπουλος (ὁ), ὁ ὀρθὸς λόγος καὶ ἡ ἐπιείκεια 143. Αὐστριακῶν ἡγεμόνων (ἀρεταὶ) 317. Ἀφοσιώσεως (παράδειγμα φιλοπάτριδος) 159. Βίκτωρος Ἐμμανουὴλ (ἀνέκδοτα) 79, 127. Βολταῖρος καὶ Λατοὺρ 271. Βούλγαρη (ἓν ἀνέκδοτον τοῦ Γεωργίου) 63. Γελοιογραφία (εὐφυὴς) 48. Δούδλεϋ (ἓν ἀνέκδοτον τοῦ λόρδου) 16. Ἐπεισόδιον (ἓν) τῆς ἐν Τροιζῆνι Ἐθνικῆς συνελεύσεως 128. Ἐργοστασιάρχου (πονηρία) 48. Θιὲρς (ἓν ἀνέκδοτον τοῦ) 16. Κάνροβερ (ἓν ἀνέκδοτον τοῦ) 400. Κλέπτης (εὐφυὴς) 16. Κόλακα μάθημα πρὸς) 384. Κονδὲ (ἓν ἀνέκδοτον τοῦ στρατάρχου) 93. Κωμικαὶ παρανοήσεις 235. Λόγιον (εὐφυὲς) Ἱσπανοῦ μεγιστᾶνος 384. Λογοπαίγνιον (ἓν) 352. Μακμαὼν (ἓν ἀνέκδοτον τῆς κυρίας) 80. Νούτσου (ἓν ἀνέκδοτον τοῦ Ἀλεξίου) 255. Ὀθωμανοὶ (τί ἐννοοῦσιν οἱ) ὕψος λόγου καὶ μεγαληγορίαν 208. Πέρδιξ (τί δύναται νὰ κοστίσῃ μία) 16. Περσικὸν ἀπόφθεγμα 160. Πουκεβὶλλ (ἓν ἀνέκδοτον τοῦ) 263. Ῥάπτης (εὐφυὴς) 16. Ῥίζου (ἓν ἀνέκδοτον τοῦ Ἰακώβου) 15. Σοφὸν κοράσιον 400. Τελέσιλλα (ἡ) 384. Τηλεγράφημα (εὐφυὲς) 48. Τομπάζη (ἓν ἀνέκδοτον τοῦ Μανουὴλ) 122. Φιλομάθεια ἀξιοσημείωτος) 320. Φρειδερίκου τοῦ μεγάλου (ἀνέκδοτα τοῦ) 205. Φωκίωνος (ἓν ἀνέκδοτον τοῦ) 95.

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

Ἄσχημος (ἡ) 102. Βιολίον (ἓν) 151, 169, 185. Δέσποινις (ἡ) Μεντσικώφ 118. Διπλῆ τραγῳδία ἐν Κόβεντ Γάρδεν 326. Εἰκοσιπέντε (τὰ) ῥούβλια τοῦ Νικήτα 82. Εἱμαρμένης παίγνια 339, 356. Κόκκινον (τὸ) παλάτιον 4. Ματαίο Φαλκόνε 392. Μοναστήριον (τὸ) τοῦ Μωβουϊσσὼν 257. Πρῶτον (τὸ) σύννεφον τοῦ συζυγικοῦ βίου 232. Τηλεγράφημα (τὸ πρῶτον) 45. Ψυχαὶ (αἱ τρεῖς) 17.

ΜΥΘΟΙ

Μῦθοι (δύο) τοῦ Νασρ-εδ-δὶν-Χότζα 336.

ΠΟΙΗΣΙΣ

Βορειᾶς (ὁ) ποῦ τ' ἀρνάκια παγόνει 15. Βυζαντινο-τουρκικὴ ἀνθολογία 47. Γιατρικὴ παρηγορία 333. Γύρτισσας (τὸ ᾆσμα τῆς) 254. Δημοτικὴ ἀνθολογία: Ξενιτεία (ἡ) 63. Διάκος, Πανουριᾶς, Δυοβουνιώτης 401. Ἐκκλησία (ἡ μικρὰ) 192. Ἑλλὰς (ἡ νέα) 192. Κοιμώμενον (ἐπίγραμμα εἰς βαρέως) 320. Κοντογιάννου (στίχοι ἐπὶ τῆς σπάθης τοῦ γέροντος) 151. Λίμνη (ἡ) 30. Μιαούλη (τῷ) 145. Παιδίον (τὸ ἀσθενὲς) 270. Σελήνην (εἰς τὴν) 192. Συνταγὴ (χωριάτικη) 271. Ὑψηλὸν (τὸ) καὶ τὸ γελοῖον 160.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΚΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ ΠΕΡΙΕΡΓΑ

Ἀμὴν (πόθεν παράγεται ἡ λέξις) 230. Βλάχων (καταγωγή, γλῶσσα καὶ ὄνομα τῶν) 159. Ἰβύκου (αἱ) γέρανοι 78. Ἰσλάμ, Μοσλεμὰν 128. Καπνικαρέα (διατί ἡ ἐκκλησία τῆς Καπνικαρέας ὀνομάζεται) 14. Κολοκοτρώνηδες (πόθεν ὠνομάσθη εἶδός τι μαχαιριδίων τοῦ λαοῦ) 63. Πόλκαν; (τίς ἐφεῦρε τὴν) 320. Ῥουσφέτιον (πόθεν παράγεται ἡ λέξις) 174.

Εἰκόνες.

Σφραγὶς τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας 273. Σκιαγράφημα τῆς σφαίρας τῆς φονευσάσης τὸν Μάρκον Μπότσαρην 289.

Digitized by Google

'Αριθ. 105 – Λεπτὰ εἴκοσι.

ΕΤΟΣ Γ'.

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Πέμπτος — Συνδρομὴ ἐτησία: 'Εν 'Ελλάδι φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20.—Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶνε ἐτήσιαι—Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: 'Οδὸς Σταδίου, 6. — 1 Ἰανουαρίου 1878

ΠΑΝΟΜΟΙΟΤΥΠΟΝ ΤΗΣ ΥΠΟΓΡΑΦΗΣ ΤΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ Π. ΠΑΤΡΩΝ ΓΕΡΜΑΝΟΥ

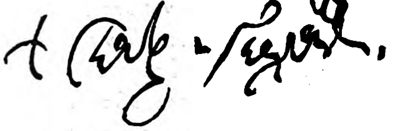

'Η ἀνωτέρω ὑπογραφὴ ἐλήφθη ἐκ τῆς αὐτογράφου ἐπιστολῆς τοῦ ἀειμνήστου ἱεράρχου, τῆς δημοσιευθείσης ἐν τῷ ἀρ. 104 τῆς «'Εστίας.» Σ. τ. Δ.

Οἱ τρεῖς ναύαρχοι

ΤΗΣ ΕΝ ΠΥΛΩι ΝΑΥΜΑΧΙΑΣ

Εἰς τὴν πανήγυριν τῆς πεντηκονταετηρίδος τῆς ἐν Πύλῳ ναυμαχίας, ἐξεδόθησαν ἐν Πετρουπόλει ῥωσσιστὶ πρὸ ὀλίγου δύο βιβλία, τὸ ἓν ἐπιγραφόμενον· *Ἔτος τῆς ἐν Ναυαρίνῳ ἐκστρατείας* ὑφ' ἑνὸς ναύτου ἀξιωματικοῦ *Ῥικατσέφ*, αὐτόπτου τοῦ μεγάλου θαλασσινοῦ ἀνδραγαθήματος τῶν Εὐρωπαϊκῶν ἡνωμένων στόλων, τὸ δὲ ἄλλο ἁπλῶς ἐπιγραφόμενον *Ναυαρῖνον*, συντεθὲν ὑπὸ τοῦ γνωστοῦ στρατιωτικοῦ συγγραφέως *Μπογδάνοβιτς*. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον εἶδός τί ἐστιν ἀπομνημονευμάτων, λίαν δὲ περίεργον, καθότι ὁ συγγράψας αὐτὸ οὐ μόνον αὐτόπτης ἦν, ἀλλὰ καὶ μέλος ἐνεργόν, καίτοι ἀσήμαντον, τῶν ἡρώων τῆς ἀξιομνημονεύτου ἐκείνης ἡμέρας, ὑπηρετῶν ὡς ἀξιωματικὸς ὑπὸ τὸν ῥῶσσον ναύαρχον Ἔϊδεν. Τὸ δὲ δεύτερον ἔκθεσίς ἐστι περιληπτικὴ τοῦ ἀξιοθαυμάστου τούτου τῆς διπλωματίας κατορθώματος, βασιζομένη ἐπὶ αὐθεντικῶν ἐγγράφων, ἰδίως δὲ ἐπὶ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ ἄγγλου ναυάρχου Κοδριγκτῶνος. 'Εκ τῶν δύω τούτων πονημάτων ἐρανιζομένη τινὰ ἡ ἐφημερὶς τῆς Πετρουπόλεως *'Ο Νέος Καιρὸς* (ἀρ. 589), οὕτω πως παριστάνει τὰ χαρακτηριστικὰ τῶν τριῶν ἀνωτέρων τοῦ μεγάλου δράματος αὐτουργῶν.

Α'. 'Ο ἀρχηγὸς τῆς ἐν τῇ Μεσογείῳ ῥωσσικῆς ναυτικῆς μοιραρχίας, κόμης *Λογγῖνος Πέτρου Ἔϊδεν*, τὸ γένος ἦν 'Ολλανδός. 'Εγεννήθη (κατὰ τὸν Μπογδάνοβιτς) ἐν Ἄγῃ τὴν 25 Αὐγούστου 1772 ἔτους. 'Ενδεκαετὴς ἔτι ὤν, περιέπλευσε τὸν 'Ωκεανὸν ὑπὸ τὸν γνωστὸν ναύαρχον *Κιγγσπέργεν*. 'Η νεότης τοῦ μέλλοντος ἥρωος ὑπῆρξεν ὀλίγον τι θυελλώδης. 'Επιστρέψας ἐκ τοῦ μακροχρονίου πλοῦ, ἀξιωματικὸς ἤδη ὤν, ὁ Ἔϊδεν εὗρεν ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ μεγάλας μεταβολάς. 'Ο τότε κρατῶν τοὺς οἴακας τῆς Κυβερνήσεως, προβλέπων τὴν ἄφευκτον εἰσβολὴν εἰς τὸ κράτος τῶν Γάλλων, ἠναγκάσθη μεθ' ὅλης τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν ἀλλοδαπήν. 'Ο κόμης Ἔϊδεν μετὰ τοῦ ναυάρχου *Batlard* μετεκόμισε κρυφίως τοὺς πρίγκιπας τοῦ 'Οράν ἐπὶ 19 ἁλιευτικῶν λέμβων εἰς τὴν 'Αγγλίαν. 'Επανελθὼν δὲ κατὰ τὸ 1795 ἔτος οἴκαδε ὁ Ἔϊδεν ἐκρατήθη καὶ ἐφυλακίσθη, διανύσας τρεῖς μῆνας ἐν τῇ φυλακῇ. Ἔπειτα, μεταμφιεσθεὶς εἰς χωρικὸν πρὸς διαφυγὴν τῶν καταδιωκόντων αὐτὸν φιλοπατρίδων, ἀπεχαιρέτησε τὴν πάτριον χώραν, καί, φθάσας εἰς Πετρούπολιν, εἰσῆλθεν εἰς ὑπηρεσίαν τῆς Μεγάλης Αἰκατερίνης, ὡς πλοίαρχος ἐν τῷ κωπηλατικῷ τῆς Μαύρης Θαλάσσης στόλῳ. Τὴν δὲ ῥωσσικὴν ὑπηκοότητα ἐδέχθη ἤδη ὁ Ἔϊδεν κατὰ τὸ 1810 ἔτος, ἅμα ἔμαθεν, ὅτι ἡ πατρὶς αὐτοῦ προσηρτήθη εἰς τὴν Γαλλικὴν αὐτοκρατορίαν. 'Εν τῇ νέᾳ αὐτοῦ πατρίδι ἐφιλιώθη ὁ κόμης μετὰ τοῦ Α. Ι. Μολλέρου, ναυτικοῦ καὶ τούτου ὄντος, ὅστις κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ναυμαχίας ἐχρημάτισε καὶ ὑπουργὸς τῶν ναυτικῶν. Τὸ περιστατικὸν τοῦτο πιθανῶς συνετέλεσεν εἰς διορισμὸν τοῦ Ἔϊδεν ὡς στολάρχου τῆς ἐν Μεσογείῳ ναυτικῆς μοιραρχίας τῆς 'Ρωσσίας. 'Ο 'Ρικατσέφ χαρακτηρίζει τὸν ναύαρχον Ἔϊδεν ὡς ἀρχηγὸν ἔμπειρον, φημιζόμενον ἐπὶ τῷ φιλοδικαίῳ αὐτοῦ καὶ ἐπὶ τῇ πρὸς τοὺς ὑποτεταγμένους αὐτῷ εὐπροσηγόρῳ συμπεριφορᾷ. Μόνον μετὰ τῶν διπλωματῶν δὲν ἐσυμφώνει ὁ εὐθύδικος ναύαρχος. Τοὐλάχιστον οὕτω πως ἔγραψε πρὸς αὐτὸν ἔν τινι περιστάσει ὁ *'Ριμποπιέρος*· «'Υπηρετοῦμεν ἡμεῖς τὸν αὐτὸν Κυριάρχην, ἐνεπιστεύθησαν ἡμῖν τὰ αὐτὰ συμφέροντα, ἑπομένως ὑπὸ τῶν αὐτῶν αἰσθημάτων πρέπει νὰ ἐμπνεώμεθα. 'Εντούτοις κατήντησεν ἀδύνατον νὰ συνεννοώμεθα.» 'Επίσης καὶ ὁ Κατακάζης πρὸς τὸν ἴδιον ἔγραφεν· «'Η ἀνυπομονησία, πολλάκις δὲ καὶ ὁ θυμός, μεθ' οὗ ἡ 'Υμ. ἐξοχότης συνεχῶς ἀποῤῥίπτετε καὶ τὰς ἐλαχίστας τῶν παρατηρήσεών μου, ἀναγκάζουσιν 'Υμᾶς, νὰ μὲ θεωρῆτε ὡς μᾶλλον ἐνοχλητικὸν ἢ ὠφέλιμον ὑπάλληλον.» Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἴσως ὁ κόμης Ἔϊδεν δὲν διέκειτο εὐνοϊκῶς καὶ πρὸς τὸν γάλλον ναύαρχον Δε-'Ρινύ, πρὸς τὸν ὁποῖον ἡ κα-

Digitized by Google

κὴ αὐτοῦ διάθεσις ἐκορυφοῦτο ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε τῇ ἰδίᾳ ἡμέρᾳ τῆς ἐν Πύλῳ ναυμαχίας εἶπε πρός τινα ὁ Κοδριγκτών· «Τὸ ζήτημα εἶνε, δύναμαι ἄρα ἐγὼ ν' ἀσφαλισθῶ περὶ τῆς φιλικῆς συμπράξεως τῶν δύο τούτων προσώπων, ἐνῷ τοσαύτην ἔχουσιν ἀντιζηλίαν καὶ οἱ δύο, ὥςε, μοὶ φαίνεται, εἰσὶν ἕτοιμοι καταπολεμῆσαι ἀλλήλους ἐξ ἴσου, ὡς καὶ τὰς ὀθωμανικὰς δυνάμεις.» Ἕνεκα τούτου ὁ Κοδριγκτών, διὰ πᾶν ἐνδεχόμενον, ἐτοποθέτησε τὸν ἀγγλικὸν στόλον ἐν μέσῳ τοῦ τε γαλλικοῦ καὶ τοῦ ῥωσσικοῦ... Μετὰ τὴν ἐν Πύλῳ ναυμαχίαν ὁ Ἔϊδεν ἔζησεν 22 ἔτη. Ἐτελεύτησε δὲ ἐν Ῥέβελ τὴν 5 Ὀκτωβρίου 1850 ἔτους, στρατιωτικὸς διοικητὴς τοῦ τόπου χρηματίσας, παρὰ πάντων ἀγαπώμενος καὶ θρηνούμενος. Οὐκ ὀλίγοι συμμαχηταὶ[1] καὶ συμπολεμισταὶ αὐτοῦ, λείψανα τῆς ἐνδόξου ἐκείνης ἐποχῆς, συνώδευσαν τὸν νεκρὸν αὐτοῦ εἰς τὴν τελευταίαν κατοικίαν.

Β'. Ὁ εὐθὺς καὶ τίμιος *Κοδριγκτών*, ὁ συμπαθητικώτατος καὶ ἐπιτηδειότατος τῶν συμμάχων ναυάρχων, ἦν ἐξίσου κεκηρυγμένος ἐχθρὸς τῆς διπλωματίας. Ἀριδήλως καταφαίνεται τοῦτο ἐκ τῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ. Οὕτω λ.χ. ἀφορμὴν λαβὼν τὴν ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας ἑρμήνευσιν (πρὸς ἀποκλειστικὸν ὄφελος τῶν Τούρκων) τῆς ἐν Λονδίνῳ συνθήκης, ὁ ναύαρχος γράφει· «Τοιοῦτον τυγχάνει πάντοτε τὸ ἀποτέλεσμα τῆς συζεύξεως τῆς εὐθείας ὁδοῦ πρὸς τὰ βορβορώδη μονοπάτια. Ἐν τῇ πολιτικῇ, καθὼς καὶ ἐν τῷ περιπάτῳ, ἐπὶ περιστάσεων τοιούτων, οὐδεὶς μὴ περιμένῃ νὰ ἐπιστρέψῃ οἴκαδε μεθ' ὑποδημάτων ἀκηλιδώτων.» Εἶνε ἀληθές, ὅτι καὶ οἱ ἴδιοι διπλωμάται ἀπέκαμον ἐκ τῶν ἰδίων αὐτῶν διαστροφῶν. Οὕτω λ.χ. ἔγραψεν ὁ ἄγγλος πράκτωρ *Μπρόδβικ* τῷ Ἔϊδεν· «Δώῃ ὁ Κύριος, ἡ σύμπνοια νὰ ἐξακολουθῇ βασιλεύουσα μεταξὺ τῶν ἡμετέρων αὐλῶν! Ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ τοιούτου εἴδους πράγματα ἐξαρτῶνται ἐκ τῆς ἐπιβλαβοῦς ἐπιρροῆς τῶν Μεττερνίχων καὶ ὅλου τούτου τοῦ τῶν διπλωματῶν γεννήματος, παρηγοροῦμαι τοὐλάχιςον, ὅτι ἡ ἡμετέρα φιλία οὐδὲν θέλει ὑποςῇ ἐκ τῶν πολιτικῶν ἐρίδων τῶν αὐλῶν.» Καὶ ὁ Κατακάζης πρὸς τὸν ἴδιον ὡμολόγει· «Ἴσως μοὶ εἴπητε, Κόμη, ὅτι ὁμιλῶ ὡς μυστικόφρων. Ἀλλὰ πῶς νὰ μὴ προσδράμῃ τις εἰς τὸν Πλάστην, ὅταν τὰ πλάσματα αὐτοῦ οὐδὲν ἄλλο πράττουσιν, εἰμὴ νὰ ἐμπαίζωσι τὸ ἓν τὸ ἄλλο;» Εὐκόλως συμπεραίνει τις ἐκ τούτων ὁποῖα αἰσθήματα ἔτρεφεν ὁ εὐθὺς τῇ καρδίᾳ θαλασσοπόρος. Τῇ παραμονῇ τῆς ἐν Πύλῳ μάχης ὁ Κοδριγκτὼν ἔγραψε πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ· «Τὸ ἡμέτερον γράμμα (τὸ τελεσίγραφον) πρὸς τὸν Ἰμπραΐμην μοὶ ἔφερον ὀπίσω ἀναποσφράγιστον. Ὁ ψεύστης διερμηνεὺς αὐτοῦ λέγει, ὅτι οὐδεὶς γνωρίζει, ποῦ εὑρίσκεται ἐκεῖνος. Ἐγὼ ὅμως εἰμὶ πεπεισμένος ὅτι αὔριον θέλει εὑρεθῇ, ἅμα ἐπιτρέψῃ ἡμῖν ὁ ἄνεμος ν' ἀγκυροβολήσωμεν σκάφος πρὸς σκάφος μετ' αὐτοῦ.» Ἀξιοπερίεργον δὲ, ὅτι ὁ Ἰμπραΐμης οὗτος, συνομιλῶν ἄλλοτε μεθ' ἑνὸς Γάλλου πλοιάρχου διέστρεφε διὰ τοῦ μᾶλλον ἀσυστόλου τρόπου τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἐσυκοφάντει, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ῥικατσέφ, ἀναιδῶς τὴν διαγωγὴν τοῦ Κοδριγκτῶνος· «Οἱ σύμμαχοι στόλοι, ἔλεγεν ὁ Ἰμπραΐμης, ἀπαιτοῦντες παρ' ἐμοῦ τὴν φύλαξιν τῶν λόγων μου, οὓς οὐδέποτε εἶπον, εἰσῆλθον εἰς τὸν κόλπον τῇ 8 Ὀκτωβρίου μετὰ ὑπερτέρων δυνάμεων, καὶ μεστὸν αἵματος ἐποίησαν αὐτόν. Μένει λοιπὸν νὰ λυθῇ, ποῖός ἐστιν ὁ ἔνοχος; ὁ ἐναντίον τοῦ θελήματος τοῦ Κυριάρχου εἰσχωρῶν εἰς τὸν λιμένα καὶ κατακρατῶν τὰ πλοῖα, ἢ ὁ ἐξ ἀνάγκης ὑπερασπίσεως ἐναντιούμενος εἰς αὐτόν; Δὲν λυποῦμαι τὰ πλοῖα, ἐπὶ τούτῳ κατασκευασμένα, ὅπως ἢ καῶσιν ἢ πνιγῶσιν, ἀλλὰ λυποῦμαι τοὺς 8,000 ἀνδρείους μου μαχητὰς ἀπωλεσθέντας ἐν τῷ κόλπῳ. Τὸ αἷμα αὐτῶν βοᾷ εἰς τὸν οὐρανόν. Ὁ Κοδριγκτὼν ἔν τινι συναντήσει μοὶ ἐπρότεινε σημαντικὰς ποσότητας χρημάτων καὶ τὴν προστασίαν τῆς Ἀγγλίας, ἐὰν συναινέσω ν' ἀποσπασθῶ τῆς Πύλης. Ἀνταμώσας δὲ ἔπειτα τὸν Ταχὴρ πασᾶν, εἶπεν ὁ ἴδιος πρὸς αὐτόν, ὅτι ἐγὼ δῆθεν ἐβουλεύθην τὴν ἀποστασίαν, καὶ ἐζήτησα τὴν προστασίαν αὐτοῦ. Τί πρέπει νὰ εἴπῃ τις περὶ τοιαύτης δυπροσωπείας ἑνὸς εὐρωπαίου στρατηγοῦ, ὅστις ἐζήτησε προσέτι καὶ γυναῖκα ἐκ τοῦ χαρεμίου μου; ..» Ὅσον γελοῖαι καὶ ἀνόητοι καὶ ἂν ἦσαν παρόμοιαι ἐγκλήσεις, εὗρον ὅμως τὴν ἠχὼ αὐτῶν, ὅπου δεῖ. Μόλις παρῆλθεν ἡ πρώτη ἐντύπωσις τοῦ ἐκ τῆς νίκης ἐνθουσιασμοῦ ἐν Ἀγγλίᾳ, καὶ ὁ συνήθης φιλοτουρκισμὸς ἤρξατο ὑπερισχύων καὶ πάλιν. Τὸ ἀσθενὲς ὑπουργεῖον τοῦ Γοδερίκου ἐξέφρασε τὴν «μεγάλην ἔκπληξιν» αὐτοῦ ἐπὶ τῷ γεγονότι, καὶ περιωρίσθη εἰς δήλωσιν πρὸς τὸν Κοδριγκτῶνα, ὅτι «πᾶν τοῦτο ἀπαρέσκει τοῖς Ὑπουργοῖς τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος», καὶ ὅτι ὁ ἥρως «ὀλίγον τι ἐβιάσθη...» Τὸ δὲ νέον συντηρητικὸν Ὑπουργεῖον προῆλθε καὶ εἰς παῦσιν τοῦ ναυάρχου ἐκ τῆς ἀρχηγίας τοῦ στόλου. Λίαν περίεργος ὑπῆρξεν ἡ ταύτῃ ἐπακολουθήσασα συνάντησις τοῦ ἀδικηθέντος ναυάρχου μετὰ τοῦ Οὐελλιγκτῶνος. Ὁ τελευταῖος ἤρξατο διαβεβαιῶν τὸν Κοδριγκτῶνα, ὅτι δι' αὐτὸν δὲν ὑπάρχει ἄλλος ἄνθρωπος τῆς θαλάσσης, τὰς ἐκδουλεύσεις τοῦ ὁποίου καὶ τὴν διαγωγὴν τοσοῦτον ἐκτιμᾷ αὐτός, ὡς ὁ Κοδριγκτών.

—Λοιπὸν, ἐκλαμπρότατε, μοὶ δίδετε τὴν ἄδειαν νὰ ἐρωτήσω, τίς ἐστιν ὁ λόγος τῆς παύσεώς μου;

1. Ἐκ τῶν μετασχόντων τῆς ἐν Πύλῳ ναυμαχίας Ῥώσσων ζῶσιν εἰσέτι 7 ναύαρχοι, 3 ἀντιστράτηγοι, 2 ὑποστράτηγοι, 1 πλοίαρχος α' τάξεως, 1 σύμβουλος τῆς ἐπικρατείας, 1 συνταγματάρχης, 1 ἀντισυνταγματάρχης, 1 ταγματάρχης, 3 πλοίαρχοι. Περὶ δὲ τῶν ἁπλῶν ναυτῶν αἱ πληροφορίαι ἐλλείπουσι.

Digitized by Google

—Νομίζω, ὅτι διεφωνεῖτε πρὸς ἐμὲ καὶ πρὸς τοὺς συντρόφους μου ἐπὶ τοῦ τρόπου τῆς ἑρμηνεύσεως τῶν ἡμετέρων ὁδηγιῶν. Εἶδον λοιπὸν, ὅτι τὸ πρᾶγμα δὲν βαίνει καλῶς.

—Ἑρμήνευον τὰς δοθείσας μοι ὁδηγίας κατὰ τὴν πασιφανῆ αὐτῶν ἔννοιαν, συμφώνως πρὸς τὴν γνώμην καὶ τῶν συντρόφων μου Ἄδαμ, Πονσομβῆ, τὸ ὀρθόφρον καὶ τὸ διακριτικὸν τῶν ὁποίων γνωρίζετε κάλλιστα, καὶ ὅπως ἐνόει αὐτὰς καὶ ὁ κόμης Γιλιεμῖνος, μόνος πρεσβευτής, εἰς ὃν ἐδυνάμεθα ν' ἀποτεινώμεθα εἰς τὸν τόπον, ζητοῦντες διασαφήσεις. Ἐὰν ἡ Ὑμ. Ἐκλαμπρότης ἢ μία τῶν συμμάχων Κυβερνήσεων μοὶ διέταττεν ἄλλως πως νὰ ἐξηγῶ τὰς δοθείσας μοι ὁδηγίας, πάντως δὲν θὰ ἐβράδυνα νὰ παραδεχθῶ τὴν διαταγὴν ταύτην ὡς ὁδηγόν.

—Ἄριστα. Καὶ μ' ὅλα ταῦτα, ἐγὼ ἐννοῶ αὐτὰς, ὅπως ἐνόουν ἐξ ἀρχῆς.

— Καὶ ἐγὼ ἐννοῶ αὐτὰς, ὅπως ἐνόουν ἐξ ἀρχῆς. Λοιπὸν συγχωρήσετε, ἐὰν ἐρωτήσω τὴν Ὑμ. Ἐκλαμπρότητα, εἰς τί κυρίως διαφωνοῦμεν ἡμεῖς;

—Ζητῶ συγγνώμην, εἶπεν ὁ Οὐελλιγκτὼν, νὰ σιωπήσω ὀλίγον. Ἐὰν τυχὸν, ἐπισκεπτόμενος τὸ Λονδῖνον, ἠθέλατε νὰ μὴ ἀνακοινώσητέ τι πρὸς συμπλήρωσιν τῆς ὁμιλίας ἡμῶν, μετὰ χαρᾶς θέλω ἰδεῖ ὑμᾶς.

—Ζητῶ συγγνώμην κἀγὼ, Ἐκλαμπρότατε. Ἐὰν δὲν δύνασθε νὰ μοὶ ἀποκριθῆτε εἰς τοσοῦτον ἁπλῆν ἐπερώτησιν, οὐδὲν ἄλλο ἔχω ν' ἀνακοινώσω ὑμῖν, καὶ περιττὸν νὰ ἐνοχλήσω ἐκ νέου τὴν Ὑμ. Ἐκλαμπρότητα.

Εἰπὼν ταῦτα, ἀπῆλθεν ὁ Κοδριγκτών. Πόσον ζωηρῶς καταφαίνεται διὰ τῆς ἀγερώχου ταύτης πρὸς τὸν ἥρωα τοῦ Οὐατερλὼ ἀποκρίσεως αὐτοῦ ὁ ἄνθρωπος, ὅστις εἰς τὴν διακοίνωσιν τοῦ Ταχὴρ πασᾶ ἐν Πύλῳ, νὰ μὴ προχωρήσῃ, ἀπεκρίθη ἀποτόμως· «Εἰσέρχομαι εἰς τὸν λιμένα οὐχὶ νὰ λάβω ἀλλὰ νὰ δώσω προσταγάς!»

Γʹ. Ὅλως διαφέροντος τύπου ἦν ὁ τρίτος τῶν διασήμων αὐτουργῶν τοῦ ἐν Πύλῳ δράματος, ὁ γάλλος ναύαρχος *Δε-Ῥινύ*. Γενναῖος ἐν ταῖς μάχαις, διεκρίνετο ὅμως οὗτος ἐπὶ τῇ μικροπρεπείᾳ καὶ ἐπὶ ὑπολανθανούσῃ τινὶ καταφορᾷ κατὰ τοῦ κινήματος τῶν Γραικῶν. Εἶνε ὅμως ἀληθὲς, ὅτι ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῶν καταδρομῶν οἱ Γραικοὶ ἀκαταπαύστως ἐξετέλουν πειρατείας, καὶ ἐπιπίπτοντες κατὰ τῶν τουρκικῶν καὶ αἰγυπτιακῶν πλοίων, ἐλαφυραγώγουν καὶ τὰ ἐμπορεύματα Γάλλων καὶ Ἄγγλων ὑπηκόων. Συνέβαινε πολλάκις πειραταὶ Ἕλληνες νὰ προσβάλλωσι τὰ συμμαχικὰ σκάφη, καὶ τὴν ἐξ αὐτῶν λείαν νὰ πωλῶσιν ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς λιμέσι. Παρεκτὸς τούτου, οἱ κάτοικοι τῶν Ἰονίων νήσων, Ἕλληνες καὶ αὐτοὶ, ἐβοήθουν τὸν Ἰμπραὴμ-πασᾶν, καὶ διηνεκῶς παρεβίαζον τὸν ἀποκλεισμὸν, τὸν κανονισθέντα ἀπὸ τοῦ καιροῦ τῆς ἐν Πύλῳ ναυμαχίας. Οἱ Ἕλληνες καταδρομεῖς δὲν ἐφείδοντο τῶν λαθρεμπόρων τούτων· ἐν τούτοις αἱ Ἰόνιοι νῆσοι ἀνῆκον εἰς τὴν Ἀγγλίαν! Ὁ Δε-Ῥινὺ καὶ ἅπασα ἡ μοιραρχία αὐτοῦ ἐθεώρουν ὑπεύθυνον δι' ὅλας αὐτὰς τὰς ἰδιωτικὰς πράξεις τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν, καὶ διὰ τραχείας καὶ ἐπιβλητικῆς πρὸς ταύτην συμπεριφορᾶς αὐτῶν ἔτι μᾶλλον ἐξηυτέλιζον αὐτὴν ἐνώπιον τοῦ λαοῦ, φύσει ῥέποντος εἰς ἀπείθειαν. Φανερὸν, ὅτι δὲν ἐδύνατο ὁ κόμης Ἕϊδεν νὰ συμπαθῇ τῷ Δε-Ῥινὺ, ὅστις πᾶσαν τὴν ἀποστολὴν αὐτοῦ περιώριζεν, οὕτως εἰπεῖν, εἰς καταδίωξιν τῶν Γραικῶν πειρατῶν, καὶ ὁ ἴδιος αὐτοπροσώπως παρώτρυνε τοὺς ἐν Σμύρνῃ ἐμπόρους πρὸς ἐπίδοσιν αἰτιάσεων κατ' αὐτῶν. Ἀδιστάκτως ἔγραψεν ὁ τελευταῖος πρὸς τὸν πρῶτον· «Δὲν ὑπάρχει τρόπος νὰ συνετίσῃ τις τὰ ἄγρια ταῦτα θηρία, τοὺς λεγομένους Κανδιώτας, Γραικούς τε καὶ Τούρκους.» Πρὸς δὲ τὸν ἄγγλον ναύαρχον ἔγραφεν ἐπίσης· «Φοβοῦμαι, ὅτι ἡμεῖς οἱ ἴδιοι δέον νὰ πλάσωμεν τὴν Ἑλλάδα, διότι δὲν βλέπω ποῦ εἶναι αὕτη. Νόστιμον πρᾶγμα! Ἀναγκαζόμεθα νὰ πληρόνωμεν εἰς τοὺς γεννάδας τούτους νὰ μάχωνται ὑπὲρ ἑαυτῶν. Καὶ νὰ πληρώσωμεν προσέτι, νὰ μὴ διαπράττωσι πειρατείας εἰς τὴν θάλασσαν!» Αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ ἰδίου πρὸς τὸν Ἕϊδεν πλεονάζουσι τοιούτων ἀκανθῶν. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον οἱ δύο ναύαρχοι οὔτε κἂν ἐπεσκέπτοντο ἀλλήλους. Ὅμως, παραδίδων τὸν στόλον εἰς τὸν διάδοχον αὐτοῦ Ῥικόρδον, ὁ Ἕϊδεν ἀπεχωρίσθη φιλοφρόνως τοῦ Δε-Ῥινὺ, περὶ τοῦ ὁποίου καὶ ὁ Κοδριγκτὼν ἐξεφράσθη που, ὅτι ἀπὸ τοῦ ἀρίστου φίλου ἐλλείπει τὸ ὑπομονητικὸν, τὸ πρὸ πάντων ἄλλων χαρακτηρίζον τὴν θαλασσινὴν ὑπηρεσίαν. Κατὰ τὰς ἐλευθεροστόμους ἐπιστολὰς τοῦ κόμητος Πάνιν, ἀκολούθου τοῦ Καποδιστρίου, πρὸς τὸν Ἕϊδεν, περὶ τὰ τέλη τῆς ἐνδημίας τοῦ Δε-Ῥινὺ ἐν τῷ Ἀρχιπελάγει, αἱ ὡραῖαι Ἑλληνίδες, πρὸ πάντων δὲ ἡ πριγκιπέσσα Κ**, κατώρθωσαν νὰ συμφιλιωθῇ ὁ Γάλλος ναύαρχος μετὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους.

Περατοῦμεν τὸ ἄρθρον διὰ μιᾶς παρατηρήσεως τοῦ Ῥικατσὲφ περὶ τῆς λιτότητος τῆς τότε Ἑλληνικῆς κοινωνίας. Ἐν γένει ὁ ὑπομνηματογράφος περιφρονητικῶς πως ἀποφαίνεται περὶ αὐτῆς. Διηγούμενος λ.χ. τὴν ἐπίσκεψιν αὐτοῦ πρὸς τὸν διάσημον ναύαρχον Μιαούλην, αὐτὸς λέγει· «Ἡ φρεγάτα αὐτοῦ, ἀγορασθεῖσα ἐν Ἀμερικῇ δι' ἑνὸς ἑκατομμυρίου φράγκων, ἔνδοθεν κοσμεῖται μὲν πολυτελῶς, ἀλλὰ δυστυχῶς ἐν τῷ περιχρύσῳ θαλάμῳ τοῦ ναυάρχου, περιβεβλημένῳ διὰ πολυτίμων ξύλων, ἡ ἰδία ἐπικρατεῖ ἀκαθαρσία, οἵα καὶ ἀπανταχοῦ.» Πρὸ πάντων δὲ ἐπικράνθη ὁ ἄνθρωπος ἰδὼν πήλινόν τι πινάκιον, κείμενον ἐντὸς ὡραίας βιβλιοθήκης, μεστὸν ἐλαιῶν.

Τὸ ἄρθρον τοῦ *Νέου Καιροῦ* λήγει εἰς πε-

Digitized by Google

ρίεργόν τινα διήγησιν τοῦ Ῥικατσέφ περὶ ἑνὸς προγεύματος, οὗ μετέσχον καὶ οἱ τρεῖς ναύαρχοι, παρόντος καὶ τοῦ Ἰμπραὴμ-πασᾶ, ὑπὸ τὴν σκηνὴν τοῦ στρατηγοῦ Μαιζῶν ἐν Πελοποννήσῳ. «Σοφός» τις ἐπρότεινε πρόποσιν ὑπὲρ τῆς στερεώσεως τῆς συμμαχίας τῶν τριῶν Δυνάμεων. Ὁ Ἰμπραΐμης ἠθέλησε νὰ μάθῃ περὶ τίνος πρόκειται. Μαθὼν δὲ, εἶπεν ὅτι δὲν πίνει, καὶ ῥίψας τὸ ποτήριον χαμαὶ, ἐπεφώνησε· «Νὰ διαρραγῇ ἡ συμμαχία αὕτη, καθὼς τὸ κρύσταλλον τοῦτο, εἰς ὃ καὶ πέπεισμαι θαρραλέως.»

**

Συγγραφεὺς τοῦ διηγήματος, ὅπερ ἐν τοῖς ἑξῆς καταχωρίζομεν, εἶνε ὁ Sacher Masoch, ἔκκριτος καὶ γνωστότατος τῆς Αὐστρίας λογογράφος.

Ἡ ἀνάμιξις τῆς Ἀγγλίας εἰς τὴν θλιβερὰν ἐκείνην τῆς ἱστορίας σελίδα, ἥτις ἀφηγεῖται τὸ πῶς ἔσχε τέρμα ἡ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ῥωσσίας Παύλου τοῦ Α' βασιλεία, διελευκάνθη ἀπό τινων ἐτῶν ὑπὸ τοῦ Michelet. Τὸ ἡμέτερον δὲ διήγημα δεικνύει πόσον πλησίον τῆς ἀληθείας ἤγαγε τὸν Sacher Masoch ἡ εὐθυκρισία αὐτοῦ. Σ. τ. Δ.

ΤΟ ΚΟΚΚΙΝΟΝ ΠΑΛΑΤΙΟΝ

Ἦτο ἡ νὺξ τῆς ἡμέρας ἐκείνης, καθ' ἣν εἶχε φθάσει εἰς τὴν Πετρούπολιν ἡ εἴδησις τῆς εἰρήνης, ἥτις τῇ 7 φεβρουαρίου 1801 συνωμολογήθη ἐν Λυνεβὶλ μεταξὺ τῆς Γερμανικῆς αὐτοκρατορίας καὶ τῆς Γαλλικῆς δημοκρατίας.

Τέσσαρες ὑπασπισταὶ τοῦ τζάρου Παύλου τοῦ Α' εὑρίσκοντο εἰς τὸν ἀντιθάλαμον τῶν αὐτοκρατορικῶν δωμάτων τοῦ ἀνακτόρου τοῦ Ἁγίου Μιχαὴλ, καθήμενοι παρὰ τὴν ἑστίαν, ἧς αἱ φλόγες ἔχυνον τὴν λάμψιν των ἐπὶ τῆς μαρμαρίνης θερμάστρας, καὶ χαμηλῇ τῇ φωνῇ συνδιελέγοντο.

— Ἐπιμένω εἰς τὸ νὰ πιστεύσω ὅτι μετ' οὐ πολὺ ὁλοσχερῶς θὰ τρελλαθῇ, εἶπεν ὁ συνταγματάρχης Ταταρίνωφ, ὁ πρεσβύτατος τῶν τεσσάρων, ἀνὴρ ἀθλητικὸν ἔχων τὸ ἀνάστημα καὶ χονδροειδῆ τοῦ προσώπου τὰ χαρακτηριστικὰ, μὲ ψυχρὸν βλέμμα, ὅπερ ὡς μάχαιρα εἰσέδυεν εἰς τὴν καρδίαν.

— Ὁμιλεῖς περὶ τοῦ αὐτοκράτορος; διέκοψεν ἐρωτῶν καὶ οἱονεὶ δυσαρεστηθεὶς διὰ τοὺς λόγους τοῦ προλαλήσαντος νέος τις καὶ ὡραῖος ἀξιωματικὸς ὀνομαζόμενος Ἀργαμάκωφ.

— Ναὶ, περὶ αὐτοῦ, ἐξηκολούθησε χωρὶς ποσῶς νὰ συγκινηθῇ ὁ συνταγματάρχης· προσθέτω δὲ μάλιστα ὅτι οἱοσδήποτε ἤθελεν ἴδει τὸ φέρσιμόν του κατὰ τὴν λῆψιν τοῦ ἀγγέλματος, θὰ συνεμερίζετο τὸ φρόνημά μου.

— Ὁ αὐτοκράτωρ τόσον δολερῶς ἠπατήθη ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας, ὥστε δὲν εἶνε διόλου παράξενον νὰ αἰσθάνηταί τινα χαρὰν βλέπων ὅτι ὁ ἀγγλικὸς λαὸς, λαὸς πραγματευτῶν, χάνει τὸν ἄριστόν του σύμμαχον, εἶπεν ὁ λοχαγὸς Δανιλέβσκης.

— Ἂς ἦνε, ἀπήντησεν ὡς συναινῶν ὁ Ταταρίνωφ· ἀλλ' ἕνας φρόνιμος ἄνθρωπος δὲν ἐκφράζει ποτὲ τὴν χαράν του χοροπηδῶν εἰς ἓν δωμάτιον ὡς παιδίον ἢ ὡς δαιμονισμένος· ὅταν δὲ μάλιστα ὁ φρόνιμος αὐτὸς ἄνθρωπος εἶνε μονάρχης, δὲν ἐναγκαλίζεται καὶ δὲν ἀσπάζεται τοὺς ὑπασπιστάς του διὰ νὰ δείξῃ τὴν χαράν του.

— Καὶ ἤρχισα ν' ἀμφιβάλλω ἂν ἦνε εἰς τὰ σωστά του, προσέθηκεν ὁ Τζιτζάκωφ, ὁ τέταρτος τῶν συνδιαλεγομένων. Ἐνεκαινίασε τὴν βασιλείαν του καταστρέφων ὅ,τι εἶχε κάμει ἡ ἔνδοξός του μήτηρ Αἰκατερίνη ἡ Β' καὶ παλινορθώνων τὰ παλαιὰ ἔθιμα, μηδὲ τῶν ἐνδυμάτων ἐξαιρουμένων· ἀλλ' ἂς ἀφήσωμεν αὐτό. Ἡ μήτηρ του τὸν κακομετεχειρίσθη πολύ· ἐκεῖνος ἐκδικούμενος ἠθέλησε νὰ ἐξαλείψῃ καὶ τὸ ἔσχατον ἴχνος τῶν ἔργων της. Εἰς ἓν μόνον πρᾶγμα ἦτο σύμφωνος πρὸς αὐτὴν, τὸ κατὰ τῆς γαλλικῆς δημοκρατίας μῖσος καὶ κατὰ τῶν διδαγμάτων αὐτῆς· τώρα δὲ ἔξαφνα συμμαχεῖ μὲ τὸν Βοναπάρτην κατὰ τῆς Ἀγγλίας, τῆς παλαιᾶς συμμάχου του.

— Εἶνε βέβαιον τοῦτο; ἠρώτησεν ὁ Δανιλέβσκης.

— Πῶς ἄλλως λοιπὸν δύναταί τις νὰ ἐξηγήσῃ τοὺς ἐσπευσμένους ἐξοπλισμοὺς εἰς ὅλους τοὺς λιμένας τῆς Μαύρης Θαλάσσης; ἀπήντησεν ὁ συνταγματάρχης Ταταρίνωφ. Ἄλλως τε θὰ τὸν προλάβῃ ἡ Ἀγγλία.

— Νομίζετε ὅτι ἡ Ἀγγλία θὰ μᾶς προσβάλῃ; εἶπεν ὁ Ἀργαμάκωφ.

— Δὲν λέγω ἀκριβῶς τοῦτο, ἀπεκρίθη ὁ συνταγματάρχης ῥίπτων παράξενον βλέμμα ἐπ' αὐτοῦ. Ἀλλὰ θὰ ἴδωμεν πολλὰ περίεργα πράγματα ἂν ζήσωμεν. Οἱ δυσαρεστημένοι δὲν εἶνε ὀλίγοι εἰς τὴν Ῥωσσίαν.

— Ἀληθεύει ὅτι εὑρίσκονται εἰς σχέσεις πρὸς τὴν ἀγγλικὴν πρεσβείαν;

— Δὲν εἶνε ἀπίθανον. Ἡ Ἀγγλία εὑρίσκεται μεμονωμένη ὡς ἐκ τῆς ἐπελθούσης εἰρήνης καί....

— Εἶνε πολλοὶ, οἵτινες συχνὰ ἔχουσιν ἐμπιστευτικὰς συνεντεύξεις μετὰ τὸν λόρδον Οὐάϊτουορθ, ὑπέλαβεν ὁ Δανιλέβσκης.

— Πιθανὸν καὶ τοῦτο, εἶπεν ὁ συνταγματάρχης. Μήπως ὁ τζάρος δὲν τοὺς ὑπεχρέωσε νὰ παρακολουθήσωσι τὸ φέρετρον εἰς τὴν γελοίαν ἐκείνην κωμῳδίαν τῆς εἰς τὴν ἀκρόπολιν μετακομιδῆς τῶν λειψάνων τοῦ Πέτρου τοῦ Γ';

— Ἀλλόκοτος δικαιοσύνη, ἀνέκραξεν ὁ Ἀργαμάκωφ λησμονῶν ἑαυτόν· οἱ δολοφόνοι νὰ κηδεύωσι τὸ θῦμα!

— Ἰδέα τρελλοῦ ἀνθρώπου, ἀνέκραξεν ὁ συνταγματάρχης. Ἀλλὰ πῶς σᾶς φαίνεται καὶ ἡ ἄλλη ἀλλόκοτος ἰδέα του τοῦ νὰ ἐνδύσῃ ὡς ἀρλεκίνους ὅλας τὰς γεφύρας, ὅλα τὰ φυλακεῖα καὶ τὰς πύλας ὅλων τῶν δημοσίων οἰκοδομημάτων τῆς Ῥωσσίας; Καὶ τὸ νέον παλάτιον; τὸ ὁποῖον

Digitized by Google

ἔκτισεν, εἰς τὸ ὁποῖον δὲν ὑπάρχει γωνία, ὅπου νὰ μὴ ἔχῃ τὰ ἀρκτικὰ Π. Α' μὲ τὸ στέμμα; Ἄγγλος τις ἠθέλησε νὰ μετρήσῃ ποσάκις ὑπάρχουν τὰ γράμματα ταῦτα καὶ ἐμέτρησεν ἕως ὀκτὼ χιλιάδας, ἐκεῖ δὲ ἠναγκάσθη νὰ σταματήσῃ. Ἀλλὰ δὲν ἀρκοῦσιν αἱ ἀνοησίαι αὗται, ἔχομεν καὶ τὰς παλινῳδίας. Πότε τύραννος καὶ πότε ἐλευθεριάζων, πότε ἀγαθὸς καὶ πότε σκληρός. Εἶνε τρελλός, σᾶς λέγω, καὶ ἐπεθύμουν ὅλοι νὰ συνεμερίζοντο τὴν ἰδέαν μου.

— Καὶ ἂν ἦνε τρελλὸς τί θὰ κάμωμεν; ἠρώτησεν ὁ Ἀργαμάκωφ.

— Θὰ σκεφθῶμεν ὅτι δὲν πρέπει αἱ τύχαι τοῦ μεγίστου τῆς Εὐρώπης κράτους νὰ ἦνε ἐμπιστευμέναι εἰς τρελλὰς χεῖρας.

— Συνταγματάρχα, αἱ ἰδέαι σας εἶνε ἐπικίνδυνοι.

— Εἶνε ἐπικίνδυνοι ἂν ἦσθε σεῖς προδότης, Ἀργαμάκωφ.

— Πιστεύω ὅτι ἡ ἐπίκλησις αὕτη ἁρμόζει εἰς σᾶς μᾶλλον.

— Νεανία! ἀνέκραξεν ὁ Ταταρίνωφ ἀποτόμως ἐγειρόμενος.

— Δὲν ἀποσύρω τὸν λόγον μου, εἶπεν ὁ Ἀργαμάκωφ ψυχρῶς καὶ μετὰ σταθερότητος.

— Τί νὰ ἀποσύρῃς, παλληκαρᾶ μου; ἠρώτησε τότε διὰ φωνῆς τραχείας ἀνήρ, ὅστις συνάμα ἐκτύπησεν εἰς τὸν ὦμον τὸν Ἀργαμάκωφ.

Πεφοβισμένοι ἠγέρθησαν οἱ καθήμενοι καὶ ἔλαβον στάσιν στρατιωτικὴν ἐνώπιον τοῦ εἰσελθόντος. Ἐφαίνοντο δὲ προφανῶς τεταραγμένοι.

Ὁ τζάρος Παῦλος εἶχεν ἐμφανισθῆ ἀπροσδοκήτως ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν καὶ μετὰ δυσπιστίας παρατηρῶν αὐτοὺς διαδοχικῶς,

— Λοιπόν; τί τρέχει; ἀπαντήσατε.

— Ἁπλῆ φιλονεικία, Μεγαλειότατε, ἀπήντησεν ὁ Ἀργαμάκωφ, ταχέως συνελθὼν εἰς ἑαυτόν, πολὺ ἀσήμαντος ἢ ὥστε νὰ ἐνδιαφέρῃ....

— Φιλονεικία περὶ τίνος; θέλω νὰ τὸ μάθω, ὑπέλαβε μετά τινος τραχύτητος ὁ Παῦλος.

— Περὶ τῆς καλλονῆς τῶν γυναικῶν, ἀπήντησεν ὁ Ἀργαμάκωφ.

Οἱ ἄλλοι ἀνέπνευσαν.

— Ἔτζι; Καὶ νομίζεις ὅτι αὐτὸ δὲν μ' ἐνδιαφέρει; εἶπεν ὁ αὐτοκράτωρ εὐθέως εὐθυμήσας. Δὲν εἶμαι τόσον γέρων, ὅσον νομίζεις. Λοιπὸν ἐπρόκειτο περὶ ὡραίας τινὸς γυναικός;

— Περὶ τεσσάρων, Μεγαλειότατε, ἀπήντησεν ὁ νεαρὸς ὑπασπιστὴς θαρρήσας διὰ τὴν εὐθυμίαν τοῦ Παύλου.

— Τεσσάρων! Καὶ σὲ ἀγαποῦν καὶ αἱ τέσσαρες;

— Μὲ συγχωρεῖτε, Μεγαλειότατε, ἐπρόκειτο μόνον περὶ τοῦ ποία εἶνε ἡ ὡραιοτάτη γυνὴ τῆς Πετρουπόλεως. Ὁ συνταγματάρχης Ταταρίνωφ διετείνετο ὅτι ἡ ὡραιοτάτη εἶνε ἡ κόμησσα Πάλεν.

— Ἐγὼ ὑπερασπιζόμην τὴν καλλονὴν τῆς δεσποινίδος Ὀχολένσκη, εἶπεν ὁ Δανιλέβσκης.

— Καὶ ἐγὼ τὴν τῆς Αἰκατερίνης Σαούλωφ, τῆς γυναικὸς τοῦ ἐμπόρου, ἔσπευσε νὰ προσθέσῃ ὁ Τζιτζάκωφ.

— Καὶ σύ; ἠρώτησεν ὁ αὐτοκράτωρ τὸν Ἀργαμάκωφ.

— Ὀμνύω ὅτι ἡ πριγκιπέσσα Ἀξίνια Βαρνίτζκοϊ εἶνε ἄγγελος καὶ ποτὲ δὲν θὰ ἐπιτρέψω.....

— Ὢ! ὤ! ἐξημμένη κεφαλή, εἶπεν ὁ Παῦλος καταπραϋνόμενος. Ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ τέσσαρές σας ἔχετε τέσσαρας διαφορετικὰς γνώμας, πρέπει νὰ κρίνῃ ἕνας πέμπτος. Ἐκ τῶν τεσσάρων καλλονῶν γνωρίζω τὰς δύο· ἡ πριγκιπέσσα ὅμως καὶ ἡ σύζυγος τοῦ καλοῦ ἐμπόρου μοῦ εἶνε ἄγνωστοι. Νὰ ἑτοιμασθοῦν ἀμέσως τέσσαρα ἕλκηθρα, τέσσαρες δὲ κοζάκοι νὰ ὑπάγουν νὰ φέρουν τὰς ὑποψηφίους ὅσον τάχιστα διὰ νὰ δυνηθῶ νὰ ἀποφασίσω.

— Μεγαλειότατε, ἐτόλμησε νὰ παρατηρήσῃ ὁ Ταταρίνωφ, ὅστις ἦτο ὁ ἀρχαιότατος ὑπασπιστής, εἶνε μεσάνυκτα περασμένα καὶ αἱ κυρίαι αὗται πολὺ πιθανὸν νὰ ἦνε εἰς τὴν κλίνην.

— Ἂς σηκωθοῦν, διέταξεν ὁ Παῦλος· τὸ θέλω, καὶ αὐτὸ ἀρκεῖ.

Ὁ αὐτοκράτωρ κατέλιπε τὸν ἀντιθάλαμον καὶ ὁ Ἀργαμάκωφ ἔτρεξε διὰ νὰ παραγγείλῃ νὰ ἐκτελεσθῇ ἡ διαταγή.

— Εἶνε τρελλὸς ἢ ὄχι; εἶπε σιγὰ σιγὰ ὁ συνταγματάρχης.

Ὁ Δανιλέβσκης ἤγειρε τοὺς ὤμους του, ὁ δὲ Τζιτζάκωφ θέσας τὸν δάκτυλον ἐπὶ τῶν χειλέων τοὺς παρώτρυνε νὰ μὴ εἴπουν τι ἀπρεπές.

Τὰ ἕλκηθρα ἐπανέκαμψαν ἐν τάχει καὶ μετά τινας στιγμὰς τέσσαρες γυναῖκες ὠχραὶ καὶ τρέμουσαι εὑρίσκοντο εἰς τὸν ἀντιθάλαμον, περιμένουσαι νὰ ἴδωσι τί δυστύχημα τὰς ἐπαπείλει.

Ὁ Παῦλος ἐξῆλθε ταχέως ἐκ τῶν δωμάτων του, ἐχαιρέτισε διὰ τῆς χειρὸς τὰς τέσσαρας γυναῖκας, αἵτινες ἔκλινον ἕως ἐδάφους τὴν κεφαλήν, καὶ παρετήρησεν αὐτὰς μὲ βλέμμα ταχὺ καὶ διαπεραστικόν.

— Ἔλεος, πατερούλη μου, ἀνέκραξεν ἡ σύζυγος τοῦ ἐμπόρου γονυπετοῦσα, εἶμαι ἀθῴα.

Ὁ Παῦλος ἐξεῤῥάγη εἰς γέλωτας.—Σήκω, γυναῖκά μου, τῇ λέγει· μὴ φοβεῖσθε, κυρίαι. Εἶχα ἐπιφορτισθῆ νὰ θέσω τέρμα εἰς μίαν φιλονεικίαν τῶν ὑπασπιστῶν μου. Πρόκειται νὰ κρίνω ποία ἐξ ὑμῶν εἶνε ἡ ὡραιοτέρα· ἀφαιρέσατε τὰς καλύπτρας σας καὶ τοὺς ἐπενδύτας σας.

Βοηθούμεναι ὑπὸ τῶν λατρευτῶν των αἱ νεαραὶ γυναῖκες ἀπηλλάγησαν ταχέως τῶν γουναρικῶν των καὶ ὁ αὐτοκράτωρ διὰ μέσου τοῦ δμματοϋαλίου του ἤρχισε νὰ τὰς ἐξετάζῃ. Ἡ ἐκλογὴ ἦτο δύσκολος, διότι ἀληθῶς ἦσαν ὡραιό-

Digitized by Google

ταται καὶ αἱ τέσσαρες. Ἡ κόμησσα Πάλεν εἶχε πολλὴν μεγαλοπρέπειαν, τὸ δὲ πρόσωπόν της ἦτο κατὰ τὴν ἀκρίβειαν τῶν χαρακτήρων ὅμοιον πρὸς πρόσωπον ἑλληνικοῦ ἀγάλματος· οἱ ὀφθαλμοί της ἦσαν ὡραῖοι, ἄφθονος δὲ κατεχύνετο ἡ ἐβενώδης κόμη της. Ἡ δεσποινὶς Ὀκολένσκη ἦτο κομψή, *λιγερὴ* καὶ λεπτοφυής. Ἡ κυρία Σαούλωφ ξανθὴ καὶ εὔσαρκος καὶ ἡ πριγκιπέσσα ἰσχνοτέρα καὶ μικροκαμωμένη, χαριτωμένη καὶ εὐφυής. Ἐπὶ πολὺ ἐξήταζεν ὁ τζάρος καὶ τέλος ἔκλινεν ὑπὲρ τῆς πριγκιπέσσης Βερνίτζκοϊ.

— Σᾶς εὐχαριστῶ πολύ, κυρίαι, εἶπε· καλὴν νύκτα. Στρεφόμενος δὲ πρὸς τὸν Ἀργαμάκωφ· σύ, παιδί μου, εἶπεν, ἔχεις τὸ καλλίτερο γοῦςο.

Ἔπειτα δὲ ἀπῆλθε.

— Νόστιμη ἱστορία, εἶπεν ὁ Ἀργαμάκωφ, μόλις ἔφυγεν ὁ τζάρος.

— Δὲν ἔχω δίκαιον; ὑπέλαβεν ὁ συνταγματάρχης. Εἴτε τύραννος εἶνε εἴτε τρελλός, ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα· δὲν πρέπει τὸ κράτος νὰ μείνῃ ἐμπιστευμένον εἰς αὐτόν.

— Συνταγματάρχα, θὰ χάσῃς τὸ κεφάλι σου.

— Ὁ Ταταρίνωφ ἐμειδίασεν οἱονεὶ οἰκτείρων τὸν Ἀργαμάκωφ.

***

Ὁ Ἀργαμάκωφ καὶ ἡ πριγκιπέσσα Ἀξίνια, ὧν ἀπὸ ἑνὸς περίπου αἰῶνος ἐσυγγένευον αἱ οἰκογένειαι, ἔζων ὡς ἂν ἦσαν μεμνηστευμένοι.

Ὅτε ὁ νεαρὸς ἀξιωματικὸς ἐπορεύθη εἰς τὴν Πετρούπολιν εἶχε γείνει δεκτὸς ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ πρίγκηπος ὡς τέκνον τῆς οἰκογενείας. Εἶχεν ἴδει μεγαλώνουσαν τὴν Ἀξίνιαν, τὴν ἠγάπα καὶ ἠγαπᾶτο ὑπ' αὐτῆς. Δὲν εἶχε μὲν ἐπισήμως ζητήσει τὴν χεῖρά της, ἀλλ' οἱ γονεῖς ἔβλεπον μὲ εὐχαρίστησιν ὅτι ἠρέσκετο παρὰ τῇ θυγατρί των ὁ εὐνοούμενος τοῦ τζάρου καὶ διὰ τοῦτο δὲν παρεκώλυον τὴν μεταξὺ αὐτῶν καὶ τοῦ Ἀργαμάκωφ σχέσιν. Οὗτος παρετήρησεν ὅτι ἡ νυκτερινὴ ἐκείνη σκηνὴ εἶχε δυσαρεστήσει τὴν Ἀξίνιαν καὶ ὅτι ἀφ' ἑτέρου ἡ καλλονὴ αὐτῆς εἶχε κάμει ἐντύπωσιν εἰς τὸν τζάρον, πρᾶγμα ὅπερ πολὺ ἀπήρεσκεν εἰς τὸν νεαρὸν ὑπασπιστήν.

Τὴν ἐπομένην ἡμέραν, ὅσον τὸ δυνατὸν ἐνωρίτερον, ἐπορεύθη ὁ Ἀργαμάκωφ εἰς τὴν οἰκίαν τῆς νέας. Ἐκάθητο αὕτη ἐπὶ μαλακῶν προσκεφάλων, μὲ ἁπλότητα ἐνδεδυμένη *τζαραφάνιον* ἐξ ἀνατολικοῦ ὑφάσματος, καὶ ἐξέπλεκε μέταξαν διὰ τὸ κέντημά της. Συνωφρυώθη ὀλίγον ἅμα εἶδεν εἰσερχόμενον τὸν ἀξιωματικὸν καὶ χωρὶς νὰ προσίδῃ αὐτὸν τῷ εἶπεν·

— Εἰς σᾶς λοιπὸν χρεωστῶ τὴν χαρίεσσαν αὐτὴν σκηνήν. Ἀλλὰ θὰ μοὶ τὴν πληρώσητε. Θὰ ἦμαι ἄσπλαγχνος εἰς τὸ μέλλον.

— Ἀλλά, φιλτάτη Ἀξίνια, παρετήρησεν ἐν ταπεινοφροσύνῃ ὁ ὑπασπιστής, ἦτο ἀνάγκη νὰ γείνῃ ὅ,τι ἔγεινε διὰ νὰ σωθῶμεν ὅλοι. Οὐδόλως δ' ἐπίστευον ὅτι τὸ στρατήγημά μου θὰ εἶχε τοιαύτην ἔκβασιν.

Ἡ πριγκιπέσσα ἔκρινε καλὸν νὰ μὴ ζητήσῃ τὴν διαλεύκανσιν τῶν λόγων τούτων.

— Παρετηρήσατε, ἠρώτησε, τὴν ἐντύπωσιν, τὴν ὁποίαν ἔκαμα εἰς τὸν τζάρον;

— Ναί.

— Ἔ λοιπόν; ἂν καὶ εἰς ἐμὲ ἤρεσκεν ὁ τζάρος τὸ ἥμισυ ἀφ' ὅ,τι ἐγὼ ἀρέσκω εἰς αὐτόν;

— Ἀξίνια! ἐψιθύρισε παρακλητικῶς ὁ ταλαίπωρος νέος.

— Ὅ,τι δήποτε καὶ ἂν συμβῇ σεῖς θὰ ἦσθε ὁ αἴτιος, ἀπήντησεν ἡ κόρη περιπαίζουσα τὸν Ἀργαμάκωφ. Τώρα δὲ πολὺ σᾶς παρακαλῶ νὰ μὲ ἀφήσητε μόνην.

— Δὲν φεύγω πρὶν ἢ μὲ συγχωρήσῃς, ἱκέτευσεν ὁ ἀξιωματικός.

— Τότε θ' ἀναγκασθῆτε διὰ πολὺν καιρὸν νὰ μείνητε εἰς αὐτὸ τὸ δωμάτιον, εἶπεν εἰρωνικῶς γελῶσα ἡ πριγκιπέσσα. Καὶ ταῦτα εἰποῦσα ἠγέρθη καὶ ἀνεχώρησεν ἀποτόμως εἰς ἄλλο δωμάτιον.

Ὁ δυστυχὴς Ἀργαμάκωφ ἠναγκάσθη ν' ἀποσυρθῇ, ἐν ᾧ ἡ Ἀξίνια ἐγέλα μετὰ τῆς τροφοῦ της διὰ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἀστειότητός της. Δὲν προέβλεπε πόσον ὀλίγον ἀπεῖχε τῆς ἀληθείας ἡ ἀστειότης.

Μόλις ὁ μνηστὴρ εἶχε καταλείψει τὸν οἶκόν της, ἔστειλεν ἡ θεία της ἡ κόμησσα Βεστούτζεφ τὸ ἔλκηθρόν της ἵνα τὴν παραλάβῃ. Μικρὸν δὲ γραμμάτιον τὴν προσεκάλει νὰ προετοιμασθῇ ὅσον τάχιστα.

Ὅτε ἡ πριγκιπέσσα εἰσῆλθεν εἰς τὸν σινικῶς διασκευασμένον κοιτωνίσκον τῆς θείας της, αὕτη τὴν ἐνηγκαλίσθη μετ' ἀσυνήθους συγκινήσεως καὶ τρυφερότητος. Μετ' οὐ πολὺ ἐπὶ τυχαίᾳ τινι προφάσει ἐξῆλθε τοῦ κοιτωνίσκου ἡ κόμησσα καὶ ἀντ' αὐτῆς παρουσιάσθη. . . . . ὁ αὐτοκράτωρ.

Ἡ Ἀξίνια ἠθέλησεν ἀμέσως νὰ φύγῃ, ἀλλ' ὁ Παῦλος λαβὼν αὐτὴν ἀπὸ τῆς χειρὸς τὴν ἐκράτησε.

— Παρακαλῶ, λέγει, νὰ μ' ἀκούσητε, πριγκιπέσσα. Δὲν δύνασθε νὰ ἀρνηθῆτε εἰς ἐμέ, ὅ,τι θὰ παρείχετε εἰς τὸν ἔσχατον τῶν ὑπηκόων μου.

Ὡδήγησε τὴν κόρην πεφοβισμένην νὰ καθήσῃ ἐπὶ ἑνὸς σοφᾶ, αὐτὸς δὲ λαβὼν ἀνάκλιντρον ἐκάθησεν ἀπέναντί της εἰς ἀπόστασιν ἐμφαίνουσαν πολλὴν τὴν πρὸς τὴν κόρην εὐλάβειαν.

— Πριγκιπέσσα, ἐπανέλαβε μετὰ σοβαρότητος σχεδὸν ὀδυνηρᾶς, δὲν θὰ ἦσθε γυνὴ ἂν δὲν ἠθέλατε παρατηρήσει τὴν ἐντύπωσιν, ἣν προὐξένησεν εἰς ἐμὲ ἡ νυκτερινὴ ἐκείνη ἐμφάνισίς σας. Ἡ Θεία Πρόνοια σᾶς ἔπεμψε πρὸς μέ. Σᾶς ἀγαπῶ, πριγκιπέσσα. Ἐστὲ ἀγαθή, ἐλεήσατέ με καὶ εἴπατέ μοι μόνον ὅτι δὲν μὲ μισεῖτε.

Ἡ Ἀξίνια εἶχε προσηλωμένους πρὸς τὴν γῆν τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ οὐδεμία λέξις ἀνέβαινεν ἐπὶ τῶν χειλέων της.

Digitized by Google

— Μὴ νομίσητε, ἐξηκολούθησεν ὁ τζάρος, ὅτι ζητῶ τι παρ' ὑμῶν, τὸ ὁποῖον νὰ ἤθελε προσβάλῃ τὴν τιμήν σας. Ὤ ! θέλω μόνον ν' ἀγαπηθῶ παρ' ὑμῶν καὶ τοῦτο ἔσται ἡ εὐτυχία μου ! Οὐδεὶς ἕως τώρα μὲ ἠγάπησεν, οὔτε αὐτὴ ἡ μήτηρ μου· ἴσως μάλιστα παντὸς ἄλλου ὀλιγώτερον μὲ ἠγάπησεν αὐτή. Μὲ μετεχειρίσθη πάντοτε μὲ δυσπιστίαν, πλέον ἔτι, μὲ ἀντιπάθειαν. Ἐν ᾧ κατέκλεπτον τὸ κράτος οἱ εὐνοούμενοί της, ἐγὼ καὶ ἡ σύζυγός μου εὑρισκόμεθα πολλάκις εἰς παντελῆ ἀνέχειαν. Ἡ μήτηρ μου μοὶ ἀφήρπασε τὰ τέκνα μου εὐθὺς μετὰ τὴν γέννησίν μου καὶ τὰ ἀνέθρεψε παρ' αὐτῇ εἰς τρόπον, ὥστε ἐγένοντο ταῦτα ξένα πρὸς ἐμὲ καὶ ποτὲ δὲν ἐγνώρισα τὴν ἀγάπην των. Ὡς πρὸς τὴν αὐτοκράτειραν θὰ μοὶ ἐπιτρέψητε νὰ μὴ κάμω πολὺν λόγον· δὲν ἔχει καρδίαν τὸ ὡραῖον αὐτὸ μάρμαρον. Τὰ τέκνα μου εὑρίσκονται εἰς κρυφίαν μὲ τοὺς ἐχθρούς μου συνεννόησιν, ἀπὸ τοῦδε δὲ τείνει τὴν δεξιὰν πρὸς τὸ αὐτοκρατορικόν μου στέμμα ὁ μέγας δοὺξ διάδοχος. Εἶμαι μόνος, χωρὶς φίλους, χωρὶς ἔρωτα. Ὤ ! εἰπέ μοι ὅτι μ' ἐλεῇς.

— Θὰ ἦτο, ἀπήντησε τότε ἡ Ἀξίνια, πολλὴ δι' ἐμὲ τόλμη νὰ αἰσθανθῶ δι' ὑμᾶς, Μεγαλειότατε, τοιοῦτον αἴσθημα, καὶ σεῖς πάλιν δὲν θὰ ἠρκεῖσθε εἰς τοῦτο τὸ αἴσθημα.

— Λοιπὸν ἐπιτρέψατέ μοι νὰ σᾶς βλέπω ἐνίοτε. Θὰ σᾶς συγκινήσῃ ἴσως ἡ ἐγκατάλειψίς μου καὶ τὸ εὐγενὲς αἴσθημα, ὅπερ πρὸς ὑμᾶς τρέφω.

— Μεγαλειότατε, εἶπεν ἡ Ἀξίνια ἐγειρομένη, δὲν δύναμαι ἐπὶ πλέον νὰ σᾶς ἀκούσω.

— Μὲ ἀπωθεῖτε; ἐψιθύρισεν ὁ Παῦλος, ἐγειρόμενος καὶ αὐτός, τρέμων ὅλος καὶ μὲ φοβερὸν τὸ μέτωπον.

— Θὰ σᾶς ἱκετεύσω νὰ λησμονήσετε πτωχὴν κόρην, ἥτις ἔχει ἤδη ὑποσχεθῆ τὴν χεῖρά της.

— Ἀγαπᾶτε ἄλλον ;

— Ναί.

— Καὶ ποῖος εἶνε ὁ εὐτυχὴς αὐτός ;

— Διὰ νὰ τὸν καταστήσητε ἐκποδών ;

— Τόσον χαμερπῆ καὶ σκληρὸν μὲ ὑπολαμβάνετε ; Καλὰ λοιπόν, δὲν ἐρωτῶ τίποτε πλέον, ἀφήσατέ με νὰ ἐλπίζω.

— Εἰς πάντας ἐπιτρέπεται ἡ ἐλπίς, ἀπήντησε κομψῶς καὶ μειδιῶσα ἡ πριγκιπέσσα.

— Δὲν μὲ μισεῖτε λοιπόν, ὑπέλαβεν ὁ Παῦλος λαμβάνων τὴν χεῖρά της.

— Εἶνε καθῆκον ν' ἀγαπᾷ τις τὸν αὐτοκράτορα.

— Καὶ σᾶς εἶνε εὔκολον τὸ καθῆκον τοῦτο ;

— Θέλετε, Μεγαλειότατε, ν' ἀγαπηθῆτε δι' ὑμᾶς αὐτούς. Λησμονήσατε λοιπὸν τὴν θέσιν σας καὶ μὴ ἐπιβάλλεσθε. Διὰ νὰ ἀπαντήσω δόσατέ μοι καιρὸν νὰ συνέλθω καὶ ν' ἀπαλλαγῶ ἀπὸ τὴν ζάλην, εἰς ἣν μὲ βυθίζει τὸ μεγαλεῖόν σας. Ὅταν θέλῃ τις νὰ ὑποτάξῃ μίαν καρδίαν δὲν πρέπει νὰ προσπαθῇ νὰ τὴν ἐκβιάσῃ.

— Εὐχαριστῶ, πριγκιπέσσα, εἶπεν ὁ τζάρος, τρυφερῶς ἀσπαζόμενος τὴν χεῖρα τῆς κόρης. Σᾶς ὑπόσχομαι νὰ ἔχω ὑπομονήν, ἀλλὰ μὴ λησμονεῖτε ὅτι ἐξ ὑμῶν ἴσως ἐξαρτᾶται νέα ἐποχὴ διὰ τὴν Ῥωσσίαν, βεβαίως δὲ δι' ἐμὲ ἡ εὐτυχία ἢ ἡ δυστυχία τοῦ βίου μου.

Ὁ αὐτοκράτωρ ἐχαιρέτισε κλίνας τὴν κεφαλήν, ἡ δὲ πριγκιπέσσα βιαίως ἐξῆλθε τοῦ κοιτωνίσκου.

***

Ἐπὶ δύο ἡμέρας ὁ Ἀργαμάκωφ δὲν εἶχε φανῆ εἰς τὸ μέγαρον τοῦ Βερνίτζκοϊ. Τὴν τρίτην ἡμέραν παρουσιάσθη τεταραγμένος καθ' ὑπερβολὴν καὶ ἐζήτησε νὰ ὁμιλήσῃ πρὸς τὴν Ἀξίνιαν. Αὕτη τὸν ἔκαμε νὰ περιμείνῃ ὀλίγον καὶ ἔπειτα τῷ ἐπέτρεψε νὰ εἰσέλθῃ παρ' αὐτῇ. Μετ' αὐτῆς εὑρίσκετο ὁ πατήρ της.

— Ἤλπιζα νὰ εὕρω τὴν Ἀξίνιαν μόνην, εἶπεν ὁ Ἀργαμάκωφ.

— Δὲν ἔχω, κύριε, μυστικὰ διὰ τὸν πατέρα μου, ἀπήντησεν ἡ πριγκιπέσσα ἀπαθῶς καθαρίζουσα πορτοκάλλιον.

— Τότε λοιπὸν νὰ ὁμιλήσω ἐλευθέρως ;

— Βέβαια.

— Λοιπόν ! Γνωρίζω τὸ αἴτιον τῆς ψυχρότητός σας, πριγκιπέσσα.

— Ἀλήθεια ; ἀπήντησεν αὕτη μετ' εἰρωνείας.

— Γνωρίζω ἐπίσης πρὸς ποῖον ὡμιλήσατε εἰς τὴν οἰκίαν τῆς θείας σας.

— Ὅλα λοιπὸν τὰ ἠξεύρετε, κύριε !

— Εἴχετε συνέντευξιν.

— Μὲ συγχωρεῖτε !

— Συνδιάλεξιν, ἂν θέλετε, μὲ . . . .

— Μὲ τὸν αὐτοκράτορα, ἐξηκολούθησεν ἀταράχως ἡ Ἀξίνια.

— Δὲν τὸ ἀρνεῖσθε, λοιπόν ;

— Μὴ ταράττεσθε, τῷ εἶπεν ἡ πριγκιπέσσα ἐπιτακτικῶς.

— Εἶνε ἐπικίνδυνον τὸ παιγνίδιον, τὸ ὁποῖον παίζετε. Ὁ τζάρος σᾶς ἀγαπᾷ καὶ ἠξεύρω ὅτι σᾶς ἐξέφρασε τὸν ἔρωτά του.

— Ἠξεύρετε καὶ τί τῷ ἀπήντησα ;

— Φοβοῦμαι . . . . ὅτι . . . .

— Μὲ προσβάλετε δευτέραν ταύτην φορὰν καὶ σᾶς διατάττω νὰ ἐξέλθητε.

— Ἀλλά, Ἀξίνια. . . .

— Ἠκούσατε τί εἶπα ;

Τὸν παρετήρησεν ἀσκαρδαμυκτεί, ἐκεῖνος δὲ χαιρετίσας ἐξῆλθεν. Ἀλλ' ἅμα ἔφθασεν εἰς τὴν θύραν ἐστάθη καὶ ἐψιθύρισε μὲ φωνήν, ἣν κατέπνιγεν ἡ ὀργή·

— Ὑπακούω καὶ δὲν θὰ ἐπανέλθω παρὰ μόνον ὅταν θὰ λάβητε τὴν ἀνάγκην μου.

— Δὲν θὰ λάβω ποτὲ τὴν ἀνάγκην σας.

— Τί ἔχετε λοιπὸν οἱ δύο σας, ἠρώτησεν ὁ

Digitized by Google

πρίγκηψ, ὅταν ἐξῆλθεν ὁ ἀξιωματικός, οὗτινος ἤχουν θορυβωδῶς οἱ πτερνιστῆρες. Ἐλπίζω ὅτι ὅσα λέγει δὲν εἶνε σωστά. Εἶδες ἀληθῶς τὸν αὐτοκράτορα;

— Τῷ ὡμίλησα. Μὲ κατέλαβεν αἰφνιδίως καὶ δὲν ἠδυνάμην νὰ τὸν ἀποφύγω.

— Καὶ σοὶ ὡμολόγησεν ὅτι σὲ ἀγαπᾷ;

— Ναί, ἀλλὰ δὲν εὗρε καλὴν ὑποδοχήν.

— Τότε, πρὸς τί ἡ σκηνὴ αὕτη μὲ τὸν Ἀργαμάκωφ;

— Διότι μοὶ ἀρέσκει νὰ τὸν βασανίζω, ἀπήντησεν ἡ κόρη θορυβωδῶς γελῶσα. Οὐδέποτε διενοήθην νὰ ἀγαπήσω τὸν αὐτοκράτορα.

Ὁ πρίγκηψ ἐκίνησε τὴν κεφαλήν.

— Ὁ Παῦλος εἶνε τύραννος δυνάμενος νὰ ἐκβιάσῃ τὴν εὔνοιάν σου. Ἔσο φρόνιμος, ἐπί τινα χρόνον τοὐλάχιςον, διότι μετ' ὀλίγον τὰ πάντα θὰ μεταβληθῶσι.

— Τί τρέχει λοιπόν, ἠρώτησεν ἡ πριγκιπέσσα, ἧς εἶχε κεντηθῆ ἡ περιέργεια. Τί θὰ μεταβληθῇ;

— Ὁ Ἀργαμάκωφ, ἀπήντησεν ὁ πατὴρ κατασπαζόμενος τὴν θυγατέρα του ἐπὶ τοῦ μετώπου. Πρέπει νὰ συμφιλιωθῇς μετ' αὐτοῦ διότι εἶνε ἀνάγκη, τώρα μάλιστα ὑπὲρ ποτε. Εἶνε ἀναπόφευκτον νὰ μᾶς τὸν κρατήσῃς, καὶ μετὰ ἕνα μῆνα μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ θὰ ἦσαι σύζυγός του.

— Ἀλλὰ διὰ τί ὅλα αὐτά; κάτι μοῦ κρύπτεις.

— Δὲν βαρύνεσαι, φιλτάτη; ἔσο ἥσυχος, μὴ παίζῃς ὅμως μὲ τὰς τίγρεις καὶ μὲ τοὺς λέοντας ὡς νὰ ἦσαν ἀρνία. Ἀκοῦς; πρέπει νὰ συμφιλιωθῇς μὲ τὸν Ἀργαμάκωφ.

*
* *

Τρικυμιώδη τινὰ ἑσπέραν, ὁ συνταγματάρχης Ταταρίνωφ, τυλιγμένος ἐντὸς μεγάλου μανδύου σκοτεινοῦ χρώματος, ἐξήρχετο τῆς οἰκίας του παρατηρῶν κύκλῳ μετὰ προσοχῆς. Ἰδὼν δὲ ὅτι οὐδὲν ὕποπτον ἐφαίνετο πέριξ, κατῆλθε ταχέως τὴν ὁδὸν καὶ ἔστη πρὸ τοῦ μεγάρου τῆς ἀγγλικῆς πρεσβείας ἵνα βεβαιωθῇ διὰ τελευταίαν φορὰν ἂν κανεὶς δὲν τὸν ἠκολούθει.

Ἠκούσθη συριγμός.

Ὁ συνταγματάρχης ἐκάλυψε μὲ τὸν μανδύαν του τὸ πρόσωπον καὶ εἶδεν ἄνδρα μετημφιεσμένον ὡς αὐτὸν διερχόμενον τὴν ὁδὸν καὶ κάμνοντα πρὸς αὐτὸν σημεῖον.

— Συνταγματάρχα, τῷ λέγει ὁ ἄγνωστος ἅμα τὸν ἐπλησίασε, βεβαίως δὲν πηγαίνεις εἰς ἐρωτικὴν συνέντευξιν.

— Καὶ τί σ' ἐνδιαφέρει τοῦτο, Ἀργαμάκωφ;

— Ἐπεθύμουν νὰ ὑπάγω καὶ ἐγώ, ὅπου ὑπάγετε.

— Ποῦ; . . .

— Εἰς τοῦ λόρδου Οὐάϊτουορθ, ἔνθα συνέρχονται οἱ συνωμόται.

— Ἠξεύρεις περισσότερά μου.

— Μὴ δυσπιστεῖτε, συνταγματάρχα, εἶπεν ὁ Ἀργαμάκωφ. Γνωρίζετε πόσον ἐγκαρδίως ἠγάπων τὸν τζάρον . . . τόσον ἐγκαρδίως τὸν μισῶ τώρα. Μοὶ ἔκλεψεν ὅ,τι πολυτιμότερον εἶχον ἐν τῷ κόσμῳ.

— Ἀληθεύει λοιπὸν ὅτι ἡ πριγκιπέσσα . . .

— Ναί. . . ἀλλ' ἀφήσωμεν αὐτά, εἶπεν ὑποτρέμων ὁ ἀξιωματικός. Θὰ ἐκδικηθῶ καὶ αὐτήν. Εἶμαι ἰδικός σας.

— Ἔστω, σὲ πιστεύω· ἀκολούθει με.

Οἱ δύο ἀξιωματικοὶ ἀνέβησαν εἰς τὴν πρεσβείαν, εἶπον τὸ σύνθημα εἰς ἕνα ὑπηρέτην περιμένοντα εἰς τὴν ἄνω εἴσοδον καὶ εἰσήχθησαν εἰς μικρὰν αἴθουσαν, ἔνθα ζωηρῶς συνεζήτουν τριάκοντα περίπου ἄνθρωποι. Ἐθαύμασεν ὁ Ἀργαμάκωφ ἰδὼν μεταξὺ τῶν ἐκεῖ συνηθροισμένων μεγιστάνας ἐκ τῶν τῆς ἰδιαιτέρας ἐμπιστοσύνης τοῦ αὐτοκράτορος Παύλου. Ὁ κόμης Πάλεν, διοικητὴς τῆς Πετρουπόλεως καὶ διευθυντὴς τῆς ἀστυνομίας καὶ τῶν ταχυδρομείων, οἱ στρατηγοὶ Βένινξεν καὶ Ὀβάρωφ, οἱ τρεῖς ἀδελφοὶ Σούβωφ, ὁ πρίγκηψ Βερνίτζκοϊ, ὁ ὑπασπιστὴς Τζιτζάκωφ ἦσαν ἐκεῖ.

— Ἐξοχώτατε, σᾶς φέρω ἓν νέον μέλος τῆς Ἑταιρίας μας, εἶπεν ὁ συνταγματάρχης.

Ὁ πρέσβυς τῆς Ἀγγλίας ἐχαιρέτισε τὸν Ἀργαμάκωφ. Εἴχομεν, τῷ εἶπε, πολλὰς ἐλπίδας εἰς σᾶς· μᾶς εἶνε ἀπαραίτητος ἡ συνδρομή σας. Ἠλπίζομεν ὅτι διὰ μαγικῆς κλωστῆς θὰ σᾶς ὡδήγει ἐδῶ ὡραία τις χείρ, ἀλλ' ἤλθετε μόνος· καλῶς ἤλθετε.

— Ἡ κλωστὴ ἐκόπη, ἐξοχώτατε, ἀπήντησεν ὁ Ἀργαμάκωφ.

— Ἐλπίζω ὅτι ὄχι διὰ πάντοτε, ὑπέλαβεν ὁ πρίγκηψ Βερνίτζκοϊ, θέτων φιλικῶς τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ ὤμου τοῦ νεαροῦ ἀξιωματικοῦ.

— Λοιπόν, εἰς ἔργον, εἶπεν ὁ πρέσβυς. Δὲν μᾶς μένει πολὺς καιρός.

Ὁ κόμης Πάλεν διεκήρυξεν ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ ἐταράττετο ὑπὸ φημῶν τινων αἵτινες εἶχον περιέλθει μέχρις αὐτοῦ. Ὁ συνταγματάρχης Ταταρίνωφ προσέθηκεν ὅτι διὰ τοῦτο ἐσκόπευεν ὁ Παῦλος νὰ προσκαλέσῃ καὶ πάλιν εἰς τὴν Πετρούπολιν τὸν φοβερὸν Ἀράξεγεφ, τὸν καὶ ἄλλοτε διοικητὴν τῆς πρωτευούσης.

— Εἷς μόνος τρόπος ὑπάρχει τοῦ νὰ σώσωμεν τὴν Ῥωσσίαν καὶ ἡμᾶς αὐτούς, εἶπεν ὁ Πλάτων Σούβωφ, πρέπει νὰ τὸν ἐξαναγκάσωμεν νὰ παραιτηθῇ.

— Ναί, αὔριον τὴν νύκτα μάλιστα.

— Ἡ παραίτησις δὲν ἀρκεῖ, παρετήρησέ τις.

Πάντες ἐσίγησαν.

— Λοιπόν, ἂς φθάσωμεν εἰς τὰ ἄκρα, εἶπε ψυχρῶς ὁ πρέσβυς τῆς Ἀγγλίας.

— Θέλουν νὰ τὸν δολοφονήσουν ὡς τὸν πατέρα του Πέτρον τὸν Γ', ἀνέκραξεν ὁ Ἀργαμάκωφ.

Digitized by Google

— Τὸ συμφέρον τοῦ κράτους ἀπήτησε τότε τὸν θάνατον Πέτρου τοῦ Γ', ἀπαιτεῖ τώρα τὸν θάνατον τοῦ Παύλου.

— Φοβερόν! ἀνέκραξεν ὁ Ἀργαμάκωφ· δὲν ἀρκεῖ ὅτι θὰ τῷ ἀφαιρέσητε τὴν δύναμιν τοῦ νὰ ἦνε ἐπιβλαβής;

— Τὴν δύναμιν ταύτην δὲν θὰ τὴν χάσῃ παρὰ μαζὶ μὲ τὴν ζωήν, ὑπέλαβεν ὁ Βαλεριανὸς Σούβωφ.

— Εἶνε τύραννος ὡς ὁ Νέρων καὶ ὡς ὁ Ἰβὰν ὁ φοβερός, προσέθηκεν ὁ πρίγκηψ Βερνίτζκοϊ. Τὰ πάντα δύναταί τις νὰ περιμένῃ παρ' αὐτοῦ.

— Δὲν ὑπάρχει πλέον ἀμφιβολία ὅτι εἶνε τρελλός, εἶπεν ὁ λόρδος. Ἀρκεῖ νὰ τὸν κάμῃ τις νὰ παραιτηθῇ καὶ νὰ τὸν φυλάττῃ ἔπειτα ὑπὸ κράτησιν· ὁ Ἀργαμάκωφ ἀπέδειξεν ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ δὲν εἶχεν ἐνεργήσει βεβαίως ὡς τρελλὸς ὅταν ἀπεσύρθη τῆς συμμαχίας, ἀφ' οὗ ἐγκατελείφθη εἰς τὴν Ἑλβετίαν ὁ Κορζάκωφ καὶ ἀφ' οὗ ὁ δοὺξ τῆς Ὑόρκης διὰ τῆς ἀτυχοῦς ἐκστρατείας του εἶχε καταντήσει ἀνωφελεῖς ὅλας τὰς ἐν Ὁλλάνδᾳ ἐπιτυχίας τοῦ ῥωσσικοῦ στρατοῦ καὶ εἶχε παρασκευάσει τὴν αἰσχροτέραν παράδοσιν ἣν ποτε ἄγγλος στρατηγὸς ὑπέγραψε.

— Ὅλα αὐτὰ εἶνε ἀληθινά, εἶπεν ὁ στρατηγὸς Βένινξεν, ἀλλ' εἶνε λόγος αὐτὸς διὰ νὰ μισήσῃ τις ἐκείνους, οὓς ἠγάπησε, καὶ ν' ἀγαπήσῃ ἐκείνους, οὓς ἐμίσησε;

Ὁ Ἀργαμάκωφ ὑπενθύμισεν ὅτι ὁ Βοναπάρτης ἔχει ἀποστείλει πρὸς τὸν αὐτοκράτορα ἑπτακισχιλίους αἰχμαλώτους νεοενδεδυμένους μετ' ἐπιστολῆς κολακευτικωτάτης, καὶ ὅτι ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Αὐστρία εἶχον ἀρνηθῇ νὰ ἔλθωσιν εἰς διαπραγματεύσεις πρὸς τὴν Γαλλίαν διὰ τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν αἰχμαλώτων τούτων.

Ὁ πρέσβυς τῆς Ἀγγλίας ἀπήντησεν ἀναπτύσσων τοὺς πολιτικοὺς λόγους, οἵτινες ἐπέβαλον ταχεῖαν ἀπόφασιν, ἀλλ' ὁ κόμης Πάλεν πλησιάσας πρὸς αὐτὸν τῷ εἶπεν εἰς τὸ οὖς· δὲν εἶνε εὔκολον κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον νὰ πείσητε τὴν ἐξημμένην αὐτὴν κεφαλήν. Ἀφήσατέ με νὰ τῷ εἴπω ἐγὼ μίαν λέξιν. Καὶ λαβὼν τὸν Ἀργαμάκωφ κατὰ μέρος τῷ εἶπε χαμηλῇ τῇ φωνῇ. Ἡ τύχη σας αὔριον ἀποφασίζεται εἰς τὸν χορόν μου.

— Πῶς;

— Ἡ πριγκιπέσσα θὰ γνωστοποιήσῃ δι' ἑνὸς σημείου εἰς τὸν αὐτοκράτορα ἂν πρέπῃ νὰ ἐλπίζῃ τὴν εὔνοιάν της ἢ ὄχι.

— Τὸ ἠξεύρετε βέβαια, ἐξοχώτατε;

— Τί δὲν ἠξεύρει ἡ ἀστυνομία;

— Καὶ ποῖον εἶνε τὸ σημεῖον;

— Τὸ ἀγαπητὸν χρῶμα τοῦ αὐτοκράτορος.

— Κόκκινον λοιπόν;

— Κόκκινον.

— Λοιπὸν, ἠρώτησεν, ἔπειτα ὁ λόρδος τὸν κόμητα, εἶνε ἰδικός μας; Κανεὶς ἄλλος εὐκολώτερον δὲν θὰ δύναται νὰ μᾶς εἰσαγάγῃ εἰς τὰ ἀνάκτορα.

— Περιμείνετε ἕως αὔριον τὸ ἑσπέρας. Αὔριον τὸ ἑσπέρας θὰ ἦνε ἰδικός μας.

*
* *

Τὸ ἑσπέρας τῆς ἑπομένης ἡμέρας ὁ Ἀργαμάκωφ κατείχετο ὑπὸ πυρετώδους ταραχῆς, ὅτε εἰσῆλθεν εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ κόμητος Πάλεν συνοδεύων τὸν αὐτοκράτορα.

Καὶ αὐτὸς καὶ ὁ αὐτοκράτωρ ἀνεζήτουν τὴν πριγκιπέσσαν, ἀλλὰ δὲν τὴν διέκρινον. Τέλος ὁ αὐτοκράτωρ διέκρινε τὸν πατέρα της καὶ τῷ ἔκαμε νεῦμα νὰ πλησιάσῃ, μετὰ πολλῆς δὲ ταχύτητος τὸν ἠρώτησε·

— Εἴσθε μόνος;

— Εἰς τὰς διαταγάς σας, Μεγαλειότατε.

— Ποῦ εἶνε αἱ κυρίαι;

— Ἡ κόρη μου εἶνε ἀδιάθετος.

— Δὲν θὰ ἔλθῃ λοιπόν;

— Ἀμφιβάλλω, Μεγαλειότατε.

Ὁ Παῦλος ἀφῆκε τὸν πρίγκηπα καὶ τείνας πρὸς τὴν οἰκοδέσποιναν τὸν βραχίονα, περιήγαγεν αὐτὴν ἀνὰ τὴν αἴθουσαν. Ἡ κόμησσα ἐφαίνετο κολακευομένη διὰ τὴν τιμὴν ταύτην, συνωμίλει δὲ λίαν ἐπιχαρίτως καὶ ἐμειδία πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, ἐν ᾧ τὴν ὑπερήφανον καρδίαν της ἐφούσκωνε τὸ μῖσος καὶ ἡ ἐπιθυμία τῆς ἐκδικήσεως.

Ἐθεώρει ἑαυτὴν προσβεβλημένην διότι ὁ Παῦλος τὴν νύκτα ἐκείνην τῇ εἶχε προτιμήσει τὴν Ἀξίνιαν.

Ὁ Πάλεν, πλησιάσας τὸν πρέσβυν τῆς Ἀγγλίας, τῷ εἶπε·

— Κακαὶ εἰδήσεις. Ὁ αὐτοκράτωρ προσεκάλεσεν εἰς Πετρούπολιν τοὺς στρατηγοὺς Ἀραξέγεφ καὶ Λουΐδνεφ.

— Τόσον καλλίτερα. Ἡ δυσαρέσκεια τοῦ κοινοῦ θὰ ἐπιταθῇ.

— Ὁ Λουΐδνεφ θ' ἀναλάβῃ τὴν διοίκησιν τῆς ἀκροπόλεως, ὁ δὲ Ἀραξέγεφ τὴν τῆς πρωτευούσης. Ὁ αὐτοκράτωρ τῷ ἔγραψεν· ἐλθέ, σοὶ ἐμπιστεύομαι τὸν θρόνον καὶ τὴν ζωήν μου.

— Τοῦτο μυρίζει προδοσίαν, ἐψιθύρισεν ὁ λόρδος.

— Ἐκτὸς τούτων, ὁ αὐτοκράτωρ προετοιμάζεται νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν Μόσχαν, τὸ δὲ σχέδιόν μας δὲν δύναται νὰ ἐκτελεσθῇ παρὰ εἰς τὴν Πετρούπολιν.

— Πρέπει νὰ ἐνεργήσωμεν πρὶν φύγῃ.

— Βέβαια.

— Ἀρκεῖ ὁ νέος ἐκεῖνος ἀξιωματικὸς ....

— Ὁ Ἀργαμάκωφ; εἴμεθα βέβαιοι περὶ αὐτοῦ.

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἡ πριγκιπέσσα Βερνίτζκοϊ εἰσήρχετο εἰς τὴν αἴθουσαν.

— Τί φρίκη! ἀνέκραξεν ἡ κόμησσα Πάλεν.

— Τί συμβαίνει; ἠρώτησεν ὁ αὐτοκράτωρ.

— Ἰδέτε τὴν πριγκιπέσσαν Βερνίτζκοϊ, ἔχει κόκκινα χειρόκτια.

— Κόκκινα;.. ἀνεφώνησεν ὁ Παῦλος περιχα-

Digitized by Google

ρής. Καὶ ἀφήσας τὴν κόμησσαν, ἔτρεξε πρὸς τὴν Ἀξίνιαν.

— Εὐχαριστῶ, πριγκιπέσσα, εἶπε λαμβάνων τὴν χεῖρά της.

— Διὰ τί, Μεγαλειότατε;

— Διὰ τὸ δεῖγμα τῆς εὐνοίας σας.

— Δύνασθε νὰ ἐλπίζητε.

Ταῦτα δὲ λέγουσα οὐδὲν ἄλλο εἶχε κατὰ νοῦν παρὰ πῶς νὰ παίζῃ τὸν αὐτοκράτορα διὰ νὰ κάμῃ τὸν Ἀργαμάκωφ νὰ ζηλεύῃ. Οὗτος ἰδὼν τὰ κόκκινα χειρόκτια ἔγεινεν ὠχρότερος νεκροῦ καὶ σπεύσας πρὸς τὸν κόμητα Πάλεν ἀνήγγειλεν αὐτῷ ὅτι εἶνε ἕτοιμος ὁπωσδήποτε νὰ ὑπηρετήσῃ τοὺς συνωμότας.

Ὁ Παῦλος συνωμίλει ἐν τούτοις μὲ τὴν Ἀξίνιαν.—Τὸ κόκκινον, τῇ ἔλεγε, θὰ ἦνε εἰς τὸ μέλλον τὸ χρῶμα τῆς ἐλπίδος καὶ εἰς ἀνάμνησιν θὰ βάψω κόκκινον τὸ νέον μου παλάτιον καὶ θὰ τὸ ὀνομάσω Κόκκινον Παλάτιον.

Τὴν ἑπομένην ἡμέραν, ἐν ᾧ ἐξετελεῖτο ἡ ἐπιθυμία τοῦ αὐτοκράτορος καὶ ἐβάφετο τὸ παλάτιον, οἱ συνωμόται συνήρχοντο καὶ πάλιν, ἀλλ' εἰς τὸν οἶκον τοῦ κόμητος Πάλεν. Δὲν ἐθεώρουν ἑαυτοὺς ἀσφαλεῖς ἀλλαχοῦ. Ἐκρίθη καλὸν νὰ συναινέσῃ εἰς τὰ σχεδιαζόμενα ὁ μέγας δοὺξ διάδοχος, ἀνετέθη δ' εἰς τὸν κόμητα Πάλεν νὰ φροντίσῃ περὶ τούτου.

Ὁ μέγας δοὺξ Ἀλέξανδρος τοσαύτην ἐπιμονὴν ἐδείκνυεν εἰς τὸ νὰ μὴ τεθῇ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν δυσαρεστημένων, ὥστε οἱ συνωμόται δὲν ἤξευρον τί νὰ κάμωσι καὶ τί ν' ἀποφασίσωσι. Ἐν τοσούτῳ ὁ καιρὸς παρήρχετο, τὰ πάντα ἡτοιμάσθησαν διὰ τὸ εἰς Μόσχαν ταξείδιον καὶ ὁ Ἀραξέγερ ἔφθασεν εἰς τὴν Πετρούπολιν.

Τὴν πρωΐαν τῆς 23 Μαρτίου 1801, ὅτε ὁ Ἀργαμάκωφ εἰσῆλθεν εἰς τὸν κοιτῶνα τοῦ αὐτοκράτορος, ὁ Παῦλος παρεπονεῖτο ὅτι ἔπασχεν ὑπὸ κεφαλαλγίας καὶ ὅτι ἐταράσσετο ὑπὸ ὀνείρων. Ἐνεδύθη καὶ παραλαβὼν τὸν ὑπασπιστήν του ἀνέβη εἰς τὴν ἅμαξαν ἵνα μεταβῇ πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ Κοκκίνου Παλατίου.

— Δὲν εἶνε ὡραῖον; ἠρώτησεν ὅταν ἔφθασαν ἐκεῖ.

— Νομίζω ὅτι πολὺ προσβάλλει τοὺς ὀφθαλμούς, ἀπήντησεν ὁ Ἀργαμάκωφ τεταραγμένος, φαίνεται ὡς ἂν νὰ ἐβάφη μὲ αἷμα.

— Μὲ αἷμα; Πῶς σοῦ ἦλθεν αὐτὴ ἡ ἰδέα; Ἴσα ἴσα ἔβλεπα ἀπόψε εἰς τὸ ὄνειρόν μου ὅτι ἤμην ἐξαπλωμένος ἐντὸς φερέτρου καὶ ὅτι τὸ φέρετρον ἔπλεεν εἰς θάλασσαν ἐξ αἵματος. Καὶ εἶχε κύματα ἡ θάλασσα ἐκείνη, ἅτινα συνετρίβοντο εἰς τοὺς τοίχους τοῦ Κοκκίνου Παλατίου. Καὶ ὁ Πάλεν καὶ ὁ Βαλεριανὸς Σούβωφ αναιβασμένοι ἐπάνω εἰς ἰκριώματα, ὅπως εἶνε τὰ τῶν ἐργατῶν, ἐνέβαπτον εἰς τὸ αἷμα τοὺς χρωστῆράς των καὶ ἐχρωμάτιζον τὸ Παλάτιον καὶ τὸ ἔκαμνον κόκκινον. Καὶ ἔξαφνα δὲν ἦτο τὸ Κόκκινον Παλάτιον τὸ ὁποῖον ἐχρωμάτιζον, ἀλλὰ τὸ τοῦ Ἁγίου Μιχαήλ. . . . Ἀργαμάκωφ, ἠξεύρεις νὰ ἐξηγῇς τὰ ὄνειρα;

— Ὄχι, Μεγαλειότατε, ἀπήντησε σκυθρωπάζων ὁ ὑπασπιστής.

Τὸ ἀπόγευμα προσεκλήθη ὁ Πάλεν νὰ παραστῇ τῷ αὐτοκράτορι. Οἱ ὑπασπισταὶ ἤκουον τὸν Παῦλον ζωηρῶς συζητοῦντα μετὰ τοῦ διευθυντοῦ τῆς Ἀστυνομίας καὶ ὅταν οὗτος ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ δωματίου ἦτο ὠχρὸς καὶ τεταραγμένος. Ἐπορεύθη ἀμέσως παρὰ τῷ μεγάλῳ δουκί, ὅστις δὲν ἤθελε κατ' ἀρχὰς νὰ τὸν δεχθῇ καὶ τὸν ἐδέχθη μόνον, ἀφ' οὗ ἐπὶ πολὺ ἐπέμεινε.

— Μὴ μοὶ κάμῃς πλέον λόγον διὰ τὰ κακοῦργά σας σχέδια, ἦσαν αἱ πρῶται λέξεις τοῦ Ἀλεξάνδρου.

— Ἴσα ἴσα σήμερον πρέπει νὰ σᾶς κάμω λόγον, ἀπήντησεν ὁ Πάλεν. Πρέπει δὲ νὰ μὲ ἀκούσητε, διότι αὔριον θὰ ἦνε ἀργὰ πλέον καὶ διὰ σᾶς καὶ δι' ἐμέ.

— Διὰ τί;

— Ὁ τζάρος μὲ διέταξε νὰ συλλάβω τὴν αὐτοκράτειραν καὶ τοὺς μεγάλους δοῦκας.

— Ἀδύνατον.

— Ἰδοὺ τὸ ἔγγραφον. Ἡ Α. Μ. ἡ αὐτοκράτειρα ἐξορίζεται.

— Καὶ τί λοιπὸν μὲ περιμένει ἐμὲ καὶ τοὺς ἀδελφούς μου;

— Εἱρκτὴ ἐν φρουρίῳ, ἀπήντησεν ἀμέσως ὁ Πάλεν. Ἀλλ' ἔχετε πιστοὺς θεράποντας, οἵτινες θὰ σᾶς σώσουν. Ὁ αὐτοκράτωρ ἔχει διατεταραγμένας τὰς φρένας, θὰ τὸν ἀναγκάσωμεν νὰ παραιτηθῇ.

— Καὶ ἂν ἀντισταθῇ;

— Δὲν θὰ ὑποχωρήσωμεν. . . . Ἀλλά, σᾶς παρακαλῶ, δόσατέ μοι δεῖγμά τι τῆς συναινέσεώς σας.

Ὁ Ἀλέξανδρος ἤρχισε νὰ δακρύῃ καὶ στραφεὶς ἐξῆλθεν εἰς τὸ παράθυρον.

Ὁ Πάλεν ἐθεώρησε τοῦτο ὡς συναίνεσιν καὶ ταχεῖ βήματι ἀπεμακρύνθη.

* * *

Ὁ αὐτοκράτωρ ἐδείπνησεν εἰς τὰ ἐννέα μετὰ τῆς οἰκογενείας του.

Ἀπὸ πολλοῦ χρόνου δὲν τὸν εἶδον τόσον εὔθυμον· μόνον ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν τὸ βλέμμα του προσηλώνετο μὲ παράξενον ἔκφρασιν ἐπὶ τοῦ μεγάλου δουκὸς διαδόχου. Εἰς τὰς δέκα ἀπεσύρθη εἰς τὸν κοιτῶνά του καὶ μετ' ὀλίγας στιγμὰς ὅλα τὰ φῶτα ἦσαν σχεδὸν ἐσβεσμένα εἰς τὰ ἀνάκτορα τοῦ Ἁγίου Μιχαήλ.

Εἰς τὰς ἕνδεκα καὶ εἴκοσι, παρουσιάσθησαν εἰς τὴν πύλην τῶν ἀνακτόρων οἱ συνωμόται ἔνοπλοι καὶ μετημφιεσμένοι. Ὁ σκοπὸς ἐφώναξε· Τίς εἶ; προέτεινε τὴν λόγχην καὶ ἐμπόδισε τὴν δίοδον, ἀλλ' ὅτε παρουσιάσθη ὁ Ἀργαμάκωφ καὶ διεκήρυξεν ὅτι ἤρχοντο συνεπείᾳ ἰδιαιτέρας τοῦ

Digitized by Google

αὐτοκράτορος διαταγῆς, ὁ στρατιώτης ἀναγνωρίσας τὸν ὑπασπιστὴν, ἀφῆκε τὸν ὕποπτον ὅμιλον νὰ εἰσέλθῃ.

Οἱ συνωμόται ἀνέβησαν ἐν τάχει τὴν κλίμακα, διῆλθον τὸν προθάλαμον βαίνοντες ἀκροποδητεὶ καὶ ἔστησαν πρὸ τῶν αὐτοκρατορικῶν δωμάτων. Ὁ Ἀργαμάκωφ εἰσῆλθε μόνος εἰς τὸν ἀντιθάλαμον, ὅπου ἐφρούρει εἷς κοζάκος.

— Τίς εἶ, ἐφώναξεν οὗτος.

— Καλός.

Ὁ κοζάκος ἀνεγνώρισε τὸν ὑπασπιστὴν, ἀλλ' ὅταν οὗτος ἠθέλησε νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὸν κοιτῶνα, ὁ στρατιώτης τὸν ἐμπόδισε λέγων·

— Ὁ αὐτοκράτωρ κοιμᾶται.

— Τὸ ἠξεύρω· θέλω νὰ τὸν ἐξυπνήσω.

— Τὸ ἀπηγόρευσε ῥητῶς.

— Ἡ πόλις καίεται, πρέπει νὰ τὸν ἐξυπνήσω, ἀνεφώνησεν ὁ Ἀργαμάκωφ καὶ ἐχύθη εἰς τὸ ἰδιαίτερον δωμάτιον τοῦ Παύλου.

Οἱ ἄλλοι εἰσελθόντες εἰς τὸν ἀντιθάλαμον ἠθέλησαν τὸν ἀκολουθήσουν.

Ἀλλὰ τότε ἐνόησεν ὁ κοζάκος τί ἔτρεχε καὶ πλησιάσας εἰς τὴν θύραν ἤρχισε νὰ φωνάζῃ· προδοσία, προδοσία!

Ὁ αὐτοκράτωρ ἐξύπνησε καὶ ἥναψε φῶς, ἐν ᾧ ὁ κοζάκος ἔπιπτε κατατρυπημένος ὑπὸ πληγῶν καὶ διήρχοντο ὑπὲρ τὸ πτῶμά του οἱ συνωμόται.

Ὁ Παῦλος ἐπήδησεν ἀπὸ τῆς κλίνης καὶ προσεπάθησε νὰ φύγῃ διὰ μυστικῆς θύρας, ἀλλὰ δὲν τὴν εὗρεν ἐγκαίρως καὶ ὁ Ἀργαμάκωφ τὸν ἐπλησίασε.

— Τί θέλεις; ἔχασες τὸν νοῦν σου; ἐφώνησεν ὁ αὐτοκράτωρ· ἀλλὰ δὲν τῷ ἀπήντησεν. Ὅταν εἶδεν ὁ Παῦλος τοὺς ἄλλους εἰσερχομένους, ἔλαβε τὸ ξίφος του ἕτοιμος νὰ ὑπερασπισθῇ μέχρις ἐσχάτων. Τῷ ἐφάνη δὲ θαυμαστὸν ὅτι ἔβλεπεν ἐνώπιόν του ὡς συνωμότας ὅλους ἐκείνους εἰς οὓς εἶχε παράσχει πᾶσαν ἐμπιστοσύνην, τὸν Πάλεν, τὸν Βένινξεν, τὸν Τζιτζάκωφ, τοὺς Ἀβάρωφ, τὸν Ταταρίνωφ, τοὺς Σούβωφ, τὸν Βερνίτζκοϊ.

— Τί ζητεῖς καὶ τί ζητοῦσιν οἱ σύντροφοί σου; ἠρώτησε τὸν Πλάτωνα Σούβωφ, ὅστις ἐγένετό ποτε ὁ εὐνοούμενος τῆς μητρός του.

— Νὰ παραιτηθῇς, ἀπήντησεν οὗτος.

— Διὰ τί;

— Διότι δὲν ἔχεις πλέον τὰς φρένας σου, ἀπήντησάν τινες.

— Δὲν παραιτοῦμαι.

— Πρέπει.

— Τίς θὰ μ' ἀναγκάσῃ;

— Ἡμεῖς.

Ὁ Πλάτων Σούβωφ ἐπλησίασεν εἰς ἕνα κηροστάτην, οὗ εἶχεν ἀνάψει ὁ Ἀργαμάκωφ τὰ κηρία, καὶ ἤρχισε νὰ ἀναγινώσκῃ τὸ ἔγγραφον τῆς παραιτήσεως.

— Σὺ, διέκοψε λέγων ὁ τζάρος, τὸν ὁποῖον ἐνέπλησα εὐεργετημάτων;

— Δὲν εἶσαι πλέον κύριός μας, τὸ ἔθνος ἀνεκήρυξε τὸν υἱόν σου, ἀπήντησε.

— Ζῶ, ἄρα ἐγὼ εἶμαι ὁ αὐτοκράτωρ καὶ σᾶς διατάσσω....

— Δὲν ἔχεις πλέον δικαίωμα νὰ διατάττῃς.

— Καὶ σὺ, Ἀργαμάκωφ, ἔχεις αἷμα εἰς τὰς χεῖρας.

— Εἶνε κόκκινα χειρόκτια, δὲν εἶνε αἷμα, ἀπήντησεν ὁ Ἀργαμάκωφ μὲ σατανικὴν εἰρωνείαν.

Ὁ τζάρος τὸν παρετήρησεν ἐκστατικὸς καὶ δεικνύων ὅτι δὲν ἐνόησεν.

— Ὑπόγραψον, τῷ ἐφώνησαν οἱ συνωμόται καὶ ὁ Σούβωφ τῷ ἔτεινε τὸ ἔγγραφον.

Ὁ Παῦλος, ἀντὶ ν' ἀπαντήσῃ, ἐσήκωσε διὰ τῆς αἰχμῆς τοῦ ξίφους του τὸ ἔγγραφον καὶ τὸ ἔρριψε κατὰ γῆς.

Οἱ συνωμόται ἐδίστασαν.

— Ἂν δείξετε ἀδυναμίαν εἴσθε ὅλοι χαμένοι, ἐφώνησεν ὁ Βένινξεν.

— Μὴ φοβεῖσθε, ἀνέκραξεν ὁ πρέσβυς τῆς Ἀγγλίας, ὅστις ἕως τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἐκρύπτετο.

— Ἆ! ἡ Ἀγγλία μὲ ἀνταμείβει! ἀνέκραξεν ὁ Παῦλος. Εὐγνωμοσύνη ἐμπόρου.

Ὁ Σούβωφ κατήνεγκε τὸ πρῶτον κτύπημα, καὶ πάντες ἔπειτα ἐπέπεσον κατὰ τοῦ δυσμοίρου μονάρχου. Τῷ ἀφήρεσαν τὸ ξίφος, τὸν ἔρριψαν κατὰ γῆς καὶ ὑβρίζοντες αὐτὸν τὸν ἐκτύπων κατ' ἐπανάληψιν. Ἐζήτησε χάριν καὶ μάτην παρεκάλεσε νὰ φεισθῶσι τῆς ζωῆς του. Ὅταν αἱ φωναί του ἤρχισαν νὰ ἦνε τοιαῦται, ὥστε νὰ ἦνε φόβος μήπως ἀκούσωσιν οἱ φύλακες, ὁ Ἀργαμάκωφ ἐξέβαλε τὴν ταινίαν του, περιετύλιξε δι' αὐτῆς τὸν λαιμὸν τοῦ αὐτοκράτορος καὶ οἱ ἄλλοι ἐτράβηξαν....

Ἅμα ἐξέπνευσεν ὁ Παῦλος, ὁ Πάλεν ἔσπευσε παρὰ τῷ Ἀλεξάνδρῳ καὶ τὸν ἐχαιρέτισεν αὐτοκράτορα. Ἀλλ' ὁ μέγας δοὺξ ἠρώτησε·

— Ποῦ εἶνε ὁ πατήρ μου, τί τὸν ἐκάμετε;

Ὁ Πάλεν ἐσιώπα. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐξερράγη εἰς δάκρυα.

Ἔκλαυσεν εἰλικρινῶς τὸ θῦμα, ἀλλὰ δὲν ἐτόλμησε νὰ προβῇ εἰς τὴν τιμωρίαν τῶν δολοφόνων.

*
* *

Μίαν ὥραν μετὰ τὸ φρικτὸν τοῦτο δρᾶμα, ὁ πρίγκηψ Βερνίτζκοϊ παρουσιάσθη μὲ τὸν Ἀργαμάκωφ πρὸς τὴν θυγατέρα του· ἰδοὺ ὁ σύζυγός σου, τῇ εἶπε.

Αὕτη δὲν ἔδειξε πολλὴν προσοχὴν εἰς τοὺς λόγους τούτους.—Ἀληθεύει, ἠρώτησεν, ὅτι ἐδολοφονήθη ὁ αὐτοκράτωρ;

— Παῦλος ὁ Α' ἀπέθανεν εἰς τὰς ἕνδεκα καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Α' ἀνεκηρύχθη αὐτοκράτωρ πασῶν τῶν Ῥωσσιῶν.

Digitized by Google

— Ἆ! ἐννοῶ, ἀνέκραξεν αὕτη μὲ φρικτὸν νευρικὸν γέλωτα. . . . Καὶ διὰ τί τὰ χειρόκτια αὐτὰ τὰ κόκκινα; εἶπεν ἔπειτα ἀποτεινομένη πρὸς τὸν Ἀργαμάκωφ. Τὸ αἷμα δὲν θὰ ἐκοκκίνιζε τὰς χεῖράς σας καὶ χωρὶς αὐτά;

— Ἀπατᾶσθε . . . .

— Καταλαμβάνω, θὰ τὸν ἐπνίξατε ὡς τὸν Πέτρον τὸν Γ′.

Τώρα σᾶς χρεωστῶ μίαν ἐξήγησιν. Εἰς οὐδεμίαν ποτὲ σχέσιν ἦλθον πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, ἡ ὁποία νὰ δικαιολογῇ τὸ ἔγκλημά σας. Σᾶς μόνον ἠγάπησα, ἀλλὰ ποτὲ δὲν θὰ νυμφευθῶ δολοφόνον.

— Ἀξίνια . . . . ἐφώνησεν ἱκετεύων ὁ Ἀργαμάκωφ.

— Ἔξω, ἄθλιε!

Τὸν ἀπώθησε καὶ ἐξῆλθε.

Μετ᾽ ὀλίγας στιγμὰς ἠκούσθη κρότος πιστολίου. Ὁ Ἀργαμάκωφ ηὐτοκτόνει ὑπὸ τὸ παράθυρον τῆς Ἀξίνιας. **Σ.

ΠΕΡΙ ΕΡΥΘΡΟΤΥΦΛΩΝ

Ὁ Thomas Young καὶ ὁ Helmholz πρὸς ἐξήγησιν τῆς ἐνεργείας τῶν δονήσεων αἵτινες παράγουσι τὸ χρῶμα τοῦ φωτὸς ἐπὶ τοῦ ὀργάνου τῆς ὁράσεως ἐξήνεγκαν τὴν γνώμην, ὅτι ὁ ἀμφιβληστροειδὴς χιτὼν τοῦ ὀφθαλμοῦ συνίσταται ἐκ πολλῶν νευρικῶν ἰνῶν, ὧν ἑκάστη εἶναι ὡρισμένη καὶ εὐαίσθητος μόνον εἰς ὡρισμένων χρωμάτων δονήσεις· οὕτω πρὸς αἴσθησιν π.χ. τοῦ ἐρυθροῦ, τοῦ κυανοῦ κ.τ.λ. ὑπάρχουσιν ἴδιαι ἶνες· ἐὰν δὲ ἡ ἐνέργεια γίνεται ἐξ ἴσου ἐπὶ πασῶν τῶν ἰνῶν ἔχομεν τὴν αἴσθησιν τοῦ λευκοῦ, ἤτοι τῶν ἀδιαιρέτων ἀκτίνων τοῦ φωτός. Φαίνεται δὲ ὅτι ἐν τῷ ἀκροτάτῳ ὁρίῳ τῆς περιφερείας τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς ἐλλείπουσιν αἱ πρὸς αἴσθησιν τοῦ ἐρυθροῦ χρώματος κατάλληλοι ἶνες, καὶ τοῦτο ἐβεβαιώθη διὰ πειράματος. Ὅταν φέρῃ τις ἐρυθρόν τι ἀντικείμενον ἐκ τῶν ὄπισθεν τῆς κεφαλῆς πρὸς τὰ πλάγια τοῦ ὀφθαλμοῦ, τὸ ἀντικείμενον κατ᾽ ἀρχάς, πρὶν ἢ πέσωσιν αἱ ἀκτῖνες αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ κεντρικωτέρου μέρους τοῦ ὀφθαλμοῦ, φαίνεται μέλαν. Διὰ τὰ κυανᾶ ἀντικείμενα δὲν συμβαίνει τὸ τοιοῦτον, διότι ταῦτα ἀμέσως φαίνονται κυανᾶ.

Τὸ περιεργότατον ὅμως εἶναι, ὅτι ὑπάρχουσιν ἄνθρωποι, τῶν ὁποίων τὸ ὀπτικὸν νεῦρον δὲν ἔχει ἐντελῶς τὴν αἴσθησιν τοῦ ἐρυθροῦ, δηλαδὴ ἐλλείπουσιν ἐξ αὐτοῦ αἱ πρὸς αἴσθησιν τοῦ ἐρυθροῦ χρώματος ὡρισμέναι ἶνες. Δὲν εἶναι δὲ σπάνιοι οἱ τοιοῦτοι ἄνθρωποι, διότι μεταξὺ εἴκοσι περίπου εἷς ἔχει τὸ φυσικὸν τοῦτο ἐλάττωμα. Τοὺς ἀνθρώπους τούτους ὠνόμασαν *ἐρυθροτύφλους*, *δαλτονισμὸν* δὲ τὸ ἐλάττωμα αὐτῶν, ἐκ τοῦ διασήμου Ἄγγλου φυσικοῦ Dalton, ὅστις ἐφ᾽ ἑαυτοῦ πρῶτον ἀνεκάλυψε τὴν ἔλλειψιν ταύτην. Εἰς τοὺς ἐρυθροτύφλους τὸ ἐρυθρὸν φαίνεται πράσινον βαθὺ ἢ κίτρινον. Ἐκ τῆς συγχύσεως δὲ ταύτης τῶν χρωμάτων δύνανται νὰ προκύψωσι καὶ προέκυψαν μάλιστα ἐνίοτε ὀλέθρια ἀποτελέσματα. Οὕτω π.χ. ὅταν τοιοῦτοι ἐρυθρότυφλοι γίνωνται ὑπάλληλοι σιδηροδρόμων ἢ οἰακισταί, δὲν διακρίνουσι τὰ διὰ φανῶν ἢ σημείων σημεῖα ὅταν εἶναι πράσινα ἢ ἐρυθρά. Διὰ τοῦτο τανῦν αἱ διευθύνσεις τῶν σιδηροδρόμων προσέχουσι τὰ μέγιστα κατὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν ὑπαλλήλων, δι᾽ ἰδιαιτέρου δὲ πρὸς τοῦτο ὀργάνου, τοῦ *χρωματοδιακριτοῦ* (Spectro-Colorimètre) ἐξετάζουσιν ἀκριβῶς τοὺς δι᾽ ὑπηρεσίαν ὑποψηφίους. θ**

ΥΓΡΟΝ Η ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΠΥΡ

Κατὰ τὸν Βυζαντινὸν χρονογράφον Μαλάλαν, ὁ βασιλεὺς Ἀναστάσιος εἶχε μετακαλέσει παρ᾽ ἑαυτῷ (514 μ. Χ.) τὸν φιλόσοφον Πρόκλον τὸν Ἀθηναῖον, οὐχὶ τὸν μέγαν Πλατωνικόν, ἀλλ᾽ ἕτερόν τινα φυσικὸν καὶ χημικὸν ἐμπειρότατον. Ὁ Πρόκλος κατεσκεύασε τότε ἐκ θείου ἀπύρου κόνιν λεπτοτάτην, ἥτις ῥιπτομένη κατὰ τοῦ στόλου τῶν πολεμίων, καὶ ἁπτομένη, ὡς βεβαιοῦσι, διὰ μόνης τῆς τοῦ ἡλίου θέρμης, κατέκαυσε τὸν στόλον τοῦ Βιταλιανοῦ (ἀρχηγοῦ τῶν Γότθων καὶ ἄλλων βαρβάρων). Ἂν τὸ γεγονὸς τοῦτο ἔχῃ ὑπόστασίν τινα ἀληθείας, πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι ἔκτοτε ἐγένοντο αἱ πρῶται ἀπόπειραι τῆς κατασκευῆς τοῦ ἑλληνικοῦ πυρός, τὸ ὁποῖον τελειωθὲν βραδύτερον πλεῖστον μὲν ἐχρησίμευσεν εἰς τοὺς κατὰ Μωαμεθανῶν πολέμους, ἀπετέλεσε δὲ τὴν βάσιν τῆς πολὺ πάλιν βραδύτερον ἐπινοηθείσης πυρίτιδος. Ἕτερός τις δὲ χρονογράφος, ὁ κατὰ τὴν ΙΒ′ ἑκατονταετηρίδα ἀκμάσας Ζωναρᾶς, ἀποδίδει εἰς τὸν Πρόκλον καὶ ἄλλο ἐπινόημα· ὅτι ἐχάλκευσε κάτοπτρα πυροφόρα, τὰ ὁποῖα ἀναρτηθέντα ἐπὶ τοῦ τείχους τῆς Κωνσταντινουπόλεως, κατέναντι τῶν πολεμίων νηῶν, κατεπυρπόλησαν αὐτὰς διὰ τῆς ἀντανακλάσεως τῶν τοῦ ἡλίου ἀκτίνων. Ἀλλὰ τοῦτο νομίζεται παντάπασι μυθῶδες· καὶ ὑπ᾽ αὐτοῦ δὲ τοῦ Ζωναρᾶ δὲν ἀναφέρεται εἰμὴ ὡς ᾀδόμενον.

*
* *

Ὁ μηχανικὸς Καλλίνικος, ὁ καταγόμενος ἐκ τῆς ἐν Συρίᾳ Ἡλιουπόλεως, ἐλθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν (κατὰ τὴν πρώτην πολιορκίαν αὐτῆς ὑπὸ τῶν Ἀράβων, 672—678 μ. Χ), ἔφερεν αὐτόθι τὸ παρ᾽ αὐτοῦ ἐπινοηθὲν ὑγρὸν ἢ ἑλληνικὸν πῦρ. Ὁ Καλλίνικος ἐτελείωσεν, ὡς φαίνεται, παραδόξως τὸ τοῦ Πρόκλου ἐπινόημα, διότι τὸ παρ᾽ αὐτοῦ ἐν τῇ Ζ′ ἑκατονταετηρίδι κατασκευασθὲν χημικὸν μῖγμα ἦτο πολὺ τοῦ πρώτου δραστικώτερον. Βεβαιοῦσιν ὅτι ἔκαιεν ἐν τῷ ὕδατι καὶ ὅτι, παρὰ τὴν φύσιν τῶν ἄλλων πυρῶν τῶν ὁποίων ἡ φλὸξ τείνει πρὸς τὰ ἄνω, τὸ τοῦ Καλ-

Digitized by Google

λινίκου πῦρ ἐφέρετο πρὸς τὰ κάτω τε καὶ πρὸς πᾶσαν οἱανδήποτε ἤθελε δοθῇ αὐτῷ διεύθυνσιν. Κατέστρεφε δὲ τὰ πάντα, καὶ οὔτε λίθος οὔτε σίδηρος ἀντεῖχεν εἰς τὴν ὀξεῖαν αὐτοῦ ἐνέργειαν· οὐδὲ ἠδύνατο νὰ σβεσθῇ εἰμὴ δι' ὄξους, ἢ ἄμμου, ἢ οὔρων. Ἡ χρῆσις αὐτοῦ ἦτο ποικίλη. Ἐν μὲν ταῖς ναυμαχίαις ἐπλήρουν διὰ τῆς ὕλης ταύτης πυρπολικά, τὰ ὁποῖα, ἐμβαλόντες εἰς αὐτὰ πῦρ, ἐξώθουν κατὰ τῶν πολεμίων· καὶ πλὴν τούτου ἐπέθετον ἐπὶ τῆς πρώρας τῶν δρομώνων μεγάλους χαλκίνους σίφωνας δι' ὧν ἐσφενδόνιζον τὸ πῦρ ἐκεῖνο κατὰ τῶν πολεμίων. Εἰς δὲ τοὺς κατὰ ξηρὰν ἀγῶνας, ἢ ἐξηκοντίζετο δι' ἀναλόγων τινῶν σωλήνων, ἢ περιεκλείετο, ὁτὲ μὲν ὡς κόνις ὁτὲ δὲ ὡς ἔλαιον, ἐντὸς ὑελίνων ἢ ἐπικεχρισμένων πηλίνων ἀγγείων, τὰ ὁποῖα οἱ στρατιῶται ἔρριπτον διὰ τῆς χειρός, ἀνάψαντες τὸ ἐμπύρευμα. Ἐν ταῖς πολιορκίαις ἐνίοτε περιωρίζοντο εἰς τὸ νὰ βάλλωσιν ἐπὶ τὰς μηχανὰς τῶν πολιορκητῶν ἔμβολα σιδηρᾶ ἔχοντα μὲν ὀξυτάτην τὴν ἄκραν, περιβεβλημένα δὲ διὰ στυππείου ποτισθέντος ὑπὸ τῆς ὕλης ταύτης. Ἀλλὰ φοβερώτατον ἀπέβαινε μάλιστα τὸ ἑλληνικὸν πῦρ ὅτε ἐτινάσσετο διὰ βαλλιστρίδων εἰς δόσιν ὑπερβάλλουσαν, ἥτις, διασχίζουσα τὸν ἀέρα ὡς ἀστραπὴ καὶ κεραυνός, κατέφλεγεν, ἐὰν πιστεύσωμεν τὰ λεγόμενα, ὁλόκληρα τάγματα καὶ πλοῖα καὶ οἰκοδομήματα. Τοιοῦτο λέγεται ὅτι ἦτο τὸ πῦρ τὸ ὑπὸ τοῦ Καλλινίκου ἐπινοηθὲν καὶ διακοινωθὲν εἰς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει κυβέρνησιν. Ἡ κυβέρνησις αὕτη ἠγωνίσθη καὶ ἐπέτυχε νὰ διατηρήσῃ ἐπὶ αἰῶνας πολλοὺς ἀπόρρητον τὴν κατασκευὴν αὐτοῦ, ἥτις ἐνηργεῖτο διαδοχικῶς ὑπὸ τῶν ἀπογόνων τοῦ Καλλινίκου· τοῦτο τοὐλάχιστον λέγει ἐν τῇ ΙΑ' ἑκατονταετηρίδι ὁ Γεώργιος Κεδρηνός, ὅστις ὁμιλῶν περὶ τοῦ Καλλινίκου ἐπιφέρει· «ἐκ τούτου κατάγεται ἡ γενεὰ τοῦ Λαμπροῦ τοῦ νυνὶ τὸ πῦρ ἐντέχνως κατασκευάζοντος.» Καὶ φαίνεται μὲν ὅτι ἐπὶ τέλους οἱ Ἄραβες ἐγνώρισαν τὸ μυστήριον, ἀλλὰ περὶ τὰ τέλη τοῦ μέσου αἰῶνος ἐξέλιπεν, ἄδηλον πῶς καὶ διὰ τί, ἡ χρῆσις τοῦ ὑγροῦ πυρός. Ἐννοεῖται ὅτι εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους πολλαὶ ἐγένοντο ἀπόπειραι πρὸς ἀνεύρεσιν τοῦ χημικοῦ τούτου πειράματος· ἐκ διαλειμμάτων μάλιστα ἐρρέθη ὅτι ἀνεκαλύφθη τὸ μυστήριον, ἀλλὰ πρακτικὴ αὐτοῦ χρῆσις οὐδεμία ἀνεφάνη.[1]

Τὰ τῆς κοινῆς γλώσσης κ ά λ α ν δ α εἶνε λέξις λατινική, calendæ, καλάνδαι. Ἡ λέξις αὕτη ἐσήμαινε παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις τὴν ά τοῦ μηνός. Ὡς γνωστὸν οἱ Ῥωμαῖοι δὲν διῄρουν τὸν μῆνα εἰς ἑβδομάδας, ἀλλ' ἠρίθμουν τὰς ἡμέρας τοῦ μηνὸς ἀρχόμενοι ἀπό τινος ἐν τῷ μηνὶ σταθεροῦ σημείου καὶ βαίνοντες εἰς τὰ ὀπίσω. Τὰ σημεῖα ταῦτα ἦσαν τρία· αἱ καλάνδαι ἢ καλένδαι (ά τοῦ μηνός), αἱ Νόνναι (5 καὶ εἴς τινας μῆνας 7 τοῦ μηνός) καὶ Εἶδοι (13 καὶ εἴς τινας μῆνας 15 τοῦ μηνός). Ἐκ τούτου ἐπεκράτησε νὰ καλοῦνται καὶ παρ' ἡμῖν τὰ ᾀδόμενα κατὰ τὴν κατ' ἐξοχὴν πρώτην τοῦ μηνός, τουτέστι τὴν πρώτην τοῦ ἔτους, κ ά λ α ν δ α. Ἐκ τούτου καὶ ἡ παροιμία ἀναβάλλειν πρᾶγμά τι εἰς τὰς ἑλληνικὰς καλένδας, τουτέστιν ἀναβάλλειν διὰ πάντοτε διότι οἱ ἑλληνικοὶ μῆνες δὲν εἶχον καλένδας, ἥτις παροιμία ἀντιστοιχεῖ περίπου πρὸς τὸ νῦν ἐν χρήσει λόγιον· τὸν μῆνα 'ποῦ δὲν ἔχει Σάββατον. Σ. τ. Δ.

1. Ἐπιτομ. ἐκ τῆς Ἱστορ. τοῦ ἑλλ. ἔθνους τοῦ κ. Κ. Παπαρρηγοπούλου.

ΚΑΛΑΝΔΑ

Ποῦ εὑρίσκει ὁ παρατηρητὴς καὶ ὁ ἱστορικὸς τὸν ἰδιάζοντα χαρακτῆρα ἑκάστου ἔθνους; εἰς τὰ πατροπαράδοτα αὐτοῦ ἔθιμα· πόθεν ὁ νομοθέτης θὰ λάβῃ τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς βάσεις τῶν θεσμοθεσιῶν του; ἀπὸ τῶν τοπικῶν ἐθίμων· πότε ἡ καρδία τοῦ ἀνθρώπου ὑλακτεῖ, καθὼς ἔλεγεν ὁ Ὅμηρος, ἢ *λαχταρεῖ*, καθὼς λέγομεν καὶ ἡμεῖς ἀκόμη καὶ σήμερον, καὶ τὸ γλυκὺ ἐκεῖνο αἴσθημα τῆς πατρίδος ἀναζωπυροῦται, καὶ εἰς τῶν ὑπεργήρων αὐτῶν ἀκόμη καὶ τῶν πεντήκοντα πολλάκις ἔτη ξενητευμένων τὴν μνήμην; ὅταν ἀναπολήσωσι τὰ ἔθιμα τῆς πατρίδος των, τοὺς φυσικοὺς τούτους τοῦ λαοῦ θεσμούς, τοὺς ὁποίους ὅς τις περιφρονεῖ καὶ ἐξευτελίζει,

» κεῖνος ἐκ σιδάρου ἢ ἀδάμαντος κεχάλκευται μέλαιναν κραδίην. »

Μοὶ διηγεῖτο γέρων ἱερωμένος καὶ διδάσκαλος ὅτι οἱ ἐν Πελοποννήσῳ ἀρνησίθρησκοι Λαλιῶται, ὁσάκις ἤκουον κατ' ἔτος τελουμένην μετὰ πυροβολισμῶν ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν τὴν Ἀνάστασιν, ἐπυροβόλουν συνεορτάζοντες καὶ αὐτοί. Τὰ ἔθιμα εἶνε τὰ ζῶντα ἀρχεῖα τῶν ἐθνῶν, εἶνε αἱ περγαμηναὶ τῆς καταγωγῆς των. Τίς ἠδύνατο νὰ μὴ ἀναγνωρίσῃ τὰς παλαιὰς Ἀθηναίας, ὅταν τὴν τεσσαρακοστὴν πρώτην ἡμέραν ἀπὸ τοῦ Πάσχα, ἐπέστρεφον ἀπὸ τῆς Καισαριανῆς, πρὸ ὀλίγων ἀκόμη ἐτῶν, κλαδηφοροῦσαι καὶ αὐταὶ καὶ οἱ κάνθωνες, ἐφ' ὧν ἐπωχοῦντο, ὀγκώμενοι ἐξάκουστον καὶ λαμπρόν, ἐν ᾧ διέβαινον μεταξὺ μυριάδος θεατῶν, φαιδρυνομένων πρὸς τὸ θέαμα; Καὶ τί ἄλλο ἔκαμναν καὶ πρὸ εἴκοσιν αἰώνων οἱ σκώπτοντες εὐφυῶς ἀλλήλους τὰ ἐξ Ἁμάξης περὶ τὴν περὶ τὸν Κηφισσὸν γέφυραν, ὅταν διὰ τῆς ἱερᾶς ὁδοῦ ἐπέστρεφον αἱ Θεσμοφοριάζουσαι ἀπὸ τῶν Ἐλευσινίων; Ἀλλ' εἶπον εἰς τὰς ἀπογόνους των ὅτε εἶνε ἐντροπὴ νὰ καββαλικεύωσιν ὀνάρια, καὶ τὸ ἔθιμον ἔπαυσε, καὶ σήμερον, καλῶς ἐκδικούμεναι τοὺς ἄνδρας των αἱ Κυρίαι, ζητοῦσιν ὄ χ η μ α! Οὕτως ἐκλίπουσιν, ἀνὰ ἓν καθ' ἡμέραν, τὰ ἀρχαιότροπα ταῦτα λείψανα τῶν ἀρχαίων αἰώνων, τὰ λαλοῦντα οἰκόσημα τῆς οἰκογενείας μας! ἂς σπεύσωμεν ν' ἀποθησαυρίσωμεν λοιπόν τινα ἐξ αὐτῶν, ὡς ἀρχαῖα κειμήλια, πρὸς ἁπλῆν τοὐλάχιστον περιέργειαν, ἐὰν οὐχὶ πρὸς σπουδήν, τῶν μεταγενεστέρων.

Τὴν πρώτην ἑκάστου ἔτους ἐπανηγύριζον αἱ Ῥωμαῖοι, καί, κατὰ μίμησιν καὶ διαδοχὴν αὐτῶν, οἱ τοῦ Βυζαντίου Γραικοί, καθὼς καὶ ἡμεῖς ἄχρι τοῦδε. «Νέου μὲν γὰρ ἔτους, λέγει ὁ Ἡρωδιανός, τῆς ἐπιούσης ἔμελλεν ἄρξασθαι ἡμέρας . . . Σέβουσι δὲ τὴν ἑορτὴν Ῥωμαῖοι, Κρόνια προσαγορεύοντες, . . . τήν τε τοῦ ἔτους

Digitized by Google

ἀρχὴν ἱερομηνίαν ἄγουσι, καὶ δεξιοῦνται ἀλλήλους ἐν ταύτῃ μάλιστα, καὶ προσαγορεύουσι, νομισμάτων τε ἀντιδόσει καὶ κοινωνίᾳ τῶν γῆς καὶ θαλάττης καλῶν.» Ἀλλά, παρεκτὸς τῶν φιλοδωρημάτων, τῶν ἐδεσμάτων, τῆς νομισματοφόρου Ἁγιβασιλόπηττας, τὰ ὁποῖα μᾶς κάμνουσι, καὶ γέροντας ἤδη, νὰ σκιρτῶμεν κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν πρὸς τὴν μνήμην τῶν παιδικῶν μας χρόνων, εἶνε πρὸ πάντων μνήμης ἄξια καὶ σπουδῆς τὰ *Κάλανδα*, τῶν ὁποίων τὴν ἀρχαϊκὴν ἀφέλειαν διέστρεψέ τις, ἀπειρόκαλος, φαίνεται, δάσκαλος, (καθὼς ἄλλος τοιοῦτος διώρθωσε τὸν *Ἐρωτόκριτον*), ἀντεισάξας, κακῇ τύχῃ, δείλαιος, ἐν Ἑλλάδι τὴν πληκτικωτάτην καὶ ἀνούσιον ἐκείνην περὶ *γραμμάτου* ραψῳδίαν, διὰ τῆς ὁποίας μᾶς ζαλίζουσι κατ' ἔτος τὰ παιδία, πληρωνόμενα, ὄχι νὰ ἐξακολουθήσωσιν, ἀλλὰ νὰ παύσωσιν ᾄδοντα τὸ ταχύτερον, ὡς ὁ Ἀράβιος αὐλητὴς ἐκεῖνος, ὅς

» Χαλκοῦ μὲν ηὔλει, τεττάρων δ' ἐπαύετο.»

Πόσον τερπνότερον, καθόσον καὶ φυσικώτερον καὶ πατροπαραδότως σεβαστότερον, μὲ ἔθελγεν, ἐνθυμοῦμαι, παιδίον ἔτι, ὁ θίασος τῶν ἐν τῇ Χάλκῃ κωπηλατῶν, ἐρχόμενος μετὰ τοῦ βιολίου καὶ τοῦ λαούτου του, περὶ τὴν δευτέραν τῆς νυκτὸς ὥραν, παρὰ τὴν θύραν τῆς πατρικῆς οἰκίας, καὶ ἐρωτῶν, σκαιοτέρᾳ καὶ ὑποβεβρεγμένῃ πως τῇ φωνῇ: *Νὰ καλανδίσουμε*; καὶ ἀρχόμενος μετὰ βακχικῆς, ἀλλ' ἡδείας συμφωνίας τά, τίς οἶδεν ἀπὸ πόσων ἑκατοντάδων ἐτῶν ἀναλλοιώτως ἐπαναλαμβανόμενα καὶ μετὰ τῆς αὐτῆς πάντοτε γλυκυθυμίας ἀκουόμενα, *Κάλανδα* ;

Ἀρχιμηνιὰ κὴ ἀρχιχρονιά, κὴ ἀρχὴ καλὸς 'μας χρόνος
Ἅγις-Βασίλης ἔρχεται κτλ.

Ὁποία δὲ προσοχὴ ἐκυρίευε, καὶ ὁπόσοι παλμοὶ καρδίας συνεκίνουν τὴν οἰκοδέσποιναν ἰδίως καὶ μάλιστα τὰς Demoiselles, ὅταν ἤρχοντο τὰ ἐγκώμιά των!

Εἴπαμε τοῦ Ἀφέντη μας, ἂς 'ποῦμ' καὶ τῆς Κερᾶς μας·
Κερὰ 'ψηλή, Κερὰ λιγνή, Κερὰ χαμαροφρύδα,
πῶχεις τὸν ἥλιο πρόσωπο καὶ τὸ φεγγάρι στήθη,
καὶ τοῦ κοράκου τὸ φτερὸ ἔχεις χαμαροφρύδι κτλ.

Κόπτετε, κόπτετε, λογιώτατοι καὶ *φιλόσοφοι*, κόπτετε καθ' ἡμέραν ἀνὰ ἕνα κράδαμνον τοῦ εὐθαλοῦς δένδρου τῶν πατροπαραδότων ἐθνικῶν παραδόσεων, καὶ ἀναπαύθητέ ποτε εὐχαριστημένοι ὑπὸ τὴν σκιὰν τοῦ γυμνοῦ αὐτοῦ σκελετοῦ! Ἀλλ' ἄφετε τοὐλάχιστον εἰς τὸν λαὸν τὴν ἀρχαϊκὴν καὶ ἀπέριττον ποίησίν του, τὰς ἀναμνήσεις, τὰ ἔθη, τὰς παραδόσεις του. Θέλει νὰ μάθῃ τις πόσων αἰώνων ἀρχαιότητα ἔχουσι τὰ γελώμενα σήμερον ταῦτα κάλανδα; Ἰδοὺ τί περὶ αὐτῶν λέγει Μιχαὴλ ὁ Ψελλός:

Ἡ τῶν Καλανδῶν Ἰτάλιος ἡμέρα. . .
Ῥώμης μὲν οὖσα δόγμα τῆς παλαιτέρας,
εὐάγγελον δ' ἄθυρμα τῆς νεωτέρας,. . . .
Τὰς γὰρ Καλάνδας οἶδεν ἡ Κωνσταντίνου.
Πρὸ τῶν θυρῶν δὲ συντρέχουσι μυρίοι,
σκιρτῶντες ἡδὺ καὶ γελῶντες ἀθρόον,
εὐάγγελον σκίρτημα τοῦ παντὸς χρόνου,
εὔηχον οἰώνισμα, κήρυγμα ξένον.»[1]

Ἡ ἑπομένη ἐπιστολὴ τοῦ Ἀλεξάνδρου Σούτσου ἐγράφη τῇ 1 ἰανουαρίου 1859, ἐκ τῶν Φυλακῶν τοῦ Γκαρμπολᾶ. Τὸ πρωτότυπον αὐτῆς εὑρίσκεται εἰς χεῖρας τοῦ ἐν Ἀθήναις κ. Ἐδιπίδου, γαμβροῦ ἐπ' ἀδελφῇ τοῦ ἀειμνήστου ποιητοῦ. Σ. τ. Δ.

ΜΙΑ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡ. ΣΟΥΤΣΟΥ

Ποθεινοτάτη αὐταδέλφη!

Ἀντὶ φίλης ἀνθρωπίνης φωνῆς, ἀπαίσιος κρότος τηλεβόλων ἐξύπνισέ με σήμερον εἰς τὴν φυλακὴν ἀναγγέλλων μοι τὸ νέον ἔτος δουλικὸν καὶ πρόδρομον ἴσως ἄλλων ἔτι ἓξ τοιούτων. Ἀλλὰ μή, ἀγαπητὴ ἀδελφή, μὴ ἐπιχύσῃς δάκρυ λύπης ἀντὶ χαρᾶς εἰς τὸν μαρτυρικὸν στέφανον, τὸν ἐπιτεθέντα εἰς τὴν κεφαλήν μου ὑπὸ τῶν Γραμματέων καὶ Φαρισσαίων τῆς Ἑλλάδος.

Κενὸν σχεδὸν ἔχων τὸ βαλάντιον, προσφέρω σοι, ὡς μόνον δῶρον τοῦ ἁγίου Βασιλείου, ἓν εἰκονισμάτιον καλλιτεχνίας Ῥωσσικῆς, ἀλλὰ τὸ τιμαλφέστερον πάντων εἰς καρδίαν χριστιανικήν· ἐλπίζω δὲ ὅτι ἐκ τῶν πρὸς τὸν Ἐσταυρωμένον ἑωθινῶν σου δεήσεων μία ἔσεται καὶ ὑπὲρ τῆς σωτηρίας ἐμοῦ τοῦ εἰς χεῖρας Πιλάτων καὶ Ἰσκαριωτῶν ἐμπεσόντος.

Ἐπεύχομαί σοι μεθ' ὅσης ζέσεως διατηρῶ εἰσέτι ἐν τῇ καρδίᾳ ὑγείαν, μακροβιότητα καὶ πᾶσαν πανοικεὶ εὐημερίαν.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ ά Ἰανουαρίου 1859.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΣΟΥΤΣΟΣ·

Υ. Γ. Ἐσωκλείω ἑπτὰ μόνον τάληρα, ὅσα μοὶ εὑρέθησαν πρόχειρα, πρὸς ἀγορὰν σακχαρικῶν διὰ τὸν οὐρανίσκον τῶν φιλτάτων ἀνεψιῶν.

Διατί ἡ ἐκκλησία τῆς Καπνικαρέας ὀνομάζεται

ΚΑΠΝΙΚΑΡΕΑ

Σώζεται παράδοσις ἐν Ἀθήναις ὅτι ἡ ἐκκλησία Καπνικαρέα ἐπωνομάσθη οὕτως ἐκ τοῦ καπνίσματος τὸ ὁποῖον μόνον ὑπέστη, ὅτε ποτὲ οἱ Τοῦρκοι ἠθέλησαν νὰ τὴν καύσωσιν.[2] Ἄλλη ἐξήγησις δύναται νὰ ἦνε ἡ ἑξῆς: Ἐν Ἀθήναις ἐπεκράτησε πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως ἡ συνήθεια νὰ προσονομάζωνται αἱ ἐκκλησίαι διά τινος ἐπωνύμου σχέσιν ἔχοντος ἢ πρὸς τὸν κτήτορα ἢ ἄλλην τινα αἰτίαν. Οὕτως ὑπῆρχον πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως αἱ ἐκκλησίαι ἅγιος Νικόλαος Καλογριώνης, Παναγία τὸ καντῆλι, Παναγία τοῦ Ῥο-

1. Σ. Δ. Βυζάντιος.

2. Ὁ Διονύσιος Σουρμελῆς (Κατάστασις συνοπτικὴ τῆς πόλεως Ἀθηνῶν ἀπὸ τῆς πτώσεως αὐτῆς ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων μέχρι τέλους τῆς Τουρκοκρατίας) λέγει: «Αἱ Ἀθῆναι ἔμειναν ἔρημοι ἀπὸ τὰ μέσα Μαρτίου 1688 μέχρι τῶν 1690. Τὰ τουρκικὰ στρατεύματα εἰσελθόντα παρέδωκαν αὐτὴν εἰς τὸ πῦρ. Ἡ ἐκκλησία τῆς Παναγίας ἡ Καπνικαρέα ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἔλαβε τὴν ἐπωνυμίαν· διότι εἰς τὴν ἐπιστροφήν των οἱ κάτοικοι (1715) καθαρίζοντες τὴν ἐκκλησίαν, εὗρον μεταξὺ τῆς κεκαυμένης ὕλης τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας ἄκαυστον μέν, ἀλλὰ κατακαπνισμένην ὅλην, ἐφ' ᾧ καὶ Καπνικαρέαν ἐκ τοῦ καπνὸς καὶ κ ά ρ α ἐκάλεσαν αὐτήν.»

Digitized by Google

δακιοῦ κτλ., ἔτι δὲ καὶ νῦν ἐπονομάζονται πολλαὶ ἐκκλησίαι, οἷον ἅγιος Νικόλαος Ῥαγκαβᾶς, ἅγιος Ἀθανάσιος ὁ Κουρκούρης, Παναγία ἡ Βλασσαροῦ, Παναγία ἡ Ῥόμβη κτλ. Δυνατὸν λοιπὸν ἔκ τινος κτήτορος Καπνικάρη νὰ ἐπωνομάσθη ἡ ἐκκλησία Καπνικαρέα. Πιθανωτέρα ὅμως εἶνε ἡ πρώτη ἐξήγησις. Σημειωτέον δὲ ὅτι ἡ κατάληξις έα, ἄνευ συνιζήσεως τῶν δύο φωνηέντων ἐν τῇ προφορᾷ, εἶνε ἡ συνήθης ἀθηναϊκή. **

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

Ἡ πολιτεία τῶν μελισσῶν ὁμολογεῖται ὡς τὸ πρότυπον τῆς ἀρίστης μοναρχίας. Πρέπει ὅμως νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι παρ' αὐταῖς οὔτε νόμοι ὑπάρχουσιν, οὔτε δίκαι, οὔτε δικασταί, οὔτε δικηγόροι, οὔτε χωροφύλακες καὶ κλητῆρες· ἡ δὲ ἔλλειψις τούτων, ἡ ἀποτελοῦσα τῶν μελισσῶν τὴν ὑπεροχήν, κατορθοῦται διότι ἕκαστον τῆς πολιτείας μέλος ἔχει σαφῶς ὡρισμένην τὴν ἀποστολήν του καὶ οὐδόλως σκέπτεται νὰ ἐκπληρώσῃ ἄλλην τινά. Αἱ ἐργάτιδες δὲν ὀνειρεύονται θέσιν κηφῆνος, οὐδ' οἱ κηφῆνες ῥαδιουργοῦσιν ἵνα γείνωσι βασίλισσαι. Παρ' ἀνθρώποις ἀπ' ἐναντίας ἀδύνατον νὰ λείψωσιν οἱ ταραξίαι, ἀφοῦ καθ' ἡμᾶς ἡ κοινωνία οὐδὲν ἄλλο εἶνε εἰμὴ συναυλία, ἐν ᾗ οὐδεὶς μουσικὸς στέργει νὰ περιορισθῇ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ μέρους του, ἀλλὰ θέλει νὰ σκεπάσῃ τὴν φωνὴν τῶν ἄλλων ὀργάνων, καὶ ἐκ τούτου ἐπέρχεται ἀνυπόφορος κακοφωνία.

* * *

Ποσάκις μοχθοῦμεν ἐπὶ τῷ μόνῳ σκοπῷ νὰ προμηθευθῶμεν καὶ διατηρήσωμεν δυσαρεσκείας, αἵτινες καὶ μόναι ἤθελον φθάσει καὶ οὐδεὶς ὑπάρχει κίνδυνος ν' ἀπολεσθῶσιν! (Ἀλφόνσος Κάρ).

Ο ΒΟΡΕΙΑΣ ΠΟΥ Τ' ΑΡΝΑΚΙΑ ΠΑΓΟΝΕΙ

Ἤτον νύχτα, εἰς τὴν στέγη ἐβογγοῦσε
Ὁ βορειᾶς, καὶ ψιλὸ ἔπεφτε χιόνι.
Τί μεγάλο κακὸ νὰ ἐμηνοῦσε
Ὁ βορειᾶς ποῦ τ' ἀρνάκια παγόνει;

Μὲς στὸ σπίτι μιὰ χαροκαμμένη,
Μιὰ μητέρα ἀπὸ πόνους γεμάτη,
Στοῦ παιδιοῦ της τὴν κούνια σκυμμένη
Δέκα νύχταις δὲν ἔκλειγε μάτι.

Εἶχε τρία παιδιὰ πεθαμμένα,
Ἀγγελούδια, λευκὰ σὰν τὸν κρίνο,
Κ' ἕνα μόνον τῆς ἔμεινεν, ἕνα,
Καὶ στὸν τάφο κοντὰ ἦτον κ' ἐκεῖνο.

Τὸ παιδί της μὲ κλάμμα ἐβογγοῦσε
Ὡς νὰ ἐζήταε τὸ δόλιο βοήθεια,
Κ' ἡ μητέρα σιμά του ἐθρηνοῦσε
Μὲ λαχτάρα χτυπῶντας τὰ στήθηα.

Τὰ γογγύσματα ἐκεῖνα καὶ οἱ θρῆνοι
Ἐπληγόναν βαθειὰ τὴν ψυχή μου.
Σύντροφός μου ἡ ταλαίπωρη ἐκείνη,
Ἄχ, καὶ τὸ ἄῤῥωστο ἦτον παιδί μου.

Στοῦ σπιτιοῦ μου τὴ στέγη ἐβογγοῦσε
Ὁ βορειᾶς, καὶ ψιλὸ ἔπεφτε χιόνι.
Ἄχ, μεγάλο κακὸ μοῦ ἐμηνοῦσε
Ὁ βορειᾶς ποῦ τ' ἀρνάκια παγόνει.

Τὸν γιατρὸ καθὼς εἶδε, ἐσηκώθη
Σὰν τρελή. Ὅλοι γύρω ἐσωπαίναν·
Φλογεροὶ τῆς ψυχῆς της οἱ πόθοι
Μὲ τὰ λόγι' ἀπ' τὸ στόμα της βγαίναν.

«Ὤ, κακὸ ποῦ μ' εὑρῆκε μεγάλο!
Τὸ παιδί μου, γιατρέ, τὸ παιδί μου. . .
Ἕνα τὤχω, δὲν μ' ἔμεινεν ἄλλο·
Σῶσέ μου το, καὶ πάρ' τὴν ψυχή μου.»

Κι' ὁ γιατρὸς μὲ τὰ μάτια σκυμμένα
Πολλὴν ὥρα δὲν ἄνοιξε στόμα.
Τέλος πάντων—ἄχ, λόγια χαμένα—
«Μὴ φοβᾶσαι, τῆς εἶπεν, ἀκόμα.»

Κ' ἐκαμώθη πῶς θέλει νὰ σκύψῃ
Στὸ παιδί, καὶ νὰ ἰδῇ τὸ σφυγμό του.
Ἕνα δάκρυ ἐπροσπάθαε νὰ κρύψῃ
Ποῦ κατέβ' εἰς τ' ὠχρὸ πρόσωπό του.

Στοῦ σπιτιοῦ μας τὴ στέγη ἐβογγοῦσε
Ὁ βορειᾶς, καὶ ψιλὸ ἔπεφτε χιόνι.
Ἄχ, μεγάλο κακὸ μᾶς μηνοῦσε
Ὁ βορειᾶς ποῦ τ' ἀρνάκια παγόνει.

Ἡ μητέρα ποτὲ δακρυσμένο
Τοῦ γιατροῦ νὰ μὴ νοιώσῃ τὸ μάτι,
Ὅταν ἔχῃ βαρειὰ ξαπλωμένο
Τὸ παιδί της σὲ πόνου κρεββάτι!

Γ. Χ. ΖΑΛΟΚΩΣΤΑΣ.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

〰 Ὑπουργοῦ τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως τοῦ ἀοιδίμου Ῥίζου τοῦ Νερουλοῦ ὄντος, νεοφώτιστός τις καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου ἐξύβρισεν αὐτὸν δι' ἐπιστολῆς. Φοβηθέντες δὲ οἱ τοῦ καθηγητοῦ φίλοι τὴν δικαίαν τοῦ ὑπουργοῦ ὀργήν, προσῆλθον εἰς αὐτόν, καὶ ἐπεχείρησαν διὰ λόγων μειλιχίων νὰ τὸν δυσωπήσωσι.—«Δὲν μὲ ἐπείραξαν αἱ ὕβρεις, ἀπεκρίθη ὁ λόγιος καὶ εὐφυὴς ὑπουργός, μὲ ἐπείραξαν μόνον αἱ ἐν τῇ ἐπιστολῇ τοῦ καθηγητοῦ ἀνορθογραφίαι.»

〰 Νεωστί, γράφει ἡ Ὥρα, ἐγένετο σπουδαία ἀνακάλυψις, ἥτις θέλει φέρει τελείαν ἀλλοίωσιν τοῦ συστήματος τῶν τέως ἐν χρήσει τυπογραφικῶν στοιχείων· ἀντὶ τῶν μέχρι τοῦδε μεταλλικῶν, εὑρέθη τὸ μέσον τῆς ἀντικαταστάσεως διὰ στοιχείων ἐκ στομωμένης ὑάλου (verre trempé) κατασκευαζομένων, τὰ ὁποῖα οὔτε εἰς φθορὰν ὑπόκεινται καὶ τοὺς χαρακτῆρας πολὺ καθαρώτερον ἀποτυποῦσιν. Αἱ ἤδη ἐν χρήσει μῆτραι δύνανται νὰ χρησιμεύσωσι καὶ διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν ἐξ ὑάλου στοιχείων.

〰 Κατά τινα τελευταίως δημοσιευθεῖσαν στατιστικήν, ἐπὶ 100 γάμων ἀναλογοῦσι 5 διαζύγια ἐν Ἑλβετίᾳ, 2 ἐν Βελγίῳ καὶ 1 ἐν Ὀλλανδίᾳ καὶ Σουηδίᾳ.

〰 Ἐν Εὐρώπῃ ὑπάρχουσι 1564 θέατρα, ἤτοι: 387 ἐν Γαλλίᾳ, 346 ἐν Ἰταλίᾳ, 168 ἐν Ἰσπανίᾳ, 150 ἐν τῇ Μεγ. Βρεττανίᾳ, 150 ἐν Αὐστρίᾳ, 191 ἐν Γερμανίᾳ, 44 ἐν Ῥωσσίᾳ καὶ Πολωνίᾳ, 34 ἐν Βελγίῳ, 23 ἐν Ὀλλανδίᾳ, 20

Digitized by Google

ἐν Ἐλβετίᾳ, 18 ἐν Σουηδίᾳ καὶ Νορβηγίᾳ, 15 ἐν Δανιμαρκίᾳ, 16 ἐν Πορτογγαλίᾳ, 4 ἐν Τουρκίᾳ, 4 ἐν Ἑλλάδι, 3 ἐν Ῥωμουνίᾳ καὶ 1 ἐν Σερβίᾳ.

~~~ Τὸ ἐν τοῖς φακέλλοις κόμμι, γράφει ἡ «Καρτερία», παρετηρήθη ὅτι ἔχει ὀλεθρίας συνεπείας. Καταγγέλλεται ὅτι μεταδίδει καρκινώδες μίασμα. Ἐσχάτως ὁ καθηγητὴς Βιλρὸθ, εἷς τῶν διακεκριμένων καθηγητῶν τῆς ἰατρικῆς σχολῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Βιέννης, παρετήρησε καρκῖνον τῆς γλώσσης μεταδοθέντα διὰ τοῦ κόμμεως τῶν φακέλλων. Ὁ ἀσθενὴς ἦτο νέος τις ἐκ Στουλδαϊσσεμβοὺργ, ὅστις μετ᾽οὐ πολὺ ἔπεσε θῦμα τῆς φοβερᾶς ἀσθενείας. Ἔστω τοῦτο πρὸς γνῶσιν τῶν ποιούντων χρῆσιν τῶν μετὰ κόμμεως φακέλλων, οὓς οὐδεὶς δύναται νὰ ὑποθέσῃ τόσῳ κινδυνώδεις.

~~~ Ὁ κύριος Μαρὼν εἶνε ἄνθρωπος οἰκονόμος ὅστις δυσπιστεῖ πρὸς τοὺς ῥάπτας· ἀγοράζει μόνος του τὸ ὕφασμα καὶ δίδει ὁ ἴδιος τὸ σχέδιον τοῦ ἱματίου. Ἐσχάτως προσεκάλεσε τὸν ῥάπτην του, ὅστις ἀφοῦ ἔλαβε τὸ μέτρον εἶπεν αὐτῷ, ὅτι τὸ ὕφασμα τὸ ὁποῖον ἠγόρασε δὲν ἀρκεῖ διὰ τὸ φόρεμα. Ὁ Μαρὼν τὸν ἀποβάλει καὶ ζητεῖ ἄλλον. Οὗτος λαμβάνει τὸ ὕφασμα καὶ τῷ ὑπόσχεται τὸ ἱμάτιον μετὰ δύο ἡμέρας.

— Νὰ μοὶ φέρῃς καὶ τὸν λογαριασμόν.

— Πολὺ καλά.

Τὴν τρίτην ἡμέραν, ὁ ῥάπτης ἔρχεται φέρων τὸ ἱμάτιον, ὅπερ εἶνε καλὸν καὶ ἀρκετὰ εὐρὺ καὶ μακρόν.

— Δός μοι τὸν λογαριασμόν.

— Ἄ! τὸν εἶχα θέσει ἐπὶ τῆς τραπέζης μου καὶ τὸν ἐλησμόνησα ἐκεῖ.

Κρούουσι τὴν θύραν. Ὑπηρέτης ἔρχεται καὶ λέγει :

— Ὁ υἱὸς τοῦ ῥάπτου εἶνε ἔξω.

Ὁ ῥάπτης ταράττεται.

— Τί θέλει ; ἐρωτᾷ ὁ κύριος Μαρών.

— Ζητεῖ τὸν πατέρα του.

— Ἂς εἰσέλθῃ.

Ὁ ῥάπτης θορυβεῖται, ὅταν μάλιστα ὁ υἱός του εἰσῆλθεν ἐνδεδυμένος ἱμάτιον ὁμοίου ὑφάσματος μὲ τὸ φόρεμα τοῦ κυρίου Μαρών.

— Τί θέλεις ἐδῶ ; ἐρωτᾷ ὁ πατὴρ θυμωμένος.

— Μ᾽ ἔστειλεν ἡ μητέρα νὰ σοῦ φέρω τὸν λογαριασμὸν τοῦ κυρίου.

— Δός μου τον καὶ φύγε.

Ἀλλ᾽ ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ, ὁ κ. Μαρὼν κρατεῖ τὸ παιδίον καὶ βεβαιοῦται περὶ τῆς ταυτότητος τοῦ ὑφάσματος.

— Αἴ! μάσορη, πῶς συμβαίνει τοῦτο ; ὁ ἄλλος ῥάπτης μου μὲ τὸ ὕφασμα τὸ ὁποῖον τοῦ ἔδωκα δὲν ἠδύνατο νὰ μοὶ κάμῃ ἓν ἐπανωφόριον, σὺ δὲ μὲ τὸ ἴδιον ὕφασμα καὶ τὸ ἐδικόν μου ἔκαμες καὶ εἰς τὸν υἱόν σου ἔκαμες φόρεμα.

— Πιθανὸν, Κύριε, ἀπεκρίθη, ὁ ἄλλος ῥάπτης νὰ ἔχῃ υἱὸν μεγαλήτερον τοῦ ἐδικοῦ μου.

~~~ Εἶχον, διηγεῖται συγγραφεύς τις, ἕνα θεῖον. Κατῴκει, ἄγαμος ὤν, εἰς τὴν ἐξοχὴν, καὶ ἤμην ἑπομένως ὁ μόνος αὐτοῦ κληρονόμος, διὸ καὶ ἡμέρας τινὰς τῆς ἀνοίξεως καὶ τοῦ φθινοπώρου ἐπήγαινα κατ᾽ ἔτος ὅπως τῷ προσφέρω τὰ σεβάσματά μου. Ὁ θεῖός μου ἦτον ἄριστος κυνηγός· ἐκυνηγούσαμεν ἀπὸ πρωΐας μέχρις ἑσπέρας καὶ ὑπερηδύνετο ὅτι ἔμελλε ν᾽ ἀφήσῃ διάδοχον τοῦ κυνηγετικοῦ του σταδίου.

Τὸ τελευταῖον φθινόπωρον ἀναχωρῶν διὰ τὴν ἐξοχὴν ἐκ Παρισίων παρεκλήθην ὑπὸ τῆς μνηστῆς μου νὰ τῇ πέμψω μίαν ἐκ τῶν παρ᾽ ἐμοῦ φονευθησομένων περδίκων. Ἡ πέρδιξ τάχιστα ἐπέμφθη, ἀλλὰ δυστυχῶς ἡ μνηστή μου εἶχε τὴν ἀβροφροσύνην νὰ μὲ εὐχαριστήσῃ δι᾽ ἐπιστολῆς, ἥτις ἠνοίχθη κατὰ λάθος παρὰ τοῦ θείου μου. Ἐκτὸς τῶν ἀνορθογραφιῶν της, ἡ ἐπιστολὴ περιεῖχε τὰ ἑξῆς : «Ἔφαγα τὴν πέρδικα μὲ τὰ λάχανα, ἀλλὰ πότε θὰ φάγωμεν οἱ δύο μας καὶ τὸν θεῖον ; Παρακάλεσέ τον λοιπὸν νὰ μὴ μᾶς κάμνῃ νὰ περιμένωμεν. Δὲν ἀγαπῶ τοὺς δυσκολομασσήτους θείους.» Ὁ θεῖός μου δὲν ἠδύνατο νὰ ποθήσῃ καλλιτέραν εἴδησιν. Μετὰ ἓξ μῆνας ἀπέθανεν ἀφίνων τὴν περιουσίαν του εἰς τὰ νοσοκομεῖα. Ἡ πέρδιξ μὲ τὰ λάχανα μοὶ ἐκόστισεν 600 χιλιάδας φράγκα.

~~~ Ἐὰν ἀληθεύωσι πάντα ὅσα περὶ σοῦ ἤκουσα, ἔλεγεν ἀστυνομικός τις ὑπάλληλος τοῦ Λονδίνου πρὸς κλέπτην τινὰ, πυκνὸν καὶ μέλαν γένειον τρέφοντα, πρέπει νὰ ἔχῃς συνείδησιν μέλαιναν ὡς τὸ γένειόν σου.

— Εὐγενέστατε, ἀπεκρίθη ὁ ἔνοχος, ἐὰν ἡ συνείδησις μετρηθῇ διὰ τοῦ μέτρου τοῦ γενείου, ὀφείλω νὰ συμπεράνω ὅτι ἡ Ὑμ. Τιμιότης οὐδεμίαν ἔχει συνείδησιν.

~~~ Κατὰ τὰς παραμονὰς βουλευτικῶν ἐκλογῶν, ἐν Παρισίοις, ἀνὴρ περιφερόμενος ἐν ταῖς ὁδοῖς καὶ κολλῶν ἐν τοῖς τοίχοις δελτίον συνιστῶν τὴν ὑποψηφιότητα τοῦ Θιέρς, ἦλθε καὶ ἐκόλλησεν ἓν εἰς τοὺς τοίχους τῆς οἰκίας αὐτοῦ. Πλήρης ὀργῆς ὁ θυρωρὸς τὸν ὠνείδισεν εἰπὼν «δὲν ἐξεύρεις ὅτι εἶνε ἀπηγορευμένον νὰ κολλᾷς ἐδῶ δελτία ;» Ἐρωτήσαντος τοῦ ἀνδρὸς μετὰ πολλῆς εἰρωνείας ἂν τῷ ἀπηγορεύετο νὰ κολλήσῃ τὸ ὄνομα τοῦ Θιὲρς εἰς αὐτὴν τὴν οἰκίαν του, ὁ θυρωρὸς ἔμεινεν ἔκπληκτος καὶ ἠπόρει τί νὰ ἀπαντήσῃ, ὅτε ἤκουσεν ἀπὸ τοῦ πρώτου πατώματος φωνὴν, λέγουσαν «Ne m'otez pes, ne m'otez pes.» Ἦτο ἡ φωνὴ τοῦ οἰκοδεσπότου Θιέρς.

~~~ Κυρία τις ἐκ Βιέννης ἔλεγε τῷ Λόρδῳ Dudley: «Πόσον ἄσχημα ὁμιλοῦσι τὰ γαλλικὰ ἐν Λονδίνῳ !» ἐκεῖνος δὲ ἀπεκρίθη· «Κυρία μου, αἰτία τούτου εἶνε, ὅτι οἱ Γάλλοι δὲν εἰσῆλθον δὶς ἐν Λονδίνῳ ὅπως ἐν Βιέννῃ.»

Εἷς Ἀναγνώστης.

ΑΘΗΝΗΣΙ—ΤΥΠΟΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ, ΟΔΟΣ ΠΑΤΗΣΙΩΝ, 14.

Digitized by Google

'Αριθ. 106 – Λεπτὰ εἴκοσι.

ΕΤΟΣ Γ'.

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Πέμπτος | Συνδρομὴ ἐτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20.—Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶνε ἐτήσιαι—Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὁδὸς Σταδίου, 6. | 8 Ἰανουαρίου 1878

ΠΑΝΟΜΟΙΟΤΥΠΟΝ ΤΗΣ ΥΠΟΓΡΑΦΗΣ ΤΟΥ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗ

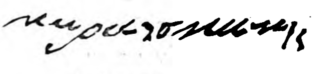

Πρὸς τὸν ἀδελφόν μου, ἀντώνιον γεωργαντᾶ
Εἰς
περαχώρα

ἀδελφὲ κὺρ ἀντώνι ἀσπάζωμαι ἀδελφικῶς! ἔλαβα τὸ γράμμα σου, καὶ ἐκατάλαβα τὰ γραφόμενά σου, ἐπαρουσίασα ὡσαύτως καὶ τὴν ἀναφοράν σου, πρὸς τὴν Σ. διοίκησιν, καὶ μὲ εἶπεν ὅτι θέλει γράψει πρὸς τὸν στρατηγὸν Ἰω: νοταρᾶν διὰ νὰ τραβήξῃ χέρι, σὺ ὅμως ἀδελφε! μὴ δώσῃς τίποτα, καὶ μετὰ παρέλευσιν τεσσάρων πέντε ἡμερῶν ἔρχομαι καὶ ἐγὼ αὐτοῦ καὶ ἀνταμονόμεθα, καὶ τότε στέλνωμεν καὶ τὸν ἀδελφόν μας γκούρα, καὶ ἔρχεται, καὶ κυτάζωμεν τὸ κοινὸν συμφέρον τῆς πατρίδος μας.

Τῇ 10 Ἰουλίου 1826, ἐν Ναυπλίῳ ὁ ἀδελφός σου
ΚΑΡΑΗΣΚΑΚΙΣ

ΑΙ ΤΡΕΙΣ ΨΥΧΑΙ

(Ἐκ τῶν τῶν Erckmann-Chatrian.)

I

Τῷ 1805 ἤκουον ἐν Ἀϊδελβέργῃ ὑψηλὰ φιλοσοφικὰ μαθήματα, διατρέχων ἤδη τὸ ἕκτον ἔτος ἀπὸ τῆς ἐγγραφῆς μου εἰς τὸ Πανεπιστήμιον. Τὸν πανεπιστημιακὸν βίον τὸν εἰξεύρετε· εἶναι λίαν ἄνετος.... βίος μεγάλου ἄρχοντος· ἐξυπνᾷ κανεὶς περὶ τὴν μεσημβρίαν, καπνίζει εἰς τὴν παλαιάν της Οὔλμ καπνοσύριγγά του, κενώνει δύο ἢ τρία μικρὰ ποτήρια *σνάπ*,[1] καὶ εἶτα κομβώνει τὸν πολωνικὸν ἐπενδύτην του μέχρι τοῦ πώγωνος, θέτει τὸ πλακοειδὲς *κασκέτον* ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ὠτίου, καὶ ὑπάγει ἡσύχως ν' ἀκούσῃ ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν τὸν διάσημον καθηγητὴν Χάζενκοπφ, πραγματευόμενον περὶ τῶν *ἐκ τῶν προτέρων* καὶ τῶν *κατὰ συνέπειαν* ἰδεῶν. Ὁ καθεὶς εἶναι ἐλεύθερος νὰ χασμᾶται, ἢ καὶ νὰ κοιμᾶται ἀκόμη, ἂν ἐγκρίνῃ.

Μετὰ τὸ τέλος τοῦ μαθήματος πάντες μεταβαίνουσιν εἰς τὸ ζυθοπωλεῖον τοῦ *Βασιλέως Καμβρίνου*·[2] ἐκτείνουσι τὰ σκέλη ὑπὸ τὰς τραπέζας· ὑπηρέτριαι εὐειδεῖς, μὲ στηθοδέσμους ἐκ μαύρου *ταφετᾶ* προστρέχουσιν ἀμέσως, κομίζουσαι πινάκια πλήρη ἀλλάντων καὶ τεμαχίων χοιρομηρίου, καὶ μέτρα διπλοῦ δυνατοῦ ζύθου. Τραγῳδοῦσι τὸν σκοπὸν τῶν *Λῃστῶν* τοῦ Σχίλλερ· πίνουσι, τρώγουσιν..... Ἄλλος συρίζει προσκαλῶν τὸν κύνα του Ἕκτορα, ἄλλος ἁρπάζει ἐκ τῆς μέσης τὴν Καρλόταν ἢ τὴν Κρεδελέ..... Πολλάκις τότε ἔρχονται εἰς χεῖρας, πίπτει ῥαβδισμῶν βροχή, αἱ κύλικες κλονοῦνται καὶ πίπτουν τὰ ποτήρια. Ὁ νυκτοφύλαξ φθάνει, σᾶς συλλαμβάνει, καὶ μεταβαίνετε νὰ περάσητε τὴν νύκτα σας *εἰς τὸ φρέσκο.*

Οὕτω παρέρχονται αἱ ἡμέραι, οἱ μῆνες, τὰ ἔτη.

Εὑρίσκονται ἐν Ἀϊδελβέργῃ πολλοὶ μέλλοντες πρίγκηπες, δοῦκες καὶ βαρῶνοι· εὑρίσκονται ἐπίσης καὶ υἱοὶ ὑποδηματοποιῶν, διδασκάλων καὶ οἰκοκυραίων τῆς μέσης τάξεως. Οἱ κύριοι εὐγενεῖς συγκροτοῦσι χωριστὴν ὁμάδα, ἀλλ' ὅλοι οἱ λοιποὶ συγχρῶνται ἀδελφικῶς.

Ἤμην τότε τριάκοντα καὶ δύο ἐτῶν, ἡ γενειάς μου ἤρχιζε ν' ἀσπρίζῃ· ὁ ζύθος, τὸ κάπνισμα καὶ ἡ ταριχευτὴ κράμβη (sauerkraut) ἤρχιζον νὰ ἐκπίπτωσι τῆς ὑπολήψεώς μου. Ἠσθανόμην τὴν ἀνάγκην μεταβολῆς. Τὰ δ' ἐπανειλημμένα μαθήματα τοῦ Χάζενκοπφ περὶ τῶν συμπερασματικῶν καὶ τῶν ἐποπτευτικῶν ἀποδείξεων, περὶ τῶν ἀποδεικτικῶν ἀληθειῶν καὶ τῶν κατηγορουμένων, ἦσαν αὐτόχρημα κυκεὼν ἐν τῇ κεφαλῇ μου· ἐνόμιζον ὅτι ἀνεκάλυψα τὸ βάθος τῆς ἐπιστήμης: *Μηδὲν ἐκ μηδενός*.... Πολλάκις ἐσκεπτόμην χασμώμενος: «Κάσπερ Ζᾶαν! Κάσπερ Ζᾶαν!... ἡ παραπολλὴ μάθησις δὲν εἶναι καλή· γινώσκεις πλέον ὅλα τὰ μαθήματα τῆς φύσεως· ἠμπορεῖς καὶ σὺ ν' ἀναφωνήσῃς θρηνωδῶς μετὰ τοῦ προφήτου Ἱερεμίου: *Ματαιότης ματαιοτήτων, τὰ πάντα ματαιότης!*

Τοιαῦται ἦσαν αἱ μελαγχολικαὶ διαθέσεις μου ὅτε περὶ τὰ τέλη τοῦ ἔαρος τοῦ 1805 συμβεβηκὸς φρικῶδες μ' ἐδίδαξεν ὅτι δὲν γινώσκω τὰ πάντα καὶ ὅτι τὸ φιλοσοφικὸν στάδιον δὲν εἶναι πάντοτε ἐστρωμένον μὲ ῥόδα.

Μεταξὺ τῶν παλαιῶν συντρόφων μου εὑρίσκετο καί τις Βόλφγαγκ Σιάρφ, οὗ οὐδένα ἐγνώριζον δυνατότερον εἰς τὴν λογικήν. Φαντάσθητε νέον κοντόν, ἰσχνόν, κοίλους ἔχοντα ὀφθαλμούς,

1. Πνευματῶδες γερμανικὸν ποτόν.
2. Ὁ Βάκχος τῆς μυθολογίας τῶν βορείων λαῶν. Θεὸς τοῦ ζύθου.

Digitized by Google

λευκὰς βλεφαρίδας, τὴν πυρρὰν κόμην του ἐν χρῷ κεκαρμένην, ἄτακτον γένειον κοσμοῦν τὰς κοίλας αὐτοῦ παρειάς, καὶ τοὺς πλατεῖς ὤμους του κεκαλυμμένους διὰ περιφήμων ῥακῶν. Βλέπων τις αὐτὸν διολισθαίνοντα παρὰ τοὺς τοίχους μὲ τεμάχιον ἄρτου ὑπὸ μάλης, μὲ τοὺς φλογεροὺς του ὀφθαλμοὺς καὶ τὴν εὔκαμπτον ῥάχιν, θὰ τὸν ἐξελάμβανεν ὡς γάτον τρέχοντα πρὸς ἀναζήτησιν τῆς ὡραίας του· ἀλλ' ὁ Βόλφγαγκ μόνον εἰς τὴν μεταφυσικὴν εἶχε συγκεντρώσει ἁπάσας τὰς ἰδέας του· ἀπὸ πέντε ἢ ἓξ ἐτῶν ἔζη ἐξ ἄρτου καὶ ὕδατος μόνον ἔν τινι ἀποθήκῃ τῶν παλαιῶν κρεωπωλείων· οὐδέποτε φιάλη ἀφρώδους ζύθου ἢ οἴνου τοῦ Ῥήνου κατεπράυνε τὸν ὑπὲρ τῆς ἐπιστήμης ζῆλόν του· οὐδέποτε τεμάχιον χοιρομηρίου διέκοψε τὸν εἱρμὸν τῶν ὑψηλῶν μελετῶν του. Διὰ τοῦτο δὲ ἡ ὄψις τοῦ ταλαιπώρου ἐκείνου ἐνεποίει φόβον· λέγω δὲ φόβον, διότι, καίτοι ἐφαίνετο ἐκ μαρασμοῦ πάσχων, ἐν τῇ ὀστεώδει ὅμως συναρθρώσει τοῦ σώματός του ἐξεδηλοῦτο ῥώμη ἐπίφοβος· οἱ μυῶνες τῶν σιαγόνων καὶ τῶν χειρῶν αὐτοῦ προεξεῖχον ὡς σιδηραῖ ἁρπάγαι, ἄλλως δὲ τὸ λοξὸν βλέμμα του ἀπεδίωκε πᾶν αἴσθημα οἴκτου ὑπὲρ αὐτοῦ.

Τὸ παράδοξον ἐκεῖνο ὄν, ἐν μέσῳ τῆς ἑκουσίας αὐτοῦ μονώσεως, ἐφαίνετο ὑπὲρ ἐμοῦ καὶ μόνου τηρῆσαν λείψανά τινα συμπαθείας· ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν μ' ἐπεσκέπτετο καὶ καθήμενος μετὰ σοβαρότητος ἐν τῷ ἀνακλίντρῳ μου, ἐν ᾧ οἱ δάκτυλοι αὐτοῦ ἐκινοῦντο σπασμωδικῶς, μοὶ ἀνεκοίνου τὰς περὶ τῆς μεταφυσικῆς προσπαθείας καὶ ἀγῶνας αὐτοῦ.

«Κάσπερ, μοὶ ἔλεγε διὰ φωνῆς ὀξυτόμου καὶ ἀρχόμενος δι' ἐρωτήσεως ὡς ὁ Σωκράτης, Κάσπερ, τί ἐστι ψυχή;»

Ἐγὼ δέ, μεθ' ὑπερηφανείας θέλων ν' ἀνελίξω πρὸ αὐτοῦ τὰς γνώσεις μου τῷ ἀπεκρινόμην μετὰ σοβαροῦ ἤθους:

«Κατὰ τὸν Θάλητα, εἶδος μαγνήτου· κατὰ Πλάτωνα, οὐσία αὐτενεργός· κατὰ τὸν Ἀσκληπιάδην, ἔξαψις τῶν αἰσθήσεων· ὁ Ἀναξίμανδρος λέγει ὅτι συνίσταται ἐκ γῆς καὶ ὕδατος· ὁ Ἐμπεδοκλῆς ὅτι εἶναι αἷμα· ὁ Ἱπποκράτης ὅτι εἶναι πνεῦμα διακεχυμένον καθ' ἅπαν τὸ σῶμα· ὁ Ζήνων θεωρεῖ αὐτὴν οὐσίαν αἰθέριον προερχομένην ἐκ τῆς διυλίσεως τῶν πέντε στοιχείων· ὁ Ξενοκράτης. . . . .

— Καλά! καλά! ἀλλὰ σύ, τί σκέπτεσαι περὶ τῆς φύσεως τῆς ψυχῆς;

— Ἐγώ, Βόλφγαγκ; Ἀποφαίνομαι μετὰ τοῦ Λακταντίου, ὅτι οὐδὲν οἶδα. Εἰμὶ ἐκ φύσεως ἐπικούρειος. Κατὰ δὲ τοὺς ἐπικουρείους πᾶσα κρίσις ἀπορρέει ἐκ τῶν αἰσθήσεων· ἐπειδὴ δὲ ἡ ψυχὴ δὲν προσπίπτει εἰς τὰς αἰσθήσεις μου δὲν δύναμαι καὶ νὰ κρίνω αὐτήν.

— Ὅμως, Κάσπερ, παρατήρησον ὅτι πλῆθος ζώων, οἷον τὰ ἔντομα, οἱ ἰχθῦς, ζῶσιν ἐστερημένα μιᾶς ἢ πλειόνων αἰσθήσεων. Τίς οἶδεν ἂν καὶ ἡμεῖς ἐπίσης δὲν στερούμεθα ἑτέρων αἰσθήσεων; ἐὰν ὑπάρχουσιν αἰσθήσεις, ὧν οὐδὲ ἰδέαν ἔχομεν;

— Δυνατόν, ἀλλ' ἐν τῇ ἀμφιβολίᾳ, ἀπέχω τοῦ νὰ ἐκφράσω γνώμην.

— Πιστεύεις, Κάσπερ, ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ εἰξεύρῃ τις πράγματα, ἅτινα δὲν ἔμαθεν;

— Ὄχι, πᾶσα ἐπιστήμη πηγάζει ἐκ τῆς πείρας ἢ τῆς μελέτης.

— Ἀλλὰ τότε, σύντροφε, πῶς ἐξηγεῖς τὸ παρατηρούμενον εἰς τοὺς νεοσσοὺς ὄρνιθος, οἵτινες μόλις ἐκκολαπτόμενοι τοῦ ᾠοῦ, τρέχουσιν ἀμέσως καὶ λαμβάνουσι μόνοι των τὴν τροφήν των; πῶς ἐξηγεῖς τὴν πρόνοιαν αὐτῶν τοῦ νὰ ζητῶσι καταφύγιον ὑπὸ τὰς μητρικὰς πτέρυγας, ὅταν ἐν μέσῳ τῶν νεφῶν διακρίνωσιν ἱπτάμενον ἱέρακα; Ἔμαθον ὅτι ὁ ἱέραξ εἶναι ἐχθρός των, ἐντὸς τοῦ ᾠοῦ ἔτι εὑρισκόμενοι;

— Εἶναι ἀποτέλεσμα τοῦ ὁρμεμφύτου, Βόλφγαγκ· ἅπαντα τὰ ζῶα ὑπείκουσιν εἰς τὰς ἐμφύτους αὐτῶν ὁρμάς.

— Τότε λοιπὸν φαίνεται ὅτι τὸ ὁρμέμφυτον συνίσταται εἰς γνῶσιν πραγμάτων, μηδέποτε διδαχθέντων.

— Ὢ! ἀνεφώνησα, παραπολλὰ ζητεῖς. Τί ἠμπορῶ νὰ σοῦ ἀπαντήσω.»

Ἐμειδία περιφρονητικῶς, ἔρριπτε τὸ ἄκρον τοῦ πολυθύρου τριβωνίου του ἐπὶ τῶν ὤμων, καὶ ἐξήρχετο μηδὲ λέξιν προστιθέμενος.

Ἐθεώρουν αὐτὸν ὡς τρελόν, ἀλλὰ τρελὸν ἀβλαβῆ. Ποῖος ἠδύνατό ποτε νὰ φαντασθῇ ὅτι τὸ πάθος τῆς μεταφυσικῆς ἦτο ἐπικίνδυνον;

Τὰ πράγματα εὑρίσκοντο εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον, ὅτε ἡ Αἰκατερίνη Βόγελ, γραῖα κάπηλος πλακουντίων, ἠφανίσθη αἰφνιδίως. . . . Ἡ καλὴ αὕτη γυνή, ἤρχετο συνήθως εἰς τὸ ζυθοπωλεῖον τοῦ *Βασιλέως Καμβρίνου* περὶ τὴν ἑνδεκάτην ὥραν, ἔχουσα τὰς πραγματείας αὐτῆς πρὸ τοῦ στήθους ἐξηρτημένας διὰ ῥοδοχρόου ταινίας ἐκ τοῦ μακροῦ ὡς πελαργοῦ τραχήλου της. Οἱ σπουδασταὶ ἠρέσκοντο ν' ἀστεΐζωνται μετ' αὐτῆς, καὶ εὐχαρίστως ἤκουον τὰς εὐθύμους ἀπαντήσεις της.

Ἡ ἐξαφάνισίς της παρετηρήθη τὴν τρίτην ἡμέραν.

«Τί διάβολον ἔγινε λοιπὸν ἡ Αἰκατερίνη; Μήπως εἶναι ἀσθενής; Παράξενον πρᾶγμα. Καὶ ὅμως τὴν τελευταίαν φορὰν ἐφαίνετο τόσῳ εὐδιάθετος!»

Ἡ ἀστυνομία κατεγίνετο εἰς ἀνεύρεσίν της. Ἐγὼ ὅμως οὐδαμῶς ἀμφέβαλλον ὅτι ἡ ταλαίπωρος γραῖα, ἴσως λίαν συγκεκινημένη ἐξ ὑπερβολικῆς πόσεως κιρσβάσσερ, θὰ ἔπεσεν ὀλισθήσασα ἑσπέραν τινὰ εἰς τὸν ποταμόν.

Τὴν πρωΐαν λοιπὸν τῆς ἐπαύριον, ἐξερχόμε-

Digitized by Google

νος ἐκ τοῦ μαθήματος τοῦ Χάζενκοπφ, συνήντησα τὸν Βόλφγαγκ εἰς τὰ παρὰ τὴν μητρόπολιν πεζοδρόμια. Μόλις μὲ εἶδε καὶ ἔτρεξε πρός με, καὶ μὲ ὀφθαλμοὺς ἀπαστράπτοντας ἐκ χαρᾶς μοὶ εἶπε:

«Σὲ ἐζήτουν, Κάσπερ. . . σὲ ἐζήτουν. . . ἡ ὥρα τοῦ θριάμβου ἐσήμανε. . . . Ἀκολούθει με.»

Τὸ βλέμμα, τὰ σχήματα, ἡ ὠχρότης αὐτοῦ ἐμαρτύρουν ἄκραν ἔξαψιν· ὡς δὲ μοὶ ἥρπασε τὸν βραχίονα, σύρων με πρὸς τὴν στενωπὸν τῶν Βυρσοδεψῶν, κατελήφθην ὑπὸ αἰσθήματος ὑπερμέτρου φόβου, ἀλλὰ δὲν ἔσχον τὸ θάρρος ν' ἀντιστῶ.

Ἡ στενωπὸς, ἣν μεγάλοις βήμασι διετρέχομεν, κατέληγεν ὄπισθεν τῆς Μητροπόλεως εἰς τετράγωνον οἰκιῶν παλαιοτάτων. Αἱ ὀξεῖαι αὐτῶν στέγαι, οἱ ξύλινοι ἐξῶσται ἐν οἷς ἐκυματίζον τὰ πλυμένα ἐνδύματα οἰκογενειῶν τῆς τελευταίας τάξεως τοῦ λαοῦ. . . αἱ πολυάριθμοι μορφαὶ κατεσκληκότων ῥακενδυτῶν, αἵτινες προσκλίνουσαι ἐκ τῶν φεγγιτῶν παρατηροῦσι μὲ κεχηνότα στόματα καὶ περίεργον βλέμμα τοὺς διὰ τῆς ῥυπαρᾶς αὐτῶν συνοικίας διερχομένους ξένους· τὰ μακρὰ σχοινία, ἅτινα κατὰ πλάτος ὑπεράνω τῆς ὁδοῦ συνδέουσιν ἀντικρινὰς οἰκίας καὶ ἐφ' ὧν ἀποξηραίνονται αἱματόφυρτα δέρματα· ὁ πυκνὸς πρὸς τούτοις καπνὸς ὁ ἀναθρώσκων ἐκ τῶν καπνοδόχων ὅλων τῶν ὀροφῶν. . . . πάντα ταῦτα διήρχοντο πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου καὶ παρίσταντο εἰς τὴν φαντασίαν μου ὡς ἀναγέννησις τοῦ μεσαίωνος· καίτοι δὲ ἡ ἡμέρα ἦτο ἐξαίρετος, αἱ κυαναῖ ὅμως τοῦ οὐρανοῦ γωνίαι, ἃς ἔτεμνον αἱ τῶν τοίχων κορυφαὶ, καὶ αἱ κατὰ μῆκος τῶν σαθρῶν τοίχων προσπίπτουσαι ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου, διὰ τοῦ παραδόξου τῶν ἀντιθέσεων ἐπηύξανον τὴν ταραχήν μου.

Ὑπάρχουσι στιγμαὶ, καθ' ἃς ὁ ἄνθρωπος ἀπόλλυσι πᾶσαν ἑτοιμότητα πνεύματος. Οὐδ' ἐφαντάσθην νὰ ἐρωτήσω τὸν Βόλφγαγκ ποῦ ὑπάγομεν.

Μετὰ τὴν πολυπληθῆ συνοικίαν, ἐν ᾗ βρύει ἡ δυστυχία καὶ ἡ ἀθλιότης, ἐφθάσαμεν εἰς τὴν ἔρημον τρίοδον τῶν Παλαιῶν κρεωπωλείων. Αἴφνης ὁ Βόλφγαγκ, οὗ ἡ ξηρὰ καὶ ψυχρὰ χεὶρ ἐφαίνετο ὡς προσκεκολλημένη εἰς τὸν καρπὸν τῆς ἰδικῆς μου, μὲ εἰσήγαγεν εἰς ἐρείπιόν τι, μεταξὺ τοῦ παλαιοῦ παραπήγματος τοῦ σιτοβολῶνος τῆς Ἐθνοφρουρᾶς (Landwehr), ἐγκαταλελειμμένον πρὸ πολλοῦ, καὶ τοῦ σφαγείου.

«Προχώρει ἐμπρὸς,» μοὶ εἶπε.

Ἐβάδισα παραλλήλως πλινθίνου τινὸς τοίχου, εἰς οὗ τὸ ἄκρον εὑρίσκετο στρεπτὴ κλίμαξ, μὲ συντετριμμένας βαθμίδας. Ἀνέβημεν διασκελίζοντες ἐρείπια· καίτοι δ' ὁ σύντροφός μου διηνεκῶς μοὶ ἐπανελάμβανε μετ' ἀνυπομονησίας: «Ὑψηλότερα!. . . . πλέον ἐπάνω!. . . .» ἐν τούτοις ἱστάμην ἐνίοτε φρίττων. . . ὑπὸ τὸ πρόσχημα τοῦ νὰ λάβω ἀναψυχήν τινα, καὶ νὰ παρατηρήσω τὰς γωνίας καὶ τοὺς μυχοὺς τῆς ζοφερᾶς ἐκείνης κατοικίας, πράγματι ὅμως ὅπως σκεφθῶ ἂν ἦτο ἀκόμη καιρὸς νὰ φύγω.

Τέλος ἐφθάσαμεν εἰς τὴν βάσιν κλίμακος, ἧς ἡ κορυφὴ δὲν ἐφαίνετο ἐν τῷ σκότει. Σήμερον ἀκόμη συλλογίζομαι πῶς ἐστάθην τόσῳ μωρὸς, ὥστε ν' ἀναρριχηθῶ εἰς τὴν κλίμακα ἐκείνην, χωρὶς οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην ἐξήγησιν ν' ἀπαιτήσω ἀπὸ τὸν φίλον μου Βόλφγαγκ. Φαίνεται ὅτι ἡ τρέλα εἶναι κολλητική.

Ἰδοὺ λοιπὸν ἐγὼ ἀναρριχώμενος. . . καὶ ἐκεῖνος ὄπισθέν μου. . . Ἔφθασα εἰς τὴν κορυφὴν καὶ ἐπάτησα τὸν πόδα ἐπὶ τοῦ κονιορτώδους πατώματος. . . Ἔρριψα τὰ βλέμματα πέριξ καὶ εἶδον ἀπέραντον ἀποθήκην, φωτιζομένην ὑπὸ τριῶν φεγγιτῶν ἐν τῇ στέγῃ. . . . Αἱ δοκοὶ τῆς στέγης διεσταυροῦντο ὑπεράνω τῶν κεφαλῶν ἡμῶν ἐν τῷ σκότει. Ἦτο ἀδύνατον νὰ ἴδῃ τις εἰς τὰ ἐκτὸς, διότι οἱ φεγγῖται ἦσαν δέκα ἢ δώδεκα πόδας ὑψηλότερα τοῦ πατώματος.

Εὐθὺς ἀμέσως δὲν διέκρινα χαμηλήν τινα θύραν καὶ μίαν πλατεῖαν θυρίδα εἰς τὸν τοῖχον.

Ὁ Βόλφγαγκ, χωρὶς οὐδὲ λέξιν νὰ εἴπῃ, ἔσυρε πρὸς τὸ μέρος μου τὸ ἕδρας τόπον ἐπέχον κιβώτιον, καὶ λαβὼν δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν λάγηνον ὕδατος ἔπιεν ἐξ αὐτῆς ἐπὶ πολὺ ἐν τῇ σκιᾷ, ἐν ᾧ ἐγὼ τὸν παρετήρουν σκεπτικός.

«Εὑρισκόμεθα εἰς τὸν ὄροφον τῶν παλαιῶν σφαγείων, εἶπε μετὰ μειδιάματος ἀλλοκότου, ἀποθέτων τὴν λάγηνον κατὰ γῆς· τὸ δημοτικὸν συμβούλιον ἐψήφισε τὴν ἀπαιτουμένην δαπάνην πρὸς οἰκοδομὴν ἄλλων ἐκτὸς τῆς πόλεως. . . . Ἐγὼ κατοικῶ ἐδῶ πρὸ πέντε ἐτῶν, χωρὶς νὰ πληρώσω ἐνοίκιον. . . οὐδὲ ψυχὴ ἦλθέ ποτε νὰ ταράξῃ τὰς μελέτας μου. . .»

Καὶ καθήσας ἐπὶ ξύλων τινῶν σεσωρευμένων ἐν μιᾷ γωνίᾳ:

«Λοιπὸν, ἐπανέλαβεν, ἐπὶ τοῦ προκειμένου... Εἶσαι καθ' ὁλοκληρίαν βέβαιος, Κάσπερ, ὅτι ἔχομεν ψυχήν;

— Ἄκουσε, Βόλφγαγκ, τῷ εἶπον μετὰ δυσαρεσκείας, ἐὰν μ' ἔφερες ἐδῶ διὰ ν' ἀρχίσῃς μεταφυσικὰς συζητήσεις, ἔκαμες πολὺ κακά. . . Ἴσα-ἴσα ἐξηρχόμην ἐκ τοῦ μαθήματος τοῦ Χάζενκοπφ καὶ μετέβαινον εἰς τὸ ζυθοπωλεῖον τοῦ *Βασιλέως Καμβρίνου* διὰ νὰ προγευματίσω, ὅτε μὲ ἐμπόδισες. . . Ἔλαβον τὴν καθημερινήν μου φιλοσοφικὴν δόσιν. . . Αὐτὴ μὲ ἀρκεῖ. Λοιπὸν, ἐξηγήθητι σαφῶς, ἢ ἀφισέ με νὰ ἐπιστρέψω εἰς τὸ ξενοδοχεῖον.

— Ζῇς λοιπὸν μόνον διὰ νὰ τρώγῃς; εἶπε μετὰ βραγχώδους φωνῆς. Εἰξεύρεις ὅτι ἐγὼ ἐπέρασα ὁλοκλήρους ἡμέρας, χωρὶς οὐδὲ βουκιὰν νὰ βάλω εἰς τὸ στόμα μου, χάριν τῆς ἐπιστήμης;

— Καθεὶς μὲ τὴν ὄρεξίν του· οἱ συλλογισμοὶ καὶ τὰ συμπεράσματα σὲ τρέφουσιν. . . ἐγὼ ὅ-

Digitized by Google

μως προτιμῶ τὰ λουκάνικα καὶ τὸν ζύθον τοῦ μαρτίου... Τί τὰ θέλεις;... εἶναι ἀδυναμία μου!»

Εἶχε γίνει κάτωχρος· τὰ χείλη του ἔτρεμον, ἀλλὰ συνέχων τὴν ὀργήν του·

«Κάσπερ, εἶπεν, ἀφ' οὗ δὲν θέλῃς νὰ μοὶ ἀποκριθῇς, ἄκουσε τοὐλάχιστον τὰς ἐξηγήσεις μου... Ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἀνάγκην θαυμαστῶν... καὶ θέλω νά με θαυμάσῃς... Θέλω νὰ κεραυνοβοληθῇς τρόπον τινὰ ἐκ τῆς ὑψίστης ἀνακαλύψεως, τὴν ὁποίαν ἔκαμα... Δὲν εἶμαι πολὺ ἀπαιτητικός, νομίζω, ζητῶν ἀπὸ σὲ μίαν ὥραν προσοχῆς διὰ τὸ ἀποτέλεσμα δεκαετῶν εὐσυνειδήτων μελετῶν;

— Λοιπὸν, ἔστω... σὲ ἀκούω... ἀλλὰ μὴ ἀργῇς..»

Νέα φρικίασις ἐτάραξε τὴν μορφὴν αὐτοῦ καὶ μ' ἐνέβαλεν εἰς σπουδαίας σκέψεις· μετενόησα διότι ἀνερριχήθην τὴν κλίμακα, καὶ ἔλαβον ἦθος σοβαρὸν, ὅπως μὴ ἐπὶ πλέον παροργίσω τὸν μανιώδη ἐκεῖνον. Ἡ σκεπτικὴ φυσιογνωμία μου φαίνεται ὅτι τὸν ἐπράυνε ὀλίγον, διότι μετὰ τινας στιγμὰς σιωπῆς ἐπανέλαβε:

«Πεινᾷς... Λοιπὸν, νὰ τὸ ψωμί μου... νὰ τὴν λάγηνόν μου... φάγε, πίε... ἀλλ' ἄκουσον.

— Εἶναι περιττὸν, Βόλφγαγκ, θά σε ἀκούσω καὶ χωρὶς αὐτά.»

Ἐμειδίασε πικρῶς καὶ ἐξηκολούθησεν:

«Ὄχι μόνον ἔχομεν ψυχὴν, πρᾶγμα κοινῶς παραδεδεγμένον ἐξ ἀρχῆς τῶν ἱστορικῶν χρόνων... Ἀπὸ τοῦ φυτοῦ μέχρι τοῦ ἀνθρώπου, πάντα τὰ ὄντα ζῶσιν... εἶναι ἔμψυχα... ἄρα ἔχουσι ψυχήν... Ἦτο ἀνάγκη ν' ἀκούσῃ τις ἐπὶ ἓξ ἔτη τὸν Χάζενκοπφ διὰ νὰ μοὶ κάμῃ αὐτὴν τὴν ἀπάντησιν: «Ναί, πάντα τὰ ὀργανικὰ ὄντα »ἔχουσι μίαν ψυχὴν τοὐλάχιστον;..» Ἀλλ' ὅσῳ πλειότερον ὁ ὀργανισμὸς αὐτῶν τελειοποιεῖται, κατὰ τοσοῦτο πολυπλοκώτερος γίνεται... καὶ κατὰ τοσοῦτο πολλαπλασιάζονται αἱ ψυχαί... Τοῦτο δὲ διακρίνει τὰ ὀργανικὰ ὄντα ἀπ' ἀλλήλων· τὸ φυτὸν ἔχει μίαν μόνον ψυχὴν, τὴν φυτικήν... Ἡ λειτουργία αὐτῆς εἶναι ἁπλῆ, ἑνιαία... σκοπεῖ τὴν ἐκ τοῦ ἀέρος τροφὴν διὰ τῶν φύλλων καὶ ἐκ τῆς γῆς διὰ τῶν ῥιζῶν. Τὸ ζῶον ἔχει δύο ψυχάς... Ἐν πρώτοις τὴν φυτικὴν, ἧς αἱ λειτουργίαι εἰσὶν αἱ αὐταὶ ταῖς τοῦ φυτοῦ, ἤτοι ἡ τροφὴ διὰ τῶν πνευμόνων καὶ τῶν ἐντοσθίων, ἅτινα εἶναι αὐτόχρημα φυτά... καὶ τὴν κυρίως ζωϊκὴν ψυχὴν, ἥτις σκοπὸν ἔχει τὴν αἴσθησιν καὶ ἧς ὄργανον εἶναι ἡ καρδία. Τέλος ὁ ἄνθρωπος, ὅστις μέχρι τοῦδε συγκεντροῖ ἐν ἑαυτῷ ὅλην τὴν γηΐνην δημιουργίαν, ἔχει τρεῖς ψυχάς: τὴν φυτικὴν, τὴν ζωϊκὴν, ἧς αἱ λειτουργίαι εἰσὶν ἀπαράλλακτοι ταῖς τοῦ κτήνους, καὶ τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν ἥτις ἀντικείμενον ἔχει τὸν λόγον, τὴν διάνοιαν... Ὄργανον ταύτης εἶναι ὁ ἐγκέφαλος. Ὅσῳ πλέον τὸ ζῶον πλησιάζει τῷ ἀνθρώπῳ διὰ τῆς τελειότητος τοῦ ἐγκεφαλικοῦ αὐτοῦ ὀργανισμοῦ, τόσῳ μᾶλλον μετέχει τῆς τρίτης ταύτης ψυχῆς... τοιαῦτα ζῶα εἰσὶν ὁ κύων, ὁ ἵππος, ὁ ἐλέφας.. ἀλλὰ μόνος ὁ μεγαλοφυὴς ἀνὴρ ἔχει πλήρη καὶ ἀκεραίαν αὐτήν.»

Ἐνταῦθα ὁ Βόλφγαγκ ἐσταμάτησεν ἐπί τινας στιγμὰς, καὶ προσηλῶν ἐπ' ἐμοῦ τὸ βλέμμα:

«Λοιπὸν, εἶπε, τί ἔχεις ν' ἀπαντήσῃς εἰς ταῦτα;

— Ἔ! εἶναι καὶ αὐτὴ θεωρία καθὼς καὶ πᾶσα ἄλλη· λείπει μόνον ἡ ἀπόδειξις.»

Εἶδος μανιώδους ἐξάψεως κατέλαβε τὸν Βόλφγαγκ, μόλις ἀκούσαντα τὴν ἀπάντησιν ταύτην· ἀνηγέρθη δι' ἅλματος, καὶ ὑψῶν τὰς χεῖρας πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὸ μέτωπον ἀνορθῶν, ἀνεφώνησε:

«Ναί!... ναί!... ἡ ἀπόδειξις ἔλειπε... Τοῦτο ἐσπάρασσε τὴν καρδίαν μου ἐπὶ δέκα ἔτη... Τοῦτο ἦν ἡ αἰτία τοσούτων ἀγρυπνιῶν· τοσούτων ἠθικῶν ταλαιπωριῶν καὶ στερήσεων! Διότι ἐπ' ἐμοῦ, Κάσπερ, ἐπὶ ἐμοῦ τοῦ ἰδίου, ἤθελον κατ' ἀρχὰς νὰ κάμω πειράματα. Ἡ νηστεία ὅμως ἐνίσχυε μὲν ἐπὶ πλέον ἐν τῷ πνεύματί μου τὴν ὑψίστην ταύτην πεποίθησιν, ἀλλ' ἦτο ἀδύνατον νά μοι παράσχῃ τὴν ἀπόδειξιν... Ἀλλ' ἐπὶ τέλους εὑρέθη.. Τὴν ἔχω εἰς χεῖρας... Μέλλεις ἐντὸς μικροῦ ν' ἀκούσῃς τὰς τρεῖς ψυχὰς ἐκδηλουμένας ἀφ' ἑαυτῶν... θὰ τὰς ἀκούσῃς!»

Μετὰ τὴν ἔκρηξιν ταύτην τοῦ ἐνθουσιασμοῦ, ἥτις μοὶ ἐνεποίησε φρίκην, τοσαύτην δύναμιν χαρακτῆρος, τοσοῦτον φανατισμὸν ἐμαρτύρει... ἐπανέλαβεν αἴφνης τὸ πρῶτον φλέγμα του, καὶ καθήσας, ἐστήριξε τοὺς ἀγκῶνας ἐπὶ τῆς τραπέζης καὶ ἐξηκολούθησε, δεικνύων τὸν ὑψηλὸν τοῖχον, ἐν ᾧ ἡ χαμηλὴ θύρα.

«Ἡ ἀπόδειξις εὑρίσκεται ἐκεῖ, ὄπισθεν τοῦ τοίχου... θὰ σοὶ τὴν δείξω ἀμέσως... ἀλλὰ πρὸ παντὸς ἄλλου πρέπει ν' ἀκολουθήσῃς τὴν κατὰ τάξιν ἀνάπτυξιν τῶν ἰδεῶν μου. Εἰξεύρεις τὴν γνώμην τῶν ἀρχαίων περὶ φύσεως τῶν ψυχῶν... παρεδέχοντο τέσσαρας ἡνωμένας ἐν τῷ ἀνθρώπῳ· ἐν πρώτοις τὴν *σάρκα*, μίγμα γῆς καὶ ὕδατος, εἰς τὰ ἐξ ὧν συνετέθη διαλυόμενον μετὰ θάνατον· τὸ *εἴδωλον*, τὸ φάσμα, τὸ περὶ τοὺς τάφους πλανώμενον· τὴν *σκιὰν*, ἧττον τοῦ εἰδώλου ὑλικὴν, ἥτις ἀφ' οὗ ἐπεφαίνετο εἰς τοὺς συγγενεῖς ἐξηφανίζετο ἀκολούθως... καὶ τέλος τὸ *πνεῦμα*, τὴν ἄυλον οὐσίαν, τὴν ἀνερχομένην εἰς τοὺς θεούς. Ἡ κατάταξις αὐτὴ μοὶ ἐφαίνετο ὀρθή· ὑπελείπετο ἡ ἀνάλυσις τοῦ ἀνθρωπίνου ὄντος, πρὸς παραδοχὴν τῆς χωριστῆς ὑπάρξεως τῶν τριῶν ψυχῶν, μὴ λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς σαρκός. Τὸ λογικὸν μοὶ ἔλεγεν ὅτι πᾶς ἄνθρωπος προτοῦ περαιωθῇ εἰς τὸ τελευταῖον στάδιον τῆς ἀναπτύξεώς του, ἔδει νὰ διέλθῃ διὰ

Digitized by Google

τῆς καταστάσεως τοῦ φυτοῦ καὶ εἶτα τοῦ ζώου· ἐν ἄλλαις λέξεσιν, ὅτι ὁ Πυθαγόρας διέγνω τὴν ἀλήθειαν, μὴ δυνηθεὶς ἐν τούτοις νὰ παράσχῃ τὴν ἀπόδειξιν. Λοιπὸν, ἐγὼ ἠθέλησα νὰ λύσω τὸ πρόβλημα τοῦτο. . . Ἔδει νὰ σβέσω ἐν ἐμοὶ τὴν μίαν μετὰ τὴν ἄλλην τὰς τρεῖς ψυχὰς καὶ εἶτα ν' ἀναζωογονήσω αὐτάς. . . Πρὸς ἐπίτευξιν τούτου ἐνήστευσα ἐπὶ πολὺ, ἀπὸ πάσης τροφῆς ἀπέχων. . . Δυστυχῶς, ὅπως ἀφεθῇ πλήρης καὶ ἐλευθέρα ἐνέργεια εἰς τὴν ζωϊκὴν ψυχὴν, ἔπρεπεν ἡ ἀνθρωπίνη νὰ ὑποκύψῃ πρώτη. . . Ἡ πεῖνα μὲ ἀφῄρει τὴν δύναμιν τοῦ ἐπισκοπεῖν ἐμαυτὸν ἐν ζωϊκῇ καταστάσει· ἕνεκα τῆς ἐξαντλήσεως τῶν σωματικῶν μου δυνάμεων, δὲν ἤμην πλέον εἰς κατάστασιν νὰ κρίνω. Μετὰ πολλὰς ἀγόνους ἀποπείρας ἐπὶ τοῦ ἰδίου μου ὀργανισμοῦ, κατεπείσθην τέλος ὅτι ἓν μόνον μέσον ἐναπελείπετο πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ· ἡ ἐπὶ τρίτου δοκιμή. Ἀλλὰ τίς θὰ συγκατετίθετο νὰ παράσχῃ ἑαυτὸν διὰ τοιοῦτο πείραμα ;»

Ὁ Βόλφγαγκ ἐσίγησεν ἐπὶ μικρὸν, τὰ χείλη αὐτοῦ συνεστάλησαν, καὶ μὲ ἀπότομον τόνον φωνῆς προσέθηκε :

«Εἶχον ἀνάγκην διὰ πάσης θυσίας νὰ πορισθῶ ἓν ἀντικείμενον παρατηρήσεων. . . Ἀπεφάσισα νὰ κάμω πειράματα *ἐπὶ ψυχῆς ζώου* !»

Ἀκούσας ταῦτα ἔφριξα. Τὰ πάντα λοιπὸν ἦτο ἱκανὸς νὰ διαπράξῃ ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος !

«Ἐννόησας ; εἶπε.

— Κάλλιστα. . . Σοὶ ἐχρειάζετο ἓν θῦμα. . .

— Δι' ἀναλυτικὴν παρατήρησιν, προσέθηκε ψυχρῶς.

— Καὶ εὗρες τοιοῦτο ;

— Ναὶ, σοὶ ὑπεσχέθην νά σοι δείξω τὰς τρεῖς ψυχὰς καταφανῶς. . . Τοῦτο τώρα θὰ ἦναι ἴσως δύσκολον. . . Ἀλλὰ χθὲς θὰ ἠδύνασο νὰ τὰς ἀκούσῃς ἀλληλοδιαδόχως ὠρυομένας, βρυχωμένας, ἱκετευούσας, τριζούσας τοὺς ὀδόντας !»

Παγετώδης φρίκη ἐπεχύθη ἐπὶ τοῦ προσώπου μου· ὁ Βόλφγαγκ ἤναψεν ἀταράχως μικράν τινα λυχνίαν, εἰς τῆς ὁποίας τὸ φῶς ἐμελέτα τὴν νύκτα, καὶ πλησιάσας πρὸς τὴν ἐν τῷ τοίχῳ εὐρεῖαν ὀπὴν, ἀριστερόθεν·

«Παρατήρησον, εἶπεν ἐκτείνων τὸν βραχίονα ἐν μέσῳ τοῦ σκότους, πλησίασον καὶ παρατήρησον.. καὶ ἔπειτα ἄκουσον !»

Τὰ ἀπαίσια προαισθήματά μου, ἡ συνταράττουσά με ἐνδόμυχος φρικίασις οὐδαμῶς μ' ἐμπόδισαν, ἀλλὰ παρασυρόμενος ὑπὸ ἀκατανικήτου αἰσθήματος περιεργείας, προέκυψα ἐκ τῆς σκοτεινῆς ὀπῆς. Τότε δὲ τῇ βοηθείᾳ τῶν ὠχρῶν ἀκτίνων τῆς λυχνίας εἶδον εἰς βάθος δεκαπέντε ποδῶν κάτω τοῦ δαπέδου σκοτεινόν τινα λάκκον, οὐδεμίαν ἔχοντα ἔξοδον. Συνεπέρανον δὲ ὅτι θὰ ἦτο τὸ μέρος ὅπου οἱ κρεωπῶλαι ἐναπέθετον τὰ δέρματα τῶν νεοσφαγῶν ζώων, καὶ ὁπόθεν, ἀφ' οὗ μένοντα ἐπὶ ὀλίγον χρόνον ἐπρασίνιζον, τὰ παρελάμβανον οἱ βυρσοδέψαι. Ἦτο κενὸς καὶ ἐπί τινα δευτερόλεπτα οὐδὲν διέκρινον εἰς τὰ σκότη.

«Παρατήρησε καλὰ, μοὶ εἶπεν ὁ Βόλφγαγκ ταπεινῇ τῇ φωνῇ· δὲν βλέπεις ἐκεῖ εἰς μίαν γωνίαν σωρείαν ῥακῶν ; Εἶναι ἡ γραῖα Αἰκατερίνη Βόγελ, ἡ κάπηλος τῶν πλακουντίων, ἡ ὁποία...»

Δὲν ἐπρόφθασε νὰ τελειώσῃ, διότι κραυγὴ ὀξεῖα, ἀγρία, ὁμοιάζουσα πρὸς γοερὸν νιαούρισμα γαλῆς πληγείσης, ἠκούσθη ἐν τῇ τάφρῳ. Ὄν τι πεφοβισμένον ἀνεπήδησε, καὶ ἐφάνη ὡσεὶ θέλον ν' ἀναρριχηθῇ διὰ τῶν ὀνύχων ἐπὶ τοῦ τοίχου. Ἐγὼ δὲ, νεκρὸς μᾶλλον ἢ ζῶν, κρύον ἀποστάζων τοῦ μετώπου ἱδρῶτα, ἐρρίφθην πρὸς τὰ ὄπισθεν ἀνακράζων :

«Ὦ ! φρικῶδες ! . . .

— Τὴν ἤκουσες ; ἠρώτησεν ὁ Βόλφγαγκ, οὗ ἡ μορφὴ ἀπήστραψεν ἐκ καταχθονίου χαρᾶς. Δὲν ὁμοιάζει ἡ φωνή της πρὸς τρισμὸν γαλῆς ; Χὲ, χὲ, χέ ! Ἡ γραῖα προτοῦ περαιωθῇ εἰς τὴν ἀνθρωπίνην κατάστασιν, θὰ ἦτο φαίνεται ἄλλοτε γαλῆ ἢ πάνθηρ . . . Νῦν, ἡ ζωώδης ψυχὴ ἀνεφάνη. . . . Ὦ ! ἡ πεῖνα . . . καὶ προπάντων ἡ δίψα κάμνουν θαύματα . . . .»

Μ' ἔβλεπε δὲ, ὡς ἐναβρυνόμενος διὰ τὸ κατόρθωμά του. Τὸ βλέμμα, ἡ στάσις, τὸ μειδίαμα αὐτοῦ ἐξέφραζον εὐχαρίστησιν ἀπαισίαν.

Τὰ νιαουρίσματα τῆς δυστυχοῦς γραίας ἔπαυσαν. Ὁ παράφρων, ἀποθεὶς τὴν λυχνίαν ἐπὶ τῆς τραπέζης, ἐπήγαγεν ἐν εἴδει ἐπεξηγήσεως·

«Εἶναι τέσσαρες ἡμέραι τώρα, ὁποῦ νηστεύει.. Τὴν εἵλκυσα ἐδῶ ὑπὸ τὸ πρόσχημα τοῦ ὅτι θὰ τῆς πωλήσω ἓν μικρὸν βαρέλιον κιρσβάσσερ . . . Τὴν κατεβίβασα εἰς τὸν λάκκον καὶ τὴν ἔκλεισα εἰς αὐτόν. Ἡ φιλοποσία ἐπήνεγκε τὸν ὄλεθρόν της . . . Κολάζεται τώρα διὰ τὸ ἐλάττωμά της αὐτό.... Χὲ, χὲ, χέ. Τὰς δύο πρώτας ἡμέρας ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ διετηρεῖτο ἐν πάσῃ αὐτῆς τῇ δυνάμει . . . . Μὲ παρεκάλει, μὲ καθικέτευε, διεμαρτύρετο ὅτι ἦτο ἀθῶα, ὅτι δὲν ἔκαμε τίποτε, ὅτι δὲν εἶχον κανὲν δικαίωμα ἐπ' αὐτῆς... Ἀκολούθως ἤρχισε νὰ ἀναφαίνηται ἡ μανία . . . Μὲ καθύβριζε, μὲ ἀπεκάλει τέρας, ἄθλιον κτλ... Τὴν τρίτην ἡμέραν, δηλαδὴ χθὲς, ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ ἐξηφανίσθη τελείως . . . . Ἡ γαλῆ προεξέβαλε τοὺς ὄνυχας αὐτῆς . . . . Ἐπείνα . . . . ἤρχισε νὰ νιαουρίζῃ, νὰ ὠρύηται . . . . Εὐτυχῶς εὑρισκόμεθα εἰς ἀπόκεντρον μέρος. Χθὲς τὴν νύκτα οἱ κατοικοῦντες εἰς τὴν τρίοδον τῶν Βυρσοδεψῶν θὰ ὑπέθεσαν ὅτι μεγάλη συμπλοκὴ γάτων συνέβη· ἐξέβαλε κραυγὰς ἐμποιούσας φρίκην ! Τώρα, ὅτε τὸ ζῶον θὰ ἐξαντληθῇ, εἰξεύρεις, Κάσπερ, τί θὰ συμβῇ ; Θὰ ἔλθῃ ἡ σειρὰ τῆς φυτικῆς ψυχῆς ! διότι αὕτη τελευταία πασῶν ἐκλείπει· διὰ τοῦτο παρετηρήθη ὅτι αἱ τρίχες καὶ οἱ ὄνυχες τῶν πτωμάτων αὐξάνουσιν ἐνίοτε ἐν αὐτῷ τῷ τάφῳ· ἐν τῷ κρανίῳ ἔτι σχη-

Digitized by Google

ματίζηταί τις λειχὴν, ἣν θεωροῦσιν ὡς προερχομένην ἐκ τῶν χυμῶν τοῦ ἐγκεφάλου . . . Ἐπὶ τέλους καὶ αὐτὴ ἡ φυτικὴ ψυχὴ ἐκλείπει. Βλέπεις λοιπὸν, Κάσπερ, ὅτι ἡ ἀπόδειξις τῆς περὶ τῶν τριῶν ψυχῶν θεωρίας εἶναι πλήρης.»

Οἱ λόγοι αὐτοῦ ἤχουν εἰς τὰ ὦτά μου ὡς παραληρήματα ἀνθρώπου ὃν φοβερὸς βαρύνει ἐφιάλτης. Ἡ ὀξεῖα κραυγὴ τῆς Αἰκατερίνης Βόγελ εἰσέδυσε μέχρι μυελοῦ αὐτοῦ καὶ τῶν ὀστέων. Δὲν συνεῖχον πλέον ἐμαυτόν . . . . Ἡ κεφαλή μου ἐστροφοδινεῖτο. Αἰφνιδίως συνῆλθον ἐκ τῆς ἠθικῆς ταύτης ἀποναρκώσεως. Πλήρης ἀγανακτήσεως, ἠγέρθην, ἥρπασα τὸν μανιώδη ἐκεῖνον ἐκ τοῦ λαιμοῦ καὶ σύρων αὐτὸν πρὸς τὸ μέρος τῆς κλίμακος.

«Ἄθλιε, τῷ εἶπον, τίς σοι ἐπέτρεψε νὰ ἐπιβάλῃς χεῖρα ἐπὶ τοῦ ὁμοίου σου . . . . ἐπὶ πλάσματος τοῦ Θεοῦ, ὅπως κορέσῃς τὴν ἄτιμον περιέργειάν σου ; . . Ἐγὼ αὐτὸς θά σε παραδώσω εἰς τὴν δικαιοσύνην !»

Ἡ προσβολή μου τοσοῦτον ἐξέπληξεν αὐτὸν,— διότι ἐθεώρει τὴν πρᾶξίν του ἁπλουστάτην καὶ ἀνεπίληπτον — ὥστε κατ' ἀρχὰς μὲν οὐδόλως ἀντέστη καὶ μ' ἀφῆκε νὰ τὸν σύρω μέχρι τῆς κλίμακος, μηδὲ λέξιν εἰπών· ἀλλ' ἐκεῖ στραφεὶς μ' εὐκινησίαν ἀγρίου θηρίου μὲ ἥρπασε καὶ αὐτὸς ἐκ τοῦ λαιμοῦ· οἱ ὀφθαλμοί του ἐξηκόντιζον ἀστραπὰς, τὸ στόμα του ἤφριζεν, ἡ δὲ χεὶρ αὐτοῦ, ἰσχυρὰ ὡς χαλύβδινον ἐλατήριον, μ' ἐσήκωσε μετέωρον, μὲ προσήλωσεν εἰς τὸν τοῖχον, ἐν ᾧ ἡ ἑτέρα ἤνοιγε τὸ ζύγωθρον τῆς θύρας τοῦ λάκκου. Ἐννοήσας τότε τὸν σκοπὸν αὐτοῦ, κατέβαλον ὅλην μου τὴν δύναμιν ὅπως ἀπαλλαγῶ· ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος ἐκέκτητο ὑπερφυσικὴν ῥώμην. Μετὰ βραχυτάτην, ἀπέλπιδα πάλην, ᾐσθάνθην ἐμαυτὸν ἀποσπώμενον καὶ αὖθις τοῦ ἐδάφους, καὶ ῥιπτόμενον εἰς τὸ κενὸν, ἐν ᾧ ὑπεράνω μου ἀντήχουν οἱ ἀλλόκοτοι οὗτοι λόγοι :

«Οὕτως ἀπόλλυται ἡ ἐπανισταμένη σάρξ ! Οὕτω θριαμβεύει ἡ ψυχὴ ἡ ἀθάνατος !»

Καὶ μόλις ἔπεσα εἰς τὸ βάθος τῆς τάφρου κατασυντετριμμένος, λιπόθυμος σχεδὸν, ἡ βαρεῖα θύρα ἐπανεκλείσθη εἰς ὕψος δεκαπέντε ποδῶν ὑπεράνω μου, στεροῦσά με καὶ τοῦ ἀμυδροῦ φωτὸς, ὅπερ ἐκεῖθεν κατήρχετο.

II

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ κατάπληξίς μου, ὅταν ἔπεσον εἰς τὸ βάθος τῆς τάφρου καὶ εἶδον ὅτι συνελήφθην ὡς ποντικὸς εἰς τὴν παγίδα, ὥστε ἠγέρθην, οὐδὲ ἕνα στεναγμὸν ἀφείς.

«Κάσπερ, ἐσκέφθην στηρίξας τὰ νῶτα ἐπὶ τοῦ τοίχου μὲ ἀκατανόητον ἀταραξίαν, πρόκειται τώρα ἢ νὰ καταβροχθίσῃς τὴν γραῖαν ἢ νά σε καταβροχθίσῃ ἐκείνη. . . . Ἔκλεξον ! . . . Διότι νὰ ἐβγῇς ἀπ' ἐδῶ, οὔτε νὰ τὸ φαντάζεσαι πρέπει. . . . Ὁ Βόλφγαγκ σὲ κρατεῖ εἰς τοὺς ὄνυχάς του. . . Δὲν θά σ' ἀφίσῃ. . . . οἱ τοῖχοι εἶναι ἀπὸ μεγάλας πελεκητὰς πέτρας καὶ τὸ πάτωμα ἀπὸ μεγάλας δρυΐνας δοκούς. . . . . Κανεὶς δέν σε εἶδε διερχόμενον τὴν τρίοδον τῶν Βυρσοδεψῶν. . . . κανεὶς δέν σε γνωρίζει εἰς τὴν συνοικίαν τῶν παλαιῶν κρεωπωλείων. . . . εἰς κανένα δὲν θὰ ἔλθῃ ἡ ἰδέα νά σε ζητήσῃ ἐδῶ. . . Τετέλεσται, Κάσπερ . . . . τετέλεσται. . . . Τὸ τελευταῖόν σου μέσον ὑπάρξεως εἶναι ἡ ταλαίπωρος αὐτὴ γραῖα Αἰκατερίνη Βόγελ . . . Ἢ μᾶλλον εἶσθε ἀμφότεροι τὸ τελευταῖον μέσον ὑπάρξεως ἀλλήλων !»

Ὅλα ταῦτα διῆλθον διὰ τοῦ πνεύματός μου ὡς ἀστραπή· κατελήφθην ὑπὸ σπασμωδικοῦ ῥίγους, ὅπερ μοὶ ἐναπέμεινε πλέον τῶν τριῶν ἐτῶν· ὅτε δὲ κατὰ τὴν αὐτὴν στιγμὴν ἡ ὠχρὰ κεφαλὴ τοῦ Βόλφγαγκ ὑπὸ τῆς μικρᾶς λυχνίας του φωτιζομένη ἐφάνη ἐπὶ τῆς θυρίδος, καὶ τὰς χεῖρας ἡνωμένας ἔχων ἐκ τοῦ τρόμου ἠθέλησα νά τον ἱκετεύσω. . . . παρετήρησα ὅτι ἀνάρθρους τινὰς ἐψέλλιζον λέξεις. . . . τὰ τρέμοντα χείλη μου δὲν ἠδύναντο οὐδὲ μίαν λέξιν νὰ ἀρθρώσωσιν. . . . Ἐκεῖνος δὲ βλέπων με εἰς τοιαύτην κατάστασιν, ἐμειδίασε, καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῆς βαθείας σιγῆς τὸν ἤκουσα ψιθυρίζοντα :

«Ὁ ἄνανδρος μὲ παρακαλεῖ !»

Δὲν ἀντέσχον πλέον· ἔπεσα πρηνὴς κατὰ γῆς καὶ θὰ ἔμενον ἀναίσθητος, ἐὰν ὁ φόβος μὴ ἐπιπέσῃ κατ' ἐμοῦ ἡ γραῦς δὲν μὲ ἠνάγκαζε νὰ συνέλθω εἰς ἐμαυτόν. Ὅμως ἐκείνη δὲν ἐκινεῖτο ἀκόμη. Ἡ κεφαλὴ τοῦ Βόλφγαγκ δὲν ἦτο πλέον εἰς τὴν θυρίδα. . . . Ἤκουσα τὸν μαινόμενον ἐκεῖνον περιπατοῦντα ἐν τῇ τρώγλῃ του σύροντα τὴν τράπεζαν. . . βήχοντα διακεκομμένον ξηρὸν βῆχα. . . . Ἡ ἀκοή μου ἦτο τοσοῦτον ἐντεταμένη ὥστε ὁ ἐλάχιστος κρότος ἔφθανε μέχρις ἐμοῦ καὶ μοὶ ἐνεποίει φρίκην. Ἤκουσα τὴν γραῖαν χασμωμένην καὶ στραφεὶς εἶδον τὸ πρῶτον ἤδη τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῆς ἀπαστράπτοντας ἐν τῷ σκότει. Ἤκουσα συγχρόνως τὸν Βόλφγαγκ καταβαίνοντα τὴν κλίμακα, καὶ ἠρίθμησα μίαν πρὸς μίαν τὰς βαθμίδας μέχρις οὗ ὁ κρότος ἐσβέσθη ἐν τῇ ἀποστάσει. Ποῦ ὁ ἄθλιος ὑπῆγεν ; Ἀγνοῶ, ἀλλὰ καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν ἐκείνην καὶ τὴν ἑπομένην νύκτα δὲν ἐπανῆλθεν. Ἐπέστρεψε μόλις τὴν ἐπαύριον περὶ τὴν ὀγδόην τῆς ἑσπέρας, καθ' ἣν στιγμὴν ἐγώ τε καὶ ἡ γραῦς ὠρυόμεθα φρικωδῶς.

Ἐν τούτοις μόλις ἤκουσα ἀσθενῆ τινὰ θόρυβον ἐπάνω εἰς τὸ ὑπερῷον, ἐσίγησα καὶ ὕψωσα τοὺς ὀφθαλμούς. . . . Ἡ θυρὶς ἐφωτίσθη. . . . ὁ Βόλφγαγκ ἤναψε τὴν λυχνίαν αὐτοῦ. . . . Θὰ ἤρχετο πιθανὸν νά με ἴδῃ. Ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ταύτῃ ἡτοίμαζον συγκινητικὴν παράκλησιν, ἀλλὰ τὸ φῶς ἐσβέσθη. . . . καὶ οὐδεὶς ἦλθεν !

Αὐτὴ δύναμαι νὰ εἴπω ὅτι ἦτο ἡ φρικαλεωτέρα στιγμὴ τῆς βασάνου μου. . . . Ἐσκέφθην ὅτι

Digitized by Google

ὁ Βόλφγαγκ, γινώσκων ὅτι δὲν εἶχον ἔτι ἐντελῶς ἐξαντληθῆ, ἀπηξίου καὶ ἓν βλέμμα ἔτι νὰ μοὶ ῥίψῃ. . . . ὅτι δι' αὐτὸν ἤμην ἐνδιαφέρον ἀντικείμενον, τὸ ὁποῖον μόλις μετὰ δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας θὰ ἤξιζε τὸν κόπον νὰ μελετηθῇ ἐπιστημονικῶς. . . . ὅτε θὰ εὑρισκόμην μεταξὺ ζωῆς καὶ τάφου. . . . Μοὶ ἐφάνη ὅτι ᾐσθανόμην τὴν κόμην μου βραδέως λευκαινομένην. . . . Καὶ ἦτο ἀληθές. . . . ἐλευκαίνετο κατ'ἐκείνην ἔτι τὴν στιγμήν. . . . Τέλος ὁ φόβος μου ηὔξησεν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἀπώλεσα τὰς αἰσθήσεις μου.

Περὶ τὸ μεσονύκτιον ἠγέρθην ἐκ τῆς προςψαύσεως σώματός τινος. . . . Ἡ γραῦς μὲ εἶχε πλησιάσει, κινουμένη ὑπὸ τῆς πείνης. . . . Αἱ χεῖρες αὐτῆς ἐκράτουν στερεῶς τὰ ἐνδύματά μου. . . . συγχρόνως δὲ τρισμοὶ γαλῆς ἐπλήρωσαν τὴν τάφρον καὶ ἐπάγωσαν τὸ αἷμα εἰς τὰς φλέβας μου.

Ἤμην ἕτοιμος διὰ τὴν ἀποτρόπαιον πάλην, ἀλλ' ἡ ταλαίπωρος δὲν ἀντεῖχε πλέον· διότι εὑρίσκετο ἐν τῷ λάκκῳ πρὸ πέντε ἡμερῶν!

Τότε ἐνεθυμήθην τοὺς λόγους τοῦ Βόλφγαγκ: «Σβεσθείσης ἅπαξ τῆς ζωϊκῆς ψυχῆς, αναφαίνεται ἡ φυτική. . . . αἱ τρίχες καὶ οἱ ὄνυχες αὐξάνονται καὶ ἐν αὐτῷ τῷ τάφῳ. . . . καὶ τὸ πράσινον βρύον, τὸ ἐκρινόμενον ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου ἐν τῷ κρανίῳ. . .» Ἐφανταζόμην τὴν γραῖαν περιελθοῦσαν εἰς τὸ τελευταῖον τοῦτο στάδιον... τὸ κρανίον αὐτῆς καλυπτόμενον ἐσωτερικῶς ὑπὸ εὐρωτιῶντος λειχῆνος. . . . καὶ ἐμὲ κατακεκλιμένον παρ' αὐτήν. . . . καὶ τὰς ψυχὰς ἀμφοτέρων ἐξακολουθούσας τὴν φυτικὴν αὐτῶν ὕπαρξιν πλησίον ἀλλήλων, ἐν τῇ σιγῇ!

Ἡ εἰκὼν αὕτη τοσοῦτον ἐκυρίευσε τὸ πνεῦμά μου, ὥστε δὲν ᾐσθανόμην πλέον τοὺς σπαραγμοὺς τῆς πείνης. Ἐξηπλωμένος πλησίον τοῦ τοίχου μὲ ἀνοικτοὺς ὀφθαλμοὺς παρετήρουν πρὸ ἐμοῦ, μηδὲν βλέπων.

Ἐν ᾧ δὲ ἐκείμην οὕτω, νεκρὸς μᾶλλον ἢ ζῶν, ἀμυδρά τις λάμψις διεχύθη εἰς τὰ σκότη. . . . Ἤγειρα τοὺς ὀφθαλμούς. . . . Ἡ ὠχρὰ μορφὴ τοῦ Βόλφγαγκ προέκυψε τῆς θυρίδος. . . . Δὲν ἐγέλα. . . . Οὔτε χαρὰν ἐφαίνετο αἰσθανόμενος, οὔτε εὐχαρίστησιν, οὔτε τύψιν συνειδότος· παρετήρει ἁπλῶς.

Ὦ! πόσον φόβον μοὶ ἐνεποίησεν ἡ μορφὴ ἐκείνη! Ἐὰν ἐγέλα, ἐὰν ἐδείκνυε χαρὰν ἐπὶ τῇ ἐκδικήσει του, θὰ ἤλπιζον νὰ τὸν κάμψω. . . . ἀλλὰ παρετήρει!

Ἐμείναμεν οὕτω, τοὺς ὀφθαλμοὺς προσηλωμένους ἐπ' ἀλλήλων ἔχοντες. . . . ἐγὼ μὲν φρίττων, ἐκεῖνος δὲ ψυχρός, ἀτάραχος, προσεκτικός, ὡς πρὸ ἀψύχου ἀντικειμένου. Τὸ διὰ βελόνης προσηλωμένον ἔντομον, ὅπερ ἐξετάζουσι διὰ τοῦ μικροσκοπίου, ἐὰν διανοῆται, ἐὰν ἐννοῇ τὸ βλέμμα τοῦ ἀνθρώπου, ὑπὸ τοιούτων θὰ κατέχεται ἰδεῶν.

Ἔδει ν' ἀποθάνω πρὸς εὐχαρίστησιν τῆς περιεργείας ἑνὸς τέρατος. . . . Κατενόησα ὅτι πᾶσα παράκλησις ἀπέβαινεν ἀνωφελὴς καὶ ἐσιώπησα.

Ἀφ' οὗ μὲ παρετήρησε τοιουτοτρόπως, ὁ μονομανὴς ἴσως εὐχαριστηθεὶς ἐκ τῶν παρατηρήσεών του, ἔστρεψε τὴν κεφαλὴν ὅπως παρατηρήσῃ καὶ τὴν γραῖαν. Ἠκολούθησα μηχανικῶς τὴν διεύθυνσιν τοῦ βλέμματός του. Ὅ τι δὲ εἶδον δὲν δύναται ἀνθρώπινος γλῶσσα νὰ ἐκφράσῃ· κεφαλὴν κατεσκληκυῖαν, στόμα ἀφρίζον, μέλη συνεσπειρωμένα καὶ τοσοῦτον ὀξέα, ὥστε ἐφαίνοντο διαπερῶντα τὰ καλύπτοντα αὐτὰ ῥάκη.... ἄμορφον καὶ βδελυρὸν σύνολον. . . . τὴν κόμην ἀτάκτως διεσπαρμένην ἐπὶ τοῦ κρανίου, ὡς μεγάλα ξηρὰ χόρτα, καὶ ἐν μέσῳ τῆς ὡς νεκρᾶς κεφαλῆς δύο λάμποντας ὀφθαλμούς, φλογεροὺς ἐκ τοῦ πυρετοῦ. . . . καὶ δύο μακροὺς κιτρίνους ὀδόντας.

Διέκρινα ἐπίσης, πρᾶγμα ἀποτρόπαιον! δύο κοχλίας ἀναρριχωμένους ἤδη ἐπὶ τοῦ σκελετοῦ ἐκείνου. . . . Καὶ ὅταν εἶδον πάντα ταῦτα ὑπὸ τὰς ἀμυδρὰς ἀκτῖνας τοῦ φωτὸς τῆς λυχνίας, αἵτινες ὡς λεπταὶ γραμμαὶ διέσχιζον τὰ σκότη. . . . ἔκλεισα φρικιῶν τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ ἐσκέφθην. «Τοιοῦτος θὰ γίνω καὶ ἐγὼ μετὰ πέντε ἡμέρας!»

Ὅταν ἤνοιξα τοὺς ὀφθαλμούς, ἡ θυρὶς εἶχε κλεισθῆ.

«Βόλφγαγκ, ἀνεφώνησα, ὁ Θεὸς εἶναι ὑπεράνω ἡμῶν. . . . ὁ Θεὸς μᾶς βλέπει. . . . Βόλφγαγκ... ἀλλοίμονον εἰς τὰ τέρατα!»

Τὸ ἐπίλοιπον τῆς νυκτὸς διῆλθον ἐν τρόμῳ καὶ ταραχῇ ἀπεριγράπτῳ.

Ἀφ' οὗ ἀνελογίσθην ὀλίγον ἐν πυρετώδει καταστάσει ποίας ἐλπίδας σωτηρίας εἶχον, καὶ εἶδον ὅτι οὐδεμία μοὶ ἐναπελείπετο, ἔλαβον ἀμέσως τὴν ἀπόφασιν ν' ἀποθάνω, καὶ ἡ ἀπόφασις αὕτη μὲ καθησύχασεν ἐπί τινας στιγμάς. Ἀνεμιμνησκόμην τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ Χάζενκοπφ περὶ τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς, καὶ πρώτην φορὰν ἤδη εὕρισκον αὐτὰ ἀκαταμάχητα.

«Ναί, ἀνεφώνουν, ἡ διὰ τοῦ κόσμου διάβασις εἶναι μόνον μία προσωρινὴ δοκιμασία· ἡ ἀδικία, ἡ ἀπληστία, τὰ ὀλεθριώτερα πάθη κατακυριεύουσι τὴν καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου. . . . Ὁ ἀσθενὴς συντρίβεται ὑπὸ τοῦ ἰσχυροῦ. . . . Ὁ πτωχὸς ὑπὸ τοῦ πλουσίου. . . . Ἡ ἀρετὴ λέξις κενὴ μόνον εἶναι ἐπὶ τῆς γῆς. . . . ἀλλὰ τὰ πάντα ἐπανέρχονται εἰς τάξιν μετὰ θάνατον. Ὁ Θεὸς βλέπει τὴν ἀδικίαν, ἧς εἰμὶ θῦμα, καὶ θὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὰς ὀδύνας, ἃς ὑποφέρω. . . . θά μοι συγχωρήσῃ τινὰς ἀτάκτους ὀρέξεις μου, τὴν ἄπλετόν μου ἀγάπην διὰ τὴν καλοπέρασιν. . . . Προτοῦ μὲ ἀναλάβῃ εἰς τοὺς κόλπους του ἠθέλησε νὰ μ' ἐξαγνίσῃ διὰ νηστείας δεινῆς.... Τὰ πάθη μου θὰ μὲ ἐξιλεώσωσι παρὰ τῷ Ὑψίστῳ. . . . κτλ. κτλ.»

Digitized by Google

Μεθ' ὅλην μου ὅμως ταύτην τὴν βαθεῖαν κατάνυξιν, πρέπει νὰ σας ὁμολογήσω ὅτι πολὺ μ' ἔκαμε νὰ στενάξω ἡ ἰδέα ὅτι θὰ καταλείπω τὸ ζυθοπωλεῖον καὶ τοὺς φαιδροὺς συντρόφους καὶ τὸν εὐάρεστον βίον, ὃν ἐν μέσῳ ᾀσμάτων καὶ καλοῦ οἴνου διηρχόμην. Ἤκουον τὸν κριγμὸν τῶν ἐν τῇ ἑστίᾳ τηγανιζομένων, τὸν κότταβον τῶν φιαλῶν, τὰς συγκρούσεις τῶν ποτηρίων καὶ ὁ στόμαχός μου ἔστενεν ὡς εἰ ἦτο ὂν χωριστὸν, ἀνεξάρτητον τοῦ σώματός μου, διαμαρτυρόμενον κατὰ τῶν φιλοσοφικῶν ἐπιχειρημάτων τοῦ Χάζενκοπφ.

Ἡ δεινοτάτη ὅμως τῶν βασάνων μου ἦτο ἡ δίψα.... τοσούτῳ δ' ἀνυπόφορος ἦτο, ὥστε ἔλειχον τὸ νίτρον τῶν τοίχων ὅπως δροσισθῶ.

Ὅταν τῆς ἡμέρας τὸ φῶς διεπέρασεν ἀμυδρὸν καὶ ἀβέβαιον τὴν θυρίδα, ἀπερίγραπτος μανία μὲ κατέλαβεν αἰφνιδίως.

«Ὁ ἀλιτήριος εἶναι ἐκεῖ, ἐσκεπτόμην, καὶ ἔχει ψωμὶ ... καὶ μίαν λάγηνον ὕδατος.... καὶ πίνει!»

Καὶ ἐφανταζόμην αὐτὸν τότε ὑψοῦντα τὴν μεγάλην λάγηνόν του μέχρι τῶν χειλέων.... μοὶ ἐφαίνετο ὅτι ἔβλεπον χειμάρρους ὕδατος, διερχομένους βραδέως διὰ τοῦ λάρυγγός του.... Ἦτο ὡς ποταμὸς νοστιμώτατος ῥέων.... ῥέων ἀενάως.... καὶ ἔβλεπον τὸν λάρυγγα τοῦ ἀθλίου ὀγκούμενον ἐν ἀνέσει.... ἀνερχόμενον, κατερχόμενον ἡδυπαθῶς.... καὶ τὸν στόμαχον αὐτοῦ πληρούμενον. Ὀργὴ, ἀπελπισία, ἀγανάκτησις μὲ κατεκυρίευσαν, καὶ ἤρχισα τρέχων ἐν τῇ τάφρῳ καὶ τραυλίζων·

«Νερόν!.... νερόν!.... νερόν!....»

Καὶ ἡ γραῖα, ἀναζωογονηθεῖσα ἐπανελάμβανεν ὄπισθέν μου, ὡς παράφρων·

«Νερόν!.... νερόν!.... νερόν!....»

Μὲ ἠκολούθει ἕρπουσα.... Τὰ ῥάκη αὐτῆς ἐκινοῦντο.... Ἡ κόλασις δὲν δύναται νὰ παρουσιάσῃ φρικωδεστέραν εἰκόνα.

Ἐν μέσῳ τῆς τοιαύτης σκηνῆς ἡ πελιδνὴ μορφὴ τοῦ Βόλφγαγκ ἐπεφάνη τὸ τρίτον ἤδη ἐν τῇ θυρίδι. Ἦτο περίπου ὀγδόη ὥρα. Τότε στὰς τῷ εἶπον·

«Βόλφγαγκ.... ἄκουσον.... ἄφισέ με μόνον μίαν στάλαν νὰ πίω ἀπὸ τὴν λάγηνόν σου.... καὶ σοὶ δίδω τὴν ἄδειαν νὰ μ' ἀφίσῃς ν' ἀποθάνω τῆς πείνης.... Δὲν θά σοι κάμω πλέον κανὲν παράπονον!»

Καὶ ἔκλαιον.

«Καὶ ὅμως εἶναι πολὺ βάρβαρον αὐτὸ ὁποῦ κάμνεις, ἐπανέλαβον.... Ἡ ἀθάνατος ψυχή σου θὰ δώσῃ λόγον ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ.... Διὰ τὴν γραῖαν ταύτην, ὑποφέρεται ὁπωσοῦν.... διότι κάμνεις, ὡς πολὺ ὀρθῶς ἔλεγες, πείραμα ἐπὶ ψυχῆς ζώου.... Ἀλλ' ἐγὼ ἐσπούδασα.... καὶ εὑρίσκω τὸ σύστημά σου πολὺ ὡραῖον.... Εἶμαι ἄξιος νὰ σ' ἐννοήσω.... Σὲ θαυμάζω.... Ἄφες με μόνον νὰ πίω μίαν στάλαν νερόν.... Τί σε βλάπτει αὐτό; — Ὑψηλοτέρα ἐπίνοια τῆς ἰδικῆς σου δὲν ἠκούσθη ποτὲ εἰς τὸν κόσμον.... Εἶναι βέβαιον ὅτι τρεῖς ψυχαὶ ὑπάρχουσι... Ναὶ, θὰ τὸ διακηρύξω.... θὰ εἶμαι ὁ ἐνθερμότερος ὀπαδός σου.... Δὲν θὰ μοῦ δώσῃς νὰ πίω μίαν στάλαν νερόν;»

Ἐκεῖνος δὲ, μηδὲν ἀπαντήσας, ἀπεμακρύνθη.

Ὁ ἀπελπισμός μου τότε πλέον δὲν εἶχεν ὅρια... ὥρμων κατὰ τοῦ τοίχου, κινδυνεύων νὰ συντρίψω τὰ μέλη μου... Ἀπηύθυνον κατὰ τοῦ ἀθλίου τὰς δεινοτάτας τῶν ὕβρεων...

Ὑπὸ τὸ κράτος τοιαύτης μανίας ὢν, παρετήρησα ὅτι ἡ γραῦς εἶχε κατακλιθῆ, καὶ μοὶ ἐπῆλθεν ἡ ἰδέα νὰ πίω τὸ αἷμά της. Ἡ ἄκρα ἀνάγκη παρακινεῖ τὸν ἄνθρωπον εἰς παρεκτροπὰς, ἐμποιούσας φρίκην· τότε ἐξεγείρεται ἐν αὐτῷ τὸ ἄγριον θηρίον, καὶ πρὸ τοῦ αἰσθήματος τῆς αὐτοσυντηρήσεως ἐξαφανίζεται πᾶν αἴσθημα δικαιοσύνης καὶ φιλανθρωπίας.

«Τί χρησιμεύει εἰς αὐτὴν τὸ αἷμα; ἐσκεπτόμην· δὲν θ' ἀποθάνῃ ἐντὸς ὀλίγου; ἐὰν δὲν σπεύσω, ὅλον τὸ αἷμά της θ' ἀποξηρανθῇ!»

Φλόγες ἐρυθραὶ διήρχοντο πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου· εὐτυχῶς ἐν ᾧ ἔκυπτον ἐπὶ τῆς δυστυχοῦς γραίας, αἱ δυνάμεις μ' ἐγκατέλιπον καὶ ἔπεσα παρ' αὐτὴν ἀναίσθητος, μὲ τὸ πρόσωπον ἐπὶ τῶν ῥακῶν της.

Ἐπὶ πόσον διήρκεσεν ἡ ἀναισθησία μου αὕτη, ἀγνοῶ, ἀλλὰ μὲ ἐξήγαγε ταύτης ἀλλόκοτόν τι περιστατικὸν, οὗ ἡ ἀνάμνησις θὰ μείνῃ διὰ παντὸς ἐντετυπωμένη εἰς τὸν νοῦν μου. Συνῆλθον εἰς ἐμαυτὸν, ἀκούσας θρηνώδη ὑλακὴν κυνός... ὑλακὴν ἀσθενῆ... πένθιμον... ἀλγεινήν.... σπαρακτικωτέραν καὶ θρήνων ἀνθρώπου. Ἠγέρθην δακρύων, ἀγνοῶν πόθεν ἐξήρχοντο οἱ θρῆνοι ἐκεῖνοι, οἱ τοσούτῳ σύμφωνοι πρὸς τὰς ἰδίας μου ὀδύνας... Ἠκροάσθην... καὶ κρίνατε περὶ τῆς καταπλήξεώς μου, ὅταν ἀνεγνώρισα ὅτι ἐγὼ αὐτὸς ἤμην ὁ οὕτω στενάζων ἀκουσίως.

Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης οὐδὲν πλέον ἐνθυμοῦμαι. Ὅ τι εἶναι βέβαιον εἶναι, ὅτι ἔμεινα ἐπὶ δύο ἔτι ἡμέρας ἐν τῷ λάκκῳ, ὑπὸ τὰ ὄμματα τοῦ μονομανοῦς, οὗ ὁ ἐνθουσιασμὸς, βλέποντος οὕτω θριαμβεύουσαν τὴν ἰδέαν του, ἦτο τοσοῦτος, ὥστε δὲν ἐδίστασε νὰ συγκαλέσῃ πολλοὺς τῶν ἡμετέρων φιλοσόφων, ὅπως τὸν θαυμάσωσι.

Μετὰ παρέλευσιν ἑπτὰ ἑβδομάδων, ἠγέρθην ἐν τῷ μικρῷ δωματίῳ μου παρὰ τὴν ὁδὸν τῆς Κασσιτερίνης Παροψίδος, περικυκλωμένος ἀπὸ τοὺς συντρόφους μου, οἵτινες μὲ συνεχάρησαν διότι ἐλυτρώθην ἀπὸ τὰς συνεπείας τοιούτου ὑψηλοῦ φιλοσοφικοῦ μαθήματος.

Ἦτο λίαν παθητικὴ ἡ στιγμὴ καθ' ἣν ὁ Λούδβιχ Βρέμερ μοὶ παρουσίασε κάτοπτρον διὰ νὰ κατοπτρισθῶ· βλέπων ἐμαυτὸν ἰσχνότερον τοῦ

Digitized by Google

Λαζάρου, ἀνισταμένου τοῦ τάφου, δὲν ἠδυνήθην νὰ κρατήσω τὰ δάκρυα.

Ἡ ταλαίπωρος Αἰκατερίνη Βόγελ εἶχε παραδώσει τὸ πνεῦμα ἐν τῷ λάκκῳ.

Ἐγὼ δὲ ὀλίγον ἔλειψε νὰ πάθω ἐκ χρονίας γαστρίτιδος· χάρις ὅμως εἰς τὸν καλὸν ὀργανισμόν μου, καὶ χάρις πρὸ πάντων εἰς τὰς φροντίδας τοῦ ἰατροῦ Ἀλόϊους Κίλιαν, ἀνέκτησα τὴν προτέραν ὑγιείαν μου. Μετ' εὐχαριστήσεως ἀναγράφω τὴν εὐγνωμοσύνην μου πρὸς τὸν κ. Κίλιαν. . . Κατώρθωσεν ἀληθὲς θαῦμα ἀναστήσας τὸν ἐκ τῆς πολυημέρου νηστείας καταπονηθέντα στόμαχόν μου.

Περιττὸν νὰ προσθέσω ὅτι ὁ ἄθλιος Βόλφγαγκ δὲν διέφυγε τῶν χειρῶν τῆς δικαιοσύνης. Ἀλλ' ἀντὶ ν' ἀπαγχονίσωσιν αὐτὸν, ὡς τοῦ ἤξιζε, μετὰ ἑξάμηνον διαδικασίαν ἀπεφασίσθη ὅτι τὸ καταχθόνιον ἐκεῖνο ὂν ὑπήγετο εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν πνευματικῶν παραφρόνων. . . τῶν πάντων κινδυνωδεστάτων Κατὰ συνέπειαν τὸν ἐνέκλεισαν ἔν τινι κελλείῳ τοῦ Κλινγενμύνστερ,[1] ἔνθα οἱ ἐπισκεπτόμενοι τὸ κατάστημα δύνανται ἀκόμη νὰ τὸν ἀκούσωσιν ἀποφαινόμενον ἀποφθεγματικῶς περὶ τῶν τριῶν ψυχῶν.—Ἐλέγχει τὴν ἀνθρωπότητα ἐπὶ ἀχαριστίᾳ καὶ διατείνεται ὅτι ἦτο δίκαιον ν' ἀνεγερθῶσιν αὐτῷ ἀνδριάντες διὰ τὴν θαυμασίαν ἀνακάλυψίν του.

Π.**

Ο ΛΟΡΔΟΣ ΒΥΡΩΝ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ

Ὅσον καὶ ἂν προπηλακίζῃ τὴν μνήμην αὐτοῦ ἡ ψευδολογία γυναικείων γλωσσῶν μεστῶν ὑποκρισίας, ὁ λόρδος Βύρων ἦν μέγας ὡς ἄνθρωπος, ὅπως ὑπῆρξε μέγας ὡς ποιητής. Τοῦτο δὲ κατέδειξεν ἐν Ἑλλάδι.

Ἐγνώριζε καὶ τὴν χώραν καὶ τοὺς ἀνθρώπους, καὶ οὐδεμία ποιητικὴ πλάνη ἐθάμβου αὐτοῦ τὰ ὄμματα. Σπανίως δὲ μετέβη εἰς Ἑλλάδα φιλέλλην τοσοῦτον ἐλεύθερος προκαταλήψεων ὡς αὐτός.

Οὐδὲ περὶ τοῦ χαρακτῆρος τῆς ἐπαναστάσεως πλανώμενος, ἐγνώριζε κάλλιστα, ὅτι ἠλείφετο εἰς ἀτυχῆ καὶ ἀπεγνωσμένον νομιζόμενον ἀγῶνα. Οὐχ ἧττον ἀνέλαβεν ἀταράχως τὴν ἐντολὴν τοῦ νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα ὡς πληρεξούσιος τοῦ λονδινείου φιλελληνικοῦ συλλόγου.

Φαίνεται δέ, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐνόμισαν καθῆκον αὐτῶν νὰ τῷ καταδείξωσιν εὐθὺς ἐν πάσῃ ἀφελείᾳ τὴν φιλαυτίαν καὶ τὸν φατριασμὸν αὐτῶν. Ὅτε τὸ φθινόπωρον τοῦ 1823 διέτριβεν ἐν Κεφαλληνίᾳ, ἦλθον πρὸς αὐτὸν ἀπεσταλμένοι παντὸς ἐξέχοντος ὁπλαρχηγοῦ καὶ προκρίτου, καὶ ἐναμίλλως ἐθήρευσαν αἱ φατρίαι τὴν εὔνοιαν αὐτοῦ.

Ὁ Κολοκοτρώνης προσεκάλει αὐτὸν νὰ παραστῇ εἰς μέσον τῶν πελοποννησίων ὁπλαρχηγῶν, μηνύων ὅτι, ἂν ὁ Μαυροκορδάτος δὲν παρῃτεῖτο τῶν μηχανοῤῥαφιῶν του, ἤθελε καθίσει αὐτὸν ἐπὶ ὄνου καὶ διώξει τῆς Πελοποννήσου διὰ μαστιγώσεων. Ὁ Μαυροκορδάτος ἐξ ἑτέρου καὶ ὁ Μεταξᾶς προσεκάλουν αὐτὸν νὰ ἔλθῃ πρὸς αὐτούς, ὁ δὲ Ὀδυσσεὺς ἰσχυρίζετο, ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἤθελε καταστραφῆ, ἂν ὁ Λόρδος δὲν ἀπήρχετο εἰς τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα. Ὁ Πετρόμπεης, ἀφελέστατος πάντων, ὡς συνήθως, ἀνεκοίνωσεν εἰς τὸν «Μυλόρδον,» ὅτι τὸ μόνον εἰς σωτηρίαν τῆς Ἑλλάδος μέσον ἦτο νὰ δανείσῃ εἰς αὐτόν, τὸν Μπέην τῆς Μάνης, χιλιάδας τινὰς λιρῶν στερλινῶν. Ἕκαστος δ' ὁπλαρχηγὸς ἐπανηγύριζεν ἑαυτόν, ὀνείδη κατὰ τοῦ γείτονος αὐτοῦ ὑπαινισσόμενος. «Μέχρι τοῦδε,» ἔγραφεν ὁ Λόρδος Βύρων, «δὲν δύναμαι νὰ εἴπω πολλὰ καλὰ περὶ τῶν Ἑλλήνων, καὶ δὲν ἐπιθυμῶ νὰ εἴπω κακὰ περὶ αὐτῶν, καίτοι οὗτοι λέγουσι τὰ χείριστα κατ' ἀλλήλων». Δὲν ἀπώλεσεν ἐντούτοις ἐν μέσῳ τῆς δυσαρέστου ἐκείνης τῶν πραγμάτων καταστάσεως τὴν ἀπάθειαν τῆς παρατηρήσεως καὶ κρίσεως αὐτοῦ. Ἐχρησιμοποίησε μὲν τὴν ἐν Κεφαλληνίᾳ διαμονήν του, ἵνα καταμάθῃ τι περὶ τῆς θέσεως καὶ τῶν σκοπῶν τῶν κομμάτων, ἀπέφυγεν ὅμως ἐπιμελῶς πάντα στενότερον σύνδεσμον μεθ' οἱουδήποτε τῶν ἀρχηγῶν. «Ἂν ἀπηρχόμην ἐνωρίτερον ἐντεῦθεν,» ἔγραφε τὴν 7 Δεκεμβρίου 1823[1] ἐκ Κεφαλληνίας πρὸς τὸν γραμματέα τοῦ λονδινείου συλλόγου Βλακιέρ, «ἤθελον ἐξαναγκασθῆ νὰ συνταχθῶ εἰς ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν μερίδα· ἀμφιβάλλω δὲ καὶ τόρα, ἂν δὲν θέλει συμβῆ τὸ αὐτό· ὁπωσδήποτε θὰ πράξωμεν ὅ,τι δυνάμεθα». Κατὰ βάθος ὅμως ἔκλινεν ὁ λόρδος Βύρων μᾶλλον πρὸς τοὺς πολιτικοὺς ἢ πρὸς τοὺς κλέφτας, μᾶλλον πρὸς τὸν εὐρωπαϊκῶς ἀνατεθραμμένον Μαυροκορδάτον ἢ πρὸς τὸν Κολοκοτρώνην. Ἔπεμψε δὲ μάλιστα καὶ τὸν συνταγματάρχην Στάνωπ μετὰ κολακευτικωτάτης ἐπιστολῆς πρὸς τὸν Μαυροκορδάτον, βεβαιῶν, ὅτι «ἐθαύμαζε τὸ θάρρος καὶ τὴν ἱκανότητα ἀλλὰ πρὸ πάντων τὴν τιμιότητά του,» καὶ ὀνομάζων αὐτὸν «Οὐάσιγκτων ἢ Κοστσιοῦσκον τῆς Ἑλλάδος».

Ἐπειδὴ δὲ ὁ Μαυροκορδάτος, μεταβὰς περὶ τὰ τέλη τοῦ 1823 εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα, ὑπέδειξεν εἰς τὸν Λόρδον τὴν σπουδαιότητα τοῦ Μεσολογγίου, καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Στάνωπ παρώτρυνεν αὐτὸν θερμῶς νὰ μεταβῇ ἐκεῖσε, ἀπεφάσισεν ὁ Βύρων νὰ ἀπέλθῃ κατὰ πρῶτον εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα, καὶ οὐχὶ εἰς Πελοπόννησον ὡς ἐπεθύμει ὁ Κολοκοτρώνης.

Τὴν πρωΐαν τῆς 5 Ἰανουαρίου 1824, δια-

1. Φρενοκομεῖον ἐν τῇ παρρηνίῳ Βαυαρίᾳ.

1. Σημειωτέον ὅτι αἱ ἡμερομηνίαι τοῦ συγγραφέως εἰσὶ κατὰ τὸ νέον ἡμερολόγιον.

Digitized by Google

φυγὼν ὡς ἐκ θαύματος τὴν τρικυμίαν καὶ τοὺς Τούρκους, ἐφάνη ἐπὶ τῆς προκυμαίας τῆς πόλεως. Μετὰ μεγίστων δὲ τιμῶν ὑπεδέξαντο αὐτὸν καὶ ὡς πολιτικὸν Μεσσίαν τὸν ἐχαιρέτισαν. «Σὲ ἀνεμένομεν, » τῷ εἶπον, «ὡς αἱ νεαραὶ χελιδόνες ἀναμένουσι τὴν μητέρα των». Ἐννοεῖται ὅμως, ὅτι αἱ τοιαῦται διαβεβαιώσεις ἦσαν ἥκιστα συγκινητικαί, ὁ δὲ λόρδος Βύρων ἐγίνωσκε κάλλιστα, ὅτι πᾶσα ἐκείνη ἡ τιμητικὴ θεραπεία εἶχε λίαν ὑλικὴν κατὰ βάθος τὴν ἀφορμήν, καὶ ὅτι ὁ πανοῦργος ἐκεῖνος λαὸς ἔβλεπεν ὀπίσω τοῦ «Μυλόρδου» τοὺς χρηματικοὺς τῆς Ἀγγλίας πόρους καὶ τὸ ἀργύριον ἀγγλικῶν δανείων, καὶ ὑπελάμβανεν ἀνεξάντλητα τὰ θυλάκια αὐτοῦ.

Ἐν θαυμασίᾳ ἀληθῶς τροπῇ κατέδειξε διὰ μιᾶς ὁ Βύρων, ὅτι εἶχεν ἀποδυθῆ τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, τὸν ἀεροδρομοῦντα ἰδεολόγον, καὶ ἠδύνατο νὰ γείνῃ ἀληθῶς πρακτικὸς ἀνήρ. Ὁ ἀλκιβιάδειος αὐτοῦ χαρακτὴρ ἐφάνη ἀναστομωθεὶς οὕτως εἰπεῖν, ἅμα ὡς ἀνέλαβε νὰ ἐνεργήσῃ καὶ πράξῃ ὑπὲρ μεγάλου σκοποῦ, ὁ δὲ πρακτικὸς τοῦ Ἄγγλου νοῦς ἀνέβλυσεν ὡς δροσῶδες καὶ ὑγιὲς νᾶμα ἐν τῇ ἀναμενούσῃ αὐτὸν πλήρει δοκιμασιῶν καὶ στερήσεων ἀγρίᾳ ζωῇ. Ἐξ ἀρχῆς οὐδὲν ἄλλο ἐσκόπησεν ἡ διάνοιά του ἢ τὸ δυνατὸν καὶ ἐφικτόν. Προσεπάθησε νὰ καταστήσῃ ἀνθρωπινότερον τὸν πόλεμον, καὶ νὰ καταλύσῃ τὰς βασάνους καὶ τὸν φόνον τῶν αἰχμαλώτων. Ἔγραψε δὲ εἰς τὸν τοῦρκον διοικητὴν τῶν Πατρῶν Ἰουσοὺφ, συνιστῶν αὐτῷ ἠπιωτέραν τὴν ἐνέργειαν, καὶ ἐπέστρεψεν εἰς αὐτὸν τούρκους αἰχμαλώτους. Ἐσπούδασε νὰ συνδιαλλάξῃ τὰ ἀντίμαχα καὶ ὑπὲρ τῶν ἰδίων ἐνεργοῦντα ἑλληνικὰ στοιχεῖα, ἱστάμενος αὐτὸς ὑπεράνω τῶν ἐρίδων καὶ ἀποφεύγων πᾶσαν πρὸς τοὺς ἐρίζοντας οἰκειότητα. Εἰς πάντας συνεβούλευεν ὁμόνοιαν· ὁσάκις δέ τις Ἕλλην ἀπεπειρᾶτο νὰ διαβάλῃ παρ' αὐτῷ τὸν ἀντίπαλόν του, ἔφερεν εὐθὺς τὸν κατήγορον πρὸ τοῦ κατηγορουμένου, καὶ ἀνεκοίνου εἰς τοῦτον ἀπροκαλύπτως τὰ ὑπ' ἐκείνου λεχθέντα. Προσήνεγκεν εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ Μαυροκορδάτου ὅσα εἶχε φέρει μεθ' ἑαυτοῦ μετρητά, καὶ εἰς σιτηρέσια μόνον κατέβαλλε δισχίλια τάλληρα καθ' ἑβδομάδα. Μισθοδοτήσας δ' ἐπίσης τοὺς στρατιώτας τοῦ Μάρκου Μπότσαρη, ἀπετέλεσεν ἐκ τῶν λειψάνων τῶν μαχητῶν τοῦ Καρπενησίου σουλιωτικὴν σωματοφυλακήν, καὶ προσεπάθησε νὰ συνειθίσῃ αὐτὴν εἰς εὐρωπαϊκὴν πειθαρχίαν, παρασκευαζόμενος νὰ στρατεύσῃ ὡς ἀρχιστράτηγος αὐτῶν κατὰ τῆς Ναυπάκτου. Ἡ μετὰ νοημοσύνης καὶ εὐσταθείας ἐπέμβασις αὐτοῦ εἰς τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα ἀπετέλεσαν εὐάρεστον ἀντίθεσιν πρὸς τὰς βιαίας νεωτεριστικὰς ὁρμὰς τῶν ἀπὸ τῆς δύσεως ἐκπολιτιστῶν, οἵτινες κατήρχοντο εἰς τὴν Ἑλλάδα, παντοῖα ὑπὲρ τῆς εὐτυχίας αὐτῆς προτείνοντες. Ἐμειδία σαρκαστικῶς πρὸς τοὺς ἐκπολιτιστικοὺς ἀγῶνας τοῦ φίλου του Στάνωπ, ὃν προσωνόμαζε «τυπογραφικὸν συνταγματάρχην,» καὶ ἠμφισβήτει περὶ τῆς χρησιμότητος ἐλευθέρου τύπου ἐν πάντῃ νηπιάζοντι πολιτισμῷ. Ἰσχυρίζετο δὲ μετ' ἐπιμονῆς, *ὅτι ἐν Ἑλλάδι ἔπρεπε νὰ προπορευθῇ ἡ τάξις τῆς ἐλευθερίας*, καὶ ἐδυσφόρει καὶ ἠγανάκτει βλέπων τὴν φοβερὰν πλημμύραν προώρων ὅλως βενθαμείων ἐκπολιτιστικῶν μέσων, τυπογραφικῶν πιεστηρίων, ἀλληλοδιδακτικῶν σχολείων καὶ ἱερῶν γραφῶν, ἣν ἐξέπεμπεν εἰς Ἑλλάδα ὁ λονδίνειος σύλλογος. Καλῶς ἠσκημένος στρατὸς ἐφαίνετο αὐτῷ πολὺ σπουδαιότερος καλῶς συντεταγμένων ἐφημερίδων. «Ἡ Ἑλλάς,» ἔλεγεν ὁ Βύρων, «θέλει ἔχει ἀσφαλῆ τὴν νίκην, ἔχουσα ἔμπειρόν τινα τραπεζίτην προϊστάμενον τῶν οἰκονομικῶν αὐτῆς, ἱκανὸν στρατηγὸν ἀρχηγοῦντα τακτικοῦ στρατοῦ, καὶ τὸν ἄγγλον Ἄστιγξ διοικοῦντα ὡπλισμένον ἀτμήρη στολίσκον». Οὐδεὶς τῶν ξένων φιλελλήνων ἐσκέπτετο τοσοῦτον ἐπωφελῶς, πράγματι, οὔτ' ἐνήργει τοσοῦτον λογικῶς ὡς αὐτός. «Ἤθελε καταστῇ Σόλων ἢ Λυκοῦργος τῆς νέας Ἑλλάδος,» εἶπε περὶ αὐτοῦ καὶ ὁ Γκαῖτε, ὅστις ἐξεφράζετο πρὸς τὸν γραμματέα Μύλλερ ἐναντίον τῆς φιλελληνικῆς ἐπιχειρήσεως τοῦ Βύρωνος, *ἰδιοτελῆ* αὐτὴν ὑπολαμβάνων. Ἀλλ' ἀκριβῶς ἡ δύναμις αὕτη ἔμελλε νὰ θραυσθῇ, καὶ τοῦ θανάτου ἡ μοῖρα ἐπέπρωτο νὰ καταλάβῃ τὸν μεγαλοφυῆ ἄνδρα ἀκριβῶς καθ' ἣν στιγμὴν ἐνεκαίνιζε νέον βίον. Αἱ ἀπὸ τῆς εἰς Μεσολόγγιον ἀφίξεώς του ἀλλεπάλληλοι δυσαρέσκειαι καὶ ἀπογοητεύσεις ἠδύναντο νὰ συνταράξωσι καὶ καρδίαν ἧττον λεπτοτέρας ἔχουσαν τῆς εὐαισθησίας αὐτῆς τὰς χορδάς.

Τὰ πρῶτα ἐξολισθήματα τῆς νεαρᾶς τῶν Ἑλλήνων ἐλευθερίας ἐτελοῦντο ἐγγὺς αὐτοῦ καὶ ὑπ' αὐτά του τὰ ὄμματα. Οἱ Σουλιῶται, ἀποπτύσαντες πάντα χαλινὸν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μπότσαρη, ἤριζον ἀπαύστως πρὸς τοὺς Μεσολογγίτας καὶ τοὺς λοιποὺς Ἕλληνας. Ἠξίουν νὰ λάβῃ ἕκαστος αὐτῶν τρίτος βαθμὸν ἀξιωματικοῦ καὶ νὰ ὑπηρετῆται ἐν τοῖς καφενείοις τοῦ Μεσολογγίου ὑπὸ ἀκολούθου, φέροντος τὴν καπνοσύριγγά του· ἀπῄτουν δὲ διπλοῦς μισθοὺς καὶ τριπλᾶ σιτηρέσια, καὶ στασιάσαντες ἐφόνευσαν τὸν σουηδὸν φιλέλληνα Σάς, προτρέψαντα αὐτοὺς νὰ ἡσυχάσωσι. Θορυβοῦντες εἰσώρμησαν εἰς τὸ οἴκημα τοῦ λόρδου Βύρωνος, καὶ προυχώρησαν μέχρι τῆς κλίνης, ἐφ' ἧς κατέκειτο ἀσθενῶν ὁ ποιητής· ἀλλ' οὗτος τοὺς ἀπέπεμψεν ἀξιοπρεπῶς, καὶ ἀπολύσας αὐτοὺς τῆς ὑπηρεσίας του παρῃτήθη τῆς κατὰ τῆς Ναυπάκτου ἐκστρατείας. Οἱ ἀδιάκοποι ὅμως νευρικοὶ ἐρεθισμοὶ καὶ τὸ δηλητηριῶδες κλίμα τοῦ Μεσολογγίου ἠπείλουν νὰ ἐξαντλήσωσιν αὐτὸν παντελῶς καὶ νὰ ὑποσκάψωσιν ὅλως τὴν ἐξη-

Digitized by Google

σθενημένην ἄλλως ὑγείαν του. Τὴν πρωΐαν τῆς 22 Ἰανουαρίου 1824 ἀπήγγειλεν εἰς τοὺς ἐν τῇ αἰθούσῃ αὐτοῦ συνηγμένους φίλους του τὸ ποίημα ἐκεῖνο: «Εἰς τὴν ἕκτην καὶ τριακοστὴν ἐπέτειον τῆς γεννήσεώς μου,» ἐν ᾧ τοσοῦτον στενῶς εἶνε συνυφασμένη ἡ προσωπικότης τοῦ ποιητοῦ, ὅπως ἐν παντὶ ὅ,τι ἔγραψεν ὁ Βύρων.

«Ἀνθρηνῆς χαμμένα νειάτα, γιατί θέλεις πλειὸ νὰ ζῇς;
»τῆς τιμῆς ἐδῶ εἶνε ὁ τάφος! τρέξε αὐτοῦ νὰ σκοτωθῇς!
»Δὲν σοῦ μένει παρὰ ναῦρῃς ὅ,τι ἐγύρευες παντοῦ
»καὶ νὰ τωῦρῃς δὲν μποροῦσες, μνῆμ᾽ ἀνδρὸς πολεμικοῦ».[1]

Ἡ ἕκτη καὶ τριακοστὴ ὑπῆρξεν ἡ τελευταία ἐπέτειος τῆς γεννήσεως τοῦ Βύρωνος, καὶ τὸ ποίημα ἐκεῖνο ἦν τὸ κύκνειον αὐτοῦ ᾆσμα. Ἐξελθὼν ἔφιππος εἰς περίπατον τὴν 7 Ἀπριλίου μετὰ τοῦ κόμητος Γάμβα, τρία μίλια μακρὰν τοῦ Μεσολογγίου κατελήφθη ὑπὸ αἰφνιδίου θυέλλης καὶ καταιγίδος, ὁποῖαι εἰσὶ συνηθέσταται ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὸ ἔαρ. Ὅτε δὲ διάβροχοι καὶ ἀσθμαίνοντες ἔφθασαν πρὸ τῶν πυλῶν τοῦ Μεσολογγίου, δὲν συνήνεσεν ὁ Βύρων νὰ μεταβῇ πεζὸς οἴκαδε, ἀλλά, καίπερ τοῦ Γάμβα ἀποτρέποντος, ἐπέβη ἀκατίου καὶ διεπεραιώθη οὕτω διὰ τοῦ τενάγους εἰς τὴν οἰκίαν του, ὅπου σφοδρότατον ῥῖγος πυρετοῦ τὸν κατέλαβεν. Ὁ ἰατρὸς αὐτοῦ Βρούτος διέταξεν ἀφαίμαξιν, ἀλλ᾽ ἐκεῖνος ἀντέστη πεισμόνως ἐπί τινας ἡμέρας, καὶ ἐνέδωκε μόνον ἐπὶ τῇ ἀπειλῇ, ὅτι ἠδύνατο νὰ τῷ ἐπέλθῃ παραφροσύνη, ἣν ἰδίως ἐφοβεῖτο. Ἀλλ᾽ ἡ ἐγχείρησις ἦτο βραδεῖα πλέον. Ὁ πυρετὸς ἐπῆλθε σφοδρότερος ἢ πρότερον, συμπτώματα ἐγκεφαλίτιδος ἀνεφάνησαν, καὶ τὴν 17 Ἀπριλίου πάντες ἐν Μεσολογγίῳ προσεδόκων τὰ χείριστα. Μετὰ μεσημβρίαν τῆς 18 ἐξέστη παντελῶς τῶν φρενῶν, καὶ ἀσυνάρτητοι μόνον φράσεις ἐξήρχοντο τῶν χειλέων αὐτοῦ, ἐλάλει δὲ περὶ τῶν φιλτάτων αὐτῷ συγγενῶν καὶ περὶ τῆς Ἑλλάδος. «Ἑλλάς!» ἔκραζε· «σοὶ ἔδωκα πᾶν ὅ,τι δύναται νὰ δώσῃ ἄνθρωπος· τὴν περιουσίαν μου, τὸν καιρόν μου, τὴν ὑγείαν μου, καὶ αὐτὴν τόρα τὴν ζωήν μου· εἴθε ἡ θυσία μου ἀποβῇ εἰς ἀγαθόν σου!» Περὶ τὴν ἕκτην τῆς ἑσπέρας ὥραν εἶπεν εἰς τὸν πιστὸν ὑπηρέτην, ὅστις ἐκράτει κλαίων τὰς χεῖράς του: «Τόρα πηγαίνω νὰ κοιμηθῶ,» καὶ στραφεὶς ἐβυθίσθη εἰς βαθὺν ὕπνον. Ἤνοιξε δὲ ἅπαξ ἔτι τὴν ἑσπέραν τῆς 19 τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τοὺς ἔκλεισε πάλιν εὐθύς. Ἐκεῖνο ἦν τὸ ἔσχατον τῆς ζωῆς του σημεῖον, καὶ ἡ καρδία ἥτις εἶχε πάλει τοσοῦτον θερμὴ ὑπὲρ παντὸς μεγάλου καὶ ὡραίου δὲν ἔπαλλε πλέον.

Ἐν Μεσολογγίῳ ἀνεμένετο ἀνησύχως ἡ ἔκβασις τῆς ἀσθενείας· τὴν 18 δὲ Ἀπριλίου, Κυριακὴν τοῦ Πάσχα, μόλις ἠκούετο, ἐκπνέων εἰς τὰ χείλη τῶν Ἑλλήνων, ὁ σωτήριος χαιρετισμός: *Χριστὸς ἀνέστη*. Πρὶν ἢ συγχαρῶσιν ἀλλήλοις ἐπὶ τῇ ἐπανόδῳ τῆς χαρμοσύνου ἡμέρας, ἠρώτων ἐναγωνίως: Πῶς ἔχει ὁ λόρδος Βύρων;

Γενικὴ ὑπῆρξεν ἡ κατάπληξις καὶ τὸ πένθος, ἅμα τοῦ θανάτου ἀγγελθέντος. Πάντη δὲ περιττὰ ἦσαν, εἰς τροφὴν τῆς γενικῆς λύπης, καὶ τὰ ἐπισήμως ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως διαταχθέντα, καὶ οἱ 37 ἐπικήδειοι πυροβολισμοί, καὶ τὸ κλείσιμον τῶν ἐργαστηρίων, καὶ τοῦ Τρικούπη ὁ ἐπιτάφιος λόγος. Διότι ἦν ἀληθῶς πένθους ἄξιος ὁ ἑπτακαιτριακοντούτης θανών· οὐχὶ δι᾽ ὅσα ἔζησεν ὀλίγα ἔτη, ἀλλὰ διὰ τὸ εὐρὺ μέλλον, ὅπερ ἠνοίγετο ἐνώπιόν του, ἂν ἐξηκολούθει ὅπως εἶχεν ἀρχίσει ἐν Μεσολογγίῳ. Ἔπιπτε δυστυχῶς ἐν πλήρει τῆς δυνάμεως αὐτοῦ ἀκμῇ, μόλις ἐπιβαλὼν τὴν χεῖρα εἰς διαμόρφωσιν τῆς πάντη ἀκατασκεύου καταστάσεως τῆς Ἑλλάδος. Τὸ ὑπ᾽ ἀθανάτου ὅμως ὀνόματος δημιουργούμενον ἀγαθὸν ἐκτείνεται καὶ πέραν τοῦ νήματος τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς· τὸ δὲ πένθος ἐπὶ τῇ προώρῳ ἀπωλείᾳ διαλύεται, ὅταν τις ἀναλογισθῇ, ὅτι ηὐτύχησεν ὁ πολὺ διαβοηθεὶς καὶ πολὺ περιλαληθεὶς ἐκεῖνος ἀνὴρ νὰ ἀποθάνῃ ἀξιοπρεπῶς καὶ ἐν συνειδήσει τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ.

Ἀφοῦ ὁ θάνατος καταλαμβάνει ἡμᾶς ἐν μέσῳ τῶν σπουδαιοτάτων ἐπίσης καὶ τῶν ἀσημοτάτων ἀσχολήσεων, ἐξαίρει ἀληθῶς τὸν νοῦν ἡ μεγαλεία ἰδέα, ὅτι ὁ Βύρων δὲν κατελήφθη ἐν μικροῖς, ἀλλὰ θυσιάζων τὴν περιουσίαν καὶ τὴν ζωὴν αὐτοῦ ὑπὲρ τοῦ μεγίστου ἀνθρωπίνου ἀγαθοῦ, τῆς ἐλευθερίας.

Τὴν ἐν Ἑλλάδι ἐνέργειαν αὐτοῦ ἐξωμοίωσε πρὸς τὸ κῦμα, ὅπερ θραύεται καὶ ἐκπνέει εἰς τὴν ἀκτήν, πρὶν ἡ ἐξωθήσασα αὐτὸ πλημμυρὶς φθάσῃ εἰς τὴν ἀκμήν της. Ἐπὶ τοῦ ποιητοῦ τοῦ ἀειπλανοῦς Σὶλδ-Ἄρολδ «τοῦ φεύγοντος τὴν ἰδίαν αὐτοῦ σκοτεινὴν ψυχὴν» εἵμαρτο νὰ λυθῇ τὸ μέγα τῆς ἐπιγείου ὑπάρξεως αἴνιγμα· εἰς αὐτὸν ἔμελλε νὰ ἀποκαλυφθῇ, ὅτι πᾶς τοῦ κόσμου τούτου ὁδοιπόρος εὑρίσκει σωτηρίαν «ἀγωνιζόμενος», καὶ ὅτι ἡ ἀληθὴς τοῦ βίου εὐδαιμονία τότε μόνον ἐπέρχεται, ὅταν ὁ ἀτομικὸς ἐκεῖνος ἀγὼν εὐρύνεται εἰς γενικὸν ὑπὲρ πάντων ἀγῶνα. «Προαισθάνομαι τὴν ὑπερτάτην ἐκείνην εὐδαιμονίαν ἐν τῇ ὑπερτάτῃ αὐτῇ στιγμῇ,» ἠδύνατο νὰ εἴπῃ καὶ ὁ Βύρων, ὁ Φάουστ αὐτὸς τῆς νεωτέρας κοινωνίας, ὅτε μακρὰν τῆς πατρίδος αὐτοῦ κατήρχετο εἰς τὸν τάφον ἐπὶ τῆς ἐρήμου ἀκτῆς τοῦ Μεσολογγίου, ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἔθνους παλαίοντος κατὰ τῶν δυναστῶν αὐτοῦ.

Ἦν δὲ ἀναγκαία ἡ τοιαύτη θυσία καὶ ἡ φαεινὴ αἴγλη τοιούτου ὀνόματος, ὅπως μὴ ἀποπλανηθῶσιν οἱ φίλοι τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τῶν ἀκολαστημάτων τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας, μήτε ἀποτραπῇ ἡ κοινὴ τῆς Εὐρώπης γνώμη ἀγῶνος, ὃν ἐκηλίδουν φατριασμὸς καὶ αἰσχρὰ ἰδιοτέλεια.

1. Κατὰ μετάφρασιν Σ. Τρικούπη. Ἰδὲ ὁλόκληρον τὸ ποίημα ἐν τῷ Γ´ τόμῳ τῆς Ἑστίας, σ. 223.

Digitized by Google

Ὁ Βύρων εἶχε κατίδει ζῶν τὴν πλήρη ἐλεεινότητα τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων, καὶ ἡ ἀφοσίωσις αὐτοῦ εἰς ἀγῶνα θεωρούμενον ὡς ἀπεγνωσμένον καθιστᾷ ἔτι τιμιωτέραν τὴν θυσίαν αὐτοῦ.[1]

ΑΙ «ΔΗΛΟΠΟΙΗΣΕΙΣ» ΤΟΥ «ΧΡΟΝΟΥ»

Ὁ γινώσκων τὴν σπουδαιότητα τῶν «δηλοποιήσεων» τοῦ ἀγγλικοῦ «Χρόνου» θὰ προετίμα ν' ἀγοράσῃ ἓν μόνον τετραγωνικὸν πόδα ἐν αὐταῖς μᾶλλον ἢ ἓν εὐφορώτατον κτῆμα, διότι ἡ ἐτησία πρόσοδος τῶν «δηλοποιήσεων» ἀναβαίνει εἰς 2,000,000 ταλλήρων, ἑπομένως προϋποτίθησι κεφάλαιον 36,000,000.

Τὸ παγκόσμιον τῆς Ἀγγλίας ἐμπόριον μαρτυροῦσιν αἱ «δηλοποιήσεις» τοῦ «Χρόνου». Ἐν αὐτῷ θὰ εὕρῃ τις ἀνὰ πᾶσαν ἡμέραν ἀγγελλομένους 200 ἢ 300 ἀπόπλους καὶ κατάπλους· θὰ ὁμολογήσῃ δὲ ὅτι οἱ καθ' ἡμᾶς Ἄγγλοι εἶνε ὅ,τι οἱ Φοίνικες τῆς παναρχαίας ἐποχῆς ὁσάκις ἀναγινώσκει ὅτι ἐκ Λονδίνου καὶ τῶν ἀγγλικῶν λιμένων ἐκπλέουσι καθ' ἑκάστην σκάφη εἰς Λισσαβῶνα, Πετρούπολιν, Κοπεγχάγην, Κωνσταντινούπολιν, Νέαν Ὑόρκην, Ἅγ. Φραγκῖσκον, Κουεβέκ, Ῥίον Ἰανεῖρον, Βομβάην, Καλκοῦταν, Σιγκαπώρην, Χογκόγκ, Σαγγάην, Ὑέδδο, Συδνέϋ, Μελβούρνην, Ἀδελαΐδα, Οὐελλιγκτῶνα. Δὶς ἢ τρὶς τῆς ἑβδομάδος προσκαλοῦνται οἱ ἀναγνῶσται νὰ στρέψωσι τὴν προσοχήν των εἰς καταλόγους ἐμπορευμάτων τῆς Ἰνδικῆς, τῆς Αὐστραλίας, τῆς Σινικῆς, τῆς Ἰαπωνίας, τοῦ Καναδᾶ, τῆς Νέας Σεελάνδης, τῆς Κουηνλάνδης καὶ τῶν Ἀδαμαντοφόρων ἀγρῶν. Ποῦ δὲν φθάνουσι τὰ βρετανικὰ συμφέροντα, ἀφ' οὗ οἱ ἀπῳκισμένοι ἐκεῖνοι λαοὶ ἀντὶ ἁδρᾶς τιμῆς καταχωρίζουσιν εἰς τὴν παγκόσμιον ἐφημερίδα τὰς ἀγγελίας των! Τελευταῖον καὶ τὴν ποικιλίαν καὶ ζωηρότητα τοῦ ἐσωτερικοῦ ἐμπορίου δύναται ὁ βουλόμενος νὰ συμπεράνῃ ἐκ τοῦ «φύλλου τῶν δηλοποιήσεων», αἵτινες ἀποκαλύπτουσι τὸν ἀκρότατον βαθμὸν τῆς κερδοσκοπίας καὶ τοῦ γιγαντιαίου διαγωνισμοῦ. Ἀπὸ τοῦ εὑρέτου τῆς «μηχανῆς τῆς ῥινός», δι' ἧς ἡ ἄσχημος ῥὶς λαμβάνει βαθμηδὸν τύπον κλασικώτατον, ἄχρι τοῦ εὑρέτου τῆς καθολικῆς πανακείας, δι' ἧς θεραπεύεται πᾶν πραγματικὸν ἢ φαντασιῶδες νόσημα· ἀπὸ τοῦ ἀδαμαντοπώλου τῶν βασιλέων τῆς Εὐρώπης μέχρι τοῦ ἐπινοήσαντος κομψότερα φώσφορα, πάντες ἐπαινοῦσι τὰ εἴδη των καὶ ἐφιστῶσιν ἐπ' αὐτὰ τὴν προσοχὴν τοῦ κοινοῦ. Κωμικώταται εἶναι αἱ εἰδήσεις τῶν νέους ζωμοὺς ἢ ἐμβάμματα μηχανωμένων μαγείρων. Οἱονδήποτε κράτος, οἱαδήποτε μεγάλη ἑταιρία λάβῃ ἀνάγκην χρημάτων, στρέφει τὸ βλέμμα εἰς τὴν Ἀγγλίαν· ἡ Ῥωσσία, ἡ Αἴγυπτος, ἡ Παραγουάη, ἡ Οὐρογουάη, ἡ Ἀργεντινὴ Δημοκρατία, ὁ Μικάδος, ἡ Α. Μ. ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀραυκανίας συνομολογοῦσι δάνειον ἐν Ἀγγλίᾳ, ἀγγέλλουσι δὲ μετ' ὀλίγους μῆνας διὰ τοῦ «Χρόνου» ὅτι ἔφθασαν εἰς Λονδῖνον χρήματα πρὸς ἀπότισιν τῶν τόκων.

Διὰ τῶν αὐτῶν δηλοποιήσεων ἀποκαλύπτεται ὁ πλοῦτος καὶ τὸ μεγαλεπίβολον τοῦ Ἄγγλου πνεῦμα. Οὐδεμία τοῦ κόσμου γωνία ὑπάρχει, εἰς ἣν νὰ μὴ κομίζῃ οὗτος τὸ ἀργύριόν του διασκεδάσεως ἢ κερδοσκοπίας χάριν· προτάσεις δὲ γίνονται αὐτῷ καθ' ἑκάστην· προσκαλεῖται λ. χ. νὰ ἀγοράσῃ ὡραίαν ἐξοχὴν ἐν Σικελίᾳ, λαμπρὸν ἐργοστάσιον ἐν Σουηδίᾳ, τερπνὸν κηπάριον ἐν τῇ νοτίῳ Ἀμερικῇ ἢ φυτείαν τινὰ οἱανδήποτε ἐν Κεϋλάν. Ἑκατὸν ἱστορικὰ βιβλία, χίλια μυθιστορήματα ἐάν τις ἀνεγίνωσκε, δὲν θὰ ἐμάνθανε περὶ Ἀγγλίας τοσαῦτα πράγματα ἀληθῆ καὶ οὐδαμῶς ὑπερβολικὰ ἢ φαντασιώδη.

Ἀπατᾶται ὁ νομίζων ὅτι αἱ «δηλοποιήσεις» τοῦ «Χρόνου» ἀποκαλύπτουσι μόνον τὸ ναυτικὸν καὶ τὸ ἐμπορικὸν μεγαλεῖον τῆς Ἀγγλίας· ἐντεῦθεν ἐμπορεῖ νὰ μάθῃ τις ἤθη, ἔθιμα, πλεονεκτήματα καὶ ἐλαττώματα τοῦ λαοῦ πλείονα ὅσων γινώσκουσιν αὐτοὶ οἱ διδάσκοντες τὴν ἀγγλικὴν γλῶσσαν καὶ φιλολογίαν. Τὸ «φύλλον τῶν δηλοποιήσεων» μαρτυρεῖ ὁπόσον πρακτικὸς καὶ ὁποῖος τῆς τάξεως φίλος εἶναι ὁ ἀγγλικὸς λαός. Ἐκ δισχιλίων ἢ τρισχιλίων ἀγγελιῶν ἀμέσως ἐμπορεῖ τις νὰ εὕρῃ ἣν ἐπιζητεῖ. Ἐν κεφαλίδι τῆς ἐφημερίδος ὑπάρχει πίναξ ἑρμηνεύων ἐν τίνι σελίδι καὶ ἐν τίνι τάξει ἀνεγράφησαν αἱ εἰδήσεις περὶ οἰκογενειῶν, πλοίων, νοσοκομείων, θεάτρων, ἐνοικιάσεων, ὑπηρετῶν, ὑπηρετριῶν, μαγείρων, πλειστηριασμῶν, δικαστηρίων κ.λ. Ὄντως θαυμαστὴ φαίνεται ἡ βραχυλογία, μεθ' ἧς καὶ αὐτοὶ οἱ ὑπηρέται διὰ δύο ἢ τριῶν γραμμῶν λέγουσιν ὅσα ὁ γάλλος θὰ ἔλεγε διὰ 10 ἢ 15. Αἱ περὶ θανάτου ἀγγελίαι πᾶν ἄλλο ἔχουσιν ἢ ὕφος ἐλεγιακόν· «τῇ ἡμέρᾳ ... ὥρᾳ ... ἐτελεύτησεν ὁ Α ἄγων ἔτος ... καὶ οἰκῶν ...» Σπανίως προστίθεται ἄλλο τι, διότι τὸ τίμημα τῆς καταχωρίσεως εἶναι ὑπέρογκον. Σαφέστεραι εἶναι αἱ εἰδήσεις τοῦ γάμου, ἔνθα ἐν τρισὶ γραμμαῖς ἀναφέρεται τὸ ὄνομα, ἡ κοινωνικὴ θέσις, ἡ ἡλικία τοῦ γαμβροῦ, τῆς νύμφης, τοῦ εὐλογήσαντος ἱερέως καὶ τῆς Ἐκκλησίας, ἐν ᾗ ἐτελέσθη τὸ μυστήριον. Ἔτι βραχύτεραι εἶναι αἱ εἰδήσεις τοῦ τοκετοῦ· «ἡ Κυρία δεῖνα, οἰκοῦσα... *υἱόν! θυγατέρα!*»

Τρεῖς ὅλας στήλας καθ' ἑκάστην πληροῦσιν οἱ μάγειροι, αἱ πρωτοβάθμιοι, δευτεροβάθμιοι καὶ τριτοβάθμιοι τοῦ μαγειρείου ὑπηρέτιδες, αἱ θαλαμηπόλοι, αἱ τροφοί, αἱ παιδαγωγοί, οἱ ἁμαξηλάται, οἱ κηπουροὶ κ.λ. Ἀλλ' αἱ μαγείρισσαι πρωταγωνιστοῦσι, διότι ὁ Ἄγγλος ἄνευ «καλοῦ γεύματος» δὲν ἐμπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ· τοῦτο καταφαίνεται ἐκ τῶν ἀξιώσεων τῆς μαγειρίσ-

1. Ἱστ. τῆς Ἑλλ. Κ. Μένδελσων. Μετ. Α. Βλάχου.

Digitized by Google

σης καὶ τῶν συγκαταβάσεων τῆς οἰκοδεσποίνης. Μία μαγειρίσκη πρωτόπειρος ἀπαιτεῖ ἀντὶ τριώρου ἢ τετραώρου ἐργασίας, οἴκημα, τροφὴν, ἐνδύματα, ὑπηρεσίαν καὶ 200 τάλληρα κατὰ τὸ τὸ πρῶτον μόνον ἔτος. Οὐχ ἧττον ἀπαιτητικοὶ εἶναι οἱ ἄλλοι ὑπηρέται, ἐξ ὧν ὁ θαλαμηπόλος ἐπαινεῖ τὸ μέγα αὐτοῦ ἀνάστημα, ἄλλος δὲ στέργει νὰ ὑπηρετήσῃ μόνον ἐν τῇ πόλει καὶ ἄλλος πάλιν μόνον ἐν τῇ ἐξοχῇ· πολλοὶ κηπουροὶ ἀγγέλλουσιν ὅτι ἐν τῷ κήπῳ οὔτε δάμαλιν ἀνέχονται οὔτε τὰ τέκνα τοῦ κυρίου των. Τρεῖς ἄλλας στήλας πληροῦσιν οἱ οἰκοδιδάσκαλοι. Ἐν ταῖς αὐταῖς στήλαις δημοσιεύονται αἱ εἰδήσεις τῶν διδασκόντων μουσικὴν καὶ γλώσσας. Ὁ θέλων νὰ μάθῃ τὴν ἀγγλικὴν, τὴν γαλλικὴν, τὴν ἰταλικὴν, τὴν ἱσπανικὴν, ἀρκεῖ νὰ λάβῃ ἐν οἱαδήποτε ὥρᾳ ἀνὰ χεῖρας τόν «Χρόνον». Ἀλλὰ καὶ ὁ θέλων νὰ σπουδάσῃ τὴν οὐγγρικὴν, τὴν πολωνικὴν, τὴν ῥωσσικὴν, τὴν σουηδικὴν, τὴν δανικὴν, τὴν σινικὴν, τὴν ἰαπωνικὴν, ἀρκεῖ νὰ τὸ ἀναγγείλῃ διὰ τοῦ «Χρόνου», τῇ δὲ ἐπαύριον θὰ εὕρῃ ὑπὲρ τοὺς 30 διδασκάλους. Ἔμπορος πάλιν, ζητῶν διὰ τοῦ «Χρόνου» ὑπάλληλον, εἶναι ἐκ τῶν προτέρων βέβαιος ὅτι δι' ὅλης τῆς ἑβδομάδος θὰ λάβῃ 200 ἐπιστολὰς καὶ 100 τοὐλάχιστον ἐπισκέψεις. Αἱ εἰδήσεις περὶ τῶν μικρῶν καὶ τῶν μεγάλων, τῶν δημοσίων καὶ τῶν ἰδιωτικῶν ξενοδοχείων, καὶ περὶ τῶν ἐνοικιάσεων ἑρμηνεύουσι τὴν ὄντως ἀγγλικὴν λέξιν comfortable καὶ τὴν εὐρύτητα τῆς πρωτευούσης· πολλοὶ ζητοῦσιν οἰκίας ἐν τῇ πόλει ὅπως δύνωνται ἐντὸς ἡμισείας ὥρας νὰ μεταβαίνωσι διὰ τοῦ σιδηροδρόμου εἰς τὴν ἐν μέσῃ τῇ πόλει κειμένην Τράπεζαν· ἐντεῦθεν ἐμπορεῖ τις ἕκαστος νὰ νοήσῃ ὁποῖον ἀχανὲς πέλαγος οἰκιῶν ὑπάρχει ἐντὸς 660 τετραγωνικῶν μιλίων ἀγγλικῶν καὶ πόσον πολύτιμα εἶναι τὰ μέσα τῆς ταχίστης συγκοινωνίας· τούτου ἕνεκεν ἐν πάσῃ ἀγγελίᾳ ἀναφέρεται πόσα λεπτὰ ἀπέχει ἡ οἰκία ἀπὸ τοῦ σταθμοῦ τῶν ἁμαξῶν, τῶν σιδηροδρόμων, τῶν ἱπποσιδηροδρόμων καὶ τοῦ Ταμίσεως. Μηδεὶς δὲ νομίσῃ ὅτι αἱ ἀγγελίαι αὗται εἶναι μονότονοι καὶ στερεότυποι. Γυνὴ χήρα προσφέρει οἴκημα εἰς ἄνδρα πρεσβύτην· ἑτέρα χήρα μετὰ τῶν θυγατέρων της προσφέρει εἰς ἐγχωρίους ἢ ἀλλοδαποὺς, τὴν ἡμέραν ὅλην ἐν τῇ πόλει ἐργαζομένους, καθαρὸν, εὐάρεον καὶ εὐμαρὲς οἴκημα, καλὸν γεῦμα καὶ μουσικὴν διασκέδασιν. Κυρία τις προσκαλεῖ ἑτέραν Κυρίαν ἐκ τῆς ἐξοχῆς νὰ ἔλθῃ καὶ σπουδάσῃ τὸ Λονδῖνον ἐπὶ δύο ἢ τρεῖς μῆνας, ἐπαγγέλλεται δὲ αὐτῇ πάσας τὰς ἀναπαύσεις καὶ συχνὴν διασκέδασιν ἐν τῷ ἐγγὺς Hyde-Park. Πλουσία καὶ εὐγενὴς Κυρία προσκαλεῖ ἄλλην πλουσίαν καὶ εὐγενῆ νὰ συγκατοικήσῃ μετ' αὐτῆς τὸν χειμῶνα ἐν τῇ πρωτευούσῃ, τὸ δὲ ἔαρ νὰ συναποδημήσῃ εἰς Ἑλβετίαν, Ἰταλίαν, Ἱσπανίαν ἢ Ἀμερικήν. Ἀλλὰ καὶ οἱ πρῶτοι τῶν κομήτων καὶ λόρδων δέχονται πλουσίους Ἀμερικανοὺς καὶ Ἀμερικανίδας, τοὺς εἰσάγουσιν εἰς τὴν ὑψηλὴν ἀριστοκρατίαν, τοῖς δανείζουσι τὰς ἰδίας ἁμάξας, λαμβάνοντες ὡς εἰκὸς χιλιάδας δολλαρίων πολλὰς καθ' ἑκάστην ἑβδομάδα. Τελευταῖον καὶ οἱ ἱερεῖς προσκαλοῦσι διὰ τῶν αὐτῶν εἰδήσεων τοὺς θέλοντας «νὰ συνοικῶσιν ἅμα καὶ νὰ ἦναι μεμονωμένοι, καὶ νὰ ζῶσι χριστιανικῶς καὶ εὐτελῶς». Ἕτερον μαρτύριον τοῦ μεγαλείου τῆς πόλεως εἶναι αἱ δυσαρίθμητοι εἰδήσεις περὶ τῶν διασκεδάσεων. Εἰς μεγάλην ἀμηχανίαν περιΐσταται ὁ πιστὸς τοῦ Ἐπικούρου θιασώτης ἀναγινώσκων τὴν πληθὺν τῶν θεατρικῶν παραστάσεων, τῶν συναυλιῶν, τῶν χορῶν, τῶν ἐκθέσεων κ.λ. Οὐδεὶς ἄλλος λαὸς ἀγαπᾷ τοσοῦτον τὴν ἀνάγνωσιν, ὅσον ὁ ἀγγλικός· αἱ εἰδήσεις τῶν βιβλιοπωλῶν καταισχύνουσι καὶ αὐτοὺς τοὺς γερμανούς· ὁ Ἄγγλος οὐ μόνον ἄσμενος ἀναγινώσκει, ἀλλὰ καὶ γενναίως πληρώνει· οὐδὲν θαυμαστὸν ἐπομένως, ὅτι, καίπερ ἐκδιδομένων τετρακοσίων καὶ ἐπέκεινα περιοδικῶν συγγραμμάτων, πολλάκις ὁ βιβλιοπώλης ἀγγέλλει ὅτι «πρὸς ἄμεσον δημοσίευσιν αἰτεῖται πρωτοφανὲς μυθιστόρημα ἐν τριάκοντα κεφαλαίοις· ἐὰν ἔχῃ ὑπόθεσιν τὰ πράγματα τῆς Ἰρλανδίας, εἶναι προτιμότερον. Ἡ τιμή του ἔσται μετρία». Ἕτερος βιβλιοπώλης συνιστᾷ ἑαυτὸν εἰς συγγραφεῖς, ὡς καλῶς γνωρίζων τὴν τέχνην τοῦ πωλεῖν τὴν ὅλην ἔκδοσιν ἐντὸς διμηνίας. Τελευταία εἶναι ἡ «στήλη τῶν γόων καὶ τῶν θρήνων», ἐν ᾗ πενθοῦσι γυναῖκες ἐγκαταλειφθεῖσαι ὑπὸ τῶν συζύγων των, γονεῖς ὧν ἀπέδρασαν τὰ τέκνα, ἐρωμένοι ἀπολέσαντες τὸ ἀντικείμενον τῆς ἀγάπης των. Τοιαῦται δηλοποιήσεις δὲν ὁμοιάζουσι πρὸς τὰς τῶν ἄλλων εὐρωπαϊκῶν ἐφημερίδων, τὰς γινομένας πολλάκις χάριν παιδιᾶς, ἀλλ' εἶναι ἀληθεῖς καὶ σπαραξικάρδιοι, δημοσιεύονται δὲ ἀντὶ ἁδρᾶς χρημάτων ποσότητος. Δραματικοὶ ποιηταὶ καὶ μυθιστοριογράφοι θὰ ἠρύοντο ἄφθονον ὕλην διεξερχόμενοι πενθίμους ἀγγελίας· ὁ Ἄγγλος, ἀκούων ὀδυρομένην μητέρα ἐπὶ τῇ ἀποδημίᾳ τοῦ τέκνου της, προσφέρει χιλιάδας χρημάτων ἵνα εὑρεθῇ καὶ ἐπαναχθῇ τὸ ἀπολωλός· ἔχει δὲ θάρρος «νὰ μονομαχήσῃ ἐναντίον ἀσυνειδήτου ἀνθρώπου ἀτιμάσαντος ἀθῴαν νεάνιδα καὶ καταστήσαντος αὐτὴν διὰ παντὸς δυστυχῆ».

Ὅσον πολύτιμος εἰς τὸν πολιτικὸν κόσμον εἶναι ὁ «Χρόνος» διὰ τὰ πολιτικὰ ἄρθρα καὶ τὰς ἐμβριθεῖς ἀνταποκρίσεις του, τοσοῦτον ἀπαραίτητος καθίσταται εἰς πᾶσαν τάξιν τῆς κοινωνίας διὰ τὰς ἀγγελίας του. Τὰ ὑπὸ τῶν βασιλέων τῆς δημοσιογραφίας συντασσόμενα κύρια ἄρθρα τοῦ «Χρόνου» οὐδὲ ἐπιτροχάδην καταδέχεται νὰ διεξέλθῃ ὁ ἀγρότης ἐν Αὐστραλίᾳ· μετ' ἀπληστίας ὅμως ἀναγινώσκει ἀπ' ἀρχῆς ἕως τέλους τὰς «δηλοποιήσεις». Οἱ ἔποικοι ἐν τοῖς ἀ-

Digitized by Google

γρίοις δάσεσι τοῦ Καναδᾶ, οἱ ἐμπορευόμενοι ἐν τῇ Ἀφρικῇ, οἱ καλλιεργοῦντες διαφόρους φυτείας ἐν ταῖς Ἀνατολικαῖς Ἰνδίαις, οἱ ἀξιωματικοὶ ἐν Βεγγάλῃ περιφρονοῦσι τὰς εὐφυεστάτας καὶ μάλιστα γλαφυρὰς ἀνταποκρίσεις, μετὰ φόβου δὲ ἢ ἐλπίδων μελετῶσι τὰς «δηλοποιήσεις», εἰς τὴν σύνταξιν τῶν ὁποίων παρέχουσιν ἄφθονον ὕλην βασιλεῖς, αὐτοκράτορες, ὑπηρέται, κλέπται, κακοῦργοι, ἑκατομμυριοῦχοι, καλλιτέχναι, ἀγύρται κλπ.

Κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα, μετὰ τὴν δημοσίευσιν τῶν συγγραμμάτων τοῦ Ῥουσσῶ, συνηθέστατον κατέστη ἐν Γαλλίᾳ νὰ διδάσκωνται τὰ παιδία τέχνην τινά. Ὑπῆρχον πολλοὶ πλουσιώτατοι καὶ ἐπισημοτάτην κατέχοντες κοινωνικὴν θέσιν, ἐκμαθόντες τὴν τορνευτικήν, τὴν λεπτουργίαν κλπ. Ὁ βασιλεὺς Λουδοβῖκος ὁ ΙΣΤ′ ἦτο ἐπιτηδειότατος κλειθροποιός. Ὅταν μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1789 ἐπῆλθεν ἡ μετανάστευσις, πολλοὶ εὐγενεῖς καὶ πλούσιοι θ' ἀπέθνησκον τῆς πείνης ἐν τῇ ξενιτείᾳ, ἐὰν δὲν ἐπορίζοντο τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἐκ τῆς τέχνης των. Μέλος δέ τι μιᾶς τῶν καλλιτέρων οἰκογενειῶν τῆς Γαλλίας ἀνέκτησεν ἐν Ἀγγλίᾳ τὴν περιουσίαν του, διότι ἦτο ἄριστος βιβλιοδέτης.

Η ΛΙΜΝΗ

(Ἐκ τῶν τοῦ Λαμαρτίνου.)

Πάντα λοιπὸν θὰ τρέχομε πρὸς ἄγνωστο ἀκρογιάλι,
Θὰ καταποντιζόμεθα 'ς τοῦ τάφου τὴ νυχτιά,
Χωρίς ποτ' ἕν' ἀπάνεμο μὲς 'ς τὴν ἀνεμοζάλη
Οὔτ' ἕνα καταφύγιο 'ς τὴ βαρυχειμωνιά!

Κύτταξε, λίμνη, κύτταξε! Δὲν ἔκλεισ' ἕνας χρόνος
Πῶπεζε μὲ τὸ κῦμά σου χαρούμενη, τρελλή,
Καὶ τώρα, τώρα ὁ δύστυχος, κάθομαι, λίμνη, μόνος
'Σ τὴν πέτρα ἐδ' ὅπου πάντοτε μᾶς ἔβλεπες μαζύ.

Καθὼς καὶ τώρα ἐμούγγριζες καὶ τότε ἀγριεμένη
Κ' ἐξέσχιζες τὰ στήθη σου 'ς τοῦ βράχου τὰ πλευρά,
Ἀνήσυχη ἐπαράδερνες 'ς τὴν ἄκρη θυμωμένη
Κ' ἐράντιζες τὰ πόδια της μὲ τὸν ἀφρὸ συχνά.

Θυμᾶσαι, λίμνη, μόνοι μας, μιὰ νύχτα ἐγὼ κ' ἐκείνη
Ἐλάμναμε ἄφωνοι οἱ φτωχοὶ 'ς τὰ κρύα σου νερά·
Τ' ἀγέρι δὲν ἀνάσενε, εἶχες καὶ σὺ γαλήνη,
'Σ τὸν ὕπνο σου δὲν ἄκουες παρὰ τὰ δυὸ κουπιά.

Μὲ μιᾶς τραγοῦδι οὐράνιο, πρωτάκουστο, δροσάτο
Τὸ γέρο τὸν ἀντίλαλο τριγύρω μας ξυπνᾷ.
Ἔμειν' εὐθὺς παράλυτο τὸ κῦμά σου τὸ ἀφράτο
Καὶ τέτοια λόγια ἀκούστηκαν, θυμᾶσαι, ἁρμονικά.

. . . . . .

«Δίπλωσε, χρόνε, δίπλωσε τ' ἀκούραστα φτερά σου,
Ὥραις γλυκαὶς μὴν τρέχετε, σταθῆτε μιὰ στιγμή,
Καὶ σὺ μὴ φεύγῃς, νύχτα μου, μὲ τὴν ἀστροφεγγιά σου,
Τώρα ποῦ ζευγαρώσαμε εἶν' εὔμορφη ἡ ζωή.»

«Τοῦ κόσμου αὐτοῦ τὰ βάσανα, τὴν ἐρημιά, τὴ φτώχια
Θέλουν νὰ φύγουν ἄμετροι· γι' αὐτοὺς γοργὰ γοργά,
Χρόνε μου, πέτα κι' ἄφισε 'ς τοῦ ἔρωτα τὰ βρόχια
Τὰ δυό μας νὰ χορτάσωμε τόσο γλυκειὰ σκλαβιά.»

«Τοῦ κάκου! Ἡ ὥραις φεύγουνε... Κανεὶς δὲ μὲ προσμένει..
Κανεὶς δὲ μ' ἀκουρμένεται... Ἡ νύχτα εἶναι σκληρή...
Ἀχνίζουν τ' ἄστρα, χάνονται... Κρυφὰ κρυφὰ προβαίνει
Τἄσπλαχνο γλυκοχάραμμα... Λυπήσου μας αὐγή!...»

«Τοῦ κάκου! Ὅλα ξεγέλασμα, εἶν' ὄνειρα καὶ πλάνη,
Ζωή μας εἶν' ἡ ἀγάπη μας καὶ μοναχὴ χαρά·
Ἂς μὴ ζητοῦμε ἀνύπαρχτο 'ς τὸν κόσμο ἄλλο λιμάνι,
Τοῦ χρόνου ἡ ἄγρια θάλασσα δὲν ἔχει ἀκρογιαλιά.»

Digitized by Google

«Χρόνε ζηλιάρη, δύστροπε! Πέ μου γιατί νὰ σβυῶνται
Σὰν ἀστραπὴ νὰ φεύγουνε ἡ ὥραις τῆς χαρᾶς
Καθὼς πετοῦν καὶ φεύγουνε χωρὶς νὰ λησμονιῶνται
Κ' ἡ μαύραις, κ' ἡ ὁλόπικραις στιγμαὶς τῆς συφορᾶς;»

«'Απ' τὴ βαθειὰν τὴν ἄβυσσον ὁποῦ μᾶς καταπίνει,
'Απ' τὴν αἰωνιότητα ὁποῦ μᾶς πλημμυρεῖ
Τίποτε, χρόνε, τίποτε 'ς τὸ φῶς δὲν ἀναδίνει,
Δὲν ξεφυτρώνει τίποτε... ὅλα τὰ τρῶς ἐσύ.»

«Λοιπὸν ἀπ' ὅσα ἐχάρηκα δὲ θ' ἀπομείνῃ τρίμμα,
Δὲν θὰ ν' ἀφίσω τίποτε 'ς αὐτὴν τὴ μαύρη γῆ!
'Απ' τὸ γοργό μας πέρασμα δὲν εἶναι τάχα κρῖμα
Νὰ μὴ σωθῇ ἕνα πάτημα, ὦ χρόνε ἀδικητή;...»

. . . . .

Ὦ λίμνη, ὦ βράχοι μου ἄφωνοι, ὦ σεῖς σπηλιαὶς καὶ δάση
Ποῦ βλέπετε τὸν πόνο μου, μιὰ χάρη σᾶς ζητῶ,
'Εσεῖς ὁποῦ δὲ σκιάζεσθε κανεὶς νὰ σᾶς χαλάσῃ,
Ποτὲ μὴ μᾶς ξεχάσετε 'ς τὸ μνῆμ' ἂν πάω κ' ἐγώ.

Κι' ὅταν σὲ δέρνῃ ὁ σύφουνας, κι' ὅταν βαθειὰ κοιμᾶσαι,
Ὦ λίμνη μου ἀφροστέφανη, νὰ μὴ μᾶς λησμονῇς,
'Εσ' εἶδες τὴν ἀγάπη μας καὶ μόνη ἐσὺ θυμᾶσαι
Πῶς ἄναφταν τὰ στήθη μας, καὶ θὰ μᾶς συμπονῇς.

Θέλω τὰ πεῦκα, τὰ ἔλατα, οἱ βράχοι, ἡ ρεμματιά σου,
Τ' ἀφροῦ σου τὸ μουρμούρισμα, τ' ἀντίλαλου ἡ φωνή,
Τὰ δροσερά σου σύγνεφα, τ' ἀγέρι, ἡ καταχνιά σου,
Ἡ βρύση, ὁ καλαμιώνας σου, τὸ χόρτο, τὸ πουλί,

Τ' ἄστρο τ' ἀσημομέτωπο, ἡ μυρωδιὰ ποῦ χύνει
Τὸ γαλανὸ τὸ κῦμά σου, ὦ λίμνη μου γλυκειά,
Ὅ,τι 'ς τὴν πλάση ἔχει αἴσθηση, πνοή, νοημοσύνη,
Ὅλα νὰ λένε.... «'Αγάπησαν, τὰ μαῦρα, φλογερά!»

Μαδουρῆ. ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ.

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ ΙΚΑΝΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

I

'Ολίγα γράμματα μ' ἔμαθεν ὁ πατήρ μου· ὁ θεὸς μακαρίσαι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ· ἂν μ' ἐμάνθανε πλειότερα, θὰ ἤμην δυστυχής· δὲν θὰ ἐγενόμην ὅ,τι ἔγεινα.

II

'Επὶ ἓν ἔτος ἤμην ἐπιμελέστατος εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν χρεῶν μου· ἀλλ' οὐδέποτε ὁ προϊστάμενός μου μοὶ εἶπεν: εὐχαριστῶ. Ἔκαμα ἕνα μῆνα νὰ πατήσω εἰς τὸ γραφεῖόν μου, καὶ ἐπροβιβάσθην.

III

Μὴ ζητήσῃς εἰς αὐτὸν τὸν τόπον νὰ εὐχαριστήσῃς τὴν ἰδικήν σου συνείδησιν, ἀλλὰ τὴν συνείδησιν τῶν ἄλλων· ἂν κάμνῃς τὸ πρῶτον, θὰ σ' ὀνομάσουν ἐγωϊστήν· ἂν τὸ δεύτερον, θὰ ὀνομασθῇς ὑποχρεωτικὸς καὶ ἀγαθώτατος ἄνθρωπος.

IV

Μὴν ἐξετάσῃς ποτὲ ἐνδομύχως τί φρονεῖς σὺ περὶ σεαυτοῦ, ἀλλὰ τί φρονοῦν οἱ πολλοὶ περὶ σοῦ. Τὸ πρῶτον εἶνε ἀδιάφορον καὶ περιττόν· τὸ δεύτερον εἶνε σπουδαιότατον. 'Επειδὴ δὲ τοὺς πολλοὺς ἄγουσι καὶ φέρουσι αἱ μικραὶ καθημεριναὶ ἐφημερίδες, φρόντισον ἐννέα τοὐλάχιστον ἐξ αὐτῶν νὰ σὲ ὀνομάσωσι μέγαν ἄνθρωπον· ὁ κόσμος θὰ τὸ πιστεύσῃ, καὶ δὲν εἶνε ἀπίθανον νὰ τὸ πιστεύσῃς καὶ σὺ ὁ ἴδιος.

V

Ἱκανός τις καὶ τίμιος ὑπάλληλος κατεῖχε θέσιν τινά, ἥτις μὲ ἤρεσε· ἔγραψα διατριβήν τινα κατ' αὐτοῦ καὶ τὴν κατεχώρισα ἀντὶ μιᾶς δραχμῆς εἰς μίαν ἐφημερίδα· ὁ ὑπάλληλος αὐτὸς ἐπαύθη. Ἔγραψα κατόπιν μίαν ἄλλην ὑπὲρ ἐμαυτοῦ καὶ τὴν κατεχώρισα πάλιν ἀντὶ δύο δραχμῶν—ἦτο μεγαλειτέρα—εἰς μίαν ἄλλην ἐφημερίδα. Διωρίσθην ἐγώ.

VI

Σήμερον ὑπῆγα νὰ ξυρισθῶ· ἀλλ' ὁ κουρεύς μου εἶχε κλείσει τὸ ἐργαστήριόν του· ἠρώτησα τὸν γείτονά του τὴν αἰτίαν, καὶ ἔμαθον ὅτι διωρίσθη ὑγειονομοσταθμάρχης.

Digitized by Google

VII

Προχθὲς ἀπέθανε τοῦ προϊσταμένου μου ἡ γυναικαδέλφη· τῆς ἐξεφώνησα τὸν ἐπιτάφιον λόγον, καὶ τὴν παρέβαλλον μὲ τὴν Σεμιράμιδα καὶ τὴν Κόρινναν. Ἔπειτα ἔγραψα εἰς τρεῖς ἐφημερίδας ὅτι ἐξεφώνησα λόγον λίαν κατάλληλον, καὶ ἀπέκτησα τοιαύτην ῥήτορος φήμην, ὥστε πλησιάζω τώρα νὰ καταντήσω ὁ κατ' ἀποκοπὴν ἐπικήδειος ῥήτωρ τῆς πρωτευούσης τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου.

VIII

Ὁσάκις ἀναχωρῶ τῶν Ἀθηνῶν καὶ ὁσάκις ἐπιστρέφω φροντίζω νὰ καταχωρίζηται τὸ σπουδαῖον τοῦτο γεγονὸς εἰς μερικὰς ἐφημερίδας.

IX

Συνασπίσου μετὰ δύο τριῶν ἀνθρώπων, ἀφοῦ ἀναγνώσῃς τὴν Camaraderie τοῦ Scribe. Συμφώνησον μετ' αὐτῶν νὰ σ' ἐπαινοῦν καὶ νὰ τοὺς ἐπαινῇς. Μετ' ὀλίγον θ' ἀπορῇς καὶ μόνος σου πῶς ἔχεις τόσην φήμην.

X

Μὴ κακολογῇς κἀνένα, ὅσον καὶ ἂν ᾖ ἀγράμματος, ἄθλιος καὶ ἀνίκανος. Ὁ κόσμος θὰ εἴπῃ ὅτι κάμνεις τοῦτο ἐκ φθόνου.

XI

Σπανίως φιλονεικῶ καὶ ἔτι σπανιώτερον συζητῶ. Εἶμαι πάντοτε τῆς γνώμης τοῦ μετ' ἐμοῦ λαλοῦντος· εἶνε δὲ τοῦτο τὸ ἀσφαλέστερον μέσον τοῦ νὰ νομίζηταί τις σοφός. Οὐδέποτε ὁ ἄνθρωπος εὐχαριστεῖται περισσότερον, εἰμὴ ὅταν βλέπῃ τὰς ἰδέας του ἐπικροτουμένας.

XII

Ἔχε φίλους ὅλον τὸν κόσμον καὶ χαιρέτα πάντοτε μειδιῶν.

XIII

Περιπάτει πάντοτε μετὰ σπουδῆς, καὶ ἄν τις σὲ ἐρωτήσῃ ποῦ πηγαίνεις, εἰπὲ συντόμως ὅτι ἔχεις σπουδαίαν ἐργασίαν, καὶ ἀφησέ τον ἀφοῦ τοῦ ζητήσῃς συγχώρησιν. Εἶνε καλὸν νὰ νομίζουν οἱ ἄνθρωποι ὅτι εἶσαι πάντοτε ἠσχολημένος.

XIV

Λάλει περὶ ὅλων τῶν πραγμάτων, ὅταν δὲν εὑρίσκεσαι μεταξὺ ἀνθρώπων οἵτινες τὰ γνωρίζουν καλλίτερά σου. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὸν τόπον αὐτὸν ὅσοι οὐδὲν γνωρίζουν λαλοῦν περὶ ὅλων, λάλει καὶ σὺ περὶ ὅλων, ὅταν καὶ οἱ ἄλλοι κάμνουν τὸ ἴδιον.

—

Τ' ἀνωτέρω Ἀπομνημονεύματα, ἅτινα εἶχον περιέλθει εἰς τὰς χεῖράς μου κατὰ παράδοξον ὅλως τρόπον, ἐγράφησαν ὑπὸ Ἕλληνος, ἀποθανόντος ἤδη, προσώπου τιμηθέντος πολύ, προαχθέντος, εὐφημισθέντος καὶ πανηγυρισθέντος ἐπὶ ἱκανότητι καὶ παιδείᾳ. Α. Β.

Ὁ Βίας ἐνῷ ἔμελλε νὰ καταδικάσῃ τινά, ἐδάκρυσεν· ἐρωτηθεὶς δὲ διατί κλαίει ἀφοῦ αὐτὸς ὁ ἴδιος τὸν καταδικάζει, εἶπεν ὅτι «ἀναγκαῖόν ἐστι τῇ μὲν φύσει τὸ συμπαθὲς ἀποδοῦναι, τῷ δὲ νόμῳ τὴν ψῆφον.»

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

⁂ Ὁσάκις ἀνατρέφεις καλῶς ἄρρεν παιδίον, ἑτοιμάζεις τῇ κοινωνίᾳ χρήσιμον ἄνδρα, καλῶς δὲ ἀνατρέφων κόρην, ὁλόκληρον ἀγαθὴν οἰκογένειαν. (Jules Simon).

⁂ Ἡ μνήμη εἶνε πλουσία ἀποθήκη, ἧς ἔχουσι κλειδίον οἵ τε εὐφυεῖς καὶ οἱ ἀνόητοι, ἀλλ' οἱ τελευταῖοι ἀδυνατοῦσι νὰ εὕρωσιν ἐν αὐτῇ τὰ ἑκάστοτε χρήσιμα.

⁂ Πάσης χώρας οἱ ὑπουργοὶ εἶνε ἐρασμιώτατοι καὶ ὑποχρεωτικοὶ ἄνθρωποι κατὰ δύο συνήθως ἡμέρας, τὴν παραμονὴν τῆς προσκλήσεως αὐτῶν καὶ τὴν ἐπιοῦσαν τῆς ἀπολύσεως.

⁂ Ἀποσιώπησις ἐξ ἐνδοιασμοῦ προξενεῖ πολλάκις περισσοτέραν ἐχθροπάθειαν ἢ αἱ πικρότεραι ὕβρεις.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

〰 Οὐδεὶς νοεῖ τὸν ἀγγλικὸν χαρακτῆρα, γράφει περιηγητής τις, ἐὰν μὴ ἐπισκεφθῇ ἐπιμελῶς τὰ νοσοκομεῖα τοῦ Λονδίνου. Ὅσον μεγάλη ἐν τῇ μεγαλοπόλει ταύτῃ ὑπάρχει ἡ εὐτυχία καὶ ἀφθονία, τοσοῦτον φοβερὰ συνυπάρχει ἡ δυστυχία καὶ ἡ ἐλεεινότης. Δι' ἕκαστον νόσημα ὅμως ἀνιδρύθη εἰδικὸν νοσοκομεῖον, ὡς δι' ἕκαστον εἶδος δυστυχήματος συνέστη εἰδικὸς σύλλογος. Εἷς σύλλογος ἐπιτηρεῖ τὴν νύκτα καὶ συλλαμβάνει «τοὺς πεπτωκότας καὶ ἀφίλους», καὶ τοὺς φέρει εἰς ἐπίγνωσιν· ἕτερος ὑποστηρίζει ἀπολυθέντας καὶ καταδίκους· ἄλλος προσπαθεῖ νὰ διορθώσῃ γνωστοὺς κλέπτας· ἄλλος δὲ βοηθεῖ ναυαγούς, ξένους, χήρας, ὀρφανά. Πάσας τὰς κακίας τοῦ κόσμου ἐὰν εἶχεν ὁ Ἄγγλος, θὰ ἐξήρκει μόνη ἡ ἀρετή του αὕτη ἵνα τὰς καλύψῃ ἁπάσας. Συχνάκις αἱ ἐφημερίδες τοῦ Λονδίνου δημοσιεύουσι δωρεὰς χιλιάδων λιρῶν ἀνωνύμων προσώπων πρὸς φιλανθρωπικὰ καταστήματα.

〰 Ἐν τῷ ἀγγλικῷ κοινοβουλίῳ, ὁσάκις ὁ Βασιλεὺς ἢ ἡ Βασίλισσα ἐπικυροῖ γενικὸν νομοσχέδιον, ὁ τούτων γραμματεὺς ἀνακραυγάζει γαλλιστὶ «La Reine le veut»· κυρουμένου μερικοῦ νομοσχεδίου, λέγει «Soit fait comme il est désiré!» περὶ δὲ χρηματικῆς βοηθείας, λέγει «La Reine remercie ses loyaux sujets, accepte leur bénévolence, et aussi le veut». Αἱ γαλλικαὶ αὗται ῥῆτραι εἶνε λείψανα δουλείας παλαιᾶς, διατηροῦνται δὲ ἕως τῆς σήμερον ὅπως ἀναμιμνήσκωσι τοὺς ἄγγλους ὅτι, ὡς ἄλλοτε, οὔτε καὶ νῦν καὶ πάντοτε δυνατὸν νὰ καταστραφῇ ἡ ἀγγλικὴ ἐλευθερία ὑπὸ ξενοκρατίας. Ἀπὸ τοῦ 1066, ὅτε ἐδέσποσε τῆς Ἀγγλίας Γουλλιέλμος ὁ Πορθητής, αὐλικὴ καὶ δικαστικὴ γλῶσσα αὐτόθι ὑπῆρξεν ἡ γαλλική, ἐξ ἧς, μετὰ τῆς ἀγγλοσαξωνικῆς ἀναμιχθείσης, προέκυψεν ἡ νῦν ἀγγλική.

Εἰς Αναγνωστης.

ΑΘΗΝΗΣΙ — ΤΥΠΟΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ, ΟΔΟΣ ΠΑΤΗΣΙΩΝ, 14.

Digitized by Google

'Αριθ. 107 – Λεπτὰ εἴκοσι.

ΕΤΟΣ Γ'.

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Πέμπτος — Συνδρομὴ ἐτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20.—Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶνε ἐτήσιαι— Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὁδὸς Σταδίου, 6. — 15 Ἰανουαρίου 1878

ΠΑΝΟΜΟΙΟΤΥΠΟΝ ΤΗΣ ΥΠΟΓΡΑΦΗΣ ΤΟΥ
ΠΕΤΡΟΜΠΕΗ

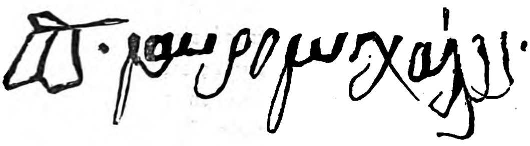

Ἡ ἀνωτέρω ὑπογραφὴ τοῦ Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη ἐλήφθη ἐξ ἀναφορᾶς τῶν πληρεξουσίων Μάνης πρὸς τὴν ἐν Ἀθήναις ἐθνικὴν συνέλευσιν τῆς 3 Σεπτεμβρίου. Ἐν τῇ ἀναφορᾷ ταύτῃ οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Λακωνίας ἐπικαλούμενοι τὸ ἡρωϊκὸν παρελθὸν τῆς χώρας αὐτῶν, ἧς τὸ ἐλεύθερον ἔδαφος «οὐδέποτε ἐμόλυνον ἀνόσιοι πόδες», τὰς κατὰ τὸ παρελθὸν ἐν αὐτῇ διενεργηθείσας ἀποπείρας πρὸς ἀποτίναξιν τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ, ἐπὶ τοῦ βασιλέως Καρόλου (τοῦ δουκὸς τοῦ Νεμοὺρ), τῆς αὐτοκρατείρας Αἰκατερίνης καὶ ἐπὶ τοῦ Ναπολέοντος τοῦ Α', καὶ τέλος τῆς γῆς τὸ ξηρὸν καὶ ἄγονον, παρακαλοῦσι τὴν Ἐθνοσυνέλευσιν νὰ μὴ ὑποβάλῃ αὐτὴν εἰς φορολογίαν. Ἡ αἴτησις αὕτη εἰσηκούσθη, ὡς γνωστὸν, καὶ μέχρι τοῦδε τὰ ὀλίγα προϊόντα τῆς Μάνης μόνον φόρον ἐξαγωγῆς πληρόνουσιν. Σ. τ. Δ.

Ο ΑΓΓΛΟΣ ΓΑΙΟΚΤΗΜΩΝ

['Εκ τῶν τοῦ F. Holtzendorf].

I

Περὶ τὰ μέσα Αὐγούστου τοῦ ἔτους 1861 προσκληθεὶς παρὰ τοῦ φίλου μου κ. Walter Crofton μετέβην εἰς Δουβλῖνον, ἵνα παρευρεθῶ ἔν τινι ἐπιστημονικῇ συνόδῳ. Καταλληλοτέρα εὐκαιρία ἦτο ἀδύνατον νὰ μοὶ παρουσιασθῇ, ὅπως ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν πεπειραμένων ἀνδρῶν, μελετήσω τὰ σωφρονιστικὰ, ἐκπαιδευτικὰ καὶ φιλανθρωπικὰ καταστήματα, ὡς καὶ τὴν ἀγροτικὴν τῆς χώρας κατάστασιν. Διῆλθον πράγματι ἐκεῖ ἐν φαιδρότητι καὶ φιλοξενίᾳ ἡμέρας λαμπρὰς μὲν ἀλλὰ λίαν κοπιώδεις, διότι ἤμην ἠναγκασμένος νὰ παρευρίσκωμαι ἐπὶ ὁλόκληρον ἑβδομάδα, τέσσαρας ὥρας καθ' ἑκάστην, εἰς δημοσίας συναθροίσεις, καὶ νὰ λαμβάνω μέρος εἰς συζητήσεις περὶ ἀγγλικῆς νομοθεσίας, περὶ βιομηχανικῶν καὶ ἐκπαιδευτικῶν καταστημάτων, περὶ δημοσίας οἰκονομίας, ὑπὸ τὴν ἰδιότητα ξένου ἀγαπητοῦ, εἰς ὃν ἐδίδετο θέσις διακεκριμένη, καὶ ὅστις ὤφειλεν ἀδιακόπως νὰ ἀποκρίνηται εἰς τὰς περὶ πάσης ἐν γένει τῆς διοργανώσεως τοῦ Πρωσσικοῦ κράτους ἀπευθυνομένας αὐτῷ ἐρωτήσεις. Ἡ ἀδιάκοπος αὕτη ἐργασία, καὶ ἡ ὑπέρμετρος ἐκείνη φιλοξενία ἧς οὐδαμοῦ ἄλλοθι ἀπολαύει τις, ἀπετέλουν βίον λίαν κοπιώδη, ἕνεκα τοῦ ὁποίου ἤθελεν ἐπαισθητῶς πάθῃ ἡ ὑγεία μου, ἐὰν μὴ κατέφευγον εἰς τὰ ψυχρὰ καὶ διαυγῆ ὕδατα τοῦ παρὰ τὴν Kingston λαμπροῦ κολπίσκου.

Ὁ Ἀντιβασιλεὺς τῆς Ἰρλανδίας Κόμης τοῦ Carlisle, ὁ δήμαρχος τοῦ Δουβλίνου, οἱ ἀνώτεροι πολιτικοὶ ὑπάλληλοι τοῦ κράτους, ὁ λόρδος Hagan, καὶ πλεῖστοι ἄλλοι ἡμιλλῶντο τίς νὰ προσενεχθῇ εὐγενέστερον πρὸς τὰ ξένα μέλη τῆς συνόδου.—Ἐμακάρισα δὲ ἐμαυτὸν ὅτε μετὰ τοσούτους κόπους ἠδυνήθην νὰ καταλίπω τόσον ἐκλεκτὴν καὶ φιλόφρονα κοινωνίαν, ἵνα εὕρω ἀνακούφισιν εἰς τὴν ἠρεμίαν τῆς Connemara.

Ὁδηγοὺς εἶχον τὰς ἐξαισίους περιγραφὰς τοῦ Ῥόδεμβεργ, καὶ ἀπήλαυσα ἀπλήστως τῆς ὁτὲ μὲν προσχαροῦς, ὁτὲ δὲ μελαγχολικωτάτης καὶ ἄλλοτε μεγαλοπρεπεστάτης φύσεως τῆς Ἰρλανδίας καὶ τῶν παραλίων της. Περατώσας τὴν περιήγησίν μου ἀνεχώρησα εἰς Βρίστολ, προτιθέμενος νὰ ἐπισκεφθῶ τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Glocester.

Μεταξὺ τῶν ἐν Δουβλίνῳ ξένων, ἔσχον τὴν τύχην νὰ γνωρίσω τὸν ἱδρυτὴν τοῦ Συλλόγου τῶν κοινωνικῶν ἐπιστημῶν κ. Lloyd Baker, καὶ ἐφείλκυσα τὴν συμπάθειάν του, διότι παραδόξως πως αἱ ἰδέαι του συνεφώνουν πρὸς τὰς ὑπ' ἐμοῦ ἐξηγηθείσας περὶ τοῦ συστήματος τῶν σωφρονιστηρίων τῆς Ἰρλανδίας καὶ τῶν περὶ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ ποινικοῦ δικαίου θεωριῶν. Παράδοξος τῷ ὄντι συμφωνία ἰδεῶν· ἔμαθον δὲ ὅτι ὁ Baker δὲν ἦτο μόνον γνωστὸς μεταξὺ τῶν διαπρεπεστέρων ἀνδρῶν τῆς ἐπαρχίας του, ἀλλ' ὁλοκλήρου τῆς χώρας εἰς ἣν ἀνῆκεν. Αὐτὸς ὑπῆρξεν ὁ ἱδρύσας τὸν πρῶτον ἐν τῷ νομῷ αὐτοῦ ἐπανορθωτικὸν οἶκον καὶ ὁ συντελέσας εἰς τὴν περὶ τῶν καθιδρυμάτων τούτων νομοθεσίαν, εἰς αὐτὸν δὲ ὠφείλετο καὶ ἡ ἀδιαφιλονείκητος ἀξία τῆς βελτιώσεως τῶν ὑπὲρ τῶν πτωχῶν νομοθετημάτων. Ἀπὸ πολλοῦ ἔτρεφον ζωηρὰν ἐπιθυμίαν νὰ μελετήσω τύπον τινὰ ἀληθοῦς γαιοκτήμονος, ὅστις Τόρρυς ὢν, νὰ συγκεντρώνῃ ἐν ἑαυτῷ τὸ εἰδικὸν ἐκεῖνο μῖγμα ἀναμορφωτικοῦ πνεύματος καὶ ἐπιμόνου ἀφοσιώσεως πρὸς τὰ ἀρχαῖα ἔθιμα. Πρὶν δὲ ἀποχωρισθῶμεν, οὗτος ἔπλεξεν εἰς τὴν ἐπαρχίαν του πανηγυρικὸν δυνάμενον νὰ κεντήσῃ τὴν περιέργειαν καὶ τῶν πολλῷ ἐμοῦ ἐναντιοτέρων πρὸς τὰς περιηγήσεις.—Ἀφικόμην εἰς Hardwick Court, τὴν κατοικίαν τοῦ κ. Baker, περὶ λύχνων ἀφὰς, ὥστε μόλις ἠδυνήθην νὰ διακρίνω τὰ περικυκλοῦντα

Digitized by Google

τὸν πλουσιώτατον οἶκον· ὅταν ὅμως αἱ πρῶται τοῦ ἡλίου ἀκτῖνες εἰσεχώρησαν ἐντὸς τοῦ δωματίου μου, ἐξεπλάγην ἐπὶ τῇ καλλονῇ, διὰ τῆς ὁποίας ἡ φύσις ἐπροίκισε τὸ μέρος τοῦτο τῆς ἐπαρχίας τοῦ Glocester. Ποικιλανθεῖς καὶ ὡραῖοι λειμῶνες, ἐν μέσῳ τῶν ὁποίων ὑψοῦνται ὑπερήφανοι πτελέαι, καὶ ὑπερμεγέθεις φηγοί, ἐφ' ὧν ἀναπαύεται ἡδέως ὁ πλανώμενος ὀφθαλμός, κυκλοῦνται ὑπὸ τῶν πέριξ λόφων, οὓς λαμπρότατος ἥλιος καθίστησιν ἐξαισίως κυανόχρους. Μετὰ τὰς πρώτας δεξιώσεις ὁ κ. Baker ἔσπευσε νὰ με ὁδηγήσῃ εἰς τὸ καπνιστήριον, διότι κατ' αὐτὸν τρία ἦσαν τὰ ἐθνικὰ χαρακτηριστικὰ παντὸς Γερμανοῦ, τὸ καπνίζειν, τὸ ᾄδειν καὶ τὸ ἐξαρνεῖσθαι τὴν Κυριακήν. Ἀμέσως μετὰ τὸ πρόγευμα ἤθελε νὰ ἐπισκεφθῶμεν τὸ σωφρονιστήριον τῆς ἐπαρχίας, ἀλλ' ἐγὼ ἐπεθύμουν νὰ γνωρίσω τὴν οἰκιακὴν διοίκησιν καὶ τὰ οἰκογενειακὰ ἔθιμα. Πρὸς τοῦτο δὲ παρεκάλεσα τὴν οἰκοδέσποιναν, αἰτιολογῶν συγχρόνως τὴν ἀπειρίαν μου περὶ τῶν ἐν ταῖς ἐξοχικαῖς ἐπαύλεσι τῆς Ἀγγλίας ἐπικρατούντων παρ' Ἄγγλοις ἐθίμων, νὰ μοὶ γνωστοποιήσῃ πρὸ πάντων τά τε ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτῆς καθήκοντά μου καὶ τὰ δικαιώματά μου. Ἐν ᾧ δὲ περιερχόμεθα τὸν κῆπον ἡ οἰκοδέσποινα μοὶ παρέσχε μετὰ ζωηρότητος συνάμα καὶ ἀφελείας ὡς ἑξῆς τὴν ζητηθεῖσαν ἐξήγησιν·

«Ἀναμφιβόλως ἐπιθυμεῖτε μίαν τοιαύτην περιγραφήν, ὅπως εὐκολώτερον κρίνητε περὶ τῆς ἐπὶ τῶν κοινῶν δραστηριότητος τοῦ συζύγου μου. Θὰ ἀνεγνώσατε ἴσως πολλὰς μυθιστορίας καὶ διηγήματα, ἀλλ' ἐν τούτοις δὲν γίνεται λόγος περὶ τοῦ καθημερινοῦ βίου, ὡς γενικῶς γνωστοῦ παρ' Ἄγγλοις. Τὸ κατ' ἐμὲ θέλω περιγράψῃ τὸν βίον τοῦτον λαμβάνουσα ὡς ὑπόδειγμα τὰς οἰκογενείας, ὧν ἡ περιουσία δὲν εἶναι κατὰ πολὺ ἀνωτέρα τῆς ἡμετέρας. Παρὰ πάσαις ταῖς οἰκογενείαις ταύταις πρωτίστη τοῦ οἰκοδεσπότου ἐργασία εἶναι ἡ ἐφημερίς, ἣν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀναγινώσκει πρὸ τῆς ἐννάτης ὥρας, ὁπότε ὁ κώδων προσκαλεῖ πάντας εἰς πρόγευμα. Ἐκεῖ ὀφείλουσι νὰ συνέλθωσιν ἐκτὸς τῆς οἰκογενείας καὶ οἱ ὑπηρέται, ὡς ἐπίσης καὶ ὅσοι τῶν ξένων εὐαρεστοῦνται, ὅπως παραστῶσιν εἰς τὴν πρωϊνὴν προσευχήν, ἥτις συνήθως διαρκεῖ ἐπὶ τέταρτον ὥρας.»

Τὸ *οἱ εὐαρεστούμενοι τῶν ξένων* ἀναμφιβόλως ἀπέβλεπεν ἐμέ, διότι πρὸ ὀλίγων ὡρῶν εἶχον πράγματι παραστῇ εἰς τὴν τελετὴν ἐκείνην, μετὰ μεγίστης προσοχῆς, μολονότι ὀλίγον ἐκπεπληγμένος. Εἶχον ἴδῃ πάντας καθημένους περὶ τὴν ἤδη παρατεθειμένην τράπεζαν, τοῦ οἰκοδεσπότου δὲ νεύσαντος ἐγονυπέτησαν, καὶ κλίναντες τὰς κεφαλάς, καὶ καλύψαντες διὰ τῶν χειρῶν καὶ τοῦ μανδηλίου τὸ πρόσωπον ἀπήντησαν κατὰ τὸ εἰωθὸς εἰς τὴν ὑπ' ἐκείνου ἀναγινωσκομένην δέησιν. «Ἐὰν διαμείνητε μακρότερον παρ' ἡμῖν, ἐξηκολούθησεν ἡ οἰκοδέσποινα, θέλετε ἴδῃ ὅτι τὸ ἀγγλικὸν πρόγευμα εἶναι ἧττον ἁπλοῦν τοῦ συνήθως παρατιθεμένου ἐν τοῖς ξενοδοχείοις τῆς ἠπείρου. Παρ' ἡμῖν συνίσταται πάντοτε ἐκ καφὲ, τεΐου ψυχροῦ καὶ θερμοῦ κρέατος, λευκοῦ καὶ μέλανος ἄρτου, μέλιτος, γλυκύσματος ἐκ πορτοκαλλίων, ὠῶν ἐνίοτε τηγανιςῶν, σπανίως ἐξ ἰχθύων, ἀλλὰ πάντοτε ἐκ βραςοῦ χοιρομηρίου. Ἕκαστος, χωρὶς νὰ ὑπόκειται εἰς κανένα τύπον, δύναται νὰ λάβῃ καὶ νὰ ἐκλέξῃ ὅ,τι μᾶλλον ἐπιθυμεῖ. Μετὰ τὸ πρόγευμα οἱ ξένοι χωρίζονται ἵνα ἀσχοληθῶσιν ἢ διασκεδάσωσι, κατὰ τὸ δοκοῦν. Ὁ οἰκοδεσπότης ἀποσύρεται εἰς τὸ δωμάτιόν του, ὅπως δώσῃ διαταγὰς εἰς τὸν ἐπιστάτην τῆς οἰκίας· ἐκεῖ ὑποδέχεται τοὺς γείτονας, τοὺς ἀγροτικοὺς οἰκονόμους, τοὺς ἐργάτας καὶ τοὺς ἐνοικιαστὰς τῶν κτημάτων. Ἀμέσως μετὰ ταῦτα ἐπισκέπτεται τὸν σταῦλον, ἐκεῖθεν δὲ μεταβαίνει εἰς τὸ γραφεῖόν του. Οὕτω διέρχεται ἡ πρωΐα, ἕως οὗ ἠχήσῃ ὁ κώδων ὁ καλῶν εἰς πρόγευμα, συνήθως παρατιθέμενον περὶ τὴν ἑνδεκάτην καὶ ἡμίσειαν. Τὸ πρόγευμα τοῦτο βεβαίως δὲν φθείρεται ἐὰν ὑμεῖς βραδύνητε, ἀλλ' ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ τιμωρία ὑμῶν ἔσται ὅτι τὸ κρέας ἀντὶ θερμοῦ παρατεθήσεται ὑμῖν ψυχρόν· σημειωτέον ὅτι ἡ τιμωρία αὕτη εἶναι κανονικωτάτη πρὸς τὸ κανονικὸν τῆς ὑπηρεσίας.» Ἐρωτήσαντος ἐμοῦ πῶς ἡ οἰκοδέσποινα συνείθιζε νὰ διανύῃ τὸν μεταξὺ τοῦ πρωϊνοῦ καὶ τοῦ μεσημβρινοῦ προγεύματος χρόνον, ἡ Κυρία μοὶ ἀπεκρίθη· «Περὶ τὴν δεκάτην, τουτέστι ἀμέσως μετὰ τὸ πρωϊνὸν πρόγευμα, ἡ οἰκοδέσποινα ἀπέρχεται τῆς αἰθούσης ἵνα διατάξῃ τὰ τοῦ γεύματος, συμβιβάσῃ τὰς καθ' ἑκάστην ἐγειρομένας μεταξὺ τῶν ὑπηρετῶν ἔριδας, καὶ σκεφθῇ περὶ τῶν τῆς ὑποδοχῆς τῶν ξένων, οἵτινες προσέρχονται πάντοτε κατὰ τὸν φθινόπωρον καὶ τὸν χειμῶνα. Ἀκολούθως ἀκροᾶται τὰς πτωχὰς γυναῖκας τῆς συνοικίας, ὅσαι ἔχουσι παράπονα, ἀναφοράς, αἰτήσεις κτλ., χορηγεῖ δὲ αὐταῖς τὰ ἀναγκαῖα μέσα πρὸς θεραπείαν ἑαυτῶν τε καὶ τῶν ἀσθενῶν βρεφῶν των. Εἰδικὴ ἡμῶν φροντὶς εἶναι ἡ ἀνατροφὴ τῶν τέκνων. Ἐγὼ μὴ ἔχουσα ἢ ἄρρενα τέκνα, ἅτινα ἐκπαιδεύονται ἐκτὸς τῆς οἰκίας ἐν Eton, ἔχω πολλῷ ἧττονα καθήκοντα τῶν λοιπῶν κυριῶν. Δύναμαι ἐν πλήρει ἀνέσει νὰ ἑτοιμάσω τὴν ἀλληλογραφίαν μου, ἢ νὰ συνδιαλέγωμαι ἐν ταῖς αἰθούσαις μετὰ τῶν κυριῶν, ἃς προσκαλῶ ὅπως συσκεφθῶμεν ἐὰν μετὰ μεσημβρίαν θὰ μεταβῶμεν εἰς περίπατον ἐφ' ἁμάξης, ἐὰν ἔφιπποι, ἢ πεζοί. Δὲν γινώσκω ἐὰν τὸ συντηρεῖν οἶκον εἶναι τώρα εὐκολώτερον ἢ ἄλλοτε· τότε κατεσκευάζοντο πολλῷ πλείονα ἐν τῷ οἴκῳ· ὁ σάπων, τὰ κηρία καὶ πολλὰ ἄλλα τῶν ἐπιτηδείων. Ἔτι καὶ νῦν ἐν πολλαῖς οἰκίαις συνειθίζουσι νὰ κατασκευάζωσι τὸν ζῦθον, τὸν μηλίτην, καὶ νὰ

Digitized by Google

πλύνωσι τὰ ἱμάτια. Καὶ ἡμεῖς δὲ ἀκολουθοῦμεν τὴν ἀρχαίαν ταύτην συνήθειαν, μολονότι πολλαὶ οἰκογένειαι εὑρίσκουσιν ὠφελιμώτερον νὰ προμηθεύωνται τὸν ζῦθόν των ἐξ Aisop ἢ Bass. Μετὰ τὸ δεύτερον πρόγευμα ὀφείλετε νὰ διαθέσητε τὰ καθ' ὑμᾶς, εἴτε ἐξερχόμενος εἰς περίπατον μετὰ Κυριῶν ἔφιππος, ἢ ἐφ' ἁμάξης, εἴτε ἐξασκούμενος εἰς τὴν σκοποβολήν· πιστεύω ὅμως ὅτι πολὺ ὀλίγος καιρὸς θὰ ἐναπολειφθῇ ὑμῖν ἐλεύθερος, ἐὰν ἐπιθυμῆτε νὰ συνοδεύσητε τὸν σύζυγόν μου εἰς τὰς περὶ τῶν ὑποθέσεών του ἐκδρομάς του, φοβοῦμαι δὲ ὅτι θέλετε ἴδῃ πλείονας ἀλιτηρίους, κλέπτας καὶ ἐπαίτας ἢ ὅσους σεῖς τε καὶ ἡμεῖς ἐπιθυμοῦμεν! Περὶ τὴν πέμπτην ὥραν τῆς ἑσπέρας λήγει ἡ ἄδειά σας, διότι τότε ἀκριβῶς ἀναμένομεν ὑμᾶς ἵνα πίωμεν τὸ τέϊον, τοῦθ' ὅπερ συνήθως λαμβάνει χώραν ἐν τῇ αἰθούσῃ. Τὸ *τῆς πέμπτης ὥρας τέϊον*, ὡς συνήθως λέγεται ἐνταῦθα, εἶναι λίαν πρόσφατος, ἀλλὰ γενικῶς παραδεδεγμένη καινοτομία. Δὲν εἶναι γεῦμα· συνίσταται μόνον ἐκ τεΐου συνοδευομένου μὲ δίπυρόν τι, ἢ μὲ μικρὸν τεμάχιον ἄρτου ἠλειμμένου διὰ βουτύρου. Τὸ θέρος πίνομεν τὸ τέϊον ἐν τῷ κήπῳ. Κατ' ἀπόφασιν τῶν πέριξ οἰκουσῶν Κυριῶν ἡ ὥρα αὕτη ὡρίσθη εἰς ἐπισκέψεις, πολλάκις δ' ἀποτελεῖται πολυάριθμος συναναστροφή. Κατὰ τὸν χειμῶνα μετὰ τὸ τέϊον οἱ ξένοι ἀποσύρονται εἰς τὰ δωμάτιά των ἵνα γράψωσιν, ἀναγνώσωσιν, ἢ ἀναπαυθῶσιν ἐὰν ἦσαν εἰς τὸ κυνήγιον. Συνέρχονται δὲ ἐκ νέου εἰς τὸ γεῦμα ὅπερ παρατίθεται περὶ τὴν ἑβδόμην καὶ ἡμίσειαν, ἢ τὴν ὀγδόην ἑσπερινήν. Ἐν ᾧ ἐν τῇ ἠπείρῳ γενικῶς πιστεύεται ὅτι τὸν χειμῶνα διέρχεταί τις ἀνετώτερον ἐν ταῖς πόλεσι, παρ' ἡμῖν ἐπικρατεῖ ἡ ἰδέα ὅτι οὗτος διέρχεται εὐαρεστότερον ἐν τῇ ἐξοχῇ, ἐφ' ὃ καὶ λαμβάνομεν πᾶσαν πρόνοιαν, ὅπως ἔχωμεν πάντοτε ξένους εὐθύμους, οἵτινες νὰ εὐχαριστῶνται μετὰ τὸ γεῦμα, νὰ διέρχωνται μεθ' ἡμῶν τὴν ἑσπέραν παίζοντες whist, ἢ ἄλλο τι. Περὶ τὰς ἕνδεκα, αἱ Κυρίαι ἀποσύρονται, καὶ οἱ Κύριοι συμπληροῦσι τὴν ἡμέραν ἐν τῷ καπνιστηρίῳ. Καπνίζουσι καὶ ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ σφαιριστηρίου, ἐὰν τὸ καπνιστήριον δὲν εἶναι πλησίον τῶν αἰθουσῶν τῆς ὑποδοχῆς. Πολλάκις ἴσως θὰ παρετηρήσατε μετὰ θαυμασμοῦ, ὅτι αἱ Ἀγγλίδες αἰσθάνονται ἀκατάβλητόν τινα ἀποστροφὴν πρὸς τὸν καπνόν. Λόγος περὶ χορῶν καὶ τοιούτων διασκεδάσεων, αἵτινες ἀπασχολοῦσιν ὑμᾶς καθ' ἅπαντα τὸν χειμῶνα, παρ' ἡμῖν δὲν γίνεται. Ὑπὲρ τῆς νεολαίας τῆς ἀγαπώσης τὸν χορὸν προβλέπει ἡ ἡμετέρα ἐπαρχία. Ἀδύνατον εἶναι νὰ φαντασθῆτε, ὑπέλαβε μετὰ βραχεῖαν διακοπήν, τὴν ὡραιότητα χειμερινῆς πρωΐας προκειμένου κυνηγίου. Μεθ' ὁπόσης χαρᾶς οἱ πάντες συνέρχονται. Ποσάκις παρέστην μετὰ τοῦ συζύγου μου. Εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι πολλοὶ ἠθικολόγοι μέμφονται τῶν καθ' ἡμᾶς Κυριῶν, ὅσαι διάγουσι βίον μᾶλλον ἐλεύθερον τοῦ ἐπικρατοῦντος τῶν ἀρχαιοτέρων ἐποχῶν, δυνατὸν δὲ ἡ ἰδέα αὕτη νὰ εἶναι ὀρθή· κατ' ἐμὴν ὅμως κρίσιν τὸ τοιοῦτον σύστημα φέρει ἐν ἑαυτῷ πολλὰ τὰ καλά. Καὶ ὑπάρχουσι μὲν Κυρίαι, αἵτινες ἀγαπῶσιν ὑπερβαλλόντως τὴν ἱππασίαν, ἢ τοὺς μακροὺς περιπάτους, ἢ τὴν ἁλιείαν, ἀλλ' εἶναι οὐχ ἧττον ἀναμφισβήτητον ὅτι αἱ Κυρίαι αὗται ὠφελοῦσι περισσότερον τὴν κοινωνίαν ἐκείνων αἵτινες οἰκουροῦσιν αἰωνίως μὴ συμμετέχουσαι ποσῶς τῶν διασκεδάσεων τῶν συζύγων ἢ ἀδελφῶν των. Αἱ τελευταῖαι μετὰ δυσκολίας φέρουσι τὰς κρισίμους ἐκείνας στιγμάς, ὧν βρίθει ὁ ἀνθρώπινος βίος.»

Ἀπὸ ἁπλᾶς πληροφορίας περὶ τῶν ἀγγλικῶν ἠθῶν, κατηντήσαμεν εἰς ζωηροτάτην ἀπολογίαν τοῦ ἐν τῇ ἐξοχῇ βίου τῶν Ἄγγλων. Ἀλλ' ἐμὲ κατεῖχε καὶ ἄλλη τις ἰδέα. Μὲ ἠπείλει μετὰ δύο ἡμέρας ἡ Ἀγγλικὴ Κυριακή, ἔλεγον δὲ πρὸς τὴν λαλοῦσάν μοι Κυρίαν, ὅτι ὅσον καὶ ἂν προτίμων ὅλων τῶν μὴ Γερμανικῶν χωρῶν τὴν Ἰταλίαν καὶ Ἀγγλίαν, οὐδέποτε ὅμως ἠδυνήθην νὰ ἐξοικειωθῶ μὲ τὸν ἀγγλικὸν τρόπον τοῦ τηρεῖν τὴν Κυριακήν, ἀλλ' ὅτι οὐχ ἧττον ἐτιθέμην ὑπὸ τὰς διαταγὰς αὐτῆς, ὑποσχόμενος τυφλὴν ὑπακοὴν ἐπὶ ὀκταήμερον.

Ἡ Κυρία μοὶ ἀπεκρίθη· «Καθ' ὅσον ἀποβλέπει τὴν ἱερότητα τῆς Κυριακῆς, ἕκαστος ἂς πράξῃ κατὰ συνείδησιν. Ἡμεῖς ἐπιβάλλομεν μίαν ἡμέραν ἀναπαύσεως. Ἡ ἀναπαυτικὴ δὲ αὕτη ἡμέρα συσφίγγει τὸν μεταξὺ Κυρίου καὶ ὑπηρετῶν δεσμόν. Ὁ Κύριος ὅστις δὲν ἀγαπᾷ νὰ ἀναπαυθῇ τὴν Κυριακήν, δὲν ἐπιτρέπει οὐδὲ εἰς τοὺς ὑπηρέτας ν' ἀναπαυθῶσιν. Ἡ περιφρόνησις τῆς Κυριακῆς διαιρεῖ τὸν κόσμον εἰς εὐχαριστημένους καὶ δυσηρεστημένους. Πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ εὐτυχῇ ὑπηρέτης τις, ὅταν, ἀφ' οὗ ἐργασθῇ ἐπὶ ἓξ ἡμέρας ἵνα θεραπεύσῃ τὰς ἀνάγκας μας, ἀναγκάζεται κατὰ τὴν ἑβδόμην, ἥτις ὤφειλε νὰ εἶναι ἡμέρα ἀναπαύσεως, νὰ ἐργασθῇ διπλασίως ἵνα κολακεύσῃ τὰς ἡμετέρας ὀρέξεις; Τὴν Κυριακὴν πηγαίνομεν δὶς εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἀπαιτοῦμεν δὲ τὸ αὐτὸ καὶ παρὰ τῶν ὑπηρετῶν μας. Πορευόμεθα δὲ εἰς τὴν οὐ μικρὸν ἀπέχουσαν ἐκκλησίαν πεζῇ, διότι ἐὰν μετεβαίνομεν ἐφ' ἁμάξης, πῶς θὰ ἀνεπαύετο ὁ ἁμαξηλάτης; ἐὰν ἐδίδομεν κατὰ Κυριακὴν μεγάλα γεύματα, ποῦ ἀνάπαυσις διὰ τὸν μάγειρον; ποῦ διὰ τοὺς ἄλλους ὑπηρέτας; Ὅταν ἡ ἐκκλησία ἀπέχει πολύ, ὁ γαιοκτήμων ἔχει συνήθως εἶδός τι λεωφορείου, δι' οὗ μεταφέρονται εἰς αὐτὴν πολλοί, ἀντὶ ἐλαχίστου κόπου. Ὅπου ὑπάρχουσι πολλοὶ ξένοι κατὰ Κυριακήν, ἀπαραίτητον καὶ τὸ καλὸν γεῦμα. Οὐδέποτε ὅμως θὰ εὕρητε μακροὺς καταλόγους φαγητῶν. Ἓν roastbeef καὶ ἓν plumpudding, ἰδοὺ τὸ ἐθνικὸν καὶ κοινὸν

Digitized by Google

γεῦμα τῆς Κυριακῆς ἐν Ἀγγλίᾳ. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ἐν Λονδίνῳ τὸ κατὰ τὴν ἀπέναντι ἤπειρον ἐπικρατοῦν σύστημα δσημέραι ἐπεκτείνεται, πλὴν ἡμεῖς δὲν θέλομεν παραδεχθῇ αὐτὸ, τοὐναντίον μάλιστα ὀφείλομεν νὰ τὸ ἀποφεύγωμεν.»

Ἐπειδὴ ὁ λόγος περὶ Λονδίνου, ἠρώτησα κατὰ ποίαν ἐποχὴν τοῦ ἔτους συνήθως μετέβαινον ἐκεῖσε.—Ὀλίγον μετὰ τὸ Πάσχα, μοὶ ἀπεκρίθη. Ὅσοι τῶν γαιοκτημόνων εἰσὶ βουλευταὶ, ἐξηκολούθησεν,ὑποχρεοῦνται νὰ μένωσι συνήθως ἀπὸ Φεβρουαρίου μέχρις Αὐγούστου· πρὸ τοῦ Πάσχα ὅμως οὐδέποτε γαιοκτήμων θέλει ἐνοικιάσῃ οἴκημα πρὸς χρῆσιν τῆς οἰκογενείας του. Καὶ βουλευτὴς δὲ ἂν μὴ εἶναι ὁ γαιοκτήμων, προσπαθεῖ πάντοτε νὰ διέλθῃ τὰς ἓξ ἑβδομάδας μετὰ τὸ Πάσχα ἐν Λονδίνῳ. Ἄλλως τε καὶ πολιτικὰς ἂν δὲν ἔχῃ ὑποθέσεις, αἱ θυγατέρες αὐτοῦ δὲν τῷ ἐπιτρέπουσι περαιτέρω διαμονὴν ἐν τῇ ἐξοχῇ. Διότι ἐὰν μὲν εἰσὶ πολὺ μικραὶ, ἔχουσιν ἀνάγκην τῶν καλητέρων διδασκάλων ἰχνογραφίας καὶ μουσικῆς, ἐὰν μεγάλαι, δέον νὰ τὰς εἰσαγάγῃ εἰς τὰς συναναστροφάς. Ὅταν δὲ μετὰ διαμονὴν ἑβδομάδων τινῶν ἐν Λονδίνῳ ἐπιστρέφωμεν εἰς τὰς ἐξοχάς μας, εὑρίσκομεν τὰ πάντα ἀνθισμένα. Ἔκτοτε δὲ ἄρχεται ἡ ἐποχὴ τῶν ἐν τοῖς κήποις ἑορτῶν, αἵτινες διαρκοῦσιν ἀπὸ τῆς τετάρτης μέχρι τῆς ἑβδόμης μ. μ. ὥρας. Αἱ ἑορταὶ αὗται εἰσὶ λίαν εὐάρεστοι, ἅτε ἀπηλλαγμέναι πάσης ἐθιμοταξίας. Ἡ νεολαία διασκεδάζει παίζουσα τὰ τοῦ συρμοῦ παιγνίδια. Τὰ συνήθως ἐν χρήσει ἀναψυκτικά εἰσι τὰ παγωτὰ, αἱ νωπαὶ ἢ ζακχαρωταὶ ὀπῶραι, ὁ καφὲς, τὸ τέϊον, ὁ οἶνος καὶ τὰ δίπυρα. Κατὰ τὸ φθινόπωρον ὁ πλούσιος κτηματίας, ὁ εὔπορος εὐγενὴς, ἀποκαμὼν ἐκ τῆς πολιτικῆς τύρβης, μεταβαίνει εἰς τὰ ἕλη τῆς Σκωτίας πρὸς ἄγραν ἐλάφων, ἀγρίων περιστερῶν, ἢ πρὸς ἁλιείαν. Καὶ τὰ μέσα δὲ ἐὰν δὲν τῷ ἐπιτρέπωσι τὴν δαπανηρὰν διασκέδασιν τῆς ἐνοικιάσεως ἑλώδους ἀγροῦ, οὐχ ἧττον ἀπέρχεται εἰς τὴν Σκωτίαν οἰκογενειακῶς, ὅπως διέλθῃ τὸν Αὔγουστον μῆνα. Ὑπάρχει τι τὸ γοητεῦον ἅμα καὶ ζωογονοῦν ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ τῶν λόφων ἐκείνων. Τὸ κατ' ἐμὲ εὐτυχῆ λογίζομαι ἐμαυτὴν δσάκις ἑτοιμάζομαι νὰ συνοδεύσω τὸν σύζυγόν μου εἰς Σκωτίαν.

Ἐν τούτοις εἴχομεν φθάσῃ εἰς τὸν θυρῶνα τῆς Hardwick Court, ὅτε ὁ κώδων προσεκάλει εἰς πρόγευμα.

II

Μετὰ τὸ δεύτερον πρόγευμα, ὁ συνήθως μηδέποτε καπνίζων διαρκούσης τῆς ἡμέρας οἰκοδεσπότης ὡδήγησέ με εἰς τὸ μακρὰν κείμενον καπνιστήριόν του. Μοὶ ἐφαίνετο, ὅτι καὶ αὐταὶ τῶν κλείθρων αἱ ὀπαὶ ἦσαν πεφραγμέναι, ὅπως μὴ ἐκεῖθεν ἐξερχόμενος ὁ καπνὸς ἐρεθίσῃ τὸ νευρικὸν σύστημα τῶν Κυριῶν. Ἐκεῖνος ἐν τούτοις λαβὼν σημειωματάριον, συνέταξε τὸ πρόγραμμα τῶν ἐργασιῶν τῆς ἑβδομάδος, ὅπως ᾖ ἕτοιμος ν' ἀποποιηθῇ πᾶσαν γενησομένην αὐτῷ πρόσκλησιν.

Κατὰ τὸ πρόγραμμα τοῦτο, ἡ 18 Σεπτεμβρίου προώρισται εἰς συνέλευσιν τῶν ἐφόρων τῶν ἐργατῶν. Αὕτη, δσάκις ὁ οἰκοδεσπότης δὲν ἐταξείδευεν, ἀπησχόλει αὐτὸν ὁλόκληρον ἡμέραν ἑκάστης ἑβδομάδος, τὸν ὑπεχρέου δὲ καὶ νὰ ἐπιταχύνῃ τὸ πρόγευμά του. Ἡ 20 Σεπτεμβρίου Δικαστήριον, ὅπερ ἤδη ὀλίγας παρέχει τὰς ἀσχολίας. Ἀμέσως μετὰ ταῦτα Τριμηνιαία σύνοδος τῶν Εἰρηνοδικῶν. Κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν ἀντικείμενα ἀφορῶντα εἰς τὴν Ἀστυνομίαν, εἰς τὴν κατασκευὴν νέας γεφύρας, καὶ εἰς τὴν ἐπισκευὴν τῶν ὁδῶν καὶ ὀχετῶν. Τὴν ἐπιοῦσαν ἐκδίκασις τῶν ἐγκληματικῶν πράξεων, αἵτινες τὴν ἑβδομάδα ταύτην δὲν εἶναι ἢ κλοπαί. Ἡ 22 Σεπτεμβρίου ἐπίσκεψις εἰς τὰς φυλακὰς καὶ εἰς τὸ Φρενοκομεῖον. Ἡ 23, συνεδρίασις περὶ τῶν ληπτέων μέτρων περὶ καθαρισμοῦ ποταμοῦ. Ἡ 28 Σεπτεμβρίου Κακουργοδικεῖα, ἐγκλήματα σπουδαιότατα.

— Βλέπετε, μοὶ εἶπεν ὁ κ. Baker, ὅτι ἡ ἐργασία μου εἶναι μικρά.

— Μικρὰ, ἀνέκραξα ; Καὶ μικρὸν πρᾶγμα νομίζετε τὸ θυσιάζειν δωρεὰν τρεῖς ὅλας ἡμέρας καθ' ἑβδομάδα ὑπὲρ κοινωφελῶν ἔργων;

— Τῷ ὄντι μικρὸν, ἀπεκρίθη μοι ὁ κ. Baker, ἐν συγκρίσει πρὸς ἄλλους, καὶ ἔδειξέ μοι τὸ σημειωματάριον φίλου του, ἔνθα πράγματι τρεῖς ἡμέραι ἑκάστης ἑβδομάδος ὡρίζοντο ὑπὲρ κοινωφελῶν ἔργων καὶ λίαν ἐκτεταμένης ἀλληλογραφίας ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου.

Ἀπεφασίσθη νὰ ἐπισκεφθῶμεν κατὰ πρῶτον τὸ ἐπανορθωτικὸν κατάστημα τῶν νεανιῶν, ὅπερ ἀπεῖχε μίλιον τῆς Hardwick Court. Εὕρομεν τὸν διευθυντὴν ἐν μέσῳ νεανιῶν δώδεκα μέχρι δεκατεσσάρων ἐτῶν, οἵτινες ἅμα εἶδον ἡμᾶς κατέθηκαν τὰ ἐργαλεῖά των. Ἀνέσκαπτον τμῆμα ἀγροῦ. Ὁ κ. Baker, χαιρετίσας αὐτοὺς, ἔνευσε διὰ τοῦ δακτύλου, καὶ διηύθυνε δίκην Πρωτοψάλτου ᾆσμα, ὅπερ οἱ πάντες ἐν φαιδρότητι συνέψαλλον. Ἐκεῖθεν μετέβημεν εἰς τὴν τάξιν, ἔνθα ἐξετάσαντες τοὺς μαθητὰς ἐν ταῖς προκαταρκτικαῖς σπουδαῖς, ἔσχομεν ἀφορμὴν νὰ θαυμάσωμεν τὰς εὐστόχους αὐτῶν ἀποκρίσεις. Μετὰ μίαν ὥραν ἡ κηπουρικὴ ἐργασία, διακοπεῖσα ἐκ τῆς ἡμετέρας ἀφίξεως, ἐπανελήφθη. Ὁ διευθυντὴς συνέστησεν εἰς τοὺς παῖδας ν' ἀναδείξωσιν ἑαυτοὺς ἀξίους τῆς τιμῆς, ἣν περιεποίει αὐτοῖς ἡ ἐπίσκεψις ξένων. Ἀνεχωρήσαμεν ἐν μέσῳ ἐνθουσιώδους ζητωκραυγῆς.

Οἱ πλεῖστοι τῶν ξένων τῶν ἐπισκεπτομένων τὸ ἐπανορθωτικὸν τοῦτο κατάστημα, θέλουσιν ἴσως ἐπικρίνῃ τὸ εὐάριθμον τῶν μονήρων οἰκί-

Digitized by Google

σκων, τοῦτο μόνον τὸ σύστημα θεωροῦντες τελεσφόρον· πλὴν ἀλλ' ὅμως οἱ τὸν ἐπανορθωτικὸν οἶκον τῆς Hardwick Court ἱδρύσαντες ὑπέλαβον τοῦτο περιττὸν, καθ' ὅσον ἀδιακόπως συζῶντες μετὰ νεαρῶν ἐγκληματιῶν, εὐκόλως ἠδύναντο ν' ἀνεύρωσι τοὺς μοχθηροὺς, καὶ δὴ ν' ἀφιερώσωσι πᾶσαν αὐτῶν τὴν μέριμναν ὑπὲρ τούτων, ὅπως μεταβάλωσιν αὐτοὺς εἰς στηρίγματα τοῦ καταστήματος, καὶ τοῦτο χωρὶς οὔτε κἂν αὐτοὶ οὗτοι νὰ ἐννοήσωσι τὴν εἰς τὰς κλίσεις αὐτῶν ἐπελθοῦσαν μεταβολήν.

Ὁ κ. Baker εἶχε δηλώσῃ ἐν Δουβλίνῳ ὅτι τὸ μονῆρες σύστημα μεγίστην συνεπάγεται ὠφέλειαν, ὁσάκις ἐφαρμόζεται ἅμα τῇ καθείρξει.

Παρατεινόμενος ὁ τοιοῦτος περιορισμὸς ἠδύνατο ν' ἀποβῇ ἡ ἀείποτε χείρων προετοιμασία εἰς τὴν δεινὴν πάλην πρὸς τὸν πραγματικὸν βίον. Ἡ ἐπίσκεψις αὕτη ἐν Hardwick Court ἐφάνη μοι λίαν ὠφέλιμος. Ὅπου δήποτε ἐπεσκέφθην παραπλήσια καταστήματα, παρετήρησα ὅτι οἱ νέοι, ἀναγκαζόμενοι πάντοτε νὰ ἐξασκῶνται εἰς τὴν ῥαπτικὴν καὶ ὑποδηματοποιΐαν, ἦσαν πελιδνοὶ καὶ φιλάσθενοι, τὰ δὲ πρόσωπά των ἐστεροῦντο ἐκφράσεως. Ἐνταῦθα τοὐναντίον εὕρισκον πρόσωπα ἱλαρὰ καὶ ὑγιᾶ, ἐπείσθην δ' ἔτι μᾶλλον ὅτι αἱ ἀγροτικαὶ ἀσχολίαι ἁρμόζουσιν εἰς νεανίας, μᾶλλον ἢ οἱαδήποτε ἄλλη ἐργασία.

Ἐν Hardwick Court εἷς μόνον μεγαλοκτηματίας ἐδημιούργησεν ὅ,τι βαθμηδὸν ἐπιχειροῦσιν οἱ εὐεργετικοὶ σύλλογοι. Συνεχάρην τῷ Baker ἐπὶ τῇ εὐτυχεῖ ἐκβάσει τοῦ δεκαετοῦς αὐτοῦ ἱδρύματος. Μοὶ ἀπήντησεν, ὅτι ὁ μὴ ἔχων τὸ θάῤῥος νὰ ἴδῃ ναυαγοῦσαν ἐπιχείρησιν κοινωφελῆ, οὐδέποτε ὀφείλει νὰ ἐπιχειρήσῃ τι. Προδίδει χαρακτῆρος ἀσθένειαν ὁ ἐπιθυμῶν νὰ βλέπῃ πᾶσαν ἑαυτοῦ ἐπιχείρησιν εὐδοκιμοῦσαν. Αἱ ἀπαρχαὶ τῆς ἡμετέρας ἐπιχειρήσεως, προσέθηκε, παρεῖχον μικρὰς τὰς ἐλπίδας.

Εἶχον ἤδη γίνῃ διάφοροι ἀπόπειραι, ὅτε ὁ Ἐδουάρδος Βρέτον, πλοίαρχος τοῦ Β. ναυτικοῦ ἐν ἀποστρατείᾳ, ὅλως συγκεκινημένος ἐκ τῆς θλιβερᾶς θέσεως τῶν παραμελημένων καὶ κακοποιῶν τῶν προαστείων τοῦ Λονδίνου παίδων, ἀπεφάσισε νὰ θεραπεύσῃ τὸ κακόν. Τῇ συνδρομῇ ἐμπόρου τινὸς ἵδρυσε μικρὸν σχολεῖον ἐν Bow τῆς ἐπαρχίας Essex. Πλούσιός τις μεσίτης Ἰουδαῖος, ὁ Δαβὶδ Haes καὶ ἄλλοι προσήνεγκον μετὰ ταῦτα μεγάλας συνδρομὰς, ὥστε κατὰ τὸ ἔτος 1833 τὸ κατάστημα ἐξετάθη καὶ μετετέθη εἰς Λονδῖνον.

Κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἡ δεσποινὶς Murry, ἀνεψιὰ τοῦ δουκὸς τοῦ Athol, ἀκούσασα νὰ γίνηται λόγος περὶ τοῦ καταστήματος τούτου, παρέσχε μεγάλας συνδρομάς. Αὐτὴ ἡ ἰδία ἵδρυσεν ἐπανορθωτικὸν σχολεῖον προωρισμένον διὰ γυναῖκας, τὸ ἄσυλον Vittoria, τότε δὲ πρῶτον ἡ βασίλισσα ἐπέτρεψε νὰ δοθῇ τὸ ὄνομά της εἰς κατάστημα τοιοῦτον, καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου πρῶτοι νόμοι ἐξεδόθησαν ἐπὶ τῆς βασιλείας τῆς βασιλίσσης Βικτωρίας.

Τὸ κατάστημα τοῦ Brenton προήχθη, ἀλλὰ διετήρησε πάντοτε τὴν ἀρχικὴν αὐτοῦ ἁπλότητα. Ἐν τούτοις αἱ δυσκολίαι δὲν ἔλειπον. Ὅταν παρέστη ἡ ἀνάγκη τῆς εὑρέσεως ἐργασίας, πάντες ἀπεποιήθησαν νὰ προσλάβωσιν ἄτομα, ἅπερ ἐξήρχοντο ἐξ ἐπανορθωτικοῦ καταστήματος. Ὁ Brenton ἐσκέφθη νὰ πέμψῃ τούτους εἰς τὰς ἀποικίας, ἔνθα ὑπῆρχεν ἔλλειψις ἐργατῶν, καὶ ἐξέλεξε τὸ Εὔελπι Ἀκρωτήριον. Ἐκεῖ συνεκροτήθη συμβούλιον ἐκ πλουσίων, ὅπερ ὑπεχρεοῦτο νὰ δέχεται τοὺς παῖδας, καὶ ἐὰν δὲν ἀπατῶμαι, νὰ ὑποβάλλῃ αὐτοὺς εἰς ἑπταετῆ μαθητείαν, νὰ προνοῇ περὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως αὐτῶν, καταβάλλῃ δὲ μηνιαῖόν τι ποσὸν, οὗ μέρος κατετίθετο ἐπὶ τόκῳ ὑπὲρ αὐτῶν τῶν παίδων, μέρος δὲ διετίθετο ὑπὲρ τῆς πληρωμῆς τῶν ὁδοιπορικῶν ἐξόδων. Δέκα λίραι στερλῖναι ἐδίδοντο εἰς τοὺς παῖδας, ὅταν οὗτοι ἀνεχώρουν τοῦ καταστήματος, ἐν δὲ τῷ Εὐέλπιδι Ἀκρωτηρίῳ, διὰ τοῦ οὐχὶ ἀσημάντου τούτου ποσοῦ ἠδύνατό τις νὰ προσκτήσηται ἱκανὴν περιουσίαν. Κατ' ἀρχὰς τὰ πάντα ἔβαινον καλῶς. Ὁσημέραι ηὔξανον αἱ αἰτήσεις περὶ ἀποστολῆς νεανιῶν εἰς τὸ Ἀκρωτήριον.

Ἀτυχῶς, ἵνα ἀνταποκριθῶσιν εἰς τὴν πληθὺν τῶν τοιούτων αἰτήσεων, δὲν ἐπέστησαν ἀρκοῦσαν προσοχὴν περὶ τὴν ἐκλογὴν τῶν προσώπων. Κατὰ δὲ τὸ 1873 διεδόθη φήμη ὅτι νεανιῶν τινων ἡ διαγωγὴ ἦτο κακὴ, καὶ ὅτι ἄλλοι δὲν ἐτύγχανον τῆς δεούσης περιποιήσεως. Ἡ Κυβέρνησις ἀπέστειλε κληρικὸν Ἄγγλον εἰς τὰς ἀποικίας, ὅπως πληροφορήσῃ αὐτὴν περὶ τῆς καταστάσεως τοῦ ἐν λόγῳ καταστήματος.

Ἀλλὰ πρὶν ἢ φθάσῃ ἡ εἰλικρινὴς τούτου ἔκθεσις, τοσαῦτα ἐλέχθησαν καὶ ἠκούσθησαν, ὥστε ἤδη τὸ κατάστημα ἐφάνη μᾶλλον ἐμπόρων Ἑβραίων ἀπεχθὲς σωματεμπόριον. Πανικὸς φόβος ἐκυρίευσε τοὺς γονεῖς ὅσοι εἶχον πέμψῃ τὰ τέκνα αὐτῶν ἐκεῖσε, ἔντρομοι οὗτοι ἀνεζήτουν αὐτὰ, ἐπειδὴ δὲ ἀδύνατος ἦτο ἡ ἐκ τοῦ Εὐέλπιδος Ἀκρωτηρίου ἐπάνοδος, μέγας σάλος ἐν βραχεῖ ἐπῆλθε.

Ἐπανειλημμένως ὁ ὄχλος ὥρμησε κατὰ τοῦ ἐν Λονδίνῳ καταστήματος, ὅπερ ἔσωσεν ὡς ἐκ θαύματος ἐκ βεβαίας καταστροφῆς νεανίας, ὅστις διασχίσας τὰ πλήθη μετ' ἀπαραδειγματίστου θάῤῥους, εἶπε μεγαλοφώνως ὅτι ἀνελάμβανε μόνος τὴν μέχρις ἐσχάτων ὑπεράσπισιν τοῦ καταστήματος, διότι αὐτὸς ἐκεῖνος εἶχεν ἐκπαιδευθῇ ἐν αὐτῷ, καὶ διότι ἐὰν ἐκ δυστρόπου ἐγένετο τίμιος ἄνθρωπος, ὤφειλε τοῦτο πρὸς τὸ

Digitized by Google

κατάστημα τοῦτο, ἔνθα εἶχε μάθῃ νὰ ζῇ ἐντίμως διὰ τῆς ἐργασίας του.

Ἐπὶ τέλους ἔφθασαν ἐκ τῶν ἀποικιῶν πρὸς τὴν Κυβέρνησιν αἱ ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου ἐκθέσεις, καθ' ἃς οἱ παῖδες κάλλιστα διητῶντο. Ἀλλ' ἐν τούτοις ὁ ἀτυχὴς Brenton ἀπέθανεν ἐκ θλίψεως. Ὅσοι γονεῖς μετὰ τοσαύτης ἐπιμονῆς ἀπήτησαν τῶν τέκνων αὐτῶν τὴν ἐπάνοδον, πρόθυμοι ἤδη ἐκηρύσσοντο νὰ πέμψωσιν ἄλλα. Ἀλλ' ἤδη τὰ πάντα ἦσαν κατεστραμμένα. Αἱ ἐτήσιοι συνεισφοραὶ εἶχον παύσῃ. Ὁ ἀτυχὴς Haes, ὁ τοσαύτας ὑποστὰς θυσίας ὑπὲρ τῆς προαγωγῆς τοῦ καταστήματος, ἐγένετο τὸ ἀντικείμενον τῶν ἀρῶν τοῦ λαοῦ, λέγοντος ὅτι ἐκεῖνος ἦτον ὁ ἐμπορευθεὶς τὰ πτωχὰ ταῦτα παιδία. Ἡ οἰκογένεια αὐτοῦ ἔφυγε νυκτὸς εἰς Brighton. Αὐτὸς ἔμεινε μόνος ἐν Λονδίνῳ χάριν ἰδίων ὑποθέσεων, ἀλλ' ἡ Ἀστυνομία, ἥτις ἐγίνωσκε τὸν κίνδυνον ὃν διέτρεχεν, ἐπηγρύπνει εἰς τὴν ἀσφάλειάν του. Τὰ ἐπανορθωτικὰ τῶν ἀρρένων καὶ θηλέων καταστήματα δὲν ὑπῆρχον πλέον.

Ἄφωνοι ἠκολουθήσαμεν τὸν δρόμον ἡμῶν. Ὁ λοχαγὸς Brenton, ὁ κλέπτης γενόμενος τίμιος καὶ πρόθυμος νὰ ὑπερασπισθῇ σχολεῖον ἐπανορθωτικόν, ἡ ἱστορία τοῦ Ἑβραίου Haes, διηγουμένη ὑπὸ αὐστηροῦ θιασώτου τοῦ ἀγγλικανοῦ θρησκεύματος, μὲ εἶχον βαθέως συγκινήσῃ. Μετὰ τὰ προηγούμενα δὲ ταῦτα ἐνόμισα ὅτι ἡ ἵδρυσις νέου ἐπανορθωτικοῦ οἴκου ἠδύνατο νὰ ᾖ ἔργον ἐξ ἴσου ἡρωϊκόν, καὶ τὴν γνώμην ταύτην ἀνεκοίνωσα πρὸς τὸν Baker.

—Μολονότι, ἀπεκρίθη μοι οὗτος, ἔγραψαν τὸ ἐμὸν ὄνομα ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἱδρύσεως τῆς Hardwick Court Refectory, ἡ ἀξία μου εἶναι πολλῷ ἐλάσσων ἢ ὅσον γενικῶς πιστεύεται. Ἡ πρώτη ἔμπνευσις προῆλθέ μοι ἔκ τινος γυναικός. Ἐγνώρισα ἐν Λονδίνῳ τὴν δεσποινίδα Murry, ὁπότε συνέβησαν τὰ λυπηρὰ ἐπεισόδια ἅτινα ἐπήνεγκον τὸν θάνατον τοῦ Brenton, εἰς ἐκείνην δὲ ὀφείλεται ἡ πρώτη τιμὴ τῆς ἐπιχειρήσεως ταύτης.

Ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐσκεπτόμην περὶ ἱδρύσεως νέου ἐπανορθωτικοῦ σχολείου, ἀλλ' οὐδένα εὗρον συμπράκτορα. Τέλος τῷ 1850 ἐγνώρισα νέον τινά, ὅστις μὲ ὤθησεν εἰς τοῦτο. Ὁ Γεώργιος Bengough ἠρώτησέ με ἡμέραν τινὰ διατὶ δὲν ἀνελάμβανον μόνος τὴν ἵδρυσιν καταστήματος, ὅπερ τοσοῦτον ἐπόθουν. Τῷ ἀπεκρίθην ὅτι τοιαύτη ἐπιχείρησις ἀπήτει ἄνδρα δυνάμενον ν' ἀφιερώσῃ εἰς αὐτὴν χρόνον τε, ψυχήν τε καὶ σῶμα, καὶ ὅτι ἐγὼ δὲν ἠδυνάμην νὰ θέσω ἐκποδὼν πάντα τὰ ἐμὰ καθήκοντα χάριν τοιαύτης ἰδέας. Πόσον ἐξεπλάγην ὅτε ὁ νεαρὸς γαιοκτήμων, ὅστις ἄρτι εἶχε κληρονομήσῃ εἰσόδημα ἐτήσιον 10,000 ἀγγλικῶν λιρῶν, εἶπέ μοι ὅτι, καίπερ νέος τὴν ἡλικίαν, προθύμως οὐχ ἧττον ἤθελεν ἀναλάβῃ τὸ ἔργον, ἐὰν ἀνὴρ πεπειραμένος ὡς ἐμέ, ὑπέσχετο νὰ τὸν συνδράμῃ! Ἀπεδέχθην. Κατὰ τὴν ἐπέτειον τῶν γενεθλίων του, (ἦτο δὲ τότε εἴκοσι τεσσάρων ἐτῶν), ἔλαβε τοὺς πρώτους μαθητὰς τοῦ νέου ἐπανορθωτικοῦ καταστήματος, τρεῖς ἀχρείους παῖδας! Ὁ Bengough ἐστερεῖτο τῆς δεούσης ἐμπειρίας εἰς τὸ χειραγωγεῖν παρημελημένους παῖδας, ἡ δὲ μέθοδος αὐτοῦ δὲν ἦτο πάντοτε ἡ καταλληλοτέρα, ἀλλ' εἶχε τὸ ἀνεκτίμητον δῶρον ὅτι δὲν ἐσκέπτετο ποτὲ περὶ ἑαυτοῦ, ὁσάκις ἐποίει θυσίας χάριν τῶν ἄλλων. Ἔπραττε τὸ καλὸν ἀδιαφορῶν περὶ τοῦ τίς ὁ ἐκ τούτου ἐπαινούμενος. Ἠρχίσαμεν διὰ τῶν τριῶν ἐκ Λονδίνου κλεπτῶν, καὶ παρελάβομεν ἄλλους ἐξ Eheltenham.

Κατ' ἀρχὰς ὁ Γεώργιος Bengough ἔζη καὶ εἰργάζετο μετ' ἐμοῦ. Ἀκολούθως μετῴκησεν εἰς τὸ κατάστημα, ἔνθα ἐδίδαξεν ὁλόκληρον διετίαν. Ἀφ' οὗ δὲ διωργάνωσε καλῶς τὰ πάντα, ἀνέθηκεν εἰς ἐμὲ τὴν διεύθυνσιν, καὶ ἀσθενὴς ὡς ἦτο, ἀνεχώρησεν εἰς Φλωρεντίαν. Ἡ νόσος αὐτοῦ εἶναι ἀνίατος, ἀπὸ στιγμῆς δὲ εἰς στιγμὴν ἀναμένω τοῦ θανάτου αὐτοῦ τὴν εἴδησιν. Ἤδη ἐννοήσατε βεβαίως τὸν λόγον οὗ ἕνεκα λυποῦμαι, ὁσάκις μοὶ ἀποδίδεται ὅλος ὁ ἔπαινος ἐπὶ τοῖς γενομένοις. Γνωρίζετε ἄλλον εὐπατρίδην, μετὰ ἐτησίου εἰσοδήματος δέκα χιλιάδων λιρῶν, ὅστις ἤθελεν εἴσθαι διατεθειμένος νὰ κοιμηθῇ ἐπὶ δύο κατὰ συνέχειαν ἔτη μετὰ παίδων ἠμελημένης ἀνατροφῆς, καὶ νὰ μεταδώσῃ αὐτοῖς τὴν στοιχειώδη ἐκπαίδευσιν; Ἐν τούτοις τοῦ Bengough τὸ ἔργον ἔτυχε τῆς δεούσης ἀνταμοιβῆς. Ἄλλοτε μόνη ἡ Eheltenham παρεῖχε κλέπτας ἰσαρίθμους πρὸς ἅπαντας ὁμοῦ τοὺς τῆς ὅλης ἐπαρχίας. Κατὰ τὸ 1852 ἐφυλακίσθησαν μόνον τεσσαράκοντα πέντε, τέσσαρα ἔτη μετὰ ταῦτα τριάκοντα πέντε, καὶ κατὰ τὸ ἔτος 1857 μόνον δέκα τέσσαρες.

Κατὰ τὴν τελευταίαν πενταετίαν ἐπανορθωτικοὶ οἶκοι ἱδρύθησαν ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἀγγλίαν, τὸ δὲ ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ὅτι αἱ κατὰ νεαρῶν ἐγκληματιῶν δίκαι ἐλαττοῦνται ἐτησίως κατὰ ἓξ χιλιάδας.

III

Περὶ τὴν πέμπτην ὥραν εἰσήλθομεν εἰς τὴν βιβλιοθήκην, ἔνθα ἐδίδετο τὸ τέϊον. Εὗρον ἐκεῖσε πάντας τοὺς λοιποὺς ξένους, δώδεκα τὸν ἀριθμόν. Ὁπόσον εὐφροσύνως ἀναπολῶ τῆς ἑσπερινῆς ἐκείνης ὥρας, ἥτις συνήνου ἅπαντας ἡμᾶς εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Hardwick Court. Δύο μεσότοιχοι τῆς αἰθούσης ταύτης, παρακειμένης τῷ ἑστιατορίῳ, ἐκαλύπτοντο ἀπὸ τοῦ ἐδάφους μέχρις ὀροφῆς ὑπὸ βιβλίων. Τοῦ τρίτου τοίχου τὸ μεταξὺ τῶν δύο παραθύρων κενόν, κατείχετο ὑπὸ ἄλλης βιβλιοθήκης μεστῆς βιβλίων. Ἐν δὲ τῷ τετάρτῳ εὑρίσκετο ἡ θερμάστρα.

Digitized by Google

Ἡ πυρὰ ἔκαιε, θρανία δέ τινα ἦσαν πρὸ αὐτῆς τεθειμένα ἐν ἡμικυκλίῳ. Ἐν τῷ μέσῳ τῆς αἰθούσης ἔκειτο μεγάλη τράπεζα, ἐπὶ ταύτης δὲ μεγάλη λυχνία ἐφώτιζε βιβλία καὶ νέας ἐφημερίδας.

Τὰς γωνίας κατεῖχον τραπέζια μετὰ πλουσίων συλλογῶν σπανιωτάτων σινικῶν ἀγγείων. Κυρίαι καὶ Κύριοι, ἔνθεν κἀκεῖθεν ἐπὶ θρανίων καθήμενοι, ὡμίλουν, ἠκροῶντο, ζωηροί, ἱλαροί, εὐχαριστημένοι ἐκ τῆς ἐγκαρδίου καὶ ἁγνῆς ταύτης φιλοξενίας.

Ἐπὶ τῶν μερῶν τοῦ τοίχου ἅπερ δὲν ἐκάλυπτον βιβλία, ἦσαν ἀνηρτημέναι μεγάλαι οἰκογενειακαὶ εἰκόνες, μεταξὺ τῶν ὁποίων διεκρίνετο μεγαλοπρεπὴς τοιαύτη, παριστῶσα τὸν οἰκοδεσπότην. Ἐν ᾧ παρετήρουν τὴν εἰκόνα ταύτην, ἡ οἰκοδέσποινα μὲ εἰδοποίησεν ὅτι αἱ Κυρίαι ἅπασαι ἤδη εἶχον ἀποσυρθῇ, καὶ ὅτι ἴσως ἦτο καιρὸς νὰ ἑτοιμασθῶμεν διὰ τὸ γεῦμα. Πρό τινων ἐτῶν, μοὶ ἔλεγεν, ἐπεκράτει τὸ ἔθος νὰ προσέρχωνται αἱ Κυρίαι εἰς τὴν τράπεζαν μὲ γυμνοὺς ὤμους ὡσεὶ εἰς χορόν, ἀλλ' ἤδη, ἐκτὸς σπανίων ἐξαιρέσεων, φέρομεν πάντοτε ἱμάτια κεκλεισμένα. Τί φρονοῦσιν οἱ ὑμέτεροι συμπολῖται περὶ τῆς συνηθείας ἡμῶν, τοῦ νὰ μεταβάλλωμεν ἱματισμὸν δσάκις καθήμεθα εἰς τὴν τράπεζαν, καὶ ὅτε ἀκόμη εἴμεθα μόνοι; Ἀπεκρίθην, ὅτι ὅπου συνείθιζον νὰ γευματίζωσιν ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἡμέρας, δὲν ἠδύναντο νὰ ὑπάρχωσι σταθεροὶ τοιούτου εἴδους κανόνες, καὶ ὅτι πρὸς τούτοις τὸ *φράκον* καὶ ὁ λευκὸς λαιμοδέτης ἦσαν ἀντικείμενα τόσον ἀντιπαθητικὰ πρὸς τὸ ἄρρεν φῦλον, ὥστε μόνον ἐν ἀναποφεύκτοις περιστάσεσιν ἐγίνετο χρῆσις αὐτῶν.

Πιθανὸν οἱ ἐν Ἀγγλίᾳ εἰσὶ λίαν ἀπαιτητικοί, ὑπέλαβεν αὐτή, ἀλλὰ ταξειδεύουσα ἐν τῇ Δυτικῇ Εὐρώπῃ, εἶδον πόσον εἶναι εὐχάριστον νὰ ἔχῃ ἡ μορφωμένη κοινωνία ὡρισμένας συνηθείας. Ἕκαστος τότε γινώσκει τί τὸ πρακτέον, οὐδεμίαν δ' ἔχει ἀνάγκην νὰ συμβουλευθῇ τινὰ περὶ τοῦ πῶς πρέπει νὰ παρουσιασθῇ. Γινώσκω ὅτι πολλοὶ ξένοι χαρακτηρίζουσι τὴν ἡμετέραν συνήθειαν τοῦ ἀλλάσσειν ἔνδυμα εἰς τὸ γεῦμα σχολαστικήν, ἀλλ' ἐγὼ νομίζω ὅτι ἡ στιγμὴ αὕτη τῆς προπαρασκευῆς εἰς τὰς συναθροίσεις, ἔστω καὶ οἰκογενειακάς, συντελεῖ εἰς τὴν γενικὴν εὐδιαθεσίαν.

Εἶχον πάντοτε ἐπιδοκιμάσῃ τοσοῦτον τὴν συνήθειαν ταύτην, καὶ τόσον ἀκατάλληλον θεωρήσῃ τὴν ὥραν τοῦ γεύματος κατὰ τὴν μεσημβρίαν, ὥστε ἐδικαίωσα αὐτὴν κατὰ πάντα, καὶ ἀναχωρῶν ὑπεσχέθην αὐτῇ νὰ ἐφαρμόσω καὶ ἐγὼ ἀκριβῶς τὸ ἔθος τοῦτο.

Κατὰ τὴν ἑβδόμην καὶ ἡμίσειαν ὁ κώδων προσεκάλεσεν ἡμᾶς εἰς τὸ γεῦμα. Ἐν τῇ θύρᾳ τῆς αἰθούσης μὲ περιέμενεν ὁ οἰκοδεσπότης. Ἐλπίζω, εἶπέ μοι, ὅτι ἡ ὥρα ἐκείνη τῆς μοναξίας δὲν σᾶς ἀφήρεσε παντελῶς τὴν καλὴν διάθεσιν. Εἴμεθα πάντες περίεργοι νὰ ἴδωμεν ἐὰν Γερμανὸς καθηγητὴς ἔχει ὄρεξιν καὶ ὀδόντας καλοὺς ὡς τοὺς ἡμετέρους. Μὴ νομίσετε ὅμως ὅτι δύνασθε νὰ ἐκλέξητε τὴν σύντροφόν σας εἰς τὴν τράπεζαν. Παρ' ἡμῖν ὁρίζουσι τοῦτο οἱ οἰκοδεσπόται. Τὸ κατ' ἐμὲ ὀφείλω πάντοτε νὰ προσφέρω τὸν βραχίονα εἰς τὴν μᾶλλον μεταξὺ ἡμῶν διακεκριμένην Κυρίαν. Ἡ σύζυγός μου καὶ ὁ συνοδεύων αὐτὴν ἔρχονται πάντοτε τελευταῖοι κατὰ τὴν τάξιν, καὶ ἀποτελοῦσι τὸ τελευταῖον ζεῦγος τῆς συνοδίας, ἥτις προσέρχεται εἰς τὸ ἑστιατόριον. Ἐπειδὴ δὲ ἀπουσιάσατε κατὰ τὸ πρόγευμα, ἡ τιμωρία ὑμῶν ἔσται σήμερον νὰ συνοδεύσητε ὑμεῖς τελευταῖος τὴν σύζυγόν μου.

Ἕπεται τὸ τέλος. — Α. Μ.

ΟΙ ΤΡΕΙΣ ΚΥΡΙΟΙ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΤΕΧΝΗΣ ΡΥΘΜΟΙ

Ὑπὸ τὴν γενικωτέραν αὐτῆς σημασίαν ἡ λέξις *ρυθμός*, ἐν τῇ θεωρίᾳ τῶν ἀποτελεσματικῶν καλουμένων τεχνῶν, ἀρχιτεκτονικῆς δηλ., πλαστικῆς καὶ γραφικῆς, οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ ἡ ἀποτύπωσις τοῦ καλοῦ ἐν τῇ τέχνῃ, καθ' οἱονδήποτε τρόπον, πάντοτε βεβαίως ἐν χώρῳ, ἕνεκα τῆς φύσεως αὐτῶν τούτων τῶν τεχνῶν· μερικώτερον ὅμως, ῥυθμὸς ἐν τῇ ἀρχιτεκτονικῇ εἶνε ὡρισμένος τις τύπος, ὑφ' ὃν τὸ καλὸν ἐμφανίζεται παρά τινι λαῷ, σύμφωνα πρὸς τὸν χαρακτῆρα αὐτοῦ διαμορφούμενος, ἢ ἄλλως ὁ τρόπος τῆς ἐργασίας ἐν ᾗ κατ' ἔθνη ἢ κατὰ τεχνίτην ἐμφανίζεται, διὸ καὶ τὸ πάλαι *τρόπος* ἐκαλεῖτο ὁ ῥυθμός. Ὑπὸ τοιούτους τινὰς τύπους ἐμφανίζονται πάντα τὰ τῆς τέχνης ταύτης προϊόντα, τύπους διαμορφωθέντας παρὰ ταῖς διαφόροις φυλαῖς τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους κατὰ τὸν ἰδιάζοντα ἑκάστῃ χαρακτῆρα. Τούτων κυριώτατοι, ὑφ' οὓς ὅλα τὰ τῶν καλῶν χρόνων τῆς πατρίδος ἡμῶν μνημεῖα ἀπετυπώθησαν, εἶνε τρεῖς, καὶ περὶ τούτων καὶ μόνων ἐνταῦθα, ἐν βραχεῖ, ἔσται ἡμῖν ὁ λόγος.

Οἱ τρεῖς οὗτοι ῥυθμοὶ ἢ τρόποι ἐργασίας, διαστέλλονται κατά τε χρόνους καὶ χαρακτῆρα τῆς διαμορφωσάσης αὐτοὺς φυλῆς, ἀναλόγως τοῦ ὁποίου καὶ διακοσμοῦνται, ἐν τῇ κατὰ περιόδους ἀναπτύξει αὐτῶν. Τούτων οἱ δύο φέρουσι τὰ ὀνόματα τῶν φυλῶν αἵτινες ἀνέδειξαν αὐτούς, ὁ δὲ τρίτος τοῦ τόπου ἐν ᾧ, ὡς λέγεται, ἐπενοήθη· οἱ Δωριεῖς δηλ. ἀνέπτυξαν τὸν *Δωρικὸν ῥυθμὸν* ἢ Δώριον ἐργασίας τρόπον, οἱ Ἴωνες τὸν *Ἰωνικὸν* καὶ ἐν Κορίνθῳ εὑρέθη ὁ *Κορινθιακός*. Μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Ἑλλάδος καὶ ὀλίγῳ πρὸ αὐτῆς ἐσχηματίζετο ἐν Ἰταλίᾳ διὰ τῆς ἀπομιμήσεως τῶν ἐκεῖσε μετακομιζομένων Ἑλληνικῶν τεχνουργημάτων, ἔτι δὲ καὶ διὰ τῆς μεταβάσεως τεχνιτῶν Ἑλλήνων, Ῥω-

Digitized by Google

μαϊκὴ τέχνη, ἐν ἀντιθέσει μὲν πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν, ἐκ ταύτης δὲ κυρίως ζωτικότητα ἀρυομένη καὶ ταύτην βάσιν καὶ ὑπόδειγμα ἔχουσα, διὸ καὶ ὀρθῶς Ῥωμαιοελληνικὴ καλεῖται. Ὅπως καὶ ἐν πολλοῖς ἄλλοις οἱ Ῥωμαῖοι ἐμιμήθησαν καθ' ὅλα τοὺς Ἕλληνας, οὕτω καὶ ἐν τῇ τέχνῃ αὐτῶν τὰ πάντα παρὰ τῶν αὐτῶν παρέλαβον, μορφώσαντες κατὰ τὸν ἰδιάζοντα αὐτοῖς χαρακτῆρα· διὸ διακρίνομεν παρ' αὐτοῖς τὸν Ῥωμαιοδωρικὸν ῥυθμὸν, τὸν Ῥωμαιοϊωνικὸν καὶ τὸν Ῥωμαιοκορινθιακὸν τόν τε ἁπλοῦν καὶ τὸν σύνθετον, ὅστις εἶναι ἁπλοῦς τοῦ Ἰωνικοῦ καὶ τοῦ Κορινθιακοῦ συνδυασμὸς, περὶ ὧν ὅμως οὐ τοῦ παρόντος.

Οἱ τρεῖς κύριοι ῥυθμοὶ, οὓς ἀνωτέρω ἀνεφέραμεν, δὲν ἐκαλλιεργήθησαν μόνον ὑπὸ τῶν φυλῶν ὧν τὰ ὀνόματα φέρουσιν, ἀλλ' ὑπ' αὐτῶν ἀναδειχθέντες, ἐγένοντο ἀσπασίως δεκτοὶ καὶ ἀνεπτύχθησαν οὐχὶ ἐν ὡρισμέναις χώραις τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ἀλλὰ γενικῶς διεδόθησαν κατ' ὀλίγον καθ' ἅπασαν ταύτην, ἕδραν βεβαίως καὶ ὁρμητήριον, ὡς εἰπεῖν, τηρῶν ἕκαστος αὐτῶν τὴν ἀναδείξασαν γῆν, ἐν ᾗ μετὰ πλείονος καλλιεργεῖται ζωηρότητος.

Παλαιότερος τῶν ἄλλων καὶ μεγαλοπρεπέστερος εἶνε ὁ Δωρικός. Ὑπὸ τῆς ὁμωνύμου φυλῆς ἀναπτυχθεὶς φέρει τὸν χαρακτῆρα αὐτῆς· μεγαλοπρέπειαν καὶ σοβαρότητα μετὰ πολλῆς τῆς ἐμβριθείας καὶ αὐστηρότητος συνδέων, ἐπιδεικνύει μόνος αὐτὸς περισσότερον τῶν δύο ἄλλων τὸν τύπον τῶν ἀρχαίων ξυλίνων ναῶν ἐπὶ τῶν διαφόρων αὐτοῦ μερῶν, ἕνεκα τῆς ἁπλότητος ἣν ἐτήρησεν ἐν τῇ ἀπομιμήσει τῶν μερῶν τούτων, ἐν ᾧ οἱ δύο ἄλλοι, ὑπὸ τῆς πολυπλοκωτέρας διακοσμήσεως αὐτῶν ἀπεμακρύνθησαν περισσότερον τοῦ ἀρχικοῦ τύπου, δυσκολώτερον ἐν αὐτοῖς διαγιγνωσκομένου.

Ὅπου κατῴκησαν Δωριεῖς ἤγειραν λαμπρὰ τούτου τοῦ ῥυθμοῦ μνημεῖα, ἐφ' ὧν δυνάμεθα νὰ σπουδάσωμεν τοὺς χαρακτῆρας αὐτούς· εὐτυχῶς, ἕνεκα τῆς τάσεως τῶν ἀρχαίων πρὸς τὸ ἀποδέχεσθαι πᾶν καλὸν, ὁθενδήποτε προήρχετο, καὶ τὸ μετὰ τοῦτο τελειοποιεῖν καὶ ἀναπτύσσειν συμφώνως πρὸς τὸν ἑκασταχοῦ χαρακτῆρα, ἔχομεν καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς Ἀθήναις, πόλει οὐχὶ Δωρικῇ μὲν, πλὴν περιλαβούσῃ ὡς ἐν ἀνθοδέσμῃ πάντα τὰ ἔξοχα προϊόντα τῆς Ἑλληνικῆς διανοίας, τὰ ἀριστουργήματα τοῦ ῥυθμοῦ τούτου· καλοῦσιν ἡμᾶς τὰ Προπύλαια καὶ ὁ Παρθενὼν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως, ἐν δὲ τῇ κάτω πόλει τὸ Θησεῖον καὶ πλεῖστα ἐν ἐρειπίοις συντρίμματα τῆς ἀρχαίας τέχνης, εἰς ἐπίδειξιν τῆς κατ' ἐποχὰς ἀναπτύξεως καὶ καλλιεργείας τοῦ ῥυθμοῦ τούτου. Ἐξετάσωμεν αὐτὸν ἐπὶ τοῦ τελειοτέρου πάντων, τοῦ ναοῦ τῆς Παρθένου, προςιθέντες, ὅπου εἶνε ἀνάγκη, καὶ τὴν κατὰ χρόνους παραλλαγὴν αὐτοῦ ἐν ταῖς λεπτομερείαις.

Μετὰ τὸ σύνηθες εἰς πάντας τοὺς ναοὺς κρηπίδωμα ἔρχονται τρεῖς ἐκ μαρμάρου ἀναβαθμοὶ, ἐπὶ τοῦ ἀνωτάτου τῶν ὁποίων βαίνουσιν οἱ κίονες. Τὸ πώρινον ὅμως τοῦ Παρθενῶνος κρηπίδωμα φέρει ἄνω πρὸ τῶν τριῶν ἀναβαθμῶν ζώνην μαρμαρίνην, ὡς μετάβασιν ἁπλῶς χρησιμεύουσαν. Οἱ Δωρικοὶ κίονες κυριώτατον χαρακτηριστικὸν ἔχουσιν ὅτι στεροῦνται βάσεως, βαίνουσι δ' ἐπὶ τοῦ στυλοβάτου, ὡς οἱ κορμοὶ τῶν δένδρων εὐθὺ ἐκ τοῦ ἐδάφους ἀναφυόμενοι. Στενούμενοι πρὸς τὰ ἄνω (εἰς μείουρον, κατὰ Παυσανίαν, ἀνιόντες), ἔχουσι περὶ τὸ μέσον τὴν καλουμένην *ἔντασιν*, ἤτοι ἐλαφρὰν καμπυλότητα πέριξ κατὰ μῆκος τὸν κίονα περιθέουσαν· τὸ σῶμα αὐτῶν φέρει ῥαβδώσεις (τὰ νῦν κανούλια) ἀβαθεῖς 16-20, συνήθως δὲ 20, εἰς ἀμβλείας ἀποληγούσας γωνίας· τὸ ὑποτραχήλιον εἶνε ἐνταῦθα ταινία χωριζομένη τοῦ σώματος δι' ἐντομῆς, τὸν ἀνώτατον σπόνδυλον τοῦ σώματος τερματιζούσης· ἐπὶ τοῦ ὑποτραχηλίου ἐκτείνονται αἱ ῥαβδώσεις, ἐπ' αὐτοῦ τερματιζόμεναι. Ἐκτὸς τοῦ ὑποτραχηλίου, τὸ κιονόκρανον φέρει εὐθὺς μετὰ τὸ τέρμα τῶν ῥαβδώσεων τὰ *κυμάτια* ἢ τοὺς *ἱμάντας* (καὶ *ἐντομάς* (anuli), ἤτοι 3-5 κυματοειδῶς ἐπαλλήλους ταινίας ἐν εἴδει κρίκων περιθεούσας τὸν κίονα κατ' ἐκεῖνο τὸ μέρος· μετὰ τὰ κυμάτια ἕπεται ὁ ἐχῖνος, ἐν σχήματι πλαταμώδους σώματος περιφεροῦς, χαμηλοῦ, ὡσεὶ πεπιεσμένου ὑπὸ τὸ βάρος τῶν ἄνωθεν μερῶν καὶ διὰ τοῦτο κυρτῶς ἐξέχοντος, λίαν παρεμφερὴς ἀρχαίᾳ φιάλῃ· ὑπὲρ τὸν ἐχῖνον κεῖται πλίνθος τετράγωνος, ὁ ἄβαξ, ὅστις εἶνε τὸ ἀνώτατον μέρος τῶν τε Δωρικῶν ὡς καὶ παντὸς ἄλλου εἴδους κιόνων.

Οἱ κίονες τῶν ἀρχαιοτέρων Δωρικῶν ναῶν εἶνε βραχεῖς σχετικῶς πρὸς τὸ πάχος αὐτῶν, οἷοι οἱ τοῦ ἐν Κορίνθῳ ναοῦ τῆς Χαλινίτιδος Ἀθηνᾶς, ὕψος ἔχοντες 7 ἐμβατῶν καὶ $\frac{1}{3}$, (ἤτοι ἡμιδιαμέτρων τοῦ κατωτέρου σπονδύλου)· ὅσον ὅμως προχωροῦσιν οἱ χρόνοι βλέπομεν ὅτι τὸ ὕψος αὐτῶν αὐξάνει καὶ φθάνει μέχρις 8 ἐμβατῶν ἐν τῷ Παρθενῶνι· χαρακτηριστικὸν δὲ τῶν μετὰ ταῦτα ναῶν, τῶν ἐν Ῥωμαϊκοῖς ἰδίως χρόνοις ἱδρυθέντων, εἶνε τὸ λίαν ὑψηλὸν καὶ λεπτὸν τῶν κιόνων, ὡς φαίνεται ἐν τῇ ἐν Ἀθήναις προστάσει τοῦ ναοῦ τῆς Ἀρχηγέτιδος Ἀθηνᾶς (τῇ κοινῶς Πύλῃ τῆς ἀγορᾶς καλουμένῃ), ἥτις εἶνε τὸ νεώτατον τῶν ἐν Ἀθήναις Ῥωμαϊκῶν ἔργων. Ἐπὶ τοῦ κίονος παρατηροῦνται καὶ ἄλλαι κατὰ χρόνους παραλλαγαί. Εἰς τοὺς νεωτέρους λ.χ. διαφέρει ἡ τῶν ἱμάντων ἐργασία, ὁ ἐχῖνος φαίνεται μᾶλλον συμπεπιεσμένος καὶ παρέχει ὄψιν δίσκου κυλινδρικῶς ἀπεστρογγυλωμένου τὰς πλευρὰς, ὁ ἄβαξ γίνεται ταπεινότερος.

Μετὰ τὸν κίονα ἔρχεται τὸ ἐπιστύλιον, (ἀρχιτράβα κοινῶς καλούμενον), ὁμαλὸν καθ' ὅλα καὶ ἁπλοῦν, φέρον εἰς τὸ τέρμα αὐτοῦ ταινίαν

Digitized by Google

ὡς μετάβασιν πρὸς τὸ ἄνω μέρος, ὑπὸ δὲ τὴν ταινίαν ταύτην καὶ ὑπεράνω ἑκάστου μεταστυλίου καὶ κίονος φέρει ὀρθογώνιά τινα τετράπλευρα σώματα ἰσοπαχῆ τῇ μεταβατικῇ ταινίᾳ τοῦ ἐπιστυλίου, *ἀκροσάνιδα* καλούμενα, ὡς εἰκονίζοντα τὰ τέρματα τῶν σανίδων τῆς στέγης τῆς στοᾶς· τὰ ἀκροσάνιδα ταῦτα φέρουσι κάτωθεν εἰς μίαν σειρὰν ἓξ κυλινδρικὰ σωμάτια, ἅτινα ἄλλοι μὲν *ἥλους* καλοῦσι, θεωροῦντες αὐτὰ ὡς τοὺς γομφοῦντας τὰς σανίδας, ἄλλοι δὲ *σταγόνας* καὶ δὴ τὰς ἐκ τῶν καταρρεόντων ὑδάτων τῆς στέγης ἐν τοῖς ἀρχικοῖς ναοῖς σχηματιζομένας.

Τὸ διάζωμα σύγκειται ἐκ τῶν *τριγλύφων* καὶ *μετοπῶν*· αἱ τρίγλυφοι εἰκονίζουσι τὰ ἄκρα τῶν δοκῶν τῆς στέγης τῆς στοᾶς καὶ ἀντιστοιχοῦσι πρὸς μέσον μεταστυλίου καὶ κίονος, ἐκτὸς τῶν γωνιακῶν, μᾶλλον πρὸς τὸ ἄκρον κειμένων· καλοῦνται δὲ τρίγλυφοι, διότι ἡ ἐπιφάνεια αὐτῶν εἶνε διῃρημένη διὰ δύο ἐντομῶν εἰς τρία μέρη ἐν εἴδει μικρῶν κιόνων τρεῖς γεγλυμμένας πλευρὰς ἐχόντων καὶ *μηρῶν* καλουμένων. Τὰ μεταξὺ τῶν τριγλύφων διαστήματα ἐν τοῖς ἀρχαιοτάτοις ναοῖς ἔμενον κενά, μετὰ ταῦτα δὲ ἐφράσσοντο ὑπὸ πλακῶν, μετοπῶν καλουμένων καὶ συνήθως ἀνάγλυφα φερουσῶν. Αἱ τρίγλυφοι καὶ αἱ μετόπαι ἔφερον ὡς τέρμα ἁπλῆν ταινίαν.

Τὸ γεῖσον ἔχει τὴν μὲν κάθετον ἐπιφάνειαν αὐτοῦ (*σκέτο* ἐν τῇ νεωτέρᾳ τέχνῃ καλουμένην) λείαν, ἄνω μόνον ὑπὸ κυματίου, γραπτοῖς φυλλώμασι κεκοσμημένου, περιθεομένην· τὴν δὲ κάτω, κεκλιμένην καὶ γωνίαν ὀξεῖαν μετὰ τῆς διευθύνσεως τοῦ διαζώματος ἀποτελοῦσαν. Ἐπὶ τῆς κάτω ταύτης ἐπιφανείας κεῖνται τὰ κυρίως *ἀκροσάνιδα* (*πρόμοχθοι*) καλούμενα, ἤτοι σώματα τετράγωνα εἰκονίζοντα τὰ ἄκρα τῶν κεκλιμένων τῆς στέγης σανίδων, τεταγμένα ὑπὲρ τρίγλυφον καὶ μετόπην, καὶ φέροντα εἰς τρεῖς σειρὰς 18 ἥλους ἢ σταγόνας. Ἡ εὐθὺς ὑπὲρ τὰ ἀκροσάνιδα ταῦτα καὶ ὑπὸ τὴν κάθετον τοῦ γείσου ἐπιφάνειαν εἰσέχουσα γωνία *σκοτία* καλεῖται. Γεῖσον ἐπίσης φέρει καὶ τὸ ἀέτωμα κατὰ τὰς δύο κεκλιμένας πλευράς, ἀλλ' ἄνευ ἀκροσανίδων· ὑπὲρ δὲ τὸ γεῖσον τοῦτο ἔρχεται ἡ ὑδρορρόη κοσμουμένη συνήθως ἀνθεμίοις, λεοντοκεφαλὴν δὲ κατὰ τὰ πέρατα αὐτῆς ἔχουσα.

Τὸ περιστύλιον ἔσωθεν ἠκολούθει τὰς αὐτὰς διαιρέσεις μέχρι τοῦ διαζώματος, ἐπ' αὐτοῦ δὲ ἔρχονται τὰ μέρη τῆς στέγης, ὡς ἐν τοῖς περὶ ναοῦ ἐξεθέσαμεν, ἁπλᾶ καὶ ὑπὸ χρωμάτων μόνον κοσμούμενα· αἱ κοιλότητες τῶν φατνωμάτων μικραὶ καὶ ἀβαθεῖς, οἱ *ἱμάντες* αὐτῶν, ἤτοι τὰ διασταυρούμενα μέρη τῶν πλακῶν, τῶν τὰ φατνώματα ἐχουσῶν (*στρωτήρων*), ἐπίσης ἁπλοῖ ἄνευ γλυπτικοῦ τινος κόσμου, τὰ δὲ καλυμμάτια περιαιρετὰ ἐνίοτε.

Ὁ τοῖχος τοῦ σηκοῦ μορφοῦται ἀναλόγως τοῦ κίονος, πάντοτε δὲ ὁ κατώτατος αὐτοῦ δόμος εἶνε κατὰ πολὺ ὑψηλότερος τῶν λοιπῶν. Τὸ διάζωμα περιθέει τὸν σηκὸν ἐν συνεχεῖ καὶ οὐχὶ πλέον διακεκομμένῃ σειρᾷ, φέρον ἀναγλύφους παραστάσεις στενὴν πάντοτε πρὸς τὴν ἐν τῷ ναῷ λατρευομένην θεότητα σχέσιν ἐχούσας. Ἐπίσης καὶ ἡ παραστὰς ἀντιστοιχεῖ καθ' ὅλα πρὸς τὸν Δωρικὸν κίονα· ἁπλῆ ἄνευ βάσεως, φέρει διὰ ταινιῶν κεχωρισμένα τὰ τοῦ κιονοκράνου μέρη, οὐδέποτε δεχομένη ῥαβδώσεις ἐπὶ τοῦ σώματος.

Εἴδομεν ἀνωτέρω ὅτι τὸ ἐπιστύλιον ἦτο ἁπλοῦν· ἂν καὶ τοιοῦτο ὅμως ἐλάμβανε πολλάκις διακόσμησιν πλουσιωτάτην, ἰδίᾳ ἐπὶ τῆς Ἀνατολικῆς τοῦ ναοῦ πλευρᾶς, διὰ τῆς ἐπ' αὐτῆς ἐν συμμετρίᾳ διαθέσεως ἀσπίδων ἐπιχρύσων κ.τ.τ., οἷαι ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς προσόψεως τοῦ ἐπιστυλίου τοῦ Παρθενῶνος ὑπῆρχον.

Ἐπὶ διαφόρων μερῶν τοῦ ναοῦ διεσώθησαν ἴχνη χρωμάτων, δι' ὧν ὁλόκληρος ἐκοσμεῖτο· πάντα τὰ μεταβατικὰ μέλη (*σύρματα* ἢ *τραβήγματα* παρὰ τοῖς νῦν καλούμενα), ἐβεβαιώθη ἤδη ὅτι ἐποικίλλοντο χρώμασιν· ἀβέβαιον εἶνε ἔτι ἂν καθ' ὁλοκληρίαν ἐχρωματίζοντο τὰ σώματα τῶν κιόνων ἢ ἐπὶ μέρους μόνον καὶ πῶς· ὁ ἐχῖνος ὑποτίθεται ὅτι ἐκοσμεῖτο πέριξ ὑπὸ ὠοειδῶν ἀνεστραμμένων σχημάτων ἀνθέμια περικλειόντων ἐν χρυσῷ περιγράμματι· ἐπὶ τοῦ ἀβακος χρυσοῦς ἐγράφετο μαίανδρος (Græco ὑπὸ τῶν νῦν καλούμενος), κόσμημα ὡραιότατον, ἁπλοῦν ἄλλοτε καὶ ἄλλοτε πολυσύνθετον, κατ' απομίμησιν τῶν ἑλιγμῶν οὓς σχηματίζει ὁ Μαίανδρος ποταμός. Πάντα τὰ κυμάτια, ἤτοι κυματοειδεῖς ταινίαι, ἐκοσμοῦντο ὑπὸ ποικίλων φυλλωμάτων χρώματος κυανοῦ καὶ ἐρυθροῦ ἐναλλάξ· τῶν τριγλύφων αἱ ἐντομαὶ εἶχον κυανοῦν χρῶμα, αἱ δὲ μετόπαι ἐρυθρόν· αἱ ταινίαι αἱ τερματίζουσαι τὰς μετόπας ἔφερον μαίανδρον, αἱ δὲ τὰς τριγλύφους σπειροειδές τι κόσμημα· τὰ ἀκροσάνιδα τοῦ γείσου ἦσαν κυανᾶ, οἱ δ' ἐπ' αὐτῶν ἧλοι ἐρυθροί· ἐπίσης ἐρυθρὰ ἦσαν καὶ τὰ μεταξὺ τῶν ἀκροσανίδων διαστήματα. Τὸ τύμπανον τοῦ ἀετώματος κατ' ἄλλους μὲν ἐχρυσοῦτο, κατ' ἄλλους δὲ κυανῷ χρώματι ἐχρωματίζετο. Καθ' ὅλου δὲ παρατηρητέον ὅτι ἡ ἁπλότης τῶν Δωρικῶν ναῶν μᾶλλον ἐπεφαίνετο διὰ τῆς ἁπλῆς γραφικῆς διακοσμήσεως, ἐν ᾧ εἰς τοὺς λοιποὺς δύο προστίθεται καὶ ἡ γλυπτική.

Ἐν τέλει προσθέτομεν ὅτι ὁ κίων τοῦ ῥυθμοῦ τούτου δύναται νὰ τεθῇ καὶ μεμονωμένος, ὡς ἁπλῆ στήλη, ὡς εὑρέθη εἷς ἐν ταῖς παρὰ τὴν Ἁγίαν Τριάδα ἀνασκαφαῖς, κατὰ τὸν ἔξω Κεραμικόν, ἀντικρὺ τοῦ ἀναγλύφου τοῦ εἰκονίζοντος τὸν Χάρωνα ἐν τῷ πορθμείῳ, ἀνέχων τὸ πάλαι ὑδρίαν λουτροφόρον.

Τὸ ὅλον ἐξωτερικὸν τῶν Δωρικῶν ναῶν παρέχει ὄψιν σοβαρὰν καὶ ὑψηλήν. Οἱ κίονες μακρό-

Digitized by Google

θεν παρατηρούμενοι, ἔχουσι σύγκλισίν τινα, χάριν τῆς ἀσφαλείας τοῦ ὅλου οἰκοδομήματος, ἡ δ' ἐπ' αὐτῶν ἔντασις μετριάζει τὸ ἀπότομον τῆς τοιαύτης συγκλίσεως, ἅμα δὲ παρέχει μαλακότητά τινα εἰς τὸ ἄλλως ὑπερήφανον ἐξωτερικὸν αὐτῶν. Τὸ πάχος τῶν κιόνων καὶ ἡ ἀσφάλεια μεθ' ἧς ἐπὶ τοῦ στυλοβάτου ἐγείρονται εἰκονίζει ἐπιτυχέστατα τὸ θετικὸν τοῦ Δωριέως, τὸ δ' ἀφελὲς τῆς διακοσμήσεως τὴν ἁπλότητα αὐτοῦ τε καὶ τῆς ἀρχικῆς τῶν ναῶν κατασκευῆς· καὶ τὸ σοβαρῶς δὲ προκύπτον γεῖσον παρέχει οἱονεὶ συνωφρυωμένην τὴν ὄψιν τῆς οἰκοδομῆς καὶ σέβας καὶ σιγὴν τῷ θεατῇ ἐπιβάλλουσαν, μετά τινος γαλήνης, ἐκ τῆς λαμπρᾶς τῶν ἀετῶν διακοσμήσεως περιχεομένης, καὶ ὑπενθυμίζουσαν τὴν σοβαρὰν τῶν ὀφρύων τοῦ κελαινεφοῦς Διὸς κατάνευσιν, τὴν μετὰ τῆς γαληνίου ἠρεμίας τοῦ δαιμονίου αὐτοῦ μετώπου συνδεδεμένην.

Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν βαρὺν καὶ μεγαλοπρεπῆ Δωρικὸν ἀνεπτύχθη παρὰ τοῖς λεπτοῖς καὶ τρυφηλοῖς Ἴωσιν ὁ *Ἰωνικός*, φέρων καὶ οὗτος τὸν χαρακτῆρα τῆς ἀναπτυξάσης αὐτὸν φυλῆς, ἐλαφρόν τι δηλαδὴ μετὰ χάριτος καὶ κομψὸν μετὰ λαγαρότητος, ἔν τε τοῖς σχήμασι καὶ τῷ ὅλῳ, τὸ μᾶλλον ἀνειμένον τῆς τῶν Ἰώνων διαίτης ὑποδηλοῦν.

Ὁ κίων τοῦ ῥυθμοῦ τούτου βαίνει ἐπὶ βάσεως συγκειμένης ἐκ *σπείρας*, *τροχίλου* καὶ δευτέρας *σπείρας* ἐπὶ τούτου· ἡ σπεῖρα εἶνε σῶμα δισκοειδὲς κυρτῶς ἐξέχον, ὁ δὲ τροχίλος ἀντιθέτως ταύτης εἰσέχων καὶ ὑπὸ ταινιῶν δύο ἄνω καὶ κάτω τερματιζόμενος· ἡ ἐπὶ τοῦ τροχίλου δευτέρα σπεῖρα ἔχει βραχυτέραν τὴν διάμετρον καὶ κοσμεῖται συνήθως ῥαβδώσεσιν ὁριζοντίως ἢ πλουσίῳ σπειροειδεῖ κοσμήματι. Ἐκτὸς ὅμως τῶν μερῶν τούτων, ἔχει, σπανιώτατα ὅμως, καὶ πλίνθον τετράγωνον ὑπὸ τὴν πρώτην σπεῖραν, ἄλλοτε δ' ἀντὶ τετραγώνου δισκοειδῆ, ὁμοφυῆ τῷ στυλοβάτῃ καὶ ὡς ἀπ' αὐτοῦ ἀναφυομένην (οἷα παρατηρεῖται ὑπὸ τοὺς κίονας τοὺς εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Δ. στοᾶς τῶν Προπυλαίων τῆς Ἀκροπόλεως Ἀθηνῶν)· ἡ πλίνθος ὅμως λείπει συνήθως καὶ τότε ἡ βάσις λέγεται *Ἀττικουργής*, ὡς καὶ ὅταν στερῆται κοσμημάτων ἐπὶ τῆς σπείρας. Καὶ ἀρχικῶς μὲν ἡ βάσις αὕτη ἦτο ἁπλῆ, βραδύτερον ὅμως μετεβλήθη λαβοῦσα σχήματα ποικίλα καὶ πλουσίως διακοσμηθεῖσα, διότι πολλάκις ἔχει δύο τροχίλους ἀνθ' ἑνός, ἐπὶ τούτοις δὲ καὶ πλίνθον, τὰ δὲ μεταβατικὰ αὐτῆς μέρη ἐκοσμήθησαν *ἀστραγάλοις* καὶ *Λεσβίοις ὅρμοις*[1] καὶ οὕτως ἀπετελέσθη ἡ καθαρῶς Ἰωνικὴ βάσις.

Ἀπὸ τῆς βάσεως γίνεται ἡ μετάβασις εἰς τὸν κορμὸν διὰ ταινίας· ὁ κορμὸς δὲν μειοῦται ὡς εἰς τὸν Δωρικὸν ῥυθμόν, ἤ, ἂν συμβαίνῃ τοῦτο, ἀνεπαίσθητος εἶνε ἡ ἐλάττωσις τοῦ πάχους· ἔχει ὅμως ὡς καὶ ἐκεῖνος τὴν ἔντασιν, χάριν εἰς τὸ ὅλον παρέχουσαν. Ὁ κορμὸς δέχεται ῥαβδώσεις βαθυτέρας τῶν Δωρικῶν, 24 συνήθως, περατουμένας κατὰ μῆκος οὐχὶ ὑπὸ γωνίας ἀλλ' ὑπὸ ἐπιπέδου ἐπιφανείας, *κανόνος* καλουμένης· πρὸς τὸ ἄνω δὲ καὶ κάτω μέρος αἱ ῥαβδώσεις τερματίζονται εἰς κογχοειδεῖς ἡμικυκλικὰς κοιλότητας πάντοτε.

Ἀπὸ τοῦ κορμοῦ πάλιν ἡ εἰς τὸ κιονόκρανον μετάβασις γίνεται διὰ ταινίας ἁπλῆς ἢ Λεσβίῳ ὅρμῳ κεκοσμημένης. Τὸ κιονόκρανον ἔχει ὑποτραχήλιον, ταινίαν πλατεῖαν, ὡς συνέχειαν τοῦ σώματος, δι' ἀνθεμίων κοσμουμένην· τὸ ὑποτραχήλιον τοῦτο δὲν ὑπάρχει πάντοτε, ἰδίᾳ εἰς τοὺς μικρῶν διαστάσεων ναούς, οἷος ὁ τῆς Ἀθηνᾶς Νίκης. Ἐπὶ τοῦ ὑποτραχηλίου ἔρχεται ὁ ἐχῖνος, εἰς ὃν γίνεται πάλιν ἡ μετάβασις διὰ Λεσβίου ὅρμου· ὁ ἐχῖνος εἶνε ταπεινότερος τοῦ Δωρικοῦ καὶ κοσμεῖται οὐχὶ γραπτοῖς κόσμοις, ὡς ἐκεῖνος, ἀλλ' ἀναγλύφοις σχήμασιν, ὧν τὰ μὲν ᾠοειδῆ, τὰ δὲ λογχοειδῆ ἐναλλάξ· ὡς ἐκ τοῦ σχήματός των ἐκλήθησαν τὰ σχήματα ταῦτα *ᾠὰ* καὶ *γλῶσσαι* ὄφεων (*αὐγὰ* ἁπλῶς παρὰ τοῖς νῦν). Μετὰ τὸν ἐχῖνον ἔρχεται λεπτῶς καὶ πλουσίως εἰργασμένη σπεῖρα, ἐπὶ ταύτης δὲ σῶμά τι ἐν εἴδει προσκεφαλαίου, *στρῶμα* καλούμενον, συνεστραμμένον κατὰ τὰς δύο πλαγίας προσόψεις καὶ ἀποτελοῦν διὰ τῆς συστροφῆς ταύτης τέσσαρας *ἕλικας*, δύο ἐφ' ἑκατέρας τῶν κυρίων προσόψεων τοῦ κίονος· κατὰ τὰς αὐτὰς προσόψεις φέρει ἐπὶ τοῦ στρώματος ῥαβδώσεις, τὸ σχῆμα τούτου ἀκολουθούσας καὶ ἐκτεινομένας ἐπὶ τῆς τῶν ἑλίκων περιστροφῆς, στενουμένας δὲ καθ' ὅσον αὕτη πρὸς τὸ τέρμα τῆς συστροφῆς, τὸν καλούμενον *ὀφθαλμόν*, χωρεῖ, μέχρις ἁπλῆς γραμμῆς. Ἐπὶ δὲ τῶν δύο πλαγίων προσόψεων τοῦ κίονος δέχεται τὸ στρῶμα ῥαβδώσεις κανονικάς, τὴν συστροφὴν τῶν ἑλίκων ἀκολουθούσας, καὶ τοὺς κανόνας αὐτῶν ἄλλοτε μὲν ἀκοσμήτους ἐχούσας, ἄλλοτε δὲ Λεσβίῳ ὅρμῳ κεκοσμημένας· πολλάκις δὲν ὑπάρχουσι ῥαβδώσεις, ταινίαι δ' ἑξῆς, δίκην *ἱμάντων*, καὶ οὕτως ὀνομαζόμεναι, δηλοῦσι τὴν θέσιν αὐτῶν. Εἰς τοὺς πλουσιωτέρους ναοὺς αἱ ῥαβδώσεις αὗται ἔφερον ἐλάσματα χρυσᾶ ἥλοις ἐγγεγομφωμένα, ὡς ἔστιν ἰδεῖν ἐπὶ τῶν κιόνων τῆς Β. τοῦ Ἐρεχθείου προστάσεως, ἐφ' ὧν αἱ ῥαβδώσεις αὗται ἐλάσμασί τε καὶ χρώμασιν ἐναλλὰξ ἐκοσμοῦντο. Εὐθὺς ὑπὲρ τὸ στρῶμα ἔρχεται ὁ ἄβαξ, ταπεινότερος πολὺ τοῦ Δωρικοῦ· αἱ πλευραὶ αὐτοῦ ἔχουσι πλαγίαν ἐκ

1. Ἀστράγαλος πᾶσα ἐν εἴδει κρίκου κυρτῶς ἐξέχουσα ταινία· Λέσβιος δὲ ὅρμος σειρὰ σωματίων ἐλαιομόρφων μετὰ παρεντεθειμένων φύλλων ἢ δισκαρίων, ἅτινα κατ' ἀρχάς, ἐν τοῖς ἐκ ξύλου ναοῖς, λέγεται ὅτι ἦσαν αὐτὸ τοῦτο ἐλαῖαι, ἐν ὅρμῳ κοσμοῦσαι τὰ μεταβατικὰ τῶν μελῶν τοῦ ναοῦ μέρη.

Digitized by Google

τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω καὶ ἔσω διεύθυνσιν καὶ κοσμοῦνται ὑπὸ ᾠῶν καὶ γλωσσῶν ὄφεων, ὑπὸ μικροῦ δ' ἀνεστραμμένου ἀνθεμίου ἑκάστη τῶν τεσσάρων αὐτοῦ γωνιῶν.

Καὶ οὕτω μὲν ἔχει τὸ κιονόκρανον ἐπὶ τῶν ἄλλων κιόνων· εἰς δὲ τοὺς γωνιαίους, τοὺς ἐπὶ τῆς συμπτώσεως δηλ. τῶν δύο πλευρῶν, πρέπει νὰ δείξῃ τὴν μίαν τῶν κυρίων αὐτοῦ προσόψεων κατὰ τὴν ἑτέραν τῶν πλευρῶν τούτων, τὴν δ' ἑτέραν κατὰ τὴν ἑτέραν, ὡς εἰκονίζον τὴν συνένωσιν τῶν γωνιαίων κιόνων ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν καὶ τὴν εἰς ἓν συγχώνευσιν αὐτῶν, διὸ ἔχει ἓξ ἕλικας ἀντὶ τεσσάρων, δύο ἐφ' ἑκατέρας τῶν ῥηθεισῶν πλευρῶν, τὰς δ' ὑπολοίπους δύο οὐχὶ πλήρεις, ἀλλὰ κατὰ τὸ ἥμισυ φαινομένας ἔσωθεν, ἀποτελούσας γωνίαν ὀρθήν, σαφῶς ἐμφαίνουσαν τὴν σύνθεσιν τοῦ κιονοκράνου· αἱ δὲ δύο ἐξωτερικαὶ ἕλικες τῶν δύο κυρίων προσόψεων συναπτόμεναι κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν γωνίαν ἀποτελοῦσιν αὐτὴν λίαν προβεβλημένην.

Σχετικῶς πρὸς τὸν Δωρικὸν θεωρούμενος ὁ Ἰωνικὸς κίων εἶνε ὑψηλότερος αὐτοῦ, διότι ἔχει ὕψος 16-18 ἐμβατῶν.

Τὸ ἐπιστύλιον διαιρεῖται εἰς τρεῖς ἐπαλλήλους ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω ταινίας, ὧν αἱ μὲν κατώτεραι δέχονται τὴν διὰ τῆς γραφίδος διακόσμησιν, ἡ δὲ ἀνωτέρα φέρει ἐνίοτε ἀνάγλυφα δισκοειδῆ ἢ ἀσπιδοειδῆ σχήματα (ὡς φαίνεται ἐπὶ τοῦ ἐπιστυλίου τῆς προστάσεως τῶν Καρυατίδων ἐν τῷ Ἐρεχθείῳ)· περατοῦται δὲ τὸ ἐπιστύλιον, ἐν εἴδει μικροῦ γείσου, ὑπὸ κυματίου φυλλώμασιν ἀναγλύφοις κεκοσμημένου καὶ ταινίας ὑπὲρ αὐτό, καὶ ἀστραγάλου ἢ Λεσβίου ὅρμου κάτωθεν.

Ἡ ζωοφόρος ἐνταῦθα εἶνε ζώνη περιθέουσα τὸν ναὸν καὶ ἐν συνεχεῖ καὶ μὴ διακοπτομένῃ σειρᾷ φέρουσα ἀναγεγλυμμένας σκηνὰς διαφόρους, σχέσιν πρὸς τὴν λατρευομένην θεότητα ἐχούσας· συνήθως μία πρᾶξις διήκει δι' ὅλης τῆς ζωοφόρου, ἄλλοτε ὅμως δύο, τρεῖς ἢ καὶ τέσσαρες ἁρμονικῶς διὰ τῆς πρὸς ἀλλήλας σχέσεως συνδέονται ἐπὶ τῶν τεσσάρων πλευρῶν τοῦ ναοῦ.

Διὰ Λεσβίου ὅρμου πάλιν καὶ κυματίου μετὰ ταινίας γίνεται ἡ μετάβασις εἰς τὸ ἄνωθεν κατ' εὐθεῖαν ἐξέχον γεῖσον· τούτου ἡ μὲν κάτω ἐπιφάνεια κοιλοῦταί πως ἠρέμα, ἡ δὲ κάθετος εἶνε ἁπλῆ φέρουσα ὡς τέρμα ὅρμον, καὶ κυμάτιον καὶ ταινίαν, ἄνωθεν δὲ τοῦ γείσου τῶν ἀετωμάτων διακρίνεται καὶ τὸ σιγμοειδὲς τῆς ὑδρορρόης σχῆμα, κοσμουμένης ἀναγεγλυμμένοις ἀνθεμίοις. Τὸ γεῖσον ἔχει ἐνίοτε (ἀντὶ τῶν ἀκροσανίδων τοῦ Δωρικοῦ ῥυθμοῦ) τοὺς *ὀδόντας* ἢ *γεισοπόδισμα*, ἤτοι κυβικὰ σώματα ἐν γραμμῇ τεταγμένα, ὧν τὰ μεταξὺ *μετοχαὶ* καλοῦνται· τὸ γεισοπόδισμα τοῦτο ὑπάρχει κυρίως ὅταν ἡ ζωοφόρος στενουμένη δὲν ἐπιδέχηται ὅλως διακόσμησιν γλυπτικήν, ὡς φαίνεται ἐπὶ τῆς ἐν τῷ Ἐρεχθείῳ προστάσεως τῶν Καρυατίδων. Τὸ γεισοπόδισμα τοῦτο οὐδέποτε τίθεται ὑπὸ τὸ γεῖσον τοῦ ἀετώματος τῶν Ἰωνικῶν ναῶν.

Ἡ στέγη τῆς στοᾶς φέρει τὰς δοκοὺς ἀναλόγως τῷ ἐπιστυλίῳ κεκοσμημένας, ἐπ' αὐτῶν δὲ κεῖνται οἱ στρωτῆρες, ἤτοι τὰ τεμάχια τὰ φέροντα τὰ φατνώματα, κεκοσμημένοι ἐπὶ τῶν διασταυρώσεων αὐτῶν (ἱμάντων) ὅρμοις Λεσβίοις, περὶ τὰ ἀνοίγματα τῶν φατνωμάτων τεταγμένοις· τὰ ἀνοίγματα ταῦτα εἶνε βαθύτερα τῶν Δωρικῶν, σχήματος πυραμιδοειδοῦς, καὶ διαιρούμενα ὑπὸ ταινιῶν, ὅρμοις καὶ φυλλώμασι κεκοσμημένων, χωρίζονται εἰς τρία ἐπάλληλα κύρια μέρη· τὰ ἐπ' αὐτῶν καλυμμάτια ἔφερον ἢ γεγραμμένον χρυσοῦν ἀστέρα, ἢ ὀπὴν ἐν ᾗ ἐνεγομφοῦτο ἐπίχρυσος τοιοῦτος, λάμπων ἐν τῷ κυανῷ χρώματι τοῦ ἐδάφους τοῦ καλυμματίου. Ὁ δὲ τοῖχος τοῦ σηκοῦ καὶ ἡ παραστὰς ἀκολουθεῖ πιστῶς τὴν διαίρεσιν καὶ διακόσμησιν τοῦ κίονος καὶ ἐν γένει τοῦ περιστυλίου· ῥαβδώσεις ὅμως οὐδέποτε δέχεται ἡ παραστάς. Ὅπως ἐν τῷ Δωρικῷ οὕτω καὶ ἐν τῷ Ἰωνικῷ, οἱ ὀρθοκέραμοι κατέχουσι τὰς ἁρμοζούσας θέσεις, φέροντες ὅμως ἀνθέμια (παλμέταις νῦν λεγόμενα) ἀνάλογα τῷ ῥυθμῷ, ὃν διακοσμοῦσιν.

Ἰδιαιτέρας μνείας ἀξία εἶνε ἡ θύρα ἡ Ἰωνική, οἵα διεμορφώθη ἐν τῷ Ἐρεχθείῳ, ὡς τύπος τοῦ πλουσίου αὐτῆς σχηματισμοῦ διαμείνασα. Μεγαλοπρεπὴς ἡ Ἰωνικὴ θύρα στενοῦται πρὸς τὰ ἄνω κοσμουμένη πέριξ ὑπὸ τῶν καλουμένων *ζυγῶν* καὶ *προστομιαίων* εἰς τρεῖς συνισταμένων ἐπαλλήλους ταινίας, ὧν ἡ ἀνωτάτη δέχεται ὡραίους ῥόδακας (*ῥοζέτταις*)· ὡς τέρμα δ' αὐτῶν ἔρχεται μέρος κεκοσμημένον λεπτοτάτῳ καὶ χαριεστάτῳ κοσμήματι. Κατὰ τὸ ἄνω μέρος ἔνθεν καὶ ἔνθεν φέρει τὰς καλουμένας παρωτίδας ἢ ὦτα, ἤτοι σώματα στιγμοειδῆ (S) ὡσεὶ ὑποβαστάζοντα τὸ ὑπέρθυρον, σχηματίζοντα δὲ διὰ συστροφῆς δύο ἀντιθέτως συνεστραμμένας ἕλικας, τὴν ἀνωτέραν καὶ μείζω, καὶ τὴν κατωτέραν καὶ ἐλάσσω.

Τοιαύτη ἐν ὀλίγοις ἡ διακόσμησις τῶν Ἰωνικῶν ναῶν, οἵτινες παρέχουσι φαιδρὰν καὶ μειδιῶσαν καὶ κεκινημένην τὴν ὄψιν, ἐν ᾧ σύννουν καὶ βαρὺ καὶ σοβαρὸν ἵσταται πᾶν Δωρικοῦ ῥυθμοῦ οἰκοδόμημα. Χαρακτὴρ ἴδιος αὐτοῦ εἶνε ἡ χάρις ἐν τῇ ἐκτελέσει καὶ ὁ πλοῦτος, ἀλλὰ πλοῦτος σώφρων, ἐν τῇ διακοσμήσει, οὐχὶ οἷον ἤθελον οἱ Ῥωμαῖοι, διὰ τῆς μέχρι κόρου συσσωρεύσεως κοσμημάτων καὶ ἀναμίξεως καὶ αναστατώσεως τῆς τέχνης ἐκδηλοῦντες αὐτόν, ἀλλ' ἁπλοῦς μετὰ τῆς δεούσης καλαισθησίας καὶ λεπτότητος διακεχυμένος. Ὅπως δὲ ὁ Δωρικὸς κίων δύναται ἐπιτυχέστατα νὰ παραβληθῇ πρὸς ἄνδρα σοβαρόν, τοιουτοτρόπως ὁ Ἰωνικὸς φαίνε-

Digitized by Google

ται ὡς φιλάρεσκος παρθένος, τρυφερὸς καὶ χαρίεις ἅμα· διὰ τοῦτο, ὅπου τοῦτο ἐνεχώρει, ὁλόγλυφα παρθένων σώματα ἐτάσσοντο εἰς τὴν θέσιν τῶν κιόνων αὐτοῦ, ζωηρότερον τὴν ἰδέαν τῆς ἐλαφρότητος καὶ τρυφερότητος τοῦ ῥυθμοῦ εἰκονίζοντα. Αἱ θέσιν κιόνων ἐπέχουσαι παρθένοι αὗται ἐκαλοῦντο Καρυάτιδες. Αἱ Καρυάτιδες αὗται, οἷαι ἐν τῷ Ἐρεχθείῳ φαίνονται, ἔβαινον ἐπὶ πλίνθου καὶ ἀντιστοιχοῦσι πρὸς τὸ σῶμα τοῦ κίονος· ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν αὐτῶν ἔρχεται ὁ ἐχῖνος μόνον καὶ ὁ ἄβαξ· τὸν ἐχῖνον θεωροῦσι τινὲς ὡς κάνιστρον, διὸ καὶ κανηφόρους θέλουσι ταύτας, ἄλλοι δὲ ὡς προσκεφάλαιον τεθὲν ἵνα μὴ ὑποφέρῃ ἡ τρυφερὰ τῶν νεανίδων κεφαλή.

Μνημεῖα τοῦ ῥυθμοῦ τούτου πλεῖστα εὑρίσκονται κατὰ τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας, ἤτοι ἐν ταῖς Ἰωνικαῖς ἀποικίαις, ὅπου πλουσιωτέρας διακοσμήσεως καὶ εὐρυτέρας ἀναπτύξεως ἔτυχεν ὁ ῥυθμός. Ἐν Ἀθήναις διεσώθησαν δύο ναοὶ ὡς δείγματα τῶν δύο διαμορφώσεων τοῦ ῥυθμοῦ τούτου, τῆς κυρίως Ἰωνικῆς καὶ τῆς Ἀττικουργοῦς, ὁ Ναὸς τῆς Πολιάδος Ἀθηνᾶς καὶ ὁ τῆς Ἀθηνᾶς Νίκης ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως Ἀθηνῶν, πρὸς τούτοις δὲ καὶ ἡ ἐσωτερικὴ ὑποδιαίρεσις τῆς Δ. στοᾶς τῶν Προπυλαίων.

Ὁ *Κορινθιακὸς* ῥυθμός, συγγενὴς ὢν τῷ Ἰωνικῷ καὶ ἐξ αὐτοῦ τὸ πλεῖστον διαμορφωθείς, διαφέρει αὐτοῦ πολὺ κατὰ τὸ κιονόκρανον. Ὁ ῥυθμὸς οὗτος ἀνεφάνη περὶ τὸ 420 π. Χ. ἐφαρμοσθεὶς τὸ πρῶτον, μετὰ τὴν εὕρεσίν του, εἰς τὸν ἐν Τεγέᾳ ναὸν τῆς Ἀλέας Ἀθηνᾶς (400 π. Χ.) ὅπου συνυπῆρχον καὶ οἱ δύο ἄλλοι ῥυθμοί· εὑρετὴς δὲ ἢ διακοσμητὴς τοῦ κιονοκράνου, καθ' ὃ κυρίως διαφέρει τοῦ Ἰωνικοῦ, λέγεται Καλλίμαχος ὁ Ἀθηναῖος.

Ἡ βάσις τοῦ κίονος σύγκειται ἐκ *πλίνθου* τετραγώνου, *σπείρας*, *τροχίλου* καὶ δευτέρας *σπείρας*· τὸ σῶμα ὅμοιον τῷ Ἰωνικῷ, ὑψηλότερον ὅμως ἢ μᾶλλον ἐκείνου λαγαρόν, μετὰ 24 ῥαβδώσεων, βαθυτέρων ἢ ἐπὶ τοῦ Ἰωνικοῦ κίονος, ληγουσῶν ἄνω εἰς τόξα ἢ ἐξεχουσῶν εἰς φύλλα πρὸς τὰ ἔξω ἠρέμα κλίνοντα, ὡς ἐπὶ τοῦ Λυσικρατείου παρατηρεῖται· καὶ οἱ κανόνες δὲ τῶν ῥαβδώσεων ἀποβαίνουσι παχύτεροι τῶν Ἰωνικῶν.

Ὑποτραχήλιον δὲν διακρίνεται, ἀντὶ δὲ τούτου ἁπλοῦς ἀστράγαλος ἢ ταινία ἐγγεγλυμμένη ὑπάρχει, μεθ' ἣν ἀμέσως τὸ λοιπὸν κιονόκρανον. Τούτου δὲ ἡ διαμόρφωσις ἀποδίδεται εἰς τυχαίαν συνάντησιν. Διηγοῦνται δηλαδὴ περὶ τούτου, ὅτι ἐπὶ τοῦ τάφου κόρης τινὸς ἐν Κορίνθῳ ἔθετο ἡ τροφὸς κάλαθον μετὰ τῶν συνήθων παρὰ τοῖς ἀρχαίοις κτερισμάτων, ἢ κατ' ἄλλους ἀθυρμάτων καὶ προσφιλῶν τῇ κόρῃ ἀντικειμένων, ἐπιθέσασα ἐπ' αὐτοῦ καὶ πλίνθον. Τῷ χρόνῳ ἐκεῖ παρὰ τὸν κάλαθον ἐφύησαν ἄκανθοι, αἵτινες ἀνέπτυξαν φύλλα πάντοθεν περιβαλόντα αὐτὸν καὶ βλαστοὶ ἐξ αὐτῶν ἀνέδραμον, οἵτινες ἐν τῇ ἀναπτύξει αὐτῶν εὑρόντες κώλυμα τὰς τέσσαρας ἐξεχούσας τῆς πλίνθου γωνίας συνεστράφησαν ὑπ' αὐτάς, καὶ οὕτω κατεκοσμήθη ἁπλούστατα ὑπ' αὐτῆς τῆς φύσεως ὁ τάφος τῆς Κορινθίας κόρης. Τοιοῦτόν τι ἰδὼν ὁ Καλλίμαχος, τεχνικωτάτην τῆς φύσεως αὐτῆς σύνθεσιν, παντὸς καλλιτέχνου τὸν ὀφθαλμὸν δυναμένην νὰ προσβάλῃ, συνέλαβεν ἀμέσως τὴν ἰδέαν διαμορφώσεως κιονοκράνου, καὶ οὕτως ἀπετέλεσε νέον ῥυθμόν, τὸν ἐκ τοῦ τόπου τῆς εὑρέσεως Κορινθιακὸν κληθέντα.

Οὐδὲν ἄλλο λοιπὸν εἶνε τὸ κιονόκρανον τοῦ ῥυθμοῦ τούτου, εἰ μὴ αὐτὸς ὁ κάλαθος ὑπὸ τῶν φύλλων περιβαλλόμενος καὶ τῆς πλίνθου τερματιζόμενος. Ὁ κάλαθος εἶνε ὑψηλός, ἔχων τὸ σύνηθες τῶν ἀρχαίων καλάθων σχῆμα· τὰ δὲ φύλλα τάσσονται εἰς δύο σειράς· ἡ κατωτέρα περιλαμβάνει ὀκτὼ πλατέα φύλλα ἀκάνθου πρὸς τὰ ἔξω κλίνοντα. Τὰ φύλλα ταῦτα ἐνίοτε δὲν εἶνε ἀκάνθου, ἀλλ' ἄλλα τινὰ στενώτερα, ὡς ἐν τῷ Λυσικρατείῳ. Μετὰ τὰ τὰ ὀκτὼ ταῦτα, ὄπισθεν καὶ ἐκ τῶν μεταξὺ τούτων διαστημάτων φύονται ὀκτὼ ἕτερα, ὑψηλότερα καὶ ὡραιότερα τῶν πρώτων ἀκάνθου φύλλα πάλιν· ἀρχικῶς ὅμως ἡ σειρὰ αὕτη ἀπετελεῖτο ὑπὸ φύλλων λογχοειδῶν, ὡς τὰ τῆς ἐλαίας (τούτων δ' ἀπομίμησις τὰ ἐπὶ τῶν κιονοκράνων τοῦ ὡρολογίου τοῦ Κυρρήστου). Ἐκ τῶν διαστημάτων τῶν μεταξὺ τῶν τῆς δευτέρας σειρᾶς φύλλων καὶ ἀκριβῶς ὄπισθεν τῶν τῆς πρώτης, ἀνέρχονται καυλοὶ ἀνὰ δύο εἰς ἑκάστην τῶν τεσσάρων πλευρῶν περικαλυπτόμενοι ὑπὸ μικροτέρων φύλλων. Οἱ καυλοὶ οὗτοι συνέρχονται ἀνὰ δύο ἐξ ἑκάστης πλευρᾶς εἰς τέσσαρας γωνίας, ὑπὸ τὰς τοῦ ἄνωθεν ἐπικειμένου ἄβακος, συστρεφόμενοι δ' ὑπ' αὐτὰς ἀποτελοῦσι τέσσαρας γενναίας ἕλικας, ὡσεὶ ὑποστηριζούσας τὸν ἄβακα καὶ ὑπὸ τὸ βάρος αὐτοῦ κυπτούσας. Ἐκ τῶν μεγάλων τούτων καυλῶν ἐκφύονται μικρότεροι, εἷς ἐξ ἑκάστου, ἀντιθέτως περὶ τὸ μέσον τῶν πλευρῶν συστρεφόμενοι. Διὰ τῆς συμπτώσεως δὲ δύο μικροτέρων τοιούτων καυλῶν διέρχεται κατ' εὐθεῖαν πρὸς τὰ ἄνω, εἰς ἀνθέμιον ἀποληγων καὶ μέχρι τοῦ μέσου τῆς ἄνωθεν κειμένης πλευρᾶς τοῦ ἄβακος διήκων, βλαστὸς ἰσχυρὸς τὴν ἀρχὴν ἔχων ὄπισθεν τοῦ μεσαίου φύλλου τῆς δευτέρας σειρᾶς, ἐφ' ἑκάστης πλευρᾶς.

Ὁ ἄβαξ ἔχει τὰς πλευρὰς κεκοιλωμένας καὶ ἐν εἴδει τροχίλου, μετὰ μικροῦ γείσου, ἐσχηματισμένας, τὰς δὲ γωνίας, ἄλλοτε μὲν λίαν ὀξείας, ἄλλοτε δὲ ἀποτετμημένας.

Ὁ κίων ὅλως γίνεται πολὺ ὑψηλότερος τοῦ Ἰωνικοῦ, τὸ ἐπιστύλιον γίνεται ταπεινότερόν πως τοῦ Ἰωνικοῦ, κατὰ δὲ τὰ λοιπὰ εἶνε ὁμοιότατον, ὡς καὶ τὰ ὑπὲρ αὐτὸ μέρη τοῦ θριγκοῦ, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι πάντοτε ὑπάρχει ὁ ὀδον-

Digitized by Google

τωτὸς κανών, ἤτοι οἱ ὀδόντες, ὑπὸ τὸ γεῖσον, οὐ μόνον τὸ περιθέον τὸν ναὸν ἀλλὰ καὶ τὸ κοσμοῦν τὰς πλαγίας τῶν ἀετῶν πλευράς, ἔνθα οὐδέποτε ἐτίθετο εἰς τὸν Ἰωνικόν.

Ἐπὶ τούτοις σημειωτέον ὅτι ὑπάρχει διαφορὰ καὶ μεταξὺ τῶν μεταβατικῶν μερῶν τῶν δύο τελευταίων ῥυθμῶν, καθ' ὅσον ὁ Κορινθιακός, ὁ γνήσιος Κορινθιακός, δὲν ἔχει τοὺς Λεσβίους ὅρμους τοῦ Ἰωνικοῦ, οὐδὲ τὰ φυλλώματα τούτου ὁμοιάζουσι πρὸς τὰ ἐκείνου· μόνον δ' ἐπὶ τοῦ Ῥωμαιοκορινθιακοῦ παρατηρεῖται ἀνάμιξις τούτων. Τὸ σῶμα δὲ τῆς Κορινθιακῆς παραστάδος δέχεται καὶ ῥαβδώσεις.

Τὸν ῥυθμὸν τοῦτον ἀνέπτυξαν οἱ Ἕλληνες μετὰ τῆς χαρακτηριζούσης αὐτοὺς σωφροσύνης, ὡς πλούσιον δὲ καὶ μεγαλοπρεπῆ ἐγκολπωθέντες καὶ ἀγαπήσαντες οἱ Ῥωμαῖοι καὶ ἐπιθυμοῦντες νὰ καταστήσωσιν αὐτόν, σύμφωνα ταῖς τάσεσιν αὐτῶν, πλουσιώτερον, ἀνέμιξαν αὐτὸν ὑπ' ἀσωτίας μετὰ τοῦ Ἰωνικοῦ καὶ ἀπετέλεσαν τὸν Ῥωμαιοκορινθιακὸν ῥυθμόν, διακρινόμενον διὰ τὸν ὄγκον μᾶλλον καὶ τὸν ἀδεξίως διατιθέμενον πλοῦτον ἢ τὴν κομψότητα καὶ χάριν τὴν περιβάλλουσαν τὸν ἁπλοῦν Κορινθιακόν. Αὐτοῦ ὅμως τοῦ γνησίου Κορινθιακοῦ, ὡς ἴδιος χαρακτὴρ δύναται νὰ τεθῇ καὶ τὸ ὑπερήφανον καὶ ὑψηλὸν καὶ τραχὺ συνάμα, μὲ ὅλην τὴν λαγαρότητα δὲ τῶν μερῶν αὐτοῦ καί τι τὸ ξηρὸν ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν τρυφερὸν Ἰωνικόν.

Τοῦ γνησίου Κορινθιακοῦ ῥυθμοῦ μνημεῖον ἄξιον λόγου ἐν Ἀθήναις εἶνε τὸ Λυσικράτειον. *Κορινθιακοῦ* ῥυθμοῦ, πλὴν Ῥωμαϊκῶν χρόνων, ἄλλα μὲν μετὰ μείζονος ἄλλα δὲ μετ' ἐλάσσονος ἐπιδράσεως τῆς Ῥωμαϊκῆς τεχνοτροπίας εἶνε τὸ παρὰ τὸν Ἰλισὸν Ὀλύμπιον, ἡ παρ' αὐτὸ Ἁψὶς τοῦ Ἀδριανοῦ, τὸ μνημεῖον τοῦ Φιλοπάππου, τὸ Ὡρολόγιον τοῦ Κυρρήστου. Ὅλως Ῥωμαϊκὴ τὴν κατασκευὴν ἡ στοὰ τοῦ Ἀδριανοῦ, καὶ οἱ δύο κίονες οἱ ὑπὲρ τὸ Θρασύλλειον, ὡς βάσεις χορηγικῶν τριπόδων ἱστάμενοι καὶ δεικνύοντες ὅτι, ὅπως ὁ Δωρικός, οὕτω καὶ ὁ Κορινθιακὸς κίων ἠδύνατο νὰ τεθῇ μεμονωμένος· ἔτι δὲ καὶ κίων τις ὑπὲρ τὴν στέγην ναΐσκου τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου, παρὰ τὸ θέατρον, ἀνατείνων, περὶ οὗ λέγεται ὅτι ἀνήκει εἰς τὸ ἐκεῖ που τὸ πάλαι κείμενον ἱερὸν τοῦ ἥρωος Τοξάριδος, τοῦ σώσαντος τὴν πόλιν ἀπὸ λοιμοῦ καὶ ἰαματικοῦ θεωρουμένου.

Τοιαῦτα ἐν συντομίᾳ τὰ κατὰ τοὺς τρεῖς τούτους ῥυθμούς, καθ' ὅσον θεωροῦνται μεμονωμένοι. Γενικῶς παρατηρεῖται ὅτι ἐν ᾧ ὁ Δωρικός, πρὸς τῇ τελείᾳ ἁρμονίᾳ αὐτοῦ, συνάπτει τὴν ἐντύπωσιν ἁπλῆς ἰσχύος καὶ ἀσφαλῶς τεθεμελιωμένου μεγαλείου, ὁ Ἰωνικὸς προσπαθεῖ νὰ καταστῇ ἀρεστὸς δι' εὐμηκεστέρων σχημάτων καὶ μείζονος χάριτος, ἐν ᾧ πλοῦτον προβάλλει καὶ λαγαρότητα μείζονα τούτου ὁ εὐμηκέστερος ἀμφοτέρων Κορινθιακός.

Ιακ. Χ. Δραγατσης.

ΤΟ ΠΡΩΤΟΝ ΤΗΛΕΓΡΑΦΗΜΑ

Τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐξερχόμενοι τοῦ σχολείου, εἴχομεν παίξει ὀλίγον, καὶ ἐπειδὴ τὸ παιγνίδιον διήρκεσεν ἀρκετὸν χρόνον, εἶχον βραδύνει περισσότερον παρ' ὅ,τι ἐπεθύμουν, ὅταν ἀπεφάσισα νὰ ἐπανέλθω εἰς τὴν οἰκίαν.

Ἀπὸ τῆς πλατείας τοῦ σχολείου μέχρι τῆς ὁδοῦ, ὅπου διεμένομεν τότε, ἔτρεξα χωρὶς νὰ σταματήσω, φέρων τὰ βιβλία ἐντὸς τῆς ζώνης μου, τὸ δὲ πιλίδιόν μου κρατῶν διὰ τῶν ὀδόντων. Ἐν τούτοις, φθάσας εἰς τὴν κλίμακα, ἀνέπνευσα ἐπὶ μίαν στιγμήν, ἀκριβῶς ἐφ' ὅσον ἀπῃτεῖτο χρόνον νὰ ἐφεύρω ψεῦδός τι, ὅπως διευκολύνω τὴν εἴσοδόν μου. Καὶ μετὰ ταῦτα ἐκτύπησα μετὰ τόλμης. — Καλημέρα, Δανιήλ, μοὶ εἶπεν ὁ πατήρ μου, ἐλθὼν νὰ μ' ἀνοίξῃ· ἔρχεσαι πολὺ ἀργά, φίλε μου. Καὶ ἤρχισα ν' ἀπαγγέλλω μετ' ἀναιδείας τὸ ὡραῖόν μου παραμύθιον· ἀλλ' ὁ προσφιλὴς πατὴρ δὲν μ' ἀφῆκε νὰ τελειώσω, ἀλλ' ἑλκύσας με ἐπὶ τοῦ στήθους του, μ' ἐνηγκαλίσθη ἐν μακρᾷ σιωπῇ. Σκέφθητε λοιπὸν πόσον ἐξεπλάγην ὑπὸ τῆς ὑποδοχῆς ταύτης ἐγώ, ὅστις περιέμενον σφοδρὰν ἐπίπληξιν. Κατ' ἀρχὰς ἐσκέφθην ὅτι εἴχομεν προσκεκλημένους εἰς δεῖπνον· ἐγνώριζον ἤδη ἐκ πείρας, ὅτι εἰς τοιαύτας περιστάσεις οὐδέποτε ἐπεπληττόμην· ἀλλ' εἰσερχόμενος εἰς τὸ ἑστιατόριον, εἶδον ἀμέσως ὅτι ἠπατώμην, διότι ἐπὶ τῆς τραπέζης ὑπῆρχον τρία μόνον πινάκια, ἓν διὰ τὸν πατέρα μου, ἕτερον διὰ τὴν μικρὰν ἀδελφήν μου καὶ τρίτον δι' ἐμέ.—Καὶ δὲν γευματίζει μεθ' ἡμῶν ἡ μήτηρ; ἠρώτησα ἔκπληκτος.—Ἡ μήτηρ σου ἀνεχώρησε, Δανιήλ, ἀπεκρίθη ὁ πατήρ μου μετὰ φωνῆς γλυκείας· εἶναι ἤδη εἰς τὴν Ναρβόννην, ὅπου ὁ ἀββᾶς ἀδελφός σου εἶναι πολὺ ἀσθενής. Ἔπειτα, βλέπων ὅτι ὠχρίασα, προσέθηκε σχεδὸν εὐθύμως πρὸς ἡσυχίαν μου :—Ὅταν λέγω πολὺ ἀσθενής, εἶναι τρόπος τοῦ λέγειν... Μᾶς ἔγραψαν ὅτι ὁ ἀββᾶς ἦτο κλινήρης... Γνωρίζεις τὴν μητέρα σου... ἠθέλησε ν' ἀναχωρήσῃ... Ἐν συντόμῳ, δὲν εἶναι τίποτε... Ἐμπρός, κάθησε νὰ φάγωμεν... Ἀποθνήσκω ἀπὸ πεῖναν. Ἐκάθησα σιωπῶν εἰς τὴν τράπεζαν, ἀλλ' ἡ καρδία μου ἦτο βεβαρημένη, ὅσους δὲ καὶ ἂν κατέβαλον κόπους, ἦτο ἀδύνατον νὰ σταματήσω τὰ δάκρυά μου, σκεπτόμενος ὅτι ὁ ἀββᾶς ἀδελφός μου ἦτο πολὺ ἀσθενής.

Ἐδειπνήσαμεν σιωπῶντες... μεμακρυσμένοι ἀλλήλων. Οὐδεὶς διελέγετο... Ἡ μικρά, καρφωμένη ἐπὶ τῆς ὑψηλῆς ἕδρας της, ἐφλυάρει, παίζουσα μὲ τὸ πινάκιόν της καὶ μηδενὸς τὴν προσοχὴν ἐφελκύουσα· ὁ πατήρ μου ἐγεύετο ἐσπευσμένως, ἔπινε πολύ, ἔπειτα ἐσταμάτα αἰφνιδίως καὶ ὠνειροπόλει... Ἐγὼ δὲ ἀκίνητος εἰς τὸ ἓν ἄκρον τῆς τραπέζης, οἱονεὶ κατάπληκτος, ἀνεμιμνησκόμην τὰς ὡραίας ἐξοχικὰς

Digitized by Google

ἐκδρομὰς ἡμῶν μετὰ τοῦ ἀββᾶ, ὅταν ἤρχετο εἰς τὴν οἰκίαν. Τὸν ἔβλεπον ἀνασηκόνοντα τὸν χιτῶνά του διὰ νὰ μὲ μάθῃ νὰ ὑπερπηδῶ τὰς τάφρους. Ἀνεπόλουν ἐπίσης τὴν ἡμέραν τῆς πρώτης λειτουργίας του, καθ' ἣν ἅπασα ἡ οἰκογένεια ἦτο παροῦσα. Πόσον ἦτο ὡραῖος, ὅταν μὲ ἀνοικτοὺς τοὺς βραχίονας ἐστρέφετο πρὸς ἡμᾶς, λέγων: «ὁ Θεὸς μεθ' ὑμῶν!» διὰ φωνῆς τοσοῦτον γλυκείας, ὥστε ἔκλαιεν ἐκ χαρᾶς ἡ μήτηρ μου. . .

Καὶ ἤδη τὸν ἐφανταζόμην ἐκεῖ κάτω, εἰς τὴν φρικτὴν ἐκείνην Ναρβόννην, κατάκοιτον, ἀσθενῆ, μακρὰν πάντων· ὅ,τι δὲ ἐδιπλασίαζε τὴν θλίψιν μου, ἦτο φωνή, ἣν ἤκουον ἀπὸ τῶν ἐγκάτων τῆς καρδίας μου, κράζουσάν μοι:—Ὁ Θεὸς σὲ τιμωρεῖ διὰ τὸ σφάλμα σου· ἔπρεπε νὰ εἰσέλθῃς ἐν εἰλικρινείᾳ, δὲν ἔπρεπε νὰ ψευσθῇς! Καὶ ἔμπλεως ὑπὸ τῆς φρικτῆς σκέψεως, ὅτι πρὸς τιμωρίαν μου ἔμελλε ν' ἀποθάνῃ ὁ ἀδελφός μου, ἄπελπις ἔλεγον:—Ποτέ, ποτὲ δὲν θὰ παίξω πλέον, ἐξερχόμενος τοῦ σχολείου!

Μετὰ τὸ δεῖπνον ἀνήφθη ὁ λύχνος καὶ ἡ νυκτερινὴ ἐργασία ἤρχισεν. Ἐπὶ τοῦ τραπεζομανδυλίου, ἐν τῷ μέσῳ τῶν λειψάνων τοῦ ἐπιδορπίου, ἡ μικρὰ εἶχεν ἀνατρέψει τὸ κάνιστρόν της, διασκεδάζουσα ἐν σιωπῇ, εὐτυχὴς διότι ἔβλεπεν, ὅτι ἐλησμόνουν νὰ τὴν ὁδηγήσωσιν εἰς τὴν κλίνην· ὁ πατήρ μου ἀνεγίνωσκε πλησίον της. . . Ἐγὼ δέ, ἀνοίξας τὸ παράθυρον, ἐστηρίχθην ἐπὶ τοῦ ἐξώστου.

Ἦτο ἑσπέρα Αὐγούστου. Ἡ ἀτμοσφαῖρα ἦτο βαρεῖα, ὁ καύσων πνιγηρός. . . Ἤκουον τὰς συνδιαλέξεις καὶ τοὺς γέλωτας τῶν χωρικῶν, καθημένων ἐνώπιον τῶν θυρῶν των, καὶ τὸν ἦχον τῶν τυμπάνων τοῦ μεμακρυσμένου φρουρίου. . .

Εὑρισκόμην ἐκεῖ ἀπό τινων στιγμῶν, θλιβερὰς ἔχων σκέψεις, θεωρῶν ἀορίστως ἐν τῇ νυκτί, ὅταν τὸ βίαιον κτύπημα τοῦ κώδωνος μ' ἀπέσπασεν αἴφνης τοῦ ἐξώστου. Παρετήρησα τὸν πατέρα μου μετὰ φρίκης καὶ ἐπίστευσα ὅτι εἶδον ἀγωνίας τρόμον διερχόμενον ἐπὶ τοῦ προσώπου του, ὑφ' οὗ κατεκυριεύθην. «Κτύπος!» μοὶ ἐψιθύρισε μετὰ φωνῆς ἡσύχου.

— Σταθῆτε, πάτερ! πηγαίνω ἐγώ! καὶ ἔσπευσα πρὸς τὴν θύραν.

Ἄνθρωπός τις ἵστατο ἐπὶ τοῦ κατωφλίου. Εἶδον αὐτὸν ἐν τῇ σκιᾷ τείνοντά μοι πρᾶγμά τι, ὅπερ ἐδίσταζον νὰ λάβω: «Εἶναι τηλεγράφημα!» εἶπε. Τηλεγράφημα! ὕψιστε Θεέ!. . Ἔλαβον αὐτὸ φρίσσων καὶ ἀπωθῶν τὴν θύραν· ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος ἐκράτησεν αὐτὴν διὰ τοῦ ποδός του, εἰπὼν μοι ψυχρῶς: «Πρέπει νὰ ὑπογράψητε!»

Ἔπρεπε νὰ ὑπογράψω! «Τίς εἶναι αὐτοῦ, Δανιήλ»; ἔκραξεν ὁ πατήρ μου τὴν στιγμὴν ἐκείνην.

Ἀπεκρίθην: «Τίποτε! πτωχός τις!»

Καὶ νεύσας εἰς τὸν ἄνθρωπον νὰ μ' ἀκολουθήσῃ, ἔτρεξα εἰς τὸ δωμάτιόν μου, ἔβρεξα τὴν γραφίδα μου εἰς τὴν μελάνην μετὰ δισταγμοῦ, εἶτα ἐπανῆλθον.

Ὁ ἄνθρωπος μοὶ εἶπεν: «Ὑπογράψατε!»

Ὑπέγραψα μετὰ χειρὸς τρεμούσης, ὑπὸ τὸ φῶς τῶν λύχνων τῆς κλίμακος· ἔπειτα ἔκλεισα τὴν θύραν καὶ ἐπανῆλθον, κρατῶν τὸ τηλεγράφημα ὑπὸ τὴν ἐσθῆτα. Ὢ! ναί, σὲ ἐκράτουν κεκρυμμένον ὑπὸ τὴν ἐσθῆτά μου, δυστυχὲς τηλεγράφημα! Δὲν ἐπεθύμουν νὰ σὲ ἴδῃ ἕτερός τις παρ' ἐμέ· διότι ἐγνώριζον ἤδη ὅ,τι ἤρχεσο νὰ μᾶς ἀναγγείλῃς καὶ οὐδὲν νέον μ' ἐμάνθανες, μάλιστα, οὐδέν, τὸ ὁποῖον νὰ μὴ εἶχεν ἤδη μαντεύσει ἡ καρδία μου.

«Ἦτο πτωχός τις;» ἠρώτησεν ὁ πατήρ, θεωρῶν με. Τῷ ἀπεκρίθην ἀνερυθριάστως: «Ἦτο πτωχός!» Καὶ διὰ νὰ διασκεδάσω τὰς ὑποψίας του, ἐπανέλαβον τὴν θέσιν μου εἰς τὸ παράθυρον. Ἔμεινα ἐκεῖ ἐπί τινα καιρὸν ἀκόμη, ἀκίνητος, ἄφωνος, θλίβων ἐπὶ τοῦ στήθους τὸν χάρτην, ὅστις μὲ διέκαιεν ἤδη. . . Ἐνίοτε προσεπάθουν νὰ λάβω θάρρος, λέγων κατ' ἐμαυτόν: «Τίς οἶδεν;.. ἴσως εἶναι εὐτυχής τις εἴδησις... ἴσως ἐθεραπεύθη...» Πράγματι ὅμως ᾐσθανόμην, ὅτι τοῦτο δὲν ἦτο ἀληθές, ὅτι ἐψευδόμην εἰς ἐμαυτόν, ὅτι τὸ τηλεγράφημα οὐδὲν τοιοῦτον ἔλεγεν. . . Καὶ τέλος ἀπεφάσισα νὰ μεταβῶ εἰς τὸ δωμάτιόν μου διὰ νὰ μάθω ἅπαξ τί μοὶ συμβαίνει. . .

Ἐξῆλθον τοῦ ἑστιατορίου βραδέως, ὑποκρινόμενος τὸν ἀδιάφορον· ἀλλὰ μεθ' οἵας πυρετώδους ταχύτητος ἀνῆψα τὴν λυχνίαν, φθάσας εἰς τὸ δωμάτιόν μου! πόσον ἔτρεμον αἱ χεῖρές μου, ὁπότε ἤνοιγον τὸ θανάσιμον τηλεγράφημα! μετὰ πόσων θερμῶν δακρύων τὸ κατέβρεξα, ὅταν τὸ εἶχον ἀνοίξει! . . Τὸ ἐπανέγνων εἰκοσάκις, ἐλπίζων πάντοτε ὅτι ἠπατώμην· ἀλλά, φεῦ! δυστυχὴς ἐγώ! Ματαίως τὸ ἀνέγνων καὶ τὸ ἐπανέγνων, ποικίλως αὐτὸ μελετῶν, οὐδὲν ἔμαθον παρ' αὐτοῦ, ἢ ὅ,τι κατὰ πρῶτον εἶχεν εἰπεῖ καὶ ἐγνώριζον ἤδη ὅ,τι θὰ ἔλεγε πάντοτε:

«Ἀπέθανε! δέεσθε ὑπὲρ αὐτοῦ!»

Ἀγνοῶ πόσον καιρὸν ἔμεινα ἐκεῖ ὀρθός, δεόμενος, κλαίων, τεθλιμμένος ἐνώπιον τοῦ ἠνεωγμένου ἐκείνου τηλεγραφήματος. Ἐνθυμοῦμαι μόνον ὅτι οἱ ὀφθαλμοί μου ἔκαιον, πρὶν δ' ἐξέλθω τοῦ δωματίου μου, ἔλουσα ἐπὶ πολὺ τὸ πρόσωπόν μου· ἔπειτα ἐπανῆλθον εἰς τὸ ἑστιατόριον, κρατῶν εἰς τὴν μικρὰν χεῖρά μου διπλωμένον τὸ δυστυχὲς τηλεγράφημα. . . Καὶ ἤδη τί ἔπρεπε νὰ κάμω; Τίνι τρόπῳ ν' ἀναγγείλω εἰς τὸν πατέρα μου τὴν τρομερὰν εἴδησιν, ἐν τίνι δὲ δικαίῳ ἐκράτουν αὐτὴν μέχρι τοῦδε μυστικὴν καὶ δι' ἐμὲ μόνον; Δὲν ἦτο καλλίτερον νὰ πορευθῶ ἀμέσως εἰς αὐτόν, ὅταν τὸ τηλεγράφημα εἶχε φθάσει; Ἠθέλομεν τὸ ἀνοίξει συγχρόνως...

Ἐνῷ τοιαῦτα ἐσκεπτόμην, ἐπλησίασα πρὸς τὴν

Digitized by Google

τράπεζαν· καὶ ἦλθον νὰ καθήσω πλησίον τοῦ πατρός μου, ἀκριβῶς πλησίον αὐτοῦ. Ὁ πτωχὸς εἶχεν ἀφήσει τὸ βιβλίον του καὶ ἔπαιζε μὲ τὴν μικράν. . . Ἔβλεπον τὸ ἀγαθὸν αὐτοῦ πρόσωπον, κατὰ τὸ ἥμισυ φωτιζόμενον ὑπὸ τῆς λυχνίας, ἐμψυχούμενον καὶ μειδιῶν κατὰ στιγμάς, καὶ ἐδίσταζον νὰ τῷ εἴπω : «Ὤ! ὄχι! μὴ γελᾶτε, σᾶς παρακαλῶ. . .»

Ἐνῷ τοσοῦτον περιλύπως ἐθεώρουν αὐτὸν, ὁ πατήρ μου ἤγειρε τὴν κεφαλήν. . . Τὰ βλέμματά μας συνηντήθησαν· δὲν γνωρίζω τί εἶδεν εἰς τὸ ἐδικόν μου, ἀλλ' ἐγὼ γνωρίζω ὅτι τὸ πρόσωπον ἀποσυνετέθη αἴφνης, ἰσχυρὰ κραυγὴ ἐξῆλθε τοῦ στήθους του καὶ μετὰ σπαραξικαρδίου φωνῆς μοὶ εἶπεν : «Ἀπέθανε ; δὲν ἔχει οὕτω ;» Ἔπεσον στενάζων εἰς τὰς ἀγκάλας του, ἐκλαύσαμεν τοιουτοτρόπως ἐπὶ πολὺ, ἐνῷ πλησίον ἡμῶν ἡ μικρὰ ἔπαιζε μὲ τὸ τηλεγράφημα, τὸ τρομερὸν θανάσιμον τηλεγράφημα, ἀφορμὴν ὅλων τῶν δακρύων μας ! . . .

Παρῆλθε πολὺς χρόνος ἔκτοτε. . . Φεῦ ! πρὸ πολλοῦ ἤδη χρόνου ἀνεπαύθη ἐν τῷ φρικτῷ κοιμητηρίῳ τῆς Ναρβόννης ὁ πτωχὸς ἀββᾶς, ὃν τόσον εἶχον ἀγαπήσει. Λοιπόν ! τὸ πιστεύετε ; καὶ σήμερον ἀκόμη ὅταν λαμβάνω τηλεγράφημα, ποτὲ δὲν τὸ ἀνοίγω, χωρὶς νὰ τρέμω ἀπὸ φρικίασιν. . . Νομίζω πάντοτε ὅτι θέλω ἀναγνώσει, ὅτι *ἀπέθανε* καὶ ὅτι *πρέπει νὰ δεώμεθα ὑπὲρ αὐτοῦ* !

[Alfonse Daudet]. **

Ἐκ παλαιοῦ τινος βιβλίου, περιέχοντος πλεῖστα ἀνούσια ποιήματα τῶν πρὸ ἑκατὸν ἐτῶν διακεκριμένων ἐν τῷ Φαναρίῳ ποιητῶν, ἀπεσπάσαμεν τοὺς ἑπομένους στίχους. Δημοσιεύοντες δὲ αὐτοὺς ὅπως ἴδωσιν οἱ ἀναγνῶσται ἡμῶν πόσον βαθέως εἶχεν εἰσχωρήσει ἡ τουρκικὴ γλῶσσα εἰς τὴν ἑλληνικὴν, κρίνομεν ἀναγκαῖον νὰ σημειώσωμεν, ὅτι τὰ παρατιθέμενα ποιήματα εἶνε τὰ ἧττον ἀηδῆ ἢ μᾶλλον οἱ μαργαρῖται τῆς συλλογῆς! Ἐν τούτοις τὰ ἀηδῆ ταῦτα ποιήματα ἤρεσκον τότε, ἀπεστηθίζοντο, ἐτραγῳδοῦντο, ἀντεγράφοντο! οἱ δὲ ποιηταὶ αὐτῶν ἀντημείβοντο, ἐπευφημοῦντο, ἦσαν περιζήτητοι· πόσα ῥόδινα χείλη δὲν τοῖς ἐμειδίασαν; πόσοι ὡραῖοι ὀφθαλμοὶ δὲν τοὺς ἐκρυφοχαιρέτισαν ; διότι πᾶσα ἐποχὴ ἔχει τὰ θέλγητρά της, τὸ πνεῦμά της, τοὺς ἐποποιούς της Σ. τ. Δ.

ΒΥΖΑΝΤΙΝΟ-ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ

Τοῦ Ἀλεξάνδρου Κάλφογλου.

Ὅποια πέτρα κη-ἂν σηκώσω
πρέπει νὰ τὸ μετανοιώσω·
γιατὶ βρίσκω νέτο σκέτο
τῆς ψυχῆς μου τὸ σεκρέτο. . .
Ἀπὸ λόγου μου ταράζει,
καὶ Ἀ μ ὰ ν ὅλο φωνάζει·
Κη-ἀπ' τοὺς ἄλλους κάμνει χάζι,
μήτε κᾂν τοὺς κάμνει νάζι·
Ὅταν ἔλθῃ εἰς ἐμένα,
δείχνει ἤθη κακιωμένα,
καὶ ἀγὺρ-μπασλῆκι κάμει,
καὶ σοχπέτι μὲ τὸ δράμι κτλ.

Τῆς Δόμνας Κατήνκως.

Σφαῖρα, τάχα δὲν γυρίζεις καὶ σ' ἐμένα μιὰ φορὰ,
νὰ χαρίσῃς, ἀντὶ πάθη, εὐτυχίαν καὶ χαρά ;
Φθάνει, φθάνει, εὐσπλαγχνίαν, δεῖξε μιὰ μεταβολὴ,
γιατὶ ἡ ὀργή σου τούτη σούρδισε παρὰ πολύ.
Κάμε πλέον μερχαμέτι, μὴν ἀφήσῃς τὸ κορμὶ
νὰ ποθάνῃ εἰς τὰ πάθη· μὴ τὸ κάμῃς, σφαῖρα, μή.

Τοῦ Ἰακουμάκη Λαμπαδαρίου.

Νά που πλειὰ ἀποφασίζω
'ς τὸ ἑξῆς νὰ ἐγλενδίζω,
ν' ἀφεθῶ ἀπὸ τὰ δέρτια,
νὰ πηγαίνω σὲ σοχπέτια,
καὶ συχνὰ νὰ σεργιανίζω,
σὲ μετζλήσια νὰ γυρίζω,
σ' ἐξοχαὶς, σὲ πρασινάδαις,
σὲ μπαγτσέδες, σὲ ζιμπάδες·
κη-ὅπου σάζια ταιρειασμένα,
εἰς τὴν μέσην νὰ κ' ἐμένα,
μὲ τραγούδια οὐΐδισμένα,
σὲ μακάμι ἁρμοσμένα.
Καὶ τὰ μαῦρα πλειὰ θὰ βγάλω,
ἀνοικτόκαρδα θὰ βάλω·
καὶ στοχάζομαι καὶ ἄλλο,
νὰ πηγαίνω καὶ 'ς τὸ μπάλλο,
γιάνα δώσῃ πλειὰ ὁ νοῦς μου
ἀπ' αὐτοὺς τοὺς λογισμούς μου·
νὰ ἔλθῃ 'ς τὴν πρώτη στάσι,
διὰ τῶν ἐχθρῶν τὴ σκάσι κτλ.

Τῆς Δουδοῦς Ὑψηλάντη (1778).

Ποῦ κοῤῥεσπονδέντσα τώρα ;
μάλιστα σ' αὐτὴν τὴ χώρα ;
Μόνον ἕνα γιὸλ-γκετσένι,
καὶ αὐτὸ περνᾷ πηγαίνει.
Ἔπληξα, ἀμὰν πλειὰ 'φέτος
ἀπ' τὰ δέρτια αὐτὸ τὸ ἔτος ! κτλ.

Καὶ. . . . τέλος πάντων :
Γκιουλλὲρ ἀτσιλὺ γκιμπὶ, μπουλμποὺλ οὐγιουγιὰ καλμίς·
Τρέχω τὸ ῥωτῶ, μὲ λέγει· 'φέτο δὲν λαλοῦμ' ἐμεῖς·
Νίτσουν, ἔϊ μουργὶν μελὴκ, νίτσουν σοϊλεμὲζ ὀλδούν ;
Χακκικὰτ, ὅσοι βαστοῦνε, λέγει ὅτ' ἔτσι καταντοῦν.

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

*** Θέλων νὰ κολακεύσῃς τινὰ, ἂν δὲν ἔχῃς νὰ προσφέρῃς αὐτῷ χρυσοῦν νόμισμα, πρόσφερε αὐτῷ μετὰ θάῤῥους καὶ χαλκοῦν· εἰς τὸ ἐμπόριον τοῦτο εἶνε δεκτὸν πᾶν εἶδος νομίσματος, καὶ αὐτὰ ἀκόμη τὰ κίβδηλα.

*** Ὑπάρχουσιν ἄνθρωποι ὧν τὰ μικρὰ προτερήματα εἰς οὐδὲν ἄλλο χρησιμεύουσιν ἢ εἰς τὸ νὰ καθιστῶσι καταφανέστερα τὰ μεγάλα αὐτῶν ἐλαττώματα.

ΟΙΚΟΝΟΜΕΩ-Ω

Ἡ Ἑλλὰς εἶναι ἡ θαυματουργὸς χώρα, ἔνθα τὰ πάντα οἰκονομοῦνται. Ποσάκις τῆς ἡμέρας δὲν ἀντηχεῖ πέριξ ἡμῶν ὁ μικρὸς οὗτος διάλογος ;

— Λοιπὸν τὰ οἰκονόμησες ;

— Ναὶ, ὄχι ὅμως καθὼς ἤθελα, ἀλλ' ἔγινε πάντα κάποια οἰκονομία.

— Αἴ, ἀφοῦ τὸ πρᾶγμα οἰκονομήθη . . . ἔχει πάλι ὁ Θεός . . .

Τὸ *οἰκονομέω-ῶ*, ἀσυναίρετον ἢ συνῃρημένον, εἶναι λέξις καθαρῶς νεο-ελληνική. Καὶ ναὶ μὲν ἐγεννήθη ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι, εἶναι ὅμως ἀνάστημα καὶ θρέμμα τῆς νεωτέρας. Παρ' ἡμῖν ἀνεπτύχθη καὶ ἐκτήσατο τὴν πλουσίαν ἐκείνην προῖκα, ἥτις ὁσημέραι βαίνει αὔξουσα καὶ πληθυνομένη. Παρὰ τῶν πτωχῶν γονέων ἔσχε ὡς μόνην κληρονομίαν τό : *οἶκον νέμω*, ἀλλὰ διὰ τῆς ἰδίας ἐπιμελείας, νοημοσύνης καὶ δραστηριότητος ἐπολυπλασίασε τὸ τάλαντον καὶ ἐπεξέ-

Digitized by Google

τεινε τὴν εὐφορίαν αὐτῆς ἐκ τοῦ οἴκου ἐπὶ σύμπαν τὸ ἑλληνικόν, αἴρουσα τὰς δυσχερείας—ὀλίγου ἐδέησε νὰ εἴπω ἁμαρτίας—παντὸς Ἕλληνος πολίτου, διότι οὐδεὶς μένει ἀνοικονόμητος.

Ειρηναιος Αςωπιος.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

〰 Ἐν Κωνσταντινουπόλει εἶχεν ἀπαγορευθῆ αὐστηρῶς εἰς τὰς ἐφημερίδας νὰ ποιήσωσι μνείαν τῆς ἁλώσεως τῆς Πλεύνας, ἡ εἴδησις δὲ, κατὰ τὴν «Ἐφημερίδα τῆς Κολωνίας», διεδόθη διὰ τοῦ ἑπομένου τρόπου: Ἕλλην τραπεζίτης, ἐν Παρισίοις παρεπιδημῶν, ἐτηλεγράφησε πρός τινα ἐν Κωνσταντινουπόλει διπλωμάτην: «Je vous annonce le fiancailles de Mlle Plevnice avec M. Camarrof». Καμάρας καλεῖται ὁ πιστὸς τραπεζίτης τοῦ Ἰγνάτιεφ· ὡς γνωστὸς δὲ φίλος τῶν Ῥώσσων ἐδέησε νὰ δανείσῃ τὸ ὄνομά του εἰς τὸν παράδοξον ἀῤῥαβῶνα.

〰 Τὴν διάσημον ἠθοποιὸν δεσποσύνην Μὰρς ἐπεσκέφθη ποτὲ ἐργοστασιάρχης τις τοῦ Λυὼν, παρακαλῶν αὐτὴν νὰ τὸν καταστήσῃ εὐτυχῆ οὐχὶ ἄλλως, ἢ δεχομένη δῶρον 60 πήχεις λεπτοῦ καὶ βαρυτίμου μεταξωτοῦ ὑφάσματος κιτρινοχρόου. Ἡ ἠθοποιὸς τῷ παρετήρησεν ὅτι οὐδεμία κυρία ἀγαπᾷ τὸ κίτρινον χρῶμα καὶ ὅτι ἑπομένως ἦτο ἀδύνατον νὰ δεχθῇ τὴν προσφοράν του· ἐνδοῦσα τελευταῖον εἰς τὰς ἐπανειλημμένας ἱκεσίας του, ἔλαβε τὸ ὕφασμα, καὶ παρέδωκεν αὐτὸ εἰς τὴν ῥάπτριάν της. Κατ' ἀρχὰς μὲν ἐδίστασε καὶ αὐτὴ νὰ ῥάψῃ φόρεμα κιτρινόχρουν, μετ' ὀλίγον ὅμως ἐσκέφθη ὅτι εἰς τὴν δεσποσύνην Μὰρς τὰ πάντα ἦσαν ἐπιτετραμμένα καὶ παρεσκεύασε τὸ φορεμα μεθ' ὅλης τῆς δυνατῆς κομψότητος. Τῇ ἑσπέρᾳ ἔμελλε νὰ παρασταθῇ τὸ δρᾶμα Gageure imprévue· δοκιμάσασα δὲ ἡ Μὰρς τὸ φόρεμα ἔσπευσε τεταραγμένη πρὸς τὸν διευθυντὴν τοῦ θεάτρου καὶ τὸν παρεκάλεσε νὰ ἀναβάλῃ τὸ δρᾶμα τοῦτο, φοβουμένη μήπως συριχθῇ ὅτι ἠθέλησε νὰ φανῇ ἐπὶ τῆς σκηνῆς ὡς καναρίνιον. Νοήσας ὁ διευθυντὴς τὸ παιγνίδιον ἀπεκρίνατο μειδιῶν· «δὲν φαίνεσθε καναρίνιον, ἀλλὰ τοπάζιον· ἐγὼ ἐγγυῶμαι περὶ τῆς ἐπιτυχίας». Ἡ καλλιτέχνις παρουσιάζεται ἐπὶ τῆς σκηνῆς· ἐπὶ πέντε λεπτὰ οἱ θεαταὶ κρατοῦσι τὰ δίοπτρα, περιεργάζονται, ψιθυρίζουσι, τελευταῖον ἐπικροτοῦσι μεγαλοφώνως λέγοντες πρὸς ἀλλήλους· «ὁπόσον ὡραία στολή!» Τῇ ἐπαύριον αἱ πρῶται κυρίαι τῆς γαλλικῆς πρωτευούσης ἔστειλαν παραγγελίας εἰς Λυὼν, ὁ δὲ ἐργοστασιάρχης «ἔκαμε τὴν τύχην του».

〰 Χαρτοποιός τις τῆς Νέας Ὑόρκης ἐφεῦρε «φακέλλους ἐπιστολῶν ἀσφαλιστικούς», ὧν ἡ ὑπεροχὴ ἐπὶ τῶν ἄλλων φακέλλων συνίσταται εἰς τοῦτο, ὅτι ἡ ἐπιστολὴ δὲν δύναται ν' ἀνοιχθῇ κρυφίως χωρὶς ὁ φάκελλος νὰ προδώσῃ τὴν διὰ τῶν χειρῶν τοῦ ἀδιακρίτου γενομένην ψηλάφησιν. Τὸ μέρος τοῦ φακέλλου ὅπερ κλείεται διὰ νὰ περιλάβῃ τὴν ἐπιστολὴν εἶνε βεβρεγμένον διὰ χημικῆς τινος σκευασίας, ἥτις εἰς τὴν ἐλαχίστην πρὸς ἄνοιγμα ἀπόπειραν, εἴτε δι' ὑγράνσεως, εἴτε διὰ παντὸς ἄλλου μέσου τοιούτου ὥστε νὰ μὴ σχισθῇ ἢ καταστραφῇ ὁ χάρτης, δεικνύει διὰ χαρακτήρων ἀνεξαλείπτων τὰς καταγγελτικὰς ταύτας λέξεις: Attempt to open (Ἐπειράθησαν νὰ μὲ ἀνοίξωσι).

〰 Γενομένης κατ' αὐτὰς συζητήσεως ἐν Νορδχάουζεν, γράφει ὁ «Παρνασσὸς», περὶ τῶν δηλητηριωδῶν οὐσιῶν καὶ ἰδίως τοῦ ἀρσενικοῦ ὅπερ περιέχουσι τὰ ἐν Γερμανίᾳ κατασκευαζόμενα ποικίλα χαρτία πρὸς διακόσμησιν τῶν τοίχων τῶν αἰθουσῶν καὶ δωματίων, ὁ φαρμακοποιὸς Σοῦλτσι ἀνεκοίνωσεν ὅτι νεωστὶ ἀλλαχθέντων τῶν χαρτίων τῆς ἐν Βαϊμαρ σωζομένης οἰκίας τοῦ Σχίλλερ, ἀνεκαλύφθη ὅτι τὰ πράσινα χαρτία τοῦ ἰδιαιτέρου γραφείου τοῦ διασήμου ποιητοῦ περιεῖχον ἱκανὴν ποσότητα ἀρσενικοῦ, εἰς οὗ τὴν ἐπενέργειαν πειρῶνταί τινες σήμερον ν' ἀποδώσωσι τὸν πρόωρον καὶ αἰφνίδιον θάνατον τοῦ ὑγιεστάτου ἄλλως Σχίλλερ, ὡς προελθόντα μικρὸν καὶ κατ' ὀλίγον ἐκ δηλητηριάσεως.

〰 Εἰς σατυρικόν τι φύλλον τοῦ Βερολίνου ἐδημοσιεύθη ἐσχάτως ἡ ἑπομένη εἰκών· ἐν θεωρείῳ ἀμφιθεάτρου φαίνεται Ῥωμαῖος αὐτοκράτωρ μετ' ἐνδιαφέροντος βλέπων τὸν μέχρι θανάτου ἀγῶνα *δύο* ἀθλητῶν· ἐν ἑτέρῳ δὲ θεωρείῳ φαίνεται σημερινὸς αὐτοκράτωρ, ἐπὶ θρόνου καθήμενος καὶ μετ' ἐνδιαφέροντος ἐπίσης θεώμενος τὴν ἀλληλοσφαγὴν *χιλιάδων* ἀνθρώπων.

Εις Αναγνωστης.

ΠΡΑΚΤΙΚΑΙ ΓΝΩΣΕΙΣ

Καθαρισμος τῶν σπόγγων.

Ὅπως καθαρισθῶσιν οἱ σπόγγοι πρέπει νὰ μείνωσιν ἐπὶ τρεῖς ἢ τέσσαρας ἡμέρας ἐντὸς ψυχροῦ ὕδατος, συχνότατα ἀνανεουμένου, τὴν δὲ τετάρτην ἡμέραν νὰ διαλυθῶσιν ἐντὸς τοῦ ὕδατος 125 περίπου γραμμάρια ποτάσσης καὶ ν' ἀφεθῶσιν ἐν αὐτῷ ἐπὶ δώδεκα ἔτι ὥρας οἱ σπόγγοι ὅπως διαβραχῶσιν· ἀκολούθως τίθενται εἰς καθαρὸν καὶ δροσερὸν ὕδωρ, καὶ μετὰ εἰκοσιτέσσαρας ὥρας καθίστανται λευκότατοι καὶ καθαρότατοι, ὡς νὰ ἐξῆλθον τότε τοῦ πυθμένος τῆς θαλάσσης.

Ἔχε τὰ πόδια σου ζεστά, τὴν κεφαλή σου κρύα
νὰ μὴ φοβᾶσαι τὸ γιατρό, νὰ μὴ τον ἔχῃς χρεία.
(Δημῶδες λόγιον).

ΠΑΡΟΡΑΜ. Σελ. 16 στήλ. β' στίχ. 49 ἀντὶ pes ἀν. pas
» » » » 50 » pes » pas

ΑΘΗΝΗΣΙ—ΤΥΠΟΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ, ΟΔΟΣ ΠΑΤΗΣΙΩΝ, 14.

Digitized by Google

'Αριθ. 108 – Λεπτὰ εἴκοσι.

ΕΤΟΣ Γ'.

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Πέμπτος | Συνδρομὴ ἐτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20.—Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶνε ἐτήσιαι—Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὁδὸς Σταδίου, 6. | 22 Ἰανουαρίου 1878

ΠΑΝΟΜΟΙΟΤΥΠΟΝ ΤΗΣ ΥΠΟΓΡΑΦΗΣ ΤΟΥ

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ ΚΟΡΑΗ

Πρὸς τὸν κύριον Νεόφυτον Βάμβαν,
εἰς Κέρκυραν.

Περιπόθητε φίλε,

Ἡ ἐπιστολή σου (5 'Απρ.) μ' ἐλύπησε πολύ, χωρὶς νὰ μὲ ἀπελπίσῃ. Δίκαια φρονεῖς φρονῶν νὰ ἐκπληρώσῃς τὴν ὁποίαν ὑπεσχέθης πρὸς τοὺς αὐτοῦ ὁμογενεῖς ὠφέλειαν. 'Αλλὰ τοῦ πρὸς ὀλίγους δικαίου δικαιότερον εἶναι τὸ πρὸς πολλούς, καὶ τούτου πάλιν τὸ πρὸς πλειοτέρους, καὶ πάντων δικαιότατον τὸ πρὸς πάντας. Συγχώρησέ με, φίλε, νὰ σοῦ ἀνενθυμίσω τί ἔλεγεν ὁ ἀείμνηστος διὰ τὴν φιλανθρωπίαν του μέγας Φενελών· «Προκρίνω τοῦ ἰδίου μου συμφέροντος τὸ εἰς τὴν οἰκογένειάν μου συμφέρον, καὶ τούτου τὸ εἰς τὴν πατρίδα μου συμφέρον, καὶ τούτου τελευταῖον τὸ συμφέρον εἰς ὅλον τὸ ἀνθρώπινον γένος : Je préfère ma famille à moi-même, ma patrie à ma famille, et le genre humain à ma patrie.

Ἂν ἡ ἐδῶ παρουσία σοῦ τοῦ Χίου ἀπέβλεπε μόνους τοὺς Χίους, δικαίως πάλιν ἔπρεπε νὰ προκριθῶσιν οἱ Χῖοι τῶν Κερκυραίων, ὄχι μόνον ὡς πλειότεροι, ἀλλὰ καὶ ὡς εὐτυχούντων ἐκείνων οὗτοι δυστυχεῖς, καὶ ὡς προσκαλοῦντές σε μὲ δάκρυα νὰ δράμῃς εἰς βοήθειαν τῶν σκορπισμένων Χίων μειρακίων. 'Αλλὰ τὸ πρᾶγμα ἀποβλέπει ὅλα τὰ τέκνα τῆς Ἑλλάδος, τῆς ὁποίας τὰ δίκαια ὑπερβαίνουν καὶ τῶν Κερκυραίων καὶ τῶν Χίων τὰ δίκαια.

'Εξαντλημένος, φίλε, ἀπὸ σωματικοὺς καὶ ψυχικοὺς πόνους, οὐδὲ τὰ ὀλίγα ταῦτα ἐδυνάμην νὰ σὲ γράψω, ἂν δὲ μ' ἐνδυνάμωναν ἡ ἐλπιζομένη πανελλήνιος ὠφέλεια, καὶ ἡ παρακίνησις τῶν σκορπισμένων συμπολιτῶν μας νὰ προσθέσω εἰς τὰς προσκλήσεις των καὶ τὴν ἰδικήν μου δευτέραν ταύτην πρόσκλησιν. Λέγων ταῦτα πρὸς Ἕλληνας καὶ φιλέλληνας Κερκυραίους, εἶμαι βέβαιος, ὅτι δὲν θέλεις εὑρεῖν μεταξύ των κανένα τόσον ἄδικον, ὥστε νὰ προκρίνῃ τοῦ γενικοῦ συμφέροντος τὸ εἰς μόνην τὴν πατρίδα του συμφέρον. Ἡ πρώτη καὶ μεγάλη των μήτηρ καὶ πατρὶς εἶναι ἡ Ἑλλάς.

'Ασπάζομαί σε καὶ παρακαλῶ νὰ μὲ παρηγορήσῃς τὸ γρηγορώτερον.

9 Μαΐου, 1830. 'Εκ Παρισίων.

Ὁ θερμός σου φίλος
ΚΟΡΑΗΣ.

Ο ΑΓΓΛΟΣ ΓΑΙΟΚΤΗΜΩΝ

['Εκ τῶν τοῦ F. Holtzendorf].

Συνέχεια καὶ τέλος· ἴδε σελ. 33.

IV

Αἱ Κυρίαι ἀπεσύρθησαν, μεταξὺ δὲ τῶν Κυρίων, ὅσοι εἶχον ἀκόμη μείνῃ εἰς τὴν τράπεζαν, ἐκυκλοφόρουν φιάλαι τοῦ οἴνου Xérès, Posto-Porto καὶ Βορδώ. Ὁ Baker πλησιάσας, ἐλάλησέ μοι περὶ ἱδρυμάτων παραπλησίων ἐκείνων, ἅτινα ἐπεσκέφθημεν τὴν πρωΐαν. Ὤκτειρε τὴν πρόληψιν, καθ' ἣν ἡ στοιχειώδης ἐκπαίδευσις ἀποτελεῖ τὸ πᾶν ἐν τῷ βίῳ. Ἡ πεῖρα μ' ἐδίδαξεν, ἔλεγεν, ὅτι *καλὸν* ἀγροτικὸν σχολεῖον ὤφειλε πάντοτε νὰ κατέχῃ δύο μέχρι πέντε ἀγρούς. Γέρων χωρικὸς ὤφειλε νὰ διορίζηται ἀείποτε ἐπιστάτης. Τετραετῆ παιδία ἀντὶ νὰ μένωσιν ἔγκλειστα ἐν δωματίοις, ἠδύναντο ν' ἀσχολῶνται ἐν τοῖς ἀγροῖς, καὶ νὰ εὑρίσκωσιν ἐκεῖσε ἐργασίαν καταλληλοτάτην εἰς τὴν ἡλικίαν των, ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ γέροντος, πρὸς ὃν οἱ γονεῖς ἤθελον πληρώσῃ ὀλίγα σολδία καθ' ἑβδομάδα, εὐχαριστημένοι ὅτι τὰ τέκνα αὐτῶν εἶχον ἀσχολίαν καὶ ἐτύγχανον τῆς προσηκούσης ἐπιβλέψεως.

Ὑπὲρ ἑπταετῶν παίδων οἱ γονεῖς ἤθελον παύσῃ νὰ πληρώνωσιν, ὀκταετὴς δὲ γενόμενος ὁ μαθητής, ἤθελε γίνῃ κύριος λωρίδος γῆς, ἣν ἠδύνατο νὰ καλλιεργῇ ἐπὶ ἰδίᾳ ὠφελείᾳ, φέρων εἰς τοὺς γονεῖς αὐτοῦ τὰ κέρδη. Τὰς ὥρας τῆς ἀσχολίας τῶν μικρῶν παίδων ἤθελον ὁρίσει εἰς ἑπτά, τέσσαρας μὲν εἰς μελέτην, τρεῖς δὲ εἰς ἀγροτικὰς ἐργασίας· οὕτως οἱ παῖδες ἠδύναντο νὰ συνειθίζωσι νὰ ἐργάζωνται συνεχῶς, χωρὶς νὰ αἰσθανθῶσι τὸν κόπον. Δυνάμεθα νὰ τοὺς γυμνάζωμεν διηνεκῶς, χωρὶς νὰ τοὺς κοπιάζωμεν.

Ὁ οἰκοδεσπότης ἐξηκολούθει νὰ ἐκθέτῃ τὸ σύστημα αὐτοῦ, ὅπερ πρὸς τοῖς ἄλλοις συνεπήγετο καὶ τὴν ὠφέλειαν, ὅτι οἱ παῖδες ἔμενον ἐπὶ μακρότερον χρόνον ἐν τοῖς σχολείοις, χωρὶς ἐκ τούτου νὰ ἐπιβαρύνωνται οἱ γονεῖς. Τῶν πα-

Digitized by Google

ρισταμένων τις παρετήρησεν ὅτι τοιοῦτον σχέδιον ἤθελε ναυαγήσῃ ἕνεκα τῶν δυσκολιῶν τῆς ἐκτελέσεως.

Εἶναι μὲν ἀληθῶς δύσκολον, ἀπεκρίνατο ὁ οἰκοδεσπότης, ἀλλ' εἶναι ἐφικτόν! Πρὸ εἴκοσι δύο ἐτῶν ἐγὼ αὐτὸς ἵδρυσα σχολεῖον κατὰ τὸ σύστημα τοῦτο, καὶ ἤγαγον αὐτὸ εἰς ἀνθηρὰν κατάστασιν. Ἠναγκάσθην ὅμως νὰ τὸ κλείσω, διότι μ' ἐγκατέλιπεν ὁ διδάσκαλος—πάντες δὲ οἱ δυνάμενοι νὰ τὸν ἀντικαταστήσωσι συνεφώνουν ὅτι δὲν ἥρμοζεν εἰς διδάσκαλον νὰ σκάπτῃ. Πάντες ἦσαν εὐγενέστεροι ἐμοῦ.

Τὴν σήμερον οἱ καθηγηταὶ κατέστησαν λογικώτεροι, ἀλλ' ἤδη εἰμὶ πολὺ γέρων, καὶ ὀφείλω νὰ ἐγκαταλίπω τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ σχεδίου μου εἰς νεωτέρους.

V

Τὴν ἐπιοῦσαν πρωΐαν, ἐπειδὴ ὁ καιρὸς ἦτο βροχερὸς, ἀνεβλήθη ἡ θήρα τῶν περδικῶν, ὁ δὲ οἰκοδεσπότης, ὅστις εἶχε διαφόρους ἀσχολίας εἰς τὴν πόλιν, προέτεινέ μοι νὰ ἐπισκεφθῶ μετ' αὐτοῦ τὰς φυλακὰς τοῦ Glocester. Ἀπεδέχθην, καὶ μικρὸν ὕστερον, ἀνέβημεν ἐφ' ἁμάξης. Ὁ δρόμος, μολονότι μακρὸς, ἦτο ὡραῖος. Ἕκαστος πύργος, ἑκάστη κώμη, καὶ αὐτὰ τὰ παχύκορμα δένδρα πρὸ τῶν ὁποίων διηρχόμεθα, εἶχον τὴν ἱστορίαν των.—Ἀφικομένους εἰς Glocester, ὑπεδέξατο ἡμᾶς ὁ διοικητὴς τῶν φυλακῶν ὡς ἂν εἴμεθα γνώριμοι αὐτοῦ, συνώδευσε δ' ἡμᾶς περιερχομένους τὸ κατάστημα. Ἦτο ἀληθῶς τοῦ κόπου ἀντάξιον νὰ διέλθῃ τις μερικὰς ὥρας εἰς τὸν τόπον τοῦτον. Ἐννενήκοντα περίπου ἔτη παρῆλθον ἀφ' ἧς ὁ Poserd κατὰ πρῶτον παρουσιάσθη εἰς Betford, ὑπὸ τὴν ἰδιότητα ἀναμορφωτοῦ τῶν φυλακῶν. Δέκα ἔτη μετὰ ταῦτα, κατὰ τὸ 1783, ὁ Σὶρ Γεώργιος Paul παρουσιάσθη εἰς τὸ δικαστήριον τοῦ Glocester καὶ προέτεινε τὴν ἔγερσιν νέων φυλακῶν. Τοῦτο ἐπετράπη ὑπὸ τῆς Βουλῆς, μετὰ παρέλευσιν δὲ ἐννέα ἐτῶν ἐδημοσιεύθη ἡ πρώτη ἐπίσημος ἔκθεσις περὶ τῆς προτύπου ταύτης φυλακῆς.

Τοσαύτης δ' ὑπολήψεως ἀπήλαυεν αὐτὴ ἡ φυλακὴ, ὥστε κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος αἰῶνος ἡ Ἀμερικὴ ἔπεμψεν Ἐπιτροπὴν, προωρισμένην νὰ μελετήσῃ τὸ σύστημα, ὅπερ κατόπιν καὶ ἐφήρμοσε διὰ παντὸς, ὑπὸ τὸν τίτλον Ἀμερικανικὸν σύστημα.

Ὁ Σὶρ Γεώργιος Paul ἦτο ἐκ τῶν προκρίτων ἐκείνων, οἵτινες ὑπεστήριζον τὸ μονῆρες σύστημα, ὁ δὲ διευθυντὴς ἔδειξεν ἡμῖν τοὺς ἀρχαίους οἰκίσκους. Κατ' ἀρχὰς οἱ κατάδικοι δὲν εἰργάζοντο· οὗτοι ἠδύναντο ν' ἀναγινώσκωσιν ἐπί τινας ὥρας καθ' ἑκάστην μόνον τὴν Βίβλον. Ἐν ἄλλῳ οἰκίσκῳ ἐκρατοῦντο διαρκούσης τῆς ἡμέρας, καὶ ἐν ἄλλῳ κατὰ τὰς νύκτας. Ἐπετρέπετο αὐτοῖς καθ' ἑκάστην ὁ περίπατος, προσηνῶς δὲ ἐφέρετο πρὸς αὐτοὺς ἡ Διοίκησις. Κατὰ τὸ 1807 οἱ Ἀμερικανοὶ εἶχον ἤδη ἐπισκεφθῆ τὸ κατάστημα, ἐν ᾧ ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνησις ἠσχολήθη περὶ τοιούτων ἱδρυμάτων μόνον τῷ 1834 . . . Εὐαρέστως ἤκουέ τις τοῦ Baker διηγουμένου ὅτι τῷ 1836, ἐν ᾧ διηύθυνε τὰς φυλακὰς Glocester, ἔλαβεν ἐπιστολὴν παρὰ τοῦ Σὶρ Ἰωάννου Ῥοῦσσελ, τότε γραμματέως τῆς Ἐπικρατείας, περιέχουσαν τεσσαράκοντα εἰσακτέους κανονισμοὺς, καὶ ὅτι ἡ ἀπάντησίς του ὑπῆρξεν ὅτι τριάκοντα πέντε ἐξ αὐτῶν ἦσαν ἤδη ἐν ἐνεργείᾳ ἐν τῇ φυλακῇ τοῦ Glocester ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως ταύτης· ἐκεῖ ἔγνων αὐτοὺς οἱ Ἀμερικανοί.

Μ' ὅλα ταῦτα, τοῦ χρόνου προϊόντος, ἐστάλησαν ἑκατοστύες κανονισμῶν, οἵτινες πάντες ἠκυρώθησαν μετ' οὐ πολὺ, οὕτω δὲ πλὴν μικρῶν ἐξαιρέσεων ἡ φυλακὴ ἐπανῆλθεν εἰς τὸ ἀνέκαθεν ὑπὸ τοῦ Σὶρ Γεωργίου Paul καθιερωθὲν σύστημα.

Ἐπεσκέφθημεν τοὺς οἰκίσκους τῶν καταδίκων, ἐρωτῶντες αὐτοὺς περὶ τοῦ λόγου τῆς καταδίκης των.—Ἐνίοτε παρετηρήσαμεν μοναδικὴν ἀνισότητα ἐν ταῖς ποιναῖς, αἵτινες μοὶ ἐφάνησάν πως δυσανάλογοι πρὸς τὸ ἔγκλημα. Κλέπτης ἐξ ἐπαγγέλματος ὑπεξαιρέσας τρεῖς ἀγγλικὰς λίρας κατεδικάσθη εἰς ἑξάμηνον φυλάκισιν, ἐν ᾧ χειρῶναξ οἰκογενειάρχης ἔχων ἀσθενῆ σύζυγον καὶ ἀπειλούμενος νὰ ἐξωσθῇ τῆς οἰκίας ἐὰν δὲν ἐπλήρωνε τὸ ἐνοίκιον, ὡς ἐκ τούτου δ' ἐξ ἀπελπισίας κλέψας ἀπό τινος φίλου του δεκαπέντε σελλίνια, μὲ τὸν σκοπὸν ν' ἀποδώσῃ αὐτὰ, κατεδικάσθη εἰς φυλάκισιν δέκα ὀκτὼ μηνῶν.

Ἀποτέλεσμα μακρᾶς περὶ τούτου συζητήσεως μεταξὺ ἐμοῦ καὶ τοῦ Baker ὑπῆρξεν, ὅτι αἱ καταδίκαι ἐκεῖναι ἦσαν ὑπὲρ τὸ δέον αὐστηραὶ συγκρινόμεναι πρὸς ἄλλας ἐπιβαλλομένας πάντοτε ὑπὸ ἐξ ἐπαγγέλματος δικαστῶν, οἵτινες κατὰ τὸν Baker, μὴ γινώσκοντες οὔτε τὸν ἄνθρωπον, οὔτε τὸν βίον, καὶ μάλιστα τὰ προηγούμενα τοῦ ἐγκληματίου, ἢ ἐκ τῶν βιβλίων καὶ τῶν μαρτυρικῶν ἐκθέσεων, ἔκρινον περὶ τοῦ κακοῦ οὐχὶ τοσοῦτον προσφυῶς, ὅσον οἱ ἄλλοι τῶν δικαστῶν ὅσοι ἐξελέγοντο μεταξὺ τῶν κτηματιῶν τῆς Ἐπαρχίας. Οὗτοι ἐρχόμενοι εἰς στενὴν συνάφειαν μετὰ πάσης τάξεως ἀνθρώπων, εἰσὶ πολλῷ μᾶλλον κατάλληλοι νὰ κρίνωσι περὶ τοῦ βαθμοῦ τῆς ἐνοχῆς τοῦ κατηγορουμένου. Μὴ νομίσῃς, φίλε μου, ὅτι ἡ ποινικὴ δικαιοσύνη μανθάνεται ἐν τοῖς βιβλίοις, ἢ ὑπολογίζεται ὅπως τὰ μαθηματικά. Ὁ δικαστὴς ὀφείλει νὰ αἰσθάνηται αὐτήν. Οἱ λοιποὶ ἡμεῖς, ἄνθρωποι πρακτικοὶ, αἰσθανόμεθα δύο τινά· τὸ μὲν, τὰ συμφέροντα ἡμῶν ζημιούμενα ἐκ τοῦ ἐγκλήματος, τὸ δὲ, τὴν ἠθικὴν τοῦ ἐγκληματίου ἀθλιότητα. Ὁ ἡμέτερος ποινικὸς νόμος ἐρείδεται

Digitized by Google

ἄρα ἐπὶ βάσεων ἀλανθάστων, ἐπὶ τοῦ οἴκτου δηλαδὴ τοῦ μὴ ἐπιβάλλοντος εἰς τὸν ἐγκληματίαν τὴν πρὸς ἐπανόρθωσιν αὐτοῦ ἀπαιτουμένην ποινὴν, καὶ τοῦ ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας ἀσφαλείας διαφέροντος.

Πόρισμα τῶν δύο τούτων βάσεων εἶναι κατ' ἀνάγκην ἡ διάσωσις τοῦ ἐγκληματίου δι' ἀκάμπτου αὐστηρότητος καὶ ἐπιμόχθου ἐργασίας.

Ὁ Baker ὡμίλει τοσοῦτον περὶ τῶν μετὰ τῆς Ἀστυνομίας σχέσεων αὐτοῦ, ὥστε δὲν ἠδυνήθην ἢ νὰ παρατηρήσω αὐτῷ ὁπόση διαφορὰ ὑπῆρχε κατὰ τοῦτο μεταξὺ τῶν ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ τῶν ἐν τῇ ἠπειρωτικῇ Εὐρώπῃ ἐπικρατούντων ἐθίμων, καθ' ὅσον τὰ Ἀστυνομικὰ ὄργανα, καίπερ παρ' ἡμῖν ἐκλεγόμενα μεταξὺ τῶν λίαν ἀξιοσεβάστων προσώπων, οὐδέποτε συγχρωτίζονται μετὰ τῆς ἡμετέρας ἀριστοκρατίας.

Εἶναι φυσικὸν, ἀπεκρίθη ὁ οἰκοδεσπότης· ἀστυνομικὸς ὑπάλληλος, οἱοσδήποτε καὶ ἂν ᾖ, σπανίως διακρίνεται ἐπὶ μεγάλῃ μορφώσει. Τὸ Ἀστυνομικὸν ὄργανον, κατατρίψαν ὁλόκληρον αὐτοῦ τὸν βίον εἰς τὸ συλλαμβάνειν κλέπτας, εἶναι τοσοῦτον συνειθισμένον νὰ ὑποπτεύηται περὶ παντὸς πράγματος, ὥστε πάντα πως ὕποπτον ἐκλαμβάνει ὡς δεξιὸν κλέπτην. Παρ' ἡμῖν τοῦτο ἀπαρέσκει. Προτιμῶμεν νὰ πληρώνωμεν τὸν ὑπέρογκον μισθὸν πεντακοσίων λιρῶν κατ' ἔτος καὶ ποιοῦμεν ἐκλογὴν μεταξὺ πεντήκοντα ἢ ἑξήκοντα διαγωνιζομένων, ἐν οἷς καὶ πλεῖστοι λοχαγοὶ ἢ συνταγματάρχαι ἐν ἀποστρατείᾳ, εἴτε τοῦ στρατοῦ, εἴτε τοῦ ναυτικοῦ. Οἱ τελευταῖοι οὗτοί εἰσιν εἰθισμένοι εἰς τὴν πειθαρχίαν, ἔχουσιν ἀρκετὴν κρίσιν, καὶ πρὸ πάντων ἀγάπην πρὸς τὴν ἐργασίαν.—Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι μικρὰν ἔχουσι γνῶσιν τοῦ ποινικοῦ δικαίου, ἀλλ' ἐκμανθάνουσι ταχέως τὸ τεχνικὸν μέρος, οὕτω δὲ εἰσὶ πάντοτε εἰς θέσιν νὰ σκέπτωνται ἐπὶ τοῦ κυριωτέρου καὶ σπουδαιοτέρου ζητήματος, πῶς δηλαδὴ καθίσταται ἐφικτὴ τῶν ἐγκλημάτων ἐν γένει ἡ ἐλάττωσις. Τοὐναντίον ὅστις καθ' ἅπαντα αὐτοῦ τὸν βίον ἄλλο δὲν ἔπραξεν ἢ νὰ συλλαμβάνῃ κλέπτας, δὲν δύναται νὰ σκέπτηται ἐπὶ τῶν γενικῶν αἰτιῶν, ἐξ ὧν γεννῶνται ἐν ταῖς κοινωνίαις τὰ ἐγκλήματα. Δὲν εἶναι τοῦτο ἀληθές; Τοῦτ' αὐτὸ συμβαίνει καὶ ἐπὶ λογίων δικαστῶν οἵτινες ἐφαρμόζουσιν ἐλαττωματικόν τινα νόμον, κατ' ἀρχὰς μὲν παρὰ βούλησιν, βραδύτερον δὲ μετὰ μεγίστης ἀδιαφορίας, ἀλλὰ δικαιολογούμενοι πάντοτε ὅτι δὲν προσήκει αὐτοῖς τὸ κηρύσσειν δημοσίᾳ ὡς ἐλαττωματικὸν νόμον ὄντως τοιοῦτον. Ὁ τίμιος ἄνθρωπος ὅμως δικαιοῦται νὰ κατακρίνῃ δημοσίᾳ τὸν νόμον, ὁπόταν ἐκ τούτου ἀναγκάζεται νὰ διαπράττῃ ἀδικίαν. Τὸ ἀστυνομικὸν ὄργανον κατηγορεῖται οὐχὶ μόνον ἐν Γαλλίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ, ὡς θεωροῦν τοὺς κακούργους δίκην ἄγρας. Ὥσπερ δὲ καθῆκον τῶν τὰ τῆς θήρας ἐπιτετραμμένων εἶναι νὰ συγκεντρώνωσι κατὰ τὸ φθινόπωρον τοσούτους φασιανοὺς ὅσοι ἀπαιτοῦνται πρὸς τὸ κυνήγιον τοῦ κυρίου των, οὕτως τὸ Ἀστυνομικὸν ὄργανον θεωρεῖ ἑαυτὸ ὑπόχρεων νὰ προσαγάγῃ τῷ δικαστῇ μέγαν ἀριθμὸν ἐγκληματιῶν. Γεγονός τι ὅπερ ἐκ πείρας γινώσκω, ἴσως θέλει καταστήσῃ πρὸς ὑμᾶς εὐκρινεστέραν τὴν ἰδέαν μου.

Ὁ λόρδος Σ. . ., κτηματίας ἐν Ἰρλανδίᾳ, προσβληθείς ποτε ἔν τινι δάσει ὑπὸ δύο κλεπτῶν, ἀπέκρουσεν αὐτοὺς ἀνδρείως. Μικρὸν μετὰ ταῦτα ἀπήντησε τὸν δασοφύλακα, καὶ διηγήθη αὐτῷ τὸ συμβάν. Οὗτος ἐφάνη ἐκπλαγεὶς ὁπόταν εἶδε ζῶντα ἐνώπιόν του τὸν λόρδον Σ. . ., ψιθυρίζων δὲ εἶπεν ὅτι ἐγίνωσκε καλῶς τὴν κατὰ τοῦ λόρδου ἀπόπειραν, σκοπὸν δὲ εἶχε νὰ συλλάβῃ τοὺς δύο κακούργους μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ φόνου. Ἐρωτηθεὶς τότε παρὰ τοῦ λόρδου Σ. . . πῶς δὲν εἰδοποίησεν αὐτὸν περὶ τοῦ ἀπειλοῦντος αὐτὸν κινδύνου· «Μυλόρδε, ἀπεκρίθη, ἐὰν συνελάμβανον τοὺς δύο δολοφόνους μετὰ τὴν διάπραξιν τοῦ ἐγκλήματος, ἤθελον ἀνταμειφθῇ παρὰ τῆς Κυβερνήσεως. Δι' αὐτὸ τοῦτο καὶ παρεφύλαττον. Ἐὰν προειδοποίουν ὑμᾶς περὶ τοῦ κινδύνου, ἤθελον ζημιώσῃ ἐμαυτὸν, διότι τὴν εἰδοποίησιν ταύτην οἱ προϊστάμενοί μου δὲν ἤθελον ὑπολογίσῃ ὡς ζῆλον πρὸς τὸ ἔργον μου, οὕτω δὲ ἤθελον στερηθῇ τῆς ἀμοιβῆς.»

Ἀλλ' ἱκανὰ ἤδη εἴπομεν περὶ Ἀστυνομίας, δυσάρεστον δ' εἶναι νὰ ὁμιλῶμεν τοσοῦτον περὶ τοιούτων ἀντικειμένων κατὰ ταύτην τὴν τόσον ὡραίαν ἡμέραν.

VI

Εἶχον διέλθῃ τὴν πρωΐαν τῆς ἐπιούσης μετὰ τοῦ Baker ἐν τῷ γραφείῳ αὐτοῦ. Λησταί τινες ἐκ τῶν πέριξ εἶχον δικασθῇ καὶ καταδικασθῇ. Ὁ γαιοκτήμων ἠγέρθη λέγων μοι· Κατ' εὐτυχίαν ἡμεῖς εἴμεθά πως λογικώτεροι τοῦ νόμου. Ἐκεῖνον ὃν ἄρτι ἐμέμφθην ὡς ἀποκόψαντα ἐξ ἀμελείας κράμβην ἐν τῷ κτήματι χωρικοῦ τινος, θὰ ἠδυνάμην νὰ τὸν καταδικάσω εἰς ἑξάμηνον φυλάκισιν κατὰ τὸν νόμον, καὶ ἐν ὑποτροπῇ εἰς φυλάκισιν ἑνὸς ἔτους. Ἐὰν τὸ αὐτὸ πρόσωπον ἔκλεπτε πέντε σελλίνια, ἀπῃτοῦντο τοὐναντίον δύο δικασταὶ ὅπως τὸ δικάσωσι, καὶ ἐὰν ἀντὶ πέντε σελλινίων ἦσαν πέντε καὶ ἥμισυ, κατὰ τὸν νόμον παρεπέμπετο εἰς τὸ κακουργοδικεῖον. Ὑπάρχει ἐνταῦθα λογικότης; Ἀλλ' ἀρκοῦσι ταῦτα. Μεταβῶμεν εἰς Stroud, ἔνθα σκοπεύω νὰ προσφωνήσω τοὺς ἐργάτας. Δύνασθε ν' ἀκροασθῆτε τοῦ λόγου μου· εἶναι δὲ τοῦ κόπου ἀντάξιον νὰ ἴδητε τοὺς ἀγαθοὺς τούτους ἀνθρώπους ἐν τοῖς ἐργοστασίοις αὐτῶν. Ἠρώτησα τὸν γαιοκτήμονα περὶ τοῦ θέματος τῆς ὁμιλίας του. Πολλάκις παρέστησα, εἶπέ μοι, εἰς τοὺς ἐργάτας τὰς ἐκ τῶν ἀπερ-

Digitized by Google

γιῶν προερχομένας αὐτοῖς ζημίας. Ἐν παρομοίαις περιστάσεσιν, οὗτοι συνήθως πιστεύουσιν εὐκολώτερον εἰς ἡμᾶς τοὺς γαιοκτήμονας, ἢ εἰς τοὺς καθηγητὰς τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας.

Σήμερον θέλω νὰ καταδείξω αὐτοῖς τὰς ἐλλείψεις τῆς περὶ τῶν πτωχῶν προνοίας. Ἀποτέλεσμα τῶν ἐλλείψεων τούτων εἶναι ἡ ληστεία, ἣν καθῆκον ἐθεώρησα νὰ ἐξοντώσω. Ἀληθῶς εἶναι τοῦ κόπου ἀντάξιον νὰ πολεμῇ τις τοιαύτην εἰσβολήν· τριάκοντα χιλιάδες περίπου ἀλῆται περιέρχονται τὴν χώραν ἐπαιτοῦντες· μέρος αὐτῶν εἶναι τίμιοι ἄνθρωποι, ζητοῦντες ἐργασίαν. Ἀλλὰ κατὰ τὸ πλεῖστον οὗτοί εἰσι κλέπται καὶ φυγόπονοι.

Ἀφικόμενοι εἰς Stroud, πολίχνιον ὀλίγον ἀπέχον τοῦ Glocester, εὕρομεν τριακοσίους ἐργάτας περιμένοντας τὸν Baker. Ὁ Πρόεδρος αὐτῶν ὡδήγησεν ἡμᾶς εἰς τὸ βῆμα, ἔνθα πλεῖστοι ἔκ τε τῆς πόλεως καὶ τῶν πέριξ εἶχον ἤδη καταλάβῃ θέσιν.

Ὁ λόγος τοῦ Baker διήρκεσε δύο ὥρας καὶ ἐνθουσιωδῶς ἐχειροκροτήθη, μολονότι ἐπραγματεύετο περὶ θέματος ἀείποτε ἀντιπαθητικοῦ πρὸς τοὺς ἐργάτας. Μετὰ τῆς μεγαλειτέρας ἐπιμονῆς ἀπέδειξεν αὐτοῖς τὴν μεγίστην ἀνάγκην τοῦ νὰ οἰκονομῇ ὁ χειρώναξ κατὰ τὰ εὐτυχῆ ἔτη, ὅπως δυνηθῇ νὰ διέλθῃ τὰ ἔτη τῆς δυστυχίας καὶ τοῦ γήρατος.

Φυσικὸν ἦτο τὸ ἀξίωμα τοῦτο νὰ εὕρῃ ἀντίστασιν. Ἐργάτης ἠγέρθη ἐν τῷ μέσῳ τῆς αἰθούσης, καὶ ἀφ' οὗ ἐπειράθη ν' ἀποδείξῃ ὅτι ἦτο ἀδύνατον νὰ οἰκονομήσῃ τις χρήματα κατὰ τὰς παρούσας περιστάσεις, συνεπέρανε λέγων ὅτι ἐὰν οἱ ἰδιοκτῆται τῶν χειροτεχνικῶν καταστημάτων εἶχον χριστιανικώτερα αἰσθήματα, δὲν ἤθελον ὑπάρχῃ τοσαῦται ἀφορμαὶ θλίψεων, καὶ ὅτι ὄντως αὐτὸς δὲν ἠδύνατο νὰ ἐννοήσῃ, πῶς οἱ πλούσιοι ἐδικαιοῦντο νὰ ἔχωσι τοσαῦτα, οἱ δὲ εὔποροι τόσον ὀλίγα. Κατ' αὐτὸν ὁ ἐργάτης ἀντὶ δώδεκα σελλινίων ἑβδομαδιαίου μισθοῦ ὤφειλε νὰ ἀπολαμβάνῃ τοὐλάχιστον πέντε λίρας ἀνὰ ἑβδομάδα. Οὕτω δὲ ἤθελε ζήσῃ χριστιανικῶς. Ἄσβεστος γέλως ὑπῆρξε τοῦ ἀντιπολιτευομένου ἡ ἀμοιβή. Ἡ συζήτησις ἐπανελήφθη, κατεπραΰνθη, καὶ ἀπέληξεν ἀξιοπρεπῶς, ὁπόταν ὁ Baker διηγήθη διάφορα παραδείγματα οἰκονομίας, ἅτινα ἐκ πείρας ἐγίνωσκε, καὶ ἀπέδειξεν ὅτι τὰ Καταστήματα τοῦ Κράτους ἦσαν ἀνεπαρκῆ ὅπως προνοήσωσι περὶ τῶν πτωχῶν, καὶ ὅτι πρὸς τοῦτο ἦτο ἀνάγκη νὰ ἱδρυθῇ δι' ἰδιωτικῶν συνδρομῶν ταμεῖον πρὸς περίθαλψιν τῶν γερόντων ἢ ἀσθενῶν ἐργατῶν· ὅτι δέον νὰ ἐνισχύηται ἡ οἰκονομία, προτιμωμένου πάντοτε τοῦ χειρώνακτος τοῦ παρέχοντος δείγματα οἰκονομίας, ὅτι ἡ οἰκονομία οὐδαμῶς ὤφειλε νὰ παραμεληθῇ ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε ὁ ἐργάτης ἀμφιβάλλων ἐὰν ἠδύνατο νὰ οἰκονομήσῃ ἀρκούντως, νὰ μὴν οἰκονομήσῃ παντελῶς.

VII

Ἐπανακάμπτων ἐφ' ἁμάξης ἐκ Stroud, ἠρώτησα τὸν γαιοκτήμονα ἐὰν μοι ἐπέτρεπε νὰ τῷ ἀπευθύνω μικρὰς τινας ἐρωτήσεις. Ἤμην πολὺ περίεργος νὰ μάθω πῶς ἀνετράφη οὗτος, ἐφαίνετό μοι δὲ ἀναγκαῖον νὰ μάθω τὴν νεότητα αὐτοῦ, ὅπως ἐξηγήσω τὴν μεγάλην δραστηριότητα, ἣν ἐδείκνυεν ὑπὲρ τοῦ δημοσίου καλοῦ.

Πῶς ἀνετράφην! εἶπέ μοι. Ἐν ὅσῳ ἔμενον παρὰ τῷ ἐμῷ πατρί, προυτίμων πάσης ἄλλης συντροφίας τὴν τῶν θηρευτικῶν κυνῶν, καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εὑρισκόμην ἐν τοῖς ἁμαξοστασίοις. Δὲν νομίζετε διδακτικὸν τὸ μένειν μετὰ κυνῶν καὶ τὸ βλέπειν τοὺς ἵππους ἐκγυμναζομένους; Εἶμαι πεπεισμένος ὅτι πολλὰ ἐκ τούτων ἐξέμαθον ἅτινα ἐφήρμοσα μετὰ ταῦτα εἰς νεαροὺς ἐγκληματίας. Σκοπὸς τοῦ πατρός μου δὲν ἦτο νά με καταστήσῃ νέον δυνάμενον νὰ λαμβάνω μετὰ χάριτος κύπελλον τεΐου ἐν ταῖς αἰθούσαις.

Ὁ πατήρ μου, ὁσάκις συνώδευον αὐτόν, ἔφιππος ἢ πεζός, κατὰ τὰς ἐκδρομάς του ἢ εἰς τὰ κυνήγια, μοὶ ὡμίλει πάντοτε περὶ τοῦ καλητέρου τρόπου ἵνα ἐλαττώσωμεν τοὺς ἐν ταῖς ὁδοῖς ἐπαιτοῦντας ἀλήτας, θεραπεύωμεν τοὺς παράφρονας, καὶ προσφορώτερον φερώμεθα πρὸς τοὺς ἐγκληματίας. Ἀφ' οὗ διῆλθον τοιουτοτρόπως τῆς ἐμῆς νεότητος τὰ ἔτη, πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ συνειθίσω εἰς τὸν ἀργὸν καὶ ἐκτεθηλυμένον βίον τῶν κομψῶν νεανιῶν; Δὲν εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἡ νεότης μανθάνει τὰ πάντα ἐν τῇ τραπέζῃ. Εἰς μὲν τὰς σπουδὰς ἀνέπτυξα μετριότητα νοός· οἱ συσπουδασταί μου μ' ἐνόμιζον καλὸν ζῶον, ὀλίγον ἐννοοῦν τὴν γραμματικήν· ἀλλ' οὔτε ὡς κυνηγὸς διεκρίθην, οὔτε ὡς καλὸς γεωργός. Ὁμιλῶν ποτε περὶ τῆς Ἀγγλικανῆς ἐκκλησίας, μοὶ ἐλέγετε ὅτι ἐδυσκολεύεσθε νὰ πιστεύσητε εἰς τὰ δόγματα τῆς θεολογίας. Πολὺ καλά, ἐγὼ πιστεύω ἀδιστάκτως εἰς ὅλα τὰ δόγματα τῆς ἐκκλησίας μας. Ἀλλ' ὑπὲρ πάντα ταῦτα, πιστεύω εἰς τὸ δόγμα ὅπερ μοι ὑπαγορεύει ἡ ἐμὴ συνείδησις, εἰς τὴν παρουσίαν δηλονότι καὶ τὴν βοήθειαν τοῦ Παντοδυνάμου Θεοῦ. Ὁ Θεὸς βλέπει καὶ γινώσκει τὰ πάντα, διοικεῖ τὰ πάντα, καὶ θαυματουργεῖ καθ' ἑκάστην.

Πῶς ἤθελον δυνηθῇ νὰ ἐργασθῶ ἄνευ τῆς πίστεως ταύτης; Ἐγὼ δὲν εἶμαι ἢ ὄργανον εἰς τὰς χεῖράς του. Μὴ νομίσετε ὅτι αὕτη ἐστὶ ἐκ μέρους μου μετριοφροσύνη, τοὐναντίον εἶναι μεγίστη ἀλαζονεία. Πᾶν ὅ,τι καλὸν ἔπραξα, προέκυψεν ἔκ τινος ἐξωτερικῆς ὠθήσεως.

Ὁ γαιοκτήμων προέφερε τὰς λέξεις ταύτας μετ' ἐπισημότητος, ἥτις ἀπετέλει παράδοξον ἀντίθεσιν πρὸς τὴν συνήθη αὐτοῦ διάθεσιν.

Τὸ κατ' ἐμὲ κατελήφθην ὑπὸ θρησκευτικοῦ σεβασμοῦ, καὶ ἐσιώπησα ἐπὶ μακρὸν περιμένων ἕως οὗ οὗτος δώσῃ νέαν τροπὴν εἰς τὴν συνδιάλεξιν ἡμῶν.

Digitized by Google

Οὐδέποτε, ὑπέλαβε μετά τινα χρόνον, ἀπέδωκα σημασίαν εἰς τὰ θρησκευτικὰ δόγματα προκειμένου καλοῦ ἔργου, ἡ δὲ πρὸς τὴν Ἀγγλικανὴν ἐκκλησίαν σχέσις μου οὐδέποτε μ' ἐμπόδισε τοῦ νὰ συνεργασθῶ μετὰ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Manning, οὐδὲ μετὰ τῆς κυρίας Μαρίας Carpenter, ἥτις ἀνήκει εἰς τὴν ἑνωτικὴν ἐκκλησίαν.

Τὸν αὐτὸν κανόνα ἐτήρησα καὶ ἐν τῇ πολιτείᾳ. Προσβολὴ γενομένη εἰς τὴν Ἀντιπολίτευσιν ἕνεκα κομματικῶν αἰτίων, ὑπῆρξέ μοι ἀείποτε μᾶλλον ἐπαχθὴς ἢ ἐὰν ἐγίνετο πρὸς ἐμὲ αὐτόν. Ἀλλ' ἀρκούντως ὡμιλήσαμεν περὶ τούτου. Διὰ τί ἆρά γε μοὶ ἐζητήσατε τὰς περὶ τῆς ἀνατροφῆς μου πληροφορίας ταύτας;

Τῷ ἀπεκρίθην ὅτι ἐν Γερμανίᾳ ὅμοιον εἶδος γαιοκτήμονος δὲν ὑπῆρχε, καὶ ὅτι ἐσκόπουν τοῦ χρόνου προϊόντος νὰ δημοσιεύσω εἰδήσεις τινὰς περὶ αὐτοῦ καὶ τῶν ἔργων του, ἀλλ' ὅτι ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀπεφάσισα ν' ἀναβάλλω, περιμένων μέχρις οὗ κάλαμος ἀνώτερος τοῦ ἰδικοῦ μου καταστήσῃ αὐτὸν ἥρωα ἱστορικοπολιτικοῦ μυθιστορήματος.

Ἀλλὰ περὶ τούτου ὁ Baker δὲν ἤθελε ν' ἀκούῃ, λέγων ὅτι τὰ μυθιστορήματα μόνον αἱ γυναῖκες ἀνεγίνωσκον, καὶ ὅτι οὐδὲν ἠδύναντο νὰ μανθάνωσιν ἐξ αὐτῶν. Μετά τινας στιγμὰς μοὶ εἶπε· Γράψετε, ἴσως ἀποβῇ ὠφέλιμον εἰς τὴν νεολαίαν πάσης χώρας, ἐὰν μεταβιβασθῇ αὐτῇ πρότυπόν τι γαιοκτήμονος, καθ' ὅσον πολλοὶ ἐκ τῶν ἐν τῇ ὑμετέρᾳ ἠπείρῳ βιούντων φρονοῦσιν ὅτι μετ' οὐ πολὺ καὶ ἡμεῖς οἱ γαιοκτήμονες ἐσόμεθα μεταξὺ τῶν ἀρχαίων καὶ παρελθόντων πραγμάτων. Ἀλλ' ὁμιλῶν περὶ ἐμοῦ ἐνθυμήθητε καὶ πασῶν τῶν ἕξεών μου ἐκείνων, ἃς οἱ λόγιοι ὑμῶν συμπολῖται συνήθως ἀποκαλοῦσιν ἐλαττώματα, καὶ μὴ λησμονήσετε ὅτι ἄνευ τῆς θήρας τῆς ἀλώπεκος, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ γαιοκτήμων. Μὴ λησμονήσετε τοὺς κύνας μου, τοὺς ἵππους μου. Ἐὰν εἶχον νεαρὰ τέκνα, ἤθελον παράσχῃ ὑμῖν πρὶν ἢ ἀναχωρήσητε θέαμα πυγμαχίας.

Τῷ εἶπον ὅτι ἐσεβόμην τὴν ταχύτητα καὶ τὴν δύναμιν τῆς πυγμῆς, ὁσάκις ἐφηρμόζετο αὕτη κατὰ τοὺς κανόνας τῆς τέχνης, ὅσον καὶ πᾶσαν ἄλλην γυμναστικὴν ἐντέλειαν.

Πιθανῶς τοῦ χρόνου προϊόντος ν' ἀποβῇ ἀναγκαία ἡ ἄσκησις τῆς νεολαίας εἰς τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ μάχεσθαι. Τοῦτο δὲ τόσῳ μᾶλλον, ὅσῳ τὴν σήμερον δὲν συνειθίζομεν πλέον νὰ ἐξερχώμεθα ἔνοπλοι.

Ὁ φαυλόβιος γινώσκει καλῶς ὅτι ὁ τίμιος ἄνθρωπος τὸν ἀποφεύγει πάντοτε φοβούμενος τὴν μετ' αὐτοῦ συνάφειαν, καὶ προσβαλλόμενος δὲ ὑπ' αὐτοῦ κρίνει ἀνάξιον νὰ κατέλθῃ εἰς ἀγῶνα.

Οὕτω συχνάκις βλέπομεν, ὅτε κακοήθης τις προσβάλλει ἀποτόμως γυναῖκας, πάντας τοὺς παρεστῶτας νὰ γίνωνται ἄφαντοι ἐκ τῆς ὁδοῦ, ὅπως μὴ παραστῶσι μάρτυρες γρονθοκοπημάτων ἢ τραυμάτων. Ὄχι διότι στεροῦνται τοῦ θάῤῥους ὅπως συγκρουσθῶσι πρὸς τοὺς Κυρίους τούτους, ἀλλὰ διότι θεωροῦσι ταπεινὸν τὸ νὰ ἐρίζωσι πρὸς αὐτούς. Ἐν ᾧ ἐν Ἀγγλίᾳ, ὅπου πάντες οἱ εὐποροῦντές εἰσι γεγυμνασμένοι εἰς τὴν πυγμήν, γρόνθος τις, ἐπιτυχῶς δοθείς, πολλάκις ἀναπληροῖ τοὺς ἀστυνομικοὺς κλητῆρας.

Ὁ Baker ἐξέλαβε τοὺς λόγους τούτους, λεχθέντας οἱονεὶ ἐν ἀστειότητι, ἐπὶ τὸ σοβαρότερον, καὶ μετὰ μεγάλης ζωηρότητος εἶπε·

«Μὴ νομίσετε ὅτι τὰ ἡμέτερα Ἀστυνομικὰ ὄργανα ἤθελον ἔχῃ τοσοῦτον θάῤῥος ὅσον ἀποδεικνύουσι καθημερινῶς, ἐὰν δὲν ἦσαν βέβαια ὅτι ἐν ἐσχάτῃ ἀνάγκῃ εὑρήσουσιν ἐφεδρείαν Κυρίων, τὴν συνδρομὴν τῶν ὁποίων δύνανται νὰ προσδοκῶσι. Νομίζετε ὅτι αἱ ἡμέτεραι Κυρίαι ἤθελον δυνηθῇ μετὰ τοσαύτης ἀσφαλείας νὰ περιέρχωνται τὰς ὁδοὺς τοῦ Λονδίνου, ἐὰν ἐν στιγμῇ στενοχωρίας δὲν εὕρισκον διαθέσιμον τὸν βραχίονα οἱουδήποτε τιμίου ἀνθρώπου, εἴτε ξένου, ἢ καὶ ἀγνώστου; Τὸ κατ' ἐμὲ εἶμαι πεπεισμένος, ὅτι δὲν ἤθελον τοσοῦτον ἐπασχοληθῇ περὶ λῃστῶν καὶ κλεπτῶν, ἐὰν ἀπὸ τῆς μικρᾶς ἡλικίας μου δὲν ἐμάνθανον νὰ ὑπερασπίσω τὸν ἑαυτόν μου.

Ἡ ὑμετέρα γνώμη ἐπὶ τῆς ταχύτητος τῆς πυγμῆς με καθησυχάζει ὁλοσχερῶς· ἤδη γινώσκω ὅτι δὲν θέλετε με εἰκονίσῃ φέροντα λευκὸν λαιμοδέτην καὶ ποτήριον ὕδατος μετὰ ζακχάρεως, ὡς ἀπόστολον τῆς εἰρήνης. Ἤδη σᾶς εἶπον ὅτι τὸ καθαρὸν ὕδωρ ἄνευ ρακῆς δέν μοι ἀρέσκει.

Ἡ ἐπιθυμία μου εἶναι νὰ ἐπιτύχητε τὴν εἰκονογραφίαν μου, οὐχὶ βεβαίως χάριν ἐμοῦ, ὀλίγην δίδω εἰς τοῦτο σημασίαν, οὐδὲ χάριν ὑμῶν, διότι ἐκ τούτου οὐδ' ἐπαίνων θέλετε ἀπολαύσῃ, οὐδὲ μομφῆς, ἅτε ἀνεφίκτου οὔσης τῆς πρὸς τὸ πρωτότυπον παραβολῆς. Ἀλλ' ἐὰν κατορθώσητε νὰ περιγράψητε ἄνευ ὑπερβολῆς ἐκεῖνο ὅπερ δὲν εἶναι ἀποκλειστικὴ ἰδιοκτησία μου, ἀλλ' οἱονεὶ καταπίστευμα ὑπὲρ τῶν ἐν Ἀγγλίᾳ γαιοκτημόνων, τὸ ἔργον ὑμῶν ἀποβήσεται λίαν ὠφέλιμον. Δυνατὸν ν' ἀποβῇ ὠφελιμώτατον εἰς τοὺς νέους τῶν εὐπόρων τάξεων, οἵτινες μὴ ὑποχρεωμένοι νὰ ἐργάζωνται ὅπως ζήσωσιν, ἠδύναντο νὰ πεισθῶσι νὰ ἐπιχειρήσωσι τὴν ἐπαγωγοτέραν τῶν ἐργασιῶν, τουτέστι τὴν ἐπὶ καλῷ τοῦ πλησίον ἐργασίαν. Ἐὰν προσβλέψω ὄπισθεν ἐμοῦ, μετὰ θαυμασμοῦ παρατηρῶ τὸν μέγαν ἀριθμὸν τῶν ἐπιχειρήσεων, ἃς δὲν ἀνεκάλυψα βεβαίως ἐγώ, ἀλλ' οὐχ ἧττον ἀπέβησαν πολὺ ὠφέλιμοι εἰς τὸν πρακτικὸν βίον. Πολλοὶ λέγουσιν ὁ Θεὸς βοηθεῖ τὸν βοηθοῦντα ἑαυτόν. Ἀλλ' ἐγὼ νομίζω ὅτι ἐπιτυχέστερον ἠδύνατό τις νὰ εἴπῃ, ὁ Θεὸς θέλει βοηθήσῃ ἐκείνους, ὅσοι πάν-

Digitized by Google

τοτε καὶ μετ' ἐπιμονῆς προσπαθοῦσι νὰ βοηθῶσι τοὺς ἄλλους· τοῦτο δὲ, οὐχὶ ἵνα δοξασθῶσιν ἐξ αὐτοῦ, ἀλλ' ἐπὶ τῷ μόνῳ σκοπῷ νὰ εὐεργετήσωσι τὸν πλησίον.

VIII

Ἐν τούτοις παρῆλθεν ἑβδομὰς, ἑβδομὰς βίου εὐτυχοῦς καὶ πλήρους διδαγμάτων. Ἐπλησίαζεν ἡ ἡμέρα τῆς ἀναχωρήσεως. Τὴν τελευταίαν ἑσπέραν ἐν ᾧ συνδιελεγόμεθα ἡ οἰκοδέσποινα μοὶ εἶπε· Δέον τὸ ἐπιὸν ἔτος νὰ ἐπανέλθητε, διότι ἡ Hardwick Court δὲν παρέχει τελείαν εἰκόνα τοῦ ἐν Ἀγγλίᾳ ἐξοχικοῦ βίου. Ἐγὼ δὲν ἔχω θυγατέρας, ὑμεῖς δὲ ἂν ἐπιθυμεῖτε νὰ γνωρίσητε ὅ,τι σπουδαιότερον παρ' ἡμῖν, δέον νὰ γνωρίσητε τὰ κοράσια. Εὐχάριστον εἶναι νὰ βλέπῃ τις πῶς κ' ἐκεῖνα λαμβάνουσι μέρος εἰς τὴν Διοίκησιν τῆς ἐπαρχίας. Οὐκ ὀλίγα ἐξ αὐτῶν διδάσκουσι μετὰ μεγάλου ζήλου τὴν Κυριακὴν ἐν τοῖς σχολείοις, ἐπισκέπτονται τοὺς ἀσθενεῖς καὶ τοὺς πτωχοὺς, διευθύνουσι τὸν χορὸν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, καὶ παίζουσι τὸ ἐκκλησιαστικὸν ὄργανον. Γινώσκουσι δὲ ὅτι ἡ κοινωνία ἀπαιτεῖ παρ' αὐτῶν ἄλλο τι, ἢ τὸ παίζειν καλῶς τὸ κλειδοκύμβαλον.

Τῇ ἀπεκρίθην ὅτι ἐξ ὅσων βλέπει τις δὲν δύναται νὰ μορφώσῃ πλήρη ἰδέαν περὶ τῶν πραγμάτων. Ἡ γυνὴ καταδείκνυται ὁποία τις ὑπῆρξε κατὰ τὴν νεανικὴν αὐτῆς ἡλικίαν, τοιαύτης δ' αὐτῆς οὔσης, δυνατὸν νὰ προΐδῃ τις ὁποία ἔσεται ποτε, ἐὰν ὁ γάμος θεωρηθῇ τι ἀνώτερον τυχηροῦ παιγνιδίου.

Τὴν ἠρώτησα ἐὰν δὲν ἐλυπεῖτο συλλογιζομένη ὅτι ἐκ τῶν δύο αὐτῆς υἱῶν ὁ εἷς ἤθελε γίνῃ ποτὲ κύριος τοῦ ὡραίου ἐκείνου κτήματος, ἐν ᾧ ὁ ἄλλος ἤθελε μείνῃ, ἂν μὴ κατὰ πάντα ἄπορος, τοὐλάχιστον ὀλιγώτερον πλούσιος. Μοὶ ἀπεκρίθη ὅτι ἐξ ἴσου ἠγάπα τὰ τέκνα της, ἀλλ' ὅτι ἔθος τοσούτων αἰώνων εἶχεν ἤδη συνειθίσῃ τὰς Ἀγγλίδας μητέρας νὰ θεωρῶσι τὴν ἀνισότητα ταύτην τῆς τύχης ἱστορικὴν ἀνάγκην. Ἐν ταῖς πόλεσι δύνανται νὰ διαιρῶσι τὰς πατρικὰς περιουσίας ὅπως θέλωσιν, ἀλλ' ἡ κτηματικὴ περιουσία δέον νὰ μεταβιβάζεται ἀπὸ πατρὸς εἰς υἱόν. Τὸ ζήτημα τοῦτο οὐδαμῶς θεωρῶ κομματικὸν, ἀλλὰ ζήτημα ὑπάρξεως τοῦ Ἀγγλικοῦ ἔθνους.

Ἦτο ἀργά. Ἐπειδὴ ἐσκόπουν ν' ἀναχωρήσω τὴν πρωΐαν τῆς ἐπιούσης, τὴν ἀπεχαιρέτισα. Ὁ γαιοκτήμων δὲν ἠγάπα τοὺς ἀσπασμοὺς, οἵτινες συνήθως συνοδεύουσι τὰς ἀναχωρήσεις ἐν τοῖς σιδηροδρομικοῖς σταθμοῖς τῆς Δύσεως. Ὅτε δὲ τὴν πρωΐαν τῆς ἐπιούσης μ' ἐπερίμενεν ἡ ἅμαξα, ἐκεῖνος εἶχεν ἤδη ἐξέλθῃ. Μοὶ εἶχε σφίγξῃ τὴν χεῖρα τὴν ἑσπέραν τῆς παρελθούσης ἡμέρας.

Φίλος μου δικηγόρος τοῦ Λονδίνου μὲ συνώδευσεν εἰς τὴν ἅμαξαν λέγων· Γινώσκω καὶ χωρὶς νά μοι τὸ εἴπητε, ὅτι ἡ Hardwick Court σᾶς ἀρέσκει. Καὶ τὸ ἐναντίον δὲ ἄν μοι ἐλέγετε, δὲν ἤθελον τὸ πιστεύσῃ. Ἀλλὰ τί φρονεῖτε περὶ τῆς τάξεως ταύτης τῶν παρ' ἡμῖν γαιοκτημόνων; Δὲν νομίζετε ὅτι μέλλει νὰ ἐκλείψῃ; ἢ πιστεύετε εἰς τὴν καὶ ἐπὶ τὸ μέλλον ὕπαρξιν αὐτῆς;

Ἐὰν ἑκάστη ἐπαρχία τῆς Ἀγγλίας, ἀπεκρίθην, εἶχε τρεῖς ἄνδρας οἵους ὁ κ. Baker, ἤθελον φθονήσῃ μᾶλλον ἕνεκα τούτου τὴν χώραν σας, ἢ ἕνεκεν ὅλων τῶν ἑκατομμυρίων λιρῶν στερλινῶν, ἅτινα ὑπάρχουν ἐπισεσωρευμένα εἰς τὴν ἐν Λονδίνῳ Τράπεζαν.

IX

Δύο καὶ ἐπέκεινα ἔτη εἶχον παρέλθῃ, ἀφ' ἧς μετέβην εἰς Hardwick Court, ὅτε τὸ ὑπὲρ τῶν σωφρονιστικῶν Καταστημάτων κοινὸν ἐνδιαφέρον μὲ συνήνου ἐκ νέου μετὰ τοῦ Baker. Ἐν ἔτει 1872 ὁ Δόκτωρ Wines, γραμματεὺς τῆς μεγάλης ἐν Ἀμερικῇ ὑπὲρ τῶν φυλακῶν Ἑταιρίας, ἐπέτυχε νὰ πέμψωσι τὰ Εὐρωπαϊκὰ κράτη ἀντιπροσώπους εἰς τὴν σύνοδον ταύτην.

Τῇ 3 Ἰουλίου 1872 ἤρχισαν αἱ συζητήσεις μεταξὺ τῶν ἀντιπροσώπων ὅλων τῶν ἐπικρατειῶν. Τὸν γαιοκτήμονα παρηκολούθει μακρὰ σειρὰ σπουδαιοτάτων ἀποτελεσμάτων. Ἡ ἐπαγρύπνισις τῆς Ἀστυνομίας, ὑπὲρ ἧς αὐτὸς μόνος ἐπὶ μακρὸν ἠγωνίσθη, προήχθη παρὰ τῆς Βουλῆς εἰς Ἀγγλικὸν νόμον. Ἐν τῇ ὑπὲρ τῶν πτωχῶν προνοίᾳ, βελτίωσις εἶχεν ἐπέλθῃ χάρις εἰς τοὺς ὑπὸ τοῦ Baker προκληθέντας ἄνευ τῆς συνδρομῆς τῆς Κυβερνήσεως συνεταιρισμοὺς, ἡ ἀλητεία εἶχεν ἐλαττωθῇ, μείωσις δὲ ὡσαύτως παρετηρεῖτο εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐν τοῖς ἐπανορθωτικοῖς οἴκοις κρατουμένων νεαρῶν ἐγκληματιῶν. Ἐκ πασῶν τῶν κατακτήσεων τούτων τῶν γενομένων ἐν διαστήματι τριάκοντα ἐτῶν, ἐπ' ἀγαθῷ τῶν τε κρατουμένων καὶ τῶν ἐλευθερωθέντων, ὡς καὶ τῶν παντὸς εἴδους ἀθλίων, ὀλίγα περιῆλθον εἰς γνῶσιν τῶν ἐν τῷ Συνόδῳ ξένων ἀντιπροσώπων. Ὁ Baker παρίστατο χωρὶς νὰ λαμβάνῃ θέσιν ἐν ταῖς πρώταις σειραῖς, ἀλλ' ἀρκούμενος μόνον νὰ λέγῃ, καλῶς! καλῶς! Οὐδέποτε ἐδέχετο τὰ συγχαρητήρια τῶν ὀλίγων ξένων, ὅσοι ἐγνώριζον τὴν ἀξίαν αὐτοῦ. Τοῦτο δὲ δὲν ἦτο παρ' αὐτῷ κακῶς ἐννοουμένη μετριοφροσύνη. Μίαν μόνην ἀξίαν ἀνεγνώριζεν ἐκεῖνος ἐν ἑαυτῷ. Κατέχω, δόξα τῷ Θεῷ, ἔλεγε, τὴν ὑπομονὴν ἐκείνην ἥτις παρὰ ταῖς γυναιξὶ συνήθως ἀποκαλεῖται ἀγγελική, ἐγὼ ὅμως δύναμαι νὰ ὀνομάσω ὄνειον, διότι οὐδεμίαν ἔχω εὐφυΐαν. Μὲ αὐτὴν δὲ τὴν ὄνειον ὑπομονὴν κατώρθωσα νὰ δημιουργήσω ἔργον ἄξιον ἀπομιμήσεως.

Κατώρθωσα νά με ἀκούσωσιν ὁμιλοῦντα περὶ κλεπτῶν, ἀλητῶν, πεφυλακισμένων καὶ πτωχῶν, ὧν οὐδεὶς εὐχαρίστως ἀκούει μνημονευο-

Digitized by Google

μένων. Οὐδὲ στιγμὴν εἰρήνης ἐπέτρεψα εἰς τοὺς ἀδιαφόρους. Διὰ τῶν τριάκοντα μεγάλων τῆς πρωτευούσης ἐφημερίδων κατώρθωσα νὰ δημοσιευθῶσι διακόσιαι πεντήκοντα μικραὶ πραγματεῖαί μου. Μόνον μετὰ δεκαεξαετεῖς ἀγῶνας κατώρθωσα νὰ συγκροτηθῶσι συνελεύσεις, ἀντικείμενον ἔχουσαι τὴν ὑπὲρ τῶν πτωχῶν πρόνοιαν, ἥτις ἐγκαταλειφθεῖσα εἰς τὴν τοπικὴν διοίκησιν, μεγίστην εἶχεν ἀνάγκην διευθύνσεως.

Τὴν ἀξίαν δὲ ὅλων τούτων τῶν κατορθωμάτων αὐτοῦ ἀπέδιδεν εἰς τὴν ὄνειον αὐτοῦ ὑπομονήν, ὡς ἐχαρακτήριζεν αὐτήν.

Ὁ γαιοκτήμων δι' αὐτῆς τῆς ὀνείου ὑπομονῆς εἶχε καταστῇ τέλειος ἐν τῇ πρωτευούσῃ ξεναγός. Εἶχέ τι νέον πάντοτε νὰ ἐπιδείξῃ ἡμῖν, ὅπως συμπληρώσῃ τὰ μεταξὺ τῶν συνεδριάσεων τοῦ Συμβουλίου μικρὰ διαλείμματα. Ἡ σύζυγος αὐτοῦ καὶ ὁ πρωτότοκος υἱός του τὸν εἶχον συνοδεύσῃ εἰς Λονδῖνον, καὶ συνεμερίζοντο μετ' αὐτοῦ τάς τε μικρὰς ἡδονὰς καὶ τὰς ἐνοχλήσεις τῆς Συνελεύσεως.

Ὅτε ἐπλησίαζε τὸ τέλος συνώδευσα τὸν Baker εἰς τὸν περίπατον αὐτοῦ, καὶ τὸν ἠρώτησα τί ἐφρόνει περὶ τῆς συνόδου. Ὅτι ἀνέλαβε θαυμασίαν ἐπιχείρησιν! μοὶ ἔλεγε. Ἡ ἐλάττωσις τῶν πειρασμῶν, ἐφ' ὧν καθημερινῶς παρακαλοῦμεν τὸν Κύριον νὰ κρατῇ ἡμᾶς ἀπομεμακρυσμένους, ἐλάττωσις τῶν πειρασμῶν, εἰς ἅπαντα τὸν πεπολιτισμένον κόσμον! Σκέπτεται ποτε ἡ κοινωνία ποσάκις αὐτὴ αὐτὴ παρέσχεν ἀφορμὴν πειρασμοῦ πρὸς τοὺς πρὸ τοῦ δικαστηρίου ἀγομένους;

Κατ' ἐμὲ ὅ,τι ὡς πρῶτον ἔργον ἔπρεπε ν' ἀποφασίσωμεν, ἦτο τί πρέπει νὰ κάμῃ ἡ κοινωνία τὰ διεφθαρμένα ταῦτα στοιχεῖά της *πρὸ* καὶ *μετὰ* τὴν φυλάκισιν. Ἀπέναντι τούτου πᾶν ὅ,τι γίνεται *διαρκούσης* τῆς φυλακίσεως εἶναι δευτερεῦον.

Πολλάκις συλλογίζομαι ὅτι ἠδυνάμεθα ν' ἀνακαλύψωμέν τι τελειότερον τῶν φυλακῶν. Ἐξηγοῦμαι ἁπλούστερον, ἀφηγούμενος ὑμῖν τὸ ἑξῆς ἀνέκδοτον·

Ὁ Ναύαρχος Yelverton εἶχεν ὑπὸ τὰς διαταγὰς αὐτοῦ νέον ἀξιωματικὸν εὐφυέστατον, καὶ ἀγαπῶντα τὸ ἐπάγγελμά του. Ὁ νέος οὗτος εἶχεν ἐνώπιον αὐτοῦ λαμπρὸν μέλλον. Κατὰ δυστυχίαν ὅμως αὐτοῦ ὑπέπεσεν εἰς σπουδαῖον παράπτωμα, σχέσιν ἔχον πρὸς τὴν ὑπηρεσίαν του· ὁ Ναύαρχος τὸν προσεκάλεσε καὶ τὸν ἐπέπληξε μετὰ ἠπίου αὐστηρότητος, συνεπέρανε δὲ λέγων· λυποῦμαι, ἀλλ' ἀπολέσατε τὴν ἐμπιστοσύνην μου.

Ὁ νέος, ὅστις μόλις ἠδυνήθη νὰ κρατήσῃ τὰ δάκρυα, ἀπεκρίθη· Ναύαρχε, αἰσθάνομαι ὅτι ἔχετε δίκαιον, καὶ ὅ,τι δύναμαι νὰ σᾶς εἴπω, εἶναι μόνον ὅτι ἐὰν ἐπιθυμῆτε ζητῶ ἀμέσως τὴν παραίτησίν μου. Ἀλλά, Κύριε, ὑπέλαβεν ὁ Ναύαρχος, δὲν ἐπιθυμῶ νὰ ζητήσητε τὴν παραίτησιν ὑμῶν, θέλω ν' ἀνακτήσητε τὴν ἐμπιστοσύνην μου.

Ἴσως ἐξογκόνω τὴν ἀξίαν τῆς ἀποφάσεως ταύτης, νομίζω ὅμως ὅτι αὕτη δεικνύει τὸ μέσον δι' οὗ δυνάμεθα νὰ μηδενίσωμεν τὸ τωρινὸν ἡμῶν σύστημα, τὸ σύστημα δηλονότι τοῦ ἀφαιρεῖν τὴν ἐλευθερίαν, τὸ τοσοῦτον ἄθλιον ἅμα καὶ δαπανηρόν. Λέγομεν εἰς τὸν κατάδικον, ἀποδίδοντες αὐτῷ τὴν ἐλευθερίαν, ὅτι ἀπέτισε τὴν ποινήν του. Τοῦτο δὲν εἶναι ἀληθές, διότι πλεῖστοι αὐτῶν ἀρχίζουσι νὰ τιμωρῶνται ἐξερχόμενοι τῶν φυλακῶν. Ὁπουδήποτε παρουσιασθῶσι, μετὰ δικαίας δυσπιστίας γίνονται δεκτοί. Ἐν τῇ φυλακῇ δὲν ἠδύναντο ν' ἀνακτήσωσι τὴν ἐμπιστοσύνην τῆς κοινωνίας. Προτιμώτερον νὰ ἐλέγομεν μὲν εἰλικρινῶς πρὸς τὸν ἐγκληματίαν, τὸν ἐκ τῆς φυλακῆς ἐξερχόμενον, ὅτι ὀφείλει ν' ἀνακτήσῃ τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ κόσμου, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐδεικνύαμεν αὐτῷ συνάμα τὸ μέσον.

Ἀλλ' ἐπὶ τοῦ παρόντος χαίρετε! Ἐντὸς μιᾶς ὥρας ὀφείλω νὰ εἶμαι εἰς τὸν σταθμόν!

Μετέβην παρὰ τῇ συζύγῳ αὐτοῦ, ὅπως τὴν ἀποχαιρετίσω. Ὑπελείπετο ἓν ἔτι τέταρτον τῆς ὥρας. Τῇ ἐζήτησα νέα περὶ τῆς Hardwick Court. Μόλις εὑρίσκομεν πρόσωπα κατάλληλα ἵνα ὑπηρετήσωσιν εἰς τὸ ἐπανορθωτικὸν ἡμῶν σχολεῖον, μοὶ εἶπεν. Ὁ μεγαλείτερος υἱός μου, ὅςις ἐσπούδαζεν ἐν Oxford, ὅτε ἐπεσκέφθητε ἡμᾶς ἐν τῇ ἐξοχῇ, ἐνυμφεύθη, καὶ κατοικεῖ ἔπαυλίν τινα, δύο μίλλια ἀπέχουσαν τῆς ἡμετέρας· ἐλπίζω ὅτι θὰ ὁμοιάσῃ τὸν πατέρα του.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη παρέστημεν μάρτυρες πολλῶν μεταβολῶν. Πολλὰ κτήματα ἀριστοκρατικῶν οἰκογενειῶν ἐξεποιήθησαν ὑπὸ τῶν ἰδιοκτητῶν, καὶ περιῆλθον εἰς χεῖρας ἐκείνων ὅσοι διὰ τῆς βιομηχανίας ἀπέκτησαν κολοσσιαίας περιουσίας. Ἕνεκα τοῦ νέου τούτου κόσμου, εἰσήχθησαν καὶ ἐν τῇ ἐξοχῇ τὰ νέα ἔθιμα τοῦ Λονδίνου. Ἡ τράπεζα ἡμῶν δὲν εἶναι οἵα πρὸ δέκα ἐτῶν! Ἑτοιμάζομεν τὴν τράπεζαν ἐπὶ τὸ ῥωσσικώτερον, μολονότι τὰ πολιτικὰ ἡμῶν συμφέροντα ἀντίκεινται ἀπολύτως πρὸς τὰ τῆς Ῥωσσίας. Οἱ πλήρεις παροψίδων δίσκοι καὶ αἱ φιάλαι μέλανος οἴνου δὲν φαίνονται πλέον ἐπὶ τῆς τραπέζης ταύτης, τοὐναντίον καλύπτουσιν ἤδη αὐτὴν τὰ ἐπιδόρπια καὶ τὰ ἄνθη. Ἐνδεχόμενον ἡ εὐωδία τῶν ἀνθέων νὰ ἀποβῇ πρὸς τὴν ὑγείαν ὠφελιμωτέρα τοῦ οἴνου.

Ὁ σύζυγός μου ὁσημέραι μοὶ φαίνεται νεώτερος. Τὸ παρελθὸν φθινόπωρον παρέτεινε τὸ κυνήγιον ἐπὶ δέκα ἡμέρας, ὑπὲρ τὸ σύνηθες. Ἓν μόνον πρᾶγμα τὸν θορυβεῖ, φοβεῖται μήπως ἡ Κυβέρνησις καὶ ἡ Βουλὴ ψηφίσωσι νόμον, δι' οὗ νὰ συγκεντρωθῇ ἡ διοίκησις ὅλων τῶν σωφρονιστικῶν φυλακῶν εἰς χεῖρας μισθωτῶν ὑπαλ-

Digitized by Google

λήλων, οὕτω δὲ ἐκλείψῃ ἀπ' αὐτοῦ ὁ κόπος τῆς ἐπαγρυπνήσεως. Α. Μ^ος.

ΠΕΡΙ ΙΟΥΛΙΑΝΟΥ ΤΟΥ ΠΑΡΑΒΑΤΟΥ[1]

Μέλλων νὰ ὁμιλήσω περὶ Ἰουλιανοῦ τοῦ παραβάτου, δὲν προτίθεμαι νὰ ἀναλύσω καὶ ἀναιρέσω τὸ περὶ τοῦ αὐτοκράτορος τούτου *σύγγραμμα τοῦ κ. Κλέωνος Ῥαγκαβῆ*, τὸ ὁποῖον τοσοῦτον ἤγειρε θόρυβον. Τοιαύτην ἐργασίαν ἐθεώρησα ἀηδῆ, διότι τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος σύγγραμμα κατὰ τὴν ἐμὴν κρίσιν δὲν εἶναι σοβαρά τις ἐργασία καὶ σπουδαία ἱστορικὴ μελέτη περὶ τοῦ ἱστορικοῦ ἐκείνου προσώπου, ἀλλὰ μᾶλλον λίβελλος κατὰ τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, τὴν ὁποίαν ὁ κ. Ῥαγκαβῆς φαίνεται παντάπασι μὴ ἐννοήσας, διότι μηδόλως εἰς τὴν οὐσίαν καὶ τὸ πνεῦμα αὐτῆς εἰσδύσας, νομίζει αὐτὴν συνισταμένην εἰς ἐπουσιώδεις τινὰς ἐν αὐτῇ ἀπαντώσας ἰδέας, καὶ συνάμα συγχέει οἰκτρῶς Παλαιὰν καὶ Καινὴν Διαθήκην. Πῶς νὰ συζητήσῃ τις πρὸς ἄνδρα, ἀποφαινόμενον, ὅτι ὁ θεῖος ἱδρυτὴς τῆς χριστιανικῆς θρησκείας εἶναι Ἀγαθάγγελός τις[2] καὶ τὸ Κοράνιον ἀνώτερον τοῦ Εὐαγγελίου,[3] τοῦ Εὐαγγελίου ἐκείνου, περὶ τῆς ἠθικῆς διδασκαλίας τοῦ ὁποίου εἰς Ῥενὰν ὡμολόγησεν, ὅτι εἶναι «ἡ ὑψίστη δημιουργία ἡ προελθοῦσα ἀπὸ τῆς ἀνθρωπίνης συνειδήσεως, ὁ κάλλιστος κώδιξ τοῦ τελειοτάτου βίου, οἵου ἀνώτερον οὐδεὶς ἠθικολόγος ἠδυνήθη ποτὲ νὰ διατυπώσῃ;»[4] Θέλω μᾶλλον ὁμιλήσει περὶ Ἰουλιανοῦ τοῦ παραβάτου, ὅπως ἁπλῶς, ἀνὰ χεῖρας κρατῶν τὴν δᾶδα τῆς ἱστορικῆς ἐπιστήμης, ἐκτυλίξω ἐνώπιον ὑμῶν τὸν βίον αὐτοῦ, περὶ οὗ, ἀφοῦ ὁπωσδήποτε ἐγένετο κατ' αὐτὰς τοσοῦτος λόγος, πολλοὶ ἴσως θὰ ἔχωσι περιέργειαν νὰ γνωρίζωσι τίς ἦτο καὶ τί ἔπραξεν. Ἐμμέσως δὲ δύναται νὰ θεωρηθῇ ἡ μελέτη ἡμῶν αὕτη καὶ ὡς ἀπάντησις πρὸς τὸν κ. Κλέωνα Ῥαγκαβῆν, διότι ἐὰν ἐκ τῆς ἀπαθοῦς ἱστορικῆς ἐρεύνης περὶ τῶν κατὰ τὸν Ἰουλιανὸν ἐξαχθῇ, ὅτι ἡ ἐπιχείρησις αὐτοῦ τοῦ νὰ κωλύσῃ τὸν μικρὸν πρὸ αὐτοῦ ἀρξάμενον θρίαμβον τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ νὰ ἐπαναγάγῃ τὸ κράτος τῆς ἀρχαίας ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ πλείστου μέρους τῶν κατοίκων τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους ἤδη ἀποθανούσης ἐθνικῆς θρησκείας, ὑπῆρξε καὶ καθ' ἑαυτὴν παράλογος καὶ πολιτικῶς ἀσύνετος καὶ ματαία, καὶ ἀποδειχθῇ, ὅτι οὕτω κρίνουσι τὸν Ἰουλιανὸν οἱ κράτιστοι τῶν νεωτέρων χρόνων ἱστορικοί, ἄνδρες, οἷος ὁ Γίββων π.χ., ἀνατρέπονται ἄρδην διὰ τῆς ἐτυμηγορίας ταύτης τῆς ἱστορικῆς ἐπιστήμης πᾶσαι αἱ ἀντίθετοι ἀποφάνσεις τοῦ ἡμετέρου νεαροῦ ἀπίστου.

1. Ἀνεγνώσθη ἐν τῷ Φιλολογικῷ Συλλόγῳ Παρνασσῷ τῇ 30 δεκεμβρίου 1877.
2. Κ. Ῥαγκαβῆ Ἰουλιανὸς ὁ παραβάτης, σελ. 505.
3. Αὐτόθι, 512.
4. Vie de Jésus, σελ. 35, ἔκδ. ς'.

Ἓν τῶν περιεργοτέρων μερῶν τῆς ἱστορίας εἶναι ἡ *πάλη μεταξὺ τῆς χριστιανικῆς καὶ τῆς ἐθνικῆς θρησκείας* ἐν τῷ ῥωμαϊκῷ κράτει. Ἡ χριστιανικὴ θρησκεία τὸ πρῶτον ὡς ἰουδαϊκὴ ἄνευ πολλῶν ἀξιώσεων αἵρεσις παρὰ τῶν ῥωμαίων θεωρηθεῖσα, ἀφίνεται ἐλευθέρα ἐπ' ὀλίγον καὶ ἐξαπλοῦται· ἀλλὰ μόλις ἐννοήθη παρ' αὐτῶν ὁ ἀληθὴς αὐτῆς χαρακτήρ, ὅτι ἤρχετο, πλήρης θάρρους, τὸ ὁποῖον ἐμπνέει ἡ ἀλήθεια κατὰ τοῦ ψεύδους, ὡς ἡ μόνη λογικὴ καὶ ἀληθὴς θρησκεία, ὡς ἡ λατρεία τοῦ ἑνὸς καὶ μόνου ἀληθινοῦ Θεοῦ, μετὰ τῆς τάσεως νὰ κατανικήσῃ μὲν τὰς πεπαλαιωμένας εἰδωλολατρικὰς θρησκείας, τὰς θεοποιησάσας τὴν κτίσιν, ἀντικαθισταμένη δὲ ἀντ' αὐτῶν νὰ γενικευθῇ εἰς ἅπαντα τὸν κόσμον, ἤρχισαν οἱ ῥωμαῖοι ἐν ὀνόματι τῆς θρησκείας τῆς ὑπὸ τοῦ κράτους προστατευομένης νὰ καταδιώκωσιν αὐτὴν εἴτε δι' ἐξεγέρσεων τῶν ὄχλων κατ' αὐτῆς παρὰ τῶν ἐθνικῶν ἱερέων καὶ σοφιστῶν, εἴτε διὰ τακτικῶν παρ' αὐτῶν τῶν αὐτοκρατόρων σχεδιαζομένων καὶ ὑπὸ τῶν διαφόρων τοῦ κράτους ἀρχῶν διευθυνομένων διωγμῶν. Οἱ διωγμοὶ διαρκοῦσι τρεῖς ὅλους αἰῶνας, διαδέχονται δὲ ἀλλήλους ὁ εἷς φοβερώτερος τοῦ ἄλλου· ποταμοὶ μαρτυρικῶν αἱμάτων χύνονται· ἀλλ' εἰς μάτην πάντα ταῦτα· τὸ θάρρος τῶν χριστιανῶν εἶναι ἄκαμπτον· οἱ διωγμοὶ ἀναδεικνύουσι λαμπροτέραν τὴν ἀρετὴν αὐτῶν καὶ ἑλκύουσι πρὸς αὐτοὺς τὸν θαυμασμὸν καὶ αὐτῶν τῶν διωκτῶν των· ὁ δὲ ζῆλος αὐτῶν πρὸς διάδοσιν τῆς ἀληθείας αὐξάνει ἀναλόγως τῶν προσκομμάτων, ἅτινα ἔθετον κατ' αὐτῆς· οὕτω δὲ ἡ καταδιωκομένη θρησκεία, ἀντὶ νὰ περιστέλληται, ἐξαπλοῦται ὁσημέραι περισσότερον, καὶ περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Δ' αἰῶνος τὸ μεγαλήτερον μέρος τῶν κατοίκων τοῦ ἀπεράντου ῥωμαϊκοῦ κράτους, τοῦ περιλαμβάνοντος τότε ἅπασαν σχεδὸν τὴν Εὐρώπην καὶ μέγα μέρος τῆς Ἀσίας καὶ Ἀφρικῆς, ἦτο ἤδη χριστιανικόν! Ὁ χριστιανισμὸς διὰ τῶν καθαρῶν περὶ Θεοῦ καὶ τῆς ἠθικῆς ἀληθειῶν του καὶ διὰ τῶν ἀρετῶν, ἃς ἔδειξαν τότε οἱ ὀπαδοί του ἐν τῷ μέσῳ τῶν πανταχόθεν θλίψεων, ἤρχισε νὰ κερδίζῃ οὐ μόνον τοὺς σοφωτέρους καὶ ἰσχυροτέρους ἐν τῇ τότε κοινωνίᾳ ἄνδρας, ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν αὐτοκρατόρων τινάς. Ἤδη ὁ Ἀλέξανδρος Σευῆρος (222—235) ἐτίμα τὸν θεμελιωτὴν τῆς νέας θρησκείας, κατατάσσων αὐτὸν ἐν τῇ χορείᾳ τῶν παρ' αὐτοῦ τιμωμένων ἡρώων, ὁ δὲ Φίλιππος ὁ Ἄραψ (249) τοσοῦτον ηὐνόει τοὺς χριστιανούς, ὥστε ἐπιστεύετο ὅτι ἐν τῷ κρυπτῷ ἦτο χριστιανὸς καὶ ὅτι ἐν καιρῷ νυκτὸς κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα μετέσχε κρυφίως ἐν Νικομηδείᾳ τῆς εὐχαριστίας. Ἔτι εὐνούστερος τοῖς χριστιανοῖς φαίνεται μετὰ ταῦτα ὁ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου πατὴρ Κωνστάντιος ὁ Χλωρός, ὅστις ὡς Καῖσαρ ἐν Γαλλίᾳ παρεῖχεν

Digitized by Google

εἰρήνην τοῖς χριστιανοῖς ἐν ᾧ χρόνῳ (303) οἱ συνάρχοντες αὐτοῦ Διοκλητιανὸς, Μαξιμιανὸς καὶ Γαλέριος ἐμαίνοντο μάλιστα ἐν τῇ ἀνατολῇ κατὰ τῶν χριστιανῶν. Ὁ Κωνστάντιος ἀνῆκεν εἰς τοὺς ἐκλεκτικοὺς ἐκείνους ἐθνικοὺς, οἵτινες ἐκ πάντων τῶν θρησκευμάτων καὶ φιλοσοφημάτων ἐξέλεγον τὸ αὐτοῖς ἀληθὲς καὶ ὀρθὸν δοκοῦν καὶ εἰς ἴδιον σύστημα συνηρμολόγουν. Ἀλλ' ἐκεῖνος, ὃν εἶχε προορίσει ἡ Θεία Πρόνοια, ὅπως χρησιμεύσῃ ὡς τὸ ὄργανον, δι' οὗ ἡ ἀληθὴς θρησκεία ἔμελλεν ὁριστικῶς νὰ θριαμβεύσῃ ἐν τῷ κόσμῳ, εἶναι Κωνσταντῖνος ὁ μέγας, ὅστις ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ καρδίας ἀφοσιωθεὶς εἰς τὸ νέον θρήσκευμα, οὐ μόνον τῷ 313 μετὰ τοῦ συνάρχοντος αὐτοῦ Λικινίου παρέσχε διὰ τοῦ περιφήμου διατάγματος τοῦ ἔτους τούτου εἰρήνην τῇ ἀπὸ τριῶν αἰώνων καταδιωκομένῃ ἐκκλησίᾳ, ἀλλὰ καὶ ὅτε τῷ 323 ἐγένετο μονοκράτωρ, ἀνύψωσε τὸν χριστιανισμὸν εἰς ἐπικρατοῦσαν θρησκείαν ἐν τῷ ῥωμαϊκῷ κράτει, πλεῖστα αὐτῇ παρασχὼν προνόμια. Ἔκτοτε ὁ θρίαμβος τοῦ χριστιανισμοῦ ἐξησφαλίσθη· μέγα πλῆθος ἐθνικῶν ἠκολούθησαν τὸ παράδειγμα αὐτοῦ· οἱ ναοὶ τῶν εἰδώλων ἤρχισαν νὰ ἐρημοῦνται· ἡ δὲ ἐθνικὴ θρησκεία καὶ ἐσωτερικῶς ἡττηθεῖσα διὰ τῆς ἀληθείας τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ ἐξωτερικῶς διὰ τῆς ἐκχριστιανίσεως τῆς ῥωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, ἤρχισε ταχεῖ τῷ βήματι νὰ καταπίπτῃ, ἂν καὶ, καὶ τοῦτο λέγομεν πρὸς τιμὴν τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου, ἀπηξίωσεν οὗτος νὰ μεταχειρισθῇ τὴν βίαν κατὰ *τῶν ἐθνικῶν*, ἣν οὗτοι εἶχον μεταχειρισθῇ κατὰ τῶν χριστιανῶν. Οἱ υἱοὶ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου καὶ ἰδίως ὁ βίαιος Κωνστάντιος, ἀφ' ὅτου μάλιστα ἀπέβη μονοκράτωρ, παρὰ τὸ παράδειγμα τοῦ πατρός των, ἐζήτησαν βιαίως νὰ ἐξαλείψωσι τὴν ἐθνικὴν θρησκείαν, ἀπαγορεύοντες διὰ νόμων τὰς ἐθνικὰς θυσίας καὶ ἐπιβάλλοντες θάνατον κατὰ τῶν θυόντων. Τότε δὲ ἐν πολλαῖς χώραις ἐκλείσθησαν ἢ κατεστράφησαν ἢ εἰς χριστιανικὰς ἐκκλησίας μετεβλήθησαν πολλοὶ ἐθνικοὶ ναοί. Οὕτως οἱ ἐθνικοὶ ἐπὶ Κωνσταντίου ἐτέλουν περίπου ἐν ᾗ καταθλιπτικῇ θέσει ἦσαν οἱ χριστιανοὶ ἐπὶ τῶν διωκτῶν των αὐτοκρατόρων. Ἀλλ' ἐνῷ τὸ μαρτυρικὸν αἷμα ἔδωκε νέαν ζωὴν τῇ ἐκκλησίᾳ, οἱ διωγμοὶ δὲν ἤγειραν ἐκ τῆς πτώσεως τὴν ἐθνικὴν θρησκείαν. Ἡ πτῶσις αὐτῆς ἦτο τέλειος θάνατος, οὐδεμίαν πλέον παρέχων ἐλπίδα. Μόνον ἐν Ῥώμῃ, ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἐν Νικομηδείᾳ καὶ ταῖς μεγάλαις ἐν γένει πόλεσιν ὑπῆρχον ἐπιφανεῖς τινες οἰκογένειαι, αἵτινες ἵνα τηρήσωσι τὰς οἰκογενειακάς των παραδόσεις, ἐνέμενον εἰς τὸ ἀρχαῖον θρήσκευμα, καί τινες σοφοὶ ἢ μᾶλλον σοφισταὶ, οἵτινες μὴ δυνάμενοι ἐκ προκαταλήψεως νὰ ἐννοήσωσι, πῶς ἐκ τῆς Ἰουδαίας ἦτο δυνατὸν νὰ προέλθῃ τι σοφὸν, καὶ μὴ ἀξιοῦντες ὡς ἐκ τούτου ἐμβριθοῦς σπουδῆς τὸν χριστιανισμὸν, ἠγνόουν τὴν ἀληθῆ οὐσίαν του, καὶ ἐθεώρουν αὐτὸν ὡς μίγμα τι ἐκ τῶν διαφορωτάτων δεισιδαιμονιῶν, τοὐναντίον δὲ ἦσαν προσκεκολλημένοι εἰς τὴν ἐθνικὴν λατρείαν, ὡς συνδεδεμένην μετὰ τῆς ἀρχαίας φιλολογίας, πρὸς ἣν ἔτρεφον τελείαν ἀφοσίωσιν. Ἐκ τῶν δύο τούτων τάξεων κυρίως καὶ τῶν ἀμαθῶν χωρικῶν ἀπετελεῖτο τότε ἡ ἐθνικὴ μερὶς ἐν τῷ ῥωμαϊκῷ κράτει, ἥτις ἀπὸ τοῦ Κωνσταντίνου, μάλιστα δὲ ἀπὸ τοῦ Κωνσταντίου ἔβλεπεν ἑαυτὴν ὁσημέραι μειουμένην καὶ ἐν τελείως ἀπελπιστικῇ θέσει τελοῦσαν. Μόνος εἷς νέος αὐτοκράτωρ κατὰ τοῦ νικηφόρου χριστιανισμοῦ κηρυττόμενος ἠδύνατό πως νὰ ἀναπτερώσῃ πάλιν τὰς ἐλπίδας τῆς μερίδος ταύτης. Καὶ τοιοῦτος πράγματι παρουσιάζεται ὁ τὸν Κωνστάντιον διαδεξάμενος Ἰουλιανὸς, ὁ διὰ τὴν παράβασιν τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως καὶ τὴν ἀπ' αὐτῆς ἀποστασίαν παραβάτης καὶ ἀποστάτης κληθεὶς, εἰς οὗ τὸν βίον μεταβῶμεν νῦν.

*
* *

Ὁ *Ἰουλιανὸς* ἦτο *υἱὸς Κωνσταντίου*, τοῦ ἀδελφοῦ Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου. Ὅτε ὁ βίαιος Κωνστάντιος, ὁ υἱὸς τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου, ἀνέλαβε τὴν ἀρχὴν ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἵνα ἀσφαλισθῇ ἐν τῷ θρόνῳ του, διέταξε νὰ φονεύσωσι πάντας τοὺς συγγενεῖς του τῷ 337 μ. Χ. Ὁ οἶκος τοῦ Κωνσταντίου κατεστράφη τότε ἐξ ὁλοκλήρου, μόνοι δὲ υἱοί του ὁ ἑξαετὴς Ἰουλιανὸς καὶ ὁ ὀλίγῳ πρεσβύτερος Γάλλος, διὰ τὴν μικράν των ἡλικίαν ἀνεπίφοβοι νομισθέντες, παρωράθησαν ὑπὸ τῶν φονέων καὶ ἐσώθησαν. Ὁ Ἰουλιανὸς ἐπὶ βραχὺν χρόνον κατέφυγε τότε πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Ἀρεθούσης Μάρκον, μετὰ δὲ ταῦτα ἔζη μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του ἐν τοῖς κτήμασι τῆς ἤδη πρὸ πολλοῦ ἀποθανούσης μητρός των ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν τοῦ ὡς παιδαγωγοῦ αὐτῷ ὁρισθέντος Μαρδονίου, ἀρχαίου πεπειραμένου δούλου, ὅστις ἔδωκεν αὐτῷ μετρίαν τινὰ καὶ ἀτελῆ *ἀνατροφήν*. Δι' αὐτοῦ ἐδιδάχθη τὸ πρῶτον τὸν Ὅμηρον. Μετὰ ταῦτα ἀπὸ τοῦ δεκάτου μέχρι τοῦ δεκάτου τρίτου ἔτους τῆς ἡλικίας του ἐπεσκέφθη ὁ Ἰουλιανὸς τὰς σχολὰς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ἀπέδειξεν ἔκτοτε πολὺν ζῆλον πρὸς τὰς σπουδάς. Ἀκούων τὴν φήμην τοῦ τότε ἐν Κωνσταντινουπόλει διδάσκοντος ῥήτορος Λιβανίου, ἤθελε νὰ ἀκροασθῇ καὶ αὐτοῦ, ἀλλ' ὁ Κωνστάντιος, ὅστις καὶ ἕνεκα θρησκευτικῶν πεποιθήσεων ἀπεστρέφετο τοὺς ἐθνικοὺς, καὶ ἕνεκα πολιτικῶν λόγων ὑπόπτως ἔχων πρὸς τὸν Ἰουλιανὸν, δὲν ἤθελε νὰ βλέπῃ σχετιζόμενον αὐτὸν πρὸς τὴν ἐθνικὴν μερίδα, δὲν ἐπέτρεψεν αὐτῷ τοῦτο. Ἀλλ' ὅ,τι ἐφοβεῖτο ὁ Κωνστάντιος, συνέβη καὶ ἐναντίον τῆς θελήσεώς του. Ὁ Νικοκλῆς, ὁ δοθεὶς τῷ Ἰουλιανῷ διδάσκαλος τῆς ἀρχαίας φιλολογίας, ἦτο ἀνὴρ μόνον ὑπὸ τὸ πρόσχημα χριστιανὸς, πράγματι δὲ ἐθνικὸς, εἰ-

Digitized by Google

δήμων δὲ ἀκριβέστατος τοῦ Ὁμήρου ὤν,[1] εἰσήγαγεν αὐτὸν εἰς τὸν τότε συνήθη τρόπον τοῦ ἐξηγεῖν τὸν μέγαν ποιητὴν, καθ' ὃν ὑπὸ τοὺς λαμπροὺς μύθους αὐτοῦ ἔπρεπε νὰ νοῇ τις βαθυτάτας δῆθεν φιλοσοφικὰς ἀληθείας. Ἐν δὲ τῇ ῥητορικῇ εἶχε διδάσκαλον τὸν ῥήτορα Ἑκηβόλιον. Ὁ εὐφυὴς Ἰουλιανὸς ἐποίει τηλικαύτας προόδους ἐν ταῖς σπουδαῖς του, ὥστε ἡ κοινὴ περιέργεια ἤρχισε νὰ στρέφηται πρὸς αὐτόν. Τοῦτο ἤρκεσε νὰ αὐξήσῃ τὰς ὑποψίας τοῦ αὐτοκράτορος, ὅστις ἐφοβεῖτο πολὺ μήπως οἱ νέοι ἀνεψιοί του κερδίσωσι τὴν εὔνοιαν τοῦ λαοῦ. Ἵνα καταστήσῃ λοιπὸν αὐτοὺς ἀβλαβεῖς, διέταξε νὰ μεταβῶσι καὶ διατρίβωσι τοῦ λοιποῦ ὡς ἐν ἐξορίᾳ εἰς τὸ ἐν Καππαδοκίᾳ φρούριον Μάκελλον. Ἐνταῦθα μένοντες ἐπετηροῦντο αὐστηρῶς, ἡ δὲ ἐκπαίδευσίς των ἐσκόπει νὰ παρασκευάσῃ αὐτοὺς πρὸς τὸ κληρικὸν στάδιον, εἰς ὃ διὰ τὸ ἀσφαλέστερον εἶχεν αὐτοὺς προορίσει ὁ θεῖός των. Ὁ Ἰουλιανὸς μάλιστα προὐχειρίσθη ἐκεῖ καὶ εἰς ἀναγνώστην, ὅπερ ἔργον ὑπεχρέου αὐτὸν νὰ ἀσχολῆται πλειότερον περὶ τὴν μελέτην τῆς ἁγίας Γραφῆς. Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται ἡ μεγάλη παρ' αὐτῷ γνῶσις τῆς Γραφῆς, τοὐλάχιστον τοῦ γράμματος αὐτῆς· διότι εἰς τὸ πνεῦμα αὐτῆς οὐδόλως ἠδυνήθη νὰ εἰσδύσῃ, οὐδὲ ὡδηγήθη εἰς τοῦτο παρά τινος. Ἡ χριστιανικὴ θρησκεία ἐπεβάλλετο τρόπον τινὰ αὐτοῖς διὰ τῆς βίας. Καὶ αὐτὰ τὰ παίγνιά των ἔπρεπε νὰ ἔχωσι θρησκευτικὸν χαρακτῆρα. Οὕτω παίζοντες καὶ πρὸς ἀλλήλους ἁμιλλώμενοι, ἔκτισαν οἱ δύο ἀδελφοὶ ναΐσκον τινὰ εἰς τιμὴν τοῦ μάρτυρος Μάμαντος. Ἡ τοιαύτη βεβιασμένη ἀνατροφὴ μόνον ἐπὶ τὸν βραδύνουν Γάλλον ἠδύνατο νὰ ἐξασκήσῃ ἐπιρροήν τινα· παρὰ τῷ εὐφυεστέρῳ δὲ καὶ ἀνεξαρτησίαν πνεύματος ποθοῦντι Ἰουλιανῷ ἔσχεν ἀντίθετον ἀποτέλεσμα. Ἤρχισε νὰ συλλαμβάνῃ *ἀπέχθειαν πρὸς τὸν ἐπιβαλλόμενον αὐτῷ χριστιανισμόν*· ἑτέρωθεν δὲ τὸ μῖσος, τὸ ὁποῖον δικαίως ἔτρεφε πρὸς τὸν Κωνστάντιον, τὸν φονέα τοῦ πατρὸς, τῶν ἀδελφῶν καὶ τῶν συγγενῶν του, ἠδύνατο εὐκόλως νὰ στραφῇ καὶ κατὰ τῆς θρησκείας ἐκείνης, ἣν οὗτος ἤθελε δι' ὅλων τῶν βιαίων μέσων νὰ ἐπιβάλλῃ τοῖς πᾶσι. Προσθέσατε εἰς ταῦτα τὴν ὑπόκρισιν παρὰ πολλοῖς τῶν τότε χριστιανῶν, οἵτινες εἶχον ἀσπασθῆ τὸ νέον θρήσκευμα ὡς ὑπὸ τῆς πολιτείας προστατευόμενον μόνον ἐκ συμφέροντος, τὸν φανατισμὸν τοῦ ὄχλου τὸν πολλαχοῦ δειχθέντα ἐν τῇ καταστροφῇ τῶν ἀρχαίων ἐθνικῶν ναῶν, πολλῶν ἀριστοτεχνημάτων ὄντων τῆς ἀρχαίας καλλιτεχνίας, τὰς διαιρέσεις τῶν χριστιανῶν ἕνεκα τῶν ἀρειανικῶν καὶ ἄλλων ἐρίδων, καὶ τὰ εἰς ὕψιστον βαθμὸν ἐξημμένα πάθη μεταξὺ τῶν ἀνωτάτων τῆς ἐκκλησίας λειτουργῶν, τῶν ἐπισκόπων, καὶ θὰ ἐννοήσητε πῶς παρεννόησεν ὁ Ἰουλιανὸς τὸν ἀληθῆ χαρακτῆρα τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ πῶς ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ ἐγεννήθη ἀποστροφή τις πρὸς τὴν θρησκείαν ταύτην. Οἱ αὐτοὶ δὲ λόγοι, οἵτινες ἀπεμάκρυνον αὐτὸν ἀπὸ τοῦ χριστιανισμοῦ, ὤθουν αὐτὸν πρὸς τὴν ἀρχαίαν θρησκείαν, τὴν ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίου πολεμουμένην, τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν ὁποίαν εἶχεν ἐμπνευσθῆ ἤδη καὶ διὰ τῆς σπουδῆς τοῦ Ὁμήρου καὶ τῆς ἀρχαίας φιλολογίας· διότι ὅσον ἐμποδίζετο αὐτῷ ἡ σπουδὴ αὕτη, τοσοῦτον ζωηροτέρα ἐγεννᾶτο ἐν αὐτῷ ἡ ἀγάπη πρὸς αὐτὴν, καθότι ἡ πρός τι ἀπαγόρευσις χρησιμεύει συνήθως ὡς δέλεαρ πρὸς τὸ ἀπαγορευόμενον. Ἐνῷ ὁ Κωνστάντιος ἐφρόνει, ὅτι ὁ Ἰουλιανὸς ἠσχολεῖτο εἰς θρησκευτικὰς μελέτας, οὗτος πποριζόμενος κρυφίως χειρόγραφα ἑλλήνων ποιητῶν καὶ πεζογράφων, εἰς τὴν μελέτην τούτων ἀφιέρου τὸν πλειότερον χρόνον. Οὕτως ἐξηγεῖται τὸ πῶς ὁ ὡς χριστιανὸς ἀνατραφεὶς Ἰουλιανὸς ἀπέβη ἀνεπαισθήτως καὶ κατὰ μικρὸν ἐχθρὸς τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ ἀπέκλινεν εἰς τὴν ἐθνικὴν θρησκείαν. Οὕτως ἐννοοῦσι τὴν ἐν τῷ Ἰουλιανῷ ἐπελθοῦσαν μεταβολὴν πάντες οἱ ἱστορικοί. Ὁ Γίββων,[1] ὅστις μὴ συμπαθῶν παντάπασι πρὸς τοὺς χριστιανοὺς τῶν χρόνων ἐκείνων, δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς μεροληπτικῶς ἐξιστορῶν τὰ κατὰ τὸν Ἰουλιανὸν πρὸς τὸ συμφέρον τῶν χριστιανῶν, λέγει περὶ τούτου τὰ ἑξῆς· «ὁ γλυκὺς καὶ ἤπιος χαρακτὴρ τοῦ Ἰουλιανοῦ συνῇδε μὲν πρὸς τὰ παραγγέλματα τοῦ Εὐαγγελίου, τὸ δὲ χριστιανικὸν θεολογικὸν σύστημα, τὸ ὁποῖον ἐξῆγει τὴν μυστηριώδη οὐσίαν τῆς θεότητος, καὶ ἤγειρε διὰ τὸ μέλλον ἄπειρον ἄποψιν ἀοράτων κόσμων, ἠδύνατο νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν περιέργειαν τοῦ πνεύματός του, ἀλλὰ τὸ ἀνεξάρτητον πνεῦμά του δυσκόλως ἤθελε νὰ ὑπαχθῇ εἰς τὴν παθητικὴν ὑπακοὴν, ἣν ἀπήτουν ἐν ὀνόματι τῆς θρησκείας οἱ φίλαρχοι λειτουργοὶ τῆς ἐκκλησίας, οἵτινες ἀνύψουν εἰς νόμους τῆς ἐκκλησίας τὰς προσωπικάς των γνώμας· ἠπείλουν δὲ εἰς τοὺς ἀντιπάλους των αἰωνίους ποινὰς, καὶ ὑπαγορεύοντες αὐτῷ τὸ τί εἶχε τὴν ἄδειαν νὰ σκέπτηται, νὰ λέγῃ καὶ νὰ πράττῃ, καὶ διὰ τῆς βίας ἀποκρούοντες τὰς ἀπορίας καὶ καταπιέζοντες παρ' αὐτῷ μεγάλως τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἐρεύνης, διέθεσαν αὐτὸν, ὡς ἦτο ἑπόμενον, δυσμενῶς κατὰ τοῦ κύρους τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὁδηγῶν του. Ὁ Ἰουλιανὸς ἀνετράφη ἐν τῇ μικρᾷ Ἀσίᾳ, ἐν τῷ μέσῳ τῶν σκανδάλων τῆς διὰ τοῦ Ἀρείου ἐγερθείσης ἔριδος. Αἱ σφοδραὶ συζητήσεις τῶν ἐπισκόπων τῆς ἀνατολῆς, αἱ συχναὶ μεταβολαὶ τῶν συμβόλων των, καὶ τὰ ταπεινὰ ἐλατήρια, τὰ ὁποῖα ἐφαίνοντο ὅτι ἐκίνουν αὐτοὺς, ἔπεισαν ἐπὶ τέλους αὐτὸν, ὅτι οὗτοι ἢ δὲν ἐννόουν ἢ δὲν ἐπίστευον τὴν θρησκείαν, δι' ἣν ἠ-

1. Λιβαν. παραινετ. πρὸς Ἰουλ. Vol. I, σελ. 459. «Εἰδὼς εἴπερ τις τῆς Ὁμήρου γνώμης τὰ ἀπόρρητα».

1. Histoire de la décadence de l'Empire romain. I, σελ. 518, ἐκδ. γαλλ. τοῦ Buchon 1842.

Digitized by Google

γωνίζοντο τοσοῦτον ἐμπαθῶς. Ἀντὶ νὰ ἀκροᾶται λοιπὸν προθύμως τὰς ἀποδείξεις ὑπὲρ τοῦ χριστιανισμοῦ, ἥτις προθυμία δύναται νὰ δώσῃ εἰς αὐτὰς νέαν βαρύτητα, ἤκουεν αὐτὰς μετὰ δυσπιστίας. Ταῦτα πάντα ἐνεποίησαν αὐτῷ ἀνυπέρβλητόν τινα ἀποστροφὴν πρὸς τὸν χριστιανισμόν.»

Ὁ Ἰουλιανὸς εἶχεν ἀποβῇ ἐν τῇ καρδίᾳ του σχεδὸν ἐθνικός, ἐν ᾧ φανερῶς φοβούμενος τὸν Κωνστάντιον ὑπεκρίνετο τὸν χριστιανόν, ὅτε μετὰ ἑξαετῆ ἐξορίαν κατὰ τὸ ιέ ἔτος τῆς ἡλικίας του, *ἔλαβε τὴν ἄδειαν νὰ ἐπανέλθῃ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του εἰς Κωνσταντινούπολιν* (τῷ 350 μ.Χ.). Ὁ Κωνστάντιος ἤρχισε νὰ πείθηται ὅτι οὐδένα κίνδυνον διέτρεχεν ἀπ' αὐτῶν. Καὶ εἰς μὲν τὸν Γάλλον, ἀναδειχθέντα παρ' αὐτοῦ Καίσαρα, ἀνετέθη ἡ διοίκησις μέρους τῆς Ἀσίας, τῷ δὲ φιλομούσῳ Ἰουλιανῷ ἐπετράπη νὰ ἐξακολουθήσῃ τὰς σπουδάς του ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἀπηγορεύετο ὅμως αὐτῷ καὶ πάλιν νὰ ἀκροασθῇ τῶν μαθημάτων τοῦ ἐπιφόβου Λιβανίου. Ὅτε δὲ ὁ Κωνστάντιος τῷ 351 ἕνεκα τοῦ πολέμου πρὸς τὸν σφετεριστὴν τῆς ἀρχῆς Μαγνέντιον ἠναγκάσθη νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν δύσιν, ἔκρινεν ἐπικίνδυνον νὰ ἀφήσῃ κατὰ τὴν ἀπουσίαν του εἰς τὴν πρωτεύουσαν τοῦ κράτους τὸν Ἰουλιανόν, πρὸς ὃν πᾶσα ὑποψία ἐντελῶς δὲν εἶχεν ἐκλίπει, ἐνόσῳ μάλιστα ἔβλεπεν, ὅτι ἕνεκα τῆς εὐφυΐας του καὶ τῆς παιδείας του εἵλκυε πάλιν τὴν προσοχὴν τῶν πολλῶν πρὸς ἑαυτόν. Παρήγγειλε λοιπὸν αὐτῷ *νὰ ἀπέλθῃ εἰς Νικομήδειαν τῆς Βιθυνίας*, ἀφοῦ ἔλαβε παρ' αὐτοῦ τὴν ὑπόσχεσιν, ὅτι ἐκεῖσε μεταβαίνων δὲν θέλει ἀκροασθῆ τῶν μαθημάτων τοῦ αὐτόθι πρὸ μικροῦ ἀποκαταστάντος Λιβανίου. Καὶ κατὰ γράμμα μὲν ἐτήρησε τὸν λόγον του, διότι δὲν μετέβαινεν εἰς τὰς παραδόσεις του, ἀλλὰ κρυφίως ἐπρομηθεύετο τὰ χειρόγραφα τῶν μαθημάτων αὐτοῦ. Τὰ συγγράμματα ταῦτα τοῦ Λιβανίου, ἂν κρίνωμεν ἐκ τῶν λειψάνων αὐτῶν, δὲν εἶχον μὲν πολλὴν καθ' ἑαυτὰ ἀξίαν, διότι ἦσαν πτωχὰ ὡς πρὸς τὰς ἰδέας καὶ τὰ αἰσθήματα, καὶ ὡμοίαζον μᾶλλον πρὸς ῥητορικὰ γυμνάσματα· ἀλλ' ἡ ψυχὴ τοῦ Ἰουλιανοῦ ἦτο ἤδη οὕτω προδιατεθειμένη καὶ τοσοῦτον ὑπὲρ τοῦ ἐθνισμοῦ συνεπάθει, ὥστε εὕρισκε τροφὴν εἰς αὐτά. Ὁ Κωνστάντιος ἐν τῇ ἀπουσίᾳ του κατώρθου πάντοτε νὰ συμβαίνῃ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἤθελε νὰ ἀποφύγῃ. Ἐν ὅσῳ ὁ Ἰουλιανὸς ἦτο ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἦτο δύσκολον αὐτῷ νὰ συνδεθῇ ὑπὸ τὰ ὄμματα τῶν αὐλικῶν μετὰ τῶν ἐθνικῶν, οἵτινες ἐν τῇ πρωτευούσῃ ἦσαν τότε περιεσταλμένοι καὶ πεφοβημένοι. Ἀλλ' ἐν Νικομηδείᾳ, ὅπου ἐστάλη, οἱ ἐθνικοὶ ἐνήργουν τολμηρότερον, καὶ ἠδύνατο εὐκολώτερον νὰ ἔλθῃ εἰς σχέσεις πρὸς αὐτούς. Καὶ πράγματι ἐνταῦθα συνεδέθη στενῶς ὁ Ἰουλιανὸς μετὰ τῆς ἐθνικῆς μερίδος. Οἱ Πλατωνικοὶ ἐν Περγάμῳ καὶ ἐν Ἐφέσῳ Αἰδέσιος, Χρυσάνθιος, Εὐσέβιος, Μάξιμος καὶ ἄλλοι, διετήρουν μετὰ τῶν ἐν Νικομηδείᾳ ἐθνικῶν στενὴν κοινωνίαν καὶ δι' αὐτῶν ἐπενήργουν ἡσύχως καὶ ἀθορύβως ἐπὶ τοῦ πνεύματος τοῦ Ἰουλιανοῦ. Οἱ φιλόσοφοι οὗτοι, οἵτινες ἀντετίθεντο κατὰ τοῦ χριστιανισμοῦ ὡς θρησκείας ξένης τῷ ἀρχαίῳ ἑλληνισμῷ, καὶ νομίζοντες ἀναποσπάστως ἡνωμένην τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν φιλολογίαν μετὰ τῆς ἀρχαίας ἐθνικῆς θρησκείας, ἐξ ὑπερβολικῆς ἀγάπης πρὸς τὴν πρώτην, ἑπόμενον ὑπερασπίζοντες καὶ τὴν δευτέραν, οὐ μόνον ἐζήτουν νὰ μεταδώσωσι τῷ Ἰουλιανῷ τὰς φιλοσοφικὰς καὶ θρησκευτικὰς αὐτῶν δοξασίας, ἀλλὰ δεικνύοντες αὐτῷ καὶ προφητείας περὶ μέλλοντος ἐπικειμένου θριάμβου τῶν ἀρχαίων θεῶν, ἐζήτουν νὰ πείσωσιν, ὅτι αὐτὸς εἶναι τὸ παρὰ τῶν Θεῶν ἐκλελεγμένον ὄργανον πρὸς πραγματοποίησιν τοῦ θριάμβου τούτου. Ὁ φανατικώτερος πάντων τούτων τῶν σοφιστῶν, ὁ Μάξιμος, ἦλθεν ἐπίτηδες ἀπὸ Ἐφέσου, ἵνα μυήσῃ τὸν Ἰουλιανὸν καὶ εἰς αὐτὰς τὰς τέχνας τῆς μαγικῆς καὶ μαντικῆς· διότι οἱ λεγόμενοι οὗτοι φιλόσοφοι δὲν ἀπηξίουν νὰ μεταχειρίζωνται καὶ μαγικὰς τέχνας. Ὁ Μάξιμος συνδεθεὶς στενῶς μετὰ τοῦ Ἰουλιανοῦ, ὡδήγησεν αὐτὸν εἰς τὴν Ἰωνίαν, ὅπου οἱ ἐκεῖ ἱεροφάνται ἐμύησαν αὐτὸν εἰς τὰ ἑαυτῶν μυστήρια. Ὁ Ἰουλιανὸς ἠσπάσθη τελείως τὰς ἰδέας τῶν σοφῶν τούτων.

Ἴσως πολλοὶ θὰ νομίζωσιν, ὅτι οἱ *νεοπλατωνικοὶ* οὗτοι φιλόσοφοι, ὡς ἀληθεῖς σοφοί, ἠσπάζοντο φιλοσοφικήν τινα θρησκείαν, τὴν φυσικὴν καλουμένην, τὴν συνισταμένην εἰς τὰς μεγάλας θρησκευτικὰς ἀληθείας τοῦ ἑνὸς Θεοῦ, τῆς προνοίας, τῆς πνευματικότητος τῆς ψυχῆς καὶ τῆς ἀθανασίας αὐτῆς, καὶ ὅτι ὡς οἱ ἀρχαῖοι σοφοὶ Ἀναξαγόρας, Σωκράτης, Πλάτων, Ἀριστοτέλης ἀντετάσσοντο εἰς τὴν πολυθεΐαν καὶ εἰδωλολατρείαν. Πολλοῦ γε καὶ δεῖ· κατήντησαν μὲν καὶ οἱ νεοπλατωνικοὶ οὗτοι κατ' ἀρχὰς ὡς ὁμοίαν τινὰ περὶ Θεοῦ ἰδέαν τῇ τοῦ χριστιανισμοῦ, καὶ ἐπεχείρησαν ἐπὶ τὸ λογικώτερον νὰ ἑρμηνεύσωσι τοὺς μύθους τῆς εἰδωλολατρείας· ἀλλὰ πρῶτον αἱ ἑρμηνεῖαι αὗται ἐπ' ἄπειρον αὐτογνωμόνως τροπολογούμεναι, οὐδὲν ὁριστικὸν καὶ σπουδαῖον σύστημα ἠδύναντο νὰ δημιουργήσωσιν· ἔπειτα περιέπεσαν οἱ νεοπλατωνικοὶ οὗτοι καὶ εἰς ἕτερον φοβερὸν λαβύρινθον· διότι ἠθέλησαν μετὰ τῶν φιλοσοφικῶν θεωριῶν των νὰ συνδέσωσι καὶ συνδιαλλάξωσι τὸ ἀρχαῖον θρήσκευμα μεθ' ὅλων τῶν μύθων του, καὶ νὰ συνδυάσωσι τὴν ἰδέαν τοῦ ἑνὸς Θεοῦ μετὰ τῆς ὑπάρξεως πολλῶν κατωτέρων θεῶν καὶ δαιμόνων, ὅπως ἐδίδασκεν ἡ εἰδωλολατρεία, καὶ τὴν πνευματικὴν λατρείαν μετὰ τῆς ποικίλης μαγείας καὶ γοητείας τῶν ἐθνικῶν θρησκευμάτων.

Digitized by Google

Μεταχειριζόμενοι δὲ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐπιτηδείως καὶ ἀναιδῶς τὰ παραλειπόμενα μυστήρια τοῦ ἀρχαίου θρησκεύματος, ἰδίως ἐν Ἐφέσῳ καὶ Ἐλευσῖνι, ἠξίουν, ὅτι ἠδύναντο νὰ εἰσδύσωσιν εἰς τὰ ἀπόρρητα τοῦ μέλλοντος, νὰ ἐπιβάλλωσι τὴν θέλησίν των εἰς τοὺς κατωτέρους δαίμονας, νὰ ἔρχωνται εἰς κοινωνίαν μετὰ τῶν οὐρανίων θεῶν, καὶ ἀπαλλάσσοντες τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου τῶν ὑλικῶν αὐτῆς δεσμῶν, νὰ φέρωσιν αὐτὴν εἰς ἄμεσον πρὸς αὐτὸ τὸ ὑπέρτατον θεῖον πνεῦμα σχέσιν. Τοιαύτη ἀλλόκοτος σύγχυσις φιλοσοφίας, μυθολογίας καὶ θαυματοποιΐας ἔλαβε χώραν ἐν ταῖς κεφαλαῖς τῶν φιλοσόφων τούτων. Ἐνῷ ἀφ' ἑνὸς ὡμολόγουν τὴν ὕπαρξιν ὑπερτάτου τινὸς ὄντος, τελειοτάτου, ἀοράτου, ἀκαταλήπτου εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν, ἀφ' ἑτέρου κατήντων νὰ πρεσβεύωσιν, ὅτι τὸ ὑπέρτατον τοῦτο ὂν παρήγαγε πολλοὺς ὑποδεεστέρους θεούς, τον Ἄρην, τὴν Ἀφροδίτην καὶ τοὺς λοιποὺς γνωστοὺς ἀρχαίους θεούς, νὰ πιστεύωσι δὲ, ὅτι εἰς τοὺς θεοὺς τούτους ἐπέτρεψε τὸ ὑπέρτατον ἐκεῖνο ὂν τὴν δημιουργίαν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν διοίκησιν τοῦ ἐπιγείου ἡμῶν κόσμου· ἐπίστευον, ἄλλαις λέξεσιν, ὅτι αἱ δημωδέστεραι τῶν ἐθνικῶν θρησκευτικῶν δοξασιῶν ἠδύναντο σπουδαίως νὰ συμβιβασθῶσι πρὸς τὴν φιλοσοφικωτέραν περὶ Θεοῦ ἀντίληψιν.[1] Τὸ μάταιον καὶ γελοῖον τοιούτου ἐπιχειρήματος τῶν νεοπλατωνικῶν, τοῦ συνδυασμοῦ δηλ. τῆς φιλοσοφίας μετὰ τῆς ἀρχαίας εἰδωλολατρείας, καταφαίνεται ἰδίως ἐν τῇ βεβιασμένῃ ἐξηγήσει τῶν μύθων ταύτης, ἐκ τῶν ἀτοπωτάτων καὶ ἀκολαστοτάτων τῶν ὁποίων πολλάκις ἐζήτουν νὰ ἐξαγάγωσι ὑψηλήν τινα φιλοσοφικὴν ἢ ἠθικὴν διδασκαλίαν. Οὕτως ἐζήτουν ἐκ τοῦ μανικοῦ ἔρωτος τῆς Κυβέλης πρὸς τὸν Ἄτυν, ἐκ τῆς γυμνότητος τῆς πανδήμου Ἀφροδίτης καὶ ἐκ τῶν ἐρώτων τοῦ Διὸς νὰ πορίζωνται ἠθικὰς διδασκαλίας![2] Καὶ ὅμως τοσοῦτον εἶχε διαφθαρῆ ἡ κρίσις τοῦ ἄλλως εὐφυοῦς Ἰουλιανοῦ διὰ τῶν σοφιστῶν τῶν χρόνων τούτων, ὥστε νὰ εὑρίσκῃ τὸ ἄθλιον τοῦτο συμπίλημα τῶν ἀντιφατικωτάτων διδασκαλιῶν καὶ τῶν ἀτοποτάτων διηγημάτων λογικώτερον, ὑψηλότερον καὶ ἠθικώτερον τῆς διδασκαλίας τῆς ἁγίας Γραφῆς, τῆς διδασκαλίας τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἧς αἱ θεμελιωδέσταται ἀρχαὶ εἶναι αἱ ὑψηλαὶ ἐκεῖναι θρησκευτικαὶ καὶ ἠθικαὶ ἀλήθειαι τοῦ δεκαλόγου, αἱ ἐπιτάσσουσαι τὴν λατρείαν πρὸς τὸν ἕνα καὶ μόνον ἀληθινὸν Θεόν, καὶ διαγράφουσαι ὡς ὕψιστονκαθῆκον τὴν δικαιοσύνην πρὸς τὸν πλησίον, τὸ οὐ φονεύσεις, οὐ κλέψεις, οὐ ψευδομαρτυρήσεις καὶ τὰ λοιπὰ ἠθικώτατα παραγγέλματα· νὰ εὑρίσκῃ τὸ ἐλεεινὸν ἐκεῖνο συμπίλημα λογικώτερον, ὑψηλότερον καὶ ἠθικώτερον τοῦ Εὐαγγελίου, οὗτινος ἡ οὐσία εἶναι ἡ ἀπὸ καρδίας καθαρωτάτη ἀγάπη πρὸς τὸν Θεόν, τὸν πατέρα ἡμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον, ἡ ἀφιλοκερδὴς φιλαδελφία, τὸ «μὴ γνώτω ἡ ἀριστερά σου τί ποιεῖ ἡ δεξιά σου,» τὸ «ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, εὐλογεῖτε τοὺς καταρωμένους ὑμᾶς, καλῶς ποιεῖτε τοὺς μισοῦντας ὑμᾶς, καὶ εὔχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων καὶ διωκόντων ὑμᾶς,» καὶ «ἔσεσθε τέλειοι, ὥσπερ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς τέλειός ἐστιν!» Βεβαίως ὁ Πλάτων, ὅστις κατεδίκαζεν ὡς γνωστὸν τοσοῦτον τὴν ἐθνικὴν μυθολογίαν, καὶ τοσοῦτον ἀφιλόσοφον εὕρισκε τὴν εἰδωλολατρείαν, ὥστε ἐν τῇ Πολιτείᾳ του[1] ὁρίζει, ὅτι οἱ νέοι δὲν ἔπρεπε νὰ ἀναγινώσκωσι τοὺς μυθολόγους, ἵνα μὴ διαφθείρηται ἡ περὶ Θεοῦ δοξασία των καὶ ἐν γένει ἡ διάνοιά των, δὲν ἤθελεν ἀναγνωρίσει ὡς μαθητάς του τοὺς νεοπλατωνικοὺς τούτους τοὺς κατακρίνοντας τὴν ἀληθῶς φιλοσοφικωτάτην θρησκείαν τοῦ Εὐαγγελίου καὶ ζητοῦντας νὰ ὑπερασπίσωσι τὴν ἀρχαίαν μυθολογίαν.[3]

Οὕτως ἐκπαιδευόμενος ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ὁ Ἰουλιανὸς εἶχε παραδοθῆ ἐντελῶς εἰς τὸν ἐθνισμόν, καὶ ἂν καὶ ἔκρυπτε πάντοτε τὰς ἀληθεῖς πεποιθήσεις του, ἔκτοτε ἤρξατο νὰ διαδίδηται ἡ φήμη, ὅτι ἀπέκλινεν εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν. Διὰ τοῦτο ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Γάλλος ἔκρινεν ἀναγκαῖον νὰ καταστήσῃ αὐτὸν προσεκτικὸν εἰς τοῦτο. Τῷ 354 ἐρρίφθη ὁ Γάλλος ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ἕνεκα κακῆς διαχειρίσεως τῆς ἐξουσίας καὶ ἐτιμωρήθη διὰ θανάτου. Τότε δὲ καὶ ὁ Ἰουλιανός, ἔνοχος θεωρηθείς, ἀπήχθη δέσμιος εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν αὐλὴν ἐν Μεδιολάνοις, ἵνα ἀνακριθῇ, ἀλλ' ὁ μέγας κίνδυνος, ὃν διέτρεξε, ταχέως ἀπεσοβήθη διὰ τῆς μεσιτείας τῆς αὐτοκρατείρας Εὐσεβίας, ἥτις ἠγάπα τὸν Ἰουλιανόν· μάλιστα, ἀπροσδοκήτως καὶ παραδόξως θεωρηθεὶς ἀνεπίφοβος, *ἔλαβε τὴν ἄδειαν νὰ διατρίψῃ* ὡς ἐν ἐξορίᾳ *ἐν Ἀθήναις*, καὶ νὰ ἐξακολουθήσῃ αὐτόθι τὰς σπουδάς του. Καλλιτέραν ἐξορίαν δὲν ἐπόθει ὁ Ἰουλιανός. Ἐν Ἀθήναις εὗρεν ὅ,τι ἐζήτει· διότι ἡ πόλις αὕτη ἦτο καὶ τότε ἑστία τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ ἓν τῶν τελευταίων καταφυγίων τῆς καταδιωκομένης εἰδωλολατρείας. Τοσαύτη ἦτο ἡ ἐπὶ σοφίᾳ φήμη τῶν Ἀθηνῶν καὶ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, ὥστε, καθὼς λέγει ὁ εὐφυὴς Συνέσιος,[3] ἤρκει μόνον νὰ μετέβαινέ τις εἰς αὐτὴν καὶ νὰ εἶχεν ἴδει μόνον τὴν Ἀκαδημίαν καὶ τὸ Λύκειον καὶ τὴν ἐν ᾗ Ζήνων ἐφιλοσόφει Ποικίλην διὰ νὰ θεωρῇ ἑαυτὸν «ὡς ἡμίθεον ἐν ἡμιόνοις» καὶ νὰ ἀπαιτῇ παρὰ τῶν ἄλλων νὰ «προσκυνῶσιν αὐτόν». Δὲν πρέπει ὅμως νὰ νομίσῃ τις, ὅτι κατὰ τοὺς αἰῶνας ἐκείνους εὑρίσκοντο ἐν Ἀθήναις καὶ ἐδίδα-

1. Παπαρρηγ. Ἱστορ. Ἑλλ. ἔθνους. Β', 637.
2 Gibbon, σελ. 520.

1. Πολιτ Β'.
2. Καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ἐθεώρει ἐπιβλαβεῖς διὰ τὴν νεότητα τὰς ἀκόσμους λατρείας τῶν ἐθνικῶν Θεῶν (Πολιτικ. ζ', 8).
3. Ἐπις. 54.

σκον νέοι Πλάτωνες καὶ Ἀριστοτέλεις· ἐκοσμεῖτο μὲν ἡ ἐνταῦθα σχολὴ ἐνίοτε ὑπὸ ὁπωσδήποτε σπουδαίων σοφῶν, οἷος ὁ Λογγῖνος κατὰ τὸν Γ' καὶ ὁ Πρόκλος κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα, ἀλλ' ἐν γένει ἡ ἀληθὴς ἀκμὴ εἶχεν ἐκλίπει πρὸ πολλοῦ, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲ μικρόνοες σοφισταί, ἀσθενεῖς ἐπίγονοι τῶν γιγάντων ἐκείνων τῆς φιλοσοφίας, κατεῖχον τὴν θέσιν αὐτῶν. Δὲν ἐδιδάσκοντο ἐν αὐτῇ ἡ ἀληθὴς φιλοσοφία καὶ ῥητορική, ἀλλ' ἐπεκράτει ἄγονός τις σοφιστικὴ τέχνη. Κατὰ τὰς μαρτυρίας καὶ αὐτῶν τῶν ἐθνικῶν Εὐναπίου καὶ Λιβανίου ἡ ἐκεῖ ἐκπαίδευσις εἶχε καταντήσει ταπεινή τις λογομαχία, ἧς τὰ κύρια ἐλατήρια ἦσαν ἄπληστος χρηματολογία τῶν διδασκόντων καὶ κωμικοτραγικαὶ τῶν διδασκομένων ἔριδες, καθὼς παρατηρεῖ ὁ ἡμέτερος ἱστορικὸς Παπαρρηγόπουλος.[1] Ἡ σοβαρὰ φιλοσοφία εἶχεν ἐκπέσει εἰς ταπεινήν τινα ἐπανάληψιν ἢ παράλογον ἑρμηνείαν ἢ διαστροφὴν τῶν ἀρχαίων φιλοσοφικῶν δογμάτων. Οἱ τότε σοφισταὶ οὐ μόνον ἐπηγγέλλοντο, ὅτι περὶ παντὸς ἦσαν ἕτοιμοι νὰ ῥητορεύσωσιν, ἀλλ' ὅτι καὶ περὶ πᾶσαν τέχνην ἦσαν ἐμπειρότατοι. Κατήντησαν δὲ νὰ θεωρῶσιν εὐγλωττίαν τὴν φλυαρίαν, καὶ ὁ πολυλογώτατος νὰ νομίζηται καὶ ὁ ῥητορικώτατος. Οὐδόλως παράδοξον ἄρα, ἂν ὁ ῥήτωρ Πολέμων ἤθελε τρεῖς ὁλοκλήρους ἡμέρας ἵνα ὁμιλήσῃ περί τινος θέματος, ὁ δὲ ἐν Σμύρνῃ ῥήτωρ Οὔαρος, ἀνὴρ πλουσιώτατος, εἶχε τὴν ματαιότητα νὰ ὑποχρεοῖ τοὺς δανειζομένους παρ' αὐτοῦ χρήματα νὰ ἀκούωσι τὰς ῥητορικὰς αὐτοῦ μελέτας. Ἐν τούτοις ὁ ἡμέτερος Ἰουλιανὸς ἐθαύμαζε τοιούτους ῥήτορας καὶ σοφιστάς, ἡ δὲ ἐν Ἀθήναις διατριβή του ἐστερέωσεν αὐτὸν ἔτι μᾶλλον εἰς τὰς θρησκευτικὰς πλάνας του. Ἐνταῦθα ἐμυήθη τότε καὶ εἰς τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια καὶ ἐγνώρισε καὶ τὰς βαθυτέρας θρησκευτικὰς ἰδέας τῶν ἐθνικῶν. Καὶ οἱ μὲν ἐθνικοὶ ἐθαύμαζον αὐτὸν καὶ περιεποιοῦντο, ὡς εἰκός, ἀλλ' οἱ ὀλίγοι χριστιανοὶ οἱ σπουδάζοντες μετ' αὐτοῦ ἐν Ἀθήναις, (ἔτυχον τότε ἐνταῦθα χάριν τῶν φιλοσοφικῶν των σπουδῶν οἱ ἐκ Καππαδοκίας φίλοι Βασίλειος καὶ Γρηγόριος, οἵτινες ἔμελλον μετ' οὐ πολὺ νὰ ἀναδειχθῶσιν ἐκ τῶν μεγίστων φωστήρων τῆς Ἐκκλησίας), ᾤκτειρον τὰς πλάνας τοῦ νεανίου, καὶ προῃσθάνοντο τοὺς ἐξ αὐτοῦ δυναμένους νὰ προέλθωσι διὰ τὴν χριστιανικὴν ἐκκλησίαν κινδύνους.[2]

Μετὰ ἓξ μηνῶν διατριβὴν ἐν Ἀθήναις πρὸς μεγίστην αὐτοῦ λύπην ἐκλήθη ὁ Ἰουλιανὸς καὶ πάλιν εἰς Μεδιόλανα, καὶ ἐνῷ ὑπώπτευε νέους κινδύνους καὶ νέας σκευωρίας τῶν ἐχθρῶν του, ὁ Κωνστάντιος, δοὺς αὐτῷ τὴν ἀδελφήν του Ἑλένην ὡς σύζυγον,[3] *ἀνηγόρευσεν αὐτόν*, πειθόμενος εἰς τὰς παρακλήσεις τῆς Εὐσεβίας, ἥτις δὲν ἐλησμόνει αὐτόν, *Καίσαρα, καὶ ἀνέθηκεν αὐτῷ τὴν διοίκησιν τῆς Γαλλίας, Ἱσπανίας καὶ Βρεττανίας*. Εἰς τὸ βῆμα τοῦτο ἠναγκάσθη ὁ Κωνστάντιος καὶ διότι, ἐνῷ τὸ κράτος προσεβάλλετο ἐξ ἀνατολῶν παρὰ τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν Σαπώρ, ἡ Γαλλία ἐδῃοῦτο συχνάκις ὑπὸ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν βαρβάρων Γερμανῶν, ὥστε δὲν ἠδύνατο μόνος νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς τὴν ἄμυναν τοῦ κράτους. Παραλείπομεν ἐνταῦθα τὴν λεπτομερῆ ἀφήγησιν τῶν ἔργων τοῦ νέου Καίσαρος κατὰ τὴν ἑξαετῆ διαχείρησιν τῆς ἐξουσίας ἐν Γαλλίᾳ. Τοῦτο δὲ μόνον παρατηροῦμεν, ὅτι, ἀναπτύξας μεγάλα πολιτικὰ καὶ στρατιωτικὰ προτερήματα, ὑπερέβαλλε πάσας τὰς δυσχερείας, ἐματαίωσε πάσας τὰς μηχανορραφίας καὶ ῥᾳδιουργίας τῶν ψευδῶν φίλων καὶ πονηρῶν αὐλικῶν, ἐπανήγαγε τὴν ἡσυχίαν ἐν Γαλλίᾳ, καὶ ὡδήγησε τοὺς νικηφόρους στρατούς του μέχρι τῆς καρδίας τῆς Ἀλλεμανίας. Ἡ δραστηριότης καὶ ἡ ἱκανότης τοῦ ἀνδρός, ἃς τότε ἀνέδειξε, νεώτατος ἔτι ὢν τὴν ἡλικίαν, ἐγείρουσι τὴν ἔκπληξιν. Τότε ἐφάνη ὁποῖος καὶ ὡς αὐτοκράτωρ θὰ ἀνεδεικνύετο ὁ Ἰουλιανός, ἂν ἡ οἰκτρὰ ἐκείνη περὶ τὰς θρησκευτικὰς ἰδέας πλάνη του δὲν παρώθει αὐτὸν εἰς πράξεις ἀσυνέτους καὶ ἀδίκους, αἵτινες θὰ παρεσκεύαζον φοβεροὺς κλονισμοὺς εἰς τὸ κράτος του, ἐὰν μὴ ἐπήρχετο ταχέως ὁ θάνατός του. Ὡς Καῖσαρ ἐν Γαλλίᾳ τὴν ἡμέραν ἀφιέρου ὁ Ἰουλιανὸς εἰς τὰ ἔργα τῆς διοικήσεως ἢ τὰ πολεμικά· μικρὸν μέρος τῆς νυκτὸς εἰς τὸν ὕπνον καὶ τὸ ἐπίλοιπον αὐτῆς εἰς τὴν σπουδὴν τῶν ἀρχαίων φιλοσόφων καὶ ποιητῶν καὶ ῥητόρων. Ταχέως δὲ εἵλκυσε τὴν ἀγάπην τοῦ λαοῦ καὶ ἀπέβη τὸ εἴδωλον τῶν στρατιωτῶν, οὓς ἀπὸ νίκης ὡδήγει εἰς νίκην. Ἡ πρὸς αὐτὸν προσκόλλησις πάντων καὶ αὐτῶν τῶν χριστιανῶν ἐν τῇ δύσει ἦτο γενικὴ τοσούτῳ μᾶλλον, καθ' ὅσῳ αἱ θρησκευτικαὶ καὶ μαγικαὶ αὐτοῦ φαντασιοκοπίαι ἔμενον τῷ κόσμῳ ἄγνωστοι, διότι πάντοτε ὑπέτρεφεν αὐτὰς ἐν τῷ κρυπτῷ, μόνον τοῖς πιστοτάτοις ἀποκαλύπτων αὐτάς. Ἀλλ' ὅσον ἡ φήμη του ὑψοῦτο, τοσούτῳ ζωηροτέρα ἠγείρετο ἡ ζηλοτυπία τοῦ αὐτοκράτορος ἐναντίον του. Τῷ 360 ἦλθεν εἰς αὐτὸν ἡ διαταγὴ νὰ ἀποστείλῃ τὸ μεγαλήτερον καὶ κάλλιστον μέρος τοῦ στρατοῦ εἰς τὴν ἀνατολὴν ὡς δῆθεν ἀναγκαῖον ἐν τῷ πρὸς τοὺς Πέρσας πολέμῳ. Ὁ ἀληθὴς σκοπὸς τοῦ Κωνσταντίου ἦτο νὰ ἐξασθενίσῃ τὸν Ἰουλιανόν, ἵνα παρασκευάσῃ εὔκολον τὴν πτῶσίν του. Γενικὴ κατακραυγὴ ἠγέρθη τότε ἐν τῷ στρατῷ, καὶ ὅτε αἱ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα παραστάσεις τοῦ Ἰουλιανοῦ οὐδένα ἀπέφεραν καρπόν, ἐστασίασαν οἱ στρατιῶται, καὶ ἀνεκήρυξαν ἐν Παρισίοις τὸν Ἰουλιανὸν αὐτοκράτορα. «Ἡ μετριοπάθεια καὶ ἡ δικαιοσύνη, λέγει ὁ

1. Β', 635.
2. Γρηγορ. Ναζ. Β' στηλιτ. κατὰ Ἰουλιανοῦ.
3. Ἥτις μετ' ὀλίγον ἀπέθανε.

Digitized by Google

γερμανὸς ἱστορικὸς Σλόσσερ,[1] ἃς ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ ἔδειξεν ὁ Ἰουλιανός, εἶναι ἀξιοθαύμαστοι. Ἡ ἀρχὴ δὲν ἐφυσίωσε τὸν ἄνδρα· οὐδεὶς δὲ κατεδιώχθη ὑπ' αὐτοῦ διὰ τὴν προτέραν πρὸς τὸν Κωνστάντιον προσκόλλησιν· οὐδεμίαν ἐν γένει τῶν συνήθων κατὰ τὰς τοιαύτας περιστάσεις βιαιοπραγιῶν διέπραξε.» Ματαίως ἐζήτησεν ὁ Ἰουλιανὸς νὰ συμβιβασθῇ πρὸς τὸν θεῖόν του, προτείνων νὰ ἀναγνωρισθῇ ὡς συνάρχων. Ὁ Κωνστάντιος ἀπαιτῶν τελείαν ὑπακοήν, ἐπήρχετο μετ' ὀλίγον κατ' αὐτοῦ μετὰ τοῦ στρατοῦ του. Ἡ σύγκρουσις ἦτο ἄφευκτος. Κατὰ τὴν ἄνοιξιν τοῦ 361 ἐκίνησε καὶ αὐτὸς μετὰ τοῦ στρατοῦ του πρὸς τὴν ἀνατολήν, καὶ χωρὶς νὰ εὕρῃ οὐδαμοῦ ἀντίστασιν, προέβη μέχρις Ἀθηνῶν. Ἐνῷ δὲ μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἔκρυπτε τοσοῦτον τὴν πρὸς τὸν ἐθνισμὸν κλίσιν του (τῇ 9 ἰανουαρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους εἶχε τελέσει ἐν Μεδιολάνοις μετὰ τῶν αὐτόθι χριστιανῶν τὴν ἑορτὴν τῶν ἐπιφανίων), ἤρχισε νῦν φανερῶς νὰ κηρύττηται ὑπὲρ τῆς εἰδωλολατρείας, διέταξε πάλιν νὰ ἀνοίξωσι τοὺς ναοὺς τῶν ἐθνικῶν θεῶν καὶ προσεκάλει πάντας νὰ ἀκολουθήσωσι τὸ παράδειγμά του καὶ νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὴν ἐθνικὴν θρησκείαν. Πρὸς τὰς διαφόρους ἑλληνικὰς πόλεις γράφων, ἰδίᾳ δὲ πρὸς τὴν βουλὴν καὶ τὸν δῆμον τῶν Ἀθηναίων, πρὸς τοὺς Κορινθίους καὶ τοὺς Λακεδαιμονίους, διεξήγει τὴν προαίρεσιν αὐτοῦ νὰ ἀνορθώσῃ τὴν ἀρχαίαν θρησκείαν, καὶ ἐπεκαλεῖτο τὴν συνδρομὴν αὐτῶν. Ἐν Ἑλλάδι ὑπῆρχον τότε ἔτι πολυάριθμοι οἱ ἐθνικοί, οἵτινες ὑπὸ τὴν κυραρχίαν τοῦ Κωνσταντίου εἶχον πάθει πολλά.[2] Προθύμως λοιπὸν ἠσπάσθησαν τὴν πρόσκλησιν τοῦ Ἰουλιανοῦ.

Ἕπεται τὸ τέλος. Α. Διομηδης Κυριακος.

ΟΙ ΣΚΥΛΟΙ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

Τοὺς σκύλους τῆς Κωνσταντινουπόλεως οὐδεὶς τῶν περιηγητῶν λησμονεῖ, διότι ἀποτελοῦσι τωόντι ἴδιον γένος, καὶ κρῖμα ὅτι δὲν τοὺς ἐγνώριζεν ὁ Βυφφών, ἵνα προσδιορίσῃ καὶ πρὸς περιγραφὴν τοῦ ἤθους αὐτῶν ἰδιαίτερον ἄρθρον. Τὸν σκύλον ὁ Μουσουλμάνος τὸν θεωρεῖ ὡς ἀκάθαρτον ζῶον· διὰ τοῦτο καὶ οὐδέποτε τὸν δέχεται εἰς τὸν οἶκόν του, οὔτε τὸν πλησιάζει. Οὐχ ἧττον ὅμως, ὡς φιλάνθρωπον καὶ ὠφέλιμον ζῶον, τὸν τρέφει, τὸν περιθάλπει, καὶ βλέπεις ἔξωθεν τῶν μεγάλων οἴκων πινάκια ἐπίτηδες, ὅπου ῥίπτονται τὰ ἄχρηστα ἀποφάγια πρὸς τροφὴν τῶν σκύλων, καὶ στεγάσματα ὑπὸ τὰ ὁποῖα γεννῶσι καὶ ἀνατρέφουσι τὰ μικρά των αἱ θηλυκαί. Τοιουτοτρόπως δὲ περιεπόμενα τὰ ζῶα ταῦτα, πολλαπλασιάζονται κατὰ χιλιάδας, τὰς ὁποίας ἀναβιβάζουσί τινες εἰς πεντήκοντα, καὶ εἶνε οἱ φύλακες καὶ καθαρισταὶ ἐνταυτῷ τῆς πόλεως, καὶ ἰδίως τῶν Τουρκικῶν συνοικιῶν, τὰς ὁποίας ἐξ αἰτίας αὐτῶν δὲν εἶν' ἀκίνδυνον νὰ διοδεύσῃ τις, καὶ μάλιστα νύκτα καὶ μὲ ἐνδύματα εὐρωπαϊκά.

Τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει σκύλων τὸ γένος εἶνε παντοῦ τὸ αὐτό, μανδρόσκυλοι μὲ ῥύγχος καὶ ὦτα ἀλώπεκος καὶ πυκνὸν μαλλίον. Δὲν ἀνήκουσι δὲ εἰς κανένα, ἀλλ' εἰς μόνην τὴν γειτονίαν, ὅπου ἔφθασε καθεὶς των νὰ γεννηθῇ. Τὸ δικαίωμα ὅμως τῆς ἰδιοκτησίας ταύτης εἶνε παρ' αὐτοῖς ἀπαράγραπτον, καὶ ἀλήμων ὢ εἰς ἐκεῖνον ὅστις ἤθελε τὸ παραγνωρίσῃ καὶ κάμῃ ἓν βῆμα μόνον ὑπὲρ τὰ ὅριά του! διότι ὅλον τῆς προσβληθείσης γειτονίας τὸ σκυλολόγιον χύνεται ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ κατὰ τοῦ ἐγκληματίου, καὶ τὸν ξεσχίζει, ἐὰν δὲν προφθάσῃ νὰ μακρυνθῇ.

Νομίζω ὅμως ὅτι τὰ ζῶα ταῦτα, ἱερὰ τῆς Ἑκάτης, ἦσαν καὶ ἐπὶ Βυζαντίων εἰς πλῆθος ἐντὸς τοῦ ἄστεος, καὶ εἰς τὰς ὠρυγὰς αὐτῶν ἔμεινεν ὀφειλέτις ἡ πόλις, σωθεῖσα ἐκ τῆς τοῦ Φιλίππου[1] χειρός, ἑτοίμου ἤδη νὰ εἰσχωρήσῃ δι' ὑπονόμου ἐντὸς αὐτῆς. Δὲν εἶνε λοιπὸν ἀπίθανον νὰ ἔλαβον ἔκτοτε πρὸς ἀνταμοιβὴν τὸ δικαίωμα τοῦτο τῆς ἀσυλίας.

Ὅπως ὅμως κεν ἔχῃ, ἡ πληθὺς αὐτῶν εἶνε ὀχληρά, καὶ ἐν καιρῷ ἐπιδημικῆς νόσου πολλὰ ἐπικίνδυνος. Ὅθεν καὶ ἐπὶ Σουλτὰν Ἀχμὲδ τοῦ Α', συμβάντος μεγίστου θανατικοῦ, οἱ ἰατροί, ὅλοι τότε σχεδὸν Ἑβραῖοι, ἐπρότεινον ὅτι ἔπρεπε νὰ ληφθῇ κατ' αὐτῶν μέτρον, ὡς διαδιδόντων τὸ μόλυσμα. Διέταξε λοιπὸν ὁ Σουλτάνος νὰ φονευθῶσιν, ἀφ' οὗ πρῶτον ἐρωτηθῇ ὁ Σέϊχ-οὐλ-ἰσλάμ· ἀλλ' ἐκεῖνος ἀπήντησεν, ὅτι τὰ ζῶα ἔχουσι ψυχήν, καὶ ἑπομένως δὲν δύναταί τις ἀνεγκλήτως νὰ τὰ φονεύσῃ. Ἀπεφασίσθη τότε νὰ περιορισθῶσιν εἴς τινα τῶν παρακειμένων ἐρημονήσων, καὶ ἐκεῖ νὰ τρέφωνται ὑπὸ τῶν βυρσοδεψῶν, εἰς τοὺς ὁποίους χρησιμεύουσι τὰ περιττώματά των, καὶ μετεκομίσθησαν χιλιάδες. Τὸ αὐτὸ ἔγινε καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας, κατὰ διαταγὴν τοῦ Σουλτὰν Μαχμοὺδ, ὅστις, ἀφ' οὗ ἐκαθάρισε τὴν πόλιν ἀπὸ τῆς πανώλους τῶν Γενιτσάρων, ἠθέλησε νὰ τὴν ἀπαλλάξῃ καὶ ἀπὸ τῶν ἄλλων τούτων ἀχρείων ζώων τὴν λέπραν. Ἀλλά, βυθισθέντος ἑνὸς τῶν μετακομι-

1. Weltgeschichte IV, 482.

2. Ἐν τῇ Λακωνικῇ, ἰδίως ἐν Μαΐνῃ, ἐσώζοντο εἰδωλολάτραι μέχρι τοῦ Θ' αἰῶνος. Πορφυρογ. πρὸς τὸν ἴδιον υἱὸν Ῥωμάνον, σελ. 50.

1. Ἡ πολιορκία τοῦ Βυζαντίου ὑπὸ τοῦ Φιλίππου ἐγένετο τῷ 337. Ἐπὶ τῆς πολιορκίας δὲ ταύτης, ὑπόνομον διορύξαντος τοῦ Φιλίππου, κατὰ τὸν Στέφανον τὸν Βυζάντιον, καὶ μέλλοντος ἤδη ἀναδῦναι ἐντὸς τῆς πόλεως, σκότους ὄντος, ἀνέλαμψεν αἴφνης ἡ σελήνη, ἐν ᾧ ἀφ' ἑτέρου καὶ οἱ κύνες, αἰσθανόμενοι τῶν ὑπορυττόντων, διήγειραν, ὠρυόμενοι δεινῶς, τὴν προσοχὴν τῶν φυλάκων. Ἀποτυχούσης δὲ οὕτω τῆς πράξεως, οἱ Βυζάντιοι, ἀποδόντες τὸ θαῦμα εἰς τὴν Φωσφόρον θεὰν Ἑκάτην, τό τε ἄγαλμα αὐτῆς ἐν τῷ Βοσπορίῳ λιμένι ἱδρύσαντο, Φωσφόριον αὐτὸν προσονομάσαντες, καὶ σύμβολον τῆς πόλεως αὐτῶν ἔλαβον τὴν ἡμισέληνον.

Digitized by Google

ζόντων αὐτὰ πλοίων, ἐμποδίσθη ἡ ἐπιχείρησις.

Πολλὰ ἐθρυλλήθησαν καὶ περὶ τῶν κάττων, ὡς θεραπευομένων παρὰ τοῖς Τούρκοις, καὶ ὁ Λεϋγκλάβιος εἶδε, λέγει, πλῆθος αὐτῶν κατῳκισμένων ἐπὶ τῶν τειχῶν τοῦ Γενὶτ-μπαγτσὲ, καὶ τρεφομένων, ὑπὸ τῶν Τουρκισσῶν μάλιστα, μὲ ἀποφάγια καὶ σηκότια. Δὲν ἠδυνήθην νὰ εὕρω τὰ γαλεοτροφεῖα ταῦτα· γνωρίζω ὅμως ὅτι ὅσῳ ἀποστρέφεται τὸν σκύλον, ὡς βρωμερὸν, ὁ Τοῦρκος, τόσῳ προσοικειοῦται καὶ περιέπει τὸν κάττον, καὶ διηγοῦνται ἐκ παραδόσεως (διότι πᾶν ἔθιμον παρ' αὐτοῖς ἔχει καὶ τὸ διήγημά του) ὅτι τόσον ἠγάπα τὸν κάττον του ὁ Μωάμεθ, ὥστε, προσκληθείς ποτε νὰ γνωμοδοτήσῃ περὶ θρησκευτικοῦ τινος ζητήματος, ἐπροτίμησε, πρὶν σηκωθῇ, νὰ κόψῃ τὴν χειρίδα τοῦ ἐπανωφορίου του, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἔτυχε νὰ κοιμᾶται τὸ ζῶον τοῦτο, παρὰ νὰ τοῦ ταράξῃ τὴν ἡσυχίαν. Καὶ ἐπὶ πᾶσι νομίζω, ὅτι ἐὰν ἡ ἀποδιδομένη ἐν Αἰγύπτῳ τὸ πάλαι λατρεία εἰς τὸν ἰχνεύμονα ἐδικαιολογεῖτο διὰ τὴν πρὸς τὸν κροκόδειλον ἀντιπάθειάν του, πολὺ δικαιοτέρα εἶν' ἡ προτίμησις τῶν Τούρκων διὰ τοὺς κάττους ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅπου τὸ πλῆθος, τὸ μέγεθος καὶ ἡ κακοήθεια τῶν μυιῶν εἶνε ἱστορική.[1]

Πόθεν ὠνομάσθη εἶδός τι μαχαιριδίων τοῦ λαοῦ

ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΔΕΣ

Ἐν ἔτει 1825 ἡ τότε Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἐφυλάκισεν ἐν Ὕδρᾳ (ἐν τῇ ἐκεῖ Μονῇ τοῦ Προφήτου Ἠλιοῦ) διαφόρους ὁπλαρχηγοὺς, ἐν οἷς καὶ τὸν γέρο-Κολοκοτρώνην, ὡς ἀντιπολιτευομένους αὐτήν. Προκειμένου δὲ ἐν Ναυπλίῳ ν' ἀπαχθῇ ὁ Κολοκοτρώνης εἰς τὸ πλοῖον, γράφει που ὁ γραμματεὺς αὐτοῦ Μ. Οἰκονόμου, ζητηθεὶς παρέδωκε τό τε ξίφος καὶ εἴ τι ἄλλο ἔφερεν ὅπλον, ἀφῃρέθη δὲ ἀπ' αὐτοῦ καὶ μαχαιρίδιόν τι εὐτελὲς, οὗ ἔκαμνε χρῆσιν ἐν τῇ λιτῇ καὶ ἀπλοϊκῇ τραπέζῃ του καὶ δι' οὗ ἔκοπτε συνήθως τὸν ἄρτον του. Διερχόμενος δὲ ἔμπροσθεν μικρεμπορικοῦ τινος καταστήματος τῆς παραλίας καὶ ἰδὼν ζεμπίλιον πλῆρες ξυλομαχαιριδίων, ἐκτεθειμένων πρὸς πώλησιν ἀντὶ 2-3 λεπτῶν ἕκαστον, ἐκτείνας τὴν χεῖρα καὶ λαβὼν ἓν, παρεκάλεσε τὸν ἔμπορον νὰ τὸν χρεώσῃ, διότι δὲν εἶχεν ἐπάνω του λεπτά· ὁ πωλῶν τὰ μαχαιρίδια καὶ ὁ πολὺς ἐπακολουθῶν λαὸς μετὰ πικρίας ἐμειδίασαν, ἡ δὲ Κυβέρνησις ἠναγκάσθη νὰ τῷ ἐπιτρέψῃ νὰ λάβῃ μεθ' ἑαυτοῦ τὸ μαχαιρίδιον. Τὸ συμβὰν τοῦτο διεδόθη καθ' ὅλην τὴν πόλιν, ἔκτοτε δὲ τὸ εἶδος ἐκεῖνο τῶν μαχαιριδίων (σουγιάδων) πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος μετωνομάσθη καὶ φέρει μέχρι σήμερον τὴν ὀνομασίαν «Κολοκοτρώνης.»

Κατὰ τὴν σύστασιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Πανεπιστημίου ἐνεγράφησαν 50 φοιτηταί. Οὗτοι ἀνῆλθον εἰς 240 ἐν ἔτει 1845, 550 ἐν ἔτει 1855, 1182 ἐν ἔτει 1866 καὶ 1400 ἐν ἔτει 1875.

[1] Ι. Σ. Κ. Βυζάντιος.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΑΤΑΔΙΚΟΥ

. . . . Ἐσυνείθισα εἰς τὸν κρότον τοῦ βηματίζοντος ἐνώπιον τῆς φυλακῆς μου σκοποῦ. Ὅταν λείπῃ, προσέχω εἰς τὸν θόρυβον τῶν εἰς τὴν ἔξω θύραν κινουμένων στρατιωτῶν. Ἀλλ' ἐνίοτε εἶναι καὶ στιγμαὶ βαθυτάτης ἡσυχίας· τότε τὸ πνεῦμά μου τρέχει εἰς τὰς μεμακρυσμένας συνοικίας, διὰ νὰ συναθροίσῃ τὰς συγκεχυμένας φωνὰς τῶν παιζόντων παιδίων. Νομίζω ὅτι ἀκούω μητέρα νὰ καλῇ τὸ τέκνον της. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ κοιμοῦμαι, ὀνειρευόμενος τὴν ἰδικήν μου . . . [Ἐφημερὶς τῶν Φυλακῶν].

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ

Ἡ Ξενιτειά.

«Σ' ἀφίνω γειὰ μανοῦλά μου, σ' ἀφίνω γειὰ πατέρα,
Ἔχετε γειὰ δερφάκια μου καὶ σεῖς ξαδερφοποῦλαις,
Θὰ φύγω, θὰ ξενιτευθῶ, θὰ πάω μακρυὰ 'ς τὰ ξένα·
Θὰ φύγω, μάνα, καὶ θάρθῶ καὶ μὴν πολυλυπιέσαι.
Ἀπὸ τὰ ξένα, ποῦ βρεθῶ, μηνύματα σοῦ στέλνω
Μὲ τὴ δροσιὰ τῆς ἄνοιξης, τὴν πάχνη τοῦ χειμῶνα,
Καὶ μὲ τ' ἀστέρια τ' οὐρανοῦ, τὰ ρόδα τοῦ μαΐου.
Θὰ νὰ σοῦ στέλνω μάλαμα, θὰ νὰ σοῦ στέλν' ἀσῆμι,
Θὰ νὰ σοῦ στέλνω πράμματα, π' οὐδὲ τὰ συλλογιέσαι.»
«Παιδί μου πάαινε 'ς τὸ καλὸ κι' ὅλ' οἱ ἅγιοι κοντά σου,
Καὶ τῆς μανούλας σου ἡ εὐχὴ νἆναι γιὰ φυλαχτό σου,
Νὰ μὴ σὲ πιάνῃ βάσκαμα καὶ τὸ κακὸ τὸ μάτι.
Θυμήσου με παιδάκι μου κ' ἐμὲ καὶ τὰ παιδιά μου,
Μὴ σὲ πλανέσ' ἡ ξενιτειὰ καὶ μᾶς ἀλησμονήσῃς.»
«Κάλλιο μανοῦλά μου γλυκειά, κάλλιο νὰ σκάσω πρῶτα,
Παρὰ νὰ μὴ σᾶς θυμηθῶ 'ς τὰ ἔρημα τὰ ξένα.»
Δώδεκα χρόν' ἀπέρασαν καὶ δεκαπέντε μῆνες,
Καράβια δὲν τὸν εἴδανε, ναύταις δὲν τόνε ξέρουν.
Πρῶτο φιλὶ, ναστέναξε, δεύτερο, τὸν πλανάει,
Τρίτο φιλὶ φαρμακερὸ, τὴ μάν' ἀλησμονάει.

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

*** Μὴ φθόνει οὐδεμίαν ἀπόλαυσιν, ἀναλογιζόμενος ὅτι πᾶσαι ἀγοράζονται, αἱ μὲν ἀντὶ χρυσοῦ, αἱ δὲ δι' ἀνιαρῶν φροντίδων καὶ ἄλλαι διὰ ταπεινώσεων.

*** Ἡ ὑπόληψις εἶνε τὸ ἄρτυμα μὲ τὸ ὁποῖον κατατρώγει τις τὴν ὕπαρξίν του.

*** Ἀργὰ ποῦ φεύγει ὁ καιρὸς, ὅταν περνᾷ μὲ λύπαις! (Σαικσπεῖρος).

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

〰 Ὁ Γεώργιος Βούλγαρης, πατὴρ τοῦ ἄρτι ἀποβιώσαντος ἐπιφανοῦς πολίτου Δημητρίου Βούλγαρη, γράφει ἡ «Ἐφημερὶς», διορισθεὶς ἐπισήμως βέης ἢ τοπάρχης τῆς Ὕδρας μὲ πλήρη ἐλευθερίαν ἐνεργείας, ἐν ἐποχῇ καθ' ἣν ἡ πατρίς του εἶχεν ἀνάγκην τάξεως, ὅπως σωθῇ ἀπὸ ἐπικειμένου κινδύνου ἐντελοῦς παραλυσίας (1802), ἦλθε συνωδευμένος πρὸς τιμὴν καὶ διὰ μεγάλου στόλου. Ἦλθε νὰ φέρῃ εἰς τὴν πατρίδα του τὴν τάξιν καὶ τὴν εὐημερίαν. Ἤρχισε δι' ἀμνηστείας πρὸς τὰ παρελθόντα ἁμαρτήματα τῶν ταραξιῶν· ἀλλὰ συγχρόνως ἐπέβαλεν αὐστηρο-

Digitized by Google

τάτας ἀστυνομικὰς διατάξεις. Οἱ φρόνιμοι παρεδέχθησαν ταῦτα ὡς ὀρθὰ καὶ ἀναγκαῖα, οἱ παλλικαράδες ὅμως τὰ ἐθεώρουν ἀνεφάρμοστα. Εἷς τούτων, Δημήτριος Μαυροπαίδης καλούμενος, δὲν ἐσωφρονίζετο ἀκόμη οὔτε διὰ συμβουλῶν, οὔτε δι' ἠπίων ποινῶν. Ὁ Γεώργιος Βούλγαρης, ἐν τῷ ἀκάμπτῳ χαρακτῆρί του τότε, τὸν κατεδίκασεν εἰς πεντακοσίας μαστιγώσεις καθ' ἑκάστην ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἢ μέχρι θανάτου. Καθ' ἣν στιγμὴν ἐξετελεῖτο τοιαύτη ἀπόφασις ἀκλόνητος, σκοπὸν ἔχουσα τὴν διὰ μιᾶς ἐκρίζωσιν τοῦ κακοῦ ἐκ τῆς νήσου διὰ παραδειγματικῆς τιμωρίας, ἀνηγγέλθη τῷ Βούλγαρῃ ἡ γέννησις τοῦ πρωτοτόκου αὐτοῦ υἱοῦ, τοῦ Δημητρίου.

Ἡ ποινὴ ἐν τούτοις ἐξετελεῖτο φρικτή. Οἱ παριστάμενοι συνεβούλευσαν τὸν Μαυροπαίδην νὰ ζητήσῃ χάριν ἐν ὀνόματι τοῦ τεχθέντος υἱοῦ, ὁ δὲ λαὸς τῆς Ὕδρας ἐστιχούργησε τότε τὸ ἑπόμενον δίστιχον:

Ἀδελφὲ Καπετὰν Γεώργη
χάρισέ μου τὴ ζωή
νὰ σοῦ πῇ ὁ κόσμος ὅλος
νὰ σοῦ ζήσῃ τὸ παιδί.

Ὁ Βούλγαρης ἐν τούτοις ἔμεινεν ἄκαμπτος, ὅπως μὴ κλονισθῇ ἡ ὑπὲρ τοῦ συμφέροντος τῇ πατρίδι ἐπιμονή του διὰ τῶν ἰδιαιτέρων παλμῶν τῆς πατρικῆς στοργῆς, τῶν οἰκιακῶν του αἰσθημάτων. Ἐπίεσε τὴν καρδίαν του καὶ διέταξε τὴν ἐξακολούθησιν τῆς ποινῆς. Ὁ Μαυροπαίδης ἀπεβίωσε μετ' οὐ πολύ, αὐτὸς δὲ ὁ Βούλγαρης ἐδάκρυσεν ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ ἀπειθοῦς παλλικαρᾶ καὶ ἐνεταφίασεν αὐτὸν ἰδίᾳ ἑαυτοῦ δαπάνῃ. Οὐδόλως δὲ διήγειρε τὴν ἀγανάκτησιν τοιαύτη αὐστηρὰ ἀπονομὴ τοῦ δικαίου.

〰 Φρικταὶ εἶνε αἱ δημοσιευόμεναι εἰδήσεις περὶ τῶν ἐν Ἰνδίαις ὑπὸ τῆς πείνης ἀποθνησκόντων. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ὑπὸ τῆς πείνης ἀποθανόντων ἀπὸ τοῦ Μαΐου μέχρι Σεπτεμβρίου 1877 ἀνέρχεται εἰς 320,000 ἐπὶ πληθυσμοῦ 22 ἑκατομμυρίων. Οἱ ἀγρόται δὲ καὶ οἱ ἐργάται ἰδίως πάσχουσιν. Οὗτοι κατὰ μεγάλας ὁμάδας μεταβαίνουσιν ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν μετὰ τῶν οἰκογενειῶν των, σκελετώδεις τὴν ὄψιν, ἐσβεσμένους ἔχοντες ὑπὸ τῆς ἀδυναμίας τοὺς ὀφθαλμούς, ἀδύνατοι εἰς πᾶσαν κίνησιν καὶ ἐργασίαν, περιέρχονται δὲ τὰς ὁδοὺς περιμένοντες ἢ τὸν θάνατον ἢ χεῖρα, ἥτις νά τοις δώσῃ τροφήν. Συνήθως βλέπει τις σκηνὰς σπαραξικαρδίους· μητέρας κλαιούσας καὶ πλανωμένας τῇδε κἀκεῖσε καὶ ζητούσας ἐλεημοσύνην χάριν τῶν ψυχορραγούντων τέκνων των!

〰 Ἐσχάτως ἀπεβίωσεν ἐν Λονδίνῳ ὁ διακεκριμένος ἰατρὸς James Barry, ἐπὶ μακρὰ ἔτη ὑπηρετήσας ἐν τῷ ἀγγλικῷ στρατῷ, ἐν Ἑπτανήσῳ καὶ ἀλλαχοῦ. Μεγάλη δ' ὑπῆρξεν ἡ ἔκπληξις πάντων, ὅτε μετὰ τὸν θάνατόν του ἐγνώσθη ὅτι ἦτο γυνή!

〰 Παράδοξον ἀνάπτυξιν ἔλαβε κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη ἡ μυθιστορικὴ φιλολογία ἐν Γαλλίᾳ, γράφει ἡ «Ὥρα», προκαλοῦσα πολλὰς τῶν φιλοσοφούντων ἐπὶ τῆς κοινωνικῆς κατασάσεως τοῦ μεγάλου τῶν Γάλλων ἔθνους σκέψεις. Παρετηρήθη ὅτι ἀπό τινων ἐτῶν ἐν μόνῃ τῇ πόλει τῶν Παρισίων ἐτησίως δημοσιεύονται ὀκτακόσια περίπου πρωτοφανῆ μυθιστορήματα καὶ ἀνατυποῦνται ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων περίπου χίλια πεντακόσια, ἐν συνόλῳ δ' ἀνέρχονται τὰ τῶν δύο τούτων κατηγοριῶν ἀντίτυπα εἰς τρία κατ' ἔτος ἑκατομμύρια. Εἰς ταῦτα πρέπει νὰ προστεθῶσι τὰ ἐν τῇ λοιπῇ Γαλλίᾳ δημοσιευόμενα καὶ ἀνατυπούμενα μυθιστορήματα. Ὅλαι αἱ τάξεις τῆς γαλλικῆς κοινωνίας τρέφονται ὑπὸ τῆς νοσηρᾶς ταύτης φιλολογίας, ἐξασκούσης σπουδαίαν ἐπὶ τῶν ἠθῶν ἐπιρροήν, διότι παρετηρήθη ὅτι τὰ πλεῖστα τῶν γαλλικῶν μυθιστορημάτων δὲν εἶνε ἀκριβεῖς τῆς πραγματικότητος περιγραφαί, ἀλλὰ φαντασιοπληξίαι, ἃς πολλοὶ τῶν ἀναγνωστῶν ἀμφοτέρων τῶν φύλων ἀπομιμοῦνται ἐν τῷ πραγματικῷ βίῳ. Οὕτως ἡ ἔμφυτος τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὴν μίμησιν τάσις εὑρίσκει λίαν ἐπικίνδυνον τροφὴν ἐν τοῖς μυθιστορήμασι. Μετὰ πολλῆς δὲ ἀπορίας παρετηρήθη ἐσχάτως ἐν τοῖς ποινικοῖς τῆς Γαλλίας δικαστηρίοις πλήρης ἀπομίμησις ἐγκληματικῶν περιστάσεων ἐν γνωστοῖς μυθιστορήμασι τῆς George Sand, τοῦ Εὐγενίου Σύη, τοῦ Gaborieau καὶ ἄλλων. Παρ' ἡμῖν παρατηρεῖται ἀπό τινος ὕφεσίς τις εὐτυχὴς τῆς ἀκατασχέτου πρὸς τὰ μυθιστορήματα κλίσεως, ὑφ' ἧς κατείχετο πρὸ ὀλίγων ἐτῶν μέγα τῆς ἑλληνικῆς νεότητος μέρος. Αἱ μεταφράσεις γαλλικῶν μυθιστορημάτων εἰσὶ σπανιώτεραι πολὺ ἢ κατὰ τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν μετεφράζετο καὶ εὐχερῶς ἐπωλεῖτο μακρὰ σειρὰ μυθιστορημάτων τοῦ Dumas καὶ τοῦ Sue.

〰 Ὁ Μολιέρος ἦτο ἁπλοῦς θεατρικὸς ὑποκριτὴς μέχρι τοῦ θανάτου του· τὸ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν αὐτοῦ θέατρον ἐκαλεῖτο l'illustre théâtre, ὁ δὲ θίασος αὐτοῦ Troupe de Monsieur, ἕνεκα τῆς προστασίας ἣν ὁ ἀδελφὸς τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' ἀπένεμε τῷ ποιητῇ. Ἡ τελευταία κωμῳδία του ὑπῆρξε Le malade imaginaire, ἣν ἔγραψε πάσχων ἤδη κατὰ τὸ στῆθος καὶ συχνάκις αἱμοπτύων. Κατὰ τὴν παράστασιν τῆς κωμῳδίας ταύτης, ὁ Μολιέρος, παριστῶν τὸ πρόσωπον τοῦ Argan, κατελήφθη ὑπὸ σπασμοῦ· ἀπαχθεὶς δὲ εἰς τὸν οἶκόν του ἀμέσως, ἐξέπνευσε μετὰ μικρὸν περίρρυτος ἐκ τοῦ αἵματος ὅπερ ἐξήρχετο ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ, τῇ 17 Φεβρουαρίου 1673, ἐν ἡλικίᾳ 53 ἐτῶν.

Εἷς Ἀναγνώστης.

ΑΘΗΝΗΣΙ—ΤΥΠΟΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ, ΟΔΟΣ ΠΑΤΗΣΙΩΝ, 14.

Digitized by Google

'Αριθ. 109 – Λεπτὰ εἴκοσι.

ΕΤΟΣ Γ'.

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Πέμπτος — Συνδρομὴ ἐτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20.—Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶνε ἐτήσιαι—Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὁδὸς Σταδίου, 6. — 29 Ἰανουαρίου 1878

ΠΑΝΟΜΟΙΟΤΥΠΟΝ ΤΗΣ ΥΠΟΓΡΑΦΗΣ ΤΟΥ
ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΩΛΕΤΤΟΥ

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΙΩΑΝΝ. ΚΩΛΕΤΤΟΥ

Ἰατρὸς ὢν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, κατέφυγε καὶ ὁ Ἰωάννης Κωλέττης εἰς τὴν παλαίουσαν Ἑλλάδα, πνέων φλογερὸν μῖσος κατὰ τῆς τυραννίας, ἧς μάρτυς παρέστη ἐν Ἰωαννίνοις. Καὶ ἀπεδύθη μὲν εἰς τὸ πολιτικὸν στάδιον, ἀλλ' ἀμοιρῶν πάσης γνώσεως περὶ τὴν διοίκησιν, οὐδ' αἰσθανόμενος, μέχρι θανάτου, κλίσιν πρὸς ἐξακρίβωσιν τῶν πολυσπάστων αὐτῆς τροχαλιῶν, φιλόδοξος ὅμως καὶ διάπυρος ἐραστὴς τῆς ἐξουσίας, ἔσπευδε πρὸς αὐτὴν διά τινος τῶν ἧττον διεξοδικῶν καὶ μᾶλλον ἀσφαλῶν ἐδῶν, τῶν ἀκοπώτερον διαγραφομένων ἐν καιρῷ κοινωνικῶν ταραχῶν. Ἔτυχε δὲ τοιαύτης τὸ 1824, κληθεὶς νὰ καταστείλῃ, ὡς καὶ κατέστειλε, διὰ τῶν στρατευμάτων τῆς Στερεᾶς, μεθ' ὧν ἐτήρει ἀρχαίας σχέσεις, τὴν ἐν Πελοποννήσῳ στάσιν· καὶ οὗτος ὑπῆρξεν ὁ ἐπιφανέστατος αὐτοῦ ἆθλος ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ Κυβερνήτου καὶ ἐπὶ βασιλέως Ὄθωνος ἀπέδειξεν ὅτι ἀπεστρέφετο τὰς ἐμφυλίους στάσεις. Ἂν δὲ, καὶ ἐπὶ τῆς βραχυβίου κυβερνήσεως τοῦ Αὐγουστίνου, ἀπεποιεῖτο νὰ ὑψώσῃ τὴν σημαίαν τῆς ἀνταρσίας, εὐλόγως θὰ ἐχάραττον οἱ μεταγενέστεροι ἐπὶ τοῦ τάφου αὐτοῦ τὸ ζηλωτὸν τοῦτο ἐπίγραμμα· «Ἐνταῦθα κεῖται ὁ ἀκλόνητος στύλος τῆς τάξεως.» Ὑπὸ μιᾶς καὶ μόνης κατεχόμενος ἰδέας, εἰς ἓν καὶ μόνον προσηλῶν ὅλην αὐτοῦ τὴν προσοχὴν, εἰς τὴν θεμελίωσιν καὶ τὴν διάρκειαν ἰσχυρᾶς ἐξουσίας, ταύτας καὶ μόνας ἐπεδίωκεν ὁ ἔμπεδος καὶ ἀπηνὴς αὐτοῦ νοῦς. Καὶ ἵνα βάλῃ εὐστοχώτερον ἐπὶ τὸν σκοπὸν, ἔθετε πάντα, καὶ νόμους καὶ θεσμοὺς καὶ δημοσίαν γνώμην καὶ δικαιοσύνην καὶ χρηστότητα, ἐν Καρὸς μοίρᾳ. Δοξάζων δὲ εὐχερέστερον χωροῦντας ἐπὶ τὰ ἄνω τοὺς ἐν τοῖς πράγμασιν, οὐδέποτε παρῃτεῖτο τὴν ἀνατιθεμένην αὐτῷ ὑπηρεσίαν, καὶ εὐτελῆ οὖσαν. Διό, ὅτε τὸ 1828 διωρίσθη παρὰ τοῦ Κυβερνήτου ἔκτακτος ὑγειονόμος ἐν Ὕδρᾳ, ὑπήκουσεν ἀγογγύστως.

Ἀλλ' οὐδὲ τὴν εἰς Σάμον εὔφημον ὑπερορίαν ἀπέκρουσε. Καὶ ἀπεστάλη μὲν εἰς τὴν ἀνατολικὴν ἐκείνην ἐσχατιὰν ὅπως σώσῃ, εἰ δυνατὸν, τὴν νῆσον ἀπὸ τῶν ὀνύχων τῆς ἐν Λονδίνῳ διπλωματίας, ἀλλὰ καὶ ὡς ἔχοντος τοῦ Κυβερνήτου περὶ αὐτοῦ τὴν ἰδέαν, ἀληθῆ ἢ ψευδῆ δὲν ἐξετάζω, ἣν καὶ ὁ Κάτων εἶχε περὶ Πομπηΐου, «ὅτι τῶν αὐτῶν ἐστὶ καὶ ποιεῖν τὰ μεγάλα κακὰ καὶ παύειν.» Ὁρμῶν δὲ ἀπαρεγκλίτως πρὸς τὸ τέρμα τῆς προδιαγεγραμμένης ὁδοῦ, ἀπελάκτιζεν ἀκάθεκτος πᾶν πρόσκομμα, συντρίβων μετ' ἴσης ἀταραξίας καὶ τὸν χαμαίζηλον χάλικα καὶ τὸν ὑψίκρημνον βράχον. Καὶ τὸ ἦθος καὶ τὸ ἀνάστημα καὶ ἡ στυγνότης τοῦ προσώπου καὶ ἡ σπανιωτάτη τῶν χειλέων διαστολὴ καὶ ἡ συνήθης σιγὴ, πάντα ἐνέφαινον τὴν ἐν αὐτῷ δόξαν ὅτι, ἄνευ κυβερνήσεως πανσθενοῦς καὶ μονίμου, ἀνέφικτος ἡ διοίκησις. «Ἔχε, ἔλεγέ μοι, καὶ οὐράνια συντάγματα καὶ θείους νόμους καὶ συστήματα δημοτικά τε καὶ ἐκπαιδευτικὰ θαυμάσια, τίς ἡ ὠφέλεια ἂν στερῆσαι δυνάμεως ἵνα ἐνεργήσῃς αὐτά; Ἂν ἡ χεὶρ ἡ κρατοῦσα τὸ πηδάλιον πάσχῃ ἔνδειαν ῥώμης, ὅπως μὴ ἀφήσῃ τὸ σκάφος νὰ παρεκκλίνῃ, δὲν θὰ ἐξοκείλῃ εἰς τὴν ξηρὰν, ἢ δὲν θὰ γείνῃ βορὰ τῶν κυμάτων ὅσον εὐπαγὲς καὶ ἂν ὑποτεθῇ; Καὶ ἂν, πλὴν τοῦ ἀσθενοῦς πηδαλιούχου, ἔχῃ καὶ τοὺς ναύτας ἀπείρους, δὲν θὰ καταποντισθῇ αὔτανδρον; Ταῦτα συμβαίνουσι καὶ ἐπὶ τῶν πολιτειῶν. Ἡ θεωρία μάλιστα τῆς γενικῆς ψηφοφορίας ἀξιοῖ πολίτας εὐποροῦντας πλέον ἢ ἔλαττον τῆς λεγομένης πολιτικῆς ἀρετῆς· διότι, ἂν ἐκ τῶν τριάκοντα, φέρ' εἰπεῖν, ἀνδρῶν τοῦ πληρώματος οἱ μὲν δέκα ὦσιν ὅλως ἀμαθεῖς, οἱ δ' ἕτεροι δέκα μόλις συλλαβίζωσι καὶ τὸ λοιπὸν τρίτον ἔχωσι τὴν ἀγωγὴν ὡς ἡμεῖς ἀτελῆ, ἐλλείπῃ δὲ καὶ χεὶρ στιβαρὰ ἵνα κατευθύνῃ τὸ οὕτω πως κατηρτισμένον πλοῖον, οὐδεμία ἡ ἀμφιβολία ὅτι δὲν θὰ βραδύνῃ πολὺ τὸ ναυάγιον.»

Καὶ ὀρθὸς μὲν, οὐχὶ δὲ καὶ ἄρτιος ὁ συλλογισμός· διότι πρὸς σωτηρίαν τοῦ σκάφους δὲν ἀρκεῖ μόνη ἡ δύναμις τῆς χειρὸς, ἀλλὰ καὶ ἡ τοῦ διαχειρίζοντος δεξιότης περὶ τὴν διάγνωσιν τῶν παλμῶν τῆς πυξίδος καὶ τῶν πνοῶν τοῦ ἀνέμου καὶ τὸ ἐκ τῆς ἐμπειρίας ὄμμα ὅπως μὴ περι-

Digitized by Google

τραπῆ ἢ μὴ ἐγχρίψῃ κατὰ πετρῶν ἢ ναῦς. Ἀνάγκη ἀπαραίτητος νὰ συμβαδίζῃ μετὰ τῆς ἰσχυρᾶς κυβερνήσεως καὶ διοίκησις συνετὴ καὶ χρηστοήθης, χρηστοήθης πρὸ πάντων, καθ' ὅσον τὴν ἀληθῆ δύναμιν τῶν ἐλευθέρων ἐξουσιῶν ἀποτελοῦσιν οὐχὶ οἱ βραχίονες, ἀλλ' αἱ κινοῦσαι αὐτοὺς ψυχαί. Ἄνευ δὲ τῆς ἐναρμονίου ταύτης συζυγίας, τὸ ναυάγιον ἐπισκήπτει εὐθὺς μὲν ἢ ὕστερον, πάντως ὅμως ἀναπόδραστον.

Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Γκυιζῶ, ὁ ὑπὲρ Κωλέττου ἀναπλέξας στεφάνους, ὁ περιβαλὼν αὐτὸν, καίτοι ἀπερισάλπιγκτον, ἀλουργίδα ἥρωος μυθιστορίας, ὁ ὀνομάσας *glorieux chef de pallicares*, (ἔνδοξον ἀρχηγὸν παλληκαρίων), *vieux guerrier*, (πεπειραμένον στρατιωτικὸν), *chef aventureux d'insurgés héroïques* (ἐπιχειρηματίαν καὶ ριψοκίνδυνον ἀρχηγὸν ἡρώων) καὶ τὰ τοιαῦτα, ὁ εἰπὼν αὐτὸν *le plus capable, le plus honnête et le plus sûr des hommes, qui ont touché au gouvernement de la Grèce*, (τὸν ἱκανώτατον, τὸν ἐντιμότατον καὶ τὸν ἀσφαλέστατον τῶν κυβερνησάντων τὴν Ἑλλάδα), αὐτὸς, λέγω, ὁ Γκυιζῶ δὲν ἀρνεῖται ὅτι *il n'avait ni les habitudes, ni les instincts de la régularité administrative*, (οὔτε τὰς ἕξεις, οὔτε τὰς ἐμφύτους ὁρμὰς τῆς διοικητικῆς τάξεως εἶχεν), ὅτι *le régime constitutionnel était pour lui un moyen plutôt qu'un but* (τὸ συνταγματικὸν πολίτευμα ἐχρησίμευεν αὐτῷ ἀντὶ μέσου μᾶλλον ἢ ἀντὶ τέλους) καὶ ὅτι *les hommes de désordre sont ses amis* (φίλους εἶχε τοὺς ἄνδρας τῆς ἀταξίας).

Τὸ δὲ σύστημα τοῦτο, ἐν ᾧ ἐκαρτέρει, οὐχὶ ἐλλείψει φιλοπατρίας, ἣν εἶχεν ἔνθερμον, ὡς ἀπέδειξεν ἐπί τε τῆς ἐν Ἀθήναις Συνελεύσεως, ὑπὲρ τοῦ μεγαλείου τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἐπὶ τῶν κατὰ Μουσοῦρον, ἀλλὰ κατὰ βαθεῖαν πεποίθησιν, προσήρμοσε τριετίαν ὅλην, βασιλεύοντος τοῦ Ὄθωνος, τιθέμενος χάριν αὐτοῦ εἰς ἀρετῆς καὶ δεινότητος μερίδα καὶ αὐτὸ τὸ κατὰ κόρον ψεύδεσθαι. Μὴ σπουδάσωμεν ὅμως νὰ κατακρίνωμεν τὴν προαίρεσιν τοῦ οὕτω πως διοικήσαντος, ἀναλογιζόμενοι ὅτι θὰ ἦτο ὅλως παράδοξον ἂν τοὺς πρὸς τυράννους ἐμπορευομένους καὶ τούτων ἀποματτομένους τὰς πονηρίας, ἐκόσμουν αἱ ἀρεταὶ τῶν ἐλευθέρων υἱῶν ἐλευθέρων πατέρων καὶ ὑπὸ ἐλευθέρας πατρίδος γαλουχηθέντων καὶ τραφέντων. Ἀλλὰ καὶ ἐπιεικεστέρα θὰ καταστῇ ἡ κρίσις, ὅταν ἀναπολήσωμεν ὅτι καὶ μεταξὺ τῶν πρωτοτόκων τῆς ἐλευθερίας υἱῶν γίνεται ἀνυπόστολος χρῆσις τοῦ ψεύδους. Τὸ 1847 ὁ λόρδ Μίντο, ἐκ τῶν γνωστοτάτων ὑπουργῶν τῆς Ἀγγλίας, λαβὼν μυστικὴν ἐντολὴν, ἀπῆλθεν εἰς Ἰταλίαν ἵνα ἐνθαρρύνῃ πρὸς ἐπανάστασιν τὴν Νεάπολιν καὶ ἰδίως τὴν Σικελίαν. Ὅτε δὲ κατεκρίθη ὑπὸ τῶν βουλῶν διὰ τὴν πρᾶξιν ταύτην, ὁλόκληρον τὸ ὑπουργεῖον ἀναστὰν ἀπέκρουσε τὴν κατηγορίαν, διακηρύξαν ὅτι εἶχεν ἀποδημήσει ἕνεκα λόγων ὑγείας, οὐδεμίαν λαβὼν ἐπίσημον ἐντολήν. Ἐπειδὴ δέ τις τῶν βουλευτῶν ἐπέδειξεν ἐπιταγὴν ὑπογεγραμμένην παρὰ τοῦ Πάλμερστον, δι' ἧς ἐπετρέπετο τῷ ναυαρχείῳ νὰ χορηγήσῃ πυροβόλα πρὸς τοὺς ἐπαναστάτας, ὁ εὐγενὴς ὑπουργὸς ἀπεκρίθη ἀτάραχος ὅτι, μὴ ἀναγνοὺς τὸ περιεχόμενον, ὑπέγραψε. Καὶ αἱ μὲν βουλαὶ ἐπεκύρωσαν τὸ πολίτευμα τῆς κυβερνήσεως, μετ' οὐ πολὺ δὲ αὐτὸς οὗτος ὁ Μίντο, παρακληθεὶς ὑπὸ ἄγγλου ἱερέως ἵνα διευκρινήσῃ τι, συμβὰν ἐν ᾧ διέτριβεν ἐν Ἰταλίᾳ, ἐξήλεγξεν ἑαυτὸν ψεύστην, ὁμολογήσας ἐγγράφως τῇ 1 Νοεμβρίου 1850 τὴν *διπλωματικὴν αὐτοῦ* ἀποστολήν.

Ἐν τῇ Πολιτείᾳ τοῦ Πλάτωνος, ἓν τῶν προσώπων τοῦ διαλόγου ἔλεγε πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ταῦτα· «Τοῖς ἄρχουσι δὴ τῆς πόλεως, εἴπερ τισὶν ἄλλοις, προσήκει ψεύδεσθαι ἢ πολεμίων ἢ πολιτῶν ἕνεκα.» Ἀλλὰ σπεῦσαν προσέθετο «ἐπ' ὠφελείᾳ τῆς πατρίδος.»

Καὶ αὐτὸς δὲ ἠγάπα νὰ θωρακίζεται διὰ ξένων παραδειγμάτων. «Ἐξέτασον, εἶπέ μοί ποτε, τὴν ὑπόθεσιν τῶν ἱσπανικῶν γάμων καὶ θὰ μάθῃς μέχρι τίνος βαθμοῦ τὸ ψεῦδος διαχέεται ἀφειδῶς· ἴδε καὶ τὴν ὕπουλον καὶ δολερὰν πολιτικὴν τῆς Ἀγγλίας ἐν Ἰταλίᾳ. Τί δὲ ἀποδεικνύουσι ταῦτα; ἀποδεικνύουσιν ὅτι, ἐὰν ὁ πολιτικὸς σκοπὸν ἔχῃ αἰσίαν ἔκβασιν, πρέπει νὰ προσλαμβάνῃ καὶ τοῦ ψεύδους τὴν συμμαχίαν. Ἀγνοεῖς τὸ διηνεκὲς ἀξίωμα Λοδοβίκου τοῦ ΙΑ' τῆς Γαλλίας, ἡγεμόνος οὐχὶ εὐκαταφρονήτου, τὸ *Qui nescit dissimulare nescit regnare ;*»

Ἔλεγε δὲ ταῦτα, οὐχὶ ἀπιστῶν, ἀλλὰ, ὡς εἶπον, ἐν πεποιθήσει. Κατ' αὐτὸν, ἡ μὲν συνείδησις τοῦ πολιτευομένου ἐστὶ καὶ πρέπει νὰ ἦ ὅλως διάφορος τῆς ἠθικῆς συνειδήσεως, τὸ δὲ ψεῦδος ἄξων ἀπαραίτητος πάσης πολιτικῆς ἐνεργείας. Διὸ καὶ μετεχειρίζετο αὐτὸ ὥς τι τῶν μυρίων ἐκείνων ἀθυρματίων, ἅ τινα ἐπιδεικνύοντες οἱ κυβερνῆται πρὸς τοὺς λαοὺς φενακίζουσιν ὡς παιδία.

Ἀλλὰ καὶ περὶ τὸ συλλέγειν προσηλύτους ἦτο ἄριστος· ὀλίγον ὅμως ἔμελεν αὐτῷ περὶ τῶν τρόπων τῆς νεοσυλλεξίας καὶ ἔτι ὀλιγώτερον περὶ τοῦ ποιοῦ τῶν νεοσυλλέκτων. Δοξάζων δὲ καὶ μετὰ πολλῶν ἄλλων ὅτι τὰ μηδενικὰ συντελοῦσιν εἰς κατάρτισιν ἀριθμῶν, συνεσώρευε τοιαῦτα μετ' ἀπαραμίλλου ἀριθμητικῆς τέχνης καὶ ἐσχημάτιζεν ἀθροίσματα, ἄμοιρα μὲν ἀξίας ἐσωτερικῆς, ἔχοντα ὅμως τὴν τῆς δυνάμεως καὶ τὴν τῶν ἀριθμῶν, ἣν κυρίως ἐθήρευεν ὑπὲρ τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ.

Καὶ συνήθως μὲν ἦτο ἐγκρατὴς περὶ τὸ λέγειν, ἀλλ' ὅτε ἤνοιγε τὰ χείλη ἐξύφαινε μετὰ σπανίας δεξιότητος ἐπιχειρήματα, ἅτινα δὲν ἔφερον μὲν πάντοτε τὴν σφραγῖδα τῆς εὐθύτητος,

Digitized by Google

ἐσαγήνευον ὅμως τὸν ἀκροατήν. Καὶ πῶς ν' ἀπιστήσῃ τις πρὸς ἄνδρα τὴν γλῶσσαν ἔχοντα πειθήνιον, ἤρεμον, καλοκἄγαθον, ἀφελῆ; Περὶ οὐδενὸς ἔλεγε κακῶς· ἐφαίνετο λογικός, ἀφιλοκερδής, ἀπροσωπόληπτος, προσηνής· ἀλλὰ καὶ οὐδέποτε ὠργίζετο, οὐδὲν προσέβαλεν οὐδ' ἐξέπληττεν αὐτόν, οὐδὲ κἂν συνωφρυοῦτο κεντριζόμενος, οὐδὲ στενοχωρίας ἢ δυσπιστίας σκιὰ ἐζωγραφεῖτο ἐπὶ τοῦ προσώπου αὐτοῦ, ὅσον ὀχληρὸς καὶ ἂν ἦτο ὁ διαλεγόμενος. Ὀξυδερκὴς δὲ μᾶλλον ἢ εὐφυής, γινώσκων κατὰ βάθος καὶ ἀναμοχλεύων καρτερικῶς τὰς ἀνθρωπίνους ἀδυναμίας, ὠφελεῖτο ἐπιτηδείως ἀπ' αὐτῶν.

Ν. Δραγουμης.

ΠΕΡΙ ΙΟΥΛΙΑΝΟΥ ΤΟΥ ΠΑΡΑΒΑΤΟΥ

Συνέχεια καὶ τέλος· ἴδε σελ. 56.

Ὀλίγον μετὰ ταῦτα ἔλαβεν ὁ Ἰουλιανὸς τὴν εἴδησιν τοῦ θανάτου τοῦ κατ' αὐτοῦ ἐπερχομένου Κωνσταντίου, ὅτε ἀνεκηρύχθη καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ἀνατολῇ ὡς μονάρχης χωρὶς νὰ ἀναγκασθῇ νὰ μολύνῃ τὰς χεῖράς του διὰ συγγενικοῦ αἵματος. *Ἅμα δὲ ἀναλαβὼν ἐν Κωνσταντινουπόλει τὴν ἀρχήν*, ἐπεχείρησε πολλὰς περὶ τὴν διοίκησιν σωτηρίους *μεταρρυθμίσεις*. Χρηστὸς ὢν τὰ ἤθη καὶ σώφρων, καὶ ποθῶν νὰ ἀπομακρύνῃ τὴν ἔξωθεν παρεισδύσασαν ἀσιατικὴν τυραννίαν, πολυτέλειαν καὶ διαφθοράν, καὶ νὰ ἐπαναγάγῃ τὴν ἀρχαίαν ἐλευθερίαν καὶ ἁπλότητα, ἀπηγόρευσε νὰ ἀποδίδεται αὐτῷ ὁ τίτλος τοῦ Δεσπότου (Dominus)· ἀπέδωκεν εἰς τοὺς ὑπάτους καὶ τὴν σύγκλητον, ἅτινα ἀξιώματα εἶχον καταστῇ κενὰ ὀνόματα, τὰ ἀρχαῖα δικαιώματα αὐτῶν· ἀπέβαλε τὴν πομπὴν τῆς ἀσιατικῆς παμβασιλείας καὶ πρὸ πάντων κατήργησε τὴν φοβερὰν τῆς αὐλῆς ἀσωτίαν. Πόση ἦτο ἡ ἀσωτία αὕτη, καταφαίνεται ἐξ ὅσων λέγει ὁ Λιβάνιος περὶ τῆς αὐλῆς τοῦ Κωνσταντίου, ὅστις εἶχε «μαγείρους μὲν χιλίους, κουρέας δὲ οὐκ ἐλάττους, οἰνοχόους δὲ πλείους, σμήνη τραπεζοποιῶν, εὐνούχους ὑπὲρ τὰς μυίας!» Τῆς λιτότητος δὲ ἔδωκε πρῶτος αὐτὸς τὸ παράδειγμα. Ἀλλ' ὁ Ἰουλιανὸς εὐκόλως μετέπιπτεν εἰς τὰ ἄκρα, λησμονῶν τὸ ἀξίωμα τοῦ Ἀριστοτέλους, ὅτι ἡ ἀληθὴς ἀρετὴ ὑπάρχει ἐν τῷ μέσῳ, ἀπέχουσα ἐπίσης ἀπὸ δύο ἀντιθέτων κακιῶν. Οὕτως ἐν τῷ βίῳ του ἐζήτει νὰ μιμηθῇ τὸν κυνικὸν Διογένη, ἐνῷ ἐὰν εἶχεν εὐθυκρισίαν ἤθελεν ἐπίσης περιφρονήσει καὶ τοῦ Διογένους τὴν κυνικὴν ἀλαζονείαν καὶ τοῦ Δαρείου τὴν ματαιότητα. Τὸ αὐτὸ συνέβη καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐκκαθάρισιν τῶν ἀνακτόρων· διότι ἀπεμάκρυνε μὲν ἀπ' αὐτῶν τὸ σμῆνος ἐκεῖνο τῶν μαγείρων, εὐνούχων καὶ φαύλων αὐλικῶν ἐν γένει, περιεστοιχίσθη ὅμως ταχέως ὑπὸ ἐθνικῶν σοφιστῶν, γοήτων, μάντεων καὶ ἐν γένει φλυάρων. Ὅπως δή ποτε, ἂν ἠρκεῖτο εἰς τὰς μεταρρυθμίσεις ταύτας τῆς διοικήσεως, καὶ ὡς πρὸς τὰ θρησκευτικὰ ἐκήρυττε τελείαν ἐλευθερίαν καὶ ἰσότητα εἰς τὰ δύο ἀντίπαλα θρησκεύματα, ἠδύνατο νὰ γίνῃ πρόξενος καλοῦ ἐν τῷ κράτει του. Ὁ Ἰουλιανὸς ὅμως ἠθέλησε νὰ παρουσιασθῇ καὶ ὡς *μεταρρυθμιστὴς τῆς θρησκευτικῆς καταστάσεως τοῦ κράτους του, ἐπανάγων* μὲν ὡς *πικρατοῦσαν θρησκείαν τὴν ἐθνικήν*, ἢ ὡς εἴδομεν προσέκειτο, παραγκωνίζων δὲ καὶ κατὰ μικρὸν ἐκμηδενίζων τὴν χριστιανικήν. Τοῦτο ἐθεώρησε μάλιστα ὡς τὸ κυριώτερον ἔργον του, στρέψας πρὸς αὐτὸ πᾶσαν τὴν προσοχήν του. Τοῦτο ὑπῆρξεν *ἡ μεγάλη πλάνη τοῦ Ἰουλιανοῦ*, ἥτις ὤθησεν αὐτὸν εἰς πολλὰς ἀνοήτους καὶ ἐνίοτε ἀδίκους πράξεις, ἐματαίωσε δὲ καὶ πᾶσαν ἄλλην εὐγενῆ προσπάθειάν του, καὶ ἥτις ἐν γένει ἐκηλίδωσε τὸν βίον τοῦ ἄλλως ἀξιολόγου τούτου ἀνδρός. Ὁ Ἰουλιανὸς συνεμερίζετο τὴν πεπλανημένην γνώμην πολλῶν τότε ῥωμαίων, ὅτι ἡ πτῶσις τῆς ἐθνικῆς θρησκείας, ἡ ἕνεκα τῆς ἐξαπλώσεως τοῦ χριστιανισμοῦ προελθοῦσα, ὑπῆρξεν ἡ αἰτία τῆς πτώσεως τοῦ μεγαλείου τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους, καὶ ἐνόμιζεν, ὅτι ἐπαναγομένης τῆς ἰσχύος τῆς ἐθνικῆς θρησκείας διὰ τῆς ἐξαλείψεως ἢ παραγκωνίσεως τοῦ χριστιανισμοῦ, θὰ ἐπανήρχετο καὶ ἡ ἀρχαία πολιτικὴ ἀκμὴ καὶ δόξα. Οἰκτρὰ πλάνη, διότι ἡ πτῶσις τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους προῆλθεν ἐκ τοῦ ὅτι οἱ ῥωμαῖοι, κατακτήσαντες τὸν ἀνατολικὸν κόσμον, ἀφῆκαν τὰ ἀρχαῖα αὐστηρὰ ἤθη των καὶ τὴν ἀρχαίαν ἁπλότητα τοῦ βίου, ἐδέχθησαν δὲ τὰ τρυφηλὰ ἤθη τῶν ἀνατολικῶν λαῶν, καὶ διὰ τοῦ πλούτου, ὅστις εἰσέρρευσε τότε πανταχόθεν εἰς τὴν Ῥώμην, διεφθάρησαν, χωρὶς νὰ δυνηθῇ ἡ θρησκεία των νὰ ἐμποδίσῃ τὴν διαφθορὰν ταύτην. Οἱ ἀρχαῖοι ἕλληνες καὶ ῥωμαῖοι δύναταί τις νὰ εἴπῃ, ὅτι ἦσαν ἠθικοὶ (ἐφ' ὅσον ἦσαν τοιοῦτοι), οὐχὶ ἕνεκα τῆς θρησκείας των, ἀλλὰ μεθ' ὅλην τὴν διεφθαρμένην θρησκείαν των, ἕνεκα τῶν πολιτικῶν των θεσμῶν καὶ τῆς φιλοπατρίας των. Καθ' ἑαυτὴν ἡ ἐθνικὴ θρησκεία διὰ τῶν ἀκολάστων καὶ μωρῶν μύθων της ἦτο μᾶλλον ἐπιβλαβὴς εἰς τὰ ἤθη ἢ ὠφέλιμος. Διότι ὅταν οἱ θεοὶ παρίστανται διαπράττοντες ἐγκλήματα (ὡς γνωστὸν ἡ μυθολογία ἀπέδιδεν εἰς αὐτὸν τὸν ὕπατον τῶν ἐθνικῶν θεῶν πᾶν εἶδος ἐγκλημάτων), πῶς οἱ ἄνθρωποι ἠδύναντο νὰ νομίζωσιν, ὅτι ἦσαν ὑπόχρεοι νὰ ἀποφεύγωσι ταῦτα καὶ νὰ πράττωσι τὰς ἀντιθέτους ἀρετάς; Τὰ ἐγκλήματα ἀποδιδόμενα εἰς τὸ θεῖον, ἐξηγνίζοντο τρόπον τινὰ ἐνώπιον τῶν ὀμμάτων τοῦ λαοῦ, καὶ ἐκηρύττοντο ἐπιτετραμμένα. Τοῦτο ἀνεγνώριζον πολλοὶ τῶν ἀρχαίων σοφῶν, αὐτὸς ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης παρ' ἕλλησι, παρὰ δὲ τοῖς ῥωμαίοις ὁ Οὐάῤῥων[1] καὶ ὁ Σενέκας, ὅστις μεταξὺ τῶν ἄλλων λέγει που τῶν

1. Παρὰ τῷ Αὐγουστίνῳ De civitate Dei IV, 31.

συγγραμμάτων του· «Τί ἄλλο πράττομεν ἢ ἀναφλέγομεν τὰ πάθη ἡμῶν, ὅταν ἀναγράφωμεν ἐργάτας αὐτῶν τοὺς θεούς, καὶ δικαιολογοῦμεν τὸ ἀνοσιούργημα διὰ τοῦ παραδείγματος τῶν Θεῶν!»[1] Καὶ ὅμως κατὰ τὰς ἰδέας τοῦ Ἰουλιανοῦ, ἃς ἐδιδάχθη παρὰ τῶν σοφιστῶν, ἡ θρησκεία αὕτη ἐπαναγομένη πάλιν ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωήν, ἔμελλε νὰ ἀνορθώσῃ τὰ ἤθη καὶ ἐπαναφέρῃ τὴν πρώτην ἀκμὴν τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους, παραγκωνιζομένης ποίας θρησκείας; τῆς χριστιανικῆς, τῆς διδασκούσης τὴν τελειοτάτην ἠθικήν, τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν θεῖον ἠθικὸν νόμον, τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν πλησίον, τὴν πρὸς πάντας δικαιοσύνην καὶ φιλανθρωπίαν, τὴν εἰλικρινῆ ἐλεημοσύνην, τὸ σέβας πρὸς τοὺς γονεῖς, τὴν ὑπακοὴν πρὸς τοὺς ἄρχοντας καὶ πᾶσαν ἐν γένει ἀρετήν, καὶ προβαλλούσης πασῶν τούτων τῶν ἀρετῶν ἀπαράμιλλα παραδείγματα πρῶτον μὲν αὐτὸν τὸν Κύριον, τὸν ἀρχηγὸν τῆς νέας πίστεως, εἶτα δὲ καὶ τὴν λοιπὴν χορείαν τῶν πατριαρχῶν, τοῦ Μωϋσέως, τῶν προφητῶν, τῶν ἀποστόλων, τῶν μαρτύρων, τῶν πατέρων, τῶν ἁγίων. Εἶναι ἀπορίας ἄξιον, πῶς ἐπεσκοτίσθη τοσοῦτον ἡ διάνοια τοῦ Ἰουλιανοῦ, ὥςε νὰ παραγνωρίσῃ τὴν μεγάλην ἀξίαν τῆς χριστιανικῆς θρησκείας. Εἰς τὸ μέγα τοῦτο λάθος περιέπεσεν ὁ Ἰουλιανός, διότι ἀπέβλεπε μόνον εἰς τοὺς ἐξωτερικοὺς τύπους, οὐχὶ εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ χριστιανισμοῦ, καὶ τὸν φλοιόν, οὐχὶ εἰς τὸν πυρῆνα, ἀπέδιδε δὲ εἰς τὸν χριστιανισμὸν ὅ,τι δὲν ἦτο προϊὸν αὐτοῦ, ἀλλὰ προήρχετο ἐκ τυχαίων περιστάσεων ἢ καὶ ἐκ τῆς διαστροφῆς τοῦ γνησίου χριστιανισμοῦ. Οὕτω πάντα τὰ ἄτοπα, τὰ ὁποῖα παρὰ τοῖς χριστιανοῖς παρετήρει, τὰ μίση τὰ ἕνεκα τοῦ φανατισμοῦ μεταξὺ αὐτῶν ἐγηγερμένα, πᾶσαν τὴν διαφθορὰν τὴν τότε ἐπικρατοῦσαν, ἥτις ἀφοῦ ἐχριστιανίσθησαν οἱ αὐτοκράτορες, εἰσέδυσε καὶ μεταξὺ τῶν χριστιανῶν ἀπὸ τῶν ἐθνικῶν, διότι πλεῖστοι τότε ἐθνικοὶ ἕνεκα μόνον συμφέροντος ἐγίνοντο χριστιανοὶ χωρὶς νὰ μεταβάλωσι βίον, ἀπέδιδε τῷ χριστιανισμῷ. Καὶ δὲν ἠδύνατο μὲν νὰ προΐδῃ τὰ μεγάλα καὶ θαυμάσια ἀποτελέσματα τοῦ χριστιανισμοῦ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, οὕτινος ὁ πολιτισμὸς κατὰ μέγα μέρος ὀφείλεται εἰς τὰς μεταξὺ τῶν χριστιανικῶν κοινωνιῶν διαδεδομένας ἀρχὰς τοῦ Εὐαγγελίου, ἠδύνατο ὅμως νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν, τίνα ἠθικὴν ἐπιρροὴν ἄλλοτε εἶχεν ὁ χριστιανισμὸς ἀσκήσει ἐπὶ τῶν ὀπαδῶν του, τίνες ἦσαν ἐπὶ τῶν διωγμῶν οἱ χριστιανοί, πόσον διέλαμπον κατὰ τὴν ἀρετὴν καὶ κατὰ τὴν φιλαδελφίαν, ὅτε καὶ αὐτοὶ οἱ ἐθνικοὶ ἐκπληττόμενοι, ἔκραζον περὶ αὐτῶν· «Ἴδετε πόσον ἀγαπῶσιν ἀλλήλους καὶ πόσον εἶναι ἕτοιμοι νὰ ἀποθνήσκωσιν ὑπὲρ ἀλλήλων!»[1] Δὲν ἐξήταζε τί ἠδύνατο νὰ παραγάγῃ ὁ χριστιανισμὸς καλῶς ἐννοούμενος καὶ καλῶς ἐφαρμοζόμενος, ἀλλὰ τί τυχαίως τότε παρήγαγε. Ὡς πρὸς δὲ τὴν ἐθνικὴν θρησκείαν περιέπεσεν εἰς τὸ ἀντίθετον λάθος. Ὅλον τὸν ἀρχαῖον πολιτισμὸν ἀπέδιδεν εἰς τὴν ἀρχαίαν θρησκείαν, ἐνῷ ἂν ἐξαιρέσωμεν τὴν τέχνην, ἥτις πράγματι ἐπιρρεάσθη μεγάλως ὑπὸ τῆς ἐθνικῆς θρησκείας, ὑπῆρξεν ἐπουσιώδης καὶ ἐλαχίστη ἡ ἐπιρροὴ αὐτῆς ἐπὶ τοῦ ἄλλου βίου τῶν ἀρχαίων. Αὐτὴ ἡ φιλοσοφία, τὸ ἄνθος τοῦτο τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ, τί ἄλλο ἦτο ἢ διαμαρτύρησις κατὰ τῆς ἐθνικῆς θρησκείας; Μήπως ὁ θεμελιωτὴς τῆς ὑγιοῦς φιλοσοφίας Σωκράτης δὲν κατεδικάσθη εἰς θάνατον, ὡς εἰςφέρων εἰς τὴν πόλιν καινὰ δαιμόνια, νέας δηλ. θρησκευτικὰς ἰδέας, πολεμίας τῆς ἐθνικῆς θρησκείας; Καὶ ὅμως ὁ Ἰουλιανὸς ἤλπιζεν, ὅτι ἐπανάγων τὴν ἰσχὺν τῆς εἰδωλολατρείας, θὰ ἐπανέφερε τὸν ἀρχαῖον πολιτισμόν, τὴν ἀρχαίαν ἀκμὴν τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ῥώμης!

Ἴδωμεν νῦν πῶς ὁ Ἰουλιανὸς ἐπεδίωξε τὸν σκοπὸν αὐτοῦ τῆς ἀνιδρύσεως τοῦ ἀρχαίου θρησκεύματος. Ὁ Ἰουλιανὸς ἐδήλωσε διὰ τοῦ ἐπισημοτέρου τρόπου, ὅτι θέλησίς του ἦτο ἡ ἐπάνοδος εἰς τὴν ἀρχαίαν εἰδωλολατρείαν. Ἵνα δὲ ἐγείρῃ τὸν ζῆλον τῶν ἐθνικῶν, *ἔδιδε πρῶτος τὸ παράδειγμα τῆς εἰς τοὺς ἀρχαίους θεοὺς ἀφοσιώσεως*, καὶ κατέτριβε πλειότερον χρόνον περὶ τὰς θρησκευτικὰς τελετὰς ἢ περὶ τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους. Εἶχε πάθει ὑπὸ φανατισμοῦ, ὑπὸ τοῦ μολύσματος δηλ., ἐφ' ᾧ ἐμέμφετο τοὺς συγχρόνους του χριστιανούς.[2] Ὁ ἀριθμὸς τῶν θυμάτων, ἅτινα προσέφερεν, ἦτο ὑπέρμετρος· οὐχὶ σπανίως διέταττε νὰ θυσιάζωσι διὰ μιᾶς 100 βοῦς, πολλὰς ἀγέλας ἄλλων κτηνῶν καὶ τὰ πολυτιμότατα τῶν πτηνῶν, συναζομένων τῇ ἐντολῇ αὐτοῦ ἐπιμελῶς ἀπὸ πασῶν τῶν χωρῶν τοῦ κράτους. Διὰ τοῦτο δὲν εἶναι παράδοξον, ἂν καὶ αὐτοὶ οἱ ἐθνικοὶ ἤρχισαν νὰ σκώπτωσι τὸν ὑπέρμετρον περὶ τὰς θυσίας ζῆλον τοῦ αὐτοκράτορος, ὅτε δὲ ἦλθεν ἡ εἴδησις τοῦ θανάτου του ἐν Περσίᾳ, ἐμακάριζον τὰ τετράποδα τὰ οὕτω σωθέντα ἀπὸ τῶν χειρῶν του. Εἰς τὰς θυσίας δὲ μετεῖχε προσωπικῶς καὶ ἐν γένει εἰς τὰ τῆς λατρείας. Ὅτε προέκειτο νὰ ἐπισκεφθῇ ναόν τινα, οὐδεμία ὁδὸς ἐφαίνετο αὐτῷ μακρά, οὐδεὶς χειμὼν κώλυμα. Ἐν τοῖς ἀνακτόροις του ἵδρυσε ναὸν τῷ Ἡλίῳ ὡς τῷ προστάτῃ αὐτοῦ θεῷ. Καὶ αἱ αἴθουσαι δὲ τῶν ἀνακτόρων του καὶ οἱ κῆποί του ἦσαν πλήρεις εἰδώλων καὶ βωμῶν τῶν θεῶν. Καθ' ἑκάστην πρωΐαν ἀνατέλλοντος τοῦ ἡλίου, ἐτέλει θυσίαν βοὸς πρὸς τὸ οὐράνιον αὐτοῦ φῶς· δεύτερος δὲ βοῦς ἐσφάζετο κατὰ τὸ ἑσπέρας, δύοντος αὐ-

1. De brevitat. vitæ c. 14. Πρόλ. καὶ De vita beata c. 26.

1. Tertull. Apolog. 39.
2. Gibbon, 341.

Digitized by Google

τοῦ. Καὶ ἡ σελήνη δὲ, ἡ ἡμέρα καὶ ἡ νὺξ ἐτύγχανον παρὰ τῆς γενναιοδώρου εὐσεβείας τοῦ Ἰουλιανοῦ ἐν ὡρισμένοις καιροῖς τῶν ἀνηκουσῶν τιμῶν. Δὲν ὑπῆρχεν ἐν τῷ ἐθνικῷ κόσμῳ θυσία γνωστὴ, τὴν ὁποίαν νὰ μὴ προσέφερεν ὁ Ἰουλιανὸς κατὰ τὰ ὀλίγα ἔτη τῆς εἰς τὸν ἐθνισμὸν ἐπιστροφῆς του. Ἦτο περίεργον τὸ θέαμα νὰ βλέπῃ τις τὸν αὐτοκράτορα ὡς ἀρχιερέα ἐνδεδυμένον, πῶς ἰδιοχείρως ἐκόμιζε τὰ ξύλα εἰς τὸν βωμὸν, καὶ ἐφύσα τὴν πυράν· ἔπειτα ἔσφαζε τὰ ζῶα καὶ ὡς ἱεροσκόπος ἐξήταζε τὰ ἐντόσθια, ἵνα ἐπιγνῷ ἐξ αὐτῶν τὴν θέλησιν τῶν θεῶν. Τὸν αὐτὸν δὲ δεισιδαίμονα ζῆλον ἐδείκνυε καὶ ἐν τῇ τηρήσει τῶν ἐθνικῶν νηστειῶν· ἄλλοτε ἀπεῖχεν ἀπὸ ταύτης τῆς τροφῆς, καὶ ἄλλοτε ἀπὸ ἐκείνης, κατὰ τὸν θεὸν ὃν ἤθελε νὰ τιμήσῃ, τὸν Πᾶνα, τὸν Ἑρμῆν, τὴν Ἑκάτην ἢ τὴν Ἶσιδα ἢ ἄλλην τινά. Ἐπίσης δὲ αὐστηρῶς νηστεύων ἐνόμιζεν ὁ Ἰουλιανὸς ὅτι ἔπρεπε νὰ παρασκευάζῃ ἑαυτὸν καὶ εἰς τὰς συχνὰς καὶ οἰκειοτάτας ἐπισκέψεις, δι' ὧν ἐτίμων αὐτὸν, ὡς σπουδαίως ἐπίστευεν, οἱ ἐπουράνιοι θεοί. Διότι μεθ' ὅλην τὴν μετριόφρονα σιωπήν του γνωρίζομεν παρὰ τοῦ ῥήτορος Λιβανίου, τοῦ πιστοῦ φίλου αὐτοῦ, ὅτι ἰσχυρίζετο, ὅτι ἐτέλει ἐν ἀδιαλείπτῳ κοινωνίᾳ μετὰ τῶν θεῶν καὶ θεαινῶν· ὅτι δῆθεν αἱ θεότητες αὗται κατέβαινον εἰς τὴν γῆν, ἵνα ἀπολαύσωσι τῆς ἀναστροφῆς μετὰ τοῦ εὐνοουμένου ὑπ' αὐτῶν· ὅτι ἐπληροφόρουν αὐτὸν περὶ πάντων τῶν κινδύνων, ὑφ' ὧν ἠπειλεῖτο· καὶ ὅτι ἡ ἀλάνθαστος *σοφία αὐτῶν* διηύθυνεν αὐτὸν ἐν ἑκάστῃ τῶν πράξεων τῆς ζωῆς του· καὶ τέλος, ὅτι εἶχε τόσην οἰκειότητα πρὸς αὐτοὺς, ὥστε διέκρινε πάραυτα τὴν φωνὴν τοῦ Διὸς ἀπὸ τῆς Ἀθηνᾶς, καὶ τὴν μορφὴν τοῦ Ἀπόλλωνος ἀπὸ τῆς τοῦ Ἡρακλέους! Ὁ Gibbon ἐξισοῖ κατὰ τοῦτο τὸν φιλόσοφον αὐτοκράτορα πρὸς τοὺς ἀμαθεῖς ἐρημίτας τῆς Αἰγύπτου, ὧν ὁ βίος ἦτο πλήρης ὀπτασιῶν τῶν δαιμόνων.[1] Ἐνῷ δὲ εὕρισκεν ἀπίθανα πολλὰ πράγματα τῆς Γραφῆς, ἐπίστευε τυφλῶς εἰς πάντα τὰ μυθάρια καὶ εἰς πάντα τὰ θαύματα, τὰ ὁποῖα οἱ ἐθνικοὶ διηγοῦντο περὶ τῶν θεῶν των καὶ τῶν εἰδώλων των.

Ὁ Ἰουλιανὸς *διέταξε* πανταχοῦ νὰ ἀνοίξωσιν ἢ ἀνοικοδομήσωσι τοὺς ἀρχαίους ἐθνικοὺς ναοὺς, καὶ *ἀποκαταστήσωσι πανταχοῦ*, ὅπου ὑπῆρχον ἐθνικοί, *τὴν εἰδωλολατρείαν*. Πρὸ πάντων ἐπρονόησεν ἐν Ἑλλάδι, ἐν ᾗ ἤξευρεν, ὅτι ἡ ἐπιχείρησίς του ἔμελλεν εὐκολώτερον νὰ καρποφορήσῃ, διότι αὕτη ἦτο ἡ ἑστία τῆς ἀρχαίας εἰδωλολατρείας, νὰ εἰσαγάγῃ τὸ κράτος τῆς ἀρχαίας θρησκείας. Τὴν καθόλου ἐπιμέλειαν τῶν τῆς Ἑλλάδος ἱερῶν ἀνέθηκεν εἰς τὸν ἱεροφάντην τῶν Ἐλευσινίων, εἰς ὃν ἔδωκεν συμβοηθοὺς τὸν Χρυσάνθιον καὶ τὸν Μάξιμον, τοὺς ἀρχαίους διδασκάλους του. Ὁ δὲ Ὀρειβάσιος, ὁ ἰατρὸς καὶ φίλος τοῦ Ἰουλιανοῦ, ἀπεστάλη εἰς τοὺς Δελφοὺς, ἵνα ἀνορθώσῃ τὸ μαντεῖον τοῦ Ἀπόλλωνος. Τὴν πτῶσιν, ἐν ᾗ ἐτέλει τότε τὸ ἐν τῇ ἀρχαιότητι τοσοῦτον ἔνδοξον καὶ πλούσιον τοῦτο ἱερὸν, δεικνύει ὁ χρησμὸς ὁ δοθεὶς ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ τῷ ἀπεσταλμένῳ τοῦ αὐτοκράτορος, ὅστις εἶχεν οὕτω κατὰ Κεδρηνόν·

> Εἴπατε τῷ βασιλεῖ, χαμαὶ πέσε δαίδαλος αὐλά,
> οὐκέτι Φοῖβος ἔχει καλύβην, οὐ μάντιδα δάφνην,
> οὐ παγὰν λαλέουσαν, ἀπέσβετο καὶ λάλον ὕδωρ.

Ὁ χρησμὸς οὗτος εἶναι ἀληθῶς οἱονεὶ ὁ τελευταῖος ἀποχαιρετισμὸς τῆς ἀποθνησκούσης Πυθίας, καὶ τὸ ἐπιτάφιον ἐπίγραμμα, τὸ ὁποῖον ἔπρεπε νὰ χαραχθῇ ἐπὶ τοῦ τάφου αὐτῆς.[1] Ἐν τούτοις ὁ Ἰουλιανὸς ἐπέμενε ζητῶν τὰ ἀδύνατα. Τῇ φροντίδι αὐτοῦ ἀνῳκοδομήθησαν τότε καὶ ἐκαλλωπίσθησαν πολλοὶ ναοὶ ἐν Πελοποννήσῳ, κυρίως Ἑλλάδι, Μακεδονίᾳ καὶ Ἠπείρῳ. Ἡ Νικόπολις καὶ ἡ Ἐλευσὶς ἤρχισαν νὰ ἀνεγείρωνται πάλιν ἐκ τῶν ἐρειπίων. Ὁ ἐν Ἀθήναις μηδέποτε ἐκλιπὼν ἐθνικὸς βίος ἐφάνη ἀναλαμβάνων νέαν ζωήν. Οἱ ἀγῶνες καὶ αἱ πανηγύρεις τῶν Δελφῶν, τοῦ Ἄργους, τῆς Ὀλυμπίας, τοῦ Ἀκτίου, ἔπρεπε τοῦ λοιποῦ νὰ τελῶνται μεγαλοπρεπῶς κατὰ τὸ πάλαι ἔθος· ἠνεῴχθησαν δὲ τὰ γυμνάσια καὶ ἐπληρώθησαν ἀθλητῶν· ἰδίως ἐπροστατεύθησαν αἱ φιλοσοφικαὶ σχολαὶ τῆς Ἑλλάδος, αἵτινες ἠδύναντο νὰ χρησιμεύσωσι πρὸς τοὺς σκοποὺς τοῦ αὐτοκράτορος. Ἀλλὰ πᾶσα ἡ ἀναβίωσις αὕτη τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ βίου ἦτο κατὰ τὸ φαινόμενον μόνον. Τὸ μεγαλουργὸν πνεῦμα τῆς ἀρχαιότητος εἶχεν ἐκλίπει· οἱ τύποι μόνον ἐσῴζοντο καὶ τὰ ὀνόματα, ἡ δὲ οὐσία ἀπῆν. Αἱ ἡμέραι τῆς ἀκμῆς τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ εἶχον παρέλθει ἀνεπιστρεπτεί, νέος δὲ πολιτισμὸς ἐκυοφορεῖτο καὶ ἐδημιουργεῖτο κατὰ μικρὸν, ὁ χριστιανικὸς, ἐκεῖνος, ὃν παρεννοῶν ἠθέλησεν ὁ Ἰουλιανὸς νὰ πολεμήσῃ. Ὁ Ἰουλιανὸς ἠθέλησε νὰ ἀντιτεθῇ εἰς τὴν πρὸς τὰ πρόσω φορὰν τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων.

Ἵνα δώσῃ ὁ Ἰουλιανὸς *τῇ θνησκούσῃ ἀρχαίᾳ θρησκείᾳ νέαν ζωὴν ἔλαβε πολλὰ μέτρα*, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον *μιμούμενος τὴν ὑπ' αὐτοῦ παρορωμένην χριστιανικὴν θρησκείαν*. Ὁ Ἰουλιανὸς ἐθεώρει ἑαυτὸν δυνάμει τοῦ τίτλου Pontifex maximus, ὃς δὲν ἦτο δι' αὐτὸν ἁπλοῦς τίτλος, ὡς τὸν ἀρχηγὸν τῆς ἐθνικῆς θρησκείας. Διὰ τοῦτο ἀπῄτει μετ' αὐτοῦ ὡς μετὰ κέντρου νὰ ἦναι συνηνωμένοι οἱ πανταχοῦ τοῦ κράτους εἰδωλολάτραι, ὅπως ἦσαν ἡνωμένοι οἱ χριστιανοὶ μετ' ἀλλήλων· οἱ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἐθνικοὶ ἱερεῖς ὤφειλον νὰ ὑπάγωνται εἰς τοὺς ἀρχιερεῖς, οὗτοι δὲ εἰς αὐτὸν, ὡς τὸν μέγιστον ἀρχιερέα. Ὥστε ἵδρυσε τελείαν τινὰ ἐθνικὴν ἱεραρχίαν, καθ' ὁμοιότητα τῆς χριστιανικῆς. Οὐ μόνον δὲ

1. Gibbon, 522.

1. Παπαρρηγ. Β', 645.

Digitized by Google

ἀπήτει παρὰ τῶν ἐθνικῶν ἱερέων ἀνάλογόν τινα πνευματικὴν καὶ ἠθικὴν μόρφωσιν, ἀλλὰ καὶ συνέταξεν αὐτὸς *ὁδηγόν* τινα περὶ τῶν καθηκόντων αὐτῶν, ἐπωφεληθεὶς προφανῶς ἐκ τῶν περὶ τοῦ βίου τῶν κληρικῶν γνωστῶν αὐτῷ ἐκκλησιαστικῶν κανόνων καὶ πολιτικῶν νόμων. Οἱ ἱερεῖς ὤφειλον νὰ ἦναι φιλάνθρωποι, φιλόξενοι, σώφρονες, ταπεινόφρονες, νὰ μὴ φοιτῶσιν εἰς τὰ θέατρα καὶ τὰ καπηλεῖα, νὰ μὴ συχνάζωσι πολὺ εἰς τὰ συμπόσια, νὰ ἀποφεύγωσι τὰς ἀνωφελεῖς καὶ ἐπιβλαβεῖς ἀναγνώσεις, ἰδίως δὲ τὴν σπουδὴν ἐκείνων τῶν φιλοσοφικῶν συστημάτων, ἅτινα ἐδίδασκον τὴν ἀθεΐαν, συνίστα δὲ αὐτοῖς πρὸ πάντων τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Πυθαγόρου, τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τῶν Στωϊκῶν. Τῶν συγγραμμάτων τοὐναντίον τοῦ Ἐπικούρου καὶ τοῦ Πύρρωνος οὐδὲν ἐπετρέπετο τῷ ἱερεῖ νὰ ἀναγινώσκῃ, μάλιστα ἐθεώρει ἔργον τῶν θεῶν, ὅτι ἐκ τῶν συγγραμμάτων τῶν τελευταίων τούτων ἐλάχιστα μόνον λείψανα ἐσώζοντο. Ἵνα δὲ διατηρῆται ἡ δέουσα εὐταξία κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς χριστιανικῆς ἐκκλησίας ἐξέδωκε τὰς ἀναγκαίας διατάξεις. Ὁ Ἰουλιανὸς μετεχειρίσθη τὴν αὐτῷ δεδομένην ἐξουσίαν ὡς μεγίστῳ ἀρχιερεῖ, ἵνα ἐπὶ μακρότερον ἢ βραχύτερον χρόνον ἀποκλείσῃ ἢ ἀφορίσῃ ἀπὸ τῆς κοινωνίας τῶν πιστῶν ἐθνικούς τινας, ὧν τὰ ἤθη καὶ τὰ φρονήματα ἀπῇδον κατ' αὐτὸν τῇ ἐθνικῇ θρησκείᾳ. Καὶ τὴν *συνήθειαν* δὲ τοῦ *νὰ λαμβάνωσι* μεθ' ἑαυτῶν οἱ χριστιανοὶ ὁδοιποροῦντες *συστατικὰς ἐπιστολὰς* τῶν ἐπισκόπων των ἐμιμήθη ὁ Ἰουλιανός. Ὁμοίως εἰσήγαγεν εἰς τὴν ἐθνικὴν λατρείαν τὸ *κήρυγμα* καὶ ἵδρυσεν *ἄμβωνας* ἐν τοῖς ἐθνικοῖς ναοῖς, οὓς ἀναβαίνοντες οἱ ἐθνικοὶ ἱερεῖς στεφάνοις περικεκοσμημένοι τὴν κεφαλὴν, καὶ πορφυρᾶν χλαμύδα ἐνδεδυμένοι, ἐξήγουν ἐν γλώσσῃ πομπώδει καὶ ἐπιδεικτικῇ δι' ἀλληγορικῶν ἑρμηνειῶν τοὺς μύθους, προσπαθοῦντες νὰ ἐξάγωσι διὰ τοῦ βεβιασμένου τούτου τρόπου καθαράν τινα φιλοσοφικὴν θρησκευτικὴν διδασκαλίαν, ὁμοιάζουσάν πως πρὸς τὸν χριστιανισμόν. Καὶ αὐτὴν τὴν *ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν* ἐπωφελήθη ὁ Ἰουλιανὸς πρὸς τοὺς σκοπούς του. Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ δημοσίαις δαπάναις διέταξε νὰ μορφῶνται ὡς ἐκκλησιαστικοὶ μουσικοὶ εὐφυεῖς νέοι. Τὸ δὲ παραδοξότερον ἵδρυσε καὶ *ἐθνικὰ μοναστήρια* ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, ἵνα ἡ ἀπομίμησις τοῦ χριστιανισμοῦ ἦναι τελεία! Πρὸ πάντων ἐζήτει νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς τοὺς ἐθνικοὺς *τὸ πνεῦμα τῆς ἀδελφικῆς ἀγάπης*, τὸ ὁποῖον μεθ' ὅλας τὰς διαιρέσεις καὶ τὰ πάθη των διέκρινεν ὁπωσδήποτε τοὺς χριστιανοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνικῶν, πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον ἵδρυσε διάφορα τῷ ἀρχαίῳ ἐθνικῷ κόσμῳ σχεδὸν ἄγνωστα φιλανθρωπικὰ καταστήματα, *πτωχοκομεῖα*, *γηροκομεῖα* καὶ τοιαῦτα, προικίσας αὐτὰ διὰ πλουσιωτάτων δωρεῶν, καὶ παρακινῶν τοὺς ἐθνικοὺς πλουσίους νὰ μιμηθῶσι τὸ παράδειγμά του. Ἐκ τῶν εἰρημένων γίνεται δῆλον, καθὼς παρατηρεῖ λίαν ὀρθῶς ὁ θεολόγος Φρίτζ,[1] ὅτι ἡ ἐθνικὴ θρησκεία τοῦ Ἰουλιανοῦ διέφερεν ἀπὸ τῆς ἱστορικῆς ἀρχαίας ἐθνικῆς θρησκείας ἐν πολλοῖς οὐσιώδεσι, καθ' ἃ προσήγγιζε προφανῶς τῷ χριστιανισμῷ. Ἦτο κυκεών τις θρησκευτικῶν ἰδεῶν καὶ θεσμῶν δεδανεισμένων ἐκ τῶν δύο θρησκευμάτων. Εἰς τὴν θρησκείαν δὲ ταύτην ἐζήτει ὁ Ἰουλιανὸς νὰ ἑλκύσῃ πάντας διὰ παντὸς μέσου. Ἡ ἐπιθυμία του νὰ ἴδῃ τὴν ἐθνικὴν θρησκείαν θριαμβεύουσαν καὶ γενικευομένην ἦτο τοσαύτη, ὥστε ἔλεγεν, ὅτι, ἐὰν ἠδύνατο νὰ καταστήσῃ πάντα ἄνθρωπον πλούσιον ὡς τὸν Μίδαν καὶ πᾶσαν πόλιν μείζονα τῆς Βαβυλῶνος, δὲν θὰ ἐθεώρει ἑαυτὸν εὐεργέτην τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἐὰν δὲν κατώρθου νὰ παύσῃ ἡ ἀσεβὴς ἀντίδρασις τῶν ὑπηκόων του κατὰ τῶν ἀθανάτων θεῶν.[2] Ἰδίως παρεῖχε τὰ ἀξιώματα τοῦ κράτους εἰς τοὺς ἐθνικοὺς ἢ τοὺς ἀσπαζομένους τότε τὴν ἐθνικὴν θρησκείαν, ἄλλους δὲ ἐζήτει νὰ κερδίσῃ καὶ διὰ χρημάτων. Δὲν ἔλλειψαν δὲ πράγματι οὐτιδανοὶ χριστιανοί, οἵτινες ἀντὶ συμφέροντος ἠρνοῦντο τὴν πίστιν αὐτῶν, ἣν ἐνόμιζον ὅτι ἠδύναντο νὰ ἀλλάσσωσιν ὡς ἔνδυμα. Τὸ περίεργον δὲ εἶναι ὅτι ὁ Λιβάνιος[3] τὴν διὰ χρημάτων ἀγορὰν τῶν χριστιανῶν ἀναφέρει πρὸς ἔπαινον τοῦ Ἰουλιανοῦ. Περὶ στρατιωτῶν τινων οὕτω κερδιθέντων ὑπὲρ τοῦ ἐθνισμοῦ λέγει, ὅτι διὰ μικροῦ κέρδους ἔτυχον μεγάλου κέρδους, διὰ τοῦ χρυσίου ἔτυχον τῆς φιλίας τῶν θεῶν, ἀφ' ὧν κρέμαται ἡ τύχη τοῦ πολέμου. Ὑπὸ τοιούτων ἀρχῶν ἐνεφοροῦντο οἱ τότε φιλόσοφοι!

Ὁ Ἰουλιανός, πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ τῆς ἀνορθώσεως τῆς ἐθνικῆς θρησκείας, *ἐθεώρησεν ἀναγκαῖον νὰ ἀντιπράξῃ πρὸς τοὺς πολεμίους αὐτῆς, τοὺς χριστιανούς*, τοὺς ὁποίους ἐθεώρει ὡς νεωτεριστάς, ὡς ἀσεβεῖς ἢ ἀθέους. Πολλοὶ ἴσως φαντάζονται, ὅτι ὁ Ἰουλιανὸς ἦτο φίλος τῆς προόδου· πολλοῦ γε καὶ δεῖ· ἦτο τοὐναντίον συντηρικωτάτων ἀρχῶν καὶ ὀπισθοδρομικωτάτων· ἐν ὀνόματι δὲ τῶν ἀρχῶν τούτων ἐκηρύττετο κατὰ τοῦ χριστιανισμοῦ, τῆς νέας θρησκείας, φρονῶν, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι νόμοι περὶ θρησκείας δὲν ἔπρεπε νὰ μεταβληθῶσι, διότι κατ' αὐτὸν ἐδόθησαν τοῖς ἀνθρώποις παρ' αὐτῶν τῶν θεῶν· ἄλλως ἐφρόνει ὅτι δὲν θὰ ἦσαν τοσοῦτον ὀρθοί· «φεύγω, λέγει αὐταῖς λέξεσι,[4] τὴν καινοτομίαν ἐν ἅπασι μὲν, ἰδίως δὲ ἐν τοῖς πρὸς τοὺς θεούς.» Ἤθελε λοιπὸν νὰ ἀντιπράξῃ πρὸς τοὺς χριστιανούς, πρὸς τοὺς Γαλιλαίους, ὅπως ὠνόμαζεν αὐτούς, ἀλλὰ πρὸς τιμήν του ὀφείλο-

1. Julianus Apostata ἐν τῷ Kirchenlexicon Wetzer V, 916.
2. Λιβ. παραινετ. κεφ. 59, σελ. 283.
3. Ἐπιτάφ. εἰς Ἰουλιανόν, Vol. I, 578.
4. Ἰουλιαν. ἐπιστ. 63 πρὸς Θεοδόσιον.

Digitized by Google

μεν νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι ἀπηξίωσε νὰ μεταχειρισθῇ τὴν βίαν, μιμηθεὶς ἐν τούτῳ μᾶλλον Κωνσταντῖνον τὸν μέγαν, ἢ τὸν διώκτην τῶν ἐθνικῶν Κωνστάντιον καὶ τοὺς ἀρχαίους ἐθνικοὺς αὐτοκράτορας τοὺς τὸν χριστιανισμὸν καταδιώξαντας. Τοῦτο δὲ ἔπραξε, τὸ μὲν διότι ἐθεώρει τὴν βίαν ματαίαν καὶ ἀνωφελῆ, καθότι εἰς τὰ ἐξαρτώμενα ἐκ τῆς θελήσεως ἡ βία οὐδένα καρπὸν φέρει, καὶ τὸ μαρτύριον εἶχε μέχρι τοῦδε συντείνει εἰς τὸν θρίαμβον τοῦ χριστιανισμοῦ· τὸ δὲ διότι ηὐλαβεῖτο τὴν ἐλευθερίαν τῆς συνειδήσεως καὶ ἐθεώρει τοὺς πεπλανημένους ἐν τοῖς ὑψίστοις τούτοις καὶ τὰ μέγιστα ἐνδιαφέρουσι τὸν ἄνθρωπον ζητήμασι μᾶλλον ἀξίους οἴκτου ἢ μίσους. Ἐν τούτοις ἕνεκα τῆς πρὸς τοὺς χριστιανοὺς ἀποστροφῆς *ἔλαβεν* ἄλλα τοιαῦτα *μέτρα, δι' ὧν ἔβλαπτε τὴν ἐκκλησίαν*, ἤλπιζε δὲ, ὅτι ἡσύχως καὶ κατὰ μικρὸν ἤθελεν ἐπιφέρει τὴν ἐσωτερικὴν διάλυσιν αὐτῆς, παραβλέπων ἐνίοτε τὴν αὐστηρὰν δικαιοσύνην. Τῷ 362 ἐξέδωκε νόμον, ὁ ὁποῖος διέτασσεν, ὅτι τὰ δημοτικὰ κτήματα, τὰ ὁποῖα ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου εἶχον δωρηθῆ ταῖς ἐκκλησίαις, ἔπρεπε νὰ ἀποδοθῶσι πάλιν εἰς τὰς πόλεις, οἱ δὲ χριστιανοὶ, ὅσοι εἶχον καταστρέψει ἐθνικοὺς ναοὺς καὶ εἶχον οἰκειοποιηθῆ αὐτοὺς, ὑπεχρεοῦντο νὰ ἀνοικοδομήσωσιν αὐτοὺς, ἢ νὰ ἀποδώσωσιν εἰς τοὺς ἐθνικούς. Αἱ ὡρισμέναι παρὰ τοῦ δημοσίου χορηγήσεις σίτου εἰς τοὺς κληρικοὺς καὶ τὸν χριστιανικὸν λαὸν ἔπαυσαν· ὁμοίως καὶ ἡ δικαστικὴ ἐξουσία ἡ ἀναγνωρισθεῖσα τῷ κλήρῳ, ἡ ἀπαλλαγὴ αὐτοῦ ἀπὸ τῶν φόρων καὶ ἐν γένει δημοτικῶν βαρῶν, καὶ τὸ δικαίωμα νὰ δέχωνται αἱ ἐκκλησίαι κληρονομίας. *Πάντα καθόλου τὰ προνόμια τῶν χριστιανῶν κατηργήθησαν.* Συγχρόνως *διέταξεν* ὁ Ἰουλιανὸς, *ἵνα μηδεὶς χριστιανὸς διδάσκῃ* δημοσίᾳ γραμματικὴν καὶ ῥητορικὴν καὶ καθόλου τοὺς ἕλληνας συγγραφεῖς. Τοιουτοτρόπως ἀφαιρῶν ἀπὸ τῶν χριστιανῶν τὰ μέσα τῆς ἐπιστημονικῆς μορφώσεως, ἤλπιζεν, ὅτι ἔμελλε νὰ ταπεινώσῃ καὶ ἐξασθενίσῃ τὴν ἐκκλησίαν. Μόνον ἐν ἐθνικαῖς σχολαῖς εἶχον τὴν ἄδειαν οἱ χριστιανοὶ νέοι νὰ λαμβάνωσι τὴν μόρφωσίν των· διότι ἤλπιζεν, ὅτι μετ' αὐτῆς θὰ ἐνεπνέετο αὐτοῖς καὶ ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν ἐθνικὴν θρησκείαν. Ὁ Ἰουλιανὸς, ἀπαγορεύσας τοῖς χριστιανοῖς τὴν διδασκαλίαν τῆς ῥητορικῆς καὶ φιλοσοφίας, ἔπραξε τὸ αὐτὸ ἀδίκημα πρὸς τοὺς χριστιανοὺς, ὅπερ βραδύτερον ἔπραξεν Ἰουστινιανὸς ὁ Α' πρὸς τοὺς ἐθνικοὺς, κλείσας τὰς σχολὰς αὐτῶν. Διὰ τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς παρὰ χριστιανῶν διδασκαλίας τῶν ἑλλήνων συγγραφέων κατακρίνει τὸν Ἰουλιανὸν καὶ αὐτὸς ὁ ἐθνικὸς Ἀμμιανὸς Μαρκελλῖνος.[1] Ἀλλ' ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος διάταξις δὲν θὰ ἤρκει νὰ ἀπομακρύνῃ τοὺς χριστιανοὺς ἀπὸ τῆς σπουδῆς τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, οὓς ἐφίλουν καὶ οἱ χριστιανοὶ, ἀλλὰ δὲν ὑπερετίμων τυφλῶς, ὅπως οἱ περὶ τὸν Ἰουλιανὸν καὶ οἱ τότε ἐθνικοὶ ῥήτορες, οἵτινες ἀπένεμον αὐτοῖς εἶδός τι λατρείας, ἀποδεχόμενοι ὡς θέσφατον πᾶσαν αὐτῶν ἰδέαν. Ὅτι περιεῖχον πολλὰ ὑγιῆ, ὀρθὰ καὶ ἀληθῆ οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς καὶ σοφοὶ, ἀνεγνώριζον οἱ χριστιανοὶ σοφοὶ, καὶ διὰ τοῦτο ἐτίμων αὐτοὺς μεγάλως. Ὁ Ἰουστῖνος δὲν ἐδίσταζε νὰ ὀνομάζῃ χριστιανοὺς τὸν Σωκράτη καὶ τὸν Πυθαγόραν, καὶ νὰ παραβάλλῃ αὐτοὺς πρὸς τοὺς πατριάρχας τῶν Ἰσραηλιτῶν, πρὸς τὸν Μωϋσέα καὶ τοὺς προφήτας. Ὁ δὲ μέγας ἀληθῶς Ὠριγένης πρῶτον προεπαίδευε τοὺς μαθητάς του διὰ τῆς μελέτης τῶν ἀρχαίων ποιητῶν καὶ φιλοσόφων, καὶ εἶτα εἰσῆγεν εἰς τὴν ἁγίαν Γραφὴν, καὶ ὁ μέγας Βασίλειος ἔγραψεν ἴδιον σύγγραμμα, ἵνα δείξῃ πῶς ἔπρεπεν ἐξ αὐτῶν νὰ ὠφελῶνται οἱ χριστιανοὶ νέοι. Πόσον δὲ τότε οἱ χριστιανοὶ ἦσαν κάτοχοι τῆς ἐθνικῆς παιδείας, ἔδειξαν οἱ δύο Ἀπολλινάριοι, οἵτινες μετὰ τὴν ἀπαγόρευσιν ἐκείνην τοῦ Ἰουλιανοῦ χάριν τῶν χριστιανῶν νέων ἐξέθεσαν ἐν δράμασιν, ᾠδαῖς καὶ διαλόγοις κατὰ Πλάτωνα τὸ περιεχόμενον τῆς ἁγίας Γραφῆς. Δύναται δέ τις θαρρούντως νὰ εἴπῃ, ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἰουλιανοῦ τῆς φιλοσοφίας καὶ ἐν γένει τῆς παιδείας ἦσαν ἐγκρατέστεροι οἱ χριστιανοὶ πατέρες ἢ οἱ σύγχρονοι ῥήτορες. Τί εἶναι οἱ τότε σοφισταὶ καὶ ῥήτορες παραβαλλόμενοι πρὸς τοὺς τότε ἀκμάζοντας μεγάλους πατέρας καὶ ἐκκλησιαστικοὺς διδασκάλους καὶ χριστιανοὺς σοφοὺς ἐν γένει, πρὸς τὸν μέγαν Ἀθανάσιον, πρὸς τὸν μέγαν Βασίλειον, τὸν Ναζιανζηνὸν Γρηγόριον, τὸν Ἀπολλινάριον, Διόδωρον τὸν Ταρσοῦ, τὸν Χρυσόστομον, τὸν Θεοδώρητον, ἵνα ἀρκεσθῶμεν εἰς τούτους; Τοῦτο συνησθάνετο καὶ ὁ Ἰουλιανὸς καὶ διὰ τοῦτο ἐμίσει μεγάλως τοὺς ἄνδρας τούτους, ἂν καὶ διὰ τὴν φυσικήν του ἠπιότητα καὶ ὡς ἐκ τῶν ἀρχῶν του δὲν κατέφυγεν εἰς βιαιοπραγίας κατ' αὐτῶν. Πρὸς τούτοις *ἵνα αὐξήσῃ τὰς διαιρέσεις* μεταξὺ τῶν χριστιανῶν, καθὼς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Νέανδρος,[1] *ἀνεκάλεσεν* ὁ Ἰουλιανὸς ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς γενικῆς ἀνοχῆς πασῶν τῶν ἐκκλησιαστικῶν μερίδων καὶ αἱρέσεων *πάντας τοὺς ἐπισκόπους* οἵτινες κατὰ τὰς ἀρειανικὰς καὶ δονατιστικὰς ἔριδας ὑπὸ τῆς προτέρας κυβερνήσεως εἶχον ἐξορισθῆ. Μόνον ἐπίσκοποι, ὧν ἡ μεγάλη ἐπιρροὴ καὶ σημασία ἠδύνατο νὰ παραβλάψῃ τὰ σχέδια αὐτοῦ, οἷος ἦτο ὁ Ἀθανάσιος, εἰς ὃν δὲν συνεχώρει ὁ Ἰουλιανὸς, ὅτι καθ' ἑκάστην ἐπέστρεφεν ἐθνικοὺς εἰς τὸν χριστιανισμὸν[2], ἐξῃροῦντο τῆς γενικῆς ταύτης ἀνοχῆς. Ἡ ἐλπίς του ὅμως, ὅτι ἐκ τῆς ἐπιστροφῆς τῶν

1. XXV, 41.

1. Geschichte der christl. Rel. und Kirche II, 110.

Digitized by Google

ἐξορίστων ἔμελλεν ἡ ἀταξία καὶ ἡ διαίρεσις νὰ κορυφωθῶσι παρὰ τοῖς χριστιανοῖς, δὲν ἐπηλήθευσεν· ἡ πρὸς αὐτοὺς δυσμένεια τοῦ αὐτοκράτορος καὶ ἡ παρ' αὐτοῦ παραγκώνισις αὐτῶν ἥνωσαν μᾶλλον αὐτούς, ἡ δὲ παῦσις τῆς ἀναμίξεως τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τῆς ἐκκλησίας ἐξησθένησε τὰ μεταξὺ τῶν χριστιανῶν πάθη. Εἰς πεῖσμα τῶν χριστιανῶν ἐπέτρεψεν ὁ Ἰουλιανὸς καὶ *τοῖς Ἰουδαίοις*, οὓς ἐτίμα ἐκ μίσους πρὸς τοὺς χριστιανοὺς καὶ διότι ἡ θρησκεία των ἦτο ἀρχαία, νὰ ἀνοικοδομήσωσι πάλιν τὸν ναόν των, ἵνα διαψεύσῃ δῆθεν τοὺς λόγους τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ περὶ τῆς ἐπικειμένης καταστροφῆς τῆς πόλεως ταύτης (ὅπερ ὅμως εἶχεν ἅπαξ πραγματοποιηθῆ ἐπὶ Τίτου καὶ Ἀδριανοῦ). Πρὸς τὸν σκοπὸν λοιπὸν τοῦτον παρέσχε μεγάλα χρηματικὰ ποσὰ ἐκ τοῦ δημοσίου ταμείου, καὶ ἀπὸ πάντων δὲ τῶν μερῶν τοῦ κράτους συνέρρεον αἱ χρηματικαὶ χορηγήσεις τῶν Ἰουδαίων. Ὁ περίφημος ἀρχιτέκτων Ἀλύπιος ἐντολῇ τοῦ αὐτοκράτορος ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἔργου, ἀλλὰ σεισμοὶ συμβάντες ἐματαίωσαν αὐτὸ πρὸς μεγάλην λύπην τοῦ Ἰουλιανοῦ.[1] Ὡς βία σχεδὸν πρέπει νὰ χαρακτηρισθῶσι δύο ἄλλα μέτρα τοῦ Ἰουλιανοῦ κατὰ τῶν χριστιανῶν, τὸ ὅτι δηλ. διέταξε ταῖς εἰς δημόσια μέρη τεταγμέναις *εἰκόσιν αὐτοῦ νὰ παρεντίθενται καὶ ἐθνικῶν θεῶν εἰκόνες*, ὅπως ἐπιβάλληται τοῖς χριστιανοῖς ἡ δυσάρεστος ἐκλογή, ἢ μετ' αὐτοῦ νὰ προσφέρωσι τιμὰς καὶ εἰς τοὺς ἐθνικοὺς θεούς, ἢ μετὰ τούτων νὰ ἀρνῶνται αὐτὰς καὶ τῷ αὐτοκράτορι καὶ νὰ τιμωρῶνται· καὶ ὅτι ὅσοι στρατιῶται ἤθελον νὰ λάβωσι τὸ παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος αὐτοῖς διδόμενον δῶρον (*Donativum*), ὑπεχρεοῦντο πρότερον νὰ διέρχωνται πρό τινος βωμοῦ, εἰς ὃν ἔπρεπε νὰ προσφέρωσι θυμίαμα. Καὶ δι' ἄλλων δὲ τοιούτων μέσων, οὐχὶ πάντοτε ἠθικῶν, ἐζήτει νὰ δελεάζῃ τοὺς χριστιανοὺς καὶ ἑλκύῃ εἰς ἀποστασίαν, μάλιστα δὲ παρέχων τὰ σπουδαιότατα αὐλικά, στρατιωτικὰ καὶ πολιτικὰ ἀξιώματα εἰς τοὺς ἐθνικούς. Ἀλλὰ εἰς μάτην· διότι μόνον ὀλίγους οὐτιδανοὺς ἀνθρώπους ἠδυνήθη νὰ κερδίσῃ.

Εἴπομεν ἀνωτέρω, ὅτι ὁ Ἰουλιανὸς ἀπεστρέφετο τὴν βίαν. *Καὶ ὅμως ἐγένετο χρῆσις καὶ τῆς βίας*, οὐχὶ μὲν βεβαίως παρ' αὐτοῦ, ἀλλὰ παρὰ τῶν κατωτέρων ἀρχῶν, στηριζομένων εἰς τὸν γνωστὸν αὐτοῦ ὑπὲρ τοῦ ἐθνισμοῦ ζῆλον. Ἐπειδὴ μόνον ζηλωταὶ ἐθνικοὶ ἀνεδεικνύοντο ἱερεῖς καὶ ἀνώτεροι πολιτικοὶ ὑπάλληλοι, οὗτοι δὲ ἐγνώριζον, ὅτι δι' οὐδενὸς ἄλλου μέσου ἠδύναντο εὐκολώτερον νὰ ἑλκύσωσι τὴν εὔνοιαν τοῦ αὐτοκράτορος ἢ δεικνύοντες ζῆλον ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς θρησκείας, ἐπειδὴ λοιπὸν εἰς τὸν ἴδιον φανατισμὸν προσετίθετο παρ' αὐτοῖς καὶ ἡ ἐπιθυμία νὰ ἀρέσωσι τῷ αὐτοκράτορι, ἦτο φυσικόν, ὅτι ἐνιαχοῦ συνέβαινον καταδιώξεις κατὰ χριστιανῶν, αἵτινες κατήντων ἐνίοτε μέχρις ὠμότητος. Εἰς τοὺς διωγμοὺς τούτους ἦσαν πρὸ πάντων ἐπίσκοποι καὶ χριστιανοὶ ἐν γένει ἐκτεθειμένοι, κατηγορούμενοι, ὅτι ἐπὶ τῶν προτέρων αὐτοκρατόρων εἶχον καταστρέψει ἐθνικοὺς ναούς, καὶ εἶχον διὰ τοῦτο ἑλκύσει τὸ μῖσος τῶν χριστιανῶν. Οὕτως ἅμα ἀναβάντος τὸν θρόνον τοῦ Ἰουλιανοῦ, ὁ ἐθνικὸς ὄχλος τῆς Ἀλεξανδρείας συνέλαβε τὸν ἐπίσκοπον Γεώργιον, τὸν κόμητα Δρακόντιον καὶ τρίτον τινά, καὶ τοὺς τρεῖς μισητοὺς αὐτῷ ἐκ προτέρων χρόνων, καὶ ἔρριψεν εἰς τὰς φυλακάς. Ἀφοῦ δὲ ἐκρατήθησαν ἐκεῖ ἐπὶ 24 ἡμέρας, συνέρρευσε πάλιν τὸ πλῆθος εἰς τὴν φυλακήν, καὶ ἐφόνευσε καὶ τοὺς τρεῖς, τὸ δὲ πτῶμα τοῦ Γεωργίου ἐπί τινος καμήλου τεθέν, ἐσύρθη διὰ τῶν ὁδῶν τῆς πόλεως, καὶ ἀφοῦ παντοιοτρόπως ὑβρίσθη, ἐπὶ τέλους ἐκάη.[1] Ὁ Ἰουλιανὸς ἠρκέσθη τότε νὰ μεμφθῇ μόνον τὸ πλῆθος διὰ τὴν πρᾶξιν, χωρὶς νὰ τιμωρήσῃ τινά. Τὸν θάνατον ὑπέστη καὶ ὁ Ἀρεθούσης ἐν Συρίᾳ ἐπίσκοπος Μάρκος, διωχθεὶς ὑπὸ τοῦ ἐθνικοῦ λαοῦ, ὅστις καὶ αὐτὸς ἐσύρθη τὸ πρῶτον ἐπὶ τῶν ὁδῶν, καὶ ἀφοῦ διαφόρως ἐκακώθη, παρεδόθη εἰς τὰ σκώμματα τῶν παίδων τῶν ὁδῶν, καὶ ἐπὶ τέλους ἀλειφθεὶς διὰ μέλιτος, καὶ τεθεὶς ἐν σαργάνῃ, ἀνηρτήθη ἐπὶ ὑψηλοῦ μέρους, ἵνα βασανισθῇ ὑπὸ τῶν σφηκῶν. Ἡ εὐστάθεια καὶ καρτερία τοῦ γέροντος ἐπισκόπου ἐν πᾶσι τούτοις τοῖς δεινοῖς ἐξέπληξε καὶ αὐτὸν τὸν ἄλλως ἀδιαφόρως θεώμενον τὸ πρᾶγμα αὐτοκρατορικὸν ἐπίτροπον. Ἐπὶ τέλους ὁ αὐτοκράτωρ μαθὼν ταῦτα, διέταξε τὴν ἀπόλυσίν του, διότι δὲν ἤθελε, καθὼς εἶπε μετὰ τοῦ συνήθους αὐτοῦ σαρκασμοῦ, νὰ δώσῃ τοῖς χριστιανοῖς νέους μάρτυρας. Σημειωτέον, ὅτι ὁ Ἀρεθούσης οὗτος Μάρκος ἦτο ὁ ἐπίσκοπος ἐκεῖνος, ὅστις διέσωσε παῖδα τὸν Ἰουλιανὸν καὶ παρὰ τοῦ Κωνσταντίου διωκόμενον, πρὸς ὃν ἄρα ὤφειλεν εὐγνωμοσύνην. Διωγμοὶ ἔλαβον χώραν καὶ ἐν Ἀντιοχείᾳ κατὰ τῶν χριστιανῶν, ὅτε ἀνιδρυθέντος τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος πλησίον τῆς Ἀντιοχείας, ἀπήτησεν ὁ αὐτοκράτωρ νὰ ἀπομακρύνωσι τὰ λείψανα τοῦ μάρτυρος Βαβύλα, οὗτινος ὁ τάφος ἔκειτο ἐκεῖ πλησίον. Οἱ ἐθνικοὶ μάντεις ἰσχυρίζοντο, ὅτι ἐνόσῳ ὁ τόπος ἐμολύνετο δι' αὐτῶν, δὲν ἠδύνατο τὸ χρηστήριον νὰ χρησμοδοτήσῃ! Ἐπειδὴ δὲ τὸ πλῆθος τῶν χριστιανῶν, ἀνακομίζον τὰ λείψανα ταῦτα, ἔψαλλε τὸ χωρίον τοῦ ϟϚ´ ψαλμοῦ (στίχ. 7)· «Αἰσχυνθήτωσαν πάντες οἱ προσκυνοῦντες τοῖς γλυπτοῖς, οἱ ἐγκαυχώμενοι τοῖς εἰδώλοις αὐτῶν», ὁ Ἰουλιανὸς ὀργισθείς, διέταξε νὰ συλληφθῶσι καὶ τιμωρηθῶσιν οἱ πρωταίτιοι. Πολλοὶ ἐφυλακίσθησαν τότε, Θεοδώρητος δέ τις καὶ ἐβασανίσθη. Ὀλίγῳ βραδύτερον ἐτιμωρήθησαν καὶ ἄλλοι χριστιανοὶ ἀπηνῶς, ἀ-

1. Ammian. Marcell. XXII, 13.

Digitized by Google

ποδοθείσης αὐτοῖς ἀδίκως τῆς αἰτίας τῆς πυρκαϊᾶς, ἥτις ἐξερράγη ἐν τῷ αὐτῷ ναῷ τοῦ Ἀπόλλωνος ἐξ ἀπροσεξίας φιλοσόφου τινὸς Ἀσκληπιάδου λεγομένου.[1] Ὁμοίως κατεδίωξεν ὁ ὠμὸς αὐτοκρατορικὸς ἐπίτροπος Ἀντιοχείας Ἀλέξανδρος καὶ ἄλλους τινὰς χριστιανούς, ἰδίως Εὐσέβιόν τινα, ὡς ματαιοῦντας τὰ σχέδια αὐτοῦ πρὸς ἐπιστροφὴν τῶν χριστιανῶν εἰς τὸν ἐθνισμόν.[2] Ἐν γένει πανταχοῦ μέν, ἰδίως ὅμως ἐν Ἀντιοχείᾳ, εὗρε μεγάλην ἀντίστασιν ἡ ἐπιχείρησις τοῦ Ἰουλιανοῦ. Πόσον ματαίως ἐκεῖ εἰργάσθη πρὸς ἐπανόρθωσιν τῆς εἰδωλολατρείας, ἔλαβεν ἀφορμὴν νὰ συναισθανθῇ ὁ Ἰουλιανὸς κατὰ τὴν πρώτην τέλεσιν τῆς ἑορτῆς τοῦ Δαφναίου Ἀπόλλωνος, ὅτε ἐνῷ ἤλπιζεν ὅτι οἱ Ἀντιοχεῖς ἔμελλον νὰ συμμετάσχωσιν αὐτῆς προθυμότατα, καθὼς αὐτὸς ὁ Ἰουλιανὸς μαρτυρεῖ, οὐδεὶς προσέφερεν ἔλαιον, ὅπως ἀνάψωσι λυχνίαν τῷ θεῷ, οὐδεὶς θυμίαμα ἢ θυσίαν τινά. Μόνον δὲ εἷς ἱερεὺς παρέστη κομίζων ὄρνιν πρὸς θυσίαν! Ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τοὺς προμνημονευθέντας διωγμοὺς κατὰ τῶν χριστιανῶν, οὓς δὲν προὐκάλει μὲν ὁ αὐτοκράτωρ, ἀλλ' ἐνίοτε ἠνείχετο, καὶ τὴν ἀντίστασιν τῶν χριστιανῶν κατὰ τῶν σχεδίων του, δὲν πρέπει νὰ νομίσωμεν παντάπασιν ἀπίθανον, ὅτι ὁ Ἰουλιανός, ἐὰν ἐπέστρεφεν ἀπὸ τοῦ πρὸς τοὺς Πέρσας πολέμου σῶος, ἠδύνατο ἐπὶ τέλους ἕνεκα τῆς φορᾶς αὐτῆς τῶν πραγμάτων καὶ ἐναντίον τοῦ ἠπίου χαρακτῆρός του νὰ ἀποβῇ φοβερὸς διώκτης τοῦ χριστιανισμοῦ. Ἐμφύλιος ὅπως δήποτε θρησκευτικὸς πόλεμος ἤθελεν εἶναι ἄφευκτος.[3]

Ὁ Ἰουλιανὸς ἐπολέμησε καὶ διὰ συγγραφῶν τὸν χριστιανισμόν. Ὡς συγγραφεὺς ἦτο πνευματώδης καὶ χαρίεις, πάσχει ὅμως καὶ αὐτὸς ὅ,τι πάσχουσι πάντες οἱ σοφισταὶ καὶ ῥήτορες καὶ ἐν γένει συγγραφεῖς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, διότι καὶ αὐτοῦ τὸ ὕφος εἶναι ἐπιδεικτικὸν καὶ πομπῶδες, πλῆρες κενῶν ἀντιθέσεων, ἀνοήτων ὑπερβολῶν, ἐζητημένων ὑπαινιγμῶν καὶ γελοίων λογοπαιγνίων.[4] Τὰ πλήρη σωζόμενα αὐτοῦ ἔργα εἶναι διάφοροι λόγοι, 83 ἐπιστολαὶ καὶ δύο σάτυραι, ἐξ ὧν ἡ μία ἐπιγραφομένη Καίσαρες ἢ συμπόσιον εἶναι χαρίεσσά τις καὶ εὐφυὴς ἔκθεσις τῶν ἀρετῶν καὶ κακιῶν πολλῶν ἀρχαίων αὐτοκρατόρων ἐν συμποσίῳ τῶν θεῶν εὑρισκομένων· ἡ δὲ ἄλλη ἐπιγραφομένη Μισοπώγων σκώπτει πικρῶς τοὺς κατοίκους τῆς Ἀντιοχείας, ἀριθμοῦσα τὰς κατ' αὐτοῦ παρ' αὐτῶν γινομένας κατηγορίας, οἷον τὴν ἐπὶ τῷ μακρῷ αὐτοῦ καὶ βαθεῖ πώγωνι (ὅθεν καὶ τὸ ὄνομα τῆς σατύρας), ζητεῖ ἵνα παραστήσῃ ὡς γελοίας καὶ ἐπὶ τέλους δι' ἰσχυρῶν λόγων ἐλέγχει τὸν ἀκόλαστον τῶν Ἀντιοχέων βίον, τὴν κακὴν αὐτῶν οἰκιακὴν οἰκονομίαν, καὶ τὴν ἐλλιπεστάτην ἀνατροφήν, ἣν ἔδιδον εἰς τὰ τέκνα των. Μεταξὺ δὲ τῶν ἐν λειψάνοις σωζομένων ἔργων τοῦ Ἰουλιανοῦ τὸ σπουδαιότερον ἀναμφηρίστως εἶναι τὸ κατὰ χριστιανῶν, τὸ ὁποῖον κατὰ τὴν σημείωσιν τοῦ Ἱερωνύμου συνίστατο ἐξ 7 βιβλίων, πρὸς ἀναίρεσιν τοῦ ὁποίου ἔγραψεν ὁ Ἀλεξανδρείας Κύριλλος σύγγραμμα ἐν 10 βιβλίοις. Αἱ κατὰ τοῦ χριστιανισμοῦ παρὰ τοῦ Ἰουλιανοῦ γενόμεναι προσβολαὶ στηρίζονται ἢ εἰς ἐσφαλμένα καὶ ἀβάσιμα συμπεράσματα ἢ ἀναφέρονται εἰς ἐπουσιώδη πράγματα καὶ εἰς θεσμοὺς καὶ ἐξωτερικοὺς τύπους τοῦ τότε χριστιανισμοῦ, χωρὶς νὰ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψιν τὸ γνήσιον πνεῦμα καὶ ὁ ἀληθὴς χαρακτὴρ τοῦ χριστιανισμοῦ, ὃν οὐδέποτε ἐννόησεν ὁ Ἰουλιανός. Τὴν ἐπιπολαιότητα τῶν προσβολῶν τούτων δεικνύουσιν ἐπὶ παραδείγματι αἱ αἰτιάσεις του, ὅτι ὁ χριστιανισμὸς δὲν ἐξηπλώθη κατὰ πρῶτον μεταξὺ τῶν ἰσχυρῶν καὶ σοφῶν, ὅτι εἶναι θρησκεία διὰ πάντας τοὺς λαοὺς προωρισμένη, καὶ διὰ πάσας τὰς τάξεις καὶ πάντα τὰ εἴδη τῶν ἀνθρώπων, καὶ ὅτι ἀξιοῖ νὰ θεραπεύσῃ τοὺς βαπτιζομένους ἀπὸ πασῶν των νόσων τῆς ψυχῆς, ἐνῷ δὲν δύναται νὰ ἀπαλλάξῃ τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τῆς λέπρας ἢ τῆς ποδάγρας!

Ὁ Ἰουλιανὸς ἔμεινεν ἐπὶ τοῦ θρόνου μόνον δύο ἔτη περίπου· διότι ἀναβὰς αὐτὸν κατὰ τὴν ἄνοιξιν τοῦ 361, ἀφοῦ διέτριψε τὸν χειμῶνα τοῦ 362 πρὸς τὸ 363 ἐν Ἀντιοχείᾳ, ἐφονεύθη ἐν τῇ ἐκστρατείᾳ αὐτοῦ πρὸς τοὺς Πέρσας. Ὁ Ἰουλιανὸς εἶχεν ὑπερβολικὴν πεποίθησιν εἰς ἑαυτὸν καὶ ἐκυριεύετο εὐκόλως ὑπὸ τῆς φιλοδοξίας. Ἐνῷ αἱ μεταρρυθμίσεις, ἃς ἐπεχείρησεν, εἶχον ἀνάγκην ἀκόμη συντόνου ὑποστηρίξεως, αὐτὸς ἐστράτευσε κατὰ τῶν Περσῶν, ποθῶν εἰς τὰς δάφνας, ἃς ἔδρεψεν παρὰ τοῖς δυτικοῖς λαοῖς μαχόμενος, νὰ προσθέσῃ νέας, νικῶν τοὺς Πέρσας. Ἐπεχείρησε διὰ τοῦτο πρὸς τούτους πόλεμον, ἐνῷ ἠδύνατο νὰ κλείσῃ μετ' αὐτῶν εἰρήνην καὶ ἔντιμον καὶ ἐπωφελῆ, ἣν ᾔτησαν αὐτοὶ προθύμως. Ἐν τῷ πολέμῳ τούτῳ, καθὼς παρατηρεῖ ὁ Schlosser,[1] οὔτε σχέδιον εἶχεν ἑτοιμάσει ὁ Ἰουλιανὸς ὡρισμένον, οὔτε τὴν δύναμιν τῶν ἐχθρῶν καὶ τὴν φύσιν τοῦ τόπου ὑπελόγισεν. Ἕνεκα δὲ ὑπερβολικῆς εἰς ἑαυτὸν πεποιθήσεως, δὲν ἠδυνήθη ἐν τῷ πολέμῳ τούτῳ νὰ ἀναπτύξῃ τὴν μεγάλην αὐτοῦ στρατηγικὴν ἱκανότητα, ὡς ἄλλοτε. Τὸ ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν οἰκτρόν. Ἀφοῦ ἐπροχώρησεν εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Ἀσίας καὶ διέβη τὸν Τίγριν, ἠναγκάσθη νὰ ἐπιχειρήσῃ ὑποχώρησιν ἐν τῷ μέσῳ μεγάλων δυσχερειῶν, ἐν αἷς ὅμως ἐζήτει διὰ τοῦ παραδείγματός του νὰ ἐνθαρρύνῃ τοὺς στρατιώτας,

1. Σωζομένου ἐκκλ. ἱστορ. V, 7. Ammian. Marcell. XXII, 11.
2. Λιβαν. ἐπιστ. 1057.
3. Gibbon.
4. *Klippel* Julianus Apostata ἐν τῇ Realencyklopædie fuer Theologie τοῦ Herzog VII, 153.

1. Weltgeschichte IV, 485.

Digitized by Google

ὡς ὁ Ναπολέων ὑποχωρῶν ἀπὸ Μόσχας, ὑποφέρων πᾶσαν στέρησιν ἀγογγύστως καὶ βαδίζων πεζὸς, καὶ ἐν ταῖς πρώταις τάξεσι πάντοτε μαχόμενος. Ἀλλ' ἔν τινι ἀσημάντῳ συμπλοκῇ, ὅπου ἔδραμεν ἄνευ θώρακος, ὑπὸ βέλους καιρίως πληγεὶς, *ἀπέθανε* μετ' ὀλίγον ἐν ἡλικίᾳ μόλις 32 ἐτῶν. Λέγεται δὲ, ὅτι πνέων τὰ λοίσθια καὶ προβλέπων τὸν θάνατόν του βέβαιον, καθὼς καὶ τὴν ὡς ἐκ τούτου ματαίωσιν τῶν σχεδίων του ἄφευκτον, λαβὼν ἐκ τῆς πληγῆς του αἷμα, καὶ ῥάνας εἰς τὸν ἀέρα, ἔκραξε· «Νενίκηκας Γαλιλαῖε!» Ἡ μετὰ ταῦτα ἱστορία ἐπεβεβαίωσε τοὺς λόγους τούτους. Ὁ χριστιανισμὸς ὄντως ἐνίκησε. Μετὰ τοῦ Ἰουλιανοῦ ἀπέθανε καὶ τὸ ἔργον του. Καθὼς αὐτὸς παρῆλθεν ὡς νέος κατὰ τὴν φράσιν τοῦ Hase,[1] οὕτω καὶ τὸ ἐπιχείρημά του. Οἱ μετὰ τὸν Ἰουλιανὸν αὐτοκράτορες ἢ ἀφῆκαν τὴν ἐθνικὴν θρησκείαν τὴν ἄνευ ἐσωτερικῆς ζωῆς οὖσαν νὰ ἐκπνεύσῃ ἀφ' ἑαυτῆς ἐντελῶς, ἢ κατεδίωξαν αὐτὴν βιαίως, καθὼς Θεοδόσιος ὁ Α', Θεοδόσιος ὁ Β' καὶ Ἰουστινιανὸς ὁ Α'. Πρὸς ὄφελος τῆς ἀνθρωπότητος ἐνίκησεν ὁριστικῶς ὁ χριστιανισμός· καὶ ἦτο ἑπόμενον ὅτι ἔμελλε νὰ νικήσῃ. Ἡ νίκη του ἦτο νίκη τῆς ἀληθείας κατὰ τοῦ ψεύδους. Ὁ νεκρὸς τοῦ Ἰουλιανοῦ, μετακομισθεὶς εἰς Ταρσὸν, ἐτάφη ἔν τινι προαστείῳ τῆς πόλεως, ἐπὶ δὲ τοῦ τάφου αὐτοῦ ἐπεγράφησαν τὰ ῥήματα ταῦτα·

Ἰουλιανὸς μετὰ Τίγριν ἀγόρροος ἐνθάδε κεῖται
ἀμφότερον βασιλεύς τ' ἀγαθὸς, κρατερός τ' αἰχμητής.

Τοιοῦτος ὑπῆρξεν ὁ βίος τοῦ Ἰουλιανοῦ. *Ὁ Ἰουλιανὸς ἐπροικίσθη ἐκ φύσεως ὑπὸ μεγάλων προτερημάτων*· ἦτο εὐφυὴς, καὶ διὰ τῆς μεγάλης του ἐπιμελείας κατώρθωσε ν' ἀποκτήσῃ πᾶσαν τὴν παιδείαν τῶν συγχρόνων του, καθὼς δεικνύουσιν αὐτὸν τὰ συγγράμματα αὐτοῦ· ἦτο αὐστηρὸς τὰ ἤθη καὶ καθ' ὅλον τὸν βίον του ἔδειξε σπανίαν σωφροσύνην καὶ ἐγκράτειαν, δυνάμενος νὰ παραβληθῇ καὶ κατὰ τοῦτο πρὸς αὐτοὺς τοὺς ἀσκητὰς τῆς ἐρήμου· ἠγάπα τὴν λιτότητα καὶ τὴν ἁπλότητα τοῦ βίου, ἣν ἐζήτησε νὰ εἰσαγάγῃ καὶ παρὰ τοῖς διεφθαρμένοις συγχρόνοις του· ἦτο χαρακτῆρος ἠπίου καὶ φιλανθρώπου, ἀποστρεφόμενος τὴν βίαν καὶ ἀποφεύγων νὰ καταδιώξῃ καὶ τοιούτους, πρὸς οὓς ἐδικαιοῦτο νὰ πράξῃ τοῦτο· ἦτο πρὸς μὲν τοὺς φίλους ἀγαθὸς, πρὸς δὲ τοὺς ἐχθροὺς γενναῖος καὶ πρὸς τοὺς δυστυχεῖς μεγαλόδωρος. Ὡς ἡγεμὼν δὲ καὶ ἐν Γαλλίᾳ ὢν ἀκόμη Καῖσαρ, καὶ μετὰ ταῦτα ἀφ' ὅτου ἐγένετο αὐτοκράτωρ καὶ μονάρχης, ἀνέπτυξε μεγάλας στρατηγικὰς καὶ διοικητικὰς ἀρετάς. *Ἀλλ' ἡ ἀγαθὴ αὐτὴ φύσις*, δι' ἣν ἠδύνατο ὁ Ἰουλιανὸς ν' ἀποβῇ εἷς τῶν ἀρίστων ἡγεμόνων τοῦ κόσμου, *εἶχε δηλητηριασθῆ καὶ φθαρῆ ὑπὸ μεγάλης τινὸς πλάνης*· ἡ πλάνη αὕτη ἦτο ἡ προτίμησις τῆς εἰδωλολατρείας ἀπὸ τοῦ χριστιανισμοῦ, εἰς ἣν ὠθησαν αὐτὸν, ὡς εἴδομεν, ἔνθεν μὲν αἱ κατὰ τοῦ οἴκου του καταδιώξεις τοῦ Κωνσταντίου, ἡ διὰ τῆς βίας ἐπιβολὴ εἰς αὐτὸν τοῦ χριστιανισμοῦ διὰ τῶν ὁρισθέντων αὐτῷ παρὰ τοῦ θείου του διδασκάλων, καὶ ἡ ἀθλία ἠθικὴ κατάστασις τῶν χριστιανῶν τῶν χρόνων ἐκείνων· ἑτέρωθεν δὲ ἡ σοφιστικὴ διδασκαλία τῶν ἐθνικῶν ῥητόρων, οἵτινες ἔπεισαν αὐτὸν, ὅτι μετὰ τῆς ἐθνικῆς θρησκείας θὰ ἐπαναφέρῃ καὶ τὴν δόξαν τῆς ἀρχαιότητος. Ἡ πλάνη αὕτη, ἥτις εἶναι κηλίς τις ἐν τῷ βίῳ του, ἔσχεν ὀλέθρια ἀποτελέσματα, διαφθείρασα τὸν ἄλλως ἀγαθὸν χαρακτῆρά του καὶ ὠθήσασα αὐτὸν εἰς πράξεις ἀνοήτους καὶ ἐπιβλαβεστάτας εἰς τὸ κράτος του. Ἦτο δὲ ἡ πλάνη αὕτη διττὸν λάθος, φιλοσοφικὸν καὶ πολιτικόν· φιλοσοφικὸν μὲν, διότι ἦτο προφανὴς λογικὴ ἀτοπία νὰ προτιμᾷ τὴν πολυθεϊστικὴν θρησκείαν τὴν θεοποιοῦσαν τὴν κτίσιν, τὴν ἀναπλάττουσαν τοσοῦτον ἀτελεῖς καὶ ἠθικῶς ἐλλιπεῖς θεοὺς, ἧς ἡ λατρεία ἐγίνετο πολλαχοῦ καὶ δι' αὐτῶν ἔτι τῶν ἀνθρωποθυσιῶν ἢ δι' ἀκολάστων πράξεων, πλεῖον τῆς ἀληθῶς φιλοσοφικωτάτης χριστιανικῆς θρησκείας, τῆς διδασκούσης τὴν γνῶσιν καὶ λατρείαν τοῦ ἑνὸς καὶ μόνου ἀληθοῦς Θεοῦ, τοῦ ποιητοῦ τοῦ κόσμου, τοῦ πατρὸς ἡμῶν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, οὗ ἡμεῖς πάντες εἴμεθα τέκνα, τῆς εἰσαγαγούσης τὴν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ λατρείαν, καὶ ἐπιβαλλούσης ὡς νόμον τοῦ βίου τὴν τελειοτάτην δικαιοσύνην καὶ φιλανθρωπίαν· πολιτικὸν δὲ, διότι ὡς μονάρχης ἀντὶ νὰ περιορισθῇ νὰ παράσχῃ εἰς πάντας τοὺς ὑπηκόους αὐτοῦ τὸ δίκαιον καὶ νὰ ἀσφαλίσῃ τὴν ἐλευθερίαν, μεταμορφούμενος εἰς θρησκευτικὸν μεταρρυθμιστὴν, ἠθέλησε νὰ ἐπιβάλῃ εἰς τὸ κράτος του θρησκείαν ὑπὸ τοῦ μεγίστου καὶ καλλίστου μέρους τῶν ὑπηκόων του ἀποκρουομένην, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐγέννησεν ἐν τῷ κράτει αὐτοῦ μεγάλας ταραχὰς, αἵτινες ἐὰν ἐπέζη μετὰ τὸν πρὸς τοὺς Πέρσας πόλεμον, ἠδύναντο νὰ ῥίψωσιν αὐτὸ εἰς φοβερώτατον ἐμφύλιον θρησκευτικὸν πόλεμον.

Καὶ οὕτω κρίνουσι περὶ Ἰουλιανοῦ πάντες σχεδὸν οἱ σπουδαῖοι ἱστορικοί. Παραλείπων τὰς γνώμας τῶν διασημοτάτων ἐκκλησιαστικῶν ἱστορικῶν Νεάνδρου, Γκίζελερ καὶ Χάζε, ὧν ὡς θεολόγων ἡ κρίσις ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ὡς μεροληπτικὴ, ἀρκοῦμαι νὰ παραθέσω ἐνταῦθα τὴν περὶ αὐτοῦ κρίσιν δύο ἐξόχων ἱστορικῶν, τοῦ γερμανοῦ Σλόσσερ, τοῦ συγγράψαντος τὴν καλλίστην σχεδὸν γενικὴν τοῦ κόσμου ἱστορίαν, καὶ τοῦ Ἄγγλου Γίββωνος, ἀνδρῶν ἀμφοτέρων ἀπαθεστατάτων κριτῶν ἐπὶ τῆς προκειμένης περιστάσεως. Ὁ *Σλόσσερ*, ἀφοῦ ἐξύμνησε τὰς ἐξόχους ἀρετὰς καὶ τὰ ἔκτακτα προτερήματα τοῦ πνεύματος καὶ τῆς καρδίας του, κρίνων τὸν

1. Kirchengeshichte σελ. 119, ἔκδ. 9.

Digitized by Google

Ἰουλιανόν, προσθέτει τὰ ἑξῆς· «Τὸ βῆμα ἐκεῖνο τῆς ἐπιστροφῆς εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν καὶ τῆς ἐπιχειρήσεως τῆς ἀνορθώσεως ταύτης ἐν τῷ κράτει ὑπῆρξεν ἀσύνετος ἀντίστασις κατὰ τοῦ πνεύματος τῆς ἐποχῆς, ὅπερ ἦτο εὔνουν τῷ χριστιανισμῷ, καὶ τὸ ὁποῖον ἔπρεπε νὰ διευθύνῃ, ἀντὶ νὰ θελήσῃ νὰ ἀντιπράξῃ κατ' αὐτοῦ. Ὁ Ἰουλιανὸς ἤλπιζεν, ὅτι θὰ ἠδύνατο εἰς τὴν ἤδη νεκρὰν ἑλληνορωμαϊκὴν θρησκείαν, ἣν ἐννόει κατὰ τὸν τρόπον τῶν νεοπλατωνικῶν, νὰ ἐμπνεύσῃ νέαν ζωὴν διὰ μυστικῶν ἀλληγορικῶν ὀνείρων. Μόνον σχολαστικός τις ἐστερημένος τῆς γνώσεως τοῦ πρακτικοῦ βίου ἠδύνατο νὰ φαντασθῇ, ὅτι ἦτο δυνατὸν φαντασιοκόπημά τι, ἐκ ποιήσεως, φιλοσοφίας καὶ δεισιδαιμονίας ἀπαρτισθέν, νὰ καταλάβῃ τὴν θέσιν τῆς θρησκείας. Ἠδύνατο μὲν νὰ καταφέρεται κατὰ τῶν φιλονείκων καὶ φανατικῶν καὶ σχολαστικῶν χριστιανῶν κληρικῶν, οἵτινες διέστρεφον ἐντελῶς τὴν θείαν διδασκαλίαν τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ χριστιανισμοῦ, καὶ νὰ ἀπομακρύνῃ αὐτοὺς ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλ' ἀντὶ τούτων ἐπροτίμησε γελοίους σοφιστάς, στενοκεφάλους, φλυάρους καὶ μυστικοὺς ἑρμηνευτὰς τῆς μυθολογίας, οἵτινες δὲν ἦσαν κρείττονες τῶν χριστιανῶν ὑποκριτῶν, οὓς εἶχεν εὐνοήσει ὁ Κωστάντιος.»[1] Ὁ δὲ *Γίββων*, εἰς τοῦ ὁποίου τὴν περὶ Ἰουλιανοῦ κρίσιν πρέπει νὰ δοθῇ ἔτι μεγαλειτέρα σημασία, διότι εἶναι γνωστόν, ὅτι οὗτος ἦτο μᾶλλον προδιατεθειμένος, ὡς ἐχθρικῶς διακείμενος πρὸς τοὺς χριστιανοὺς τῆς τότε ἐποχῆς, νὰ ἀνυψώσῃ καὶ δικαιολογήσῃ τὸν Ἰουλιανὸν ἢ νὰ κατακρίνῃ, λέγει περὶ αὐτοῦ· «Ὁ φανατισμὸς πρὸς τὴν ἐθνικὴν θρησκείαν διέφθειρε τὴν καρδίαν καὶ τὴν διάνοιαν τοῦ ἀξίου τούτου ἡγεμόνος.[2] Ἡ ἀποστασία αὐτοῦ ἔβλαψε τὴν φήμην του, ὁ δὲ φανατισμός, ζητῶν νὰ ἐπισκοτίσῃ τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ἐμεγάλυνε τὰς ἀληθεῖς ἢ νομιζομένας ἐλλείψεις του. Ἄλλοι πάλιν ἐξ ἐναντίας προκαταλήψεως ἐθεώρησαν αὐτὸν ὡς φιλόσοφόν τινα μονάρχην, ὅστις δῆθεν ἠθέλησε νὰ προστατεύσῃ ἐπίσης τὰς διαφόρους θρησκευτικὰς μερίδας τοῦ κράτους του καὶ νὰ καταπαύσῃ τὸν θεολογικὸν πυρετόν, ὑπὸ τοῦ ὁποίου εἶχε καταληφθῇ ὁ λαὸς ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Διοκλητιανοῦ μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου. Ἀκριβεστέρα ἐξέτασις τοῦ χαρακτῆρός του καὶ τῶν πράξεών του παρέχει ἡμῖν ἧττον εὐνοϊκὴν γνώμην περὶ αὐτοῦ ὡς ἡγεμόνος, ὅστις παρεπλανήθη ὑπὸ τοῦ μολύσματος τῆς ἐποχῆς του (ὁ Gibbon ἐννοεῖ τὴν τότε κατέχουσαν τὸν κόσμον θρησκομανίαν). Ἡμεῖς νῦν εὑρισκόμεθα εἰς καλλιτέραν θέσιν δυνάμενοι νὰ συγκρίνωμεν τοὺς χαρακτηρισμούς, οὓς κατέλιπον ἡμῖν οἱ ἐνθερμότεροι θαυμασταί του καὶ οἱ φανατικώτεροι ἐχθροί του... Ὁ Ἰουλιανὸς ἐκυριεύθη ὑπὸ θρησκευτικῆς τινος ἐμπαθείας, ἥτις ἐξελέγχει ἔλλειψιν πολιτικοῦ νοός. Ἐμπαθὴς ἀφοσίωσις εἰς τοὺς θεοὺς τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Ῥώμης ἦτο τὸ ἐπικρατοῦν ἐν αὐτῷ πάθος. Προλήψεις δὲ δεισιδαίμονες ἀπεπλάνων καὶ διέφθειρον τὰς δυνάμεις τοῦ ἄλλως πεφωτισμένου πνεύματός του, καὶ φάσματα μὴ ἔχοντα ὕπαρξιν εἰμὴ μόνον ἐν τῇ φαντασίᾳ του, ἐξήσκησαν παρ' αὐτῷ ὀλεθρίαν ἐπιρροὴν ὡς πρὸς τὴν κυβέρνησιν τοῦ κράτους του. Ὁ ζῆλος τῶν χριστιανῶν, οἵτινες περιεφρόνουν τὴν ἐθνικὴν λατρείαν καὶ ἀνέτρεπον τοὺς βωμοὺς τῶν μυθωδῶν θεοτήτων του, ἤγειραν ἐν αὐτῷ μῖσος ἀδιάλλακτον πρὸς τὴν πολυαριθμοτέραν μερίδα τοῦ κράτους του, καὶ ἡ ἐπιθυμία τῆς νίκης καὶ ὁ φόβος τῆς ἀποτυχίας ὤθουν ἐνίοτε αὐτὸν εἰς τὸ νὰ παραβαίνῃ τοὺς κανόνας τῆς συνέσεως καὶ αὐτῆς ἔτι τῆς δικαιοσύνης.»[1]

Τοιοῦτος ὑπῆρξεν ὁ Ἰουλιανὸς κατὰ τὴν ἐτυμηγορίαν τῆς ἱστορικῆς ἐπιστήμης. Ἀνὴρ μεγάλων φυσικῶν προτερημάτων, ὅστις ἠδύνατο καὶ μέγας νὰ ἀναδειχθῇ, ὅστις ὅμως διέπραξεν ἐν τῷ βίῳ του μέγα τι λάθος, ὀλέθριον καὶ ἑαυτῷ καὶ τῷ κράτει του, τὸ ὅτι ἠθέλησε νὰ ἐπανορθώσῃ τὴν εἰδωλολατρείαν καὶ νὰ παραγκωνίσῃ τὸν χριστιανισμόν.

Α. Διομήδης Κυριακός.

1. Weltgeschichte IV, 479.
2. Gibbon, 341.

1. Αὐτόθι, 516.

ΤΟ ΥΠΕΡΩΚΕΑΝΙΟΝ ΚΑΛΩΔΙΟΝ

Ἐν ἔτει 1850 ἐρρίφθη τὸ πρῶτον ὑποβρύχιον καλώδιον μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας, ἀλλ' ἡ πρώτη ἀπόπειρα ὅπως συνδεθῇ ἡ Εὐρώπη μετὰ τῆς Ἀμερικῆς διὰ τηλεγραφικοῦ καλωδίου χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ ἔτους 1857. Ἡ πρώτη αὕτη δοκιμὴ ἀπέτυχεν, ἡ αὐτὴ δὲ ἑταιρία ἤρξατο τὸ ἑπόμενον ἔτος 1858 νέαν ἀπόπειραν.

Τὸ καλώδιον ἐφορτώθη ἐξ ἡμισείας εἰς δύο πλοῖα, εἴς τε τὸ ἀγγλικὸν ἀτμόπλοιον Ἀγαμέμνονα καὶ εἰς τὸν ἀμερικανικὸν ἀτμοδρόμονα Νιαγάραν. Τὰ δύο ἀτμόπλοια συνηντήθησαν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἀπεράντου Ἀτλαντικοῦ Ὠκεανοῦ, εἰς ἴσην ἀπὸ τῶν δύο κόσμων ἀπόστασιν, συνδέσαντα δὲ τὰ ἄκρα τῶν καλωδίων των ἤρξαντο τὴν καταβύθισιν τοῦ μὲν Νιαγάρα διευθυνομένου πρὸς τὴν Ἀμερικήν, τοῦ δὲ Ἀγαμέμνονος ἐπανακάμπτοντος ἠρέμα πρὸς τὴν Εὐρώπην. Μετὰ πλείστας ὅσας δραματικὰς περιπετείας ἡ δευτέρα αὕτη ἀπόπειρα ἀπέτυχε καὶ πάλιν, τὰ δὲ πλοῖα ἐπανῆλθον εἰς Ἰρλανδίαν. Ἡ ἀποτυχία αὕτη ἠδύνατο ν' ἀπελπίσῃ ἄνδρας ἧττον ἐπιχειρηματίας, ἀλλ' οὐχὶ τοὺς διευθύνοντας τὴν ὑπερωκεάνιον Ἑταιρίαν, οἵτινες εἶχον ἀποφασίσει τὴν ἐξάντλησιν καὶ τῶν ἐσχάτων κεφαλαίων των. Κατὰ τὸ αὐτὸ ὅθεν ἔτος 1858 ὁ Ἀγαμέμνων καὶ ὁ Νιαγάρας ἀπεπειράθησαν καὶ τρίτην

Digitized by Google

δοκιμήν. Ἀλλ' αἱ περιπέτειαι δὲν ἔλειψαν. Οὕτως ἡμέραν τινα φάλαινα ἐρεθισθεῖσα ἀπὸ τὸ καλώδιον τὸ ὁποῖον ἐκρέματο ὄπισθεν τοῦ Ἀγαμέμνονος, εὐηρεστήθη νὰ παίξῃ μετ' αὐτοῦ, κτυποῦσα τὸ ὕδωρ διὰ τῆς ουρᾶς της καὶ ἐκσφενδονίζουσα αὐτὸ εἰς μέγα ὕψος. Ἐπί τινας στιγμὰς ἐνεβλήθησαν εἰς μεγίστην ἀνησυχίαν, ἀλλ' εὐτυχῶς τὸ θαλάσσιον τέρας καταδῦσαν ἐξηφανίσθη.

Ἄλλην τινα ἡμέραν οἱ Ἄγγλοι τοῦ Ἀγαμέμνονος παρετήρησαν Ἀμερικανικὸν πλοῖον διευθυνόμενον κατ' εὐθεῖαν πρὸς αὐτούς, ὑπῆρχε δὲ φόβος μήπως τὸ πλοῖον τοῦτο διερχόμενον ὄπισθεν τοῦ Ἀγαμέμνονος ἀποσπάσῃ τὸ καλώδιον, ὡς ἡ χελιδὼν ἀναρπάζει τὸν ἱστὸν ἀράχνης. Οἱ Ἄγγλοι ἔῤῥιψαν ἀμέσως βολὴν πυροβόλου ὅπως τοὺς εἰδοποιήσωσιν, ἀλλ' οἱ Ἀμερικανοὶ ὡς φαίνεται ἔχουσι κακὴν κεφαλήν, προτιμῶσι δὲ νὰ βαδίζωσι κατ' εὐθεῖαν. Ἐν τῷ ἅμα ῥίπτεται δευτέρα βολὴ τηλεβόλου, τὴν φορὰν δὲ ταύτην οἱ Ἀμερικανοὶ ἤκουσαν τὴν σφαῖραν συρίζουσαν ὑπὲρ τὴν κεφαλήν των καὶ ἀπεφάσισαν να λοξοδρομήσωσι διαμαρτυρόμενοι. Ἐν τούτοις ὁ Ἀγαμέμνων ἠκολούθει τὴν πορείαν του αταράχως. Τότε δὲ μόλις οἱ Ἀμερικανοὶ παρατηρήσαντες τὸ καλώδιον ἤρξαντο ἐνθουσιωδῶς ἐπευφημοῦντες, ἀλλ' εἰς τὰς ἐπευφημίας ταύτας οἱ Ἄγγλοι οὐδόλως ἀπήντησαν.

Ἡ 4 Αὐγούστου τοῦ ἔτους 1858 εἶναι ἡ ἀξιομνημόνευτος ἡμέρα διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ τηλεγράφου, καθόσον τὴν ἡμέραν ταύτην ὁ Ἀγαμέμνων προσήγγιζεν εἰς Ἰρλανδίαν, συγχρόνως δὲ τηλεγράφημα διαβιβασθὲν δι' αὐτοῦ τούτου τοῦ καλωδίου ἀνήγγειλε τὴν ἄφιξιν τοῦ Νιαγάρα εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Νέας Γῆς. Οὕτω δὲ κατεδείχθη καὶ εἰς τοὺς μᾶλλον ἀπαισιοδόξους ὅτι ὁ ἠλεκτρισμὸς δύναται νὰ διελάσῃ δι' ὅλου τοῦ Ἀτλαντικοῦ Ὠκεανοῦ χωρὶς ν' ἀπωλεσθῇ καθ' ὁδόν. Ἡ βασίλισσα τῆς Ἀγγλίας, διατρίβουσα τότε ἐν Χερβούργῳ τῆς Γαλλίας μετὰ τοῦ Ναπολέοντος Γ', ἀντήλλαξε συγχαρητήρια ἠλεκτρικῶς μετὰ τοῦ Προέδρου τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, εἰς ἃ ἐπηκολούθησαν ἀναρίθμητα ἰδιωτικὰ τηλεγραφήματα.

Ἡ Εὐρώπη καὶ ἡ Ἀμερική, οἱ δύο οὗτοι κόσμοι οἱ ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον ἀγνοοῦντες ὁ εἷς τὴν ὕπαρξιν τοῦ ἄλλου, οὓς συνέδεσε μὲν ἡ μεγαλοφυΐα τοῦ Χριστοφόρου Κολόμβου, διεχώριζε δὲ ἡ φύσις διὰ τοῦ ἀπεράντου Ὠκεανοῦ, οἱ δύο οὗτοι κόσμοι συνεδέθησαν ἤδη στενώτερον, συνομιλοῦντες καὶ τείνοντες πρὸς ἀλλήλους τὴν χεῖρα.

Ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ ἡ χαρὰ ὑπῆρξεν ὑπέρμετρος. Εἷς τῶν ἱδρυτῶν τῆς κολοσσιαίας ταύτης ἐπιχειρήσεως, ὁ Κῦρος Field, ἤχθη ἐν θριάμβῳ ὑπὸ ἑκατοστύος χιλιάδων πολιτῶν ἀλλ' εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε ἐπὶ πολλὰς ἑβδομάδας ἡ ζωή του διέτρεχε τὸν ἔσχατον κίνδυνον. Κατὰ τὴν ἐνθουσιώδη ταύτην διαδήλωσιν τὸ Μέγαρον τῆς Διοικήσεως ἐκαίετο, ἀλλ' ἡ ἀπώλεια αὕτη δὲν κατίσχυσε ποσῶς νὰ διαταράξῃ τὴν Ἀμερικανικὴν τελετήν, τὸ δὲ Μέγαρον κατεβίβρωσκον ἐλευθέρως καὶ ἡσύχως αἱ φλόγες.

Ἀλλὰ δυστυχῶς ἡ χαρὰ αὕτη ὑπῆρξε βραχυχρόνιος, διότι ἐγνώσθη ταχέως ὅτι τὸ καλώδιον ἠσθένει βαρέως, ὅτι οἱ λόγοι του ἀπέβαινον ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον συγκεχυμένοι καὶ ὅτι ἐπὶ τέλους κατέστη ἐντελῶς ἄφωνον ἀφοῦ εἰργάσθη ἐπὶ ἕνα μόνον μῆνα.

Ἡ οἰκτρὰ αὕτη ἀποτυχία μετὰ τόσας ἐλπίδας διετάραξε τὴν δημοσίαν πίστιν. Αἱ ἐφημερίδες ἐπληρώθησαν ἄρθρων σφοδρῶς ἐπικρίνουσαι καὶ καταδικάζουσαι. Σοφοὶ κατεδείκνυον ὅτι ἡ ἐπιχείρησις αὕτη ἦν ἀληθὴς *τρέλλα*. Ἐν τούτοις οἱ ἱδρυταὶ οὐδόλως ἀπεθαῤῥύνθησαν. Ἰδίᾳ δὲ ὁ Κῦρος Field, ἰαθεὶς ἀπὸ τὰς συνεπείας τῆς θριαμβευτικῆς αὐτοῦ πορείας, ἐπανῆλθεν εἰς Εὐρώπην καὶ ἤρξατο ἐργαζόμενος. Ἀνεκάλυψε νέα μηχανήματα, νέα συστήματα καλωδίων, νέας συσκευάς. Ἀλλ' ἐχρειάσθησαν ἑπτὰ ὅλα ἔτη ὅπως εὑρεθῶσι νέοι μέτοχοι καὶ νέα ἑκατομμύρια.

Τέλος κατὰ τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1865 νέον καλώδιον εἶχε κατασκευασθῆ.

Ἀλλ' ἀπὸ τοῦδε νέον πρόσωπον ἀναφαίνεται ἐπὶ τῆς σκηνῆς, ὁ Μέγας Ἀνατολικὸς ἢ Λεβιάθαν. Τὸ τεράστιον τοῦτο πλοῖον ἔχει μῆκος πλέον τῶν 500 μέτρων (ἤτοι ἀπὸ τῆς πλατείας τοῦ Συντάγματος μέχρι τῆς Ὡραίας Ἑλλάδος περίπου) καὶ 25 μέτρα πλάτος, δυνάμεως 60,000 ἵππων. Φέρει πλήρωμα 500 ἀνδρῶν καὶ διευθύνεται ὑπὸ τοῦ πλοιάρχου Anderson. Τὴν 23 Ἰουλίου 1865 ὁ Λεβιάθαν καταβροχθίσας τὸ μέγα τοῦ καλωδίου φορτίον, ἀποπλέει συνοδευόμενος κατὰ τὰ πρῶτα αὐτοῦ βήματα ἀπὸ πλεῖστα ἀτμόπλοια προσελθόντα ἐκ διαφόρων τῆς Ἀγγλίας λιμένων, ὅπως χαιρετίσωσι τὸν μέγαν τοῦτον κολοσσόν, τὸ σέμνωμα καὶ τὴν ἐλπίδα τῆς νεωτέρας βιομηχανίας.

Κάλλιστα ἠδύνατο νὰ παρομοιωθῇ τὴν στιγμὴν ταύτην ὁ Λεβιάθαν πρὸς μεγαλοπρεπῆ κύκνον συμπαρασύροντα εἰς τὴν πορείαν του πληθὺν μικρῶν νεοσσῶν.

Ἡ ἐφημερὶς τοῦ πλοῦ τοῦ Λεβιάθαν ἦν λίαν συγκινητική. Ἐπὶ εἴκοσι τέσσαρας ὥρας τὸ πᾶν ἔβαινε καλῶς, εἶχε δὲ ἤδη ῥιφθῆ καλώδιον μήκους 150 χιλιομέτρων ὅτε παρετήρησαν ὅτι ἡ μετὰ τῆς Ἰρλανδίας τηλεγραφικὴ διὰ τοῦ καλωδίου συγκοινωνία εἶχε διακοπῆ. Ζωηρὰ συζήτησις ἠγέρθη, τῶν μὲν διατεινομένων ὅτι τὸ καλώδιον ἀπεκόπη παρὰ τὴν ἀκτήν, τῶν δὲ ὅτι τὸ καλώδιον ὑπέστη βλάβην εἰς ἀπόστασιν 20 χιλιομέτρων ἀπὸ τοῦ πλοίου, ἕνεκα τῆς ὁποίας

Digitized by Google

τὸ ἠλεκτρικὸν ῥεῦμα μετέβαινεν εἰς τὴν θάλασσαν. Ἡ τελευταία αὕτη γνώμη ἐφάνη μᾶλλον πιθανή, καθόσον ἐστηρίζετο ἐπὶ δοκιμῶν δι' εὐαισθήτου γαλβανομέτρου. Ἀνέσυρον καὶ πάλιν τὸ καλώδιον, παρετήρησαν δὲ εἰς τὸ ὑποδειχθὲν σημεῖον μετ' ἐκπλήξεως σιδηροῦν ἧλον ἐμπεπηγμένον εἰς τὸ καλώδιον, τὸν ὁποῖον κακοῦργος χεὶρ εἶχεν ἐμπήξει. Τρὶς τὸ αὐτὸ ἐπανελήφθη καὶ ἐκ τρίτου ἐβεβαιώθη ὅτι μεταξὺ τῶν ἐργατῶν ὑπῆρχεν ἄθλιον ὃν τὸν ὁποῖον εἶχεν ὁρκισθῆ νὰ καταστρέψῃ τὸ καλώδιον. Τέλος καὶ ἐκ τρίτου ἀνεσκευάσθη ἡ σκόπιμος αὕτη βλάβη, ὁ δὲ Λεβιάθαν ἔπλεε πρὸς τὴν Νέαν Γῆν πλήρης ἐλπίδων, ὅτε ἡμέραν τινὰ περὶ τὴν μεσημβρίαν, οἱ ἄνθρωποι οὗτοι οἵτινες ἐπὶ δεκαετίαν ἐθυσίαζον τὴν ζωὴν καὶ τὴν περιουσίαν των διὰ τὴν ἐπιχείρησιν ταύτην, ἔσχον τὴν θλιβερὰν ὄντως ἀτυχίαν νὰ ἴδωσι τὸ καλώδιον διαῤῥηγνύμενον καὶ καταβυθιζόμενον εἰς τὰ ἀχανῆ τοῦ Ὠκεανοῦ ὕδατα.

Ἐπί τινες στιγμὰς οἱ πάντες κατελήφθησαν ὑπὸ ἀπελπισίας, καὶ αὐτὸς ὁ μέγας ἐπιχειρηματίας Κῦρος Field ἤρξατο πιστεύων ὅτι τὸ ἔργον ἦν ὄνειρον παράφρονος. Ἀλλ' ὁ Ἄγγλος συνέταιρος αὐτοῦ Canning, ἀπαθέστερος ὢν τοῦ Ἀμερικανοῦ, ἐδήλωσεν ἀπαθῶς ὅτι τὸ καλώδιον ἐθραύσθη καὶ ὤφειλον ἑπομένως νὰ τὸ ἀνελκύσωσιν ἐκ νέου. Πρὸς τοῦτο κατεσκεύασαν ἄγραν μήκους πολλῶν χιλιομέτρων δι' ἁλύσεων καὶ σιδηρῶν ῥάβδων, δι' ἧς κατώρθωσαν μὲν ἐπανειλημμένως νὰ συλλάβωσι τὸ καλώδιον, ἀλλ' ἑκάστοτε αἱ ἁλύσεις ἐθραύοντο. Ἐπὶ δέκα ἡμέρας ὁ Canning, ἀκίνητος ἐν τῷ μέσῳ τοῦ Ὠκεανοῦ, προσεπάθει δι' ὅλων τῶν μέσων ν' ἀνασύρῃ τὸ καλώδιον, μὴ θέλων νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Ἀγγλίαν πρὶν ἢ κατορθώσῃ τὸν σκοπόν του.

Ὁ Λεβιάθαν ἐπανῆλθεν εἰς Ἀγγλίαν, φέρων τὰς λεπτομερείας τῆς νέας ταύτης καταστροφῆς. Εἶναι δὲ ἀξιοπερίεργος ἡ ἀπάθεια μεθ' ἧς οἱ διευθύνοντες τὰ τῆς Ἑταιρίας ταύτης ἐδέχθησαν τὴν εἴδησιν ταύτην. Συνῆλθον εἰς συμβούλιον, τὴν ἐπαύριον δὲ ἐδημοσίευσαν εἰς τὰς ἐφημερίδας τοῦ Λονδίνου ἀγγελίαν καθ' ἣν ἀπεφαίνοντο ὅτι οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν ἔχουσι περὶ τῆς πλήρους ἐπιτυχίας τοῦ ἔργου κατὰ τὴν ἄνοιξιν τοῦ ἐπομένου ἔτους, καὶ ὅτι ἔχουσι τελείαν ἀπόφασιν νὰ συνδέσωσι τηλεγραφικῶς τὴν Εὐρώπην μετὰ τῆς Ἀμερικῆς· ὅτι δὲ κατὰ τὸ προσεχὲς ἔαρ ὄχι μόνον θ' ἀνασκευάσωσι τὸ ἤδη ῥιφθὲν καλώδιον, ἀλλὰ καὶ δεύτερον θὰ ῥίψωσι πλησίον τοῦ πρώτου.

Οὕτως ἡ ἐπιχείρησις ἀποτυχοῦσα ἅπαξ κατὰ τὸ 1856, δὶς κατὰ τὸ 1858, ἔτι ἅπαξ κατὰ τὸ 1865 διὰ τοῦ Λεβιάθαν, ἄρχεται πάλιν κατὰ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1866. Ὁ Λεβιάθαν ἦν ἕτοιμος πρὸς ἀναχώρησιν φέρων ἐπὶ τῶν πλευρῶν ἰσχυρὰς μηχανὰς πρὸς ἀνέλκυσιν τοῦ καλωδίου τοῦ 1865, καὶ νέον καλώδιον. Τὸ καλώδιον τοῦτο φέρει εἰς τὸ κέντρον σύρματα ἐξ ἐρυθροῦ χαλκοῦ ἅτινα ἄγουσι τὸ ἠλεκτρικὸν ῥεῦμα, εἰσὶ δὲ περιτυλιγμένα διὰ τεσσάρων στρώσεων γουτταπέρκης, ὕλης ἀπομονωτικῆς. Πέριξ δὲ δέκα σύρματα ἐκ σιδήρου περιβεβλημένα μὲ κάνναβι χρησιμεύουσιν ὅπως ἀνθίστανται εἰς τὴν διάῤῥηξιν κατὰ τὴν καταβύθισιν τοῦ καλωδίου. Ἓν χιλιόμετρον ἐκ τοῦ καλωδίου τούτου βαρύνει 800 χιλιόγραμμα, ἀλλ' ἐν τῷ ὕδατι τὸ βάρος τοῦτο ἐλαττοῦται κατὰ τὸ ἥμισυ. Τὸ ὁλικὸν μῆκος τοῦ καλωδίου ἀνήρχετο εἰς 4,000 χιλιόμετρα, τὸ δὲ ὁλικὸν βάρος εἰς 3,200 περίπου τόννους.

Τὴν 13 Ἰουλίου, ἡμέραν Παρασκευήν, ἤρξατο ὁ Λεβιάθαν ἐκτυλίσσων καὶ καταβυθίζων τὸ καλώδιον. Ὁ διάπλους ἦν ἐξαίσιος, ἡ δὲ διὰ τοῦ καλωδίου μετὰ τῆς Ἰρλανδίας τηλεγραφικὴ συγκοινωνία οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν εἶχε διακοπῆ. Ἑκάστην ἑσπέραν ἐφημερὶς τυπουμένη ἐν τῷ ἀτμοπλοίῳ ἐμπεριεῖχε τὸ δελτίον τῶν χρηματιστηρίων τοῦ Λονδίνου καὶ τῶν Παρισίων, εἰδήσεις τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Γερμανίας, τῶν Ἰνδιῶν καὶ τῆς Κίνας.

Ἐν τούτοις οἱ ἐπιβάται τοῦ Λεβιάθαν, ἐνθυμούμενοι τὰς παρελθούσας ἀποτυχίας, εὑρίσκοντο εἰς διηνεκῆ ἀνησυχίαν. Τὴν 27 Ἰουλίου τέλος, ἡμέραν Παρασκευήν, μετὰ 14 ἡμερῶν πλοῦν οἱ ἐν τῷ Λεβιάθαν ἀνεγνώρισαν μετὰ μεγίστης συγκινήσεως τὰς ἀκτὰς τῆς Νέας Γῆς, ἃς ἐκάλυπτεν ὁμίχλη.

Τὴν ἑσπέραν τῆς ἀφίξεως τοῦ Λεβιάθαν εἰς τὴν Νέαν Γῆν, ὁ λιμὴν παρίστα θέαμα ἐξαίσιον. Ἥ τε γῆ καὶ ἡ θάλασσα εἶχον ὄψιν ἑορτῆς ὅλως ἀσυνήθη εἰς τὰς ὑπερβορείους ταύτας χώρας. Στρατιαὶ ὁλόκληροι πλοίων περιεκύκλουν τὸν μέγαν κολοσσόν, μεταφέρουσαι εἰς αὐτὸν ἀπειρίαν περιέργων κατοίκων τῆς Νέας Γῆς.

Ὁ Λεβιάθαν, ἐκτελέσας τὸ πρῶτον μέρος τῆς ἀποστολῆς του, ἀπῆλθε πρὸς ἀνεύρεσιν τοῦ διασπασθέντος πρώτου καλωδίου καὶ ἀνέλκυσιν αὐτοῦ ἐκ βάθους τεσσάρων χιλιάδων μέτρων ἀπὸ τὰ ἀχανῆ τοῦ Ὠκεανοῦ ὕδατα.

Φαίνεται ὅτι ἡ τύχη, ἕνεκα τῶν ἐπιμόνων προσπαθειῶν τῶν ἀνδρῶν τούτων, ἠθέλησε νὰ εὐνοήσῃ τὰς ὑπερμέτρους αὐτῶν ἐπιθυμίας. Ἡ ἄγρα ῥιφθεῖσα συνέλαβε τὸ καλώδιον, οὗ τινος ᾐσθάνοντο τὸ βάρος αὐξάνον ἐφόσον ἀνεσύρετο πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Πάντες συνέῤῥευσαν πρὸς τὸ μέρος ὅθεν ἀνεσύρετο τὸ καλώδιον. Ὅταν δὲ τοῦτο ἀνεφάνη κεκαλυμμένον ἐκ λευκῆς ἰλύος, ἐνθουσιώδεις ἐπευφημίαι ἠκούσθησαν πανταχόθεν· ἀλλ' αἴφνης, καθ' ἣν στιγμὴν ἔμελλε νὰ προσδεθῇ ἐπὶ τοῦ πλοίου, ἀπεσπάσθη τῆς ἄγρας καὶ κατέπεσε βαρέως εἰς τὸν πυθμένα τῆς θαλάσσης. Ἀλλὰ τὸ εἶδον, τῷ ὡμίλησαν καὶ δὲν ἀπηλπίσθησαν. Ἔρριψαν ἐκ

νέου τὴν ἀτελεύτητον τὸ μῆκος ἄγραν, ἥτις ἐδαπάνα ὥρας ὁλοκλήρους ἕως οὗ κατέλθῃ μέχρι τοῦ πυθμένος τῆς θαλάσσης. Ταύτην ὁ Λεβιάθαν ἔσυρεν ἐπὶ τοῦ πυθμένος ἐπὶ ἡμέρας ὁλοκλήρους, μέχρις ὅτου ἀντίστασις ἐδείκνυεν ὅτι τὸ καλώδιον συνελήφθη. Τέλος μετὰ δεκαπέντε ἀποπείρας διαρκεσάσας τριάκοντα ὅλας ἡμέρας, τὸ καλώδιον ἀπεσύρθη, τὴν φορὰν δὲ ταύτην τὸ ἐδέχθησαν μετὰ νεκρικῆς σιγῆς, ἄχρις οὗ προσεδέθη στερεῶς εἰς τὸ πλοῖον.

Ἀλλὰ παρίστατο σπουδαῖον ζήτημα. Ἐὰν δηλ. τὸ καλώδιον ὑπέστη βλάβην τινα ἢ ἐὰν ἡ συγκοινωνία ἦτο διακεκομμένη μετὰ τῆς Ἰρλανδίας, θὰ ἦτον ἐντελῶς ἄχρηστον. Πρὸς τοῦτο ἔπρεπε νὰ σταλῇ δι' αὐτοῦ ἓν τηλεγράφημα εἰς Ἰρλανδίαν καὶ νὰ ληφθῇ καὶ ἡ ἀπάντησις.

Κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην τὸ πλήρωμα ἔμενε σιωπηλὸν, καθόσον δὲν ἐτόλμα νὰ ἐπιδοθῇ εἰς χαρὰν, ἕνεκα τῶν παρελθουσῶν συμφορῶν. Πάντες οἱ ἀρχηγοὶ τῆς ἐπιχειρήσεως συνῆλθον εἰς τὸ ἐν τῷ πλοίῳ τηλεγραφικὸν γραφεῖον ἀναμένοντες τὸ ἄκρον τοῦ καλωδίου. Ἐπὶ τέλους προσῆλθεν ὁ τηλεγραφητὴς Smith σύρων τὸ ἄκρον τοῦ καλωδίου, καὶ προσήρμοσε τοῦτο εἰς τὰς τηλεγραφικὰς συσκευὰς, ἐκάθησε δ' ἐνώπιον αὐτῶν ἐν τῷ μέσῳ νεκρικῆς σιγῆς. Οὐδεὶς ἐτόλμα νὰ ἐκβάλῃ τὴν ἐλαχίστην πνοὴν, πάντων δὲ τὰ βλέμματα προσηλώθησαν μετ' ἀνυπομονησίας ἐπὶ τοῦ τηλεγραφητοῦ.

Μετὰ δοκιμὴν δέκα λεπτῶν ὁ τηλεγραφητὴς ῥίψας τὸν πῖλόν του χαμαὶ ἀνέκραξε μετ' ἀκράτου χαρᾶς ὅτι ἡ ἀπομόνωσις εἶναι τελεία, τὸ δὲ μέγα τοῦτο ἔργον ἔστεψε πλήρης ἐπιτυχία. Ἡ εἴδησις αὕτη ὡς ἀστραπὴ μετεδόθη εἰς ἅπαν τὸ πλήρωμα τοῦ Λεβιάθαν καὶ εἰς πάντα τὰ περιεστῶτα πλοῖα, λαμπρὰ δὲ τελετὴ ἔλαβε χώραν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ Ὠκεανοῦ.

Τὸ καλώδιον τοῦτο συμπληρωθὲν μέχρι τῆς Νέας Γῆς ἐλειτούργει ἐπίσης καλῶς ὡς καὶ ὁ νεώτερος αὐτοῦ ἀδελφὸς, ὅστις ὑπῆρξε μᾶλλον εὐτυχής.

Ἡ τιμὴ ἑκάστου τηλεγραφήματος ἐξ εἴκοσι λέξεων ὡρίσθη κατὰ πρῶτον εἰς 500 φρ., ἀλλ' εἶτα σπουδαίως ἠλαττώθη. Αἱ καθαραὶ εἰσπράξεις κατὰ τὰ παρελθόντα ἔτη ἀνήρχοντο εἰς 12,000 φρ. καθ' ἑκάστην, ἀλλ' ἔκτοτε ηὐξήσαν ἐπαισθητῶς.

Τὸ ὁλικὸν δὲ κεφάλαιον, τὸ δαπανηθὲν πρὸς τοῦτο, ἀνέρχεται εἰς 45 ἑκατομμύρια φράγκων, ἅτινα αἱ τρεῖς διαδοχικαὶ ἑταιρίαι ἐδαπάνησαν. Ἀλλ' ἡ μὲν πρώτη, ἡ τοῦ 1857-1858, οὐδὲν λαμβάνει, ἡ τοῦ 1865 λαμβάνει 7 τοῖς $^0/_0$ ἐπὶ τοῦ κεφαλαίου της, ἡ δὲ τελευταία, ἡ τοῦ 1866, λαμβάνει 25 τοῖς $^0/_0$.

Ἡ συσκευὴ ἡ ὑπάρχουσα εἰς τὰ δύο ἄκρα τοῦ καλωδίου εἶναι ἁπλουστάτη καὶ λίαν εὐαίσθητος, κινουμένη δι' ἀσθενῶν ἠλεκτρικῶν ῥευμάτων, διότι τὰ ἐντατικὰ ἠδύναντο νὰ καταστρέψωσι τὸ καλώδιον. Ἑκάστη συσκευὴ σύγκειται ἐκ μικρᾶς τινος μαγνητικῆς βελόνης ἥτις κινεῖται δεξιὰ ἢ ἀριστερὰ, κατὰ τὴν φορὰν τοῦ ῥεύματος. Ὅταν ἡ βελόνη κλίνῃ πρὸς δεξιὰ ὁ ὑπάλληλος σημειοῖ ἓν σημεῖον, ὅταν πρὸς ἀριστερὰ μίαν γραμμήν. Ὁ συνδυασμὸς τῶν γραμμῶν καὶ τῶν σημείων σχηματίζει τὰ ἰδιαίτερα γράμματα τοῦ τηλεγραφικοῦ ἀλφαβήτου.

Ἔκτοτε καὶ τρίτον καλώδιον ἐῤῥίφθη μεταξὺ Εὐρώπης καὶ Ἀμερικῆς ἐκ Βρέστης εἰς τὴν νῆσον τῆς Νέας Γῆς. Πρόκειται δὲ καὶ τέταρτον νὰ ῥιφθῇ μεταξὺ τῆς Καρνουάλης τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Νέας Ὑόρκης. Πρὸς τούτοις καὶ ἡ Νότιος Ἀμερικὴ πρόκειται νὰ ἑνωθῇ τηλεγραφικῶς μετὰ τῆς Εὐρώπης διὰ καλωδίου διερχομένου διὰ τῆς Μαδέρης, τῶν νήσων τοῦ Πρασίνου Ἀκρωτηρίου, καὶ τὸ ὁποῖον θὰ καταλήξῃ εἰς τὸ ἀνατολικώτερον ἄκρον τῆς Ἀμερικῆς, εἰς τὸ ἀκρωτήριον Ἁγ. Ῥόκκου τῆς Βρασιλίας.

Τ. Α.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΠΕΡΙΕΡΓΑ

Αἱ Ἰβύκου γέρανοι.

Ὁ Ἴβυκος, ἐπιφανὴς λυρικὸς ποιητὴς, ἐκ Ῥηγίου τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος καταγόμενος καὶ ἀκμάσας τὸ 540 π. Χ., ἦλθε ποτὲ εἰς τὸν τύραννον τῆς Σάμου Πολυκράτην, φημιζόμενον διὰ τὸν παροιμιώδη αὐτοῦ θησαυρὸν καὶ διὰ τὴν ἔνθερμον πρὸς τὰς Μούσας φιλίαν. Διατρίψας δ' ὁ ποιητὴς ἐν τῇ Σάμῳ ἐφ' ἱκανὸν χρόνον καὶ πολλῶν ἀγαθῶν πλησθεὶς, ἀπεφάσισε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν φίλην αὐτοῦ πατρίδα τὸ Ῥήγιον. Ἐπιβὰς δὲ πλοίου Κροτωνιατικοῦ, ἐπανέκαμπτεν εἰς τὴν ἑαυτοῦ, ὅτ' ἐν τῷ μέσῳ τοῦ πλοῦ, ἀνακαλύψαντες οἱ ναῦται ὅτι εἶχε χρήματα πολλὰ, ἐξέῤῥιψαν αὐτὸν εἰς τὴν θάλασσαν ἵνα σφετερισθῶσι τὸν θησαυρόν. Ὁ δυστυχὴς ποιητὴς περιελθὼν εἰς τὴν ἐσχάτην στιγμὴν καὶ οὐδένα ἔχων βοηθὸν ἢ μάρτυρα, εἶδεν ἐξαίφνης περὶ αὐτὸν πετομένας γεράνους καὶ ἐν τῇ ἐλλείψει πάσης ἐλπίδος ἀποταθεὶς πρὸς ἐκείνας, «ὑμεῖς, εἶπεν, ὦ γέρανοι, ἔστε οἱ μάρτυρές μου»· καὶ αὐτὸς μὲν κατεποντίσθη, τὸ δὲ πλοῖον κατέπλευσεν εἰς τὸν Κρότωνα. Ἡμέραν δέ τινα τελουμένου θεάτρου καὶ κατὰ τύχην διερχομένων γεράνων, εἶπέ τις τῶν ναυτῶν εἰς τὸν παρακαθήμενον ἑταῖρον αὐτοῦ: «βλέπεις τοὺς μάρτυρας;» Ἡ φράσις αὕτη μεγάλην ἐποίησεν ἐντύπωσιν εἴς τινα ὀξύνουν Πυθαγόρειον ὅστις, ὑπονοήσας τὰ γενόμενα, ἤγαγεν αὐτοὺς εἰς τὸ ἀρχεῖον τῶν χιλίων· καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἀπηρνοῦντο τὴν πρᾶξιν, εἶτα δ' ὅμως προσαχθέντων τῶν παίδων τοῦ πλοίου ἐξηλέγχθη τὸ ἔργον καὶ δίκας ἔδωκαν οἱ αὐτουργοί.

Τὸ γεγονὸς τοῦτο διεβοήθη καθ' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα ὡς τεκμήριον μέγα τῆς Θείας Προ-

Digitized by Google

νοίας, καὶ παροιμία προὔκυψεν «αἱ Ἰβύκου γέρανοι», ἰσοδύναμος οὖσα τῷ ῥητῷ τοῦ Μενάνδρου·

Ἔστι δίκης ὀφθαλμὸς ὃς τὰ πάνθ' ὁρᾷ.[1]

ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ

Ἡ προσφιλεστάτη ἐνασχόλησις τοῦ Βίκτωρος Ἐμμανουὴλ ἦτον ἡ θήρα, ἀλλὰ θήρα ἄνευ τῆς συνήθους βασιλικῆς πομπῆς, τῶν λαμπροστολίστων κυνηγαρχῶν, τῶν σαλπίγγων καὶ τῶν ἐπὶ σφαγὴν ἀγομένων ἐλάφων. Πολλάκις διήρχετο νύκτας ὅλας μόνος ἐπὶ χιονοσκεπῶν ὀρέων ἢ ἐντὸς τελμάτων παραμονεύων τὸ θήραμα. Ἀλλ' ἐν Ῥώμῃ ἡ ἄγρα δὲν ἦτον ὡς ἐπὶ τῶν ὀρέων τῆς Σαβοΐας ἄφθονος· ἠρκεῖτο δὲ φονεύων λαγωοὺς καὶ πέρδικας. Πρό τινος, θηρεύων μόνος ἐν τοῖς περιχώροις τῆς αἰωνίας πόλεως, ἐπυροβόλησε καθ' ἑνὸς λαγωοῦ· ἀλλὰ κατὰ τὴν αὐτὴν ἀκριβῶς στιγμὴν ἐπυροβόλει ἑτέρωθεν κατὰ τοῦ αὐτοῦ λαγωοῦ καὶ εἷς προγάστωρ ῥωμαῖος ἀστός. «Κύριε! ἀνέκραξεν ὁ βασιλεύς, τὸν λαγωὸν ἐφόνευσα ἐγώ.»—«Μόνον ἀνόητος ἄνθρωπος ἐμπορεῖ νὰ ἔχῃ τοιαύτην ἀξίωσιν», ἀπήντησεν ὁ ἄλλος ἠρεθισμένος.—«Ὁ λαγωὸς ἐφονεύθη ὑπ' ἐμοῦ, καὶ μοὶ ἀνήκει», εἶπε καὶ πάλιν ὁ βασιλεύς.—«Θὰ ἴδωμεν!» ἀπεκρίθη ὁ ἄλλος. Τὰ ὄμματα τοῦ βασιλέως ἤστραπτον ἐξ ὀργῆς· συλλαβὼν δὲ τὸν ἀντίπαλον, ἤρξατο καταφέρων κατ' αὐτοῦ πυκνὰ τὰ γρονθοκοπήματα. Ἡ πάλη ὑπῆρξε πεισματώδης· ἀλλὰ νικητὴς ἔμεινεν ἐπὶ τέλους ὁ νικητὴς τοῦ Παλέστρου καὶ ὁ ἀστὸς ἀπεμακρύνθη ἄνευ τοῦ λαγωοῦ, σωρεύων κατὰ τῆς κεφαλῆς τοῦ ἀντιπάλου του ὕβρεις καὶ ἀράς. Φθὰς εἰς τὴν πύλην τῆς πόλεως, ὁ Βίκτωρ Ἐμμανουὴλ διέταξε τὸν αὐτόθι φρουροῦντα ἀξιωματικὸν νὰ παρακολουθήσῃ τὸν ἀστὸν καὶ νὰ ἐξετάσῃ τὰ κατ' αὐτόν. Μετὰ μίαν ὥραν ὁ ἀξιωματικὸς ἀνήγγειλεν εἰς τὸ Κυρινάλιον ὅτι ὁ βαρεὺς κυνηγὸς ἦν χρηστός τις ξυλουργὸς οἰκῶν παρὰ τὴν Πύλην τοῦ Λαοῦ. Παραυτὰ ὁ βασιλεὺς διέταξε ν' ἀποσταλῇ βασιλικὸν ὄχημα καὶ νὰ μεταφέρῃ αὐτὸν εἰς τὸ Κυρινάλιον. Ὁ ἀτυχὴς ξυλουργὸς δὲν ἠδύνατο νὰ ἐννοήσῃ τί ἔτρεχεν· ὁποία δ' ὑπῆρξεν ἡ ἔκπληξίς του, ὅτε ἐμφανισθεὶς εἰς τὰ ἀνάκτορα ἀνεγνώρισε τὸν βασιλέα ὡς τὸν ἀντίπαλόν του! «Κύριε Σαλβίνη, εἶπεν ὁ βασιλεὺς μετ' ἄκρας εὐπροσηγορίας, σοὶ ἐμήνυσα νὰ ἔλθῃς, διότι ἐντὸς τοῦ λαγωοῦ εὗρον σφαιρίδια μὴ ἀνήκοντα εἰς τὸ ὅπλον μου καὶ ἐσκέφθην ὅτι τὸ δικαιότερον εἶναι νὰ φάγωμεν τὸν λαγωὸν καὶ οἱ δύο ὁμοῦ.» Ταυτοχρόνως ἠνεῴχθη ἡ θύρα τοῦ ἑστιατορίου καὶ ὁ βασιλεὺς ἠρίστησε μετὰ τοῦ ξυλουργοῦ.

*
* *

Ὁ Βίκτωρ Ἐμμανουὴλ ἠγάπα νὰ περιτρέχῃ ἀγνώριστος τὰς ὁδοὺς τῆς πόλεως. Μίαν ἑσπέραν, ἐνῷ περιεφέρετο μετὰ τοῦ Βισκόντη Βενόστα εἰς ἀπόκεντρόν τινα ὁδόν, περιῆλθεν εἰς διένεξιν μετ' οἰνοβαροῦς νεοσυλλέκτου, ὅστις ἐπὶ τέλους, ἀπολέσας τὴν ὑπομονήν, ἐκτύπησε τὸν βασιλέα. Ὁ Βίκτωρ, νεύσας εἰς τὸν Ὑπουργὸν νὰ μὴ ἀναμιγῇ, ἀνέσυρε τὰ χειρίδια τοῦ ἐπενδύτου του, ἥρπασε τὸν νεοσύλλεκτον ἐκ τῆς ὀσφύος καὶ μετὰ πεισματώδη ἀντίστασιν ἔρριψεν αὐτὸν κατὰ γῆς· τότε δὲ εἶπεν αὐτῷ φιλικῶς· «Εὐτυχία σου εἶναι, παληκάρι μου, ὅτι ἦσο ἀσθενέστερός μου. Ἐὰν ἦσο ἰσχυρότερος, θὰ σὲ ἔβαλλον δέκα ἔτη εἰς τὰ δεσμά· τώρα λάβε αὐτὰ τὰ 20 φράγκα καὶ ὕπαγε νὰ πίῃς εἰς τὴν ὑγείαν μου. Εἶμαι ὁ Βίκτωρ Ἐμμανουήλ.»

*
* *

Εἰς αὐλικόν τινα, κατακρίνοντα τὴν περὶ τὴν ἀπονομὴν τῶν παρασήμων ἀφειδίαν ἐν Ἰταλίᾳ, ὁ βασιλεὺς ἀπήντησε μειδιῶν· «Ὑπάρχουσι δύο πράγματα, ἅτινα δὲν ἐπιτρέπεταί τις ν' ἀρνῆται εἰς αἰτοῦντα, καὶ ταῦτα εἶναι ἀνθοδέσμη εἰς γυναῖκα καὶ παράσημον εἰς ἄνδρα.»

*
* *

Ἀστεῖον εἶναι τὸ πάθημα Ἄγγλου τινὸς ἀνταποκριτοῦ, ὅστις περιεφέρετο μίαν ἑσπέραν πρὸ τῶν βασιλικῶν ἀνακτόρων ἐν Φλωρεντίᾳ, ὅπως κατασκοπεύσῃ τὸν ἰδιωτικὸν βίον τοῦ βασιλέως. Ἰδὼν ἐν μιᾷ τῶν πλαγίων θυρῶν τῶν ἀνακτόρων ἄνθρωπον ἀτημελήτως ἐνδεδυμένον καὶ καπνίζοντα ἀπαίσιον σιγάρον τῶν πέντε λεπτῶν, ἐκ τῶν λεγομένων Καβοὺρ, ἐπλησίασε καὶ ἠρώτησε τίνι τρόπῳ ἠδύνατο νὰ ἴδῃ τὰ ἰδιαίτερα βασιλικὰ δώματα. «Ἔλθετε μετ' ἐμοῦ», ἀπήντησεν ὁ ἄγνωστος καὶ εἰσαγαγὼν τὸν ἀνταποκριτὴν διὰ μικρᾶς κλίμακος εἰς τὰ ἀνάκτορα, ἔδειξεν αὐτῷ τὰ πάντα, τὸν προσεκάλεσε νὰ καθήσῃ, τῷ προσέφερε σιγάρον καὶ μετὰ μακρὰν συνδιάλεξιν ἔσφιγξε τὴν χεῖρά του. Μόνον ὅτε ἐξῆλθεν εἰς τὸν προθάλαμον, ὁ Ἄγγλος ἐνόησεν ὅτι συνδιελέχθη μετὰ τοῦ βασιλέως καὶ ἔμεινεν ἐνεός.

*
* *

Ὁ Βίκτωρ Ἐμμανουὴλ ἦτο ἄσπονδος ἐχθρὸς τῆς αὐλικῆς ἐθιμοτυπίας. Εἰς τὰ ἐπίσημα γεύματα παρεκάθητο ἐξ ἀνάγκης, ἀλλ' οὔτε ἔτρωγεν, οὔτε ἔπινεν. Λιτότατος περὶ τὴν δίαιταν, ἐτρέφετο δι' ὀλίγου ὀπτοῦ θηράματος, ὅπερ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐφόνευεν ἰδίᾳ χειρί. Εἰς τοὺς χοροὺς ὡμίλει μόνον μετὰ τῶν οἰκειοτέρων· ἀπέφευγε δὲ τὰς συνδιαλέξεις μετὰ τῶν δεσποινῶν τῆς ἀριστοκρατίας, πρὸς ἃς ὁμιλῶν δὲν ἤξευρε τί νὰ εἴπῃ. Ἐν Μεδιολάνοις ἦτον μίαν ἑσπέραν μεγάλη ὑποδοχὴ εἰς τὰ ἀνάκτορα, ὁ δὲ αὐλάρχης παρουσίαζε σωρηδὸν εἰς τὸν βασιλέα τὸ ἄνθος τῆς ἀριστοκρατίας τῆς Λομβαρδίας. Ὁ δυστυχὴς Βίκτωρ ἐφαίνετο κατάκοπος ἐκ τῶν φιλοφρονημάτων, ἦτον πορφυροῦς καὶ ἔστρεφε πέριξ ἀνήσυχα βλέμματα, οἱονεὶ ζητῶν ἀπολύ-

1. Ἀθήναιον.

Digitized by Google

τρωσιν. Τέλος αἱ παρουσιάσεις ἐπερατώθησαν καὶ ὁ βασιλεὺς, πλησιάσας τὸν πρεσβευτὴν τῆς Ἑλβετίας, ἀντήλλαξέ τινας βιαίας λέξεις μετ' αὐτοῦ. Πάντες ἦσαν περίεργοι νὰ μάθωσι τί εἶπε σπουδαῖον ὁ Βίκτωρ πρὸς τὸν ἀντιπρόσωπον τῆς δημοκρατίας· ὁ δὲ ἀγαθὸς διπλωμάτης δὲν ἐδίστασε νὰ κορέσῃ τὴν περιέργειαν τῶν συναδέλφων του. «Δὲν μοὶ λέγετε, εἶχεν ἐρωτήσει ὁ βασιλεὺς, διασκεδάζετε σεῖς ἐδῶ;»—«Θαυμασίως, Μεγαλειότατε!»—«Ἐγὼ πλήττω τρομερὰ καὶ δὲν βλέπω τὴν ὥραν πότε νὰ τελειώσῃ ἡ ὀχληρὰ κωμῳδία.»

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

⁂ Ὁ ἄνθρωπος αἰωνίως ἐνασχολούμενος εἰς τὸ νὰ ἐποφθαλμιᾷ ὅσα δὲν ἔχει, καὶ νὰ θρηνῇ ὅσα πρὶν εἶχεν, ὀλίγας εὑρίσκει στιγμὰς ἵνα χαρῇ ὅσα ἔχει.

⁂ Ἡ εὐφυΐα μεταβάλλει εἰς κυκλοφοροῦν νόμισμα τοὺς βώλους χρυσίου, ὅσοι ἀπεκτήθησαν διὰ τῆς μελέτης.

⁂ Ἡ σύνεσις ἐν συναναστροφῇ ἀναδεικνύεται οὐ μόνον περὶ τὴν ἐκτίμησιν τῶν ὅσα πρέπει νὰ λέγωνται ἢ νὰ σιωπῶνται, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἐκλογὴν τῆς στιγμῆς καθ' ἣν πρέπει ταῦτα νὰ ῥηθῶσιν ἢ νὰ σιωπηθῶσιν.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

〰 Ἰδοὺ κατὰ τὴν Ausland περίεργος ἀπόδειξις τῆς ἐπιδράσεως τῶν τόπων ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων. Γνωστὸν ὅτι ὁ Καύκασος κατοικεῖται ὑπὸ τῶν ὡραιοτέρων ἀνθρώπων τῆς γῆς. Τῷ 1816 ἑκατοντάδες τινες Βυρτεμβεργιανοὶ μετηνάστευσαν εἰς τὰς πέραν τοῦ Καυκάσου χώρας καὶ ἀποκατεστάθησαν περὶ τὴν Τιφλίδα, εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ἰελισάβετπολ. Οἱ ἄποικοι εἶχον πρόσωπα μακρὰ τετράγωνα, τρίχας ξανθὰς ἢ ἐρυθρὰς, ὀφθαλμοὺς γαλανούς. Ἀλλ' εὐθὺς ἀπὸ τῆς πρώτης γενεᾶς ὁ τύπος ἐβελτιώθη ὀλίγον. Πολλὰ παιδία ἐγεννήθησαν ἔχοντα τρίχας καστανὰς καὶ μέλανας ὀφθαλμούς.

Ἐπὶ τῆς δευτέρας δὲ γενεᾶς ἐπῆλθε τοιαύτη ἀλλοίωσις, ὥστε οὐδεὶς ἀναγνωρίζει ἔτι τὴν σουαβικὴν καταγωγὴν τῶν ἀποίκων. Μαῦραι τρίχες, μαῦροι ὀφθαλμοὶ εἶναι τὸ σύνηθες· τὸ πρόσωπον ἐγένετο ἐπιμηκέστερον, τὸ ἀνάστημα μέτριον, χάριεν καὶ εὔκαμπτον.

Οἱ Βυρτεμβεργιανοὶ δὲ οὗτοι ἤρχοντο πάντοτε εἰς γάμου κοινωνίαν μετὰ γυναικῶν τῆς φυλῆς των, καὶ οὐχὶ μετὰ Γεωργιανῶν. Μόνον λοιπὸν ἡ ἐπίδρασις τοῦ τόπου ταχέως μετέβαλε τοὺς Σουαβοὺς εἰς Κιρκασίους.

〰 Κατὰ τὸ 1838 συνέβη ἐν Λιμόγῃ τῆς Γαλλίας πυρκαϊὰ, ἥτις ἀπετέφρωσε τὸ ἐκεῖ παρθεναγωγεῖον τῶν παπικῶν καλογραιῶν. Καὶ αἱ μὲν καλογραῖαι καὶ αἱ μαθήτριαι ἔσπευσαν εὐθὺς νὰ ἐξέλθωσιν· ἀριθμηθεῖσαι ὅμως, ἀφοῦ ἐξῆλθον, εὗρον ὅτι ἔλλιπεν ἓν μικρὸν κοράσιον πενταετὲς τὴν ἡλικίαν.

Τὸ δωμάτιον, εἰς ὃ ἐκοιμᾶτο, διότι ἡ πυρκαϊὰ συνέβη τὴν νύκτα, ἦτο εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον τοῦ κτιρίου, ὅπερ ἤδη ὁλόκληρον περιεβάλλετο ὑπὸ τῶν φλογῶν, καὶ οὐδεὶς ἐτόλμα νὰ ῥιψοκινδυνεύσῃ τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ ζωὴν ἵνα σώσῃ τὴν ζωὴν ἐκείνου.

Αἴφνης ὅμως μία ἐκ τῶν μεγαλειτέρων νεανίδων ἐξελθοῦσα τῆς χορείας τῶν λοιπῶν, «Ἐγὼ, εἶπε, θὰ προσπαθήσω νὰ τὸ σώσω,» καὶ εὐθὺς εἰσεπήδησε διὰ τῆς καιομένης θύρας καὶ ἐχάθη ἀπὸ τῆς ὄψεως τοῦ ἐκπεπληγμένου πλήθους!

Μετ' ὀλίγον δὲ ἐφάνη φέρουσα εἰς τὰς ἀγκάλας της τὸ ἡμικοιμώμενον κοράσιον, καὶ κατέθεσεν αὐτὸ μεταξὺ τῶν συμμαθητριῶν της ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἐνθουσιωδῶν χειροκροτημάτων τοῦ λαοῦ.

Ὁ Βασιλεὺς Λουδοβῖκος Φίλιππος μαθὼν τὸ περιστατικὸν ἔπεμψεν εἰς τὴν νεάνιδα τὸ χρυσοῦν παράσημον τῆς Λεγεῶνος τῆς τιμῆς, λοχαγὸς δέ τις, ὅστις ἐγένετο μάρτυς αὐτόπτης τοῦ ἡρωϊσμοῦ της, ἔλαβεν αὐτὴν ὡς σύζυγον αὐτοῦ.

Ὁ λοχαγὸς ἐκεῖνος εἶναι ἤδη πρόεδρος τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας, ἡ δὲ ἡρωῒς ἐκείνη εἶναι ἡ κυρία Μακμαών!

〰 Ὅταν οἱ Ἰνδοὶ τῆς Ἀμερικῆς θέλωσι νὰ συλλάβωσι πιθήκους ἢ νὰ καταστρέψωσιν αὐτοὺς, ἔρχονται εἰς τὰ δάση αὐτῶν φέροντες λεκάνας πλήρεις ὕδατος ἢ μέλιτος καὶ νίψαντες τὰ πρόσωπα αὐτῶν ἐνώπιον τῶν πιθήκων ἀπέρχονται ἀντικαθιστῶντες τὸ ἐν ταῖς λεκάναις ὕδωρ ἢ μέλι διὰ λεπτῆς κόλλας. Οἱ πίθηκοι μετὰ τὴν ἀναχώρησιν αὐτῶν προσερχόμενοι νίπτουσιν ἐπίσης τὰ πρόσωπα αὐτῶν διὰ τῆς κόλλας καὶ κλείοντες τοὺς ὀφθαλμοὺς τυφλοῦνται καὶ συλλαμβάνονται εὐκόλως. Εἰς ἄλλα μέρη φέρουσιν ὑποδήματα καὶ ἀφοῦ φορέσωσι καὶ ἐκβάλωσιν αὐτὰ ἅπαξ καὶ δὶς, τὰ ἀλείφουσιν ἔσωθεν μὲ κόλλαν καὶ τὰ ἐγκαταλείπουσιν, οἱ δὲ πίθηκοι ἐρχόμενοι φοροῦσι τὰ ὑποδήματα καὶ μὴ δυνάμενοι νὰ τὰ ἐκβάλωσι, συλλαμβάνονται, διότι ἐμποδίζονται νὰ φύγωσι.

〰 Εἴς τινα ἀλληλογραφίαν δημοσιευθεῖσαν ἐν τῇ Ἐφημερίδι τῆς Αὐγούστης, λέγεται ὅτι εἰς τὰς νήσους Φιδίας (Πολυνησία) οἱ ἐγχώριοι ἤρχισαν ἐκπολιτιζόμενοι. Ἀφ' ἧς ἀριθμός τις ἀποίκων ἐξ Αὐστραλίας ἀποκατέστη ἐκεῖ καὶ φροντίζει εἰς προμήθειαν τροφῶν τῶν κατοίκων ὁ καννιβαλισμὸς ἢ ἡ ἀνθρωποφαγία ἠλαττώθη ἐπὶ πολύ. Πρὸ πολλοῦ χρόνου οὐδὲν παράδειγμα ἠκούσθη ἀνθρωποφαγίας. Ἄλλως τε δὲ καὶ οἱ ἐγχώριοι ἤρχισαν ἐννοοῦντες ὅτι εἶναι πολὺ βαρεῖα ἡ πληρωμὴ 16,000 λιρῶν στερλινῶν δι' ἕκαστον εὐρωπαῖον, ὃν ἤθελον καταφάγει.

Εἷς Ἀναγνώστης.

ΑΘΗΝΗΣΙ —ΤΥΠΟΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ, ΟΔΟΣ ΠΑΤΗΣΙΩΝ, 14.

Digitized by Google

'Αριθ. 110 — Λεπτὰ εἴκοσι.

ΕΤΟΣ Γ'.

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Πέμπτος — Συνδρομὴ ἐτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20.—Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶνε ἐτήσιαι—Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὁδὸς Σταδίου, 6. — 5 Φεβρουαρίου 1878

ΠΑΝΟΜΟΙΟΤΥΠΟΝ ΤΗΣ ΥΠΟΓΡΑΦΗΣ ΤΟΥ
ΟΔΥΣΣΕΩΣ ΑΝΔΡΟΥΤΖΟΥ

Ἡ ἑπομένη ἀφελὴς καὶ εὐφυεστάτη ἐπιστολὴ τοῦ διασήμου στρατηγοῦ ἀπεστάλη ἡμῖν πρὸς δημοσίευσιν ὑπὸ τοῦ σεβαστοῦ κ. Σ. Ζαμπελίου, ὅστις κέκτηται μεγάλην καὶ πλουσίαν συλλογὴν αὐτογράφων ἐπιστολῶν, ἀφορωσῶν τὴν ἱστορίαν τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνός μας.

Σ. τ. Δ.

ΜΙΑ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΟΔΥΣΣ. ΑΝΔΡΟΥΤΖΟΥ

Κύριε Ἀναστάσι Λόντε

Ἐσὺ ἔχεις πολλαῖς δουλιαῖς, καὶ καταγίνεσαι, καθὼς ἀκούω, ἡμέραν καὶ νύκτα· διὰ τοῦτο δὲν ἔπρεπε ἐγὼ νὰ σὲ ἐμποδίσω μὲ τοῦτο μου τὸ γράμμα, καὶ μάλιστα ὁποῦ μαζί σου δὲν ἔχω ἀνταπόκρισιν, ὄντας ἄλλη ἡ ἰδική μου δουλιά, καὶ ἄλλη ἡ ἐδική σου. Μ' ὁλοντοῦτο, ἐπειδὴ εἶδα εἰς ἑνός σου φίλου γράμμα νὰ ἀναφέρῃς τὸ ὄνομά μου, εἶμαι βιασμένος νὰ σοῦ κάμω πέντε ἕξη ἀράδες, καὶ ἂν ἔχουν κανένα καλὸν μέσα, ἄκουσέ το, εἰ δὲ μὴ κάψε το. Ἐσὺ λέγεις τοῦ φίλου σου «ἂν γράψῃς εἰς τὸν διάβολο Ὀδυσσέα, γράψε του ἀπὸ μέρους μου νὰ βγάλῃ μερικοὺς διαβόλους ἀπὸ μέσα του· τοῦ τὸ λέγω μπέσα μὲ μπέσα, καὶ τότε θέλει γήνει χρήσιμος εἰς τὴν πατρίδα, καὶ νὰ λάβῃ ἀξίως τὸ ὄνομα τὸ ὁποῖον φέρει». Κύριε, καθὼς λέτε ἐσεῖς οἱ διαβασμένοι, δύο *λογιῶν διαβόλοι* ἐμπαίνουν εἰς τοὺς ἀνθρώπους· πρῶτον, ὡς ἔλεγεν ὁ Σωκράτης, κάθε καλὸς ἄνθρωπος ἔχει μέσα του ἕναν διάβολον, ὁ ὁποῖος ὁρμηνεύει καὶ δείχνει πρὸς τὸν ἄνθρωπον νὰ κάνῃ τὸ καλὸν, καὶ τὸν ἐμποδίζει ἀπὸ τοῦ νὰ κάμνῃ τὸ κακόν Καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ πρῶτος διάβολος κάθε καλοῦ ἀνθρώπου. Ἡ θρησκεία μᾶς διδάσκει νὰ πιστεύωμεν ὅτι κατὰ θείαν παραχόρησιν μπαίνει σέναν ἄνθρωπον ὁ διάβολος καὶ τὸν ὁρμηνεύει νὰ κάμνῃ ὅλα τὰ κακὰ, ἐμποδίζοντάς τον ἀπὸ τὰ καλά· καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ δεύτερος διάβολος. Ἐγὼ εἶμαι σὲ ἀπορίαν σὲ σένα ποῖος διάβολος κατοικεῖ, ὁ πρῶτος, ἢ ὁ δεύτερος; Ὅσον διὰ λόγου μου, νὰ ξέρῃς, ὅτι ἀφείνω ἐσένα νὰ μοῦ εἰπῇς ποῖον διάβολον ἔχω μέσα μου. Ὁ πατέρας μου, ἐν καιρῷ Τουρκίας, ἐγύριζε μέσα στὰ βουνὰ καὶ στὰ λαγκάδια, καὶ ἐσκότωνε τούρκους· ἔτρεχε εἰς τοὺς κάμπους καὶ εἰς τὰ βουνὰ, καὶ ἐθανάτωνε τούρκους· ἐνυκτέρευεν εἰς τὰ δάση, καὶ ἐκρύπτετο εἰς τοὺς ποταμοὺς, καὶ ἐσκότωνε τούρκους. Ὅσαις φοραῖς εὑρέθη εἰς τὰ νερὰ τῆς θάλασσας, τούρκους ἔπνιγεν. Καὶ εἰς ὀλιγολογίαν, ἀφοῦ ἐρήμωσε πολλὰς τῶν τυράννων ἐπαρχίας ὡς δαιμονισμένος, ἐμαρτύρησεν ὑπὲρ τῆς πατρίδος εἰς αὐτὴν τὴν καθέδραν τοῦ τυράννου. Τί λογῆς διάβολον εἶχε μέσα του; τοῦ πρώτου εἴδους, ἢ τοῦ δευτέρου; Ἐγὼ δὲν μπορῶ νὰ τὸ ἀποφασίσω, καὶ αὐτὸ στέκει σὲ σένα νὰ τὸ ἀποφασίσῃς. Ἐγὼ, χωρὶς προσωπικῶς νὰ γνωρίζω ἀπὸ ποῖον δαίμονα ἐκηβερνᾶτο ὁ πατέρας μου, ἄρχησα νὰ σκοτώνω ὅλον τυράννους· τὸν περισσότερον καιρὸν τῆς ζωῆς μου τὸν ἀπέρασα εἰς τὰ σπήλεα καὶ εἰς τὰ βουνὰ, τὰ καρτέρια τῶν δρόμων, οἱ λόγγοι, καὶ τὰ ἄγρια θηριὰ εἶναι μάρτυρες ὅτι δισκόλως ἔφυγεν ζωντανὸς τοῦρκος ἀπὸ τὸ χέρι μου, ὅταν ἐζήγονε κοντά μου. Συναναστρεφόμενος μὲ αὐτοὺς τοὺς τυράννους καὶ καλὰ πληρονόμενος διὰ νὰ σέβωμαι τοὺς ὁμογενεῖς των, ἐγὼ κινούμενος ἀπὸ τὸν διάβολόν μου, τούρκους ἐσκότωνα. Οἱ κρημνοὶ, τὰ ποτάμια καὶ τὰ δάση ἦτον τὰ ἀγαπητά μου κατοικητήρια, καὶ τὸ τουρκικὸν αἷμα τὸ προσφάγι μου. Ἐσηκώθη ἡ ἐπανάστασις, καὶ εὐθὺς, κινούμενος ἀπὸ τὸν διάβολόν μου, ἐλάτρευσα τοὺς ἀρχηγούς της· τὴν φωνήν τους ἤκουσα καὶ τὴν ἀπόφασίν τους· καὶ ἔτρεξα μὲ ὅλους τοὺς ἁρματολοὺς τῆς Ἑλλάδος νὰ σκοτώνω τούρκους. Μ' ὅλον ὅτι ἐκέρδιζα ἐν καιρῷ Τουρκίας, ὁ διάβολός μου μοῦ ἐσήκωσε αὐτὴν τὴν κλίσιν ἀφ' οὗ χωριστὰ ἐσηκώσαμεν τὰ ἅρματα . . . . καὶ τί νὰ πολυλογῶ; τόσον μ' ἐφώτισεν ὁ διάβολός μου νὰ εἶμαι γεμάτος ἀπὸ ψήρκις, νὰ κοίτωμαι εἰς τὰ νερὰ, εἰς τὰ χιόνια, καὶ εἰς τὴν λάσπην, νὰ δοκιμάζω κάθε στρατιωτικὴν ἀχαριστίαν, νὰ κυνηγῶμαι ἀδίκως, ὡς κατάδικος, καὶ ἀπ' αὐτοὺς τοὺς ὁμογενεῖς καὶ φύλακας τῆς δικαιοσύνης, νὰ ἐπιθυμῶ συνελεύσεις ἐθνικὰς, νὰ ἀγαπῶ δικαίους διοικητὰς, νὰ εἶμαι λάτρης τῶν ἐναρέτων, καὶ φίλος τῶν σοφῶν, νὰ διψῶ τὴν αὐτονομίαν καὶ ἀνεξαρτησίαν τῆς ἑλλάδος, ἐπιθυμῶντας μόνον

Digitized by Google

καὶ μόνον οἱ ἕλληνες νὰ διοικοῦν καὶ νὰ βασιλεύουν εἰς τοὺς ἕλληνας. Ἐκ τούτων ὅλων ἐσὺ μπορεῖς νὰ συμπεράνῃς ποῖος διάβολος εὑρίσκεται μέσα μου . . . εἶναι ὁ διάβολος ὁποῦ ἔκαμε τὸν Σωκράτην νὰ πίῃ τὸ φαρμάκι διὰ τὰς μεγάλας εἰς τὴν πατρίδαν του ἐκδουλεύσεις, ἢ πάλιν εἶναι ὁ διάβολος ὁποῦ ἔκαμε τοὺς ὁμογενεῖς μας νὰ παραδώσουν τὴν πατρίδα στοὺς μακεδῶνας, στοὺς ρωμέους, καὶ στοὺς τούρκους; Ἐγὼ γιὰ λόγου μου νομίζω ὅτι ἐσὺ ἔχεις μέσα σου τὸν διάβολον ὁποῦ εἶχε καὶ ὁ Σωκράτης, γιατὶ ξέρεις γράμματα, καὶ διαβάζεις τὸν Ξενοφόντα καὶ Πλάτονα· εἶσαι νέος ἕως εἰκοσιδύο χρόνων καὶ εἶσαι βουλευτής· λὲς πῶς καὶ χωρὶς ὁμόνοια ἐμπορεῖ νὰ κυβερνηθῇ ἡ πατρίς· σχίζεις τὴν διοίκησιν τοῦ ἔθνους· διαφθεντεύεις τοὺς συγγενεῖς σου ὁποῦ κατακρατοῦν τὰ ἐθνικὰ εἰσοδήματα· σπείρεις ζιζάνια εἰς μωραίαν καὶ ρούμελην· ἀνεβάζεις καὶ κατεβάζεις ἀπὸ τὰ ἀξιώματα ὅποιον θέλεις· δίνεις καλὸν παράδειγμα εἰς τὴν ἐπαρχίαν σου τῆς χρηστοηθείας, τῆς ἐγκρατείας, τῆς ἀφιλοκερδείας, τῆς δικαιοσύνης· ἑρμηνεύεις τοὺς συγγενεῖς σου, ὡς ὀπαδὸς τοῦ Σωκράτους, νὰ μὴ ἀδικοῦν εἰς τὴν τιμὴν, τὴν ζωὴν, τὴν ἰδιοκτησίαν ὅλων τῶν συνεπαρχιώτων των. Εἰς ὀλίγα λόγια, ἐρευνῶντας εἰς τοῦ πατρός σου τὰς πράξεις, τὰς ἀνδραγαθίας τοῦ ἀδελφοῦ σου, τὸ φέρσιμον τῶν προυχόντων συγγενῶν σου, τὴν διάλυσιν τῆς ἐθνικῆς διοικήσεως ἐξ αἰτίας σου, τὴν προσκόλλησίν σου εἰς ξένην αὐλὴν, καὶ ὄχι εἰς τὴν αὐτονομίαν τῆς ἑλλάδος, συμπεραίνω *μπέσα μὲ μπέσα* ὅτι ἐσὺ ἔχεις μέσα σου τὸ δαιμόνιον τοῦ Σωκράτους. Κύταξε ὅμως καλὰ, διατὶ κάθε ἕλληνας ἔχει μέσα του δώδεκα λεγεῶνας διαβόλους· καὶ ἔπαρε τὰ μέτρα σου, διατὶ κοντεύει νὰ χαθῇ ἡ πατρίδα, ἢ νὰ πέσῃ σὲ κανένα χειρότερον ζυγὸν ἀπὸ ἐκεῖνον ὁποῦ ἐβαστοῦσαν οἱ πατέρες μας. Κύταξε καλὰ μὴ τύχῃ καὶ . . .

Ἐξ ἀθηνῶν, τῇ 14 Φευρουαρίου, 1824.

ΟΔΥΣΣΕΥΣ ΑΝΔΡΟΥΤΖΟΣ.

ΤΑ ΕΙΚΟΣΙΠΕΝΤΕ ΡΟΥΒΛΙΑ ΤΟΥ ΝΙΚΗΤΑ

Ὁ Νικήτας Βλασιὲφ ἐγεννήθη ἐπὶ τῆς αὐτοκρατείρας Αἰκατερίνης, ἀλλ' αἱ ἀναμνήσεις αὐτοῦ δὲν ἀνήρχοντο πέραν τοῦ 1812.

Ὁ ρῶσσος χωρικὸς ἐν γένει δὲν ἔχει πολὺ ἀνεπτυγμένην τὴν μνήμην, ἐκτὸς ἐὰν, ἐγκαταλείπων τοὺς ἀγροὺς, ἐπιδοθῇ εἰς τὸ ἐμπόριον. Καὶ πράγματι, ὁποῖαι ἀναμνήσεις εἶναι δυνατὸν νὰ ἐμφιλοχωρήσωσιν ἐν τῇ διανοίᾳ ἐκείνου, ὅστις ἀείποτε οὐδὲν ἄλλο βλέπει ἢ τὴν ἄνοιξιν ἐπερχομένην μετὰ τὸν χειμῶνα, καὶ εἶτα ἄλλους χειμῶνας ὑπὸ ἄλλων ἀνοίξεων ἀκολουθουμένους, μηδεμίαν δ' ἐπιφέροντας μεταβολὴν εἰς τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων;

Δύο ἐποχαὶ ἐν τούτοις ἐνεχαράχθησαν ἀνεξίτηλοι ἐν τῇ μνήμῃ τῶν συγχρόνων. Ἡ προσφατοτέρα εἶναι ἡ τῆς 19 Φεβρουαρίου 1861· ἡ χειραφέτησις τῶν δουλοπαροίκων ἐμόρφωσε καρδίαν νέαν ὑπὸ τὸ δερμάτινον *τουλούπιον* τῆς παλαιᾶς Ῥωσσίας. Ἡ ἑτέρα εἶναι ἡ τῆς γαλλικῆς εἰσβολῆς ὅσῳ μονότονος καὶ ἂν ᾖ ἡ ζωὴ τοῦ εἰς τὴν δούλευσιν τοῦ δεσπότου του μόνον προσηλωμένου δουλοπαροίκου, οὐδεὶς ὅμως ἐξ ὅσων κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ἔζησαν ἠδυνήθη νά τας λησμονήσῃ.

Ὁ Νικήτας ἦτο δουλοπάροικος μεγάλης τινος ἰδιοκτησίας ἐν τῇ διοικήσει Σμόλενσκ. Ὅπως καὶ τῶν ἄλλων χωρικῶν καὶ αὐτοῦ ὁ βίος διέρρεε μονότονος καὶ ἀπαρατήρητος ὅλως· ἐνυμφεύθη, ἐγέννησεν ἡμίσειαν περίπου δωδεκάδα παιδίων, τὰ ἔχασε σχεδὸν ὅλα, καὶ τὸ ὑψηλὸν αὐτοῦ ἀνάστημα ἐκυρτοῦτο βαθμηδὸν ἐκ τῆς ἐργασίας· ἐξεπλήρου τακτικῶς τὰς ἀγγαρείας τῶν αὐθεντῶν, ἐπλήρωνεν ἀκριβῶς τὸ εἰς τὸν κύριόν του ὀφειλόμενον μίσθωμα τοῦ κτήματος, ἐμεθύσκετο οὐδὲ πλέον οὐδὲ ἔλαττον παντὸς ἄλλου χωρικοῦ, ὅτε διεδόθη ἀνὰ τὴν ἐπαρχίαν τὸ ἄκουσμα, ὅτι *οἱ μουσουλμάνοι* ἐπήρχοντο κατὰ τῆς ἁγίας Ῥωσσίας.

Μουσουλμάνους ἀπεκάλουν τοὺς ξένους. Ὁ γνήσιος ρῶσσος χωρικὸς ἐθεώρει μέχρι τῶν τελευταίων ἀκόμη ἐτῶν—ἴσως δὲ καὶ σήμερον ἔτι ἐξακολουθεῖ νὰ θεωρῇ εἰς τὰς ἀποκέντρους ἐπαρχίας—τὸν ξένον, οἱοσδήποτε καὶ ἂν ἦτο, εἰδωλολάτρην ἢ μουσουλμάνον· καὶ τοῦτο ἐκ τῆς ἀναμνήσεως τῶν μακροχρονίων κατὰ τῶν Τούρκων πολέμων.

Καμμία σχεδὸν ἐφημερὶς δὲν εἰσεχώρει εἰς τὰ οἰκήματα τῶν αὐθεντῶν, εἰς δὲ τὰς καλύβας οὐδὲ ἤξευρον τί θὰ εἴπῃ ἐφημερίς. Καὶ εἰς τί θὰ ἐχρησίμευεν ἡ ἐφημερὶς ἀφ' οὗ ἐκτὸς τοῦ αὐθέντου καὶ τῶν ἱερέων οὐδεὶς ἄλλος ἤξευρε ν' ἀναγινώσκῃ!

Ἀλλὰ τὸ αἴσθημα τῆς φιλοπατρίας δὲν ἀπορρέει μόνον ἐκ τῆς ἀναγνώσεως βιβλίων. Μόλις ἠγγέλθη ὅτι εἰσέβαλον οἱ ἐχθροὶ καὶ πάραυτα ὅσοι ἦσαν εἰς κατάστασιν νὰ πολεμήσωσιν ἐξωπλίσθησαν ὅπως ἠδύναντο μὲ πυροβόλα, δρέπανα, πελέκεις, καὶ ἀνέμενον εὐτόλμως τοὺς εἰδωλολάτρας.

Ἡ ὁδὸς τῶν κατακτητῶν δὲν διήρχετο διὰ τοῦ χωρίου τοῦ Νικήτα· γογγύζοντες οἱ χωρικοὶ ἐπανῆλθον εἰς τὰς καλύβας των καὶ περιέμενον.

Καὶ δυστυχῶς διὰ τοὺς Γάλλους δὲν περιέμενον ἐπὶ μακρόν. Μόλις ἔπεσαν αἱ πρῶται χιόνες καὶ τὰ ξενικὰ στρατεύματα ἐστράφησαν ἐπανερχόμενα εἰς τὴν μακρινὴν αὐτῶν πατρίδα· ἀλλὰ τὸ δρομολόγιον αὐτῶν ἦτο ἄτακτον, διότι δὲν ἦτο διαγεγραμμένον ὑπὸ χειρὸς νικητοῦ.

Ἐν ᾧ τὸ κύριον μέρος τοῦ στρατεύματος μετὰ φαινομένης τάξεως, ἣν καὶ ἐν αὐτῇ ἔτι τῇ

Digitized by Google

ἐσχάτῃ ἀπελπισίᾳ προσεπάθει νὰ τηρήσῃ, ἠκολούθει τὴν κεχαραγμένην δημοσίαν ὁδὸν, πολλὰ ἀποσπάσματα ἐπλανίσθησαν διὰ πλαγίων βαδίσαντα ἀτραπῶν, οὐδεὶς δὲ τῶν οὕτω νομισάντων ὅτι συντομεύουσι τὸν δρόμον των ἐπανεῖδε τὸ σύνταγμά του.

Οἱ χωρικοὶ ἀνέμενον κεκρυμμένοι εἰς τὰ δάση, εἰς τὰς φάραγγας, ἐνεδρεύοντες ὄπισθεν θάμνων καὶ φραγμῶν, θέλοντες νὰ ὑπερασπισθῶσι τὴν πατρίδα των κατὰ δύναμιν·—καὶ δὲν εἶχον μὲν πλέον ἀνάγκην νὰ τὴν ὑπερασπισθῶσιν, ἀλλ' ἔσχον τὴν ἡδονὴν νὰ ἐκδικηθῶσιν αὐτήν.

Ἔπειτα ἀπὸ τεσσαράκοντα ἔτη, ὁ Νικήτας, ὅστις καὶ τὸν γάμον του αὐτὸν καὶ τῶν τέκνων του τὴν γέννησιν ἀμυδρῶς μόλις ἐνεθυμεῖτο, οὐδὲν τῶν κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν συμβάντων εἶχε λησμονήσει.

— Ἔρριξα ἀπ' αὐτούς! ἔλεγε σιγά, καὶ οἱ φαιοὶ καὶ τυφλοὶ σχεδὸν ὀφθαλμοί του ἀπήστραπτον. Οἱ εἰδωλολάτραι! ἤθελαν νὰ πάρουν τὴν πατρίδα μας! Μὰ τοὺς ἐκυνηγήσαμεν μιὰ χαρά! Πρῶτα μὲ δρεπάνια καὶ τσεκούρια καὶ ὕστερα μὲ τὰ τουφέκια τῶν σκοτωμένων. Ἐγὼ δὲν εἶχα ἰδεῖ ποτέ μου ἕως τότε τουφέκι, ἀλλὰ γρήγορα ἔμαθα πῶς νὰ τὸ ρίχνω. Καὶ ὅταν ἔφυγαν—ὅσοι 'μποροῦσαν ἀκόμη νὰ τρέξουν,—ἐθάψαμεν τοὺς ἄλλους,—ὅσους ἀπέμειναν.... Ἦσαν τουφέκια, ἦσαν... πλῆθος! καὶ σπαθιὰ καὶ παλάσκαις καὶ ἀπ' ὅλα! Ἐγεμίσαμεν τόσα ἀμάξια μ' αὐτά· τὰ ἐπωλήσαμεν εἰς τὴ χώρα καὶ τὰ μοιρασθήκαμεν. Πόσα χρήματα πῆρα τότε! Ποτέ μου δὲν ἐπίστευσα ὅτι εὑρίσκοντο τόσῳ πολλὰ χρήματα εἰς τὸν κόσμον.

Καὶ λέγει ἡ παροιμία ὅτι: *ἀνεμομαζώματα ἀνεμοσκορπίσματα*, ὅμως ὁ Νικήτας κατώρθωσε νὰ σχηματίσῃ περιουσίαν τινά. Καὶ ἔπειτα ἡ τιμὴ τῶν ὅπλων τῶν ἐπιδρομέων, ἴσως καὶ ἡ τιμὴ τοῦ αἵματος, ἦσαν χρήματα κακῶς κτηθέντα; Μόνη ἡ Θεία Πρόνοια δύναται νὰ λύσῃ τοιαῦτα ζητήματα.

Ἡ περιουσία τοῦ Νικήτα δὲν ἦτο κολοσσιαία. Ἠγόρασε δύο ἀγελάδας, ἐπώλει ὀλίγον βούτυρον, εἶτα εἰσήγαγεν εἰς τὸ ἀπόκεντρον χωρίον του τὴν χρῆσιν τῶν βελονῶν, τῶν μικρῶν κατόπτρων τῶν ἀντὶ πέντε καπηκίων πωλουμένων καὶ ἄλλων παραπλησίων ἀθυρμάτων. Ἐκ τῶν συνεχῶν αὐτοῦ ταξειδίων ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν ἀπέκτησε πολλοὺς ρευματισμούς, ἐλαφρὰν προσβολὴν ἀποπληξίας καὶ τὸ στρογγύλον ποσὸν εἰκοσιπέντε ἀργυρῶν ρουβλίων, ἐν ἄλλοις λόγοις ἑκατὸν φράγκων.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἐπῆλθε χρεωκοπία, περικόψασα μικρὸν ὅλα τὰ κεφάλαια, ἥτις ὅμως οὐδὲ κἂν ἔθιξε τὴν περιουσίαν τοῦ ἡμετέρου ἥρωος, διότι αὕτη δὲν ἀπετελεῖτο ἐκ χαρτονομισμάτων.

Βλέπων ἑαυτὸν κάτοχον εἰκοσιπέντε ρουβλίων εἰς μικρὰ ἀργυρᾶ καὶ εἰς χαλκᾶ ἔτι νομίσματα, κεκρυμμένα ἅπαντα ἔν τινι ὀπῇ τοίχου, ἀγνώστῳ τοῖς λοιποῖς θνητοῖς, ὁ Νικήτας ἐσκέπτετο ἐπὶ πολὺ συλλογιζόμενος τί θά τα κάμῃ.

Ἐν Ῥωσσίᾳ ἡ οἰκογένεια ζῇ ἐν κοινῷ ἐν μεγάλῃ καλύβῃ, ἀποτελουμένῃ ἐξ ἑνὸς μόνου κατοικησίμου δωματίου, ὅπερ πολλάκις διαιρεῖται εἰς δύω διὰ λεπτοῦ χωρίσματος. Ἐν τούτῳ αἱ γενεαὶ διαδέχονται ἀλλήλας· πάπποι, μάμμαι, θεῖαι, πατέρες, ἀδελφαί, τέκνα, ἔγγονοι κοιμῶνται ἀναμὶξ ἐπὶ τῆς πλατείας ἐκ κεράμων θερμάστρας κατὰ τὸν χειμῶνα, ἐπὶ ξυλίνων σανίδων κατὰ τὸ θέρος. Ἐνίοτε ὅταν ἦναι πολὺς ὁ καύσων, ὅσοι δὲν φοβοῦνται τὰ κρυολογήματα κοιμῶνται εἰς τὸν παντὶ ἀνέμῳ ἀναπεπταμένον χορτοβολῶνα· ἀλλὰ τοῦτο εἶναι πολυτέλεια, ἧς ἐπιτρέπεται νὰ γίνηται χρῆσις μόνον πρὸ τῆς συγκομιδῆς τοῦ χόρτου, διότι ὅταν πληρωθῶσιν αἱ ἀποθῆκαι δὲν ὑπάρχει πλέον θέσις διὰ νὰ κοιμηθῇ τις, ἀφ' οὗ μάλιστα καὶ τὰ ζῶα δὲν ἀρέσκονται εἰς χόρτον συνθλιβὲν ὑπὸ ἀνθρωπίνου σώματος καὶ δὲν πρέπῃ νὰ φθείρηται τόσῳ πολύτιμος συγκομιδή.

Ὁ Νικήτας δὲν ἐθεώρει λοιπὸν πολὺ ἐξησφαλισμένην τὴν κατοχὴν τῶν εἰκοσιπέντε αὐτοῦ εἰς κερμάτια ρουβλίων· οἱ ἐναπολειφθέντες αὐτῷ υἱοὶ καὶ ἡ θυγάτηρ εἶχον σμῆνος παιδίων, τὰ ὁποῖα ἀργὰ ἢ γρήγορα ἦτο δυνατὸν ν' ἀνακαλύψωσι τὴν κρύπτην, καὶ τότε τ' ἀργυρᾶ *γριβεννίκια* (νομίσματα δέκα καπηκίων) θὰ ἐξηφανίζοντο μετὰ τὰ χαλκᾶ καπήκια, καὶ οὐδὲν ἐπὶ τέλους θὰ ἐναπέμενεν ἐν τῷ σάκκῳ.

Ὁ γέρων χωρικὸς ἀπεφάσισε νὰ μεταβῇ ἅπαξ ἔτι εἰς τὴν πόλιν. Ἔλαβε τὸν ἵππον καὶ τὸ ἁμάξιον τοῦ πρεσβυτέρου υἱοῦ του, ἐφόρεσε τὸ ἑορτινόν του *τουλούπιον*, τὴν δ' ἐπαύριον ἐπανῆλθε φαιδρὸς καὶ εὔθυμος, μεθύων ὀλίγον καὶ θλίβων μετ' ἐμφάσεως τὸ στῆθος διὰ τῆς χειρός.

Τὰ μικρά, ὅσα εἶχον ἡλικίαν ἀπὸ δέκα μέχρι δεκαπέντε ἐτῶν, τὸν ἐθεώρουν μὲ ἀπεσβολωμένον ἦθος.

— Ναί, μικρά μου περιστεράκια, τὰ εἰκοσιπέντε ρούβλια ἔγιναν τώρα ἕνα κομμάτι χαρτί. Ἕνα εὔμορφο γαλάζιο χαρτί, ραμμένο εἰς ἕνα σακκουλάκι. Ὁ παπποῦς θὰ κοιμᾶται μαζί μ' αὐτό, καὶ ξεύρετε πόσῳ ἐλαφρὰ κοιμᾶται ὁ γεροπαπποῦς. Πάει πλέον, πουλάκια μου, ὅτι ἔχω τὸ ἔχω γιὰ λόγου μου. Ἔ! ἔ!

Τὰ παιδία, ἅτινα ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν εἶχον *σουφρώσει* μερικὰ τέταρτα καπηκίου ἐκ τῆς κρύπτης, δὲν συνεμερίζοντο τὴν εὐθυμίαν τοῦ παππου, ὅπερ βλέπων ἐκεῖνος τὰ ἐφιλοδώρησε διά τινων λακτισμάτων, ἐτράβηξε τὰ μαλλία τῶν δύο μικροτέρων καὶ ὑπῆγε νὰ ἐξαπλωθῇ ἐπὶ τῆς θερμάστρας, ὅπως χωνεύσῃ ἐνταυτῷ τὸν οἶνον καὶ τὴν χαράν του.

Digitized by Google

Ἔκτοτε ὁ γέρων Νικήτας οὐδαμῶς εἰργάζετο, ἀλλ' ἀνεπαύετο θερμαινόμενος εἰς τὸν ἥλιον, ἐν ᾧ πέριξ αὐτοῦ ἡ οἰκογένειά του κατεγίνετο εἰς πολυμοχθοτάτας ἐργασίας.

— Εἶναι ἡ σειρά σας τώρα, παιδιά μου, ὑπετονθόρυζε βλέπων αὐτοὺς μεταβαίνοντας πρὸς ἐκτέλεσιν ἀγγαρειῶν· ἔκαμα τὸ χρέος μου, ἐμάζευσα περιουσίαν, σᾶς ἐγέννησα καὶ σᾶς ἀνέθρεψα ὅσον ὁποῦ ἐγίνατε ἄνδρες... Τώρα γηροκομήσατε τὸν παπποῦν' ὅταν μεγαλώσητε θὰ γηροκομήσωσι καὶ σᾶς τὰ παιδιά σας.

Καὶ τότε ὁ Νικήτας ἐξῆγε τοῦ στήθους του τὸ ἐκ μουσελίνης σακκίδιον, τὸ περιέχον τὸ τραπεζικόν του γραμμάτιον τῶν εἰκοσιπέντε ῥουβλίων. Ἔστρεφε καὶ ἀνέστρεφεν αὐτὸ, τὸ ὠσφραίνετο, τὸ ἔψαυε, καὶ μετ' ἀφάτου ἡδονῆς ἠκροᾶτο τὸν θροῦν τοῦ ὑπὸ τῶν δακτύλων του συμπτυσσομένου λείου ἐκείνου καὶ μεταξώδους χάρτου. Ἡμέραν τινὰ τὸν κατέλαβε τρόμος αἰφνίδιος, καὶ ἀμέσως ἔτρεξε νὰ εὕρῃ αἰχμηρὰν μάχαιραν, ἐπανελθὼν δὲ ἐκάθησεν εἰς τὸν ἥλιον ἔμπροσθεν τῆς οἰκίας του καὶ ἤρχισε νὰ ἐξηλώνῃ ἐπιμελῶς τὸ πολύτιμον σακκίδιον. Τῷ εἶχεν ἐπέλθει ἰδέα τρομερά...

Μήπως διά τινος μαγγανεύματος τὸ κυανοῦν γραμμάτιόν του ἀπώλεσε τὴν ἀξίαν του;

Μήπως ὑπεξαιρέσας τις αὐτὸ τὸ ἀντικατέστησε διὰ κοινοῦ καὶ ἀνωφελοῦς λευκοῦ χάρτου;

Αἱ τρέμουσαι χεῖρές του λίαν ἀδεξίως ἐξήλωνον τὸ σακκίδιον· δὶς ἐτρυπήθη μὲ τὴν αἰχμὴν τοῦ μαχαιρίου καὶ ἐπὶ τέλους ἐδέησε νὰ κάμῃ καὶ τῶν ὀδόντων του χρῆσιν, ὅπως ἀνοίξῃ τὸ λεπτὸν περικάλυμμα. Διὰ βλέμματος πλήρους ἀγωνίας ἠρεύνησε τὰς πτυχὰς τοῦ χαρτίου ... Ἔμενε πάντοτε κυανοῦν τὸ πολύτιμον ἐκεῖνο τραπεζικὸν γραμμάτιον! Ἐξηκολούθει ἔχον τὴν ἀξίαν εἰκοσιπέντε ῥουβλίων!

Ὁ Νικήτας ἐξεδίπλωσεν αὐτὸ μετὰ στοργῆς, τὸ ἐξέτεινεν εἰς τὸν ἥλιον, σημειῶν διὰ τῆς χειρὸς τὰς γραμμὰς τοῦ μὲ ὑδάτινα σημεῖα ἐκτετυπωμένου ἐπὶ τοῦ πάχους τοῦ χάρτου δικεφάλου ἀετοῦ· καὶ βαθμηδὸν μεθυσθεὶς ἔκ τε τῆς θέας τοῦ κεφαλαίου του καὶ ἐκ τῆς γλυκείας θερμότητος ἐαρινοῦ ἡλίου, ἤρχισε ταπεινῇ τῇ φωνῇ νὰ προσαγορεύῃ τὸν χάρτην διὰ λέξεων θωπευτικῶν καὶ ν' ἀπευθύνῃ αὐτῷ εὐχὰς καὶ εὐλογίας.

Σκιά τις παρενεβλήθη μεταξὺ τοῦ ἡλίου καὶ τοῦ χωρικοῦ.

Ὁ Νικήτας ἤγειρε μετ' ἀπεριγράπτου τρόμου τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, καὶ τὸ ἀπαίσιον βλέμμα τῶν ἡμισβέστων ὀφθαλμῶν του προσηλώθη ἐπὶ τοῦ προσελθόντος ἀδιακρίτου. Τὸ πρόσωπον αὐτοῦ προσέλαβε τότε ἔκφρασιν πρᾳοτέραν καὶ ἐξέβαλε τὸν πῖλόν του πρὸ τοῦ ἐφημερίου τῆς ἐνορίας.

— Δὲν ἐντρέπεσαι, Νικήτα, τῷ εἶπεν ἐκεῖνος διὰ φωνῆς αὐστηρᾶς, δὲν ἐντρέπεσαι ν' ἀγαπᾷς τόσῳ πολὺ τὰ χρήματα! Τὰ τέκνα σου ἐργαζόμενα ἀποθνήσκουσιν ἀπὸ τὸν κόπον διότι δὲν ἔχουσιν ἀκόμη ἕνα ἵππον, καὶ σὺ φυλάττεις αὐτοῦ εἰς τὸ σακκουλί σου τὰ μέσα, διὰ τῶν ὁποίων θὰ ἠδύνασο νά τους συνδράμῃς καὶ νὰ ἐπισύρῃς τὰς εὐλογίας των. Δὲν ἔχεις ἀγαθὴν καρδίαν!

— Τὰ παιδιά μου δουλεύουν, πάτερ Ἰακεὶμ, ἀπεκρίνατο ὁ Νικήτας καμμύων τοὺς ὀφθαλμοὺς μετ' ἐκφράσεως μὴ εὐαπατήτου πανουργίας, καὶ εἶναι πολὺ σωστόν. Καὶ ἐγὼ ἐδούλευα πρῶτα 'σὰ σκύλλος καὶ κἀνεὶς δέν μου ἔδωκεν ἕνα ἄλογο! Καὶ ἔπειτα τὸ ἄλογο ἠμπορεῖ καὶ νὰ ψοφήσῃ, καὶ τότε 'πᾶνε τὰ χρήματα!

— Ἀλλ' ἂν δὲν θέλῃς ἄλογον, ἠμποροῦν ν' ἀγοράσουν ἄλλο τι, ἀπεκρίνατο ὁ ἐφημέριος.

Ὁ ἐφημέριος ἐκεῖνος ἦτο κάλλιστος ἄνθρωπος, ἀποκλίνων ὀλίγον πρὸς τὴν φιλοσοφίαν, καὶ ὅστις εὐχαρίστως ἤνοιγε συνομιλίαν μετὰ τῶν ἐνοριτῶν του,—διὰ νὰ ἴδῃ τί ἐνέκλειον ἐν τῇ καρδίᾳ των, ὡς ἔλεγε.

— Δὲν ἔδωκες ἀκόμη οὐδὲ ἓν κηρίον εἰς τὴν Παναγίαν, οὔτε εἰς τὸν προστάτην σου ἅγιον. Νομίζεις ὅτι ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως θὰ θελήσωσι νὰ δεηθῶσι τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ σωτηρίας τῆς ψυχῆς σου;

— Ἔχομεν ἀκόμη καιρὸν νὰ συλλογισθῶμεν δι' αὐτὰ, ὑπολαβὼν εἶπεν ὁ Νικήτας μετὰ τῆς αὐτῆς ἀταραξίας.

— Πῶς ἔχεις καιρόν! ἀνέκραξεν ὁ πατὴρ Ἰακεὶμ, γέρον ἁμαρτωλέ! Σὺ εὑρίσκεσαι ἤδη εἰς τὸ χεῖλος τοῦ τάφου...

— Ὄχι ἀκόμη, ἅγιε δέσποτα, στέκω πολὺ καλὰ εἰς τὴν ὑγείαν μου.

— Ἀλλὰ, ταλαίπωρε, τί ἡλικίαν ἔχεις;

— Δὲν ἠξεύρω, αἰδεσιμώτατε.

— Τί ἡλικίαν εἶχες κατὰ τὰ 1812;

— Θὰ ἤμουν τότε ὡς τριάντα χρόνων.

— Λοιπὸν περιπατεῖς εἰς τὰ ἑβδομήντα καὶ λέγεις πῶς ἔχεις ἀκόμη καιρόν! Μετανόησε διὰ τὰς ἁμαρτίας σου, ἐν ὅσῳ ὁ Θεὸς σὲ ἀφίνει νὰ ζῇς!...

— Θὰ μετανοήσω, αἰδεσιμώτατε.

— Καὶ ἄναπτε κηρία εἰς τὰς ἁγίας εἰκόνας, ἀκούεις;

— Ἀκούω, αἰδεσιμώτατε, θ' ἀνάψω. Τώρα δός μου σὲ παρακαλῶ τὴν εὐχήν σου.

Ὁ ἱερεὺς τὸν ηὐλόγησε *δωρεάν*,—διότι ἂν ἄλλως εἶχε τὸ πρᾶγμα, ὁ πανοῦργος γέρων οὐδὲν θὰ ἐζήτει,—καὶ ἀπῆλθεν ἐλεεινολογῶν καθ' ἑαυτὸν τὴν ἀνθρωπίνην ἀδυναμίαν.

Μετὰ δεκαπέντε ἡμέρας,—κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ὁ Νικήτας οὐδὲν ἔτι εἶχεν ἀνάψει κηρίον,—ὁ ἵππος τοῦ υἱοῦ του ἐδικαίωσε τοὺς φόβους οὓς οὗτος ἐξέφρασε κατὰ τὴν μετὰ τοῦ πατρὸς Ἰακεὶμ συνδιάλεξίν του· τὸ ταλαίπωρον ζῶον ἀπέθανεν ἀγογγύστως, ὡς ἀγογγύ-

Digitized by Google

στως καὶ ἔζησεν ὑπὸ τὸ σάγμα καὶ τὸν χαλινόν.

Ἦτο τοῦτο δυστύχημα μέγα δι' ἅπασαν τὴν οἰκογένειαν. Ὁ ἵππος εἶναι εἰς τὸν ῥῶσσον χωρικὸν χρησιμώτερος καὶ αὐτοῦ τοῦ ὑποκαμίσου, ὃ φέρει ἐπὶ τῶν νώτων. Ἐν Ῥωσσίᾳ ἡ γῆ πρέπει νὰ μείνῃ ἀκαλλιέργητος ἐπὶ ἓν ἔτος ἀνὰ πᾶσαν τριετίαν· αἱ ἀποστάσεις ἃς διατρέχουσι πρὸς συγκομιδὴν τῶν προϊόντων εἶναι πολλάκις μέγισται. Ὁ ἵππος εἶναι ἀπαραίτητος, καὶ εἶναι ἀνάγκη ἀγορᾶς τοιούτου, καὶ ἂν ἔτι δεήσῃ πρὸς πληρωμὴν αὐτοῦ σύμπασα ἡ οἰκογένεια νὰ νηστεύσῃ ἐπὶ ἓν ὁλόκληρον ἔτος, ξηρὸν μόνον ἄρτον τρώγουσα.

Οἱ υἱοὶ τοῦ Νικήτα συναπεφάσισαν νὰ παρακαλέσωσι τὸν γέροντα νά τοις δανείσῃ τὰ πρὸς ἀγορὰν ἵππου ἀπαιτούμενα χρήματα. Οἱ ἵπποι δὲν εἶναι ἀκριβοὶ ἐν Ῥωσσίᾳ· πρὸ τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου καλοὶ μικροὶ φορτηγοὶ ἵπποι ἐπωλοῦντο ἀντὶ δώδεκα μέχρι δεκαπέντε ἀργυρῶν ῥουβλίων μόνον. Τὴν Κυριακήν, μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν ἐκ τῆς ἐκκλησίας, πρὶν ἢ καθίσωσιν εἰς τὴν οἰκογενειακὴν τράπεζαν, οἱ δύο υἱοὶ προσεκύνησαν τρὶς τὸν Νικήταν, πρηνεῖς πίπτοντες καὶ διὰ τοῦ μετώπου ψαύοντες τὴν γῆν, εἶτα δὲ διὰ τῆς βοηθείας τῶν χειρῶν ἀνεγειρόμενοι·

— Πάτερ, τῷ εἶπον ἀμφότεροι συγχρόνως, εὐεργέτησόν μας.

Ὁ Νικήτας ἀνέμενεν ἀτάραχος τὴν αἴτησιν.

— Εἰξεύρεις ὅτι τὸ ἄλογόν μας ἐψόφησεν, εἶπεν ὁ πρεσβύτερος.

— Καὶ δὲν ἔχομεν τὰ μέσα ν' ἀγοράσωμεν ἄλλο, προσέθηκεν ὁ δεύτερος.

— Ναί, εἶπεν ὁ Νικήτας, ὁ πανάγαθος Θεὸς σᾶς ὑπέβαλεν εἰς αὐτὴν τὴν δοκιμασίαν. Λέγουν ὅτι παιδεύει ὅσους ἀγαπᾷ.

— Δάνεισέ μας χρήματα διὰ ν' ἀγοράσωμεν ἓν ἄλογον! ἐπανέλαβεν ὁ πρεσβύτερος· καὶ εἶτα ἀμφότεροι προσέθηκαν ὁμοῦ:—Καὶ θὰ προσευχόμεθα εἰς τὸν Θεὸν διὰ σὲ αἰωνίως.

Ὁλόκληρος ἡ οἰκογένεια, γυναῖκες καὶ παιδία, ἦσαν ὄπισθεν τῶν ἱκετῶν καὶ πρηνεῖς προσεκύνουν ὡς ἐκεῖνοι τὸν ἀρχηγὸν τῆς οἰκογενείας.

Οὗτος ἔχωσε τὴν χεῖρα εἰς τὸ ὑποκάμισόν του καὶ ἔψαυσε τὸ σακκίδιον, ὅπερ ἦν ἐξηρτημένον διά τινος ταινίας ἐκ τοῦ τραχήλου αὐτοῦ.

— Εἴθε ὁ Παντοδύναμος νὰ λυπηθῇ τὴν δυστυχίαν σας, εἶπεν· ἐγὼ δὲν ἠμπορῶ νὰ κάμω τίποτε.

— Ὦ πάτερ μας, εὐεργέτα μας, ἠγαπημένε μας!.... ἐκραύγαζον σύμπαντες οἱ κάτοικοι τῆς καλύβης, προεξαρχόντων τῶν δύο υἱῶν. Σῶσέ μας, προστάτευσέ μας.

Διὰ χειρονομίας λίαν εὐνοήτου, ὁ Νικήτας ἔφραξε τὰ ὦτά του. Ἠγέρθη· ἡ ἀκρόασις ἐτελείωσεν· αἱ ἱκεσίαι ἔπαυσαν ἀποτόμως.

— Μὲ σκοτίζετε, εἶπεν ὁ γέρων. Ὑπάρχουν Ἑβραῖοι, πηγαίνετε νὰ δανεισθῆτε.

Καὶ ἐκάθησεν εἰς τὴν τράπεζαν ἐν μέσῳ τῆς γενικῆς σιγῆς.

Τοιοῦτος εἶναι παρὰ τοῖς ῥώσσοις χωρικοῖς ὁ οἰκογενειακὸς σεβασμός, ὥστε οὐδεὶς οὐδὲ λέξιν εἶπε· καὶ οὐδεὶς συνέλαβε τὴν ἰδέαν νὰ τῷ κλέψῃ τὸ σακκίδιον. Καὶ βεβαίως μὲν οἱ υἱοί του ὄπισθεν αὐτοῦ τὸν ἀπεκάλουν παλῃόσκυλλον, γεροδιάβολον, καὶ ἄλλα τοιαῦτα παραπλήσια ἐπίθετα ἀπένεμον αὐτῷ,—ἀλλ' ὁ ἐξωτερικὸς σεβασμὸς οὐδέποτε ἔλειψεν.

Ὑπῆγαν εἰς τὸν Ἑβραῖον. Ὁ Νικήτας ἔλεγεν ἀληθῆ· ὑπάρχουσιν Ἑβραῖοι ἐν Ῥωσσίᾳ, πολλοὶ καὶ πανταχοῦ σχεδόν,—καὶ τὸ κυριώτερον μέρος τῆς περιουσίας τῶν ἀπόρων χωρικῶν μεταβαίνει εἰς τὰς ἁρπακτικὰς αὐτῶν χεῖρας. Νέος ἵππος εἰσῆλθεν εἰς τὸν σταῦλον, καὶ ὁ βίος ἐξηκολούθησεν ὁ αὐτὸς ὡς καὶ πρότερον ἐκτός τινων στερήσεων ἐπὶ πλέον, ἃς ὅλη ἡ οἰκογένεια ὑφίστατο.—Ὁ Νικήτας ὅμως ἀπῄτει πάντοτε τὴν τακτικὴν αὐτοῦ τροφὴν καὶ τὴν ἐλάμβανε πάντοτε, διότι δὲν ἠννόει νὰ στερηθῇ τίποτε.

— Δὲν πταίω ἐγώ, ἔλεγεν εἰς τὴν θυγατέρα του, ἐὰν ἐψόφησε τὸ ἄλογον. Θέλω τὸ *κβάς* καὶ τὸ *τσάϊ* μου, ὡς πάντοτε.

Καὶ ἡ θυγάτηρ του ὑπήκουεν ὀλιγώτερον τρώγουσα καὶ πλειότερον ἐργαζομένη.

Ἐκείνη ὅμως δὲν ἠσθένησεν,—ἡ Θεία Πρόνοια ἐκδηλοῖ πολλάκις οὕτω τὴν δικαιοσύνην αὐτῆς,—ἀλλ' ὁ Νικήτας!

Ἑσπέραν τινά, καθ' ἣν ἔμεινε πλέον τοῦ δέοντος μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου παρὰ τὴν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ, προσεβλήθη ὑπὸ πυρετοῦ, καὶ τὴν ἐπαύριον, ἠναγκάσθη νὰ μείνῃ ἐξηπλωμένος ἐπὶ τῆς θερμάστρας, φρίσσων καὶ ῥιγῶν, καίτοι ὑπὸ σωρείας ἐσκεπασμένος προβειῶν, αἵτινες ἐξ ὁλοκλήρου σχεδὸν ἐκάλυπτον αὐτόν.

Παρῆλθον οὕτω δύο ἢ τρεῖς ἡμέραι χωρὶς ὁ γέρων νὰ αἰσθανθῇ βελτίωσίν τινα. Ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἐζήτει διὰ φωνῆς βραγχώδους νὰ πίῃ· —εἷς τῶν ἐγγόνων του, ὅστις τὸν ἐφύλαττε, τῷ ἔδιδε λάγηνον περιέχουσαν *κβάς*·—ὁ Νικήτας ἔπινεν ἀφθόνως ἐκ τοῦ ὑποξύνου ἐκείνου ποτοῦ, εἶτα ἔστρεφε τὰ νῶτά του χωρὶς νὰ εἴπῃ εὐχαριστῶ, καὶ ἐξέπεμπε βαθὺν στεναγμόν.

Τὴν τετάρτην ἡμέραν ἡ κατάστασις αὕτη ἤρχισε νὰ θορυβῇ τὴν οἰκογένειαν. Οὐχὶ διότι ὁ ῥῶσσος χωρικὸς δεικνύει πολλὴν τρυφερότητα ὅταν πάσχωσιν οἱ συγγενεῖς του· ὀλίγον τὸν μέλλει ἂν ὁ ἄλλος ὑποφέρῃ, ἀφ' οὗ δὲν φροντίζει παραπολὺ καὶ ὅταν ὑποφέρῃ ὁ ἴδιος· ἡ ἰδέα τοῦ πεπρωμένου καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἐγκαρτερήσεως, ἅτινα ἀποτελοῦσι τὴν βάσιν τοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ, συντελοῦσιν ὅπως τὰς ἀσθενείας καὶ τὸν θάνατον αὐτὸν θεωρῇ ὡς δυσάρεστα μὲν ἀλλὰ συνηθέστατα πράγματα,—ἀπαραλλάκτως σχεδὸν ὡς τὰς δυσκρασίας τοῦ ἀέρος.

Ἀλλ' ὁ Νικήτας ἦτο ὁ ἀρχηγὸς τῆς οἰκογε-

Digitized by Google

νείας· ἡ ζωὴ αὐτοῦ ἄρα ἦν πολυτιμωτέρα πάσης ἄλλης κοινῆς ζωῆς. Ὁ πρεσβύτερος υἱός του ἐπλησίασεν εἰς αὐτὸν καὶ τῷ προέτεινε νὰ ὑπάγῃ νὰ φέρῃ *τὴν μαμμήν*... Οἱ ἀναγνῶσταί μου δὲν πρέπει νὰ γελάσωσιν ἐπὶ τῇ προτάσει ταύτῃ. Μήπως ἐν αὐτῇ τῇ Γαλλίᾳ, ἡ μαῖα δὲν θεραπεύει χεῖρας καὶ πόδας ἐξαρθρωθέντας; μήπως ἐκείνη δὲν κάμνει τοὺς ἐπιδέσμους τῶν πληγῶν, καὶ δὲν διατάσσει ζεστὰ ποτὰ διὰ τοὺς πυρέσσοντας;

— Ὁ διάβολος νὰ πάρῃ τὴν μαμμήν! ὑπετονθόρυσεν ὁ γέρων. Δὲν ἔχω χρείαν αὐτῆς διὰ ν' ἀποθάνω, ἂν ἦλθεν ἡ ὥρα μου.

— Ἀλλ' ἡ πόλις δὲν ἀπέχει πολύ, ἐτόλμησε νὰ εἴπῃ ὁ δευτερότοκος υἱός· ἂν θέλῃς νὰ προσκαλέσωμεν τὸν ἰατρόν...

Δὲν ἐπρόφθασε νὰ τελειώσῃ τὴν φράσιν του καὶ ἐδέχθη κατὰ κεφαλῆς τὸ ξύλινον δοχεῖον, τὸ περιέχον τὸ πρόγευμα τοῦ πατρός του. Κατώρθωσε κατὰ τὸ ἥμισυ μόνον ν' ἀποφύγῃ τὸ κτύπημα, καὶ ἀπέμεινεν ὡσεὶ ἐνεός, σπογγίζων διὰ τῆς χειρίδος του τὸ πρόσωπον, εἰς ὃ εἶχε κολλήσει μέρος τοῦ ἐν τῷ δοχείῳ ἐμπεριεχομένου πόλτου.

— Τὸν γιατρό, ἔ! τὸν γιατρό! Βέβαια, θέλετε τὸ γρηγορότερο νὰ πάρῃ ὁ ξένος τὰ λίγα χρηματάκια, ποῦ τόσον κόπον ἔκαμα ἕως οὗ τὰ μαζεύσω! Καὶ μήπως θὰ τὸν πληρώσετε σεῖς αὐτὸν τὸν διαβολογιατρόν; Μάλιστα! Θὰ ἔλθετε μὲ καταιβασμένα μοῦτρα νὰ μοῦ εἰπῆτε:— Πατέρα, δὲν ἔχομεν λεπτόν· σὺ ἰατρεύθης, πλήρωσε καὶ σύ... Σύρετε 'ς τὸ διάβολο, ὅλοι, ὅλοι, ὅλοι σας!

Ὁ Νικήτας ἐπανέπεσεν εἰς τὴν κλίνην καὶ οὐδὲ λέξιν εἶπε καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ἡμέρας. Τὴν ἑσπέραν ἡ κατάστασις αὐτοῦ ἐχειροτέρευσεν· ἡ ἀσθμαίνουσα ἀναπνοὴ αὐτοῦ καθίστατο βαθμηδὸν δυσκολωτέρα. Ἡ οἰκογένεια ἐφοβήθη καὶ ἔστειλε νὰ φέρῃ τὸν ἱερέα.

— Μπᾶ! δὲν εἶναι τόσῳ ἄρρωστος, ἐσκέφθη ὁ πατὴρ Ἰακεὶμ μόλις ἰδὼν αὐτόν· μᾶλλον θυμωμένος φαίνεται παρὰ ἄρρωστος. Ἂς ἴδωμεν ποῖον εἶναι τὸ τρωτὸν μέρος του.

Ἐπλησίασεν εἰς τὴν θερμάστραν, ἐκάθησεν εἰς τὸ σκαμνίον καὶ ἐκάλεσε κατ' ὄνομα τὸν γέροντα ἁμαρτωλόν. — Νικήτα Βλασιέφ, τῷ εἶπεν, ἦλθον νά σε ἴδω καὶ νά σοι κομίσω τὰς παρηγορίας τοῦ θείου ἐλέους.

— Καλῶς τον, καλῶς τον, ὑπετονθόρυσεν ὁ γέρων ἀποτόμως.

— Ἠσθένησες λοιπόν, δυστυχῆ γέρον. Ὁ πανάγαθος Θεὸς σ' ἐτιμώρησε. Σοῦ τὸ εἶχον εἰπεῖ ὅτι ἐν ἡμέρᾳ δοκιμασίας κανένα φίλον δὲν θὰ εἶχες εἰς τὸν παράδεισον. Βλέπεις τί παθαίνεις διὰ νὰ μὴ μ' ἀκούσῃς;

— Ἀλήθεια! ἀλήθεια! ἐψέλλισεν ὁ Νικήτας διὰ φωνῆς θρηνώδους. Ἔχω πολλὰς ἁμαρτίας. Ὁ Θεὸς ἂς λάβῃ ἔλεος διὰ τὴν ψυχήν μου!

— Ὅμως ἠμπορεῖς νὰ μαλάξῃς τὸν Θεόν, καὶ νὰ εὕρῃς προστάτας εἰς τὸν Παράδεισον· ἄναψε καμπόσα λευκὰ κηρία εἰς τὸν προστάτην σου ἅγιον, τὸν ἀρχάγγελον Μιχαήλ, εἰς τὴν Παναγίαν... θὰ μεσιτεύσωσιν ὑπὲρ σοῦ...

Ἡ ὄψις τοῦ Νικήτα ἤλλαξεν· ἐτήρει δὲ ἀγρίαν σιγήν. Ὁ ἱερεὺς μόλις ἠδυνήθη νὰ κατασπείλῃ μειδίαμα, ὅπερ τῷ ἐπέφερεν ἡ ἀπότομος αὕτη μεταβολὴ τοῦ χωρικοῦ.

— Ποῖος σ' ἐλύπησε, δυστυχῆ γέρον; ἠρώτησε μεταβάλλων ἐπιτηδείως τὴν δυσάρεστον ὁμιλίαν δι' ἄλλης ἀρεστοτέρας εἰς τὸν ἀσθενῆ. Ποῖος σὲ ἔκαμε νὰ ὀργισθῇς κατ' αὐτοῦ;

— Ὅλοι, ὅλοι! ἀνεκραύγασεν ὁ Νικήτας ὑψῶν τὸν γρόνθον αὐτοῦ. Ὅλοι ἐβάλθησαν νὰ μὲ ἀναγκάσουν νὰ δώσω τὰ χρήματά μου! Τὴν ἄλλη φορὰ ἦτο ἐκεῖνο τὸ κατηραμένο τὸ ἄλογο, ὁποῦ τοῦ ἦλθε νὰ ψοφήσῃ... Σήμερα τὸ πρωῒ πάλιν ὁ ἰατρός... καὶ σὺ ἀκόμη, αἰδεσιμώτατέ μου, νὰ μὲ συμπαθῇς, ἀλλὰ θέλεις καὶ σὺ νὰ μοῦ πάρῃς τὰ χρήματά μου.

— Ὄχι δι' ἐμέ, διὰ τὴν ἐκκλησίαν! παρετήρησε μετὰ πραότητος ὁ ἱερεύς.

— Τί με μέλει ἐμέ, ἂν διὰ τὸν ἑαυτόν σου ἢ τὴν ἐκκλησίαν; Θέλεις καὶ καλὰ νὰ μοῦ τὰ πάρῃς, λοιπὸν δὲν θὰ σοῦ τὰ δώσω, δὲν θὰ σοῦ τὰ δώσω! Θὰ τὰ πάρῃς ὅταν ἐγὼ ἀποθάνω. Θὰ μοῦ κάμῃς μίαν καλὴν κηδείαν, καὶ ἄναψε τότε ὅσα κηρία θέλῃς!... Ἀκούετε, σκυλιά, προσέθηκεν ἀπειλῶν διὰ νεύματος τὰ τέκνα του· καὶ ὕστερα ἀπὸ τὸν θάνατόν μου ἀκόμη ὅλα θὰ ἦναι δι' ἐμέ, καὶ τίποτε διὰ σᾶς!

— Ἡσύχασε, τῷ εἶπε μετὰ πραότητος ὁ ἱερεύς. Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ κραυγάζῃς κατ' ἐκείνων οἱ ὁποῖοι οὐδὲ λέξιν σοῦ λέγουν. Ἄκουσόν με· Ὅταν ἀποθάνῃς καὶ ὁ διάβολος 'πάρῃ τὴν ἁμαρτωλὴν ψυχήν σου, τί θά σου χρειάζονται τὰ κηρία εἰς τὸ νεκροκραβατόν σου; Τώρα ἔπρεπε νὰ δείξῃς ὀλίγην μετάνοιαν, νὰ κάμῃς καλὰ ἔργα, νὰ μοιράσῃς τὰ ὑπάρχοντά σου εἰς τοὺς πτωχούς. Καὶ δὲν ἔχεις ἀνάγκην νὰ τρέξῃς μακρὰν διὰ νὰ εὕρῃς πτωχούς, ἡ οἰκογένειά σου δὲν εἶναι πλουσία καὶ πολὺ τὴν βαρύνεις, χωρὶς νὰ λογαριάσωμεν τοὺς κακοὺς λόγους τοὺς ὁποίους ἀκούει αἰωνίως ἀπὸ σέ! Ἔλα, δός τους ὀλίγα χρήματα, καὶ θὰ εἴπω εὐχὰς ὑπὲρ σοῦ, χωρὶς νὰ θελήσω νὰ λάβω οὐδὲ ἕνα καπῆκι.

— Ὄχι! ἀνεκραύγασεν ὁ Νικήτας, ὄχι! θὰ εἴπῃς εὐχὰς ὅταν ἀποθάνω, πληρωμένος μὲ τὰ χρήματά μου, ἂν δὲν θέλῃς νὰ εἴπῃς ἐν ὅσῳ ζῶ δωρεάν. Ἀλλὰ δὲν θὰ δώσω τίποτε, τίποτε! Φευγᾶτε ὅλοι, μ' ἐσκοτίσατε!

Ὁ πατὴρ Ἰακεὶμ, ὅστις εἶχε πολὺ ἀγαθὴν καρδίαν, ἐσηκώθη, χωρὶς νὰ θυμώσῃ, ηὐλόγησε τὸν ἀδιόρθωτον ἁμαρτωλόν, καὶ μετέβη νὰ εἴπῃ

Digitized by Google

τὰς ὑπεσχημένας εὐχὰς, διότι δὲν εἶχε φιλοχρήματον ψυχήν.

Κατὰ τὴν νύκτα ἐπῆλθε φοβερὸς παροξυσμὸς εἰς τὸν ἀσθενῆ. Ἐχειρονόμει καὶ ἠπείλει φαντασιώδεις ἐχθροὺς, ζητοῦντας δῆθεν ν' ἁρπάσωσι τὸ κυανόχρουν γραμμάτιόν του. Ἔτρεξαν νὰ ἐξυπνήσωσι τὸν πατέρα Ἰακεὶμ, ἀλλ' ὁ παραληρῶν ἀσθενὴς οὐδένα ἦτο εἰς κατάστασιν ν' ἀναγνωρίσῃ.

— Δὲν θὰ τὸ πάρετε! ἐκραύγασε διὰ φωνῆς ὀξείας, δὲν θὰ τὸ 'πάρετε! ὄχι! Καλλίτερα ἔχω νὰ τὸ ξεσχίσω!

Καὶ αἴφνης, σχίσας τὸ σακκίδιον διὰ τῶν ὀνύχων καὶ τῶν ὀδόντων, ἀπέσπασε τὸ γραμμάτιον, τὸ εἰσήγαγεν εἰς τὸ στόμα του καὶ μασσήσας κατέπιεν αὐτό. Ὀλίγον ἔλειψε νὰ πνιγῇ, καὶ ἐζήτησε νὰ πίῃ. Πιὼν δὲ ἠγέρθη ὄρθιος, καὶ μὲ ὀφθαλμοὺς ἀπαστράπτοντας ἀνεκάγχασε μακρόν.

— Χὰ, χά! ἀνεκραύγασε, δὲν θὰ τὸ πάρετε. Ἐγὼ θὰ τὸ φυλάξω! Τὴν ἐπάθατε, ἔ!

Ἡ οἰκογένεια, τεθορυβημένη ἐκ τοῦ ἀπροόπτου συμβάντος, τὰ εἶχε χάσει. Τοσούτῳ ταχέως τὰ πάντα ἐγένοντο, ὥστε καὶ αὐτὸς ὁ ἱερεὺς δὲν ἠδύνατο νὰ πιστεύσῃ τοὺς ὀφθαλμούς του.

Ὁ παροξυσμὸς ἐν τούτοις κατέπαυσε περὶ τὸ μεσονύκτιον καὶ ὁ Νικήτας ἐβυθίσθη εἰς ὕπνον βαθὺν, συνεπενεγκόντα καὶ ἄφθονον ἱδρῶτα.

Ὁ ἱερεὺς τότε ἀπῆλθε περίσκεπτος εἰς τὸ οἴκημά του.

—Ἂν συνέλθῃ εἰς ἑαυτὸν, ἐσκέπτετο, ἔχουσι νὰ συμβοῦν πολλὰ δυσάρεστα. Εὐτυχῶς ἤμην παρὼν καὶ ἐγὼ, ἄλλως οἱ ταλαίπωροι ἐκεῖνοι ἄνθρωποι ἤθελον θεωρηθῆ ὡς κλέπται.

Δὲν σκοποῦμεν βεβαίως νὰ ἰσχυρισθῶμεν ὅτι ἡ κατάποσις τραπεζικοῦ γραμματίου τῶν εἰκοσιπέντε ῥουβλίων εἶναι μοναδικὸν φάρμακον κατὰ τοῦ κακοήθους πυρετοῦ· τὸ βέβαιον ὅμως εἶναι ὅτι κατ' ἐκείνην τὴν περίστασιν ὁ πολύτιμος χάρτης ἐνήργησε θαυμασίως.

Μετὰ δεκατετράωρον ὕπνον ὁ Νικήτας ἠγέρθη, λίαν μὲν καταβεβλημένος, ἀλλὰ καὶ ἐντελῶς ὑγιὴς, ἔχων καθ' ὁλοκληρίαν ἀπολέσει τὴν μνήμην τῶν διατρεξάντων. Ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας δὲν παρετήρησε τὴν ἐξαφάνισιν τοῦ θησαυροῦ του· ἡ δ' οἰκογένεια περιδεὴς οὐδὲ κἂν νὰ ὑπαινιχθῇ αὐτὴν ἐτόλμα· ἀλλ' ἐπανερχομένης βαθμηδὸν τῆς μνήμης ἐπανελήφθησαν καὶ αἱ ἐξ ὁρμεμφύτου χειρονομίαι· ὁ Νικήτας ἔψαυσε τὸ σακκίδιόν του, καὶ, ὢ φρίκη! εὗρεν αὐτὸ κενόν.

—Ἆ, τοὺς κακούργους, μὲ ἔκλεψαν! ἀνεκραύγασε παράφορος ἐκ τοῦ θυμοῦ.

Ἔτρεξαν νὰ φέρωσι τὸν ἱερέα, καὶ ἀφ' οὗ οὗτος πολλάκις διηγήθη τὴν σκηνὴν, εἰς ἣν παρέστη μάρτυς, κατώρθωσεν ἐπὶ τέλους νὰ δώσῃ εἰς τὸν γέροντα νὰ ἐννοήσῃ ὅτι μόνος του κατεβρόχθισε τὰ χρήματά του.

— Ὁ Θεὸς σ' ἐτιμώρησε διὰ τὴν σκληρότητα, τὴν ὁποίαν πρὸς τὰ τέκνα σου ἐδείκνυες, εἶπεν ὁ ἱερεὺς ἐν εἴδει ἐπιλόγου. Εἶσαι καταδεδικασμένος, πρὸς τιμωρίαν τῆς ἀλαζονείας σου, νὰ ζῇς πτωχὸς καὶ ἐστερημένος τῶν χρημάτων σου. Λάμβανε εἰς τὸ ἑξῆς παρὰ τῶν τέκνων σου, πρὸς τὰ ὁποῖα τόσον ἀσπλάγχνως ἐφέρεσο, τὸν ἄρτον τῆς υἱϊκῆς στοργῆς καὶ τοῦ καθήκοντος,— καὶ ὁμολόγει ὅτι εἶναι ὁ αὐτὸς ὡς καὶ ἄλλοτε. Ὁδηγὸς τῶν πράξεών των δὲν ἦτο τὸ συμφέρον, ὡς ἐνόμισας. Μετανόησον διὰ τὴν κακίαν σου, καὶ δέου εἰς τὸν Θεὸν νὰ φανῇ ἵλεως πρὸς σὲ καὶ νὰ σὲ συγχωρήσῃ.

Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ὁ Νικήτας ἐτήρει ἐπίμονον σιγήν· οὐδὲν ἠδύνατο νὰ ἐξαγάγῃ αὐτὸν τῆς νάρκης του. Τὸν ἔφερον βαστάζοντες ἐκτὸς τῆς καλύβης, διότι ἦτο ἀκόμη πολὺ ἀδύνατος καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ βαδίσῃ μόνος. Ὁλόκληρον τὴν ἡμέραν ἐκάθητο θερμαινόμενος εἰς τὸν ἥλιον, διότι ἦτο θέρος, καὶ μηχανικῶς ψαύων τὸ θερμὸν σακκίδιον· κεκλιμένην ἔχων τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τοῦ στήθους, ἐφαίνετο ὡσεὶ προσπαθῶν νὰ διακρίνῃ εἰς τὰ ἐντόσθιά του τὸ προσφιλὲς γραμμάτιον.

Ἐν τούτοις ἐξηκολούθει νὰ τρώγῃ πολὺ καλὰ καὶ αἱ δυνάμεις του βαθμηδὸν ἐπανήρχοντο. Ἡμέραν τινὰ, τῇ βοηθείᾳ βακτηρίας, ἠδυνήθη μόνος νὰ φθάσῃ μέχρι τῆς συνήθους θέσεώς του.

— Πηγαίνετε, εἶπεν εἰς τὰ τέκνα του· δὲν σᾶς ἔχω πλέον ἀνάγκην. Εἶμαι τώρα πολὺ καλά.

Ἦσαν οἱ πρῶτοι λόγοι, οὓς ἐπρόφερε μετὰ τὴν ἀσθένειάν του.

Ἐνόμισαν ὅτι δὲν εἶχε πλέον τίποτε, καὶ ἕκαστος μετέβη εἰς τὸ ἔργον του, διότι πάντοτε ὑπάρχει ἀνάγκη βραχιόνων κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ θερισμοῦ.

Περὶ τὴν ἑσπέραν ἡ κόρη του, ἥτις πάντοτε ἐπανήρχετο πρώτη εἰς τὴν κατοικίαν διὰ νὰ ἑτοιμάσῃ τὸ φαγητὸν, δὲν τὸν εἶδεν εἰς τὸ σύνηθες κάθισμά του. Καταληφθεῖσα ὑπὸ ἀορίστου τινὸς φόβου, ἐτάχυνε τὸ βῆμα· εἰσῆλθεν εἰς τὴν καλύβην, ἀλλ' οὐδένα εὗρεν. Ἐξῆλθε καὶ διέτρεξε τὸ χωρίον, — ἀλλ' οὐδεὶς εἶχεν ἰδεῖ τὸν Νικήταν. Ἔτρεξε τότε νὰ εὕρῃ τὰ λοιπὰ τῆς οἰκογενείας μέλη, καὶ πάντες κατέγιναν εἰς ἀναζήτησιν αὐτοῦ. Ἀλλ' οὐδαμοῦ κατώρθωσαν ν' ἀνακαλύψωσιν ἴχνος τι. Ὁ ὁδηγῶν τὸν ἵππον ὅμως, ὅταν ἠθέλησε νὰ εἰσαγάγῃ αὐτὸν εἰς τὸν σταῦλον, ᾐσθάνθη μικράν τινα ἀντίστασιν. Ὤθησε μετὰ μείζονος δυνάμεως,—καὶ σῶμα βαρὺ ἐκτύπησε τὴν θύραν, ταλαντευόμενον ὡς ἐκκρεμές.

Εἶδε τότε τὸν Νικήταν ἀπηγχονισμένον ἐκ τῆς εἰς τὸ ἀνώφλιον τῆς θύρας δοκοῦ. Ἡ δεξιὰ χεὶρ αὐτοῦ ἔθλιβεν ἔτι τὸ κενὸν σακκίδιον ἐπὶ τοῦ γυμνοῦ λιποσάρκου στήθους του. Ὁ γέρων

Digitized by Google

φιλάργυρος δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐπιζήσῃ μετὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ πολυτίμου του γραμματίου.

[Henri Gréville] Κα Μ*

Η 28 ΚΑΙ 29 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ

Ὁ Ἀραγῶ, ἔν τινι τῶν διδακτικῶν καὶ δηκτικῶν ἐκείνων σημειώσεων, ἃς κατ' ἔτος ἐδημοσίευεν ἐν τῇ *Ἐπετηρίδι τοῦ Γραφείου τῶν καταμετρήσεων*, λέγει προκειμένου περὶ ἡμερολογίου τὰ ἑξῆς: «Ὁ Ἀρχοντοχωριάτης, ἐν τῇ κωμῳδίᾳ τοῦ Μολιέρου, ἐζήτει παρὰ τοῦ διδασκάλου τῆς φιλοσοφίας *νὰ μάθῃ τὸ καλενδάριον*. Ἀλλά, πρέπει νὰ τὸ ὁμολογήσωμεν, ὁ κ. Ἰορδάνης ἠπατᾶτο νομίζων ὅτι τὰ μαθήματα, τὰ ὁποῖα ἐζήτει ἦσαν εὔκολα καὶ ἁπλᾶ. Ἡ ἐξήγησις τοῦ ἡμερολογίου εἶναι ἐκ τῶν λεπτοτέρων καὶ μᾶλλον ἀκανθωδῶν μερῶν τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς μαθήσεως ἐν γένει.»

Ὀρθοτάτη ἡ παρατήρησις τοῦ Ἀραγῶ· ὅθεν καὶ ἡμεῖς ἐνταῦθα δὲν θέλομεν ἐπιχειρήσει μακρὰν καὶ βαθεῖαν διδασκαλίαν, ἀλλὰ θὰ εἴπωμεν μόνον, προκειμένου περὶ τοῦ μηνὸς Φεβρουαρίου, πότε ἔχει 29 ἡμέρας καὶ πότε 28, τὸν λόγον τῆς τοιαύτης διαφορᾶς καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς ὀνομασίας: *δίσεκτον ἔτος*.

Καὶ πρῶτον· τί ἐστιν ἔτος; Ἠθέλομεν περιπέσει εἰς μακρὰς καὶ λεπτομερεῖς ἐξηγήσεις, ἐὰν ἠθέλομεν νὰ ὁρίσωμεν ἀκριβῶς τὸν τοσούτῳ κοινὸν τοῦτον ὅρον. Ἀρκούμεθα ὅθεν νὰ εἴπωμεν ὅτι οὕτω καλεῖται ἡ διάρκεια μιᾶς ὁλοκλήρου περιφορᾶς τῆς γῆς περὶ τὸν ἥλιον· ἢ ἀκριβέστερον, ὁ χρόνος, ὅστις παρέρχεται μεταξὺ δύο διαδοχικῶν διαβάσεων τοῦ ἡμετέρου πλανήτου διὰ τοῦ αὐτοῦ ἰσημερινοῦ σημείου. Αὕτη δὲ ἡ διάρκεια τοῦ ἔτους, τοῦ καὶ τροπικοῦ καλουμένου, δὲν ἀποτελεῖται ἀκριβῶς ἐκ 365 ἡμερῶν, ἀλλὰ κατὰ τὴν προσέγγισιν ἐκ 365 ἡμερῶν καὶ 6 ὡρῶν, ἤτοι *ἑνὸς τετάρτου* τῆς ἡμέρας.

Οἱ Ῥωμαῖοι, ἐπὶ Νουμᾶ, εἶχον ἔτος συγκείμενον ἐκ 355 ἡμερῶν. Ἀλλ' ἡ διαφορὰ αὐτοῦ πρὸς τὸ πραγματικὸν ἔτος ἦν τοσαύτη, ὥστε ᾐσθάνθησαν τὴν ἀνάγκην ἐμβολίμου μηνός, ὅστις ἐξ 22 ἡμερῶν συγκείμενος ἐκαλεῖτο Mercedonius καὶ προσετίθετο κατὰ διετίαν εἰς τοὺς δώδεκα· ἐτοποθέτουν δὲ τὸν μῆνα τοῦτον ὁλόκληρον μεταξὺ τῆς 23 καὶ τῆς 24 Φεβρουαρίου. Τὸ ἔτος ἦν τότε 366 ἡμερῶν, τουτέστι μεγαλείτερον τοῦ πολιτικοῦ κατὰ ποσότητα, ἥτις εἰς διάστημα μιᾶς ἑκατονταετηρίδος ἀποτελεῖ 75 ἡμέρας, διαφορὰν οὐχὶ μικράν· ὅθεν ἐδόθη τὸ δικαίωμα εἰς τοὺς Ποντίφηκας νὰ προσδιορίζωσι τὸν ἀριθμὸν τῶν ἡμερῶν ἑκάστου ἐμβολίμου μηνός. Τοῦ δικαιώματος δὲ τούτου καταχρώμενοι οἱ ἱερεῖς παρέτεινον αὐθαιρέτως τὴν διάρκειαν τῆς ὑπηρεσίας τῶν φίλων των, ἐσμίκρυνον τὴν διάρκειαν τῆς ὑπηρεσίας τῶν ἐχθρῶν των, ἐπέσπευδον ἢ παρέτεινον τὰς λήξεις τῶν συναλλαγμάτων κτλ., καὶ τοσοῦτον ἀναιδῶς, ὥστε κατήντησε νὰ ἑορτάζωσι κατὰ τὸν χειμῶνα τὰς ἑορτὰς τοῦ θέρους καὶ κατὰ τὸ ἔαρ τὰς τοῦ φθινοπώρου.

Εἰς τὴν τοιαύτην ἀταξίαν καὶ σύγχυσιν ἔθεσε τέρμα ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ, ὡς ἀνώτατος Ἀρχιερεὺς (Pontifex maximus), ἐπιχειρήσας μεταρρύθμισιν, ἥτις ἀπὸ τοῦ ὀνόματός του ἐκλήθη Ἰουλιανή. Προσεκάλεσεν ἐπὶ τούτῳ ἐξ Αἰγύπτου τὸν Σωσιγένην (ἀληθῆ αὐτουργὸν τῆς μεταρρυθμίσεως), ἐκ τῶν ἀστρονομικῶν γνώσεων τοῦ ὁποίου ὠφελούμενος, ἐκανόνισε τὴν διάρκειαν τοῦ πολιτικοῦ ἔτους, ὡς ἀνωτέρω ἐρρέθη, εἰς 365 ἡμέρας καὶ ἓν τέταρτον κατὰ προσέγγισιν.

Τὸ τέταρτον τοῦτο τῆς ἡμέρας εἰς διάστημα τεσσάρων ἐτῶν ἀπετέλει μίαν ὁλόκληρον ἡμέραν, ἣν ἀπεφασίσθη νὰ προσθέτωσιν, ἀνὰ πᾶν τέταρτον ἔτος, μετὰ τὴν εἰκοστὴν τετάρτην ἡμέραν τοῦ Φεβρουαρίου, ἥτις ἐν τῷ καλενδαρίῳ ἦν ἡ ἕκτη ἡμέρα πρὸ τῶν καλενδῶν[1] τοῦ Μαρτίου καὶ ἐκαλεῖτο sexto calendas. Ὅθεν τοῦ λοιποῦ ἡ ἐμβόλιμος αὕτη ἡμέρα ἐθεωρεῖτο ὡς *ἄλλη ἕκτη πρὸ τῶν καλενδῶν* καὶ ἐκαλεῖτο bis sexto calendas, ἑπομένως καὶ τὸ ἐκ 366 ἡμερῶν συγκείμενον ἔτος ἐκλήθη *δίσεκτον* (bis sextus).

Τὸ νῦν ἐν χρήσει *δίσεκτον* ἢ *ἐμβόλιμον ἔτος* διαφέρει τοῦ παλαιοῦ μόνον κατὰ τὴν θέσιν τῆς ἐμβολίμου ἡμέρας, ἥτις τώρα τίθεται εἰς τὸ τέλος, μετὰ τὴν 28 Φεβρουαρίου καὶ ἀποτελεῖ τὴν 29 τοῦ μηνὸς τούτου, ὅτε ἑορτάζεται κατὰ τετραετίαν καὶ ἡ μνήμη τοῦ ὁσίου Κασσιανοῦ τοῦ Ῥωμαίου.

Πῶς δὲ ἀναγνωρίζομεν, ἐκ μόνης τῆς ἀπαγγελίας τοῦ ἀριθμοῦ ἔτους τινός, ἐὰν ἦναι δίσεκτον ἢ ὄχι; Ἁπλούστατον. Ἀρκεῖ νὰ παρατηρήσωμεν ἐὰν τὰ δύο τελευταῖα ψηφία ὁμοῦ λαμβανόμενα ἦναι ἀριθμὸς πολλαπλάσιος τοῦ 4, τουτέστι ἐὰν διαιρῆται ἀκριβῶς διὰ τοῦ 4, (διότι ἡ Ἰουλιανὴ μεταρρύθμισις ἐτέθη εἰς ἐνέργειαν τὸ 44 ἔτος π. Χρ.)· ἑπομένως τὰ ἔτη 8, 12, 16 εἶναι δίσεκτα, ἐπίσης καὶ τὰ 1400, 1500, 1600. Ὁμοίως τὰ μὲν 1876, 1872, 1848 κτλ., ἐπειδὴ οἱ ἀριθμοὶ 76, 72, 48 διαιροῦνται διὰ 4, εἶναι δίσεκτα, τὰ δὲ 1875, 1878, 1854, 1897 εἶναι ἔτη ἐκ 365 ἡμερῶν συγκείμενα, διότι οἱ ἀριθμοὶ 75 καὶ 97 ὡς καὶ 18 καὶ 54 δὲν διαιροῦνται ἀκριβῶς διὰ 4.

Ἀλλ' ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ ἢ μᾶλλον ὁ Σωσιγένης ἠπατήθη προσδιορίσας τὸν ἀριθμὸν τῶν ἡμερῶν τοῦ ἔτους ἐκ 365 καὶ ¼· διότι τὸ μεταξὺ δύο ἰσημερινῶν σημείων χρονικὸν διάστημα δὲν εἶναι ἀκριβῶς 365 ἡμερῶν καὶ ¼ ἢ 365 ἡ-

1. Καλένδας (Calendæ) ἐκάλουν οἱ Ῥωμαῖοι τὴν πρώτην ἡμέραν ἑκάστου μηνός.

Digitized by Google

μερῶν καὶ 25 ἑκατοστῶν (365, ἡμ. 25), ἀλλὰ μόνον 365 ἡμ. καὶ 242217, τουτέστι 365 ἡμερῶν, 5 ὡρῶν, 48 πρώτων λεπτῶν, 47 δευτέρων λεπτῶν καὶ ἡμίσεος.

Οὕτω τὸ Ἰουλιανὸν ἔτος εἶναι μεγαλείτερον τοῦ ἀληθοῦς κατὰ 11 πρῶτα λεπτά, 12 δεύτερα καὶ ἥμισυ. Ἡ μικρὰ αὐτὴ διαφορὰ ἐπιπροστιθεμένη μετὰ 129 ἔτη ἀποτελεῖ μίαν ἡμέραν· ἐπομένως τὸ Ἰουλιανὸν ἔτος θέλει μένει ὀπίσω τοῦ ἀληθοῦς κατὰ μίαν ἡμέραν, ἤτοι θέλει ἀρχίζει κατὰ μίαν ἡμέραν βραδύτερον. Ἀπὸ δὲ 325 μ. Χρ.—ὅτε συνεκροτήθη ἡ ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἵνα προσδιορίσῃ διὰ τὴν μεταβλητὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα σταθερὸν κανόνα, ὅστις ὑπέθετεν ὅτι ἡ ἐαρινὴ ἰσημερία θέλει συμβαίνει πάντοτε τὴν 21 Μαρτίου, ὡς καὶ κατὰ τὸ 325—μέχρι τῆς δεκάτης ἕκτης ἑκατονταετηρίδος ἡ ἀνωτέρω διαφορὰ ἀπετέλεσε 10 ἡμέρας, ἡ δὲ ἐαρινὴ ἰσημερία συνέβη τὴν 11 Μαρτίου. Ὅθεν ὁ Πάπας Γρηγόριος ὁ XIII ἐπεχείρησε κατὰ τὸ 1582 νέαν μεταρρύθμισιν, τὴν ἐπονομασθεῖσαν Γρηγοριανήν. Κατὰ πρῶτον ἐδιώρθωσε τὸ σφάλμα τῶν 10 ἡμερῶν, ἀποφασίσας ἵνα ἡ 5 Ὀκτωβρίου τοῦ 1582 θεωρηθῇ ὡς 15 Ὀκτωβρίου, ὅστις ἔλαβε μόνον 20 ἡμέρας, καὶ ἐκ τούτου ἡ ἐαρινὴ ἰσημερία ἐπανῆλθε κατὰ τὸ 1583 εἰς τὴν 21 Μαρτίου. Ἔπειτα ἐπειδὴ πλεονάζον κλάσμα εἰς μίαν ἑκατονταετηρίδα ἀπετέλει $\frac{3}{4}$ τῆς ἡμέρας κατὰ προσέγγισιν, ἤτοι 3 ἡμέρας εἰς 400 ἔτη, ἀπεφασίσθη νὰ παρεντίθενται εἰς 400 ἔτη 97 δίσεκτα καὶ ὄχι 100, ὡς εἰς τὸ Ἰουλιανόν, καὶ οὕτως ἀφαιροῦνται αἱ πλεονάζουσαι 3 ἡμέραι ἐν διαστήματι 400 ἐτῶν. Ὅθεν κοινὰ ἔτη θεωροῦνται πλὴν τῶν ἀνωτέρω μνημονευθέντων καὶ ἐκεῖνα, ὧν ὁ ἐκφράζων τὴν τάξιν αὐτῶν ἀριθμὸς ἔχει δύο εἰς τὸ τέλος μηδενικὰ ἐκτὸς ἐκείνων ὧν ὁ ἀριθμὸς τῶν ἑκατοντάδων εἶναι διαιρετὸς διὰ τοῦ 4. Οὕτως ἐκ τῶν ἐτῶν 1600, 1700, 1800, 1900 ἅτινα κατὰ τὸ Ἰουλιανὸν εἶναι δίσεκτα, κατὰ τὸ Γρηγοριανὸν ἡμερολόγιον μόνον τὸ 1600, οὗτινος ὁ ἀριθμὸς 16 τῶν ἑκατοντάδων εἶναι διαιρετὸς διὰ 4, εἶναι τοιοῦτον, τὰ δὲ λοιπὰ κοινά. Τὸ ἔτος 2000 εἶναι ἐπίσης δίσεκτον, τὰ δὲ 2100, 2200, 2300 κοινά. Κατὰ τὰ εἰρημένα λοιπὸν ἡ μεταξὺ τοῦ Ἰουλιανοῦ καὶ Γρηγοριανοῦ ἡμερολογίου διαφορὰ ἦν ἀπὸ μὲν τοῦ 1582 μέχρι τοῦ 1700 ἔτους 10 ἡμερῶν, ἀπὸ δὲ τοῦ 1700 μέχρι τοῦ 1800 ἔτους 11 ἡμερῶν καὶ ἀπὸ τοῦ 1800 μέχρι τοῦ 1900 ἔτους 12 ἡμερῶν.

Ἀληθῶς μὲν εἶναι ἡ Παπικὴ μεταρρύθμισις ἀκριβεστέρα τῆς τοῦ Ῥωμαίου ἀρχιερέως, ἀλλ' εἶναι καὶ ἐντελῶς ἀλάνθαστος; Δυστυχῶς ὄχι.

Καὶ ἡ Γρηγοριανὴ μεταρρύθμισις ὑποθέτει τὸ ἔτος μεγαλείτερον τοῦ τροπικοῦ κατὰ 283 ἑκατομμυριοστὰ τῆς ἡμέρας, ἤτοι ποσότητα ὀλίγον ὑπερβαίνουσαν τὰ 24 δεύτερα λεπτά, ἥτις εἰς διάστημα 4000 ἐτῶν ἀπετέλει περίπου μίαν ἡμέραν. Ἐπομένως κατὰ τὸ ἔτος 5582 θὰ ἦναι ἀνάγκη νὰ γίνῃ ἡ διόρθωσις τῆς ἐπισωρεύσεως τοῦ ἐλαχίστου τούτου λάθους.

Ἡ ἐν Φραγκφόρτῃ Ἀκαδημία τῶν ἐπιστημῶν περὶ τὰ μέσα τῆς παρελθούσης δεκαετίας κατέδειξε τὸ ἀνεπαρκὲς τοῦ Γρηγοριανοῦ ἡμερολογίου διαβιβάσασα ἐκτενῆ διατριβὴν πρὸς πάσας τὰς Ἀκαδημίας τῆς ὑφηλίου, καὶ προσκαλέσασα συγχρόνως τοὺς δύο ἐπιστημοτέρους ἀστρονόμους, τὸν ἐν Δόρπατ (τῆς Ῥωσσίας) Μαΐδλερ καὶ τὸν Χέϊς, ἵνα συσκεφθέντες προτείνωσι τὴν δέουσαν μεταρρύθμισιν. Ὁ Μαΐδλερ ἐπρότεινε μετά τινα χρόνον τὴν ἑξῆς διόρθωσιν: Νὰ καταργηθῇ ἡ παρεμβολικὴ μέθοδος (καθ' ἣν εἰς 400 ἔτη διαγράφονται τρία Ἰουλιανὰ δίσεκτα)· ἀντὶ δὲ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν 400 νὰ λαμβάνωνται ἀπὸ τοῦδε μόνα 128 ἔτη, μετὰ τὴν παρέλευσιν τῶν ὁποίων θὰ διαγράφηται ἑκάστοτε ἓν δίσεκτον ἔτος. Ἀρχὴν δὲ τῆς νέας ταύτης περιόδου προτείνει τὸ ἔτος 1900. Ἀληθεύει μέν, ὅτι καὶ ἡ νεωτέρα αὐτὴ διάρκεια τοῦ ἔτους εἶναι μακροτέρα τοῦ δέοντος κατὰ $\frac{2}{5}$ τοῦ δευτέρου λεπτοῦ· τὸ τοιοῦτον λάθος ὅμως αὐξάνεται εἰς μίαν ἡμέραν μόλις μετὰ 216000 ἐτῶν.

Ἂς μὴ γελῶσιν οἱ ἀναγνῶσται διὰ τοιαύτας λίαν λεπτολόγους τοῦ Ἡμερολογίου διορθώσεις. Ἡ χρονολογία τοῦ παρελθόντος εἶναι τόσον σφαλερὰ καὶ συγκεχυμένη, ὥστε ὁ ἀπὸ Χριστοῦ γεννήσεως χρόνος, καθ' ὃν σήμερον μετροῦμεν, εἶναι κατὰ 6 ἢ 7 ἔτη βραχύτερος τοῦ ὀρθοῦ. Ἐὰν αἱ ἐν τῇ Εὐρώπῃ ἐκκλησιαστικαὶ Σύνοδοι ἐβασάνιζον τὸ μικρὸν ἐκεῖνο λάθος θὰ εἴχομεν ἐφέτος οὐχὶ 1878, ἀλλὰ 1884 ἢ 1885 ἀπὸ Χριστοῦ. Τούτου ἕνεκεν αἱ ἐν χρήσει παρὰ τοῖς Δυτικοῖς καὶ Ἀνατολικοῖς λαοῖς χρονολογίαι πρέπει νὰ καταργηθῶσιν, ἀντικαθιστώμεναι δι' ἑτέρου ὁμοιομόρφου καὶ ὀλιγώτερον πλημμελοῦς ἡμερολογίου.[1]

ΠΕΡΙ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ

[Ἐκ τῶν τοῦ Alibert.]

Ἡ δικαιοσύνη ἀπορρέει ἐναργῶς ἐκ τοῦ ὁρμεμφύτου τῆς κοινωνίας. Ὑποκατέστη εἰς τὴν ἐν μέσῳ τῶν κοινωνικῶς συνδεομένων ἀνθρώπων προσωπικὴν ἐκδίκησιν· εἶνε τὸ κοινὸν συμφέρον ὅπερ τὴν ὑπαγορεύει καὶ ὅπερ εἶνε ἡ μοναδικὴ αὐτῆς βάσις. Τὰ ἄτομα, ἅτινα συνενοῦνται ἵνα ὑπακούωσιν εἰς τοὺς αὐτοὺς νόμους, ὀφείλουσιν, ὡς τοσούτῳ συχνάκις ἐλέχθη, νὰ ὑποστηρίζωνται ἀμοιβαίως, ὡς οἱ λίθοι οἱ εἰσερχόμενοι εἰς τὴν κατασκευὴν οἰκοδομῆς.

Ἂς μοὶ ἐπιτραπῇ σύγκρισις οὐχ ἧσσον δικαία ὡς ἐξηγμένη ἐκ τῶν παρατηρουμένων ἐν τῇ ζωϊκῇ οἰκονομίᾳ. Ὁ βίος εἶνε ἄθροισμα φαινομέ-

1. Φύσις.

νων, διατηρούμενος διὰ τῆς συγχρόνου ἢ διαδοχικῆς ἐνεργείας πολλῶν λειτουργιῶν. Ἐὰν ὄργανόν τι ἵσταται ἢ βαίνει ἀτάκτως, τὰ λοιπὰ κινδυνεύουσι νὰ λάβωσι τὴν αὐτὴν τύχην. Οὕτω συμβαίνει καὶ ἐν τῷ πολιτικῷ σώματι, ἵνα διατηρήσῃ τὴν καθολικὴν αὐτοῦ ἰσορροπίαν, ἣν ἡ δικαιοσύνη προεκήρυξε καὶ ἐτελειοποίησε.

Δικαίως ὁ Ἀριστοτέλης εἶπεν ὅτι ἐν δικαιοσύνῃ συλλήβδην πᾶσα ἀρετή ἐστι· διότι αὕτη δὲν ἔχει ὡς ἀντικείμενον μεμονωμένον τὸν ἄνθρωπον, ἀναφέρεται ὁλόκληρος πρὸς ὄφελος τῶν ὁμοίων μας. Δὲν δύνασθε νὰ κάμητε χάριν εἰς ἄτομόν τι ἐπὶ βλάβῃ τοῦ σώματος εἰς ὃ τοῦτο ἀνήκει. Αἱ ἀκτῖνες τῆς ἀνθρωπίνης δικαιοσύνης εἶνε ὡς ὁ ὑγιεινὸς ἀὴρ τὸν ὁποῖον ἀναπνέομεν· ἕκαστος ὠφελεῖται ἐξ αὐτῶν. Εἶνε ἀγαθὸν δαπάναις τοῦ ὁποίου ὅλος ὁ κόσμος ζῇ. Ἡ δικαιοσύνη εἶνε λοιπὸν ἐκεῖνο ἐκ τῶν ἠθικῶν μας προσόντων ὅπερ ἀξίζει μείζονος θαυμασμοῦ.

Ἡ παρέμβασις τῶν νόμων εἶνε ἡ ὡραιοτέρα χρῆσις ἣν ὁ ἄνθρωπος ἔκαμε τῆς διανοίας του, εἶπεν ὁ Vauvenargues. Ζητοῦσι διάκρισίν τινα μεταξὺ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν ζῴων, προσθέτει ὁ διάσημος αὐτὸς συγγραφεύς, αὕτη εὑρέθη. Εἶνε δ' ἐκείνη ἥτις μᾶς κάμνει νὰ συγκατατιθέμεθα εἰς τὸν περιορισμὸν τῆς ἐλευθερίας μας πρὸς ἀθόρυβον ἀπόλαυσιν τῆς ἐλπιζομένης εὐτυχίας· εἶνε ἐκείνη ἥτις μᾶς θέτει ὑπὸ τὸ κράτος τῶν νόμων ἵνα μᾶς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴν τυραννίαν τῆς βίας. Ὅταν εἰσέρχεσθε εἴς τινα πόλιν ἢ βασίλειον καὶ βλέπετε βασιλεύουσαν ἐκεῖ τὴν τάξιν καὶ τὴν ἡσυχίαν, λέγετε καθ' ἑαυτούς: Εἶνε τὸ ἀποτέλεσμα τῆς δικαιοσύνης· διότι τὸ ὅλον σύστημα τῶν πράξεων λαοῦ τινος πρέπει νὰ τείνῃ πρὸς εὐτυχίαν ὅλων τῶν συγκροτούντων αὐτό.

Ἐὰν ἡ εὐτυχία ἦτο ἀμετακλήτως ὁ κλῆρος τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς· ἐὰν γεννώμενος εὑρίσκετο αἰφνιδίως περικυκλωμένος ἀπὸ ὅλα τὰ ἀγαθὰ ἅτινα ἡ φύσις τῷ ἐπιφυλάττει· ἐὰν αἱ ἀνάγκαι του ἦσαν μηδαμιναὶ ἢ αἴφνης ἱκανοποιημέναι· ἐὰν ἐβλάστανεν ὡς ὁ θάμνος ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ διὰ ν' ἀρυσθῇ ἐκεῖ τροφὴν κοινήν, ἡ δικαιοσύνη ἤθελεν εἶσθαι βεβαίως δι' αὐτὸν χιμαιρικὸν ἀγαθόν. Ποτὲ δὲν ἐθεάθησαν οἱ κάτοικοι πόλεώς τινος ἀμφισβητοῦντες τὸ ὕδωρ τοῦ ποταμοῦ ὅπερ καταπαύει τὴν δίψαν αὐτῶν, ἢ τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου τὰς θερμαινούσας αὐτούς. Ἡ δικαιοσύνη δὲν λογίζεται μεταξὺ τῶν ἀρετῶν ἢ διότι ἔχει δι' ἀντικείμενον τὴν προστασίαν τῆς ἰδιοκτησίας, ἢ διότι ἀπέραντός τις ἔκτασις γῆς δὲν ἀρκεῖ παντάπασι νὰ κορέσῃ τὴν ἀπληστίαν τοῦ ἰδιοκτήτου; Ἡ δικαιοσύνη δὲν ἔχει λοιπὸν ἀξίαν ἢ διὰ τῆς ὠφελείας της, θὰ εἴπω μάλιστα, διὰ τῆς ἀνάγκης της.

Ἐὰν ἐδύναντο νὰ ἐνσταλάξωσιν ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ ἀνθρώπου φιλανθρωπίαν ἐντελῆ, ἀφιλοκέρδειαν δοκιμωτάτην, ἡ δικαιοσύνη ἤθελεν εἶσθαι ἐπ' ἴσης περιττή. Ἀλλὰ δυστυχῶς ὁ ἄνθρωπος δυσπιστεῖ εὐλόγως πρὸς τοὺς ὁμοίους του· ἔχει ἀνάγκην νὰ ὑπερασπισθῇ. Φέρεται οἱονεὶ διά τινος κλίσεως πρὸς τὸν σφετερισμόν· ἐντεῦθεν προέρχεται ἡ ἐπίκλησις τῆς δικαιοσύνης ὅπως καταστήσῃ τὰς σχέσεις του ἀσφαλεστέρας καὶ εὐαρεστοτέρας.

Ὅπως διαθέσωμεν τὴν ἀνθρωπίνην καρδίαν νὰ μὴ αἰσθάνηται τὴν ἔλλειψιν τῆς δικαιοσύνης ἔπρεπε νὰ τὴν πληρώσωμεν φιλανθρωπίας καὶ νὰ τὴν κάμωμεν ν' ἀπαρνηθῇ πᾶν προσωπικότητος αἴσθημα· διότι ἡ δικαιοσύνη δὲν εἶνε ἢ ἀξιοπρεπὴς ἀντίστασις εἰς ὅλας τὰς ἐπιχειρήσεις τῶν ἀνθρώπων τῶν κινουμένων ὑπὸ ἐγωϊστικῶν παθῶν· ἀλλ' οἱ λαοὶ ἀποπλανῶνται ἐν τῷ μέσῳ τοῦ χειμάρρου τοῦ πολιτισμοῦ. Τὰ πάθη ἀναβράζουσιν· οἱ πολῖται διαφθείρονται· ἡ διχόνοια ἐγκαθίσταται καὶ ἡ χώρα ταράσσεται συγχρόνως ἐκ τῶν παρεκτροπῶν τῆς ἐξουσίας καὶ τῆς παραλυσίας τῶν κυβερνώντων.

Ἡ δικαιοσύνη λοιπὸν κύριον ἔχει σκοπὸν ν' ἀγρυπνῇ διὰ τὴν εὐδαιμονίαν ἣν προξενεῖ ὁ κοινωνικὸς βίος, εὐδαιμονίαν ἥτις δὲν θὰ ὑπῆρχεν ἄνευ τῆς ἐνώπιον τοῦ νόμου ἰσότητος ὅλων τῶν ἀνθρώπων. Αὕτη ἐπίσης ἔχει ὡς ἀντικείμενον νὰ ἐμποδίζῃ τοὺς ὁμοίους ἡμῶν ἀπὸ τοῦ νὰ παραβαίνωσι τὰς συμβάσεις τὰς ὑπαγορευθείσας αὐτοῖς ὑπὸ τοῦ ἰδίου αὐτῶν φυσικοῦ ὀργανισμοῦ. Τὸ ἀνθρώπινον γένος εἶνε τοσούτῳ κατὰ φύσιν ἀσθενῶς συγκεκροτημένον, καὶ ἑτέρωθεν αἱ διανοητικαὶ αὐτοῦ δυνάμεις ἔχουσι τοσαύτην ἰσχὺν ἐὰν συγκριθῶσι πρὸς τὰς τῶν ζῴων, ὥστε ἕνεκα τῶν δυνάμεων τούτων πρέπει κυρίως νὰ ὑποστηρίζηται ἐν τῷ κόσμῳ καὶ νὰ ἐξασφαλίζηται ἀπὸ πάσης ἐχθρικῆς προσβολῆς.

Ὁ ἄνθρωπος οὐδὲν ἤθελεν ὠφεληθῆ, μὴ χρώμενος ἢ τὴν φυσικὴν αὐτοῦ δύναμιν μόνον πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν προσβολῶν τῶν ὁμοίων του. Ἡ ἐλαχίστη ἀσθένεια, ἡ ἐλαχίστη ταραχὴ ἐπερχομένη ἐν τῷ ὀργανισμῷ του, ἤθελον τὸν κάμει ταχέως νὰ μεταμεληθῇ. Ἔπρεπε λοιπὸν νὰ μετατραπῇ ἡ δικαιοσύνη εἰς καθῆκον δημόσιον· ἄνευ τῆς προνοίας ταύτης, οἱ ἄνθρωποι θὰ ἦσαν μετ' οὐ πολὺ θύματα τῶν συμβατικῶν σχέσεών των. Οἱ μεγάλοι θὰ παρέβαινον τὴν πίστιν πρὸς τοὺς μικρούς, διότι ὁ ἰσχυρότερος ὀλίγον ἀνησυχεῖ ὅπως προστρέξῃ εἰς τὸ δίκαιον.

Μία τῶν μεγαλειτέρων ἀποδείξεων τῆς τοῦ ἀνθρώπου ἀδυναμίας εἶνε, ὅτι ἔχει ἀνάγκην νόμων διὰ νὰ ἦνε δίκαιος. Τί εἶνε τέλος ἡ κοινωνία; Συνένωσις πολιτῶν οἵτινες συνενοῦσι καὶ συγχέουσι τὰ συμφέροντά των, θέτοντες αὐτὰ ὑπὸ τὴν ἐπαγρύπνησιν τῶν αὐτῶν θεσμῶν οἵτινες ἐπιβάλλουσι καθήκοντα διὰ τὴν συντήρησιν αὐτῶν καὶ τῆς οἰκογενείας των, οἵτινες βαίνου-

Digitized by Google

σιν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν πατρικοῦ ἀρχηγοῦ, ἐπιτετραμμένου τὴν ἱκανοποίησιν τῶν δικαίων ὅλων ἐξ ἴσου, τὴν μετὰ δικαιοσύνης διανομὴν πασῶν τῶν ὠφελειῶν καὶ τὴν διατήρησιν τῆς ἰσορροπίας ἐν ταῖς ἀμοιβαίαις σχέσεσι.

Καὶ ὅμως μὴ νομίσητε ὅτι ἡ δικαιοσύνη εἶνε ἀρετὴ ἐπίκτητος ἢ ἐπίπλαστος· αὕτη ἐκπηγάζει, εἶνε ἀληθές, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ περιεσκεμμένου συστήματος τοῦ κοινωνικοῦ ἡμῶν συνδέσμου, ἀλλὰ καὶ δὲν παύει οὖσα διὰ τοῦτο οὐχ ἧσσον αἴσθημα ἔμφυτον· διότι τὴν βλέπει τ.ς ἀπαστράπτουσαν αὐτομάτως ἐν τῇ καρδίᾳ τῶν ἀνθρώπων τῶν διανοηθέντων νὰ μορφώσωσιν ἐνάρετον κοινωνικὸν σύστημα. Ὅπως ἀπολαύσωσιν ὅλων τῶν πλεονεκτημάτων ἅτινα δύναται νὰ προξενήσῃ, τὴν μετεχειρίσθησαν πρὸς εὐτυχίαν καὶ ἀσφάλειαν τῶν λαῶν. Οὕτω λοιπὸν ἡ ἀρχὴ τῆς δικαιοσύνης ἑδρεύει ἐν τῇ καρδίᾳ ἡμῶν. Δὲν ἐπράξαμεν ἄλλο ἢ νὰ τὴν ἐπεκτείνωμεν καὶ νὰ τὴν παγιώσωμεν διὰ τῶν νόμων μας. Εἶνε ἀρετὴ τελεία, ἧς δὲν δυνάμεθα πλέον νὰ ζητήσωμεν τὴν ἀρχήν, ὡς δὲν δυνάμεθα νὰ ζητήσωμεν τὴν ἀρχὴν τοῦ ἔρωτος, τοῦ οἴκτου καὶ τοσούτων ἄλλων αἰσθημάτων, ἅτινα κοσμοῦσι τὴν ἀνθρώπινον φύσιν.

Τὸ αἴσθημα τῆς δικαιοσύνης ἐνυπάρχει ἐπ' ἴσης ἐν τῇ ἠθικῇ ἡμῶν ὀργανώσει, καθὼς τὰ ἄλλα πάθη, οἷον τῆς φιλίας, τῆς συμπαθείας κτλ. Τέλος, οὐδεὶς ἤθελεν ὑπάρχει ὁ μὴ ἀναγνωρίζων τὴν ἀνάγκην τοῦ πρὸς τὴν ζωὴν τοῦ ὁμοίου του σεβασμοῦ, τῆς μὴ καταστροφῆς τῆς γῆς, τῆς φειδοῦς τῶν ζῴων ὡς καὶ τῶν δένδρων ἐκείνων ἅτινα ἡ φύσις ἐδωρήσατο ἡμῖν ἐπὶ τῇ ὑποχρεώσει τοῦ νὰ τρέφωμεν καὶ ἀναπτύσσωμεν τὰ τέκνα. Ἡ ἠθικὴ εἶνε μία· εἶνε καὶ θὰ ἦνε σταθερῶς ἡ αὐτὴ εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας· ὑπῆρξε πάντοτε ὁμοίως ἀληθής. Ἀρχαιόθεν ἔσχον τὴν αὐτὴν ἀποστροφὴν κατὰ τῆς ἀκολασίας, τοῦ ἀδικήματος, τῶν αὐθαιρέτων κακώσεων κ.τ.λ. Πάντοτε ὁ ἄνθρωπος προήσπισε τὸν ὅμοιόν του, ὅταν τὸν εἶδεν ἀδικούμενον καὶ καταδιωκόμενον.

Ὑπάρχουσιν ἀλήθειαι ἀναλλοίωτοι ἃς ἀνευρίσκει τις ἀείποτε ἐν τῇ καρδίᾳ του, ἐφ' ὅσον ὀλίγον καὶ ἂν τὰς ζητήσῃ· αἱ ἀλήθειαι αὗται θέλουσι διαρκέσει αἰωνίως ὡς ὁ δημιουργήσας αὐτάς, ἐπ' αὐτῶν δὲ πρέπει νὰ θεμελιοῦται ἡ νομοθεσία. Ὁ Κικέρων εἶχε βαθεῖαν γνῶσιν τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας. Ὅταν ἔγραψε περὶ νόμων, παρήγαγεν αὐτοὺς ἀπὸ τῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου. Ἀναγκαῖον εἶνε ἰδίως νὰ μελετήσωμεν ὅ,τι ἀπαντᾷ πρὸς τοὺς φιλοσόφους τοὺς θελήσαντας νὰ καταστρέψωσι τὰς βάσεις τοῦ κοινωνικοῦ δικαίου. «Ὅσα νῦν συντόμως ψαύονται, εἶνε ἀληθῶς μεγάλα· ἀλλ' ἁπάντων ὅσα στρέφονται ἐν ταῖς συζητήσεσι τῶν λογίων ἀνδρῶν, οὐδὲν ἐστι τῷ ὄντι ἐξοχώτερον, ἢ τὸ νὰ κατανοηθῇ σαφῶς ὅτι ἡμεῖς ἐγεννήθημεν πρὸς δικαιοσύνην καὶ ὅτι τὸ δίκαιον δὲν καθιέρωσεν, ἡ ἰδέα ἀλλ' ἡ φύσις.»[1]

Ἄξιον παρατηρήσεως εἶνε ὅτι πλεῖστοι ἄγριοι λαοί, οἵτινες δὲν ἔχουσιν ἐν τῇ γλώσσῃ των οὐδένα ὅρον ὅπως ἐκφράσωσι τὴν λέξιν *νόμος*, δοκιμάζουσιν οὐδὲν ἧσσον καθ' ὅλας τὰς περιστάσεις τὸ βαθὺ τῆς δικαιοσύνης αἴσθημα. Ἡ φύσις δὲν ἔχει ἀνάγκην λόγων ὅπως διδάξῃ τοὺς θνητούς· εἰσὶ κανόνες ὁρμέμφυτοι ὑπάρχοντες ἐν τῇ ψυχῇ μας πρὶν ἢ εὑρεθῶσιν εἰς τοὺς λόγους μας. Ἡ ἐπιστήμη τοῦ καθήκοντος εἶνε σύγχρονος τῇ δημιουργίᾳ. Ὁ νόμος ὁ ἐπιτάσσων ἢ ἀπαγορεύων, ὁ ἀληθὴς καὶ ἀρχαίτυπος νόμος, ὁ φέρων ἡμᾶς πρὸς τὸ καλὸν καὶ ἀποτρέπων ἀπὸ τοῦ κακοῦ, δὲν εἶνε παντάπασιν ἐπινόησις τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, ὡς ἀποφαίνεται ὁ Κικέρων. Οὗτος δὲν λαμβάνει παντελῶς τὸν χαρακτῆρα νόμου τῆς ἡμέρας καθ' ἣν ἐγράφη, ἀλλὰ τῆς ἡμέρας καθ' ἣν τὸν φέρομεν μεθ' ἡμῶν ἐν τῷ βίῳ. Εἶνε τοῦ σοφοῦ ὁ λόγος μεταποιηθεὶς εἰς κανόνα. «Νόμος ἐστι ὕψιστος λόγος ἐγκείμενος ἐν τῇ φύσει, ὅστις κελεύει ὅσα δέον νὰ πραχθῶσι καὶ ἀπαγορεύει ὅσα ἀντίκεινται.»[2] Ἡ διάκρισις τοῦ δικαίου καὶ τοῦ ἀδίκου μεταβιβάζεται λοιπὸν ἀναλλοιώτως εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ἐφ' ὅσον διαδέχονται ἀλλήλους ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ἀπολαύομεν αὐτῆς ὡς τοῦ ἡλίου τῶν Ἑβραίων, τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ῥωμαίων.

Ἡ δικαιοσύνη εἶνε αἴσθημα τοσούτῳ ἔμφυτον καὶ ἀρχέτυπον, ὥστε εὑρίσκει τις ἴχνη αὐτῆς καὶ παρὰ τοῖς ἀμαθεστέροις καὶ βαρβαρωτέροις λαοῖς, παρ' αὐτοῖς ἐκείνοις οἵτινες εἰσὶν ἄμοιροι παντὸς πολιτισμοῦ. Τὸ ἀκόλουθον περιστατικὸν εἶνε αὐθεντικόν, νεωστὶ δὲ δημοσιευθὲν παρά τινος ὁδοιπόρου. Ἄγριός τις εἶχε φονεύσει ἐν καταστάσει ὀργῆς τὸν πατέρα ἑνὸς τῶν φίλων του. Ἐφυγοδίκησε καὶ ἀπουσίασεν ἐπὶ εἴκοσι περίπου ἔτη. Μετὰ τὸ τέλος τοῦ χρόνου τούτου ἐπόθησε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν γενέθλιον αὐτοῦ γῆν. Ἀλλ' ἀπὸ πνεῦμα δικαιοσύνης κινούμενος, ὑπεχρεώθη νὰ πορευθῇ καὶ νὰ προσφέρῃ τὴν κεφαλήν του πρὸς ἐκεῖνον οὗτινος εἶχε στερήσει τὸν πατέρα· οὗτος ἀπεφάσισε νὰ τὸν τρώσῃ διὰ βέλους, ἀμφότεροι δὲ ἐπίστευον ὅτι ἐκπληροῦσι τὸ ἐπιτακτικώτερον τῶν καθηκόντων.

Οὕτω λοιπὸν ὁ ὑποχρεωτικὸς χαρακτὴρ τῶν ἀρχῶν τῆς ἠθικῆς ἐνυπάρχει ἐν τῇ καρδίᾳ ὅλων τῶν ἀνθρώπων. Ὁ ἀνθρώπινος νοῦς φέρει τὰς ἰδέας τοῦ δικαίου καὶ τοῦ ἀδίκου, ὡς τὸ

1. Sunt haec quidem magna, quae nunc breviter attinguntur; sed omnium quae in hominum doctorum disputatione versantur, nihil est profectò praestabilius, quam planè intelligi, nos ad justitiam esse natos, neque opinione, sed naturâ, constitutum esse jus.

2. Lex est ratio summa, insita in natura, quae jubet ea quae facienda sunt, prohibet quae contraria.

Digitized by Google

δένδρον φέρει τοὺς καρπούς. Ὁδηγεῖται νὰ διακρίνῃ φύσει τὴν κακίαν ἀπὸ τῆς ἀρετῆς, ἅπασαι δὲ αἱ πρὸς τὴν δύναμιν ταύτην σχετικαὶ ἰδέαι εἰσὶ διαδοχικῶς τεθεμελιωμέναι εἰς τὸν νοῦν ἡμῶν διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ συλλογισμοῦ. Ὁ Κικέρων παρατηρεῖ ὅτι αὗται εἰσὶ τοσούτῳ συμφυεῖς τῷ ἀνθρωπίνῳ διοργανισμῷ, ὥστε αὐτοὶ οἱ λῃσταὶ δὲν ἀμελοῦσι νὰ προστρέχωσιν ἐν αὐταῖς, ὅταν πρόκηται περὶ τοῦ προσωπικοῦ των συμφέροντος. Πᾶς κλεπτῶν ἢ πειρατῶν ἀρχηγὸς ἤθελε μετ' οὐ πολὺ ἀποκηρυχθῇ ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν του, ἐὰν ἐπέμενε νὰ διανέμῃ ἀνίσως τὴν λείαν μεταξὺ τῶν συντρόφων τῶν ἀδικημάτων του.

Κύριος χαρακτὴρ τοῦ ἡμετέρου αἰσθητικοῦ συστήματος, περιέχοντος ὅλα τὰ σπέρματα τῆς δικαιοσύνης, εἶνε ἡ συνείδησις· ἤθελεν εἴπει τις ὅτι αὕτη εἶνε παρ' ἡμῖν ὄργανον ἴδιον διὰ τὰς ἰδέας ταύτας, ἃς ὁ ἄνθρωπος εὑρίσκει πανταχοῦ ἔνθα ὑπάρχει, καὶ ὁπόταν ἐπ' αὐτῶν στηρίζῃ τὸ ἀντικείμενον τῶν μελετῶν του. Αἱ περὶ καλοῦ καὶ κακοῦ ἰδέαι εἶνε ἐπίσης θετικαί, ὡς ἐκεῖναι τῆς καλλονῆς καὶ τῆς δυσειδίας. Καὶ αἱ μὲν καὶ αἱ δὲ κάμνουσιν ἡμᾶς νὰ δοκιμάζωμεν αἰσθήματα ἀποστροφῆς ἢ τέρψεως, εὐχαριστήσεως ἢ δυσαρεσκείας.

Οἱ μᾶλλον ἐμμένοντες εἰς τὴν ἄρνησιν τῆς ὑπάρξεως τῆς δικαιοσύνης δὲν ἐλλείπουσιν ἐπικαλούμενοι αὐτὴν ἐν στιγμαῖς καταθλίψεως ἢ δυστυχίας. Ὅταν βλέπωμέν τινα μεγάλως ἔνοχον, καθιστάμενον τὸ θῦμα καταστροφῆς τινος, λέγομεν πάντοτε ὅτι ἦτο ἄξιος τῆς τύχης του καὶ αἰσθανόμεθα ἡδονήν τινα τοσούτῳ ἐντελῆ, ὡς ἐὰν τὸν εἴχομεν τιμωρήσει ἡμεῖς αὐτοί. Ἡ δικαιοσύνη λοιπὸν εἶνε ἡ ψυχή, τὸ ἐλατήριον, ὁ ἐγγυητής, ἡ πρώτη ἀνάγκη τῶν κοινωνικῶν ἠθῶν. Τὰ θεμελιώδη δόγματά της ἔπρεπε ν' ἀνελίσσωνται ἀνεπαισθήτως ἐν τῷ πνεύματι τῶν πεπολιτισμένων ἀνθρώπων χωρὶς πρὸς τοῦτο ν' ἀπαιτῶνται μεγάλαι προσπάθειαι

Δικαίως εἶπέ τις ὅτι ἡ δικαιοσύνη ἦτο πρὸς τὸ κοινωνικὸν σῶμα, ὅ,τι ἡ ἰατρικὴ πρὸς τὸ ἀνθρώπινον. Παρέβαλον ὁμοίως τ' ἀδικήματα πρὸς τὰς ὀξείας νόσους καὶ τὰ ἐλαττώματα πρὸς τὰ χρονικὰ πάθη, ἅτινα ὑποσκάπτουσι σὺν τῷ χρόνῳ τὰ θεμέλια τῶν κρατῶν. Ἐντεῦθεν αἱ τιμωρίαι αἱ εἰσαχθεῖσαι διὰ νὰ θέτωσι φραγμὸν εἰς τὰς ἀνατροπὰς τῆς δημοσίας τάξεως, δύνανται νὰ παραβληθῶσι πρὸς τὰ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον δραστικὰ φάρμακα, τὰ τιθέμενα ἐν χρήσει καθ' ὅσον ἡ ἐπικράτεια εἶνε πλέον ἢ ἧττον διεφθαρμένη. Οἱ ποινικοὶ νόμοι δὲν εἶνε ἑπομένως ἢ θεραπευτικὰ μέσα κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον σωτηριωδῶς ἐφηρμοσμένα εἰς τὰ ἀναρίθμητα κακὰ τὰ κατατρύχοντα τὴν κοινωνίαν.

Αἱ ποιναὶ αἱ προωρισμέναι πρὸς τιμώρησιν τῶν ἀδικημάτων σκοπὸν ἔχουσι νὰ προστατεύωσι τοὺς ἀμοιβαίους δεσμοὺς δι' ὧν συνδεόμεθα ἐν τῇ κοινωνίᾳ καὶ οὓς συσφίγγει τὸ ὁρμέμφυτον τῆς σχέσεως. Ὑποκατεστήσαμεν τοὺς νόμους τούτους εἰς τὰ ὀλέθρια καὶ ἀβέβαια ἀποτελέσματα τὰ ὁποῖα ἤθελον προκύπτει ἐκ τῆς ἀτομικῆς ἐκδικήσεως, πάθους ἐνεργητικωτάτου, ὅπερ δὲν ὑπῆρξε ποτὲ ἀνάλογον πρὸς τὴν βαρύτητα τῶν προσβολῶν. Ἄλλως τε διὰ νὰ ἦνε καλοί, οἱ νόμοι δὲν πρέπει νὰ φέρωσι τὸν τύπον οὐδεμιᾶς ἰδιαιτέρας μνησικακίας· τὸ δίκαιον μόνον δέον νὰ προεδρεύῃ κατὰ τὴν δημοσίευσιν αὐτῶν· τὸ δίκαιον τοὺς ὑπαγορεύει· ἡ πεῖρα τοὺς καθιεροῖ.

Ἡ δικαιοσύνη λοιπὸν ἔχει ὡς ἀντικείμενον τὴν θεραπείαν καὶ διόρθωσιν τῶν ἀταξιῶν, ὧν ἡ ἀνθρωπίνη θέλησις εἶνε ἐπιδεκτική. Πᾶσαι αἱ παρεκτροπαὶ ἡμῶν ἐν τῷ κοινωνικῷ κόσμῳ προέρχονται ἐκ τῶν ἀταξιῶν τούτων. Ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔχει σχεδὸν πάντοτε ἀκριβῆ τῶν συμφερόντων αὐτοῦ γνῶσιν· παρασύρεται ὑπὸ τῶν ἡδυπαθειῶν, ταράσσεται καθ' ἑκάστην στιγμὴν ὑπὸ ἀπείρων ἐπιθυμιῶν καὶ ὑπερβολικῶν ἀξιώσεων διὰ τὰς ὠφελείας ἃς ἀπολαύουσιν οἱ ὅμοιοί του. Ἐνεργεῖ πολλάκις ὡς ἐὰν ἐμίσει αὐτὸς ἑαυτόν. Ὁ ἄνθρωπος εἶνε ζωηρός, οἰηματίας, ἄπληστος, ἀπατεών, ἀπάνθρωπος, τείνων πρὸς τὴν ἰδίαν καταστροφὴν καὶ κατεργαζόμενος τὴν τῶν ἄλλων. Ἔχει, ὡς παρατηρεῖ ὁ Pufendorff, μυρίας ἀνάγκας, μυρίας ψευδεῖς κλίσεις αἵτινες τὸν μεταβάλλουσιν εἰς τὰ ἴδια αὐτοῦ ὄμματα· ἔχει τὴν ὑπεροψίαν ἥτις τὸν μεθύσκει, τὴν ματαιότητα ἥτις τὸν ἀπατᾷ, τὸν φθόνον ὅστις τὸν κατατρώγει, τὴν φιλαργυρίαν ἥτις τὸν ἐξευτελίζει, τὴν φιλοδοξίαν ἥτις τὸν ἀποπλανᾷ, τὴν δεισιδαιμονίαν ἥτις τὸν τυφλώττει, τὴν θρησκομανίαν ἥτις τὸν ἀσχημίζει· κατατήκεται ὑπὸ τῆς φιλοχρηματίας καὶ τοῦ πλούτου, ὑπὸ τῆς μανίας τῆς δόξης καὶ τῶν μεγαλείων. Ὁποῖον δεινὸν θέαμα, λέγει ὁ αὐτὸς δημοσιολόγος, ἐὰν τὰ διάφορα ταῦτα πάθη ἐξήπτοντο συγχρόνως καὶ ἀνεπτύσσοντο ταυτοχρόνως καὶ μεθ' ὑπερβολικῆς βίας παρὰ τῷ αὐτῷ ἀτόμῳ! Ἐπ' ἴσης εἰς τὴν κατάστασιν εἰς ἣν ἡ φύσις ἔθετο τὸν ἄνθρωπον, νὰ ὑπηρετῇ ἢ διατάσσῃ, νὰ ἦνε πτωχὸς ἢ πλούσιος, ἄκληρος ἢ συνδέων τὴν τύχην αὐτοῦ πρὸς ἐκείνην πολυαρίθμων τέκνων, εἶνε δυστυχής, ἐὰν ὁ χαλινὸς τῶν νόμων δὲν ἐπιβάλληται αὐτῷ καὶ δὲν περιορίζηται ἐν τῷ κύκλῳ τῶν ἐνοχῶν του ὑπὸ τοῦ φόβου ὡρισμένων ποινῶν. Ἔχει χρείαν τῆς δικαιοσύνης ὅπως τὸν προστατεύῃ κατὰ πάσης προσβολῆς ἐκ μέρους ἐκείνων μεθ' ὧν συναλλάσσεται.

Ἡ δικαιοσύνη εἶνε βεβαίως φυσικὸν πάθος, ἐπειδὴ περικλείει ὅλας τὰς ἠθικὰς ἰδέας αἵτινες ἐκπηγάζουν ἐκ τοῦ ὁρμεμφύτου τῆς σχέσεως, ἐ-

Digitized by Google

πειδὴ ἡ ψυχή μας ἀγανακτεῖ εἰς τὴν θέαν παντὸς ὅπερ βλάπτει αὐτήν, ἐπειδὴ εὐχαριστεῖται διὰ τῆς παρουσίας παντὸς ὅπερ αὔτη ἐμπνέει, ἐπειδὴ εἶνε ἐγκεχαραγμένη ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ ἀνθρώπου ὡς ἀρετὴ πάντοτε ἐνεργός, ἥτις μᾶς κάμνει νὰ θεωρῶμεν ὡς ἱερὰ πάντα τὰ παρ' αὐτῆς εἰς ἡμᾶς ἐπιβαλλόμενα καθήκοντα. Οἱ κυριάρχαι δὲν κυβερνῶσιν ἢ δι' αὐτῆς. Ὅταν οἱ νόμοι ἐκτελῶνται οἱ κακοὶ ἀπομακρύνονται.

Ἡ Γαλλία ἐφθείρετο ἐν μέσῳ τῶν δεινῶν τῆς διχονοίας, τῶν κακῶν τοῦ πολέμου καὶ τῶν ἐπιδρομῶν μακροῦ δεσποτισμοῦ. Ὁ Λουδοβῖκος ἦλθε, καὶ μετ' αὐτοῦ ἡ δικαιοσύνη ἐπεφάνη ὡς τὸ οὐράνιον τόξον μετὰ τὴν θύελλαν. Εἰσῆλθεν ἐν τῷ βασιλείῳ του ὡς ποθητὸς εἰρηνοποιὸς ἵνα συμφιλιώσῃ τὰς καρδίας, κατευνάζων τὸν ἐρεθισμὸν τῶν πνευμάτων. Ὁ Λουδοβῖκος ἀπέδειξεν ὅτι διὰ τῆς ἰσχύος τῆς μεγαλογνωμοσύνης μᾶλλον ἢ τῆς τῶν ὅπλων ἐπιτυγχάνεται ἡ εὐδαιμονία τῶν ἀνθρώπων καὶ ἡ εὐημερία τῶν ἐθνῶν. Δὲν ἐπανῆλθεν ἐν Γαλλίᾳ ἢ ὅπως τὸ πᾶν συνενώσῃ. Ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ τὸν ἀθάνατον ἐκεῖνον χάρτην, τὸν ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον μελετηθέντα ἐν τῇ γῇ τῆς ἐξορίας καὶ ὃν εὐλόγως ἐθεώρει ὡς τὸ πολυτιμότερον ἀγαθὸν τοῦ κοινωνικοῦ βίου. Ἐν μέσῳ ἡμῶν ἐπραγματοποίησε τὸ τόσῳ ἀληθὲς ὅσῳ καὶ βαθὺ ἀξίωμα τοῦ περιφανεστέρου καὶ σεβαστοτέρου τῶν δικαστῶν μας, ὅτι *ἡ δικαιοσύνη εἶνε ἡ ἀληθὴς ἀγαθοεργία τῶν βασιλέων.*[1] Εἰς τὰς ἀναριθμήτους μομφὰς τοσούτων δυσηρεστημένων τάξεων ἀντέταξε τὴν μετριοπάθειαν, ταύτην τὴν πρώτην τῶν κυβερνώντων ἀρετήν, καὶ συνενῶν τὴν τοῦ παρελθόντος πεῖραν πρὸς πάσας τὰς περὶ τοῦ μέλλοντός μας ἐλπίδας, προητοίμασε διὰ προορατικῶν θεσμῶν ὅλην τὴν εὐτυχίαν ἧς ἀπολαύομεν. «Δὲν θ' ἀποθάνω ἐξ ὁλοκλήρου, ἔλεγεν εἰς τοὺς βουλευτὰς οἵτινες τὸν ἐπεσκέπτοντο σχεδὸν κατὰ τὰς τελευταίας τοῦ βίου του ἡμέρας· ἐγκαταλείπω εἰς τὸν λαόν μου νόμους οἵτινες ἐγκλείουσι τὸ μυστήριον τῆς συντηρήσεως καὶ διαρκείας αὐτοῦ.»[2]

Ἄλλοι κάλλιον ἐμοῦ θέλουσιν εἴπει πάντα ὅσα ἔπραξεν ὁ ἡγεμὼν οὗτος, κατασταθεὶς τοσούτῳ μέγας διὰ τοῦ πνεύματός του καὶ τοσούτῳ ἰσχυρὸς διὰ τῆς δικαιοσύνης του, ὁ σεβαστὸς οὗτος μονάρχης, ὁ βαθὺς πολιτικός, ὃν ἐθαύμαζέ τις πάντοτε τόσῳ περισσότερον, ὅσῳ συχνότερον τὸν ἔβλεπεν. Ἄλλοι θέλουσιν ὁμιλήσει περὶ τῆς ἐξόχου ταύτης διανοίας, ἐκ τῶν σεπτῶν τῆς ὁποίας λόγων ἀπήστραπτον ὅλα τὰ

1. Τὸ ἀξίωμα τοῦτο εἶνε τοῦ ἐναρέτου Malesherbes.

2. Non omnis inoriar etc. Τοιαῦται ὑπῆρξαν αἱ ἴδιαι τοῦ Λουδοβίκου XVIII ἐκφράσεις, πρὸς τοὺς βουλευτὰς τοὺς κομίσαντας αὐτῷ τὸν ὑπὸ τῆς πλειονοψηφίας τῆς βουλῆς ἐπιψηφισθέντα τελευταῖον νόμον, καθ' ἣν ὥραν κατετρύχετο ἤδη ὑπὸ τῶν συμπτωμάτων τῆς ὀδυνηρᾶς νόσου ἥτις τῷ ἀφήρπασε μετὰ τῆς ζωῆς καὶ τὴν ἀγάπην τῶν Γάλλων.

συμβούλια καὶ οἵτινες μετέβαλλον ἑκουσίως τὰς καρδίας, ἀναφερόμενοι πανταχοῦ ὡς χρησμοί. Θέλουσιν ἐπαινέσει αὐτοῦ τὴν ἀπαρέγκλιτον μεγαλοφυΐαν, ἣν διηύθυνε τόσον καλῶς διὰ τῶν σοφῶν ἀρχῶν του, τὴν ἔξοχον παιδείαν, τὴν σπανίαν κρίσιν ἐν τοῖς λεπτοτέροις στοχασμοῖς, καὶ πρὸ πάντων τὴν στερρότητα τῆς μεγάλης ταύτης ψυχῆς, ἀνατραφείσης διὰ τῆς σπουδῆς καὶ μελέτης καὶ τελειοποιηθείσης τρόπον τινὰ διὰ τῆς δυστυχίας. Θέλουσιν ἀναφέρει περὶ τῆς φιλοφροσύνης, τῆς μεγάλης αὐτοῦ εὐγενείας, τῆς καλλιεπείας, τῆς ἐν ταῖς ἰδιωτικαῖς συνδιαλέξεσιν ἀμιμήτου χάριτος, τῆς ἀπαραβλήτου αὐτοῦ πολυμαθείας, ἀνταξίας τῶν ὡραιοτέρων τῆς Ῥώμης καὶ τῶν Ἀθηνῶν αἰώνων, περὶ μυρίων ἄλλων προτερημάτων κοινῶν τοῖς Βουρβώνοις, οἵτινες συνενοῦσι τὴν τέχνην τοῦ ἀρέσκειν μετὰ τῆς τέχνης τοῦ βασιλεύειν.

Τὸ κατ' ἐμὲ, δὲν ὑπομιμνήσκω ἐνταῦθα ἢ ὅ,τι σχετίζεται πρὸς τὴν ὑπερτάτην ταύτην ἀρετήν, τὴν μᾶλλον ὑπὸ τῶν θνητῶν τιμωμένην, διότι αὐτῇ ὀφείλεται ἡ ἁρμονία τῆς μοναρχικῆς μηχανῆς, ἣν ὁ Λουδοβῖκος κατεῖχεν εἰς τὸν ἀνώτατον βαθμόν. Οὐδεὶς βασιλεὺς εἶχε πεισθῆ μᾶλλον αὐτοῦ, ὅτι ἡ δικαιοσύνη εἶνε τὸ ζωογόνον νεῦρον πολιτείας τινὸς καὶ ἡ σώτειρα αἰγὶς τοῦ κοινωνικοῦ οἰκοδομήματος. Ἡ ἱστορία θ' ἀναφέρῃ πόσον ἐγίνωσκε νὰ κρατῇ τὴν πλάστιγγα ἐν μέσῳ τῶν ἀξιώσεων τῶν διαφόρων μερίδων. Τίς δὲν διατηρεῖ εὐγνωμόνως τὴν μνήμην αὐτοῦ ἕνεκα τῶν πρὸς τοὺς ὑπηκόους του ὑπηρεσιῶν, τῆς εὐθύτητος τῶν πράξεών του, τῆς συνέσεως τῶν ἀποφάσεών του, τῆς εὐλαβοῦς τηρήσεως τῆς εὐταξίας, τοῦ εὐσταθοῦς ἔρωτός του πρὸς τὴν τάξιν ἥτις διατηρεῖ τὰ κράτη, τῆς θρησκευτικῆς χρήσεως τοῦ χρόνου, τῆς ἐπιμελοῦς ἐκείνης ἀκριβείας, ἥτις καθίστα αὐτὸν, διὰ νὰ εἴπω οὕτω, παρόντα εἰς ὅλας τὰς ὑποθέσεις τοῦ βασιλείου του; Δὲν χρειάζεται ἢ εἰσβολή τις ἵνα κρημνισθῶσι τὰ ὀχυρώματα καὶ καταστραφῶσι τὰ τείχη· σεισμός τις ἵνα καταποντισθῶσιν αἱ οἰκίαι τῶν λαμπροτέρων πόλεων· ἀλλ' ἡ δικαιοσύνη ἐπιζῇ ὅλων τῶν καταστροφῶν· αὕτη ἔχει τὸν ἤρεμον καὶ ἰσχυρὸν ῥοῦν τῶν εὐεργετικῶν ποταμῶν, ὧν οὐδὲν πρόσκομμα ἐμποδίζει τὴν σωτηριώδη δύναμιν. Αὕτη εἶνε πάντοτε παροῦσα διὰ ν' ἀποδίδῃ ἑκάστῳ τὸ ἀνῆκον, διὰ νὰ κωλύῃ τοὺς ἀνθρώπους τοὺς ἐργαζομένους πρὸς ἀποτυχίαν τοῦ σκοποῦ τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας, σκοποῦ, ὁ ὁποῖος οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ αὐτὴ ἡ καθολικὴ εὐδαιμονία.

Α. Ι. Γαλατζας.

Ὅτε ὁ στρατάρχης Κονδὲ ἐπιστρέφων νικητὴς ἀνέβαινε τὴν κλίμακα τῶν ἀνακτόρων, εἶπε πρὸς τὸν Λουδοβῖκον ΙΔ', ὅστις περιέμενεν αὐτὸν ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς κλίμακος· Συγχώρη-

Digitized by Google

σον, βασιλεῦ, ὅτι πάσχων ἀρθρῖτιν ἀναβαίνω βραδέως. Μὴ βιάζου, ἀπήντησεν εὐφυῶς ὁ μονάρχης· ὅστις ἔρχεται φέρων τόσας δάφνας ἐπ' ὤμων, ἀδυνατεῖ ἵνα περιπατῇ ταχέως.

ΔΥΠΟΥΥΤΡΕΝ

Κατὰ τὸ ἔτος 1781, πλουσία τις κυρία διερχομένη διὰ τοῦ ἐν Γαλλίᾳ χωρίου Πιερβυφιέρ, εἶδεν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ὡραῖον τετραετὲς παιδίον.

— Πῶς σὲ λέγουν, μικρέ μου; τὸ ἠρώτησε, θωπεύουσα τὴν μαύρην καὶ βοστρυχώδη κόμην του.

— Γουλιέλμον Δυπουυτρέν.

— Τί ἔργον κάμνουν οἱ γονεῖς σου;

Εἰς τοὺς λόγους τούτους τὸ παιδίον προσέβλεψεν εἰς αὐτὴν ἀτενῶς μὲ τοὺς διαυγεῖς καὶ νοημοσύνην ἐμφαίνοντας ὀφθαλμούς του, καὶ μὲ τὴν χυδαίαν διάλεκτόν του τῇ διηγήθη ὅτι οἱ γονεῖς του ἦσαν πτωχοὶ καὶ τὸ ἄφινον ἐγκαταλελειμμένον.

Ἡ ὁδὸς ἦτο κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν ἔρημος, ἡ κυρία ἥρπασε τὸ παιδίον, παραλαβοῦσα αὐτὸ μεθ' ἑαυτῆς.

Μετά τινα ὅμως καιρὸν ἀποδοθὲν εἰς τοὺς γονεῖς του, ἐπανῆλθεν εἰς τὸ χωρίον αὐτοῦ.

Ἀλλ' ὅπως ἡ χελιδὼν, εὐπειθὴς εἰς τὸν ἄνεμον, οὗ ἡ πνοὴ ὠθεῖ τὰς πτέρυγας αὐτῆς, ἀκολουθεῖ ἐν τῷ ἀπείρῳ διαστήματι ὡσεὶ κεχαραγμένην τινὰ ὁδὸν πρὸς τὰς χώρας ἃς φωτίζει καὶ θερμαίνει ὁ ἥλιος, ὅπως ὁ ποταμὸς τὸν ῥοῦν αὐτοῦ εὐθύνει πρὸς τὴν θάλασσαν, ὅπως ἡ μαγνητικὴ βελόνη στρέφεται πρὸς τὸν πόλον, οὕτω, κατὰ νόμον μυστηριώδους τινὸς ἕλξεως, οἱ Παρίσιοι, ἡ μεγάλη πόλις, ἑλκύει εἰς ἑαυτὴν πᾶσαν ἔκτακτον διάνοιαν.

Ὁ μικρὸς λοιπὸν Γουλιέλμος ἐπανήρχισε τὸν πλάνητα καὶ ἀπροστάτευτον αὐτοῦ βίον, ἀναζητῶν καὶ εὑρίσκων τὴν τροφήν του, ὡς τὰ πτηνὰ τοῦ οὐρανοῦ.

Παρῆλθον ἔκτοτε ὀκτὼ ἔτη. Ἦν δωδεκαέτης τὴν ἡλικίαν.

Διὰ τοῦ χωρίου διήρχετο ἀξιωματικός τις τοῦ ἱππικοῦ· εἶδε τὸ παιδίον, τὸ ὁποῖον ἐθεώρει μὲ τοὺς νοήμονας ὀφθαλμούς του τὴν στολὴν αὐτοῦ.

Τὸ εὐρὺ μέτωπον, οἱ πυκνοὶ καὶ μέλανες τοῦ παιδὸς βόστρυχοι, οἱ χαρακτῆρες τοῦ προσώπου αὐτοῦ, οἱ ἰσχὺν καὶ ἠρεμίαν ἐμφαίνοντες, τὸ βλέμμα του, ὅπερ ἐφαίνετο ὅτι ἐκέκτητο φωτοβόλον τινὰ καὶ μαγνητικὴν δύναμιν, ὅπλον ὀλέθριον ἐνταυτῷ καὶ θεῖον, δαμάζον τὰς θελήσεις καὶ θέλγον ὡσεὶ θωπεία, πάντα ταῦτα βαθεῖαν ἐνεποίησαν εἰς τὸν ἀξιωματικὸν ἐντύπωσιν.

Ἐκύτταξε περὶ αὐτόν. Ἡ ὁδὸς ἦτο καὶ τότε πάλιν ἔρημος.

Ἥρπασε τὸ παιδίον, τὸ ἔθεσεν ἐπὶ τοῦ ἐφιππίου πρὸ αὐτοῦ καὶ συμπαρέλαβεν αὐτὸ μεθ' ἑαυτοῦ.

Ὁ ἀδελφὸς τοῦ ἀξιωματικοῦ ἐκείνου ἦν διευθυντὴς τοῦ γυμνασίου τῆς Μάρχης ἐν Παρισίοις. Οὗτος ἐδέχθη τὸ παιδίον καὶ ἐφρόντισε περὶ τῆς ἀνατροφῆς αὐτοῦ.

Ὡς ἡ θέα τῶν ὅπλων ἐν τῷ γυναικωνίτῃ τοῦ Διομήδους ἐπρόδωσε τὴν φύσιν τοῦ Ἀχιλλέως, οὕτω τὸ πρῶτον νυστήριον ὅπερ εἶδεν ὁ μικρὸς Γουλιέλμος τῷ ἀπεκάλυψε τὸν προορισμόν του.

Παρῄτησεν ὁλοσχερῶς τὴν σπουδὴν τῶν ἑλληνικῶν καὶ τῶν λατινικῶν· ἦτο χειρουργός.

Ἐν ἡλικίᾳ δεκαοκτὼ ἐτῶν διωρίσθη προπαρασκευαστὴς ἐν τῇ ἀνατομίᾳ· εἰκοσιτετραέτης δὲ ἠξιώθη διὰ διαγωνισμοῦ τῆς θέσεως διευθυντοῦ τῶν ἀνατομικῶν ἔργων· μικρὸν ἔπειτα ἐγένετο ἀρχιχειρουργὸς ἐν τῷ νοσοκομείῳ τῶν Παρισίων (Hôtel-Dieu) καὶ ἀργότερον χειρουργὸς τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου τοῦ ΙΗ'.

Δὲν θ' ἀκολουθήσωμεν κατὰ βῆμα τὸν Δυπουυτρὲν ἐν τῷ τραχεῖ καὶ πολυμόχθῳ σταδίῳ του, οὗ ἑκάστη ὥρα ἦν ἀφιερωμένη τῇ ἐπιστήμῃ. Περιοριζόμεθα ἀναγράφοντες μόνον ὀλίγα, ἅτινα θεωροῦμεν ἱκανὰ πρὸς χαρακτηρισμὸν αὐτοῦ.

«Ὡς καὶ αὐτοὶ οἱ ἐχθροί του ὁμολογοῦσι, λέγει τις τῶν περὶ αὐτοῦ γραψάντων, συμπαρέλαβε μεθ' ἑαυτοῦ ἐν τῷ τάφῳ τὴν μέθοδόν του. Ἡ δόξα τῶν χειρουργῶν ὁμοιάζει τῇ τῶν ἠθοποιῶν, ὧν τὰ πλεονεκτήματα συνθάπτονται μεθ' αὐτῶν θανόντων. Οἱ ἠθοποιοί, οἱ χειρουργοί, ὡς καὶ οἱ ἔξοχοι ἀοιδοί, οἵτινες διὰ τῆς καλῆς ἐκτελέσεως δεκαπλασιάζουσι τὴν δύναμιν τῆς μουσικῆς, εἰσὶν ἥρωες ἐφήμεροι, ὧν τὴν ἀξίαν ἀδυνατοῦσι νὰ ἐκτιμήσωσιν οἱ μετ' αὐτοὺς ζήσαντες. Διὰ τοῦτο ἔκτακτοι περιστάσεις ἀπαιτοῦνται, ὅπως τὸ ὄνομα σοφοῦ τοιούτου ἀναγραφῇ ἐν τῇ γενικῇ ἱστορίᾳ τῆς ἀνθρωπότητος.»

Πολλαὶ καὶ ἀντιφατικαὶ κρίσεις ἐγράφησαν περὶ τοῦ Δυπουυτρέν. Καὶ οὐδεὶς μὲν ἠμφισβήτησε τὴν μεγαλοφυΐαν αὐτοῦ, ἀλλ' ὁ χαρακτὴρ καὶ τὸ ὀξύχολον τοῦ ἀνδρὸς μέχρι τοῦ νῦν ἔτι πολλαχῶς ἐξετάζονται καὶ ἐπικρίνονται.

Αἱ κατωτέρω ὀλίγαι γενικαὶ παρατηρήσεις δύνανται νὰ ἐφαρμοσθῶσι καὶ ἐπὶ ὅλων ὅσοι ὑπερέχουσι τῶν πολλῶν.

Ὁ Δυπουυτρὲν ἔλεγέ ποτε πρός τινα τῶν μαθητῶν αὐτοῦ·

«Ἐὰν ἐνίοτε προσηνέχθην πικρῶς καὶ τραχέως, προήρχετο τοῦτο ἐκ τῆς ὀδύνης, ἥν μοι ἐνεποίησαν ἡ ἀναισθησία καὶ ὁ ἐγωϊσμός, δι' ὧν πολλοί μ' ἐλύπησαν, ἢ ἐκ τῆς σκέψεως περὶ τῶν ἐμποδίων, τὰ ὁποῖα τὸ μῖσος, ὁ φθόνος, ἡ ζηλοτυπία, ἡ συκοφαντία παρενέβαλλον, ὅπως μὴ δυνηθῶ νὰ εὐδοκιμήσω.

»Ἐν Παρισίοις ὑπάρχουσι πολλοὶ ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι μόλις σὲ ἴδωσιν ἑτοιμαζόμενον νὰ θέσῃς τὸν πόδα ἐπὶ τοῦ ἀναβολέως, τρέχουσι, καὶ ἄλλοι μὲν κρατοῦσι τὸ ἔνδυμά σου, ἄλλοι λύ-

Digitized by Google

ουσι τὴν συνέχουσαν τὸ ἐφίππιον ἱμάσθλην, ὅπως συντριβῇς κρημνιζόμενος, ἄλλοι ἀποσπῶσι τὰ πέταλα τοῦ ἵππου καὶ σοὶ κλέπτουσι τὴν μάστιγα· ὀλιγώτερον πάντων τούτων προδοτικὸς εἶναι ὁ ἐρχόμενος ἐναντίον σου, ὅπως σὲ πιστολίσῃ κατὰ στῆθος.

»Ἔχεις ἀρκετὴν ἀξίαν, ἀγαπητόν μοι τέκνον, καὶ θὰ γνωρίσῃς ἐντὸς ὀλίγου τὴν φρικώδη καὶ ἀδιάκοπον πάλην, εἰς ἣν οἱ μέτριοι τὴν ἀξίαν ἀναγκάζουσι νὰ κατέρχηται πάντα ἔξοχον ἄνδρα. Ἂν ποτε ἀπολέσῃς εἰς τὸ χαρτοπαίγνιον εἰκοσιπέντε εἰκοσάφραγκα, τὴν ἐπαύριον θὰ κατηγορηθῇς ὡς χαρτοπαίκτης, καὶ οἱ ἄριστοι τῶν φίλων σου θὰ διαβεβαιῶσιν ὅτι σὲ εἶδον χάνοντα εἰκοσιπέντε χιλιάδας φράγκων. Ἂν ποτε ὑποφέρῃς ἀπὸ πονοκέφαλον, θὰ διαδώσωσιν ὅτι παρεφρόνησας. Ἂν ἦσαι ζωηρὸς θὰ χαρακτηρισθῇς ὡς ἀκοινώνητος. Ἄν, ὅπως ἀντιστῇς κατὰ τοῦ ὄχλου τῶν νάννων, συγκεντρώσῃς ἐν σεαυτῷ μεγάλην δύναμιν πνευματικῆς ἐνεργείας, οἱ ἄριστοι τῶν φίλων σου θ' ἀναβοήσωσιν ὅτι ἔχεις κατὰ νοῦν ν' ἀπορροφήσῃς τὰ πάντα, ὅτι ἔχεις τὴν ἀξίωσιν πάντων νὰ κυριαρχήσῃς καὶ νὰ τυραννήσῃς. Ἑνὶ λόγῳ τὰ πλεονεκτήματά σου θὰ παριστῶνται ὡς ἐλλείψεις, αἱ ἐλλείψεις ὡς ἐλαττώματα, καὶ αἱ ἀρεταί σου ὡς ἐγκλήματα.»

Ἡ ἔκτακτος χειρουργικὴ δεξιότης τοῦ Δυπουυτρὲν ὀφείλεται κατὰ μέγιστον μέρος εἰς τὴν ἀπάθειαν καὶ ἀναισθησίαν αὐτοῦ. Ἂν ταῦτα εἰς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους θεωροῦνται ὡς ἐλαττώματα, καταλογίζονται ὅμως μεταξὺ τῶν πρωτίστων προσόντων τῶν χειρουργῶν. Ὁ ἀληθὴς χειρουργὸς δέον νὰ κέκτηται δύναμιν ψυχῆς ἱκανήν, ὥστε νὰ μὴ συγκινῆται πρὸ τοῦ χεομένου αἵματος καὶ τῆς ὀδύνης καὶ τῶν στόνων τῶν πασχόντων.

Περὶ τοῦ Δυπουυτρὲν ὡς ἐπιστήμονος καὶ καθηγητοῦ εἷς τῶν βιογράφων του λέγει τἀκόλουθα· «Ἀνεγίνωσκεν ὀλίγον, ἔγραφε κακῶς, ἀλλ' ἐδίδασκεν ἀδιακόπως. Καὶ ὀλίγους μὲν νεωτερισμοὺς εἰσήγαγε, καὶ τούτους ἐπουσιώδεις, ἀλλ' ἐπειδὴ ἀντὶ νἀκολουθῇ τὴν κεχαραγμένην ὁδὸν ἐνησμενίζετο νέους δημιουργῶν κανόνας καὶ μεθόδους, ἡπλοποίησε καὶ ἐτροποποίησε τὰς πλείστας σχεδὸν τῶν χειρουργικῶν ἐγχειρίσεων.»

Τὸ ἄπορον καὶ ἐγκαταλελειμμένον παιδίον, τὸ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ἑνὸς χωρίου ὑπὸ διαβατῶν περισυναχθέν, ἀπέθανεν ἐν Παρισίοις τὴν 8 Φεβρουαρίου 1835, εἰς ἡλικίαν 57 ἐτῶν, ἐν μεγάλῃ δόξῃ καὶ τιμαῖς. Ἡ περιουσία, ἣν μετὰ θάνατον κατέλιπεν, ἀνήρχετο εἰς ἐννέα ἑκατομμύρια.

**

Ὁ γαμβρὸς τοῦ Φωκίωνος Χαρικλῆς καταδιωκόμενος δι' ἀθέμιτόν τινα πρᾶξιν, ἐζήτησε τὴν προστασίαν καὶ ὑποστήριξιν τοῦ πενθεροῦ του Φωκίωνος. Ἀλλ' ὁ δίκαιος οὗτος ἄνθρωπος ἀπεποιήθη τὴν σύμπραξιν αὐτοῦ, εἰπών· «Ἐγώ, παιδί μου Χαρίκλεις, σὲ ἔκαμα γαμβρὸν *ἐπὶ πᾶσι τοῖς δικαίοις*.»

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

*** Ἐν τῷ πολιτικῷ καὶ ἐν τῷ κοινωνικῷ τῆς ἀνθρωπότητος βίῳ, δὲν ὑπάρχει ἰδέα γόνιμος ἢ μὴ προαχθεῖσα ἐκ τοῦ ἔθνους τοῦ ἑλληνικοῦ. Ἐνταὐτῷ ὅμως ὅλαι ἐκεῖναι αἱ ἰδέαι, ὅλαι ἐκεῖναι αἱ ἀρχαί, αἵτινες προκύψασαι εἰς μέσον διὰ τῆς ἑλληνικῆς εὐφυΐας, κατέστησαν εὐτυχῆ τοσαῦτα ἄλλα ἔθνη, σπανίως κατωρθώθη νὰ γίνωσι πρᾶγμα παρ' ἡμῖν. Διατί ἆρά γε τοῦτο; Διατί δὲν ἠδυνήθημεν ποτὲ νὰ καταστήσωμεν ἐπὶ μακρὸν ὁπωσοῦν χρόνον χρήσιμον καὶ εἰς ἡμᾶς τὴν ἀνεξάντλητον πολιτικὴν καὶ κοινωνικὴν τοῦ ἔθνους περιουσίαν, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἄχρι τοῦδε ὠφελήθη ὅλος ὁ ἄλλος πεπολιτισμένος κόσμος παρεκτὸς ἡμῶν; Μήπως διότι παρ' ἡμῖν ἡ διανοητικὴ δύναμις εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἰσχυροτέρα τῆς ἠθικῆς; Μήπως διότι μὴ ἔχοντες τὴν συνείδησιν τῆς ἀνισότητος ταύτης, δὲν ἐνησχολήθημεν ποτὲ προσηκόντως νὰ φέρωμεν εἰς ἰσορροπίαν τὰς δύο ταύτας δυνάμεις; Λάβωμεν ἐκ τῶν πολλῶν πρωταγωνιστῶν τῆς ἱστορίας ἡμῶν ἄνδρας δύο, ἐξ ὧν ὁ εἷς ἐκπροσωπεῖ μᾶλλον παντὸς ἄλλου τὸν ἀρχαῖον ἑλληνισμόν, ὁ δ' ἕτερος τὸν μεσαιωνικόν. Ὁ Θεμιστοκλῆς καὶ ὁ Φώτιος ὑπερεμάχησαν ἀμφότεροι ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ ἔθνους· ἀμφότεροι ὑπῆρξαν ἄνθρωποι μεγαλοφυεῖς· οὐδέτερος εἶχε δυστυχῶς ἀποχρῶσαν τὴν ἠθικὴν ἐκείνην δύναμιν, ἥτις ἀποτελεῖ τὴν κυριωτάτην τοῦ δημοσίου ἀνδρὸς ἀρετήν. Καὶ οἱ μὲν κατ' ἰδίαν ἄνθρωποι, εἰ καὶ ἀπεστερημένοι αὐτῆς δύνανται ἐνίοτε νὰ μεγαλουργήσωσι καὶ νὰ κλεϊσθῶσιν· ἀλλὰ τὰ ἔθνη τὰ παραδίδοντα τὴν τύχην αὐτῶν εἰς ἄνδρας μὴ ἔχοντας τὴν ἀρετὴν ἐκείνην, δύνανται ἆρά γε νὰ συντηρηθῶσι καὶ νὰ εὐδαιμονήσωσι; Ζήτημα καίριον διὰ τὸ ἐνεστὼς καὶ τὸ μέλλον ἡμῶν· ζήτημα τὸ ὁποῖον δὲν δύναται νὰ λυθῇ ὀρθῶς εἰμὴ ἐὰν ἀποφασίσωμεν ἐπὶ τέλους, μεγάλοι καὶ μικροί, ἄρχοντες καὶ λαός, νὰ μελετήσωμεν ἄνευ ἐθνικῶν προλήψεων τὴν πάτριον ἱστορίαν ἵνα διδαχθῶμεν ἐξ αὐτῆς οὐ μόνον τὰ προτερήματα, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐλαττώματα ἡμῶν, τὰ ἀπαραιτήτου δεόμενα ἐπανορθώσεως. (Κ. Παπαρρηγόπουλος).

Ὁ ἀριθμὸς τῶν διὰ τοῦ ταχυδρομείου διαβιβασθεισῶν ἐπιστολῶν κατὰ τὸ ἔτος 1876 ἐν Ἀγγλίᾳ ἦν 1,100,000,000, ἐν Γερμανίᾳ 643,000,000 καὶ ἐν Γαλλίᾳ 366,000,000.

Digitized by Google

ΥΓΙΕΙΝΗ

Ὀλέθρια ἀποτελέσματα ἐκ τῆς χρήσεως τῶν γυναικείων ὑποδημάτων τοῦ συρμοῦ.

Ὁ συρμός, ἡ λέξις αὕτη, ἥτις πολλοὺς ἀνθρώπους εἰς ἄκρον ἠλεκτρίζει, ποσάκις πόσον μεγάλων κακῶν γίνεται πρόξενος οὐχὶ μόνον εἰς τὴν κοινωνίαν, ἀλλά, τὸ χειρότερον, εἰς τὸ πολυτιμότερον πρᾶγμα τοῦ ἀνθρώπου, τὴν ὑγείαν! Ἐὰν λ.χ. ἀκριβῶς ἐξετάσωμεν τοὺς στηθοδέσμους (corsets), οἵτινες βεβαίως χάριν τοῦ συρμοῦ ἐπενοήθησαν, θέλομεν εὐθὺς ἐννοήσει ὅτι ἡ χρῆσις αὐτῶν, καὶ ἰδίως εἰς τὴν νεαρὰν ἡλικίαν, δύναται νὰ βλάψῃ μεγάλως καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ στήθους καὶ τὴν λειτουργίαν τῶν ἐντὸς καὶ πέριξ αὐτοῦ ὀργάνων. Ὁμοίως καὶ τοὺς κοιλιοδέσμους (ceintures du ventre) ἐξετάζοντες εὑρίσκομεν ὅτι πολλάκις, χάριν σμικρᾶς ἐλαττώσεως τοῦ ὄγκου τῆς κοιλίας διὰ καλαισθησίαν δῆθεν, πλεῖστα ὅσα κακὰ δύνανται νὰ ἐπέλθωσιν εἰς τὴν λειτουργίαν τῶν σπλάγχνων τῆς κοιλίας. Ἀλλ' ἐξ ὅλων τούτων χειρότερον καὶ ἐπιβλαβέστερον ἐπινόημα τοῦ συρμοῦ εἶναι τὰ κακόσχημα ἀληθῶς γυναικεῖα ὑποδήματα, τὰ ὁποῖα φέρουσι τὴν σήμερον σχεδὸν ὅλαι αἱ Κυρίαι, καὶ τὰ ὁποῖα οὐχὶ μόνον εἰσὶ κατεσκευασμένα ἐναντίον τῆς καλαισθησίας, ἐπειδὴ μεταβάλλουσιν ὅλον τὸν πόδα εἰς ἄμορφον βῶλον, ἀλλά, τὸ χειρότερον, στρεβλοῦσιν αὐτὸν καὶ τὴν λειτουργίαν αὐτοῦ βλάπτουσι μεγάλως.

Περὶ τῶν ὀλεθρίων ἀποτελεσμάτων τοῦ τελευταίου τούτου προϊόντος τοῦ συρμοῦ οὐχὶ σμικρὸς λόγος ἐγένετο εἰς τὴν Ἰατρικὴν Ἑταιρίαν τῶν Παρισίων, καὶ ὁ Onimus κατακρίνει μεγάλως τὰς ὑψηλὰς *ὑποπτερνίδας* (τακούνια) τῶν γυναικείων ὑποδημάτων τοῦ συρμοῦ, καὶ τὴν γνώμην αὐτοῦ ὑπεστήριξαν ἐξ ἰδίας πείρας καὶ πολλὰ ἄλλα μέλη τῆς Ἑταιρίας.

Αἱ ὑψηλαί, στεναὶ καὶ λοξαὶ ὑποπτερνίδες συντελοῦσι μὲν νὰ φαίνηται ὁ γυναικεῖος ποῦς κυρτότερος καὶ μικρότερος, ἀλλὰ μετὰ μεγίστου κινδύνου.

Ἡ μὲν λοξὴ διεύθυνσις τῶν ὑποπτερνίδων τούτων συντελεῖ ὥστε τὸ βάρος τοῦ σώματος, ἀντὶ νὰ στηριχθῇ ἐπὶ τῆς πτέρνης, μετατοπίζεται μᾶλλον εἰς τὰ ἐμπρὸς καὶ ὑποκάτω τοῦ θόλου, τὸν ὁποῖον σχηματίζει τὸ πέλμα. Ἑπομένως τὸ σταθερώτερον φαινόμενον ἐκ τῆς χρήσεως τοιούτων ὑποδημάτων εἶναι πόνος σφοδρὸς εἰς τὸ πέλμα τοῦ ποδὸς ἔμπροσθεν καὶ κάτωθεν τοῦ ἐξωτερικοῦ σφυροῦ ἢ ἀστραγάλου. Ὁ δὲ πόνος οὗτος προέρχεται ἀναμφιβόλως ἐκ φλογώσεως τῆς ἀρθρώσεως τοῦ ὀστοῦ τῆς πτέρνης μετὰ τοῦ κυβοειδοῦς ὀστοῦ.

Ἡ δὲ στενότης τῶν τοιούτων ὑποπτερνίδων, ἐνῷ σμικρύνει τὴν βάσιν τῆς ὑποστάσεως, καθιστᾷ συγχρόνως πολὺ δύσκολον τὴν τήρησιν τῆς ἰσορροπίας τοῦ σώματος.

Τέλος τὸ μέγα ὕψος αὐτῶν συντελεῖ νὰ φέρηται τὸ ἐμπρόσθιον μέρος τοῦ ποδὸς συγχρόνως μὲ τὴν πτέρναν ἐν καιρῷ τοῦ βαδίσματος· καταστρέφει τὴν κυματοειδῆ εὐκαμψίαν τοῦ ὅλου ποδός· καθιστᾷ ὀδυνηρὸν τὸν πόδα εἰς τὸ μέρος, καθ' ὃ ἀντιστοιχεῖ τὸ πρῶτον μετάρσιον ὀστοῦν, ἤτοι ὄπισθεν τῆς ῥίζης τοῦ μεγάλου δακτύλου· κάμπτει καὶ συσσωρεύει ὅλους τοὺς δακτύλους εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὑποδήματος. Αἱ σάρκες ἢ οἱ μυῶνες, οἱ εὑρισκόμενοι εἰς τὸ πέλμα τοῦ ποδός, συμπιεζόμενοι ὑπὸ τὸν θόλον τοῦ πέλματος, ὅστις ὤφειλε νὰ προστατεύῃ αὐτούς, καταλαμβάνονται ὑπὸ συστολῆς καὶ τότε ὁ ποῦς κλίνει πρὸς τὰ ἔσω. Ἡ συστολὴ αὕτη ἐκτείνεται κατόπιν καὶ εἰς τὴν γαστροκνημίαν, ἤτοι τὰς ὄπισθεν τῆς κνήμης σάρκας, παρουσιαζομένη ἐν εἴδει ὀδυνηρῶν σπασμῶν καὶ διαρκοῦς πόνου, ὅστις ἐμποδίζει πᾶσαν ἀνάπαυσιν. Ὁ μᾶλλον πάσχων μῦς εἶναι ὁ κατὰ τὸ ἔξω πλάγιον χεῖλος τῆς κνήμης εὑρισκόμενος καὶ καλούμενος *μακρὸς περοναῖος*, καὶ τὴν πάθησιν αὐτοῦ μαρτυρεῖ σφοδρὸς πόνος εἰς τὸ μέρος τῆς προςφύσεως αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ πρώτου μεταρσίου ὀστοῦ, δηλαδὴ ὄπισθεν τῆς ῥίζης τοῦ μεγάλου δακτύλου καὶ εἰς τὸ πέλμα τοῦ ποδός. Τὸ σύμπτωμα δὲ τοῦτο εἶναι τὸ βεβαιότερον καὶ χαρακτηριστικώτερον τοῦ ὀλεθρίου ἀποτελέσματος τῶν τοιούτων ὑποδημάτων. Πρὸς δὲ τούτοις παρουσιάζεται καὶ πόνος εἰς τὸ γόνυ ἰσχυρός, ἐξ οὗ ἐπέρχονται καὶ φαινόμενα ὑστερικά. Ἐπειδὴ δέ, πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς ἰσορροπίας τοῦ σώματος, αἱ γυναῖκες δὲν δύνανται νὰ διευθετήσωσι τὴν λεκάνην αὐτῶν, τῆς ὁποίας αὐξάνει ἡ κλίσις πρὸς τὰ ἐμπρός, κυρτοῦσι μεγάλως τὰς ὀσφῦς αὐτῶν καὶ οὕτω κατορθοῦσι νὰ μετατοπίσωσι τὸ κέντρον τῆς βαρύτητος πρὸς τὰ ὀπίσω. Δι' αὐτὸ δὲ καὶ ἡ μήτρα κλίνει πρὸς τὰ ἐμπρὸς αἰωρουμένη, καὶ ἐπέρχονται πόνοι κατὰ τὰ νεφρά, τὴν κάτω κοιλίαν, ἀνάγκη συχνὴ πρὸς οὔρησιν, ἀναμφιβόλως δὲ καὶ κίνδυνος ἀποβολῆς κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐγκυμοσύνης.

Ἐν Πειραιεῖ. Π'

Ἅπαντα τὰ ἔργα τῆς τέχνης καὶ τῆς φιλολογίας ἐφ' οἷς τοσοῦτον δικαίως καυχᾶται ἡ Ἰταλία, εἶχον παραχθῆ ἐκτὸς τοῦ Πεδεμοντίου. Ἅπασαι αἱ λαμπρότεραι καὶ ἐνδοξότεραι ἱστορικαὶ τῆς Ἰταλίας παραδόσεις, συνεδέοντο μετὰ χωρῶν ἀλλοτρίων τοῦ Πεδεμοντίου. Τὸ Πεδεμόντιον ἐν τούτοις, ἐπειδὴ περιεῖχε τὸν ἄριστα συγκεκροτημένον στρατὸν τῆς χερσονήσου καὶ ἠξιώθη νὰ λάβῃ βασιλεῖς καὶ ὑπουργοὺς ἐξόχους, ἀνέλαβε καὶ συνεπλήρωσε τὸ ἔργον τῆς ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν αὐτοῦ ἑνώσεως ἅπαντος τοῦ Ἰταλικοῦ ἔθνους.

ΑΘΗΝΗΣΙ — ΤΥΠΟΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ, ΟΔΟΣ ΠΑΤΗΣΙΩΝ, 14.

Digitized by Google

'Αριθ. 111 – Λεπτὰ εἴκοσι.

ΕΤΟΣ Γ'.

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Πέμπτος | Συνδρομὴ ἐτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20.—Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶνε ἐτήσιαι—Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὁδὸς Σταδίου, 6. | 12 Φεβρουαρίου 1878

ΠΑΝΟΜΟΙΟΤΥΠΟΝ ΤΗΣ ΥΠΟΓΡΑΦΗΣ ΤΟΥ

ΜΑΝΘΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

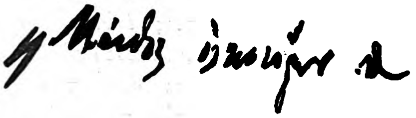

Ὁ Μάνθος Οἰκονόμου, γραμματεὺς τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, οὗ ἡ σύνεσις εἶχε καταστῇ παροιμιακή, —γνωστὴ εἶνε ἡ ἠπειρωτικὴ παροιμία «*Τοῦπε ὁ κὺρ Μάνθος*», ταὐτόσημος τῷ *Αὐτὸς ἔφα* τῶν ἀρχαίων,—σπουδαίαν κατέχει ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος θέσιν, οὐ μόνον διότι ἡ μεσολάβησις αὐτοῦ μέγα δυναμένου παρὰ τῷ βεζίρῃ πολλοὺς τῶν ὁμογενῶν ἔσωσε κατὰ διαφόρους περιστάσεις, ἀλλὰ καὶ ἕνεκα τῆς ὑπηρεσίας πρὸ πάντων, ἣν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν προσήνεγκε, μυήσας εἰς τὴν Φιλικὴν Ἑταιρίαν τοὺς πλείστους τῶν ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ δεσπότου τῶν Ἰωαννίνων ὑπηρετούντων Ἑλλήνων, ὧν διαπρεπέστεροι εἰσὶν ὁ Καραϊσκάκης, ὁ Ἀνδροῦτζος, ὁ Γρίβας κλπ. Ὁ Μάνθος καθ' ἣν στιγμὴν ἀπεκλείσθη ὁ Ἀλῆς συνελήφθη ὑπὸ τῶν Σουλτανικῶν καὶ ἐκαρατομήθη ἐν Μετζόβῳ.—Τὸ πρωτότυπον τῆς ὑπογραφῆς του ἀπεστάλη ἡμῖν ὑπὸ τοῦ κ. Ἀριστοτέλους Βαλαωρίτου.

Σ. τ. Δ.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΘΑΡΡΟΥΣ

Ἐκ τῶν τοῦ Σαμουὴλ Σμάϊλς.

Ἡ τρικυμία καταδεικνύει τὴν ἐπιδεξιότητα τοῦ ναύτου· ἡ ἀνδρεία τοῦ στρατιώτου μετρεῖται ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης. Ἐν ταῖς στιγμαῖς δὲ μᾶλλον τῶν κινδύνων διδασκόμεθα νὰ γνωρίζωμεν κάλλιον τοὺς ἀνθρώπους.

ΔΑΝΙΗΛ.

Ἐὰν διανοεῖσαι νὰ ἐπιχειρήσῃς εὐγενῆ ἐπιχείρησιν, καὶ νὰ μὴ ἀποκάμῃς μέχρι τῆς ἐπιτυχοῦς αὐτῆς ἀποπερατώσεως, πρέπει ἡ καρδία σου νὰ συντριβῇ ἐν τῷ ἀγῶνι. Ἐὰν δύνασαι νὰ ὑπερνικήσῃς οἱονδήποτε πρόσκομμα, τότε ἡ ὥρα ἤγγικε.—Θάρρος γενναία ψυχή! Σὺ θὰ λάβῃς τὴν ἀμοιβήν, Σὺ θὰ φθάσῃς εἰς τὸν σκοπόν.

Κ. ΜΑΚΑΥ.

Τὸ ἡρωϊκὸν παράδειγμα τῶν παρελθόντων χρόνων εἶναι ἡ κυρία πηγὴ τοῦ θάρρους ἑκάστης γενεᾶς. Οἱ ἄνθρωποι βαδίζουσιν ἠρέμα πρὸς τὰς ἐπικινδυνωδεστέρας τῶν ἐπιχειρήσεων, ἑλκόμενοι πρὸς τὰ πρόσω ὑπὸ τῆς σκιᾶς τῶν γενναίων, οἵτινες δὲν ὑπάρχουσιν ἐν τῇ ζωῇ.

HELPS.

Ὁ κόσμος ὀφείλει πολλὰ εἰς τοὺς ἀνδρείους ἄνδρας καὶ γυναῖκας. Δὲν πρόκειται ἐνταῦθα περὶ τῆς φυσικῆς ῥώμης, ἐν ᾗ δὲν δυνάμεθα νὰ ἐξισωθῶμεν πρὸς τὰ ζῷα. Ὁ γενναῖος, ὁ σιωπηλῶς ἐργαζόμενος, ὁ ὑφιστάμενος πολλὰς πικρίας ἐκ τοῦ πρὸς τὴν ἀλήθειαν καὶ τὸ καθῆκον ἔρωτος, πράττει ἔργα ἡρωϊκώτερα τῶν ἔργων τῆς φυσικῆς ἀνδρείας, ἣν ἀνταμείβουσι διὰ τιμῶν καὶ ἀξιωμάτων ἢ διὰ δαφνῶν συνήθως βεβαμμένων εἰς τὸ αἷμα.

Ἡ ἠθικὴ τόλμη χαρακτηρίζει τὸ ἀληθὲς μεγαλεῖον τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικός· ἡ τόλμη τοῦ λέγειν τὸ ἀληθές, τοῦ εἶναι δίκαιον καὶ ἔντιμον, τοῦ ἀνθίστασθαι εἰς τὸν πειρασμὸν καὶ τοῦ ἐκπληροῦν τὸ καθῆκον. Ἀνὴρ ἢ γυνὴ μὴ κάτοχοι τῆς ἀρετῆς ταύτης δυσκόλως δύνανται νὰ διατηρήσωσι τὰς λοιπάς.

Ἑκάστη πρόοδος ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν ἀνθρώπων παρήχθη ἐν τῷ μέσῳ δυσχερειῶν καὶ ἀντιδράσεων. Ἀπεπερατώθη δὲ καὶ ἐστερεώθη δι' ἀνθρώπων ἀτρομήτων καὶ καρτερικῶν, ὑπερτερούντων τὸν πλησίον κατὰ τὸν νοῦν. Τοιοῦτοι ἦσαν οἱ μεγάλοι ἐφευρεταί, οἱ μεγάλοι φιλοπάτριδες ἄνδρες καὶ οἱ μεγάλοι ἐργάται. Οὐδεμία ἴσως ἀρετὴ ἢ διδασκαλία ὑπῆρξεν, ἥτις ὅπως ἀναγνωρισθῇ δὲν εἶχε νὰ παλαίσῃ κατὰ τῆς συκοφαντίας, τῆς διαβολῆς καὶ τῆς καταδιώξεως. «Πανταχοῦ, λέγει ὁ Χάϊνε, ὅπου μέγας νοῦς ἐξήνεγκε τὰς ἰδέας του, ἀπήντησε *τὸν κρανίου τόπον.*»

Οἱ Ἀθηναῖοι κατεδίκασαν τὸν Σωκράτην νὰ πίῃ τὸ κώνειον διότι αἱ διδασκαλίαι αὐτοῦ ἦσαν ἀντίθετοι πρὸς τὰς προλήψεις καὶ πρὸς τὰς φατρίας τῶν χρόνων ἐν οἷς ἔζη. Κατηγορήθη ὅτι διέφθειρε τὴν νεολαίαν τῶν Ἀθηνῶν ἐξεγείρων αὐτὴν κατὰ τῶν πολιούχων θεῶν, τῶν ἀνεγνωρισμένων ὑπὸ τῆς πολιτείας. Εἶχε δὲ τὴν γενναιότητα νὰ καταφρονήσῃ οὐ μόνον τὴν τυραννίαν τῶν δικαστῶν του, οἵτινες κατεδίκασαν αὐτόν, ἀλλὰ καὶ τὸν δῆμον, ὅστις δὲν ἠδύνατο νὰ νοήσῃ τὴν διδασκαλίαν του.

Πόσοι δὲ μεγάλοι ἄνδρες καὶ ἰδεολόγοι δὲν κατεδιώχθησαν ἐν ὀνόματι τῆς θρησκείας!

Ὁ Γαλιλαῖος εἶναι εἷς τούτων, ὁ Ῥογῆρος

Digitized by Google

Βάκων, ὁ Ὄκαμ, εἷς τῶν ἀρχαιοτέρων φιλοσόφων Ἄγγλων, ὁ Βεζάλ, οἱ μαθηταὶ τοῦ Κοπερνίκου, ὁ Νεύτων, ὁ Σπινόζας, ἡ φιλοσοφία τοῦ Καρτεσίου.

Ὄντως δὲ δὲν ὑπάρχει ἀνακάλυψις εἴτε ἐν τῇ φυσικῇ ἱστορίᾳ, εἴτε ἐν τῇ φυσικῇ, περὶ τῆς ὁποίας στενοὶ νόες καὶ προκατειλημμένοι δὲν εἶπον ὅτι ἔφερεν εἰς τὴν ἀθεΐαν.

Μεγάλοι τινὲς ἐφευρεταί, καίτοι δὲν κατηγορήθησαν ἐπὶ ἀθεΐᾳ, οὐχ ἧττον κατηγορήθησαν καὶ ἔπαθον δημοσίᾳ καὶ ἐξ ἐπαγγέλματος παρ' ἄλλων. Ὅταν ὁ διδάκτωρ Χάρβεϋ ἐδημοσίευσε τὴν θεωρίαν αὐτοῦ περὶ τῆς κυκλοφορίας τοῦ αἵματος, ἐγκατελείφθη ὑπὸ πάντων αὐτοῦ τῶν πελατῶν, οἱ δὲ ἰατροὶ ἐχαρακτήρισαν αὐτὸν ὡς μωρόν. Τοῦτο ἔπαθε καὶ ὁ Κάρολος Μπέλ, ὁ ἐγκύψας εἰς σπουδαίας καὶ βαθείας μελέτας περὶ τοῦ νευρικοῦ συστήματος τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ποιήσας μίαν τῶν μεγαλειτέρων φυσιολογικῶν ἀνακαλύψεων. Ἐγκατελείφθη καὶ οὗτος μετὰ τὴν δημοσίευσιν τῶν ἀνακαλύψεών του ὑπὸ πολλῶν ἀσθενῶν, οὓς ἐθεράπευεν.

Οὕτω δὲ σχεδὸν πάντοτε ἡ αὔξησις τοῦ κράτους τῆς ἐπιστήμης, δι' ἧς διδασκόμεθα νὰ γνωρίζωμεν κάλλιον τὸ θεῖον, τὸν κόσμον καὶ ἡμᾶς αὐτούς, ἐγένετο διὰ τῆς ἐνεργείας, τῆς ἀφοσιώσεως, τῆς ἀτομικῆς θυσίας καὶ τοῦ θάρρους τῶν μεγάλων νόων τῶν παρελθόντων χρόνων, ὧν τὸ ὄνομα μεθ' ὅλας τὰς ἀντιδράσεις καὶ τοὺς προπηλακισμοὺς τῶν συγχρόνων, σήμερον τιμᾶται καὶ δοξάζεται ὑπὸ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Αὕτη δὲ ἡ ἄδικος καταφορὰ κατὰ τῶν ἐπιστημόνων τῶν παρελθόντων χρόνων πρέπει νὰ διδάξῃ ἡμᾶς ἐν τῷ παρόντι νὰ ἤμεθα ἀνεκτικοὶ πρὸς τοὺς ἔχοντας διάφορον ἡμῶν γνώμην· *ἀρκεῖ αἱ παρατηρήσεις αὐτῶν, αἱ σκέψεις, αἱ γνῶμαι νὰ βασίζωνται ἐπὶ τῆς ὑπομονῆς, τῆς τιμιότητος, τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀληθείας.*

Ἡ γενναιότης ὡσαύτως τῶν μαρτύρων τῆς πίστεως εἶναι ἔνδοξος ὡς ἡ τῶν μαρτύρων τῆς ἐπιστήμης· ἡ παθητικὴ ὑπομονὴ ἀνδρὸς ἢ γυναικός, οἵτινες ἐκ τοῦ ἔρωτος πρὸς τὸ καθῆκον τὸ πᾶν ὑφίστανται, μὴ ἔχοντες ἐνίοτε περὶ αὐτοὺς ἄλλον τινὰ ὅπως ἀκούσωσι λόγον συμπαθείας, εἶναι προϊὸν γενναιότητος ἀνωτέρας τῆς ἀνδρείας τῆς ἐν ταῖς μάχαις ἀναπτυσσομένης, ὅπου καὶ οἱ δειλότεροι αὐτοὶ ἐμπνέονται ὑπὸ τοῦ παραδείγματος καὶ τῆς ἐπιδράσεως τῶν πολλῶν. Ὁ χρόνος ἤθελεν ἐπιλίπει ἡμῖν, ἂν κατεγράφομεν τὰ ἀθάνατα ὀνόματα ἐκείνων, οἵτινες ἐπάλαισαν καθ' ὅλων τῶν δυσχερειῶν, τῶν κινδύνων καὶ τῶν παθημάτων ὑπὲρ τῶν ἀρχῶν των καὶ κατεδείχθησαν γενναῖοι ἐν τῇ ἠθικῇ πάλῃ, εἰς ἣν ἐξηνάγκαζεν αὐτοὺς ὁ κόσμος, καὶ οἵτινες ἐθεώρουν ἑαυτοὺς εὐτυχεῖς θυσιάζοντες τὴν ζωήν των μᾶλλον, παρὰ τὰς πεποιθήσεις των. Οἱ τοιοῦτοι ἄνθρωποι, ἐμπνεόμενοι ὑπὸ ἰσχυροῦ αἰσθήματος τοῦ καθήκοντος, ἀνεβίβασαν κατὰ τοὺς παρελθόντας χρόνους τὴν ἀνδρείαν αὐτῶν μέχρι τοῦ ἡρωϊσμοῦ, καὶ παρέχουσι σήμερον εἰς τὸν κόσμον ἓν τῶν εὐγενεστέρων θεαμάτων, τῶν ὑπὸ τῆς ἱστορίας περιγραφομένων. Καὶ αὗται αἱ γυναῖκες, χαρακτῆρος τρυφεροῦ καὶ γλυκέος, κατέδειξαν, οὐχὶ ὀλιγώτερον τῶν ἀνδρῶν, ὅτι εἶναι ἐπιδεκτικαὶ γενναιότητος ἀτρομήτου. Παραδείγματα δὲ τοιούτων γυναικῶν ἄπειρα ἀναγράφει ἡ ἱστορία.

Ἂν καὶ ἡ ἐπιτυχία εἶναι συνήθως ἡ ἀμοιβὴ διὰ τὴν ὁποίαν οἱ ἄνθρωποι ἀναλαμβάνουσι μεγίστους κόπους, ἐν τούτοις ἐνίοτε συμβαίνει νὰ ἐργάζωνται μεθ' ὑπομονῆς ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐλπίδος ἐπιτυχίας. Τότε ζῶσι διὰ τοῦ θάρρους καὶ σπείρουσι τὸν σπόρον εἰς τὰ σκότη, ἐλπίζοντες ὅτι οὗτος θέλει φυτρώσει καὶ θέλει παραγάγει καρπούς. Ὄντως δὲ τὰ ἄριστα τῶν ἔργων ἐγένοντο ἐν μέσῳ μυρίων κωλυμάτων, καὶ πολλάκις οἱ ἐργάται αὐτῶν ἀπέθανον πρὶν ἢ αἰσθανθῶσι τὴν χαρὰν τῆς νίκης των. Ὁ ἡρωϊσμὸς αὐτῶν πρέπει νὰ μετρηθῇ οὐχὶ κατὰ λόγον τῆς ἐπιτυχίας, ἀλλὰ κατὰ τὰς δυσχερείας, ἃς συνήντησαν καὶ κατὰ τὸ θάρρος, ὅπερ ἔσχον ἀγωνιζόμενοι.

Ὁ φιλόπατρις ἀνήρ, ὁ ἀγωνιζόμενος ἀγῶνα ἀπολεσθέντα, ὁ μάρτυς ὁ βαδίζων πρὸς τὸν θάνατον ἐν μέσῳ τῶν κραυγῶν τοῦ θριάμβου τῶν ἐχθρῶν του, ὁ ἐφευρετὴς καὶ ὁ ποιήσας ἀνακαλύψεις ὡς ὁ Χριστοφόρος Κολόμβος, ὧν ἡ καρδία ἐπὶ πολλὰ ἔτη ὑπέστη πολλὰς πικρίας, πρόκεινται ἡμῖν ὡς ὑψηλὰ παραδείγματα, διεγείροντα εἰς τὴν καρδίαν τῶν ἀνθρώπων διαφέρον ἰσχυρότερον τοῦ διαφέροντος τῶν εντελῶν ἐπιτυχιῶν.

Ἡ ἐν τῇ κοινωνίᾳ ὅμως ἀπαιτουμένη γενναιότης δὲν εἶναι πάντοτε φύσεως ἡρωϊκῆς. Καὶ εἰς τὸν συνήθη βίον ἀπαιτεῖται γενναιότης ὅπως καὶ εἰς τὰ μεγάλα ἔργα, ἅτινα ἀναφέρει ἡ ἱστορία. Ἀπαιτεῖται γενναιότης καὶ θάρρος, ὅπως διέλθῃ τις ἐντίμως τὸν βίον, ὅπως ἀντισταθῇ εἰς τοὺς πειρασμούς, ὅπως λέγῃ πάντοτε τὴν ἀλήθειαν, ὅπως δεικνύεται οἷος πραγματικῶς εἶναι, ἀποφεύγων τὴν ὑποκρισίαν, ὅπως ζῇ εντίμως διὰ τῶν ἰδίων αὐτοῦ πόρων καὶ μὴ διάγῃ βίον αἰσχρὸν δαπανῶν τὰ ἀλλότρια χρήματα.

Αἱ *δυσπραγίαι*, ἐνίοτε δὲ καὶ τὰ *κακά*, ἅτινα ἀναφαίνονται ἐν τῷ κόσμῳ, πολλάκις εἶναι ἀποτέλεσμα ἀσθενείας χαρακτῆρος, καὶ *ἐλλείψεως βεβαιότητος περὶ τοῦ σκοποῦ μιᾶς πράξεως*, ἐν ἄλλαις λέξεσιν, ἐλλείψεως θάρρους. Οἱ ἄνθρωποι πολλάκις γνωρίζουσιν ὁποῖον εἶναι τὸ καλόν, καὶ ὅμως δὲν ἔχουσι τὸ θάρρος νὰ πράξωσιν αὐτό, κατανοοῦσι τὸ καθῆκόν των, στεροῦνται ὅμως ἱκανῆς ἐπιθυμίας νὰ προβῶσιν εἰς τὴν ἐκπλήρωσίν του. Ὁ *ἀσθενοῦς χαρακτῆ-*

Digitized by Google

ρος ἄνθρωπος γίνεται ἕρμαιον παντὸς πειρασμοῦ. Δὲν δύναται νὰ εἴπῃ τὸ ΟΧΙ καὶ ὑποκύπτει. Ἐὰν δέ ποτε συμβῇ νὰ ἐμπέσῃ εἰς κοινωνίαν πονηρῶν, θὰ παρασυρθῇ ταχέως ὑπὸ τοῦ κακοῦ παραδείγματος.

Ὁ ἄνθρωπος πρέπει διὰ τῆς ἰδίας προσπαθείας νὰ ὑποστηρίξῃ καὶ ἐπιρρώσῃ τὸν ἴδιον αὐτοῦ χαρακτῆρα· τοῦτο δὲ εἶναι ἀναντίρρητον. Ἡ θέλησις, ἥτις εἶναι ἡ κεντρικὴ δύναμις τοῦ χαρακτῆρος, πρέπει νὰ μορφωθῇ διὰ τῆς ἀσκήσεως τῆς ἀποφάσεως, ἄλλως καθίσταται ὁ ἄνθρωπος ἀνίκανος ν' ἀντισταθῇ πρὸς τὸ κακὸν, καὶ νὰ μιμηθῇ τὸ ἀγαθόν. Ἡ ἀπόφασις δίδει ἡμῖν τὴν δύναμιν τῆς σταθερότητος, ἐνῷ ἡ ὑποχώρησις, ὅσον μικρὰ καὶ ἂν εἶναι, χρησιμεύει ὡς πρῶτον βῆμα πρὸς τὴν καταστροφήν.

Τὸ νὰ προσκαλῇ δέ τις ἄλλους εἰς ἐπικουρίαν ὅπως λάβῃ ἀπόφασίν τινα, εἶναι ἐντελῶς ἀνωφελές. Ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει νὰ μορφώνῃ τὰς ἕξεις αὐτοῦ κατὰ τὰς ἰδίας δυνάμεις, καὶ νὰ ἐξαρτᾷ αὐτὰς ἐν τῇ δυσχερείᾳ ἐκ τῆς ἀτομικῆς αὐτοῦ γενναιότητος. Ὁ Πλούταρχος διηγεῖται ὅτι βασιλεύς τις τῆς Μακεδονίας ἐν μέσῳ τῆς μάχης κατέλιπε τὸν στρατόν του, καὶ ἀπῆλθεν εἰς γείτονα πόλιν ἐπὶ τῇ προφάσει νὰ προσφέρῃ θυσίαν τῷ Ἡρακλεῖ, ἐνῷ ὁ ἀντίπαλος αὐτοῦ Αἰμίλιος, ἐνῷ συγχρόνως ἐπεκαλεῖτο εἰς ἀρωγὴν τὴν θεότητα, ἐζήτει, ἔχων τὸ ξίφος ἀνὰ χεῖρας, τὴν νίκην, τὴν ὁποίαν καὶ ἐκέρδισε. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ εἰς τὰς πράξεις τοῦ καθ' ἡμέραν βίου.

Πόσα εὐγενῆ σχέδια δὲν ἔμειναν λόγοι κενοί; πόσαι μεγάλαι ἐπιχειρήσεις δὲν ἔσχον τέλος, πόσοι σκοποὶ δὲν ἔμειναν ἀνεκτέλεστοι; Καὶ τοῦτο μόνον καὶ μόνον διότι ἔλειπεν ὀλίγον θάρρος καὶ μικρὰ ἀπόφασις. Εἶναι δὲ προτιμότερον νὰ σιωπᾷ τις παρὰ νὰ ὁμιλῇ περὶ πράξεων, ἃς δὲν ἔχει τὸ θάρρος νὰ ἐκτελέσῃ. Καὶ εἰς τοιούτους πολλάκις φλυάρους καλλιτέρα ἀπάντησις εἶναι «ἐλθὲ ἐπὶ τὸ ἔργον.» Ἐπὶ τῶν μεγάλης σπουδαιότητος πραγμάτων, λέγει ὁ Τιλλοτσών, «ἅτινα πρέπει νὰ ἐκτελεσθῶσι, τὸ ἀναποφάσιστον μαρτυρεῖ νοῦν ἀσθενῆ. Ὁ περιμένων νὰ ζήσῃ νέον βίον καὶ μὴ εὑρίσκων ποτὲ τὸν κατάλληλον χρόνον νὰ κάμῃ ἀρχὴν θέλει πάθει ὅ,τι ἤθελε πάθει καὶ ὁ λέγων, αὔριον τρώγω, ἢ πίνω, ἢ κοιμοῦμαι·—θ' ἀποθάνῃ.»

Ἀπαιτεῖται ὡσαύτως βαθμὸς ἠθικῆς γενναιότητος, ὅπως ἀντισταθῇ τις εἰς τὴν φθοροποιὸν ἐπίδρασιν τῆς λεγομένης *κοινωνίας*. Ἡ ἐπίδρασις αὐτῆς φοβερά. Σχεδὸν πᾶσαι αἱ γυναῖκες, ἐνίοτε δὲ καὶ οἱ ἄνδρες γίνονται δοῦλοι τῆς κοινωνικῆς τάξεως εἰς ἣν ἀνήκουσιν. Ὑφίσταται δὲ μεταξὺ τῶν τάξεων τούτων εἶδός τι συνωμοσίας κατὰ τῆς ἀμοιβαίας αὐτῶν ἀτομικῆς ἐλευθερίας. Ἕκαστος κύκλος, ἑκάστη τάξις ἔχει τὰς ἕξεις αὐτῆς καὶ τὰ ἤθη, εἰς τὰ ὁποῖα ὀφείλει νὰ συμμορφοῦται ἐπὶ ποινῇ κατακρίσεως. Οἱ μὲν προσκολλῶνται *ὄπισθεν τοῦ συρμοῦ*, ἄλλοι εἶναι δοῦλοι τῶν ἕξεων, τῶν γνωμῶν, ὀλίγοι ἔχουσι τὸ θάρρος νὰ κινηθῶσι καὶ νὰ σκεφθῶσιν ἔξω τοῦ κεχαραγμένου κύκλου καὶ νὰ δείξωσιν ὅτι ἔχουσι *πλήρη ἀτομικὴν ἐλευθερίαν*. Ἐνδυόμεθα, τρώγομεν καὶ ἀκολουθοῦμεν τὸν συρμὸν οὐχὶ κατὰ τοὺς πόρους ἡμῶν, ἀλλὰ κατὰ τὰς ἕξεις τῆς τάξεως, εἰς ἣν εὑρέθημεν ἀνήκοντες, καὶ ἀκολουθοῦμεν ἐπὶ τέλους τὸν συρμὸν ἐμπίπτοντες εἰς χρέη, εἰς δυστυχίαν καὶ ἀθλιότητα. Ἀδίκως καὶ ματαίως ὁμιλοῦμεν περὶ τῶν Ἰνδῶν, οἵτινες πιέζουσι τὴν κεφαλήν των πρὸς τὰ ἄνω, ἢ περὶ τῶν Σινῶν, οἵτινες συντρίβουσι τοὺς δακτύλους τῶν ποδῶν ἐντὸς στενῶν ὑποδημάτων· ἃς ἴδωμεν πέριξ ἡμῶν τὴν ματαιότητα τοῦ συρμοῦ, ὅπως πεισθῶμεν ὅτι τὸ κράτος αὐτοῦ εἶναι παγκόσμιον.

Ἡ *ἠθικὴ ἀνανδρία* καταδεικνύεται καὶ ἐν τῷ *ἰδιωτικῷ* καὶ ἐν τῷ *δημοσίῳ βίῳ*. Ἡ χαμερπὴς κολακεία πρὸς τοὺς πλουσίους συνήθως γίνεται καὶ πρὸς τοὺς πτωχούς. Ἄλλοτε ἐθεωρεῖτο κολακεία τὸ νὰ μὴ τολμᾷ τις νὰ λέγῃ τὴν ἀλήθειαν πρὸς τοὺς ἄρχοντας, σήμερον ὅμως τολμῶσι νὰ μὴ λέγωσι ταύτην καὶ πρὸς τοὺς ὑποδεεστέρους ὑπαλλήλους. Ἤδη ὅτε τὰ *πλήθη* ἀσκοῦσι πολιτικὴν ἐξουσίαν, τάσις γενικὴ ὑπάρχει πρὸς περιποίησιν αὐτῶν καὶ κολακείαν· ὁμιλοῦσι πρὸς αὐτὰ διὰ λόγων γλυκέων. *Ἀποδίδουσιν ὁμιλοῦντες εἰς αὐτὰ ἀρετάς, ὧν ἐντελῶς στεροῦνται.* Ἀποφεύγουσι *δημοσίᾳ νὰ προτείνωσιν ἀληθείας σωτηρίους, ἀλλὰ δυσαρέστους, καὶ ὅπως ἐνίοτε ἀποκτήσωσι τὰς συμπαθείας των προτείνουσι σχέδια, εἰς ἐκπλήρωσιν τῶν ὁποίων οὐδέποτε σκοποῦσι νὰ προβῶσι.*

Διὰ ταῦτα δὲν ἐπιζητοῦσι τὰ νῦν τὴν εὔνοιαν τοῦ εὐγενοῦς χαρακτῆρος ἀνδρὸς, οὐδὲ τοῦ τῆς μεγάλης περιωπῆς, ἀλλὰ τοῦ ταπεινοτέρου, τοῦ μᾶλλον ἀπαιδεύτου, τοῦ ὀλίγον διακεκριμένου, διότι ἀνήκει εἰς τὴν πλειοψηφίαν. Διὸ βλέπει τις ἄνδρας ἀνωτέρας τάξεως, πλούτου καὶ ἀνατροφῆς, γονυπετοῦντας ἐνώπιον ἀμαθοῦς ὅπως *ἐπιτύχωσι τῆς ψήφου του*! Προτιμῶσι νὰ φανῶσιν *ἄδικοι καὶ ἄνευ ἀρχῶν* μᾶλλον, παρὰ *ἀντιδημοτικοί*! τοῦτο δὲ διότι εἶναι εὐκολώτερον διά τινας νὰ κύπτωσι καὶ κολακεύωσι, παρὰ νὰ φανῶσι μεγάλοι, ἀποφασιστικοὶ καὶ μεγαλόψυχοι· εὐκόλως δύνανται νὰ κάμπτωσι πρὸ τῶν προλήψεων, παρὰ νὰ ἀγωνίζωνται ὅπως ἐξαλείψωσιν αὐτάς. Ἀπαιτεῖται βεβαίως ἀνδρεία ὅπως κολυμβήσῃ τις ἄνω ποταμῶν· πρὸς τὸ κάτω εἶναι εὔκολον, διότι τοῦτο δύναται νὰ πράξῃ καὶ ἰχθὺς τεθνεώς.

Αὐτὴ ἡ δουλικὴ θεραπεία, *ἡ δημοκοπία καλουμένη*, ἀπό τινων ἐτῶν τεραστίως διεδόθη· ἡ δὲ τάσις αὐτῆς συνέτεινεν εἰς τὸ νὰ ταπεινώσῃ

Digitized by Google

καὶ νὰ ἐξευτελίσῃ τὸ ἦθος τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν. Αἱ συνειδήσεις ἐγένοντο ἐλαστικαί. *Ἐν τῇ βουλῇ σήμερον ὑπάρχει μία γνώμη, καὶ ἐν τοῖς θεωρείοις μία ἄλλη.* Περιποιοῦνται πολλοὶ ἐκ τοῦ βήματος τὰς πεπλανημένας γνώμας καὶ τὰς προλήψεις τοῦ πλήθους, τὰς ὁποίας ἰδιαιτέρως καταφρονοῦσιν. Αἱ ἀλλαγαὶ τῶν κυβερνήσεων, *(αἱ πρὸς τὸ συμφέρον τῶν κομμάτων πάντοτε συμβαίνουσαι)*, εἶναι αἰφνίδιαι. Ἐν μέσῳ δὲ τούτων μόλις διακρίνεται *ἡ ὑποκρισία.*

Ἡ αὐτὴ δὲ ἠθικὴ ἀνανδρία ἐπικρατεῖ καὶ εἰς τὰ ἄνω καὶ εἰς τὰ κάτω στρώματα. Ἡ ὑποκρισία καὶ ἡ δουλικότης τῶν ἄνω ἀκολουθεῖται ὑπὸ τῆς ὑποκρισίας καὶ δουλικότητος τῶν κάτω. *Ἐὰν αἱ ἀνώταται τάξεις δὲν ἔχωσι τὸ θάρρος νὰ εἴπωσι τὴν γνώμην των, τί δυνάμεθα νὰ περιμείνωμεν ἐκ τῶν κατωτάτων!*

Ἡ δημοτικότης οἵα τὴν σήμερον ὑπάρχει δὲν εἶναι πρόληψις ὑπὲρ τοῦ ἔχοντος αὐτὴν, ἀλλὰ κατ' αὐτοῦ. Ὅταν ἡ δημοτικότης ἀποκτᾶται διὰ τῆς κολακείας τοῦ δήμου, διὰ τῆς ἀποκρύψεως ἀπ' αὐτοῦ τῆς ἀληθείας, ὅταν τις ὑπηρετῇ γράφων ἢ ὁμιλῶν τὰς ταπεινοτέρας τοῦ πλήθους ὀρέξεις, καὶ ὅταν τὸ δὴ χείριστον ἐμπνέῃ εἰς αὐτὸ *τὸ μῖσος πρὸς ἄλλας κοινωνικὰς τάξεις*, αὐτὴ ἡ δημοτικότης πρέπει νὰ εἶναι βδελυκτὴ εἰς πάντα ἔντιμον ἄνθρωπον.

Οἱ ἔχοντες καθαρὸν χαρακτῆρα ἔχουσι τὸ θάρρος νὰ λέγωσι τὴν ἀλήθειαν καὶ ὅταν αὕτη εἶναι ἀντιδημοτική.

Ἡ τόλμη τοῦ *ἐκφράζειν τὴν ἰδίαν γνώμην* εἶναι εἷς τῶν ζωτικῶν ὅρων τῆς αὐτοτελείας τοῦ χαρακτῆρος. Πρὸς τοῦτο ἀπαιτεῖται νὰ ἔχῃ τις ἰδίας πεποιθήσεις καὶ νὰ μὴ εἶναι ἡ σκιὰ ἢ ἠχὼ ἄλλου, πρέπει ν' ἀσκῇ ἰδίας ἀρετὰς, νὰ ἔχῃ ἰδίας σκέψεις, καὶ νὰ ἐκφράζῃ τὰ ἴδια αἰσθήματα. Πρέπει νὰ συζητῇ τὰς ἰδίας γνώμας καὶ νὰ σχηματίζῃ ἀφ' ἑαυτοῦ πεποιθήσεις. Εἶναι ὀρθὸν τὸ λεγόμενον ὅτι ὁ μὴ τολμῶν νὰ ἔχῃ ἰδίαν γνώμην εἶναι ἄνανδρος, ὁ μὴ θέλων δὲ νὰ ἔχῃ ὀκνηρὸς, καὶ ὁ μὴ δυνάμενος νὰ ἔχῃ ἀνόητος.

Ἀκριβῶς δὲ ὅταν πρόκηται νὰ ἐπιδείξωσί τινες τοιαύτην γενναιότητα καὶ ἀδυνατοῦσιν ἐκτίθενται ἐνώπιον τῶν φίλων των, διαψεύδοντες τὰς ἐλπίδας αὐτῶν. Οἱ τοιοῦτοι ἄνθρωποι φθάνουσι μέχρι τοῦ πεδίου τῆς μάχης, ἀλλ' ἀνὰ πᾶν βῆμα τὸ θάρρος αὐτῶν ἐκλείπει. Στεροῦνται ἀποφασιστικοῦ πνεύματος, θάρρους, ἐπιμονῆς. Ὑπολογίζουσι τοὺς κινδύνους, καταμετροῦσι τὰς μεταβολὰς, μέχρις οὗ ἡ κυριωτάτη στιγμὴ τῆς ἐνάρξεως τοῦ ἔργου παρέλθῃ, ἴσως πολλάκις διὰ παντός.

Οἱ ἀνδρεῖοι ἄνδρες καὶ θαρραλέοι διευθύνουσι καὶ κυβερνῶσι τὸν κόσμον. Οἱ ἀνίσχυροι καὶ οἱ δειλοὶ οὐδὲν καταλείπουσιν ὄπισθεν αὐτῶν ἴχνος, ἐνῷ ὁ βίος ἀνδρὸς κεκτημένου εὐθύτητα καὶ δραστηριότητα δύναται νὰ εἰκονισθῇ ὡς μετεώρου φωτεινὴ γραμμή. Τὸ παράδειγμα αὐτοῦ ἀκολουθοῦσιν, αἱ δὲ σκέψεις αὐτοῦ, αἱ γνῶμαι, τὸ θάρρος ἐμπνέουσι τὰς ἑπομένας γενεάς.

Ὁ γενναῖος ἀνὴρ παρὰ πάντα ἄλλον εἶναι μεγαλόψυχος, ἢ μᾶλλον κατὰ φύσιν εἶναι τοιοῦτος· *εἶναι γλυκὺς τὸ ἦθος καὶ ἱπποτικὸς τὸν χαρακτῆρα καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς ἐχθρούς του.* Ἐν μέσῳ τῶν λυσσωδεστέρων μαχῶν ἡ ἱστορία ἀφηγεῖται τοιαῦτα παραδείγματα ἱπποτισμοῦ. Οὕτως ἐν τῇ μάχῃ τοῦ Δέττιγκεν, ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς πάλης, ἴλη ἱππικοῦ Γάλλων ὥρμησε κατὰ συντάγματος Ἀγγλικοῦ· ἀλλὰ καθ' ἣν στιγμὴν ὁ Γάλλος ταγματάρχης ἔδραμε νὰ προσβάλῃ τὸν ἀρχηγὸν Ἄγγλον παρετήρησεν ὅτι οὗτος ἦτο μονόχειρ, μόνον τὰ ἡνία τοῦ ἵππου του κρατῶν διὰ τῆς μιᾶς χειρός. Ὁ Γάλλος τοῦτο ἰδὼν ἐχαιρέτησε διὰ τοῦ ξίφους τὸν ἀντίπαλόν του καὶ παρῆλθε.

Διηγοῦνται ὅτι ὁ Κάρολος Ε' μετὰ τὴν πολιορκίαν καὶ ἅλωσιν τοῦ Βιττεμβοὺργ ὑπὸ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ, ἐπορεύθη νὰ ἴδῃ τὸν τάφον τοῦ Λουθήρου· ἐνῷ δὲ ἀνεγίνωσκε τὸ κεχαραγμένον ἐπ' αὐτοῦ ἐπιτύμβιον, εἷς τῶν δουλοπρεπῶν αὐλικῶν τῶν συνοδευόντων τὸν ἡγεμόνα, ἐπρότεινεν αὐτῷ ν' ἀνοίξωσι τὸν τάφον καὶ νὰ διασκορπίσωσι τὰ ὀστᾶ τοῦ *αἱρετικοῦ*· ὁ Κάρολος ἠρυθρίασεν ὑπὸ ἀγανακτήσεως Δὲν πολεμῶ κατὰ τῶν νεκρῶν, εἶπε· σεβασθῆτε τὸν τόπον τοῦτον.

Οἱ μικροπρεπεῖς ἄνδρες στεροῦνται μετριότητος, γενναιότητος καὶ *μεγαλοψυχίας.* Ζητοῦσι νὰ ἐπωφεληθῶσιν ἐκ τῶν ἀδυναμιῶν τοῦ πλησίον, μικροπρεπέστατοι δὲ μάλιστα δεικνύονται ἐκεῖνοι, οἵτινες ἀνεβιβάσθησαν εἰς ἀξιώματα διὰ μέσων οὐχὶ τόσων ἐντίμων.

Ἐξ ὅσων εἴπομεν καθίσταται κατάδηλον ὅτι εἶναι μεγίστης σπουδαιότητος ἡ ὕπαρξις γενναιότητος πρὸς μόρφωσιν ἠθικοῦ χαρακτῆρος. Ἔλεγέ τις ποτὲ ὅτι κατὰ τὴν ἀνατροφὴν τῶν τέκνων του κυρίως ἐσπούδαζε νὰ συνειθίσῃ αὐτὰ νὰ μὴ φοβῶνται τίποτε περισσότερον παρ' *αὐτὸν τοῦτον τὸν φόβον.* Δύναται δέ τις διὰ τῆς ἀσκήσεως ν' ἀποκτήσῃ τὴν ἕξιν τοῦ νὰ μὴ φοβῆται ὡς δύναται ν' ἀποκτήσῃ πᾶσαν ἄλλην ἀρετήν.

Ὁ φόβος εἶναι πολλάκις ἀποτέλεσμα τῆς φαντασίας. Παριστᾷ δεινὰ ὡς δυνάμενα ν' ἀπειλήσωσιν ἡμᾶς, τὰ ὁποῖα ὅμως σπανίως ἐνσκήπτουσι. Πολλοὶ ἄνθρωποι, ἱκανοὶ νὰ συγκεντρώσωσιν ὅλον αὐτῶν τὸ θάρρος ὅπως ἀγωνισθῶσι κατὰ τῶν κινδύνων τῶν πραγματικῶν καὶ νικήσωσι, καταβάλλονται καὶ παραλύουσιν ὑπὸ τῶν περὶ αὐτοὺς δειλῶν καὶ φαντασιοπλήκτων. Πρέπει ἑπομένως τὸν φόβον νὰ περιορίζωμεν αὐστηρῶς διὰ τῆς ἀγωγῆς, ἄλλως ὑποκείμεθα εἰς

Digitized by Google

βλάβας, καὶ ἐπιβάλλομεν ἡμῖν βάρη, ἅτινα ἡμεῖς αὐτοὶ ἐπλάσαμεν.

Ἡ ἀγωγὴ σήμερον *τῶν γυναικῶν* δὲν περιλαμβάνει καὶ τὴν ἄσκησιν αὐτῶν πρὸς ὅ,τι *γενναῖον* καὶ *θαρραλέον*, ὅπερ θέλει *συντελέσει* εἰς *εὐτυχίαν* αὐτῶν *καὶ εὐδαιμονίαν* πλειότερον τῆς σπουδῆς τῆς μουσικῆς, τῶν ξένων γλωσσῶν καὶ τῶν μαθηματικῶν. Ἔχομεν ἐναντίαν γνώμην τοῦ Ῥιχάρδου Στὲλ, εἰπόντος ὅτι ἡ γυνὴ πρέπει νὰ διακρίνεται διὰ τοῦ «τρυφεροῦ φόβου» καὶ τῆς «ἥττονος θέσεως, ἅτινα καθιστῶσιν αὐτὴν θελκτικήν.» Τοὐναντίον ἡμεῖς θέλομεν τὴν γυναῖκα πλήρη θάρρους καὶ αὐτοβουλίας, διότι δι' αὐτῶν θέλει κατασταθῆ ἀρωγὸς τοῦ βίου, καὶ μᾶλλον ὠφέλιμος καὶ εὐτυχής.

Ἡ δειλία οὐδὲν ἔχει τὸ ἐπαγωγὸν, ὁ φόβος οὐδὲν τὸ θελκτικόν. Πᾶσα ἀδυναμία εἴτε τοῦ πνεύματος εἴτε τοῦ σώματος εἶναι δυσμορφία οὐδὲν ἔχουσα τὸ διαφέρον. Τὸ θάρρος καθιστᾷ τὸ ἄτομον χάριεν καὶ ἀξιοπρεπὲς, ἐνῷ ὁ φόβος ὁπωσδήποτε καὶ ἂν ἐξηγηθῇ εἰκονίζει αὐτὸ ὡς ταπεινὸν καὶ μισητόν.

Ἡ μεγαλειτέρα τρυφερότης καὶ ἡ μεγίστη γλυκύτης τοῦ ἤθους δύναται νὰ συνυπάρξωσι μετὰ τοῦ θάρρους. Ὁ Ἀρὺ Σέφερ, ὁ μέγας ζωγράφος, ἔγραφε μίαν ἡμέραν εἰς τὴν θυγατέρα του· «Ἀγαπητὴ θύγατερ, προσπάθει νὰ ἔχῃς θάρρος ἱκανὸν καὶ τρυφερὰν καρδίαν· δύο ἀρετὰς ἀληθεῖς τῆς γυναικός. Ἕκαστος ἄνθρωπος πρέπει νὰ προπαρασκευάζῃ ἑαυτὸν πρὸς τὰς θλίψεις· εἷς δὲ μόνος τρόπος ὑπάρχει ὑποδοχῆς τοῦ μέλλοντος, τοῦ νὰ δεχώμεθα αὐτὸ ἀξιοπρεπῶς εἴτε κομίζει εὐτυχίας εἴτε κομίζει δυστυχίας Οὐδέποτε πρέπει ν' ἀποβάλλωμεν τὸ θάρρος, διότι τοῦτο εἶναι ὅ,τι χείριστον καὶ δι' ἡμᾶς καὶ δι' ἐκείνους, οὓς ἀγαπῶμεν. Πάλη διαρκὴς εἶναι ἡ κληρονομία τοῦ βίου τούτου.»

Ἐν ταῖς ἀσθενείαις καὶ ταῖς θλίψεσιν οὐδεὶς δύναται νὰ ὑποφέρῃ πλειότερον τῶν γυναικῶν. Ἡ πεῖρα κατέδειξεν ὅτι δύνανται νὰ ὑποφέρωσιν ὡς οἱ ἄνδρες βαρείας δοκιμασίας· καὶ ὅμως σήμερον ζητοῦσι διὰ τῆς ἀγωγῆς νὰ ἐμπνέωσιν εἰς αὐτὰς παιδικὴν δειλίαν καὶ ἰδιοτροπίας παραλόγους, βασανιστήρια παρασκευάζοντες εἰς αὐτὰς τοῦ βίου.

Τὸ κάλλος τοῦ σώματος ταχέως παρέρχεται, ἀλλὰ τὸ κάλλος τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ χαρακτῆρος ἀποκτᾷ νέα θέλγητρα προϊούσης τῆς ἡλικίας.

Ἡ γενναιότης τῶν γυναικῶν καίτοι συνήθως ἐκδηλουμένη ὑπὸ παθητικὸν χαρακτῆρα εἶναί τι ἀληθές. Δὲν τυγχάνει μὲν τῶν χειροκροτημάτων τοῦ κόσμου, διότι ἐκδηλοῦται ἐν τῇ μυστηριώδει ἠρεμίᾳ τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου, ἐν τούτοις μνημονεύονται περιστάσεις ὑπομονῆς καὶ καρτερίας ἡρωϊκῆς γυναικῶν, αἵτινες διήγειρον τὸν θαυμασμὸν ὅλου τοῦ κόσμου.

Ὑπάρχουσι γυναῖκες διακριθεῖσαι οὐ μόνον διὰ τοῦ παθητικῆς αὐτῶν γενναιότητος, ἀλλὰ καὶ δι' ἀνδρικοῦ οὕτως εἰπεῖν ἡρωϊσμοῦ, ὃν ἐνέπνευσεν αὐταῖς τὸ αἴσθημα καὶ ὁ εὐγενὴς πόθος τῆς ἐκπληρώσεως τοῦ καθήκοντος.

Δὲν πρέπει δὲ μεταξὺ τῶν ἀπείρων παραδειγμάτων νὰ παραλίπωμεν τὸ παράδειγμα τῆς γενναιότητος τῆς Λαίδυ Φραγκλίνου, ἥτις μετὰ καρτερίας ἀπαραδειγματίστου ἀνεζήτει ἁπανταχοῦ τὰ ἴχνη τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς, περὶ τοῦ θανάτου τοῦ ὁποίου οὐδεμία ὑπελείπετο ἀμφιβολία. Ὅτε ἡ βασιλικὴ ἑταιρία τῆς γεωγραφίας ἀπεφάσισε νὰ προσφέρῃ εἰς τὴν Λαίδυ Φραγκλίνου τὸ διὰ τοὺς ἱδρυτὰς τῆς ἑταιρίας μετάλλιον, ὁ Σὶρ Βοδερὶκ Μουρχισὰν παρετήρησεν ὅτι ἐν τῷ χρόνῳ τῆς μακρᾶς αὐτοῦ πρὸς τὸν Φραγκλῖνον φιλίας ἀπειράκις ἐπῆλθον περιστάσεις, ἐν αἷς παρετήρησε καὶ ἔθετο ὑπὸ δοκιμασίαν τὰς ἁγνὰς ἀρετὰς τῆς γυναικὸς αὐτῆς, ἥτις ἐδείχθη ἀξία τοῦ θαυμασμοῦ ὁλοκλήρου τοῦ κόσμου· «Οὐδέποτε ἐφάνη καταβεβλημένη ὑπὸ τῶν ἀποτυχιῶν· ἐπὶ 12 ἔτη ἐλπίζουσα ἀνωφελῶς ν' ἀνεύρῃ αὐτὸν, διετήρησεν ἐν ἑαυτῇ καρτερίαν καὶ ἀπαράμιλλον ἀφοσίωσιν. Ἤδη δὲ ὅτε ἡ τελευταία θαλασσοπορία τοῦ Φὼξ, ἧς ἡγεῖτο ὁ γενναῖος Μὰκ Κλιντὸκ, φανερῶς κατέδειξε τὰ δύο ταῦτα γεγονότα, ὅτι ὁ ἀνὴρ αὐτῆς διῆλθεν εὐρείας θαλάσσας ἀγνώστους εἰς ἄλλους θαλασσοπόρους, καὶ ὅτι ἀπέθανεν ἀνακαλύπτων δίοδον βορειοδυτικὴν, τώρα, λέγω, ἡ προσφορὰ τοῦ μεταλλίου θέλει χειροκροτηθῇ ὑπὸ τοῦ ἔθνους ὡς μία τῶν ἀπείρων ἀμοιβῶν εἰς ἃς δικαιοῦται ἡ χήρα τοῦ περικλεοῦς Φραγκλίνου.»

[Καὶ ἡμεῖς δὲ οἱ σταχυολογοῦντες ἐκ τοῦ συγγράμματος τοῦ Σμάϊλς τὰς ἠθικὰς αὐτοῦ γνώμας, δὲν πρέπει νὰ παρέλθωμεν ἐν σιγῇ ὑπὸ τὴν ἰδιότητα ἡμῶν ὡς Ἑλλήνων τὴν μνήμην τῶν μεγάλων ἐκείνων καρτερικῶν καὶ ἀληθῶς ἡρωΐδων γυναικῶν τῆς μεγάλης ἐπαναστάσεως, αἵτινες ἐν μέσῳ τῶν στερήσεων, τῶν θλίψεων, τῶν διωγμῶν, τῆς πείνης, τῆς γυμνότητος, ἐν μέσῳ τῶν μαχῶν καὶ τῶν κινδύνων οὐ μόνον παρηκολούθουν ἐνθαρρύνουσαι, περιθάλπουσαι, συμβουλεύουσαι συζύγους καὶ παῖδας, ἀλλὰ πολλαχοῦ καὶ παρὰ τὸ πλευρὸν αὐτῶν ἠγωνίζοντο καὶ ἀπέθνησκον. Ἀφόβως προσέβλεπον πρὸς τὸν θάνατον, τοῦτον προτιμῶσαι ἀδόξου καὶ δουλικῆς ζωῆς. Τὸ αἷμα δὲ ὅπερ ἔσπεισαν εἰς τὴν ἐλευθερίαν, εἰς μάτην δὲν ἐχύθη, ἀλλὰ καθηγίασε τὸ ἔργον τῶν υἱῶν αὐτῶν καὶ τῶν συζύγων. Ἡ ἱστορία μνημονεύουσα μετ' ἐπαίνων τὸ ὄνομά των, ἡ ποίησις ὑμνήσασα τὸν ἡρωϊσμόν των, ἡ τέχνη ἀπεικονίσασα τὸ ἡρωϊκὸν παράστημά των, κατέστησαν αὐτὰς ἀθανάτους].

Συνήθως ἡ ἀφοσίωσις τῶν γυναικῶν εἰς τὸ καθῆκον, δεῖγμα γενναίου χαρακτῆρος, ἐκδηλοῦ-

Digitized by Google

ται εἰς πράξεις χάριτος καὶ φιλανθρωπίας. Αἱ πράξεις αὗται συνήθως διαμένουσιν ἄγνωστοι, διότι τελοῦνται ἐν τῷ ἰδιωτικῷ βίῳ, μακρὰν τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ κόσμου, σκοποῦσαι τὴν πλήρωσιν τοῦ ἀγαθοῦ. Ἐνίοτε ἡ φήμη φέρει αὐτὰς εἰς φῶς, ἀλλ' ἡ φήμη αὕτη ἔρχεται ἀνελπίστως, δὲν ἐπιζητεῖται. Αἱ φυλακαὶ καὶ τὰ νοσοκομεῖα εἶναι μάρτυρες τοιούτων ἀγαθοεργῶν καὶ φιλανθρώπων γυναικείων πράξεων.

Α. Μ.

Η ΑΣΧΗΜΟΣ

Περὶ τὴν τρίτην ὥραν μετὰ μεσημβρίαν, ὄχημα οἰκόσημα φέρον, ἐσταμάτα καθ' ἑκάστην παρὰ τὰς κιγκλίδας τοῦ κήπου τοῦ Κεραμεικοῦ, ἐκ τοῦ κατέναντι μέρους τῆς ὁδοῦ τῶν Πυραμίδων. Ὅτε ὁ ὑπηρέτης ἤνοιγε τὴν θυρίδα πρώτη ἐξήρχετο γυνή· κατόπιν δὲ αὕτη, μετὰ μεγάλων προφυλάξεων, ἐβοήθει νέον ἄνδρα, τὸ βῆμα ἔχοντα δειλὸν καὶ πλῆρες δισταγμοῦ, νὰ καταβῇ τὸ ἀνάβαθρον· μετὰ τοῦτο ἔθετε τὸν βραχίονα τοῦ συντρόφου της ὑπὸ τὸν ἐδικόν της καὶ εἰσέδυον εἰς τὸν κῆπον ἀκολουθούμενοι ὑπὸ τροφοῦ, κρατούσης εἰς τὰς ἀγκάλας της νεαρώτατον βρέφος.

Ὁ ἀνὴρ ἦτο μόλις τριακονταετής· διεκρίνετο διὰ τὴν ἄκραν κομψότητα τῆς ἐνδυμασίας του καὶ διὰ τὴν σπανίαν κανονικότητα τῶν χαρακτήρων τοῦ προσώπου του· ἀλλ' ἡ φλὸξ ἔλειπεν ἐντελῶς ἐκ τοῦ θελκτικοῦ τούτου συνόλου· ἡ δᾴς, ἡ δυναμένη νὰ τὸν ζωογονήσῃ, ἦτο ἐσβεσμένη· ὁ δυστυχὴς ἦτο τυφλός. Τὸ ἐξωτερικὸν τῆς συντρόφου του ἦτο αὐτόχρημα ἀντίθεσις καταπληκτική. Ἡ φύσις, ἡ ἀφειδῶς ἐπιδαψιλεύσασα τὰ δῶρα αὐτῆς εἰς τὸν ἕνα, ἐδείχθη παραδόξως φειδωλὴ διὰ τὴν ἄλλην. Ἡ γυνὴ αὕτη ἦτο μικρά, καχεκτική, ἄσχημος, καὶ τὸ ἀκανόνιστον πρόσωπόν της διετύπωνε τὴν πάσχουσαν ἐκείνην ἔκφρασιν ἣν οὐδὲ ἡ νεότης αὐτὴ κατορθοῖ νὰ μετριάσῃ, οὐδὲ ἡ συνδρομὴ τῆς μεγάλης τέχνης τοῦ καλλωπισμοῦ ἀρκεῖ νὰ καλύψῃ.

Τίνι τρόπῳ λοιπὸν ἐγένετο ἡ κατ' ἐπιφάνειαν τόσον ἀκατάλληλος ἕνωσις, καὶ ἐκ τίνων περιστάσεων ἡ δεσποσύνη Ἰωάννα Berthaut, ἡ ἄσημος παιδαγωγός, ἡ ἐστερημένη καὶ περιουσίας καὶ θελγήτρων, κατέστη ἡ νόμιμος σύζυγος τοῦ κόμητος Ῥοβέρτου de Châtillon; Ἰδοὺ ἡ ἐξήγησις·

Ἡ Ἰωάννα Berthaut, ἀποπερατώσασα ἐν Ἰασίῳ τὴν ἀνατροφὴν τῶν τέκνων μολδαυῆς τινος οἰκογενείας, ἐπέστρεφεν διὰ Βιέννης εἰς τὴν Γαλλίαν. Καθ' ὁδὸν ἐβλάβη σπουδαίως ἡ μηχανὴ τοῦ ἀτμοκινήτου, ἐφ' οὗ ἐπέβαινεν αὕτη, τὸ γεγονὸς δὲ τοῦτο ἠνάγκασε τὸν πλοίαρχον ν' ἀποβιβάσῃ τοὺς ταξειδιώτας του εἰς τὸ πολίχνιον τοῦ Ribitzno, τριάκοντα περίπου λεύγας ἀπέχον τοῦ Βελιγραδίου. Φθάσασα εἰς τὸ μόνον καὶ πενιχρὸν πανδοχεῖον τοῦ Ribitzno καὶ ζητήσασα ἓν δωμάτιον, ἡ νέα κόρη παρετήρησεν ὅτι ὁ τόνος τῆς φωνῆς της ἐπροξένησε συγκίνησίν τινα. Ἅμα ὁ ξενοδόχος ἐβεβαιώθη ὅτι ἦτο γαλλίς, τῇ ἐγνωστοποίησεν ὅτι πρὸ πολλῶν ἡμερῶν εὑρίσκετο ἐν τῷ ξενοδοχείῳ του νέος ἀνὴρ συμπατριώτης της σοβαρῶς πάσχων, καὶ τοῦ ὁποίου ἡ κατάστασις καθίστατο ἔτι μᾶλλον θλιβερωτέρα καθόσον, ἐπειδὴ δὲν ὡμίλει τὴν γερμανικὴν οὐδὲ τὴν βλαχικὴν γλῶσσαν, ἡ συννενόησις μεταξύ των ἦτο ἀδύνατος.

Ἡ Ἰωάννα Berthaut ἐὰν ἐξωτερικῶς ἦτο ἐστερημένη τῶν ἀγαθῶν τῆς φύσεως, οὐχ ἧττον τὰ πλεονεκτήματα τῆς καρδίας της ἀνεπλήρουν διπλασίως τὴν ἔλλειψιν ταύτην· πᾶν εὐγενὲς αἴσθημα καὶ γενναῖον ἦχει τόσον καλῶς ἐν αὐτῇ, ὥστε οὐδὲ πρὸς στιγμὴν ἐδίστασε νὰ τὴν ὁδηγήσουν πλησίον τοῦ συμπατριώτου της.

Ἡ κατάστασις τοῦ νέου ἀσθενοῦς ἦτο πολὺ σοβαρωτέρα, ἢ ὅσον τὴν περιέγραψεν ὁ ξενοδόχος. Ἐπιστρέφων ἔκ τινος ταξειδίου του εἰς τὸν Δούναβιν, ἔφερε τὸ σπέρμα σηπεδονώδους (putride) πυρετοῦ, ὅστις καθ' ὁδὸν ἀναπτυχθεὶς ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ σταματήσῃ εἰς Ribitzno. Τὸ κακὸν ἐπροχώρει μετὰ κεραυνώδους ταχύτητος, ὅπερ εἶναι κύριον χαρακτηριστικὸν τῆς ἀσθενείας ταύτης, ὥστε μετὰ δύο ἡμέρας κατελήφθη ὑπὸ νάρκης προοιωνιζούσης ὀλέθρια ἀποτελέσματα. Ὅτε ἡ Ἰωάννα Berthaut ἔφθασεν, εὗρεν αὐτὸν ἐν πλήρει παραφορᾷ, καὶ μόλις δι' ἀσυναρτήτων λέξεων ἠδυνήθη ν' ἀπαντήσῃ εἰς τὰς ἐρωτήσεις της. Βαθέως θλιβεῖσα ἐκ τῆς φρικώδους ταύτης ἀπομονώσεως μακρὰν τῆς πατρίδος, ἴσως δὲ καὶ συμπαθήσασα εἰς τὰ ἐναπομένοντα ἐκ τῆς φθοροποιοῦ νόσου θέλγητρα, ἡ νέα κόρη παρευθὺς ἀπεφάσισε νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ἀποστολὴν ἣν ἡ Θεία Πρόνοια τῇ ἐνεπιστεύετο, ὁδηγήσασα αὐτὴν παρὰ τῷ ἀτυχεῖ πάσχοντι. Αἱ περιποιήσεις της ἤθελον ἀναμφιβόλως γλυκάνει τὰς τελευταίας του στιγμάς, ἐὰν ἡ λύσις τῆς ἀσθενείας κατέληγεν εἰς τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο.

Ἡ πρώτη αὐτῆς φροντὶς φυσικῶς ὑπῆρξε νὰ εἰδοποιήσῃ τὴν οἰκογένειαν τοῦ νέου. Τὸ ὄνομα ἦτο σημειωμένον ἐπί τινος σάκκου, ὁ ξενοδόχος δὲ τῇ ἐνεχείρισε τὸ ἐμπιστευθὲν εἰς αὐτὸν χαρτοφυλάκιον, ἐν ᾧ περιείχετο τὸ διαβατήριόν του. Ἀμέσως ἡ Ἰωάννα ἔστειλε τὸ ἔγγραφον τοῦτο πρὸς τὸν ἐν Βιέννῃ πρεσβευτὴν τῆς Γαλλίας, ἀγγέλλουσα συγχρόνως τὴν ἀπελπιστικὴν θέσιν τοῦ κυρίου de Châtillon καὶ παρακαλοῦσα αὐτὸν νὰ εἰδοποιήσῃ τοὺς συγγενεῖς του. Μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ καθήκοντος τούτου, ἀφιέρωσε τὸν ἐπίλοιπον χρόνον ἡμέραν καὶ νύκτα εἰς τὸ φιλάνθρωπον ἔργον ὅπερ ἀπεφάσισε νὰ ἐκπληρώσῃ.

Ἀλλὰ τὸ ἔργον τοῦτο ἦτο δυσχερές, ἡ δὲ νέα

Digitized by Google

κόρη δὲν εἶχε μεγάλην ἐμπιστοσύνην εἰς τὰς γνώσεις τοῦ Οὔγγρου ἰατροῦ τοῦ Ribitzno. Αἱ ἐπαναληφθεῖσαι ἀφαιμάξεις ὑπ' αὐτοῦ ἐσταμάτησαν τὸν πυρετὸν, ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου τὰ ἐγκεφαλικὰ συμπτώματα ἐπηύξησαν, καὶ ὄχι μόνον ἡ παραφορὰ ἐπέμενεν, ἀλλὰ κυρίως οἱ ὀφθαλμοὶ ἦσαν ἡ ἕδρα φλογώσεως ἐγειρούσης πολλὴν ἀνησυχίαν.

Δέκα ἡμέραι εἶχον παρέλθει ἀφ' ὅτου ἡ Ἰωάννα Berthaut ἠγρύπνει μετὰ τῆς μεγαλειτέρας ἀφοσιώσεως παρὰ τῇ κλίνῃ τοῦ πάσχοντος, ὅτε ἤκουσε μετὰ πολλῆς συγκινήσεως σταματῆσαν ὄχημα παρὰ τῇ θύρᾳ τοῦ ξενοδοχείου καὶ εἶδε καταβαίνουσαν ἡλικιωμένην καὶ λευκότριχον κυρίαν. Αὕτη λαβοῦσα ἐξηγήσεις τινὰς ἀπὸ τὸν ξενοδόχον, ἀνέβη σπεύδουσα τὴν κλίμακα. Ἡ Ἰωάννα προῃσθάνθη ὅτι ἡ κυρία αὕτη ἦτο ἡ μήτηρ τοῦ κυρίου de Châtillon, ἐννόησε δὲ ὅτι ἡ ἀποστολή της ἐτελείωσεν.

Ἡ μόλις ἀφιχθεῖσα καὶ ὅλη ἀσθμαίνουσα κυρία διηυθύνθη πρὸς τὴν κλίνην· ἀντικρύσασα δὲ τὴν ὠχρὰν καὶ μεμαραμένην μορφὴν τοῦ τέκνου της ἐγονυπέτησε παρ' αὐτῷ καὶ ὠλοφύρετο. Ὁ ἀσθενὴς, εὑρισκόμενος πάλιν εἰς τὴν ναρκώδη κατάστασιν τῆς κρίσεως τῆς ἀναφανείσης εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς νόσου, μόλις ἐννόησε καὶ ἔστρεψε τὴν κεφαλήν. Ἡ Ἰωάννα, πλησιάσασα, τῇ ἐξήγησε πῶς εὑρίσκετο ἐκεῖ καὶ ἐπροσπάθησε νὰ τὴν παρηγορήσῃ. Συγκινηθεῖσα πολὺ διὰ τὴν ἀφοσίωσιν ἣν ἡ ἄγνωστος αὕτη ἔδειξε πρὸς τὸν υἱόν της, ἡ ἀγαθὴ κυρία τὴν εὐχαρίστησε διὰ τῆς εὐγλώττου ἐκείνης διαχύσεως, ἣν μήτηρ αἰσθάνεται ἀπέναντι τοῦ ἀπειλοῦντος αὐτὴν κινδύνου ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ τέκνου της.

Μεθ' ὅλην τὴν ἐκδηλωθεῖσαν ταύτην εὐγνωμοσύνην, ἡ Ἰωάννα δὲν ἠθέλησε ν' ἀποκρύψῃ ὅτι ἡ θέσις της παρὰ τῷ νέῳ καθίστατο δύσκολος. Ἀνήγγειλε λοιπὸν εἰς τὴν κυρίαν de Châtillon, ὅτι ἀφοῦ ἐφεξῆς ὁ υἱός της εὑρίσκετο εἰς τὰς μητρικὰς φροντίδας, τὰς ἰσοδυναμούσας μὲ τὸ πᾶν, ἠδύνατο αὐτὴ κάλλιστα νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸ ταξείδιόν της· συγχρόνως δὲ τῇ εἶπεν ὅτι ἐσκόπει ν' ἀναχωρήσῃ τὴν ἐπαύριον.

Ἡ κυρία de Châtillon ἀντέστη κατὰ τῆς τοιαύτης ἀποφάσεως, ἱκετεύουσα αὐτὴν νὰ μὴ τὴν ἐγκαταλείψῃ· ὡμίλει δὲ μετὰ τοιαύτης σφοδρότητος, ὥστε αὕτη ἐθριάμβευσε καὶ αὐτῆς τῆς νάρκης τοῦ ἀσθενοῦς. Ὁ πάσχων ἐκίνησεν ἐπανειλημμένως τὴν χεῖρα μὲ καταφανῆ ἀνυπομονησίαν. Ἡ Ἰωάννα ἱσταμένη πλησιέστερον τῆς κλίνης ἔλαβε τὴν χεῖρα ταύτην ἐντὸς τῶν ἰδικῶν της καὶ προσεπάθει νὰ καθησυχάσῃ τὸν δυστυχῆ. Εἰς τὴν ἐπαφὴν ταύτην οἱ κάτισχνοι δάκτυλοι τοῦ κυρίου de Châtillon συνεσφίγχθησαν μετ' ἀδημονίας λίαν ἐκφραστικῆς.

— Βλέπετε, δεσποσύνη, προσέθηκεν ἡ δυστυχὴς μήτηρ, δὲν θέλει ὁ φύλαξ ἄγγελός του ν' ἀφήσῃ τὸ φιλάνθρωπον ἔργον του ἡμιτελές· ἀπὸ οἶκτον μὴ τὸν ἐγκαταλείψετε. Δὲν μοὶ εἴπατε ὅτι ὁ σκοπὸς τῆς ἐπιστροφῆς σας εἰς Παρισίους εἶναι νὰ ζητήσετε θέσιν; Τὴν θέσιν ταύτην σᾶς τὴν προσφέρω. Μείνατε ὡς σύντροφός μου, καὶ σᾶς ὀμνύω ὅτι θὰ σᾶς θεωρῶ, θὰ σᾶς μεταχειρισθῶ πάντοτε ὡς ἓν ἄλλο τέκνον μου.

Ἡ Ἰωάννα ἐπὶ τέλους ἀπεφάσισε νὰ μείνῃ, καμφθεῖσα ἀπὸ τὰς συγκινητικὰς ταύτας παρακλήσεις. Καὶ ἀληθῶς δὲν μετενόησε, διότι ταχέως ἐπείσθη ὅτι ἡ παρουσία της ἦτο τόσον ἀναγκαία εἰς τὴν μητέρα ὅσον καὶ εἰς τὸν υἱόν.

Ἐντούτοις τὸ κατεσπευσμένον αὐτὸ ταξείδιον καὶ αἱ ἐξ αὐτοῦ ὀδυνηραὶ ἐντυπώσεις, ἃς ἡ κυρία de Châtillon ὑπέστη, ἠλλοίωσαν οὐσιωδῶς τὴν ἄλλως τε κλονουμένην ὑγείαν αὐτῆς, ὥστε μετ' ὀλίγον ἡ νέα κόρη ὑπεχρεώθη νὰ περιποιηθῇ ἐκτὸς τοῦ ἀσθενοῦς υἱοῦ καὶ τὴν φιλάσθενον μητέρα.

Ἡ ἀνωτέρω περιγραφεῖσα σκηνὴ ἔσχε τὰ σωτήρια αὐτῆς ἀποτελέσματα· ὁ πυρετὸς ἐξέλιπε, τὸ λογικὸν ἐπανήρχετο, ὁ ἀσθενὴς ἀνελάμβανε δυνάμεις, ἀλλὰ μόνη ἡ ὅρασις δὲν ἐβελτιοῦτο· ὅτε ἡ Ἰωάννα κατώρθωσε νὰ μεταφέρῃ εἰς Βιέννην τὰ δύο δυστυχῆ ταῦτα ὄντα, ἡ γνώμη τῶν ἐκεῖ περιφημοτέρων ἰατρῶν ἦτο ἀνέγκλητος· ἡ κόρη τοῦ ὀφθαλμοῦ ἀπώλεσε τὴν δύναμιν τῆς συστολῆς, ἡ ἀμαύρωσις ἦτο τελεία· ὁ κύριος de Châtillon ὤφειλε νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὴν εἱμαρμένην, μένων τυφλός· τὴν κατάστασιν δὲ ταύτην ἐπεβεβαίωσαν πληρέστατα, ὀλίγους μῆνας μετὰ ταῦτα, οἱ περιφημότεροι ὀφθαλμολόγοι τῶν Παρισίων.

Εἶχον καταφύγει εἰς ἓν κτῆμα τοῦ κυρίου de Châtillon, κείμενον πλησίον τῆς Mantes. Μετά τινα καιρὸν ἡ γηραιὰ μήτηρ ἀπέθανεν ἐξ ἀτονίας. Ἡ τελευταία αὐτῆς παράκλησις ἦτο νὰ συστήσῃ καὶ πάλιν τὸν ἀγαπητόν της υἱὸν εἰς ἐκείνην, ἣν ἐθεώρει καὶ ἐκάλει ἄγγελον σωτῆρά του.

Τὸ νέον τοῦτο δυστύχημα μεγάλως ἐλύπησε τὸν τυφλὸν, ὅστις ἕως τότε ὑπέφερε τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἀτυχίαν μὲ δύναμιν ψυχῆς στωϊκῆς. Ἔκτοτε κατέστη ἔμφροντις, σύννους, σχεδὸν σιωπηλός. Ὁπόταν ἡ Ἰωάννα τῷ ἐπρότεινεν, εἴτε νὰ τῷ ἀναγνώσῃ εἴτε νὰ τὸν ὁδηγήσῃ εἰς τὸν περίπατον, ἐδέχετο ταῦτα πάντα, ὡς καὶ ἄλλοτε μειδιῶν, καὶ τὴν εὐχαρίστει κάπως τεταραγμένος, ἀλλὰ πάραυτα ἐπανέπιπτεν εἰς τοὺς ἀτελευτήτους αὐτοῦ συλλογισμούς. Εἰς τὴν ἐλαχίστην τῶν ἀπουσιῶν της ἐξεδήλου μεγάλην ἀνυπομονησίαν· ἡμέραν δέ τινα παρεμποδισθεῖσα πλειότερον εἰς τὴν πόλιν, χωρὶς νὰ τὸ προΐδῃ, ἐπιστρέφουσα εὗρε τὸν νέον τυφλὸν παραδεδομένον εἰς ταραχὴν τοιαύτην, ἣν οὐδόλως ἐπροσπάθησε ν' ἀποκρύψῃ.

Digitized by Google

Ταῦτα πάντα ἤρκουν ἵνα τὴν πείσωσι περὶ τῆς ὁσημέραι αὐξανούσης ἀνησυχίας του. Ἀποδίδουσα τὴν μελαγχολίαν του ἄλλοτε μὲν εἰς τὴν στέρησιν τῆς μητρός του, ἄλλοτε δὲ εἰς τὴν ἀποθάῤῥυνσιν ἥτις ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὸν κατελάμβανε, μετὰ πολλοὺς δισταγμοὺς ἀπεφάσισε νὰ θίξῃ τὸ λεπτὸν τοῦτο ζήτημα, ἐξορκίζουσα αὐτὸν ὅπως προσπαθήσῃ καὶ ἐπανεύρῃ τὴν ἀνδρικὴν αὐταπάρνησιν, ἧς ἐπὶ πολὺν καιρὸν ἔδωκε τρανὰ δείγματα.

Ὁ Ῥοβέρτος de Châtillon δὲν τὴν ἀφῆκε νὰ ἐξακολουθήσῃ.

— Θὰ κλαίω πάντοτε τὴν μητέρα μου, τῇ ἀπήντησε, καὶ ἐπειδὴ εἶμαι πεπεισμένος ὅτι πᾶσα παρερχομένη ὥρα μὲ προσεγγίζει εἰς τὴν στιγμὴν ἥτις μετ' αὐτῆς θὰ μὲ ἑνώσῃ, τὰ δάκρυά μου καθίστανται ὀλιγώτερον καυστικά. Πρὸ πολλοῦ καιροῦ ὑπετάχθην εἰς τὸ σκληρὸν πεπρωμένον, καὶ ἡ περίστασις αὕτη παρουσιάζεται νὰ σοὶ εἴπω, Ἰωάννα, ὅτι σὺ μοὶ κατέστησας τὴν εἱμαρμένην ταύτην γλυκεῖαν· πολλάκις, σοὶ τὸ ὀμνύω, εὐλογῶ τὴν δυστυχίαν μου. Ἀνωφελῶς θὰ ζητήσῃς τὴν ἀφορμὴν τῆς θλίψεώς μου εἰς τὸ παρελθὸν ἢ εἰς τὸ παρόν· ἡ ἀνησυχία τοῦ μέλλοντος καὶ μόνη μὲ ταράττει.

— Τί φοβεῖσθε λοιπόν; τὸν ἠρώτησε ριγῶσα ἡ Ἰωάννα.

— Τὸ νὰ χάσω σήμερον ἢ αὔριον ἐκείνην εἰς ἣν χρεωστῶ τὴν δύναμιν τῆς ψυχῆς μου, τὴν ὁποίαν πρὸ ὀλίγου μοὶ ἀπέδωκας. Καὶ τὸ θλῖβον με περισσότερον δὲν εἶναι τὸ νὰ στερηθῶ τὰς περιποιήσεις της καὶ νὰ αἰσθανθῶ τὴν ἀσθένειάν μου εἰς ὅλην αὐτῆς τὴν φρικαλεότητα, ἀλλὰ διότι. . . . τὴν ἀγαπῶ, προσέθεσεν ὁ Ῥοβέρτος de Châtillon μετὰ συγκινητικῆς φωνῆς.

Τὸ πρόσωπον τῆς Ἰωάννας ἐγένετο λευκὸν ὡς τὸ περιστήθιόν της.—Ὦ! κύριε Ῥοβέρτε, τὸ νὰ ἀμφιβάλλετε περὶ τῆς φιλίας μου, εἶναι ἐκ μέρους σας πολὺ ἄδικον, τῷ εἶπεν, αἰσθανομένη καὶ αὐτὴ ταραχήν τινα.

— Φιλίας, ἀνέκραξεν οὗτος μετὰ πικρίας! Ἰδοὺ, ἡ λέξις αὕτη ἐπιβεβαιοῖ τοὺς φόβους μου. Τίνα ἀξίαν ἤθελεν ἔχει, σᾶς ἐρωτῶ, ἡ φιλία αὕτη, ἐάν ποτε ἓν ἄλλο αἴσθημα, ὅπερ δὲν ἀνέχεται οὐδ' ἀνταγωνισμὸν, οὐδὲ συμμετοχὴν, ἤθελε καθέξει τὴν καρδίαν σας; Ὄχι, ὄχι. Ἐὰν ἀληθῶς ἐπιθυμεῖτε νὰ ἀνακτήσω τὴν γαλήνην τῶν πρώτων καιρῶν, ἐὰν θέλετε ὅπως καὶ ἄλλοτε νὰ ὑποφέρω μὲ ὑπομονὴν, σχεδὸν εὐθύμως τὴν καταδίκην μου, καταδίκην ἥτις μὲ στερεῖ νὰ θαυμάζω τὸν οὐρανὸν καὶ νὰ βλέπω τὰ πλάσματα τοῦ Θεοῦ, πρέπει, λέγω, μεταξύ μας νὰ ὑπάρξῃ ἰσχυρότερος δεσμὸς τοῦ τῆς φιλίας, πρέπει νὰ συγκατατεθῆτε νὰ σᾶς νυμφευθῶ.

Ἡ Ἰωάννα ἄφωνος, προσήλωσε βλέμμα τεταραγμένον ἐπὶ τοῦ τυφλοῦ καὶ ἐφαίνετο μὴ ἐννοοῦσα ὅ,τι ἤκουεν.

— Ἆ! Θεέ μου! διατί νὰ μὴ φθάσω δύο ἡμέρας ταχύτερον εἰς Ribitzno!

— Διατί, Ἰωάννα;

— Διότι, ἐπειδὴ τὸ κακὸν εὑρίσκετο ἀκόμη ἐν ἀρχῇ, θὰ μὲ ἐβλέπατε, κύριε, καὶ ἐὰν μὲ ἐβλέπατε, τὸ ἄθλιον πρόσωπόν μου θὰ ἐχαράσσετο *βαθέως εἰς τὴν μνήμην σας*. Τοιουτοτρόπως δὲν θὰ ἐδοκιμάζατε τὴν νέαν ταύτην ταραχὴν κατόπιν τόσων δοκιμασιῶν. Ἀλλὰ βεβαιώθητε ὅτι ἡ ἐξήγησίς σας δὲν προσβάλλει διόλου τὴν φιλαυτίαν μου· εἶμαι ἄσχημος, κύριε Ῥοβέρτε, καὶ τόσον ἄσχημος ὥστε ἡ φιλία ἣν σᾶς προσφέρω καὶ τὴν ὁποίαν τόσον ὀλίγον ἐκτιμᾶτε, οὐδέποτε θὰ συναινέσῃ νὰ σᾶς προσκολλήσῃ εἰς σύντροφον τόσον ἀναξίαν ὑμῶν.

— Ματαίως ἡ μετριοφροσύνη σας προσπαθεῖ νὰ μὲ πείσῃ, ἀνεφώνησεν ὁ τυφλὸς Ῥοβέρτος· ὄχι, εἶναι ἀδύνατον νὰ ἦσθε ἄσχημος, Ἰωάννα. Οἱ ὀφθαλμοὶ ἐφ' ὧν ἀντανακλᾶται ἡ ἀγγελικὴ αὕτη καλωσύνη καὶ ὅλα τὰ εὐγενῆ αἰσθήματα τῆς γενναιοτέρας καὶ ἀγαθωτέρας τῶν καρδιῶν, ὄχι, δὲν εἶναι ἄνευ θελγήτρων· ἀδύνατον τὸ μειδίαμα ὅπερ συνοδεύει τὴν τόσῳ εἰσδύουσαν καὶ γλυκεῖαν φωνήν σας νὰ ἦνε ἄνευ χάριτος. Ἄλλως τε τί μὲ μέλλει ἡ πολλὴ ἢ ὀλίγη κανονικότης τῶν χαρακτηριστικῶν σας, ἃ δυστυχῶς οὐδέποτε θὰ ἴδω; Ὅ,τι εἰς σᾶς ἀγαπῶ εἶναι ἡ ψυχή σας· καὶ πιστεύω ὅτι δυσκόλως ἀπαντᾷ τις εἰς τὸν κόσμον ὡραιοτέραν καὶ ἁγνοτέραν.

Ἡ Ἰωάννα ἤκουε παραδεδομένη εἰς εἶδός τι παραφορᾶς· ἄκουσα δὲ ὑπήκουεν εἰς τοὺς ἐνθουσιώδεις αὐτοὺς λόγους καὶ φαιδρὰ ἔβλεπε πραγματοποιουμένην τὴν ἐλπίδα ταύτην ἣν οὐδὲ κατὰ φαντασίαν ἤθελέ ποτε ὑποθάλψει. Μετ' ὀλίγον ὅμως συνελθοῦσα καὶ σκεφθεῖσα τὴν πραγματικότητα, κατησχυμένη δὲ διότι παρεσύρθη εἰς ἀντικείμενον ὅπερ τὸ λογικὸν αὐτῆς ἀπέκρουε, διεμαρτυρήθη μετὰ μείζονος ἢ ποτε ἐνεργητικότητος, ἀπόφασιν ἀμετάτρεπτον ἔχουσα οὐδέποτε νὰ ἐνδώσῃ.

Ἡ ἡρωϊκὴ αὕτη πάλη διήρκεσεν ἐπὶ δύο μῆνας. Ὁ κύριος de Châtillon καθημερινῶς ἐπανήρχετο εἰς τὸ αὐτὸ ζήτημα καὶ πάντοτε μετ' αὐξάνοντος πάθους. Ἐν τούτοις εἷς προδότης ἀνεφάνη, ἡ καρδία τῆς νέας κόρης. Ἡ Ἰωάννα, βλέπουσα ὁσημέραι ἀλλοιουμένην τὴν ὑγείαν τοῦ πολιορκητοῦ, ἀπεφάσισε ν' ἀπαρνηθῇ τοὺς δισταγμούς της καὶ ὡς πολιορκουμένη νὰ ὑπογράψῃ ἔντιμον συνθήκην.

Ἰδοὺ λοιπὸν, πῶς ἡ ἀρχαία παιδαγωγὸς ἐγένετο κόμισσα de Châtillon.

Οὐδέποτε ἕνωσις ὑπῆρξεν εὐτυχεστέρα· οὐδέποτε δύο ὄντα ἔφθασαν εἰς τὸ ἰδανικὸν τοῦ συζυγικοῦ συνδέσμου. Καὶ ἀληθῶς ἦτο τόσον εὐδαίμων ἡ Ἰωάννα ὥστε ἐφοβεῖτο ὅτι ἡ διάρκεια τῆς εὐδαιμονίας ταύτης θὰ ἦτο βραχεῖα, καθό-

Digitized by Google

σον μάλιστα ἡ ἀνέλπιστος αὕτη εὐδαιμονία εἶχε καταστήσει αὐτὴν εὐπιστοτέραν εἰς πλάνας τῆς φαντασίας ἢ ἄλλοτε. Ὅπως ὅτε κατὰ πρῶτον ὁ σύζυγός της τῇ ὡμίλησε περὶ τοῦ ἔρωτός του, οὕτω καὶ τώρα ἐνόμιζεν ἑαυτὴν τὸ ἕρμαιον ὀνείρου τὸ ὁποῖον ἐφοβεῖτο μήπως αἴφνης ἀπολέσει.

Ἕνεκα τῆς νοσηρᾶς καταστάσεως τοῦ νέου ἀνδρός, αἱ σχέσεις τοῦ κυρίου καὶ τῆς κυρίας de Châtillon περιωρίσθησαν εἰς τὸν συγγενικὸν κύκλον.

Ἑσπέραν τινὰ εὑρισκομένη εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς κυρίας de Glèves, ἐξαδέλφης τοῦ Ῥοβέρτου, ἥτις ἐδέχετο πολλοὺς ξένους, ἡ Ἰωάννα παρετήρησε γέροντα κύριον ἐνδυμασίας καὶ τρόπων παραδόξων, ὅστις μετ' ἐπιμονῆς περιέργου παρετήρει τὸν σύζυγόν της. Καθ' ἣν στιγμὴν δὲ ἦτο μᾶλλον τεθορυβημένη διὰ τὸ ἀδιάκριτον ἐταστικὸν ὄμμα του, ἡ κυρία de Glèves ἀνταλλάξασα λόγους τινὰς μετ' αὐτοῦ, ἦλθε ζητοῦσα τὴν ἄδειαν νὰ τῆς τὸν παρουσιάσῃ. Οὗτος εἶναι, τῇ λέγει μὲ μειδίαμα διφορούμενον, ἀμερικανός, περίφημος ὀφθαλμολόγος, ὅςις πολλάκις ἐθαυματούργησε, θεραπεύσας ἀμαυρώσεις πολὺ ἀρχαιοτέρας τῆς τοῦ Ῥοβέρτου, καὶ ὅτι αὐτὴ ἐγγυᾶτο νὰ τὸν πείσῃ ν' ἀναλάβῃ τὴν θεραπείαν τοῦ ἐξαδέλφου της.

Ἡ Ἰωάννα ἐδέχθη προθύμως τὴν πρότασιν. Εἶτα ἐξέθεσεν εἰς τὸν ἰατρὸν Ῥίχτερ τὰς περιστάσεις καθ' ἃς ὁ σύζυγός της ἔχασε τὴν ὅρασίν του. Οὗτος τῇ ἀπαντᾷ ὅτι ἐσχημάτισε μικράν τινα πεποίθησιν περὶ τῆς ἰάσεως· ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἤρκει καθ' ὁλοκληρίαν ἵνα ἀποφανθῇ· εἶχεν ἀνάγκην νὰ ἐξετάσῃ λεπτομερῶς τὴν κατάστασιν τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ κυρίου de Châtillon. Τῇ ἐζήτησε διὰ τοῦτο τὴν ἄδειαν νὰ τὸν ἐπισκεφθῇ τὴν ἐπαύριον εἰς τὸ μέγαρόν του. Ἡ κυρία de Châtillon πρὶν ἢ ἀπαντήσῃ καταφατικῶς ἠθέλησε νὰ λάβῃ καὶ τὴν συναίνεσιν τοῦ συζύγου της. Ἀλλ' οὗτος ἦτο δύσκολον νὰ πεισθῇ. Ἀφοῦ ἐξήντλησεν ὅλα τὰ μέσα τῶν διασημοτέρων ἐπιστημόνων, ὁ τυφλός, ὅπως τοῦτο συμβαίνει εἰς ὅλους τοὺς ἀνιάτους ἀσθενεῖς, κατώρθωσε ν' ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὰ ἡρωϊκὰ ἰατρικὰ καὶ τοὺς διαφόρους ἰδιοτρόπους τῆς ἰατρικῆς τέχνης· οὗτοι πρὸ πάντων τὸν εἶχον κάπως τυραννήσει, ἀρκούντως ἀηδιάσει καὶ τόσον ὀλίγον τὸν ἐθεράπευσαν, ὥστε ὡρκίσθη οὐδέποτε πλέον νὰ γίνῃ τὸ ἕρμαιον τῶν μικρῶν των δοκιμῶν· ῥητῶς λοιπὸν ἀπεποιήθη νὰ τὸν ἐπισκεφθῇ ὁ ἀμερικανὸς ἰατρός.

Ἡ Ἰωάννα ἐπέμεινε, παρεκάλεσεν, ἀλλ' εἰς μάτην. Ζητήσασα κατόπιν τούτων συγγνώμην παρ' αὐτοῦ διὰ τὴν ἀποποίησιν τοῦ συζύγου της, ἀπεσύρθη εἴς τινα γωνίαν τὴν μᾶλλον ἀπόκεντρον τῆς αἰθούσης, καὶ ἐκεῖ ὅλη παραδεδομένη εἰς τὰς σκέψεις της, ἤκουσε προφερόμενον τὸ ὄνομά της ὑπὸ τῆς κυρίας de Glèves. Πύκνωμα φυτῶν ἐξωτικῶν ἐχώριζε τὴν κυρίως αἴθουσαν ἀπὸ τὸ μικρὸν ὑπόστεγον φυτοκομεῖον, ἐν ᾧ εὑρίσκετο ἡ ἐξαδέλφη της.

— Ἐννοεῖτε καλῶς, ἀγαπητὲ κύριε, ὅτι δὲν εἶμαι τόσον ἁπλῆ ὅπως μὴ μαντεύσω τὸν καταχθόνιον ὑπολογισμὸν τὸν ὑπαγορεύσαντα τὴν ἀνεξήγητον ἀποποίησιν. Τὸ μικρὸν αὐτὸ τέρας, ἡ Ἰωάννα, αὐτὴ καὶ μόνη τὸ ἐπέβαλεν εἰς τὸν δυστυχῆ ἐξάδελφόν μου. Εἶναι φανερὸν ὅτι, ἀποκοπτομένου τοῦ πέπλου τῆς τυφλώσεως, θὰ ἐξετίμα ὅπως τῆς πρέπει τὴν παράδοξον κόμισσαν de Châtillon, ἣν μᾶς ἐπέβαλεν ὡς ἐξαδέλφην, καὶ ἐπομένως ἡ ἀνόητος κωμῳδία τῆς ἀμοιβαίας ἀγάπης, ἡ πρὸ τριῶν ἐτῶν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μας παιζομένη, θὰ ἐλάμβανε τὴν λύσιν ἣν παρόμοιον ἀσχημογύναικον ἀξίζει!

Μόλις ἡ Ἰωάννα ἤκουσε τοὺς σκληροὺς αὐτοὺς λόγους καὶ ὅλη τρέμουσα καὶ κάτωχρος ἐσηκώθη βιαίως. Τὸ πυρέσσον αὐτῆς βλέμμα εἰσέδυσε πανταχοῦ· ἐπὶ τέλους παρατηρεῖ τὸν Ἀμερικανὸν ἑτοιμαζόμενον ν' ἀναχωρήσῃ. Ὁρμήσασα ἔξω τῆς αἰθούσης προφθάνει αὐτὸν καθ' ἣν στιγμὴν ἡτοιμάζετο ν' ἀπέλθῃ.

— Ἰατρέ, τῷ λέγει αὕτη μὲ φωνὴν διακοπτομένην καὶ τρέμουσαν, ἡ γενναία πρότασίς σας ἐγένετο δεκτή. Αὔριον περὶ τὴν μεσημβρίαν σᾶς περιμένω. Περὶ τῆς εὐγνωμοσύνης μου οὐδὲν σᾶς λέγω· τοῦτο μόνον μάθετε, ὅτι ἐὰν ἀποδώσετε τὴν ὅρασιν εἰς τὸν κύριον de Châtillon, ἐγὼ θὰ σᾶς χρεωστῶ τὴν ζωήν.

Μετ' ὀλίγας στιγμάς, ἡ δυστυχὴς γυνὴ ἀνεχώρει καὶ αὐτὴ μετὰ τοῦ συζύγου της, ἀποκρύψασα ἐντελῶς ἀπ' αὐτοῦ τὴν ταραχήν της καὶ τὸ αἴτιον ὅπερ τὴν προυκάλεσεν.

Ἡ Ἰωάννα διῆλθε νύκτα φρικώδη· ἡ εὐτυχία αὕτη ἡ καθιστῶσα τὸν βίον αὐτῆς τόσον ἀγαπητὸν ἀνετρέπετο· τὸ ὀνειροπόλημα ἐτελείωνε καὶ τὸ τρομακτικὸν φάσμα τῆς ἐλεεινῆς πραγματικότητος ἀνωρθοῦτο ἐνώπιόν της. Ἡ κυρία de Glèves εἶπε τὴν ἀλήθειαν. Ὁπόταν ὁ Ῥοβέρτος θὰ ἔβλεπε τὸ ἄσχημον ὃν μετὰ τοῦ ὁποίου ἥνωσε τὴν τύχην του, θὰ τῷ ἦτο ἀδύνατον νὰ μὴ τὸ ἀποστραφῇ· βεβαίως ἦτο πολὺ καλός, πολὺ γενναῖος ὅπως μὴ δώσῃ ἓν ὁριστικὸν τέλος εἰς τὴν ἕνωσίν των, καὶ ἀναμφιβόλως θὰ τῇ παρεχώρει καὶ τίτλους καὶ ὄνομα, τὴν θέσιν της ὡς συζύγου καὶ τὴν διανομὴν τῆς περιουσίας. Ἀλλ' ὅλα ταῦτα τί τὴν ἔμελλον; Θὰ τὰ ἐθυσίαζεν ὅλα ἄνευ δισταγμοῦ, ἄνευ λύπης, μετὰ χαρᾶς ἴσως, ὅπως σώσῃ ἐκ τοῦ θλιβεροῦ τούτου ναυαγίου ἓν καὶ μόνον λάφυρον, τὸν ἔρωτα τοῦ Ῥοβέρτου της, τὸν ἔρωτα εἰς ὃν ὤφειλε τὴν εὐτυχίαν της ὅλην. Ὁ ἔρως οὗτος τῇ ἐφαίνετο μὴ ὢν τοῦ κόσμου τούτου· εἰς αὐτὸν συνεκέντρωνε τὴν ζωήν της, τὴν

Digitized by Google

πίστιν της, τὴν ὑπερηφάνειάν της, διότι ἄνευ τούτου ἡ ἰδία αὐτῆς ὕπαρξις θὰ καθίστατο ἀφόρητον μαρτύριον.

Ἰδοὺ τί ἐκινδύνευε νὰ χάσῃ· τὸ προησθάνετο καὶ τοσαύτην πεποίθησιν περὶ τούτου εἶχεν, ὥστε οὐδόλως ἐπροσπάθει, λογικώτερον σκεπτομένη, νὰ πολεμήσῃ τὴν πεποίθησίν της ταύτην. Τὴν ἀτελεύτητον ἐκείνην νύκτα τὴν διῆλθε κλαίουσα πικρῶς. Ἡ ἐπαύριον ὅμως τὴν εὗρεν ἰσχυρὰν καὶ καρτερικὴν εἰς τὸ εἱμαρμένον. Κατηυθύνθη εἰς τὸ δωμάτιον τοῦ συζύγου της καὶ χωρὶς νὰ τὸν κάμῃ κοινωνὸν τῶν ἀναξίων ὑπαινιγμῶν τῆς κυρίας de Glèves, κατώρθωσε διὰ τῶν γλυκυτέρων καὶ τῶν τρυφερωτέρων λόγων νὰ τὸν πείσῃ νὰ δοκιμάσῃ καὶ μίαν ἔτι φορὰν τὴν προβαλλομένην θεραπείαν.

Ἡ Ἰωάννα ἐνίκησεν, ὁ Ῥοβέρτος ἐδέχθη.

Ὁ ἰατρὸς Ῥίχτερ ἔφθασεν ἀκριβῶς τὴν ορισθεῖσαν ὥραν. Ἀφοῦ ἐπὶ ἱκανὸν ἐξήτασε τὸ ὄργανον οὗ αἱ δυνάμεις εἶχον παραλύσει, εἶπε τῷ κυρίῳ de Châtillon ὅτι ἤδη ἦτο βέβαιος περὶ τῆς ἐπιτυχίας.

Ἀμέσως ἤρχισε τὴν θεραπείαν, ἥτις συνίστατο εἰς τὴν ἐπίθεσιν ἐπὶ τῶν ὀφθαλμῶν σκευασίας τινὸς οὕτω πως παρασκευασμένης ὅπως ἐπαναφέρῃ τὴν συστολὴν τῆς ἴριδος. Αἱ ἐπιθέσεις αὗται διήρκεσαν ἐννέα ἡμέρας, κατὰ τὰς ὁποίας ὁ ἀσθενὴς ἔμεινε κατάκλειστος εἰς μέρος ἐντελῶς σκοτεινόν. Ἡ δοκιμὴ αὕτη δυσηρέστει προφανῶς τὸν κύριον de Châtillon. Ἐπίσης διὰ τὴν Ἰωάνναν αἱ ἐννέα αὗται ἡμέραι ἦσαν ὅ,τι εἰς τὸν εἰς θάνατον καταδικασμένον, ἡ ἀναβολὴ τῆς ποινῆς του· ἐπὶ ἐννέα ἔτι ἡμέρας θὰ ἔζη ἀγαπωμένη. Ἀλλοίμονον! ὅπως ἐκεῖνος οὕτω καὶ αὕτη ἐγνώρισε τὰς βασάνους τῆς τοιαύτης καταστάσεως. Ἡ ὑπερτάτη ὥρα τῆς καταστροφῆς ἤγγιζεν εἰς τὸ τέρμα της· πᾶσα κίνησις τοῦ ὡροδεικτου ἐπανελάμβανε τὴν ἀπαισίαν καταδίκην, τὴν ἐσπάραττε καὶ τῇ ἄφινεν πόνον ὀδυνηρόν.

Ἡ παραδεχθεῖσα ἀναβολὴ ὡς παρηγορία ὑπῆρξε δι' αὐτὴν μία ὁλόκληρος ἀγωνία. Ματαίως ὁ Ῥοβέρτος τῇ ἐπανελάμβανε καθημερινῶς ὅτι καὶ ἡ ἀπόπειρα αὕτη θὰ ἦτο ὅπως ὅλαι αἱ ἄλλαι· ὅτι τυφλὸς τὴν ἐπῆρε καὶ τυφλὸς θὰ τὴν ἄφινεν. Αὕτη οὐδὲ στιγμὴν ἐδίστασε περὶ τῆς ἐπιτυχίας, στηριζομένη εἰς τὴν πεποίθησιν ὅτι εὐτυχία τοιαύτη ἀδύνατον ἦτο ἐπὶ πολὺ νὰ διαρκέσῃ.

Τὴν ἐννάτην ἡμέραν ὁ ἰατρὸς ἀφίχθη ὀλίγον τι πρὸ τῆς ὥρας, ὥστε εὗρε τὴν κυρίαν de Châtillon εἰς τὴν αἴθουσαν. Ἐκείνη δὲ μὴ περιμένουσα αὐτὸν νὰ φθάσῃ κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν, εἶχε δώσει ἐλευθέραν δίοδον εἰς τὰ δάκρυά της. Ἡ ἀπαίσιος στιγμὴ ἐπλησίαζεν. Ὁ Ἀμερικανὸς ἐπιστήσας περισσότερον τοῦ συνήθους τὴν προσοχήν του, παρετήρησε τὴν καταπληκτικὴν ἀλλοίωσιν ἣν ἡ νέα γυνὴ ὑπέστη ἐκ τῆς λύπης· καὶ μ' ὅλα ταῦτα ἐντελῶς ἠπατήθη περὶ τῶν αἰτίων τοῦ ψυχικοῦ αὐτῆς ἄλγους, οὗ τινος ἐγένετο χωρὶς κἂν νὰ τὸ ἐννοήσῃ ὁ κυριώτατος αἴτιος.

— Βλέπω, κυρία μου, τῇ λέγει μειδιῶν, ὅτι δὲν κατώρθωσα νὰ σᾶς ἐμπνεύσω τὴν πεποίθησίν μου περὶ τῆς θεραπείας τοῦ κυρίου de Châtillon. Εὐτυχῶς ἡ στιγμὴ ἔφθασε, καθ' ἣν θὰ σᾶς ἀποδείξω τοῦτο καλλίτερον ἢ μὲ διαβεβαιώσεις. Μετὰ παρέλευσιν ὀλίγων στιγμῶν, ὁ σύζυγός σας, κυρία μου, θὰ σᾶς ἴδῃ τόσον καθαρὰ, τόσον εὐδιάκριτα, ὅσον ἐγὼ ὁ ἴδιος σᾶς βλέπω.

Εἰς τὴν διαβεβαίωσιν ταύτην τὴν ξέουσαν λίαν ἐπωδύνως τὴν πληγήν της, ἡ Ἰωάννα ἐξέβαλλε κραυγήν· οἱ λυγμοί της ἐδιπλασιάσθησαν καὶ ἠναγκάσθη νὰ τοὺς καταπνίξῃ διὰ τοῦ μανδηλίου της.

— Συγγνώμην, κυρία μου, ἐπανέλαβε κατατεθορυβημένος ὁ ἰατρὸς, σᾶς διαβεβαιῶ ὅτι δὲν ἐννοῶ....

— Μετ' ὀλίγον θὰ ἐννοήσετε, κύριέ μου, ἀνέκραξεν ἡ νέα γυνή! ἀγαπῶ περιπαθῶς τὸν σύζυγόν μου· μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης τὸ αἴσθημα τοῦτο ἦτο ἀμοιβαῖον· ἤδη παρατηρήσατέ με κατὰ πρόσωπον, ἰατρὲ, καὶ εἰπέτε μοι ἂν ὁ κύριος de Châtillon μὲ ἴδῃ καθαρῶς καὶ ἐναργῶς ὅπως ὑμεῖς μὲ βλέπετε, εἰπέτε μοι ἐὰν θὰ τῷ ἦνε εἰσέτι δυνατὸν νὰ μ' ἀγαπήσῃ;

Ὁ Ἀμερικανὸς ἔρριψε χαμαὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ ἀπήντησε ψελλίζων:

— Πεισθῆτε, κυρία μου, ὅτι ἐὰν ὑπώπτευον, ἐὰν ἐγνώριζον....

— Ἐὰν ἐγνωρίζατε! Ἄ! τοῦτο εἶναι ὕβρις, ἰατρὲ, ἀνεφώνησεν ἡ Ἰωάννα ἀγανακτισμένη. Ὅτε ἐζήτησα τὴν βοήθειάν σας διὰ τὸν κύριον de Châtillon, σᾶς ὡμολόγησα ὅτι θὰ σᾶς χρεωστῶ καὶ τὴν ζωήν μου αὐτὴν ἐὰν ἐπιτυγχάνατε τὴν θεραπείαν του· σήμερον δὲ μάθετέ το καλῶς, ὅτι προκειμένου νὰ θυσιάσω τὰς ἡμέρας αἵτινες μοὶ ἐναπομένουσιν εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον, διὰ τῆς θυσίας τῆς σωτηρίας τῆς ψυχῆς μου εἰς τὸν ἄλλον, δὲν θὰ ἐδίσταζα νὰ πέσω εἰς τοὺς πόδας σας καὶ νὰ σᾶς ἐξορκίσω εἰς ὅ,τι ἀγαπητὸν ἔχετε, νὰ τὸν θεραπεύσετε, ἰατρὲ, νὰ τὸν θεραπεύσετε.

Ὁ ἰατρὸς συνεκινήθη σφόδρα καὶ προσεπάθησε νὰ τὴν παρηγορήσῃ. Μετ' ὀλίγον ὑπείκων εἰς στιγμιαίαν ἔμπνευσιν, ὥρμησεν εἰς τὸ πλησίον δωμάτιον καὶ ἐπανελθὼν ἔφερεν εἰς τὰς ἀγκάλας του τὸ λίκνον ἐφ' οὗ ἐκοιμᾶτο ἡ θυγάτηρ τῆς Ἰωάννας. Μετὰ τοῦτο ἐξῆλθε καὶ πάλιν.

Στιγμάς τινας κατόπιν ἀνεφάνη κρατῶν ἐκ τῆς χειρὸς τὸν κύριον de Châtillon, οὗτινος οἱ ὀφθαλμοὶ ἐκαλύπτοντο δι' ἑνὸς ἐπιδέσμου. Τὸν

Digitized by Google

ωδήγησεν ἐν τῷ μέσῳ τῆς αἰθούσης, τὸν ἐτοποθέτησε κατέναντι ἑνὸς παραθύρου καὶ διὰ μιᾶς ἀποτόμου κινήσεως ἀφήρεσε τὸ μανδήλιον.

Ἡ στιγμὴ αὕτη δὲν περιγράφεται· ἦτο στιγμὴ ἀγωνιώδης διὰ τὰ τρία πρόσωπα. Ὁ Ῥοβέρτος ἔκθαμβος καὶ κλονιζόμενος παρετήρησε τὸ λίκνον·

— Κόρη μου! ἀνεφώνησε μετὰ παραφορᾶς· πρὶν ἢ ἀποθάνω θὰ θαυμάσω τὸ πρόσωπον τῆς κόρης μου. Ἀλλ' ἡ Ἰωάννα, ποῦ εἶναι ἡ Ἰωάννα; προσέθεσεν ἀγωνιῶν.

Εἷς γογγυσμὸς ὑπῆρξεν ἡ ἀπάντησις. Ἡ δυστυχὴς γυνὴ γονατισμένη ὄπισθεν τοῦ ὑποδειχθέντος μέρους παρὰ τοῦ ἰατροῦ, ἐκάλυπτε τὸ πρόσωπόν της διὰ τῶν δύο αὐτῆς χειρῶν.

— Καὶ σέ, Ἰωάννα μου ἀγαπητή, καὶ σὲ θὰ ἴδω, τῇ ἔλεγεν ὁ Ῥοβέρτος κλίνων πρὸς αὐτήν.

— Ὄχι, Ῥοβέρτε, ὄχι· μὴ βλέπῃς, σὲ ἐξορκίζω· ἀλλὰ δὲν σὲ ἠπάτησα, σοὶ τὸ εἶπον, σὲ προδιέθεσα· εἶμαι ἄσχημος...

— Ἄσχημος! ἔλα δά! ἐφώνησεν ὁ νέος ἀνήρ· εἶναι δυνατὸν ἡ μήτηρ τοῦ τέκνου μου νὰ ἦνε δι' ἐμὲ ἄσχημος!

Καὶ συγχρόνως ὁ Ῥοβέρτος de Châtillon ἀπομακρύνων τὰς χεῖρας τῆς γυναικός του, ἐκάλυψε τὸ πρόσωπόν της διὰ φιλημάτων, ὁ ἰατρὸς δὲ ἐπέμασσε θορυβωδῶς τὴν μύτην του, ἵνα σαμαστήσῃ τὴν ὁρμὴν ἑνὸς δακρύου ὅπερ ἤθελεν ἐνοχοποιήσει τὴν ἀπάθειαν ἑνὸς Yankee.[1]

(Illustration). Κ. Σ. Δ.

ΤΟ ΤΑΞΕΙΔΙΟΝ ΤΟΥ ΑΕΡΟΣΤΑΤΟΥ «ΑΥΡΗΛΙΑΣ»

Ἓν τῶν περιεργοτέρων καὶ μεστῶν περιπετειῶν δι' ἀεροστάτου ταξειδίων τῶν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς πολιορκίας τῶν Παρισίων γενομένων, εἶναι ἀναντιρρήτως τὸ τῶν κκ. Ῥολιὲ καὶ Βεζιέ.

Ἦτο τοῦτο τὸ πρῶτον ταξείδιον τῶν δύο ἀεροπόρων. Το ταχυδρομικὸν ἀερόστατον *Πόλις Αὐρηλία*, ἐφ' οὗ ἐπέβαινον, ἀνυψώθη ἐκ Παρισίων τὴν 24 Νοεμβρίου 1870 κατὰ τὴν ἑνδεκάτην καὶ 40 λ. τῆς ἑσπέρας. Μετὰ δεκατετράωρον ἀεροπορίαν, ἐρρίφθησαν, ὑπὸ σφοδροῦ παρασυρθέντες ῥεύματος, ἐπὶ τοῦ ὄρους Λιδ τῆς Νορβηγίας, εἰς 350 χιλιομέτρων ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς Χριστιανίας, καὶ 1650 χιλιόμετρα μακρὰν τῆς πολιορκουμένης μεγαλοπόλεως, διατρέξαντες τὸ μέγα τοῦτο διάστημα μετὰ ταχύτητος 112 χιλιομέτρων τὴν ὥραν.

Ἡ κατωτέρω ἀφήγησις τῶν κατὰ τὸ ταξείδιον ἐκεῖνο, ὅπερ δικαίως δύναται νὰ συγκαταλεχθῇ μεταξὺ τῶν δραματικωτέρων ἐξ ὅσων ἀναφέρει ἡ ἱστορία τῶν ἀεροναυτῶν, κατηρτίσθη ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πληροφοριῶν, ἃς ἐχορήγησεν ἡμῖν ὁ κ. Παῦλος Ῥολιέ, ὁ ἕτερος τῶν ἀεροπόρων.

Πολυάριθμοι θεαταὶ παρευρίσκοντο κατὰ τὴν ἑσπέραν τῆς 24 Νοεμβρίου ἐν τῷ σταθμῷ τοῦ σιδηροδρόμου τῆς Ἄρκτου, ὁπόθεν ἔμελλε ν' ἀνυψωθῇ τὸ ἀερόστατον. Ἡ *Πόλις Αὐρηλία* ἐπληρώθη ὑπὸ τὸ φῶς τῶν φανῶν. Ὁ οὐρανὸς ἦν ζοφερός, σφοδρὸς δὲ ἄνεμος ἔπνεεν. Ὁ κ. Παῦλος Ῥολιὲ ἐπέβη μετὰ τοῦ συνοδοιπόρου αὐτοῦ τῆς λέμβου, εἰς ἣν προσηρτήθησαν οἱ ταχυδρομικοὶ σάκκοι, καὶ ἐν ᾗ ἐτέθη κλωβὸς περιέχων ἓξ ἀγγελιαφόρους περιστεράς. Οἱ πάντες ἦσαν σιωπηλοὶ καὶ μετ' ἀγωνίας ἀνέμενον τὴν στιγμὴν τῆς ἀναχωρήσεως. Ἀφ' οὗ πρῶτον κατωρθώθη ἡ ἰσορροπία τῆς λέμβου, τὸ ἀερόστατον ἀνυψώθη καὶ ἐξηφανίσθη ἐν τῇ σκοτεινῇ ἀτμοσφαίρᾳ.

Οἱ δύο ἀεροπόροι φθάνουσιν εἰς ὕψος 2700 μέτρων, ὁπόθεν βλέπουσι τὴν πόλιν τῶν Παρισίων, ἀφ' ἧς βαθμηδὸν ἀπομακρύνονται· ἀλληλοδιαδόχως εἰς τὰ κατώτατα βάθη τοῦ ἀέρος διακρίνουσι πόλεις καὶ χωρία ἐκ τῶν φώτων αὐτῶν. Ὁ ἀὴρ πληροῦται πυκνῶν ἀτμῶν, οἱ δ' ἀεροναῦται οὐχὶ ἄνευ συγκινήσεώς τινος περιμένουσι τὴν ἀνατολὴν τῆς ἠοῦς. Τέλος ἀνατέλλει ὁ ἥλιος, τὰ κατώτατα νέφη προσκτῶνται διαφάνειάν τινα καὶ κατὰ μικρὸν διαλύονται.

Ὁ κ. Ῥολιὲ παρατηρεῖ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς καὶ διακρίνει λευκά τινα σημεῖα, ἅτινα φαίνονται κινούμενα. Ἁρπάζει τὰς διόπτρας αὐτοῦ, ῥῖγος δὲ τὸν καταλαμβάνει, ἅμα ἐννοήσαντα ὅτι τὰ κινητὰ ἐκεῖνα σημεῖα εἶναι ὁ ἀφρὸς τῶν κυμάτων· καθ' ὅλον τὸν ὁρίζοντα μόνον θάλασσα φαίνεται. Ὁ ἄνεμος παρέσυρε τὸ ἀερόστατον μέχρι τῶν μέσων τῆς βορείου θαλάσσης.

Μετὰ μακρᾶς ὥρας ἀγωνίας πλοῖά τινα ἐφάνησαν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὠκεανοῦ. Μάτην ὁ κ. Ῥολιὲ ἐπλησίασε καταβιβάσας τὸ ἀερόστατον μέχρι τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης καὶ μάτην ἐπικαλούμενος διὰ κραυγῶν βοήθειαν ἐκρέμασεν ἐκ τοῦ ἀεροστάτου σχοινίον. Ἓν πλοῖον μάλιστα ἤρχισε νὰ κανονοβολῇ ἀλλ' ἐπὶ ματαίῳ ὅπως ἐπιτύχῃ καὶ ῥίψῃ τὸ ἀερόστατον· τὸ πλοῖον ἐκεῖνο ἐπυροβόλησε προσέτι καὶ πρὸς χαιρετισμὸν τῶν δύο ἀεροπόρων, προσπαθοῦν οὕτω νὰ ἐγκαρδιώσῃ αὐτοὺς καὶ τοῖς ἀναγγείλῃ ὅτι ἄγνωστοι φίλοι θέλουσι νὰ ἔλθωσιν εἰς ἐπικουρίαν αὐτῶν· τὸ ἀερόστατον ὅμως, παρασυρόμενον ὑπὸ τοῦ ἀνέμου, ἀπεμακρύνθη μικρὸν κατὰ μικρὸν καὶ πᾶσα ἐλπὶς σωτηρίας ἐφάνη ἐξαφανισθεῖσα. Ὁ κ. Ῥολιὲ καὶ ὁ συνοδοιπόρος αὐτοῦ ἡτοιμάσθησαν ν' ἀποθάνωσιν· ἔλαβον μίαν τῶν ἀγγελιαφόρων περιστερῶν καὶ προσήρτησαν εἰς τὸν πόδα αὐτῆς μικρὸν ἐπιστόλιον, γραφὲν διὰ μολυβδογραφίδος ἐπὶ τεμαχίου χάρτου. Τὸ ἐπιστόλιον ἐκεῖνο διηυθύνετο πρὸς τὸν φρούραρχον

1. Ἐπώνυμον τῶν βορείων Ἀμερικανῶν διδόμενον σκωπτικῶς παρὰ τῶν Ἄγγλων, ἐκ τοῦ τρόπου καθ' ὃν οἱ κύκλοι τῶν μερῶν ἐκείνων μαῦροί τε καὶ αὐτόχθονες προφέρουσι τὴν ἀγγλικὴν λέξιν English (Ἄγγλος). Σ. Μ.

Παρισίων, καὶ περιεῖχε τὸν ὕστατον ἀσπασμόν των πρὸς ὅσους ἠγάπων καὶ πρὸς τὴν πατρίδα των.

Ἡ ἅμα τῇ ἀνατολῇ τοῦ ἡλίου διαλυθεῖσα ὁμίχλη, ἐσχηματίσθη ἐκ νέου· ταὐτοχρόνως δὲ καὶ τὸ πρὸς κούφισιν τῆς λέμβου ἕρμα ἐξηντλήθη. Οἱ ἀεροναῦται ἠναγκάσθησαν νὰ ρίψωσιν εἰς τὴν θάλασσαν ἕνα τῶν ταχυδρομικῶν σάκκων, καθ' ἣν στιγμὴν τὸ ἀερόστατον ἤρχισε καταπίπτον μετ' ἐπιφόβου ταχύτητος. Τὸ ἀερόστατον ἐλαφρωθὲν ἐκ βάρους 60 χιλιογράμμων ἀνυψώθη ἐν ἀκαρεὶ εἰς τὰ νέφη, ἕνεκα δὲ τῶν εἰς τὸ ὑψηλὸν ἐκεῖνο σημεῖον τῆς ἀτμοσφαίρας εἰς ὃ ἀνῆλθεν εὑρισκομένων ρευμάτων ἔλαβε τὴν αὐτὴν πρὸς βορρᾶν διεύθυνσιν, ἣν καὶ πρότερον ἠκολούθει· εὑρίσκοντο εἰς ὕψος τρισχιλίων μέτρων ἐν μέσῳ νεφῶν πυκνοτάτων, ἔνθα ἄφθονοι ψεκάδες πάχνης τάχιστα ἀπεκρυσταλλοῦντο. Τὰ κρύσταλλα ἐκεῖνα καὶ τὸ ψῦχος, ὅπερ συνεπέφερον, ἐφαίνετο ὡσεὶ ἡ ὑστάτη καὶ δεινοτέρα τῶν βασάνων αὐτῶν· ἐντὸς μικροῦ ἡ ἐπιφάνεια τοῦ ἀεροστάτου ἐκαλύφθη ἐξ ὁλοκλήρου σχεδὸν ἐκ τούτων, ἡ δ' οὕτως ἐπελθοῦσα ἐπαύξησις τοῦ βάρους θὰ συνεπάγετο ἀναποδράστως τὴν ταχεῖαν κατάπτωσιν εἰς τὸν ὠκεανόν. Τετέλεσται πλέον διὰ τὸ ἀερόστατον καὶ τοὺς ἐν αὐτῷ. Τὰ κατώτερα στρώματα τῶν νεφῶν ἠραιοῦντο καὶ περιέμενον μετὰ στιγμάς τινὰς νὰ διακρίνωσι τὸν ὠκεανόν. Αἴφνης ὁ κ. Βεζιὲ ἀφῆκε κραυγὴν ἐκπλήξεως. Ὁ κ. Ῥολιὲ προέκυψεν ὅπως ἴδῃ ἐκτὸς, καὶ ἀντὶ θαλασσίων κυμάτων, διέκρινε δάσος ἐλατῶν χιονοσκεπὲς, ὡς ἐκ θαύματος ἀντικατασταθῆσαν τὴν ἀπέραντον ἔκτασιν τῶν ὑδάτων τοῦ ὠκεανοῦ. Οἱ ἀεροναῦται παρετήρουν ἔκθαμβοι τὸ ἀπροσδόκητον ἐκεῖνο θέαμα· ἀλλὰ τὸ δάσος τῶν ἐλατῶν ἐφαίνετο πλησιάζον, μεγαλυνόμενον, προσλαμβάνον κολοσσιαίας διαστάσεις. Τὸ ἀερόστατον ἔπεσεν εἰς τὸ μέσον πεδιάδος, κεκαλυμμένης ὑπὸ πυκνοῦ στρώματος χιόνος, ἧς τὸ πάχος ἐξήμβλυνε τὴν δύναμιν τῆς πτώσεως. Ἀμφότεροι ἐπήδησαν κατὰ γῆς καὶ ὁ μὲν τούτων ἔπεσε πρηνής, ὁ δ' ἕτερος κατορθώσας νὰ σταθῇ ὄρθιος, ἀνέτεινε πρὸς τὸν οὐρανὸν τὰς χεῖρας, θεωρῶν ἔκθαμβος τὸ ἀερόστατον, ὅπερ ἀπαλλαγὲν σπουδαίου βάρους ἀνυψοῦτο μετὰ ταχύτητος.

Καὶ ἰδοὺ οἱ ἡμέτεροι ἀεροπόροι, ἄοπλοι, ἄνευ σκεπασμάτων, ἄνευ ζωοτροφιῶν, εὑρισκόμενοι ἐπὶ ἀγνώστου γῆς, ἐπὶ ἐδάφους ἀποτόμου καὶ ἐρήμου, ἐν τῇ πλευρᾷ ὑψηλοῦ ὄρους. Ἔβλεπον μόνον πρὸ αὐτῶν δάσος ἀπέραντον ἐλατῶν, καὶ πλατὺ στρῶμα χιόνος καλύπτον τὸ ἔδαφος καὶ τὰ δένδρα ὅλα.

Διανυκτερεύσαντες ἐν ὑπαίθρῳ, ἤρχισαν ἅμα τῇ πρωΐᾳ κατερχόμενοι τοῦ ὄρους, μέχρις οὗ τέλος ἔφθασαν ἔμπροσθεν μιᾶς καλύβης, ἣν σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου ἀπέκρυπτεν ἡ καλύπτουσα αὐτὴν χιών. Ἡ θύρα τῆς κατοικίας ἐκείνης ἦν ἡμίκλειστος, καὶ ταχέως τὴν ἤνοιξαν ὠθήσαντες διὰ τοῦ ποδός. Μεγάλη πυρὰ ἐφεγγοβόλει ἐν τῇ ἑστίᾳ, ἔν τινι δὲ χύτρᾳ ἔβραζον γεώμηλα. Καίτοι ἐπανειλημμένως ἐφώναξαν τοὺς κατοίκους, οὐδεὶς ὅμως ἀπεκρίθη. Ἀλλ' ἀπὸ τῆς χύτρας τῶν γεωμήλων ἀπεπέμποντο ἀτμοὶ τόσον ὀρεκτικοί, ὥστε ἀμφότεροι οἱ ναυαγοὶ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ κρατηθῶσιν. Ἐκάθησαν καὶ ἔφαγον, καὶ ὁ Θεὸς εἰξεύρει μὲ πόσην ὄρεξιν! Ἐθερμάνθησαν παρὰ τὴν ἑστίαν, καὶ πρὸς ἐπίμετρον τῆς εὐτυχίας των ἀνεκάλυψαν ἐπί τινος σανίδος τρυβλίον γάλακτος, δι' οὗ ἐκόρεσαν τὴν δίψαν των.

Τότε ἠκούσθησαν ἔξω φωναὶ καὶ ἄνθρωπός τις εἰσῆλθεν εἰς τὴν καλύβην φωνάζων «Clas! Clas!» (Νικόλαε, Νικόλαε.) Μετ' ὀλίγον ἠκολούθησεν αὐτὸν καὶ ὁ σύντροφός του, ὃν οὕτως ἐκάλει. Εὔκολον εἶναι νὰ φαντασθῇ τις τὴν ἔκπληξιν τῶν δύο νεωστὶ ἐλθόντων, ἰδόντων τοὺς ἀεροναύτας ἐν τῇ καλύβῃ των, οἵτινες ἐκβαλόντες τὰ ὑποδήματά των, ἅτινα ἐτοποθέτησαν παρὰ τὴν ἑστίαν ἵνα θερμανθῶσιν, ἔτρωγον ἀταράχως τὰς ζωοτροφίας τῶν ἐνοικούντων. Ὁ οἰκοδεσπότης ἀνέτεινε τοὺς βραχίονας πρὸς τὸν οὐρανὸν, ὁ δὲ κ. Ῥολιὲ τῷ ἀπήντα διὰ χειρονομιῶν, ἃς ἐκεῖνος οὐδαμῶς κατελάμβανεν, ὅτε αἴφνης ὁ ἕτερος τῶν ἐνοικούντων, ἰδὼν τὰ ὑποδήματα τῶν ὁδοιπόρων, ἔστη ἐκπεπληγμένος· τὸ σχῆμα αὐτῶν προσείλκυσε τὴν προσοχήν του, λαβὼν δὲ ἐν τούτων τὸ ἐξήτασε ποικιλοτρόπως, μέχρις οὗ παρετήρησεν εἰς τὸ ἄνω ἄκρον αὐτοῦ τὴν σημείωσιν τοῦ κατασκευάσαντος ὑποδηματοποιοῦ: *Χ.... Προμηθευτὴς τῆς αὐτοκρατείρας. Παρίσιοι.*

— *Παρίσι! Παρίσι!* ἀνέκραξε, *vo French? French?* (σεῖς Γάλλος, Γάλλος;)

— *Γιά, γιά* (ναί, ναί), ἀπεκρίθη ὁ κ. Ῥολιέ· *Παρίς! Παρίς! Μπαλλούν, μπαλλούν!* (ἀερόστατον)», προσέθηκε, δεικνύων τὸν οὐρανὸν καὶ καταβιβάζων τὸν βραχίονα, ὅπως παραστήσῃ τὴν πτῶσιν τοῦ ἀεροστάτου.

Ἀφ' οὗ ἐφιλοξενήθησαν ἐν τῇ καλύβῃ, οἱ ἀεροπόροι ἀνεχώρησαν ἐπὶ ἑλκύθρου καὶ μετ' ὀλίγον ἔφθασαν εἰς Κονγσβεργ, ὁπόθεν διηυθύνθησαν εἰς Δράμμαν, ἔνθα εὗρον γαλλικὸν πρακτορεῖον. Ὁ τηλέγραφος εἶχεν ἀναγγείλει τὴν πτῶσιν τοῦ ἀεροστάτου τῆς *Αὐρηλίας* ἀνὰ πάσας τὰς πόλεις τῆς Νορβηγίας, καὶ οὕτως οἱ ὁδοιπόροι πανταχοῦ κατὰ τὴν διάβασίν των ἀπήντων πλῆθος πολὺ μετὰ συμπαθείας καὶ ἐνθουσιασμοῦ δεξιούμενον αὐτούς.

Ἡ ὑποδοχὴ ἦν συγκινητικωτέρα ἐν τῇ πρωτευούσῃ τῆς Νορβηγίας. Οἱ ἀεροναῦται ἔφθασαν εἰς Χριστιανίαν, περικυκλωμένοι ὑπὸ μεγάλου ἀριθμοῦ κατοίκων, ἐπευφημούντων ὑπὲρ τῆς ὡραίας Γαλλίας. Μετέβησαν εἰς τὸ ὁρισθὲν αὐτοῖς ξενοδοχεῖον, ὅπου μετ' ὀλίγον ἐπεσκέφθη καὶ ἐδεξιώθη αὐτοὺς πρεσβεία κυριῶν. Πολλαὶ

Digitized by Google

γυναῖκες ἐπίσης τοῦ λαοῦ ἐζήτησαν νὰ ἴδωσι τοὺς ἀεροναύτας, καὶ ἄγουσαι ἐκ τῆς χειρὸς τὰ τέκνα των, ἔλεγον πρὸς αὐτούς· «Εὐλογήσατε τὰ παιδιά μας, διὰ νὰ γίνωσιν ἀργότερα γενναῖοι καθὼς σεῖς!» Ἀλλὰ καὶ νεάνιδες παρουσιάσθησαν μὲ τριχρώμους ἀνθοδέσμας, καὶ σπουδασταὶ συναθροισθέντες ὑπὸ τὰ παράθυρα ἔψαλλον γαλλικὰ ᾄσματα.

Τὴν ἑσπέραν ἡ πόλις προσήνεγκεν εἰς τιμὴν τῶν ἀεροναυτῶν συμπόσιον, οὗ μετέσχον χίλια πεντακόσια πρόσωπα. Περὶ τὸ τέλος δὲ τοῦ συμποσίου ἐψάλη ἐν χορῷ ὕμνος εἰς τὴν Γαλλίαν, συντεθειμένος ὑπὸ τοῦ νορβηγοῦ ποιητοῦ Ἰωνᾶ Λεῖ.

Ὁ Ῥολιὲ καὶ ὁ Βεζιὲ ἀνεχώρησαν ἐκ Νορβηγίας τὴν ἐπαύριον, λαβόντες μεθ' ἑαυτῶν καὶ 23,800 φρ. ὑπὲρ τῶν πληγωμένων Γάλλων.

Οὕτω κατέληξε τὸ ταξείδιον τῶν ἐν τῷ ταχυδρομικῷ ἀεροστάτῳ *Αὐρηλίᾳ* ἀεροναυτῶν. Οἱ ταχυδρομικοὶ σάκκοι, οὐδ' αὐτοῦ τοῦ εἰς τὴν θάλασσαν ῥιφθέντος ἐξαιρουμένου, ὃν εὗρε πλοῖόν τι, ἔφθασαν μὲν ἀσφαλῶς ἐν Γαλλίᾳ, δυστυχῶς ὅμως λίαν ἀργά, διότι δὲν κατωρθώθη ν' ἀναγγελθῇ ἐν καιρῷ εἰς τὸν στρατὸν τοῦ Λείγηρος ἡ ἔξοδος τοῦ ἐν Παρισίοις στρατοῦ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Δυκρώ.

GASTON TISSANDIER.

ΔΗΜΩΔΗ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ

Ὁ Νεσκιτζὶν Γάσπαρης.

(Νάξου).

Μιὰ φορὰ ἦταν ἕνας μπαλωματῆς κι' ὅλη τὴ 'μέρα ἠδούλευγενε νὰ βγάλῃ κανέναν παρᾶ, καὶ τὸ βράδυ πρώτην του ψουνισιὰ ἤτανε ν' ἀγοράσῃ μιὰ μεγάλη μπουκάλα κρασὶ καὶ μεζέδες νὰ κάμῃ τὸ βράδυ ζιαφέτι. Βράδυ δὲν ἠπέρνανε ποῦ νὰ μὴ γλεντίσῃ καὶ νὰ τραουδῇ 'ς τὸ σπίτιν του. Νὰ 'πῇ κ' ἐκεῖνος πῶς «ἀθρῶποι ἤμαστενε, μπορεῖ νὰ μοῦ λάχῃ καμμιὰν ἀνάγκη, ἂς φυλάξω ἕλια παραδάκια 'ς τὸ σεντοῦκι», ὄγεσκε· ὅσα ἤβγανε τὴν ἡμέρα, μὰ πέντε παράδες, μὰ δέκα, μὰ εἴκοσι, τὰ ξόδιαζενε 'ς τὸ κρασί. Μιὰ βραδυὰ ὁ βασιλέας ἐκεινοῦ τοῦ τόπου ἤβγηκενε τιπτίλι· περνᾷ ἀπόξω ἀπὸ 'φτηνοῦ τοῦ Νεσκιτζὶν ἀκούει ζεύκια, χαραῖς, γλεντζέδες, κουριόζος μπαίνει μέσα· ὡς καθὼς τὸν εἶδεν ὁ μπαλωματῆς, ποῦ νὰ τόνε γνωρίσῃ;—«μπρὲ καλὸ 'ς τονε, ἔλα καὶ σὺ νὰ πιούμενε, κάτσε.» Καθίζ' ὁ βασιλέας πίνει, ἀπὲ τὸν ἀρωτᾷ :—«πῶς μαθὲς τόση χαρά, τόσο ζεῦκι; κανένα καλὸ χαβαδίσῃ θἄκουσες.»—«Μπρὲ ὄχι· μὴν τ' ἀρωτᾷς, εὐτ' εἶν' ἡ παντοτεινή μου ζωή.» Φεύγ' ὁ βασιλέας. Τὴν ἄλλη βραδυνιὰ πάλι ἠξαναγένηκενε τιπτίλι γυρίζει· 'σὰν ἠκοντεύγανε μεσάνυκτα βλέπει πγιὰ ὅλ' ἡ πολιτεία ἡσυχία ἠκοιμούντανε 'ς τὰ σπίτιαν τονε, γερνᾷ κι' ἀπὸ τοῦ Νεσκιτζὶν ἀκούει ἀκόμη χαραῖς, τραούδια, μπαίνει πάλι μέσα.—«Μπρὲ καλὸ 'ς τονε, τοῦ λέε' ὁ μπαλωματῆς, καλό'ς τ' ἀδέρφι, ἔλα πάλι κάτσε, πιέ.» Πίνει λιάκι ὁ βασιλιᾶς καὶ τοῦ λέει :—«μὰ πῶς ἐσὺ τέτοια ὥρ' ἀκόμη 'ς τὸ γλέντι ; ποῦ τσὴ βρίσκεις τσὴ παράδες;»—«Νὰ ὅλη 'μέρα μπαλόνω κι' ὅσα βγάλω, μὰ πέντε παράδες, μὰ δέκα, μὰ εἴκοσι, ὅλαις 'ς τὸ κρασί· ζωὴ καὶ σκῶτι.»—«Μὰν τύχῃ ν' ἀρρωστήσῃς γιὰ[1] νὰ σοῦ λάχῃ κεσάτι ;»—« Ἕ[2] λαχαίνει· μωρὲ πιὲ κακόμοιρε κ' εἶντα σὲ μέλλει ;» (πόσο σᾶς φαίνεται νὰ λέει τώρα τὸ βασιλιὰ κακόμοιρο). Τὴν ἄλλη μέρα φερμάνι ὁ βασιλέας ὅλα τὰ παπουτσίδικα νὰ κλείσουνε, γιατ' ὅποιος ἀνοίξῃ θὰ τοῦ πάρῃ τὸ κεφάλι· γιὰ νὰ 'δῇ που θαὔρῃ αὐτὸς νὰ κάμῃ τὸ ζιαφέτι. Ὅλη 'μέρα ὁ Νεσκετζὶν δεμένα χέρια· σὰν ἠμισοκόπησενε τὸ μεσημέρι ἠθυμήθηκενε τοῦ πιοτοῦ, λέει :—«Ἀμὲ τὸ κέφι τὸ βράδυ πῶς θὰ γένῃ ;» (Δὲν ἐθυμήθηκενε τώρα μηδὲ φαΐ μηδὲ τίοτις, μόνου διαολικὸ τοῦ κόλλανε ὁ γλετζὲς πῶς θὰ ἔνῃ)—«ὅ,τι ὅ,τι νὰ κάμω νὰ βγάλω ἕνα δυὸ παράδες.» Κατὰ καλήν του τύχῃ βλέπει ἕνα καΐκι κ' ἠρχουντανε· τρέχει 'ς τὴν ἀκρογιαλιὰ κ' ἠξεφόρτονενε τὸ καΐκι πραματική· λέει τοῦ πραματευτῇ—«ποῦ θὲ νὰ κουβαλήσῃς εὐτά ;»—«Σ τὸ τάδε μέρος ποῦνε τὸ μαγαζί μου.»—«Ἄσε νὰ σοῦ τὰ κουβαλήσω 'γὼ κ' ἐκεῖ ποῦ θἄδινες τοῦ χαμάλη ἕνα γρόσι νὰ πούμενε, δόσε μου ποιὸ 'λίο.» Λέει—καλό. Πέρν' ὁ καλός σου μπαλωματῆς τσὴ πραματιαὶς 'λίαις 'λίαις 'ς τὴ ῥάχιν του καὶ τσὴ κουβάλιενε 'ς τὸ μαγαζὶ ὡς τὸ βράδυ, κ'ἤπηρενε πγιὸ πολλοὶ παράδες παρὰ ὅλαις τ'ς ἄλλαις 'μέραις. Μὰ τὴ χαράν του πγιά, γεμίζει δυὸ μποκάλαις κρασὶ μεζέδες καὶ τὰ συνειθισμένα. Γίνεται πάλι τὸ βράδυ ὁ βασιλέας τιπτίλι μιὰ καὶ δυὸ κ' ἀπόξ' ἀπὸ τοῦ Νεσκιτζὶν' ἀφηκρᾶται, ἐτότες δἄτανε ποὔτανε· φωναὶς πατερντί·—«μωρὲ τὸ διάολο ποῦ τς' ηὔρενε τσοὶ παράδες;» μπαίνει πάλι μέσα.—«Μωρὲ καλὸ 'ς τονε, καλὸ 'ς τὸ μουστερῆ μου· ἔλα κάτσε, πιὲ καὶ σὺ καμένε, τυχερεῖμαστενε σήμερα.»—«Πῶς ἀπόψε ποιὸ ἀλέγρο νὰ σὲ βλέπω ;»—«Μωρὲ εἶντα νὰ σοῦ 'πῶ μ' αὐτὸ τὸ μασκαρᾶ τὸ βασιλιᾶ (κ' ἤτανε 'μπροστά)· μοὔβγαλενε λέει τὸν κακόν του τὸν καιρὸ φιρμάνι νὰ κλείσουν ὅλα τὰ παπουτσίδικα κ' ἄλλο δὲν ἠσυλλοούμουνα μόνου πῶς θὰ ἔνῃ τὸ ζεῦκι τὸ βράδυ. Γιὰ τὴν τύχη μου ηὕρανε καΐκι μὲ πραματική, ἤκαμα τὸ χαμάλη καὶ ἔ. . . . μωρὲ πιὲ καὶ μὴν τ' ἀρωτᾷς αὐτά.» Πίνει 'λιάκ' ὁ βασιλέας καὶ φεύγει. Ταχυτέρου ἄλλο φιρμάνι—«παπουτσίδικο νὰ μὴν εἶν' ἀνοιχτό, κανεὶς νὰ μὴν κάνῃ τὸ χαμάλη.» Ηὕρισκεν εὐτὸς νὰ μὴν τὰ πολυλοοῦμε κολάϊ κ' ἤβγανενε παραδάκια καὶ τὸ ζεῦκι νὰ μὴ λείψῃ. Κάθε βράδυ τὸν ηὕρισκεν ὁ βασιλέας πγιὸ ἀλέ-

1. Ἤ.
2. Δέν.

γρο παρὰ τὴν ἄλλη 'μέρα. 'Απῶδεν ὁ βασιλέας πῶς μὲ τὰ φιρμάνια δὲν κάνει δουλειὰ, ἠγόγγυζενε κι' ὁ κόσμος πῶς δὲν τ'ς ἤφινενε νὰ κάνουνε τὴ δουλειάν τωνε, ὅλα τὰ παπουτσίδικα κλειστὰ, χαμάλης δὲν ἠβρίσκουντανε, μοστραριτζῆς νὰ πουλῇ 'ς τὸ δρόμο δὲν ἠφαινούντανε, βγάζει ἄλλη διάταξι πῶς—«ν' ἀνοίξουνε πάλι ὅλα κατὰ πῶς πρῶτα, παπουτσίδικα, μοστραριτζῆδες, χαμάληδες 'ς τὴ δουλειάν τωνε κι' ὁ μπαλωματῆς νὰ πάῃ 'ς τὸ ταχτικό.» Πέρνουνε τὸν καλό σου Νεσκιτζὶν τόνε ντύνουνε στρατιωτικὰ μὲ χρυσᾶ κουμπιὰ καὶ 'ς τὴν ὑπηρεσία. Αὐτὸς δὲν τὸν ἤκοφτεν ἄλλο παρὰ πῶς θὰ γείνῃ πὸ βραδυνὸ ζεῦκι χωρὶς παρᾶ. Εἶντα μηχανεύγεται; ξεπαραλεῖ ἕναν του κουμπὶ πάει καὶ τὸ πουλεῖ κ' ἤκαμενε τὸ ζεῦκίν του 'σὰν καὶ πρῶτα καὶ καλλίτερα. Περνᾷ πάλ' ὁ βασιλέας ἀπόξω ἀπὸ τὸ σπίτιν του γιὰ νὰ 'δῇ εἶντα θὰ κάνῃ, ἀκούει πάλι χαβάδες, μανέδες—«μωρὲ τὸ μασκαρᾶ ποῦ ταὖρεν, ὁλημερῆς 'ς τὴν ὑπηρεσία;» μπαίνει μέσα.—«Μωρὲ καλὸ 'ς τὸ νωρίτικο, καλό 'ς τονε, ἔλα κάτσε, πάρε μεζὲ, φάε. Κάθετ' ὁ βασιλέας καὶ τοῦ λέει:—«ἀμὲ τώρα; ἤκουσα καὶ σὲ βλέπω ἀπὸ τὴ φορεσιά σου πῶς σὲ βάλανε 'ς τὸ ταχτικὸ, ποῦ ταὖρηκες τὰ παραδάκια;»—«Μωρὲ χαρὰ 'ς τὸ ξεταχτή! ἕνα κουμπί μου ἠπούλησα ποῦ δὲν καλοφαίνεται· μπορεῖ νὰ μοῦ λείψῃ τὸ ζεῦκι;... μωρὲ δὲν τρῶς μόνου κάθεσαι καὶ ρωτᾶς;» Πίνει πάλι μιὰ σταλιὰ ὁ βασιλέας καὶ φεύγει· 'ς τὸ γενάτι λέει νὰ 'δοῦμεν ὡς πότε θὰ βαστᾷ αὐτό; Κάθε μέρα ὁ καλός σου στρατιώτης ἤβγανεν ἀπὸ ἕνα κουμπὶ, λέει εὐτὸ δὲ φαίνεται, τὴν ἄλλη εὐτὸ δὲν καλοφαίνεται, εἶντα χρειάζουνταινε διπλαὶς σειραὶς κουμπιά; ἕνα ἕνα βγάνει τὴ μιὰ σειρὰ κι' ὅλο 'ς τὸ κρασί. 'Απέκειο λέει «εἶντα χρειάζουνταινε ὡς κάτω νὰ κουμπόνεται;» ἕνα ἕνα ἠπόμεινενε ψιψιρὶ γιορντασὶ χωρὶς κουμπί. 'Σὰν ἠσωθήκανε τὰ κουμπιὰ ἤβγαλενε καὶ τὴ λάμα τοῦ σπαθιοῦν του καὶ τὴν ἐπούλησενε κ' ἐκείνη. 'Ο βασιλέας ἤφεκενε νὰ περάσουνε κάμποσαις 'μέραις, λέει—«ἔ! ἀκόμη θὰ σώνουνταινε κουμπιά·» 'σὰν ἠκουτούρερνενε πγιὰ πῶς δὲ θὰ πόταξενε, 'ντύνεται πάλι τιπτίλι πάει τὸν ἀκούει, τὰ ἴδια· μπαίνει μέσα βλέπει σειρὰ μποκάλαις γεμάταις κρασὶ, στρωμένη τραπεζαρία, ψωμιὰ, μεζέδες. Καθὼς τὸν εἶδεν ὁ Νεσκιτζὶν λέει:—«Μπρὲ καλὸ 'ς τον, εἶντα μοῦ γίνεσαι τόσαις ἀγραδυνιαίς;[1] ἔλα κάτσε, φάε, πιὲ ἀπόψε χαραὶς καὶ ζιαφέτι» Κάθετ' ὁ βασιλέας κάνει πῶς πίνει 'λιάκι, λέει—«μὰ καλὰ καὶ σοῦ σώνουνταινε[2] ἀκόμη κουμπιά;»—«Δὲν ποτάζω, φτωχέ μου.»—«'Αμὲ πῶς τὰ κατάφερες;»—«Πράμμανε ποῦ δὲν ἤκανε νὰ σοῦ τὸ 'πῶ, μὰ σ' ἔχω πγιὰ ἀρκαντάση.

1. 'Εσπέρας.
2. 'Υπολείπονται, ἔχεις καὶ ἄλλα.

Τὴν λάμα τοῦ σπαθιοῦ μου, ἄσορτ', ἐπούλησα κ' ἠγόρασα γιὰ 'δὲς τόσαις μποκάλαις καὶ μεζέδες γιὰ πεντέξη βραδυαίς... μόνου θὰ κακοπιῆς; εἶντα σ' ἔχω 'γὼ, πνευματικό;» Τὴν ἄλλη 'μέρα ὁ βασιλέας ἐπιθεώρησι 'ς τὰ στρατέματα, 'ς τὴν μεγάλη πιάτσα. Ὅλοι ἠλουστράρανε τὰ κουμπιάν τωνε, τὰ σπαθιάν τωνε' συγυρισμένοι ἠπήανε 'ς τὴν παράτα. Εἶντα νὰ κάμῃ κ' ὁ φλόός,[1] ξυπνὸς ὅμως, βρίσκει δὲ ξέρω πῶς ψεύτικα κουμπιὰ, τὰ ράβγει· πελεκᾷ ἕνα ξύλο, τὸ κάνει 'σὰ σπαθὶ καὶ τὸ βάνει 'ς τὴ θήκη καὶ πάει 'ς τὴν παράτα, λέει—«νὰ μὲ ψαλαφήσουνε δὰ θένε;» 'Ο βασιλέας κατὰ πῶς ἠπαραταχτήκαν ὅλοι κ' ἠγύριζενε πῶς θὰ τσοὶ 'δῇ, πάει καὶ κοντὰ 'ς τὸ Νεσκιτζίν· ἤκανε πῶς δὲν τόνε 'ξέρει, λέει—«νὰ βγάλῃς τὸ σπαθί σου καὶ νὰ πάρῃς τὸ κεφάλι τοῦ πλαϊνοῦ σου.» 'Ο καμμένος ὁ πλαϊνὸς ρεπετὶ τὸν ἐπήαινενε, μὰ ὁ βασιλέας τοῦ τῶπεν ἐπίτηδες γιατ' ἤξερενε πῶς δὲν εἴχενε σπαθί. 'Εκεῖνος, λέει,—«μὰ πῶς θὰ τὸ κάμω ποῦνε ἄδικο μαθὲς, εἶντα σοῦφταιξενε βασιλέα μου ὁ πλαϊνός;» (ἂν εἴχενε σπαθὶ γιὰ χάζι τοῦ τῶκοβγενε, μά...)—«Πάρε του σοῦ λέω τὸ κεφάλιν του μὲ τὸ σπαθί σου γιατί θὰ τὸ 'πῶ ἐκεινοῦ νὰ πάρῃ τὸ 'δικό σου.» Σὰν εἶδεν εὐτὸς ἐτσὰ τὰ χρειάστηκενε λέει—«Θεὲ θαμασμένε, ἂν ἦνε δίκηο νὰ πάρω τὸ κεφάλι τοῦ πλαϊνοῦ μου... εἰδὲ μὴς ξύλο νὰ γενῇ τὸ σπαθί μου», καὶ φόρα τὸ ξύλινο σπαθί. Νὰ 'δῇ ὁ βασιλέας τὴ μαστοριὰ λέει—«μωρὲ μπράβο σου», τὸν ἤκαμενε 'φιτσιάλε μὲ λουφὲ κάθε μῆνα, λέει—«νὰ τώρα νὰ κάνῃς τὸ ζιαφέτι σου χωρὶς ντράβαλα.»[2]

ΣΗΜ. Τὸ ἐν τέλει ἐπεισόδιον τῆς πωληθείσης σπάθης καὶ τῆς εὐστόχου τοῦ Νεσκιτζὶν Γάσπαρη ἀπαντήσεως εἶναι γνωστότατον, ἀναφέρεται δὲ εἰς τὸν βασιλέα τῆς Αὐστρίας Ἰωσὴφ καὶ εἰς τὸν τῆς Ῥωσσίας αὐτοκράτορα Νικόλαον ὑπ' ἄλλων.[3]

ΚΟΚΚΟΙ ΚΟΙΝΟΥ ΝΟΟΣ

'Η συνήθεια τῶν δημοσίων ἀναγνώσεων δὲν εἶναι ἑλληνική τις ἰδιοτροπία, ἀλλὰ συρμὸς ἀκμάζων σήμερον πανταχοῦ τῆς ὑφηλίου. Μεταξὺ ὅμως τῶν ἐν Εὐρώπῃ συναθροίσεων καὶ τῶν ἡμετέρων ὑπάρχει διαφορά τις, ἣν νομίζω σπουδαίαν. Οἱ ἐκεῖ ἐν Συλλόγοις λαλοῦντες δύνανται νὰ διαιρεθῶσιν εἰς δύο κατηγορίας, ἀκριβῶς ἀπ' ἀλλήλων κεχωρισμένας: εἰς εἰδικοὺς ἐπιστήμονας καὶ εἰς ἁπλοῦς ἀγορευτάς. Οἱ πρῶτοι τούτων, ὁσάκις παρίστανται πρὸ τοῦ ἀκροατηρίου, ὑποχρεοῦνται νὰ παραθέσωσιν αὐτῷ νέον τι γεγονὸς ἢ ἐξήγησιν γεγονότος, προϊὸν τῆς ἰδίας αὐτῶν παρατηρήσεως καὶ μελέτης, οὗ προσφέρουσι τὰς ἀπαρχὰς τοῖς ἀκροαταῖς, πρὶν ἐναποθέσωσιν αὐτὸ εἰς τὰ ἀρχεῖα τῆς ἐπιστή-

1. Ἄθλιος, φλογισμένος, ἀντὶ φλόγος· ὅπως φλοΐζω ἀντὶ φλογίζω, φλέγω.
2. 'Ανησυχίαις, κόπους. Ἴσως τὸ γαλλ. travaille.
3. Νεοελληνικὰ 'Ανάλεκτα.

Digitized by Google

μης· ἡ δ' ἔκθεσις ἀληθειῶν πρὸ πολλοῦ κεκτημένων καὶ ἀναμφισβητήτων δὲν θεωρεῖται ὡς ὑπαγομένη εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τῆς ἐν Συλλόγῳ ὁμιλίας. Οὕτως, ἂν ἀναβαίνων τις ἐκεῖ τὸ βῆμα ἔσπευδε νὰ πληροφορήσῃ τοὺς ἀκροωμένους περὶ τῶν κοιτασμάτων, ἐν οἷς ἀπαντῶνται συνήθως οἱ γαιάνθρακες, τῆς ὥρας τοῦ ἔτους καθ' ἣν καταπίπτουσι πυκνότεροι οἱ διάττοντες ἀστέρες ἢ τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν ἐκτίσθησαν αἱ πυραμίδες, οὗτοι ἐδικαιοῦντο νὰ μεμψιμοιρήσωσιν ὡς ψευσθέντες τῶν ἐλπίδων, διότι τὰ ἐκτιθέμενα αὐτοῖς, ὅσῳ χρήσιμα καὶ ἂν ὑποτεθῶσιν, ἠδύναντο νὰ εὕρωσιν ἀπόνως ἁπλοῦντες τὴν χεῖρα εἰς τὸ πρῶτον τυχὸν ἐγχειρίδιον ἢ λεξικόν. Καὶ τοιαῦται μὲν αἱ παρὰ τῶν εἰδικῶν σοφῶν ἀπαιτήσεις τοῦ ἀκροατηρίου· τῶν δ' ἁπλῶν ἀγορευτῶν αἱ ὑποχρεώσεις, καίτοι διάφοροι κατὰ τὸ ποιόν, δὲν δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἐλαφρότεραι. Οἱ ῥήτορες οὗτοι δὲν ὑποχρεοῦνται τῇ ἀληθείᾳ νὰ εἴπωσί τι νέον, οὐδ' ἴσως καὶ νὰ γνωρίζωσιν ἀκριβῶς τί λέγουσιν. Ἀφ' ἑτέρου ὅμως οἱ εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην κατατασσόμενοι ὀφείλουσιν ἐξ ἅπαντος νὰ μεταχειρίζωνται τὸν λόγον μετ' ἐξόχου τινὸς πρωτοτυπίας καὶ τέχνης. Τὸ δ' ἀκροατήριον, τερπόμενον εἰς τὰς φράσεις αὐτῶν ὡς εἰς τοὺς λαρυγγισμοὺς ἀοιδοῦ ἢ τὰ πηδήματα χορευτρίας, ἐπιτρέπει αὐτοῖς ὑπὸ τὸν ὅρον τοῦτον νὰ λαλῶσιν ἐπ' ἄπειρον, ἔστω καὶ μηδὲν λέγοντες· καὶ καθὼς περιμένει παρὰ τῶν ἐπιστημόνων νὰ φωτισθῇ, οὕτω ζητεῖ παρὰ τούτων νὰ θαμβωθῇ διὰ πυροτεχνίας τινος εἰκόνων, χρωμάτων καὶ σπινθήρων.

Κατὰ τὰ ἀνωτέρω, πᾶς ὁ ἐν Εὐρώπῃ ὀρεγόμενος νὰ λαλήσῃ δημοσίᾳ πρέπει προηγουμένως ν' ἀποτείνῃ εἰς ἑαυτὸν τὰς ἑξῆς δύο ἐρωτήσεις: «Ἔχω τι νέον νὰ εἴπω; Ἐν ἐλλείψει «τοιούτου, δύναμαι νὰ ἐπαναλάβω τὰ ἤδη ῥη«θέντα ἄλλως πως ἢ ὅπως μυριάκις ἤδη ἐρρέ«θησαν πεζῶς τε καὶ ἐμμέτρως;» Ὁ δὲ μὴ δυνάμενος ν' ἀπαντήσῃ καταφατικῶς εἰς οὐδετέραν τῶν ἐρωτήσεων τούτων, μένει ἄφωνος ὡς ἰχθύς, ἐκτὸς ἂν ὀρέγεται τῆς δόξης νὰ καταταχθῇ εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀναμασσώντων.

Ἐν Ἑλλάδι δὲν ὑπάρχει ἡ ἀπαιτουμένη δυσαναλογία γνώσεων καὶ εὐγλωττίας μεταξὺ γραφόντων καὶ ἀναγινωσκόντων, λαλούντων καὶ ἀκουόντων· καθότι οἱ μὲν ἀναγνῶσται καὶ οἱ ἀκροαταὶ κατ' οὐδὲν διαφέρουσι τῶν ἀλλαχοῦ, οἱ δὲ λαμβάνοντες τὸν κάλαμον ἢ τὸν λόγον, κατ' οὐδένα τρόπον δύνανται εἰσέτι νὰ συγκριθῶσι πρὸς τοὺς ἑσπερίους. Ἡ ἐν βραχεῖ χρόνῳ κατορθωθεῖσα τοῦ Ἔθνους ἡμῶν διανοητικὴ ἀνάπτυξις εἶναι ἀληθῶς θαυμασία, ἀλλὰ καὶ μετὰ τοσαύτης δημοκρατικῆς ἰσότητος διανεμημένη, ὥστε ὑπὸ φιλολογικὴν ἔποψιν ἡ πατρὶς ἡμῶν ὁμοιάζει ὁμαλωτάτην πεδιάδα, ὅπου οὔτε ὄρη φαίνονται, οὔτε λόφοι, οὐδ' ἐξοχὴ οἱαδήποτε. Ἐν ἄλλαις χώραις, ὧν ὁ διανοητικὸς ἰσολογισμὸς εἶναι πολὺ κατώτερος τοῦ ἡμετέρου, ἐν Ῥωσσίᾳ λ.χ. καὶ Ῥωμουνίᾳ, εὑρίσκονται ἄνδρες τινὲς ὑπερέχοντες κατὰ τὸν νοῦν ἢ τὸν λόγον τὸ περὶ αὐτοὺς Κοινόν· ἐνῷ παρ' ἡμῖν ἄλλο τι δὲν ὑπάρχει εἰμὴ μόνον Κοινὸν ἀνεπτυγμένον καὶ φιλόσκωμμον, ἕτοιμον ν' ἀτενίσῃ πρὸς τοὺς λαλοῦντας ἀπὸ τρίποδος μετὰ τοῦ εἰρωνικοῦ ἐκείνου μειδιάματος, ὅπερ διέστελλε τὰ χείλη τῶν ἀρχαίων οἰωνοσκόπων, ὁσάκις ἀπήντων ἀλλήλους εἰς τὰς ἀγυιὰς τῆς Ῥώμης. Καὶ τοῦτο οὐχὶ ἀδίκως· ἀφοῦ ἕκαστος παρ' ἡμῖν ἀναγνώστης δύναται, χρείας τυχούσης, νὰ γράψῃ τὸ βιβλίον, ὅπερ ἀναγινώσκει, καὶ ὁ τυχὸν λιθοκόπος νὰ λαξεύσῃ χεῖρας καὶ πόδας, οἷοι οἱ κοσμοῦντες τὸν πρὸ τοῦ Πανεπιστημίου ἀνδριάντα τοῦ Ῥήγα Φερραίου· πιστεύω δ' ἀκόμη, ὅτι ἂν ἠδύνατο καὶ νεκρὸς ἀναστὰς νὰ λαλήσῃ, ἤθελεν ἀπαγγείλει ὑπὲρ ἑαυτοῦ ἐπικήδειον λόγον, κατ' οὐδὲν κατώτερον τοῦ ὑπὸ τοῦ ῥήτορος ἐκφωνουμένου.

Ἡ τοιαύτη ἐντελὴς ἰσοπέδωσις τῆς διανοίας, ὅσῳ εὐχάριστος καὶ ἂν ὑποτεθῇ ὑπὸ εὐαγγελικὴν ἔποψιν, ἔχει ὅμως καὶ τὸ κακὸν ν' ἀναγκάζῃ ἡμᾶς νὰ προσφεύγωμεν εἰς ξένα προϊόντα, ὁσάκις σπουδάζοντες ὀρεγόμεθα πνευματικῆς τινος ἀπολαύσεως· καθότι, ἂν ὁ τόπος ἡμῶν παράγῃ μόνον ῥητινίτην, πάντων ἡμῶν ἡ γεῦσις εἶναι ἀρκούντως ἀνεπτυγμένη, ὥστε νὰ προτιμᾷ τὸν καμπανίτην· καὶ τοῦτο καθιστᾷ οὐκ ὀλίγον δυσχερῆ τὴν θέσιν τοῦ οἰνοχοοῦντος τὸ ἐντόπιον νέκταρ.

Τὰ ἀνωτέρω, ὧν δύσκολον φαίνεταί μοι ν' ἀμφισβητηθῇ ἡ ἀκρίβεια, μὲ παρεκίνησαν νὰ πιστεύσω, ὅτι οἱ ἡμέτεροι Σύλλογοι, παρ' ὧν οὐδεὶς δικαιοῦται ν' ἀπαιτήσῃ ἐπὶ τοῦ παρόντος ἔκτακτόν τινα ὠφέλειαν ἢ ἡδονήν, ἀρύονται τὸν λόγον τῆς ὑπάρξεως αὐτῶν ἐξ εὐγενοῦς τινος αὐταπαρνήσεως, ὠθούσης ἡμᾶς νὰ θυσιάζωμεν ὥρας τινὰς τοῦ παρόντος χάριν τοῦ μέλλοντος. Ἐπὶ τῇ ἐλπίδι δηλαδή, ὅτι ἂν διὰ συντόνου καλλιεργείας δὲν ἀπολαύσωμεν διανοητικοὺς καρπούς, οἵοι οἱ ἀλλαχοῦ, θέλομεν συνειθίσει τοὐλάχιστον εἰς τὰ ἡμέτερα, ἀπαλλαττόμενοι βαθμηδὸν τῆς μαστιζούσης ἡμᾶς ξενολατρείας. Οὕτως ἐν Γαλλίᾳ, ἐπὶ Ναπολέοντος τοῦ μεγάλου, ἐμποδισθείσης τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ καφέ, οἱ ἁβροδίαιτοι Γαλάται ἀντικατέστησαν αὐτὸν δι' ἀφεψήματος αὐτόχθονος κιχωρίας, ἣν προϊόντος τοῦ χρόνου κατήντησαν νὰ εὑρίσκωσιν ἡδυτέραν τοῦ ἀραβικοῦ κόκκου. Τοιαύτην τινὰ εὐχὴν ἐξέφρασεν ἔν τινι τῶν προλόγων αὐτοῦ καὶ ὁ σοφὸς ἡμῶν φίλος κ. Δ. Βερναρδάκης, παριστῶν εἰς τοὺς κριτὰς τοῦ ἀγῶνος, ὅτι τῆς νεωτέρας ἡμῶν ποιήσεως ὁ κρίθινος ἄρτος ἦτο δι' ἡμᾶς ὑγιεινότερος τῶν φραγγικῶν πλακούντων καὶ

Digitized by Google

γλυκυσμάτων. Τὸ κατ' ἐμὲ ἐκτιμῶ κατ' ἀξίαν καὶ τὴν λιτότητα καὶ τὸν πατριωτισμόν, ὁπωσδήποτε ὅμως νομίζω ὅτι εἰς τοὺς ἑκουσίως ὑποβαλλομένους εἰς τοιαύτην δίαιταν ὀφείλεται μισθὸς οὐχὶ κατώτερος, ἢ εἰς τοὺς ἀσκητὰς τοῦ Ὄρους καὶ τῆς Θηβαΐδος.

* * *

Οἱ πατέρες ἡμῶν ἐθαύμαζον ὡς ὑπερτάτην ἐκδήλωσιν τῆς θείας δυνάμεως τὸ θαῦμα, ἤτοι τὴν παράβασιν τῶν νόμων τῆς φύσεως. Σήμερον ὅμως προτιμῶμεν νὰ θαυμάζωμεν ἀντὶ ταύτης ὡς μεγαλείτερον καὶ ὄντως θεοπρεπὲς θαῦμα τὴν ἀκριβῆ τήρησιν τῶν νόμων, οὓς ἔθεσεν ὁ Δημιουργὸς ἐν τῇ ὑπερτάτῃ αὐτοῦ σοφίᾳ, καὶ τὴν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἐπικρατοῦσαν ἀπαράβατον τάξιν, καθ' ἣν ἡ αἰτία προηγεῖται πάντοτε τοῦ ἀποτελέσματος, ἡ ὤθησις τῆς κινήσεως, ἡ ὑγρασία τοῦ ἀμανίτου.

* * *

Συνομιλοῦντες ἐσχάτως μετὰ πολιτικοῦ ἀνδρὸς περὶ τοῦ παραδόξου φαινομένου, καθ' ὃ ἐν μὲν ταῖς λοιπαῖς σχολαῖς τοῦ Πανεπιστημίου διορίζονται οἱ ὅπως δήποτε γνωρίζοντες τὴν ἰατρικὴν ἢ τὰ νομικά, ἐν δὲ τῇ φιλοσοφικῇ ἐτοποθετήθη ὁπαδός τις τοῦ κόμματος, μὴ τυχὼν παρὰ Θεοῦ τῆς ἀπαιτουμένης νοημοσύνης ἵνα ὑπηρετήσῃ τὴν πατρίδα ὡς ἔπαρχος ἢ ὑποτελώνης, ἐλάβομεν παρ' αὐτοῦ ὡς ἀπάντησιν τὸ ἀκόλουθον ἀξιομνημόνευτον ἀπόφθεγμα: «Μία στραβὴ συνταγὴ ἐμπορεῖ νὰ σκοτώσῃ τὸν ἄρρωστον καὶ ἀνάξιος δικηγόρος νὰ καταστρέψῃ τὸν πελάτην, ἐνῷ ἂν ἐξηγήσῃ στραβὰ ὁ καθηγητὴς τὸν Πλάτωνα καὶ τὸν Ἀριστοτέλη τὸ κακὸν δὲν εἶναι μεγάλον.» Τοιαύτη τις θεωρία ἐφαρμόζεται καὶ εἰς τὰ γράμματα, τὴν ποίησιν, τοὺς συλλόγους καὶ τοὺς διαγωνισμούς. Ἀφ' ἑνὸς μὲν νομίζομεν τὴν ὕπαρξιν καὶ τὴν πληθὺν τούτων ἀναγκαίαν εἰς ἔθνος προωρισμένον νὰ φωτίσῃ τὴν Ἀνατολήν, ἀφ' ἑτέρου δὲ περὶ τῆς ποιότητος αὐτῶν εἴμεθα ἐπίσης ἀδιάφοροι, ὅσον νεόπλουτος παντοπώλης εἰς τὸ περιεχόμενον τῶν χρυσοδέτων τόμων του, τῶν ὁποίων προορισμὸς εἶναι κατ' αὐτὸν οὐχὶ ν' ἀναγινώσκωνται, ἀλλὰ ν' ἀποτελῶσι βιβλιοθήκην, ἀναγκαῖον σκεῦος εὐρωπαϊκῶς ηὐτρεπισμένου μεγάρου. Τὸ δὲ ὄντως περίεργον εἶναι ὅτι ὁ Ἕλλην, οὔτε πνεύματος οὔτε νοημοσύνης ἀμοιρῶν, οὐδόλως ἀπατᾶται περὶ τῆς ἀξίας πάντων τούτων. Ἀλλ' ἐξ ἀνοχῆς καὶ ῥαθυμίας ἀκολουθῶν τὸ ἐπικρατῆσαν ῥεῦμα τῆς ἐπιδείξεως, θέλει Ἀκαδημίας ἐν πληρεστάτῃ γνώσει ὅτι δὲν ὑπάρχουσιν ἀκαδημαϊκοὶ ἄνδρες, βραβεύει ἔργα τὰ ὁποῖα ἐξ ὅλης καρδίας περιφρονεῖ, χειροκροτεῖ ἀηδιάζων, ἀκροᾶται χασμώμενος ἀτελευτήτους λόγους καὶ εἶναι ὁ ἴδιος ἕτοιμος νὰ ὁμιλήσῃ ἐκ τοῦ προχείρου περὶ παντὸς πράγματος, οὐχὶ ἐκ τύφου ἢ ὑπερβαλλούσης πεποιθήσεως εἰς τὰς γνώσεις του, ἀλλ' ἁπλῶς διότι νομίζει τὴν ἐκστόμισιν λήρων πρᾶγμα ὅλως καθ' ἑαυτὸ ἀδιάφορον καὶ ἀβλαβές.

* * *

Διὰ τὴν πλειονοψηφίαν τῶν σήμερον Ἑλλήνων ἡ ποίησις καὶ τὰ γράμματα εἶναι ἐπὶ τοῦ παρόντος εὐρωπαϊκὴ πολυτέλεια, συρμός, πόρος ζωῆς, μέσον ἐπιδείξεως καὶ οὐχὶ ἀνάγκαι τοῦ πνεύματος καὶ τῆς καρδίας.

Ε. Δ. Ροΐδης.

Η ΑΘΕΪΑ

Κατὰ τὸν Βάκωνα, μία τῶν ἀποδείξεων ὅτι ἡ ἀθεΐα δὲν εἶνε ἐρριζωμένη ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ ἀνθρώπου, ἔστω καὶ ὁ ἄμετρος πόθος ὃν ἔχουσιν οἱ ὀπαδοὶ αὐτῆς νὰ διαδώσωσι τὴν δοξασίαν ταύτην. Ὁ μὴ δυσπιστῶν πρὸς τὴν ἰδίαν γνώμην, δὲν αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην νὰ ἐπιζητῇ ἔξωθεν ἐρείσματα αὐτῆς καὶ ὑπερμάχους. Ὁ ἀγωνιζόμενος νὰ πείσῃ ἄλλους, θέλει πρὸ πάντων νὰ πείσῃ ἑαυτόν.

Μήπως ὁ Βολταῖρος, ἀφοῦ διήγαγε τὸν βίον ἅπαντα ἐμπαίζων καὶ ἀμφισβητῶν τὴν ὕπαρξιν τοῦ Ὑπερτάτου Ὄντος, δὲν ἐμελοποίησεν, ἐν τῇ ὥρᾳ τοῦ θανάτου, τὸν κάλλιστον πρὸς τὸν Θεὸν ὕμνον;

Dieu qu'on méconnait, Dieu que tout annonce,
Entends le dernier mot que ma bouche prononce.
Si je t'ai méconnu, c'est en cherchant ta loi;
Mon cœur peut s'égarer, mais il est plein de toi.

Τὴν κραυγὴν ταύτην τοῦ ἐκπνέοντος ἀθέου ἰδοὺ πῶς μεθηρμήνευσεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν εἷς τῶν ἐγκρίτων συνεργατῶν ἡμῶν·

Σ. τ. Δ.

Θεέ, Σύ, Ὃν ἀρνεῖταί τις, ἀλλ' Ὃν τὸ πᾶν ἀγγέλλει,
Τὴν λέξιν, ἣν τὸ στόμα μου νὰ εἴπ' ὑστάτην μέλλει,
Ἐπάκουσον: Τὸν νόμον Σου,
Ἐὰν Σὲ παρεγνώρισα, ἐζήτουν. Σοῦ δὲ μένει,
Σοῦ πλήρης ἡ καρδία μου, καὶ ἀποπλανωμένη
Ἴσως ἀπὸ τὸν δρόμον Σου.

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

*** Ἓν τῶν γνωρισμάτων τοῦ σήμερον Ἕλληνος εἶνε νὰ ὁμιλῇ ἁπλῶς ἵνα ὁμιλῇ, ἐν γνώσει ὅτι δὲν λέγει τίποτε. (A. Dumont.)

*** Ἡ ποίησις δὲν εἶνε ἄρτος ἐπιούσιος, ὥστε ἐν ἐλλείψει ἄλλου καλλιτέρου ν' ἀρκώμεθα εἰς τὸν κατώτερον· δὲν εἶνε πρώτης ἀνάγκης πρᾶγμα, ἀλλὰ τρυφὴ καὶ πολυτέλεια, ἥτις πρέπει ἢ νὰ ἦνε καλή, ἢ νὰ λείπῃ διόλου. Ὁ ποιητής, εἴτε ἀετὸς εἶνε ὡς ὁ Πίνδαρος, εἴτε στρουθίον ὡς ἄλλοι κατώτεροι, πρέπει πάντοτε νὰ πετᾷ. (Κωνσταντῖνος Ἀσώπιος).

Ὁ δυνάμενος ν' ἀριθμήσῃ ἀκριβῶς τὸ ποσὸν τῶν ἁμαρτημάτων του εἶνε ἄριστος λογιστής.

ΑΘΗΝΗΣΙ—ΤΥΠΟΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ, ΟΔΟΣ ΠΑΤΗΣΙΩΝ, 11.

Digitized by Google

'Αριθ. 112 — Λεπτὰ εἴκοσι.

ΕΤΟΣ Γ'.

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Πέμπτος | Συνδρομὴ ἐτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20.—Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶνε ἐτήσιαι— Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὁδὸς Σταδίου, 6. | 19 Φεβρουαρίου 1878

ΠΑΝΟΜΟΙΟΤΥΠΟΝ ΤΗΣ ΥΠΟΓΡΑΦΗΣ ΤΟΥ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΟΥ

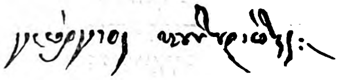

[Τὸ πανομοιότυπον τῆς ὑπογραφῆς τοῦ Λαζάρου Κουντουριώτου ἐδημοσιεύθη ἐν τῷ ἀριθ. 94 τῆς Ἑ σ τ ί α ς.]

Αἱ κατὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 χρηματικαὶ θυσίαι τοῦ οἴκου τῶν Κουντουριωτῶν συνεποσώθησαν, κατὰ τὸν ἐπίσημον πίνακα, εἰς 2,000,000 περίπου δραχμῶν.

Η ΕΡΓΑΣΙΑ

Ἐκ τῶν τοῦ Σαμουὴλ Σμάϊλς.

Διὰ τῆς ἐργασίας πρὸ πάντων μορφοῦται ὁ ἐν τῇ πράξει χαρακτὴρ τοῦ ἀνθρώπου. Αὕτη γεννᾷ καὶ διευθύνει τὴν ὑπακοὴν, τὴν ἐγκράτειαν, τὴν ἐπιμέλειαν καὶ τὴν ἐπιμονήν. Αὕτη δίδει εἰς τὸν ἄνθρωπον ἐπιδεξιότητα καὶ εὐχέρειαν περὶ τὴν ἄσκησιν τοῦ ἐπαγγέλματός του. Διὰ τῆς ἐργασίας τέλος ἀποκτᾷ τις ἐπιτηδειότητα καὶ ὀξύτητα, δύο ἀρετὰς ἀπαραιτήτους πρὸς διεξαγωγὴν τῶν τοῦ βίου ἔργων.

Ἡ ἐργασία εἶναι ὁ νόμος τῆς ἡμετέρας ὑπάρξεως, ἡ ἀρχὴ ἡ ὠθοῦσα πρὸς τὰ πρόσω τούς τε ἀνθρώπους καὶ τὰ ἔθνη. Οἱ πλεῖστοι τῶν ἀνθρώπων ἀναγκάζονται, ὅπως ζῶσι, νὰ ἐργάζωνται ἰδίαις χερσὶ, καὶ οἱ μὴ ἔχοντες ὅμως ἀνάγκην τῆς χειρωνάκτου ἐργασίας ὅπως ζήσωσιν ὀφείλουσι ν' ἀσχολῶνται οὕτως ἢ ἄλλως, ἐὰν θέλωσι νὰ αἰσθάνωνται ἀληθῶς τὴν εὐφροσύνην τῆς ζωῆς.

Ἡ ἐργασία ἴσως εἶναι βάρος καὶ πόνος· εἶναι ὅμως ἐνταυτῷ τιμὴ καὶ δόξα· ἄνευ αὐτῆς οὐδὲν δύναται νὰ τελεσθῇ ἐν τῷ κόσμῳ. Πᾶν ὅ,τι μέγα ἐν τῇ ἀνθρωπότητι, προῆλθεν ἐκ τῆς ἐργασίας· ὁ πολιτισμὸς εἶναι τέκνον αὐτῆς. Ἐὰν ἡ ἐργασία καταργηθῇ, ἡ φυλὴ τῶν ἀνθρώπων θὰ καταληφθῇ ὑπὸ ἠθικοῦ θανάτου.

Ἡ ὀκνηρία καὶ οὐχὶ ἡ ἐργασία εἶναι κατάρα διὰ τὸν ἄνθρωπον. Ἡ ὀκνηρία καταβιβρώσκει τὴν καρδίαν τῶν ἀνθρώπων, ὡς ἡ σκωρία τὸν σίδηρον. Ὅταν ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος κατέκτησε τοὺς Πέρσας καὶ ἐσπούδαζε τὰ ἤθη αὐτῶν, παρετήρησεν ὅτι οὗτοι δουλικὸν ἐθεώρουν τὴν ἡδονὴν, ἡγεμονικὸν δὲ τὴν ἐργασίαν.

Ὅταν ὁ αὐτοκράτωρ Σεβῆρος ἔκειτο ἐπὶ τῆς ἐπιθανατίου αὐτοῦ κλίνης, ἡ τελευταία πρὸς τοὺς στρατιώτας αὐτοῦ διαταγὴ ἦτο laboremus «νὰ ἐργασθῶμεν»· ὄντως δὲ διὰ τῆς σταθερᾶς καὶ ἀδιαλείπτου ἐργασίας οἱ στρατηγοὶ τῶν Ῥωμαίων διετήρησαν τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν καὶ ἐπεξέτειναν τὸ κράτος.

Περιγράφων ὁ Πλίνιος τὴν κοινωνικὴν κατάστασιν τῆς Ἰταλίας ἐπὶ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων, ἱστορεῖ ὅτι στρατηγοὶ θριαμβεύσαντες ἐν πολέμοις, καὶ στρατιῶται ἀβλαβεῖς ἐπανακάμψαντες εἰς τὰς ἑαυτῶν ἑστίας ἔλαβον εἰς χεῖρας τὸ ἄροτρον. «*Κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους αἱ γαῖαι ἐκαλλιεργοῦντο ὑπὸ τῶν ἰδίων χειρῶν τῶν στρατηγῶν, τὸ δὲ ἔδαφος ἦτο ὑπερήφανον διότι ηὐλακοῦτο ὑπὸ τοῦ ὑνίου ἀρότρου ἐστεμμένου ὑπὸ δάφνης.*» Μόνον δὲ ὅτε μετεχειρίσθησαν τοὺς δούλους εἰς πάντας τοὺς κλάδους τῆς βιομηχανίας, ἡ ἐργασία ἐθεωρήθη ὡς ἄτιμος πρᾶξις καὶ δουλική. Εὐθὺς δ' ὁπόταν ἡ ῥαθυμία καὶ ἡ πολυτέλεια ἐνετυπώθησαν ὡς κύριοι χαρακτῆρες τῶν ἀνωτάτων τάξεων τῆς Ῥώμης, ἡ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ταχεῖα πτῶσις τῆς αὐτοκρατορίας κατέστη ἄφευκτος.

Δὲν ὑπάρχει ἴσως ἐν τῇ φύσει τοῦ ἀνθρώπου κλίσις, ἣν πρέπει ἐκ παντὸς τρόπου ν' ἀποφύγῃ καὶ ἀπὸ τῆς ὁποίας νὰ προσπαθήσῃ νὰ προφυλαχθῇ, ὅσον ἡ ὀκνηρία· ὁ Κούρνεϋ συνήντησεν ἡμέραν τινὰ ξένον, περιηγηθέντα μέγα μέρος τῆς ὑδρογείου σφαίρας, καὶ ἠρώτησεν ἐὰν παρετήρησεν ἰδιότητά τινα, ἥτις παρὰ πᾶσαν ἄλλην ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ὡς διακριτικὸν σημεῖον τῆς φυλῆς τῶν ἀνθρώπων· ὁ ξένος ἀπήντησεν «ὅτι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἀγαπῶσι τὴν ὀκνηρίαν». Εἶναι αὕτη χαρακτηριστικὸν τοῦ ἀγρίου καὶ τοῦ δεσπότου. Ἔγκειται δὲ τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει ν' ἀρέσκεται ν' ἀπολαύῃ ἀπόνως τῶν καρπῶν τῆς ἐργασίας τοῦ πλησίον. Ἡ ἐπιθυμία δὲ αὕτη εἶναι τόσον καθολικὴ, ὥστε ὁ Ζάμες Μὶλ συμπεραίνει ὅτι πρὸς διακώλυσιν τῆς αὐξήσεως τῆς ἐπιθυμίας ταύτης ἐφευρέθησαν κατ' ἀρχὴν αἱ κυβερνήσεις.

Ἡ ὀκνηρία ἐξευτελίζει καὶ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ ἔθνη. Οὐδεμίαν ἄχρι τοῦδε προὐξένησεν ἐντύπωσιν ἐν τῷ κόσμῳ, οὐδὲ θὰ προξενήσῃ. Ἐν τῇ φύσει δὲ τῶν πραγμάτων ἔγκειται νὰ προσκρούῃ πανταχοῦ καὶ ν' ἀποτυγχάνῃ. Προξενεῖ

Digitized by Google

βάρος, στενοχωρίαν καὶ ἀνίαν, ἐς ἀεὶ ἐπιφέρουσα δυσαρέσκειαν, μελαγχολίαν καὶ ἀθλιότητα.

Ὁ Βούρτων εἰς τὸ πρωτότυπον αὐτοῦ καὶ περίεργον σύγγραμμα (Ἀνατομία τῆς μελαγχολίας), τὸ μόνον περὶ οὗ λέγει ὁ Τζόνσων ὅτι ἐξήγειρεν αὐτὸν τῆς κλίνης δύο ὥρας ἐνωρίτερον, ἀποφαίνεται ὅτι αἱ ἀφορμαὶ τῆς μελαγχολίας κεῖνται ἐν τῇ ὀκνηρίᾳ. «Ἡ ὀκνηρία, λέγει, εἶναι ἡ μάστιξ τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς, ὁ φύλαξ τῆς κακίας, ἡ μήτηρ παντὸς κακοῦ ἐν τῷ κόσμῳ, ἓν τῶν ἑπτὰ θανασίμων ἁμαρτημάτων, τὸ ὑποπόδιον τοῦ διαβόλου, τὸ προσκεφάλαιον αὐτοῦ καὶ τὸ κύριον στήριγμα... Ἂν κύων διαμένων ἀργὸς καθίσταται ψωραλέος, πῶς θέλει διαμείνει ὑγιὴς ἄνθρωπος ἐν ὀκνηρίᾳ βιῶν; Ἡ *ἀργία τοῦ πνεύματος* εἶναι ἀπειράκις χείρων τῆς τοῦ σώματος.—Νοῦς διαμένων ἀργὸς ἀσθενεῖ, καθίσταται σκωρία τῆς ψυχῆς, πληγὴ καὶ ᾅδης αὐτὸς καθ' ἑαυτόν. Ὅπως ἐν τῷ στασίμῳ ὕδατι πολλαπλασιάζονται οἱ σκώληκες καὶ τὰ ἀκάθαρτα ἑρπετά, οὕτω πολλαπλασιάζονται αἱ πονηραὶ σκέψεις καὶ διεφθαρμέναι εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἡ ψυχὴ αὐτῶν καταβορβοροῦται.

. . . . Προσθέτω εἰς ταῦτα, ὅτι οἱ ζῶντες ἐν τῇ ὀκνηρίᾳ ἄνδρες ἢ γυναῖκες οἱασδήποτε τάξεως, ἔστω πλούσιοι, εὔποροι, εὐτυχεῖς, ἔχοντες τὰ πάντα ἐν ἀφθονίᾳ, πᾶσαν εὐημερίαν καὶ πᾶσαν εὐτυχίαν, ἣν ἡ καρδία αὐτῶν ἤθελεν ἐπιθυμήσει, λέγω ὅτι οὗτοι ἐνόσῳ μένουσιν ἀργοί, οὐδέποτε θέλουσιν εἶναι εὐτυχεῖς. Θὰ ὑποφέρωσιν ἐς ἀεὶ σωματικῶς ἢ ψυχικῶς, θὰ κατασταθῶσι χαῦνοι καὶ καχεκτικοί, καὶ θὰ καταληφθῶσιν ὑπὸ ἀνίας καὶ κόρου παντὸς πράγματος, θὰ διέρχωνται τὸν χρόνον στενάζοντες, κλαίοντες καὶ θρηνῳδοῦντες. Ὁ κόσμος θὰ προσβάλλῃ αὐτούς, θὰ θελήσωσι ν' ἀποφύγωσιν αὐτὸν ἢ ν' ἀποθάνωσιν, ἤ, ἂν οὐχὶ τοῦτο, θὰ ῥιφθῶσιν εἰς ἀνόητόν τινα ὁρμὴν τῆς φαντασίας των.

Οἱ ῥάθυμοι, ὀρθῶς εἰπεῖν, οὐδέποτε εἶναι ἐντελῶς ῥάθυμοι. Τὸ σῶμα μὲν ἀποφεύγει τὴν ἐργασίαν, ἀλλ' ὁ ἐγκέφαλος οὐδέποτε ἀναπαύεται. Ἐὰν ἐξ αὐτοῦ δὲν φύεται σῖτος, φύονται ὅμως ἄκανθαι, αἵτινες ἐπιπροσθοῦσιν εἰς πᾶν βῆμα καθ' ὅλον τὸν βίον τοῦ ὀκνηροῦ ἀνθρώπου. Τὰ φάσματα τῆς ἀργίας παρίστανται ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ νωθροῦ καὶ ἀδιαλείπτως ἐνοχλοῦσιν αὐτόν· καὶ κατὰ τὸν ποιητὴν «πρὸς τιμωρίαν ἡμῶν οἱ θεοὶ ἐν τῇ δικαιοσύνῃ αὐτῶν μεταχειρίζονται ὡς κολαστήρια ὄργανα τὰς ἰδίας ἡμῶν κακίας.»

Ἡ ἀληθὴς εὐδαιμονία δὲν συνίσταται ἐν τῇ ἀεργίᾳ τῶν ἡμετέρων δυνάμεων, ἀλλ' ἐν τῇ πράξει καὶ τῇ ἐργασίᾳ καὶ ἐν τῇ συνετῇ χρήσει. Ἡ ἀκηδία ἐξαντλεῖ, καὶ οὐχὶ ἡ ἐργασία, ἥτις τοὐναντίον χορηγεῖ ζωήν, ὑγείαν, εὐτυχίαν. Ἡ ἐργασία δύναται νὰ καταβάλῃ καὶ νὰ καταπονήσῃ τὸν νοῦν, ἡ ἀργία ὅμως ἐπιφέρει αὐτῷ ἀληθῆ ὄλεθρον. Ἐκ τούτου ὁρμώμενος ἰατρός τις συνίστα τὴν ἐνασχόλησιν τοῦ σώματος ὡς δραστηριώτατον φάρμακον. «Οὐδὲν εἶναι ὀλεθριώτερον, ἔλεγεν ὁ δόκτωρ Χάλ, ὅσῳ ὁ χρόνος καθ' ὃν τις μένει ἄνευ ἐργασίας.» Ἀρχιεπίσκοπός τις τῆς Μαγεντίας παρέβαλλε τὴν καρδίαν τῶν ἀνθρώπων πρὸς μυλόπετραν. Ἐὰν ῥίψητε εἰς αὐτὴν σῖτον, θὰ παραγάγῃ ἄλευρον, ἐὰν δὲν ῥίψητε, θὰ φθείρῃ αὐτὴ ἑαυτήν.

Ὁ ὀκνηρὸς εὑρίσκει *πάντοτε προφάσεις*, εἶναι δὲ συνήθως φοβερὸς σοφιστής.—«Τοῦτο εἶναι δύσκολον»,—«ἐδοκίμασα καὶ ἀπέτυχον»,—«δὲν εἰμπορῶ νὰ τὸ κάμω». Πρὸς τοιαύτας προφάσεις ἀπαντῶν ὁ Σαμουὴλ Ῥομιλλὺ ἔγραψεν εἴς τινα νέον ὅτι αἱ τοιαῦται προφάσεις δεικνύουσιν ἀνικανότητα, ἔλλειψιν ἀγχινοίας καὶ ἐπιτηδειότητος.

Εἶπόν τινες ὀρθῶς ὅτι ἡ ἐπιθυμία τῆς ἀκόπου κτήσεως πράγματός τινος εἶναι σημεῖον ἀδυναμίας, ἐνῷ τὸ μέγα μυστήριον τῆς ἐνεργοῦ δυνάμεως συνίσταται εἰς τὸ ν' ἀναγνωρίσῃ τις ὅτι πᾶν ὅ,τι ἔχει ἀξίαν ἀποκτᾶται ἀντὶ μεγάλου κόπου. Καὶ αὐτὴ ἡ ἀνάπαυσις δὲν εἶναι εὐφρόσυνος ὅταν δὲν προῆλθεν ἔκ τινος ἐργασίας. Πρέπει νὰ εἶναι καρπὸς ἐργασίας ὅπως ἀπολαύσῃ τις ἐντελῶς αὐτῆς, ἄλλως ἀνάπαυσις μὴ προηγηθείσης ἐργασίας εἶναί τι ἀνούσιον, ὅπως καὶ ὁ κόρος.

Ὁ βίος προξενεῖ ἀναγκαίως τὴν αὐτὴν δυσαρέσκειαν εἰς τὸν πλούσιον τὸν ἄεργον, ὅσον καὶ εἰς τὸν πτωχόν, τὸν μὴ ἔχοντα ἐργασίαν, ἢ ἔχοντα καὶ μὴ θέλοντα νὰ ἐργασθῇ. Αἱ λέξεις, ἃς εὗρον ἐστιγματισμένας ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ βραχίονος ἐπαίτου τεσσαρακοντούτιδος, ὅςις ὀκτάκις ἐφυλακίσθη ἐν τῇ φυλακῇ τοῦ Βουργᾶς τῆς Γαλλίας, εἶναι τὸ σύμβολον παντὸς ὀκνηροῦ. «Τὸ παρελθὸν μὲ ἠπάτησε, τὸ παρὸν μὲ ταράσσει, τὸ μέλλον μ' ἐκφοβίζει.»

Ἡ ὑποχρέωσις τῆς ἐργασίας ἐπιβάλλεται εἰς ὅλας τὰς τάξεις καὶ εἰς ὅλας τὰς καταστάσεις τῆς κοινωνίας. Ἕκαστος ἐν τῷ κύκλῳ τοῦ ἰδίου βίου ἔχει ἔργον τι νὰ πράξῃ, πλούσιος ἢ πτωχός. Ὁ εὐγενὴς τὴν καταγωγὴν καὶ τὴν ἀνατροφήν, ὅσον δήποτε καὶ ἂν ᾖ πλούσιος, ἔχει ὑποχρέωσιν νὰ προσφέρῃ τὸ μέρος τῆς ἐργασίας του πρὸς τὸ καθολικὸν ἀγαθόν, οὗτινος καὶ αὐτὸς συμμετέχει. Δὲν ἀρκεῖ νὰ τρέφηται καλῶς καὶ νὰ ἐνδύεται διὰ τῆς ἐργασίας τῶν ἄλλων, αὐτὸς οὐδὲν συνεισφέρων ὡς ἀντάλλαγμα εἰς τὴν κοινωνίαν, ἧς ἀποτελεῖ μέρος. Ἄνθρωπος ἔντιμος καὶ ἀξιοπρεπὴς ἤθελε καταταραχθῇ καὶ ἐπὶ μόνῃ τῇ σκέψει νὰ προσέλθῃ εἰς πανήγυριν, νὰ παρακαθίσῃ εἰς τὴν τράπεζαν, νὰ συμμετάσχῃ πάσης χαρᾶς, εἶτα δὲ ν' ἀπέλθῃ οὐδὲ ἓν λεπτὸν συνεισενεγκών. Δὲν εἶναι οὔτε τιμή, οὔτε προνόμιον τὸ εἶναί τινα ὀκνηρὸν καὶ ἀνωφελῆ. Καὶ ἂν *εὐτελεῖς τινες φύσεις ἐν* τῷ

Digitized by Google

κόσμῳ τούτῳ ὑπάρχουσι μόνον πρὸς κατανάλωσιν, οὐδέποτε θὰ μιμηθῶσι αὐτῶν ἄνθρωποι κεκτημένοι εὐρυτέραν διάνοιαν καὶ ἀνδρικὸν χαρακτῆρα, διότι τοιοῦτος βίος ἀντιστρατεύεται πρὸς τὴν ἀληθῆ τιμὴν καὶ τὴν ἀληθῆ ἀξιοπρέπειαν.

«Δὲν πιστεύω, ἔλεγεν ὁ Στάνλεϋ (νῦν κόμης Δέρβυ), εἰς τοὺς φοιτητὰς τοῦ Πανεπιστημίου Γλασκόβης, ὅτι ἄνθρωπος ἄνευ ἐργασίας, ὅσον καὶ ἂν ἀγαπᾶται καὶ τιμᾶται ὑπὸ τῶν ἄλλων, αἰσθάνεται ἑαυτὸν πράγματι εὐτυχῆ. Ἐπειδὴ ἡ ἐργασία ἀποτελεῖ μέρος τῆς ἡμετέρας ὑπάρξεως, *δείξατέ μοι περὶ τί ἐργάζεσθε, ὅπως εἴπω ὁποῖοι εἶσθε*. Ὡμίλησα περὶ τοῦ ἔρωτος τῆς ἐργασίας ὡς τοῦ δραστικωτέρου ἀντιδότου κατὰ τῶν ταπεινῶν καὶ πονηρῶν ὀρέξεων, προβαίνω περαιτέρω, ὅτι ἡ ἐργασία εἶναι ἓν τῶν ἀρίστων προφυλακτικῶν κατὰ τῶν παιδαριωδῶν ἐνοχλήσεων καὶ τῶν διεγέρσεων, ἃς προξενεῖ ἐν ἡμῖν αὐτοῖς ἡ φιλαυτία. Εἶδον πολλούς, οἵτινες ἐνόμισαν ὅτι ἠδύναντο ν' ἀποφύγωσι τὰς λύπας καὶ τὰς ἐνοχλήσεις τοῦ βίου, ἀποχωριζόμενοι οὕτως εἰπεῖν εἰς ἴδιον αὐτῶν κόσμον. Ἡ πεῖρα ἀπέδειξε τὸ ἐναντίον. Δὲν δύνασθε ν' ἀποφύγητε τὰς ἐνοχλήσεις τοῦ βίου καὶ τὴν ἐργασίαν· τοιοῦτος εἶναι ὁ προορισμὸς τῆς ἀνθρωπότητος. Οἱ φοβούμενοι ν' ἀντιμετωπίσωσι τὴν λύπην, ἂς εἶναι βέβαιοι ὅτι ἡ λύπη θὰ ἔλθῃ νὰ εὕρῃ αὐτούς. Ὁ ὀκνηρὸς δύναται οὕτως ἢ ἄλλως, τὸ καθ' ἑαυτόν, νὰ ἐλαττώσῃ τὸ ποσὸν τῆς ἐργασίας, ἣν ἔχει νὰ πράξῃ ἐν τῷ κόσμῳ· ἡ φύσις ὅμως, προσαρμόζουσα τὸ ἦθος καὶ τὰς ὀρέξεις πρὸς τὴν ἐργασίαν, παριστᾷ εἰς τὸν ὀκνηρὸν αὐτὸν τὸ μικρὸν ἐκεῖνο μέρος, ὅπερ ἔχει νὰ ἐκτελέσῃ ἐργαζόμενος, μέγα καὶ φορτικόν. Ὁ ἑαυτὸν καὶ μόνον ἐπιζητῶν νὰ εὐχαριστήσῃ, τάχιον ἢ βράδιον, ἀλλὰ μᾶλλον τάχιον θέλει κατίδει ὅτι ἔχει ἕνα σκληρὸν αὐθέντην. Καὶ αὐτὴ ἡ ὑπερβολικὴ ἀδυναμία, ἥτις ὅπου ὑπάρχει φυγαδεύει τὴν εὐθύνην, ἔχει τὴν ἰδίαν αὐτῆς τιμωρίαν· διότι ὅταν τις ἀπομακρύνῃ ἀφ' ἑαυτοῦ τὴν φροντίδα περὶ τῶν μεγάλων συμφερόντων, τὰ μικρὰ γίνονται μεγάλα, καὶ ὁ νοῦς φθείρεται καὶ κατασπαταλᾶται συνήθως εἰς παιδαριώδεις καὶ φαντασιώδεις ἐνοχλήσεις, αἵτινες φύονται καὶ πολλαπλασιάζονται ἐν ἐγκεφάλῳ ἄνευ ἀσχολίας, ἐν ᾧ δύναται νὰ καταναλωθῇ ἐπωφελῶς καὶ ὑγιῶς ὑπὲρ τῶν ἀληθῶν συμφερόντων τοῦ βίου.»

Ἀληθὲς εἶναι ὅτι ὑπάρχουσί τινες, οἵτινες ἀπέθανον ἐκ τῆς ὑπερβολικῆς ἐργασίας, πλείονες ὅμως εἶναι οἱ παθόντες ἐκ τοῦ ἐγωϊσμοῦ, ἐκ τῆς ἀδυναμίας καὶ τῆς ὀκνηρίας. Ὅταν καταβάλληταί τις ἐκ τῆς ἐργασίας, εἶναι ἀπόδειξις ὅτι οὗτος δὲν εἶχε κανονίσει τὸν βίον του καὶ παρημέλησε τοὺς συνήθεις ὅρους τῆς φυσικῆς ὑγείας τοῦ σώματος. Ὁ λόρδος Στάνλεϋ εἶχε δίκαιον ὅτε ἐν τῷ λόγῳ του πρὸς τοὺς μαθητὰς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Γλασκόβης, εἶπεν, «ὅτι ἀμφιβάλλει πολὺ ἂν ἔβλαψέ ποτε ὑπερβολικὴ ἐργασία ἐνδελεχῶς ὅμως καὶ τακτικῶς γενομένη.»

Τὸ μῆκος τῶν *ἐτῶν* δὲν μαρτυρεῖ τὸ μῆκος τοῦ *βίου*. Ὁ βίος ἑνὸς ἀνθρώπου μετρεῖται διὰ τῶν ἔργων, ἅτινα ἐξετέλεσεν· ὅσῳ μᾶλλον ἐφάνη ὠφέλιμος, τόσῳ μᾶλλον σκέπτεται, αἰσθάνεται, καὶ πράγματι ζῇ· ὁ ὀκνηρὸς καὶ ἀνωφελὴς ἄνθρωπος, οἱονδήποτε καὶ ἂν εἶναι τὸ μῆκος τῆς ὑπάρξεως του, δὲν ζῇ *βίον ἀνθρώπινον, ἀλλὰ φυτικόν*.

Οἱ πρῶτοι ἀπόστολοι τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐξηυγένισαν διὰ τοῦ παραδείγματος αὐτῶν τὸν νόμον τῆς ἐργασίας· «*εἴ τις οὐ θέλει ἐργάζεσθαι, μηδὲ ἐσθιέτω*», εἶπεν ὁ ἀπόστολος Παῦλος· καὶ ἐκαυχᾶτο ὅτι οὗτος νύκτα καὶ ἡμέραν εἰργάζετο ἵνα μὴ ἐπιβαρύνῃ τινά. Ὅταν ὁ Ἅγ. Βονιφάτιος ἀπεβιβάσθη εἰς Βρετανίαν, ἔφερεν ἐν τῇ μιᾷ χειρὶ τὸ Εὐαγγέλιον καὶ ἐν τῇ ἑτέρᾳ κανόνα ξυλουργοῦ. Ἐκ τῆς Ἀγγλίας ἐπορεύθη εἰς Γερμανίαν, ὅπου ἐδίδαξε τὴν οἰκοδομικήν. Οἱ ἄνθρωποι οἱ κατασταθέντες περιώνυμοι διὰ διαφόρους λόγους, καὶ οἵτινες ἔσχον τὴν μεγαλειτέραν ἐπίδρασιν εἰς τὰς ἑαυτῶν χώρας, ἦσαν φιλοπονώτατοι. Ὁ Λούθηρος εἰργάζετο διὰ τῶν χειρῶν του ὅπως κερδήσῃ τὸν ἄρτον του, ἐκήπευεν, ἔκτιζεν, ἐτόρνευεν, εἰργάζετο δὲ καὶ εἰς τὴν ὡρολογοποιΐαν.

Ἓν τῶν μεγάλων χαρακτηριστικῶν τοῦ μεγάλου Ναπολέοντος, ὅταν ἐπεσκέπτετο βιομηχανικόν τι ἔργον ἄξιον λόγου, ἦτο *ὁ μέγας σεβασμός, ὃν ἐδείκνυε πρὸς τὸν ἐφευρετήν. Συνωμίλει μετ' αὐτοῦ καὶ τὸν ἐχαιρέτα ἐδαφιαίως*. Ἡμέραν τινὰ ἐν Ἁγίᾳ Ἑλένῃ, ἐνῷ περιεπάτει μετὰ τῆς κυρίας Βαλκόμβ, ὑπηρέται φέροντες μέγα φόρτωμα διῆλθον ἐνώπιόν των. Ἡ κυρία ὀργίλη διέταξεν αὐτοὺς ν' ἀπομακρυνθῶσιν· ἀλλ' ὁ Ναπολέων παρεμβὰς εἶπε·—*Σεβασθῆτε τὸ φόρτωμά των, κυρία*.

Καὶ αὐτὴ ἡ ταπεινοτέρα καὶ ἐπιπονωτέρα ἐργασία συντελεῖ εἰς τὸ καθόλου εὖ εἶναι τῆς κοινωνίας, καὶ σοφῶς ἀπεφήνατο εἷς αὐτοκράτωρ τῆς Κίνας ὅτι ἐὰν εἰς τὸ κράτος του ὑπῆρχεν εἷς ἀνὴρ μὴ ἐργαζόμενος ἢ μία γυνὴ ὀκνηρά, βεβαίως θὰ ὑπῆρχέ τις, ὅστις θὰ ὑπέφερεν ἐκ τοῦ ψύχους ἢ ἐκ τῆς πείνης.

Ἡ ἀδιάλειπτος καὶ ὠφέλιμος ἐπασχόλησις εἶναι διά τε τὴν γυναῖκα καὶ τὸν ἄνδρα οὐσιώδης ὅρος εὐτυχίας καὶ ὑγείας. Ἄνευ αὐτῆς αἱ γυναῖκες ὑπόκεινται εἰς ἀνίαν, συνοδευομένην συνήθως ὑπὸ ἡμικρανίας καὶ νευρικῶν προσβολῶν.

Ἡ συνεχὴς ἐργασία παρέχει ὑγείαν οὐ μόνον εἰς τὸ σῶμα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ψυχήν. Ἐνῷ ὁ ὀκνηρὸς σύρει νωθρῶς τὸν χρόνον τοῦ βίου του, μέγα δὲ μέρος τῆς φύσεώς του ὑπνώττει ὕπνον

Digitized by Google

βαθὺν (ἐὰν δὲν κατέστη ἐντελῶς νεκρὸν ἠθικῶς καὶ διανοητικῶς), ὁ φιλόπονος τοὐναντίον ἀποβαίνει πηγὴ δραστηριότητος καὶ εὐφροσύνης εἰς τοὺς περὶ αὐτόν. *Ἡ ταπεινοτέρα ἐνασχόλησις εἶναι προτιμοτέρα τῆς ἀργίας.*

Ὁ Σίλλερ ἔλεγε συνήθως ὅτι ἐθεώρει μέγα τι νὰ ἔχῃ καθ' ἑκάστην νὰ ἐκτελέσῃ χειρωνακτικήν τινα ἐργασίαν. Μυριάδες ἀνθρώπων δύνανται νὰ ἐπιβεβαιώσωσι τὴν ἀλήθειαν, ἣν ἐξήνεγκεν ὁ ζωγράφος Γκρέουτζε, ὅτι ἡ ἐργασία, ἡ ὠφέλιμος ἐνασχόλησις, ἡ καλὴ χρῆσις τοῦ χρόνου εἶναι ἓν τῶν μεγαλειτέρων μυστηρίων τῆς εὐτυχίας. Ὁ Κασαυβώνιος παρεκινήθη ποτὲ ὑπὸ φίλων του νὰ ἀναπαυθῇ ἐκ τῶν ἐργασιῶν του ἐπί τινας ἡμέρας, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη· παρετήρησεν ὅτι εὐχερέστερον ὑπέφερε τὴν ἀσθένειάν του ἐργαζόμενος ἢ σχολάζων.

Οὐδεὶς κατενόησε τὴν πρακτικὴν σπουδαιότητα τῆς ἐργασίας μᾶλλον τοῦ Σὶρ Βάλτερ Σκώτ, ὁ ὁποῖος ἦτο ὁ ἐργατικώτερος καὶ ὁ μᾶλλον ἀκάματος τῶν ἀνθρώπων. Ὁ Λοκάρτ (ἐν τῇ βιογραφίᾳ τοῦ Σκώτ) λέγει ὅτι μᾶλλον εἰς τὰ χρονικὰ τῶν μεγάλων ἡγεμόνων καὶ τῶν μεγάλων στρατηγῶν, παρὰ εἰς τὰ τῶν ἐξόχων φιλολόγων, δύναταί τις νὰ εὕρῃ τὸ σπάνιον παράδειγμα, ὅπερ ὁ βίος τοῦ Σκώτ παρέχει, ἀκαταδαμάστου ἐνεργητικότητος, συνδεομένης πρὸς ἤρεμον καὶ γαλήνιον βίον. Αὐτὸς ὁ Σκὼτ προσεπάθησε νὰ ἐμφυσήσῃ εἰς τὰς καρδίας τῶν ἰδίων αὐτοῦ τέκνων τὴν ἰδέαν ὅτι ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἡ ἐργασία ἔχει μεγίστην σπουδαιότητα, καὶ ὅτι εἶναι τὸ μόνον μέσον δι' οὗ ἐπιτυγχάνεται ἡ εὐδαιμονία.

Ὁ Σούθεϋ ἦτο ἐργατικὸς ὅσον καὶ ὁ Σκώτ, ὄντως δὲ δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι παρ' αὐτῷ ἡ ἐργασία ἀπετέλει μέρος τῆς θρησκείας του. Εἶχεν ἡλικίαν 19 ἐτῶν ὅτε ἔγραψε τὰς ἑξῆς λέξεις· —«19 ἔτη! Διῆλθον τὸ τέταρτον τοῦ βίου μου, ἴσως δὲ καὶ περισσότερον, καὶ ὅμως οὐδεμίαν προσήνεγκον ὑπηρεσίαν εἰς τὴν κοινωνίαν. Ὁ χωρικός, ὁ ἀντὶ 4 σολδίων ἐκφοβίζων τὰ πτηνὰ ἵνα μὴ τρώγωσι τὸν σπαρέντα σῖτον εἰς τὸν ἀγρόν, εἶναι ὠφελιμώτερος ἐμοῦ, διότι προφυλάσσει τὸν ἄρτον, ὃν ἐγὼ τρώγω ἐν τῇ ἀργίᾳ.»

Ἐνίοτε *τὰ ῥητὰ* μεγάλων ἀνδρῶν δεικνύουσι τὸν χαρακτῆρά των. Ὁ Βάλτερ Σκὼτ ἐσυνείθιζε νὰ λέγῃ «μὴ μένε ποτὲ ἄεργος». Ὁ ἱστορικὸς Ῥοβερτσὼν ἀπὸ τοῦ 15ου τῆς ἡλικίας ἠσπάσθη τὸ λόγιον Vita sine litteris mors est, «Ἡ ζωὴ ἄνευ γραμμάτων εἶναι θάνατος.» Ὁ Βολταῖρος εἶχεν ὡς ἀξίωμα «Ἐργασία διαρκής»· τὸ ἀγαπητὸν ἀξίωμα τοῦ φυσιολόγου Λασεπὼδ ἦτο οἷον καὶ τὸ τοῦ Πλινίου. «Τὸ ζῆν σημαίνει ἐγρηγορεῖν.» Ὅταν ὁ Βοσσουέτος ἐμαθήτευεν ἐδείκνυε τοσοῦτον ζῆλον πρὸς τὴν σπουδήν, ὥστε οἱ συμμαθηταὶ αὐτοῦ παίζοντες μετὰ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἀπεκάλουν αὐτὸν Bos suetus aratro, βοῦν συνειθισμένον εἰς τὸ ἄροτρον.

Ὡμιλήσαμεν περὶ τῆς ἐργασίας ὡς παιδαγωγικῆς διδασκαλίας. *Συντελεῖ ὅμως καὶ πρὸς ἀνύψωσιν τοῦ χαρακτῆρος.* Ἡ ἐργασία καὶ ὅταν ἔτι δὲν εἶναι παραγωγικὴ ἔχει πλειοτέραν ἀξίαν τῆς ἀεργίας, διότι ἀναπτύσσουσα τὸν ἄνθρωπον παρασκευάζει αὐτὸν εἰς τὰ ὠφέλιμα ἔργα. Ἡ πρὸς τὴν ἐργασίαν ἕξις διδάσκει τὴν μέθοδον, βιάζει ἡμᾶς νὰ φειδώμεθα τοῦ χρόνου καὶ νὰ ποιῶμεν σώφρονα αὐτοῦ χρῆσιν. Ὅταν δ' ἅπαξ ἀποκτήσωμεν διὰ τῆς πείρας τὴν τέχνην νὰ πληρῶμεν τὸν βίον ὠφελίμων ἐνασχολήσεων, ἑκάστην στιγμὴν θὰ μεταχειριζώμεθα ὠφελίμως· καὶ ὅταν ἔλθῃ ὁ χρόνος τῆς ἀναπαύσεως, ἡ ἐκ ταύτης εὐχαρίστησις θὰ ἔχῃ ὄντως δι' ἡμᾶς μεγίστην ἡδύτητα.

Ὁ Κολερίδγος ἐν τῇ πραγματείᾳ αὐτοῦ περὶ Μεθόδου ὀρθῶς εἶπεν, ὅτι ἐὰν παραστήσῃ τις τοὺς ὀκνηροὺς ὡς *φονεῖς τοῦ χρόνου*, δικαίως δύναται νὰ εἴπῃ ὅτι ὁ μετὰ μεθόδου ἐργαζόμενος δίδει ζωὴν εἰς αὐτόν, καὶ καθιστᾷ ὂν ἠθικόν, εἰς τὸ ὁποῖον ὑποτάσσει οὐ μόνον τὰ αἰσθήματά του ἀλλὰ καὶ τὴν συνείδησιν. Διοργανοῖ τὰς ὥρας, καὶ δίδει εἰς αὐτὰς ψυχήν, καὶ δι' αὐτῆς τῆς ψυχῆς, ἧς ἡ οὐσία συνίσταται εἰς τὸ ν' ἀναφαίνεται καὶ νὰ ἐξαφανίζεται, μετέχει φύσεως πνευματικῆς καὶ ἀφθάρτου. Περὶ τοῦ καλοῦ καὶ πιστοῦ ὑπηρέτου, οὗτινος πᾶσα ἡ δραστηριότης διευθύνεται καὶ εἶναι κεκανονισμένη κατὰ ταύτην τὴν μέθοδον, δυνάμεθα εἰπεῖν ὅτι βιοῖ ἐν μέτρῳ, ἢ μᾶλλον ἀκριβέστερον ἔχει ἐν ἑαυτῷ τὸ μέτρον. Αἱ ἡμέραι, οἱ μῆνες, τὰ ἔτη εἶναι σημεῖα καὶ ἀνάπαυλαι ἐν τοῖς χρονικοῖς τῶν καθηκόντων, ἅτινα ἐξεπλήρωσε, καὶ θὰ διαφύγωσι τὴν καταστροφὴν καὶ θὰ διαμείνωσιν ὅταν ὁ χρόνος ἐκλείψῃ.

Ἡ πρὸς τὴν ἐργασίαν ἐπιμέλεια καὶ προσκόλλησις διδάσκει τὴν μέθοδον, ἥτις εἶναι λυσιτελεστάτη πρὸς μόρφωσιν τοῦ ἤθους.

Ἀδιάφορον ἂν πρόκηται τις νὰ διοικήσῃ οἶκον ἢ λαόν. Ὡς κατεδείξαμεν ἐν τοῖς προηγουμένοις ἡ καλὴ *οἰκοκυρὰ* ἀναγκαίως πρέπει νὰ ἔχῃ εὐχέρειαν περὶ τὰς οἰκιακὰς ἀσχολίας. Πρέπει νὰ κανονίζῃ καὶ ἐξελέγχῃ τὰς λεπτομερείας τῶν ἐσωτερικῶν οἰκιακῶν ἔργων, νὰ φέρῃ εἰς ἀναλογίαν τὰς δαπάνας πρὸς τὰ ἔσοδα, νὰ τακτοποιῇ πᾶν πρᾶγμα κατὰ σχέδιον καὶ μέθοδον καὶ συνετῶς νὰ διευθύνῃ τὸ ὑπηρετικόν. Ὅπως διοικήσῃ τις οἶκον ἀνάγκη νὰ ἔχῃ ἐπιτηδειότητα, ἐπιμονήν, μέθοδον, ἠθικὸν χαρακτῆρα, κρίσιν, σύνεσιν, πρακτικὴν ἱκανότητα, διορατικὸν πρὸς ἀνακάλυψιν τοῦ χαρακτῆρος τῶν ἄλλων, καὶ δύναμιν διοργανωτικήν.

Ὁ σεβασμὸς πρὸς τοὺς ἐργατικοὺς ἄνδρας εἶναι χαρακτηριστικὸν τῶν μεγάλων ἀνδρῶν. Ὁ Βάλτερ Σκὼτ ἐπεδείκνυε μέγαν σεβασμὸν πρὸς τοὺς ἱκανοὺς περὶ τὴν ἐργασίαν ἄνδρας,

Digitized by Google

καὶ ἔλεγεν ὅτι οὐδεμία φιλολογικὴ ἀξία δύναται νὰ συγκριθῇ πρὸς τὴν ἀξίαν, ἣν δύναταί τις ν' ἀποκτήσῃ ἐν τῇ διοικήσει τῶν πραγμάτων τοῦ πρακτικοῦ βίου, ἢ πρὸς τὴν ἀξίαν μεγάλου στρατηγοῦ.

Ὁ μέγας στρατηγὸς οὐδὲν καταλείπει εἰς τὴν τύχην, ἀλλὰ προνοεῖ περὶ πάντων τῶν δυνατῶν νὰ συμβῶσι· *κατέρχεται εἰς τὴν ἐξέτασιν καὶ αὐτῶν τῶν εὐτελεστέρων λεπτομερειῶν*. Οὕτως, ὅταν ὁ Βελλιγκτὼν ἡγεῖτο τοῦ μεγάλου αὐτοῦ στρατοῦ ἐν Ἱσπανίᾳ, οὕτω διεχειρίζετο τὰ τῆς διοικήσεως, ὥστε ἐφρόντιζε καὶ περὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν οἱ στρατιῶται ἤθελον μαγειρεύσει τὰς τροφάς των. Ἐν Ἰνδίᾳ ἐφρόντιζε καὶ περὶ τοῦ ταχυτέρου τρόπου καθ' ὃν οἱ στρατιῶται ἤθελον προμηθευθῆ βόας. Ἑκάστη λεπτομέρεια τοῦ ἐξοπλισμοῦ μετὰ πλείστης φροντίδος ἐκ τῶν προτέρων παρεσκευάζετο. Οὕτω δ' ἐξησφάλιζε τὴν εὐζωΐαν τῶν ἀνδρῶν, οὓς διώκει, καὶ προσείλκυε τὴν ἀφοσίωσιν αὐτῶν καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην. Ὅταν δ' ἐδημοσίευσαν τὸ πρῶτον τὰς ἐκθέσεις τῆς ἐν Ἰνδίᾳ στρατείας, εἷς τῶν φίλων του, ὅστις εἶχεν ἀναγνώσει αὐτάς, εἶπεν εἰς αὐτὸν ἡμέραν τινά· «Μοὶ φαίνεται, δοὺξ, ὅτι ἡ μεγάλη ὑμῶν φροντὶς ἐν Ἀσίᾳ ὑπῆρξε νὰ προμηθεύεσθε ὀρύζιον καὶ βόας.» — «Ναί, εἶναι ἀληθὲς, ὑπέλαβεν ὁ Βελλιγκτὼν, διότι *ἐνόσῳ εἶχον ὀρύζιον καὶ βόας, εἶχον ἄνδρας, καὶ διὰ τῶν ἀνδρῶν ἠδυνήθην νὰ καταβάλω τὸν ἐχθρόν*.»

Ὁ Βασιγκτὼν ἦτο ἐπίσης ἀνὴρ φιλοπονώτατος. Ἐκ τῆς παιδικῆς αὐτοῦ ἡλικίας ἦτο ἐπιμελὴς καὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν σπουδὴν καὶ τὴν μεθοδικὴν ἐργασίαν. Τὰ τετράδια τῆς μαθητείας του, ἅτινα ἔτι φυλάσσονται, μαρτυροῦσιν ὅτι ἐν ἡλικίᾳ 13 ἐτῶν ἑκουσίως ἠσχολεῖτο ν' ἀντιγράφῃ παντὸς εἴδους ὠφέλιμα πράγματα, ὡς τύπους ἐξοφλήσεων, συναλλάγματα, γραμμάτια εἰς διαταγὴν, συμβόλαια κτλ. Αἱ ἕξεις δὲ, ἃς ἐνωρὶς ἀπέκτησεν, ἐχρησίμευσαν αὐτῷ ὕστερον ὡς θαυμάσιαι ἀρεταὶ δι' ὧν διεξήγαγε τὰς ὑποθέσεις τῆς κυβερνήσεως.

Ὁ ἀνὴρ ἢ ἡ γυνὴ, οἱ ἐπιτυγχάνοντες ἐν τῇ διευθύνσει μεγάλης τινὸς ἐπιχειρήσεως, εἶναι ἄξιοι ἴσως τόσων τιμῶν, ὅσων καὶ ὁ εἰκονίζων τεχνίτης ἀρίστην εἰκόνα, ἢ ὁ συγγραφεὺς βιβλίου, ἢ ὁ στρατιώτης ὁ κερδίζων μάχην.

Τινὲς ὑπολαμβάνουσι κακῶς ὅτι ἡ περὶ τὰς ἀσχολίας τοῦ βίου ἐνασχόλησις εἶναι ἀσυμβίβαστος πρὸς τὴν μεγαλοφυΐαν. Τοῦτο εἶναι πλάνη μεγίστη. Οἱ μεγαλείτεροι νόες ὑπῆρξαν, ἄνευ ἐξαιρέσεως, καὶ οἱ μεγαλείτεροι ἐργάται. Οὐ μόνον δὲ εἰργάσθησαν κοπιωδέστερον τῶν συνήθων ἀνθρώπων, ἀλλὰ εἰς τὴν ἐργασίαν αὐτῶν κατέδειξαν ὅτι εἶχον μεγαλειτέραν εὐκολίαν καὶ πνεῦμα θερμότερον. *Οὐδὲν ἔργον μέγα καὶ διαρκὲς ἐγένετο ἐκ τοῦ προχείρου· μόνον ἡ εὐγενὴς ὑπομονὴ καὶ ὁ εὐγενὴς κόπος ἀπεπεράτωσαν τὰ ἔργα τῆς μεγαλοφυΐας.*

Μόνον οἱ ἐργατικοὶ ἔχουσιν *ἰσχὺν*, οἱ ὀκνηροὶ εἶναι πάντοτε *ἀσθενεῖς*. Μόνον οἱ ἐργατικοὶ καὶ φιλόπονοι διοικοῦσι τὸν κόσμον. Δὲν εὑρέθη πολιτικὸς ἀνὴρ ἔξοχος, μὴ κεκτημένος τὴν ἀρετὴν τῆς φιλοπονίας. «Μόνον διὰ κοπιώδους ἐργασίας, ἔλεγεν ὁ Λουδοβῖκος ΙΔ', οἱ βασιλεῖς κυβερνῶσι.» Φιλόπονοι δὲ καὶ ἐργατικοὶ ὑπῆρξαν πάντες οἱ περιφανεῖς ἄνδρες τῶν παρελθουσῶν ἑκατονταετηρίδων.

Ἐν παντὶ καιρῷ καὶ χρόνῳ οὐδὲν συνετέλεσε τόσον πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς φυσικῆς δραστηριότητος τῶν ἀνθρώπων, ὅσον ἡ ἀρχὴ αὕτη τῆς σταθερᾶς ἐργασίας, τῶν ποικίλων ἀσχολιῶν, καὶ τῆς πρακτικῆς ἀναμίξεως εἰς τὰ τοῦ βίου πράγματα. Αἱ τοιούτου εἴδους ἐργασίαι, καλλιεργούμεναι καὶ θεραπευόμεναι προσηκόντως, ὠφελοῦσιν ἀπὸ τοῦ ἴσου τοὺς ἀσχολουμένους περὶ διάφορα στάδια ἢ ἐπαγγέλματα, τὴν πολιτικὴν, τὴν φιλολογίαν, τὴν ἐπιστήμην, τὴν τέχνην. Τὰ *μεγαλείτερα φιλολογικὰ ἔργα ἐξετελέσθησαν ὑπὸ ἀνθρώπων, οἵτινες εἶχον γευθῆ τῶν πόνων τοῦ πρακτικοῦ βίου*. Ἡ αὐτὴ φιλοπονία, ἡ αὐτὴ ἐπιμέλεια, ἡ φειδὼ τοῦ χρόνου καὶ ἡ τάξις τῆς ἐργασίας, ἅτινα ἐχρησίμευσαν αὐτοῖς εἰς τὸ ἓν εἶδος τῶν ἐνασχολήσεων, ἐχρησίμευσαν καὶ εἰς τὸ ἕτερον. Οἱ πρῶτοι συγγραφεῖς τῶν Ἄγγλων ἦσαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἄνθρωποι ἀσχολούμενοι εἰς κυβερνητικὰς ὑπηρεσίας, στρατιωτικὰς καὶ πολιτικάς.

Ἡ ἕξις περὶ τὰ πράγματα τοῦ βίου, ἀντὶ νὰ καταστήσῃ τὸν ἀνεπτυγμένον κατὰ τὸν νοῦν ἄνθρωπον ἀνίκανον ν' ἀκολουθήσῃ στάδιον ἐπιστημονικὸν, τοὐναντίον χρησιμεύει αὐτῷ ὡς ἡ ἀρίστη τῶν προπαρασκευῶν. Ὀρθῶς δὲ ἀπεφήναντο οἱ εἰπόντες ὅτι καὶ ὁ ἀγχινούστερος τῶν ἀνθρώπων οὐδὲν δύναται νὰ γράψῃ ἄξιον ν' ἀναγνωσθῇ ἐπί τινος τῶν θεμάτων τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, ἂν δὲν ἀνεμίχθη οὕτως ἢ ἄλλως εἰς τὰς ὑποθέσεις τοῦ πρακτικοῦ βίου.

Ἐκ τούτου δὲ προῆλθεν ὅτι τὰ καλλίτερα τῶν ὑπαρχόντων βιβλίων ἐγράφησαν ὑπὸ ἀνθρώπων ἀναμιχθέντων εἰς βιωτικὰς ἀσχολίας, καὶ ἀσχολουμένων εἰς φιλολογικὰς ἐργασίας παρέργως μᾶλλον ἢ κατ' ἐπάγγελμα.

Οἱ πρῶτοι μεγάλοι συγγραφεῖς τῆς Ἰταλίας δὲν ἦσαν μόνον ἄνδρες γραμμάτων, ἀλλ' ἦσαν ἄνδρες τοῦ κοινοῦ πρακτικοῦ βίου, ἔμποροι, πολιτικοὶ, διπλωμάται, δικασταὶ, καὶ στρατιῶται. Ὁ Βιλλάνης, ὁ συγγραφεὺς τῆς ἀξιολογωτέρας ἱστορίας τῆς Φλωρεντίας, ἦτο ἔμπορος, ὁ Δάντης, ὁ Πετράρχης, ὁ Βοκκάκιος πολλάκις ὑπηρέτησαν ὡς πρεσβευταὶ εἰς διαφόρους κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον σπουδαίας ὑποθέσεις. Ὁ Δάντης, πρὶν γίνῃ διπλωμάτης, ἠσχολήθη ἐπί τινα χρόνον περὶ τὴν χημείαν καὶ τὴν φαρμακεμπο-

Digitized by Google

ρίαν. Ὁ Γαλιλαῖος, ὁ Γαλβάνης, ὁ Φαρίνης ἦσαν ἰατροὶ καὶ ὁ Γολδόνης νομικός. Ἡ ἱκανότης τοῦ Ἀριόστου περὶ τὰ πράγματα τοῦ βίου ἐξισοῦτο πρὸς τὴν ποιητικὴν αὐτοῦ ἀγχίνοιαν. Τοῦτο παρατηρεῖται καὶ εἰς τοὺς ἀρίστους συγγραφεῖς τῶν λοιπῶν ἐθνῶν, Γάλλων, Ἄγγλων, Γερμανῶν.

Ὁ Τουργὸτ, ὅταν διὰ τῶν ῥαδιουργιῶν τῶν ἐχθρῶν του ἀπεβλήθη τοῦ ὑπουργείου, παρηγορεῖτο σπουδάζων φυσικὰς ἐπιστήμας. Καθ' ὅλον δὲ τὸν χρόνον τῶν μακρῶν αὐτοῦ ταξειδίων, καὶ τὴν νύκτα, ὅτε ἐταράσσετο ὑπὸ τῆς ἀσθενείας, ἠρέσκετο γράφων λατινικοὺς στίχους, ἐξ ὧν εἷς μόνον περιεσώθη δι' οὗ ἐζωγράφησε τὸν Βενιαμὶν Φραγκλῖνον τὸν ἐφευρετὴν τοῦ ἀλεξικεραύνου·

Eripuit cœlo fulmen, sceptrumque tyrannis.

«Ἥρπασεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ τὸν κεραυνὸν καὶ τὸ σκῆπτρον ἐκ τῶν τυράννων».

Μεταξὺ τῶν νεωτέρων πολιτικῶν ἀνδρῶν τῆς Γαλλίας, οἵτινες ἦσαν φιλόλογοι ἅμα καὶ πολιτικοὶ ἄνδρες, δυνάμεθα νὰ παραθέσωμεν τὸν Τοκβὶλ, Θιὲρς, Γκυιζῶ καὶ Λαμαρτῖνον· καὶ αὐτὸς ὁ Ναπολέων Γ' ἐσκέφθη πρὸς στιγμὴν νὰ γίνῃ ἀκαδημαϊκὸς διὰ τῆς *Ἱστορίας τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος*.

Ἡ φιλολογία ὑπῆρξεν ὡσαύτως ἡ μεγαλειτέρα παρηγορία τῶν μεγάλων πολιτικῶν τῆς Ἀγγλίας. Ὅταν ὁ Πὶτ ἀπεσύρθη τοῦ Ὑπουργείου, καθὼς καὶ ὁ σύγχρονος αὐτῷ Φὸξ, ἐπεδόθη εἰς τὴν σπουδὴν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ Λατίνων συγγραφέων. Ὁ Γρενβὶλ ἐθεώρει τὸν Πὶτ ὡς τὸν καλλίτερον τῶν γνωστῶν αὐτῷ Ἑλληνιστῶν. Ὁ Κάννιγκ καὶ ὁ Βελλεσλέϋ, ἀποσυρθέντες τῆς πολιτικῆς, ἐνησχολοῦντο μεταφράζοντες τὰς ᾠδὰς καὶ τὰς σατύρας τοῦ Ὁρατίου. Τὸ πάθος δὲ τοῦ Κάννιγκ πρὸς τὴν φιλολογίαν ἐδεικνύετο εἰς ὅλας αὐτοῦ τὰς ἐπιχειρήσεις καὶ πάντα τὸν βίον. Ὁ βιογράφος αὐτοῦ ἱστορεῖ, ὅτι μετὰ γεῦμά τι δοθὲν ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Πὶτ, ἐνῷ πάντες οἱ συνδαιτυμόνες ἦσαν διεσκροπισμένοι καὶ συνωμίλουν, ὁ Κάννιγκ εἰς γωνίαν τινὰ τῆς αἰθούσης μετὰ τοῦ Πὶτ ἦσαν βεβυθισμένοι εἰς συνομιλίαν περὶ παλαιοῦ τινος Ἕλληνος συγγραφέως.

Συμπεράνομεν ὅτι ἡ μετὰ φρονήσεως ἐργασία καὶ ἐν μέτρῳ εἶναι ἀγαθὴ διά τε τὸ πνεῦμα καὶ τὸ σῶμα. Ὁ ἀνθρώπινος νοῦς τρέφεται καὶ ὑποστηρίζεται ὑπὸ τῶν σωματικῶν ὀργάνων, ἅτινα πρέπει νὰ ἐκγυμνάζῃ διὰ τῆς ἐργασίας. Οὐχὶ ἡ ἐργασία λοιπὸν, ἀλλ' ἡ ὑπέρμετρος ἐργασία βλάπτει. Ἡ σκληρὰ δὲ ἐργασία προξενεῖ ὀλιγώτερον κακὸν τῆς μονοτόνου ἐργασίας, τῆς δυσαρέστου καὶ ἄνευ ἐλπίδος. Πᾶσα ἐργασία εἶναι καλὴ ὅταν ὑποστηρίζεται ὑπὸ τῆς ἐλπίδος· καὶ ἓν τῶν μεγαλειτέρων μυστηρίων τῆς εὐτυχίας εἶναι νὰ ἐνασχολῆταί τις ὠφελίμως ἔχων δι' ἐλπίδος ὅτι θέλει ἐπιτύχει.

Α. Μ.

Η ΔΕΣΠΟΙΝΙΣ ΜΕΝΤΣΙΚΩΦ[1]

(κατὰ τὸν Henri Navire).

Ὅτε ἡ αὐτοκράτειρα τῆς Ῥωσσίας Αἰκατερίνη ἡ Α' ἔπνεε τὰ λοίσθια, ὁ τότε πρωθυπουργὸς πρίγκιψ Μεντσικὼφ ὑπέβαλεν εἰς αὐτὴν, κατὰ τὴν κρίσιμον ἐκείνην στιγμὴν, διαθήκην, δι' ἧς μετεβιβάζετο τὸ στέμμα της εἰς τὸν δοῦκα Πέτρον, παιδίον τότε ἡλικίας τριῶν καὶ δέκα ἐτῶν, υἱὸν τοῦ Ἀλεξίου, γεννηθέντος ἐκ τοῦ πρώτου γάμου τοῦ Μεγάλου Πέτρου μετὰ τῆς πριγκιπίσσης Εὐδοξίας. Ἡ Αἰκατερίνη ἀπέθανε κατὰ τὴν αὐτὴν ἐκείνην νύκτα, καθ' ἣν ἀπεκλήρου διὰ διαθήκης τὰς δύο αὐτῆς θυγατέρας, τὴν Ἄνναν καὶ τὴν Ἐλισάβετ, προωρισμένας οὐδὲν ἧττον ἀμφοτέρας νὰ βασιλεύσωσι βραδύτερον. Ἀλλ' ἡ φιλοδοξία τοῦ Μεντσικὼφ ἦτο τὸ πρώτιστον ἢ, κάλλιον εἰπεῖν, τὸ μόνον ἐλατήριον ἁπάσης τῆς ζωῆς αὐτοῦ· καὶ δὴ ὑπὸ τοῦ ἀποκλειστικοῦ τούτου πάθους παρορμώμενος οὗτος, ἀπὸ ἁπλοῦ παιδίου ζαχαροπλάστου τινὸς ἐγένετο ὁ φίλος, ὁ σύμμαχος καὶ ὁ εὐνοούμενος τοῦ Τσάρου Πέτρου τοῦ Μεγάλου, ὅστις ἐμπλήσας αὐτὸν πλούτου, ἀνύψωσεν εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ πρίγκιπος καὶ τοῦ ἀρχιναυάρχου καὶ κατέστησε μεθ' ἑαυτὸν τὸ πρῶτον τῆς αὐτοκρατορίας πρόσωπον ἐπιφανές. Ζητήσας λοιπὸν νὰ καταπείσῃ τὴν ἐπιθάνατον τσαρίνην ὁ Μεντσικὼφ νὰ ἀνακηρύξῃ Πέτρον τὸν Β' κληρονόμον ἑαυτῆς, οὐδόλως ἐκινήθη εἰς τοῦτο ἄνευ σκοπιμότητος· διὸ δημιουργὸς τῆς τύχης τοῦ ἐγγόνου τῆς Εὐδοξίας ὑπεχρέωσεν εὐγνωμονοῦντα τὸν νέον ἡγεμόνα νὰ διατηρῇ αὐτὸν ἐν ᾗ εἶχε θέσει· οὕτω δὲ τὸ πρόσωπον τοῦ προστάτου, ἐπιτηδείως ληφθὲν, παρέσχεν εἰς αὐτὸν τὴν παντοδυναμίαν.

Καὶ πράγματι ἐκυβέρνησεν ὑπὸ τὸ ὄνομα Πέτρου τοῦ Β', ὅπως δὲ διαβεβαιώσῃ ἑαυτῷ μακρότερον κράτος, ὀλίγας ἡμέρας ἀπὸ τοῦ συμβεβηκότος ἐμνήστευσε Μαρίαν τὴν πρωτότοκον αὐτοῦ κόρην μετὰ τοῦ νέου διαδόχου τῆς Αἰκατερίνης.

Ἡ Ῥωσσία καὶ ἡ Εὐρώπη ἀπὸ τριάκοντα ἐτῶν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ εὐνοουμένου εἰθισμέναι καὶ εἰς τὴν ἰσχὺν αὐτοῦ ὑποτεταγμέναι, ἀπεδέχθησαν ἄνευ ἐκπλήξεως τοῦ συνοικεσίου τούτου τὴν φήμην· ὁ δὲ Μεντσικὼφ ἀνεχώρησε πρὸς τὸ μεγαλοπρεπὲς ἐνδιαίτημα τοῦ Ὀρανιεμβάσιμ, ὅπου ἡ ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν Ἀρσενικὼφ καταγομένη σύζυγος μετὰ τῶν θυγατέρων της καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ διήνυον τὴν μειδιῶσαν ὥραν τοῦ ἔαρος. Ἐκεῖ μὲ μορφὴν ἀπαστράπτουσαν ὑπερηφανίαν καὶ χαρὰν ὁ Μεντσικὼφ ἠσπάσατο φιλοστόργως τὴν πριγκίπισσαν καὶ τὰ τέκνα του καὶ λαβὼν μεθ' ἀγάπης τὴν χεῖρα τῆς πρωτοτόκου·

—Ἀγαπητή μου Μαρία, λέγει πρὸς αὐτὴν μὲ φωνὴν τρυφερὰν, ἐγγίζομεν εἰς κρισιμωτάτην

1. Ἀττικὸν Ἡμερολόγιον.

Digitized by Google

στιγμὴν, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ μέλλον τῆς οἰκίας τῶν Μεντσικὼφ. Θὰ θέσω ὑπὸ δοκιμασίαν τὸ θυγατρικὸν καὶ ἀδελφικόν σου φίλτρον. Πλὴν μένε ἥσυχος, προσέθηκε μετὰ μειδιάματος δηλοῦντος τὴν ἀμηχανίαν, ἣν ἡ πανηγυρικὴ αὕτη ἀπαρχὴ ἀνεγέννησεν ἐπὶ τοῦ προσώπου τῆς νεάνιδος. Τὸ κατὰ σὲ, πρόκειται μόνον νὰ συναινέσῃς εἰς τὴν εὐτυχίαν σου καὶ τὸ ἐλπίζω, ἔτι δὲ μὲ μείζονα, τὸ βεβαιῶ, τιμὴν ἢ ὅσην νὰ ὀνειροπολήσῃ ἐδύνατο γυναικὸς φιλοδοξία.

Ἡ Μαρία ἐπλησίαζε νὰ διανύσῃ τὸ δέκατον πέμπτον τῆς ἡλικίας αὐτῆς ἔτος.

Τὸ καθαρῶς ᾠοειδὲς τῆς ὑπώχρου της μορφῆς, ὑπὸ λαμπρᾶς ξανθῆς κόμης περιεστεμμένης, ἀπεικόνιζεν ἀθῳότητα καὶ ἀγγελικὴν καλλονὴν, ἀναδεικνυομένην ἔτι μᾶλλον ἀξιοθαύμαστον διά τινος σκοτεινοῦ χρώματος μελαγχολίας κεχυμένης ἐπὶ τῶν λεπτῶν αὐτῆς χαρακτήρων καὶ τοῦ ὅλου τῆς φυσιογνωμίας. Οἱ δὲ βλέποντες αὐτὴν ἐνόουν ἐρεξῆς, ὅτι τὸ θεσπέσιον τοῦτο πλάσμα δὲν ἦτο ἐξ ἐκείνων, τὰ ὁποῖα συνετάξαντο τοῖς γηΐνοις δι' ἀρρήκτων δεσμῶν, καθόσον καὶ ὁ κυανοῦς μέγας αὐτῆς ὀφθαλμὸς, αὐτομάτως πρὸς οὐρανοὺς ἰθυνόμενος, ἐφαίνετο πάντοτε, ὅτι ἐκεῖ ἐζήτει τὴν ἐπιθυμητὴν πατρίδα. Ἀλλ' ἡ τῶν ἀέλπτων μεγαλείων ἀγγελία ἀντὶ νὰ φαιδρύνῃ τὸ πρόσωπόν της, ὅπως ἀνέμενεν ὁ Μεντσικὼφ, μετέβαλε τὴν ἀδημονίαν της εἰς ἄρητον ἀπεικόνισμα θλίψεως.

Ἐν τούτοις, ἐπειδὴ ἐλάτρευε τὸν πατέρα της, κατέβαλε πᾶσαν προσπάθειάν της, ὅπως φανῇ, ὅτι τὴν διακοίνωσιν ταύτην, τὴν ἐπὶ τῶν ἄκρων τῶν χειλέων της ἠωρημένην, ἀπεδέξατο μετὰ τῆς αὐτῆς χαρᾶς, μεθ' ἧς καὶ ὁ πατήρ της· οὗτος δὲ τότε μετὰ τῆς ἐπιτετηδευμένης παρὰ ταῖς αὐλαῖς σοβαρότητος ἐγονυπέτησε πρὸ τῆς Μαρίας, καθ' ἃ τὸ τῶν μοσκοβιτῶν ἔθιμον διατάσσει νὰ πράττῃ πᾶς, ὅστις τὸ πρῶτον παρουσιάζεται πρὸ τῆς γυναικὸς τοῦ ἡγεμόνος, καὶ προτρέψας τήν τε γυναῖκα καὶ τὰ δύο του ἄλλα τέκνα τὸ αὐτὸ νὰ πράξωσι,

— Προσφωνήσατε μετ' ἐμοῦ, λέγει πρὸς αὐτὰ σοβαρῶς, τὴν μνηστὴν τοῦ Τσάρου.

Ἡ Μαρία ἦτο βιαίως συγκεκινημένη, ἀλλ' ἡ συγκίνησίς της ἦτό τι πολὺ διάφορον ἐκείνης τὴν ὁποίαν πᾶσα ἄλλη ἐν τῇ θέσει της ἤθελε δοκιμάσει, καὶ ἀντὶ φωνῆς χαρᾶς, ἣν προσεδόκα ὁ Μεντσικὼφ, κραυγὴν λύπης ἀφῆκεν ἐκ τοῦ στήθους της, ὅτε εἶδε τοὺς οἰκείους προσκυνοῦντας πρὸ αὐτῆς.

— Τί πράττεις, πάτερ μου, ἀνέκραξεν, ἀνεγείρουσα τὸν Μεντσικώφ. Ὢ, δὲν εἰξεύρεις τί μοι εὔχεσαι!

— Πλὴν δὲν εἶναι εὐχὴ, ἀπήντησεν ἀπόπληκτος ἐκεῖνος· τὸ ἀγγελλόμενον εἶναι πρᾶγμα τετελεσμένον.

— Πῶς! θὰ εἶμαι ἀληθῶς ἡ μνηστὴ τοῦ Τσάρου;

— Ἀναμφιβόλως, ὑπέλαβεν ὁ Μεντσικώφ. Πλὴν μήπως εἶναι τάχα νέον, τόσον δεινὸν νὰ τὸ ἀκούσῃ τις; Ἐγὼ ἐπέρανα τὸ συνοικέσιον τοῦτο.

— Τότε, πάτερ μου, δακρυῤῥοοῦσα λέγει ἡ νεᾶνις, ἄνευ ἀμφιβολίας ἐπέρανας τὴν δυστυχίαν μου.

Σκοτεινὸν νέφος διεχύθη ἐπὶ τοὺς χαρακτῆρας τοῦ πρίγκιπος, καὶ μεθ' ὕφους αὐστηροῦ θεωρήσας τὴν κόρην του·

— Μαρία, λέγει, οὐδόλως εἶναι φυσικὴ τοιαύτη τις διαγωγὴ εἰς τὴν κόρην τοῦ Μεντσικώφ· μοὶ κρύπτεις μυστήριον, τὸ ὁποῖον ἐπεθύμουν αἰωνίως ν' ἀγνοῶ καὶ τὸ ὁποῖον ὅμως ὀφείλω νὰ μάθω.

Ἐκείνη ἀκούσασα τὸν πατέρα της ὑποδηλοῦντα ὑπόνοιάν τινα, τῆς ὁποίας δὲν ἐνόει καλῶς ὅλην τὴν ἔκτασιν, ᾐσθάνθη τὸ ἐρύθημα ἀναβαῖνον εἰς τὰς παρειάς της καὶ ἐταράχθη, ἀλλ' ἡ ταραχή της διήρκεσεν ἐπ' ὀλίγον, μεθ' ὃ ἐπῆλθεν ἡ ῥάθυμος σταθερότης τῆς ἀθῳότητος.

— Τί αἰνίττονται οἱ λόγοι σου ἀγνοῶ, λέγει μεθ' ἁπλότητος· σὲ βεβαιῶ ὅμως, πάτερ μου, ὅτι οὐδέποτε ἔπαυσα οὖσα ἀξία σοῦ καὶ τῆς μητρός μου· ἂν δὲ ἀποποιοῦμαι θρόνον, πράττω τοῦτο, διότι ὑπακούω εἰς τὴν φωνὴν τῆς καρδίας μου, ἥτις δὲν θέτει τὴν εὐτυχίαν, ὅπου σεῖς τὴν βλέπετε, καὶ τὴν ὁποίαν ἀναμφιβόλως τυχαίως ἐπεδαψίλευσεν ὁ Θεός.

Αὕτη ἡ ἀπάντησις, ἡ ἀπεικονίζουσα ἀφελῆ εὐγένειαν καὶ μεγαλεῖον, οὕτως ἐτάραξε τὸν Μεντσικὼφ, ὥστε εἰς τὴν ἄρνησιν τῆς θυγατρός του ᾐσθάνετο, ὅτι πᾶσα ἡ τῆς ζωῆς καὶ ὀνόματος αὐτοῦ λαμπηδὼν ὠχρία, ὅτι ὀλιγωροῦσα αὕτη ἑνὸς στέμματος, ἀνυψοῦτο ἀπειράκις μᾶλλον ἢ ὅσον αὐτὸς ἐνόμιζεν ὅτι ἀνυψοῦτο, καταθέτων τοῦτο πρὸ τῶν ποδῶν της.

Ἐν τούτοις πᾶσά του ἡ φιλοδοξία, ἐπὶ στιγμὴν καταβληθεῖσα, ἀνεφάνη μετ' ὀλίγον μᾶλλον διάπυρος καὶ μᾶλλον διήγειρεν αὐτὸν εἰς ἀγανάκτησιν, διότι ἔβλεπεν ἀποχωριζόμενον κατὰ τὴν τελευταίαν στιγμὴν τὸν σκοπὸν τοσούτων ἀγώνων καὶ μηχανοῤῥαφημάτων. Εἰς τὴν ζωήν του πρώτην ἤδη φορὰν συνήντησε ψυχὴν, τὴν ὁποίαν ἐμαγγάνευε μᾶλλον ἡ τῶν οὐρανῶν βασιλεία ἢ ἡ τῆς γῆς, καὶ διὰ τοῦτο διηυθύνθη εἰς τὸ παιδικόν του φίλτρον καὶ εἰς τὴν ἀφοσίωσιν τῆς κόρης, ἣν ἐπὶ τέλους εὗρε θῦμα.

— Ἔστω, πάτερ μου, θὰ γείνω τσαρίνη, λέγει αὐτῷ μετὰ τοῦ μελαγχολικοῦ καὶ ἡδέος μειδιάματος, ὅπερ ἐδάνειζε τοσαῦτα εἰς τοὺς χαρακτῆράς της θέλγητρα, ἐὰν τοιαύτη εἶναι ἡ τοῦ Θεοῦ θέλησις, ἐπιπροσθεῖσα μεθ' ἑνὸς εἴδους σοβαρότητος ἁγίας καὶ προφητικῆς. Ἀποσπάσας δ' ἅπαξ τὴν συναίνεσίν της ὁ Μεντσικώφ, ὅστις ἐνόμιζεν, ὅτι διὰ παντὸς ἐκράτει τῆς τύχης, ἀνεχώρησε μετὰ τῶν οἰκείων διὰ Πετρούπολιν,

Digitized by Google

ἔνθα διενοεῖτο, ὅτι θὰ ἀπαστράψῃ ἐκ τῆς αἴγλης τῆς νέας του εὐνοίας. Ἡ συνοδία του συνίστατο ἐκ πολυκεφάλου θιάσου ὑπηρετῶν καὶ ἀξιωματικῶν, ἡ δὲ θεραπεία του προσεπάλαιε κατὰ τὴν πολυτέλειαν πρὸς τὴν τοῦ ἡγεμόνος.

Ἡ Μαρία ἐδεξιοῦτο μεθ' ὅλων τῶν εἰς τὴν τσαρίνην ὀφειλομένων τιμῶν, δοκιμάζουσα παρὰ τὴν βούλησίν της ἀόριστόν τινα φρίκην, διότι ἐδέχετο τοσαύτας ὑποκλίσεις. Εἶχε μᾶλλον τὸ ἦθος τοῦ θύματος, τοῦ παρὰ τῶν ἀρχαίων παρασκευαζομένου ὅπως προσενεχθῇ εἰς τὸν βωμόν, ἢ νέας τινὸς Ἐσθήρ, πορευομένης νὰ δεχθῇ τὸν τίτλον τῆς βασιλίσσης μετὰ τοῦ συζυγικοῦ· ὅτε δὲ νεαραὶ ἀγρότιδες συνωστίζοντο, ὅπως θεωρήσωσιν αὐτὴν ἔκθαμβοι διερχομένην, καὶ μετὰ φθόνου ἴσως, πολλῷ μᾶλλον ἐζήλου ἡ Μαρία τὴν ταπεινήν των τάξιν, ἢ αὗται τὸ στέμμα ἐκείνης.

— Φεῦ! ἔλεγεν ἀνιωμένη, εἶμαι καθὼς τὸ ἴον, ὅπερ ζῇ ἐν τῇ σκοτίᾳ· ἐν πλήρει φωτὶ θ' ἀποθάνω.

Ἀλλὰ τὰ πράγματα πολὺ μετεβλήθησαν κατὰ τὴν βραδεῖαν ἀπουσίαν τοῦ Μεντσικώφ.

Λίαν θαῤῥαλέος οὗτος εἰς τὴν εὐγνωμοσύνην ἑνὸς παιδίου καὶ λίαν εὐαρέστως εἰς τὴν ἐπίδειξίν του ἠσχολημένος, παρημέλησε τὴν δέουσαν ἐπὶ τοῦ ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν αὐτοῦ ἀνήλικος ἐπαγρύπνησιν· οἱ δ' ἐχθροί του Ὀστερμάνος, Γολοφκῖνος, Γαλιτσῖνος, καὶ Δολγορούκης συνεφώνησαν νὰ ὑποσκάψωσιν ὑπ' αὐτὸν τὴν δύναμίν του. Καὶ δὴ καὶ τὴν δυσαρέσκειαν αὐλῆς ζηλοτύπου εἰργάσαντο, καὶ τὴν θρασύτητα τοῦ ἐπιτρόπου κατηγόρησαν, διότι ἐτόλμα τὴν σύμμιξιν τοῦ αὐτοκρατορικοῦ αἵματος τοῦ Ῥωμανὼφ μὲ τὸ αἷμα ἑνὸς νεαυξήτου, ἑνὸς τρεχετύχου (vagabond) καὶ ἐπωφεληθέντες ἐκ τῆς εἰς Ὀρανιεμβάσιμ. ἀδείας τοῦ Μεντσικὼφ ἐποίησαν ἀνάρπαστον τὸν νέον Τσάρον ἀπὸ τοῦ ἐν Πέτερχοφ μεγάρου του, ἐν ᾧ ἀφῆκεν αὐτὸν ὁ ἐπίτροπος, μέλλων ὅσονούπω ν' ἀγάγῃ τὴν μελλόνυμφον αὐτοῦ.

Ὁ Μεντσικὼφ ἐκπλαγεὶς ἐπὶ τῇ μὴ ἐν Πέτερχοφ ἀνευρέσει τοῦ Τσάρου τρέχει εἰς Πετρούπολιν, ἀσθμαίνων φθάνει εἰς τὸ αὐτοκρατορικὸν μέγαρον, ἀλλὰ τῷ ἀπαγορεύουν ν' ἀναβῇ τὸν οὐδόν· ἐπανέρχεται τότε εἰς τὸ ἴδιόν του μέγαρον καὶ μανθάνει, ὅτι κατὰ διαταγὴν τοῦ Τσάρου ἢ μᾶλλον ἐκείνων, οἵτινες ἐνήργουν ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ, ἀφεῖλον αὐτὸν καὶ θησαυροὺς καὶ φύλακας καὶ πάντα τὰ ἔπιπλα καὶ σκεύη. Δὲν ἀπελπίζεται ὅμως ἀκόμη· ἐλπίζων δὲ εἰς τὴν μακρὰν μὲ τὸν Πέτρον σχέσιν του, πέμπει τὴν γυναῖκά του καὶ τὴν κόρην αὐτοῦ νὰ τὸν ἱκετεύσωσιν ἐνδάκρυς, ὅπως ἐπιτρέψῃ αὐτῷ συνέντευξιν· ἀλλὰ φρουρὰ ἐξ ἐπιλέκτων στρατιωτῶν ἀντὶ πάσης ἄλλης ἀπαντήσεως τὸν ὁδηγεῖ εἰς τὸ ἐν Πετρουπόλει ἐνδιαίτημά του, τὸ ὀλίγον τῆς πρωτευούσης ἀφιστάμενον.

Συνοδοὶ αὐτοῦ ἦσαν ἡ σύζυγός του καὶ τὰ τέκνα· αὐτὸς δὲ ὑπέφερε τὴν ἑαυτοῦ δυσημερίαν, ὡς ἦτο ἄξιος τῆς τύχης του, μετὰ γενναίας ἀταραξίας· καθότι συνελθὼν ἑαυτῷ ὁ δαιμόνιος οὗτος ἄνθρωπος, πάνυ ταχέως ἀνεκτήσατο τὴν πάλαι ἐνέργειάν του. Τὸ τέρμα ὅμως τῆς δυσμενείας, εἰς ἣν ὑπέπεσε—τὴν φρικαλέαν Σιβηρίαν,—τὸ διέβλεπεν ἀδεῶς. Ναί, δὲν τὸ ἐφοβεῖτο δι' ἄλλο εἰμὴ μόνον διὰ τὰ περικυκλοῦντα αὐτὸν τόσῳ προσφιλῆ ὄντα, ἅτινα δὲν ἔτυχον τοῦ ψηφίσματος τῆς προγραφῆς, καὶ ἦσαν ἑπομένως ἐλεύθερα νὰ μείνουν. Πρὸς τοῦτο μάλιστα τοὺς καθικέτευσεν ὁ Μεντσικὼφ, τοῖς τὸ προσέταξε· πλὴν μάτην. Ἡ εὐγενὴς αὕτη ἀφοσίωσις συγκινεῖ μέχρι δακρύων ἐκεῖνον, ὅστις εἶναι τὸ ἀντικείμενον ταύτης. Ἐνηγκαλίζετο μετὰ φιλοστόργου τρυφερότητος τὴν πριγκίπισσαν καὶ τὰ τέκνα του καὶ ἀφήσας νὰ πέσῃ ἐπὶ τῆς πρωτοτόκου του βλέμμα ἀλγεινὸν, τῇ λέγει συγκεκομμένῃ τῇ φωνῇ·

— Φεῦ! ταλαίπωρόν μου τέκνον, ἄλλο στέμμα διὰ σὲ ὠνειροπόλησα, ὄχι τὸ τοῦ μάρτυρος.

— Προτιμῶ τοῦτο, πάτερ μου, ἀπήντησεν ἡ Μαρία μετὰ φωνῆς πολλῷ μᾶλλον καρτερικῆς ἢ ὅτε εἶπε «*θὰ γείνω τσαρίνη.*»

Ὁ Μεντσικὼφ ἐπί τινας στιγμὰς προσεῖδεν αὐτὴν ἐν σιγῇ, ὡσεὶ καταληφθεὶς ὑπὸ ἁγίου τινὸς σεβασμοῦ καὶ οἱονεὶ διαφωτισθεὶς ὑπὸ αἰφνιδίας ἀποκαλύψεως.

— Τί ἐφαντάσθην λοιπὸν χθές; ὑπετονθόρυσε. Τῆς γῆς τὰ στέμματα δὲν εἶναι ἄξια νὰ κοσμῶσι τῶν ἀγγέλων τὰ μέτωπα;

Ἐν τούτοις οἱ ἐχθροί του εὗρον αὐτὸν πολὺ πλησιάσαντα εἰς τὸ Ῥεννεβοῦργον ἀπὸ τῆς Πετρουπόλεως καὶ τοῦ Τσάρου, καίτοι ἡ κατοικία αὕτη ἀφίστατο τῆς Μόσχας ἑκατὸν πεντήκοντα λεύγας, καὶ διὰ τοῦτο, ὅπως εἶχε προΐδει, τὸν ἐξώρισαν χιλίας πεντακοσίας λεύγας μακρὰν ἀπ' ἐκεῖ, εἰς τὸ ἐν Σιβηρίᾳ χωρίον Ἰακούστην.

Ἑτοιμάζεται λοιπὸν ἡ δύστηνος οἰκογένεια διὰ τὴν ἐξορίαν ταύτην, ἀφ' ἧς μετὰ μικρὸν ἐπέστρεψεν· ἀλλ' αἱ δυνάμεις τῆς πριγκιπίσσης Μεντσικὼφ δὲν ἐξίσωσαν τὴν ὑπακοήν της, διότι ἐξέπνευσεν ὑπὸ τοῦ καμάτου, ὑπὸ τοῦ ψύχους, ὑπὸ τῆς ἀλγηδόνος μεταξὺ τοῦ Ῥεννεβούργου καὶ τοῦ Καζὰν, κατὰ τὴν ἀγωνίαν τῆς ὁποίας τὸν ἱερέα ἀντικατέστησεν ὁ σύζυγος, καὶ οὐδὲν ἐκ τῶν ἐπιγείων του ἀγαθῶν ἔκλαυσεν ἢ τὴν σύζυγόν του.

Ἀλλ' ἡ Μαρία;

Αὕτη μετὰ καρτερίας σπανίας εἰς τὴν ἡλικίαν ταύτην τῶν νεανίδων ἐσταμάτησε τὸ βλέμμα ἐπὶ τῆς μητρός της καὶ ἐπὶ τοῦ πεπηγότος αὐτῆς μετώπου καταθεῖσα τὸν πανύστατον ἀσπασμόν·

— «Ἐντὸς ὀλίγου», τῇ λέγει ταπεινῇ τῇ φωνῇ, καὶ οἱ ὀφθαλμοί της ὑπέδειξαν τὸν οὐρανόν.

Digitized by Google

Ἐν τέλει ἔφθασεν εἰς τὴν Ἰακούστην ἡ τῶν ἐξορίστων μας ἀποικία, εἰς οὓς ὑπὸ εὐσπλαγχνίας κινούμενος ὁ διοικητὴς τῆς Τολβόγσκης ἐχορήγησε μερικὰ ῥούβλια, δι' ὧν ὁ Μεντσικὼφ ἠγόρασε τὰ ἀπολύτως ἀναγκαῖα πρὸς καλλιεργίαν τῆς γῆς καὶ κατεσκεύασε ξυλίνην τινὰ καλύβην, ἐν ᾗ κατέλυσε μετὰ τῶν τέκνων του καὶ τινων ὑπηρετῶν, πιστῶν μεινάντων καὶ ἐν αὐτῇ αὐτοῦ τῇ δυστυχίᾳ.

Ἐκεῖ ἐνδυθεὶς τῶν χωρικῶν τῆς Σιβηρίας τὸ ἔνδυμα ὁ πρίγκιψ Μεντσικὼφ, ὁ πρωθυπουργὸς τῆς αὐτοκρατορίας ἐπὶ τριῶν βασιλειῶν, ὡς ἐπίσης καὶ ὁ κληρονόμος τοῦ ὀνόματός του μετὰ τῶν δύο ἀδελφῶν του, ἡ ἑτέρα τῶν ὁποίων ἦτο μνηστὴ τοῦ Τσάρου, παρεδόθησαν εἰς τὰς ἐξευτελιστικωτάτας καὶ τραχυτάτας τῶν ἐργασιῶν τοῦ ἀγροτικοῦ βίου, παρέχοντες εἰς τὸν κόσμον τὸ ἀνήκουστον παράδειγμα τῆς ἀσταθείας τῶν ἀνθρωπίνων μεγαλείων.

Ἡ μνηστὴ τοῦ Τσάρου προητοίμαζε τὴν τροφὴν, ἡ δὲ ἀδελφή της, βοηθουμένη καὶ ὑπό τινος δούλης τοῦ Μεντσικὼφ, διώρθωνε τὰ ἐνδύματα καὶ ἔπλυνε τὰ ὀθόνια· ταύτην δὲ τὴν ὑπερβόρειον ἀποικίαν, ἧς τὰς ἡμέρας ἐπλήρου ἡ ἐργασία, ἡ δέησις καὶ ἡ μελέτη, ἀπετέλουν ὁ σπρίων σπόροι, ἓν ἕλκυθρον, τέσσαρα πλήρη κιβώτια καί τινα ὀρνίθια καὶ περιστέρια σταλέντα ἐκ Τολβόφσκης ὑπό τινος ἀγνώστου εὐεργέτου.

Ἀλλ' ἤδη δὲν προτιθέμεθα νὰ διηγηθῶμεν ἡμέραν πρὸς ἡμέραν τὴν ἀλγεινὴν ταύτην ἐξορίαν καὶ πάντα τὰ ἀλλεπάλληλα αὐτῆς δεινοπαθήματα, καθόσον μέγας τις συγγραφεὺς, ὁ Λαμαρτῖνος, ἀπηθανάτισεν ἐν τῇ *Ἱστορίᾳ τῆς Ῥωσσίας* τὸ περὶ τούτου ἀπομνημόνευμα· θέλομεν μόνον νὰ συνοδεύσωμεν μέχρι τοῦ ἄκρου τῆς ἐπιγείου ὁδείας της τὴν γλυκεῖαν καὶ μελαγχολικὴν ἐκείνην μορφὴν, ἥτις ἐκαλεῖτο Μαρία Μεντσικὼφ καὶ ὑπῆρξε μίαν μόνην ἡμέραν μνηστὴ τοῦ Τσάρου.

Ὀλίγους λοιπὸν μῆνας μετὰ τὴν ἐν Σιβηρίᾳ διαμονήν των ὁ ἀδελφὸς καὶ ἡ νεαρὰ ἀδελφὴ τῆς Μαρίας κατέπεσον ἐπικινδύνως ἀσθενεῖς. Τὸ τραχὺ τοῦ τόπου τούτου κλίμα, τὸ μᾶλλον δολοφόνον ἢ τὸ τῆς Καϋέννης, ὅπερ ὑγιεῖς ἀνθρώπους θανατώνει, διέφθειρε τὰς πηγὰς τῶν νεαρῶν τούτων φύσεων, αἵτινες ἦσαν τόσον λεπτοφυεῖς καὶ εὔθραστοι, καὶ ὁ Μεντσικὼφ καὶ ἡ Μαρία ἀλληλοδιαδόχως ἐπεφορτίσθησαν νὰ ἀγρυπνῶσι νύκτα καὶ ἡμέραν παρὰ τὸ προσκεφάλαιον τῶν ἀσθενῶν. Ἡ περιποίησίς των, ὑποβοηθουμένη ὑπὸ τῶν θαυμασίων μέσων τὰ ὁποῖα ἡ φύσις ἐπιφυλάσσει εἰς τὴν ἡλικίαν ταύτην, ἐθριάμβευσε κατὰ τοῦ θανάτου· κατὰ δὲ τὴν ἀνάῤῥωσιν τῆς Ἑλένης καὶ τοῦ νέου Μεντσικὼφ, ἡ Μαρία προσεπάθει δι' ἀπείρως τρυφερᾶς περιθάλψεως καὶ διὰ διαφόρων ἐπινοήσεων διηγήσεως ἱστοριῶν ἐξαισίων, ἀναφέρουσα καὶ τοὺς εὐτυχεστέρους τοῦ παρελθόντος χρόνους, νὰ τέρψῃ τῶν ταλαιπώρων τούτων παιδίων τὴν καρδίαν καὶ νὰ τὰ κάμῃ νὰ λησμονήσωσιν, ὅτι δὲν εἰσῆλθον δι' ἄλλο εἰς τὴν ζωὴν, εἰμὴ μόνον διὰ νὰ εἰσέλθωσι ταὐτοχρόνως καὶ εἰς τὴν ἐξορίαν. Πλὴν φεῦ! ἦτο τελευταία λάμψις ἁγνῆς φλογὸς, τὴν ὁποίαν ὁ σκληρὸς ἀρκτῷος ἄνεμος ἐπρόκειτο μετ' οὐ πολὺ νὰ σβέσῃ, ἦτο τὸ ἔσχατον ἄρωμα τοῦ μυροπνόου κρίνου, τὸ ὁποῖον ἡ καταιγὶς τῆς δυστυχίας ἐπρόκειτο νὰ ἐκκόψῃ ἐπ' αὐτοῦ ἀκόμη τοῦ μίσχου του.

Ἀλλ' οἱ μόχθοι, αἱ θλίψεις καὶ αἱ πολυειδεῖς βάσανοι, τὰς ὁποίας κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς νόσου τῆς τε ἀδελφῆς καὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτῆς ὑπέστη, δὲν ἐβράδυναν νὰ σπείρωσι καὶ ἐν αὐτῇ τὸν σπόρον τῆς νόσου, τὸ δὲ χείριστον, ὅτι τὸ κακὸν ἐν αὐτῇ ἐβάθυνε μετὰ πλειοτέρας ὁρμῆς, ὡς εἰ ἤθελε νὰ ἐκδικηθῇ τὸ νέον τοῦτο θῦμα, διότι ἀπελάκτισεν αὐτὸ ἀπὸ τῆς διπλῆς του λείας· ὅτε δὲ κατέπεσε κλινήρης, εἶχε τὸ προαίσθημα, ὅτι δὲν θὰ ἀνεγερθῇ ἐκεῖθεν πλέον, ἀναγγείλασα τοῦτο καὶ εἰς τὸν πατέρα της, χωρὶς νὰ φανῇ πεφοβισμένη ὑπὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἢ τῆς φωνῆς ἢ ἄλλων τινῶν σημείων φρίκης, τὰ ὁποῖα ἡ τοῦ θανάτου προσέγγισις ἐκτυποῖ ἐπὶ τῶν χαρακτήρων ἐκείνων τῶν ἀτόμων, τὰ ὁποῖα πρόκειται νὰ θερίσῃ.

Ὑπερφυσικόν τι φῶς, τὸ φῶς τῆς τρισολβίου κατοικίας, τὴν ὁποίαν διέβλεπεν αὕτη, ἤδη ἀναμφιβόλως ἐφώτισε τὸ ὠχρόν της πρόσωπον καὶ τὴν ξανθήν της κόμην· ἓν μόνον μελαγχολίας νέφος διῆλθεν ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν της, ἐφ' ὧν ἦτο ἐζωγραφημένη ἡ εὐδαιμονία τῶν ἀγγέλων, καὶ τοῦτο ἔγεινεν, ὅτε οἱ τὰ μάλα φιλοῦντες αὐτὴν ἀδελφοί της, οἱ παρὰ τὴν κλίνην αὐτῆς ὀλολύζοντες, μετὰ τούτων δὲ καὶ οἱ πιστοὶ ὑπηρέται τοῦ πατρός της, ὀρθοῦ ἱσταμένου καὶ τούτου παρὰ τὸ προσκεφάλαιον τῆς ἐπιθανάτου κόρης του καὶ ἐξαντλήσαντος τὰς παρ' αὐτῷ πηγὰς τῶν δακρύων ὑπὸ τοῦ ἄλγους, προσέβλεπον αὐτὴν ἀπαραμύθητοι μετὰ βλέμματος αἱμοσταγοῦς καὶ ἀτενοῦς, ἐνῷ αὕτη διὰ σχήματος παραιτήσεως τοῖς ἔδειξε τὸν οὐρανὸν, καὶ διὰ τῆς γλυκύτητος καὶ τοῦ μειδιάματός της τοῖς ἔδωκε νὰ ἐννοήσωσιν, ὅτι ἀπέθνησκεν εὐδαίμων καὶ δὲν ἔπρεπε διὰ τοῦτο νὰ καταθλίβωνται.

Ὀλίγας στιγμὰς πρὶν ἢ ἐκπνεύσῃ ἔπεσε τὸ βλέμμα της πρός τινα ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς της χειρὸς λάμποντα ἀδάμαντα, ὅστις ἦτο ὁ ὑπὸ τοῦ πατρός της ὡς ἀπὸ μέρους τοῦ Πέτρου Β' δοθεὶς αὐτῇ ἀῤῥαβών. Τοῦτον ἀποσπάσασα ἀπὸ τοῦ δακτύλου της καὶ δοῦσα τῷ πατρί·

— Ἐάν ποτε ἐπανίδητε τὴν Ῥωσσίαν, ἀπόδοτε τὴν κηδεστίαν ταύτην εἰς τὸν Τσάρον, εἶπεν· ἤδη εἶμαι μνηστὴ ἡγεμόνος ἀπείρως

Digitized by Google

μᾶλλον ἰσχυροτέρου αὐτοῦ.... καὶ ἀπέθανεν.

Ἀπέθανεν ἔν τινι τῆς Σιβηρίας καλύβῃ, ἄνευ οὐδενὸς παρὰ τὸ προσκεφάλαιόν της ἱερέως ἢ τοῦ πατρός της, ὅστις αὐτὸς ἀπήγγειλε τοὺς νεκρωσίμους ψαλμούς, αὐτὸς ἔσκαψε μὲ τὰς ἰδίας του χεῖρας τὴν γῆν τοῦ δαπέδου τῆς καλιᾶς, ἵνα θάψῃ ἐκεῖ τὴν κόρην του.

— Οὕτως ἔδοξε τῷ Θεῷ, εἶπε συμπληρῶν τὸ σπαραξικάρδιον τοῦτο καθῆκον· ὅπως ἐξαγνισθῇ τὸ παρελθὸν τοῦ Μεντσικὼφ καὶ τὸ ὄνομά του ἐν τῷ μέλλοντι, ἐχρειάζετο ἓν θῦμα· ὁ Θεὸς εἶναι ἀγαθὸς ἀλλὰ καὶ δίκαιος, καὶ ἐπέζησεν ὀλίγον χρόνον τῆς πολυφιλήτου του θυγατρός.

Μετὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας του, ὁ θάνατος τῷ ἐφαίνετο πλέον εὐεργέτημα, καὶ ἀπέθανεν ἀποσπασθεὶς ἐντελῶς τῶν ἀνθρωπίνων μεγαλείων, πλήρης γαλήνης καὶ καρτερίας, ὡς ὀφείλει ν' ἀποθάνῃ ὁ χριστιανός. Δοὺς δὲ τὴν τελευταίαν εὐλογίαν εἰς τὰ τέκνα του εἶπεν·

— Αἱ ψυχαί σας εὑρίσκονται ἀκόμη ἐν ἀθῴῳ καταστάσει· ταύτην δὲ θὰ προστατεύσωσι μᾶλλον αἱ ἔρημοι αὗται, ἢ ὁ τῆς αὐλῆς ἀήρ· ἐὰν ὅμως ποτὲ ἐπιστρέψητε ἐκεῖ, ἐκεῖνα μόνον τὰ παραδείγματα νὰ ἐνθυμηθῆτε, ὅσα σᾶς ἔδωκα ἐν ταύτῃ τῇ διαμονῇ.

Καὶ τὸν ἔθαψαν τὰ τέκνα του ἐν τῷ αὐτῷ τάφῳ, ἔνθα αὐτὸς εἶχε καταθέσει τὴν πρωτότοκόν του κόρην.

Καθ' ἣν ὅμως στιγμὴν ἐπλησίαζε νὰ ἐκπνεύσῃ, αὐλικός τις ταχυδρόμος ἐκόμισεν αὐτῷ τὴν χάριν καὶ τὰ εἰς Πετρούπολιν ἀνακλητήριά του. Πέτρος ὁ Β' εἶχεν ἀποθάνει· ἡ πρώτη δὲ φροντὶς τῆς αὐτοκρατείρας Ἄννης τῆς διαδεχθείσης αὐτόν, ἅμ' ἀναβάσης τὸν θρόνον, ἦτο ν' ἀνακαλέσῃ ἐκ Σιβηρίας τὸν φίλον καὶ πιστὸν τοῦ πατρὸς ὑπουργόν, τὸν ὁποῖον κατὰ τὴν ἐξορίαν του ἔμελλον ν' ἀντικαταστήσωσιν οἱ δημιουργοὶ τῆς δυστυχίας του, οἱ Δολγορούκαι. Ἀλλ' ἐκ τοῦ παλινστρόφου τούτου τῆς τύχης μόνος ὁ Ἀλέξανδρος Μεντσικὼφ καὶ ἡ ἀδελφὴ αὐτοῦ Ἑλένη ὠφελήθησαν. Ἐπανελθόντες ἐν Ῥωσσίᾳ ἔτυχον παρὰ τῇ αὐτοκρατείρᾳ Ἄννῃ ἀνταξίας τῷ ὀνόματι τοῦ πατρός των δεξιώσεως, ἀποδοθέντων εἰς τὸν υἱὸν πάντων τῶν ὑπουργημάτων καὶ ἀξιωμάτων τοῦ πρίγκιπος πατρός.

Ἔκτοτε ἀπὸ τῆς εὐδαίμονος ταύτης ἐπανόδου, ὁ οἶκος τοῦ Μεντσικὼφ δὲν ἔπαυσεν ἀπὸ τοῦ νὰ ῥίπτῃ τὰς ζωηροτέρας λάμψεις.

Δημ. Π. Γεωργαντόπουλος.

Ὁ Μανουὴλ Τομπάζης διηγεῖτο, αὐτόπτης τοῦ πράγματος γενόμενος, ὅτι ὁ πατὴρ αὐτοῦ Νικόλαος ἠναγκάσθη ποτὲ ἐξ ἐναντίων ἀνέμων νὰ καταπλεύσῃ εἰς Πύλον, ὅπου εὗρεν ἠγκυροβολημένον τὸν φίλον του Νικόλαον Λάμπρον ἐκ Σπετσῶν. Ἀμφότεροι οἰκειωθέντες πρὸς τὸν ἀγὰν τοῦ τόπου, προσεκλήθησαν ὑπ' αὐτοῦ εἰς γεῦμα· καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῆς εὐωχίας εἶπεν ὁ ὀσμανίδης τοπάρχης τὸν Λάμπρον νὰ τραγουδήσῃ· ὁ δέ, ζητήσας τὸ μουσικὸν ὄργανόν του, ἤρχισε

Διψοῦν οἱ κάμποι γιὰ νερὰ
Καὶ τὰ βουνὰ γιὰ χιόνια,
Διψᾷ καὶ ὁ δόλιο Ζαχαριᾶς
Γιὰ τούρκικα κεφάλια.

Διεκόπη μόνον μετὰ τὴν πρώτην ταύτην στροφὴν ἵνα εἴπῃ πρὸς τὸν ξενίζοντα δεσπότην· «μὴ σοῦ κακοφανῇ, ἀγᾶ μου, τὸ τραγούδι τὸ λέγει.»—«Δὲν πειράζει, ἀπήντησε μειδιῶν ὁ ὀσμανίδης, δὲν πειράζει, ῥεΐζη Νικόλα, ἐξακολούθει.»

ΙΝΔΑΛΜΑΤΑ ΚΑΙ ΟΠΤΑΣΙΑΙ

Παρετηρήθη πολλάκις ὅτι παρεμπίπτοντος λόγου ἔν τινι συναναστροφῇ περὶ ὑπερφυσικῶν φαινομένων, οἱ ἡμίσεις τοὐλάχιστον τῶν παρευρισκομένων εἶνε ἕτοιμοι νὰ ὑποστηρίξωσι τὴν ὕπαρξιν αὐτῶν διὰ τῆς διηγήσεως διαφόρων περιστατικῶν, τῶν ὁποίων ὅμως σπανίως ὑπῆρξαν μάρτυρες αὐτόπται, ἀλλ' ἔμαθον παρ' ἄλλων ἀκουσάντων αὐτὰ παρὰ τῶν αὐτοπτῶν.

Αἱ πλεῖσται βεβαίως τῶν τοιούτων διηγήσεων εἶνε παντάπασι φαντασιώδεις, αἱ δὲ λοιπαὶ στηρίζονται ἐπὶ σφαλερᾶς ἀντιλήψεως μᾶλλον ἢ ἧττον κοινῶν φυσικῶν φαινομένων, καὶ διὰ τοῦτο αἱ ὑπερφυσικαὶ δυνάμεις τερατουργοῦσι κατὰ προτίμησιν ἐνώπιον ἀνθρώπων ἀμαθῶν καὶ ἀγεύστων ἐπιστήμης, τὸν αὐχένα τῶν ὁποίων πιέζει βαρὺς τῆς δεισιδαιμονίας ὁ ζυγός.

Τὸν πραγματικὸν πυρῆνα πολλῶν ἐκ τῶν διηγήσεων τούτων ἀποτελοῦσιν αἱ λεγόμεναι *παραισθησίαι* (hallucinationes). Καλοῦνται δὲ τοιουτοτρόπως ἰνδάλματα ἢ εἰκόνες προσώπων καὶ πραγμάτων, αἱ ὁποῖαι δὲν ἀντιστοιχοῦσι πρὸς τίποτε πραγματικόν, παρίστανται ὅμως εἰς τὴν συνείδησιν ὡς ἀληθεῖς, ὑπὸ διαφόρους ἐνεργείας καὶ καταστάσεις, καὶ συμφύρονται πολλαχῶς μὲ τὰς ἀπὸ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου πραγματικὰς ἀντιλήψεις.

Εἶναι δὲ αἱ παραισθησίαι γεννήματα ἀνωμάλου ἢ ἀσυνήθους λειτουργίας τῶν νεύρων, ἰδίως τοῦ ἐγκεφάλου, καὶ αἱ ἁπλούστεραι μορφαί των διατελοῦσι τοῖς πᾶσι γνωσταί. Εἰς αὐτὰς π. χ. ἀνάγεται ἡ αἴσθησις τῆς μυρμηκιάσεως, τῆς ὁποίας ἀντιλαμβανόμεθα πολλάκις χωρὶς νὰ ὑπάρχωσι πραγματικῶς μύρμηκες ἐπὶ τῶν μελῶν μας. Ὁμοίως καὶ ἡ ἄνευ γευστοῦ τινος ἀντικειμένου πικρὰ γεῦσις ἐν τῷ στόματι· ὁμοίως ἡ ἐμβοὴ τῶν ὤτων καὶ οἱ διάφοροι ἦχοι, μάλιστα οἱ ἐκ τῆς κινίνης, καθὼς ἐπίσης οἱ σπινθῆρες καὶ αἱ μαρμαρυγαὶ καὶ αἱ λοιπαὶ φωταψίαι, τὰς ὁποίας βλέπομεν ἐνίοτε ἐν τῷ σκότει.

Καὶ αἱ μὲν παραισθησίαι αὗται, ὡς κοιναὶ καὶ τοῖς πᾶσι συνήθεις, οὐδεμίαν εἰς οὐδένα

Digitized by Google

ἐμποιοῦσιν ἐντύπωσιν, οὔτε πρόξενοι ἐγένοντο προλήψεων καὶ δεισιδαιμονιῶν. Ὑπάρχουσιν ὅμως ἄλλαι, καθ' ὅμοιον μὲν ἀκριβῶς τρόπον παραγόμεναι καὶ οὐδεμίαν ἑπομένως ἔχουσαι οὐσιώδη διαφορὰν ἀπὸ τὰς προειρημένας, αἵτινες ὅμως διὰ τὴν σπανιότητα αὐτῶν καὶ διὰ τὴν ἐντελεστέραν ὁμοιότητά των πρὸς τὰς πραγματικὰς ἀντιλήψεις, ἐνίοτε δὲ καὶ διὰ τὰς περιστάσεις καθ' ἃς παρουσιάζονται, διήγειραν ἀνέκαθεν τὸν θαυμασμὸν καὶ τὴν ἔκπληξιν τῶν ἀνθρώπων, οἵτινες ἀπέδωκαν τὴν ἐμφάνισιν αὐτῶν εἰς δυνάμεις ὑπερφυσικὰς καὶ μυστηριώδεις.

Κανονικῶς παρουσιάζονται τοιαῦται παραισθήσεις εἰς τοὺς πάσχοντας ὑπὸ ψυχικῶν νοσημάτων, ἐξ αὐτῶν δὲ κυρίως προέρχεται ἡ ἀντίφασις καὶ ἡ ἀσυμφωνία τῶν ἔργων καὶ τῶν λόγων τῶν πασχόντων πρὸς τὰς περιστάσεις ἐν αἷς εὑρίσκονται· ἀσυμφωνία, ἥτις, ὡς γνωστόν, ἀποτελεῖ χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῶν ῥηθέντων νοσημάτων. Διότι ὁ τεταραγμένος τῶν ἀρρώστων νοῦς, μὴ ὢν εἰς θέσιν νὰ διακρίνῃ τὰς πραγματικὰς ἐντυπώσεις ἀπὸ τὰ γεννήματα νοσοῦντος ἐγκεφάλου, συγχέει ἀμφότερα, πλάττων ἐξ αὐτῶν κόσμον ἴδιον, διάφορον τοῦ πραγματικοῦ, κατὰ τὸν ὁποῖον σκέπτεται καὶ συναισθάνεται καὶ ἐνεργεῖ πρὸς βλάβην, ἐννοεῖται, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ ἑαυτοῦ καὶ τῶν περὶ αὐτόν. Ἐκ τούτου δ' ἐπήγασεν ἡ καὶ νῦν πολλαχοῦ ἐπικρατοῦσα δόξα, ὅτι τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος νοσήματα προέρχονται ἐκ τῆς ἐν τῷ σώματι τῶν πασχόντων ἐνοικήσεως πνευμάτων πονηρῶν, ἅτινα δεσμεύοντα τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν αὐτενέργειαν τῶν «δαιμονισμένων» καὶ λαμβάνοντα κατοχὴν τῶν σωματικῶν αὐτῶν ὀργάνων, λέγουσι καὶ πράττουσι κατὰ τὰς ἰδίας ὀρέξεις. Δεν πρόκειται νὰ περιγράψωμεν ἐνταῦθα λεπτομερῶς τὰ ἰνδάλματα καὶ τὰς ποικίλας ὀπτασίας τῶν τοιούτων ἀρρώστων, διότι ἔπρεπε νὰ διεξέλθωμεν τότε ὅλην τὴν συμπτωματολογίαν τῶν ψυχικῶν νοσημάτων, πρᾶγμα καὶ ἀδύνατον καὶ ἐν μέρει περιττόν. Τὰ τοιαῦτα νοσήματα δὲν εἶναι δυστυχῶς τόσον σπάνια, ὥστε ἕκαστος δύναται ἀναζητῶν ν' ἀνεύρῃ ἐν τῇ μνήμῃ του παραδείγματα τῶν λεγομένων. Ὑπάρχουσιν ὅμως ἐκτὸς τούτων καὶ ἄλλαι καταστάσεις κατὰ τὰς ὁποίας, ἄνευ ἐπαισθητῆς ἀλλοιώσεως τοῦ ἐγκεφάλου, παρατηροῦνται τοιαῦται τῆς λειτουργίας του παρεκτροπαί. Κατὰ τοῦτο δὲ ὁ ἐγκέφαλος, τὸ ἀνεξερευνήτως πολυπλοκώτατον καὶ λεπτοφυέστατον τῶν φυσικῶν μηχανημάτων, ὁμοιάζει πρὸς τὰς χειροποιήτους μηχανάς, τῶν ὁποίων ἡ κίνησις ἀνακόπτεται ἢ παρεκτρέπεται τόσῳ εὐκολώτερον, ὅσῳ πολυσυνθετώτεραι καὶ λεπτότεραι τυγχάνουσιν οὖσαι.

Τοιουτοτρόπως εἶνε βέβαιον ὅτι ὑπερβολικὴ καὶ ἐπίμονος ἔντασις τῶν πνευματικῶν δυνάμεων δύναται νὰ καταλήξῃ εἰς τοιαύτην ἀνωμαλίαν τῆς ἐγκεφαλικῆς λειτουργίας, ὡς μαρτυροῦσι παραδείγματα πολλὰ περιφανῶν ἀνδρῶν, ὅλῃ ψυχῇ καὶ διανοίᾳ ἀφοσιωθέντων εἰς θεωρητικὴν ζήτησιν ἢ πρακτικὴν ἐφαρμογὴν τῆς ἀληθείας. Ὁ γερμανὸς φιλόσοφος Μωσῆς Μένδελσων, λόγου χάριν, νοσήσας ἐξ ὑπερβολικῆς μελέτης, ἤκουεν ἐπαναλαμβανομένας τὴν ἑσπέραν μεγαλοφώνως καὶ μὲ τρόπον ὀχληρότερον πάσας τὰς συνδιαλέξεις, τὰς ὁποίας τὴν ἡμέραν εἶχε κάμει. Ὁ Πασκάλ, ὅστις ἐξέπληξε τοὺς συγχρόνους του διὰ τῶν ἀνακαλύψεών του ἐν ἡλικίᾳ, καθ' ἣν ἄλλοι φοιτῶσιν ἀκόμη εἰς τὸ σχολεῖον, ἔβλεπε διαρκῶς παρὰ τὸ πλευρόν του χαίνουσαν ἄβυσσον. Ἡ δὲ εὔρωστος διάνοια τοῦ Λουθήρου, ἡ ἐκ βάθρων ἀνασείσασα καὶ ἀκρωτηριάσασα τὸν παπικὸν κολοσσόν, κατετρύχετο ὑπὸ τῆς παρουσίας διαβόλων, πρὸς τοὺς ὁποίους συχνάκις ἠναγκάζετο νὰ παλαίῃ. Γνωστὸν ἐκ τῆς ἱστορίας εἶνε τοῖς πᾶσι τὸ φάσμα, τὸ ἐμφανισθὲν εἰς τὸν Βροῦτον κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς ἐν Φιλίπποις μάχης, καὶ τὸ ὁποῖον προφανῶς ἀνάγεται ἐνταῦθα, ὡς ἀποδεικνύει ἡ ὡραία περιγραφὴ τοῦ Πλουτάρχου.

«Φύσει μὲν ἦτο ὁ Βροῦτος βραχύυπνος, ἔχων περιωρισμένον τὸν ὕπνον του διὰ τῆς σωφροσύνης καὶ τῆς ἀσκήσεως εἰς ὀλίγου χρόνου μόριον. Τὴν ἡμέραν οὐδέποτε ἐκοιμᾶτο, τὴν δὲ νύκτα, ἐνῷ πάντες ἀνεπαύοντο, αὐτὸς ἐκοιμᾶτο τόσον χρόνον μόνον, ὅσος ὑπελείπετο αὐτῷ, ὅταν δὲν εἶχέ τι νὰ πράξῃ ἢ τινὰ νὰ συνδιαλεχθῇ. Κατὰ τὸν χρόνον δ' ἐκεῖνον, τοῦ πολέμου ὑφισταμένου, ἔχων εἰς χεῖρας αὐτοῦ τὰς ὑπὲρ τῶν ὅλων πράξεις, καὶ πᾶσαν αὐτοῦ τὴν φροντίδα ἐστραμμένην πρὸς τὸ μέλλον, ὀλίγον ἐκοιμᾶτο τὸ ἑσπέρας μετὰ τὸ δεῖπνον, τὸν δὲ λοιπὸν χρόνον τῆς νυκτὸς μετεχειρίζετο πρὸς τὰ κατεπείγοντα τῶν πραγμάτων. Ὅταν δὲ ἤθελεν ἐξοικονομήσει τὴν περὶ ταῦτα χρείαν, ἀνεγίνωσκε βιβλίον μέχρι τρίτης φυλακῆς, καθ' ἣν συνείθιζον ἑκατοντάρχαι καὶ χιλίαρχοι νὰ φοιτῶσι πρὸς αὐτόν. Ὅτε λοιπὸν ἔμελλεν ἐξ Ἀσίας νὰ διαβιβάσῃ τὸ στράτευμα, ἦτο νὺξ βαθυτάτη, φῶς δ' εἶχεν οὐ πάνυ λαμπρὸν ἡ σκηνή, πᾶν δὲ τὸ στρατόπεδον σιωπὴ κατεῖχεν· ὁ δὲ Βροῦτος συλλογιζόμενός τι καὶ σκοπῶν πρὸς ἑαυτόν, ᾐσθάνθη ὅτι κάποιος εἰσῆλθεν εἰς τὴν σκηνήν. Ἀποβλέψας δὲ πρὸς τὴν εἴσοδον, βλέπει δεινὴν καὶ ἀλλόκοτον ὄψιν ἐκφύλου σώματος καὶ φοβεροῦ, σιωπηλῶς παρισταμένου ἐκεῖ. Τολμήσας δὲ νὰ ἐρωτήσῃ· «Ποῖος εἶσαι ἐκ τῶν ἀνθρώπων ἢ τῶν θεῶν, ἢ τί θέλων ἦλθες πρὸς ἡμᾶς ;» ἀπήντησε τὸ φάσμα· «Ὁ σός, ὦ Βροῦτε, κακὸς δαίμων. Θὰ μὲ ἴδῃς δὲ περὶ Φιλίππους.» Ὁ δὲ Βροῦτος μὴ διαταραχθεὶς «Θὰ μὲ ἴδῃς», εἶπεν. («Ὁ σός, ὦ Βροῦτε, δαίμων κακός· ὄψει δέ με περὶ Φιλίππους»· καὶ ὁ Βροῦτος οὐ διαταραχθεὶς «Ὄψομαι εἶπεν.»)

Digitized by Google

Εἰς ἄλλας δὲ πάλιν περιστάσεις αἱ παραισθησίαι πρέπει νὰ θεωρηθῶσιν ὡς προεισαγωγικὸν σύμπτωμα ὑπολανθάνοντος ψυχικοῦ νοσήματος, περὶ τοῦ ὁποίου οἱ οἰκεῖοι καὶ φίλοι οὐδεμίαν ἀκόμη συνέλαβον ὑπόνοιαν. Ἄγγλος ἰατρὸς περὶ τὰ ψυχικὰ νοσήματα ἀσχολούμενος ἀναφέρει π. χ. ζωγράφον τινά, ὅστις ἐκέρδησεν ἀργύριον πολύ, ἐκμεταλλευθεὶς τὴν ὁποίαν εἶχεν ἰδιότητα τοῦ νὰ βλέπῃ τὰ πρόσωπα καὶ κατὰ τὴν ἀπουσίαν των. Εἶχε τὸ σύστημα νὰ παρατηρῇ ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν λεπτομερῶς καὶ μετὰ μεγάλης προσοχῆς τὸν ἐνώπιόν του καθήμενον πελάτην, αὕτη δὲ ἦτον ἡ πρώτη καὶ ἡ τελευταία ἀπαιτουμένη συνέντευξις. Ὅταν ἤθελε ν' ἀρχίσῃ τὴν ζωγραφίαν, ἐκάθιζε διὰ τῆς φαντασίας εἰς τὴν ἐνώπιόν του ἕδραν τὸ ὁποῖον ἔμελλε νὰ εἰκονίσῃ πρόσωπον, καὶ ἐτελείωνε τὸ ἔργον μετὰ ταχύτητος καὶ ἀκριβείας, ἥτις κατέστησεν αὐτὸν γνωστὸν καὶ περιζήτητον. Τοιουτοτρόπως ἠδύνατο νὰ φιλοτεχνῇ οὐχὶ ὀλιγώτερα τῶν διακοσίων ἀπεικονισμάτων κατ' ἔτος. Ἀλλ' ἡ καρποφόρος αὕτη ἰδιότης τὸν ἐπρόδωκεν ἐπὶ τέλους. Οἱ φανταστικοὶ πελάται ἤρχισαν ν' ἀμφιβάλλωσιν, μὴ γνωρίζοντες εἰς ποῖα πραγματικὰ πρόσωπα ἀνῆκον, μετὰ τοῦτο ἐπῆλθε γενικὴ σύγχυσις ἰδεῶν καὶ ὁ ἄνθρωπος ἐπὶ τέλους παρεφρόνησε.

Ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς ἀναφέρει ἄλλον τινα κεκτημένον τὴν παράδοξον δύναμιν νὰ θέτῃ ἑαυτόν, ὡς ἐν κατόπτρῳ, πρὸ τῶν ἰδίων ὀφθαλμῶν. Τὸ περίεργον τοῦτο ἀντίτυπον ἐγέλα, ὁσάκις αὐτὸς ἐγέλα, καὶ ἐν γένει ἔπραττε πάντα κατὰ μίμησιν τοῦ πρωτοτύπου. Ἀλλ' ὁ τοιοῦτος ἀστεϊσμὸς κατήντησεν ἐπὶ τέλους τοσοῦτον ὀχληρός, ὥστε ὁ ἄνθρωπος μὴ δυνάμενος ἄλλως ν' ἀπαλλαχθῇ ἀπεφάσισε νὰ αὐτοκτονήσῃ. Τοῦτο καὶ ἔπραξε μετὰ πολλῆς ἀταραξίας, περιμείνας τὸ μεσονύκτιον τῆς 31 Δεκεμβρ., ὅτε διαθέσας πάντα τὰ καθ' αὐτὸν, ἔδωκεν αὐτόχειρ τέλος εἰς τὴν ζωήν του.

Πολὺ συνηθέστεραι εἶνε αἱ παραισθησίαι αἱ ἐμφανιζόμεναι, ὅταν τὸ αἷμα τὸ διαποτίζον τὸν ἐγκέφαλον ἀλλοιοῦται ἐπαισθητῶς κατὰ τὴν θερμοκρασίαν ἢ κατὰ τὴν σύνθεσιν, καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν δύναται νὰ παράσχῃ καταλλήλως τὰ ὑλικά, δι' ὧν διατηρεῖται ἡ φυσιολογικὴ λειτουργία τῶν εἰρημένων ὀργάνων. Διὰ τοῦτο εἰς πάντα σχεδὸν τὰ ὑπὸ σφοδροῦ πυρετοῦ συνοδευόμενα νοσήματα ὁ ἐγκέφαλος ἐκτρέπεται τῆς τακτικῆς του λειτουργίας καὶ παραπαίει. Καὶ πολλάκις οἱ ἄρρωστοι, ἀναίσθητοι σχεδὸν πρὸς τὰς ὑπὸ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου ἐντυπώσεις, πλάττουσι καθ' ἑαυτοὺς κόσμον ἴδιον, ἐν αὐτῷ δὲ πλανῶνται καὶ προσπαθοῦσι καὶ ἀγωνίζονται φεύγοντες κινδύνους φανταστικοὺς ἢ ἐπιδιώκοντες σκοποὺς ἀνεφίκτους. Ἐνίοτε δὲ κατὰ τὴν ἐσχάτην ὥραν παραληροῦντες ἐκφέρουσι λόγους ἀσυναρτήτους, τμήματα τῶν ἐσωτερικῶν ἐντυπώσεων καὶ διαλογισμῶν, εἰς τοὺς ὁποίους τὸ ἐκπεπληγμένον πνεῦμα τῶν παρισταμένων ἀποδίδει οὐχὶ σπανίως σημασίαν προφητικὴν καὶ κῦρος, δυνάμενον κατ' αὐτοὺς νὰ λύσῃ τὰ ὕψιστα καὶ σκοτεινότερα τῶν ζητημάτων, οἷα τὸ περὶ Θείας Προνοίας, τὸ περὶ ἀθανάτου ψυχῆς κ.τ.λ., τῶν ὁποίων ἡ ἀλήθεια ἀλλοίμονον ἂν ἐστηρίζετο μόνον ἐπὶ τοιούτων ἀποδείξεων. Καὶ τὸ *ἀγγελόσκιασμα* τῶν ψυχορραγούντων καὶ αἱ μορφαὶ τῶν τεθνεώτων οἰκείων αἱ φοιτῶσαι παρὰ τὴν κλίνην τοῦ θανάτου, τῶν ἁπλοϊκῶν ἰδίως χωρικῶν, προέρχονται ἐκ τοιαύτης λειτουργικῆς διαταράξεως ἐγκεφάλου, ἀορίστως συναισθανομένου τὸ ἐπικείμενον φοβερὸν τέλος, καὶ ἐκ προγενεστέρων διηγήσεων καὶ προλήψεων βαθέως ἐρριζωμένων πεπεισμένου, ὅτι τὴν ὥραν ἐκείνην ἀγαθὰ καὶ πονηρὰ πνεύματα ἐρίζουσι περὶ τῆς ψυχῆς του, καὶ ὅτι οἱ τεθνεῶτες οἰκεῖοι ἔρχονται συμπαθῶς νὰ παραλάβωσι καὶ συνοδεύσωσιν αὐτὸν εἰς τὴν πέραν τοῦ τάφου ὁδοιπορίαν.

Ἀλλὰ τὴν σύστασιν τοῦ αἵματος δύνανται νὰ ἀλλοιώσωσιν, ὄχι μόνον κόποι σωματικοί, ἀλλὰ καὶ οὐσίαι τινες, ναρκωτικαὶ ἰδίως, αἵτινες προσαναμιγνύμεναι ἐν τῷ αἵματι καὶ φερόμεναι μετ' αὐτοῦ εἰς τὸν ἐγκέφαλον, προκαλοῦσι φαινόμενα περίεργα καὶ χαρακτηριστικά. Τίς ἀγνοεῖ τὸν οἶνον καὶ τὸ οἰνόπνευμα καὶ τὴν ἐκ τῆς ἐπιρροῆς των γοργῶς ἀναβλύζουσαν πηγὴν τῆς εὐθυμίας καὶ τῆς φαιδρότητος, τὴν πνίγουσαν εἰς τὸ διαυγὲς ρεῦμά της πᾶσαν βιωτικὴν μέριμναν καὶ πάντα λυπηρὸν διαλογισμόν;

«Ὅταν πίνω τὸ κρασάκι
Στὸ χρυσό μου ποτηράκι
Καὶ ὁ νοῦς μου ζαλιστῇ,
Τότ' ἀρχίζω καὶ χορεύω
Καὶ γελῶ καὶ χορατεύω
Κ' ἡ ζωή μ' εὐχαριστεῖ.»

Μὴ παρὰ πολὺ ὅμως ἄλλως ἡ εὐθυμία μετατρέπεται εἰς κατήφειαν καὶ ἡ ἱλαρότης εἰς δεινὴν ἀγωνίαν. Δὲν ἐννοοῦμεν δὲ μὲ τοῦτο τὴν ἀηδῆ ἀπὸ τῆς μέθης ἀνάνηψιν, τὸ γνωστὸν *μαχμουρλοῦκι*, ἀλλὰ τὴν σοβαρωτέραν ἐκείνην νόσον τὴν καλουμένην delirium tremens (περίτρομος παραφροσύνη) καὶ προερχομένην ἐκ πολλῆς καὶ ἐπιμόνου καταχρήσεως τῶν οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν. Οἱ τὴν νόσον ταύτην νοσοῦντες κατατρύχονται πραγματικῶς ὑπὸ περιέργων καὶ χαρακτηριστικῶν ἰνδαλμάτων. Βλέπουσι δηλαδὴ ζῷα διάφορα, οἷον μῦς καὶ τὰ τοιαῦτα, τρέχοντα ταχέως καὶ ἀθορύβως ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἢ ἐπὶ τῆς κλίνης καὶ ποιοῦντα παραδόξους μομφασμούς. Παρουσιάζονται δ' ἐνίοτε τοιαῦτα τὸ πλῆθος καὶ τὴν σμικρότητα, ὥστε σμῆνος αὐτῶν ὁλόκληρον δύναται νὰ τοποθετηθῇ ἐπὶ ἁπλοῦ φύλλου χάρτου. Ἄλλοτε πάλιν παρακολουθοῦσι τοὺς πάσχοντας ὕποπτα πρό-

Digitized by Google

σιωπᾷ ἐξαφανιζόμενα ἐπὶ τῇ ἐλαχίστῃ πρὸς σύλληψιν αὐτῶν ἀποπείρᾳ. Ἀλλὰ καὶ οἱονδήποτε ἀντικείμενον δύναται νὰ παράσχῃ ἀφορμὴν τοιούτων ἰνδαλμάτων. Οὕτως ἐνῷ οἱ κατὰ τὰ λοιπὰ ἐντελῶς σώφρονες ἄρρωστοι συνδιαλέγονται ἡσύχως καὶ λογικῶς, αἴφνης ἄκρα τις ἢ πτυχὴ τοῦ ἐνδύματος τοῦ μεθ' οὗ συνδιαλέγονται προσώπου λαμβάνει μορφὴν κινουμένου τινος ἢ ἕρποντος πράγματος, ἢ μεταμορφοῦται εἰς φοβερῶς μορφάζοντα διάβολον, ὅστις οἴχεται φεύγων μετὰ τρόμου. Εἶνε δὲ αἱ ὀπτασίαι αὗται λίαν ἐπιπόλαιοι· θερμὸς καφὲς π.χ. ἢ ζωμὸς ἀρκεῖ πολλάκις νὰ τὰς ἀποδιώξῃ, τοὐλάχιστον πρὸς στιγμήν.

Εὐγνωμονέστερον τοῦ οἰνοπνεύματος καὶ πιστότερον δείκνυται πρὸς τοὺς ἰδίους θιασώτας τὸ ὄπιον. Καὶ ἀποχαυνοῦνται μὲν ἀληθῶς προϊόντος τοῦ χρόνου καὶ τήκονται καὶ αὐτοί, ἀλλὰ τὰ δρώμενα ἰνδάλματα διατηροῦσι τοὐλάχιστον μέχρι τέλους τὸν εὐφρόσυνον χαρακτῆρά των. Λαμπρὰν καὶ πιστὴν εἰκόνα τῆς δι' ὀπίου μέθης ἐφιλοτέχνησεν ἐν τῇ «Φαρμακολογίᾳ» του ὁ καθηγητὴς κ. Θεόδ. Ἀφεντούλης. «Κρατῶν δέ, λέγει, νῦν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἡμικλείστους καὶ καμμύοντας, παραδίδει ἑαυτὸν ὁ μεθυσθεὶς δι' ὀπίου τοῖς ἰνδάλμασι τῆς ἑαυτοῦ φαντασίας, μειδιᾷ, ὑποτονθορύζει, ὀπτάνεται ἐπὶ τὸ ἐρωτικώτερον, ἀκούει ψόφους καὶ ἤχους ὡς ἀπὸ μουσικῆς καὶ οὐ μέλει αὐτῷ περὶ τῶν περὶ αὐτόν, ἀναισθήτῳ καταστάντι πρὸς τὰς τοῦ βίου ταλαιπωρίας. Καὶ ἀντιλαμβάνεται μὲν καὶ νῦν τοῦ ἐν τῷ σώματι ἄλγους, ἀδιαφορεῖ ὅμως ὑπολαμβάνων αὐτὸ ὡς συμβαῖνον ἐν σώματι ἀλλοτρίῳ· ἁπλῶς δ' εἰπεῖν ὁ σύνδεσμος τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν περικείμενον κόσμον φαίνεται οἱονεὶ διακεκομμένος, ζῇ δὲ ὁ ἄνθρωπος ἐν ὀνείροις.»

Καὶ καλὰ μὲν βεβαίως ταῦτα καὶ εἰς πειρασμὸν ἐμβάλλοντα, ἀλλ' ἰδοὺ καὶ τὸ ἀντίστροφον τοῦ νομίσματος·—Εἰσήχθην, λέγει ἄγγλος τις, ἐπιφορτισμένος πολιτικὴν ἀποστολὴν παρά τινι Ἰνδῷ ἡγεμόνι, εἰς αἴθουσαν μεγαλοπρεπῶς ηὐτρεπισμένην, μετά τινα δὲ χρόνον προσῆλθον δύο δοῦλοι εἶδός τι φερέτρου κομίζοντες ἐν χερσίν. Ἐπὶ τοῦ φερέτρου, διὰ βαρυτίμων *σαλίων* ὑπεστρωμένου, ἔκειτο μορφὴ ἀνθρώπου κατὰ τὰ φαινόμενα νεκροῦ. Ἀξιωματικός τις ἐν ὑπηρεσίᾳ προσῆλθε τότε κρατῶν φιαλίδιον, κυανόχρουν ὑγρὸν ἐμπεριέχον, ἐγὼ δὲ νομίσας ὅτι παριστάμην ἀκουσίως εἰς ἐπικήδειον τελετὴν ἠθέλησα ν' ἀποσυρθῶ. Ἀλλ' εἶδον ἀμέσως ὅτι ἠπατώμην· διότι τῶν ἀξιωματικῶν τις ὑπανεγείρας τὴν κεφαλὴν τοῦ ὑποτιθεμένου νεκροῦ, εἰσήγαγε διὰ τῆς χειρὸς εἰς τὸν τόπον της τὴν ἔξω τοῦ στόματος κρεμαμένην γλῶσσαν καὶ μετὰ ταύτην ποσόν τι ὑγροῦ· κλείσας δὲ τότε τοῦ παραδόξου ἀνθρώπου τὸ στόμα, ἐπέτριψε διὰ τῆς χειρὸς ἐλαφρῶς τὸν λαιμόν του, ἵνα ὑποβοηθήσῃ τὴν κατάποσιν. Τούτου δὲ τρὶς ἢ τετράκις ἐπαναληφθέντος, διήνοιξεν ἐκεῖνος τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ ἔκλεισεν οἰκείᾳ βουλήσει τὸ στόμα, ἀφοῦ δὲ κατέπιεν ἀκόμη ἄνευ βοηθείας ἱκανὴν ποσότητα τοῦ ὑγροῦ, τέλος μετὰ παρέλευσιν ἡμισείας ὥρας ἀναβιώσας, ἀνεκάθησεν ἐπὶ τῆς στρωμνῆς καὶ ἀνέλαβε χρῶμα κἄπως ζωντανὸν καὶ τὴν ἐν μέρει χρῆσιν τῶν μελῶν του. Ἀπέτεινε τότε πρὸς ἐμὲ τὸν λόγον καὶ ἠρώτησε τὴν αἰτίαν τῆς ἀποστολῆς μου, ἐπὶ δύο δὲ συνεχεῖς ὥρας διετέλεσε νήφων ὁ περίεργος ἀνὴρ καὶ διαπραγματευόμενος σπουδαιοτάτας ὑποθέσεις. Ἔλαβα τότε τὸ θάρρος νὰ τὸν ἐρωτήσω καὶ περὶ τῆς παραδόξου σκηνῆς, εἰς ἣν παρέστην. Κύριε, μοὶ ἀπήντησεν, εἶμαι πρὸ πολλοῦ ὀπιοφάγος, καὶ ἡ ἕξις αὕτη μὲ ἔφερεν εἰς τὴν ὁποίαν βλέπεις ἀθλίαν κατάστασιν. Τὰ τρία τέταρτα τῆς ἡμέρας διάγω βαθέως ναρκωμένος, ἀνίκανος νὰ λαλήσω ἢ νὰ κινηθῶ, ἀλλὰ διατηρῶν καθαρὰν συνείδησιν ἐμαυτοῦ καὶ περικυκλούμενος ὑπὸ ἡδονικωτάτων ἰνδαλμάτων. Τροφὴν λαμβάνω σχεδὸν μηδαμινήν, μόλις ἀρκοῦσαν εἰς τὴν διατήρησιν τῆς ζωῆς, θὰ μοὶ ἦτο δὲ ἀδύνατον νὰ ἀνανήψω ἀπὸ τῆς νάρκης εἰς ἣν βυθίζομαι, ἂν μὴ ἠγρύπνουν περὶ ἐμὲ οἱ πιστοί μου θεράποντες.

Παρόμοια σχεδὸν φαινόμενα προκαλεῖ καὶ ἡ διὰ τοῦ *χασίς*, τοῦ ἐκ τῆς ἰνδικῆς κανάβεως παρασκευαζομένου, μέθη, μὲ τὴν διαφοράν, ὅτι αἱ ὀπτασίαι ἔχουσιν ἐνεργητικώτερον καὶ θορυβωδέστερον χαρακτῆρα. Οἱ ὑπὸ τούτου μεθυσκόμενοι παραδίδονται διὰ τοῦτο πολλάκις εἰς κινήσεις γελοίας καὶ μωράς, φανταζόμενοι ὅτι ἵπτανται, ἢ κολυμβῶσιν, ἢ κυνηγοῦσιν, ἢ ἐλαύνουσιν ἐφ' ἁμάξης κ.τ.λ. Ἐκ πασῶν ὅμως τῶν ναρκωτικῶν οὐσιῶν, τὸ χλωροφόρμιον καὶ ταχύτερον καὶ στεγανώτερον κλείει τὰς θύρας τῶν αἰσθήσεων πρὸς τὰς ἔξωθεν ἐντυπώσεις. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἡ κατὰ τὰς χειρουργικὰς ἐγχειρήσεις προτίμησίς του. Μόνον ὁ ἐσωτερικὸς τῆς συνειδήσεως ὀφθαλμὸς διατελεῖ ἄγρυπνος καὶ πρὸ αὐτοῦ παρελαύνουσιν, ὡς ἐν διοράματι, ποικίλαι τὸν χαρακτῆρα σκηναί, ἐκδηλούμεναι ὑπὸ τοῦ νεναρκωμένου διὰ φωνῶν, ἢ ᾀσμάτων, ἢ γέλωτος ἠχηροῦ, ἐνῷ τέμνει βαθέως τὰς σάρκας ἡ χειρουργικὴ μάχαιρα καὶ διανοίγονται αἱ ἀρθρώσεις ἢ διαπρίονται τὰ ὀστᾶ.

Τοιαῦτα περίπου τὰ ἐκ τῶν ναρκωτικῶν φαινόμενα· τὸ δὲ γεγονὸς ὅτι διὰ τῆς χρήσεως τοιούτων καὶ ἄλλων ἀκόμη οὐσιῶν δυνάμεθα νὰ προκαλέσωμεν παροδικῶς παραισθησίας, ὁποῖαι διαρκῶς παρακολουθοῦσι τοὺς παράφρονας, εἶνε περιεργότατον. Ἀνάγκη ὅμως νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι τὰ ἰνδάλματα καὶ αἱ ὀπτασίαι αἱ ἀπὸ τῶν ναρκωτικῶν παραγόμεναι ἔχουσιν εἰδικὴν διαφορὰν ἀπὸ τὰς γνησίας παραισθησίας τῆς

Digitized by Google

παραφροσύνης. Τὸ πνεῦμα τοῦ μεθύοντος θεωρεῖ, οὕτως εἰπεῖν, διὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ ὀφθαλμοῦ τὰ ἰνδάλματα καὶ τὰς ὀπτασίας, αἵτινες μεγίστην ἔχουσιν ὁμοιότητα μὲ τὰς καθ' ὕπνον παραφοιτώσας. Μετὰ τὴν ἀπὸ τῆς μέθης ἀνάνηψιν ὁ ἄνθρωπος σύνοιδεν ὅτι πάντα τὰ δραθέντα ἦσαν γεννήματα τοῦ ἐξημμένου ἐγκεφάλου. Οὐχ ἧττον ὅμως παρατεινομένης τῆς χρήσεως τῶν μεθυστικῶν οὐσιῶν τὰ ἰνδάλματα μετακινοῦνται ἐπὶ τέλους ἀπὸ τοῦ ἐσωτερικοῦ κόσμου εἰς τὸν ἐξωτερικόν, ὡς συμβαίνει εἰς τὸ delirium tremens. Ἀπόδειξις καὶ αὕτη ὅτι μεταξὺ σωφροσύνης καὶ παραφροσύνης δὲν ὑπάρχει πράγματι ἡ ἐν ταῖς λέξεσιν ἐμφαινομένη ἀντίθεσις, ἀλλ' ὅτι ἐν τῇ φύσει μεταξὺ τῶν δύο ἄκρων καταστάσεων εὑρίσκονται πλεῖστοι μεσάζοντες σταθμοί, καθιστῶντες δυσδιάκριτα τὰ σύνορα ἑκατέρας.

Τὴν ἰδέαν δὲ ταύτην θεμελιοῦσιν ἔτι καλλίτερον τὰ καθ' ὕπνον πνευματικὰ φαινόμενα ἢ τὰ ὄνειρα. Ἐνῷ δηλαδὴ τῶν ὀνείρων αἱ πολυποίκιλοι σκηναὶ παρελαύνουσιν ὡς ἐν πανοράματι πρὸ ἡμῶν, θεωροῦμεν αὐτὰς ὡς πραγματικὰς καὶ πιστεύομεν εἰς αὐτὰς μετὰ πάσης πεποιθήσεως. Τὰ παραδοξότατα καὶ τὰ μᾶλλον ἀπίθανα τῶν συμβεβηκότων παρίστανται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μας, χωρὶς οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον νὰ διεγείρωσι τὴν ἡμετέραν δυσπιστίαν, διότι αἴρεται μὲν ἡ κρίσις, καθεύδει δὲ βαθέως τὸ λογικόν. Ἐν συντόμῳ δὲ ὁ ὀνειρώττων φαίνεται πεπεισμένος περὶ τῆς ἀληθείας καὶ τῆς φυσικότητος τῶν ἀπιθανοτάτων καὶ μάλιστα ἀντιφατικῶν πράξεων καὶ φαινομένων, ὡς ὁ παράφρων περὶ τῶν ἰδίων ἰδεῶν καὶ ἰνδαλμάτων, ἅτινα οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ὄνειρα ἐν ἐγρηγόρσει. Ἡ μόνη διαφορὰ ἔγκειται εἰς τοῦτο ὅτι ὁ ὀνειρώττων δὲν *πράττει* κατὰ τὸ ἐνύπνιον. Ἀλλ' ἐν περιπτώσει ὑπνοβασίας αἴρεται καὶ αὕτη ἡ διάκρισις· διότι, ὡς γνωστόν, οἱ ὑπνοβάται κινοῦνται καὶ ἐνεργοῦσι συμφώνως μὲ τὰ ὁποῖα βλέπουσιν ὄνειρα, ἐξερχόμενοι τῆς οἰκίας καὶ περιφερόμενοι, πολλάκις μὲν ἀβλαβῶς, ἐνίοτε ὅμως ἐκλαμβάνοντες ἄλλα ἀντ' ἄλλων καὶ προσκρούοντες ἢ κατακρημνιζόμενοι. Ἴσως εἶνε γνωστὸν εἴς τινας τῶν ἀναγνωστῶν τῆς «Ἑστίας» τὸ περιστατικὸν ὑπνοβάτου τινὸς μοναχοῦ, ὅστις συνείθιζε νὰ περιφέρεται τὴν νύκτα κοιμώμενος ἐντὸς τοῦ μοναστηρίου. Μιᾷ τῶν νυκτῶν ὁ μοναχὸς οὗτος ἔκρουσε τὴν θύραν τοῦ ἡγουμενικοῦ κελλίου, ὁ δὲ ἡγούμενος ἀγρυπνῶν εἰσέτι, κατὰ καλὴν τύχην, ἤνοιξεν αὐτῷ. Ὁ μοναχὸς εἰσελθὼν διηυθύνθη ἀμέσως μὲ πρόσωπον ἀγριωπὸν πρὸς τὴν κλίνην, καὶ διὰ μαχαίρας, τὴν ὁποίαν ἐκράτει, κατέφερε κατὰ τῶν ἐφαπλωμάτων κτύπημα μανιῶδες, διατρυπῆσαν αὐτὰ μέχρι τοῦ ὑποστρώματος, καὶ τότε στραφεὶς ἐπέστρεψεν εἰς τὸ κελλίον του. Ὅτε δὲ τὴν ἐπαύριον ἠρωτήθη ὑπὸ τοῦ ἡγουμένου τί ὄνειρον εἶδε τὴν νύκτα ἐκείνην, «Πάτερ μου, ἀπήντησε τεταραγμένος, ὠνειρευόμην τόσον τρομερὰ πράγματα, ὥστε θὰ ἦτο βεβαίως διαβολικὴ συνεργεία. Μόλις κατακλιθεὶς ὠνειρεύθην ὅτι ἐφόνευσες τὴν μητέρα μου, ἥτις ἦλθεν αἱματόφυρτος πρὸς ἐμὲ καὶ κλαίουσα ἐζήτει ἐκδίκησιν. Μανιακὸς ὑπ' ἀγανακτήσεως ἥρπασα τότε μάχαιραν καὶ δραμὼν εἰς τὸ κελλίον σου σὲ ἐμαχαίρωσα ἐπὶ τῆς κλίνης εὑρισκόμενον. Μετ' ὀλίγον ἐξύπνησα κατάρρυτος ὑπὸ ἱδρῶτος, φρίττων διὰ τὸ ἐπιχείρημα καὶ δοξάζων τὸν Θεὸν ὅτι ἦτο μόνον ὄνειρον.» «Δὲν ἦτο τόσον ὄνειρον, ὅσον φαντάζεσαι», ὑπέλαβεν ὁ ἡγούμενος, καὶ διέταξε νὰ κλειδόνωσιν εἰς τὸ ἑξῆς τὴν νύκτα εἰς τὸ κελλίον του τὸν ὑπνοβάτην μοναχόν.

Ἕπεται τὸ τέλος.

Ἐν Ἡρακλείῳ. Ι. Κ. Σφακιανακης.

Ἀνακάλυψις πόλεως

ΕΝ ΤΗι ΛΙΜΝΗι ΤΗΣ ΓΕΝΕΥΗΣ

Ἡ «Ἐφημερὶς τῆς Λωζάνης» γράφει ὅτι δύο δύται ἐρευνῶντες τὸν βυθὸν τῆς λίμνης τῆς Γενεύης (ἢ Λεμάν), παρὰ τὴν ἑλβετικὴν κώμην Σαίντ-Πρέ, πρὸς ἀνεύρεσιν τοῦ ὁδοιπορικοῦ σάκκου Ἀμερικανοῦ τινος, οὗτινος ἡ λέμβος εἶχεν ἀνατραπῆ, ἀνεῦρον οὐ μόνον τὸν σάκκον, ἀλλὰ καὶ κάλλιστον ἀρχαῖον ἀγγεῖον μετὰ λαβῆς ἐτρουσκικῆς τέχνης.

Οἱ δύται εἶπον ὅτι περιεπάτησαν ἐπὶ ἐδάφους ἐντελῶς ἀνωμάλου, ὅτι πολλάκις ἐκινδύνευσαν νὰ ἐμπέσωσιν εἰς λάκκους, κειμένους κατὰ ἴσας ἀποστάσεις ἀπ' ἀλλήλων, ἐπὶ τέλους εἶπον ὅτι πιστεύουσιν ὅτι ἀνεῦρον ὑπὸ τὰ ὕδατα ἀθροίσματα οἰκιῶν κατεσκευασμένων ὑπὸ ἀνθρώπων.

Αἱ δημοτικαὶ ἀρχαὶ τῆς πόλεως Μόργης καὶ τῆς κώμης Σαίντ-Πρὲ μετέβησαν ἐπὶ τόπου διὰ λέμβου, καὶ διέταξαν νὰ χύσωσιν ἐπὶ τῶν ὑδάτων ἔλαιον, ὡς γίνεται ἐπὶ παρομοίων περιστάσεων. Ὄντως δὲ ἅμα κατέστη ἡ καλυφθεῖσα ἔκτασις τοῦ ὕδατος δι' ἐλαίου ἱκανῶς διαφανής παρετήρησαν τὸν βυθὸν τῆς λίμνης κατεχόμενον ὑπὸ πόλεως καλῶς διατηρουμένης, ἧς ἡ κτίσις ἀνάγεται κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἰς πολλοὺς αἰῶνας πρὸ Χριστοῦ. Διεκρίνοντο δὲ καθαρῶς νησίδια οἰκιῶν, ἐχουσῶν τὰς στέγας κεκαλυμμένας ὑπὸ πυκνοῦ στρώματος γλοιώδους ἰλύος.

Ἤδη προτίθενται τὸ τμῆμα τοῦτο τῆς λίμνης, ὅπερ κατέχει ἡ ὑπολίμνιος αὕτη πόλις, νὰ περικυκλώσωσι δι' ἐπιχωματώσεων, καὶ οὕτως ἀποξηράνωσι καὶ ἑνώσωσι μετὰ τῆς ξηρᾶς.

Ἡ πόλις περὶ ἧς πρόκειται σύγκειται ἐκ 200 περίπου οἰκιῶν, ἔχει σχῆμα ἐπίμηκες ἀρχόμενον μικρὸν ἀπέναντι τῆς κώμης Σαίντ-Πρὲ καὶ παρεκτεινόμενον μέχρι τῆς Μόργης. Πρὸς τὴν ἀνατολικὴν ἐσχατιὰν κεῖται πύργος πλατὺς τε-

Digitized by Google

τράγωνος, οὗτινος ἡ κορυφὴ διήκει μέχρι 15 μέτρων ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὕδατος τῆς λίμνης. Τὸν πύργον τοῦτον μέχρι τοῦ χρόνου τῆς τοιαύτης ἀνακαλύψεως ἐξελάμβανον ὡς βράχον.

Λ. Μ.

ΤΑ ΑΡΩΜΑΤΑ ΠΑΡΑ ΤΟΙΣ ΟΘΩΜΑΝΟΙΣ

Τὰ ἀρώματα καὶ αἱ εὐωδίαι εἶνε μία τῶν ἡδονῶν τοῦ Ὀθωμανοῦ· ὁ δὲ μόσχος, ἡ ἄμβαρις, τὸ ῥοδέλαιον, τὰ βαρυοσμότατα τῶν ὀσφραδίων τὸν καθηδύνουσι· τὰ ἀλείφεται, τὰ καπνίζεται, τὰ ἀνακατόνει μετὰ τῶν φαγητῶν καὶ τῶν ποτῶν του, καὶ ἐν τῷ Σεραγίῳ ὑπάρχει σκευαστήριον ὀσφραδίων, τὰ ὁποῖα, ὑπὸ τὸ ὄνομα *Χοὺρς* καὶ *Τεσσοὺχ*, εἶνε καὶ παρὰ τοῖς Εὐρωπαίοις περιζήτητα. Καὶ δὲν εἶνε ἴσως ὑπερβολὴ τὸ νὰ διϊσχυρισθῇ τις, ὅτι ὅσα μυρωδικὰ δαπανῶνται ἐν Τουρκίᾳ ἐντὸς ἑνὸς μηνός, δὲν δαπανῶνται καθ' ἅπασαν τὴν Εὐρώπην ἐντὸς ὁλοκλήρου ἔτους. Ὅθεν καὶ τὸ πλέον εὐκολοπώλητον ἐμπόρευμα εἶνε τὰ μυρωδικά. Ἐκ τούτου δὲ ἴσως ἐσχηματίσθη καὶ παρ' ἡμῖν ἡ λέξις *μοσχοπωλῶ*, δηλοῦσα οὐχὶ ὅτι πωλῶ μόσχον, ἀλλ' ὅτι πωλῶ εὐκόλως καὶ ἐπικερδῶς τὸ ἐμπόρευμά μου (ὅ,τι δήποτε), ὡς ἐὰν ἦτο μόσχος. Γνωστὸν δὲ εἶν' ἐπὶ πᾶσιν ὅτι ὁ Μωάμεθ ἠγάπα περιπαθῶς, μετὰ τὰς γυναῖκας, τὰ ἀρώματα.

Σ. Δ. Β.

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

⁂ Ὁ μόνος τρόπος νὰ ζῇ τις ἐν εἰρήνῃ μὲ τοὺς γείτονάς του εἶνε νὰ μὴ ἔχῃ γείτονας.

⁂ Ἐνθυμήθητι ποσάκις ἔτρεξες μετὰ πείσματος κατόπιν δυστυχήματος, διώκων αὐτὸ ἐνῷ σὲ ἀπέφευγε· ἐνθυμήθητι ἔπειτα ποσάκις κατελήφθης ὑπὸ εὐτυχίας, ἣν πάσῃ δυνάμει καὶ διὰ παντὸς στρατηγήματος ἔφευγες. Ἀλλ' ἡ τοιαύτη ἀμερόληπτος ἀνάμνησις εἶνε ἀδύνατος, ἀφοῦ τὰ μὲν ἐπιτυγχάνοντα ἡμῖν ἀποδίδομεν εἰς τὴν ἡμετέραν φρόνησιν, τὰ δὲ δυστυχήματα εἰς τὴν κακὴν τύχην. (Ἀλφόνσος Κάρ).

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

〰 Γράφουσιν ἐκ Μασσαλίας εἰς τὸν *Ἀγγελιαφόρον* τῆς *Μεσημβρίας*· «Ἔχομεν ἐνταῦθα ἀπό τινων ἡμερῶν μηχανικοὺς Ἰσπανοὺς οἵτινες ἦλθον νὰ προμηθευθῶσι πλήρη συλλογὴν ἐργαλείων καὶ ὀργάνων, ἅτινα θὰ χρησιμεύσωσι πρὸς διάτρησιν ὑπογείου σύριγγος διεθνοῦς μεταξὺ Ἰσπανίας καὶ Ἀφρικῆς διὰ τοῦ στενοῦ τοῦ Γιβραλτάρ. Ἡ σύριγξ θ' ἄρχεται ἐκ μικρᾶς ἀποστάσεως ἀπὸ τῆς πόλεως Ἀλγεζίρης καὶ θὰ καταλήγῃ ἐπὶ τῆς ἀφρικανικῆς παραλίας μεταξὺ τῆς πόλεως Τάντσας καὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Σέτα. Τὸ ὑποθαλάσσιον τμῆμα θὰ ἔχῃ μῆκος 9 μιλίων. Τὸ μεγαλείτερον βάθος τῆς θαλάσσης τοῦ στενοῦ εἶνε 3,000 ποδῶν· ἡ σύριγξ δὲ θὰ εὑρίσκεται εἰς βάθος 3,300. Οἱ 300 πόδες θ' ἀφεθῶσιν ὡς διαχώρισμα ἀπὸ τοῦ θόλου τῆς σύριγγος μέχρι τοῦ βυθοῦ τῆς θαλάσσης. Τὰ ἔξοδα προϋπολογίσθησαν εἰς 4 ἑκατομμ. λιρ. στερλινῶν. Διὰ τῆς σύριγγος ταύτης καὶ διὰ τῆς ἑτέρας, ἥτις θὰ ἑνώσῃ τὸ Δοῦβρον μετὰ τοῦ Καλαί, θὰ δύναταί τις διὰ ξηρᾶς νὰ μεταβαίνῃ ἐκ τῆς Ἀγγλίας εἰς τὸ κέντρον τῆς Ἀφρικῆς.

〰 Ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις ἀπεδέξατο σχέδιον ἀποξηράνσεως τῆς λίμνης *Φετσάρας* ἐν Ἀλγερίᾳ. Πᾶσα ἡ ὑπὸ τῆς λίμνης κατεχομένη ἔκτασις, περιλαμβάνουσα περίπου 4,000 ἐκτάρ., θὰ μεταβληθῇ εἰς δάσος *εὐκαλύπτων*. Γνωστὸν δ' ὅτι τὸ δένδρον τοῦτο χρησιμεύει εἰς τὸ νὰ καθιστᾷ ὑγιεινὸν τὸ κλίμα ἑνὸς τόπου τριχῶς· 1) διὰ μηχανικῶν τρόπων, ἅτε ἐμποδίζον τὴν διάδοσιν τῶν μιασμάτων, 2) ἀπορροφῶν πολλάκις ἐν διαστήματι 24 ὡρῶν τόσον ὕδωρ, ὅσον εἶνε τὸ βάρος τοῦ ὕδατος ὅπερ περιέχει, 3) διαχέον ἀντὶ λοιμωδῶν μιασμάτων ἀρωματικὴν εὐωδίαν. Αἱ ὑγιειναὶ ἰδιότητες τοῦ δένδρου τούτου πολλαχοῦ κατεδείχθησαν· ἰδίᾳ δὲ λαμπρὰ ἀποτελέσματα τῆς βελτιώσεως τῆς νοσηρᾶς καταστάσεως τῶν τόπων κατέδειξαν αἱ φυτεῖαι τοῦ εὐκαλύπτου ἐν Ἀλγερίᾳ, ἐν Κορσικῇ, ἐν τῷ διαμερίσματι τοῦ Βὰρ (Γαλλίᾳ) καὶ ἐν Μεξικῷ. Εἰς τὰς τοιαύτας φυτείας τέλος ἀποδίδουσι τὴν ἐξάλειψιν τῶν φθοροποιῶν πυρετῶν ἐν Αὐστραλίᾳ.

〰 Ἡ τελευταία ἐπίσημος στατιστικὴ τῆς Φιλανδίας, ἡ δημοσιευθεῖσα ἐν Ἑλσιγκφὸρς (πρωτευούσῃ τῆς Φιλανδίας), σὺν ἄλλοις περιέχει καὶ λεπτομερεῖς πληροφορίας περὶ τῶν τυφλῶν τῆς Φιλανδίας κατὰ τὸ 1873. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐκεῖ τυφλῶν ὑπερβαίνει τὸν ἀριθμὸν τῶν τυφλῶν πάσης ἄλλης χώρας· προέρχεται δὲ τὸ πάθημα τοῦτο ἕνεκα τοῦ καπνοῦ, ὅστις δι' ἔλλειψιν καπνοδόχων πληροῖ τὰς καλύβας τῶν κατοίκων. Ἐν Νορβεγίᾳ, ἐπὶ παραδείγματος, ἔνθα ὑπάρχουσι πολλοὶ τυφλοὶ ἕνεκα τῆς αὐτῆς ἀφορμῆς, ὁ ἀριθμὸς τῶν τυφλῶν εἶναι 13,6 ἐπὶ 70,000 κατοίκων, ἐν Φιλανδίᾳ δὲ 21,4.

Ἡ Ἰσλανδία ἀποτελεῖ ἐξαίρεσιν. Ἐν αὐτῇ τῷ 1870 ὑπῆρχον 26 τυφλοὶ ἐπὶ 10,000 κατοίκων. Ἐν Φινλανδίᾳ ἐπὶ 3,312 τυφλῶν 207 ἢ 6,2 ἐπὶ τοῖς 100 εἶνε ἐκ γενετῆς τυφλοί, οἱ λοιποὶ δ' ἔπαθον ἐκ τοῦ προμνημονευθέντος αἰτίου, ὅπερ ὅμως ὁσημέραι ἐκλείπει διὰ τῆς σχετικῆς εὐζωΐας τῶν κατοίκων, ἣν ἐπιφέρει ἡ πρόοδος τῆς βιομηχανίας καὶ τῶν σιδηροδρόμων.

〰 Ἐπειδὴ πολλὰ ἀνέκδοτα ἐδημοσιεύθησαν κατ' αὐτὰς περὶ τοῦ ἄρτι ἀποθανόντος βασιλέως τῆς Ἰταλίας, γράφει ὁ «Τηλέγραφος», ἀναγράφομεν καὶ τὸ ἑπόμενον λίαν χαρακτηριστικόν·

Ὁ Βίκτωρ Ἐμμανουὴλ ἀπῆλθεν ἡμέραν τινα ἐπὶ θήραν, κατὰ τὸ σύνηθες, ἄνευ ἄλλων συντρόφων, εἰμὴ τῶν δύω κυνηγετικῶν κυνῶν του·

Digitized by Google

καθ' ὁδὸν δὲ συναντήσας χωρικόν, ἠρώτησεν αὐτόν, ἐὰν ἦτο εὐχαριστημένος ἀπὸ τὴν τύχην του· ὁ χωρικὸς ἀπήντησε τῇ Α. Μ. ὅτι τὰ πάντα ἔβαινον κατ' εὐχήν, ἐκτὸς τῆς καταστροφῆς, ἣν τῷ ἐπροξένει ἀχρεία τις ἀλώπηξ.

Καὶ. ἡ ἀλώπηξ αὐτὴ ποῦ εἶναι ; ἠρώτησεν ὁ βασιλεύς. Ὁ χωρικὸς τῷ ὑπέδειξε τὸ ἐγγὺς δάσος.—Ἔχει καλῶς, λέγει ὁ Βίκτωρ Ἐμμανουὴλ, θὰ σοὶ τὴν φέρω φονευμένην πρὸ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου.

Μὲ ὅλον τὸ σέβας πρὸς τὴν Υ. Μεγαλειότητα, ἀπήντησεν ὁ χωρικὸς μετὰ ὑπομειδιάματος δυσπιστίας, θὰ προτείνω Αὐτῷ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δέκα φράγκα ὡς ἀμοιβήν.

— Δέχομαι! ἀπήντησεν ὁ ἐπιφανὴς κυνηγός.

Τὴν αὐτὴν δὲ ἑσπέραν ἔφερε τὴν ἀλώπεκα φονευμένην πρὸς τὸν χωρικόν, παρ' οὗ ἔλαβε προθύμως τὰ δέκα φράγκα.

Τὸ συμβὰν τοῦτο πολὺ διεσκέδασε τὸν Βίκτωρα Ἐμμανουὴλ, ὅστις ὁσάκις διηγεῖτο αὐτό, ἔλεγε πάντοτε γελῶν· «Εἶναι ἡ πρώτη φορὰ καθ' ὅλην τὴν ζωήν μου, καθ' ἣν *ἐκέρδησα* τὰ πρὸς τὸ ζῆν.»

〰 Ἐν Μασσαλίᾳ ἐγένετο ἐσχάτως τὸ ἑπόμενον περίεργον πείραμα· Καθ' ἑσπέραν ἐπὶ ἕνα διαρκῶς μῆνα εἷς ἀλέκτωρ ἀπεσπᾶτο τοῦ ὀρνιθῶνός του καὶ ἐτίθετο εἰς δωμάτιόν τι, ἔνθα διετάττετο νὰ καίηται καθ' ὅλην τὴν νύκτα μικρά τις ποσότης καπνοῦ (νικοτιανῆς). Ὁ ἀλέκτωρ διέμενεν εἰς τὸ καπνιζόμενον δωμάτιον μέχρι τῆς πρωΐας. Ταὐτοχρόνως ἕτερος ἀλέκτωρ τῆς αὐτῆς ἡλικίας καὶ τοῦ ἰδίου εἴδους ἀφέθη μετ' ὀρνίθων τοῦ αὐτοῦ ἀριθμοῦ τοῦ ὀρνιθῶνος τοῦ πρώτου ἀλέκτορος. Μετὰ ἕνα μῆνα αἱ ὄρνιθες τοῦ πρώτου ἀλέκτορος ἔτεκον 48 ᾠά. Ἐκ τούτων τὰ μὲν 16 δὲν ἐγονοποιήθησαν, τὰ δὲ 32 ἐξεκολάφθησαν. Ἐκ τῶν 32, τὰ 9 ἀπέθανον κατὰ τὴν πρώτην των ζωοκομίαν. Ἐπὶ δὲ τῶν τεχθέντων ᾠῶν ὑπὸ τῶν ὀρνίθων τοῦ δευτέρου ἀλέκτορος δὲν παρετηρήθησαν εἰμὴ μόνον 1 ᾠὸν εἰς τὰ 12 μὴ γονιμοποιηθέν, ἤτοι ἐπὶ τῶν 48 μόνον 4. Ἀπὸ δὲ 32 ἐκκολαφθέντων νεοσσῶν δὲν ἀπέθανον εἰμὴ μόνον 4 κατὰ τὴν πρώτην των ζωοκομίαν. Ἀμφοτέρων δὲ τῶν ἀλεκτόρων τὰ τέκνα ἀνεμίχθησαν, εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν τεθέντα αὐλήν, πρὸς διάκρισιν δὲ ἐτέθη τεμάχιον ἐξ ἐρυθρᾶς τσόχας εἰς τὸν πόδα ἑκάστου ὀρνιθίου, γεννηθέντος ἐκ τῶν ᾠῶν τοῦ ὑποβληθέντος εἰς καπνισμένον δωμάτιον ἀλέκτορος. Πάντα ταῦτα ἀνετρέφοντο διὰ τῶν αὐτῶν φροντίδων, ἐλάμβανον τὴν αὐτὴν τροφὴν καὶ ἐκοιμῶντο εἰς τὸν αὐτὸν ὀρνιθῶνα. Παρετηρήθη μετ' ὀλίγον, ὅτι ἐν ᾧ τὰ ὀρνίθια τοῦ ἀλέκτορος τοῦ ἀφεθέντος ἐλευθέρου ἦσαν πλήρη εὐρωστίας καὶ ὑγιείας, τοὐναντίον τὰ τοῦ ὑπὸ τὸν καπνὸν τεθέντος ἀλέκτορος ἦσαν κατώτερα καὶ κατ' ὄγκον καὶ κατὰ βάρος, ἦσαν ἄνευ ῥώμης καὶ ἐμψυχώσεως, καὶ δὲν εἶχον τὸ λεῖον ἐκεῖνο καὶ στιλπνὸν ἐπὶ τῶν πτερῶν των, ὡς εἶχον καὶ τὰ ἄλλα. Καὶ τοῦτο μὲν περὶ τῶν τέκνων τοῦ καπνίσαντος οὕτως εἰπεῖν ἀλέκτορος. Ἔλθωμεν καὶ εἰς τοῦτον. Ὁ ἀλέκτωρ οὗτος ἔχασεν ὅλην τὴν ζωηρότητά του, καθ' ἑκάστην ὑπὸ τοῦ συντρόφου του ἐτύπτετο εἰς τὴν αὐλήν, ἐπὶ τέλους δ' ἔζη μεμονωμένος εἰς μίαν γωνίαν, περιφρονούμενος ὑπὸ τῶν ὀρνίθων.

〰 Ὁ κ. Ν. Δραγούμης διηγεῖται ἐν ταῖς «Ἱστορικαῖς ἀναμνήσεσιν» αὐτοῦ τὸ ἑπόμενον κωμικὸν ἐπεισόδιον τῆς ἐν Τροιζῆνι ἐθνικῆς Συνελεύσεως· «Ἀπὸ τοῦ 1821 μέχρι τοῦ 1827 ἔτους ὁ κλῆρος τῆς Ἑλλάδος, καὶ παρεδρεύων εἰς τὰ συμβούλια τοῦ κράτους καὶ μαχόμενος, ἀπένειμεν ἀξιολογωτάτας ὑπηρεσίας εἰς τὴν πατρίδα. Ζῶσιν εἰσέτι εἰς τὴν μνήμην ἡμῶν τὰ μακάρια ὀνόματα καὶ τοῦ πρωτοτάστου τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας Παλαιῶν Πατρῶν, καὶ τοῦ προσενεγκόντος ἑαυτὸν ἐν Μεσολογγίῳ ἑκούσιον ὁλοκαύτωμα ἐπισκόπου Ῥωγῶν, καὶ τοῦ ἡρωϊκῶς πεσόντος ἀρχιμανδρίτου Δικαίου, καὶ τοῦ ἡρωϊκωτέρου Διάκου, καὶ τοῦ Ἀνδρούσης Ἰωσήφ, καὶ τοῦ Μεθώνης Γρηγορίου, καὶ τοῦ Ἄρτης Πορφυρίου, καὶ τοῦ Παροναξίας Ἱεροθέου, καὶ τοῦ Βρεσθένης Θεοδωρήτου καὶ ἄλλων. Εἰς τὸν τοιοῦτον καὶ τοσαῦτα πράξαντα κλῆρον, ἡ Συνέλευσις τῆς Τροιζῆνος ἀπηγόρευσε πᾶσαν μετοχὴν εἰς τὰ δημόσια, ἀνάρμοστον νομίσασα εἰς τοὺς στρατευομένους τῷ Χριστῷ νὰ ἐμπλέκωνται ταῖς πραγματείαις τοῦ βίου.

Ἀλλὰ τοιαύτη, φαίνεται, δὲν ἦτο καί τινος τῶν ἐν τῇ Συνελεύσει κληρικῶν ἡ γνώμη· διότι ἐγερθεὶς ἠθέλησε νὰ ὁμιλήσῃ κατὰ τοῦ ἐπικειμένου ἐξοστρακισμοῦ. Μόλις ὅμως ἀνεφώνησεν «Ἀκούσατε κύριοι!» καὶ συστείλας τὰ χείλη περιέφερε τὸ βλέμμα ἀμήχανον.

— Λέγε, ἅγιε ἀρχιμανδρῖτα, ἀνέκραξαν ἀνυπομόνως οἱ πληρεξούσιοι, λέγε!

Ἀλλ' ὁ σεβάσμιος ἀρχιμανδρίτης ἵστατο ἄναυδος.

— Λέγε! ἐπανέλαβον καὶ δεύτερον.

Καὶ ὁ ἐξ Ἄνδρου πωγωνίας, ὁ κώδωνος μὲν ἔχων προσηγορίαν, ὑπόβραχνον δὲ τὸν λάρυγγα, ὑποτραυλίσας μετά τινα ἔτι σιωπήν, «Ἐλησμόνησα τί εἶχα νὰ σᾶς εἰπῶ», ἐπεδόθη εἰς ἄκρατον γέλωτα.

Καὶ ὡς δι' ἠλεκτρισμοῦ ὁ γέλως διεδόθη εἰς πάντας τοὺς περιεστῶτας, καὶ τοσούτῳ βροντωδῶς ἀντήχει ἀνὰ τὸν κῆπον καὶ πέριξ αὐτοῦ, ὥστε ὁ πρόεδρος ἠναγκάσθη ν' ἀπολύσῃ τὴν συνεδρίασιν.»

Εἷς Ἀναγνώστης.

Τὸ κήρυγμα τοῦ Μωάμεθ ἐκλήθη Ἰσλάμ, ὅ ἐστιν ἀφοσίωσις, οἱ δὲ ὀπαδοὶ αὐτοῦ Μοσλεμὰν ἢ μουσουλμάνοι (τῷ Θεῷ ἀφοσιωμένοι).

ΑΘΗΝΗΣΙ — ΤΥΠΟΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ, ΟΔΟΣ ΠΑΤΗΣΙΩΝ, 14.

Digitized by Google

'Αριθ. 113 — Λεπτὰ εἴκοσι.

ΕΤΟΣ Γ'.

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Πέμπτος | Συνδρομὴ ἐτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20.—Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶνε ἐτήσιαι— Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὁδὸς Σταδίου, 6 | 26 Φεβρουαρίου 1878

ΠΑΝΟΜΟΙΟΤΥΠΟΝ ΤΗΣ ΥΠΟΓΡΑΦΗΣ ΤΟΥ

ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΤΡΙΚΟΥΠΗ

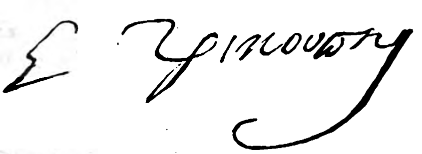

Ἡ ἀνωτέρω ὑπογραφὴ ἐλήφθη ἐκ τῶν ἑπομένων ἀφελῶν στίχων, οὓς ὁ γηραιὸς ψάλτης τοῦ Δήμου ἀπηύθυνε, τῇ 1 Ἰανουαρίου 1871, πρὸς τὴν ἀνεψιὰν αὐτοῦ Κυρίαν Ἑλένην Ν. Μαυροκορδάτου, εἶνε δὲ ἐκ τῶν τελευταίων οὓς οὗτος ἔγραψε. Σ. τ. Δ.

—

Τὸ πηδάλιον ἐκρέμων οἱ ἀρχαῖοι 'στὸν καπνὸν,
ὅταν ἔπιπταν τὰ φύλλα, κ' ἤρχετο βαρὺς χειμὼν,
καὶ ἀτάραχοι τὸ κῦμα ἔβλεπαν ἀπὸ τὴν γῆν
ν' ἀγριεύῃ καὶ ν' ἀφρίζῃ 'στῶν ἀνέμων τὴν πνοήν.
Κ' ἐγὼ τώρα ὑπεργηράσας τῶν θορύβων ζῶ μακρὰν,
καὶ τὸν ταραχώδη κόσμον ὡς ἀπλῆν βλέπω σκιάν.
Ἔπαυσα πεζὰ νὰ γράφω, ἔπαυσα νὰ στιχουργῶ,
καὶ κινῶ τὸν κάλαμόν μου μόνον ὅπως σ' εὐχηθῶ.

ΠΤΩΧΕΙΑ ΚΑΙ ΠΛΟΥΤΟΣ, ΛΙΤΟΤΗΣ ΚΑΙ ΠΟΛΥΤΕΛΕΙΑ.

[Κοινωνικὴ μελέτη].

Ὁ ἀναγινώσκων τὰς τέσσαρας ταύτας λέξεις τῆς ἐπιγραφῆς τῆς προκειμένης μελέτης θέλει κατὰ πᾶσαν πιθανότητα συνάψει αὐτὰς φυσικῶς καὶ κατὰ λέξιν ἀνὰ δύο, τὴν μὲν πτωχείαν μετὰ τῆς λιτότητος, τὴν πολυτέλειαν δὲ μετὰ τοῦ πλούτου. Σκεπτόμενος βεβαίως κατὰ λογικωτάτην ἀκρίβειαν, ὅτι οἱ νεοφανεῖς ἀσπάραγοι τιμῶνται τριῶν δραχμῶν κατὰ δέσμην, ὅτι οἱ ἀσπάραγοι εἶνε λίχνευμα μᾶλλον ἢ φαγητὸν, καὶ ὅτι τὰ λιχνεύματα προϋποθέτουσι τὰ φαγητὰ, θέλει συμπεράνει, κατὰ λογικωτάτην ἐπίσης ἀκρίβειαν, ὅτι ἐκεῖνοι μόνοι δύνανται νὰ τρώγωσι καὶ τρώγουσι συνήθως νεοφανεῖς ἀσπαράγους, ὅσοι περισσεύουσι φαγητοῦ καὶ ἀφθονοῦσιν, ἐννοεῖται, χρήματος. Περὶ ὀρέξεως δὲν πρόκειται, καθότι ἡ ὄρεξις τῶν προσφάτων ἀσπαράγων δὲν εἶνε προνόμιον ἐξαιρετικὸν τάξεώς τινος ἀνθρώπων, καὶ, ἂν ἡ μοῖρα ἐδημιούργησε διάφορα τὰ βαλάντια καὶ τὸ περιεχόμενον αὐτῶν, ἡ φύσις ὅμως ἐδημιούργησεν ὁμοίους τοὺς οὐρανίσκους τῶν ἀνθρώπων καὶ ὁμοίους σχεδὸν αὐτῶν τοὺς στομάχους. Ἂν δὲ μετὰ τῆς αὐτῆς λογικῆς ἀκριβείας ἐξακολουθήσῃ σκεπτόμενος ὁ ἡμέτερος ἀναγνώστης, θέλει ἐπίσης ἀναλογισθῇ, ὅτι, ἐπειδὴ αἱ μεταξωταὶ ἐσθῆτες καὶ τὰ τρίχαπτα εἶνε ἀκριβαὶ συνήθως καὶ βαρύτιμοι, δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ φορῶσιν αὐτὰς εἰμὴ μόνον τῶν πλουσίων αἱ γυναῖκες, ἐκείνων δηλαδὴ, οἵτινες τοσοῦτον ἔχουσι στρογγύλον τὸ πουγγίον αὐτῶν, ὥστε ἀφοῦ φάγωσι μέχρι κόρου προσφάτους ἀσπαράγους, δύνανται νὰ ἐνδύωσι καὶ τὰς συζύγους αὐτῶν μέχρι κόρου δι' ἐσθήτων μεταξωτῶν.

Τὰς σκέψεις ταύτας ἐπιβάλλει ἡ λογικὴ, καὶ δι' αὐτὸ ἐλέγομεν ἀνωτέρω, ὅτι ὁ λογικὸς ἡμῶν ἀναγνώστης θέλει συνάψει τὸν πλοῦτον μετὰ τῆς πολυτελείας καὶ τὴν πτωχείαν μετὰ τῆς λιτότητος, ἀναλογιζόμενος καὶ συμπεραίνων, ὅτι ὅπως ἡ πολυτέλεια εἶνε συνέπεια τοῦ πλούτου, οὕτω καὶ ἡ λιτότης εἶνε τῆς πτωχείας ἀνάγκη. Δυστυχῶς ὅμως ἡ λογικὴ δὲν συμφωνεῖ πάντοτε καὶ πανταχοῦ πρὸς τὰ πράγματα· ἐν Ἑλλάδι δὲ ἰδίως, καὶ μάλιστα ἐν Ἀθήναις, ψεύδει συνήθως ἡ τῶν πραγμάτων ἀλήθεια τὴν αὐστηρότητα τῆς λογικῆς. Εἶνε δὲ φυσικὴ ἡ τοιαύτη παρ' ἡμῖν ἀνωμαλία, οὔτε πρέπει νὰ ξενίζῃ τὸν προσεκτικὸν καὶ βαθύνουν παρατηρητήν. Ὅπως τὰ ἐν ζυμώσει διατελοῦντα ῥευστὰ φέρουσι συνήθως ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας αὐτῶν ὅλην ἐκείνην τὴν ἰλὺν, ἥτις εἰς τρύγα μεταβαλλομένη θέλει μετ' ὀλίγον καταβῇ εἰς τὸν πυθμένα—τὴν φυσικὴν αὐτῆς θέσιν,—οὕτω καὶ εἰς τὰς ἀστάτους καὶ ζυμουμένας ἔτι κοινωνίας ἀνατρέπεται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἡ φυσικὴ τῶν πραγμάτων θέσις, καὶ πολλὰ γίνονται ἄνω κάτω, καὶ ἀπορεῖ πρὸς τὸ παράδοξον ὁ ἐπιπολαίως τὰ πράγματα μελετῶν. Τοιοῦτό τι συμβαίνει σήμερον καὶ ἐν τῇ ἑλληνικῇ κοινωνίᾳ, ἰδίως δὲ τῇ ἀθηναϊκῇ, ἥτις, ὡς πρωτευούσης κοινωνία, οὐ μόνον εὐλόγως καὶ δικαίως ἀξιοῖ νὰ νομοθετῇ καὶ διὰ τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ καὶ ἤρξατο δυστυχῶς ἀπό τινος εἰς πρότυπον τῶν ἐπαρχιῶν χρησιμεύουσα.

Ἡ ἀνατροπὴ αὕτη τῆς φυσικῆς τῶν κοινωνικῶν φαινομένων ἀναπτύξεως εἶνε κοινωνικὸν ἀληθῶς δυστύχημα ὅπου καὶ ἂν ἐπέλθῃ, πολὺ δὲ μεῖζον καὶ λυπηρότερον ἀναντιῤῥήτως, ὁσάκις ἐπέρχεται εἰς ἔθνη μικρὰ, εἰς πολιτείας πτωχὰς καὶ μόλις τὴν βρεφικὴν αὐτῶν ἡλικίαν καταλιπούσας. Τοιαύτη νηπιώδης ἔτι κοινωνία εἶνε ἡ ἑλληνικὴ, καὶ διὰ τοῦτο μέγα δι' αὐτὴν δύναται νὰ κληθῇ δυστύχημα τὸ φαινόμενον ἐκεῖνο, περὶ οὗ ἐπιλαμβανόμεθα νὰ ἀνακοι-

Digitized by Google

νώσωμεν εἰς τὸν ἀναγνώστην ὀλίγας ἡμῶν σκέψεις καὶ παρατηρήσεις.

Ἡ πολυτέλεια ἐκρίθη πάντοτε καὶ κρίνεται σήμερον ἔτι διαφόρως καὶ ποικίλως παρὰ τῶν κοινωνιολόγων. Πολλοὶ ἀποκαλοῦσιν αὐτὴν λέπραν ἐν πάσῃ οἱαδήποτε περιπτώσει, καὶ παρ' αὐτοῖς ἔτι τοῖς πλουσίοις, καὶ τὴν καταδικάζουσιν ἀνεπιφυλάκτως, ἰσχυριζόμενοι ὅτι ἡ ἐφ'ἃ μὴ δεῖ δαπάνη, ἡ θεραπεία οὐχὶ πραγματικῶν ἀλλ' ἀνυπάρκτων, συνθηματικῶν καὶ φαντασιωδῶν μόνον ἀναγκῶν, καὶ αὐτὴ τέλος ἡ ἐκ τοῦ περιττοῦ τῶν περιττῶν προμήθεια εἶνε νόσημα κοινωνικὸν, παραλῦον τὰ νεῦρα καὶ τὴν παραγωγικὴν δύναμιν τῶν ἐθνῶν, καταβάλλον τὰ εὐγενῆ των αἰσθήματα, καταστρέφον διὰ τῆς ἁβροδιαίτης τὸ γενναῖον τοῦ φρονήματος καὶ ἀποπνῖγον, ἐν ἐκείναις μάλιστα ταῖς πολιτείαις, ὅσων ὁ ἐθνικὸς προορισμὸς διατελεῖ ἔτι ἀνεκπλήρωτος, πᾶσαν περὶ τοῦ μέλλοντος σκέψιν καὶ πᾶσαν περὶ ἐθνικοῦ μεγαλείου μέριμναν. Ἄλλοι δὲ τοὐναντίον, οὐχὶ δυστυχῶς οἱ ἀσημότεροι οὔτε οἱ ὀλιγώτερον ἔχοντες τὸ κῦρος τοῦ λόγου, ἀντιδοξοῦσιν ὅτι ἡ πολυτέλεια εἶνε οὐ μόνον ἀνάγκη τῶν πλουσίων κοινωνιῶν, ἀλλ' αὐτόχρημα καθῆκον τῶν εὐπορούντων. Ἡ πολυτέλεια, λέγουσιν οὗτοι, ἀνοίγει πόρους εἰς τὴν βιομηχανικὴν τῶν ἐθνῶν παραγωγὴν, προκαλοῦσα τὴν ἅμιλλαν τῶν βιομηχάνων καὶ κεντρίζουσα τὴν ἐφευρετικότητα τοῦ πνεύματόςτων, ἀσχολοῦσα τὰς ἐργατικὰς δυνάμεις τῆς πολιτείας, πληροῦσα ἐκ τοῦ περισσεύματος τῶν πλουσίων ταμείων τὸ κενὸν τοῦ πτωχοῦ βαλαντίου, καὶ διατιθεμένη τὰ ψιχία τῆς ἀφθονούσης τραπέζης εἰς χορτασμὸν τοῦ πεινῶντος πένητος.

Ἀλλ' ὅπως δήποτε καὶ ἂν κρίνωσι περὶ τῆς πολυτελείας οἱ περὶ τὰς κοινωνίας σήμερον φιλοσοφοῦντες, αἱ περὶ αὐτῶν κρίσεις των δὲν ἀνάγονται εἰς τὸ προκείμενον ἡμῶν θέμα τοῦ λόγου, καθότι περιστρέφονται εἰς τὴν εὔλογον καὶ φυσικὴν καὶ εὐεξήγητον πολυτέλειαν, τὴν ἐκ τοῦ περιττοῦ πολυτέλειαν τῶν εὐπόρων καὶ πλουσίων. Τὸ νὰ δαπανᾷ ὁ πλούσιος ὅσα καὶ ὅπου καὶ ὅπως θέλει, εἶνε λίαν φυσικόν. Δὲν βλάπτει μὲν ἑαυτὸν, ὠφελεῖ δὲ μᾶλλον ἢ ζημιοῖ, ἀμέσως τοὐλάχιστον, τοὺς ἄλλους. Κάμνει μὲν τὴν ἐπίδειξίν του, διότι τέλος πάντων εἶνε κύριος νὰ ζῇ κάλλιον τῶν ἄλλων, νὰ τρώγῃ ὅ,τι θέλει, νὰ ἐνδύεται ὅπως θέλῃ, νὰ ἔχῃ ἁμάξας καὶ θεωρεῖα, νὰ δίδῃ γεύματα καὶ χορούς, ἀλλ' ἡ ἐπίδειξις αὕτη, ὅσον αὐστηρῶς καὶ ἂν κριθῇ ὑπὸ βαθυτέραν ἠθολογικὴν ἔποψιν, δὲν δύναται νὰ καταλογισθῇ εἰς κοινωνικὸν ἔγκλημα, ἐν μέσῳ τοὐλάχιστον μεγάλων καὶ κατηρτισμένων κοινωνιῶν, ὅπου καὶ αἱ κοινωνικαὶ κλάσεις εἰσὶν ἀκριβῶς καὶ δυσυπερβάτως διακεκριμέναι, καὶ ὁ τῆς μιμήσεως πειρασμὸς δὲν εἶνε πλέον νόσημα κοινωνικὸν, καὶ οἱ ἄνθρωποι ἐν γένει οὐ μόνον γνωρίζουσι τί εἶνε καὶ τί ἔχουσιν, ἀλλὰ καὶ ἂν τὸ λησμονήσωσιν ἐνίοτε, ἀναγκάζονται νὰ τὸ ἐνθυμηθῶσιν ὑπὸ τὴν χλεύην καὶ τὴν ἐπιτακτικὴν πίεσιν τῆς κοινῆς γνώμης.

Παρ' ἡμῖν ὅμως σπανίζει μεγάλως ἡ φυσικὴ ἐκείνη καὶ εὔλογος πολυτέλεια, ἀφθονεῖ δὲ τοὐναντίον ἡ ἄλογος καὶ παράδοξος. Παρ' ἡμῖν δαπανῶσιν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀφθόνως καὶ σπατάλως οἱ δυσαναλόγους πρὸς τὴν σπατάλην ταύτην ἔχοντες τοὺς οἰκονομικοὺς αὐτῶν πόρους, οἱ πτωχοὶ ἁπλῶς εἰπεῖν ἢ κἂν μετρίας περιουσίας ἄνθρωποι, οἱ πλούσιοι δὲ τοὐναντίον φειδωλεύονται καὶ χρηματίζουσιν ἔτι μᾶλλον.

Πλὴν ὀλίγων, ὀλιγίστων ἐξαιρέσεων, αἵτινες παρέχουσιν ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς κοινωνίᾳ τὸ θέαμα τῆς ἐλλόγου πολυτελείας, ὁ πλοῦτος ἐν Ἑλλάδι σπανίως που ἀπαντᾶται μετ' αὐτῆς, καὶ ἄν που συναντηθῇ, ἀφορμὴ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τῆς τοιαύτης συμπτώσεως εἶνε ἢ ὀψιμότης τοῦ πλούτου ἢ ἐπιδείξεως πυρετὸς, ἢ κενόδοξον σχέδιον πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς προαγωγῆς. Οὐδὲν δὲ σχεδὸν ἀπαντᾷ τις παρ' ἡμῖν παράδειγμα τοῦ σοβαροῦ ἐκείνου, τοῦ ἑαυτὸν σεβομένου καὶ τὴν ἀποστολήν του συνειδότος πλούτου, ὅστις ἐν ταῖς ἀνωτέραις τάξεσι τῶν εὐρωπαϊκῶν κοινωνιῶν μεταβάλλει σχεδὸν πάντοτε τοὺς οἴκους τῶν πλουσίων διὰ τῆς λογικῆς καὶ εὐκόσμου πολυτελείας εἰς κυψέλας εὐεργετικὰς, ἀφ' ὧν οὐ μόνον ἀμέσως ἢ ἐμμέσως σιτίζεται κόσμος ὁλόκληρος ἐργατικὸς καὶ βιομήχανος, ἀλλὰ καὶ ἄλλος κόσμος, ἀνώτερος μὲν διανοητικῶς ἀλλὰ πενιχρὸν παρὰ τῆς μοίρας λαχὼν τοῦ χρήματος τὸ τάλαντον, ἀποδέχεται φῶς καὶ θερμότητα, ἐμψύχωσιν ὑλικὴν καὶ νοήμονα ὑποστήριξιν. Σπάνιον δυστυχῶς εἶνε παρ' ἡμῖν εὕρημα ἔστω καὶ πενιχρά τις βιβλιοθήκη εἰς οἶκον πλουσίου, ἔτι δὲ σπανιώτερον πινακοθήκη ἐξ ὀλίγων ἀλλὰ καλῶν εἰκόνων ἢ εὔμορφόν τι γλυπτικὸν καλλιτέχνημα. Καὶ αὐτὰ δὲ τὰ ἐξωτερικὰ καὶ καταφανέστερα τοῦ πλούτου δείγματα, τὰ ἀνετωτέραν μὲν τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ ὑλικοῦ βίου μαρτυροῦντα, κατελέγχοντα δὲ συνάμα καὶ τὴν συναίσθησιν τῆς φυσικῆς ἐκείνης ἀνάγκης τοῦ πλούτου εἰς μετάδοσιν αὐτοῦ καὶ κοινολόγησιν, εἰσὶν ἐπίσης σπάνια ἐν τῇ ἑλληνικῇ κοινωνίᾳ, ἢ, ἄν που ἀναφαίνωνται, ὑπεμφαίνουσιν, οὐχὶ τὴν εἰλικρινῆ ἐκείνην πολυτέλειαν τῶν πλουσίων, ἀλλὰ τὸν τῦφον μᾶλλον καὶ τὸν ἐπιδεικτικὸν πυρετὸν τῶν ὀψιπλούτων.

Τί τοῦτο βλάπτει; ἴσως ἐρωτήσωσι πολλοὶ τῶν ἡμετέρων ἀναγνωστῶν. Οὐδὲν, ἀποκρινόμεθα, οὐδὲ μνημονεύομεν τοῦ πράγματος ὅπως τὸ κατακρίνωμεν. Εἶνε μὲν ἀληθὲς, ὅτι est modus in rebus, ἤτοι ὅτι *τὸ καλὸν οὐκ ἔστι καλὸν ἐὰν μὴ καλῶς γένηται*, καὶ ὅτι ἐπομένως καὶ αὐτὴ ἡ τῶν πλουσίων πολυτέλεια, κακῶς γινομένη, ζημιοῖ μᾶλλον ἢ ὠφελεῖ τὴν κοινω-

Digitized by Google

νίαν, διότι καὶ τὸν φθόνον κινεῖ, καὶ τῆς μιμήσεως τὸν πειρασμὸν διεγείρει, καὶ εἰς εὐολίσθους παράγει ἀτραποὺς τοὺς ἀνοήτους. Ἀλλά, τέλος πάντων, *τί μέλει ἡμῖν* δύνανται εὐλόγως νὰ παρατηρήσωσιν οἱ οὕτω δαπανῶντες πλούσιοι, τί μέλει ἡμῖν, ἂν ὑπάρχουσι φθονεροὶ καὶ ἀνόητοι, τί πταίομεν ἡμεῖς ἂν σκάσωσιν ὀλίγοι βάτραχοι, διότι θέλουσι καὶ καλὰ νὰ γείνωσι βόες ὡς ἡμεῖς; Οὐδὲν βεβαίως μέλει αὐτοῖς, οὔτε πρέπει νὰ τοῖς μέλῃ ἐκ τῆς ἀτομικῆς των ἐπόψεως. Μέλει ὅμως πολὺ εἰς τὸν πολὺν κόσμον, ἔτι δὲ περισσότερον μέλει καὶ πρέπει νὰ μέλῃ εἰς τὸν περὶ τῆς ἐν γένει καλῆς ἢ κακῆς, ὑγιοῦς ἢ νοσηρᾶς καταστάσεως τῆς ἡμετέρας κοινωνίας μελετῶντα, καὶ εὐλόγως περὶ αὐτῆς ἐνδιαφερόμενον.

Ἀλλὰ τὸ θέμα τοῦτο, ὅπερ μακρᾶς καὶ σπουδαίας μελέτης ἠδύνατο νὰ καταστῇ ὑποκείμενον, εἶνε ξένον τῆς σημερινῆς ἡμῶν διατριβῆς. Δὲν ἀδιαφοροῦμεν μέν, ἂν καὶ πῶς δαπανῶσιν οἱ πλούσιοι παρ' ἡμῖν, ἀφίνομεν ὅμως εἰς ἄλλην εὐκαιρίαν τὴν περὶ τούτου μελέτην, ἐπιλαμβανόμεθα δὲ τοῦ δευτέρου μέρους τοῦ κοινωνικοῦ ἡμῶν παραδόξου, τουτέστι τῆς πολυτελείας τῶν μὴ πλουσίων, ἥτις καὶ παριστᾷ τὰ συμπτώματα πολὺ σπουδαιοτέρας καὶ κινδυνωδεστέρας κοινωνικῆς νόσου, θέλει δέ, δεινουμένη, καταστῇ ἀναποδράστως θανατηφόρος γάγγραινα τῆς Ἑλλάδος.

Εἰς βεβαίωσιν τοῦ λυπηροῦ τούτου φαινομένου ἀρκεῖ μικρά τις μόνον, ἔστω καὶ ἐπιπολαία, παρατήρησις τῆς ἀθηναϊκῆς κοινωνίας, κατὰ τὰς δημοσίας αὐτῆς συναθροίσεις. Ἂς ἐξέλθῃ ὁ παρατηρητικὸς ἡμῶν ἀναγνώστης, κυριακήν τινα ἢ μουσικῆς ἡμέραν, εἰς τὰς πλατείας τοῦ Συντάγματος καὶ τῆς Ὁμονοίας· ἂς παρακολουθήσῃ τὸν περίπατον τῶν Πατησίων· ἂς πορευθῇ θερινήν τινα ἑσπέραν εἰς τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τοῦ Φαλήρου τὰ ὕπαιθρα θέατρα· ἂς παραμείνῃ τέλος ἐν αὐτῇ τῇ αἰθούσῃ τοῦ χειμερινοῦ ἡμῶν θεάτρου, περιάγων ἐπί τινας στιγμὰς τὸ βλέμμα του ἀπὸ θεωρείου εἰς θεωρεῖον. Εἴμεθα ὀλίγοι δυστυχῶς καὶ γνωριζόμεθα. Γνωριζόμεθα δὲ οὐ μόνον προσωπικῶς, ἀλλὰ καὶ βαθύτερον ἔτι καὶ λεπτομερέστερον, σπανίως ἀγνοοῦντες τίς ἕκαστος καὶ πόθεν, τί πράττει, καὶ—τὸ σπουδαιότερον—*τί ἔχει*. Ἂς παρατηρήσῃ ὁ ἀναγνώστης ἡμῶν ὁ περίεργος. Ἐκεῖ μὲν θὰ ἴδῃ διακοσιοδράχμου τινὸς δημοσίου μισθοφόρου τὴν σύζυγον μεταβαλοῦσαν εἰς ἐσθῆτα μεταξωτὴν ὁλόκληρον τοῦ ἀνδρός της μηνιαῖον· ἐδῶ δὲ τῆς πλυτρίας αὐτοῦ τὴν θυγατέρα—ἐκείνην ἀκριβῶς ἥτις χθὲς ἔτι τὸ ἑσπέρας τῷ ἔφερεν ἐντὸς κανίστρου τὰ ὑποκάμισά του, καὶ εἰς ἣν ἐδώρησεν ὀλίγα κέρματα διὰ τὸν κόπον της—μεταμεμορφωμένην μὲν εἰς περίκοσμον κυρίαν, καὶ φέρουσαν ἐφ' ἑαυτῆς τοὺς κόπους ἑβδομάδων ὅλων τῆς ταλαίνης μητρός της, ἐλέγχουσαν ὅμως συνάμα διὰ τῆς χροιᾶς τῆς μορφῆς της—ἂν τυχὸν δὲν ἦνε καὶ αὐτὴ ἑορτάσιμος—ὅτι μακρὰς ἡμέρας ἐνήστευσε χάριν τοῦ κυριακοῦ ἐκείνου περιπάτου. Παρέκει θ' ἀπαντήσῃ μικρόν τινα ὑπάλληλον ἐμπορικοῦ γραφείου ἀναβοκαταβαίνοντα μόνον ἐντὸς ἁμάξης τοῦ Σταδίου καὶ τῶν Πατησίων τὴν λεωφόρον μὲ ἄνθος εἰς τὴν κομβιοδόχην καὶ τὴν λαβὴν τοῦ ῥαβδίου του εἰς τὰ χείλη, ὀφείλοντα δέ, βεβαίως μὲν τὸν κομψόν του ἐπενδύτην εἰς δυστυχῆ τινα ῥάπτην, πιθανώτατα δὲ καὶ ἑβδομάδων ὅλων γεύματα εἰς ἐλεήμονά τινα ξενοδόχον. Εἰς τοῦ Φαλήρου τὴν ἀκτὴν καὶ τοῦ θεάτρου του τὰ ἑδώλια θὰ εὕρῃ συχνότατα ὁ παρατηρητὴς ἡμῶν πολυπληθεῖς οἰκογενείας —πατέρα, μητέρα, θυγατέρας καὶ υἱούς, μικροὺς καὶ μεγάλους—προσέχοντας εἰς τὸ ᾆσμα τῆς σκηνῆς ἢ τρώγοντας παγωτά, ἐνῷ βεβαίως ἀνεπαρκῶς ἐγευμάτισαν. Εἰς τοῦ χειμερινοῦ μας τέλος θεάτρου τὰ θεωρεῖα θὰ ἴδῃ ἀνέτως ἀναπαυομένας καὶ ἐπιχαρίτως μειδιώσας οἰκοδεσποίνας, αἵτινες κατέλειπον βεβαίως οἴκοι σωρείαν παιδίων ἀτημελήτων καὶ φωνασκούντων, κυλιομένων πιθανῶς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἐν μέσῳ τεμαχίων ἄρτου καὶ τυροῦ, ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν ῥυπαρᾶς τινος ἀνδρίας ὑπηρέτιδος. Πανταχοῦ δέ, ἁπλῶς εἰπεῖν, πανταχοῦ ὅπου ἂν στρέψῃ τὸ βλέμμα, θὰ καταπλαγῇ πρὸς τὴν μεγαλοπρεπῶς κεκοσμημένην καὶ ἐπιδεικτιῶσαν πτωχείαν, τὴν ὑπὸ αὐταρκες μειδίαμα σοβοῦσαν ἐν μέσῳ τοῦ πλήθους, τὴν ἐκ τῆς ἐλλείψεως τοῦ ἄρτου δαπανῶσαν εἰς τὸ περίσσευμα τῆς ἐσθῆτος, τὴν ἀφελῶς πιστεύουσαν, ὅτι ἐκλαμβάνεται ἀντὶ πλούτου. Τίς ὅμως ἐν τῇ μικρᾷ ἡμῶν κοινωνίᾳ ἀπατᾶται ἐκ τῆς πρὸς τὸ θεαθῆναι παράφρονος δαπάνης; τίς ὁ ἀγνοῶν τὸ περιεχόμενον καὶ θαμβούμενος ἐκ τοῦ περιέχοντος; τίς ὁ ἀφελὴς ἐκεῖνος, ὅστις παραγνωρίζει τὸ σεσηπὸς ξύλον ὑπὸ τὸν καλύπτοντα ψευδόχρυσον; Οὐδεὶς βεβαίως, διότι, ὡς προείπομεν, εἴμεθα ὀλίγοι δυστυχῶς καὶ γνωριζόμεθα. Διὰ τοῦτο δέ, ὅσον καὶ ὅπως ἂν ἐνδυθῶσιν, ὅσον καὶ ὅπως ἂν ἐπιδειχθῶσι δημοσίᾳ, ὅσον καὶ ὅπως ἂν καλύψωσιν ἀληθῆ καὶ ἔντιμον πολλάκις πενίαν ὑπὸ πλοῦτον ψευδῆ οἱ νομίζοντες ἀρκοῦσαν τῶν πολλῶν τὴν γνώμην εἰς εὐτυχίαν τῶν ὀλίγων, ματαία ὅμως εἶνε ἡ προσπάθεια, καὶ ἀνωφελεῖς οἱ ἀγῶνές των, διότι βλέποντες αὐτούς, μειδιῶσι μὲν ἐξ οἴκτου οἱ ἀπαθέστεροι, ἐρωτῶσι δὲ περιέργως ἀλλήλους οἱ νευρικώτεροι: «Ποῦ τὰ 'βρίσκει λοιπὸν καὶ ἐξοδεύει;» οἱ δὲ ἀπερισκεπτότεροι καὶ ἀναφωνοῦσιν ἴσως δυσάρεστόν τι καὶ προπετὲς ἐπιφώνημα ἐν μέσῳ τῆς ὁδοῦ. Πάντες δὲ γελῶσιν, οἱ μὲν ἐνδομύχως, οἱ δὲ καὶ ἐπιφανῶς ἐπὶ τῇ παραδόξῳ ἐκείνῃ μωρίᾳ, ἥτις ἀφίνει νῆστιν τὸν ἴδιον στόμαχον ἵνα τέρ-

-ψῃ τοὺς ξένους ὀφθαλμούς. Ἴσως καὶ διὰ τοὺς γελῶντας γελῶσιν ἄλλοι. Οὐδὲν παράδοξον, διότι ὁ μῦθος τῆς ξένης δοκοῦ, ὅσον παλαιὸς καὶ ἂν ᾖ, ἔχει ἐπίκαιρον πάντοτε καὶ πανταχοῦ τὴν ἐφαρμογήν. Τοῦτο ὅμως ἀποδεικνύει, ὅτι οἱ ἀνοήτως παρ' ἡμῖν σπαταλῶντες εἰσὶ πολὺ πλείονες τῶν ὑποτιθεμένων, καὶ ὅτι ἡ ἐπιδημία ἐν γένει εἶνε ἔτι μᾶλλον διαδεδομένη.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς νόσου καὶ τῆς αἰτιολογίας της, ἵνα λαλήσωμεν ἐπὶ τὸ παθολογικώτερον. Τὰ δὲ περὶ τῆς προγνώσεως αὐτῆς καὶ τῆς ἐκβάσεως, ὡς λέγουσιν οἱ ἰατροί, εἰσὶ βεβαίως πολὺ δυσαρεστότερα καὶ ἀπαισιώτερα. Ἂν ἡ ἀνόητος πολυτέλεια εἶνε καθόλου λέπρα καὶ φαγέδαινα τῶν μικρῶν καὶ ἀσυμπήκτων ἔτι κοινωνιῶν, ἡ τῶν ἀπόρων ὅμως σπατάλη, ἡ ἐκ χρεῶν συνήθως, ἐκ στερήσεως τῶν ἀναγκαίων καὶ ἐκ τῆς ἀσιτίας ἔτι αὐτῆς, ἢ ἐκ κρυφίων ἄλλων καὶ δυσομολογήτων μέσων πολλάκις τρεφομένη, εἶνε νόσημα κοινωνικὸν ἀνίατον, φέρον εἰς παντελῆ ἐκφαύλισιν ἠθικήν, εἰς σῆψιν καὶ διάλυσιν τὴν ἀτυχῆ ἐκείνην κοινωνίαν, ἧς ὑπονομεύει τὸ σῶμα.

Πόθεν—ἀληθῶς—ἐπληρώθη χθές, ἢ πόθεν θὰ πληρωθῇ αὔριον ἢ μεθαύριον, ἢ τὴν ἄλλην ἑβδομάδα τὸ μεταξωτὸν ἐκεῖνο φόρεμα τῆς συζύγου τοῦ διακοσιοδράχμου ὑπαλλήλου; Σήμερον ἴσως ἐκ τῆς τοκογλυφικῆς προεξοφλήσεως τοῦ μισθοῦ του, αὔριον ἐκ βαρυτόκου συναλλάγματος, μεθαύριον ἐκ καταχρήσεως, καὶ τὴν ἄλλην ἑβδομάδα ἐξ ἄλλης ἀρρήτου πηγῆς.

Πῶς ἐπληρώθη ἢ θὰ πληρωθῇ ὁ ἁμαξηλάτης, ὁ ῥάπτης, ὁ ξενοδόχος τοῦ μικροῦ ἐκείνου ὑπαλλήλου ἐμπορικοῦ γραφείου; Διὰ μικρᾶς τινος σήμερον προκαταβολῆς, δι' ὑποσχέσεων καὶ ψεύδους αὔριον, διὰ κρυπτοῦ μεθαύριον, καὶ μετ' ὀλίγον διὰ δικαστικοῦ κλητῆρος.

Πῶς κατορθοῖ ὁ ταλαίπωρος ἐκεῖνος οἰκογενειάρχης νὰ ὁδηγῇ τρὶς ἢ τετράκις τὴν οἰκογένειάν του εἰς τὰ θερινὰ θέατρα, καὶ νὰ παρέχῃ αὐτῇ ἀπαραιτήτως τὴν διασκέδασιν ἐκείνην, ἧς κάλλιστα ἐστεροῦντο ἄλλοτε οἱ Ἀθηναῖοι ἀστοὶ—ὅτε δὲν εἶχον αἱ Ἀθῆναι Φάληρον καὶ Ἀπόλλωνα—ἥτις ὅμως κατέστη πλέον ἀναπόφευκτος εἰς τὴν ὑγείαν των; Οὐδ' αὐτὸς ἀκριβῶς τὸ γνωρίζει. Γνωρίζει τοῦτο μόνον' ὅτι χρειάζεται πᾶσαν ἑσπέραν τοιαύτης θεατρικῆς ψυχαγωγίας δέκα περίπου δραχμάς, ὅτι δαπανᾷ οὕτως ἕκαστον μῆνα ὑπὲρ τὰς διακοσίας, ὅτι ἐσπατάλησε βαθμηδὸν μικρόν τι ἀποταμίευμα, ὅπερ εἶχε φυλάξει δι' ἀπευκταίαν ἐνδεχομένην ἀνάγκην, καὶ ὅτι... πρό τινων ἑβδομάδων ἔχασεν ἓν τέκνον του, διότι δὲν εἶχε τὰ μέσα νὰ τῷ παράσχῃ βοήθειαν. Χάριν τῆς ὑγείας τῶν ἄλλων, τὰ φέρει εἰς τὸ θέατρον τοῦ Φαλήρου!

Πόθεν τέλος στολίζεται ἡ δέσποινα ἐκείνη, καὶ ἐνοικιάζει πᾶσαν σχεδὸν ἑσπέραν θεωρεῖα; Ἐρωτήσατε τὰ πολυπληθῆ της τέκνα, ἅτινα κατακλίνονται ἄδειπνα καὶ οἰμώζοντα' ἐρωτήσατε τὸν σύζυγόν της, ὅστις ἀναγκάζεται νὰ ἐπαιτῇ δεξιᾷ καὶ ἀριστερᾷ κλειδία θεωρείων, ὅστις χθὲς ἔτι σᾶς ἐζήτησε δάνειον πεντήκοντα δραχμῶν, καὶ αὔριον θὰ ἔχῃ μόλις νὰ προμηθευθῇ τὰ τρόφιμα τῆς ἡμέρας.

Ποῦ δὲ ἀπολήγει οὕτως ἡ ποικιλότροπος αὕτη ἀλλὰ μία πάντοτε κατὰ βάθος καὶ ἡ αὐτὴ πανταχοῦ παραφροσύνη, ἡ διὰ τῆς ἀνοήτου δαπάνης κενὴ καὶ ματαία ἐπίδειξις, ἡ χωρίς τινος λόγου δημιουργία φανταστῶν ἀναγκῶν, καὶ ἡ ἐκ παντὸς τρόπου προσπάθεια εἰς θεραπείαν των;

Εἰς τὴν ταπείνωσιν ἐν πρώτοις' κατόπιν εἰς τὸν ἐξευτελισμόν' μετ' ὀλίγον εἰς τὴν κοινὴν περιφρόνησιν, καὶ τέλος εἰς τὰ ἄρθρα τοῦ ποινικοῦ νόμου.

Εἰς ταῦτα δὲ δυστυχῶς καὶ πάντοτε, ταχέως ἢ βραδέως, λήγει συνήθως τὸ στάδιον τῆς ἐν τῇ πτωχείᾳ σπατάλης' τοιαύτη ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἶνε ἡ λυπηρὰ ἔκβασις τῆς μονομανίας ἐκείνης, ἧς τὰ ἀτυχῆ θύματα οὐδὲν ἄλλο ἐπιδιώκουσιν ἢ τὴν στίλβουσαν ἐπιφάνειαν καὶ πρὸς οὐδὲν ἄλλο ζῶσιν ἢ πρὸς ἀπάτην τοῦ κόσμου.

Πλήν, «τί σοι μέλει περὶ τῶν ἀπολωλότων τούτων;» θὰ ἀναφωνήσωσιν ἴσως πολλοὶ τῶν ἀναγνωστῶν μου. «Τί μεριμνᾷς περὶ ἀνθρώπων προφανῶς παραφρόνων, οἵτινες πάσχουσι μὲν βεβαίως ἠθικῶς καὶ διανοητικῶς, ἀλλ' ἐπὶ τέλους εἶνε κύριοι νὰ δαπανῶσιν ὅσα καὶ ὅπως θέλουσιν, ὅσα καὶ ὅπως εὑρίσκουσι;» Δικαιοτάτη καὶ ὀρθὴ ἡ παρατήρησις' σπεύδω δ' εὐθὺς νὰ διαβεβαιώσω τοὺς περιέργους μου τούτους ἀναγνώστας, ὅτι οὐδ' ἐλαχίστην ἔχω περὶ αὐτῶν φροντίδα, οὔτε εἶμαι τοσοῦτον ἁπλοῦς νὰ φρονῶ, ὅτι δύναταί τις, ὅ,τι δήποτε λέγων καὶ οἱαδήποτε μαντευόμενος, νὰ συνετίσῃ αὐτοὺς ἢ διδάξῃ' οἱ παθόντες ἅπαξ τὸ ἠθικὸν τοῦτο νόσημα εἰσὶν ἀνίατοι δυστυχῶς, καὶ μάτην ἤθελέ τις προσπαθήσει νὰ ἀποτρέψῃ τὸ βῆμά των τῆς εἰς τὸ βάραθρον ἀγούσης. Ἡ ὁδὸς εἶνε τοσοῦτον ὀλισθηρὰ ἀλλὰ καὶ τοσοῦτον συνάμα εὐάρεστος καὶ ὡραία, ὥστε ἐν πλήρει γοητείᾳ διέρχονται αὐτὴν συνήθως οἱ τῆς πολυτελείας προσκυνηταί, καὶ ὅταν ἡ ὥρα τῆς ἀπογοητεύσεως σημάνῃ, τὸ βῆμα δὲν ὀπισθοχωρεῖ πλέον, διότι ἄλλως τε καὶ ματαία θὰ ἦτο πᾶσα ὀπισθοχώρησις. Οὐδεὶς λοιπὸν πρὸς αὐτοὺς ὁ λόγος εἰς οἰκοδόμησιν ἢ συνετισμόν. «Non ragioniam di lor.» Ἀφίνομεν τοὺς νεκροὺς θάπτειν τοὺς ἑαυτῶν νεκρούς, καὶ παρερχόμεθα. Δὲν λησμονοῦμεν ὅμως τοὺς παλαιοὺς ἐκείνους καὶ βαθυσόφους Σπαρτιάτας, οἵτινες ἐμέθυσκον τοὺς εἵλωτάς των καὶ τοὺς ἐξέθετον κατόπιν οἰνοβα-

Digitized by Google

ρεῖς καὶ παραπαίοντας εἰς τὰ ὄμματα τῶν υἱῶν των, εἰς σωτήριον αὐτῶν παραδειγματισμόν. Ὁ ἄνθρωπος ἐν γένει εἶνε ζῶον μιμητικόν· πολὺ δὲ μιμητικώτερον εἶνε ὁ Ἕλλην, καὶ κατὰ μείζονα ἔτι λόγον μιμητὴς εἶνε ὁ ὅμοιος τοῦ ὁμοίου του. Παρ' ἡμῖν δὲ μάλιστα, ὅπου καὶ πολιτεύματος πλημμέλειαι καὶ πολιτικῆς καὶ ἠθικῆς ἀνατροφῆς ἔλλειψις ἀπὸ καιροῦ ἤδη ἤρχισαν καταρρίπτουσαι καὶ καταρρίπτουσιν ὁσημέραι τὰ περισωζόμενα ἔτι ὁπωσδήποτε παρ' ἄλλοις λαοῖς διαχωριστικὰ τῶν κοινωνικῶν τάξεων ὅρια, καὶ ὅπου ἡ ἐπὶ ἰσότητι ἀξίωσις σπανιώτατα μὲν γεννᾷ τὴν εὐγενῆ ἐκείνην ἅμιλλαν πρὸς ἀπόκτησιν μείζονος ἱκανότητος καὶ μαθήσεως, συχνότατα δὲ τοὐναντίον παράγει εἰς τὴν δουλικὴν ἀπομίμησιν τῶν ἐξωτερικῶν μόνον τρόπων, τοῦ ἤθους καὶ τῆς ἐνδυμασίας, παρ' ἡμῖν ὁ ἐκ τῆς μιμήσεως τοῦ κακοῦ κίνδυνος εἶνε σοβαρὸς ἀληθῶς καὶ αὐτόχρημα ὀλέθρου πρόξενος. Ἂν δὲ ἀνωτέρω, περὶ τῆς πολιτείας τῶν πλουσίων λαλοῦντες, ἐφοβήθημεν τὸν πειρασμὸν τῆς μιμήσεως, καὶ τὰ ἀπευκταῖά του ἐπὶ τῶν ἀπόρων ἀποτελέσματα, προκειμένου ὅμως περὶ τῆς σπατάλης τῶν μὴ πλουσίων δὲν γεννᾶται πλέον φόβος ἐν ἡμῖν, ἀλλ' αὐτόχρημα βεβαιότης, ὅτι τὸ μίασμα τῆς νόσου θέλει διαδοθῆ εἰς τὰ ὑγιᾶ ἔτι ὅμοια στρώματα τῆς κοινωνίας, ἂν μὴ πάντες οἱ δυνάμενοι συντελέσωσιν εἰς τὴν χάραξιν βαθείας ὑγειονομικῆς γραμμῆς μεταξὺ ὑγιῶν καὶ νοσούντων. Ἀποχωρίσωμεν, ὅπως εἶνε δυνατόν, τοὺς προσβεβλημένους ἀπὸ τῶν ἀπροσβλήτων, ἐμπνεύσωμεν εἰς τούτους τὸν τρόμον τῆς ἀσθενείας καὶ τῶν συνεπειῶν της· ἐργασθῶμεν τέλος νὰ σώσωμεν τὸ δυνάμενον ἔτι νὰ σωθῇ, ἵνα μὴ ταχέως μεταβληθῇ ἡ Ἀθηναϊκὴ κοινωνία σύμπασα εἰς «Hospice d'Incurables».

Αγγελος Βλαχος.

ΜΑΚΩΛΑΙΥ

Ὁ Θωμᾶς Βάβιγκτων Μακώλαιυ εἷλκε μὲν τὸ γένος ἐκ Σκωτίας, ἐγεννήθη δὲ τῇ 25 ὀκτωβρίου 1800 ἐν τῇ κυρίως Ἀγγλίᾳ. Περὶ αὐτοῦ μάλιστα ἠδύνατο νὰ εἴπῃ τις ὅτι ἐγεννήθη ἱστορικὸς ἅμα καὶ ποιητής· διότι εἰς ἡλικίαν μὲν 12 ἐτῶν ἐπαραλλήλιζεν ὡς στρατηγοὺς τὸν πρίγκιπα Εὐγένιον τῆς Σαβοΐας καὶ τὸν δοῦκα τοῦ Μαλβορούγ, ὄχι ὅπως πράττουσι πολλοὶ παῖδες καὶ οὐκ ὀλίγοι τῶν ἐνηλίκων, μὴ εἰδότες περὶ τίνος ὁμιλοῦσιν, ἀλλ' ἐν γνώσει πλείστων ὅσα περὶ τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων ἐγράφησαν· τρισκαιδεκαέτης δὲ συνέταξε ποιημάτιόν τι εἰς Γουλιέλμον Πίττ, τοσούτου λόγου ἄξιον, ὥστε ὁ περιφανὴς Mignet δὲν ἀπηξίωσε νὰ παραθέσῃ ὁλόκληρον τοῦ παιδὸς τὸ ἔργον ἐν τῷ ἐγκωμίῳ τοῦ ἀνδρὸς ὅπερ ἀπήγγειλε τῇ 13 ἰουνίου 1863 ἐνώπιον τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας τῶν ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν. Ἀλλὰ παρεκτὸς τῶν δύο ἐκείνων τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ψυχῆς δυνάμεων, εἶχε καὶ δύο ἄλλας· ἀπαράμιλλον μὲν περὶ τὸ λέγειν δημοσίᾳ τε καὶ ἰδίᾳ εὐκολίαν, χάριν καὶ δεινότητα, νοῦν δὲ πρακτικώτατον· ἐξ ὧν ἡ πρώτη, φυσικὸν ἀπαύγασμα τοῦ ἱστορικοῦ πνεύματος, δὲν φαίνεται πάντοτε ἀναπόσπαστος αὐτοῦ δορυφόρος, ἡ δὲ δευτέρα λογίζεται ὅλως πρὸς τὴν ἔξαρσιν τῆς φαντασίας τοῦ ποιητοῦ ἀσυμβίβαστος.

Τοιαῦτα ὑπὸ τῆς φύσεως λαβὼν ἐφόδια, ὁ νέος Μακώλαιυ κατεκόσμησε καὶ κατωχύρωσεν αὐτὰ διὰ κλασικῶν σπουδῶν ἀτρύτων καὶ δι' ἐντριβοῦς περὶ τοὺς ἀγγλικοὺς νόμους μελέτης. Κατῆλθε δὲ εἰς τὸ στάδιον ὡς δικηγόρος· ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος ὅστις μετ' οὐ πολὺ ἔμελλε νὰ ἀναδειχθῇ νομοθέτης τοῦ ἐν τῇ Ἰνδικῇ ἀχανοῦς τῆς Ἀγγλίας κράτους καὶ διὰ τῆς ἀκαταγωνίστου αὐτοῦ εὐγλωττίας νὰ ἀναγκάζῃ τὴν Βουλὴν τῶν ἀντιπροσώπων εἰς ἀναίρεσιν δὶς ἐψηφισμένων ἤδη νόμων, οὔτε πλουσίους εὗρε τότε πελάτας, οὔτε δίκας πολυκρότους. Μία κλοπὴ ὀρνίθων ὑπῆρξεν ἡ μόνη ἀνατεθεῖσα αὐτῷ ὑπόθεσις. Ὅθεν ἑτέραν ἀμέσως ἐτράπη ὁδὸν πρὸς ἐκπόρθησιν τοῦ ὀφειλομένου αὐτῷ κλέους· καὶ ἤρξατο ἀπὸ τῆς ἡλικίας ἐτῶν 25 τὴν ἐν τῇ *Ἐπιθεωρήσει τοῦ Ἐδιμβούργου* δημοσίευσιν τῶν καλλίστων ἐκείνων ἱστορικῶν καὶ φιλολογικῶν πραγματειῶν, δι' ὧν μετὰ ἐπιστήμης εὐρείας ἅμα καὶ ἀπηκριβωμένης, μετὰ κρίσεως λεπτῆς ἅμα καὶ ἀσφαλοῦς, μετὰ ἐμβριθείας ἅμα καὶ χάριτος, μετὰ τέχνης ἅμα καὶ ἀφελείας, ἐξεικόνισε τοὺς χρόνους καὶ τοὺς πρωταγωνιστὰς τῆς Ἀγγλίας ἀπὸ τῆς βασιλίδος Ἐλισάβετ μέχρι τοῦ βασιλέως Γεωργίου Γ'. Οἱ Ἄγγλοι ὀνομάζουσι τὸ εἶδος τοῦτο τῆς μικρᾶς ἱστοριογραφίας essay, λέξεως συγγενοῦς τῆς γαλλικῆς essai, ἥτις σημαίνει παρὰ τοῖς Γάλλοις τὸ παρ' ἡμῖν λεγόμενον δοκίμιον, ἀλλὰ ἀπέχει νὰ ἐκδηλοῖ τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀγγλικοῦ ὅρου, τοῦ ἐμφαίνοντος πραγματείαν περὶ βραχεῖαν μέν τινα ὑπόθεσιν ἐνδιατρίβουσαν, ὡς ἄριστα ὅμως καθ' ἑαυτὴν ἐξειργασμένην. Τούτου δὲ τοῦ εἴδους τῶν λόγων ἡγεμὼν ἀνηγορεύθη ἐκ πρώτης ἀφετηρίας ὁ Μακώλαιυ ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ.

Οἱ Ἄγγλοι δὲν νομίζουσι τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν καλλιέπειαν ἀσυμβιβάστους πρὸς τὴν τῶν δημοσίων πραγμάτων διεξαγωγήν. Μικρὸν μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν αὐτοῦ ἐκείνην ὁ Μακώλαιυ, ἐξελέγη βουλευτής. Οἱ καιροὶ ἦσαν κρίσιμοι. Ἤκμαζε μὲν τότε ἡ Ἀγγλία εἴπερ ποτὲ χάρις εἰς τὴν εὔρυθμον καὶ προαιώνιον λειτουργίαν τῶν συνταγματικῶν αὐτῆς θεσμῶν, ἀλλὰ οἱ θεσμοὶ οὗτοι, δι' αὐτὸ τοῦτο ὅτι ἦσαν προαιώνιοι, διετέλουν ἐν πολλοῖς ἀλλότριοι τῶν ἀναγκῶν τοῦ παρόντος χρόνου καὶ τῶν αἰσθημάτων τῶν νεωτέρων γενεῶν. Οἱ καθολικοὶ Ἰρλανδοὶ εἰς οὐκ ὀλίγα ἑκατομμύρια συμποσούμενοι ἐστεροῦντο,

Digitized by Google

ἅτε καθολικοί, τῆς τοῦ τελειοπολίτου ἰδιότητος, ἀποκλειόμενοι τῶν πυλῶν τοῦ ἐθνικοῦ βουλευτηρίου· πολλαὶ δὲ καὶ ἕτεραι τοιαῦται ἀδικίαι ἐκυροῦντο ἔτι ὑπὸ τῶν ἀγγλικῶν νόμων. Ἡ σκανδαλωδεστάτη τούτων ἦτο ὅτι 107 κῶμαι, ὧν τὰ δύο τρίτα δὲν εἶχον οὐδὲ 2,000 κατοίκους, ἔπεμπον εἰς τὴν βουλὴν τῶν κοινοτήτων 213 βουλευτάς, ἐνῷ εἴκοσι καὶ ἑπτὰ πόλεις, ὧν πολλαὶ ἠρίθμουν ὑπὲρ τὰς 100,000 κατοίκων, οὐδένα εἶχον ἐν τῇ βουλῇ ἀντιπρόσωπον. Ἄλλα ἔθνη ἤθελον ἐπιχειρήσει τὴν θεραπείαν τῶν ἀτοπημάτων τούτων δι' ἐπαναστάσεων· ἡ Ἀγγλία ἔσχε τὴν φρόνησιν νὰ ἀναζητήσῃ ἐν αὐτῷ τῷ πολιτεύματι τὴν διόρθωσιν τῶν ἀτελειῶν αὐτοῦ. Εἶχε δὲ ἤδη ψηφισθῆ ἡ τῶν καθολικῶν ἰσοπολιτεία ὅτε ὁ Μακώλαιυ εἰσῆλθε τῷ 1830 ἐν τῇ βουλῇ τῶν κοινοτήτων. Ἀλλ' ὑπελείποντο ἔτι αἱ ἄλλαι ἐκεῖναι ἀνωμαλίαι, καὶ μετ' οὐ πολὺ οἱ Οὐΐγοι, περιελθόντες εἰς τὰ πράγματα, ὑπέβαλον τὸν περίφημον περὶ ἐκλογικῆς μεταῤῥυθμίσεως νόμον. Εἰς ἡμᾶς τοὺς κτησαμένους ὁπωσοῦν προχείρως τὴν καθολικὴν ψηφοφορίαν, ἴσως φανῇ παράδοξον πῶς τοιαῦται εὔλογοι ἀξιώσεις δὲν ἐψηφίσθησαν διαμιᾶς· ἀλλ' ἐν Ἀγγλίᾳ ἡ προταθεῖσα κατάλυσις τῶν προνομίων ἔμελλε νὰ προσβάλῃ τὰ συμφέροντα καὶ τὰς δοξασίας ἰσχυροτάτης ἀριστοκρατίας, τῆς ἀριστοκρατίας ἐκείνης ἥτις ἐκυβέρνησε καὶ ἐκλέϊσε τὴν χώραν ἐπὶ αἰῶνας ὅλους· τινὲς δὲ καὶ τῶν Οὐΐγων αὐτῶν, ἄνδρες ἐπιφανεῖς, οἷος ὁ ἱστορικὸς Χάλλαμ, προσέβλεπον μετά τινος ἀνησυχίας πρὸς τὴν ἐπικειμένην ἀνατροπὴν καταστάσεως πραγμάτων, ὑπὸ τὸ κράτος τῆς ὁποίας τοσοῦτον ηὐδαιμόνησε καὶ ἐκρατύνθη ἡ πατρίς. Ἀλλ' ὁ Μακώλαιυ οὔτε ἀνησύχησεν, οὔτε ἐδίστασεν. Ἐν τῇ πανηγυρικῇ ἐκείνῃ καὶ μακρᾷ συζητήσει ἥτις διήρκεσε δύο ἔτη, ἀπήγγειλε πέντε δημηγορίας, δι' ὧν ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ μετεωρίσθη εἰς τὴν τάξιν τῶν μεγάλων πολιτικῶν ῥητόρων. Αἱ δημηγορίαι αὗται, αἱ μεμελετημέναι βεβαίως, ἐφαίνοντο ὡσεὶ ἐξ ὑπογυίου ἐκφωνούμεναι· ὥστε εἶχον ἅμα μὲν τὴν ἀκρίβειαν τοῦ ἐσκεμμένως πεπονημένου ἔργου, ἅμα δὲ τὴν ζωηρότητα τοῦ αὐτοσχεδιάσματος. Ὅτε ἠγόρευε, φίλοι καὶ ἀντίπαλοι, Οὐΐγοι καὶ Τόρεις, ἔσπευδον νὰ καταλάβωσι τὰς θέσεις αὐτῶν ἵνα ἀκροασθῶσι τοῦ ἀνδρός. Οἱ σύγχρονοι παρέβαλλον αὐτὸν πρὸς τὸν Burke, ὁ δὲ πρόεδρος τῆς τότε βουλῆς καὶ ὁ δημαγωγὸς Ὀκόνελλ μιᾷ φωνῇ ἀπεφήναντό ποτε ὅτι οὐδέποτε ἤκουσαν τοσοῦτον λαμπρὰν καλλιέπειαν. Ἀλλὰ καὶ οἱ μεταγενέστεροι τέρπονται ἄχρι τοῦδε ἀναγινώσκοντες τοὺς πολιτικοὺς ἐκείνους λόγους, οὓς ἡ τέχνη διεσκεύασεν εἰς ἔργα φιλολογικὰ ἀείμνηστα, ὡς ἀποφαίνεται ὁ Mignet, περὶ οὗ δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἀπέβη κανὼν καὶ στάθμη ἀκριβὴς τῶν τοιούτων.

Μὴ νομίσετε ἐν τούτοις ὅτι ἐλάλησε μόνον περὶ τοῦ μεγάλου ζητήματος τῆς ἐκλογικῆς μεταῤῥυθμίσεως· ἐπὶ πολλῶν καὶ ἄλλων σπουδαίων ὑποθέσεων ἀντήχησεν ἡ φωνὴ αὐτοῦ. Μάλιστα δὲ φημίζεται ὁ λόγος ὃν ἀπήγγειλε περὶ τῆς καταστάσεως τῆς κυβερνήσεως καὶ τῆς νομοθεσίας τῆς Ἰνδικῆς. Αἱ πρακτικαὶ γνώσεις καὶ τὰ γενναῖα φρονήματα τοῦ ῥήτορος τοσαύτην ἐπροξένησαν ἐντύπωσιν ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς βουλῆς, ὥστε ἡ κυβέρνησις ἐνόμισε καθῆκον αὐτῆς νὰ προχειρίσῃ αὐτὸν τῷ 1834 σύνεδρον τοῦ πενταμελοῦς συμβουλίου, εἰς ὃ ἐπετράπη τότε ἡ ὑπερτάτη διοίκησις τῆς ἀχανοῦς χερσονήσου. Καὶ ὁ μὲν μισθός του ὡρίσθη εἰς φράγκα 375,000 κατ' ἔτος, εἰδικὴν δὲ ἐντολὴν ἔλαβε νὰ συντάξῃ νέον ποινικὸν νόμον τῶν ἐν τῇ Ἰνδικῇ ἀγγλικῶν κτήσεων. Μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης ἡ ποινικὴ δικαιοσύνη διείπετο αὐτόθι ὑπὸ δυσμόρφου τινὸς κράματος ἡμιβαρβάρων μωαμεθανικῶν καὶ ἰνδικῶν νόμων, καὶ νόμων ἀγγλικῶν οὐκ ὀλίγα φερόντων ἔτι δρακόντεια τοῦ μέσου αἰῶνος στίγματα. Περὶ δὲ τὴν σύνταξιν τοῦ νέου κώδικος ὁ Μακώλαιυ καθωδηγήθη ὑπὸ τοῦ πνεύματος τῶν νεωτέρων χρόνων, μὴ παριδὼν τὰς ἰδιαζούσας τοῦ τόπου περιστάσεις· καὶ μηδὲ τέσσαρα ὅλα ἔτη διατρίψας ἐν Ἀσίᾳ, κατέλιπεν ἐν αὐτῇ μνημεῖον ἀΐδιον τῆς ἐπιστήμης, τῆς συνέσεως καὶ τῆς φιλανθρωπίας αὐτοῦ.

Ἐπιστρέψας εἰς τὴν Εὐρώπην ἐξηκολούθησε τὰς ἐν τῇ *Ἐπιθεωρήσει τοῦ Ἐδιμβούργου* ἱστορικὰς καὶ πολιτικὰς αὐτοῦ μελέτας, γράψας πρὸς τοῖς ἄλλοις δύο ἀληθῆ ἀριστουργήματα, τοὺς βίους τοῦ λόρδου Robert Clive καὶ τοῦ Warren Hastings, τῶν ἱδρυτῶν τῆς ἐν τῇ Ἰνδικῇ ἀγγλικῆς κυριαρχίας. Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ δὲν ἐλησμόνει καὶ τὴν μοῦσαν τῆς ποιήσεως, θεραπεύων αὐτὴν ἀδιακόπως καὶ δημοσιεύων ἀνωνύμως πολιτικὰ ἰδίως ποιημάτια νοστιμώτατα. Ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν προεγευμάτιζε παρὰ τῷ ποιητῇ Rogers μετὰ πολλῶν συνδαιτυμόνων στωμύλων καὶ αἱμύλων, τινῶν δὲ καὶ περιωνύμων. Εἷς τῶν τελευταίων τούτων, ἀπήγγειλε στίχους τινὰς χαριεστάτου ποιηματίου δημοσιευθέντος εἰς τοὺς *Καιρούς*, καὶ ἀποτεινόμενος πρὸς τὸν Θωμᾶν Μοὺρ, τὸν εἶπε· «πρέπει νὰ ἠξεύρῃς τοὺς στίχους τούτους», μὲ τρόπον ὑποδεικνύοντα ὅτι αὐτὸν ἐνόμιζε τὸν ποιήσαντα.—«Δὲν τοὺς ἔγραψα ἐγὼ», ἀπήντησεν ὁ Μούρ.—«Καὶ ὅμως ὅλοι σὲ τοὺς ἀποδίδουν.»—«Σὲ βεβαιῶ ὅτι δὲν τοὺς ἔγραψα», ἐπανέλαβεν ὁ Μούρ. Τότε ὁ Μακώλαιυ, λύσας τὴν σιωπὴν ἣν σπανίως ἐτήρει εἰς τοιαύτας ὁμηγύρεις, «εἶναι ἰδικοί μου», εἶπε, καὶ κατ' αἴτησιν τῶν παρεστώτων ἀπήγγειλεν αὐτούς. Ἀμέσως ἔπειτα ὁ Μοὺρ ὡμίλησε περὶ ἑτέρου ποιηματίου ἀσυγκρίτως κατ' αὐτὸν ἀνωτέρου καὶ ὁπωσοῦν δηκτικοῦ, τοῦ ὁποίου εἰς μάτην ὡσαύτως ἀνεζή-

Digitized by Google

τησε τὸν συγγραφέα.—«Καὶ τοῦτο ἰδικόν μου εἶναι», ὑπέλαβεν ὁ Μακώλαιυ. Ταῦτα διηγεῖται ὁ Μοὺρ ἐν τοῖς ἑαυτοῦ ἀπομνημονεύμασιν, ἐπιλέγων· «Οὕτως ἀνεκαλύψαμεν ὅτι ὁ Μακώλαιυ, παρεκτὸς ποικίλων ἄλλων προτερημάτων, εἶχε καὶ τὴν καλλίστην ἐκείνην τῆς καρδίας καὶ τοῦ νοὸς δύναμιν.» Ἀλλ' ἐκέκτητο προσέτι τὸ δῶρον τῆς ἐπαγωγοτάτης καὶ ζωηροτάτης ὁμιλίας, ἰδίως εὐδοκιμῶν περὶ τὰς ἀνεξαντλήτους καὶ χαριτωμένας αὐτοῦ διηγήσεις. Ὅτε ἐπανῆλθεν ἐξ Ἰνδικῆς εἶχε κατ' ἀρχὰς ἀναδειχθῆ σωφρονέστερος περὶ τοὺς λόγους· δὶς ὁ ἀστεῖος Σίδνεϋ Σμὶθ εἶπε· «Παρετήρησα εἰς τὸν Μακώλαιυ, μετὰ τὴν ἐπιστροφήν του, ἀστραπάς τινας σιωπῆς.» Ἀλλὰ αἱ διαλείψεις αὗται ἦσαν τῳόντι ἀστραπαῖαι. Γευματίζων κατ' ἐκεῖνο τοῦ χρόνου εἰς Bowood παρὰ τῷ μαρκίωνι τοῦ Lansdowne μετὰ πολλῶν λογάδων καὶ ἀξιεράστων ἀνδρῶν, ἐν οἷς κατελέγοντο ὁ Rogers, ὁ Μοὺρ καὶ ὁ λόρδος John Russell, ὁ Μακώλαιυ δι' ὅλης τῆς ἑσπέρας τοσοῦτον κατεγοήτευσε τοὺς ἀκροατὰς πάντας, ὥστε ὁ Μοὺρ ἀπεφήνατο ὅτι ἵνα ἀπομνημονεύσῃ τις ὅσα εἶπεν, ἔπρεπε νὰ ἔχῃ τὴν θαυμαστὴν αὐτοῦ μνήμην, ἐπιστήμην, ῥώμην καὶ εὐφυΐαν.

Δὲν ἔμελλεν ὅμως ἐπὶ πολὺν χρόνον νὰ διαγάγῃ τὸν βίον τοῦτον τῆς κομψῆς ἀπραγμοσύνης. Ἡ πόλις τοῦ Ἐδιμβούργου, ἐπαιρομένη ἐπὶ τῇ φήμῃ δι' ἧς περιέβαλε τὸ σκωτικὸν ἐκεῖνο ὄνομα ὁ ἀνὴρ, ἀνέδειξεν αὐτὸν βουλευτὴν τῷ 1839· καὶ ἔκτοτε ἐπὶ ὀκτὼ ἔτη ἔδρευσεν ἐν τῷ ἐθνικῷ τούτῳ συνεδρίῳ, δὶς δὲ ἐν τῷ διαστήματι τούτῳ προεχειρίσθη ὑπουργὸς, ἀγορεύων καὶ ψηφίζων πάντοτε ὑπὲρ παντὸς ὅ,τι ἐνόμιζεν ἐπιτήδειον νὰ κρατύνῃ τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν πολιτείαν, εἴτε Οὖϊγοι τὸ προέτειναν, εἴτε Τόρεις. Ἀλλὰ δι' αὐτὸ τοῦτο ἐπὶ τέλους περιέστη εἰς ῥῆξιν πρὸς τοὺς ἰδίους ἐντολεῖς. Ὁ σὶρ Robert Peel καθυπέβαλε νόμον δι' οὗ ἐπροικοδοτεῖτο ἡ καθολικὴ ἐκκλησιαστικὴ σχολὴ τοῦ Maynooth· πρώτην δὲ ταύτην φορὰν προέκειτο ἡ πολιτεία νὰ ἔλθῃ εἰς συνδρομὴν καθολικοῦ ἱδρύματος. Ὁ Μακώλαιυ ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐφρόνει ἐν συνειδήσει ὅτι ἡ πρότασις ἦτο λυσιτελεστάτη πρὸς τὴν πλήρη συνδιαλλαγὴν τῶν δύο θρησκευμάτων, ἀφ' ἑτέρου δὲ κάλλιστα ἐγίνωσκεν ὅτι ἡ προτεσταντικὴ μισαλλοδοξία, ἧς οἱ κράτιστοι ὀπαδοὶ ἔδρευον ἐν Ἐδιμβούργῳ, ἀπετροπιάζετο τὸ πρᾶγμα καὶ ὅτι ἂν ψηφίσῃ ὑπὲρ, θέλει ἀποδοκιμασθῇ ὑπὸ τῶν ἐκλογέων αὐτοῦ. Ἐννοεῖται ὅτι οὐδὲ ἐπὶ στιγμὴν ἐδίστασε μεταξὺ τῶν πεποιθήσεων αὐτοῦ καὶ τοῦ συμφέροντος. Οὐ μόνον ἐψήφισεν ὑπὲρ τῆς προτάσεως, ἀλλὰ καὶ ἠγόρευσεν ὑπὲρ αὐτῆς λαμπρῶς, διαῤῥήδην ἐπειπὼν, ὅτι δὲν καταδέχεται νὰ διατηρήσῃ τὸ βουλευτικὸν ἀξίωμα δι' ἐπονειδίστου ἀρνησιδοξίας καὶ ὅτι δὲν ἠδύνατο βεβαίως νὰ τὸ ἀπολέσῃ διὰ λόγον ἐντιμότερον.

Ὅ,τι προεῖπε καὶ προεῖδε συνέβη. Ἐπὶ τῶν γενικῶν ἐκλογῶν τοῦ 1847 ἀπέτυχεν ἐν Ἐδιμβούργῳ. Ὁ Μακώλαιυ ἀπεφάσισεν ἀμέσως πῶς ἔπρεπε νὰ τιμωρήσῃ τὴν ἀγνωμοσύνην τῶν συμπολιτῶν· ἀπεφάσισε νὰ ἐγείρῃ εἰς δόξαν ἑαυτοῦ καὶ τῆς πατρίδος μεγαλούργημα τὸ ὁποῖον ἔμελλε νὰ ταπεινώσῃ τοὺς μωροὺς ἐκείνους ἀντιπάλους καὶ νὰ καταναγκάσῃ αὐτοὺς νὰ ζητήσωσι συγγνώμην. Τὴν δ' ἑσπέραν αὐτῆς ἐκείνης τῆς ἡμέρας καθ' ἣν ἀπεδοκιμάσθη, προανήγγειλε τὴν ἐπιβολὴν δι' ἑνὸς τῶν ὑψίστων καὶ κατανυκτικωτάτων αὐτοῦ ποιημάτων.

«Ἡ ἡμέρα, εἶπε, τοῦ θορύβου, τοῦ ἀγῶνος, τῆς ἥττης, παρῆλθε. Παρῆλθε μετὰ τῶν ταλαιπωριῶν αὐτῆς, τῶν ἐρίδων, τῶν ὕβρεων, τῶν ἀηδιῶν. Ἐκοιμήθην, καὶ κατ' ὄναρ εἶδον τὸ δωμάτιον οἰκίας γηραιᾶς, ὅπερ πρὸ καιροῦ δὲν εἶχον ἐπισκεφθῆ.» Ἐνταῦθα δὲ ἀφηγεῖται πῶς, ἐν τῷ δωματίῳ ἐκείνῳ, κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς γεννήσεώς του, παρέστησαν, παρὰ τὸ λίκνον τοῦ παιδὸς, μία κατόπιν τῆς ἄλλης, αἱ θεαὶ αἱ νύμφαι, αἱ προφητικὴν κεκτημέναι δύναμιν. Ἡ νύμφη τοῦ κέρδους ἠφανίσθη νωχελῶς, οὐδὲ βλέμμα ἐπ' αὐτοῦ ῥίψασα· ἡ νύμφη τοῦ συρμοῦ ψυχρὰν μόνον ἐπεδείξατο περιφρόνησιν· ἡ νύμφη τῆς ἡδονῆς μόλις ἔῤῥανεν αὐτὸν δι' ἑνὸς ῥοδίνου φύλλου· ἡ νύμφη τῆς ἐξουσίας διῆλθεν ἀγέρωχος, λιθοκόλλητον φέρουσα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς στέμμα. Τελευταία ἐπεφάνη ἡ πασῶν ἰσχυροτάτη καὶ ἀγαθωτάτη νύμφη.

«Ἡ περιφανὴς δέσποινα, ἡ φωταυγεῖς ἔχουσα τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὸ εὐγενὲς μέτωπον διὰ δάφνης κεκοσμημένον, διενυκτέρευσε παρὰ τὸ λίκνον, ᾄδουσα διὰ φωνῆς ἐνθέου τὰ γλυκύτατα ταῦτα ᾄσματα·

«Ναὶ, παιδίον μου ἀγαπητὸν, ἄφες αὐτὰς ν' ἀπέλθωσιν, ἄφες τὸ Κέρδος, τὸν Συρμὸν, τὴν Ἡδονὴν, τὴν Ἐξουσίαν, ὅλα τὰ πολυπράγμονα αὐτὰ πνεύματα, τὰ κυλιόμενα εἰς τὰς κάτω τοῦ βίου σφαίρας. Ἐμός ἐστιν ὁ τῆς διανοίας κόσμος· ἐμὸς ὁ τῆς φαντασίας· ἐμὸν τὸ παρελθὸν, ἐμὸν τὸ μέλλον. Ἡ τύχη ἡ ἐν ταῖς περιπετείαις αὐτῆς ῥίπτουσα χαμαὶ τὸν ἰσχυρὸν, ἡ ἡλικία ἡ μεταβάλλουσα εἰς λύπας τὰς ἡδονὰς τῆς νεότητος, καταλείπουσιν ἀναλλοίωτα τὰ ἐμὰ δῶρα, τὸ αἴσθημα τοῦ καλοῦ καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ ἀληθοῦς. Ἐγὼ παρεκάθησα πλησίον τοῦ Βάκωνος ὅτε, ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς αἰσχύνης αὐτοῦ, παρέστη ἐνώπιον δικαστῶν ἀδυσωπήτων· ἐγὼ, ἐπὶ τῆς ὀδυνηρᾶς τοῦ Κλάρενδων ἐξορίας, ἐπράϋνα τὰς ἀΰπνους αὐτοῦ νύκτας· ἐγὼ ἐπλήρωσα συνέσεως καὶ θάῤῥους τὸν Walter Raleigh ἐν τῇ ἐρημίᾳ τοῦ δεσμωτηρίου αὐτοῦ· ἐγὼ ἐφώτισα τὰ σκότη τοῦ ἀομμάτου Μίλτωνος διὰ τῆς φλογὸς τῆς κατελθούσης ἀπὸ τοῦ θρόνου τοῦ Ὑψίστου.

Digitized by Google

«Καὶ σὺ λοιπὸν, ὅτε οἱ φίλοι ἐπανέρχονται ὠχροὶ, ὅτε οἱ προδόται λιποτακτοῦσιν, ὅτε τὸ πανταχόθεν καταπολεμούμενον πνεῦμά σου, δικαίως ἐπαιρόμενον διότι ἠγάπησε τὴν ἀλήθειαν, τὴν ἀρετὴν, τὴν εἰρήνην, τὴν εὐσπλαγχνίαν, κατεξεγείρεται κατὰ τῆς ἀμειλίχου ἐκείνης Ἐκκλησίας καὶ κατὰ τοῦ μωροῦ ὄχλου·

«Ἐνθυμήσου ἐμὲ, καὶ, μειδιῶν ὑπέροπτα, ἄφες νὰ παρέλθωσι τά τε ἀγενῆ τοῦ κόσμου τού του πράγματα, τὸν φθόνον, τὸ μῖσος, τὴν ἀφροσύνην, καὶ τὰ ἐπίκαιρα ἀγαθὰ, τὸν πλοῦτον, τὰ παίγνια, τὴν κολακείαν· ἄφες νὰ παρέλθωσι, διότι θέλουσι παρέλθει, καὶ ἀτένισον τὸν ὀφθαλμὸν πρὸς τὴν ἀρετὴν καὶ πρὸς ἐμέ.»

Τοιαῦτα δ' ἐπαγγειλάμενος ὁ Μακώλαιυ ἐπεδόθη ἔκτοτε εἰς τὸ νὰ διδάσκῃ τοὺς συμπολίτας ὁποῖοί τινες ἐγένοντο οἱ προπάτορες αὐτῶν, καὶ διὰ τίνων ἄθλων καὶ ἀγώνων ἐκτήσαντο τὰ ἀγαθὰ ἅπερ ἐκληρονόμησαν εἰς τὰς παρούσας γενεὰς καὶ τίνας αἱ γενεαὶ αὗται φέρουσιν εὐθύνας πρὸς συντήρησιν καὶ αὔξησιν τῆς ἐθνικῆς ἐκείνης περιουσίας· διότι τοῦτο ἐπὶ τέλους εἶναι πανταχοῦ καὶ πάντοτε ἡ ἱστορία, ἡ δὲ φιλοτιμία τοῦ ἔθνους τοῦ νὰ μὴ φανῇ ἀνάξιον τοῦ ἰδίου παρελθόντος εἶναι ἡ ὑψίστη τῶν δημοσίων ἀρετῶν. Τὸ ἔργον τοῦ Μακώλαιυ ἐκρίθη πολλάκις, ἐνίοτε δὲ καὶ κατεκρίθη. Οἱ μὲν ἠξίωσαν ὅτι δὲν ὑπῆρξεν ἐν παντὶ ἀμερόληπτος καὶ ἀπροσωπόληπτος· οἱ δὲ ὑπέδειξάν τινα σφάλματα διαφυγόντα τὴν συνήθη τῆς ἐπιστήμης αὐτοῦ ἀκριβολογίαν· οἱ δὲ ἐπανέλαβον τὸ καὶ περὶ Θουκυδίδου ῥηθὲν, ὅτι πολλά τις ἂν εὕροι παρ' αὐτῷ «ἢ τῆς ἄκρας ἐξεργασίας τετυχηκότα, ἢ ῥαθύμως ἐπιτετροχασμένα.» Οὐδεὶς ὅμως ἠρνήθη ὅτι ἡ θαυματουργὸς ἐκείνη χεὶρ ἀνεδημιούργησεν οὕτως εἰπεῖν κόσμον ἐκλιπόντα. Ἡ ἱστορία αὕτη δὲν εἶναι ἁπλῆ ἀφήγησις, δὲν εἶναι ζωγραφία, δὲν εἶναι δράματος παράστασις, μᾶλλον ἀνάστασις παρῳχημένων. Ἔχοντες αὐτὸν ἀνὰ χεῖρας πολλάκις λησμονεῖτε ὅτι ἀναγινώσκετε καὶ νομίζετε ὅτι βλέπετε τὰς γενεὰς τῆς ἑπτακαιδεκάτης ἑκατονταετηρίδος, προκυπτούσας ἀπὸ τῶν τάφων καὶ ζώσας καὶ δρώσας ἐνώπιον ὑμῶν, μετὰ τῶν διανοημάτων αὐτῶν, τῶν αἰσθημάτων, τῶν συμφερόντων, τῶν ἠθῶν. Καὶ οὐ μόνον τοὺς πρωταγωνιστὰς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, τοὺς βασιλεῖς, τοὺς ὑπουργοὺς, τοὺς ῥήτορας, τοὺς στρατηγοὺς, τοὺς ναυάρχους, ἀλλὰ πάσας τὰς κοινωνικὰς τάξεις· αὐλικοὺς, κλῆρον, εὐπατρίδας, κυρίας, γεωργοὺς, ἐργάτας, πένητας, ἐπιστήμονας, φιλολόγους, καὶ πᾶσαν τὴν χώραν, μετὰ τῆς γεωργίας αὐτῆς, τῶν μεταλλωρυχείων, τῶν δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν προσόδων, τῶν λεωφόρων, τῆς δημοσίας ἀσφαλείας, τῶν ξενοδοχείων, τῶν πόλεων, τῶν καφφενείων αὐτῶν, τοῦ φωτισμοῦ, τῆς ἀστυνομίας.

Ὁ Μακώλαιυ εἶχεν ἄλλοτε εἰπεῖ ὅτι ἡ ἱστορία τῆς πατρίδος του, ἐὰν ἐγράφετό ποτε μετ' ἀκριβείας μὲν καὶ περινοίας, διὰ λόγου δὲ ζωηροῦ καὶ ἀνθηροῦ, ἤθελεν ἀποβῆ τὸ ἐπαγωγότατον τῆς ἀγγλικῆς φιλολογίας βιβλίον. Τὸ εἶπε καὶ τὸ ἔκαμεν. Ἐντὸς ἓξ μηνῶν ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς ἱστορίας του, πέντε ἐγένοντο ἐν Λονδίνῳ ἀλλεπάλληλοι αὐτῆς ἐκδόσεις, ἐπωλήθησαν δὲ 18,000 καὶ ἐπέκεινα ἀντίτυπα. Ἐν Ἀμερικῇ ἀνετυπώθη πλειστάκις καὶ εἰς μόνην τὴν Φιλαδέλφειαν ἐξεδόθη τρὶς ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν, καθ' ἃς ἠγοράσθησαν 25,000 ἀντιτύπων. Ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλας γλώσσας μετεφράσθη. Ἀνεγνώσθη δὲ καὶ ἐθαυμάσθη ἁπανταχοῦ γῆς. Ὅτε ἐξεδόθησαν οἱ δύο πρῶτοι τόμοι, ἡ πόλις τοῦ Ἐδιμβούργου ἠρυθρίασεν ἐπὶ τῇ προγεγενημένῃ πρὸς τὸν ἄνδρα ἀδικίᾳ καὶ ἔπεσεν εἰς τοὺς πόδας τοῦ ἀπαραμίλλου ἱστορικοῦ. Ἐπὶ τῶν γενικῶν ἐκλογῶν τοῦ 1852 ὁ Μακώλαιυ ἀνεδείχθη ἐν αὐτῇ βουλευτὴς πανδήμως, μήτε ζητήσας τοῦτο ὁπωσδήποτε, μήτε ὀβολὸν δαπανήσας. Ἀφοῦ δὲ ἐδημοσιεύθησαν οἱ δύο ἕτεροι τόμοι, ὁ πρωθυπουργὸς Πάλμερστων ἐν ὀνόματι τῆς Ἀνάσσης καὶ εὐφημοῦντος τοῦ ἔθνους παντὸς, προήγαγε τὸν ἄνδρα εἰς τὸ ὕπατον τοῦ λόρδου ἀξίωμα. Πᾶσαι αἱ τιμαὶ καὶ πᾶσαι αἱ ἀμοιβαὶ δι' ὧν δύναται νὰ κοσμηθῇ ἡ μεγαλοφυΐα, ἐπεδαψιλεύθησαν αὐτῷ ἀφειδῶς.

Ἀλλὰ πρὸ ἐτῶν ἤδη πολλῶν, τὸ ἐκλεκτὸν τοῦτο σκεῦος ἐταλαιπωρεῖτο ὑπὸ παθήματος καρδιακοῦ δυσωπήτου. Ὅτε ἀπήγγειλε τὸν τελευταῖον αὐτοῦ ἐν τῇ βουλῇ τῶν κοινοτήτων λόγον, ὁ Μακώλαιυ κατέπεσεν ἀπειρηκώς. Ἡ ὄψις αὐτοῦ ἦτο ἠλλοιωμένη· ἡ κεφαλή του ἔκλινε πρὸς τὸ στῆθος καὶ ἐν τῷ σφοδρῷ δονισμῷ ὑπὸ τοῦ ὁποίου ἐκλονίσθη, ἐφαίνετο ἀναίσθητος εἰς τὸν πανταχόθεν ἐκραγέντα περὶ αὐτὸν θαυμασμὸν τῆς εὐγλωττίας ἐκείνης. Ἡ κρίσις αὕτη παρῆλθε· πολλάκις ὅμως ἔκτοτε ἐπαναληφθεῖσα, κατέβαλε τελευταῖον αὐτὸν τὴν νύκτα τῆς 28 δεκεμβρίου 1859.

Ἀπέθανεν, ἀλλὰ κατέλιπε κτῆμα εἰς ἀεὶ καὶ ὄνομα ἀθάνατον· ἐκηδεύθη δὲ δημοτελῶς εἰς Westminster abbaye, ἐν τῷ Πανθέῳ ἐκείνῳ, ἐν ᾧ τὸ ἀγγλικὸν ἔθνος ἡτοίμασε τόπον ἀναπαύσεως εἰς ἅπαντας ὅσοι ὁπωσδήποτε ἐκλέϊσαν τὴν πατρίδα· ῥήτορας, ὑπουργοὺς, στρατηγοὺς, ναυάρχους, ποιητὰς, ἱστορικοὺς, φιλολόγους. Ὡμίλησα ἐνταῦθα οὐ μόνον περὶ τοῦ κυριωτάτου ἔργου τοῦ ἀνδρὸς, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν ποικίλων τοῦ βίου αὐτοῦ περιστάσεων καὶ περὶ τῶν διαφόρων ἰδιοτήτων τοῦ χαρακτῆρος. Μία τῶν μᾶλλον ἀξιομνημονεύτων ἰδιοτήτων τούτων ὑπῆρξεν, ὅτι, ὅπως ὁ Θουκυδίδης, εἶχε πληρεστάτην πεποίθησιν εἰς τὸ ἴδιον ἀριστοτέχνημα. Εἴδομεν ὅτι, διὰ τοῦ ποιήματος ὅπερ ἔγραψε τὴν ἑσπέραν τῆς ἐν Ἐδιμβούργῳ ἀποτυχίας, προανήγγειλε πανηγυρικῶς τὴν

Digitized by Google

ἐπιβολὴν ἣν ἡ φύσις αὐτὴ τῷ ὑπηγόρευσεν. Εἴδομεν τὸν ἄνδρα ἀξιοῦντα ὅτι ἡ ἱστορία τῆς πατρίδος αὐτοῦ, ἐὰν γραφῇ ὅπως αὐτὸς ἐνόει, θέλει ἀποβῇ τὸ ἐπαγωγότατον τῆς Ἀγγλικῆς φιλολογίας βιβλίον. Σᾶς εἶπον πρὸ μικροῦ ὅτι ἐτάφη ἐν τῷ Πανθέῳ τῆς Ἀγγλίας. Αἴ, λοιπὸν, τοσαύτην εἶχε τὴν βεβαιότητα ὅτι ἐκεῖ θέλει ταφῇ ὥστε ὥρισεν αὐτὸς τὸν χῶρον ἐν ᾧ ἐπόθει νὰ κατατεθῇ πλησίον τοῦ Ἀδδισῶνος. Οὐδὲ εἰς ταῦτα ἠρκέσθη· ἀλλ' ἐνῷ ὁ Thiers ἐπρέσβευσεν ὅτι ἡ μεγάλη ποίησις εἶναι τὸ ὕπατον τῶν προϊόντων τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας, αὐτὸς, ὡςεὶ ὑπερμαχῶν ὑπὲρ τῆς δάφνης ἥτις ἔμελλε νὰ κοσμήσῃ τὴν εὐγενῆ αὐτοῦ κεφαλὴν ἀπεφήνατο, ὅτι ὁ στέφανος τῆς ἱστορίας εἶναι τὸ κάλλιστον τῶν ἐπάθλων τοῦ νοεροῦ κόσμου.[1]

ΙΝΔΑΛΜΑΤΑ ΚΑΙ ΟΠΤΑΣΙΑΙ

Συνέχεια καὶ τέλος· ἴδε σελ. 122.

Χαρακτηριστικὸν τῶν ὀνείρων περίεργον εἶνε καὶ τοῦτο, ὅτι τὸ πνεῦμα συγχωνεύει εἰς τὸν μῦθον τὸν ὁποῖον διηγεῖται αὐτὸ εἰς ἑαυτὸ, τυχαίους ἤχους προσπίπτοντας εἰς τὸ οὖς. Ψόφος κλειομένης θύρας δύναται λ. χ. νὰ μεταβληθῇ εἰς βροντὴν πυροβόλου, δίδουσαν ἀλλοίαν διεύθυνσιν εἰς τὴν σειρὰν τῶν ἐννοιῶν. Ἐπίσης αἱ εἰς τὸν ἐγκέφαλον διαβιβαζόμεναι ἐντυπώσεις κατὰ τὰς αὐτομάτους μετακινήσεις τοῦ σώματος, παρεκτρέπουσιν ὁμοίως τὸ κοῦφον καὶ εὔστροφον τῶν ὀνείρων ῥεῦμα, ἐκ τούτου δὲ προέρχονται κατὰ μέγα μέρος αἱ αἰφνήδιαι ἐκεῖναι καὶ ἀπροσδόκητοι παραλλαγαὶ τῆς σκηνῆς, τὰς ὁποίας πολλάκις βλέπομεν ὀνειρευόμενοι. Ἐν καιρῷ τῶν ὀνείρων πολλοὶ λαλοῦσι, συνδιαλεγόμενοι μετὰ φανταστικῶν προσώπων καὶ πολλοὶ μανιακοὶ δίδουσιν οὕτως ἀκουσίως νύξεις περὶ τῆς αἰτίας τῆς πνευματικῆς των καταστάσεως. Μυστικὰ τὰ ὁποῖα κρύπτουσι τὴν ἡμέραν μετὰ τῆς χαρακτηριζούσης αὐτοὺς πανουργίας καὶ πεισμονῆς, διολισθαίνουσι τοιουτοτρόπως ἐκ τῶν χειλέων των ἐνίοτε ἐν τῇ γαλήνῃ τῆς νυκτός. Λέγεται ὅτι ὁ πολὺς ψυχίατρος Esquirol εἶχε τὸ σύστημα νὰ παραφυλάττῃ ἐν τῷ φρενοκομείῳ τὴν νύκτα παρὰ τὴν κλίνην τοιούτων ἀρρώστων, καὶ πολλάκις ἐπέτυχε ν' ἀνακαλύψῃ κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον τὴν αἰτίαν τῆς νόσου των.

Ὅτι δὲ πολλάκις καθ' ὕπνον ὁ νοῦς, κλώθων καὶ ἀνελίσσων ἀδιακόπως τὸν πολύμιτον καὶ ἀπέραντον τοῦ συλλογισμοῦ ἱστὸν, δύναται νὰ καταλήξῃ, ἐκ τυχαίου συνδυασμοῦ ἐννοιῶν εἰς συμπέρασμα πρακτικὸν, τοῦτο δὲν πρέπει νὰ φανῇ παράξενον, ἀφοῦ εἶνε παραδεδεγμένον ὅτι ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ ἐγκεφάλῳ ἐκτελεῖται καὶ ἀσυνειδήτως ἀκόμη διανόησις. Κατὰ τὸν τρόπον δὲ τοῦτον ἐξηγοῦνται αἱ, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον βεβαίως ὑπερβολικαὶ, διηγήσεις περὶ ἀποριῶν καὶ προβλημάτων λυθέντων ἐν καιρῷ τοῦ ὕπνου μετὰ ἢ καὶ ἄνευ συνειδήσεως τοῦ ἐνδιαφερομένου. Γνωστὴ εἶνε ἡ ἱστορία τοῦ Ταρτίνη, τοῦ περιφήμου βιολιστοῦ, καθ' ἣν οὗτος μάτην ἐβασάνισεν ἑσπέραν τινὰ τὴν φαντασίαν του πρὸς σύνθεσιν μέλους τινὸς, τοῦ ὁποίου τὸ θέμα εἶχε κατὰ νοῦν. Ἀπαυδήσας ἐπὶ τέλους ὑπὸ τῆς ἀκάρπου προσπαθείας κατεκλίθη, ἀλλὰ μόλις ἀποκοιμηθεὶς εἶδε προσερχόμενον τὸν διάβολον κρατοῦντα βιολίον καὶ τόξον. Μετά τινας δὲ χαριεντισμοὺς ἔκρουσεν οὗτος ἐπὶ τοῦ βιολίου του τὸ ῥηθὲν θέμα καὶ ἀνέπτυξεν αὐτὸ εἰς σειρὰν λαμπροτάτων περιόδων, αἵτινες κατεκήλησαν τὸ οὖς τοῦ μουσικοῦ, μετὰ δὲ ταῦτα χαιρετήσας εὐγενῶς ἐξηφανίσθη. Συγχρόνως ὅμως ἐξύπνισε καὶ ὁ Ταρτίνης, ἔναυλον δ' ἔχων εἰσέτι τὸ μέλος εἰς τὴν ἀκοὴν, κατέγραψεν αὐτὸ ἀμέσως, καὶ τοιουτοτρόπως παρήχθη ἡ ὡραία *σονάτα*, τὴν ὁποίαν ἐπέγραψεν εὐγνωμονῶν «Sonate du diable».

Ἐκ τῶν εἰρημένων γίνεται φανερὸν ὅτι μόνον ἡ ἀπουσία τῆς βουλήσεως διαστέλλει τὴν ἐν ὀνείρῳ κατάστασιν ἀπὸ τῆς παραφροσύνης, κατὰ δὲ τὰ λοιπὰ ἀμφότεραι τοσοῦτον ὁμοιάζουσιν ἀλλήλαις, ὥστε δίκαιον εἶχεν ὁ εἰπὼν ὅτι, ἂν ἀληθῶς ἐπράττομεν ὅσα ὀνειρευόμεθα ὅτι πράττομεν, ἕκαστος ἐξ ἡμῶν ἔπρεπεν ἑκάστοτε νὰ δένεται χεῖρας καὶ πόδας πρὶν ἢ κατακλιθῇ πρὸς ὕπνον.

Ἐκ τῶν παραισθησιῶν τὰς ὁποίας ἀνωτέρω ἐξεθέσαμεν ἄλλαι μὲν ἀποτελοῦσι συνήθη φυσιολογικὰ φαινόμενα, ἄλλαι δὲ προέρχονται ἐκ τῆς ἐπὶ τοῦ ἐγκεφάλου ἐπενεργείας ὡρισμένων αἰτιῶν. Ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ ἄλλαι διὰ τὰς ὁποίας οὐδεμίαν ἀκόμη εὔλογον αἰτίαν ἀνεκάλυψαν οἱ σοφοί. Περὶ τῆς ὑπάρξεως δὲ αὐτῶν δὲν ἐπιτρέπεται ν' ἀμφιβάλλωμεν διότι παρουσιάσθησαν εἰς ἀνθρώπους κατὰ πάντα ὑγιεῖς καὶ διανοητικῶς λίαν ἀνεπτυγμένους. Δὲν θέλομεν, ἐννοεῖται, ταῦτα λέγοντες, νὰ ἐπιθέσωμεν τὴν σφραγῖδα τῆς ἀληθείας ἐπὶ τοῦ συρφετοῦ τῶν φαντασμάτων καὶ ὀπτασιῶν τὰς ὁποίας βλέπουσι καθ' ἑκάστην ἄνθρωποι ἁπλοϊκοὶ καὶ δεισιδαίμονες, ἢ δειλοὶ, ἢ ἀνίκανοι νὰ ἐλέγξωσι μετὰ τῆς ἀπαιτουμένης ἀκριβείας τῶν αἰσθήσεων τὰς ἐντυπώσεις, ἀκόμη δὲ ὀλιγώτερον νὰ συμπεράνωμεν ἐκ τούτου τὴν μεσολάβησιν δυνάμεων ὑπερφυσικῶν. Ἀπ' ἐναντίας οὐδόλως ἀμφιβάλλομεν ὅτι ὑπάρχει καὶ δι' αὐτὰς φυσική τις αἰτία προκαλοῦσα τὴν ἐμφάνισίν των· ἀλλὰ, καθὼς εἴπομεν καὶ προηγουμένως, ὁ ἐγκέφαλος εἶνε ὄργανον τοσοῦτον ἀκατανοήτως λεπτοφυὲς καὶ πολύπλοκον, ὥστε οὔτε εἰς τοὺς ἀνατόμους, οὔτε εἰς τοὺς φυσιολόγους, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον εἰς τοὺς παθολόγους ἀπεκάλυψε πάντα τὰ μυστήριά του.

1. Ἐσταχ. ἐκ τῆς δημοσιευθείσης ἐν τῷ «Παρνασσῷ» μελέτης τοῦ κ. Κ. Παπαρρηγοπούλου «Ὀλίγα τινὰ περὶ νεωτέρας ἱστοριογραφίας καὶ ἰδίως περὶ Μακώλαιυ.»

Digitized by Google

Εἰς τὴν προκειμένην τάξιν τῶν παραισθησιῶν πρέπει ἴσως νὰ κατατάξωμεν τὴν παράδοξον ἰδιότητα, τὴν ὁποίαν λέγεται ὅτι εἶχεν ὁ περίφημος ἠθοποιὸς Τάλμας, τοῦ νὰ βλέπῃ κατὰ βούλησιν τοὺς κομψῶς ἐνδεδυμένους ἀκροατάς του ὡς ἰσαρίθμους σκελετούς. Ὁ Οὐάλτερ Σκῶτ διηγεῖται περὶ ἑαυτοῦ, ὅτι ὁσάκις ἐξυπνῶν τὴν πρωΐαν ἀνεμιμνήσκετο ζωηρῶς τοῦ φίλου του Βύρωνος, ἔβλεπε τὴν μορφήν του εὐκρινῶς ἐμφανιζομένην ἐπὶ τῶν παραπετασμάτων τῆς κλίνης.

Ἀλλ' ἄριστον περὶ τοῦ προκειμένου παράδειγμα εἶνε αἱ εὐκρινῶς παρατηρηθεῖσαι παραισθησίαι τῆς Κας Α., τὰς ὁποίας δὲν θὰ ἐτολμῶμεν ν' ἀναφέρωμεν ἐνταῦθα, ἂν μὴ ἠγγυῶντο περὶ τῆς ἀκριβείας αὐτῶν τὰ ὀνόματα δύο ἐπιφανεστάτων ἄγγλων φυσιοδιφῶν, τὸ τοῦ Σὶρ Δαβὶδ Brewster, ὅστις πρῶτος ἐδημοσίευσεν αὐτὰς [Natural Magic] καὶ τὸ τοῦ Huxley [Elementary Physiology], παρὰ τοῦ ὁποίου καὶ ἡμεῖς τὰς παραλαμβάνομεν.

Α'. Ἡ πρώτη παραισθησία τῆς Κας Α. ἀπέβλεπε τὴν ἀκοήν. Κατὰ τὰς 4 $\frac{1}{2}$ μ. μ. τῆς 21 Δεκεμβρ. ἵστατο αὕτη εἰς τὴν αἴθουσαν παρὰ τῇ ἑστίᾳ, ὁπότε ἤκουσεν, ὡς ἐνόμισε, τὸν σύζυγόν της καλοῦντα αὐτὴν ὀνομαστί· «ἔλα 'δῶ! ἔλα 'ς ἐμένα!» Ὑποθέσασα ὅτι τὴν ἐκάλει ν' ἀνοίξῃ τὴν θύραν, ὑπῆγεν, ἀλλ' ἐξεπλάγη μὴ βλέπουσα αὐτὸν ἐκεῖ. Ἐπιστρέφουσα ὅμως πάλιν παρὰ τὴν ἑστίαν ἤκουσε τὴν αὐτὴν φωνὴν κράζουσαν δυνατά· — ἔλα, ἔλα 'δῶ. Ἤνοιξε δύο ἄλλας προσκειμένας θύρας, ἀλλ' οὐδένα βλέπουσα ἐπέστρεψε καὶ πάλιν εἰς τὴν θέσιν της. Μετὰ στιγμάς τινας πάλιν ἡ φωνὴ ἔκραξε μὲ τόνον παραπονετικὸν καί πως ἀνυπομονησίαν δηλοῦντα· «Ἔλα λοιπόν, ἔλα ἐδῶ, ἔξω», αὕτη δὲ ἀπήντησεν ἐπίσης μεγαλοφώνως· «Μὰ ποῦ εἶσαι; δὲν εἰξεύρω ποῦ εἶσαι», νομίζουσα ἀκόμη ὅτι πραγματικῶς τὴν ἐζήτει· ἀλλὰ μὴ λαβοῦσα ἀπάντησιν ἀνέβη εἰς τὸ ἄνω πάτωμα. Μετὰ ἡμίσειαν ὥραν ἦλθεν ὁ σύζυγος, αὕτη δὲν τὸν ἠρώτησε ποῦ ἦτο καὶ διατί τὴν ἐφώναζεν, ἐξεπλάγη δ' ἐννοεῖται ἀκούσασα ὅτι ἐκεῖνος εὑρίσκετο τότε μακρὰν τῆς οἰκίας. Παρόμοιον περιστατικὸν εἶχε συμβῆ εἰς τὴν Καν Α. καὶ πρὸ δέκα ἐτῶν, διαμένουσαν ἐν Φλωρεντίᾳ καὶ ἐντελῶς ὑγιῆ. Ἐπιστρέφουσά ποτε ἀπὸ χορὸν καὶ ἐκδυομένη πρὸς ὕπνον ἤκουσε νὰ τὴν καλοῦν ἐπανειλημμένως ὀνομαστί, δὲν ἠδύνατο δὲ καὶ τότε νὰ ἐξηγήσῃ τὸ πρᾶγμα.

Β'. Σοβαρωτέρα ὅμως εἶνε ἡ προσεχὴς παραισθησία ἡ ἐμφανισθεῖσα τῇ Κᾳ Α. Τῇ 30 Δεκεμβρ. περὶ τὴν τετάρτην μ. μ. κατέβη εἰς τὴν αἴθουσαν, τὴν ὁποίαν ὀλίγας πρότερον στιγμὰς εἶχεν ἐγκαταλείψει, εὗρε δέ, ὡς ἐνόμισε, τὸν σύζυγόν της ἔχοντα τὰ νῶτα ἐστραμμένα πρὸς τὴν ἑστίαν. Ἐπειδὴ δὲ οὗτος πρὸ ἡμισείας μόλις ὥρας εἶχεν ἐξέλθει εἰς περίπατον, παρεξενεύθη καὶ ἠρώτησεν αὐτὸν διατί ἐπέστρεψε τόσον ταχέως. Το πρόσωπον ἔβλεπεν αὐτὴν ἀτενῶς, μετ' ἤθους σοβαροῦ καὶ ἐσκεμμένου, ἀλλὰ δὲν ὡμίλησε. Νομίσασα ὅτι ἦτον εἰς σκέψιν τινα ἀπησχολημένος, ἐκάθησεν εἰς ἕδραν τινα παρὰ τὴν ἑστίαν, καὶ εἰς ἀπόστασιν δύο ποδῶν ἀπὸ τῆς μορφῆς, ἥτις ἀκόμη ἵστατο πρὸ αὐτῆς. Ἐπειδὴ ὅμως αὕτη ἐξηκολούθει νὰ τὴν ἀτενίζῃ σιωπηλῶς, τὴν ἠρώτησε μετά τινας στιγμάς· «Διατί δὲν ὁμιλεῖς;» Τότε δὲ τὸ πρόσωπον διηυθύνθη πρὸς τὸ καταντικρὺ παράθυρον ἀτενίζον αὐτὴν ἀκόμη, καὶ διῆλθεν τοσοῦτον ἐγγὺς αὐτῆς, ὥστε ἐθαύμασεν ὅτι δὲν ἤκουσεν οὔτε βῆμα, οὔτε ἄλλον τινα ψόφον, οὔτε ᾐσθάνθη ἐπὶ τῶν ἐνδυμάτων της προστριβήν τινα ἢ οἱανδήποτε κίνησιν τοῦ ἀέρος.

Μολονότι δὲ εἶχεν ἤδη πεισθῆ ὅτι δὲν ἦτον ὁ σύζυγός της, οὐδέποτε ὅμως οὐδὲ πρὸς στιγμὴν ὑπέθεσεν ὅτι ἦτό τι ὑπερφυσικόν, ἀλλ' ἐσχημάτισε τὴν πεποίθησιν ὅτι ὑπέκυψεν εἰς ὀπτικὴν ἀπάτην, ἀνεμνήσθη δ' ἀμέσως τοῦ πειράματος τὸ ὁποῖον ἐγὼ εἶχα συμβουλεύσει, νὰ προσπαθήσῃ νὰ ἴδῃ διπλοῦν τὸ ἀντικείμενον, ἀλλὰ πρὶν ἢ δυνηθῇ νὰ τὸ πράξῃ εὐκρινῶς, τὸ πρόσωπον εἶχεν ἀποσυρθῆ πρὸς τὸ παράθυρον, ἔνθα ἐξηφανίσθη. Ἡ Κα Α. ἔδραμε τότε, ἀπέσυρε τὰ παραπετάσματα καὶ ἠρεύνησε τὸ παράθυρον, ἐπειδὴ ἡ ἀπὸ τοῦ προσώπου ἐντύπωσις ἦτο τόσον καθαρὰ καὶ εὐκρινής, ὥστε δὲν ἤθελε νὰ πιστεύσῃ ὅτι δὲν ἦτο πραγματική. Ἰδοῦσα ὅμως ὅτι δὲν ὑπῆρχε φυσικὸς τρόπος νὰ διεκφύγῃ, ἐπείσθη ὅτι ἀληθῶς ἦτο πλάνη τῆς αἰσθήσεως, ἑπομένως οὔτε ἐφοβήθη οὔτε ἐταράχθη. Ἡ ὀπτασία διήρκεσε τέσσαρα ἢ πέντε λεπτὰ ἐν πλήρει ἡμέρᾳ. Ὅταν τὸ πρόσωπον ἵστατο παρ' αὐτήν, ἐκάλυπτε καὶ ἀπέκρυπτεν ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμούς της τὰ ὄπισθέν του ἀντικείμενα, ἐφαίνετο δὲ ζωηρότατα, ὡς ἂν ἦτο πραγματικόν.

Γ'. Τὰς δύο ἀνωτέρω ὀπτασίας εἶδε καταμόνας ἡ Κα Α. Ἡ ἑπομένη ἐνεφανίσθη εἰς αὐτὴν παρόντος καὶ τοῦ συζύγου της τῇ 4 Ἰαν. Τῇ δεκάτῃ ὥρᾳ τὸ ἑσπέρας, ὁ Κ. καὶ ἡ Κα Α. ἐκάθηντο ἐν τῇ αἰθούσῃ, ἐν ᾧ δὲ ὁ Κ. Α. συνεδαύλιζε τὸ πῦρ, ἡ Κα Α. ἀνεφώνησε· «Μπᾶ, ἐδῶ εἶνε ὁ γάτος;» «Ποῦ εἶνε;» ἠρώτησεν ὁ κ. Α. «Δὲν τὸν βλέπεις; ἐμπροστά σου, κοντὰ 'ς τὰ κάρβουνα»· ὁ κ. Α κρατῶν ἀκόμη τὸ συνδαυλιστήριον, ὤθησεν αὐτὸ πρὸς τὴν ὑποδειχθεῖσαν θέσιν. «Πρόσεξε, ἀνεφώνησεν ἡ Κα Α., πρόσεξε! μὴ τὸν κτυπᾷς.» Ὁ Κ. Α. προσεκάλεσε πάλιν αὐτὴν νὰ δείξῃ ἀκριβῶς τὴν θέσιν, ὅπου ἔβλεπε τὴν γαλῆν, ἐκείνη δὲ ἀπήντησε· «Καλέ, αὐτοῦ μπροστὰ 'ς τὰ ποδάρια σου, στὸ σκαμνάκι ἐπάνω· γιὰ 'δές, μὲ κυττάζει· ψί, ψί, ἔλα 'δῶ, ἔλα.» Σημειωτέον ὅτι ἡ γαλῆ σπανιώτατα,

Digitized by Google

ἂν ὄχι οὐδέποτε εἰσήρχετο εἰς τὴν αἴθουσαν.

Τὴν φορὰν ταύτην ἡ Κα Α. δὲν εἶχε τὴν παραμικρὰν ὑποψίαν ὀπτικῆς ἀπάτης. Προσκληθεῖσα νὰ συλλάβῃ τὴν γαλῆν, ἀνέστη καὶ ἐφαίνετο ὡς ἂν ἐδίωκε φεῦγόν τι ἀντικείμενον, ἀφοῦ δὲ τὸ ἠκολούθησε βήματά τινα, εἶπεν· «ἐπῆγεν ἀποκάτω ἀπὸ τὴν καθέγλα»· ὁ κ. Α. τὴν ἐβεβαίωσεν ὅτι ἠπατᾶτο, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἤθελε νὰ τὸ πιστεύσῃ, ἀνύψωσε τὴν ἕδραν, ἀλλ' οὐδὲν πλέον εἶδε. Ἠρεύνησε πανταχοῦ τῆς αἰθούσης, ἀλλ' εἰς μάτην· καὶ κύων δέ τις κατέκειτο παρὰ τὴν ἑστίαν, ὅστις βέβαια θὰ ἐδείκνυε, κατὰ τὸ σύνηθες, δυσαρέσκειαν ἂν ἔβλεπε γαλῆν, ἀλλ' οὗτος διετέλει ἐντελῶς ἥσυχος. Διὰ περισσοτέραν ἀσφάλειαν διετάχθησαν οἱ ὑπηρέται νὰ ἀναζητήσωσι τὴν γαλῆν, ἥτις εὑρέθη εἰς τοῦ οἰκονόμου τὸ δωμάτιον.

Δ'. Ἕνα περίπου μῆνα μετὰ ταῦτα ἡ Κ. Α., πορευθεῖσα ἐφ' ἁμάξης εἰς κοπιαστικήν πως ἐκδρομήν, ἡτοιμάζετο νὰ κατακλιθῇ. Καθημένη πρὸ μεγάλου κατόπτρου διηυθέτει τὴν κόμην της. Ἠσθάνετο μὲν κόπωσίν τινα καὶ ἀδράνειαν πνευματικήν, ἀλλ' ὅμως διετέλει ἐντελῶς νήφουσα. Ἐνῷ δὲ οἱ δάκτυλοί της ἐνησχολοῦντο μεταξὺ τῶν πλοκάμων της, ἐξεπλάγη ἰδοῦσα ἐν τῷ κατόπτρῳ τὴν μορφὴν στενοῦ τινος συγγενοῦς, διαμένοντος τότε ἐν Σκωτίᾳ καὶ χαίροντος ἄκραν ὑγείαν. Ἡ μορφὴ ἐφαίνετο ὑπὲρ τὸν ἀριστερόν της ὦμον καὶ οἱ ὀφθαλμοί της συνήντησαν ἐν τῷ κατόπτρῳ τοὺς ἰδικούς της. Ἐφαίνετο δὲ περιτετυλιγμένη ἐν σαβάνῳ, τὸ ὁποῖον περιέκειτο στενῶς περὶ τὸ πρόσωπον καὶ συνήγετο ὑπὸ τὸν πώγωνα κατὰ τὴν συνήθειαν (τὴν ἐν Ἀγγλίᾳ)· μολονότι δὲ οἱ ὀφθαλμοὶ ἦσαν ἀνοικτοί, εἶχεν ἦθος ἄψυχον καὶ νεκρικόν. Ὅτι δὲ σάβανον ἦτο τὸ περικαλύπτον, ἐβεβαιώθη ἡ Κα Α. ἐπειδὴ διέκρινε τὰ χαρακτηριστικὰ ποικίλματα, τὰ ὁποῖα συνήθως φέρουσιν αἱ παρυφαὶ τῶν τοιούτων ἀμφιεσμάτων. Ἔλεγε δὲ ὅτι τὴν στιγμὴν ἐκείνην ᾐσθάνετό τι ἀνάλογον πρὸς γοητείαν, ἀναγκάζουσαν αὐτὴν ἐπί τινα χρόνον νὰ θεωρῇ τὴν πένθιμον μορφήν, ἥτις ἐφαίνετο ζωηρὰ καὶ εὐκρινής, ὡς ἀντανακλώμενον πραγματικὸν ἀντικείμενον, φωτιζομένη κατὰ πρόσωπον ὑπὸ τοῦ ἐπὶ τῆς τραπέζης λύχνου. Μετά τινας στιγμὰς ἐστράφη τέλος διὰ νὰ παρατηρήσῃ τὸ πραγματικὸν πρόσωπον, ἀλλ' οὐδὲν εἶδεν, ἡ δὲ ὀπτασία ἠφανίσθη ὕστερον καὶ ἀπὸ τοῦ κατόπτρου.

. . . .

Ε'. Τῇ 17 Μαρτίου ἡ Κα Α. παρεσκευάζετο νὰ κατακλιθῇ, ἀπέλυσε δὲ τὴν θεράπαιναν καὶ ἐκάθητο, τοὺς πόδας ἔχουσα ἐν ὕδατι θερμῷ. Ἐξαίρετον δ' ἔχουσα μνημονικόν, ἐπανελάμβανε χωρίον τι περιέργου διατριβῆς, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀναγνώσει ἐν τῇ «Ἐπιθεωρήσει τοῦ Ἐδιμβούργου», ὅτε, ἀνυψοῦσα τοὺς ὀφθαλμούς, εἶδε καθημένην ἐνώπιόν της εἰς ἀναπαυτικὴν ἕδραν τὴν μορφὴν ἀποθανούσης τινὸς συγγενοῦς, ἀδελφῆς τοῦ κ. Α. Ἦτο δὲ αὕτη ἐνδεδυμένη, ὡς συνείθιζε, μετὰ πολλῆς κομψότητος, ἀλλ' ἐφόρει ἐσθῆτα τὴν ὁποίαν ἡ Κα Α. οὐδέποτε τὴν εἶδε νὰ φέρῃ, ἀκριβῶς ὅμως τοιαύτην, (ὅπως εἶχε περιγράψει εἰς αὐτὴν κοινή τις φίλη), ὁποίαν ἔφερε κατὰ τὴν τελευταίαν εἰς Ἀγγλίαν ἐπίσκεψίν της. Ἡ Κα Α. παρετήρησε μετ' ἰδιαζούσης προσοχῆς τὴν στολὴν καὶ τὴν φυσιογνωμίαν τοῦ προσώπου, τὸ ὁποῖον ἐκάθητο νωχελῶς ἐπὶ τῆς ἕδρας κρατοῦν χειρόμακτρον εἰς τὴν χεῖρα, δοκιμάσασα δὲ νὰ τῷ ἀποτείνῃ τὸν λόγον, ᾐσθάνθη δυσκολίαν τινά, μετὰ δὲ τρία περίπου λεπτὰ ἡ ὀπτασία ἐξηφανίσθη.

Μετὰ μίαν στιγμὴν εἰσῆλθεν εἰς τὸν θάλαμον ὁ κ. Α., εὗρε δὲ τὴν σύζυγόν του ὀλίγον τεταραγμένην, ἀλλ' ἐντελῶς συνειδυῖαν, ὅτι ἐπρόκειτο περὶ ὀπτικῆς ἀπάτης, τὴν ὁποίαν ὅμως περιέγραφεν ὡς φέρουσαν καὶ ζωηρότητα καὶ χρῶμα καὶ πάντα τῆς πραγματικῆς ὑπάρξεως τὰ γνωρίσματα. Ἔλεγε δὲ ὅτι ὥρας τινὰς καὶ πρὸ ταύτης καὶ πρὸ τῶν λοιπῶν ὀπτασιῶν ᾐσθάνετο ἰδιαιτέραν τινὰ αἴσθησιν εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς ἥτις ἐξηλείφετο μετὰ τὴν ὀπτασίαν.

. . . .

ς'. Τῇ 11 Ὀκτωβρίου, καθημένη πάλιν εἰς τὴν αἴθουσαν καὶ παρὰ τὴν ἑστίαν, εἶδε τὴν μορφὴν ἑτέρου τεθνεῶτος γνωρίμου ἐρχομένην πρὸς αὐτὴν ἐκ τοῦ ἀντιθέτου ἄκρου τῆς αἰθούσης. Ἐπειδὴ δὲ πολλὰ πρόσωπα εὑρίσκοντο τότε μετ' αὐτῆς ἐν τῇ αἰθούσῃ, ἔλεγεν, ὅτι ἡ κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν ἐπικρατήσασα εἰς τὸ πνεῦμά της ἰδέα ἦτο, μήπως ταραχθῶσι βλέποντες αὐτὴν θεωμένην ἀφῃρημένως καὶ ἐκστατικῶς εἰς τὸ κενὸν καὶ νομίσωσιν ὅτι ἐταράχθη τὰς φρένας. Ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν δὲ τοῦ τοιούτου στοχασμοῦ, καὶ ἀναμιμνησκομένη ἀναλόγου τινὸς χωρίου τῆς «Δαιμονολογίας» τοῦ Οὐάλτερ Σκώτ, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἐσχάτως ἀναγνώσει, εὗρε τὸ ἀπαιτούμενον θάρρος ν' ἀνεγερθῇ καὶ νὰ διανύσῃ τὸ χωρίζον αὐτὴν ἀπὸ τῆς ὀπτασίας διάστημα, καὶ νὰ καθίσῃ ἐπ' αὐτῆς τῆς ἕδρας ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐκείνη ἐκάθητο. Ἡ ὀπτασία διετέλεσεν εὐκρινῶς ὁρατὴ μέχρι τῆς στιγμῆς καθ' ἣν ἐκάθησεν, οὕτως εἰπεῖν, ἐπὶ τῶν γονάτων της, τότε δὲ ἐξηφανίσθη.

Πρέπει νὰ προσθέσωμεν, ἐξακολουθεῖ ὁ Huxley, ὅτι ἡ Κα Α. εἶχε λίαν ζωηρὰν τὴν φαντασίαν, καὶ ὅτι καθ' ὃν καιρὸν εἶδε τὰς περισσοτέρας τῶν ἀνωτέρω ὀπτασιῶν, ἡ ὑγεία της εἶχεν ἐξασθενήσει ὑπὸ βρογχίτιδος καὶ δυσπεψίας. Εἶνε δὲ φανερὸν ὅτι μόνον ἡ σπανία εὐψυχία καὶ ἡ πολλὴ νοημοσύνη ἐμπόδισαν αὐτὴν τοῦ νὰ καταστῇ θησαυρὸς ὑπερφυσικῶν ἀνεκδότων, λίαν αὐθεντικῶν. Ἡ δὲ ἰδιαιτέρα σπουδαιότης τῆς ἱστορίας της συνίσταται εἰς τοῦτο, ὅτι ἀπο-

Digitized by Google

δεικνύει, ὅτι καὶ ἡ εὐκρινεστάτη μαρτυρία τοῦ βεβαιοτάτου τῶν παρατηρητῶν δὲν δύναται ν'ἀποδείξῃ ὅτι ὑπῆρχε πράγματι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον αὐτὸς ἀντελήφθη. Ἡ Κα Α. βεβαίως εἶδεν ὅ,τι ἔλεγεν. Ἡ μαρτυρία τῶν ὀφθαλμῶν της, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ὕπαρξιν τῶν ὀπτασιῶν, καὶ ἡ τῶν ὤτων της, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ὕπαρξιν τῶν ἤχων, εἶνε ἐπίσης θετικὴ καὶ ἀξιόπιστος, ὅσον θὰ ἦτο ἂν ὑπῆρχον πράγματι τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος ἀντικείμενα. Διότι δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ἀκριβῶς ἐκεῖνα τὰ μέρη τοῦ ὀφθαλμοῦ, τὰ ὁποῖα θὰ ἐδέχοντο τὴν εἰκόνα τῆς γαλῆς, καὶ ἐκεῖνα τὰ μέρη τοῦ ὠτὸς τὰ ὁποῖα θὰ ἐδονοῦντο ὑπὸ τῆς φωνῆς τοῦ συζύγου της, ἢ ἐκεῖνα τὰ μέρη τοῦ ἐγκεφάλου μεθ' ὧν τὰ ἀνωτέρω αἰσθητήρια συγκοινωνοῦσιν, ὅτι αὐτὰ ταῦτα ἠρεθίσθησαν ἀναλόγως ὑπὸ ἐσωτερικῆς τινος αἰτίας. Καὶ ἀληθῶς· ὅ,τι τὰ αἰσθητήριά μας μαρτυροῦσιν εἶνε ἡ κατάστασις ἐν ᾗ ἑκάστοτε εὑρίσκονται· ἀλλὰ ποία εἶνε ἡ αἰτία τῆς τοιαύτης καταστάσεως, περὶ τούτου οὐδὲν λέγουσιν, ἀλλ' ἀφίνουσιν εἰς τὸ πνεῦμα τὴν φροντίδα νὰ κρίνῃ. Εἰς τὴν θέσιν τῆς Κας Α. ἄλλο πρόσωπον δεισιδαῖμον ἢ ἄσκεπτον θὰ ἔκρινε σφαλερῶς καὶ θὰ ἐπέμενεν εἰς τὴν κρίσιν του, διισχυριζόμενον ὅτι «δὲν δύναται νὰ μὴ πιστεύσῃ τὰς αἰσθήσεις του.»

Παραδοξώτατον φαίνεται ὅτι εἴδη τινα παραισθησιῶν ἐξαπλοῦνται καὶ πολλαπλασιάζονται ἐνίοτε ἐπιδημικῶς, γινόμεναι οἱονεὶ τοῦ συρμοῦ. Ὑπάρχουσι δὲ σήμερον μεταξὺ τῶν ψυχιάτρων τινὲς διισχυριζόμενοι ὅτι καὶ αὐταὶ αἱ ἐπαναστάσεις ἢ αἱ μεγάλαι πολιτικαὶ καὶ κοινωνικαὶ μεταβολαὶ πρέπει ν' ἀποδοθῶσιν εἰς ἐπιδημικὴν ἐξάπλωσιν ψυχικῶν νοσημάτων, ἐν εἴδει μονομανίας καταλαμβανόντων πολλὰ συγχρόνως ἄτομα ἔθνους ἢ κοινωνίας τινός. Ἐξηγοῦσι δὲ τοιουτοτρόπως τὸν φρενητιώδη ἐνθουσιασμὸν καὶ τὴν ἀκατάβλητον ἐπιμονὴν καὶ τὴν σκληρότητα καὶ τὰς ἄλλας τῶν τοιούτων ταραχωδῶν χρόνων παρεκτροπάς, αἵτινες καλῶς ἐχόντων τῶν πραγμάτων φαίνονται ἀκατάληπτοι. Καὶ κατὰ τὸν τελευταῖον γαλλογερμανικὸν πόλεμον πολὺ σκάνδαλον ἐγέννησε τὸ βιβλίον γερμανοῦ τινὸς ἰατροῦ, θελήσαντος ν' ἀποδείξῃ ἐπιστημονικῶς ἐκ διαφόρων συμπτωμάτων, ὅτι ὅλος συλλήβδην ὁ γαλλικὸς λαὸς ἔπασχεν ὑπὸ *δοξομανίας*.—Εἶνε δὲ ἡ δοξομανία ὡρισμένον ψυχικὸν νόσημα (Grössenwahnsinn, Manie des grandeurs) ὑφ' οὗ πάσχουσιν οἱ κατὰ φαντασίαν βασιλεῖς καὶ ἡγεμόνες, ἢ μυριόπλουτοι, ἢ παντοδύναμοι, ἢ πάνσοφοι κτλ. καὶ οὐδεμίαν ἑπομένως ἔχει σχέσιν πρὸς τὴν *φιλοδοξίαν*, ἂν καὶ ἡ παρ' ἡμῖν ἐμπαθὴς πολιτικὴ συζήτησις ἐσύγχισε τὰς δύο λέξεις. Καὶ αἱ μὲν τοιαῦται δοξασίαι εἶνε βεβαίως ὑπερβολικαὶ καὶ ἀβάσιμοι, ἀλλ' οὐχ ἧττον εἶνε γνωστὸν ἱστορικῶς ὅτι κατὰ τὴν ιδ' καὶ ιε' ἑκατονταετηρίδα ἐπεπόλαζεν ἐν τῇ κεντρικῇ Εὐρώπῃ ἡ παράδοξος, ἄγνωστος δὲ νῦν, ψυχικὴ νόσος, ἡ κληθεῖσα *Λυκανθρωπία*. Οἱ ὑπὸ ταύτης δηλ. ἁλισκόμενοι ἐφαντάζοντο ὅτι συνεζεύχθησαν μετὰ λυκαινῶν, ἐγκατέλειπον τὰς οἰκίας των καὶ ἔφευγον εἰς τὰ δάση, ἔνθα ἄφινον ἀκούρευτον τὴν κόμην καὶ μακροὺς τοὺς ὄνυχας καὶ προσελάμβανον τοιουτοτρόπως καὶ τὸ ἦθος καὶ τὴν δίαιταν ἀγρίων θηρίων. Ἀπαραδειγμάτιστος δ' ἦτον ἡ θηριωδία των· οὐδ' ἐδίσταζον νὰ ἐπιβάλλωσι χεῖρα καὶ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων, μάλιστα τῶν παιδίων, τὰ ὁποῖα διεμέλιζον καὶ κατεβρόχθιζον. Ὁ λαὸς ἀπέδιδε συνήθως τὸ τρομερὸν πάθημα εἰς μαγείαν. Ἐν δίκῃ τινὶ ἐκδικασθείσῃ τῷ 1521, ἐν Βεζανσῶνι τῆς Γαλλίας, τρεῖς τοιοῦτοι λυκάνθρωποι ὡμολόγησαν ὅτι παρέδωκαν ἑαυτοὺς τῷ διαβόλῳ. Ὁ εἷς τῶν ταλαιπώρων παρεδέχθη ὅτι ἀπέκτεινε διὰ τῶν ὀνύχων καὶ τῶν ὀδόντων παιδίον, τὸ ὁποῖον ἡτοιμάζετο καὶ νὰ φάγῃ, ὁπότε κατεδιώχθη ὑπὸ τῶν περιοίκων, ὁ δεύτερος ὡμολόγησεν ὅτι ἐφόνευσε νεάνιδα συλλέγουσαν κατὰ τοὺς ἀγροὺς λαχανικά, ὁ δὲ τρίτος ὅτι οὐ μόνον ἐφόνευσεν ἀλλὰ καὶ ἔφαγε *τέσσαρας ἀνθρώπους*! Οἱ δύστηνοι οὗτοι ἦσαν βεβαίως παράφρονες· ἀλλ' εἰς τοὺς χρόνους ἐκείνους οὔτε οἱ δικασταὶ ἠρώτων, οὔτε ἡ ἐπιστήμη τοῦ πνεύματος ἠδύνατο ἐρωτωμένη νὰ κάμῃ τοιαύτας διαγνώσεις· καὶ οἱ τρεῖς δυστυχεῖς κατεδικάσθησαν νὰ καῶσι ζῶντες. Καὶ μήπως καὶ σήμερον, μ' ὅλην τὴν πρόοδον τῆς ἐπιστήμης, δὲν ὑπάρχουσι παραδείγματα ἀνθρώπων, τοὺς ὁποίους τύχη δυσμενὴς κατεδίκασε μόνον διὰ τὸ φρενοκομεῖον, ἡ δὲ στραβίζουσα δικαιοσύνη τῶν ἀνθρώπων σύρει ἐπὶ τὴν ἀγχόνην; Πολλὰ καὶ περὶ τούτου ἔχει νὰ διηγηθῇ ἡ τάλαινα Ἀνατολή.

Δὲν ἔχομεν τόπον ν' ἀναφέρωμεν ἰδιαιτέρως τὸ πλῆθος τῶν ὀπτασιῶν, τὰς ὁποίας ἐγέννησε τὸ βαθὺ θρησκευτικὸν αἴσθημα τοῦ μεσαιῶνος, τὸ ἐπιθέσαν τὴν σφραγῖδά του ἐπὶ πάντων τῶν πνευματικῶν καὶ τῶν ἄλλων προϊόντων τῆς μακρᾶς καὶ γνοφώδους ἐκείνης ἐποχῆς. Ἡ εἰς τὰς ἐμφανίσεις ἁγίων, ἀγγέλων καὶ διαβόλων πίστις ἦτο τοσοῦτον γενικὴ καὶ βαθέως ἐρριζωμένη, ὥστε καὶ αἱ μᾶλλον νήφουσαι διάνοιαι δὲν ἠδύναντο ν' ἀπαλλαχθῶσιν ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἐπιρροήν της. Ἀνεφέραμεν ἀνωτέρω τοῦ Λουθήρου τὸ παράδειγμα, τὸ ὁποῖον καὶ ἐνταῦθα δύναται ν' ἀναχθῇ. Πλῆθος ἀποκαλύψεων, ὀπτασιῶν καὶ προρρήσεων ἐγίνοντο καθ' ἑκάστην, πολλὴν ἀσκήσασαι ἐπιρροὴν ἐπί τε τοῦ ἰδιωτικοῦ καὶ τοῦ δημοσίου βίου. Μεταξὺ ἄλλων εἶνε γνωστὸς ἐκ τῆς ἱστορίας ὁ πανικὸς ὁ καταλαβὼν τὴν χριστιανωσύνην ὅλην, λήγοντος τοῦ σωτηρίου ἔτους 1000, ἐπειδὴ εἶχε προφητευθῆ, ὅτι ἐπέκειτο τότε τὸ τέλος τοῦ κόσμου. Αἱ

Digitized by Google

πλεῖσται βεβαίως τῶν τοιούτων ἀποκαλύψεων καὶ προφητειῶν ἔμειναν ἀνεκτέλεστοι καὶ ἐλησμονήθησαν, ἵνα μετὰ καιρὸν πάλιν ἐπαναληφθῶσιν· ἀλλ' αἱ ὀλίγισται, αἵτινες ἐκ τύχης ἐφάνησαν ἐπαληθεύσασαι, διετηρήθησαν πιστῶς εἰς τὴν μνήμην τῶν ἀνθρώπων, ἀποφιμοῦσαι τοὺς τολμῶντας νὰ δυσπιστήσωσι. Οὕτω καὶ παρὰ τοῖς ἡμετέροις χωρικοῖς λησμονοῦνται μὲν ἀμέσως αἱ πομπώδεις ἀλλὰ φροῦδαι προφητεῖαι «τοῦ διασήμου ἀστρονόμου Καζαμία» περὶ *καταστροφῆς κρατῶν*, ἀναγράφονται ὅμως καὶ χρησιμεύουσιν εἰς ἔπαινον καὶ δόξαν αὐτοῦ αἱ περὶ βροχῆς ἐν ὥρᾳ χειμῶνος, ἐνίοτε ἐπαληθεύουσαι.

Τινὲς τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος ὀπτασιῶν τοῦ μεσαιῶνος ἐγένοντο πρόξενοι μεγάλων ἀποτελεσμάτων καὶ ἀπέκτησαν διὰ τοῦτο σπουδαιότητα ἱστορικήν· παράδειγμα ὁ ἐξ αὐτῶν ἀναφλεχθεὶς ἅγιος ὑπὲρ πατρίδος ἐνθουσιασμὸς τῆς αὐρηλιανῆς Παρθένου, ὡς καὶ πολλὰ τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας ἀπὸ τοῦ «ἐν τούτῳ νίκα» τοῦ Κωνσταντίνου καὶ ἐφεξῆς. Γνωστὸν δὲ ὅτι τὰ συναξάρια ἢ οἱ βίοι τῶν ἁγίων καὶ ἰδίως τῶν ἐρημιτῶν, προεξάρχοντος τοῦ ἁγ. Ἀντωνίου, βρίθουσι διηγήσεων περὶ ὀπτασιῶν ἀγγέλων καὶ διαβόλων. Καὶ βεβαίως μὲν αἱ πλεῖσται τούτων εἶνε ζηλωτῶν βιογράφων ἐπινοήματα· δὲν πρέπει ὅμως διὰ τοῦτο ν' ἀπορρίψωμεν πάσας ἀνεξαιρέτως ὡς μὴ ὑπαρξάσας, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον νὰ τὰς μυκτηρίσωμεν. Ὑπὸ τοῦ φωτὸς τῆς ἐπιστήμης ὁδηγούμενοι, δυνάμεθα μὲν ν' ἀφαιρέσωμεν ἀπ' αὐτῶν τὸν μυστηριώδη πέπλον καὶ νὰ τὰς ἀναγάγωμεν εἰς τὴν τάξιν ἁπλῶν φυσικῶν φαινομένων· ἀλλ' ὅμως πρέπει νὰ ἔχωμεν πάντοτε κατὰ νοῦν ὅτι αἱ ἰδέαι καὶ αἱ πράξεις τῶν αἰσθηματικῶν καὶ φαντασιωδῶν ἐκείνων χρόνων, οὔτε δίκαιον, οὔτε πρέπον εἶνε νὰ κρίνωνται, ὡς ἂν συνέβαινον κατὰ τὴν σημερινὴν πεζὴν καὶ περὶ πάντων δυσπίστως λεπτολογοῦσαν ἐποχήν.

Ἀλλὰ μήπως καὶ σήμερον ἀκόμη, καὶ μὲ τὴν μεγάλην πρόοδον τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, ἐξέλιπεν ἡ εἰς τὰς ὑπερφυσικὰς δυνάμεις πίστις, ἢ διελύθη ὁλοτελῶς τῆς δεισιδαιμονίας ἡ ἀχλύς; Πολλοῦ γε καὶ δεῖ. Δὲν ἀναφέρομεν τοὺς ἀσιατικοὺς λαοὺς καὶ τὰ πολυώνυμα τῶν δερβισσῶν τάγματα, αἵτινες δι' ἀενάου περιδινήσεως καὶ δι' ἄλλων σωματικῶν κινήσεων προκαλοῦσι τὴν ἔκστασιν καὶ τὰς ὀπτασίας. Οὐδὲ τοὺς ἐν Ἄθωνι μοναχούς, οἵτινες, τοὐλάχιστον πρό τινων ἀκόμη ἐτῶν, πρὶν ἡ πολιτικὴ ῥαδιουργία στρέψῃ ἐπὶ τὰ πρακτικώτερα τὸν νοῦν αὐτῶν, ἐκάθηντο ἀκίνητοι ἐπὶ ἡμέρας καὶ νύκτας θεώμενοι τὸν ὀμφαλόν των, ἀπὸ τοῦ ὁποίου οἱ καρτερικώτεροι ἔβλεπαν ἐπὶ τέλους ἐκπορευομένην μυστηριώδη τινὰ αἴγλην.—Ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ σημερινῇ τῶν Μουσῶν ἑστίᾳ, ἐν Γαλλίᾳ καὶ Γερμανίᾳ, βλέπομεν καθ' ἑκάστην συνοδίας ἀριστοκρατικῶν μάλιστα προσώπων, ἐπιδεικτικῶς πορευομένων εἰς προσκύνησιν τῶν νέων ἱεροφαντῶν εἰς Μάρπιγγεν ἢ Die trichsheim, ἢ παρὰ τῇ *ἐστιγματισμένῃ* Λουΐζῃ Λατώ.

Ἀλλ' ἡ πρὸς τὸ μυστηριῶδες καὶ τὸ ὑπερφυσικὸν ῥοπή, συσπαργανωθεῖσα μετὰ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, κατέστη φαίνεται καθ' ἕξιν ἀχώριστος σύντροφος, ἀρκούμενος ἁπλῶς ν' ἀλλάσῃ μορφὴν κατὰ τὰς διαφόρους ἐποχάς. Διὰ τοῦτο τὴν οἰωνοσκοπίαν καὶ τὴν μαντείαν, καὶ τὴν ἑρμητικὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν ἀλχημίαν καὶ τὰς ἄλλας τῶν ἀρχαίων καὶ μέσων χρόνων ἀποπλανήσεις, ἀντικατέστησεν εἰς τοὺς καθ' ἡμᾶς ὁ μεσμερισμός, ὁ ζωϊκὸς μαγνητισμός, αἱ περιστρεφόμεναι τράπεζαι, τὰ μεσιτικὰ πνεύματα καὶ αἱ λοιπαὶ μωραὶ καὶ ἄκαρποι ἀπόπειραι, ὅπως ὁπλισθῇ ὁ ἄνθρωπος διὰ παντοδυναμίας καὶ πανσοφίας, ἀσυμβιβάστου πρὸς τοὺς ἀναλλοιώτους νόμους τῆς σωματικῆς καὶ πνευματικῆς του ἐνεργείας. Εἶνε δ' ἀληθῶς πολλῆς ἀπορίας ἄξιον, ὅτι καὶ παρ' ἡμῖν ἀνὴρ ἐπιφανὴς καὶ σοφώτατος, οἷος ὁ κ. Ῥαγκαβῆς, ἐνόμισε καλὸν νὰ ἐνισχύσῃ τὴν εἰς τὰς προφητείας τῶν μαγνητιζομένων πίστιν, διηγούμενος ἐν τῷ *Ἀττικῷ ἡμερολογίῳ*, πῶς ἐμάντευσέ τις αὐτῶν ἐν Ἀμερικῇ τὸ ὄνομα τῆς μητρός του. Ἀλλὰ τότε εἶνε δύσκολον νὰ ἐννοήσωμεν διατί δύναμις τόσῳ θαυμαστὴ καὶ πολύτιμος νὰ δαπανᾶται ἀσκόπως εἰς ἀσήμαντα καὶ εὐτελῆ, οἷα τὰ ὀνόματα τῶν ἀπόντων, τὰ ἐν τῷ θυλακίῳ νομίσματα κ.τ.λ., καὶ νὰ μὴ προβῇ τολμηρῶς εἰς λύσιν τῶν πολλῶν ὑφισταμένων ἐπιστημονικῶν ἀποριῶν. Ἂς ὁρίσῃ π.χ. τὴν παράλλαξιν τοῦ ἡλίου, ἢ τὴν φύσιν τῆς ἐπιφανείας του, ἢ τὸν ἀριθμὸν καὶ τὴν διάταξιν τῶν γεωδῶν στρωμάτων ὑπὸ τὸν πορθμὸν τοῦ Καλαί, ἢ ἂς προσέλθῃ τοὐλάχιστον ἐπίκουρος τῶν διπλωματῶν καὶ τῶν στρατηγῶν ἀποκαλύπτουσα εἰς αὐτοὺς τὰ σχέδια τῶν πολεμίων. Ἀλλ' ἐνῷ πλῆθος παρῆλθεν ἐτῶν, ἀφ' ὅτου οἱ ὀπαδοὶ τῆς θαυμαστῆς μεθόδου δάκνουσιν ἐναμίλλως τὸ νέον τοῦτο ξύλον τῆς γνώσεως, οὐδεμίαν, οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην ὠφέλειαν χρεωστεῖ εἰς αὐτοὺς ἡ ἀνθρωπότης.

Ἄλλως τε δὲ εἶνε καὶ ἀποδεδειγμένον ὅτι ὁ μαγνητικὸς λεγόμενος ὕπνος, οὐδεμίαν μὲν ἔχει σχέσιν μὲ τὸν μαγνητισμὸν ἢ μὲ δυνάμεις ὑπὲρ φύσιν, εἶνε δ' ἁπλῶς φαινόμενον νευρικόν, γνωστὸν ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν «Ὑπνοτισμὸς» καὶ παρουσιάζεται ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν ὡρισμένων αἰτιῶν, οὐ μόνον εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ ζῶα, ἰδίως εἰς τὰς ἀλεκτορίδας, ὡς ἀπέδειξαν τὰ πειράματα τοῦ Τσέρμακ. Αἱ δὲ ὀπτασίαι καὶ αἱ μαντεῖαι τῶν μαγνητιζομένων, εἰς τὰς πλείστας μὲν τῶν περιπτώσεων εἶνε ἀγυρτικὰ τεχνάσματα, ὑπηρετοῦντα σκοποὺς ἰδιοτε-

Digitized by Google

λεῖς, εἰς δὲ τὰς ὀλίγας περιπτώσεις, καθ' ἃς ἐλλείπει ὁ δόλος, αἱ ὀπτασίαι καὶ οἱ λόγοι τοῦ εἰς ὑπνοτισμὸν ἐμβαλλομένου οὐδεμίαν ἔχουσι σχέσιν μετὰ πραγματικῶν ἀντικειμένων, ὑπάγονται δ' ἀκριβῶς εἰς τὴν αὐτὴν κατηγορίαν, εἰς ἣν καὶ τὰ ἀνάλογα φαινόμενα τῶν ὑπνοβατῶν, ἢ τῶν διὰ ναρκωτικῶν μεθυσκομένων, καὶ ἑπομένως οὐδεμίαν δύνανται νὰ ἔχωσι μαντικὴν σημασίαν.

Καὶ πάλαι λοιπὸν καὶ σήμερον διὰ μιᾶς καὶ μόνης μεθόδου δύναται ὁ ἄνθρωπος νὰ εὕρῃ ἢ νὰ πλησιάσῃ τὴν ἀλήθειαν. Αὕτη δὲ ἐκ τῶν ἀναλλοιώτων νόμων τῆς πνευματικῆς ζωῆς ἐξαγομένη, εἶνε ἡ *λογικὴ μέθοδος*, ὁ συλλογισμός, τοῦ ὁποίου τὰς βάσεις ἐξέθηκε πρὸ ὀλίγου ἀκόμη ἐν τῇ «Ἑστίᾳ» μετὰ θαυμαστῆς σαφηνείας ὁ κ. Π. Βράϊλας. Ἡ ἐφαρμογὴ ταύτης τῆς μεθόδου εἶνε βεβαίως ἐπίπονος, ἡ δὲ πρὸς τὴν ἀλήθειαν ὁδὸς στενὴ καὶ σκολιὰ καὶ ἀνάντης καὶ εὐκόλως ἀποπλανῶσα, καὶ διὰ τοῦτο οἱ ταύτην πορευόμενοι ἀναγκάζονται νὰ ῥαντίζωσιν αὐτὴν πάντοτε μὲν διὰ τοῦ ἱδρῶτος, ἐνίοτε δὲ καὶ διὰ τοῦ αἵματός των. Ἀλλὰ τρόπος ἄλλος δὲν ὑπάρχει. Ἄλλως πρὸς τί τὸ μακρὸν τῆς ἐπιστήμης μαρτυρολόγιον ; τίς ἡ ἀνάγκη, δαμασθεὶς ὑπὸ τῶν πάγων, νὰ παραδώσῃ τὸ σῶμά του βορὰν εἰς τὰς πολικὰς ἄρκτους ὁ ἀτρόμητος Φραγκλῖνος, ἢ διατί μαρανθεῖσα ὑπὸ κακουχίας καὶ νόσου, νὰ σβεσθῇ εἰς τὰς ἀπεράντους καὶ ἀγρίας ἀφρικανικὰς ἐκτάσεις ἡ ζωὴ τοῦ Λιβιγκστῶνος ;

Παρεθέσαμεν ἐν ταῖς ἀνωτέρω πλησίον ἀλλήλων παραισθησίαις, περὶ ὧν πάντες εἶνε βέβαιοι ὅτι προέρχονται ἐξ αἰτίων οὐδὲν ἐχόντων τὸ μυστηριῶδες, καὶ ἄλλας, περὶ τῶν ὁποίων τινὲς δὲν ἀπέκτησαν ἴσως ἀκόμη τοιαύτην βεβαιότητα. Προσεπαθήσαμεν δὲ νὰ δείξωμεν ὅτι, τὰ εἰς πάσας ταύτας τὰς περιστάσεις παρουσιαζόμενα φαινόμενα ἔχουσι τόσῳ μεγάλην ἀναλογίαν καὶ οὐσιώδη ὁμοιότητα ὑπὸ πάσας τὰς ἐπόψεις, ὥστε εἶνε ἀδύνατον, λογικῶς σκεπτόμενοι, ν' ἀποφανθῶμεν ὅτι, ἐπειδὴ τινὰ τῶν φαινομένων τούτων παρουσιάζονται σπανιότερον ἢ ἐπειδὴ δὲν ἐγνώσθη ἀκόμη λεπτομερῶς τῆς παραγωγῆς των ὁ μηχανισμός, εἶνε ἀνάγκη νὰ παραδεχθῶμεν ἐξαιρετικῶς τὴν παρέμβασιν αἰτιῶν φανταστικῶν ἢ ὑπὲρ φύσιν, τὰς ὁποίας οὐδέποτε, οὐδαμοῦ ἀπήντησε μέχρι σήμερον ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα.

Καὶ εἶνε μὲν ἀληθῶς λυπηρὸν ν' ἀναλογίζεταί τις, ὅτι τοσαύτη διανοητικὴ ἐργασία κατεσπαταλήθη μέχρι σήμερον ἀνωφελῶς εἰς ἐπιδίωξιν σκοπῶν χιμαιρικῶν, ἀλλ' ὅμως παρηγορεῖ ἡ ἰδέα, ὅτι ἀποτελεῖ καὶ τοῦτο σύμπτωμα τῆς πρὸς τὰ πρόσω φορᾶς τῆς ἀνθρωπότητος, ἐπειδὴ—μόνον ὁ κινούμενος καὶ περιπατῶν ἐνδέχεται νὰ πλανηθῇ.

Ἐν Ἡρακλείῳ. Ι. Κ. ΣΦΑΚΙΑΝΑΚΗΣ.

ΔΗΜΩΔΗΣ ΠΕΡΙ ΒΑΛΜΑ ΘΡΥΛΛΟΣ

Ὁ βαλμᾶς εἶναι πτηνὸν νυκτερόβιον, σπάνιον μὲν ἀλλὰ γνωστὸν εἰς πάντας καὶ ἐπίφοβον, διότι ἡ ἐμφάνισις αὐτοῦ προαγγέλλει προσεχὲς πένθος καὶ ἄφευκτον συμφοράν. Ἡ πρόληψις αὕτη ἐκτείνεται ἐφ' ὅλων τῶν ὁμοίων του, εἴτε διότι ἐν τῇ ἠρεμίᾳ καὶ τῷ σκότει τῆς νυκτὸς ἡ μονότονος καὶ θλιβερὰ φωνὴ τῶν ὀρνέων τούτων πλήττει τὴν φαντασίαν, εἴτε διότι ἐπεκράτησε παρὰ τῷ Ἑλληνικῷ λαῷ ἡ ἰδέα ὅτι ἁμαρτωλαὶ ψυχαὶ σκηνώσασαι ἐν αὐτοῖς, κατεδικάσθησαν νὰ πλανῶνται μέχρι συντελείας τοῦ αἰῶνος πρὸς παραδειγματισμὸν τῶν ζώντων καὶ πρὸς ἀπότισιν στυγεροῦ τινος καὶ ἐκτάκτου κακουργήματος.

Ἀλλ' ὁ βαλμᾶς ὁσάκις ἀκούεται θρηνῶν ἐν ὥρᾳ νυκτερινῆς τρικυμίας περισσότερον παντὸς ἄλλου ἐμπνέει ἀπελπισμὸν καὶ προκαλεῖ ἐξορκισμοὺς καὶ σταυροκοπήματα, διότι αἱ κοιναὶ ἰδέαι περὶ πονηροῦ πνεύματος ἐμφωλεύοντος ἐν αὐτῷ κραταιοῦνται καὶ ἐκ τῶν ἀλλοκότων φθόγγων δι' ὧν ἀγγέλλεται ἡ παρουσία του καὶ οἵτινες ὡς ἔναρθροι ἀνθρώπιναι φωναὶ διεγείρουν βαθεῖαν ταραχὴν καὶ συγκίνησιν ἀπερίγραπτον.

Ἴσως ὁ ποιητικώτατος Ἑλληνικὸς λαὸς ἐν ταῖς ἀγρίαις κραυγαῖς τοῦ βαλμᾶ εὗρε διὰ τῆς φαντασίας ὅ,τι εἰς τὴν ἀκοὴν παρίσταται ἀσαφὲς καὶ συγκεχυμένον, ἀλλ' εἶναι βέβαιον ὅτι κατὰ τὴν ὁμολογίαν πάντων τὸ ἀπαίσιον πτηνὸν διηγεῖται στενάζον τὴν φρικτὴν ἱστορίαν του καὶ ὅτι ἐν τῇ παραδόξῳ λαλιᾷ του σαφῶς διακρίνονται οἱ ἑπόμενοι στίχοι·

Γηῶργο! Γηῶργο! Γηῶργο!
τωὗρες, τωὗρες τ' ἄλογο ;
Χὰ, χὰ, χὰ, χὰ, χά !
. . . .

Μιὰ φορὰ κ' ἕναν καιρὸ ἦσαν δύο ἀδελφοὶ πλούσιοι βαλμάδες (ἱπποτρόφοι, ἀλογοβοσκοί), ἐξ ὧν ὁ πρεσβύτερος Μῆτρος,[1] φύσει αὐθαίρετος καὶ τραχὺς, ἀπόλυτον μετήρχετο ἐξουσίαν ἐπὶ τῆς ψυχῆς τοῦ νεωτέρου Γηώργου, ἀγογγύστως ἀποδεχομένου τοὺς ἐπὶ οὐτιδαναῖς προφάσεσιν ἀκαταπαύστους προπηλακισμούς του καὶ ἐπιτετραμμένου τὴν ἄμεσον ἐπιτήρησιν τῶν πολλῶν ἵππων των.

Παρουσιασθείσης δὲ εὐκαιρίας νὰ πωληθῶσιν ὀκτὼ ἐκ τῶν ἵππων τούτων (ἄδηλον διατί τόσοι), ὁ πρεσβύτερος ἀδελφὸς ἐμήνυσεν εἰς τὸν νεώτερον ν' ἀποσπάσῃ εὐθὺς ἐκ τῆς ἀγέλης τὰ πωληθέντα κτήνη καὶ νὰ τὰ συνοδεύσῃ αὐτοπροσώπως εἰς τὸν πατρικὸν οἶκον. Ὁ δὲ Γηῶργος, γνωρίζων ἐκ σκληρᾶς πείρας τί ἐσήμαινον τοιαῦται διαταγαὶ ἂν πρὸς στιγμὴν ἀνεβάλλετο ἡ ἐκτέλεσίς των, χωρὶς νὰ προσμείνῃ τὴν χαραυγὴν τῆς ἡμέρας πηδήσας ἐπὶ τῶν νώτων

1. Μῆτρος—Γηῶργος εἶναι βαλμάδων ὀνόματα, συνηθέστατα ἴσως διότι οἱ ὁμώνυμοι μεγαλομάρτυρες προστάται των ἀπεικονίζονται ἔφιπποι.

Digitized by Google

ἑνὸς ἤγαγεν ἐσπευσμένως τοὺς ἵππους πρὸς τὸν ἀδελφόν του.

Ἡ νὺξ ἦτο ζοφερά, ὁ δὲ Μῆτρος ἀριθμῶν τὰ ζῶα εὕρισκε πάντοτε ὅτι ἔλλειπεν ἓν καὶ ὅτι ἀντὶ τῶν παραγγελθέντων ὀκτὼ ὁ Γηῶργος δὲν εἶχε παραδώσει παρὰ μόνον ἑπτά. Ὑποπτεύσας δὲ μὴ καθ' ὁδὸν εἶχεν ἀποπλανηθῇ ὁ ἀποζητούμενος ἵππος, διέταξε τὸν Γηῶργον νὰ σπεύσῃ εἰς ἀνεύρεσιν αὐτοῦ, ἂν ἤθελε νὰ μὴ ἐκτεθῇ εἰς τὰ φονικὰ ἀποτελέσματα τῆς δυσμενείας του.

Ἔντρομος ὁ δυστυχὴς ἔφυγεν ἀπὸ ῥυτῆρος ἐλαύνων τὸν ἵππον διὰ δασῶν καὶ κοιλάδων... Δρόμο πέρνει, δρόμο ἀφίνει... Ἀλλ' ἐπανῆλθεν ἄπρακτος. Ἐνῷ δὲ ἐπλησίαζεν εἰς τὸν πατρικὸν οἶκον καὶ πρὶν ἀκόμη δώσῃ λόγον τῆς ματαίας ἐκδρομῆς του, ὁ Μῆτρος ἀκούσας μακρόθεν ἑνὸς μόνου ἵππου τὸ κάλπασμα προησθάνθη τὴν ἀποτυχίαν καὶ τυφλωθεὶς ἐκ τῆς ὀργῆς ἐπέπεσε φρενήρης κατὰ τοῦ Γηώργου καὶ τὸν ἐφόνευσε· πλήττων δ' αὐτὸν ἀνηλεῶς διὰ τῆς μαχαίρας ἐκάγχαζεν ὁ ἀλιτήριος καὶ τὸν ἠρώτα,

Γηῶργο! Γηῶργο! Γηῶργο!
τωῦρες, τωῦρες τἄλογο;
Χά, χά, χά, χά, χά!

. . . .

Ὁ Γηῶργος ἔκειτο χαμαὶ νεκρός, ὁ δὲ ἵππος του ἀποπτύσας τὸν χαλινὸν ὥρμησεν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ πατρικοῦ οἴκου καὶ ἀνεμίχθη μετὰ τῶν συντρόφων του.

Εὐθὺς μετ' ὀλίγον αἱμοσταγής, ἀποτρόπαιος, ἔξαλλος ἐκ τῶν καπνῶν τοῦ αἵματος εἰσέρχεται καὶ ὁ ἀδελφοκτόνος. Συναντηθεὶς δὲ μετὰ τῶν πωληθέντων ἵππων ἤρξατο καταμετρῶν αὐτοὺς ἐκ νέου, ὡς ἂν ἤλπιζε διὰ μιᾶς τελευταίας ἐπιβεβαιώσεως τοῦ ἁμαρτήματος τοῦ Γηώργου νὰ κατευνάσῃ τὸν ἤδη ἐγειρόμενον φοβερὸν ἐν τῇ συνειδήσει του σάλον. Ἀλλ' ὢ τοῦ θαύματος! Ἀντὶ ἑπτὰ πάντοτε, τώρα τοὺς εὕρισκεν ὀκτὼ καὶ ἐνόησεν ὁ τάλας ὅτι κατὰ τὴν πρώτην ἀρίθμησιν δὲν εἶχε συμπεριλάβει τὸν ἵππον ἐφ' οὗ ὁ Γηῶργος ἐκάθητο καθοδηγῶν τοὺς ἄλλους. Διεσκεδάσθη τότε ἡ πυκνὴ ὁμίχλη ἥτις εἶχεν ἐπισκιάσει τὴν ὅρασίν του, ἔμεινεν ἐμβρόντητος, ἔκλινε γόνυ ἐνώπιον τοῦ ἀδίκως φονευθέντος ἀδελφοῦ του καὶ κλαίων καὶ ὀδυρόμενος παρεκάλεσε τὸν Θεὸν νὰ τὸν μεταμορφώσῃ εἰς πτηνὸν νυκτερόβιον ἔχον φωνὴν ἀνθρωπίνην, ἵνα περιπλανώμενος, αἰωνίως κολάζηται ἐπαναλαμβάνων τοὺς σαρκασμοὺς οὓς ἀπηύθυνε πρὸς τὸν ἀθῶον Γηῶργον πρὶν ἢ τὸν θανατώσῃ·

Γηῶργο! Γηῶργο! Γηῶργο!
τωῦρες, τωῦρες τἄλογο;...
Χά, χά, χά, χά, χά!

Ὁ Θεὸς τὸν εἰσήκουσε, καὶ ἰδοὺ διατί τὸ μὲν ἀπαίσιον πτηνὸν καλεῖται Βαλμᾶς, ὁ δὲ δεισιδαίμων λαὸς θεωρεῖ τὸν Βαλμᾶν ἄγγελον προσεχῶν δυστυχημάτων.

. . . .

Καθ' ὅλον τὸν μακρὸν ἀγροτικόν μου βίον μόνον ἅπαξ ἔτυχε ν' ἀκούσω τοῦ Βαλμᾶ τὰς νυκτερινὰς οἰμωγάς. Ὁμολογῶ δὲ ὅτι ἡ παράδοξος λαλιά του ἐνεποίησε καὶ εἰς ἐμὲ τὴν αὐτὴν ἔκπληξιν τὴν ὁποίαν προξενεῖ εἰς πάντας, διότι κ' ἐγὼ ἐν τοῖς θρήνοις τοῦ κατηραμένου πτηνοῦ σαφῶς διέκρινα τὸ

Γηῶργο! Γηῶργο! Γηῶργο!
τωῦρες, τωῦρες τἄλογο;...
Χά, χά, χά, χά, χά!

Δὲν εἶναι ἆρά γε περίεργοι αἱ περὶ μετεμψυχώσεως δημώδεις αὗται δοξασίαι καὶ δὲν εἶναι παράδοξον πῶς οὔτε αἱ σκληραὶ τοῦ Ἔθνους ἡμῶν περιπέτειαι, οὔτε ὁ χριστιανισμός, μ' ὅλην τὴν ἠθικὴν παντοδυναμίαν του καὶ τὰς περὶ κρίσεως καὶ ἀνταποδόσεως θεωρίας του, δὲν κατώρθωσαν νὰ ἐξαλείψωσιν ὁλοσχερῶς τὰ ἴχνη τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς μυθολογίας, καὶ πῶς ἀπέμεινεν εἰς ἡμᾶς τοὺς πολλαχῶς ἐπιβουλευομένους νεωτέρους Ἕλληνας, ζωντανὴ καὶ αὐτὴ ἡ ἀπόδειξις τῆς γνησιότητος τῆς καταγωγῆς καὶ τῶν γενεθλίων;

Ἐν Λευκάδι, 1878. ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ.

Ο ΑΡΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ,

ὁ ὀρθὸς λόγος καὶ ἡ ἐπιείκεια.

Πρὶν ἢ κανονισθῶσιν ὁριστικῶς ἐν Ἑλλάδι τὰ τῆς ἀστικῆς νομοθεσίας, οἱ δικασταὶ παρηγγέλθησαν νὰ προστρέχωσιν εἰς τὸν Ἁρμενόπουλον, τὸν ὀρθὸν λόγον καὶ τὴν ἐπιείκειαν.

Ἡ εἰς τοὺς νόμους προσθήκη τοῦ ὀρθοῦ λόγου καὶ τῆς ἐπιεικείας, ἐγένετο ἀφορμὴ τοῦ ἐπομένου κωμικοῦ ἐπεισοδίου.

Πρόεδρός τις δικαστηρίου Ι. Κ. ὀνομαζόμενος, ἔντιμος μὲν τοῦ Αἰγαίου πολίτης ἐκ τῶν Δυτικῶν, ἀμαθὴς δέ, καὶ τὸ χείριστον, γυμνὸς κρίσεως, ἐπέστειλεν εἰς τὴν ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης Γραμματείαν ἀναφορὰν ἐν ᾗ ἔλεγεν, ὅτι ἐκ τῶν βιβλίων ἃ παρηγγέλθη νὰ συμβουλεύεται, Ἁρμενόπουλον, εὑρὼν ἠγόρασεν, ἐπιείκειαν ὅμως καὶ ὀρθὸν λόγον, εἰ καὶ ἠρεύνησεν ἐπιμελῶς καὶ οὐδὲ χρημάτων ἐφείσθη, οὐδαμοῦ ἀνεκάλυψεν· ὅθεν καὶ παρεκάλει νὰ σταλῇ αὐτῷ ἓν ἀντίτυπον ἐπιεικείας καὶ ἓν ἀντίτυπον ὀρθοῦ λόγου, ὧν τὴν τιμὴν ἦτο πρόθυμος ν' ἀποτίσῃ.

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

⁂ Οἱ ἄνθρωποι ὀλίγον φροντίζουσι τί πρέπει νὰ ἦνε καὶ πολὺ τί πρέπει νὰ φαίνωνται.

⁂ Καθ' ἑκάστην ἀναγινώσκομεν ἐν ἐφημερίδι: «Ἡ ἐνοχὴ τοῦ κατηγορουμένου ἦτο προφανής, ἀλλ' οἱ ἔνορκοι παρασυρθέντες ὑπὸ τῆς εὐγλωττίας τοῦ συνηγόρου ἠθώωσαν τὸν κατηγορούμενον!» Ἂν τοιαύτην ἀσκοῦσιν οἱ δικηγόροι ἐπιρροήν, πρέπει νὰ καταργηθῇ ἢ τὸ δικηγορικὸν ἐπάγγελμα ἢ τὸ ὁρκωτικὸν σύστημα.

Digitized by Google

*** Πρέπει νὰ συναριθμῆται μετὰ τῶν ψευδομένων καὶ ὁ λέγων ἀληθείας τὰς ὁποίας δὲν πιστεύει. (Ἀλφόνσος Κάρ).

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

〰 Πολλάκις κατηγορήθησαν οἱ Ἀμερικανοί, ὡς ἔχοντες τάσεις λίαν ὑλόφρονας· ἀλλ' ἡ μομφὴ αὕτη, ὡς καί τινες ἄλλαι, εἰς τὸν μέγαν λαὸν αὐτὸν ἀποδιδόμεναι, εἶναι ἀνυπόστατοι· εἰς ἀπόδειξιν δ' ἔστω, σὺν ἄλλοις, καὶ ἡ ἔκτακτος ἀνάπτυξις, ἡ ἐν Ἀμερικῇ δοθεῖσα εἰς τὰς βιβλιοθήκας. Ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ, ὑπάρχει βιβλιοθήκη, ἡ ὀνομαζομένη *Ἀστόριος Βιβλιοθήκη* (Astor Library), ἐπώνυμος τῶν ἰδίαις δαπάναις ἱδρυσάντων αὐτήν, πατρὸς καὶ υἱοῦ, καὶ κληροδοτησάντων αὐτῇ τέσσαρα ἑκατομμύρια φράγκων. Ἐν Chicago καὶ ἐν Βαλτιμόρῃ ὑπάρχουσι δύο βιβλιοθῆκαι, δι' ἃς ἐδαπάνησαν οἱ ἱδρύσαντες αὐτὰς Newbury καὶ Peabody ὑπὲρ τὰ ἑπτὰ ἑκατομμύρια φράγκων. Ἐσχάτως ὁ *Κῆρυξ τῆς Νέας Ὑόρκης* ἀνήγγειλεν, ὅτι ἐπερατώθη τὸ οἰκοδόμημα τῆς *Λεννωξίας Βιβλιοθήκης* (Lennox Library), τῆς ὡραιοτάτης τῶν ἐν τῷ νέῳ κόσμῳ. Ὁ ἱδρυτὴς ταύτης Ἰάκωβος Λέννωξ, υἱὸς ἐμπόρου Σκώτου, θανόντος τῷ 1870, ἐπροίκισεν αὐτὴν διὰ κεφαλαίου τεσσάρων ἑκατομμυρίων φράγκων, καὶ διὰ ποσοῦ διαρκοῦς ἑνὸς ἑκατομμυρίου ἑξήκοντα χιλιάδων φράγκων, πρὸς ἀγορὰν βιβλίων. Εἰς πλείονα τῶν εἴκοσιν ἑκατομμυρίων φράγκων ὑπολογίζεται ἡ ἀξία τῶν οἰκοπέδων καὶ τῶν οἰκοδομῶν τῆς Λεννωξίας Βιβλιοθήκης. Τὸ οἰκοδόμημα τῆς βιβλιοθήκης, ὅλον ἐκ λευκοῦ μαρμάρου, ἐγείρεται κατέναντι τοῦ κεντρικοῦ δημοσίου κήπου, εἶναι δὲ ῥυθμοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ μικτοῦ, ἑλληνικοῦ καὶ γαλλικοῦ. Μεγάλη ὕπαιθρος κλῖμαξ ὁδηγεῖ εἰς τὴν κυρίαν εἴσοδον, κεκοσμημένην διὰ κιόνων ἐκ γρανίτου κορινθιακοῦ ῥυθμοῦ. Ἡ βιβλιοθήκη αὕτη, ὡρισμένη ἵνα περιλάβῃ ἓν ἑκατομμύριον τόμων, διαιρεῖται εἰς τρεῖς στέγας ἐν τῷ κεντρικῷ οἰκοδομήματι, καὶ ἐκ δύο στεγῶν ἐν ταῖς πτέρυξιν αὐτῆς. Ἤδη διηυθετήθησαν τέσσαραι μεγάλαι αἴθουσαι δι' ἀναγνωστήρια, καὶ μία διὰ πινακοθήκην· ἐννέα δὲ εἰσιν οἱ βιβλιοφύλακες ταύτης. Τὸ μεγαλοπρεπὲς ἵδρυμα τοῦτο, ὅπερ ἡ Νέα Ὑόρκη ὀφείλει τῇ γενναιοδωρίᾳ τοῦ Λέννωξ, εἶναι θησαυρὸς ἀνεκτίμητος τοῖς σπουδασταῖς καὶ τοῖς πεπαιδευμένοις. Ἐπὶ αἰῶνα ἥμισυν, ὁ Λέννωξ, πεφημισμένος, ὡς γνώστης τῶν ὡραίων τεχνῶν, δὲν ἔπαυσεν πανταχόθεν τῆς ὑφηλίου συλλέγων συλλογὰς χειρογράφων, βιβλίων, εἰκονογραφιῶν, χαρτῶν, ἔργων γλυπτικῆς, εἰκόνων, καλλιτεχνημάτων παντοειδῶν· πᾶσαι αἱ συλλογαὶ αὗται ἀπετέθησαν ἤδη ἐν τῷ προμνησθέντι οἰκοδομήματι καὶ παρεδόθησαν εἰς τὴν χρῆσιν τῶν πολλῶν. Οὔτε χρόνου, οὔτε χρημάτων ἐφείσθη, ὅπως ἀποκτήσῃ τοὺς καλλιτεχνικοὺς καὶ φιλολογικοὺς θησαυρούς, οἵτινες ἐπισκιάζουσι καὶ ἀπαλείφουσιν ὁμολογουμένως ὅ,τι προηγηθέντες τῷ Λέννωξ μεγάθυμοι πολῖται ἐδωρήσαντο τῇ γενεθλίῳ πόλει αὐτῶν.

Ἀλλ' ἡ ἑπομένη σημείωσις ἔτι μᾶλλον συνηγορεῖ ὑπὲρ τῶν πνευματικῶν ἀγώνων τῶν Ἀμερικανῶν. Κατὰ τὴν ἐσχάτως δημοσιευθεῖσαν αὐθεντικὴν ἔκθεσιν, ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις τῆς Ἀμερικῆς ὑπάρχουσι 3,682 δημόσιαι βιβλιοθῆκαι, περιέχουσαι δέκα καὶ τρία ἑκατομμύρια τόμων. Ἐν ἔτει 1800, μόλις ἠριθμοῦντο καθ' ἅπασαν τὴν Ἀμερικὴν 49 δημόσιαι βιβλιοθῆκαι, περιέχουσαι τόμους μόνους 80,000. Ἀπὸ τοῦ 1870 δὲ ἱδρύθησαν 35 νέαι δημόσιαι βιβλιοθῆκαι.

Λαός, τόσῳ μεριμνῶν ὑπὲρ τῆς διαδόσεως τῶν γραμμάτων, καὶ τόσας παρέχων εὐκολίας πρὸς εὔρυνσιν τῶν γνώσεων, εἶναι ἆρά γε λαός, ἀφωσιωμένος εἰς μόνα τὰ συμφέροντα τῇ ὕλῃ καὶ εἰς αὐτὰ μόνα ἀναπτύσσων τὴν δραστηριότητα αὐτοῦ;

〰 Ὁ ἐσχάτως ἀποβιώσας Πάπας Πῖος Θ' ὑπῆρξεν ὁ διακοσιοστὸς πεντηκοστὸς δεύτερος Πάπας, ἐπὶ μακρότερον δὲ χρόνον ἤ τις ἄλλος τῶν προκατόχων αὐτοῦ ἡγεμονεύσας τῆς ῥωμάνας ἐκκλησίας. Τρεῖς δὲ μόνοι Πάπαι ἀπεβίωσαν, ἐν ἡλικίᾳ πρεσβυτέρᾳ τῆς ἡλικίας τούτου, ἤτοι ὁ Ἰωάννης ΙΓ', ἀποβιώσας ἐννενηκοντούτης, ὁ Κλήμης ΙΒ', ἀποβιώσας ἐν ἡλικίᾳ ἐτῶν ἐννενήκοντα καὶ δύο, καὶ ὁ Γρηγόριος Θ', ἀποβιώσας ἑκατοντούτης. Ἐκ δὲ τῶν προηγηθέντων τοῦ Πίου Θ' 251 Παπῶν, 15 ἦσαν τὸ γένος Γάλλοι, 33 *Ἕλληνες*, 8 Σύριοι, 6 Γερμανοί, 5 Ἰσπανοί, 2 Ἀφρικανοί, 1 Πορτουγάλλος, εἷς Ὁλλανδός, εἷς Ἑλβετός, εἷς ἐκ Κρήτης, πάντες δ' οἱ ἄλλοι Ἰταλοί. Ἀπὸ τοῦ 1523 μέχρι σήμερον, πάντες οἱ Πάπαι ἐξελέγησαν ἐκ τῶν Ἰταλῶν Καρδιναλίων.

〰 Τὸ λῆξαν ἔτος ἐζεύχθη, ἐν Σκωτίᾳ τῆς Ἀγγλίας, μία τῶν μεγάλων γεφυρῶν τοῦ κόσμου, ἡ κατὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Tay. Ἡ γέφυρα αὕτη ἔχει μῆκος 3,200 μέτρων, στηρίζεται δ' ἐπὶ 85 τόξων, ὧν τὸ ἐν τῷ κέντρῳ ἔχει ὕψος 26 μέτρων ὑπὲρ τὰ κρηπιδώματα. Ἀλλ' ἤδη ἑταιρία τις ἀγγλικὴ ἐσχεδίασε τὴν κατασκευὴν γεφύρας ἄλλης, ἥτις ἔσται ἡ μεγίστη τῶν τῆς ὑφηλίου, ἐπισκιάσουσα δὲ τὴν τοῦ ποταμοῦ Τάϋ. Ἡ γέφυρα αὕτη, ζευγνυμένη ὑπὲρ τὸν κόλπον τοῦ Φὸρθ, παρὰ τὴν Ἐδιμβούργην τῆς Σκωτίας, θέλει ἔχει διπλάσιον μῆκος τῆς τοῦ ποταμοῦ Τάϋ γεφύρας, κατασκευαζομένη δέ, ὡς αὕτη, ἐν σχήματι S, θὰ ἔχῃ μῆκος οὐχὶ ἔλαττον τῶν ἐννεακισχιλίων μέτρων, ἤτοι σχεδὸν ὅση ἡ ἀπ' Ἀθηνῶν εἰς Πειραιᾶ ἀπόστασις!

Εἷς Ἀναγνώστης.

ΑΘΗΝΗΣΙ — ΤΥΠΟΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ, ΟΔΟΣ ΠΑΤΗΣΙΩΝ, 14.

Digitized by Google

'Αριθ. 114 – Λεπτὰ εἴκοσι.

ΕΤΟΣ Γ'.

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Πέμπτος — Συνδρομὴ ἐτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20.—Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶνε ἐτήσιαι— Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὁδὸς Σταδίου, 6. — 5 Μαρτίου 1878

ΠΑΝΟΜΟΙΟΤΥΠΟΝ ΤΗΣ ΥΠΟΓΡΑΦΗΣ ΤΟΥ

ΑΝΔΡΕΟΥ ΜΙΑΟΥΛΗ

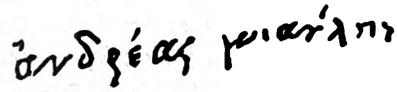

ΤΩι ΜΙΑΟΥΛΗι

Δὲν ἀπέθανεν ὁπόταν ἔκαιεν εἰς τὴν Μεθώνην
'Ένα στόλον μετὰ κρότου,
Καὶ δὲν ἔλαβε τὴν τέφραν τῆς πυρᾶς λευκὴν σινδόνην,
Οὐδ' ὡς ξυλοκράββατόν του στέλεχος ἑνὸς δικρότου.

'Αλλ' εἰς τὴν ἐσχάτην ὥραν πόσην ἔδειξεν ἀνδρείαν!
Πρὸς τὸν θάνατον ἐστράφη,
Καὶ τοῦ χάρωνος τὸ πλοῖον εἶδε μ' ὅσην ἀφοβίαν
Ἔβλεπεν εἰς τὸν ἀγῶνα τῶν ἐχθρῶν τὰ πυκνὰ σκάφη.

Τὸν ἀγαπητὸν Μονάρχην εἰς τὰ ἔσχατά του πλέον,
Μὲ καρδίας εἶδε πόνον,
Τοὺς υἱούς του καὶ τὸ ἔθνος τοῦ ἐσύστησεν ἐκπνέων,
Καὶ τοῦ ἔδωκε τὴν χεῖρα, ἥτις ἔπλασε τὸν θρόνον.

Εἰς τὰς Πάτρας, ὅταν πρώτην ναυμαχίαν ἐπεχείρει
Φοβερὰν κατὰ συστάδην,
Καὶ μετέβαλλον αἱ βόμβαι τοῦ πολεμικοῦ Ταχίρη
Τὴν αὐγὴν εἰς νύκτα μαύρην καὶ τὸν οὐρανὸν εἰς ᾅδην,

'Αντεξάθη αὐτὸς μόνος καὶ μ' ἓν σκάφος εἰς τρεῖς στόλους,
Κ' εἰς δειλὰς φωνὰς μὴ κλίνων,
Καὶ μὲ χάλκινο τρομβόνι ἀπειλῶν τοὺς φίλους ὅλους,
Καὶ μὲ χεῖρα ῥωμαλέαν τὸ πηδάλιον εὐθύνων.

Τώρα κεῖται... γεγραμμέναι πόσαι ἡμιθέου πράξεις
Εἰς τὸ μέγα μέτωπόν του!
Ὦ ἐχθρέ! χωρὶς νὰ τρέμῃς, τώρα μόνον νὰ κυττάξῃς
Τώρα μόνον κατὰ πρῶτον, δύνασαι τὸ πρόσωπόν του.

Ἔπεσες, ὦ πρῶτε στύλε τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος,
Καὶ ὁ θάνατος ἁρπάζει
Ἕνα ἕνα τοὺς προμάχους τῆς πατρίδος μας ἀπόνως,
Καὶ ἡ δόξα μένει χήρα, καὶ ὁ ξένος τὸ καγχάζει.

Μὴ γελᾷς, ὦ φυλὴ νέα, καὶ εἰς τὸν ἀγῶνα ξένη.
Τοῦ ἀγῶνός μας μνημεῖον
Μὲ τὸ ξίφος τοῦ θανάτου καὶ κανὲν ἂν δὲν μᾶς μένῃ,
Θάπτεται τῆς ἱστορίας τὸ αἰώνιον βιβλίον;

'Εξαλείφονται τὰ ὄρη, καὶ αἱ κορυφαὶ τῶν βράχων,
Καὶ τὰ τόσα μας πεδία,
Ὅπου βλάστησαν αἱ δάφναι τόσων μας λαμπρῶν προμάχων;
Αὐτὰ εἶναι τῶν Ἑλλήνων τὰ αἰώνια μνημεῖα.

Ἡ λαμπὰς ἐν ὅσῳ φέγγῃ τοῦ Ἡλίου 'ς τοὺς αἰθέρας,
Τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος
Θὰ φωτίζῃ ἀθανάτους καὶ μεγάλας τὰς ἡμέρας,
Καὶ εἰς σὲ Μιαούλη δόξης θὰ ὑψοῦται μέγας θρόνος.

Θάπτεσαι εἰς τὴν ἀκτήν μας, 'ς τὸ τεθρυλλημένον μνῆμα
Τοῦ λαμπροῦ Θεμιστοκλέους,
Κ' ἡ σκιά σου θέλει βλέπει μὲ χαρὰν τὸ λευκὸν κῦμα,
Στάδιον τοῦ ἰδικοῦ σου καὶ τοῦ ἰδικοῦ του κλέους.

Γλύψετε εἰς τὸ μνημεῖον ποῦ θὰ κρύψῃ τὰ ὀστᾶ του,
'Εχθρικὰ ἑκατὸν πλοῖα,
Εἰς τὴν πρύμνην του δεμένα καὶ μὲ τὴν σημαίαν κάτου,
Κ' εἰς τοὺς πόδας του ἂς κλαίουν καὶ ἡ 'Αφρικὴ κι' 'Ασία.

Καραΐσκε καὶ Μιαούλη! πρῶτοι καὶ οἱ δύο ζῶντες
'Σ τὴν μεγαλουργίαν ἦσθε·
Καὶ εἰς μίαν παραλίαν, σήμερον ἀποθανόντες
Κ' ἐν μιᾷ τιμῇ καὶ δόξῃ, γείτων εἷς τοῦ ἄλλου κεῖσθε.

Μετὰ τὴν μεγάλην γένναν καὶ τῶν δύο σας ἐπίσης,
'Απὸ τοὺς πολλοὺς ἀγῶνας,
Τὰς μεγάλας της δυνάμεις ἐξαντλήσασα ἡ φύσις,
Τοὺς ὁμοίους σας 'ς τὴν γῆν μας θὰ γεννήσῃ μετ' αἰῶνας.

Εἰς αἰώνων περιόδους, τοῦ αἰθέρος ὁδοιπόροι
Παρομοίως οἱ κομῆται
Φαίνονται μὲ χρυσᾶ ἴχνη, φλογεροὶ καὶ φωτοφόροι,
Καὶ ἡ γῆ τὸν ἐρχομόν των καὶ θαυμάζει, κ' ἐνθυμεῖται.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΣΟΥΤΣΟΣ.

Ἡ ἑπομένη πραγματεία ἀπηγγέλθη ὑπὸ τοῦ ἐν Δρέσδῃ καθηγητοῦ τῆς Φιλοσοφίας F. Schultze ἐν μεγάλῃ ὁμηγύρει λογίων καὶ πολλῶν κυριῶν ἐν Ἰένῃ τῆς Σαξωνίας. Ἐπειδὴ δὲ ὅλα τὰ ζητήματα τῆς προϊστορικῆς ἀρχαιολογίας εἶνε ἐνδιαφέροντα, μεταφέρομεν εὐχαρίστως ἅπασαν ταύτην τὴν πραγματείαν εἰς τὸ Ἑλληνικόν, ἅτε ἐπιῤῥίπτουσαν πολὺ φῶς ἐφ' ἑνὸς τῶν σκοτεινῶν ζητημάτων τῆς ἀνθρωπολογίας, καὶ γεγραμμένην ὑπὸ φιλοσόφου, στηρίζοντος τὴν φιλοσοφίαν αὐτοῦ ἐπὶ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς ἱστορίας τῆς ἀναπτύξεως, τῶν μόνων τούτων ἀσφαλῶν καὶ ἀσαλεύτων βάσεων πρὸς οἰκοδομίαν συστήματος φιλοσοφικοῦ.

Σπ. ΜΗΛΙΑΡΑΚΗΣ.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ ΤΗΣ ΜΑΓΕΙΡΙΚΗΣ

ἀπὸ τῶν προϊστορικῶν χρόνων.

Ἐὰν σήμερον κατέρχωμαι ἀπὸ τῆς ὑψηλῆς ἕδρας τῶν πλατωνικῶν ἰδεῶν καὶ ἀπὸ τῶν φωτεινῶν νεφῶν τοῦ ἀπολύτου εἰς τὸ οὐχὶ ἀδιάφορον μικρὸν ζήτημα *ἀνθρωπολογικῆς τινος τῶν χυτρῶν τοῦ μαγειρείου ἐπιθεωρήσεως*, δικαιολογῶ, νομίζω, τὴν ἐπιχείρησίν μου, ἀναφέρων ὑμῖν, ὅτι δὲν λείπουσι σημεῖα ἐπαφῆς μεταξὺ φιλοσοφίας καὶ μαγειρικῆς, μὴ λαμβανομένης, ἐννοεῖται, ὑπ' ὄψιν τῆς *κοινωνικῆς* σπουδαιότητος τοῦ ἀντικειμένου, καὶ τοῦ ὅτι δύναται καὶ ὁ φιλόσοφος διὰ τοῦτο νὰ προβῇ εἰς μελέτην καὶ σπουδὴν τῆς ἀνθρωπίνης ταύτης πράξεως. Ὁ μέγας π.χ. γερμανὸς φιλόσοφος *Ἐμμ. Κάντιος* εἶχε τοσαύτην περὶ τὰ τῆς μαγειρικῆς καὶ τὰ τοῦ μαγειρείου ἐμπειρίαν, ὥστε ὁ φίλος αὐτοῦ *Χίππελ* εἶπέ ποτε περὶ αὐτοῦ, ὅτι ὅπως ἔγραψε «Κριτικὴν τοῦ ὀρθοῦ λόγου» ἠδύνατο νὰ γράψῃ καὶ «Κριτικὴν τῆς μαγειρικῆς». Βιβλίον δέ τι γερμανικόν, ἐπιγραφό-

Digitized by Google

μενον «Τὸ πνεῦμα τῆς μαγειρικῆς», ἀποδίδει εἰς τὴν τέχνην ταύτην μέγιστον ἰδανικὸν ὕψος ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ ἰδανικὸν τῶν ἄλλων τεχνῶν. Ἕτερος δὲ διάσημος συγγραφεύς, ὁ *Βριλὰτ Σαβαρὶν*, ἐπραγματεύθη περὶ μαγειρικῆς φιλοσοφικῶς καὶ μεθ' ἱκανῆς εὐφυΐας. Καὶ ἡ φυσιολογικὴ δὲ ψυχολογία πειρᾶται νὰ καταδείξῃ τὴν σχέσιν τῶν εἰδῶν τῶν τροφῶν πρὸς τὰς διαφόρους διαθέσεις τοῦ ἀνθρωπίνου θυμικοῦ. Τέλος δὲ τίς ἀγνοεῖ, ὅτι φιλόσοφοί τινες ὑλισταί, τόσῳ προήγαγον τὴν συνάφειαν ταύτην τῶν τροφῶν πρὸς τὸ θυμικόν, ὥστε ἐξήνεγκον τὸ ὀλέθριον διὰ τὰς συνεπείας αὐτοῦ συμπέρασμα, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἀναπτύσσεται διανοητικῶς κατὰ τὴν τροφήν, ἣν τρώγει, εἰπόντες «ὁ ἄνθρωπος εἶνε ὅ,τι τρώγει» ; Ἕνεκα τῆς συναφείας λοιπὸν τῆς μαγειρικῆς μετὰ τῆς φιλοσοφίας, νομίζομεν, ὅτι τὸ ἀντικείμενον δέον νὰ ἑλκύσῃ τὴν προσοχὴν ἡμῶν.

Ἐπειδὴ ἡ ἱςορία τῆς ἀναπτύξεως τῆς μαγειρικῆς ἀποτελεῖ μέρος τῆς ἱστορίας τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἀνθρωπότητος, ὁ περὶ τὴν δευτέραν ἀσχολούμενος οὐδόλως πρέπει νὰ ἀμελῇ καὶ τῆς πρώτης· διότι ὁ θέλων νὰ παραγάγῃ τι ὅλον, ἀνάγκη νὰ κατασκευάσῃ αὐτὸ καὶ ἐκ τῶν ἐλαχίστων μερῶν, ἄλλως προσκρούει εἰς τὸν ἐπαγωγικὸν χαρακτῆρα τῆς *νεωτέρας ἐπιστήμης*, ἥτις ἐκ τῶν καθέκαστα πολυαρίθμων περιπτώσεων ἐξάγει γενικὰ συμπεράσματα. Καὶ ἡ μέθοδος λοιπὸν τῆς ἐπιστήμης ἐκβιάζει τὸν φιλόσοφον ν' ἀσχοληθῇ καὶ ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου.

Τὸ *μαγειρεύειν* τροφὰς ἢ *ἕψειν* συνίσταται εἰς τὴν παρασκευὴν αὐτῶν διὰ τοῦ πυρὸς καὶ κατεργασίαν πρὸς εὐχερεστέραν αὐτῶν ἀφομοίωσιν ἐν τῷ σώματι. Ἡ ἕψησις λοιπὸν εἶνε πρᾶξις τεχνητή, ἀπαιτοῦσα πῦρ, ἑψητήρια σκεύη, τεχνητὰ ἐργαλεῖα. Ἀλλὰ διὰ τοῦτο μάλιστα διότι προϋποθέτει πολλὰ τεχνητὰ παρασκευάσματα, εἰκάζομεν, ὅτι οἱ ἄνθρωποι δὲν ἐμαγείρευον ἀπ' ἀρχῆς τῆς συστάσεως αὐτῶν εἰς πολυαρίθμους πως κοινωνίας τὰς τροφάς, καὶ δὴ ὅτι ἡ ἕψησις εἶνε προϊὸν ἀνωτέρας ἀναπτύξεως τοῦ ἀνθρώπου. Ὅτι δὲ ἦτο δυνατὸν νὰ ζήσωσιν τότε οἱ ἄνθρωποι ἄνευ μαγειρικῆς, μάλιςα δὲ ὅτι καὶ σήμερον δύνανται νὰ ζήσωσιν ἄνευ αὐτῆς τρώγοντες ὠμὸν κρέας καὶ ὠμοὺς καρπούς, ἀποδεικνύουσι τὰ πράγματα. Ἤθελον δὲ παρεκκλίνει μακρὰν τοῦ προκειμένου ὑμῖν θέματος, ἂν ἐπελαμβανόμην ἐνταῦθα τῆς λύσεως τοῦ ζητήματος τούτου· ὁ βουλόμενος δύναται νὰ εὕρῃ ἀφθόνους ἀποδείξεις εἰς τὴν *Ἐθνολογίαν* τοῦ *Oscar Peschel*.

Τὸ πῦρ εἶνε τὸ πρῶτον πρὸς ἕψησιν βοήθημα. Ἐὰν λοιπὸν ὑποθέσωμεν, ὅτι ὑπῆρξέ ποτε χρόνος, καθ' ὃν οἱ ἄνθρωποι ἠγνόουν τὸ πῦρ, καὶ ἡ ἕψησις βεβαίως δὲν ἦτο ἐν χρήσει. Ἀλλ' ἔχομεν ἆρά γε λόγους πρὸς παραδοχὴν τοιούτου τινος προϋπάρξαντος *ἀπύρου* χρόνου ; Ἐὰν αναδράμωμεν εἰς παλαιὰς καὶ νεωτέρας πληροφορίας, ὄντως ὑπῆρξαν ἄνθρωποι ἀγνοοῦντες τὸ πῦρ. Ἀλλ' ἀκούσωμεν τὰς ἰδίας ταύτας πληροφορίας καὶ ἐξετάσωμεν διὰ βραχέων.

Ὁ ἱεραπόστολος πάτερ *Lafiteau*, ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ «Mœurs des sauvages Américains», ἐν ἔτει 1724, γράφει κακῶς, ὅτι ἐν Ἀμερικῇ ὑπάρχουσιν ἄνθρωποι ἀγνοοῦντες τὸ πῦρ· ἀπόδειξιν τοὐλάχιστον τούτου δὲν φέρει. Ὁ πάτερ *Λομβάρδος*, Ἰησουΐτης, ἐπισκεφθεὶς τῷ 1730 τὸ *Κουροῦ* εἰς τὴν γαλλικὴν ἀποικίαν Γουυάναν, ἄνω τῆς Βραζιλίας, περιγράφει τὴν φυλὴν τῶν Ἀμικουανῶν τοῦ ποταμοῦ Οὐαπόκ. «Ὁ λαὸς οὗτος, λέγει, ὁ τέως ἄγνωστος, εἶνε ἀγριώτατος· οὐδόλως γνωρίζει τὸ πῦρ». Ἀλλὰ καὶ ἡ εἴδησις αὕτη μένει ἀναπόδεικτος. Ἐπίσης ὀλίγον δυνάμεθα νὰ πιστεύσωμεν τὴν ἀναπόδεικτον ῥῆσιν τοῦ Πλουτάρχου, ὅτι ὑπάρχουσι γένη τινὰ ἀνθρώπων «χωρὶς πυρὸς ποιούμενα τὴν δίαιταν».

Κατὰ τὰς γαλλικὰς ἐκστρατείας ἐπὶ τῆς ΙΔ' καὶ ΙΕ' ἑκατονταετηρίδος εἰς τὰς Καναρίους νήσους, οἱ νῦν ἐκλελοιπότες αὐτόχθονες αὐτῶν, οἱ Γουάγχοι, ἐγνώριζον οὐ μόνον ν' ἀνάπτωσι πῦρ, ἀλλὰ καὶ τὴν χρῆσιν αὐτοῦ. Εἰς βιβλίον τι ὅμως γραφὲν περὶ τὰ μέσα τῆς ΙϚ' ἑκατονταετηρίδος ἀναφέρει ὁ *Ἀντώνιος Γαλβάρο* «ὅτι οἱ κάτοικοι οὗτοι πρὸ παρελθόντων χρόνων ἔτρωγον ὠμὸν τὸ κρέας ἕνεκεν ἐλλείψεως πυρός». Ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς διηγεῖται καὶ ἄλλην ἱστορίαν περὶ ἀνθρώπων ἀγνοούντων τὸ πῦρ. Ὅτε κατὰ τὸ ἔτος 1529 ὁ *Alvaro de Saavedra* ἔπλευσεν ἀπὸ τῶν Μολούκκων νήσων πρὸς τὰ μεσημβρινὰ παράλια τοῦ Μεξικοῦ, ἀνεκάλυψε μεταξὺ τῆς 10° ἢ 12° β. πλ. πλῆθος μικρῶν ἀλιτενῶν νησιδρίων, πεφυτευμένων ὑπὸ χλόης καὶ φοινίκων, τὰς ὁποίας ὠνόμασε *Κήπους* Los Jardines. «Οἱ αὐτόχθονες, λέγει οὗτος, δὲν εἶχον οἰκιακὰ ζῷα, ἦσαν ἐνδεδυμένοι διὰ λευκοῦ ἐκ χάρτου ὑφάσματος, ἀντὶ ἄρτου ἔτρωγον κοκκοκάρυα καὶ ὠμοὺς ἰχθῦς, τοὺς ὁποίους ἤγρευον διὰ τῶν λέμβων, ἃς κατεσκεύαζον ἐκ τῶν ἀπὸ τῆς θαλάσσης εἰς τὰ παράλια αὐτῶν ἐκβραζομένων ξύλων διὰ τῶν κογχίνων αὐτῶν ἐργαλείων. Οἱ ἄνθρωποι οὗτοι ἐφοβοῦντο βλέποντες τὸ πῦρ, διότι οὐδέποτε εἶχον ἰδεῖ αὐτό». Ἡ πληροφορία αὕτη συνᾴδει καὶ ὡς πρὸς τὴν ἄγνοιαν τοῦ πυρὸς μετὰ τῶν λοιπῶν ὅσα γνωρίζομεν περὶ τῶν οἰκούντων τὰς Καναρίους νήσους καὶ πηγάζει ἐξ αὐτόπτου μάρτυρος. Δὲν δυνάμεθα λοιπὸν νὰ θεωρήσωμεν καὶ ταύτην μῦθον, καὶ ἐὰν καὶ ὅλαι αἱ ἄλλαι μαρτυρίαι ἀποδειχθῶσιν ὑπὸ τῆς αὐστηρᾶς κριτικῆς ὡς ἀνακριβεῖς.

Ἐν ἔτει 1700 διηγεῖται ὁ Ἰησουΐτης πάτερ

Digitized by Google

Le Gobien, ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ «Histoire des Isles Marianes», περὶ τῶν κατοίκων τῶν νήσων Μαριάνων τὰ ἑξῆς· «Ἐκπληκτικὸν λίαν καὶ ἀπίθανον εἶνε, ὅτι οἱ ἄνθρωποι οὗτοι οὐδέποτε εἶδον πῦρ. Τὸ ἀναγκαιότατον τοῦτο στοιχεῖον ἦτο παρ' αὐτοῖς ὅλως ἄγνωστον. Δὲν ἐγίνωσκον οὔτε τὴν χρῆσιν αὐτοῦ, οὔτε τὰς ἰδιότητας· ἐξεπλάγησαν δὲ τὰ μέγιστα ὅταν κατὰ τὴν ἀποβίβασιν τοῦ Μαγελάνου εἶδον κατὰ πρῶτον ἐπὶ μιᾶς τῶν νήσων αὐτῶν πῦρ, ὅπερ κατέκαυσε περὶ τὰς 50 καλύβας πρὸς τιμωρίαν διὰ τὰς ἐνοχλήσεις, ἃς οἱ ἄνθρωποι οὗτοι παρέσχον εἰς τὸν Μαγελάνον. Τὸ κατ' ἀρχὰς ἐθεώρουν τὸ πῦρ ὡς εἶδός τι ζῴου, προσφυομένου ἐπὶ τῶν ξύλων καὶ κατατρώγοντος αὐτά· ἐπειδὴ δὲ οἱ πρῶτοι, οἵτινες ἐπλησίασαν πρὸς αὐτὸ, ἐκάησαν, ἐξεπλάγησαν οἱ λοιποὶ, μόνον δὲ πόρρωθεν προσέβλεπον εἰς αὐτὸ, ἐκ φόβου, ὡς ἔλεγον, μὴ δηχθῶσιν ἢ πληγωθῶσιν ὑπὸ τῆς θανατηφόρου ἀναπνοῆς τοῦ φρικώδους τούτου ζῴου».

Ἀλλὰ πόθεν ἠρύσθη τὰς εἰδήσεις ταύτας ὁ Le Gobien, ὅστις ἔγραψεν 180 ἔτη μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῶν Μαριάνων καὶ Φιλιππίνων ὑπὸ τοῦ Μαγελάνου; Ἡμεῖς τοὐλάχιστον γνωρίζομεν ὅτι ὁ σύντροφος τοῦ Μαγελάνου Ἀντώνιος Πιγαφέττας περιέγραψε κατ' ἔκτασιν τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τῶν νήσων ἐκείνων, οὐδαμοῦ δὲ οὔτε ὑποδηλοῖ κἄν, ὅτι τὸ πῦρ ἦτο παρ' αὐταῖς ξένον. Βεβαίως δὲ δὲν ἤθελε διαφύγει τῆς προσοχῆς αὐτοῦ γεγονὸς τόσῳ ἀξιοπερίεργον. Φαίνεται λοιπὸν, ὅτι ὁ Le Gobien ἐβασίσθη ἐπὶ τῶν πληροφοριῶν ἑτέρου τινὸς συγγράμματος τοῦ Horn, γράψαντος 130 ἔτη μετὰ τὸν Πιγαφέτταν, περὶ τῆς ἀρχεγόνου καταστάσεως τῶν Ἀμερικανικῶν ἀνθρωπίνων φυλῶν, ἔνθα ἀναφέρονται φυλαί τινες μὴ ἔχουσαι πῦρ. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Horn ἀναφέρει καὶ τοὺς ἤδη μνημονευθέντας κατοίκους τῶν Φιλιππίνων καὶ τοὺς τῶν Κήπων νήσων, περὶ ὧν εἴδομεν, ὅτι ὑπάρχει ἀμφιβολία ἂν μετεχειρίζοντο πῦρ, παρεισάγει δ' ἐξ ἰδίας γνώμης καὶ τοὺς κατοίκους τῶν Φιλιππίνων, καὶ ἐπειδὴ ὁ Μαγελάνος εἶχεν ἀνακαλύψει συγχρόνως τὰς Φιλιππίνας καὶ Μαριάνας, ἐκ τούτου φαίνεται συνεπέραινεν ὁ Le Gobien ὅτι ὅ,τι ἁρμόζεται διὰ τὰς Φιλιππίνας νήσους ἁρμόζεται καὶ διὰ τὰς Μαριάνας καὶ διὰ τοῦτο ἀναφέρει τοὺς κατοίκους αὐτῶν ὡς μὴ μεταχειριζομένους τὸ πῦρ. Καὶ ἡ διήγησις λοιπὸν αὕτη φαίνεται ἡμῖν φαντασιώδης, καθόσον μάλιστα δυνάμεθα καὶ ν' ἀποδείξωμεν πόθεν ὁ Ἰησουΐτης οὗτος ἔλαβε τὰ καθέκαστα μέρη τοῦ μύθου τούτου, ὃν ἀναφέρει. «Κατ' ἀρχὰς, λέγει, ἐθεώρουν οἱ κάτοικοι τὸ πῦρ ὡς ζῷον προσφυόμενον ἐπὶ τοῦ ξύλου καὶ καταβιβρώσκον αὐτό». Ἡ γνώμη αὕτη ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου περὶ τῶν Αἰγυπτίων· «Οἱ Αἰγύπτιοι νομίζουσιν, ὅτι τὸ πῦρ εἶνε ζῷον ἔμψυχον κατεσθίον πᾶν ὅ,τι συλλάβῃ, κορεσθὲν δὲ τροφῆς συναποθνήσκει μετὰ τῆς καταποθείσης βορᾶς». Τὸ δὲ ἄλλο μέρος τοῦ μύθου, ὅτι οἱ κάτοικοι ἐπλησίασαν πρὸς τὸ πῦρ ἀφόβως καὶ μετ' ἐκπλήξεως, καὶ ὅτι τότε μόνον ἀπεμακρύνθησαν, ὅταν ἐδήχθησαν ὑπ' αὐτοῦ, ὑπομιμνήσκει χωρίον τι τοῦ ἀρχαίου γεωγράφου Πομπονίου Μέλα· «Ἐν Αἰθιοπίᾳ ζῶσιν ἄνθρωποι, οἵτινες τόσῳ πολὺ ἐχάρησαν ὅταν εἶδον πῦρ κατὰ πρῶτον, ὥστε ἐνηγκαλίσθησαν τὰς φλόγας καὶ ἔκρυψαν καιόμενα πράγματα ἐν τοῖς κόλποις αὐτῶν μέχρις οὗ ἐκάησαν».

Ἡ τελευταία τέλος πληροφορία, ἣν ἔχομεν ὑπ' ὄψιν ἡμῶν, χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 1830 περίπου ἔτους. Εἰς τὸ σύγγραμμα περὶ τῆς ἐπιστημονικῆς ἐκστρατείας τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ὑπὸ τὸν διοικητὴν *Wilkes*, ἀναγινώσκομεν ἐν τῇ περιγραφῇ τῆς νήσου Φακαάφω· «Οὐδαμοῦ ἀνευρέθη ἴχνος θέσεων, ἐν αἷς ὑπεδεικνύετό πως ἕψησις τροφῶν, οὔτε εἴδομεν ἴχνος πυρός· πιστεύεται δὲ, ὅτι τρώγουσιν οἱ κάτοικοι τὰς τροφὰς αὐτῶν ὠμάς. Ὑποστηρίζεται δὲ ἡ γνώμη αὕτη καὶ ἐκ τῆς ἐπιμελείας καὶ περιεργείας μεθ' ἧς οἱ ἐγχώριοι ἐθεώρουν πῶς ἐκ τοῦ χάλυβος καὶ τοῦ λίθου ἀνεπήδων σπινθῆρες καὶ πῶς ἐξήρχετο καπνὸς ἀπὸ τοῦ στόματος τῶν σιγαριζόντων». Ἀλλ' ἐν τῷ αὐτῷ βιβλίῳ ὑπάρχουσι πληροφορίαι, δι' ὧν ἀποδείκνυται, ὅτι τὸ πῦρ ἦτο γνωστὸν εἰς τοὺς κατοίκους τούτους. Ὁ ἐθνογράφος τῆς ἐκστρατείας ταύτης *Halle*, οὐ μόνον μνημονεύει καπνοῦ ἀποθρώσκοντος ἀπὸ μιᾶς τῶν γειτόνων νήσων, ὀνομαζομένης Ὑόρκης, ὡς σημείου ὅτι ἦτο κατῳκημένη, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ λεξιλόγιον τῆς γλώσσης τῶν κατοίκων τῆς Φακαάφω ἀναφέρει τὴν λέξιν *αφι*, σημαίνουσαν πῦρ. Πλὴν τούτου, ὀλίγα τινα ἔτη βραδύτερον διηγεῖται ἡμῖν ὁ ἱεραπόστολος *Γ. Τύρνερ* μῦθον ἐγχώριον περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ πυρὸς, ὑπομιμνήσκοντα τὸν Ἑλληνικὸν τοῦ Προμηθέως, τὸν ὁποῖον θέλομεν ἀναφέρει παρακατιόντες· εἶτα ὁμιλεῖ περὶ διαφόρων ἐπὶ τοῦ πυρὸς διατάξεων, ἐξ ὧν εἰκάζομεν, ὅτι δυνατὸν ὁ Wilkes νὰ περιέπεσεν εἰς πλάνην ἀρνηθεὶς τὴν γνῶσιν τοῦ πυρὸς εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Φακαάφω. Διότι κατὰ τὰς θρησκευτικὰς ταύτας διατάξεις ἀπηγορεύετο τοῖς κατοίκοις τὸ ἀνάπτειν φῶς ἢ πῦρ ἐν ταῖς οἰκίαις αὐτῶν ἐν ὥρᾳ νυκτός· καὶ πρὸς ἕψησιν δὲ τῶν φαγητῶν ἦτο ἐν χρήσει κοινόν τι μαγειρεῖον, ὥστε τὰ ἴχνη τοῦ πυρὸς ἔλειπον ἐντελῶς ἀπὸ τῶν οἰκιῶν. Ταῦτα πάντα, πρὸς δὲ ἡ βρῶσις ὠμῶν ἰχθύων, ἡ ἔκπληξις τῶν ἐγχωρίων ἐπὶ τῇ θέᾳ τοῦ καπνοῦ τῶν ξένων καὶ τῶν ἰδιοτήτων τοῦ ἀγνώστου εἰς αὐτοὺς χάλυβος καὶ πυρίτου λίθου, ὤθησαν τὸν Wilkes νὰ φαντασθῇ, ὅτι οἱ νησιῶται ἐκεῖνοι δὲν ἐγνώριζον ὅλως τὸ πῦρ.

Ἀλλ' ἐὰν ἀποκρούωμεν ὡς ἀνακριβεῖς τὰς

Digitized by Google

διηγήσεις περὶ ἀνθρώπων, οἵτινες καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους πιθανῶς δὲν ἐγνώριζον τὸ πῦρ, δὲν δυνάμεθα ὅμως νὰ πράξωμεν ταὐτὸ ἀναγινώσκοντες διηγήσεις ἐξιστορούσας ἰδιαζούσας τινὰς μεταβατικὰς περιόδους, δηλαδὴ διηγήσεις περὶ ἀνθρώπων, οἵτινες γνωρίζουσι μὲν καὶ μεταχειρίζονται τὸ πῦρ, δὲν δύνανται ὅμως αὐτοὶ μόνοι ν' ἀνάψωσιν αὐτό.

Ὁ *Backhouse* ἤκουσέ ποτε ἐγχωρίου τινὸς τῆς νήσου τῆς Αὐστραλίας Τασμανίας διηγουμένου, ὅτι οἱ πρόγονοι αὐτοῦ πρὸ τῆς μετ' Εὐρωπαίων γνωριμίας δὲν εἶχον οὐδὲν μέσον ν' ἀνάπτωσι πῦρ, ὅτι εἶχον λάβει αὐτὸ ὡς δῶρον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, ὅτι κατὰ τὰς ὁδοιπορίας αὐτῶν ἀείποτε ἔφερον μεθ' ἑαυτῶν πυρσούς, ἐὰν δ' οὗτοι κατ' ἀτυχίαν ἐσβύννοντο, ἤναπτον αὐτοὺς ἐκ τῆς μὴ ἀποσβεσθείσης τέφρας τοῦ τελευταίου αὐτῶν σταθμοῦ, ἢ ἐὰν τοῦτο δὲν ἦτο δυνατόν, ἔφερον τὸ πῦρ ἐξ ἄλλων ὁμόρων φύλων. Ἡ περίεργος αὕτη εἴδησις ἐπιβεβαιοῦται ἐντελῶς καὶ ὑπὸ ἄλλου ἐρευνητοῦ, τοῦ *Millingan*. Κατ' αὐτὸν ἐν Τασμανίᾳ ὑπάρχει ὁ μῦθος, ὅτι τὸ πῦρ ἐῤῥίφθη δίκην ἀστέρος ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ὑπὸ δύο ἐγχωρίων Τασμανῶν ἐκεῖ εὑρισκομένων εἰσέτι. Οὗτοι δὲ εἶνε οἱ δίδυμοι ἀστέρες, οἱ ὑφ' ἡμῶν ὀνομαζόμενοι Κάστωρ καὶ Πολυδεύκης. Οὕτως οἱ Τασμανοὶ ἔχουσι μὲν τὸ πῦρ, δὲν δύνανται ὅμως αὐτοὶ ν' ἀνάψωσιν, ἀλλὰ φέρουσι πάντοτε μεθ' ἑαυτῶν ἀπὸ σταθμοῦ εἰς σταθμόν.—Καὶ ἐν τῷ συλλόγῳ τῆς Βρεττανικῆς ἑταιρίας τοῦ ἔτους 1864 διηγήθη ὁ *Mac Donall Stuart*, ὅτι οἱ ἐγχώριοι τῆς δυτικῆς Αὐστραλίας δύνανται, τρίβοντες δύο τεμάχια ξύλου ὑπεράνω σωροῦ ξηροῦ χόρτου, ν' ἀνάψωσι πῦρ· εἰς τὰ βόρεια δὲ αὐτῆς ἡ πρᾶξις αὕτη εἶνε ἄγνωστος· οἱ ἄνθρωποι φέρουσι μεθ' ἑαυτῶν τοὺς πυρσούς, οἵτινες ὅταν σβεσθῶσιν ἀναγκάζουσι τοὺς Αὐστραλιανοὺς νὰ πορεύωνται μακρὰν πρὸς ἀναζήτησιν πυρὸς ἀπὸ ἄλλων φύλων.

Δι' ἡμᾶς τοὺς διὰ τῶν πυρείων τάχιστα παράγοντας πῦρ, αἱ πληροφορίαι αὗται, καίπερ ὑπὸ ἀξιοπίστων παρατηρητῶν λεγόμεναι, φαίνονται ἀπίθανοι. Ἀλλ' ἐὰν σκεφθῶμεν, ὅτι τὰ πυρεῖα ἡμῶν παράγουσιν ἀστραπηδὸν πῦρ, διότι κατασκευάζονται διὰ πολυπλόκου ἐργασίας καὶ προπαρασκευῆς ὑπὸ πολυαρίθμων χειρῶν καὶ ὅτι φέρουσιν ἐν ἑαυτοῖς ὁλόκληρον βιομηχανίαν, ὅτι πρὸ 50 μόλις ἐτῶν καὶ παρ' ἡμῖν τόσῳ ἦτο κοπιώδης ἡ παραγωγὴ πυρὸς διὰ τοῦ χάλυβος καὶ τοῦ λίθου, ὥστε ἐπροτίμων ἐνίοτε οἱ ἄνθρωποι ν' ἀφίνωσι τὸ πῦρ δι' ὅλης τῆς νυκτὸς ἐν τῇ ἑστίᾳ ὑπὸ τὴν τέφραν, ὅπως καὶ νῦν ἔτι συμβαίνει εἰς πολλὰ χωρία· ἐὰν ἀναλογισθῶμεν εἶτα ὅτι ἡ παραγωγὴ τοῦ πυρὸς παρὰ τοῖς ἀγρίοις διὰ τριβῆς δύο ξύλων εἶνε ἔτι ἐργωδεστέρα, ἀπαιτοῦσα ἐνίοτε πολύωρον ἐργασίαν πολλῶν ἰσχυρῶν ἀνδρῶν, ὅτι ἕνεκα τούτου πολλὰ ἄλλα ἄγρια φῦλα ζητοῦσι νὰ διατηρῶσι τὸ πῦρ ἄσβεστον, π.χ. οἱ Ἀνδαμάνοι ἐντὸς τῶν κοίλων κορμῶν τῶν δένδρων, ὅπως οἱ μεταξὺ Μισσισσίπη καὶ Μισσούρη οἰκοῦντες Σιούξιοι καὶ πολλοὶ ἄλλοι Ἰνδιάνοι τῆς Ἀμερικῆς, ὅτι ἕνεκα τῆς δυσχερείας ταύτης οἱ ἱερεῖς φύλου τινὸς Ἰνδιάνων, ὀνομαζομένου τῶν Μουσκόγε, ἐκλήθησαν πυρκαεῖς, ὅτι διὰ τὸν αὐτὸν λόγον παρὰ τοῖς ἀγρίοις Δαμαρὰς τῆς Ἀφρικῆς αἱ θυγατέρες τοῦ ἡγεμόνος εἰσὶν ὑποχρεωμέναι νὰ διατηρῶσιν ἄσβεστον πῦρ, ὡς ἅγιον θεωρούμενον καὶ τιμώμενον, ἐὰν ἀναλογισθῶμεν ὅτι ἐνταῦθα ἀνακαλύπτομεν τὴν ἀληθῆ ἀρχὴν τῶν *Ἑστιάδων*, τῶν ναῶν τῶν ἐθνικῶν καὶ τῆς αἰωνίου λυχνίας τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, ἐὰν τέλος πρὸς τούτοις ἀνευρίσκωμεν καὶ πρὸ ἡμῶν τὰ *στοιχειώδη ἴχνη* τῆς χρονικῆς ἐκείνης περιόδου, καθ' ἣν τὸ πῦρ, οὕτως εἰπεῖν, ἐτιθασσεύθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, οὕτως ὥστε πολλοὶ λόγοι ἐπικυροῦσι τὸ ἀληθὲς τῶν μαρτυριῶν, ὧν πρὸ ὀλίγου ἐμνήσθημεν, τότε ἤθελε φανῆ εἰς ἡμᾶς ἧττον ἀμφίβολον τὸ στάδιον τῆς μεταβάσεως, οὗτινος ἐμνήσθημεν ἀνωτέρω.

Ἀλλ' εἴμεθα ἠναγκασμένοι νὰ προχωρήσωμεν καὶ περαιτέρω εἰς τὰ συμπεράσματα ἡμῶν· ν' ἀναχθῶμεν δηλ. ἀληθῶς εἰς χρόνους καθ' οὓς οἱ ἄνθρωποι οὐδόλως ἐποιοῦντο χρῆσιν πυρός. Τί δὲ μᾶς ἐξαναγκάζει πρὸς τοῦτο;

Πρῶτον, πᾶν ὅ,τι ὑποστηρίζει τὴν νεωτέραν θεωρίαν τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ ὄντων ἀτελεστέρων. Ἐὰν ἡ θεωρία αὕτη εἶνε ὀρθή, ἀναγκαία ταύτης συνέπεια εἶνε καὶ ἡ ὕπαρξις ἀνθρώπων ἀπύρων.

Δεύτερον, ὑπὲρ τῆς ὑπάρξεως τοιούτου χρόνου συνηγορεῖ τὸ γεγονός, ὅτι ἡ ἄναψις τοῦ πυρὸς παρ' *ἅπασι* τοῖς λαοῖς, οὐδ' αὐτῶν τῶν πεπολιτισμένων ἐξαιρουμένων, εἶνε τέχνη κοπιωδεστάτη καὶ πολύπλοκος, ἥτις, ὅπως καὶ πᾶσα ἄλλη τέχνη, θὰ ἔλαβέ ποτε τὴν ἀρχὴν αὐτῆς δι' ἀκόμψων κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐργαλείων.

Τρίτον, ἡ ἱερότης τοῦ πυρὸς ἡ παρ' ἅπασι τοῖς μὴ ἀνεπτυγμένοις λαοῖς ἀπαντῶσα, καὶ ἥτις *οὐδόλως* εἶνε κατωτέρα, οὔτε θεωρεῖται ὡς *δευτερεύουσα* συνέπεια τῆς λατρείας τοῦ Ἡλίου. Ὅσῳ ὁ ἄνθρωπος σχετίζεται καὶ οἰκειοῦται οἱονδήποτε κατὰ πρῶτον ἐπιβληθὲν διὰ τοῦ μεγαλείου φυσικὸν φαινόμενον, τοσούτῳ τοῦτο ἀποβάλλει κατὰ μικρὸν τὸν σεβαστὸν φόβον ἢ τὸν δι' αὐτοῦ παραγόμενον θαυμασμόν, ὅστις ἐπλήρωσε κατ' ἀρχὰς τὸν ἄνθρωπον ἱερᾶς φρίκης καὶ ἤγαγεν αὐτὸν εἰς θρησκευτικὴν λατρείαν. Ὅσῳ ὅμως νεώτερον καὶ πρωτοφανὲς εἶνε τὸ φαινόμενον τοῦτο, τοσούτῳ πληροῖ αὐτὸ ἀξιοσέβαστος φρίκη. Οὕτως ὁ γενικὸς θρησκευτικὸς σεβασμὸς τοῦ πυρὸς κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους ἀποδεικνύει ἡμῖν, ὅτι τὸ φαινόμενον

Digitized by Google

τοῦτο ἦτο ἔτι σχετικῶς νέον, ὅτι ὁ χρόνος καθ' ὃν ἤρξατο τὸ πῦρ νὰ εὐεργετῇ τοὺς ἀνθρώπους δὲν ἀνέρχεται πολὺ μακρὰν, καὶ ὅτι ὑπῆρξέ ποτε αἰὼν, καθ' ὃν οἱ ἄγριοι ἄνθρωποι οὐδόλως μετεχειρίζοντο αὐτό.

Περὶ τῆς ὑπάρξεως τοιούτου χρόνου συνηγοροῦσι *τέταρτον* καὶ ὅλαι αἱ πληροφορίαι περὶ ἀπύρων ἀνθρώπων, ἃς ἀνεφέραμεν ἀνωτέρω. Ἀλλὰ δὲν ἀπεδείξαμεν ἁπάσας ἀνακριβεῖς; Βεβαίως. Ἑκάστη εἴδησις περὶ τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ *σήμερον* ζῶντος ἔτι φύλου, ἀπεδείχθη ψευδής. Ἐὰν ὅμως ἐρωτήσωμεν ποῖον εἶνε τὸ ἀρχικὸν *αἴτιον τῆς γενέσεως* τῶν εἰδήσεων τούτων, αἵτινες καὶ ἐν τῇ ἀρχαιότητι καὶ τανῦν εὑρέθησαν εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς γῆς, αἱ πληροφορίαι αὗται λαμβάνουσιν ἄλλην ὅλως σημασίαν. Πρὸς σαφήνειαν τοῦ πράγματος ἂς ἀναφέρωμεν συγγενές τι παράδειγμα. Αἱ καθ' ἅπασαν τὴν οἰκουμένην διαδεδομέναι παραδόσεις περὶ *δράκων* εἰσὶ μῦθοι, διότι βεβαίως δὲν ὑπάρχουσι δράκοντες· ἀλλ' οἱ μῦθοι οὗτοι ἀνευρέθησαν εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς οἰκουμένης καὶ ἑπομένως ἡ γενικὴ αὕτη διάδοσις ἔχει ἀρχήν τινα καὶ σημασίαν. Τὰ ἀνορυχθέντα τῶν ζώων ἀπολιθώματα δεικνύουσιν ἡμῖν, ὅτι εἰς προτέρους χρόνους, ἢ μᾶλλον αἰῶνας, ἔζων τοιαῦται φρικώδεις μορφαὶ ζῴων. Οἱ μῦθοι λοιπὸν οὗτοι ὑποδεικνύουσί τι ἱστορικὸν, τὴν *ἀνάμνησιν τῶν ζωϊκῶν* ἐκείνων *μορφῶν*. Λέγοντες δὲ τοῦτο δὲν ἀποφαινόμεθα βεβαίως, ὅτι οἱ μῦθοι οὗτοι κατάγονται ἀπ' *εὐθείας* ἐκ τῆς δευτερογόνου ἐκείνης περιόδου, τῆς οἰκουμένης ὑπὸ σαυρωδῶν θηρίων,[1] διότι πᾶς τοιοῦτος ἰσχυρισμὸς ἀντιβαίνει εἰς τὰ ἐξαγόμενα τῆς παλαιοντολογικῆς ἀνθρωπολογίας, ἀλλ' ὅτι πλῆθος τοιούτων μύθων προεκλήθη ὄντως καθ' ὅλα τὰ μέρη τῆς γῆς διὰ τῆς τυχαίας ἀνευρέσεως τῶν λειψάνων τῶν σαυρωδῶν ζῴων ἐν τοῖς προγενεστέροις ἐκείνοις χρόνοις. Τοῦτο δ' ἀπέδειξεν ἀναντιρρήτως ὁ ἀγχίνους καὶ λίαν ἐπιφυλακτικὸς *Ἐδουάρδος Τυλὼρ* ἐν τῷ ἐξαιρέτῳ αὐτοῦ συγγράμματι περὶ τῶν ἱστορικῶν παραδόσεων καὶ τῶν ἐκ παρατηρήσεων μύθων. Ὅπως δὲ ὅλοι οὗτοι οἱ μῦθοι εἰσὶ μὲν ψευδεῖς ἐν συνόλῳ, στηρίζονται ὅμως ἐπὶ πραγμάτων ὄντως προϋπαρξάντων, οὕτω καὶ αἱ περὶ ἀπύρων ἀνθρώπων εἰδήσεις, ἅπασαι μὲν εἰσὶ ψευδεῖς ἐφαρμοζόμεναι ἐπὶ ἀνθρώπων τανῦν ἢ ἐπὶ τῶν ἱστορικῶν χρόνων ζησάντων, ἐν συνόλῳ ὅμως εἰσὶν ἡ ἀμαυρωθεῖσα ἀντήχησις τῆς περιόδου ἐκείνης, καθ' ἣν τὸ πῦρ δὲν ἦτο εἰσέτι ὑπηρέτης τῶν ἀνθρώπων.

Μετὰ τῶν ἐξ εἰκασίας ἀληθῶν τούτων εἰδήσεων συνδέονται *πέμπτον* στενῶς καὶ οἱ περὶ τοῦ πυρὸς *μῦθοι*, οἵτινες ἔχουσι τὴν αὐτὴν σημασίαν, οἵαν καὶ αἱ εἰδήσεις ἐκεῖναι. Οὗτοι μάλιστα θεωροῦνται ὡς ὑποδιαίρεσις ἐκείνων. Ὑπομιμνήσκω δ' ἐνταῦθα τὸν Προμηθέα, τὸ πτηνὸν τοῦ πυρὸς, μύθους δηλαδὴ οὐ μόνον παρ' Ἕλλησι ἀλλὰ καὶ ἐν Κίνᾳ, ἐν Ἰνδίαις, ἐν γένει δὲ παρὰ τοῖς ἀριανοῖς λαοῖς εὑρισκομένους, πρὸς τούτοις δὲ, ὅπως εἴδομεν ἀνωτέρω, καὶ παρὰ τῇ χώρᾳ τῶν Τασμανῶν καὶ ἐν τῇ μυθολογίᾳ τῶν νήσων τῆς Νοτίας θαλάσσης, ἤτοι τῆς Πολυνησίας. Καὶ ἐν τοῖς μύθοις τούτοις ἀνευρίσκομεν τὴν ὑπόθεσιν ἀπύρων χρόνων καὶ διὰ τοῦτο δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν αὐτοὺς ὡς ἀνάμνησιν τῶν χρόνων τούτων μεταδοθεῖσαν ἀπὸ γένους εἰς γένος διὰ τῶν αἰώνων.

Πότε ὑπῆρξεν ὁ χρόνος οὗτος δὲν δυνάμεθα ὁριστικῶς νὰ εἴπωμεν. Ὁ Αἰσχύλος εἰς τὸ ἀπολεσθὲν τέλος τῆς τριλογίας αὐτοῦ ποιεῖ τὸν Προμηθέα λέγοντα «Τρεῖς μυριάδας ἐτῶν ἤθλευον ἐν τοῖς δεσμοῖς». Ἡ κλοπὴ λοιπὸν τοῦ πυρὸς, ἧς ἕνεκεν ὁ Προμηθεὺς ἐδεσμεύθη, ἀνάγεται πολὺ ἀνωτέρω τῶν ὁρίων τῆς ἀνθρωπίνης χρονολογίας. Ἀλλὰ παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ ποταμοῦ Σχοσχένου ἐν Σουαβίᾳ, παρὰ τῇ Βυρτεμβέργῃ, εἶνε ἐπιστημονικῶς ἀποδεδειγμένον, ὅτι παρήγετο τεχνητῶς πῦρ ἤδη ἐπὶ τοῦ παγετώδους καλουμένου αἰῶνος, πολλοὺς δηλ. αἰῶνας ἀπώτερον τῆς ὑπὸ τοῦ αἰσχυλείου Προμηθέως ὁρισθείσης χρονολογίας.

Ἀλλὰ τεθείσης τῆς ἀπύρου περιόδου ὡς ἀποδεδειγμένης, πῶς ὁ ἄνθρωπος ἀνεκάλυψε κατὰ πρῶτον τὸ πῦρ;

Ἡ λύσις τοῦ ζητήματος τούτου φαίνεται ἐκ πρώτης ὄψεως εὐχερὴς, καθόσον πολλαχοῦ τῆς γῆς ἀνάπτεται πῦρ αὐτομάτως. Κεραυνὸς π.χ. πίπτει ἐπί τινος δένδρου, τοῦτο δὲ πάραυτα παραδίδοται εἰς τὰς φλόγας. Ἡ συγκριτικὴ ὅμως ψυχολογία διδάσκει ἡμᾶς, ὅτι ὁ ἄγριος ἄνθρωπος, ὅπως καὶ τὸ ζῶον, μᾶλλον ἐκπλήσσεται καὶ φεύγει πρὸ τοιούτου αἴφνης ἀναφλεχθέντος πυρὸς ἀντὶ νὰ πλησιάζῃ πρὸς αὐτὸ ἄφοβος. Καὶ δεκτοῦ δὲ γενομένου, ὅτι ἐπλησίαζε πρὸς αὐτὸ, μὴ γνωρίζων τὰς ἰδιότητας τοῦ πυρὸς δὲν ἠδύνατο νὰ σκεφθῇ περὶ τῆς διατηρή-

1. Ὡς γνωστὸν ἡ νεωτέρα γεωλογία, ἀνατρέψασα τὴν οὐχὶ ἐπὶ τῶν πραγμάτων στηριζομένην θεωρίαν τῶν ἀλλεπαλλήλων κατακλυσμῶν τοῦ *Cuvier*, θεωρεῖ τανῦν ὡς γεγονὸς τετελεσμένον καὶ συνᾶδον πρὸς ὅλην τὴν λοιπὴν σειρὰν τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, ὅτι τὰ ἀπολελιθωμένα ὄντα, ἅτινα ἀνευρίσκονται τεθαμμένα ἐντὸς τῆς γῆς, εἰσὶ τὰ κατὰ μικρὸν καὶ ἀλληλοδιαδόχως ἐν τῷ ἀπείρῳ διαστήματι τοῦ χρόνου ἀναπτυχθέντα καὶ ὑπάρξαντα ἐν τῇ ζωῇ ζῷα, ἅτινα, ἕνεκα πολλῶν καὶ ποικιλοτάτων λόγων ἐκλείψαντα, διετηρήθησαν ὡς σκελετοὶ ἢ καὶ μετὰ τῶν σαρκῶν αὐτῶν μέχρι σήμερον. Ἐπειδὴ δὲ πᾶσα γεωλογικὴ ἀλλοίωσις ἐπήρχετο βραδύτατα καὶ κατὰ μικρὸν καὶ κατεκάλυπτε πάντα τὰ νεωτέρας χρονικῆς περιόδου ζῷα, ὅσῳ βαθύτερον τανῦν ἐντὸς τῆς γῆς ἀνασκάπτομεν, τόσῳ ἀρχαιότερα καὶ ἀτελέστερα ζῷα ἀπαντῶμεν, ἐξαιρουμένων τοπικῶν τινων αἰφνιδίων τοῦ φλοιοῦ μεταβολῶν. — Ἡ μορφὴ τῶν σαυρωδῶν θηρίων ἅτινα ἀναφέρει ἐνταῦθα ὁ συγγραφεὺς, ἦτο ἰδιάζουσα. Τινὰ π.χ. ἦσαν σαῦροι, ἔχοντες ἀντὶ ποδῶν πτέρυγας ἰχθύων, ἄλλοι πτέρυγας νυκτερίδων κ.τ.τ., ἦσαν δηλ. ἀληθεῖς δράκοντες τῆς νεωτέρας μυθολογίας κατὰ τὴν μορφὴν, οἷοι π.χ. οἱ ζωγραφιζόμενοι κάτωθεν τῶν εἰκόνων τῶν ἁγίων Γεωργίου καὶ Δημητρίου.
Σπ. Μ.

Digitized by Google

σεως αὐτοῦ, ἢ καὶ τούτου ὑποτιθεμένου πιθανοῦ, πάλιν ἤθελε σβεσθῇ ποτε τὸ πῦρ, χωρὶς ὁ ἴδιος νὰ δύναται ἐκ δευτέρου ν' ἀνανεώσῃ αὐτό. *Τοῦτο* δὲ κυρίως εἶνε τὸ ζήτημα *μόνος* νὰ μάθῃ τὴν τέχνην τοῦ ἀνάπτειν τὸ πῦρ.

Ἀφ' ἑτέρου πολλαχοῦ τῆς γῆς ὑπάρχουσι πηγαὶ πύρινοι, δηλαδὴ πηγαὶ ῥέουσαι νάφθα καὶ ἐξατμίζουσαι εὐάναπτα ἀέρια, π.χ. ἀνθρακοῦχον ὑδρογόνον. Ἀναφέρω ἐνταῦθα μόνον τοιαύτας πηγὰς εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας, τὴν Κίναν, τὴν Ἰταλίαν, πρὸ πασῶν ὅμως τὰ ἱερὰ πυρὰ τῆς χερσονήσου Ἀψχερωνίας ἐν Βακοῦ τῆς Κασπίας θαλάσσης, πρὸς ἣν ἐπορεύθησαν οἱ εὐλαβεῖς πυρολάτραι Πάρσοι «ὅπως ἴδωσι τὸν φλογόεντα αὐτῶν θεὸν κατὰ πρόσωπον». Τέλος ἡ γηΐνη ἡμῶν σφαῖρα κυκλοῦται ὑπὸ ζώνης ἡφαιστείων ὀρέων, ὧν αἱ λαβώδεις ἐκχύσεις ἠδύναντο νὰ γνωρίσωσιν εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὰ εὐεργετήματα τοῦ πυρός. Ὁ *Ἀλέξανδρος Οὐμβόλδος* ἀναφέρει, ὅτι εἴκοσιν ὅλα ἔτη μετὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ Ἰορούλο ἐν Μεξικῷ ἠδύναντο ν' ἀναφλεχθῶσι μικρὰ ξυλάρια τιθέμενα ἐπὶ τῆς πυρίνης λάβας τῆς ἐκχυθείσης περὶ τὸν κρατῆρα.—Ἐὰν δὲ ὑποθέσωμεν, ὅτι ἡ λάβα καὶ εἰς μίαν ὅλην γενεὰν ἀνθρώπων παρεῖχεν ἀδιαλείπτως νέον πῦρ, θὰ ἐψύχετο ἐπὶ τέλους, οὕτω δὲ ἤθελε καταλίπει πάλιν τοὺς ἀνθρώπους, ὅπως καὶ πρότερον, ἄνευ πυρός. Καὶ ἀπὸ τῶν ἡφαιστείων λοιπὸν δὲν ἠδύνατο ὁ ἄνθρωπος νὰ διδαχθῇ τότε τὴν τέχνην τοῦ ἀνάπτειν αὐτὸς τὸ πῦρ, ἐξ οὗ ἐξαρτῶνται τὰ πάντα.

Πόθεν λοιπὸν ἐδιδάχθη τοῦτο;

Ὅπως προσεγγίσωμεν εἰς λύσιν τοῦ δυσχεροῦς τούτου ζητήματος θεωρήσωμεν τὰς ἀρχικὰς μεθόδους, ἃς καὶ σήμερον ἔτι μεταχειρίζονται οἱ ἀπολίτιστοι λαοὶ πρὸς ἄναψιν τοῦ πυρός, αἵτινες καὶ παρὰ τοῖς προγενεστέροις ἡμῶν ἁπανταχοῦ ἦσαν ἐν χρήσει. Ἡ συνηθεστέρα μέθοδος συνίσταται εἰς τὴν πρὸς ἄλληλα τριβὴν δύο ξύλων διαφόρου σκληρότητος, εἴτε τριβομένου τοῦ σκληροτέρου *ἐπὶ* τοῦ μαλακωτέρου, ἢ διατρυπωμένου τοῦ μαλακοτέρου καὶ τριβομένου *ἐντὸς* αὐτοῦ τοῦ σκληροτέρου περιστροφικῶς μέχρις ἀναφλέξεως τοῦ μαλακωτέρου. Πλὴν τῆς μεθόδου ταύτης ἀπαντῶμεν καὶ ἄλλην τινα, ἀλλὰ μόνον ἐν Ἀμερικῇ, παρὰ τοῖς κατοίκοις τῆς γῆς τοῦ πυρὸς (Φαουερλανδοῖς), ὅπως καὶ παρὰ τοῖς βορείοις Ἀμερικανικοῖς Ἰνδιάνοις καὶ τισιν Ἐσκιμῶ. Κατὰ ταύτην πλήσσονται πυρίτης λίθος ἐπὶ τεμαχίου σιδήρου, οὕτω δὲ γεννῶνται σπινθῆρες, οἵτινες λαμβανόμενοι ὡς ἔκκαυμα ἐπὶ ξηροῦ χόρτου ἢ βρύων γεννῶσι τὴν φλόγα. Τέλος παρετηρήθη ἐν τῇ μεσημβρινῇ Ἀφρικῇ ὅτι οἱ Νιγρῖται παράγουσι πῦρ τρίβοντες πυρίτην λίθον ἐπὶ ξύλου ἐφ' οὗ διέσπειραν ὀλίγην ἄμμον. Οὕτω παρ' ἅπασι τοῖς ἀπολιτίστοις λαοῖς ὁ *λίθος* καὶ τὸ *ξύλον* εἰσὶν αἱ πρῶται ὗλαι πρὸς ἄναψιν πυρὸς καὶ δὴ τριττῶς ἑνούμεναι, *ξύλον μετὰ ξύλου*, *λίθος μετὰ λίθου* καὶ *ξύλον μετὰ λίθου*.

Ἐκ τῆς προϊστορικῆς ὅμως ἀρχαιολογίας γνωρίζομεν, ὅτι ὁ *λίθινος αἰὼν* προηγήθη τοῦ *μεταλλίνου*, δηλ. ὅτι ὑπῆρξέ ποτε χρόνος, καθ' ὃν οἱ ἄνθρωποι οὐδόλως ἐγίνωσκον νὰ μεταχειρίζωνται καὶ ἐπεξεργάζωνται τὰ μέταλλα, ἀλλὰ κατεσκεύαζον πάντα τὰ πρῶτα καὶ ἀρχικὰ αὐτῶν σκεύη *ἀποκλειστικῶς* ἐκ λίθου καὶ ξύλου ἢ ἐξ ὀστῶν καὶ κεράτων ζῴων. Κατὰ τὸν λίθινον ὅμως τοῦτον αἰῶνα διακρίνονται σαφῶς δύο περίοδοι· ἡ περίοδος τῶν *ἀθήκτων* καὶ ἡ τῶν *τεθηγμένων* λιθίνων σκευῶν· ἡ περίοδος δηλ. καθ' ἣν ὁ ἄνθρωπος μετεχειρίζετο τὸν λίθον ὡς σκεῦος, ὅπως ἐλάμβανεν αὐτὸν ἐκ τῆς φύσεως, ἢ τὸ πολὺ ἔθραυε μόνον τὰς γωνίας αὐτοῦ καὶ τὰς ἐξοχάς, καὶ ἡ περίοδος, καθ' ἣν ἡ ἀνθρωπίνη ἐπιτηδειότης τόσῳ προὐχώρησεν, ὥστε κατεσκευάζοντο ἐστιλβωμένα καὶ κομψὰ ἐργαλεῖα καὶ ὅπλα λίθινα διὰ τῆς τρίψεως τῶν πρὸς τοῦτο ὡρισμένων λίθων.

Ἐκ τῶν εὑρεθέντων δὲ ἐργαλείων τοῦ λιθίνου αἰῶνος τὸ πλεῖστον συνίσταται ἐκ πυρίτου λίθου· τὸ μὲν διότι ὁ λίθος οὗτος εἶνε τὰ μάλιστα ἁπανταχοῦ διαδεδομένος, τὸ δὲ διότι διὰ μιᾶς πλήξεως σχίζεται εἰς σύμμετρα, ἐλασματοειδῆ, ἔπακμα τεμάχια, μικρὰ καὶ μεγάλα.

Ἐκ τῶν ἀναμφηρίστων τούτων γεγονότων ἐξάγεται ἡ ὑπόθεσις, ἡ ἐξηγοῦσα ἐντελῶς τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ πυρός. Κατὰ τὴν θραῦσιν καὶ πλῆξιν τῶν λίθων ἀνεπήδων σπινθῆρες, τὸ δὲ λάμπον τοῦτο φαινόμενον ἐπέσυρε τὴν προσοχὴν τοῦ ἀρχεγόνου ἀνθρώπου, ὅστις, σημειωτέον ἐνταῦθα, ἠδύνατο νὰ παράγῃ αὐτὸ ὁσάκις ἤθελεν. Ἀλλὰ βραδύτερον δὲν ἔσχιζον μόνον τοὺς λίθους, ἀλλὰ καὶ ἠκόνιζον αὐτοὺς ἁπλούστατα, τρίβοντες ἐπ' ἀλλήλων καὶ δι' ἀλλήλων. Ἐὰν ὅμως τρίψωμεν δύο τεμάχια λίθου τινὸς πυριτικοῦ ἰσχυρῶς μετ' ἀλλήλων, βλέπομεν εὐθὺς λάμψιν ἀναδιδομένην. Διὰ θήξεως δὲ τῶν λίθων αὐξάνεται ἡ λάμψις αὕτη τὰ μέγιστα καὶ δὴ κατὰ τὸ διάφορον εἶδος τοῦ λίθου μεταβάλλεται εἰς διάφορα ἀλλοιούμενα λαμπρὰ χρώματα.

Ῥίπτοντες νῦν ἁπλοῦν τι βλέμμα ἐπὶ τῶν ὡραιότατα ἐξειργασμένων σκευῶν τοῦ λιθίνου αἰῶνος πειθόμεθα, ὅτι πρὸς σχηματισμὸν τῶν ποικίλων αὐτῶν μορφῶν κατεβάλλετο μεγάλη ἐργασία διὰ πλήξεως καὶ τριβῆς, διότι μόνον διὰ τῶν δύο τούτων τρόπων ἦτο τότε δυνατὸν νὰ κατασκευασθῶσι τὰ σκεύη ταῦτα. Οὕτως ἐτρίβετο καὶ ἐθήγετο ὁ λίθος ἐπὶ λίθου, καὶ οὕτω παρήγετο ἡ λάμψις. Ἀλλὰ καὶ τὰ ξύλα εἰργάζοντο τότε οἱ ἄνθρωποι εἴτε διὰ λίθων, εἴτε, ἐὰν ταῦτα ἦσαν μαλακώτερα, διὰ σκληροτέρων ξύλων, διότι μόνον λίθινα καὶ ξύλινα ἐργαλεῖα ὑπῆρχον. Καὶ εἰς τὸ ξύλον λοιπὸν αἱ λεπταὶ

Digitized by Google

μορφαὶ, οἷαι ἡ στρογγύλωσις αὐτῶν ἢ ἡ διάτρησις, ἐγίνοντο μόνον διὰ θήξεως καὶ τριβῆς. Τριβόμενον ὅμως τὸ ξύλον διὰ λίθου ἢ διὰ σκληροτέρου ξύλου ἐξῆγε λάμψιν, ἐκ ταύτης δὲ παρήγετο μικρὰ πυράκτωσις, ἐξ ἧς τέλος, τῆς τριβῆς παρατεινομένης, ἐξήπτετο φλόξ. Βραδύτερον ἔτριβον πρὸς ἄναψιν πυρὸς σκληρὸν ξύλον ἐπὶ μαλακοῦ· διότι ἐκ πείρας ἐδιδάχθησαν, ὅτι οὕτω τάχιστα καὶ εὐχερέστατα παράγεται πῦρ. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου λοιπὸν κατὰ τὴν παρασκευὴν τῶν πρώτων αὐτοῦ ἐργαλείων ὡδηγήθη ὁ ἄνθρωπος εἰς ἀνακάλυψιν τοῦ πυρὸς, οὕτω δὲ μόνον ἐξηγεῖται ἡ κυρία αἰτία δι' ἣν οὗτος δὲν ἐξεπλήσσετο πλέον πρὸ τοῦ πυρὸς, ὅπως πρὸ τῆς αἴφνης ἀναδυούσης φλογὸς τοῦ κεραυνουμένου δένδρου ἢ τοῦ βροντῶντος καὶ φλόγας ἀποπτύοντος ἡφαιστείου, ἀλλὰ συνεθίσθη κατὰ μικρὸν, ἀνακαλύψας πρῶτον μὲν τὸ ἁπλούστατον φαινόμενον τοῦ πυρὸς, τὴν ἁπλῆν ἀναπήδησιν τῶν σπινθήρων, εἶτα τὴν λάμψιν, εἶτα τὴν πυράκτωσιν, τέλος δὲ τὴν φλόγα. Ἕνεκα τούτου *δεύτερον* ἐξηγεῖται, ὅτι ἠδύνατο νὰ παράγῃ τὸ στοιχεῖον τοῦτο *ὅπου* καὶ *ὅταν* ἤθελε· *τρίτον* δὲ, ὅτι ἐγένετο ἀληθῶς *κύριος* τοῦ πυρὸς, γεγονότα, ἅτινα κατὰ τὰς ἄλλας πρότερον δοθείσας ἐξηγήσεις ἔμενον ἀνεξήγητα.

Ἡ ἀνακάλυψις λοιπὸν τῆς παραγωγῆς τοῦ πυρὸς ἀνάγεται χρονολογικῶς εἰς τὴν *πρώτην* χρῆσιν τῶν λίθων καὶ ξύλων ὡς πρωτογόνων ἐργαλείων. Ῥίπτοντες δὲ τὸ βλέμμα ἡμῶν καὶ ἐπὶ τῆς φύσεως βλέπομεν ἀνάλογόν τι δυνάμενον νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἄλλη τούτου ἀπόδειξις, ὅτι δηλ. οἱ ἀνθρωποειδεῖς πίθηκοι δὲν μεταχειρίζονται μὲν τὸ πῦρ, μεταχειρίζονται ὅμως ξύλα καὶ λίθους, τὸ μὲν ὡς ἐργαλεῖα π.χ. πρὸς θραῦσιν καρύων, τὸ δὲ ὡς ὅπλα πρὸς ὑπεράσπισιν. Πρὶν ἢ δὲ ὁ ἄνθρωπος γνωρίσῃ *ὅλας τὰς ἰδιότητας* τοῦ πυρὸς καὶ πρὶν ἢ μεταχειρισθῇ αὐτὸ ποικιλοτρόπως, ὅπως ἡμεῖς σήμερον, παρῆλθεν ἀναμφιβόλως παμμεγίστη χρονικὴ περίοδος. Ἀλλ' ὅτι ἡ ἐφεύρεσις αὕτη τῆς ἀνάψεως τοῦ πυρὸς ἀνήκει ἐν γένει εἰς τὰς μεγάλας ἐφευρέσεις, μάλιστα δὲ ὅτι ἀποτελεῖ ἀφετηρίαν σπουδαιοτάτων ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἀνθρωπότητος μεταβολῶν, ἁπλῆ παρατήρησις θὰ σαφηνίσῃ. Φαντασθῶμεν αἴφνης ἀπὸ τῶν νεωτέρων χρόνων τὴν χρῆσιν τοῦ πυρὸς ἀφαιρουμένην· ὅλη ἡ βιομηχανία ἡμῶν, τὸ ἐμπόριον, ἡ ἐπιμιξία, αἱ τέχναι καὶ αἱ ἐπιστῆμαι, ὅλαι αἱ *εὐκολίαι* καὶ αἱ *ἀνάγκαι* βίου πεπολιτισμένου, ἤθελον αἴφνης παύσει, μετ' ὀλίγα δὲ ἔτη ἠθέλομεν φθάσει εἰς βαθμίδα ἀναπτύξεως κατωτέραν τῶν κατοίκων τῆς γῆς τοῦ πυρὸς, διότι καὶ οὗτοι μεταχειρίζονται πῦρ....

Ἕπεται τὸ τέλος.

Ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν μετεβιβάζετο, ἐν τῇ οἰκογενείᾳ τῶν Κοντογιανναίων τῆς Φθιώτιδος, ὡς ἱερὸν κειμήλιον, ἡ σπάθη τοῦ γέροντος Κοντογιάννου, ἐφ' ἧς ἑλληνιστὶ γεγραμμένοι ἀνεγινώσκοντο οἱ ἑξῆς στίχοι:

Ὅποιος τυράννους δὲν ψηφεῖ
Κ' ἐλεύθερος στὸν κόσμον ζῇ,
Δόξα, τιμὴ, ζωή του
Εἶν' μόνον τὸ σπαθί του.

Τὸ ἑπόμενον διήγημα ἐγράφη ὑπὸ τοῦ κ. Ἐρνέστου Βέχερτ, μετεφράσθη δ' ἔκ τινος τῶν τελευταίων τευχῶν τῆς *Deutsche Rundschau* τοῦ Βερολίνου. Σ. τ. Δ.

ΕΝ ΒΙΒΛΙΟΝ

Μεταξὺ ἄλλων ἐγένετο λόγος—δὲν ἐνθυμοῦμαι πῶς, πλὴν τοῦτο εἶναι ἀδιάφορον—περὶ ὀνομαστῶν *βιβλίων*. Οἱ ἐν τῇ μικρᾷ συναναστροφῇ *εἰδικοὶ* ἔκαμνον μετὰ πολλῆς σπουδαιότητος παρατηρήσεις περὶ τῆς κλίσεως τῆς *ἠχητικῆς σανίδος* καὶ περὶ τοῦ ὕψους τοῦ *μαγαδίου*. Τινὲς ἔκλινον νὰ πιστεύωσιν, ὅτι οἱ φημιζόμενοι κατασκευασταὶ βιολίων τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος κατεῖχον μυστικόν τι. Αἱρετικός τις δὲ διετείνετο μετὰ περισσοτέρου στόμφου ἢ ἐπιτυχίας, ὅτι ἡ ἀξία τοῦ βιολίου εἶναι ὑποθετικὴ, καὶ ὅτι ἡ χεὶρ μόνη τοῦ καλοῦ παίκτου ἀρκεῖ νὰ ἐξευγενίσῃ τὸ ὄργανον. Πάντες ἀντέτεινον εἰς τοῦτο καὶ ἀνέφερον «γεγονότα ἀδιαφιλονείκητα», διηγοῦντο σχετικὰ ἀνέκδοτα καὶ ἱστορίας, αἵτινες εἶχον τόσον πολὺ τὸ διαφέρον, ὥστε μετ' ὀλίγον ἐλησμονήθη ἡ πρώτη ἀφορμὴ τῆς συζητήσεως.

Ὁ γέρων ἀπόστρατος ταγματάρχης κύριος Σ*..., οὗτινος ἡμεῖς οἱ νεώτεροι εἴδομεν τὰς τρίχας μόνον λευκὰς ὡς τὴν χιόνα, οὗτινος ὅμως ἡ ἐπιδερμὶς διέσωζεν ἔτι νεανικὴν χροιὰν, εἶχε μέχρι τοῦδε ἀκροασθῆ μετὰ προσοχῆς, χωρὶς νὰ μετάσχῃ τῆς συνδιαλέξεως. Περὶ τὸ τέλος δὲ εἶπε ταπεινῇ τῇ φωνῇ εἰς τὸν γείτονά του, ὅτι ἠδύνατο νὰ διηγηθῇ τοιαύτην ἱστορίαν βιολίου, ἥτις ἐν πάσῃ περιπτώσει θὰ εἶχε τὴν ἀξίαν τῆς ἀληθείας, καθόσον συνέβη εἰς αὐτὸν τὸν ἴδιον. Ὁ γείτων ἐζήτησεν ἀμέσως τὸν λόγον ὑπὲρ τοῦ κ. ταγματάρχου, ὅστις μετά τινας παρακλήσεις ἤρχισεν ὡς ἑξῆς:

Μὴ μὲ παρεξηγεῖτε. Εἰπὼν ὅτι θὰ διηγηθῶ ἱστορίαν δὲν ἐννοῶ ἢ ἁπλοῦν συμβὰν, τὸ ὁποῖον διηγοῦμαι, ὡς συνέβη εἰς ἐμέ. Δὲν γνωρίζω, ἐὰν μυθιστοριογράφος δύναται νὰ τὸ χρησιμοποιήσῃ· ἐν πάσῃ περιπτώσει πρέπει νὰ πληρώσῃ κενά τινα, τὰ ὁποῖα ἀφίνω, διότι δὲν δύναμαι νὰ διηγηθῶ, εἰμὴ μόνον ὅ,τι εἶδον καὶ ὅ,τι ἤκουσα. Δίδω δὲ ἀπεριόριστον ἄδειαν εἰς τὴν ὑμετέραν φαντασίαν ν' ἀναπληρώσῃ τὰ κενά.

Διῆλθον κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ στρατιωτικοῦ μου σταδίου ἔτη τινὰ λίαν εὐάρεστα ἐν Βιέννῃ. Ἤμην ἀκόλουθος τῆς ἡμετέρας πρεσβείας καὶ κάτοχος μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός μου ἀρκετὰ μεγάλης καὶ ἐλευθέρας παντὸς βάρους περιουσίας. Εἶχον δὲ πλήρη καὶ τὴν διάθεσιν νὰ

Digitized by Google

κάμω εὐρυτάτην χρῆσιν τῶν κοινωνικῶν πλεονεκτημάτων τῆς θέσεώς μου καὶ πλήρους βαλαντίου.

Ἡ Βιέννα ἦτο ἀκόμη ἡ παλαιὰ Βιέννα, ἡ τῆς πρώτης δεκαετηρίδος μετὰ τοὺς ὑπὲρ ἀπελευθερώσεως ἀγῶνας, ἡ Βιέννα τοῦ ἀγαθοῦ αὐτοκράτορος Φραγκίσκου καὶ τοῦ παντοδυνάμου αὐτοῦ ὑπουργοῦ Μεττερνίχου, ἡ πόλις τῶν ὑψηλῶν τειχῶν καὶ τῶν ἰσχυρῶν ὀχυρωμάτων, ἐφ' ὧν ἐγένετο ὁ περίπατος ὑπὸ τὴν σκιὰν τῶν δένδρων, ἡ πόλις τῶν ἐξοχικῶν προαστείων, ἡ Βιέννα τῶν Rubini, Lablache καὶ Pasta, τῶν Nestroy καὶ Scholg, ἡ Βιέννα, ἧς ἡ καρδία ἦν ἔτι τὸ Würstelprater. Ὁ βίος ἐν αὐτῇ ἦτο κάλλιστος καὶ λίαν εὐχάριστος, νομίζω δὲ καὶ λίαν εὐθηνός Ἀλλὰ τότε ἔζη τις εἰς ὅλον τὸν κόσμον εὐθηνά, οἱ δὲ ἄνθρωποι ἦσαν μᾶλλον εὐχαριστημένοι, διότι εἶχον ὀλιγωτέρας ἀπαιτήσεις. Ἐργασίας δὲν εἶχον πολλάς, τουτέστι δὲν εἶχον τακτικὴν ἐργασίαν. Τὰ καθήκοντά μου ἦσαν περίπου νὰ κάμνω καθ' ὡρισμένας ὥρας ἐπισκέψεις, νὰ βλέπω παρατάξεις, νὰ γράφω ἐνίοτε ἐπιστολὰς καὶ νὰ παρευρίσκωμαι εἰς ἐπίσημόν τινα χορὸν ἢ εἰς μουσικὴν ἑσπερίδα. Μοὶ ἔμενε δὲ τόσος καιρὸς διαθέσιμος, ὥστε οὐδεμίαν εἶχον φροντίδα περὶ τῆς ὠφελίμου διαθέσεως αὐτοῦ. Τὸ ὠφέλιμον, ἐννοεῖται, ἔπρεπε νὰ εἶναι καὶ εὐχάριστον Οὕτως ἀνεγνώρισα, ὅτι ὡς ἀκόλουθος πρεσβείας εἶχον τὸ καθῆκον νὰ μελετήσω, ὅσον ἠδυνάμην, τὸν τόπον, ἐν ᾧ ἔζων, καὶ τὸν χαρακτῆρα τοῦ λαοῦ. Αἱ μελέται αὗται ἠδύναντο ἴσως νά μοι χρησιμεύσωσιν, ἂν εἰσηρχόμην ποτὲ εἰς τὸ διπλωματικὸν στάδιον, πρὸς ὃ ἀπέβλεπον τότε. Δὲν ἐδυσκολεύθην δὲ περὶ τὴν εὕρεσιν τῆς προσφορωτέρας μεθόδου διὰ τὴν μελέτην ταύτην. Ἐνόμιζον, ὅτι πρὸ παντὸς ἔπρεπε νὰ διατρίβω εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ ὅπου ἰδίως κατὰ προτίμησιν διεσκέδαζεν ὁ λαός. Συνέπεια τῆς σκέψεώς μου ταύτης ἦτο, ὅτι σπανίως ἐγευμάτιζον εἰς τὸ αὐτὸ μέρος, περιφερόμενος ἀπὸ τοῦ ἑνὸς καφενείου εἰς τὸ ἄλλο. Ἐγέλων μετὰ τοῦ ὄχλου τὸ ἑσπέρας εἰς τὰ κωμικὰ θέατρα, ἐπεσκεπτόμην ἐνίοτε καὶ τὸν ζωηρὸν ἔτι τότε *Καραγκιόζην*, μετὰ δὲ τὰ θεάματα ταῦτα περιεπλανώμην εἰς τὰ ἀπειράριθμα διασκεδαστικὰ καταστήματα ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῶν τειχῶν, ὅπου ἐπαιάνιζον μουσικαὶ μέχρι βαθείας νυκτός. Ἐννοεῖται, ὅτι ἡ στρατιωτική μου στολὴ κατὰ τὰς ἐκδρομὰς ταύτας ἔμενεν οἴκοι, διότι ἠνώχλει ἐμὲ μᾶλλον ἢ τοὺς Βιενναίους.

Εἶχον δὲ σπουδαίαν ἀφορμὴν νὰ θεωρῶ ἓν τῶν μερῶν ἐκείνων ὡς τὸ προσφορώτερον πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν γνώσεών μου, καὶ ἐπὶ τέλους σπανίως παρήρχετο ἑσπέρα, καθ' ἣν νὰ μὴ διέλθω ἐν αὐτῷ μίαν τοὐλάχιστον ὥραν.

Γελᾶτε καὶ ὑποπτεύεσθε ἤδη! Ἐννοεῖται, ὅτι μορφή τις θήλεια μὲ προσείλκυεν ὅπου ἄλλως οὐδὲν ὑπῆρχε τὸ ἐπαγωγόν. Ἡ αἴθουσα ἦτο ἀρκετὰ εὐρύχωρος, ἀλλὰ χαμηλὴ καὶ πάντοτε πλήρης καπνοῦ. Ὁ ἀγαθὸς ἀστὸς ἔφερεν ἔτι τότε μεθ' ἑαυτοῦ τὴν μακράν του καπνοσύριγγα, ἢ τὴν εἶχε κατατεθειμένην παρὰ τῷ ξενοδόχῳ. Περὶ ἁπλᾶς ξυλίνας τραπέζας ἐκάθηντο στενοχωρημέναι αἱ οἰκογένειαι, διότι καὶ εἰς τὰς ἐντίμους συζύγους καὶ θυγατέρας τῶν ἐργατῶν συνεχωρεῖτο ἀθῶα διασκέδασις μετὰ ποτηρίου οἴνου. Ἀλλ' ὅσον εὔμορφα, στρογγύλα καὶ ζωηρὰ πρόσωπα καὶ ἂν ἦσαν ἐκεῖ, οὐδὲν ἐξ αὐτῶν μὲ εἵλκυε, καὶ οἱ ὀφθαλμοί μου ἐστρέφοντο ἀλλαχοῦ. Πᾶσαν ἑσπέραν ἐτελεῖτο ἐκεῖ συναυλία τις, ἀποτελουμένη ἐκ κιθάρας καὶ βιολίου. Τὴν κιθάραν ἔπαιζε γραῖά τις, ἥτις πάντοτε νυσταλέα ἔκρουε τὰς χορδὰς διὰ λειποσάρκων δακτύλων καὶ συχνότατα ἔπληττεν ἄλλην ἀντ' ἄλλης. Τὸ βιολίον ὅμως ἔπαιζε νέα χαριεστάτη, ἥτις μετὰ σπανίας χάριτος ἐκράτει τὸ τόξον καὶ ἐξῆγεν ἐκ τοῦ ὀργάνου της ἤχους μελῳδικωτάτους.—Ἆ, ὡραῖα! θὰ ἀνακράξητε βεβαίως.

Σᾶς ὑπεσχέθην τὴν ἱστορίαν βιολίου καὶ ὅμως ἀρχίζω βιογραφίαν τῆς βιολιστρίας, ἢ μᾶλλον συμβάν τι μετ' αὐτῆς.—Ἴσως· ἀλλὰ τὸ βιολίον δὲν εἶναι ξένον τῆς ἱστορίας μου. Ὁ πλήρης αὐτοῦ ἦχος ἔσχε παράδοξον ἐπ' ἐμοῦ ἐπιῤῥοήν, ὅτε τὸ πρῶτον εἰσῆλθον εἰς τὴν αἴθουσαν, χωρὶς ἔτι νὰ διακρίνω τὸν παίζοντα ἐν τῷ σκότει· ἢ μᾶλλον, διὰ νὰ ἦμαι φιλαλήθης, ὁ ἦχος αὐτοῦ μὲ ὡδήγησεν εἰς τὴν οἰκίαν, διερχόμενον ἐκεῖθεν. Ἔπειτα δὲ εἵλκυσε τὴν προσοχήν μου ἡ μικρὰ χείρ, ἥτις ἐκράτει τὸ τόξον μετὰ τόσης χάριτος, καὶ ἡ ἑτέρα χείρ, ἥτις μετὰ ῥοδοχρόων δακτύλων ἤγγιζε τὰς χορδάς. Αἱ δύο αὗται μικραὶ χεῖρες ἐξηρτῶντο, ἐννοεῖται, ἐκ βραχιόνων στρογγύλων, οἵτινες ἀνῆκον εἰς χαριέστατον σῶμα. Ὁ δὲ λευκὸς λαιμός, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐστηρίζετο τὸ βιολίον, δὲν ἀπεῖχε πολὺ τῶν μεγάλων ὀφθαλμῶν, τῶν ἄλλοτε μὲν μελαγχολικῶς χαμηλουμένων, ἄλλοτε δὲ μετὰ ζωηρᾶς ἐκφράσεως ὑπὲρ τὸ συνομιλοῦν πλῆθος προσηλουμένων. Δὲν θὰ περιγράψω τὴν ὡραίαν μουσικόν· σᾶς λέγω μόνον, ὅτι ἐπληροφορήθην ἀμέσως, μολονότι δὲν ἠδυνάμην ν' ἀμφιβάλλω, ὅτι ἦτο Ἰταλίς, καὶ φαντασθῆτε αὐτὴν ὅσον θέλετε Ἰταλικὴν μεθ' ἑνὸς μόνον περιορισμοῦ. Εἶχε καθαρωτάτην λευκὴν ἐπιδερμίδα καὶ κόμην ξανθὴν λαμπράν, ἥτις ἐκορυφοῦτο ὑπὲρ τὸ χαμηλὸν μέτωπον καὶ ἐν τῇ ἀφθονίᾳ της δυσκόλως ἐκρατεῖτο ὑπὸ τοῦ κτενίου· πρὸς τοῦτο ὅμως εἶχε μέλανας ὀφθαλμοὺς καὶ μελαίνας ὀφρῦς, σχηματιζούσας εὐθεῖαν σχεδὸν γραμμήν· ὡς ἐκ τούτου δὲ τὸ πρόσωπόν της ἐφαίνετο ὠχρότατον. Ἠδύνατό τις νὰ τὸ ὀνομάσῃ ὡραῖον, εἶχεν ὅμως καὶ κάτι τι, τὸ ὁποῖον δὲν ἐκφράζεται

Digitized by Google

διὰ λέξεων. Ἔπαιζε τοὺς χοροὺς τοῦ τότε συρμοῦ κατὰ τρόπον τόσον ἡδυπαθῆ, ὥστε τὰς συνεπείας ᾐσθάνετό τις ἀμέσως καθ' ὅλα τὰ μέλη· ἐκτὸς αὐτῶν ἔπαιζεν ᾄσματα μελαγχολικὰ, τεμάχια μελοδραμάτων, καὶ, ὅπερ πρὸ πάντων ἤρεσκε, μίγμα τι παράδοξον ὅλον αὐτῶν, γέννημα τῆς στιγμῆς αὐτοσχέδιον. Ἡ γραῖα παρηκολούθει ἐπὶ τῆς κιθάρας μετὰ μεγίστης ἁπλότητος, μετὰ τὰς ζωηρὰς δ' ἐπιδοκιμασίας τοῦ κοινοῦ, περιεφέρετο μετὰ δίσκου καὶ συνήθροιζεν ἑκουσίας συνεισφορὰς, ἐνῷ ἡ νέα ἐχόρδιζε τὸ βιολίον. Ὅτε ἔρριψα παρὰ τὰ χάλκινα μεγαλείτερόν τι ἀργυροῦν νόμισμα, ἡ γραῖα μὲ παρετήρησεν ἐπὶ μίαν στιγμὴν μετὰ προσοχῆς, ὡσεὶ ἤθελε νὰ ἐντυπώσῃ ἐν τῇ μνήμῃ αὐτῆς τὴν φυσιογνωμίαν μου, καὶ δέν με ἐπλησίασε πλέον τὴν ἑσπέραν ἐκείνην.

Τὴν ἑπομένην ἤμην πάλιν εἰς τὴν θέσιν μου, καὶ τὴν παρεπομένην ἐπίσης. Ἐπειδὴ δὲ ἡ γραῖα ὅσην ὥραν καὶ ἂν ἔμενον, μὲ ἐπλησίαζεν ἅπαξ μόνον, ηὔξησα ἐπὶ μᾶλλον τὴν συνεισφοράν μου. Παρετήρησα δὲ, ὅτι κατέστησε προσεκτικὴν τὴν ὡραίαν καλλιτέχνιδα καὶ ὅτι αὕτη ἔρριψε διαβατικὸν ἐπ' ἐμοῦ βλέμμα. Ἴσως ἐφαίνετο εἰς ἀμφοτέρας παράδοξος ὁ ἄνθρωπος, ὅστις ἐπλήρονεν εἴσοδον ὡς εἰς τὸ παρὰ τὴν πύλην τῆς Καρινθίας μελόδραμα. Ὠνομάζετο «ἡ ὡραία Ἀγγελικὴ», οὐδεὶς δ' ἐγνώριζέ τι πλέον τοῦ ὀνόματός της καὶ τῆς ἰταλικῆς καταγωγῆς της. Οὐδ' ὁ ξενοδόχος ἠδύνατο νὰ δώσῃ ἄλλας πληροφορίας. Εἶχεν εἰσέλθει ἑσπέραν τινὰ, ἔπαιξεν, ηὐχαρίστησε καὶ ἐπανῆλθεν. Ὁ ξενοδόχος ἔλεγεν, ὅτι τοιοῦτοι πλανώμενοι καλλιτέχναι δὲν ἦσαν σπάνιοι, ἦσαν δ' ἀνεκτοὶ ἑωσοῦ ἤρχιζον νὰ πλήττουν τοὺς θαμῶνας· ἔπειτα ἐζήτουν ἄλλην αἴθουσαν, καὶ ἡ θέσις των ἀνεπληροῦτο δι' ἄλλων. «Ἀλλὰ παίζει καλῶς, προσέθετε, καὶ ἔχει ὡραῖον ἀρχαῖον μελῳδικωτάτης φωνῆς βιολίον. Ἐγὼ ἐννοῶ κάτι τι ἀπὸ αὐτά.» Καὶ ἐγὼ κάτι ἐνόουν. Ἀναγκαῖον στοιχεῖον τῆς ἀνατροφῆς μου ἦτο ἡ ἐκμάθησις τοῦ κλειδοκυμβάλου καὶ τοῦ βιολίου, ὅσον δ' ἀκουσίως ἔκρουον τὸ πρῶτον, τόσον ἠγάπων τὸ βιολίον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου, ἐννοεῖται, δὲν ἀπέκτησα εἰμὴ μετρίαν ἱκανότητα. Ἄλλοτε εἶχον τὴν φιλοδοξίαν ν' ἀποκτήσω περίφημόν τι βιολίον, ἀλλ' ἔπειτα ἄλλαι περιπέτειαι μ' ἀπέτρεψαν τούτου. Καὶ τώρα ἀκόμη παίζω βιολίον πρὸς εὐχαρίστησίν μου μόνον καὶ ἴσως πρὸς ἀπελπισίαν τῶν γειτόνων μου. Ἂν καὶ δὲν εἶχον δὲ τὴν ἀξίωσιν νὰ ἦμαι τεχνίτης, ἐνόμιζον ὅμως, ὅτι ἤμην δόκιμος κριτὴς τῆς τέχνης.

Ἐπὶ τῆς προκειμένης περιπτώσεως ἀμφιβάλλω ἐὰν ἤμην ἀμερόληπτος. Ἀλλὰ τίς ἔχων ὑγιεῖς τὰς αἰσθήσεις, ἠδύνατο ἤδη νὰ χωρίσῃ τὸ οὖς ἀπὸ τοῦ ὀφθαλμοῦ;

Βεβαίως ἡ ὡραία Ἀγγελικὴ καθίστατο ὡραιοτέρα διὰ τῆς τέχνης· δὲν δύναμαι ὅμως νὰ ἰσχυρισθῶ, ὅτι θὰ εἶχε τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα, παίζουσα ὄπισθεν πυκνοῦ παραπετάσματος. Τότε ἐν τούτοις ἤμην βέβαιος περὶ τούτου, καὶ ἠνθουσίων ὑπὲρ τοῦ παιξίματος, διὰ νὰ ἔχω τὸ δικαίωμα νὰ ἐνθουσιῶ ὑπὲρ τῆς παιζούσης.

Ἀλλ' ἡ ἐξωτερικὴ ἀπόδειξις τοῦ ἐνθουσιασμοῦ τούτου δὲν ἦτο εὔκολος. Θὰ τὴν θεωρήσητε ἴσως περιττὴν, ἀφοῦ νέος, ὁ ὁποῖος εἶχεν, οὕτως εἰπεῖν, ἐλευθέραν πανταχοῦ εἴσοδον, διήρχετο πᾶσαν ἑσπέραν ὥρας τινὰς ἐν χαμηλῇ, σκοτεινῇ, καπνισμένῃ αἰθούσῃ, διὰ ν' ἀκούῃ ἐπὶ βιολίου συνοδευομένου ὑπὸ κιθάρας χοροὺς καὶ μελῳδίας μελοδραμάτων.

Ἀλλ' ἡ ἀπόδειξις αὕτη δὲν τῷ ἐφαίνετο ἐπαρκὴς, ἦτο δὲ ζήτημα ἐὰν ἤρκει εἰς τὴν ὡραίαν Ἀγγελικήν. Χειροκροτῶν πάσαις δυνάμεσιν εἰς τὸ τέλος παντὸς τεμαχίου, οὐδὲν ἐξέφραζον, διότι τοῦτο ἔπραττον πάντες οἱ γείτονές μου, καὶ μάλιστα ἰσχυρότερον· δὲν ἠδυνάμην ὡσαύτως νὰ τῇ ὁμιλήσω κατὰ τὰ διαλείμματα, διότι οἱ ἀκροαταὶ μεθ' ὅλην τὴν ζωηρότητά των ἐφέροντο τόσον εὐσχημόνως, ὥστε διάβημα τοιοῦτον ἤθελε γεννήσει γενικὸν σκάνδαλον· ἡ καλλιτέχνις πρὸς τούτοις δὲν ἐφαίνετο διατεθειμένη νὰ δώσῃ εὐνοϊκὴν ἀπάντησιν. Ἐνίοτε ἀκροατής τις διέταττε τὸν ὑπηρέτην νὰ τῇ προσφέρῃ φαγητὸν καὶ ποτήριον οἴνου· οὗτος ὅμως ὑψῶν τοὺς ὤμους ἀπεκρίνετο: «δὲν τὸ δέχεται.»

Διατί νὰ ἀναβάλω τὴν ὁμολογίαν, ὅτι μετὰ μίαν ἑβδομάδα ἤμην τόσον ἐρωτευμένος μετὰ τῆς Ἰταλίδος, ὅσον νεανίας θερμὸς δύναται νὰ ἐρωτευθῇ μετὰ γυναικὸς, περὶ τῆς ὁποίας δὲν γνωρίζει ἀπολύτως οὐδὲν πλέον, ἢ ὅτι εἶναι ὡραία καὶ κάτοχος τῆς σπανίας τέχνης τοῦ λαλεῖν εἰς τὴν καρδίαν δι' ἤχων ἄνευ λέξεων;

Ἠρχόμην τότε τόσον ἐνωρὶς, ὥστε κατελάμβανον μίαν ἐκ τῶν πρώτων θέσεων. Ἡ ὡραιότης αὐτῆς δὲν ἔχανε διὰ τῆς ἐλαττώσεως τῆς ἀποστάσεως καὶ διὰ τοῦ καλλιτέρου φωτισμοῦ· ἀπ' ἐναντίας καθίστατο ἐπαγωγοτέρα διὰ τὴν λεπτότητα τῶν γραμμῶν καὶ τὴν ῥεμβώδη μελαγχολίαν, ἥτις ὡς δρόσος τῆς πρωΐας ἐκάλυπτε τὸ πρόσωπόν της. Εἶχε δὲ καί τι ἀσφαλὲς καὶ σταθερὸν ἐν τῇ συμπεριφορᾷ, τὸ ὁποῖον ἐνεποίει μοι τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι ἡ καταγωγὴ αὐτῆς δὲν ἦτο κοινὴ, εἶχέ τι εὐγενὲς, τέλος εἶχέ τι καθαρῶς γυναικεῖον. Δὲν ἤθελον θαυμάσει, ἐὰν ἐμάνθανον, ὅτι εἶναι ἄγγελος, ἢ ὅτι ἦτο ποτὲ, καὶ ὅμως οὐδέποτε διενοήθην νὰ φαντασθῶ τὸν ἄνδρα, ὅστις ἠδύνατο ν' ἀνήκῃ εἰς αὐτήν. Πρᾶγμα φυσικὸν, ὅταν εἶναί τις ἐρωτευμένος.

Ἤθελον νὰ παρατηρηθῶ καὶ παρετηρήθην. Ἔπρεπε νὰ παρατηρήσῃ, ὅτι τὴν ἔβλεπον ἀκαταπαύστως, δὲν ἦσαν δ' ἐντελῶς τυχαῖα τὰ

Digitized by Google

βλέμματα, τὰ ὁποῖα ἔῤῥιπτεν ἐνίοτε πρὸς τὴν θέσιν μου. Ἔπειτα ὅμως, ὅτε δὲν ἠδύνατο πλέον ν' ἀμφιβάλλῃ περὶ τῆς ἐπιμονῆς μου, ἀπέστρεφεν αἴφνης τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκ προθέσεως τόσον, ὥστε ἠδυνάμην νὰ ἐξαγάγω κολακευτικώτερα συμπεράσματα.

Ἐτόλμησα ἓν βῆμα περαιτέρω, ἀδιάφορον πρὸς ποῖον σκοπόν. Ὀλίγον πρὸ τοῦ τέλους τῆς μουσικῆς—ἀνεχώρει πάντοτε τὴν αὐτὴν ὥραν—ἐξῆλθον τῆς αἰθούσης καὶ τὴν περιέμενον πλησίον τῆς μικρᾶς θύρας, ἥτις ἀνῆκεν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ξενοδόχου καὶ ἐκ τῆς ὁποίας ἔπρεπε ν' ἀπομακρυνθῇ. Ἔφερε τὸ βιολίον ἐντὸς κιβωτίου, ἡ δὲ γραῖα τὴν ἠκολούθει μετὰ τῆς κιθάρας. Ἐχαιρέτησα καὶ τῇ ἀπέτεινα ἀμέσως τὸν λόγον, διὰ νὰ μὴ χάσω τὸ κέρδος τῆς πρώτης ταύτης συναντήσεως.

«Ἐπιτρέψατέ μοι, κυρία, νὰ ἐκφράσω ὑμῖν τὴν εὐχαρίστησίν μου διὰ τὴν ἀπόλαυσιν, τὴν ὁποίαν καθ' ἑκάστην ἑσπέραν μοὶ παρέχετε διὰ τῆς μουσικῆς, ἣν μετὰ τόσης χάριτος καὶ τόσου πάθους ἐκτελεῖτε. Ἐν τῇ αἰθούσῃ δέν μοι παρουσιάσθη εὐκαιρία πρὸς τοῦτο, καὶ δὲν ἐπιθυμῶ νὰ μείνω τόσον πολὺ ὀφειλέτης ὑμῶν.»

Προσέκλινεν ὀλίγον τὴν κεφαλὴν μετὰ ψυχρότητος καὶ ἐξηκολούθησε βαδίζουσα μὲ τὸ αὐτὸ βῆμα. Ἐγὼ τὴν ἠκολούθησα καὶ ἐβάδιζον ἤδη πλησίον της.

«Ἀνταμείβετε, ἀπεκρίθη, τοὺς εὐτελεῖς μου κόπους μετὰ τόσης γενναιότητος, ὥστε δὲν δύναται νὰ γείνῃ λόγος περὶ ὀφειλῆς. Θαυμάζω μόνον, πῶς δὲν βαρύνεσθε τὴν τέχνην μου, ἐνῷ βεβαίως εἴσθε συνειθισμένος ν' ἀκούητε καλλιτέραν μουσικὴν καὶ δύνασθε εὐκόλως ν' ἀπολαύσητε τοιαύτης.»

Ἀντέλεξα μετὰ ζωηρότητος καὶ τῇ εἶπον τόσους εἰλικρινεῖς ἐπαίνους διὰ τὴν καθαρότητα τῶν ἤχων καὶ τὸν τρόπον τῆς ἐκτελέσεως, ὥστε τεχνίτης ἤθελε κολακευθῆ.

Ἐμειδίασεν ἄνευ συστολῆς.

«Γνωρίζω, ἀπεκρίθη μετ' ἠχηρᾶς φωνῆς, οἵαν οὐδέποτε ἤκουσα, ὅτι τιμᾶτε λίαν τὸ παίξιμόν μου. Τὸ καλλίτερον μέρος τῶν ἐπαίνων ἀνήκει εἰς τὸ ὄργανον.» Ἤγειρεν ὀλίγον τὸ κιβώτιον. «Εἶνε βιολίον τῆς Κρεμόνης, τὸ ὁποῖον ἄλλοτε ἤχησεν ὑπὸ ἄλλην χεῖρα καὶ ἐνεθουσίασεν ἄλλο κοινόν, μεταξὺ τοῦ ὁποίου θὰ ἦτο μᾶλλον ἡ θέσις ὑμῶν, παρὰ μεταξὺ τῶν ἀγαθῶν ἐκείνων ἀνθρώπων, ἐν μέσῳ τῶν ὁποίων παίζω ἐγὼ ἀντὶ ὀλίγων χαλκῶν νομισμάτων.»

«Μοὶ ἐπιτρέπετε νὰ βαστάσω ἐγὼ τὸ βάρος αὐτό;» ἠρώτησα εὐγενῶς, τείνων τὴν χεῖρα πρὸς τὸ κιβώτιον.

Μὲ παρετήρησεν ἔντρομος. «Ἀλλά, κύριε...»

«Ἤθελον ν' ἀποκτήσω τὸ δικαίωμα νὰ σᾶς συνοδεύσω ὀλίγον, καὶ βλέπετε, ὅτι δὲν φέρω οὐδὲ τὸ βάρος ῥαβδίου.»

Ἔσφιγγε τὸ κιβώτιον ὑπὸ τὸν βραχίονα. «Ἀλλὰ διατί θέλετε νά με συνοδεύσητε; ἠρώτησεν ἡσύχως· εὑρίσκω μόνη τὸν δρόμον.»

Τῇ εἶπον καθαρῶς, ὅτι ὅλη αὐτῆς ἡ ἐμφάνισις μοὶ ἐνέπνευσεν ἀσύνηθες ἐνδιαφέρον καὶ ὅτι ἤθελε μοὶ προξενήσει μεγάλην εὐχαρίστησιν ἡ γνωριμία της. «Θαυμάζετε, συνεπέρανα, βλέπουσά με μεταξὺ τῶν τακτικῶν ὑμῶν ἀκροατῶν.—Μὲ περισσότερον δίκαιον ἠδυνάμην νὰ θαυμάσω ἐγώ, εὑρίσκων ὑμᾶς ἐνώπιον τοιούτων ἀκροατῶν· διότι ἀναμφιβόλως δὲν ἤθελε λείψει ἡ θερμοτέρα ἀναγνώρισις καὶ ἐνώπιον τοῦ ἐκλεκτοτέρου ἀκροατηρίου διὰ νέαν κυρίαν τοιαύτης ὡραιότητος καὶ τοιαύτης τέχνης.»

Δὲν ἔπρεπε νὰ ὁμιλήσω περὶ ὡραιότητος αὐτὸ τὴν ἐψύχρανεν. Ἤμεθα τότε ὑπὸ φανὸν καὶ εἶδον σαρκαστικὴν τοῦ ὡραίου αὐτῆς στόματος ἔκφρασιν. Μετά τινα βήματα ἐκάλυψε τὸ πρόσωπον διὰ μέλανος πέπλου. Δὲν ἀπεκρίθη δὲ λέξιν καὶ ἐφαίνετο περιμένουσα ν' ἀπομακρυνθῶ. Τοῦτο ὅμως οὐδόλως εἶχον κατὰ νοῦν, καὶ τὴν ἠκολούθησα διὰ τοῦ πρανοῦς τοῦ φρουρίου πρὸς τὸ προάστειον, πρὸς τὸ ὁποῖον διευθύνετο γοργῷ τῷ βήματι.

Τῇ ἐλάλησα καὶ πάλιν περὶ τοῦ βιολίου, περὶ οὐδετέρου οὕτως εἰπεῖν ἀντικειμένου, ἐπήνεσα τὴν μελῳδικὴν καὶ συγχρόνως δυνατὴν αὐτοῦ φωνὴν καὶ ἠρώτησα, πῶς ἀπέκτησε τὸ ὡραῖον τοῦτο ὄργανον, τὸ ὁποῖον θὰ εἶχε μεγάλην ἀξίαν διὰ πάντα εἰδήμονα.

Τὴν περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου συνδιάλεξιν ἐδέχθη εὐχαρίστως.

«Τὸ βιολίον εἶναι πατρική μου κληρονομία, ἀπεκρίθη πάλιν μετὰ θάῤῥους, ἡ μόνη μου κληρονομία, πρέπει νὰ προσθέσω. Ὁ πατήρ μου ἦτο μουσικὸς ἑνὸς τῶν μικρῶν ἡγεμόνων, τῶν ὁποίων εὐπορεῖ ἡ πατρίς μου—ἡ δυστυχὴς πατρίς μου. Αὐτὸς δὲ τὸ ἐκληρονόμησε παρὰ τοῦ πατρός του, γνωστοῦ κατασκευαστοῦ βιολίων ἐν Κρεμόνῃ· τοῦτο δὲ ἦτο τὸ καλλίτερον αὐτοῦ ἔργον.»

«Ἀνήκετε λοιπὸν εἰς οἰκογένειαν καλλιτεχνῶν. Οὐ μόνον τὸ ὄργανον, ἀλλὰ καὶ ἡ τέχνη εἶναι κληρονομική.»

Ἔνευσεν ὀλίγον. «Ἴσως, κύριε, ἐὰν ὑπὸ τὴν λέξιν *τέχνη* ἐννοεῖτε τὴν φυσικὴν ἱκανότητα τοῦ ἐκφράζεσθαι διὰ τῆς μουσικῆς. Δυστυχῶς ὀλίγα ἐδιδάχθην. Ἐὰν ἦτο δυνατὸν νὰ γείνῃ διδάσκαλός μου ὁ πατήρ μου....»

«Δὲν ἦτο τοῦτο δυνατόν;»

«Τὸν ἀπώλεσα ἐνωρίς, λίαν ἐνωρίς. Ὢ, ἦτο ἄριστος καὶ ἀληθὴς καλλιτέχνης καὶ ὑπῆρξε καιρός, καθ' ὃν δὲν ἠδύνατο νὰ ἦναι ἀπὼν ἀπὸ καμμίαν τῆς αὐλῆς συναυλίαν· πολλάκις δὲ μόνος αὐτὸς προσεκαλεῖτο ἐξ ὅλων τῶν μουσικῶν τοῦ αὐλικοῦ θιάσου. Τότε δὲν εἶχον γεννηθῆ εἰσέτι. Ἐγὼ τὸν ἐνθυμοῦμαι μόνον ἀσθενῆ καὶ

Digitized by Google

καταβεβλημένον ἄνδρα, τοῦ ὁποίου ἡ χεὶρ ἔτρεμεν, ὅταν ἐκίνει τὸ τόξον. Ἦτο τριακοντούτης μόλις, ὅταν ἀπέθανε, καὶ ἀπέθανεν ἐπαίτης.»

«Ἀλλὰ πῶς ἦτο τοῦτο δυνατόν;» ἠρώτησα μετὰ συμπαθείας.

Ἔστρεψε πρὸς στιγμὴν τὸ πρόσωπον πρὸς ἐμὲ καὶ εἶδον ἀστράπτοντα τὸν ὀφθαλμὸν ὑπὸ τὸν πέπλον. Δὲν ἀπεκρίθη, ἀλλ' ἐκράτει τὸ λεπτὸν κάλυμμα μεταξὺ τῶν χειλέων, ὡς ἂν ἤθελε νὰ κλείσῃ τὸ στόμα.—Ἡ γραῖα ἐστέναξεν.

«Καὶ ἡ μήτηρ ὑμῶν;» ἠρώτησα πάλιν.

Ἡ Ἀγγελικὴ ἐκίνησε τὴν κεφαλὴν καὶ ἐσιώπησεν.

Εἴχομεν προχωρήσει ἐν τῇ μακρᾷ ὁδῷ. Αἱ οἰκίαι ἐκεῖ ἦσαν μικρότεραι καὶ ἐν τῇ κατασκευῇ αὐτῶν ἐξοχικώτεραι. Ἐν θέσει, ὅπου πλάγιος δρομίσκος διέσχιζε τὴν ὁδὸν, ἐσταμάτησεν.

«Μακρότερον δὲν δύνασθε νά με ἀκολουθήσητε», εἶπεν ἀποφασιστικῶς.

«Διατί ὄχι μέχρι τῆς κατοικίας ὑμῶν;»

«Οὕτω τὸ θέλω, κύριε, καὶ μὴ ζητεῖτε διατί.»

«Ἀλλ' ἐὰν σᾶς βεβαιώσω....»

«Σᾶς παρακαλῶ, κύριε, ἐπιστρέψατε· ἄλλως θά με ἀναγκάσητε νὰ ἐπιστρέψω εἰς τὴν πόλιν, καὶ εἶμαι κουρασμένη.» Ἤγειρε τὸν πέπλον καὶ μὲ προσέβλεψε μετὰ βλέμματος ἱκετευτικοῦ.

Τῇ ἔτεινα τὴν χεῖρα, τὴν ὁποίαν μόλις ἤγγισε διὰ τῶν ἄκρων τῶν δακτύλων. «Τώρα ἀπέλθετε, εἶπε καὶ ἐστράφη πρὸς τὴν γραῖαν· —Ἐλθὲ Βαρβάρα.»

Δὲν ἐτόλμησα νὰ παρακούσω ἢ νὰ τὴν ἀναγκάσω νὰ δεχθῇ τὴν συνοδείαν μου.

Αἱ δύο γυναῖκες ἔγειναν μετ' ὀλίγον ἄφαντοι ἐν τῷ σκότει τοῦ δρομίσκου, ἐγὼ δὲ ἐπέστρεψα ἀργῷ βήματι καὶ σκεπτικὸς εἰς τὴν ὁδὸν, τὴν ὁποίαν εἴχομεν ἤδη διέλθει.

Ἐννοεῖτε, ὅτι τὴν ἐπομένην ἑσπέραν ἤμην πάλιν ὁ ζωηρότερος θαυμαστὴς τῆς ὡραίας τεχνίτιδος καὶ ὁ ἀκόλουθος αὐτῆς κατὰ τὴν ἐπιστροφήν. Ἐν τούτοις ἓν τέταρτον τοὐλάχιστον τῆς ὥρας ἔπρεπε τὴν φορὰν ταύτην νὰ περιμείνω παρὰ τὴν μικρὰν θύραν· δὲν κατώρθωσεν ὅμως διὰ τῆς βραδύτητος νά με ἀπελπίσῃ, οὐδ' ἐφαίνετο δυσηρεστημένη διὰ τοῦτο. Μὲ ἀπεχαιρέτησε πάλιν κατὰ τὴν αὐτὴν θέσιν, τὸ αὐτὸ δὲ συνέβη καθ' ὅλας τὰς ἑπομένας ἑσπέρας. Οὐδεμία παράκλησίς μου ἴσχυσε νὰ τὴν πείσῃ νὰ δεχθῇ τὴν συνοδείαν μου μέχρι τῆς κατοικίας της.

Ἀλλὰ τοὐλάχιστον κατώρθωσα μετά τινα χρόνον νὰ λάβω τὴν ἄδειαν ὅπως βαστάζω ἐγὼ τὸ κιβώτιον μετὰ τοῦ βιολίου, δι' ὃ μ' ἔθλιβε φιλικῶς τὴν χεῖρα κατὰ τὸν ἀποχαιρετισμόν. Ἐνίοτε ὅταν ἔπαιζεν ἓν ἐξ ἐκείνων τῶν μελαγχολικῶν ἐθνικῶν ᾀσμάτων, τὰ ὁποῖα ἐγνώριζεν ὅτι ἤκουον εὐχαρίστως, ἔρριπτε πρὸς ἐμὲ ταχὺ βλέμμα, τὸ ὁποῖον ἔκλινον νὰ θεωρῶ τρυφερὸν, ἑσπέραν δέ τινα ἀναγκασθεῖσα ἕνεκα βροχῆς νὰ τεθῇ ὑπὸ τὸ ἀλεξιβρόχιόν μου, ἔλαβε τὸν βραχίονά μου καὶ δὲν ἀπέσυρε τὴν χεῖρα, ὅτε ἔθεσα τὴν ἰδικήν μου ἐπ' αὐτῆς.... Δυστυχῶς δὲν ἔβρεχε καθ' ἑκάστην, ἀλλὰ προϊόντος τοῦ χρόνου μοὶ ἐπέτρεπε καὶ ἐν εὐδίῳ καιρῷ τοιαύτας θωπείας.

Τότε δὲ παρακληθεῖσα, μοὶ διηγήθη καί τινα ἐκ τοῦ βίου της, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἀρκετὰ λυπηρά. Τὸν πατέρα της, ὡραιότατον ἄνδρα, ἐρωτεύθη «*πριγκίπισσα*» συγγενὴς τοῦ ἡγεμόνος, ὑφ' ὃν ἐκεῖνος ὑπηρέτει ὡς αὐλικὸς μουσικός. Οὗτος τὴν ἠγάπα μὲ ὅλον τὸ αἴσθημα, τοῦ ὁποίου εἶναι ἐπιδεικτικὴ ψυχὴ καλλιτέχνου, ἐκείνη δὲ τὸν ἠγάπησε μὲ τὸ πάθος Ἰταλίδος. Ἱερεὺς ἀντὶ πλουσίας ἀμοιβῆς ἐτέλεσε τὸν γάμον, ἀλλὰ φαίνεται ὅτι δὲν ἐτηρήθησαν ὅλοι οἱ τύποι. Ἡ σχέσις ἔμεινεν ἐπί τινα καιρὸν μυστική, μέχρις οὗ αἱ συνέπειαι αὐτοῦ προεκάλεσαν ἀπελπιστικὴν ἀπόφασιν. Ἡ ἄρνησις τῶν συγγενῶν ἦτο βεβαία· ὅθεν προητοιμάσθη ἡ φυγή. Ἤδη εἶχον παραγγελθῆ οἱ ἵπποι, οἱ δὲ πολύτιμοι λίθοι τῆς εὐγενοῦς κυρίας εἶχον κρυβῆ ἐντὸς τῆς ἐσθῆτος, ὅτε ἡ φυγὴ ἐματαιώθη ἕνεκεν ἀπροόπτου κωλύματος. Ὁ ἡγεμὼν, μαθὼν τὸ συμβὰν, ἐξεμάνη ἐναντίον τῆς ἐπιλήσμονος συγγενοῦς, ἐναντίον τοῦ ἀλαζόνος θεράποντος. Οἱ σύζυγοι ἀπεχωρίσθησαν διὰ τῆς βίας. Ἡ πτωχὴ ἡγεμονὶς ἐκλείσθη ἐντὸς ἀποκέντρου μοναστηρίου, τοῦ ὁποίου οὐδέποτε ἔμαθεν ὁ μουσικὸς τὸ ὄνομα. Ἐκεῖ ἐγέννησε τέκνον, τὸ ὁποῖον ἐχώρισαν βαρβάρως ἀπὸ τῆς μητρὸς, παρέδωκαν ὅμως εἰς τὸν ἀτυχῆ πατέρα, ἀτίμως ἀπὸ τῆς ὑπηρεσίας διωχθέντα, ἀφοῦ δι' ὅρκου ἐνώπιον τοῦ βωμοῦ ὑπεσχέθη νὰ μὴ ἐπιστρέψῃ πλέον εἰς τὸ κράτος ἐκεῖνο. Ἡ θλίψις ἐμάρανε τὴν πιστὴν καρδίαν του· τοῦ λοιποῦ οὔτε θέλησιν εἶχεν οὔτε δύναμιν· ἡ θέα τοῦ παιδίου τῷ ὑπενθύμιζε διαρκῶς τὴν ὡραίαν γυναῖκα, ἥτις πρὸς ἐξιλασμὸν τοῦ ἁγνοῦ αὐτῆς ἔρωτος διῆγε βίον ἔρημον ἐντὸς μοναχικοῦ κελλίου. Τέλος ὑπέπεσεν εἰς μελαγχολίαν, πρόδρομον ἠλιθιότητος, ὥστε ἦτο εὐτύχημα, ὅτε ὁ θάνατος ἔθηκε τέρμα εἰς τὰς βασάνους του.

Τὸ τέκνον τοῦ δυστυχοῦς αὐτοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς δυστυχοῦς ἐκείνης γυναικὸς ἦτο ἡ Ἀγγελική.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς παρελήφθη ὑπὸ ἱερέων. Ἐλάμβανεν ἐντὸς μοναστηρίου τροφὴν καὶ τὴν στοιχειωδεστέραν ἀγωγήν. Ὅτε προέβη ἡ ἡλικία της, ἐγένοντο προσπάθειαι νὰ πεισθῇ ὑπὲρ τοῦ μοναχικοῦ βίου, ὅπως θεαρέστως βιοῦσα κατορθώσῃ νὰ λησμονηθῇ ἐν τῷ

Digitized by Google

οὐρανῷ τὸ ἁμάρτημα τῶν γονέων. Ἀλλ' ἐφοβεῖτο τὸν τάφον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου προσεπάθουν νὰ τὴν κλείσωσι ζῶσαν. Ὅλη αὐτῆς ἡ ἀγάπη ἐστράφη πρὸς τὸ βιβλίον τοῦ πατρός, τὸ ὁποῖον εἶχε λάβει μεθ' ἑαυτῆς καὶ ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐγυμνάζετο ὑπὸ τὴν ἀνεπαρκῆ καλοῦ τινὸς μοναχοῦ διδασκαλίαν.

Ὁ μοναχὸς οὗτος, ὅστις καὶ αὐτὸς ἴσως δὲν ἦτο εὐχαριστημένος ἐκ τῆς τύχης του, τῇ ἔλεγεν, ὅτι εἶχε κλίσιν πρὸς τὴν μουσικὴν καὶ ὅτι ἠδύνατο νὰ κερδίζῃ τὸν ἄρτον της διὰ τοῦ βιβλίου. Κατὰ συνέπειαν ἠναντιώθη ἐπιμόνως νὰ δώσῃ τὸν ὅρκον καὶ νὰ λάβῃ τὸ μοναχικὸν σχῆμα. Ἠναγκάσθησαν νὰ τὴν ἀποπέμψωσιν ἐκ τοῦ μοναστηρίου, καὶ τότε ἤρχισε θαρραλέως τὴν διὰ τοῦ ἀγνώστου κόσμου πορείαν.

Ἐν τῇ ἡγεμονικῇ αὐλῇ δὲν εἶχεν ἐντελῶς λησμονηθῆ. Ἔζη ἐκεῖ μία ἀδελφὴ τῆς μητρός της, φιλάνθρωπος κυρία, ἥτις ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἐζήτει κρυφίως πληροφορίας διὰ τῶν ὑπηρετῶν περὶ αὐτῆς, προσφέρουσα συνδρομήν τινα ὡσαύτως. Ἀλλ' ἡ Ἀγγελικὴ ἦτο λίαν ὑπερήφανος καὶ δὲν ἐδέχθη. Ὡσαύτως καταχρώμενοι τῆς δυστυχίας της δι' ἐπανειλημμένων ἀποπειρῶν ἐζήτουν νὰ πείσωσιν αὐτὴν νὰ δεχθῇ τὸν πέπλον· τὴν ἐβεβαίουν, ὅτι θὰ ἠδύνατο νὰ ἐξακολουθῇ τὴν μουσικήν. Ἐσκέφθη τότε, ὅτι ἠδύνατο ἴσως διὰ τῆς μουσικῆς νὰ καταστήσῃ ἱλαροτέρας τὰς λυπηρὰς ἡμέρας τῆς μητρός της καὶ ἐπέβαλε τὸν ὅρον νὰ τῇ ἐπιτραπῇ, ἵνα συμμερισθῇ μετ' αὐτῆς τὸ μοναστήριον καὶ τὸ κελλίον. Ἀλλ' ἡ πρότασις αὕτη δὲν ἐγένετο ἀποδεκτή, καὶ τότε ἐγκατέλιπεν ἡ Ἀγγελικὴ τὸν τόπον τῆς γεννήσεώς της, ἵν' ἀποφύγῃ νέας ἀποπείρας, ἵνα ζητήσῃ τὸν ἄρτον ἐν ξένῃ γῇ. Ἡ γραῖα ὑπηρέτις τῆς μητρὸς αὐτῆς, ἥτις ἐπρόκειτο νὰ τὴν συνδράμῃ κατὰ τὴν φυγὴν καὶ εἶχεν ἕνεκα τούτου ἀπολέσει τὴν θέσιν αὐτῆς παρὰ τῇ αὐλῇ, τὴν συνώδευσεν.

Οὐδὲν ἔμαθον περὶ τῶν ἄλλων συμβάντων κατὰ τὴν ἀκανθώδη αὐτῆς περιήγησιν καὶ ἔπειτα ἐν Βιέννῃ, ὅπου ἤδη πρὸ δύο ἐτῶν διέμενεν. Ἐφαίνετο ἀποφεύγουσα τὰς περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου ἐρωτήσεις μου.

«Διῆλθον λίαν θλιβερῶς τὸν καιρὸν αὐτόν, μοὶ εἶπέ ποτε, καὶ πολλάκις ἐσκέφθην, ἐὰν δὲν ἦτο προτιμότερον ν' ἀρνηθῶ τὸν κόσμον, πρὶν τὸν γνωρίσω, παρηγοροῦσα τὰς ἀδελφὰς ἐν τῷ μοναστηρίῳ διὰ τοῦ βιολίου μου. Ὢ! πόσον κακὸς εἶναι ὁ κόσμος! Καὶ ὅταν τις ἦναι πτωχὸς καὶ ἄπειρος . . . . ! Δι' ἐμὲ δὲν ὑπάρχει πλέον βοήθεια. Ὅ,τι εἶμαι εἶμαι. Οὐδὲν δύναται νὰ με βοηθήσῃ.»

Τοῦτο ἦτο λίαν ἀπελπιστικὸν καὶ πρὸς τοὺς λόγους τούτους ἥρμοζεν ἀκριβῶς ὁ μελαγχολικὸς χαρακτήρ, ὁ ὁποῖος τόσον βαθέως εἶχεν ἐντυπωθῆ ἐπὶ τοῦ ὡραίου αὐτῆς προσώπου. Ἐγὼ ὅμως δὲν ἤθελον νὰ πεισθῶ, ὅτι δὲν ὑπῆρχε βοήθεια δι' αὐτήν, ὅτι οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ τὴν βοηθήσῃ. Μήπως ἐγὼ αὐτὸς δὲν εἶχον τὴν διακαεστέραν ἐπιθυμίαν νὰ καταστῶ ὁ μέλλων νὰ συνδράμῃ αὐτὴν φίλος;

Φίλος!—Ναί, ἐννοεῖται καὶ τοῦτο. Ἀλλὰ αἴσθημα φιλίας δὲν ἦτο τὸ διακαῖον τὴν καρδίαν μου, φλογερώτερον καθιστάμενον ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ. Τοιοῦτον αἴσθημα φιλίας ἤθελον θεωρεῖ τότε ὡς αἴσθημα ψυχρόν, ἐπαρκὲς μόνον εἰς ἄγαμον γέροντα μὲ ἀποτεφρωμένην καρδίαν καὶ φαλακρὰν κεφαλήν. Γυνὴ τόσῳ νέα, τόσον ὡραία καὶ τόσον ἀξιέραστος! καὶ ἐγὼ ἄνθρωπος ζωηρός, θιασώτης τῆς εὐζωΐας, νέος ἐπιδεκτικὸς παντὸς ὑψηλοῦ αἰσθήματος! Ὄχι· τὸ αἴσθημά μου ἦτο πᾶν ἄλλο ἢ φιλία, πᾶν ἄλλο ἢ φιλανθρωπία. Ἡ καρδία μου ἕως τότε εἶχε μείνει ἐλευθέρα, ὅσον καὶ ἂν ὑπέπεσεν εἰς πειρασμόν·—ἠρώμην πρώτην φοράν, ἐὰν ὅ,τι πλησίον τῆς ἀξιεράστου ταύτης γυναικὸς ᾐσθανόμην ἦτο ἔρως—καὶ βεβαίως ἦτο ἔρως.

Ὁμολογῶ ὅτι ὀλίγον ἐβασάνιζον τὴν κεφαλήν μου, τί ἤθελε συμβῆ, ἂν καὶ ἡ Ἀγγελικὴ μὲ ἠγάπα. Ἅμα ἐβεβαιώθην περὶ τοῦ αἰσθήματός μου, ἡ μόνη μου προσπάθεια καὶ ἐνέργεια ἦτο νὰ βεβαιώσω καὶ αὐτὴν περὶ τῆς κλίσεώς μου καὶ νὰ κατακτήσω τὴν καρδίαν της. Ἐφαίνετο ἐνδομύχως χαίρουσα διὰ τὰ εἰλικρινῆ δείγματα τῆς ἀγάπης μου, μὲ ἐκράτησεν ὅμως ἐν μεμετρημένῃ ἀποστάσει, ὅπερ ηὔξανεν ἔτι μᾶλλον τὸ πάθος μου.

Αἱ ἐνέργειαί μου ἐγίνοντο μετὰ πλειοτέρας θερμότητος, ἐζήτουν πάντοτε βιαιότερον μικρὰν συνέντευξιν ἐν τῇ οἰκίᾳ της ἢ ἐν τρίτῳ τόπῳ. Ἠπείλουν, ὅτι δὲν θὰ ὑπήκουον πλέον, ὅτι ἤθελον τὴν ἀκολουθήσει παρὰ τὴν θέλησίν της.

«Ἀδύνατον», ἀπεκρίνετο σοβαρῶς καὶ μὲ βλέμμα ἱκετευτικόν, τὸ ὁποῖον μὲ συνεκίνει μέχρι καρδίας.

«Δὲν μὲ ἀγαπᾷς», τῇ ἔλεγον παραπονούμενος. «Ἐπειδὴ σᾶς ἀγαπῶ ὡς οὐδένα ἐν τῷ κόσμῳ, δὲν δύναται νὰ γείνῃ, πρέπει νὰ τὸ πιστεύσητε.»

Ὑπήκουσα ἀκόμη αὐτὴν τὴν φοράν, ἀλλὰ μόνον μέχρι τῆς ἐπομένης ἑσπέρας. Τότε ὅμως ἐξετέλεσε τὴν ἀπειλήν, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἐκφέρει ἐν ἀρχῇ τῆς γνωριμίας ἡμῶν. Ἐπέστρεψε πάλιν εἰς τὸ ἄστυ καί με ἠνάγκασε νὰ τὴν ἀκολουθήσω. Ἔπρεπε δέ, ἂν δὲν ἤθελον νὰ ἀπολέσω πᾶσαν ἐλπίδα, νὰ τῇ ὑποσχεθῶ, ὅτι θὰ μεταβῶ εἰς τὴν οἰκίαν μου. Μὲ συνώδευσε μετὰ τῆς γραίας ἕως ἐκεῖ καὶ περιέμενεν ἔξω, μέχρις οὗ ἔκλεισα τὴν θύραν ὄπισθέν μου.

Ὅτε τὴν ἐπομένην ἑσπέραν δυσηρεστημένος εἰσῆλθον μίαν ὥραν ἀργότερον τῆς συνήθους εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ ξενοδοχείου, δὲν τὴν εὗρον ἐκεῖ, καὶ τότε ῥῖγος μὲ κατέλαβεν. Ἀντ' αὐτῆς

Digitized by Google

ἔπαιζε τυφλός τις ἐπὶ μεγάλου τινὸς ὀργάνου, οἱ δὲ θαμῶνες δὲν ἐφαίνοντο δυσηρεστημένοι διὰ τὴν ποικιλίαν.

Ὁ ξενοδόχος μοὶ εἶπεν, ὅτι ἡ ὡραία Ἀγγελικὴ ἐμήνυσεν, ὅτι δὲν θὰ ἔλθῃ πλέον, καὶ ὅτι εὑρέθη ἤδη καὶ ἀντικαταστάτης. Ἐξῆλθον σχεδὸν παράφρων.

Ἔτρεξα ἀπὸ καφενείου εἰς καφενεῖον, ἀκροαζόμενος εἰς ὅλα τὰ παράθυρα, ὅπου ἤκουον μουσικήν, ἀλλὰ ματαίως. Εἰς μάτην δὲ ἔμενον ἐπὶ ὥρας πλησίον τῆς γνωστῆς γωνίας, ὅπου συνήθως μὲ ἀπεχαιρέτα. Θὰ ἔμεινεν ἐν τῇ οἰκίᾳ ἢ ἤλλαξε δρόμον. Ἀλλὰ δὲν ἡσύχασα· καθ' ἑκάστην ἀνενέουν τὰς προσπαθείας μου πῶς νὰ τὴν εὕρω, πεπεισμένος, ὅτι ἡ ἀνάγκη δὲν ἤθελε τῇ ἐπιτρέψει ἐπὶ πολὺ νὰ μείνῃ ἄεργος, καὶ δὲν ἐλανθάσθην.

Ὅταν τὴν ἐπανεῖδον, τὴν ἐπέπληξα μὲ τὰς τρυφερωτέρας ἐκφράσεις. Ἀνέπνευσεν ἐκ βαθέων ὡς ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος καταδιωκόμενος ἔτρεξε μέχρις ἐντελοῦς ἐξαντλήσεως· «Διατί μὲ καταδιώκετε ἀπαύστως, ἠρώτησε μὲ τρέμουσαν φωνήν; δὲν βλέπετε, ὅτι πρὸς τὸ καλόν σας κρύπτομαι; Τί περιμένετε ἀπὸ ἐμέ; Τί δύναμαι νὰ ἦμαι δι' ὑμᾶς; Δέν με γνωρίζετε.»

Τὴν ἀπόκρισίν μου εἶναι περιττὸν νὰ διηγηθῶ. Ἡ γλῶσσα τοῦ πάθους εἶναι πάντοτε ἡ αὐτή. Ἀλλὰ δὲν ἐπρόφερον μόνον λέξεις· ἠσθανόμην ὅ,τι ἔλεγον. Τῇ εἶπον, ὅτι τὴν ἠγάπων περισσότερον παρὰ τὴν ζωήν μου· τῇ εἶπον, ὅτι...

Ὄχι! Δὲν τὰ εἶπον τότε, ἀλλὰ μετά τινας ἡμέρας, ὅτε ἐπιμόνως μὲ ἀπέκρουε. Τῇ εἶπον, ὅτι φαίνεται παραγνωρίζουσα τὰς διαθέσεις μου· τῇ εἶπον, ὅτι σπουδαίως τῇ προσφέρω τὴν χεῖρά μου.

Ἐξεπλάγη· τὸ πρόσωπόν της ἐγένετο ὠχρότατον· λειποθυμία ἐφαίνετο καταλαμβάνουσα αὐτήν. Ἔλαβον τὴν χεῖρά της καὶ τὴν εὗρον ψυχρὰν ὡς τὴν χιόνα. Ἐστηρίχθη βαρέως ἐπὶ τοῦ βραχίονός μου καὶ ἐβάδιζεν οὕτω στιγμάς τινας.

«Ἀδύνατον, φίλτατέ μου, εἶπεν ἔπειτα μετὰ θλίψεως· ὁ Θεὸς τὸ γνωρίζει, ἀδύνατον.» «Διατί, Ἀγγελική; ἠρώτησα· φοβεῖσαι μήπως ὑπόσχομαί τι, ὅπερ δὲν δύναμαι νὰ πράξω; Εἶμαι ἐλεύθερος καὶ δύναμαι νὰ λάβω πλήρη τὴν ἀνεξαρτησίαν, τῆς ὁποίας ἔχω ἀνάγκην διὰ τὴν ἕνωσιν ταύτην. Οἱ γονεῖς μου ἀπέθανον· δὲν ἔχω δὲ οὐδεμίαν ὑποχρέωσιν ἀπέναντι τῆς ἐπιλοίπου οἰκογενείας μου. Εἶμαι εὐκατάστατος, αὔριον δὲ δύναμαι νὰ λάβω τὴν ἄφεσίν μου ὡς ἀξιωματικός. Τίποτε δέν μας κωλύει νὰ γείνωμεν τόσον εὐτυχεῖς, ὅσον δύναται νὰ μᾶς καταστήσῃ ὁ ἔρως. Δεχθῆτε, καὶ εἴμεθα εὐτυχεῖς ἄνθρωποι.»

Ἐπετάχυνεν, ἐνῷ ἔλεγον ταῦτα, τὸ βῆμα, ὡσεὶ ἐδιώκετο ὑπὸ τῶν λόγων μου· εἶχε κύψει τὴν ὡραίαν κεφαλήν· οἱ ὀφθαλμοί της ἦσαν προσηλωμένοι ἐπὶ τοῦ ἐδάφους· αἱ μακραὶ βλεφαρίδες της ἐπληροῦντο δακρύων, τὰ ὁποῖα ἤδη συμπυκνούμενα ἔπιπτον, ὡς πίπτουσι μετὰ βροχὴν αἱ σταγόνες ἀπὸ τῶν φύλλων, ὅταν αἴφνης τὰ ταράσσῃ ὁ ἄνεμος.

«Θεέ μου, εἶπεν, εἶναι ἀργά.... Ἀλλὰ διατί νὰ ἦναι ἀργά! Ὄχι, ὄχι·—δὲν δύναμαι νὰ σᾶς ἀπατήσω, ὄχι. Οὐδὲν δύναμαι νὰ ἦμαι διὰ σᾶς,—οὐδέν.»

«Ἀγγελική!» ἀνεφώνησα μετὰ παραπόνου.

Ἔρριψε πρὸς ἐμὲ βλέμμα λυπηρόν, τὸ ὁποῖον ἐσπάραξε τὴν καρδίαν μου.

«Διότι σὲ ἀγαπῶ παρὰ πολύ, ἀνέκραξε· καὶ τοῦτο εἶναι ὁ τελευταῖός μου λόγος.»

Ἐβαδίζομεν ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὁδοῦ ὑπὸ λαμπρὰν πανσέληνον. Ἐκ τῆς βαθείας σκιᾶς, τὴν ὁποίαν ἔρριπτον αἱ οἰκίαι, ἀνεφάνη μορφή τις, ἥτις μὲ ἐπλησίασεν. Ἡ Ἀγγελικὴ διὰ βιαίας κινήσεως ἀπεσπάσθη τοῦ βραχίονός μου καὶ ἔτρεξε βήματά τινα. Ἔπειτα πεισθεῖσα ἴσως, ὅτι ἡ φυγὴ ἦτο ἀδύνατος, ἐστάθη καὶ ἐστράφη πρὸς τὴν μορφὴν ἐκείνην.

«Τί θέλεις;» ἠρώτησε μὲ φωνὴν τρέμουσαν ἐκ τῆς ἐσωτερικῆς ὀργῆς.

Ἐγὼ μακρόθεν διέκρινα ἐκ τοῦ βάθους τῆς ὑπὸ τῆς σελήνης φωτιζομένης ὁδοῦ τὴν σκιαγραφίαν κυρίου κομψῶς ἐνδεδυμένου. Ἔφερε τὸν πῖλον λοξῶς ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καὶ ἐκράτει λεπτὸν ῥαβδίον εἰς τὴν χεῖρα. Τὰ ἄκρα τοῦ μύστακος ἐφαίνοντο ἀμφοτέρωθεν τοῦ προσώπου. Ἀφοῦ ταχέως ἐπλησίασεν, ἔμενον μὲν αἱ αὐταὶ γραμμαί, ἀλλ' ὁ μακρόθεν φαινόμενος κομψὸς μετεβλήθη εἰς ῥακενδύτην.

Φαντασθῆτε ἄνθρωπον ἐνδυθέντα πρὸ ἔτους ἐν τῷ πρώτῳ καταστήματι τοῦ συρμοῦ μετὰ κομψότητος ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν, ἔκτοτε δὲ μὴ ἀλλάξαντα ἔνδυμα. Τὸ σχῆμα ἔμεινεν· ἀλλὰ τὸ πᾶν εἶναι ἐφθαρμένον καὶ ἐσχισμένον· τὰ τεμάχια μόλις συγκρατοῦνται ἐπὶ τοῦ σώματος. Πρὸς τοῦτο ἔφερε διόπτρας κρεμαμένας ἀπὸ μακρᾶς ταινίας, τὴν ῥάβδον, κίτρινα χειρόκτια καὶ τετριμμένον ἐρυθρὸν μεταξωτὸν λαιμοδέτην, δεδεμένον ὅμως μετὰ κομψότητος. Δὲν ἐνθυμοῦμαι νὰ εἶδόν ποτε, πρὶν ἢ ἔπειτα, τοιαύτην ἐλεεινὴν εἰκόνα παρηκμακυίας ἀρχαίας κομψότητος.

Ὁ ἄνθρωπος αὐτός, ἐξάγων μετὰ χαρίεντος κινήματος τὸν πῖλον ἐνώπιον τῆς Ἀγγελικῆς, ἔκλινε χαιρετῶν. «Συγγνώμην, εἶπεν, ὅτι παρουσιάζομαι ἐδῶ ἐνώπιόν σου, ἀλλ' ἐνόμιζον, ὅτι ἐπίσκεψις ἐν τῇ οἰκίᾳ σου θά σοι ἦτο ὀλιγώτερον εὐάρεστος.»

«Ὑπεσχέθης...», ὑπέλαβε, καὶ ἡ φωνή της ἐξέλιπεν ἕνεκα τῆς ἐσωτερικῆς ταραχῆς.

«Ὑπεσχέθην, τέκνον μου, βεβαίως, καὶ βε-

Digitized by Google

βαίως εὐχαρίστως θὰ ἐκράτουν τὸν λόγον μου. —Εὐχαρίστως; Εἶναι ψεῦδος.—Ἀλλὰ κατὰ καθῆκον, διότι ὑπεσχέθην νὰ μὴ παρουσιασθῶ πλέον ἐνώπιόν σου.» Ἐκίνησε τοὺς ὤμους θωπεύων τὸν μύστακα διὰ τοῦ ἄκρου τῆς ῥάβδου. «Πταίω ἐγώ, ἐὰν αἱ περιστάσεις εἶναι ἰσχυρότεραι τῆς θελήσεώς μου; Εὑρίσκομαι δυστυχῶς ἐν τῇ ὀδυνηρᾷ θέσει νὰ ζητήσω τὴν συνδρομὴν φίλης, ἥτις ὡς παρατηρῶ,—ἔθεσε τὰς διόπτρας ἐπὶ τῶν ὀφθαλμῶν καί με παρετήρησε μὲ αὔθαδες βλέμμα—ἥτις φαίνεται πολὺ καλῶς τοποθετημένη. Λάβε τὴν καλωσύνην νά με παρουσιάσῃς.»

Ἡ Ἀγγελικὴ δὲν ἔδωκε προσοχὴν εἰς τὴν αἴτησιν ταύτην. «Τί ζητεῖς ἀπὸ ἐμέ;» ἠρώτησε περιφρονητικῶς.

Ὁ ξένος ἐμειδίασε καὶ ἔδειξε σειρὰν λαμπρῶν ὀδόντων. «Χρήματα, τέκνον μου· χρήματα, τί ἄλλο παρὰ χρήματα; Μικρόν τι ποσόν, διὰ νὰ οἰκονομηθῶ ἕως αὔριον, ὡς δάνειον ἐννοεῖται. Ἐὰν τυχὸν δὲν ἔχῃς, ὁ σύντροφός σου βεβαίως θὰ τὸ θεωρήσῃ ὡς εὐχαρίστησιν...»

«Σιώπα, ἄθλιε, τὸν διέκοψε· δὸς Βαρβάρα, ὅσα ἔχομεν, ὅλα, τὸ θέλω, ὅλα· καὶ τώρα ἄφες με.»

Ἀνεχώρησεν, ἐνῷ ἡ γραῖα ἐκένωσε μικρὸν βαλάντιον εἰς χεῖρας τοῦ κομψευομένου. Τὴν ἠκολούθησα καὶ μετ' ὀλίγον τὴν ἔφθασα. Ἔκλαιε πικρῶς.

«Ἀγγελική, ἠρώτησα, ποῖος εἶναι αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος τολμᾷ...»

Μοὶ ἔνευσε νὰ μείνω ὀπίσω.

«Δὲν θέλεις νά μοι δώσῃς καμμίαν ἐξήγησιν, Ἀγγελική;»

Ἠρνήθη διὰ νεύματος, χύνουσα πικρὰ δάκρυα.

«Ἀλλὰ τί νὰ ὑποθέσω;»

«Τὸ χειρότερον, εἶπε, τὸ χειρότερον. Σᾶς ἐξορκίζω εἰς ὅλους τοὺς ἁγίους, μή με ἐρωτᾶτε περισσότερον.»

«Θέλω νὰ μάθω, Ἀγγελική...»

«Τί πλέον θέλετε νὰ μάθητε; τὸ πᾶν ἐτελείωσε μεταξὺ ἡμῶν. Οὐδὲν ἐξ ὅσων ἤλπιζον, ὄχι, οὐδέν, οὐδὲν πλέον μᾶς μένει. Ὑγιαίνετε καὶ ἀφήσατε νὰ φέρω ἐγὼ μόνη τὸ βάρος τῆς εἱμαρμένης μου. Πηγαίνετε, κύριε, πηγαίνετε, καὶ ἐὰν δὲν θέλετε νὰ καταστῆτε ἄξιος περιφρονήσεως, μή με ἀναζητεῖτε πλέον.» Ἥρπασεν ἐκ τῶν χειρῶν μου τὸ κιβώτιον μετὰ τοῦ βιολίου καὶ ἀπεμακρύνθη ταχεῖ βήματι.

Εἶχον τὴν ἀβεβαίαν, ἀλλὰ τὴν θέλησίν μου κυριεύουσαν συναίσθησιν, ὅτι ἔπρεπε νὰ ὀπισθοχωρήσω, ὅτι πράγματι τὸ πᾶν ἐτελείωσε μεταξὺ ἡμῶν. Ἐστάθην μίαν στιγμήν, προσήλωσα τὸ βλέμμα ἐπὶ τῆς γῆς, δάκνων τὰ χείλη μου. Ἡ γραῖα Βαρβάρα διῆλθε πλησίον μου· τὴν ἐκάλεσα, ἀλλ' ἄφωνος ὡς πάντοτε ἐξηκολούθησε τὸν δρόμον της. Ἠδυνάτουν ἐντελῶς ὅπως τὴν ἀναγκάσω νά μοι δώσῃ ἐξηγήσεις.

Τέλος ἐπέστρεψα πρὸς τὴν πόλιν κλονούμενος ὡς ἄνθρωπος ἐγειρόμενος ἀποτόμως τοῦ ὕπνου. Ἀλλὰ μετά τινα βήματα μ' ἐπλησίασεν ὁ ἀπαίσιος ἐκεῖνος ἄνθρωπος· μοὶ ἔδωκε τὸ ὄνομά του, ὄνομα ἀριστοκρατικῆς πολωνικῆς οἰκογενείας, καὶ προσέθεσεν ἀμέσως· «Βλέπετε, πῶς ἠμπορεῖ νὰ καταντήσῃ ἄνθρωπος ὑψηλῆς τάξεως, ὅταν τῷ λείπουν τὰ μέσα. Γνωρίζω ποῖος εἶσθε· ἔλαβον περὶ τούτου πληροφορίας. Λυποῦμαι, διότι δὲν ἤλθετε ἔτη τινὰ πρότερον εἰς Βιέννην· ἠθέλομεν συναντηθῆ ἀναμφιβόλως ἐν ταῖς αἰθούσαις τῶν ἐπισημοτέρων οἴκων. Ἔπαιζον τότε σπουδαῖον πρόσωπον ἐν τῇ κοινωνίᾳ. Ἐξώδευσα ἀρκετὰ μεγάλην περιουσίαν κατὰ τὸν εὐγενέστερον τρόπον. Μή με θεωρεῖτε ὅμως διὰ τοῦτο ἐπιπόλαιον. Εἶχον τὴν βεβαιότητα, ὅτι θὰ κληρονομήσω πλουσιώτατον θεῖον, γέροντα ἄγαμον καὶ ἀσθενῆ τὴν κρᾶσιν. Πταίω ἐγώ, ἐὰν ἐρωτεύθη χορεύτριαν, τὴν ἐνυμφεύθη καὶ ἔγραψεν ἐπ' ὀνόματι αὐτῆς ἅπασαν αὐτοῦ τὴν κολοσσαίαν περιουσίαν, καὶ ἐὰν ἔπειτα μοὶ ἔδειξεν ἐν ἀδίκῳ ἀγανακτήσει τὴν θύραν, ὅταν τῷ εἶπον, ὅτι μὲ ἔχει ἐπὶ τῆς συνειδήσεώς του; Ἀφοῦ ἀπέθανεν, εἶχον τὴν γενναιότητα νὰ προσενέγκω τῇ κυρίᾳ θείᾳ τὴν χεῖρά μου, ἂν καὶ ἐστέναζον τότε ὑπὸ τὰ δεσμὰ τοῦ ἔρωτος. Ὁ θεῖός μου ὅμως, ὁ ὁποῖος συνῃσθάνετο τὸ πρός με ἁμάρτημά του, τῇ εἶχεν ἐνσταλάξει τόσην πρὸς ἐμὲ ἀντιπάθειαν, ὥστε ὅλη ἡ ἐρασμιότης μου ἔπρεπε νὰ ναυαγήσῃ. Ἔδωκε τὴν χεῖρά της εἰς τὸν μεγαλείτερον ἐχθρόν μου, εἰς Σέρβον τινὰ ἡγεμονίσκον, ὁ ὁποῖος δὲν ἠδύνατο νά μοι συγχωρήσῃ, ὅτι τὸν εἶχον ὑποσκελίσει παρὰ γνωστῇ τινι νέᾳ καὶ ὡραιοτάτῃ κυρίᾳ.»

Ταῦτα εἶπε νεύων τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ θωπεύων τὸν μύστακα.

«Ἂς μὴ ὁμιλήσωμεν περὶ τούτου. Δὲν θὰ προδώσω τίποτε. Τὸ βέβαιον εἶναι, ὅτι κατεσπατάλησα μίαν περιουσίαν ἐλπίζων, ὅτι ἤθελον ἀποζημιωθῆ διὰ πλουσίας κληρονομίας, καὶ αἴφνης εὑρέθην ἐπαίτης. — Ναί, κύριε, ἐπαίτης μὲ ὅλας τὰς ἕξεις καὶ τὰς ἀνάγκας πλουσίου εὐπατρίδου,—ἐπαίτης ἐνδεδυμένος φράκον καὶ στιλπνὰ ὑποδήματα. Ἔγεινα χαρτοπαίκτης, οὐχὶ ἐκ πάθους βεβαίως.

Ἀλλὰ πῶς ἠδύνατο νὰ συντηρηθῇ τις ἐν τῇ θέσει μου, τηρῶν κατὰ τὸ φαινόμενον τοὐλάχιστον τοὺς κανόνας τῆς ἐθιμοτυπίας; Δὲν θὰ ὑποβιβασθῶ ὁμολογῶν, ὅτι αἱ ὑποθέσεις μου ἔβαινον κακῶς. Ἔπαιζον ἐν μεγάλῃ γενναιότητι, ἑπομένως κακῶς. Ὁ ἔχων ἀνάγκας καὶ μὴ θέλων νὰ καταστῇ κλέπτης, παίζει πάντοτε κακῶς. Θέλετε νὰ πεισθῆτε, κύριε, ὅτι παίζω κακῶς; Ἐκεῖ ὁ ἐρυθρὸς φανὸς φωτίζει καφενεῖον, ἐν τῷ ὁποίῳ εἶμαι γνωστός. Θέλετε;»

Digitized by Google

Ἀπεποιήθην ὀργίλως καὶ μετὰ τρόπου δυναμένου νὰ τὸν διδάξῃ, ὅτι μοὶ ἔκαμνε πρότασιν αὐθάδη. Μ' ἐνόησεν ἀμέσως.

«Ὦ, μὴ ἐντρέπεσθε νὰ εἰσέλθητε μετ' ἐμοῦ, ἐβεβαίωσε μειδιῶν, ὁ ξενοδόχος μὲ γνωρίζει, καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ὥραν οὐδεὶς εἶναι ἐκεῖ. Θὰ μᾶς ὁδηγήσωσιν εἰς ἰδιαίτερον δωμάτιον, ἐν τῷ ὁποίῳ θὰ ἤμεθα μόνοι μετὰ φιάλης οὐγγρικοῦ οἴνου, οἷον οὐδέποτε βεβαίως ἐγεύθητε· δοκιμάσατε μόνον. Ἡ ἀπώλεια ὀλίγου χρυσίου δὲν πιστεύω νὰ σᾶς ἐνοχλήσῃ.»

«Δὲν παίζω, κύριε»· ἀπήντησα ἀρνούμενος ὁριστικῶς.

«Τοῦτο σημαίνει, ὅτι δὲν παίζετε μετ' ἐμοῦ· καλῶς· μὴ παίζωμεν λοιπόν. Ἂς πίωμεν ἓν ποτήριον τοῦ πράγματι ἐξαιρέτου ἐκείνου οἴνου. Ὁ ξενοδόχος τὸν λαμβάνει κατ' εὐθεῖαν ἐκ τῆς πηγῆς.»

«Οὔτε πίνω, κύριε.»

«Ἆ, εἶσθε πράγματι πρότυπον εὐγενείας. Συγχαίρω τῇ ὡραίᾳ Ἀγγελικῇ.»

«Μὴ ἀναφέρετε τὸ ὄνομα τοῦτο», ἀνέκραξα μετ' ὀργῆς.

«Διατί; ἠρώτησε παίζων μὲ τὸ ῥαβδίον του εἶναι ὡραῖον καὶ πολὺ προσφιλὲς εἰς ἐμέ. —Εἶναι ὄνομα τόσον ἀξιέραστον, ὅσον ἀτυχὴς εἶναι ἡ νέα. Ἡ Ἀγγελικὴ εἶναι ἀξία . . .»

«Νὰ σιωπήσητε», ἀπεκρίθην.

«Ἴσως ἔχετε δίκαιον», εἶπεν αἴφνης σοβαρῶς καὶ μετά τινος μελαγχολίας. Πιστεύσατέ με, δὲν λυποῦμαι τίποτε περισσότερον.—Ἀλλὰ τί γνωρίζετε ὑμεῖς περὶ αὐτῆς τῆς ὑποθέσεως;»

«Οὐδέν, οὐδέν», ἐβεβαίωσα ἀπομακρυνόμενος.

Ἔλαβε τὸν βραχίονά μου. «Ἂς εἰσέλθωμεν· μὴ παίζετε, μὴ πίνετε. Θὰ σᾶς διηγηθῶ τὴν ἱστορίαν, ὡς πράγματι συνέβη·—Ἐὰν ὁ θεῖός μου δὲν μὲ ἀπεκλήρονεν . . .»

Ἀπέσυρα τὸν βραχίονά μου καὶ ἐστάθην ἐνώπιόν του εἰς θέσιν ἀπειλητικήν. Ἐγνώριζον, ὅτι ἐντὸς ὀλίγων λεπτῶν θὰ ἐλάμβανον πληροφορίας περὶ παντὸς ὅ,τι εἶχεν ἀποσιωπήσει ἡ Ἀγγελική, ὅ,τι ἐδικαιολόγει τὴν πρὸς ἐμὲ συμπεριφοράν της. Ἀλλ' ἦτο ἀντιπαθητικώτατον εἰς ἐμὲ ν' ἀκούω τὸν ἄνθρωπον τοῦτον ὁμιλοῦντα περὶ γυναικός, ἥτις πρὸ μιᾶς ἔτι ὥρας ἐθεωρεῖτο ὑπ' ἐμοῦ ἁγνή, καὶ ἥτις ἔτι καὶ νῦν δὲν ἀπεξενώθη τῆς ὀδυνηρῶς παλλομένης καρδίας μου.

«Ἀκόμη μίαν λέξιν, καὶ σᾶς ῥίπτω κατὰ γῆς. Δὲν ἐντρέπεσθε νὰ μεθύητε μὲ τὰ χρήματα, τὰ ὁποῖα ἐπητήσατε παρὰ πτωχῆς βιολιστρίας, καὶ δὲν θὰ αἰσχυνθῆτε ἑπομένως νὰ εἴπητε καὶ πᾶν ψεῦδος, τὸ ὁποῖον ἐγγίζει τὴν τιμήν της. Ἐὰν αἰσθάνεσθε ἑαυτὸν ἔνοχον, εἶναι αὐτὸ τὸ μέσον, διὰ τοῦ ὁποίου δύνασθε νὰ ἐξαγνισθῆτε πλησίον αὐτῆς; Ἐὰν εἴχετε κόκκον φιλοτιμίας, ἠθέλετε ἐργασθῇ ὅλαις δυνάμεσιν, ἵνα ἀποφύγητε τὴν ταπείνωσιν νὰ δεχθῆτε παρ' αὐτῆς συνδρομήν.»

Ὕψωσε τὴν κεφαλήν· «Νὰ ἐργασθῶ! εἶπεν ἀρνητικῶς· εἶσθε ἀστεῖος. Νὰ ἐργασθῶ! Τί νὰ ἐργασθῶ; Ποῦ νὰ ἐργασθῶ, καὶ ἀντὶ ποίας ἀμοιβῆς; Ἐὰν ἠδυνάμην νὰ μεταβῶ εἰς τὴν Ἀμερικήν, ὅπου οὐδεὶς μὲ γνωρίζει, τότε μάλιστα. Ἀλλὰ πρὸς τοῦτο χρειάζονται χρήματα, καὶ περισσότερα παρ' ὅσα ἡ Ἀγγελικὴ ἠδύνατο νὰ εὕρῃ, ἐὰν ἤθελε νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ ἐμέ. Ἐδῶ δὲν ὑπάρχει ἐργασία δι' ἐκπεπτωκότα εὐγενῆ. Τὸ χαρτοπαίγνιον μόνον καὶ ἔπειτα ὁ οἶνος, διὰ ν' ἀπαλλαγῇ τις ἐπί τινας ὥρας πάσης φροντίδος. Ἐν Ἀμερικῇ ἤθελεν εἶσθαι ἴσως ἀντάξιον τοῦ κόπου νὰ κατεργάζηταί τις λίθους μὲ χεῖρας τραχείας. Ἀλλ' ἕως ἐκεῖ ὁ δρόμος εἶναι μακρός.—Δὲν ἐπιθυμῶ νὰ σᾶς ἐνοχλήσω περισσότερον, κύριε. Δὲν ἔχω δὲ ἀνάγκην σοφῶν συμβουλῶν. Χαίρετε!»

Ἐχαιρέτησε καὶ ἔγεινεν ἄφαντος ὑπὸ τὸν ἐρυθρὸν φανόν. Ι. Μρ.

Ἕπεται συνέχεια.

Παράδειγμα φιλοπάτριδος ἀφοσιώσεως.— Ὅτε ὁ ἐκ τῶν φιλικῶν Ἀριστείδης Παπᾶς, ἀπεσταλμένος ὑπὸ τοῦ Ὑψηλάντου πρὸς τὸν Μιλόσην, συνελήφθη ὑπὸ τῆς Τουρκικῆς ἀστυνομίας, ἐγένετο αὐτόχειρ ἀφοῦ κατέστρεψε τὰ ἔγγραφα ὧν ἦτο κομιστής.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΠΕΡΙΕΡΓΑ

Καταγωγή, γλῶσσα καὶ ὄνομα τῶν Βλάχων.

Μεταξὺ τῶν λαῶν ἐκείνων, οἵτινες μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας ἔμειναν ὑποκείμενοι ὑπὸ τὸ Ὀθωμανικὸν σκῆπτρον, τουτέστι τῶν Μολδαυῶν, Βουλγάρων, Σέρβων, Ἀλβανῶν καὶ Ἑλλήνων, ἁπάντων τούτων χριστιανικῶν λαῶν, εἶναι καὶ οἱ Βλάχοι.

Οἱ Βλάχοι, ὡς καὶ οἱ κατὰ τὴν γλῶσσαν αὐτῶν συγγενεῖς Μολδαυοί, εἶναι ἀπόγονοι τῶν παλαιῶν Γετῶν καὶ Δάκων, λαῶν Θρᾳκικοῦ γένους, ὅπερ ἦτο τὸ πολυπληθέστερον, κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (Ε', 3), μετὰ τοὺς Ἰνδούς, κατοικησάντων ἐκεῖ ἐξ ἀπροσδιορίστων ἑκατονταετηρίδων.—Τὴν Θρᾳκικὴν γλῶσσαν τῶν ἐπέκεινα τοῦ Ἴστρου Δάκων καὶ Γετῶν κατεπόντισεν ἡ Ῥωμαϊκή, ἀφοῦ ὁ Τραϊανὸς πολεμήσας (101-107 ἐκ Χρ.) τοὺς λαοὺς τούτους κατέστρεψε καὶ ὑπέταξεν αὐτοὺς εἰς τὸ Ῥωμαϊκὸν σκῆπτρον. Ἀποικίαι Ῥωμαϊκαί, νόμοι Ῥωμαϊκοὶ καὶ κυβέρνησις ἐξήπλωσαν τὴν Ῥωμαϊκὴν γλῶσσαν εἰς τὴν Δακίαν, ἀλλὰ δὲν ἐξήλειψαν τὴν φυσικὴν καὶ ἐγχώριον. Προσέλαβεν αὕτη πολλὴν τῆς Ῥωμαϊκῆς γλώσσης ὕλην, διετήρησεν ὅμως τὸ πλεῖστον μέρος τῆς ἰδικῆς της, καὶ ἐν γένει κατὰ τοὺς τύπους καὶ τὴν σύνταξίν της μετεχειρίσθη τὴν Θρᾳκικὴν

Digitized by Google

της ἰδιότητα· τοῦθ' ὅπερ εἶχεν ἀρχίσει πολὺ πρότερον νὰ γίνεται εἰς τοὺς ἐντεῦθεν τοῦ Ἴστρου λαούς.

Ὅλοι οὗτοι οἱ λαοὶ, οἱ ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων δηλονότι κρατούμενοι, ὀνομάζονται κοινῷ ὀνόματι Βλάχοι. Ἡ ἀρχὴ ὅμως τοῦ ὀνόματος τούτου ἐγένετο εἰς τοὺς Δάκους, ἔπειτα δὲ μετεδόθη καὶ εἰς τοὺς ἐντεῦθεν τοῦ Ἴστρου λαούς. Τοὺς ὠνόμασαν δὲ οὕτως οἱ ἐν τῇ Τρανσυλβανίᾳ κατοικοῦντες Γερμανοί, (ὡς ἔκρινεν ἀνὴρ φιλολόγος καὶ σοφὸς πρὸ πολλῶν ἤδη ἐτῶν),[1] οἵτινες διὰ τὴν Ῥωμαΐζουσαν γλῶσσάν των ὑπελάμβανον αὐτοὺς Ἰταλούς. Τούτους δὲ οἱ μεσημβρινοὶ Γερμανοὶ ὠνόμαζον Βάλλους ἐκ τῶν πλησιοχώρων των Ἰταλῶν, οἵτινες ὠνομάζοντο Βάλλοι (Γάλλοι ἐντὸς Ἄλπεων).[2] Οἱ δὲ εἰς τὴν Ἀγγλίαν μετοικήσαντες Γάλλοι ὠνομάσθησαν Βάλλοι (Walli) ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς, λέγω τοὺς Ἀγγλοσάξωνας, καὶ ἡ χώρα των Βαλία (Walia καὶ Ἀγγλιστὶ Walis) καὶ τὴν σήμερον τὴν Ἰταλικὴν γλῶσσαν ὀνομάζουσιν οἱ Γερμανοὶ Βαλλικὴν (Wallische). Ἐκ τοῦ Βάλλος λοιπὸν ἔγεινε κατὰ μὲν τὴν προφορὰν τῶν Γερμανῶν Βὰλ ἢ Βαλὰχ (Wal, Walach), κατὰ δὲ τὴν τῶν Σλάβων Βλὰχ (Wlach) καὶ ἐκ τούτου Βλάχος. Κυρίως ὅμως οὗτοι, οὔτε Βλάχοι, οὔτε Ῥωμαῖοι εἶναι, ἀλλ' οἱ μὲν εἶναι Δάκοι, οἱ δὲ Μακεδόνες, οἱ δὲ Θετταλοί, οἱ δὲ Ἕλληνες.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Κ. ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ.

Ὀλίγον ὄξος καὶ ὀλίγα λάχανα κερδαινόμενα διὰ τῆς ἐργασίας, εἶνε γλυκύτερα καὶ τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ ἀρνίου, ἅτινα δωρεῖται ὁ δήμαρχος. (Ἀπόφθεγμα Περσικόν).

Πρὸς σαφῆ ἐξήγησιν τῆς ἐννοίας τοῦ ἀποφθέγματος τῶν Γάλλων: Du sublime au ridicule il n'y a qu'un pas, ἤτοι ὅτι συνορεύουσι τὸ ὑψηλὸν καὶ τὸ γελοῖον, καταλληλότατα νομίζομεν τὰ κατωτέρω δύο παραδείγματα·

Σ. τ. Δ.

ΤΟ ΥΨΗΛΟΝ ΚΑΙ ΤΟ ΓΕΛΟΙΟΝ

Ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Σουλτὰν-Σελὶμ Α' ἀναγινώσκεται ἡ ἑπομένη ἁπλῆ, ὡραία καὶ σύντομος ἐπιγραφή: «Ἐν ἔτει 926 ὁ Σελὶμ μετέβη εἰς τὴν αἰώνιον βασιλείαν, ἀφεὶς τὴν ἐγκόσμιον τῷ Σουλεϊμάν.»

* * *

Ἐν τῷ νεκροταφείῳ Πειραιῶς, ἐπί τινος τάφου, ἀναγινώσκεται τὸ ἑξῆς ἐπιτύμβιον:

Ἐδῶ εἰς τοῦτον, ἄνθρωπε, τὸν τάφον ὅπου βλέπεις
Ἐν μέσῳ τόπου θλιβεροῦ,
Κοιμᾶται, ἀναπαύεται, ὁ Γιανναχὸς Τσελέπης
Κ' ἡ σύζυγός του ἡ Φλωροῦ.

Ἀφήσας τὴν πατρίδα του Θετταλομαγνησίαν
Μὲ σίδηρον ὡπλίσθη,
Κ' εἰς τῆς ἐπαναστάσεως τὴν ζάλην τὴν ἀγρίαν
Ἐνδόξως ἠγωνίσθη.

Κατόπιν εἰς τοῦ Πειραιῶς τὴν γῆν οἰκοδομήσας
Πρῶτος οἰκίαν ἐκλεκτὴν,
Καὶ μετὰ τῆς συζύγου του ἕνδεκα χρόνους ζήσας
Διέπρεπεν εἰς ἀρετήν.

Τὴν σύζυγόν του ἔξαφνα ὁ Θάνατος φρυάττων
Ἀφήρπασεν ὡς θῦμα·
Τὴν ἠκολούθησεν εὐθὺς καὶ τόρα τὰ ὀστᾶ των
Κοιμῶνται σ' ἕνα μνῆμα.

Τὸν τάφον ὅπου κεῖται αὐτὸς καὶ ἡ πιστή του,
Ἐγείρουν μετὰ στεναγμῶν,
Νικόλαος κι' Αὐγέρης, οἱ ζῶντες ἀδελφοί του,
Εἰς τὴν κοιλάδα τῶν κλαυθμῶν.

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

*** Ἡ εὐτυχία εἶνε ἡ σφαῖρα ἣν τὸ παιδίον διώκει ἐφ' ὅσον κυλίεται καὶ λακτίζει ἅμα σταματήσῃ.

***. Μόνοι οἱ οὐδὲν ἔχοντες εἶνε ἕτοιμοι νὰ μοιράσωσιν ἀδελφικῶς τὰ πάντα.

***. Ὁ ἐπιμελῶς φροντίζων νὰ μὴ δώσῃ εἰς τοὺς ἀνθρώπους οὐδεμίαν ἀφορμὴν κακολογίας τοῦτο μόνον κερδαίνει, ὅτι ἀναγκάζει αὐτοὺς νὰ τὸν συκοφαντήσωσι.

***. Ἡ παροχὴ συμβουλῶν τοῦτο ἔχει τὸ καλὸν, ὅτι διασκεδάζει τὸν παρέχοντα καὶ εἰς οὐδὲν ὑποχρεοῖ τὸν λαμβάνοντα τὴν συμβουλήν. (Ἀλφόνσος Κάρ).

ΥΓΙΕΙΝΗ

Ἀντιφάρμακον κατὰ τῆς ὀδονταλγίας.

Εἷς τῶν ἡμετέρων ἀναγνωστῶν ἀγγέλλει ἡμῖν τὸ ἀκόλουθον ἁπλούστατον κατὰ τῆς ὀδονταλγίας φάρμακον: Λάβε τεμάχιον χάρτου *Rigollot* (εὑρίσκεται εἰς ὅλα τὰ φαρμακεῖα), ἴσον ἑνὶ πενταλέπτῳ, βύθισον αὐτὸ ἐντὸς ψυχροῦ ὕδατος, καὶ θέσε το ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς παρειᾶς, πρὸς τὸ σημεῖον τοῦ πάσχοντος ὀδόντος. Κράτησον τὸ καυστικὸν τοῦτο φάρμακον ἐπὶ ἓν τέταρτον περίπου τῆς ὥρας μετὰ τοῦ μανδηλίου καὶ ἐπανάλαβε διὰ δευτέραν φορὰν τὴν χρῆσιν αὐτοῦ, ἐν περιπτώσει ἀτελοῦς ἀποτελέσματος. Σπανιώτατα ἐν τούτοις νὰ μὴ ἀρκέσῃ μία μόνη χρῆσις.

Ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν ἀκουέτω... ὁ δὲ πάσχοντας ὀδόντας ἐπωφεληθήτω!

Ἡ πρὸς τὸ θεῖον πεποίθησις εἶνε ἓν τῶν ἰσχυροτέρων παντὸς ἔθνους ἠθικῶν ἐλατηρίων· ἀλλ' ὅταν ἡ πεποίθησις αὕτη καταντήσῃ εἰς τὴν ὑπερβολὴν τοῦ νὰ ἀποκλείῃ πᾶσαν ἀνθρωπίνην ἐνέργειαν, καὶ νὰ λησμονῇ τὸ ἀρχαῖον πάτριον ἡμῶν παράγγελμα «σὺν Ἀθηνᾷ καὶ χεῖρα κίνει», τὸ θεῖον ἐν τῇ παντοδυναμίᾳ αὐτοῦ εἰμπορεῖ νὰ σώσῃ ἅπαξ ἢ δὶς τὸ ἔθνος τοῦτο, ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἐγκαταλιμπάνει αὐτὸ εἰς τὴν τύχην του· διότι τὸ θεῖον τιμωρεῖ, δὲν βραβεύει τὴν ἀδράνειαν καὶ τὴν ἀφροσύνην.

1. Ἰωάννης Λευγκλάυϊος ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ γραφείσῃ Πανδέκτῃ τῆς τουρκικῆς ἱστορίας.
2. Διότι ἡ Γερμανικὴ γλῶσσα μεταβάλλει τὸ Γ ἐπὶ πολλῶν κυρίων καὶ ἐθνικῶν ὀνομάτων εἰς W ἢ Β, οἷον· Βιλίμερος, Γιλίμερος (Wilimer ἀντὶ Gilimer), Βέλφιοι, Γουέλφιοι.

ΑΘΗΝΗΣΙ—ΤΥΠΟΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ, ΟΔΟΣ ΠΑΤΗΣΙΩΝ, 14.

Digitized by Google

Ἀριθ. 115 — Λεπτὰ εἴκοσι.

ΕΤΟΣ Γ'.

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Πέμπτος — Συνδρομὴ ἐτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20.—Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶνε ἐτήσιαι— Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὁδὸς Σταδίου, 6. — 12 Μαρτίου 1878

ΠΑΝΟΜΟΙΟΤΥΠΟΝ ΤΗΣ ΥΠΟΓΡΑΦΗΣ ΤΟΥ

Θ. ΦΑΡΜΑΚΙΔΟΥ

Παραθέτοντες τὴν πανομοιότυπον ὑπογραφὴν τοῦ ἀοιδίμου Θ. Φαρμακίδου ἐπαναλαμβάνομεν καὶ ὅσα ἐν ὀλίγοις μὲν ἀλλὰ ἐμφαντικὰ ἔγραψέ ποτέ τις περὶ αὐτοῦ· «Ἀγωνιστὴς ἐλέγετο, διηγεῖταί που ὁ κ. Ν. Δραγούμης, ὁ προθύμως, ἀπροφασίστως καὶ ἀφιλοκερδῶς ὑπηρετῶν ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνος, ὁ ἀγογγύστως ὑποβάλλων ἑαυτὸν εἰς πᾶσαν κακουχίαν, ὁ πεινῶν, ὁ γυμνητεύων, ὁ εἰς ὄρη καὶ σπήλαια περιπλανώμενος, ὁ φειδόμενος τῶν δημοσίων, ὁ μὴ ἀποβλέπων εἰς τίτλους, βαθμούς, παράσημα ἢ ἄλλας τιμάς; ὁ δυνάμενος νὰ ζήσῃ ἐν εὐπαθείᾳ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος, καὶ ὅμως προτιμῶν νὰ δεινοπαθῇ ἐν αὐτῇ, ἑνὶ λόγῳ ὁ τιθέμενος ὑπεράνω τοῦ ἰδίου συμφέροντος τὸ κοινὸν καὶ ἀποθνήσκων ὑπὲρ πατρίδος. Τοιοῦτος ὑπῆρξε καὶ ὁ Φαρμακίδης ὅστις, μεταβὰς τῷ 1824 εἰς Κέρκυραν κατ' ἐπίμονον αἴτησιν τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς Ἀκαδημίας ὅπως διδάξῃ θεολογίαν, δὲν ἐβράδυνεν εἰ καὶ πενέστατος νὰ παραιτηθῇ καὶ μισθὸν καὶ ἀναπαύσεις καὶ ἐπανελθὼν νὰ συνταλαιπωρηθῇ μετὰ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων. «Διὰ νὰ κάμω τὰ ἔξοδά μου, ἐπέστελλε πρός τινα τῶν φίλων αὐτοῦ μηνὶ Ἰουνίῳ 1825, ἠναγκάσθην νὰ βάλω ἐνέχυρον τὰ βιβλία μου, τὰ ὁποῖα, ἂν εἰς τὴν διορίαν δὲν ἠμπορέσω νὰ πληρώσω, θέλουσι πωληθῆ καὶ τὸ ὁποῖον μὲ λυπεῖ. Ὑπομονή! Διὰ τὴν ἀγάπην τῆς πατρίδος ὑποφέρω καὶ ἄλλα λυπηρότερα. Ἠμποροῦσα νὰ καθίσω ἐδῶ καὶ ἐπὶ ζωῆς μου νὰ λαμβάνω τὰ ἑξήκοντα τάλληρα κατὰ μῆνα· ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἠμποροῦσα νὰ εἶμαι χωρισμένος, καὶ μὲ τὴν ψυχήν μου μὲν νὰ εἶμαι εἰς τὴν Ἑλλάδα, μὲ τὸ σῶμα δὲ εἰς τὴν Κέρκυραν, καὶ νὰ ἀνησυχῶ ἀδιακόπως, ὑπάγω ὅπου χρεωστεῖ πᾶς Ἕλλην νὰ ὑπάγῃ.» Τοιαῦτα ἐσκέπτοντο καὶ τοιαῦτα ἔπραττον οἱ ἀληθεῖς ἀγωνισταί. Πολλοὶ τούτων ὑπάρξαντες εὔποροι ἢ καὶ πλούσιοι πρὸ τοῦ ἀγῶνος ἀπέθανον πένητες μετ' αὐτόν, ἴσως δὲ πένητες θὰ καταλύσωσι τὸν βίον οἱ εὐάριθμοι ἐπιζῶντες.»

**

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΠΕΦΩΤΙΣΜΕΝΗΣ ΤΑΞΕΩΣ ΤΟΥ ΕΘΝΟΥΣ

[Ἐκ τῶν τοῦ Prévost-Paradol.]

Τὸ ἔθνος σύγκειται ἐκ πλήθους μεγάλης ἀνθρώπων, ὑπὸ τὸν αὐτὸν νόμον συνηνωμένων καὶ εἰς κοινὸν μέλλον ἀφωσιωμένων, ἐν τῇ γεωργίᾳ δὲ, ἐν τῇ ἐμπορίᾳ καὶ ἐν τῇ βιομηχανίᾳ ἐκζητούντων τὰ πρὸς θεραπείαν τῶν βιωτικῶν ἀναγκῶν. Ἐν μέσῳ τοῦ πλήθους τούτου, τοῦ πρὸς τὴν γῆν κύπτοντος, εἰς τὸ ἐργάζεσθαι εἰθισμένου, κατεγοητευμένου ἐξ εὐημερίας ἐσαεὶ ἐπικαίρου, μικρός τις ἀριθμὸς ἀνθρώπων, εὐτυχησάντων νὰ ἔχωσιν ἀρκοῦσαν ἄνεσιν, ὅπως ὦσιν ὄντως ἄνθρωποι, γινώσκει καὶ ἄλλας ἢ τὰς τοῦ σώματος ἀνάγκας, εὐημερίαν διάφορον τῆς παρὰ τοῦ πλήθους φθονουμένης, πόθους καὶ ἡδονάς, παρὰ τούτῳ ἀγνώστους.

Παρὰ τῇ ἐπιλέκτῳ φυλῇ ταύτῃ, αἱ λέξεις τῆς δικαιοσύνης, τῆς προόδου, τῆς ἀνθρωπίνης ἀξίας, σημαίνουσί τι. Ἵνα οἱ ἄνθρωποι οὗτοι εὐδαιμονῶσι, δὲν ἀρκεῖ αὐτοῖς νὰ ἐργάζωνται τὰ ἐργοστάσια καὶ ὁ καιρὸς νὰ ἦναι εὐμενὴς εἰς τοὺς καρποὺς τῆς γῆς· δὲν κομπάζουσιν ἀνεπιφυλάκτως, ἐὰν μέγας ἀριθμὸς ἀνθρώπων, ὁμογλώσσων αὐτοῖς, ἐφόνευσε μέγαν ἀριθμὸν ἀλλογλώσσων· ἐπὶ τέλει δὲν κρίνουσιν, ὅτι εἰσὶν ἐλεύθεροι, διότι ἐπιτρέπεται αὐτοῖς νὰ μεταβαίνωσιν ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, ν' ἀγοράζωσι καὶ νὰ πωλῶσι, νὰ γελῶσι καὶ νὰ μεθύσκωνται. Οἱ ἄνθρωποι οὗτοι, ὧν ὁ παράδοξος βίος ἐσαεὶ ἐγένετο σκάνδαλον τοῖς ἀγροίκοις, ἀπαρτίζουσι τὸν περιωρισμένον κόσμον αὐτόν, τὸν καλούμενον *πεφωτισμένην τάξιν τοῦ ἔθνους*.

Ὁ κόσμος οὗτος εἶναι στενὸς ἀναμφιβόλως, ἀλλὰ πλήρης αἴγλης καὶ φωτός, ὁ μόνος ὃν δύνανται νὰ κατοικήσωσιν οἱ ἅπαξ αὐτὸν γνωρίσαντες. Ἐν τούτῳ, καὶ ἐν τούτῳ μόνῳ, ἡ ἀνθρωπότης σύνοιδεν ἑαυτήν, κατοπτρίζεται καὶ θαυμάζει ἑαυτὴν ἀκμάζουσαν, καὶ χαίρει ἐπὶ τῇ καλλονῇ αὐτῆς. Ἡ πτέρις εἶναι φυτὸν ἕρπον ἐν ταῖς χώραις ἡμῶν· ἀλλ' ἐν τῇ Ἀμερικῇ φύεται εἰς δένδρον μέγα. Οὕτω καὶ τὸ ἀνθρώπινον γένος, πανταχοῦ καταδεδικασμένον εἰς σκληρὰ ἔργα, καὶ περικεκλεισμένον ἐν ὑλικαῖς ἀπολαύσεσι, παραμεμορφωμένον ἐν τῷ σώματι καὶ ἠκρωτηριασμένον τῷ πνεύματι αὐτοῦ, ἀναπτύσσεται τέλος ἐν τῷ μικρῷ κόσμῳ τούτῳ, προ-

Digitized by Google

κόπτει, αὔξεται, καὶ ὡριμάζον, ἀνθεῖ ἐν ἀπαραβλήτῳ μεγαλοπρεπείᾳ. Πᾶν ὅ,τι ἀλλαχοῦ κεῖται ἐν σπέρματι καὶ πρὸς ἄνθησιν φαίνεται προσδοκῶν οὐρανὸν ἐπιεικέστερον, ἐν τῷ μικρῷ κόσμῳ τούτῳ ἐκχύνεται εἰς πολυτελῆ γονιμότητα. Ἐν τούτῳ μόνῳ ὁ ἔρως φέρει τὴν λεπτότητα αὐτοῦ, ἡ ποίησις ὅλην τὴν ἡδύτητα, καὶ ἡ ἐπιστήμη περιβέβληται πᾶσαν τὴν τόλμην αὐτῆς· ἐν τούτῳ ὁ ἄνθρωπος ζῇ ζωὴν πλήρη, γινώσκει τὸν πυθμένα τῆς κύλικος, ἐν ᾗ ὁ ἀγροῖκος μόλις ὑγραίνει τὰ χείλη, ἐν ᾗ ἀντλεῖ, ἐν μέσῳ ἀφάτου ἡδονῆς καὶ ὀδυνῶν οὐρανίων, τὰς ἀπείρους μορφὰς τοῦ πάθους καὶ τὰς ἀπείρους μορφὰς τῆς ἰδέας.

Πόσοι εἰσὶν ἆρά γε οἱ κατὰ βαθμὸν διάφορον καὶ ἐν ταῖς ποικίλαις τάξεσιν, εἰς ἃς ἔταξεν αὐτοὺς ἡ τύχη, γινώσκοντες τὴν ζωὴν αὐτὴν τοῦ πνεύματος, καὶ μὴ εὐχαριστούμενοι εἰς μόνην τὴν ζωὴν τοῦ σώματος; Ὀλίγιστοι, καὶ πρὸ παντός, ἥττονες ἢ ὅσους αὐτοὶ οὗτοι ὑποθέτουσιν. Ἡ αἰγλήεσσα καὶ ὑπὲρ τὴν ἀμάθειαν τοῦ πλήθους πλανωμένη φιλολογία, ἡ ὑπὲρ τὴν κτηνώδη ἀδιαφορίαν τῶν ἀγροίκων ἀνελισσομένη ἐπιθυμία τῶν ἀνωτέρων καὶ λεπτοφυῶν πραγμάτων, παρὰ τῷ σοφῷ εἰσίν, ὡς τὰ ἀνάκτορα τῶν μύθων, εὔθραυστα θαυματουργήματα. Ἐσκέφθη τις ἐνίοτε, περιπλανώμενος εἰς μεγαλόπολιν, τί ἤθελε συμβῇ, ἐὰν ἡ ποικιλοτρόπως ἐν αὐτῇ τιθασσευμένη καὶ ναρκωμένη φύσις αἴφνης ἀνελάμβανε τὸ κράτος αὐτῆς, ἐὰν ἡ τυφλὴ ἰσχὺς τῶν πραγμάτων ἀντικαθίστα ἐν μιᾷ στιγμῇ τοὺς συνδυασμοὺς τῆς ἀνθρωπίνης τέχνης, ἐὰν ὁ ποταμὸς ἐρρήγνυε τὰ προχώματά του, ἐὰν τὰ ζῷα, ἀπαθῆ διὰ τῆς τέχνης γινόμενα, ἐξεγείροντο πάντα συγχρόνως κατὰ τῶν κυρίων αὐτῶν, ἐὰν αἱ ῥυπαραὶ τάσεις τῶν ἀξέστων ψυχῶν, αἱ τῷ φόβῳ μόνῳ τῶν νόμων συνεχόμεναι, ἐξηκολούθουν, ἐξορμῶσαι ἀκατάσχετοι, τὸν δρόμον αὐτῶν; Ἐν μέσῳ τῶν ἀτελευτήτων ἐρειπίων τούτων, ἐν μιᾷ στιγμῇ, ἠθέλομεν ἰδεῖ, ὁποία συνθήκη καὶ ὁποῖον πλάσμα ἐπικρατεῖ ἐν τῷ θαυμασίῳ μνημείῳ τοῦ πολιτισμοῦ τῶν λαῶν, ἐπὶ τίνος ἀβύσσου ἀναπαύεται ἡ λαμπρότης αὕτη, καὶ τῇ συνδρομῇ τίνων ὑποθηκῶν, οὐχ ἧττον ἀκροσφαλῶν ἢ εὐφυῶν, ἡ ὁδηγία τοῦ τυφλοῦ πλήθους ἀφίεται ταῖς μεγίσταις τῶν καρδιῶν καὶ ταῖς εὐγενεστάταις τῶν διανοιῶν.

Ἐν ταῖς ἀρχαίαις πόλεσι, ἡ ἀνεξάλειπτος διάκρισις τοῦ δούλου καὶ τοῦ ἐλευθέρου, διετήρει τὴν δύναμιν εἰς ἐκείνους, οἵτινες ἦσαν οἱ πεφωτισμένοι. Ἡ περιφρόνησις, ἡ σκληρότης, ἡ ἐπιμελῶς ὑποτρεφομένη πρόληψις πατροπαραδότου ῥύπου, ἐπέτρεψαν τοῖς ἐλευθέροις ἀνθρώποις, ὑπερκειμένοις τοῦ χειρώνακτος ὄχλου, νὰ θεραπεύωσι τὴν πολιτικήν, τὰς τέχνας καὶ τὴν φιλοσοφίαν. Οὐδεμία ἦτο δυνατὴ διαλλαγὴ τοῦ πλήθους πρὸς τοὺς κυρίους αὐτοῦ. Τὸ πλῆθος ἐδούλευε, καὶ ἐν σιγῇ ἐμόχθει, ἀπομακρυνόμενον ἐπιμελῶς ἀπὸ παντὸς τὸ ἀνθρώπινον γένος ἐξευγενίζοντος, ἐπ' ὤμων φέρον καὶ τρέφον τὴν πεφωτισμένην τάξιν, ὡς ἡ ἐν τῇ γῇ κεκρυμμένη ῥίζα φέρει καὶ τρέφει τὸ ἄνθος. Ἐν τῇ Σπάρτῃ, ἡ πολιτικὴ αὕτη φαίνεται, ἐν ὅλῃ τῇ φοβερᾷ μεγαλειότητι αὐτῆς. Ἀγέλη Εἱλώτων τρέφει διὰ τῶν χειρῶν αὐτῆς τὴν προσφιλῆ τῷ Ἀπόλλωνι φυλήν, ἥτις, ἀπηλλαγμένη τῶν ταπεινῶν ἔργων, ἀνευρίσκει καὶ ἀκωλύτως λατρεύει τὴν ἐγκράτειαν καὶ τὴν ἀνδρείαν. Ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ καλλονή εἰσι προνόμια τῆς φυλῆς ταύτης, προνόμια ἅτινα ἀπαγορεύει τοῖς Εἵλωσι. Τούτους ἐξαχρειοῖ κατ' ἀρέσκειαν, διὰ τῆς θανατώσεως δὲ ἀπαλάσσεται τῶν κατὰ σύμπτωσιν γεννηθέντων ἐν τούτοις ἀνδρείων καὶ ὡραίων. Τὰ μεγαλοπρεπῆ δῶρα ταῦτα, εἰς αἷμα καταδεδικασμένον εἰς τὴν δουλείαν, εἰσὶ τέρατα ἐξαφανιστέα. Ἡ Σπάρτη ἐπανορθοῖ τὰ σφάλματα τῆς φύσεως, ὡς ὁ φρόνιμος κηπουρὸς ἀποκόπτει τοὺς περιττοὺς κλώνους, εἰς οὓς ἀπεπλανήθη ἡ ἰκμὰς τοῦ δένδρου. Οὕτως ἐβίωσεν ἡ ἀνιλεὴς δωρικὴ πόλις, ἠσφαλισμένη καθ' ἑαυτήν, ἐν εἰρήνῃ δὲ ἀπολαύουσα τῆς ἰσχύος καὶ τῆς δόξης αὐτῆς. Ἔσυρε τοὺς Εἵλωτας αὐτῆς ἐπὶ τῶν πεδίων τῆς μάχης, ὡσεὶ πολεμικὰς μηχανάς, ὑπηρετούσας πάντα ἀγῶνα. Τούτους δὲ τοὺς ἐσχάτους τῶν δούλων ἤγαγεν ἐπὶ σφαγὴν πρὸς εἰρωνείαν ἐν Πλαταιαῖς, ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος, καὶ ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τοῦ πολιτισμοῦ.

Ὁ ἠπιώτερος νοῦς τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, αἱ νέαι ἰδέαι τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἰσότητος, αἱ εἰς τὰς ψυχὰς εἰσδύσασαι, δὲν ἐπιτρέπουσι πλέον ἄλλην σχέσιν τοῦ πλήθους ἢ τὴν σχέσιν συμμαχίας σιωπηρᾶς καὶ ὑποταγῆς ἐθελουσίου. Κατὰ πλάσμα συμβατικόν, ὁ λαὸς φαίνεται μὲν ὁμιλῶν ἢ προσφερόμενος ἀφ' ἑαυτοῦ, μεγαλοπρεπῶς ἢ μεγαλοφυῶς, ἀλλὰ πράγματι κύπτει εἰς τὴν ὤθησιν νοήμονος τάξεως λογάδων. Ὀλίγοι τινες ἄνθρωποι, σκεπτόμενοι, ὁλόκληρον ἓν ἔθνος παριστῶσιν ἐνεργοῦν, ὡσεὶ αὐτὸ τοῦτο ἐσκέπτετο. Ὀλίγοι τινες ἄνθρωποι, αἰσθανόμενοι καὶ ἀγαπῶντες τὸ μέγα καὶ τὸ καλόν, φέρονται οὕτως, ὥστε ἓν ἔθνος ὁλόκληρον νὰ προσφέρηται ὁμοίως, ὡσεὶ αὐτὸ τοῦτο ἠδύνατο νὰ ἐννοήσῃ τὰς αὐτὰς ἰδέας καὶ νὰ κατέχηται ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἔρωτος. Τοιοῦτον τὸ θαυμάσιον τεχνούργημα τοῦ νεωτάτου πολιτισμοῦ. Τόσην δὲ κέκτηται ἰσχύν, ὥστε ἀπατᾷ καὶ σαγηνεύει τοὺς σοφωτάτους αὐτούς. Ἐν ἄλλαις λέξεσιν, οἱ λογάδες οὗτοι, οἱ τοιούτῳ τρόπῳ ὁδηγοῦντες τοὺς λαούς, διὰ πλάσματος ἀδιακόπου, μεθύσκονται ἐκ τοῦ κατορθώματος αὐτῶν, καὶ μωρῶς φαντάζονται, ὅτι ἀκολουθοῦσιν ἢ συνοδεύουσιν ἐκείνους, οὓς πράγματι αὐτοὶ ὁδηγοῦσιν. Ὡραῖαι εἰσιν αἱ ἡμέραι αὗται τῆς ἀπάτης, ἐν αἷς ἀπο-

Digitized by Google

δίδει τις εἰς τὰ πλήθη τὰς εὐγενεῖς ἰδέας, ὑφ' ὧν ἐμφορεῖται, ἐν αἷς, περιπτύσσων τις φάσμα, ὑπερήφανος λέγει: Ὁ μέγας λαός! τὸ μέγα ἔθνος! Ἀλλ' αἱ ἡμέραι αὗται ἀντιπαρέρχονται.

Ὄντως ὑφίσταται, καὶ ἐκ τῆς φύσεως αὐτῆς τῶν πραγμάτων προκύπτουσα, ἀκατάβλητός τις ἀντίθεσις τοῦ πλήθους πρὸς τὴν πεφωτισμένην τάξιν. Ἡ τάξις αὕτη, μόνον διαρκῶς καταστρατηγουμένη τὸν πολὺν τῶν ἀνθρώπων ὅμιλον, παρασύρει αὐτοὺς ἐπὶ τὴν θήραν τῶν πνευματικῶν ἀγαθῶν, ἅτινα παρ' αὐτοῖς οὐδεμίαν κέκτηνται ἀξίαν. Ἐν ὀνόματι τῆς Δικαιοσύνης ἐξεγείρεται λαός τις, μόνον ὅταν τις ὁμιλήσῃ πρὸς αὐτὸν περὶ τῆς εὐημερίας του· ὅτε δέ, νικήσαντα, ἐπαινεῖ τις αὐτόν, ὅτι ἀφωσιώθη ὑπὲρ τοῦ δικαίου καὶ ὑπὲρ τοῦ καλοῦ, ἔκπληκτος ἀνακαλύπτει, ὅτι τὴν αὐτὴν ἔννοιαν δὲν ἔχουσιν αἱ λέξεις αὗται παρὰ τούτῳ καὶ παρ' ἡμῖν, ὅτι δέ, χωρὶς νὰ ἐννοῇ τὸν παρορμῶντα αὐτόν, τὸν ἠκολούθει, μόνον ὅπως ἀπολαύσῃ ὅ,τι οὗτος δὲν δύναται νὰ τῷ δώσῃ. Τοιαῦται πλάναι καθιστῶσι τὰ πλήθη δύσπιστα, οὕτω δὲ δύσκολος ἀποβαίνει ἡ ὁδηγία αὐτῶν, καὶ βραδεῖα ἡ ἐργασία ὅπως πεισθῶσι. Δὲν ἀργεῖ τὸ πλῆθος νὰ διίδῃ, ὅτι ἐξαντλεῖται εἰς τὴν ἐπιδίωξιν ἀγαθῶν, ἀλλοτρίων αὐτῷ· ἀπὸ τῆς στιγμῆς δ' αὐτῆς καταῤῥίπτεται τὸ πλάσμα, τὸ συνέχον τὸ κράτος τῆς διανοίας.

Οὕτω διαλύουσα βαθμηδὸν τὴν ἐπὶ τοῦ πλήθους ἐπιῤῥοὴν αὐτῆς, ἡ πεφωτισμένη τάξις δὲν καταλείπει οὔτε τὸν πρὸς νεωτερισμοὺς ἔρωτα αὐτῆς, οὔτε τὴν πρὸς τὸ ἡγεῖσθαι ἕξιν. Ὡσεὶ νεαρὰ βασίλισσα, ἀποβάλλει μὲν τὸ κράτος καὶ τὰ πλούτη αὐτῆς, ἀλλ' οὐδεμίαν τῶν ἰδιοτροπιῶν της. Καὶ πῶς ἡ ἀνθρωπίνη διάνοια, καλλιεργουμένη διὰ τῆς σπουδῆς, δύναται ν' ἀπαρνηθῇ τὴν γόνιμον καὶ λαμπρὰν δραστικότητα, ἥτις εἶναι αὐτὴ αὕτη ἡ ζωὴ αὐτῆς; Πῶς δύναται νὰ συναινέσῃ, ὅπως βασιλεύῃ, ἐν μόνῳ τῷ κόσμῳ τῶν χιμαιρῶν, καὶ μὴ μεταμορφώνῃ κατ' ἀρέσκειαν τὴν πραγματικότητα; Οἱ μεγάλοι νόες δύνανταί ποτε νὰ παύσωσι διορῶντες τὸ κρεῖττον, αἱ δ' εὐγενεῖς ψυχαὶ σπεύδουσαι πρὸς αὐτό; Οὕτω δέ, ἐνῷ ἡ κόπωσις τοῦ πλήθους αὐξάνεται, κατὰ λόγον τῶν παραγνωριζομένων συμφερόντων του καὶ τῆς διαταρασσομένης ἡσυχίας του, ἡ δραστηριότης τῆς πεφωτισμένης τάξεως, ἀκατασχέτου ἐν τοῖς πόθοις, καὶ ἐσαεὶ μεταβαλλομένης ἐν ταῖς ἰδέαις, καθ' ἑκάστην προσέρχεται ἱκετεύουσα τὴν ἀδιαφορίαν αὐτῆν καὶ ὑποκεντῶσα τὴν χαύνωσιν αὐτήν. Ἐντεῦθεν ἡ ἐν τῷ πλήθει ὁσημέραι αὔξουσα ἀπογοήτευσις καὶ ἡ σιγηλὴ ὀργὴ αὐτοῦ. Τὸ θλιβερὸν θέαμα τοῦτο δικαιοῖ πως ἡμᾶς νὰ εἴπωμεν καὶ περὶ ὅλου τινος ἔθνους ὡσεὶ περὶ σώματος, ὑπὸ τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἰδέας ἐξαντλουμένου καὶ τηκομένου: ἡ λεπὶς τοῦ ξίφους κατέστρεψε τὸν κολεόν.

Ὅπως προκύψῃ ὠφέλεια ἐκ τῆς δυσαρεσκείας ταύτης τοῦ λαοῦ, ὅπως καταστῇ καὶ οὗτος τύραννος, ὅπως ἐκσπάσῃ ἀπὸ τῆς πεφωτισμένης τάξεως τὴν διεύθυνσιν τῶν πραγμάτων, ὅπως τῇ ἐπιβάλῃ σιγὴν καὶ τὴν καταῤῥίψῃ εἰς ἄφωνον δουλείαν, χρειάζεται εἷς ἄνθρωπος ἢ μία εὐκαιρία· εἷς ἄνθρωπος, προσφέρων τὴν φιλοδοξίαν του εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς θελήσεως τοῦ πλήθους· μία εὐκαιρία, συντάσσουσα τὴν δύναμιν τῷ δεσποτικῷ ἔρωτι τῆς εὐημερίας καὶ τῆς ἀναπαύσεως. Ὑπῆρξαν αἰῶνες, καὶ χῶραι, ἐν αἷς ἤρκεσαν ἢ εἷς θεατρικὸς ἥρως, ἤ τινες ἄνθρωποι φαυλόβιοι, ὅπως κατορθώσωσι τὴν τοιαύτην μεταβολήν, καὶ καρατομήσωσιν ἓν ὅλον ἔθνος. Τὸ πλῆθος, ὅταν διώκῃ αὐθέντην ἢ ἀντιπρόσωπον οἱονδήποτε τῆς μωρίας καὶ τοῦ μίσους αὐτοῦ, δὲν εἶναι δύστροπον, ὅπως δὲ τὸν ἀνεύρῃ ἀνακυκᾷ ἐπίσης τὰ καθαρὰ καὶ τὰ ἀκάθαρτα μέρη, ὡς ὁ πραιτωριανός, ἀνασηκώσας τὸ παραπέτασμα τοῦ μυχοῦ κοιτῶνος, ἀνεκάλυψεν ἕνα αὐτοκράτορα.

Ὅτε δὲ τὸ ἔργον τῆς ὑποδουλώσεως συνετελέσθη οὕτω, τὸ πλῆθος καταλείπει τῷ ἀντιπροσώπῳ αὐτοῦ τὴν μέριμναν πρὸς διατήρησιν αὐτοῦ, καὶ ὑποστηρίζει αὐτὸν μέχρι ἐσχάτων, ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ, διὰ τῆς σιωπηρᾶς ἐπιδοκιμασίας αὐτοῦ ἢ διὰ τῶν χειροκροτημάτων του, καὶ ἄδικος εἰς ὑπερβολὴν ἂν ἦναι, καὶ ἀκόρεστος ἂν ἀναδεικνύηται· ὅπως χύνῃ τὸ εὐγενέστατον αἷμα. Τίς δύναται νὰ ἐκφράσῃ τὴν ὀδύνην καὶ τὴν ἀπογοήτευσιν τῆς πεφωτισμένης τάξεως, ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ τῆς αἰσχύνης καὶ τῆς σιωπῆς; Νὰ καταβιβρώσκῃ τὴν καρδίαν της, ὡς λέγει ὁ Ὅμηρος, καὶ νὰ ἀλυσσοδέσῃ τὴν διάνοιάν της, νὰ σιωπᾷ, διότι τοιαύτη ἡ θέλησις τῶν μὴ ἱκανῶν νὰ ὁμιλῶσι, νὰ ὑπηρετῇ μετὰ νοημοσύνης, καὶ εἰς πλήρωσιν τῆς ἐλεεινότητος νὰ αἰσθάνηται τὴν ἰδίαν αὐτῆς διάνοιαν μαραινομένην, ἐλλείψει ἀσκήσεως, ταπεινουμένην, ἐλλείψει χώρου, καὶ βαθμηδὸν προσοικειουμένην τῇ δουλείᾳ, τοιαῦται αἱ σκληραὶ ὀδύναι, ἃς τὴν πεφωτισμένην τάξιν καταδικάζουσι ν' ἀποτίῃ τὸ ἀσταθὲς τῆς φύσεως αὐτῆς καὶ ἡ γενναιόφρων ὁρμὴ τῶν κινήσεών της. Ἀλλ' ἐν τούτοις τὸ πλῆθος, καταγοητευόμενον, βλέπει τὴν ἐργασίαν ἧττον ταρασσομένην, τὰς ἀγορὰς αὐτοῦ εὐδαιμονεστέρας, τὰς γαίας του γονιμωτέρας, ἐπιχαίρει δέ, ὅτι ὑπεχρέωσε τοὺς ἡγέτας αὐτοῦ νὰ σιγῶσι καὶ νὰ μένωσιν ἐν ἀδρανείᾳ. Καὶ ὁ τοιοῦτος λαός, ὁ μὴ ἀντιπροσωπεύων πλέον ἄλλο τι ἢ τὴν κατωτάτην βαθμίδα τῆς ἀνθρωπότητος, ὁ ἀποβαλὼν ἐθελουσίως τὸ στέμμα τῆς ζωῆς αὐτοῦ καὶ μὴ ἔχων πλέον θέσιν ἐν τῇ Ἱστορίᾳ, πιστεύει, ὅτι εἶναι εὐτυχής, καὶ καυχᾶται ἐπὶ τῇ εὐτυχίᾳ αὐτοῦ!

Τί ποιητέον ἐν τούτοις; Πρέπει ν' ἀποζητῶμεν τὴν Σπάρτην καὶ τὴν σώτειραν αὐτῆς;

Digitized by Google

αὐστηρότητα, δι' ἧς ἐπὶ ἑπτακόσια ἔτη συνέσχε τὸ πλῆθος, ἐν τῇ θέσει αὐτοῦ, καὶ ἠσφάλισε τῇ διανοίᾳ τὴν ὑπεροχήν; Μὴ ἐξέλθωμεν τῶν χρόνων ἡμῶν καὶ τῆς πατρίδος ἡμῶν. Διάγωμεν, ὡς φίλοι τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἰσότητος, μὴ ζηλεύωμεν τὴν τυραννικὴν ἐλευθερίαν τῶν καταπιεστῶν, μὴ δίδωμεν τὴν δουλείαν φάρμακον τῇ δουλείᾳ· φυλάξωμεν δὲ τὴν καθαρότητα τῆς ψυχῆς ἡμῶν καὶ τὰς γενναίας ἰδέας τῶν πατέρων ἡμῶν, οἵτινες τὸ ἀγνῶμον πλῆθος τοῦτο ἐκάλεσαν εἰς τὴν ἐλευθερίαν. Μὴ σπουδάζωμεν λοιπὸν νὰ ὑποδουλώσωμεν τοὺς κυρίους ἡμῶν, ἐργασθῶμεν δὲ μᾶλλον, ὅπερ οὐχ ἧττον δύσκολος ἐπιβολή, ἵνα καταστήσωμεν αὐτοὺς τοὐλάχιστον ἀξίους νὰ ὦσιν ἴσοι πρὸς ἡμᾶς. Οἱ Εἵλωτες ἐκυρίευσαν τὴν Λακεδαίμονα· ἂς καταστῶσι Λακεδαιμόνιοι, καὶ θὰ δικαιωθῶμεν νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἐπαρκῶς ἐξεδικήθημεν. *

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ ΤΗΣ ΜΑΓΕΙΡΙΚΗΣ

ἀπὸ τῶν προϊστορικῶν χρόνων.

Συνέχεια καὶ τέλος· ἴδε σελ. 145.

Ὁ μῦθος τοῦ Προμηθέως ἐν τῇ ἄνω μνησθείσῃ νήσῳ Φακαάφῳ λέγεται ὡς ἑξῆς: Γυνή τις γραῖα οἰκοῦσα ἐντὸς τῶν ὑποχθονίων εἶχεν ἐν ἀρχῇ τὸ πῦρ παρ' ἑαυτῇ. Ταλάγκης δέ, ὁ Προμηθεύς, κατελθὼν ἐζήτει παρ' αὐτῆς μέρος τοῦ πυρὸς ἐκείνου. Εἰς μάτην ὅμως, διότι ἡ γραῖα ἠρνεῖτο. Ὁ Ταλάγκης τότε καταφυγὼν εἰς τὴν ἀπειλήν, ὅτι θὰ φονεύσῃ αὐτήν, κατορθοῖ νὰ λάβῃ μέρος τοῦ πυρός, συγχρόνως δὲ διδάσκεται παρὰ τῆς γραίας ποῖοι ἰχθῦς μαγειρεύονται διὰ τοῦ πυρὸς καὶ ποῖοι τρώγονται ὠμοί. «Ἔκτοτε, λέγει ὁ μῦθος, ἤρξατο ὁ χρόνος, καθ' ὃν ἐμαγειρεύοντο αἱ τροφαί.»

Ἀλλὰ πρὶν ἢ ἐκθέσωμεν τὴν ἱστορίαν τῆς μαγειρικῆς, τῆς ὁποίας τὴν ἀρχὴν ὁ μῦθος οὗτος τῶν οἰκούντων τὴν Νοτίαν θάλασσαν ὀρθῶς ἀποδίδει εἰς τὴν ἐφεύρεσιν τοῦ πυρός, ἀνάγκη νὰ διακρίνωμεν καὶ ἐκθέσωμεν τὰ δύο εἴδη τῆς παρασκευῆς τῶν τροφῶν διὰ τοῦ πυρός, δηλαδὴ τὴν *φρῦξιν* ἢ *ὄπτησιν* αὐτῶν καὶ τὸν *βρασμὸν* ἢ τὴν *ζέσιν*.

Πρὸς βρασμὸν ἀπαιτοῦνται ἀγγεῖα ἐν οἷς βράζομεν. Ἡ ἀγγειοπλαστικὴ ὅμως εἶνε ὀψιαιτάτη ἐφεύρεσις· ἐκ τούτου ἕπεται, ὅτι ἀρχαιοτέρα καὶ ἀρχικὴ μέθοδος εἶνε ἡ ἁπλῆ φρῦξις ἢ ὄπτησις τοῦ κρέατος, δηλ. ἡ θέρμανσις αὐτοῦ καὶ μαλάκυνσις ἀμέσως ἐπὶ τοῦ πυρὸς ἢ ὑπὲρ αὐτὸ ἄνευ ἀγγείων. Τοῦτο δ' ἐξάγεται καὶ ἐκ τῆς συγκρίσεως ἀπολιτίστων τινῶν εἰσέτι ἀνθρωπίνων φύλων, π.χ. τῶν Αὐστραλιανῶν, τῶν κατοίκων τῆς Γῆς τοῦ Πυρός, ἄλλων τινῶν τῆς μεσημβρινῆς Ἀμερικῆς φύλων καὶ τῶν Βοσμανῶν τῆς Ἀφρικῆς, οἵτινες ἠγνόουν ὅλως τὸν βρασμὸν καὶ τὴν ἕψησιν, ἐστεροῦντο δ' ὅλως καὶ τῶν σκευῶν πρὸς τοῦτο, ὅταν κατὰ πρῶτον ἐγνώρισαν αὐτοὺς οἱ Εὐρωπαῖοι. Ὁ Λιχτενστάϊν δὲ διηγεῖται περὶ τῶν Βοσμανῶν, ὅτι ἔθετον ἐπί τινας στιγμὰς τεμάχια κρέατος ἀμέσως ἐπὶ τῆς διαπύρου τέφρας, οὕτω δὲ πεπασμένα ὑπὸ τέφρας καὶ αἵματος πεπηγότος, ἡμίκαυστα καὶ ἡμίεφθα, ἀπλήστως κατεβίβρωσκον. Μείζονα πρόοδον βλέπομεν παρὰ τοῖς Αὐστραλιανοῖς, οἵτινες ἐνεπήγνυον τὰ τεμάχια τοῦ κρέατος ἐπὶ ῥάβδων καὶ θέτοντες αὐτὰ ἐπὶ τοῦ πυρὸς ὤπτουν. Οὕτω διὰ τοῦ τρόπου τούτου εἶχον οὗτοι ἐφεύρει καὶ τὸ πρωτόγονον εἶδος τοῦ ὀβελοῦ. Δὲν δυνάμεθα ὅμως νὰ εἴπωμεν, ὅτι τὰ δύο ταῦτα ἀτελέστατα εἴδη τοῦ ὀπτᾶν παρήχθησαν *ἀμέσως* μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ πυρός· πιθανῶς τυχαία τις οἱαδήποτε εὐτυχὴς σύμπτωσις ἐδίδαξε κατὰ πρῶτον, ὅτι κρέας θερμαινόμενον διὰ τοῦ πυρὸς γίνεται μαλακώτερον καὶ εὐγευστότερον, ἐκ τούτου δὲ ἤρξατο ἔπειτα καὶ ἡ σκόπιμος ὄπτησις.

Ἐκ τῆς ὑπεράνω τοῦ πυρὸς ὀπτήσεως διὰ τοῦ ὀβελοῦ ἀνεπτύχθη καὶ *τρίτη* μέθοδος, τὸ καλούμενον *ὀπτοκάπνισμα*. Ὅταν δηλ. τεθῇ κρέας ὑπεράνω μετρίου πυρός, ὀπτᾶται συγχρόνως καὶ καπνίζεται, δύναται δὲ τότε νὰ διατηρηθῇ ἐπὶ πολὺ καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς τροπικοῖς. Ἡ μέθοδος αὕτη ἦτο ἐν χρήσει ἐν τῇ βορείᾳ καὶ νοτίᾳ Ἀμερικῇ, ἐν Ἀσίᾳ, ἐν τῇ Καμτσάσκᾳ, ἐν Ἀφρικῇ, κατὰ τὸ Ἰνδικὸν Ἀρχιπέλαγος, καὶ εἰς τὰς Πελεβίους νήσους τοῦ Εἰρηνικοῦ Ὠκεανοῦ. Τὸ ὀπτοκάπνισμα τοῦ κρέατος κατά τινα διάλεκτον τῶν βρασιλιανῶν Ἰνδιάνων καλεῖται *boukan*, οὕτω δὲ οἱ Ἰνδιάνοι ἐκάλουν, κατὰ τὰς πληροφορίας τοῦ *Jean de Lery* (ἐν ἔτει 1557) δικτυωτόν τι πλέγμα ἐκ ῥάβδων, ξυλίνην δηλ. ἐσχάραν, κειμένην ἐπὶ τεσσάρων καθέτως ἐν τῇ γῇ ἐμπεπηγμένων πασσάλων, ἐσχισμένων δικρανοειδῶς κατὰ τὸ ἄνω αὐτῶν ἄκρον. Ἐπὶ τῆς ἐσχάρας ἐτίθετο τὸ κρέας, κάτωθεν δ' ἠνάπτετο ἡ πυρὰ πρὸς ὀπτοκάπνισιν. Ἐκ τούτου καὶ οἱ γάλλοι κυνηγοὶ τοῦ Ἁγίου Δομίγγου, οἵτινες μετεχειρίζοντο τὴν αὐτὴν μέθοδον, ἐκλήθησαν βουκανιέροι, βραδύτερον δὲ εἰδικῶς παρὰ τοῖς Ἱσπανοῖς ὠνομάσθησαν οὕτως οἱ πειραταὶ τοῦ Ὠκεανοῦ.

Ὅτι δὲ τὸ ὀπτοκάπνισμα ἦτο ἐν χρήσει καὶ παρὰ τοῖς παλαιτάτοις λαοῖς τῆς Εὐρώπης δύναταί τις νὰ εἰκάσῃ ἐκ τοῦ μέχρι σήμερον διατηρουμένου ἐν χρήσει *καπνίσματος* τοῦ κρέατος, ὅπερ δὲν εἶνέ τι ἄλλο εἰμὴ τελειοποιηθεῖσά τις μέθοδος τοῦ ὀπτοκαπνίσματος.

Πέμπτη μέθοδος ὀπτήσεως πολὺ τελειοτέρα τῆς διὰ τοῦ πρωτογόνου ὀβελοῦ καὶ μείζονος ἐκείνης σημασίας, διότι ἐξ αὐτῆς ἐγένετο ἡ μετάβασις εἰς τὸν ἰδίως βρασμόν, εἶνε ἐκείνη δι' ἧς ὤρυττον λακκίσκον ἐν τῇ γῇ, ὑπεστρώννυον αὐτὸν διὰ φύλλων (π.χ. ἐν τῇ Πολυνησίᾳ), ἔθε-

Digitized by Google

τον ἐντὸς τὸ κρέας ἢ τὴν φυτικὴν τροφὴν, ἐκάλυπτον τὸν βόθρον ἐκ νέου διὰ χώματος, ὑπεράνω δ' αὐτοῦ ἤναπτον πυράν. Ἡ μέθοδος αὕτη τοῦ ὀπτᾶν τὸ κρέας ἐν ταῖς ὀπαῖς τῆς γῆς, ἐν τοῖς πρωτογόνοις, οὕτως εἰπεῖν, τούτοις κλιβάνοις, ἦτο ἐν χρήσει (ἐξαιρουμένων πολλῶν ἄλλων λαῶν) παρὰ τοῖς ἐκλελοιπόσι νῦν Γκουάγχοις τῶν Καναρίων νήσων καὶ τοῖς Αὐστραλιανοῖς. Ἔτι δὲ καὶ σήμερον μεταχειρίζονται ἐνίοτε τὴν μέθοδον ταύτην ἐν Σαρδηνίᾳ.

Διὰ τοῦ πέμπτου ὅμως τούτου τρόπου τῆς ὀπτήσεως ὠπτᾶτο τὸ κρέας, ὡς εἰκὸς, ἄνω μὲν ἰσχυρότερον, πρὸς τὰ κάτω δὲ ἀσθενέστερον. Τὸ κακὸν τοῦτο ἐβελτιώθη διὰ τῆς *ἕκτης* μεθόδου, δι' ἧς ἔθετον ἐν αὐτῷ τῷ βόθρῳ, *ὑπὸ* καὶ *ἄνωθεν* τοῦ κρέατος, λίθους διαπύρους, δι' ὧν ἐπετυγχάνετο ἡ ἐξίσου ὄπτησις αὐτοῦ. Ἡ βελτίωσις αὕτη τῆς *διὰ λίθων ὀπτήσεως*, ὅπως ὀνομάζω αὐτὴν, ἦτο ἐν χρήσει παρὰ τοῖς νησιώταις τῆς Νοτίας Θαλάσσης, τοῖς Μαγαδασκαρινοῖς, τοῖς βορείοις καὶ νοτίοις Ἀμερικανοῖς, πολλοῖς Αὐστραλιανοῖς, καὶ σήμερον δ' ἐνίοτε παρὰ τοῖς Βεδουΐνοις.

Ἐνίοτε ἐν Ἀφρικῇ οἱ αὐτόχθονες καθαίρουσι μεγάλην τινὰ μυρμηκυιάν, φονεύουσι τοὺς μύρμηκας, εἶτα δὲ διὰ πυρὸς πυρακτοῦντες τοὺς πηλίνους τοίχους τῆς φωλεᾶς ἐμβάλλουσι μεταξὺ αὐτῶν, ὡς ἐν κλιβάνῳ, τὰς κωλᾶς τῶν ῥινοκέρων πρὸς ὄπτησιν. Τοῦτο δὲ εἶνε τυχαῖος τρόπος καὶ οὐχὶ διάφορος κατ' ἀρχὴν τοῦ προπεριγραφέντος, ὅπως καὶ οἱ ἡμέτεροι κλίβανοι δὲν εἶνέ τι ἄλλο εἰμὴ οἱ ἔμμονοι οἰκοδομηθέντες «πρωτόγονοι ἔγγειοι κλίβανοι».[1]

Ἡ ἀνάπτυξις λοιπὸν τῆς ὀπτήσεως ἢ φρύξεως διέτρεξεν πέντε βαθμίδας. 1) «Τὴν ὄπτησιν ἐντὸς τῆς τέφρας. 2) Τὴν ὄπτησιν διὰ τῶν πρωτογόνων ὀβελῶν. 3) Τὸ ὀπτοκάπνισμα. 4) Τὴν ὄπτησιν ἐν γηΐνοις κλιβάνοις. 5) Τὴν διὰ λίθων ὄπτησιν.

Μείζονος διαφέροντος τῆς διὰ βραχέων ἰχνογραφείσης ἐνταῦθα ἀναπτύξεως τῆς ὀπτήσεως εἶνε ἡ ἱστορία τοῦ ἰδίως βρασμοῦ, ἥτις κατὰ τὰ διάφορα αὐτῆς τμήματα θέλει ἐκτυλίξει πρὸ ἡμῶν ἀπροσδοκήτους ἀνακαλύψεις καὶ συμπεράσματα.

Ἡ τέχνη τοῦ βράζειν ἐν χύτρᾳ, τόσῳ εὐνόητος τανῦν φαινομένη, εἶνε τὸ ἄκρον μακρᾶς σειρᾶς διαφόρων βαθμῶν ἀναπτύξεως, ἥτις βραδέως καὶ συνεχῶς, ἄνευ ἁλμάτων καὶ σπουδῆς, διὰ μικρῶν παραλλαγῶν βαθμηδὸν τελειοποιουμένη, ἔφθασε τέλος εἰς τὴν τελείαν τοῦ τανῦν ἐν χύτρᾳ βρασμοῦ ἀνάπτυξιν καὶ προὐκάλεσεν ἐκ τούτου τὴν ἀνάπτυξιν τῆς βιομηχανίας καὶ τέχνης. Τοῦτο δὲ θέλομεν ἰδεῖ εὐθὺς κατωτέρω.

Ὁ βρασμὸς προῆλθεν ἐκ τοῦ βαθμοῦ τῆς ὀπτήσεως, ὃν ἀπεκάλεσα ὄπτησιν ἐν λακκίσκῳ γηΐνῳ. Εἴδομεν δὲ πῶς παρέθετον διαπύρους λίθους πρὸς ὁμοιόβαθμον ὄπτησιν τοῦ κρέατος. Ἐκ τούτου παρήχθη ἡ ἀτελεστέρα μέθοδος τοῦ βρασμοῦ, ἡ διαδεδομένη κατὰ πᾶσαν τὴν γῆν, καὶ ἥτις καλεῖται *βρασμὸς διὰ λίθων* ἐν τῇ ἀνθρωπολογίᾳ. Πρὸς διασάφησιν δὲ τοῦ διὰ λίθων βρασμοῦ τούτου ἀνακοινῶ ἐνταῦθα τὰς παρατηρήσεις αὐτόπτου παρατηρητοῦ.

Ἐν τῇ βορείᾳ Ἀμερικῇ ὑπάρχει φῦλόν τι Ἰνδιάνων ὀνομαζόμενον Ἀσσινιβοΐν· ἡ λέξις αὕτη ἰνδιστὶ σημαίνει «οἱ ἕψοντες διὰ λίθων»· οἱ Ἰνδιάνοι λοιπὸν οὗτοι, κατὰ τὸν *Καλτῖνον*, ἐξ ἰδίας παρατηρήσεως περιγράφοντα τὰ ἤθη αὐτῶν, ὀρύσσουσιν ἐν τῇ γῇ λάκκον ἐπιμήκη· ἐπὶ τῶν τοίχων αὐτοῦ πιέζουσιν ἱκανῶς μακρὸν τεμάχιον τοῦ προσφάτως ἀποδαρέντος δέρματος τοῦ βρασθησομένου ζῴου· ἐν τῷ οὕτω δ' ἐνδεδυμένῳ ἔσωθεν καὶ ὑδατοστεγῆ λάκκῳ ἐπιχέουσιν ὕδωρ καὶ ῥίπτουσι τὸ κρέας ἐντός. Ἐπὶ *παρακειμένης* δὲ πυρᾶς πυρακτοῦντες λίθους ῥίπτουσιν αὐτοὺς ἐντὸς τοῦ βόθρου, μέχρις οὗ ἀναβράσῃ τὸ ὕδωρ καὶ τὸ κρέας ἑψηθῇ. Ἡ ἀκάθαρτος αὕτη μέθοδος εἶνε κατὰ τὸν *Καλτῖνον* «ἀνεπιτηδεία καὶ χρονοτριβής». Ὅταν δὲ οἱ Ἀσσινιβοΐν ἐγνώρισαν παρὰ τῶν Εὐρωπαίων τὰς χύτρας παρητήθησαν τῆς μεθόδου ταύτης, ἐξαιρουμένων, ὅπως λέγει ὁ *Καλτῖνος*, «τῶν δημοσίων ἑορτῶν, καθ' ἃς ἀρέσκονται φαίνεται, ὅπως καὶ ἄλλα μέλη τῆς ἀνθρωπίνης οἰκογενείας, νὰ διατηρῶσι καὶ διαιωνίζωσι τὰ πάτρια αὐτῶν ἔθιμα». Μόνον παρὰ τοῖς Αὐστραλιανοῖς δὲ, τοῖς οἰκοῦσι παρὰ τὸν κάτω Μουράϋ, παρετηρήθη, ὅτι ἀντὶ οὗτοι νὰ ἐπενδύωσι τὸν βόθρον διὰ δέρματος, ἤλειφον αὐτὸν διὰ λάσπης. Τὴν κατωτάτην ταύτην βαθμίδα τοῦ διὰ λίθων βρασμοῦ ἀποκαλῶ πρὸς διάκρισιν *βρασμὸν διὰ λίθων ἔγγειον*.

Ἓν βῆμα περαιτέρω ἐγένετο ὅταν οἱ ἄνθρωποι ἔπαυσαν νὰ ὠρύσσωσι λάκκους πρὸς ἕψησιν τοῦ κρέατος. Ἐκρέμων τότε τὸ δέρμα δίκην ἀγγείου ἀπὸ τῆς ἡνωμένης κορυφῆς τεσσάρων πασσάλων, ἐντὸς τοῦ ἐδάφους ἐμπεπηγμένων, ἔθετον ἐντὸς ὕδωρ, κρέας καὶ διαπύρους λίθους, οὕτω δὲ, φειδόμενοι τοῦ κόπου τῆς ὀρύξεως, ἐπεράτουν τα-

1. Καὶ οἱ χωρικοὶ καὶ ποιμένες τῆς Ἑλλάδος, ἰδίως δὲ τῆς Στερεᾶς, ὤπτουν πρότερον καὶ ὀπτῶσιν ἐνίοτε καὶ σήμερον τὸ κρέας κατὰ τὸν ἑξῆς τρόπον: Σφάζοντες τὸ ζῷον καὶ ἀφαιροῦντες τὰ ἐντόσθια αὐτοῦ σπλάγχνα περιαλείφουσι τὸ μὴ ἀποδαρὲν δέρμα διὰ πηλοῦ, οὕτω δὲ περικεχρισμένον ῥίπτουσιν ἐν λάκκῳ πρότερον πυρακτωθέντι δι' ἰσχυρᾶς πυρᾶς, ἐπιρρίπτοντες δ' ἄνωθεν αὐτοῦ χῶμα ἐπισσωρεύουσι καὶ τὴν ἀπομείνασαν ἀνθρακιάν. Μετὰ δύο δὲ ἢ τρεῖς ὥρας ἐξάγοντες ἀφαιροῦσι μόνον τὸ εὐαφαίρετον δέρμα μετὰ τοῦ πηλοῦ. Τὸ κάτωθεν κρέας εἶνε ἐντελῶς ἑψημένον ὡς ἐν κλιβάνῳ. Οὕτως ἐπίσης τρώγουσι καὶ οἱ κυνηγοὶ τοὺς σκολόπακας (μπεκάτσας), ἐμβρέχοντες αὐτοὺς μετὰ τῶν πτερῶν ἐν ὕδατι καὶ καταχωννύοντες ἐν θερμοσποδιᾷ.— Πόθεν ὅμως κατάγεται ἡ καταφανῶς τελειοτέρα αὕτη μέθοδος τῆς ὀπτήσεως; Μὴ συγγενεύουσα οὐδαμῶς μετὰ τῆς κατὰ τὴν Ὁμηρικὴν ἐποχὴν καὶ τοὺς μετέπειτα χρόνους ὀπτήσεως πότε ἔλαβε τὴν ἀρχὴν καὶ ἐκ τίνων φύλων; Ἡ λύσις τοῦ ζητήματος ἀφίεται εἰς τὰς ἐρεύνας τοῦ μέλλοντος χρόνου. Σπ. Μ.

Digitized by Google

χύτερον καὶ τὴν ἕψησιν. Ἡ μέθοδος αὕτη ἦτο ἐν χρήσει μεταξὺ τῶν Ἰνδιάνων τοῦ Σιοὺξ ἢ Δακοτά, οἵτινες εἶνε στενοὶ συγγενεῖς τῶν Ἀσσινιβοΐν. Μετεχειρίζοντο δὲ μάλιστα οὗτοι, ὅταν ἐγνωρίσθησαν ὑπὸ τῶν Εὐρωπαίων, τελειότερόν τινα βαθμὸν ἑψήσεως διὰ λίθων, ὃν ἀναφέρομεν εὐθὺς κατωτέρω, ἀλλὰ διηγοῦντο προσέτι κατὰ παράδοσιν, ὅτι οἱ πατέρες αὐτῶν ἐξήσκουν τὴν διὰ λίθων ἕψησιν. Ὅτι δὲ ἡ μέθοδος αὕτη ἦτο ἐν χρήσει καὶ ἐν Ἀσίᾳ παρὰ τοῖς Ὀστιάκοις, τοῖς Ταρανδοκοριάκοις καὶ τοῖς ἀρχαίοις Σκύθαις, ἐξάγεται μετὰ μεγάλης πιθανότητος ἐκ τῶν κατωτέρω ἀναφερομένων διηγήσεων.

Ἡ τελειοτάτη μέθοδος τῆς διὰ λίθων ἑψήσεως παρήχθη ὡς ἑξῆς. Πολὺν χρόνον πρὸ τῆς ἐφευρέσεως τῶν ἐξ ἀργίλλου ἀγγείων, μετεχειρίζοντο οἱ ἄνθρωποι ὡς τοιαῦτα τὰ κελύφη σικυοειδῶν ἢ πεπονοειδῶν καρπῶν, ὅπως τανῦν καθ' ὅλην τὴν Ἀφρικὴν καὶ νῦν ἔτι μεταχειρίζονται τὰ *καλαβάσσια* (κελύφη τῶν σικυοειδῶν καρπῶν τοῦ δένδρου Crescentia cujete) ἢ τὰ κελύφη τῶν κοκκοκαρύων ἢ καὶ αὐτὰ τὰ λέπη τῶν εὐμεγέθων ᾠῶν τῶν στρουθοκαμήλων. Βραδύτερον κατεσκευάσθησαν κατὰ μικρὸν *κοφινοειδῆ* ἀγγεῖα ἐκ ῥιζῶν καὶ εὐκάμπτων κλάδων, τόσῳ στενῶς συνυφασμένων, ὥστε οὐδόλως τὸ ὕδωρ διήρχετο δι' αὐτῶν. Τοιαῦται π.χ. χύτραι ἐκ τῶν ῥιζῶν τῆς ἐλάτης, πυκνῶς πεπλεγμένων, κατεσκευάζοντο πρὸ ὀλίγων ἔτι ἐτῶν ὑπό τινων φύλων Ἰνδιάνων τῆς βορείας Ἀμερικῆς, ἔτι καὶ σήμερον δὲ τοιαῦτα ἔχουσιν οἱ Βετσχουάνοι καὶ οἱ Κάφφροι τῆς μεσημβρινῆς Ἀφρικῆς. Ὅμοια τέλος σκεύη κατεσκευάζοντο ἐκ συρραπτομένων φλοιῶν δένδρων ἐν Ἀσίᾳ καὶ Ἀμερικῇ, ἐκ σπαθῶν φοινίκων ἐν τῇ μεσημβρινῇ Ἀφρικῇ, ἐκ κεκομμένων καλάμων βαμβούσης ἐν Ἰνδίαις καὶ τῷ Ἰνδικῷ ἀρχιπελάγει, τέλος δὲ ἁπανταχοῦ ἐκ ξύλου κοιλαινομένου ἐν μέσῳ χυτροειδῶς.

Ἀντὶ λοιπὸν νὰ βράζηται τὸ κρέας διὰ λίθων ἐν τῷ βόθρῳ ἢ ἐν τῷ δέρματι, προετιμήθησαν τὰ εὐρυχωρότερα καὶ διαρκέστερα ξύλινα ἀγγεῖα, ὅπως ἐν αὐτοῖς ῥίπτωνται οἱ διάπυροι λίθοι. Τὸ ἀνώτατον δὲ τοῦτο εἶδος τῆς ἑψήσεως ἦτο καθ' ἅπαντα τὰ μέρη τῆς γῆς διαδεδομένον, π.χ. ἐν τῇ μεσημβρινῇ παραλίᾳ καὶ καθ' ὅλον τὸ βόρειον ἥμισυ τῆς βορείας Ἀμερικῆς, παρὰ τοῖς Ἰνδιάνοις καὶ τοῖς Ἐσκιμῷ, καὶ ἐν Ἀσίᾳ παρὰ τοῖς Καμτσατκιανοῖς, οἵτινες διετήρησαν ἐπὶ μακρὸν χρόνον τὴν διὰ λίθων ἕψησιν ἐντὸς ξυλίνων σκαφῶν καὶ μετὰ τὴν γνωριμίαν τῶν μεταλλίνων χυτρῶν ὑπὸ τῶν Ῥώσσων, διότι ἐνόμιζον, ὅτι αἱ τροφαὶ κατὰ τὸν ἀρχαῖον τρόπον μαγειρευόμεναι ἐγίνοντο εὐγευστότεραι. Διὰ λίθων ἔβραζον καὶ οἱ Νεοσεελανδοὶ καὶ πολλοὶ νησιῶται τῆς Πολυνησίας, οἷοι οἱ Ταχιτοί, οἱ Ἀνκμούκα, οἱ Χουχχέϊναι, οἱ οἰκοῦντες τὰς νήσους τῆς Μαρκησίας κ.τ.λ. Καὶ οἱ κάτοικοι δὲ τῆς Γαλλίας, κατὰ τὰς εἰκασίας τοῦ *Oscar Peschel*, κατὰ τὸν χρόνον, καθ' ὃν ἡ τάρανδος ἐπλανᾶτο εἰσέτι παρὰ τὰ Πυρηναῖα ὄρη, δηλ. πρὸ πολλῶν αἰώνων, ἔβραζον τὴν τροφὴν αὐτῶν διὰ λίθων, ὅπως εἰκάζωμεν ἐκ τῶν εὑρημάτων τῶν ἀνασκαφῶν, αἵτινες ἐγένοντο ἐν Γαλλίᾳ εἰς τὸ μέρος Perigord τοῦ διαμερίσματος τῆς Δορδόγνης ἐν τῷ σπηλαίῳ τῷ καλουμένῳ Cro-Magnon. Λείψανα μάλιστα τῆς παναρχαίας ταύτης μεθόδου εὑρέθησαν ἐν Εὐρώπῃ καὶ κατὰ τὴν παρελθοῦσαν ἑκατονταετηρίδα. Οὕτως ὁ Λινναῖος κατὰ τὴν διάσημον αὐτοῦ λαπλανδικὴν περιήγησιν ἐν ἔτει 1732 παρετήρησεν «ὅτι τὸ φιννικὸν ποτὸν τὸ καλούμενον λοῦρα ἐν τῇ ἄνω Βουθλανδίᾳ παρασκευάζεται ὅπως πᾶς ζῦθος, ἀλλὰ δὲν βράζεται, διότι ἀντ' αὐτοῦ ῥίπτονται ἐντὸς πεπυρακτωμένοι λίθοι». Ἐν Ἰρλανδίᾳ δ' ἐῤῥίπτοντο ἔτι περὶ τὸ ἔτος 1600 διάπυροι λίθοι πρὸς θέρμανσιν τοῦ γάλακτος. Κατὰ δὲ τὸν Ἐδουάρδον Τυλὼρ ἡ μεγάλη πληθὺς τῶν περιασβεστωμένων λίθων, οἵτινες εὑρέθησαν ἐν Εὐρώπῃ περὶ τοὺς τόπους ἔνθα ἦσαν αἱ πανάρχαιαι κατοικίαι, ἐχρησίμευσαν πιθανότατα πρὸς ἕψησιν τροφῶν· ἐκ τούτου δ' ἔλαβον καὶ τὸ ἀσβεστῶδες αὐτῶν περικάλυμμα.

Ἀλλ' ἐπειδὴ πάντα τὰ ἄνω μνησθέντα εἴδη τῆς διὰ λίθων ἑψήσεως ἦσαν κοπιωδέστατα, γεννᾶται ἐνταῦθα ἡ ἀπορία : δὲν ἠδύναντο ἆρά γε τότε οἱ ἄνθρωποι νὰ θέσωσι τὸ κρέας μεθ' ὕδατος ἐντὸς ἀγγείου *ἀμέσως* ὑπεράνω τοῦ πυρός, ὅπως πράττωμεν σήμερον; Ἀλλὰ γνωρίζομεν, ὅτι τὰ ἀγγεῖα ἐκεῖνα δὲν συνίσταντο ἐξ ἀφλέκτων οὐσιῶν, ἀργίλλου δηλ. εἴτε μετάλλου. Πρὶν ἢ λύσωμεν ὅμως τὸ ζήτημα τοῦτο ἐκτελέσωμεν τὸ ἑξῆς ἁπλοῦν καὶ διδακτικώτατον πείραμα. Κάμψωμεν πρὸς τὰ ἄνω τὰ χείλη χαρτίου τετραγώνου, σχηματίζοντες εἶδος σκάφης, χύσωμεν ἐντὸς ὕδωρ, εἶτα δὲ θέσωμεν αὐτὸ ὑπεράνω φλογὸς λύχνου. Ἡ φλὸξ περιλείχει τὸν χάρτην χωρὶς νὰ καύσῃ αὐτόν, τὸ δὲ ὕδωρ ἄρχεται βράζον. Ὁμοίως ταὐτὰ συμβαίνουσι καὶ ἂν ἡ χύτρα ἡμῶν εἶνε ἐκ δέρματος. Τέλος δυνάμεθα νὰ βράσωμεν καὶ διὰ κυτίου ἐκ λεπτοῦ ξύλου. Εὐνόητον ὅμως εἶνε, ὅτι τὰ ἀγγεῖα ταῦτα εἰσὶ βραχυχρόνια καὶ ὅτι δύνανται νὰ διατηρηθῶσι μέχρι βαθμοῦ τινος μόνον, ἰδίως δὲ ὅταν δὲν ἐπιτίθενται ἀμέσως ἐπὶ τῆς φλογός, ἀλλ' ἐπὶ τῆς θερμότητος τῆς κορυφῆς αὐτῆς ἢ ἄνω τῆς πυρᾶς τῶν ἀνθράκων.

Ἡ πρώτη λοιπὸν πρόοδος, ἡ γενομένη ἀπὸ τῆς διὰ λίθων ἑψήσεως ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου, ἦτο ἡ ἐπίθεσις τοῦ ἀγγείου ἀμέσως ὑπεράνω ἢ ἐντὸς τοῦ πυρός. Τὰ ἀγγεῖα ὅμως ταῦτα ἦσαν τὰ μέχρι τοῦ νῦν ἐν χρήσει πρὸς τὸν διὰ λίθων βρασμόν, δηλ. τὸ ἐπὶ τῶν πασσάλων κρεμάμενον

Digitized by Google

δέρμα τοῦ ζώου καὶ τὰ ξύλινα ἀγγεῖα. Ὅτι δὲ δὲν διηγοῦμαι ὑμῖν μύθους ἀποδεικνύουσιν αἱ διηγήσεις τῶν περιηγητῶν. Ὁ *Γεώργιος Βούχαναν* ἀναφέρει περὶ τῶν κατοίκων τῶν νήσων Ἑβρίδων ἐν ἔτει 1528 τὰ ἑξῆς: «Οἱ ἄνθρωποι τῶν νήσων τούτων εἰσὶν ὀλιγαρκεῖς, ὅπως οἱ τῶν ἀρχαίων χρόνων, περὶ τὰς τροφὰς αὐτῶν, τὰ ἐνδύματα καὶ πάντα τὰ οἰκιακὰ σκεύη. Διὰ τῆς θήρας καὶ τῆς ἁλιείας προσπορίζονται τὸ πρὸς τροφὴν αὐτῶν κρέας. Τὸ κρέας δὲ βράζουσι μεθ' ὕδατος *ἐν τῇ κοιλίᾳ ἢ ἐν τῷ δέρματι τοῦ σφαγέντος ζώου*, ἐνίοτε δὲ μόνον ἐπὶ θήρας τρώγουσιν αὐτὸ ὠμόν, ἐκπιέζοντες τὸ ἐντὸς αὐτοῦ περιεχόμενον αἷμα. Οἱ Ὀστιάκοι τῆς Σιβηρίας ἔβραζον τὸ αἷμα ἐν τῇ γαστρὶ τοῦ ζώου. Ταὐτὸ ἔπραττον καὶ οἱ Κοριάκοι, ὁ δὲ Ἡρόδοτος ἀναφέρει περὶ τῶν Σκυθῶν, ὅτι ὅταν δὲν εἶχον λέβητας συνείθιζον νὰ βράζωσι τὸ κρέας ἐν τῇ ἰδίᾳ δορᾷ τοῦ θυσιασθέντος ζώου.[1]

Παρὰ τοῖς αὐτοῖς Ὀστιάκοις, οὓς εἴδομεν ἐνταῦθα βράζοντας διὰ τοῦ δέρματος τὸ κρέας, ἀναφέρει ὁ Ὁλλανδὸς πρεσβευτὴς Ysbraud Ides ἐν ἔτει 1710, ὅτι εἶδε λέβητας ἐκ συνερραμμένων δερμάτων βοῶν «ἐντὸς τῶν ὁποίων ἔβραζον τροφάς, θέτοντες αὐτοὺς ὑπεράνω τῶν διαπύρων ἀνθράκων, οὐχὶ δὲ ἐπ' αὐτῆς τῆς φλογὸς τῆς πυρᾶς». Ὁ Mackenzi διηγεῖται περί τινος φύλου Ἰνδιάνων, οἰκοῦντος παρὰ τὰ πετρώδη ὄρη τῆς βορείας Ἀμερικῆς, ἐγγὺς τῷ Εἰρηνικῷ ποταμῷ, ὅτι πρὸς ἕψησιν διὰ λίθων μετεχειρίζοντο κοφίνους πεπλεγμένας ἐκ τῆς ῥίζης τῆς ἐλάτης, «ἀλλ' εἶχον καὶ χύτρας ἐκ φλοιοῦ ἐλάτης, ἃς ἐκρέμων ἐν ἱκανῇ ἀποστάσει ἄνω τοῦ πυρός, ὅπως θερμαίνωνται μέν, μὴ προσβάλλωνται δὲ ὑπὸ τῶν φλογῶν. *Λίαν ἐπίπονος ἐργασία*, προσθέτει ἐνταῦθα ὁ *Magenzie*». Οὕτω βράζονται τανῦν τροφαὶ καὶ ἐν τῇ μεσημβρινῇ Ἀφρικῇ ἐντὸς σπαθῶν φοινίκων. Οἱ κάτοικοι τῆς Σουμάτρας καὶ οἱ Στιένσιοι τῆς Κουμβόδγας βράζουσι τὸν ὄρυζαν αὐτῶν ἐντὸς κεκομμένων τεμαχίων βαμβούσης. Εἰς τὰς νήσους τοῦ Ῥαδὰκ βράζουσιν ἐντὸς τῶν κελυφῶν τῶν κοκκοκαρύων, ὅπως καὶ ἐν Ταχιτί, κατὰ τὰς εἰδήσεις τοῦ Co k.

Ἀλλὰ τὰ ἀγγεῖα ταῦτα δὲν ἀντεῖχον ἐπὶ πολὺ κατὰ τοῦ πυρός. Πῶς λοιπὸν ἠδύναντο νὰ προφυλάξωσιν αὐτὰ τῆς εὐκόλου καύσεως; Ἡ λύσις τοῦ ζητήματος τούτου ἔφερεν εἰς πρόοδον, ἁπλῆν μὲν κατὰ τὸ εἶδος αὐτῆς καὶ πολὺ πρὸς τὴν προτέραν μέθοδον πλησιάζουσαν, ὡς φαίνεται ἡμῖν σήμερον, ἀλλὰ μεγάλην καὶ σπουδαίαν διὰ τὰς συνεπείας αὐτῆς. Ἐὰν ἤλειφον τότε κύκλῳ τὰ καλαθοειδῆ καὶ ξύλινα ἀγγεῖα διὰ πηλοῦ, βεβαίως ἤθελον προφυλάξει ταῦτα ἀπὸ τῆς διαβρωτικῆς τοῦ πυρὸς δυνάμεως· ταύτην λοιπὸν τὴν μικρὰν βελτίωσιν, ἥτις τάχιστα κατ' ἀνάγκην ἤθελε φέρει νέαν τινὰ μέχρι τοῦ νῦν ἄγνωστον τέχνην, ἐπέφερον καὶ οἱ τότε ἄνθρωποι ἐπὶ τῶν μαγειρικῶν αὐτῶν σκευῶν. Ἐν ἔτει 1503 ὁ πλοίαρχος Gonneville ἀπέπλευσεν ἀπὸ Ὀμφλέρης, πόλεως τῆς Γαλλίας, καὶ προσωρμίσθη εἰς μεσημβρινήν τινα παραλίαν τοῦ Ἀτλαντικοῦ Ὠκεανοῦ, πιθανῶς ἐν Βρασιλίᾳ. Ἐκεῖ εὗρε λαόν τινα ἥμερον, ζῶντα ἀπὸ θήρας, ἁλιείας καὶ μικρᾶς τινος γεωργίας. Ὁ πλοίαρχος οὗτος περιγράφει τοὺς ψιαθίνους καὶ δερματίνους αὐτῶν χιτῶνας, εἰκονίζει τὰ διὰ πτερῶν κοσμήματα αὐτῶν, τὰ τόξα καὶ τὰ βέλη, τὰς ψιαθίνους αὐτῶν κλίνας, τὰς κώμας, 30—40 τὸν ἀριθμόν, τὰς ἐκ πασσάλων καὶ δρυφράκτων ᾠκοδομημένας καλύβας καὶ τὰ τοιαῦτα, εἶτα δὲ λέγει: «Τὰ οἰκιακὰ αὐτῶν σκεύη εἰσὶ ξύλινα, καὶ αὐταὶ ἔτι αἱ χύτραι τοῦ μαγειρείου, αἵτινες εἶνε κεκαλυμμέναι ὅσον τὸ πάχος μεγάλου δακτύλου ὑπὸ ἀργίλλου, κωλυούσης τὸ πῦρ τοῦ νὰ κατακαύσῃ αὐτάς.»

Ὅτι δὲ ἡ διὰ τῶν λόγων τούτων τοῦ πλοιάρχου ἀπόδειξις τῆς ἀληθείας τῶν λόγων ἡμῶν δὲν εἶνε γεγονὸς μεμονωμένον, ἀλλ' ἀνάγεται εἰς τὴν ἀρχικὴν ἐκείνην τῆς μαγειρικῆς τέχνης κατάστασιν, ἀπεδείχθη καὶ διὰ τῶν παλαιῶν ἀνθρωπολογικῶν ἐρευνῶν περὶ τῆς γενέσεως τῆς ἀγγειοπλαστικῆς. Πρῶτος δὲ ὁ Γογουὲτ κατὰ τὴν παρελθοῦσαν ἑκατονταετηρίδα ἀπεφήνατο, ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἤχθησαν εἰς εὕρεσιν τῆς ἀγγειοπλαστικῆς, ἀλείφοντες τὰ εὔφλεκτα αὐτῶν ἀγγεῖα δι' ἀργίλλου πρὸς προφύλαξιν, μέχρις οὗ εὗρον ὅτι καὶ μόνη ἡ ἄργιλλος ἤρκει· ἔκτοτε δὲ μόνον διὰ ταύτης ἔπλαττον τ' ἀγγειώδη σκεύη. Ἡ γνώμη αὕτη ὑπεστηρίχθη διὰ τῶν ἐρευνῶν τοῦ *Price*, τοῦ *Squier* καὶ *Davis*, τοῦ πρίγκηπος *Μαξιμιλιανοῦ* ἐκ Neuwied, τοῦ *Klemm* καὶ τοῦ *Carl Rau*. Ἐκ τῶν ἐρευνῶν δὲ τῶν ἀνδρῶν τούτων προέκυψεν, ὅτι κατὰ τὴν πρώτην ἀτελῆ βαθμίδα τῆς ἀγγειοπλαστικῆς, οἷα π. χ. καὶ ἐν ἱστορικοῖς ἔτι χρόνοις ὑπῆρχεν ἐπὶ τῶν νήσων Φίδσχι ἢ Βίτι τῆς Νοτίου Θαλάσσης ὑπὸ τῶν προωδευομένων εἰς τὸν πολιτισμὸν Ἰνδιάνων τῆς βορείου Ἀμερικῆς καὶ ἀλλαχοῦ, δὲν ἐπλάττοντο τὰ σκεύη διὰ τῆς χειρός, οὔτε διὰ τοῦ ἀγγειοπλαστικοῦ τόρνου, ἀλλ' ἐμορφοῦντο χριομένης τῆς ἀργίλλου ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιφανείας τῶν κελυφῶν τῶν καρπῶν ἢ τῶν πεπλεγμένων κοφίνων, ἢ ἀλειφομένης καὶ τῆς ἐσωτερικῆς αὐτῶν ἐπιφανείας· τὰ σκεύη δὲ ταῦτα ἐξηραίνοντο κατὰ πρῶτον εἰς τὸν ἥλιον, ἢ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐτίθεντο ἐπὶ τοῦ πυρός. Κατ' ἀμφοτέρας ταύτας τὰς περιπτώσεις τὰ κελύφη καὶ τὰ ξυλώδη μέρη ἐκαίοντο, ἔμενε δὲ

1. Ὑπομιμνήσκομεν ἐνταῦθα τὸ καλούμενον παρ' ἡμῖν τσουκάλι τοῦ Νταγκλῆ, ὅστις ἐπὶ ἐπαναστάσεως ἔβραζεν ἐντὸς τοῦ στομάχου τοῦ φονευθέντος ζώου τὴν τροφήν, καὶ ὅστις, κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἔκφρασιν, ἔτρωγε μετὰ ταῦτα καὶ αὐτὸ τὸ τσουκάλι, ὡς ἐπιδόρπιον.

Digitized by Google

τὸ ἁπλοῦν πήλινον σκεῦος, φέρον ἐπ' αὐτοῦ τὰς ἐντυπώσεις τοῦ ξυλίνου πλέγματος, αἵτινες ἐκύκλουν τὸ ἀγγεῖον ὡς σύμμετρος διακόσμησις. Ὅταν δὲ βραδύτερον ἔπαυσαν μεταχειριζόμενοι τύπους καλαθίων, ἔπλαττον δὲ τὰ ἀγγεῖα μόνον διὰ τῆς χειρὸς, ἀπεμιμοῦντο εἰσέτι τὰ ἀρχαῖα κοσμήματα τῶν ξυλίνων πλεγμάτων, χαράσσοντες διὰ τῶν ἐνύχων τῶν δακτύλων ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς αὐτῶν ἐπιφανείας πλεκτὰς ἐντυπώσεις. Οὕτως ἐξηγοῦνται οἱ πλεκτοὶ καλλωπισμοὶ οἱ ὑπάρχοντες ἐπὶ τῶν ἀρχαιοτάτων ὑδριῶν καὶ σκευῶν. Ὁ *French* μάλιστα, ἀκολουθήσας τὴν μέθοδον ταύτην, κατώρθωσε νὰ κατασκευάσῃ σκεύη ὅλως ὅμοια μετὰ τῶν ἀρχαίων ἀγγείων καὶ τῶν κοσμημάτων αὐτῶν.

Ἡ σειρὰ λοιπὸν τῆς ἀναπτύξεως τῶν χυτρῶν ἦτο ἡ ἑξῆς: Ἐκ τῶν ἁπλῶν εὐκαύστων κελυφῶν τῶν καρπῶν καὶ τῶν ξυλίνων ἀγγείων μετέβησαν εἰς τὴν κατασκευὴν ξυλίνων ἀγγείων περιαληλιμμένων ὑπὸ ἀργίλλου, εἶτα δὲ ἄνευ τῶν ξύλων διὰ μόνης ἀργίλλου. Τὰ τελευταῖα δὲ ταῦτα πρῶτον μὲν ἐμορφοῦντο ἐπὶ τύπων, εἶτα δ' ἐπλάσσοντο καὶ διὰ τῆς χειρὸς μόνον, μέχρις οὗ, ἀνακαλυφθέντος τοῦ τόρνου τῶν ἀγγειοπλαστῶν, εὑρέθη ἐργαλεῖον διευκολῦναν τὴν κατασκευὴν τελειοτάτων ἀγγείων.

Ὅπως δ' ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν μαγειρικὴν, αὕτη διέτρεξεν τὰς ἑπομένας ἓξ βαθμίδας: Ἡ μετάβασις ἀπὸ τῆς *οπτήσεως* εἰς τὴν *ἕψησιν* ἐγένετο διὰ τῆς ἐψήσεως διὰ διαπύρων λίθων ἐν γηΐνοις βόθροις. *Πρώτη* λοιπὸν βαθμὶς τοῦ βρασμοῦ ἦτο ἡ διὰ λίθων πεπυρακτωμένων ἕψησις ἐντὸς βόθρων ὑπενδεδυμένων διὰ τῶν δερμάτων ζῴων. *Δευτέρα* βαθμὶς ἦτο ἡ διὰ λίθων ἕψησις ἐν τῷ δέρματι μόνον. *Τρίτη* ἡ διὰ λίθων ἕψησις ἐντὸς ἀγγείων πεπλεγμένων ἐκ κλάδων ἢ ὅλως ξυλίνων. *Τετάρτη* ἡ ἄνευ λίθων ἀμέσως ὑπεράνω ἢ ἐντὸς τοῦ πυρὸς, ἐντὸς τοῦ δέρματος ἢ ἐντὸς τῶν ξυλίνων ἀγγείων. *Πέμπτη* ὁ βρασμὸς ἐντὸς τῶν δι' ἀργίλλου περικεχρισμένων ἀγγείων. *Ἕκτη* δὲ τέλος ἡ ἐντὸς τῶν ἁπλῶν πηλίνων ἀγγείων, εἰς ἣν βραδύτερον προσετέθη ἡ τῶν μεταλλίνων.

Ἡ ἐκτεθεῖσα αὕτη *ἀνάπτυξις τῆς μαγειρικῆς* ἐὰν διαφέρῃ ἡμᾶς ψυχολογικῶς, ὡς ἐπιβεβαιοῦσα τὸν νόμον, καθ' ὃν τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα, ὅπως καὶ πάντα τὰ ἐπὶ τῆς γῆς ἡμῶν σώματα, ἐκπτύσσεται βραδέως καὶ κατὰ μικρὸν ἀπὸ τῶν πρώτων ἀρχῶν, ἄνευ ἁλμάτων, πάντοτε συνεχόμενον μετὰ τοῦ προηγηθέντος, καὶ διακρινόμενον ἑκάστοτε διὰ μικροτάτων διαφορῶν, καὶ καθ' ὃν ἀπὸ τοῦ ἀτελεστάτου πνευματικοῦ σπέρματος ὑψοῦται τέλος τὸ θαυμάσιον πνευματικὸν ὂν μέχρι τῆς μεγαλοφυΐας· ἔτι δὲ μᾶλλον διαφέρει ἡμᾶς ἐὰν θεωρήσωμεν συντόμως τὸν λοιπὸν δρόμον, ὃν ἡ ἀνάπτυξις αὕτη διέτρεξε καὶ τὰς συνεπείας, ὧν ἐγένετο πρόξενος.

Ἀφετηρία τῆς ὅλης ἀναπτύξεως τῆς μαγειρικῆς ἦτο ὁ ἐντὸς τοῦ ἐδάφους βόθρος, ἐν ᾧ ἐν ἀρχῇ μὲν ἁπλῶς ὤπτουν, εἶτα ὤπτουν διὰ λίθων, τέλος δὲ ἔβραζον διὰ λίθων. Τὸ τέλος δὲ τῆς σειρᾶς ταύτης εἶνε τὸ πρῶτον παρασκευασθὲν πήλινον σκεῦος· τὸ σκεῦος ὅμως τοῦτο σχηματίζει ἀφ' ἑτέρου τὴν ἀρχὴν ἄλλης σειρᾶς μεγάλων προόδων. Ἐκ τῶν πρώτων βαναύσων χυτρῶν κατασκευάζονται κατὰ μικρὸν λεπτοφυέστερα ἀγγεῖα, φιάλαι, ὑδρίαι κ.τ.λ. μέχρι τῶν λαμπρῶν ἐκείνων μορφῶν τῶν ἀγγείων, τὰς ὁποίας προήγαγεν ἡ ἀρχαιότης ἐπὶ τοῦ ὕψους τῆς ἀναπτύξεως τῆς τέχνης, καὶ τὰς ὁποίας μεθ' ἱκανῆς ἐπιτηδειότητος μιμοῦνται οἱ νεώτεροι χρόνοι. Κατ' ἀρχὰς μὲν ἔπλαττον διὰ τῆς ἀργίλλου μόνον ἀγγεῖα χρήσιμα πρὸς τὰς ἀμέσους τῆς ζωῆς ἀνάγκας· ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐργασίαν ταύτην, τὴν γενομένην διὰ τὸν ἐπιούσιον ἄρτον, ἡ χεὶρ ἐγίνετο βαθμηδὸν ἐπιτηδειοτέρα, ὁ δὲ ὀφθαλμὸς εἰθίζετο πλειότερον. Ἐν τῇ φύσει ἔβλεπον νέας μορφὰς, δὲν ἠρκοῦντο δὲ νὰ κατασκευάζωσι μόνον χύτρας, ἀλλ' ἔπλαττον διὰ τῆς ἀργίλλου καὶ μορφὰς ζῴων καὶ ἀνθρώπων. Οὕτως ἐκ τοῦ χυτρουργοῦ βλέπομεν ἀναπτυσσόμενον τὸν ἀργιλλογλύπτην, ἐκ τούτου δὲ τὸν μαρμαρογλύπτην, ὅστις ἐξήγαγεν ὡς διὰ μαγείας ἐκ τῆς ἀψύχου ὕλης τὰς χαριέσσας ἐκείνας μορφὰς τῶν θεῶν, πρὸ τῶν ὁποίων καὶ σήμερον ἔτι κύπτομεν τὴν κεφαλὴν μετ' εὐσεβοῦς σεβασμοῦ, ὡς πρὸ ἀμιμήτων ἀριστουργημάτων. Τοῦτο δὲ δὲν εἶνε παράδοξον, ἀλλὰ γεγονὸς ἀποδεδειγμένον: *πρώτη* ἀφετηρία τῆς γενέσεως τῶν τελειοτάτων μορφῶν τῶν πλαστικῶν τεχνῶν, ἐξαιρουμένου πλήθους ἄλλων, εἶνε ὁ πρῶτος ἐκεῖνος ἐν τῷ ἐδάφει σκαφεὶς βόθρος. Οὕτως ἡ μαγειρικὴ δὲν κατεπράϋνε μόνον τὴν φυσικὴν πεῖναν, ἀλλὰ συνεβοήθησεν εἰς τὴν πλήρωσιν καὶ τῶν αἰσθητικῶν ἀναγκῶν τοῦ ἀνθρώπου.

Ἀλλὰ καὶ ἕτερον θέαμα ἐκτυλίσσεται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν, ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην. Παρασκευαζομένου ζῴου τινὸς πρὸς μαγειρίαν ἀφῃρεῖτο ἡ δορὰ αὐτοῦ. Ἐὰν δὲ τὴν δορὰν ταύτην συναρμόσωμεν οὕτως, ὅπως περιεκάλυπτε προτοῦ τὸ σῶμα τοῦ ζῴου καὶ πληρώσωμεν δι' οὐσίας τινὸς, π.χ. χόρτου, ὅπως πράττει π.χ. ὁ ταριχευτὴς κατὰ τὴν ταριχείαν, ἀναπλάττομεν πάλιν τὴν μορφὴν τοῦ ζῴου. Ἐὰν δ' ἁπλώσωμεν τὴν δορὰν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους καὶ κατὰ τὸ σχῆμα αὐτῆς τάμωμεν ἔλασμά τι μετάλλινον, εἶτα δὲ συναρμόσωμεν τὴν μεταλλίνην ταύτην πλάκα, ὅπως τὸ δέρμα τοῦ ζῴου κατὰ τὴν ταριχείαν, τότε ἔχομεν ἀπομίμημα τῆς μορφῆς τοῦ ζῴου, τὸ ὁποῖον διατηρεῖται κυρτὸν διὰ τῆς ἐλαστικότητος τοῦ μετάλλου καὶ ἄνευ παραγεμίσματος. Ὅτι δὲ ὑπῆρξε χρόνος, καθ' ὃν ἡ τέχνη ἀπεμιμεῖτο τὰς μορφὰς τῶν ζῴων κατὰ τὸ πρότυπον τῶν δορῶν αὐτῶν,

Digitized by Google

ἀποδεικνύουσιν αἱ ἀναμφισβητήτως διὰ τοῦ τρόπου τούτου παραχθεῖσαι ἄκομψοι ἀπομιμήσεις τῶν ζῴων, ἐξ ὧν π.χ. τὸ Μουσεῖον τῆς Ἰένης κέκτηται μίαν. Οὕτως οἱ διάφοροι παρεπόμενοι τῇ μαγειρικῇ χειρισμοὶ δίδουσιν ἡμῖν νέαν ἄποψιν εἰς τὴν γένεσιν ἑτέρου κλάδου τῆς τέχνης. Δὲν γνωρίζομεν ὅμως ἂν τότε ἐγένετο καὶ τὸ βῆμα πρὸς πλήρωσιν τῆς κοίλης ταύτης ζωϊκῆς μορφῆς ὑπὸ ῥευστοῦ μετάλλου καὶ κατὰ συνέπειαν πρὸς κατασκευὴν στερεῶν χυτῶν μορφῶν ζῴων, δὲν εἶνε ὅμως πρᾶγμα ἀπίθανον.

Ἀλλὰ πλὴν ὅλων τούτων προσθέσωμεν καὶ ἕτερόν τι. Οἱ χρόνοι καθ' οὓς ζῶμεν, πλὴν ἄλλων ἰδιαζουσῶν διαφορῶν δι' ὧν διακρίνονται τῶν προηγηθέντων, στηρίζονται ἐπὶ τῆς ἀξιοθαυμάστου ἡμῶν βιομηχανίας, τοῦ ἐκπλήττοντος ἡμᾶς ἐμπορίου καὶ τῶν μέσων τῆς συγκοινωνίας. Ἅπασα δὲ αὕτη ἡ μεγαλοπρεπὴς ἀνάπτυξις παρήχθη τὸ πρῶτον ἀπὸ τῆς ἀνακαλύψεως τῆς ἀτμομηχανῆς καὶ τοῦ ἀτμολέβητος· ἀλλ' αὕτη πάλιν ἀνάγεται κατὰ τὴν παράδοσιν εἰς χύτραν τινὰ μαγειρικήν, τῆς ὁποίας τὸ ἀναπηδοῦν ἐπίθεμα ὤθησε τὸν ἐφευρέτην νὰ ἐφαρμώσῃ τὴν δύναμιν τοῦ ἀτμοῦ εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς τέχνης. Ἡ *χύτρα τοῦ μαγειρείου* μετήλλαξε ἐντελῶς τὴν ὄψιν τοῦ κόσμου, ὁ δὲ ἀτμολέβης δὲν εἶνέ τι ἄλλο εἰμὴ χύτρα μεγίστη. Ἀλλ' ἡ χύτρα εἴδομεν ἀνάγει τὴν ἀρχὴν αὐτῆς ἐπὶ τοῦ πρωτογόνου βόθρου ἐν τῷ ἐδάφει· δυνάμεθα λοιπόν, καίτοι παραδόξως πως στρέφοντες τὴν σύγκρισιν, νὰ εἴπωμεν, ὅτι τὸ πρῶτον ἐκεῖνο «βοθρίον ἐν τῇ γῇ» ἦτο ὁ πυρήν, ἐξ οὗ ἐξεβλάστησε βραδύτερον ἡ νεωτέρα ἡμῶν βιομηχανία καὶ ὁ νεώτερος βίος. Ὅπως δὲ πρὶν ἐθεωρήσαμεν τὴν πλαστικὴν τέχνην ἀπὸ τῆς γῆς ἐξελθοῦσαν, οὕτω δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν καὶ τὸν σημερινὸν ἡμῶν βίον ὡς ἀληθῶς γηγενῆ.

Τὸ αὐτὸ φῶς βλέπομεν ῥιπτόμενον καὶ ἐπὶ τῆς χημείας. Τὸ κέρας, τὸ παγκόσμιον τοῦτο ἐργαλεῖον τοῦ χημικοῦ, εἶνε καὶ τοῦτο εἷς τῶν ἀπογόνων τῆς μαγειρικῆς χύτρας, τὴν ὁποίαν ὁ ἀλχημιστής, «ὅστις περιστοιχούμενος, κατὰ τὸν ποιητήν, ὑπὸ μύστεων κλείεται ἐντὸς τοῦ μελανοῦ μαγειρείου», μετέβαλλε εἰς τὴν νῦν κερατοειδῆ αὐτῆς μορφήν. Οὕτω καὶ ἡ χημεία δὲν δύναται ν' ἀρνηθῇ τὸν αὐτοχθονισμὸν τοῦτον.

Καὶ αὐτὴ δὲ ἡ μουσικὴ χρεωστεῖ τι εἰς τὴν μαγειρικήν. Τοῦτο δὲ λέγων δὲν ἐννοῶ τὰς ἀγαπητὰς μελῳδίας, τὰς ὁποίας ψιθυρίζει ἡ βράζουσα χύτρα, καὶ αἵτινες τόσον θελκτικῶς περιεγράφησαν ὑπὸ τοῦ γερμανοῦ ποιητοῦ Dickens εἰς τὸ ἐγκάρδιον αὐτοῦ ποίημα «Εἰς τὴν οἰκίαν παρὰ τῇ ἑστίᾳ», ἀλλ' ἄλλον τινὰ τραχύτερον ἦχον, τραχύτερόν τι ὄργανον, τὸ ὁποῖον, ληφθὲν ἀπὸ τοῦ μαγειρείου, ἐγένετο τανῦν ἀπαραίτητον εἰς τὴν μουσικήν, δηλ. τὸ τύμπανον. Τὸ τύμπανον κατ' ἀρχὰς ἦτο ξύλινον ἀγγεῖον, φέρον διατεταμμένον ἐπ' αὐτοῦ δέρμα ζῴου. Τοῦτο δ' ἀποδεικνύουσι τὰ νῦν ἔτι ὑπάρχοντα ἐν Ἀφρικῇ ἐργαλεῖα πρὸς παραγωγὴν θορύβου, ἅτινα ἔχουσι καὶ οἱ Ἐσκιμῶ καὶ πολλὰ φῦλα τῶν Ἰνδιάνων. Τὸ ὄνομα μάλιστα τοῦ ὑψίστου ἀριστοκράτου ἐν τῷ τυμπανικῷ κόσμῳ, τὸ μέγα τύμπανον ὑποδεικνύει τὴν ἀπὸ τοῦ κοινοῦ πλήθους καταγωγὴν αὐτοῦ, καλούμενον γερμανιστὶ λεβητοτύμπανον (Kesselpaucken).

Ἡ ἐπιστήμη ἐδίδαξεν ἡμᾶς, ὅτι ἐκ τῶν ἁπλῶν κυττάρων παρήχθησαν κατὰ μικρὸν αἱ ἀξιοθαύμαστοι μορφαί, τὰς ὁποίας καλοῦμεν ἐνόργανα ὄντα ἢ ὀργανώσεις, καὶ τῶν ὁποίων τὸ πολύπλοκον θέτει ἀδιακόπως νέα προβλήματα εἰς τὸν φυσιοδίφην. Ὁ ἀδαὴς δὲν ἀνακαλύπτει μὲν διαφορὰν μεταξὺ ἀνεπτυγμένης τινος ὀργανώσεως καὶ ἁπλοῦ κυττάρου, θεωρεῖ μάλιστα ὡς ὅλως ἀπίθανον, ὅτι τὰ πολύπλοκα ταῦτα πλάσματα ηὐξήθησαν ἀπὸ σωμάτων τὸ κατ' ἀρχὰς μικροσκοπικῶν. Ἀλλ' ὁ εἰδήμων ἐρευνητὴς δεικνύει εἰς αὐτὸν τὰς κατὰ μικρὸν γενομένας μεταβολὰς καὶ ἀποδεικνύει τρανώτατα τὴν στενὴν σχέσιν μεταξὺ τῶν ἁπλῶν τοῦ κυττάρου μορφῶν καὶ τοῦ πολυπλόκου ὀργανικοῦ συμπλέγματος. Οὕτω καὶ ἡ ὀπὴ ἐκείνη ἐν τῇ γῇ εἶνε τοιοῦτός τις κύτταρος ἁπλοῦς. Μέχρι τοῦδε ἠκολουθήσαμεν τὴν θαυμασίαν αὐτοῦ ἀνάπτυξιν. Παύομεν λοιπὸν τοῦ νὰ θεωρῶμεν ὡς θαῦμα, ὅτι οἱ κύριοι καὶ μεγαλοπρεπεῖς παράγοντες τοῦ πολιτισμοῦ, ἐξαιρουμένων καὶ πολλῶν ἄλλων, ἀνάγουσι τὴν ἀρχὴν αὐτῶν εἰς τὸν πρῶτον ἐκεῖνον ἁπλοῦν κύτταρον, τὸν ὁποῖον ὤρυξεν ὁ ἄνθρωπος ἐν τοῖς πρώτοις ἐκείνοις χρόνοις πρὸς κατάπαυσιν τῆς πείνης αὐτοῦ, καὶ ὅστις ἀπετέλει τὸ πρῶτον αὐτοῦ μαγειρεῖον.

Διὰ τοῦ ἐρευνητικοῦ καὶ οὐδὲν φαινόμενον ἔστω καὶ μικρὸν παρορῶντος βλέμματος τῆς νεωτέρας ἀνθρωπολογίας ἀποβάλλει αἴφνης ἡ μαγειρικὴ τὸ ἀκάθαρτον καὶ πλῆρες καπνοῦ καὶ αἰθάλης ἔνδυμα αὐτῆς, καὶ φοίνικος δίκην ὑψοῦται εἰς *φωτεινὴν* βασίλισσαν. Τίς δὲ θέλει τολμήσει ν' ἀρνηθῇ τὴν εἴσοδον βασιλίσσης εἰς τῆς ἐπιστήμης τὸ τέμενος;!

ΕΝ ΒΙΒΛΙΟΝ

Συνέχεια· ἴδε σελ. 154.

Τὴν νύκτα ἐκείνην διῆλθον ἄϋπνος. Τὸ μεγαλείτερον αὐτῆς μέρος διήνυσα ἐπὶ τῶν προμαχώνων καὶ ἔπειτα ἐν τῷ δωματίῳ μου, παλαίων κατὰ τῆς καρδίας μου καὶ βασανίζων τὴν τεταραγμένην κεφαλήν μου διὰ παντοίων σχεδίων. Ὅτε ὅμως τὴν ἐπομένην πρωΐαν εἰσῆλθον διὰ τοῦ παραθύρου αἱ πρῶται ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου, εἶχον λάβει ἀπόφασιν ὁριστικήν. Ἔπρεπε νὰ προσπαθήσω νὰ γείνω κύριος τοῦ πάθους

Digitized by Google

μου· δὲν ἔπρεπε πλέον νὰ ἴδω τὴν ὡραίαν ἐκείνην καλλιτέχνιδα· τὴν ἐθεώρουν εἰσέτι ὡς τὸ χαριέστατον καὶ τὸ ἀξιεραστότατον πλᾶσμα τοῦ κόσμου· ἀλλὰ δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ καταστῇ σύζυγός μου μετὰ τὸ οἰκτρὸν ἐκεῖνο ἐπεισόδιον. Ἔφριξα συλλογιζόμενος, ὅτι ἤγγιζον νὰ πράξω μεγίστην ἀπροσεξίαν. Δὲν ἠδυνάμην, παρὰ νὰ ἦμαι εὐγνώμων διὰ τὴν ἐπιμονὴν, μετὰ τῆς ὁποίας μὲ εἶχεν ἀποκρούσει ἡ Ἀγγελική. Ἀνυψώθη ἕνεκα τούτου εἰς τὴν ὑπόληψίν μου. Ὅσον δὲ καὶ ἂν ἔσφαλε προηγουμένως, ἦτο βεβαία περὶ τῆς βαθυτάτης μου συμπαθείας. Ἀλλὰ τὰ πρὸς αὐτὴν αἰσθήματά μου μετεβλήθησαν. Δὲν ἠδυνάμην πλέον νὰ τὴν ἀγαπῶ ὡς τὴν ἠγάπων. Μόνον ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος ἤσκει ἐπ' αὐτῆς ἐξουσίαν, ἤρκει νά με ἀναγκάσῃ νὰ παραιτηθῶ αὐτῆς.

Ἡ παραίτησις αὕτη ἦτο εὐκολωτέρα παρ' ὅσον ἐφανταζόμην. Ἐζήτησα ἄδειαν ὀλίγων ἑβδομάδων καὶ περιεπλανήθην εἰς τὰ ὄρη. Ἡ ἐρημία, τὸ ἤρεμον μεγαλεῖον τῆς φύσεως, ἡ ἁπλότης τῶν ἀνθρώπων, πάντα ταῦτα καθησύχασαν παραδόξως τὴν τεταραγμένην φαντασίαν μου. Ἅμα ἀπεμακρύνθην τῆς μαγευτικῆς ἐπιρροῆς τῶν μελαγχολικῶν αὐτῆς ὀφθαλμῶν καὶ τῶν μελῳδικῶν τόνων τοῦ βιολίου της, ἐθεώρησα τὸ συμβὰν ἐκεῖνο, ὅπως ἔπρεπε νὰ τὸ θεωρήσῃ πᾶς ἄνθρωπος φρόνιμος, ὡς ῥωμαντικὸν ἐπεισόδιον, διὰ τὸ ὁποῖον δὲν ὤφειλον νὰ μετανοήσω, ἀλλὰ τοῦ ὁποίου ἡ ἐξακολούθησις θὰ ἦτο ἡ μεγαλειτέρα ἀφροσύνη, ἀφοῦ ἡ ἰδανικότης του κατεπατήθη ὑπὸ βαναύσους πόδας.

Θὰ εἴπητε, ὅτι πρότερον εἶχον ἐσφαλμένως ἐκτιμήσει τὸ μέγεθος τοῦ πάθους μου, καὶ δὲν δύναμαι νὰ φέρω ἀντίρρησιν. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀπογοήτευσις ἦτο ἀρκούντως βιαία.

Μετὰ τὴν εἰς Βιέννην ἐπιστροφήν μου εἶχον ἐπαρκῶς ἀναλάβει. Ἀπεφάσισα δὲ πρὸς ἀποφυγὴν πάσης ὑποτροπῆς νὰ παύσω τὰς τοπικὰς καὶ κοινωνικάς μου μελέτας καὶ νὰ στραφῶ πάλιν πρὸς τὴν κοινωνίαν, τὴν ὁποίαν εἶχον παραμελήσει κατὰ τοὺς τελευταίους μῆνας. Οὕτω παρῆλθον ἑβδομάδες τινὲς, καθ' ἃς οὐδὲν εἶδον οὐδὲ ἤκουσα περὶ τῆς ὡραίας Ἀγγελικῆς.

Πρωΐαν τινὰ ὅμως πρὸς μεγίστην μου ἔκπληξιν εἰσῆλθεν εἰς τὸ δωμάτιόν μου. Τὸ σοβαρὸν καὶ ὠχρὸν αὐτῆς πρόσωπον, τὸ ὁποῖον μόνον στιγμιαίως ἠρυθρίασεν, ὅτε παρετήρησε τὴν ἔκπληξίν μου, ἤρκει νά με πείσῃ, ὅτι δὲν εἶχε σκοπὸν νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν διακοπεῖσαν μυθιστορίαν. Ἐκτὸς τούτου εἶχε μεθ' ἑαυτῆς καὶ τὴν σιωπηλὴν γραῖαν, ἥτις ἔφερε τὸ κιβώτιον μετὰ τοῦ βιολίου.

«Ἐλπίζω ὅτι δὲν μνησικακεῖτε, εἶπεν,—ἡ δὲ εὔηχος αὐτῆς φωνὴ ἦναψε πάλιν ἐν τῇ καρδίᾳ μου αἰσθήματα, τὰ ὁποῖα ἐνόμιζον ἐσβεσμένα,—μολονότι εἴχετε πληρέστατα δίκαιον νὰ ἀπομακρυνθῆτε. Ἐγὼ αὐτὴ σᾶς εἶχον παρακαλέσει νὰ πράξητε τοῦτο. Σᾶς ὑπενθυμίζω δὲ τὴν γνωριμίαν ἡμῶν μόνον, διότι ὀφείλω νὰ εἴπω ὑμῖν τὴν ἀφορμὴν, ἥτις μὲ ὡδήγησεν.—Ἦλθον δι' ὑπόθεσιν....» Καὶ ἡ φωνή τις ἤρξατο τρέμουσα, οἱ δὲ ὀφθαλμοί της ὑγραινόμενοι.

Τὴν ἔλαβον ἐκ τῆς χειρὸς καὶ τὴν ἐκάθισα ἐπὶ καθίσματος. «Ὁμιλήσατε Ἀγγελικὴ, παρεκάλεσα, ὁμιλήσατε· διατάξετέ με ἀπολύτως.»

Ἐμειδίασε λυπηρῶς· «Δύνασθε καθαρῶς νὰ εἴπητε ὄχι, ἐξηκολούθησε, καὶ τὸ πρᾶγμα ἐτελείωσεν. Ἀλλ' ἴσως εἶναι δυνατὸν νά με βοηθήσητε, ἐνῷ συγχρόνως σᾶς προσθέτω καὶ μικράν τινα ἐκδούλευσιν. Εἶσθε, ὡς δύναμαι νὰ ὑποθέσω, πλούσιος.»

«Πλούσιος ὄχι, Ἀγγελικὴ, ἀλλ' ἀρκετὰ εὐκατάστατος...»

«Ὥστε δύνασθε νὰ κάμητε μικρὰν θυσίαν διὰ μίαν ἰδιοτροπίαν, ὑπέλαβε, καὶ περὶ τούτου πρόκειται. Μοὶ εἴπετε ἄλλοτε, ὅτι εἴχετε ἐνασχοληθῆ εἰς τὴν ἐκμάθησιν τοῦ βιολίου.»

«Μετὰ μετρίας ἐπιτυχίας, Ἀγγελικὴ, βεβαίως!» Ποῦ ἤθελε νὰ φθάσῃ!

«Εὐτυχῶς δὲν εὑρίσκεσθε ἠναγκασμένος νὰ κερδίσητε τὸν ἄρτον σας ὡς μουσικὸς, ἀπεκρίθη, πρὸς τέρψιν ὅμως... ὑποθέτω, ὅτι ἤθελεν αὐξήσει ἡ εὐχαρίστησις ὑμῶν, ἐὰν εἴχετε καλόν τι ἀρχαῖον ὄργανον...»

Διεκόπη καὶ ἔρριψε βλέμμα ἐπὶ τῆς γραίας καὶ ἐπὶ τοῦ κιβωτίου, τὸ ὁποῖον ἐκράτει ἐκείνη. Συνησθάνθην ἀορίστως τὴν πρόθεσιν ταύτην.

«Ἀγγελικὴ, εἶπεν, ἠθέλετε....»

«Νὰ σας πωλήσω τὸ βιολίον μου.»

«Ἀλλὰ, τέκνον μου...»

«Ἐὰν δυνηθῶμεν νὰ συμφωνήσωμεν περὶ τῆς τιμῆς. Ζητῶ μεγάλην ἂν καὶ δικαίαν τιμήν. Πρέπει νὰ τὴν ζητήσω. Προετίμων – ἔκλινε τὴν κεφαλὴν καὶ ἐτελείωσε τὴν φράσιν σιγηλῇ τῇ φωνῇ—νὰ σᾶς προσφέρω τὸ βιολίον μου ὡς δῶρον.»

Ἡ ἔκπληξίς μου ἦτο μεγίστη. «Ἀλλὰ πῶς σᾶς ἐπῆλθεν ἡ ἀληθῶς αὐτοκτόνος ἰδέα, Ἀγγελικὴ, νὰ ἐκποιήσητε τὴν ἰδιοκτησίαν ὑμῶν ταύτην, ἥτις εἶναι δι' ὑμᾶς προσφιλὴς κληρονομία, ἐκ τῆς ὁποίας ἐξήρτηται ἡ καρδία ὑμῶν, καὶ ἥτις εἶναι ἀπολύτως ἀναγκαία διὰ τὴν συντήρησίν σας;»

Ἀπὸ τῶν μακρῶν αὐτῆς βλεφαρίδων ἔπιπτον δάκρυα.

«Ὄχι ἀπολύτως ἀναγκαία, εἶπε· δύναμαι νὰ παίζω καὶ ἐπὶ κοινοῦ βιολίου, τὸ ὁποῖον θὰ ἀποκτήσω ἀντὶ ὀλίγων φιορινίων, καὶ τὸ ὁποῖον θὰ ἦναι ἐπαρκὲς διὰ τοὺς χοροὺς καὶ τὰς ἁπλᾶς μελῳδίας, τὰς ὁποίας παίζω... Τὸ κοινὸν, εἰς τὸ ὁποῖον περιορίζομαι, οὐδὲ θὰ τὸ ἐννοήσῃ, καὶ ἴσως ἴσως μετ' ὀλίγον ἐγκαταλείψω ἐντελῶς τὸ ἐπάγγελμα αὐτό. Ὁ πατὴρ

Digitized by Google

Γρηγόριος, παρὰ τῷ ὁποίῳ ἐξομολογοῦμαι, ἔχει ἴσως δίκαιον. Διὰ δυστυχῆ, ὡς ἐμὲ, τὸ καλλίτερον καταφύγιον εἶναι τὸ μοναστήριον— ἐκεῖ θὰ ἀπαλλαγῶ πάσης φροντίδος.»

«Ἀλλὰ τὸ μοναστήριον, Ἀγγελική, ἀνεφώνησα, τὸ μοναστήριον, τὸ ὁποῖον σᾶς ἦτο τόσον ἀπεχθές.»

«Ἡ ἀνάγκη διδάσκει τὴν προσευχήν, ἀπεκρίθη μειδιῶσα· δὲν ὁμιλῶ περὶ ἐξωτερικῆς ἀνάγκης· ἀλλὰ . . . . ἀφήσατέ με νὰ σιωπήσω, διότι ἀτελεῖς μόνον πληροφορίας δύναμαι νὰ σᾶς δώσω. Καὶ ἔπειτα δὲν τὸ ἀπεφάσισα ἀκόμη. Ἐπὶ τοῦ παρόντος ἔχω ἀνάγκην χρημάτων, πολλῶν χρημάτων, περισσοτέρων παρ' ὅσα θὰ ἠδυνάμην μετὰ παρέλευσιν ἐτῶν νὰ οἰκονομήσω, καὶ δὲν ἔχω καιρὸν νὰ κάμω οἰκονομίας.»

«Πρὸς τίνα σκοπὸν χρειάζεσθε τὰ χρήματα, Ἀγγελική; . . .»

«Καὶ τοῦτο πρέπει νὰ τὸ ἀποσιωπήσω, ἀπεκρίθη. Δύναμαι μόνον νὰ εἴπω, ὅτι δὲν τὰ χρειάζομαι δι' ἐμὲ, τοὐλάχιστον ὄχι . . . Ἴσως ἠδύναντο ὑπὸ ὡρισμένας περιστάσεις νά μοι προμηθεύσωσι μεγίστην παρηγορίαν. Εἶναι προωρισμένα δι' ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος δι' αὐτῶν ἐλπίζει ν' ἀποκατασταθῇ πέραν τοῦ Ὠκεανοῦ.»

«Πέραν τοῦ Ὠκεανοῦ;» Ἀκουσίως ἀνεμνήσθην τῶν τελευταίων ἀσυναρτήτων λόγων τοῦ Πολωνοῦ. Ἀπεφάσισε νὰ κάμῃ μίαν θυσίαν, διὰ ν' ἀπομακρύνῃ τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον τόσον μακρὰν, ὥστε νὰ μὴ φοβῆται πλέον νὰ τὸν συναντήσῃ; Ἀλλ' ἐὰν τοιοῦτος ἦτο ὁ σκοπός της, ἠδύνατο ἀσφαλῶς νὰ ἐλπίσῃ τὴν ἐκπλήρωσιν αὐτοῦ; Ποῖον καταναγκαστικὸν μέσον εἶχεν ἐναντίον του; Τί τὸν ἐκώλυε ν' ἀπολέσῃ τὰ χρήματα ταῦτα, τὰ προωρισμένα διὰ τὸ ταξείδιον, ὑπὸ τὸν ἐρυθρὸν φανόν; Καὶ ἔπειτα . . .

Ἐσκέφθην ταχέως πάντα ταῦτα.

Ἀλλ' ἐσυλλογιζόμην, ὅτι δὲν εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ ζητήσω ἐξηγήσεις, νὰ ἐκφράσω ἀμφιβολίας ἢ νὰ δώσω συμβουλάς. Ἠρώτησα μόνον: «Πόσων χρημάτων ἔχετε ἀνάγκην;»

Ὠνόμασεν ἀμέσως τὸν στρογγυλὸν ἀριθμὸν ἑκατοστύων τινων φιορινίων.

«Θὰ λάβετε ταῦτα, ἀπεκρίθην ἄνευ βραδύτητος, ἀμέσως, ἀλλὰ τὸ βιολίον δὲν θὰ τὸ κρατήσω.»

Ἐκίνησε σοβαρῶς τὴν κεφαλήν· «Τότε κρατήσατε καὶ τὰ χρήματά σας. Ἦλθον, διὰ νά σας πωλήσω τὸ βιολίον μου. Ἐὰν ἡ ἀγορὰ δέν σας συμφέρῃ, θὰ ζητήσω ἄλλον ἀγοραστήν.»

Ἐξήντλησα ὅλην μου τὴν εὐγλωττίαν, ὅπως τὴν πείσω, ὅτι δὲν πρέπει νὰ χωρισθῇ τῆς κληρονομίας τοῦ πατρός της, ὅτι τὸ βιολίον εἰς χεῖράς μου ἤθελεν ἀπολέσει τὴν μεγαλειτέραν ἀξίαν του, ὅτι εὐκόλως ἠδυνάμην νὰ στερηθῶ τοῦ ποσοῦ, τὸ ὁποῖον ἐζήτει, καὶ ὅτι, ὅπως τὴν καθησυχάσω, ἠδυνάμην νά το λάβω παρ' αὐτῆς μετὰ παρέλευσιν ἐτῶν, ἐὰν πλουσιώτεραι εἰσπράξεις τῇ ἐπέτρεπον νὰ κάμῃ οἰκονομίας. Ἐπέμεινεν εἰς τὴν πρώτην αὐτῆς ἀπόφασιν.

«Δὲν δύναμαι νὰ δεχθῶ παρ' ὑμῶν οὔτε δῶρον, οὔτε δάνειον· παρακαλῶ μόνον ν' ἀγοράσητε τὸ βιολίον ἀντὶ τῆς ὁρισθείσης τιμῆς, ἥτις δὲν εἶναι ὑπέρογκος. Ἴσως πιεζομένη ὑπὸ ἐμπόρου, ἀναγκασθῶ νὰ δώσω τὸ ὄργανον ἀντὶ ποσοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου δὲν θέλω δυνηθῆ νὰ ἐκπληρώσω καθ' ὁλοκληρίαν τὸν σκοπόν μου. Τέλος δὲ—ὕψωσε τοὺς ὀφθαλμοὺς πρός με καὶ προσήλωσε τὸ βλέμμα ἐπὶ στιγμάς τινας μετὰ τρυφερᾶς ἐκφράσεως—δέν μοι εἶναι ἀδιάφορον εἰς ποῖον πωλῶ τὸ βιολίον. Ἠδυνάμην νὰ χωρισθῶ εὐκολώτερον αὐτοῦ, γνωρίζουσα ὅτι θὰ μείνῃ κτῆμα φίλου, διὰ τὸν ὁποῖον θὰ εἶχε συγχρόνως καὶ τὴν ἀξίαν ἀναμνήσεως. Δὲν ἔχει οὕτω; Ἠθέλετε φυλάξει τὸ βιολίον καὶ δὲν ἠθέλετε τὸ δώσει εἰς κανένα· ἠθέλετε ἴσως παίζει ἐνίοτε ἐπ' αὐτοῦ εὐχαρίστως, ἢ μόνον ἐγγίζει αὐτὸ διὰ τοῦ τόξου, καὶ ἠθέλετε μετ' αἰσθήματος φιλίας ἀναμνησθῆ πτωχῆς γυναικὸς, ἥτις ποτὲ δὲν θά σας λησμονήσῃ. Δὲν θὰ ἀπωλέσω ἐντελῶς τὸ κτῆμά μου, ὅταν γνωρίζω ὅτι ὑμεῖς τὸ περιποιεῖσθε.»

Ἦτο πάλιν καθ' ὁλοκληρίαν ἡ συγκινητικὴ ἐκείνη γυνή, ἥτις τόσον ἰσχυρῶς μὲ εἶχεν δεσμεύσει. Ἠσθανόμην ὅτι συνεκινούμην, καὶ δὲν ἤθελον νὰ συγκινηθῶ. Εἶπον λοιπὸν, διὰ νὰ δώσω τέλος· «Δέχομαι τὴν προσφοράν. Ἰδοὺ τὰ χρήματα, ἀλλὰ πρέπει νὰ δεχθῆτε καί τι πλέον. Λάβετε τὸ ἰδικόν μου βιολίον, τὸ ὁποῖον ἤδη μοὶ εἶναι ἐντελῶς ἄχρηστον· λάβετέ το καὶ ὑμεῖς·ὡς ἀνάμνησιν. Θέλετε;»

Μετά τινα σκέψιν εἶπε: «Θέλω, διότι τὸ ἐπιθυμεῖτε.»

Ἔλαβε παρὰ τῆς γραίας τὸ κιβώτιον μετὰ τοῦ βιολίου, τὸ ἠνέῳξε καὶ τὸ ἔθηκεν ἐπὶ τῆς τραπέζης. Ἡ Βαρβάρα ἔλαβε τὸ ἰδικόν μου ἀφοῦ μὲ εὐχαρίστησεν.

«Καὶ τώρα ἔχω ἀκόμη μίαν παράκλησιν, Ἀγγελική. Τὸ βιολίον ἀνήκει ἤδη εἰς ἐμέ. Παίξατε ἀκόμη ἅπαξ ἐπ' αὐτοῦ, διὰ νὰ τὸ ἐκτιμήσω.»

«Σᾶς εὐχαριστῶ διὰ τὴν ἄδειαν ταύτην», ἀπήντησε, λαμβάνουσα μετὰ σπασμωδικοῦ κινήματος τὸ βιολίον εἰς χεῖρας.

Ἐγὼ ἐκάθησα, ἐκείνη δὲ ἐστάθη ἀπέναντί μου, στηριζομένη ἐπὶ τῆς τραπέζης. Ἔκλεισε τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ ἐξέβαλεν ἐκ τῆς χορδῆς μακρὰν βαθεῖαν φωνήν. Ὁ ἦχος ἐφαίνετο αναζωογονῶν αὐτήν. Τὸ ὡραῖον, ἄψυχον πρὸ ὀλίγου εἰσέτι καὶ ὠχρὸν πρόσωπόν της ἔλαβεν ἔκφρασιν ζωῆς, οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ ὑπὸ τὰς μεταξωτὰς βλεφαρίδας ἤστραψαν, ἐκπέμποντες φλόγας. Ἤρχισε μελῳδίαν τινά, ἣν ἐγκατέλιπε

Digitized by Google

μετ' ὀλίγον ἀντὶ φαντασίας αὐτοσχεδίου, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἀνεγνώρισα ἐρωτικὸν ᾆσμα Ἑνετοῦ λεμβούχου, τοῦ ὁποίου τὴν ἐπανάληψιν εἶχον πολλάκις ζητήσει. Οἱ ἦχοι ἐξεπέμποντο βαθμηδὸν ἐλαφρότεροι καὶ ἀσθενέστεροι, ὡς ἂν ἀπεμακρύνετο ἡ λέμβος ὀλίγον κατ' ὀλίγον διὰ τῶν διωρύγων, μέχρις οὗ ἠφανίζοντο τρόπον τινὰ ἐν τῇ νυκτερινῇ αὔρᾳ.

Ἡ Ἀγγελικὴ ἔπαυσε καὶ ἔθηκε τὸ βιολίον ἡσύχως, ὡς ἂν μὴ ἐπιθυμοῦσα νά με ἐξυπνήσῃ, εἰς τὸ κιβώτιον, καὶ ἀπεμακρύνετο διὰ τῆς θύρας.

Ἐγὼ τῳόντι στηρίζων τὴν βαρεῖαν κεφαλὴν διὰ τῆς χειρός, ἠδυνάμην νὰ ἐκληφθῶ ὡς κοιμώμενος. Βεβαίως ὠνειροπόλουν. Ἀφοῦ ἔπαυσεν, ἤνοιξα τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὴν εἶδον ἤδη ἐξερχομένην. Ἔτρεξα καὶ τὴν ἐνηγκαλίσθην μετὰ θερμότητος.

«Ὄχι, ὄχι παρακαλῶ», εἶπεν ἐναντιουμένη πάσαις δυνάμεσιν.

«Ἓν φίλημα ὡς ἀποχαιρετισμόν, Ἀγγελική, ἀνέκραξα, ἓν μόνον. Δὲν δύναμαι νὰ σὲ ἀφήσω κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον.»

«Ὄχι, εἶπεν, ἀποστρέφουσα τὸ πρόσωπον· τὰ χείλη ταῦτα δὲν φιλοῦσι πλέον.»

«Αὐτὸ ἤθελεν εἶσθαι ἁμάρτημα, Ἀγγελική.»

«Ὄχι· εἶναι ἐξιλέωσις. Ἀφήσατέ με νὰ φύγω πιστὴ εἰς τὸ καθῆκον, τὸ ὁποῖον μοὶ ἐπιβάλλει ἡ συνείδησις.»

«Ἓν μόνον φίλημα, Ἀγγελική.»

«Ὄχι!»

«Τὸ βιολίον ἀντὶ ἑνὸς φιλήματος εἶναι πάλιν ἰδικόν σου.»

«Ὄχι· οὔτε ἀντὶ τοιαύτης τιμῆς.»

Τὴν ἀφῆκα.

«Θὰ μετανοήσῃς, τέκνον μου. Ἀλλά, ἐὰν μετανοήσῃς σήμερον, ἢ αὔριον, ἢ μετὰ ἔτος, ἐλθέ, καὶ τὸ βιολίον εἶναι ἰδικόν σου ἀντὶ ἑνὸς φιλήματος.»

Ἡ γραῖα ἤνοιξε τὴν θύραν. Ἡ Ἀγγελικὴ ἐξῆλθε φεύγουσα ὡς ἔλαφος καταδιωκομένη.

«Ἀγγελική!» ἀνέκραξα ἅπαξ εἰσέτι.

Ἀλλ' ἐκείνη κατῆλθε τὴν κλίμακα, χωρὶς νὰ στρέψῃ πρὸς τὰ ὀπίσω.

Ἔμεινα ἐν ἀπεριγράπτῳ ταραχῇ. Μὲ εἶχε παρασύρει τὴν τελευταίαν στιγμὴν πάθος, τὸ ὁποῖον σκεπτόμενος ὡρίμως εὗρον ἀνάξιον ἐμοῦ. Οὐδὲν ἀπήλαυσα, καὶ μόνον διετάραξα τὸν τελευταῖον ἀποχαιρετισμόν. Ἐνόουν, ὅτι τὸ πρῶτον φίλημα δὲν θὰ ἦτο τὸ τελευταῖον· ἀλλ' ἐνόησα συγχρόνως, ὅτι με ἠγάπα, ὅτι ἔπρεπε νά με ἀγαπᾷ, ὅτι ἦτο εὐδαιμονία ὑπερτάτη ν' ἀγαπᾶταί τις παρ' αὐτῆς, καὶ ὅτι μὲ ἀπέκρουε, διότι με ἠγάπα.

Κατελήφθην ὑπὸ μανίας· ἐνόμισα, ὅτι ἔπρεπε νὰ συντρίψω τι· ἥρπασα τὸ βιολίον καὶ τὸ τόξον καὶ ἔπληξα τὰς χορδάς, ὥστε ἐστέναζον καὶ ὠδύροντο ἐν πάσῃ κακοφωνίᾳ.—Τέλος ἐθραύσθη μία χορδή. Ἔρριψα τὸ ὄργανον εἰς τὸ κιβώτιον, τὸ ὁποῖον ἔκλεισα ῥίψας ὄπισθεν μεγάλου τινὸς κιβωτίου, διὰ νὰ μὴ τὸ ἴδω πλέον.

Καὶ ὅμως ἐπὶ ἑβδομάδας, ὁσάκις ἤκουον ἐλαφρὰ βήματα ἐν τῷ προδρόμῳ, συνεκινούμην καὶ μετὰ προσοχῆς ἠκροώμην μήπως ἦτο αὐτή, μήπως ἔλθῃ.—Δὲν ἦλθεν.

Ἔτη παρῆλθον. Μετετέθην ἀπὸ Βιέννης εἰς Πετρούπολιν, ἀπὸ δὲ Πετρουπόλεως εἰς Παρισίους. Κατηνάλωσα μέγα μέρος τῆς περιουσίας μου καὶ κατέληξα εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἐλαχίστην εἶχον κλίσιν διὰ τὸ διπλωματικὸν στάδιον. Ἡ πρὸς τὰ στρατιωτικὰ ἱκανότης μου εἶχε πάθει ἐν τῷ μεταξὺ ἐπαισθητῶς, ἀλλὰ μόλα ταῦτα εἰσῆλθον πάλιν εἰς τὸ σύνταγμά μου ἄνευ ἐνασχολήσεως. Δύο ἔτη μετὰ τὸ συμβὰν ἐκεῖνο ἐγνώρισα τὴν μέλλουσαν σύζυγόν μου, τὴν ὁποίαν ἐνυμφεύθην μετὰ βραχεῖαν μνηστείαν· συνεζήσαμεν δὲ ἐν ἠρέμῳ καὶ εὐτυχεῖ συζυγίᾳ, μέχρις οὗ ὁ θάνατος ἀφήρπασε τὴν καλὴν ταύτην σύντροφον.

Ἡ σύζυγός μου ἦτο φιλόμουσος· ἔπαιζε κάλλιστα κλειδοκύμβαλον, αἱ δὲ θυγατέρες ἡμῶν εἶχον ἐπίσης μεγάλην πρὸς τὴν μουσικὴν κλίσιν. Ἐγὼ εἶχον λησμονήσει ἐντελῶς τὸ βιολίον, τὸ ὁποῖον ἔκτοτε δὲν εἶχον πλέον ἐγγίσει.

Ἡ σύζυγός μου ἐγνώριζεν, ὅτι ἔπαιζον κατὰ τὴν νεότητά μου, δέν με ἐβίαζεν ὅμως νὰ κάμω νέας ἀποπείρας μετ' ἀγυμνάστων δακτύλων. Τῇ ἤρκει, ὅτι ἐδείκνυον ζωηρὸν ἐνδιαφέρον διὰ τὴν μουσικὴν καὶ ὅτι εἰσῆγον εἰς τὴν οἰκίαν νέους συναδέλφους, παίζοντας ὁπωσδήποτε ὄργανόν τι. Ἅπαξ δὲ τῆς ἑβδομάδος καθ' ὡρισμένας ἑσπέρας ἐδίδομεν μικρὰς συναυλίας μετὰ τῶν φίλων ἡμῶν.

Εἷς ἐκ τῶν προθυμοτέρων καὶ ἱκανοτέρων ἐκ τῶν μουσικῶν τούτων ἦτο νέος τις ἀξιωματικός, πρὸ ὀλίγου ἐξελθὼν τῆς στρατιωτικῆς σχολῆς. Ἔπαιζε βάρβιτον μεθ' ἱκανῆς ἐκφράσεως, ἡ δὲ σύζυγός μου τὸν ἔβλεπε διὰ τοῦτο εὐχαρίστως. Ἡμέραν τινὰ μοὶ ἐζήτησε τὴν ἄδειαν νὰ παρουσιάσῃ γνώριμόν τινα, τὸν ὁποῖον εἶχε γνωρίσει ἐξ ἀστείου συμβάντος. Ἐκάθητο, μᾶς διηγήθη, ἐν οἰκίᾳ, ἥτις ἐνοικιάζετο κατὰ δωμάτια εἰς κυρίους διαφόρων ἐπαγγελμάτων. Δυστυχῶς ἔτυχε ν' ἀποκτήσῃ γείτονα νέον μουσικόν, ὅστις ἐπὶ πολλὰς ὥρας τῆς ἡμέρας ἐγυμνάζετο ἐπὶ τοῦ βιολίου. Τοῦτο, ἐννοεῖται, δὲν τὸν ἐκώλυε νὰ παίζῃ βάρβιτον. ἀλλ' ἀτυχῶς αἱ ὧραι τῆς σχολῆς αὐτοῦ συνέπιπτον πάντοτε μὲ τὰς ὥρας, κατὰ τὰς ὁποίας καὶ ἐκεῖνος ἔμενεν ἐν τῷ δωματίῳ του γυμναζόμενος. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ εἷς ἠδιαφόρει περὶ τοῦ ἑτέρου, ἀπετελεῖτο φοβερὰ παρατονία. Ὁ νέος μου συνάδελφος δὲν ὑπέφερε πλέον καὶ ἀπεφάσισε νὰ ἐπισκεφθῇ τὸν ἐνοχλητικὸν αὐτοῦ

Digitized by Google

γείτονα καὶ νὰ τῷ προτείνῃ ὡς συμβιβασμὸν, νὰ ὁρίσῃ ἕκαστος τὰς ὥρας, κατὰ τὰς ὁποίας ἤθελε γυμνάζεσθαι. Ὁ μουσικὸς, ἄνθρωπος ζωηρὸς καὶ νεώτατος, ἐγέλασε καὶ εἶπεν, ὅτι ὑπῆρχε δυνατὸς καὶ ἄλλος συμβιβασμὸς, ὅστις ἐλάχιστον ἐπέβαλλε περιορισμὸν εἰς ἀμφοτέρους. Ὁ μὴ δυνάμενος πλέον νὰ ὑποφέρῃ ἐν τῷ δωματίῳ του, ἐδικαιοῦτο νὰ εἰσέρχηται μετὰ τοῦ ὀργάνου του παρὰ τῷ ἑτέρῳ, ὁπότε ὁμοῦ παίζοντες ἠδύναντο νὰ ἐξακολουθήσωσι τὰς σπουδάς των.

Ὁ ἀξιωματικὸς ἐδέχθη καὶ δὲν ἔλαβεν ἀφορμὴν νὰ μετανοήσῃ. Δὲν εὕρισκε λέξεις πρὸς ἔπαινον τοῦ γείτονός του. Ἔλεγεν, ὅτι ἦτο τεχνίτης ἐκ γενετῆς, καὶ ὅτι βεβαίως θὰ ἔκαμνε τὴν τύχην του ὡς βιολιστὴς, ὅτι ἔζη ὅμως πολὺ περιωρισμένος, σχεδὸν πτωχὸς, καὶ ὅτι ἤθελεν εἶσθαι εὐγνώμων διὰ μίαν πρόσκλησιν.

Ἡ σύζυγός μου συνήνεσεν ἀμέσως, διότι ἐπεθύμει ν' ἀποκτήσῃ τριῳδίαν κλειδοκυμβάλου, βιολίου καὶ βαρβίτου.

Οὕτω παρουσιάσθη ὁ κύριος Κάρολος Μόντης, ὅστις ἐβεβαίου, ὅτι μὲ ὅλους αὐτοῦ τοὺς μέλανας ὀφθαλμοὺς καὶ τὴν μέλαιναν κόμην καὶ μὲ ὅλον τὸ ἰταλικὸν ὄνομα, ἐγεννήθη ἐν Γερμανίᾳ, καὶ δὲν ἐγνώριζεν ἄλλα Ἰταλικὰ παρὰ τὰ ἐν τῇ μουσικῇ μόνον συνειθιζόμενα. Ἦτο εἰκοσαετὴς περίπου, ἔκτακτος τὴν ὡραιότητα, ὑψηλὸς καὶ σύμμετρος τὸ ἀνάστημα. Ἠρεσκόμην ὑπὸ τῶν ζωηρῶν καὶ εἰλικρινῶν αὐτοῦ τρόπων. Μετ' ὀλίγας δὲ ἤδη ὥρας κατέστη τόσον σχετικὸς, ὡσεὶ ἦτο πρὸ ἐτῶν γνωστός. Ἴσως μετὰ παρέλευσιν χρόνου ἠθέλομεν παρατηρήσει, ὅτι δὲν ἔγεινε σχετικώτερος, παρ' ὅτι ἦτο τὴν πρώτην ἡμέραν. Τοῦτο ὅμως συμβαίνει εἰς πάντα ἄνθρωπον εἰλικρινῆ, ὁ ὁποῖος δεικνύει ἀμέσως τὸν χαρακτῆρά του πλήρη καὶ ἄνευ δισταγμοῦ, διότι εἶναι ὅ,τι εἶναι καὶ δὲν δύναται νὰ δειχθῇ οὔτε ὀλιγώτερον οὔτε περισσότερον τοιοῦτος.

Ἡ μουσικὴ ἦτο τὸ στοιχεῖόν του· ἐσκέπτετο καὶ ᾐσθάνετο μόνον δι' αὐτῆς. Ἦτο τὸ πάθος του, ὁ ἔρως του, ὑφ' οὗ ἐξωραΐζετο ἀξιαγάπητος καθιστάμενος. Ἠδύνατο ν' ἀγανακτήσῃ διὰ μίαν λελανθασμένην φωνὴν, ὡς εἰ ἐπρόκειτο περὶ ζωῆς ἢ θανάτου. Τότε οἱ μέλανες ὀφθαλμοί του ἐξέπεμπον ἀστραπὰς ὀργῆς, οἱ αὐτοὶ ὀφθαλμοὶ, οἵτινες, ὅταν ἐπαίζετο ἠρεμόν τι Adagio, εἶχον βλέμμα ῥεμβὸν καὶ ἀφῃρημένον. Ὑπῆρχέ τι ἐν αὐτοῖς τοῖς ὀφθαλμοῖς, τὸ ὁποῖόν με εἵλκυεν ὡς ὁ μαγνήτης τὸν σίδηρον, χωρὶς νὰ δύναμαι νά το ἐξηγήσω· ἐσκεπτόμην, ὅτι ἠδυνάμην νὰ ἀγαπήσω τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοὺς, ἐὰν ἤμην γυνή· καὶ ἔκτοτε ἐπέβλεπον τὴν μεγαλειτέραν μου θυγατέρα, ἥτις τότε ἦτο ἐν τῇ ἡλικίᾳ, καθ' ἣν αἱ νεάνιδες ἀρχίζουν νὰ ἐνδιαφέρωνται ὑπὲρ τοιούτων ὀφθαλμῶν. Μᾶς διηγεῖτο, ὅτι δὲν εἶχεν οὔτε πατέρα οὔτε μητέρα καὶ ὅτι δὲν ἐγνώριζεν, ἐάν ποτε εἶχεν.

«Ἐρρίφθην εἰς τὸν κόσμον, ἔλεγεν ἀστειευόμενος, ὅπως ὁ πρῶτος ἄνθρωπος, μὲ τὴν διαφορὰν, ὅτι τὸν εὗρον ἤδη κατεχόμενον ὑπὸ ἄλλων πλασμάτων τοῦ εἴδους μου. Εὑρέθην ἐδῶ καὶ ἔπρεπε νὰ συντηρηθῶ· ὑπῆρχε δὲ ἄνθρωπός τις, ὁ ὁποῖος ἐμερίμνα περὶ ἐμοῦ. Ἐν μικρᾷ ἡλικίᾳ δὲν ἀνησύχουν, ἐννοεῖται, περὶ τῆς πηγῆς τῶν μέσων τῆς συντηρήσεώς μου· ἔπειτα δὲ τὰ ἐδεχόμην ὡς πρᾶγμα φυσικόν. Καὶ τώρα ἀκόμη λαμβάνω συνδρομὴν, ἀλλ' ἀνεπαρκῆ. Μοὶ εἶπον, ὅτι ζῶ ἐκ μικρᾶς τινος περιουσίας, τὴν ὁποίαν εὐγενής τις εὐεργέτης ἐτοποθέτησε πρὸς χρῆσίν μου, καὶ ὅτι πλησιάζει νὰ τελειώσῃ. Φρονοῦσιν ὅτι ἡ μουσικὴ θά με συντηρήσῃ ἀκολούθως· ἴσως δὲν περιμένουν καὶ τίποτε, καὶ δὲν εἶναι ἀπίθανον, ἡμέραν τινὰ νά μοι γράψουν ἁπλούστατα· λάβε τὸ ὑπόλοιπον. Ἔστω· διὰ τὴν μουσικὴν ἠδυνάμην νὰ ὑποφέρω καὶ πεῖναν καὶ δίψαν· διὰ τὴν μουσικὴν ἠδυνάμην νὰ καταστῶ ἐπαίτης, ἐν ἀνάγκῃ δὲ—καὶ κλέπτης.»

Εἶχε βιολίον κοινὸν, δυσάρεστον τὴν φωνὴν, καὶ παρεπονεῖτο, ὅτι δὲν εἶχε καλλίτερον. Τοῦτο, εἶπε, τῷ ἐδόθη, τὰ δὲ μέσα του δὲν τῷ ἐπέτρεπον νὰ τὸ ἀλλάξῃ· ἐγνώριζεν ὅμως, ὅτι ὁ καλὸς βιολιστὴς ἔπρεπε νὰ ἔχῃ καὶ καλὸν βιολίον· ἡ δὲ ἱκανότης του ἤθελεν ἀναδειχθῆ, ἐὰν ποτε ἐλάμβανε τὸ εὐτύχημα ν' ἀκουσθῇ καλὸν βιολίον παίζων.

Τότε ἐνθυμήθην, ὅτι πρὸ ἐτῶν ἠγόρασα ἀντὶ ἑκατοστύων τινῶν φιορινίων καλὸν ἀρχαῖον ὄργανον, τὸ ὁποῖον ἔπρεπε νὰ ὑπάρχῃ ἀκόμη ἔν τινι γωνίᾳ τῆς ἀποθήκης.

Ὁ Μόντης ἤκουε προσεκτικῶς.—Καλὸν, ἀρχαῖον ὄργανον, ἀγορασθὲν ἀντὶ τόσων χρημάτων καὶ ἐγκαταλελειμμένον ἐν τῇ ἀποθήκῃ! Τοῦτο ἐκίνησε τὴν περιέργειάν του καὶ δὲν ἔπαυσε παρακαλῶν, μέχρις οὗ ἐστάλη ὁ ὑπηρέτης μετὰ φανοῦ διὰ νὰ εὕρῃ τὸν θησαυρόν. Μετ' ὀλίγον ἐτέθη τὸ κιβώτιον κατεσκονισμένον ἐπὶ τῆς τραπέζης.

Εἶναι φυσικὸν, ὅτι παρουσιάσθη ζωηρὸν ἐν τῇ μνήμῃ μου τὸ συμβὰν ἐκεῖνο τῆς Βιέννης. Τὸ κιβώτιον τοῦτο εἶχον τοσάκις ὑπὸ μάλης, ὅταν συνώδευον τὴν ὡραίαν Ἀγγελικήν. Ἀνεμνήσθην τῆς στιγμῆς, καθ' ἣν τὸ ἤνοιξεν ἐν τῷ δωματίῳ μου διὰ τελευταίαν φορὰν καὶ ἀπεχαιρέτα τὸ προσφιλὲς βιολίον καὶ ἐμὲ, τὸν ὁποῖον ἴσως πλέον ἐκείνου ἠγάπα.

Τὸ βιολίον ἔπρεπε νὰ ἦναι ἀνάμνησις, ἐγὼ δὲ οὐδέποτε ἔπαιξα ἐπ' αὐτοῦ καὶ ἐλησμόνησα τὸ ὡραῖον ὄργανον καὶ τὴν ὡραίαν γυναῖκα, ἥτις τῷ ἐνέπνεε τὴν ψυχὴν αὐτῆς. Ἠσθανόμην ἐμαυτὸν βαθέως συγκεκινημένον, δὲν ἐπεθύμουν δὲ, ἐννοεῖται, νὰ ὁμιλήσω περὶ τοῦ συμβάντος ἐκείνου, μολονότι οὐδὲν ὑπῆρχε συμβὰν, τὸ ὁ-

Digitized by Google

ποῖον ἠναγκαζόμην νὰ ἀποκρύψω ἀπὸ τῶν οἰκείων μου. Ἔνευσα μόνον τῷ μουσικῷ ν' ἀνοίξῃ τὸ κιβώτιον καὶ νὰ λάβῃ τὸ βιολίον.

Ἡ θραυσθεῖσα χορδὴ εἶχε τυλιχθῆ περὶ τὸν λαιμόν· ἀφοῦ δὲ μετὰ προσοχῆς τὴν ἔλυσεν, ἐπεδείχθη βραχεῖα. Παρετήρει μετ' εὐχαριστήσεως τὸ ὄργανον, τοῦ ὁποίου τὸ ἐξωτερικὸν δὲν ἐπεδείκνυεν ἀξίαν τινά. Ἐδοκίμαζε διὰ τῶν δακτύλων της ἄλλας χορδάς, ἐχόρδισεν αὐτάς, ἐπλησίαζε τὸ οὖς, ἐξετάζων μετὰ προσοχῆς τὴν φωνήν. Ἀφοῦ δὲ ἔκαμεν ὀλίγας κινήσεις ἐπ' αὐτοῦ μετὰ τοῦ τόξου, ἤστραψαν οἱ ὀφθαλμοί του, καὶ ἡ φυσιογνωμία του μετεβλήθη.

Ἡμεῖς ἱστάμεθα πέριξ αὐτοῦ καὶ τὸν ἐβλέπομεν συμπαθῶς. Δὲν ἐδοκίμαζε νὰ παίξῃ μελῳδίαν τινά, ἀλλὰ μόνον ἔκρουε τὰς χορδάς, τῶν ὁποίων ὁ λεπτὸς καὶ ἁρμονικὸς ἦχος εὐχαρίστει τὸ οὖς του.

«Τοῦτο εἶναι βιολίον, εἶπε τέλος ἐνθουσιωδῶς, ἀριστοτέχνημα τῆς καλλιτέρας ἐποχῆς τῆς τέχνης ἐν Κρεμώνῃ. Καὶ ἀκόμη δὲν γνωρίζομεν, ποίαν ἀξίαν δύναται νὰ ἔχῃ, ἀφοῦ τακτοποιηθῇ. Ὁ τελευταῖος κάτοχος φαίνεται ὅτι μετεχειρίσθη αὐτό, καθὼς τὸ παιδίον τὰ παιγνίδιά του. Ἔχει ἀνάγκην νέων χορδῶν, καὶ τὸ τόξον δὲ ἔπαθεν ὁμοίως. Ἀλλ' αὐτὰ εἶναι ἀσήμαντα. Ὁποία ἀσφαλὴς ἐνέργεια τοῦ ἤχου! Ὁποία εὐγένεια φωνῆς, καὶ ὁποία μελῳδία τοῦ τόνου!»

Καὶ πάλιν ἐξηκολούθησε διὰ τοῦ τόξου τὰς αὐτὰς δοκιμάς.

Τὴν ἑσπέραν ἐκείνην ἡ μουσικὴ δὲν παρετάθη ἐπὶ μακρόν. Ὁ Μόντης ἐβεβαίου, ὅτι δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ ὑποφέρῃ τὸ βιολίον του, καί μοι ἐζήτησε τὴν ἄδειαν νὰ τὸ λάβῃ μεθ' ἑαυτοῦ, διὰ νὰ τὸ τακτοποιήσῃ, ὑπεσχέθη δὲ εἰς τὴν σύζυγόν μου εἰς τὸ ἑξῆς συνοδείαν ἀξίαν τῆς ἐπὶ τοῦ κλειδοκυμβάλου ἱκανότητος αὐτῆς.

Ἐννοεῖται ὅτι δὲν ἀντέλεξα.

Μετά τινας ἡμέρας μᾶς διηγήθη ὁ νέος συνάδελφός μου, ὅτι ὁ γείτων του δὲν ἄφινε πλέον τὸ βιολίον ἐκ τῶν χειρῶν· ἦτο ἐνθουσιασμένος ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ διεσκέδαζε μετ' αὐτοῦ μέχρι νυκτὸς βαθείας.

Πρὸ τῆς ὡρισμένης ἡμέρας μᾶς ἐπεσκέφθη ὁ Μόντης, διὰ νὰ δώσῃ δεῖγμα τῆς τέχνης του ἐπὶ τοιούτου ὀργάνου· ὡμίλει περὶ αὐτοῦ διὰ τῶν ἐρωτικωτέρων ἐκφράσεων· μὲ ὠνόμαζεν ἐπανειλημμένως Κροῖσον ἐπὶ τῇ ἰδιοκτησίᾳ θησαυροῦ τοιούτου.

Ἡ ἑπομένη ἑσπερὶς ἦτο μία τῶν ὡραιοτέρων. Τὸ βιολίον καθαρθὲν καὶ λαβὸν νέας χορδὰς ἔμενεν ἐν τῇ οἰκίᾳ μου· ἀλλὰ παρετήρησα μετὰ πόσης δυσκολίας ἐχωρίζετο αὐτοῦ ὁ Μόντης ἀναχωρῶν. Ὁ συνάδελφός μου μᾶς διηγεῖτο, ὅτι ὁ παράδοξος οὗτος ἄνθρωπος κατέστη μελαγχολικὸς καὶ οὐδ' ἤγγιζε πλέον τὸ ἴδιον αὐτοῦ ὄργανον. Εἶναι ἁμαρτία, ἔλεγε, νὰ παίζῃ ἐπ' αὐτοῦ· ἐπροτίμα νὰ μὴ παίζῃ διόλου. Καὶ πράγματι δὲν ἔπαιζε πλέον, μολονότι ἠγνόει πῶς νὰ διέλθῃ τὴν ἡμέραν. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι ἡ πρὸς ἡμᾶς ἐπίσκεψίς του ἦτο ἑορτὴ δι' αὐτόν.

Ηὐχαριστεῖτό τις βλέπων αὐτὸν μετὰ τοῦ βιολίου καὶ ἀκούων παίζοντα. Ἅπαξ ἔτι ἐχωρίσθη αὐτοῦ βεβαρημένος τὴν καρδίαν καὶ, νομίζω, μὲ ὑγροὺς ὀφθαλμούς· ἀλλὰ κατὰ τὴν ἑπομένην ἐπίσκεψιν δὲν κατώρθωσε πλέον νὰ ἀποσιωπήσῃ τὴν παράκλησιν, νὰ τῷ δανείσω τὸ βιολίον διὰ νὰ γυμνάζηται· ἤθελε φυλάττει αὐτό, μοὶ ἔλεγεν, ὡς τὸ φῶς του, καὶ τὸ φέρει πάντοτε εἰς τὰς ἑσπερίδας ἡμῶν· ἤλπιζεν, ὅτι μετ' ὀλίγον ἤθελε καταστῆ τεχνίτης, ἐὰν οὕτως ἐβοηθεῖτο.

Ἔδωκα τὴν ἄδειαν καὶ ἔχαιρον διὰ τὰς ἀπὸ ἑβδομάδος εἰς ἑβδομάδα καταφανεῖς προόδους του.

Μίαν ἡμέραν μὲ ἠρώτησεν, ἐὰν ἐπεθύμουν νὰ τῷ πωλήσω τὸ βιολίον, τὸ ὁποῖον εἰς ἐμὲ ἦτο ἄχρηστον. Τῷ ἀπεκρίθην, ὅτι δὲν ἠδυνάμην νὰ πράξω τοῦτο, διότι εἶχον ὑποσχεθῆ εἰς τὸν πρῶτον κύριον τοῦ βιολίου νὰ τὸ φυλάττω. «Τὸ θεωρῶ ὡς ἐνέχυρον, προσέθεσα μειδιῶν, διότι ἐνθυμήθην τὸ ζητηθὲν φίλημα, μολονότι δὲν ὑπάρχει βεβαίως κίνδυνος τώρα πλέον ν' ἀπαιτηθῇ.»

Μὲ παρετήρησε στιγμάς τινας ἀπορῶν· «Λοιπὸν δὲν εἶναι κτῆμά σας;»

«Ναί, μοὶ ἀνήκει, τὸν ἐβεβαίωσα, ἀλλὰ δὲν ἔχω τὸ δικαίωμα νὰ τὸ πωλήσω.»

Ἀνεστέναξεν. «Καὶ τί ἤθελέ με ὠφελήσει; Τόσα χρήματα! Ποῖος ἠδύνατο νὰ τὰ εὕρῃ; ὅταν τις ἦναι πτωχός! Ἔγραψα πρὸς τὸν ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος κατὰ μῆνα πέμπει τὸ μικρὸν συνάλλαγμα, παρακαλῶν αὐτὸν νά μοι ἐμβάσῃ ὅλον τὸ ὑπόλοιπον τοῦ κεφαλαίου πρὸς ἀγορὰν βιολίου·—ἤλπιζον, ὅτι ἠδυνάμην νὰ σᾶς πείσω νὰ τὸ πωλήσητε·—ἀλλά μοι ἀπεκρίθη, ὅτι μόνον δύο μηνιαῖα ὑπῆρχον ἀκόμη... Μοὶ ἔστειλε δὲ τὸ ὑπόλοιπον, συμβουλεύων με νὰ εὕρω θέσιν τινὰ ὡς μουσικὸς ἢ ἄλλον πόρον ζωῆς. Ἔκτοτε ἔκαμα διάφορα σχέδια, πῶς νὰ ἀποκτήσω ταχέως χρήματα.... Ἀλλ' ἀφοῦ τὸ βιολίον δὲν πωλεῖται, μοὶ εἶναι καὶ ἀδιάφορον.»

Ἐλυπούμην τὸν νέον καὶ ἀπεφάσισα ἐνδομύχως νὰ φροντίσω κατὰ δύναμιν καὶ πατρικῶς περὶ αὐτοῦ.

Τὸ βιολίον ἔβλεπον μόνον, ὅταν τὸ ἔφερεν εἰς τὰς συναυλίας μας. Ἀφοῦ τῷ ἔδωκα ἅπαξ τὴν ἄδειαν, τὸ ἐλάμβανε πάντοτε μεθ' ἑαυτοῦ, ἐγὼ δὲ εὐχαρίστως τὸ ἐπέτρεπον.

Ἕπεται τὸ τέλος. Ι. Μ.

Ἡ παρ' ἡμῖν διακωδωνισθεῖσα λέξις *ρουσφέτιον* παράγεται ἐκ τῆς ἀραβικῆς rihvet=ρισβέτ, καὶ σημαίνει καθαρὰν δωροδοκίαν.

Digitized by Google

Περὶ τοῦ ἐπὶ τῶν Προπυλαίων ἐν τῇ Ἀκροπόλει
ΑΘΗΝΩΝ ΚΑΤΕΔΑΦΙΣΘΕΝΤΟΣ ΠΥΡΓΟΥ

Ζήτημα, μεγάλως ἐνδιαφέρον τοῖς ἀρχαιολόγοις, πρὸς τοῖς ἤδη πολλοῖς καὶ ποικίλοις ἀναφυεῖσι καὶ ἀναφυομένοις καθ' ἑκάστην, ἐκ τῆς ἀκριβοῦς καὶ ἐπιστημονικῆς μελέτης τῶν ἐν τῇ Ἀκροπόλει διασωθέντων γεραρῶν λειψάνων τῆς Ἑλληνικῆς εὐφυΐας, ὑπῆρχε καὶ τὸ τῆς καταγωγῆς καὶ ἐποχῆς τῆς ἱδρύσεως τοῦ ἐπὶ τῶν Προπυλαίων ἀγερώχως ὑψουμένου κακοτέχνου πύργου, ὅστις, ὡς βάρβαρος κατακτητής, βαρέως ἐπεκάθητο ἐπὶ τῶν στέρνων τῶν ποτὲ λαμπροτάτων Προπυλαίων, ἐπαπειλῶν καὶ τὴν παντελῆ καταστροφὴν τῶν ὑπολειφθέντων λειψάνων τοῦ θείου ἐκείνου ἀριστουργήματος τοῦ Μνησικλέους.

Ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος κακότεχνος πύργος, ἀπὸ τῶν πρώτων περιηγητῶν τῶν τὴν Ἀκρόπολιν ἐπισκεψαμένων καὶ περὶ αὐτῆς συγγραψάντων, μέχρι τοῦ τελευταίου κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἐπισκεψαμένου αὐτὴν κ. Ε. Φρῆμαν, οὐχὶ μετὰ πολλῶν σπουδαίων καὶ ἀκριβῶν ἐρευνῶν υἱοθετήθη καὶ ἀνεγνωρίσθη κοινῶς μὲν ὡς ἔργον φραγκικόν, ἀλλ' ὡς πρὸς τὴν ἐποχὴν τῆς ἱδρύσεως αὐτοῦ αἱ γνῶμαι διεφώνουν· διότι ὁ πύργος οὐδὲν ἔφερεν ὁριστικὸν σύμβολον, οὔτε ἐπιγραφήν, οὔτε γλυπτόν τι σημεῖον, οὔτε σταυρόν, οὔτε οἰκόσημον ἰδιαίτερον, ὡς ἐν τοῖς ἐρειπίοις τοῦ παρακειμένου παλατίου τῶν Δουκῶν ἐφαίνοντο γεγλυμμένα ἐπὶ τῶν θυρῶν καὶ θυρίδων τὰ συνήθη παρὰ τοῖς Φράγκοις οἰκόσημα, μαρτυροῦντα τὴν ἐποχὴν τῆς κατοχῆς αὐτῶν. Ὅθεν ἐνομίζετο ὑπό τινων μὲν ὡς ἔργον τῶν γάλλων Δουκῶν Δελαρόσων, ὑφ' ἑτέρων δέ, τῶν Ἰταλῶν μεγάλων Δουκῶν Ἀκκιαγυολίων (Acciajuoli).

Τὸ δὲ συμβούλιον τῆς ἐνταῦθα Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρίας, βλέπον τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον τῆς παντελοῦς καταστροφῆς τοῦ μνημείου, ἐκ τοῦ δυσαναλόγως πιέζοντος βάρους τοῦ πύργου, ἀπεφάσισε τὴν ἀπολύτρωσιν τῶν τοῦ ἀριστουργήματος λειψάνων, ἅτινα ἐκαλύπτοντο κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ τοῦ ἀμόρφου ἐκείνου ὄγκου, τοῦ διαστρέφοντος καὶ τὴν ὅλην ἁρμονίαν τοῦ πανοράματος τῶν ἀρχικῶν πρωτευουσῶν ὁριζοντίων γραμμῶν, τοσούτῳ μᾶλλον, διότι αὐτὸς οὗτος ὁ πύργος οὐδένα ὁριστικὸν τῆς ἐποχῆς τῆς κτίσεως αὐτοῦ ἔφερε χαρακτῆρα, ἢ μόνον τὴν ὑποθετικὴν ἰδέαν τοῦ φραγκισμοῦ. Καὶ δή, χρηματικῆς συνδρομῆς καταβληθείσης ὑπὸ τοῦ φιλαρχαίου Κ. Σλίεμανν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, ἀνέλαβεν ἡ Ἑταιρία δραστηρίως τὴν κατεδάφισιν τοῦ προσφιλοῦς τοῖς μεσαιωνοδίψαις ἔργου, νομιζομένου φραγκικῆς ἐποχῆς. Ἀλλ' ἡ κατεδάφισις αὐτοῦ μεγάλως κατετάραξε τὴν χολὴν τινῶν πολλοὺς κατὰ τῶν κατεδαφιστῶν ἐξεμεσάντων πικροὺς λόγους, ἀδίκως ὅμως. Ἐν τούτοις συγκαταλέγεται καὶ ὁ ἐλλόγιμος φιλέλλην κύριος Ε. Φρῆμαν, ἀποκαλέσας τοὺς κατεδαφίσαντας, ἐν ἄρθρῳ δημοσιευθέντι ἐν τῇ «Κλειοῖ» (ἀριθ. 843), *ὀλετῆρας*, *ἰσοβαθμους τῷ Ἡροστράτῳ καὶ τῷ λόρδῳ Ἐλγίνῳ*, ἐπιφωνῶν· «Τοιαύτης ἀκολάστου βαρβαρότητος αἴτιος ὑπάρχει ὁ κ. Σλίεμανν· ἐπιθυμοῦμεν, λέγει, νὰ μάθωμεν καὶ τοὺς Ἕλληνας συνενόχους του.»

Ὁ ἡμέτερος δὲ κ. Λ. Καυταντζόγλους, ὡς μέλος τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας ἐν Βιέννῃ κατὰ τὸ θέρος ἀποδημῶν, ἀναλαβών, ὡς λέγει, ὑπὸ ἀτομικὴν αὐτοῦ εὐθύνην ἀπέναντι τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου τὴν ὑπεράσπισιν τῆς κατεδαφίσεως τοῦ πύργου καὶ τῆς ἐκκαθαρίσεως τοῦ ὅλου χώρου τῆς Ἀκροπόλεως, ἀπήντησε πρὸς τὸν Φρῆμαν ἐν ἐπιστολιμαίᾳ διατριβῇ εἰς ὅσα ὑπ' ἐκείνου ἐγράφησαν ἐν τῇ «Κλειοῖ». Ἀπέδειξε δὲ δι' ἐπιχειρημάτων ἀκαταμαχήτων ἐξ αὐτῆς τῆς κατεδαφίσεως ληφθέντων, πρῶτον ὅτι ὁ πύργος οὔτε τῶν Γάλλων ἦτο, οὔτε τῶν Ἰταλῶν, ἀλλὰ τῶν Τούρκων.

Ἔπειτα ὅτι αὐτὸς οὐδεμίαν σχέσιν εἶχε πρὸς τὸ φραγκικὸν τῶν Δουκῶν Παλάτιον, ἀλλ' ἦτο ἁπλῶς ἔργον βάρβαρον τῶν τελευταίων Τούρκων κατακτητῶν, κείμενος χωρίς, μακρὰν τοῦ Παλατίου, ἀνεγερθεὶς δ' ἐν βίᾳ πρὸς ἁπλῆν σκοπιὰν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ὑπὸ τοῦ Μοροζίνου ἐκστρατείας τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς ἐν Ἀθήναις προσδοκωμένης ἐν Πειραιεῖ ἀποβάσεως τῶν Βενετῶν.

Ἡ σπουδαιοτάτη αὕτη ἀπάντησις τοῦ κ. Λ. Καυταντζόγλου πρὸς τὸν κ. Ε. Φρῆμαν ἐδημοσιεύθη ἐν τῷ φυλλαδίῳ τοῦ Ϛ' τόμου τοῦ «Ἀθηναίου», φέρουσα ἐπιγραφὴν *Ἐπιστολιμαία διατριβὴ πρὸς τὸν Ἐλλόγιμον κ. Ε. Φρῆμαν περὶ τῆς κατεδαφίσεως τοῦ ἐν τῇ Ἀκροπόλει Ἀθηνῶν Τουρκικοῦ Πύργου*, ἐν ᾗ πραγματεύεται περὶ τῆς κατεδαφίσεως αὐτοῦ οὐχὶ μόνον ὡς ἀχρήστου καὶ βαρβαρικοῦ ἔργου καὶ ἀδιαφόρου ὡς πρὸς τὴν ἱστορίαν τῆς τέχνης ἀλλὰ καὶ ἐπιζημίου μάλιστα πρὸς τὴν καλλιτεχνίαν. Διὰ λόγων δὲ ἰσχυρῶν αναλαμβάνει καὶ τὴν ὑπεράσπισιν τῆς ἐκκαθαρίσεως τῆς ὅλης Ἀκροπόλεως ἀπὸ τῶν ὀθνείων ξένων προσθηκῶν τῆς βαρβαρότητος, παρομοιῶν ταύτας πρὸς τὰ ἀφοδεύματα τῶν ἁρπακτικῶν ὀρνέων, τὰ κατὰ καιροὺς ἐπικείμενα ἐπὶ τῶν θαυμασίων τοῦ Φειδίου ἔργων· ὡσαύτως κακίζει καὶ καταδικάζει ὁ κ. Καυταντζόγλους ἐπιστημονικῶς τε καὶ ὑπὸ καλλιτεχνικὴν ὄψιν ὅσα ὁ κ. Φρῆμαν λέγει οὐχὶ μόνον περὶ τοῦ νομιζομένου φραγκικοῦ πύργου, ὅτι ἔπρεπε νὰ διατηρηθῇ, ἀλλὰ καὶ περὶ τοῦ τουρκικοῦ τεμένους, τοῦ ἱδρυθέντος ποτὲ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ναοῦ τοῦ Παρθενῶνος, τοῦ ἀριστουργήματος τούτου τῆς Ἑλληνικῆς καλλιτεχνίας κεκοσμημένου μετὰ τοῦ χαρακτηριστικοῦ σημείου τῆς Τουρκικῆς κατακτήσεως, τοῦ *Μιναρέ*, κτισθέντος ἐπὶ τοῦ ἀετώματος τοῦ ναοῦ, ὅτι

Digitized by Google

καὶ ταῦτα ἔπρεπε νὰ διατηρηθῶσιν ὡς μνημεῖα μαρτυροῦντα περὶ παρῳχημένων χρόνων.

Μετὰ μετριοφροσύνης δὲ οὐ μικρᾶς καὶ τὴν ὅλως ἄδικον ὕβριν τὴν ὑπὸ τοῦ Κ. Φρῆμαν διδομένην κατὰ τῶν κατεδαφιστῶν τοῦ πύργου, ἰσοφαρίζουσαν πρὸς τὴν τοῦ Ἡροστράτου καὶ Ἐλγίνου, ἀποκρούων, λέγει ὁ κ. Καυταντζόγλους εὐφυῶς, ὅτι καὶ ὁ Ἡρόστρατος ὑπὸ ἀμέτρου φιλοδοξίας ἐνέπρησε τὸν ναὸν τῆς Ἀρτέμιδος· ὁ δὲ λόρδος Ἐλγῖνος ἐξ ἀπλήστου φιλοχρηματίας κατέστρεψε τὸν Παρθενῶνα συλήσας καὶ πάντα τὰ ἐκ τῶν βαρβάρων διασωθέντα Ἑλληνικὰ ἀριστουργήματα τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλ' οἱ κατεδαφίσαντες τὸν βάρβαρον καὶ ἄχαριν τουρκικὸν πύργον ἀφιλοκερδῶς, ὑπὸ μόνου τοῦ ζήλου πρὸς τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν τέχνην ἀπέβλεψαν, ἐφ' ᾧ καὶ τὴν ἀδέκαστον κρίσιν τῶν σοφῶν καὶ φιλοτέχνων ἐπικαλεῖται.

Ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς παντελοῦς ἐκκαθαρίσεως τῆς Ἀκροπόλεως, ὡς χώρου ἱεροῦ, καὶ ὑπὲρ τῆς τακτοποιήσεως αὐτοῦ συνηγορῶν, ἀπολήγει διὰ πάνυ χαρακτηριστικοῦ ἐπιλόγου, ἐμπνευσθέντος ὑπὸ μόνου τοῦ ἐμφύτου πυρὸς τοῦ ἐξάπτοντος τὴν φαντασίαν τοῦ καλλιτέχνου. Τὸν ἐπίλογον τοῦτον ἀντιγράφομεν ἐνταῦθα αὐτολεξεὶ ἐκ τῆς ἐπιστολιμαίας διατριβῆς, ὅπως κάλλιον ἀπεικονίσωμεν τὸν πρὸς τὴν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων τέχνην ὀφειλόμενον σεβασμόν, καὶ τὸν ὑπὲρ αὐτῆς ἐνθουσιασμὸν τοῦ γράψαντος.

«Ἡ Ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν, ὡς φεγγοβολοῦσα τὸ εἰλικρινέστατον τοῦ καλοῦ φῶς, ἔπρεπε νὰ ἦναι κατατεγμένη καὶ κεκαθαρισμένη πρεπόντως, καὶ νὰ χρησιμεύῃ ὡς τὸ ἐντελέστερον διδασκαλεῖον ἐν γένει τῆς καλλιτεχνίας, ἰδίως τῆς γλυπτικῆς καὶ τῆς ἑλληνικῆς ἀρχιτεκτονικῆς, τῆς καλουμένης κλασικῆς. Ναί, ὡς διδασκαλεῖον, λέγω, τῆς ἑλληνικῆς ἀρχιτεκτονικῆς, ἥτις, ὡς μὴ ὤφειλεν, ἀπὸ τεσσαρακοντίας περίπου ὑπεχώρησεν εἰς τὴν ἔφοδον τοῦ παραλόγου καὶ παρατύπου καὶ ἰδιορρύθμου Ῥωμαντισμοῦ.

Ἡ Ἀκρόπολις νομίζω ὅτι πρέπει νὰ θεωρῆται ὡς τὸ ἄδυτον τῆς καλλιτεχνίας, ἔνθα διεσώθη ἡ μόνη καὶ καθαρὰ πηγή, ἐξ ἧς τὰ διὰ τῆς καλλιτεχνίας ἐκπολιτικὰ νάματα διεχύθησαν πανταχοῦ τοῦ νῦν γνωστοῦ καὶ πεπολιτισμένου κόσμου. Ἡ Ἀκρόπολις εἶναι ὁ τόπος, ὅπου θαυμάζεται τὸ ἄκρον τῆς καλαισθησίας, πρὸς ὃ εἶχε φθάσει ἡ πάλαι ἑλληνικὴ εὐφυΐα· εἶναι ὁ λόφος, ἐφ' οὗ ἐπικρατεῖ ἡ ἀκατάληπτος ἐκείνη ἁρμονία καὶ συμμετρία, αἵτινες τὸν μὲν ἀμύητον τῶν τῆς καλλιτεχνίας μυστηρίων καθιστῶσιν ἔκθαμβον, εἰς δὲ τὸν μεμυημένον ἐξεγείρουσι σέβας βαθὺ καὶ ἄφατον ἐνθουσιασμόν.

Ἐν τοιούτῳ ἱερῷ τόπῳ ἀσεβὲς καὶ ἀνάρμοστον, νομίζομεν, εἶναι νὰ διατηρῶνται τὰ ἀμαυρὰ μνημεῖα τῶν ἐπελθόντων ῥευμάτων τῆς βαρβαρότητος. Αὐτὰ τὰ συντρίμματα καὶ τὰ ἐρείπια τῶν πολυτίμων μνημείων ἐν τῇ Ἀκροπόλει εἶναι, νομίζω, ἐπαρκῆ μαρτύρια, διατρανοῦντα εἰς τὸν θεατὴν τὴν ἠθικὴν κατάστασιν τῶν κατακτητῶν καὶ τὰς κακώσεις, ἃς ὑπέστησαν οἱ ὑπ' ἐκείνων δουλωθέντες ἀπόγονοι τῶν προπατόρων τῶν θαυμασίων τούτων ἔργων. Ὑμεῖς μέν, ἀγαστὲ ἄνερ, ἀδημονεῖτε μεγάλως ἐπὶ τῇ καταστροφῇ τοῦ μιναρέ, τοῦ ἐπὶ τοῦ Παρθενῶνος ἀνυψωθέντος, ὡς ἀπολεσθείσης δῆθεν μιᾶς μαρτυρίας τῆς τουρκικῆς ἐπιδρομῆς καὶ κατοχῆς, καὶ καλεῖτε τοὺς καθαρίσαντας τὸ ἀξιοσέβαστον λείψανον τοῦ γεραροῦ τούτου ἀετώματος τοῦ Παρθενῶνος *ὀλετῆρας*· ἀλλ' ὅμως ἅπαν τὸ πλήρωμα τοῦ ἐν τῇ Ἀνατολῇ χριστιανικοῦ κόσμου ἐπεκρότησε, πιστεύσατέ μοι, ἐπὶ τῇ κατεδαφίσει τοῦ σημείου τούτου τοῦ βαρβαρισμοῦ καὶ τῆς δουλείας, καὶ ἐνθέρμους δεήσεις ἀναπέμπουσιν εἰς τὸν Ὕψιστον ὅπως εὐδοκήσῃ νὰ ἐπισπεύσῃ καὶ τὴν ἐκκαθάρισιν αὐτοῦ τοῦ χριστιανικοῦ καλλιτεχνήματος, τῆς ἁγίας Σοφίας, καὶ τὴν ἀποκατάστασιν αὐτῆς εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἰουστινιανὴν λαμπρότητα, διὰ τῆς ἐξαλείψεως οὐχὶ ἑνός, ἀλλὰ καὶ τῶν τεσσάρων ὁμοῦ αὐτὴν ἀσχημιζόντων τουρκικῶν μιναρέδων. Εἴθε ἡ δέησις αὐτῶν εἰσακουσθῇ. Καὶ τὸ ἔθνος ἐκεῖνο, ὅπερ θέλει εἰς τοῦτο συντελέσει, εἴτε Βρεττανικὸν λέγεται, εἴτε Γερμανικόν, εἴτε Γαλλικόν, εἴτε Ῥωσσικόν, εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα θέλει εὐλογεῖσθαι ὑπὸ μυριάδων στομάτων τοῦ θηριωδῶς καταδυναστευομένου χριστιανικοῦ κόσμου τῆς Ἀνατολῆς.»

**

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

*** Ὁ Ἄγγλος ἀγαπᾷ τὴν ἐλευθερίαν ὡς νόμιμον σύζυγόν του· καί τοι δὲ δὲν προσφέρεται πρὸς αὐτὴν μετὰ τρυφερότητος καὶ ἱπποτισμοῦ, γνωρίζει ἐν τούτοις νὰ τὴν ὑπερασπίσῃ, χρείας τυχούσης, καὶ ἀλλοίμονον εἰς τὸν παραβιάζοντα τὸ οἰκιακὸν αὐτῆς ἄσυλον. Ὁ Γάλλος ἀγαπᾷ τὴν ἐλευθερίαν ὡς ἐρωμένην, μετὰ παραφορᾶς καὶ πάθους, μυριάκις τῆς ἡμέρας ὁρκιζόμενος ὅτι εἶνε ἕτοιμος νὰ θυσιάσῃ τὴν ζωὴν ὑπὲρ αὐτῆς· ὁ δὲ Γερμανὸς τρέφει πρὸς τὴν ἐλευθερίαν ἥσυχον καὶ γαληνιαίαν στοργὴν οἵαν καὶ πρὸς τὴν μάμμην του. (H. Heine.)

*** Οἱ ἄνδρες διαφέρουσι τῶν γυναικῶν καὶ κατὰ τοῦτο, ὅτι ἐκεῖνοι μὲν ἐρωτῶσι *τί φρονεῖ* ὁ κόσμος περὶ αὐτῶν, αὗται δὲ μόνον *τί λέγει*. (Hippel.)

*** Εἰς τοὺς ἀέργους αἱ μὲν ἡμέραι φαίνονται μακραί, τὰ δὲ ἔτη σύντομα.

Κατ' ἔτος ἀποθνήσκουσι πλείονα τῶν 33 ἑκατομμ. ἀνθρώπων, καθ' ἑκάστην ἡμέραν δὲ 91,000, καθ' ἕκαστον δὲ δεύτερον λεπτὸν τῆς ὥρας εἷς. Καθ' ἑκάστην γεννῶνται πλείονες τῶν 92,000.

ΑΘΗΝΗΣΙ — ΤΥΠΟΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ, ΟΔΟΣ ΠΑΤΗΣΙΩΝ, 14.

Digitized by Google

'Αριθ. 116 – Λεπτὰ εἴκοσι.

ΕΤΟΣ Γ'.

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Πέμπτος | Συνδρομὴ ἐτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20.—Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶνε ἐτήσιαι—Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὁδὸς Σταδίου, 6. | 19 Μαρτίου 1878

ΠΑΝΟΜΟΙΟΤΥΠΟΝ ΤΗΣ ΥΠΟΓΡΑΦΗΣ ΤΟΥ

ΙΑΚΩΒΟΥ ΡΙΖΟΥ

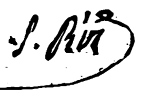

ΜΙΑ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΙΑΚΩΒΟΥ ΡΙΖΟΥ

Πρὸς τὴν φιλτάτην Κυρίαν Ζιελίκαν Ῥίζου.

Φιλτάτη Κυρία,

Ἡ πρὸς ἐμὲ ἐπιστολή σας ἦτον πλήρης ἀπὸ αἰσθήματα εὐγενῆ καρδίας εὐγενεστάτης· ἐξέφραζεν αἰσθήματα, τὰ ὁποῖα ἐγγυῶνται κατὰ βεβαιότατον βαθμὸν εἰς τὸν φιλόστοργον ἐμὲ πατέρα τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ ὑπερφιλτάτου μοι Κωνσταντίνου. Συμπεράνατε λοιπὸν, Κυρία μου, πόσον ἡ ἐπιστολή σας μ' ἐχαροποίησε, συμπεράνατε πόσον ζωηραὶ ἀνέβρυσαν ἀπὸ τὴν πατρικὴν καρδίαν μου αἱ ὑπὲρ ὑμῶν ἀμφοτέρων τῶν φιλτάτων εὐχαί μου, ὅταν ἀνέγνωσα τὸ πολύτιμον ἰδιόχειρόν σας.

Ὕστερον ἀπὸ τόσας οἰκιακὰς μεγάλας καὶ ἀλληλοδιαδόχους συμφορὰς, αἱ ὁποῖαι μ' ἐπότισαν μέχρι τρυγὸς ἀλλεπάλληλα ποτήρια πικριῶν ἀνυποφόρων, πεπρωμένον ἦτον ἡ φιλτάτη Ζέλια νὰ μὲ ζωογονήσῃ διὰ τῆς εὐδαιμονίας, τὴν ὁποίαν προξενεῖ εἰς τὸν υἱόν μου. Εἰς τὰ εὔκρατα κλίματα, Κυρία, ὅταν κατὰ τὸν χειμῶνα λάμψωσιν ἐξαίφνης αἱ ἡλιακαὶ ἀκτῖνες εἰς τὸν αἰθέρα, πόσον φαίνονται γλυκύτεραι καὶ τερπνότεραι παρὰ τὰς ἐαρινὰς ἀκτῖνας. Τὸ αὐτὸ ἠκολούθησεν εἰς ἐμὲ, ὅταν ἀνέγνωσα τὴν ἐπιστολήν σας. Εἰς τὸν χειμῶνα τῆς παρακμασάσης ἡλικίας μου, συνωδευμένον μὲ τόσας λύπας, ἀνατείλασα ἡ πληροφορία περὶ τῆς εὐζωΐας τοῦ υἱοῦ μου, ἐφαίδρυνε τὴν καρδίαν μου εἰς ὑπερβολήν.

Ἤθελα σᾶς ἀπαντήσει, φιλτάτη, εἰς γαλλικὴν γλῶσσαν, ἐὰν ἦτον δυνατὸν νὰ ἐκφράσω δι' αὐτῆς τὰ πατρικά μου αἰσθήματα μὲ τὴν αὐτὴν ἐνεργητικότητα τοῦ γράμματός σας. Θελήσατε λοιπὸν νὰ δεχθῆτε τὰς βεβαιώσεις τῶν αἰσθημάτων μου παριστανομένας εἰς γλῶσσαν, τὴν ὁποίαν καὶ ὁμιλεῖτε κάλλιστα καθὸ Ἑλληνὶς, καὶ γράφετε ὡσαύτως, καὶ μὴ ἀμφιβάλλετε, ὅτι σᾶς εὔχομαι πατρικώτατα, καὶ σᾶς ὑπεραγαπῶ ὡς κόρην μου παμφιλτάτην.

Ἀθῆναι, τὴν 26 Μαΐου (7 Ἰουνίου) 1840.

Ὁ εὐχέτης πατὴρ

Ι. ΡΙΖΟΣ.

Ὁ κ. Κ. Σάθας ἐκδίδει μετ' οὐ πολὺ ἐν Βενετίᾳ σπουδαιότατον καὶ ὅλως πρωτότυπον σύγγραμμα, ἤτοι συλλογὴν τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἀνακαλυφθέντων μνημείων τοῦ ἐπὶ τῶν μέσων αἰώνων ἑλληνικοῦ θεάτρου. Ὁ μετ' οὐ πολὺ δημοσιευόμενος πρῶτος τόμος, περιέχων τέσσαρας τραγῳδίας καὶ κωμῳδίας, συνοδεύεται καὶ διὰ μακροτάτης εἰσαγωγῆς ἐν ᾗ ἐξιστοροῦνται αἱ παράδοξοι τύχαι τῆς θεατρικῆς σκηνῆς τῶν Βυζαντινῶν καὶ τῶν ὑπὸ τοὺς Φράγκους Ἑλλήνων. Κατὰ τὸν κ. Σάθαν οἱ Βυζαντινοὶ οὐ μόνον διετήρησαν τὸ παλαιὸν ἑλληνικὸν θέατρον, ἐν τῷ ὁποίῳ παρίσταντο ἰδίως αἱ κωμῳδίαι τοῦ Ἀριστοφάνους καὶ τοῦ Μενάνδρου, ἀλλὰ καὶ πρῶτοι ἐμόρφωσαν τὸ ἐκκλησιαστικὸν καὶ τὸ δημοτικὸν θέατρον, τὰ ὁποῖα ἁπλῶς ἀπεμιμήθη ἡ Δυτικὴ Εὐρώπη. Ἡ ἑπομένη διατριβὴ, ἀποτελοῦσα μέρος τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ εἰρημένου συγγράμματος, ἀπεστάλη, τῇ αἰτήσει ἡμῶν, πρὸς δημοσίευσιν ἐν τῇ Ἑστίᾳ· ἐξ αὐτῆς παρελήφθησαν μέρη τινὰ καὶ αἱ πολλαὶ ὑποσημειώσεις

Σ. τ. Δ.

Περὶ τῆς θεατρικῆς σκηνῆς

ΤΩΝ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ

Βεβαίως θὰ ἐκπλαγῶσι πολλοὶ ἀκούοντες τὴν παράξενον εἴδησιν περὶ ὑπάρξεως ἑλληνικοῦ θεάτρου ἐν τοῖς μέσοις καὶ τοῖς νεωτέροις χρόνοις, ἐνῷ ἴσως ὀλίγοι ἐγίνωσκον μίαν καὶ μόνην Κρητικὴν τραγῳδίαν, τὴν Ἐρωφίλην, θὰ ἐκπλαγῶσι δὲ πλειότερον οἱ ἱστορικοὶ τοῦ νεωτέρου θεάτρου βλέποντες ὅτι ἡ παλαιὰ θυμέλη[1] δὲν ἐπυρπολήθη ἐν μέσῳ τῶν φλογερῶν ἀναθεμάτων τῶν πατέρων τῆς ἐκκλησίας, ἀλλ' ὅτι ἀπ' ἐναντίας ἐξηκολούθησε ζήσασα ἄδοξον μὲν καὶ ἄθλιον βίον, ἀλλ' ὅπως δήποτε ἐπέζησε μέχρις οὗ ἡ τουρκικὴ βαρβαρότης κατεπόνιξε πᾶν σπέρμα τοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ.

Ὡς γνωστὸν, οἱ πρῶτοι τοῦ Χριστιανισμοῦ πατέρες μετὰ πεισμονῆς σφοδροτάτης ἐπετέθησαν κατὰ τοῦ θεάτρου, διότι ἀφ' ἑνὸς μὲν ζωηρὰ καὶ ἀνεπίληστος ἐπέζησεν ἡ παράδοσις τοῦ ἐπὶ Νέρωνος διαδραματισθέντος κατὰ τῶν χριστιανῶν φρικώδους ἐκείνου θεατρικοῦ μαρτυρίου,

1. Θ υ μ έ λ η καλεῖται ὁ ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὀρχήστρας (τοῦ κυκλοτεροῦς δηλ. χώρου τοῦ μεταξὺ τῆς σκηνῆς καὶ τῆς κατωτάτης σειρᾶς τῶν ἑδωλίων τῶν θεατῶν) τετραγωνικὸς βωμὸς, περὶ ὃν ὠρχεῖτο ὁ χορός. Ἡ θυμέλη ἦτο ἱερὰ εἰς τὸν Διόνυσον, τὸν προστάτην τῶν δραματικῶν παραστάσεων, διότι ἐκ τῆς διονυσιακῆς λατρείας παρήχθη τὸ δρᾶμα. Θ υ μ ε λ ι κ ὸ ς δὲ, ὅπως καὶ δ ι ο ν υ σ ι α κ ό ς, εἶνε λέξις ἰσοδύναμος πρὸς τὸ σ κ η ν ι κ ό ς.

Σ. τ. Δ.

Digitized by Google

ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι ἔβλεπον κατ' ἐξακολούθησιν ἀπὸ τῆς σκηνῆς διακωμῳδούμενα τὰ ἱερώτερα τῆς πίστεως μυστήρια· ἂν καὶ οἱ δύο οὗτοι λόγοι ἀρκοῦσιν εἰς ἀποχρῶσαν δικαιολόγησιν τοῦ πρὸς τὴν θυμέλην ἀσπόνδου τῶν τότε χριστιανῶν μίσους, οὐχ ἧττον δύναται νὰ προστεθῇ καὶ τρίτος τις, ὅτι δηλαδὴ πολλάκις ἀποπειραθέντες οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ τὴν ἐκχριστιάνισιν τῆς σκηνῆς, ἀπέτυχον.

Καὶ τὰ μὲν κατὰ τῶν χριστιανῶν σπαραξικάρδια θεατρικὰ ὄργια τοῦ Ἀντιχρίστου τῆς Ἀποκαλύψεως μετὰ πολλῆς χάριτος ἀλλὰ καί τινος ποιητικῆς ἐλευθερίας περιέγραψεν ὁ Ῥενάν· ὡς δὲ παρακατιόντες θέλομεν ἴδει, τὰ Συναξάρια διέσωσαν πολλοὺς βίους θεατριστῶν οἵτινες, ἐνῷ διεκωμῴδουν τὸ χριστιανικὸν βάπτισμα, ὑπὸ θείας αἴφνης ἐμπνεύσεως φωτισθέντες μετὰ κατανύξεως ὡμολόγησαν ἀπ' αὐτῆς τῆς θυμέλης τὸν χριστιανισμὸν καὶ καρτερικώτατα ὑπέστησαν τὸ μαρτύριον. Αἱ ἀπόπειραι Μεθοδίου τοῦ μάρτυρος, Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ, Ἀπολλιναρίου τοῦ Λαοδικέως καὶ Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ εἰς ἀντικατάστασιν τῶν ἀθανάτων τῆς ἑλληνικῆς σκηνῆς προϊόντων διὰ τῶν σκηνῶν τῆς Παλαιᾶς καὶ Νέας Διαθήκης, εἰς οὐδὲν ἕτερον συνετέλεσαν ἢ ν' ἀποδείξωσιν ὅτι ἡ χριστιανικὴ φαντασία ἠδύνατο νὰ παραγάγῃ ἄλλα ἀριστουργήματα πλὴν δραματικῶν· ὅτι δὲ καὶ αὐτοὶ οἱ τότε χριστιανοὶ σιωπηλῶς πως ἐπέκριναν τὰς θεατρικὰς ταύτας ἀποπείρας ἀρκεῖ ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸ γεγονὸς ὅτι οὐδεὶς τῶν βυζαντινῶν σχολιαστῶν ποιεῖται λόγον τινὰ περὶ αὐτῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ αὐτὴ ἡ ἀπώλεια τοῦ θεάτρου τούτου, τοῦ ὁποίου ἓν καὶ μόνον δρᾶμα περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς, ὁ *Χριστὸς πάσχων*· ἀλλὰ καὶ τούτου πολὺ ἀμφισβητεῖται ὁ πατήρ, κάλλιον δ' ἤθελεν εἶσθαι ἂν σὺν τοῖς ἄλλοις ἀπώλετο, διότι, ἐνῷ τεχνικῶς ἐξετιμήθη ὡς ψυχρολογικὴ ἀπομίμησις τοῦ Αἰσχύλου καὶ τοῦ Λυκόφρονος, ἔχει καὶ τὸ ἐλάττωμα νὰ παριστᾷ τὴν Παναγίαν μᾶλλον ὡς Ἑκάβην κλαίουσαν ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ τῶν τέκνων αὐτῆς ἢ ὡς Θεομήτορα χριστιανικῶς θρηνοῦσαν ἐπὶ τῇ σταυρώσει τοῦ Χριστοῦ.

Μετὰ τὸν τελικὸν τοῦ χριστιανισμοῦ θρίαμβον ἤρξατο ὁπωσοῦν κοπάζων ὁ κατὰ τοῦ θεάτρου ἀμείλικτος πόλεμος τῶν πρώτων χριστιανῶν· δυστυχῶς ὅμως νέον ἔναυσμα ἐξ ἀπροόπτου ῥιφθὲν ἀνεζωογόνησε τὸν ὑποτρέμοντα ἤδη σπινθῆρα τῆς ἀντισκηνικῆς καταφορᾶς, ἀμέσως δὲ τὸ τέως πολεμούμενον ὡς ἀντιχριστιανικὸν θέατρον μετὰ πλειοτέρας ζέσεως ἀνεθεματίσθη ὡς αἱρετικόν. Ἀφορμὴ τῆς νέας ταύτης ἀντιθυμελικῆς σταυροφορίας ἐγένετο ὁ διάσημος αἱρεσιάρχης Ἄρειος, ὅστις πρὸς ταῖς ἄλλαις καινοτομίαις ἐφαντάσθη ἵνα εἰσαγάγῃ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ αὐτοῦ καὶ πλῆρες θεατρικὸν σύστημα, αὐτὸς οὗτος συγγράψας τὰ ἀναγκαῖα δράματα καὶ τοὺς διὰ τὸν λαὸν θεατρικοὺς ὕμνους, κατὰ μίμησιν, ὡς λέγεται, ἑνὸς τῶν ἀκολαστοτέρων Ἀλεξανδρινῶν ποιητῶν, τοῦ Κρητὸς Σωτάδου. Ἡ κατάπνιξις τοῦ μεγάλου σχίσματος ἢ τῆς θυμελικῆς αἱρέσεως, ὡς ἔλεγον οἱ τότε, συνετέλεσεν εἰς τὴν ἔκτοτε ἀναφαινομένην πρὸς τὸ θέατρον χριστιανικὴν ἀνοχήν· καίτοι δέ τινες τῶν σφόδρα ζηλωτῶν ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἐξεσφενδόνιζον κατὰ τῆς σκηνῆς ὑπόκωφόν τι ἀνάθεμα, οὐχ ἧττον πλὴν τῶν κοσμικῶν καὶ αὐτοὶ οἱ ἱερεῖς ἠδύναντο ἄνευ σπουδαίου σκανδάλου νὰ θεατροκοπῶσι· τὸ παράδοξον δὲ ὅτι ἀπὸ τῆς δεκάτης ἑκατονταετηρίδος τὸ θέατρον εἰσβάλλει καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἐκκλησίᾳ μετ' ἐλευθεριῶν τὰς ὁποίας ἴσως οὐδ' αὐτὸς ὁ Ἄρειος ἐφαντάσθη.

Ἀναντιρρήτως ἡ ἑλληνικὴ σκηνὴ πολὺ ἀπέβαλεν ἐν Βυζαντίῳ τῆς παλαιᾶς αὐτῆς λαμπηδόνος διὰ τὸν ἁπλούστατον λόγον ὅτι ἡ ἀλληλουχία τοσούτων διωγμῶν, ἀναθεμάτων καὶ καταθλιπτικῶν νόμων εἶχον ἀμαυρώσει τὸ παλαιὸν αὐτῆς γόητρον, τὸ δὲ ἐπάγγελμα τοῦ θεατριστοῦ ἐπὶ τοσοῦτον ἠτιμώθη, ὥστε ὁ μετερχόμενος τοῦτο, ἐπὶ μισθῷ μάλιστα, ἐστερεῖτο καὶ τῶν εὐτελεστέρων ἀστικῶν δικαιωμάτων. Οὔτε κληρονομικὰ δικαιώματα εἶχεν ὁ σκηνικός, οὔτε ὡς μάρτυς ἐπὶ δικαστηρίου ἠδύνατο νὰ παραστῇ. Καταγεγραμμένος ἐν τῷ θυμελικῷ μητρώῳ ὤφειλε νὰ ζήσῃ καὶ ν' ἀποθάνῃ ἐν τῇ σκηνῇ· ἡ ἐκκλησία οὐ μόνον τῷ ἠρνεῖτο τὴν ἐπιθανάτιον παρηγορίαν, ἀλλὰ καὶ δυσκόλως τῷ ἐπέτρεπε τό τε βάπτισμα καὶ τὴν κοινωνίαν τῶν χριστιανικῶν μυστηρίων· ὤφειλε νὰ μένῃ ἐν τῇ θυμέλῃ Ἕλλην, δηλαδὴ ἄπιστος, ἂν δέ ποτε ὡμολόγει τὸν χριστιανισμὸν ἐπ' ἐλπίδι βελτιώσεως τύχης, ὁ δῆμος εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ τὸν σύρῃ διὰ τῆς βίας ἐπὶ τῆς σκηνῆς καὶ τὸν ἀναγκάσῃ εἰς ἐπανάληψιν τῆς παλαιᾶς τέχνης, ἥτις φυσικῶς ἠκύρου τὸ βάπτισμα· δημοσίῳ ἐράνῳ τρεφόμενος, μόνην ἀποστολὴν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ εἶχε τὴν διασκέδασιν τοῦ τρέφοντος αὐτὸν δήμου· «ἦν ἡ τῆς πόλεως χαρμονή, πάντες γὰρ ἐτέρποντο ἐκ τῆς τούτου ἡδυφωνίας», λέγει τὸ Συναξάριον τοῦ ἐκ σκηνικῶν ἁγίου Φιλήμονος.

Αἱ ἐπὶ τῆς θυμέλης ἀναβαίνουσαι γυναῖκες ἔπαυον προστατευόμεναι ὑπὸ τοῦ νόμου· μεταβάλλουσαι δὲ καὶ αὐτὸ τὸ οἰκογενειακὸν ὄνομα εἰς παλαιὸν ἑλληνικὸν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἑταίρας ἢ αὐλητρίδος, ἐπὶ δὲ τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ εἰς χριστιανικόν, ἐγίνοντο ἕρμαιον τῶν διεφθαρμένων θεατῶν, πρὸ πάντων δὲ τῶν ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἐξασκούντων κηδεμονικά τινα δικαιώματα δικηγόρων (σχολαστικῶν)· πολλάκις ἁπλῆ ὑπόνοια ζηλοτύπου ἐραστοῦ ἤρκει ἵνα περικαρῇ ἡ δυστυχὴς τὴν ὡραίαν αὐτῆς κόμην καὶ οὕτως ἠτιμωμένη ἀποβληθῇ διὰ παντὸς τῆς σκηνῆς

Digitized by Google

καὶ ζητήσῃ ἀτιμότερον κρυπτήριον τῆς αἰσχύνης αὐτῆς, διότι καὶ αὐταὶ αἱ θύραι τῆς ἐκκλησίας δὲν ἠνοίγοντο τοσοῦτον εὐκόλως εἰς τὴν σκηνικήν, καὶ μάλιστα τὴν *κουτρουλήν*.

Μέχρι τοῦ Θεοδοσίου αἱ θυμελικαὶ διετήρησαν τοὐλάχιστον τὸ προνόμιον τῆς πολυτελείας, ἥτις ὅπως δήποτε ἱκανοποίει τὴν γυναικείαν ματαιότητα ἀντὶ τοσούτων ἄλλων στερήσεων· ἐπὶ τῶν διαδόχων ὅμως αὐτοῦ ταῖς ἀφηρέθη καὶ ἡ μικρὰ αὕτη παρηγορία, αὐστηραὶ δὲ διατάξεις ἐκανόνισαν τὴν λιτότητα τῆς θυμελικῆς ἐνδυμασίας, ἥτις οὐδὲν ἧττον διετήρησεν ἔτι θέλγητρα ἱκανὰ ἵνα σαγηνεύσῃ καὶ τὰς ἄλλας γυναῖκας πρὸς μεγίστην τοῦ Χρυσοστόμου δυσαρέσκειαν, ἀκαταπαύστως διαμαρτυρομένου κατὰ τῆς σκηνικῆς ψώρας ἥτις ὁσημέραι ἐλυμαίνετο τὸ ποίμνιόν του.

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἐπὶ τοσοῦτον ἠτιμώθη τὸ σκηνικὸν ἐπάγγελμα, ὥστε ἡ μὲν μιμὰς ἐσήμαινε τὴν ἑταίραν, τὸ δὲ μιμάριον τὸ χαμαιτυπεῖον.

Περίεργον μνημεῖον τῆς βασιλείας Λέοντος τοῦ Α′ (474) πιστῶς ἐξεικονίζει τὴν τότε ἀτιμοτάτην τῆς σκηνῆς κατάπτωσιν, εἶναι δὲ τοῦτο τὸ Συναξάριον τοῦ τότε ἀκμάσαντος ἁγίου Ἀνδρέου τοῦ διὰ Χριστὸν Σαλοῦ συγγραφὲν ὑφ' ἑνὸς τῶν μαθητῶν αὐτοῦ.

Ἡ τιμὴ τῆς ἀνορθώσεως τῆς θυμέλης ἐκ τοσαύτης μακροχρονίου καταπτώσεως ἀνήκει εἰς τὸν πρῶτον ἐν Βυζαντίῳ βασιλεύσαντα Ἕλληνα τὴν καρδίαν, ὡς δὲ λέγουσιν οἱ σύγχρονοι καὶ τὴν καταγωγήν, τὸν ἐξ Ἐπιδάμνου Ἀναστάσιον τὸν Δίκορον (491-518)· ὡς θέλομεν ἴδει παρακατιόντες, ὁ φιλόμουσος οὗτος μονάρχης οὐ μόνον ἐκθύμως ἐπροστάτευσε τοὺς ἁπανταχοῦ τοῦ ἀπεράντου αὐτοῦ κράτους ἠθοποιούς, προσκαλέσας ἐν Κωνσταντινουπόλει τοὺς ἐπισημοτέρους καὶ πολυειδῶς καὶ πολυτρόπως τούτους τιμήσας καὶ εὐεργετήσας, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς κατ' ἐπανάληψιν φόρους ἐδώρησεν εἰς τὸ ὑπήκοον ἵνα διὰ τούτων συντηρηθῶσι τὰ θέατρα, καὶ τὸ σπουδαιότερον ὅτι ἐπέτρεψε τὴν ἀπὸ σκηνῆς διακωμῴδησιν πάσης συγχρόνου κοινωνικῆς ἢ πολιτικῆς κακίας καὶ παρεκτροπῆς· μία ἁπλῆ τραγῳδία ἐπὶ τοσοῦτον συνεκίνει τὸν φιλοθέατρον μονάρχην, ὥστε οἱ Βυζαντινοὶ διαδραματίζοντες ἀπὸ σκηνῆς τὰ παράπονα αὐτῶν κατώρθουν τὴν ῥιζικὴν θεραπείαν πεπαλαιωμένων κακῶν, ἀφ' ὧν οὔτε μακροχρόνιοι γογγυσμοὶ οὔτε διαμαρτυρήσεις σφοδραὶ ἤρκεσαν ἵν' ἀπαλλάξωσιν αὐτούς· τὸ περίεργον δὲ ὅτι ὁ αὐτὸς αὐτοκράτωρ ὁ τοσοῦτον ἐνδιαφέρον ἐπιδείξας ὑπὲρ τῆς κοσμικῆς σκηνῆς, ἐδείχθη ψυχρὸς ἐκτιμητὴς τοῦ χριστιανικοῦ θεάτρου, ὡς τοῦτο πληροφορούμεθα ἐκ τοῦ παθήματος Δωροθέου τοῦ Ἀλεξανδρέως, ἐξορισθέντος εἰς Ἀφρικὴν διὰ τὴν πολύστιχον τραγῳδίαν αὐτοῦ «προφητεία τῆς νῦν καταστάσεως.» Τὸν φιλοθέατρον Ἀναστάσιον μιμούμενος καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Ἰταλίας Θεοδωρῖκος Α′ διέταξε τὴν ἐπανάληψιν τῶν τέως ἀργούντων ἐν Ῥώμῃ θεάτρων· ἀλλὰ περὶ τούτων διὰ μακρῶν ἐν τοῖς ἑξῆς, ὅτε θέλομεν λαλήσει καὶ περὶ τῆς νῦν δημοσιευομένης Κρητικῆς τραγῳδίας, ἐν ᾗ ὁ Ἀναστάσιος παρίσταται ὡς ἡ προσωποποίησις τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως τοῦ ἑλληνικοῦ γένους.

Ἐπὶ τοῦ διαδόχου αὐτοῦ Ἰουστίνου οὐ μόνον ἡ σκηνὴ κατέπεσεν ἐν τῇ πρώτῃ ταπεινότητι, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ πρὸ αἰώνων τελούμενοι ἐν Ἀντιοχείᾳ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες διὰ παντὸς κατηργήθησαν.

Ἂν πιστεύσωμεν τὸν Προκόπιον, καὶ αὐτὸς ὁ Ἰουστινιανὸς δὲν ἐδείχθη φιλομουσότερος τοῦ ἀξέστου θείου αὐτοῦ· οὐχ ἧττον ὅμως ἐκ τοῦ Κώδικος καὶ τῶν Νεαρῶν τούτου πληροφορούμεθα ὅτι ἰδιαζόντως ἐπροστάτευσε τὰς θυμελικὰς γυναῖκας, ἐπιτρέψας αὐταῖς ὅπως καὶ τὴν σκηνὴν ἐγκαταλίπωσι, καὶ γάμους νομίμους συνάπτωσι, καὶ μητέρες νομίμων τέκνων ἀναγνωρίζωνται· τὸ περίεργον δὲ ὅτι διὰ τῆς ΝΑ′ Νεαρᾶς ἐπιτρέπει εἰς τὰς ἀτυχεῖς ταύτας γυναῖκας καὶ αὐτὴν τὴν ψευδορκίαν, προκειμένου περὶ ἀρνήσεως πάσης πρὸς ἀναιδῆ ἐρωμένον γραπτῆς τε καὶ ἐνόρκου ὑποσχέσεως. Ἀλλ' αἱ ὑπὲρ τῶν σκηνικῶν γυναικῶν ἐξαιρετικαὶ καὶ φιλάνθρωποι αὗται διατάξεις τοῦ Ἰουστινιανοῦ πιθανώτατα ὑπηγορεύθησαν αὐτῷ ὑπὸ τῆς ἐν τῇ θυμέλῃ διελθούσης τὴν νεότητα αὐτῆς Θεοδώρας.

Οἱ Εἰκονομάχοι βασιλεῖς κατὰ πᾶσαν βεβαιότητα ὑπεστήριξαν τὸ θέατρον, ἀφοῦ βλέπομεν τὸν Θεόφιλον χάριν τῆς θεατρικῆς παραστάσεως τοῦ Καραβιτσίου διατάσσοντα τὸν ἐν τῇ πυρᾷ θάνατον τοῦ πραιποσίτου Νικηφόρου, τοῦ ἐν τῇ παραστάσει διακωμῳδουμένου ὡς ἁρπάσαντος τὸ καράβιον τῆς χήρας.

Ὁ Μακεδονικὸς οἶκος ἐμετρίασε τὰς κατὰ τῶν σκηνικῶν παλαιὰς διατάξεις, ἀποδοὺς αὐτοῖς διὰ τῶν Βασιλικῶν νόμων πολλὰ τῶν ἀστικῶν δικαιωμάτων. Εἰς Κωνσταντῖνον μάλιστα τὸν Η′ ἀνήκει ἡ τιμὴ ὅτι πρῶτος ἀνέδειξεν ἢ μᾶλλον ἐπισήμως ἀνεγνώρισε καὶ τὸ δημοτικὸν θέατρον· ἡ ὑπ' αὐτοῦ συνταχθεῖσα Βασίλειος Τάξις ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον περιέχει θεατρικὰς σκηνὰς τῶν πολυαρίθμων ἐν Κωνσταντινουπόλει συντεχνιῶν, αἵτινες, ὑπὸ ἰδίους μελῳδούς, κράκτας καὶ ὀρχηστὰς λαμβάνουσι σπουδαιότατον μέρος ἐν ἑκάστῃ ἐκκλησιαστικῇ τε καὶ βασιλικῇ ἑορτῇ, ψάλλουσαι ἰδίους ὕμνους καὶ ἐκτελοῦσαι παλαιούς τινας παντομιμικοὺς χορούς, εἰς τῶν ὁποίων, ὁ *Μακελλαρικός*, διατηρηθεὶς μέχρι τῆς ἐνεστώσης ἑκατονταετηρίδος παρὰ τῇ συντεχνίᾳ τῶν βυζαντινῶν κρεωπωλῶν, περιεγράφη λεπτομερῶς ὑπὸ τῆς ἑλληνίδος κυρίας Chenier (μητρὸς τοῦ γνωστοῦ γάλλου ποιητοῦ), ἥτις, καί-

Digitized by Google

τοι ἀγνοοῦσα τὴν ἐπὶ τῶν βυζαντινῶν ὕπαρξιν τοῦ αὐτοῦ χοροῦ, οὐδὲν ἧττον μετ' ὀξυδερκείας ἀνεγνώρισε τὴν ἀρχαιότητα αὐτοῦ καὶ πειστικῶς ἰσχυρίσθη ὅτι ἐν τούτῳ διεδραματίζετο ἡ κατὰ Δαρείου ἐκστρατεία τοῦ Ἀλεξάνδρου. Τὸ περίεργον δὲ ὅτι ὁ ἄλλως τε τοσοῦτον φιλευσεβὴς Κωνσταντῖνος Η' οὐδόλως ἐδίστασεν ἐν τῷ φιλοθεατρικῷ ζήλῳ αὐτοῦ ἵνα ἐπανιδρύσῃ καὶ ἐθνικὰς τελετὰς ῥητῶς ἀπηγορευμένας ὑπὸ τῶν συνοδικῶν κανόνων· οὕτω βλέπομεν ἐπ' αὐτοῦ ἐπανερχόμενα τὰ κατηργημένα Βρουμάλια καὶ πρὸ πάντων τὴν βακχικὴν τελετὴν τῶν Ληνῶν, ὑπ' ἄλλο μὲν ὄνομα (Τρυγητικὸν Δεῖπνον), οὐχ ἧττον ὅμως σκανδαλωδεστέραν τῆς παλαιᾶς, ὡς συνοδευομένην καὶ ὑπὸ χοροῦ προσωπιδοφόρων· ὡς θέλομεν ἴδει προσεχῶς, ἡ βακχικὴ αὕτη τελετὴ διατηρεῖται ἔτι ἐν Θράκῃ ἐν τῷ παντομιμικῷ χορῷ τῶν Ἀναστεναρίων (χορὸς τῶν Παππούδων.)

Ἡ ἐν τῇ δεκάτῃ ἑκατονταετηρίδι ἐπίσημος αὕτη ἐκδήλωσις ὑπὲρ τῆς τέως παρηγκωνισμένης θυμέλης ἀποδεικνύει ὅτι ἡ ἀντιθεατρικὴ σταυροφορία δὲν ἴσχυσεν ἵνα ἀπορριζώσῃ ἀπὸ τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας τοσοῦτον εὐχάριστα ἔθιμα, μεθ' ὧν ἔζησεν ὁ ἄνθρωπος ἀφ' ἧς ἐποχῆς ἔλαβε τὸ ὄνομα τοῦ ἀνθρώπου· τὸ παράδοξον δὲ ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ ἐκκλησία ἀηδιάσασα πλέον εἰς τὴν ἀσκητικὴν μονοτονίαν ἐν ᾗ ἐπὶ τοσοῦτον ἔζησεν, ἐπεθύμει ἐκ καρδίας ὅπως γευθῇ τῆς παλαιᾶς ἐκείνης θυμηδίας, ἔστω καὶ ἂν αὕτη εἶχε τὰς συνεπείας τοῦ ἀπηγορευμένου καρποῦ. Ὁ τότε πατριάρχης Θεοφύλακτος διεκρίνετο ἐπὶ νεανικῇ ζωηρότητι, συνεχῶς παρεκτρεπομένῃ εἰς σκηνὰς πάντῃ ἀσυμβιβάστους πρὸς τὸ ὑψηλὸν αὐτοῦ ἀξίωμα· ἦν ὅμως υἱὸς τοῦ αὐτοκράτορος Ῥωμανοῦ τοῦ Α' καὶ γυναικάδελφος τοῦ προειρημένου Κωνσταντίνου Η', οἱ δὲ δύο οὗτοι τίτλοι ἦσαν ἀρκούντως ἰσχυροὶ ὅπως οὐ μόνον καλύπτωσι τὰς νεανικὰς ταύτας παρεκτροπάς, ἀλλὰ καὶ καθιστῶσιν αὐτὰς ἐπαίνων ἀντικείμενον παρὰ τοῖς πολυαρίθμοις κόλαξι τῆς πατριαρχικῆς αὐλῆς. Οὐδεὶς ἕτερος πλὴν τοῦ Θεοφυλάκτου ἠδύνατο ἵνα τολμήσῃ ὅ,τι οὗτος ἐτόλμησε καὶ ἐπιτυχῶς ἐξετέλεσεν. Ἡ σκηνικὴ ὀρχήστρα εἰσῆλθε πανηγυρικῶς ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἐν ᾗ ἔκτοτε διὰ χορῶν καὶ θυμελικῶν ᾀσμάτων διεδραματίζοντο χριστιανικαὶ σκηναί. Ὅτι δὲ ἡ τολμηρὰ αὕτη ἀπόπειρα δὲν ἦν ἀποτέλεσμα τῆς προσωπικῆς τοῦ Θεοφυλάκτου ἰδιοτροπίας, ἀλλὰ τῆς κοινῆς τῶν πιστῶν ἀπαιτήσεως, ἀποδεικνύει τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ χριστιανικὸν θέατρον διετηρήθη ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ ἐπὶ πολλὰς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατριάρχου τούτου ἑκατονταετηρίδας, οὐδεὶς δὲ τῶν διαδόχων αὐτοῦ εἶχε τὸ θάρρος νὰ ἀποδιώξῃ, μιμούμενος τὸν Χριστὸν διὰ τῆς μάστιγος, τοὺς καταισχύνοντας τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ· προϊόντος μάλιστα τοῦ χρόνου τὸ θέατρον τοῦτο μετεδόθη καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, Ἰωάννης δὲ ὁ ἀρχιεπίσκοπος Εὐχαΐτων εἰσήγαγεν αὐτὸ ἐν τῇ ἐπισκοπῇ αὐτοῦ μετὰ σκανδαλωδῶν τροποποιήσεων, διότι, πλὴν τῶν μελῳδῶν καὶ ὀρχηστῶν, ἐλάμβανε μέρος ἐν τῇ παραστάσει καὶ αὐτὸς ὁ ἀρχιεπίσκοπος, ἀποτείνων ὕμνους εἰς τὴν Θεοτόκον ἀντιγεγραμμένους ἐκ τοῦ Εὐριπίδου· ὁ πατριάρχης Μιχαὴλ ὁ Κηρουλλάριος ἐπὶ τοσοῦτον ἐνεψύχωσε τὴν ἐκκλησιαστικὴν σκηνήν, ὥστε ἐπέτρεψεν ἵνα ἀπ' αὐτοῦ τοῦ ἱεροῦ βήματος θίασος σκηνικῶν παριστᾷ τὰς ὠδῖνας τῆς Θεοτόκου, τὴν γέννησιν τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν βάπτισιν ὑπὸ τοῦ Προδρόμου, ὅστις ἀντὶ τοῦ χριστιανικοῦ ὀνόματος προσέλαβε τὸ ἐθνικὸν ἐπώνυμον Ἀκερσεκόμης. Τὸ παράδοξον δὲ εἶναι ὅτι, ἐνῷ ἡ ἐκκλησία καλῶς ἐννοήσασα τὴν ἀνάγκην τῶν ἀπαιτήσεων τῆς τότε κοινωνίας προθύμως συγκατετέθη εἰς τοσαύτας παραχωρήσεις, ἡ πολιτεία ἐδείχθη πολεμιωτάτη τῶν λειτουργικῶν τούτων μεταρρυθμίσεων, διότι ὡς θέλομεν ἴδει παρακατιόντες αὐτὸ τὸ ἐκκλησιαστικὸν θέατρον ἐγένετο μία τῶν κυριωτέρων ἀφορμῶν ἵνα ἀπολέσῃ ὁ Κηρουλλάριος καὶ θρόνον καὶ ζωήν.

Ἐπὶ τῶν Κομνηνῶν βασιλέων τὸ θέατρον ἐναλλὰξ καταπίπτει καὶ ἀνορθοῦται, διότι, ἐνῷ ἀφ' ἑνὸς μὲν βλέπομεν τοὺς σκηνικοὺς ἁπλοῦς πομπευτὰς τῶν καταδίκων, ἀφ' ἑτέρου παρουσιάζονται τοσοῦτον ἐν τῇ αὐλῇ σημαίνοντες, ὥστε οἱ τότε λογιώτατοι πολὺ σκανδαλίζονται ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ προτιμήσει· διὸ ὁ μὲν Πτωχοπρόδρομος μακαρίζει τὴν τύχην τῶν θυμελικῶν, ὁ δὲ Τζέτζης ἐπικαλεῖται τὴν σκιὰν τοῦ Σοφοκλέους ἵνα ἴδῃ ὁποῖα καθάρματα ὀνομάζονται διάδοχοι αὐτοῦ. Καὶ ἐπὶ τῶν Παλαιολόγων δὲ ἰδιαζόντως ἐτιμήθη ἢ μᾶλλον ἐξευγενίσθη ἡ σκηνή, ἀφοῦ ἐπετρέπετο εἰς τὸν Φιλῆν νὰ δραματουργῇ τὰς πράξεις τῶν βασιλευόντων καὶ αὐτοὺς τοὺς θανάτους τῶν βασιλοπαίδων, τοὺς ὁποίους ἐν ὀνόματι τῶν τεθλιμμένων γονέων θρηνοῦσιν οἱ σκηνικοί.

Ἐν γένει δυνατὸν εἰπεῖν ὅτι ὁ ὑπερχιλιέτης οὗτος βίος τῆς ἑλληνικῆς σκηνῆς οὔτε ἔνδοξος, οὔτε ἔντιμος ὁμολογεῖται· καὶ ὅμως εὑρέθησαν ἄνθρωποι οἵτινες, εἴτε ἐξ ἔρωτος πρὸς τὴν τέχνην, εἴτε καὶ πρὸς βιοπορισμόν, μετῆλθον τὸ ἠτιμωμένον τοῦτο ἐπάγγελμα· ἀλλ' εἰς τοὺς βυζαντινοὺς τούτους παρίας ὀφείλεται ἡ ἀμυδρὰ διάσωσις τῶν σκηνικῶν τῆς ἀρχαιότητος παραδόσεων, αἵτινες ἀπὸ τῶν Σταυροφορικῶν ἰδίως χρόνων μεταχθεῖσαι ἐν τῇ Δύσει ἀπετέλεσαν τὸν πρῶτον πυρῆνα τοῦ ἀναγεννηθέντος θεάτρου.

Ὑπελογίσθη ὅτι εἰς χαιρετισμούς, εἰς τιμὰς βασιλικὰς καὶ στρατιωτικάς, ἀνταλλαγὰς φιλοφρόνων πατάγων καὶ κρότων, σύμβολα ἐθιμοταξίας, τύπους λιμεναρχικοὺς καὶ φρουραρχι-

Digitized by Google

κούς, ἀνατολὰς καὶ δύσεις ἡλίου, χαιρετιζομένας καθ' ἑκάστην παρὰ παντὸς φρουρίου καὶ παντὸς πλοίου πολεμικοῦ, ἀνοίξεις καὶ κλείσεις πυλῶν κτλ. κτλ. ὁ πολιτισμένος κόσμος καίει πυρίτιδα καθ' ὅλην τὴν ὑφήλιον κατὰ πᾶν ἡμερονύκτιον δι' 150,000 πυροβολισμῶν ἀνωφελῶν. Πρὸς ἕξ φράγκα τὸν ἕνα γίνονται 900,000 φράγκων καθ' ἡμέραν· 300,000,000 κατ' ἔτος ἀπερχόμενα εἰς καπνόν.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΤΗΛΕΦΩΝΟΥ

Ὁ βουλόμενος νὰ ἀποκτήσῃ τὰς προκαταρκτικὰς γνώσεις, ἀπολύτως ἀναγκαίας πρὸς κατανόησιν τοῦ παραδόξου φαινομένου τῆς τηλεφωνίας, ὀφείλει νὰ ἐπιστήσῃ τὴν προσοχὴν αὐτοῦ ἐπὶ τῶν ἀναγινωσκομένων· τούτου ἕνεκα κατεβάλομεν πᾶσαν προσπάθειαν ὅπως καταστῶμεν καταληπτοὶ καὶ εἰς τοὺς μὴ ἀσχολουμένους περὶ τὰ φυσικά, πρὸς δε καὶ εἰς τὰς Κυρίας, αἵτινες δὲν συνείθισαν ἑαυτὰς νὰ ἀναγινώσκωσι καθαρῶς ἐπιστημονικὰς διατριβάς. Διὰ ταῦτα ἡ ἀνάγνωσις τῆς περὶ τηλεφώνου πραγματείας ταύτης πρέπει νὰ γείνῃ οὐχὶ αὐθημερὸν ὁλόκληρος, ἀλλ' ἐκ διαλειμμάτων μικρῶν. Ἄνδρες σοφοὶ καὶ Κυβερνήσεις πεφωτισμέναι καταβάλλουσι κόπους καὶ δαπάνας, ὅπως ἡ ἐπιστήμη καθίσταται προσιτὴ εἰς πάσας τὰς τάξεις τῆς κοινωνίας, διότι ὁ πολιτισμὸς δὲν συνίσταται εἰς τὸ νὰ ἔχῃ τὸ ἔθνος εὐαρίθμους σοφούς, ἀλλ' εἰς τὴν ὅσον ἔνεστι μείζονα διάδοσιν τῶν ἐπιστημονικῶν γνώσεων.

Α'

Προκαταρκτικαὶ γνώσεις.

1. *Παλμικὴ κίνησις.* Καλεῖται *ἐκκρεμὲς* μεταλλικὸν νῆμα θο, (Σχ. 1) οὗ τινος τὸ πέρας θ στρέφεται εἰς ἄξονα, τὸ δὲ ἕτερον φέρει προσηρτημένην σφαῖραν ο. Ἐὰν ἀνυψώσωμεν εἰς τὸ s καὶ ἀφήσωμεν ἔπειτα, τὸ ἐκκρεμὲς θέλει πηγαινοέρχηται, θέλει *πάλλεσθαι.*

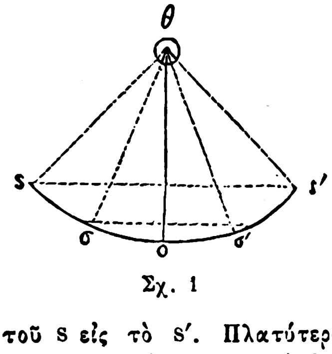

Σχ. 1

Καλεῖται *παλμὸς* ἡ μετάβασις τῆς σφαίρας ἐκ τοῦ σημείου s εἰς τὸ σημεῖον s', κείμενον εἰς τὴν αὐτὴν ὁριζόντιον ss' εἰς ἣν κεῖται καὶ τὸ s.

Καλεῖται *πλάτος παλμοῦ* ἡ ἀπόστασις ss' ἐκ τοῦ s εἰς τὸ s'. Πλατύτερος παλμὸς εἶνε ὁ ἐκ τοῦ s μέχρι τοῦ s' ἐκτεινόμενος, ἢ ὁ ἐκ τοῦ σ εἰς τὸ σ'. Ἐν ᾧ τὸ ἐκκρεμὲς ἐξακολουθεῖ παλλόμενον, οἱ παλμοὶ αὐτοῦ βαθμηδὸν ἐλαττοῦνται τὸ πλάτος, ss', σσ', κ.λ.

Οἱ παλμοὶ τοῦ ἐκκρεμοῦς διαφέρουσι λοιπὸν κατὰ τὸ πλάτος αὐτῶν.

2. Ἀντὶ τῆς σφαίρας ο λάβωμεν ἐπιφάνειαν, τὸ τεταμένον δέρμα ΑΒ τοῦ τυμπάνου (Σχ. 2)· ἂν ἅπαξ πλήξωμεν αὐτὸ μὲ τὸ πλῆκρον θέλει ἐξακολουθήσῃ νὰ πάλληται ἐπὶ μικρόν τινα χρόνον, δηλαδὴ νὰ ἀναβαίνῃ εἰς τὴν θέσιν ΑπΒ καὶ νὰ καταβαίνῃ εἰς τὴν θέσιν Απ'Β διαδοχικῶς, καὶ τέλος θέλει ἐπανέλθῃ εἰς τὴν ἀρχικὴν θέσιν αὐτοῦ ἐν ᾗ ἠρεμοῦσεν ΑΒ.

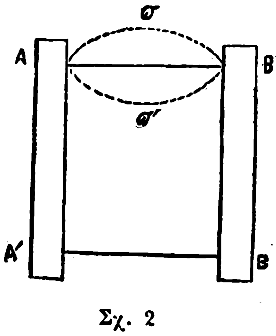

Σχ. 2

Ἀπόδειξις τούτου ἔστω αὕτη:

Ἐπὶ τοῦ τεταμένου δέρματος ΑΒ χύνομεν ἄμμον ἢ ψήφους, πλήττομεν δὲ ἔπειτα τὸ κάτω τεταμμένον δέρμα Α'Β' καὶ βλέπομεν τότε τὴν ἄμμον νὰ ἀναπηδᾷ ἐπὶ τοῦ ΑΒ· τοῦτο δὲ συμβαίνει διότι, παλλομένου τοῦ δέρματος Α'Β' συμπάλλεται ἐπίσης καὶ ὁ ἐφαπτόμενος τοῦ δέρματος τούτου ἀήρ, ἐπίσης δὲ καὶ ὁ πληρῶν τὸ τύμπανον ὅλος ἀὴρ ὡς ἐλαστικός, τοὺς δὲ παλμοὺς αὐτοῦ διαδίδει εἰς τὸ ἄνω δέρμα ΑΒ καὶ πάλλεται καὶ τοῦτο ἀπαραλλάκτως ὡς τὸ κάτω.

Ὁ ἔχων τὸ τύμπανον ἐκ τῶν ὤμων ἐξηρτημένον τυμπανιστής, ὅταν διὰ τοῦ πλήκτρου κτυπᾷ μὲ τὴν δεξιὰν χεῖρα τὸ τυμπανόφραγμα Α' Β', ἡ λεπτὴ ῥάβδος [βεργίτσα], ἣν κρατεῖ μὲ τὴν ἀριστερὰν ὥστε νὰ ἐφάπτηται τοῦ ἑτέρου τυμπανοφράγματος ΑΒ, ἀναπηδᾷ ἀφ' ἑαυτῆς καὶ πλήττει ἐλαφρῶς τὸ τυμπανόφραγμα ΑΒ. Καὶ οἱ παλμοὶ δὲ τοῦ δέρματος ΑΒ πληχθέντος, ὡς οἱ τοῦ ἐκκρεμοῦς, *διαφέρουσιν ἀπ' ἀλλήλων κατὰ τὸ πλάτος αὐτῶν·* καὶ ἐν πρώτοις μέν εἰσι πλατύτεροι, ἀκολούθως δὲ τὸ πλάτος αὐτῶν βαθμηδὸν ἐλαττοῦται, δηλαδὴ ἂν θέσωμεν τὸν δάκτυλον εἰς τὸ σημεῖον π, θέλει ἐγγίσῃ αὐτὸν τὸ δέρμα, τελοῦν τὸν πρῶτον παλμόν· ἔπειτα δέ, τοῦ δέρματος παλλομένου, ἡ ἀπόστασις αὐτοῦ ἐκ τοῦ δακτύλου αὐξάνει βαθμηδόν.

3. Σημειωτέον δὲ ὅτι ὅσον οἱ παλμοὶ πλατύτεροι τοσοῦτον ὁ ἦχος ὁ προερχόμενος ἐκ τοῦ παλλομένου σώματος, ἐκ τοῦ τυμπάνου, εἶνε ἐντατικώτερος, ἤτοι εἰς μείζονα ἀπόστασιν ἀκουστός, καὶ ἀντιστρόφως. Πρὸς τούτοις, ὅσον πλείονας παλμοὺς ἐκτελεῖ κατὰ δεύτερον λεπτὸν τὸ ἠχοῦν σῶμα, τόσον ὁ ἦχος εἶνε ὀξύτερος, καὶ ἀντιστρόφως· ἐπὶ παραδείγματι, χορδὴν τεταμένην, τὴν τῆς κιθάρας, ὅσον διὰ τοῦ δακτύλου ἕλκοντες ἀπομακρύνομεν περισσότερον ἐκ τῆς θέσεως ἐν ᾗ ἠρεμεῖ, τόσον ἐντατικώτερον ἦχον ἐκβάλλει· χορδὴ δὲ μικροτέρα ἐκβάλλει ἦχον ὀξύτερον ἢ μεγαλειτέρα οὖσα, διότι εἰς τὸν

Digitized by Google

αὐτὸν χρόνον ἢ μικροτέρα ἐκτελεῖ πλείονας παλμούς.

4. *Μαγνητικὴ ἐνέργεια.* Ὁ σίδηρος ἐξορύσσεται ἐκ τῆς γῆς καὶ εἶνε ὀξειδωμένος [ἐσκωριασμένος]· ὅταν δὲ εὑρεθῇ ὀξειδωμένος εἰς ὡρισμένον τινὰ βαθμόν,[1] τότε καλεῖται *φυσικὸς μαγνήτης.* Ὁ φυσικὸς οὗτος μαγνήτης ἔχει ἀξιοσημειώτους ἰδιότητας.

Ἂν τὸν φυσικὸν μαγνήτην καλύψωμεν μὲ ῥινίσματα σιδήρου καὶ λαβόντες αὐτὸν μὲ τὴν χεῖρα ἀνασηκώσωμεν, παρατηροῦμεν ὅτι ἕλκει ταῦτα καὶ κρατεῖ πεπυκνωμένα, μάλιστα δὲ ἐπὶ τῶν δύο αὐτοῦ σημείων Β, Ν.

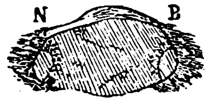

Τὰ σημεῖα ταῦτα Ν,Β καλοῦνται *πόλοι τοῦ μαγνήτου*, ἡ δὲ ἰδιότης αὐτοῦ τοῦ ἕλκειν τὸν σίδηρον καλεῖται *μαγνητικὴ ἰδιότης.*

Καλὸν ἦτο νὰ ἠξεύραμεν ποῖον εἶνε τὸ αἴτιον τῆς ἕλξεως ταύτης τῆς μαγνητικῆς· ἤθελεν ἐκπληρωθῇ περιέργεια, ἥτις ἐγείρεται ἐν ἡμῖν φύσει, καὶ ὅμως τὸ ἀγνοοῦμεν. Οἱ φυσικοὶ ὅσον καὶ ἂν ἐζήτησαν δὲν ἠδυνήθησαν νὰ εὕρωσιν αὐτό. Εἰς τὴν ἀνυπέρβλητον δὲ ἀδυναμίαν αὐτῶν ταύτην εὑρισκόμενοι οἱ φυσικοί, ἰδοὺ πῶς φαντάζονται τὸ ἄγνωστον τοῦτο αἴτιον :

Παραδέχονται ὅτι ὁ φυσικὸς μαγνήτης φέρει ἐντὸς αὐτοῦ ῥευστόν τι ἀόρατον, ἀβαρές, ἄϋλον ἐν τοῖς μορίοις τοῦ μαγνήτου κεκρυμμένον. Καὶ ὁ ἀὴρ εἶνε ῥευστὸν ἀόρατον, ἀλλ' οὗτος εἶνε βαρὺς καὶ ὑλικός, ἀσυγκρίτως δὲ λεπτότερον εἶνε τὸ μαγνητικὸν ῥευστὸν τὸ ἐν τῷ μαγνήτῃ καὶ ὅπερ οὐδεὶς δύναται νὰ ἴδῃ καὶ νὰ ἀποδείξῃ ὑπάρχον· οὐχ ἧττον ὅμως εἰς τὸ μαγνητικὸν ῥευστὸν τοῦτο, τὸ ὑποθετικόν, ἀποδίδεται ἡ ἑλκτικὴ ἰδιότης τοῦ μαγνήτου.

Ἰδοὺ δὲ καὶ ἄλλα τοῦ μαγνήτου φαινόμενα.

5. Ἐὰν σίδηρον καθαρὸν βν θέσωμεν εἰς ἐπαφὴν μὲ ἕνα ἐκ τῶν μαγνητικῶν πόλων τοῦ φυσικοῦ μαγνήτου, τὸν Β, (Σχ. 3), τότε ὁ σίδηρος βν γίνεται μαγνήτης παραχρῆμα, ἔχων καὶ αὐτὸς δύο μαγνητικοὺς πόλους εἰς τὰ πέρατα αὐτοῦ β, ν, δι' ὧν ἕλκει ῥινίσματα σιδήρου ἐπιῤῥιφθέντα. Ἅμα δὲ τὸν καθαρὸν τοῦτον σίδηρον ἀπομακρύνωμεν ἐκ τῆς εἰρημένης θέσεως αὐτοῦ, ἀποβάλλει τὴν μαγνητικὴν ἰδιότητα, ἣν προσκαίρως ἔλαβε παρατεθεὶς τῷ φυσικῷ μαγνήτῃ.

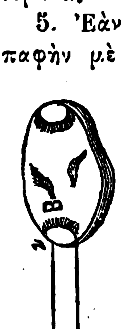

Σχ. 3

Δὲν ἔχει ὅμως οὕτω προκειμένου περὶ χάλυβος. Ἂν χάλυβα [ἀτσάλι] θέσωμεν ἀντὶ τοῦ σιδήρου, τότε οὐχὶ ἀμέσως ἀλλὰ μετά τινα χρόνον ὁ χάλυψ γίνεται μαγνήτης, καὶ διαρκὴς μαγνήτης· δηλαδὴ ἂν τὸν οὕτω μαγνητισθέντα χάλυβα ἀπομακρύνωμεν τοῦ φυσικοῦ μαγνήτου, διατηρεῖ ἣν ἀπέκτησε μαγνητικὴν ἰδιότητα, ἕλκει πάντοτε τὸν σίδηρον διὰ τῶν πόλων αὐτοῦ Β, Ν, ὅπου καὶ ἂν εὑρεθῇ. Ὁ χάλυψ οὗτος καλεῖται διὰ ταῦτα τεχνητὸς μαγνήτης (Σχ. 4.)

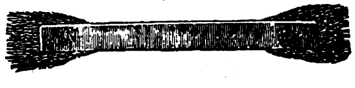

Σχ. 4

6. Λάβωμεν ἤδη ἔλασμα χάλυβος λεπτόν, παραλληλογραμμικὸν τὸ σχῆμα, νβ (Σχ. 5), καὶ μὲ τὸν πόλον Ν' τοῦ τεχνητοῦ μαγνήτου Β' Ν', τρίψωμεν τὸ ἔλασμα πολλάκις, σύροντες τὸν μαγνήτην κατὰ τὸ μῆκος νβ καὶ πάντοτε ἐκ τοῦ αὐτοῦ πέρατος ν ἀρχόμενοι πρὸς τὸ πέρας δὲ β διευθύνοντες τὸν μαγνήτην, ὡς δεικνύει τὸ βέλος α· μετά τινας προστριβὰς τὸ ἔλασμα βν γίνεται τέλειος μαγνήτης, ἔχων δύο μαγνητικοὺς πόλους β, ν. Τὸ μαγνητισμένον τοῦτο ἔλασμα καλεῖται *μαγνητικὴ βελόνη.*

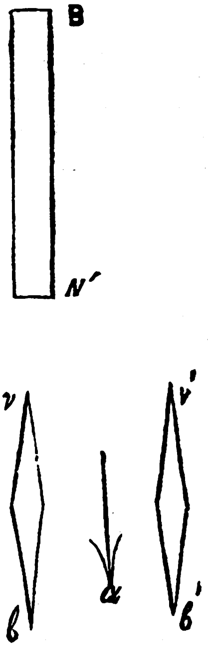

7. Ὁμοίως κατασκευάζομεν καὶ δευτέραν μαγνητικὴν βελόνην β' ν', ἔχουσαν τοὺς δύο μαγνητικοὺς πόλους αὐτῆς β', ν'.

Σχ. 5

Τὰς δύο ταύτας μαγνητικὰς βελόνας ἐν Ἀθήναις ἔχοντες, τιθέμεθα ἐπὶ δύο αἰχμῶν ὀρθῶν Ζ, Ζ (Σχ. 6), ἐφ' ὧν αἱ βελόναι ἐρείδονται διὰ τοῦ μέσου αὐτῶν·[1] παρατηροῦμεν τότε, ὅτι ἠρεμοῦσαι εἰσὶ παράλληλοι, σχεδὸν ὁριζόντιαι καὶ διευθύνονται ἀπὸ βοῤῥᾶ πρὸς νότον, εἰς τὴν αὐτὴν δὲ θέσιν ἐπανέρχονται ἀφ' ἑαυτῶν ὅταν ὠθήσωμεν διὰ τοῦ δακτύλου καὶ ἔπειτα ἀφήσωμεν. Τοὺς πρὸς βοῤῥᾶν ἐστραμμένους πόλους ἑκάστης μαγνητικῆς βελόνης ἠρεμούσης, σημειοῦμεν διὰ τοῦ αὐτοῦ γράμματος ν, τοὺς δὲ πρὸς νότον διὰ τοῦ β.

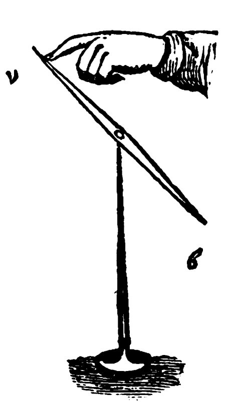

Οἱ δύο πόλοι ν, ν' καλοῦνται ὁμώνυμοι, διότι πρὸς τὸ αὐτὸ σημεῖον ἑκάτεροι εἰσὶν ἐστραμμέ-

1. Νὰ περιέχῃ ὀξυγόνου 27 1)2 τοῖς ἑκατόν, ἤτοι $Σ^3Ο^4$.

1. Διὰ τοῦ κέντρου τῆς βαρύτητος.

Digitized by Google

νοι, ἤτοι πρὸς βορρᾶν.[1] Ὡσαύτως οἱ δύο β, β′ ὁμώνυμοι καλοῦνται, διότι ἑκάτεροι πρὸς νότον ἐστραμμένοι εἰσίν.

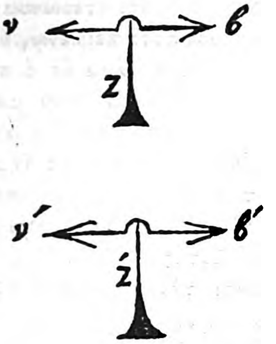

Σχ. 6

Ἕπεται ὅτι οἱ δύο πόλοι β′, ν, οἱ ἀνήκοντες εἰς δύο μαγνητικὰς βελόνας καλοῦνται ἑτερώνυμοι, ὡς καὶ οἱ τῆς αὐτῆς μαγνητικῆς βελόνης πόλοι β, ν καὶ β′, ν′.

8. Τῶν ὀνομασιῶν τούτων τεθεισῶν, λαμβάνομεν μὲ τὴν χεῖρα τὴν πρώτην μαγνητικὴν βελόνην β′ ν′ καὶ στρέφοντες τὸν πόλον αὐτῆς ν′ πρὸς τὸν ὁμώνυμον πόλον ν τῆς δευτέρας (Σχ. 7) πλησιάζομεν αὐτόν· παρατηροῦμεν τότε ὅτι ἀφίσταται ὁ πόλος ν τῆς δευτέρας καὶ τόσῳ μᾶλλον, ὅσῳ περισσότερον πλησιάζομεν τὸν πόλον ν′ τῆς πρώτης εἰς τὸν πόλον ν τῆς δευτέρας. Ἐκ τούτου συνάγομεν ὅτι οἱ ὁμώνυμοι πόλοι ὠθοῦνται, διότι παρόμοιον φαινόμενον γίνεται καὶ ὅταν τὸν πόλον β′ τῆς πρώτης πλησιάσωμεν εἰς τὸν ὁμώνυμον πόλον β τῆς δευτέρας.

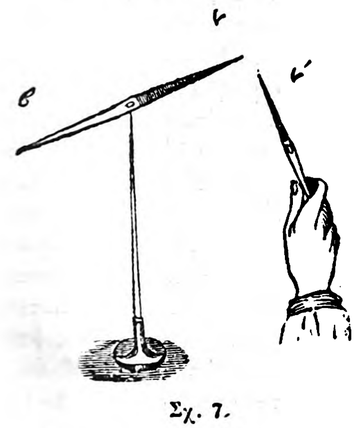

Σχ. 7.

Φαινόμενον ἀντίθετον γίνεται ὅταν διευθύνωμεν τὸν πόλον ν′ τῆς πρώτης μαγνητικῆς βελόνης εἰς τὸν πόλον β τῆς δευτέρας· παρατηροῦμεν τότε, ὅτι οἱ δύο οὗτοι ἑτερώνυμοι πόλοι ν′, β ἕλκονται (Σχ. 7), ἤτοι ὁ πόλος β τῆς δευτέρας φέρεται μὲ ὁρμὴν εἰς τὸν πόλον ν′ τῆς πρώτης· συνάγομεν ἐκ τούτου ὅτι οἱ *ἑτερώνυμοι μαγνητικοὶ πόλοι ἕλκουσιν ἀλλήλους*.

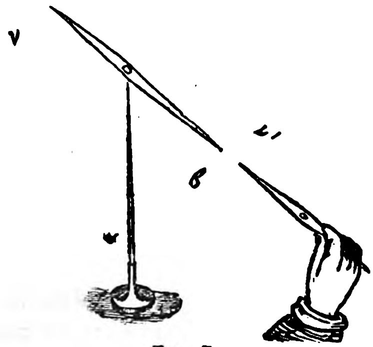

Σχ. 7.

1. Καὶ διότι φέρουσι τὸ αὐτὸ μαγνητικὸν ῥευστόν· ἰδὲ § 12.

Σημειωτέον ὅτι ἡ ἕλξις καὶ ἡ ὦσις δύο μαγνητικῶν πόλων γίνονται μὲ τόσον μείζονα ἔντασιν καὶ ὁρμήν, ὅσον οἱ δύο πόλοι πλησιέστεροι.

9. Ἐπειδὴ τὴν μαγνητικὴν ἰδιότητα ἑκατέρου τῶν πόλων τῆς μαγνητικῆς βελόνης ἀποδίδομεν εἰς μαγνητικὸν ῥευστὸν (§ 4), ὅπερ ὑπάρχει εἰς τοὺς πόλους ταύτης, βλέπομεν δὲ ὅτι ὁ πόλος ν′ τῆς πρώτης ὠθεῖ μὲν τὸν πόλον ν τῆς δευτέρας, δὲν ὠθεῖ δὲ τὸν πόλον β αὐτῆς, ἀλλ' ἕλκει αὐτόν, πρέπει νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι ἕκαστος τῶν πόλων ν, β τῆς δευτέρας δὲν περιέχει τὸ αὐτὸ μαγνητικὸν ῥευστόν, διότι ἂν τὸ αὐτὸ μαγνητικὸν ῥευστὸν ὑπῆρχε καὶ εἰς τοὺς δύο πόλους ν, β τῆς δευτέρας, δὲν ἠθέλομεν ἔχῃ ποτὲ μὲν ὦσιν, ποτὲ δὲ ἕλξιν. Παραδεχόμεθα λοιπὸν ἀναγκαίως, ὅτι ὑπάρχουσι δύο μαγνητικὰ ῥευστὰ ἑδρεύοντα εἰς τοὺς δύο ἑτερωνύμους πόλους ἑκάστου μαγνήτου, διάφορα ἀπ' ἀλλήλων.

10. Ἐπειδὴ ὁ εἰς τὰ ἔγκατα τῆς γῆς ὀξειδωμένος σίδηρος δύναται νὰ ἦνε μεμαγνητισμένος, καθ' ἃ εἴρηται (§ 4), οὐδόλως παράδοξον ἡ γῆ αὐτὴ νὰ ἦνε μέγιστός τις μαγνήτης ἰσχυρότατος, ἔχων δύο μαγνητικοὺς πόλους ἑτερωνύμους ἐντατικωτάτους.

Καὶ ὁ μὲν εἷς μαγνητικὸς πόλος τῆς γῆς εὑρίσκεται εἰς τὸ βόρειον ἡμισφαίριον, ὁ δὲ ἕτερος εἰς τὸ νότιον.

Ὁ εἰς τὸ βόρειον ἡμισφαίριον τῆς γῆς μαγνητικὸς πόλος κεῖται οὐχὶ μακρὰν τοῦ βορείου γεωγραφικοῦ πόλου αὐτῆς π, εἰς θέσιν ὅμως ἄλλην. Τὸν μαγνητικὸν τοῦτον πόλον καλοῦμεν *βόρειον μαγνητικὸν πόλον τῆς γῆς* καὶ σημειοῦμεν διὰ τοῦ γράμματος Β (Σχ. 8).

Καλοῦμεν νότιον μαγνητικὸν πόλον τῆς γῆς καὶ σημειοῦμεν αὐτὸν διὰ τοῦ γράμματος Ν, τὸν εἰς τὸ νότιον μὲν γεωγραφικὸν ἡμισφαίριον κείμενον, εἰς ἀπόστασιν δέ τινα ἀπὸ τοῦ γεωγραφικοῦ πόλου αὐτῆς π′ καὶ μὴ συμπίπτοντα μὲ τοῦτον.

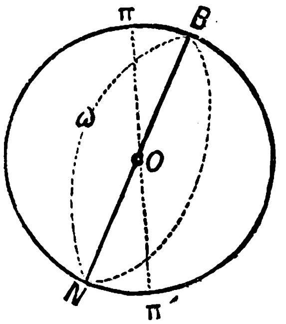

Σχ. 8

Ἔχομεν λοιπὸν δύο μαγνητικοὺς πόλους τῆς γῆς, τοὺς Β, Ν, κειμένους παρὰ τοὺς δύο γεωγραφικοὺς αὐτῆς πόλους π, π′, μὴ συμπίπτοντας δὲ μὲ τούτους. Ἡ εὐθεῖα ἥτις ἑνώνει τοὺς δύο μαγνητικοὺς πόλους Β, Ν καλεῖται *μαγνητικὸς τῆς γῆς ἄξων*.

11. Ἂν φαντασθῶμεν τὴν γῆν σφαιρικὴν καὶ ἐξ ἑνὸς σημείου τῆς ἐπιφανείας αὐτῆς οἱουδήποτε ω διευθύνωμεν μίαν μάχαιραν, ἥτις νὰ

Digitized by Google

διέρχηται καὶ διὰ τῶν δύο μαγνητικῶν πόλων αὐτῆς B, N, θέλομεν κόψῃ τὴν σφαῖραν κατὰ ἕνα μέγιστον κύκλον, ὅστις καλεῖται μαγνητικὸς μεσημβρινὸς τοῦ σημείου ω· οὗτος διέρχεται διὰ τῶν τριῶν σημείων ω, B, N, ἤτοι διὰ τοῦ ω καὶ διὰ τοῦ μαγνητικοῦ τῆς γῆς ἄξονος B N.

Ἤδη δὲ τὰ σημεῖα τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς εἰσὶν ἄπειρα τὸν ἀριθμὸν, ἄπειροι λοιπὸν εἰσὶ καὶ οἱ μαγνητικοὶ μεσημβρινοὶ τῆς γῆς, εἷς δι' ἕκαστον τόπον.

12. Εὐκόλως ἤδη ἑρμηνεύομεν διατὶ ὠθοῦντες διὰ τοῦ δακτύλου ὁριζόντιον μαγνητικὴν βελόνην καὶ ἐκβάλλοντες αὐτὴν ἐκ τῆς θέσεως ἐν ᾗ ἠρεμεῖ, ἐὰν ἀφήσωμεν ἔπειτα, ἐπανέρχεται αὐτὴ ἀφ' ἑαυτῆς εἰς τὴν ἀρχικὴν θέσιν, ὡσανεὶ ἠσπάζετο αὐτὴν ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην (§ 7). Τοῦτο συμβαίνει διότι ὁ βόρειος μαγνητικὸς πόλος B τῆς γῆς ἐνεργεῖ, πόρρωθεν μὲν ἀλλ' ἰσχυρῶς, ἐπὶ τῆς μαγνητικῆς βελόνης καὶ ἕλκει πρὸς ἑαυτὸν τὸν πόλον αὐτῆς ν, ἑτερώνυμον ὄντα τοῦ B, κατὰ τὰ εἰρημένα (§ 8).

Ὡσαύτως ποιεῖ καὶ ὁ νότιος μαγνητικὸς πόλος N τῆς γῆς, ἕλκων πρὸς ἑαυτὸν τὸν ἑτερώνυμον μαγνητικὸν πόλον β τῆς μαγνητικῆς βελόνης βν. Διὰ ταῦτα ἡ μαγνητικὴ βελόνη βν ἠρεμοῦσα ἐν Ἀθήναις εἴς τινα θέσιν ω, οἷον ἐν τῷ Ἀστεροσκοπείῳ, τίθεται ἀφ' ἑαυτῆς ἐπὶ τοῦ μαγνητικοῦ μεσημβρινοῦ τοῦ ω, ἔχουσα ἐστραμμένον πρὸς βοῤῥᾶν τὸν πόλον αὐτῆς ν, τὸν φέροντα νότιον μαγνητικὸν ῥευστὸν, δηλαδὴ ἑτερώνυμον πρὸς τὸν τοῦ πόλου B τὸν ἕλκοντα τὸν ν, πρὸς νότον δὲ ἐστραμμένον ἔχουσα τὸν πόλον αὐτῆς β, τὸν φέροντα μαγνητισμὸν βόρειον. Τούτων ἕνεκεν ἐσημειώσαμεν διὰ τοῦ ν τὸν πόλον τῆς μαγνητικῆς βελόνης βν τὸν ἐστραμμένον πρὸς βοῤῥᾶν, φέροντα δὲ νότιον μαγνητισμὸν, διὰ τοῦ γράμματος δὲ β τὸν ἐστραμμένον πρὸς τὸν νότιον πόλον αὐτῆς.

13. Ἂν καθαρὸν σίδηρον νβ (Σχ. 9) θέσω-

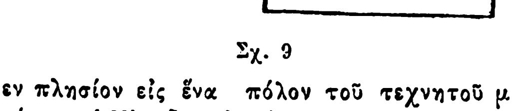

Σχ. 9

μεν πλησίον εἰς ἕνα πόλον τοῦ τεχνητοῦ μαγνήτου B′ N′, οἷον εἰς τὸν βόρειον B′, ἀμέσως καὶ οὗτος γίνεται μαγνήτης, ἔχων δύο μαγνητικοὺς πόλους β, ν· ὁ δὲ πόλος ν, ὁ πλησιέστερος τῷ πόλῳ B′ τοῦ μαγνήτου εἶνε νότιος, ἤτοι ἑτερώνυμος ὡς πρὸς τὸν πόλον B′, ὅστις ἐνεργεῖ· δὲν δύναται δὲ νὰ γείνῃ ἄλλως, διότι ὁ μαγνητισμὸς B′ ἕλκει πλησιέστερον αὐτῷ τὸν ἑτερώνυμον ν, οὐδέποτε δὲ τὸν ὁμώνυμον β, διὸ ὅσον ἔνεστιν ἀπώτερον κεῖται οὗτος. Ποῦ εὑρέθησαν δὲ τὰ δύο μαγνητικὰ ῥευστὰ β καὶ ν εἰς τὰ πέρατα τοῦ σιδήρου βν;

Ταῦτα φύσει ἦσαν ἡνωμένα, διότι ἑτερώνυμα, ἐν τῷ σιδήρῳ αὐτῷ βν, ὁπουδήποτε κειμένῳ, διὸ δὲν ἐφαίνοντο ὡς οὐδετερούμενα· ἅμα δὲ ὁ σίδηρος βν ἐτέθη πλησίον τῷ πόλῳ B′ τοῦ μαγνήτου B′N′, οὗτος ἐπέδρασεν ἐπὶ τῶν δύο μαγνητικῶν ῥευστῶν τῶν ἡνωμένων ἐν τῷ σιδήρῳ καὶ ἀπεχώρισεν αὐτὰ, τοῦ βορείου μαγνητικοῦ πόλου B′ προσέλκοντος τὸ ἑτερώνυμον μαγνητικὸν ῥευστὸν ν καὶ ἀπωθοῦντος τὸ ὁμώνυμον β. Οὕτως ἐξηγοῦσιν οἱ φυσικοὶ τὴν ἐμφάνισιν τῶν δύο μαγνητικῶν ῥευστῶν β, ν εἰς τὸν σίδηρον βν, ἅμα τεθέντα παρὰ τῷ πόλῳ B′ τοῦ μαγνήτου B′ N′.

14. Κατὰ τὰ εἰρημένα ἀνωτέρω, ὁ πόλος B′ ἕλκει μὲν τὸν ἐμφανισθέντα μαγνητισμὸν ν′ εἰς τὸν σίδηρον βν, ἀλλὰ καὶ ὁ μαγνητικὸς πόλος αὐτὸς ν, καίπερ ἀσθενέστερος τοῦ B ὢν [διότι ὀφείλει τὴν ἐμφάνισιν αὐτοῦ εἰς τὴν ἐξ ἀποστάσεως B′ν ἐνέργειαν τοῦ B′ § 8], οὐχ ἧττον ἕλκει καὶ οὗτος ὁ ν τὸν μαγνητισμὸν τοῦ πόλου B ὡς ἑτερώνυμον καὶ οὕτως ἀμοιβαία ἕλξις γίνεται μεταξὺ τῶν πόλων B′ καὶ ν. Ἀλλὰ φαινόμενον ἄξιον σημειώσεως εἶνε τόδε: Ὅταν ὁ μαγνητικὸς πόλος ν εὑρίσκηται ἐνώπιον τοῦ πόλου B′ καὶ ἕλξις ἀμοιβαία τῶν ἑτερωνύμων μαγνητικῶν πόλων B′, ν γίνεται, αὐξάνει τότε ἡ δύναμις τοῦ B′ καὶ καθίσταται ἐντατικώτερος ὁ μαγνητικὸς οὗτος πόλος ἢ πρότερον, ὅτε ὁ σίδηρος βν δὲν ὑπῆρχεν ἐνώπιον τοῦ B′· ἀντιστρόφως, ὅταν ἀφίσταται ὁ σίδηρος βν ἐκ τοῦ πόλου B′, τότε καὶ ἡ ἔντασις ἡ μαγνητικὴ τοῦ B′ ἐλαττοῦται, ἤτοι γίνεται μικροτέρα τῆς ἐντάσεως, ἣν εἶχεν ὅτε ὁ σίδηρος βν ἦτο πλησιέστερος τῷ πόλῳ B′.

15. Ἀντὶ τοῦ σιδηροῦ κυλίνδρου βν (Σχ. 9), στηρίξωμεν σιδηροῦν λεπτότατον ἔλασμα κυκλικὸν Z παρὰ τὸν πόλον B′ (Σχ. 10) καὶ τότε

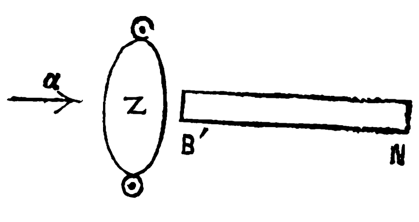

Σχ. 10

τὰ αὐτὰ γίνονται.

Ἔστω τὸ ἔλασμα τοῦτο Z ὀρθὸν, ἤτοι κάθετον τῷ μαγνήτῃ· ἐὰν φυσήσωμεν αὐτὸ ἐκ τῶν ἀριστερῶν κατὰ τὴν διεύθυνσιν τοῦ βέλους α, τότε κοιλοῦται, γινόμενον δὲ κυρτὸν πρὸς τὸν πόλον B′ πλησιάζει εἰς τοῦτον περισσότερον· ὅταν δὲ παύσωμεν φυσῶντες, ἐπανέρχεται τὸ ἔλασμα Z, ἐλαστικὸν ὂν, εἰς τὴν ἀρχικὴν αὐτοῦ ὀρθὴν θέσιν.

Digitized by Google

Ἕπεται ἐκ τῶν εἰρημένων (§ 14) ὅτι, ἂν ἐπιφυσήσωμεν ἰσχυρότερον αὐξάνει περισσότερον ἡ μαγνητικὴ ἔντασις τοῦ πόλου Β', ἢ ὅταν ἐπιφυσήσωμεν ἀσθενέστερον, διότι εἰς τὴν πρώτην περίστασιν τὸ σιδηροῦν ἔλασμα Ζ πλησιάζει περισσότερον εἰς τὸν πόλον Β', εἰς τὴν δευτέραν δὲ ὀλιγώτερον, (§ 14).

Ἕπεται συνέχεια. Δ. Σ. Στρουμπος.

ΕΝ ΒΙΒΛΙΟΝ

Συνέχεια καὶ τέλος· ἰδὲ σελ. 169.

Ἑσπέραν τινα δὲν ἦλθεν. Ὁ γείτων του εἶπεν, ὅτι ἦτο ἀσθενὴς καὶ κλινήρης, ὅτι ἡ ἀσθένεια ἦτο φυσικὴ συνέπεια τοῦ ἀτάκτου βίου καὶ τῆς κακῆς τροφῆς του· φαίνεται, ὅτι εἶχεν ἀνάγκας καὶ ἐξέλεγε τὸ χειρότερον μέσον νὰ ἀπαλλαγῇ τῶν φροντίδων, πίνων πνευματώδη ποτά.

Παρετήρησα ἀπό τινος, ὅτι ὁ τρόπος του μετεβλήθη· ἦτο ὠχρὸς, ὡμίλει ὀλίγον καὶ ἐφαίνετο ἀποφεύγων τὸ βλέμμα μου. Ἐξεπλάγην, ὅτε ἑσπέραν τινὰ ἀφῆκε τὸ κιβώτιον μετὰ τοῦ βιβλίου ἐπὶ τοῦ κλειδοκυμβάλου. Ἴσως ἦτο ἀφῃρημένος, διότι μέχρι τῆς τελευταίας στιγμῆς ἔμενε πλησίον του καὶ ἔπειτα αἴφνης μᾶς ἀπεχαιρέτησεν, ἀπομακρυνόμενος μετὰ βίας.

Μετὰ πέντε λεπτὰ ἐπανῆλθε καὶ ἐζήτησεν, αἰτῶν συγγνώμην διὰ τὴν ἐνόχλησιν, τὸ βιβλίον, τὸ ὁποῖον εἶχε λησμονήσει, ὡς ἔλεγεν. Ἐγὼ ἐνόησα, ὅτι ἤθελε νὰ τὸ λησμονήσῃ, ἀλλὰ καθ' ὁδὸν μετενόησεν.

Ἦτο ἤδη ἀσθενής. Τὸν ἐπεσκέφθην καὶ τῷ προσέφερα τὴν συνδρομήν μου, μέχρις οὗ ἠδύνατο νὰ ζήσῃ ἀπὸ τοῦ ἔργου του. Τὸν παρεκάλεσα νὰ μοὶ ἐμπιστευθῇ τὰ πάντα.

Ἡ εἴσοδός μου ἐφαίνετο ὅτι τὸν ἐξέπληξε, χωρὶς νὰ τὸν τρομάξῃ. Διετείνετο, ὅτι εἶχεν ἔτι μέσα, καὶ ἐφαίνετο ἀποφασισμένος ν' ἀποποιηθῇ.

Μὲ παρετήρει μετὰ προσοχῆς, καὶ ὅταν ἐξήταζον τὸ πενιχρόν του δωμάτιον, εἶπε μετὰ τραχύτητος· «ζητεῖτε τὸ βιβλίον σας· εἶναι ἐν τῷ ἑρμαρίῳ· παρακαλῶ, ἀνοίξατέ το, διὰ νὰ πεισθῆτε.»

Τὸν ἐβεβαίωσα, ὅτι οὐδ' ἐσυλλογίσθην τὸ βιβλίον, τὸ ὁποῖον ἦτο ἀσφαλὲς εἰς τὰς χεῖράς του.

Τὰ ἡμίκλειστα βλέφαρά του ἐκινοῦντο σπασμωδικῶς καὶ οἱ ἰσχνοί του δάκτυλοι ἔσχιζον τὸ σκέπασμα τῆς κλίνης. Ἐμειδίασε στενοχωρημένος καὶ ἤνοιξε τὰ χείλη, ὡσεὶ ἤθελε νὰ εἴπῃ τι, τὸ ὁποῖον ὅμως ἐπροτίμησε ν' ἀποσιωπήσῃ.

Ὑπεσχέθην νὰ τῷ στείλω τὸν ἰατρόν μου.

Ὅταν τὸν ἀπεχαιρέτησα, μοὶ εἶπεν ἀκόμη· «Καλλίτερον, νὰ στείλητε τὸν ὑπηρέτην σας διὰ τὸ βιβλίον, κύριε ταγματάρχα.»

«Ἀλλὰ διατί;»

«Διὰ πᾶν ἐνδεχόμενον. Διὰ νὰ μὴ ἀνησυχῆτε πλέον.»

«Ἀλλὰ δὲν ἀνησυχῶ διόλου.»

«Καλῶς. Ἐγὼ ὅμως ἀνησυχῶ. Ἐὰν κατὰ τὴν ἀσθένειάν μου....»

«Θὰ ἀναλάβητε ταχέως, καὶ θὰ σᾶς ἦναι τότε ἐπαισθητὴ ἡ ἔλλειψις τοῦ ὀργάνου.»

«Ὁπωσδήποτε πρέπει νὰ ἀποχωρισθῶ αὐτοῦ ἅπαξ.»

«Ἡ τριῳδία ἡμῶν ἐλπίζω, ὅτι θὰ διαρκέσῃ ἀκόμη ἐπὶ πολύ. Ἡ σύζυγός μου θὰ σᾶς στείλῃ νέας μουσικάς, τὰς ὁποίας θὰ μελετήσητε ἐπιμελῶς.».

«Ὅπως ἀγαπᾶτε.»

Τὸν ἐχαιρέτησα φιλικῶς καὶ ἀπῆλθον.

Μετά τινας ἡμέρας μοὶ ἀνήγγειλεν ὁ ἀνθυπολοχαγός μου, ὅτι ὁ Μόντης ἔφυγεν ἀπὸ τῆς οἰκίας νύκτωρ, χωρὶς νὰ πληρώσῃ τὸν ξενοδόχον, καὶ ὅτι τὸ βιβλίον δὲν εὑρέθη... Ἀναμφιβόλως θὰ τὸ ἔκλεψεν.

«Ἂς μὴ παρεμβάλωμεν προσκόμματα εἰς τὴν φυγήν του, φίλε μου, ἀπήντησα. Ἐξοφλήσατε τὸν λογαριασμὸν τοῦ ξενοδόχου. Ἐγὼ θὰ τὸν πληρώσω».

Οὕτως ἀπώλεσα τὸ πολύτιμον βιβλίον μου, τὸ ὁποῖον δι' ἐμὲ βεβαίως δὲν ἦτο πλέον ἀντάξιον τῆς τιμῆς, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀρνηθῆ ἡ Ἀγγελική.

Ὁ ταγματάρχης ἐσιώπησε, παρετήρησε τοὺς ἀκροατάς του καὶ ἔλαβε τὸ ποτήριον, τὸ ὁποῖον πρὸ τόσης ὥρας δὲν εἶχεν ἐγγίσει.

«Καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ ἱστορία σας;»

«Αὐτὴ ἠδύνατο νὰ ἦναι ἡ ἱστορία μου», ἀπήντησεν.

«Νομίζω ὅτι ἀποδεικνύει, ὅτι τὸ καλὸν βιβλίον περιέχει τι ἔκτακτον, ἢ εἰς τὸν λαιμὸν, ἢ εἰς τὴν γέφυραν, ἢ εἰς τὰς ἠχητικὰς ὀπάς. Ἀλλὰ ἂν θέλετε, δὲν ἐτελείωσεν ἀκόμη. Συνηντήθην ἅπαξ ἔτι μετ' αὐτοῦ.»

«Διηγηθῆτε, διηγηθῆτε!»

«Πολὺ καλά.»—Μετά τινα ἔτη διετάχθην νὰ κάμω τριγωνομετρικὰς καταμετρήσεις ἐν Σιλεσίᾳ. Εὑρισκόμεθα ἐν μικρᾷ πόλει παρὰ τὰ σύνορα καὶ ἐστενοχωρούμεθα συνήθως μετὰ τὴν ἐργασίαν τῆς ἡμέρας· ὥστε μετὰ χαρᾶς ἐδέχθημεν ἡμέραν τινα κατὰ τὴν εἰς τὰ ὄρη ἀναχώρησίν μας τὴν ἀγγελίαν τοῦ ξενοδόχου, ὅτι τὴν ἑσπέραν ἐπρόκειτο νὰ δοθῇ συναυλία Βοεμῶν μουσικῶν ἐν τῷ ξενοδοχείῳ. Προσέθεσε δὲ ὅτι δὲν ἦσαν οἱ συνειθισμένοι ἑπτὰ ἀδελφοί, οἵτινες παίζουν ἐν ταῖς ὁδοῖς, ἀλλ' ἄνθρωποι οἵτινες ἀπέκτησαν φήμην ἀλλοῦ, ὅπου αἱ ἀπαιτήσεις ἦσαν μεγαλείτεραι. Μᾶς ἐπληροφόρησεν, ὅτι ἤθελε παρευρεθῇ ἡ καλλιτέρα κοινωνία τῆς πόλεως καὶ παρεκάλει νὰ μὴ βραδύνωμεν, διὰ νὰ λάβωμεν καλὰς θέσεις.

Ἡ συναυλία εἶχεν ἀρχίσει, πρὶν ἢ ἀλλάξωσι

Digitized by Google

τὸ ἔνδυμα αὐτῶν οἱ συνάδελφοί μου, ἐγὼ δὲ ἐνησχολούμην ἔτι γράφων ἐπιστολάς. Τὸ δωμάτιόν μου ἔκειτο ὑπεράνω τῆς αἰθούσης τῆς συναυλίας καὶ διέκρινον βιολία τινά, τρίχορδον, πλαγίαυλον, μερικὰ χάλκινα ὄργανα καὶ τύμπανον. Οἱ μουσικοὶ ἔπαιζον μετ' ἀκριβείας καὶ ζωηρότητος. Ἔπειτα ἔπαιξεν ὁ αὐλὸς μονῳδίαν, καὶ τότε τελειώσας τὰς ἐπιστολάς μου κατέβην. Εὗρον πράγματι τὴν αἴθουσαν σχεδὸν πλήρη. Ἡ μονῳδία εἶχε χειροκροτηθῆ ζωηρῶς· ἐπὶ δὲ τοῦ κατασκευασθέντος ὑψώματος ἀνῆλθε νέος τις, ὅστις ἔπαιξε δύσκολόν τινα εἰσαγωγὴν ἐπὶ τοῦ βιολίου. Ἢ τὸ ἀκροατήριον περιέμενεν ἔκτακτόν τι, ἢ τὸ ἄτομον ἤγειρεν ἰδιαιτέραν προσοχήν, διότι αἱ κυρίαι ἔβλεπον μετ' ἐνδιαφέροντος, τὸ δὲ ἐπὶ τῶν τελευταίων θρανίων κοινὸν εἶχεν ἐγερθῆ.

Ἡ περιέργειά μου δὲν ἦτο μεγάλη· ἔμεινα λοιπὸν πλησίον τῆς θύρας, ὅπου τοὐλάχιστον δὲν ἐστενοχωρούμην. Τὸ ὑπὸ τοῦ βιολίου παιχθὲν τεμάχιον—ποικιλότονον ἐθνικὸν ᾆσμα—ἐξετελέσθη μετὰ μεγάλης εὐκολίας· ἐνίοτε ἠκούοντο καὶ ὡραῖοι ἦχοι συγκινητικοί, ἀλλὰ τὸ σύνολον μοὶ ἔκαμνε τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι ἡ ἐκτέλεσις ἦτο ἀγυρτική· τὸ κοινὸν ὅμως ὑπερηυχαριστήθη, ἐχειροκρότησεν ἐπανειλημμένως καὶ ἐζήτησε μετὰ τὸ τέλος ὁμοφώνως τὴν ἐπανάληψιν. Ὁ καλλιτέχνης ἐνέδωκεν· ἤδη δέ, ἐπειδὴ οἱ πλεῖστοι τῶν ἱσταμένων ἐκάθησαν, κατώρθωσα καὶ ἐγὼ νὰ ἴδω τὸν βιολιστήν. Ἦτο ὁ Μόντης, τὸ δὲ βιολίον ἦτο τὸ ἰδικόν μου. Ὁ Μόντης εἶχε μακρὰν τὴν μέλαιναν κόμην, μικρὸν νεογέννητον μύστακα καὶ πώγωνα, ἔφερε λαιμοδέτην ἀνοικτοῦ χρώματος καὶ ἔνδυμα ἐκ βελούδου, τὸ ὁποῖον ἐφαίνετο ὑποστὰν πολλὰς τρικυμίας. Ἐπὶ τοῦ μικροῦ δακτύλου τῆς δεξιᾶς χειρὸς ἤστραπτε κατὰ πᾶσαν κίνησιν τοῦ τόξου ἀδάμας.

Καλλωπισμός, ἐνδυμασία καὶ στάσις ἐδείκνυον ἄνθρωπον, εὑρίσκοντα ἐπάναγκες ν' ἀποδείξῃ διὰ τῆς ἐξωτερικῆς αὐτοῦ ἐμφανίσεως ὅτι ἦτο καλλιτέχνης. Εἰς ἐμὲ ἐν τούτοις παρήγαγεν ἀντιπαθητικὴν ἐντύπωσιν. Ἀνάλογον ἦτο καὶ τὸ παίξιμον· ἐλυπήθην τὸν νέον φίλον ἡμῶν, περὶ τοῦ ὁποίου συνελάβομεν τόσας ἐλπίδας. Παρετήρησα τότε τὸ ἐπὶ τῆς θύρας ἀνηρτημένον πρόγραμμα καὶ εἶδον εἰς τὸν σχετικὸν ἀριθμόν: «Ποικιλία ἐθνικοῦ ᾄσματος· σύνθεσις καὶ ἐκτέλεσις Καρόλου Μόντη, ἐπονομαζομένου «Ὁ βασιλεὺς τῶν βιολιστῶν.»

Περισσότερον δὲν ἠδύνατό τις νὰ ζητήσῃ. Ἐσκέφθην ἐπί τινας στιγμάς, ἐὰν δὲν ὤφειλον νὰ ἐξέλθω τῆς αἰθούσης καὶ ν' ἀπαλλάξω τὸν ἀπαγωγέα τοῦ βιολίου μου συναντήσεως δυσαρέστου. Ἀλλὰ δὲν ἦτο βεβαίως ἄξιος τοιαύτης λεπτότητος, δὲν ἐφαίνετο δὲ καὶ ἄνθρωπος δυνάμενος νὰ τεθῇ εἰς δύσκολον θέσιν. Ἔμεινα λοιπὸν εἰς τὴν θέσιν μου. Εἰς τὴν μνήμην μου ἀνῆλθε μετὰ ζωηροτέρων χρωμάτων εἰκὼν πρὸ πολλοῦ λησμονηθεῖσα. Ἤμην ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ ξενοδοχείου ἐκείνου τῆς Βιέννης, ἔβλεπον τὴν Ἀγγελικήν, ἤκουον τὸ βιολίον ἐκεῖνο κατὰ πρώτην φοράν. Παραδόξως δὲ παρετήρησα ὁμοιότητά τινα τῶν χαρακτήρων τοῦ νέου καλλιτέχνου πρὸς τοὺς τῆς ὡραίας ἐκείνας βιολιστρίας, ὁμοιότητα τὴν ὁποίαν δὲν εἶχον ἐννοήσει πρότερον. Ἴσως με ἠπάτα ἡ ὁμοιότης τῶν περιστάσεων.—Πάλιν σφοδρὰ χειροκροτήματα!—Ὁ εὐτυχὴς καλλιτέχνης ἔκλινε μειδιῶν δεξιᾷ καὶ ἀριστερᾷ. Τὸ βλέμμα του περιῆλθε θριαμβευτικῶς τὴν αἴθουσαν, καὶ τώρα ἔπεσεν ἐπ' ἐμὲ ἀναμφιβόλως. Ἡ κεφαλή του ἔμεινεν ἀκίνητος, τὸ βλέμμα ἀπελιθώθη, ἡ χεὶρ ἡ κρατοῦσα τὸ τόξον ἔτρεμεν. Μετὰ μίαν ἔτι σπασμωδικὴν ὑπόκλισιν ἐκλονίσθη, ἔπεσεν ἐπὶ τοῦ καθίσματος καὶ ἐλειποθύμησεν.

Οἱ ἀκροαταὶ ἠγέρθησαν ὅλοι, ὥστε δὲν τὸν ἔβλεπον πλέον. Συμπαθητικαὶ φωναὶ ἐκραύγαζον: ὁ καύσων, ὁ κόπος· ὕδωρ! Οἱ δὲ συνάδελφοί του ἐξήγαγον τὸν μουσικὸν τῆς αἰθούσης.

Μετὰ ἡμίσειαν ὥραν εἰσῆλθε πάλιν, ἀλλ' ἡ στάσις του ἦτο ἀβεβαία, καὶ ἡ ἐπιδοκιμασία μετὰ τῆς ὁποίας ἐγένετο δεκτός, παρήγαγε μόνον μελαγχολικὸν μειδίαμα, τὸ ὁποῖον μοὶ ὑπέμνησε πάλιν τὴν Ἀγγελικήν. Ἐνῷ ἔπαιζεν, εἶχε προσηλωμένους τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπὶ τοῦ βιολίου, ἅπαξ δὲ μόνον ἔρριψε βλέμμα δειλὸν πρὸς τὴν θύραν καὶ ἐφάνη ἀναπνέων, διότι δὲν με εἶδε πλέον ἐκεῖ·—εἶχον λάβει ἄλλην θέσιν, διὰ νὰ μὴ τὸν ταράξω περισσότερον. Ἀλλὰ καὶ ἡ ὑπόνοια, ὅτι ἴσως τὸν ἔβλεπον, τὸν ἠνώχλει, ἔπαιζε κακῶς, ἔδακνε τὰ χείλη καὶ ἔθλιβε τόσον πολὺ τὸ τόξον, ὥστε ἡ χορδὴ τοῦ mi ἐθραύσθη, ἡ αὐτὴ χορδή, ἥτις ἔλειπεν ἀπὸ τὸ βιολίον, ὅταν πρώτην φορὰν τὸν ἐγνώρισα. Ὁ δεύτερος βιολιστὴς τῷ ἔδωκε τὸ ἰδικόν του βιολίον καὶ ἐτελείωσεν ἐπ' αὐτοῦ τὸ τεμάχιόν του, ἀλλ' ἡ φυσιογνωμία του διετήρει τὴν σκυθρωπὴν ἔκφρασιν· ἔπειτα δὲ δὲν ἔπαιξε πλέον.

Ἐπανελθὼν εἰς τὸ δωμάτιόν μου, εὗρον ἐπὶ τῆς τραπέζης τὸ κιβώτιόν μου καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἐπισκεπτήριον μετὰ τῶν λέξεων: δύναμαι νὰ σᾶς ὁμιλήσω; Ἀμέσως ἔστειλα τὸν ὑπηρέτην καὶ παρεκάλεσα τὸν Κύριον Κάρολον Μόντην νὰ ἔλθῃ.

Εἰσῆλθε μετὰ κεκλιμένης κεφαλῆς· ἡ χείρ, ἥτις ἐκράτει τὸν πῖλον, ἔτρεμεν. Τὸ πρῶτον του βλέμμα ἔπεσεν ἐπὶ τοῦ βιολίου, ἔπειτα ἀνεστέναξε καὶ εἶπε μετὰ καταφανοῦς κόπου· Γνωρίζω, ὅτι ἐκλαμβάνομαι παρ' ὑμῶν ὡς κλέπτης, καὶ εἶμαι κλέπτης. Ἀλλ' ἰδοὺ τὸ κλαπὲν ἀντικείμενον. Κύριε ταγματάρχα, συγχωρήσατέ με, ἐὰν δύνασθε.

Ἐκινήθη ὡς εἰ ἤθελε νὰ πέσῃ εἰς τοὺς πό-

Digitized by Google

δας μου. Ἔλαβον τὴν χεῖρά του καὶ τὸν ἐκράτησα ὀρθὸν, τὸν παρεκάλεσα δὲ νὰ ἡσυχάσῃ, διότι πρὸ πολλοῦ τὸν εἶχον συγχωρήσει. Τὸν ἐπέπληττον διατί νὰ μὴ ἐμπιστευθῇ εἰς ἐμὲ, ζητῶν τὸ βιολίον.

«Πῶς ἠδυνάμην νὰ ἐλπίσω τὴν ἐκπλήρωσιν τόσον θρασείας παρακλήσεως; ὑπέλαβε· δὲν ἐφαντάζεσθε, τί ἦτο δι' ἐμὲ τὸ βιολίον, οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ τὸ γνωρίσῃ οὐδὲ νὰ τὸ ἐννοήσῃ. Ἀφ' ἧς στιγμῆς ἤγγισα πρώτην φορὰν τὰς χορδάς του διὰ τοῦ τόξου, ἐμαγεύθην· ὁ τόνος αὐτοῦ ἔπληττε τόσον παραδόξως τὸ οὖς μου! Ἐνόμισα ὅτι τὸν εἶχον ἀκούσει ἤδη οὐχὶ διαβατικῶς, ἀλλ' ἐπὶ πολλὰς ὥρας, ἕως οὗ μοὶ ἐνετυπώθη ἀνεξαλείπτως καὶ πάντοτε ἐσυλλογιζόμην, ποῦ καὶ πότε συνέβη τοῦτο, καὶ ἀνῆλθον μέχρι τῶν πρώτων μου ἀναμνήσεων καὶ δὲν τὸ εὗρον. Ἡ τοιαύτη κατάστασις ἦτο ἀφόρητος, δὲν ἐπιχειρῶ νὰ τὴν περιγράψω· ἴσως ἠδυνάμην νὰ τὴν ἐκφράσω διὰ τῆς μουσικῆς, καὶ τότε θὰ ἠκούοντο εὐάρεστοι μελῳδίαι, γλυκεῖαι ὡς κύκνειον ᾆσμα, ἐν τῷ μεταξὺ δὲ ψιθύρισμα μαγευτικὸν ἐρεθίζον τὰς αἰσθήσεις καὶ ἀποκοιμίζον τὴν συνείδησιν, καὶ ἔπειτα ἀγὼν μεταξὺ φασμάτων τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ σκότους. Τὸ βιολίον ἐξήσκει ἐπ' ἐμὲ δαιμονικὴν δύναμιν· θέλω νὰ γείνω ἰδικόν σου, θέλω νὰ γείνω ἰδικόν σου· μοὶ ἔκραζον αἱ χορδαί του σπαράττουσαι τὴν καρδίαν μου.

Ἕως τότε ἔζησα ἐντίμως· ἀλλ' ἐπῆλθεν ὁ πειρασμὸς ἐκεῖνος ὁ ἀκαταμάχητος. Ἀκαταμάχητος; δὲν ἤθελον νὰ τὸ πιστεύσω. Προσεπάθησα παντὶ σθένει νὰ χωρισθῶ τοῦ προσφιλοῦς αὐτοῦ βιολίου. —Εἰς μάτην. Ἐνθυμεῖσθε, ὅτι ἑσπέραν τινὰ τὸ εἶχον ἀφήσει ἐν τῇ οἰκίᾳ σας. Εἶχον ἀπόφασιν ν' ἀναχωρήσω ἐκείνην τὴν ἑσπέραν καὶ νὰ μὴ ἐπανέλθω πλέον. Ἀλλ' ὑπῆρχέ τι ἐντός μου, τὸ ὁποῖον δὲν μοὶ ἐπέτρεπε νὰ προχωρήσω. Ἔπειτα δὲν ἀντεῖχον πλέον τὰ νεῦρά μου εἰς τὴν ταραχὴν ἐκείνην· ἠσθένησα· ἐφοβούμην μὴ παραφρονήσω, καὶ ἐξετέλεσα τέλος ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐβδελυττόμην—ἀνεχώρησα κρυφίως μετὰ τοῦ κτήματος ὑμῶν.»

Ἔτρεμε καθ' ὅλον τὸ σῶμα· ψυχρὸς ἱδρὼς περιέῤῥεε τὸ ὠχρὸν αὐτοῦ μέτωπον. Ἔδωκα εἰς αὐτὸν καιρὸν νὰ ἡσυχάσῃ καὶ ἠρώτησα, πῶς ἔζησεν ἔκτοτε.

Ἴσως ἐνόησε τὴν ἔκπληξίν μου, πῶς εὑρέθη μετὰ τοιούτων συντρόφων· τοὐλάχιστον ᾐσθάνθη ἐπίπληξίν τινα.

«Εἶναι ἡ συνέπεια τῆς πράξεώς μου, εἶπεν· ἐνόμιζον, ὅτι μετὰ τοῦ κλαπέντος βιολίου θὰ γείνω διάσημος μουσικὸς, καὶ ἔγεινα κοινὸς ἀγύρτης. Καὶ ἦτο δυνατὸν νὰ γείνῃ ἄλλως; Ὅπως πρὶν μὲ ἔθετεν εἰς ἀκατάπαυστον πειρασμὸν, οὕτω μοι ὑπενθύμιζεν ἤδη ἀκαταπαύστως τὴν ἀτιμίαν καὶ τὴν ἀπιστίαν μου. Οἱ ἐξαίσιοι αὐτοὶ ἦχοι, αἱ γλυκύταται φωναὶ δὲν ἀνῆκον εἰς ἐμὲ, κατηνάλισκον αὐτοὺς ὡς πρᾶγμα κλοπιμαῖον. Γελοῖον, ἔλεγον κατ' ἐμαυτόν· αἱ φωναὶ αὗται ἐξέρχονται διὰ τῆς χειρός σου, εἶναι ἰδικαί σου. Καὶ ἄνευ τοῦ βιολίου; Ἠρνούμην ὁ ἴδιος. Ἐσπεκέφθην, κύριε ταγματάρχα, τοὺς διασημοτέρους μουσικοδιδασκάλους τῆς Λειψίας, τῆς Πράγης καὶ τῆς Βιέννης, παρ' ὧν ἔλαβον τὴν ἄδειαν νὰ παίξω, ὅπως δώσω δεῖγμα τῆς τέχνης μου, ἵνα λάβω συνδρομήν τινα πρὸς ἐξακολούθησιν τῶν σπουδῶν μου· ἀλλὰ πάντοτε ἐν τῇ κρισίμῳ στιγμῇ ἡ χείρ μου ἔτρεμε καὶ οἱ ὀφθαλμοί μου ἐθαμβοῦντο· δὲν ἠδυνάμην νὰ παίξω τι τέλειον. Πρὸς τούτοις ἐπῆλθεν ἡ πενία, καὶ ἔπρεπε νὰ φροντίσω περὶ τῆς συντηρήσεώς μου. Ἔπαιζον εἰς ξενοδοχεῖα καὶ πανηγύρεις —ἐκεῖ ἐπετύγχανον. Ἀργότερον ἐσχημάτισα ἕνα μικρὸν θίασον, μετὰ τοῦ ὁποίου ἔδιδον συναυλίας πανταχοῦ τοῦ κόσμου, οὕτω δὲ κατέστην ὁ βασιλεὺς τῶν βιολιστῶν.—Τώρα ἐτελείωσε καὶ αὐτὴ ἡ δόξα.»

Διὰ τῶν ἀσυναρτήτων τούτων λόγων ἐξεφράζοντο αἰσθήματα εἰλικρινῆ. Κατελήφθην ὑπὸ βαθείας συγκινήσεως.

«Καὶ ἐὰν σᾶς εἴπω, ὅτι τὸ βιολίον εἶναι ἰδικόν σας;» ἠρώτησα.

Ἠγέρθη. «Ἰδικόν μου,—ἰδικόν μου; τὸ βιολίον ἰδικόν μου, κτῆμά μου, καὶ ἐντίμως κτῆμά μου;»

«Τὸ εἶχον ἔκτοτε προσδιορίσει δι' ὑμᾶς· εἶχον σκοπὸν νά σας τὸ προσφέρω ὡς δῶρον, καὶ ἐὰν ὀλίγον ἀκόμη. . .»

Ἔλαβε τὴν χεῖρά μου καὶ τὴν ἔθλιψε μετὰ παραφορᾶς.

«Δῶρον εἰς ἐμὲ τὸ βιολίον, τὸ πολύτιμον τοῦτο βιολίον! Καὶ ἐγὼ ἠδυνήθην. . . ἤμην φρενοβλαβής!»

Ἔκλινε τὴν κεφαλὴν καὶ ἔλαβε πάλιν τὴν χεῖρά μου, τὴν ὁποίαν ἤθελε ν' ἀσπασθῇ.

Ἡ ταραχή του μὲ ἀνησύχησεν. Ἀλλ' αἴφνης μετεβλήθη. Τὸ πρὸ μικροῦ τόσον ζωηρὸν πρόσωπόν του ἐνεκρώθη· οἱ ὀφθαλμοί του προσηλώθησαν εἰς τὸ ἄπειρον.

«Ἀλλ' εἴπετέ μοι, ἠρώτησε, τί συμβαίνει; πρέπει νὰ ὑπάρχῃ λόγος τις, σπουδαῖος λόγος.»

Δὲν ἠδυνάμην νὰ δώσω ἐπαρκῆ ἐξήγησιν.

«Πρέπει, εἶπε, νὰ ἔχῃ σπουδαιότατον λόγον, πιστεύσατέ το. Ποῖος εἶχε τὸ βιολίον πρὸ ὑμῶν; Ἀφοῦ τώρα ἀνήκει εἰς ἐμὲ, πρέπει νὰ μάθω τὴν ἱστορίαν του, ἐφ' ὅσον τὴν γνωρίζετε. Τὸ βιολίον τοῦτο θὰ ἔχῃ βεβαίως περίεργον ἱστορίαν· ἀορίστως μόνον εἴχετε ὑπαινιχθῆ τὸν τρόπον τῆς ἀποκτήσεως αὐτοῦ. Ποῖος ἔπαιζε πρὸ ἡμῶν ἐπὶ τοῦ βιολίου τούτου;»

«Πτωχὴ γυνὴ, Ἰταλὶς, ἀπήντησα, τὴν ὁποίαν ἐγνώρισα πρὸ εἴκοσι καὶ ἐπέκεινα ἐτῶν ἐν Βιέννῃ. Ἔπαιζεν εἴς τι ξενοδοχεῖον, ἐγὼ δὲ ἤμην σπουδαίως μετ' αὐτῆς ἐρωτευμένος.»

Digitized by Google

«Καὶ πῶς ὠνομάζετο ;»

«Ἀγγελική.»

«Ἀγγελική; καὶ τὸ ὄνομα τοῦ πατρός της;»

«Δὲν εἶχε πατρικὸν ὄνομα, ἀλλὰ μόνον μητρικόν, τὸ ὁποῖον ὅμως δὲν εἶχε τὴν ἄδειαν νὰ φέρῃ.»

«Ἀγγελική—Ἀγγελική», ἐψιθύριζεν ἀφηρημένος.

«Σᾶς κάμνει ἐντύπωσιν τὸ ὄνομα;» ἠρώτησα.

«Ἤκουσα, ὅτι οὕτως ὠνομάζετο ἡ μήτηρ μου, ἢ ἀκόμη ὀνομάζεται, διότι κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ζῇ ἔτι.»

«Ἐμάθετέ τι περὶ τῶν οἰκογενειακῶν ὑμῶν ὑποθέσεων ;»

«Ἐλάχιστα, ἀπήντησεν, οὐδὲν δὲ παρήγορον. Ἐπεσκέφθην ἐν Βιέννῃ τὸν δικηγόρον, διὰ τοῦ ὁποίου ἄλλοτε ἐλάμβανον τὴν μικρὰν ἐκείνην συνδρομήν.

Ἠγνόει νὰ μοὶ εἴπῃ τι· μὲ παρέπεμψε δὲ εἰς τὸν ἱερέα, ὅστις τῷ εἶχεν ἐμπιστευθῆ τὸ κεφάλαιον, καὶ εἰς τὸν ὁποῖον ἔδιδε λογαριασμόν. Οὗτος ἀπέφυγε νὰ ἐξηγηθῇ· μετὰ πολλὰς δὲ παρακλήσεις μοὶ εἶπε μόνον, ὅτι Ἰταλίς τις ὑψηλῆς περιωπῆς εἶχεν ἀφήσει πρὸς ἀνάμνησιν τῆς ἀδελφῆς της κληροδότημά τι διὰ διαθήκης εἰς τὴν μητέρα μου ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ μείνῃ διὰ τὸ τέκνον της, ἐὰν ἀπέθνησκεν, ἢ ἐὰν τὸ ἀπεποιεῖτο. Ἡ κυρία ἐκείνη ἀπέθανεν, ὅτε ἤμην τριετὴς τὴν ἡλικίαν. Ἡ μήτηρ μου ἐδέχθη τὸ κληροδότημα ὑπὲρ ἐμοῦ καὶ ὥρισε νὰ καταναλωθῇ ὀλίγον κατ' ὀλίγον πρὸς συντήρησίν μου· ἔπειτα δὲ εἰσῆλθεν ἀπηλπισμένη εἰς μοναστήριον· ὤφειλε νὰ θεωρηθῇ πλέον ὡς νεκρά. Ὀλίγα τινὰ μοὶ προσέθηκε περὶ τῆς μητρός μου: ὅτι διῆγεν ἀλητικὸν βίον καὶ συνετηρεῖτο, ὡς ἐγνώριζα, παίζουσα βιολίον. Μοὶ ὠνόμασε γραῖαν τινά, ἥτις ἦτο σύντροφός της, καὶ ἥτις ἐγένετο ἔπειτα δεκτὴ ἐν πτωχοκομείῳ ἐν καταστάσει σχεδὸν βλακείας. Ταύτην κατώρθωσα νὰ εὕρω. Ὠνομάζετο Βαρβάρα Οὐσέλη καὶ ἦτο πράγματι τόσον γραῖα καὶ μωρά, ὥστε ὀλίγον ἐφωτίσθην ἐξ αὐτῆς. Ἐφλυάρει περὶ πριγκιπίσσης καὶ μουσικοῦ, περὶ διασήμου κατασκευαστοῦ βιολίων, περὶ βιολιστρίας τὴν ὁποίαν συνώδευε διὰ τῆς κιθάρας καὶ περὶ εὐγενοῦς Πολωνοῦ, ὁ ὁποῖος ἤθελε νὰ τὴν νυμφευθῇ, καταναλώσας τὴν περιουσίαν του, καὶ ὁ ὁποῖος ἦτο αἴτιος τῆς δυστυχίας της. Ἐν τῷ μεταξὺ μὲ ἐνηγκαλίζετο καί με ἐφίλει καὶ ἔλεγεν, ὅτι εἶχον τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς Ἀγγελικῆς της, ἀλλὰ τὸ στόμα τοῦ Πολωνοῦ. Ἔπειτα πάλιν ἔκλαιε καὶ ὠδύρετο διὰ βιολίον τι, τὸ ὁποῖον ἠγάπα ἡ Ἀγγελική, καὶ τὸ ὁποῖον ἠναγκάσθη νὰ διαβῇ τὸν Ὠκεανόν, διὰ ν' ἀπομακρυνθῇ ὁ Πολωνός, ὁ ὁποῖος ἀνησύχει τὴν Ἀγγελικήν. Ἦσαν πράγματα ἀσυνάρτητα, ἐκ τῶν ὁποίων οὐδὲν ἠδυνάμην νὰ ἐξαγάγω.»

Αἱ πληροφορίαι αὗται μὲ κατέστησαν, ἐννοεῖται, λίαν σκεπτικόν. Εἶχον ἐνώπιόν μου ἀναμφιβόλως τὸν υἱὸν τῆς Ἀγγελικῆς καὶ ἐγνώριζον τώρα τί τὴν ἐκώλυε νὰ καταστῇ σύζυγός μου, ἢ νὰ ἐμπιστευθῇ τοὐλάχιστον τὸ αἴτιον τοῦ κωλύματος εἰς τὸν ἄνδρα, τὸν ὁποῖον ἠγάπα.

Συγκεκινημένος ἔλαβον τὴν χεῖρα τοῦ Μόντη καὶ τῷ εἶπον: «Ἐγνώρισα τὴν μητέρα σας· δὲν ἔχω ἀνάγκην περισσοτέρων ἀποδείξεων νὰ πεισθῶ, ὅτι εἶσθε ὁ υἱὸς τῆς Ἀγγελικῆς ἐκείνης, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνῆκέ ποτε τὸ βιολίον τοῦτο. Τὸ ἀντίτιμον αὐτοῦ ἦτο προωρισμένον νὰ καταστήσῃ δυνατὴν εἰς τὸν πατέρα σας νέαν ὕπαρξιν ἐν Ἀμερικῇ.—Δὲν εἶμαι βέβαιος, ἀλλὰ δὲν ἀμφιβάλλω περὶ τούτου. Εὔχομαι ἡ βαρεῖα ἐκείνη θυσία νὰ μὴ ἦτο ματαία. Ὁπωσδήποτε θεωρήσατε τὸ βιολίον τοῦτο οὐχὶ ὡς δῶρον ἰδικόν μου, ἀλλ' ὡς κληροδότημα τῆς μητρός σας.» Τὸν ἐνηγκαλίσθην καὶ τὸν ἐφίλησα.—«Τὸ ἐνέχυρον ἀντηλλάγη καὶ τὸ χρέος ἐξωφλήθη διὰ τοῦ φιλήματος τούτου.»

«Τὸ βιολίον εἶναι ἰδικόν μου, ἀνέκραξεν ἐν μεγίστῃ χαρᾷ· τὸ ὡραῖον αὐτὸ βιολίον !» Τὸ ἔθλιψεν ἐπὶ τοῦ στήθους του. Μόνος ὁ θάνατος θὰ μας χωρίσῃ.»

Μετά τινας μῆνας, περὶ τὸ φθινόπωρον, ἐπιστρέψας εἰς Βερολῖνον, ἔλαβον ἐπιστολὴν τοῦ Μόντη. Μοὶ ἔγραφεν, ὅτι ὁ πατήρ του ἐπλούτισεν ἐν Φλωρίδι καὶ ἐζήτησε πληροφορίας ἐν Βιέννῃ περὶ τοῦ υἱοῦ τῆς Ἀγγελικῆς, ἀπήτησε δὲ νὰ τὸν ἐπισκεφθῇ, διὰ νὰ γείνῃ συμμέτοχος τῆς ἐργασίας, καί, ἐὰν τῷ ἤρεσκε, κληρονόμος τῆς περιουσίας του. Ὁ ἱερεὺς ἐκεῖνος τῷ ἀνήγγειλε τοῦτο καὶ τῷ ἐνεχείρισε τὰς ἀπαιτουμένας ἀποδείξεις. Ἤδη δὲ ἐσκόπευε νὰ δοκιμάσῃ τὴν τύχην του πέραν τοῦ Ὠκεανοῦ, λαμβάνων μεθ' ἑαυτοῦ ἐπίσης τὸ προσφιλές του βιολίον.

Ἡ ἐπιστολὴ ἦτο ἐκ Βρέμης, ἔφερε δὲ ἡμερομηνίαν τὴν ἡμέραν τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ πλοίου. Ὑπέσχετο δὲ νὰ μοὶ πέμψῃ νέας ἐξ Ἀμερικῆς εἰδήσεις.

Ἀλλ' οὐδεμίαν ἔλαβον πλέον εἴδησιν· εἶμαι δὲ βέβαιος, ὅτι δὲν ἔπταιεν ἐκεῖνος. Αἱ ἐφημερίδες μετ' οὐ πολὺ περιέγραφον ἐν λεπτομερείᾳ τὸ δυστυχὲς ναυάγιον τοῦ πλοίου «ὁ Φοῖνιξ», τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀναχωρήσει ἐκ Βρέμης μετὰ μεταναστῶν. Ὁ Μόντης δὲν μοι εἶχε γράψει τὸ ὄνομα τοῦ πλοίου, ἀλλ' αἱ περιστάσεις μὲ ἐβεβαίωσαν δυστυχῶς, ὅτι εὑρίσκετο ἐπ' αὐτοῦ. Τὸ πλοῖον ἐκεῖνο κατελήφθη ὑπὸ φοβερᾶς τρικυμίας, διαρκεσάσης πολλὰς ἡμέρας καὶ ἔπαθε σπουδαίως, ὥστε ἤρξατο βυθιζόμενον.

Ὅτε τὸ ἀτμόπλοιον, τοῦ ὁποίου ὁ κυβερνήτης ἐξέθεσε τὸ γεγονός, τὸ συνήντησεν, ἐπλησίαζεν ἤδη νὰ βυθισθῇ. Ναῦται καὶ ἐπιβάται εἶχον ἐργασθῇ μέχρις ἐξαντλήσεως τῶν δυνά-

Digitized by Google

μεων εἰς τὰς ἀντλίας, ἀναμένοντες ἤδη τὸν θάνατον. Ἡ τρικυμία ἦτο τοσοῦτον σφοδρά, ὥστε μετὰ κόπου καὶ δυσκολίας ἠδυνήθησαν νὰ πλησιάσωσιν αἱ λέμβοι τὸ πλοῖον. Πρῶτον μετεβιβάσθησαν αἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδία· ἔπειτα ἦλθεν ἡ σειρὰ τῶν ἀνδρῶν· ἀλλ' ὁ κίνδυνος εἶχεν αὐξήσει τόσον, ὥστε ἀπῃτεῖτο μεγάλη ταχύτης καὶ βαρεῖα ἐπιφόρτωσις τῶν λέμβων, ἐὰν ἤθελον πάντες νὰ σωθῶσιν.

Ἡ ἔκθεσις ἀφηγεῖτο ἔπειτα περίπου τὰ ἑξῆς: Μεταξὺ τῶν ἐπιβατῶν ἦτο νέος τις, τὸν ὁποῖον ἄλλοι μὲν ἐξελάμβανον ἐκ τοῦ ὀνόματός του ὡς Ἰταλόν, ἄλλοι δὲ ἐκ τῆς γλώσσης ὡς Γερμανόν. Ἔμεινε γενναίως μεταξὺ τῶν τελευταίων, οἵτινες ἠδύναντο νὰ ἐλπίσωσι σωτηρίαν. Ὅτε κατέβαινε διὰ τοῦ σχοινίου εἰς τὴν ὑπερπεπληρωμένην ἤδη λέμβον, παρετήρησαν οἱ ναῦται, ὅτι ἔφερεν ὑπὸ μάλης μέγα κιβώτιον βιβλίου. Εἶπον εἰς αὐτὸν ὅτι ὀφείλει νὰ τὸ ἐγκαταλείψῃ. Ἐπί τινας στιγμὰς ἐφιλονείκουν ἀμφοτέρωθεν μετὰ ζωηρότητος καὶ τέλος ἀνήγγειλε τὴν σταθερὰν ἀπόφασιν, νὰ λάβῃ μεθ' ἑαυτοῦ τὸ βιβλίον. Οὕτως ἔμεινε μόνος ἐπὶ τοῦ βυθιζομένου σκάφους. Μέγα κῦμα ἀπέσπασε τοῦ πλοίου τὰς λέμβους, αἱ ὁποῖαι δὲν ἠδυνήθησαν πλέον νὰ πλησιάσωσιν. Ἤδη ἐβυθίζετο ἡ πρύμνη τοῦ πλοίου ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, τὰ δὲ κύματα ἀνέβαινον ἐπὶ τοῦ καταστρώματος.

Τότε ἐφάνη ὁ νεανίας ἀνερχόμενος τὴν κλίμακα πρὸς τὴν γέφυραν· ἐστηρίχθη ἐπὶ τοῦ ἱστοῦ καὶ ἔθλιψε τὸ βιβλίον ἐπὶ τοῦ στήθους. Ἐν τῷ μεταξὺ τὸ πλοῖον ἐξηκολούθει βυθιζόμενον. Ὁ δυστυχὴς ἐφάνη τελευταῖον ἐπὶ μίαν στιγμὴν ὡς εἰ ἵστατο ἐπὶ στενῆς σανίδος ὑπεράνω τῆς κυματιζομένης θαλάσσης. Ἔπειτα ἐκαλύφθη ὑπὸ τῶν κυμάτων. Ὁ θάνατος τὸν ἥρπασεν ἔχοντα εἰς τὰς ἀγκάλας του τὸ βιβλίον, ὑποθέτω δέ, ὅτι κατὰ τὴν ἐκτίμησίν του ἀπέθανε τοσοῦτον ὡραῖον θάνατον.

Ἤδη ἐτελείωσεν ἡ ἱστορία μου. Ι. Μ.

ΕΚΔΡΟΜΗ ΣΤΑΝΛΕΫ ΕΝ ΑΦΡΙΚΗ.

Ὁ Ἀμερικανὸς Ἑρρῖκος Στάνλεϋ, ὁ διὰ πολλῶν ἐξόδων καὶ μόχθων ἀνευρὼν τὸν Δόκτορα Λιβιγκστῶνα, παρηγγέλθη ὑπὸ τοῦ Διευθυντοῦ καὶ ἰδιοκτήτου τοῦ «Κήρυκος τῆς Νέας Ὑόρκης», ἐφημερίδος ἐχούσης παγκόσμιον κυκλοφορίαν, ὅστις κατέβαλε καὶ τὰ ἔξοδα ἀμφοτέρων τῶν ἐκδρομῶν, νὰ ἐπιχειρήσῃ νέαν ἐκδρομὴν πρὸς ἀνακάλυψιν τῶν πηγῶν τοῦ Ποταμοῦ Κόγκο. Τὴν κινδυνώδη ταύτην ἐκδρομὴν ἐπεράτωσεν αἰσίως καὶ πρό τινος ἐπέστρεψεν εἰς Εὐρώπην, ὅπου ἠξιώθη μεγάλων τιμῶν ὑπὸ τοῦ ἐπιστημονικοῦ κόσμου.

Ἡ δευτέρα αὕτη ἐπιχείρησις ἄρχεται ἐκ τοῦ μέρους εἰς ὃ εἶχε σταθῆ ὁ Λιβιγκστων. Ὁ Στάνλεϋ, ὁ τὸ ἔργον συνεχίσας, εἶχεν ἀποπλεύσει ἐξ Ἀγγλίας καλῶς ἐφωδιασμένος, φέρων πολλὰ καὶ τέλεια ὅπλα, ἓν σκάφος μήκους 40 ποδῶν καὶ πλάτους 6, διαλυόμενον καὶ συναρμοζόμενον εὐκόλως. Τοῦτο ἀπεδείχθη ἀναγκαιότατον, διότι παρὰ τῷ ποταμῷ, ὃν ὤφειλε νὰ διαπλεύσῃ καὶ ὅστις εἶναι μακρότερος τοῦ Μισισίπη, εὑρίσκετο χῶρος ἐξ 80 μιλίων, ὅλως διατεμνόμενος ὑπὸ καταρρακτῶν.

Ὁ τολμηρὸς περιηγητὴς διήνυσεν 7,300 μίλια· ἐκτὸς δὲ τῆς μεγάλης λέμβου, εἶχε κατασκευάσει 26 μονόξυλα, διότι τὸ πλεῖστον τῆς ὁδοῦ ὤφειλον νὰ διανύσωσιν ἐπὶ ποταμῶν. Εἰς ἕνα ἕκαστον σταθμὸν ἐλάμβανε σημειώσεις καὶ ἐποίει διαφόρους παρατηρήσεις. Ὁ καύσων ἦτο μέγιστος, διότι ὡδοιπόρουν εἰς τὸν ἰσημερινόν, συχνότατοι δὲ οἱ πυρετοί. Ὡς ἐκ τῆς πολλῆς κινίνης, ἣν ἀπερρόφησεν, ἐλευκάνθη ἡ μέλαινα κόμη του.

Ὁ Στάνλεϋ εἶχεν ἐριοῦχα, πανικά, ὑαλικὰ κτλ. Αἱ τὴν προτομὴν τῆς Α. Χαριτοβρύτου Μεγαλειότητος τῆς βασιλίσσης Βικτωρίας φέρουσαι χρυσαῖ λίραι στερλῖναι δὲν χαίρουσιν ὡς φαίνεται, ἐκεῖ ὑπόληψιν!

Τὰ παθήματα τοῦ ἐφημεριδογράφου περιηγητοῦ εἶναι ἀληθῶς ἀνεκδιήγητα. Ἡμέραν τινα, στερούμενος τροφῶν, ἐξῆλθε νὰ ἐρευνήσῃ παρόχθιά τινα μέρη· διηυθύνθη δὲ μὲ ἓν μονόξυλον πρός τινα νῆσον, Μπουμπιρὶχ καλουμένην, ὡς ἀργότερον ἔμαθεν. Οἱ κάτοικοι ταύτης σωρηδὸν κατῆλθον εἰς τὴν ὄχθην καὶ ἐποίουν σημεῖα πολλὰ εἰς αὐτόν· τὰς χειρονομίας ἐξέλαβεν ὡς φιλικὰς διαδηλώσεις καὶ ἔπλευσεν εἰς τὴν παραλίαν. Μόλις ὅμως ἀπεῖχεν ὀλίγα βήματα καὶ οἱ νησιῶται ἔπεσαν εἰς τὸ ὕδωρ, ἥρπασαν τὸ μονόξυλον καὶ ἔσυραν αὐτὸ εὐθὺς εἰς τὴν ξηράν, πρὸς μεγάλην τῶν ἐπιβαινόντων ἔκπληξιν. Ὁ ἀρχηγὸς τῶν ἀγρίων ἀμέσως ἥρπασεν ἐκ τῆς κόμης τὸν Στάνλεϋ καὶ ἐκράτει αὐτὸν ἀκίνητον· τὰ αὐτὰ ἔπαθον καὶ οἱ ὀπαδοὶ αὐτοῦ, οἱ δὲ ἄγριοι ἤρχισαν νὰ ὀρχοῦνται, ἐξ οὗ ἐνόησεν ὁ Ἀμερικανὸς περὶ τίνος ἐπρόκειτο.

Ἡ ἀταραξία καὶ ἡ ἑτοιμότης τοῦ πνεύματος ἔσωσαν τὸν ἄνδρα· ἀφοῦ ἀπηγόρευσεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους του νὰ ποιήσωσι χρῆσιν τῶν ὅπλων των, ἀπηλλάγη διὰ γενναίου ἀγῶνος τῶν χειρῶν τοῦ ἀγρίου καὶ ἐδήλωσε τὴν θέλησιν νὰ συνδιαλεχθῇ. Οἱ ἄγριοι σέβονται ὁπωσδήποτε τοὺς τολμηρούς, ὁ δὲ Στάνλεϋ διὰ διερμηνέως εἶπεν ὅτι ἐπίτηδες ἦλθεν ἐν μέσῳ αὐτῶν νὰ προσφέρῃ ἐπ' ἀνταλλαγῇ ὑφάσματα πρὸς τρόφιμα καὶ ὅτι προσεδόκα ταχεῖαν διεκπεραίωσιν τῆς ὑποθέσεως. Τὸν λόγον του ὑπεστήριξεν ἐκθέσας καὶ διάφορα ὑαλικά, οἱ δὲ νησιῶται τῷ ἀπήντησαν ὅτι μέλλουσι νὰ συνδιασκεφθῶσι καὶ ἀπῆλθον φέροντες μεθ' ἑαυτῶν καὶ τὰς κώπας τοῦ μονοξύλου.

Ἓξ παρῆλθον ὧραι, ὁ δὲ Στάνλεϋ καὶ οἱ ὀ-

Digitized by Google

παδοί του ἐταλαντεύοντο μεταξὺ τῆς ἐλπίδος τοῦ νὰ πορισθῶσι τρόφιμα καὶ τοῦ φόβου μὴ φονευθῶσι, κατετρύχοντο δὲ ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἀπὸ πείνης. Τέλος ὁ Στάνλεϋ ἀπηλπίσθη καὶ εἰς τι σύνθημά του οἱ συμπλωτῆρες ὤθησαν ταχέως εἰς τὸν ποταμὸν τὸ μονόξυλον καὶ ἐπέβησαν αὐτοῦ. Τὸ μονόξυλον, στερούμενον κωπῶν, ἐκινεῖτο διὰ τῶν χειρῶν τῶν ἐπιβατῶν,—χειρῶν χρησιμευουσῶν ἀντὶ κωπῶν. Ὥρμησαν τρία ἀκάτια πρὸς καταδίωξιν τῶν φυγάδων, ὁ δὲ Στάνλεϋ ἀπεφάσισε νὰ πωλήσῃ ἀκριβὰ τὴν ζωήν του καὶ πυροβολήσας ἐφόνευσε τρεῖς νησιώτας. Οὗτοι ἤρξαντο ῥίπτοντες βέλη δηλητηριασμένα, ἀλλ' ἄνευ ἀποτελέσματος, ἐνῷ τὸ πῦρ τοῦ μονοξύλου εἶχε φονεύσει ἕνδεκα Μαύρους καὶ βυθίσει ἓν ἀκάτιον. Οἱ ἄγριοι ὤφειλον ἐπὶ τέλους νὰ ὑποχωρήσωσι καὶ ὁ Στάνλεϋ ἐπέστρεψεν εἰς τὸ στρατόπεδόν του σῶος καὶ ὑγιής.

Τὴν ἐπιχείρησιν ταύτην εἶχεν ἀναλάβει ἀπὸ τριῶν καὶ ἐπέκεινα ἐτῶν, ἤγαγε δ' αἰσίως εἰς πέρας, καίτοι πολλὰ ἀνυπέρβλητα ἀπαντήσας προσκόμματα. Ἀρκεῖ νὰ εἴπωμεν ὅτι συνῆψε τριάκοντα δύο τακτικὰς μάχας καὶ ὅτι ἐκ τῶν 146 ἀνδρῶν, ἐξ ὧν συνέκειτο ὁ στρατός του, 35 ἀπεβίωσαν κατὰ τὴν ὁδοιπορίαν καὶ 9 κατὰ τὴν ἐπιστροφήν. Αἱ στερήσεις, οἱ πόνοι καὶ οἱ πυρετοὶ εἶχον ἀφανίσει τοὺς δυστυχεῖς.

Ὁ Στάνλεϋ πολλὰς ἔκαμεν ἀνακαλύψεις, αἱ δὲ ἐπιστῆμαι πολλὰ ὀφείλουσιν αὐτῷ.

* * *

Ὁ Ἑρρῖκος Στάνλεϋ, γράφει ἡ «Ἐφημερὶς τῶν Συζητήσεων», ἐγένετο δεκτὸς ἐσχάτως μετὰ φανῶν καὶ λαμπάδων ἐπανακάμπτων εἰς Εὐρώπην. Ἐκ Μασσαλίας διερχόμενος ὁ ἀκάματος καὶ θαρραλέος περιηγητὴς ἐζήτησε νὰ ἴδῃ διάφορα πράγματα ἀνήκοντα εἰς τὸν Λιβιγκστῶνα, ἀνεγνώρισε δὲ ἓν πιστόλιον, ὅπερ ὁ ἴδιος εἶχε δωρήσει τῷ ἐνδόξῳ τούτῳ μάρτυρι τῆς ἐπιστήμης κατὰ τὴν ἐν Ujiji συνέντευξίν των καὶ τὸν πιλίσκον, ὃν ἔφερεν οὗτος τότε μετὰ χρυσῶν σειρητίων. Ὁ Στάνλεϋ ἅμα ἀφικόμενος εἰς Παρισίους ἀπήντησεν εἰς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν τὴν γεωγραφικὴν ἑταιρίαν ἐν σώματι καὶ πολλὰ ἔξοχα πρόσωπα ἐν τῇ ἐπιστήμῃ, τὴν ἐπιοῦσαν δὲ παρέστη ἐνώπιον τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας, εἰς ὃν ἐξέθετο πολλὰς περιπετείας τοῦ κινδυνώδους ἀλλὰ γονίμου ταξειδίου του. Τὸ ἑσπέρας ἐδόθη γεῦμα εἰς τιμὴν αὐτοῦ ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ τοῦ *Ξενοδοχείου τοῦ Λούβρου* δαπάναις τῆς γεωγραφικῆς ἑταιρίας, περὶ τὸ τέλος δὲ τοῦ γεύματος ὁ πρόεδρος τῆς ἑταιρίας ἐγερθεὶς εἶπε πολλὰ περὶ τῆς ἱστορίας τῆς γεωγραφίας, ἐξέφρασε δὲ τὴν χαράν του ὅτι τέκνον τοῦ νέου κόσμου καὶ πολίτης τῆς Δημοκρατίας τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ἔλυσε τελευταῖον τὸ μέγιστον τῶν προβλημάτων τῆς ἀφρικανικῆς γεωγραφίας, ἤτοι τὴν διεύθυνσιν τῆς κοίτης τοῦ Λουαλάβα ἢ Κόγκο. Ὅτε δὲ προέπιεν εἰς ὑγείαν τοῦ μεγίστου τῶν περιηγητῶν τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, ἐπευφημίαι παρατεταμέναι ἐκάλυψαν τοὺς λόγους του. Εὐθὺς μετὰ ταῦτα προσῆλθεν ὁ κ. Bardoux, ὑπουργὸς τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως, ἀποταθεὶς δὲ πρὸς τὸν κ. Στάνλεϋ εἶπεν: «Εἴσθε ἀνὴρ, ὅστις διὰ τῆς δραστηριότητος, τοῦ θάρρους καὶ τῆς καρτερίας ἐτιμήσατε τὴν ἀνθρωπότητα. Ἐπιτρέψατέ μοι ἵνα σφίγγων ὑμῖν τὴν χεῖρα καὶ συγχαίρων εἰλικρινῶς σᾶς ἀπονείμω ἐνταῦθα, ἐν ὀνόματι τῆς Γαλλίας, τὰς δάφνας ἀξιωματικοῦ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως, διακριτικὸν σημεῖον, ὅπερ τὸ ἔθνος δίδωσιν εἰς τὰ μᾶλλον φιλόπονα, ἀφωσιωμένα καὶ ἀφιλοκερδῆ τέκνα του.» Τοῦ ὑπουργοῦ τοὺς λόγους ἡ παμπληθὺς καὶ ἐκλεκτὴ ὁμήγυρις ἐχαιρέτησε διὰ ζωηρῶν χειροκροτημάτων.

Εἰς τὸν κ. Στάνλεϋ ἔτι μείζονες ἐγένοντο τιμαὶ ἐν Ἀγγλίᾳ, ὅπου αἱ ἐργατικαὶ ὁμηγύρεις ἐπρότειναν ἵνα ἀπονεμηθῇ τῷ ἀμερικανῷ περιηγητῇ ἡ ὑψίστη παρ' Ἄγγλοις καὶ σπανία τιμὴ διὰ τῆς πολιτογραφήσεως αὐτοῦ ὡς πολίτου τοῦ Ἄστεως τοῦ Λονδίνου.

Τὴν ἑπομένην σημείωσιν περὶ τῶν δωρεῶν, τῶν γενομένων πρὸς τὸ ἡμέτερον Πανεπιστήμιον ὑπ' ἀνθρώπων τοῦ λαοῦ, ὀφείλομεν εἰς τὴν ἀγαθότητα λογίου συνδρομητοῦ ἡμῶν, ὅστις πολλοὺς κόπους κατέβαλε πρὸς τοῦτο, ἀναγκασθεὶς ν' ἀναδιφήσῃ ἁπάσας τὰς λογοδοσίας τῶν κατὰ καιροὺς Πρυτάνεων. Σ. τ. Δ.

Συγκινητικαὶ δωρεαὶ πρὸς τὸ

ΕΘΝΙΚΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ

—Ἐν ἔτει 1845 ὁ Δημήτριος Φάφαλης, ὑπηρέτης, προσήνεγκε τὸν ἐκ δρ. 28.05 λεπτ. μισθόν του.

—Ἐν ἔτει 1849, ἐκληροδότησαν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον ὁ μὲν Χ. Δημήτριος Φωτόπουλος δρ. 100, ὁ δὲ Σωτήριος Ταλαντιναῖος δρ. 50.

—Ἐν ἔτει 1853, ἀποβιώσας ὁ λόγιος καὶ πτωχὸς διδάσκαλος Πύρρος ἀφῆκεν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον ὑδρόγειον ὑπερμεγέθη σφαῖραν, ὑπὸ τοῦ ἰδίου φιλοπονηθεῖσαν. Ἀλλ' ἡ οἰκία, ἐν ᾗ ἔκειτο, μὴ ἔχουσα θύραν ἰσομεγέθη πρὸς ἐξαγωγήν, ἔπαθεν ὅ,τι τὰ δαρδάνεια τείχη, ὡς ἐν τῇ λογοδοσίᾳ του ἀναφέρει ὁ τότε πρύτανις μακαρίτης Π. Ἀργυρόπουλος, ἔπαθον εἰσαγομένου ἐντὸς αὐτῶν τοῦ Δουρείου ἵππου.

—Ἐν ἔτει 1854, ὁ ἐκ Τριπόλεως Ἰωάννης Κατριμάζης, σκυτοτόμος τὸ ἐπάγγελμα, ἐκληροδότησεν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τὴν οἰκίαν αὐτοῦ καὶ διάφορα πράγματα τέχνης.

—Ἐν ἔτει 1856, ὁ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐφημέριος τῆς ἐκκλησίας τῶν ἁγίων Θεοδώρων κατέλιπεν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον δρ. 200.

—Ἐν τῷ αὐτῷ ἔτει, ὁ ἐκ Μετσόβου τῆς Ἠπείρου, ἐν Ἀθήναις δ' ἀποβιώσας Δημ. Γ. Ὄκας, ἀκονιστὴς ξυραφίων, ἐκ τῆς πενιχρᾶς περιουσίας, τὴν ὁποίαν εἰς τοὺς συγγενεῖς του ἐκληροδότη-

Digitized by Google

σεν, ἐνετείλατο καὶ ἐδόθησαν ὑπ' αὐτῶν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον εἴκοσι δραχμαί.

— Ἐν τῷ αὐτῷ ἔτει, ὁ δημοδιδάσκαλος Μηλάοντος, οὗ ἀγνοοῦμεν τὸ ὄνομα, ἐδωρήσατο τῷ Πανεπιστημίῳ δρ. 200 ἐκ τῶν μισθῶν του.

— Ἐν ἔτει 1866, ὁ ἐξ Ἠπείρου Γεώργιος Ψύψας διέθηκεν ὑπὲρ τοῦ Πανεπιστημίου τὴν κατὰ τὴν συνοικίαν ἁγ. Νικολάου τοῦ Ῥαγκαβᾶ οἰκίαν αὐτοῦ, ἐξ ἧς ἐλάμβανε τοῦτο 70 δραχμὰς μηνιαίως ἐξ ἐνοικίων.

— Ἐν τῷ αὐτῷ ἔτει, ὁ ἱερεὺς Ἐμμαν. Σταμουλίδης κατέλιπεν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον διὰ διαθήκης δρ. 50.

— Ἐν ἔτει 1868, ὁ ἐκ Παξῶν Θεόδωρος Πέτρου, θανὼν ἐν Ῥενίῳ τῆς Μολδοβλαχίας καὶ καταλιπὼν περιουσίαν 489 μόνον ἀργυρῶν ῥουβλίων, ἐκληροδότησεν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον 5 καισαροβασιλικὰ φλωρία.

— Ἐν ἔτει 1870, ἡ χήρα τοῦ φανοποιοῦ Ἰωάννου Κανούζη ἢ Στρούμπου, ἐν Σύρῳ ἀποβιώσαντος καὶ διὰ διαθήκης ἀφήσαντος τὸ ἥμισυ τῆς περιουσίας του εἰς τὸ Πανεπιστήμιον, ὅπως ἐκ τῆς προσόδου αὐτοῦ συντηρῶνται δύο πτωχοὶ μαθηταὶ τοῦ Πολυτεχνείου ἢ τῶν Γυμνασίων Ἀθηνῶν καὶ Σύρου, ἐὰν ἡ σύζυγός του προσήρχετο εἰς δεύτερον γάμον, προσέφερεν αὔτη 6,000 δραχμῶν, ὅπως τὸ Πανεπιστήμιον ἀποστῇ παντὸς δικαιώματος, ἀφεθῇ δ' αὕτη ἐλευθέρα νὰ πράξῃ ὅ,τι ἂν θελήσῃ· πλὴν τὸ Πανεπιστήμιον ἀπέρριψε τὸν τοιοῦτον συμβιβασμόν.

— Ἐν ἔτει 1871, ὁ ἐν Αἰγιαλῷ τῆς Κεφαλληνίας ταχυδρομικὸς ἐπιστάτης Σ. Δ. Ζερβὸς ἐδωρήσατο εἰς τὸ Πανεπιστήμιον κατὰ μῆνα ἐκ τῆς χορηγουμένης ταχυδρομικῆς δαπάνης δέκα δραχμάς.

— Ἐν ἔτει 1872, ὁ *κρεωπώλης* Ἰωάννης Βαρύκας ἀφῆκε διὰ διαθήκης εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τὸ $\frac{1}{3}$ τῆς περιουσίας του, ἀνερχόμενον εἰς δραχμὰς ἑκατὸν περίπου χιλιάδας!

— Ἐν τῷ αὐτῷ ἔτει ἡ ἐξ Ὕδρας ὑπηρέτρια Κιάρα Ἀντωνίου Γκώτου, ἀποβιώσασα ἐν Πειραιεῖ, ἀφῆκεν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον διὰ διαθήκης 200 δραχμάς.

Ο ΑΡΙΘΜΟΣ 18 ΚΑΙ Ο ΒΑΣΙΛ. ΓΕΩΡΓΙΟΣ

18 Μαρτίου ἀνηγορεύθη Βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων ὁ Γεώργιος.

18 Ὀκτωβρίου ἦλθεν εἰς Ἀθήνας.

18 ἐτῶν ἦτο, ὅτε ἐν ἔτει 1863, οὗτινος οἱ ἀριθμοὶ προστιθέμενοι ἀποτελοῦσι 18, ἀφίκετο ἐν Ἑλλάδι.

18ην ἑβδομάδα ἀπὸ τὰς σκηνὰς τοῦ ἐν Ἀθήναις ἐμφυλίου πολέμου.

18 δὶς ἀκριβῶς ἔτη ἀπὸ τῆς ἐν Νεοκάστρῳ ναυμαχίας, καθ' ἣν ἐστερεώθη ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλλάδος.

Τὸ ὄνομα αὐτοῦ Γεώργιος Χριστιανὸς ἀπὸ 18 σύγκειται γράμματα.

Ὁ τίτλος αὐτοῦ «Βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων» 18 περιέχει γράμματα.

Τὸ ὄνομα τῆς Βασιλίσσης «Ὄλγα Κωνσταντινόβνα» ἀπὸ 18 ἀποτελεῖται γράμματα.

Ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἐγεννήθη τὸ 1818, ὅπερ ἀποτελεῖται ἀπὸ δύω 18 καὶ τοῦ ὅλου οἱ ἀριθμοὶ ἀποτελοῦσι 18.

Ἀλλὰ καὶ τὸ ἔτος 1854, ἱστορικὸν διὰ τὴν Ἑλλάδα, ἔχει ἀριθμοὺς οἵτινες προστιθέμενοι ἀποτελοῦσι τὸν 18.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἀριθμὸς 18 καταντᾷ καβαλιστικός, ἤτοι προφητικὸς διὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν βασιλείαν τοῦ Γεωργίου, ἕπεται ὅτι λυομένου ἤδη τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος, ἀντικατασταθήσεται ὁ τίτλος διὰ τοῦ 18 ἐπίσης γράμματα ἔχοντος νέου «Αὐτοκράτωρ Ἀνατολῆς» καὶ ἡ αὐλὴ Ἀθηνῶν ὀνομασθήσεται Κωνσταντινουπόλεως, λέξεως 18 περιλαμβανούσης πάλιν γράμματα.

[Φωνὴ τῶν Ἐπαρχιῶν]. Μ.

ΕΚ ΠΑΘΗΜΑΤΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΑ

Μηδέποτε λησμόνει τὰς ἐν τῷ παρελθόντι μεταμελείας σου.

*

Θυσίαζε πάντοτε τὸ παρὸν χάριν τοῦ μέλλοντος.

*

Πεῖσον σεαυτόν, ὅτι μόνος τρόπος, δι' οὗ δύνασαι νὰ ζήσῃς ὁπωσοῦν ἄλυπος, εἶναι νὰ ἀδιαφορῇς ἐξ ἴσου διά τε τὴν ἡδονὴν καὶ τὴν λύπην. Τὴν λύπην αἰσθάνεται πλεῖστον, ὅστις πλεῖστον ἐγνώρισε τί ἐστιν ἡδονή.

*

Θεώρει καθῆκόν σου νὰ προσκτᾶσαι καὶ νὰ διατηρῇς μόνον τὰ μέσα ἐκεῖνα, δι' ὧν ὡς οἷόν τε ὠφελιμώτερος θέλεις φανῆ.

*

Μηδέποτε, σπεύδων λίαν πρὸς ὡρισμένον σκοπόν, παραμέλει τὴν πρόσκτησιν τῶν χρησίμων μέσων, διότι ἄλλως θέλει ἔλθῃ καιρός, καθ' ὃν θέλεις ἀναγκασθῇ ὅσα ἐν τῷ δέοντι παρημέλησας νὰ ζητῇς νὰ ἀποκτήσῃς ὅτε ἔσται δύσκολον ἢ ὅλως ἀδύνατον.

*

Μὴ λησμόνει, ὅτι ἐν πλείστοις ἡ ἀποτυχία μόνην αἰτίαν ἔχει τὸν φόβον τῆς ἀποτυχίας.

*

Ὑπὲρ πᾶν ἄλλο πολύτιμον πρᾶγμα φρόντισε νὰ ἀποκτήσῃς φίλον, ὅστις νὰ ἔχῃ τὸ θάρρος νὰ σοὶ ὑποδεικνύῃ τὰ ἐλαττώματά σου.

*

Μηδέποτε κρῖνε μακρόθεν περὶ τῶν ἀνθρώπων.

*

Μηδ' ἐπὶ μίαν ἡμέραν ἀνάβαλλε νὰ διορθώ-

Digitized by Google

σης κακὴν ἕξιν. Καὶ μία μόνη ἡμέρα ἐνισχύει αὐτὴν καὶ καθιστᾷ ἐπὶ μᾶλλον δυσαπόσειστον.

*

Προσπάθει νὰ μὴ παρέχῃς ὕλην εἰς τοὺς εὐαρεστουμένους νὰ κατηγορῶσιν. Ἔσο βέβαιος, ὅτι οὗτοί εἰσι πολλῷ πλείονες ἢ ὅσοι πιστεύεις.

*

Πάντοτε ὑπισχνοῦ ἧττον ἢ ὅσον σκοπεύεις νὰ ἐκτελέσῃς.

*

Μηδὲν τῶν καλῶν θεώρει δύσκολον, πρὶν ἢ δοκιμάσῃς νὰ ἐκτελέσῃς αὐτό.

*

Ἀντὶ νὰ ἐρωτᾷς τί λέγει ὁ κόσμος περὶ σοῦ, ἐρώτα σεαυτὸν τί λέγει περὶ τῶν ἀνθρώπων, εἰς ὧν τὴν τάξιν (οἵα δήποτε αὕτη καὶ ἂν ᾖ) ἠθικῶς ἀνήκεις.

*

Τὸ διὰ λόγων ἐπιδείκνυσθαι συγχωρεῖται εἰς τοὺς φρονίμους μόνον ἂν ἐπιθυμῶσι νὰ φαίνωνται κατώτεροι ἤ,τι εἶναι. Ἡ ἐπίδειξις, ὅσον τεχνικὴ καὶ ἂν ᾖ, σπανίως δύναται νὰ κατορθώσῃ τι πλέον τούτου.

*

Μὴ πίστευε εἰς χείλη, μειδιῶντα πάντοτε καὶ εἰς πάντας. Ἢ πράττουσι τοῦτο καθ' ἕξιν, ἢ δὲν εἶναι εἰλικρινῆ.

*

Ἐκ τῶν γνωρίμων σου καὶ οἱ μάλιστα ἀγαπῶντές σε πολλάκις σὲ λησμονοῦσι· σπανιώτατα ὅμως ὅσοι συνηθίζουσι νὰ κατηγορῶσι.

*

Μηδένα ἄλλον νὰ θεωρῇς ἐν τῷ κόσμῳ ἀληθῆ κύριόν σου πλὴν τοῦ *ὀρθοῦ λόγου*. . . . .

Τὰ κάτωθι δημοσιευόμενα τρία ᾀσμάτια ἐλήφθησαν ἐξ ἀνεκδότου συλλογῆς τοιούτων, ποιηθέντων ὑπὸ τοῦ κ. Ἀγγέλου Βλάχου τῇ αἰτήσει τοῦ πρὸς διάδοσιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων Συλλόγου, ὅπως ᾄδωνται ὑπὸ τῶν μαθητῶν τῶν παρ' αὐτοῦ συνεστημένων σχολείων. Παρεκαλέσαμεν τὸν ποιητὴν νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς τὴν Ἑστίαν τὴν δημοσίευσιν τῶν ἑπομένων τριῶν, πιστεύομεν δὲ ὅτι θέλει εὐχαριστήσει αὕτη τοὺς ἡμετέρους ἀναγνώστας.

Σ. τ. Δ.

Ἡ μικρὰ Ἐκκλησία.

Εἰς τὸ βουνὸ ψηλὰ ἐκεῖ
εἶν' ἐκκλησιὰ ἐρημική·
τὸ σήμαντρόν της δὲν κτυπᾷ . . .
δὲν ἔχει ψάλτη οὐδὲ παπᾶ.

Ἕνα κανδήλι θαμπερό,
καὶ ἕνα πέτρινο σταυρὸ
ἔχει στολίδι μοναχὸ
τὸ ἐκκλησάκι τὸ φτωχό.

Ἀλλ' ὁ διαβάτης 'σὰν περνᾷ
στέκεται καὶ τὸ προσκυνᾷ,
καὶ μὲ εὐλάβεια πολλὴ
τὸν ἄσπρο του σταυρὸ φιλεῖ.

Ἐπάνω 'στὸ σταυρὸ ἐκεῖ,
εἶνε εἰκόνα μυστική!
μ' αἷμα τὴν ἔγραψε ὁ Θεὸς
καὶ τὴν λατρεύει ὁ λαός.

Εἰς τὴν σελήνην.

'Σὰν βλέπω τὴ μορφή σου
φεγγάρι μου χλωμό,
τὴν χάρι τὴ δική σου
κ' ἐγὼ ἐπιθυμῶ.

Τὴν 'ντροπαλή σου νἄχω
ἤθελα εὐμορφιά,
νὰ περπατῶ μονάχο
μ' ἀστέρια συντροφιά.

Νὰ φαίνωμαι τὸ βράδυ,
νὰ σβύνω τὸ πρωΐ,
νὰ βρίσκω 'στὸ σκοτάδι
δροσοῦλα καὶ πνοή.

Νἆμαι χρυσὸ φανάρι
'στὸν μαῦρον οὐρανό,
καὶ τοῦ βοσκοῦ λυχνάρι
ἐπάνω 'ς τὸ βουνό.

Παρηγοριὰ νὰ χύνω
'ς ἐκεῖνον ποῦ πονεῖ,
καὶ σύντροφος νὰ γείνω
'ς ἐκεῖνον π' ἀγρυπνεῖ.

Νὰ φέγγω 'ς τὸ κρεββάτι
ποῦ μένει σκοτεινὸ
καὶ τοῦ φτωχοῦ τὸ μάτι
γλυκὰ νὰ τὸ σφαλνῶ.

Αὐτά, γλυκὸ φεγγάρι,
αὐτὰ ἐπιθυμῶ,
μὰ ἔχεις σὺ τὴ χάρι,
φεγγάρι μου χλωμό.

Ἡ νέα Ἑλλάς.

Ποῦ ἡ νέα εἶν' Ἑλλάς; ὅπου ἕλλην εἶνε.
Ὅπου ἕλληνος καρδία
κ' ἑλληνὶς φωνὴ γλυκεῖα
εἶνε καὶ Ἀθῆναι.

Ποῦ ἡ νέα εἶν' Ἑλλάς; ὅπου κ' ἡ ἀρχαία·
ὅπου τέχνη κ' ἱστορία
ζῶντα ἔστησαν μνημεῖα,
αἰωνίως νέα.

Ὅπου ῥέει ὁ Στρυμὼν καὶ ὁ Ἕβρος ῥέει,
ὅπου Ἴδη, ὅπου Ὄσσα
ἕλληνος λαλεῖται γλῶσσα
κ' ἕλλην ἀναπνέει.

Ὅπου Αἶμος, Ὄλυμπος, Πήλιον καὶ Τέμπη,
ὅπου Πίνδος, Πιερία,
«Εἶν' Ἑλλάς!» πᾶσα γωνία
φώνημα ἐκπέμπει.

Ἂν ἐχώρισε ποτὲ χάρτης καὶ συνθήκη
τῆς Ἑλλάδος μας τὰ μέλη,
ὤ! νὰ τὰ ἑνώσῃ μέλλει!
τοῦ Θεοῦ ἡ δίκη!

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

⁂ Ἑκατοντὰς τόμων δὲν ἤθελεν ἀρκέσει πρὸς ἀπαρίθμησιν τῶν δεινῶν ὅσα οἱ ἄνθρωποι ἐπροξένησαν εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Περὶ τούτου μόνον καὶ οὐδενὸς ἄλλου γίνεται λόγος παρὰ τοῖς ἱστορικοῖς. Ἀπαρίθμησις τῶν τοιούτων ἀπανθρωπιῶν καὶ παγκόσμιος ἱστορία εἶνε λέξεις ἀπολύτως συνώνυμοι.

⁂ Διάσημος γάλλος ἐνεχάραξε ἐπὶ τῆς σφραγίδος του τὴν ἐπιγραφήν: «*Φοβοῦμαι μόνον ὅσους ἀγαπῶ.*» Καὶ τωόντι εἰς τούτων μόνον τὰ βέλη εἶνε προσιτὴ καὶ τρωτὴ ἡ καρδία, εἰς δὲ τὰ τῶν λοιπῶν μόνη ἡ ἐπιδερμίς.

Εὐτυχῆ ἔθνη θεωροῦνται οὐχὶ τὰ ἔχοντα τοὺς πλείονας σοφούς, ἀλλὰ τοὺς ὀλιγωτέρους ἀγραμμάτους.

ΑΘΗΝΗΣΙ—ΤΥΠΟΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ, ΟΔΟΣ ΠΑΤΗΣΙΩΝ, 14.

Digitized by Google

'Αριθ. 117 – Λεπτὰ εἴκοσι.

ΕΤΟΣ Γ'.

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Πέμπτος | Συνδρομὴ ἐτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20.—Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶνε ἐτήσιαι—Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὁδὸς Σταδίου, 6. | 26 Μαρτίου 1878

ΠΑΝΟΜΟΙΟΤΥΠΟΝ ΤΗΣ ΥΠΟΓΡΑΦΗΣ ΤΟΥ

ΑΝΔΡΕΟΥ ΖΑΪΜΗ

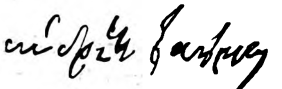

Ἡ ἑπομένη ἐπιστολὴ τοῦ μεγάλου πολίτου τῆς Ἑλλάδος Ἀνδρέου Ζαΐμη ἐγράφη πρὸς τὸν κυβερνήτην Καποδίστριαν. Σ. τ. Δ.

ΜΙΑ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΑΝΔΡΕΟΥ ΖΑΪΜΗ

Ἐξοχώτατε,

Διατρίβων εἰς τὴν πατρίδα μου Κερπηνὴν καὶ καταγινόμενος εἰς τὰς ἰδιαιτέρας μου ὑποθέσεις ἔλαβον τὴν εἴδησιν, ὅτι ὡπλισμέναι δυνάμεις τῆς ἐξουσίας ἔρχονται ἐναντίον μου. Ἐδυσκολεύθην κατ' ἀρχὰς νὰ τὸ πιστεύσω, διαλογιζόμενος, ὅτι δὲν ἔχει κάμμίαν αἰτίαν ἡ ἐξουσία νὰ κινήσῃ ὅπλα κατὰ εἰρηνικῶν ἀόπλων πολιτῶν, καὶ ὅτι ἂν ἦναι κατ' ἐμοῦ κατήγορός τις δημόσιος ἢ ἰδιώτης θέλει προσκληθῶ ἀπὸ τὰ Δικαστήρια κατὰ Νόμον νὰ ἀπολογηθῶ. Ἀλλὰ μετὰ παρέλευσιν ὀλίγων ὡρῶν εἶδον τὴν εἴδησιν πραγματοποιουμένην, ἑκατὸν ἱππεῖς ὑπομίσθιοι τῆς ἐξουσίας ἦλθον μὲ μεγάλην βίαν εἰς τὴν Κερπηνήν, καὶ ὁ ἀστυνόμος τῶν Καλαβρύτων ὁδηγῶν αὐτοὺς προπαρεσκεύαζε διὰ τῶν πλέον βδελυκτῶν μέσων τὸν τρόπον τοῦ νὰ μὲ συλλάβῃ.

Τὸ κίνημα τοῦτο, Ἐξοχώτατε, ἀντιβαῖνον εἰς τοὺς καθεστῶτας νόμους, εἰς τὸν ὀρθὸν λόγον καὶ ὅλως ἀσιατικόν, μὲ ἔβαλεν εἰς τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ ἀφήσω τὴν πατρίδα, τὴν φαμιλλίαν μου καὶ τὰς ὑποθέσεις μου καὶ νὰ ἀναχωρήσω διὰ νὰ ὑπάγω ὅπου ἡ προσωπικὴ ἀσφάλεια προστατεύεται ἀπὸ τοὺς Νόμους.

Δὲν ἠμπορεῖτε ν' ἀρνηθῆτε, Ἐξοχώτατε· τὸ ὡμολογήσατε, ὅτι ὁ ὑποφαινόμενος φίλος τῆς εὐταξίας δὲν ἔλαβον μέρος εἰς κἀνὲν ἐπιχείρημα ταραχῶδες, καὶ ὅτι μὲ ὅλην τὴν παρρησίαν καὶ εἰλικρίνειαν ἐξήγησα πάντοτε τὸ φρόνημά μου πρὸς τὴν ἐξοχότητά σας περὶ τοῦ καθεστῶτος συστήματος· δὲν ἐνόμισά ποτε, ὅτι, μὴ λαμβάνων μέρος κατὰ τὴν θέλησίν σας εἰς τὰ πράγματα καὶ ἐφησυχάζων εἰς τὰ ἴδια, ἤθελον λογίζομαι ἐχθρὸς τῆς Κυβερνήσεως. Ἡ τελευταία διατριβή μου εἰς Ναύπλιον, καθ' ἣν ἡ ἐξοχότης σας εὐηρεστήθητε νὰ μὲ ἀκροασθῆτε πολλάκις, ὁμολογεῖ τρανότατα, Ἐξοχώτατε, τὴν καθαρότητα τῶν φρονημάτων μου· σᾶς εἶπον ὅτε ἔμελλον ν' ἀναχωρήσω: κἀνὲν ἄλλο μέσον δὲν φαίνεται ἱκανὸν νὰ ἐμποδίσῃ τὰς ταραχὰς καὶ νὰ προλάβῃ τὰς ὀλεθρίας συνεπείας αὐτῶν, εἰμὴ ἡ συγκάλεσις τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως.

Δὲν ἐνεκρίνατε τὴν πρότασίν μου καὶ ἐγὼ ἀνεχώρησα. Τὰ πράγματα παρεβιάσθησαν, Ἐξοχώτατε, εἰς τρόπον ὥστε τὸ ἔθνος, τὸ ὁποῖον ἐφυλάχθη ἑνωμένον εἰς τὰς τρομερὰς περιστάσεις τοῦ πολέμου, κατὰ δυστυχίαν ἐσπρώχθη εἰς τὴν διαίρεσιν, ὅτε ἀπηλλαγμένον τῶν κινδύνων ἐλπίζει τὴν σταθερὰν ἀποκατάστασίν του.

Οἱ κάτοικοι τῶν ἐπαρχιῶν ἠσθάνθησαν τὴν ἀναπόφευκτον ἀνάγκην τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως καὶ εἰς τίποτε ἄλλο πλέον δὲν ἠμποροῦσαν νὰ ἐλπίζωσι, καὶ δι' ἀναφορῶν των τὴν ἐζήτησαν. Εἰς τοιαύτην περίστασιν πῶς ἠδυνάμην νὰ μείνω ἀνάλγητος; σύμφωνος μὲ τοὺς λοιποὺς συμπολίτας μου ἀνεφέρθην κἀγώ. Ἂν τοῦτο ἦναι τὸ πταῖσμά μου, καθὼς τὰ δοθέντα τὸ ἀποδεικνύουν, δὲν ἠμπορῶ παρὰ νὰ εἰπῶ, ὅτι ἀδικεῖτε τὸν ἑαυτόν σας, Ἐξοχώτατε· ὁ ἴδιος εὑρέθητε εἰς τὴν χρείαν νὰ προσκαλέσητε αὐτὴν τὴν συνέλευσιν. Ἂν κακοὶ σύμβουλοι σᾶς παρέστησαν ὡς ὠφελίμους εἰς τὴν στιγμὴν τοὺς ἐξοστρακισμοὺς καὶ τὰς φυλακίσεις διὰ νὰ κερδίσωσιν εἰς τὰς ἐκλογάς, στρεβλοὶ καὶ ἄκαρποι εἶναι οἱ λογισμοί των· ἡ βία δύναται μὲν νὰ καταθλίψῃ τὴν θέλησιν τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ νὰ τὴν σβύσῃ δὲν δύναται. Ἡ ἱστορία μᾶς διδάσκει, Ἐξοχώτατε, ὅτι αἱ Κυβερνήσεις, ὅσαι διέπρεψαν, ἐθεμελιώθησαν εἰς τὴν ἀκλόνητον βάσιν τῆς εὐνοίας τῶν λαῶν καὶ ὄχι εἰς τὴν βίαν.

Συγχωρήσατέ με τὴν τόλμην, Ἐξοχώτατε· ἀνέλπιστα καὶ λυπηρὰ αἴτια μὲ ἀναγκάζουν νὰ ἐξηγηθῶ μὲ αὐτὴν τὴν γλῶσσαν. Συνετέλεσα καὶ ἐγὼ κατὰ τὰς μικράς μου δυνάμεις εἰς τὸν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἀγῶνα τοῦ Ἔθνους· ἐθυσίασα πολλὰ καὶ ἐκινδύνευσα πολλάκις τὴν ἰδίαν μου ζωήν, ὄχι δι' ἀμοιβάς, ἀλλὰ διὰ νὰ ἰδῶ τὴν πατρίδα εὐνομουμένην καὶ νὰ δύναμαι νὰ ζῶ ἡσύχως εἰς τοὺς κόλπους τῆς φαμιλλίας μου. Ἄλλοτε καὶ ἐτιμήθην μὲ τὰ μεγαλείτερα

Digitized by Google

ἀξιώματα· δὲν ἠθέλησα νὰ ἐμπορευθῶ τὸν πόλεμον καὶ ἔχασα τὸ ἰδικόν μου· ὥστε κατήντησα εἰς ἐλλείψεις· ἐθεώρησα μὲ ἀδιαφορίαν τὴν μεταβολὴν τῆς τύχης ὡς πρὸς τὸν πλοῦτον, καὶ ἀνεπαύθην εἰς τὰ ἐρείπια τῆς μικρᾶς μου κτηματικῆς καταστάσεως. Γνωρίζετε ὑμεῖς,Ἐξοχώτατε, πόσους πειρασμοὺς ἔλαβον κατὰ σειρὰν εἰς διάστημα δύο χρόνων· τοὺς κατεφρόνησα· ἐγκολπωθεὶς τὴν πολυπόθητον ἡσυχίαν, ὑπήκουσα πάντοτε εἰς τὰς διαταγὰς τῆς Κυβερνήσεως.

Ἀλλὰ κατὰ δυστυχίαν τίποτε δὲν ἐκέρδισα ἀπὸ τὴν ἥσυχον διαγωγήν μου· ἠθελήσατε, Ἐξοχώτατε, νὰ μὲ ἀνταμείψητε μὲ καταδρομάς, διὰ νὰ μὴ εἰπῶ τι περισσότερον· μὲ ἐχωρίσατε ἀπὸ τὴν πατρίδα, ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς καὶ φίλους μου· ἀπεδυστυχήσατε τὰς ὑποθέσεις μου, καὶ τὴν ἰδιοκτησίαν μου μετεβάλετε εἰς ἔξοδα μεγάλα. Ἡ ἄδικος αὕτη καὶ παράνομος καταδρομὴ μὲ ὑπαγορεύει νὰ ἐπικαλεσθῶ ἐναντίον οὕτινος ἀνήκει δημοσίως καὶ διὰ πληρεστάτου τρόπου τὴν δικαιοσύνην τῶν Νόμων, τοὺς ὁποίους ὡρκίσθητε νὰ φυλάξητε, καὶ παρακαλῶ νὰ εὐαρεστηθῆτε,Ἐξοχώτατε, νὰ στείλητε ἀντίγραφον τῆς ἀναφορᾶς μου πρὸς διαφύλαξιν τῶν δικαιωμάτων μου, καὶ ὑποσημειοῦμαι μὲ σέβας

Ἐν Κερπηνῇ, τὴν 18 Αὐγούστου 1831. Ὁ ταπεινὸς

δοῦλός σας

ΑΝΔΡΕΑΣ ΖΑΪΜΗΣ.

Η ΚΥΡΙΑΚΗ ΕΝ ΒΙΕΝΝΗ.

[Ἐκ τοῦ νεωτάτου συγγράμματος τοῦ Victor Tissot: Vienne et la vie viennoise.]

Ἂν οὐδὲν κατηφέστερον τῆς Κυριακῆς ἐν Λονδίνῳ, οὐδὲν αὐτῆς φαιδρότερον ἐν Βιέννῃ. Τὰ ἐργαστήρια καὶ καταστήματα εἰσὶ πανταχοῦ κεκλεισμένα, ἡ ἐργασία σταματᾷ, ἡ πόλις ἐνδύεται ἑορτάσιμα, καὶ οἱ ἄνθρωποι φοροῦσι τὰ κυριακά των φορέματα. Αἱ ὑπηρέτριαι τῶν ξενοδοχείων φοροῦσι κομψοὺς καὶ λευκοὺς σκούφους μὲ ῥοδόχρους ταινίας, αἱ καπνοπωλήτριαι ἐπιδεικνύουσι τὴν μοναδικήν των μεταξωτὴν ἐσθῆτα, καὶ ἀναστηλοῦσιν ἐπὶ τοῦ στήθους των, δεδεμένην εἰς καρφίδα, τὴν φωτογραφίαν τοῦ ἀνδρὸς ἢ μνηστῆρός των. Εἶτα δέ, μετὰ μεσημβρίαν, ἡ πόλις ἅπασα κλείει τὰς οἰκίας, καὶ τρέχει εἰς ἀναζήτησιν τῶν διασκεδάσεων τῆς ἡμέρας, ἃς εὐλογοῦσιν οἱ ξενοδόχοι καὶ ἑστιάτορες. Οὐδὲν ἄλλο τις ἀκούει ἀπὸ πρωΐας μέχρις ἑσπέρας, ἢ μίγμα ὑλικῶν θορύβων καὶ πνευματικῆς ἁρμονίας, κωδωνοκρουσίαν ἐκκλησιαστικὴν καὶ σύγκρουσιν ποτηρίων, συναυλίαν περιφορητῶν ὀργάνων καὶ πινακίων, ἐδάφια ψαλμῶν καὶ στροφὰς ᾀσμάτων. Αἰσθάνεταί τις εὐθύς, ὅτι ἡ πόλις αὕτη κεῖται εἰς τὰ πρόθυρα τῆς Ἰταλίας καὶ Ἀνατολῆς, καὶ ὅτι αἱ θωπεύουσαι αὐτὴν ἐκεῖθεν πνοαὶ τὴν καθιστῶσιν ἔξαλλον ἐξ ἔρωτος, μουσικῆς καὶ χοροῦ. Τὰς θρησκευτικὰς τελετὰς θεωρεῖ ὡς θέατρον, πορεύεται δὲ εἰς τὴν λειτουργίαν ὡς εἰς πρωϊνήν τινα θεατρικὴν παράστασιν, ἧς τὸ πρόγραμμα δημοσιεύουσι πάντοτε λεπτομερῶς ἀφ' ἑσπέρας αἱ ἐφημερίδες.

Ποσάκις τὸ σάββατον ἤκουσα τὸν ἑξῆς διάλογον ἐν τοῖς καφενείοις:

— Ποῦ θ' ἀκούσῃς αὔριον τὴν λειτουργίαν;

— Δὲν ἠξεύρω ἀκόμη. Παιδί! τὸν *Τύπον*!

Ὁ ὑπηρέτης τοῦ καφενείου ἔφερε τὴν ζητουμένην ἐφημερίδα, καὶ ὁ βιενναῖος, ἐπιθεωρήσας τὰ περὶ θεάτρων καὶ συναυλιῶν, ἀνέκραξε:

— Ἡ βαρώνη Β... ψάλλει εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῶν Αὐγουστίνων· θὰ ὑπάγω νὰ τὴν ἀκούσω.

Ἐν τῷ παρεκκλησίῳ τῆς αὐλῆς, ἐν τῷ ναῷ τῶν Αὐγουστίνων καὶ τῶν Μινοριτῶν ἐκτελοῦνται τὰ μεγάλα συνθέματα τῆς κλασικῆς μουσικῆς, τὰ ἀριστουργήματα τῶν διασήμων μουσικοδιδασκάλων. Διὰ τοῦτο ἕκαστος βιενναῖος ἔχει τὴν ἐκκλησίαν του, ὡς ἔχει τὸ θέατρόν του, καὶ πᾶσα ἐκκλησία ἔχει τὸ κοινόν της, τὴν ἰδιαιτέραν της φυσιογνωμίαν καὶ τὰς μουσικὰς παραδόσεις της. Εἰς τῶν Αὐγουστίνων τὴν ἐκκλησίαν ἀπαντᾷ τις τὴν εὐλάβειαν μὲ λευκὰ χειρόκτια καὶ μεταξωτὴν ἐσθῆτα, τοὺς θαυμαστὰς τοῦ Μελοδράματος, τοὺς ἀληθεῖς ἐραστὰς τῆς μουσικῆς, οἵτινες ἔρχονται ν' ἀκούσωσι ψάλλουσαν τὴν βαρώνην Χ... ἢ τὴν δεσποινίδα Β..., ἐκ τῶν ἠθοποιῶν τοῦ Μελοδράματος, συνοδευομένας δι' ὀξυαύλου ὑπὸ τοῦ Κυρίου Δ... Ἐν ἡμέρᾳ μεγάλης ἑορτῆς ἀποτελοῦσιν ἐνίοτε τοὺς χοροὺς κυρίαι τῆς ἀριστοκρατίας. Ἅμα δὲ ὡς ἀρχίσῃ ἡ μονῳδία, στρέφουσι πάντες ἀδιαφόρως τὰ νῶτα πρὸς τὸν Θεόν, ἵνα ἀκούσωσι τὴν θεάν, ὑψηλὰ μὲν καθημένην ἀλλὰ φροντίζουσαν πάντοτε νὰ φαίνωνται οἱ ὡραῖοί της ὀφθαλμοί. Ἀδύνατον νὰ ὑποθέσῃ τις τότε, ὅτι εὑρίσκεται ἐντὸς ναοῦ. Τὰ bravo! ἀναμιγνύονται πολλάκις πρὸς τὰ sehr gut (ὡραιότατα!) Ἄλλοι τῶν ἀκροατῶν κτυποῦσι τὸν χρόνον διὰ τοῦ ποδός, ἄλλοι συνοδεύουσι ἡμιφώνως τὴν ἀοιδόν. Πλησίον σου κυρία τις ἐκφωνεῖ αἴφνης, περιπαθῶς σβεννύουσα τὸ βλέμμα: θαυμάσια!, λείπουσι δὲ μόνον οἱ καπνίζοντες τὸ σιγάρον των, ἵνα συμπληρωθῇ ἡ εἰκών. Ἀφοῦ ἡ δεσποινὶς Β... ἐκβάλῃ τοὺς τελευταίους της λαρυγγισμούς, καὶ ὁ Κ. Δ... στενάξῃ τὸν ἔσχατον αὐτοῦ στεναγμὸν διὰ τοῦ ὀξυαύλου του, ὅλον ἐκεῖνο τὸ χωρὶς προλήψεων ἀκροατήριον ἐξέρχεται σύρον τοὺς πόδας, καὶ ὁ ἱερεὺς μένει μόνος ἐν τῷ ἱερῷ.

Ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν Σκώτων τὸ κοινὸν μεταβάλλεται ἀλληλοδιαδόχως. Ἀπὸ τῆς ἕκτης μέχρι τῆς ἐννάτης ὥρας γονυπετοῦσιν ἐν αὐτῇ παρὰ τοὺς καλάθους των αἱ φαιδραὶ καὶ ῥοδοκόκκινοι λαχανοπώλιδες. Ἀπὸ δὲ τῆς ἐννάτης μέχρι τῆς ἑνδεκάτης ὁ θροῦς τῆς μετάξης ἀγ-

Digitized by Google

γέλλει ἐρχομένην τὴν νωχελῆ καὶ εὐλαβῆ ἀριστοκρατίαν. Ἐν τῇ κομψῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Ἁγίας Ἄννης, ἥτις εἶνε ὁ ἐθνικὸς ναὸς τῶν αὐστριακῶν σλάβων, τὸ κοινὸν εἶν' εὐκίνητον καὶ ποικίλον. Ἡ ἐκκλησία τῶν Μινοριτῶν, ὅπου φοιτῶσιν οἱ Ἰταλοί, πλήθει συνήθως κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ ἰταλικοῦ μελοδράματος, πολλάκις δὲ κατὰ τὴν ἔξοδον αὐτῶν οἱ μουσικόφιλοι ἐνορῖταί της τελοῦσιν ἀληθεῖς θριάμβους εἰς τὰς ἀοιδούς. Ἐνθυμοῦμαι ὅτι κυριακήν τινα, πρὸ δέκα ἐτῶν, ὅτε ἐσπούδαζον ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Βιέννης, εἶδον τὸ πλῆθος παρατασσόμενον ἔνθεν καὶ ἔνθεν καὶ ὑποκλῖνον ἐνώπιον τῆς δεσποινίδος Μούρσκας, ἥτις εἶχε ψάλει θαυμασίως μονῳδίαν τινά, καὶ παρήρχετο ἐν μέσῳ τῶν θαυμαστῶν της μὲ λυτοὺς ξανθοὺς πλοκάμους, ὡραία καὶ κάτω νεύουσα ὡς ἡ Μαργαρίτα.

* * *

Ἡ ἐκκλησία τῶν Ἰησουϊτῶν ἔχει ἐπίσης τὸ κοινόν της, κομψὸν, ἀριστοκρατικὸν καὶ ἐκλεκτόν. Πρὸ τοῦ ναοῦ τούτου ἵστανται τὰ λαμπρότερα τῶν ὀχημάτων. Ὅτε εἰσῆλθον εἰς αὐτὸν, ἡ λειτουργία εἶχεν ἀρχίσει· τὸ δὲ ὄργανον ἀνέπτυσσε τὰ ἠχηρά του κύματα ὑπὸ τὰς ἁψῖδας τῶν θόλων καὶ τῶν κιόνων. Τὸ ἀκροατήριον ἔμενε κεκυφὸς, ὡς ὑπὸ τυφῶνα θείας καταιγίδος, καὶ ἐν τῷ βάθει, ἐν μέσῳ τῆς ἁγίας τραπέζης, ἀπαστραπτούσης καὶ καταπορφύρου ἐκ τοῦ φωτὸς τῶν λαμπάδων, προσεμειδία οὕτως εἰπεῖν ἡ θεομήτωρ, ὑπὸ τὴν μακρὰν της δλοσηρικὴν ἐσθῆτα καὶ τὰ μαργαρώδη της περιδέραια, ὡς λευκὸν ῥόδον ἐν μέσῳ μεγάλης ἀνθοδέσμης. Μετὰ πολὺν κόπον κατώρθωσα τέλος νὰ εὕρω μικράν τινα θέσιν ἔν τινι τῶν πλαγίων παρεκκλησίων. Πρὸ ἐμοῦ νέα τις ἐγονυπέτει, εἰς βαθεῖαν βεβυθισμένη μελέτην, παρ' αὐτῇ δὲ ἵστατο γέρων τις. Ἡ νέα ἐκάθισε μετὰ μικρὸν καὶ ἤρξατο ἀνελίσσουσα τὸ λειτουργικόν της, βιβλίον ὡραιότατον, μὲ κλεῖθρα γλυπτὰ καὶ τὸ μονόγραμμά της ἐντετυπωμένον ἐπὶ τοῦ ἐξωφύλλου, πλῆρες δὲ λαμπρῶν εἰκόνων ἁγίων, μὲ κυανᾶς ἐσθῆτας, πορφυροῦς μανδύας καὶ χρυσῆν αἴγλην περὶ τὴν κεφαλήν. Ἡ νεαρὰ γυνὴ ἐσταμάτησεν εἰς σελίδα τινὰ κιτρινισμένην ἐκ τῆς τριβῆς τῶν δακτύλων, καὶ κατώρθωσα χωρίς τινος ἀδιακρισίας νὰ ἀναγνώσω ἄνωθεν τοῦ ὤμου της τὴν προσευχὴν ἐκείνην τῆς ἁγίας Θηρεσίας, φλογερὰν ὡς θερινὸς οὐρανὸς καὶ μεθυστικὴν ὡς ἀνατολικὸν ἄρωμα.

Δὲν εἶχα ἔτι κατορθώσει νὰ ἴδω τὴν κατατομὴν ἐκείνης, ἥτις προσηύχετο μετὰ τοσαύτης κατανύξεως. Ἔβλεπον μόνον τὰ ὦτά της, λεπτοφυῆ ὡς ὄστρακα, καὶ τὸν ὡραῖόν της ῥόδινον τράχηλον, ὅπου ἐλαφροί τινες ἐπήνθουν ἴουλοι ξανθοί. Ἡ κόμη της, ἀνοικτοῦ ξανθοῦ χρώματος καὶ μεταξίνη, εἶχέ τι τῆς ἀργυρᾶς μαρμαρυγῆς τῶν σεληναίων ἀκτίνων, τὴν δὲ κεφαλήν της ἐκάλυπτε μικρός τις γοητευτικὸς στρογγύλος πέτασος, διὰ λευκοῦ κοσμούμενος πτεροῦ. Μετ' ὀλίγον ἦλθεν ὁ δίσκος. Ἔκλινεν ἐκείνη τότε, ἵνα ἐξαγάγῃ τοῦ θυλακίου της μικρόν τι χρηματοφυλάκιον ἐξ ἐρυθροῦ μαροκινοῦ δέρματος, φέρον ἐντετυπωμένον τὸ μονόγραμμά της, ἔστρεψε δὲ κατὰ τὸ ἥμισυ τὴν κεφαλὴν, καὶ εἶδον τότε τὴν ἀγγελικήν της μορφὴν, τὸ παιδικόν της πρόσωπον, τὸ λεπτότερον χιόνος μέτωπόν της, καὶ τοὺς κυανοῦς, ἠρέμους καὶ διαφανεῖς της ὀφθαλμούς. Θὰ τὴν ἐξελάμβανέ τις γοτθικήν τινα παναγίαν τοῦ Χόλβαϊν, ἀποσπασθεῖσαν τῆς σεφάνης της, ἢ μακρὸν καὶ εὔκαμπτον κρῖνον ὡς τὰ φυόμενα ἐπὶ τῶν ἐρήμων κοιλάδων. Κόρη ἆρά γε ἦτο ἢ σύζυγος τοῦ γέροντος ἐκείνου; Ἡ ἀπορία αὕτη περιέσπασέ πως τὴν προσοχήν μου. Ποίαν ὅμως ποίησιν περιέχει ἡ λατρεία αὕτη, ἡ ἀναβιβάζουσα τοσοῦτον τρυφερὰς προσευχὰς εἰς χείλη εἰκοσαετῆ, ἡ θαμβοῦσα διὰ φωτὸς τὰ ὄμματα, μεθύσκουσα τὴν ψυχὴν διὰ λιβανωτοῦ, καὶ λικνίζουσα τὴν καρδίαν διὰ τῆς ἱερᾶς ἡδυπαθείας τῆς μουσικῆς! Δὲν ἔχω δίκαιον γράφων ὅτι ἡ Βιέννη ὁμοιάζει πόλιν ἰταλικήν; Τοῦτο τῆς συγχωρεῖ πολλά.

Εἶνε ἡ ἑνδεκάτη ὥρα. Ἄγωμεν εἰς τὸ παρεκκλήσιον τῶν αὐτοκρατορικῶν ἀνακτόρων. Τόσον ὡραία εἶνε ἡ ἐν αὐτῷ ἐκτελουμένη μουσικὴ, ὥστε ἡ εἴσοδός του διαφιλονεικεῖται ὡς εἴσοδος θεάτρου. Τὰ θεωρεῖα κατέχουσιν αἱ κυρίαι τῆς αὐλῆς ἐν ἁπλουστάτῃ ἐνδυμασίᾳ, φρουροὶ δὲ κυνεοφόροι, τεταγμένοι πρὸ τοῦ θυσιαστηρίου, συνέχουσι τὸ πλῆθος. Ἡ ἐκκλησία εἶνε γηραιὰ καὶ πλήρης ἡμισκιᾶς τινος μυστηριώδους· τὰ ὑαλώματα τῶν παραθύρων της ἔχουσι τὴν ἤρεμον ἀνταύγειαν τοῦ ἐνάστρου οὐρανοῦ· τὸ πλῆθος ἐμφαίνει μείζονά τινα κατάνυξιν, ἡ δὲ ὀρχήστρα ἐκτελεῖ πολλάκις ἔργα πρωτότυπα, καθότι ἕκαστος τῶν μουσικῶν της ὑποχρεοῦται νὰ συνθέσῃ κατ' ἔτος λειτουργίαν τινὰ ἢ ἱερὸν μελούργημα.

* * *

Ἀλλ' ἵνα ἴδῃ τις τὴν ἀληθινὴν εὐλάβειαν, πρέπει νὰ ἐπισκεφθῇ τοὺς σκιεροὺς θόλους τῆς μητροπόλεως τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, ὅπου τὰ ῥάκη ἐγγίζουσι τὸ ἐπίκροκον καὶ ὁ πτωχὸς γονυπετεῖ παρὰ τῷ πλουσίῳ. Ὁ Ἅγιος Στέφανος εἶνε ἡ ἐκκλησία τοῦ λαοῦ, ὁ δὲ λαὸς φαίνεται ἔχων πλείονα τοῦ Θεοῦ ἢ τῆς μουσικῆς ἀνάγκην. Εὐθὺς κατὰ τὴν εἴσοδον, ἐνώπιον τῆς εἰκόνος τῆς Παναγίας τῶν Ὑπηρετῶν γονυπετεῖ πυκνὸν πλῆθος γυναικῶν. Ἤθελέ τις τὰς ὑπολάβει ἀκινήτους ἐκ τῆς ἐκστάσεως, βλέπων τὰς ἐσταυρωμένας των χεῖρας, τοὺς ἀπλανεῖς των ὀφθαλμοὺς καὶ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν τὰς κεκυφυίας. Ἡ ἔν τινι τῶν κιόνων τοῦ νάρθηκος κεκολλημένη μελανὴ Παναγία ἔχει ἐπίσης τοὺς πιστούς της λάτρεις, τείνοντας τοὺς βραχίονας

Digitized by Google

καὶ κεκυφότας τὸ μέτωπον. Πόσαι πρὸ τῆς σεπτῆς εἰκόνος γονυκλισίαι, πόσοι περιπαθεῖς ἀσπασμοὶ τῶν χειλέων, τοῦ τραχήλου, τῆς καρδίας της, καὶ αὐτοῦ ἔτι τοῦ καλύπτοντος τὰς πλάκας σανιδώματος! Κυρίαι τῆς ἀνωτέρας κοινωνικῆς τάξεως ἔρχονται πολλάκις καὶ διανέμουσιν ἐλέη εἰς τὰς οὕτω δεομένας πτωχάς.

Ἀνεζήτησα τὴν Παλαιοκαθολικὴν ἐκκλησίαν. Πλάνη δέ τις μὲ ὡδήγησεν εἰς τὴν θύραν τοῦ μοναστηρίου τοῦ Ἁγίου Σωτῆρος, ὅπου θαυμάσιός τις πωγωνίας μοναχὸς συνωμίλει μετὰ μικρᾶς κορασίδος, ἥτις ἐνεχείρισεν αὐτῷ κανίστριόν τι—τὸ τίμημα βεβαίως λειτουργίας τινὸς—καὶ ἀνεχώρησεν. Εἷς τῶν διαβατῶν μοὶ εἶπεν: «Οἱ παλαιοκαθολικοὶ δὲν ἔχουσιν ἐκκλησίαν, ἀλλὰ παρεκκλήσιον, τὸ ὁποῖον μάλιστα τοὺς εἶνε καὶ πολὺ εὐρύχωρον. Ἐπιστρέψατε πρὸς τὸ ἄκρον τῆς ὁδοῦ, καὶ εἰσέλθετε εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Δημαρχείου· εἶνε πρὸς τὰ ἀριστερά.» Ὁ ἱερεὺς ἦτο ἐπὶ τοῦ ἄμβωνος. Μακρὸς μέλας πώγων κατήρχετο ἐπὶ τοῦ στήθους του, τὰ κηρία ἦσαν ἀνημμένα, ἡ λυχνία ἔκαιε, τὸ θυμιαστήριον ἀνέδιδε τοὺς εὐώδεις του ἀτμοὺς ἐπὶ τῶν γονάτων τοῦ διακόνου, ὡς ἐν ἱερῷ τινι θυσιαστηρίῳ. Ἡ ἁγία τράπεζα ἀπήστραπτεν ἐπίσης ἐκ χρυσοῦ καὶ φωτός, ἀνθέων καὶ κηροπηγίων, ὡς ἐν πάσῃ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ ἡ αὐτὴ γλυκεῖα καὶ χλιαρὰ πνοὴ ὑπῆρχε πανταχοῦ διακεχυμένη. Ὁ Κ. Κράουζε ἔψαλεν ὕμνον εἰς τὴν Παναγίαν, εἶτα δὲ ὁ Κ. Γρὺν καὶ ἡ Κ. Βοζάλο ἤρξαντο δυῳδίας τινος. Ψίθυρος ἐπιδοκιμασίας διέδραμε πάντων τὰ χείλη, ὡς ἀνέμου πνοὴ ἐντὸς φυλλώματος. Ἐγγύς μου δὲ ἤκουσα τὸν ἑξῆς διάλογον:—Ὡραία φωνή!—Θαυμασία!

Ὁ Κ. Γρὺν εἶνε ἄξιος λόγου βαθύφωνος, ἡ δὲ Κ. Βοζάλο ἔχει συγκινητικωτάτην φωνὴν ἀνθυψιφώνου.

Εἶτα τὸ ἀκροατήριον ἔλαβε τὰ τεύχη τῆς μουσικῆς καὶ ἤρξατο ψάλλον, μετὰ τοῦτο δὲ πάντες ἐξῆλθον, ἀποτιθέμενοι ὀλίγα κρόϋτζερ ἐπὶ τοῦ δίσκου, ὃν ἔτεινεν ἐπὶ τῆς θύρας ὁ ἐκκλησιάρχης.

*
* *

Τὸ ἐκκλησιαστικὸν αὐτὸ κοινὸν ἀνευρίσκεται ὁλόκληρον μετὰ μεσημβρίαν ἐν ταῖς κοσμικαῖς συναυλίαις τοῦ Μουσικοῦ Συλλόγου, τῆς Αἰθούσης τῶν Ἀνθέων, τοῦ Κήπου τοῦ Λαοῦ. Ἄλλοτε παίζει ὁ Ἐδουάρδος Στράους, ἄλλοτε αἱ στρατιωτικαὶ μουσικαί. Οἱ μουσικοὶ τῶν συνταγμάτων εἰσὶν ἄριστοι. Πολλὰ δ' ἐξ αὐτῶν ἔχουσι τὴν σημαίαν των κεκοσμημένην διὰ παρασήμων καὶ ἀριστείων, ἅτινα ἔλαβον εἰς μουσικοὺς διαγωνισμούς.

Τὸ ὄνομα τῆς Βιέννης ὑπῆρξε πάντοτε ἐν Γερμανίᾳ συνώνυμον πρὸς τὴν μουσικήν. Ἡ περιβάλλουσα τὴν πόλιν ταύτην ἀτμοσφαῖρα εἶνε τοσοῦτον ἠχηρὰ καὶ μελῳδική, ὥστε ἂν οἱ κάτοικοι τοῦ Ἄρεως καὶ τῆς Ἀφροδίτης ἀκούωσι τὴν ἁρμονίαν τῶν ἄλλων οὐρανίων σωμάτων, θὰ ἐννοοῦσι βεβαίως κάλλιστα, ἐξ ἰδιαιτέρων τινων ἀναπάλσεων, ποῦ κεῖται ἡ Βιέννα, παγκόσμιος πρωτεύουσα τῆς μουσικῆς.

Εἶνε ἡ μόνη ἐθνική της τέχνη. Μὴ ζητήσετε τῆς Αὐστρίας μεγάλους στρατιωτικούς, μεγάλους πολιτικοὺς ἢ μεγάλους ῥήτορας· ζητήσατέ της μουσικούς. Οἱ μουσικοὶ ἀρκοῦσιν εἰς τὸν νωχελῆ καὶ ἀμέριμνον ἐκεῖνον λαόν, τὸν ἀμέτοχον μίσους καὶ φθόνου. Ἡ μουσικὴ εἶνε ἀληθῶς ἡ προσήκουσα τέχνη εἰς ὀκνηρὰ καὶ ῥεμβώδη πνεύματα. Δὲν χρειάζεταί τις κόπον ἵνα ἐννοήσῃ· κλείει μόνον τὰ ὄμματα καὶ ἀκούει.

Ἡ μουσικὴ τῆς Βιέννης ἱστορία περιλαμβάνει τέσσαρας ἐποχάς: τὴν τοῦ Ἄϋδν καὶ Μόζαρτ, τὴν τοῦ Βετχόβεν καὶ Σούβερτ, τὴν ἐποχὴν τοῦ Λίτζτ καὶ τοῦ Τάλβεργ, καὶ τὴν σύγχρονον (1845-1869) ἥτις ἐκλήθη «Μουσικὴ ἀναγέννησις.»

Πρὸ τοῦ δεκάτου ἑβδόμου αἰῶνος ἤδη ἐξετελοῦντο μουσικαὶ συναυλίαι ἐν τῇ αὐλῇ τῆς Βιέννης. Ἡ μουσικὴ ὑπῆρξε τὸ κατ' ἀρχὰς τέχνη ὅλως ἀριστοκρατική, αἱ δὲ τῶν εὐγενῶν οἰκογένειαι εἶχον ἑκάστη τὴν ἰδιαιτέραν αὐτῆς ὀρχήστραν, ἥτις ἔμελπε κατὰ τὸ γεῦμα, καὶ τὴν ἑσπέραν ἐνῷ ἔπαιζον χαρτία ἐντὸς τῶν αἰθουσῶν. Ὁ Ἄϋδν συνέθεσε τὰ πλεῖστα τῶν ὀργανικῶν αὐτοῦ μελῳδημάτων διὰ τὴν ὀρχήστραν τοῦ πρίγκηπος Ἐστερχάζη, καὶ ἔγραψε τὴν πρώτην του συμφωνίαν διὰ τὸν κόμητα Μορζίν. Τὸ ἔτος 1705 ἡ ὀρχήστρα τῆς αὐλῆς εἶχεν ἑκατὸν πέντε μουσικούς, τὸ δὲ 1723 ἑκατὸν πεντήκοντα τέσσαρας. Ἡ Μαρία Θηρεσία ἠγάπα περιπαθῶς τὴν μουσικήν, καὶ εἰς τὴν θυγατέρα της ἔδωκε τὸν Γλοὺκ διδάσκαλον τοῦ κλειδοκυμβάλου. Ἡ Μαρία Ἀντωνιέττα ἐξετέλεσεν ἐν Παρισίοις, τὴν 15 Ἀπριλίου 1774, τὴν *Ἰφιγένειαν* τοῦ παλαιοῦ της διδασκάλου. Ἕνα μῆνα πρὸ τούτου, λησμονηθεὶς ποτε ὁ Γλοὺκ ὑπὸ τὰς σκιάδας τῶν Βερσαλλιῶν καὶ ἀναπολῶν ἐν ἀλλοφροσύνῃ τὸ μουσικόν του ἔργον, συνελήφθη αἴφνης ὑπὸ νυκτερινῆς περιπόλου καὶ ἀπήχθη εἰς τὸν σταθμόν.

— Τί ἔκαμνες εἰς τὸ ἀπόκεντρον ἐκεῖνο μέρος, ἠρώτησεν ὁ λοχίας.

— Ἐπεριπάτουν.

— Αὐτὴν τὴν ὥραν δὲν περιπατοῦν. Αἱ θύραι τοῦ κήπου εἶνε κλεισμέναι, καὶ σεῖς εἴσθε μάλιστα εἰς τὸν ἰδιαίτερον κῆπον.

— Πηγαίνετέ με εἰς τὴν βασίλισσαν, καὶ ὅλα θὰ ἐξηγηθοῦν.

— Εἰς τὴν βασίλισσαν! Κύτταξε πῶς τὸ λέγει! Εἶνε τρελλός.

Ὁ Γλοὺκ ἤρξατο τότε νὰ καλῇ μεγαλοφώνως βοήθειαν, ἡ δὲ Μαρία Ἀντωνιέττα, ἥτις ἔτυχε

Digitized by Google

διαβαίνουσα πλησίον, προσέδραμεν εἰς τὴν φωνὴν αὐτοῦ, ἣν ἐνόμισεν ὅτι ἀνεγνώριζε.

— Πτωχέ μου Γλούκ! ἀνεφώνησε, βλέπουσα αὐτὸν παλαίοντα κατὰ τῶν Ἑλβετῶν.

Εἶτα δὲ προσέθηκεν ἐπιτακτικῶς:

— Ὁδηγήσατε αὐτὸν τὸν κύριον εἰς τὰ δώματά μου.

Ὅτε ὁ Γλοὺκ ἔμεινε μόνος μετ' αὐτῆς, ἔλαβεν ἡ βασίλισσα τὰς χεῖράς του καὶ τῷ εἶπεν:

— Ἀγαπητέ μου Γλοὺκ διατί δὲν ἔρχεσαι πλέον νὰ μὲ βλέπῃς;

Ὁ μουσικὸς διηγήθη αὐτῇ τοὺς κατὰ τῶν ἐχθρῶν του ἀγῶνάς του, τὰς ἀποθαρρύνσεις του καὶ τὰς ἠθικάς του ὀδύνας.

— Φίλτατέ μου διδάσκαλε, ὑπέλαβεν ἡ Μαρία Ἀντωνιέττα, πῶς χαίρω ὅτι σ' ἐπαναβλέπω! Ἐγὼ θὰ τελειώσω τὰ βάσανά σου. Αὔριον θὰ διαταχθῇ ὁ διευθυντὴς τοῦ Μελοδράματος νὰ δεχθῇ τὴν *Ἰφιγένειαν*.

Ἡ πρώτη αὐτῆς παράστασις ἐγένετο μετὰ ἕνα μῆνα, καὶ ἡ ὡραία ἐκείνη μουσικὴ ἐξήγειρε γενικὸν ἐνθουσιασμόν. Ἡ Μαρία Ἀντωνιέττα, ἔξαλλος ἐπὶ τῷ θριάμβῳ τοῦ καλοῦ της διδασκάλου, ἐκάλεσεν αὐτὸν εἰς τὸ θεωρεῖόν της, ἵνα τῷ προσφέρῃ στέφανον δάφνης· ἀλλ' ὁ Γλούκ, καταβεβλημένος ὑπὸ τοσούτων συγκινήσεων, ἦλθε κλονούμενος ἐνώπιον τῆς βασιλίσσης, καὶ βλέπων τὸ ἐκ λυχνιτῶν περιδέραιον, ὅπερ ἔφερε τὴν ἑσπέραν ἐκείνην περὶ τὸν τράχηλόν της, ἤρξατο ἀναφωνῶν ἐκτὸς ἑαυτοῦ:

— Σώσατε τὴν βασίλισσαν! Αἷμα! Αἷμα!

Κατέπεσεν ἀναίσθητος ἐπί τινος κλιντῆρος, ἡ δὲ Μαρία Ἀντωνιέττα ἀπέσπασε τοῦ τραχήλου της τὸ περιδέραιον, ὅπερ ὁ διδάσκαλός της ἐξέλαβεν ἀντὶ αἵματος, ὡσεὶ ἐμαντεύετο τὸ μέλλον.

Πολλοὶ αὐτοκράτορες ὑπῆρξαν μουσικοὶ συνθέται. Ὁ Γ' Φερδινάνδος ἔγραψεν *Ἐπικήδειον* ὕμνον, διατηρούμενον ἔτι ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Βιέννης. Ὁ δὲ Λεοπόλδος ὁ Α' καὶ Κάρολος ὁ ΣΤ' κατέλιπον ἐπίσης μελοδραματικὰ συνθέματα.

Ἐν τῇ αὐλῇ τῆς Βιέννης ἠκούσθη τὸ πρῶτον ὁ Μόζαρτ. Ἐν τῇ πόλει δὲ ταύτῃ ἀπέθανεν, ὡς διευθυντὴς ὀρχήστρας, τὴν 5 Δεκεμβρίου 1791, ἐνῷ εἰργάζετο πρὸς ἀποπεράτωσιν τοῦ περιφήμου αὐτοῦ Requiem, ὅπερ ἐξετελέσθη κατὰ τὴν κηδείαν του. Ὅτε ὁ πατήρ του ἔφερεν αὐτὸν εἰς Βιένναν ἐκ τοῦ Σαλτζβούργου, ἦν ἑπταετὴς μόλις. Κατέλυσαν εἰς τὸ ξενοδοχεῖον τοῦ *Λευκοῦ Βοός*, ὅπου αὐλικὸν ὄχημα ἦλθεν ἀναζητοῦν τὸν μικρὸν μουσικόν. Ἡ Μαρία Θηρεσία καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ ἀνέμενον αὐτόν, καθήμενοι πλησίον ἀλλήλων ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἀνακλίντρου. Ὁ Μόζαρτ ἔδραμε κατ' εὐθεῖαν εἰς τὴν αὐτοκράτειραν, ἀνεῤῥιχήθη ἐπὶ τὰ γόνατά της καὶ προσελκύων τὴν κεφαλήν της κατεφίλησεν αὐτήν, ἀναφωνῶν:

— Αὐτοκράτειρά μου, εἶσαι ἡ ὡραιοτέρα γυνὴ τὴν ὁποίαν εἶδα ποτέ μου.

Ἡ Μαρία Θηρεσία ἐθώπευσε γελῶσα τὸ παιδίον, ὅπερ ἐν τῇ ἀθωότητι καὶ τῇ ἀφελείᾳ του, ἀπέτεινεν εἰς αὐτὴν τοσοῦτον κολακευτικὸν φιλοφρόνημα.

— Λοιπὸν ἀγαπητέ μου Βόλφγαγγ, εἶπεν ὁ αὐτοκράτωρ, νὰ μᾶς παίξῃς κάτι τι εὔμορφον εἰς τὸ κλειδοκύμβαλον· ἡ αὐτοκράτειρα θὰ σοῦ στρέφῃ τὰ φύλλα.

— Εὐχαρίστως, ἀπήντησεν ὁ Μόζαρτ, ἀλλ' ἡ αὐτοκράτειρα δὲν θὰ ἔχῃ πολλὴν ἐπιτηδειότητα. Νὰ φωνάξωμεν τὸν Βάγενσαϊλ, ὁ ὁποῖος ἠξεύρει καλλίτερα.

Ὁ αὐτοκράτωρ ἐμήνυσε τὸν ἀρχιμουσικόν του Βάγενσαϊλ, καὶ ὁ Μόζαρτ, καθίσας παρὰ τὸ κλειδοκύμβαλον, ἔπαιξε μίαν τῶν μικρῶν ἐκείνων συνθέσεών του, ἃς ἐξετέλει τοσοῦτον ὡραῖα.

Ἡ Μαρία Θηρεσία, αἱ παροῦσαι ἀρχιδούκισσαι καὶ ὁ αὐτοκράτωρ ἀπένειμαν αὐτῷ θερμοτάτους ἐπαίνους.

— Βόλφγαγγ, τῷ εἶπεν ὁ αὐτοκράτωρ, χρειάζεται βέβαια πολλὴ τέχνη διὰ νὰ παίζῃ κανεὶς κλειδοκύμβαλον μὲ ὅλα του τὰ δάκτυλα· ἂν ὅμως μᾶς ἔπαιζες μόνον μὲ τὸ ἕν σου δάκτυλον, θὰ σ' ἔλεγα μάγον.

Ὁ Μόζαρτ ἤνοιξε τὸ κλειδοκύμβαλον καὶ ἔπαιξε δι' ἑνὸς μόνου δακτύλου μετὰ καταπληκτικῆς δεξιότητος.

— Εὖγε! εὖγε! ἀνεφώνησεν ὁ αὐτοκράτωρ· θὰ γείνῃς μέγας μουσικός. Ἐγὼ σοῦ τὸ λέγω.

Μετὰ τοῦτο, ἀφοῦ ἐτελείωσεν ἡ συναυλία, αἱ δύο ἀρχιδούκισσαι Καρολίνα καὶ Ἀντωνιέττα ἐζήτησαν παρὰ τῆς μητρός των τὴν ἄδειαν νὰ δείξωσιν εἰς τὸν μικρὸν μουσικὸν τὰ λαμπρὰ δώματα τῶν ἀνακτόρων. Λαβοῦσαι δὲ τὸν Μόζαρτ ἐξ ἑκατέρας χειρὸς ἔσυραν αὐτὸν βάλλουσαι κραυγὰς ἀγαλλιάσεως.

— Παίζομεν τυφλομυῖγαν; εἶπεν αἴφνης ἡ Ἀντωνιέττα, ὅτε ἔφθασαν εἰς τὴν μεγάλην αἴθουσαν.

— Παίζομεν, ἀπεκρίθη ὁ μικρὸς Βόλφγαγγ· δέσετέ μου τοὺς ὀφθαλμούς.

Ἡ Ἀντωνιέττα ἐξήγαγε τὸ μανδήλιόν της καὶ περιέδεσε τὴν κεφαλὴν τοῦ παιδός. Ἀλλ' ὁ Μόζαρτ, ἀσυνείθιστος εἰς κηρωμένα καὶ στίλβοντα δάπεδα, ὠλίσθησεν εὐθύς, κατέπεσε πρόμυτα, καὶ ἤρχισε νὰ κλαίῃ. Ἐνῷ ἡ Καρολίνα ἐγέλα ἐξ ὅλης της καρδίας, ἡ Ἀντωνιέττα ἀνήγειρεν ἠπίως τὸν μικρὸν μουσικόν, ἐσπόγγισε τὰ δάκρυά του, τὸν ἐθώπευσε, τὸν ἐφίλησε. Τότε τὸ παιδίον, λάμποντας ἔχον τοὺς ὀφθαλμούς του ἐξ εὐγνωμοσύνης καὶ θαυμασμοῦ, εἶπε σοβαρῶς εἰς τὴν μικρὰν ἀρχιδούκισσαν:

— Ἀντωνιέττα, εἶσαι καλὴ καὶ συμπαθητική. Θέλεις νὰ σὲ πάρω γυναῖκα;

Ἡ νεαρὰ ἀρχιδούκισσα τοσοῦτον ἐκ τῶν λό-

Digitized by Google

γων αὐτῶν ἐμαγεύθη, ὥστε ὥρμησεν εἰς τὸ δωμάτιον τῆς μητρός της, ἀναφωνοῦσα :

— Μητέρα, μητέρα! ὁ Μόζαρτ θέλει νὰ μὲ πάρῃ γυναῖκα! τί ὡραῖα!

— Ὁ μικρὸς ἔχει *γοῦστο*, ἀπήντησε γελῶσα ἡ αὐτοκράτειρα, καὶ εὑρῆκε καλὴν νύμφην. Πήγαινε νὰ μᾶς φέρῃς τὸν ἀρραβωνιστικόν σου.

Τὰ δύο παιδία ἐπανῆλθον, κρατούμενα ἀπὸ τῆς χειρός.

— Διατί, μικρέ μου Βόλφγαγγ, θέλεις νὰ νυμφευθῇς τὴν Ἀντωνιέτταν; ἠρώτησεν ἡ αὐτοκράτειρα· καὶ ἡ Καρολίνα εἶνε καλὴ κόρη.

— Δὲν θέλω τὴν Καρολίναν γυναῖκα, ἀπήντησε ζωηρῶς τὸ παιδίον, διότι αὐτὴ μ' ἔκαμε νὰ πέσω, καὶ μ' ἐπερίπαιξε μάλιστα. Ἡ Ἀντωνιέττα εἶνε καλή, καὶ μ' ἐπαρηγόρησε.

— Τώρα ἐννοῶ διατί τὸν προτιμᾷς. Ἀλλά, φίλτατέ μου Βόλφγαγγ, διὰ νὰ νυμφευθῇ κανεὶς μίαν ἀρχιδούκισσαν, πρέπει νὰ φορῇ ὡραῖα φορέματα.

Τὸ παιδίον ἔκλινε κατηφὲς τὴν κεφαλήν, εἶτα δὲ, ἀνεγεῖρον αὐτὴν, ἀπήντησε·

— Ποῦ νὰ τὰ εὕρω τὰ ὡραῖα φορέματα, ποῦ φοροῦν οἱ πρίγκηπες; Εἶμαι πτωχός. Ἡ Ἀντωνιέττα πρέπει νὰ μὲ πάρῃ ὅπως εἶμαι.

— Δὲν ἠξεύρω, ἂν θὰ θελήσῃ· ἐρώτησέ την.

Ὁ Μόζαρτ ἐστράφη πρὸς τὴν Ἀντωνιέτταν, ἔδραξε τὰς δύω της χεῖρας, καὶ ἱκετευτικῶς τὴν ἠρώτησε :

— Δὲν εἶνε ἀλήθεια, ὅτι μὲ θέλεις ὅπως εἶμαι;

— Ὦ, ναί! σὲ καὶ κανένα ἄλλον, ἀπήντησεν ἡ μικρὰ ἀρχιδούκισσα, περιπτυσσομένη αὐτόν.

Ἡ τρυφερὰ αὐτὴ σκηνὴ συνεκίνησε τὴν αὐτοκράτειραν μέχρι δακρύων· ἀλλ' ἐγέλα ἵνα κρύψῃ τὴν συγκίνησίν της.

Τὴν ἐπαύριον πρωΐαν κατάχρυσος ἅμαξα ἔστη πρὸ τοῦ ξενοδοχείου τοῦ *Λευκοῦ Βοὸς*, ὡραῖος δὲ αὐλικὸς θαλαμηπόλος κατέβη ἐξ αὐτῆς καὶ προσέφερεν εἰς τὸν Μόζαρτ ἐκ μέρους τῆς αὐτοκρατείρας ἐνδυμασίαν λαμπράν· ὥστε ἡ μικρά του μνηστὴ εἶδεν αὐτὸν ἐπανερχόμενον ὑπὸ περιχειρίδας ἐκ τριχάπτων, ἀναξυρίδας μεταξωτάς, καὶ περίκομψα σανδάλια, κρατοῦντα δὲ ὑπὸ μάλης τὸν πῖλόν του καὶ φέροντα ξίφος εἰς τὸ πλευρόν.

***

Ὁ βασιλεὺς τῆς συμφωνίας Βετχόβεν ἀπέθανεν ἐν Βιέννῃ.

Ἡμέραν τινα εἰσέρχεται εἰς ἑστιατόριον, μένει ὥραν ὁλόκληρον βεβυθισμένος εἰς συλλογισμούς, εἶτα δὲ καλεῖ τὸν ὑπηρέτην·

— Πόσα χρεωστῶ; ἐρωτᾷ.

— Ἀλλὰ δὲν ἐπήρατε τίποτε.

— Ἀλήθεια, ἀπαντᾷ ὁ Βετχόβεν. Φέρε με κάτι τί, καὶ ἄφησέ με ἥσυχον.

Ὅτε ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας, φειδωλὸς πάντοτε, παρήγγειλεν αὐτῷ τὴν σύνθεσιν Λειτουργικῆς τινος συμφωνίας, ὁ ἀπεσταλμένος τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος τῷ εἶπε :

— Δύνασθε νὰ ἐκλέξητε μεταξὺ παρασήμου καὶ πεντήκοντα δουκάτων.

— Ἐκλέγω τὰ πεντήκοντα δουκάτα, ἀπήντησεν ὁ Βετχόβεν.

Ἐν Βιέννῃ ὁ μουσικὸς ἐνθουσιασμὸς προβαίνει μέχρι φανατισμοῦ καὶ μανίας. Οὕτω δὲ ἐν μέσῳ τῆς ἐμπαθοῦς καὶ θερμῆς ἐκείνης πόλεως ἔζησαν καὶ ἀνεπτύχθησαν πάντες ἐφ' οἷς ἐναβρύνεται ἡ μουσικὴ τέχνη. Μεταξὺ αὐτῶν περιλαμβάνονται καὶ αἱ ἀκατάληπτοι ἔτι μεγαλοφυΐαι. Ἡ προτομὴ τοῦ Βάγνερ ὑπάρχει ἐστημένη ἐν τῷ νέῳ μελοδραματικῷ θεάτρῳ, ἡ δὲ Βιέννα εἶνε ἡ μόνη πόλις, πλὴν τοῦ Βάϋρουτ καὶ τοῦ Μονάχου, ὅπου ἐπαίχθη ὁ πρόλογος τῆς τετραλογίας τῶν *Νηβελλοῦγκεν*, οἱ *Βαλκῦραι*.

Τὸ βιενναῖον κοινὸν παρέχει εἰς τοὺς μουσικοὺς συνθέτας καὶ ἐκτελεστὰς τὴν ὁριστικὴν ἐκείνην καὶ ἐπίσημον κύρωσιν, ἣν παρεῖχεν ἄλλοτε εἰς τοὺς ζωγράφους ἡ Ῥώμη, παρέχουσι δὲ σήμερον εἰς τοὺς συγγραφεῖς οἱ Παρίσιοι. Ὁ Μάγερβερ ἦλθε τετράκις ἢ πεντάκις εἰς Βιέννην, ὅπου εἶχε γράψει νέος ὢν μελόδραμά τι κατὰ τὸ ἰταλικὸν εἶδος. Διεύθυνε δ' ἐν αὐτῇ αὐτοπροσώπως τὰς δοκιμὰς τοῦ *Προφήτου*. Ὁ Βερλιὸζ ἐπανηγυρίσθη θορυβωδῶς ἐν Βιέννῃ, καὶ τὸ κοινὸν ἠθέλησε νὰ τελέσῃ ἀληθινὸν ὑπὲρ αὐτοῦ θρίαμβον. Ἡμέραν τινά, καθ' ἣν εἶχεν ἐκτελέσει μετὰ μεγάλης ἐπιτυχίας τὴν διάσημον αὐτοῦ συμφωνίαν «*Ἡ κόλασις τοῦ Φάουστ*», ἔνθους τις μουσόφιλος ὥρμησεν ἐκ τῆς ὀρχήστρας καὶ ἥρπασε τὸ ῥαβδίον τοῦ ἀρχιμουσικοῦ.

Ὁ Βερλιόζ, παρατηρήσας τὸν κλέπτην, ἔδραξεν αὐτὸν ἀπὸ τῆς ἄκρας τοῦ φορέματός του.

— Κύριέ μου, τῷ εἶπε, σᾶς προσφέρω, ἂν θέλετε, τὸ ῥαβδίον μου, ἀλλὰ δὲν σᾶς ἀφίνω νὰ τὸ πάρετε.

Ὁ φανατικὸς μουσόφιλος ἐξήγαγε τότε συγκεχυμένως καὶ δειλῶς μειδιῶν τὸ ῥαβδίον κάτωθεν τοῦ ἐνδύματός του, καὶ τὸ ἀπέδωκεν εἰς τὸν Βερλιόζ.

— Τώρα, κύριε, εἶπεν ὁ μουσικὸς προσφέρων εἰς αὐτὸν τὸ ῥαβδίον του, δεχθῆτέ το, σᾶς παρακαλῶ, εἰς ἐνθύμησίν μου.

Ὁ βιενναῖος ἠθέλησε νὰ ῥιφθῇ εἰς τοὺς πόδας του, νὰ φιλήσῃ τὰς χεῖράς του, ἀλλ' ὁ Βερλιὸζ τῷ ἔστρεψε τὰ νῶτα.

Ἡ μελομανία αὐτὴ εἰς τοσοῦτο προβαίνει, ὥστε ὑπάρχουσί τινες γράφοντες τὰς ἐπιστολάς των ἐπὶ χαρτίου χαρακωμένου ὡς ὁ μουσικὸς χάρτης.

Ἐν Βιέννῃ συνήνεσεν ὁ Λίτζτ νὰ ἀκουσθῇ δημοσίᾳ διὰ τελευταίαν φοράν.

***

Ἡ Κυρία Στάελ εἶπεν ἤδη πρὸ πολλοῦ, ὅτι

ἡ τέχνη ἣν πρὸ πάσης ἄλλης ἐκτιμῶσιν οἱ βιενναῖοι, εἶνε ἡ μουσική. Τοῦτο παρέχει τὴν ἐλπίδα, ὅτι ἡμέραν τινὰ θὰ γείνωσι καὶ ποιηταί· καθότι ὅσον τις καὶ ἂν ἦνε πεζὸς, ἐνθουσιᾷ ὅμως, ὅταν ἀγαπᾷ τὴν μουσικὴν, πρὸς ὅ,τι αὕτη ἀναμιμνήσκει.

Μελῳδία τις τοῦ Βετχόβεν συγκινεῖ μέχρι δακρύων ἀπαίδευτον κόρην τοῦ λαοῦ, ἀγνοοῦσαν καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα τοῦ μεγάλου μουσικοῦ.

Ἡ μουσικὴ εἶνε διὰ τὸν βιενναῖον πάθος καὶ ἀπόλαυσις· διὰ τὸν ἰταλὸν αἴσθημα· διὰ τὸν γάλλον διασκέδασις· διὰ τὸν ἄγγλον ματαιότης. Δὲν ἠξεύρω τίς εὐφυὴς παρατηρητὴς εἶπεν: «Ἐν τῷ μελοδραματικῷ θεάτρῳ, ἡ γαλλὶς ἀνοίγει τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἡ γερμανὶς τὰ ὦτα, ἡ ἰταλὶς τὴν καρδίαν της καὶ ἡ ἀγγλὶς τὸ στόμα της, καθότι ἡ μὲν γαλλὶς πορεύεται ν' ἀκούσῃ μουσικὴν χάριν τῶν ὤμων της, ἡ δὲ γερμανὶς χάριν τῆς ἰδίας της εὐχαριστήσεως, ἡ δὲ ἰταλὶς χάριν τοῦ ἐραστοῦ της, καὶ ἡ ἀγγλὶς χάριν τῶν χρημάτων της.»

Προσθέτω, ὅτι ἡ βιενναία ἀνοίγει τι πλέον τοῦ ὠτός της· ἀνοίγει ὁλόκληρον αὐτῆς τὴν ψυχὴν, καὶ παραδίδεται ἐν ἐκστάσει εἰς τὸν δαίμονα τῆς συμφωνίας.

Ὑπάρχει ἐν Βιέννῃ μουσική τις ζωηρὰ, ἐλαφρὰ, εὔκολος, κομψὴ, σκιρτῶσα καὶ σπινθηρίζουσα, γνήσιον προϊὸν τοῦ ἐδάφους καὶ ἐξαγομένη ὡς ὁ Καμπανίτης. Ἡ μουσικὴ αὕτη ἡ τοσοῦτον ἁβρῶς διαπεποικιλμένη, ἡ πλήρης φαιδρότητος, ἡ ὁτὲ μὲν ἁπλῶς ὑπογελῶσα, ὁτὲ δὲ καγχάζουσα, ἡ πλήρης ᾀσμάτων καὶ ὀρχηστικῶν περιδινήσεων, ἡ ἀναπολοῦσα τοὺς θωπευτικοὺς ἀκκισμοὺς βραχυχιτώνων κορασίδων, ἡ ἐνδαιμόνιος αὕτη μουσικὴ, ἥτις διαρρέει δροσώδης καὶ πιδακίζουσα, ὡς χείμαρρος ἀπὸ βράχου, ἔχει ἐμπρόσωπόν της ἐνσάρκωσιν τὸν Στράους.

Στράους! Ὁποίαν μαγείαν περιέχει τὸ ὄνομα τοῦτο! Πρὸς τοὺς ἤχους τῆς μουσικῆς του ὀρχοῦνται ἡ αὐλὴ καὶ ὁ στρατὼν, ἡ ἐξοχὴ καὶ ἡ πόλις, αἱ ἀριστοκρατικαὶ ἐμβάδες καὶ τὰ χωρικὰ ξυλοπέδιλα, αἱ σιλφίδες τοῦ θεάτρου καὶ αἱ τροφοὶ τῶν παιδίων. Εἶνε μουσικὴ προσιτὴ εἰς πᾶσαν διάνοιαν καὶ εἰς πᾶσαν μνήμην, ἡ πρωτοτυπία δὲ καὶ ἡ δημοτικότης της κατέστησαν αὐτὴν παγκόσμιον. Οἱ στρόβιλοι τοῦ Στράους ἀντηχοῦσι μέχρι τῶν ἐσχάτων ὁρίων τοῦ πολιτισμοῦ, ἐν τῇ Ἀμερικῇ καὶ Αὐστραλίᾳ, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Κίνᾳ ἔτι, ἀφυπνίζουσαι τὰς ἠχοῦς τοῦ μεγάλου της τείχους.

Τὸ πάντων ὅμως ἀξιοθεατότερον εἶνε ὁ Στράους αὐτὸς, διευθύνων τὴν ὀρχήστραν του. Νέα τις βιενναία, δεκαὲξ ἐτῶν, ἀνεφώνει ἡμέραν τινα ἐνώπιόν μου:

— Εἶνε ὡραῖος ὡς Θεός!

Ὑπὸ τὸ κρατερὸν του τόξον ἀναπηδᾷ χείμαρρος μεθυστικῶν μελῳδιῶν, καὶ τὸ ἀόρατον ἐκεῖνο κῦμα διατρέχει καὶ μαγνητίζει ὡς ἠλεκτρικὸν ῥεῦμα τοὺς ἀκροατάς.

Οἱ Στράους ἀποτελοῦσιν ἀληθῆ δυναστείαν μουσικῶν βασιλέων. Εἶνε, νομίζω, ἰσπανικῆς καταγωγῆς, οὐδὲν δὲ γερμανικὸν παρατηρεῖ τις ἐπὶ τῆς φυσιογνωμίας των. Ἔχουσι μέλανας τοὺς ὀφθαλμοὺς, μέλανα τὴν κόμην, καὶ μελαψὴν τὴν χροιάν. Εἰσὶ μικροὶ τὸ ἀνάστημα καὶ νευρώδεις.

Ἰωάννης Στράους, ὁ θεμελιωτὴς τῆς δυναστείας, ἐγεννήθη ἐν Βιέννῃ τὴν 14 Μαρτίου 1804, ἐν ξενοδοχείῳ διευθυνομένῳ ὑπὸ τῶν γονέων του ἐν τῷ προαστείῳ Λεοπόλδου. Ὅτε δὲ πλάνητες μουσικοὶ ἤρχοντο καὶ ἐμουσούργουν ἐν τῇ αἰθούσῃ, ὅπου ἔπινον οἱ θαμισταὶ τοῦ πανδοχείου, ὁ μικρὸς Ἰωάννης παρεισέδυεν ὑπὸ τὰς τραπέζας ἵνα τοὺς ἀκούσῃ καλλίτερον, καὶ ἀφοῦ ἀνεχώρουν ἐμιμεῖτο τὸ βιολίον θέτων δαυλόν τινα ὑπὸ τὴν σιαγόνα του καὶ ξύων αὐτὴν διὰ λεπτῆς τινος ῥάβδου. Ὅτε τὴν παραμονὴν τῆς ἑορτῆς του ἠρώτησεν αὐτὸν ὁ πατήρ του τί ἤθελε,

— Πατέρα, τῷ εἶπε, θέλεις νὰ μοῦ κάμῃς μίαν μεγάλην εὐχαρίστησιν, τόσον μεγάλην ὥστε νὰ σὲ ὑπακούω πάντοτε;

— Βεβαιότατα, ἀπήντησεν ὁ πατήρ.

— Τότε λοιπὸν ἀγόρασέ μου ἓν μικρὸν βιολίον.

Τὸ βιολίον ἠγοράσθη. Τί χαρὰ διὰ τὸν μικρόν! Ἐχόρευσεν ὅλην τὴν ἡμέραν ἐξ ἀγαλλιάσεως. Τὸ βιολίον ἐκεῖνο ἦσαν τὰ πτερὰ τοῦ πτηνοῦ. Ἐπανέλαβεν ἐπ' αὐτοῦ ὅσους σκοποὺς εἶχεν ἀκούσει, καὶ ἐκαλεῖτο ἤδη ἐν τῷ πανδοχείῳ ὁ *μικρὸς βιολιστής*. Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ οἱ γάλλοι ἀνεφάνησαν καὶ δεύτερον ἐν Βιέννῃ, γενικὸς δὲ τρόμος κατέλαβε τὴν πόλιν, πρὶν ἢ κἂν ἀρχίσῃ ὁ βομβαρδισμός. Ἕκαστος ἔκρυπτεν ὅ,τι πολύτιμον εἶχεν, ὁ δὲ μικρὸς Στράους, μιμούμενος τοὺς γονεῖς του, κατέχωσεν ἐν τῷ ὑπογείῳ τὸ βιολίον του. Δὲν ἠδυνήθη ὅμως νὰ χωρισθῇ ἐπὶ μακρὸν ἀπὸ τοῦ προσφιλοῦς του συντρόφου, καὶ οἱ πρῶτοι ἐλθόντες εἰς τὸ πανδοχεῖον γάλλοι στρατιῶται ἀπήντησαν παιδίον, μέλπον στροβίλους διὰ τοῦ βιολίου του. Εἶχον εἰσέλθει, συγκεχυμένας ἔχοντες περὶ ἰδιοκτησίας ἰδέας, ἀλλ' ἡ γλυκεῖα τοῦ παιδίου μουσικὴ ἐτιθάσσευσεν αὐτούς. Οὐδὲν ἐγγίσαντες, ἐπλήρωσαν μάλιστα ὅ,τι κατηνάλωσαν. Ἦλθον κατόπιν γρεναδιέροι παχυμύστακες, οἵτινες ἐνηγκαλίσθησαν τὸν μικρὸν μουσικὸν, καὶ λοχαγός τις ἀνεφώνησε κροτῶν τὰς χεῖρας:

— Ἔχει φωτιὰ ὁ μικρὸς κατεργάρης! ἂν ἤρχετο εἰς τὸ Παρίσι, θὰ ἐγίνετο μεγάλος ἄνθρωπος!

Ἀφοῦ οἱ γάλλοι κατέλιπον τὴν Βιένναν, ὁ πατὴρ Στράους εἶπεν ἡμέραν τινα εἰς τὸν υἱόν του:

Digitized by Google

— Εἶνε περιττὸν νὰ μένῃς πλέον εἰς τὸ ξενοδοχεῖον. Πρέπει νὰ μάθῃς μίαν τέχνην. Τί θέλεις νὰ γείνῃς;

Τὸ παιδίον, τρομάξαν τὸ ἦθος τοῦ πατρός του, οὐδὲν ἔλεγεν, ἀλλ' ἔτρεμεν. Ἐπιθύμει νὰ εἴπῃ τὴν ἰδέαν του, ἀλλ' ἐφοβεῖτο τόσον πολὺ τὸν πατέρα του!

— Νὰ σὲ κάμωμεν τὸ λοιπὸν βιβλιοδέτην. Ἐσυμφώνησα ὅ,τι πρέπει, καὶ τὴν ἐρχομένην ἑβδομάδα ἐμβαίνεις μαθητευόμενος.

Ὁ βιβλιοδέτης, εἰς ὃν ἐστάλη ὁ μικρὸς Ἰωάννης, εἶχε φανατισμὸν διὰ τὴν τέχνην του. Οὐδὲν ἐφρόνει ἀνώτερον τῶν βιβλιοδετῶν, οἵτινες εἶχον, κατ' αὐτόν, εὐγενῆ καὶ ἱερὰν ἀποστολὴν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, κ' ἐδικαιοῦντο νὰ προσδοκῶσιν εἰδικὰς ἀμοιβὰς ἐν τῇ μελλούσῃ ζωῇ. Ἐτοποθέτησε λοιπὸν τὸν Ἰωάννην ἀπέναντι δοχείου κόλλας, καὶ τῷ εἶπεν:

— Ὁ τυπογράφος ὑπηρετεῖ βέβαια τὸν συγγραφέα· τυπώνει τὸ βιβλίον του. Ἀλλὰ τὸ βιβλίον αὐτὸ θὰ ἔμενε γυμνόν, καὶ κανεὶς δὲν θὰ τὸ ἀνεγίνωσκεν, ἂν δὲν ἦσαν οἱ βιβλιοδέται νὰ τὸ ἐνδύωσιν.

Ὁ νέος μαθητευόμενος ὅμως δὲν τὸν ἤκουεν, ἀλλ' ἐσυλλογίζετο τὸ βιολίον του, ὅπερ τῷ εἶχεν ἀπαγορευθῆ νὰ ἐγγίζῃ, καὶ ὅταν ἀκόμη ἐτελείωνε τὴν ἐργασίαν του. Ὁ μικρὸς Ἰωάννης ἐνεκαρτέρησεν, ἐλπίζων ὅτι θὰ τῷ ἔμενε τοὐλάχιστον ἡ κυριακή· ὁ κύριός του ὅμως, ὅστις δὲν ἦτο εὐχαριστημένος ἐκ τῆς ἐργασίας του, τῷ ἀπηγόρευσε καὶ τὴν ἡμέραν ἐκείνην.

— Εἶσαι τύραννος! ἀνεφώνησεν τότε κατεπανιστάμενος ὁ παῖς. Δὲν θέλω νὰ γείνω βιβλιοδέτης. Φεύγω!

Καὶ ἁρπάσας τὸ βιολίον του ἐτράπη εἰς φυγήν, πρὶν ἢ ἔτι ὁ κύριός του συνέλθῃ ἐκ τῆς ἐκπλήξεως, ἣν εἶχε προξενήσει εἰς αὐτὸν τοιαύτη ἐπαναστατικὴ γλῶσσα.

Ποῦ νὰ ὑπάγῃ; Ἂν ἐπέστρεφε πρὸς τὸν πατέρα του, ἐκινδύνευε νὰ συρθῇ παρ' αὐτοῦ καὶ πάλιν διὰ τῆς βίας εἰς τὸ βιβλιοδετεῖον. Τρέχει λοιπὸν ἐνώπιόν του, εἰκῇ καὶ εἰς Θεὸν πεποιθώς. Ὑπερβαίνει τὰ ὀχυρώματα, καὶ ἀναγνωρίζει πρὸ αὐτοῦ τὴν ὁδὸν τοῦ Δέβλιγκ. Ἡ αὐγὴ ἦτο φαεινή, τὰ πτηνὰ ἔψαλλον ἐπὶ τῶν ἀνθούντων δένδρων τοὺς ἐαρινούς των ἔρωτας, καὶ αἱ μηλολόνθαι ἔτρεχον ἐπὶ τῶν λειμώνων ὡς ἀπόσχολοι μαθηταί. Ὁ μικρὸς Ἰωάννης ἐκάθισεν ἐπί τινος ἀναχώματος, ὑπὸ τὴν σκιὰν εὐόσμων φιλλυρῶν· εἶτα δέ, ἐξαγαγὼν κάτωθεν τοῦ ἐπενδύτου του τὸ βιολίον του, ἔπαιξεν ὅσας ἐγνώριζε μελῳδίας, καὶ ἀφοῦ τὰς ἐξήντλησεν, ἤρξατο αὐτοσχεδιάζων μουσικάς τινας φράσεις, ἱπταμένας ἐν τῇ κεφαλῇ του, καὶ ἐνόμισεν ὅτι τὸ ὄργανον αὐτοῦ ἀπεκρίνετο εἰς τοὺς διαλογισμούς του, ὡς φίλου λαλιά· τεμάχιον ἄρτου ξηροῦ, εὑρεθὲν ἐν τῷ θυλακίῳ του καὶ ὕδωρ πηγαῖον ἀπετέλεσαν τὸ γεῦμά του, γεῦμα ὅπερ δὲν ἤθελεν ἀνταλλάξει πρὸς συμπόσιον βασιλέως. Τέλος ὁ ἥλιος ἔδυσεν, ἦλθεν ἡ νύξ, καὶ ὁ μικρὸς Ἰωάννης ἔμενεν ἔτι καθήμενος ἐπὶ τοῦ ἀναχώματός του, καὶ παίζων βιολίον. Ἀπεκοιμήθη, κρατῶν ὑπὸ μάλης τὸ βιολίον του, καὶ ἤκουσε καθ' ὕπνον μελῳδίαν μουσικῆς ἀγγέλων. Ἦτο ἡ μουσικὴ τῆς ἐλευθερίας!

* * *

Ὅτε ἤνοιξε τὴν ἐπαύριον τοὺς ὀφθαλμούς, τὰ πτηνὰ ἔψαλλον πάλιν ὡς τὴν προτεραίαν, αἱ χελιδόνες ἐλούοντο εἰς τὸν κυανοῦν αἰθέρα τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἄνθρωπός τις ἵστατο ὄρθιος ἐνώπιόν του, ἀτενίζων ἐπ' αὐτοῦ τὸ ἔκπληκτον ὄμμα του. Ὁ μικρὸς μουσικὸς ἐφοβήθη καὶ ἠθέλησε νὰ φύγῃ.

— Δὲν μὲ ἀναγνωρίζεις, Ἰωάννη; ἠρώτησεν ὁ ἄγνωστος.

Ἡ φωνὴ αὕτη δὲν τῷ ἐφάνη ἐντελῶς ξένη. Ὁ ἄγνωστος τῷ εἶπε τότε τὸ ὄνομά του, καὶ ὁ μικρὸς Ἰωάννης ἐνθυμήθη ὅτι τὸν εἶδεν ἄλλοτε ἐν τῷ πανδοχείῳ τοῦ πατρός του. Τῷ διηγήθη τὴν φυγὴν αὐτοῦ, παρακαλῶν νὰ μὴ τὸν προδώσῃ.

— Εἰς τὴν οἰκίαν, τὴν ὁποίαν ἔχω ἐνοικιάσει εἰς τὸ Δέβλιγκ, εἶπεν ὁ ἄγνωστος, ὑπάρχει θέσις διὰ δύο. Ἔλα μαζύ μου· θὰ εἶσαι ἀσφαλής, καὶ θὰ παίζῃς βιολίον ὅσον θέλεις.

Ὁ Ἰωάννης ἔδραξε τὴν χεῖρα, ἣν ἔτεινεν αὐτῷ ὁ ὑπὸ τῆς Προνοίας πεμφθεὶς προστάτης του, καὶ μετὰ μίαν ὥραν εὑρίσκετο ἐγκατεστημένος ἐν κομψῷ δωματίῳ, οὗτινος ἡ θέα, πλήρης ἐρημίας καὶ σιγῆς, ἀνειλίσσετο ἐπὶ εὐρέος κήπου. Ὁ Κύριος Χ. μετέβη ἀμέσως εἰς Βιέννην, ὅπως ἡσυχάσῃ τὸν πατέρα Στράους περὶ τῆς τύχης τοῦ υἱοῦ του.

Ὡς πρὸς τὸν βιβλιοδέτην δέ, ἐκακοπέρασεν ἀληθῶς, διότι αἱ περπερῆθραι τῆς γειτονίας κατηγόρησαν αὐτόν, ὅτι τοσοῦτον κακῶς μετεχειρίσθη τὸν μικρὸν Ἰωάννην, ὥστε τὸν ἠνάγκασεν, ἔλεγον, νὰ ῥιφθῇ εἰς τὸν Δούναβιν.

Τέλος πάντων ὁ πρώην μαθητευόμενος βιβλιοδέτης ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πατρικὴν ἑστίαν, καὶ ὁ προστάτης αὐτοῦ Κύριος Χ. τῷ ἔδωκε διδάσκαλον τοῦ βιολίου τὸν διάσημον βιολιστὴν Πολυσάνσκην. Ὁ Στράους εὗρε θέσιν τὸ κατ' ἀρχὰς παρὰ τῷ ἀρχιμουσικῷ Πάμερ, εἶτα δὲ κατετάχθη εἰς τὴν ὀρχήστραν τοῦ Λάννερ. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην δὲν ἦτο ἔτι ἔθιμον νὰ πληρώνεται εἴσοδος εἰς τὰς συναυλίας· ὁ δὲ νέος Στράους, ἀσκεπὴς καὶ δίσκον περιφέρων, συνέλεγε τοὺς ἐράνους τῶν ἀκροατῶν. Ὁ Λάννερ ταχέως παρετήρησε τὸ μουσικὸν τάλαντον καὶ τὸν ἔκτακτον ζῆλον τοῦ νεοσυλλέκτου του. Τὴν ἀπόκρεω τοῦ 1825, διαιρέσας εἰς δύο τὴν ὀρχήστραν του, ἐνεπιστεύθη τὴν διεύθυνσιν τῆς μιᾶς ἐξ αὐτῶν εἰς τὸν Στράους.

Digitized by Google

Ἑσπέραν τινά, καθ' ἣν πολυάριθμον κοινὸν ὠρχεῖτο πρὸς τὴν μουσικὴν τοῦ Ἰωάννου ἐν τῷ *Πρασίνῳ δένδρῳ*, ἤνοιξεν αἴφνης ἡ θύρα τῆς αἰθούσης, καὶ ὁ Ἰωάννης εἶδεν εἰσερχομένην περικαλλῆ νεάνιδα, τοσοῦτον ὡραίαν ὥστε ἠρυθρίασε καὶ δὲν ἀπέστρεψε πλέον ἀπ' αὐτῆς τὰ βλέμματα. Ἡ νεᾶνις, ἐννοήσασα ὅτι παρατηρεῖται, ἠρυθρίασεν ἐπίσης· τὴν αὐτὴν στιγμὴν ἐθραύσθη μία τῶν χορδῶν τοῦ βιολίου τοῦ Στράους, ἀλλ' ὁ νέος μουσικὸς ἥρπασε τοῦ γείτονός του τὸ ὄργανον, καὶ ἐξηκολούθησε μετὰ διπλασίας ζέσεως παίζων τὴν ἠρχισμένην πόλκαν, καθότι— τὸ ᾐσθάνετο—*δι' ἐκείνην* ἔπαιζε. Ἐπανελθὼν οἴκαδε, ἀντὶ νὰ κατακλιθῇ, ἔμεινεν ἐργαζόμενος καὶ συνέθεσε τὸν πρῶτόν του στρόβιλον, ὅστις ὑπῆρξε καὶ ἡ πρώτη ἐκδήλωσις τοῦ προορισμοῦ του, ὡς μουσικοῦ συνθέτου.

Ὁ Στράους καὶ ὁ Λάννερ συνεδέθησαν διὰ στενῆς φιλίας· ὁ Λάννερ ἦτο ὁ τύπος τοῦ εὐθύμου καὶ ἀμερίμνου βιενναίου. Οὐδέποτε εἶχε λεπτόν, καὶ πάντοτε εἶχε χρέη· οἱ δύο φίλοι εἶχον πολλάκις ἓν καὶ μόνον ὑποκάμισον· ἐπειδὴ δὲ τὸ φόρεμα αὐτὸ δυσκόλως χωρίζεται, ἔρριπτον κλῆρον, καὶ ὁ χάνων ὑπεχρεοῦτο νὰ κομβώνῃ μέχρι πώγωνος τὸν ἐπενδύτην του, ὅσος καὶ ἂν ἦτο ὁ καύσων.

Ὁ Στράους ἐτόλμησέ ποτε τέλος νὰ παραγγείλῃ μέλαν ἔνδυμα· ὁ δὲ ῥάπτης του ἐξέλεξε τὴν καθαρὰν Δευτέραν, ὅπως ἐμφανίσῃ τὸν λογαριασμόν του καὶ ζητήσῃ χρήματα. Ἦτο ἔτι πρωΐ· ὁ μουσικὸς ἐκοιμᾶτο, καὶ τὸ βαλάντιόν του, ἐννοεῖται, ἔχαινε κενόν. Ὁ ῥάπτης ὅμως, μὴ θέλων νὰ ἐπιστρέψῃ κενός, ἀνέλαβε τὸ ἐπί τινος ἕδρας ἐξηπλωμένον ἔνδυμα, κωφεύων πρὸς τὰς ἱκεσίας τοῦ πτωχοῦ μουσικοῦ, ὃν κατεδίκαζεν οὕτως εἰς φυλακὴν ἐν τῇ κλίνῃ του, διότι τὸ ἔνδυμα ἐκεῖνο ἦτο τὸ μόνον του ἔνδυμα. Ὁ Στράους παρεκάλει τὸν ἀγαθόν του δαίμονα νὰ τὸν βοηθήσῃ, ὅτε ὁ ῥάπτης ἐπανῆλθε.

— Τὸ ἔνδυμά σου, εἶπε, εἶνε πολὺ τριμμένον καὶ δὲν ἠμπορῶ νὰ τὸ μεταπωλήσω. Προτιμῶ λοιπὸν νὰ σοῦ τὸ ἀφήσω, καὶ νὰ ἐμπιστευθῶ εἰς τὴν τιμιότητά σου.

Εἰς τοιαύτην εὑρισκόμενος λαμπρὰν θέσιν ἐνυμφεύθη ὁ Στράους. Περὶ τίνος ὅμως διστάζει ἡ νεότης, καὶ τίνα εἶχε λόγον ὁ Ἰωάννης νὰ διστάζῃ περὶ τοῦ μέλλοντός του;

Ὅτε οἱ δύο μουσικοδιδάσκαλοι ἐχωρίσθησαν, ὁ Λάννερ προὐκάλεσε ψηφοφορίαν τῶν μουσικῶν του, ἀφίνων πλήρη ἐλευθερίαν εἰς ὅσους ἤθελον νὰ ἀκολουθήσωσι τὸν Στράους. Οὕτως εἶδε περὶ ἑαυτὸν ὁ νέος ἀρχιμουσικὸς ὀρχήστραν δεκατεσσάρων ὀργάνων, ἧς αἱ πρῶται συναυλίαι μέγιστον παρήγαγον πάταγον. Ἀλλ' ἡ Βιέννα ἐν τούτοις διῃρέθη εἰς δύο στρατόπεδα, τοὺς *Λαννεριστὰς* καὶ *Στραουσιστάς*.

Ὁ Στράους ἐπεχείρησε μετ' ὀλίγον μακρὰν ἀνὰ τὴν Εὐρώπην ὁδοιπορίαν. Ἐπεσκέφθη τὸ Μόναχον, τὸ Ἁμβοῦργον, τὸ Ἄμστερδαμ, τὴν Ἄγην, καὶ τέλος τοὺς Παρισίους, ὅπου ἔπαιξεν ἐνώπιον τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας ἐν τῷ Κεραμεικῷ. Ὁ Λουδοβῖκος Φίλιππος τοῦ ἔσφιγξε τὴν χεῖρα, λέγων:

— Γνωρίζω πρὸ καιροῦ τὰς μουσικάς σας συνθέσεις, καὶ χαίρω πολὺ ὅτι σᾶς γνωρίζω τόρα καὶ προσωπικῶς.

Τῇ ἐπαύριον ἐστάλησαν αὐτῷ παρὰ τοῦ βασιλέως 2000 φράγκα.

Ὁ Στράους ἔδωκε μετὰ τοῦ Μυζὰρ εἴκοσι συναυλίας· εἶτα δὲ μετέβη εἰς Ῥουὰν καὶ Ἄβρην, καὶ ἐπανῆλθε πάλιν εἰς Παρισίους, ἵνα διευθύνῃ ὀρχήστραν ἑκατὸν τεσσαράκοντα μουσικῶν ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ Ἁγίου Ὀνωρίου, ὅπου τέσσαρες χιλιάδες προσωπιδοφόρων περιεδινοῦντο ὡς δαιμονιῶντες ὑπὸ τὸ διαβολικὸν αὐτοῦ τόξον.

Ὁ Μάγερβερ καὶ ὁ Χερουβίνης μετέβησαν νὰ τὸν ἀκούσωσι κατὰ τὴν ἐν Παρισίοις διαμονὴν αὐτοῦ.—Εἶνε μουσικὴ ἐντελῶς πρωτότυπος, εἶπεν ὁ Μάγερβερ, ὁποίαν δὲν ἀκούει τις ἀλλαχοῦ. Εἶνε ἀληθὴς ἠχὼ τοῦ βιενναίου βίου, τοῦ τοσοῦτον εὐαρέστου καὶ φαιδροῦ. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς εἶνε ἀριστοτέχνης εἰς τὸ εἶδός του.

Ὁ Στράους μετέβη κατόπιν εἰς Ἀγγλίαν, ὅπου ἐγένετο δεκτὸς ἐν παραφορᾷ ἐνθουσιασμοῦ· εἶτα ἐπέστρεψεν εἰς Αὐστρίαν, ὅπου καὶ ἀπέθανεν ἐν πλήρει ἀναπτύξει καὶ δυνάμει τοῦ μουσικοῦ του ταλάντου καὶ ἐν τῷ κολοφῶνι τῆς δόξης του.

Κατέλιπε τρεῖς υἱούς· τὸν Ἰωσήφ, τὸν Ἰωάννην καὶ τὸν Ἐδουάρδον. Ὁ Ἰωσὴφ ἀπέθανεν ἐν Ῥωσίᾳ ἐκ κρυολογήματος· ὁ Ἰωάννης ἐγένετο συνθέτης μουσικῶν μελοδραμάτων, καὶ δὲν διευθύνει πλέον ἢ τὴν ὀρχήστραν τῶν αὐλικῶν χορῶν καὶ τῶν χορῶν τοῦ Μελοδράματος ἐν Παρισίοις. Ὁ χαρακτήρ του καὶ οἱ τρόποι του ἔχουσι τὴν γαλλικὴν ζωηρότητα. Διαμένει εἰς τὸ Ἴτζιγγ, τὸ Ὠτεῖλ τῆς Βιέννης, μετὰ τῆς χαριεστάτης αὐτοῦ γυναικός, μιᾶς τῶν διακεκριμένων ποτὲ ἀοιδῶν τοῦ Μελοδράματος τῆς αὐστριακῆς πρωτευούσης. Τὸ σπουδαστήριόν του, ηὐτρεπισμένον ἐπὶ τὸ τουρκικώτερον, κοσμεῖται ὑπὸ τοῦ κολοσσιαίου κλειδοκυμβάλου, ὅπερ πλούσιος Ἀμερικανὸς προσήνεγκεν εἰς τὸν μουσικὸν ὡς φόρον θαυμασμοῦ. Ἀπέναντι τοῦ μεγάλου γραφείου του, ὅπου βρίθουσι χαρτία μουσικῆς, εὑρίσκεται ἡ προτομή του, καλυπτομένη διὰ στεφάνων ἐκ δάφνης χρυσοφύλλου.

Ὁ συνθέτης τῶν *Ἀπόκρεω τῆς Ῥώμης*, τοῦ *Καλλιόστρου*, τῆς *Βασιλίσσης Ἰνδιγό*, τοῦ *Ἡγεμόνος Μαθουσάλα* καὶ τῆς *Ἀθιγγανίδος*, εἶνε πατὴρ χαριεστάτης κόρης, ἥτις εἶνε ἤδη τελεία μουσουργός.

Ὁ Ἐδουάρδος ἔμεινε πιστὸς εἰς τοὺς πιστοὺς

Digitized by Google

του βιενναίους καὶ τὰς πατρικὰς παραδόσεις· τὸν χειμῶνα βασιλεύει ὡς ἡγεμὼν ἀπόλυτος τῆς *Αἰθούσης τῶν Ἀνθέων* καὶ τοῦ *Μουσικοῦ Συλλόγου*. Ἔχει πέντε ἢ ἓξ ὀρχήστρας ὑπὸ τὴν διεύθυνσίν του, καὶ μεταβαίνει ἐντὸς τοῦ ὀχήματός του ἀπὸ συναυλίας εἰς ἄλλην καὶ ἀπὸ χοροῦ εἰς χορὸν, ὅπως ἐδῶ μὲν προεδρεύσῃ *εἰσαγωγῆς* τινος, ἐκεῖ δὲ ἐμφυσήσῃ πῦρ εἰς στρόβιλόν τινα ἢ πόλκαν. Τὸ θέρος ἔχει τὸν θρόνον του ἐν μέσῳ τῆς ὀρχήστρας αὐτοῦ, παιανιζούσης ἐν τῷ *Κήπῳ τοῦ Λαοῦ* ἢ ἐν τῷ *Κήπῳ τῆς Πόλεως*, ὅπου αἱ συῤῥέουσαι πρὸς ἀκρόασίν του ὡραῖαι κορασίδες τῆς Βιέννης ἀποτελοῦσι περὶ αὐτὸν αὐλὴν, ὁποίαν οὐδέποτε ἔσχεν ἢ θὰ ἔχῃ ἄλλος ἡγεμών.

ΑΓΓΕΛΟΣ ΒΛΑΧΟΣ.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΤΗΛΕΦΩΝΟΥ

Συνέχεια ἰδὲ σελ. 181.

16. *Ἠλεκτρικὴ ἐνέργεια*. Λάβωμεν μέγα ὑάλινον κυλινδρικὸν ἀγγεῖον, οὗτινος βάσις ἔστω ἡ υυυ (Σχ. 11), ἐντὸς τούτου θέσωμεν κυλινδρικὸν ἀγγεῖον, πορῶδες, ἔχον βάσιν εεε, μεταξὺ δὲ τούτων παρενθέσωμεν κύλινδρον, ἀνοικτὸν εἰς τὰς δύο βάσεις αὐτοῦ, ἐκ ψευδαργύρου [ζίγκου], τὸν zzz, φέροντα εἰς τὰ χείλη αὐτοῦ

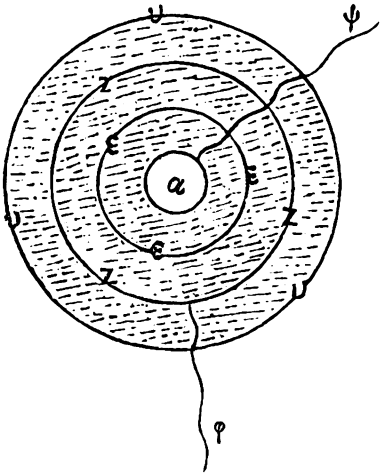

Σχ. 11

προσκεκολλημένον ἔλασμα ἢ νῆμα χαλκοῦν ἐπίμηκες, τὸ φ· ἐμβάλωμεν δὲ τέλος ἐν τῷ πηλίνῳ ἀγγείῳ εεε κύλινδρον ἰσοϋψῆ ἐξ ἄνθρακος α, φέροντα προσηρμοσμένον εἰς τὴν ἄνω βάσιν αὐτοῦ νῆμα χαλκοῦν ἐπίμηκες, τὸ ψ, ὅμοιον τῷ φ.

Λάβωμεν ἤδη καὶ δύο ὑγρὰ, δηλαδὴ πληρώσωμεν τὸ κεντρικὸν πήλινον ἀγγεῖον εεε μὲ νιτρικὸν ὀξὺ,[1] τὸ δὲ ἐξωτερικὸν ὑάλινον ἀγγεῖον υυυ μὲ ὕδωρ, ὅπερ ἐμίξαμεν μὲ θειϊκὸν ὀξὺ[2] ἴσον πρὸς τὸ δέκατον μέρος τοῦ ὕδατος ἢ τὸ δωδέκατον. Τὸ σύστημα τῶν ἀγγείων τούτων καὶ τῶν ὑγρῶν καλεῖται *ἠλεκτρικὸν στοιχεῖον*, καὶ ὁ μὲν ἄνθραξ *θετικὸς πόλος* αὐτοῦ καλεῖται, σημειοῦται δὲ διὰ τοῦ +, ὁ δὲ ψευδάργυρος *ἀρνητικὸς πόλος* τοῦ στοιχείου καὶ σημειοῦται διὰ τῆς κεραίας —.[3]

Ἐντὸς τοῦ στοιχείου τούτου καὶ ἀνὰ μέσον τῶν ὑγρῶν καὶ τῶν στερεῶν γίνεται συνεχῶς ἐνέργειά τις κεκρυμμένη, ἥτις καλεῖται *χημικὴ ἐνέργεια*, ἄγνωστος μὲν αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν, γνωστὴ δὲ ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτῆς.

Τὰ ἀποτελέσματα ταῦτα, λίαν περίεργα καὶ ὠφελιμώτατα, ἐξετάσωμεν· πρὸς τοῦτο δὲ, ἀντὶ τοῦ εὐμεγέθους ἠλεκτρικοῦ στοιχείου (Σχ. 11) λάβωμεν, διὰ τὸ εὔχρηστον, τὴν καλουμένην *Ἠλεκτρικὴν Στήλην*, ἤτοι πολλὰ ἠλεκτρικὰ στοιχεῖα τὸ μέγεθος μικρὰ [ὅσον ἡ ὀκᾶ τοῦ οἰνοπώλου], ἅτινα κατὰ σειρὰν τιθέντες, κοινωνοῦμεν πρὸς ἄλληλα δι' ἐλασμάτων χαλκοῦ, ἑνοῦντων τὸν ἄνθρακα στοιχείου τινὸς μὲ τὸν ψευδάργυρον τοῦ ἐπομένου στοιχείου (Σχ. 12), προσκολλήσωμεν δὲ ἔπειτα δύο ἐπιμήκη νήματα χαλκοῦ, τὸ μὲν εἰς τὸν ἄνθρακα τοῦ εἰς τὸ ἓν πέρας τῆς στήλης ἠλεκτρικοῦ στοιχείου, τὸ δὲ εἰς τὸν ψευδάργυρον τοῦ ἠλεκτρικοῦ στοιχείου, τοῦ εἰς τὸ ἕτερον πέρας τῆς στήλης.

Τῆς στήλης ταύτης τὰ δύο πέρατα καλοῦνται πόλοι αὐτῆς, καὶ ὁ μὲν ἄνθραξ ὁ φέρων προσηρμοσμένον τὸ ἐπίμηκες νῆμα ο καλεῖται *θετικὸς πόλος τῆς στήλης* +, ὁ δὲ ψευδάργυρος, ὁ φέρων προσκεκολλημένον τὸ ἕτερον χαλκοῦν νῆμα ΄ο, καλεῖται *ἀρνητικὸς τῆς στήλης πόλος* —.

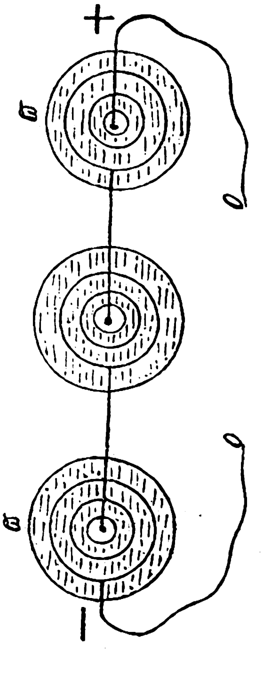

Σχ. 12

Χρώμενοι τῇ στήλῃ ταύτῃ, διάφορα φαινόμενα δυνάμεθα νὰ παραγάγωμεν, ἐν οἷς ἄξια σημειώσεως τάδε:

Α΄. Ἐὰν διαβρέξαντες τὰς παλάμας τῶν χειρῶν μὲ ὕδωρ, ἢ μὲ ὀξυμιγὲς ὕδωρ, λάβωμεν τὰ δύο πέρατα ο,ο τῶν δύο νημάτων, αἰσθανόμεθα σπασμωδικὴν κίνησιν ἰσχυρὰν, ἐὰν δὲ ἡ στήλη σύγκειται ἐκ πλείστων στοιχείων, καθίσταται κινδυνώδης. Εἰς ὡρισμένας περιστάσεις μεταχειρίζονται οἱ ἰατροὶ ἐπωφελῶς τὴν ἠλεκτρικὴν στήλην. Ἐπὶ παραδείγματι, συνάπτουσι λευκόχρυσον μεταξὺ τῶν περάτων 0,0· οὗτος πυροῦται τότε ἐρυθρῶς καὶ δι' αὐτοῦ καυτηριάζουσιν οἱ ἰατροί· ἐὰν δὲ ὁ λευκόχρυσος ἔχῃ σχῆμα μαχαιριδίου, τότε καὶ κόπτουσι καὶ καυτηριάζουσι σύναμα ὅπως μὴ καταῤῥέῃ αἷμα πολὺ κτλ.

1. Κοινῶς καλούμενον ἀσημόνερον.
2. Κοινῶς καλούμενον σπίρτο βιτριολίου.
3. Δὲν ἐξετάζομεν ἐνταῦθα πόθεν προέκυψαν αἱ ὀνομασίαι αὗται, μεταχειριζόμεθα δὲ ταύτας ἁπλῶς πρὸς διάκρισιν τῶν θέσεων.

Β′. Ἐὰν τὰ πέρατα ο,ο τῶν δύο νημάτων συνάψωμεν πρὸς τὰ πέρατα ο′,ο′ ἑτέρου νήματος χαλκοῦ ο′Μο′ (Σχ. 13), κεκαλυμμένου μὲν μὲ μέταξαν καθ' ὅλον τὸ μῆκος αὐτοῦ, περιβάλλοντος δὲ διὰ πολλῶν περιστροφῶν σίδηρον καθαρὸν, τὸν Β′Ν′, ὁ σίδηρος οὗτος γίνεται ἐν ἀκαρεῖ μαγνήτης, ἔχων δύο πόλους μαγνητικοὺς Β′,Ν′ εἰς τὰ πέρατα αὐτοῦ ἐν ὅσῳ διαρκεῖ ἡ ἐνέργεια τῆς στήλης. Ἂν ἀντὶ σιδήρου λάβωμεν χάλυβα, οὗτος γίνεται διαρκὴς μαγνήτης τεχνητός. Καὶ ταῦτα μὲν εἰσὶν ἀποτελέσματα τῆς ἠλεκτρικῆς στήλης, ἀλλὰ τὸ αἴτιον ποῖον;

Τοῦτο *ἄγνωστον* διατελεῖ ὑπάρχον· πρὸς εὐκολίαν δὲ εἰς τὴν ἐξαγγελίαν καὶ τὸν δρισμὸν τῶν φαινομένων, παραδέχονται οἱ φυσικοὶ τὸ

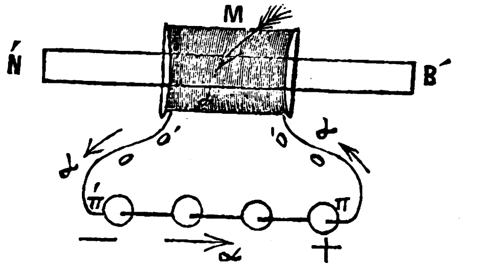

Σχ. 13

καλούμενον *ἠλεκτρικὸν ῥεῦμα*, καίτοι οὐδεὶς αὐτὸ εἶδεν, οὐδὲ ἀπέδειξεν ὑπάρχον.

Τὸ ἠλεκτρικὸν ῥεῦμα φανταζόμεθα μετὰ μεγίστης ταχύτητος συνεχῶς κυκλοφοροῦν, ἅμα συνάψωμεν τὰ πέρατα ο,ο τῶν δύο νημάτων (Σχ. 13). Εἰς τὸ ῥηθὲν πείραμα (Σχ. 13) τὸ ἠλεκτρικὸν ῥεῦμα ἐκ τοῦ ἄνθρακος, ἤτοι ἐκ τοῦ θετικοῦ πόλου + τῆς στήλης ὁρμώμενον, διαβαίνει διὰ τοῦ νήματος, ἤτοι τοῦ πηνίου Μ, ἀφικνεῖται εἰς τὸν ψευδάργυρον τῆς στήλης, ἤτοι εἰς τὸν ἀρνητικὸν πόλον αὐτῆς, καὶ διὰ τῆς στήλης διερχόμενον, ἐπανέρχεται εἰς τὸν ἄνθρακα, ὁδεῦον συνεχῶς τὴν ὁδὸν κατὰ τὴν διεύθυνσιν, ἣν δεικνύουσι τὰ βέλη α. Τὸ ἠλεκτρικὸν τοῦτο ῥεῦμα κυκλοφορεῖ διαρκῶς, διακόπτεται δὲ ὅταν κόψωμεν τὸ νῆμα εἰς ἓν σημεῖον καὶ παύσῃ ἡ συνέχεια αὐτοῦ.

Γ′. Ἐὰν, τῆς ὁριζοντίου μαγνητικῆς βελόνης νβ ἠρεμούσης, διέλθῃ ῥεῦμα ἠλεκτρικὸν παραλλήλως ταύτῃ, τὸ οο (Σχ. 14), ἡ βελόνη παραχρῆμα παραιτεῖ τὴν θέσιν αὐτῆς καὶ τίθεται καθέτως τῷ ἠλεκτρικῷ ῥεύματι κατὰ τὴν διεύθυνσιν ν′β′, ἐν ᾗ διαμένει ἠρεμοῦσα, διαρκούσης τῆς διαβάσεως

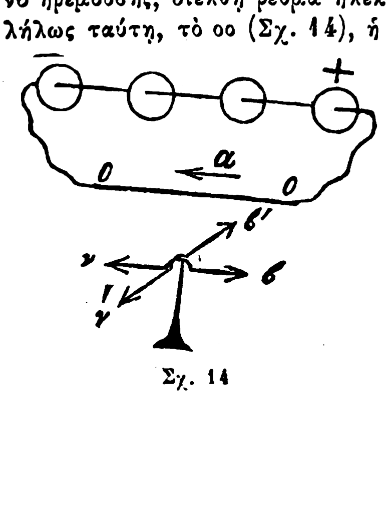

Σχ. 14

τοῦ ἠλεκτρικοῦ ῥεύματος· ἅμα δὲ τοῦ ἠλεκτρικοῦ ῥεύματος διακοπέντος, ἡ μαγνητικὴ βελόνη ἐπανέρχεται εἰς τὴν ἀρχικὴν αὐτῆς θέσιν ἐπὶ τοῦ μαγνητικοῦ μεσημβρινοῦ [§ 12], ἐν ᾗ ἠρεμεῖ.

17. Εἴδομεν ὅτι τὸ ἠλεκτρικὸν ῥεῦμα τῆς στήλης διερχόμενον διὰ τοῦ νήματος ο′Μο′ (Σχ. 13), ὅπερ περιβάλλει τὸν σίδηρον Ν′Β′, σχηματίζον πηνίον, καθιστᾷ τὸν σίδηρον μαγνήτην· φυσικὸν ἄρα εἶνε νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι καὶ τὸ ἀντίστροφον συμβαίνει, δηλαδὴ καὶ ὁ μαγνήτης αὐτὸς γίνεται πρόξενος ἠλεκτρικοῦ ῥεύματος ἔν τινι νήματι χαλκοῦ, κεκαλυμμένῳ μὲν μὲ μέταξαν, πηνίον δὲ διὰ τῶν περιστροφῶν αὐτοῦ σχηματίζοντι. Τοῦτο προσεπικυροῖ τὸ πείραμα.

Ἐὰν λάβωμεν κύλινδρον ξύλινον κενὸν, τὸν ΞΞΞ (Σχ. 15) καὶ περιβάλλοντες αὐτὸν μὲ τὸ ῥηθὲν νῆμα πολλάκις, σχηματίσωμεν πηνίον ππ, ἔπειτα δὲ ἐμβάλλωμεν μαγνήτην ὄρθιον, ἀμέσως διὰ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ ἐντεθέντος μαγνητικοῦ πόλου γεννᾶται ῥεῦμα ἠλεκτρικὸν, διερχόμενον διὰ τοῦ νήματος, *οὗτινος τὰ δύο πέρατα ο′ο′ συνεφάπτονται.*

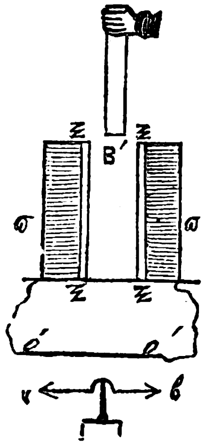

Σχ. 15

Πειθόμεθα δὲ περὶ τοῦ ἐγειρομένου ἠλεκτρικοῦ ῥεύματος τούτου, τιθέντες τὸ νῆμα ο′ο′ παραλλήλως ὁριζοντείῳ τινὶ μαγνητικῇ βελόνῃ νβ,[1] ἥτις δὲν διαμένει ἤρεμος τότε, ἀλλὰ ταράσσεται κατά τινα τρόπον ἴδιον, ἅμα ἐμβαπτισθέντος τοῦ μαγνήτου ἐν τῷ πηνίῳ.

Κατάδηλον ἄλλως ὑπάρχει, ὅτι ὅσον ὁ μαγνήτης ἐντατικώτερος, τόσον τὸ ἐγειρόμενον ἐκ τῆς ἐπιδράσεως αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ πηνίου ἠλεκτρικὸν ῥεῦμα ἐντατικώτερον ἐπίσης ὑπάρχει.

Ἕπεται τὸ τέλος. Δ. Σ. Στρουμπος.

ΚΕΪΦ, FAR NIENTE

Ἡ λέξις *κέϊφ* (γλυκυθυμία) ἐμφαίνει τὴν ἤρεμον ἐκείνην καὶ εὐάρεστον τοῦ πνεύματος κατάστασιν, ἣν ὁ Γάλλος ἐκφράζει διὰ τοῦ belle humeur. Προκειμένου δὲ περὶ οἰνοποσίας, σημαίνει οὐχὶ τὴν τελείαν μέθην, ἀλλὰ τὸν λεγόμενον παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἀκροθωρηγμὸν ἢ ὑπόβρεγμα, τὸ Γαλλικὸν entre deux bouteilles (*τσακχὺρ κέϊφ*).

* * *

Ὁ διακριτικὸς χαρακτὴρ τοῦ Τούρκου εἶνε ἡ βαρύτης, ἡ στασιμότης, ἡ ἠρεμία, ἡ ἀκηδία, ἡ ἀπάθεια, ἥτις δὲν εἶν' ἀποτέλεσμα εὐηθείας ἢ ἀναισθησίας, καθὼς ἤθελεν ἐκ πρώτης ὄψεως ὑποθέσῃ τις, ἀλλ' ἐμβριθείας καὶ ἀφοσιώσεως εἰς

1. Ἤτοι γαλβανόμετρον.

Digitized by Google

τὴν Θείαν Πρόνοιαν, ἥτις, καὶ σπεύδοντος καὶ μὴ σπεύδοντος τοῦ ἀνθρώπου, ἐκτελεῖ ἐπίσης τὰς ἑαυτῆς βουλάς· ὅθεν καὶ οὐδέποτε σπεύδουσιν, εἰμὴ μόνον ὅταν ἐκφέρωσι νεκρόν. Πρὸς ἓν δὲ καὶ μόνον φαίνονται ἀνυπόμονοι, τὴν ἀπόλαυσιν, καὶ οὗτος εἶνε ὁ κυριώτατος αὐτῶν χαρακτήρ. Ἀλλ' οὐχ ἧττον ὁ καθαυτὸ Ὀθωμανός, καίτοι ἀπολαυστικώτατος καὶ φιληδονώτατος, προαιρεῖται μᾶλλον νὰ στερηθῇ ἐνίων ἀναπαύσεων καὶ ἡδονῶν τοῦ βίου, παρὰ νὰ πολυπραγμονήσῃ καὶ μοχθήσῃ πρὸς προμήθειαν αὐτῶν. Ὅταν ἑπομένως βλέπῃς ἐπὶ τῆς χλοαζούσης τοῦ Βοσπόρου ἀκτῆς ὑπὸ τὴν σκιὰν δένδρου ῥακενδύτην καὶ γυμνόποδα Τοῦρκον καπνίζοντα μεθ' ἡδυπαθείας τὴν πίπαν του καὶ στρέφοντα ἐπὶ ὥρας ὁλοκλήρους τὸ κομβολόγιόν του, μὴ τοῦ ταράττῃς τὴν ἡδονήν, ἀλλὰ καὶ μὴ τὸν ταλανίζῃς· *κάμνει κέϊφι*· εἶνε εὐδαίμων! ἂν δὲ καὶ φαίνηται βυθισμένος εἰς σκέψεις, μὴ νομίσῃς ὅτι ἀναπολεῖ τὸ παρελθὸν ἢ προσχεδιάζει τὸ μέλλον! Τίποτε ἀπὸ τούτων ὅλων. Ἀπολαμβάνει τὴν ὕπαρξίν του, μετρᾷ τὰς παρερχομένας στιγμάς, πλάττει διὰ τῆς φαντασίας του ὄνειρα, συνδιαλυόμενα μετὰ τοῦ καπνοῦ τῆς πίπας του, ἤ, τὸ πολὺ πολύ, μεταβιβάζεται διὰ τοῦ νοὸς εἰς τὰς ἐκστάσεις τοῦ παραδείσου του καὶ προαισθάνεται ὥσπερ γεύματος τῶν ἐκεῖ ἡδονῶν. Ὁ Τοῦρκος *κάμνει κέϊφι*, καθήμενος πολλάκις ἐπὶ τῆς πλακὸς τάφου, πᾶν ἄλλο συλλογιζόμενος παρὰ τὸν θάνατον, ἢ μᾶλλον μηδὲν ὅλως συλλογιζόμενος. Τὸ εἶδος ὅμως τοῦτο τῆς... φιλοσοφίας ἀδύνατον νὰ ἐννοήσῃ ὁ Εὐρωπαῖος· ἐπίσης ὅμως καὶ ὁ Ὀθωμανὸς δὲν δύναται νὰ ἐξηγήσῃ τί σημαίνει ὁ περίπατος ἐκείνου. Ὅτι δὲ ἡ ἀναλγησία αὕτη δὲν εἶν' ἀποτέλεσμα τοῦ κλίματος, ἀπόδειξις οἱ Γραικοί, τῶν ὁποίων τὴν ζωηρότητα δὲν μετέβαλεν οὔτ' αὐτὴ ἡ βαρυτέρα δουλεία. Παρατήρησον εὐθυμοῦντας τὸν Τοῦρκον καὶ τὸν Γραικόν· ὁ Τοῦρκος κάθηται ἐξαπλωμένος καὶ θεωρεῖ τοὺς χορεύοντας, ἢ ἀκροᾶται τῶν ᾀδόντων, οὐδέποτε δὲ χορεύει αὐτός, κἂν τύχῃ μεθύων, μόλις δὲ ὑπανοίγει τὰ χείλη πρὸς μειδίαμα, βλέπων τὸν Ἰουδαῖον κυβιστοῦντα ἢ γελοιάζοντα, ἐν ᾧ ὁ Γραικός, κἂν δὲν χορεύσῃ ὁ ἴδιος, πρᾶγμα σπάνιον, θὰ διαταράξῃ ὅμως τὴν σιωπὴν τῆς ἠχοῦς διὰ τῶν παραφώνων τερετισμάτων του, ὅσον κακόφωνος κἂν ἦνε, καὶ τέλος, ἐὰν δὲν κάμῃ *καβγᾶν*, θὰ παίξῃ ὅμως τὸ *κλωτσοσκοῦφι*, ἢ ταῖς *καλουπακιαῖς*, καθὼς ἔλεγον οἱ Χῖοι, ὅταν ἐφόρουν καλουπάκια.

*
* *

Παρέβαλάν τινες τοὺς Τούρκους πρὸς τοὺς Λαζαρόνους τῆς Νεαπόλεως, καὶ πρὸς τὸ *κέϊφ* τούτων τὸ far niente ἐκείνων. Ἀγνοῶ τί κοινὸν ἀνεῦραν μεταξὺ ἀμφοτέρων, ἐκτὸς τῆς φαινομένης ἀναλγησίας καὶ ἀδρανείας αὐτῶν, περὶ ἧς προείπομεν. Ἴσως ὅμως ἄχρι τινὸς ἔχουσί τινα λόγον διότι καὶ ὁ Τοῦρκος *κάμνει κέϊφι*, βλέπων τοὺς πηγαινοερχομένους, καθὼς ὁ Λαζαρόνος *'παίρνει ἥλιον*, ἐξαπλωμένος κατὰ γῆς. Ἀλλ' ἡ ἀπάθεια τοῦ Λαζαρόνου εἶν' ἀποτέλεσμα ὀκνηρίας, φυγοπονίας, μισανθρωπίας. Ὁ Λαζαρόνος, ὅταν πεινάσῃ, κλέπτει, δολοφονεῖ, κατασκοπεύει ἐπὶ μισθῷ, καὶ ὅταν κεῖται ἐκτάδην ἀκινητῶν εἰς τὸν ἥλιον, δὲν σκέπτεται περὶ οὐδενὸς ἄλλου, ἐὰν καὶ σκέπτηται ὅλως, εἰμὴ περὶ τοῦ παρόντος, λησμονῶν ἐντελῶς τὸ παρελθὸν καὶ ἀμεριμνῶν πρὸς τὸ μέλλον, ἐν ᾧ ὁ Τοῦρκος (Τοῦρκον λέγων, ἐννοῶ τὸν καθαυτό, τὸν μὴ ἐκφυλήσαντα, τὸν μὴ ἐξηχρειωμένον), ὁ Τοῦρκος λοιπὸν αὐτός, ἀπολαμβάνων τὸ παρόν, ἡδύνεται ἀναπολῶν ἔστιν ὅτε τὸ παρελθὸν καὶ ἀναπλάττων τὸ μέλλον. Οὐδέποτε ὅμως κλέπτει, προτιμῶν νὰ ψωμοζητήσῃ μᾶλλον, καὶ ἐπ' οὐδεμιᾷ περιστάσει δὲν δολοφονεῖ, ἐκτὸς μόνον διὰ πολιτικὸν καθῆκον. Σ. Δ. Β.

ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΠΑΡΙΣΙΩΝ ΚΑΙ ΛΟΝΔΙΝΟΥ

Παρίσιοι

Κατὰ τὸ 1474. . . .	ἠρίθμουν	150,000	κατοίκους.
Ὑπὸ τὸν Ἑρρῖκον II . .	»	210,000	»
Κατὰ τὸ 1590. . . .	»	200,000	»
Ὑπὸ τὸν Λουδοβῖκον XIV	»	492,000	»
Κατὰ τὸ 1719. : . .	»	509,640	»
» 1776. . . .	»	658,000	»
» 1778. . . .	»	670,000	»
» 1784. . . .	»	660,000	»
» 1798. . . .	»	640,000	»
» 1802. . . .	»	672,000	»
» 1817. . . .	»	713,966	»
» 1827. . . .	»	890,431	»
» 1836 . . .	»	909,126	»
» 1841. . . .	»	912,033	»
» 1846. . . .	»	1,053,897	»
» 1851. . . .	»	1,053,262	»
» 1856. . . .	»	1,174,846	»
» 1861 (μετὰ τὴν προσάρτησιν τοῦ προαστείου)	»	1,667,841	»
» 1866. . . .	»	1,799,980	»
» 1872. . . .	»	1,851,792	»
» 1876. . . .	»	1,986,748	»

Λονδῖνον

Κατὰ τὸ 1801. . . .	ἠρίθμει	864,815	κατοίκους.
» 1811. . . .	»	1,009,546	»
» 1821. . . .	»	1,225,694	»
» 1831. . . .	»	1,471,941	»
» 1841. . . .	»	1,873,676	»
» 1855. . . .	»	2,362,236	»
» 1861. . . .	»	2,500,000	»
» 1871. . . .	»	3,351,804	»
» 1873. . . .	»	3,356,073	»

Σήμερον τὸ Λονδῖνον ὑπερβαίνει τὰ 3 1)2 ἑκατομμ. κατοίκων.

[Annéescient. et ind. de Figuier, 1877]. Λ. Σ.

Ἐπιτύμβιον Καλίφου Ἀβδουραχμάν.—Ἐσημείωσα ἀκριβῶς καθ' ὅλην μου τὴν ζωὴν πάσας τὰς ἡμέρας, ἐν αἷς ἐγεύθην ἡδονῆς καθαρᾶς καὶ ἀληθοῦς. Ἐν διαστήματι δὲ πεντήκοντα ἐτῶν μόνον δεκατέσσαρας εὗρον! ἂν καὶ ἀπήλαυσα ἀφθόνων τιμῶν καὶ πλούτου καὶ δόξης, πολλοὶ δὲ τῶν συγχρόνων μου ἡγεμόνων

Digitized by Google

μὲ ἐτίμων, ἢ ἐφοβοῦντο, ἄλλοι δὲ ἐζήλουν τὴν δύναμίν μου καὶ ἐπεζήτουν τὴν φιλίαν μου.

Τρία ἀνέκδοτα

ΦΡΕΙΔΕΡΙΚΟΥ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ

Φρειδερῖκος ὁ Μέγας ἦν, ὡς γνωστὸν, φιλόσοφος, φιλολόγος, πολεμιστὴς, κατακτητὴς καὶ νομοθέτης συνάμα, ἀλλὰ καὶ τοιοῦτος ὢν, ἠγάπα ν' ἀστεΐζηται ἔστιν ὅτε καὶ πολλάκις ἠρέσκετο νὰ κολακεύῃ καὶ νὰ ἀνιᾷ ἐναλλὰξ, νὰ θωπεύῃ καὶ νὰ κεντᾷ τὴν φιλαυτίαν τοῦ πλησίον του.

Ἀρχομένου τοῦ *ἑπταετοῦς* πολέμου, πρεσβευτής τις τῆς Ἀγγλίας, διαμένων παρ' αὐτῷ, καὶ εἰς οὗ τὴν συνομιλίαν ἠρέσκετο ὁ βασιλεὺς ἐκεῖνος, τῷ ἀνήγγειλεν ἡμέραν τινὰ ὅτι ὁ Δοὺξ Ῥισχελιὼ, ἡγούμενος τῶν Γάλλων, εἶχε κυριεύσῃ τὴν νῆσον Μινόρκαν καὶ τὸ φρούριον τοῦ Ἁγίου Φιλίππου.

— Ἡ εἴδησις αὕτη, Βασιλεῦ, τῷ εἶπεν, εἶναι ἀλγεινὴ, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τέλεον ἀπελπιστική· ἤδη ἐπισπεύδομεν νέους ἐξοπλισμοὺς, καὶ ἐλπίζομεν μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ νὰ ἐπανορθώσωμεν τὸ ἀτύχημα τοῦτο διὰ προσεχεστάτης ἐπιτυχίας.

— *Μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ ;* λέγετε, τῷ ἀπήντησεν ὁ μονάρχης δι' ὕφους μεμιγμένου εἰρωνίας καὶ χολώσεως· δὲν ἐπίστευον ὅτι καὶ οὗτος εἶναι μεταξὺ τῶν συμμάχων σας.—Καὶ ὅμως, ἐπανέλαβε προσβληθεὶς ὁ πρεσβευτὴς καὶ ὑπαινισσόμενος τὰ βοηθήματα τὰ ὁποῖα ὁ βασιλεὺς ἐλάμβανε παρὰ τῆς Ἀγγλίας, καὶ ὅμως ὁ σύμμαχος οὗτος εἶναι ὁ μόνος ὅστις δὲν μᾶς στοιχίζει τίποτε.—Διὰ τοῦτο, ἀνταπήντησεν ὁ πονηρὸς μονάρχης, σᾶς ἀποδίδει καὶ αὐτὸς, ὡς βλέπετε, ὑπηρεσίαν ἀνάλογον τῶν χρημάτων σας.

Ἄλλοτε ἠρέσκετο νὰ φέρῃ εἰς ἀμηχανίαν τὸν μετ' αὐτοῦ συνδιαλεγόμενον, ἀποτείνων αὐτῷ ἐρωτήσεις προσβλητικὰς, ἀλλὰ τότε δὲν ὠργίζετο ἂν ἤκουε παρ' ἐκείνου ἀπάντησίν τινα οὐχὶ εὐάρεστον. Ἡμέραν τινὰ, ἰδὼν ἐρχόμενον τὸν ἰατρόν του, εἶπεν αὐτῷ· —Εἴπατέ μοι εἰλικρινῶς, ἐξοχώτατε, πόσους ἀνθρώπους ἐφονεύσατε εἰς τὴν ζωήν σας ;

— Μεγαλειότατε, ἀπήντησεν ὁ ἰατρὸς, τριακοσίας χιλιάδας ὡς ἔγγιστα, ὀλιγωτέρους δηλαδὴ ἀφ' ὅσους ἐφόνευσεν ἡ Ὑμετέρα Μεγαλειότης.

Ἡμέραν τινὰ ἐπισήμου ὑποδοχῆς, ἐνῷ εἰσήρχετο εἰς τὴν αἴθουσαν τῶν κεκλημένων, ἔμαθεν ὅτι ἔξω εἰς τὸν πρόδρομον δύο κυρίαι ἤριζον τίς πρώτη νὰ διέλθῃ τὴν θύραν καὶ διεπληκτίζοντο μετ' ἐπιμονῆς καὶ ζωηρότητος σκανδαλώδους. —Εἴπατε αὐταῖς, εἶπεν ὁ βασιλεὺς, ὅτι πρέπει νὰ εἰσέλθῃ πρώτη ἐκείνη τῆς ὁποίας ὁ ἀνὴρ κατέχει ἀνωτέραν θέσιν.—Αὐτὸ τὸ γνωρίζουν, ἀπήντησεν ὁ αὐλάρχης, ἀλλ' οἱ σύζυγοί των εἰσὶν ὁμοιόβαθμοι.—Καλὰ λοιπὸν, πρέπει νὰ προτιμηθῇ ὁ ἀρχαιότερος. — Ἀλλ' ἀμφότεροι διωρίσθησαν κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν.—Τότε, ἐπανέλαβε μετ' ἀνυπομονησίας ὁ μονάρχης, εἴπατε αὐταῖς ἐκ μέρους μου νὰ ἀπεράσῃ πρώτη ἡ μᾶλλον ἀνόητος.

Γ'

Ἡ ἑπομένη κατανυκτικὴ δέησις ἀπεσπάσθη ἐκ τοῦ πανηγυρικοῦ λόγου «εἰς τὸν εὐαγγελισμὸν τῆς Θεοτόκου Μαρίας» τοῦ ἀπαγγελθέντος ἐν τῷ κατὰ τὴν Ἑνετίαν ἑλληνικῷ ναῷ, τῇ 25 Μαρτίου 1686, ὑπὸ τοῦ περιωνύμου τοῦ γένους ἡμῶν ἱεροκήρυκος Ἠλία Μηνιάτου, περὶ τοῦ ὁποίου ἰδοὺ τί γράφει ὁ κ. Κ. Παπαρρηγόπουλος: «Ὁ ἄριστος τῶν ἱεροκηρύκων ὅσους ἀνέδειξεν ἡ Ἑλλὰς κατὰ τὰς τελευταίας 4 ἑκατονταετηρίδας, καὶ τῇ ἀληθείᾳ ὁ κράτιστος ἴσως τῶν ὅσων ἡ φωνὴ ἀντήχησεν ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἀπὸ τῶν τοῦ Φωτίου χρόνων, ὑπῆρξεν ὁ Ἠλίας Μηνιάτης. Γεννηθεὶς ἐν Ληξουρίῳ τῷ 1669 καὶ ἀνατραφεὶς εἰς τὸ Φλαγγινιανὸν τῆς Ἑνετίας φροντιστήριον, ἐκεῖ ἤρχισε παῖς ἔτι ὢν τὸ μέγα αὐτοῦ ῥητορικὸν στάδιον. Τῷ 1686, ἐπὶ τῆς τελευταίας μεγάλης τῶν Ἑνετῶν κατὰ τῆς ἡμετέρας χώρας ἐπιστρατείας, νεώτατος ἔτι ὢν ἀπήγγειλεν ἐν Ἑνετίᾳ τὴν πρὸς τὴν Παναγίαν ἐκείνην δέησιν, ἥτις εἶναι βεβαίως ἡ εὐγλωττοτέρα θρησκευτικὴ σελὶς ἐξ ὅλων ὅσαι ἐγράφησαν κατὰ τὰς τελευταίας τέσσαρας ἑκατονταετηρίδας, καὶ εἰς ἣν ἀπαντᾶται ἡ πρὸς τὴν Θεοτόκον Μαρίαν ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους περίφημος ἐπίκλησις, ἣν οὐδὲ σήμερον δυνάμεθα νὰ ἀναγνώσωμεν ἄνευ βαθείας τῆς ψυχῆς συγκινήσεως. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἐμιμήθη τὴν ἐπίκλησιν ταύτην ἐκ τῆς πρὸ ὀλίγων τότε ἐνιαυτῶν ἐκδοθείσης ῥητορικῆς τοῦ Σκούφου, ἀλλὰ τοσοῦτον τεχνικώτερον διεσκεύασε καὶ τοσοῦτον καλλιεπέστερον διετύπωσε τὸ ὑπόδειγμα, ὥστε δύναται νὰ λογισθῇ ὡς δεύτερος αὐτοῦ δημιουργός. Ἔπειτα κληθεὶς διδάσκαλος εἰς Κεφαλληνίαν ἀπήγγειλεν εἰς τὸν ἐν Ληξουρίῳ ναὸν τοῦ ἁγίου Νικολάου τὸν περὶ ἀγάπης λόγον, ἐν τῷ ὁποίῳ θέμα κύριον, ὡς πάντοτε, ἔχων τὴν τύχην τῆς ὅλης πατρίδος, ἀποδίδει τὴν ἀπώλειαν τῆς αὐτονομίας αὐτῆς εἰς τὴν ἐριννὺν τῆς διχονοίας. «Ἔπεσεν, ἔπεσεν, ἀνακράζει, καὶ κεῖται εἰς τὴν γῆν σκλαβωμένον τὸ γένος, τὸ βασιλικόν! Ποῖος τὸ ἔρριψε, ποῖος τὸ ἐνίκησεν; ὄχι παλαιόθεν τὰ ἅρματα τῶν Περσῶν, ὄχι κατόπιν ἡ δύναμις τῶν Βουλγάρων, ὄχι τώρα ἔγκαιρα τὰ στρατεύματα τῶν Ἀγαρηνῶν· τὸ ἐκατάλαβεν ὀργὴ θεϊκή. . . . . ἔπεσεν ἡ βασιλεία, διότι ἐσηκώθη ἡ εἰρήνη ὅπου εἶναι ὁ στύλος τῶν βασιλειῶν.» Καὶ ἐξηκολούθησεν οὕτω διδάσκων ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος τὴν χριστιανικὴν ἀρετὴν ἅμα καὶ τὰ τοῦ πολίτου καθήκοντα, τὴν πρὸς τὸν Θεὸν πίστιν καὶ τὴν πίστιν τὴν πρὸς τὴν πατρίδα, ἐν Ζακύνθῳ, ἐν Κερκύρᾳ, πάλιν ἐν Ἑνετίᾳ, ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐν Ναυπλίῳ, ἐν Ἄργει καὶ τελευταῖον ἀπὸ τοῦ 1711 ὡς ἐπίσκοπος Κερνίκης καὶ Καλαβρύτων μέχρι τοῦ μετὰ τριετίαν τοσοῦτον προώρως ἐπελθόντος θανάτου αὐτοῦ. Ὅτι ὁ Μηνιάτης ἐμιμήθη οὐ μόνον τὸν Σκοῦφον ἀλλὰ καὶ τὸν περιώνυμον Ἰταλὸν Σένιερην, πρὸ πάντων μάλιστα τοῦτον, εἶναι βέβαιον· ἀλλ' ἐμιμήθη αὐτοὺς ὅπως αἱ μεγάλαι φύσεις αἵτινες πολλάκις μὲν ἐξισοῦνται πρὸς τὰ πρωτότυπα, ἐνίοτε δὲ καὶ ὑπερβαίνουσιν αὐτά.»

Σ. τ. Δ.

ΕΠΙΚΛΗΣΙΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΠΑΝΑΓΙΑΝ

Ἕως πότε, πανακήρατε Κόρη, τὸ τρισάθλιον γένος τῶν Ἑλλήνων ἔχει νὰ εὑρίσκεται εἰς τὰ δεσμὰ μιᾶς ἀνυποφέρτου δουλείας; Ἕως πότε ἔχουσι νὰ βασιλεύωνται ἀπὸ ἥμισυ φεγγάρι αἱ χῶραι ἐκεῖναι εἰς τὰς ὁποίας ἀνέτειλεν εἰς ἀνθρωπίνην μορφὴν ἀπὸ τὴν ἡγιασμένην σου γαστέρα ὁ μυστικὸς τῆς Δικαιοσύνης ἥλιος; Ἀχ Παρθένε! ἐνθυμήσου πῶς εἰς τὴν Ἑλλάδα πρότερον παρὰ εἰς ἄλλον τόπον ἔλαμψε τὸ ζωηφόρον φῶς τῆς ἀληθινῆς πίστεως. Τὸ ἑλληνικὸν

Digitized by Google

γένος ἐστάθη τὸ πρῶτον, ὅπου ἄνοιξε τὰς ἀγκάλας καὶ ἐδέχθη τὸ Θεῖον Εὐαγγέλιον τοῦ μονογενοῦς σου υἱοῦ. Τοῦτο ἔδωσεν εἰς τὸν κόσμον τοὺς διδασκάλους, οἱ ὁποῖοι μὲ τὸ φῶς τῆς διδασκαλίας των ἐφώτισαν τὰς ἠμαυρωμένας καρδίας τῶν ἀνθρώπων. Λοιπὸν, εὔσπλαγχνε Μαριάμ, παρακαλοῦμέν σε διὰ τὸ χαῖρε ἐκεῖνο, ὅπου μᾶς ἐπροξένησε τὴν χαρὰν, διὰ τὸν ἀγγελικὸν ἐκεῖνον εὐαγγελισμὸν, ὅπου ἐστάθη τῆς σωτηρίας μας τὸ προοίμιον, χάρισέ του τὴν προτέραν του τιμήν! σήκωσέ το ἀπὸ τὰ δεσμὰ εἰς τὸ σκῆπτρον, ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν εἰς τὸ βασίλειον. Καὶ ἂν ἑτοῦται μας αἱ φωναὶ δὲν σὲ παρακινοῦσιν εἰς σπλάγχνα, ἂς σὲ παρακινήσωσιν αἱ φωναὶ καὶ αἱ παρακλήσεις τῶν ἁγίων σου ὁποῦ ἀκαταπαύστως φωνάζουν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς τρισαθλίου Ἑλλάδος. Φωνάζει ὁ Ἀνδρέας ἀπὸ τὴν Κρήτην, φωνάζει ὁ Σπυρίδων ἀπὸ τὴν Κύπρον, φωνάζει ὁ Ἰγνάτιος ἀπὸ τὴν Ἀντιόχειαν, φωνάζει ὁ Διονύσιος ἀπὸ τὰς Ἀθήνας, φωνάζει ὁ Πολύκαρπος ἀπὸ τὴν Σμύρνην, φωνάζει ἡ Αἰκατερίνα ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρειαν, φωνάζει ὁ Χρυσόστομος ἀπὸ τὴν βασιλεύουσαν πόλιν, καὶ δεικνοντάς σου τὴν σκληροτάτην τυραννίδα τῶν ἀθέων Ἀγαρηνῶν, ἐλπίζουσιν ἀπὸ τὴν ἄκραν σου εὐσπλαγχνίαν τοῦ ἑλληνικοῦ γένους τὴν ἀπολύτρωσιν.»

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

⁂ Ὁ μεταδίδων ἔστω καὶ ἐλάχιστον μέρος τοῦ μυστικοῦ του παύει νὰ ἦνε κύριος καὶ τοῦ ἐπιλοίπου. (J. P. Richter.)

⁂ Αἱ ψυχραὶ καρδίαι ἔχουσι μόνον μνήμην ἢ μᾶλλον μνημεῖον περιέχον τὸ πτῶμα τοῦ παρελθόντος, ἐνῷ αἱ εὐαίσθητοι ἔχουσιν ἐμψύχους οὕτως εἰπεῖν ἀναμνήσεις· διὰ ταύτας τὸ παρελθὸν δὲν ἀποθνήσκει, ἀλλ' εἶνε ἁπλῶς ἀπόν. (Kª Krüdner.)

⁂ Πολλοὶ ὑπάρχουσιν οἱ στέργοντες ν' ἀτιμασθῶσι χάριν τιμητικοῦ παρασήμου.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

〰 Ἐν Βερολίνῳ πρό τινος ἱδρύθη τῇ πρωτοβουλίᾳ τῆς ἀνωτάτης διευθύνσεως τῶν ταχυδρομείων *μουσεῖον ταχυδρομικόν*. Τὸ Μουσεῖον τοῦτο, μοναδικὸν εἰς τὸ εἶδός του, περιλαμβάνει συλλογὴν ἀντικειμένων τῆς ὑπηρεσίας τῶν ταχυδρομείων. Διαιρεῖται δὲ εἰς ὀκτὼ τμήματα.

Τὸ πρῶτον τμῆμα περιλαμβάνει ἰχνογραφήματα καὶ φωτογραφήματα ταχυδρομικῶν καταστημάτων πλείστων πόλεων τῆς Γερμανίας.

Τὸ δεύτερον ὑποδείγματα ἁμαξῶν ταχυδρομικῶν καὶ ἐκ τῶν διατρεχουσῶν ἐπὶ τῶν κοινῶν ὁδῶν καὶ ἐπὶ τῶν σιδηροδρομικῶν. Ἐν τῇ συλλογῇ ταύτῃ ἐμφαίνεται ἡ βαθμιαία μεταβολὴ καὶ βελτίωσις, ἡ ἐπενεχθεῖσα εἰς τὰς ταχυδρομικὰς ἁμάξας ἀπὸ τοῦ 1800.

Ἡ τρίτη συλλογὴ περιέχει στολὰς τῶν ταχυδρομικῶν ὑπαλλήλων. Ἡ τετάρτη μέγαν ἀριθμὸν ὑποδειγμάτων γραμματοκιβωτίων. Ἐνταῦθα παρατηρεῖται ἡ βαθμιαία προσπάθεια πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν ἐν αὐτοῖς γραμμάτων καὶ ἀπ' αὐτοῦ ἔτι τοῦ παραλαμβάνοντος τὰ γράμματα ὑπαλλήλου.

Μετὰ τὴν πέμπτην συλλογὴν, ἀφορῶσαν εἰς τὰ τῆς ὑπηρεσίας τοῦ ἐν πολέμῳ ταχυδρομείου, ἕπεται ἡ ἕκτη ἡ τῶν γραμματοσήμων, τῶν ταχυδρομικῶν πινάκων, τῶν ἐπισήμων φακέλλων κτλ.

Ἡ ἱστορικὴ συλλογὴ, ἑβδόμη οὖσα, περιλαμβάνει μέγαν ἀριθμὸν ἰχνογραφιῶν καὶ ἀντιγραφῶν διαφόρων ἁμαξῶν ταχυδρομικῶν ἐζευγμένων, ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ παρόντος αἰῶνος μέχρι σήμερον. Ἡ συλλογὴ τῶν σφραγίδων καὶ τῶν μεταλλίων δὲν συνεπληρώθη.

Τὸ ὄγδοον τμῆμα εἶνε ὡσαύτως λίαν περίεργον, περιλαμβάνον τὰ ταχυδρομεῖα ξένων κρατῶν. Αὐτόθι ὑπάρχουσι παραστάσεις ταχυδρομείου ἐν Ῥωσσίᾳ συρομένου ὑπὸ ταράνδων ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀρχαγγέλου, ὡσαύτως ταχυδρομείου φερομένου δι' ἑλκήθρων ἐπὶ τῶν πάγων, ταχυδρομείου δι' ἱστιοφόρου πλοίου, καλουμένου *καρβάς*, ἐνεργοῦντος τὴν ταχυδρομικὴν ὑπηρεσίαν μεταξὺ Ἀρχαγγέλου καὶ μοναστηρίου κειμένου ἐπὶ μιᾶς νήσου τῆς Λευκῆς θαλάσσης. Ἐν τῇ συλλογῇ δὲ ταύτῃ περιλαμβάνονται καὶ ἄλλων χωρῶν περίεργα ταχυδρομικῆς μεταφορᾶς μέσα.

〰 Κατὰ δημοσιευθεῖσαν στατιστικὴν τοῦ ἐμπορικοῦ ναυτικοῦ τῆς Ἰταλίας κατὰ τὸ ἔτος 1876 μανθάνομεν ὅτι τῇ 31 Δεκεμβρίου τοῦ ἔτους τούτου ἡ Ἰταλία εἶχεν εἰς θαλάσσιον ὑπηρεσίαν 280,631 ἄνδρας. Ἐκ τούτων 153,022 ὑπηρέτουν ἐν τοῖς πλοίοις καὶ 55,609 ἠσχολοῦντο περὶ τὰς ναυτικὰς τέχνας. Εἶχε δὲ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον πλοῖα ἱστιοφόρα καὶ ἀτμόπλοια 11,045, ὁλικῆς χωρητικότητος τόννων 1,078,869. Οἱ τόννοι τῶν ἀτμοπλοίων της δὲν ὑπερβαίνουσι τὸν ἀριθμὸν 57,881.

〰 Ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς ἐν Naigern τῆς Γερμανίας μονῆς τῶν βενεδικτίνων, γράφει ἡ «Ἐφημερὶς τῶν φιλομαθῶν», ὑπάρχει γήϊνος σφαῖρα ἔχουσα περιφέρειαν 14 μέτρων, καὶ κινουμένη ὅπως ἡ γῆ περὶ τὸν ἄξονά της εἰς 24 ὥρας. Εἰς τὰ ἄκρα τοῦ ἄξονος, ἄνωθεν τῆς σφαίρας, σημειοῦται ἐπὶ δέλτων ἡ ὥρα, ἡ ἡμέρα καὶ ἡ νύξ. Ὁ ἐπὶ τῆς σφαίρας χάρτης, ὁ δεικνύων τὰς χώρας, εἶνε χειρόγραφος, ἀλλὰ τοσούτῳ τεχνικῶς εἰργασμένος, ὥστε δυσκόλως διακρίνεται ἀπὸ τοῦ λιθογραφικοῦ. Οἱ κόλποι, αἱ γραμμαὶ τῶν σιδηροδρόμων, ὁ δρόμος τῶν ἀτμοπλοίων, τὰ ὕψη, τὰ βάθη τοῦ Ὠκεανοῦ κτλ. εἰσὶν ἐν ἀναγλύφῳ τεθειμένα λίαν τεχνηέντως καὶ μετὰ θαυμαστῆς ἀκριβείας. Ἐφευρέτης τοῦ μηχανή-

Digitized by Google

ματος τούτου εἶνε ὁ ἐκ τῆς μονῆς ταύτης μοναχὸς Ἀδαλβέρτος Πλοὺκ, καταναλώσας πρὸς ἀποπεράτωσιν αὐτῆς 10 ὁλόκληρα ἔτη ἐργασίας.

〰 Αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς διὰ τῶν περισσευμάτων τῶν δημοσίων ἐσόδων ἀνενδότως ἐργάζονται εἰς τὴν ἀπόσβεσιν τοῦ βαρυτάτου δημοσίου χρέους, τὸ ὁποῖον ἐπέβαλεν αὐταῖς ὁ περὶ τῆς ἐθνικῆς ἑνότητος φοβερὸς τῆς παρελθούσης δεκαετηρίδος ἀγών. Τὸ δημόσιον χρέος αὐτῶν, ὑπολογιζόμενον ἐν ἔτει 1865 εἰς 2,742,300,428 δολλάρια, κατέπεσεν ἐν ἔτει 1877 εἰς 2,046,027,066, ἤτοι ἐντὸς 12 ἐτῶν ἐξωφλήθη κατὰ πλέον τοῦ τετάρτου!

〰 Ἐκ Νέας Ὑόρκης ἀγγέλλεται ὅτι ἀνεχώρησεν ἑταιρία σκοποῦσα ν' ἀνεύρῃ εἰς τὸν βυθὸν τοῦ Ὠκεανοῦ πλάκας χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, καθὼς καὶ ἄλλα πολύτιμα ἀντικείμενα ἀξίας φρ. 30,000,000, ἅτινα κατεποντίσθησαν παρὰ τὴν Βενεζουέλαν κατὰ τὸ ναυάγιον τοῦ Ἰσπανικοῦ πλοίου Σὰν Πέτρο Ἀλκαντάρα.

Τὸ πολεμικὸν αὐτὸ πλοῖον ἀνετράπη τὸ 1815 παρὰ τὴν νῆσον Κουάγαν. Τῷ 1816 τῇ βοηθείᾳ δυτῶν ὁ πλοίαρχος Γκοδρὶχ ἀνεῦρε χρυσὸν ἀξίας 150,000 φράγκων. Τὸ 1845 ἑτέρα ἐκδρομὴ θαλασσία γενομένη ἀνέσυρε πολύτιμον μέταλλον 1 ἑκατομμυρίου φράγκων. Τῷ 1855-56 δύο ἀμερικανικὰ ἀτμόπλοια ἀνεῦρον 1,500,000.

Ἡ νέα ἐκδρομὴ προτίθεται ν' ἀνεύρῃ τὸ ὑπόλοιπον τῶν 30 ἑκατομμυρίων. Ἐπρομηθεύθη δὲ τὰς τελειοτέρας ὑποβρυχίους μηχανάς.

〰 Ἡ ἄφιξις ζώσης φαλαίνης εἰς τὴν δεξαμενὴν τῆς Broadway, γράφει ὁ «Παρνασσός», ὑπῆρξε μέγα γεγονὸς ἐν τῇ πόλει τῆς Νέας Ὑόρκης. Τὸ θαλάσσιον τοῦτο τέρας, μήκους 29 περίπου μέτρων καὶ βάρους 80,000 χιλιογράμμων, ἤτοι 63 περίπου χιλιάδων ὀκάδων, μετηνέχθη ἐπὶ ἀτμοπλοίου καὶ ἐπὶ σιδηροδρόμου ἀπὸ τῶν ἀκτῶν τῆς Λαβραδορίας μέχρι Νέας Ὑόρκης ἄνευ τινὸς ἀπευκταίου. Πρὸς τοῦτο εἶχεν ἐγκλεισθῆ ἐντὸς παμμεγίστου σιδηροῦ κιβωτίου ἐμπεριέχοντος θαλάσσια φύκη καὶ διατρήτου κατὰ τὸ ἄνω μέρος ὅπως εἰσέρχηται εὐκόλως ὁ πρὸς ἀναπνοὴν ἀπαραίτητος ἀήρ.

Τὸ μέγα τοῦτο κῆτος συνελήφθη ἐν τῷ ὅρμῳ τοῦ ἁγίου Παύλου, ἐντὸς τοῦ κόλπου τοῦ ἁγ. Λαυρεντίου. Ἡ ἄγρευσις αὐτοῦ, εἰ καὶ ἧττον κινδυνώδης τῆς δι' ἀκοντίου γινομένης, εἶνε ὅλως λίαν ἀξία περιεργίας.

Κατὰ τὸν μῆνα Ἰούλιον τοῦ 1876 κατεσκεύασαν ἐν τῷ ὅρμῳ ἔνθα φοιτῶσιν αἱ φάλαιναι ὑψηλὰ δρύφακτα, ἀφήσαντες μίαν μόνην στενὴν εἴσοδον. Κατὰ τὸ μέρος τοῦτο ἡ ἐπιφάνεια τῆς θαλάσσης ἀνυψοῦται ἐν παλιρροίᾳ περὶ τὰ 20 μέρη, τὸ δὲ δρύφακτον κατακλύζεται ἄνωθεν καὶ ἐμβαπτίζεται 10 μέτρα ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὕδατος. Μετὰ ἑξήκοντα καὶ πέντε ἡμέρας τέλος φάλαινα ἀνεφάνη. Εὐθὺς τὸ ὑπερμέγεθος κῆτος εἰσῆλθεν εἰς τὸ περίφραγμα ἀναρρίπτον ὕδωρ διὰ τῶν φυσητήρων του, ἀτμάκατοι περιέζωσαν τὸ δρύφακτον, καὶ ἀπέκλεισαν τὴν ἔξοδον, ἄχρις οὗ ἀποσυρθέντων τῶν ὑδάτων τὸ μέγα κῆτος ἐξώκειλεν ἐπὶ τῆς ἄμμου.

Φοβερὰ πάλη τότε ἤρξατο μεταξὺ τῆς φαλαίνης καὶ τῶν διωκτῶν της· τὸ αἰχμάλωτον κῆτος ἐκυλίετο, ἐσάλευε μανιωδῶς τὴν οὐράν του, ὥστε ἐπὶ ὥρας ὅλας οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ τὸ πλησιάσῃ. Τέλος κατώρθωσαν νὰ τὸ περιδέσωσι διὰ καλωδίων, καὶ νὰ τὸ ἀνασύρωσιν ἐντὸς κιβωτίου ἐπὶ ἀτμοπλοίου.

Ἐκ τοῦ ὅρμου τοῦ ἁγίου Παύλου μετηνέχθη οὕτω διὰ τοῦ κόλπου τοῦ Ἁγ. Λαυρεντίου μέχρι τῆς Κουεβέκης. Εἷς ναύτης διαρκῶς ἔδιδεν εἰς τὸ κῆτος ἰχθύας καὶ ἀρκοῦσαν ποσότητα ὕδατος, ἣν ἀπερρόφα διὰ τῶν φυσητήρων του. Ἐκ τῆς Κουεβέκης μετηνέχη διὰ τοῦ σιδηροδρόμου Μονρεάλης, καὶ ἐκεῖθεν εἰς Νέαν Ὑόρκην μετὰ ὀκτὼ ἡμερῶν πλοῦν.

Ἡ εναπόθεσις ἐντὸς τῆς δεξαμενῆς τοῦ μαστοφόρου τούτου γίγαντος τοῦ μετενεχθέντος ὡς ἁπλοῦν ἐμπόρευμα, ὑπῆρξεν ἀληθῶς περιεργοτάτη. Ἀφοῦ ἀπέκοψαν τὰ καλώδια, περιετύλιξαν τὸ σῶμα τοῦ κήτους διὰ λωρίων, τὸ ἀνύψωσαν βραδέως, καὶ τὸ ἐναπέθεσαν ἐντὸς τῆς δεξαμενῆς, ἔνθα ἔτι καὶ σήμερον διάγει ἐπίσης καλῶς ὡς καὶ πρότερον κατὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Λαβραδορίας.

〰 Ὡς ἠδύνατό τις νὰ προΐδῃ ὁ θάνατος τοῦ Βρίγκαμ Γιοῦγκ, ἀρχηγοῦ τῶν Μορμόνων, προυκάλεσεν ἐμφυλίους διαιρέσεις ἐν τῷ κόλπῳ τῆς κοινότητος ταύτης. Ἐξελέξαντο ἀληθῶς διάδοχόν του καταστάθεντα πνευματικὸν πρόεδρον τοῦ Μορμονισμοῦ, ἀλλ' ἡ πρὸς τοὺς προφήτας πίστις φαίνεται ὅτι ἀπεσβέσθη. Οὕτω πρὸς ἀποσόβησιν κινδύνου τινὲς ἐσκέφθησαν νὰ φέρωσιν εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ προφήτου ἕνα τῶν υἱῶν τοῦ πρώτου ἀποστόλου τῶν Μορμόνων Δ. Σμίθ.

Ἀφ' ἑτέρου ὅμως εἷς τῶν υἱῶν τοῦ Βρίγκαμ Γιοῦγκ ἀπεφάσισε νὰ θεμελιώσῃ ἐν τῇ Κάτω Καλιφορνίᾳ νέαν Σιών, ἕτερος δὲ ἀδελφὸς αὐτοῦ, ὁ Γουλιέλμος Γιοῦγκ, ὑπερηκόντισε, καθ' ἃ ἐπιστέλλουσιν ἐξ Ἁγ. Φραγκίσκου εἰς τὴν «Ἐφημερίδα τῆς Αὐγούστης», τὰς πολυγαμικὰς τάσεις τοῦ πατρός του, διότι πρόκειται νὰ λάβῃ ὡς σύζυγον τὴν ὅμαιμον αὐτῷ ἀδελφήν.

Ἡ ἀπόφασις αὐτη ἐξήγειρε τὴν ζηλοτυπίαν τῆς πρώτης γυναικὸς τοῦ Γουλιέλμου, ἥτις πρὸς μέγα σκάνδαλον τῆς οἰκογενείας του, ἐγκατέλιπε τὸν σύζυγόν της καὶ ἀπεσύρθη εἰς τὸν πατρικόν της οἶκον. Ἡ ἀδελφὴ τοῦ Γιοῦγκ ἔχει ἡλικίαν 16 ἐτῶν· δὲν φαίνεται δὲ ἀποποιουμένη νὰ συζευχθῇ πρὸς τὸν προφητικὸν ἐκεῖνον βλαστόν, ἐὰν οἱ νόμοι τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν δὲν ἀπαγορεύωσι τὸ τοιοῦτον.

〰 Ἐν Ἀγγλίᾳ ἐδημοσιεύθη στατιστικὴ τῶν

Digitized by Google

δυστυχημάτων τῶν σιδηροδρόμων κατὰ τὸ ἔτος 1876. Ὁ ἀριθμὸς δὲ τῶν κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο φονευθέντων ἀνήρχετο εἰς 1245, τῶν δὲ πληγωθέντων εἰς 4723. Ἐν τοῖς ἀριθμοῖς τούτοις ἐκ τῶν ἐπιβατῶν ἐφονεύθησαν 139, ἐκ τῶν ὑπαλλήλων δὲ 673. Ἐκ τῶν ἐπιβατῶν δὲ ὡσαύτως ἐπληγώθησαν 1883, ἐκ δὲ τῶν ὑπαλλήλων 2600.

Κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο πλὴν τῶν συνδρομητῶν διὰ τῶν σιδηροδρόμων ἐταξείδευσαν 538,287,295 ἐπιβάται· ὥστε ἡ ἀναλογία τῶν φονευθέντων εἶνε 1 ἐπὶ 3,872,570 καὶ τῶν πληγωθέντων 1 ἐπὶ 287,867. Τῷ 1875 ἡ ἀναλογία ἦτο 1 φονευθεὶς ἐπὶ 3,783,000 καὶ 1 πληγωθεὶς ἐπὶ 280,800 ἐπιβατῶν.

〰 Μεταξὺ τῶν νήσων τοῦ ἐν Ἀφρικῇ Πρασίνου ἀκρωτηρίου καὶ Ῥίου-Ἰανερίου τῆς Βρασιλίας, ὁ περιηγητὴς Μακλάϋ ἐν τῇ χώρᾳ τοῦ Κολμὸν (3° πλάτος βόρ. καὶ 24° μῆκος ἀνατολ. τοῦ Γκρενβὶσχ) κατεμέτρησε τὴν θερμοκρασίαν τῆς θαλάσσης εἰς βάθος 6,000 ποδῶν. Παρετήρησε δὲ ὅτι ἡ θερμοκρασία εἰς τὸ βάθος ἦτο 3 βαθμῶν καὶ 5]100, ἐνῷ ἡ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὕδατος ἦτο 27 βαθμῶν 6]100· ὅ ἐστι διαφορὰ ὑπὲρ τοὺς 24 βαθμούς.

〰 Οἱ Κανάκαι, φυλὴ οἰκοῦσα τὴν Νέαν Καληδονίαν, συνειθίζουσι νὰ στιγματίζωσι τὸ σῶμα αὐτῶν διὰ χρωμάτων. Δὲν ἀρκοῦνται δὲ εἰς τὸ νὰ στιγματίζωνται δι' ἑνὸς χρώματος ὁμοειδοῦς, ἀλλ' ἤρχισαν νὰ μιμῶνται, στιγματίζοντες τὸ σῶμα, τὰ ἐνδύματα τῶν Εὐρωπαίων. Ἐν Νουμέᾳ, πρωτευούσῃ τῆς Νέας Καληδονίας, ἐστιγμάτισαν τὸ σῶμά των εἰς τρόπον ὥστε ἐφαίνετο ὡς νὰ ἐφόρουν ζακέταν κυανῆν μετὰ μελαίνων κομβίων.

〰 Προϋπολογισμὸς τοῦ ναυτικοῦ τῶν διαφόρων κρατῶν κατὰ τὸ ἔτος 1876.

Γαλλία	178,284,422	φράγκα.
Ἀγγλία	269,561,100	»
Γερμανία	60,565,138	»
Ῥωσσία	100,153,524	»
Αὐστρία	24,782,180	»
Ἰταλία	40,048,741	»
Τουρκία	28,640,000	»
Ἑλλὰς	1,800,000	»
Δανιμαρκία	6,000,000	»
Ὁλλανδία	25,000,000	»
Ἰσπανία	32,811,776	»
Πορτογαλλία	7,620,000	»
Σουηδία καὶ Νορβηγία.	13,250,000	»
Ἡνωμένων Πολιτειῶν	94,455,832	»
Βρασιλία	32,200,000	»
Χιλὴ	8,094,440	»

〰 Ἐν Μιλάνῳ ἐτελέσθη κατ' αὐτὰς ὁ λίαν περίεργος κατ' ἔτος γενόμενος διαγωνισμὸς ὑπηρετῶν, ὃν ἵδρυσε φιλάνθρωπός τις, ἀφεὶς διὰ τῆς διαθήκης του ποσὸν χρηματικόν, ὅπως δι' αὐτοῦ βραβεύωνται κατ' ἔτος οἱ διακρινόμενοι ἐπὶ μακρᾷ καὶ χρηστῇ ὑπηρεσίᾳ. Ἐφέτος ἀπενεμήθησαν τρία βραβεῖα ἐκ φράγκων 500, 400 καὶ 300 εἰς δύο ὑπηρέτας καὶ μίαν ὑπηρέτριαν, ἐξ ὧν ὁ πρῶτος ἠρίθμει 54 ὁλοκλήρων ἐτῶν πιστὴν ὑπηρεσίαν!

〰 Τὰ ξενοδοχεῖα ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ, γράφει περιηγητής τις, εἶνε τρισμέγιστα ἀνάκτορα, πολυτελέστατα διεσκευασμένα καὶ πληθὺν ὑπηρετῶν, Αἰθιόπων ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, ἔχοντα· δὲν ὁμοιάζουσι δὲ πρὸς τὰ τῆς Εὐρώπης, διότι ἔχουσι πᾶν ὅ,τι συντελεῖ εἰς τὴν ἀνάπαυσιν καὶ τὴν εὐχαρίστησιν τῶν ξένων. Καὶ αὐτοὶ οἱ νεόνυμφοι, διδόντες τριακόσια φράγκα καθ' ἑκάστην, εὑρίσκουσι βασιλοπρεπῆ κοιτῶνα, τὸν καλούμενον *κοιτῶνα τῆς νύμφης*, ἀνάπλεων μετάξης, βελούδου, ἀργύρου καὶ χρυσοῦ. Ἕκαστον ξενοδοχεῖον ἔχει καὶ τηλέγραφον, ἀνταποκρινόμενον μετὰ πασῶν τῶν πόλεων τοῦ κράτους, καὶ φαρμακεῖον καὶ λουτρὸν καὶ ταχυδρομεῖον καὶ ἀναγνωστήριον καὶ σφαιριστήριον καὶ πλυντῆρας ὅπου, συνεργοῦντος τοῦ ἀτμοῦ, πλύνονται, στεγνώνονται, σιδηρόνονται καὶ διπλώνονται ἐντὸς δύο ὡρῶν τὰ πανικά σου. Σημειωτέον δέ, ὅτι εἰς τὰ ἀμερικανικὰ ξενοδοχεῖα δὲν κατοικοῦσι μόνον ξένοι, ἀλλὰ καὶ ἐγχώριαι οἰκογένειαι, αἵτινες ζῶσι διαρκῶς εἰς αὐτὰ κάλλιον ἢ ἂν εἶχον ἰδιαιτέραν οἰκίαν. Τὸ πρόγευμα ἑτοιμάζεται τὴν ἑβδόμην π. μ. ὥραν καὶ τὸ γεῦμα τὴν 5 μ. μ. Μυκηθμοὶ σινικοῦ ὀργάνου ἀντηχοῦντες τρομερὰ καθ' ἅπαν τὸ ξενοδοχεῖον καλοῦσι τοὺς μέλλοντας νὰ γευθῶσιν. Ὅταν δὲ καθήσωσι πάντες, ὁ ἀρχηγὸς τῶν ὑπηρετῶν, γέρων καὶ ἄσχημος Αἰθίοψ, νεύει διὰ τῆς ἄκρας τοῦ ὀφθαλμοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸ σύνταγμα τῶν ἄλλων Αἰθιόπων, οἵτινες ἵστανται ἀκίνητοι ὄπισθεν τῶν καθημένων. Καὶ ἀμέσως, ὡς ἂν ὠθοῦντο ὑπὸ ἀοράτου μηχανῆς, προχωροῦσι συγχρόνως καὶ ἀποκαλύπτουσι τὰ ἐπὶ τῶν ἀπεράντων τραπεζῶν πρῶτα φαγητά. Τὸ γεῦμα σύγκειται τοὐλάχιστον ἐκ πεντήκοντα φαγητῶν. Ὁ οἶνος, ἀπαγορευθεὶς ὑπὸ τῶν ἑταιρειῶν τῆς ἐγκρατείας, δὲν φαιδρύνει τὰς ἀμερικανικὰς τραπέζας· σπανίως μόνον ἀθετεῖται ὁ κανών, προσφερομένου καμπανίτου περὶ τὸ τέλος τοῦ γεύματος.

〰 Τὸ ἑπόμενον ἀνέκδοτον ἀρκεῖ νὰ ἐξηγήσῃ τί ἐννοοῦσιν οἱ Ὀθωμανοὶ ὕψος λόγου καὶ μεγαληγορίαν.—«Διατί τὸ τζαμίον μου ἔχει ἐννεακόσια ἐννενήκοντα ἐννέα παράθυρα, καὶ οὐχὶ χίλια σωστά;» ἠρώτησεν ὁ Σουλτὰν-Σελὴμ Α' τὸν ἀρχιτέκτονα αὐτοῦ Χριστόδουλον, ἀφοῦ ἐπεσκέφθη τελειωθὲν τὸ ἐν Ἀδριανουπόλει ὑπ' αὐτοῦ οἰκοδομηθὲν τζαμίον.—«Διότι ἐμφαντικώτερον εἶνε, ἀπεκρίθη ὁ ἀρχιτέκτων, ν' ἀποκριθῇ τις, ἐρωτώμενος, ὅτι τὸ τζαμίον ἔχει ἐννεακόσια ἐννενήκοντα ἐννέα (δοκοὺζ-γιοὺζ δοκουζὰν δοκοὺζ) παράθυρα, παρὰ χίλια (μπίν).

Εἷς Ἀναγνώστης.

ΑΘΗΝΗΣΙ—ΤΥΠΟΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ, ΟΔΟΣ ΠΑΤΗΣΙΩΝ, 14.

Digitized by Google

'Αριθ. 118 – Λεπτὰ εἴκοσι.

ΕΤΟΣ Γ'.

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Πέμπτος | Συνδρομὴ ἐτησία: 'Εν 'Ελλάδι φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20.—Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶνε ἐτήσιαι—Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: 'Οδὸς Σταδίου, 6. | 2 'Απριλίου 1878

ΠΑΝΟΜΟΙΟΤΥΠΟΝ ΤΗΣ ΥΠΟΓΡΑΦΗΣ ΤΟΥ
ΑΝΔΡΕΟΥ ΛΟΝΤΟΥ

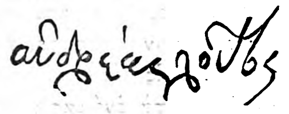

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΑΝΔΡΕΟΥ ΛΟΝΤΟΥ

Ὁ 'Ανδρέας Λόντος ἦτο γόνος οἴκου ἐκ τῶν διαπρεπεστάτων τῆς Πελοποννήσου, πρὸς τούτοις δὲ καὶ ἐκ τῶν ἰσχυροτάτων στύλων τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας, ὁ πρὸς ἣν ἔρως κατέκαιεν ἐκ νεότητος τὴν καρδίαν αὐτοῦ «Φιλοξενηθείς, λέγει ὁ Βάϊρον, τὸ 1809 ὑπὸ τοῦ Λόντου ἐν Αἰγίῳ, εἶδον αὐτὸν, μικρὸν μὲν τὸ σῶμα, κρύπτοντα ὅμως ὑπὸ ἐπιφάνειαν μείρακος νοῦν πρεσβύτου καὶ πνεῦμα ἐξαιρέτου φιλοπατρίας. Μίαν τῶν ἡμερῶν, ἐνῷ συνευθυμοῦμεν, ἀκουσθέντος τοῦ ὀνόματος τοῦ 'Ρήγα, ἀναπηδήσας ἀπὸ τῆς τραπέζης, ἤρχισε νὰ κροταλῇ μεθ' ὁρμῆς τὰς παλάμας καὶ νὰ ᾄδῃ τὸν περιώνυμον θούρειον τοῦ δυστυχοῦς ἐκείνου πατριώτου· «Δεῦτε, παῖδες τῶν 'Ελλήνων.» 'Ακούσας δέ τις τὸ μέλος καὶ ἐρωτήσας τὸν φρουροῦντα 'Οθωμανὸν τί συνέβαινεν, ἔμαθε παρὰ τούτου ὅτι οἱ χριστιανοί, ἀνακαλύψαντες νέαν Παναγίαν, ἔχαιρον ψάλλοντες καὶ χορεύοντες».

Καὶ ἐγὼ δὲ ἐγνώρισα αὐτὸν, μειράκιον ἔτι ὢν, ὅτε μετὰ τοῦ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανοῦ, τοῦ 'Ασημάκη Ζαΐμη, τοῦ 'Ανδρέου Καλαμογδάρτου, τοῦ Παπαλέξη, τοῦ ἐξ 'Αρκαδίας κὺρ Γρηγόρη καὶ τοῦ ἐμοῦ πατρὸς, συνελθόντες εἰς τὴν κατὰ τὴν Προποντίδα νῆσον 'Αντιγόνην, ἐν τῇ μονῇ τοῦ 'Αγίου Γεωργίου τοῦ 'Ακτήμονος, διεβουλεύοντο μακρὰν τῶν κρατούντων ὑπὲρ τῆς ἐπαναστάσεως.

Εἰ δὲ καὶ, ὡς εἶπον, ἤμην τότε νεώτατος, τὸ ἦθος ὅμως τῶν προὐχόντων ἐκείνων τῆς Πελοποννήσου ἐχαράχθη ζωηρὸν εἰς τὴν μνήμην μου. Ὁ μὲν Παλαιῶν Πατρῶν ἦτο καθάριος, προσηνὴς, ἀστεῖος καὶ ἐτέρπετο ἐπιδιδόμενος συνεχῶς εἰς ἁλιείαν. Καὶ ἐπειδὴ ἠστόχει συνήθως περὶ τὴν ἄγραν, ἐχλεύαζον αὐτὸν οἱ λοιποί, ὁ δ' ἐμὸς πατὴρ καὶ δι' ἀρχαίων ἰάμβων ἔπεμπεν αὐτῷ παιδιᾶς χάριν συνταγὰς ἑρμηνευούσας κατὰ Δειπνοσοφιστὴν τὸν τρόπον τῆς ὀψαρτυσίας τῆς ἀθηράτου θήρας.

Ὅλως δὲ ἀντίθετος τὸ ἦθος ἦν ὁ 'Ασημάκης Ζαΐμης. Φορῶν ἔνδυμα ἀσιατικὸν, ἔνευε τὴν κεφαλὴν ὑπ' ὀγκῶδες *καλπάκιον*, κατηφὲς δ' ἔχων τὸ πρόσωπον οὐδέποτε ἠστειεύετο, ἀλλὰ καὶ οὐδέποτε ἐμειδία. Σπανίως ἤνοιγε τὰ χείλη πρὸς ὁμιλίαν, ἀλλὰ καὶ ὅτε διέστελλεν αὐτὰ ἐφαίνετο φοβούμενος μὴ διὰ τοῦ ἕρκους τῶν ὀδόντων δραπετεύσωσι πολλαὶ συλλαβαί.

Ὁμιλητικώτερος δὲ πάντων τῶν λοιπῶν καὶ ἐξαιρέτως φιλομειδὴς ἦν ὁ Λόντος· ἠγάπα τὴν εὐθυμίαν, τὰ ᾄσματα, τὰ συμπόσια καὶ καθ' ἑσπέραν σχεδὸν καθήμενος πρὸ τῆς πύλης τοῦ μοναστηρίου, προσέταττε τοὺς φοροῦντας φουστανέλλας δορυφόρους αὐτοῦ τε καὶ τῶν ἄλλων, νὰ χορεύσωσιν ᾄδοντες. Τὸ πατριωτικὸν *Κάτω 's τοῦ Βάλτου τὰ χωριά*, καὶ τὸ ἄλλο, τὸ ἐπικώμιον, *Νὰ σᾶς δείξω, βρὲ παιδιά, πῶς τὸ τρίβουν τὸ πιπέρι τοῦ διαβόλου οἱ καλογέροι*, καὶ τὴν ὥραν ταύτην ἀντιλαλοῦσιν εἰς τὰς πρεσβύτιδας ἀκοάς μου.

Καὶ τὰ μὲν συμβούλια αὐτῶν ἐγίνοντο κατ' ἰδίαν, διὸ καὶ οὐδεὶς ἐγίνωσκεν ὁποῖον εἶχον τὸν σκοπόν· κατὰ δὲ τὰς κοινὰς συνδιαλέξεις ἀνιστορεῖτο τὸ πάλαι μεγαλεῖον τῆς πατρίδος καὶ ἀνεζήπτετο ὁ πρὸς τὴν πατρίδα ἔρως τῶν περιεστώτων.

'Αλλὰ τὴν ἔνθερμον φιλοπατρίαν τοῦ ἀνδρὸς ἐξετίμησα κατά τε τὴν προπαρασκευὴν τῆς 3 Σεπτεμβρίου καὶ μετ' αὐτήν. 'Εὰν προέκειτο νὰ γίνῃ ἁπλῆ τῶν καθεστώτων ἀνατροπὴ, ὡς ἐπὶ 'Οκτωβρίου, ἡ ἐνέργεια αὐτοῦ δὲν θὰ ἦτο δύσκολος· μήπως καὶ τὰ μωρότατα τῶν νηπίων δὲν καταστρέφωσιν ἀκόπως καὶ τὰ περιπλοκώτερα ἀθύρματα; 'Αλλ' ἐπιζητῶν τὴν ἀποπομπὴν τῶν Βαυαρῶν καὶ τὴν μετάστασιν τοῦ πολιτεύματος, ἐπεζήτει ἐν ταὐτῷ καὶ τὴν τήρησιν τῆς τάξεως καὶ τῆς στρατιωτικῆς πειθαρχίας, τὴν ἐνίσχυσιν τῶν νόμων καὶ τὴν ἀσφάλειαν.

Καὶ ἄλλο δέ τι καιριώτατον ἐπεδίωκε, τὴν ἀναχαίτισιν τοῦ πρὸς τοὺς ἑτερόχθονας μίσους, τοῦ μετά τινας μῆνας ἀναφυέντος ἐν τῇ Συνελεύσει. Τὸ μῖσος τοῦτο οὐ μόνον δὲν ἠγνόει ἀλλὰ καὶ ᾤκτειρεν ὁ φιλόπατρις ἐκεῖνος. Τοῦτο γινώσκων καὶ ὁ προσφιλέστατος αὐτῷ 'Ανδρέας Ζαΐμης, γενομένου ποτὲ λόγου περὶ κινήματος οἷον τὸ τοῦ Σεπτεμβρίου, πρὸς ὃ ἐβίαζον αὐτὸν πρὸ πάντων οἱ μὴ ἰθαγενεῖς· «Εὔκολος, ὑπέλα-

Digitized by Google

βεν, ἡ ἀποδίωξις τῶν Βαυαρῶν, ἀλλά, ταύτης γενομένης, θὰ διωχθῶσι κατόπιν οἱ Φαναριῶται καὶ σεῖς οἱ λοιποὶ ἑτερόχθονες.»

Τὰς παρεκτροπὰς δὲ ταύτας φοβούμενος καὶ ἐπιθυμῶν νὰ προλάβῃ ὁ ἀοίδιμος Λόντος, ἐμερίμνα, εἴ περ τις καὶ ἄλλος, περὶ τῆς ῥυθμίσεως τοῦ κινήματος. Καὶ ἐπειδὴ ἐγίνωσκεν ἐκ πείρας ὅτι δυσκολώτατον νὰ μὴ ὑπερχειλίσωσιν οἱ χείμαρροι τῶν βιαίων μεταβολῶν, ἔκλινε πρὸς ἁπλῆν διαδήλωσιν. Ἀποκρούων δ' ἐπιμόνως τὴν ἐπίορκον συνδρομὴν τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ, συνήνεσε περίλυπος μόνον ὅτ' ἐξέλιπε πᾶσα ἐλπὶς βοηθείας παρὰ τῶν ἀξιούντων νὰ πωλήσωσι φιλοπατρίαν ἀντὶ χρυσίου καὶ ἁρπαγῶν.

Ἀλλὰ καὶ εἰς πᾶσαν σχεδὸν τὴν δαπάνην τῆς προπαρασκευῆς ἐπήρκει ἐξ ἰδίων καὶ διὰ τοῦτο ἀποθανὼν εὑρέθη ὀφειλέτης ὑπερόγκου χρέους. Ναὶ μὲν ἠδύνατο καὶ αὐτός, ὡς μετὰ ταῦτα πολλοὶ τῶν ἐκτελεστῶν τοῦ *Ἱεροῦ σκοποῦ* τοῦ Ὀκτωβρίου, νὰ σφετερισθῇ ἐκ τοῦ δημοσίου δαπανηθέντα τε καὶ μή, ἦν ὅμως Ἕλλην φιλότιμος, μεγαλοπρεπὴς γόνος οἰκογενείας μεγαλοπρεποῦς, οὐ μόνον τὴν πατρίδα ἀγαπῶν, ἀλλὰ καὶ τῆς ἰδίας τιμῆς καὶ τῆς μνήμης τοῦ πατρικοῦ οἴκου κηδόμενος. «Τοῦ Σωτηράκη ὁ υἱός, ἔλεγε μεθ' ὑπερηφανείας καὶ ἀγανακτήσεως ὁσάκις ὑπεσήμαινέ τις ἄτοπον πρᾶξιν, τοῦ Σωτηράκη ὁ υἱὸς δὲν καταισχύνει τὸ πατρικὸν ὄνομα.»

Ἐνίοτε ὁμιλῶν μετ' αὐτοῦ ἐδείκνυον φόβον μή ποτε τὸ μελετώμενον κίνημα παρεκτραπῇ εἰς ἀνταρσίαν ὁμοίαν πρὸς τὴν ἐπὶ Κυβερνήτου. «Νὰ δολοφονήσωμεν, ἔλεγον, καὶ δεύτερον τὴν πατρίδα!» Καὶ ἀνεμέτρουν ἓν πρὸς ἓν τὰ στυγερώτατα τῶν κατ' αὐτῆς τραυμάτων. Αὐτὸς δέ, καί περ μετασχὼν τῆς ἀποστασίας ἐκείνης, οὐδέποτε μὲν ἔδειξε προαίρεσιν νὰ δικαιολογήσῃ αὐτήν, ἐδικαιολόγει ὅμως ἑαυτὸν βεβαιῶν ὅτι ἦν ὅλως ἀθῷος ἀπὸ τοῦ αἵματος τοῦ δικαίου. Καὶ τὴν ὁμολογίαν ταύτην χαίρων ἀναγράφω ἐνταῦθα.

Ἐν τῷ διαστήματι δὲ τῶν ἑπτὰ μηνῶν, ἀπὸ τῆς 3 Σεπτεμβρίου 1843 μέχρι τῆς 30 Μαρτίου 1844, καθ' οὓς διήρκεσε τὸ ἀνώμαλον τῆς πολιτικῆς καταστάσεως, ὁ Λόντος, κατ' ἀρχὰς μὲν ἐπὶ τῶν στρατιωτικῶν, ἔπειτα δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν ὑπουργός, ἠγωνίσθη νὰ στερεώσῃ τὴν πειθαρχίαν τοῦ στρατοῦ καὶ τὴν δημοσίαν τάξιν καὶ εὐδοκίμησε. Πάσχων δὲ πάθος χρόνιον καὶ ὀδυνηρὸν ἠναγκάζετο ἐνίοτε νὰ μένῃ κλινήρης· ἀλλὰ καὶ κλινήρης συνειργάζετο μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν καὶ ἠκροᾶτο τῶν προσερχομένων.

Τῶν προσερχομένων δὲ τούτων αἱ ἀπαιτήσεις ἦσαν πολλαί, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ δὲ καὶ παράλογοι. Πρωΐαν τινὰ εὗρον αὐτὸν κατάκοιτον καὶ μόλις προφέροντα λέξιν, ἐνῷ πρὸ ὀλίγων ὡρῶν, (διότι τὰ ὑπουργικὰ συμβούλια διήρκουν καὶ πέρα τοῦ μεσονυκτίου,) ἀφῆκα ὑγιαίνοντα καὶ φαιδρόν. Ἐπειδὴ δὲ ἀπορῶν ἠρώτησα τὸ αἴτιον τῆς ταχείας μεταβολῆς· «Μ' ἐρωτᾷς τί ἔχω;» ἐψέλλισε καὶ ὑγράνθησαν οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ. Ἀνασηκώσας δὲ τὸ προσκεφάλαιον, ἀπέσυρεν ἔνταλμα χρηματικόν, προσηρτημένον ἔχον λογαριασμὸν καὶ προτείνας αὐτό· «Ἰδοὺ, ἐξηκολούθησεν, ἐξ αἰτίας τούτου ἠσθένησα». Ἐγὼ δέ, ἐρευνήσας οὐδὲν ἐνόησα, διότι ἦν ἁπλοῦν ἔνταλμα, χορηγοῦν βοήθειαν, διὰ τὰς ἑορτὰς τοῦ Πάσχα, πρός τινας ἐνδεεῖς. «Ἔχεις δίκαιον νὰ μὴ ἐννοῇς. Ὁ δεῖνα, (ὠνόμασε δέ τινα τῶν προκρίτων, πληρεξούσιον μὲν τότε, ἀναβάντα δὲ μετά τινας μῆνας καὶ εἰς θέσιν πολιτικὴν ἐκ τῶν ἀνωτάτων,) μοὶ ἔφερε τὰ ὀνόματα ταῦτα ὅπως δώσω μικρὰν συνδρομήν· σημειώσας δ' ἐγὼ ἰδιοχείρως παρ' ἕκαστον ὄνομα τὸ δοθησόμενον, ὑπέγραψα καὶ ἀποδοὺς τὸν κατάλογον εἶπον νὰ φέρῃ αὐτὸν πρὸς τὸν λογιστὴν τοῦ ὑπουργείου, ὅπως ἑτοιμάσῃ τὸ ἔνταλμα. Ἀδύνατον δὲ νὰ φαντασθῇς τί ἔπραξεν· ἐπιθυμῶν νὰ σφετερισθῇ τὰ δημόσια, προσέθετο ἐπιτηδείως εἰς τὸ τέλος ἑκάστου ποσοῦ ἀνὰ 0, καὶ αὐξήσας τὸ ὅλον τοῦ κεφαλαίου ἠπάτησε τὸν λογιστήν». Τοσούτῳ δὲ κατετάραξεν αὐτὸν τὸ ἀκατονόμαστον τοῦτο τόλμημα, διότι καὶ οἰκεῖον εἶχε τὸν ἄνθρωπον, ὥστε ἡμέρας ὁλοκλήρους ἠσθένει. Ἀλλὰ ποσάκις μετὰ ταῦτα ἤκουσα τὸν ἐλεεινὸν τοῦτον παραχαράκτην φωνασκοῦντα ὑπὲρ τιμῆς καὶ χρηστότητος!

Διαλυθείσης δὲ τῆς Συνελεύσεως συνεκροτήθη, τὴν 30 Μαρτίου (οὐχὶ τὴν 29, ὡς ἐρρέθη) 1844 νέον ὑπουργεῖον, οὗ τινος μέλος ὠνομάσθη καὶ ὁ Λόντος, ἀναλαβὼν τὴν διαχείρισιν τῶν ἐσωτερικῶν. Ἀλλά, καὶ κατ' αὐτὴν τὴν βραχεῖαν μὲν πολυάκανθον δὲ περίοδον, ὁ ζῆλος, ἡ ἀφιλοκέρδεια καὶ τὸ φιλόπατρι τοῦ ἀνδρὸς ἐπέλαμψαν ὅσον καὶ πρότερον.

Ἀπὸ δὲ τῆς 4 Αὐγούστου 1845, ὅτε ἀπεχώρησε τῶν δημοσίων, μέχρι τῆς 27 Σεπτεμβρίου 1846 ὅτε κατέστρεψε τὸ ζῆν, ἤτοι δεκατέσσαρας ὡς ἔγγιστα μῆνας, ἐφρόντιζε περιπαθῶς περὶ τῶν πραγμάτων, εἰ καὶ κατετρύχετο ὑπὸ τῆς πενίας· διότι, διὰ τὰς πρὸ τοῦ Σεπτεμβρίου δαπάνας, τὴν μετὰ ταῦτα ἐλευθεριότητα, πρὸς ἣν ἔρρεπε διαφερόντως, καὶ τὴν εὐτελεστάτην αὐτοῦ σύνταξιν, (220 ἢ 240 δρ. τὸν μῆνα,) κατήντησε νὰ στερῆται καὶ τῶν ἀναγκαιοτάτων. Εἰς τοσαύτην δ' ἔνδειαν περιῆλθεν αὐτὸς ὁ πρώην πλούσιος, ὥστ' ἔπαυσε νὰ προσφέρῃ, ὡς συνείθιζε, καφὲν πρὸς τοὺς συνερχομένους καθ' ἑσπέραν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ. Καὶ ὅμως ἔδωκέ ποτε πρὸς πτωχὸν τὸ μόνον πεντάδραχμον οὗ τινος ἦτο κάτοχος. Ἐπειδὴ δέ, γινώσκων τὰ κατ' αὐτόν, ἐμέμφθην τὴν ὑπερβολὴν τῆς γενναιότητος· «Εἶναι σήμερον, ὑπέλαβεν, ἀποκρέω, καὶ αὐτὸς ὑ-

Digitized by Google

πῆρξε παλαιός μου στρατιώτης· ἔχει ὁ Θεὸς καὶ δι' ἐμέ».

Μυστήριον ὑπάρχει καὶ μέχρι τῆς σήμερον ὁ θάνατος αὐτοῦ· οἱ μὲν ἰατροὶ εἶπον τυχαίαν τὴν αὐτοχειρίαν, ἕτεροι δέ τινες καὶ ἠμφισβήτησαν αὐτήν. Ἐγὼ ὅμως, ὅστις καὶ τὸ τραῦμα καὶ τὸν νεκρὸν καὶ τὴν θέσιν εἶδον, οὔτε τότε ἐδίσταζον οὔτε νῦν διστάζω. Σταθεὶς πρὸ κατόπτρου, εἰσήγαγε τὸ στόμιον πιστολίου εἰς τὸ στόμα αὐτοῦ καὶ πυροβολήσας κατέπεσεν ὕπτιος, ἐνῷ τῆς κατακερματισθείσης κεφαλῆς τὰ τρίμματα διεσκορπίσθησαν περὶ τοὺς τοίχους καὶ τὴν ὀροφήν. Διὰ τί δὲ ἐγένετο αὐτόχειρ; Περισυναγαγὼν καὶ ἀνακρίνας ἐπιμελῶς καὶ τὰ ῥάκη τῶν ἐγγράφων αὐτοῦ, οὐδὲν ἀνεκάλυψα, οὐδεμίαν εὗρον σημείωσιν, οὐδὲν σύμπτωμα μελετηθείσης αὐτοκτονίας διέγνων.

Συνήθειαν ἔχων νὰ ἐπισκέπτωμαι αὐτὸν καθ' ἑκάστην, ἠναγκάσθην, διὰ παρεμπεσοῦσαν δεινὴν νόσον τῆς μητρός, ἥτις καὶ ἔφερεν αὐτὴν εἰς τὸν τάφον, νὰ ἐλαττώσω τὰς ἐπισκέψεις. Τὴν δὲ προτεραίαν τοῦ ἀξιοθρηνήτου συμβάντος, μεταβὰς εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ, εὗρον αὐτὸν ἐξερχόμενον. Μόλις δὲ ἰδών με καὶ στηριχθεὶς ἐπὶ τοῦ βραχίονός μου ἤρξατο περιγράφων τὴν πορείαν τῆς ἐξουσίας, ἣν παριστῶν ἐθνοβλαβῆ, διηρμήνευε βαθεῖαν λύπην διὰ τὰ γινόμενα. «Ποτὲ δὲν ἤλπιζον, εἶπε πρὸς τοῖς ἄλλοις, ὅτι μετὰ τὴν αἰσίαν ἔκβασιν τοῦ κινήματος τοῦ Σεπτεμβρίου καὶ τὴν εἰλικρίνειαν τῶν ἡμετέρων σκοπῶν, θὰ ἐλάμβανον τοιαύτην τροπὴν τὰ πράγματα». Καὶ τοιαῦτα λέγων, ἦλθε μέχρι τῆς οἰκίας τοῦ πρώην αὐθέντου Μιχαὴλ Σούτσου, ὅπου σταθεὶς ἀπέσυρεν ἀπὸ τοῦ βραχίονός μου τὴν δεξιὰν καὶ ἐπεσφράγισε τὸν διάλογον διὰ τῶν λέξεων τούτων· «Ὅσον βλέπω ὅτι ἐφέραμεν εἰς κίνδυνον τὴν πατρίδα, ὅπως διοικῇ σήμερον αὐτὴν ὁ υἱὸς τῆς... (οὕτως ἐπωνόμαζεν ἕνα τῶν τότε ὑπουργῶν,) μ' ἔρχεται νὰ σκοτωθῶ ἀπὸ τὴν ἀδημονίαν μου». Μεταγράφω δὲ τὰς λέξεις ταύτας ἀναλλοιώτως, ὅπως ἐσημείωσα αὐτὰς τὴν ἡμέραν τοῦ ἀπαισίου γεγονότος.

Καὶ αὐτὸς μὲν κατέλυσεν ἀκλεῶς τὸ εὐκλεὲς αὐτοῦ στάδιον, ἐγὼ δὲ πιστεύω ὅτι ὀλίγους υἱοὺς ἔσχεν ἡ Ἑλλὰς ἐναμίλλους τὴν φιλοπατρίαν πρὸς τὸν Ἀνδρέαν Λόντον.

Ν. Δραγουμης.

Ἡ ἑπομένη πραγματεία ἀνήκει εἰς τὴν σειρὰν τῶν ἐν Παρισίοις γενομένων χάριν τῶν ἐργατῶν δημοτικῶν μαθημάτων ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς πρώην Αὐτοκρατείρας Εὐγενείας, ἐγράφη δὲ ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ κ. Κ. Οὐάδδιγκτων. Σ. τ. Δ.

ΠΕΡΙ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΠΡΟΛΗΨΕΩΝ

Σπάνιον πρᾶγμα ἦτο ἄλλοτε παρ' ἡμῖν ἡ μελέτη τῆς φιλοσοφίας. Ὅτε πρὸ δύο αἰώνων συνέταξεν ὁ Μολιέρος τὴν κωμῳδίαν του Bourgeois Gentilhomme, ἠθέλησε νὰ παραστήσῃ ἁπλοῦν πολίτην κακῶς μὲν καὶ ἀδεξίως ἀπομιμούμενον τὰ ἔθιμα τῆς ἐπιφανεστάτης ἀριστοκρατίας, θέλοντα δὲ βραδύτερον νὰ προσαποκτήσῃ εὐγενεῖς τρόπους, αἰσθητικὴν κρίσιν, ἐπιστήμην, ἑνὶ λόγῳ φιλοσοφίαν Ὅ,τι κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ὑπελαμβάνετο μωρία ἀξιογέλαστος, κατέστη νῦν πραγματικὴ ἀλήθεια. Καὶ ἐν Παρισίοις καὶ πανταχοῦ τῆς Γαλλίας διοργανοῦνται σύλλογοι ὅμοιοι τοῖς ἡμετέροις, εἰς τοὺς ὁποίους ἀδρότατον συνεισφέρει τὸν ἑαυτῆς ἔρανον καὶ ἡ φιλοσοφία. Τὴν αὐστηρὰν τῆς φιλοσοφίας φωνὴν ἀκούουσιν ἤδη οἱ τίμιοι τεχνῖται καὶ οἱ χρηστοὶ χειρώνακτες τῶν Παρισίων, οἱ οὐδέποτε ἄλλοτε συνειθίσαντες τὸ οὖς εἰς τὰς ὑψηλὰς θεωρίας καὶ εἰς τὰ σπουδαῖα αὐτῆς παραγγέλματα. Οὕτω θέλει ὁ τῆς προόδου νόμος ὁ πάντας ἀδιακρίτως τοὺς ἀνθρώπους καλῶν εἰς τὴν ἀπόλαυσιν τῶν ἀπὸ τῆς παιδείας ὠφελημάτων. Οὕτω θέλει καὶ αὐτὸ τὸ πνεῦμα τῆς φιλοσοφίας ἥτις εἶναι ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα καὶ ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν ἀλήθειαν, ἢ μᾶλλον, ἡ μεγίστη φιλαλήθεια ὑπουργοῦσα τῇ μεγίστῃ φιλανθρωπίᾳ.

Οἱαδήποτε καὶ ἂν ὑπάρχῃ ἡ ἀτομικὴ καὶ ἡ κοινωνικὴ ἡμῶν κατάστασις, ἅπαντες ἀναντιρρήτως ἔχομεν καθῆκον ἅμα καὶ συμφέρον νὰ διαγινώσκωμεν τὴν ἀλήθειαν, τὸ βεβαιότατον τῶν ἀγαθῶν. Ἡ κτῆσις τῆς ἀληθείας καθίστησιν ἡμᾶς μεγάλους, ἰσχυροὺς καὶ εὐδαίμονας· καὶ αὐτὴ ἡ ἀτελὴς θεωρία της ἐξαρκεῖ πολλάκις ἵνα ἐνισχύσῃ καὶ εὐφράνῃ ἡμᾶς ὡς χορηγοῦσα τὴν εἰρήνην τοῦ πνεύματος ἐν τῇ ἀγνότητι τῆς διανοίας. Περὶ τῆς ἀληθείας λοιπὸν θὰ λαλήσωμεν σήμερον ὅπως καταστῶμεν ἱκανώτεροι μὲν νὰ τὴν διακρίνωμεν, ἀξιότεροι δὲ νὰ τὴν ἀποκτήσωμεν. Ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ θὰ καταπολεμήσωμεν ἀπὸ κοινοῦ τὸ πρώτιστον τῶν αἰτίων τὰ ὁποῖα βλάπτουσιν αὐτὴν καὶ ἀναχαιτίζουσι τὴν διάδοσίν της, τουτέστι τὴν πλάνην, ὑπὸ τὴν καθολικωτέραν καὶ ἐπικινδυνοτέραν μορφήν, τὴν ὀνομαζομένην συνήθως *πρόληψιν*.

Πολλὴ πολλαχοῦ γίνεται κατάχρησις τῆς λέξεως «*πρόληψις*». Τινὲς ἀλόγως κακίζουσιν ὡς προλήψεις τὰ ἁβρότατα τῶν αἰσθημάτων, τὰ ἀπαραίτητα εἰς τὴν ἀνθρωπίνην καρδίαν καὶ ὧν ἄνευ ὁ βίος θὰ ἦτο ἀφόρητος. Τίς δὲν ἤκουσε τοὺς πρόωρα ἐξημβλωμένους τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν σκώπτοντας ἀγερώχως καὶ χαρακτηρίζοντας ὡς φενακισμὸν δῆθεν καὶ πρόληψιν τὸ εὐγενὲς αἴσθημα τοῦ ἔρωτος, τῆς φιλίας, τοῦ σεβασμοῦ, τῆς ὑπολήψεως, καὶ αὐτῆς τῆς οἰκογενειακῆς ἀγάπης; Οἱ οὕτω λαλοῦντες τοῦτο μόνον ὁμολογοῦσιν ὅτι δὲν καταλαμβάνουσι τί λέγουσιν. Ἄλλοι πάλιν χείρονες τῶν πρώτων δὲν ὀκνοῦσι νὰ ἀποκαλέσωσι προλήψεις τὰς εὐγενεῖς καὶ γενναίας τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος προκαταλήψεις, τὴν ἔνδόμυχον ἱερὰν πεποίθη-

Digitized by Google

σιν, τὰ ὑψηλὰ προαισθήματα, τὴν ἀκραιφνῆ πίστιν εἰς τὸ καθῆκον, εἰς τὴν ἀρετὴν, εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνην καὶ ἀγαθότητα, εἰς τὴν ἀθανασίαν τῆς ἀπὸ τῶν σωματικῶν δεσμῶν καὶ τῶν βιωτικῶν θλίψεων ἀπαλλαττομένης ψυχῆς. Περὶ τῶν τοιούτων προλήψεων ἡ φιλοσοφία ὀλίγον μεριμνᾷ· ἡ ἀληθὴς, ἡ συνετὴ καὶ ὄντως φιλάνθρωπος φιλοσοφία οὐδέποτε ἐτόλμησεν οὐδὲ ἐφαντάσθη νὰ ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον τὴν πίστιν ἐξ ἧς αὐτὸς ἀρύεται τὴν ἰσχὺν, τοὺς πόθους ὑφ' ὧν ἀνυψοῦται καὶ καθαίρεται ἡ οὐσία του, τὰς ἐλπίδας αἵτινες τῷ χορηγοῦσι πολυτιμοτάτην παραμυθίαν. Προλήψεις λέγονται κυρίως ὅλαι αἱ παράτολμοι καὶ ἐσφαλμέναι ἰδέαι αἱ ἀπερισκέπτως μὲν ἐν τῇ διανοίᾳ συλλαμβανόμεναι καὶ διαδιδόμεναι, ἰσχυρογνωμόνως δὲ τηρούμεναι καὶ ἔτι μᾶλλον κρατυνόμεναι ὁτὲ μὲν ὑπὸ τῆς ἀμαθείας, ὁτὲ δὲ ὑπὸ τῶν φαύλων παθῶν, καὶ τῶν ὁποίων τὸ ψευδὲς καὶ ἐπικίνδυνον κάλλιστα δύναται νὰ ἐλέγξῃ ἡ ἐπιστήμη. Ταύτας τὰς προλήψεις ἐφιλοτιμήθη ἀνέκαθεν ἡ φιλοσοφία νὰ ἐκριζώσῃ ἀπὸ τῆς καρδίας τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐκ παντὸς τρόπου νὰ καταπολεμήσῃ, ἐπειδὴ αὗται ὑπάρχουσι τῷ ὄντι μέγιστον κακὸν καὶ μάστιξ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ πνεύματος. Φαντάσθητε ἄνθρωπον προκατειλημμένον ὑπὸ τῶν ἰδεῶν τὰς ὁποίας ἀνωτέρω ἐδήλωσα· αὐτὸς εἶνε ἀπρόσιτος εἰς τὴν ἐπιστήμην, ἀνίκανος νὰ ἀποδεχθῇ τὴν ἀλήθειαν, πρὸς ἣν κατέστη οὕτως εἰπεῖν ἐχθρός. Αἱ ἰδέαι ἐκεῖναι, συμφωνοῦσαι κατὰ φυσικὸν λόγον πρὸς τὰ ἴδια ἡμῶν πάθη καὶ τὰς ἀσθενείας, κρατύνονται ἔτι μᾶλλον ὑπὸ τῆς ἕξεως, τῆς ἀνατροφῆς, τῆς ἀναγνώσεως, τῆς συναναστροφῆς καὶ τῆς συνδιαλέξεως μετὰ τῶν προσώπων ἅτινα ἅπαξ ἀποδεξάμενα αὐτὰς δὲν θέλουσι νὰ τὰς ἀπομάθωσιν. Εἶναι δὲ αὗται οὐχὶ *ἁπλαῖ* προκαταλήψεις ἢ *ἀτομικαὶ* κρίσεις, ἀλλ' ἔχουσι τὸ κῦρος τοῦ ἀριθμοῦ, τῶν *πολλῶν* δηλαδὴ καὶ φαίνονται σύμφωνοι πρὸς τὸν λεγόμενον *κοινὸν νοῦν*· ἐπιβάλλονται ὡς ἀρχαὶ καὶ ἐκφέρονται ὡς ἀξιώματα τῆς πλάνης. Ἡ φιλοσοφία λοιπὸν καταπολεμεῖ ὅλας τὰς τοιαύτας προλήψεις μὴ ἐξαιρουμένων μηδ' ἐκείνων αἵτινες καταχρώμεναι τὰς λέξεις ἀντιποιοῦνται τῆς προσηγορίας τῶν «νομίμων». Πρὸς καταβολὴν τῶν φοβερῶν τούτων ἐχθρῶν ἀνάγκη πᾶσα νὰ τοὺς γνωρίσωμεν πρότερον ἀκριβῶς καὶ νὰ τοὺς ἀφέλωμεν τὸ προσωπεῖον. Ὀφείλομεν ὅμως καὶ νὰ φυλαττώμεθα πολύ· ἐπειδὴ ὅταν ἐκκαλέσωμεν τὰ ψευδῆ ἰνδάλματα τὰ ἐπέχοντα ἐν τῷ ἡμετέρῳ πνεύματι τὸν τόπον τῆς ἀληθείας, ὅταν ἐκκαλέσωμεν τὰ κενὰ εἴδωλα τὰ ὁποῖα καλύπτουσι τὰ πραγματικῶς ὄντα, παρίστανται ταῦτα ἐν τῇ ἡμετέρᾳ διανοίᾳ σωρηδὸν, πολιορκοῦσιν ἡμᾶς πάντοθεν καὶ μᾶς ἀφαιροῦσι πᾶσαν εὐτολμίαν καὶ θάῤῥος.

Ἀναπολήσατε κατὰ νοῦν ἐν πρώτοις τὴν ἄπειρον πληθὺν τῶν θρησκευτικῶν προλήψεων τὰς ὁποίας ἀποδέχονται καὶ κηρύττουσιν ὡς ἀληθείας χιλιάδες ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων. Ἐν τῇ πολιωτάτῃ ἀρχαιότητι λατρεύουσιν οἱ Αἰγύπτιοι ζῶα πραγματικὰ ἢ φαντασιώδη, ὠφέλιμα ἢ ἐπιβλαβῆ εἰς τὴν ἀνθρωπότητα. Οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ἀθυμοῦσι καὶ περιέρχονται εἰς ἀπόγνωσιν ὁσάκις ἐπιχειροῦντες στρατείαν ἢ ἄλλο τι ἔργον ὁποιονδήποτε ἀκούουσι τὴν ὀξεῖαν φωνὴν τοῦ αἰγωλιοῦ ἢ τὸν κρωγμὸν τοῦ κόρακος ἢ τὸν ἦχον τῆς βροντῆς ἐξ ἀριστερῶν. Ἐν τῷ μέσῳ αἰῶνι παρατηρεῖτε τὰς μυθώδεις νύμφας, τοὺς γόητας καὶ τὰς φαρμακίδας Κατὰ τὴν νεωτέραν ἐποχὴν θὰ ἀνεύρητε τὰς αὐτὰς ἀδυναμίας, τὰς αὐτὰς νηπιοπρεπεῖς πράξεις, τοὺς αὐτοὺς παιδαριώδεις φόβους ὁσάκις ἢ τὸ ἁλατοδοχεῖον ἀνατρέπεται ἐξ ἀπροσεξίας, ἢ βομβοῦσιν αἱ ἀκοαὶ, ἢ ἀκούεται ὁ νυκτερινὸς τῶν φυλασσόντων κυνῶν ὠρυγμὸς, ἢ ἀπροσδοκήτως βλέπομεν ἀράχνην τινὰ οὐχὶ κατὰ τὴν ἑσπέραν, τουθ' ὅπερ θὰ ἦτο σημεῖον ἐλπίδος,—οὐχὶ κατὰ τὴν μεσημβρίαν, τουθ' ὅπερ προαγγέλλει ὑποψίας,—ἀλλὰ κατὰ τὴν πρωΐαν, τουθ' ὅπερ προμηνύει λύπας!

Βεβαίως οὐχὶ πάντες οἱ ἄνθρωποι συνταράττονται καὶ ἀδημονοῦσιν ἐπὶ τοιούτοις φαινομένοις ὀλίγου ἢ οὐδενὸς λόγου ἀξίοις· πολλοὶ ἀπ' ἐναντίας καταγελῶσι τοὺς πάσχοντάς τι παραπλήσιον. Ὑπάρχουσιν ὅμως ἄλλαι χείρονες προλήψεις οὔτε τοσοῦτον ἀσήμαντοι οὔτε τοσοῦτον ἀβλαβεῖς· προλήψεις τὰς ὁποίας ἀσπάζονται ὁλόκληρα ἔθνη· προλήψεις πηγάζουσαι ἐκ τῆς ὑπερβολικῆς φιλαυτίας τοῦ ἀνθρώπου ὁ ὁποῖος ἐνασμενίζεται πολλάκις ὑπολαμβάνων ἑαυτὸν σκοπὸν καὶ κέντρον ὅλης τῆς δημιουργίας· προλήψεις ἀποῤῥέουσαι ἐκ τῆς νομίμου μὲν ἐν τῇ ἀρχῇ της, ἀλλὰ μυριάκις ἐν τῇ ἐφαρμογῇ της ἀποπλανωμένης ἐθνικῆς ὑπερηφανείας· προλήψεις τῶν κατ' ἰδίαν πόλεων ἢ ἐπαρχιῶν αἵτινες ἀντιποιοῦνται ἰδιαιτέρων πλεονεκτημάτων καὶ ἐξαιρετικῶν ἀρετῶν· προλήψεις αἱρέσεων, προλήψεις φατριῶν, προλήψεις σχολῶν ἔν τε τῇ θρησκείᾳ καὶ ἐν τῇ πολιτικῇ, ἐν τῇ ἠθικῇ καὶ ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ἐν τῷ ἐμπορίῳ καὶ ἐν τῇ βιομηχανίᾳ, ἐν ταῖς τέχναις, ἐν ταῖς ἐπιστήμαις, ἐν τῇ φιλολογίᾳ. Πανταχόθεν πολιορκοῦσιν ἡμᾶς αἱ πλάναι, αἱ ἀπατηλαὶ γνῶμαι, τὰ ψευδῆ ἰνδάλματα τῆς ἀληθείας.

Λάβετε ἑκάστην τῶν προλήψεων τούτων χωρὶς καὶ δοκιμάσατε αὐτὴν διὰ τῆς αὐστηρᾶς κριτικῆς· αὕτη μὲν παραχρῆμα ἐξαφανίζεται, μυρίαι δὲ ἄλλαι συνωθοῦνται ἵνα τὴν ἀντικαταστήσωσι. Θέλετε λ. χ. νὰ ἀπαλλαγῆτε ἀπὸ τῆς ὑπερβαλλούσης εὐπιστίας, ἧς συνοίδατε τὸ ἀπρεπὲς καὶ ἀνοίκειον· ἀποβάλλοντες τὴν παλαιὰν πίστιν καὶ τὰς ψευδολόγους παραδόσεις κινδυνεύετε ὡς εἰκὸς νὰ ὀλισθήσετε κατὰ κρη-

Digitized by Google

μνῶν καὶ νὰ περιπέσετε εἰς τὸ ἕτερον ἄκρον τῆς ὑπερβολικῆς ἀγάπης πρὸς πᾶν νέον καὶ καινοφανές. Ὅ,τι νέον τοῦτο καὶ καλόν· ὅ,τι διαφέρει τῶν τέως ἐγνωσμένων καὶ παραδεδεγμένων τοῦτο ἀληθές. Νέα πλάνη, μᾶλλον δ' εἰπεῖν νέα πηγὴ πλανῶν καὶ προλήψεων. Ἢ θέλετε ν' ἀπαλλαγῆτε ἀπὸ παντὸς χυδαίου, νὰ καταλίπητε τοὺς πολλοὺς καὶ ν' ἀποσείσητε τὸν ζυγὸν τῶν λεγομένων *δημοτικῶν* προλήψεων. Τί συμβαίνει; Ἀποφεύγοντες τὴν Σκύλλαν περιπίπτετε εἰς τὴν Χάρυβδιν. Ἀποτιθέμενοι τὰς προλήψεις τῶν πολλῶν ἐγκολποῦσθε παρευτίκα τὰς τῶν πεπαιδευμένων. Καὶ πῶς λοιπόν; Ὑπόκεινται ἆρά γε καὶ οἱ λόγιοι εἰς πλάνας; Ἀναμφιβόλως· εἶναι καὶ αὐτοὶ ἄνθρωποι καὶ τοῦτο ἀρκεῖ. Οὐ μόνον συμμετέχουσι τοῦ *κοινοῦ* νοσήματος, ἀλλ' ἔχουσιν ἕκαστος πάντη ἰδίας προλήψεις αἵτινες προκύπτουσιν ἢ ἀπὸ τῆς κατ' ἐξοχὴν προσφιλοῦς σπουδῆς των, ἢ ἀπὸ τῆς εἰδικῆς μεθόδου ἣν μετέρχονται εἰς τὰς ἐρεύνας των, ἢ ἀπὸ τοῦ ἐξαιρετικοῦ ζήλου μεθ' οὗ ἐγκύπτουσιν εἰς τὴν δεῖνα ἢ δεῖνα μελέτην. Ὁ μὲν σπουδάσας περὶ τὰ μαθηματικὰ θέλει ν' ἀποδείξῃ μαθηματικῶς τὰ πάντα. Ἀλλὰ μήπως ὅλα εἶναι δεκτικὰ τοιαύτης ἀποδείξεως; Οὔτε τὴν ὕπαρξιν ἡμῶν δυνάμεθα μαθηματικῶς νὰ ἀποδείξωμεν, οὔτε τὸ φωτίζον ἡμᾶς φῶς, οὔτε τὴν διαφορὰν τὴν μεταξὺ καθεύδοντος καὶ γρηγοροῦντος. Ὑπάρχουσι πολλὰ πράγματα ἅπερ ὀφείλομεν ν' ἀποδεχώμεθα χωρὶς νὰ ἐπιζητῶμεν τὴν ἀπόδειξίν των ἐπειδὴ αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ εἶναι ἐναργέστερα πάσης ἀποδείξεως. Ὁ δὲ ἀνενδότως μελετῶν περὶ τὴν φυσικήν, τὴν χημείαν καὶ τὰς λοιπὰς τῆς ὁρατῆς φύσεως ἐπιστήμας ἀρνεῖται ἐπιμόνως τὴν ὕπαρξιν παντὸς ὅ,τι δὲν ἀκούει ἰδίοις ὠσίν, οὐδὲ βλέπει ἰδίοις ὀφθαλμοῖς, οὐδὲ ἅπτεται ἰδίαις χερσίν, ὡσανεὶ δῆθεν ἦτο ἀμφίβολος ἡ ὕπαρξις τῶν ἡμετέρων διανοημάτων, τῶν αἰσθημάτων καὶ τῶν βουλήσεων, τῶν ὁποίων καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ ἐνδόχιμον ἔχομεν τὴν συνείδησιν.

Ἐνταῦθα δὲν ὑπαινίττομαι τὰς κενὰς ὑποθέσεις καὶ τὰς σφαλερὰς θεωρίας αἵτινες πολυάριθμοι κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ἀνεφύησαν ἐν ἑκάστῳ αἰῶνι. Ἀρκοῦσι τὰ ἀνωτέρω εἰρημένα ὅπως πείσωσιν ἡμᾶς ὅτι ὑπάρχουσι πλάναι ἐπιστημονικαί, καθὼς ὑπάρχουσι πλάναι δημοτικαί. Βλέπετε λοιπὸν ὅτι ὁ ἐχθρὸς πρὸς ὃν μέλλομεν ν' ἀγωνισθῶμεν,—ἡ πρόληψις,—εἶναι οὐχὶ πολυκέφαλος ἀλλὰ μυριοκέφαλος. Ἂς μὴ ἀποδειλιάσωμεν ἀπέναντι τοῦ δεινοῦ ἀντιπάλου· ἂς στρέψωμεν ὅλας ἡμῶν τὰς δυνάμεις πρῶτον ἐναντίον τῶν λεγομένων δημοτικῶν προλήψεων, ἐπειδὴ εἰς ταύτας ἀνάγονται σύμπασαι αἱ πλάναι τῶν ἀπαιδεύτων καὶ τῶν πεπαιδευμένων.

Ὅσον περίεργος τοσοῦτον ἀληθὴς εἶναι ἡ παρατήρησις ὅτι πᾶσα πρόληψις τοῦ ἀμαθοῦς πλήθους ὀφείλει τὴν πρώτην αὐτῆς γένεσιν καὶ ἀρχὴν εἰς μίαν πρόληψιν τῶν σοφῶν καὶ λογίων ἀνδρῶν τῶν ἀναλαβόντων τὴν ἐντολὴν νὰ διδάξωσι τοὺς πολλούς. Ὅ,τι ἀληθεύει περὶ τοῦ φωτὸς ἀληθεύει καὶ περὶ τῆς ἐπιστήμης. Ἀμφότερα ἔρχονται πρὸς ἡμᾶς εἴτε ἀπ' εὐθείας εἴτε διὰ μεσολαβούντων ὀργάνων, τὰ ὁποῖα, θλῶντα καὶ διασκεδάζοντα τὰς ἀκτῖνάς των, ἀλλοιοῦσι τὴν λαμπρότητα καὶ ἐλαττοῦσι τὴν δύναμιν αὐτῶν. Ὡς τὸ φῶς οὕτω καὶ ἡ ἐπιστήμη εἶναι φυσικὴ ἢ πλαστή, ἀληθὴς ἢ ψευδής· καθ' ὃν δὲ τρόπον ἐν καιρῷ ἡμέρας βλέπομεν διὰ τοῦ ἡλίου ἀκτινοβολοῦντος ἢ ὑπὸ νεφῶν καλυπτομένου, οὕτω καὶ ἐν ταῖς ἡμετέραις κρίσεσιν ἀντανακλᾶται διὰ παντὸς ἡ σύγχρονος κατάστασις τῆς ἐπιστήμης. Καίπερ δυνάμενος νὰ ἐμπεδώσω τοὺς λόγους μου διὰ μυρίων ἀποδείξεων περιορίζομαι εἰς τὰς ἑπομένας.

Ἐὰν ἕως τῆς ὥρας ταύτης ὅλος σχεδὸν ὁ κόσμος παραπονεῖται κατὰ τῶν αἰσθήσεων, χαρακτηρίζει αὐτὰς ὡς πηγὴν ἐσφαλμένων ἀντιλήψεων καὶ ἰδεῶν καὶ ἀρνεῖται τὴν ὀρθὴν ἑκάστης ἐνέργειαν ἐν τῷ περιωρισμένῳ αὐτῆς κύκλῳ, τίς ὁ αἴτιος τούτου; Πόθεν ἄλλοθεν προέκυψεν ἡ πρόληψις αὕτη κατὰ τῆς ὁποίας διαμαρτύρεται ἡ νεωτέρα ἐπιστήμη καὶ φιλοσοφία ἢ ἐκ τῶν φιλοσόφων καὶ τῶν λογίων τῆς ἀρχαιότητος οἵτινες καὶ πολλοὶ καὶ ἐκ συμφώνου κατηγόρησαν τὰς αἰσθήσεις καὶ κατήγγειλαν τὰς λεγομένας πλάνας των; Στρέψατε τὸ βλέμμα πρὸς τὴν δεξιὰν καὶ τὴν ἀριστερὰν γωνίαν τῆς αἰθούσης ταύτης, ἴδετε δύο περιφανεῖς ἀνδριάντας προσφιλεῖς τοῖς πᾶσιν, ἔνθεν μὲν τὸν θεῖον τῆς Ἰωνίας ἀοιδὸν Ὅμηρον, ἔνθεν δὲ τὸν εἰς δυστυχίαν περιπεσόντα στρατηγὸν Βελισάριον. Ἀμφότεροι τυφλωθέντες ἐν τῷ γήρατι ἄγονται ὑπὸ τῶν παίδων καὶ ζῶσιν ἀπὸ τῆς κοινῆς ἐλεημοσύνης. Δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι συντρίβεται ὑμῶν ἡ καρδία ἐπὶ τῇ θέᾳ καὶ ἀναμνήσει αὐτῶν. Ἀλλ' αἱ δυστυχίαι των εἶναι αὐτόχρημα μῦθοι καὶ κενὰ πλάσματα τῆς φαντασίας. Ὁ ποιήσας τὴν Ἰλιάδα καὶ τὴν Ὀδύσσειαν καὶ δι' αὐτῶν τὴν Ἑλλάδα καὶ τὸν κόσμον πεπαιδευκὼς δὲν ἦτο ἀόμματος ἀλλ' ἔβλεπεν ἀπ' ἐναντίας πάνυ ἀκριβῶς ὅσα περιέγραψεν πρόσωπα καὶ πράγματα· καὶ ὁ Βελισάριος δὲ ἐξέπιε μὲν τὸ ποτήριον τῶν μεγαλειτέρων ἐπὶ γῆς πικριῶν, ἀλλ' οὔτε τυφλὸς ἐγένετο οὐδὲ περιέστη εἰς τὴν ἐσχάτην ἀθλιότητα εἰς ἣν συνήθως παρίσταται ὑπὸ τῶν ζωγράφων καὶ τῶν ἱστορικῶν. Ἀλλὰ πῶς ἐπιστεύθησαν αἱ ψευδεῖς αὗται παραδόσεις; Ἀνεγράφησαν ὑπὸ ἀκρίτων καὶ εὐερέθιστον ἐχόντων τὴν φαντασίαν ἱστοριογράφων, ἐκοινοποιήθησαν ὑπὸ ποιητῶν, μυθιστοριογράφων καὶ καλλιτεχνῶν, οὐχὶ διότι ἦσαν ἀληθεῖς, ἀλλὰ διότι συνεκίνουν εἰς οἶκτον. Ὁ τυφλὸς ἐπαίτης ὁ ὑπὸ μόνου τοῦ *κυνός* του ὁδηγούμενος, ὁ ἀπὸ

Digitized by Google

τῶν κόπων τῆς ἡμέρας ἐν τῇ καλύβῃ του ἀναπαυόμενος γεωργὸς ἀσπάζονται ἀμφότεροι τὸ πιστὸν τοῦτο ζῶον ἀναφωνοῦντες «ὁποῖος νοῦς ὑπάρχει ἐν τοῖς κυσί· ἡ λαλιὰ μόνη ἐλλείπει αὐτοῖς». Ἄλλοι τοὐναντίον εἰς τὸ ἀντίθετον περιπίπτοντες ἄκρον ἀμφιβάλλουσιν ἐὰν τὰ ζῶα ἔχουσι καθόλου ψυχὴν, ἐὰν ψυχὴν πρέπῃ νὰ ὀνομάσωμεν πᾶν ὅ,τι γινώσκει, αἰσθάνεται καὶ ἀγαπᾷ. Πόθεν ἐπήγασεν ἡ κοινοτάτη ἰδέα ὅτι τὰ ζῶα εἶναι ἄμοιρα ψυχῆς; Τὴν ἰδέαν ταύτην ὑπεκίνησε μὲν πρῶτον ὁ Καρτέσιος καὶ οἱ περὶ αὐτὸν, ἀπεδέξατο δὲ μετὰ χαρᾶς καὶ περιέθαλψεν ἡ ὑπερφιλαυτία τῶν ἀνθρώπων, οἵτινες ἄσμενοι ἀντιποιοῦνται τοῦ προνομίου τῆς διανοίας· τελευταῖον ἐκράτυνεν αὐτὴν καὶ ἡ δειλία τῆς πίστεως, ἥτις φοβεῖται νὰ ἀποδεχθῇ ἐν τῷ κόσμῳ ἕνα ἀπέραντον ἀριθμὸν ψυχῶν, ὡσανεὶ δῆθεν αἱ κατώτεραι καὶ φθαρταὶ αὗται ψυχαὶ ἦσαν ἄξιαι νὰ παραβληθῶσι πρὸς τὰς ἡμετέρας ψυχὰς τὰς πνευματικὰς καὶ ἀθανάτους!

Δὲν ἀγνοεῖτε βεβαίως τὰς πολυθρυλήτους γενεθλιαλογίας καὶ τὰς ἄλλας ἀστρολογικὰς δεισιδαιμονίας. Ἡ ἀγαθὴ ἢ κακὴ μοίρα τῶν ἀρτιγεννήτων βρεφῶν ἡρμηνεύοντο ἐκ τοῦ *ὡροσκοπίουντων*, ὡς ἔλεγον οἱ παλαιοὶ, τουτέστιν ἐκ τῆς θέσεως ἣν εἶχον οἱ ἀστέρες κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς γεννήσεως αὐτῶν. Τὴν μοῖραν αὐτῶν προέλεγεν ὁ ἀστρονόμος, ὁ ἀστρολόγος, ἢ ὁ μάντις παρατηρῶν τὴν τοῦ δεῖνος ἢ δεῖνος ἀστέρος θέσιν, ἥτις οὐδὲν ἔχει κοινὸν πρὸς τὰς πράξεις καὶ τὰς περιπετείας τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ πλάνη αὕτη, ἐπινοηθεῖσα πρῶτον ὑπὸ τῶν ἐν Βαβυλωνίᾳ Χαλδαίων, ἐπεκυρώθη ἀκολούθως ὑπὸ τῶν κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα Ἰουδαίων καὶ Ἀράβων ἀστρολόγων καὶ ἕως τῆς σήμερον πιστεύεται παρὰ τῶν ζητούντων νὰ μάθωσι τὴν τύχην των. Τίς δὲν πιστεύει καὶ σήμερον ὅτι ἡ σελήνη κατ' ἐξοχὴν συντελεῖ τὰ μέγιστα εἰς τὴν εὐδίαν καὶ τὸν χειμῶνα; Τὴν ἰδέαν ταύτην, ἣν ἀνεσκεύασεν ἡ νεωτέρα τῆς φύσεως ἐπιστήμη, ἐφαντάσθησαν καὶ διέδοσαν οἱ ἀρχαιότεροι φυσιοδίφαι, οἵτινες δικαίως ὑπολαμβάνονται αἴτιοι τῆς πλάνης. Ἡ περὶ τῶν τεσσάρων στοιχείων θεωρία εἶναι ἐπινόημα τῶν ἀρχαίων ἐν Ἑλλάδι φυσιολόγων καὶ ἰδίως τοῦ Ἐμπεδοκλέους. Βλέπετε λοιπὸν ὅτι σήμερον ἡ ἐπιστήμη ἀποκαλεῖ πρόληψιν καὶ δημοτικὴν πλάνην ὅ,τι ἄλλοτε αὐτὴ ὡμολόγησε καὶ ἐκήρυξεν ὡς ἀληθὲς ἢ τοὐλάχιστον πιθανόν.

Περιττὸν κρίνω νὰ ἐνδιατρίψω μακρότερον εἰς τὰς ἀδυναμίας τῆς ἀνθρωπίνης σοφίας. Ὁ κακολογῶν τὴν ἐπιστήμην κακολογεῖ τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα καὶ ἐξυβρίζει ἑαυτόν. Λυσιτελέστερον νομίζω νὰ καταδείξω τὴν πρόοδον τῆς ἐπιστήμης καὶ νὰ παραστήσω ὑμῖν εἰκόνα τῶν προλήψεων αἵτινες πρότερον μὲν ἐπεκράτησαν, νῦν δὲ ἢ τελείως ἐξηφανίσθησαν ἢ θὰ ἐκλίπωσιν ὅσον οὔπω τοὐλάχιστον παρὰ τοῖς πεπολιτισμένοις ἔθνεσι, τὰ ὁποῖα, ὑπὸ τοῦ φωτὸς τῆς νεωτέρας ἐπιστήμης ὁδηγούμενα, πορεύονται τὴν εὐρεῖαν ὁδὸν τοῦ χριστιανισμοῦ.

Κατὰ τὴν παρελθοῦσαν ἑκατονταετηρίδα ἐπεχείρησε νὰ συντάξῃ κατάλογον τῶν δημοτικῶν προλήψεων ὁ περιφανέστατος Ἄγγλος ἰατρὸς Θωμᾶς Βράουν· ὁ σοφὸς ἀνὴρ περιορισθεὶς εἰς μόνας τὰς προλήψεις τὰς συνεχομένας μετὰ τῆς φυσικῆς ἱστορίας, συνέταξε δίτομον πόνημα ἐκ χιλίων σελίδων. Ἐγὼ βεβαίως δὲν προτίθεμαι ἐνταῦθα νὰ ἀναπληρώσω τὰ ἐκείνῳ ἐλλείποντα. Ἀρκοῦμαι ἁπλῶς νὰ ἀναφέρω τινὰς ἐκ τῶν λησμονηθεισῶν ἤδη καὶ καταγελάστων προλήψεων ἵνα πείσω ὑμᾶς ὅτι τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα, μεθ' ὅλον τὸν περιορισμὸν καὶ τὰς ἀτελείας του, βαίνει πάντοτε ἐπὶ τὰ πρόσω ἀπαλλασσόμενον βαθμηδὸν ἀπὸ τῶν ἐσφαλμένων θεωριῶν αἵτινες ἔβλαψαν τὰ μέγιστα τὸν ἠθικὸν καὶ κοινωνικὸν βίον τῆς ἀνθρωπότητος. Πολὺν χρόνον λ.χ. ἐπιστεύετο ὅτι ἡ τῶν ἀστέρων φύσις ἦτο ἀδιάφθορος, ἕως οὗ αἱ ἀνακαλυφθεῖσαι ἐν τῷ ἡλίῳ κηλίδες ἀνέτρεψαν διὰ παντὸς τὴν παναρχαίαν ταύτην ὑπόθεσιν. Ἅμα τῇ πρώτῃ ἀρχῇ τῆς ἀστρονομίας καθιερώθη ἡ ἔτι καὶ νῦν ὑπάρχουσα συνήθεια τοῦ συνδέειν διὰ φαντασιωδῶν γραμμῶν τὰ ἐν τῷ οὐρανῷ λάμποντα ἄστρα, οὕτως ὥστε νὰ ἀποτελῶνται συμπλέγματα καὶ σχήματα γνωστὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα τῶν ἀστερισμῶν ὁποῖα κατ' ἐξοχὴν εἶναι τὰ σημεῖα τοῦ ζωδιακοῦ. Τὰ σχήματα ταῦτα ἐξελέχθησαν ἀποκυήματα φαντασίας αὐθαιρέτου. Οἱ ἀστρονόμοι διαπλάσαντες αὐτὰ κατὰ τὸ δοκοῦν τοῖς ἐπέβαλον πολλάκις ὀνομασίας ἥκιστα ἁρμοζούσας. Οἱ ἄνθρωποι ἀκολούθως πιστεύσαντες ὡς ἀληθινὰ καὶ τὰ σχήματα καὶ τὰ ὀνόματα ἀπέδοσαν αὐτοῖς θαυμασίας ἀρετὰς καὶ μεγάλην τινα ἐπίδρασιν ἐπὶ τὸν ἀνθρώπινον βίον.—«Ὑπάρχει ἐν τῷ οὐρανῷ ἀστερισμὸς ὀνομασθεὶς ὑπό τινων Ζυγὸς καὶ ὁμοιάζων πρὸς ζυγόν. Ὁ ζυγὸς εἶναι σύμβολον τῆς δικαιοσύνης· πάντες λοιπὸν οἱ ὑπὸ τὸν ἀστερισμὸν τοῦτον γεννώμενοι ἀποβαίνουσι δίκαιοι καὶ ἐπιεικεῖς». Ὅσον ἀλλόκοτοι καὶ ἂν φαίνωνται νῦν αἱ ἰδέαι αὗται ἐπιστεύθησαν ὅμως ἄλλοτε ὑπὸ πολλῶν ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων.

Μακρότατον χρόνον ἐφαντάσθησαν οἱ ἄνθρωποι τὴν μὲν γῆν ἀκίνητον ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ κόσμου, ὅλον δὲ τὸν οὐρανὸν μετὰ τῶν ἀπειροπληθῶν καὶ ἀπωτάτων σφαιρῶν αὐτοῦ στρεφόμενον περὶ τὸν ἡμέτερον μικρὸν πλανήτην. Ἡ τῆς ἀστρονομίας ἐπίδοσις διέψευσε τὸ ὀνειροπόλημα τοῦτο τῆς ἀνθρωπίνης ὑπερφιλαυτίας, πάντες δὲ σήμερον καὶ οἱ ἧττον πεπολιτισμένοι ἀκούουσι τοὐλάχιστον ὅτι ἡ γῆ στρέφεται περὶ ἑαυτήν τε καὶ περὶ τὸν ἥλιον.

Ὅλα τὰ βασίλεια τῆς φύσεως παρέσχον τῷ

Digitized by Google

ἀνθρώπῳ ἀφορμὴν νὰ πλάσῃ φαντασιώδεις ὑποθέσεις καὶ νὰ περιπέσῃ εἰς πλάνας. Ἐν τῷ βασιλείῳ τῶν ὀρυκτῶν λ.χ. ἐπίστευσαν οἱ σοφοὶ ὅτι ἅπαντα τὰ μέταλλα ἠδύναντο νὰ μεταβληθῶσιν εἰς χρυσὸν διά τινος ὕλης, ἧς προέκειτο ἁπλῶς νὰ ἀνευρεθῇ τὸ μυστικὸν καὶ ἣν ἀπεκάλουν λίθον φιλοσοφικόν. Καίπερ οὐδενὸς ἔχοντος τὴν συνταγήν, ἡ θαυμαστὴ τοῦ λίθου ἐνέργεια ἦτο παραδεδεγμένη ὑπὸ πάντων, καὶ ἐκ τῶν προτέρων ἐμακαρίζετο ὁ ἀνὴρ ὅστις ἀνακαλύψας τὴν μυστηριώδη οὐσίαν ἔμελλε διὰ μόνης τῆς ἐπαφῆς του νὰ μεταποιήσῃ εἰς χρυσὸν τὸν σίδηρον, τὸν μόλυβδον, τὸν χαλκὸν καὶ τὰ ἄλλα μέταλλα. Οἱ ἀλχημισταὶ τῶν μέσων αἰώνων καὶ πολλοὶ ἡγεμόνες ὑπὸ τῆς ἐνδείας ἐνοχλούμενοι ἐνέκυψαν μετὰ πλείστου ζήλου εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ φιλοσοφικοῦ λίθου. Οἱ καθ' ἡμᾶς λόγιοι δυστυχῶς οὔτε πιστεύουσιν εἰς τὴν ὕπαρξιν αὐτοῦ οὔτε τὸν ἀναζητοῦσιν. Ἑπομένως οὐδ' ἐλπὶς ὑπάρχει ὅτι θὰ εὑρεθῇ ποτε. Τὸ αὐτὸ ῥητέον καὶ περί τινων φυτῶν. Οἱ ἀρχαῖοι ἐνόμιζον ὅτι ἡ δάφνη ἦτο τὸ κάλλιστον ἀμυντήριον τοῦ κεραυνοῦ. Ἀπὸ τοῦ Φραγκλίνου ὅμως ἔχομεν ἡμεῖς ἀσφαλέστερα ἀλεξικέραυνα. Ἐπειδὴ σύμπασα ἡ φύσις παρέσχε τὸ ἐνδόσιμον εἰς τὰς προλήψεις καὶ εἰς τὰς πλάνας ἀρκοῦμαι καὶ ἐκ τῶν ζώων νὰ ἀναμνήσω τὰ μυθώδη ὀνόματα τῆς σφιγγὸς καὶ τοῦ φοίνικος, ὅστις ἀναγεννᾶται ἀπὸ τῆς κόνεώς του, εἶτα τὴν σαλαμάνδραν, ἥτις ἔζη ἐντὸς τοῦ πυρὸς καὶ τὸν νομισθέντα τυφλὸν ἀσπάλακα, ὅστις ἔχει μικροτάτους τοὺς ὀφθαλμούς.

Ἄφθονον ὕλην εἰκασιῶν, ὑποθέσεων καὶ μύθων παρέσχεν αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος καὶ ἡ ἱστορία του. Τίνος ἕνεκεν ἄλλοτε μὲν ἐτιμῶντο, ἔτι δὲ καὶ νῦν χαιρετίζονται οἱ πταρνιζόμενοι; Τὸ μὲν ἔθιμον ὑπάρχει εἰσέτι, τὸ δὲ αἴτιον αὐτοῦ, μεθ' ὅλων τῶν πεπαιδευμένων τὰς ἐρεύνας, διατελεῖ ἄγνωστον. Μήπως ἆρά γε ἐπεκράτησέ ποτε μεγάλη καὶ κακὴ ἐπιδημία, ἧς πρώτιστον σύμπτωμα ὑπῆρξεν ὁ πταρνισμός;

Πρὶν ἀνακαλύψῃ τὸν νέον κόσμον ὁ Κολόμβος ὅλοι ἠρνοῦντο ἐπιμόνως τὴν ὕπαρξιν τῶν ἀντιπόδων, ἀνθρώπων δηλονότι οἰκούντων εἰς μέρος γῆς πάντη ἀντίθετον πρὸς τὸ ἡμέτερον καὶ φαινομένων ἑπομένως ὅτι περιεπάτουν ἔχοντες τὴν κεφαλὴν ἐστραμμένην πρὸς τὰ κάτω. Τοιαύτη ἰδέα θὰ ἦτο ἴσως δυσνόητος καὶ εἰς ἡμᾶς καὶ δυσκόλως θὰ ὑπερίσχυεν ἄνευ τῶν φώτων τὰ ὁποῖα γεωγραφία καὶ φυσικὴ ἐπιχέουσιν εἰς τὰ νεώτερα ἔθνη. Ἐν ᾧ δὲ οἱ ἀρχαῖοι ἠρνοῦντο τὴν ὕπαρξιν τῶν ἀντιπόδων, ἀπεδέχοντο ἀδιστάκτως τὴν ἐν ταῖς ὑπερβορείαις χώραις ὕπαρξιν τῶν πυγμαίων, ἀνθρώπων δηλονότι ἕνα μόνον πόδα ὑψηλῶν, τῶν ὁποίων τὸ ὄνομα εἶναι σήμερον παροιμιῶδες ὥσπερ τὸ τῶν γιγάντων. Τελευταῖον ὅλα τὰ εὐρωπαϊκὰ ἔθνη ἐν τῷ μέσῳ αἰῶνι ἐπίστευσαν καὶ ἐπανέλαβαν τὸ πολυθρύλητον παραμύθιον τοῦ περιπλανωμένου Ἰουδαίου. Διὰ τοιαύτης σκοτίας ἐπορεύθη τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα ἕως οὗ βαθμηδὸν προσήγγισεν εἰς τῆς ἀληθείας τὸ φῶς. Ὑπάρχουσιν ὅμως ἄλλαι χείρονες πλάναι *ἠθικαὶ* καὶ *κοινωνικαί*, τῶν ὁποίων ἡ ἀπαλλαγὴ πρέπει νὰ ἐμποιήσῃ ἡμῖν μείζονα εὐφροσύνην. Ἀναπολήσατε εἰς τὴν μνήμην λ.χ. τὴν δουλείαν, τὴν ταπείνωσιν καὶ τὸν ἐξευτελισμὸν τῆς γυναικός· φαντασθῆτε ὅτι καὶ σήμερον παρὰ τοῖς ἀγρίοις καὶ τοῖς ἡμιαγρίοις λαοῖς ἡ γυνὴ εἶναι δούλη, ἐκδεδομένη εἰς τὴν ἀσέλγειαν καὶ τὰς ἰδιοτροπίας τοῦ ἀνδρός, πρὸς ὃν αὕτη εἶναι ἰσότιμος μὲν καὶ ἰσοστάσιος ἐὰν μὴ κατὰ τὴν ῥώμην, τοὐλάχιστον κατὰ τὴν διάνοιαν καὶ τὴν καρδίαν, ἀπειράκις δὲ ἀνωτέρα αὐτοῦ διὰ τὴν χάριν καὶ τὴν ἀφοσίωσιν δι' ἧς ἀναδείκνυται τὸ θέλγητρον τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, ἡ ψυχὴ τῆς οἰκογενείας, ἔνθα ὁ μὲν ἀνὴρ κομίζει τὰ χρειώδη, μόνη δὲ ἡ γυνὴ προστίθησι τὴν εὐφροσύνην καὶ τὴν εὐημερίαν. Ἐνθυμήθητε πρὸς τούτοις τὰς μυρίας καταχρήσεις τὰς ἐρειδομένας ἐπὶ τῆς σφαλερᾶς ἰδέας περὶ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, αἱ ὁποῖαι θὰ διαμείνωσιν αἰώνιον ὄνειδος εἰς τοὺς ἀποδεξαμένους αὐτὰς λαούς. Ἐνθυμήθητε τὴν ἐπάρατον δουλείαν ἣν διά τε τοῦ λόγου καὶ τῆς γραφῆς ἐδικαιολόγησαν οἱ σοφώτατοι τῶν ἀρχαίων ἐθνῶν παραστήσαντες αὐτὴν ὡς θεμέλιον τῆς κοινωνίας, ἐν ᾧ πραγματικῶς αὕτη θὰ ἔφερε τὴν κοινωνίαν εἰς τὸν ὄλεθρον ἐὰν ὁ ἄνθρωπος ἔπρεπε νὰ ζήσῃ ἄλλως ἢ μετὰ τῶν αὐτῷ ὁμοίων. Χάριτι θείᾳ τὰ εἰδεχθῆ ταῦτα ἐξαμβλώματα τῆς πλάνης περιορίζονται καὶ ἐκλείπουσι βαθμηδόν· ἐλπὶς δ' ὑπάρχει ὅτι, χρόνου προϊόντος, θὰ θριαμβεύσωσι πανταχοῦ ἡ τῶν φώτων ἐπίδοσις καὶ ἡ ἐκπολιτευτικὴ δύναμις τῆς χριστιακῆς πίστεως. Μόνη ἡ προσδοκία αὕτη ἐμπνέει ἡμῖν γλυκεῖαν ἐλπίδα καὶ μεγάλην πεποίθησιν εἰς τὰς τύχας τῆς ἀνθρωπότητος.

Μὴ νομίσωμεν ὅμως διὰ τοῦτο ὅτι ζῶμεν κατὰ τὸν χρυσοῦν αἰῶνα· ὅ,τι ἡμεῖς λέγομεν περὶ τῶν προγενεστέρων αὐτὸ τοῦτο θὰ ἐπαναλάβωσιν οἱ μεταγενέστεροι περὶ ἡμῶν. Ἐλάλησα περὶ τῶν ἐξαλειφθεισῶν πλανῶν καὶ προλήψεων· ἀλλὰ μήπως ἆρά γε αὗται εἶναι ἧττον εὐάριθμοι τῶν ἐναπολειφθεισῶν ἀρχαίων καὶ τῶν ἄλλων νεωτέρων; Ὑπάρχουσι πλάναι νεώταται· ὑπάρχουσι πλάναι, αἵτινες, εἰ καὶ πρωτογενέστεραι, δὲν εἶναι ἧττον ζωηραί. Ἂς παραλίπωμεν τὰς πλάνας τὰς συνεχομένας μετὰ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς ἱστορίας, ἐπειδὴ ταύτας θὰ ἐξελέγξωσιν ἄλλοι συνάδελφοί μου καθηγηταὶ ἀξιώτεροι ἐμοῦ. Ὁ φιλόσοφος ἔχει κυρίως πρὸ ὀφθαλμῶν τὰς πλάνας τὰς συνεχομένας μετὰ τῆς ἠθικῆς τάξεως, αἵτινες ἐπηρεάζουσιν εἰς τὸν πρακτικὸν βίον ἢ κλονοῦ-

Digitized by Google

σιν αὐτὰ τὰ θεμέλια τῆς κοινωνίας. Ἂς ἐξετάσωμεν κατὰ πρῶτον τὰς πλάνας τὰς βλαπτούσας τὴν ψυχὴν ἡμῶν.

Ἕπεται τὸ τέλος.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΤΗΛΕΦΩΝΟΥ

Συνέχεια καὶ τέλος· ἴδε σελ. 202.

Β'

Περιγραφὴ καὶ ἐνέργεια τοῦ τηλεφώνου.

18. Τῶν προκαταρκτικῶν γνώσεων καταληπτῶν γενομένων, ὡς ἀπαραιτήτων πρὸς *ἐντελῆ ἐξήγησιν* τοῦ τηλεφώνου,[1] ἀρχόμεθα νῦν τῆς περιγραφῆς καὶ ἐνεργείας αὐτοῦ.

Περιγραφή. Ὁ μαγνήτης ΒΝ ἐντὸς κιβωτίου κείμενος (Σχ. 16), στηρίζεται ἐπὶ ξύλου ὁριζοντίως, εἰς δὲ τῶν πόλων αὐτοῦ περιβάλλεται ὑπὸ νήματος χαλκοῦ, λίαν λεπτοῦ, περι-

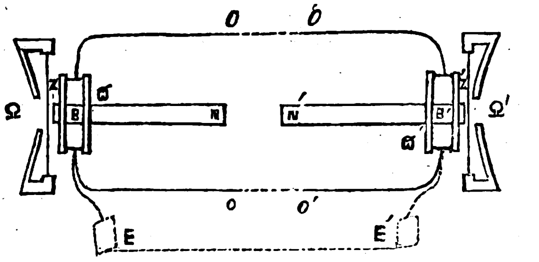

Σχ. 16

κεκαλυμμένου μὲ μέταξαν, δι' ἐπαναληπτικῶν δὲ γύρων σχηματίζει πηνίον π μικρὸν τὸ μῆκος.

Τὰ δύο πέρατα ο,ο τοῦ νήματος τούτου συνάπτομεν πρὸς τὰ πέρατα ο',ο' ἑτέρου νήματος ἐπιμηκεστάτου, διευθυνομένου ἐπὶ παραδείγματι ἐξ Ἀθηνῶν, ἔνθα κεῖται ὁ ῥηθεὶς μαγνήτης ΒΝ, εἰς Πειραιᾶ, ἔνθα ἀφικνούμενον τοῦτο περιβάλλει τὸ πέρας ἑτέρου μαγνήτου ὁμοίου, τοῦ Β'Ν', καὶ σχηματίζει πηνίον π' περὶ τὸν πόλον αὐτοῦ, ἐκεῖθεν δὲ ἐπανερχόμενον εἰς Ἀθήνας[2] προσκολλᾶται εἰς τὸ ἕτερον πέρας ο τοῦ πηνίου π καὶ οὕτως ἀποτελεῖται ἡ συνέχεια τοῦ νήματος ἀπανταχοῦ τοῦ μήκους αὐτοῦ, ἄνευ διακοπῆς, ἐξ Ἀθηνῶν εἰς Πειραιᾶ καὶ ἐκ Πειραιῶς εἰς Ἀθήνας.

Ἐνώπιον τοῦ πόλου τοῦ μαγνήτου ΒΝ στηρίζεται ὀρθόν, ἤτοι καθέτως τῷ μαγνήτῃ, ἔλασμα σιδηροῦν Ζ λεπτόν, μικρὸν καὶ κυκλοτερές, ἀπέχον μὲν ἐλάχιστον ἐκ τοῦ πόλου τοῦ μαγνήτου, μὴ ἐφαπτόμενον δὲ τούτου. Παρὰ τὸ ἔλασμα τοῦτο Ζ ὑπάρχει χώνη, ἤτοι κοιλότης κωνική, ἡ Ω, ἔχουσα τὴν κορυφὴν τοῦ κώνου ἐστραμμένην πρὸς τὸ ἔλασμα Ζ, τὴν δὲ βάσιν αὐτοῦ πρὸς τὰ ἔξω.

Τὸ ὅλον σύστημα, συγκείμενον ἐκ τοῦ μαγνήτου ΒΝ', τοῦ ἐλάσματος Ζ καὶ τοῦ κώνου Ω, εὑρίσκεται ἐγκεκλεισμένον ἐν κιβωτίῳ ἐκ ξύλου στερεοῦ (Σχ. 17), ἐξωτερικῶς ὁμοιοσχή-

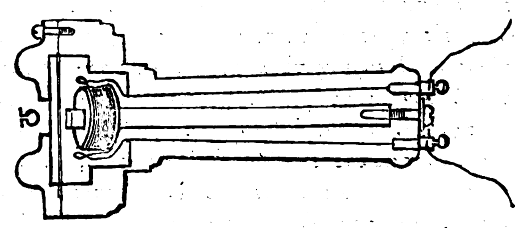

Σχ. 17

μονι πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν σύστημα.

Καὶ τὸ μὲν ἐν Ἀθήναις σύστημα, ὅταν χρησιμεύῃ πρὸς ἐξαποστολὴν εἰδήσεων εἰς Πειραιᾶ, καλεῖται *Ἀγγελιοδότης* ἢ *Ἀγγελιώτης*, τὸ δὲ ἐν Πειραιεῖ, ἐντελῶς ὅμοιον τὴν κατασκευήν, ὅταν χρησιμεύῃ ἵνα δέχηται τὰς ἐξ Ἀθηνῶν ἀγγελίας, καλεῖται *Ἀγγελιοδόχος*, δύναται δὲ νὰ χρησιμεύσῃ ἑκάτερον τούτων καὶ ὡς ἀγγελιώτης καὶ ὡς ἀγγελιοδόχος, διότι ἑκάτερα ἐντελῶς ὅμοια τὴν κατασκευήν· τὸ δὲ μεταξὺ τῶν δύο πόλεων συνεχὲς μεταλλικὸν νῆμα προ'π'ο'π καλεῖται *Ἀγγελιαφόρον νῆμα*.

19. *Ἐνέργεια.* Προκειμένου νὰ μεταβιβασθῇ ἀγγελία ἐξ Ἀθηνῶν εἰς Πειραιᾶ, ὁ ἄνθρωπος τίθησι τὸ στόμα αὐτοῦ εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἐκ τῆς βάσεως τοῦ κώνου Ω καὶ προφέρει καθαρῶς ἑκάστην λέξιν τῆς ἀγγελίας· ὁ δὲ ἐν Πειραιεῖ ἀκροώμενος, ἔχων ἐφηρμοσμένον καλῶς τὸ οὖς αὐτοῦ εἰς τὴν βάσιν τοῦ κώνου Ω', ἵνα μὴ παρεντίθενται ἐξωτερικοὶ ψόφοι, ἀκούει τὴν ἀγγελίαν ὡσανεὶ ὁ ἐν Ἀθήναις ὡμίλει ἐνώπιον αὐτοῦ μὲ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ φωνήν, ὑποστᾶσαν ὅμως ἐλαχίστην καὶ ἀνεπαίσθητον ἀλλοίωσιν. Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τῆς μεταβάσεως τῆς ἀγγελίας ἐξ Ἀθηνῶν εἰς Πειραιᾶ, ὁ ἀγγελιώτης καὶ ὁ ἀγγελιοδόχος ἐκτελοῦσιν ἔργον τὸ ἑξῆς:

Τῆς φωνῆς ἐν Ἀθήναις φωνουμένης, ἐν τῷ κώνῳ Ω, ὁ ἀὴρ πάλλεται καὶ τίθησιν εἰς ὁμοίαν παλμικὴν κίνησιν τὸ ἔλασμα Ζ, καθ' ἃ εἴρηται (§ 2).

Ἐὰν ἡ φωνὴ μεγάλη, ἐντατική, οἱ παλμοὶ τοῦ ἐλάσματος Ζ ἔχουσι μεῖζον πλάτος ἢ ἐὰν ἡ φωνὴ ἀσθενὴς (§ 3).

Ἐὰν δὲ ἡ φωνὴ ὀξεῖα, οἱ παλμοὶ τοῦ ἐλάσματος Ζ γίνονται ταχύτεροι, ἤτοι πλείονες κατὰ δεύτερον λεπτὸν (§ 3). Φωναὶ δὲ κατ' ἐλάχιστον ἀπ' ἀλλήλων διαφέρουσαι τὴν ἔντασιν, τὴν ὀξύτητα, τὴν ποιότητα κτλ. γίνονται πρόξενοι παλμῶν εἰς τὸ ἔλασμα Ζ διαφόρων ἐπίσης, κατὰ τὸν βαθμὸν τῆς ἐνεργείας. Ἐπειδὴ δὲ οἱ παλμοὶ τοῦ ἐλάσματος Ζ, μὲ τὰς ἀλλοιώσεις αὐτῶν τὰς διαδοχικὰς καὶ ποικίλας, πλησιάζουσιν εἰς τὸν μαγνήτην ΒΝ τὸ ἔλασμα Ζ ἢ ἀπομακρύνουσιν αὐτὸ ἐκ τούτου μᾶλλον ἢ ἧττον, ἔστιν ὅτε δὲ καὶ κατ' ἐλαχίστην ποσότη-

1. Οἱ Γερμανοὶ δὲν ἐνέκριναν τὴν λέξιν τηλέφωνον ὡς τὰ λοιπὰ ἔθνη· τὸ οὖς αὐτῶν ἀρέσκεται εἰς τὰ ἴδια καὶ ἐκάλεσαν Fernsprecher.

2. Τὸ μῆκος τοῦ νήματος τοῦ ἐκ Πειραιῶς εἰς Ἀθήνας ἐπανερχομένου, δύναται νὰ ἀντικαταστήσῃ ἡ γῆ, ὡς καὶ εἰς τὸν κοινὸν τηλέγραφον Mors, ἐμβαπτιζομένων τῶν περάτων ο', ο' ἐν τῇ γῇ, περατουμένων δὲ εἰς μεταλλικὰ ἐλάσματα Ε, Ε.

Digitized by Google

τα, ἕπεται, κατὰ τὰ ῥηθέντα (§ 8), ὅτι μεταβολὴ τῆς ἀποστάσεως τοῦ ἐλάσματος Ζ ἐκ τοῦ μαγνήτου, γίνεται πρόξενος μεταβολῆς τῆς μαγνητικῆς ἐντάσεως τοῦ μαγνήτου ΝΒ, ὁπότε, κατὰ τὰ εἰρημένα (§ 9), ὡρισμένη ἔντασις μαγνητικὴ τοῦ ΒΝ γίνεται πρόξενος ἠλεκτρικοῦ ῥεύματος ὡρισμένου τὴν ἔντασιν εἰς τὸ νῆμα τοῦ πηνίου π (§ 17). Ἑνὶ λόγῳ, μεταβολὴ τῆς φωνῆς συνεπιφέρει τὴν μεταβολὴν τῶν παλμῶν τοῦ ἐλάσματος Ζ, αὕτη δὲ τὴν τῆς ἐντάσεως τοῦ μαγνήτου ΒΝ καὶ αὕτη τέλος τὴν τοῦ ἠλεκτρικοῦ ῥεύματος, οὗτινος γίνεται πρόξενος ἡ μαγνητικὴ ἐπίδρασις (§ 17).

Καὶ ταῦτα μὲν γίνονται εἰς τὸν ἐν Ἀθήναις ἀγγελιώτην, ἐξετάσωμεν δὲ νῦν τί γίνεται εἰς τὸν ἐν Πειραιεῖ ἀγγελιοδόχον.

Ἔστω ὅτι ὁ ἀποστέλλων ἐξ Ἀθηνῶν ἀγγελίαν ἔχει τὸ στόμα αὐτοῦ εἰς τὴν βάσιν τοῦ κώνου Ω καὶ ἐκβάλλει ἐν πρώτοις τὴν φωνὴν α καθαρῶς· ἐκ ταύτης ἐγείρεται κατὰ τὰ ἄνω εἰρημένα ἠλεκτρικὸν ῥεῦμα, ὅπερ διανύει ἐν ἀκαρεῖ ὅλον τὸ μῆκος τοῦ ἀγγελιαφόρου νήματος. Κατὰ τὴν διάβασιν δὲ αὐτοῦ διὰ τοῦ πηνίου π′ ἐν Πειραιεῖ, ἐπιδρᾷ ἐπὶ τοῦ πόλου Β′ τοῦ μαγνήτου Β′Ν′ καὶ κατὰ τὰ εἰρημένα (§ 8, Β^{ον}), αὐξάνει τὴν μαγνητικὴν ἔντασιν αὐτοῦ, ἕλκει ἑπομένως ὁ πόλος Β′ τὸ ἔλασμα Ζ′ καὶ τόσῳ μᾶλλον, ὅσον ἡ αὔξησις τῆς ἐντάσεως τοῦ μαγνητισμοῦ ὑπῆρξε μείζων.

Ἤδη δὲ ἐκ τῆς ἕλξεως ταύτης τοῦ ἐλάσματος Ζ′ καὶ τῆς ἐπανόδου τούτου ὡς ἐλαστικοῦ εἰς τὴν ἀρχικὴν αὐτοῦ θέσιν μετὰ τὴν διάβασιν τοῦ ἠλεκτρικοῦ ῥεύματος, προέρχεται εἰς τὸν περιβάλλοντα τὸ ἔλασμα ἀέρα παλμικὴ κίνησις ὁμοία τῇ τοῦ ἐλάσματος Ζ, ἥτις διαδίδεται ἀκριβῶς καὶ οἷα ὑπάρχει, εἰς τὸ τυμπανόφραγμα τοῦ ὠτὸς (§ 2), ὅπερ ἔχει ἐπερειδόμενον εἰς τὴν βάσιν τοῦ κώνου Ω′ ὁ ἐν Πειραιεῖ δεχόμενος τὴν ἀγγελίαν ἄνθρωπος καὶ ἀκούει τὴν φωνὴν α. Καὶ ἂν μὲν ἐφώνησεν ὁ ἐν Ἀθήναις τὴν φωνὴν α μεγάλως, ἤτοι ἐντατικῶς, ὥστε προῆλθε πλάτος μέγα εἰς τοὺς παλμοὺς τοῦ ἐλάσματος Ζ, ὁ ἐν Πειραιεῖ ἀκούει τὴν φωνὴν α ἐντατικήν, ἐὰν δὲ ἐφώνησεν αὐτὴν ἀσθενῶς, τὸ προελθὸν εἰς τοὺς παλμοὺς πλάτος ὑπῆρξε μικρὸν καὶ ἑπομένως ἀκούει ταύτην ἀσθενῆ. Ἐὰν δὲ ὀξεῖαν τὴν φωνὴν α ἐφώνησεν ἐν Ἀθήναις, ὀξεῖα ἐπίσης ἀκούεται αὕτη καὶ ἐν Πειραιεῖ, τῶν δύο ἐλασμάτων Ζ καὶ Ζ′ παλλομένων ἀκριβῶς κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, τελούντων ἴσους παλμοὺς εἰς ἴσους χρόνους, ἤτοι σχηματιζόντων ταυτοηχίαν [unisson].

Ἐὰν δὲ ὁ ἐν Ἀθήναις φωνῇ διαδοχικὰς φωνὰς καθαρὰς καὶ βραδέως, οἷον τὴν λέξιν *Θεός*, τὰ διαδοχικῶς διερχόμενα ῥεύματα, διαφέροντα ἀπ᾽ ἀλλήλων, ἐγείρουσι διαδοχικοὺς παλμοὺς εἰς τὸ ἐν Πειραιεῖ ἔλασμα Ζ′ διαφέροντας ἐπίσης, ὁμοίους δὲ πρὸς τοὺς τοῦ ἐλάσματος Ζ· διὰ ταῦτα οἱ παλμοὶ τοῦ ἐλάσματος Ζ′, διαδιδόμενοι εἰς τὸν περιβάλλοντα ἀέρα ὅμοιοι κατὰ πάντα πρὸς τοὺς τοῦ Ζ, γίνονται πρόξενοι παλμῶν ὁμοίων εἰς τὸ τυμπανόφραγμα τοῦ ὠτὸς τοῦ ἀκροωμένου, ἐξ ὧν καθίσταται αὐτῷ ἀκουστὴ ἡ λέξις *Θεός*, ἔχουσα ἀναγκαίως τὸν ἰδιάζοντα χαρακτῆρα τῆς φωνῆς ἐκείνου, ὅστις ἐφώνησεν αὐτήν.

Εἰς τὴν ἐνέργειαν ταύτην παρατηροῦμεν ὅτι ὡρισμένοι παλμοὶ τοῦ ἐν Ἀθήναις ἐλάσματος Ζ, γίνονται πρόξενοι ἠλεκτρικοῦ ῥεύματος ὡρισμένου, τοῦτο δὲ γίνεται πρόξενον παλμῶν *ἐντελῶς ὁμοίων* εἰς τὸ ἔλασμα Ζ′· οἱ παλμοὶ λοιπὸν τοῦ ἐλάσματος Ζ εἰσὶν αἴτιον ἐν Ἀθήναις, οἱ παλμοὶ δὲ τοῦ ἐλάσματος Ζ′ εἰσὶν ἀποτέλεσμα ἐν Πειραιεῖ. Τῶν ἐλασμάτων Ζ καὶ Ζ′ τελούντων τοὺς αὐτοὺς παλμοὺς κατὰ δεύτερον λεπτὸν καὶ ταυτοηχούντων, οὐδόλως παράδοξον ἀναπνοή, βήξ, γέλως, συριγμὸς καὶ τὰ τοιαῦτα, νὰ γίνωνται ἀκουστὰ διὰ τοῦ τηλεφώνου καὶ ἀκριβῶς καθ᾽ ὃν τρόπον ἐκφέρονται. Ὡσαύτως ὅταν χορδὴν τεταμένην εἰς βαθμὸν ὡρισμένον ἢ ἔλασμα ὑάλινον ὡρισμένον τὸ μέγεθος πλήξωμεν διὰ τοῦ πλήκτρου, τότε πάλλεται ὡς τὸ τυμπανόφραγμα (Σχ. 2), ἤτοι ἐκτελεῖ παλμοὺς κατὰ δεύτερον λεπτὸν ὡρισμένους, οἷον 856· ἐκ τούτων προέρχεται ἀκουστὸς ἦχος ὡρισμένος, ὁ λ$_3$, οὐδέποτε ἄλλος ὀξύτερος ἢ βαρύτερος.

Ὁ περιβάλλων πανταχόθεν τὴν χορδὴν ἢ τὸ ἔλασμα ἀὴρ πάλλεται καὶ οὗτος κατὰ πάντα ὁμοίως πρὸς τὴν χορδὴν ἢ τὸ ἔλασμα, ἤτοι ἐκτελεῖ τοὺς αὐτοὺς παλμοὺς κατὰ δεύτερον λεπτόν· τοσούτους δὲ ἐκτελεῖ καὶ τὸ ἐν Ἀθήναις σιδηροῦν ἔλασμα Ζ, ἂν τὸ ἔλασμα τὸ ὑάλινον ἠχοῖ ἐνώπιον τοῦ κώνου Ω· ἐπειδὴ δὲ τοσούτους παλμοὺς κατὰ δεύτερον λεπτὸν ἐκτελεῖ ἀκριβῶς καὶ τὸ ἐν Πειραιεῖ ἔλασμα Ζ′, ἕπεται ὅτι καὶ τοῦτο ἐκβάλλει ἀναγκαίως τὸν αὐτὸν ἦχον λ$_3$, καὶ γίνεται ἀκουστὸς ἐν Πειραιεῖ.

Παρατηρητέον ὅτι τὰ ἐν τῷ τηλεφώνῳ ἐπενεργοῦντα αἴτια καθ᾽ ἑαυτὰ μὲν εἰσὶν ἀσθενῆ, οἷον φωνή, ἀναπνοή, ἀήρ, ἔλασμα, ἠλεκτρικὸν ῥεῦμα, παρέπεται δὲ τελικὸν ἀποτέλεσμα γινόμενον εἰς μεγίστην ἀπόστασιν αἰσθητὸν ἡμῖν, ἀλλ᾽ ἐπὶ τίνος ὀργάνου; Ἐπὶ τοῦ λεπτοτάτου τὴν κατασκευήν, καὶ σοφῶς πεποιημένου,[1] ὅπερ δὲν κατεσκεύασαν ἀνθρώπου χεῖρες, τοῦ ὠτός, οὗτινος ἡ μεμβράνα, ἥτις χρησιμεύει ὡς τυμπανόφραγμα, τίθεται εἰς παλμικὴν κίνησιν ὑπὸ ἀσθενεστάτης ἐξωτερικῆς ἐνεργείας, ἕνεκα τῆς τάσεως, ἣν λαμβάνει ὅταν ἀκροώμενοι προσέχωμεν τὸν νοῦν.

Παρατηρήσεις.

Α′) Διὰ τοῦ ὑποβρυχίου χαλκοῦ νήματος,

1. Ἰδὲ περὶ ὠτὸς εἰς τὸ «Περὶ ἀέρος καὶ τῶν ἐνεργειῶν αὐτοῦ» πόνημα ἡμῶν.

Digitized by Google

τοῦ κοινωνοῦντος τὴν Γαλλίαν μετὰ τῆς Ἀγγλίας, ἔχοντος μῆκος 34 χιλιάδων μέτρων μεταξὺ Saint-Margaret ἐπὶ τῆς Ἀγγλικῆς παραλίας πλησίον τῆς Douvre καὶ τῆς Sangatte πλησίον τῆς πόλεως Callais ἐπὶ τῆς παραλίας τῆς Γαλλίας, ἀντηλλάγησαν συνδιαλέξεις διάφοροι· διακρίνεται δὲ ὑπὸ τοῦ ἀκροωμένου καὶ τίς ὁ ὁμιλῶν, ἐκ τῆς μεταβιβαζομένης φωνῆς, γνωστῆς προηγουμένως οὔσης.

Β′) Κατὰ τὰ ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ πειράματα τὸ τηλέφωνον διαβιβάζει τὴν φωνὴν καὶ ὅταν εἰς τὴν διάβασιν τοῦ ἠλεκτρικοῦ ῥεύματος παρεντεθῶσι δέκα καὶ ἓξ ἄνθρωποι κρατούμενοι διὰ τῶν χειρῶν, τοῦθ' ὅπερ παρεμβάλλει μεγίστην ἀντίστασιν εἰς τὴν διάβασιν τοῦ ἠλεκτρικοῦ ῥεύματος. Πειράματα τοῦ Breguet ἐν Παρισίοις ἀπέδειξαν τὸ αὐτό.

Γ′) Ἐρρέθη μὲν ὅτι ἂν συγχρόνως διέρχωνται ἠλεκτρικὰ ῥεύματα διὰ νημάτων παρακειμένων τῷ μεταλλικῷ νήματι τοῦ τηλεφώνου, τότε δὲν μεταδίδει φράσεις εὐκρινεῖς, ἀλλὰ ψόφους ἀορίστους, νεώτερα ὅμως πειράματα, γενόμενα μεταξὺ τῆς Douvre καὶ Callais, ἐπὶ δύο ὥρας διαρκέσαντα καὶ ὑπὸ τοῦ *Bourdeaux*, μέλους τῆς ἑταιρίας τῶν ὑποβρυχίων τηλεγράφων διευθυνόμενα, ἀπέδειξαν ὅτι τὸ νῆμα τοῦ τηλεφώνου διαβιβάζει εὐκρινεῖς φράσεις ἐν ᾧ συγχρόνως διὰ τῶν λοιπῶν νημάτων τοῦ ὑποβρυχίου κάλω διέρχονται ῥεύματα ἠλεκτρικὰ τοῦ κοινοῦ τηλεγράφου Mors.

Δ′) Βεβαιοῖ μὲν ὁ τῆς Ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως ἠλεκτριστὴς Preece ὅτι ἤκουσεν εὐκρινῶς διὰ τοῦ τηλεφώνου ὁμιλίαν ἐξ ἀποστάσεως $51\frac{1}{2}$ χιλιομέτρων, ἀλλὰ καὶ εἰς ἔτι μείζονα ἀπόστασιν εὐδιάκριτος γίνεται. Παραδέχονται τὴν σήμερον, ὅτι εἰς ἀπόστασιν μείζονα τῶν 363 χιλιομέτρων, ἤτοι 45 φορὰς μεγαλειτέραν τῆς ἐξ Ἀθηνῶν εἰς Πειραιᾶ, δὲν δύναται νὰ χρησιμεύσῃ τὸ τηλέφωνον. Ὁ χρόνος καὶ νέα πειράματα διδάξουσιν ἡμᾶς.

Ε′) Οἱ χρώμενοι τῷ τηλεφώνῳ δὲν ἔχουσιν ἀνάγκην νὰ ἐκμάθωσι προηγουμένως τὸν τρόπον τῆς χρήσεως, ὡς δι' ἐπιπόνου ἐργασίας προπαρασκευάζονται οἱ χρώμενοι τῷ κοινῷ τηλεγράφῳ Mors. Ἀρκεῖ νὰ προφέρωσιν εὐκρινῶς καὶ βραδέως οἱ διὰ τοῦ τηλεφώνου συνδιαλεγόμενοι. Καὶ ἄλλας μὲν ἀνάγκας ἐκπληροῖ τὸ τηλέφωνον, ἄλλας δὲ ὁ ἐν χρήσει ἠλεκτρικὸς τηλέγραφος· ἑκάτεροι ἔχουσιν ἴδια πλεονεκτήματα, τὸ δὲ τηλέφωνον δὲν ἀφίνει ἴχνη τοῦ τηλεγραφήματος, ὡς ὁ κοινὸς τηλέγραφος, κτλ.

ΣΤ′) Ἡ ἐφεύρεσις τοῦ τηλεφώνου ἀνήκει δικαίως τῷ Graham Bell. Καὶ προηγήθησαν μὲν συσκευαί, δι' ὧν ἐξήρχοντο ψόφοι ἢ ἦχοι, ὡς αἱ τῶν κκ. De la Rive ἐν ἔτει 1843 καὶ Reiss ἐν ἔτει 1861, κτλ., ἔναρθρον τηλέφωνον ὅμως, μεταδίδον εἰς μεγίστην ἀπόστασιν φράσεις ἀκριβεῖς, ὁ Graham Bell ἀπὸ τοῦ 1873 ἐργαζόμενος, ἐπραγματοποίησε πρῶτος.

20. Ὁ ἄνθρωπος ἐρευνῶν τὰ ποιήματα τοῦ Δημιουργοῦ, θαυμάζει αὐτὰ καθ' ἑαυτά, ἐξαιρέτως δὲ τὴν πρόνοιαν ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως αὐτοῦ καὶ τὴν ἁπλότητα τῶν αἰτίων πρὸς παραγωγὴν πλείστων καὶ ποικίλων φυσικῶν φαινομένων. Ὑπερέχων τῶν λοιπῶν ζώων κατά τε τὸ λογικὸν καὶ τὸν διάφορον ὀργανισμὸν τοῦ σώματος αὐτοῦ, καίπερ ποιηθεὶς ὑπὸ τοῦ Δημιουργοῦ νὰ μὴ δημιουργῇ μὲν αὐτὸς ὕλην, οὐδὲ νὰ δίδῃ ζωήν, ἐμβάλλει κατὰ τὸ δοκοῦν εἰς κίνησιν ὡρισμένην, ὠφελίμην αὐτῷ, τὰ φύσει ἐπιδεκτικὰ κινήσεως.

Διὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ ἀτμοῦ, τοῦ τηλεγράφου, τοῦ τηλεφώνου, τῆς πυξίδος, τῶν ἀλεξικεραύνων, κτλ., κατέκτησε τὴν φύσιν καὶ βασιλεύει, νόμιμος κυριάρχης αὐτῆς διὰ τοῦ νοὸς γινόμενος.

Δ. Σ. Στρουμπος.

Η ΤΟΥ ΑΚΑΘΙΣΤΟΥ ΥΜΝΟΥ ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ

Μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς πρώτης μεγάλης πολιορκίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Ἀράβων τῷ 626 ὁ βασιλεὺς Ἡράκλειος, ἀναλογιζόμενος μὲν τὸν ἔσχατον κίνδυνον ἐκ τοῦ ὁποίου ἀπηλλάγη τὸ ἔθνος, ἀνταποκρινόμενος δὲ εἰς τὰ αἰσθήματα τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ στρατοῦ, οἵτινες δὲν ἠγωνίσθησαν τοσοῦτον γενναίως εἰμὴ πεποιθότες εἰς τὴν προστασίαν τῆς πολιούχου Παναγίας Θεοτόκου, ἐνέκρινεν εἰς δήλωσιν ἀϊδίου πρὸς αὐτὴν εὐγνωμοσύνης, τὴν καθιέρωσιν τῆς Ἀκολουθίας τοῦ *Ἀκαθίστου Ὕμνου*, ἥτις μέχρι τῆς σήμερον τελεῖται παρ' ἡμῶν τὴν παρασκευὴν τῆς Ε′ ἑβδομάδος τῆς μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, καὶ εἰς τὴν ὁποίαν προσετέθη βραδύτερον ἡ μνήμη τῶν δύο πολιορκιῶν, καθ' ἃς οἱ Ἄραβες τοσοῦτον γενναίως ἀπεκρούσθησαν ἀπὸ τῆς πρωτευούσης ἐκείνης.[1] Τίς Ἕλλην δὲν γνωρίζει τὸν ὕμνον τὸν κατὰ τὴν ἀκολουθίαν ταύτην ψαλλόμενον ἐκ διαλειμμάτων εἰς τιμὴν τῆς ἰδιαζούσης προστάτιδος τοῦ χριστεπωνύμου πληρώματος;

Τῇ ὑπερμάχῳ στρατηγῷ τὰ νικητήρια!
Ὡς λυτρωθεῖσα τῶν δεινῶν, εὐχαριστήρια
Ἀναγράφω Σοι, ἡ πόλις Σου, Θεοτόκε.
Ἀλλ' ὡς ἔχουσα τὸ κράτος ἀπροσμάχητον,
Ἐκ παντοίων με κινδύνων ἐλευθέρωσον,
Ἵνα κράζω Σοι χαῖρε νύμφη ἀνύμφευτε.

Τίς Ἕλλην δὲν ἀκούει κατ' ἔτος μετὰ κα-

1. Μετὰ τὴν πανωλεθρίαν τῶν Ἀράβων κατὰ τὴν δευτέραν πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως (718 μ. Χ.), οἱ γενναῖοι καὶ εὐσεβεῖς κάτοικοι τῆς πόλεως ἔδραμον εἰς τοὺς ναοὺς αὐτῆς καὶ πρὸ πάντων εἰς τὸν πρωτεύοντα ναὸν τῆς ἁγίας Σοφίας ἵνα εὐχαριστήσωσι τὴν ἐν πρεσβείαις ἀκοίμητον Θεοτόκον, εἰς τὴν προστασίαν τῆς ὁποίας ἀπέδωκαν τόσῳ μᾶλλον τὴν λύτρωσιν αὐτῶν ὅσῳ ἡ πολιορκία καὶ ἤρξατο καὶ διελύθη καθ' ἣν ἡμέραν τελοῦμεν τὴν κοίμησιν τῆς ὑπεραγίας ἡμῶν Δεσποίνης καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας· ἵνα δὲ ἐσαεὶ πανηγυρίζεται τὸ μέγα ἐκεῖνο ἆθλον, ἡ μνήμη αὐτοῦ προσετέθη εἰς τὴν τοῦ Ἀκαθίστου Ὕμνου ἀκολουθίαν.

Digitized by Google

τανύξεως βαθείας τοὺς χαιρετισμοὺς ἐκείνους, ἐν οἷς ἡ ζωηροτέρα φαντασία καὶ ἡ εὐλαβεστέρα ἀγάπη ἐπεσώρευσαν ὅλας τὰς δυνατὰς διαδηλώσεις τῆς ἀφοσιώσεως πρὸς τὴν σώτειραν τοῦ ἔθνους ἡμῶν, καὶ τῆς βασιλείας καὶ τῆς ἐκκλησίας;

Χαῖρε, τῆς Ἐκκλησίας ὁ ἀσάλευτος πύργος·
Χαῖρε, τῆς βασιλείας τὸ ἀπόρθητον τεῖχος·
Χαῖρε, δι' ἧς ἐγείρονται τρόπαια·
Χαῖρε, δι' ἧς ἐχθροὶ καταπίπτουσιν.

Ἴσως τινὲς ἐξ ἐκείνων ὅσοι ἀξιοῦσι νὰ καθυποβάλλωσι τὰ πάντα εἰς τὴν στάθμην τῆς λεγομένης αὐστηρᾶς λογικῆς παρατηρήσωσιν, ἀφορῶντες μάλιστα εἰς τὰ παρ' ἄλλοις ἔθνεσι συμβαίνοντα, ὅτι αἱ δοξολογίαι ἐκεῖναι καὶ δεήσεις, ἦτο εὐλογώτερον ν' ἀπευθύνωνται πρὸς τὸ ὑπέρτατον Ὄν, πρὸς τὸν Παντοδύναμον Θεὸν μᾶλλον ἢ πρὸς ἓν τῶν κτισμάτων Αὐτοῦ, ἔστω τὸ κτίσμα τοῦτο καὶ αὐτὴ ἡ μήτηρ τοῦ Σωτῆρος Ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Οἱ σοφοὶ οὗτοι ἄνθρωποι εἰμποροῦν νὰ εἰξεύρωσι πολλὰ πράγματα, ἀλλ' ἀγνοοῦσιν ὅτι ὀλίγοι τινὲς λόγιοι δὲν ἀποτελοῦσιν ἔθνος, ἀγνοοῦσιν ὅτι ὅλα τὰ ἔθνη δὲν ἐπλάσθησαν ὁμοιομόρφως, πρὸ πάντων δὲ ἀγνοοῦσι τὰ μυστήρια τῆς εὐπαθοῦς τῶν μεσημβρινῶν ἐθνῶν καρδίας, ὑφ' ὧν καθοδηγουμένη ἡ θρησκεία ἡμῶν ἔθετο τὴν γέφυραν ἐκείνην τὴν μετάγουσαν τοὺς ἐκ γῆς πρὸς οὐρανόν Καὶ ἐκκαλῶ λοιπὸν τὴν κρίσιν τῆς ξηρᾶς αὐτῶν λογικῆς εἰς τὰς καρδίας ὅλων τῶν ἀναγνωστῶν μου, ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, πρεσβυτέρων καὶ νεωτέρων. Τίς ἐξ ὑμῶν, ἐν ἡμέραις θλίψεων, ἐν στιγμαῖς ὀδύνης, δὲν ἐστέναξεν ἐπικαλούμενος τὸ ἅγιον τῆς μητρὸς αὐτοῦ ὄνομα; Τῆς μητρὸς, καὶ οὐχὶ ἑτέρου τινὸς τῶν φιλτάτων· διότι ἠγαπήθητε βεβαίως ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ὑπὸ τοῦ πατρός· ἠγαπήθητε ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν, τῶν συζύγων, τῶν τέκνων, τῶν φίλων· καὶ ἴσως ὑπήρξατε τὸ ἀντικείμενον τῆς λατρείας ἐκείνης ἥτις εἶναι τὸ τρικυμιωδέστερον ἅμα καὶ τὸ μᾶλλον ἐφήμερον τῶν ἀνθρωπίνων αἰσθημάτων. Ποτὲ ὅμως, ὄχι! ποτὲ δὲν ἠγαπήθητε οὐδὲ θέλετε ἀγαπηθῆ ὅσον ὑπὸ τῆς μητρὸς ὑμῶν. Ὅλαι αἱ μελῳδίαι τῶν διαφόρων τῆς ἀγάπης εἰδῶν συναρμολογοῦνται εἰς μίαν οὐράνιωνα ἁρμονίαν ἐντὸς τῆς καρδίας τῆς μητρικῆς· καὶ ἂν ὑπάρχῃ ἐπὶ τῆς γῆς ταύτης ἡ ἀγάπη περὶ ἧς ὁ Παῦλος εἶπεν ὅτι εἶναι μείζων τῆς γνώσεως, μείζων τῆς ἐλπίδος, μείζων τῆς πίστεως, εἶναι ἡ ἀγάπη ἡ μητρική. Ἐκ τούτου ἡ κραυγὴ τῆς συνειδήσεως ἡμῶν ἡ ἐπικαλουμένη τὴν ἀρωγὴν ἐκείνην καὶ τὴν εὐλογίαν ἐπὶ πάσης ὑπερβαλλούσης τῆς ψυχῆς ἢ τοῦ σώματος ἀλγηδόνος. Ἀλλ' ἡ δέσποινα ἡ τὸν Σωτῆρα τῆς ἀνθρωπότητος τέξασα, ἡ μήτηρ τῆς ζωῆς, ὅπως ὀνομάζει αὐτὴν ἡ Ἐκκλησία, τί ἄλλο εἶναι ἢ ἡ πνευματικὴ ὅλου τοῦ ἀνθρωπίνου γένους μήτηρ; Τί δὲ συμφωνότερον πρὸς τὰς ὁρμὰς τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας ἢ τὸ νὰ προσφεύγωμεν εἰς τὴν μεσιτείαν, τὴν προστασίαν, τὰς πρεσβείας τῆς μητρὸς ἐκείνης ἵνα εἴτε δηλώσωμεν τὴν εὐγνωμοσύνην ἡμῶν εἰς τὸ Ὑπέρτατον Ὄν, εἴτε ἐξαιτηθῶμεν τὴν παντοδύναμον αὐτοῦ ἀντίληψιν; Οἱ ἄνθρωποι τοῦ βορρᾶ, οἱ ἔχοντες τὴν λογικὴν δύναμιν κρείττονα τῆς φανταστικῆς, καὶ ὀλιγώτερον ὑποκείμενοι ὄντες εἰς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ περὶ αὐτοὺς αἰσθητοῦ κόσμου, οὐδενὸς τῷόντι δέονται τοῦ μεσάζοντος ἵνα ἔλθωσιν εἰς σχέσιν πρὸς τὸν Θεόν. Ἀλλ' οἱ κάτοικοι τῆς μεσημβρίας, τῶν ὁποίων ζωηροτέρα μὲν εἶναι ἡ φαντασία, ἡ δὲ καρδία εὐπαθεστέρα, οὕτω πως ἐπλάσθησαν ὥστε νὰ ἔχωσι χρείαν οἰκείων τινῶν αἰσθημάτων, ἵνα δι' αὐτῶν καὶ ὡς διὰ κλίμακος, ἀναβιβασθῶσι μέχρι τοῦ Ὑπερτάτου Ὄντος. Μὴ ἐπιχειρῶμεν λοιπὸν ν' ἀνατρέψωμεν, διὰ τῆς μικρᾶς ἡμῶν σοφίας, τοὺς μεγάλους τῆς φύσεως νόμους· μὴ ἐπιβάλλωμεν χεῖρα ἱερόσυλον ἐπὶ τὰς πατρίους παραδόσεις, οἱ νήπιοι ἡμεῖς, οἱ χθὲς καὶ πρώην ψηφίσαντες ποικίλας τελετὰς καὶ δοξολογίας, αἵτινες ἄνθησαν καὶ ἀπήνθησαν ὡς ὁ χόρτος τοῦ ἀγροῦ, ὁ σήμερον ὢν καὶ αὔριον εἰς κλίβανον βαλλόμενος, ἐνῷ τὰ ἱδρύματα τῶν ἀοιδίμων ἡμῶν βασιλέων κατίσχυσαν τοσούτων αἰώνων καὶ τοσούτων πολιτικῶν μεταβολῶν! Τῷόντι, ἀφ' ἧς ἡμέρας ὁ Ἡράκλειος καθιέρωσε τὴν ἀκολουθίαν τοῦ Ἀκαθίστου Ὕμνου, παρῆλθον ὑπὲρ τὰ 1200 ἔτη· τὸ ἀνατολικὸν κράτος ἠκρωτηριάσθη, διεμελίσθη, κατέπεσεν, ἀνωρθώθη, πάλιν κατέπεσεν· εἰς δὲ τοὺς καθ' ἡμᾶς χρόνους πάλιν τμῆμά τι αὐτοῦ ἀνέκτησε τὴν πολιτικὴν ἀνεξαρτησίαν· ἀλλὰ καίτοι ἐπῆλθον ἔκτοτε τοσαῦται μεταβολαί, καίτοι παρῆλθον ἔκτοτε τοσοῦτοι αἰῶνες, μέχρι τῆς σήμερον, εἰς πᾶσαν Ἑλληνικὴν χώραν, εἰς Ἀθήνας καὶ εἰς Κωνσταντινούπολιν, εἰς Θεσσαλονίκην καὶ εἰς Σμύρνην, εἰς Κρήτην καὶ εἰς Χίον, τὸ ἑσπέρας τῆς παρασκευῆς τῆς Ε' ἑβδομάδος τῆς μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, ἡ Ἀκολουθία τοῦ Ἀκαθίστου Ὕμνου δὲν παύει ἀναπέμπουσα πρὸς τὸν Ὕψιστον αἴνους εὐγνωμοσύνης ἐπὶ τῇ σωτηρίᾳ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, δὲν παύει ἑνοῦσα πνευματικῶς ὅ,τι διέσπασεν ἡ βία, δὲν παύει πληροῦσα τὰς καρδίας ἡμῶν ἐλπίδων περὶ αἰσιωτέρου μέλλοντος.

Κ. ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ.

ΚΛΑΥΔΙΟΣ ΒΕΡΝΑΡΔΟΣ

Ἡ ἐπιστημονικὴ Γαλλία ὑπέστη μίαν τῶν σπουδαιοτέρων ἀπωλειῶν κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας. Εἷς τῶν διαπρεπεστέρων αὐτῆς ἀνδρῶν, ὧν ἀτυχῶς ἀπό τινος χρόνου ἱκανῶς ἀμοιρεῖ, παραβαλλομένη πρὸς τὴν Γερμανίαν καὶ τὴν Ἀγγλίαν, ἀπέθανε τὸν παρελθόντα φεβρουάριον, τὸ ἑξηκοστὸν πέμπτον ἄγων τῆς ἡλικίας του ἔτος. Ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Κλαυδίου Βερνάρδου ἡ φυσιο-

Digitized by Google

λογία οὐ μόνον ἐν Γαλλίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν Εὐρώπῃ στερεῖται ἑνὸς τῶν ἐξοχωτέρων αὐτῆς ἀντιπροσώπων, ὅστις κατά τινα εὐφυῆ ἀλλὰ καὶ ἀληθῆ παρατήρησιν συγχρόνου φυσιολόγου *δὲν ἦτο μόνον μέγας φυσιολόγος, ἀλλ' αὐτὴ ἡ φυσιολογία.*

Ἡ *Ἑστία*, εἰ καὶ μὴ ἔχουσα ἀξιώσεις νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὰ μυστήρια τῆς φυσιολογικῆς ἐπιστήμης, μήτε θέλουσα νὰ παρεκτραπῇ τῆς ἀποστολῆς της, συζητοῦσα ἀλλότρια τοῦ προορισμοῦ αὐτῆς ζητήματα, δὲν φρονεῖ ἐν τούτοις ἄτοπον, χάριν τῶν περιέργων αὐτῆς ἀναγνωστῶν, νὰ παράσχῃ αὐτοῖς σήμερον ἀτελῆ βιογραφικὴν σκιαγραφίαν περὶ τοῦ ἐξόχου ἀνδρὸς καὶ τοῦ ἔργου, τὸ ὁποῖον μετὰ τοσαύτης προήγαγεν ἐπιτυχίας ἐν τῇ ἐπιστήμῃ.

—

Ἡ φυσιολογία ἔλαβε κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους χρόνους σπουδαίαν μεταξὺ τῶν ἐμπειρικῶν ἐπιστημῶν ἀνάπτυξιν καὶ θέσιν. Ἀφ' ὅτου τὸ νεώτερον πνεῦμα ἐν τῇ ριζικῇ αὐτοῦ ἀντιδράσει κατὰ τοῦ μέχρις ἐσχάτων προεξάρχοντος ἀκράτου ἐν τῇ ἐπιστήμῃ πνευματισμοῦ, ἤρξατο ὅλως ἀντίθετον πορείαν ἐν τῇ ἐρεύνῃ, ἡ φυσιολογία ἀποτελεῖ ἓν τῶν σπουδαιοτέρων καὶ μᾶλλον ἐνδιαφερόντων θεμάτων τῆς νεωτέρας ἐπιστήμης. Καὶ σήμερον, ἐν τῇ ἐποχῇ ταύτῃ τοῦ θριαμβεύοντος ὑλισμοῦ ἐν τῇ ἐπιστήμῃ καὶ ἐν τῇ κοινωνίᾳ, μετὰ τὰς καταπληκτικὰς προόδους τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, ἀξιοῖ οὐ μόνον νὰ καταλάβῃ ἐφάμιλλον θέσιν παρὰ τῇ φιλοσοφίᾳ, ἀλλὰ καὶ ν' ἀντικαταστήσῃ αὐτήν. Πρό τινος ἤδη χρόνου ἀπὸ τῶν σκοτεινῶν αὐτῆς ἐργαστηρίων ἠκούσθη ἡ φωνή, ὅτι δὲν ὑπάρχει πλέον φιλοσοφία, ὅτι ἡ ἐπιστήμη οὐδὲν δικαιοῦται ν' ἀποδέχηται, τὸ ὁποῖον ἐμπειρικῶς καὶ ἐκ τῶν ὑστέρων δὲν εἶναι ἀποδεδειγμένον, ὅτι ἡ φιλοσοφία, ἡ μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης οἰκοδομοῦσα δῆθεν τὰ συμπεράσματα αὐτῆς ἐπὶ ἁπλῶν ὑποθέσεων, ἀποτυχοῦσα τοῦ προορισμοῦ, ὃν διεκδικεῖ ἐν τῇ ἐπιστήμῃ, ὀφείλει ν' ἀποσυρθῇ εὐσχήμως τῆς ἐπιστημονικῆς πάλης, παραχωροῦσα τὸν θαλλὸν τῆς νίκης καὶ τὰ σκῆπτρα τῆς ἀρχῆς εἰς τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας. Εἷς τῶν σπουδαιοτέρων ἀντιπροσώπων τῆς νέας ταύτης τάσεως, ὁ Λουδοβῖκος *Feuerbach*, ρητῶς ἤδη διετύπωσε τὸν ἀκόλουθον ἀφορισμὸν κατὰ τῆς θεωρητικῆς φιλοσοφίας: «Ἅπασαι αἱ ἀφῃρημέναι ἐπιστῆμαι καθιστῶσι τὸν ἄνθρωπον ἀνάπηρον· *μόναι* δὲ αἱ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι ἐπανορθοῦσιν αὐτὸν καθ' ὁλοκληρίαν, αἱ ἀντικείμενον ἔχουσαι τὸν ἄνθρωπον τέλειον μετὰ τῶν δυνάμεων αὐτοῦ τελείων.» Ἐν τῷ δόγματι τούτῳ συνοψίζονται σήμερον αἱ ἀρχαὶ τῆς ὑλιστικῆς φιλοσοφίας ἐν Γερμανίᾳ, τῆς ἐμπειρικῆς ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ τῆς θετικῆς ἐν Γαλλίᾳ. Ἀναγράφομεν ἁπλῶς τὰς δοξασίας ταύτας, ἀποφεύγοντες τὰς ἐπὶ τούτων συζητήσεις, ἥκιστα ἴσως ἐνδιαφερούσας τοὺς πλείονας τῶν ἀναγνωστῶν τῆς *Ἑστίας*.

Ἡ φυσιολογία, οἵα διετυπώθη κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους χρόνους, *ἐμπειρική*, χρονολογεῖται ἤδη ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος· οἱ Ἕλληνες δὲν ἔμειναν ἀδιάφοροι εἰς τὰ μυστήρια τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς καθ' ὁλοκληρίαν· ὁ Γαληνὸς (131 π. Χ.), τρόφιμος τῆς ἀλεξανδρινῆς σχολῆς, δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ὁ πατὴρ τῆς ἐμπειρικῆς φυσιολογίας. Ἀλλ' ἡ ἐπιστήμη αὕτη κατὰ πρῶτον ἄρχεται ἀναπτυσσομένη ἐν τῇ ἑσπερίᾳ Εὐρώπῃ μετὰ τὴν *ἀναγέννησιν* τῶν ἐπιστημῶν. Ὁ *Harvey* ἐν ἔτει 1619 ἐδίδαξε τὴν κυκλοφορίαν τοῦ αἵματος, ὕστερον δὲ ὁ *Malpigi* πρῶτος διὰ πειραμάτων κατέδειξε τὴν ὀρθότητα τῶν δισχυρισμῶν τοῦ *Harvey*.

Ἀλλ' αἱ θεωρίαι ἀμφοτέρων τούτων ἔχουσί τι εἰσέτι τὸ προφητικὸν ἐν τῇ ἐπιστήμῃ· δύνανται νὰ θεωρηθῶσι μᾶλλον ὡς εὐφυεῖς ἀλλ' ἀληθεῖς ὑποθέσεις, ἢ ὡς ἐμπειρικαὶ *ἀποδείξεις*· ἡ φυσιολογία λαμβάνει κατὰ πρῶτον πλήρη τὴν ἐπιστημονικὴν αὐτῆς διατύπωσιν μόλις κατὰ τὸν παρόντα αἰῶνα ἐν Γαλλίᾳ. Δύο ἔξοχοι ἄνδρες, ὁ *Bichat* καὶ ὁ *Magendie*, ἐδημιούργησαν τὴν ἐπιστήμην ταύτην, ἥτις ἦτο ἑπόμενον ν' ἀναπτυχθῇ μετὰ τὴν θαυμασίαν ἀνάπτυξιν τῶν φυσικῶν καὶ χημικῶν ἐπιστημῶν κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους. Εἰς τὸν *Bichat*, νεώτατον ἀτυχῶς θανόντα, (ἦγε τὸ 32ον ἔτος τῆς ἡλικίας) ἀνήκει ἡ δόξα, ὅτι πρῶτος ἠρεύνησεν ἐπιστημονικῶς καὶ ἐμελέτησε τὰ ἄλυτα τέως μυστήρια τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, δικαίως τιμώμενος σήμερον ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ὡς ὁ πατὴρ τῆς γενικῆς ἀνατομίας καὶ τῆς ἱστολογίας καὶ τῆς φυσιολογικῆς ἀνατομίας. Περὶ δὲ τοῦ *Magendie* αὐτὸς ὁ Κλ. Βερνάρδος ἐκφράζεται κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον: «Ὁ *Magendie* ἐπέδρασεν ἐπὶ τῆς νεωτέρας φυσιολογίας, καθ' ὅλον αὐτοῦ τὸν βίον ἐπιμένων εἰς τὴν ἀνάγκην τῶν πειραμάτων καὶ ἀντενεργῶν ἀείποτε κατὰ τῶν ὑποθέσεων καὶ τῶν ἐξηγήσεων τῶν συστημάτων. Ἦτο μόνος ἐν Εὐρώπῃ, ὁπόταν ἤρξατο τῆς διδασκαλίας ταύτης.»

Ὑπὸ τοιούτους οἰωνοὺς καὶ τοιαῦτα προηγούμενα ἐσχηματίσθη ὁ Κλαύδιος Βερνάρδος καὶ ἀνεπτύχθη ἐν τῇ ἐπιστήμῃ· ἀλλ' ὁ ἱδρυτὴς τῆς ἐμπειρικῆς φυσιολογίας δὲν ἦτο ἐμπειρικὸς καθ' ὁλοκληρίαν, ἁπλοῦς καὶ ἐκ τῶν ὑστέρων μόνον παρατηρητὴς τῶν φαινομένων τοῦ βίου, ὡς ἐξέπεσε πολλάκις ἡ νεωτέρα φυσιολογία: «Ὁ ἐμπειρισμός, λέγει ἐν τῇ ἐκθέσει αὐτοῦ περὶ τῶν προόδων τῆς φυσιολογίας, συντελεῖ μόνον εἰς τὴν ἐπισώρευσιν τῶν πραγμάτων, ἀλλ' οὐδέποτε εἶναι δυνατὸν νὰ δημιουργήσῃ τὴν ἐπιστήμην. Ὁ ἐμπειρικός, ὁ ἀγνοῶν τί ζητεῖ, δὲν ἐννοεῖ ἐπίσης ὅ,τι εὑρίσκει»· συμβουλὴ πολύτιμος, ἣν ὁ-

Digitized by Google

φείλει νὰ ἔχῃ ὑπ' ὄψιν ἀείποτε ἡ φυσιολογία.

Ἐν τῷ νευρικῷ συστήματι ἔγκειται ἰδίως τὸ μυστήριον τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου τοῦ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ· οὐδεὶς ἐμελέτησεν οὐδὲ κατενόησεν αὐτὸ κρεῖττον τοῦ Κλαυδίου Βερνάρδου ὑφ' ὅλας τῶν λειτουργιῶν αὐτοῦ τὰς ἰδιότητας. Ἐκέκτητο τὸ φυσικὸν δῶρον τοῦ παρατηρεῖν ἐν παντὶ φαινομένῳ τὸν οὐσιώδη αὐτοῦ χαρακτῆρα. Τοιουτοτρόπως πρὸς τελείαν τῆς λειτουργίας τῶν νεύρων κατανόησιν, δὲν περιωρίζετο νὰ σπουδάζῃ αὐτὰ ἐν τῇ κανονικῇ αὐτῶν καταστάσει, μετεχειρίζετο ἐπ' αὐτῶν τὴν ἐνέργειαν δηλητηρίων καταλλήλων, ὅπως μεταβάλωσιν αὐτὰ καὶ καταστρέψωσιν. Ἡ νόσος ἀπεκάλυπτεν αὐτῷ τὸ μυστήριον τῆς ὑγείας· ὁ δὲ θάνατος τὸ μυστήριον τῆς ζωῆς.

Οὐδεὶς ἀνέλυσε καὶ ἐμελέτησεν ἐπιτυχέστερον τοῦ Κλαυδίου Βερνάρδου τὰ φαινόμενα τῆς νευρικῆς ζωῆς. Ἡ ἀνάγνωσις τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ εἶναι ἀείποτε πολύτιμος διὰ τοὺς ἐνασχολουμένους περὶ τὰ ψυχολογικὰ ζητήματα. Ὑπάρχει στενὴ σχέσις μεταξὺ τῶν ψυχικῶν φαινομένων καὶ τῶν φαινομένων τοῦ σώματος· ὅπως κατανοήσωμεν ἀμφότερα, ὀφείλομεν νὰ μελετήσωμεν αὐτὰ ἀναλόγως· ἡ δ' ἀποκλειστικὴ αὐτῶν μελέτη ἄγει ἀναγκαίως εἰς μονομερῆ, συνεπῶς καὶ ψευδῆ συμπεράσματα. Ὅπως ἡ ἀρχαιοτέρα ψυχολογία, ἥκιστα λαμβάνουσα ὑπ' ὄψιν τὰ φαινόμενα τοῦ σώματος, παρεξετράπη πολλάκις εἰς ψευδεῖς θεωρίας, οὕτω καὶ ἡ σύγχρονος φυσιολογία, ἐπηρεαζομένη ὑπὸ τοῦ ὑλισμοῦ, ζητοῦσα νὰ ὑπαγάγῃ τὰ ψυχικὰ φαινόμενα εἰς καθαρὰς καὶ ἀποκλειστικὰς ἐνεργείας τοῦ σώματος, οὐδέποτε θέλει δυνηθῆ νὰ ἐπιλύσῃ τὰ καθ' ἑκάστην πρὸ ἡμῶν παριστάμενα προβλήματα τοῦ ψυχικοῦ βίου μόνον διὰ τῆς ἀνατομικῆς μαχαίρας. Ἡ ἀμοιβαία λοιπὸν πάλη μεταξὺ ψυχολογίας καὶ φυσιολογίας ἀντὶ νὰ ἐπιλύσῃ ὁριστικῶς τὰ ἐκκρεμῆ μεταξὺ αὐτῶν ζητήματα, τοὐναντίον θέλει ἐπιχύσει τὸ χάος καὶ τὴν σύγχυσιν ἐν τῇ ἐπιστήμῃ, ὡς ἀτυχῶς συμβαίνει σήμερον κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον. Ἡ φυσιολογία ὀφείλει νὰ ἔχῃ ὑπ' ὄψιν ἀείποτε τοὺς λόγους τούτους ἑνὸς τῶν μεγίστων χημικῶν τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, τοῦ Ἰούστου *von Liebig*: «Τὰ φαινόμενα τοῦ ἀνωτέρου πνευματικοῦ βίου δὲν δύνανται ἐν τῇ ἐνεστώσῃ τῆς ἐπιστήμης καταστάσει ν' ἀποδοθῶσιν εἰς τὰ πρῶτα αὐτῶν αἴτια. Οὐδὲν πλέον περὶ αὐτῶν οἴδαμεν ἢ ὅτι ὑπάρχουσιν· ἀποδίδομεν δ' εἰς αὐτὰ ἄϋλόν τινα ἐνέργειαν»· ἀλλὰ καὶ ἡ ψυχολογία, ὅπως μὴ ἀπατᾶται εἰς τὰ συμπεράσματά της, ὀφείλει νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψιν καὶ νὰ μελετᾷ τὰ πορίσματα τῆς φυσιολογίας.

Τὴν ποθητὴν ταύτην μέσην ὁδὸν ἐν τῇ ἐπιστήμῃ δὲν ἠδυνήθη ν' ἀκολουθήσῃ καθ' ὁλοκληρίαν ὁ Κλαύδιος Βερνάρδος· δὲν κατώρθωσε ν' ἀποσπασθῇ ἐντελῶς τῶν ἀρχουσῶν θεωριῶν τῆς ἐποχῆς του. Ἀλλ' οὐχ ἧττον τὸ ἔργον αὐτοῦ ὑπῆρξε γόνιμον· ἀπόκειται δὲ εἰς τὴν ἐπερχομένην γενεάν, ὅπως δρέπουσα τὴν συγκομιδὴν τῆς ἐργασίας τοῦ μεγάλου φυσιολόγου, συνεχίσῃ αὐτὴν κατ' ἀρχὰς δικαιοτέρας καὶ λυσιτελεστέρας τῇ καθόλου ἐπιστήμῃ.

Καὶ ὡς συγγραφεὺς καὶ ὡς διδάσκαλος ὁ Κλαύδιος Βερνάρδος ὑπῆρξε γονιμώτατος· ἀλλ' ἡ φήμη αὐτοῦ ὡς ἐπιστήμονος ἦτο περιωρισμένη ἐντὸς τοῦ στενοῦ κύκλου τῶν μαθητῶν αὐτοῦ καὶ τῶν ὁμοτέχνων· μόνον δὲ μετὰ τὴν δημοσίευσιν ἄρθρων τινῶν ἐν τῇ *Ἐπιθεωρήσει τῶν Δύο κόσμων* ἤρξατο καθιστάμενος γνωστότερος ἐν εὐρυτέροις κύκλοις· καὶ τέλος «Ἔκθεσίς τις περὶ τῶν προόδων καὶ τῆς πορείας τῆς γενικῆς φυσιολογίας ἐν Γαλλίᾳ» ἐπέσπασεν ὑπὲρ αὐτοῦ τὴν προσοχὴν καὶ τὴν ὑπόληψιν τοῦ μεγάλου εὐρωπαϊκοῦ δημοσίου. «Ἡ μεγάλη αὕτη ἔκθεσις, λέγει τις τῶν περὶ αὐτοῦ κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας γραψάντων, ὑπῆρξεν οἱονεὶ ἀποκάλυψις διὰ τὸ μέγα ἐκεῖνο δημόσιον, τὸ ὁποῖον ἐπιθυμεῖ νὰ γνωρίζῃ μόνον τὰ μεγάλα συμπεράσματα τῆς ἐπιστήμης, καὶ τὸ ὁποῖον ἀρέσκεται εἰς αὐτήν, μόνον καθ' ὅσον αὕτη ἔχει σχέσιν πρὸς τὰς καθολικὰς ἡμῶν συλλήψεις περὶ τοῦ σχεδίου τοῦ σύμπαντος καὶ περὶ τῶν ἐργαζομένων δυνάμεων ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς ἀνθρωπότητος.»

Ὁ Κλαύδιος Βερνάρδος καταλέγετο δικαίως μεταξὺ τῶν πρώτων φυσιολόγων τῆς ἐποχῆς ἡμῶν, τοσοῦτον πλουσίας ἤδη ἐπὶ ἐξόχοις τῆς φυσιολογίας ἀντιπροσώποις. Σεμνὸς καὶ ἀληθὴς σοφός, ἀπέριττος, ἀφωσιωμένος εἰς τὴν ἐπιστήμην, εἰργάζετο μέχρι τῶν τελευταίων στιγμῶν τῆς ζωῆς του, μέχρις οὗ ὁ θάνατος, τοῦ ὁποίου τὸ μυστήριον τοσάκις ἀπησχόλησε τὰς σκέψεις του, ἀπεκαλύφθη αὐτῷ ἐν ὅλῃ τῇ ἀληθείᾳ καὶ πραγματικότητι.

Ἡ πνευματικὴ δόξα ἑνὸς ἔθνους εἶναι ἡ μεγίστη δόξα, ἐφ' ᾗ τοῦτο δύναται νὰ ἐγκαυχηθῇ· ἡ Γαλλία ἀπεδείκνυε τοῦτο, κηδεύουσα τὸν πρῶτον τῶν συγχρόνων αὐτῆς φυσιολόγων, τὸν Κλαύδιον Βερνάρδον· τιμῶσα αὐτόν, ἐτίμα τὸ ἴδιον αὐτῆς πνεῦμα.

Γνωσθέντος τοῦ θανάτου τοῦ Κλαυδίου Βερνάρδου, ὁ ὑπουργὸς τῆς ἐκπαιδεύσεως, παραστὰς ἐνώπιον τῆς συνεδριαζούσης ἀντιπροσωπείας, ἀπήγγειλε τὰ ἑπόμενα:

«Κύριοι, ἡ Γαλλία καὶ ἡ ἐπιστήμη ὑπέστησαν πρὸ μικροῦ τὴν σκληροτέραν τῶν ἀπωλειῶν.

«Ὁ Κλαύδιος Βερνάρδος ἀπέθανεν.

«Δὲν ἦτο μόνον ὁ μέγιστος τῶν φυσιολόγων τοῦ αἰῶνος, ἦτο ὡσαύτως τὸ ἐξοχώτατον ὑπόδειγμα τῆς ἀφιλοκερδείας. Οὐδέποτε παρασυρθεὶς ὑπὸ χυδαίων παθῶν, διῆλθε τὸν βίον του ἐπιδιώκων τὴν ἀλήθειαν καὶ ἀνερευνῶν αὐτὴν ὑφ' ὅλας αὐτῆς τὰς ἀπόψεις.

Digitized by Google

«Τὸ ἔργον αὐτοῦ εἶναι ἡ δόξα ἡμῶν. Ἡ σοφὴ Εὐρώπη, τελοῦσα φόρον εὐγνωμοσύνης εἰς τὸ πνεῦμα αὐτοῦ, πενθεῖ μεθ' ἡμῶν. Εἶναι ἐθνικὴ τιμὴ ἑνὸς τόπου ὁ σεβασμὸς πρὸς τοὺς μεγάλους αὐτοῦ ἄνδρας.

«Δὲν θέλετε ἀρνηθῆ εἰς τὸν Κλαύδιον Βερνάρδον τὸ δημόσιον τῆς θλίψεως ἡμῶν μαρτύριον, ἀποδίδοντες ἅμα τῇ ἐπιστήμῃ περιφανὲς σεβασμοῦ σημεῖον καὶ ἀποδεχόμενοι τὸ νομοσχέδιον, τὸ ὁποῖον λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ προτείνω.»

Ἡ ἐθνικὴ ἀντιπροσωπεία ἐπευφημοῦσα παρεδέχθη τὸ νομοσχέδιον τοῦ ὑπουργοῦ τῆς ἐκπαιδεύσεως, παρέχουσα πίστωσιν δέκα χιλιάδων φράγκων διὰ τὰ ἔξοδα τῆς κηδείας τοῦ Κλαυδίου Βερνάρδου.

Μετὰ ταῦτα ἓν τῶν σπουδαιοτέρων μελῶν τῆς συνελεύσεως ταύτης, ὁ Γαμβέτας προσέθετε τοὺς ἀκολούθους λόγους :

«Ἡ ἐπιστημονικὴ Γαλλία δύναται νὰ ἐπιδείξῃ εἰς τὸν κόσμον πολλὰ προτερήματα, πολλὰ φῶτα· ἐν τούτοις μοὶ ἐπιτρέπεται νὰ εἴπω ὅτι τὸ φῶς, τὸ ὁποῖον πρὸ μικροῦ ἐσβέσθη, δὲν θέλει ἀντικατασταθῆ.

«Ὁ Κλαύδιος Βερνάρδος ἦτο τῳόντι τὸ ἀνεγνωρισμένον μαντεῖον οὐ μόνον διὰ τὸν ἐπιστημονικὸν κόσμον τῆς Γαλλίας, ἀλλὰ διὰ τὴν καθόλου ἐπιστήμην, ὁ ἀσφαλέστερος ὁδηγὸς τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης, ὅλος δὲ ὁ κόσμος ἀπέδιδεν αὐτῷ τὸν φόρον τοῦτον τοῦ σεβασμοῦ ἐν τῇ πάλῃ καὶ τῷ ἀγῶνι τῆς ἐπιστήμης ἄνευ διακρίσεως μερίδος, συστήματος, προσωπικοῦ πάθους.

«Αἱ τῶν φίλων καὶ συναδέλφων αὐτοῦ αὐθεντικώτεραι φωναὶ δύνανται μόναι νὰ προπαρασκευάσωσι τὴν κρίσιν τῆς ἱστορίας· ἡμεῖς χαιρετίζομεν ἁπλῶς σήμερον τὴν εἰς τὴν ἀθανασίαν εἴσοδον τοῦ Κλαυδίου Βερνάρδου.»

Ἡ ἀκαδημία τῶν ἐπιστημῶν, ἧς ἦτο ἓν τῶν ἐπιφανεστέρων μελῶν, πληροφορηθεῖσα τὸν θάνατόν του, διέκοψεν ἀμέσως τὴν συνεδρίασιν αὐτῆς εἰς ἔνδειξιν πένθους· ὡσαύτως ἡ γαλλικὴ ἀκαδημία, ἧς ἦτο ἐπίσης μέλος, δὲν συνεδρίασε κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην.

Ἡ κηδεία αὐτοῦ ὑπῆρξε μεγαλοπρεπής. Ἐν τῇ ἀπειροπληθεῖ συνοδίᾳ διεκρίνοντο ἅπαντα τὰ ἐπιστημονικὰ σωματεῖα τῶν Παρισίων, τὸ δημοτικὸν συμβούλιον τῆς πόλεως, ὡσαύτως αἱ σχολαὶ τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς ἰατρικῆς τῶν παρὰ τοὺς Παρισίους κειμένων πόλεων.

Ἐκ τῶν πολλῶν ἐπὶ τοῦ τάφου του ἐκφωνηθέντων λόγων τὸ ἀκόλουθον τεμάχιον τοῦ λόγου τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ Δουμᾶ, ἰσοβίου γραμματέως τῆς ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν, εἶναι ἡ εὐγλωττοτέρα ἔκφρασις τοῦ αἰσθήματος, τὸ ὁποῖον ᾐσθάνθη ὁ ἐπιστημονικὸς κόσμος ἐν Γαλλίᾳ, ἀποχωριζόμενος τοῦ πρώτου τῶν φυσιολόγων τῆς Εὐρώπης :

«Χαῖρε, Κλαύδιε Βερνάρδε ! Ἡ ἔκτακτος τῆς κηδείας σου πομπεία θέλει διδάξει ὑπὸ ποίου σεβασμοῦ περιβάλλεται σήμερον ἡ ἐπιστήμη. Ὁ σεμνὸς καὶ ἐργατικὸς βίος σου θέλει παραμείνει σωτήριον ὑπόδειγμα· ὁ ὑφ' ὁλοκλήρου λαοῦ δοξασθεὶς θάνατός σου θέλει καταστῆ δίδαγμα. Ἀπὸ τῶν κόλπων τῆς αἰωνίας ζωῆς, ἧς τὸ μυστήριον σοὶ ἀποκαλύπτεται ἀπὸ τοῦδε, ἂν ἡ μετριοφροσύνη σου ἐξίσταται ἐπὶ ταῖς ἀποδιδομέναις σοι τιμαῖς, τὸ πνεῦμά σου ἀναγνωρίζει ἑαυτὸ ἄξιον τούτων, ὁ δὲ πατριωτισμός σου ἀποδέχεται αὐτὰς ὡς ἐπαγγελίαν τοῦ μέλλοντος καὶ ὡς ἐχέγγυον τοῦ μέλλοντος μεγαλείου τῆς γαλλικῆς ἐπιστήμης.»

—

Ὁ Κλαύδιος Βερνάρδος δὲν ἦτο μόνον ἔξοχος ἐπιστήμων, ἦτο καὶ ἔξοχος χαρακτὴρ ἀρετῆς καὶ ἠθικότητος. Ἀναγινώσκομεν ἔν τινι τῶν τελευταίων φύλλων τοῦ *Νέου Ἐλευθέρου Τύπου* τῆς Βιέννης : «Μολονότι καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦ βίου αὐτοῦ ἐργαζόμενος, ὁ Κλαύδιος Βερνάρδος δὲν ἦτο πλούσιος. Τοῦτο συνδέεται μετά τινος περιστάσεως, ἧς ἡ διήγησις περιποιεῖ τιμὴν εἰς τὴν μνήμην αὐτοῦ. Μετὰ τὸν θάνατον τῶν πλησιεστάτων αὐτοῦ συγγενῶν, παρέλαβε πλήρη χρεῶν κληρονομίαν. Ἦτο νέος καὶ ὑπεχρεώθη νὰ ἀποτίνῃ μέγα μέρος τῶν προσόδων αὐτοῦ εἰς τοὺς πιστωτὰς τῆς οἰκογενείας του. Πιστὸς εἰς τὸν λόγον του ἀπέτινε σχετικῶς σπουδαῖον χρηματικὸν ποσὸν κατ' ἔτος. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του ἐκέρδιζεν 24000 φράγκα κατ' ἔτος, ἐξ ὧν παρεχώρει τοῖς πιστωταῖς τὸ ποσὸν 10000 φράγκων. Ἐσχάτως εἷς τῶν μαθητῶν του, βλέπων αὐτὸν πάσχοντα, ἀλλ' ἀείποτε ἐργαζόμενον, εἶπεν αὐτῷ : «Διατί δὲν ἡσυχάζετε ; ἀρκετὰ ἐπράξατε διὰ τὴν ἐπιστήμην.»—«Ἀγαπητὲ φίλε μου, ἀπεκρίθη ὁ Βερνάρδος, δὲν δύναμαι νὰ ἡσυχάσω μέχρι τοῦ ἔτους 1884, ὁπότε θέλει ἐξοφληθῆ καθ' ὁλοκληρίαν ἡ ὀφειλὴ τῆς οἰκογενείας μου.»

Ἀπέναντι τῆς φαεινῆς λαμπηδόνος τοῦ ἐπιστημονικοῦ μεγαλείου ὠχριᾷ ἴσως ἐν τῇ συνειδήσει πολλῶν ἡ σεμνὴ ἀλλὰ γλυκυτέρα αὕτη ἀκτὶς ἐξόχου ἰδιωτικῆς ἀρετῆς. Ἀλλ' ἡ δόξα ἐπιφανοῦς ἀνδρὸς καθίσταται πληρεστέρα καὶ τελειοτέρα, καταυγαζομένη ὑπὸ τοῦ διδύμου φωτὸς τῶν προσόντων τοῦ νοὸς καὶ τῆς καρδίας. Ὁ ἀρχαῖος κόσμος τοὐλάχιστον εὐαισθητότερος τοῦ σημερινοῦ διὰ τοιαῦτα φαινόμενα, ἤθελεν ἀνεγείρει ἀναμφιβόλως πρὸς παραδειγματισμὸν διπλοῦν ἀνδριάντα—εἰς τὸν μύστην τῆς ἐπιστήμης καὶ εἰς τὸν ἥρωα τοῦ καθήκοντος. *Κ.

Ἐν Γαλλίᾳ ὑπάρχουσι 499 χαρτοποιεῖα ἀπασχολοῦντα 27,491 ἐργάτας καὶ παράγοντα ἐτησίως χάρτην ἀξίας 105,000,000 φράγκων.

Digitized by Google

ΤΑ ΟΣΤΡΕΙΔΙΑ

Ὁ Μιχαὴλ Μονταίγνιος ἀνεφώνει ἡμέραν τινὰ μετ' ἀδημονίας· «Ὁ ἄνθρωπος ἐπὶ τῆς γῆς εὑρίσκεται ἐνώπιον φοβεροῦ διλήμματος, τοῦ κωλικοπόνου ἢ τῆς ἀποχῆς ὀστρειδίων.»

Τοῦτο ἠλήθευε τῷ ὄντι κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ ἐπικουρείου τούτου φιλοσόφου, ὅστις ἐν τούτοις ἔτρωγεν ὀστρείδια, προτιμῶν μᾶλλον τὸν κωλικόπονον ἢ τὴν στέρησιν αὐτῶν. Σήμερον ὅμως τὸ δίλημμα ἔπαυσεν ὑφιστάμενον χάρις εἰς τὴν πρόνοιαν ἣν πάντες λαμβάνουσι ν' ἀπέχωσι τῆς ὀστρειδοφαγίας κατὰ τοὺς θερμοὺς μῆνας τοῦ ἔτους, ἀπὸ τοῦ Ἰουνίου μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου ἢ καὶ Ὀκτωβρίου, τῆς μόνης περιόδου καθ' ἣν εἶναι ἐπιβλαβὲς τὸ ἠλίθιον τοῦτο ζῶον.

Ὀνομάσας τὰ ὀστρείδια ἠλίθια, σπεύδω ἐν τούτοις νὰ προσθέσω ὅτι δὲν συμμερίζομαι τὴν κοινὴν πρόληψιν, καθ' ἣν θεωροῦνται ὡς ἠλιθιώτατα ἐκ πάντων μὲν τῶν φυτῶν τὸ λάχανον, ἐκ τῶν τετραπόδων ὁ ὄνος καὶ ἐκ τῶν κατοίκων τῆς θαλάσσης τὸ ὀστρείδιον. Καὶ περὶ μὲν τοῦ λαχάνου, καίτοι συναισθανόμενος ὅτι ἀδικεῖται, οὐδὲν σαφὲς ἔχω ἐπιχείρημα πρὸς ὑπεράσπισιν αὐτοῦ· ὁ δὲ ὄνος πλείστων ἤδη ἔτυχεν ἀπολογητῶν, ἀποδειξάντων ὅτι εἶναι εὐφυέστατον ζῶον, περὶ τοῦ ὀστρειδίου ὅμως δύναταί τις τοὐλάχιστον νὰ εἴπῃ ὅτι ἡ κρίσις εἶναι ἐσπευσμένη, διότι δὲν βασίζεται ἐπὶ ἀκριβοῦς μελέτης τῶν ἰδιοτήτων τῆς καρδίας καὶ τοῦ πνεύματος τοῦ μαλακίου τούτου. Ἴσως τοῦτο προῆλθε διότι ἡ φυσιογνωμία του στερεῖται, πρέπει νὰ τὸ ὁμολογήσωμεν, ἀρκούσης ἐκφράσεως· πλὴν δὲ τούτου ὁ φύσει φίλοικος καὶ ἐλάχιστα κοινωνικὸς χαρακτὴρ αὐτοῦ δὲν εἶναι ὁ καταλληλότερος νὰ τῷ περιποιήσῃ φίλους καὶ ζωηρὰς συμπαθείας. Ἡ στέρησις ὅμως τοιούτων συμπαθειῶν πιστεύομεν ὅτι εἶναι ἀδιάφορος εἰς τὸ ὀστρείδιον ὅσον ὁ καρπὸς τῆς μηλέας εἰς τὸν ἰχθύα. Ἡ δὲ ἀδιαφορία του αὕτη ἄγει ἡμᾶς ν' ἀναγνωρίσωμεν παρ' αὐτῷ τοῦτο τοὐλάχιστον τὸ προσόν, ὅτι ἐκ πάντων τῶν πλασμάτων ὅσα οἰκοῦσιν ὑπὸ τὸν θόλον τοῦ οὐρανοῦ τὸ ὀστρείδιον εἶναι ἴσως τὸ μᾶλλον αὔταρκες καὶ ἐλεύθερον ἀπὸ οἱασδήποτε κοινωνικῆς ἐξαρτήσεως.

Τὰ ὀστρείδια, ὡς γνωστόν, οὔτε ἄρρενα εἶναι οὔτε θήλεα, οὔτε κύριοι οὔτε κυρίαι· εἶναι ἀμφότερα ταῦτα ὁμοῦ, σύζυγος καὶ συμβία, πατὴρ καὶ μήτηρ, συζῶντες ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ ὀστράκου, ὡς συνεσφίγγοντο ὁ Παῦλος καὶ ἡ Βιργινία ὑπὸ τὸν θόλον τοῦ αὐτοῦ φουστανίου, ὅτε κατελήφθησαν ὑπὸ τῆς βροχῆς.

Πλὴν τούτων ἕκαστον ὀστρείδιον, τελείαν ἀποτελοῦν οἰκογένειαν, φέρει τὰ τέκνα ἢ μᾶλλον τὰ ᾠά του ἐν ἰδιαιτέρῳ θυλακίῳ. Τὰ ᾠὰ ταῦτα δὲν εἶναι τῇ ἀληθείᾳ μεγάλα, ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου εἶναι πολλά, δύο περίπου ἑκατομμύρια, μετρηθέντα ἀνὰ ἓν ὑπὸ τῶν φυσιογράφων διὰ μικροσκοπίου καὶ μεγάλης ὑπομονῆς. Τοιούτου κάτοχον θησαυροῦ τὸ ὀστρείδιον περὶ τὸ μέσον τοῦ Ἰουνίου, ἡμέρας τινὰς βραδύτερον ἢ ταχύτερον κατὰ τὴν ζώνην ἣν κατοικεῖ, αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην νὰ τὸν χρησιμοποιήσῃ, συνεισφέρον κἀκεῖνο εἰς τὸν πληθυσμὸν τῆς γῆς.

Κατὰ τὴν ὥραν ταύτην διαδραματίζεται σκηνὴ ἐνθυμίζουσα τὴν τοῦ Μολιέρου, ὅτε ὁ Ἁρπαγὼν ἀποτείνεται συγχρόνως εἰς τὸν μάγειρον καὶ τὸν ἁμαξηλάτην του, οἵτινες ἀποκρίνονται ὁμοῦ ἑνὶ στόματι διὰ τὸν λόγον ὅτι ἦσαν εἷς καὶ ὁ αὐτὸς ἄνθρωπος, κρατῶν διὰ τῆς μιᾶς χειρὸς τὸ τηγάνιον καὶ τῆς ἄλλης τὸ μαστίγιον. Οὕτω καὶ ἐν τῷ ὀστράκῳ ἡ μήτηρ παρέχει τὰ ᾠά, εἶτα μεταβαλλομένη εἰς πατέρα παρέχει αὐτοῖς τὴν ζωτικὴν δύναμιν, ἔπειτα πάλιν ἀναλαμβάνουσα ἔργα γυναικὸς τίκτει αὐτά. Αὕτη εἶναι ἡ ἐποχή, καθ' ἣν τὸ ὀστρείδιον εὑρισκόμενον εἰς *ἐνδιαφέρουσαν θέσιν*, παρέχει εἰς τοὺς τρώγοντας αὐτὸ τροφὴν γαλακτώδη, δύσπεπτον καὶ πρόξενον κοψιμάτων.

Ἐνταῦθα πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι τὸ ὀστρείδιον στερεῖται ὁλοσχερῶς μεγάλης τινος ἀρετῆς, τῆς μητρικῆς δηλ. πρὸς τὰ τέκνα στοργῆς. Ταῦτα ἅμα ὡριμάσαντα σπεύδει νὰ ῥίψῃ εἰς τὴν θάλασσαν φροντίζον περὶ τῆς τύχης αὐτῶν ὅσον καὶ περὶ τοῦ βουλγαρικοῦ ζητήματος.

Ἂν τότε παρατηρήσωμεν τὴν ὀστρειδοφόρον θάλασσαν βλέπομεν τὸ ὕδωρ θολούμενον ὑπὸ εἴδους τινος ζῶντος κονιορτοῦ, σχηματίζοντος οἱονεὶ γαλακτόχροα νέφη. Μετ' οὐ πολὺ ὅμως τὸ ὕδωρ ἀνακτᾷ τὴν φυσικὴν διαφάνειαν, τὰ νέφη διαλύονται καὶ τὰ νεαρὰ ὀστρείδια διασκορπίζονται κατὰ πᾶσαν διεύθυνσιν κατ' ἀρέσκειαν τῶν ἀνέμων καὶ τῶν θαλασσίων ῥευμάτων.

Τὰ νεογνὰ ἔχουσι τότε διάμετρον μόλις ἴσην πρὸς τὸ πέμπτον χιλιοστομέτρου· διὰ τὸν κάτοχον ὅμως μικροσκοπίου εἶναι ἤδη ὡραῖα πλασμάτια, ἔχοντα μακρὰν βοστρυχώδη κόμην, τέλειον μηχανισμὸν πρὸς θαλασσοπλοΐαν καὶ εὐκινησίαν ὄντως μοναδικήν. Τὰ δῶρα ταῦτα τῆς φύσεως μεταχειρίζονται ἐν ἀρχῇ εἰς ἀσκόπους ἑλιγμοὺς καὶ περιπλανήσεις Ὡς πάντα τὰ πλάσματα οὕτω καὶ τὰ ὀστρείδια ἔχουσι ζωηρὰν νεότητα, εἰς ἣν εἶναι ἀπαραίτητοι αἱ διασκεδάσεις. Μετ' ὀλίγον ὅμως ἐπέρχεται ἡ ὡριμότης τῆς ἡλικίας καὶ τότε παύουσιν αἱ τρέλλαι καὶ αἱ ἐκδρομαί. Τὰ ἀνδρωθέντα ὀστρείδια ἐκλέξαντα ἕκαστον κατάλληλον τόπον σκέπτονται σπουδαίως περὶ τοῦ ἀνατεθέντος αὐτοῖς προορισμοῦ, τοῦτο δὲ κατορθοῦσιν ἐντὸς διετίας, ὅτε εἶναι ἤδη ἕτοιμα νὰ ἐκπληρώσωσι τὰς βουλὰς τῆς Θείας Προνοίας, ἤτοι νὰ φαγωθῶσι.

Κατὰ τὸ διάστημα τῆς διετίας ταύτης ὑποβάλλονται συνήθως ἐντὸς λυκείων ἐπίτηδες ἱδρυθέντων, ἅτινα καλοῦνται ὀστρειδοκομεῖα, εἰς ἀνατροφὴν ἀναδεικνύουσαν αὐτὰ ἄξια νὰ διαπρέ-

Digitized by Google

ψωσιν ἐπὶ ἐκλεκτῆς τραπέζης καὶ νὰ ἐπιδοκιμασθῶσιν ὑπὸ καταλλήλων ἐκτιμητῶν. Ἀλλὰ καὶ αἱ πρὸς ἐπίτευξιν τῶν ἀναγκαίων πρὸς τοῦτο προσόντων θυσίαι δὲν εἶναι μικραί. Εἰς τὴν τέχνην τοῦ ὀστρειδοκόμου ἁρμόζουσι μᾶλλον ἢ εἰς πᾶσαν ἄλλην τὰ τοῦ Λουκιανοῦ, ἀφοῦ ἔχει ἀπαραίτητον ἀνάγκην *καὶ κόπου πολλοῦ, καὶ χρόνου μακροῦ καὶ δαπάνης οὐχὶ σμικρᾶς*. Ὁ ἀνατρέφων ὀστρείδια, ὧν τὸ κυριώτερον ἐλάττωμα εἶναι ἡ ἀπάθεια καὶ ὀκνηρία, πρέπει νὰ φροντίζῃ τακτικῶς νὰ τὰ πλύνῃ, νὰ τὰ μεταστρέφῃ, ν' ἀλλάσσῃ τὸ περιβρέχον αὐτὰ ὕδωρ καὶ μυρίας ἄλλας νὰ ἐκπληροῖ ἐργασίας οὐ μόνον παιδαγωγοῦ ἀλλὰ καὶ θαλαμηπόλου.

Ἀλλὰ πρὶν ἢ προχωρήσω πρέπει ν' ἀπαντήσω εἰς ἔνστασιν ἀναβᾶσαν βεβαίως εἰς τὰ χείλη παντὸς ὁπωσοῦν εἰδήμονος φυσιογραφίας ἀναγνώστου, ὅτε μὲ ἤκουσε μεμφόμενον ἀνωτέρω τὸ ὀστρείδιον ὅτι στερεῖται ἐκφραστικῆς φυσιογνωμίας. Ἡ ἔνστασις αὕτη εἶναι ἡ ἀκόλουθος :

«Πῶς θέλεις νὰ ἔχῃ τὸ ὀστρείδιον φυσιογνω-
»μίαν καὶ ἔκφρασιν, ἀφοῦ ἀνῆκον εἰς τὴν τάξιν
»τῶν ἀκεφάλων μαλακίων, δὲν ἔχει κεφαλὴν
»καὶ ἐπομένως οὐδὲ πρόσωπον ;»

Τοῦτο εἶναι ἀληθέστατον· τὸ ὀστρείδιον ἔχει τῷ ὄντι τὸ μειονέκτημα νὰ στερῆται κεφαλῆς, ὥστε ἤθελεν εἶναι ἐπίσης ἀδύνατον τὸ νὰ καρατομηθῇ διὰ λαιμητόμου ὅσον τὸ νὰ ξυρισθῇ σπανὸς ἢ νὰ λευκανθῇ Αἰθίοψ. Τὸ πρᾶγμα θέλει φανῇ εἰς πολλοὺς ἀπίστευτον καὶ τερατῶδες· ἐν τούτοις ὅμως οὐ μόνον τὸ ὀστρείδιον εἶναι ἀναντιῤῥήτως ἀκέφαλον, ἀλλ' ἔχει τὴν ἔλλειψιν ταύτην κοινὴν μεθ' ὁλοκλήρου τάξεως πλασμάτων, τὰ ὁποῖα γεννῶνται, ἀναπτύσσονται καὶ εὐζωοῦσι χωρὶς οὐδέποτε νὰ αἰσθανθῶσι τὴν ἀνάγκην τῆς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μεστῆς οἰήσεως καὶ ἀνοησίας σφαίρας, ἣν οἱ ἄνθρωποι φέρουσιν ἐπὶ τῶν ὤμων καὶ καλοῦσι κεφαλήν. Ἀλλ' ἂν τὸ ὀστρείδιον στερῆται κεφαλῆς, τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι δὲν ἔχει καὶ στόμα, τὸ ὁποῖον ἀπ' ἐναντίας εἶναι μάλιστα παρ' αὐτῷ εἰς τὸν ὑπέρτατον βαθμὸν εὐρύχωρον καὶ ἀνεπτυγμένον, συγκοινωνοῦν μετ' ἀπεράντου στομάχου, καὶ ἐπιτρέπον εἰς τὸ μαλάκιον τοῦτο οὐ μόνον νὰ τρώγῃ, ἀλλὰ καὶ νὰ χάσκῃ, νὰ μειδιᾷ, νὰ χασμᾶται καὶ ἐπομένως νὰ ἔχῃ φυσιογνωμίαν, ἐὰν ἔκρινε τοῦτο εὔλογον.

Πάντες γνωρίζομεν ὅτι τὸ ὀστρείδιον ὑπόκειται εἰς ἀσθένειάν τινα, ἀνάλογον πρὸς τὴν λιθίασιν τῶν ἀνθρώπων, πλὴν μόνης τῆς διαφορᾶς ὅτι ἀντὶ λίθου αὕτη παράγει μαργαρίτην· κατὰ τοῦτο τὸ ὀστρείδιον εἶναι ἀναντιῤῥήτως ὑπέρτερον τοῦ ἀνθρώπου.

Ὁ παρατηρῶν πόσον κοινὸν καὶ ἀπαραίτητον ἐπὶ πάσης τραπέζης κατήντησε σήμερον τὸ ὀστρείδιον ἐν Γαλλίᾳ, λέγει συγγραφεύς τις, ἤθελε κλίνει νὰ πιστεύσῃ ὅτι καὶ οἱ πατέρες ἡμῶν ἦσαν ὅπως ἡμεῖς ὀστρειοδοφάγοι. Ἀλλὰ καθ' ὅσον δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν ἐκ τῶν περισωθέντων μνημείων τοῦ μεσαιῶνος, ἡ χρῆσις τοῦ ὀστρειδίου ἦτο ὅλως ἐξαιρετική, καὶ κατὰ τοὺς ἐπιόντας δὲ αἰῶνας οὐχὶ κοινὴ μέχρι τοῦ ἔτους 1779, ὅτε εὑρίσκομεν γενομένην μνείαν τοῦ ὀστρειδίου ἐν βασιλικῷ διατάγματι, δι' οὗ ἀπαγορεύεται ἡ βρῶσις αὐτοῦ τοῖς πιστοῖς ὑπηκόοις τοῦ βασιλέως. Εἰς τὴν μεγάλην γαλλικὴν ἐπανάστασιν ὀφείλει ἡ ἀνθρωπότης πλὴν ἄλλων εὐεργετημάτων καὶ τὴν κατάργησιν τοῦ διατάγματος τούτου, γενομένην τῇ προτάσει ἀντιπροσώπου ἰατροῦ τὸ ἐπάγγελμα καὶ ἐπομένως ἐνδιαφερομένου εἰς τὸν ἀκώλυτον πολυπλασιασμὸν τῆς δυσπεψίας.

Πρὶν ἐπιθέσω τέλος εἰς τὴν μελέτην ταύτην πρέπει νὰ ἐνθυμίσω τοὺς ἀναγνώστας μου ὅτι τὸ ὀστρείδιον εἶναι μαλάκιον κλασικώτατον. Οἱ Ἕλληνες καὶ Ῥωμαῖοι ἐθεώρουν πινάκιον ὀστρειδίων ἀναγκαῖον πρόλογον παντὸς συμποσίου ὡς τὴν ἐπίκλησιν τῆς Μούσης παντὸς ἐπικοῦ ποιήματος. Ἀντὶ δὲ νὰ ὁμοιάζωσιν ἡμᾶς κατὰ τὴν ἀχαραστίαν, οἵτινες ἀφοῦ φάγωμεν τὰ ὀστρείδια συκοφαντοῦμεν ἔπειτα αὐτὰ ὡς ἠλίθια, οἱ πρόγονοι ἡμῶν εὐγνωμονοῦντες ἀπεθέουν τὰ ἠδύσαρκα ταῦτα κογχύλια ἀποκαλοῦντες αὐτὰ «Ὦτα τῆς Ἀφροδίτης.» ρ·

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

*** Τὸ εὐμετάβλητον τῶν συρμῶν εἶναι φόρος ὃν ἐπιβάλλει ἡ βιομηχανία εἰς τὴν ματαιότητα τῶν πλουσίων.

*** Ἡ οἰκονομία πρέπει πρὸ πάντων νὰ θεωρῆται ὡς ἀπαραίτητον προσὸν πρὸς διατήρησιν τῆς ἀνεξαρτησίας, ἧς ἄνευ καθίσταται δύσκολος ἡ διατήρησις τῆς τιμιότητος.

*** Πολλάκις παρετηρήθη ὅτι ζῇ τις μᾶλλον εὐχαριστημένος ἐν τῇ μοναξίᾳ ἢ ἐν τῇ κοινωνίᾳ. Τοῦτο ἴσως προέρχεται ὅτι ὁ μὲν μονάζων σκέπτεται περὶ τῶν πραγμάτων τοῦ κόσμου τούτου, ὁ δὲ ἐν κοινωνίᾳ ζῶν περὶ τῶν ἐπ' αὐτοῦ ἀνθρώπων.

Εἰς τὴν κάτω Ἰταλίαν ἀντηχοῦσι μέχρι τῆς σήμερον πολλὰ ἑλληνικὰ ᾄσματα ὑπὸ τῶν ἀπογόνων τῶν αὐτόθι καταφυγόντων ἐπὶ τῆς ὀσμανικῆς κατακτήσεως Ἑλλήνων ᾀδόμενα καὶ ἐπ' ἐσχάτων ὑπὸ διαφόρων Ἰταλῶν λογίων δημοσιευθέντα καὶ σχολιασθέντα. Μεταξὺ δὲ τῶν ᾀσμάτων τούτων συγκαταλέγεται καὶ τὸ γνωστὸν ἐκεῖνο καθ' ὃ μήτηρ προτρέπει τὴν κόρην της, τὴν ῥωμιοπούλα, νὰ λάβῃ σύζυγον τὸν ἀγαπήσαντα αὐτὴν Τοῦρκον· καὶ ἐπαινεῖ αὐτόν, καὶ ἀναφέρει τὰ πολύτιμα αὐτοῦ δῶρα· ἀλλ' ἡ κόρη ἀποποιεῖται λέγουσα·

Μάνα μου, μάνα μου, τὸ Τοῦρκο ἐν τὸ παίρνω
Καὶ περδικοῦλα γένομαι
Καὶ μὲ τὰ πλάγια παίρνω.

ΑΘΗΝΗΣΙ.—ΤΥΠΟΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ, ΟΔΟΣ ΠΑΤΗΣΙΩΝ, 14.

Digitized by Google

'Αριθ. 119 —Λεπτὰ εἴκοσι.

ΕΤΟΣ Γ'.

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Πέμπτος | Συνδρομὴ ἐτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20.—Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶνε ἐτήσιαι—Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὁδὸς Σταδίου, 6. | 9 Ἀπριλίου 1878

ΠΑΝΟΜΟΙΟΤΥΠΟΝ ΤΗΣ ΥΠΟΓΡΑΦΗΣ ΤΟΥ

ΘΕΟΦΙΛΟΥ ΚΑΪΡΟΥ

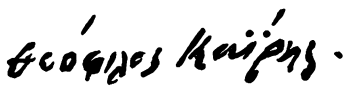

ΜΙΑ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΘΕΟΦΙΛΟΥ ΚΑΪΡΟΥ

Πρὸς τὸν Κύριον Ἰωάννην Κυριακόν.

Φίλε καὶ ἀδελφέ,

Ὁ καλὸς καὶ ἀγαθὸς φίλος ἡμῶν Ι. Σωφάνης ἐγνωστοποίησεν εἰς ἐμὲ τοῦ φιλογενοῦς ἐκείνου καὶ φιλομούσου ἀνδρός, τοῦ μακαρίτου θείου σου, τὸν ἀπροσδόκητον θάνατον, καὶ τὴν αἰφνίδιον ἀπὸ Παρισίων ἀναχώρησίν σου.

Πόσον δὲ ἐγκάρδιον ἀληθῶς ὀδύνην καὶ θλῖψιν ἐδοκίμασα, μόνος δύνασαι νὰ φαντασθῇς· διότι μόνος ἠξεύρεις καὶ ποίαν διάθεσιν εἶχον πρὸς τὸν μακαρίτην, καὶ ποίαν ἀδελφικὴν ἀγάπην σώζω πρὸς σέ.

Ἀλλά, φίλε Ἰωάννη, αἱ τοιαῦται μάλιστα περιστάσεις ἀποδεικνύουσιν εἰς ἡμᾶς τὸ ἄστατον τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, τὸ βέβαιον τοῦ μέλλοντος βίου, καὶ ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν πρέπει νὰ ἀναθέτῃ ὅλας αὐτοῦ τὰς ἐλπίδας εἰς πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον μικρά τις ἀφορμὴ νὰ ἀνατρέψῃ δύναται. Ταῦτα δὲ καὶ τὰ τοιαῦτα κατὰ νοῦν φέροντες, πρέπει νὰ παρηγορῶμεν αὐτοὶ ἑαυτούς· διότι κανεὶς δὲν δύναται νὰ παραμυθήσῃ ἀληθῶς τὸν τεθλιμμένον, εἰμὴ αὐτὸς ἑαυτόν, ἀνατρέχων πάντοτε εἰς ἐκεῖνον, ὅστις ποτὲ βέβαια οὔτε τὸν ἐγκατέλιπεν, οὔτε εἶνε δυνατὸν νὰ τὸν ἐγκαταλίπῃ.

Ἂν δὲν ἐγνώριζον ποίαν ψυχὴν ἔχεις, καὶ τίς εἶσαι, ἤθελον σὲ γράψει περισσότερα, τόρα δὲ τοῦτο μόνον προσθέτω. Ἂν ἦναι δυνατὸν νὰ ἐξοικονομήσῃς τὰ ἀναγκαῖα ἔξοδά σου, ἐπέστρεψε εἰς Παρισίους διὰ νὰ τελειοποιηθῇς εἰς τὰ μαθήματά σου· εἰ δὲ καὶ τοῦτο εἶναι ἀνοικονόμητον, προσπάθησε, ὅσον τὸ δυνατὸν ταχύτερον, νὰ ἐμβῇς εἰς τίμιόν τι καὶ ἐπωφελὲς ἐπάγγελμα· διότι ἡ εἰς ἐπωφελῆ καὶ χρήσιμα ἔργα ἐνασχόλησις εἶναι μία τῶν κυριωτέρων εἰς τοιαύτας περιστάσεις παραμυθιῶν.

Ἡ φρόνησις, ἡ καρτερία καὶ πᾶσαι αἱ κατὰ Θεὸν ἀρεταὶ εἰς τοιούτους μάλιστα καιροὺς καταφαίνονται. Ἀνδρίζου λοιπόν, ἀγαπητέ, κατὰ πάντων τῶν ἐναντίων, καὶ ἔσο βέβαιος, ὅτι νικητὴς ἀναδεικνυόμενος θέλεις μάθει ἐμπράκτως νὰ ἐκτιμᾷς, ὡς πρέπει, τὸ κατὰ Θεὸν φρονεῖν καὶ πολιτεύεσθαι.

Ἐν Λονδίνῳ, 1843, Ἰανουαρίου 14.

ὁ φίλος καὶ ἀδελφός σου
Θ. ΚΑΪΡΗΣ.

Ἡ κατωτέρω ἀφήγησις ἀπεσπάσθη ἐκ τοῦ ἀπὸ ὀλίγων ἡμερῶν δημοσιευθέντος β' τόμου τῆς Histoire d'un crime τοῦ Βίκτωρος Οὐγγῶ, ἧς ὁ α' τόμος εἶνε ἤδη, ἀλλ' ὄχι ἀπὸ πολλοῦ χρόνου, ἐκδεδομένος. Ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ ὁ κλεινὸς ποιητὴς πραγματεύεται τὰ κατὰ τὴν τέλεσιν τοῦ πραξικοπήματος τῆς 2 Δεκεμβρίου, δι' οὗ ἀνῆλθεν ἐπὶ τὸν θρόνον τῆς Γαλλίας Ναπολέων ὁ Γ' καὶ τὰ μετ' αὐτὸ μέχρι τῆς καταλύσεως τῆς αὐτοκρατορίας. Ὁ α' τόμος περιλαμβάνει δηλαδὴ τὴν Ἐνέδραν καὶ τὴν Πάλην, ὁ β' τὴν Σφαγήν, τὴν Νίκην καὶ τὴν Πτῶσιν. Ὡς δεῖγμα τῆς λαμπρότητος τοῦ ἔργου τούτου, ὅπερ ἁμιλλᾶται πρὸς τὰ ἄλλα τὰ γνωστὰ τοῦ αὐτοῦ περικλεοῦς συγγραφέως, παρέχομεν τοῖς ἀναγνώσταις τῆς «Ἑστίας» τὸ Σεδάν. Εὐχόμεθα ἡ ἄτεχνος ἡμῶν μεταγλώττισις νὰ μὴ ὠχράνῃ τὸν τηλαυγῆ λόγον τοῦ ποιητοῦ. Σ.

Η ΜΑΧΗ ΤΟΥ ΣΕΔΑΝ

Α'

Ἐπανηρχόμην ἀπὸ τῆς τετάρτης μου ἐξορίας· ἐξορίας ὄχι πολὺ βαρείας, ἐν Βελγίῳ. Ἤμεθα εἰς τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ Σεπτεμβρίου 1871. Εἰσηρχόμην εἰς τὴν Γαλλίαν διὰ τῶν μεθορίων τοῦ Λουξεμβούργου. Ἐν τῇ σιδηροδρομικῇ ἁμάξῃ μὲ εἶχε καταλάβει ὁ ὕπνος. Αἴφνης ἐστάθη ἡ ἀτμάμαξα καὶ τὸ τίναγμα ἐκεῖνο μὲ ἐξύπνισεν. Ἤνοιξα τοὺς ὀφθαλμούς.

Τὸ τοπεῖον πρὸ τοῦ ὁποίου εἶχε σταθῇ ὁ σιδηρόδρομος ἦτο γοητευτικόν.

Εὑρισκόμην εἰς τὸ ἡμίφως ἐκεῖνο τοῦ διακεκομμένου ὕπνου· αἱ ἰδέαι μου, ἀδιάκριτοι καὶ συγκεχυμέναι, ὄνειρα ἔτι οὖσαι, ἐκυμαίνοντο ἀναμέσον ἐμοῦ καὶ τῆς πραγματικότητος· κατειχόμην ὑπὸ τοῦ ἀορίστου ἐκείνου θάμβους, ὅπερ καταλαμβάνει τὸν ἄνθρωπον ἅμα ἐξυπνήσῃ.

Διαυγὴς ποταμὸς ἔρρεε πλησίον εἰς τὸν σιδηρόδρομον περὶ νῆσον πρασίνην καὶ χαρὰν ἀποπνέουσαν. Ἦτο τόσον πυκνὴ ἡ φυτεία, ὥστε αἱ νῆσσαι αἱ ἐπιβαίνουσαι ἐκεῖσε, ἐχώνοντο ἐντὸς τῆς πρασινάδος καὶ ἐγίνοντο ἄφαντοι. Ὁ ποταμὸς διηυθύνετο ἀνὰ τερπνὴν κοιλάδα, ἥτις ὡμοίαζε πρὸς κῆπον. Ἦσαν μηλέαι ἐκεῖ ὑπομιμνήσκουσαι τὴν Εὔαν καὶ ἰτέαι ὑπομιμνήσκουσαι τὴν Γαλάτειαν.

Ἤμεθα, ὡς εἶπον, εἰς ἕνα ἐκ τῶν μηνῶν ἐ-

Digitized by Google

κείνων τῆς ἰσημερίας, καθ' ἣν αἰσθάνεταί τις τὸ θέλγητρον τῆς ληγούσης ὥρας τοῦ ἔτους· ἂν ὁ χειμὼν εὑρίσκεται περὶ τὰ τέλη του, ἀκούεις ἐρχόμενον τῆς ἀνοίξεως τὸ ᾆσμα, ἂν τὸ θέρος σβύννεται, διακρίνεις εἰς τὸν ὁρίζοντα τὸ μειδίαμα τὸ ἀόριστον τοῦ φθινοπώρου.

Ὁ ἄνεμος κατεπράϋνε καὶ καθίστα ἁρμονικοὺς τοὺς γλυκεῖς ἐκείνους ἤχους, οἵτινες ἀποτελοῦσι τὸν ψίθυρον τῆς πεδιάδος. Τὸ ἀπήχημα τῶν κωδωνίσκων ἐνόμιζες ὅτι κατεβαυκάλει τὸν βόμβον τῶν μελισσῶν· συνηντῶντο πρὸς τοὺς πρώτους βότρυας αἱ τελευταῖαι χρυσαλλίδες. Εἶνε κρᾶμα ἡ ὥρα αὕτη τοῦ ἔτους χαρᾶς ἐπὶ τῇ ζωῇ καὶ λύπης ἀσυνειδήτου διὰ τὸν μετ' ὀλίγον θάνατον. Ἦτο ἀνέκφραστος ἡ ἡδύτης τοῦ θάλπους τοῦ ἡλιακοῦ. Ἔβλεπες ἐκεῖ λαμπρὰς γαίας, ἃς εἶχε διασχίσει τὸ ἄροτρον καὶ στέγας εντίμους γεωργῶν, ἔβλεπες τὰ δένδρα νὰ σκιάζωσι τὴν χλόην ἥτις ἐξετείνετο ὑπὸ τοὺς κλάδους των. Ἐμυκῶντο οἱ βόες ὅπως εἰς τὰ Γεωργικὰ τοῦ Βιργιλίου καὶ ἐχρύσωνον αἱ ἡλιακαὶ ἀκτῖνες τὸν καπνὸν τὸν ἀποθρώσκοντα ἀπὸ τῶν ἀγροτικῶν οἰκίσκων. Ἠκούοντο μακρὰν ῥυθμικῶς κροτοῦντες ἄκμωνες· ἐμιγνύετο ὁ ῥυθμὸς τῆς ἐργασίας πρὸς τὴν ἁρμονίαν τῆς φύσεως. Ἐγὼ ἐσυλλογιζόμην. Ἦτο ἥσυχος καὶ θαυμασία ἡ πεδιάς· ὁ γλαυκὸς οὐρανὸς ἐπερείδετο ἐπὶ χαρίεντος κύκλου λοφίσκων. Ἠκούετο μακρὰν τῶν πτηνῶν τὸ κελάδημα καὶ πλησίον μου αἱ φωναὶ τῶν παιδίων ὡς δύο ᾄσματα ἀγγέλων ἀναμίξ. Ἡ γενικὴ διαύγεια εἶχε περιβάλει καὶ ἐμὲ καὶ διήγειρεν αὐγὴν ἐν τῇ ψυχῇ μου ἡ χάρις ἐκείνη καὶ ἐκεῖνο τὸ μεγαλεῖον.

Αἴφνης ἠρώτησέ τις τῶν συνοδοιπόρων·

— Τί μέρος εἶνε τοῦτο;

Ἄλλος δέ τις ἀπήντησεν·

— Τὸ Σεδάν.

Ἐφρικίασα.

Ἦτο λοιπὸν τάφος ὁ παράδεισος ἐκεῖνος.

Ἐστράφην καὶ παρετήρησα. Ἦτο στρογγύλη ἡ κοιλὰς καὶ βαθουλὴ ὡς κρατήρ. Ὁ ποταμὸς σκολιὸς καὶ ἑλικοειδὴς μοὶ ἐφάνη ὡς ὄφις. Οἱ ὑψηλοὶ λόφοι ὑπερτεθειμένοι ὁ εἷς ἐπὶ τοῦ ἄλλου περιεκύκλωνον τὸ χωρίον ὡς τριπλοῦν ἀπόρθητον τεῖχος. Ἂν εἰσήρχεσο ἐκεῖ ἔμενες διὰ παντὸς κεκλεισμένος. Ἡ ἀνιαρὰ ἐκείνη χλόη ἐνόμιζες ἦτο προέκτασις τοῦ Μέλανος Δρυμοῦ, ἥτις κατελάμβανεν ἅπαντα τὰ ὑψώματα καὶ ἐχάνετο εἰς τὸν ὁρίζοντα ὥστις ὑπερμεγέθης παγίς, ἣν δεν ἠδύνατό τις νὰ διαφύγῃ. Ὁ ἥλιος ἔλαμπε, τὰ πτηνὰ ἐκελάδουν, οἱ ἁμαξηλάται διήρχοντο συρίζοντες· ἦσαν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ πρόβατα, ἀρνία, περιστεραί. Ἔφρισσον καὶ ἐψιθύριζον τὰ φυλλώματα. Τὰ χόρτα ἦσαν πλήρη ἀνθέων. Ἦτο φοβερόν.

Ἐνόμιζον ὅτι ἔβλεπον ἐπὶ τῆς κοιλάδος ταύτης τρέμουσαν τὴν πυρίνην ῥομφαίαν τοῦ ἀγγέλου.

Ἡ λέξις αὕτη, Σεδάν, ἦτο δι' ἐμὲ ὡς νὰ ἐσχίζετο τὸ παραπέτασμα. Τὸ τοπεῖον κατέστη αἴφνης τραγικόν. Οἱ ἀόριστοι ἐκεῖνοι ὀφθαλμοί, οὓς ὁ φλοιὸς σχηματίζει ἐπὶ τοῦ κορμοῦ τῶν δένδρων ἐκύτταζον τί; Κάτι τι φοβερὸν καὶ μυστηριῶδες.

Ἐκεῖ λοιπόν, ἐκεῖ, πρὸ δεκατριῶν περίπου μηνῶν, εἶχε καταλήξει τὸ τερατῶδες σύμβαμα τῆς 2 Δεκεμβρίου. Φρικώδης πτῶσις.

Τὰ ζοφερὰ τῆς μοίρας δρομολόγια εἶνε ἀδύνατον νὰ τὰ μελετήσῃ τις χωρὶς νὰ αἰσθανθῇ ἐνδόμυχον, ἐγκάρδιον στενοχωρίαν.

Β'

Τῇ 31 Αὐγούστου 1870 εὑρέθη μία στρατιὰ συνηγμένη καὶ σχεδὸν μαζευμένη ὑπὸ τὰ τείχη τοῦ Σεδάν, εἰς τὴν θέσιν τὴν καλουμένην τὸ βαθοῦλωμα τοῦ Givonne. Ἡ στρατιὰ αὕτη ἦτο ἡ γαλλική· εἰκοσιεννέα ταξιαρχίαι, δεκαπέντε μεραρχίαι, τέσσαρα σώματα, ἐννενηκοντακισχίλιοι ἄνδρες. Καὶ εὑρέθη ἐκεῖ ἡ στρατιὰ ἐκείνη χωρὶς νὰ ἠξεύρῃ τις διὰ τί, χωρὶς τάξιν, ἀσκόπως, ἀναμίξ, ὡσὰν ὁ σωρὸς ἐκεῖνος τῶν ἀνδρῶν νὰ ἐρρίπτετο εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο διὰ νὰ παταχθῇ ὑπὸ παμμεγέθους χειρός.

Οὐδεμία ἄμεσος ἀνησυχία ἐφόβιζεν ἢ τοὐλάχιστον ἐφαίνετο ὅτι ἐφόβιζε τὸν στρατόν. Ἐνόμιζον ὅτι οἱ πολέμιοι ἦσαν ἀκόμη πολὺ μακράν. Ὑπολογιζομένης τῆς στρατιωτικῆς πορείας εἰς τέσσαρας λεύγας τὴν ἡμέραν, ὁ ἐχθρὸς ἀπεῖχε τριῶν ἡμερῶν ὁδόν. Οὐδὲν ἧττον πρὸς τὸ ἑσπέρας οἱ ἀρχηγοὶ ἔλαβον συνετά τινα στρατηγικὰ μέτρα. Τὸ Σεδὰν καὶ ὁ Μώσας ἠσφάλιζον τὰ νῶτα τοῦ στρατοῦ, δύο δὲ μέτωπα ἐν παρατάξει ἐτοποθετήθησαν ἵνα προστατεύωσιν αὐτὸν ἐκ τῶν ἔμπροσθεν. Τὸ ἓν τῶν μετώπων τούτων ἀπετελεῖτο ὑπὸ τοῦ 7 σώματος, ὅπερ κατεῖχε τὸ διάστημα τὸ μεταξὺ Φλοὰν καὶ Givonne, τὸ δὲ ἄλλο ὑπὸ τοῦ 12 σώματος ἀπὸ Givonne εἰς Βαζέϊλ· ἐσχηματίζετο τοιουτοτρόπως τρίγωνον, οὗ ὁ Μώσας ἦτο ἡ ὑποτείνουσα. Τὸ 12 σῶμα συνέκειτο ἐκ τριῶν μεραρχιῶν ὑπὸ τοὺς στρατηγοὺς Λακρετέλλην, Λαρτίγην καὶ Βὸλφ εἰς γραμμὴν παρατεταγμένων καὶ ἐχουσῶν μεταξὺ τῶν ταξιαρχιῶν των τὸ πυροβολικόν, καὶ ἐκ τῶν δύο μεραρχιῶν τῶν στρατηγῶν Πετὶτ καὶ Λεριτιέρ, μαζευμένων ὄπισθεν εἰς δύο γραμμάς. Αἱ δύο αὗται μεραρχίαι ὑπεστήριζον τὰς τρεῖς ἄλλας, ὧν ἡ γραμμὴ εἶχεν εἰς μὲν τὰ δύο ἄκρα τὸ Givonne καὶ τὸ Βαζέϊλ εἰς δὲ τὸ κέντρον τὸ Δαιγνύ. Ὁ στρατηγὸς Λαιβρὺν διώκει τὸ 12 σῶμα.

Τὸ 7 σῶμα τὸ διώκει ὁ στρατηγὸς Δουαί, δὲν εἶχε δὲ τὸ σῶμα τοῦτο παρὰ δύο μεραρχίας ὑπὸ τοὺς στρατηγοὺς Δυμὼν καὶ Γυβέρτον καὶ ἐσχημάτιζε τὸ ἕτερον μέτωπον τῆς παρατάξεως τὸ προωρισμένον νὰ καλύπτῃ τὸν στρατόν, ἀπὸ Givonne εἰς Φλοὰν πρὸς τὸ μέρος τοῦ Ἰλ-

Digitized by Google

λύ. Τὸ μέτωπον τοῦτο ἦτο σχετικῶς ἀδύνατον, διότι ἦτο ἀνοικτὸν πρὸς τὸ μέρος τοῦ Givonne καὶ ἐπροστατεύετο μόνον πρὸς τὸ μέρος τοῦ Μώσα ὑπὸ τῶν δύο μοιρῶν ἱππικοῦ τοῦ Μαργερὶτ καὶ τοῦ Βονμαὶν καὶ ὑπὸ τῆς ταξιαρχίας Γουϋομάρ, ἥτις εἶχεν ὄπισθεν τὸ Φλοάν. Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ τριγώνου ἐστρατοπέδευε τὸ 5 σῶμα ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ στρατηγοῦ Βίμπφεν καὶ τὸ 1 σῶμα ὑπὸ τὴν τοῦ Δυκρώ. Ἡ μοῖρα τοῦ ἱππικοῦ τοῦ Μισὲλ ἐπροστάτευε τὸ 1 σῶμα, τὰ δὲ νῶτα τοῦ 5 σώματος τὰ ἠσφάλιζε τὸ Σεδάν. Τέσσαρες μεραρχίαι, ἑκάστη εἰς δύο γραμμὰς παρατεταγμένη, διοικούμεναι ὑπὸ τῶν στρατηγῶν Λεριτιὲρ, Γρανσὰμ, Γὼζ καὶ Κονσεϊδυμενὶλ, ἐσχημάτιζον ἓν εἶδος ἱππείου πετάλου ἐστραμμένου πρὸς τὸ Σεδὰν καὶ συνάπτοντος τὸ πρῶτον τῆς παρατάξεως μέτωπον πρὸς τὸ δεύτερον. Ἡ μοῖρα τοῦ ἱππικοῦ τοῦ Ἀμὲλ καὶ ἡ ταξιαρχία τοῦ Φοντάγγη ἀπετέλουν τὴν ἐπιφυλακὴν τῶν μνημονευθεισῶν τεσσάρων μεραρχιῶν. Τὸ πυροβολικὸν ἅπαν ἦτο εἰς τὰ δύο μέτωπα τῆς παρατάξεως. Δύο τμήματα τοῦ στρατοῦ εὑρίσκοντο μετέωρα, τὸ ἓν πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ Σεδὰν, ἐκεῖθεν τοῦ Βαλὰν, τὸ ἄλλο πρὸς τ' ἀριστερὰ, ἐντεῦθεν τοῦ Iges. Τὸ ἕτερον τῶν δύο τούτων τμημάτων περιελάμβανε τὴν μεραρχίαν τοῦ Βασσοΐγνη καὶ τὴν ταξιαρχίαν τοῦ Ῥεβοὺλ, τὸ δὲ ἕτερον τὰς δύο μοίρας ἱππικοῦ τοῦ Μαργερὶτ καὶ τοῦ Βουμαίν.

Αἱ διατάξεις αὗται ἐδήλουν βαθυτάτην ἀσφάλειαν. Καὶ κατὰ πρῶτον ὁ αὐτοκράτωρ Ναπολέων ὁ Γ' δὲν ἤθελε πορευθῆ ἐκεῖ ἂν δὲν ἐνόμιζεν ἑαυτὸν ἐν ἀσφαλείᾳ. Τὸ βαθούλωμα ἐκεῖνο τοῦ Givonne ὁ μὲν Ναπολέων ὁ Α' τὸ ὠνόμαζε λεκάνην, ὁ δὲ ναύαρχος Τρὸμπ οὐροδοχεῖον. Τὸ μέρος εἶνε ὑπὲρ τὸ δέον ἀσφαλές. Εἶνε τόσον κλειστὸν, ὥστε ὁ ἅπαξ εἰσελθὼν ἀδυνατεῖ πλέον νὰ ἐξέλθῃ. Τὸ τοιοῦτον τὸ προεῖδον τινὲς ἐκ τῶν γενναίων καὶ συνετῶν ἀρχηγῶν, ὡς ὁ Βίμπφεν, ἀλλὰ δὲν εἰσηκούσθησαν. Ἐν ἀνάγκῃ, ἔλεγον οἱ περὶ τὸν αὐτοκράτορα, δυνάμεθα ἀσφαλῶς νὰ φθάσωμεν εἰς τὸ Μεζιὲρ καὶ ἐπὶ τέλους, ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἀπελπισίᾳ, εἰς τὰ βελγικὰ σύνορα. Ἀλλὰ διὰ τί νὰ σκεπτώμεθα περὶ τοῦ τί θὰ πράξωμεν ἐὰν φθάσωμεν εἰς τὰ ἔσχατα; Εἰς μερικὰς περιστάσεις τὸ σκέπτεσθαι περὶ σωτηρίας ἐκ τῶν προτέρων εἶνε ἴσον πρὸς τὸ προσδοκᾶν τὸ ἀτύχημα. Πάντες λοιπὸν ἐκ συμφώνου ἦσαν ἥσυχοι.

Ἐὰν ἀνησύχουν ἠδύναντο νὰ κόψωσι τὰς γεφύρας τοῦ Μώσα, ἀλλ' οὐδεὶς ἐσκέφθη περὶ τούτου. Ὁ ἐχθρὸς ἦτο μακράν. Τὸ ἔλεγεν ὁ αὐτοκράτωρ, ὅστις προδήλως θὰ εἶχε καλὰς πληροφορίας.

Ὁ στρατὸς ἐστρατοπεδευμένος καὶ ἀναμὶξ ὀλίγον, ὡς εἴπομεν, ἐκοιμήθη ἤρεμος καθ' ὅλην τὴν νύκτα τῆς 31 Αὐγούστου, ἔχων ἐν πάσῃ περιπτώσει ἢ μᾶλλον νομίζων ὅτι ἔχει ἐλευθέραν τὴν ὑποχώρησιν πρὸς τὸ Μεζιέρ. Ἀπηξίωσαν νὰ λάβουν καὶ τὰς συνηθεστάτας ἀκόμη προφυλάξεις. Κατὰ τὴν μαρτυρίαν Γερμανοῦ στρατιωτικοῦ συγγραφέως, οὔτε κατασκόπους ἐξέπεμψαν οὔτε πολυπληθεῖς φυλακὰς ἐτοποθέτησαν.

Τοὺς ἐχώριζον ἀπὸ τοῦ γερμανικοῦ στρατοῦ δεκατέσσαρες τοὐλάχιστον λεῦγαι, τριῶν ἡμερῶν ὁδός· δὲν ἤξευρον ἀκριβῶς ποῦ ἦτο ὁ γερμανικὸς στρατός· τὸν ἐνόμιζον διεσκορπισμένον, κακῶς συντεταγμένον, κακῶς πληροφορημένον, ἄνευ ὡρισμένου σκοποῦ καὶ σχεδίου, μὴ δυνάμενον νὰ συγκεντρώσῃ τὰς ἐνεργείας του καθ' ἑνὸς καὶ μόνου σημείου, οἷον τὸ Σεδάν. Ἐνόμιζον ὅτι ὁ πρίγκηψ διάδοχος τῆς Σαξωνίας ἐλαύνει πρὸς τὸ Σιαλὼν, ὁ δὲ τῆς Πρωσσίας πρὸς τὸ Μέτζ· δὲν ἤξευρον τίποτε περὶ τοῦ στρατοῦ τῶν πολεμίων, οὔτε ποῖοι εἶνε οἱ ἀρχηγοί του, οὔτε ποῖον εἶνε τὸ σχέδιόν του, οὔτε τὸν ὁπλισμόν του, οὔτε τὸ πλῆθός του. Ἔκαμνον ἄρα χρῆσιν ἀκόμη οἱ Γερμανοὶ τῆς τακτικῆς τοῦ Γουσταύου Ἀδόλφου ἢ τῆς τοῦ Φρειδερίκου τοῦ Β'; δὲν ἤξευρον. Ἦσαν βέβαιοι ὅτι μετά τινας ἑβδομάδας θὰ ἔφθανον εἰς τὸ Βερολῖνον. Ἆ! ὁ γερμανικὸς στρατός! παιγνίδια. Ἐνόμιζον ὄνειρον τὸν πόλεμον ἐκεῖνον καὶ φάντασμα τὴν γερμανικὴν στρατιάν.

Κατ' αὐτὴν δ' ἐκείνην τὴν νύκτα ἐν ᾗ ἐκοιμᾶτο ὁ γαλλικὸς στρατὸς, συνέβαινον τὰ ἑξῆς·

Γ'

Εἰς τὰς δύο παρὰ τέταρτον τῆς πρωΐας, ἐν τῷ στρατηγείῳ τοῦ Μουζὼν, ὁ πρίγκηψ διάδοχος τῆς Σαξωνίας Ἀλβέρτος ἔθετεν εἰς κίνησιν τὸν στρατὸν τοῦ Μώσα· ἡ βασιλικὴ φρουρὰ ἀνελάμβανεν ἐν τάχει τὰ ὅπλα, δύο δὲ μεραρχίαι διηυθύνοντο ἡ μὲν πρὸς τὸ Βιλλὲρ Σερναὶ, ἡ δὲ πρὸς τὸ Φρανσεβάλ. Ἠκολούθει τὸ πυροβολικὸν τῆς φρουρᾶς.

Κατὰ τὴν αὐτὴν στιγμὴν ἀνελάμβανε τὰ ὅπλα τὸ 12 σαξωνικὸν σῶμα καὶ διὰ τῆς μεγάλης ὁδοῦ πρὸς νότον τοῦ Δουζὺ ἐπλησίαζε πρὸς τὸ Λαμεκοὺρ καὶ ἤλαυνεν ἐκεῖθεν πρὸς τὴν Μονκέλλην· τὸ 1 βαυαρικὸν σῶμα ἤλαυνε πρὸς τὸ Βαζεὶλ ὑποβοηθούμενον ὑπὸ μιᾶς μοίρας πυροβολικοῦ τοῦ 4 σώματος. Τὸ λοιπὸν τοῦ σώματος διήρχετο τὸν Μώσαν ἐν Μουζὼν καὶ ἐμαζεύετο εἰς ἐπιφυλακὴν ἐν Μαιρὺ, ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης. Τὰ τρία σώματα ὥδευον συνδεδεμένα πρὸς ἄλληλα. Διαταγὴ εἶχε δοθῆ εἰς τὰς πρωτοπορείας νὰ μὴ προβῶσιν εἰς καμμίαν ἐπιθετικὴν ἐνέργειαν πρὸ τῆς πέμπτης ὥρας, ἡσύχως μόνον νὰ καταλάβωσί τινα χωρία. Εἶχον ἀφήσει τοὺς σάκκους των καὶ τὰς ἀποσκευάς. Τὰ πολεμικὰ ἐφόλκια ἔμενον ἀκίνητα. Ὁ πρίγκηψ τῆς Σαξωνίας ἵστατο ἔφιππος ἐπὶ τοῦ ὑψώματος τοῦ Ἀμβλιμών.

Κατὰ τὴν αὐτὴν ὥραν ἐν τῷ στρατηγείῳ τοῦ

Digitized by Google

Σιεμερὺ ὁ Βλούμενταλ ἐκέλευε τὴν βυρτεμβεργικὴν μεραρχίαν νὰ ζεύξῃ γέφυραν ἐπὶ τοῦ Μώσα. Τὸ 11 σῶμα ἀποσπασθὲν πρὸ τοῦ νὰ φέξῃ διέβαινε τὸν ποταμὸν ἐκ δύο σημείων καὶ πορεύετο εἰς Vrigne-sur-Bois. Εἵπετο τὸ πυροβολικόν, ὅπερ ἦτο κύριον τῆς ὁδοῦ ἀπὸ Vrigne εἰς Σεδάν. Ἡ βυρτεμβεργικὴ μεραρχία ἐφρούρει τὴν γέφυραν, ἣν αὐτὴ εἶχε ζεύξει καὶ ἐξουσίαζε τὴν ἄγουσαν ἀπὸ Σεδὰν εἰς Μεζιέρ. Εἰς τὰς πέντε τὸ 2 βαυαρικὸν σῶμα, οὗ ἡγεῖτο τὸ πυροβολικόν, ἀπέσπα μίαν ἐκ τῶν μεραρχιῶν του καὶ τὴν ἔπεμπε διὰ τοῦ Βουλσὼν κατὰ τοῦ Φρενοᾶ, ἡ ἄλλη μεραρχία διήρχετο διὰ τοῦ Νοαγιὲ καὶ ἵστατο πρὸ τοῦ Σεδὰν μεταξὺ Φρενοᾶ καὶ Βαδελενκούρ. Τὸ πυροβολικὸν τῆς ἐπιφυλακῆς εἶχε στήσει τὰς κανονοστοιχίας του ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης, ἀπέναντι τοῦ Δονσερύ.

Κατὰ τὴν αὐτὴν στιγμὴν ἡ 6 μοῖρα τοῦ ἱππικοῦ ἀπεσπᾶτο ἐκ τοῦ Μαζεραὶ καὶ διὰ τοῦ Βουτανκοὺρ καὶ Βολζινκοὺρ ἔφθανε πρὸς τὸν Μώσαν ἐν Φλίζῃ· ἡ 2 μοῖρα τοῦ ἱππικοῦ κατελίμπανε τὰς ἐπισταθμείας αὐτῆς καὶ ἐτοποθετεῖτο πρὸς νότον τοῦ Βουτανκούρ· ἡ 4 μοῖρα ἐτοποθετεῖτο πρὸς νότον τοῦ Φρενοᾶ· τὸ 1 βαυαρικὸν σῶμα ἐλάμβανε θέσιν εἰς τὸ Ῥεμιλλύ, ἡ 5 μοῖρα τοῦ ἱππικοῦ καὶ τὸ 6 σῶμα παρεφύλαττον, πάντες δὲ τακτικὰ καὶ ἐν παρατάξει μαζευμένοι ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων, περιέμενον νὰ χαράξῃ. Ὁ διάδοχος τῆς Πρωσσίας ἵστατο ἔφιππος ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ Φρενοᾶ.

Συγχρόνως, καθ' ἅπαντα τὰ σημεῖα τοῦ ὁρίζοντος, ἄλλαι παρόμοιαι κινήσεις ἐνηργοῦντο πανταχόθεν Ἀπειροπληθὴς μαῦρος στρατὸς εἶχε καταλάβει αἴφνης τὰ ὑψώματα πάντα. Οὐδεμία φωνή, οὐδὲν πρόσταγμα ἠκούετο. Διακόσιαι πεντήκοντα χιλιάδες ἀνδρῶν ἐν βαθυτάτῃ σιγῇ εἶχον περικλείσει διὰ σιδηρᾶς στεφάνης τὸ βαθούλωμα τοῦ Givonne. . . .

Ταῦτα πάντα εἶχον ἐκτελεσθῆ κατὰ τρόπον φανταστικόν, ἐν τάξει, χωρὶς ν' ἀναπνεύσῃ κανείς, χωρὶς νὰ τρίξῃ, ἀναμέσον δασῶν καὶ φαράγγων καὶ κοιλάδων. Πορεία σκολιὰ καὶ ἀπαισία. Βάδισμα ἑρπετῶν.

Μόλις ἠκούετο ψίθυρος ὑπὸ τὸ φύλλωμα τὸ βαθύ. Ἡ σιγηλὴ μάχη ἐμυρμηκίαζεν ἐν τῷ ζόφῳ περιμένουσα τὴν ἡμέραν.

Ὁ γαλλικὸς στρατὸς ἐκοιμᾶτο.

Αἴφνης ἐξύπνησεν.

Ἦτο αἰχμάλωτος.

Καὶ ἀνέτειλεν ὁ ἥλιος, λαμπρὸς ἐκ τοῦ Θεοῦ, φοβερὸς ἐκ τῶν ἀνθρώπων.

Δ'

Ἂς ὁρίσωμεν τὰ πράγματα.

Οἱ Γερμανοὶ ἔχουσι τὴν πληθὺν ὑπὲρ ἑαυτῶν· εἶνε τρεῖς ἢ καὶ τέσσαρες καθ' ἑνός. Ὁμολογοῦσιν ὅτι ὁ στρατός των συνέκειτο ἐκ διακοσίων πεντήκοντα χιλιάδων ἀνδρῶν, ἀλλ' εἶνε βέβαιον ὅτι ἡ ἐπιθετικὴ αὐτῶν γραμμὴ ἐξετείνετο εἰς τριάκοντα χιλιομέτρων μῆκος. Ἔχουσιν ὑπὲρ ἑαυτῶν τὰς θέσεις, στέφουσι τὰ ὑψώματα, πληροῦσι τὰ δάση, εἶνε πανταχόθεν ἠσφαλισμένοι, καλύπτονται ὑπὸ τοῦ σκότους, ἔχουσιν ἀπαράβλητον πυροβολικόν. Ὁ γαλλικὸς στρατὸς εὑρίσκεται χωμένος, σχεδὸν ἄνευ πυροβολικοῦ καὶ ἄνευ πολεμεφοδίων, γυμνὸς ὑπὸ τοὺς μύδρους. Οἱ Γερμανοὶ ἔχουσι τὴν ἐνέδραν ὑπὲρ ἑαυτῶν, οἱ Γάλλοι μόνον τὸν ἡρωϊσμόν. Ὡραῖον εἶνε τὸ ἀποθνήσκειν, ἀλλὰ καλὸν τὸ ἐνεδρεύειν.

Αἰφνιδία κατάληψις εἶνε τὸ Σεδάν.

Ἐπολέμησαν καλῶς οἱ Γερμανοί ; Ναί. Ἀλλὰ τότε τί εἶνε τὸ κακῶς πολεμεῖν ;

Τὸ αὐτὸ πρᾶγμα.

Τούτου ῥηθέντος ἐτελείωσεν ἡ ἀφήγησις τῆς μάχης τοῦ Σεδάν. Ἀλλὰ δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ μείνωμεν ἕως ἐδῶ. Ἡ ἱστορία εἶνε καθῆκον καὶ τὸ καθῆκον πρέπει τέλεον νὰ ἐκτελῆται ὅσον καὶ ἂν ἦνε τοῦτο ἀποτρόπαιον εἰς τὸν ἱστοριογράφον. Πρέπει νὰ ῥηθῇ ἡ ἀλήθεια· ἡ κλίσις εἶνε λίαν ἐπιτακτική, ὅστις ἤρχισε πρέπει νὰ κυλίσῃ ἕως κάτω.

Ἡ μάχη τοῦ Σεδὰν εἶνέ τι πλέον ἢ ἁπλῆ μάχη, εἶνε τελείωσις συλλογισμοῦ· φρικτὴ προμελέτη τῆς μοίρας. Ἡ εἱμαρμένη δὲν σπεύδει, ἀλλὰ φθάνει πάντοτε. Ἅμα ἔλθῃ ἡ ὥρα παρουσιάζεται. Ἀφίνει νὰ παρέρχωνται οἱ χρόνοι καὶ εἶτα, ὅτε τις ἐλάχιστα τὴν συλλογίζεται, ἔρχεται. Τὸ Σεδὰν εἶνε τὸ μοιραῖον ἀπρόοπτον.

Λοιπὸν τῇ πέμπτῃ πρωϊνῇ ὥρᾳ τῆς 1ης Σεπτεμβρίου, ὁ κόσμος ἐξύπνησεν ὑπὸ τὸν ἥλιον καὶ ὁ γαλλικὸς στρατὸς ὑπὸ τοὺς κεραυνούς.

Ε'

Πυρπολεῖται τὸ Βαζέϊλ, πυρπολεῖται τὸ Givonne, πυρπολεῖται τὸ Φλοάν. Μεγάλη κάμινος ἀρχίζει τὴν μάχην. Ὁ ὁρίζων φλέγεται. Τὸ γαλλικὸν στρατόπεδον εὑρίσκεται ἐν τῷ μέσῳ τοῦ κρατῆρος, ἔκπληκτον, ἔκθαμβον, τεταραγμένον, πένθιμον. Κύκλος κεραυνώδης τὸ περικλείει, ὁ ὄλεθρος τὸ περιβάλλει.

Ὁ φόνος ὁ ἀπέραντος ἐκτελεῖται ἁπανταχόθεν συγχρόνως. Ἀνθίστανται οἱ Γάλλοι καὶ ἀνθίστανται φοβεροί, διότι κατέλαβεν αὐτοὺς ὁ ἀπελπισμός. Τὰ κανόνιά μας παλαιοῦ σχήματος πάντα καὶ μικρᾶς ὁλκῆς συντετριμμένα καταρρίπτονται ἀπὸ τῶν ἑλκύθρων ὑπὸ τοῦ τρομεροῦ καὶ ἀσφαλοῦς κανονοβολισμοῦ τῶν Πρώσσων. Ἡ πυκνότης τῆς βροχῆς τῶν ὀβουζίων ἐπὶ τὴν κοιλάδα εἶνε τοιαύτη, ὥστε νομίζεις ὅτι ἔξεσε τὴν γῆν ὁ γεωργὸς διὰ τοῦ ξύστρου, ὡς λέγει αὐτόπτης μάρτυς. Πόσα κανόνια ἦσαν ; Χίλια ἑκατὸν τοὐλάχιστον. Δώδεκα κανονοστοιχίαι γερμανικαὶ μόνον ἐπὶ τῆς Μονκέλλης· ἡ 3 καὶ 4 μοῖρα, φοβερὸν πυροβολικὸν ἐπὶ τῶν ῥάχεων τοῦ Givonne μὲ μίαν ἔφιππον πυρβολαρχίαν ὡς

Digitized by Google

ἐπιφυλακὴν, ἀπέναντι τοῦ Δοϊγνὺ δέκα σαξωνικαὶ κανονοστοιχίαι καὶ δύο βυρτεμβεργικαί· τὸ παραπέτασμα τῶν δένδρων τοῦ δάσους πρὸς βορρᾶν τοῦ Βιλλὲρ Σερναὶ κρύπτει τὴν ἔφιππον μοῖραν, ἥτις ἵσταται ἐκεῖ μὲ τὸ βαρὺ πυροβολικὸν τῆς ἐπιφυλακῆς καὶ ἀπὸ τοῦ σκοτεινοῦ ἐκείνου δάσους ἐξερεύγεται τρομερὸν πῦρ· τὰ εἰκοσιτέσσαρα κανόνια τῆς 1 μοίρας τοῦ βαρέος πυροβολικοῦ εἶνε κατὰ στοῖχον τοποθετημένα παρὰ τὴν ὁδὸν τὴν ἄγουσαν ἀπὸ Μονκέλλης εἰς Σιαπέλ· ἡ κανονοστοιχία τῆς βασιλικῆς φρουρᾶς πυρπολεῖ τὸ δάσος τῆς Γαρέννης. Αἱ βόμβαι καὶ αἱ σφαῖραι κατατρυποῦσι τὰ πέριξ χωρία. Τὸ δίζυγον καὶ τρίζυγον πῦρ βροντᾷ τρομερὸν καὶ ἀκατάπαυστον μέχρι τῶν ἀπωτάτων τοῦ ὁρίζοντος σημείων.

Οἱ γερμανοὶ στρατιῶται καθήμενοι ἢ ἐξαπλωμένοι πρὸ τῶν κανονοστοιχιῶν, παρατηροῦσι τὸ πυροβολικὸν ἐργαζόμενον. Οἱ γάλλοι πίπτουσι φονευμένοι. Μεταξὺ τῶν πτωμάτων, ἅτινα καλύπτουσι τὸ πεδίον, ὑπάρχει ἓν ἀξιωματικοῦ, ἐφ' οὗ θὰ εὑρεθῇ μετὰ τὴν μάχην ἐσφραγισμένον ἔγγραφον περιέχον τὴν ἑξῆς διαταγὴν μὲ τὴν ὑπογραφὴν ΝΑΠΟΛΕΩΝ· *Σήμερον 1ην Σεπτεμβρίου, ἀνάπαυσις δι' ὅλον τὸ στράτευμα.* Τὸ γενναῖον 35 σύνταγμα τοῦ πεζικοῦ ἐξαφανίζεται ἐξ ὁλοκλήρου ὑπὸ τὰ ὀβούζια· τὸ ναυτικὸν πεζικὸν ἀνδρειότατα ἀνθίσταται ἐπ' ὀλίγον εἰς τοὺς Σάξωνας καὶ Βαυαροὺς, ἀλλὰ πανταχόθεν πιεζόμενον, ὑποχωρεῖ· ὅλον τὸ θαυμάσιον ἱππικὸν τῆς μοίρας τοῦ Μαργερὶτ, ἐξαποσταλὲν κατὰ τοῦ γερμανικοῦ πεζικοῦ, σταματᾷ ἐν μέσῃ τῇ ὁδῷ καὶ κατασυντρίβεται ἐξολοθρευθὲν ὑπὸ τοῦ ἐχθρικοῦ πυρός. Τὸ πεδίον ἐκεῖνο τῆς σφαγῆς εἶχε τρεῖς ἐξόδους· καὶ τὰς τρεῖς τὰς εἶχον ἐμφράξει οἱ πολέμιοι. Τὴν ὁδὸν τοῦ Βουϊλλὼν οἱ Πρῶσσοι, τὴν τοῦ Καρινιὰν οἱ Βαυαροὶ, τὴν τοῦ Μεζιὲρ οἱ Βυρτεμβέργιοι. Οἱ γάλλοι δὲν ἐσυλλογίσθησαν νὰ φρουρήσωσι τὸν σιδηρόδρομον, τρία γερμανικὰ τάγματα τὸν κατέλαβον τὴν νύκτα. Δύο μεμονωμέναι οἰκίαι ὑπῆρχον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τοῦ Βαλὰν, αἵτινες ἠδύναντο νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς κέντρον μακρᾶς ἀντιστάσεως, τὰς εἶχον καταλάβει καὶ αὐτὰς οἱ Γερμανοί. . . .

Ὁ γερμανικὸς στρατὸς κινεῖται ὡς εἷς ἄνθρωπος, ἐν ἀπολύτῳ ἑνότητι. Ὁ διάδοχος τῆς Σαξωνίας ἀπὸ τοῦ λόφου τοῦ Μαιρὺ διοικεῖ τὸ ὅλον δρᾶμα. Παρὰ τοῖς Γάλλοις δὲν ὑπάρχει ἑνότης ἐνεργείας. Περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς μάχης, εἰς τὰς ἓξ παρὰ τέταρτον, τραυματίζεται ὑπὸ ὀβουζίου ὁ Μὰκ Μαὼν, εἰς τὰς ἑπτὰ τὸν ἀντικαθιστᾷ ὁ Δυκρὼ, εἰς τὰς δέκα ὁ Βίμπφεν διαδέχεται τὸν Δυκρώ. Ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν πλησιάζει ὁ πύρινος τοῖχος, ἡ βροντὴ εἶνε συνεχὴς, ἀπαίσιος ὄλεθρος ἐννενήκοντα χιλιάδων ψυχῶν μεταβαλλομένων εἰς κόνιν. Ποτὲ τοιοῦτόν τι δὲν εἶχεν ἴδει ὁ κόσμος. Εἰς τὴν μίαν ὥραν μ. μ. ἦσαν χαμένα τὰ πάντα. Τὰ συντάγματα ἐν ἀταξίᾳ ἔφευγον πρὸς τὸ Σεδάν. Ἀλλὰ τὸ Σεδὰν ἤρχισε νὰ καίεται καὶ τὸ Διζονβὰλ καὶ τὰ φορητὰ νοσοκομεῖα. Ὁ ἀνδρεῖος καὶ σταθερὸς Βίμπφεν προτείνει εἰς τὸν αὐτοκράτορα νὰ καταφύγωσιν εἰς τὸ ἔσχατον μέσον, τὴν ἀπελπιστικὴν ἀπόπειραν διασπάσεως τῶν ἐχθρικῶν γραμμῶν. Τὸ 3 τῶν ζουάβων, ἐκτὸς ἑαυτοῦ, δίδει τὸ παράδειγμα· ἀποσπασθὲν ἀπὸ τῆς ἄλλης στρατιᾶς ἀνοίγει ἑαυτῷ δίοδον καὶ φθάνει εἰς τὸ Βέλγιον. Ἔφευγον οἱ λέοντες.

Αἴφνης ὑπεράνω τῆς καταστροφῆς καὶ τοῦ φόνου καὶ τῶν πτωμάτων, ὑπεράνω τοῦ ἀτυχοῦς ἡρωϊσμοῦ ἀναπετάννυται ἡ αἰσχύνη. Ὑψοῦται ἡ λευκὴ σημαία.

Καὶ παρῆσαν ἐκεῖ τοῦ Τυρρένου ὁ ἀνδριὰς καὶ τὸ φρούριον τοῦ Βωβάν. Καὶ ὁ παρθενικὸς ὀρείχαλκος καὶ ὁ παρθενικὸς γρανίτης ᾐσθάνθησαν ἑαυτοὺς ἐκπορνευομένους. Ὢ σεβαστὸν τῆς πατρίδος πρόσωπον! Ὢ ἐρύθημα αἰώνιον!

ΠΕΡΙ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΠΡΟΛΗΨΕΩΝ

Συνέχεια καὶ τέλος· ἴδε σελ. 211·

Ἐνταῦθα ἀπαντῶμεν προλήψεις ἀπείρους. Ἡμεῖς οἱ οἰκοῦντες μεγάλην πόλιν οὔτε συνειθίζομεν οὔτε εὐκαιρίαν ἔχομεν νὰ λαλῶμεν περὶ λυκανθρώπων· ἂς στείλωμεν λοιπὸν τοὺς λυκανθρώπους εἰς τοὺς ἀγρούς. Ἀλλὰ μήπως πιστεύομεν εἰς φαντάσματα; Ὁ πιστεύων εἰς ταῦτα εἶναι ἀνόητος καὶ μωρός. Ἂς μεταβῶμεν ὅμως εἰς ἄλλας πλάνας, αἵτινες καί περ ἧττον γελοῖαι, ἀποβαίνουσιν ἐπιβλαβέστεραι καὶ μαρτυροῦσι τὸ ἀσθενὲς καὶ σφαλερὸν τῆς ἀνθρωπίνης κρίσεως. Ὅλη ἡ ἀρχαιότης ἀπεδέξατο ἡμέρας αἰσίας καὶ ἀπαισίας, εὐτυχεῖς ἢ δυστυχεῖς, ἀριθμοὺς αἰσίους ἢ ἀπαισίους, ἀγαθοὺς ἢ πονηροὺς πρὸς τὴν δεῖνα ἢ δεῖνα ἐπιχείρησιν. Τὴν πλάνην ταύτην οὐ μόνον ἐτηρήσαμεν ἀλλὰ καὶ κατεστήσαμεν δεινοτέραν. Ἀποδεχόμεθα καὶ ἡμεῖς ἡμέρας αἰσίας καὶ ἀπαισίας· πιστεύομεν ἡμεῖς εἰς ἀριθμοὺς ἐξασκοῦντας μαγικήν τινα καὶ ὅλως μυστηριώδη ἐπίδρασιν ἐπὶ τὸν βίον καὶ τὴν τύχην ἡμῶν. Ἕκαστος τῶν παρεστώτων ἀκούων τοὺς λόγους μου ἀναπολεῖ εἰς τὴν μνήμην τὴν παρασκευὴν[1] ἡμέραν καὶ τὸν ἀριθμὸν δεκατρία. Ἀλλ' ἆρά γε ὑπάρχει τι ἀλογώτερον τῆς πλάνης ταύτης; Ἐὰν φοβεῖσθε τὸν ἀριθμὸν 13, διατί δὲν ὀκνεῖτε νὰ ἀπαιτήσητε παρὰ τοῦ ἐμπόρου τὸν δέκατον τρίτον πῆχυν δωρεὰν ὅταν ἀγοράζητε δώδεκα πήχεις; ἢ ἐὰν κληρονομήσετε δεκατρεῖς χιλιάδας φράγκων διατί ἀποδέχεσθε εὐχαρίστως τὴν κληρονομίαν; Πῶς λοιπὸν διατηροῦνται καὶ διαδίδονται τοιαῦται ἰδέαι ἄλογοι καὶ ἐντελῶς σφαλεραί; Ὁ ἐμβα-

1. Ἐν Ἑλλάδι, ἡ ἀνθρωπίνη μωρία θεωρεῖ ὡς ἀποφράδα ἡμέραν τὴν Τρίτην.

Digitized by Google

θύνων εἰς τῶν πραγμάτων τὴν οὐσίαν θὰ συνειδῇ ὅτι αὗται προέρχονται ἐκ τῆς ῥαθυμίας τοῦ πνεύματος καὶ ἐκ τῆς φυσικῆς ὀκνηρίας τῆς ἡμετέρας θελήσεως. Ὁ ἄνθρωπος, ὅσον ἀγέρωχος καὶ ἂν ὑποτεθῇ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς νεότητος, τῆς ἀκμῆς, τῆς ῥώμης καὶ τῆς φαντασίας του, ἅμα δοκιμάσας τὰς πικρίας τοῦ κόσμου τούτου, ἀποβάλλει τὸ θάρρος καὶ τοσοῦτον ἀπελπίζεται ὥστε δὲν διστάζει ἐνίοτε νὰ παραιτηθῇ τῶν ἐνεργειῶν του καὶ τῆς χρήσεως τῆς ἐλευθερίας του. Πιστεύσατέ μοι· ἐπέρχονται ἐνίοτε στιγμαὶ καθ' ἅς, ἐὰν ἠδυνάμεθα, θὰ παρῃτούμεθα τῆς ἠθικῆς ἐξουσίας τοῦ νὰ ἤμεθα ἐλεύθεροι. Τότε δὲ ἀναπολοῦντες τὰ ὀλίγα ἀγαθὰ καὶ τὰ πολλὰ κακὰ ἅτινα ἐπράξαμεν ἢ ἀφήκαμεν νὰ πραχθῶσιν, αἰσχυνόμεθα, ἐρυθριῶμεν καὶ ἀρνούμεθα τὰς πράξεις τῶν ὁποίων ἡμεῖς εἴμεθα οἱ πατέρες καὶ αὐτουργοί. Ἀποκρούομεν ἀφ' ἡμῶν αὐτῶν τὴν εὐθύνην ἵνα τὴν ἀποδώσωμεν εἰς ἄλλους. Κατηγοροῦμεν ὅλον τὸν κόσμον καὶ αὐτὴν τὴν φύσιν. Ὁτὲ μὲν ὀνειδίζομεν τὸν οὐρανὸν, τὴν ἀκαταμάχητον ἐπήρειαν ἀστέρος, ἢ ἡμέρας ἢ ἀριθμοῦ ἀπαισίου, τῶν ὁποίων ἡ μυστηριώδης δύναμις ὑπάρχει ἀκατανόητος, ὁτὲ δὲ πάλιν καλύπτομεν τὴν βλακίαν καὶ ἀβελτηρίαν ἡμῶν διὰ τῶν κενῶν λέξεων «τῆς τύχης, τῆς μοίρας, τῆς εἱμαρμένης» κλπ. Ἀλλὰ μήπως ἡ «εἱμαρμένη» αὕτη ἐκώλυσέ ποτε ἡμᾶς θελήσαντας νὰ κατορθώσωμεν ἔργον ἀγαθὸν ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς ἡμετέρας δυνάμεως; Μήπως ἡ «τύχη» ἀπέτρεψέ ποτε ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ κορέσαι τὰ ἴδια πάθη; Τὴν «μοῖραν» τότε ἀναφέρομεν ὁπόταν ἐξελεγχθῶμεν ἀσθενεῖς καὶ ὁσάκις εὐχόμεθα ἵνα τὸ ἡμέτερον ἐπιχείρημα ἤθελε λάβη ἄλλην ἔκβασιν παρ' ἐκείνην τὴν ὁποίαν πραγματικῶς ἔλαβεν.

Πολλάκις ἐπάγομεν ὡς πρόφασιν τὴν κακὴν ἀνατροφὴν, ἧς ἐτύχομεν ἐν τῇ παιδικῇ ἡλικίᾳ καὶ περὶ τῆς ὁποίας ἐπομένως δὲν εἴμεθα ὑπεύθυνοι. Βεβαίως ἡμεῖς δὲν πταίομεν ἐὰν μὴ ἐτύχομεν χρηστῆς ἀνατροφῆς· ἀλλὰ μήπως ἆρά γε ὑποκείμεθα τοσοῦτον εἰς τὸν ζυγὸν αὐτῆς ὥστε νὰ μὴ δυνάμεθα παντάπασι νὰ τὸν ἀποσείσωμεν; Ἀφ' οὗ κρίνομεν καὶ κατακρίνομεν τὴν φαύλην ἀνατροφὴν, ἐπιστάμεθα ἀναντιρρήτως πρῶτον μὲν ὅτι εἶναι κακὴ, εἶτα δὲ ὅτι εἴμεθα ἐλεύθεροι νὰ μὴ πράξωμεν κατὰ τὰς φαύλας ἀρχὰς τὰς ὁποίας ἐλάβομεν ἐν τῇ νεότητι. Ἄλλοτε πάλιν αἰτιώμεθα τὸ παρὰ τῶν ἄλλων διδόμενον κακὸν παράδειγμα, λησμονοῦντες ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη κοινωνία εἶναι οὐχὶ ἀγέλη κτηνῶν ἀλλὰ συναγωγὴ λογικῶν καὶ ἠθικῶς ἐλευθέρων ὄντων, τὰ ὁποῖα, καί περ ἀπὸ κοινοῦ ἐργαζόμενα, ἔχουσιν ὅμως ἕκαστον ἰδίαν προαίρεσιν καὶ ἰδίαν πρωτοβουλίαν. Δὲν συλλογιζόμεθα πρὸς τούτοις ὅτι ὅπου ἕκαστος προτίθεται νὰ πράξῃ ὥσπερ οἱ λοιποὶ, ἐκεῖ ἀρκεῖ νὰ δώσῃ τὴν πρώτην ὤθησιν ὁ τυχὼν, καὶ παραχρῆμα θὰ τὸν μιμηθῶσιν ἅπαντες· ὥστε πραγματικῶς ὅλοι πράττομεν. ὅ,τι ἔπραξεν εἷς καὶ μόνος.

Πάντες οὗτοι οἱ τρόποι τοῦ λέγειν ἐκφράζουσι τὴν αὐτὴν διάνοιαν· ὑπὸ διάφορα προσωπεῖα, περικαλύπτουσι μίαν καὶ τὴν αὐτὴν πλάνην, γνωστὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς μοιροκρατίας καὶ παρασύρουσαν τὸν ἄνθρωπον νὰ ἀρνηθῇ τὴν ἐλευθερίαν του καὶ ἐνεργήσῃ οὕτως ὡσανεὶ μηδεμία ὑπῆρχε θελήσεως ἐλευθερία. Ἀφ' οὗ ὅμως ὁ ἄνθρωπος ἐπίσταται νὰ διακρίνῃ τὸ ἀγαθὸν ἀπὸ τοῦ πονηροῦ, ἀφ' οὗ δύναται νὰ ποιήσῃ ἐλευθέραν ἐκλογὴν μεταξὺ ἀμφοτέρων, ἀφ' οὗ ὑπάρχει ὂν ἠθικὸν καὶ ἐπομένως ὑπεύθυνον, δὲν πρέπει νὰ λαλῇ οὔτε περὶ τῆς ἀνυπάρκτου εἱμαρμένης, οὔτε περὶ τῶν ἐξωτερικῶν ἐπιδράσεων, ἐπειδὴ αὐτὸς ὑπῆρξε κύριος νὰ πράξῃ κατὰ τὸ δοκοῦν. Οὐδὲν ὠφελεῖ λέγων ὅτι «οὕτως ἔπραξαν οἱ ἄλλοι» ὁσάκις πρόκειται περὶ ὅσων ἔπραξεν αὐτός.

Ἡ αὐτὴ ἀσθένεια καὶ ῥαθυμία τῆς ἠθικῆς θελήσεως, συνδεομένη πολλάκις μετὰ τοῦ ἀλογίστου θυμοῦ, παροξύνει ἡμᾶς ἵνα δικαιολογῶμεν πράξεις τὰς ὁποίας ἡ ἀληθινὴ καὶ αὐστηρὰ ἠθικὴ καταδικάζει ὡς παραπτώματα, ἐὰν μὴ ὡς ἐγκλήματα. Ἠθικὴ ἀδυναμία λ.χ. ἐμποδίζει ἡμᾶς νὰ ὁμολογήσωμεν τὴν ἀλήθειαν· ἡ φιλαυτία ὕστερον δὲν μᾶς ἀφίνει νὰ εἴπωμεν ὅτι ἐποιήσαμεν ἔργον πονηρόν· παραγνωρίζομεν λοιπὸν καὶ καταχρώμεθα τὴν ἡμετέραν διάνοιαν καὶ τὸν λόγον, διατεινόμενοι ὅτι ἡ ψευδολογία ἐπετράπη ἢ ἐπεβλήθη ἡμῖν παρὰ τοῦ καθήκοντος. Τότε τὸ ψεῦδος φαίνεται ἡμῖν εὐπρόσωπον, ὠφέλιμον εἴς τινα σκοπὸν καὶ ἐπομένως ἀξιέπαινον, ἐν ᾧ πραγματικῶς ἐνώπιον τοῦ ἀδεκάστου δικαστηρίου τῆς ἠθικῆς πᾶν ψεῦδος εἶναι ἄξιον κατακρίσεως.

Λάβετε ὡς δεύτερον παράδειγμα ἄνθρωπον ταλαιπωρηθέντα ὑπὸ τῆς θλίψεως καὶ τῶν παθημάτων, ἀπολέσαντα περιουσίαν, φίλους, συγγενεῖς· νομίζει ὅτι δὲν ὑπελείφθη πλέον εἰς αὐτὸν οὐδὲν καὶ ὅτι περιττὴ καθίσταται καὶ αὐτὴ ἡ ζωή του. Φαντάζεται ὅτι ἔχει ἄδειαν νὰ ἀναζητήσῃ τὴν ἐσχάτην τῶν θλίψεων καὶ τῶν παθημάτων του θεραπείαν, τὸν ἑκούσιον θάνατον· δικαιολογεῖ δὲ τὴν αὐτοκτονίαν χαρακτηρίζων αὐτὴν ὡς τρανότατον τεκμήριον θάρρους καὶ ψυχικῆς ἀφοβίας. Ναί, ἀναμφιβόλως! Πρέπει νὰ ἔχῃ τις μέγα θάρρος ὥστε ν' ἀποβλέψῃ ἀδεῶς πρὸς τὸν θάνατον. Ὁπόταν ὅμως προτείνηταί σοι ἐκλογὴ μεταξὺ δύο πραγμάτων, δὲν φαίνεσαι θαρραλέος ἐὰν προτιμήσῃς ὅ,τι ἀπαιτεῖ μικροτέραν ἐνέργειαν. Πολὺ ὀλιγώτερον θάρρος κέκτηται ὁ προαιρούμενος νὰ ἀποθάνῃ ἅπαξ μόνον, ἢ ὁ προαιρούμενος νὰ ἀποθνήσκῃ μυριάκις ὑπομένων μετὰ γενναιοψυχίας τὰς λύπας τοῦ βίου. Ἄφετέ με νὰ ἀναγνώσω ἐνταῦθα ἐν

Digitized by Google

μικρὸν χωρίον ἐκ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Ῥουσσῶ, ὁ ὁποῖος ἰδὼν ποτε νεανίαν λυπούμενον ἐπὶ τῷ δυστυχεῖ αὐτοῦ ἔρωτι καὶ θέλοντα νὰ γίνῃ αὐτόχειρ, εἶπε πρὸς αὐτὸν τάδε· «Ἄφρον νεότης! ἐὰν ἐν τῷ βάθει τῆς καρδίας ὑπελείφθη σοι τὸ ἐλάχιστον αἴσθημα τῆς ἀρετῆς, πρόσελθε καὶ θὰ σὲ διδάξω νὰ ἀγαπήσῃς τὴν ζωήν. Ὁσάκις ἔρχεσαι εἰς τὸν πειρασμὸν νὰ γίνῃς αὐτοκτόνος, εἰπὲ καθ' ἑαυτόν, *ἂς πράξω ἀκόμη μίαν ἀγαθὴν πρᾶξιν πρὶν ἀποθάνω!* Ὕπαγε ἀκολούθως καὶ ζήτησον ἵνα βοηθήσῃς τινὰ πτωχόν, παρηγορήσῃς τινὰ δυστυχῆ, ὑπερασπίσῃς τὸν ἀδίκως καταδιωκόμενον. Ἐὰν ὁ λογισμὸς οὗτος ἀναχαιτίσῃ σε σήμερον, θὰ ἀναχαιτίσῃ σε καὶ αὔριον καὶ μεθαύριον καὶ διὰ παντός. Ἐὰν μὴ ἀναστείλῃ τὴν ἀνόητον ὁρμήν σου, ἀπόθανε ὡς πονηρὰ καὶ ἀχρεία.» Ἡ αὐτοχειρία εἶναι ἀδίκημα καὶ ἁρπαγὴ προσγινομένη εἰς τὴν οἰκογένειαν, εἰς τὴν πατρίδα καὶ εἰς τὴν ἀνθρωπότητα, ἐπομένως παντὸς ἄλλου ἀξία ἢ ἐπαίνου· εἶναι ἁμάρτημα βλάπτον οὐ μόνον τὸν αὐτουργὸν αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους.

Ὅλαι αἱ πλάναι αἱ ἐπιβλαβεῖς εἰς τὸν πλησίον προέρχονται ἐκ τῆς φιλαυτίας ἡμῶν καὶ τῆς ὑπερφιλαυτίας, ἥτις εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς ὑπεροψίας. Ἐνταῦθα δὲν ὑπαινίττομαι τὴν καθόλου ὑπεροψίαν τοῦ ἀνθρώπου, ὅστις ὑπολαμβάνει ἑαυτὸν κύριον καὶ δεσπότην ὅλης τῆς κτίσεως καὶ περιπίπτει εἰς ἀσεβῆ ὀνειροπολήματα. Ἐννοῶ ἁπλῶς τὴν φυλετικὴν ὑπεροψίαν, ἧς ἕνεκεν ἔρρευσαν ἀνέκαθεν ποταμοὶ αἱμάτων εἴτε διὰ τῆς κατακτήσεως εἴτε διὰ τοῦ καταδιωγμοῦ. Ἐννοῶ τὴν ἄλλην ὑπεροψίαν, τὴν ἐρειδομένην ἐπὶ τοῦ πλεονεκτήματος τῆς χροιᾶς, ἧς ἕνεκα θέλουσί τινες νὰ δικαιολογήσωσι τὴν δουλείαν τῶν μαύρων, καὶ τὴν ὁποίαν οἱ μαῦροι καὶ οἱ κιτρινόχροοι ἠδύναντο νὰ μεταχειρισθῶσιν ἐναντίον τῶν λευκῶν, ἐὰν ἦσαν πολυαριθμότεροι καὶ ἰσχυρότεροι. Ἡ αὐτὴ ὑπεροψία περιθάλπει τὰς προλήψεις τῆς ἐθνικότητος, ἔνθεν μὲν ἀποδίδουσα εἰς τὸ ἴδιον ἔθνος ὅλας τὰς ἀρετάς, ὅλας τὰς ἐπαινετὰς ἱκανότητας καὶ ἐπιφυλάττουσα εἴτε ἐν τῷ παρελθόντι, εἴτε ἐν τῷ μέλλοντι αὐτοῦ πάντα θρίαμβον καὶ πᾶσαν δόξαν, ἔνθεν δὲ ἀρνουμένη ταῦτα πάντα εἰς τοὺς ξένους λαούς, ὡσανεὶ ἔπρεπεν ἡ φιλοπατρία, ἡ ἔξοχος αὕτη τῶν γενναίων ψυχῶν ἀρετή, νὰ μᾶς καταστήσῃ τυφλοὺς πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς καὶ ἀδίκους πρὸς τοὺς ἄλλους. Ἐν τῇ Ἰνδικῇ ζῶσιν ἄνθρωποι ἐν ἐσχάτῃ διάγοντες ἀθλιότητι, ἐξευτελιζόμενοι καὶ προπηλακιζόμενοι ὑπὸ τῶν ἄλλων, οἱ καλούμενοι Παρίαι. Δὲν ἔχουσιν οὐδεμίαν συνάφειαν μετὰ τῶν λοιπῶν, στεροῦνται παντὸς ἀνθρωπίνου δικαιώματος, εἶναι ἄμοιροι πάσης ἀναπτύξεως, βελτιώσεως καὶ προόδου, καὶ προστρίβουσιν ἀνεξάλειπτον κηλίδα εἰς τὸν καθ' ἡμᾶς πολιτισμόν. Ἡ ἐπὶ μακροὺς αἰῶνας ἐπικρατήσασα πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης δουλεία, τῆς ὁποίας ἴχνη ἐσῴζοντο ἐν Γαλλίᾳ μέχρι τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1789, παρέχει ἡμῖν ἀμυδρὰν ἰδέαν τῆς ἀθλιότητος τῶν Παριῶν. Ἡ δουλεία τῶν μέσων αἰώνων ἀναμιμνήσκει ἡμᾶς τὴν ἐν τῇ ἀρχαιότητι δουλείαν, τῆς ὁποίας ἦτο μετριωτέρα τις ἐκδήλωσις. Οἱ δοῦλοι τῶν μέσων αἰώνων ἦσαν οἱ πρὸ μικροῦ ἡττηθέντες, οἱ ὁποῖοι κατέστησαν ὑποτελεῖς ἢ ὑπήκοοι εἰς βάρβαρον καὶ σκληροκάρδιον νικητήν· καθυπεβάλλοντο εἰς τὴν ἀγγαρείαν, ἤτοι ἄμισθον θητείαν, ἐτέλουν φόρους ὑπερόγκους καὶ ἔπασχον μυρία δεινὰ παρὰ τῶν ἰσχυρῶν. Σήμερον, χάρις τῷ Θεῷ, τὰ κακὰ ταῦτα ἐξέλιπον, πάντες δὲ οἱ Γάλλοι εἶναι ἴσοι ἐνώπιον τοῦ νόμου, ὡς εἶναι ἴσοι καὶ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ ὅμως ὑπάρχει διαφορὰ τῶν ἡμετέρων φυσικῶν χαρισμάτων, διαφορὰ τῆς ἐργασίας, ἐπομένως καὶ διαφορὰ πραγματικῆς ἀξίας καὶ δικαιωμάτων, ἐπειδὴ τελευταῖον ἅπαντες γεννώμεθα εἰς περιστάσεις μᾶλλον ἢ ἧττον εὐνοϊκὰς καὶ ὑποκείμεθα εἰς παντοειδεῖς περιπετείας, ἐξ ἅπαντος θὰ προκύπτῃ πάντοτε ἐντεῦθεν διαφορά τις καὶ ἀνισότης περιουσίας καὶ θέσεως κοινωνικῆς. Ἀλλ' αἱ τοιαῦται ἀνισότητες δὲν εἶναι ἀναλλοίωτοι, οὐδὲ ἔχουσί τι κοινὸν πρὸς τοὺς ἀμεταβλήτους καὶ ἀμετακινήτους βίους τῆς Ἀνατολῆς, τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Ἰνδικῆς· ἀπ' ἐναντίας ὑπόκεινται καθ' ἑκάστην εἰς μεταβολάς, δυνάμεναι νὰ μετριασθῶσι κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον· ὁ σήμερον πλούσιος ἐνδέχεται αὔριον νὰ πτωχεύσῃ καὶ τἀνάπαλιν. Ἀλλ' ὅσον μεταβληταὶ καὶ ἂν ὑπάρχωσιν αἱ διαφοραὶ αὗται, πολλάκις ἡμεῖς συνειθίζοντες καὶ φανταζόμενοι αὐτὰς διαρκεῖς καὶ ἀναλλοιώτους, περιπίπτομεν εἰς ἄλλας χείρονας καὶ βλαβερωτέρας πλάνας. Οἱ κατέχοντες λ.χ. πλοῦτον, τιμὰς καὶ ὑψηλὴν ἐν τῇ κοινωνίᾳ θέσιν περιφρονοῦσι τοὺς ἀναγκαζομένους νὰ ἀποζῶσι διὰ τῆς ἐργασίας τῶν χειρῶν των· οἱ χειρώνακτες πάλιν, λησμονοῦντες τί δύναται νὰ κατορθώσῃ ἡ δραστηριότης καὶ ἡ ἀνεπτυγμένη διάνοια ἐν χώρᾳ εὐνομουμένῃ, περιέρχονται εἰς ἀπόγνωσιν, ἀγανακτοῦσιν ἐπὶ τῇ ταπεινῇ θέσει των καὶ φθονοῦσι τοὺς ἀνωτέρους των. Ἰδοὺ μεγάλη πλάνη! Τὸ ἀληθὲς εἶναι ὅτι τὰ οὐσιωδέστερα στοιχεῖα τῆς εὐημερίας ἑκάστου, αἱ ἀξιώσεις τοῦ ἠθικοῦ μεγαλείου, ἡ ἀρετὴ δηλονότι, τὸ ἡρωϊκὸν θάρρος, ἡ ἀγαθὴ συνείδησις ἀνήκουσιν εἰς πᾶσαν ἀνεξαιρέτως τάξιν ἀνθρώπων. «Ἡ ἀρετὴ (ἔλεγεν ὁ Πλάτων) δὲν ἔχει οὐδένα κύριον καὶ δεσπότην· ἀνήκει εἰς πάντας τοὺς θεραπεύοντας αὐτὴν καὶ προσφέρεται εἰς πάντας τοὺς ζητοῦντας αὐτήν!» Τὸ ἀληθὲς μεγαλεῖον λοιπόν, ἡ ἀληθὴς εὐημερία, δὲν ἐξήρτηται ἀπὸ τῶν ἐξωτερικῶν περιστάσεων οὐδὲ ἀνευρίσκεται πάντοτε ἐκεῖ ὅπου φανταζόμεθα ἡμεῖς. Τὸ ἀληθὲς μεγαλεῖον εἶναι ἀχώριστον ἀπὸ τῶν

Digitized by Google

μεγάλων προσόντων τῆς ἡμετέρας φύσεως· ἀνευρίσκεται ἐν παντὶ χρηστῷ ἀνθρώπῳ ἐπισταμένῳ μὲν νὰ διατηρήσῃ καὶ τελειοποιήσῃ τὰς ἠθικὰς αὐτοῦ ἰδιότητας, τὴν διάνοιαν δηλαδή, τὴν χρηστότητα, καὶ τὴν φιλοπονίαν, δυναμένῳ δὲ νὰ κρατῇ τῶν ἰδίων παθῶν καὶ νὰ ἀντιτάσσῃ θάρρος ἀπτόητον ἐναντίον παντὸς πειρασμοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ ἐξωτερικοῦ.

Ἀλλὰ μήπως δὲν εἶναι καὶ ἡ μονομαχία εἰδεχθὲς ἐξάμβλωμα τῆς προσβαλλομένης ὑπεροψίας καὶ τῆς θηριώδους βαρβαρότητος ; Τὸ ἐπάρατον τοῦτο ἔθιμον, τὸ μεταδοθὲν καὶ εἰς τὰς νεωτέρας κοινωνίας τῆς Εὐρώπης, ἐκλείπει βαθμηδὸν καὶ θὰ ἐκλίπῃ χρόνου προϊόντος παντελῶς. Διατί δὲν δύναμαι νὰ ἰσχυρισθῶ τὸ αὐτὸ καὶ περὶ ἄλλης τινὸς χειροτέρας μάστιγος τῆς ἀνθρωπότητος—τοῦ πολέμου—,τὸν ὁποῖον προξενεῖ πολλάκις ἡ ἀσύγγνωστος ὑπερφιλαυτία καὶ ἡ ψευδὴς φιλοτιμία ; Φοβοῦμαι ὅτι πολλοὶ θὰ παρέλθωσιν αἰῶνες ἕως οὗ ἴδῃ ἡ ἀδίκως ταλαιπωρουμένη ἀνθρωπότης πεπαυμένας τὰς ὀλεθριωτάτας ζηλοτυπίας μεταξὺ τῶν οἰκογενειῶν ἐξ ὧν σύγκειται καὶ παγιουμένην τὴν ἀδελφικὴν εἰρήνην καὶ ὁμόνοιαν τῶν διαφόρων ἐθνικοτήτων, αἵτινες τότε μόνον ἴσως θὰ συμφωνήσωσιν ὁπόταν τύχωσιν ἑκάστη τῆς ποθητῆς ἐλευθερίας καὶ γίνωσι κυρίαι ἑαυτῶν.

Ἀφικόμενος εἰς τὸ πέρας τῆς διατριβῆς μου ὀφείλω νὰ ἐξαγάγω τὰ συμπεράσματα οὐχὶ μετερχόμενος φιλοσοφικὸν ὕφος ἀλλὰ προσφεύγων εἰς τὴν ἑπομένην εἰκόνα. Φαντάσθητε σπήλαιον ἀφεγγές, ἔνθα ἐπικρατεῖ ζοφερὰ νὺξ καὶ παντελὴς σκοτία· πυκνοτάτη ὁμίχλη ἐμποδίζει τὸ φῶς νὰ εἰσδύσῃ εἰς αὐτό· ἑνιαχοῦ φαίνονται πτερυγίζοντες ὀλίγοι σπινθῆρες ἐρχόμενοι καὶ παρερχόμενοι, ἰνδάλματα φωτοειδῆ καὶ ἀπατηλά, θέλγοντα μὲν τὴν ὄψιν, φεύγοντα ὅμως ἡμᾶς καὶ μὴ περιμένοντα νὰ τὰ συλλάβωμεν. Ἀφεγγὲς σπήλαιον εἶναι ἡ ἡμετέρα διάνοια. Τὸ ἐν αὐτῷ ἐπιπολάζον σκότος εἶναι ἡ ἀμάθεια ἡμῶν. Ἡ ὁμίχλη ἡ ἐμποδίζουσα τὴν εἴσοδον τοῦ φωτὸς εἶναι τὰ πάθη, ἡ ὑπεροψία καὶ ἡ εὐπιστία, ἑνὶ λόγῳ αἱ ἠθικαὶ ἡμῶν ἀσθένειαι. Τὰ φωτοειδῆ ἰνδάλματα τοῦ ἐξωτερικοῦ φωτὸς εἶναι αἱ ἡμέτεραι προλήψεις καὶ αἱ πλάναι αἱ ἐπέχουσαι τόπον τῶν ἠθικῶν ἀρχῶν καὶ τῶν κανόνων τοῦ βίου, καὶ ἀπὸ τῶν ὁποίων πρέπει ὅσον τάχιον ν' ἀπαλλαχθῶμεν. Ἀλλὰ τίνι τρόπῳ ; διὰ τίνων φαρμάκων ;

Τὸν τρόπον τῆς θεραπείας ὑποδηλοῦσιν ἡμῖν αὐτὰ τὰ αἴτια ἅτινα πρὸ μικροῦ ἀνελύσαμεν. Ἀνάγκη πᾶσα νὰ καταπολεμήσωμεν παντὶ σθένει τὴν ἡμετέραν ἀμάθειαν καὶ τὰ ἡμέτερα πάθη. Τὴν ἀμάθειάν του δὲ νικᾷ μόνος ὁ συναισθανόμενος αὐτήν. Μεγάλη σοφία, μεγάλη ἐπιστήμη ἦτο, κατὰ τὸν θεῖον Σωκράτην, τὸ «εἰδέναι ὅτι οὐδὲν οἶδεν.» Ὁ γινώσκων ὅτι δὲν ἐπίσταται οὐδέν, φυλάσσεται τοὐλάχιστον ἐναντίον οἱασδήποτε παρατόλμου καὶ ἀπερισκέπτου γνώμης καὶ παροτρύνεται ν' ἀναζητήσῃ καὶ ἀνεύρῃ τὴν ἄγνωστον ποθητὴν ἀλήθειαν. Περὶ δὲ τῶν παθῶν, ὀφείλομεν—διὰ τὸ συμφέρον τῆς ἀληθείας καὶ τῆς ἡμετέρας διανοίας, διὰ τὸ συμφέρον τῆς ἡμετέρας καρδίας καὶ τῆς καθόλου ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως καὶ ἀξιοπρεπείας—νὰ τὰ καταπολεμήσωμεν καὶ νὰ γίνωμεν κύριοι αὐτῶν, οὐχὶ βεβαίως ὅπως τὰ ἐκριζώσωμεν, τοῦθ' ὅπερ οὔτε δυνατὸν θὰ ἦτο οὔτε ἔλλογον, ἀλλ' ὅπως κανονίσαντες αὐτὰ τὰ συναρμολογήσωμεν πρὸς τὸν ὕψιστον σκοπὸν τῆς τε φύσεως καὶ τῆς Θείας Προνοίας.

Κατὰ τοῦτον μόνον τὸν τρόπον ἡ ἡμετέρα διάνοια, καθαιρομένη ἀπὸ παντὸς ῥύπου, ἀποβαίνει πιστότατον καὶ ἁγνὸν κάτοπτρον τῆς πραγματικότητος καὶ φωτεινότατον κέντρον τῆς ἠθικῆς ἡμῶν οὐσίας. Εἰς τοιαύτην κεκαθαρμένην ψυχὴν εἰσδύει ἀκωλύτως ἡ ἀλήθεια καὶ κατοικεῖ ἐν αὐτῇ ὡς εἰς ἱερὸν καὶ προσφιλὲς ἐνδιαίτημα.

Τὸ πρῶτον σύννεφον
ΤΟΥ ΣΥΖΥΓΙΚΟΥ ΒΙΟΥ

Ὁ Παῦλος καὶ ἡ Ἑλένη—νέοι ἀμφότεροι—ἦσαν ἤδη ἀπὸ ἑνὸς μηνὸς νυμφευμένοι. Τὰ πάντα ἦσαν νέα καὶ καινουργῆ ἐν τῇ οἰκίᾳ, ἐν ᾗ εἶχον ἀποκατασταθῆ. Τὰ ἔπιπλά των ἦσαν ὡραῖα, τοῦ τελευταίου συρμοῦ. Ἐκαμάρωνεν ὁ Παῦλος τὸ γραφεῖόν του καὶ τὴν σάλαν της ἡ Ἑλένη. Ἡμέραν τινα ἐκάθησαν κατὰ τὴν συνήθη ὥραν εἰς τὴν τράπεζαν οἱ δύο των, ἀλλ' ὁ Παῦλος δὲν ἔτρωγεν, ἦτο σκεπτικός.

— Τί ἔχεις Παῦλε; ἐρωτᾷ μετὰ τρυφερότητος ἡ Ἑλένη, διατί δὲν τρώγεις, μήπως δὲν 'μπορεῖς ;

— Ἀπ' ἐναντίας, ὅταν ἦλθα εἰς τὸ σπίτι ἐπεινοῦσα πολύ...

— Λοιπὸν διὰ τί δὲν τρώγεις ;

— Τί νὰ φάγω ; μαγείρισσα εἶνε αὐτὴ ὅπου ἔχομεν ;

— Καὶ δι' αὐτὸ εἶσαι θυμωμένος, δὲν τὴν ἀλλάζομεν ὅταν θέλωμεν ;

— Καλά !

— Τί καλά ; Τὸ πρᾶγμα, Παῦλέ μου, διορθώνεται τόσον εὔκολα, ὥστε δὲν ἀξίζει τὸν κόπον νὰ ταράττεσαι.

— Νομίζω ὅμως ὅτι τὸ πρᾶγμα δὲν θὰ διορθωθῇ, ἀγαπητή μου, ἂν δὲν φροντίσῃς σὺ νὰ ἀποκτήσῃς ὀλίγας γνώσεις μαγειρικῆς καὶ θεωρητικὰς καὶ πρακτικάς, διὰ νὰ ἦσαι εἰς θέσιν νὰ ἐπιτηρῇς ὅπως πρέπει τὴν μαγείρισσαν.

— Θεωρητικάς, ἀπήντησεν ἡ Ἑλένη ὄχι ἄνευ εἰρωνίας τινος, θεωρητικὰς καὶ πρακτικάς ! Κρῖμα ὅπου δὲν ὑπάρχει, φίλε μου, Πανεπιστήμιον νὰ διδάσκῃ τέτοια πράγματα.

Digitized by Google

— Κρῖμα ἀληθῶς, ὑπέλαβεν ὁ Παῦλος προσποιούμενος ὅτι δὲν ἐνόησε τὴν ἐλαφρὰν ὀργήν, ἥτις εἶχεν ὑπαγορεύσει τοὺς λόγους τῆς γυναικός του, διότι ἔπρεπεν εἰς πᾶσαν καλῶς διοικουμένην οἰκίαν ἡ μαγείρισσα νὰ μὴ ἦνε ἄλλο τι παρὰ μόνον τὸ ὄργανον, ὁ ἐκτελεστὴς τῶν διαταγῶν τῆς οἰκοδεσποίνης. Τῆς οἰκοδεσποίνης δὲ ἔργον ἔπρεπε νὰ ἦνε ἡ ἀκριβὴς γνῶσις τοῦ τρόπου τῆς κατασκευῆς ἑκάστου φαγητοῦ καὶ τῆς ἀναγκαίας πρὸς τοῦτο δαπάνης. Χωρὶς δὲ νὰ ἦνέ τις γαστρίμαργος δικαιοῦται, πιστεύω, νὰ προτιμᾷ τὴν καλὴν τροφὴν τῆς κακῆς καὶ ἐλεεινῆς, ἥτις ἄλλως τε δύναται λίαν ἐπιβλαβῶς νὰ ἐπιδράσῃ καὶ ἐπὶ τῆς ὑγείας καὶ ἐπὶ τῆς διαθέσεως.

— Δὲν λέγω τὸ ἐναντίον, ὑπέλαβεν ἡ Ἑλένη γινομένη αἴφνης σκεπτική, ἀλλὰ πῶς θὰ τὰς ἀποκτήσῃ ἡ οἰκοδέσποινα τὰς γνώσεις ταύτας, πῶς θὰ γνωρίσῃ τὰς λεπτομερείας τὰς ἀφορώσας εἰς τὴν ἐκλογὴν καὶ τὴν παρασκευὴν τῶν φαγητῶν;

— Ἡ ζωὴ ὁλόκληρος δὲν εἶνε ἄλλο τίποτε παρὰ ἀκατάπαυστος ἀπώλεια δυνάμεων. Δὲν ὑπάρχει δὲ οὐδὲ ἓν ἄτομον τοῦ ἡμετέρου σώματος, τὸ ὁποῖον νὰ μὴ παθαίνῃ τοιαύτην ἀπώλειαν. Πᾶσα κίνησις τῶν μυῶν μας, πᾶς νευρικὸς σπασμός, πᾶσα τῆς διανοίας μας ἔντασις ἀντιπροσωπεύει μίαν *ἔξοδευσιν* δυνάμεων. Ἡ τροφὴ εἶνε τὸ *ἔσοδον*, διὰ τῆς τροφῆς ἀναπληροῦμεν τὰς ἀπωλείας. Ἴδιον δὲ φρονίμου ἀνθρώπου εἶνε νὰ κάμνῃ εἰς τὸ σπουδαῖον τοῦτο ζήτημα ὅ,τι κάμνει ὁ ἔμπορος, νὰ προσπαθῇ δηλαδὴ νὰ φέρῃ τὸ ἰσοζύγιον μεταξὺ *ἐσόδων* καὶ *ἐξόδων*. Τὸ ἀσπράδιον τοῦ ὠοῦ, ἡ σάκχαρις καὶ τὰ λιπαρὰ σώματα εἶνε τὰ στοιχεῖα, ἐν οἷς ἀνανεοῦται καὶ ἀκατάπαυστα ἀναστομοῦται τὸ ἀνθρώπινον σῶμα. Τὸ *λεύκωμα* τὸ ἐν τῷ αἵματι δυναμώνει τοὺς μῦς, τὰ νεῦρα καὶ τὸν ἐγκέφαλον, τὴν δὲ πολύτιμον ταύτην οὐσίαν τὴν εὑρίσκομεν ὄχι μόνον εἰς τὸ κρέας, εἰς τὸ γάλα, εἰς τὰ ὠά, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ρίζας, τὰ φύλλα καὶ τοὺς κόκκους πολλῶν φυτῶν. Τὸ κρέας τῶν τετραπόδων περιέχει λεύκωμα ἀπὸ 14 ἕως 16 τοῖς 100, τὰ πιζέλια καὶ τὰ κουκκία 24 τοῖς 100, τὰ ὠὰ 15 τοῖς 100, τὸ ἄλευρον τοῦ σίτου 15 ἕως 19 τοῖς 100, τὰ γεώμηλα μόνον $2\frac{1}{2}$ τοῖς 100. Ἡ μᾶλλον ὑγιεινὴ τροφὴ εἶνε ἡ περιέχουσα πλειότερον λεύκωμα, πρέπει λοιπὸν πρὸ πάντων νὰ μεταχειριζώμεθα ὡς φαγητά μας τὸ κρέας, τὸν ἄρτον καὶ τὰ ὄσπρια, τὰ ὁποῖα εἶπον. Ἄν τις θελήσῃ νὰ τραφῇ ὅλον μὲ γεώμηλα, θὰ καταστήσῃ τὸ αἷμά του ὑδαρὲς καὶ θὰ τῷ ἐπέλθωσιν ὡς ἐκ τούτου διάφοροι νόσοι, ἔχουσαι ὡς ἀφορμὴν τὴν τοιαύτην κατάστασιν τοῦ αἵματος, καὶ μάλιστα χοιράδες. Αἱ λιπαραὶ οὐσίαι ἔχουσι διὰ τὸ ἀνθρώπινον σῶμα τὴν αὐτὴν σημαντικότητα, ἣν καὶ τὸ λεύκωμα. Εἰσδύουσι δὲ ἐν ἡμῖν αἱ οὐσίαι αὗται ὄχι μόνον ἀμέσως, ἀλλὰ καὶ ἐμμέσως, διότι τὸ ἄμυλον λ.χ. καὶ τὸ σάκχαρι τὸ περιεχόμενον εἴς τινα φυτά, μεταβάλλονται εἰς λίπος, ἀφ' οὗ χωνεύσωμεν αὐτά. Ἀλλὰ καὶ ἅλατά τινα εἶνε ἀναγκαῖα διὰ νὰ διαθρέψωσι τὰ ὀστᾶ μας, τοὺς ὀδόντας μας καὶ τὴν κόμην μας. Τὰ ἅλατα ταῦτα εἶνε διανενεμημένα εἴς τε τὸ ζωϊκὸν καὶ τὸ φυτικὸν βασίλειον, ὁπόθεν λαμβάνομεν τὰς τροφάς μας, καὶ εἰς τὰ ὕδατα, τὰ ὁποῖα πίνομεν. Ἀρίστη λοιπὸν τροφὴ εἶνε ἡ περιέχουσα τὰς οὐσίας, τὰς ὁποίας εἶπα. Τὰ βρέφη καὶ οἱ ἀπολίτευτοι λαοὶ τρέφονται μὲ γάλα, διότι τὸ γάλα περιέχει ὅλας αὐτὰς τὰς οὐσίας...

— Εἴθε νὰ ἐτρεφόμεθα καὶ ἡμεῖς μόνον μὲ γάλα, διέκοψε λέγουσα ἡ νεαρὰ σύζυγος, θὰ καθίστατο τότε ἁπλούστατον τὸ φοβερὸν μαγειρικὸν ζήτημα... Ἀλλ' ἐξακολούθησον, φίλε μου, μ' ἀρέσει αὐτὴ ἡ ὁμιλία.

— Ὁ ἄρτος καὶ τὸ κρέας δὲν εἶνε ἄλλο τίποτε παρὰ *γάλα συμπεπυκνωμένον*, διότι ἡ σύνθεσίς των εἶνε ὁμοία πρὸς τὴν τοῦ γάλακτος. Ἀλλὰ πόσαι δοκιμαί, πόσοι κόποι καὶ πόσαι ἀνακαλύψεις δὲν χρειάζονται διὰ νὰ κατορθωθῇ ὁ μετασχηματισμός, ἡ παρασκευή, ἡ σύγκρασις τῶν διαφόρων αὐτῶν οὐσιῶν! Εἶνε ἔργον ἅμα καὶ ἀπόδειξις τοῦ πολιτισμοῦ ὁ μετασχηματισμός, ἡ παρασκευή, ἡ σύγκρασις αὕτη. Δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν δὲ ἄνευ τοῦ πυρὸς νὰ κατορθωθῇ τίποτε· καὶ διὰ τοῦτο ἐμυθολόγουν οἱ παλαιοὶ ὅτι ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ ἔκλεψαν τὸ πῦρ οἱ ἄνθρωποι, ἄλλα δὲ ἔθνη παλαιότερα ἔτι, προέβησαν περαιτέρω καὶ ἐθεοποίησαν τὸ πῦρ. Ἀλλὰ πρὶν ἢ ἡ τροφὴ ἀφομοιωθῇ καὶ διανεμηθῇ εἰς τὰ διάφορα ἡμῶν ὄργανα, ἔχει χρείαν καὶ δευτέραν φορὰν νὰ μαγειρευθῇ, ἔχει ἀνάγκην καὶ δευτέρου πυρός, καὶ τὸ πῦρ τοῦτο εὑρίσκεται ἐν τῷ στομάχῳ μας.

— Πῶς, ἐν τῷ στομάχῳ μας; ἀνέκραξεν ἡ Ἑλένη. Ποῖον πείραμα μᾶς τὸ ἀποδεικνύει τοῦτο;

— Παρετηρήθη, Ἑλένη, τὸ πρᾶγμα ἐπὶ ἀρρώστων· ἠδυνήθησαν μάλιστα μὲ τὸ ὡρολόγιον νὰ ὑπολογίσωσι τὰ κατὰ τὴν χώνευσιν. Τὸ βραστὸν ὀρύζιον χωνεύεται εἰς μίαν ὥραν, τὰ ψητὰ κρέατα τοῦ κυνηγίου εἰς $1\frac{1}{2}$ ὥραν, τὸ βρασμένον γάλα εἰς 2 ὥρας, τὸ βωδινὸν τὸ βραστὸν εἰς $3\frac{1}{2}$ ὥρας, τὸ βωδινὸν τὸ ἁλατισμένον εἰς 5 ἢ 6 ὥρας, τὸ χοιρομήριον εἰς 3 ὥρας, τὰ λουκάνικα εἰς 5, τὸ ψητὸν βιδέλον εἰς $3\frac{1}{2}$, τὰ σκληροβρασμένα ὠὰ εἰς $5\frac{1}{2}$, τὸ κουνουπίδι εἰς $5\frac{1}{2}$ ὥρας. Τὸ αὐτὸ πείραμα ἀποδεικνύει ὅτι τὰ ψητὰ κρέατα εἶνε μᾶλλον εὔπεπτα τῶν βραστῶν ἢ τῶν ἄλλως μαγειρευμένων. Πρὸς τούτοις σημειωτέον ὅτι, καθ' ἃ μᾶς διδάσκει ἡ χημεία, ὁ συνήθης ζωμὸς τοῦ κρέα-

Digitized by Google

τος δὲν εἶνε ἄλλο παρὰ ὕδωρ μὲ ὀλίγον λίπος καὶ ὅτι τὸ κρέας, ὅπερ βράζομεν διὰ νὰ ἐξαγάγωμεν τὸν ζωμὸν τοῦτον, ἀπαλλάσσεται ὅλως ἕνεκα τῆς παρασκευῆς τοῦ ζωμοῦ τῶν θρεπτικῶν αὐτοῦ ἰδιοτήτων καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἀνωφελῆ μόνον ἐργασίαν παρέχει εἰς τὸν στόμαχον καὶ οὐδὲν πλέον . . .

— Ὁ ζωμός; καλέ, τί λέγεις; τί λοιπὸν εἶνε τὸ δυναμωτικόν; ἀνέκραξεν ἄπελπις ἡ Ἑλένη.

— Ἠξεύρω, ἀπήντησεν ὁ Παῦλος μειδιῶν, ὅτι ἡ φωνή μου εἶνε φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ καὶ ὅτι αἱ προλήψεις ἔχουσι πολὺ πλειοτέραν δύναμιν ἀπὸ τοὺς ἀνοήτους ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι θέλουν νὰ τὰς ἐκριζώσουν. . . . Τὸ βέβαιον ὅμως εἶνε ὅτι ἂν θέλῃς ζωμὸν ἀληθῶς δυναμωτικόν, πρέπει νὰ θυσιάσῃς ἐντελῶς τὸ κρέας τὸ ὡρισμένον εἰς τὴν παρασκευὴν αὐτοῦ. Πρέπει δηλαδὴ νὰ κόψῃς τὸ κρέας εἰς μικρὰ κομμάτια, νὰ τὸ ἀλατίσῃς ὅσον πρέπει καὶ νὰ βάλῃς αὐτὰ τὰ κομμάτια μὲ ὀλίγον ὕδωρ ἐντὸς βουκαλίου, τὸ ὁποῖον νὰ τὸ θέσῃς ἐντὸς βράζοντος ὕδατος ἐπὶ 5 ἢ 6 ὥρας. Τοιουτοτρόπως θὰ ἔχῃς τὸ λεγόμενον consommé, παχύτατον δηλαδὴ ζωμὸν προελθόντα ἐκ τῆς ὁλοσχεροῦς *καταναλώσεως* τοῦ κρέατος, ὁ ὁποῖος φυσικὰ εἶνε θρεπτικώτατος συνάμα δὲ καὶ λίαν εὔπεπτος.

— Ἀλλὰ τὸ ἔξοδον, Παῦλε; Νομίζω ὅτι αὐτὴ ἡ περίφημη ἡ χημεία σου θὰ ἐπιβαρύνει πολὺ τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ μαγειρείου! Πόσον κρέας χρειάζεται διὰ νὰ κάμῃ τις τὸ περίφημον consommé;

— Μὲ 500 γραμμάρια κρέατος δύνασαι νὰ κατασκευάσῃς τόσον consommé, ὅσον νὰ γεμίσῃς ἕνα κυαθίσκον τοῦ τείου.

— Βλέπεις λοιπόν; χάνεται τόσον κρέας.

— Ἂς ἦνε, ἂς ἀφήσωμεν τὸ consommé διὰ τοὺς ἀσθενεῖς. Ἂς ἔχωμεν ὅμως πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ ἑξῆς· ὅτι πολὺ καλλίτερα τρεφόμεθα διὰ μικρῶν κομματίων ψητοῦ κρέατος, παρὰ δι' ἑνὸς μεγάλου τεμαχίου κρέατος βραστοῦ. Προσθέτω ὅτι πρέπει χάριν ποικιλίας νὰ μεταχειριζώμεθα εἰς τροφήν μας καὶ ἰχθῦς, ἂν καὶ ὁ ἰχθὺς περιέχει τόσα θρεπτικὰ συστατικά, ὅσα ἓν τεμάχιον κρέατος ἡμίσεος ὄγκου· διὰ τοῦτο ὅταν ἔχωμεν ἰχθῦς εἰς τὴν τράπεζάν μας πρέπει νὰ μὴ χάνωμεν τὴν ἀναγκαίαν ἡμῖν ποσότητα θρεπτικῶν στοιχείων. Ὅταν λοιπὸν ἔχῃς ἰχθῦς ἑτοίμασον καὶ φασόλια π.χ. ἢ ὠὰ ἢ ἓν γλύκισμα κτλ.

Τοιαῦται, φιλτάτη, εἶνε αἱ *θεωρίαι*, περὶ ὧν σοὶ ἔλεγα πρὸ μικροῦ. Δι' αὐτὰς εἶμαι πάντοτε εἰς τὰς διαταγάς σου, ἀλλ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ πρακτικὸν μέρος... ὁμολογῶ τὴν ἀμάθειάν μου. Χρειάζεται πεῖρα, πνεῦμα παρατηρικόν, καλὴ θέλησις....

— Θὰ προσπαθήσω ν' ἀναπληρώσω ἐγὼ τὴν ἔλλειψιν τοῦ συζύγου μου ὡς πρὸς τὸ πρακτικὸν μέρος, εἶπε θέτουσα τέρμα εἰς τὴν ὁμιλίαν καὶ χαριέντως μειδιῶσα ἡ νεαρὰ σύζυγος.

Σ. . . .

ΧΑΡΙΣ ΔΙΑ ΤΑ ΜΙΚΡΑ ΠΤΗΝΑ!

Ἀρχομένου τοῦ 1861, πολλαὶ αἰτήσεις παρουσιάσθησαν εἰς τὴν γαλλικὴν γερουσίαν, ὅπως ληφθῶσι μέτρα «πρὸς διατήρησιν τῶν πτηνῶν, ἅτινα καταστρέφουσι τὰ ἐπιβλαβῆ εἰς τὴν γεωργίαν ἔντομα.» Ὁ πρόεδρος *Bonjean* ἐπεφορτίσθη νὰ συντάξῃ τὴν ἔκθεσιν, ἣν καὶ ἀνέγνω ἐν τῇ συνεδριάσει τῆς 24 Ἰουνίου, καὶ ἧς τὰ συμπεράσματα ὑπῆρξαν ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν σύμφωνα πρὸς τὰς προσδοκίας καὶ τὰς εὐχὰς τῶν ἀπευθυνάντων τὰς αἰτήσεις.

Ἐκ τῆς κομψοτάτης καὶ χαριεστάτης ταύτης ἐκθέσεως καταχωρίζομεν ἐνταῦθα ἓν τῶν μᾶλλον ἐνδιαφερόντων τεμαχίων χάριν τῶν ἀναγνωστῶν τῆς *Ἑστίας*:

«Ὁ εὐγνώμων ἄνθρωπος θέλει ἀναμφιβόλως λάβει ὑπὸ τὴν εἰδικὴν αὐτοῦ προστασίαν τοὺς ἀπαιραιτήτους τούτους ἐπικούρους, τοὺς πιστοὺς τούτους φίλους καὶ συμμάχους· θέλει φροντίσει διὰ τὴν καταστροφὴν τῶν ἐχθρικῶν πτηνῶν, ἅτινα πολεμοῦσιν αὐτά: τοῦ σαρκοβόρου ὀρνέου, τοῦ συλλαμβάνοντος αὐτὰ ἐν τῇ πτήσει, τοῦ εἰσδύοντος εἰς τὴν φωλεὰν αὐτῶν ὄφεως, ὅπως καταφάγῃ τὴν νεοσσιάν, ἐνίοτε δὲ καὶ τὴν μητέρα μετὰ τῶν μικρῶν της. . . Ὄχι, ὡσεὶ ἤθελεν ἅπαξ ἔτι νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ἀποστροφὴν ταύτην τοῦ μυθογράφου:

> . . . Εἰλικρινῶς ὠφέλιμον εὑρίσκω
> νὰ σ' εἴπω ἤδη, ὅτε ἀποθνήσκω,
> ὅτ' εἶναι σύμβολον τῶν ἀγνωμόνων
> ὁ ἄνθρωπος, οὐχὶ ὁ ὄφις μόνον,

ὁ ἄνθρωπος κατὰ παράδοξον τύφλωσιν δείκνυται ὁ τρομερώτερος ἐχθρὸς τῶν τρυφερῶν καὶ ὠφελίμων τούτων πλασμάτων. Σκληρότερος τοῦ ἱέρακος, χάριν τροφῆς φονεύοντος, φονεύει ἁπλῶς χάριν τέρψεως πρὸς καταστροφήν.

Τὸ πυροβόλον δὲν εἶναι ἀρκούντως θανατηφόρον· ἄλλως τε εἶναι καὶ προωρισμένον διὰ θήραν εὐγενεστέραν· τοὐναντίον ὁ ἄνθρωπος διὰ πλείστων μηχανημάτων, δικτύων, ἰξῶν καὶ παρομοίων παγίδων, μετὰ λυσσώδους τυφλώσεως καταδιώκει τοὺς χαρίεντας καὶ ἀναγκαίους τούτους φίλους του, οὓς παρεχώρησεν αὐτῷ ἡ Θεία Πρόνοια.

Φειδόμενος ὑμῶν δὲν προβαίνω εἰς τὴν περιγραφὴν βαρβάρων πραγμάτων, τινὰ τῶν ὁποίων διεγείρουσι τὴν ἀποστροφὴν καὶ τὴν φρίκην· ἐν τούτοις, ὅ,τι δύναμαι νὰ σᾶς εἴπω, εἶναι ἡ ὀλεθρία καταστροφὴ ὠφελίμων πτηνῶν, καθ' ἕκαστον ἔτος θανατουμένων ἐν ἁπάσῃ τῇ Γαλλίᾳ, πρώτιστα δὲ πάντων ἐν ταῖς ἀνατολικαῖς αὐτῆς καὶ μεσημβριναῖς ἐπαρχίαις.

Ἅμα μετὰ τοῦ ἔαρος οἱ πιστοὶ ἡμῶν οὗτοι σύμμαχοι ἐπανέλθωσιν εἰς τὰς ἡμετέρας χώρας,

Digitized by Google

ἀφ' ὧν εἶχεν ἀποδιώξει αὐτοὺς ὁ χειμὼν εἰς ξένην γῆν, τυγχάνουσι τῆς ἀκολούθου ὑποδοχῆς ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ Βάρου[1] μέχρι τῶν ἀνατολικῶν Πυρηναίων. Περὶ τὴν Μασσαλίαν καὶ τὴν Τουλῶνα καὶ τὰς λοιπὰς παραλίους πόλεις καὶ πολίχνας πάντες οἱ γήλοφοι εἶναι κεκοσμημένοι διὰ θηρευτικῶν δικτύων· κατὰ δὲ τὴν μαρτυρίαν ἀξιοπίστου ἀνδρὸς, τοῦ Κ. *Sacc*, εἰδικῶς τὸ ζήτημα τοῦτο μελετήσαντος, ἐφ' ὅσον χρόνον διαρκεῖ ἡ θήρα, ἕκαστος θηρευτὴς καταστρέφει 100 ἕως 200 συκοφάγους καθ' ἑκάστην. Ἡ αἴτησις λοιπὸν τῆς ἐπιτροπῆς τῆς Τουλῶνος οὐδεμίαν λέγει ὑπερβολὴν, βεβαιοῦσα ὅτι κατὰ *μυριάδας* καταστρέφονται τὰ πτηνὰ ταῦτα, ἐπὶ μεγάλῃ ζημίᾳ τῶν κεντρικῶν καὶ βορείων ἡμῶν ἐπαρχιῶν, ἐν αἷς ὀλίγιστα μόνον καταφθάνουσιν, ὅπως πληρώσωσι τὴν ὡρισμένην αὐτῶν ἀποστολὴν ὑπὸ τῆς Προνοίας.

Ἐν τῇ ἀνατολικῇ Γαλλίᾳ καὶ ἰδίως ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Λοθαριγγίᾳ ἀνάλογα τελοῦνται, καθὰ μαρτυρεῖ ἡ αἴτησις τῆς ἐν Νανσὺ εταιρείας τοῦ ἐγκλιματισμοῦ.

Καὶ πρὸς τίνα λόγον ἡ ἀγρία αὕτη καταστροφὴ, ὡς ἀποκαλεῖ αὐτὴν ἡ ἐπιτροπὴ τῆς Τουλῶνος; θέλουσιν ἐπικαλεσθῆ τὸ δίκαιον τῆς ἐκ τῶν ζώων διατροφῆς τοῦ ἀνθρώπου; Ἐν τούτοις δὲν εἶναι σοβαρὰ ἡ νομιμοποίησις αὕτη τῆς καταστροφῆς μικρῶν ὄντων, ὧν ἕκαστον παρέχει τροφὴν ἀσήμαντον καθ' ὁλοκληρίαν. Οὐχὶ, ἡ καταστροφὴ αὐτῶν δὲν προέρχεται ἐκ τῆς ἀνάγκης διατροφῆς, ἀλλὰ μᾶλλον ἐκ βαναύσου γαστριμαργίας.

Καὶ ὅμως ὑπολογίζων τις, ἔστω καὶ λίαν μετρίως, πρὸς πόσους σάκκους σίτου, πρὸς πόσους πίθους οἴνου καὶ ἐλαίου ἀναλογεῖ εἷς *ὀβελὸς* ἐκ τῶν θυμάτων τούτων, δι' ὧν συνειθίζουσι νὰ κοσμῶσι τὴν τράπεζαν ἔν τισι χώραις, θέλει πεισθῆ ὅτι ὁ Λούκουλλος ἐν ὅλῃ αὐτοῦ τῇ δόξῃ οὐδέποτε παρέσχε τοσοῦτον πολύτιμον συμπόσιον· ὅπως δ' εὕρῃ τις παρόμοιον πολυτελὲς παράδειγμα, πρέπει ν' ἀνέλθῃ εἰς τὸν περιώνυμον μαργαρίτην τῆς Κλεοπάτρας.

Περιπλέον ἡ ἀθλία αὕτη δικαιολογία τῆς ἱκανοποιηθείσης φιληδονίας δὲν δύναται νὰ προταθῇ ὑπὸ τῶν θηρευτῶν ἐκείνων, οἵτινες χάριν ἐπιδείξεως, πρὶν ἢ ἐπανέλθωσιν οἴκοι, κτυπῶσι τὴν ταχύπτερον χελιδόνα, τὴν μητέρα ἴσως τὴν κομίζουσαν τὴν τροφὴν εἰς τὴν λιμοκτονοῦσαν αὐτῆς νεοσσιάν. Δὲν πρέπει ἄρα νὰ γίνῃ ἡ παρατήρησις εἰς τοὺς ἐξ ἀπερισκεψίας σκληροὺς τούτους ἀνθρώπους, ὅτι καθ' ἣν ἡμέραν ὁ θανατηφόρος αὐτῶν μόλυβδος ἐφόνευσε τὴν πτωχὴν χελιδόνα, αὕτη εἶχε καταστρέψει πεντακόσια ἐπιβλαβῆ ἔντομα, ἦτο δὲ ἀξία μείζονος φιλανθρωπίας, ἢ δέκα θηρευταὶ οἴκοι ἐπανερχόμενοι καὶ πλήρη πτηνῶν τὸν σάκκον αὐτῶν ἔχοντες;

Καὶ τίνος ἄλλου λόγου ἕνεκεν ἢ ἐκ καθαρᾶς ἀγνοίας ὁ κάτοικος τῶν ἐξοχῶν μετὰ μωρᾶς ἀγερωχίας φονεύει τὸν βύαν (κουκουβάγιαν) καὶ τὰ μὴ φαρμακερὰ ὀφείδια, τὰ ὁποῖα καταστρέφουσι τοὺς ποντικοὺς καὶ τὰ ἔντομα τὰ βλάπτοντα τοὺς ἀγροὺς του καὶ τὰς ἀποθήκας του; Καὶ διατί δὲν φονεύει τὴν γαλῆν αὐτοῦ μᾶλλον;

Ὡσεὶ μὴ ἐξήρκουν δὲ οἱ ἄνδρες διὰ τὸν καταστρεπτικὸν τοῦτον κατὰ τῶν πτηνῶν πόλεμον, ἰδοὺ καὶ τὰ παιδία λαμβάνοντα εἰς αὐτὸν μέρος μετὰ τῆς ἀνηλεοῦς ἀδιαφορίας τῆς ἡλικίας αὐτῶν,

ἀνοικτίρμονος ἡλικίας,

ὡς εἶπεν ὁ Λαφονταῖνος. Ὦ! ναὶ, ἀληθῶς εἶναι ἀνηλεῆ τὰ παιδία ταῦτα τῶν ἐξοχῶν, τὰ παραμελοῦντα τὸ σχολεῖον χάριν τῆς τῶν φωλεῶν θήρας. Τὰ ὠὰ, ὅπως καὶ αἱ νεκραὶ νεοσσιαὶ ἔχουσιν ἐνδιαφέρον δι' αὐτά· δὲν συντρίβουσι μόνον τὰ μὲν, ἀλλὰ καταστρέφουσι οἰκτρῶς τὰς νεοσσιὰς διὰ τῆς πείνης καὶ τῶν βασάνων.

Οἱ δὲ γονεῖς τῶν ἀχρείων τούτων παιδίων, ἀντὶ νὰ τὰ στείλωσιν εἰς τὸ σχολεῖον, ἀφοῦ μαστιγώσωσιν αὐτὰ προσηκόντως, παρίστανται μετὰ ψυχρᾶς ἀδιαφορίας ἐνώπιον τῶν σκληρῶν τούτων πράξεων. Γονεῖς καὶ τέκνα ἀγνοοῦσιν ἀναμφιβόλως τοὺς ὡραίους τούτους τῆς Γραφῆς λόγους: «Ἂν περιπατῶν εὕρῃς καθ' ὁδὸν, ἐπὶ δένδρου ἢ κατὰ γῆς, τὴν μητέρα ἐπωάζουσαν τὰ μικρὰ ἢ τὰ ὠὰ, δὲν θέλεις λάβει ποσῶς τὴν μητέρα οὔτε τὰ μικρὰ αὐτῆς, ἀλλὰ θέλεις καταλίπει αὐτὰ ἐλεύθερα, ἵνα μὴ σοὶ συμβῇ τι κακὸν καὶ ζήσῃς ἐπὶ μακρὸν χρόνον.» Ἂν τοὐλάχιστον ἀγνοοῦντες τὴν Γραφὴν, ἐγνώριζον τὸ συμφέρον των!

Εἶναι ἀπαρίθμητοι αἱ τοιαῦται καταστροφαί· οἱ δὲ κατοικήσαντες ἐν ταῖς ἐξοχαῖς γνωρίζουσιν, ὅτι συνηθέστατα εἶδον περὶ τὴν ἑσπέραν παιδίον ἀποκομίζον ἑκατοντάδα ὠῶν καταγωγῆς διαφόρου.

Πῶς δὲ τὰ ἀνυπεράσπιστα ταῦτα γένη κατώρθωσαν νὰ ἐπιζήσωσι τοῦ μανιώδους τούτου πολέμου; . . . Εἶναι ἓν τῶν μυστηρίων ἐκείνων, ἅτινα δύναται νὰ ἐξηγήσῃ μόνον ἡ θαυμασία ἀγαθότης, δι' ἧς ὁ Θεὸς ἐπανορθοῖ ἀκαταπαύστως τὰ ἁμαρτήματα τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ ἐκλεκτοῦ τούτου πλάσματός του.»

**

ΚΩΜΙΚΑΙ ΠΑΡΑΝΟΗΣΕΙΣ

Γνωστὸν εἶναι τοῖς πᾶσιν ὅτι Ἀλέξανδρος ὁ Β', νῦν αὐτοκράτωρ τῆς Ῥωσίας, ἀπηλευθέρωσε τοὺς δούλους ἐν τῇ ἀπεράντῳ ἐκείνῃ χώρᾳ, καὶ κατέστησεν εἰσέτι πολίτας ῥώσους ἐπέκεινα τῶν εἴκοσιν ἑκατομμυρίων ψυχῶν, ἀναντιρρήτως δὲ ἡ πρᾶξις αὕτη θέλει καταστήσει ἀθάνατον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τὸ ὄνομα τοῦ ἀγαθοῦ ἐκείνου αὐτοκράτορος. Καὶ ναὶ μὲν οἱ δοῦλοι ἐκεῖνοι ὑφίσταν-

1. Ποταμὸς ἐν τῇ μεσημβρινοδυτικῇ Γαλλίᾳ, ἀφ' οὗ καὶ ἡ ὁμώνυμος ἐπαρχία.

Digitized by Google

το δουλείαν οὐχὶ σκληράν, διότι συνήθως οἱ δεσπόται ῥῶσοι ἔζων ἐν ἁρμονίᾳ μετὰ τῶν δούλων των καὶ ἐφέροντο ἠπίως πρὸς αὐτούς, ἀλλὰ καίτοι τοιαύτης οὔσης τῆς δουλείας ἐν Ῥωσίᾳ, ἡ δουλεία ἀείποτε ἔμενε θεσμὸς ἄτοπος καὶ ἄγων ἀείποτε εἰς ἄτοπα, ἔστιν ὅτε καὶ εἰς σκληρὰ ἐξαγόμενα. Τὸ δικαίωμα ἰδίως τοῦ νὰ τιμωρῶνται οἱ δοῦλοι διὰ μαστιγώσεων αὐθωρεὶ καὶ ἄνευ ἐλαχίστης διαδικασίας ἐπὶ τῇ ἁπλῇ διαταγῇ τοῦ κυρίου, ἔδωκε πολλάκις ἀφορμὴν εἰς ἀλλοκότους παρανοήσεις καὶ εἰς λάθη ἀνεπανόρθωτα.

Εἰς ἀπόδειξιν τῶν λόγων μας ἀρκεῖ ν' ἀναφέρωμεν ἐνταῦθα τὸ ἑπόμενον γεγονός, λαβὸν τὴν λύσιν ἱκανῶς γελοίαν.

Ὁ κόμης δὲ Σεγούρ, χρηματίσας πρεσβευτὴς ἐν Πετρουπόλει ἐπὶ Αἰκατερίνης Β', διηγεῖται ἐν τοῖς ἀπομνημονεύμασιν αὐτοῦ, ὅτι ἡμέραν τινὰ εἶδεν εἰσερχόμενον παρ' αὐτῷ λίαν δρομαίως ἄνθρωπόν τινα τεταραγμένον, καὶ κατεχόμενον ὑπό τε τοῦ φόβου, τῆς ὀδύνης καὶ τῆς ὀργῆς· αἱ τρίχες του ἦσαν ἀνορθωμέναι, οἱ ὀφθαλμοί του ἐρυθροὶ καὶ μεστοὶ δακρύων, ἡ φωνή του διακεκομμένη καὶ τὰ ἐνδύματά του ἐν ἀταξίᾳ· ὁ ἄνθρωπος οὗτος ἦτο γάλλος τὴν ἐθνικότητα.

«Ἐρωτήσας αὐτόν, ἐξακολουθεῖ διηγούμενος ὁ συγγραφεὺς τῶν ἀπομνημονευμάτων, περὶ τῆς αἰτίας τῆς τοσαύτης του ταραχῆς καὶ λύπης, ἤκουσα αὐτὸν λέγοντά μοι ὡς ἕπεται·—Κύριε κόμη, ἐπικαλοῦμαι τὴν προστασίαν τῆς ὑμετέρας ἐξοχότητος κατὰ πράξεως ἀδίκου καὶ σκληρᾶς συνάμα· κατὰ διαταγὴν ἑνὸς ἰσχυροῦ κυρίου μὲ ἐξύβρισαν ἄνευ ἀφορμῆς, καὶ μοὶ κατέφερον ἑκατὸν διὰ τῆς μάστιγος πληγάς.

— Τοιαύτη διαγωγή, τῷ ἀπήντησα, θὰ ἦτο ἀδικαιολόγητος, καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι βαρύ τι παράπτωμα τὴν προὐκάλει. Ἐὰν ἀληθῶς οὐδεμία ἀφορμὴ ὑπῆρξεν, ὡς σεῖς διατείνεσθε, εἶναι ἀνεξήγητος καὶ ὅλως ἀπίθανος· ἀλλὰ τίς ἔδωκε ἄρά γε τοιαύτην διαταγήν;

— Ὁ δοὺς τὴν διαταγὴν εἶναι, εἶπέ μοι ὁ παραπονούμενος, ἡ αὐτοῦ ἐξοχότης ὁ κόμης δὲ Βροῦκε, διοικητὴς τῆς πόλεως.—Εἴσθε τρελλός, ἐπανέλαβον ἐγώ, εἶναι τῶν ἀδυνάτων ἄνθρωπος χαίρων τοσαύτην ὑπόληψιν, καὶ τοσοῦτον ὢν πεφωτισμένος ὅσον ὁ κόμης δὲ Βροῦκε, νὰ προσενεχθῇ πρὸς γάλλον οὕτω βιαίως, ἐὰν μὴ τοὐλάχιστον τὸν προσεβάλλετε ἀτομικῶς.

— Οἴμοι! κύριε, ἀπήντησεν ὁ ἐγκαλῶν, ἐγὼ οὔτε κἂν ἐγνώρισα ποτὲ τὸν κόμητα Βροῦκε· εἶμαι μάγειρος τὸ ἐπιτήδευμα, καὶ πληροφορηθεὶς ὅτι ὁ κύριος διοικητὴς εἶχεν ἀνάγκην μαγείρου ἐπορεύθην εἰς τὸ μέγαρόν του, καὶ οἱ ἄνθρωποί του μὲ εἰσήγαγον εἰς τὰ δωμάτιά του. Μόλις ἡ ἐξοχότης του ἤκουσεν ὅτι ἦλθεν ὁ μάγειρος, διέταξε νὰ μὲ μαστιγώσωσιν ἑκατοντάκις, ὅπερ καὶ δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐκτελεσθῇ. Τὸ συμβὰν σᾶς φαίνεται ἴσως ἀπίθανον, καὶ ὅμως εἶναι δυστυχῶς πραγματικὴ ἀλήθεια· οἱ ὦμοί μου δὲ δύνανται ἐν ἀνάγκῃ νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς τρομερὰ ἀπόδειξις.

— Ἄκουσον, τῷ λέγω ἐπὶ τέλους, ἐὰν ἐναντίον ὅλων τῶν φαινομένων εἴπατε ἀλήθειαν, ἐγὼ θὰ λάβω ἱκανοποίησιν διὰ τὴν γενομένην κατὰ σοῦ ὕβριν, οὔτε θὰ ὑποφέρω ποτὲ νὰ ὑβρίζωνται οὕτως οἱ συμπατριῶταί μου, οὓς καθῆκον ἔχω νὰ προστατεύω. Πρόσεξον ὅμως καλῶς μήπως μοὶ διηγήθῃς μύθους, διότι θὰ σὲ κάμω νὰ μεταμεληθῇς διὰ τὸ ψεῦδός σου. Φέρε καὶ δὸς σὺ ὁ ἴδιος πρὸς τὸν διοικητὴν τὸ γράμμα τὸ ὁποῖον θὰ γράψω πρὸς αὐτόν· εἷς τῶν ἀνθρώπων μου θέλει σὲ συνοδεύσει.

Τῳόντι, παραχρῆμα ἔγραψα τῷ κόμητι δὲ Βροῦκε, ὅπως τῷ ἀνακοινώσω τὴν ἀλλόκοτον καταμύνησιν ἥτις μοὶ ἐγένετο. Τῷ ἔλεγον πρὸς τοῖς ἄλλοις, ὅτι εἰ καὶ μοὶ ἦτο ἀδύνατον νὰ δώσω πίστιν εἰς αὐτήν, ἡ ὑποχρέωσις ὅμως τοῦ νὰ προστατεύω πάντα γάλλον μοὶ ἐπέβαλλε τὸ καθῆκον νὰ ζητήσω ἀπὸ αὐτὸν τὴν ἐξήγησιν τοῦ ἀλλοκότου τούτου γεγονότος, διότι ἐπὶ τέλους ἐδύνατο ὑπάλληλός τις, καταχρώμενος τὸ ὄνομά του, νὰ ἔπραξε τὴν ἀδικίαν ταύτην. Τῷ ἔκαμνον δὲ γνωστὸν ὅτι περιέμενον ἀνυπομόνως τὴν ἀπάντησίν του, ὅπως ἐπιληφθῶ τῶν ἀναγκαίων μέσων πρὸς τιμωρίαν τοῦ καταγγείλαντος εἰ κατεψεύδετο οὗτος, καὶ τῷ ἀποδώσω δικαιοσύνην, εἰ, παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν, ἔλεγε τὴν ἀλήθειαν.

Δύο ὧραι εἶχον παρέλθει χωρὶς νὰ λάβω καμμίαν ἀπάντησιν. Ἤρχιζα νὰ χάνω τὴν ὑπομονὴν καὶ ἡτοιμάσθην νὰ ἐξέλθω ὅπως ἀναζητήσω ἐγὼ αὐτὸς τὴν διασάφησιν τοῦ πράγματος, ὅτε εἶδον ἐξαίφνης ἐρχόμενον τὸν φίλον, ὅστις τῇ ἀληθείᾳ δὲν ἐφαίνετο ὅτι ἦτο ὁ ἴδιος· ἡ ὄψις του ἦτο γαληνιαία, τὰ χείλη του ἐμειδίων· καὶ τέλος οἱ ὀφθαλμοί του ἔστιλβον ὑπὸ τῆς χαρᾶς.

— Λοιπόν! ἔφερες, τῷ λέγω, ἀπάντησιν;

— Ὄχι, κύριε· ἡ ἐξοχότης του θὰ σᾶς τὴν στείλῃ ὁ ἴδιος μετ' οὐ πολύ· ἀλλ' ἐγὼ δὲν παραπονοῦμαι πλέον· εἶμαι τώρα εὐχαριστημένος, πολὺ μάλιστα εὐχαριστημένος· ὑπῆρξε μία παρανόησις· ἐγὼ δὲ δὲν ἔχω ἄλλο τι νὰ πράξω ἢ νὰ εὐχαριστήσω ὑμᾶς διὰ τὴν καλοκἀγαθίαν σας.

— Πῶς! καὶ τάχα αἱ ἑκατὸν μαστιγώσεις δὲν σοῦ μένουν πλέον;—Ἀπ' ἐναντίας, κύριε πρέσβυ, μοῦ μένουν καὶ μοῦ καλομένουν· ἀλλά, μὰ τὴν πίστιν μου, μοῦ περιέδεσαν τὰς πληγὰς τόσῳ καλὰ ὥστε μὲ ἔκαμαν νὰ ὑποφέρω ἀγογγύστως τὴν τύχην μου. Ἰδοὺ δὲ πῶς συνέβη τὸ πρᾶγμα· Ὁ κόμης δὲ Βροῦκε εἶχε ῥῶσσόν τινα μάγειρον, γεννηθέντα ἐν τῷ κτήματι αὐτοῦ. Ὁ ἄνθρωπος οὗτος ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τοῦ συμβάν-

Digitized by Google

τος μοι, εἶχε λειποτακτήσει, καὶ εἶχε, καθὼς λέγουσι, κλέψει. Ἡ ἐξοχότης του ὁ κόμης διατάξας νὰ τὸν καταδιώξωσιν, εἶχεν ἀποφασίσει νὰ τὸν τιμωρήσῃ ἅμα ὡς παρουσίαζον αὐτὸν ἐνώπιόν του.

Ἔτυχε λοιπὸν κατ' αὐτὴν τὴν περίστασιν νὰ παρουσιασθῶ ἐγὼ ὅπως λάβω τὴν κενωθεῖσαν θέσιν· ὅτε ἤνοιξαν τὴν θύραν τοῦ δωματίου τοῦ διοικητοῦ, οὗτος ἐκάθητο εἰς τὸ γραφεῖόν του καὶ εἰργάζετο μετὰ πολλῆς προσοχῆς ἔχων ἐστραμμένα πρός με τὰ νῶτα. Ὁ εἰσαγαγών με ὑπηρέτης προπορευθεὶς εἶπε· *Δέσποτα, ἰδοὺ ὁ μάγειρος*. Παρευθὺς τότε ἡ ἐξοχότης του, χωρὶς νὰ στραφῇ νὰ μὲ ἴδῃ, ἀπήντησε·—*Πολὺ καλά, νὰ τὸν φέρουν εἰς τὴν αὐλήν, καὶ νὰ τῷ δώσουν ἑκατὸν ῥαβδισμούς, καθὼς διέταξα.* Ἐν τῷ ἅμα ὁ ὑπηρέτης κλείει τὴν θύραν, μὲ συλλαμβάνει, μὲ σύρει βιαίως καὶ προςκαλεῖ τοὺς συνυπηρέτας του, οἵτινες ἄνευ οἰκτιρμοῦ, ὡς εἶχον ὑμῖν εἰπῆ, ἐπιβάλλουν ἐπὶ τῆς ῥάχεως ἑνὸς πτωχοῦ γάλλου μαγείρου, τοὺς διὰ τὸν λειποτάκτην ῥῶσον μάγειρον προωρισμένους ῥαβδισμούς.

Ἡ ἐξοχότης του, οἰκτείρων με μετ' ἀγαθότητος, ἠθέλησε νὰ μοὶ ἐξηγήσῃ αὐτὸς ὁ ἴδιος τὴν κακὴν ταύτην συνεννόησιν, καὶ ἐτελείωσε τοὺς παρηγορητικούς του τούτους λόγους διὰ τῆς προσφορᾶς τοῦ μεγάλου τούτου σάκκου, ὃν βλέπετε ἐδῶ μεστὸν χρυσίου.

Τότε ἀπέπεμψα τὸν πτωχὸν αὐτὸν διάβολον, μὴ δυνάμενος νὰ μὴ θαυμάσω ὁπόσον εὐκόλως κατεσιγάσθη ἡ δικαία ἀγανάκτησίς του.»

Ἕτερόν τι γεγονός, ὃ κατωτέρω ἐκθέτομεν, καὶ εἰς τὴν αὐτὴν γελοίαν λύσιν καταλῆξαν, ἀποδεικνύει ἐπίσης ὁπόσα κακὰ δύνανται νὰ συμβῶσιν εἰς χώρας ὅπου ὁ νόμος εἶναι ἡ θέλησις τοῦ Μονάρχου, καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι οὗτος εἶναι ὁ κάλλιστος τῶν ἡγεμόνων. Τὸ συμβὰν περὶ οὗ ὁ λόγος διεδραματίσθη ἐπὶ Αἰκατερίνης τῆς Β', ἥτις ὑπῆρξε κατὰ τὴν ὁμολογίαν ἁπάντων τῶν συγχρόνων ὑπηκόων της, ὑπόδειγμα συνέσεως, καλοκἀγαθίας καὶ ἠπιότητος.

Πλουσιώτατός τις ξένος, Σούδερλανδ καλούμενος, ἦτο τραπεζίτης τῆς αὐλῆς καὶ εἶχε λάβει τὴν ῥωσικὴν ἐθνικότητα· ἀπήλαυε δὲ μεγάλως τὴν εὔνοιαν τῆς αὐτοκρατορίσσης. Πρωΐαν τινὰ ἀναγγέλλουσιν αὐτῷ ὅτι ἡ οἰκία του περιεζώσθη ὑπὸ χωροφυλάκων, καὶ ὅτι ὁ διευθυντὴς τῆς ἀστυνομίας ζητεῖ νὰ τῷ ὁμιλήσῃ.

Ὁ ἀξιωματικὸς οὗτος, Ῥελιέφ καλούμενος, εἰσέρχεται ἐν τῇ οἰκίᾳ λίαν στενοχωρημένος.

— Κύριε Σούδερλανδ, τῷ λέγει, μετ' ἀληθοῦς λύπης σᾶς λέγω ὅτι ἐπεφορτίσθην παρὰ τῆς χαριτοβρύτου ἀνάσσης μου νὰ ἐκτελέσω διαταγήν τινα, ἧς τὸ αὐστηρὸν μὲ κατατρομάζει καὶ μὲ καταλυπεῖ, ἀγνοῶ δὲ τίνος ἕνεκα παραπτώματος ἢ τίνος ἕνεκεν ἐγκλήματος ἐξεγείρατε ἐπὶ τοσοῦτον τὴν ἀγανάκτησιν τῆς Αὐτῆς Μεγαλειότητος.

— Καὶ ἐγώ, κύριε, ἀπήντησεν ὁ τραπεζίτης, ἀγνοῶ τοῦτο ὅσον ὑμεῖς καὶ πλέον ἔτι, ἡ δὲ ἔκπληξίς μου ὑπερβαίνει τὴν ἰδικήν σας. Ἀλλὰ τέλος πάντων, ποία εἶναι ἡ διαταγὴ αὕτη;

— Κύριε, ἐπαναλαμβάνει ὁ ἀξιωματικός, τῇ ἀληθείᾳ μὲ λείπει τὸ θάρρος νὰ σᾶς τὴν φανερώσω. . .

— Τί λοιπόν, ἀπώλεσα τὴν ἐμπιστοσύνην τῆς αὐτοκρατορίσσης;

— Ἂν τοῦτο ἦτο μόνον, δὲν θὰ μὲ ἐβλέπατε τοσοῦτον περίλυπον. Ἡ ἐμπιστοσύνη ἐπανέρχεται καὶ μία θέσις ἀποδίδεται πάλιν.

— Καὶ καλά! πρόκειται ἆρά γε νὰ μὲ ἀποπέμψωσιν εἰς τὴν πατρίδα μου;

— Τοῦτο θὰ ἦτο ὀχληρόν, ἀλλ' ἄνθρωπος πλούσιος ὅσον ὑμεῖς παντοῦ δύναται νὰ ζήσῃ εὐτυχής.

— Ἀλλά, πρὸς Θεοῦ, ἀνέκραξε τότε τρέμων ὁ Σούδερλανδ, πρόκειται νὰ μ' ἐξορίσωσιν εἰς τὴν Σιβηρίαν;

— Φεῦ! καὶ ἐκεῖθεν ἐπανέρχεταί τις.

— Νὰ μὲ ῥίψωσιν εἰς τὰς φυλακάς;

— Ἂν τοῦτο, ἦτο, θὰ ἐξήρχεσο ἐκεῖθεν.

— Παναγία μου! θέλουν νὰ μὲ δώσουν τὸ κνοῦτον;

— Ἡ τιμωρία αὕτη εἶναι τρομερά, ἀλλὰ δὲν φονεύει.

— Καὶ λοιπόν, εἶπεν ἰλιγγιῶν ὁ τραπεζίτης, ἡ ζωή μου εἶναι εἰς κίνδυνον; Ἡ αὐτοκράτειρα, ἡ τόσῳ καλή, ἡ τόσῳ εὔσπλαγχνος, ἥτις πρὸ δύο ἔτι ἡμερῶν μοὶ ἐλάλει μετὰ τοσαύτης ἀγαθότητος, αὐτὴ θέλει. . . . ἀλλὰ δὲν δύναμαι νὰ τὸ πιστεύσω. Αἵ, πρὸς Θεοῦ, τελείωσε· ὁ θάνατος θὰ ἦτο ἧττον σκληρὸς ἀπὸ τὴν ἀνυπόφορον ταύτην προσδοκίαν.

— Πολὺ καλά, φίλτατέ μοι, εἶπεν ἐπὶ τέλους ὁ διευθυντὴς τῆς ἀστυνομίας μετὰ φωνῆς κλαυθμηρᾶς, ἡ χαριτόβρυτος ἄνασσά μου μοὶ ἔδωκε διαταγὴν νὰ κάμω νὰ σᾶς ταριχεύσουν.

— Νὰ μὲ ταριχεύσουν! ἐκραύγασεν ὁ Σούδερλανδ προσβλέπων ἀσκαρδαμυκτεὶ τὸν ἀξιωματικόν· σεῖς ἐχάσατε βεβαίως τὸν νοῦν σας, ἢ ἡ αὐτοκράτειρα δὲν ἔχει τὸν ἰδικόν της· ὁπωςδήποτε δὲν θὰ ἐλαμβάνετε τοιαύτην διαταγὴν χωρὶς νὰ ὑποδείξητε συνάμα καὶ τὸ βάρβαρον καὶ ἀλλόκοτον αὐτῆς.

— Ἀλλοίμονον, πτωχέ μου φίλε, ἔπραξα ὅ,τι συνήθως δὲν τολμῶμεν ποτὲ νὰ πράττωμεν· κατέδειξα τὴν ἔκπληξίν μου, τὴν θλίψιν μου· ἤρχιζα μάλιστα νὰ τολμήσω νὰ ἐκφέρω παράκλησίν τινα, ἀλλ' ἡ σεβαστή μου ἄνασσα, διὰ φωνῆς ὠργισμένης, ἐλέγχουσά μοι τοὺς δισταγμούς μου, μοὶ ἐπέταξε νὰ ἐξέλθω καὶ νὰ ἐκτελέσω αὐθωρεὶ τὴν διαταγήν της, προσθέσασα μάλιστα καὶ ταύτας τὰς λέξεις, αἵτινες ἀντηχοῦσιν εἰσέτι

Digitized by Google

εἰς τὰς ἀκοάς μου: *Ὕπαγε, καὶ μὴ λησμονῇς ὅτι τὸ καθῆκόν σου εἶναι νὰ ἐκτελῇς, ἄνευ γογγυσμῶν, τὰς παραγγελίας τὰς ὁποίας ἀξιῶ νὰ σοὶ ἀναθέτω.*

Θὰ ἐπεχειροῦμεν ἀδύνατόν τι ἐὰν ἐπειρώμεθα νὰ παραστήσωμεν τὴν ἔκπληξιν, τὴν ὀργὴν, τὸν τρόμον, τὸν ἀπελπισμὸν τοῦ δυστυχοῦς τραπεζίτου. Ἀφοῦ ἐπί τινα χρόνον παρεδόθη καθ' ὁλοκληρίαν εἰς τὴν ἔκρηξιν τῆς λύπης του, εἰδοποιήθη παρὰ τοῦ ἀξιωματικοῦ τῆς ἀστυνομίας ὅτι εἶχεν ἓν τέταρτον τῆς ὥρας καιρὸν, ὅπως τακτοποιήσῃ τὰς ὑποθέσεις του.

Τότε ὁ Σούδερλανδ παρακαλεῖ αὐτὸν, τὸν καθικετεύει ἐπὶ πολὺ ματαίως ὅπως τῷ δώσῃ καιρὸν νὰ γράψῃ ἓν γραμμάτιον πρὸς τὴν αὐτοκράτειραν καὶ ἐπικαλεσθῇ τὸ ἔλεος αὐτῆς. Ὁ ἀξιωματικὸς, καμφθεὶς τέλος ἐκ τῶν προσλιπαρήσεών του, ἐνέδωκε τρέμων καὶ λαβὼν τὸ γραμμάτιον ἐξέρχεται, ἀλλὰ μὴ τολμῶν νὰ πορευθῇ εἰς τὰ ἀνάκτορα, διευθύνεται κατεσπευσμένως πρὸς τὸν κόμητα Βροῦκε.

Οὗτος ἐνόμισεν, ἀκούσας τὰ διατρέχοντα, ὅτι ὁ διευθυντὴς τῆς ἀστυνομίας ἐτρελλάθη· τῷ εἶπε δὲ νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ, νὰ περιμείνῃ αὐτὸν εἰς τὰ ἀνάκτορα, καὶ τρέχει ἄνευ ἀναβολῆς νὰ ἴδῃ τὴν αὐτοκράτειραν, πρὸς ἣν ἐξέθηκε τὰ διατρέχοντα.

Ἡ Αἰκατερίνη, ἀκούσασα τὸ παράδοξον ἐκεῖνο διήγημα, ἀνέκραξε· «Δίκαιε Θεέ! τί τρομερὸν πρᾶγμα! Τῇ ἀληθείᾳ ὁ Ῥελιὲφ ἔχασε τὸν νοῦν του. Κύριε κόμη, τρέξατε καὶ διατάξατε τὸν ἀνόητον αὐτὸν νὰ ὑπάγῃ ἀμέσως ν' ἀπαλλάξῃ τὸν δυστυχῆ τραπεζίτην μου ἀπὸ τοῦ τρόμου του καὶ νὰ ἐλευθερώσῃ παρευθὺς αὐτόν.»

Ὁ κόμης ἐξέρχεται, ἐκτελεῖ τὴν διαταγὴν, ἐπανέρχεται δὲ καὶ εὑρίσκει μὲ θαυμασμόν του τὴν Αἰκατερίνην πνιγομένην ὑπὸ γέλωτος. «Τώρα βλέπω, εἶπεν αὐτὴ, τὴν ἀφορμὴν σκηνῆς τόσον γελοίας ὅσον καὶ ἀκατανοήτου· πρό τινων ἐτῶν εἶχον ὡραῖόν τι κυνάριον τὸ ὁποῖον ἠγάπων καθ' ὑπερβολὴν, τὸ εἶχον δὲ ὀνομάσει Σούδερλανδ, διότι οὕτως ὠνομάζετο ὁ ἄγγλος ὅστις μοὶ τὸ εἶχε χαρίσει. Τὸ κυνάριον ἐκεῖνο ἀπέθανε πρὸ ὀλίγου, ἐγὼ δὲ διέταξα τὸν Ῥελιὲφ νὰ τὸ ταριχεύσῃ, ἐπειδὴ δὲ ἔβλεπον αὐτὸν διστάζοντα, ἐθυμώθην ἐναντίον του, νομίσασα ὅτι ἐκ ματαιοφροσύνης ἐθεώρει τὴν ἐντολήν μου ταύτην κατωτέραν τῆς ἀξίας του· ἰδοὺ ἡ λύσις τοῦ γελοίου τούτου αἰνίγματος.»

Τίς ἀναγινώσκων τ' ἀνωτέρω, γελοῖα μὲν ὄντα ὑπὸ ἔποψίν τινα, ἀλλὰ τρομερὰ ὑπὸ ἑτέραν, δὲν πείθεται ὅτι τὰ ἄτοπα τὰ παρεπόμενα ἐλευθέροις πολιτεύμασι, εἶναι μηδὲν συγκρινόμενα πρὸς ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα εἶναι ἀδιαχώριστα, οὕτως εἰπεῖν, ἀπὸ τῶν ἀπολυταρχικῶν κυβερνήσεων;

*Μ.

ΠΑΓΕΤΩΔΗΣ ΣΕΛΗΝΗ

Γενικῶς πιστεύεται εἰς τὴν Γαλλίαν, καὶ μάλιστα εἰς τὰ πέριχωρα τῶν Παρισίων, ὅτι κατά τινας μῆνας ἡ σελήνη, ὅτε καλεῖται *παγετώδης* (lune-*rousse*), ἔχει μεγάλην ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν φαινομένων τῆς βλαστήσεως. Τοῦτο ὑπῆρξεν ἀφορμὴ ἀνεκδότου ἀστείου, ὅπερ διηγεῖται ὁ Ἀραγὼ ὡς ἑξῆς:

«Χαίρω τὰ μέγιστα βλέπων ὑμᾶς συνελθόντας περὶ ἐμὲ, εἶπέ ποτε Λουδοβῖκος ὁ ΙΗ' πρὸς τὰ μέλη τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ γραφείου τῶν γεωγραφικῶν καταμετρήσεων (des longitudes), ἐλθούσης ἵνα προσφέρῃ αὐτῷ τὴν *Ἐπετηρίδα* καὶ τὴν *Γνῶσιν τῶν καιρῶν*, καθότι θέλετε μοὶ ἐξηγήσει σαφῶς τί ἐστιν ἡ *παγετώδης* σελήνη καὶ τίς ἡ ἐνέργεια αὐτῆς ἐπὶ τῶν σπαρτῶν.

»Ὁ Λαπλὰς, πρὸς ὃν ἀπετείνετο, ἔμεινεν ὡς ἐμβρόντητος· ἐνῷ τοσαῦτα ἔγραψεν οὗτος περὶ σελήνης, οὐδέποτε ἀληθῶς ἐσκέφθη τι καὶ περὶ τῆς παγετώδους σελήνης. Συνεβουλεύετο δὲ διὰ τῶν βλεμμάτων τοὺς γείτονας αὐτοῦ· ἀλλ' οὐδένα βλέπων πρόθυμον νὰ λάβῃ τὸν λόγον, ἠναγκάσθη νὰ ἀπαντήσῃ αὐτός. «Μεγαλειότατε, ἡ παγετώδης σελήνη οὐδεμίαν κατέχει θέσιν εἰς τὰς ἀστρονομικὰς θεωρίας, ἐπομένως δὲν δυνάμεθα νὰ εὐχαριστήσωμεν τὴν Ὑμετέραν Μεγαλειότητα».

»Τὴν ἑσπέραν ὁ βασιλεὺς ηὐθύμησε πολὺ διὰ τὴν ἀμηχανίαν, εἰς ἣν ἐνέβαλε τὰ μέλη τῆς ἐπιτροπῆς. Ὁ δὲ Λαπλὰς μαθὼν τοῦτο ἦλθε πρὸς ἐμὲ εἰς τὸ Ἀστεροσκοπεῖον καὶ μὲ ἠρώτησεν ἐὰν ἠδυνάμην νὰ τὸν διαφωτίσω περὶ τῆς περιφήμου ταύτης παγετώδους σελήνης, ἥτις ἐγένετο ἀφορμὴ τοσοῦτον δυσαρέστου δι' ἑαυτὸν συμβάντος. Ὑπεσχέθην αὐτῷ ὅτι θέλω ζητήσει πληροφορίας παρὰ τῶν κηπουρῶν τοῦ βοτανικοῦ κήπου καὶ ἄλλων γεωργῶν. Τοιαύτη ἐγένετο ἡ ἀρχὴ τοῦ ἑξῆς κεφαλαίου.

»Παγετώδη σελήνην καλοῦσιν οἱ κηπουροὶ ἐκείνην, ἥτις ἀρχομένη κατ' Ἀπρίλιον, γίνεται πανσέληνος εἴτε περὶ τὰ τέλη τοῦ αὐτοῦ μηνὸς εἴτε συνηθέστερον κατὰ τὸν Μάϊον. Κατ' αὐτοὺς δὲ τὸ φῶς τῆς σελήνης ταύτης ἐξασκεῖ ἐπιβλαβῆ ἐνέργειαν ἐπὶ τῶν νέων φυτῶν, καὶ καθ' ἃ βεβαιοῦσι παρετήρησαν ὅτι κατὰ τὴν νύκτα, ὅτε ὁ οὐρανὸς εἶναι αἴθριος, τὰ φύλλα καὶ οἱ κάλυκες οἱ ἐκτεθειμένοι εἰς τὸ φῶς τοῦτο παγόνουν, μολονότι τὸ θερμόμετρον μένει πολλοὺς βαθμοὺς ὑπὲρ τὸ μηδέν. Προσθέτουσι δὲ ὅτι, ἐὰν νεφελώδης οὐρανὸς κωλύῃ τὰς ἀκτῖνας τῆς σελήνης νὰ πέσωσιν ἐπὶ τῶν φυτῶν, δὲν συμβαίνουσι τὰ αὐτὰ ἀποτελέσματα, καίτοι ἄλλως τε ἡ κατάστασις τῆς θερμοκρασίας μένει ἡ αὐτή.

»Τὰ φαινόμενα ταῦτα φαίνονται δεικνύοντα ὅτι τὸ φῶς τοῦ ἡμετέρου δορυφόρου ἔχει παγετώδη τινὰ ἰδιότητα· καὶ ὅμως διευθύνοντες φακοὺς καὶ μέγιστα ἀντανακλαστικὰ κάτοπτρα

Digitized by Google

καὶ θέτοντες εἰς τὴν ἑστίαν αὐτῶν λίαν εὐαίσθητα θερμόμετρα, οὐδέποτε παρετηρήσαμέν τι δυνάμενον νὰ δικαιολογήσῃ τοσοῦτον παράδοξον συμπέρασμα. Ὅθεν καὶ ὑπὸ τῶν φυσικῶν ἡ παγετώδης σελήνη τάσσεται μεταξὺ τῶν δημωδῶν προλήψεων, ἐνῷ οἱ γεωργοὶ μένουσιν εἰσέτι πεπεισμένοι περὶ τῆς ἀκριβείας τῶν παρατηρήσεων αὐτῶν».

Οὐδεμίαν ὄντως ἐπιρροὴν ἔχει ἡ σελήνη ἐπὶ τοῦ πραγματικοῦ τούτου φαινομένου, καθόσον προκύπτει ἐκ τῆς κατὰ τὰς αἰθρίας ἑσπέρας ἀκτινοβολήσεως, ἥτις δύναται νὰ καταβιβάσῃ τὴν θερμοκρασίαν τοῦ ἐδάφους 5 ἕως 6 βαθμοὺς κατωτέρω τῆς τοῦ ἀέρος· ἐὰν τώρα ἄλλη τις αἰτία, ὡς βόρειος ἄνεμος ἢ ἡ προσέλευσις εἰς ἐκεῖνα τὰ κλίματα (τῆς βορ. Γαλλίας) πλωτῶν πάγων προερχομένων ἀπὸ τὰς βορείους θαλάσσας κατεβίβασεν ἤδη τὴν θερμοκρασίαν τοῦ ἀέρος πλησίον τοῦ μηδενός, ἡ τοῦ ἐδάφους καταβαίνει ἀφ' ἑαυτῆς ὑπὸ τὸ μηδὲν καὶ τὰ φυτὰ παγόνουσιν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας.[1]

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

⁂ Ὁ στόμαχος καὶ ἡ καρδία πρέπει νὰ ἦναι εὐχαριστημένοι, ἵνα ἠδυνώμεθα θαυμάζοντες τὴν φύσιν. Ἄλλως ὁ ἥλιος φαίνεται ἡμῖν, ἐμοὶ τοὐλάχιστον, μηχανὴ πρὸς ὡρίμανσιν τῶν πεπόνων, ἡ σελήνη φανάριον τῶν κλεπτῶν, τὰ δένδρα καύσιμος ὕλη, ἡ θάλασσα ἁλμυρὸν ῥευστὸν καὶ ἡ ζωὴ ἀνούσιος, ὡς νερόβραστος κολοκύνθη. (Ε. Ῥοΐδης.)

⁂ Ἡ φιλάρεσκος ὁμοιάζει τὴν ὡραίαν θάλασσαν. Ἐπιφάνεια ἀκτινοβολοῦσα, ἀντανακλῶσα τοῦ οὐρανοῦ τὸ μειδίαμα, ἀλλὰ κρύπτουσα ἀχανῆ πυθμένα, ὕπουλον ῥεῦμα καὶ θάνατον. (Α. Ρ. Ῥαγκαβῆς.)

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

〰 Τὸ ζήτημα τοῦ ἀναστήματος τοῦ ἀνθρώπου διήγειρε τὴν προσοχὴν τῶν ἀνθρωπολόγων. Ὑπάρχουσι πολλαὶ στατιστικαὶ σχετικαὶ ὡς πρὸς τὸ ποικίλον ὕψος τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος· ὡς δὲ συνήθως συμβαίνει οἱ περὶ ταῦτα ἀσχοληθέντες διαφέρουσιν ἐν γένει ὡς πρὸς τὰ συμπεράσματα.

Κατὰ μελέτην τινα ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου, δημοσιευθεῖσαν ἐν τῇ *Ἀνθρωπολογικῇ Ἐπιθεωρήσει*, ὁ ὑψηλότερος ἄνθρωπος εἶναι Φινλανδὸς, ἔχων ὕψος μέτρων 2,83, ὁ δὲ βραχύσωμος εἶναι νάνος, ἔχων ὕψος 43 ἑκατοστῶν τοῦ μέτρου. Μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἄκρων ὑπάρχουσιν ἄπειροι διαφοραί. Τὸ κλίμα, αἱ ἕξεις, τὰ ἤθη ἀσκοῦσιν ἐπίδρασιν σημαντικὴν ἐπὶ τοῦ μέσου ὕψους τῶν ἀνθρώπων.

Οἱ Παταγόνες εἶναι ἡ μόνη φυλή, ἧς τὸ μέσον ὕψος εἶναι μέτρ. 1,78, οἱ Βοσιμάνς τῆς μεσημβρινῆς Ἀφρικῆς, εἶναι τοὐναντίον οἱ βραχυσωμότεροι τῶν ἀνθρώπων· τὸ μέσον αὐτῶν ἀνάστημα εἶναι 1,35 μέτρ. Ὁ μέσος ὅρος μεταξὺ αὐτῶν τῶν ἄκρων εἶναι 1,60. Ἐν τούτοις ἡ *Ἀνθρωπολογικὴ Ἐπιθεώρησις* κατὰ πίνακας δημοσιευθέντας μέχρι τοῦδε, ἀναφέρει ὅτι ὁ μέσος οὗτος ὅρος πρέπει νὰ εἶναι μεγαλείτερος· παραδέχεται δὲ ὡς μέσον ὅρον τὸν 1,65.

Τὸ γυναικεῖον ἀνάστημα διέφυγεν ἄχρι τοῦδε τὰς ἐρεύνας τῶν στατιστικῶν.

〰 Κατὰ τὸ νεωστὶ ἐκδοθὲν βιβλίον τοῦ Μαυρικίου Βλὸκ (Maurice Block) l'Europe politique et sociale, ἡ κατανάλωσις τῆς ζακχάρεως κατὰ κεφαλὴν εἶναι ἐν Ῥωσσίᾳ 1 χιλιόγρ. 2, ἐν Αὐστρίᾳ 2 χιλιόγρ. 4, ἐν Πρωσσίᾳ 3 χιλιόγρ. 75, ἐν Βελγίῳ 4 χιλιόγρ. 06, ἐν Ὁλλανδίᾳ 7 χιλιόγρ. 3, ἐν Γαλλίᾳ 7 χιλιόγρ. 4, ἐν Ἀγγλίᾳ 19 χιλιόγρ. 88. Ὥστε μόνη ἡ Ἀγγλία καταναλίσκει τὸ ἥμισυ τῆς ζακχάρεως, ἣν καταναλίσκει πᾶσα ἡ λοιπὴ Εὐρώπη.

Εἷς Ἀναγνώστης.

ΥΓΙΕΙΝΗ

Περὶ τῆς ἐπιρροῆς τοῦ φωτὸς ἐπὶ τῆς ὑγείας τοῦ ἀνθρώπου.

Α'

Τὸ φῶς, τοῦ ὁποίου πρώτη καὶ κυρία πηγὴ εἶνε ὁ ἥλιος, συντελεῖ μεγάλως εἰς τὴν βλάστησιν τῶν φυτῶν ὡς καὶ εἰς τὴν ζωὴν τῶν ζώων. Πολλάκις ἕκαστος ἡμῶν ἔτυχε νὰ ἴδῃ φυτὰ βλαστάνοντα εἰς τὸ σκότος ἢ καὶ εἰς μέρη σκιερά· τὰ φυτὰ αὐτά, ὅσον καὶ ἂν τὰ περιποιώμεθα, ὅσον καὶ ἂν τοῖς παρέχωμεν τροφὴν διὰ κόπρου καὶ ποτίσματος, δὲν προκόπτουσι ποτέ· ἀλλὰ τὰ βλέπομεν λευκὰ σχεδὸν, καὶ στερούμενα τοῦ πρασίνου χρώματός των, λεπτά, εὔθρυπτα, ἀσθενῆ καὶ μὴ ἔχοντα φύλλα ἄφθονα, καταπίπτοντα δὲ καὶ τάχιστα μαραινόμενα καὶ σηπόμενα, πρὶν ἢ δυνηθῶσι νὰ παράξωσιν ἄνθη καὶ καρπούς. Ὁσάκις εἰς ἓν χωράφιον ὑπάρχουσι δένδρα, βλέπομεν τὴν σπορὰν προκόπτουσαν μὲν καὶ ἀκμαίαν παντοῦ, ὅπου αἱ εὐεργετικαὶ τοῦ ἡλίου ἀκτῖνες τὴν ζωογονοῦσιν, ἀσθενῆ δὲ καὶ ἀθλίαν καθ' ὅλην τὴν περιοχὴν τῶν δένδρων, ἅτινα διὰ τῶν φύλλων των σκιάζουσι τὰ ὑπ' αὐτὰ φυτά, καὶ τὰ στεροῦσι τοῦ ἡλιακοῦ φωτός. Ἀπαραλλάκτως καὶ ὁ ἄνθρωπος, ὁσάκις διὰ μακροῦ στερηθῇ τοῦ ἡλιακοῦ φωτὸς, καθίσταται ὠχρόλευκος καὶ χάνει τὴν ἀνθηρὰν ἐκείνην χροιάν, ἥτις εἶνε τὸ σύμβολον τῆς εὐεξίας· αἱ σάρκες του γίνονται μαλθακαί, τὸ δέρμα του χαλαροῦται καὶ λαμβάνει ὑγρότητα ψυχράν. Ἐὰν δὲ παραταθῇ ἐπὶ πολὺ ἡ στέρησις τοῦ φωτός, μαραίνεται ὁ ἄνθρωπος κατ' ὀλίγον, ἐξασθενεῖ καὶ ἀποθνήσκει ἐπὶ τέλους φθισικός· τοιαῦτα θλιβερὰ παραδείγματα παρατηροῦνται πάμπολλα εἰς τὰς σκοτεινὰς φυλα-

1 Φύσις.

κάς, ὅπου κρατοῦνται δέσμιοι οἱ κακοῦργοι, εἰς τὰ μεταλλεῖα, τὰ λατομεῖα καὶ ἀνθρακωρυχεῖα, ὅπου χιλιάδες δυστυχῶν ὄντων ἐνταφιάζονται ζῶντα, ἵνα κερδίσωσι τὸν ἐπιούσιον ἄρτον τῆς οἰκογενείας των! Πλὴν δὲ τούτων παρατηρήσατε μετὰ προσοχῆς τοὺς κατοίκους μιᾶς πόλεως, καὶ θέλετε ἴδει πόσον διαφέρουσιν ἀλλήλων ἀναλόγως τοῦ εὐφωτίστου ἢ μὴ τῶν συνοικιῶν, ἃς κατοικοῦσιν. Ὅπου τῆς πόλεως οἱ δρόμοι εἶνε εὐρεῖς καὶ ἐκτεθειμένοι πρὸς τὸν ἥλιον, ὅπου ὑπάρχουσι πλατεῖαι, ὅπου αἱ οἰκίαι εἶνε κτισμέναι εἰς τρόπον, ὥστε νὰ δέχωνται ἄφθονον τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, ἐκεῖ οἱ κάτοικοι εἶνε ζωηροί, εὔθυμοι, καὶ φέρουσιν ἐπὶ τοῦ προσώπου τὴν σφραγῖδα τῆς εὐεξίας καὶ τῆς ὑγείας. Ὅπου δὲ πάλιν αἱ ὁδοὶ εἶνε στεναὶ καὶ αἱ οἰκίαι σκοτειναί, καὶ δὲν ὑπάρχουσιν πλατεῖαι, ἐκεῖ τοὐναντίον οἱ ἄνθρωποι εἶνε ὠχροὶ καὶ καχεκτικοί. Τὰ τοιαῦτα δὲ ἀποτελέσματα παρατηροῦνται κυρίως ἐπὶ τῶν παιδίων. Εἶνε δὲ τόσον ἐπαισθητὴ ἡ ἐπήρεια τοῦ φωτὸς εἰς τὴν ὕπαρξίν μας, ὥστε ἐὰν ἐπὶ πολλὰς ὥρας μείνωμεν εἰς τὸ δωμάτιόν μας μὲ τὰ παράθυρα κατάκλειστα, αἰσθανόμεθα ἐνδόμυχόν τινα ἀνησυχίαν καὶ βάρος τι ἀνεξήγητον εἰς τὴν καρδίαν· ἅμα δὲ ἀνοίξωμεν τὰ παράθυρα, πάραυτα ἀνακουφιζόμεθα, καὶ μᾶς φαίνεται ὡς ν' ἀφαιρῆται βάρος τι ἀπὸ τὴν καρδίαν μας. Δικαίως δ' ἄρα εἶπεν ὁ ἐθνικὸς ἡμῶν ποιητὴς Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης, ὅτι «τὸ φῶς δροσίζει τὴν καρδιὰ σὰν τὸ νερὸ τὰ χείλη». Διότι πραγματικῶς οὐ μόνον ἡ ψυχή, ἀλλὰ καὶ τὸ σῶμα αὐτὸ αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην τοῦ φωτὸς δι' αἰσθήματος λίαν ὀχληροῦ, καὶ κατὰ πολλὰ ὁμοίου τῷ τῆς δίψης· ἡ δὲ ἱκανοποίησις αὐτοῦ εὐαρεστεῖ καὶ εὐφραίνει τὸν ἄνθρωπον ὅσον καὶ ἡ δι' ὕδατος ἱκανοποίησις τοῦ αἰσθήματος τῆς δίψης.

Ἕπεται συνέχεια.

ΠΡΑΚΤΙΚΑΙ ΓΝΩΣΕΙΣ

Περὶ τῆς τροπῆς βαθμῶν τοῦ θερμομέτρου κατὰ Κέλσιον εἰς βαθμοὺς κατὰ Ῥεωμύρον.

Οἱ βαθμοὶ τῆς θερμοκρασίας οἱ παρεχόμενοι ὑπὸ τοῦ μετεωρολογικοῦ δελτίου τοῦ Ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν σημειοῦνται εἰς βαθμοὺς τῆς ἑκατονταβάθμου διαιρέσεως τοῦ θερμομέτρου, ἢ ὅπως κοινῶς λέγεται εἰς βαθμοὺς Κελσίου. Πολλοὶ ὅμως ἔχουσι θερμόμετρα τῆς κατὰ Ῥεωμύρον διαιρέσεως εἰς 80 βαθμοὺς καὶ εἶνε συνειθισμένοι εἰς τὴν διαίρεσιν ταύτην, μάλιστα δὲ τοῦτο εἶνε πολὺ σύνηθες παρ' ἡμῖν. Πρὸς εὐκολίαν λοιπὸν αὐτῶν ὅπως μετατρέπωσι τοὺς βαθμοὺς Κελσίου εἰς βαθμοὺς Ῥεωμύρου, καὶ τ' ἀνάπαλιν, σημειοῦμεν τὰ ἑξῆς·

Ἡ θερμοκρασία 0^0 εἶνε ἡ τοῦ τηκομένου πάγου καὶ διὰ τὴν μίαν καὶ διὰ τὴν ἄλλην διαίρεσιν καὶ εἶνε πάντοτε ἡ αὐτή, ὅταν ἐμβάψωμεν τὴν σφαῖραν τοῦ θερμομέτρου τὴν περιέχουσαν τὸν ὑδράργυρον εἰς τηκόμενον πάγον. Ἐὰν ἐμβάψωμεν αὐτὴν ἐντὸς ὕδατος ζέοντος εἰς μετάλλινον ἀγγεῖον, ὁ ὑδράργυρος ἀνυψοῦται εἰς σταθερὸν σημεῖον, ὅσον χρόνον καὶ ἂν ἀφήσωμεν τὸ θερμόμετρον ἐντὸς τοῦ ὕδατος αὐτοῦ. Τὸ μεταξὺ τοῦ σημείου αὐτοῦ καὶ τοῦ 0 σταθερὸν διάστημα ὁ μὲν Ῥεωμύρος διῄρεσεν εἰς 80 βαθμούς, ὁ δὲ Κέλσιος εἰς 100, ὅθεν ἕπεται ὅτι 80^0 Ρ. ἰσοδυναμοῦσι πρὸς 100^0 Κ. Ἐπειδὴ δὲ τὸ αὐτὸ διάστημα διαιρεῖται κατὰ μὲν Ῥεωμύρον εἰς μικρότερον ἀριθμόν, κατὰ Κέλσιον δὲ εἰς μεγαλείτερον, ἕπεται ὅτι οἱ βαθμοὶ τοῦ Ῥεωμύρου εἶνε μείζονες τῶν τοῦ Κελσίου. Ἐὰν λοιπὸν ἡ θερμοκρασία μεταβληθῇ κατὰ 1^0 Ρ. ἡ μεταβολὴ εἶνε μείζων παρὰ ἐὰν μεταβληθῇ κατὰ 1^0 Κ. Ἐὰν ἡ θερμότης ἦνε 30^0 Ρ., αὕτη εἶνε μείζων παρὰ ἐὰν ἦνε 30^0 Κ.

Ὅπως τρέψωμεν βαθμοὺς τῆς μιᾶς διαιρέσεως εἰς βαθμοὺς τῆς ἑτέρας, ἀναλογιζόμεθα ὅτι 80^0 Ρ. ἰσοῦνται πρὸς 100^0 Κ., ἑπομένως ὁ λόγος 1^0 Ρ. πρὸς 1^0 Κ. εἶνε $\frac{100}{80}$ καὶ τἀνάπαλιν 1^0 Κ. πρὸς 1^0 Κ $\frac{80}{100}$. Τὸ $\frac{80}{100}$ ἰσοῦται ἁπλοποιούμενον πρὸς $\frac{5}{4}$, τὸ δὲ $\frac{80}{100}$ πρὸς $\frac{4}{5}$. Ἐὰν λοιπὸν πρόκηται νὰ τρέψωμεν βαθμοὺς Ῥεωμύρου εἰς βαθμοὺς Κελσίου πρέπει νὰ πολλαπλασιάσωμεν τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν ἐπὶ $\frac{5}{4}$. Ἔστω π.χ. νὰ τραπῶσιν 24 βαθμοὶ Ῥεωμύρου εἰς βαθμοὺς Κελσίου. Πολλαπλασιάζω τὸ 24 ἐπὶ $\frac{5}{4}$ ἤτοι $24 \times \frac{5}{4}$ καὶ εὑρίσκω, πολλαπλασιάζων τὸ 24 ἐπὶ τὸν ἀριθμητὴν 5 καὶ διαιρῶν τὸ γινόμενον 120 διὰ τοῦ παρανομαστοῦ 4, τὸν ἀριθμὸν 30. Λοιπὸν 24^0 Ρ$=30^0$ Κ. Ἔστω ἀντιστρόφως νὰ στρέψω 20 βαθμοὺς Κελσίου εἰς βαθμοὺς Ῥεωμύρου. Πολλαπλασιάζω τὸ 20 ἐπὶ τὸ κλάσμα $\frac{4}{5}$ ἤτοι $20 \times \frac{4}{5}$ καὶ εὑρίσκω, πολλαπλασιάζων τὸ 20 ἐπὶ 4 καὶ διαιρῶν τὸ γινόμενον 80 διὰ 5, τὸν ἀριθμὸν 16. Λοιπὸν 30 Κ$=$16 Ρ.

Εἰς τὸ δελτίον σημειοῦνται ὄχι μόνον οἱ ἀκέραιοι βαθμοί, ἀλλὰ καὶ τὸ δέκατον αὐτῶν πρὸς μείζονα ἀκρίβειαν τῆς μετρήσεως τῆς θερμοκρασίας· οὕτω π.χ. ἡ ἐλαχίστη θερμοκρασία τῆς 18ης Ἰανουαρίου ε.ε. σημειοῦται ὡς ἴση πρὸς $3^0 8$ Κ· αὕτη δηλαδὴ ἦτο κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν 3 βαθμῶν καὶ 8 δεκάτων τοῦ βαθμοῦ, δηλαδὴ μεγαλειτέρα τῶν 3 καὶ ὀλίγον μικροτέρα τῶν 4 βαθμῶν. Ἐὰν ὁ ἀριθμὸς αὐτὸς πρόκηται νὰ τραπῇ εἰς βαθμοὺς Ῥεωμύρου, πάλιν πρέπει νὰ τὸν πολλαπλασιάσωμεν ἐπὶ 4 καὶ τὸ γινόμενον 15,2 νὰ διαιρέσωμεν διὰ 5 καὶ οὕτως εὑρίσκομεν 3,0 ἤτοι $3^0,8$ Κ$=3^0,0$ Ρ.

Κ.

Οἱ Ὁλλανδοὶ οὐδεμίαν αἰσθάνονται συμπάθειαν πρὸς τοὺς ἔχοντας χρέη, φρονοῦντες ὅτι οὗτοι ἂν μὲν ἦνε πτωχοί, συντηροῦνται διὰ ζημίας τῶν συμπολιτῶν αὐτῶν, ἂν δὲ πλούσιοι, δαπάναις τῶν κληρονόμων των.

ΑΘΗΝΗΣΙ.—ΤΥΠΟΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ, ΟΔΟΣ ΠΑΤΗΣΙΩΝ, 14.

Digitized by Google

'Αριθ. 120 – Λεπτὰ εἴκοσι.

ΕΤΟΣ Γ'.

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Πέμπτος

Συνδρομὴ ἐτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20.—Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶνε ἐτήσιαι—Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὁδὸς Σταδίου, 6.

16 Ἀπριλίου 1878

ΠΑΝΟΜΟΙΟΤΥΠΟΝ ΤΩΝ ΥΠΟΓΡΑΦΩΝ ΤΟΥ

Ἀλῆ πασσᾶ, Μουκτὰρ πασσᾶ καὶ Ἰουσοὺφ Ἀράπη.

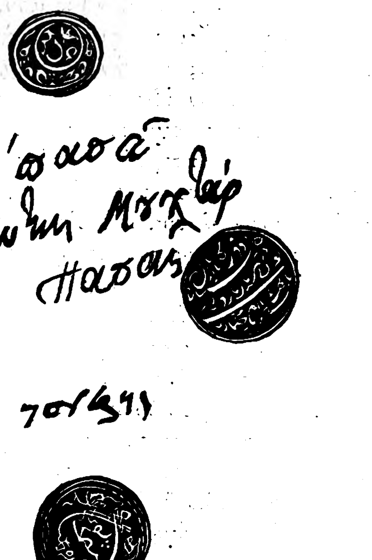

Ἡ πρώτη τῶν ἀνωτέρω σφραγίδων εἶνε ἡ τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ, τοῦ τελευταίου τούτου ἥλου τῆς ἑλληνικῆς σταυρώσεως· μετ' αὐτὴν ἕπεται ἡ ὑπογραφὴ τοῦ υἱοῦ του Μουχτὰρ Πασσᾶ, ἐραστοῦ τῆς Φροσύνης, καὶ ἡ τοῦ αἱμοβόρου Ἰουσοὺφ Ἀράπη, τοῦ σκληροτέρου καὶ ἀπανθρωποτέρου πάντων τῶν ὁπλαρχηγῶν τοῦ φοβεροῦ δυνάστου. Αἱ ἀπαίσιοι αὗται ὑπογραφαὶ ἐλήφθησαν ἐξ ἐπισήμων ἐγγράφων, ἀπευθυνθέντων «Πρὸς τοὺς προέδρους καὶ κυβερνήτας τῆς Ἁγίας Μαύρας», εὐμενῶς δὲ ἐκοινοποιήθησαν ἡμῖν ὑπὸ τοῦ κ. Ἀριστοτέλους Βαλαωρίτου.—«Ἂν ἦνε ἀληθές, γράφει ἡμῖν ὁ προσφιλὴς ποιητής, ὅτι τὸ ὕφος ἐνδεικνύει τὸν ἄνθρωπον, εἶνε ἐπίσης ἀληθές, ὅτι ὑπογραφαί τινες πρέπει νὰ θεωρηθῶσιν ὡς πιστὸν ἀπεικόνισμα τῆς ψυχῆς τοῦ γράφοντος. Παρατήρησον μετὰ προσοχῆς τὴν ὑπογραφὴν τοῦ αἱμοσταγοῦς Ἰουσοὺφ Ἀράπη, ἐρεύνησον ἓν πρὸς ἓν τὰ γράμματά της, καὶ εἶμαι βέβαιος ὅτι θ' ἀνακαλύψῃς ἐν αὐτοῖς τὰ ἀναρίθμητα ἐκεῖνα σύνεργα δι' ὧν ἐβασάνιζεν ὅσους δὲν ὑπετάσσοντο εἰς τὰς θελήσεις τοῦ Κυρίου του ἢ τὰς ἰδικάς του, ὅλας τὰς στρεβλώσεις, τὰς ἀπαγχονίσεις, τοὺς ἀποκεφαλισμούς, τὰς καθηλώσεις, τοὺς διαβολισμούς, τὰς ἀπάτας, ἃς μετεχειρίζετο πρὸς κατατρόπωσιν τῆς δυστυχοῦς Ἠπείρου. Τοιαῦται ἐπιστολαὶ τοῦ ἀποτροπαίου τούτου δαίμονος ὑπάρχουσι πολλαὶ ἐν τῷ ἀρχειοφυλακείῳ τῆς Λευκάδος, ἅπασαι δὲ εἶνε γεγραμμέναι παρ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου.»

Σ. τ. Δ.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΑΛΗ ΠΑΣΣΑ

Ἐπέσανε τὰ Γιάννινα σιγὰ νὰ κοιμηθοῦνε,
Ἐσβύσανε τὰ φῶτά τους, ἐκλείσανε τὰ μάτια.
Ἡ μάνα σφίγγει τὸ παιδὶ βαθειὰ στὴν ἀγκαλιά της,
Γιατ' εἶναι χρόνοι δύστυχοι καὶ τρέμει μὴ τὸ χάσῃ.
Τραγοῦδι δὲν ἀκούεται, ψυχὴ δὲν ἀνασαίνει.
Ὁ ὕπνος εἶναι θάνατος, καὶ μνῆμα τὸ κρεββάτι,
Κ' ἡ χώρα κοιμητήριο, κ' ἡ νύχτα ῥημοκλῆσι.
Ἄγρυπνος ὁ Ἀλήπασσας ἀκόμη δὲν νυστάζει
Κ' εἰς ἕνα δέρμα λειονταριοῦ βρίσκεται ξαπλωμένος.
Τὸ μέτωπό του εἶναι βαρύ, θολό, συγνεφιασμένο
Καὶ τὤβαλεν ἀντίστυλο τὸ χέρι του, μὴ πέσῃ.
Χαϊδεύει μὲ τὰ δάχτυλα τὰ κάτασπρά του γένεια
Ποῦ σέρνονται 'ς τοῦ λειονταριοῦ τὴ φοβερὴ τὴ χήτη.
Ἀγκαλιασμένα τὰ θεριά, σοῦ φαίνεται πῶς ἔχουν
Ἕνα κορμὶ δικέφαλο· τὸ μάτι δὲ γνωρίζει
Ποιὸ τάχα νἆν τὸ ζωντανὸ καὶ ποιὸ τὸ σκοτωμένο.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ.

*
* *

Ὁ Ἀλῆς ἐγεννήθη τὸ 1741 ἐν Τεπελενίῳ. Τὸ μικρὸν αὐτὸ χωρίον κεῖται παρὰ τὴν Βογιοῦσσαν, τὸν ποταμὸν τῶν στεναγμῶν, περιβαλλόμενον ὑπὸ ὑψηλῶν καὶ ἀποτόμων τιτανούχων ὀρέων. Εἶνε δὲ καὶ ἡ φύσις αὐτὴ κατὰ τὸ μέρος ἐκεῖνο τῆς Ἀλβανίας ἀγρία καὶ ἀπαισία ὡς οἱ ἄνθρωποι. Ἡ φάραγξ τοῦ Τεπελενίου εἶνε διαρκὴς διατριβὴ ἀνέμων καὶ καταιγίδων, οὐδὲν δὲ δένδρον οὔτε θάμνος προκύπτει ἐπὶ τῶν βραχωδῶν τῆς Βογιούσσης κλιτύων. Ἐν μέσῳ τοιαύτης φύσεως ηὔξησεν ὁ Ἀλῆς, ἄγριον ἀλλὰ ῥωμαλέον τέκνον τῶν ὀρέων καὶ τῆς ἐρημίας, καὶ νέον ἔτι ἐφάνη προκαλοῦσα αὐτὸν οὕτως εἰπεῖν ἡ μοῖρα εἰς ἐκδίκησιν τῆς εἰς τὴν οἰκογένειαν αὐτοῦ προστριβείσης σκληρᾶς ὕβρεως, τοῦ διωγμοῦ καὶ τῆς ἐξώσεως τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. Ἀπὸ παιδὸς ἐμαρτύρει ἐναργῆ τὴν διάνοιαν καὶ ζωηρὸν τὸ πνεῦμα, ἀποτελῶν ἐμφαντικωτάτην ἀντίθεσιν πρὸς τὸ ἤρεμον ἦθος τῶν τούρκων αὐτοῦ ὁμηλίκων. «Τὸ ἀνήσυχον αὐτοῦ πνεῦμα», διηγεῖται ὁ Ἱερώνυμος Δὲ λὰ Λάνς, «κατεδηλώθη ἅμα τῇ ἐξόδῳ αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ γυναικωνίτου· διότι παρετηρεῖτο συνήθως ἐπ' αὐτοῦ προπέτεια καὶ δραστηριότης ξέναι πάντη εἰς τοὺς φύσει ὑπερηφάνους καὶ σοβαροὺς τούρκους. Ὁσάκις ἠδύνατο νὰ ἐκφύγῃ τοῦ πατρικοῦ οἴκου, ἔσπευδεν εἰς τὰ ὄρη, καὶ ἐπλανᾶτο ἐν μέσῳ χιόνων καὶ δρυμῶν· μάτην δὲ προσεπάθει νὰ ὑποτάξῃ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ ὁ πατήρ του. Σκληροτράχηλος καὶ δυσμαθής, ἐξέφευγε τῶν χειρῶν τοῦ διδασκάλου του, καὶ ἐκακοποίει μάλιστα αὐτόν, ὁσάκις ἦτο βέβαιος ὅτι δὲν ἤθελε τιμωρηθῇ». Τὸ λυπηρὸν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ τέλος ἐπέδρασε βαθέως ἐπὶ τῆς ψυχῆς τοῦ Ἀλῆ· τὰ πρῶτα δὲ τῆς πείρας αὐτοῦ μαθήματα συνετέλεσαν εἰς κραταίωσιν τῶν ἐντυπώσεων ἐκείνων. Τὸ 1782 ἐτάχθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Πασσᾶ Κοὺρτ τοῦ Βερατίου, δεσπόζοντος τῆς μέσης καὶ κάτω

Digitized by Google

Ἀλβανίας. Τοσοῦτον δὲ εὐηρέστησεν εἰς τὸν Κοὺρτ ὁ ἰταμός, στωμύλος καὶ πνευματώδης νέος, ὥστε ἐμνήστευσεν αὐτῷ τὴν ἰδίαν θυγατέρα. Ἀλλ' αἱ ῥᾳδιουργίαι ἰσχυρῶν ἀντιπάλων, προσπαθησάντων νὰ δυσφημήσωσι τόν τε χαρακτῆρα καὶ τὸ γένος τοῦ Ἀλῆ, κατώρθωσαν νὰ διαλύσῃ ὁ Κοὺρτ τὴν μνηστείαν, καὶ νὰ δώσῃ τὴν θυγατέρα του εἰς τὸν Ἰβραὴμ Βέην, πλούσιον νυμφίον ἐκ τοῦ γένους τῶν Σινανπασσαλίδων. Τότε ἐδραπέτευσεν ὁ Ἀλῆς κρυφίως ἐκ τοῦ Βερατίου, καὶ κατέστη μετ' ὀλίγον ἀρχηγὸς συμμορίας τυχοδιωκτῶν, ὁποίους συνάγει συνήθως ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐν Ἀλβανίᾳ ὄρεξις ἁρπαγῆς καὶ λείας ἐπιθυμία. Ἠκολούθησαν δ' αὐτῷ εἰς τὴν τοιαύτην στρατείαν ἡ μήτηρ καὶ ἡ ἀδελφή.

Ἡ Χάμκω ἦτο γυνὴ ἐκτάκτου εὐτολμίας καὶ φιλοδοξίας ἀπεράντου. Ὅλη αὐτῆς ἡ ἐμφάνεια καὶ τὸ ἦθος ἐμαρτύρουν σκληρόν τι καὶ ἀνδρῶδες, ἐφαίνετο δὲ συναισθανομένη, ὅτι ἦτο ἄλλη τις Ὀλυμπιάς. Ἀποβαλοῦσα τότε τὴν καλύπτραν καὶ τὴν ἠλακάτην, ἔδραξε τὰ ὅπλα ἵνα πολεμήσῃ ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τοῦ υἱοῦ αὐτῆς. Παρὰ τὸ Ζαγόρι συνεπλάκη ὁ Ἀλῆς μετὰ τοῦ στρατοῦ τοῦ Κούρτ, ἀλλ' ἡ μάχη ἔμεινεν ἄνευ ἀποτελέσματος, διότι οἱ Ἀλβανοὶ ἐπεθύμουν ἑκατέρωθεν νὰ παραταθῇ εἰς μῆκος ὁ προσοδοφόρος δι' αὐτοὺς πόλεμος. Ἐντὸς ὀλίγου ὅμως ἤρχισαν ἐξαντλούμενοι οἱ πόροι τοῦ Ἀλῆ· καταληφθεὶς δὲ ὑπὸ τῶν συντρόφων του, συνελήφθη τέλος αἰχμάλωτος, μετὰ τῆς μητρὸς καὶ τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ, ὑπὸ τῶν κατοίκων τοῦ Χορμόβου καὶ τοῦ Γαρδικίου. Ἡ Χάμκω καὶ ἡ Χαϊνίτσα ὑπέστησαν τότε τὰς δεινοτάτας κακοπραγίας, ὅσας λεπτολογοῦσα μοχθηρία δύναται νὰ τεχνηθῇ κατὰ γυναικῶν. Ῥιφθεῖσαι εἰς ὑγρὰν εἱρκτήν, δὲν ἐξήγοντο αὐτῆς εἰμὴ μόνον ὅπως παραδοθῶσιν εἰς τὴν κτηνωδίαν τῶν προκριτωτέρων τούρκων τοῦ Γαρδικίου καὶ τοῦ Χορμόβου. Τὰ παθήματα τῶν δύο γυναικῶν ἐκίνησαν εἰς οἶκτον πολλὰς καρδίας· διαπραγματεύσεις πρὸς ἐξαγορὰν αὐτῶν ἐγένοντο, Ἕλλην δέ τις τέλος προσήνεγκε τὸ ἀναγκαιοῦν ποσόν, καὶ ἀντὶ 22,800 γροσίων ἀπέλυσαν οἱ Γαρδικιῶται τοὺς αἰχμαλώτους αὐτῶν. Ἐννοεῖται ὅτι αἱ βαρέως τα γενόμενα φέρουσαι γυναῖκες ὑπέκαυσαν εὐθὺς παρὰ τῷ Ἀλῆ τὸν πόθον αἱματηρᾶς ἐκδικήσεως. Ἡ μήτηρ του ἐξώρκισεν αὐτὸν νὰ μὴ ἡσυχάσῃ, πρὶν ἢ ἄρδην ἐξεδαφισθῇ τὸ Γαρδίκιον· ἡ δὲ Χαϊνίτσα ἱκέτευεν αὐτὸν νὰ ἀποπλύνῃ τὸ προσγενόμενον εἰς τὸ ὄνομα τῆς οἰκογενείας του αἶσχος. «Τότε μόνον θ' ἀποθάνω ἥσυχος», ἔλεγε συχνάκις, «ὅταν γεμίσω τὸ προσκεφάλαιόν μου μὲ τὰς κόμας τῶν γυναικῶν τοῦ Γαρδικίου».

Καὶ ὁ Ἀλῆς δὲ αὐτὸς κατηγανάκτησεν ἐπὶ τῇ γενομένῃ εἰς τοὺς οἰκειοτάτους αὐτοῦ καταισχύνῃ. Ἐννόησεν ὅμως, ὅτι οἱ ἐχθροί του ἦσαν ἔτι πολὺ ἰσχυροὶ καὶ ὅτι μόνον βαθμηδὸν καὶ ἐκ πλαγίου ἠδύνατο νὰ τοὺς προσβάλῃ. Ἐπὶ μακρὰ ἔτη κατώρθωσε νὰ ὑποκρίνηται, χωνεύων τὸ αἶσχος, ἀλλὰ τὰ ἔτη δὲν ἐπράϋνον τὴν ὀργὴν αὐτοῦ. Ἡ ἐκδίκησις ἦν δι' αὐτὸν ὄψον, ὅπερ ἔπρεπε νὰ φάγῃ κρύον. Ἵνα φθάσῃ εἰς τὸν σκοπὸν αὐτοῦ καὶ δυνηθῇ νὰ τιμωρήσῃ τοὺς ἐχθρούς του, εἶχεν ὁ Ἀλῆς πρὸ πάντων ἀνάγκην δυνάμεως, καὶ εἰς αὐτῆς τὴν ἀπόκτησιν ἔσπευδεν ἐκθύμως· ἐκεῖ δὲ ἔτεινον καὶ πᾶσαι τῆς μητρὸς αὐτοῦ αἱ μακιαβέλειοι συμβουλαί, ἥτις ἔλεγε καὶ ἐπανέλεγεν αὐτῷ πάντοτε ὅτι ἡ ἐπιτυχία δικαιολογεῖ πάντα. «Υἱέ μου, ἔλεγεν αὐτῷ, ὅστις δὲν γνωρίζει νὰ φυλάξῃ τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ, εἶνε ἄξιος νὰ τὴν στερηθῇ. Συλλογίσου, ὅτι ἡ τῶν ἄλλων ἰδιοκτησία ἀνήκει εἰς αὐτοὺς μόνον διότι εἶνε ἰσχυρότεροι, καὶ ὅτι γίνεται ἰδική σου, ἅμα κατορθώσῃς νὰ τοὺς τὴν ἁρπάσῃς». Συνησθάνετο δὲ καὶ ὁ Ἀλῆς αὐτός, πόσον βαθέως εἶχον ἐντυπωθῇ εἰς αὐτὸν τὰ φοβερὰ ἐκεῖνα τῆς μητρός του ἀξιώματα. «Ὅτε ἀπέθανεν ὁ πατήρ μου», διηγεῖτο βραδύτερον εἰς τὸν Γάλλον Πουκβὶλ, «μοῦ ἀφῆκε μόνον μίαν τρύπαν καὶ ὀλίγα στρέμματα γῆς. Ἡ φαντασία μου ἀναῤῥιπιζομένη ὑπὸ τῶν συμβουλῶν τῆς γυναικός, ἥτις μοῦ ἔδωκε δὶς τὴν ζωήν, διότι μὲ ἔκαμε καὶ ἄνθρωπον καὶ βεζύρην, μοῦ ἀπεκάλυψε τὸ μυστήριον τοῦ προορισμοῦ μου. Δὲν ὠνειρευόμην ἄλλο ἢ δύναμιν, θησαυρούς, παλάτια, καὶ ἐν ἑνὶ λόγῳ ὅσα ἐπραγματοποίησεν ὁ χρόνος, καὶ ὅσα ἀκόμη μοῦ ὑπόσχεται, διότι τὸ σημεῖον ὅπου ἔφθασα δὲν εἶνε ἀκόμη ὁ σκοπὸς τῶν ἐλπίδων μου». Ἡ πρώτη ὅμως αὐτοῦ ἀπόπειρα εἰς πραγματοποίησιν τῶν φιλοδόξων σχεδίων τῆς Χάμκως ἀπέτυχε. Ἀρχηγῶν λῃστρικῆς συμμορίας καὶ εἰσβαλὼν εἰς τὸ Χόρμοβον ἀπεκρούσθη καὶ ἔδωκε πρῶτος τῆς φυγῆς τὸ παράδειγμα εἰς τοὺς ὀπαδούς του. Ἡ Χάμκω ἐξεῤῥάγη εἰς βλασφημίας, ἰδοῦσα αὐτὸν οὑτωσὶ ἐπιστρέφοντα, καὶ τείνουσα πρὸς αὐτὸν τὴν ἠλακάτην, ἣν εἶχεν ἀναλάβει μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν αὐτῆς, τῷ προσεφώνησε ταῦτα: «Πήγαινε δειλὲ νὰ νήθῃς μὲ τὰς γυναῖκας τοῦ χαρεμίου, διότι αὐτὸ τὸ ἔργον σοῦ ἁρμόζει κάλλιον παρὰ τὰ ὅπλα»· καὶ αἱ μετὰ ταύτην δὲ ἐπιχειρήσεις τοῦ Ἀλῆ, περιφερομένου δίκην πλάνητος ἱππότου εἰς Εὔβοιαν καὶ Θεσσαλίαν, ἁρπάζοντος αἶγας καὶ πρόβατα καὶ λῃστεύοντος τοὺς ἕλληνας ῥαγιάδες, οὐδόλως ἀπέβησαν εἰς ὄφελός του.

Ὁ Ἀλῆς ἠρέσκετο, ὡς συνειθίζουσιν οἱ δψίδοξοι, ἐπανερχόμενος ἀπὸ τῆς βραδυτέρας του εὐτυχίας εἰς τὰς ἀφανεῖς τοῦ σταδίου του ἀρχάς, ἵνα καταδεικνύῃ συγχρόνως τοὺς ἀγῶνας καὶ τὰς προσπαθείας, δι' ὧν εἶχε κατορθώσει νὰ ὑψωθῇ. Ἡ διήγησις δὲ αὐτοῦ, ὅτι ἐπλανήθη εἰς τὰ ὄρη ἔχων 60 μόνον παράδες, ὅτι ἐπώλησε καὶ αὐτό του τὸ ξίφος, καὶ ὅτι ἐν τῇ ἐσχάτῃ του ἀπορίᾳ

εὗρε θησαυρόν, τῷ ἐχρησίμευε, καί τοι πολὺ ἀπεῖχε τῆς βεβαιότητος, ὅπως αὐξάνῃ τὴν περιβάλλουσαν τὸ πρόσωπόν του μυστηριώδη λάμψιν. Καὶ αὐτὸς δὲ οὗτος βραδύτερον τὴν ὠνόμαζε μῦθον, ἐπινοηθέντα ὑπὸ ψευδολόγου τινὸς διδασκάλου Βαλλίδα, προσέθετεν ὅμως, ὅτι καλὸν εἶνε νὰ πιστεύηται θαύματος μετέχουσα ἡ εὐτυχία του. «Ἄχ!» ἔλεγε στενάζων εἰς τὸν Πουκβίλ· «νὰ μὴν ἔλθω προτήτερα εἰς τὸν κόσμον! μὲ τὴν βοήθειαν ὀλίγων τρελλῶν θὰ ἐγινόμην προφήτης».

Τὴν πρώτην βελτίωσιν τῆς καταστάσεως αὐτοῦ κατώρθωσεν ὁ Ἀλῆς δι' ἐπωφελοῦς συνοικεσίου, ὅπερ συνῆψε μετὰ τῆς Ἐμινές, θυγατρὸς τοῦ Πασσᾶ τοῦ Δελβίνου. Εἶτα ἤρχισε σπουδαίως σκεπτόμενος νὰ δημιουργήσῃ ἑαυτῷ ἰδίαν δύναμιν, καὶ νὰ κρατήσῃ οὕτω τοῦ Τεπελενίου, τῆς γενεθλίου αὐτοῦ πόλεως Εἰς τοῦτο δὲ προέβη μετὰ τῆς περισκέψεως ἐκείνης καὶ τῆς γαλεώδους πανουργίας, ἥτις χαρακτηρίζει πάσας αὐτοῦ τὰς ἐπιχειρήσεις. «Ἠσθανόμην», διηγεῖτο εἰς τὸν Πουκβίλ, «τὴν ἀνάγκην νὰ ῥιζώσω ἀσφαλῶς εἰς τὸν τόπον μου, ὅπου εἶχον πιστοὺς ὀπαδοὺς καὶ φοβεροὺς ἐχθρούς· τοὺς τελευταίους τούτους ἔπρεπε νὰ ἐξοτρύνω ἐκ παντὸς μέσου εἰς παράπτωμά τι, ἵνα τοὺς καταστρέψω ἀθρόους· οὕτω δὲ διενοήθην τὸ ἑξῆς:—Ἐσυνείθιζον, μετὰ τὰς θηρευτικάς μου ἐκδρομὰς νὰ ἀναπαύωμαι ὑπὸ τὴν σκιὰν δάσους τινὸς παρὰ τὴν Βεύτζαν, καὶ νὰ κοιμῶμαι ἐκεῖ τὴν μεσημβρίαν. Ἔστειλα λοιπὸν ἕνα τῶν ἐμπίστων μου πρὸς ἐκείνους οἵτινες μὲ ἐμίσουν, καὶ τοῖς ἐπρότεινα δι' αὐτοῦ νὰ μὲ φονεύσωσιν· ἐγὼ δὲ μετέβην ἐν σπουδῇ πρὸ τῶν ἐχθρῶν μου εἰς τὸν τόπον τῆς ἐντεύξεως, καὶ ἔδεσα ὑπὸ τὸ φύλλωμα τῶν δένδρων μίαν αἶγα, ἣν φιμώσας ἐκάλυψα διὰ τοῦ μανδύου μου. Εἶτα διὰ πλαγίων δρόμων ἐπέστρεψα μετημφιεσμένος εἰς τὸ σεράγιόν μου, καθ' ἣν στιγμὴν ἐπυροβόλουν καὶ μὲ ἐφόνευον. Μέρος τῶν ἀνθρώπων μου ἐνεφανίσθη τότε, ἅμα ἀκουσθέντος τοῦ κρότου, καὶ τοῦτο κατὰ παραγγελίαν μου, ἵνα μὴ δυνηθῶσιν οἱ ἐχθροί μου νὰ πλησιάσωσι καὶ ἀνακαλύψωσι τὴν ἀλήθειαν. Ἐπέστρεψαν οὕτως οἱ δῆθεν φονεῖς μου εἰς Τεπελένιον, ἀναφωνοῦντες:—ὁ Ἀλῆς δὲν ὑπάρχει πλέον, τὸν ἐξεφορτώθημεν!—Ἡ εἴδησις εἰσεχώρησεν εἰς τὸν γυναικωνίτην, καὶ ἐγὼ ἤκουον συνάμα τοὺς θρήνους τῆς μητρός μου καὶ τὰς κραυγὰς τῶν ἐχθρῶν μου. Ἀφῆκα ὅμως νὰ κορυφωθῇ τὸ σκάνδαλον, καὶ ἀνέμεινα νὰ τοὺς μεθύσῃ ἐντελῶς ὁ οἶνος καὶ ἡ χαρά. Τότε δέ, σημείου δοθέντος, ἐπέπεσον κατ' αὐτῶν μετὰ τῶν ὀπαδῶν μου. Τὸ δίκαιον ἦτο ὑπὲρ ἐμοῦ, καὶ πρὶν ἐξημερώσῃ τοὺς κατέστρεψα πάντας, καὶ διένειμα τὰ κτήματα καὶ τὰς οἰκίας των εἰς τοὺς ἀνθρώπους μου. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἠδυνάμην νὰ εἴπω ὅτι τὸ Τεπελένιον ἦτο ἰδικόν μου».

Ἱδρύσας οὕτως ἰδίαν δύναμιν ὁ Ἀλῆς, προέβη βαθμηδὸν περαιτέρω ἐν τῇ ὁδῷ τῆς βίας καὶ τῆς διαφθορᾶς. Ἁπλοῦς ἔτι στασιώτης ὤν, ἐγλίχετο ὅμως μείζονος δόξης· τὰ τεταραγμένα ἐν Ἀλβανίᾳ πράγματα καὶ αἱ ἀτελεύτητοι συγκρούσεις καὶ ῥαδιουργίαι παρέσχον τὴν καλλίστην εὐκαιρίαν εἰς πονηρὸν καὶ οὐδὲν εὐλαβούμενον πνεῦμα ὅπως ἀναβῇ ἀπὸ βαθμίδος εἰς βαθμίδα. Πρώτη δὲ αὐτοῦ λεία ὑπῆρξε τὸ Πασσαλίκιον τοῦ Δελβίνου. Ὁ πενθερὸς αὐτοῦ Πασσᾶς τοῦ Δελβίνου, ἀναμιχθεὶς εἰς τὰς ῥωσομαυροβουνιακὰς περιπλοκὰς τοῦ 1767 εἶχεν ἀποκεφαλισθῇ ἐν Βιτωλίοις. Διάδοχος αὐτοῦ ὑπῆρξεν ὁ ἐξ Ἀργυροκάστρου Ἀλῆ Πασσᾶς, μεθ' οὗ ὁ Ἀλῆς εἶχε νυμφεύσει τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ Χαϊνίτσαν, ἐλπίζων νὰ φθάσῃ ταχύτερον διὰ τοῦ μέσου τούτου εἰς τὸν σκοπόν του. Ταχέως ὅμως εἶδε σφαλλομένην τὴν ἐλπίδα αὐτοῦ· διότι μετὰ τὸν βίαιον τοῦ γαμβροῦ του θάνατον διωρίσθη ὑπὸ τῆς Πύλης οὐχὶ αὐτὸς ἀλλ' ὁ Σελὶμ Βέη Κόκας εἰς τὴν θέσιν Σαντζὰκ τοῦ Δελφίνου μὲ δύο ἱππούριδας. Ἀλλ' ὁ Σελὶμ παρέσχε ταχέως λαβὴν εἰς πτῶσιν αὐτοῦ. Καταλιπὼν τὸ σύστημα τῶν προκατόχων του, οἵτινες ἤριζον ἀδιακόπως πρὸς τοὺς Ἐνετούς, διετέλει εἰς ἀρίστας συνεννοήσεις μετὰ τῶν διοικητῶν τῆς Κερκύρας· ἐξήγειρε δὲ ἀναγκαίως διὰ τῆς τοιαύτης του πολιτικῆς τὴν δυσπιστίαν τοῦ Διβανίου, καὶ ὁ Ἀλῆς, ἄσμενος τοῦ κατασκόπου τὸ ἔργον ἀναλαμβάνων, παρηγγέλθη νὰ ἐπιτηρῇ τὸν Σελίμ. Ἔπραξε δὲ τοῦτο, καὶ μεταβὰς παρὰ τῷ Σελὶμ ἐφιλοξενήθη παρ' αὐτοῦ καὶ κατώρθωσε διὰ θωπευμάτων νὰ κερδήσῃ τὴν εὔνοιάν του.

Ταχέως ἐδόθη αὐτῷ εὐκαιρία νὰ καταστρέψῃ τὸν Πασσᾶν. Ὁ Σελὶμ εἶχε πωλήσει εἰς τοὺς Ἐνετοὺς δάσος τι παρὰ τὴν λίμνην Πελόδα. Κατήγγειλε λοιπὸν αὐτὸν ὁ Ἀλῆς ὡς ἐκποιήσαντα μέρος τῆς δεσποτικῆς γῆς, καὶ ὡς μέλλοντα ἴσως νὰ παραδώσῃ εἰς τῶν ἀπίστων τὰς χεῖρας ὅλην τοῦ Δελβίνου τὴν ἐπαρχίαν, ἂν δὲν ἐλαμβάνετο πρόνοια. «Λυποῦμαι», προσέθηκεν, «ἀποκαλύπτων τοὺς σφετερισμοὺς τοῦ εὐεργέτου μου Σελίμ, ἀλλὰ τὸ συμφέρον τοῦ Σουλτάνου, τοῦ Κυρίου μου, μὲ παρώτρυνεν εἰς τὴν ἀποκάλυψιν ταύτην, ἥτις ἐνδιαφέρει ἐπίσης τὴν θρησκείαν καὶ τὸ κράτος». Χωρὶς νὰ διατάξῃ περαιτέρω τινα ἔρευναν, ἔπεμψε τὸ Διβάνιον διαταγὴν θανάτου κατὰ τοῦ Σελίμ, καὶ ἐνετείλατο εἰς τὸν Ἀλῆν τὴν ἐκτέλεσιν αὐτῆς. Ὁ γέρων Πασσᾶς Σελὶμ οὐδόλως ὑπώπτευεν ὁποίαν ἔχιδναν ἔτρεφεν εἰς τοὺς κόλπους του· ὁ δὲ Ἀλῆς, παρὰ πάντα ἱερὸν τῆς ξενίας νόμον, παρεσκεύασε τὸν θάνατον τοῦ φιλοξενήσαντος αὐτὸν ἀνδρός. Καθ' ἑκάστην μετέβαινε παρὰ τῷ ξένῳ αὐτοῦ καὶ ἐθεράπευεν αὐτὸν κατὰ τὰ ἤθη τοῦ τόπου· ἀλλ' ἡμέραν τινά, προφασισθεὶς ἀδιαθεσίαν, παρεκάλεσε τὸν Σελὶμ νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν οἰ-

Digitized by Google

κίαν του, ἵνα ἀκούσῃ σπουδαίαν τινα ἀνακοίνωσιν. Ὁ Σελὶμ ἀπεδέξατο τὴν πρόσκλησιν καὶ ἦλθεν· ἀλλ' ὁ Ἀλῆς εἶχε κεκρυμμένους μισθωτοὺς λῃστὰς ἐντὸς ἐντοιχίου σκευοθήκης, οἵτινες, ἅμα ὡς οὗτος ἀφῆκε νὰ πέσῃ χαμαὶ τὸ κύπελλον τοῦ καφέ, ἐξώρμησαν πρὸς τὸ δοθὲν σημεῖον καὶ ἐπλήγωσαν θανασίμως τὸν Σελίμ. Ἐξέπνευσε δὲ ὀδυνηρῶς ἐλέγχων τὸν προδόντα αὐτὸν Ἀλῆν. «Σύ, υἱέ μου, τῷ εἶπε, μοῦ ἀφαιρεῖς τὴν ζωήν; —Μὴ μὲ ἀναμίξῃς, Κύριε, μετὰ τῶν πονηρῶν». Ἡ σωματοφυλακὴ αὐτοῦ ἔδραμε πρὸς τὸν θόρυβον, ἀλλ' εὗρε τὸν Ἀλῆν ἐν μέσῳ τῶν φονέων, ἀνεπτυγμένον κρατοῦντα τὸ φιρμάνιον καὶ κράζοντα ἀπειλητικῶς: «Ἐφόνευσα τὸν προδότην κατὰ διαταγὴν τοῦ ἐνδόξου μας Παδισσά. Ἰδοὺ τὸ αὐτοκρατορικὸν φιρμάνιον!» Ταῦτα ἀκούσαντες, καὶ βλέποντες τὸ ἔγγραφον, προσέκλιναν οἱ Ὀσμανλῆδες ἐνεοὶ ἐκ τοῦ τρόμου, ἐνῷ ἀπεκόπτετο ἡ τοῦ Σελὶμ κεφαλὴ ἀπὸ τοῦ αἱμάσσοντος κορμοῦ. Χότζας τις συνέταξε τὸ *φαταχέτ*, καὶ τὸ κακούργημα ἐκηρύχθη νόμιμον ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ τοῦ ἐλέους καὶ τῆς χάριτος. Ὁ δὲ Ἀλῆς ἔλαβεν ὡς ἀμοιβὴν τὸν τίτλον Τοποτηρητοῦ τοῦ νέου Δερβὲν Πασσᾶ τῆς Θεσσαλίας. Ὠφελήθη ἐκ τῆς ὑποδεεστέρας ταύτης θέσεως, ἵνα συναγάγῃ πλοῦτον, καὶ ἔχων τὴν ἐντολὴν νὰ καθάρῃ τὸν τόπον ἀπὸ τῶν λῃστῶν, κατώρθωσε νὰ νομιμοποιήσῃ τὴν λῃστείαν, διανέμων εἰς τοὺς κλέφτας λῃστρικὰ διπλώματα. Οὕτω δὲ ἡ λῃστεία τοσοῦτον ἐκορυφώθη, ὥστε ἡ συγκοινωνία κατέστη δύσκολος καὶ πολλαχοῦ τῆς χώρας ἀπέβη ἀδύνατος ἡ ὁδοιπορία. Κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην συνέβη γεγονός τι καταφαῖνον τὴν ῥιζικῶς διεφθαρμένην τουρκικὴν πολιτικήν. Ὁ μὲν Δερβὲν Πασσᾶς ἀνακληθεὶς εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀπέτισε διὰ τῆς κεφαλῆς του τοῦ Τοποτηρητοῦ αὐτοῦ τὰς κακουργίας· ὁ Ἀλῆς ὅμως, ἀντὶ νὰ μεταβῇ ὁ ἴδιος, ἀπέστειλεν εἰς Κωνσταντινούπολιν μέρος τῶν διὰ τῆς αἰσχρᾶς ἐκείνης ἐμπορίας κερδηθέντων χρημάτων, καὶ κατώρθωσεν, ὡς εἶχον τότε ἐν τῷ Διβανίῳ τὰ πράγματα, νὰ ἀπαλλαγῇ τῶν συνεπειῶν τῆς ἁρπαγῆς του διὰ τοῦ ἐξ αὐτῆς κέρδους. «Τὸ νερὸν κοιμᾶται, ἀλλ' ἡ ἰδιοτέλεια δὲν κοιμᾶται», ἔλεγε πολλάκις, αὐταρέσκως ἀναμιμνησκόμενος τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπιτυχίας. Ἡ στρατιωτικὴ αὐτοῦ φήμη εἶχε τοσοῦτον αὐξήσει, ὥστε τὸ 1787, ἐκραγέντος τοῦ μεταξὺ Τουρκίας καὶ τῶν δύο αὐτοκρατοριῶν πολέμου, ἀνετέθη αὐτῷ σπουδαία ἀρχηγία ὑπὸ τὸν μέγαν βεζύρην Γιουσοὺφ. Συνεπείᾳ δὲ τῶν ἐν τῇ ἐκστρατείᾳ ταύτῃ ὑπηρεσιῶν του ἀπένειμεν αὐτῷ ἡ Πύλη τὸ Πασσαλίκιον τῶν Τρικκάλων, δύο ἱππούριδας καὶ τὸν τίτλον Δερβεντζῆ Πασσᾶ, ἤτοι ἀνωτάτου ἐπόπτου τῶν ὁδῶν τῆς Ῥούμελης. Ἓν δὲ τῶν κυρίων καθηκόντων τοῦ νέου αὐτοῦ ἀξιώματος ἦν ἡ ἐξασφάλισις τῆς ἀπὸ Ἰωαννίνων εἰς Κωνσταντινούπολιν ὁδοῦ καὶ ἡ ἀπὸ τῆς κοιλάδος τοῦ Πηνειοῦ ἐξάλειψις τῆς λῃστείας. Τῆς εὐκαιρίας ταύτης ἐπωφεληθεὶς ὁ Ἀλῆς, διετήρει ἀπροκαλύπτως ἴδιον μισθοφόρον σῶμα, ὅπερ ηὔξησε μέχρι 4,000 ἀνδρῶν, καὶ ταχύτατα κατέδειξε, τῶν στρατιωτῶν του αὐτῶν ἡγούμενος, τί ἠδύνατό τις νὰ προσδοκᾷ παρ' αὐτοῦ. Προσέβαλε τοὺς λῃστὰς ὅπου τῆς πεδιάδος τοὺς ἀπήντησε, καὶ διασκορπίσας ἐδίωξεν αὐτοὺς εἰς τὰ ὄρη. Τοιοῦτον δὲ τὸ ὄνομά του ἐνέπνευσε τρόμον, ὥστε τάξις καὶ ἀσφάλεια ἐκράτησαν πάλιν ἀπὸ τοῦ Πίνδου μέχρι τῶν Θερμοπυλῶν. Οὕτω δὲ ἐξησφάλισεν ἑαυτῷ οὐ μόνον τὴν φήμην δραστηρίου καὶ δεξιοῦ διοικητικοῦ ὑπαλλήλου, ἀλλὰ καὶ τὰ μέσα δι' ὧν ἠδύνατο νὰ καταστῇ ἐπικίνδυνος εἰς τὴν Πύλην.

Τότε διελογίσατο νὰ καταλάβῃ τὸ Πασσαλίκιον τῶν Ἰωαννίνων, δι' οὗ ἐγκαθιστώμενος ἐν μέσῳ τῆς Ἠπείρου ἠδύνατο νὰ δεσπόζῃ πάσης τῆς Ἀλβανίας. Ἡ μήτηρ αὐτοῦ Χάμκω εἶχεν ἐντούτοις ἀποθάνει, καὶ ἡ ἐσχάτη αὐτῆς θέλησις ἐπέτασσεν εἰς αὐτὸν καὶ τὴν ἀδελφήν του ἐκδίκησιν κατὰ τῶν κατοίκων τοῦ Χορμόβου καὶ Γαρδικίου. Ἱκανὸς καὶ τοῦτο λόγος, ὅπως κεντρισθῇ ἔτι μᾶλλον ἡ πρὸς τὸ Πασσαλίκιον τῶν Ἰωαννίνων ὄρεξις αὐτοῦ. Τὰ σιτηρὰ τῆς γονίμου Θεσσαλίας ἦσαν ὅρος ὑπάρξεως διὰ τὴν πόλιν τῶν Ἰωαννίνων, ὁ δὲ Ἀλῆς, ὡς Πασσᾶς τῶν Τρικκάλων, ἐδέσποζε τῆς ἀπὸ Ἠπείρου εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐμπορικῆς ὁδοῦ, ἰδίᾳ δὲ τῆς μεταξὺ Θεσσαλίας καὶ Ἰωαννίνων συγκοινωνίας.

Ἀπὸ τῆς τουρκικῆς κατακτήσεως εἶχον διατηρήσει οἱ τῶν Ἰωαννίνων κάτοικοι εἶδός τι ἡμιελευθερίας ὑπὸ τοὺς Πασσάδες αὐτῶν, ὧν προεκάλουν τὴν ἀνάκλησιν ὁσάκις ἤθελον. Τὸ ἔτος δὲ 1716 ὑπέκυψαν κατὰ πρῶτον εἰς τὸν κεφαλικὸν φόρον, καὶ τὸ 1740 εἰς τὴν ἐξουσίαν Πασσᾶ δύο φέροντος ἱππούριδας, ὅστις ἐξήρτητο προτοῦ ἀπὸ τοῦ βεζύρου τῶν Τρικκάλων. Εἰς ταῦτα ἐθεμελίωσεν ὁ Ἀλῆς πάσας αὐτοῦ τὰς ἀξιώσεις. Ἐμόρφωνεν ἰδίαν φατρίαν μεταξὺ τῶν ἐν Ἰωαννίνοις Ἑλλήνων, καὶ διετήρει ἐν αὐτοῖς πράκτορας, ὑπεκκαίοντας τὴν μεταξὺ τῶν ἐκεῖ μπέηδων διχόνοιαν. Ὅτε δὲ ὁ θάνατος τοῦ τέως Πασσᾶ ὑπῆρξεν ἡ ἀφετηρία βιαίων ἐμφυλίων συγκρούσεων μεταξὺ τῶν φιλοδόξων, καὶ φόνοι ἐγένοντο ἐν πλήρει μεσημβρίᾳ, καὶ ἔκλεισεν ἡ ἀγορά, εὔκαιρον νομίσας τὴν στιγμὴν ὁ Ἀλῆς, συνήγαγε στρατὸν καὶ ὑπερβὰς τὸν Πίνδον ἐπεφάνη τὸ φθινόπωρον τοῦ 1788 πρὸ τῶν Ἰωαννίνων. Ἀλλ' ἅμα τῇ ἐμφανίσει αὐτοῦ ἐλησμόνησαν τὰς ἔριδάς των οἱ διεστηκότες μπέηδες, καὶ συναθροίσαντες τὰς πολεμικὰς αὐτῶν δυνάμεις συνεπλάκησαν μετ' αὐτοῦ κατὰ τὴν ὑπερθεν τῆς λίμνης χώραν· ἀλλ' ἡττηθέντες ἀπεκρούσθησαν εἰς τὴν πόλιν, καὶ ὁ Ἀλῆς προὐχώρησε

Digitized by Google

μέχρι τῶν τειχῶν τῶν Ἰωαννίνων. Μὴ ἔχων ὅμως ἱκανὸν στρατόν, ἵνα τολμήσῃ ἔφοδον, ἤρχισε παρακαλῶν τοὺς κατοίκους καὶ πολλὰ αὐτοῖς ὑποσχόμενος, καὶ κατέπεισε πολλοὺς τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ νὰ πέμψωσι πρεσβείαν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐξαιτούμενοι τὸν διορισμὸν αὐτοῦ ὡς Πασσᾶ. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ ἔκβασις τῆς ἀποστολῆς δὲν ἀνταπεκρίθη εἰς τὰς προσδοκίας του· διότι ἡ Πύλη ἀπέπεμψε τοὺς πρέσβεις, διατάσσουσα νὰ διαλύσῃ ὁ Ἀλῆς τὸν στρατὸν αὐτοῦ καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Τρίκκαλα, ὅπου ἦν ἡ δικαιοδοσία του. Ὁ Ἀλῆς ὅμως μανθάνει παρὰ πιστοῦ τινος ὑπηρέτου, προδραμόντος, ὅτι ἡ πρεσβεία του ἀπέτυχε, καὶ ἀποφασίζει νὰ τολμήσῃ πολιτικόν τι πραξικόπημα, ἐξ ἐκείνων ἅτινα ἐπιτυγχάνουσι πάντοτε ἀπέναντι ἀσθενοῦς κυβερνήσεως. Συνεννοεῖται δὲ πρὸς τοῦτο μετὰ τοῦ ὑπηρέτου καὶ τῶν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἐπιστρεφόντων. Κατὰ τὰ εἰθισμένα οἱ μπέηδες τῶν Ἰωαννίνων ἐξέρχονται εἰς προϋπάντησιν τοῦ αὐτοκρατορικοῦ φιρμανίου καὶ προσκυνοῦσι πλήρεις σεβασμοῦ, φέροντες αὐτὸ ἕκαστος εἰς τὸ μέτωπον εἰς ἔνδειξιν ὑποταγῆς. Ἀναγινώσκεται τότε ἡ διαταγή, καὶ πάντες ἀκούουσι μετ' ἐκπλήξεως, ὅτι ὁ Ἀλῆς διορίζεται Πασσᾶς τῶν Ἰωαννίνων καὶ διατάσσονται πάντες νὰ ἀναγνωρίσωσιν εὐθὺς τὸ ἀξίωμά του. Κεραυνὸς ὑπῆρξε τοῦτο διὰ τοὺς μπέηδες· καὶ ἀντιτάσσονται μέν τινες, ὑποψιθυρίζοντες ὅτι εἶνε πλαστὸν τὸ φιρμάνιον, ἀλλ' οἱ πλεῖστοι προσπαθοῦσι νὰ ἑλκύσωσι διὰ ταχείας ὑποταγῆς τὴν εὔνοιαν τοῦ ἀνδρός, εἰς ὃν προβλέπουσιν ὅτι θὰ περιέλθῃ τὸ Πασσαλίκιον. Οἱ ὀπαδοὶ αὐτοῦ γίνονται δραστηριώτεροι, ὁ δὲ Ἀλῆς ὠφελούμενος τῆς ταραχῆς, εἰσέρχεται θριαμβευτικῶς τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1788 εἰς τὴν πόλιν, καθιστᾷ ἰσχυρὰν φρουρὰν εἰς τὴν δεσπόζουσαν αὐτῆς ἀκρόπολιν, ἀνταμείβει τοὺς φίλους του, καὶ ἀποστέλλει εἰς Κωνσταντινούπολιν νέαν πολυαριθμοτέραν πρεσβείαν, ἥτις πλούσια φέρουσα δῶρα, τὰ ἐνεργητικώτατα εἰς ἐπιτυχίαν τῶν σκοπῶν του μέσα, κατορθοῖ διὰ δωροδοκίας τῶν μελῶν τοῦ Διβανίου τὴν ἀναγνώρισιν τῶν τετελεσμένων γεγονότων. Ὁ λαὸς τῶν Ἰωαννίνων ηὐχαριστήθη ἐκ τῶν γενομένων, καὶ ἄσμενος εἶδεν αὐτὸν μεταβάντα ἀπὸ τῆς δεσποτικῆς πιέσεως μικρᾶς ὀλιγαρχίας εἰς τὸ κράτος ἑνὸς μόνου ἀνδρός, θέντος τέρμα εἰς ἀτελευτήτους ἐμφυλίους διχονοίας. Κερδήσας ὁ Ἀλῆς δι' ὁμοίων μέσων τὸ Πασσαλίκιον τῆς Ἄρτης, καὶ ὑποτάξας τὴν Ἀκαρνανίαν, ἠδύνατο νῦν ἐν ἀνέσει νὰ σκεφθῇ τὴν κατὰ τοῦ Χορμόβου ἐκδίκησιν αὐτοῦ. Οὕτω δέ, κύριος διὰ δόλου τῆς πόλεως γενόμενος, κατέβαλεν αὐτὴν ἄρδην εἰς ἔδαφος, καὶ ὅσους δὲν ἔσωσεν ἡ φυγὴ διήλασεν ἐν στόματι μαχαίρας. Αἰχμάλωτός τις δέ, κατηγορούμενος ὅτι εἶχε βιάσει τὴν Χάμκων, ἐτέθη ἐπάνω ἐσχάρας, ἐστρεβλώθη δι' ἐμπύρων λαβίδων καὶ ἐψήθη διὰ βραδέος πυρός.

Κ. ΜΕΝΔΕΛΣΩΝ ΒΑΡΘΟΛΔΗ.

[Μετάφρασις Ἀγγέλου Βλάχου].

*
* *

Ἐν τῇ δεσποτικῇ καὶ τυραννικῇ τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ φύσει συνεκεντροῦντο ἡ θηριωδεστέρα ἀπληστία καὶ ἀκολασία, ἡ τρομερωτέρα ῥᾳδιουργία καὶ πανουργία καὶ ἡ αἱμοχαρεστέρα καὶ φρικτοτέρα ἀσυνειδησία περί τε σκοποὺς καὶ μέσα. Τὸ ἄμετρον τῆς φιλοδοξίας του προὐδίδετο εἰς τὴν ἐπιμονήν του νὰ εὕρῃ τὸν φιλοσοφικὸν λίθον πρὸς ἐπέκτασιν τῶν ὁρίων τοῦ κράτους του καὶ αὐτοῦ τοῦ βίου του.[1] Ἡ ἐπιτηδειότης, μὲ τὴν ὁποίαν ἐνώπιον μὲν τῆς Πύλης προσεποιεῖτο τὸν εὐπειθέστατον ὑπήκοον, ἐνώπιον δὲ τῶν Τούρκων τὸν ὀρθόδοξον Ὀθωμανόν, καὶ ἐνώπιον τῶν Ἑλλήνων τὸν ἀνεξίθρησκον καὶ φιλελεύθερον ἄνδρα, καὶ ἐνώπιον τῶν Γάλλων τὸν Ἰακωβῖνον (τὸν ἔνθερμον δημοκράτην), καὶ ἐνώπιον τῶν Ἀλβανῶν του τὸν πιστὸν καὶ εἰλικρινῆ ἑταῖρον· ἡ ἀναίδεια αὕτη τῆς ὑποκρισίας καὶ ἡ μελανωτέρα ἀπιστία του τὸν χαρακτηρίζουσιν ὡς τὸν πρῶτον ὅλων τῶν ὁμοφύλων του, τῶν περὶ τὰ τοιαῦτα ἐξόχων. Οὔτε εὐεργέτης, οὔτε ὀπαδός, οὔτε φίλος, οὔτε συγγενὴς διετηρεῖτο διηνεκῶς εἰς τὴν εὔνοιαν τοῦ ἀπίστου τούτου ἀνδρός. Ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτὸν οὐδεὶς οὐδεμίαν εἶχεν ἐμπιστοσύνην. Φράγκοι, Τοῦρκοι καὶ Ἕλληνες ὑπωπτεύοντο αὐτὸν ἐξ ἴσου, καὶ ἐπὶ τέλους καὶ τὰ τέκνα του καὶ οἱ συμπολῖταί του αὐτοὶ τὸν ἐγκατέλιπον. Διότι ἀόριστός τις φόβος ἐπεκάθητο ἐπὶ τῶν ὑπηκόων του ὅλων· περὶ τὸν τράχηλον ἑκάστου, λέγει ὁ ἰατρός του Μεταξᾶς, εἶχε δέσει ὁ Ἀλῆς σχοινίον, τοῦ ὁποίου τὰ ἄκρα ἐν ταῖς χερσί του ἐκράτει. Τὰ πάντα ἐγνώριζεν, ὅσα καὶ πλησίον του καὶ μακρὰν αὐτοῦ συνέβαινον, καὶ τὰ πάντα προσεκτικῶς ἐξήταζεν. Οἱ μακρὰν αὐτοῦ εὑρισκόμενοι πράκτορές του τὸν ὑπηρέτουν μὲ τὸν αὐτὸν ζῆλον ὡς οἱ ἀμέσως περιστοιχοῦντες αὐτὸν ὀπαδοί του, καὶ καθὼς ἐμάνθανε πᾶν τὸ συμβαῖνον ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἐν Σμύρνῃ καὶ ἐν αὐτῷ τῷ Διβανίῳ, οὕτως ἐγνώριζεν ὅλα τὰ χωρία καὶ ὅλας τὰς ὁδοὺς τῆς χώρας του, ἣν κατ' ἔτος περιήρχετο. Ἐν τῇ χειρί του ἐκράτει ὁ Ἀλῆς καὶ δικαστήρια καὶ ἀστυνομίαν· αἱ ὁδοὶ ἦσαν ὅλαι τόσον ἀσφαλεῖς, ὥστε, ὡς ἐξεφράζετο ὁ σιωπηλὸς Ἀλβανὸς καλύπτων μὲ τὸ φέσι του τοὺς ὀφθαλμούς του, ἠδύνατό τις καὶ τυφλὸς νὰ περιέλθῃ τὴν χώραν ἀφόβως καὶ ἀκινδύνως. Ὅθεν καὶ οἱ Ἀλβανοί του, οὐ μόνον οἱ βίᾳ καθυποταχθέντες, ἀλλὰ καὶ οἱ μὴ ὑποδουλωθέντες, ἐπρόφερον τὸ ὄνομά του μετὰ σεβασμοῦ, καὶ τὸ ἐξύμνουν ἐν τοῖς ᾄσμασι. Καὶ

1. Περὶ τούτου ἐπείσθη ὁ ἰατρὸς Holland, ὅστις τὸν ἐπεσκέπτετο.

Digitized by Google

αὐτοὶ οἱ Ἄγγλοι τὸν ἐδόξαζον, καὶ ἔλεγον ὅτι τοὺς Ἀλβανούς του «ἀνέδειξεν ἓν τῶν ἰσχυροτέρων ἐθνῶν τῆς Ἠπείρου». Καὶ οἱ Ἕλληνες ἀπεκάλουν αὐτὸν νέον Πύῤῥον· αὐτὸς δὲ εἰς τοῦτο ἐκολακεύετο, διότι ἀμυδρῶς τῷ προσεμειδία ἡ ἰδέα τῆς κατακτήσεως ὅλης τῆς Ἑλληνικῆς χώρας. Ἀλλ' ὁ πόθος οὗτος δὲν ὑπερέβαινε τὴν χαμερπῆ αὐτοῦ φιλαυτίαν· ἐν τῇ μιαρᾷ καὶ ἀπλήστῳ αὐτοῦ ψυχῇ δὲν ὑπῆρχε τόπος ἱκανός, ὅπως εἰσδύσῃ ἰδέα σοβαρὰ καὶ ἐθνική. Ἠδύνατο μὲν ὁ Ἀλῆς νὰ γείνῃ ὁ ἑκούσιος πλάστης τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας, ἀλλὰ δὲν ἔγεινεν ἢ τὸ ἀκούσιον αὐτῆς ὄργανον· ἠδύνατο μὲν νὰ ἦναι τὸ στήριγμα τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως, ἀλλ' ὑπῆρξε συγχρόνως καὶ τὸ φόβητρον καὶ τὸ θῦμα αὐτῆς· ἠδύνατο μὲν νὰ ἀναδείξῃ τὴν Ἀλβανίαν του ἀνεξάρτητον, ἀλλ' ὅμως ἡ δύναμις τοῦ πνεύματός του δὲν ἦτο ἀρκούντως ἰσχυρὰ νὰ δεχθῇ τὸν χριστιανισμόν, ἀπαραίτητον πρὸς τοῦτο στοιχεῖον. Διότι διαμερισμὸς τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους εἶνε κατὰ τὸ πνεῦμα τοῦ Ἰσλαμισμοῦ ἰδέα ἀφόρητος. «Ἐν μιᾷ θήκῃ δὲν χωροῦσι δύο ξίφη», λέγει τουρκική τις παροιμία.

(Μετάφρασις Ι. Περδάνογλου). ΓΕΡΒΙΝΟΣ.

Ἡ ἑπομένη ἔκθεσις εἶναι μετάφρασις ἀποσπάσματος λόγου περὶ τῶν νεωτάτων ἀρχαιολογικῶν ἀνακαλύψεων καὶ συγγραφῶν, ἐκφωνηθέντος ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ τῆς ἐν Ἀθήναις γαλλικῆς σχολῆς κ. Α. Δουμῶν κατὰ τὴν γενομένην ἐν τῇ σχολῇ φιλολογικὴν ὁμήγυριν τῇ 17 Μαρτίου, καὶ δημοσιευθέντος ἐν τῷ περιοδικῷ τῆς εἰρημένης σχολῆς. Σ. τ. Δ.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΙ

ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὸ 1877.

Μετάφρασις Α. Μ.

...Αἱ νεώταται ἀρχαιολογικαὶ ἀνακαλύψεις, αἱ ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα δούλην καὶ ἐλευθέραν γενόμεναι, εἶναι τόσον πολυάριθμοι, ὥστε ἀδύνατον ἄνευ μακρηγορίας νὰ ὁμιλήσωμεν περὶ αὐτῶν· ἐνταῦθα μόνον ἐπιτροχάδην ποιοῦμεν ἁπλῆν αὐτῶν ὑπόμνησιν. Ἡ ἐπιστήμη ἐπὶ πολὺ θέλει ἀσχοληθῆ περὶ αὐτῶν.

Αἱ ἀνασκαφαὶ τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας ἐπὶ τῆς μεσημβρινῆς κλιτύος τῆς Ἀκροπόλεως ἀπεκάλυψαν πᾶν ὅ,τι ὑπελείπετο αὐτόθι ἐκ τῆς ἀρχαίας πόλεως· τὸν ναὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ, τὰ περὶ αὐτὸν κτίρια καὶ τὴν στοὰν τὴν συνδέουσαν τὰ δύο θέατρα. Ἀνευρέθησαν δὲ κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τοῦ μέρους τούτου τοσαῦται ἐπιγραφαί, ὥστε εἰς τὰς ἐπιγραφικὰς συναγωγὰς ὡς πρὸς τὸ μέρος τοῦτο τῶν ἡμετέρων μελετῶν θέλουσιν ἀμέσως δημοσιευθῆ προσθῆκαι. Ἡ ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρία διὰ τῶν εἰρημένων ἀνασκαφῶν ἐδιπλασίασε τὴν ἐργασίαν τῶν περὶ τὴν ἑρμηνείαν τῶν ἐπιγραφῶν ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν ἁπάσῃ τῇ Εὐρώπῃ ἀσχολουμένων· οὐχ ἧττον ἡ ἀφοσίωσις πάντων δὲν ἤρκεσεν ἄχρι τοῦδε νὰ ἑρμηνεύσῃ τοσαύτην ποικιλίαν ἐπιγραφικῶν μνημείων, ἅτινα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ὡς ἐπὶ παραδείγματος τὸ ἀναφερόμενον εἰς τοὺς Χαλκιδεῖς ψήφισμα τῶν Ἀθηναίων, εἶναι μεγίστης σπουδαιότητος. Ἐκ τῶν εἰρημένων ἀνασκαφῶν ἀνευρέθησαν 170 ψηφίσματα, 37 ἀναγραφαὶ ταμιακαί, 126 ἐπιγραφαὶ τιμητικαί, 100 ἀναθηματικαὶ τῷ Ἀσκληπιῷ, 12 χορηγικαί, 20 διδασκαλίαι. Τὸ ὅλον δὲ τῶν ἀνευρεθεισῶν ἀνέρχεται εἰς 1061.

Πρὸς τούτοις ἀνευρέθησαν 1400 τεμάχια γλυφῶν, ἀναγλύφων, ἀνδριάντων καὶ ἄλλων τμημάτων. Ἡ πλουσία συλλογὴ τῶν εἰς τὸν Ἀσκληπιὸν ἀναθημάτων (ex-voto) ἀποτελεῖ ἓν ὅλον μοναδικὸν ὡς πρὸς τὴν σπουδὴν τῶν ἀπεικονιζομένων ὑπ' αὐτῶν παραστάσεων, ἃς ἐνέπνεεν ἡ λατρεία τοῦ θεοῦ τούτου. Εὐτυχῶς διευκολύνεται ἡ ἑρμηνεία αὐτῶν ὑπὸ τῶν ἀναγραφῶν τῶν ἀφιερωμάτων, τῶν διατηρουμένων ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ τῶν ὁποίων περιεσώθησαν μέχρις ἡμῶν πλεῖστα μέρη.

Συγχρόνως ἡ Ἑταιρία ἐνήργησε καὶ εἰδικὰς ἀνασκαφὰς εἰς διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος, καταπλουτίσασα δι' αὐτῶν τὰ τοπικὰ μουσεῖα, ἅτινα συνέστησεν εἰς πολλὰς πόλεις. Ἡ ἵδρυσις τῶν μουσείων τούτων θέλει παράσχει μεγάλας ὠφελείας εἰς τὴν ἐπιστήμην· ἡ δὲ πρωτοβουλία τῆς συστάσεως αὐτῶν εἶναι ἀξία παντὸς ἐπαίνου. Ἡ μέριμνα αὕτη ὑπὲρ τῶν μνημείων τῶν ἐπαρχιῶν εἶναι ἡ ἀρίστη πασῶν. Πρὸ ὀλίγου δ' ἐδημοσιεύθη τῇ φροντίδι τῶν κκ. Dressel καὶ A. Milchhoeffer ὁ κατάλογος τῶν ἐν τῷ μουσείῳ τῆς Σπάρτης ἀρχαιοτήτων. Τὸ μουσεῖον τῶν Θηβῶν περιέχει 206 ἀρχαιότητας, τὸ τῆς Τανάγρας ὑπὲρ τὰς 2000, ὧν ἡ καταγραφὴ οὐδέπω περατοῦται. Τὰ μνημεῖα ταῦτα προσιτὰ ἤδη τοῖς πᾶσι γενόμενα, θέλουσιν εἰς τὸ μέλλον προφυλαχθῆ ἀπὸ τῆς καταστροφῆς· ἀπαρτίζουσι δὲ οὕτως ἔχοντα συλλογάς, ὧν ὁ τόπος τῆς καταγωγῆς εἶναι σχεδὸν πάντοτε γνωστός, πλουτιζομένας διὰ τῆς προσθήκης ἑκάστοτε νέων ἀντικειμένων.

Ἡ Ἑταιρία ἤδη καθαρίζει τὰ ἀμέσως περὶ τὸ θέατρον τοῦ Βάκχου μέρη ὅπως μελετηθῶσιν αὐτόθι πολλαὶ λεπτομέρειαι τῆς κατασκευῆς. Παρασκευάζεται δὲ πρὸς ἀνασκαφὰς ἐν Ἐλευσῖνι. Ἐσκέφθη πρὸς τούτοις νὰ κατεδαφίσῃ μέρος τοῦ μεσημβρινοῦ τείχους τῆς Ἀκροπόλεως· καὶ ἐὰν τὸ σχέδιον τοῦτο, τὸ ἄλλως δυσεκτέλεστον, πραγματωθῇ, σχεδὸν εἶναι βέβαιον ὅτι θέλουσιν ἀνακαλυφθῆ ἐπιγραφαὶ σπουδαιότεραι τῶν τέως διὰ τῶν τόσων ἐπιτυχῶν ἀνασκαφῶν τῶν δύο τελευταίων ἐτῶν ἀνευρεθεισῶν.

Ὡς πρὸς τὰς ἐν Ὀλυμπίᾳ ἀνασκαφὰς παρατηροῦμεν ὅτι ἡ περιγραφὴ τῶν δεύτερον αὐτόθι ἐπαναληφθεισῶν ἐργασιῶν, οὔπω ἀφίκετο ἡμῖν· οὐχ ἧττον γινώσκομεν ἐν γένει πᾶν ὅ,τι ἡ ἐπιστήμη ὀφείλει εἰς τὴν ἐπιχείρησιν ταύτην. Πολλαὶ τῶν ἐπιγραφῶν μέχρι τοῦδε ἐδημοσιεύθη-

Digitized by Google

σαν· πρό τινων δὲ μηνῶν ὁ ἀριθμὸς τῶν εὑρισκομένων ἐπιγραφῶν ὑπερτερεῖ τοῦ τῶν προηγουμένων· αἱ τοπογραφικαὶ εἰδήσεις εἶναι πολυπληθεῖς. Παραλείποντες ὅμως ἐνταῦθα τὰς μερικὰς συνεπείας τῶν ἐργασιῶν, παρατηροῦμεν ὅτι ἡ μεγίστη ἀξία τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐκεῖ ἐρεύνης συνίσταται εἰς τὴν ἵδρυσιν ἀληθοῦς μουσείου ἐκ τῶν ἀνευρεθέντων ἀνδριάντων καὶ ἀναγλύφων. Ἀποβαίνει δὲ δυνατὴ ἤδη ἡ πλήρης ἀπεικόνισις παντὸς τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου τοῦ ναοῦ τοῦ Διός, καὶ πρὸ πάντων τῶν δύο ἀετωμάτων, ἔργων τοῦ Παιωνίου ἐκ Μένδης καὶ τοῦ Ἀθηναίου Ἀλκαμένους. Ἐκ τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐρεύνης τῆς Ὀλυμπίας ἐγνωρίσαμεν μίαν ἔτι σχολὴν γλυπτικῆς, καὶ προσεθέσαμεν ἓν κεφάλαιον εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς τέχνης.

Ὁ ἐν Δήλῳ ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος οὐδέποτε ἐγένετο ἀντικείμενον πλήρους ἐρεύνης πρὸς ἀκριβῆ ἀναπαράστασιν. Ὁ γενόμενος ὅμως καθαρισμὸς τῷ 1877 καθιστᾷ εἰς τὸ μέλλον τὸ ἔργον τῆς ἐντελοῦς αὐτοῦ γνώσεως πλῆρες. Τὸ οἰκοδόμημα αὐτοῦ δὲν ἀνάγεται μὲν εἰς τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς τῆς τέχνης, οὐχ ἧττον ὑπῆρξεν ἓν τῶν περιωνυμωτέρων ἱερῶν τῶν ἀρχαίων, καὶ ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην εἶναι ἄξιον σπουδῆς καὶ μελέτης. Αἱ αὐτόθι γενόμεναι ἀνασκαφαὶ δὲν ἀπεκάλυψαν μὲν ἀγάλματα, ἤγαγον ὅμως εἰς φῶς πληθὺν ἀναγραφῶν, αἵτινες καθιστῶσί πως ἀναγκαίαν τὴν ἐπανάληψιν τῆς ἱστορίας τῆς πλουσίας θρησκευτικῆς λατρείας ἐν τῇ ἀρχαιότητι. Εὑρέθησαν πρὸς τούτοις ἐν ὅλῳ αὐτόθι ἐπιγραφαὶ ὑπὲρ τὰς διακοσίας ἀκέραιαι καὶ κατὰ τεμάχια.

Αἱ περὶ Δωδώνης ἀνακαλύψεις, ὧν εἴχομεν καθολικήν τινα μόνον γνῶσιν κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος, ἐγένοντο ἀκριβέστεραι ἀφ᾽ ἧς ἐδημοσιεύθησαν πίνακές τινες καὶ πολλὰ κείμενα ἐπιγραφῶν. Τὸ σύγγραμμα, τὸ πραγματευόμενον περὶ πάντων τούτων τῶν δωδωναίων μνημείων, μέλλει μετ᾽ ὀλίγον νὰ δημοσιευθῇ. Ἔχει δὲ καὶ τὴν ἀξίαν ὅτι θέτει αὐτὴν ταύτην τὴν συλλογὴν ὑπ᾽ ὄψιν ἡμῶν· τὴν διοίκησιν τοῦ ἱεροῦ, τὸν τρόπον δι᾽ οὗ οἱ εὐσεβεῖς τῆς ἀρχαιότητος συνεβουλεύοντο τὸ μαντεῖον, οὗτινος ἡ φήμη ἀνήρχετο εἰς τοὺς πρώτους χρόνους τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας, τὴν κοινωνικὴν καὶ πολιτικὴν κατάστασιν τῶν βορείων Ἑλλήνων ἧττον γνωστὴν τῆς τῶν λοιπῶν. Τοιαῦτα εἶναί τινα τῶν φιλολογικῶν θεμάτων, τῶν διαλευκαινομένων ὑπὸ τῶν ἀνευρεθέντων ἐπιγραφικῶν κειμένων, ἅτινα ὡς τοιαῦτα προκαλοῦσι τὴν προσοχήν. Ποικιλώτατα ἱερὰ ἀντικείμενα, ὀρειχάλκιναι μορφαὶ ἀρχαίου ῥυθμοῦ, σκεύη καὶ οἰκιακὰ κοσμήματα, ὧν συνήθως δύσκολος ἡ εὕρεσις τῆς χρήσεως, ἀποτελοῦσι συλλογὴν πολύτιμον διὰ τὴν πρόοδον τῆς ἀρχαιολογίας.

Αἱ ἀνασκαφαὶ τῶν Μυκηνῶν κατέπληξαν κατ᾽ ἀρχὰς τοὺς ἀρχαιολογοῦντας διὰ τοῦ καινοφανοῦς τῶν τύπων. Κατενοήθη μόνον εὐκόλως πάραυτα ὅτι πάντες ἐκεῖνοι οἱ θησαυροὶ καὶ πάντα τὰ συνοδεύοντα αὐτοὺς ἀντικείμενα, πλήν τινων, ἀνεφέροντο εἰς ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν ῥυθμόν. Ἡ ἑνότης τῆς συλλογῆς ἦτο τὸ πρῶτον, ὅπερ ἡ ἐπιστήμη παρετήρησεν. Εἰς τὰ εὑρήματα τῆς πρώτης ἀνασκαφῆς προσέθηκαν σπουδαίαν συμβολὴν αἱ ἔρευναι τῆς ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας, ἰδίᾳ αἱ ἀνακαλύψεις, αἱ γενόμεναι εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ θησαυροῦ τοῦ Ἀτρέως. Ἐνταῦθα δὲ αἱ ἀνασκαφαὶ τῶν τάφων ἐν Σπάτᾳ ἔδωκαν πολλὰς χιλιάδας ὑελίνων εὑρημάτων, ὀστεΐνων, κεραμίνων. Ἐκ τῶν ἀντικειμένων δὲ τούτων τινὰ εἶχον καταφανῆ σχέσιν πρὸς τὰ τῶν Μυκηνῶν. Οὕτω δ᾽ ἐγένετο ἓν βῆμα ἔτι πρὸς τὰ πρόσω· ἐβεβαιώθη ὅτι τὰ ἀρχαῖα τῶν Μυκηνῶν δὲν ἦσαν μεμονωμένα, ἀλλ᾽ ἀνῆκον εἰς χρόνους, ὧν τὰ ἱστορικὰ ἴχνη εὑρίσκοντο εἰς ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Προέβη δὲ ἡ ἑρμηνεία καὶ περαιτέρω. Ἐλέχθη καὶ ἀπεδείχθη ὅτι ὁ πολιτισμός, ἐν ᾧ παρήγοντο τὰ ἀντικείμενα περὶ ὧν ὁ λόγος ἤνθει ἐν Ῥόδῳ, ἐπὶ παραδείγματος ἐν Ἰαλυσῷ· ὅτι παρετηρήθησαν ἴχνη αὐτοῦ ἐν ταῖς νήσοις τοῦ Αἰγαίου πελάγους, καὶ δὴ ἐν οἰκίαις τῆς Θήρας, ἃς ἐκάλυψαν τὰ αὐτόθι γεωλογικὰ φαινόμενα, ὧν γέννημα εἶναι ἡ σημερινὴ μορφὴ τῆς νήσου· ὅτι ἡ ἐπίδρασις τοῦ πολιτισμοῦ τούτου καταδεικνύεται εἰς σειρὰν ἀρχαιοτήτων τῆς Κύπρου καὶ εἰς αὐτὰ ἔτι τὰ βόρεια μέρη τῆς Ἑλλάδος, ὡς μαρτυροῦσι μνημεῖά τινα τοῦ Ἱσαρλίκ.

Οὕτω διὰ τῶν ἀρχαιολογικῶν αὐτῶν ἐργασιῶν ἔχομεν ἤδη πλουσίαν συλλογὴν καινοφανῶν ἀρχαιοτήτων, διαφορωτάτης καταγωγῆς, ἔχουσαν ταύτην τὴν μεγάλην ἀξίαν ὅτι παριστᾷ κατάστασιν τεχνουργίας οὐχὶ ἰδιαζούσης ἔν τινι χώρᾳ, ἀλλὰ τὴν ὁποίαν φαίνεται ὅτι ἅπας ὁ ἀρχαῖος κόσμος ἐγνώρισεν. Ἀπεκαλύφθη λοιπὸν ἡμῖν διὰ τούτων μία χρονικὴ περίοδος τῆς ἀναπτύξεως τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ ἀρχαίου κόσμου, περίοδος ἥτις πρέπει μὲν νὰ μελετηθῇ μετ᾽ ἐπιφυλάξεως καὶ κριτικῆς, ἀλλὰ τῆς ὁποίας ἡ σχετικὴ θέσις δύναται ἤδη νὰ ὁρισθῇ. Διαβλέπομεν δὲ ἤδη τὴν ἀπομεμακρυσμένην αὐτῆς θέσιν εἰς τοὺς χρόνους, καθ᾽ οὓς κατεσκευάζοντό τινα τῶν ἀντικειμένων τοῦ Ἱσαρλίκ. Ὡς πρὸς τὰ Σπάτα, ἔκ τινων δεδομένων τῶν κοσμημάτων, προσεγγίζομεν εἰς περίοδον μεταγενεστέραν. Πολλὰ ἀντικείμενα, ἰδίᾳ τὰ ἐξ ἐλέφαντος, μαρτυροῦσι τὴν ἑλληνο-ανατολικὴν ἐπίδρασιν. Ἑτέρα τεχνουργία διαδέχεται τοὺς τύπους τῶν Μυκηνῶν, τεχνουργία γνωστοτάτη, ἡ ἀναφερομένη εἰς τὰ κύπελλα τῆς Κύπρου καὶ τῆς Παλεστρίνης. Εἰς τοὺς χρόνους τούτους ἀφικόμεθα ἐν τῇ χρονικῇ περιόδῳ, τῇ ἀποτελούσῃ πρὸ πολλοῦ τὸ σύνηθες θέμα τῶν μελετῶν μας· προσεγγίζομεν εἰς τὰ ἀγγεῖα τοῦ ἀσιατικοῦ ῥυθμοῦ,

Digitized by Google

καὶ μετ' ὀλίγον εἰς τὰ ἀγγεῖα τὰ φέροντα μελαίνας εἰκόνας.

Τὰ εὑρήματα τῶν Μυκηνῶν, ἄγνωστα ἐν πρώτοις καὶ ἀλλόκοτα πράγματα θεωρηθέντα, σήμερον πρέπει νὰ κατασταθῶσι τὸ πρῶτον καὶ ἀρχαιότατον κεφάλαιον τῆς ἱστορίας τῶν ἀρχαιοτήτων ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς χώραις. Ἔχουσιν ὡρισμένην θέσιν ἐν τῇ ἱστορίᾳ ταύτῃ, καὶ τὸ κεφάλαιον τοῦτο ἀδιασπάστως συνάπτεται πρὸς τ' ἀποτελοῦντα τὸ σύνολον τῆς κλασσικῆς ἀρχαιολογίας.

Ἐν Κύπρῳ ὁ θησαυρὸς τοῦ Κουρίου προσετέθη εἰς τόσας ἀξίας λόγου ἀνακαλύψεις, γενομένας ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ ὑφ' ἑνὸς μόνου ἀρχαιολόγου· ἐδημοσιεύθη δὲ πρό τινος μέρος τῆς περιγραφῆς αὐτοῦ. Ἐλάβομεν ὡσαύτως τὴν περιγραφὴν καὶ τοὺς πίνακας νέου θησαυροῦ τῆς Πραινέστου. Οὕτω δὲ ἡ περίοδος, ἣν ἀποκαλοῦμεν προσωρινῶς ἑλληνο-ανατολικήν, καὶ τὴν ὁποίαν διὰ τῶν ἀνασκαφῶν τῶν Μυκηνῶν σπουδάζομεν δι' ἰδιαιτέρου διαφέροντος, διελευκάνθη ἀνελπίστως καθ' ἣν στιγμὴν ἡ ἐπιθυμία αὕτη ἐξεδηλοῦτο. Τὸ τμῆμα τοῦτο τῆς ἱστορίας τῆς τέχνης καὶ τῆς βιομηχανίας ἐπηύξησε διὰ τοσούτου ἀπείρου πλούτου, ὥστε δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἀνενεώθη.

Ἐνῷ δὲ αἱ ἀνακαλύψεις αὗται παρήγαγον τοσαύτην αἴσθησιν καὶ εἰς αὐτὸ τὸ μᾶλλον ἀδιάφορον πρὸς τοιαύτας ἐργασίας κοινόν, ἐδημοσιεύθησαν πολλὰ ἐκείνων τῶν συγγραμμάτων, ἅτινα ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς δημοσιεύσεως αὐτῶν καταλαμβάνουσιν ἐπὶ πολὺν χρόνον θέσιν ἀξιοσημείωτον ἐν τῇ ἐπιστήμῃ, καὶ ἅτινα καταδεικνύουσι διὰ τῶν παραδειγμάτων ὅλην τὴν ποικιλίαν τῶν σπουδαζομένων θεμάτων, ἣν ἀενάως παρέχει ἡ ἑλληνικὴ ἀρχαιότης. Ἐν ἀρχῇ τοῦ 1877 ὁ κ. Kœhler ἐδημοσίευσε τὸ Α' μέρος τοῦ Β' τόμου τοῦ Corpus inscriptionum atticarum, περιλαμβάνον τοὺς χρόνους τοὺς ἀπὸ Εὐκλείδου ἄρχοντος μέχρι τῆς ἀρχῆς τῆς ῥωμαϊκῆς κυριαρχίας, συλλογὴ ἀξία λόγου, περὶ τὴν παρασκευὴν τῆς ὁποίας ὁ σοφὸς οὗτος κατέτριψε 12 ἔτη, καὶ ἥτις θέλει μείνει πρωτότυπον, ὅπερ δυσκόλως δύναται ἕτερον νὰ ὑπερτερήσῃ. Ὁ κ. Kirchhoff συνεπλήρωσε τὸν Α' τόμον τῆς αὐτῆς Συναγωγῆς τῶν ἐπιγραφῶν. Τὸ πρῶτον μέρος τοῦ Γ' τόμου, ὅπερ ἀνέλαβεν ὁ κ. Dittenberger, περιέχον τὰς μεταγενεστέρας τῆς ῥωμαϊκῆς κυριαρχίας ἐπιγραφάς, θὰ εἶναι ἄχρι τοῦδε περατωμένον. Ὁ κ. Foucart, ὁ ὁποῖος ὡς πρὸς τὰ λοιπὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος πράττει ὅ,τι οἱ τρεῖς πρῶτοι σοφοὶ ἀνέλαβον διὰ τὴν Ἀττικήν, καὶ ὅ,τι ὁ κ. Waddington ἠδυνήθη νὰ πράξῃ διὰ τὰς ἀνατολικὰς ἑλληνικὰς χώρας, ἐξηκολούθησε τὸ ἔργον τῆς συλλογῆς τῶν ἐπιγραφῶν τῆς Πελοποννήσου. Ἡ Ἦλις ἀνέστειλε πρὸς στιγμὴν τὸ ἔργον του διὰ τῶν ἀνακαλύψεων τῆς Ὀλυμπίας, ὧν ὀφείλει ν' ἀναμένῃ τὴν δημοσίευσιν, μετὰ τοῦτο θὰ ἐπιληφθῇ τῆς Ἀχαΐας, ἐξ ἧς θὰ μεταβῇ εἰς τὴν συλλογὴν τῶν ἐπιγραφῶν τῆς βορείου Ἑλλάδος. Οὕτω δὲ τὸ Corpus τοῦ Bœckh ἐπαναλαμβάνεται καὶ ἀνασκευάζεται μετὰ πεντηκονταετηρίδα ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Α' αὐτοῦ τόμου.

Ὁ κ. Heuzey ἐπεράτωσε τὸ ἔργον, ὅπερ ἀπὸ τοῦ 1862 εἶχεν ἀρχίσει ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ κ. Daumet, ἀρχιτέκτονος. Μέρος τῆς Μακεδονίας, σχεδὸν πᾶσα ἡ Θεσσαλία, ἡ πορεία ἡ τέως κακῶς ἐγνωσμένη τοῦ Ἐριγῶνος ἐν Λυγκηστίδι καὶ Παιονίᾳ, ἡ θρᾳκικὴ ἐπαρχία τῆς Ζίχνης, ἡ χώρα τῆς Ἀπολλωνίας καὶ ἡ τοῦ Δυρραχίου ἐξητάσθησαν παρ' αὐτοῦ οὕτως, ὥστε κατέστησεν ἴδια αὐτοῦ πάντα τὰ θέματα, ἅτινα διεπραγματεύθη. Ἡ ἀνακάλυψις καὶ ἡ ἐξ ὁλοκλήρου ἀναπαράστασις μακεδονικοῦ ἀνακτόρου ἐν Παλατίτσα, μνημείου ἐξ ἐκείνων, ἅτινα μόνα δύνανται νὰ δώσωσιν ἡμῖν γνῶσιν ἀκριβεστάτην τῆς καταστάσεως τῆς Ἑλληνικῆς τέχνης ἐν τῇ ἀκμῇ αὐτῆς εἰς τὴν χώραν ταύτην, ἡ ἀνεύρεσις τρόπου ταφῆς ὁμοίου πρὸς τὸν ἐν χρήσει ἐν Ἐτρουρίᾳ, τὰ ἐρείπια τῆς Αἰανῆς, τῆς Ἡρακλείας, τῆς Λυγκηστίδος, τῶν Στόβων, τῆς Λυχνιδοῦ, τὰ σχέδια τῶν μαχῶν ἐν Φιλίπποις καὶ Φαρσάλοις, πλέον 240 ἐπιγραφαὶ διδάσκουσαι τὰ ἤθη καὶ τὴν ὀργάνωσιν τῶν χωρῶν τούτων, ὀκτὼ πίνακες γεωγραφικοὶ ὅλως νέοι, παραχωρηθέντες πρὸ πολλοῦ διὰ τῆς ἐλευθεριότητος τοῦ συγγραφέως εἰς τὴν διάθεσιν τῶν γεωγράφων, οἵτινες ἐπωφελήθησαν εἰς τὰς κοινὰς αὐτῶν ἐργασίας, εἶναί τινες τῶν καρπῶν τῆς ἐν Μακεδονίᾳ ἐρεύνης. Οἱ κκ. Heuzey καὶ Daumet ἐκόμισαν εἰς τὸ Λοῦβρον 50 μνημεῖα, ἐν οἷς τὸ παριστῶν τὴν Δήμητραν καὶ Κόρην ἀνέχουσαν ἄνθος, κεφαλὴν τῆς Δήμητρος ἀρίστης τέχνης, ἀνάγλυφον τῶν Διοσκούρων ἐφ' ἵππου ὑπὲρ τράπεζαν ἀφιερωμάτων.

Οἱ κκ. Rayet καὶ Θωμᾶς δημοσιεύουσιν ἤδη μέγα σύγγραμμα περιγραφικὸν τῶν ἐρευνῶν, ἃς ἐποιήσαντο τῷ 1872 καὶ 1873 περὶ τὴν χώραν τοῦ Λατμικοῦ κόλπου, δαπάνῃ τῶν κκ. Γ. καὶ Ε. Ῥοτσχίλδ. Ἓξ πόλεις σημαίνουσαι ἐν τῇ ἀρχαιότητι κατεῖχον τὸ μέρος τοῦτο τῆς Ἰωνίας· πρὸς βορρᾶν ἡ Πριήνη, ἡ Μυοῦς καὶ ἡ Ἡράκλεια εἰς τὸν μυχὸν τοῦ κόλπου, ἡ Μίλητος καὶ τὰ Δίδυμα ἐπὶ τῆς χερσονήσου, τῆς πρὸς δυσμὰς κλειούσης τὸν κόλπον, ἡ Μαγνησία καὶ αἱ Τράλλες ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Μαιάνδρου. Ὁ Κ. Ῥαγὲτ περιγράφει τὴν σημερινὴν κατάστασιν τῆς χώρας ταύτης, ἐκθέτει μετὰ πολυμαθείας τὴν ἱστορίαν ἑκάστης τῶν πόλεων, περιλαμβάνων πᾶν ὅ,τι οἱ συγγραφεῖς, αἱ ἐπιγραφαὶ καὶ τὰ νομίσματα διδάσκουσι περὶ αὐτῶν, εἰς ταῦτα δὲ προσθέτει τὰ ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν πορίσματα. Τὸ ἔργον ὅμως τοῦτο περιστρέφεται καὶ περὶ ἑτέρου θέμα. Ἡ Πριήνη εἶχε ναὸν τῆς Πολιάδος Ἀ-

Digitized by Google

θηνᾶς, ἓν τῶν τελειοτέρων πρωτοτύπων τῆς ἰωνικῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Τὸ Διδυμαῖον, ἢ ὁ ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν Διδύμοις, ἔργον κολοσσιαῖον τοῦ Παιωνίου καὶ Δάφνιδος, ἦτο ἓν τῶν περιωνυμωτέρων κτιρίων τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος. Ἡ συμπλήρωσις δὲ τοῦ ὅλου ναοῦ καὶ αὐτοτελὴς παράστασις, ἣν ἐποιήσατο ὁ κ. Θωμᾶς καὶ ἐξέθηκεν εἰς τὴν καλλιτεχνικὴν ἔκθεσιν τῶν Παρισίων, τὰ ἀρχιτεκτονικὰ τεμάχια, ἅτινα οἱ συγγραφεῖς ἀπεκόμισαν, κατέχοντα ἤδη εἰδικὴν αἴθουσαν ἐν τῷ Λούβρῳ, κατέδειξαν τὸ καινοφανὲς καὶ τὸ διαφέρον, ὅπερ ἐνέχει ἡ ἰωνικὴ τέχνη εἰς τὰ τελειότατα δείγματα, ἅτινα ἐνυπάρχουσιν ἔτι ἐν τῇ Ἰωνίᾳ αὐτῇ. Τὸ Διδυμαῖον ἦτο μαντεῖον, ἡ δὲ ἰδιότης αὕτη ἐπέβαλεν ἰδιάζοντα τρόπον εἰς τὴν κατασκευήν, οὗ τὰς λεπτομερείας οἱ ἀρχιτέκτονες ἠδυνήθησαν ν' ἀνεύρωσιν ἄνευ παραβάσεως τῶν θεμελιωδῶν νόμων τῆς Ἑλληνικῆς τέχνης. Ἡ Ἡράκλεια ἡ ὑπὸ Λάτμῳ περιέχει ἀγοράν, ἧς τοσαῦτα μνημεῖα περιεσώθησαν, ὥστε εἶναι δυνατὸν σήμερον ν' ἀναπαρασταθῇ ὁλόκληρος. Τέλος οἱ ἀρχαιολόγοι οὗτοι ἀνεκάλυψαν 150 ἐπιγραφὰς καὶ γλυφὰς ἀρχαιοτάτου ῥυθμοῦ. Ἔχομεν λοιπὸν ἐνταῦθα στοιχεῖα ἐξαιρετικῆς ἀξίας. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο, οὗτινος τὸ πρῶτον τεῦχος πρό τινος ἐδημοσιεύθη, δὲν κινεῖ μόνον τὸ διαφέρον διὰ τὴν ἐν αὐτῷ ἐκτεθειμένην ἱστορίαν τῆς τέχνης, ἀλλὰ καὶ διότι ἐκτείνεται εἰς τὰς ἠθικὰς ἰδέας καὶ τὰς πολιτικὰς ἐπαναστάσεις τῶν μερῶν ἐκείνων.

Ὡς πρὸς τὴν κεραμογραφίαν κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος δὲν ἐφάνη μεγάλη συλλογὴ ὅλως νέα. Ὀφείλομεν ὅμως εἰς τὸν κ. Benndorf τὸ τρίτον τεῦχος τοῦ συγγράμματός του ὡς πρὸς τὴν κεραμουργίαν τῆς Ἑλλάδος καὶ Σικελίας. Τὸ τεῦχος τοῦτο περιέχει μέγαν ἀριθμὸν ἀγγείων τῆς ἐξ Ἀθηνῶν καὶ Κορίνθου συλλογῆς, συνεχίζον ἐπιστημονικῶς τὴν ἀρξαμένην ἐργασίαν ὑπὸ τοῦ σοφοῦ τούτου καὶ ὑπὸ τοῦ κ. Heydemann ἐπὶ τῶν εἰκόνων τῶν ἰδιαζουσῶν τῇ Ἑλλάδι κατ' ἀντιβολὴν πρὸς τὰς τῆς Ἐτρουρίας καὶ τῆς μεσημβρινῆς Ἰταλίας. Διακρίνεται δὲ τὸ σύγγραμμα τοῦτο ἐπὶ τῇ ὀρθότητι τῆς ἑρμηνείας καὶ τῇ ἀκριβείᾳ τῶν σχεδίων. Εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο καὶ ἡ τοιαύτη δημοσίευσις τῶν ἀγγείων τῶν Ἀθηνῶν. Ἡ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας συλλογή, ἡ πολυτιμοτέρα τῶν ἐν Εὐρώπῃ ὑπαρχουσῶν ὡς πρὸς τὴν σπουδὴν τῆς κεραμουργίας τῆς ἰδίως Ἑλλάδος, μικρὸν μέχρι τοῦδε ἐμελετήθη. Ἐν μέρει κατέστησαν αὐτὴν γνωστὴν οἱ κκ. Benndorf καὶ Heydemann. Κατάλογος συνταχθεὶς ὑπὸ τοῦ κ. Collignon πλήρης καὶ μεθοδικὸς μέλλει ὅσονούπω νὰ ἐκδοθῇ, τυπωθέντων καὶ τῶν τελευταίων φύλλων, καὶ παραδοθῇ εἰς χρῆσιν τῶν ἀρχαιολογούντων.

Ὁ Gerhard πρὸ πολλοῦ ἐζήτησεν ὅπως συνταχθῇ Corpus τῶν ἑλληνικῶν πλίνθων. Νεώται ἀνακαλύψεις ἐπέσπευσαν τὴν πραγμάτωσιν τῆς εὐχῆς ταύτης. Ὑπόσχεσις ἐδόθη. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ κ. Κεκουλέ, εἷς τῶν συγγραφέων τῶν μελλόντων νὰ λάβωσι τὸ μεγαλείτερον, νομίζω, μέρος ἐδημοσίευσε κατ' ἐκλογὴν εἰκόνας τῶν ἀγαλματίων τῆς Τανάγρας, ἔργον μέγα καὶ πολυτελείας ἐξαιρετικῆς καὶ πλουσιώτατον ἐκ παντός, ὅπερ παρέχει ἡ τελεία λιθογραφία. Οὐδέποτε ἄχρι τοῦδε ὑπομνήματα τοῦ εἴδους τούτου ἐδημοσιεύθησαν μετὰ τοσαύτης τιμῆς. Οἱ τεχνῖται καὶ οἱ ἀρχαιολόγοι θὰ δυνηθῶσιν ἤδη νὰ παραβάλλωσι τοὺς πίνακας τῶν ἀπεικονισμάτων τούτων πρὸς τοὺς πίνακας τοὺς συνοδεύοντας τὸν κατάλογον τῶν πλινθίνων ἀντικειμένων τοῦ Λούβρου, ὃν ἐξετέλεσεν ὁ κ. Heuzey. Εἶναι πάντοτε ὠφέλιμον ὅπως κατανοῇ τις κάλλιον τὴν Ἑλληνικὴν τέχνην νὰ βλέπῃ τοὺς διαφόρους τρόπους, δι' ὧν ἐμπνέει τοὺς ἑρμηνευτὰς αὐτῆς. Αἱ πλάναι ἔστιν ὅτε τοῦ ἀντιγραφέως διαφωτίζουσιν ἡμᾶς ὡς πρὸς τὰς οὐσιώδεις ἀρετὰς τοῦ πρωτοτύπου. . . . .

Ἐκ τῆς Ἀθηνᾶς, ἐφημερίδος φιλολογικῆς, ἐπιστημονικῆς, πολιτικῆς καὶ ἐμπορικῆς, ἐκδιδομένης ἑλληνιστὶ ἐν Παρισίοις, ἐν ἔτει 1819, ἀπεσπάσαμεν τὴν ἐπομένην συγκινητικὴν περιγραφήν: Σ. τ. Δ.

ΕΛΛΗΝΕΣ ΕΟΡΤΑΖΟΝΤΕΣ ΤΟ ΠΑΣΧΑ

ἐν Παρισίοις, ἐν ἔτει 1819.

Οἱ ἐν Παρισίοις Ἕλληνες ὁμολογοῦσιν ἀπείρους χάριτας εἰς τὸν ἅγιον Ἀρχιμανδρίτην κ. Ἀρσένιον, ὅστις ὑπὸ θείου ζήλου κινούμενος μᾶς συνήθροισε διὰ νὰ συνδοξολογήσωμεν τ' ἅγια πάθη τοῦ Κυρίου μας καὶ νὰ συμπανηγυρίσωμεν τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ. Στοά τις μεγαλοπρεπὴς ἐπεῖχε τόπον ἐκκλησίας. Ὁ σεβάσμιος ἱερεύς μας ἐφρόντισε μεγάλως περὶ τῶν ὅσα συνέτεινον νὰ παραστήσωσι τὸν τόπον εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν ξένων μεγαλοπρεπῆ καὶ σεβάσμιον. Δάπης ὡραῖος ἐκάλυπτε τὸ ἔδαφος· κρυστάλλινος πολυέλαιος ἐξηρτημένος ἀπὸ τοῦ μέσου τῆς ὀροφῆς ἐκόσμει τὸ ὕψος του· ὕφασμα πολύτιμον κατεσκέπαζε τὴν ἁγίαν τράπεζαν· τέσσαρα μεγάλα κανδυλέρια ἐξ ἀργύρου ἐστόλιζον τὰς γωνίας της· εἰς τὸ μέσον δὲ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς ὑψόνετο σταυρὸς ἀργυροῦς, καὶ ὄπισθεν τούτου ἐφαίνετο ἡ εἰκὼν τῆς Θεομήτορος. Αἱ ἀκολουθίαι τῆς μεγάλης ἑβδομάδος ἐγίνοντο ἑσπέρας κατὰ τὰς ἑπτὰ ὥρας. Οἱ Νυμφίοι καὶ ὁ Ἐπιτάφιος ἐψάλθησαν ἐξαίρετα, διότι εὐτυχήσαμεν καλῶν ψαλτῶν· ἐκ τούτων διεκρίνοντο διὰ τὴν ἁρμονικὴν καὶ γλυκεῖαν των φωνὴν οἱ κύριοι Νικολόπουλος, Σκοῦφος καὶ Δίδυμος. Ὁ ἐπιτάφιός μας ἦτο μικρὸς μέν, ἀλλὰ κατεσκευασμένος μὲ γλαφυρότητα· ἔνδον ἔκειτο ἡ εἰκὼν τῆς ἀποκαθηλώσεως, περικυκλωμένη ἀφ' ὅσα εἶναι δυνατὸν νὰ εὑρεθῶσιν εἰς Παρισίους ἄνθη.[1] Ὁ

1. Δύω γυναῖκες βλέπουσαι τὴν φωτοχυσίαν ἐκινήθησαν ὑπὸ περιεργείας νὰ ἐρωτήσωσι τὴν θυρωρόν, ἥτις τὰς ἀπε-

ἐπιτάφιος περιεφέρθη, κατὰ τὸ σύνηθες, βασταζόμενος, ἐκ μὲν τοῦ ἑνὸς μέρους παρὰ τῶν ἐνδοξοτάτων κυρίων Καλλιάρχου καὶ Μάνου, ἐκ δὲ τοῦ ἑτέρου παρὰ τῶν κκ. Κοδρικᾶ καὶ Μεϊτάνη. Ἀφοῦ ἐξήλθομεν εἰς τὸν πρόναον, διὰ νὰ εἴπωμεν οὕτως, οἱ φέροντες εὐλαβῶς τὸν ἐπιτάφιον ἐστάθησαν, καὶ ὁ ἱερεὺς ἐδεήθη ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων, καὶ μετὰ ταῦτα εἰσήλθομεν.

Κατὰ τὰς ἕνδεκα ὥρας πρωῒ συνήλθομεν διὰ νὰ συνεορτάσωμεν τὴν λαμπροφόρον ἡμέραν, καθ' ἣν παρευρέθη προσκαλεσθεὶς καὶ ὁ τοῦ πρέσβεως τῆς Ῥωσσίας ἱερεὺς, ὁμοῦ μὲ τοὺς ψάλτας του. Ἐκτὸς τῶν Ἑλλήνων, ἦλθον καί τινες γυναῖκες καὶ ἄνδρες Παρισινοὶ, πρὸς τούτοις καί τινες Ἄγγλοι. Κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην ἡ χαρὰ, ἡ εὐθυμία καί τι ἄλλο, τὸ ὁποῖον δυσκόλως εὑρίσκεται εἰς τ' ἄλλα γένη, ἔλαμπον εἰς τὸ πρόσωπον τῶν Ἑλλήνων· ἡ πρὸς καιρὸν ἐκκλησία μας ἐφαίνετο γελῶσα μετὰ μεγαλοπρεπείας· πανταχοῦ ἄνθη διεσπαρμένα, φωτοχυσίαι μεγάλαι, ὀσμαὶ θυμιαμάτων, οἱ κλάδοι τῆς χλοερᾶς δάφνης ἐξέτεινον πανταχοῦ τοὺς κλόνους των, καὶ ἐλυγίζοντο διὰ νὰ πλέξωσι τὸν θριαμβευτικὸν στέφανον εἰς τὴν εἰκόνα τῆς Ἀναστάσεως, καὶ μεταξὺ τούτων ὑψόνετο κυματιζομένη σημαία λευκοτάτη καὶ διαφανὴς, ἔχουσα εἰς τὸ μέσον ἑτέραν εἰκόνα τῆς Ἀναστάσεως.

Κατὰ τὴν μεσημβρίαν σχεδὸν οἱ ἱερεῖς ἐνεδύθησαν μ' ἄμφια πολυτιμότατα· ἀνήψαμεν τὰς λαμπάδας μας καὶ ἐκάμαμεν τὴν Ἀνάστασιν. Ἡ ἀκολουθία ἐψάλλετο, ἐκ μὲν τοῦ ἑνὸς χοροῦ ἑλληνικὰ, ἐκ δὲ τοῦ ἑτέρου ῥωσσικά· ὡσαύτως ἀνεγνώσθη καὶ τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον· μετὰ δὲ τὴν ἀπόλυσιν ὁ σεβάσμιος ἱερεύς μας, ὅστις δὲν παρημέλησε κανὲν ἔθιμον τῆς ἱερᾶς θρησκείας καὶ τοῦ γένους μας, μᾶς ἐπρόσφερε καὶ κόκκινα ὠά.

Ἡ χαρὰ τὴν ὁποίαν ἕκαστος τῶν Ἑλλήνων ᾐσθάνθη κατὰ τὸ βάθος τῆς ψυχῆς του, βλέπων ὁμογενεῖς μακρὰν τῆς φίλης πατρίδος συνηθροισμένους εἰς τόπον ἀγάπης, καὶ προσφέροντας εἰς τὸν πατέρα τῶν φώτων τὰς ὑπὲρ τοῦ γένους εὐχάς των, μᾶς δίδει χρηστὰς ἐλπίδας ὅτι θέλομεν ἀξιωθῆ νὰ φανερώσωμεν εἰς τοὺς λοιποὺς ὁμογενεῖς, ὅτι ἀπεφασίσθη παρὰ τῶν ἐν Παρισίοις Ἑλλήνων νὰ συνέρχωνται καὶ νὰ συνεορτάζωσι τοὐλάχιστον τὰς κυριωτέρας ἡμέρας. Τὸ τοιοῦτον ἀληθῶς θέλει εἶναι ἀναντίῤῥητον δεῖγμα τοῦ θείου ζήλου των καὶ τοῦ πρὸς τὴν πατρίδα ἔρωτος, καὶ ἱκανὸν νὰ παραστήσῃ εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν ἄλλων γενῶν ὅτι οἱ Ἕλληνες, ὅπου καὶ ἂν εὑρεθῶσι, συνέρχονται νὰ συναπαρτίσωσι σῶμα ὁλόκληρον διὰ τῆς θρησκείας, καὶ νὰ προσφέρωσι τὰς εἰλικρινεῖς των εὐχαριστίας. Τάχα τίς ἐξ ἡμῶν ἀμφιβάλλει ὅτι, ἐν ᾧ εἴμεθα νεκροὶ πολιτικῶς, ζῶμεν θρησκευτικῶς; Τίς δὲν ὁμολογεῖ μὲ χαρὰν τῆς ψυχῆς του τὰ καλὰ, τὰ ὁποῖα μᾶς διεφύλαξε καὶ μᾶς διαφυλάττει ἡ θρησκεία; Αὕτη διασώζει τὸ γένος μας ἀμόλυντον ἀπὸ τοῦ λοιμοῦ τῆς βαρβαρότητος, προβάλλει τὴν ἱερὰν πανοπλίαν της κατὰ τοῦ βδελύγματος τῆς ἐρημώσεως, μᾶς περιτειχίζει μὲ τὰ ὑψηλὰ καὶ ἀκαταμάχητα ὀχυρώματά της, καὶ διαφυλάττει ἀνόθευτον τὸν προγονικὸν χαρακτῆρά μας· εἰς αὐτὴν ἐνεπιστεύθημεν, ὡς εἰς παρακαταθήκην ἀπαραβίαστον, τὴν γλῶσσαν καὶ τὰ συμφέροντα τοῦ γένους μας. Ἀληθῶς ἐὰν τὸ καταχθόνιον θηρίον ὑπερεπήδα τὸν ἱερὸν της φραγμὸν, ποῦ πλέον φιλτάτη Ἑλλάς! Ποῦ θεία γλῶσσα Ἑλληνική! Ποῦ φίλτατον ὄνομα γένους Ἑλληνικοῦ! Δὲν εἶναι μόνα ταῦτα, ἀλλὰ καὶ ὅσα λόγου ἄξια γίνονται τὴν σήμερον ὑπὲρ τῆς φίλης πατρίδος, τὰ πάντα χρεωστοῦνται εἰς τὴν ἱεράν μας θρησκείαν, ἥτις μᾶς συνδέει μὲ τοὺς ἱερούς της θεσμοὺς, καὶ μᾶς ἀναγκάζει νὰ ἔχωμεν πρὸς ἀλλήλους ὁμόνοιαν, ἀγάπην εἰλικρινῆ καὶ σπλάγχνος πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς καὶ πατριώτας μας. Διὰ τοῦτο καὶ ὅσαι ἀποικίαι τῶν Ἑλλήνων συνέλαβον τὸν θεῖον σκοπὸν καὶ ὕψωσαν ναὸν εἰς τὴν ἀληθῆ ἀγάπην, ἐκεῖναι εἶναι καὶ πρὸς τὰ καλὰ γονιμώτεραι. Τὰ ἔργα τῶν ἐν Λιβόρνῳ, Τριεστίῳ, Βιέννῃ, Ὀδησσῷ καὶ Ταγανρὸγ, εἶναι μάρτυρες τῶν λεγομένων μας.

Ἐλπίζομεν ὅτι καὶ οἱ ἐν Μασσαλίᾳ Ἕλληνες δὲν θέλουσι μένει ἐπὶ πολὺ δεύτεροι τούτων. Ὁ ἀριθμός των ηὐξήθη κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους χρόνους, ἐμπορικαὶ οἰκίαι συνεστήθησαν ἀρκεταὶ, καὶ ἡ φιλογένειά των εἶναι γνωστὴ καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς Ἕλληνας· δὲν μένει λοιπὸν ἄλλο παρὰ νὰ τὴν στεφανώσωσι μὲ ἀμάραντον στέφανον, ἀνεγείροντες ναὸν καὶ γινόμενοι περισσοτέρων καλῶν αἴτιοι εἰς τὸ γένος καὶ εἰς τὴν πατρίδα διὰ τῆς θρησκείας. Ὦ ἱερὰ θρησκεία! διὰ σοῦ ὑπάρχει ἡ πατρὶς, καὶ οἱ Ἕλληνες ζῶσι διὰ τὴν φιλτάτην πατρίδα των.

κρίθη ὅτι οἱ Ἕλληνες συνδοξολογοῦσι τὰ πάθη τοῦ Κυρίου, καὶ ὅτι δύνανται, ἐὰν ἀγαπῶσι, ν' ἀνέλθωσι. Αἱ κυρίαι αὗται ἐζήτησαν ἄδειαν παρὰ τοῦ ἱερέως. Ὁ σεβάσμιος οὗτος τὰς ἀπεκρίθη ὅτι ἡ ζήτησις εἶναι περιττὴ, ὁ τόπος εἶναι ἱερὸς, καὶ ὅστις ἀγαπᾷ προσέρχεται νὰ προσφέρῃ τὴν εἰς τὸ ὕψιστον ὂν λατρείαν του. Τότε αἱ καλαὶ γυναῖκες κλίνασαι τὰ γόνατα ἔμπροσθεν τοῦ ἐπιταφίου προσέφερον τὰς παρακλήσεις των συνοδευομένας μὲ καταῤῥέοντα ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμούς των δάκρυα.

Ἡ ἑβραϊκὴ λέξις *Ἀμὴν* παράγεται ἐκ τοῦ ῥήματος *ἀμὰν*, ὅπερ σημαίνει τὸ *βέβαιον*, *ἀληθὲς*, *πίστεως ἄξιον*. Ἡ λέξις αὕτη ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἶνε εὔχρηστος ὡς μόριον, ὅπερ ἐν ἀρχῇ μὲν τοῦ λόγου τιθέμενον, βεβαίωσιν δηλοῖ καὶ πίστωσιν, ἐν τέλει δὲ, ἀντὶ ἐπιβεβαιώσεως καὶ ἐπιμαρτυρίας λαμβάνεται καὶ εὐχῆς καὶ διὰ τοῦτο διὰ τοῦ *γένοιτο* ἑρμηνεύεται. Ἐπεφωνεῖτο δὲ τὸ *Ἀμὴν* ὑπὸ τοῦ λαοῦ μετὰ τὰς δημοσίᾳ γινομένας εἰς τὸν Θεὸν δοξολογίας καὶ εὐχαριστίας καὶ ἐντεῦθεν ἡ αὐτὴ συνήθεια καὶ ἐν τῇ χριστιανικῇ Ἐκκλησίᾳ ἐπεκράτησεν.

Digitized by Google

Ἡ κατωτέρω περιγραφὴ ἐλήφθη ἐκ τῶν Περὶ Ῥωσσίας ἐπιστολῶν (Lettres sur la Russie) τοῦ κ. G. de Molinari, ἀρχισυντάκτου τῆς «Ἐφημερίδος τῶν συζητήσεων.» Σ. τ. Δ.

Η ΜΕΓΑΛΗ ΕΒΔΟΜΑΣ ΕΝ ΜΟΣΧΑι

Παρέτεινα τὴν ἐν Μόσχᾳ διαμονήν μου, ἵνα παραστῶ εἰς τὰς κατὰ τὴν μεγάλην ἑβδομάδα συνειθιζομένας τελετάς. Οὐδὲ μετενόησα διὰ τὴν ἀπόφασίν μου ταύτην, καίτοι ὑπό τινας ἐπόψεις, ἰδίως ὑπὸ τὴν γαστρονομικήν, ἡ ἐποχὴ αὕτη εἶναι ἥκιστα εὐάρεστος. Κατὰ τὴν μεγάλην ἑβδομάδα οὐ μόνον δὲν παρέχεται εἰς τὸν στόμαχον περιποίησις ἀνταξία τῆς σπουδαιότητος τῶν λειτουργιῶν αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ εἰς βασάνους ποικίλας ὑποβάλλεται, ἐν οἷς πρώτην κατέχει θέσιν ἡ τῆς πείνης βάσανος. Ὑπάρχουσιν εὐλαβεῖς ἀδυσώπητοι, τρεφόμενοι κατὰ τὰς τελευταίας τῆς τεσσαρακοστῆς ἡμέρας διὰ τεμαχίου μόνον μέλανος ἄρτου, βεβρεγμένου ἐν ὀλίγῳ ὕδατι, οἵτινες μάλιστα καὶ οὐδὲ κἂν ἅπτονται τροφῆς κατὰ τὴν μεγάλην παρασκευήν. Καὶ ἔτι χεῖρον δέ. Οἱ ἄκρον φανατικοί, ὡς εἰ ἤθελον νὰ καταστήσωσι τὸν στόμαχον ὑπεύθυνον ἐπὶ ταῖς παρεκτροπαῖς τῶν ἄλλων μελῶν, κατέγιναν μετὰ σατανικοῦ πνεύματος πρὸς πολλαπλασιασμὸν τῶν βασάνων τοῦ φοβεροῦ ἐγκληματίου. Ἐξορίσαντες πρῶτον ἀπηνῶς τῶν μαγειρείων τὸ βούτυρον, τὰ ὠὰ καὶ αὐτοὺς τοὺς ἰχθῦς, ἐπενόησαν οὗτος μὲν τὸ ἔλαιον τοῦ σινάπεως, ἐκεῖνος δὲ τὸ ἔλαιον τοῦ ἡλιοτροπίου, καὶ ἕτερος τὸ τοῦ καννάβεως καὶ συνδυάσαντες ταῦτα μετ' οὐκ οἶδα τίνων ἀρτυμάτων, παρεσκεύασαν ἐδέσματα, ἅτινα μάλιστα συνιστῶσι νὰ τρώγωσι ψυχρά! Ἰδοὺ κατάλογος τῶν φαγητῶν νηστισίμου γεύματος: Ῥόφημα σικάλεως καὶ σικύων (ἀγγουρίων) ἐμβεβαπτισμένων ἐν *κβάς*,[1] *τουρσί*, χόνδρος (*μελουγοῦρι*) μὲ ἔλαιον καννάβεως καὶ γεώμηλα βραστά. Πάντων τούτων τῶν φαγητῶν, τὸ χεῖρον ἀναμφισβητήτως εἶναι ὁ διὰ καννάβινου ἐλαίου ἀρτυόμενος χόνδρος, οὐδὲ δύναμαι ἄνευ φρίκης καὶ νῦν ἔτι νὰ ἀναμνησθῶ αὐτοῦ, καίτοι μηδέποτε φαγὼν ἀλλ' ἁπλῶς ἰδὼν καὶ ὀσφρανθείς, χάρις εἰς τὴν ἀβρόφρονα ἀνεξιθρησκείαν τῶν φιλοξενούντων με. Εὐτυχῶς ἡ στιγμὴ τῆς ἀπελευθερώσεως ἐγγίζει καὶ ταχέως θὰ λυτρωθῶμεν τοῦ γαστρονομικοῦ τούτου καθαρτηρίου. Ἔφθασε τὸ μέγα σάββατον· κατὰ τὴν ἑνδεκάτην τῆς νυκτὸς ὥραν μεταβαίνομεν εἰς Κρεμλῖνον, καὶ φθάνομεν, διερχόμενοι διὰ λαβυρίνθου κακῶς φωτιζομένων καὶ χεῖρον ἐστρωμένων ὁδῶν, εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ παλαιοῦ φρουρίου. Ἀριστερόθεν ἡμῶν ἐγείρεται ἡ ἐκκλησία τῆς Ἀναλήψεως καὶ οἱ δύο ταύτης δορυφόροι, ἡ ἐκκλησία τοῦ ἀρχαγγέλου Μιχαὴλ καὶ ἡ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ· δεξιόθεν ἡ Μόσκοβα, ἧς πέραν ἐκτείνεται τὸ ἀπέραντον προάστειον τοῦ Σαμοσκοβάριτς, ὅπερ διὰ τὴν Μόσχαν εἶναι ὅ τι ἡ ἀριστερὰ τοῦ Σηκουάνα ὄχθη διὰ τοὺς Παρισίους.

Ἡ ἀκολουθία ἤρχισεν ἤδη ἐν τῇ μητροπόλει, ἥτις βρίθει εὐσεβῶν καὶ ἀπαστράπτει ἐκ τοῦ φωτὸς χιλιάδος κηρίων, ὧν αἱ ἀκτῖνες ἀντανακλῶνται ὑπὸ τοῦ φωτὸς τῶν εἰκόνων καὶ τῶν λειψανοθηκῶν. Τὸ πλῆθος,—εὐαριθμότερον ἀφ' ὅσον προσεδόκων,—ἵσταται ἐπὶ τῆς πρὸ τῶν τριῶν ἐκκλησιῶν πλατείας. Μεσονύκτιον σημαίνει, καὶ λιτανεία ἧς ἡγεῖται ὁ μητροπολίτης ἐξέρχεται τῆς μητροπόλεως ὅπως περιέλθῃ κύκλῳ αὐτῆς. Ταυτοχρόνως δωδεκὰς κωδωνοκρουστῶν προσδένεται εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ κολοσσαίου κώδωνος τοῦ κωδωνοστασίου τοῦ Ἰβὰν Βελίκι, καὶ τεράστιοι ἤχων κυματισμοὶ πλήττουσι τὰ ἡμέτερα ὦτα. Πρὶν δ' ἢ παρέλθωσί τινα δευτερόλεπτα πανταχόθεν ἐκρήγνυνται κωδωνοκρουσίαι. Ἀρχίζει δηλαδὴ ἡ μεγάλη τῶν κωδώνων συναυλία. Ἅπαντες οἱ κώδωνες καὶ οἱ κωδωνίσκοι τῆς Μόσχας τίθενται εἰς κίνησιν, καὶ σημειωτέον ὅτι ἑκάστη ἐκκλησία ἔχει τοὐλάχιστον πέντε ἢ ἓξ τοιούτους! Τὴν συμφωνίαν τῶν κωδώνων παρακολουθεῖ φωτοχυσία, καὶ ἑκατοντάδες πυρίνων βελῶν καὶ στεφάνων σκιαγραφοῦνται εἰς τὸν ζοφερὸν ὁρίζοντα τῆς συνοικίας τοῦ Σαμοσκοβάριτς, ἥτις ἐκτείνεται πρὸ τῶν ποδῶν ἡμῶν. Οἱ κώδωνες καὶ οἱ κωδωνίσκοι ἐξακολουθοῦσι κρουόμενοι, ἀλλ' ἐν τῇ γενικῇ ἀντηχήσει ὀξέων καὶ βαρέων τόνων διακρίνεται πάντων ἐπικρατοῦσα ἡ φωνὴ τοῦ ὀγκώδους Κολοκὸλ τοῦ κωδωνοστασίου Ἰβὰν Βελίκι, ὡς ὁ τοῦ τηλεβόλου κρότος διακρίνεται ἐν μέσῳ τοῦ πυροβολισμοῦ τῶν λεπτῶν πυροβόλων. Ταῦτα διαρκοῦσιν ἡμίσειαν ὥραν, εἶτα δὲ οἱ κώδωνες σιγῶσι καὶ σβέννυται ἡ φωτοχυσία, σιγὴ δὲ καὶ σκότος διαδέχονται τοὺς πρότερον κρότους καὶ τὸ φῶς. Μόνον ἐντὸς τῶν ἐκκλησιῶν δὲν παύουσι τὸ ἄπλετον τῶν λαμπάδων φῶς καὶ ὁ ἦχος τῶν ψαλμῳδιῶν. Πορεύομαι εἰς τὸ κομψὸν παρεκκλήσιον τοῦ Πανεπιστημίου, εἰς ὃ συχνάζει ἡ ἀριστοκρατία τῆς Μόσχας. Οἱ ἄνδρες φέρουσι μέλανα ἐνδύματα, οἱ θεράποντες στολάς, αἱ δὲ κυρίαι λευκὰς ἐσθῆτας. Ἐκεῖθεν κατέρχομαι εἰς τὴν μητρόπολιν τοῦ ἁγίου Βασιλείου, Βασίλη Βλαγκεννόι, ἧς τὸ ἐσωτερικὸν προσομοιάζει κολοσσαίᾳ λειψανοθήκῃ. Γέροντες λευκογένειοι ἔμποροι, μακροὺς φέροντες ἐπενδύτας ἐκ κυανοῦ ἐριούχου, ἀσπάζονται εὐλαβῶς τὰς εἰκόνας ἀπὸ τῆς πρώτης μέχρι τῆς τελευταίας, ἀφ' οὗ προηγουμένως σταυροκοπηθῶσιν ἐπὶ μακρὸν πρὸ ἑκάστης αὐτῶν καὶ ποιήσωσιν ἀρκετὰς γονυκλισίας. Ἐν τῷ νάρθηκι τῆς ἐκκλησίας τὸ πλῆθος συνωθεῖται, ὅπως ἀσπασθῇ ἅγια λείψανα. Λαμπάδες παντοίου μεγέθους καίουσι καθ' ἑκατοντάδας· ἅπαντες οἱ πιστοὶ ἔχουσιν ἀνὰ μίαν. Κατὰ διαλείμματα

1. Οἰνοπνευματῶδες ποτόν, συνηθέστατον ἐν Ῥωσσίᾳ.

Digitized by Google

ἱερεύς τις περιέρχεται τὴν ἐκκλησίαν, εὐλογῶν τοὺς πάντας καὶ ἀνακραυγάζων: *Χριστὸς βοσκρέσσις* (Χριςὸς ἀνέςη)· πρὸς ὃ ἕκαςος ἀπαντᾷ, κλίνων τὴν κεφαλήν· *Ντὰ βοσκρέσσις* (Ναί, ἀνέστη). Εἶτα μετὰ τὸ τέλος τῆς ἀκολουθίας πάντες ἀσπάζονται ἀλλήλους. Ἀλλὰ κατάκοπος ὢν πλέον, διότι ἡ ὥρα ἦν τρίτη μετὰ τὸ μεσονύκτιον, ἐπιστρέφω εἰς τὸ κατάλυμά μου. Τὸ πλῆθος ἐξέρχεται τῶν ἐκκλησιῶν, ἀσπάζονται δ' ἀλλήλους καὶ πρὸ τῶν πυλῶν ἔτι αὐτῶν. Εἶδον νεάνιδα δροσερὰν καὶ χαρίεσσαν ἀπαντῶσαν διὰ τριπλοῦ φιλήματος εἰς τὸ *Χριστὸς βοσκρέσσις* γέροντος ῥακενδύτου ἐπαίτου, καὶ ἐζήλευσα τὸν ῥακενδύτην ἐκεῖνον. Εἰς τὸ ἑστιατόριον τῆς οἰκίας, παρ' ᾗ ἐφιλοξενούμην, φῶς ἄπλετον ἐφώτιζε τὴν τράπεζαν, καμπτομένην ὑπὸ τὸ βάρος μεγάλων χοιρομηρίων, ᾠῶν τοῦ Πάσχα, γλυκισμάτων μὲ κορινθιακὰς σταφίδας καὶ χλωροῦ τυροῦ. Ἐπιστρέφουσι τῆς ἐκκλησίας, ἀσπάζονται ἀλλήλους, μὴ λησμονοῦντες μηδὲ τοὺς ὑπηρέτας, καὶ καθήμενοι παρὰ τὴν τράπεζαν διὰ τῶν χοιρομηρίων καὶ τῶν λοιπῶν ἐδεσμάτων ἀποζημιοῦσι τὸν στόμαχον *μὲ τὸ παραπάνω* δι' ὅσα ὑπέστη ὑπὸ τοῦ χόνδρου καὶ τοῦ καννάβινου ἐλαίου. Πανταχοῦ ἀγαλλίασις καὶ χαρά. Ἄρχεται ὑποφώσκουσα ἡ ἠὼς τοῦ Πάσχα· *Χριστὸς βοσκρέσσις!* Κυρία *Δ·

ΓΕΥΜΑ ΠΕΝΤΑΚΟΣΙΟΦΡΑΓΚΟΝ

Ἔν τινι συναναστροφῇ, ἐν ᾗ παρευρίσκοντο καλλιτέχναι καὶ ἄλλοι εἰς τὰς ἐκλεκτοτέρας κοινωνικὰς τάξεις ἀνήκοντες, ὁ ὑποκόμης τοῦ Vieil-Castel, γαστρονόμος ἐκ τῶν ὀνομαστοτέρων τῆς Γαλλίας, δὲν ἐδίστασε ν' ἀποφανθῇ ὅτι εἷς μόνος ἄνθρωπος δύναται νὰ φάγῃ γεῦμα πεντακοσίων φράγκων.

Ἀκούσαντες τὴν παράδοξον ταύτην γνώμην ἅπαντες ἀνεφώνησαν·

— Ἀδύνατον!

— Ἐννοεῖται ὅμως, προσέθηκεν ὁ ὑποκόμης, ὅτι εἰς τὸ γεῦμα συμπεριλαμβάνονται καὶ οἱ οἶνοι.

— Οὕτως ἢ ἄλλως εἶναι ἀδύνατον, εἶπον οἱ παριστάμενοι.

— Λοιπὸν καὶ ἐγὼ σᾶς λέγω ὅτι εἷς μόνος ἄνθρωπος· καὶ λέγων ἄνθρωπος δὲν ἐννοῶ βεβαίως ἀχθοφόρον, ἀλλὰ λεπτὸν γαστρονόμον, ὀπαδὸν τοῦ Μοντρὼν καὶ τοῦ Κουρσᾶ· λοιπὸν εἷς λεπτὸς γαστρονόμος, εἷς ὀπαδὸς τοῦ Μοντρὼν καὶ τοῦ Κουρσᾶ, δύναται νὰ φάγῃ γεῦμα ἀξίας πεντακοσίων φράγκων.

— Σεῖς, παραδείγματος χάριν;

— Ἐγὼ καὶ πᾶς ἄλλος.

— Εἶσθε ἱκανός;

— Ἱκανότατος.

— Ἐγὼ καταβάλλω τὰ πεντακόσια φράγκα, εἶπέ τις τῶν παρισταμένων. Ἄς συνεννοηθῶμεν ὅμως καλῶς περὶ τοῦ πράγματος.

— Τίποτε ἁπλούστερον· θὰ γευματίσω εἰς τὸ Καφενεῖον τῶν Παρισίων, θὰ παραγγείλω τὸ γεῦμά μου, ὡς ἐγὼ ἐννοῶ, καὶ τὸ γεῦμα αὐτὸ θὰ στοιχίσῃ πεντακόσια φράγκα.

— Χωρὶς ν' ἀφήσητε τίποτε εἰς τὰ πινάκια;

— Αὐτὸ ὄχι, διότι θ' ἀφίσω τὰ κόκκαλα.

— Ἐννοεῖται.

— Καὶ πότε θὰ γίνῃ τὸ στοίχημα;

— Αὔριον, ἐὰν ἀγαπᾶτε.

— Βεβαίως ὅμως δὲν θὰ προγευματίσητε; ἠρώτησέ τις τῶν παρευρισκομένων.

— Θὰ προγευματίσω ὅπως συνήθως.

— Ἔστω. Αὔριον εἰς τὰς ἑπτά, εἰς τὸ Καφενεῖον τῶν Παρισίων.

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ὁ ὑποκόμης μετέβη νὰ γευματίσῃ ὡς συνείθιζεν εἰς τὸ ἀριστοκρατικὸν ἐκεῖνο καφενεῖον. Μετὰ τὸ γεῦμα δὲ ἠθέλησε νὰ γράψῃ τὴν παραγγελίαν τῶν φαγητῶν διὰ τὴν ἐπαύριον.

Προσεκλήθη ὁ ξενοδόχος. Ἦτο τότε χειμών· ὁ ὑποκόμης ἐσημείωσε πολλὰς ὀπώρας· ἡ θήρα ἦν ἀπηγορευμένη· ἠθέλησε κυνήγιον.

Ὁ ξενοδόχος ἐζήτησεν ὀκτὼ ἡμέρας διὰ νὰ ἑτοιμάσῃ τὰ φαγητὰ ταῦτα.

Τὸ γεῦμα ἀνεβλήθη ἐπὶ ὀκτὼ ἡμέρας. Δεξιόθεν καὶ ἀριστερόθεν τοῦ ὑποκόμητος θὰ ἐγευμάτιζον οἱ ἑλλανοδίκαι.

Ὁ ὑποκόμης εἶχε τὴν ἄδειαν νὰ παρατείνῃ τὸ γεῦμά του ἐπὶ δύο ὥρας· ἀπὸ τῶν ἑπτὰ μέχρι τῶν ἐννέα.

Εἶχε τὸ δικαίωμα ἂν ἤθελεν εἴτε νὰ ὁμιλῇ εἴτε νὰ σιγᾷ κατὰ τὸ διάστημα τοῦ γεύματος.

Τὴν προσδιορισθεῖσαν ὥραν ὁ ὑποκόμης εἰσῆλθεν· ἐχαιρέτησε τοὺς ἑλλανοδίκας καὶ ἐκάθησεν εἰς τὴν τράπεζαν.

Οἱ ἀνταγωνισταί του ἠγνόουν ποῖα φαγητὰ παρηγγέλθησαν· θὰ ἀπήλαυον τὴν εὐχαρίστησιν τοῦ ἀπροόπτου. Ὁ ὑποκόμης ἐκάθησε. Τῷ παρετέθησαν ὀστρείδια τῆς Ὀστένδης καὶ ἡμίσεια φιάλη οἴνου τοῦ Ῥήνου.

Ὁ ὑποκόμης εἶχε μεγάλην ὄρεξιν· ἐζήτησε καὶ ἕτερα ὀστρείδια τῆς Ὀστένδης καὶ ἡμίσειαν ἔτι φιάλην τοῦ αὐτοῦ οἴνου.

Ταῦτα παρηκολούθησε ῥόφημα φωλεῶν χελιδόνων, ὅπερ ὁ ὑποκόμης ἐκένωσεν εἰς ἓν πινάκιον καὶ ἐρρόφησεν ὡς κοινὸν ζωμὸν κρέατος.

— Τῇ ἀληθείᾳ, κύριοι, εἶπε, τόσην διάθεσιν ἔχω ἀπόψε, ὥστε θὰ μοι ἐπιτρέψητε νὰ εὐχαριστήσω μίαν ὄρεξιν, ὁποῦ μοῦ ἐπῆλθεν.

— Δύνασθε νὰ κάμητε βεβαίως ὅ τι θέλετε, εἶσθε κύριος.

— Μοῦ ὑπεραρέσουν τὰ πιφτέκια μὲ γεώμηλα·

— Κύριοι, νὰ λείψουν αἱ συμβουλαὶ σᾶς παρακαλῶ, ἠκούσθη λέγουσα μία φωνή.

— Μπᾶ! Παιδί, εἶπεν ὁ ὑποκόμης, ἓν πιφτέκι μὲ γεώμηλα.

Digitized by Google

Ὁ ὑπηρέτης ἔκθαμβος, ἐκύτταξε τὸν ὑποκόμητα.

— Λοιπόν, εἶπεν ἐκεῖνος, τί τρέχει, δὲν ἠκούσες;

— Μάλιστα, ἀλλὰ νομίζω ὅτι ὁ κύριος ὑποκόμης εἶχε δώσει παραγγελίαν τῶν φαγητῶν.

— Ναί, ἀλλ' αὐτὸ εἶναι ἔκτακτον φαγητόν· θὰ τὸ πληρώσω ἰδιαιτέρως.

Οἱ ἑλλανοδίκαι προσέβλεψαν ἀλλήλους. Παρετέθη τὸ πιφτέκιον, ὅπερ ὁ ὑποκόμης κατεβρόχθισεν ὁλόκληρον.

—Ἐμπρός! Φέρετε τώρα τὸ 'ψάρι.

Ἔφερον τὸ 'ψάρι.

— Κύριοι, εἶπεν ὁ ὑποκόμης, εἶναι *φέρρα*[1] τῆς λίμνης τῆς Γενεύης· μόνον εἰς τὴν λίμνην ἐκείνην εὑρίσκεται· ἐν τούτοις ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ προμηθευθῇ αὐτὴν καὶ ἀλλαχοῦ. Μοὶ τὴν ἔδειξαν σήμερον τὸ πρωῒ ἐν ᾧ προεγευμάτιζον· ἦτο ἀκόμη ζωντανή, διότι τὴν εἶχον μεταφέρει εἰς Παρισίους ἐκ Γενεύης ἐντὸς ὕδατος τῆς λίμνης. Σᾶς συνιστῶ τὴν φέρραν· εἶναι φαγητὸν ἐξαίσιον.

Μετὰ πέντε λεπτὰ μόνον τὰ κόκκαλα τοῦ ἰχθύος ἐναπελίποντο ἐν τῷ πινακίῳ.

— Τὸν φασιανόν, παιδί! εἶπεν ὁ ὑποκόμης.

Ὁ ὑπηρέτης ἐκόμισεν ἕνα φασιανὸν μὲ ὕδνα.

—Καὶ ἄλλην φιάλην Βορδῶ, τῆς αὐτῆς ποιότητος.

Ἔφερον καὶ δευτέραν φιάλην.

— Κύριε, εἶπεν ὁ ὑπηρέτης, νομίζω ὅτι ἐκάματε λάθος, ζητήσαντες τὸν φασιανὸν μὲ τὰ ὕδνα πρὸ τοῦ *σαλμὶ* τῶν συκοφάγων.

— Ἆ! πολὺ σωστά. Εὐτυχῶς δὲν ὡρίσθη κατὰ ποίαν τάξιν ἔπρεπε νὰ φάγω τοὺς συκοφάγους, ἄλλως θὰ ἔχανον. Τὸ *σαλμὶ* τῶν συκοφάγων, παιδί!

Τῷ παρετέθη τὸ *σαλμὶ* τῶν συκοφάγων.

Ἦσαν δέκα συκοφάγοι, ὁ ὑποκόμης τοὺς ἔφαγεν εἰς δέκα δακνιάς.

—Κύριοι, εἶπεν ὁ ὑποκόμης, ἡ παραγγελία μου δὲν εἶχε μεγάλην ποικιλίαν. Τώρα τοὺς ἀσπαράγγους, τὰ πῖσα, ἕνα ἀνανᾶν καὶ χαμαικέρασα. Καὶ κρασιά, μισὴν φιάλην Κωνσταντίας, μισὴν φιάλην Σερές. Ἔπειτα νὰ μὴ ξεχάσωμεν τὸν καφὲν καὶ τὰ liqueurs.

Ἕκαστον τῶν παραγγελθέντων ἐκομίσθη κατὰ σειράν. Τὰ ὄσπρια καὶ αἱ ὀπῶραι κατεβροχθίσθησαν εὐσυνειδήτως· πάντες δὲ οἱ οἶνοι καὶ τὰ liqueurs μέχρι τρυγός.

Ὁ ὑποκόμης ἐπέρανε τὸ γεῦμά του ἐν διαστήματι μιᾶς ὥρας καὶ δεκατεσσάρων λεπτῶν.

—Κύριοι, ἠρώτησεν, ἐγένοντο τὰ πάντα ὡς ἔπρεπεν;

Οἱ ἑλλανοδίκαι ὡμολόγησαν τοῦτο.

— Παιδί, τὸν λογαριασμόν.

1. Εἶδος ἀντακαίου.

Ὁ ὑποκόμης ἔρριψεν ἓν βλέμμα ἐπὶ τοῦ ἀθροίσματος καὶ ἔδωκε τὸν λογαριασμὸν εἰς τοὺς ἑλλανοδίκας.

Ὁ λογαριασμὸς εἶχεν ὡς ἀκολούθως:

Ὀστρείδια Ὀστένδης	φρ.	30
Ῥόφημα φωλεῶν χελιδόνων	»	150
Πιφτέκιον . . , ...	»	2
Φέρρα τῆς λίμνης τῆς Γενεύης . . .	»	40
Φασιανὸς μὲ ὕδνα	»	40
Σαλμὶ συκοφάγων	»	50
Ἀσπάραγγοι	»	15
Πῖσα	»	12
Ἀνανᾶς	»	24
Χαμαικέρασα	»	20
Οἶνοι		
Ῥήνου Ἰωάννησβεργ, μία φιάλη . . .	»	24
Βορδῶ, πρώτης ποιότητος, δύο φιάλαι .	»	50
Κωνσταντίας, ἡμίσεια φιάλη	»	40
Σερές, ἀρίστης ποιότητος, ἡμίσεια φιάλη	»	50
Καφές, liqueurs	»	1.50
Τὸ ὅλον	φρ.	548.50

Ἐβασάνισαν τὸ ἄθροισμα καὶ εὗρον αὐτὸ ἀκριβές.

Ἔφερον τὸν λογαριασμὸν εἰς τὸν ἀνταγωνιστὴν τοῦ ὑποκόμητος, ὅστις ἐγευμάτιζεν εἴς τι πλησίον δωμάτιον.

Μετὰ πέντε λεπτὰ προσῆλθεν οὗτος, ἐχαιρέτησε τὸν ὑποκόμητα, καὶ ἐξήγαγε τοῦ θυλακίου του ἓξ χιλιόφραγκα τραπεζικὰ γραμμάτια, ἅτινα τῷ παρουσίασεν.

Ἦσαν ταῦτα τὸ τίμημα τοῦ στοιχήματος.

— Ὦ! κύριε, εἶπεν ὁ ὑποκόμης, δὲν ἦτο καμμία βία· ἴσως μάλιστα θὰ ἐπιθυμεῖτε *ῥεβίζιτα*.

—Καὶ θά με τὴν ἐδίδατε;

— Ἀναμφιβόλως.

— Καὶ πότε;

— Τώρα ἀμέσως.

[Alexandre Dumas]. Κυρία Μ**

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

*** Ὁ κόσμος καὶ ἡ κοινωνία ὁμοιάζουσι πρὸς τὰς κομψὰς ἐκείνας βιβλιοθήκας ὅπου οἱ τόμοι εἶνε κατατεταγμένοι κατὰ μέγεθος, δέσιμον καὶ σχῆμα καὶ οὕτως ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνονται ἐν τάξει. Ὁ ἀκριβέστερον ὅμως ἐξετάζων εὑρίσκει αὐτὰς κατ' οὐσίαν ἐν πλήρει ἀταξίᾳ, ἀφοῦ τὰ ἐγγὺς ἀλλήλων εὑρισκόμενα βιβλία οὐδὲν ἔχουσι κοινὸν κατὰ τὸ περιεχόμενον.

*** Αἱ νεαραὶ καὶ εὐειδεῖς γυναῖκες ὡς καὶ οἱ βασιλεῖς πάσχουσι τὸ δυστύχημα νὰ μὴ ἔχωσι φίλους, ἀλλὰ μόνον κόλακας· τὸ δυστύχημα ὅμως τοῦτο ἀποκρύπτει εἰς ἀμφοτέρους ἡ ματαιότης.

*** Ἡ εὐδαιμονία εἶνε ἀμφίβολόν τι φάσμα, ἐξαλειφόμενον ἅμα τις ἁπλώσῃ τὰς χεῖρας πρὸς αὐτό.

Εἰς τὰ πανεπιστήμια τῆς Ζυρίχης καὶ Βέρνης, ἐν Ἑλβετίᾳ, φοιτῶσι κατ' αὐτὰς 38 γυναῖκες, ἐξ ὧν αἱ 32 σπουδάζουσι τὴν ἰατρικήν.

Digitized by Google

Τῇ ἐπιμόνῳ ἡμῶν αἰτήσει, συγκατετέθη ὁ κ. Δ. Βερναρδάκης ν' ἀποστείλῃ ἡμῖν πρὸς δημοσίευσιν τοὺς ἑπομένους περιπαθεῖς στίχους, ἀποσπασθέντας ἐκ τοῦ ἀνεκδότου δράματος αὐτοῦ «Εὐφροσύνης». Σ. τ. Δ.

ΤΟ ΑΣΜΑ ΤΗΣ ΓΥΦΤΙΣΣΑΣ

['Απόσπασμα ἐκ τοῦ ἀνεκδότου δράματος τῆς «Εὐφροσύνης». Πράξ. α', σκηνῆς 4 τὸ τέλος. Χορὸς γυφτισσῶν μαντισσῶν. Λαλεῖ ἡ Α' γύφτισσα, ἥτις, ἀφ' οὗ ῥίψῃ εἰς τὸν κουμπαρᾶν τὸ χρυσοῦν κερμάτιον, ὅπερ ἔρριψεν εἰς τὸ δέ φι της ἡ Εὐφροσύνη, συντινάσσει θριαμβευτικῶς τὸν κουμπαρᾶν, καὶ ἐν ᾧ ἡ Β' καὶ Γ' γύφτισσα ψάλλουσι τὴν στροφὴν «Σκοτάδ' ἡ μοῖρα 'νε 6αθὺ κτλ.», εἰσέρχεται εἰς τὴν κουφάλαν τοῦ πλατάνου, λαμβάνει ῥαβδίον σιδηροῦν, κρούει μὲ αὐτὸ ἐπανειλημμένως τὴν χύτραν, καὶ προελθοῦσα εἰς τὴν σκηνήν, ἀπαγγέλλει ἐμπνευσμένη τὰ ἀκόλουθα:]

Δυὸ πέρδικες ζωγραφησταῖς, ζευγάρι ζηλεμμένο,
Ζοῦσαν σ' ἀπάτητο βουνὸ, σὲ μιὰ 'ψηλὴ ῥαχοῦλα.
Εἶχαν καὶ δυὸ μικρὰ πουλιὰ, δυὸ πλουμιστὰ περδίκια,
Ποῦ ἦταν τὸ καμάρι τους καὶ ἡ παρηγοριά τους.
Κρυφὰ τὰ 6γάζαν σ' τὴν 6οσκὴ κρυφὰ σ' τὴν κρύα βρύσι,
Μὴ τύχῃ καὶ τὰ δῇ ἀετὸς, μὴ τὰ βρῃ τὸ γεράκι,
Ποῦ'ταν μικρὴ ἡ φτεροῦγά τους καὶ ἀνήξερος ὁ νοῦς τους.

Μιὰ 'μέρα 'κεῖ ποῦ γύριζαν κ' ἐκεῖ ποῦ ἐ6οσκοῦσαν,
Ἴσκιος ἀετοῦ τὰ τρόμαξε καὶ σκορπισθῆκαν ὅλα.
Ἄλλο πῆρε τ' ἀνάπλαγα, ἄλλο τὰ κορφο6ούνια,
Κ' ἕνα, τὸ μεγαλίτερο, ἐχάθηκε σ' τὰ ξένα,
Κ' ἔμεινε ἡ μάννα μοναχὴ μὲ τὰ μικρὰ περδίκια.

Πασᾶ υγιὸς, βεζύρη γιὸς, βγῆκε νὰ κυνηγήσῃ.
Πιάνει τ' ἀπάτητο 6ουνὸ καὶ τὴν ψηλὴ ῥαχοῦλα,
Καὶ στήνει τὸ καρτέρι του δίπλα σ' τὴ κρύα βρύσι.
Νὰ κ' ἔρχεται κ' ἡ πέρδικα μέσα σ' τὸ μεσημέρι,
Τρεχάτη καὶ χαρούμενη καὶ γλυκοκελαδοῦσα,
Νὰ πιῇ νερὸ νὰ δροσιστῇ, νὰ πιῇ νὰ ξεγανιάσῃ.

Σ' τό 'να του χέρι ὁ κυνηγὸς κρατεῖ χρυσὸ δοξάρι,
Κ' ἕνα δεμάτι σ' τ' ἄλλο του φαρμακεραῖς σαγίτταις.
'Αφίνει τὸ δοξάρι του καὶ ῥίχνει ταῖς σαγίτταις.
Τίνος καρδιὰ ποτὲ βαστᾷ, τίνος ἀπόνου χέρι,
Τὴν ὄμμορφη καὶ πλουμιστὴ πέρδικα νὰ σκοτώσῃ,
Πὤχει τὰ 'νύχια κόκκινα καὶ τὰ φτερὰ γραμμένα,
Ποῦ περπατεῖ καὶ χαίρεσαι, λαλεῖ καὶ ἀναγαλλιάζεις;
Στήνει δεξιὰ, στήνει ζερβιὰ, τὰ μεταξένια δίχτυα.
Σ' τὴ μιὰ δὲν τὸν ἐζύγωσε, σ' τὴν ἄλλη τοῦ ξεφεύγει,
Σ' τὴν τρίτη μέσα μπλέκεται καὶ πιάνεται σ' τὸ δίχτυ.

Μὲ τί λαχτάρα ὁ κυνηγὸς καὶ μὲ τί καρδιοχτύπι
Τρέχει κοντὰ σ' τὰ δίχτυα του ξεπλέκει τὸ πλεμμάτι,
Καὶ βάζει τό 'μορφο πουλὶ τὴν πέρδικα σ' τὸ χέρι.
Τὴν παίρνει μὲ φιλήματα, μὲ χάδια τὴν παγαίνει,
Καὶ τὸ καλίτερο κλουδὶ, ἕνα χρυσὸ κλουδάκι,
'Ανοίγει, καὶ τὴν πλουμιστὴ πέρδικα βάζει μέσα.
Ζάχαρι μὲ τὸ στόμα του ὁ ἴδιος τὴν ταγίζει,
Καὶ μὲ καθάριο κρούσταλλο νεράκι τὴν ποτίζει.

Μὰ ἦρθε χρόνος δίσεχτος, μῆνας δυστυχησμένος,
Καὶ ὁ κυνηγὸς σ' τὸν πόλεμο πάγει μακριὰ σ' τὰ ξένα,
Κ' ἔμεινε τὸ πουλὶ ἀρφανὸ, ἡ πέρδικα μονάχη.
Κανεὶς δὲν τὴν ταγίζει πλειὰ, κανεὶς δὲν τὴν κυττάζει.
Μόν' ἕνα χέρι ἄπονο, χέρι καταραμένο,
Νερὸ τῆς 6άζει σ' τὸ κλουδὶ, νερὸ ἀπὸ τὴ Λίμνη.
Ποιὸς ἤπιε τὸ νερὸ ποτὲ τῆς Λίμνης κ' εἶδε κόσμο;
Ἤπιε κ' ἐκείνη ἀπ' αὐτὸ, ἤπιε κ' ἐφαρμακώθη.

Ἡ πέρδικα ἔτσι ἐχάθηκε ἡ μικροχαϊδεμμένη,
Ποῦ 'χε τὰ νύχια κόκκινα καὶ τὰ φτερὰ γραμμένα,
Ποῦ λάλεις καὶ ἀναγάλλιαζες, περπάτεις κ' ἐχαιρόσουν!

['Επέρχεται μικρὰ σιγή]

Digitized by Google

Α' ΓΥΝΗ [ἔντρομος]
Εἶνε ἡ μοῖρά μου αὐτά;
Α' ΓΥΦΤΙΣΣΑ
Ἡ μοῖρά σου, Φροσύνη!
[Ἡ γυνὴ συνάπτει τὰς χεῖρας ἔντρομος. Καταπίπτει ἡ αὐλαία].

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Εἶναι ἁμάρτημα τὸ νὰ ἀναχωρήσῃ τις ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, διηγεῖταί που ὁ κ. Ν. Δραγούμης, χωρὶς νὰ ἐπισκεφθῇ καὶ τὰ ὀπτανεῖα τοῦ *κεμπαπίου*· ὅταν τις φίλος μου μὲ ὡδήγησε πρώτην φορὰν εἰς ἓν ἐκ τῶν πλέον ὀνομαστῶν, κείμενον παρὰ τὸ Βαλιδὲ Χάνι, ᾐσθάνθην κλονουμένην τὴν γενναιότητα τοῦ στομάχου μου, καὶ ἐκλείπουσαν τὴν ἀκάθεκτον πεῖνάν μου. Τοῦρκός τις καταλιγδωμένος, τὰς χειρίδας τοῦ ὑποκαμίσου ἔχων ἀνεστραμμένας ὑπεράνω τῶν ἀγκώνων, ἐστέκετο παρὰ τὴν πύλην, καὶ ἠρώτα τοὺς εἰσερχομένους *πόσας σούβλας θέλουν*. Ἐπέρα εἰς μικροὺς καὶ λεπτοὺς ὀβελοὺς ἀνὰ δύω ἐλάχιστα κομμάτια κρέατος λιπαροῦ, καὶ τὰ ἔψηνε, θέτων ἐπ' αὐτῶν καὶ τὸν ἄρτον τὸν ὁποῖον ἔμελλε νὰ δώσῃ εἰς τοὺς ξένους. Ὁ φίλος μου, ὅστις κατοικεῖ πρὸ πολλοῦ εἰς Κωνσταντινούπολιν, εἶχε πολλάκις γευθῇ τὸ περιώνυμον ἐκεῖνο φαγητόν. Εἰσῆλθε λοιπὸν θαρραλέως εἰς τὸ ὀπτανεῖον, καί, μετὰ δύω του λέξεις, ὁ ἐπιτήδειος μάγειρος, ἀνασηκώσας τὴν πλατεῖαν ἀναξυρίδα του καὶ περισφίγξας τὴν ζώνην του, ἔψησε τὸ *κεμπάπιον*, καὶ βαλὼν αὐτὸ ἐντὸς πινακίου ξυλίνου ὁμοῦ μὲ τὸν ἄρτον, μᾶς τὸ παρουσίασεν ἀχνίζον, καθήσαντας εἰς γωνίαν τινὰ ἐπὶ σκαμνίου χαμηλοῦ. Ἐλησμόνησα νὰ εἴπω ὅτι, ἐνῷ μᾶς ἔφερεν αὐτό, τὸ ἀνεκάτωνε χαριέντως μὲ τὰ δάκτυλά του, διὰ νὰ ἐρεθίσῃ βεβαίως πλειότερον τὴν ὄρεξίν μας. Πρέπει ἐν τοσούτῳ νὰ ὁμολογήσω ὅτι ἡ εὐωδία, γαργαλίσασα τὸ ὀσφραντικὸν αἰσθητήριόν μου, ηὔξησεν ἐπὶ τοσοῦτον τὴν πεῖνάν μου, ὥστ' ἐλησμόνησα καὶ τὰς λιγδωμένας ἀναξυρίδας καὶ τοὺς γυμνοὺς πόδας τοῦ μαγείρου μας, καὶ ἄλλο δὲν ἔβλεπον εἰμὴ τοὺς ἐπέχοντας τόπον περόνης δακτύλους μου, ἀναβαίνοντας καὶ καταβαίνοντας ἀπὸ τοῦ στόματός μου εἰς τὸ τρυβλίον, καὶ ἀπὸ τοῦ τρυβλίου εἰς τὸ στόμα μου. Ποτέ μου δὲν ἐγεύθην φαγητὸν γλυκύτερον! Εἶναι ἄρα ἀνάγκη νὰ προσθέσω, πρὸς ἐπικύρωσιν τοῦ λόγου μου, ὅτι καὶ ὁ μέγας δοὺξ τῆς μεγάλης Ῥωσίας Κωνσταντῖνος ἐγεύθη εἰς τὸ ἴδιον μέρος, ὀλίγον πρὸ ἐμοῦ, *κεμπάπιον*, καὶ ὅτι ἡ γνώμη του συμφωνεῖ παραδόξως μὲ τὴν ἰδικήν μου;

Ἡ μεγάλη καταστροφή, ἣν αἱ τίγρεις ἐπενέγκουσιν ἐν τῇ Ἰνδικῇ, ἀναγκάζει τοὺς πολίτας καὶ τὴν κυβέρνησιν νὰ κηρύττωσιν ἀδιάλλακτον κατ' αὐτῶν πόλεμον. Οἱ ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως τεταγμένοι θηριοκτόνοι φαρμακοῦσι, τουφεκίζουσιν, ἀγρεύουσιν τὰς προστυγχανούσας, καθ' ἑκάστην δὲ ἀγγέλλουσι μετ' εὐφημιῶν αἱ ἐφημερίδες τὸν ὄλεθρον τριῶν ἢ τεσσάρων τῶν ἀμειλίκτων ἀνθρωποφάγων θηρίων. Δυστυχῶς δὲν ἐξηκριβώθη εἰσέτι ἡ εἰς φαρμάκωσιν ἀναγκαία τοῦ δηλητηρίου ποσότης, διότι αἱ τίγρεις, πρὶν ἀποθάνωσι, κρύπτονται εἰς δάση ἀπρόσιτα. Ἐξελθών ποτε ἐπὶ θήραν ὁ λοχαγὸς Κωλφὶλδ μετὰ τῶν ὀπαδῶν του εὗρε τίγριν κατατρώγουσαν πτῶμα ποιμένος· ἀλλὰ τὸ θηρίον ἰδὼν πόρρωθεν τοὺς διώκτας ἔφυγε δρομαίως. Ὁ λοχαγὸς δὲν ἠδύνατο νὰ τὴν καταδιώξῃ, διότι ἦτο δείλη ὀψία· ἀπεφάσισε λοιπὸν νὰ ἐπιπάσῃ δηλητήριον εἰς τὸν ἡμίβρωτον ποιμένα, ἐπιστρέψας δὲ τὴν ἐπιοῦσαν λίαν πρωῒ εὗρε τὸ θηρίον νεκρὸν πλησίον τοῦ ἀνθρωπίνου λειψάνου. Οἱ πολῖται ἠγανάκτησαν κατὰ τοῦ λοχαγοῦ, ὡς οὐδεμίαν ἔχοντος ἐξουσίαν νὰ ἐπιπάσῃ δηλητήριον εἰς τὸ πτῶμα ἢ νὰ ἀφῇ τοῦτο ἐκτεθειμένον εἰς βοράν, διότι διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἔπρεπε καὶ τὸ σῶμα ναύτου, καταβρωθέντος τὸν πόδα ὑπὸ κήτους, νὰ ἐκριφθῇ εἰς τὴν θάλασσαν ἵνα χρησιμεύσῃ δέλεαρ πρὸς σύλληψιν ἐκείνου. Πρὸς ἄμυναν τῶν τίγρεων ἐπενοήθη πανοπλία, ἣν φοροῦντες οἱ θηρευταὶ ὁμοιάζουσιν ἀκανθοχοίρῳ.

Τὸ ἐν τῇ ἑορτῇ τῆς Ἀναστάσεως ἀναφθὲν φῶς, προσπαθοῦσιν, εἴς τινα μέρη τῆς Ἑλλάδος, ἀνάπτοντες τὸν ἔμπροσθεν τῶν ἁγίων εἰκόνων καιόμενον λύχνον, νὰ τὸ διατηρῶσιν ἄσβεστον μέχρι τῆς Ἀναλήψεως. Τοῦτο ἐνθυμίζει τὸ ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Δήμητρος καὶ Κόρης ἐν Μαντινείᾳ διατηρούμενον ἄσβεστον πῦρ, ὡσαύτως καὶ τὸ ἐν Δελφοῖς καὶ ἐν Ἀθήναις καὶ τὸ ἐν Ῥώμῃ τῶν ἑστιάδων.

Τὸ ὄνομα τοῦ Ἀλεξίου Νούτσου οὐδένα λανθάνει· ὁπλαρχηγὸς τοῦ διαβοήτου Ἀλῆ Πασσᾶ τῶν Ἰωαννίνων κατέστη χρησιμώτατος εἰς πολλοὺς καὶ πολλοὺς ἔσωσεν ἀπὸ τῶν ὀνύχων τοῦ αἱμοβόρου τυράννου. Εἶχεν ὅμως τὸν χαρακτῆρα δεσποτικὸν καὶ ἠξίου νὰ ὑποτάσσωνται αὐτῷ πάντες οἱ νόμοι καὶ οἱ θεσμοί. Ἑορτήν τινα τοῦ Πάσχα, βραδύναντος αὐτοῦ, οἱ ἱερεῖς ἔψαλον τὸν ὄρθρον καὶ ἤρχισαν τὴν λειτουργίαν. Ὁ Νοῦτσος ἦλθεν ἀργά· ὀργισθείς, διατάττει ν' ἀρχίσῃ ἐκ δευτέρου ὁ ὄρθρος καὶ οὕτως ἐγένετο.

Εἷς Ἀναγνώστης.

Ὑπελογίσθη ὅτι ἀπὸ καταβολῆς κόσμου μέχρι τοῦδε ἀπεβίωσαν 26,628,843,285,075,840 ἄτομα.

Digitized by Google

ΥΓΙΕΙΝΗ

Περὶ τῆς ἐπιρροῆς τοῦ φωτὸς ἐπὶ τῆς ὑγείας τοῦ ἀνθρώπου.

Συνέχεια· ἴδε σελ. 239.

Β'

Τίνι τρόπῳ ἐνεργεῖ τὸ φῶς ἐπὶ τοῦ σώματος ἡμῶν, καὶ διατί καθίσταται τοσοῦτον οὐσιώδης ἡ παρουσία του διὰ τὴν ζωὴν καὶ ὑγείαν ἡμῶν; Τοῦτο ἤδη θέλομεν προσπαθήσει νὰ ἐξηγήσωμεν ὅσον τὸ δυνατὸν ἁπλούστερον.

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι τὸ φῶς ἔχει ἐπὶ τοῦ δέρματος ἰσχυράν τινα κεντιστικὴν ἐνέργειαν, ἥτις συντελεῖ εἰς τὸν χρωματισμὸν αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο τὰ ἀσκεπῆ μέρη τοῦ σώματός μας, ἅτινα μένουσι διηνεκῶς ἐκτεθειμένα εἰς τὴν ἐπενέργειαν τοῦ φωτὸς, ὡς αἱ χεῖρες, ὁ λαιμὸς καὶ τὸ πρόσωπον, εἶνε βαθύτερον χρωματισμένα, καὶ στεγνότερα, καὶ τραχύτερα τῶν λοιπῶν τοῦ σώματος μερῶν, ἅτινα ἐλάχιστον ἐκτίθενται εἰς τὸ φῶς, διότι ὑπάρχουσι διηνεκῶς κεκαλυμμένα ὑπὸ τῶν ἐνδυμάτων. Οἱ κάτοικοι τῶν ἀγρῶν καὶ οἱ ἐργαζόμενοι ἐν ὑπαίθρῳ, ὡς οἱ γεωργοὶ, κτίσται, ἀγωγεῖς κτλ. ἔχουσι τὸ δέρμα τραχύτερον, βαθυτέρου χρώματος καὶ στεγνότερον ἢ οἱ κατοικοῦντες εἰς τὰς πόλεις καὶ ἔχοντες ἐπαγγέλματα, ἅτινα τοὺς ὑποχρεοῦσι νὰ μένωσι διηνεκῶς ὑπὸ τὴν σκιὰν ἐντὸς τῶν ἐργαστηρίων των. Ταῦτα δὲ πάντα συμβαίνουσι, διότι ἡ ἐπὶ τοῦ δέρματος κεντιστικὴ ἐνέργεια τοῦ φωτὸς διεγείρει τὴν ἐντὸς τῶν τριχοειδῶν δερμικῶν ἀγγείων κυκλοφορίαν τοῦ αἵματος καὶ ἐπιταχύνει αὐτὴν, ἐξ οὗ προέρχεται ἡ ἐπέκτασις τοῦ ἀγγειώδους αὐτοῦ συστήματος καὶ ἡ βαθυτέρα τοῦ δέρματος χρῶσις, ὡς καὶ ἡ αὔξησις τῆς ἀπορροφήσεως καὶ ἐλάττωσις τῆς ἐκκρινομένης ὑγρότητος, καὶ ἑπομένως ἡ τραχύτης καὶ ξηρασία τοῦ δέρματος. Ὅταν δὲ τοὐναντίον τὸ φῶς ὑπάρχῃ ὀλίγον, ἡ ἐπὶ τοῦ δέρματος ἐνέργειά του εἶνε ἀσθενεστέρα, καὶ τούτου ἕνεκεν ἡ δερμικὴ τοῦ αἵματος κυκλοφορία ἀδρανής· ὅθεν λευκοτέρα ἡ χροιὰ αὐτοῦ καθίσταται, καὶ χαλαροῦται τὸ δέρμα, καὶ μαλθακότερον καὶ ὑγρότερον καὶ ψυχρὸν ἀποβαίνει.

Τὸ φῶς ὅμως, πλὴν τῆς ἀνωτέρω ἐπὶ τοῦ δέρματος ἐνεργείας του ἔχει καὶ ἄλλην πολὺ βαθυτέραν ἐπὶ τοῦ αἵματος. Καὶ ὄντως, ἐὰν ἐξετάσῃ τις τὴν κατάστασιν τῶν διὰ πολλοῦ χρόνου στερηθέντων τῆς τοῦ φωτὸς παρουσίας, πείθεται περὶ τούτου· διότι, ἐκτὸς τῆς περιγραφείσης ὠχρότητος καὶ ψυχρᾶς ὑγρότητος τοῦ δέρματος, φέρουσιν οἱ ἄνθρωποι οὗτοι τὰς σάρκας φουσκωμένας καὶ μαλθακὰς ὡς ζύμην, τὰς ἀρθρώσεις ἐξωγκωμένας καὶ πλήρεις ὀρρώδους ὑγροῦ, τὰ βλέφαρα καὶ τὰ χείλη οἰδηματώδη, καὶ ἡ παραμικρὰ ἐπὶ τοῦ δέρματος αὐτῶν ἀμυχὴ, τὸ ἐλάχιστον ἐκδαρμα, παράγει αἱμορραγίαν ἰσχυρὰν αἵματος ὑδατώδους, καὶ ὁμοίου πρὸς κερασόζωμον· πάντα δὲ ταῦτα τὰ συμπτώματα δεικνύουσι μεγάλην ἀποσύνθεσιν καὶ καταστροφὴν τῶν σφαιριδίων τοῦ αἵματος, ἣν προεκάλεσεν ἀφεύκτως ἡ στέρησις τοῦ φωτός. Τόσον δὲ εἶνε βέβαιον τοῦτο, ὥστε, ἐξετάσεως γενομένης καὶ εἰς τὰ φυτὰ ἐκεῖνα τὰ βλαστάνοντα εἰς τὸ σκότος, ἀπεδείχθη, ὅτι καὶ αὐτὰ πάσχουν ἔλλειψιν τῶν σφαιριδίων τῆς παραγούσης τὸ πράσινον τῶν φυτῶν χρῶμα ὕλης, ἥτις ἀντιστοιχεῖ μὲ τὰ αἱματοσφαιρίδια τῶν ζῴων, διότι διὰ πειραμάτων πάλιν ἀπεδείχθη, ὅτι ἡ ὕλη αὕτη αὐξάνει εἰς τὰ φυτὰ, ὅταν ποτίζωνται δι' ὕδατος περιέχοντος διαλελυμένον σίδηρον, ὅπως αὐξάνονται εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ τὰ αἱματοσφαιρίδια διὰ τῆς χορηγήσεως τῶν σιδηρούχων φαρμάκων.

Ἐκ τῶν ἄχρι τοῦδε ἐκτεθέντων δυνάμεθα νὰ πορισθῶμεν τοὺς ἀκολούθους ὑγιεινοὺς κανόνας:

1ον Ὅταν τις προτίθεται νὰ οἰκοδομήσῃ ἢ νὰ ἐνοικιάσῃ οἰκίαν δέον νὰ ἐκλέγῃ ὅσον οἷόν τε ἀνοικτότερον μέρος, καὶ νὰ προτιμᾷ τὰς ἐπὶ μεγάλων ὁδῶν καὶ πλησίον πλατειῶν θέσεις· νὰ φροντίζῃ δὲ ὅπως δίδηται εἰς τὴν οἰκίαν ἄφθονον φῶς διὰ παραθύρων, καταλλήλως τοποθετηθέντων.

2ον Οἱ ὡς ἐκ τοῦ ἐπαγγέλματός των ὑποχρεούμενοι νὰ μένωσιν ἐπὶ πολὺ ὑπὸ σκιὰν, δέον νὰ φροντίζωσι περὶ τῆς εἰσαγωγῆς ὅσον οἷόν τε ἀφθονωτέρου φωτὸς ἐν τοῖς ἐργαστηρίοις των, καὶ νὰ μὴ ὀκνῶσι νὰ ἐξέρχωνται ἐνίοτε καὶ εἰς τὸ ὕπαιθρον, ἵνα ἐκτίθηνται εἰς τὴν εὐεργετικὴν τοῦ ἀπλέτου φωτὸς ἐπενέργειαν.

3ον Οἱ εἰς ἀνάρρωσιν ἀπὸ βαρείας καὶ μακρᾶς νόσου εὑρισκόμενοι δέον νὰ ἐπιζητῶσι τὸ φῶς, διότι τοῦτο συντελεῖ, ὡς εἴπομεν, εἰς τὴν αἱματοποίησιν, καὶ ἑπομένως εἰς τὴν ἐνδυνάμωσίν των.

4ον Τὰ παιδία δέον νὰ μὴ φυλακίζωνται δι' ὅλης τῆς ἡμέρας ἐν τῇ οἰκίᾳ, ἀλλὰ νὰ ἐξέρχωνται καὶ εἰς τὸ ὕπαιθρον ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν νοημόνων ὑπηρετῶν καὶ μὲ τὰς ἀνηκούσας προφυλάξεις κατὰ τῶν ἐκ τῆς ἐπικρατούσης ἀτμοσφαιρικῆς θερμοκρασίας κινδύνων.

Ἕπεται συνέχεια.

ΠΡΑΚΤΙΚΑΙ ΓΝΩΣΕΙΣ

Ζῷα ἐκλαμβανόμενα ὡς βλαβερά.

Αἱ σαῦραι (γουστερίτσες) εἰς τὰς χώρας ἡμῶν εἶναι ἀβλαβεῖς ὡς πρὸς τὸν ἄνθρωπον· τοὐναντίον χρησιμεύουσιν ὡς καταστροφεῖς ἀπείρων ἐντόμων καὶ τῶν χρυσαλίδων αὐτῶν. Δὲν βλάπτουσι παντελῶς τὰ φυτὰ τῶν ἀγρῶν καὶ τῶν κήπων· ὥστε ὁ διωγμὸς αὐτῶν καὶ ἡ καταστροφὴ, ἥτις πανταχοῦ σχεδὸν γίνεται καὶ μάλιστα ὑπὸ τῶν παίδων, εἶναι παράλογος. Αἱ σαῦραι δάκνουσιν ὅταν ζητήσῃ τις νὰ τὰς συλλάβῃ, ἀλλὰ τὸ δῆγμά των, τὸ ὁποῖον εἶναι ἐνίοτε ἰσχυρὸν, οὐδὲν ἔχει τὸ ἐπιβλαβὲς καὶ φαρμακερόν.

ΑΘΗΝΗΣΙ.—ΤΥΠΟΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ, ΟΔΟΣ ΠΑΤΗΣΙΩΝ, 14.

Digitized by Google

Ἀριθ. 121 – Λεπτὰ εἴκοσι.

ΕΤΟΣ Γ΄.

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Πέμπτος | Συνδρομὴ ἐτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20.—Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶνε ἐτήσιαι— Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὁδὸς Σταδίου, 6. | 23 Ἀπριλίου 1878

ΠΑΝΟΜΟΙΟΤΥΠΟΝ ΤΗΣ ΥΠΟΓΡΑΦΗΣ ΤΗΣ

Α. Μ. ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ Α. Μ. ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΙΣΣΗΣ ΟΛΓΑΣ

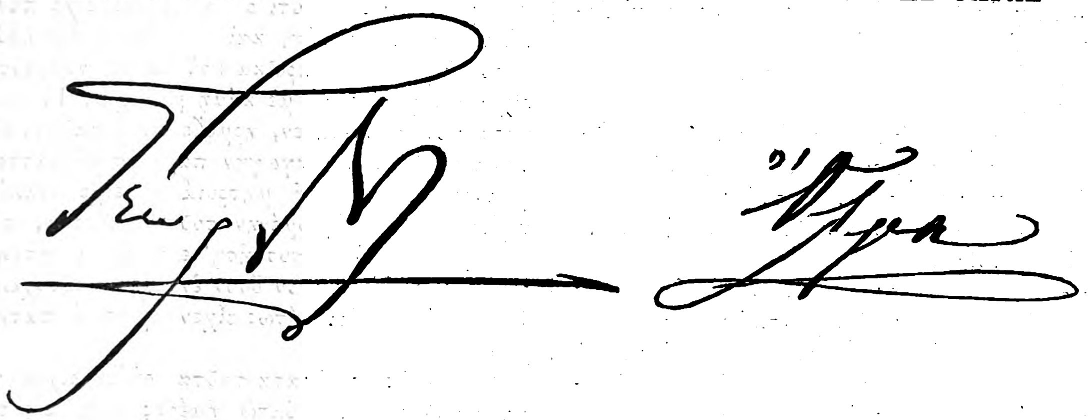

ΤΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΟΝ ΤΟΥ ΜΩΒΥΪΣΣΩΝ

Ὀλίγον πρὶν ἢ φθάσῃ τις ἐκ Παρισίων εἰς τὴν βουνώδη καὶ σκολιόδρομον πόλιν Ποντοάζ, διακρίνει δεξιά, πλουσίου καὶ διασήμου μοναστηρίου τὰ ἐρείπια. Τὸ μοναστήριον τοῦτο, καλούμενον τοῦ Μωβυϊσσῶν, τὸ ἵδρυσεν ἐν ἔτει 1246 ἡ βασίλισσα Λευκὴ ἡ ἐκ Καστιλίας, μήτηρ Λουδοβίκου τοῦ Ἁγίου, ἥτις ἠθέλησεν ἐκεῖ καὶ νὰ ταφῇ.

Ἡ Ἐπανάστασις διὰ χειρὸς στιβαρᾶς ἔρριψε χαμαὶ τὴν μονὴν καὶ ἐσκόρπισεν εἰς τοὺς ἀνέμους τῆς εὐσεβοῦς βασιλίσσης τὴν κόνιν. Ἀπὸ τεσσαράκοντα δὲ ἐτῶν πολὺ μετεβλήθησαν τὰ πράγματα ἐν τῷ χώρῳ ἐκείνῳ τῆς ἡσυχίας, ὃν ἀμετάβλητον ἐθεῶντο καὶ τὸν αὐτὸν πάντοτε, πεντακόσια ἔτη.

Τὴν σιγηλὴν τοῦ μοναστηρίου ἠρεμίαν τὴν διεδέχθησαν ὁ θόρυβος καὶ ἡ τύρβη δραστηρίας βιομηχανίας, μετεβλήθη εἰς φαιδρὸν καὶ χαρίεντα κῆπον τὸ ἄλσος τὸ αὐστηρὸν μὲ τὰ μαυρωπά του δένδρα, ἀπὸ δὲ τὸ παλαιὸν καὶ σεμνὸν οἰκοδόμημα διατηρεῖται μόνον τώρα μετέωρός τις σχεδὸν ἀπομένουσα τοῦ θόλου καμπή, ἥτις φανερώνει τὸν τόπον, ὅπου ἔκειτο ἡ ἐκκλησία, οἱ χαμηλοὶ τῆς μονῆς τοῖχοι, οὓς ὑποβαστάζουσι κομψοὶ στῦλοι, τὰ θεμέλια τοῦ ἡγουμενικοῦ καὶ αἱ κρύπται, ἐν αἷς ἐναπετίθεντο μετὰ θάνατον τῶν μοναζουσῶν τὰ σώματα.

Τὸ φθινόπωρον τοῦ παρελθόντος ἔτους εὑρισκόμην εἰς Μωβυϊσσῶν. Ἐν ᾧ πρωΐαν τινὰ παρευρισκόμην εἰς τὸ πρόγευμα τῶν ἐργατῶν, ἔτυχε νὰ ἐρωτήσω πόσας τοῦ μηνὸς εἴχομεν τὴν ἡμέραν ἐκείνην.

— Ἔχομεν 13 Ὀκτωβρίου, ἀπήντησέ τις ἐξ αὐτῶν.

— Δεκατρεῖς; ἀνεφώνησεν ἀμέσως ὁ κηπουρός· τότε λοιπὸν θὰ ἴδοῦμεν τὴν κυρὰ μὲ τὰ χρυσᾶ φλωριά.

— Τί εἶν' αὐτὴ ἡ κυρὰ μὲ τὰ χρυσᾶ φλωριά; ἠρώτησα.

— Ἆ! κύριέ μου, εἶνε τώρα πολὺ ἡλικιωμένη. Ἔρχεται ἐδῶ μὲ τὴν ἅμαξά της κάθε χρόνον, περιπατεῖ εἰς τὰ ἐρείπια, ἔπειτα μοῦ ζητάει καὶ τῆς δίδω φῶς καὶ ὑπάγει εἰς τὸ κολαστήριον, ὅπου μένει πολλὴν ὥραν. Ὅταν φεύγῃ μᾶς δίδει πάντοτε ἕνα φλωρί. Δὲν εἶνε ὅμως παράξενον νὰ μὴ φανῇ ἐφέτος· πέρυσι ἐφαίνετο πολὺ ἄρρωστη. Ἐχρειάσθη νὰ βοηθήσῃ ὁ Φραγκῖσκος τὸν ὑπηρέτην της διὰ νὰ τὴν 'πάγουν εἰς τὰ ἐρείπια.

Τὸ *κολαστήριον* εἶνε κρύπτη σωζομένη ἔτι, ἥτις ἔκειτο ἀκριβῶς ὑπὸ τὸ ἡγουμενικόν. Ἐκλείοντο δὲ ἐκεῖ αἱ μοναχαὶ ὅσαι ἤθελον παραβῆ τινὰ ἐκ τῶν μοναχικῶν τύπων.

Ὀλίγην προσοχὴν εἶχον δώσει εἰς τὰ λόγια τοῦ κηπουροῦ· μετὰ τὸ τέλος ὅμως τοῦ συνήθους περιπάτου μου, εἶδον ἐν τῇ αὐλῇ πολυτελῆ ἅμαξαν, ἧς αἱ θυρίδες ἐκοσμοῦντο ὑπὸ οἰκοσήμων. Ἐπορευόμην πρὸς τὸν κῆπον καὶ διηρχόμην πρὸ τῆς θύρας, δι' ἧς κατέρχεταί τις τώρα

Digitized by Google

εἰς τὸ κολαστήριον, ὅτε εἰς τὴν πρώτην βαθμίδα εἶδον κυρίαν πενθηφοροῦσαν. Ἦτο ὑψηλὸν τὸ ἀνάστημά της καὶ εὐγενὴς ἡ φυσιογνωμία της, ἀλλ' ἐφαίνετο καταβεβλημένη ὑπὸ μεγάλου μᾶλλον καὶ προσφάτου πόνου ἢ ὑπὸ τῆς ἡλικίας.

Ἰδὼν αὐτὴν ἔχουσαν ἀσταθὲς τὸ βῆμα, τῇ προσέφερα τὸν βραχίονα, ἀλλ' εὐθὺς μετ' ὀλίγον ἐλιποθύμησε καὶ μετὰ κόπου πολλοῦ κατώρθωσα νὰ τὴν ὁδηγήσω μέχρι τῆς οἰκίας. Πολὺ ἐπέμεινα, ὅτε τὴν εἶδον συνελθοῦσαν εἰς ἑαυτήν, εἰς τὸ νὰ παραμείνῃ ἐν Μωβυϊσσῶν καὶ νὰ διέλθῃ ἐκεῖ τὴν νύκτα. Δὲν ἤθελε κατ' ἀρχάς, ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἐπείσθη.

Τὴν ἑπομένην ἡμέραν συμπεριεπάτουν μετ' αὐτῆς εἰς τὸν κῆπον.

— Κύριε, μοὶ λέγει, σᾶς εὐχαριστῶ πολὺ διὰ τὴν πρὸς ἐμὲ εὐγένειάν σας· τί ἠδυνάμην νὰ πράξω, ὅπερ νὰ σᾶς ἦνε ἀρεστόν;

— Κυρία μου, ἤθελον κάτι νὰ ἐρωτήσω.... ἀλλὰ δὲν τολμῶ.

— Νὰ ἐρωτήσητε; Τὸ αἴτιον τὸ ὁποῖον μὲ ὁδηγεῖ ἐδῶ βεβαίως; Τὸ μυστικὸν τοῦτο μόνον τὰ τέκνα μου τὸ γνωρίζουν, δὲν ἐπεθύμουν νὰ διηγηθῶ τὴν ἱστορίαν αὐτήν. Ἀλλὰ σεῖς ἐδείχθητε τόσον εὐγενὴς πρὸς ἐμὲ... γραῖαν γυναῖκα, ὥστε δὲν θέλω νὰ μὴ σᾶς εὐχαριστήσω. Ἀκούσατε.

Ἐγεννήθην ἐν Βωβαὶ τῷ 1770. Ἡ μήτηρ μου ἀπέθανε γεννῶσά με. Ὁ πατήρ μου εὐγενὴς ἐπαρχιώτης, συνῆψε δεύτερον γάμον, ἡ δὲ μητρυιά μου κατὰ πρῶτον μὲν πολὺ μὲ περιποιεῖτο, ἀλλ' ἔπειτα, ὅτε ἀπέκτησε τέκνα, κατεγίνετο μόνον εἰς αὐτὰ καὶ εἰς τὰς διασκεδάσεις.

Ἤμην ὀκτὼ ἐτῶν ὅταν ἔγεινεν ὁ πατήρ μου κηδεμὼν ἀνεψιοῦ του τινός, ὅστις εἰς διάστημα ὀλίγων μηνῶν ἔχασε καὶ τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα του. Ὁ ἐξάδελφός μου ἦλθε νὰ κατοικήσῃ εἰς τὴν οἰκίαν μας. Ἡ ὁμοιότης τῶν διαθέσεών μας, εἶδός τι κοινῆς εἰς ἀμφοτέρους μελαγχολίας καὶ τὸ ἀόριστον ἐκεῖνο συναίσθημα τῆς ἐν τῷ κόσμῳ ἀπομονώσεώς μας ἐν τόσῳ μικρᾷ ἡλικίᾳ, ταχέως μᾶς συνήνωσαν διὰ ζωηρᾶς παιδικῆς ἀγάπης. Διήγομεν μαζὶ ὅσας ὥρας τῆς ἡμέρας ἄφινεν ἐλευθέρας ἡ ἄλλως ἱκανῶς παραμελουμένη ἀνατροφή μας.

Ἡ ἀθῶα αὕτη σχέσις δὲν ἐφόβιζε τοὺς γονεῖς μου καὶ ὅταν ἀκόμη ἐφθάσαμεν εἰς ἡλικίαν, καθ' ἣν ἡ παιδικὴ σχέσις ἠδύνατο νὰ μετατραπῇ εἰς ἄλλο συναίσθημα. Εἶχον ἀποφασίσει ὅτι μετ' ὀλίγον ἐπρόκειτο ὁριστικῶς καὶ ἐσαεὶ ν' ἀποχωρισθῶμεν.

Τῷ ὄντι, μόλις ὁ ἐξάδελφός μου ἐγένετο δεκαοκταέτης τὸν προσεκάλεσεν ὁ πατήρ μου καὶ τῷ ἀνήγγειλεν ὅτι τὸν εἶχε κατατάξει ὡς ἐθελοντὴν εἰς ἓν σύνταγμα, ὅπερ ἐπρόκειτο νὰ ἀπέλθῃ εἰς τὰς Ἰνδίας καὶ ὅτι ἔπρεπε νὰ ἦνε ἕτοιμος πρὸς ἀναχώρησιν τῇ ἐπαύριον τῆς ἡμέρας ἐκείνης.

Ὁ ἐξάδελφός μου ἔτρεξεν ἀμέσως νὰ μοὶ ἀναγγείλῃ τὴν λυπηρὰν εἴδησιν. Ἐκλαύσαμεν πολὺ ζητοῦντες ἀμοιβαίως παρηγορίαν, μὲ ἠσπάσθη καὶ μὲ προσεκάλεσε νὰ ὁρκισθῶ ἐπὶ τοῦ μικροῦ μου Εὐαγγελίου ὅτι δὲν θὰ νυμφευθῶ ἄλλον, τοὐλάχιστον ἕως οὗ αὐτὸς ἤθελεν ἐπανέλθει. Ὡρκίσθην καὶ ἐκεῖνος ἀπῆλθε.

Πρωΐαν τινὰ εἰσῆλθεν ἡ μητρυιά μου εἰς τὸ δωμάτιόν μου παρὰ τὴν συνήθειάν της· μοὶ ὡμίλησε περὶ τῆς μετρίας καταστάσεως τοῦ πατρός μου, μοὶ εἶπεν ὅτι ὁ πατήρ μου εἶχε πολλὰ οἰκογενειακὰ βάρη καὶ ὅτι ἐπειδὴ δὲν ἠδύνατο νὰ μοὶ δώσῃ προῖκα καὶ νὰ μὲ νυμφεύσῃ εἶχεν ἀποφασίσει νὰ μὲ κάμῃ μοναχήν. Τὸ μοναστήριον, προσέθηκεν, ἥρμοζε πολὺ μᾶλλον εἰς τὴν εὐγενῆ μου καταγωγὴν παρὰ ἀσυμβίβαστος γάμος. Ἄλλως τε ἡ μητρυιά μου εἶχε πολλὴν σχέσιν μὲ τὴν ἡγουμένην τοῦ Μωβυϊσσῶν, εἰς ἣν ἐπρόκειτο νὰ μὲ συστήσῃ· εἰς τὸ μοναστήριον ἐκεῖνο θὰ διῆγον ὅσον ἐνδέχεται εὐτυχῶς. Τέλος πάντων ὅτι οὕτως εἶχεν ὁρίσει ὁ πατήρ μου.

Εἰς τὰ ἐπιχειρήματα ταῦτα οὐδὲν εἶχον ν' ἀποκριθῶ καὶ μετὰ ὀκτὼ ἡμέρας ἤμην εἰς τὸ μοναστήριον.

Συνήθεια ἦτο ὅτε μία νέα εἰσήρχετο εἰς τὸ μοναστήριον νὰ τῇ δίδηται κατὰ τὸν χρόνον τῆς δοκιμασίας της ὡς σύντροφος ἅμα καὶ ὁδηγὸς μοναχή τις ἐκ τῶν ἐν τῷ μοναστηρίῳ. Ἡ μοναχὴ αὕτη οὐδὲ στιγμὴν ἀφίνουσα ἀπὸ πλησίον της τὴν νεαρὰν δόκιμον ἐπεφορτίζετο νὰ παραστήσῃ διὰ τῶν ὡραιοτέρων χρωμάτων τοῦ μοναστικοῦ βίου τὴν ἀνάπαυσιν καὶ τὰ πνευματικὰ θέλγητρα καὶ νὰ τῇ ἀποκρύψῃ συνάμα τὰς ἀκάνθας καὶ τὴν αὐστηρότητα, ἃς ὁ βίος ἐκεῖνος συνεπάγεται.

Μοὶ ἐδόθη ὡς τοιαύτη ἡ καλουμένη κατὰ τὸν μοναστικὸν τρόπον ἀδελφὴ Ῥόζα τοῦ Ἐλέους, γυνὴ καταλληλοτάτη εἰς τὸ ἐπάγγελμα, ὅπερ τῇ εἶχον ἀναθέσει. Μετ' αὐτῆς ὅλαι αἱ ἀσκήσεις τοῦ αὐστηροῦ τῶν μοναχῶν βίου ἐφαίνοντο εὔκολοι, τόσον εὐχερῶς τὰς ἐξετέλει ἡ καρδία μου! Κατήγετο ἐξ ἐπιφανοῦς οἰκογενείας, εἶχε δὲ γείνῃ μοναχὴ ἕνεκα πενίας. Εἶχεν ἀγγελικὴν τὴν μορφήν, ὡραίους κυανοῦς ὀφθαλμούς, γλυκυτάτους τρόπους τὸ πᾶν ἐν αὐτῇ μέχρι καὶ τοῦ μέλους, ὅπερ ἀνέπεμπεν ἡ φωνή της ἦτο σύμφωνον πρὸς τὴν ψυχήν της τὴν ἀφελῆ καὶ τρυφεράν. Καὶ ἡ κόλασις θὰ ἐφαίνετο παράδεισος ἐν συντροφίᾳ αὐτῆς.

Ταχέως εἵλκυσε τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην μου καὶ ἐκείνη δὲ δὲν ἐβράδυνε νὰ μοὶ παράσχῃ εἰλικρινῆ φιλίαν. Εἴμεθα ἀχώριστοι κατὰ τὸ πλεῖστον. Εἰς τὰς βραχείας στιγμάς, καθ' ἃς ἤμην μακράν της ἐσυλλογιζόμην τὸν ἐ-

Digitized by Google

ξάδελφόν μου· τί τάχα νὰ ἀπέγεινε; ἔμελλόν ποτε νὰ τὸν ἐπανίδω; Ἔπειτα διέβλεπον τοῦ πατρός μου τὴν θέλησιν ὡς ἀνυπέρβλητον κώλυμα μεταξὺ ἐμοῦ καὶ τοῦ ἐξαδέλφου μου. Περιέμενον λοιπὸν ἄνευ πολλοῦ φόβου, ἀλλ' ὄχι καὶ ἄνευ μικρᾶς τινὸς λύπης τὴν στιγμὴν, καθ' ἣν ἔμελλον νὰ ἐνδυθῶ τὸ μοναχικὸν σχῆμα. Τοῦτο δ' ἐπρόκειτο νὰ γείνῃ μετὰ τρεῖς μῆνας.

Ἑσπέραν τινὰ τοῦ ἰουνίου μηνὸς, εἰσελθοῦσα εἰς τὸ κελλίον μου εὗρον ἐπιστολὴν ἐπὶ τῆς κλίνης μου. Ἐδίστασα κατὰ πρῶτον, ἂν ὤφειλον νὰ τὴν παραδώσω εἰς τὴν ἡγουμένην πρὸ τοῦ τὴν ἀναγνώσω, ἀλλ' ἀφοῦ παρετήρησα τὴν ἐπιγραφὴν πᾶς δισταγμὸς ἐξέλιπε. Εἶχον διακρίνει τὸ γράψιμον τοῦ ἐξαδέλφου μου. Μοὶ ἔλεγεν ὅτι εἶχεν ἐπανέλθει εἰς τὴν Γαλλίαν ἵνα παραλάβῃ μεγάλην τινα κληρονομίαν, ἣν τῷ ἀφῆκεν ὁ ἐκ μητρὸς θεῖός του καὶ ὅτι φθάσας εἰς Βωβαὶ εἶχε μάθει τὰ κατ' ἐμέ. Ὁ ἀπελπισμός του εἶχε φθάσει εἰς τὸ ἔπακρον· μοὶ ἐνθύμιζε τοὺς ὅρκους μου, μὲ ἱκέτευε νὰ μὴ τὸν ἐγκαταλείψω. Εἶχε τὰ πάντα παρασκευάσει. Διὰ χρημάτων εἶχεν ἐξαγοράσει τινὰς ἐκ τῶν ἀνθρώπων τοῦ μοναστηρίου. Ἂν ἤθελον νὰ εὑρεθῶ τὴν ἐπομένην πέμπτην εἰς τὸν πυργίσκον ἐκεῖνον, ὃν βλέπετε ἐδῶθεν καὶ ὅστις εἶνε ἐστραμμένος πρὸς βορρᾶν, αὐτὸς ἀνελάμβανε νὰ φέρῃ εἰς αἴσιον πέρας τὰ λοιπά· ὁμοῦ θὰ κατελίπομεν τὴν Γαλλίαν. Ἄλλως θὰ ηὐτοκτόνει.

Ἡ ἀπειλὴ αὕτη εἶνε πάντοτε φοβερὰ διὰ μίαν νέαν, πολὺ δὲ πλειότερον ἦτο φοβερὰ δι' ἐμὲ, ἥτις καλῶς ἐγνώριζον τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἐξαδέλφου μου. Ποτὲ ἄνθρωπος ὑπὸ πρᾶον καὶ ἐσκεμμένον ἐξωτερικὸν δὲν ἔκρυψεν βιαιότερα πάθη. Ἦτο ἀναποφάσιστος εἰς τὰ μικρὰ, ἀκλόνητος εἰς τὰ μεγάλα. Ἂν ἀπεφάσιζε νὰ θανατωθῇ, θὰ ἐθανατώνετο βεβαίως.

Δύνασθε κάλλιστα νὰ νοήσητε πόσον ἡ ἐπιστολὴ αὕτη διετάραξε τὸ πνεῦμά μου. Διῆλθον νύκτα φοβερὰν, ἀπερίγραπτον· μὲ κατέτρωγεν ἡ θέρμη. Συνάμα ἡ καρδία μου μοὶ ἀπεκάλυψεν ἑαυτὴν ὁλόκληρον. Δὲν ἦτο συμπάθεια ἐκ παιδικῆς σχέσεως προελθοῦσα ἐκείνη, ἣν ᾐσθανόμην πρὸς αὐτὸν, ἦτο ἔρως, ἔρως διακαέστατος. Κατηρώμην καὶ τὸ μοναστήριον καὶ τοῦ πατρός μου τὴν βαρβαρότητα. Εὐχαρίστως δὲ θὰ ἔθραυον τὴν κεφαλήν μου κατὰ τῶν κιγκλίδων τοῦ παραθύρου μου.

Τὸ πρωΐ, ἡ Ῥόζα εὐχερῶς διέκρινε τὴν ταραχήν μου καὶ ἐζήτησε νὰ μάθῃ τὴν αἰτίαν. Τῇ ἔδειξα ἁπλῶς τὴν ἐπιστολὴν τοῦ ἐξαδέλφου μου. Τὴν ἔσχισε διὰ νὰ μὴ ἐκθέσῃ κἀνένα. Ἔπειτα δὲ μοὶ ὑπέδειξε τὰς θρησκευτικὰς διατάξεις, τὴν ὀργὴν τοῦ πατρός μου, τοὺς κινδύνους, οὓς θὰ διέτρεχον παρακολουθοῦσα εἰς ξένους τόπους ἄνδρα, μὴ ὄντα σύζυγόν μου.

Τῇ ἀπήντησα ὅτι δὲν ἤθελον νὰ γείνω μοναχὴ, ὅτι ἄκουσαν μὲ ἐθυσίαζον, ὅτι ἠγάπων τὸν ἐξάδελφόν μου, ὅτι θὰ ἐφονεύετο καὶ ὅτι ἐγὼ ἢ θὰ ἐτρελλαινόμην ἢ θὰ ἀπέθνησκον. Ἔπειτα προσηυχήθημεν ὁμοῦ καὶ ἐκλαύσαμεν πολύ.

Τοιαύτη ἦτο ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἡ θέσις μου. Τὴν τετάρτην ἡμέραν ἦλθε πρός με ἡ Ῥόζα πρᾳοτέρα. «Καϋμένη μου φίλη, μοὶ λέγει, βλέπω ὅτι καὶ αἱ τῆς θρησκείας ἐντολαὶ καὶ αἱ συμβουλαὶ αἱ ἰδικαί μου εἶνε ἀνίσχυροι· ἐσυλλογίσθην ἓν πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ συμβιβάσῃ καὶ τὸν ἔρωτά σας καὶ τὸ πρὸς τὸν Θεὸν καθῆκόν σας. Νὰ προσποιηθῆτε τὴν ἀσθενῆ καὶ νὰ μὴ τρώγητε εἰς τὸ ἑστιατόριον. Ἡ ἡγουμένη θὰ μὲ ἐρωτήσῃ τί ἔχετε· θὰ τῇ εἴπω ὅτι δὲν εἶνε τίποτε καὶ ὅτι ἔχετε μόνον ἀνάγκην νὰ κινῆσθε ὀλίγον. Θὰ μοὶ δώσῃ τότε τὸ κλειδίον τοῦ κήπου, ὅπως κάμνει πάντοτε διὰ τὰς ἀσθενεῖς ἀδελφάς μας.

Τὴν ἡμέραν, ὅπου σᾶς ὥρισεν ὁ Κ. ἐξάδελφός σας, θὰ ἀναβῶμεν εἰς τὸν πυργίσκον, τοῦ ὁποίου ἡ θύρα μένει πάντοτε ἀνοικτή· τῷ ὁμιλεῖτε ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὰς κιγκλίδας τοῦ μικροῦ παραθύρου, τῷ λέγετε ὅτι δὲν ἐγείνατε ἀκόμη μοναχὴ καὶ ἐν ἀνάγκῃ ὅτι ποτὲ δὲν θὰ γείνητε· ἂς ἀποταθῇ εἰς τὸν πατέρα σας καὶ ἀφ' οὗ ὁ Κ. ἐξάδελφός σας εἶνε πλούσιος, ὁ πατήρ σας θὰ συναινέσῃ εἰς τὸν γάμον. Τοιουτοτρόπως, προσέθηκε καταφιλοῦσά με, θὰ ἀναχωρήσητε, θὰ μὲ καταλίψητε, ἀλλ' εὐτυχὴς καὶ χωρὶς νὰ παρακούσητε εἰς τὰ θεῖα παραγγέλματα. Τοῦτο θὰ μὲ παρηγορῇ τοὐλάχιστον.»

Τὸ σχέδιον τοῦτο τὸ ὑπηγόρευσεν ἡ δυοκαιεικοσαέτις σύνεσίς της, τὸ παρεδέχθη δὲ ὁ ἔρως μου.

Κατὰ τὰ προαποφασισθέντα προσεποιήθην τὴν ἀσθενῆ. Ἡ ἡγουμένη μᾶς ἔδωκε τὸ κλειδίον· ἐπορευόμεθα καθ' ἑκάστην ἑσπέραν εἰς τὸν κῆπον. Τὴν ὡρισμένην ἡμέραν φαντάζεσθε ποία ἦτο ἡ ἀνησυχία μας. Ἡ Ῥόζα εἶχεν οὐδὲν ἧττον πλειότερον θάρρος· ἐγὼ ἤμην μᾶλλον νεκρὰ ἢ ζῶσα. Ἐφθάσαμεν εἰς τὸν πυργίσκον, τοῦ ὁποίου ἡ θύρα ἦτο παρὰ προσδοκίαν κλειστὴ, ἀλλ' ἐκεῖ πλησίον ἐρείδετο ἐπὶ τοῦ τοίχου ὑψηλὴ κλίμαξ. Δὲν ἠξεύραμεν τί νὰ κάμωμεν, ὅτε ἐκεῖθεν τοῦ τοίχου ἐφάνη ὁ ἐξάδελφός μου, ἤθελε δὲ νὰ καταβῇ πρὸς ἡμᾶς. Ἐγονυπετήσαμεν ἱκετεύοντες αὐτὸν νὰ μὴ τὸ πράξῃ· τῷ εἴπομεν ὅτι θὰ μᾶς κατέστρεφεν καὶ ὅτι θὰ ἔβλαπτεν καὶ τὸν ἑαυτόν του. Ἐδέχθη ὑπὸ τὸν ὅρον τοῦ ν' ἀναβῶ ἐγὼ ἐπὶ τῆς κλίμακος.

Τρέμουσα ὑπήκουσα· ἀλλὰ μόλις τὸν ἐπλησίασα, μὲ ἥρπασεν ἀπὸ τοὺς βραχίονας· συγχρόνως ὁ ὑπηρέτης του ἀνέβη ἐπὶ τοῦ τοίχου καὶ οἱ δύο δὲ μὲ ἀνήρπασαν βωβὴν ἀπὸ τοῦ φόβου καὶ ἴσως καὶ ἀπὸ ἄλλου τινὸς αἰσθήματος. Μετὰ τρεῖς ἡμέρας εὑρισκόμεθα εἰς τὴν Ὁλλάνδαν, ἔνθα μὲ ἐνυμφεύθη.

Ὁ γάμος ὑπῆρξε πάντοτε εὐτυχής. Ἀλλὰ

Digitized by Google

καὶ ἐν τῷ μέσῳ ἀκόμη τῆς πρώτης χαρᾶς, μία πικρὰ ἰδέα ἐδηλητηρίαζε τὴν εὐτυχίαν μου. Τί νὰ ἀπέγεινεν ἡ Ῥόζα καὶ τί φοβερὸν πρᾶγμα ἂν τυχὸν ἐξελήφθη ὡς συνένοχος τῆς φυγῆς μου! Αἴφνης ἡμέραν τινὰ ἔλαβον ἐπιστολὴν της. Ἰδοὺ ἀντίγραφον αὐτῆς. Ἀναγνώσατέ μού την καὶ πάλιν. Ἂν καὶ τὴν ἔμαθον ἀπὸ στήθους ἐπιθυμῶ πάντοτε νὰ τὴν ἀκούω.

Τότε μοὶ ἔδωκε τὴν ἑξῆς ἐπιστολὴν, ἥτις ἔφερε τὸ ὄνομά της καὶ τὴν διεύθυνσίν της. Τῇ ἐζήτησα τὴν ἄδειαν νὰ κρατήσω τὸ ἀντίγραφον· μοὶ τὸ ἐπέτρεψε. Τὴν παραθέτω ἐνταῦθα ὅπως ἔχει, ἐν ὅλῃ της τῇ ἀφελείᾳ.

«Ἐν τῷ βασιλικῷ μοναστηρίῳ τοῦ Μωδυΐσσών, τῇ 20 Δεκεμβρίου 1791.

Ἀγαπητή μου ἀδελφὴ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ Λουΐζα Βενεδικτίνη,

Θὰ σᾶς φανῇ βέβαια παράδοξον νὰ λάβητε ἐπιστολὴν ἐξ ἐμοῦ. Ἀργότερα θὰ σᾶς εἴπω πῶς συνέβη τοῦτο. Ὁπουδήποτε ὅμως καὶ ἂν τὴν ἀναγνώσητε παρακαλῶ τὸν Κύριον ἡ ἐπιστολή μου νὰ σᾶς εὕρῃ πιστὴν εἰς τὰς ἁγίας αὐτοῦ ἐντολὰς καὶ εὐδαίμονα.

Ἔχω πολλὰ νὰ σᾶς εἴπω διὰ τὴν μονὴν καὶ τὰς μοναχὰς, ἀλλ' ἐπειδὴ ὑποθέτω ὅτι πρὸ πάντων θὰ ἐπιθυμεῖτε νὰ μάθητε τί συνέβη μετὰ τὴν ἀναχώρησίν σας, ἀρχίζω ἐκεῖθεν.

Ὅταν ὁ Κ. ἐξάδελφός σας σᾶς εἵλκυσε πρὸς τὸ ἄλλο μέρος τοῦ τοίχου, ἐφοβήθην πολύ· ἐφοβήθην μήπως πέσητε καὶ κτυπήσητε διότι εἶνε πολὺ ὑψηλὸς ὁ τοῖχος Ἐπανειλημμένως σᾶς ἐφώναξα, ἀλλὰ δὲν μοὶ ἀπεκρίθητε. Μετ' ὀλίγας στιγμὰς ἤκουσα τὴν ἅμαξαν ἀναχωροῦσαν. Ἐνόησα ὅτι ἐχάθητε δι' ἐμὲ διὰ παντὸς καὶ ἔκλαυσα.

Δὲν ἤξευρα οὔτε ποῦ ἤμην οὔτε τί ἔκαμνα. Ἐνόμισα ὅμως καλὸν νὰ ἀποσύρω τὴν κλίμακα καὶ μολονότι αὕτη ἦτο πολὺ βαρυτέρα ἀπὸ ἐμὲ κατώρθωσα νὰ τὴν σύρω καὶ νὰ τὴν ῥίψω εἰς τὸ μέρος, ὅπου εἶνε φυτευμένα τὰ κουνουπίδια πλησίον εἰς τὴν βρύσιν. Τὸ ἔκαμα τοῦτο διὰ νὰ μὴ φανῇ ἀπὸ ποῦ ἐφύγετε, διότι ἂν σᾶς ἐπανεύρισκον θὰ σᾶς ἔκαμνον πολὺ δυστυχῆ. Ἔπειτα τρέχουσα σχεδὸν εἰσῆλθον διὰ τῆς κιγκλίδος τοῦ Ἁγίου Βενεδίκτου. Ἔφθασα ἅμα ἤρχισε νὰ σημαίνῃ ὁ ἑσπερινός.

Ἐνόμιζα πάντοτε ὅτι αἱ μοναχαὶ τοῦ νοσοκομείου εἶχον τὴν ἰδέαν ὅτι ἐπανήλθατε εἰς τὸ μοναστήριον, ἐν ᾧ ἐν τῷ μοναστηρίῳ σᾶς ὑπέθετον εἰς τὸ νοσοκομεῖον, διότι τὴν ἑσπέραν ἐκείνην κανεὶς δὲν ἐνόησε τίποτε. Ἐγὼ ἐννοεῖται δὲν ἠδυνήθην νὰ κοιμηθῶ. Ἅμα ἤκουα τὸν παραμικρὸν κρότον ἢ εἰς τὴν αὐλὴν ἢ εἰς τῆς Κυρίας ἡγουμένης ἐνόμιζα ὅτι σᾶς φέρουν ὀπίσω. Τὴν ἐπομένην ἡμέραν διέταξεν ἡ Κυρία νὰ συναχθῶμεν ὅλαι εἰς τὴν αἴθουσαν, ὅπου εἶνε πλησίον εἰς τὸ ἑστιατόριον. Ὅτε συνήχθημεν ὅλαι ἦλθε καὶ ἡ Κυρία. Ἐγὼ ἔθηκα τὴν ψυχήν μου εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Κυρίου διότι ἐνόμιζον ὅτι ἤγγικεν ἡ τελευταία μου ὥρα.

Ἡ Κυρία ἦτο κατὰ τὸ σύνηθες ἥσυχος· ἔκαμε τὴν προσευχήν· *ἐλθὲ, πνεῦμα ἅγιον*. Ὅταν ἐτελείωσεν ἡ προσευχὴ, μᾶς εἶπεν· «Ἀδελφαί μου, συνιστῶ εἰς τὰς προσευχάς σας τὴν δεσποινίδα Λουΐζαν Βενεδικτίνην. Ὁ Θεὸς δὲν ἤθελε νὰ τὴν ἀξιώσῃ τοῦ σχήματος. Μᾶς ἐγκατέλιπεν. Ἂς εἴπωμεν ὑπὲρ αὐτῆς τὴν προσευχὴν *ὑπὲρ τῶν ἁμαρτωλῶν*.»

Ἐννοεῖται ὅτι πλέον πάσης ἄλλης προσευχήθην ὑπὲρ ὑμῶν μὲ ὅλην μου τὴν καρδίαν. Ἀλλὰ καὶ αἱ ἄλλαι ἐκ πάσης ψυχῆς προσηυχήθησαν, διότι ὅλαι σᾶς ἠγάπων καὶ θὰ ἦσθε εὐτυχὴς ἐδῶ. Ἀλλ' ἄλλως ἠθέλησεν ὁ Κύριος. Γεννηθήτω τὸ θέλημά του.

Ἐπὶ ὀκτὼ ἡμέρας τίποτε νεώτερον δὲν συνέβη. Τὴν ἐννάτην ἡμέραν, ἦτο μία Τρίτη, μοὶ φαίνεται ὅτι εἶνε τώρα, μὲ ἐφώναξεν ἡ Κυρία. Ἐπειδὴ ἡ Κυρία πολὺ μὲ ἠγάπα καὶ μὲ ἐζήτει συχνὰ ἤλπιζα ὅτι δὲν θὰ ἦτο διὰ τοῦτο. Ἅμα ὅμως τὴν εἶδον ἐχάθη ἡ ἐλπίς. Ἐκάθητο εἰς τὴν μεγάλην της πολθρόναν καὶ μὲ ἐκύτταζε μὲ τὰ μαῦρά της ἐκεῖνα τὰ 'μάτια, τὰ ὁποῖα μᾶς ἔκαμνον τόσον φόβον. Ἐγὼ ἔτρεμα ὡσὰν τὸ φύλλον καὶ ἤμην ὠχρὰ ὡσὰν τὸ βέλο μου.

Τότε μοὶ εἶπε· «Φοβεῖσθε πολὺ, δεσποινίς.» Ἅμα ἤκουσα τὸ *δεσποινὶς*, ἔτρεμα περισσότερον ἀκόμη. «Ναὶ, ἐξηκολούθησε, δεσποινὶς, διότι δὲν πιστεύω νὰ ἐλπίζητε ὅτι θὰ ὀνομάσω πλέον ἀδελφὴν μίαν ἄθεον ὡς σᾶς.» Σᾶς γράφω τὴν ἄσχημην ἐκείνην λέξιν διὰ τὴν ταπείνωσίν μου καὶ τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν μου. Δὲν ἠμπορῶ ὅμως νὰ σᾶς ἐκφράσω πόσον κακὸν μοὶ ἔκαμεν ἐκείνη ἡ λέξις. Σὺ γνωρίζεις, Κύριε, ἂν Σὲ λατρεύω, ἐν τοῖς ἔργοις Σοῦ, τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ μονογενοῦς Σου Υἱοῦ! Δὲν ἠμποροῦσα πλέον νὰ σταθῶ εἰς τὰ πόδια μου καὶ ἐπλησίασα εἰς τὸ προσκυνητάριόν της διὰ νὰ πιασθῶ. Ἀλλ' ἐκείνη μοὶ ἐφώναξε· «μὴ ἐγγίζῃς τὸ προσκυνητάριόν μου» καὶ ἔπειτα μοὶ εἶπε· «ἐφοβεῖσο τόσον καὶ ὅταν ἐβοήθησες τὴν δεσποινίδα Λουΐζαν Βενεδικτίνην νὰ φύγῃ;» καὶ ἐπειδὴ δὲν ἔδιδα ἀπόκρισιν, «ἀποκρίσου!» μοὶ ἐφώναξεν ἄγρια. Παρ' ὀλίγον νὰ πέσω. Τὸ παρετήρησε καὶ τότε κάπως μὲ πραότητα μοὶ εἶπεν· «ἄκουσε καὶ ἀποκρίσου χωρὶς νὰ εἴπῃς ψεύματα· ἔκαμες διόλου λόγον εἰς κανένα δι' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα;» Τῇ ἀπήντησα ὅτι ὄχι, ὅπως εἶνε ἡ ἀλήθεια. «Λοιπὸν, μοὶ λέγει, σοῦ ἀπαγορεύω νὰ εἴπῃς τίποτε. Ἡ ὑπόληψις τοῦ μοναστηρίου ἀπαιτεῖ νὰ μὴ γείνῃ διόλου λόγος, νὰ μείνῃ τὸ πρᾶγμα μυστικὸν καὶ νὰ μὴ ἔχουν νὰ λέγουν οἱ φιλόσοφοι. Ἂν ἐκβάλῃς λέξιν θὰ γνωρίσῃς εἰς τὴν ὀργήν μου καὶ τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ, εἰς τὴν ὁποίαν θὰ σὲ παραδώσω.»

Digitized by Google

Ἐνόμιζα ὅτι δὲν εἶχε τίποτε ἄλλο νὰ μοὶ εἴπῃ καὶ τὴν ἐχαιρέτισα διὰ νὰ ἐξέλθω, ἀλλ' ἐκείνη μοὶ ἐφώναξε· «γονάτισε.» Ἐγονάτισα καὶ ἐκείνη μοὶ εἶπεν· «ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων δὲν σὲ τιμωρῶ διὰ τὸ ἁμάρτημά σου, ἀλλὰ μὴ νομίζῃς ὅτι θὰ μείνῃ ὅλως διόλου ἀτιμώρητον.»

Τῇ ἀπήντησα ὅτι ἤμην ἑτοίμη νὰ πράξω ὅ,τι μὲ διατάξει. «Καλὰ λοιπόν, μοὶ λέγει, διὰ νὰ σὲ τιμωρῶ χωρὶς νὰ ἠξεύρῃ κανεὶς τὴν αἰτίαν, σὲ διατάττω κάθε σάββατον νὰ κάμνῃς μίαν παράβασιν τοῦ κανονισμοῦ τοῦ μοναστηρίου διὰ νὰ λαμβάνω ἀφορμὴν τιμωρίας. Ὁ κανών σου θὰ ἦνε νὰ πηγαίνῃς εἰς τὸ κολαστήριον ἀπὸ τὸ τέλος τῆς λειτουργίας ἕως εἰς τὸν ἑσπερινόν.»

Παρατηρεῖτε, ἀγαπητὴ Λουΐζα Βενεδικτίνη, ὅτι ἡ Κυρία ἔδειξε πολλὴν ἀγαθότητα, διότι ἐν ᾧ ἠμποροῦσε νὰ τὸ γράψῃ εἰς τὴν Ἁγιότητά του τὸν Πάπαν, ὁ ὁποῖος, καθὼς λέγουν, ἠμποροῦσε νὰ μὲ κάμῃ ν' ἀποθάνω, μὲ ἐτιμώρησε μόνον μὲ κολαστήριον μίαν φορὰν τὴν ἑβδομάδα.

Νὰ σᾶς εἴπω ὅμως τὴν ἀλήθειαν, τὴν πρώτην φοράν, ὅπου ἐμβῆκα εἰς ἐκείνην τὴν κακὴν φυλακήν, πολὺ ἐφοβήθην καὶ ἔκλαυσα, τώρα ὅμως κάπως ἐσυνήθισα· ὁ Θεὸς καὶ ἡ Παναγία μαζί σας. Ἂν εἶσθε εὐτυχὴς μὲ τὸν Κ. ἐξάδελφόν σας, ὁ ὁποῖος ἐλπίζω ὅτι εἶνε τώρα σύζυγός σας, διότι εἶσθε πολὺ φρόνιμη, δὲν μὲ μέλει νὰ τιμωροῦμαι ὀλίγον πρὸς χάριν σας. Πόσα δὲν ἔπαθεν ὁ Κύριος χάριν τῶν ἀνθρώπων!

Ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον μὲ λυπεῖ δὲν εἶνε ἡ φυλακή, ἀλλ' ὅτι ἀναγκάζομαι κάθε σάββατον νὰ κάμνω ἓν ἁμάρτημα. Καὶ εὑρίσκομαι καὶ στενοχωρημένη τί ἁμαρτίαν νὰ κάμω. Μίαν φορὰν κοιμῶμαι περισσότερον ἀπὸ τὴν προσδιωρισμένην ὥραν, ἄλλην φορὰν γελῶ ὡς τρελλὴ εἰς τὸ πρόγευμα· ἓν σάββατον ἐκύτταξα εἰς τὸν ἀέρα τὴν στιγμήν, ὅπου ἐξήρχετο ὁ ἱερεὺς μὲ τὰ ἄχραντα μυστήρια, Θεὸς φυλάξοι ὅμως νὰ τὰ ξανακάμω. Ἀπορῶ πῶς εἶνε δυνατὸν νὰ ὑπάρχουν κακοὶ ἄνθρωποι, νὰ κάμνουν τὸ κακόν!

Βλέπω ὅτι ἐγέμισα τὸ φύλλον καὶ δὲν θὰ ἔχω ἄλλο. Καὶ ὅμως ἔχω τόσα νὰ γράψω. Ἂν ἤρχεσθε τώρα θὰ ἐβλέπετε τὰς ἀδελφὰς πολὺ μεταβεβλημένας ἀπὸ ὅ,τι ἦσαν εἰς τὸν καιρόν σας. Τὸ μοναστήριον εἶνε τώρα πολὺ μελαγχολικόν. Ὁ παπᾶ Βαλώνης, ὁ ὁποῖος ἦτο τόσον καλὸς ἔφυγε καὶ ὑπῆγε νὰ ταξειδεύσῃ, δὲν μένει παρὰ ὁ παπᾶ Χενέβης, διὰ τὸν ὁποῖον δὲν θέλω νὰ εἴπω κακόν.

Τὰ περισσότερα κοράσια, ὅπου ἦσαν εἰς τὸ σχολεῖόν μας ἔφυγον ἐπίσης, αὔριον ἀναχωρεῖ καὶ ἡ δεσποινὶς Μαρία. Τώρα ἐσχάτως εἶχα συνδεθῆ πολὺ μὲ τὴν Μαρίαν διότι ἔμαθα ὅτι ἦτο ὀλίγον συγγενής σας. Αὐτὴ μοὶ ὑπεσχέθη νὰ κρύψῃ τὴν ἐπιστολήν μου καὶ νὰ σᾶς τὴν στείλῃ, ὅπου εἶσθε. Ἐκεῖνο ὅμως, τὸ ὁποῖον θὰ σᾶς λυπήσῃ εἶνε ὅτι ὁ κανὼν τοῦ μοναστηρίου δὲν τηρεῖται τώρα τόσον ἀκριβῶς. Ἡ Κυρία πηγαίνει σχεδὸν καθ' ἡμέραν εἰς τοὺς Παρισίους. Λέγουν ὅτι ἐπειδὴ πρόκειται νὰ χαλάσουν τὰ μοναστήρια. Ἀλλὰ πρέπει νὰ ὑπάρχουν μοναστήρια διὰ νὰ προσεύχωνται οἱ χριστιανοί, δὲν εἶνε δὲ δυνατὸν νὰ ἀφήσῃ ὁ βασιλεὺς νὰ χαλάσουν τὸ ἰδικόν μας, τὸ ὁποῖον τὸ ἔκτισεν ἡ μήτηρ τοῦ ἁγίου προγόνου του. Ἀλλοίμονον ἂν δὲν ἠμπορέσω νὰ τελειώσω ἐδῶ τὰς ἡμέρας μου! Αὐτὴν τὴν χάριν ζητῶ κάθε ἑσπέρας ἀπὸ τὸν ἅγιον Ἄγγελον τὸν φύλακα τῆς ψυχῆς μου καὶ πιστεύω ὅτι θὰ μὲ εἰσακούσῃ. Ἴσως μᾶς στείλουν καὶ ἄλλας μοναχάς, διότι λέγουν ὅτι τὸ μοναστήριόν μας εἶνε πολὺ πλούσιον. Ἂς ἔλθουν ὅσαι θέλουν, καμμία δὲν θὰ ἀναπληρώσῃ τὴν Λουΐζαν Βενεδικτίνην μου.

Χαίρετε καὶ λάβετε τὰς ὑπὲρ τῆς σωτηρίας σας εὐχὰς καὶ εὐλογίας τῆς εἰλικρινῶς ἀγαπώσης σας ἀδελφῆς

ΡΟΖΑΣ ΤΟΥ ΕΛΕΟΥΣ.

Υ. Γ. Μή μοι γράψητε διόλου καὶ μὴ ζητήσητε νὰ μὲ ἴδητε, διότι μὲ καταστρέφετε.»

Ἅμα ἐτελείωσα τὴν ἀνάγνωσιν τῆς ἐπιστολῆς ἡ κυρία μοὶ προσέθηκε τὰ ἑξῆς· «Ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ ἡ ψυχὴ τῆς ταλαιπώρου Ῥόζας μου σᾶς καταδεικνύετε ὁλόκληρος. Συμπαθὲς σύμπλεγμα εἰλικρινοῦς εὐλαβείας καὶ ζωηρᾶς φιλίας. Ἡ δυστυχής! Δὲν θὰ ὑπέφερε τόσον εἰς τὸ κολαστήριον, ὅσον εἰς τὸ μοναστήριον, κατὰ τὰς ὥρας τοῦ περιπάτου, εἰς τὴν ἐργασίαν, πανταχοῦ. Δὲν ἔχετε ἰδέαν, Κύριε, τί πρᾶγμα εἶνε ἡ κακεντρέχεια τεσσαρακοντάδος μοναζουσῶν· ἐγὼ τὸ ἠξεύρω καὶ ἠξεύρω πόσοι ἀπειρόκαλοι λόγοι θὰ ἔπληξαν τὰ ὦτά της καὶ πόσαι ὑβριστικαὶ ὑπόνοιαι θὰ κατεπίκραναν τὴν εὐαίσθητον καὶ εὐγενῆ της καρδίαν.

Ἀλλ' ἡ Ἐπανάστασις προὐχώρει γιγαντιαίοις βήμασιν· αἱ πύλαι τῆς Γαλλίας ἀνεπετάσθησαν εἰς τοὺς φυγάδας, οὓς πολιτικαὶ ἰδέαι ἢ πεποιθήσεις θρησκευτικαὶ εἶχον ἐξελάσει ἀπὸ τοῦ ἐδάφους τῆς φίλης πατρίδος. Ὁ σύζυγός μου ἠδύνατο ἀπὸ καιροῦ νὰ ἐπανέλθῃ, ἀλλὰ σπουδαῖα συμφέροντα τὸν ἐκράτουν εἰς τὴν Χάγην. Δὲν ἐπανήλθομεν εἰς τὴν Γαλλίαν παρὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1791.

Εἴμεθα περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ὀκτωβρίου εἰς Βαλανσιέν, ὅτε εἶδον εἰς τὰς ἐφημερίδας τὸ ψήφισμα τῆς Συνελεύσεως τὸ καταργοῦν πλεῖστα μοναστήρια καὶ ἐν αὐτοῖς καὶ τὸ τοῦ Μωβυΐσσων.

Ἔσπευσα ἐκεῖ ἵνα ἴδω τὴν Ῥόζαν καὶ τῇ προσφέρω ἐν τῷ κόσμῳ, ὃν ἔμελλε νὰ ἐπανίδῃ, τὸ στήριγμα φιλίας, ἣν τόσον ἀκριβὰ εἶχε πληρώσει. Τῇ 13 Ὀκτωβρίου ἤμην εἰς Μωβυΐσσων.

Δὲν ἐπιχειρῶ νὰ σᾶς περιγράψω ὑπὸ τίνος ὀδυνηροῦ συναισθήματος κατελήφθην ἐπαναβλέπουσα τοῦ γηραιοῦ μοναστηρίου τὰς πύλας, αἵτινες ἐπὶ τόσους αἰῶνας τετειχισμέναι, ἠνοί-

Digitized by Google

γοντο εἰς τὸν βουλόμενον, τὴν ἐκκλησίαν ἐρημωθεῖσαν, τοὺς τάφους συληθέντας καὶ τὰ ὀστᾶ βεβηλωθέντα. Φεῦ! Θέαμα φρικτότερον ἔτι ἔμελλον νὰ ἴδω.

Ἠρώτησα τί ἔγειναν αἱ μοναχαὶ καὶ μοὶ ἀπήντησαν ὅτι μόνη ἡ ἐπὶ τοῦ στροφείου ὑπηρέτρια ἠδύνατο νὰ μὲ πληροφορήσῃ. Ἡ ὑπηρέτρια αὕτη κατεῖχε τῆς ἡγουμένης τὰ δωμάτια. Ἀνέβην μετὰ σπουδῆς.

Ἡ γυνὴ αὕτη μὲ ἀνεγνώρισεν ἐν τῷ ἅμα.

— Τί ἔγεινε, τῇ λέγω, ἡ ἀδελφὴ Ῥόζα τοῦ Ἐλέους;

Ἀκούσασα τὸ ὄνομα τοῦτο, ὠχρίασεν, ἤρχισε νὰ τρέμῃ καὶ χωρὶς νὰ μοὶ ἀπαντήσῃ ἥναψε κηρίον καὶ ἐζήτησε τὰ κλειδία.

— Πρὸς Θεοῦ, τῇ λέγω, ποῦ εἶνε ἡ Ῥόζα; ἀπέθανεν;

— Ἄχ! Κυρία μου, ἔλθετε, ἔλθετε ταχέως, τὴν ἐλησμόνησαν.

— Ποῦ τὴν ἐλησμόνησαν;

— Εἰς τὸ κολαστήριον, ὅπου τὴν ἔκλεισαν τὴν Κυριακήν, πρὶν ἢ φθάσωσιν αἱ ἀρχαί.

— Τὴν Κυριακήν! καὶ σήμερον εἶνε σάββατον!

Ἐν μιᾷ στιγμῇ κατέβημεν εἰς τὸ κολαστήριον· ἀλλά, Κύριέ μου, τί φοβερὸν θέαμα καὶ πῶς δὲν ἔμεινα νεκρά!

Ἡ δυστυχὴς εἶχεν ἀποθάνει ἐκ τῆς πείνης, ὑπῆρχον δὲ προφανῆ τεκμήρια ὅτι ὑπῆρξε σκληρὰ ἡ ἀγωνία της. Τὰ ἐνδύματά της ἦτο κατεσχισμένα, κατεσπασμένος ὁ ἐσταυρωμένος της καὶ ἐκείνη ἔκειτο χαμαί.

Τὴν ἤγειρον· ἦτο νεκρά. Ἡ δεξιά της χεὶρ εἶχε κατασχίσει τὰ στήθη της, τὰ λευκά της ὀδόντια, καταφανῆ ἕνεκα τῆς συστολῆς τῶν χειλέων της, ἦσαν ἐμπηγμένα εἰς τὸν ἀριστερόν της βραχίονα.

Οἱ ὀφθαλμοί της μεγάλοι καὶ ἀκίνητοι μὲ ἠτένιζον.

Φοβερὰ συνάντησις! ἔπεσα χαμαὶ κρατοῦσα αὐτὴν ἠγκαλισμένην. Δὲν ἠδυνάμην νὰ τὴν ἀφήσω. Εἶχα χάσει τὰς αἰσθήσεις καὶ τῇ ἐπαύριον, ὅτε συνῆλθον εἰς ἐμαυτήν, εἶχεν ἔλθει ὁ σύζυγός μου, ὅστις καὶ μὲ ἀπεμάκρυνεν ἐκεῖθεν.

Αὐτός, Κύριε, εἶνε ὁ λόγος, δι' ὃν καθ' ἕκαστον ἔτος τῇ 13 Ὀκτωβρίου ἔρχομαι ἐδῶ. Ἔρχομαι νὰ ζητήσω συγχώρησιν ἀπὸ τὴν Ῥόζαν, ἥτις ἐμαρτύρησε δι' ἐμέ. Ἀλλ' ὄχι, εἶμαι βεβαία, ἐν τῷ μέσῳ τῶν βασάνων της δὲν μὲ κατηράσθη. Ἔρχομαι διὰ νὰ παρακαλῶ τὸν Θεὸν νὰ μᾶς ἑνώσῃ ἐν τῇ αἰωνιότητι.....»

Μόλις εἶπεν ἡ κυρία τὰς λέξεις ταύτας, τῇ ἀνήγγειλαν ὅτι περιμένει ἡ ἅμαξα. Τῇ προσήνεγκον τὸν βραχίονα καὶ ὅτε ἀνέβη εἰς τὴν ἅμαξάν της, «Κύριε, μοὶ λέγει, ἀνάγκη, πιστεύω, δὲν εἶνε νὰ σᾶς συστήσω νὰ μὴ εἴπητε οὔτε τὸ ὄνομά μου, οὔτε τὴν διήγησιν ταύτην εἰς κανένα, ἐν ὅσῳ ζῶ.»

Ἔμαθον ὅτι ἀπό τινων ἡμερῶν ἡ Κυρία Λουΐζα Βενεδικτίνη δὲ Σαὶν Σιμὼν ἀπέθανε.

[Etienne Béquet]. ***

ΘΑΝΑΤΟΣ ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗ

[22 Ἀπριλίου 1827].

Ἐμάθομεν ἐν Τροιζῆνι τὴν ἐθνικὴν συμφορὰν τοῦ θανάτου τοῦ Καραϊσκάκη τὴν ἡμέραν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, μεταξὺ εὐθυμίας, ὅτε συνελθόντες ἑωρτάζομεν πανηγυρικῶς καὶ μετά τινος μεγαλοπρεπείας τὸν προστάτην ἐκείνου, ἀπὸ τῆς εὐοδώσεως τῶν ἀγώνων οὗ τινος ἐκρέματο ἡ Ἑλλάς. Ὡς οἱ συγγενεῖς καὶ οἱ οἰκεῖοι προσφιλοῦς ψυχοῤῥαγοῦντος, ἱστάμενοι παρὰ τὴν κλίνην τοῦ ἀσθενοῦς, προσηλοῦσι τὸ βλέμμα ἐπὶ τὸν ἰατρόν, ἀπ' αὐτοῦ καὶ μόνου προσδοκῶντες βοήθειαν, οὕτω καὶ ἡμεῖς περικυκλοῦντες τὸν κράββατον τῆς ἀποκαμνούσης πατρίδος, ἠτενίζομεν πρὸς τὸν Καραϊσκάκην, ὡς πρὸς τὴν ἱερὰν αὐτῆς ἄγκυραν. Πᾶσα ἄρα ἀπόδειξις τῆς πεποιθήσεως ταύτης καὶ πᾶν τεκμήριον ἀγάπης πρὸς τὸν Γενικὸν Ἀρχηγὸν τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, ἐνομίζοντο παρὰ πάντων ὥς τις ἐνίσχυσις τῶν πόνων τοῦ μεγάλου ἐκείνου στρατιώτου. Τοιοῦτον σκοπὸν εἶχε καὶ τῆς ὁμάδος ἡμῶν ἡ συνευθυμία.

Ὑπεκρύπτετο δὲ καὶ ἕτερός τις, ἧττον μὲν τοῦ πρώτου εὐγενής, ἐξ ἀνάγκης ὅμως ἐγγύτερος τὴν ὥραν ἐκείνην πρὸς τὴν ἡμετέραν ὕπαρξιν, ὁ ἑξῆς· ἀπὸ τῆς Καθαρᾶς Δευτέρας μέχρι τῆς Λαμπρᾶς, πάντες σχεδὸν ἐτρεφόμεθα τρώγοντες ἄρτον ξηρόν, καὶ τοῦτον ὁσάκις ηὐποροῦμεν, καὶ κυάμους ὠμοὺς ἐκ τῆς παρακειμένης πεδιάδος τοῦ Δαμαλᾶ, ἣν ἡ μεγαλοδωρία τῆς Συνελεύσεως, ὑποσχεθεῖσα ἀποζημίωσιν πρὸς τοὺς ἰδιοκτήτας, ἀφῆκεν ἐλευθέραν. Ἡ τεσσαρακονθήμερος δὲ αὕτη κυαμοφαγία εἶχεν ἀπεξηλώσῃ τοὺς καὶ πρότερον ἐξηλωμένους στομάχους τῶν φιλοσοφούντων περὶ συντάγματος.

Εἰς τί δὲ συνίστατο ἡ λαμπρότης τῆς εὐωχίας;

Πρῶτον μὲν ἐξεγερθέντες ὄρθιοι παρέστημεν εἰς τὴν ἱερὰν μυσταγωγίαν ἐν τῷ ἀγροτικῷ ναῷ τοῦ χωριδίου· συμπαρίσταντο δὲ καὶ πάντες οἱ πληρεξούσιοι καὶ οἱ ἐγχώριοι. Καὶ ὅτε ὁ λευχείμων λευΐτης, φέρων εὐλαβῶς τὰ Ἅγια, ἔστη ἐν μέσῳ τῆς ἐκκλησίας, καὶ ἀνυψώσας πρὸς οὐρανὸν τοὺς ὀφθαλμοὺς ηὐχήθη ὑπὲρ τῶν κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν μαχομένων, ἡ μήπω κεκμηκυῖα ὅρασίς μου εἶδε καταῤῥέοντα τὰ δάκρυα τοῦ περιεστῶτος λαοῦ, καὶ τὰς ἀκοάς μου προσέβαλεν ὁ ἐκ τοῦ γυναικωνίτου κοπετός· διότι, τὴν ὥραν ἐκείνην, πατρίδα, γονεῖς, ἀδελφούς, συζύγους, τέκνα, πάντα τὰ φίλτατα τῆς καρδίας ἡμῶν ἐβλέπομεν κρεμάμενα εἰς χεῖ-

Digitized by Google

λος ἀβύσσου, καὶ μόνον ἐκεῖνον οὔτινος τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα ἐβάσταζεν ὁ γέρων ἱερεύς, ἰσχύοντα νὰ σώσῃ αὐτά.

Ὅτε δὲ μετὰ τὸ τέλος τῆς θείας λειτουργίας ἐξελθόντες προσηγορεύομεν ἀλλήλους, εὐχόμενοι νὰ εἰσακουσθῇ ὅσον τάχιον ἡ τελευταία αὕτη δέησις τοῦ μυσταγωγοῦ, «Εὐλογία Κυρίου καὶ ἔλεος ἔλθοι ἐφ' ὑμᾶς», φαιδρότης ἄφατος περιεχύθη εἰς τὰ πρόσωπα τῶν παρεστώτων· ἐνόμιζες ὅτι τῳόντι ἠλέησε τὴν Ἑλλάδα ὁ Θεός. Τοιαύτη ἡ παραμυθία, ἣν ὡς βάλσαμον ἐπιχέει εἰς τὰς συντετριμμένας καρδίας ἡ ἐκκλησία. Τὸ θυσιαστήριον, αἱ εἰκόνες, τὰ θεῖα λόγια, τὸ ὑπερφυὲς τῆς τελετῆς, ἡ πέριξ σιωπή, ὡς καὶ ἡ εὐωδία τοῦ ναοῦ, ἀποσπῶσιν ἀπὸ τῶν ἐπιγείων τὸν νοῦν, καὶ ἀνάγουσι μετάρσιον εἰς κόσμον ἐλπίδος, πίστεως καὶ ζωῆς. Ὁ φόβος ἐκλείπει τότε, διότι ἡ ἀήττητος χεὶρ τοῦ Παντοκράτορος ἀντιλαμβάνεται τῶν φοβουμένων, καὶ ἡ πυρίνη ῥομφαία τοῦ Ἀρχαγγέλου φαίνεται διώκουσα μακρὰν τὸν ἐχθρόν.

Οὕτω καὶ ὅταν μακρὰν τῆς πατρίδος, μακρὰν τοῦ ζωογόνου θάλπους τῆς μητρικῆς ἀγκάλης, περιφερόμενος μεταξὺ ξένων, εἰσέρχεσαι εἰς ἐκκλησίαν, ἀνεκλάλητος παραμυθία κατακηλεῖ τὴν καρδίαν σου, διότι ἐκεῖ, ἐν μέσῳ τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου, δὲν εἶσαι πλέον ξένος.

Μετὰ δὲ τὴν λειτουργίαν συνελθόντες ἀνέβημεν εἰς θέσιν, ἣν εἴχομεν ἐκλέξει τὴν προτεραίαν ἵνα συνευφρανθῶμεν, ὑπεράνω τοῦ χωριδίου, παρὰ τὴν ὑπώρειαν τοῦ ὑπερκειμένου ὄρους, σκιαζομένην οὐχὶ ὑπὸ δένδρων, ἀλλ' ὑπὸ βράχου ἀποτόμου καὶ ἀποτόμως προκύπτοντος. Καὶ ἐνταῦθα συναθροισθέντες, δέκα ἢ δώδεκα, συνεσκευάζομεν τὴν τράπεζαν ὑποσυρίζοντες καὶ χαριεντιζόμενοι, ἐνῷ ἡ κνίσσα τοῦ ὀπτωμένου ὀβελίου ἀμνοῦ

«*οὐρανὸν ἷκεν ἑλισσομένη περὶ καπνῷ*»

καὶ διωκομένη ἀπ' αὔρας ζεφυρίτιδος, ἔκνιζε τοὺς λαιμαργοῦντας ὀσφραντῆρας ἡμῶν, οὐχὶ τεσσαρακονθήμερον ἀλλ' ἐτήσιον διερχομένους τὸ τῆς νηστείας πέλαγος.

Ὁποία δὲ ἡ τράπεζα καὶ τίνα τὰ παρατεθέντα;

Τράπεζα μὲν ἦτο ὁ θαλερὸς τάπης τῆς Δήμητρος ἐφ' οὗ κατακλιθέντες διεσταυρώσαμεν τοὺς πόδας, τρυβλία δέ, φύλλα χλοερὰ ἀπὸ τῶν παραφυομένων δενδρίων καὶ θάμνων, μάχαιραι καὶ περόναι τὰ δέκα δάκτυλα ἑκάστου, καὶ σιτία ὁ μοσχοβόλος ὀβελίας, καὶ εὐρὺς κλάδος ὀξυγάλακτος. Συμπαρέκειτο δὲ καὶ ῥητινίτης,

«*ἡδύς, ἀκηράσιος, θεῖον ποτόν*»,

πρὸ πάντων ἄφθονος, διότι ὁ δωρήσας αὐτὸν συμπότης, χωλὸς μὲν τὸν πόδα, ἀρτίους ὅμως φιλῶν τοὺς βακχείους καὶ ὑποβακχείους πόδας τῶν στίχων, δι' ὧν κατεπόντιζε τὰς ταλαιπώρους ἀκοὰς τῶν ἀκροατῶν, ἀνεφώνει συχνὰ πυκνά, ἀνὰ πᾶν νέον ἀναγαργάρισμα, «οἴνου μὴ παρεόντος ἀτερπέα δεῖπνα τραπέζης.» Ὠνομάσαμεν δὲ καὶ συμποσίαρχον πρὶν ἢ καθήσωμεν. Καὶ ἐπειδὴ ἔτυχε ν' ἀγαπῶμεν πάντες οἱ συνεστιώμενοι τὴν πειθαρχίαν, ἔπεσεν ὁ κλῆρος ἐπὶ ἄνδρα, «ἀβασκάντως ῥῖνα τρίπηχυν ἔχοντα», κατὰ τὸν ἐπιγραμματοποιόν, ἧς ὁ κωδωνόκροτος ῥόγχος ἐκάλει τοὺς ἀτακτοῦντας εἰς εὐταξίαν.

Μόλις δ' ἐσφραγίσθημεν, ὡς ἔθος, διὰ τοῦ σημείου τοῦ σταυροῦ, καὶ ἰδοὺ σπεύδων ὁ φουστανελλοφόρος ὀπτανεὺς παρέθηκε τὸν ὀβελόν. Γονυπετήσας δὲ καὶ κυρτωθεὶς ἐπ' αὐτοῦ, διέτεμνε τὸ ἀρνίον διὰ τῶν δακτύλων ἀντὶ κοπίδος, καὶ ἔλειχεν ὁσάκις ἐκαίοντο, ἢ συνέθλιβε τὸν λοβὸν τοῦ δεξιοῦ ὠτίου. Ἀλλὰ καὶ τὰς χεῖρας ἀπέματτε πολλάκις διὰ τῆς φουστανέλλας, ἧς αἱ πτυχαί, Κύριος οἶδε, πόσα ἔκρυπτον στίφη ἀναιμάκτων ζωϋφίων, τῶν ἀναποσπάστων τούτων συντρόφων τῶν Ἑλλήνων ἐφ' ὅλου τοῦ ἀγῶνος.

Ἡμεῖς δὲ τανύσαντες τὰ ὄμματα ἐτηλεσκοποῦμεν βουλιμιῶντες τὰ κοπτόμενα, ἕως οὗ, ὑποσημήναντος τοῦ συμποσιάρχου τὸ εἰς ἔφοδον, ὡρμήσαμεν ὡς ἐπὶ μάχην καρτερὰν ἐπ' αὐτά. Καὶ ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν δὲν ἤκουες, ἀντὶ δούπου ἀσπίδων, καὶ ἀλαλαγμῶν, καὶ παιάνων, εἰμὴ ὀδόντων πάταγον, καὶ ῥωθώνων μυχθισμόν, καὶ χειλέων κελάδημα· οὐδ' ἔβλεπες εἰμὴ χεῖρας δι' ἠλεκτρικῆς δυνάμεως κινουμένας, καὶ μεταφερούσας εἰς τὰ στόματα χαρᾶς εὐαγγέλια, πλουσιοπάροχα λέγω κρέατος καὶ ἄρτου τεμάχια.

Μετὰ τὴν πρώτην δὲ ταύτην ἀκατάσχετον ἔφοδον, ὁ συμποσίαρχος ἀνακύψας, προσέταξεν ἀνακωχὴν καὶ σπονδὰς πρὸς ἐπικύρωσιν αὐτῆς. Ὁ δὲ παῖς ὑπακούων εἰς τὸ πρόσταγμα, περιέφερε κύκλῳ μεσόμφαλον βομβυλιόν, ὃν λαβόντες ἕκαστος κατὰ σειρὰν καὶ εὐχηθέντες *Καλὴν ἐλευθερίαν*, ἀνεγαργάρισαν βλέποντες πρὸς οὐρανόν. Τινὲς δὲ καὶ ἐκυλικηγόρησαν πρὸ τῆς φιλοτησίας, ἀξιοῦντες ὁμόνοιαν, ἧς ἄνευ, ἔλεγον, ἀδύνατον νὰ εὐοδωθῇ ὁ ἀγών. Καὶ τραπέντες ἐκ νέου ἐπὶ τὸν ἀμνὸν ἐθοινησάμεθα, ὡς ἐθοινήσατο τὰ τέκνα τοῦ ἀλώπεκος ὁ ἀετὸς τοῦ μύθου, πάσας τὰς σάρκας αὐτοῦ, καὶ πολλάκις γεμίσαντες ἐκένωσαν οἱ φίλοινοι τὸν βομβυλιόν. Μεταβαλόντες δὲ εἰς μιστύλην, δι' ἔλλειψιν κοχλιαρίων, τὸν ἄρτον ἡμῶν *ἐμιστυλησάμεθα ἀμφοῖν χεροῖν*, οὐχὶ *τῶν δημοσίων*, ὡς θὰ ἔλεγεν ὁ Ἀριστοφάνης διά τινας τῶν καθ' ἡμᾶς, ἀλλὰ τοῦ περιεχομένου τοῦ κάδου. Καὶ οὕτω χορτασθέντες ἐπεδόθημεν εἰς ψαλμούς, παιανίσαντες κατὰ σειρὰν ὁ μὲν τὸ *Λαμπρὰ Ἑλλάς*, ὁ δὲ τὸ *Τί καρτερεῖτε*, ὁ τρίτος τὸ *Ἕλληνες συμπατριῶται*, καὶ ἄλλος ἄλλο, ἐκ τῶν πολλῶν ᾀσμάτων ἅ τινα οὐδεὶς μὲν σήμερον ἐνθυμεῖται,

Digitized by Google

συνέτταττε δὲ τότε ὁ ἐνθουσιασμός. Ἀλλὰ καὶ ἀνακλιθέντες ἐμουσικευόμεθα, ἕως οὗ καθεσθέντος τοῦ ὕπνου ἐπὶ τὰ βλέφαρα ἡμῶν, αἱ φωναὶ ἐγένοντο μικρὸν κατὰ μικρὸν ἀσθενέστεραι καὶ ἐπὶ τέλους ἐξέπνευσαν.

Ὁποῖα ἄρα ὄνειρα ἐπεσκέφθησαν ἡμᾶς ἀγνοῶ. Ἐνθυμοῦμαι μόνον ὅτι μόλις ἀφυπνίσθημεν, καὶ ἄγγελος μελανοπτέρυξ, ἐλθὼν μετὰ σπουδῆς, ἐκόμισε τὴν τρομερὰν ἀγγελίαν ὅτι ἐφονεύθη ὁ Καραϊσκάκης. Ἡμεῖς ὅμως, τοσαύτην πεποίθησιν εἴχομεν ὅτι ὁ περὶ τὰς Ἀθήνας στρατάρχης ἦν τὸ τελευταῖον ὄργανον τῆς Θείας Προνοίας πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος, ὥστε ἐδιστάζομεν νὰ πιστεύσωμεν τὴν ἀπαισίαν εἴδησιν. Ἀλλ' ὅτε καταβαίνοντες δρομαῖοι πρὸς τὸ χωρίον εἴδομεν σεσωρευμένους καὶ δακρύοντας πληρεξουσίους καὶ λαόν, ἐξέλιπε πᾶς δισταγμός. Καὶ ὅτε ἐξεγερθέντες τὴν ἐπιοῦσαν συνεῤῥεύσαμεν οἱ μὲν εἰς τοῦ προέδρου τῆς Συνελεύσεως, οἱ δὲ εἰς τοῦ στρατάρχου τῆς Πελοποννήσου ζητοῦντες παρηγορίαν, ἡ ἀλλοίωσις τῶν προσώπων ἐμαρτύρει ὅτι πάντες διῆλθον τὴν νύκτα ἀγρυπνοῦντες καὶ ὀδυνώμενοι. Οὐδεὶς ἤνοιγε τὰ χείλη, οὐδεὶς εὕρισκε λόγους ἵνα ἑρμηνεύσῃ τὸ ἄλγος τῆς καρδίας αὐτοῦ, οὐδεὶς εἶχεν ἰδέαν τί ἔπρεπε νὰ γίνῃ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ μεγάλου στρατηγοῦ. Ἡ σιωπὴ ἦτο βαθυτάτη καὶ πένθιμος ὅτε ὁ Κολοκοτρώνης, λύσας πρῶτος αὐτὴν εἶπεν· «Ὁ χαμός, ἀδέλφια, εἶναι μεγάλος· ὁ Θεὸς ὅμως εἶναι μεγαλήτερος.»

Καὶ μετ' ὀλίγον κατεβαίνομεν ἀθρόοι πρὸς τὴν ἀπέναντι τοῦ Πόρου παραλίαν, ἵνα παρασταθῶμεν εἰς τὴν κηδείαν τὴν παρασκευασθεῖσαν κατ' ἐντολὴν τῆς Συνελεύσεως ὑπὸ τῆς Ἀντικυβερνητικῆς Ἐπιτροπῆς, καὶ καταβαίνοντες ἐποιούμεθα λόγον, ὡς οἱ περὶ τὴν κλίνην τοῦ Περικλέους, τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς δυνάμεως τοῦ πεσόντος, καὶ ἀναμετροῦμεν τὸ πλῆθος τῶν τροπαίων. Ἐνθυμήθητι, ἔλεγεν οὗτος, ὅτι μόλις διακοσίους στρατιώτας ἔχων ὅτε ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν τῆς Στερεᾶς, κατήρτισεν ἐντὸς ὀλίγου πολυάριθμον στρατιάν. Ἤμην παρών, ἔλεγεν ἕτερος, ἐν Ἐλευσῖνι, ὅτε μαθόντες οἱ στρατιῶται τὴν ἔλευσιν τοῦ Κιουταχῆ, ἤρχισαν νὰ λειποτακτῶσι, καὶ παρεκίνουν καὶ αὐτὸν νὰ φύγῃ· οὗτος ὅμως ἀγανακτήσας, «Ὑπάγετε ὅπου θέλετε, ἀνέκραξεν, ὁ Καραϊσκάκης δὲν ἀφίνει τὴν θέσιν του. Καὶ ὅταν σᾶς ἐρωτήσουν τί ἐκάμετε τὸν ἀρχηγόν σας, μὴ δυσκολευθῆτε ν' ἀποκριθῆτε ὅτι τὸν παρεδόσαμεν εἰς τὸν ἐχθρόν, διότι δὲν συγκατένευσε νὰ λειποτακτήσῃ.» Ἕτερος δὲ πάλιν ἐξύμνει τὴν τάξιν καὶ τὴν πειθαρχίαν, ἣν ἠγωνίζετο νὰ διατηρήσῃ εἰς τὸ κατὰ τὴν Ἀττικὴν στρατόπεδον, λέγων συνεχῶς πρὸς τοὺς περὶ αὐτόν· «Ἐὰν φερώμεθα πρὸς τοὺς κατοίκους τῶν χωρίων χειρότερα καὶ τοῦ ἐχθροῦ, πῶς θέλετε νὰ λάβωσι τὰ ὅπλα;» Ἄλλοι ἐξιστόρουν τὴν περὶ Ἀράχωβαν ἔνδοξον μάχην καὶ τὸ ἀνεγερθὲν *τρόπαιον τῶν Ἑλλήνων*, ἄλλοι τὴν τῶν Σαλώνων καὶ τοῦ Διστόμου, καὶ ἄλλοι τὸ ἐπίμονον καὶ στρατηγικόν, πρὸς τούτοις δὲ καὶ τὴν ἐπιείκειαν καὶ τὴν πρᾳότητα τοῦ ἀνδρός, ἃς ἐν πράγμασι πολλοῖς καὶ μεγάλαις ἀπεχθείαις, ταῖς μετὰ Σουλιωτῶν ἰδίως, ἐτήρησε.

Καὶ τοιαῦτα μνημόσυνα ἐπαναλαμβάνοντες ἐψυχαγωγούμεθα ἕως οὗ ἤλθομεν εἰς τὴν παραλίαν, ὅπου ἱερεῖς καὶ ἀρχιερεῖς ἔψαλλον τὴν νεκρώσιμον ἀκολουθίαν. Καὶ ὅτε ὁ ῥήτωρ τοῦ ἀγῶνος ἀναβὰς χλοερὸν γήλοφον παρέστησε τὸ μέγεθος τῆς ἀπωλείας, ὅτε ἀνέμνησε πρὸς ἡμᾶς ὅτι «ἀπὸ τὰς κορυφὰς τοῦ Μακρυνόρους καὶ τὰ παράλια τῆς Ἀκαρνανίας ἕως εἰς τὰ πέριξ τῆς Ἀττικῆς, φῶς ἐλευθερίας καὶ δόξης ἐχύθη εἰς τὴν χώραν ταύτην, δούλην καὶ σκοτεινὴν οὖσαν, διὰ μόνης τῆς ἰσχυρᾶς τοῦ Καραϊσκάκη δεξιᾶς», φωνὴ γοερά, φωνὴ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἀντηχήσασα κατὰ τὴν τροιζηνίαν ἀκτήν, συνανεμίγη μετὰ τῶν ὀδυρμῶν τῶν ἀπέναντι κατοίκων τοῦ Πόρου, καὶ οὐδεὶς συγκατένευε νὰ παρηγορηθῇ, προαισθανόμενος ἴσως τὴν προσεχῆ κατὰ τὸ Φάληρον συμφοράν.[1]

Η ΝΟΗΣΙΣ ΤΩΝ ΖΩΩΝ

Ἀναντιρρήτως ὁ ἄνθρωπος εἶνε τὸ ὑπέρτατον τῶν ζώων ἅτε ἀποτελῶν τὸ ἔσχατον καὶ ὕψιστον τῆς ὀργανικῆς ζωῆς σημεῖον ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ. Ἀλλ' εἶνε ἀδύνατον ἐν τῇ φυσικῇ κλίμακι νὰ εὕρῃ τις τηλικαύτην μεταξὺ δύο ὄντων διαφοράν, ὅσην μεταξὺ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν ἀλόγων ζώων ἀφ' ἑτέρου. Τὰ μεταχειρίζεται ὁ ἄνθρωπος τὰ ζῷα ὡς χρήσιμα εἰς τὸν βίον του ἢ τὰ καταδιώκει ὡς βλαβερά, τὰ κατατάσσει εἰς τάξεις ἐπιστημονικὰς ἵνα εὐχερέστερον μελετήσῃ ἐπ' αὐτῶν καὶ ἴδῃ τὸν ὀργανισμὸν αὐτῶν, ἐνίοτε δὲ προσελκύεται πρὸς αὐτὰ διὰ συμπαθείας, ἣν γεννᾷ ἡ ἐπὶ πολὺν χρόνον μετ' αὐτῶν συμβίωσις. Ἐπειδὴ δὲ οὐδεὶς ὑπάρχει μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν ζώων συνεννοήσεως τρόπος, ἐγένετο χρεία νὰ εὕρῃ ὁ ἄνθρωπος τὸ μέσον ἵνα συγκοινωνῇ πρὸς τὰ ὄντα τὰ ὑποδεέστερα. Ἀλλ' εἰς τοῦτο ὀλίγον προσέσχον τὸν νοῦν οἱ ζωολογοῦντες· διότι οὗτοι φροντίζουσι μᾶλλον περὶ τοῦ κρανίου τοῦ ἐλέφαντος ἢ τῶν πτερύγων τοῦ πτηνοῦ ἢ τῆς σπονδυλικῆς στήλης τῶν ἰχθύων παρὰ περὶ τῆς νοήσεως καὶ τῶν στοιχειωδῶν ὅλως συναισθημάτων τοῦ ἀλόγου ζῴου. Καὶ ὅμως εἶνε ταῦτα πολὺ ἱκανώτερα ἢ ὅσον κοινῶς νομίζεται εἰς τὸ νὰ κατανοήσωσι τὴν ἀνθρωπίνην φωνήν. Οἱ Ἰνδοὶ ὁμιλοῦσι πρὸς τοὺς ἐλέφαντας καὶ οἱ ἐλέφαντες ἐννοοῦσι τοὺς Ἰνδούς, δι' ὡρισμένων δὲ φωνῶν διευθύνουσι τὰς καμήλους οἱ Ἄραβες. Ὁ συγγραφεὺς τῆς μελέτης, ἐξ ἧς ἠντλήθησαν τὰ ὀλίγα ταῦτα, διηγεῖ-

1. Ἱστορικαὶ ἀναμνήσεις, ὑπὸ Ν. Δραγούμη.

Digitized by Google

ται ὅτι οἱ συνοδοιπόροι του ἐν τῇ ἐρήμῳ ἠρέσκοντο ἀκούοντες τὰς ὑπὸ τῶν ἀγωγιατῶν γινομένας εἰς τὰς καμήλους των παρατηρήσεις. Ἐπειδὴ δὲ τοῦτο ἐξηκολούθει γινόμενον ἐπί τινα χρόνον, τὰ ζῷα ἐπὶ τέλους κατενόουν πολλὰς βραχείας παραινέσεις. «Ἀπό τινος χρόνου, προσθέτει, βλέπων εἰς τὸ Βαρνούμειον μουσεῖον ἱπποπόταμόν τινα κατηφῆ καὶ μελαγχολικόν, ἀπεφάσισα νὰ τῷ ἀποτείνω λέξεις τινὰς ἀγγλιστί· ἀλλ' αὐτὸς δὲν κατεδέχθη νὰ ὑψώσῃ τοὺς ὀφθαλμούς. Ἐπορεύθην ἔπειτα εἰς τὸ ἀντίθετον μέρος τοῦ κλωβοῦ καὶ φωνάζω ἀραβιστί· «σὲ γνωρίζω, ἔρχου πρός με.» Ἀμέσως τὸ παχύδερμον ἔστρεψε τὴν κεφαλὴν καὶ προσελθὸν ἀκούμβησε βαρέως ἐπὶ τῶν σιδηρῶν κιγκλίδων τοῦ κλωβοῦ καὶ μετὰ χαρᾶς μὲ παρετήρει τύπτοντα αὐτὸ φιλικῶς διὰ τῆς χειρός.»

Πολλὴν ἐμποιεῖ αἴσθησιν ἡ ἀπερίγραπτος ἐντύπωσις ἡ διαφαινομένη ἐπὶ τοῦ προσώπου τοῦ κυνὸς τοῦ κατανοοῦντος μὲν τί τῷ λέγουσιν μὴ δυναμένου δὲ νὰ ἀποκριθῇ· λέγεται κοινῶς ὅτι τὸ ζῷον δὲν δύναται νὰ ὑπομείνῃ τὸ σταθερὸν βλέμμα τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ἰδέα αὕτη εἶνε καθαρὰ δεισιδαιμονία. Ὁ εὐφυὴς κύων ἢ ὁ ἵππος ὄχι μόνον ὑπομένουσιν, ἀλλὰ καὶ ἐπιζητοῦσι τὸ βλέμμα τοῦ ἀνθρώπου. Τῶν ἀγρίων μόνον θηρίων τὸ βλέμμα εἶνε ἐκ φυσικῆς συνηθείας ἀεικίνητον, ἀλλὰ τοιοῦτον εἶνε καὶ τῶν ἀγρίων ἀνθρώπων τὸ βλέμμα. Οἱ αἴλουροι, τὰ πτηνὰ καὶ ἄλλα πολλὰ ζῷα ἐπιζητοῦσι τὸ φιλικὸν βλέμμα τοῦ ἀνθρώπου, δὲν τὸ ἀποφεύγουσι. Πιθανὸν τίγρις νὰ ἐφοβήθη τὸ ἀνθρώπινον βλέμμα, ἀλλ' ὑποθέτω ὅτι τοῦτο προῆλθε μᾶλλον ἐκ τῆς ἐκπλήξεως τῆς ἐπελθούσης εἰς τὸ θηρίον ἕνεκα τῆς παρουσίας τοῦ ἀνθρώπου μᾶλλον, ἀήθους ὄντος εἰς αὐτό, ἢ ἐκ φόβου ἕνεκα μόνου τοῦ βλέμματος.

Ὀλίγοι ἠξεύρουσιν ὁποίαν ἐντύπωσιν ἐμποιοῦσι καὶ ἐπὶ τοῦ ἀγριωτάτου κυνὸς οἱ ἥμεροι τοῦ ἀνθρώπου λόγοι. Διακεκριμένος ἄγγλος ποιητὴς μοὶ διηγήθη ὅτι ὅτε ποτὲ περιδιάβαζε μετά τινος ἱερέως διῆλθε πρὸ τοῦ οἰκίσκου φοβεροῦ μολοσσοῦ, ὃν ἡ ἅλυσις εἶχε καταντήσει σχεδὸν μανιώδη. Ὁ κύων ἅμα εἶδε τοὺς δύο συνοδοιπόρους ὥρμησε κατ' αὐτῶν. Ἡ ἅλυσις δὲν παρεῖχεν ἱκανὴν ἐγγύησιν καὶ ὁ ποιητὴς ἦτο ἕτοιμος νὰ τὰ μαζεύσῃ, ὅτε ὁ ἱερεὺς λαμβάνων αὐτὸν ἀπὸ τῆς χειρός, τῷ εἶπεν·

— Ἄφησέ με, θὰ ἴδῃς πῶς θὰ τὸν ἡσυχάσω.

Καὶ ταῦτα εἰπὼν ὁ ἱερεὺς ἐπροχώρησε κατ' εὐθεῖαν πρὸς τὸν κύνα, ὅστις ἵστατο ὄρθιος καὶ στηριζόμενος μόνον ἐπὶ τῶν ὀπισθίων ποδῶν. Ἔχασκε τὸ στόμα του καὶ ἐσπινθηροβόλουν οἱ ὀφθαλμοί του. Ὁ ἱερεὺς ὑψῶν τὴν χεῖρα εἶπε μετὰ πραότητος πρὸς αὐτόν.

— Ἔχεις ἄδικον, ἠπατήθης· εἴσελθε εἰς τὸν οἰκίσκον σου.

Ὁ κύων κατεβίβασε τοὺς ἐμπροσθίους πόδας, ἀλλ' ἐξηκολούθει νὰ γαυγίζῃ· ὁ ἱερεὺς ἐπανέλαβε τὰ λόγια ἐκεῖνα, προχωρῶν ἐφ' ὅσον ἀπεμακρύνετο ὁ κύων. Ἐξηκολούθει δὲ νὰ ἐπιπλήττῃ τὸν κύνα ὡς θὰ ἐπέπληττεν ἄνθρωπον, ἕως οὗ εἰσῆλθεν ὁ κύων εἰς τὸν οἰκίσκον του, ὅπου καὶ κατεκλίθη.

Ὁ Brehm διηγεῖται περίεργόν τι περί τινος πιθήκου ἐκ τοῦ εἴδους τῶν Σιμπανζέων τοῦ ζῳολογικοῦ κήπου τοῦ Ἁμβούργου. Ὁ φυσιοδίφης εἶχε σχηματίσει τὴν πεποίθησιν ὅτι τὸ ζῷον κατενόει τὸν ἀνθρώπινον λόγον, ὅσον δύναται νὰ κατανοήσῃ αὐτὸν καὶ ἓν παιδίον δυοήμισυ ἐτῶν ἡλικίας. Ὅθεν ὅτε ἠρώτα τὸν πίθηκον· «βλέπεις τὰ νησσάρια;» οὗτος ἐκύτταζε κύκλῳ εἰς τὸν κῆπον, ὅπου ἦσαν διάφορα πτηνὰ καὶ δὲν ἔστηνε τὸ βλέμμα του παρὰ ὅταν ἤθελεν ἀνεύρει τὰ νησσάρια. Ὅτε ὁ φυσιοδίφης τῷ ἔλεγε «κάθου» ἐκάθητο. Ὅτε τις τῷ ἔλεγε «εἶσαι κακός» ἔκλινε μετὰ θλίψεως τὴν κεφαλήν. Τάχιστα εἶχεν ἐκμάθει νὰ ἐκδηλώνῃ τὴν ἀγάπην του δι' ἀσπασμῶν καὶ θωπειῶν, ὅπως κάμνουσι τὰ παιδία.

Ὁ Δαρβῖνος ἀμφιβάλλει ἀκόμη ἂν τὰ ζῷα ἔχουσι νόησιν.

Περὶ τούτου δὲν δυνάμεθα φυσικὰ νὰ κρίνωμεν παρὰ μόνον ἐκ τῶν πράξεων τῶν ζῴων, ἀλλ' ὁ τρόπος καθ' ὃν ἐξηγοῦμεν τὰς πράξεις ταύτας ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς μεγαλειτέρας ἢ μικροτέρας τάσεως ἡμῶν εἰς τὸ νὰ εἰσδύωμεν εἰς τὰ συναισθήματα τῶν ἀλόγων ζῴων. Τὸν στοιχειώδη ὅμως τοῦτον νόμον δὲν θέλει νὰ τὸν δεχθῇ ἡ ἐπιστήμη. Ἀλλὰ τάχα δὲν δύναται ζωηρὰ φαντασία νὰ ὑπερβῇ τὰ ὅρια τοῦ ἀληθοῦς ὅπως καὶ ἐφεκτικὴ ἀπιστία νὰ μὴ τὰ καταφθάσῃ;

Ὁ Κ. Bayard Taylor εἶνε πεπεισμένος ὅτι ὑπάρχει νόησις, στοιχειώδης τοὐλάχιστον, εἰς τὰ ζῷα. Φέρει δὲ τούτου ἀπόδειξιν ἣν νομίζει ὁριστικήν, καθ' ὅσον αὕτη μαρτυρεῖ μεταβολὴν ἐνεργείας ἐν τῷ ζῴῳ, μὴ δυναμένην νὰ ἐξηγηθῇ διὰ τοῦ μνημονικοῦ καὶ μόνου. Διηγεῖται δηλαδὴ ὁ Κ. Taylor ὅτι εἶχεν ἵππον ἡλικίας τεσσαρακονταενὸς ἔτους τοὐλάχιστον. Ἐπὶ τριάκοντα πέντε ἔτη ὁ ἵππος οὗτος ἦτο ἐν ἐνεργείᾳ. Τώρα ἀναπαύεται· σπανίως μόνον τὸν μεταχειρίζονται εἰς ἐλαφροτάτας ἐργασίας. Ἡ νόησίς του εἶνε ὑπέρ ποτε διαυγεστάτη. Ἠξεύρει κάλλιστα ν' ἀποφεύγῃ τοὺς κόπους, ν' ἀντικαθιστᾷ τὰς ἀπολεσθείας δυνάμεις του. Μόνος του ἠξεύρει νὰ ἀνοίξῃ τὸ κιβώτιον καὶ νὰ εὕρῃ τὴν κριθήν του. Ὁ ἱπποκόμος παρετήρει ἡμέραν τινὰ διά τινος ὀπῆς τοῦ σταύλου τὸν ἵππον τοῦτον νὰ καταβιβάζῃ ἀπὸ ὑψηλοῦ μέρους διὰ τῶν ὀδόντων ἓξ κιβώτια τεθειμένα τὸ ἓν ἐπὶ τοῦ ἄλλου ἕως οὗ εὗρεν ἐκεῖνο, ἐν ᾧ ἦτο ἡ κριθή του. Ἔπειτα ἅμα ἔβλεπέ τινα ἐν τῷ παραθύρῳ τοῦ σταύλου νὰ τὸν παρατηρῇ ἔπαυεν ἀμέσως ἀπὸ

Digitized by Google

τοῦ νὰ τρώγῃ καὶ ἔστρεφε τὴν κεφαλὴν, ἀπαράλλακτα ὅπως θὰ ἔκαμνεν ὁ ἄνθρωπος ἐπ' αὐτοφώρῳ συλλαμβανόμενος κλέπτης. «Ὁ ἵππος οὗτος, προσθέτει ὁ συγγραφεὺς, εἶχε τὴν συνήθειαν ὁσάκις τὸν ἐζεύγνυον διὰ τὸν περίπατον νὰ ἁρπάζῃ φιλικῶς τὸν βραχίονά μου, ὃν οὐδέποτε βέβαια ἀπέσυρον, καὶ νὰ συμπτύσσῃ τὴν χειρίδα μου. Ἡμέραν τινὰ—παρῆλθον ἔκτοτε δώδεκα ἔτη—ἁρπάσας κατὰ τὴν συνήθειάν του τὸν βραχίονά μου ὀλίγον ἰσχυρότερον διότι ἔτυχε νὰ μὴ ἦνε εἰς τὰ καλά του, μὲ ἐδάγκασε. Τὸ δῆγμα δὲν ἦτο σπουδαῖον, ἀλλὰ μοὶ ἔκαμεν ἐντύπωσιν ὁ τρόπος του. Τῷ εἶπον μόνον «μὴ τὸ ξανακάμῃς». Ὁ ἵππος ἔδειξεν εὐθὺς ὅτι μετενόησεν, οὐδέποτε δὲ πλέον ἐπανέλαβε τὴν πρᾶξιν ταύτην. Πῶς ἄλλως θὰ ἐξηγηθῇ τοῦτο παρὰ διὰ τῆς ὑποθέσεως ὅτι ἔσχε συνείδησιν τῆς πράξεώς του ὁ ἵππος ;»

Τρεῖς ἑβδομάδας μετὰ τὴν ἔτει 1871 φοβερὰν πυρκαϊὰν τοῦ Χικάγου ὁ κ. Taylor εἶδε ψιττακὸν, ὅστις εἰς ἑαυτὸν καὶ μόνον ἐχρεώστει τὴν ἀπὸ τοῦ πυρὸς σωτηρίαν του. Ὁ ψιττακὸς οὗτος ἀνῆκεν εἰς τὴν Κυρίαν Κίρκλανδ καὶ ἦτο ὁ εὐνοούμενος τῆς κόρης της. Ὅτε ἡ Κυρ. Κίρκλανδ εἶδεν ὅτι οὐδεμία ὑπῆρχεν ἐλπὶς νὰ σώσῃ τι τῶν ἐν τῇ οἰκίᾳ διότι αὕτη πανταχόθεν κατεκαίετο, ἀπεφάσισε νὰ σώσῃ μόνον δύο προσφιλέστατα πράγματα κρατοῦσα αὐτὰ διὰ τῆς χειρός· τὰ δύο ταῦτα ἦσαν ὁ ψιττακὸς καὶ μία παλαιὰ Ἁγία Γραφή. Μετ' ὀλίγον ὅμως εἶδεν ὅτι καὶ τὰ δύο νὰ σωθῶσιν ἦτο ἀδύνατον, ἔπρεπε νὰ ἐκλέξῃ. Ἀφῆκε τὸν ψιττακὸν καὶ λαβοῦσα τὴν Ἁγίαν Γραφὴν ἔσπευδε νὰ φύγῃ. Ἀλλ' αἴφνης ὁ ψιττακὸς ἐγκαταλειφθεὶς ἀφῆκε φωνὴν ἀπελπισίας λέγων· «Κύριε, σῶσον ἡμᾶς!» Τίς ἠδύνατο καρδίαν ἔχων νὰ μὴ εἰσακούσῃ τῆς δεήσεως τοῦ πτηνοῦ ; ἐθυσιάσθη ἡ Ἁγία Γραφὴ καὶ ἐσώθη ὁ ψιττακός.

Τὸ πτηνὸν τοῦτο ἦτο ἀληθῶς εὐφυέστατον. Ἀπήντα μετὰ θαυμαστῆς ἀκριβείας εἰς τὰς γενομένας εἰς αὐτὸ ἐρωτήσεις. Εἰς τὴν οἰκίαν ἐν ᾗ εἶχον τὸν ψιττακὸν τοῦτον ἐσύχναζε καί τις ἐξ ἐκείνων τῶν φλυάρων, οἵτινες νομίζουσιν ὅτι ἁμαρτάνουσιν ἐὰν ἀφήσωσι καὶ ἄλλον νὰ ὁμιλήσῃ. Ὁ ψιττακὸς τὸν ἤκουε πάντοτε μετὰ προσοχῆς καὶ οἱονεὶ θαυμάζων. Ἡμέραν τινὰ ἐξεπλάγησαν πάντες ἀκούσαντες τὸ πτηνὸν νὰ λέγῃ ἀποτεινόμενον πρὸς τὸν φλύαρον μὲ τὴν γνωστήν του εἰρωνικὴν φωνήν· «πολὺ ὁμιλεῖς, πολὺ ὁμιλεῖς!» Ὁ φλύαρος διέκοψε πρὸς στιγμὴν τὸν λόγον, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἤρχισε πάλιν τὴν ὁμιλίαν του. Ἀπελπισθεὶς τότε ὁ ψιττακὸς τὸν παρετήρησε μετ' ὀργῆς καὶ ἐξεφώνησεν «ἆ!» ὡς νὰ ἤθελε διὰ τοῦ ἐπιφωνήματος τούτου νὰ δηλώσῃ τὴν ὑπερεκχειλίσασαν ἀδημονίαν του. Ἂν λοιπὸν ὁ μικρὸς ἑνὸς πτηνοῦ ἐγκέφαλος ἔχει τόσην δύναμιν ὥστε νὰ ἐκμανθάνῃ τὰς λέξεις, ἂς τῷ διδάσκομεν, διὰ τί νὰ μὴ ὑποθέσωμεν καὶ δύναμίν τινα νοήσεως εἰς τὰ ζῷα ἐκεῖνα, ἅτινα δὲν ἔχουσι τὸ δῶρον τοῦ ἀρθρώνειν τοὺς φθόγγους των ;

Πρωΐαν τινὰ ὁ κ. Taylor εἰσῆλθεν εἰς τὴν κενὴν ἀκόμη αἴθουσαν ξενοδοχείου τινος καὶ λαβὼν μίαν ἐφημερίδα ἤρχισε ν' ἀναγινώσκῃ. Αἴφνης ἀκούει φωνὴν λέγουσαν αὐτῷ. «Καλὴ ἡμέρα!» Ἡ φωνὴ ἐπανελήφθη. Ὁ κ. Taylor δὲν διέκρινεν ἄλλο ἐν τῇ αἰθούσῃ παρὰ μαῦρόν τι πτηνὸν ἐντὸς κλωβίου. Ὁ κ. Taylor πλησιάζει πρὸς τὸ κλωβίον καὶ τὸ πτηνὸν τῷ λέγει μὲ φωνὴν δωδεκαετοῦς παιδίου· «Ἄνοιξέ μου νὰ φύγω!» Ποῖος εἶσαι, ἐρωτᾷ χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ ὁ κ. Taylor. «Μικρὸς ψιττακὸς», ἀπήντησε τὸ παράξενον πτηνόν.

Βεβαίως δὲν δύναταί τις ν' ἀποδώσῃ εἰς τὰς μεμονωμένας ταύτας παρατηρήσεις πλείονα τοῦ δέοντος σημασίαν. Ἡ ἐπιστήμη πρὸ πάντων δὲν δύναται νὰ βασισθῇ ἐπὶ τεκμηρίων στενῶς συνδεμένων πρὸς αἰσθήματα συμπαθείας πρὸς τὰ ζῷα. Ἀλλὰ δυνάμεθα νὰ ἐρωτήσωμεν· εἶνε τάχα ἀδύνατος ἡ ὕπαρξις νοήσεως, ὑποδεεστέρας πάντοτε τῆς τοῦ ἀνθρώπου, εἰς τὰ ζῷα ; **

ΠΕΡΙ ΟΙΚΟΔΟΜΗΜΑΤΩΝ

πρὸς διατήρησιν τῆς καθαριότητος παρὰ ταῖς πλατείαις καὶ τοῖς δημοσίοις τόποις τῶν μεγάλων πόλεων.

Μία τῶν πρώτων φροντίδων ἀγρύπνου καὶ δραστηρίου ἀστυνομίας εἰς τὰς μεγάλας πόλεις, εἶνε καὶ ἡ ἐπιμέλεια περὶ τὴν καθαριότητα τῶν ὁδῶν, τῶν πλατειῶν, τῶν λεωφόρων τῶν περιπάτων καὶ ἄλλων μερῶν. Τὸ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον δὲ πρόσφορον καὶ τέλειον τῶν οἰκοδομημάτων ἅτινα συντελοῦσι πρὸς τὴν καθαριότητα καὶ ἑπομένως πρὸς τὴν ὑγείαν καὶ εὐμάρειαν τῶν κατοίκων καὶ πρὸς τὴν ἠθικὴν αὐτὴν ἀσκεῖ μεγαλητέραν ἐπίδρασιν ἢ ὅσον ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται.

Εἰς τὰ ἱδρύματα ταῦτα ἀνήκουσιν ἰδίως οἱ δημόσιοι ἀπόπατοι καὶ τὰ οὐρητήρια περὶ ὧν νῦν, ἔχοντες ὑπ' ὄψιν ἡμῶν τὰς Ἀθήνας κυρίως, πραγματευόμεθα ἐν βραχεῖ.

Ἐν Ἀθήναις, πόλει διακρινομένῃ ἄλλως διὰ τὴν καθαριότητα τῶν ὁδῶν αὐτῆς, ἐν συγκρίσει πρὸς ἄλλας πόλεις, τὰ ἱδρύματα ταῦτα εἶνε σχεδὸν ἄγνωστα· ἐπειδὴ δὲ καὶ ὅπου τοιαῦτα ἱδρύθησαν δοκιμῆς χάριν, ἐγένοντο κατὰ τὰ πρῶτα αὐτῶν καὶ ἀτελῆ σχέδια, διήγειρον τὴν ἀποστροφὴν ἀληθῶς, τανῦν δὲ μολύνουσι τὸν ἀέρα. Ὡς παράδειγμα ἀναφέρομεν τοὺς τοιούτους οἰκίσκους ἔν τῷ σταθμῷ τοῦ σιδηροδρόμου ἔν τε ταῖς Ἀθήναις, τῷ Πειραιεῖ καὶ τῷ Φαλήρῳ.

Ἡ πρωτεύουσα πόλις τοῦ βασιλείου ἔφθασεν ἤδη τὸν ἀριθμὸν τῶν 70,000 κατοίκων. Ἐκ τούτου δὲ καὶ αὐτὴ σημαντικῶς ἐπεξετάθη καὶ αἱ ἀπὸ μέρους εἰς μέρος ἀποστάσεις ηὐξήνθησαν.

Digitized by Google

Ἕνεκα δὲ τῆς ζωηροτέρας συγκοινωνίας καὶ τῆς ἐπὶ μακρότερον χρόνον ἀπουσίας τῶν κατοίκων ἀπὸ τῶν οἰκιῶν αὐτῶν, καθίστανται τόσῳ ἀπαραίτητα τὰ δημόσια οἰκήματα τοῦ τοιούτου εἴδους, ὥστε ἡ ἀστυνομικὴ διοίκησις πρέπει σπουδαίως νὰ ἐπιστήσῃ τὴν προσοχὴν αὐτῆς ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου.

Ἀλλὰ ποῦ καὶ πῶς πρέπει νὰ ἱδρυθῶσι τὰ τοιαῦτα καταστήματα;

Ἐν πρώτοις παρατηρητέον ὅτι ταῦτα πρέπει νὰ διακρίνωνται διὰ τὴν λαμπρὰν αὐτῶν ἐξωτερικὴν ὄψιν καὶ διὰ τὴν ἐσωτερικὴν αὐτῶν καθαριότητα, ἔτι δὲ διὰ τὸν καλὸν αὐτὸν φωτισμὸν καὶ τὸν ἀδιάκοπον ἀνεμισμόν. Πρὸς τούτοις πρέπει νὰ ἱδρυθῶσιν εἰς τὰ κεντρικώτερα μέρη τῆς πόλεως, ν' ἀνευρίσκωνται καὶ διακρίνονται εὐκόλως καὶ νὰ ἀποκρύπτωσι τοὺς ἑκάστοτε ἐπισκέπτας αὐτῶν ἀπὸ τῶν βλεμμάτων τῶν διαβατῶν.

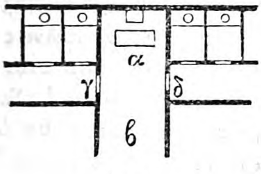

Εἰκ. 1.

Ἡ πρώτη τῶν παρατεθειμένων εἰκόνων (Εἰκ. 1) παριστᾷ τὸ διάγραμμα τοιούτου τινος ἱδρύματος, κατεσκευασμένου ἐπὶ τῶν κεντρικωτέρων ὁδῶν τῶν Παρισίων εἰς ἓν τῶν Βουλεβάρ, εἰς τὸν κῆπον τοῦ Τουϊλερὶ καὶ εἰς ἄλλους συχναζομένους περιπάτους καὶ τὸ ὁποῖον διακρίνεται κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον διὰ τὴν εὐχρηστίαν αὐτοῦ καὶ κομψότητα. Ἡ εἴσοδος δεικνύεται διὰ τῆς ἐπὶ ἀμαυροφανοῦς ὑάλου γεγραμμένης, τὸ δὲ ἑσπέρας καταφανοῦς διὰ τοῦ φωτισμοῦ ἐπιγραφῆς «*ἄοσμον ἀφοδευτήριον*» (Cabinets d'aisance inodores.) Κατὰ τὸ τέλος τῆς στενῆς διόδου α εἶνε τὸ φυλακεῖον (Comptoir) β ἐπίσης καλῶς διατεταγμένον καὶ ἀναπαυτικὸν διὰ τοὺς προσερχομένους, φέρον ἐνίοτε καὶ ἀγγεῖα πλήρη ἀνθέων πρὸς ψυχαγωγίαν τῆς ὁράσεως καὶ ὀσφρήσεως. Ἀριστερόθεν καὶ δεξιόθεν τοῦ γραφείου κεῖνται αἱ δύο εἴσοδοι γ καὶ δ, αἱ φέρουσαι εἰς τὰς δι' ἕκαστον τῶν φύλλων κεχωρισμένας σειρᾶς τῶν ἀφοδευτηρίων. Ὅπως δὲ τὸ ἐξωτερικὸν τῶν οἰκημάτων τούτων διακρίνεται διὰ τὴν λαμπρότητα αὐτοῦ, καὶ τὸ ἐσωτερικὸν ἐξέχει κατὰ τὴν καθαριότητα καὶ εὐχρηστίαν. Τὸ ἔδαφος τῶν διαδρόμων καὶ τῶν ἀφοδευτηρίων εἶνε ἐστρωμένον διὰ πλακῶν μαρμαρίνων, οἱ δὲ τοῖχοι ἑκάστου ἀφοδευτηρίου καλύπτονται ὑπὸ πλακῶν φαϊεντιανῆς ἀργίλλου (εἶδος πορσελάνης)· ἕνεκα τούτου δὲ οὐ μόνον ἀποκωλύεται ἡ ἀπόξεσις αὐτῶν ἀλλὰ διευκολύνεται λίαν καὶ ἡ καθαριότης. Ἀριστερόθεν τοῦ τοίχου εἶνε ἐμπεπηγμένον ἄγκιστρον πρὸς ἀνάρτησιν ἐνδυμάτων, δεξιόθεν δὲ κάτοπτρον.

Τὰ τοιαῦτα ἱδρύματα εἶνε ἀνάγκη νὰ ἱδρύωνται ἐπιτηδείως ἀναλόγως τῆς θέσεως καὶ δύνανται νὰ ἦνε διάφορα κατὰ τὸ μέγεθος. Τοιαῦτα εἶνε π.χ. τὰ οὐρητήρια 2, 3, 4. Τὸ ὑπ' ἀριθμὸν

Εἰκ. 2.

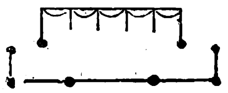
Ὁδός.
Εἰκ. 3.

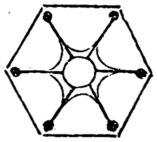
Εἰκ. 4.

3 τὸ παριστῶν τὸν τοῖχον τὸν κωλύοντα τὰ βλέμματα τῶν διαβατῶν δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς δεῖγμα διαφόρων ἄλλων. Ἡ ὑπ' ἀριθμ. 5 εἰκὼν δεικνύει μεῖζόν τι τοιοῦτον ἵδρυμα ἐ-

Κῆπος.

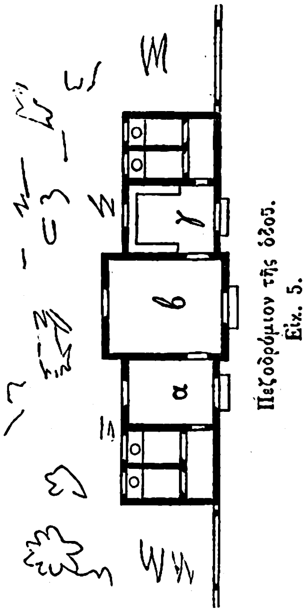

Πεζοδρόμιον τῆς ὁδοῦ.
Εἰκ. 5.

α διὰ κυρίας,
β ἀπόμαχος,
γ διὰ ἄνδρας.

κτισμένον εἰς τὸν τοῖχον κήπου τινος δημοσίου. Ἡ ὑπ' ἀριθμ. 6 δεικνύει ὅμοιον ἵδρυμα· οὕτω

Κῆπος.

Ὁδός.

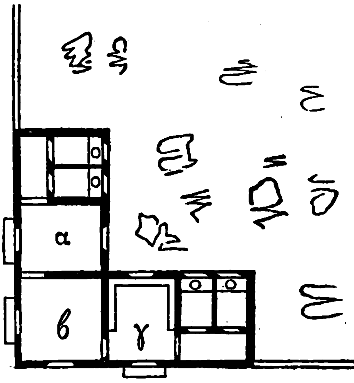

Εἰκ. 6.

Ὁδός.

δὲ δύνανται νὰ γείνωσι διάφοροι συνθέσεις καὶ μεταβολαί.

Πλὴν δὲ τῆς ἀποκλειστικῆς αὐτῶν χρήσεως δύνανται ταῦτα νὰ χρησιμεύσωσι καὶ εἰς τὴν τοποθέτησιν ἀπομάχων εἰς τοὺς ὁποίους ἀνατίθεται ἡ διατήρησις αὐτῶν, καθ' ὅσον δύναται ἕκαστος τῶν ἐπισκεπτῶν νὰ πληρώνῃ 5—10 λεπτά.

Μάρτιος, 1878. ΕΡΝΕΣΤΟΣ ΖΙΛΛΕΡ.

Digitized by Google

ΙΜΑΤΙΣΜΟΣ ΑΦΡΙΚΑΝΗΣ ΒΑΣΙΛΙΣΣΗΣ

Ὅτε ὁ δοὺξ Ζουανβὶλ ἐπέστρεψεν ἔκ τινος περίπλου ἀπὸ τὰς Ἀφρικανικὰς ἀκτάς, ἡ ἀδελφή του, ἡ πριγκηπέσα Κλημεντίνη, ἐπέπληξεν αὐτὸν ὅτι δὲν ἔφερε ἱματισμόν τινα γυναικεῖον ἐκ τῶν χωρῶν τὰς ὁποίας ἐπεσκέφθη.

— Ἐπεθύμουν, τῷ εἶπε, νὰ φορέσω τοιοῦτον ἱματισμόν.

— Οὐδὲν εὐκολώτερον τούτου, ἀδελφή μου, ἀπεκρίθη ὁ πρίγκηψ, αἱ δὲ ἐπιπλήξεις σου εἶνε ἄδικοι, διότι ἠγόρασα πλήρη ἱματισμὸν ἀγρίας τινὸς βασιλίσσης, ἥτις εἶχε περίπου τὸ ἀνάστημά σου.

— Ἂς τὸν ἴδωμεν.

— Αὔριον θὰ σοὶ τὸν φέρω.

Τὴν ἐπαύριον ἦλθεν ὁ πρίγκηψ καὶ λέγει τῇ ἀδελφῇ του:

— Δὲν ἐλησμόνησα τὴν ὑπόσχεσίν μου· ἰδοὺ ἦλθον.

— Καὶ ὁ ἱματισμός;

Ὁ δοὺξ τοῦ Ζουανβὶλ, χωρὶς ν' ἀποκριθῇ, λαμβάνει ἐκ τοῦ θυλακίου του περιδέραιον λίαν παράδοξον ἐκ κόκκων ἐρυθρῶν καὶ κυανῶν ὑαλίων.

Ἡ πριγκηπέσα Κλημεντίνη τὸ παρατηρεῖ μετὰ προσοχῆς, τὸ εὑρίσκει ὡραῖον, ἂν καὶ ἁπλοῦν, εἶτα τὸ θέτει ἐπί τινος ἐπίπλου καὶ περιμένει.

Ἀλλ' ὁ πρίγκηψ ἀσχολεῖται παρατηρῶν μίαν εἰκόνα.

— Ἀλλά, Ζουανβὶλ, τῷ λέγει, τί σκέπτεσαι;

— Διατί ἡ ἐρώτησις αὐτή, ἀδελφή μου;

— Διότι ὡς βλέπεις περιμένω.

— Τί περιμένεις;

— Τὸν ἱματισμόν.

— Ἀλλὰ δὲν σοὶ τὸν ἔδωκα....

— Ἓν περιδέραιον.

— Λοιπόν;

— Λοιπὸν, περιμένω τὰ λοιπά.

— Ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει ἄλλο τι.

— Πῶς;

— Σοὶ ὁρκίζομαι ὅτι εἶνε πλήρης ὁ ἱματισμὸς καὶ ὅτι ἡ βασίλισσα, περὶ ἧς σοὶ ὡμίλησα, δὲν ἔφερε τίποτε ἄλλο.

*

ΠΡΟΟΡΑΤΙΚΟΝ ΠΑΡΑΦΡΟΝΟΣ

Ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας, ὁ κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος, σπουδάζων ἐν Παταυΐῳ εἶχε συμφοιτητὰς καὶ φίλους τὸν Κρῆτα Κήρυκον Χαιρέτην καὶ τὸν Κωνσταντῖνον Βαρδαλάχον, τὸν ἐπιτυχῶς ἐν Χίῳ πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως σχολαρχήσαντα. Οἱ τρεῖς οὗτοι Ἕλληνες σπουδασταὶ κοινοβιοῦντες καὶ μηδέ ποτε ὁ εἷς τοῦ ἄλλου ἀποχωριζόμενοι ἦσαν πασίγνωστοι ἐν Παταυΐῳ ὑπὸ τὸ ἐπώνυμον: «I tre Greci.» Συνέβη δὲ αὐτοῖς τὸ ἑξῆς ἀξιοσημείωτον, ὅπερ δὲν ἠθέλομεν πιστεύσει, ἐὰν μὴ αὐτὸς ὁ Χαιρέτης ἐσημείου τὸ συμβὰν, καὶ ἕτεροι ἀκούσαντες ἀπὸ στόματος τοῦ Καποδιστρίου ἐβεβαίουν. Κατὰ τὰς ἐνιαυσίους τῶν μαθημάτων διακοπὰς οἱ τρεῖς κοινοβιάται μετέβησαν εἰς Βενετίαν καὶ κατέλυσαν παρὰ τῷ ἐκεῖ ὁμογενεῖ ἐμπόρῳ Ἀλεξίῳ Νικολαΐδῃ τῷ Θεσσαλῷ, μεθ' οὗ περιῆλθον τὰ ἐν τῇ πόλει ἀξιοθέατα, ἐν οἷς καὶ τὸ φρενοκομεῖον San Servolo. Ἐνῷ δὲ πρὸς τὴν θύραν τοῦ καταστήματος διηυθύνοντο ἐξερχόμενοι, ἤκουσαν φωνὴν ἐξ ἑνὸς τῶν κελλίων κράζουσαν: O voi giovine Greco! καὶ στραφέντες εἶδον ἕνα τῶν δυστυχῶν φρενοβλαβῶν ἐπαναλαμβάνοντα γεγωνυίᾳ τῇ φωνῇ: O voi giovine Greco! Ἐπειδὴ δὲ μόνος μεταξὺ τῶν τεσσάρων ὁ Νικολαΐδης ἐφόρει ἀνατολικὸν ἱματισμὸν οἱ τρεῖς τὸν παρεκίνουν νὰ πλησιάσῃ. Ἀλλ' ὁ παράφρων ἐκτείνων τὴν χεῖρα ἀπὸ τοῦ καγγελλικοῦ παραθύρου τοῦ κελλίου του καὶ δεικνύων τὸν Χαιρέτην ἐπανέλαβε κράζων: A voi dico giovine Greco. Πλησιάσαντος δὲ αὐτοῦ ὁ παράφρων τῷ εἶπε μεγαλοφώνως: Ricordatevi, o giovine Greco, che un giorno voi servirete un Signore del Mondo! (Σοὶ προλέγω, ὦ νέε Ἕλλην, ὅτι μίαν ἡμέραν θὰ ὑπηρετήσῃς ἕνα μέγαν αὐθέντην τοῦ κόσμου!) Στραφεὶς δὲ πρὸς τὸν Ἰωάννην Καποδίστριαν ἀνέκραξεν: Voi ricordatevi che un giorno governarete la più illustre nazione del mondo! (Σοὶ προλέγω ὅτι μίαν ἡμέραν θὰ κυβερνήσῃς τὸ ἐνδοξότερον ἔθνος τοῦ κόσμου!) Καὶ ἐπὶ τέλους πρὸς τὸν Βαρδαλάχον στραφεὶς ὁ παράφρων εἶπεν: E voi percorrete più paesi, instruindo la gioventù, ed in fine una vasta tomba vi coprirà! (Καὶ σὺ θὰ διατρέξῃς πολλοὺς τόπους διδάσκων τὴν νεολαίαν, καὶ ἐπὶ τέλους εὐρὺς τάφος θὰ σὲ δεχθῇ!)

Κατὰ παράδοξον σύμπτωσιν οἱ προφητικοὶ λόγοι τοῦ παράφρονος ἐπηλήθευσαν καὶ διὰ τοὺς τρεῖς, διότι ὁ μὲν Καποδίστριας, ὡς γνωστόν, ἐξελέγη ὄντως κυβερνήτης τοῦ ἐνδοξοτέρου ἔθνους τοῦ κόσμου, τῶν Ἑλλήνων, ὁ δὲ Χαιρέτης περάνας τὰς σπουδάς του μετέβη ἐξ Ἰταλίας εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου προσελήφθη ὡς ἰδιαίτερος ἰατρὸς τοῦ Σουλτάνου Μαχμούτη, ὑπηρετήσας οὕτω τὸν μέγαν αὐθέντην, ὁ δὲ Βαρδαλάχος τέλος μεταβαίνων ἐκ Σύρου εἰς Αἴγιναν, ὅπως ἐπισκεφθῇ τὴν ἐλευθερωθεῖσαν πατρίδα του, ναυαγήσαντος τοῦ πλοίου, ἐπνίγη μὴ γνωρίζων νὰ κολυμβᾷ.

Κ. Σιθλ.

Ὁ Πουκεβὶλλ διηγεῖται ἐν τῇ ἱστορίᾳ αὐτοῦ, ὅτι ἀναγκασθείς ποτε νὰ πορευθῇ νύκτωρ εἰς τὰ ἀνάκτορα τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ, ἐν Ἰωαννίνοις, καὶ διερχόμενος τὰ ζοφώδη τοῦ γυναικωνίτου προπύλαια, ἔπεσεν ἐπὶ σωροῦ ἀνθρωπίνων κεφαλῶν καὶ τὰς χεῖρας καὶ τὰ ἱμάτια ἐμόλυνεν ἐκ τοῦ αἵματος. Ἠγέρθη ἔντρομος καὶ ἀπὸ τῆς πτώσεως ταύτης μέχρι τελευτῆς τοῦ βίου ἔπασχε νευρικόν

Digitized by Google

τι πάθος, ἀποτέλεσμα τῆς νυκτερινῆς ἐκείνης ἐπισκέψεως.

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

⁂ Οὐδεὶς ἐκ τῶν ἀγαπώντων τὴν ἀλήθειαν, ὅσον μαύρη καὶ ἂν ἦναι, δύναται ν' ἀρνηθῇ ὅτι σήμερον πανταχοῦ τῆς γῆς ἡ εὐσέβεια ἢ ἐκλύεται ἢ ἐκλείπει· ἡ δὲ ἠθική, μετὰ τὸ ἀπερίσκεπτον αὐτῆς διαζύγιον ἀπὸ τῆς θρῃσκείας καὶ πρὸ πάντων μετὰ τὰ διδάγματα τῆς βενθαμείου ἢ ὠφεληματικῆς σχολῆς, κατήντησε πρᾶγμα τοσοῦτον ἀόριστον, διφορούμενον καὶ ἐλαστικόν, ὥστε ὁ ὑπ' αὐτῆς ἐπιβαλλόμενος χαλινὸς ὀλίγον ἰσχύει κατὰ τῶν παθῶν. Ἐν τῇ τοιαύτῃ συγχύσει καὶ καταπτώσει παντὸς θρησκευτικοῦ καὶ ἠθικοῦ αἰσθήματος, στηρίγματα τῶν νεωτέρων κοινωνιῶν δύο μόνον ἔμειναν ὀρθά: ὁ ΔΗΜΙΟΣ, ὁ τιμωρῶν τὰς εἰς τὴν δικαιοδοσίαν του ὑπαγομένας παρεκτροπάς, καὶ ἡ ΤΙΜΗ, ἡ ἀναγκάζουσα τὴν κοινωνίαν ν' ἀπολακτίζῃ ἀνηλεῶς τὸν ἔνοχον αἰσχρουργίας, διαφευγούσης τὰ δίκτυα τοῦ ποινικοῦ νόμου. Ἀκριβῶς δ' ἐξετάζοντες τὸ πρᾶγμα θέλομεν εὕρει, ὅτι τὴν ἀμείλικτον ταύτην αὐστηρότητα ἐπιβάλλει ταῖς νεωτέραις κοινωνίας οὐχὶ ὑπερπλεονάσας τις ζῆλος ἀρετῆς, ἀλλ' αὐτὸ τῆς συντηρήσεώς των τὸ συμφέρον, ἀφοῦ ἡ πεῖρα ἀπέδειξε τὴν ἀνάγκην τοῦ βαρέος τούτου κοινωνικοῦ χαλινοῦ.

Ἐν Ἑλλάδι ὅμως τὴν ἀνάγκην τοῦ τοιούτου χαλινοῦ δὲν ἐνοήσαμεν ἀκόμη. Ἀπρεπὲς βεβαίως ἴσως δὲ καὶ ἄδικον ἤθελεν εἶναι νὰ εἴπῃ τις ὅτι ὁ Ἕλλην στερεῖται τοῦ αἰσθήματος τῆς τιμῆς· οὐδεὶς ὅμως δύναται καὶ ἐν πεποιθήσει νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι τὸν παραβαίνοντα τοὺς νόμους αὐτῆς ἀπολακτίζομεν ὡς ψωραλέον πρόβατον καὶ καταδικάζομεν εἰς κοινωνικὸν θάνατον ὡς ἐν τῇ Δύσει. Ἡμερώτεροι ὄντες καὶ εὐαγγελικώτεροι τῶν Φράγγων «οὐ βουλόμεθα τὸν θάνατον τοῦ ἀτίμου»· ἡ δὲ τοιαύτη ἀνοχὴ ἀναγκάζει ἡμᾶς πολλάκις νὰ παρῳδῶμεν τὸ τοῦ Μολιέρου λέγοντες

«Il est avec l'honneur des accomodements.»

Ἀλλ' ἵνα μή τις νομίσῃ ἡμᾶς κακίζοντας τὰ πάτρια καὶ ὡς νυκτικόρακας θαμβουμένους ὑπὸ τῶν ἀκτίνων τοῦ ἑσπερίου πολιτισμοῦ, σπεύδομεν νὰ περιστείλωμεν ἐντὸς τῶν ἀληθῶν καὶ γενωτάτων αὐτῆς ὁρίων τὴν καθ' ἡμᾶς ὑπεροχὴν τῶν ξένων ἢ μᾶλλον τὴν μεταξὺ ἡμῶν καὶ ἐκείνων ὑπάρχουσαν διαφοράν.

Βαθύς τις ψυχολόγος τῶν νεωτέρων χρόνων, ὁ Ι. Ἰάκωβος Ῥουσσώ, ἂν δὲν ἀπατώμεθα, θέλων νὰ καταστήσῃ ψηλαφητὴν τὴν ἐσχάτην ἐξαχρείωσιν τοῦ ἀνθρώπου, ἐφεῦρε τὴν γνωστὴν ἐκείνην παραβολὴν τοῦ Μανδαρίνου, ἀποτείνων εἰς τὸν ἀναγνώστην τὴν ἀκόλουθον ἐρώτησιν: «Ἂν δι' ἁπλοῦ νεύματος, κινῶν τὸν δάκτυλον »ἢ καμμύων τὸν ὀφθαλμόν, ἠδύνασο νὰ φονεύ»σῃς ἐν ἀποκέντρῳ τῆς Κίνας ἐπαρχίᾳ Μανδαρῖ»νόν τινα, καὶ ἐκ τοῦ θανάτου αὐτοῦ νὰ καρπω»θῇς ἢ τοὺς θησαυρούς του ἢ τὴν πλήρωσιν οἵας »δήποτε ἐπιθυμίας σου, ἤθελες πράξει τοῦτο ἢ »ὄχι;» Ἡ ἐρώτησις ἀπετείνετο εἰς Γάλλους· ὀλίγοι δέ, νομίζω, ἐκ τῶν οὕτως ἐρωτωμένων ἤθελον δυνηθῇ ἐν συνειδήσει καὶ ἐν εἰλικρινείᾳ ν' ἀποκριθῶσιν ἀποφατικῶς, προτιμῶντες νὰ πολυχρονίζῃ ὁ Θεὸς τὸν Μανδαρῖνον μᾶλλον ἢ ν' ἀπολαύσωσιν οἱ ἴδιοι τὴν ἐκπλήρωσιν πάσης ἐπὶ τῆς γῆς ἐπιθυμίας των. Παράλογον δὲ εἶναι νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι οἱ οὕτω φονεύοντες τὸν Μανδαρῖνον, ἂν εἶχον τὸ μαγικὸν δακτύλιον τοῦ Γύγου, τὸ καθιστῶν ἀόρατον τὸν δάκνοντα αὐτό, καὶ ἐστενοχωροῦντο ὑπὸ χρηματικῆς ἀνάγκης, ὑπὸ ἔρωτος ἢ περιεργείας, δὲν ἤθελον θέσει ἐνίοτε τοῦτο ἐν τῷ στόματι, ἵνα ἐπισκεφθῶσιν ἀοράτως χρυσοπληθές τι ταμεῖον, τὰ ἀνάκτορα τοῦ Σουλτάνου ἢ συρτάριον πλῆρες ξένων ἐπιστολῶν.

Ἀφοῦ τοιαύτη εἶναι πανταχοῦ ἡ ἀσθένεια τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ποῦ λοιπὸν ἔγκειται ἡ «τιμὴ» καὶ κατὰ τί ἐλαττούμεθα ἡμεῖς τῶν Εὐρωπαίων; Κατὰ τοῦτο, νομίζω· ἐν τῇ Δύσει ἄνθρωπος κατέχων κοινωνικὴν θέσιν, ὅσον δήποτε καὶ ἂν ὑποκρύπτῃ ἐν τῇ καρδίᾳ του βόρβορον καὶ αἰσχρότητα, δὲν θέλει παρασυρθῇ εἰς ἄτιμον πρᾶξιν, εἰ μὴ μόνον ἂν ἔχῃ μαθηματικὴν οὕτως εἰπεῖν βεβαιότητα ὅτι ἀδύνατος εἶναι ἡ ἀνακάλυψις αὐτῆς· διότι γνωρίζει ὅτι, ἂν φωραθῇ αἰσχρουργήσας, ὁ κοινωνικὸς πέλεκυς θέλει ἐπιπέσει βαρὺς καὶ ἀδυσώπητος ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του καὶ τ' ὄνομα αὐτοῦ ἐξαλειφθήσεται ἀμετακλήτως ἐκ τῆς βίβλου τῶν ζώντων ἐν τῇ κοινωνίᾳ. Πᾶσαι αἱ θύραι ἔσονται αὐτῷ κλεισταί, πάντα τὰ πρόσωπα ἀποστραφήσονται ἀπ' αὐτοῦ καὶ οὐδεμίαν πλέον ἀνθρώπου χεῖρα θέλει ἐγγίσει. Τοιαύτης δὲ ζωῆς μυριάκις ὁ θάνατος προτιμότερος. Παρ' ἡμῖν ἀπ' ἐναντίας, παρ' οἷς ἐπικρατεῖ ἡ ἀνοχή, ὁ φόβος τῆς τοιαύτης τιμωρίας εἶναι πολὺ μικρότερος· ἡ ἀτιμωρησία γεννᾷ τὴν ἀναίδειαν· ὅσα ἀλλαχοῦ αἰσχρουργοῦνται ἐν τῷ σκότει διαπράττονται μεσουρανοῦντος τοῦ ἡλίου· ἄνθρωποι οἵτινες πανταχοῦ ἤθελον λογίζεσθαι κοινωνικῶς νεκροὶ πληροῦσι τὰς ἀγυιὰς καὶ τὰς αἰθούσας, καὶ οὐδεὶς ἐνοχλεῖται ὑπὸ τῆς σαπρίας καὶ ἀποφορᾶς τῶν βρυκολάκων τούτων. Ὀλίγα τινὰ παραδείγματα θέλουσι καταστήσει ἔτι μᾶλλον ἐπαισθητὴν τὴν μεταξὺ ἡμῶν καὶ τῶν ἑσπερίων διαφοράν. Τὸ συνταγματικὸν πολίτευμα, καίτοι ὂν τὸ ἄριστον πάντων, ἔχει ὅμως ὡς πᾶν ἀνθρώπινον ἔργον καὶ ἐλαττώματα, ἐξ ὧν τὸ μέγιστον ὅτι ὑποθάλπει τὴν ἀπληστίαν πολυαρίθμου ὁμάδος βουλευτῶν. Οὐδεὶς δύναται οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ν' ἀμφιβάλῃ ὅτι πανταχοῦ ὑπάρχουσι βουλευταὶ πωλοῦντες θέσεις ἀντὶ χρημάτων· οὐδαμοῦ ὅμως

Digitized by Google

ἤθελεν εὑρεθῆ ὁ μὴ προτιμῶν ν' ἀποθάνῃ τῆς πείνης μᾶλλον ἢ νὰ κοσμήσῃ διὰ τῆς ὑπογραφῆς του τὸ ὑπὸ πλείστων ἀθηναϊκῶν ἐφημερίδων δημοσιευθὲν ἐκεῖνο ἔγγραφον, δι' οὗ ἀντιπρόσωπός τις ὑπέσχετο ν' ἀναδείξῃ τινὰ τελώνην ἀντὶ ἑκατὸν δραχμῶν προπληρωτέων.—Ἂν ἡ ληστεία ἐλυμαίνετο τὴν Γαλλίαν ὡς τὴν Ἑλλάδα, οὐδ' ἀμφιβολίαν ἐπιδέχεται ὅτι ὁ φόβος καὶ ἡ ἀνάγκη ἤθελον ἐπιβάλλει κἀκεῖ πλείστας μετὰ ληστῶν σχέσεις καὶ συνθηκολογίας· ἀλλ' ἐπίσης ἀναμφίβολον εἶναι ὅτι, ἂν κτηματίας τις ἐκαυχᾶτο ὅτι μεταβαίνει εἰς τὸν ἀγρόν του ἔχων τὸν Κίτσον χωροφύλακα ὄπισθεν τῆς ἁμάξης, ὁ τοιοῦτος ἤθελεν ἀμέσως ῥιφθῆ ἐκ τοῦ παραθύρου ὑπὸ τῶν παρεστώτων· καθότι καὶ ὁ μᾶλλον διεφθαρμένος Γαλάτης, ὁ δυνάμενος τὰ αἴσχιστα ἐν τῷ κρυπτῷ νὰ κακουργήσῃ, ὅταν πρόκειται νὰ ἐκλέξῃ δημοσίᾳ μεταξὺ τῆς ἀσφαλείας του καὶ τῆς τιμῆς, κράζει ἀμέσως «Fais ce que dois, advienne que pourra». «Πανταχοῦ τὰ πάντα», ὡς λέγει ἡ παροιμία, ἀλλ' ἡ ἀναφανδὸν τῶν πάντων ἀνοχὴ μόνον ἐν Ἑλλάδι. Ἵνα καταδείξῃ τις τὴν ἠθικὴν γυμνότητα τῶν ἄλλων κοινωνιῶν, πρέπει νὰ ἱδρώσῃ ἀποσπῶν ἀνὰ ἓν τὰ ῥάκη τοῦ πέπλου, τοῦ καλουμένου τιμὴ, καὶ σκεπάζοντος ἕλκη πονηρότερα ἴσως τῶν ἡμετέρων· προκειμένου ὅμως περὶ ἡμῶν, ἀρκεῖ νὰ φυλλομετρήσῃ ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν δέσμην ἑλληνικῶν ἐφημερίδων καὶ νὰ στρέψῃ γύρω του τὸ βλέμμα, ἵνα ἴδῃ τὴν αἰσχρότητα ἔχουσαν τὴν ἄδειαν νὰ περιφέρεται ὁλόγυμνος εἰς τὰς ἀγυιάς. Ἐντεῦθεν οἱ εὔκολοι θρίαμβοι τῶν Ἀβοῦ, τῶν Λαγιάρδων καὶ ὅσοι ἄλλοι δὲν μᾶς ἀγαπῶσι.

Οἱ εἰξεύροντες ν' ἀναγινώσκωσιν ᾐσθάνθησαν βεβαίως μετὰ πόσης ἐνδομύχου ὀδύνης γράφομεν τὰς ἀληθείας ταύτας· περὶ δὲ τῶν ἀγραμμάτων ἢ κακοβούλων ὀλίγον ἡμῖν μέλει. (Ε. Δ. Ῥοΐδης.)

ΤΟ ΑΣΘΕΝΕΣ ΠΑΙΔΙΟΝ

Θεέ μου! τὸ μικρὸν αὐτὸ τί σ' ἔπταισε παιδίον;
τὸν κραταιὸν πῶς ἔβλαψε τὸ ἀσθενές σου πλάσμα;
Μὴ σὲ ἀφύπνισε τυχὸν μὲ ἄκαιρόν τι ᾆσμα,
ἢ ἄνθος τι μὴ σ' ἔθραυσε, πηδῶν εἰς τὸ πεδίον;

Τί ἄλλο μέγα ἔγκλημα νὰ πράξῃ ἠδυνήθη
καὶ τί κακούργημα φρικτὸν εἰς τὸν βραχύν του βίον,
ὥστε βασάνων ἄξιον καὶ πόνων καὶ δακρύων
ἐν τῇ δικαιοσύνῃ σου τῇ φοβερᾷ ἐκρίθη;

Ἰδέ! ἀντὶ εἰς τοὺς ἀγρούς, ἐλεύθερον καὶ χαῖρον,
μὲ ῥοδοχρόους παρειὰς καὶ μὲ γελόεν ὄμμα
νὰ τρέχῃ, κεῖται ἀσθενὲς εἰς τὸ μικρόν του στρῶμα,
καὶ τοὺς συντρόφους παίζοντας ἀκούει ὑποφέρον.

Δὲν τὸ λυπεῖσαι σύ; ἐμὲ μὲ σχίζει τὴν καρδίαν
ἀδίκως πάσχον, τρυφερὸν, ἀδύνατον παιδίον,
πειρώμενον νὰ μειδιᾷ ἐν μέσῳ τῶν δακρύων
καὶ μέχρι τῆς ἐσχάτης του πνοῆς μὲ τὴν γλυκεῖαν

φωνήν του διαβεβαιοῦν ὅτι δὲν πάσχει πλέον·
διότι βλέπει τὴν πτωχὴν μητέρα του, ῥιγῶσα,
παράφρων νὰ τὸ θεωρῇ, καὶ ἔπειτα σιγῶσα
νὰ στρέφῃ πρὸς τὸν οὐρανὸν τὸ ὄμμα της τὸ καῖον.

Καὶ ἂν ἐκπνεύσῃ! διατί πλὴν τότε ἐγεννήθη;
μὲ τοὺς ἀθλίους διατί γονεῖς δεσμοὺς νὰ δέσῃ;
ἢ ὅταν ἅπαξ ἔδεσε καὶ ἅπαξ ἠγαπήθη,
τίς ὁ σκληρὸς, ὅστις τολμᾷ νὰ τοῖς τὸ ἀφαιρέσῃ;

Ἐλθὲ καὶ κλῖνον, Ὕψιστε, εἰς τὸ πτωχόν του ςρῶμα
καὶ τὴν ἐγγύς του ἄπελπιν ἀτένισον μητέρα,
καὶ ἔσο, ἔσο ἵλεως ἐν τῇ μικρᾷ μας σφαίρᾳ
ἂν βλάσφημον εἰς τὸ ἑξῆς ἀνοίγεταί τι στόμα.[1]

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

〰 Ἡ κατωτέρω μικρὰ σημείωσις, ληφθεῖσα ἐξ Ἐκθέσεως τῆς κυβερνήσεως τῶν Ἰνδιῶν περὶ τῆς καταστροφῆς ἐπιβλαβῶν ζώων, εἶνε ἀρκούντως εὔγλωττος. Ὁ ἀναγινώσκων αὐτὴν Εὐρωπαῖος ἀδύνατον νὰ μὴ θεωρήσῃ ἑαυτὸν εὐτυχῆ διότι δὲν ζῇ εἰς τὰς χώρας ἐκείνας.

Τῷ 1876 εἰκοσιμία χιλιάδες ἀνθρώπων καὶ 48 χιλιάδες κτηνῶν ἐφονεύθησαν ἐν Ἰνδίαις ὑπὸ θηρίων καὶ ὄφεων. Ἀφ' ἑτέρου ὁ ἄνθρωπος ἐφόνευσεν 22,357 θηρία καὶ 270,185 ὄφεις.

Τῷ 1877, 19,273 ἄνθρωποι καὶ 5,480 κτήνη ἀπωλέσθησαν. Ἐφονεύθησαν δὲ 212,371 ὄφεις καὶ 23,459 θηρία.

Ἐκ τούτων, τῷ 1876 οἱ ἐλέφαντες ἐπήνεγκον τὸν θάνατον 52 ἀνθρώπων, αἱ λεοπαρδάλεις 156, αἱ τίγρεις 917, αἱ ἄρκτοι 123, οἱ λύκοι 887, αἱ ὕαιναι 49, διάφορα θηρία 143 καὶ οἱ ὄφεις 25,046!

〰 Πρωΐαν τινὰ τοῦ μηνὸς Μαΐου, ὁ Βολταῖρος ἐμήνυσε τὸν νέον κόμητα Λατοὺρ ἐὰν ἐπεθύμει νὰ ὑπάγωσιν οἱ δύο εἰς περίπατον. Ἐπειδὴ δὲ ἦτο ἡ τρίτη ὥρα τῆς αὐγῆς, ὁ κ. Λατοὺρ ἐνόμισεν ὅτι ὠνειρεύετο, ἀλλ' ἐν τοσούτῳ ἔφθασε καὶ δεύτερον μήνυμα. Ἔσπευσε λοιπὸν νὰ μεταβῇ εἰς τοῦ Βολταίρου, ὅστις ἡτοιμάζετο νὰ ἐξέλθῃ.—Φίλτατέ μοι κόμη, εἶπεν ὁ φιλόσοφος, ὑπάγω νὰ ἴδω τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου· ἡ profession de foi d'un vicaire savoyard ἠρέθισε τὴν ὄρεξίν μου, καὶ θέλω νὰ βεβαιωθῶ ἂν ὁ Ῥουσσὼ εἶπεν ἀλήθειαν.—Ἀνεχώρησαν δὲ ἐνῷ ἦτο σκότος, προπορευομένου ὁδηγοῦ κρατοῦντος φανόν. Μετὰ δίωρον κοπώδη ὁδοιπορίαν ἐφάνη τὸ λυκαυγὲς, καὶ ὁ Βολταῖρος ἐκροτάλησε τὰς παλάμας χαίρων ὡς μικρὸν παιδίον. Καὶ ἐπειδὴ εὑρίσκοντο ἐντὸς κοιλάδος, ἤρχισαν νὰ ἀναβαίνωσι μετὰ πολλῆς δυσκολίας, διότι ὁ Βολταῖρος εἶχεν ἓν ἔτος πρὸς τοῖς ὀγδοήκοντα εἰς τὴν ῥάχιν. Ἐν τοσούτῳ ἡ ἀνατολὴ ἤρχετο δρομαία καὶ χρώματα ζωηρὰ καὶ κοκκινωπὰ ἔβαφον τὸν ὁρίζοντα. Ὁ Βολταῖρος στηριχθεὶς εἰς τὸν βραχίονα τοῦ ὁδηγοῦ καὶ τὸν τοῦ κ. Λατοὺρ, ἔφθασεν εἰς τὴν κορυφὴν μικροῦ βουνοῦ, ὅθεν τὸ θέαμα ἦτο μεγαλοπρεπές. Οἱ βράχοι τοῦ ὄρους Ἰουράτου καὶ αἱ χλωραὶ ἔλατοι, ὁ ὄπισθεν αὐτῶν γλαυκὸς οὐρανὸς, τὰ ῥυάκια, οἱ λειμῶνες, ἑνὶ λόγῳ τὰ πρὸ τῆς Ἑλβετίας ἀμίμητα κάλλη, ὁ ἀχανὴς ὁρίζων καὶ ὁ φλογίζων τὸν οὐρανὸν πορφυροῦς κύκλος ἐμάγευσαν τοὺς

1. Κλέων Ῥαγκαβῆς.

Digitized by Google

ὁδοιπόρους. Τότε ὁ Βολταῖρος κυριευθεὶς ὑπὸ εὐλαβείας ἐνώπιον τῆς λαμπρᾶς ἐκείνης φύσεως ἀπεκάλυψε τὴν κεφαλὴν, ἐγονυπέτησε, καὶ «Πιστεύω, ἀνέκραξε μετ' ἐνθουσιασμοῦ, πιστεύω.» Μετὰ ταῦτα περιγράψας ζωηρότατα τὴν εἰκόνα ἥτις διήγειρεν ἐν αὐτῷ τοσαύτην συγκίνησιν· «Θεὲ παντοδύναμε! ἐπεφώνησε πολλάκις, πιστεύω.» (Λόρδος Βρούγχαμ).

〰 Ἐν τοῖς θεμελίοις τῆς ἀνεγειρομένης ἐν Ἀθήναις μεγάλης οἰκίας τοῦ κ. Σλήμαν ἐτέθη ἡ ἑπομένη ἐπιγραφή:

Θεμέλιος οὗτος λίθος οἴκου Σοφίας Ἀθηναίας,
γυναικὸς Ἑρρίκου Σχλιεμάννου, ὅς αὐτὸν ἐδείματο
φίλῃ κουριδίῃ ἀλόχῳ, ἐπεὶ Τροίας καὶ Μυκηνῶν
θησαυροὺς ἀρχαίους ἀνεκάλυψεν, ἄπιστον ἀνθρώποις
θαῦμα, καὶ κλέος ἔσχεν, ὃ οὔποτ' ὀλεῖται.
Ἐρνέστου μὲν Ζιλλέρου Γερμανοῦ ἀρχιτεκτονήσαντος
Κοσμᾶ δ' Ἕλληνος ἐπιστατήσαντος ἐν ἔτει σωτηρίῳ
χιλιοστῷ ὀκτακοσιοστῷ ἑβδομηκοστῷ ὀγδόῳ.

Ἤτοι: «Ἡ πέτρα αὐτὴ ἶνε θεμελιακὴ τῆς οἰκίας Σοφίας τῆς Ἀθηναίας τῆς γυναικὸς Ἑρρίκου Σχλιεμάννου, ὅς ἔκτισεν αὐτὴν χάριν τῆς ἀγαπητῆς του νομίμου συντρόφου τοῦ ὕπνου, ἀφοῦ ἀνεκάλυψεν ἀρχαίους θησαυροὺς τῆς Τροίας καὶ τῶν Μυκηνῶν, θαῦμα τῶν ἀνθρώπων ἀπίστευτον, καὶ ἔλαβε δόξαν, ἣ οὐδέποτε θὰ χαθῇ. Ἀρχιτέκτων μὲν ἦν Ἐρνέστος Ζίλλερος Γερμανὸς, ἐπιστάτης δ' Ἕλλην Κοσμᾶς ἐν ἔτει 1878 ἀπὸ Σωτῆρος.»

〰 Ἐκ τῆς ἐκδοθείσης ἐσχάτως 10ης ποιητικῆς συλλογῆς τοῦ κ. Π. Συνοδινοῦ ἀποσπῶ τοὺς ἑπομένους στίχους τῆς «*Χωριάτικης Συνταγῆς*»:

Μὲ τὰ ἔμπα τ' Ἀπριλίου
Νὰ ξυπνᾷς πρὶν τοῦ Ἡλίου,
Κι' ὅλο σου τὸ καλοκαῖρι
Μὴ κοιμοῦ τὸ μεσημέρι.

Στρῶμα πάντα σου φτενὸ
Καὶ λιγόφαγο τὸ δεῖπνο
Κι' ἀμ' ἀκοῦς τὸν πετεινὸ
Τὸ σταυρό σου καὶ 'στὸν ὕπνο.

'Στοὺς μεγάλους τοῦ χωριοῦ σου
Κύτταξε μὴ θαῤῥευθῇς·
Τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ χεριοῦ σου
Μοναχὰ νὰ 'μπιστευθῇς.

Γιὰ τῆς στάνης σου τὸ σκύλο
Καὶ γιὰ τοῦ χωριοῦ τὸ μύλο
Πάρα γιὰ τοὺς ὑπουργοὺς
Νὰ σκοτίζηται ὁ νοῦς.

Κάλλιο γιόμα σου καὶ βράδυ
Λάχανα μὲ δίχως λάδι
Καὶ ῥουχάκια φτωχικὰ
Παρὰ γρόσια δανεικά.

Εἷς Ἀναγνώστης.

ΥΓΙΕΙΝΗ

Περὶ τῆς ἐπιῤῥοῆς τοῦ φωτὸς ἐπὶ τῆς ὑγείας τοῦ ἀνθρώπου.

Συνέχεια· ἴδε σελ. 256.

Γ'

Γνωστὸν εἶνε ὅτι, διὰ νὰ γείνῃ ὁρατὸν πᾶν ἀντικείμενον προσπῖπτον εἰς τὴν ὅρασιν, πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ποσότης φωτὸς τοῦ ὁποίου αἱ ἀκτῖνες, ἀντανακλώμεναι ὑπὸ τοῦ ἀντικειμένου, εἰσδύουσιν ἐντὸς τοῦ ὀφθαλμοῦ καὶ διαπερῶσαι τοὺς διαφανεῖς αὐτοῦ χιτῶνας, προσπίπτουσιν ἐπὶ τοῦ ὀπτικοῦ νεύρου, ἐρεθίζουσιν αὐτὸ καὶ παράγουσιν οὕτω τὴν ἀντίληψιν τοῦ ἀντικειμένου ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ. Ἐννοεῖται δὲ, ὅτι ὅσον ἀφθονώτερον εἶνε τὸ πέριξ φῶς, τόσον πλειότεραι αὐτοῦ ἀκτῖνες ἀντανακλῶνται ὑπὸ τοῦ προκειμένου εἰς τὴν ὅρασιν πράγματος, ἑπομένως τόσον πυκνότεραι προσβάλλουσιν αὗται τὸ ὀπτικὸν νεῦρον, καὶ ἄρα τόσον μεγαλείτερον παράγουσι τὸν ἐρεθισμὸν αὐτοῦ καὶ τόσον φωτεινότερον δείκνυται τὸ ἀντικείμενον. Ὅσον δὲ τοὐναντίον ὀλιγώτερον ὑπάρχει τὸ φῶς, τόσον ὀλιγώτεραι αἱ ἀπ' αὐτοῦ ἐπὶ τὸ ὀπτικὸν νεῦρον ἀντανακλώμεναι φωτειναὶ ἀκτῖνες, καὶ ἄρα τόσον ὀλιγώτερον ἐρεθισμὸν διεγείρουσι κατ' αὐτὸ καὶ τόσον ἀμυδρότερον ὁρᾶται τὸ ἀντικείμενον.

Εἶνε λοιπὸν τὸ φῶς τὸ εἰδικὸν ἐρέθισμα τοῦ ὀπτικοῦ νεύρου, ὅπως τὸ αἷμα εἶνε τὸ εἰδικὸν ἐρέθισμα τῆς καρδίας, ὅπως αἱ τροφαὶ καὶ τὰ ποτὰ εἶνε τὰ εἰδικὰ ἐρεθίσματα τοῦ στομάχου κ.λ.π. Καθὼς δὲ ἡ ποιότης καὶ ἡ ποσότης τοῦ αἵματος ἔχει μεγίστην ἐπιῤῥοὴν εἰς τὴν λειτουργίαν καὶ κατάστασιν τῆς καρδίας, καθὼς ἐπίσης ἡ ποσότης ἢ ἡ ποιότης τῶν τροφῶν δύναται νὰ βλάψῃ τὴν ἐνέργειαν καὶ ὑγείαν τοῦ στομάχου, οὕτω καὶ ἡ ποσότης ἢ ἡ ποιότης τοῦ φωτὸς ἔχει μεγάλην ἐπιῤῥοὴν ἐπὶ τοῦ ὀπτικοῦ νεύρου καὶ τῆς ὁράσεως ἐν γένει, ἐπιῤῥοὴν, ἥτις, ἂν καὶ βαθμηδὸν καὶ ἀνεπαισθήτως ἐξασκουμένη, σπουδαῖα ὅμως καὶ ψηλαφητὰ μὲ τὸν καιρὸν παρέχει τὰ λυπηρὰ ἀποτελέσματά της. Ἐφ' ᾧ καὶ ἐφιστῶμεν πολὺ τὴν προσοχὴν τῶν ἀναγνωστῶν μας ἐπὶ τῶν κατωτέρω παρατηρήσεων, καὶ ἐπὶ τῶν περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου τηρητέων ὑγιεινῶν κανόνων.

Κυνδυνωδέσταται εἶνε διὰ τὴν ὅρασιν αἱ στιγμιαῖαι, μάλιστα δ' αἱ διαρκεῖς ἢ αἱ συχνὰ ἐπαναλαμβανόμεναι, ἀντιλήψεις ἀπλέτου καὶ λίαν ἐρεθιστικοῦ φωτὸς, εἴτε ἡλιακοῦ, εἴτε καὶ τεχνητοῦ. Ἐάντις, φέρ' εἰπεῖν, ἀτενίσῃ ἐπὶ σμικρὸν τὸν ἥλιον, ἢ θεωρήσῃ τὸ ἠλεκτρικὸν φῶς, ἢ παρατηρήσῃ τὴν φλόγα τοῦ καιομένου φωσφόρου, αἰσθάνεται παράυτα θάμβωσιν τῆς ὁράσεως καὶ αἴσθημά τι ἐντὸς τῶν ὀφθαλμῶν βάρους ὀχληροῦ. Ὑπάρχουσι δὲ παραδείγματα ἀνθρώπων, οἵτινες μετ' ἐπιμονῆς ἐνατενίσαντες τὸν ἥλιον, ἐτυφλώθησαν, παθόντες παράλυσιν τοῦ ὀπτικοῦ νεύρου, ἤγουν ἀμαύρωσιν.

Καὶ ὅστις δὲ ἕνεκα τοῦ ἐπαγγέλματός του εἶνε ἠναγκασμένος ν' ἀντιλαμβάνηται συνεχῶς ἀπλέτου φωτὸς, ὑπόκειται πλέον παντὸς ἄλλου εἰς τὰς διαφόρους ὀφθαλμίας καὶ ἰδίως εἰς τοὺς διαφόρους βαθμοὺς τῆς ἀμαυρώσεως· οἱ καταγινόμενοι, φέρ' εἰπεῖν, εἰς τὴν χώνευσιν τῶν μετάλλων, οἱ ἐργαζόμενοι φλογιστικὰς σκευασίας ἐντὸς τῶν χημικῶν ἐργαστηρίων, οἱ λευκὰ πράγματα, ὡς πανία, χαρτία κ.λ.π. διαχειριζόμενοι ἀδιακόπως εἰς τὰς ἐργασίας των, πράγματα δη-

Digitized by Google

λαδὴ ἅτινα διὰ τὸ λευκὸν χρῶμά των ἀντανακλῶσιν ἄφθονον καὶ ζωηρὸν φῶς εἰς τοὺς ὀφθαλμούς, πάντες οὗτοι ὑπόκεινται πολὺ πλέον τῶν ἄλλων εἰς τὰς νόσους τῶν ὀφθαλμῶν. Ἔπειτα οἱ κατοικοῦντες τὰς ἐντὸς τῶν τροπικῶν χώρας προδιατίθενται εἰς ὀφθαλμίας, διότι αὐτόθι αἱ ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου πίπτουσι σχεδὸν κάθετοι, καὶ διὰ τοῦτο τὸ φῶς κατὰ τοὺς τόπους αὐτοὺς δίδεται ἄφθονον καὶ ζωηρόν. Ὅταν δὲ τὸ ἔδαφος τῆς γῆς ἦνε ἀμμῶδες, καὶ μάλιστα τιτανῶδες καὶ λευκόν, ἐπειδὴ ἀντανακλᾷ ἰσχυρῶς τὰς προσπιπτούσας ἡλιακὰς ἀκτῖνας, προξενεῖ διὰ τὸν αὐτὸν λόγον βλάβην εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν ἠναγκασμένων νὰ βαδίζωσι συνεχῶς ἐπ' αὐτοῦ. Οἱ λόγοι οὗτοι εἶνε ἐκ τῶν κυριωτέρων, δι' οὓς ἐν Αἰγύπτῳ ὑπάρχουσιν ἄφθονα τὰ νοσήματα τῶν ὀφθαλμῶν.

Καὶ ἡ παρατεταμένη δ' ἔλλειψις τοῦ φωτός, ὡς καὶ τὸ ἀμυδρὸν αὐτοῦ, ἔχουσιν ἐπιβλαβῆ ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς ὁράσεως. Ἄνθρωποι, ἐπὶ μακρὸν χρόνον διαμείναντες κεκλεισμένοι εἰς σκοτεινὰς φυλακάς, καὶ στερηθέντες οὕτως ἐπὶ πολὺ τοῦ ἡλιακοῦ φωτός, ἐτυφλώθησαν, παθόντες ὑπὸ ἀμαυρώσεως· διότι, καθὼς πᾶν ὄργανον τοῦ σώματος, ἐπὶ μακρὸν μένον εἰς ἐντελῆ ἀπραξίαν, λησμονεῖ πλέον, οὕτως εἰπεῖν, τὰ καθήκοντά του, καὶ περιπίπτει εἰς τελείαν παράλυσιν, οὕτω καὶ τὸ ὀπτικὸν νεῦρον, ἐπὶ πολὺ χρόνον στερούμενον τοῦ φωτός, περιπίπτει εἰς παράλυσιν, καὶ οὕτως ἐπιφέρει τὴν δι' ἀμαυρώσεως τύφλωσιν. Καὶ τὸ πολὺ δ' ἀμυδρὸν φῶς ἐπιφέρει ἐξασθένησιν ἢ καὶ κατάργησιν τῆς ὁράσεως, ὅταν τις ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐπιμένῃ ἐργαζόμενος μὲ ἀδύνατον φῶς, ἤ, ὅπερ τὸ αὐτό, καταγινόμενος εἰς ἔργα μεγάλης λεπτότητος καὶ εἰς ἀντικείμενα πολὺ μικρά· διότι ἀμυδροῦ ὄντος τοῦ φωτός, ἢ πολὺ μικρῶν καὶ λεπτῶν τῶν διαχειριζομένων πραγμάτων, τὸ ὀπτικὸν νεῦρον καταβάλλει μεγάλην προσπάθειαν, ὅπως κατορθώσῃ τὴν ἀντίληψιν τοῦ ἀμυδρῶς φωτιζομένου ἢ λίαν λεπτοῦ ὄντος πράγματος· ἐὰν δὲ ἡ τοιαύτη σύντονος προσπάθεια τοῦ ὀπτικοῦ νεύρου καταβάλληται, ὡς ἐκ τοῦ ἐπαγγέλματος καὶ τῆς ἐπιμελείας τοῦ ἀνθρώπου, συνεχῶς καὶ παρατεταμένως, ἐννοεῖται εὐκόλως, ὅτι ἐπάγει τὴν κούρασιν καὶ κατόπιν ἐξάντλησιν τῆς δυνάμεως τοῦ ὀπτικοῦ νεύρου, καὶ ἄρα τὴν βαθμηδὸν παράλυσιν καὶ ἀμαύρωσιν αὐτοῦ· ἕνεκα τούτων οἱ ῥάπται, κενττηταί, χαράκται λίθων καὶ ἄλλων λεπτῶν ἀντικειμένων, οἱ ὡρολογοποιοὶ καὶ οἱ καταγινόμενοι εἰς συντόνους καὶ παρατεταμένας μικροσκοπικὰς ἐρεύνας ὑπόκεινται πολὺ εἰς τὰ νοσήματα τῶν ὀφθαλμῶν.

Καὶ τὰ χρώματα δὲ ἰσχυρὰν ἐξασκοῦσιν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς ὁράσεως, διότι καὶ ταῦτα, ὡς γνωστόν, δὲν εἶνε ἡ τροποποίησίς τις τῆς ἀντανακλάσεως τῶν ἀκτίνων τοῦ φωτός. Τὰ *ἀνοικτὰ* ἢ *λαμπρὰ* λεγόμενα χρώματα παράγουσι τὰ αὐτὰ ἀποτελέσματα, ὅσα καὶ τὸ ἄφθονον φῶς. Τὸ λευκὸν χρῶμα, ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐρρέθη, κουράζει πολὺ τὴν ὅρασιν· ἡ διὰ χιόνος μακρὰ πορεία πολλάκις ἐπήγαγε δεινὰς ὀφθαλμίας καὶ ἐντελεῖς τυφλώσεις. Τὸ ἐρυθρὸν χρῶμα ἐρεθίζει πολὺ ἰσχυρότερον τοὺς ὀφθαλμούς, διὸ καὶ πολὺ κινδυνώδεις εἶνε αἱ ἐρυθραὶ διακοσμήσεις τῶν θαλάμων καὶ τὰ ἐρυθρᾶ ἐνδύματα· τοὐναντίον δὲ τὰ ἀμαυρὰ χρώματα, καὶ ἰδίως τὸ πράσινον καὶ κυανοῦν, εἶνε πολὺ γλυκὰ καὶ προσφορώτατα διὰ τὰς τῶν οἰκιῶν διακοσμήσεις.

Αἱ δὲ τῶν χρωμάτων ἀντιθέσεις, καὶ μάλιστα αἱ ἀπότομοι καὶ λίαν καταφανεῖς, εἰσὶν εἰς ἄκρον ὀχληραὶ διὰ τὴν ὅρασιν· ἐρυθρὰ γραμμὴ μεταξὺ δύο κυανῶν γραμμῶν, φέρ' εἰπεῖν, κουράζει πολὺ τοὺς ὀφθαλμούς· ἕνεκα τῶν συνεχῶν ἀντιθέσεων, ἃς ἀναγκάζονται νὰ βλέπωσιν οἱ ζωγράφοι, ὑπόκεινται μεγάλως εἰς ὀφθαλμίαν. Τὸ μαῦρον χρῶμα ἐπὶ τοῦ λευκοῦ παράγει μεγίστην ἀντίθεσιν, καὶ εἶνε διὰ τοῦτο ὀχληρότατον. Ἐκ τούτου δὲ πάσχουσι συνήθως ἐξασθένησιν τῆς ὁράσεως πάντες, ὅσοι σπουδαίως καταγίνονται εἰς παρατεταμένας μελέτας καὶ συγγραφάς, διότι ἀεννάως ἔχουσι τοὺς ὀφθαλμοὺς προσηλωμένους εἰς τὰ ἐπὶ τοῦ λευκοτάτου χάρτου μελανὰ γράμματα.

Ἕπεται τὸ τέλος.

ΠΡΑΚΤΙΚΑΙ ΓΝΩΣΕΙΣ

Πρακτικὴ δοκιμασία τοῦ πετρελαίου.

Χημικός τις τῆς Νέας Ὑόρκης ἐφεῦρε μέσον ἁπλοῦν καὶ πρακτικὸν πρὸς δοκιμασίαν τοῦ προωρισμένου διὰ φωτισμὸν πετρελαίου καὶ βεβαίωσιν ὅτι ἐκ τῆς κακῆς αὐτοῦ ποιότητος δὲν ὑπάρχει κίνδυνος πυρκαϊᾶς.

Πληροῖ τις ὕδατος σκεῦος κοινὸν ἐκ λευκοσιδήρου (τενεκὲ) καὶ θέτει ἐπὶ φλογὸς λυχνίας πετρελαίου ἢ προτιμότερον ἐπὶ φλογὸς οἰνοπνεύματος. Ἐντὸς ἑτέρου δὲ σκεύους μικροτέρου ῥίπτει μικρὰν ποσότητα τοῦ δοκιμαστέου πετρελαίου, καὶ θέτει ἐντὸς τοῦ μεγαλειτέρου σκεύους, οὕτως ὥστε νὰ ἐπιπλέῃ ἐπὶ τοῦ ὕδατος. Ἐνταυτῷ δὲ βυθίζει θερμόμετρον ἐντὸς τοῦ θερμαινομένου ὑπὸ τῆς φλογὸς ὕδατος. Τούτων γενομένων ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν πλησιάζει φλόγα πυρείου ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ πετρελαίου τοῦ ἐν τῷ μικρῷ ἀγγείῳ ὅπως ἴδῃ ἐὰν ἀνάπτῃ ἢ μή. Ἐὰν τὸ πετρέλαιον ἀνάψῃ ὅτε τὸ θερμόμετρον δεικνύει 38 βαθμούς, τότε τοῦ πετρελαίου ἐκείνου ἡ χρῆσις εἶναι ἐπικίνδυνος, ὡς ἡ τῆς πυρίτιδος.

Τὸ καλῆς ποιότητος πετρέλαιον πρὸς φωτισμὸν δὲν ἀνάπτει εἰμὴ ὅταν ἡ θερμοκρασία αὐτοῦ ἀναβῇ εἰς 40 ἢ 45 βαθμούς.

ΑΘΗΝΗΣΙ.—ΤΥΠΟΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ, ΟΔΟΣ ΠΑΤΗΣΙΩΝ, 14.

Digitized by Google

'Αριθ. 122 - Λεπτὰ εἴκοσι.

ΕΤΟΣ Γ΄.

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Πέμπτος | Συνδρομὴ ἐτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20.—Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶνε ἐτήσιαι—Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὁδὸς Σταδίου, 6. | 30 Ἀπριλίου 1878

ΣΦΡΑΓΙΣ ΤΗΣ

ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΗΣ ΓΕΡΟΥΣΙΑΣ

Ἡ ἀνωτέρω σφραγὶς ἐλήφθη ἐκ τοῦ ἑπομένου ἐγγράφου, οὗτινος τὸ πρωτότυπον εὐγενῶς ἐκοινοποιήθη ἡμῖν ὑπὸ τοῦ κ. Δ. Στεφάνου. Σ. τ. Δ.

Ἐν ἔγγραφον τῆς

ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΗΣ ΓΕΡΟΥΣΙΑΣ

Πρὸς τοὺς φιλτάτους ὁμογενεῖς τοὺς κατοικοῦντας εἰς Ζάκυνθον.

Φίλτατοι ὁμογενεῖς,

Κατὰ χρέος πατριωτικὸν διὰ τὴν ἀγάπην τῶν λαβωμένων ἀδελφῶν σας, στείλατέ μας ὅτι τάχιστα δύο κάσσας ξαντὸ λινὸ, ἀπὸ τὸ χρησιμώτερον εἰς τὰ τραύματα καὶ πεντακόσιες πήχες πανὶ λινὸν ἢ βαμπακερὸν, ὡς χρησιμεῦσον διὰ τοὺς πληγωμένους, ἀπὸ τὸ εὐθυνώτερον· τὸ δὲ στήσιμον αὐτῶν ζητήσατε παρὰ τοῦ εἰς Γαστούνην Γεωργίου Σισίνη, ὅστις διορίζεται νὰ σᾶς τὸ πληρώσῃ· εἰς τὴν Πελοπόννησον δὲν εὑρίσκομεν τὰ τοιαῦτα, καὶ ἀξιοῦμεν νὰ μᾶς τὰ ποστείλετε αὐτόθεν, ἀλλ' ὅσον τάχος διότι ὑστερούμεθα. Ὁ ἐχθρὸς εἰσβάλλει άπανταχόθεν εἰς Πελοπόννησον· μαχόμεθα καὶ ἡμεῖς ὑπὲρ τῶν δικαίων τοῦ ἔθνους, καὶ ἐλπίζομεν νὰ τὸν καταστρέψωμεν παντελῶς, ἔχομεν ὅμως ἀνάγκην τῆς βοηθείας σας, καὶ ἐπειδὴ εἶσθε γνήσια τέκνα τῆς αὐτῆς μητρὸς, τῆς ὁποίας θηλάζομεν τὸ γάλα, συνδράμετέ την καθ' ὅ,τι δύνασθε καθὼς καὶ προλαβόντως σᾶς ἐγράψαμεν. Δὲν ἀμφιβάλλομεν ὅτι ἡ αἰσθητικὴ ἑλληνικὴ καρδία σας πάσχει, διὰ τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον τῆς Ἑλλάδος, καὶ εὔχεσθε ὑπὲρ τῆς σωτηρίας της· ἀλλ' ἂν τύχῃ καὶ αἱ περιστάσεις δὲν σᾶς ἐπιτρέπουν νὰ δράμετε αὐτοπροσώπως εἰς βοήθειάν της συντρέξατε τοὐλάχιστον διὰ τῆς παντοδυναμίας τῶν χρημάτων, καὶ ἐστὲ βέβαιοι ὅτι θὰ ἀποκτήσητε δικαιώματα φιλοστοργίας εἰς τὴν καρδίαν τῆς φιλτάτης μητρός σας, τῆς ὁποίας καυχᾶσθε γνήσια τέκνα.

Τρίπολις, 28 Αὐγούστου 1822.

[Ἕπονται αἱ ὑπογραφαὶ τῶν μελῶν τῆς Γερουσίας].

Ἡ ἑπομένη λίαν ἐνδιαφέρουσα διατριβὴ ἀπεστάλη ἡμῖν πρὸς δημοσίευσιν ὑπὸ τοῦ κ. Κ. Σάθα, ἀπεσπάσθη δὲ ἐξ ἀνεκδότου συγγράμματος αὐτοῦ. Ἐξ αὐτῆς παρελείψαμεν τὰς μακρὰς ὑποσημειώσεις καὶ μέρη τινὰ τοῦ κειμένου. Σ. τ. Δ.

ΑΙ ΚΑΛΑΝΔΑΙ, ΑΙ ΑΠΟΚΡΕΩ ΚΑΙ ΤΑ ΚΟΥΛΟΥΜΑ

παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς.

Ὡς γνωστὸν, οἱ Ἕλληνες Καλάνδας δὲν εἶχον, ἐδάνεισαν ὅμως τὸ ὄνομα τοῦτο εἰς τοὺς Ῥωμαίους, οἵτινες Calendas ὠνόμαζον πᾶσαν ἀρχίμηνον ἡμέραν, εἰδικώτερον δὲ τὴν πρώτην ἑκάστου ἔτους, ἀρχομένου παλαιότερον μὲν ἀπὸ τοῦ μηνὸς Μαρτίου, μετέπειτα δὲ μέχρις ἡμῶν ἀπὸ τοῦ Ἰανουαρίου.

Αἱ Καλάνδαι ἦσαν ἡ κατ' ἐξοχὴν ἑορτὴ ἁπάντων τῶν ὑπηκόων τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους· πλούσιοι καὶ πένητες, ἀστοὶ καὶ ἀγρόται, ὁδοιπόροι καὶ θαλασσοπόροι ἐθεώρουν θρησκευτικὸν χρέος ἵνα ἑορτάσωσι τὴν μεγάλην ἑορτὴν μετ' ἐξαιρετικῆς πομπῆς καὶ εὐωχίας. Ἐν ταύτῃ ἀγογγύστως ἐλύετο τὸ βαλάντιον τοῦ φιλαργύρου, καὶ ἡ τοῦ πενεστέρου τράπεζα παρεσκευάζετο συβαριτικῶς. Ὁ φύσει σκυθρωπὸς ἄνθρωπος παραδόξως μετεβάλλετο εἰς χαροπὸν ἑορταστὴν, ὁ δὲ πενθῶν τὴν στέρησιν τῶν φιλτάτων ἐλησμόνει τὰ δάκρυα καὶ ἐξεχεῖτο εἰς γέλωτα. Οἱ θανάσιμοι ἐχθροὶ, οἱ δυσηρεστημένοι πρὸς ἀλλήλους συγγενεῖς, ἀστοὶ καὶ ξένοι ἠδελφοποιοῦντο ἐν τῇ χαρᾷ τῶν Καλανδῶν· ἤργουν τὰ δικαστήρια, ἀνεβάλλοντο αἱ τιμωρίαι, ἑώρταζον καὶ οἱ δεσμῶται. Ὁ αὐστηρὸς παιδαγωγὸς ἀπέβαλλε τὸ ἐπὶ τοῦ μαθητοῦ του τυραννικὸν κράτος, ἡ δὲ μάστιξ τοῦ κυρίου ἐκρέματο ἀργὴ ἐμπαιζομένη ὑπὸ τοῦ μεθυσμένου δούλου. Ἀληθὴς ἐπεκράτει ἰσότης, καὶ δοῦλοι μετὰ κυρίων, γέροντες μετὰ νέων, γυναῖκες μετ' ἀνδρῶν, πάντες ἀναμὶξ εὐωχοῦντο, ἔπαιζον, ἐγέλων. Ἡ ἑορτὴ ἦν ἀληθὲς στάδιον εὐωχίας καὶ γέλωτος, ὁ δὲ πλειότερον γελῶν, τρώγων καὶ πρὸ πάντων πίνων ἀνευφημεῖτο νικητής. Τοιαῦται ἦσαν αἱ Καλάνδαι ἐν τῇ τε-

Digitized by Google

τάρτη εκατονταετηρίδι, διαρκοῦσαι ἀπὸ τῆς πρώτης μέχρι τῆς πέμπτης Ἰανουαρίου, ἤτοι ἐπὶ πέντε συνεχεῖς ἡμέρας.

Τὴν παραμονὴν τῆς πρώτης τοῦ ἔτους ἐκομίζοντο ἐν τῇ ἀγορᾷ τὰ ἐκλεκτότερα τῶν ἐδωδίμων, ἡ δ' ἐκ τῶν ἀγρῶν εἰσροὴ τῶν βοσκημάτων καὶ πρὸ πάντων τῶν θρεπτῶν πτηνῶν ἀπετέλει ζωηρὸν θέαμα τὸ ὁποῖον ἔτι μᾶλλον ἐζωογόνει ἡ τῶν πολιτῶν παρουσία· οὐδεὶς ἔμενεν ἐν τῇ οἰκίᾳ, ἀλλ' οἱ μὲν συνωθοῦντο ἐν ταῖς ὁδοῖς, οἱ δὲ συνεσωρεύοντο εἰς τοὺς ἐξώστας καὶ τὰ παράθυρα τῶν κεντρικωτέρων οἰκιῶν ὅπως ἴδωσι τὴν μεγάλην ἐκείνην ἔκθεσιν ἀνθρώπων, πτηνῶν καὶ ζώων. Ἕκαστος ἐπρομηθεύετο τ' ἀπαιτούμενα ἐδώδιμα πρὸς στολισμὸν πλουσίας καὶ πολυημέρου τραπέζης, πέμπων τὴν ἐκλεκτοτέραν μερίδα τῶν ὀψωνίων εἰς τοὺς συγγενεῖς καὶ φίλους καὶ λαμβάνων παρ' αὐτῶν ἴσον ἀντάλλαγμα, διότι κυριώτατον χαρακτηριστικὸν τῆς *πρωτοχρονιᾶς* ἦτο ἡ ἀμοιβαία φιλοδωρία.

Περὶ τὸ ἑσπέρας οἱ μὲν αὐστηρότεροι ἀπεχώρουν τῆς ἀγορᾶς καὶ τῶν ὁδῶν ὅπως ὑποκλέψαντες ὀλίγας ὥρας ὕπνου ἀντλήσωσι δυνάμεις διὰ τὴν ἐπικειμένην κοπιώδη καὶ μακρὰν εὐωχίαν· οἱ ζωηρότεροι ὅμως, καὶ τοιοῦτοι ἦσαν οἱ πλεῖστοι, μένοντες ἄγρυπνοι ἐκήρυττον ἀπ' αὐτῆς τῆς ἑσπέρας τὴν ἑορτήν, εὐωχούμενοι, ψάλλοντες καὶ χορεύοντες· κατὰ συστήματα διαιρούμενοι περιήρχοντο τὴν πόλιν ᾄδοντες βακχικὰ ᾄσματα, συρίζοντες, παταγοῦντες καὶ πρὸ πάντων θυροκοποῦντες τὰς οἰκίας τῶν κοιμωμένων, πρὸς οὓς ἀπέτεινον κατάλληλα σκώμματα· οἱ οὕτως αφυπνιζόμενοι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐγέλων ἐπὶ τῷ γελοίῳ παθήματι, σπανίως δὲ ἠγανάκτουν. Οὐ μόνον δὲ οἱ ἄρχοντες ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ βασιλεὺς ἐξυπνῶν περὶ τὸ λυκαυγὲς ηὔχετο εἰς τοὺς περιεστῶτας εὐτυχὲς τὸ νέον ἔτος καὶ ἐφιλοδώρει χρυσᾶ νομίσματα.

Περὶ τὸ λυκαυγὲς τῆς 1 Ἰανουαρίου πᾶσα ἡ πόλις ἔξυπνος κατεγίνετο εἰς ἑορτάσιμον διάκοσμον τῶν οἰκιῶν· καὶ οἱ μὲν ἐστόλιζον τὰ πρόθυρα διὰ κλάδων δάφνης καὶ στεφάνων ἐξ ἀνθέων,[1] οἱ δὲ φοροῦντες πολυτελῆ, ἐκ πορφύρας ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐνδύματα ὡδήγουν μετὰ λαμπάδων καὶ εὐφημιῶν τοὺς ἱπποτρόφους κυρίους εἰς τὰ ἱερά, ὅπως δεηθῶσιν ὑπὲρ τῆς ἐπιτυχίας τῶν διὰ τὰς ἱπποδρομίας ὡρισμένων ἵππων αὐτῶν· οἱ παρακολουθοῦντες τούτους θεράποντες διέσπειρον εἰς τὸν συνωθούμενον ὄχλον δράκας νομισμάτων, ἡ δὲ συνοδία ἠρέσκετο θεωροῦσα τοὺς συλλογεῖς ἐρίζοντας καὶ καταπατουμένους. Μετὰ τὴν θυσίαν οἱ ἱπποτρόφοι διηυθύνοντο εἰς τὰ μέγαρα τῶν ἀρχόντων τῆς πόλεως, εἰς τοὺς ὑπηρέτας τῶν ὁποίων διένεμον χρυσᾶ νομίσματα· ἄρχοντες καὶ ἀρχόμενοι ἠσπάζοντο ἀδελφικῶς, φιλοδωροῦντες πρὸς ἀλλήλους χρήματα.

Καὶ ταῦτα μὲν ἔπραττον οἱ τακτικώτεροι τῶν ἑορταστῶν· τὸ πλεῖστον ὅμως τῶν πολιτῶν διήρχοντο ὅλην τὴν νύκτα πίνοντες, διότι ὁ πότος ἦν κατ' αὐτοὺς *τῆς ἑορτῆς τὸ κεφάλαιον*· οἱ συνευθυμοῦντες ἡμιλλῶντο περὶ πολυποσίας, καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μεθύοντες ἀπεχώρουν ἅμα τῇ ἡμέρᾳ πρὸς ὕπνον.

Ἅμα τῇ ἡμέρᾳ κύριον μέλημα εἶχον οἱ δεξιώτεροι τὴν τῶν ἀνταλλασσομένων δώρων πομπήν, ἅπαντες δέ, πλούσιοί τε καὶ πένητες, μένοντες ἐν τῇ οἰκίᾳ εὐωχοῦντο, διότι καὶ ἡ τοῦ πτωχοτέρου τράπεζα *ἔγεμε λαμπρᾶς ἐδωδῆς*· μετὰ δὲ τοῦτο ἔπαιζον διάφορα παιγνίδια, καὶ πρὸ πάντων τοὺς κύβους, ἄνευ διακρίσεως ἡλικίας καὶ τάξεως.

Τὴν ἐπιοῦσαν πᾶς ὁ λαὸς συνηθροίζετο ἐν τῷ ἱπποδρομίῳ διὰ νὰ θεωρήσῃ τὰ ἁμιλλώμενα ἅρματα καὶ ἵππους, μετὰ δὲ τοῦτο ἅπαντες λουόμενοι ἐπανήρχιζον τὴν εὐωχίαν, καὶ κορεννύμενοι μετέβαλλον τὰς τραπέζας εἰς κυβιστήρια.

Ἐπὶ τέλους τὴν τετάρτην ἡμέραν ἐξηκολούθει μὲν ἡ ἑορτή, ἀλλὰ μετ' ὀλιγωτέρας ζέσεως ἕνεκα τῆς τριημέρου κοπώσεως, οἱ δὲ ζωηρότεροι παρεξέτεινον αὐτὴν καὶ μέχρι τῆς πέμπτης· ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὅμως αἱ Καλάνδαι ἔληγον ἐν τῇ τετάρτῃ ἡμέρᾳ, ἐν δὲ τῇ πέμπτῃ, ὡς λέγει ὁ Λιβάνιος «ὥσπερ αὔρα τις ἔτι λεπτὴ πνέουσα, κατέχει τοὺς ἀνθρώπους ὁ καιρὸς ἐν εὐφροσύναις ἀμυδροτέραις· καὶ μόλις πως καὶ σὺν ὄκνῳ τῶν ἔργων ἅπτονται, καθάπερ ἵπποι διὰ χρόνου πάλιν ὑπαγόμενοι ζυγῷ· καὶ ὁμοῦ τε πρὸς τὸ ἔργον χωροῦσι καὶ εὔχονται τὴν αὐτὴν αὖθις ἑορτὴν ἐπιδεῖν».

Καὶ τοιαῦται μὲν ἦσαν αἱ Καλάνδαι κατὰ τὰς περιγραφὰς τοῦ Λιβανίου· ἐξ ἄλλου ὅμως συγχρόνου συγγραφέως, τοῦ ἁγίου Ἀστερίου, ἐπισκόπου Ἀμασείας (ἐν ἔτει 395), πληροφορούμεθα ὅτι σπουδαιότατον ἐν τῇ ἑορτῇ μέρος ἐλάμβανε τὸ θέατρον. Οἱ ἠθοποιοὶ ἐγκαταλείποντες τὴν θυμέλην ἡνοῦντο μετὰ τοῦ ὄχλου, καὶ εἰς συστήματα καὶ τάξεις διαιρούμενοι περιήρχοντο τὴν πόλιν εὐφημοῦντες καὶ ἐπικροτοῦντες ἐν ἁπάσῃ οἰκίᾳ. Οἱ πλουσιώτεροι τῶν πολιτῶν καὶ ἰδίως οἱ ὕπατοι διεσκόρπιζον ἀφθόνως χρήματα εἰς τοὺς αὐλητάς, τοὺς μίμους, ὀρχηστάς, ἡνιόχους, τὰς ἑταίρας, τοὺς θηριομάχους, ὅπως διασκεδάσωσι τὰ πλήθη· ὁ Ἀστέριος ταῦτα ἀναφέρων ἀποδίδει εἰς ἁπλῆν κενοδοξίαν τὴν γενναιοδωρίαν ταύτην, λέγων ὅτι οἱ ὕπατοι ἔπραττον τοῦτο ἐν τῇ ματαιότητι τοῦ νὰ ἴδωσι τὰ ὀνόματα αὐτῶν μνημονευόμενα ἐν ἀρχῇ τῶν συμβολαίων, ἤτοι τῶν χάριν τῆς ἑορτῆς ἐκδιδομένων

1. Ὁ Χρυσόστομος λέγει ὅτι πλὴν τῶν πλεκομένων στεφανωμάτων ἥπτοντο καὶ λύχνοι ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς. (Λόγος ταῖς Καλάνδαις).

Καὶ νῦν ἔτι οἱ Ἕλληνες περὶ τὸ λυκαυγὲς ἑκάστης πρώτης τοῦ μηνὸς Μαΐου στέφουσι τὰ πρόθυρα τῶν οἰκιῶν δι' ἀνθέων καὶ κλάδων δάφνης.

Digitized by Google

ὑπὸ τῆς πόλεως ψηφισμάτων. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ δὲ μανθάνομεν ὅτι ἐν ταῖς Καλάνδαις ἐγίνοντο καὶ θεατρικαὶ παραστάσεις προσωπιδοφόρων, καὶ τὸ περιεργότερον ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ στρατιῶται εἶχον τὴν ἐλευθερίαν μεταμφιεννύμενοι εἰς γυναῖκας νὰ διακωμῳδῶσι τοὺς ἀξιωματικοὺς αὐτῶν. Ἐνῷ δὲ ὁ Λιβάνιος ὁμολογεῖ ὅτι ἐν τῇ ἑορτῇ ἀδελφικῶς συνευθύμουν ἀστοί τε καὶ ἀγρόται, ὁ Ἀστέριος ἀπ' ἐναντίας γράφει ὅτι οἱ ἐν τῇ ἑορταζούσῃ πόλει χάριν ἐμπορίας συρρέοντες γεωργοὶ ἐγίνοντο ἀληθὲς θέατρον, χλευαζόμενοι, μαστιγούμενοι καὶ διακωμῳδούμενοι *ἔργοις τε καὶ λόγοις*· κατὰ πᾶσαν ὅμως πιθανότητα τὰς ἀπρεπεῖς ταύτας σκηνὰς διεδραμάτιζον μόνον οἱ προσωπιδοφόροι, διότι ὁμοία σκηνὴ μετὰ θλιβερωτέρων συνεπειῶν διεδραματίζετο καὶ ἐν τοῖς λεγομένοις βακχικοῖς Καταγωγίοις τῶν Ἐφεσίων.

Περὶ τῶν ἐν ταῖς Καλάνδαις παριστανομένων δραμάτων ἀκριβεῖς πληροφορίαι ἐλλείπουσιν· ἐκ τῆς ῥήσεως ὅμως τοῦ Ἀστερίου «παίζειν τὸν θάνατον» καὶ πρὸ πάντων τῆς εἰδικωτέρας περιγραφῆς τοῦ Χρυσοστόμου, δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι αἱ Καλανδικαὶ παραστάσεις εἶχον ὑπόθεσιν τὴν διακωμῴδησιν τῆς κοσμικῆς ματαιότητος καὶ τὴν ἀποθέωσιν τοῦ θανάτου, ἑπομένως ἴσως σχετίζονται πρὸς τὴν μεσαιωνικὴν νεκρικὴν παράστασιν, τὴν γνωστὴν ἐν Γερμανίᾳ καὶ Γαλλίᾳ ὑπὸ τὸ ὄνομα *χορὸς τῶν Μακκαβαίων* (Danse Macabre).

Ἀγνοῶ ἂν αἱ Καλάνδαι ἑωρτάζοντο μετὰ τῆς αὐτῆς πομπῆς καθ' ἅπαν τὸ Ῥωμαϊκὸν κράτος, εἰ καὶ ὁ Λιβάνιος ἐπανειλημμένως τοῦτο βεβαιοῖ· βεβαίως πάντες οἱ τότε ἑώρταζον τὴν πρώτην ἑκάστου ἔτους, ὡς καὶ οἱ νῦν, παρ' ἑκάστῳ ὅμως λαῷ ἡ ἑορτὴ ἔφερεν ἰδιάζοντα ψυχαγωγίας τύπον· οὕτως αὐτὸς ὁ τοσοῦτον λεπτομερῶς περιγράψας τὰς ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ Ἀντιοχείᾳ ἑορταζομένας Καλάνδας οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην μνείαν ποιεῖται περὶ ἀναμίξεως τοῦ θεάτρου ἐν τῇ ἑορτῇ, ἐνῷ ὁ Ἀστέριος θεωρεῖ τὸ θέατρον καὶ τοὺς προσωπιδοφόρους ὡς τὸ χαρακτηριστικώτατον τῶν Καλανδῶν γνώρισμα· ἀφ' ἑτέρου δὲ οἱ τρεῖς ἐκ Καππαδοκίας ἐκκλησιαστικοὶ πατέρες, οὐδὲ κἂν μνημονεύοντες τὸ ὄνομα τῶν Καλανδῶν, ἀναφέρουσιν ἑτέραν ἑορτὴν τελουμένην ἐν Καππαδοκίᾳ, τὰ *Συμπόσια*, μετέχουσαν μὲν τῆς Καλανδικῆς πομπῆς, πράγματι ὅμως ἀντιστοιχοῦσαν πρὸς ἑτέραν ἐθνικὴν ἑορτὴν γνωστὴν ἐν Ἀντιοχείᾳ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Κλήσεις*. Ἀλλ' αἱ Ἀντιοχικαὶ *Κλήσεις* ἔχουσι κοινὸν μὲν τὸ ὄνομα πρὸς τὰς Καλάνδας (διότι ἀπὸ τοῦ *καλῶ* ἐπίσης, ὡς προερρέθη, παράγεται καὶ ἡ λατινικὴ αὕτη λέξις), ὡς ἑορταὶ ὅμως ἦσαν ὅλως μὲν διάφοροι παρὰ τοῖς Σύροις, ταὐτόχρονοι ὅμως παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς, διότι, ὡς θέλομεν ἴδει προσεχῶς, οἱ Βυζαντινοὶ ἐκχριστιανίσαντες τὰς Καλάνδας ἑώρταζον αὐτὰς κατὰ τὸν αὐτὸν μὲν χρόνον, ἤτοι ἀπὸ γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ μέχρι τῶν Θεοφανείων, μετὰ τελετῆς ὅμως διαφόρου· ἐν τῇ δωδεκαημέρῳ ταύτῃ ἑορτῇ, τῆς ὁποίας τὰ πρῶτα ἱστορικὰ ἴχνη ἀνευρίσκομεν ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὁ λαὸς εὐωχεῖτο αὐτοκρατορικῇ δαπάνῃ ἐν τῇ αὐλῇ τῇ λεγομένῃ τῶν *δεκαεννέα ἀκκουβίτων*, τὰ δὲ συμπόσια ταῦτα ἦσαν οὐ μόνον ἀπαράλλακτα πρὸς τὰς Ἀντιοχικὰς Κλήσεις, ἀλλὰ παραδόξως ἔφερον καὶ τὸ ὄνομα αὐτῶν, *Κλητόρια*[1] λεγόμενα ἐπὶ τὸ βυζαντινώτερον. Ὡς δὲ οἱ Ἀντιοχεῖς διέκρινον τὴν ἑορτὴν τῶν Καλανδῶν ἀπὸ τὰς Ὀλυμπιακὰς Κλήσεις, οὕτω καὶ οἱ Βυζαντινοὶ ἀντικαταστήσαντες τὴν πρώτην διὰ τῆς δευτέρας ὀνομασίας, οὐχ ἧττον διετήρησαν καὶ τὰς Καλάνδας οἱ μὲν ἐν ταῖς πόλεσιν ὡς ἁπλῆν ἑορτὴν τῆς πρώτης Ἰανουαρίου,[2] οἱ δὲ ἀγρόται ὡς θεατρικὴν πομπήν· ὡς ἁπλοῦς χαιρετισμὸς τῆς πρώτης τοῦ ἔτους (πρωτοχρονιᾶς) παραμείνασαι αἱ Καλάνδαι μέχρι τῆς ἀναγεννήσεως τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ἀπηρχαιώθησαν ἐπὶ τέλους· παραδόξως ὅμως, ἐνῷ ἡ λέξις ἐλησμονήθη, τὸ πρᾶγμα, ἤτοι ἡ Καλανδικὴ ἑορτὴ ζωηροτέρα ἀνεφάνη κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη, τινὰ δὲ τῶν χαρακτηριστικῶν τῆς Ἀθηναϊκῆς πρωτοχρονιᾶς ἀναπολοῦσι τὰς ἐπὶ Λιβανίου Καλάνδας, ἤτοι τὴν ἐκ τῶν ἀγρῶν εἴσοδον τῶν θρεπτῶν πτηνῶν, τὸ νυκτερινὸν παίγνιον τῶν κύβων (νῦν χαρτοπαίγνιον), τὴν ἀνταλλαγὴν ἐδωδίμων, τὴν φιλοδωρίαν χρημάτων, τοὺς συριγμοὺς τῶν ἑορταζόντων, καὶ τὰ τοιαῦτα. Τὴν τύχην τῶν Καλανδῶν παρηκολούθησαν καὶ τὰ βυζαντινὰ Κλητόρια, τὰ ὁποῖα σὺν τῷ χρόνῳ ἀπαρχαιωθέντα ἐπὶ τέλους ἐσήμαινον ἁπλῶς πᾶν βασιλικὸν δεῖπνον.

Αἱ ἑορτολογικαὶ αὗται περιπλοκαὶ βεβαίως δὲν ἐπῆλθον τυχαίως, ἀλλ' ὑπηγορεύθησαν ὑπ' αὐτῆς τῆς ἐκκλησίας, σκοπούσης νὰ ἐξαλείψῃ οὕτω καὶ τὰ τελευταῖα λείψανα τῶν ἐθνικῶν παραδόσεων. Αὐτὸς ὁ κατὰ τῶν Καλανδῶν κανὼν τῆς ἐν Τρούλλῳ συνόδου ἐπίτηδες συγχέει ταύτας πρὸς πολλὰς ἄλλας ἐθνικὰς ἑορτάς, μὲ τὴν μονομερῆ βεβαίως πρόθεσιν ὅπως διὰ τῆς συγ-

1. Κεδρηνός, σελ. 675, ἔκδ. Παρισίων· ὁ Θεοφάνης (6050) καλεῖ ἐπὶ τὸ ἑλληνικώτερον τὰ Κλητόρια Ἄ ρ ι σ α. Τοιαύτην ἀρχὴν ἔχουσι καὶ αἱ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ λέξεις Κ ά λ ε σ μ α, Κ α λ ῶ, σημαίνουσαι τὴν πρόσκλησιν εἰς εὐωχίαν ἐπὶ ἐπισήμῳ ἑορτῇ καὶ ἰδίᾳ ἐπὶ γάμῳ.

2. Διὰ μακρῶν περιγράφει τὰς Βυζαντινὰς Καλάνδας ὁ πολυμαθὴς τῆς Θεσσαλονίκης ἀρχιεπίσκοπος Εὐστάθιος ἐν ἐπιστολῇ πρὸς τὸν Κομνηνὸν (Migne, Patrologia Græca, τόμ. 136, σελ. 1257—1262)· παράβαλλε καὶ Δημητρίου Κυδώνη ἐπιστολὴν ἐν Boissonade Anecdota Nova, σελ. 251.

Ἐν πολλοῖς ἑλληνικοῖς τόποις διατηρεῖται ἔτι τὸ ἔθιμον ὅπως οἱ παῖδες ψάλλωσιν ἐν ἑκάστῃ πρωτοχρονιᾷ συγχαρητηρίους ὕμνους, Κάλαντα λεγομένους· ἐκ τῶν Καλανδίων τούτων ὕμνων ἐγεννήθη καὶ ῥῆμα, Κ α λ α ν τ ί ζ ω, σημαῖνον ᾄ δ ω τὰ Κ ά λ α ν δ α καὶ ἁπλῶς ε ὔ χ ο μ α ι τ ὴ ν π ρ ώ τ η ν τ ο ῦ ἔ τ ο υ ς. (Καλαντίζω, dare il buon capo d'anno. Λεξικὸν Σομαβέρα).

Digitized by Google

χύσεως παραλυθῇ ἡ διάκρισις τοῦ εἰς ἑκάστην ἑορτὴν ὡρισμένου χρόνου, ὅστις ἀπετέλει τὴν κυριωτάτην βάσιν τῆς ὑπὲρ τῶν πομπῶν τούτων δημοτικῆς παραδόσεως. Τὸ δέλεαρ τοῦτο ἐπέτυχε μὲν παρὰ τοῖς ἀστοῖς, διότι καὶ αὐστηρότερον ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας ἐπετηροῦντο καὶ προχείρους εὕρισκον νέας θυμηδίας εἰς ἀντικατάστασιν τῶν παλαιῶν, οἱ ἀγρόται ὅμως κατώρθωσαν ὅπως παρολισθήσωσιν ἀπὸ τὸ ἐκκλησιαστικὸν δίκτυον· διὸ βλέπομεν τούτους καὶ μόνους ἑορτάζοντας τὰς Καλάνδας, ὡς καὶ τὰ τοῦ Πανὸς καὶ Βάκχου ὄργια κατὰ τὸ παλαιὸν ἔθος μέχρι τῶν Σταυροφορικῶν χρόνων, πιθανῶς δὲ καὶ ἀργότερον. Εἰς διατήρησιν τῶν παλαιῶν αὐτοῦ παραδόσεων ὁ λαὸς ἀνέδειξεν οὐ μόνον ἐπιμονὴν ἀλλὰ καὶ εὐφυΐαν· φοβούμενος τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἀναθέματα προσεποιεῖτο ὅτι ἀπεκήρυττε τὴν ἀφοριζομένην ἑορτήν, πράγματι ὅμως ἐλησμόνει μόνον τὸ ὄνομα ἀλλ' οὐχὶ τὸ ἔθιμον. Ἀνωτέρω ἐμνημονεύσαμεν τὰ Συμπόσια, ἤδη δὲ θέλομεν ἐν συντόμῳ ἐκθέσει τὰς παραδόξους φάσεις τὰς ὁποίας διελθοῦσα ἡ ἐθνικὴ αὐτὴ ἑορτὴ κατώρθωσε νὰ ἐπιζήσῃ μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων.

Ὁ μέγας Βασίλειος λεπτομερῶς περιέγραψε τὰ τότε ἐν Καππαδοκίᾳ τελούμενα Συμπόσια, ἡ περιγραφὴ δὲ αὕτη ἀποδεικνύει ὅτι ἡ ἑορτὴ μεταβαλοῦσα ἁπλῶς τὸ ὄνομα οὐδὲν ἧττον ἐξακολουθεῖ ἀπαραλλάκτως μέχρις ἡμῶν τελουμένη.

Ἡ ἐν Καρθαγένῃ σύνοδος ἀπηγόρευσε τὰ Συμπόσια ταῦτα.

Τὰ Συμπόσια ταῦτα, καταδικασθέντα καὶ ὑπὸ δύο ἑτέρων συνόδων, τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ (κανὼν ζ') καὶ τῆς ἐν Λαοδικείᾳ (κανὼν νε'), ὁ λαὸς συγχωνεύσας μετ' ἄλλης χριστιανικῆς ἑορτῆς μετωνόμασεν *Ἀγάπας*· ἐπειδὴ δὲ οἱ ἄνω κανόνες ὡς πρόφασιν τῆς καταργήσεως τῶν Συμποσίων ἐπρόβαλλον τὴν πρὸς τοὺς ἐθνικοὺς συνάφειαν τῶν χριστιανῶν, ὁ λαὸς θέλων νὰ ἄρῃ καὶ τὴν πρόφασιν ταύτην μετέφερεν ἐντὸς αὐτῶν τῶν ἐκκλησιῶν τὰς βακχικὰς αὐτοῦ Ἀγάπας. Ἀλλ' ἡ ἐν Τρούλλῳ σύνοδος ἐννοήσασα τὸ στρατήγημα αὐστηρῶς ἀπηγόρευσε καὶ τὰς Ἀγάπας διατάξασα τὴν ἐκ τῶν ἐκκλησιῶν ἀποβολὴν αὐτῶν· ὁ λαὸς φοβηθεὶς τὴν νέαν τῶν Πατέρων ἀπειλὴν ἐξέβαλεν ἐκ τοῦ ἱεροῦ τὰς Ἀγάπας καὶ στρώσας αὐτὰς ἐν τῷ προαυλίῳ τῆς ἐκκλησίας ἑώρταζεν ἐν τῷ ὡρισμένῳ χρόνῳ μετὰ χορῶν καὶ βακχικῶν ᾀσμάτων. Ἄλλοι κανόνες διώκουσι τὰς Ἀγάπας καὶ ἀπὸ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ προαυλίου, καὶ τότε τὰ Συμπόσια καταφεύγουσιν εἰς τὰς χλοερὰς πεδιάδας καὶ τὰ ἐρημοκκλήσια, οὕτω δὲ κατώρθωσαν ἵνα διατηρηθῶσι μέχρις ἡμῶν ὑπὸ τὸ τουρκικὸν ἐπὶ τέλους ὄνομα Κουρμπάνια (θυσίαι), τῆς Ἀγάπης μεταπεσούσης εἰς ἄλλην σημασίαν.[1] Ἀλλ' οὔτε τὰ Κουρμπάνια εἶδε μὲ καλὸν ὄμμα ἡ ἐκκλησία, διὸ ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῆς Μακεδονικῆς Καμπανίας Θεόφιλος ἀφιερώσας δύο ὁλόκληρα κεφάλαια τοῦ Ταμείου τῆς Ὀρθοδοξίας κατὰ τῶν Κουρμπανιστῶν συζητεῖ πρὸς τούτους ὡς ἑξῆς· «Ἀλλὰ τί προφασίζονται αὐτοὶ οἱ Κουρμπανισταὶ καὶ λέγουσιν; ἡμεῖς θυσίαν δὲν κάμνομεν, ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ εἰς πανήγυριν πηγαίνομεν, ἡ φατρία μας σφάζει ἓν πρόβατον νὰ συμφάγωμεν. . . . διατί δὲν ἀγοράζεις ἓν ἐξ αὐτῶν νὰ ψήσῃς; ὁποῦ καὶ νὰ σοῦ τὸ χαρίσουν, δὲν τὸ δέχεσαι· μόνον ζωντανὸν νὰ τὸ σφάξῃς θέλεις, καὶ ὁλόκληρον νὰ τὸ ψήσῃς, καὶ νὰ τὸ θεωρήσῃς (σπλαγχνοσκοπήσῃς); . . . διατί δὲ καὶ τὸ δέρμα τοῦ κουρμπανίου σου τὸ ἀφιερώνεις εἰς τὸ μοναστῆρι, καὶ δὲν εἶναι οὔτε συγχωρημένον νὰ τὸ κρατήσῃς, οὔτε νὰ τὸ πωλήσῃς; . . Ἄχ, χριστιανέ, τὰ ἴδια καὶ ἀπαράλλακτα εὑρίσκω νὰ ἔκαμναν καὶ οἱ Ἕλληνες εἰς τὰς πανηγυρικάς των θυσίας».

Ἡ ἀνωτέρω περὶ Συμποσίων παρέκβασις ἐγράφη πρὸς ἀπόδειξιν τῶν διαφόρων μεταπτώσεων τὰς ὁποίας ὑπέστησαν τὰ ἑορτολογικὰ ὀνόματα ἐν διαστήματι δεκακαιπέντε ὅλων ἑκατονταετηρίδων. Μέχρι τῶν Σταυροφορικῶν χρόνων ἡ παλαιὰ Καλανδικὴ πομπή, δηλαδὴ τὰ συνεχῆ συμπόσια, αἱ θεατρικαὶ παραστάσεις καὶ ἰδίᾳ αἱ προσωπιδοφορίαι, συγχέονται πρὸς τὰ Κλητόρια καὶ πρὸ πάντων τὰ λεγόμενα Βοτὰ καὶ Βρουμάλια, περὶ ὧν κατωτέρω· ἀπὸ τῆς ΙΓ' ὅμως ἑκατονταετηρίδος πᾶσαι αἱ ἑορταὶ αὗται ἀφανίζονται, ἀφοῦ ὅμως πρότερον μετεβίβασαν πᾶσαν τὴν πομπὴν αὐτῶν εἰς τὰς Ἀποκρέω· τὸ ὄνομα τοῦτο (Ἀποκρεύσιμος ἢ Ἀποκρεώσιμος) ἀπαντᾷ πρῶτον ἐπὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, δηλοῦν ἁπλῶς τὰς τελευταίας πρὸ τῆς Τεσσαρακοστῆς τῶν Χριστουγέννων καὶ τοῦ Πάσχα κρεωφάγους ἡμέρας· ἀπὸ τῶν Παλαιολόγων ὅμως ἡ Ἀπόκρεως προσλαβοῦσα συνεπίκουρον καὶ τὸ θέατρον ἐνθρονίζεται ὡς ἡ κατ' ἐξοχὴν βακχικὴ ἑορτὴ ἢ μᾶλλον πομπή·[1] ὡς δὲ τῶν ἐπὶ Ἀστερίου Καλανδῶν κυριώτατος χαρακτηρισμὸς ἦσαν αἱ προσωπιδοφορίαι, οὕτω καὶ τῆς νῦν Ἀπόκρεω κεφαλαιώδες γνώρισμα εἶναι ἡ μεταμφίασις. Ἀλλὰ καὶ τὰ συμπόσια συγχωνευθέντα εἰς τὰς Ἀποκρέω ἀποτελοῦσι τὴν *ἀπόδοσιν*[2] τῆς βακχικῆς

1. Ἀγάπην σήμερον ὁ λαὸς καλεῖ τὴν δευτέραν ἐκκλησιαστικὴν ἀκολουθίαν τῆς Κυριακῆς τοῦ Πάσχα, μετὰ μεσημβρίαν ψαλλομένην.

1. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὁ λαὸς ἤρχισεν ἑορτάζων τὰς Ἀποκρέω μετά τινος βακχικῆς πομπῆς ἐπὶ τῶν Εἰκονομάχων βασιλέων, ὡς δηλοῦται ἐκ τῆς ἑξῆς περικοπῆς τῶν Κατηχητικῶν λόγων Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου· «Εἰς τὴν ἡμέραν ταύτην ᾄδουσιν ἄσματα δαιμονικά, ἤγουν τραγούδια, καὶ παίζουν ὡσὰν μωρὰ παιδία.» Στουδίτου Κατηχήσεις, μεταγλωττισθεῖσαι εἰς ἁπλῆν φράσιν. Ἐνετίῃσι, 1770 (Κατήχησις τῇ Κυριακῇ τῆς Τυροφάγου, σελ. 103).

2. Ἀπόδοσιν ἔλεγον οἱ βυζαντινοὶ τὸ τέλος ἑκάστης ἐπισήμου ἑορτῆς. Ducange, Glos. Græc. λ. ἀποδίδοσθαι. Ὁ Σοφοκλῆς (Greek Lexicon λ. Ἀπόδοσις) ὀρθῶς παρατηρεῖ ὅτι ἡ βυζαντινὴ ἀ π ό δ ο σ ι ς ἀντιστοιχεῖ πρὸς

Digitized by Google

ταύτης ἑορτῆς· ἐνῷ δὲ ἤλλαξαν τὸ ὄνομα, ἐπὶ τὸ λατινικώτερον καλούμενα Κούλουμα (Cumulus, προσθήκη, ἀπόδοσις), οὐδὲν ἧττον ἡ πομπὴ μένει ἔτι ἡ αὐτὴ ὡς πρὸ χιλίων πεντακοσίων ἐτῶν τὴν περιέγραψεν ὁ μέγας Βασίλειος.

ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ ΚΟΛΟΜΒΟΣ

Βίος αὐτοῦ καὶ ἀνακαλύψεις.

[Μετάφρασις Α. Μ.]

Α'

Γνωστότερος πάντων τῶν μεγάλων ἀνδρῶν, ὧν αἱ κατὰ μέρος ἀλληλοδιάδοχοι νέαι γεωγραφικαὶ ἔρευναι ἐχρησίμευσαν ὡς βάσις τῶν γεωγραφικῶν ἐπιστημῶν, εἶναι ὁ Χριστοφόρος Κολόμβος. Ὁ ἔξοχος οὗτος ἀνὴρ δὲν ἔσχε τὴν εὐτυχίαν νὰ μεταδώσῃ τὸ ὄνομα αὐτοῦ εἰς τοὺς τόπους, οὓς ἀνεκάλυψεν· ἴσως δὲ καὶ τὸ τοιοῦτον ὑπῆρξεν ἡ ἀφορμὴ τῆς δημοτικότητος τοῦ ὀνόματός του· διότι πάντοτε οἱ θαυμασταί, τοὐλάχιστον οἱ μετὰ θάνατον τοῦ ἀνδρός, τοῦ καθιερώσαντος ἅπαντα τὸν βίον αὐτοῦ εἰς τὴν τέλεσιν μεγάλου ἔργου, εἰς τὴν ἐπιδίωξιν γενναίας ἰδέας ἢ ὠφελίμου, ἀδύνατον εἶναι νὰ μὴ ἐγείρωσι μνημεῖον εὐγνωμοσύνης δημοσίας, ὅταν ἐγένετο θῦμα τῆς ἀφοσιώσεώς του.

Ὁ Κολόμβος ὑπῆρξεν εἷς τῶν τοιούτων ἀνδρῶν· διότι πλὴν μιᾶς ἡμέρας δόξης, ἅπας ὁ βίος αὐτοῦ διῆλθεν ἐν μέσῳ ἀγώνων κατὰ τῆς ἀδιαφορίας, τῆς κακεντρεχείας καὶ τῆς ἀχαριστίας τῶν συγχρόνων του· ἤθελε δὲ τούτου ἕνεκα λάβει τιμητικὴν θέσιν ἐν τῷ μαρτυρολογίῳ τῆς ἐπιστήμης, ἐὰν ἡ ἱστορία, ἧς αἱ κρίσεις πιστεύονται ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων, δὲν ἐπεφύλασσεν αὐτῷ ἑτέραν, ἂν οὐχὶ ἐνδοξοτέραν (οὐδὲν ἐνδοξότερον τοῦ νὰ πάθῃ τις ἔκ τινος μεγάλης ἰδέας), τοὐλάχιστον ἐπιφθονωτέραν θέσιν· διότι ἀποθεώσασα τὸν τελικὸν θρίαμβον ἐξήλειψε τὰς περιπετείας καὶ τὰ παθήματα τῆς ἐπιχειρήσεως.

Τὰς δυσκολίας ταύτας, τὰς ἀδιαλείπτως ἀναφαινομένας, τὰ κωλύματα, τὰ πάντοτε μεγεθυνόμενα, τοὺς ἐς ἀεὶ παρόντας κινδύνους, ὀλίγον γνωστούς, κυρίως δ' εἰπεῖν κακῶς γνωστούς, προτιθέμεθα ἐνταῦθα ν' ἀφηγηθῶμεν, παρακολουθοῦντες βῆμα πρὸς βῆμα τὸν περιώνυμον θαλασσοπόρον, κατὰ τὸ ἡμερολόγιον αὐτοῦ, τὸ συνταχθὲν ἐπὶ τῶν τεσσάρων αὐτοῦ πλῶν, οὓς ἐπεχείρησε πρὸς ἀνακάλυψιν τῆς Ἀμερικῆς.

Ὁ ἀνήρ, εἰς ὃν ἀνήκει ἡ δόξα ὅτι ἀνέῳξε νέον κόσμον εἰς τὸν εὐρωπαϊκὸν πολιτισμόν, ἐγεννήθη περὶ τὸ 1436 ἐν τῇ ἐπικρατείᾳ τῆς Γενούης. Καὶ τοῦτο μὲν εἶναι βέβαιον, ἀμφίβολον ὅμως ἐν τίνι πόλει, διότι ἡ Σαβόνη, ἡ Φιεζόλη, ἡ Ὀνέλια, ἡ Κογόρεο, ἡ Νέρβη, ἡ Μπογκιάσκο καὶ ἡ Γενούη, κυρίως δὲ ἡ τελευταία διεκδικοῦσι τὴν τιμὴν τῆς ἐν αὐταῖς γεννήσεως τοῦ ἀνδρός. Ἐν ταῖς ἀμφιβόλοις ἀφηγήσεσι βέβαιον εἶναι ὅτι ὁ πατὴρ τοῦ Κολόμβου Δομίνικος Κολόμβος, ἦτο μικρὸς βιομήχανος μαλλίων, ἱκανῶς εὔπορος ὥστε νὰ χορηγήσῃ τοῖς τέκνοις αὐτοῦ σχεδὸν τελείαν παίδευσιν. Οὕτω δὲ ὁ πρεσβύτερος τῶν υἱῶν του Χριστοφόρος ἀπεστάλη εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Παβίας, ὅπου ἐν ἡλικίᾳ 14 ἐτῶν ἔμαθε τόσην γεωγραφίαν, κοσμογραφίαν, γεωμετρίαν καὶ ἀστρονομίαν, ὅσην οἱ διδάσκαλοί του ἠδύναντο νὰ διδάξωσιν αὐτῷ.

Μετ' ὀλίγον κατέλιπε τὰ βάθρα τοῦ σχολείου καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ ναυτικὸν στάδιον, ἀναλαβὼν ὑπηρεσίαν ἐπὶ τῶν ἐμπορικῶν πλοίων, ἅτινα ἡ πόλις τῆς Γενούης ἀπέστελλεν εἰς πάσας τὰς θαλάσσας. Δι' αὐτῶν ἔκαμε πολλοὺς μεγάλους πλοῦς· ἐπεσκέφθη τὴν Ἀνατολήν, τὴν Δύσιν, τὰς βορείους χώρας τῆς Εὐρώπης, πολλάκις τὴν Ἀγγλίαν, τὴν Πορτογαλλίαν καὶ τὰς νήσους τῆς Ἀφρικῆς. Ἀπέκτησε δὲ τοιαύτην φήμην ὡς θαλασσοπόρος ὥστε ἡ πόλις τῆς Γενούης ἀνέθετο αὐτῷ κατ' ἐκλογὴν τὴν διοίκησιν τοῦ στόλου της ὅταν ἐπολέμει κατὰ τῆς δημοκρατίας τῆς Ἐνετίας· πολὺ δὲ ὕστερον ὁ βασιλεὺς Ῥεναῖος ὁ Ἀνδεγαυὸς ἐνεπιστεύθη αὐτῷ τὴν ἀρχηγίαν ἐκστρατείας εἰς τὰ παράλια τῆς Βαρβαρίας.

Οἱ ἀλλεπάλληλοι αὐτοὶ διορισμοί, ἐξηγούμενοι καὶ διὰ τῆς ἀνωτέρας μαθήσεως μεταξὺ τῶν συγχρόνων αὐτοῦ ναυτικῶν, ἣν ὁ Χριστοφόρος Κολόμβος εἶχεν ἀποκτήσει δι' εἰδικῶν ἰδίων μελετῶν, ἃς καθ' ἑκάστην ἐποίει ἔν τε τῇ θεωρίᾳ καὶ τῇ πράξει, κατέστησαν αὐτὸν γνωστὸν εἰς πάντας, οὐδαμῶς ὅμως προσεπηύξησαν καὶ τὸ βαλάντιόν του.

Κατὰ τὰ διαλείμματα τῶν ταξειδίων του ἐσχεδίαζε γεωγραφικοὺς πίνακας, οὓς ἐπώλει εἰς τοὺς ναυτικοὺς ὅπως ἐπαρκῇ εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ βίου, καὶ εἰς τὴν ἀληθῆ ἐπιθυμίαν πρὸς σπουδὴν τὴν γεωγραφίας, ἐπιστήμης τέως ἀτελοῦς, ὑπὲρ τῆς ὁποίας ὀλίγοι ἄνθρωποι ᾐσθάνοντο ἔρωτα.

Περὶ τοιαῦτα λοιπὸν ἀσχολούμενος εὐνόητον ὄντως καθίσταται πῶς ἐπῆλθεν αὐτῷ ἡ ἰδέα, εἰς ἣν ἔμελλε ν' ἀφιερώσῃ τὸν βίον του. Ὁδηγούμενος ἐκ τῆς ἀπείρου ἐκτάσεως τῶν θαλασσῶν ἐπὶ τῆς γηΐνης σφαίρας, διότι τότε δὲν ἐγνώριζον

τὸ τῶν Ἑβραίων ἐξόδιον σημαῖνον, ὡς προεῤῥέθη, τὴν τελευτήν· πραγματικῶς δὲ ἐπιθανάτιος πομπὴ τῶν Ἀποκρέω εἶναι τὰ Κούλουμα, τὰ ὁποῖα οἱ Γάλλοι καὶ Ἰταλοὶ εἰδικώτερον καλοῦσιν enterrement du Carnaval, funerale del Carnovale. Ὡς γνωστὸν τὸ Carneval παράγεται ἐκ τῶν τοῦ νεωτέρου λατινισμοῦ λέξεων Carnelevamen, Carnelevale, Carnelevarium, Carniprivium, σημαινουσῶν ὡς ἡ Ἀπόκρεως τὴν ἄρσιν, ἀποχήν, καὶ ἀφαίρεσιν τοῦ κρέατος· πᾶσαι αἱ λέξεις αὗται δὲν εἶναι ἀρχαιότεραι τῶν Σταυροφορικῶν χρόνων, ἐν ἀρχῇ δ' ἐδήλουν μόνον τὴν τελευταίαν τῆς Τυροφάγου ἑβδομάδος Κυριακήν.

Ὅτι δὲ ἡ νῦν Ἀποκρεωτικὴ πομπὴ εἶναι ἡ αὐτὴ τῶν παλαιῶν Καλανδῶν πειθόμεθα καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ τελευταία τῆς Καλανδικῆς πομπῆς ἡμέρα ἐκαλεῖτο ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ Ἀπόθεσις, δηλαδὴ Κούλουμα (Νεαρὰ 105, σελ. 269, ἔκδ. Ἑρρ. Στεφάνου).

Digitized by Google

εἰμὴ τὴν Εὐρώπην, Ἀσίαν καὶ Ἀφρικὴν, δὲν ἠδύνατο νὰ πιστεύσῃ ὅτι ὑπῆρχε τόσον μέγα κενὸν, καὶ ἐπῆλθεν αὐτῷ ἡ σκέψις ὅτι πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ξηρά τις εἰς τὰ ἄγνωστα ἐκεῖνα παράλια.

Δὲν ἐπρέσβευε λοιπὸν ὅτι ὑπῆρχεν ἐκεῖ νέος κόσμος (ἀπέθανε μάλιστα μὴ γινώσκων ὅτι ἀνεκάλυψε τοιοῦτον), ἀλλ' ὑπελόγιζεν ὅτι ἡ Ἀσία θὰ προεξετείνετο πολὺ περισσότερον παρ' ὅσον ἦτο γνωστή. Ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ νομίζων τὴν τὴν γῆν πολὺ μικροτέραν τοῦ πραγματικοῦ αὐτῆς μεγέθους, ἐδίδασκεν ὅτι τὰ παράλια τῆς Ἀσίας ἀφίσταντο 2,000 λεύγας τῶν παραλίων τῆς Εὐρώπης. Ὁ Κολόμβος ὅμως μᾶλλον ἐπίστευεν εἰς τὸν Σενέκα καὶ τὸν Στράβωνα, οἵτινες διετείνοντο ὅτι οὐρίου πνέοντος ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν ἠδύνατό τις νὰ πλεύσῃ ἐξ Ἱσπανίας εἰς τὰς Ἰνδίας.

Κατὰ τὸν χρόνον δὲ τοῦτον τὸ μέγα εὐρωπαϊκὸν ἐμπόριον ᾐσθάνετο τὴν ἀνάγκην νέας ὁδοῦ διὰ τοῦ Ἀτλαντικοῦ συντομωτέρας ὅπως φθάσῃ τις εἰς τὰ πλούτη τῶν Ἰνδιῶν καὶ τῆς Κίνας. Οἱ σοφοὶ, οὓς καθημερινῶς συνεβουλεύοντο, συνεζήτουν τὸ πρᾶγμα, ἔγραφον περὶ τῶν θαλασσίων ἐκβρασμάτων, καταφανῶς Ἰνδικῶν, ἅτινα ἀνεύρισκον συνήθως κατὰ μῆκος τοῦ ἀκρωτηρίου τοῦ Ἁγ. Βικεντίου τῆς Ἱσπανίας, πλησίον τῆς νήσου Μαδέρας καὶ τῶν νήσων Ἀζόρων. Ἐπειδὴ δὲ δὲν ἐγίνωσκον τότε αὐτὸ τὸ γιγάντειον ῥεῦμα, τὸ καλούμενον *Ἐγκόλπιον ῥεῦμα* (Gulf-Stream), συνεπέραινον ὅτι ἡ Ἀσία δὲν ἀπέχει πολὺ τοῦ ἀντιθέτου μέρους τοῦ Ἀτλαντικοῦ.

Ἡ θαλασσοπορία δὲν ἐφαίνετο ἀδύνατος. Ἐγνώριζον τότε τὰς Ἀζόρας ὡς σημεῖον ἀναψυχῆς καὶ παρεδέχοντο τὴν ὕπαρξιν τῶν νήσων Ἀντίλια μεταξὺ Εὐρώπης καὶ Ἀσίας.

Αἱ τοιαῦται διαδόσεις τῶν χρόνων τούτων, αἵτινες συνέπιπτον μετὰ τοῦ θέματος, περὶ ὃ ὁ Κολόμβος ἐνησχολεῖτο, ἐξήγειρον ἔτι μᾶλλον τὴν διάνοιάν του, καὶ ἤρξατο μελετῶν πᾶσαν ἔκθεσιν περιηγητοῦ, ἐξήταζε γηραιοὺς ναυτικοὺς, συνήθροισεν ὅλας τὰς δυνατὰς πληροφορίας καὶ συνῆψεν ἀλληλογραφίαν μετὰ τοῦ Μαρτίνου Βεχαίμ, ἀνδρὸς πεπαιδευμένου, ὅστις ἐφεῦρε τρόπον, δι' οὗ τὸ ἀστρολάβιον ἐφηρμόσθη εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς ναυτιλίας, καὶ μετὰ τοῦ περιωνύμου ἀστρονόμου Τοσκανέλλη.

Ἐν βραχεῖ εἶχε σχεδὸν περατώσει τὸ σχέδιόν του, ὅτε ἔν τινι ἐκδρομῇ εἰς τὰ παράλια τῆς Πορτογαλλίας ἐπυρπολήθη τὸ πλοῖόν του, καὶ πᾶν ὅ,τι εἶχεν ἐν αὐτῷ ἀπωλέσθη, αὐτὸς δ' οὕτος ἐσώθη κολυμβῶν.

Μετὰ τὸ συμβὰν τοῦτο ἀπεσύρθη εἰς Λισσαβῶνα, ἔνθα εἰργάζετο ἰχνογραφῶν πίνακας γεωγραφικοὺς, ναυτικὰ σχέδια, καὶ κατασκευάζων γηΐνους σφαίρας, ὧν ἐγένετο μεγίστη πώλησις εἰς τὸ ἐμπόριον· διὰ τούτου δὲ συνῆψε καὶ φιλικὰς σχέσεις πρός τινα εὐγενῆ Ἰταλὸν Βαρθολομαῖον Παλεστρέλλον, ἱκανώτατον ναυτικὸν καὶ, ὡς ὁ Κολόμβος, κάτοχον γεωγραφικῶν γνώσεων, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἱδρύσει ἀποικίαν εἰς τὴν ΒΔ. τῆς Μαδέρας κειμένην νῆσον Πόρτο Σάντο, τότε νεωστὶ ἀνακαλυφθεῖσαν.

Ὁ Παλεστρέλλος ἔδωκε γυναῖκα εἰς τὸν Κολόμβον τὴν θυγατέρα αὐτοῦ Φελίπαν τῷ 1470· μετ' ὀλίγα δ' ἔτη ἀποθανὼν ἀφῆκεν αὐτῷ ἀντὶ πάσης κληρονομίας τὰ χειρόγραφά του, τὰ ὄργανά του, τὰς παρατηρήσεις του. . . . . καὶ τὴν μικρὰν ἀποικίαν.

Θεωρεῖται ὡς βέβαιον, ὅτι ὁ Χριστοφόρος Κολόμβος διέμεινεν ἐπί τινα χρόνον ἐν ΠόρτοΣάντῳ, ὅπου ἑδραίωσαν ἔτι μᾶλλον τὰς πεποιθήσεις του ἐπὶ τοῦ σχεδίου, ὅπερ διελογίζετο, τὰ φυτικὰ ἐκβράσματα, ἅτινα ὁ Ὠκεανὸς ἔρριπτεν ἐπὶ τῶν παραλίων τῆς νήσου.

Ἐν τούτοις ὅπως πορισθῇ τὰ πρὸς τὸ ζῆν συμμετέσχε θαλασσοποριῶν τινων εἰς τὰ παράλια τῆς Γουϊνέας, ἔπειτα πωλήσας πᾶν ὅ,τι εἶχεν ἐν ΠορτοΣάντῳ ἐξώπλισε πλοῖον δι' οὗ ἔπλευσεν εἰς τὴν βόρειον θάλασσαν ἵνα ἰδίοις ὄμμασι βεβαιωθῇ περὶ τῶν ἀνακαλύψεων, ἃς ἡ παράδοσις ἀπέδιδεν εἰς τοὺς Σκανδιναυοὺς θαλασσοπόρους. Τοῦτο δ' ἔπραξε διότι εἶχεν ὁριστικῶς ἀποφασίσει διὰ πάσης θυσίας νὰ κάμῃ ἀρχὴν τῆς μεγάλης αὐτοῦ ἐπιχειρήσεως.

Ἄγνωστος ἡ ἔκβασις τοῦ πλοῦ τούτου, πιθανὸν εἶναι μόνον ὅτι δὲν ὑπῆρξεν ἐπικερδὴς, διότι ὁ Κολόμβος ἐπανελθὼν εἰς Λισσαβῶνα ἤρξατο πάλιν νὰ κατασκευάζῃ χάρτας καὶ σφαίρας πρὸς συντήρησιν ἑαυτοῦ καὶ τῆς γυναικός του.

Περὶ τὸν χρόνον τοῦτον διέλαμψεν εἰς τὸν Κολόμβον μεγάλη ἐλπίς. Ὁ βασιλεὺς τῆς Πορτογαλλίας Ἀλφόνσος Ε' ἐζήτησε τὴν συμβουλὴν τοῦ ἀστρονόμου Τοσκανέλλη περὶ τοῦ ἂν εἶναι δυνατὸν νὰ πορευθῇ τις εἰς τὰς Ἰνδίας διὰ τοῦ Ἀτλαντικοῦ Ὠκεανοῦ. Ὁ Τοσκανέλλη ἀπήντησε δι' ὑπομνήματος καταφατικοῦ· ἐπρότεινε δὲ τὸν Κολόμβον ὡς τὸν μᾶλλον πεπειραμένον ναυτίλον καὶ ἱκανὸν νὰ φέρῃ εἰς πέρας ἀγαθὸν τοιοῦτον ἔργον.

Ὁ Κολόμβος προσεκλήθη εἰς τὴν αὐλὴν, ἀλλὰ τὸ πρῶτον τοῦτο διάβημα εἰς οὐδὲν ἀποτέλεσμα κατέληξεν, οὐχὶ διότι ὁ βασιλεὺς δὲν ἐπίστευσεν εἰς τὴν ἐπιτυχίαν, ἀλλὰ διότι ἀπετράπη τῆς ἐπιχειρήσεως, ἕνεκα τοῦ ἀρξαμένου πολέμου κατὰ τῆς Ἱσπανίας καὶ ἀπέθανεν οὐδαμῶς τυχὼν χρόνου ὅπως σκεφθῇ ἐπὶ τούτου.

Ὁ διάδοχός του Ἰωάννης Β' διὰ πανουργίας, ἐφ' ᾗ ὅμως ἐτιμωρήθη ἐκ τῆς ἀποτυχίας τῆς θαλασσοπορίας, ἣν ἀνέλαβε, προσεποιήθη ὅτι ἀποδέχεται τὰ σχέδια τοῦ Κολόμβου. Ἐνόμισε δὲ ὅτι καὶ πᾶς ἄλλος ἠδύνατο νὰ ἐκτελέσῃ αὐτὰ, καὶ εὐθὺς ὡς ἐξετέθησαν αὐτῷ καθαρῶς, ἀπέστειλεν εἰς ἐπιστημονικὴν ἐπιτροπὴν πρὸς ἐξέτασιν,

Digitized by Google

αὕτη δὲ δὶς ἀπέρριψεν αὐτὰ ὡς χιμαιρικὰ καὶ ἀσεβῆ. Ἐν τῷ μεταξὺ δ' ὁ Ἰωάννης ἐξώπλισε καραβέλλαν, ἣν ἀπέστειλεν εἰς Κίναν διὰ τοῦ Ἀτλαντικοῦ Ὠκεανοῦ· τὸ πλοῖον ὅμως μετ' ὀλίγον ἐπανῆλθεν εἰς τὸν λιμένα τῆς Λισσαβῶνος, τοῦ πληρώματος ἀποθαρρυνθέντος ἐκ τῆς ἀπειρίας τοῦ πρωρέως καὶ τῆς ἀθυμίας τῶν ναυτῶν, προελθούσης ἐκ τρικυμίας καταλαβούσης αὐτούς.

Βαθέως δυσαρεστηθεὶς διὰ τὸν ἀγενῆ αὐτὸν τρόπον τοῦ Ἰωάννου Β' κατενόησεν ὁ Κολόμβος ὅτι οὐδὲν ἠδύνατο νὰ ἐλπίζῃ ἐκ τοῦ βασιλέως τῆς Πορτογαλλίας· τοὐναντίον οὗτος ἐγένετο ἀντίζηλος αὐτοῦ ἱκανὸς νὰ ὀργανώσῃ νέαν θαλασσοπορίαν. Διὸ ἀπεφάσισε νὰ προτείνῃ τὸ ταχύτερον τὸ σχέδιόν του εἰς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ πατρίδα. Ἀλλ' ἡ δημοκρατία τῆς Γενούης καὶ ἡ τῆς Ἐνετίας εἰς τὰς ὁποίας ἐναλλὰξ ἀπηυθύνθη κακῶς ἀπεδέχθησαν τὸ σχέδιον τοῦ ὑπερωκεανείου πλοῦ. Ὁ Κολόμβος μετὰ τὴν ἀποτυχίαν ἐπανῆλθεν εἰς Λισσαβῶνα ἀκριβῶς ἐν χρόνῳ, ὅπως κλείσῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς γυναικός του, ἥτις ἀπέθνησκεν ἐκ λύπης, ἴσως δὲ καὶ ἐκ πενίας, καταλείπουσα αὐτῷ δεκαετὲς τέκνον (1485).

Τότε πανταχόθεν ἀπωθούμενος, κατηγορούμενος ὡς φαντασιόπληκτος ὑπὸ τῶν σοφῶν τοῦ κράτους, ἐνοχλούμενος ὑπὸ τῶν δανειστῶν, ἀπολέσας τὸ ἀξίωμά του, καὶ μέλλων ν' ἀπολέσῃ καὶ τὴν ἐλευθερίαν του, ὁ μέγας αὐτός, ἀλλὰ πτωχὸς ἀνὴρ νύκτωρ ἔφυγεν ἐκ Λισσαβῶνος καταφυγὼν εἰς τὴν Ἰσπανίαν μετὰ τοῦ υἱοῦ του Διέγου. Τὴν ὁδοιπορίαν ἐξετέλεσε πεζῇ, σχεδὸν δίκην ἐπαίτου, τὸ πλεῖστον τοῦ χρόνου φέρων τὸ τέκνον του ἐπ' ὤμων, στερούμενος πάσης βοηθείας, ἔχων ὅμως ἐλπίδας, αἵτινες ὑπεστήριζον τὰς δυνάμεις του καὶ τὸ θάρρος· ἐπορεύετο δεῖνα προσφέρῃ εἰς τὸν Φερδινάνδον καὶ τὴν Ἰσαβέλλαν, οἵτινες ἐβασίλευον ἐν Ἰσπανίᾳ, *νέον κόσμον*, ὃν ἦτο βέβαιος ὅτι ἤθελεν ἀνακαλύψει.

Ἡμέραν τινὰ ἐκ τοῦ κόπου, ἴσως δὲ καὶ τῆς πείνης καταβεβλημένος παρὰ τὴν πόλιν Πάλον, ἔκρουσε τὴν θύραν μοναστηρίου φραγκισκανῶν τῆς Σάντα-Μαρία τῆς Ῥαβίδας, αἰτῶν φιλοξενίαν διὰ τὴν νύκτα ἐκείνην. Οἱ ἐνάρετοι ἐκεῖ πατέρες ἐκράτησαν αὐτὸν ἐπὶ τρεῖς μῆνας· διότι ὁ ἡγούμενος Δὸν Ζουὰν Περὲζ ἐκ Μαρσένης συνεκινήθη ἐκ τῆς ἀθυμίας αὐτοῦ καὶ ἐκ τοῦ εὐγενοῦς χαρακτῆρος· ἐρωτήσας δὲ τὸ αἴτιον τῆς λύπης καὶ μαθών, παρηγόρησεν αὐτὸν διὰ τὰς ἀποτυχίας· ἐπὶ τέλους δὲ συνεμερίσθη τῶν ἐλπίδων του.

Αὐτόθι ὁ Κολόμβος εὗρεν ἀληθεῖς σοφούς, οἵτινες μετὰ προσοχῆς ἤκουσαν τὰ σχέδιά του καὶ ἐπίστευσαν εἰς τὴν ἀγχίνοιάν του· ἐξήγησεν εἰς αὐτοὺς τὰ σχέδια, τὰ ὁποῖα ἐμελέτησαν κατόπιν ἄνδρες εἰδότες, οἵτινες καὶ ἐζήτησαν διασαφήσεις παρὰ διασήμων θαλασσοπόρων, ἐπὶ τέλους παρεκίνησαν αὐτὸν νὰ ἐξακολουθήσῃ τὰς ἐνεργείας πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν σχεδίων του, αὐτοὶ δὲ οὗτοι προσηνέχθησαν νὰ παράσχωσι βοήθειαν. Ὁ ἔξοχος δὲ Ζουὰν Περέζ, ὅστις ὑπῆρξε *πνευματικὸς* τῆς βασιλίσσης τῆς Ἰσπανίας καὶ διετήρει ἔτι ἐπίδρασίν τινα εἰς τὴν αὐλήν, ἔδωκεν αὐτῷ συστατικὰ γράμματα, καὶ ὅπως μὴ τὸ τέκνον τοῦ Κολόμβου παράσχῃ ἐμπόδιον εἰς τὰ διαβήματά του ἀνέλαβε τὴν ἀνατροφὴν αὐτοῦ.

Ὁ Κολόμβος πλήρης χαρᾶς ἀνεχώρησεν εἰς Κορδούην, ὅπου διέτριβον τότε οἱ ἡγεμόνες. Ἀλλὰ μεθ' ὅλας τὰς συστατικὰς ἐπιστολὰς τοῦ Περέζ, μετὰ δύο μόλις ἔτη ἠδυνήθη νὰ παρουσιασθῇ εἰς τὴν βασίλισσαν. Πρὸς τοῦτο δὲ προέβη εἰς ἄπειρα διαβήματα καὶ ἀπείρους ἀπηύθυνε παρακλήσεις ἀπασχολούμενος τὴν ἡμέραν περὶ τὰ τοιαῦτα, τὴν δὲ νύκτα ἐργαζόμενος εἰς τὴν σχεδιογράφησιν χαρτῶν ὅπως πορίζηται τὰ πρὸς τροφήν. Ἐν τούτοις διετήρει τὸ θάρρος καὶ ᾐσθάνετο ὅτι ἐπὶ τέλους ἤθελε νικήσει. Ἀπεῖχεν ὅμως ἔτι μακρὰν τὸ τέρμα τῶν θλίψεών του.

Παρουσιασθεὶς εἰς τὸν Φερδινάνδον καὶ τὴν Ἰσαβέλλαν ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου τοῦ Τολέδου, τοῦ περιωνύμου Καρδιναλίου Γκουζαλὲς δὲ Μενδόζα, ἀνέπτυξεν αὐτοῖς τὸ σχέδιόν του μετὰ τοσαύτης σαφηνείας καὶ ζήλου, ὥστε σχεδὸν κατέπεισεν αὐτούς. Ἐν τούτοις δὲν ἠθέλησαν νὰ συμμερισθῶσι τὸ πρᾶγμα πρὶν ὑποβάλωσι τὴν γνώμην τοῦ Κολόμβου εἰς τὴν κρίσιν συνόδου ἱεραρχῶν καὶ θεολόγων, συγκαλεσθέντων ἐπὶ τούτῳ ἐν τῇ Μονῇ τῶν Δομινικανῶν τῆς Σαλαμάγκας.

Ὁ Κολόμβος παρέστη ἐνώπιον τῶν δικαστῶν του τούτων τῷ 1487· λέγομεν δικαστῶν του, διότι ἐκλήθησαν ὡς κριταὶ ἐπιστήμονες. Ἀλλ' οἱ κληρικοὶ ἐκεῖνοι, ὡς ἀσχολούμενοι μόνον περὶ θέματα ἐκκλησιαστικά, ἐκηρύχθησαν κατ' αὐτοῦ φυσικῶς, διότι αἱ ἰδέαι τοῦ Κολόμβου ἦσαν ὑπό τινα ἔποψιν αἱρετικαί.

Κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, ἐν οἷς τὰ θρησκευτικὰ ζητήματα κυρίως εἷλκυον πολὺ τὴν προσοχὴν τῶν διοικούντων καὶ οἱονεὶ ἐδέσποζον τῶν λοιπῶν ζητημάτων, οἱ περὶ τοὺς λοιποὺς ἐπιστημονικοὺς κλάδους ἀσχολούμενοι δὲν εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ ἐκφέρωσι γνώμας ἀντιφασκούσας πρὸς τὰς ἁγίας Γραφάς. Ὁ Χριστοφόρος Κολόμβος παρεδέχετο ὅτι ἡ γῆ εἶχε σχῆμα σφαιρικόν, ἀλλὰ κατ' αὐτοῦ ἀντέτασσον τὰ κείμενα τῶν Γραφῶν, αἵτινες δὲν παρεδέχοντο τὴν γῆν ὡς σφαιρικήν· διότι ἐν τῷ ψαλτηρίῳ ἀναγράφεται ὅτι ὁ οὐρανὸς ὡς δέρμα ἐκτείνεται ἐπὶ τῆς γῆς, [Ἐκτείνων τὸν οὐρανὸν ὡσεὶ δέρριν· ὁ στεγάζων ἐν ὕδασι τὰ ὑπερῷα αὐτοῦ] καὶ ὅτι ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολῇ παραβάλλει τὸν οὐρανὸν πρὸς σκηνὴν καλύπτουσαν τὴν γῆν.

Ἔπρεπε λοιπὸν ἐκ παντὸς τρόπου νὰ ὑποχω-

Digitized by Google

ρήση πᾶσα ἐπιστημονικὴ ἀπόδειξις· διότι ὁ Λακτάντιος καὶ ὁ ἅγιος Αὐγουστῖνος ἀπέδειξαν ἀναντιρρήτως τὴν μὴ ὕπαρξιν ἀντιπόδων.

Ὁ Κολόμβος εἰς μάτην κατέβαλε κόπους καὶ εὐγλωττίαν. Δὲν ὑπάρχουσι χείρονες κωφοὶ τῶν μὴ θελόντων ν' ἀκούσωσι· τὸ δὲ συνέδριον τῆς Σαλαμάγκας οὐδὲν ἤθελε ν' ἀκούσῃ. Ὁ Κολόμβος ὡς καινὰ πράγματα ἐρχόμενος νὰ καθιερώσῃ ἀπεπέμφθη περιφρονητικῶς. Τὸ συμβούλιον ἐθεώρησε μανίαν τὴν ὑπέρμετρον αὐτὴν ἀξίωσιν *κοινοῦ ἀνθρώπου*, προτείνοντος τοιαύτην ἀνακάλυψιν· τόσῳ μᾶλλον ὅσῳ τότε τὸ σχῆμα τῆς γῆς ἦτο τὸ θέμα τῶν μελετῶν τόσων φιλοσόφων καὶ σοφῶν· τόσοι δὲ ναυτικοὶ πρὸ μυριάδων ἐτῶν οὐδὲν εἶχον προτείνει περὶ τούτου.

Ὁ Κολόμβος καταφρονούμενος καὶ σκωπτόμενος ἀπῆλθεν εὐτυχὴς λογιζόμενος διότι δὲν κατεκρίθη ὡς αἱρετικός, ἀλλὰ οὐδόλως ἀπέβαλε τὸ θάρρος. Διὰ τῆς ἐπιμονῆς του καὶ τῆς εὐγλωττίας του κατώρθωσε νὰ τύχῃ τῆς προστασίας τῆς Ἰσαβέλλας. Αἱ προτάσεις του ἀλληλοδιαδόχως ἐπέμποντο εἰς διαφόρους ἐπιτροπάς, ὧν ἡ ἐξέτασις παρετείνοντο ἐπὶ μακρόν· ὅτε δὲ τέλος ἐγένοντο δεκταὶ κατ' ἀρχήν, ὁ Φερδινάνδος εὑρέθη περιπεπλεγμένος εἰς πόλεμον κατὰ τῶν Μαύρων· μόνον δὲ μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Γρενάδας τῷ 1492, συνήνεσε σπουδαίως νὰ διαπραγματευθῇ μετ' αὐτοῦ.

Ἀλλὰ τότε ἡ ἀγχίνοια τοῦ ἀνδρός, ὅστις ἔμελλε νὰ πλουτίσῃ τὴν Ἰσπανίαν, ἐτέθη ὑπὸ ἐμπορικὰς συμφωνίας. Ἀγανακτήσας λοιπὸν διότι περιμένων τοσοῦτον χρόνον εἶδεν ὅτι μετεχειρίζοντο αὐτὸν ὡς μισθοφόρον, καὶ ἐξοργισθεὶς ἐκ τῆς πρὸς αὐτὸν περιφρονήσεως τῶν ἐν τέλει, ἐγκατέλιπε τὴν Γρενάδαν ἐπὶ σκοπῷ νὰ πορευθῇ νὰ προσφέρῃ εἰς τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας τὰς κτήσεις, περὶ τῆς εὑρέσεως τῶν ὁποίων ἔτι μᾶλλον ἐπείσθη. Ἀλλ' ἡ βασίλισσα Ἰσαβέλλα μαθοῦσα τὴν φυγήν του, προσεκάλεσεν αὐτὸν αὖθις νὰ ἐπανέλθῃ.

Ἐπανῆλθεν, ἀλλ' οὐχὶ τόσῳ μετριόφρων ὡς πρότερον. Κατενόησεν ὅτι ἄνθρωπος μετριόφρων κρίνεται παρὰ τῶν ἄλλων πάντοτε μετρίως. Διὸ ἠθέλησε νὰ τιμηθῇ κατὰ τὴν ἀξίαν του. Καὶ ἐζήτησε νὰ διορισθῇ ναύαρχος τοῦ στόλου, ὃν ἔμελλε νὰ ὁδηγήσῃ εἰς τὸν ἀντιβασιλέα τῆς χώρας, ἣν ἐπορεύετο ν' ἀνακαλύψῃ. Παρεχωρήθη αὐτῷ ὅ,τι ἐζήτησε διὰ συμβολαίου συνταχθέντος τῇ 14 Ἀπριλίου 1492, πρὸς δὲ πλήρης ἰδιοκτησία «τὸ ἓν δέκατον τῶν μαργαριτῶν, τῶν πολυτίμων λίθων, τοῦ χρυσοῦ, τοῦ ἀργύρου, τῶν ἀρωμάτων, τῶν τροφῶν καὶ τῶν ἐμπορευμάτων, ἅτινα ἤθελε λάβει δι' οἱουδήποτε τρόπου ἐν τῇ δικαιοδοσίᾳ αὐτοῦ.»

Τέλος μετὰ πάροδον 18 ἐτῶν καὶ ἐν τῷ 56 ἔτει τῆς ἡλικίας του, ὁ Χριστοφόρος Κολόμβος ἀρχὴν ἐποιεῖτο ἐκτελέσεως τοῦ σχεδίου, ὅπερ ἔμελλε ν' ἀναγράψῃ τὸ ὄνομα αὐτοῦ εἰς τὴν ἀθανασίαν.

Β'

Πρώτη θαλασσοπορία.

Ἀνακάλυψις τῶν νήσων Σὰν-Σαλβατώρ, Κονσεψιόν, Γκράντ-Ἐξουμά, Λόγκ, Μουκαράς, Κουλέα καὶ Ἁγ. Δομίγκου.

Ὁ Χριστοφόρος Κολόμβος δὲν εἶχεν ἔτι φθάσει εἰς τὸ τέρμα τῶν περιπετειῶν του. Ἐδοκίμασεν ἀπείρους κόπους εἰς τὸ νὰ συλλέξῃ καλοὺς ναύτας πρὸς τὸν πλοῦν. Κατώρθωσε δὲ νὰ ναυτολογήσῃ ἑκατοντάδα ναυτῶν καὶ νὰ διασκεδάσῃ τοὺς φόβους, οὓς ἐνέπνεε τοιαύτη ἐπιχείρησις εἰς τὸ ἀχανὲς πέλαγος τοῦ Ἀτλαντικοῦ Ὠκεανοῦ, θεωρουμένου τότε ὡς χώρας σκότους καὶ θανάτου. Μετ' ὀλίγον ὅμως παρετήρησεν, ὡς δὲ λέγουσί τινες ἐξ ἐλλείψεως χρημάτων, πράγματι ὅμως διὰ τῶν ἀποκρύφων ῥαδιουργιῶν αὐλικῶν τινων, ὅτι ὁ στόλος, ἐφ' οὗ διωρίσθη ναύαρχος, συνέκειτο ἐξ ἑνὸς πλοίου (καραβέλλας)· οὐχ ἦττον καὶ πρὸ τῆς δυσκολίας ταύτης δὲν ἀπώλεσε τὸ θάρρος, μικρὰν θεωρήσας ταύτην ὡς πρὸς τὰς παρελθούσας, τὰς ὁποίας καὶ ὑπερεπήδησεν. Συνῆψεν ἀμέσως σχέσεις μεγάλας πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς Πινζών, πλουσίους ναυτικοὺς τῆς Πάλου, οἵτινες συνεμερίσθησαν τῶν ἐλπίδων του καὶ ἐφώπλισαν ἰδίαις δαπάναις δύο πλοῖα νέα, ἐφ' ὧν καὶ αὐτοὶ οὗτοι ἐπέβησαν.

Ὁ στολίσκος λοιπὸν τοῦ Χριστοφόρου Κολόμβου συνέκειτο ἐκ τριῶν πλοίων. Τῆς *Καλλέγας*, ἣν παρεχώρησεν αὐτῷ ἡ βασίλισσα, καὶ ἣν μετωνόμασε *Ἁγίαν Μαρίαν*, τῆς *Πιντᾶ*, ἧς ἦτο πλοίαρχος ὁ Ἀλόνζος Πινζὼν καὶ τῆς *Νίνας*, ἧς ἦτο πλοίαρχοι οἱ ἕτεροι δύο ἀδελφοὶ Φραγκῖσκος καὶ Βικέντιος Πινζών. Ὁ στολίσκος οὗτος ἀνεπέτασε τὰ ἱστία καὶ ἀνήχθη εἰς τὸ πέλαγος τῇ 3 Αὐγούστου 1492 ἐκ τοῦ μικροῦ λιμένος τῆς Πάλου ἐν μέσῳ μεγάλης συναθροίσεως περιέργων, ἐξ ἐκπλήξεως μᾶλλον ἢ ἐκ συμπαθείας κατεχομένων, καὶ συρρευσάντων ἐκεῖ μᾶλλον ὅπως ἴδωσιν ἀνθρώπους τολμηροὺς καὶ ἄφρονας, ἀποδημοῦντας ἄνευ ἐλπίδος ἐπιστροφῆς, ἢ ὅπως εὐχηθῶσιν αὐτοῖς *κατευόδιον*.

Ἡ κοινὴ γνώμη εἶχε καταδικάσει εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὴν πρᾶξιν ταύτην· καὶ ὁ ἀποχαιρετισμὸς αὐτὸς τῶν θεατῶν πρὸς τοὺς πλοιάρχους καὶ τοὺς ναύτας ὑπεδείκνυεν ὅτι δὲν ἤθελον ἐπανίδει αὐτούς, οὐδαμῶς συντελέσας εἰς τὸ νὰ ἐξαλείψῃ τὸν ἐνδόμυχον τρόμον ὑφ' οὗ κατείχοντο τὰ πληρώματα, φερόμενα πλησίστια ἐπὶ τῆς ἀγνώστου ἐκείνης θαλάσσης, τὴν ὁποίαν εἶδός τι φόβου, μεταδιδομένον ἐκ παραδόσεως ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν καὶ ἡ ἔλλειψις ὀργάνων ναυτικῶν, ἀπέκλεισεν ἐντελῶς εἰς τοὺς ναυτίλους τῆς ἀρχαιότητος.

Κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας ἄνεμος ὁμαλὸς καὶ οὔριος πνέων ἐνεθάρρυνέ πως τὰ πνεύματα· ὁ πλοῦς ἔβαινε καλῶς. Ὅτε ὅμως ἐπρόκειτο νὰ ἐγκαταλίπωσι τὰς Καναρίας νήσους, ὅπου κατέπλευσαν ὅπως ἐπισκευάσωσι τὴν *Πιντᾶ*, ἧς τὸ

Digitized by Google

πηδάλιον ἐβλάβη, πιθανώτατα ἐκ τῆς δυστροπίας τοῦ πηδαλιούχου, κατέλαβε τὰ πληρώματα ἡ δυσθυμία. Φαινόμενον δὲ κατὰ τὸν πλοῦν φυσικόν, ὅπερ δι' ἀνθρώπους κατεχομένους ὑπὸ φόβου ἔλαβε χαρακτῆρα ἀπαισίου οἰωνοῦ, ἐδιπλασίασε τὴν δυσθυμίαν τῶν ναυτῶν. Ἐκ τοῦ ἡφαιστείου τῆς Τενερίφης, μιᾶς τῶν Καναρίων νήσων, ἐγένετο ἔκρηξις, ἥτις ἐπί τινας ἡμέρας ἐφώτισε τὴν θάλασσαν δι' ἀπαισίων λάμψεων. Πάντες οἱ ναῦται ὑπέλαβον τοῦτο ὡς δήλωσιν τοῦ θείου, καὶ παρεκάλεσαν ἱκετευτικῶς τὸν ναύαρχον νὰ μὴ θελήσῃ νὰ προχωρήσῃ πέραν τῶν ὁρίων τοῦ γνωστοῦ κόσμου. Ἀλλ' ὁ Κολόμβος ἐπέμενεν ἀκλόνητος ἐν τῇ πίστει. Ἐνεθάρρυνε τὸ πλήρωμα δι' ἐξηγήσεως τοῦ φυσικοῦ ἐκείνου φαινομένου, ὅπερ ἐξεφόβισεν αὐτό· πλειότερον ὅμως θάρρος ἐνέπνευσεν ὁ ἐνθουσιασμός του. Τῇ 6 Σεπτεμβρίου κατέλιπε τὴν Γομέραν [μίαν τῶν Καναρίων νήσων], ἧς οἱ κάτοικοι ἐπεκύρωσαν τὴν γνώμην αὐτοῦ περὶ τῆς ὑπάρξεως ἀγνώστου χώρας πρὸς δυσμάς· δὲν εἶπεν ὅμως εἰς τοὺς ἀπίστους συντρόφους του ὅτι τρία πλοῖα Πορτογαλλικὰ ἐξοπλισθέντα ὑπὸ τῆς ζηλοτυπίας τοῦ Ἰωάννου Β' περιέμενον αὐτὸν εἰς τὸ πέλαγος ὅπως διακωλύσωσι τὴν πρόοδον τοῦ πλοῦ, τὰ ὁποῖα ὅμως ὁ Κολόμβος ἐπιδεξίως ἀπέφυγε καὶ διευθύνθη ἀποφασιστικῶς πρὸς δυσμάς.

Ὑπελείποντο ὅμως ἔτι πολλαὶ δοκιμασίαι. Γαλήνη πλήρης ἐπελθοῦσα κατέστησεν ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἀκίνητον τὸν στολίσκον· τοῦτο δὲ κατέβαλεν ἐντελῶς τὸ θάρρος τῶν πληρωμάτων. Ὁ Κολόμβος κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον τῆς νηνεμίας μετέβαινεν ἀπὸ πλοίου εἰς πλοῖον ἐνθαρρύνων τοὺς ναύτας, ἐξεγείρων τὴν περιέργειαν διὰ τῆς περιγραφῆς τῶν θαυμασίων χωρῶν, ἃς εἶχον πρὸ αὐτῶν· ὑπέθαλπε δὲ καὶ τὴν ἀπληστίαν αὐτῶν λέγων ὅτι ἐκ τῶν χωρῶν ἐκείνων θὰ συγκομίσωσιν ἄφθονον χρυσόν. Ἐπὶ τέλους ἔπνευσεν ἰσχυρὸς ἀνατολικὸς ἄνεμος, ὅστις ὤθησε τὰ πλοῖα εἰς καλὴν διεύθυνσιν. Ὁ ἄνεμος ὅμως οὗτος ἐπὶ μακρὸν διαρκέσας ἐνέβαλεν εἰς ἀνησυχίαν τοὺς ναύτας, ὀλίγον μεριμνῶντας ἐὰν διὰ τοῦ ἀνέμου ἐκείνου προσήγγιζον ταχέως εἰς τὸ τέρμα τοῦ πλοῦ των· διότι ἔβλεπον ἀφ' ἑτέρου ὅτι ὁ ἄνεμος ἀφῄρει ἀπ' αὐτῶν πᾶν μέσον ἐπιστροφῆς.

Εἰς ἀπόστασιν 200 λευγῶν ἀπὸ τῶν Καναρίων νήσων ὁ Κολόμβος παρετήρησε παραδόξους μεταλλαγὰς τῆς μαγνητικῆς βελόνης τῆς πυξίδος. Ἐμελέτησε τὸ φαινόμενον τοῦτο κρυπτόμενος μετὰ προφυλάξεως ἀπὸ τῶν συντρόφων του. Ἀλλ' οἱ πηδαλιοῦχοι ἐνωρὶς παρετήρησαν ὅτι αἱ μαγνητικαὶ βελόναι ἔκλινον βορειοδυτικῶς (nordouestaient)· ἐπειδὴ δὲ ἡ ἀπόκλισις τῆς βελόνης δὲν ἦτο τότε γνωστή, ἐθεώρησαν τοῦτο ὡς ἀνατροπὴν τῶν νόμων τῆς φύσεως καὶ ἐφαντάσθησαν ὅτι ἀφίκοντο εἰς τὰς ἐσχατιὰς τοῦ κόσμου, καὶ ὅτι ἐνώπιον αὐτῶν ὑπῆρχε τὸ κενόν, ἄβυσσοι μυστηριώδεις, ἀκατάληπτοι εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ἐπιστήμην.

Τὸ φαινόμενον τοῦτο ὑπῆρξε νέα ἀφορμὴ φρίκης· ἀλλ' ὁ Κολόμβος ἐνεθάρρυνεν αὖθις τοὺς ἄνδρας, ἐξηγῶν αὐτοῖς τὸ φαινόμενον κατὰ τὰς παρατηρήσεις, ἃς ἔκαμε· πρὸ πάντων ὅμως ἐνεθάρρυνεν αὐτοὺς δεικνύων χελιδόνα καὶ φαέθοντα, πτηνὰ ἱπτάμενα περὶ τὴν Νίναν, συμπεραίνων ὅτι, ἐπειδὴ τὰ πτηνὰ ταῦτα δὲν ἀπεμακρύνοντό ποτε σχεδὸν ὑπὲρ τὰς 25 λεύγας τῆς θαλάσσης, ἡ ξηρὰ ἦτο ἐκεῖ που πλησίον.

Ἡ ἐλπὶς ἀνεγεννήθη εἰς τὰς καρδίας ἐπί τινα χρόνον .... καὶ ἐπερρώσθη ἔτι ὅτε τὴν ἡμέραν τῆς 17 Σεπτεμβρίου εἶδον πολλὰ χόρτα ἐπιπλέοντα ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης. Εἶδον μάλιστα ἐπί τινος σωροῦ χόρτων καρκῖνον ζῶντα, ἀπόδειξις βεβαία τῆς ὑπάρξεως παραλίας ἐκεῖ πλησίον. Ἐν τούτοις ἀδιακόπως ἔπλεον πρὸς τὰ πρόσω, ἡ δὲ ξηρὰ δὲν ἐφαίνετο. Ἤρχισαν νὰ πιστεύωσιν ὅτι τὰ τεκμήρια ἐκεῖνα τῆς ξηρᾶς ἦσαν ἀπατηλά, ὅτι ἡ θάλασσα ἦτο ἄνευ ὁρίων, καὶ ὅτι αὐτοὶ ἀπωλέσθησαν εἰς τὸ ἀχανὲς πέλαγος· ἐπειδὴ δὲ τὰ τρόφιμα ἤρχισαν ἐξαντλούμενα ἡ ἀποθάρρυνσις κατέβαλε πάντων τὰς ψυχάς. Γογγυσμοὶ ἐξηγέρθησαν καὶ στάσις ἐπέκειτο να ἐκραγῇ. Ὁ ναύαρχος κατέστειλε μὲν διὰ τῆς δραστηριότητός του πᾶν κίνημα, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐπαναφέρῃ καὶ τὸ θάρρος τῶν ἀνδρῶν, ὅτε νέα τεκμήρια ὑπάρξεως ξηρᾶς ἐπῆλθον πρὸς ἐπιβεβαίωσιν τῶν ὑποσχέσεών του. Ἑσπέραν τινὰ πληθὺς μικρῶν πτηνῶν περιίπτατο ᾄδουσα περὶ τὰ πλοῖα, μεταξὺ δὲ αὐτῶν ἀνεγνώρισαν στρουθούς, εἶδος πτηνῶν, ὅπερ συνήθως διατρίβει περὶ τὰς κατοικίας τῶν ἀνθρώπων.

Ὁ Κολόμβος μετεχειρίζετο τὰς ἐνδείξεις αὐτὰς καθόσον ἐνεφανίζοντο (συνηθέστατα δὲ παρεστάθησαν τοιαῦται κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ Σεπτεμβρίου), ὅπως ἐμπνέῃ θάρρος εἰς τοὺς ἠθικῶς καταβεβλημένους συμπλωτῆρας αὐτοῦ. Τῇ 1 Ὀκτωβρίου ἀνήγγειλεν ὅτι διήνυσαν 584 λεύγας πρὸς δυσμὰς ἀπὸ τῆς νήσου Φέρου· αὐτὸς δ' ἐγίνωσκε καλῶς ὅτι ἡ ἀπόστασις ἡ διανυθεῖσα ἦτο ὑπὲρ τὰς 700 λεύγας, ἀλλὰ δὲν ἠθέλησε νὰ ἐκφοβίσῃ αὐτοὺς λέγων ὅτι ἦσαν τόσον μακρὰν τῆς πατρίδος των.

Ἐν τούτοις ὁ πλοῦς ἐξηκολούθει, αἱ ἡμέραι διεδέχοντο τὰς ἡμέρας καὶ αἱ νύκτες τὰς νύκτας καὶ ἡ ξηρὰ δὲν ἐφαίνετο. Οἱ ναῦται κατηφεῖς καὶ ἀνήσυχοι ὑπήκουον, ἓν δὲ μόνον φαινόμενον ἤρκει νὰ παρουσιασθῇ ὅπως καταπλήξῃ αὐτούς.

Τὸ φαινόμενον τοῦτο δὲν ἐβράδυνεν· ὁ στολίσκος ἔπλεεν ἐπὶ τῆς γραμμῆς τοῦ Ἰσημερινοῦ, ὅτε οἱ ναῦται παρετήρησαν μετὰ φρίκης ἐξεγειρόμενα κύματα μὴ ὑπάρχοντος ἀνέμου. Ἡ διατάραξις αὕτη στοιχείου, ὅπερ αὐτοὶ ἐγνώριζον,

Digitized by Google

ενέσπειρε τὸν φόβον καὶ ἐπίστευσαν ὅτι ἀφίκοντο εἰς παράλια ἀπρόσιτα, καὶ ὅτι πέραν ὑπῆρχον ἄβυσσοι, ὅπου τὰ πλοῖα ἀναμφιβόλως ἤθελον καταποντισθῇ. Ἐθεώρησαν ἑαυτοὺς ἀπωλολότας· ἐν τῇ ἐξεγέρσει δὲ τοῦ φόβου καὶ τῇ προσεγγίσει τοῦ κινδύνου ἀπώλεσαν τὸ σέβας πρὸς τὸν ναύαρχόν των. Στάσις ἐπέκειτο, ἣν ἡ δύναμις τῆς νοημοσύνης καὶ τοῦ λόγου τοῦ Κολόμβου δὲν ἦτο δυνατὴ νὰ καταστείλῃ, ὅτε ἐν μέσῳ τῶν κραυγῶν τῆς ὀργῆς ἤκουσαν τὸν διοικητὴν τῆς *Πίντας* ἀνακράξαντα τὴν ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον ἐπιθυμητὴν φωνὴν—*Ξηρά*.

Ἦτο ἡ 7 Ὀκτωβρίου. Πάντες ὁμοφώνως ἐξέβαλον τὴν φωνὴν ταύτην τῆς ἐλπίδος. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἐπῆλθεν ἡ νύξ, περιέμενον τὴν ἐπαύριον ν' ἀπολαύσωσι τὴν εὐφροσύνην τῆς θέας τῶν ἀναφανέντων παραλίων.

Ἡ περιμενομένη ἐναγωνίως ἡμέρα ἐπῆλθεν, ἀλλὰ κατέδειξεν ὅτι ἠπατήθησαν· ὅ,τι εἶδον τὴν προηγουμένην ἦτο νέφος ἐπὶ τοῦ ὁρίζοντος.

Οἱ γογγυσμοὶ ἐπανελήφθησαν καὶ αὐτὸς ὁ Κολόμβος ἤρχισε ν' ἀμφιβάλλῃ οὐχὶ περὶ τοῦ τελικοῦ ἀποτελέσματος, διότι διετήρει πεποίθησιν ἀκράδαντον, ἀλλὰ περὶ τῆς διευθύνσεως ἣν ἠκολούθησε· διὸ βεβαιώσαντος τοῦ Πινζῶν ὅτι εἶδεν ἐκ τῆς *Πίντας* ψιττακοὺς ἱπταμένους νοτιοδυτικῶς ἤλλαξε τὴν γραμμὴν μοίρας τινὰς πρὸς νότον. Εὐτυχὴς σκέψις, διότι ἂν ἐξηκολούθει διευθυνόμενος πρὸς δυσμὰς τὰ πλοῖά του ἤθελον πιθανῶς ἀφανισθῆ εἰς τὴν σύρτιν τῆς Βαχάμας.[1] Ἡ μεταβολὴ τῆς διευθύνσεως τῆς ὁδοῦ, καίτοι σπουδαία, ἐτάραξε τὰ πληρώματα, διότι ὑπεδείκνυεν ὅτι ὁ ναύαρχος εἶχεν ἐνδοιασμούς, ἐπομένως ἢ ἠπάτα τὰ πληρώματα ἢ εὑρίσκετο εἰς πλάνην· νέα στάσις ὠργανοῦτο ὅτε νέα φωνὴ ἠντήχησεν ἐκ τῆς *Νίνας* — *Ξηρά!*

Ἀλλὰ καὶ πάλιν ἦτο ἀπάτη, διότι μετά τινας ὥρας παρετήρησαν ὅτι νέφος ἦτο τὸ ὁρώμενον.

Τότε ἡ δυσαρέσκεια ἀνεπιφυλάκτως ἐξερράγη. Αὐτὴ ἡ ξηρά, ἡ τόσον ἐπιθυμητή, ἡ δὶς ὑποδειχθεῖσα κατὰ δύο ἡμέρας καὶ πάντοτε ἀποσυρομένη ἐφάνη εἰς ἄλλους μὲν ὡς εἰρωνεία τοῦ Θεοῦ, ἐμπαίζοντος τὰ παθήματά των, εἰς ἄλλους δὲ ὡς στρατήγημα τοῦ ναυάρχου ἵνα ἐμπνέῃ αὐτοῖς ὑπομονήν. Οὐδὲν κατὰ τοῦ Θεοῦ δυνάμενοι νὰ πράξωσιν, ἐστράφησαν κατὰ τοῦ Κολόμβου καὶ συναθροισθέντες ἐπὶ τοῦ καταστρώματος κατηγόρουν αὐτοῦ, ὅτι ἠπάτησεν αὐτοὺς καὶ ἤγαγεν εἰς βέβαιον θάνατον· οἱ μᾶλλον στασιασταὶ διεκήρυξαν ὅτι ἔπρεπεν ἐπὶ τέλους νὰ ἐπιβάλλωσι τιμωρίαν εἰς τὸν Κολόμβον.

Ὑπῆρξεν ὄντως στάσις φανερά; Ἱστορικοί τινες βεβαιοῦσι ταύτην, ἀλλ' ὁ Κολόμβος ἐν τοῖς ἀπομνημονεύμασιν αὐτοῦ περὶ τοῦ ταξειδίου τούτου, οὐδεμίαν ποιεῖται μνείαν τοιαύτης στάσεως. Εἶναι βέβαιον ὅτι οἱ ναῦται τῶν τριῶν πλοίων συνενοήθησαν καὶ τῇ 10 Ὀκτωβρίου ἠρνήθησαν νὰ προχωρήσωσι περαιτέρω. Ἀλλ' οὐδὲν ἀποδεικνύει ὅτι ἐκέλευσαν εἰς τοὺς πρωρεῖς νὰ στρέψωσι τὰς πρώρας καὶ νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὴν Εὐρώπην, καὶ ὅτι ὁ Κολόμβος δὲν ἠδυνήθη ν' ἀποφύγῃ τὰς ἀπειλὰς καὶ τὴν ὀργὴν αὐτῶν εἰμὴ παραδίδων τὴν ζωὴν αὐτοῦ ἐὰν μετὰ τρεῖς ἡμέρας δὲν προσήγγιζεν αὐτοὺς εἰς ξηράν. Τὰ τοιαῦτα ἔχουσί πως μυθικὴν χροιάν. Τὸ πιθανὸν εἶναι ὅτι ὁ ναύαρχος κατεδάμασε τὴν καθολικὴν ἐξέγερσιν διὰ τῆς δραστηριότητός του καὶ ἐπωφελήθη ἔτι μερικὰς ἡμέρας, πάντων ἀνυπομονούντων, διὰ τῆς εὐγλωττίας αὐτοῦ τῆς ἐνθουσιώδους καὶ τῆς ἐμπνεύσεως τῆς πεποιθήσεώς του περὶ τῆς ἐπιτυχίας. Συμβεβηκότα δέ τινα ἐπῆλθον εἰς ἐπικουρίαν του.

Τῇ 11 Ὀκτωβρίου παρετήρησαν ἐπὶ τῆς θαλάσσης ἐκ τῆς *Σάντα Μαρίας* κάλαμον ἔτι πράσινον. Κατὰ τὴν αὐτὴν στιγμὴν τὸ πλήρωμα τῆς *Πίντας* ἀνέσυρεν ἐπὶ τοῦ καταστρώματος τεμάχιον ξύλου, ὅπερ ἐφαίνετο νεωστὶ ἐπεξειργασμένον διὰ σιδήρου· καὶ ὡς ἐὰν ἡ Πρόνοια ἡ ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον ἐναντία τοῦ ναυάρχου ἤθελε νὰ πολλαπλασιάσῃ τὰς ἀποδείξεις τῆς προσεγγίσεως τῆς ξηρᾶς, οἱ ναῦται τῆς *Νίνας* ἀνέσυραν ἐκ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης κλάδον λευκακάνθης ἀνθοφόρον, ἐφ' οὗ ὑπῆρχε φωλεὰ πτηνοῦ μετὰ τριῶν ὠαρίων.

Αἱ ἀπρόσβλητοι αὗται μαρτυρίαι ἐλπίδος, ἥτις ἐφαίνετο πραγματουμένη, ἦσαν ἀρκοῦσαι ὅπως ἀναχαιτίσωσιν οἱανδήποτε στάσιν, ἐὰν ὄντως ἐν τῇ ἀληθεῖ σημασίᾳ τῆς λέξεως ὑπῆρξε τοιαύτη.

Ἠγέρθησαν ἀληθῶς μεμψιμοιρίαι καὶ ἀπειλαὶ ἐν στιγμαῖς ἀγανακτήσεως καὶ ἀποποίησις πρὸς ἐργασίαν, ἀλλὰ πάντα ταῦτα δὲν διηυθύνοντο κατὰ τῆς ἐξουσίας τοῦ Κολόμβου· ἄλλως ἤθελε σημειώσει ταῦτα τὰ κινήματα εἰς τὸ ἡμερολόγιόν του, ὅπερ ὁ φίλος αὐτοῦ Λάς-Κάζας παρέδωκεν εἰς τὴν δημοσιότητα.

Ἔπλευσαν ἔτι καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν ταύτην ἀλλ' οὐδὲν παρετήρησαν. Τὴν νύκτα οὐδεὶς ἐκοιμήθη ἐκ τοῦ πληρώματος τῶν πλοίων. Διότι πλὴν τοῦ γενικοῦ διαφέροντος πρὸς ἐπιτυχίαν τῆς θαλασσοπορίας, πάντες οἱ ναῦται εἶχον καὶ ἴδιον συμφέρον νὰ δείξωσι τὴν νέαν ἤπειρον, διότι ὁ βασιλεὺς Φερδινάνδος ὑπεσχέθη ἀμοιβὴν 10,000 μαραβετίων (8,000 φράγκων περίπου) εἰς ἐκεῖνον, ὅστις ἤθελε πρῶτος ἰδεῖ τὴν ξηράν.

Ὑπὲρ πάντας ἠγρύπνει ὁ Χριστοφόρος Κολόμβος βεβυθισμένος εἰς μεγάλας σκέψεις ἐν τῇ παραμονῇ τῆς πραγματώσεως τῶν ἐλπίδων παντὸς τοῦ βίου του, καὶ ἐναγωνίως παρετή-

1. Ἡ σύρτις τῆς Βαχάμας ἢ τῶν Βαχαμίων νήσων διαιρεῖται εἰς μικρὰν καὶ μεγάλην. Ἡ μεγάλη κεῖται πρὸς Β. τῆς Κούβας καὶ πρὸς Ἀν. τῆς Φλωρίδος, ἡ μικρὰ πρὸς Ἀν. τῆς ἀνατολικῆς Φλωρίδος καὶ πρὸς Β. τῆς μεγάλης σύρτεως. Διαιρεῖται ὡσαύτως εἰς παλαιὰν καὶ νέαν.

Digitized by Google

ρει ἕκαστον κῦμα παρερχόμενον παρὰ τὸ πλοῖόν του, καὶ ὑπελόγιζεν ἕκαστον τῶν κόμβων, οἵτινες ἐπλησίαζον αὐτὸν εἰς τὸν σκοπόν του.

Περὶ τὸ μεσονύκτιον ἐνόμισεν ὅτι εἶδε μακρὰν φῶς, ἀλλὰ φοβούμενος μὴ ἠπατήθη ὑπὸ τῶν φωσφορικῶν πυρῶν, ἅτινα πολλάκις τρέχουσιν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, ἐκάλεσεν ἕνα νέον ἀξιωματικὸν ὀνόματι Γκουτιερὲζ, εἰς ὃν ἔδειξε τὸ φωτεινὸν σημεῖον, ὅπερ ἔτρεμεν εἰς τὰ σκότη τοῦ ὁρίζοντος. Ὁ Γκουτιερὲζ, ὅστις ἦτο ἐκ τῶν ἀντιπραττόντων περισσότερον, καὶ ὅστις ἤδη δὲν ἐνόει νὰ δείξῃ ποσῶς θαυμασμὸν εἰς τὸν ναύαρχον, ἐβεβαίωσεν ὅτι πράγματι ἦτο πῦρ. Ὁ Κολόμβος ὅμως παρεκάλεσεν αὐτὸν νὰ μὴ εἴπῃ εἰς τινά τι, πρὶν βεβαιωθῶσι, φοβούμενος νέαν κατηγορίαν ἐὰν τὸ πρᾶγμα δὲν ἦτο ἀληθές.

Ἤδη ὅμως τὸ ὅραμα ἦτο ἀληθές. Ἡ *Πίντα* ἥτις ἔπλεεν εἰς τὰ ἔμπρὸς ἔρριψε βολὴν τηλεβόλου, καὶ ἡ φωνὴ τοῦ ναύτου Ῥοδρίγου—*Ξηρά! Ξηρά!* ἠκούσθη ὡς φωνὴ ἀπολυτρώσεως, ὡς ἠχὼ ἰσχυρὰ καὶ χαρμόσυνος ἀντηχήσασα εἰς ὅλων τὰ στήθη.

Ὁ Χριστοφόρος Κολόμβος τέως κύριος ἑαυτοῦ ὢν κατεβλήθη ἐκ τῆς συγκινήσεως. Ἐγονυπέτησε καὶ ηὐχαρίστησε τὸν Θεὸν διὰ τὴν πραγμάτωσιν τῶν ὀνείρων του.

Μετὰ δύο ὥρας ἀπὸ τῆς πρωΐας, ἡ ξηρὰ ἡ μὴ ἀπέχουσα πλείω τῶν δύο ὡρῶν ἀπὸ τῶν πλοίων, εὐκρινέστατα ἐφάνη. Πάντες ἠσπάζοντο ἀλλήλους ὑπὸ χαρᾶς, καὶ ὁμοφώνως ἔψαλλον τὸ Salve Regina.

Μετὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου εὑρίσκοντο ἐνώπιον μιᾶς τῶν μικροτέρων Βαχαμίων νήσων, ἣν ὁ Κολόμβος ὠνόμασε Σὰν-Σαλβατὼρ (Ἅγιον Σωτῆρα), καὶ παρεσκευάσθη νὰ καταλάβῃ παρόντων τῶν ἐγχωρίων, οἵτινες ἐντελῶς γυμνοὶ ὄντες συνέρρευσαν εἰς τὴν παραλίαν, ἐκπεπληγμένοι μᾶλλον ἢ πεφοβισμένοι ἐκ τῆς θέας τῶν πλοίων καὶ τῶν ἀνθρώπων, ὧν ἡ λάμψις τῶν ἐνδυμάτων ἐνεποίησε τοιαύτην ἐντύπωσιν ὥστε ἐπίστευσαν ὅτι ἀνῆκον εἰς φυλὴν πολὺ διάφορον τῆς ἰδικῆς των.

«Θέλων νὰ ἐμπνεύσω αὐτοῖς ἀγάπην πρὸς ἡμᾶς», λέγει ὁ Χριστοφόρος Κολόμβος ἐν τῇ ἀφηγήσει τοῦ ταξειδίου του, «καὶ πεπεισμένος, βλέπων αὐτοὺς, ὅτι ἤθελον ἐμπιστευθῇ εἰς ἡμᾶς καὶ ὅτι ἤθελον ἀποδεχθῇ τὴν θρησκείαν μας μεταχειριζόμενος γλυκὺν μᾶλλον τρόπον ἢ βίαιον, διένειμα εἰς αὐτοὺς κεχρωματισμένους πίλους, καὶ ὑελίνους μαργαρίτας, οὓς ἐκρέμων περὶ τὸν λαιμόν των. Διένειμα ὡσαύτως διάφορα ἄλλα εὐτελῆ πράγματα, διὰ τὰ ὁποῖα ἐδείκνυον τοιαύτην χαρὰν καὶ ἐφαίνοντο τόσον εὐγνώμονες, ὥστε ἡμεῖς ἀληθῶς κατελήφθημεν ὑπὸ θαυμασμοῦ.

«Ὅταν ἀπεβιβάσθημεν εἰς τὰς λέμβους ἦλθον κολυμβῶντες πρὸς ἡμᾶς προσφέροντες ψιττακοὺς, τολύπας νήματος βαμβακίνου, ἐγχώρια ἀκόντια (zagaies) καὶ πολλὰ ἄλλα πράγματα· ἀντ' αὐτῶν ἡμεῖς ἐδώσαμεν μικροὺς ὑελίνους μαργαρίτας, κωδωνίσκους καὶ ἄλλα τοιαῦτα εἴδη. Ἔδιδον πᾶν ὅ,τι εἶχον· ἐφάνησαν ὅμως εἰς ἐμὲ πενέστατοι ἐντελῶς. Ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἦσαν γυμνοὶ ὡς ὅταν ἐξῆλθον ἐκ τῆς κοιλίας τῆς μητρός των. Μεταξὺ ἐκείνων, οὓς εἴδομεν, μία γυνὴ ἦτο νέα, οὐδεὶς δὲ τῶν ἀνδρῶν πρεσβύτερος τὴν ἡλικίαν τῶν 30 ἐτῶν. Ὡς πρὸς τὰ λοιπὰ εἶχον σῶμα ὡραῖον καὶ ὄψιν εὐειδῆ. Αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς των, παχεῖαι ὡς αἱ τῆς οὐρᾶς τῶν ἵππων, ἔπιπτον ἐπὶ τῶν ὀφρύων των, ὄπισθεν δ' ἐκρέματο μακρὸς βόστρυχος, ὃν οὐδέποτε ἔκοπτον.

«Τινὲς ἦσαν κεχρωματισμένοι διὰ χρώματος μελανίζοντος. Ἀλλὰ τὸ φυσικὸν αὐτῶν χρῶμα ἦτο οἷον καὶ τῶν κατοίκων τῶν Καναρίων νήσων. Δὲν εἶναι οὔτε μέλανες, οὔτε λευκοί· τινὲς χρωματίζουσι διὰ χρώματος λευκοῦ ἢ ἐρυθροῦ ἢ ἄλλου εἴδους εἴτε ὁλόκληρον τὸ σῶμα, εἴτε τὸ πρόσωπον μόνον, ἢ τοὺς ὀφθαλμούς, ἢ μόνον τὴν ῥῖνα. Δὲν ἔχουσιν ὅπλα ὡς τὰ ἡμέτερα, ἀγνοοῦσι μάλιστα τὴν χρῆσίν των. Ὅταν ἔδειξα εἰς αὐτοὺς ξίφη, ἐλάμβανον αὐτὰ ἐκ τοῦ κοπτεροῦ μέρους καὶ ἔκοπτον τοὺς δακτύλους. Δὲν ἔχουσι σίδηρον. Τὰ ἀκόντιά των εἶναι ῥάβδοι, ἔχουσαι αἰχμὴν οὐχὶ ἐκ σιδήρου, ἀλλ' ἐξ ὀδόντος ἰχθύος ἢ ἑτέρου σώματος σκληροῦ. Αἱ κινήσεις των ἦσαν χαρίεσσαι. Ἐπειδὴ παρετήρησα ὅτι τινὲς εἶχον οὐλὰς εἰς τὰ σώματα ἐκ πληγῶν, ἠρώτησα διὰ σημείων πῶς ἐπληγώθησαν, μοὶ ἀπήντησαν δὲ διὰ σημείων καὶ οὗτοι ὅτι οἱ κάτοικοι τῶν γειτονικῶν νήσων ἤρχοντο καὶ προσέβαλλον αὐτοὺς ὅπως τοὺς κατακτήσωσι καὶ οὗτοι ἠμύνοντο. Ἐγὼ ὑπέλαβον τότε, καὶ νομίζω ἔτι, ὅτι ἤρχοντο ἐκ τῆς στερεᾶς ὅπως αἰχμαλωτίσωσιν αὐτοὺς καὶ ὑποδουλώσωσι· διότι πρέπει νὰ εἶναι πιστοὶ ὑπηρέται καὶ μειλίχιοι. Εὐκολώτατα ἐπανελάμβανον ὅ,τι ἤκουον. Πιστεύω ὅτι δύνανται ν' ἀποδεχθῶσι τὸ χριστιανικὸν θρήσκευμα διότι δὲν ἀνήκουσιν εἰς οὐδεμίαν αἵρεσιν.»

Ὁ ναύαρχος προσωρμίσθη εἰς τὴν νέαν παραλίαν μετὰ τοῦ Ἀλόνζου καὶ Βικεντίου Πινζῶν, τοῦ λογιστοῦ Ῥοδρίγου, τοῦ γραμματέως Δεσκοβέδου καὶ τινων ἑτέρων ἀξιωματικῶν. Ἐκράτει εἰς τὴν χεῖρα τὴν βασιλικὴν σημαίαν, οἱ δὲ δύο ἄλλοι πλοίαρχοι τὴν σημαίαν τοῦ Πρασίνου Σταυροῦ ἐφ' ἧς ἦσαν κεντημένα τὰ ἀρχικὰ γράμματα τῶν ὀνομάτων τοῦ Φερδινάνδου καὶ τῆς Ἰσαβέλλας· οὕτω δὲ πανηγυρικῶς κατέσχεν ἐν ὀνόματι τοῦ βασιλέως καὶ τῆς βασιλίσσης τῆς Ἰσπανίας τὴν νῆσον, καὶ συνέταξε τὸ πρωτόκολλον τῆς πράξεως ταύτης τῇ Παρασκευῇ τῆς 12 Ὀκτωβρίου 1492.

Τὸ δυσχερέστερον μέρος τῶν σχεδίων του ἐξετελέσθη, ὁ δὲ πτωχὸς Γενουαῖος ναυτικός, ὁ

Digitized by Google

ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον καταφρονηθεὶς καὶ μισηθεὶς, ἀνέβη τὴν πρώτην βαθμίδα τῆς ἀντιβασιλείας.

Ὁ Νέος Κόσμος ἀνεκαλύφθη.

Ἕπεται συνέχεια. Lucien d'Hura.

Τὸ παλάτιον τοῦ αὐτοκράτορος

ΤΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΑΣ

Ὅτε Φρειδερῖκος Γουλιέλμος ὁ Γ΄ ἀνηγορεύθη βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας λέγουσιν ὅτι ἐπανερχόμενος εἰς τὸ παλάτιόν του εὗρε καὶ τὰ δύο φύλλα τῆς θύρας τῆς αἰθούσης του ἀνοικτά. «Ἐπάχυνα λοιπὸν πολὺ ἀπὸ χθὲς ἕως σήμερον;» ἠρώτησεν οἱονεὶ ἀπορῶν ὁ βασιλεὺς τὸν θαλαμηπόλον του, ὅστις εἶχε κρίνει καλὸν νὰ ἐφαρμόσῃ ἕνα ἐκ τῶν πρώτων τῆς νέας ἐθιμοταξίας κανόνων, ἐν ᾧ τέως τὸ ἓν μόνον τῆς θύρας φύλλον ἠνοίγετο. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης διαταγὴ ἐδόθη νὰ ἀνοίγεται ἡ θύρα ὅπως καὶ πρότου.

Ὁ υἱὸς ἠκολούθησε τοῦ πατρὸς τὸ παράγγελμα, ἀνατραφεὶς δὲ ἐν τοῖς ὅροις αὐστηρᾶς οἰκονομίας καὶ ἐχθρὸς ὢν πάσης ἐπιδείξεως καὶ πάσης πολυτελείας ὁ Γουλιέλμος ὁ Α΄ οὐδόλως ἠθέλησε νὰ μεταβάλῃ βασιλεὺς γενόμενος τὴν λιτὴν καὶ ἀφελῆ δίαιταν, ἐν ᾗ εἶχε ζήσει μέχρι τῆς ἀναρρήσεώς του. Καὶ ὅτε μετὰ τὴν ὑπὸ τὰ τείχη τῶν Παρισίων στέψιν του εἰς αὐτοκράτορα ἐπανῆλθε δαφνοστεφὴς ὁ Γουλιέλμος εἰς τὸ Βερολῖνον δὲν ἠθέλησε νὰ ἀλλάξῃ παλάτιον ἢ νὰ προσθέσῃ τι εἰς τὴν τέως κρατοῦσαν τῆς ταπεινῆς αὐλῆς του ἐθιμοταξίαν, πλὴν ὀλίγων ἴσως σαλπίγγων καὶ ὀλίγων τυμπάνων. Τὸ δίπατον παλάτιόν του οὔτε κατὰ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν διακρίνεται ἀπὸ τῶν ἄλλων οἰκιῶν τῶν ἰδιωτικῶν οὔτε κατ' ἄλλο τι ἐξωτερικὸν πολυτελείας σημεῖον· δὲν ἔχει οὔτε ἔγκαρπα οὔτε ἀστραγάλους. Ὡς ἁπλοῦς στρατιώτης τηρεῖ τὴν θέσιν του ἐν τῇ γραμμῇ τῆς συνοικίας. Δὲν ἔχει οὔτε κιγκλίδας ἔμπροσθεν ἵνα ὑπάρχῃ φραγμός τις μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς λεωφόρου. Οἱ κάτοικοι τοῦ Βερολίνου τὸ ὀνομάζουσι *παλάτιον* ἀποβλέποντες μᾶλλον εἰς τὸ σεπτὸν τοῦ ἐν αὐτῷ οἰκοῦντος πρόσωπον παρὰ εἰς αὐτὸ τὸ οἰκοδόμημα, ἀλλ' εἰς τὸν ξένον τὸν ἰδόντα τὸ Κεραμεικὸν τῶν Παρισίων ἢ τὸ Hof τῆς Βιέννας ἢ τὸ Χειμερινὸν Παλάτιον τῶν Τζάρων ἢ τὸ Κυρινάλιον τῆς Ῥώμης ἢ τέλος τοῦ Ἁγ. Ἰακώβου τὰ ἀνάκτορα ἐν Λονδίνῳ, τὸ παλάτιον τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας φαίνεται ὡς τι ἄσημον ξενοδοχεῖον ἢ ὡς ἀναξία λόγου οἰκοδομὴ ὀψὲ πλουτίσαντος ἐμπόρου. Ἐπὶ πολλὴν ὥραν πρέπει τις νὰ γυρίζῃ *ὑπὸ τὰς φιλύρας*[1] πρὶν ἢ νοήσῃ τὴν γειτονίαν τῆς φοβερᾶς Μεγαλειότητος, ἥτις ἐξελέξατο τὸ κεκονιαμένον ἐκεῖνο πλίνθινον τετράγωνον ὡς ἐπίγειον κατοικίαν της. Οἱ μελαγχολικοὶ φρουροί, οἵτινες ὡς δύο ἀλεξικέραυνα ἐφυτεύθησαν ἐπὶ τοῦ ποδίου, ἀλλάσσουσι κάθε δύο ὥρας, ὀλίγον δὲ πρὸ τῆς μεσημβρίας σεμνὴ πομπὴ κορυθοφόρων στρατηγῶν περιτετυλιγμένων ἐντὸς εὐρυτάτων μανδυῶν μὲ κόκκινον ὑπόρραμμα καὶ ἐχόντων μακρὰς σπάθας ὡς καλαύροπας, πορεύεται πρὸς τοῦ μονάρχου τὸ ἐνδιαίτημα. Περὶ τὴν ἑσπέραν ἅμαξαι ἰδιωτικαὶ καὶ δημόσιαι ἐξοκέλλουσιν εἰς τὰς τελευταίας τῆς ἀνακτορικῆς κλίμακος βαθμῖδας, ὡς μαστόδοντες εἰς ἀκτὴν προκατακλυσμιαίαν, ἔπειτα δὲ περὶ τὰς πρώτας νύκτας ἐν τῷ σκότει, μικρὸν ἁμάξιον κορακόχρουν, φανταστικὸν καὶ μυστηριῶδες, συρόμενον ὑπὸ ἵππου τῆς ἰκτίδος ἔχοντος τὴν ταχύτητα, προσθίγει τοὺς τοίχους τοῦ ὀλιγοφώτου παλατίου καὶ γίνεται ἄφαντον ἀριστερὰ ἐντὸς ἐξωτερικῆς θύρας κλειομένης εὐθὺς μετὰ τὴν διάβασιν αὐτοῦ ὡς κλείεται ταχέως ἡ παγὶς μόλις πέσῃ ἐντὸς αὐτῆς ὁ ποντικός. Τὸ φανταστικὸν τοῦτο ἁμάξιον εἶναι τὸ τοῦ Μεφιστοφελῆ τῆς αὐτοκρατορίας—Κ. πρίγκιπος Ὄθωνος φὸν Βίσμαρκ Σχενχάουζεν.

Ἅμα αἱ πρῶται τοῦ ἡλίου ἀκτῖνες ἀρχίζουσι νὰ χρυσώνωσι τῆς πρωτευούσης τὰς στέγας, ἀνοίγεται ἐν μιᾷ τοῦ παλατίου γωνίᾳ ὡρισμένον παράθυρον καὶ δι' αὐτοῦ προβάλλει ῥωμαλέος γέρων φαλακρὸν ἔχων τὸ μέτωπον καὶ κοκκινίζουσαν τὴν ὄψιν. Μεγάλη εἶνε ἡ κεφαλή του καὶ ἐπὶ μεγάλων ὤμων ἐρείδεται. Οἱ τεφρόχροες ὀφθαλμοί του σπινθηροβολοῦσιν ὑπὸ πυκνοτάτους ὀφρῦς. Ὁ μύσταξ αὐτοῦ συνέχεται πρὸς τὸ δασὺ καὶ λευκὸν γένειον, ὅπερ ἑκατέρωθεν κατέρχεται ἀπὸ τῶν παρειῶν του καὶ εἶνε τόσον μέγας, ὥστε καλύπτει καὶ τὴν συστολὴν καὶ τὸ μειδίαμα καὶ τὴν ὀργὴν καὶ τὴν χαράν. Ὁ ὑπεράνθρωπος οὗτος γέρων, ὃν περιβάλλει στολὴ δεκανέως, εἶνε ὁ αὐτοκράτωρ. Τόσον εἶνε χαμηλὸν τὸ παράθυρον, ὥστε θὰ ἠδύνασο νὰ τῷ δώσῃς τὴν χεῖρα ἀπὸ τῆς ὁδοῦ ἢ νὰ τῷ ὑποβάλῃς ἀναφοράν. Θεᾶται ἐκεῖθεν τὴν καλήν του πόλιν ἐγειρομένην ἐκ τοῦ ὕπνου, διότι ἀπὸ πρωΐας ἀγαπᾷ νὰ τέρπεται βλέπων τὸν πιστότατον καὶ εὐπειθέστατόν του λαόν, ἐγείρεται δὲ καὶ αὐτὸς ἀπὸ πρωΐας ἵνα ἱκετεύῃ τὸν Θεὸν καθ' ἑκάστην νὰ παρέχῃ μίαν ἔτι ἡμέραν εἰς τὴν αὐτοκρατορικήν του δόξαν. Ἀλλ' εἶνε τόσον πρωΐ, ὥστε δὲν βλέπει ἄλλον ἐν τῇ ὁδῷ παρὰ τοὺς σαρωτὰς τῶν δρόμων, οἵτινες μετὰ σεβασμοῦ ἀποκαλύπτουσι τὴν κεφαλὴν καὶ χαιρετίζουσιν ἐκεῖνον, οὗ ὁ βραχίων ὁ ἰσχυρὸς ἐσάρωσεν ἀπὸ τοῦ θρόνου των τόσους βασιλεῖς καὶ τόσους ἡγεμόνας.

Δι' ἑνὸς βλέμματος καταθεᾶται ἀπὸ τοῦ παραθύρου ἐκείνου ὁ Γουλιέλμος τὴν εἰκόνα τοῦ κράτους καὶ τῆς ἰσχύος του. Δεξιᾷ ὑψοῖ τὸ Ὁπλοστάσιον τὸ θριαμβικόν του πρόσωπον, παρὰ

1. Unter den Linden, ὑπὸ τὰς φιλύρας (φλαμουριάς) εἶνε τὸ ὄνομα τῆς σημαντικωτάτης τοῦ Βερολίνου λεωφόρου.

Digitized by Google

τὸ Ὁπλοστάσιον εἶνε τὸ Φυλακεῖον καὶ ὀλίγον παρέκει τὸ Πανεπιστήμιον, ἄλλο φυλακεῖον, ἔνθα φρουροῦσιν οἱ στρατιῶται τοῦ πνεύματος, οἱ μαχόμενοι διὰ τῆς γραφίδος καὶ διὰ τῶν ἰδεῶν. Ἔπειτα ἔρχεται τὸ Θέατρον, ὅπου ὁ *μαγευμένος αὐλὸς* κατασιγάζει τὸν κρότον τῶν τυμπάνων. Ἀντικρὺ ἵσταται ἔφιππος ὁ ὀρειχάλκινος Φρειδερῖκος ὁ μέγας δεικνύων τὴν ὁδὸν τῆς νίκης καὶ τῆς δόξης εἰς τοὺς ἀπογόνους του· καὶ περὶ τὸν φιλόσοφον βασιλέα ἐγείρονται τὰ ἐρείσματα τῆς παλαιᾶς μοναρχίας, οἱ κατὰ τοὺς πολέμους τοῦ 1813 καὶ 1814 στρατηγήσαντες, οἵτινες εἶνε ἕτοιμοι, νομίζεις, νὰ καταβῶσιν ἀπὸ τοῦ στηλοβάτου των ἵνα προμαχήσωσι τῆς μοναρχίας τῆς νέας. Ἔχει ἱστορίαν ὅλην τὸ παράθυρον ἐκεῖνο. Πολλάκις δὲ ἐκεῖθεν θεώμενος τὸ Βερολῖνον θὰ ἐσυλλογίσθη ὁ αὐτοκράτωρ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων τὴν ἀστάθειαν. Κάτωθεν τοῦ παραθύρου ἐκείνου τῷ 1848 ἐφώναζεν ὁ ὄχλος στασιάσας «κάτω ὁ βασιλεύς, κάτω ὁ διάδοχος» καὶ ἠνάγκασεν αὐτὸν βασιλικὸν πρίγκιπα ἔτι ὄντα νὰ φύγῃ εἰς τὸ Ἀμβοῦργον καὶ ἐκεῖθεν ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Μύλλερ εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ὅτε ἐπανῆλθεν ἐκεῖθεν δὲν εἶχον ἀκόμη καλῶς ἐξαλειφθῆ ἀπὸ τοῦ παλατίου αἱ φοβεραὶ λέξεις, ἃς εἶχον χαράξει οἱ αἱμοσταγεῖς τῆς Ἐπαναστάσεως ὄνυχες· «Ἐθνικὸν κτῆμα». Ἀπὸ τοῦ παραθύρου ἐκείνου ἤκουσε μετά τινα ἔτη τὰς μουσικὰς χαρμοσύνως παιανιζούσας ἐπὶ τῇ εἰς βασιλέα ἀναρρήσει του. Ἐκεῖθεν τῷ 1863 ἐθεᾶτο ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῶν ἐγκαινίων τοῦ μνημείου, ὃ ἤγειρεν εἰς τὸν πατέρα του, διερχομένους τοὺς ἀπομάχους τῶν πολέμων τοῦ 1813 καὶ 1814 καὶ χαιρετίζοντας αὐτὸν ὡς τὸν μέλλοντα νικητὴν τοῦ ἀνεψιοῦ τοῦ Ναπολέοντος. Ἐκεῖθεν ἐχαιρέτισεν αὐτὸς τὸν λαὸν τοῦ Βερολίνου μετὰ τὴν ἐκ Γαλλίας ἐπάνοδόν του.

Ὁ αὐτοκράτωρ Γουλιέλμος κατοικεῖ εἰς τὸ παλάτιον ἐκεῖνο ἀπὸ τοῦ ἔτους 1829, ὅτε ἐνυμφεύθη. Τὸ ἔκτισε δὲ ἰδίοις ἀναλώμασι κατὰ τὰ σχέδια τοῦ Langhans ἐπὶ τοῦ χώρου, ὃν κατεῖχε τὸ παλαιὸν παλάτιον τῶν σουηδῶν Μαργράβων, ἔνθα διέτριβεν ὁ γενικὸς διοικητὴς τῆς ἐπαρχίας τοῦ Βρανδεμβούργου. Ὁ ἴδιος ὁ Γουλιέλμος εἶχεν ὁρίσει ἐν τῷ ἀρχικῷ σχεδίῳ πρὸς κατοικίαν του τὴν δεξιὰν τοῦ παλατίου πτέρυγα, ἥτις βλέπει πρὸς τὰς *φιλύρας*. Σιδηρᾶ κλίμαξ θέτει εἰς κοινωνίαν τὸ μέρος τὸ ἐν τῷ βάθει, ὅπερ χρησιμεύει ὡς βιβλιοθήκη, πρὸς τὰ δώματα τῆς αὐτοκρατείρας.

Ἂς εἰσέλθωμεν. Εἶνε ἐλευθέρα ἡ εἴσοδος ὅταν λείπῃ ὁ αὐτοκράτωρ. Διερχόμεθα τὸν πρόδομον, μᾶς ὁδηγοῦσι δὲ εἰς μικρὸν κομψὸν *σαλώνιον*, ἔνθα μένει συνήθως ὁ ὑπασπιστὴς τῆς ὑπηρεσίας. Ὑπεράνω τῆς θύρας ἀνάκεινται αἱ εἰκόνες τοῦ Μεγάλου Ἐκλέκτορος καὶ τοῦ Φρειδερίκου τοῦ Μεγάλου. Αἱ δύο αὗται εἰκόνες ἐστήθησαν ἐκεῖ τῇ διαταγῇ τῆς αὐτοκρατείρας, ἥτις ἤθελε νὰ εὐλογήσωσιν αὗται τὸν ἀπόγονόν των Γουλιέλμον ἐπανερχόμενον τῷ 1871 ἐκ τῆς Γαλλίας. Κοσμεῖται δὲ καὶ ὑπὸ ἄλλων εἰκόνων ἡ μικρὰ αἴθουσα, αἵτινες ἅπασαι ἔχουσιν ὑπόθεσιν εἰλημμένην ἐκ τῆς στρατιωτικῆς ἱστορίας τοῦ Βρανδεμβούργου καὶ τῆς Πρωσσίας, ὑπὸ προτυπωμάτων ἐν σμικρῷ τῶν διαφόρων πρωσσικῶν κανονίων καὶ ὑπὸ ἀγαλματίων παριστώντων στρατιώτας γερμανούς, γάλλους, ρώσσους καὶ αὐστριακούς. Αἱ προτομαὶ τῶν Ἐκλεκτόρων τοῦ Βρανδεμβούργου καὶ τῶν βασιλέων τῆς Πρωσσίας κοσμοῦσι τὰ γωνιάματα τῶν παραθύρων. Οἱ ὑπουργοί, οἱ στρατηγοί, οἱ σύμβουλοι καὶ ὅσοι ἄλλοι μέλλουσι νὰ παρουσιασθῶσι πρὸς τὸν βασιλέα εἰσάγονται εἰς τὴν μικρὰν ταύτην αἴθουσαν, ὅπου καὶ περιμένουσι. Στενὴ πάροδος ἄγει ἐντεῦθεν εἰς τὴν αἴθουσαν τῶν Σημαιῶν, ἔνθα ὁ αὐτοκράτωρ δέχεται τὰς ἐπιτροπὰς καὶ τοὺς πρέσβεις. Εἰς τὸ βάθος τῆς αἰθούσης ὑψοῦται πυραμίς, ἐφ' ἧς ἀποτίθενται αἱ σημαῖαι τῆς φρουρᾶς τοῦ Βερολίνου. Εἶνε παλαιὸν προνόμιον τῶν ταγμάτων τῶν ἐν Βερολίνῳ νὰ ἀποθέτωσι τὰς σημαίας των εἰς τὸ βασιλικὸν παλάτιον. Ὅταν ἐξέρχεται ἡ φρουρὰ εἰς τὰ γυμνάσια οἱ σημαιοφόροι ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ κυνηγοῦ τῆς ὑπηρεσίας ἔρχονται ἵνα παραλάβωσι τὰς σημαίας των. Πολλάκις δὲ ὁ αὐτοκράτωρ, ὅστις τυχαίνει νὰ ἐργάζηται εἰς τὸ παρακείμενον δωμάτιον, καταλείπει τὸ γραφεῖόν του ἵνα συνδιαλεχθῇ οἰκείως πρὸς τοὺς στρατιώτας.

Ἐν τῇ αἰθούσῃ τῶν Σημαιῶν ὑπάρχουσι καὶ πολλαὶ πρωτότυποι εἰκόνες Βερολινιαίων τεχνιτῶν καὶ ἀντίγραφα εἰκόνων παλαιῶν. Ἀπὸ τοῦ 1866 κεῖται ἀνοικτὸν ἐπὶ τοῦ σοφᾶ τὸ πανόραμα τοῦ πεδίου τῆς μάχης τοῦ Καίνιχσγρατς. Ἑκατέρωθεν μεγάλου καθρέπτου καὶ μεταξὺ δύο παραθύρων ὑπάρχουσι δύο λαμπρὰ ἀγγεῖα ἐκ πορκελάνης πλήρη πασχαλίων ὠῶν ἐπίσης ἐκ πορκελάνης. Καὶ τὰ ἀγγεῖα καὶ τὰ ὠὰ εἶνε προϊόντα τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ἐργοστασίου. Τινὰ ἐκ τῶν ὠῶν περικεκοσμημένα διὰ στεφάνων καὶ ἀνθέων καὶ παχουλῶν χερουβεὶμ εἶνε πασχάλια δῶρα τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου.

Ἀπὸ τῆς αἰθούσης τῶν Σημαιῶν μεταβαίνομεν εἰς τὴν τῶν Ἀναφορῶν καὶ τῶν συνεντεύξεων. Πρῶτον πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον βλέπομεν ἐκεῖ εἶνε πάλιν τὸ ἐν ἀναγλύφῳ σχέδιον τοῦ πεδίου τῆς μάχης τοῦ Καίνιχσγρατς, ἀκριβέστατον. Βλέπεις ἐκεῖ τὸν σχηματισμὸν τοῦ ἐδάφους, τὰς στρατιωτικὰς κινήσεις, τὰ πέριξ μέρη, τὰ πάντα. Περὶ τὴν πρασίνῳ τάπητι ἐστρωμένην τράπεζαν συνέρχεται τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον. Ἓξ ἕδραι εἶνε τοποθετημέναι ἑκατέρωθεν τῆς τραπέζης, πρὸ τῆς θερμάστρας δὲ εἶνε ὑψηλοτέρα τις ἕδρα προωρισμένη διὰ τὸν αὐτοκράτορα. Ἐ-

Digitized by Google

κεῖθεν ἡ Α. Μ. βλέπει ἐντὸς μὲν τοῦ δωματίου τὸ Καίνιχσγρατς, ἔξω δὲ, διὰ τοῦ παραθύρου, τὸ Ὁπλοστάσιον καὶ τὸν μέγαν Φρειδερῖκον. Ἐπὶ τῆς τραπέζης κεῖνται συλλογαὶ νόμων καὶ διαταγμάτων, στρατιωτικοὶ ὀργανισμοί, τὸ Ἡμερολόγιον τῆς Κυβερνήσεως καὶ τῆς αὐλῆς καὶ ἓν χαρτοφυλάκιον κλειδωμένον καὶ ἔχον τὴν ἑξῆς ἐπιγραφήν· «Ἐκθέσεις τῶν μυστικῶν συμβούλων». Ἐνταῦθα κατατίθενται καὶ τὰ φιλολογικὰ ἢ ἄλλα συγγράμματα τὰ ἀπευθυνόμενα πρὸς τὴν Α. Μ.

Μακρὸν διβάνιον διήκει κατὰ μῆκος τοῦ τοίχου καὶ ἐπ' αὐτοῦ κεῖνται ἀναμὶξ συσσωρευμένοι πίνακες γεωγραφικοὶ καὶ σχέδια καὶ βιβλία. Ὑπὲρ τὴν θερμάστραν κρέμαται ἐλαιογραφία παριστῶσα τὸ ὄρος Χοενζόλλερν καὶ τὸν ἐπ' αὐτοῦ πύργον, τὴν κοιτίδα τῆς βασιλευούσης δυναστείας. Μονόπουν τραπέζιον παρὰ τὸ παράθυρον ὑποβαστάζει πολλὰ ἐκ τῶν μικρῶν ἐκείνων δώρων, ἅτινα τόσον συντελοῦσιν εἰς τὴν διατήρησιν τῆς φιλίας καὶ μεταξὺ τῶν κοινῶν ἀνθρώπων καὶ μεταξὺ τῶν βασιλέων. Ἄφθονα εἶνε τὰ presse-papier, αἱ σφραγῖδες καὶ τὰ γραφεῖα τὰ ἐκ κυάνου (λαζούρι) καὶ μαρτυροῦσιν ὅτι κοινότατος εἶνε ἐν τῇ αὐλῇ τῆς Ῥωσσίας ὁ σπάνιος οὗτος λίθος.

Ἂς εἰσέλθωμεν εἰς τὸ ἰδιαίτερον γραφεῖον τοῦ αὐτοκράτορος. Δύο μόνον ἔχει τοῦτο παράθυρα, ὧν τὸ ἓν βλέπει πρὸς *τὰς φιλύρας*, τὸ δ' ἄλλο πρὸς τὸ Θέατρον. Τὸ πρωῒ ὅταν ὁ αὐτοκράτωρ εἰσέρχεται εἰς τὸ γραφεῖον πορεύεται ἀμέσως πρός τι ἡμερολόγιον, ὅπερ κρέμαται παρὰ τὸ δεύτερον παράθυρον. Ἕκαστον φύλλον τοῦ ἡμερολογίου ἔχει ἀναγεγραμμένον ἓν ῥητὸν τῆς Ἁγ. Γραφῆς, τὸν ἀριθμὸν τὸν δηλοῦντα τὴν ἐν τῷ μηνὶ τάξιν τῆς ἡμέρας καὶ σημείωσιν τῶν κυριωτέρων συμβάντων τῆς βασιλείας τῆς Α.Μ. Ὁ αὐτοκράτωρ ὅμως ἀγαπᾷ νὰ προσθέτῃ καὶ νέας σημειώσεις διὰ τῆς μολυβδίδος, αἱ δὲ σημειώσεις αὗται θὰ ἦνε βεβαίως πολύτιμοι διὰ τὴν βιογραφίαν τοῦ Γουλιέλμου. Ἔπειτα ὁ αὐτοκράτωρ δέχεται τὸν ἰατρόν του, ὅστις κατὰ τὸ χρῶμα τῆς γλώσσης του ἢ τῷ ἐπιτρέπει τὴν ἔξοδον ἢ τὸν ἀναγκάζει νὰ μείνῃ οἴκοι Μετὰ τὸν ἰατρὸν παρουσιάζηται ὁ μάγειρος, ὅστις ὑποβάλλει εἰς τὴν ἐκλογὴν τῆς Α. Μ. δύο ἢ τρεῖς καταλόγους· τοὺς καταλόγους τούτους ὁ Γουλιέλμος ὁ Α' τοὺς μελετᾷ μὲ ὅσην καὶ τὰς ἐκθέσεις τοῦ κ. Βίσμαρκ προσοχήν. Εἶνε δὲ σπουδαῖον πρόσωπον ὁ μάγειρος οὗτος, διότι ἅμα φάγῃ καλὰ ὁ αὐτοκράτωρ ὅλαι τοῦ κράτους αἱ ὑποθέσεις βαίνουσι καλῶς, δίδονται ἄδειαι εἰς τοὺς στρατιώτας, νέα ῥοῦχα εἰς τοὺς ὑπηρέτας τῆς αὐλῆς καὶ ὀλίγαι φακαὶ εἰς τοὺς ἐν ταῖς φυλακαῖς ἐπισκόπους. Ἡ Γαλλία ἔχει τὴν τιμὴν τοῦ νὰ ἔχῃ γεννήσει τὸν μάγειρον τοῦτον, ὀνομαζόμενον Οὐρβανὸν Dubois. Ὁ Κ. Dubois εἶνε καὶ συγγραφεύς· τὸ βιβλίον του ἀριθμοῦν τρεῖς ἕως τώρα ἐκδόσεις ἐξεδόθη ἐν Παρισίοις παρὰ τῷ Dentu καὶ ἐπιγράφεται οὕτω· «Ἡ καθολικὴ μαγειρική, ἤτοι κοσμοπολιτικαὶ μελέται ὑπὸ Οὐρβανοῦ Δυβοᾶ, ἀρχιμαγείρου τῶν Αὐτῶν Βασιλικῶν Μεγαλειοτήτων τῆς Πρωσσίας, συγγραφέως τῆς κλασσικῆς μαγειρικῆς».

Μετὰ τὸν πόλεμον ὁ αὐτοκράτωρ ἤθελε ν' ἀποβάλῃ τὸν γάλλον μάγειρον, ἀλλ' ὁ αὐτοκρατορικός του στόμαχος ἐπανέστη κατὰ τοῦ ἀκράτου τούτου πατριωτισμοῦ καὶ ὁ Dubois παρέμεινεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ μαγειρεύῃ *κλασσικῶς* καὶ πρὸ πάντων οἰκονομικῶς, διότι εἰς τὸ κεφάλαιον τῆς οἰκονομίας εἶνε λίαν αὐστηρὸς ὁ Γουλιέλμος.

Τὸ γραφεῖον τοῦ αὐτοκράτορος εἶνε τοποθετημένον παρὰ τὸ παράθυρον. Ἀπὸ τοῦ Πανεπιστημίου δύνασαι νὰ διακρίνῃς τὴν Α.Μ. γράφουσαν μὲ μέγα πτερὸν ἀετοῦ. Ἐνώπιόν του ἔχει μικρὰς εἰκόνας ἢ φωτογραφίας τῶν τέκνων του καὶ τῶν ἐγγόνων του καὶ πλησίον εἰς τὰς εἰκόνας ἄλλου εἴδους ἐνθυμήματα, τὰ ὁποῖα μόνος του ἐσύναξεν εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν, σφαίρας καὶ κομμάτια ὀβουζίων. Ἐπὶ τῆς τραπέζης κεῖται καὶ τὸ ἀγαλμάτιον τοῦ ἐπιλοχίου, ὅστις πρῶτος εἰσεπήδησεν εἰς τὸ Δύππελ. Ἐπὶ στηλοβατῶν ἀνάκεινται αἱ μαρμάριναι προτομαὶ τοῦ βασιλέως Φρειδερίκου Γουλιέλμου, τοῦ μεγάλου Φρειδερίκου, τῆς αὐτοκρατείρας Ἀλεξάνδρας Θεοδωρόβνας, ἀγαπητῆς τοῦ αὐτοκράτορος ἀδελφῆς, τῆς πριγκιπέσσης Καρλόττας τῆς Πρωσσίας. Ὅλως δὲ καλύπτουσι τὸν τοῖχον αἱ εἰκόνες τῆς αὐτοκρατείρας καὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου. Πλὴν τούτων κρέμανται μεταξὺ τῶν παραθύρων τὰ μετάλλια τοῦ αὐτοκράτορος Φερδινάνδου καὶ τοῦ αὐτοκράτορος Φραγκίσκου Ἰωσήφ, ἵστανται δὲ ἐπὶ στηλοβατῶν ξυλίνων τὰ ἀγαλμάτια τοῦ αὐτοκράτορος Νικολάου μὲ στολὴν κοζάκου καὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου μὲ στολὴν ουσσάρου. Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ δωματίου ὑπάρχουσι δύο τράπεζαι. Ἐπὶ τῆς μιᾶς κεῖνται ἀναμὶξ ἐκθέσεις, ἀναφοραί, διπλωματικὰ ἔγγραφα, ἐφημερίδες, ἐπὶ τῆς ἄλλης τὰ δῶρα τὰ ὁποῖα κατ' ἔτος λαμβάνει ὁ αὐτοκράτωρ παρὰ τῶν οἰκείων κατὰ τὰ Χριστούγεννα ἢ τὴν ἡμέραν τῶν γενεθλίων του. Πολλὰ ἐκ τῶν δώρων τούτων εἶνε ἔργα τῶν χειρῶν διαφόρων μελῶν τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας....

Ἡ βιβλιοθήκη παράκειται τῷ γραφείῳ. Εἶνε αἴθουσα μακρὰ καὶ σκοτεινή. Ὁ εἰσερχόμενος παρατηρεῖ μηχανικόν τι ἐργαλεῖον, δι' οὗ δύναταί τις νὰ ἐκτυλίξῃ μεγάλους γεωγραφικοὺς πίνακας καὶ νὰ καταβιβάσῃ αὐτοὺς εἰς κατάλληλον ὕψος. Οἱ τοῖχοι σκεπάζονται ὑπὸ λαμπρῶν πινάκων. Ἐκτὸς τῶν βιβλίων ὑπάρχουσιν ἐκεῖ καὶ ὀγκώδη χαρτοφυλάκια περιέχοντα συλλογὰς φωτογραφιῶν, χαλκογραφιῶν, γελοιογρα-

Digitized by Google

φιῶν, τύπους ἁπασῶν τῶν στρατιωτικῶν στολῶν τῆς Εὐρώπης καὶ ἄλλα περίεργα.

Μικρὰ θύρα ἄγει εἰς τὸν κοιτῶνα τοῦ αὐτοκράτορος, εἰς ὃν παράκειται τὸ γραφεῖον τοῦ ὑπασπιστοῦ. Τοῦ κοιτῶνος δὲν ἠδυνήθην νὰ ἴδω ἄλλο τίποτε παρὰ ὑπερμεγέθη καθρέπτην.

Ὅσα διὰ βραχέων μέχρι τοῦδε περιεγράψαμεν εἶνε πιστὴ τοῦ ἐν τῷ παλατίῳ οἰκοῦντος εἰκών.

Ἡ στρατιωτικὴ αὐτοῦ φύσις καὶ αἱ πολεμικαί του μέριμναι ἀντανακλῶνται ἐν ἑκάστῳ ἐπίπλῳ, ἐν ἑκάστῃ εἰκόνι, ἐν ἑκάστῳ σκεύει. Τὸ ξίφος εἶνε διὰ τὸν Γουλιέλμον ὅτι διὰ τὸν ποιητὴν ἡ λύρα. Εἶνε τεχνίτης τοῦ πολέμου ὅπως ἄλλοι εἶνε μουσικοὶ ἢ ποιηταί. Ἂν ὁ Βαρβαρόσσας εἶνε ἡ ἐκπροσώπησις τῆς μεγαλοπρεποῦς μεσαιωνικῆς Γερμανίας, ὁ Γουλιέλμος εἶνε ἡ ἐνσάρκωσις τῆς στρατιωτικῆς Γερμανίας τῆς σημερινῆς.

Ποτὲ ἡ Γερμανία δὲν ἔσχε μεγαλητέραν δύναμιν ἢ ὅσον κατὰ τοὺς χρόνους τούτους· τοῦτο δὲ χρεωστεῖ εἰς τὸν Γουλιέλμον. Ἐμόχθησε πάντα μόχθον ὁ αὐτοκράτωρ καὶ ἐκίνησε πάντα λίθον ἵνα φθάσῃ ὅπου ἔφθασε τῇ βοηθείᾳ τοῦ Μόλτκε καὶ τοῦ Βίσμαρκ. Διέλυσε βουλὰς καὶ ὑπερνίκησε κωλύματα ἵνα φθάσῃ εἰς τὸ σημεῖον εἰς ὃ ἤθελε, καὶ ἔφθασε μὲ τὴν αὐτὴν ἀκρίβειαν καὶ ταχύτητα, μὲ τὴν ὁποίαν φθάνει εἰς τὸν σκοπὸν ἡ σφαῖρα τοῦ κανονίου. Καὶ ὅταν ὁ σκοπὸς ἐπετεύχθη ὁ λαὸς τῆς Γερμανίας ἐλησμόνησε τὴν προτέραν ἐχθρότητα, ἐλησμόνησε τὰ μέσα καὶ ἀπεῖδεν εἰς τὸν σκοπὸν καὶ ἐχαιρέτισε τὸν γηραιὸν τῶν Χοενζόλλερν ἀπόγονον ὡς σωτῆρα καὶ ὡς πατέρα.

Ἡ ὑγιεστάτη τοῦ αὐτοκράτορος κρᾶσις τῷ ἐπιτρέπει τὴν ὑπερβολὴν τῆς ἐργασίας. Τίποτε δὲν καταβάλλει τὸν Γουλιέλμον. Ἀγαπᾷ δὲ εἰς ἄκρον τὴν δημοτικότητα καὶ πολὺ ἐπιθυμεῖ νὰ μανθάνῃ ἡ Γερμανία πᾶσα διὰ τῶν ἐφημερίδων ἢ ἄλλως τοὺς κόπους καὶ τὰς ἐργασίας του καὶ τοῦ βίου του τὰς λεπτομερείας.

Ὁμιλεῖ εὐχερῶς τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν, ἀποδίδονται μάλιστα εἰς αὐτὸν καὶ εὐφυολογίαι τινες εἰς τὴν γαλλικὴν ἐξενεχθεῖσαι. Τοιοῦτος διὰ βραχυτάτων ὁ Γουλιέλμος καὶ τοιοῦτο τὸ παλάτιόν του.

VICTOR TISSOT.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ ΤΩΝ ΤΥΦΛΩΝ

Ἡ ἐπινόησις τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν τυφλῶν ἀνήκει εἰς τὸν παρελθόντα αἰῶνα, καθ' ὃν ὁ Hauy ἐθεμελίωσε τὸ σύστημά του ἐπὶ τῆς ἑπομένης βάσεως: «ἐὰν ὁ τυφλὸς διαγινώσκῃ τὰ ἀντικείμενα ἐκ τῆς διαφορᾶς τῶν ἐπιφανειῶν των, τίνος ἕνεκα δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ διακρίνῃ τὸ α τοῦ φ, ἐὰν τὰ γράμματα ταῦτα καθίσταντο αἰσθητὰ εἰς τὴν ἀφήν;»

Ἡ βάσις αὕτη ὑπῆρξε λίαν γόνιμος, διότι ἐπ' αὐτῆς ἀνεπτύχθη ἡ τῶν τυφλῶν ἐκπαίδευσις εἰς βαθμὸν προκαλοῦντα τὴν ἔκπληξιν. Ἐπὶ κεφαλῆς ἵσταται ἡ ἐν Παρισίοις Σχολὴ τῶν τυφλῶν, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐμορφώθησαν διακεκριμένοι ἐπιστήμονες, μουσικοὶ καὶ τεχνῖται, διδάσκουσι δὲ νῦν, τὸ πλεῖστον, καθηγηταὶ τυφλοί, πρὸς μερικὴν διάψευσιν τοῦ ἀρχαίου λογίου «τυφλὸς τυφλὸν ὁδηγεῖ.» Ἀκολούθως ἔρχονται ὁμοειδῆ καθιδρύματα ἐν Λονδίνῳ, ἐν Βερολίνῳ, Ἀμστερδάμ, Δρέσδῃ, Ζουρίχῃ, Κοπενάγῃ, κλπ.

Πρὸς γενικὴν κατανόησιν τοῦ προκειμένου ἐκπαιδευτικοῦ μηχανισμοῦ, ἀρκεῖ ἡ παρατήρησις, ὅτι περιλαμβάνει πᾶσαν ἐπιστήμην καὶ τέχνην, εἰς ἐκμάθησιν τῆς ὁποίας δὲν εἶναι ἀπαραίτητος ἡ ὅρασις, ἢ δύναται αὕτη νὰ ἀναπληρωθῇ ἀπὸ αἰσθήσεως ἑτέρας. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν γραμματικὴν ἐκπαίδευσιν, τὸ ἑπόμενον ἀλφάβητον ἐπενοήθη ὑπὸ τοῦ τυφλοῦ καθηγητοῦ Braille, καὶ πρέπει νὰ ἐννοηθῶσι τὰ ἀντιστοιχοῦντα εἰς ἕκαστον γράμμα σημεῖα ὡς ἁπλαῖ ἐξοχαί, τὰς ὁποίας προξενεῖ μὲν ἐπὶ χονδροῦ χάρτου, εἰς μείζονας διαστάσεις, ἡ πίεσις ἀναλόγων τύπων μεταλλικῶν, δύναται δὲ νὰ διακρίνῃ ὁ τυφλὸς διὰ τῆς λεπτυνομένης ἁφῆς του·

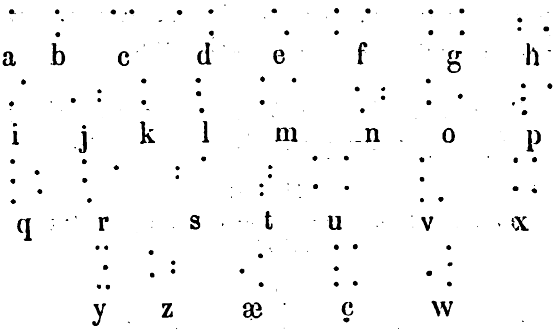

Παραλείπομεν τὰ τονούμενα γράμματα καὶ τὰ διάφορα γραφικὰ σημεῖα ὡς καὶ τοὺς ἀριθμοὺς 1—9 καὶ 0, τὰ ὁποῖα δι' ἀναλόγων πρὸς τοὺς ἀνωτέρω τύπων ἐκδηλοῦνται ἐπὶ τοῦ χάρτου.

Ἐν τῇ Παρισινῇ Σχολῇ τῶν τυφλῶν ἐκπαιδεύονται 250 ἀτυχεῖς παῖδες, συντηρούμενοι ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως καὶ τῶν ἰδιωτῶν.

Ἡ ἐν Λονδίνῳ Σχολὴ τῶν τυφλῶν ᾠκοδομήθη ἀπὸ ἰδιωτικῶν εἰσφορῶν καὶ συντηρεῖται ἀπὸ τοιούτων. Δὲν εἶναι δεκτοὶ παῖδες μικροτέρας ἡλικίας τῶν 12 ἐτῶν. Μεταξὺ δὲ τῶν διδασκομένων αὐτοῖς τεχνῶν διακρίνονται ἡ καλαθοποιΐα, ἡ ὑποδηματοποιΐα κλπ. Ὑπολογίζεται δὲ εἰς 60 χιλ. δρ. ἡ ἐνιαυσία παραγωγὴ τοῦ καταστήματος, χρησιμεύουσα εἰς τὴν συντήρησίν του![1]

Ὅτε, κατὰ τὸ 1567, οἱ ἐν Κρήτῃ Ἕλληνες χριστιανοὶ ἐκακοποίησαν Ἰουδαίους τινὰς ἐμπόρους, ἀπέστειλεν αὐτοῖς ὁ Πατριάρχης σοβαρὰς καὶ ἐντόνους παραστάσεις, ἠπείλησεν ἀφορισμὸν κατὰ τῶν αὐτουργῶν, καὶ μετ' εὐχαριστήσεως ἀναγινώσκει τις σήμερον τὸ συμπέρασμα τῆς ἐ-

1. [illegible] Ἐκ τῆς Οἰκονομ. Ἐπιθεωρήσεως.

Digitized by Google

πιστολῆς ἐκείνης, δυνάμενον νὰ ἐφαρμοσθῇ καὶ εἰς ἄλλην ἐποχήν :—«Ἡ ἀδικία εἶνε πάντοτε ἀδικία, οὐδεὶς δὲ οὐδέποτε δύναται νὰ δικαιολογηθῇ διὰ τῆς προφάσεως ὅτι ἀλλόθρησκον ἠδίκησεν. Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς εἶπε διὰ τοῦ Εὐαγγελίου : μὴ ἀδικῆτε μήτε κακουργῆτε. Οὐδεμίαν διάκρισιν ἐποίησεν, οὔτε ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς εὐσεβεῖς νὰ βλάπτωσι τοὺς ἀσεβεῖς.»

Τὸ ὡραῖον καὶ σπάνιον αὐτὸ ἀνεξιθρησκίας παράγγελμα, ὑπὸ πνευματικοῦ ἄρχοντος λεγόμενον, ἀποδεικνύει ὅτι ἡ ἑλληνικὴ ἐκκλησία ἐτήρησεν ἐν ζοφερᾷ δυστυχίας ἐποχῇ τὴν συνείδησιν τῆς ὑψηλῆς αὐτῆς κλήσεως.

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

Πόσον ταχέως λησμονεῖται ὁ ἄνθρωπος εἴτε ἐντὸς πενιχρᾶς νεκρικῆς κάλπης, εἴτε ἐντὸς πυραμίδος ! Τὸ ἀθάνατον ἡμῶν ἐγὼ λογίζεται ἀπόν, ὅπως ὁ κωμῳδός, ὁπόταν διέρχηται τὰ προσκήνια, μὴ διακρινόμενος πλέον ἐπὶ τῆς σκηνῆς μεταξὺ τῶν δρώντων ἔτι προσώπων.

*

Μόνον τοῦ λίκνου τ' ᾄσματα, ἢ ἡ ἠχὼ αὐτῶν τοὐλάχιστον, δύνανται ν' ἀποκοιμίσωσι τὴν ψυχήν, ὁπόταν αὕτη πολὺ ἔκλαυσεν.

*

Πάντων κορέννυται ὁ ἄνθρωπος, καὶ αὐτῆς τῆς ἁγνοτέρας εὐτυχίας. (J. P. Richter).

ΥΓΙΕΙΝΗ

Περὶ τῆς ἐπιρροῆς τοῦ φωτὸς ἐπὶ τῆς ὑγείας τοῦ ἀνθρώπου.

Συνέχεια καὶ τέλος· ἴδε σελ. 271.

Δ'

Τεχνητὸν φῶς εἶνε τὸ διὰ τῆς καύσεως φλογιστικῶν οὐσιῶν παραγόμενον ἐν καιρῷ νυκτὸς πρὸς ἀναπλήρωσιν τοῦ κατὰ τὴν ὥραν ταύτην ἐλλείποντος ἡλιακοῦ. Εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο, ἂν ὁ ἄνθρωπος ἠδύνατο ν' ἀποφύγῃ ἐντελῶς τὴν χρῆσιν τοῦ τεχνητοῦ φωτός· διότι εἶνε ἀποδεδειγμένον, ὅτι τοῦτο, εἴτε ἰσχυρὸν εἶνε, εἴτε ἀμυδρόν, παράγει μείζονα βλάβην εἰς τὴν ὅρασιν ἀφ' ὅσην οἱ αὐτοὶ βαθμοὶ τοῦ ἡλιακοῦ φωτός· ἐπειδὴ ὅμως εἶνε ἀδύνατον ν' ἀποφύγῃ τις τὴν χρῆσίν του ἐντελῶς, ἀνάγκη νὰ ἐκλέγῃ τὸ καταλληλότερον καὶ τὸ ἧττον ἐπιβλαβὲς καὶ νὰ ἐργάζηται δι' αὐτοῦ ὅσον οἷόν τε ὀλιγώτερον. Αἱ κυριώτεραι πρὸς παραγωγὴν τεχνητοῦ φωτὸς ὕλαι εἶνε τὸ στέαρ, τὸ σπέρμα τοῦ κήτους, ὁ κηρός, τὸ ἔλαιον καὶ τὸ ἀεριόφως (gaz). Ἐκ τούτων τὸ στέαρ καὶ τὸ κακὸν ἔλαιον παράγουσι φλόγα ἄτακτον καὶ συνεχῶς ἀναθρώσκουσαν, διὸ καὶ ἀκατάλληλον· τὸ καλὸν ἔλαιον δίδει φῶς γλυκὺ καὶ ἀκίνητον· τὸ δὲ σπέρμα τοῦ κήτους παρέχει φῶς ἀσθενές, καὶ διὰ τοῦτο ἀπαιτοῦνται δύο τοὐλάχιστον λαμπάδες ἐξ αὐτοῦ, καίουσαι συγχρόνως. Τοῦ κηροῦ τὸ φῶς εἶνε ὁμαλόν, εὐάρεστον καὶ σταθερόν· τὸ δὲ ἀεριόφως εἶνε ζωηρὸν καὶ διαυγές, ἀλλὰ κουράζει τὴν ὅρασιν διά τε τὴν συνεχῆ διακίνησίν του, καὶ διότι παρέχει εἰς τὰ ἀντικείμενα λευκότητά τινα ἀσυνήθη. Ἐξ ὅλων λοιπὸν τῶν τεχνητῶν φώτων καταλληλότατα διὰ τὴν ἑσπερινὴν ἐργασίαν εἶνε τὰ παραγόμενα ἐκ καλοῦ καὶ καθαρισμένου ἐλαίου, ἐκ κηροῦ καὶ ἐκ σπερματοκήτους.

Ἐκ τῶν προειρημένων ἐξάγονται οἱ ἀκόλουθοι ὑγιεινοὶ κανόνες, τηρητέοι κατὰ τὴν χρῆσιν τοῦ φωτός, φυσικοῦ ἢ τεχνητοῦ :

1ον Πρέπει τις ν' ἀποφεύγῃ ὅσον οἷόν τε τὴν παρατεταμένην ἢ συχνὴν ἐνατένισιν ἰσχυροτάτου φωτός, ὡς τοῦ ἡλίου, τοῦ ἠλεκτρικοῦ φωτὸς κτλ.

2ον Οἱ ὡς ἐκ τῆς κατοικίας ἢ τοῦ ἐπαγγέλματός των ἀναγκαζόμενοι νὰ ἐκτίθενται εἰς τὴν ἐπίδρασιν ἀφθόνου φωτὸς δέον νὰ φέρωσι κεχρωματισμένας διόπτρας (ὀμματοϋάλια) αἱρετάς· τοιαύτας δηλ. ὥστε νὰ μὴ μένωσιν ἀενάως προσηρτημέναι πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν, ἀλλὰ νὰ τίθενται καθ' ἃς στιγμὰς ὑπάρχει ἀνάγκη, καὶ νὰ ἐξάγωνται ἐν τῇ σκιᾷ καὶ ἅμα τῆς ἀνάγκης παρερχομένης· τοῦτο δέ, διότι αἱ ὕελοι ἔχουν τὴν ἰδιότητα τοῦ νὰ συγκεντρώνωσι τὴν θερμότητα τῶν ὀφθαλμῶν καὶ νὰ τὴν ἐμποδίζωσι τοῦ νὰ διασκεδασθῇ· ἐκ τῆς συγκεντρώσεως δὲ ταύτης δύναται εὐκόλως νὰ ἐπέλθῃ ὀφθαλμία ἰσχυρά.

3ον Πρέπει τις ν' ἀποφεύγῃ ὅσον δύναται τὴν ἐργασίαν διὰ τοῦ ἀμυδροῦ φωτός.

4ον Οἱ εἰς συνεχεῖς ἀντιλήψεις ἀντιθέσεων τῶν χρωμάτων ὑποκείμενοι, ὡς ζωγράφοι καὶ γραφεῖς, πρέπει νὰ προτιμῶσι μὲν τὴν ἐργασίαν διὰ τοῦ ἡλιακοῦ, ν' ἀποφεύγωσι δὲ ταύτην διὰ τοῦ τεχνητοῦ, καὶ κάμνωσιν ἡμερῶν τινων διακοπὰς μετὰ πᾶσαν σύντονον καὶ μακρὰν ἐργασίαν.

Οἱ ὑποχρεωμένοι νὰ ἐργάζωνται διὰ τεχνητοῦ φωτὸς πρέπει :

α'—Νὰ παράγωσιν αὐτὸ οὔτε ἄπλετον, οὔτε ἀμυδρόν, ἀλλ' ἱκανῶς ἐπαρκοῦν, ἤρεμον δέ, ὁμοιόμορφον, γλυκὺ καὶ εὐάρεστον· β'—Νὰ προτιμῶσι τὸ διὰ κεκαθαρμένου ἐλαίου παραγόμενον, κατὰ δεύτερον δὲ λόγον τὸ ἐκ κηροῦ καὶ σπερματοκήτους, τὰ δὲ λοιπὰ ν' ἀποφεύγωσι· γ'—Νὰ περιφράσωσι τὴν φλόγα δι' ὑελίνου κυλίνδρου, φέροντος ἔξωθεν σκιάδα ἀδιαφανῆ, ὥστε τὸ φῶς νὰ πίπτῃ ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τῆς ἐργασίας χωρὶς νὰ προσβάλλῃ κατ' εὐθεῖαν τοὺς ὀφθαλμούς· δ'—Ἐπειδὴ παρετηρήθη, ὅτι οἱ ὀφθαλμοὶ κουράζονται ὀλιγώτερον ὅταν τὸ φῶς ἦνε μεγαλήτερον μὲν ἀλλὰ μακρὰν τοῦ ἐργοχείρου τεθειμένον, ἢ ὅσον ὅταν ἦνε μικρότερον καὶ πλησιέστερον, διὰ τοῦτο εἶνε προτιμώτερον νὰ ἐργάζηταί τις ὑπὸ λυχνίαν, ἔχουσαν μέγα φῶς καὶ οὖσαν ἀνηρτημένην ἄνωθεν τῆς τραπέζης ἢ καὶ ὀλίγον τι ὄπισθέν του.

ΑΘΗΝΗΣΙ.—ΤΥΠΟΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ, ΟΔΟΣ ΠΑΤΗΣΙΩΝ, 14.

Digitized by Google

'Αριθ. 123 — Λεπτὰ εἴκοσι.

ΕΤΟΣ Γ'.

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Πέμπτος | Συνδρομὴ ἐτησία: 'Εν 'Ελλάδι φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20.—Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶνε ἐτήσιαι— Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: 'Οδὸς Σταδίου, 6. | 7 Μαΐου 1878

ΠΑΝΟΜΟΙΟΤΥΠΟΝ ΤΗΣ ΓΡΑΦΗΣ ΤΟΥ

ΜΑΡΚΟΥ ΜΠΟΤΣΑΡΗ

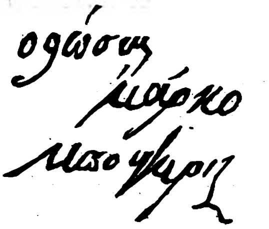

'Η ἀνωτέρω ὑπογραφὴ τοῦ Μάρκου Μπότσαρη ἐλήφθη ἐκ τῆς δημοσιευθείσης ἐν τῷ ἀριθ. 91 τῆς 'Εστίας ἐπιστολῆς αὐτοῦ. Κατωτέρω δημοσιεύομεν σκιαγράφημα τῆς σφαίρας, ἥτις ἔκοψε τὸ νῆμα τῆς ζωῆς τοῦ ἥρωος καὶ ἥτις σώζεται εἰς χεῖρας τοῦ κ. Ι. Α. Τυπάλδου, παρὰ τοῦ ὁποίου ἐλάβομεν τὰς ἑπομένας περιέργους πληροφορίας· «'Ο Μάρκος Μπότσαρης ἐτραυματίσθη, ὡς γνωστὸν, κατὰ τὴν ἐν Καλιδρόμῃ μάχην διὰ σφαίρας εἰς τὴν κεφαλὴν, ἀποθανὼν δὲ μετηνέχθη εἰς Μεσολόγγιον, ὅπου ἐτάφη. Ὅτε μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς 'Ελλάδος τὰ ὀστᾶ του μετετέθησαν εἰς τὸ ἐπὶ τούτῳ παρασκευασθὲν μνημεῖον ἐν Μεσολογγίῳ, ἀνεζητήθη καὶ εὑρέθη ἐντὸς τοῦ κρανίου ἡ σφαῖρα, ἥτις παρεδόθη εἰς τὸν ἀδελφὸν τοῦ Μάρκου Κωνσταντῖνον Μπότσαρην, παρ' ᾧ ἐφυλάσσετο ὡς πολύτιμος ἀνάμνησις. 'Η σφαῖρα αὕτη ἐθεωρήθη κοινῶς ὡς ἀλεξητήριον, καὶ ὡς τοιοῦτο ἐντὸς μικροῦ φυλακτηρίου, μετ' ἄλλων ἱερῶν λειψάνων τὰ ὁποῖα διατηρῶ, ἐκρεμᾶτο ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ τῶν τέκνων τοῦ μακαρίτου Κωνσταντίνου. Οὕτως, ἐντὸς τοῦ φυλακτηρίου διεσώθη καὶ μέχρι τῆς σήμερον εὑρίσκεται εἰς χεῖρας τῆς συζύγου μου (θυγατρὸς τοῦ Κωνσταντίνου Μπότσαρη).» Σ. τ. Δ.

—

[Σκιαγράφημα τῆς σφαίρας τῆς φονευσάσης τὸν Μάρκον Μπότσαρην]·

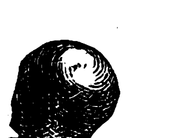

ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ ΚΟΛΟΜΒΟΣ

Βίος αὐτοῦ καὶ ἀνακαλύψεις.

[Μετάφρασις Α. Μ.]

Συνέχεια· ἴδε σελ. 277.

'Αλλὰ πρέπει νὰ ἐπαναλάβωμεν ὅτι ὁ Χριστόφορος Κολόμβος δὲν ἐπίστευεν ὅτι εὑρίσκετο εἰς νέαν χώραν. Κατὰ τοὺς ὑπολογισμούς του ἐνόμιζεν ὅτι προσήγγισεν εἰς τὰς παραλίας τῶν 'Ινδιῶν. Τοῦτο δ' ἐξηγεῖ τὰ ὀνόματα 'Ινδοὶ καὶ Δυτικαὶ 'Ινδίαι, δι' ὧν ὀνομάζει τοὺς ἐγχωρίους καὶ τὴν χώραν. 'Αλλ' ἡ πλάνη αὕτη οὐδαμῶς μειοῖ τὴν δόξαν του εἰς τὴν ἐπιχείρησιν ταύτην, ἥτις ἐξετελέσθη μετ' ἀνελπίστου ἐπιτυχίας, καὶ τῆς ὁποίας τὰ ἄπειρα ἀγαθὰ ἀποτελέσματα δὲν εἶχεν ὑποπτεύσει.

'Επισκεφθεὶς τὴν νῆσον τοῦ Σαὶντ Σαλβατὼρ συνέλεξε δείγματα τῆς χλωρίδος τῆς νήσου καὶ τῶν ζώων. Πρέπει δὲ νὰ εἴπωμεν ὅτι διὰ τῆς βίας παρέλαβεν εἰρηνικοὺς κατοίκους αὐτῆς θέλων νὰ ἐπιδείξῃ αὐτοὺς εἰς τὴν 'Ισπανίαν. 'Εν τῇ νήσῳ ἐπληροφορήθη διὰ σημείων ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων ὅτι ἐὰν ἔπλεε πρὸς μεσημβρίαν ἤθελε φθάσει εἰς χώραν, ἧς ὁ βασιλεὺς ἦτο κάτοχος πολλῶν χρυσῶν ἀγγείων, καὶ ἑπομένως πολλοῦ πλούτου.

Τὴν ἐπαύριον ἀπέπλευσε πρὸς τὴν ὑποδειχθεῖσαν διεύθυνσιν, πιστεύων ὅτι θέλει προσορμισθῆ εἰς τὴν 'Ιαπωνίαν, ἣν ἐγίνωσκε, κατὰ τὰς περιγραφὰς τοῦ Μάρκου Πόλου, ὑπὸ τὸ ὄνομα Σιπάγκο, οἱ δὲ ἐγχώριοι τῆς νήσου Σαλβατὼρ συνέπεσε νὰ ὀνομάζωσι τὴν χώραν, ἣν ὑπέδειξαν ὡς χρυσοφόρον, Σιβάο.

'Η νέα ἀνακάλυψίς του ἦτο πάλιν νῆσος, αὐτὴ ἐκείνη, ἣν ἀνεγνώρισε τὸ ἑσπέρας τῆς 15 'Οκτωβρίου, καὶ ἥτις ἀπεῖχε 5 λεύγας τοῦ Σαὶντ Σαλβατώρ. Τὴν νέαν ταύτην νῆσον ὠνόμασε *Κονσεψιών*. Τῇ ἐπαύριον κατέλαβεν αὐτήν· ἔτυχε δὲ τῆς αὐτῆς ὑποδοχῆς καὶ τοῦ θαυμασμοῦ, οἵου ἐν Σαὶντ Σαλβατώρ· ἀλλ' ἐπειδὴ ἀνεζήτει τὴν ἤπειρον δὲν παρέμεινεν, ἀλλ' ἐξηκολούθησε τὸν πλοῦν πρὸς δυσμάς.

Εἰς ἀπόστασιν 9 λευγῶν περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου ἀπήντησε τρίτην νῆσον, τὴν καλουμένην ἐν ταῖς γεωγραφίαις Μεγάλην 'Εξοῦμαν, τὴν ὁποίαν ὅμως ἐκεῖνος ὠνόμασε *Φερνανδῖναν*. Δι' ὅλης τῆς νυκτὸς τῆς 16 πρὸς τὴν 17 'Οκτωβρίου τὰ πλοῖα ἔμειναν ἀκίνητα. Τὴν πρωΐαν δὲ περιεκυκλώθησαν ὑπὸ μεγάλων μονοξύλων λέμβων τῶν ἐγχωρίων, οἵτινες οὐδόλως ἐδείκνυον ἐχθρικὰς διαθέσεις. 'Η περιέργεια μόνη ἔφερεν αὐτοὺς ἐκεῖ, καὶ ἄνευ δυσκολίας ἀντήλλαξαν διάφορα προϊόντα τῆς νήσου των καρπούς, βάμβακα ἀντὶ ὑαλικῶν, σείστρων (ντεφίων), βελονῶν καὶ πρὸ πάντων σιροπίου τῆς ζακχάρεως, ὅπερ τὰ μέγιστα ἤρεσεν εἰς αὐτούς.

Οἱ ἐγχώριοι ἐνταῦθα ἦσαν μᾶλλον πεπολιτισμένοι παρὰ οἱ τῶν δύο προηγουμένων νήσων· διότι κατῴκουν ἐντὸς καλυβῶν καθαρῶν, ἐχουσῶν καπνοδόχους· δὲν ἦσαν δ' ἐντελῶς γυμνοὶ ὡς οἱ γείτονές των. 'Η χώρα ὅμως αὐτῶν δὲν

Digitized by Google

ἦτο ἡ τόσον ἐπιθυμητὴ τῷ Κολόμβῳ ἤπειρος. Οἱ ἐν τῷ στολίσκῳ παραληφθέντες ἐγχώριοι τοῦ Σαὶντ Σαλβατὼρ ἔλεγον ὅτι ὑπάρχει πρὸς μεσημβρίαν νῆσος μεγίστη, ἣν ὠνόμαζον Σαμοκτὸ, εἰς ἣν ἠδύναντο νὰ εὕρωσι τὸ πολύτιμον μέταλλον. Τὸ ἑσπέρας ὁ ναύαρχος ἀπέπλευσε καὶ τὴν 19 κατέπλευσεν εἰς ὅρμον τῆς νήσου ταύτης, εἰς ἣν ἔδωκε τὸ ὄνομα Ἰσαβέλλα, ὅπερ ὕστερον ἀντικατέστησε τὸ ὄνομα *Νῆσος Μακρά*.

Αὐτόθι περιέμενεν ἐπί τινας ἡμέρας τὴν ἄφιξιν τοῦ βασιλέως, περὶ οὗ ὡμίλησαν εἰς αὐτὸν, ἀλλ᾽ ἐπειδὴ δὲν ἦλθεν, ἐξηκολούθησε τὸν πλοῦν πρὸς τὴν ξηρὰν, ἣν ἐνόμιζεν ἤδη ὅτι ἦτο ἡ ἤπειρος, καὶ τὴν ὁποίαν ὑπέδειξαν αὐτῷ πρὸς δυσμάς.

Ἡ ξηρὰ ἐκείνη ἦτο ἡ νῆσος Κοῦβα, ὅπου ἀφίκετο τῇ 26 Ὀκτωβρίου, ἀφοῦ προηγουμένως ἀνεγνώρισεν 7 ἢ 8 νησίδια, κείμενα ἐπὶ εὐθείας γραμμῆς, ἅτινα ἦσαν βεβαίως αἱ νῆσοι Μουκάραι. Τὰ πλοῖα ἠγκυροβόλησαν εἰς τὰς ἐκβολὰς ποταμοῦ, ὀνομασθέντος Ἁγ. Σώστου, ὑπὸ τὴν σκέπην ἀκρωτηρίου, ὅπερ τῶν μεγάλων δένδρων ἕνεκα τῶν καλυπτόντων αὐτὸ, καὶ ἐχόντων φύλλα τόσον μεγάλα ὥστε ἓν μόνον ἠδύνατο νὰ καλύψῃ καλύβην τῶν ἐγχωρίων, ὁ Κολόμβος ὠνόμασεν Ἀκρωτήριον τῶν φοινίκων.

Ἐνταῦθα δυσκόλως ἠδυνήθη νὰ συμφιλιωθῇ μετὰ τῶν κατοίκων, οἵτινες ἔφευγον αὐτοῦ πλησιάζοντος, ἐπὶ τέλους ὅμως προσῆλθον δελεασθέντες διὰ τῶν συνήθων μέσων καὶ ἀντήλλαξαν πολλὰ πράγματα μετὰ τῶν Ἰσπανῶν.

Ἐκ τοῦ ἡμερολογίου τοῦ ναυάρχου μανθάνομεν ὅτι κατελήφθη ὑπὸ ἐνθουσιασμοῦ ἐκ τῆς καλλονῆς τῶν χωρῶν τούτων καὶ τῶν γραφικῶν τοποθεσιῶν. Οἱ ἐγχώριοι δ᾽ εἶπον αὐτῷ ὅτι εἰς τὸ ἀντίθετον μέρος τοῦ ὅρμου ὑπῆρχε ποταμὸς ἀπέχων 4 ἡμέρας πεζῆς πορείας ἐκ τοῦ *Κουβανακάν*.

Ἡ λέξις αὕτη ἐθεωρήθη ἀκτὶς φωτὸς ὑπὸ τοῦ Χριστοφ. Κολόμβου, διότι ἐνόμισεν ὅτι ἤκουσε Κουβλαὶ-Κὰν, ὄνομα τοῦ Ταρτάρου ἡγεμόνος, ὅπερ ἀνέγνωσεν εἰς τὰς ἐκθέσεις τοῦ Μάρκου Πόλου, καὶ ἐσχημάτισε τὴν πεποίθησιν, ὅτι εὑρίσκετο ἐπὶ ἠπειρωτικῆς χώρας, εἰς τὸ ἄκρον τῆς Ἀσίας, καὶ ἑπομένως μικρὸν ἀπεῖχεν ἐκ τῆς αὐτοκρατορίας τῶν Μαντχοὺς καὶ τῆς Καθάϋ (Κίνας), ἥτις ἦτο ὁ κυριώτατος σκοπὸς τοῦ ταξειδίου του. Δὲν ἐγνώριζεν ὅτι οἱ ἐγχώριοι λέγοντες Κουβανακὰν, ἐδήλουν τὸ κέντρον τῆς νήσου Κούβας, δηλούσης τῆς καταλήξεως *νακὰν* ἐν τῇ γλώσσῃ των κέντρον.

Οὕτω δὲ ἀπεφάσισε ν᾽ ἀποστείλῃ δῶρα εἰς τὸν ἡγεμόνα τῆς χώρας ταύτης, καὶ ἐξέλεξε πρὸς τοῦτο εὐγενῆ τινα τοῦ πληρώματος τοῦ πλοίου του· Ἑβραῖός τις ὅστις εἶχεν ἀσπασθῇ τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν, ὀνόματι Λουδοβῖκος Δὲ Τορρὲς, γινώσκων τὴν ἑβραϊκὴν, χαλδαϊκὴν καὶ ὀλίγον τὴν ἀραβικὴν ὡρίσθη, πιθανῶς, ὡς διερμηνεὺς τοῦ ἀπεσταλμένου. Ἀνεχώρησαν τῇ 2 Νοεμβρίου συνοδευόμενοι ὑπὸ δύο Ἰνδῶν κομιζόντων ὕελινα περιδέραια ἐκ τῶν ἐργοστασίων τῆς Κορδούης καὶ ἄλλα εὐτελῆ κοσμήματα, ὧν τὴν ἀπόκτησιν περὶ πολλοῦ ἐποιοῦντο οἱ ἄγριοι.

«Εἶναι βέβαιον, ἔγραφε τότε ὁ ναύαρχος, νομίζων ὅτι εὑρίσκετο εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ῥίο-Μαρὲν, ὅτι ἐνταῦθα εἶναι ἤπειρος καὶ ὅτι εἶμαι ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τοῦ Ζάϋτο καὶ τοῦ Κίνσαϋ, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον 100 λεύγας μακρὰν τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ ἄλλου».

Οἱ ἀπεσταλμένοι τοῦ Κολόμβου μὴ εὑρόντες ποσῶς ὅ,τι ἐζήτουν ἐπανῆλθον τῇ 5 τὸ ἑσπέρας, ὡς σημειοῖ ὁ Κολόμβος εἰς τὸ ἡμερολόγιόν του τῆς 6 Νοεμβρίου. «Χθὲς, λέγει, τὴν νύκτα οἱ δύο ἄνδρες, οὓς ἀπέστειλεν ὁ ναύαρχος πρὸς ἀναγνώρισιν τοῦ ἐσωτερικοῦ, διανύσαντες 12 λεύγας ἐπανῆλθον καὶ εἶπον ὅτι εὗρον κώμην ἐκ 50 οἰκιῶν περιέχουσαν ἴσως 1000 κατοίκους, διότι πολλοὶ κατῴκουν ἐν ἑκάστῃ οἰκίᾳ.

«Αἱ οἰκίαι ἐκεῖναι ἦσαν κατεσκευασμέναι ἐν εἴδει σκηνῶν. Οἱ πρέσβεις εἶπον ὅτι οἱ κάτοικοι ὑπεδέχθησαν αὐτοὺς κατὰ τὰ ἔθιμά των μετὰ μεγάλης εὐπροσηγορίας, καὶ ὅτι πάντες ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἦλθον νὰ ἴδωσιν αὐτούς· παρεχώρησαν δὲ συνάμα καὶ τὰς οἰκίας των πρὸς διαμονήν. Οἱ Ἰνδοὶ ἐκεῖνοι ἔψαυον τοὺς πρέσβεις, ἐφίλουν τὰς χεῖρας αὐτῶν καὶ τοὺς πόδας μετὰ θαυμασμοῦ, πιστεύοντες ὅτι κατῆλθον ἐξ οὐρανοῦ, ὡς ἔδειξαν αὐτοῖς διὰ σημείων. Προσήνεγκον δὲ εἰς τοὺς πρέσβεις καὶ τροφὰς, ἐξ ἐκείνων, τὰς ὁποίας εἶχον.

«Οἱ δύο Ἰσπανοὶ διηγήθησαν ὕστερον ὅτι ἅμα ἔφθασαν, οἱ σημαντικώτεροι τῆς κώμης ἔλαβον αὐτοὺς εἰς τοὺς βραχίονας καὶ ἐκόμισαν εἰς τὴν κυριωτέραν οἰκίαν, ἐκεῖ ἔδωκαν αὐτοῖς καθίσματα, ἐφ᾽ ὧν ἐκάθισαν, εἶτα δὲ πάντες οἱ κάτοικοι ἐκάθισαν κύκλῳ περὶ αὐτούς. Ὁ συνοδεύσας αὐτοὺς Ἰνδὸς εἶπε τότε εἰς τοὺς ἐγχωρίους πῶς ζῶσιν οἱ χριστιανοὶ καὶ διεβεβαίωσεν αὐτοὺς ὅτι ἦσαν ἀγαθοὶ ἄνθρωποι. Ἔπειτα ἠγέρθησαν οἱ ἄνδρες καὶ εἰσῆλθον αἱ γυναῖκες· πάντες δὲ συνωθοῦντο περὶ τοὺς Ἰσπανοὺς, ἀσπαζόμενοι τὰς χεῖρας αὐτῶν καὶ τοὺς πόδας καὶ ψαύοντες ὅπως ἴδωσιν ἐὰν εἶχον σάρκα καὶ ὀστᾶ ὡς αὐτοί.

«Οἱ Ἰσπανοὶ ἔδωκαν εἰς τοὺς Ἰνδοὺς κανέλλαν, πέπερι καὶ ἄλλα τοιαῦτα εἴδη· οἱ δὲ Ἰνδοὶ ὑπέδειξαν διὰ σημείων αὐτοῖς, ὅτι ἐκ τούτων ἄφθονα ὑπῆρχον ἐκεῖ πλησίον, ἀλλ᾽ ὅτι ὁ τόπος αὐτῶν παρῆγεν ὀλίγα.

«Ἀναγνωρίσαντες οἱ πρέσβεις ὅτι οἱ Ἰνδοὶ οὗτοι δὲν εἶχον ποσῶς πόλεις ἐπέστρεψαν εἰς τὰ ἴδια. Ἐὰν δὲ συγκατετίθεντο πλείονες τῶν 500 ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἤθελον συνοδεύσει αὐτοὺς πιστεύοντες ὅτι ἤθελον ἐπιστρέψει εἰς τὸν οὐ-

Digitized by Google

ρανόν. Δὲν ἀπήντησαν καθ' ὁδὸν οὐδεμίαν κώμην ἔχουσαν πλείονας τῶν 5 οἰκιῶν· πανταχοῦ δ' ἐγένοντο δεκτοὶ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον. Εἶδον πολλὰ εἴδη δένδρων καὶ ἀνθέων εὐωδῶν· παρετήρησαν ὡσαύτως πολλὰς ποικιλίας πτηνῶν, ὅλως διαφόρων τῶν τῆς Ἱσπανίας, πλὴν τῶν περδίκων, τῶν ἀηδόνων καὶ τῶν χηνῶν, ὧν ὑπῆρχε μεγάλη πληθύς.

«Δὲν εἶδον ποσῶς τετράποδα ζῶα πλὴν κυνῶν, οἵτινες δὲν ὑλάκτουν. Ἡ γῆ ἦτο γονιμωτάτη, κεκαλλιεργημένη καὶ ἐσπαρμένη ἐκ πίσων, ἐρεβίνθων, κυάμων ὅλως διαφόρων τῶν ἰδικῶν μας καὶ δαυκίων. Εἶδον ὡσαύτως πολὺν βάμβακα πεφυτευμένον, ἀκόκιστον, εἰς νήματα καὶ ἐνυφασμένον. Εὗρον δ' ἔν τινι οἰκίᾳ βάμβακα πλείω τῶν 500 ἀρρόβων τῆς Ἱσπανίας (περίπου 6,000 χιλιογράμμων), ἐξ οὗ ὁ ναύαρχος ὑπελόγισεν ὅτι κατ' ἔτος δύναταί τις νὰ συλλέξῃ πλείω τῶν 4,000 κανταρίων».

Ὅ,τι ὅμως ἐξέπληξε πολὺ τοὺς Ἱσπανοὺς ἐρευνητὰς ἦτο ὅτι κατά τε τὴν ἄνοδον αὐτῶν καὶ τὴν κάθοδον πολλοὶ τῶν ἐγχωρίων ἄνδρες καὶ γυναῖκες, «οἵτινες περιεφέροντο μεταξὺ τῶν οἰκιῶν εἶχον εἰς τὴν χεῖρα αὐτῶν λεπτοὺς δαυλίσκους ἐκ ξηροῦ χόρτου, ὅπερ περιετύλισσον διὰ φύλλου τοῦ ἰδίου χόρτου, καὶ ἀνάπτοντες τὸ ἓν ἄκρον ἔθετον τὸ ἀντίθετον εἰς τὸ στόμα των, ἔπειτα εἰσέπνεον καὶ ἐφύσων ἔξω τὸν καπνόν. Ἐκάλουν δὲ τὸν δαυλίσκον ἐκεῖνον *ταμ-βάκο*».

Τὸ ὄνομα τοῦτο μετεδόθη καὶ εἰς αὐτὸ τὸ φυτόν· διότι τοιαύτη εἶναι ἡ καταγωγὴ τῶν σιγάρων, τοὐλάχιστον τῶν σιγάρων τῆς Ἀβάνας, εἰς τὰ ὁποῖα οἱ Ἱσπανοὶ τόσον ταχέως συνείθισαν ὥστε ὁ ἱστορικὸς σύγχρονος Λὰς Κάζας, ὁ διὰ μακρῶν γράψας περὶ τῆς συνηθείας ταύτης, προσθέτει·

«Ἐγνώρισα Ἱσπανοὺς εἰς ταύτην τὴν Ἱσπανικὴν νῆσον, οἵτινες ἀπέκτησαν τὴν ἕξιν ταύτην· καὶ ὅταν ἐπέπληττέ τις αὐτούς, ὅτι τὸ τοιοῦτον εἶναι κακόν, ἀπήντων ὅτι δὲν ἠδύναντο νὰ παραιτηθῶσι τὴν χρῆσιν ταύτην. Δὲν γνωρίζω ὁποίαν ἡδονήν, ἢ ὁποίαν ὠφέλειαν εὕρισκον εἰς τοῦτο!»

Ἀλλ' ἀφήσωμεν τὸ περὶ καπνοῦ καὶ ἔλθωμεν εἰς τὸν Κολόμβον. Περιέπλευσε τὴν νῆσον τῆς Κούβας μετὰ τοῦ στολίσκου, ὅστις ἦρε τὴν ἄγκυραν τῇ 12 Νοεμβρίου. Ἀνεγνώρισε τὰ δύο ὄρη Μόαν καὶ Κρύσταλλον, ὠνόμασε ἕνα λιμένα Πουέρτο δὲλ Πρίντσιπε (Puerto del Principe) καὶ ἄθροισμα νήσων Νήσους τῆς Παναγίας· ὕστερον μαθὼν ὅτι ἄφθονος χρυσὸς εὑρίσκετο εἴς τινα νῆσον Βαβέκ, ἣν ὑπέδειξαν αὐτῷ ἐγγὺς ἐκεῖ οὖσαν, ἀπεφάσισε νὰ πλεύσῃ πρὸς αὐτήν. Ἀλλ' ὁ Ἀλόνζος Πινζών, οὗτινος τὸ πλοῖον ἡ *Πίντα* ἦτο τὸ ταχυπλοώτερον, ἀνεχώρησε πρὸ αὐτοῦ καὶ δὲν ἐφαίνετο ἐντελῶς τὴν 21 Νοεμβρίου.

Ὁ Κολόμβος ἐλυπήθη διὰ τὴν ἀναχώρησιν ταύτην· ἀλλ' οὐχ ἧττον ἐξηκολούθησε τὰς ἐρεύνας του.

Ἐπὶ τῶν παραλίων τῆς Κούβας ἀνεκάλυψε διαδοχικῶς τὸν ὅρμον τοῦ Μόα, τὸ ἀκρωτήριον Μάγκλ, τὸ ἀκρωτήριον Βαέζ, τὸν λιμένα Βερακόα, τὸν ποταμὸν Βάρμα, τὸ ἀκρωτήριον Ἀζοῦλες, ὅπερ καὶ ἔκαμψεν. Πεπεισμένος ὅμως πάντοτε ὅτι ἡ Κοῦβα ἦτο ἤπειρος, δὲν ἐξηρεύνησε τὸ ἀνατολικὸν μέρος. Ἀπεμακρύνθη πρὸς ἀνατολάς, ζητῶν τὴν νῆσον Βαβέκ, ἥτις διήγειρε τὴν ἀπληστίαν τῶν συντρόφων του, ἴσως δὲ καὶ τὴν ἰδικήν του.

Ἔφθασεν οὕτω τῇ 5 Δεκεμβρίου πρὸ μιᾶς νήσου, ἣν οἱ Ἰνδοὶ ἐκάλουν Βόχιο, καὶ τὴν ὁποίαν ἡ γεωγραφία σήμερον γινώσκει ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἅγιος Δομίγκος ἢ Χαϊτὶ (γῆ ὑψωμένη), ἕνεκα τοῦ ὕψους τοῦ ἐδάφους αὐτῆς.

Ὁ Κολόμβος ὠνόμασεν αὐτὴν νῆσον Ἱσπανικήν, καὶ ἀφοῦ ἠγκυροβόλησεν εἰς τὸν λιμένα τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ὃν ὠνόμασε λιμένα Μαρίας, περιέπλευσεν αὐτὴν μέχρι τοῦ ὅρμου *Μόσκιτο*, ἀνακαλύψας μέγαν ἀριθμὸν ἀκρωτηρίων, καὶ νησίδιον, ὅπερ ὠνόμασε Χελώνην, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ ναύαρχος παρετήρησε ῥεῖθρον ὕδατος πλωτόν, καὶ κοιλάδα τόσον τερπνήν, ὥστε ὠνόμασεν αὐτὴν κοιλάδα *Παραδείσου*.

Ἐν τούτοις οἱ ἐγχώριοι ἦσαν ἀπρόσιτοι, ἔφευγον εἰς τὰ μονόξυλα αὐτῶν εὐθὺς ὡς ἐπλησίαζον τὰ πλοῖα· ναῦται τινες ὅμως κατώρθωσαν νὰ συλλάβωσι μίαν γυναῖκα, ἣν γενναίως περιεποιήθη ὁ ναύαρχος καὶ ἀπέπεμψεν ἐλευθέρως κεκοσμημένην μετὰ δακτυλίων, μαργαριτῶν καὶ τεμαχίου ἐνδύματος, ὅπερ βεβαίως δὲν ἦτο δι' αὐτὴν πολυτέλεια, ἅτε ἐντελῶς γυμνὴν οὖσαν· ταύτην δὲ ἰδόντες οἱ ἄγριοι ἐνεθαρρύνθησαν σμικρὸν κατὰ σμικρὸν καὶ ἐκόμιζον τὰ προϊόντα τῆς χώρας των εἰς τὰ πλοῖα.

Μεταξὺ τῶν ἄλλων ἦλθε καὶ εἷς κασίκος, ὅ ἐστι ἡγεμών, γυμνὸς καὶ οὗτος ὡς οἱ ὑπήκοοί του, οἱ συνοδεύοντες αὐτόν. Ὁ Κολόμβος ἀπέδωκεν αὐτῷ τιμὰς προσηκούσας εἰς ἡγεμόνα· ἔμαθε δὲ παρ' αὐτοῦ ὅτι πολὺς χρυσὸς ὑπῆρχεν εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἐπαρχίας. Ἡ ὑποδοχὴ αὕτη παρώτρυνεν ἕτερον κασίκον νὰ ἔλθῃ νὰ καταθέσῃ εἰς τὴν διάθεσιν τῶν λευκῶν ὅλους τοὺς θησαυροὺς τῆς χώρας του. Ἦτο δὲ ἀκριβῶς ἡ ἡμέρα τότε τῆς ἑορτῆς τῆς Ἁγ. Μαρίας, ἣν ὁ ναύαρχος ἑώρτασε μετὰ μεγάλης πομπῆς ἐν τῷ πλοίῳ του. Ὁ κασίκος παρέμεινεν εἰς τὴν τελετήν, ἔφαγεν εἰς τὴν τράπεζαν τοῦ φιλοξενοῦντος αὐτόν, καὶ ἀπεσύρθη κατευχαριστημένος καὶ τεθαμβωμένος ὑπὸ τὸν κρότον τῶν πυροβόλων, δι' ὧν ἐχαιρετᾶτο ὡς βασιλεύς. Κατέλειπε δὲ εἰς τὸν ναύαρχον φύλλα τινὰ λεπτὰ χρυσοῦ ὡς ἀντάλλαγμα τῶν νομισμάτων καὶ τῶν εἰκόνων τοῦ Φερδινάνδου καὶ τῆς Ἰσαβέλλας.

Digitized by Google

Ἀπὸ τῆς ἡμέρας ταύτης ὁ Κολόμβος, βεβαιωθεὶς ὅτι ἠδύνατο νὰ προμηθευθῇ τροφὰς ἀνταλλάσσων διάφορα πράγματα μετὰ τῶν ἐγχωρίων, ἐξηκολούθησεν ἐρευνῶν τὴν Ἰσπανικὴν νῆσον. Ἀνεκάλυψε πολλοὺς λιμένας, ἀκρωτήρια, ὅρμους, ποταμούς, εἶτα δὲ εἰς τὸ ἀκρωτήριον Λιμπὲ μικρὰν νῆσον, ἣν ὠνόμασε *Ἅγιον Θωμᾶν*.

Ἀπεβιβάζετο συνεχῶς εἰς τὴν ξηρὰν καὶ ἐνεπήγνυε σταυροὺς ὡς σύμβολον κατοχῆς· πανταχοῦ δὲ οἱ ἐγχώριοι, εἰς οὓς ἔδιδε δακτυλίους ἐξ ὀρειχάλκου, ὑαλίνους μαργαρίτας καὶ πρὸ πάντων κωδωνίσκους, οὓς ἠγάπων πολύ, ὑπεδέχοντο αὐτὸν ὡς ἀπεσταλμένον τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἐπλήρουν αὐτὸν προμηθειῶν. Ὁ ἡγεμὼν τῆς ἐπαρχίας Μαριενῆς, ὀνόματι Γκουακαναγάρη, ἀπέστειλεν εἰς αὐτὸν ζώνην κεκοσμημένην διὰ μορφῆς ζώου, οὗτινος ἡ γλῶσσα καὶ ἡ ῥὶς ἦτο ἐκ χρυσοῦ πεπλατυσμένου· ὥστε τὸ πολύτιμον μέταλλον ἦτο ἄφθονον ἐν τῇ νήσῳ· καὶ ἐὰν ὁ ναύαρχος ἤθελε δείξει ποτὲ εἰς τοὺς ἰθαγενεῖς ὅτι τοῦτο ἐζήτει, ἤθελον κομίσει αὐτῷ μεγάλας ποσότητας. Εἶπον δ' εἰς αὐτὸν ὅτι πρὸς ἀνατολὰς ὑπῆρχε χώρα μεγάλη, ἐν ᾗ ἐν ἀφθονίᾳ εὑρίσκετο τὸ μέταλλον ἐκεῖνο.

Ὁ Κολόμβος ἤθελε πιθανῶς ἐξακολουθήσει τὴν ἔρευναν τῆς μακαρίας αὐτῆς νήσου, ἐὰν γεγονὸς ἀνεπανόρθωτον δὲν ἐπήρχετο εἰς τὸ πλοῖόν του. Τὴν ἡμέραν τῆς τοῦ Χριστοῦ γεννήσεως ἐν ἐκδρομῇ ἔξω τοῦ κόλπου τοῦ Ἁγίου Θωμᾶ, ἡ *Σάντα Μαρία* προσέκρουσεν εἰς βράχον. Μεθ' ὅλας δὲ τὰς δυνατὰς προσπαθείας ἀδύνατον ὑπῆρξε νὰ μετακινήσωσι τὸ πλοῖον· ἐδέησε νὰ ἐγκαταλίπῃ αὐτὸ καὶ μετέφερε τὸ πλήρωμα εἰς τὴν *Νίναν*.

Τὰ ἐφόδια ἐσώθησαν ὁλόκληρα χάρις εἰς τὴν ἀφοσίωσιν τοῦ Γκουακαναγάρη, ὁ ὁποῖος προσέδραμε μετὰ πολλῶν Ἰνδῶν καὶ ἐβοήθησεν εἰς τὴν ἐκφόρτωσιν τοῦ πλοίου· ἔθεσε δὲ τὰ τρόφιμα ὑπὸ τὴν φύλαξιν ἰδίων αὐτοῦ ἀνθρώπων, ὥστε οὐδὲν ἀπωλέσθη.

Τῇ ἐπαύριον ὁ κασίκος ἦλθεν εἰς τὴν *Νίναν*, ὅπου εὑρίσκετο ὁ ναύαρχος καὶ παρέδωκεν εἰς τὴν κατοχὴν τούτου ὅλα τὰ πλούτη του. Ὁ Κολόμβος δὲν ἔκαμε χρῆσιν τῆς γενναίας ταύτης προσφορᾶς, ἀλλ' ἀπεφάσισε νὰ θεμελιώσῃ σταθμὸν στρατιωτικὸν καὶ ἀποικιακὸν ἐπὶ τῆς Ἰσπανικῆς νήσου. Πρὸς τοῦτο δὲ τῇ 26 Δεκεμβρίου ἤρξατο τῆς κατασκευῆς φρουρίου, ὅπερ ἐπερατώθη τῇ 2 Ἰανουαρίου, ἐκτελουμένης τῆς ἐργασίας μετὰ μεγίστης ταχύτητος. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἔλαβεν εἰδήσεις περὶ τῆς *Πίντας* παρ' ἐγχωρίων, οἵτινες εἶδον αὐτὴν ἠγκυροβολημένην ἐν ποταμῷ εἰς τὸ ἄκρον τῆς νήσου. Ὁ Γκουακαναγάρη ἀπέστειλεν ἐκεῖ λέμβον πρὸς ἀνεύρεσιν, ἀλλ' ἐπανῆλθον οἱ ἀποσταλέντες οὐδὲν ἰδόντες. Ὁ ναύαρχος τότε ἀπεφάσισε ν' ἀπέλθῃ ὁ ἴδιος πρὸς ἀναζήτησιν· διότι δὲν ἠδύνατο δι' ἑνὸς μόνου πλοίου νὰ ἐξακολουθήσῃ τὰς περαιτέρω ἐρεύνας του.

Ἐξέλεξεν ἑπομένως ἐκ τοῦ πληρώματος 39 ἄνδρας, οὓς ἔταξε πρὸς φύλαξιν τοῦ φρουρίου κατὰ τὴν ἀπουσίαν του ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ῥοδρίγου δὲ Ἐσκοβέδο καταλιπὼν αὐτοῖς ἅπαν τὸ φορτίον τῆς Σάντα Μαρίας, ὅπερ ἠδύνατο νὰ ἐπαρκέσῃ αὐτοῖς δι' ἓν ἔτος, πρὸς δὲ τούτοις τὴν μεγάλην φορτηγίδα τοῦ πλοίου τούτου, καὶ ἀφῆκε τὴν Ἰσπανικὴν νῆσον τῇ 3 Ἰανουαρίου, συστήσας εἰς τοὺς ἀποίκους νὰ διατηρῶσι φιλικὰς σχέσεις πρὸς τοὺς ἰθαγενεῖς, καὶ ν' ἀναζητήσωσι μεταλλεῖα χρυσοῦ καὶ θέσιν ἐπιτηδείαν πρὸς ἵδρυσιν πόλεως.

Μετὰ δύο ἡμέρας, ἀκτοπλοῶν περὶ τὴν νῆσον ἀπήντησε τὴν *Πίνταν*, ἥτις οὐδὲν ἔπραξεν ἀπὸ τῆς 21 Νοεμβρίου, καθ' ἣν ἀνεχώρησεν. Ὁ Ἀλόνζος Πινζὼν ἦλθεν εἰς τὸ πλοῖον τοῦ ναυάρχου ὅπως δικαιολογήσῃ τὴν διαγωγήν του, ὁ δὲ Κολόμβος προσεποιήθη ὅτι ηὐχαριστήθη ἐκ τῆς κακῆς αὐτῆς ἀπολογίας, διότι εἶχε τὴν ἀνάγκην αὐτοῦ, καὶ οὕτως ἐξηκολούθησαν ἀμφότεροι τὴν πορείαν των.

Τῇ 7 ἐδέησε νὰ σταματήσωσιν ὅπως ἐμφράξωσιν ὀπήν, ἥτις ἀνεφύχθη εἰς τὴν τρόπιδα τῆς *Νίνας* καὶ ἐξ ἧς ἔκαμνε νερά. Ἐκ τῆς μικρᾶς δὲ ταύτης ἀναπαύλας ὁ ναύαρχος ὠφεληθεὶς ἀνερεύνησε μέγαν ποταμὸν κείμενον μίαν ὥραν μακρὰν τοῦ Μόντε-Χρίστι, τὸν ὁποῖον ὠνόμασε Χρυσορρόαν, διότι τὰ ὕδατα αὐτοῦ ἐκύλιον ἄπειρα ψήγματα τοῦ μετάλλου τούτου.

Αὐτόθι ἴσως ὑπῆρχεν ἡ τύχη τοῦ πλούτου, ἀλλὰ τὰ πληρώματα ἦσαν κεκμηκότα καὶ ὑπὸ τὰς ὑποκινήσεις τῶν ἀδελφῶν Πινζὼν ἐζήτουν ἀναφανδὸν τὴν ἐπιστροφήν.

Ἡ ἐπιστροφὴ ἤρξατο τῇ 16 Ἰανουαρίου, ἦτο δὲ καιρὸς πρὸς τοῦτο, διότι ἐκ τοῦ μέρους τούτου τῆς νήσου οἱ ἰθαγενεῖς, οὓς πιθανῶς εἶχε κακοποιήσει τὸ πλήρωμα τῆς *Πίντας*, ἐχθρικώτατα διετέθησαν· συνήφθη μάλιστα καὶ μάχη, τὸ αἷμα ἔρρευσε καὶ αἰχμάλωτοι συνελήφθησαν, οἵτινες ηὔξησαν τὸν ἀριθμὸν τῶν ὁμήρων, οὓς ὁ Κολόμβος παρέλαβεν εἰς τὸ πλοῖόν του ἵνα ἐπιδείξῃ τῷ βασιλεῖ τῆς Ἰσπανίας ὡς δεῖγμα τῶν ἀνακαλύψεών του.

Ὁ πλοῦς μέχρι τῆς 12 Φεβρουαρίου ἦτο καλός, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην καὶ τὰς δύο ἑπομένας τὰ πλοῖα κατελήφθησαν ὑπὸ τοιαύτης τρικυμίας, ὥστε ὁ ναύαρχος φοβούμενος καταστροφὴν παντελῆ ἔγραψεν ἐν συντόμῳ ἐπὶ περγαμηνῆς τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἀνακαλύψεών του, ἣν ἐγκλείσας ἐν πίθῳ ἐπιμελῶς ἔρριψεν εἰς τὴν θάλασσαν ἐπιγράψας νὰ κομίσῃ ὁ εὑρὼν τὸν πῖθον εἰς τὸν βασιλέα τῆς Ἰσπανίας.

Ἐκ τούτου δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν ὅτι ὁ μέγας ἐκεῖνος ἀνήρ, ὁ ἀφιερώσας τὸν βίον του εἰς

Digitized by Google

μίαν ἰδέαν, ἤλπιζεν εἰς ἄφευκτον ναυάγιον. Τὸ μέλλον ὅμως ἐπεφύλασσεν αὐτῷ ἑτέρας θλίψεις. Ἡ τρικυμία κατηυνάσθη, καὶ τὰ πλοῖα κατήχθησαν εἰς τὰς νήσους Ἀζόρας πρὸς ἐπιδιόρθωσιν καὶ ἀναπλήρωσιν τῶν ἀβαριῶν.

Τῇ 23, καίτοι τῶν ἀνέμων ἐναντίων καὶ σφοδρῶν, ὁ Χριστ. Κολόμβος ἀνήχθη εἰς τὸ πέλαγος, καὶ εὐτυχὴς ὑπῆρξε καταφυγὼν τῇ 4 Μαρτίου εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Τάγου, ἡ δὲ *Πίντα* ἰδιαιτέρως ὑπὸ τῆς τρικυμίας παρασυρθεῖσα μακρὰν κατευθύνθη εἰς τὸν ὅρμον τῆς Βισκαΐας.

Ὁ Κολόμβος ἔτυχε μεγάλης ὑποδοχῆς ἐν Πορτογαλλίᾳ· ἐζητήθη μάλιστα ὑπὸ τοῦ βασιλέως, ὅστις ἠθέλησε νὰ συγχαρῇ αὐτῷ ἐπὶ τῇ τολμηρᾷ θαλασσοπορίᾳ. Ἀλλ' ὁ Κολόμβος ἔσπευδε ν' ἀπέλθῃ εἰς Ἰσπανίαν, καὶ εὐθὺς ὡς ὁ ἄνεμος ἔπνευσεν οὔριος ἀνεπέτασε τὰ ἱστία, καὶ τῇ μεσημβρίᾳ τῆς 15 Μαρτίου κατέπλευσεν εἰς τὸν λιμένα τῆς Πάλου, ἐξ ἧς εἶχεν ἀναχωρήσει πρὸ 7 καὶ ἡμίσεως μηνῶν.

Οὗτος ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος καὶ ὁ τελευταῖος αὐτοῦ θρίαμβος. Ὅτε μετὰ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ, τοῦ πλούτου καὶ τῶν 10 Ἰνδῶν, οὓς ἤγαγεν ἐκ τοῦ Νέου Κόσμου, ἐπορεύετο εἰς Βαρκελῶνα ὅπως ἴδῃ τοὺς βασιλεῖς ὁ λαὸς συνέρρεε πανταχόθεν κατὰ τὴν διάβασίν του καὶ ἀπεδίδεν αὐτῷ βασιλικὰς τιμάς.

Ἡ εἴσοδός του εἰς Βαρκελόνα ὑπῆρξε μεγαλοπρεπής· ὁ Φερδινάνδος καὶ ἡ Ἰσαβέλλα ἀνέπτυξαν ὅλην τὴν πομπὴν τῆς 15 ἑκατονταετηρίδος.

Ἐπὶ κεφαλῆς τῆς συνοδίας του ἐβάδιζον οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι τῆς ξένης φυλῆς κεκαλυμμένοι ἐξ ἐνδυμάτων καὶ κοσμημάτων ἀγνώστων εἰς τὴν Εὐρώπην. Κατόπιν εἵποντο οἱ ναῦται κρατοῦντες εἰς μεγαλοπρεπεῖς κλωβοὺς ζῷα καὶ πτηνὰ παράδοξα τῶν απομεμακρυσμένων ἐκείνων χωρῶν, ἔπειτα ἔφερον τοὺς καρπούς, τὰ ἄνθη, τὰ ἀρώματα τοῦ Νέου Κόσμου, κομψῶς τεθειμένα ἐντὸς χρυσῶν κανίστρων. Εἵπετο δὲ ὁ μέγας θαλασσοπόρος περιβεβλημένος τὰ σήματα τοῦ ναυάρχου τοῦ Ἰνδικοῦ Ὠκεανοῦ, ὃν ὁ βασιλεὺς καὶ ἡ βασίλισσα ὑπεδέχθησαν ὄρθιοι προσφερόμενοι ὡς πρὸς ἴσον.

Ἐνώπιον τῆς λαμπρᾶς ἐκείνης ὁμηγύρεως διηγήθη τοὺς κινδύνους τοῦ ταξειδίου του, τὰς εὐτυχεῖς ἀνακαλύψεις του, τὰ θαυμάσια τῶν τόπων, οὓς ἀπέκτησε διὰ τὴν Ἰσπανίαν, τὰς ἐλπίδας τέλος τοῦ μέλλοντος. Ὁ ἐνθουσιασμὸς ἐκορυφώθη τοσοῦτον, ὥστε πᾶσα ἡ ὁμήγυρις ἔκλινε γόνυ καὶ ἔψαλλε δοξολογίαν.

Αὕτη ἦτο βεβαίως ἡ λαμπροτέρα ἡμέρα τῆς ζωῆς τοῦ Χριστοφόρου Κολόμβου. Τὸ ὄνειρον αὐτοῦ, οὐκέτι ἦτο ὄνειρον, τὸ δὲ ὄνομά του ἐπρόκειτο νὰ διασαλπισθῇ ἀνὰ πᾶσαν τὴν Εὐρώπην· ἀλλ' αἱ τιμαὶ αὗται ἔμελλον ὀσονούπω νὰ πληρωθῶσιν αὐτῷ διὰ τῶν βασάνων καὶ τῆς ἀδικίας, ἅτινα ὑπέστη ὀλίγον ὕστερον.

Γ'

Δεύτερον ταξείδιον.

Ἀνακαλύψεις τῶν νήσων Δομινίκου, ΜαριΓκαλὰντ, Γουαδελούπης, Μοντσερρὰτ, Σαὶντ Μαρί, Σαὶντ Μαρτὲν, Σαὶντ Κροᾶ, Πόρτο Ῥίκο καὶ Ἰαμαϊκῆς.

Αἱ ἐπιτυχίαι τοῦ πρώτου ταξειδίου τοῦ Κολόμβου διήγειραν τὰ πνεύματα. Πανταχόθεν τῆς Ἰσπανίας συνέρρευσαν ἐθελονταὶ ὅπως λάβωσι μέρος εἰς τὴν δευτέραν θαλασσοπορίαν, ἣν ἐπρόκειτο νὰ ἐπιχειρήσῃ καὶ τὴν ὁποίαν ἡ δημοσία γνώμη ἄπληστος χρυσοῦ καὶ πλούτου ἐπιμόνως ἐζήτει. Πρὸς τούτοις δὲ ἀριθμός τις ἀρχόντων παρεκάλεσαν τὸν Κολόμβον ν' ἀπονείμῃ αὐτοῖς τὴν τιμὴν νὰ συνοδεύωσιν αὐτόν, ὅστις δὲν ἦτο ἤδη ὁ πτωχὸς Γενουαῖος ναύτης, ὁ καταπεφρονημένος, ἀλλ' εἶχεν ἀποκτήσει τίτλους εὐγενείας διὰ διπλωμάτων, καὶ ἔφερεν ἐπὶ τῶν οἰκογενειακῶν του σημάτων τὰς ἑξῆς λέξεις, ἃς ὁ βασιλεὺς αὐτὸς διέταξε νὰ ἐγγράψῃ· *Εἰς τὴν Καστιλλίαν καὶ εἰς τὸν Λέοντα ὁ Κολόμβος δίδει νέον κόσμον*. Οἱ ἄρχοντες λοιπὸν οὗτοι εὕρισκον προσήκοντα τὸν τίτλον τοῦ ἀντιβασιλέως τοῦ Ἰνδικοῦ Ὠκεανοῦ, ὅστις ἀπενεμήθη αὐτῷ καὶ τοῖς ἀπογόνοις αὐτοῦ.

Ὁ Κολόμβος, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ Φερδινάνδος καὶ ἡ Ἰσαβέλλα ἐνεπιστεύθησαν ἀληθῆ μοῖραν στόλου συγκειμένην ἐκ δεκαεπτὰ πλοίων, ἐξελέξατο τοὺς συνοδοιπόρους αὐτοῦ.

Ἀνεχώρησεν ἐκ Γάδης τῇ 25 Σεπτεμβρίου ἄγων 1200 ἄνδρας διαφόρων ἐπαγγελμάτων, ἵππους, κτήνη, μηχανὰς πρὸς συλλογὴν καὶ καθαρισμὸν τοῦ χρυσοῦ, σπέρματα διάφορα καὶ πᾶν ὅ,τι χρήσιμον πρὸς ἵδρυσιν ἀποικίας σπουδαίας. Τῇ 1 Ὀκτωβρίου ὁ στόλος κατέπλευσε πρὸς ἀνάπαυσιν εἰς τὴν νῆσον Φέρον, μίαν τῶν Καναρίων, ἔνθα παρέμεινε μέχρι τῆς 9ης πρὸς ἀνανέωσιν τῶν προμηθειῶν, περιμένων συνάμα καὶ οὔριον ἄνεμον, ὅστις ἐπιπνεύσας ἔφερε τὰ πλοῖα μετὰ 23 ἡμέρας εἰς τὴν Νέαν Γῆν.

Τὴν 3 Νοεμβρίου, ἡμέρᾳ Κυριακῇ, ὁ πηδαλιοῦχος τῆς ναυαρχίδος εἶδε τὴν ξηράν, ἥτις ἦτο νῆσος· τὸ μέρος δὲ τοῦτο ὅπερ εἶδον, κεκαλυμμένον ὂν ὑπὸ δένδρων, ἐθεωρήθη ὑπὸ τοῦ Κολόμβου ὡς ἀκατοίκητον καὶ δὲν ἐπλησίασεν· ἔδωκε μόνον τὸ ὄνομα τοῦ Δομινίκου, ὅπερ φέρει ἔτι καὶ νῦν.

Ἀνεκάλυψε πρὸς τούτοις νησύδριά τινα, καὶ προσήγγισεν εἰς δευτέραν νῆσον, ἣν ὠνόμασε Μαρὶ Γκαλάντ, ὄνομα ὅπερ ἔφερεν ἡ ναυαρχίς· ἀλλὰ δὲν παρέμεινεν αὐτόθι ποσῶς σπεύδων ν' ἀνεύρῃ τὸν πυρῆνα τῆς ἀποικίας, ἣν κατέλιπεν εἰς τὴν Ἰσπανικὴν νῆσον.

Τὴν ἐπαύριον ἀνεκάλυψε τρίτην νῆσον, ἥτις ἦτο μεγαλειτέρα, κατοικουμένη ὑπὸ τῶν ἀνθρωποφάγων Καραΐβων, περὶ ὧν ἤκουσε μόνον ὁ ναύαρχος νὰ γίνεται λόγος κατὰ τὸ πρῶτον αὐτοῦ ταξείδιον. Ἀπέστειλε δὲ ἀπόσπασμα κα-

Digitized by Google

λῶς ὡπλισμένον ὅπως ἀνερευνήσῃ τὴν νῆσον, ὅπερ ὅμως οὐδόλως ἠδυνήθη νὰ πλησιάσῃ τοὺς ἰθαγενεῖς, φεύγοντας εἰς τὴν θέαν του. Οἱ ἀποσταλέντες κατέσχον μόνον εἴς τι χωρίον, συγκείμενον ἐκ 30 περίπου καλυβῶν ξυλίνων, στρογγύλων καὶ κεκαλυμμένων ὑπὸ φύλλων φοινίκων, αἰχμαλώτους τινὰς ἀνήκοντας εἰς γείτονα φυλὴν, οὓς οἱ ἀνθρωποφάγοι εἶχον ἐκεῖ ὅπως καταφάγωσιν. Ὀστᾶ ἀνθρώπινα, βραχίονες, πόδες καὶ κεφαλαὶ ἔτι πρόσφατοι τῇδε κακεῖσε διεσπαρμέναι οὐδεμίαν ἀφῆκαν ἀμφιβολίαν περὶ τῶν ἠθῶν τῶν Καραϊβῶν.

Ἡ νῆσος ἐκείνη, ἣν ὁ Χριστοφόρος Κολόμβος ἐν μέρει ἐξερεύνησε, καὶ ἧς ἀνεκάλυψε τοὺς κυριωτέρους ποταμοὺς, ὠνομάσθη ὑπ' αὐτοῦ Γουαδελούπη, ἕνεκα τῆς τοπογραφικῆς αὐτῆς ὁμοιότητος πρὸς τὴν ὁμώνυμον ἐπαρχίαν τῆς Ἐσαμαδούρης.

Τῇ 8 ἀνήχθη προτιθέμενος νὰ προσεγγίσῃ εἰς μεγάλην νῆσον, ἣν παρετήρησεν ἀναβαίνων πρὸς βορρᾶν, ἀλλ' ἐναντίοι ἄνεμοι ἐμπόδισαν αὐτόν. Περὶ τῆς νήσου ταύτης ἔμαθε παρὰ τῶν αἰχμαλώτων, οὓς εἶχε συλλάβει εἰς Γουαδελούπην, ὅτι ὠνομάζετο Μαδανῖνο καὶ ὅτι κατῳκεῖτο μόνον ὑπὸ γυναικῶν, τελευταία ἔνδειξις ἐπικυροῦσα τὴν πρώτην αὐτοῦ γνώμην ὅτι ἔπλεεν εἰς παράλια ἀσιατικά· διότι ὁ Μάρκος Πόλος ἀνέφερεν εἰς τὰς περιγραφὰς τῆς περιηγήσεώς του χώραν ἐν ᾗ ἦτο ἄγνωστοι οἱ ἄνδρες.

Ἐξακολουθῶν τὴν πορείαν αὐτοῦ δύο λεύγας περαιτέρω πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῆς νήσου ἀνεκάλυψε νῆσον, ἣν ὠνόμασε Μοντσερρὰτ, διότι περιεκυκλοῦτο ὑφ' ὑψηλῶν ὀρέων· προσωτέρω δὲ ἑτέρας νήσους, ἐν αἷς τὴν Σαὶντ Μαρὶ Ῥοτὸνδ καὶ τὰς Σαὶντ Μαρτὲν καὶ Σαὶντ Κροᾶ.

Ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ νήσῳ ὁ ναύαρχος θέλων νὰ ὑδρεύσῃ ἐποιήσατο χρῆσιν κατὰ πρῶτον ἐν τῇ στενῇ σημασίᾳ τῆς λέξεως τοῦ δικαιώματος τῆς κατακτήσεως, ὅπερ πάντοτε ὑπῆρξε τὸ δικαίωμα τοῦ ἰσχυροτέρου. Ἡ συμβᾶσα ἐκεῖ σκηνὴ περιγράφεται οὕτως ὑπὸ τοῦ Πέτρου Μάρτυρος, τοῦ ἱστοριογράφου τῆς θαλασσοπορίας ταύτης·

«Ὁ ναύαρχος διέταξε 30 ἄνδρας ἐκ τοῦ πλοίου του νὰ ἀποβιβασθῶσιν εἰς τὴν ξηρὰν ὅπως ἐρευνήσωσι τὴν νῆσον· οὗτοι δὲ ἀποβιβασθέντες εὗρον τέσσαρας κύνας καὶ τόσους ἄνδρας καὶ γυναῖκας εἰς τὴν παραλίαν ἐρχομένους πρὸς αὐτοὺς, τοὺς βραχίονας ὀρέγοντας ἱκετευτικῶς καὶ αἰτοῦντας βοήθειαν καὶ προστασίαν ἐναντίον τῶν σκληρῶν ἀνθρώπων. Οἱ ἀνθρωποφάγοι ἰδόντες τοῦτο κατέφυγον πάντες, ὡς καὶ οἱ τῆς νήσου Γουαδελούπης, εἰς τὰ δάση, οἱ δὲ Ἰσπανοὶ διέμειναν ἐπὶ δύο ἡμέρας εἰς τὴν νῆσον πρὸς ἐξερεύνησιν.

«Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον οἱ ἐν τῷ πλοίῳ εἶδον ἐρχομένην πρὸς αὐτοὺς λέμβον περιέχουσαν 8 ἄνδρας καὶ 8 γυναῖκας· οἱ ἡμέτεροι ἔκαμον πρὸς αὐτοὺς σημεῖον, ἀλλὰ οὗτοι προσεγγίσαντες ἤρχισαν νὰ ῥίπτωσι βέλη κατὰ τῶν ἡμετέρων, πρὶν ἢ οὗτοι προφθάσωσι νὰ προφυλαχθῶσι διὰ τῶν ἀσπίδων των. Οὕτω δ' ἐφονεύθη εἷς Ἰσπανὸς ἐκ τοῦ βέλους μιᾶς γυναικὸς, ἥτις ἐφόνευσεν ἐπίσης καὶ ἕτερον.

«Οἱ ἄγριοι ἐκεῖνοι εἶχον βέλη βεβαμμένα εἰς δηλητηριῶδες ὑγρόν. Μεταξὺ αὐτῶν ὑπῆρχε γυνὴ εἰς ἣν ὑπήκουον οἱ λοιποὶ καὶ ὑπέκυπτον. Ἐξ εἰκασίας εἴπομεν ὅτι αὕτη θὰ ἦτο ἡ βασίλισσα, εἶχε δὲ καὶ υἱὸν σκληρὸν τὸ βλέμμα, ῥωμαλέον ὡς λέοντα ἀκολουθοῦντα αὐτήν.

«Οἱ ἡμέτεροι τότε θεωρήσαντες ὅτι ἦτο καλλίτερον νὰ πολεμήσωσι στῆθος πρὸς στῆθος, ἢ νὰ περιμείνωσι μεγαλείτερα δεινὰ, ἤρχισαν τὸ πρῶτον μαχόμενοι μακρόθεν, εἶτα δι' ἰσχυρᾶς κωπηλασίας ἐπλησίασαν τόσον τὸ πλοῖον καὶ ἔδωκαν εἰς αὐτὸ τοιαύτην ταχύτητα, ὥστε ἐπιπεσόντες ἐπὶ τῆς λέμβου κατεβύθισαν αὐτήν.»

«Ἀλλ' οἱ Ἰνδοὶ, ἄριστοι κολυμβηταὶ, οὐδόλως ταραχθέντες ἐξηκολούθησαν ῥίπτοντες βέλη κατὰ τῶν ἡμετέρων, ἐμάχοντο δὲ καὶ οἱ ἄνδρες καὶ αἱ γυναῖκες

«Κολυμβῶντες ἔφθασαν ἐπὶ ὑφάλου τινὸς ἐφ' οὗ ἤρχισαν ἀνδρικῶς ἀγωνιζόμενοι. Ἐπὶ τέλους ὅμως συνελήφθησαν. Εἷς τούτων ἐφονεύθη καὶ ὁ υἱὸς τῆς βασιλίσσης ἐτραυματίσθη καιρίως εἰς δύο μέρη. Τοὺς συλληφθέντας ἐκόμισαν εἰς τὴν ναυαρχίδα, ὅπου ἔδειξαν τὴν αὐτὴν ἀγριότητα καὶ τὸ ἀτρόμητον ὡς ἐὰν ἦσαν λέοντες τῆς Λιβύης συλληφθέντες ἐν δικτύοις. Εἶχον δὲ τόσον ἄγριον τὸ ἦθος, ὥστε οὐδεὶς ἐτόλμα νὰ προσβλέψῃ εἰς αὐτοὺς ἄνευ φρίκης· τόσον τὸ βλέμμα αὐτῶν ἦτο εἰδεχθὲς, τρομερὸν καὶ καταχθόνιον.

Ὁ Χριστοφόρος Κολόμβος δὲν ἐζήτησε ν' ἀνανεώσῃ παρομοίας μάχας· ἐξηκολούθησε τὴν πρὸς βορρᾶν ὁδόν· διῆλθε διὰ μέσου ἀθροίσματος νησυδρίων, ἃς ὠνόμασε νήσους τῶν Ἕνδεκα χιλιάδων Παρθένων· ἔδωκεν ὄνομα ὡσαύτως εἰς τὴν νῆσον Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Βαπτιστὴς, κατοικουμένην ὑπὸ Καραϊβῶν. Μετέπειτα παρέπλευσε τὴν μεσημβρινὴν παραλίαν εἰς διάστημα 50 λευγῶν περίπου, ἀναβάλλων εἰς ἄλλον χρόνον τὴν σπουδαίαν ἐξερεύνησιν τῶν μερῶν τούτων, καὶ ἀνήχθη εἰς τὸ ἀνοικτὸν πέλαγος πρὸς τὴν Ἰσπανικὴν νῆσον.

Εἰς τὴν νῆσον ταύτην κατέπλευσε τῇ 12 Νοεμβρίου· αὐτόθι μεγίστη ὑπῆρξεν ἡ ἔκπληξις καὶ ἡ λύπη του οὐδὲν ἀνευρὼν ἴχνος τῶν 40 ἀνδρῶν, οὓς κατέλιπεν ὅπως συνάψωσι σχέσεις πρὸς τοὺς ἐγχωρίους, τοὺς ἐλθόντας εἰς συνάντησίν του. Ἀπεβιβάσθη δὲ προαισθανόμενος ἀπαίσιόν τι γεγονός. Ἡ παραλία ἦτο ἔρημος, τὸ πᾶν σιωπηλὸν καὶ κατηφές· οἱ δὲ ἰθαγενεῖς ἔφευγον αὐτοῦ πλησιάζοντος.

Ὁ κασίκος Γκουακαναγάρη ἐλθὼν ἔδωκεν

Digitized by Google

ἐξήγησιν, ἧς δὲν εἶχεν ἴσως ἀνάγκην ὁ Κολόμβος, ἀφοῦ εἶδε τὰ ἀποσβεστωθέντα συντρίμματα τοῦ φρουρίου του, ὅπερ δὲν ἀπήντησεν εἰς τὸν προκλητικὸν κανονοβολισμὸν τοῦ πυροβολικοῦ του. Ὁ Γκουακαναγάρη εἶπεν ὅτι οἱ ἄνδρες, οὓς κατέλιπεν εἰς φυλακὴν τοῦ φρουρίου, ἔκαμνον κατάχρησιν τῆς δυνάμεώς των καὶ τῆς ἀθῳότητος τῶν κατοίκων ὅπως λεηλατήσωσι τὰ ὑπάρχοντά των, ὅτι παρεβίασαν τὰ δίκαια τῆς φιλανθρωπίας, τοῦτο δ' ἐξήγειρε κατ' αὐτῶν πᾶσαν τὴν νῆσον πλὴν τοῦ Γκουακαναγάρη, ὅστις ὑπερασπιζόμενος μάλιστα αὐτοὺς ἐπληγώθη.

Ὁ Κολόμβος οὐδὲν ἐπίστευσεν ἐκ τῆς ὑποτιθεμένης ταύτης μεσολαβήσεως τοῦ κασίκου· δι' αὐτὸν ἡ σκληρὰ ἀλήθεια ἦτο ὅτι οἱ πρῶτοι αὐτοῦ συνοδῖται προσβληθέντες εἰς τὸ φρούριόν των ἐπὶ πολὺ ἠγωνίσθησαν, καὶ ὅτι μετὰ ταῦτα ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν κατεκάησαν ἐν αὐτῷ. Τοῦτο δὲ τὸ γεγονὸς ἐδυσχέραινε τὴν θέσιν του, διότι ἤδη ἔπρεπε νὰ καταπραΰνῃ τοὺς κατοίκους, νὰ ἐμπνεύσῃ αὐτοῖς ἀρκοῦσαν ἐμπιστοσύνην, ὅπως ἀποφύγῃ εἰς τὸ μέλλον τοιαύτας πράξεις.

Μετεχειρίσθη ἐνταῦθα πᾶσαν τὴν ἐνεργητικότητα αὐτοῦ ὅπως δυνηθῇ ἐπὶ τέλους νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν θεμελίωσιν πόλεως, ἥτις ἔμελλε νὰ κατασταθῇ ἡ πρωτεύουσα τῶν κτήσεών του καὶ τὴν ὁποίαν ὠνόμασεν Ἰσαβέλλαν.

Διαρκουσῶν τῶν ἐργασιῶν ὁ ναύαρχος κλινήρης κείμενος, παθὼν ἐκ τοῦ καμάτου τόσον μακρᾶς θαλασσοπορίας, ἀπέστειλε 300 ἄνδρας ὑπὸ τοὺς Ἀλόνζον δὲ Ὀζέτα καὶ Κορβαλάνον πρὸς ἐξερεύνησιν τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς νήσου καὶ ἰδίᾳ τῆς χώρας τῆς ὀνομαζομένης Σιβὰς ἔνθα, κατὰ τὸ λέγειν τῶν ἐγχωρίων, εὑρίσκοντο πλούσια μεταλλεῖα χρυσοῦ.

Οἱ δύο οὗτοι ἀρχηγοὶ ἀνεκάλυψαν ὄντως 4 ποταμούς, ὧν ἡ ἄμμος ἦτο ἱκανῶς χρυσοφόρος, ἀνεῦρον μάλιστα καὶ βῶλον χρυσοῦ 9 οὐγγιῶν. Ἐπανελθόντες δ' ἐκόμισαν μεγάλην ποσότητα χρυσοῦ, ἣν εἶχον ἀνταλλάξει πρὸς τοὺς ἐγχωρίους δόντες αὐτοῖς ὑαλικὰ καὶ ἄλλα ἀντικείμενα εὐτελοῦς ἀξίας.

Ὁ Κολόμβος ἰδὼν τοιαῦτα πλούτη, ἅτινα τόσον εὐκόλως ἠδύνατό τις νὰ συλλέξῃ, ἀπεφάσισε νὰ πέμψῃ εἰδήσεις περὶ τῆς ἀποικίας εἰς τὸν βασιλέα καὶ τὴν βασίλισσαν τῆς Ἱσπανίας, πρὸ τούτου δ' ἐγκαινίασε τὴν πρωτεύουσάν του διὰ τῶν ἐγκαινίων μιᾶς ἐκκλησίας, ἅτινα ἐτελέσθησαν τὴν ἑορτὴν τῶν Θεοφανείων· κατὰ τὴν τελετὴν συνέρρευσαν ἄπειροι ἰθαγενεῖς ἐκπλησσόμενοι ἐκ τῆς θρησκευτικῆς τελετῆς, ἥτις ἐτελέσθη μετὰ μεγάλης πομπῆς κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους συνειθιζομένης ὑπὸ 13 ἱερέων Ἱσπανῶν. Ἐφόρτωσε λοιπὸν ἐκ χρυσοῦ συλλεγέντος ἐν τῇ νήσῳ, καὶ ἐκ διαφόρων ἄλλων προϊόντων τῶν χωρῶν 12 πλοῖα, ἅτινα ἀνεχώρησαν ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ πλοιάρχου Τορρὲς τῇ 2 Φεβρουαρίου 1494.

Ἠθέλησε κατόπιν νὰ πορευθῇ αὐτὸς οὗτος νὰ ἐξερευνήσῃ τὰς χρυσοφόρους χώρας, ἀλλ' ἐκωλύθη ὅπως καταστείλῃ στάσιν ἐκραγεῖσαν μεταξὺ τῶν Ἱσπανῶν. Ἡ στάσις ἐκείνη ἐγένετο ἀφορμὴ ἀπωλείας ἑνὸς ἔτι πλοίου του, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐπὶ προφάσει ἀποστολῆς εἰς Ἱσπανίαν εἶχε θέσει τοὺς δυσπειθεστέρους τῶν συνοδιτῶν του ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ ὑπάρχου Βερνάρδου ἐκ Πίζης, καθ' οὗ εἶχε μέγιστα παράπονα.

Ἀποκατασταθείσης τῆς τάξεως κατέλιπεν ἐν τῇ πόλει Ἰσαβέλλᾳ τὸν ἀδελφόν του Δὸν Διέγον ὡς διοικητὴν καὶ ἀνεχώρησεν εἰς Σιβάο μετὰ 500 ἀνδρῶν· αὕτη δὲν ἦτο μόνον χώρα χρυσοφόρος, ἀλλὰ παρεῖχεν ὡσαύτως καὶ ἀρώματα· ἡ γῆ αὐτῆς ἦτο τόσῳ γόνιμος ὥστε τὰ ὄσπρια ὡρίμαζον ἐντὸς 15 ἡμερῶν καὶ ὁ σῖτος σπειρόμενος τὸν Φεβρουάριον ἠδύνατο εὐκόλως νὰ θερισθῇ τὸν Μάϊον.

Ἐπί τινος λόφου οὐ μακρὰν τῆς ὄχθης ποταμοῦ ὁ ναύαρχος κατεσκεύασεν ὀχυρὸν φρούριον, ὅπερ ὠνόμασεν Ἅγιον Θωμᾶν, ἀστειευόμενος οὕτω πρός τινας τῶν ἀξιωματικῶν του, οἵτινες ἔτι δὲν ἐπίστευον εἰς τὴν ὕπαρξιν ἐκεῖ χρυσοῦ, καίτοι οἱ ἰθαγενεῖς ἤρχοντο καθ' ἑκάστην ἀνταλλάσσοντες μεγάλας ποσότητας ἀντὶ μαργαριτῶν ὑαλίνων καὶ προπάντων ἀντὶ σείστρων (ντεφίων), ὧν ὁ ἦχος ἤρεσκεν εἰς αὐτοὺς καθ' ὑπερβολήν. Κατέλιπε δὲ πρὸς φύλαξιν τοῦ φρουρίου 56 ἄνδρας μετὰ πολλῶν τροφῶν ὑπὸ τὰς διαταγὰς ἀξιωματικοῦ καλουμένου Πέτρου Δὲ Μαργαρίτα, καὶ ἐπανῆλθε περὶ τὰς ἀρχὰς Ἀπριλίου εἰς Ἰσαβέλλαν, ὅπου ἡ παρουσία του κατέστειλεν ἑτέραν στάσιν, προξενηθεῖσαν ἐκ τῆς ἐλλείψεως ἀλεύρου καὶ ἐκ τῆς ἀποποιήσεως τῶν Ἱσπανῶν ἰδαλγῶν, τῶν εὐγενῶν θεωρούντων ἑαυτούς, νὰ ἐργασθῶσιν εἰς κατασκευὴν μύλων. Ὁ Κολόμβος προέβη εἰς τὴν τιμωρίαν πολλῶν· ἐπειδὴ δὲ οἱ ἱερεῖς ὑπεξέκαιον τὴν διχόνοιαν, ἀπηγόρευσε καὶ τὴν εἰς τὰς ἐκκλησίας ἱεροπραξίαν.

Τῇ 24 Ἀπριλίου ἀνήχθη πάλιν εἰς τὸ πέλαγος πρὸς ἐξακολούθησιν τῶν ἐρευνῶν του μετὰ 4 πλοίων, ἅτινα ὑπελείποντο αὐτῷ, καταλιπὼν εἰς διοίκησιν τῆς ἀποικίας συμβούλιον ἐκ τριῶν εὐγενῶν καὶ τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν μισσιοναρίων ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ ἀδελφοῦ του Δὸν Διέγου.

Πλέων πρὸς μεσημβρίαν εὑρέθη πρὸ νήσου, ἣν οἱ ἐγχώριοι ἐκάλουν Ἰαμαϊκήν, καὶ ἥτις διετήρησεν ἔκτοτε τὸ ὄνομά της. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἦσαν βιομήχανοι, ἠσχολοῦντο μάλιστα περὶ μηχανικὰς τέχνας, εἶχον ὅμως τὸ ἦθος ἥκιστα εἰρηνικόν. Ἀντέστησαν διὰ τῶν ὅπλων εἰς τὴν ἀποβίβασιν τῶν Ἱσπανῶν, ἀλλὰ νικηθέντες συνῆψαν μετ' αὐτῶν συνθήκην συμμαχίας.

Δ'

Ἐκ τῆς Ἰαμαϊκῆς ὁ Κολόμβος νομίζων ὅτι ἔφθασεν εἰς τὸ σημεῖον, ὅπου οἱ ἀρχαῖοι γεωγράφοι ἔθετον τὴν Χερσόνησον, διηυθύνθη πρὸς δυ-

Digitized by Google

σμὰς ἵνα προσεγγίσῃ εἰς τὴν χρυσοφόρον χώραν. Ἀλλὰ ῥεύματα ἰσχυρότατα ἔρριψαν αὐτὸν εἰς τὰ παράλια τῆς Κούβας, ἣν παρέπλευσεν εἰς διάστημα 120 λευγῶν, πλέων διαρκῶς διὰ διόδων στενῶν, σχηματιζομένων διὰ τοσούτων πολυαρίθμων νήσων, ὥστε ἔδωκεν ὀνόματα εἰς 700 αὐτῶν.

Ἐν μηνὶ Μαΐῳ αἱ νῆσοι αὗται ἐγένοντο κατάφυτοι, ὁ δὲ πληθυσμὸς πυκνότερος. Ἡ ἔκθεσις τοῦ ναυάρχου ἀναφέρει ὅτι ἐπροχώρησεν εἰς ποταμὸν, οὗτινος τὰ ὕδατα ἦσαν τόσον θερμὰ ὥστε μόλις ἠδύνατό τις νὰ κρατήσῃ ἐν αὐτοῖς τὴν χεῖρα. Τὸ περιεργότατον ὅμως ἐνταῦθα καὶ ἀληθέστερον ὡσαύτως, διότι τὸ περὶ θερμότητος τῶν ὑδάτων τοῦ ποταμοῦ εἶναι ἱσπανικὴ ὑπερβολὴ, εἶναι ὁ τρόπος τῆς ἁλιείας τῶν κατοίκων διὰ ἰχθύος καλουμένου *ρεμόρα*, ὃν οἱ ἁλιεῖς μετεχειρίζοντο ὅπως τοὺς κύνας οἱ κυνηγοί.

Ἰδοὺ πῶς περιγράφει τὸν τρόπον αὐτὴ ἡ ἔκθεσις· «Ὁ ἰχθὺς οὗτος εἶχε μορφὴν τέως ἄγνωστον· εἶχε σῶμα ὅμοιον πρὸς μεγάλην ἔγχελυν· καὶ ὄπισθεν τῆς κεφαλῆς δέρμα ἐν εἴδει σάκκου ὅπως συλλαμβάνῃ τοὺς ἰχθῦς. Τὸν ἰχθὺν τοῦτον ἔχουσι δεδεμένον διὰ σχοινίου παρὰ τὸ πλοῖον πάντοτε ὑπὸ τὸ ὕδωρ, διότι δὲν ὑποφέρει τὸν ἄνεμον. Ὅταν δὲ βλέπωσιν ἰχθὺν ἢ χελώνην ἔστω καὶ μεγάλην ὡς ἀσπίδα χαλαροῦσι τὸ σχοινίον δι' οὗ ἔχουσι δεδεμένον τὸν ἰχθὺν, οὗτος δὲ αἰσθανόμενος ἑαυτὸν ἐλεύθερον ἐπιπίπτει ταχύτερον τοῦ βέλους κατὰ τοῦ ἰχθύος ἢ τῆς χελώνης, προσκολλᾶται ἐπ' αὐτῶν διὰ τοῦ δέρματός του καὶ κρατεῖ τὴν λείαν του τόσον στερεῶς ὥστε οὐδαμῶς δύνανται ν' ἀφαιρέσωσιν ἂν δὲν σύρωσιν αὐτὸν ἐκτὸς τοῦ ὕδατος· οὕτω δὲ σύροντες μικρὸν κατὰ μικρὸν τὸ σχοινίον, φέρουσι τὸν ἰχθὺν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὕδατος, οὗτος δὲ ἅμα αἰσθανθῇ τὸν ἀέρα καταλείπει τὴν λείαν του ἀκουσίως, ἣν οἱ ἁλιεῖς συλλαμβάνουσι καὶ ἐπαναρρίπτουσιν τὸν ἰχθὺν δεδεμένον εἰς τὸ ὕδωρ, δίδοντες εἰς αὐτὸν διὰ σχοινίου μέρος τοῦ κρέατος τῆς λείας του».

Κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Ἰουνίου ὁ Κολόμβος ὑπεχρεώθη νὰ σταματήσῃ ὅπως ἐπισκευάσῃ τὰ πλοῖά του, παθόντα ἐκ τῶν ῥηχῶν θαλασσῶν, ἔπειτα καταλιπὼν τὴν Κοῦβαν, ἧς πολλὰ κατεῖχε μέρη, ἐπανῆλθεν εἰς Ἰαμαϊκὴν, ἧς παρέπλευσε πᾶσαν τὴν μεσημβρινὴν πλευρὰν μέχρι τοῦ ἀνατολικοῦ αὐτῆς ἄκρου, ἐπὶ τῷ σκοπῷ νὰ προχωρήσῃ ἔτι πρὸς ὅπως ἐγγίσῃ εἰς τὰς νήσους Καραΐβας καὶ καταστρέψῃ ἐκεῖ τὴν φυλὴν τῶν ἀνθρωποφάγων, οἵτινες ἐμόλυναν αὐτὰς διὰ τῶν αἱμοχαρῶν αὐτῶν ἀνθρωποθυσιῶν· ἀλλὰ καταβληθεὶς ὑπὸ τῶν κόπων καὶ πρὸ πάντων ἐκ τῶν φροντίδων τοιούτου κινδυνώδους πλοῦ, οὗτινος ἔφερε πᾶσαν τὴν εὐθύνην, ἠσθένησε σπουδαίως καὶ ἐδέησε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν Ἰσπανικὴν νῆσον ὅπως θεραπευθῇ.

Καὶ ἐνταῦθα ὅμως δὲν εὗρεν ἀνάπαυσιν. Ἡ ἀποικία κατεσπαράσσετο ὑπὸ ὀλεθρίων διχονοιῶν καὶ διετέλει οὖσα εἰς τὰς παραμονὰς ὀλεθρίου πολέμου. Αἱ διχόνοιαι δὲ προήρχοντο διότι ὁ διοικητὴς τοῦ φρουρίου τοῦ Ἁγίου Θωμᾶ διὰ σκληρῶν ἀγγαρειῶν εἶχεν ἐξερεθίσει τοὺς ἰθαγενεῖς· ὁ Δὸν Διέγος ἔκαμεν αὐτῷ παραστάσεις, ἃς ὁ διοικητὴς τόσον ὀλίγον ἀπεδέχθη ὥστε ἀπεβιβάσθη διὰ τὴν Ἰσπανίαν μετὰ τῶν ὀπαδῶν του ἐπὶ πλοίου, ὅπερ πρὸ ὀλίγου εἶχε φέρει ἐκεῖ ὁ Δὸν Βαρθελεμῆς, ὁ δεύτερος ἀδελφὸς τοῦ Κολόμβου.

Ὁ πόλεμος ἐπέκειτο κατὰ τῶν ἰθαγενῶν, διότι ὁ Ἀλφόνσος Δὲ Ὀζέδα, λαβὼν διαταγὴν νὰ τιμωρήσῃ τὸν κασίκον Καονάβο, τὸν ἐπαναστάντα κατὰ τοῦ διοικητοῦ τοῦ Ἁγ. Θωμᾶ, μετεχειρίσθη δόλον, διεγείραντα τὴν ἀγανάκτησιν πάντων τῶν κατοίκων, διότι ἐλθὼν νὰ εὕρῃ ἐπὶ προφάσει συνδιαλλαγῆς τὸν κασίκον ἐν μέσῳ τῶν ὀπαδῶν του διατρίβοντα, ἐκόμισεν αὐτῷ διάφορα δῶρα, ἐν οἷς εὑρίσκοντο καὶ δεσμά. Ὁ ἡγεμὼν τῶν ἰθαγενῶν ἀγνοῶν τὴν χρῆσιν, ἣν ἐποιοῦντο τῶν σιδηρῶν ἐκείνων βραχιολίων ἐν ταῖς πεπολιτισμέναις χώραις, ἐπείσθη εἰς τοὺς λόγους τοῦ Ὀζέδα ὅτι ἦτο ἓν τῶν κοσμημάτων τῶν βασιλέων τῆς Ἰσπανίας καὶ συνήνεσε νὰ κοσμηθῇ, ἀλλὰ μόλις περιέβαλε δι' αὐτῶν τὰς χεῖρας, προσέδεσεν αὐτὸν ὁ Ὀζέδας εἰς τὸν ἵππον του καὶ ἔφυγε δρομαίως μετὰ τῶν συντρόφων του.

Ἡ ἁρπαγὴ αὕτη ἐθεωρήθη πρᾶξις βδελυρά. Ἴσως ἠδύνατο νὰ δικαιολογηθῇ ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς κατακτήσεως, ἐν τῇ ἀνάγκῃ, ἣν εἶχεν ὁ Χριστοφόρος Κολόμβος τοῦ νὰ μὴ διαμφισβητῆται ἡ ἐξουσία, ἣν ἐχορήγησεν εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους του· εἶχεν ὅμως συνεπείας λυπηράς. Ὁ αἰχμάλωτος κασίκος ἀπεστάλη εἰς Ἰσπανίαν, ἀλλὰ τὸ πλοῖον ἐφ' οὗ ἐπεβιβάσθη ἐναυάγησε καὶ ἔκτοτε οὐδεὶς ἐγένετο περὶ αὐτοῦ λόγος.

Οἱ ὑπήκοοί του ἐπί τινα χρόνον ὑπομόνως εἶχον διότι ὁ ναύαρχος μετεχειρίζετο αὐτοὺς μετὰ γλυκύτητος, περιέμενον δὲ ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν νὰ ἀποσταλῇ αὐτοῖς ὁ ἡγεμὼν των ὑγιὴς καὶ ἀκέραιος. Ὅταν ὅμως εἶδον ἀφικόμενα 4 πλοῖα πλήρη νέων ἐχθρῶν (τὰ πλοῖα ταῦτα διοικούμενα ὑπὸ τοῦ Ἀντωνίου δὲ Τορρὲς, ἐκόμιζον εἰς τὸν Χριστοφόρον Κολόμβον τὰς εὐχαριστίας τοῦ βασιλέως καὶ τῆς βασιλίσσης καὶ ἐβεβαίωσαν αὐτὸν ὅτι ἵδρυσαν μηνιαίαν συγκοινωνίαν μεταξὺ Ἰσπανίας καὶ τῆς ἀποικίας), ὅταν ἔμαθον πρὸ πάντων ὅτι δὲν ἤθελον ἰδεῖ τοῦ λοιποῦ τὸν Καονάβο, ἅτε ἀπολεσθέντα ἐν ναυαγίῳ, ἡ ἀγανάκτησις αὐτῶν ὑπερέβη πᾶν ὅριον, καὶ ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῶν ἀδελφῶν τοῦ θύματος, οὗτοι καὶ πάντες οἱ κάτοικοι τῆς νήσου συνηθροίσθησαν, περὶ τὰς 100,000 λέγει τὸ ἡμερολόγιον τοῦ ναυάρχου (ἀλλὰ

Digitized by Google

τοῦτο εἶναι ὑπερβολὴ ἱσπανικὴ βεβαίως), ὅπως προσβάλλωσι τοὺς Εὐρωπαίους.

Ὁ Κολόμβος μόλις ἀναρρώσας, καὶ συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του Βαρθελεμὴ καὶ τοῦ κασίκου Γκουακκαναγάρη, πιστοῦ μείναντος εἰς τοὺς φίλους αὐτοῦ Ἰσπανούς, ἐβάδισε κατὰ τῶν στασιαστῶν μετὰ 200 πεζῶν, καλῶς ὡπλισμένων, 25 ἱππέων καὶ 25 κυνῶν, καὶ κατετρόπωσε τούτους καὶ τοὺς ἡγεμόνας αὐτῶν. Οὕτω δὲ οἱ Ἰνδοί, οἱ γείτονες τῶν μεταλλείων ὑπεχρεώθησαν νὰ πληρώνωσι κατὰ τριμηνίαν, ὡς φόρον μικρὸν ποσὸν χρυσοῦ, οἱ ἀπωτέρω δὲ οἰκοῦντες τοῦ πολυτίμου μετάλλου φόρον 25 λίτρας βάμβακος.

Ἡ νίκη αὕτη κατὰ τὸ φαινόμενον μόνον ἐπανέφερε τὴν ἐξουσίαν τοῦ ναυάρχου. Ἡ στάσις δὲν ἐσβέσθη ἐντελῶς, διότι εἰς τὴν πρόσκλησιν τῆς χήρας τοῦ ἡγεμόνος Καονάβο ἐξερράγη φοβερωτέρα τῆς προτέρας. Διότι ἡ χήρα δὲν ἐπεζήτει νίκην ἐν συντεταγμένῃ μάχῃ, ἀλλ' ἐπέφερε καταστροφὰς καὶ δηώσεις πρὸς τοὺς ἐχθρούς της πυρπολοῦσα τοὺς πεφυτευμένους ἐξ ἀραβοσίτου ἀγρούς, καταστρέφουσα τὰς φυτείας καὶ καταφεύγουσα εἰς τὰ ὄρη.

Οἱ Ἰσπανοὶ ὑφιστάμενοι τότε παντὸς εἴδους συμφορὰς ἐκ τοῦ λιμοῦ ἐτράπησαν εἰς τοιαύτας ἀντεκδικήσεις, ὥστε λέγεται ὅτι τὸ ἓν τρίτον τῶν κατοίκων τῶν ἰθαγενῶν ἀπωλέσθη ὑπὸ τῆς πείνης, τῶν ἀσθενειῶν καὶ τῶν πολέμων.

Ἐντεῦθεν ἄρχονται οἱ χρόνοι τῶν ἀτυχημάτων τοῦ Χριστοφόρου Κολόμβου. Ἐνῷ ἠγωνίζετο διὰ τῶν ὅπλων, πολλάκις δὲ μᾶλλον διὰ τῆς πολιτικῆς ὅπως στερεώσῃ τὴν κλονιζομένην ἐξουσίαν αὐτοῦ ἐν τῇ Ἰσπανικῇ νήσῳ, διαβολὴ αἰσχρὰ ἐγένετο κατ' αὐτοῦ ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Φερδινάνδου. Οἱ ἀξιωματικοί, οὓς εἶχεν ἀποπέμψει ἕνεκα τοῦ στασιαστικοῦ αὐτῶν χαρακτῆρος, κατηγόρουν αὐτοῦ ἀδικίαν καὶ σκληρότητα. Ὁ Μαργαρίτα, ὁ ὁποῖος μόνον εἶχε παράπονα κατὰ τοῦ Δὸν Διέγου, καὶ εἷς καλόγηρος ὀνόματι Ῥόϋλ, ὅστις δὲν εἶχε κατ' οὐδενὸς νὰ παραπονεθῇ, πολὺ ὕστερον ἀφικόμενοι εἰς Ἰσπανίαν, ἐξόγκωσαν ἔτι μᾶλλον τὰς κατὰ τοῦ Κολόμβου κατηγορίας, εἰς τὰς ὁποίας ὁ Φερδινάνδος ἔτεινεν οὖς. Προσέθηκαν δὲ ὅτι ὁ Κολόμβος ἐπεζήτει νὰ κατασταθῇ αὐτόνομος ἡγεμών. Τότε ὁ βασιλεὺς ἐνόμισεν ὅτι ἦτο καιρὸς νὰ φροντίσῃ περὶ τούτου, καὶ διώρισε τὸν Ἰωάννην δὲ Ἀγουάδο ἀπεσταλμένον εἰς τὰς Δυτικὰς Ἰνδίας ὅπως ἀνακρίνῃ τὰς ἐγκληματικὰς πράξεις.

Ὁ Χριστοφόρος Κολόμβος ἦτο καταδεδικασμένος οὕτως εἰπεῖν ἐκ τῶν προτέρων· διότι καίτοι ὁ Ἀγουάδο δὲν ἦτο προσωπικὸς αὐτοῦ ἐχθρός, ἦτο ὅμως πνεῦμα μεροληπτικὸν καὶ φιλοκατήγορον. Ὅτε ἔφθασεν εἰς τὴν ἀποικίαν, μηνὶ Ὀκτωβρίῳ, ὁ ναύαρχος ἀσχολούμενος περὶ νέας ἀνακαλύψεις τόπων ἦτο ἀπών, ὁ δὲ Ἀγουάδο μετεχειρίσθη τὸν Δὸν Διέγον μετὰ τοσαύτης ὑπεροψίας, ὥστε οὗτος ὡς γενικὸς διοικητὴς ἀπεποιήθη νὰ ὑποταχθῇ εἰς τὰς διαταγάς του.

Τοῦτο καὶ μόνον ἤρκεσεν ὡς πληροφορία εἰς τὸν Ἀγουάδον περὶ τῶν τεκταινομένων καὶ ἡτοιμάσθη ἤδη ν' ἀποπλεύσῃ, ὅτε θύελλα φοβερὰ κατεπόντισεν εἰς τὸν λιμένα τὰ πλοῖα μετὰ τῶν ὁποίων ἦλθεν.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἔφθασεν ὁ Κολόμβος εἰς τὴν πόλιν Ἰσαβέλλαν, καὶ εἶχε τὴν γενναιότητα, καίτοι δύο μόνον ἔχων καραβέλλας μόλις ἀντεχούσας εἰς τὸν πλοῦν, νὰ διαθέσῃ τὴν μίαν εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ βασιλικοῦ ἀπεσταλμένου, μεταχειριζόμενος τὴν ἑτέραν δι' ἑαυτόν, ὅπως ὑπάγῃ καὶ ἀπολογηθῇ παρὰ τῷ βασιλεῖ.

Ὁ Ἀγουάδα ἀπεδέχθη ἄκων τὸ τοιοῦτον καὶ ἔσπευσε ν' ἀναχωρήσῃ, ἀλλ' εἰδήσεις ἐπελθοῦσαι περὶ εὑρέσεως μεταλλείων χρυσοῦ ἐν τῇ ἀποικίᾳ ἀνέστειλαν τὴν ἐσπευσμένην ἀναχώρησιν. Ἡ ἀπληστία διέκοψε πᾶσαν ἀνάκρισιν· δὲν ἐγένετο λόγος τοῦ λοιποῦ περὶ τοῦ βασιλέως τῆς Ἰσπανίας, οὔτε περὶ ἀνακρίσεων διαταχθεισῶν· πάντες ἔτρεξαν εἰς τὰς χρυσοφόρους χώρας. Εὗρον δὲ αὐτόθι ψήγματα χρυσοῦ ζυγίζοντα 20 οὐγγίας, καὶ ὄγκον ἠλέκτρου βάρους 300 λιτρῶν. Ὁ ναύαρχος διωργάνωσε τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν μεταλλείων ἐκείνων, κατεσκεύασε δὲ πρὸς προστασίαν τῶν ἐργατῶν δύο φρούρια, τὸ ἓν πρὸς τὸ ἄκρον τῆς χώρας τῆς Σιβάο καὶ τὸ ἕτερον εἰς τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Χαϋνᾶ, εἶτα δὲ σπεύδων νὰ πορευθῇ εἰς Ἰσπανίαν, ἔνθα ἡ διαβολὴ ἐμόλυνε τὸν χαρακτῆρά του καὶ τὸ ὄνομα, ἐξώπλισε τὰς καραβέλλας, καὶ ἀπέπλευσεν ἐκ τοῦ λιμένος τῆς Ἁγίας Ἰσαβέλλας τῇ 10 Μαρτίου 1496

Τῇ 12 Ἰουνίου κατέπλεεν εἰς τὸν λιμένα τῆς Γάδης, ὅπου ὁ Χριστοφόρος Κολόμβος δὲν ἔτυχε τῆς αὐτῆς, οἵας τὸ πρῶτον ὑποδοχῆς. Οὐ μόνον οἱ πολλοί, οἵτινες δὲν ἤθελον ν' ἀποφανθῶσι πρὶν ἢ ἡ αὐλὴ ἀποφασίσῃ, δὲν ὑπεδέχθησαν αὐτὸν μετὰ χαρᾶς, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ συνοδῖται αὐτοῦ, ψυχρανθέντες διότι δὲν ἐκόμισαν τὰ πλούτη διὰ τὰ ὁποῖα ἔσπευσαν ὑποστάντες τόσους κινδύνους, ἐδείχθησαν κατ' αὐτοῦ ἄδικοι· καὶ δὲν κατηγόρουν μὲν αὐτοῦ ἀναφανδόν, ἀλλ' ἡ συμπεριφορὰ αὐτῶν ἐφαίνετο καταδικάζουσα τὸν Κολόμβον.

Ἐν τούτοις ὁ μέγας θαλασσοπόρος ἐγένετο δεκτὸς εἰς τὴν αὐλὴν μετ' ἰδιαζούσης εὐνοίας, ἥτις μετέβαλε τὸ ῥεῦμα τῆς δημοσίας γνώμης. Ἡ ἔκθεσις δὲ τῆς δευτέρας αὐτοῦ θαλασσοπορίας γνωσθεῖσα εἰς πᾶσαν τὴν Ἰσπανίαν, δὲν ἦτο ἀποθαρρυντική, καὶ πάντες πλὴν τῶν ἐχθρῶν του καὶ τῶν ὑπὸ φθόνου κινουμένων ἐκηρύχθησαν ὑπὲρ τοῦ Κολόμβου.

Ἕπεται τὸ τέλος.

Lucien d'Hura.

Digitized by Google

ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΕΝ ΑΜΕΡΙΚΗ.

Οὐδαμοῦ τοῦ κόσμου οἱ ἄνθρωποι ἀγαπῶσι τὰ χρήματα καὶ ἀγωνίζονται πρὸς ἀπόκτησιν αὐτῶν τόσῳ πολὺ ὅσον ἐν Ἀμερικῇ. Φθάνει ἔργον τι νὰ ἦνε ἐπικερδές, καὶ ὁ Ἀμερικανὸς ἐπιχειρεῖ προθύμως αὐτό, ὅσας καὶ ἂν παρουσιάζει δυσκολίας ἢ καὶ κινδύνους. Ἄνθρωπος μὴ ἔχων ἀργύριον εἰς τὸν τόπον ἐκεῖνον εἶνε μηδέν.

— Γνωρίζεις τὸν δεῖνα; ἐρωτῶσιν οἱ Ἀμερικανοί.

— Ναί, ἀξίζει εἴκοσι χιλιάδες τάλληρα.

— Καὶ ἐκεῖνον;

— Ὤ! αὐτὸς δὲν ἀξίζει τίποτε.

Ἡ διάπυρος ὅμως αὕτη φιλοκέρδεια, ἥτις γεννᾶται μετὰ τοῦ ἀνθρώπου καὶ συναποθνήσκει μετ' αὐτοῦ, δὲν ἔχει σκοπόν, ὅπως ἐν Εὐρώπῃ, τὴν ἀνάπαυσιν καὶ τὴν εὐζωΐαν· ἐξ ἐναντίας ἐν Ἀμερικῇ ἡ θέσις τοῦ ζῶντος ἐκ τοῦ εἰσοδήματος τῶν κτημάτων αὐτοῦ εἶνε ἄγνωστος, ἀλλὰ καὶ οὐδεὶς ἐπιθυμεῖ αὐτήν. Κατὰ πρῶτον κερδαίνουσι χρήματα ὅπως ζήσωσιν, ἔπειτα ὅπως ἐπιχειρήσωσιν ὑποθέσεις, καὶ μετὰ ταῦτα ὅπως ἀναπτύξωσιν αὐτάς· ἡ ἐργασία οὐδέποτε παύει.

Ἐὰν εἴπῃς εἰς Ἀμερικανὸν ὅτι ἐπιθυμεῖς νὰ κατορθώσῃς ἐτήσιον εἰσόδημα πεντήκοντα φέρ' εἰπεῖν χιλιάδων φράγκων ὅπως ἀποχωρῶν ζήσῃς ἐν ἡσυχίᾳ, αὐτὸς δὲν θὰ σ' ἐννοήσῃ. Οἱ Ἀμερικανοὶ εἶνε ἄλλοι χαρτοπαῖκται, οἵτινες χαρτία ἔχουσι τὸν κόσμον, καὶ στοίχημα (enjeu) τὰ χρηματιστήρια. Οἱ χαρτοπαῖκται δὲν διορθόνονται ποτέ· ὅταν κερδήσωσι θέλουσι νὰ κερδήσωσι καὶ ἄλλα· καὶ ὅταν χάσωσι θέλουσι νὰ λάβωσιν ὀπίσω τὰ ἀπολεσθέντα. Καὶ ἐὰν δὲν ἔχωσι χρήματα νὰ παίξωσι, βλέπουσι τοὺς παίζοντας καὶ παίζουσι καὶ αὐτοὶ κατὰ φαντασίαν.

Ἡμέραν τινὰ συνωμίλουν μετὰ θελκτικῆς τινος κυρίας· ἐλέγομεν δὲ περὶ τῶν προνομίων ἅτινα ἔχουσιν ἐν Ἀμερικῇ αἱ γυναῖκες, διά τε τὴν ἄκραν πρὸς αὐτὰς συγκατάβασιν τῶν ἀνδρῶν, καὶ διὰ τὴν προστασίαν τῶν νόμων.

— Ἔχεις δίκαιον, μοὶ εἶπεν· ἐν γένει εἴμεθα εὐτυχεῖς εἰς τὴν Ἀμερικήν· καὶ ὅμως ἐπεθύμουν ν' ἀνήκω εἰς τῶν ἀνδρῶν τὸ γένος.

— Θὰ ἦτο λυπηρόν, ἀπεκρίθην· ἀλλὰ διατί ἐπιθυμεῖτε ν' ἀνήκετε εἰς τὸ ἀθλιέστερον ἥμισυ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους;

— Διατί; ἀνεφώνησεν ἐντόνως· καὶ ἐρωτᾶτε; Εἶπε καὶ ἡ ὄψις αὐτῆς ἐξήφθη· οἱ γαλανοὶ αὐτοῖς ὀφθαλμοὶ ἔλαμψαν ὑπὸ μακρὰς καὶ μελαίνας βλεφαρίδας λάμψιν ἱεροφάντου, καὶ ὁλόκληρον αὐτῆς τὸ πρόσωπον ἐφάνη καταληφθὲν ὑπὸ μεγάλης καὶ ποιητικῆς ἰδέας. Τοῦτο ἰδὼν ἐνόμισα ὅτι ἐπεθύμει νὰ ἦτο ἀνὴρ ὅπως διοικῇ στρατὸν ἢ πόλιν, ὅπως θέλγῃ τὰ πλήθη διὰ τῆς εὐγλωττίας, ἢ καὶ ὅπως ἀγωνισθῇ νὰ κατακτήσῃ τὴν Μεξικὴν ἢ τὴν Κούβαν· αὐτὴ ὅμως πλησιάσασά με·

— Ἐπεθύμουν, εἶπε, νὰ ἤμην ἀνὴρ διὰ νὰ γίνω ἄνθρωπος ὑποθέσεων (business man).

Ἀλλ' εἰ καὶ ἀγαπῶσι τοσοῦτον τὰ χρήματα οἱ Ἀμερικανοί, δὲν εἶνε ὅμως φιλάργυροι ὡς ὁ φιλάργυρος τοῦ Μολιέρου. Ὁ τοιοῦτος φιλάργυρος ἀγαπᾷ τὰ χρήματα ὡς χρήματα, φυλάττει μετὰ φόβου καὶ κρύπτει αὐτὰ καὶ ὑποβάλλει ἑαυτὸν εἰς δεινοτάτας στερήσεις· μόνην δὲ ἡδονὴν αἰσθάνεται τὸ νὰ βυθίζῃ τὰς ἀγενεῖς αὐτοῦ χεῖρας εἰς σάκκους χρυσίου, τοὺς ὁποίους οὐδέποτε θὰ κενώσῃ.

Ἰδοὺ δὲ καὶ ποῖος ὁ τρόπος τοῦ ζῆν πάντων σχεδὸν τῶν ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ καταγινομένων εἰς ὑποθέσεις. Καὶ ὁ πλουσιώτερος καὶ ὁ ἔσχατος ὑπάλληλος ἐγείρονται καθ' ἑκάστην τὴν ἑβδόμην ὥραν, καὶ ὅταν τὸ ψῦχος εἶνε παγερόν, καὶ ὅταν ἡ ζέστη εἶνε πνιγηρά.

Τὸ πρόγευμα ἑτοιμάζεται διὰ τὴν ἑβδόμην καὶ ἡμίσειαν, ἢ τὸ πολὺ διὰ τὴν ὀγδόην ὥραν· καὶ εἴτε ἑκατομμυριοῦχος εἶσαι εἴτε πτωχός, συγκροτεῖται ἐκ καφὲ μετὰ γάλακτος ἢ τείου, καὶ ἐκ τεμαχίου χοιρομηρίου, τὸ ὁποῖον ἐνίοτε ὑποχωρεῖ εἰς κρύον *ροσμπίφ*. Τὴν ὀγδόην ὥραν ἢ τὴν ὀγδόην καὶ ἡμίσειαν ἅπαντες μεταβαίνουσιν εἰς τὰς ὑποθέσεις των. Καὶ βλέπεις τότε εἰς τὴν Wall-street καὶ τὰς παρακειμένους ὁδοὺς ἐργασίαν μηρμύκων· ἀναβαίνουσι, καταβαίνουσι, συνθλίβονται, χειρονομοῦσι πρὸς ἀλλήλους ὅπως μὴ ὁμιλοῦντες ἀναλώσωσι πολὺν χρόνον. Μία δὲ καὶ μόνη ἰδέα κατέχει πάντας, πῶς ν' ἀπατήσῃ ὁ εἷς τὸν ἄλλον, καὶ πῶς νὰ μὴ ἀπατηθῇ.

Ὅταν ὁ ἄνθρωπος τῶν ὑποθέσεων ἐργάζεται, δὲν ἔχει οὔτε πατέρα, οὔτε μητέρα, οὔτε ἀδελφόν, οὔτε ἀδελφήν, οὔτε φίλον, οὔτε ἐρωμένην, οὔτε Θεόν, οὔτε διάβολον· μόνον ὑποθέσεις καὶ ἀγοραστὰς ἔχει. Ὁ πλέον εὐαίσθητος, ὁ πλέον ἐνάρετος πατήρ, ὁ πλέον πιστὸς σύζυγος, ὁ πλέον τρυφερὸς ἐραστὴς ἀπολιθοῦνται, γίνονται ὅλως ἀναίσθητοι ὅταν καταγίνωνται εἰς τὴν πώλησιν ἀσκῶν τινων ἀλείμματος ἢ δεμάτων τινῶν *μπακαλάου*. Τὴν ὥραν ἐκείνην ἡ καρδία τοῦ Ἀμερικανοῦ ἀλλοιοῦται, γίνεται τάλληρον. Ἐὰν ἐλθών τις εἴπῃ ὅτι ἐπνίγησαν πάντες οἱ συγγενεῖς αὐτοῦ· «Περίμενέ με, θ' ἀποκριθῇ, ὀλίγον νὰ τελειώσω, καὶ μετὰ ταῦτα σὲ ἀκούω.» Τὴν φιλοσοφικὴν ἀναλγησίαν τῶν ζωϊκῶν ὑπερέβη ἡ ἐμπορικὴ ἀναλγησία τῶν Ἀμερικανῶν.

Νέος τις ἀναχωρήσας ἐκ Νέας Ὑόρκης, ἀπῆλθεν εἰς Ἰνδίας χάριν κέρδους. Μετὰ δέκα δὲ ἔτη ἐπανελθὼν ἀπήντησε κατὰ τύχην τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἅμ' ἀποβιβασθείς.

— Καλῶς ὥρισες! εἶπεν ὁ ἐν Ἀμερικῇ· εὖγε! τώρα ἦλθες;

— Ναί· καὶ σὺ πῶς εἶσαι;

— Πολλὰ καλά· χαίρω πολὺ ὅτι σὲ εἶδα.

— Καὶ ἐγὼ ὁμοίως.

Digitized by Google

— Ἔκαμες καλὸν ταξεῖδι ;
— Ἀρκετὰ καλόν. Καὶ ἐδῶ πῶς εἶσθε σεῖς ;
— Ἀρκετὰ καλά.
— Τί νέα ἔχεις ;
— Κανέν. Ὦ ναί ! ἔχω ἕνα καὶ μεγάλον....
— Ποῖον ;
— Δὲν τὸ ἠξεύρεις ; ἀπέθανεν ὁ πατήρ μας.

Τοῦτο ἀκούσας ὁ νεωστὶ ἐλθὼν ἐγένετο κατηφής, καὶ ἤρχισε νὰ συρίζῃ πενθίμως ὡς ἂν ἔλεγεν· ὦ διάβολε ! Μετὰ μικρὸν ὅμως ἠρώτησε·— Δὲν μὲ λέγεις, πῶς πηγαίνουν τὰ βαμβάκια ; ἔχουν τιμήν ;

Τὸ παράδειγμα τοῦτο εἶναι χαρακτηριστικόν, ἀλλὰ δὲν εἶναι καὶ γενικόν.

Αἱ ὑποθέσεις διακόπτονται περὶ τὴν δευτέραν ὥραν, ὅτε γεύονται οἱ ἔμποροι· διὸ τὰ ξενοδοχεῖα, τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς εἶναι μέγας πρὸς τὸ κάτω μέρος τῆς πόλεως, βρίθουσι τὴν ὥραν ἐκείνην σιωπηλῶν δαιτημόνων, οἵτινες φαίνονται λυπούμενοι τὸν καιρὸν ὅσον κατατρίβουσιν εἰς τὸ νὰ τραφῶσι. Τὸ γεῦμα διαρκεῖ ὀλίγον καὶ εἶναι λιτόν· ἤτοι κρέας μὲ χόρτα, ἰχθεῖς, καὶ ἀντὶ μὲν ὀπωρικῶν μέγα τεμάχιον πίττας σχεδὸν ὠμῆς, ἀντὶ δὲ οἴνου δροσερὸν ὕδωρ. Μετὰ τὸ γεῦμα ἐπανέρχονται πάντες εἰς τὰ γραφεῖα καὶ ἐξακολουθοῦσιν ἐμπορευόμενοι μέχρι τῆς ἕκτης ὥρας. Ὁσάκις ὅμως συμπέσῃ κατεπείγουσά τις ὑπόθεσις, ὁ ἀρχηγὸς τοῦ καταστήματος ἐργάζεται μόνος μέχρι τῆς ἐννάτης ἢ καὶ δεκάτης.

Ἡ Ἀμερικὴ εἶνε ὁ ἐμπορικώτατος καὶ βιομηχανικώτατος τόπος τοῦ κόσμου· αὐξάνουσι δὲ καὶ ἀναπτύσσουσι τὴν ἐμπορίαν καὶ βιομηχανίαν ἡ δραστηριότης καὶ ἡ ἐμπειρία· σημειωτέον ὅμως ὅτι καὶ οἱ νόμοι παρέχουσι πᾶσαν εὐκολίαν πρὸς αὐτάς. Οὐδεὶς κανονισμὸς περιορίζει τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐπαγγελμάτων· οὐδὲν προνόμιον προστατεῦον τὸ μὲν καὶ ζημιοῦν τὸ δέ· οὐδεὶς φόρος ἐπιβάλλεται εἰς τὰ ἐμπορικὰ εἴδη· οὐδεὶς τυραννικὸς ἔλεγχος, οὐδεμία διατίμησις, οὐδὲν κώλυμα· ἐξ ἐναντίας ἡ περὶ τὴν πώλησιν καὶ τὴν ἀγορὰν παντὸς πράγματος ἐλευθερία εἶνε μεγίστη. Ἰδοὺ διατὶ συνεχῶς, ἐντὸς πολλάκις τριῶν μηνῶν, οἱ ἐμπορευόμενοι ἀλλάζουσιν εἶδος ἐμπορίας· ὁ κατὰ πρῶτον φέρ' εἰπεῖν ἀρτοποιὸς γίνεται παντοπώλης, καὶ μετὰ ταῦτα κρεωπώλης, πωλητὴς ἐνδυμάτων τοῦ συρμοῦ, κατασκευαστὴς φερέτρων, ἀνθοπώλης, θεμελιωτὴς νέας θρησκείας, κουρεὺς ἢ διδάσκαλος κλειδοκυμβάλου. Ἡ ὑπὲρ πτωχεύσαντος ἐμπόρου ὑπόληψις οὐδόλως ἐλαττοῦται· οἱ δὲ πιστωταὶ εὐκόλως λησμονοῦσι τὸν πτωχεύσαντα, ὅστις εὐθὺς ἐπιδίδεται εἰς νέας ἐπιχειρήσεις. Ἐπειδὴ δὲ βάσιν ἀναλλοίωτον διαγωγῆς ἔχει ἕκαστος τὸ δόγμα τοῦτο· «ὁ χρόνος εἶνε χρήματα,» προτιμᾷ νὰ πιστεύσῃ τὸν κακὸν ὀφειλέτην, ἢ νὰ καταναλώσῃ τὸν χρόνον αὐτοῦ συζητῶν τὰ περὶ τῆς πτωχεύσεως. Πρό τινων μάλιστα ἐτῶν ὁ πτωχεύσας οὔτε τὰ κατάστιχα αὐτοῦ ἐδείκνυεν εἰς τοὺς δανειστάς· ἔλεγε μόνον· τόσον δύναμαι νὰ δώσω τοῖς ἑκατόν, ἢ δὲν δύναμαι νὰ δώσω τίποτε. Πλὴν τούτου, ἐπειδὴ ἐν Ἀμερικῇ ὁ νόμος προστατεύει ἐν γένει τοὺς πτωχοὺς καὶ ἐξασφαλίζει τὴν προσωπικὴν ἐλευθερίαν, ἐάν τις ὁρκισθῇ ἐπὶ τῆς Θείας Γραφῆς ὅτι δὲν ἔχει τὸν τρόπον νὰ πληρώσῃ ὅσα ὀφείλει, παύει πᾶσα καταδίωξις. Ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ ἐγένετο νόμος ἐξαιρῶν πάσης κατασχέσεως τὰς βιβλιοθήκας τῶν συγγραφέων, τῶν ἐφημεριδογράφων καὶ τῶν κληρικῶν. Ἀλλ' οὐδὲ τὰ ἐργαλεῖα, ὁποιαδήποτε καὶ ἂν ὦσιν, ὑπόκεινται εἰς κατάσχεσιν. Τινὲς δὲ τῶν Ἀμερικανῶν νομολόγων καὶ βάρβαρον ἀξιοῦσι τὴν φυλάκισιν τῶν ὀφειλετῶν. Πῶς θέλετε, λέγουσι, νὰ πληρώσωσι τὰ ὀφειλόμενα ὅταν ἀφαιρῆται ἀπ' αὐτῶν ὁ μόνος τρόπος, ἡ ἐργασία, δι' οὗ δύναται νὰ πράξωσι τοῦτο; Ἐξ ἐναντίας, προσθέτουσι, πρέπει νὰ βιάζωνται οἱ ὀφειλέται νὰ ἐργάζωνται ὅπως ἀποτίσωσι τὰ ἴδια χρέη.

Ἐὰν τὸ ἔνδυμα, τὸ ὡρολόγιον, ὁ πῖλος, ἡ ῥάβδος σου ἤ τι ἄλλο ἀρέσκουσιν εἴς τινα Ἀμερικανόν, σ' ἐρωτᾷ ἀμέσως πόσου τιμᾶται. Εὐκόλως δὲ συμπεραίνεις ἐκ τοῦ ἤθους του ὅτι λέγει καθ' ἑαυτόν· «Ἴσως μὲ τὸ εἶδος τοῦτο ἠμπορέσω νὰ κάμω ἐμπόριον.»

Εὑρέθην ποτὲ εἰς χορὸν πλησίον ζεύγους χορευτῶν. Ὁ κύριος, θέλων νὰ συνδιαλεχθῇ μὲ τὴν κυρίαν, ἀφοῦ πρῶτον εἶπεν ὅτι τὴν ἡμέραν ἐκείνην ὁ καιρὸς ἦτο ὡραῖος (very fine weather), ἐπῄνεσε τὰ στολίσματα τῆς κεφαλῆς της καὶ ἠρώτησε τὴν ἀξίαν των. Ὁλοκλήρους ὥρας κατατρίβουσι πολλάκις τὸ ἑσπέρας νέοι καὶ νέαι ὁμιλοῦντες περὶ οἰκονομικῆς κρίσεως, περὶ τῆς συγκομιδῆς τοῦ βάμβακος, περὶ σίτου, περὶ ἐμπορευμάτων στεγνῶν ἢ βρεγμένων καὶ καθεξῆς. Ναὶ μὲν τὰς τοιαύτας ὁμιλίας δὲν ἀγαπῶσιν αἱ Ἀμερικανίδες, αἵτινες οὔτε εἰς τὰ ἐμπορικὰ ἀναμιγνύονται, οὔτε καὶ τῶν ἰδίων αὐτῶν συζύγων τὰς ὑποθέσεις γινώσκουσιν· ἀλλὰ τοιαύτη εἶνε ἡ πρὸς τὰ ἐμπορικὰ ἀκατάσχετος κλίσις τῶν ἀνδρῶν, ὥστε λησμονοῦσιν ὅτι ὁμιλοῦσι πρὸς κυρίας.

Καθ' ὁδὸν δὲν πλήττουσι τὰς ἀκοάς σου εἰμὴ αἱ λέξεις *τάλληρα, ἐμπόριον, ζημίαι, κέρδη*. Καὶ εἰς τὰ θέατρα, καὶ εἰς τὰ καπηλεῖα, καὶ εἰς τὰς λέσχας, καὶ εἰς ὅλα τὰ δημόσια μέρη, πανταχοῦ ἑνὶ λόγῳ ἡ ὁμιλία περιστρέφεται εἰς ὑποθέσεις. Εἰς τὴν Ἀμερικὴν παιδία δὲν ὑπάρχουσιν. Ἐγνώρισα ἀξιόλογόν τινα ταμίαν *δώδεκα* μόνον ἐτῶν ἡλικίαν ἔχοντα. Παιδία εἰς τὰ ὁποῖα ἀλλαχοῦ οὔτε δέκα λεπτὰ ἐμπιστεύεταί τις, εἰς τὴν Ἀμερικὴν τρέχουσι καὶ εἰσπράττουσι σπουδαῖα ποσά. Προσπάθησον ἂν θέλῃς νὰ τ' ἀπατήσῃς· αὐτὰ ἐκ κοιλίας μητρὸς ἐξῆλθον λογισταί. Τόσον δὲ κατακυριεύει πάντας τοὺς Ἀμερικανοὺς ἡ ἰδέα τοῦ συμφέροντος, ὥστε

Digitized by Google

ότε απέθανεν ο Αραγώ, μοί είπέ τις εξ αυτών· «Θά εκέρδαινε βεβαίως πολλά χρήματα· ή αστρονομία είνε επικερδεστάτη.»

Πολλάκις εγέλασα αναπολών τί θά εγίνοντο εις τήν Αμερικήν οί καλλιτέχναι, οί επιστήμονες καί οί φιλόλογοι τών Παρισίων.

Πρό τινος εγράφη περιεργότατον βιβλίον, ή βιογραφία τών εν Αμερική πλουσίων εμπόρων, περιλαμβάνον λεπτομερεστάτας ιστορικάς ειδήσεις περί τής περιουσίας εκάστου αυτών. Ούτε ο Δουμά, ούτε ο Σύη, ούτε ο Ουγγώ, ούτε ο Λαμαρτίν,ούτε ο Σαικσπήρ, ούτε ο Βολταίρ, ούτε ο Γκαίτ, ούτε ο Σίλλερ, ούτε ο Τάσσος, ούτε ο Βιργίλιος, ούτε (ο Θεός νά μέ συγχωρήση) αυτός ο Πώλ δέ Κόκ, έχει τήν δύναμιν νά μαγεύση τούς Αμερικανούς όσον ή ιστορία τών πλουσίων. Βιβλίον περιγράφον πώς ο περίφημος κεφαλαιούχος Ζών ήρχισε τόν βίον του, πρώτον μέν σύρων κάρρον, έπειτα πωλών μήλα, έπειτα κρόμμυα καί πράσα, έπειτα παστά, έπειτα ξύλα, έπειτα βαμβάκια, έπειτα άλευρα· ότι μετά ταύτα έστειλε πλοία μέ πυρίτιδα εις τήν Αφρικήν, μέ σπάθας καί πυροβόλα εις άλλον τόπον όπως προστατευθώσιν ή όπως καταπολεμηθώσι τά καθεστώτα, ότι κατεσκεύασεν ατμόπλοια, εχάραξε δρόμους, ήνοιξεν εκκλησίας δι' όλας τάς θρησκείας, αρχαίας ή νεωτέρας αδιάφορον, ότι επώλησε μαύρους εις τήν μεσημβρινήν καί εκήρυξε τήν κατάργησιν τής δουλείας εις τήν βόρειον Αμερικήν· ότι έχει πλοία εις όλας τάς θαλάσσας καί καταστήματα εις όλους τούς λιμένας· τοιούτο, λέγω, βιβλίον είνε πρός τόν Αμερικανόν αναγνώστην τό διδακτικώτατον καί επαγωγότατον τών συγγραμμάτων. Κατ' εμέ δέ έν μόνον πόνημα δύναται νά διαγωνισθή πρός τό θέλγητρον τής «Αρχής τών εν Αμερική περιουσιών», ή ιστορία τών πτωχεύσεων, περιέχουσα καί οδηγίας περί τού τρόπου τής *χρήσεως* αυτών. Οί μέν θ' αναγινώσκωσι τήν ιστορίαν ταύτην όπως φυλάσσωνται από τών χρεωκόπων, οί δέ όπως χρεωκοπήσωσιν· οπωσδήποτε πάντες θ' αναγινώσκωσιν αυτήν.

OSCAR COMETANT.

Ο ΕΝΔΟΞΟΣ ΑΔΕΛΦΟΣ

Υποθέτω ότι έχετε αδελφόν ονομαστόν διά τάς αρετάς, τά προτερήματά του ή δι' άλλο πλεονέκτημα τό οποίον ουδείς γνωρίζει ποίον είνε, καθώς πολλάκις συμβαίνει.

Ο αδελφός σας ούτος ονομάζεται Φραγκίσκος Ταρτεπιών.

Υμείς ονομάζεσθε Αλφρέδος ή Εδγάρδος Ταρτεπιών.

Παρουσιάζεσθε άνευ τού αδελφού σας είς τινα οικίαν· ο υπηρέτης αναγγέλλει: «Ο κύριος Ταρτεπιών.» Εις τό όνομα τούτο τού Ταρτεπιών, τό κεκτημένον ευρωπαϊκήν φήμην, άπαντες οί εν τή αιθούση στρέφουσι πρός τήν θύραν, ο πρό μικρού αρχίσας τετράχορος σταματά καί είς εύστροφος χορευτής χάνει τόν *χρόνον*. Πάντες ψιθυρίζουσι τό όνομα Ταρτεπιών.

— Μπά! ο Ταρτεπιών! πώς, είνε ο Ταρτεπιών; Μπά! ο κύριος Ταρτεπιών εδώ;

Αί κυρίαι ρίπτουσι κρύφιον βλέμμα επί τού κατόπτρου.

Αλλά κύριός τις λέγει:

— Αυτός δέν είνε ο Ταρτεπιών, τόν κύριον Ταρτεπιών τόν γνωρίζω πολύ καλά εγώ, προχθές ακόμη εγευμάτισα μαζύ του.

— Εν τούτοις ανήγγειλαν τόν κύριον Ταρτεπιών.

— Ναί, αλλ' είνε ο αδελφός του.

— Ά! ο αδελφός του!

— Δέν είνε τίποτε, είνε ο αδελφός του.

Καί πάντες είνε ήδη κακώς διατεθειμένοι πρός υμάς ως νά τούς ηπατήσατε, καί ασμένως ήθελον σάς συρίξει.

Αφού συνέλθετε ολίγον εκ τής ταραχής σας, προσκαλείτε κυρίαν τινά νά χορεύσητε· χορεύετε όσον δύνασθε καλλίτερα· αλλ' αύτη σάς λέγει:

— Ο αδελφός σας βεβαίως δέν χορεύει.

— Όχι, κυρία μου.

— Ήμην βεβαία περί τούτου· οί σπουδαίοι άνθρωποι δέν αγαπώσι τόν χορόν. Η φράσις αύτη εξάπτει τήν φιλοτιμίαν σας, δεικνύεσθε ευφυέστερος τού συνήθους, ευρίσκετε ανά πάσαν στιγμήν ευφυολογίας, τάς λέγετε χωρίς νά γελάτε πολύ ο ίδιος καί τέλος νομίζετε ότι επανεκτήσατε τήν πρέπουσαν υμών θέσιν καί υπόληψιν, ότε ή οικοδέσποινα σάς πλησιάζει καί σάς λέγει:

— Ά! κύριε, ο κύριος αδελφός σας έχει πολύ πνεύμα. Δέν ηδυνήθη νά έλθη απόψε;

— Όχι, κυρία μου.

— Εννοώ, αί στιγμαί του είνε πολύτιμοι, δέν ηθέλησε νά έλθη νά πλήξη εδώ.

— Καί εγώ λοιπόν; σκέπτεσθε τότε υμείς· καί αί εδικαί μου λοιπόν στιγμαί δέν είνε πολύτιμοι; Ότι ηδύνατο νά προξενήση εις τόν αδελφόν μου ανίαν είνε λοιπόν διασκεδαστικόν δι' εμέ;

*
* *

Λαμβάνετε όχημα. Ο αμαξηλάτης σάς ζητεί ανωτέραν τής συνήθους πληρωμήν, αρνείσθε καί αυτός σάς υβρίζει. Αναφέρεσθε εις τήν αστυνομίαν. Ο αστυνόμος ερωτά τό όνομα τού ενάγοντος.

— Ταρτεπιών, απαντάτε.

— Ά! ά! ο μέγας Ταρτεπιών! λάβετε τόν κόπον...

Καί σάς δίδει κάθισμα.

— Όχι, εκείνος, κύριε, αλλ' ο αδελφός του.

— Ά! πολύ καλά!

Digitized by Google

Καὶ σύρει ὀπίσω τὸ κάθισμα.

— Κύριε, λέγετε εἰς τὸν ἀστυνόμον, δὲν ἦλθον ἐδῶ διὰ τὰς πέντε δραχμὰς, τὰς ὁποίας παρανόμως μοὶ ζητεῖ ὁ ἁμαξηλάτης, ἀλλὰ διότι πρέπει τέλος πάντων νὰ τιμωρηθῶσιν αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι· θέλει νὰ μὲ κλέψῃ πέντε δραχμάς.

— Ἄ! κύριε, ἀπαντᾷ ὁ ἀστυνόμος, δὲν ἀξίζει διὰ πέντε δραχμὰς νὰ διασύρετε τὸ ὡραῖον ὄνομα τὸ ὁποῖον φέρετε· δώσατε τὰς πέντε δραχμὰς καὶ ἂς μὴ γείνῃ πλέον λόγος περὶ ταύτης τῆς ὑποθέσεως.

* * *

Ἡμέραν τινὰ ὁ κύριος ἀδελφός σας καταξιοῖ νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν οἰκίαν σας.

— Ἄ! ἦλθες, τῷ λέγετε.

— Μάλιστα, κύριε.

— Ἄ! κύριε... τί σημαίνει τὸ κύριε τοῦτο.

— Σημαίνει ὅτι μὲ ἀτιμάζετε.

— Ἐγώ;

— Μάλιστα, σεῖς... Ἔχετε σχέσεις μὲ...

— Ναί, τὸ ὁμολογῶ.

— Σᾶς εἶδεν ὅλος ὁ κόσμος.

— Δὲν ἐκρυπτόμην.

— Καὶ εἰς τὰ χείλη ὅλων ἤρχετο τὸ ὄνομά σας, τὸ ὄνομά μου.

— Αἴ!

— Φρονεῖς ὅτι τοῦτο μοὶ εἶνε εὐχάριστον;

— Ἀλλά, ἀδελφέ μου, τοῦτο εἶνε πολὺ εὐχάριστον εἰς ἐμέ.

— Μὴ χορατεύωμεν. Ὅταν τις φέρῃ ὄνομα ἔντιμον, ὀφείλει νὰ τὸ σέβεται. Δὲν πρέπει πλέον...

— Ἐτρελλάθης;

— Τότε θὰ μὲ ὑποχρεώσετε ἐὰν δὲν πατήσετε πλέον εἰς τὴν οἰκίαν μου.

* * *

Ἄλλην τινὰ ἡμέραν ἐπανέρχεται ὁ ἀδελφός σας.

— Ἔμαθον ὡραῖα νέα. Σκοπεύετε νὰ γίνετε πιλοπώλης.

— Μὰ τὴν πίστιν μου, ἀδελφέ μου, εἶνε τὸ μόνον μου καταφύγιον. Ἡ οἰκογένειά μας ἐδαπάνησεν ὅλην τὴν περιουσίαν της διὰ σέ· ἐμὲ οὐδεὶς συνέδραμε· θὰ δοκιμάσω λοιπὸν τὴν τύχην μου εἰς τὸ ἐμπόριον.

— Αἶσχος!

— Αἶσχος μᾶλλον εἶνε νὰ πεινῶ! Ἐὰν θέλῃς νὰ μὲ δώσῃς χρήματα, δὲν γίνομαι πιλοπώλης.

— Δὲν ἔχω.

— Τότε λοιπόν, ἄφες με νὰ κερδήσω μόνος μου, ἢ μᾶλλον βοήθησέ με. Ἐὰν θέλῃς, δύνασαι νὰ μὲ κάμῃς πλούσιον, συνιστῶν με εἰς τὸν Κ***.

— Οὐδέποτε θὰ ὁμολογήσω ὅτι ἔχω ἀδελφόν, ἀδελφὸν φέροντα τὸ αὐτὸ μὲ ἐμὲ ὄνομα, ἀδελφὸν πιλοπώλην, οὐδέποτε!

* * *

Τὸ ὄνομα τοῦτο, τὸ τρομερὸν τοῦτο ὄνομα, τὸ ὀφεῖλον ἴσως τὴν ἐπισημότητα οὐχὶ εἰς τὴν ἱκανότητα ἀλλὰ τὴν ῥαδιουργίαν, εἶνε διὰ σὲ ὁ χιτὼν τοῦ Νήσσου· ὁμοιάζει ἔνδυμα τὸ ὁποῖον σοὶ ἐδάνεισε φίλος σου, ὅστις ἔρχεται κατόπιν σου λέγων ἀνὰ πᾶσαν στιγμήν:

— Πρόσεξε, θὰ χύσῃς τὸ ποῦντσι ἐπάνω εἰς τὸ φόρεμά *μου*. Μὴ σηκώνῃς τόσον ὑψηλὰ τοὺς βραχίονας, θὰ ξεσχίσῃς τὰς ῥαφὰς τῆς μασχάλης τοῦ *φορέματος*. Σὲ εἶπα νὰ μὴ κομβώσῃς τὸ φόρεμά *μου*, διότι θὰ χάσῃ τὸ σχῆμά του. Μὴ θέτῃς τὰς χεῖρας εἰς τὰ θυλάκια. Πρόσεχε τὰ κομβία, καὶ μὴ λησμονήσῃς νὰ πάρῃς ὄχημα ἐπιστρέφων, διότι βρέχει καὶ θὰ καταστραφῇ τὸ φόρεμά *μου*.

Ἐπὶ τέλους λέγεις εἰς τὸν φίλον σου:

— Πάρε τὸ φόρεμά σου καὶ πήγαινε εἰς τὸ καλόν.

— Ὁμοίως, ἐπὶ τέλους, λέγετε εἰς τὸν ἔνδοξον ἀδελφόν σας:

— Τρισένδοξέ μου ἀδελφέ, φοβερὰ μ' ἐζάλισες μὲ τὸ ὄνομά σου τοῦ Ταρτεπιών. Εἰς τὸ ἑξῆς ἔσο σὺ μόνος Ταρτεπιών· σὺ μόνον φέρε τὸ ὄνομα τοῦτο, ὅπερ κατέστη πολὺ βαρὺ δι' ἐμέ. Ἐγὼ παύω νὰ ὀνομάζωμαι τοῦ λοιποῦ Ταρτεπιών, ἀλλὰ θὰ δύναμαι νὰ κάμω ὅ,τι θέλω. Ἐγὼ θὰ ὀνομάζωμαι τοῦ λοιποῦ Ταρτεπιού — τὸ Υ μοὶ ἀποδίδει τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν εὐτυχίαν. Ἐξ ἡμῶν δὲ θέλουσι ἐξέλθει δύο διακεκριμένα ἀπ' ἀλλήλων γένη. Οἱ Ταρτεπιών, τῶν ὁποίων θὰ ἦσαι σὺ ὁ γεννάρχης, καὶ οἱ Ταρτεπιού, τῶν ὁποίων ἐγὼ θὰ ἦμαι ἡ ἀρχή. Καὶ ἂν μετὰ πέντε χιλιάδας ἔτη, τὰ δύο ταῦτα γένη, ἐχθρὰ γενόμενα, συσπαράσσωνται, ἐὰν οἱ ἔκγονοι ἡμῶν ἐπιλαθόμενοι ὅτι εἶνε ἐξάδελφοι, ἐπιχειρήσωσι νὰ φάγωσιν ἀλλήλους μὲ διάφορον ἄρτυμα, ἡ ἁμαρτία ἐπὶ σέ· vade retro, Ταρτεπιών: Ὁ Ταρτεπιοὺ οὐδὲν πλέον ἔχει κοινὸν μετὰ σοῦ.

[Alphonse Karr]. **

ΚΛΕΠΤΑΙ ΜΕΓΑΛΟΥ ΟΝΟΜΑΤΟΣ

Ἔν τινι γαλλικῇ ἐφημερίδι ἐδημοσιεύθη πρὸ πολλοῦ ὑπὸ τοῦ Βίκτωρος Οὐγκὼ (Hugo) ἡ ἑπομένη περίεργος σημείωσις:

Κατάλογος ἀνθρώπων πάσης τάξεως, οἵτινες μοὶ κάμνουν ἢ μοὶ ἔχουσι κάμει τὴν τιμὴν νὰ οἰκειοποιῶνται τὸ ὄνομά μου.

1.—*Βαλέριος* Hugol, ναυτικός. Δὲν ὑπογράφεται δι' ὁλοκλήρου τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ *Βαλέριος*, ἀλλὰ γράφει μόνον Β. Τὸ l, κακὰ γεγραμμένον, ἐξαφανίζεται ἐπίτηδες ἀπὸ τὰ ἄνθη τῆς καλλιγραφίας, εἰς τρόπον ὥστε ἡ ὑπογραφὴ αὐτοῦ ἀναγινώσκεται B. Hugo.

Τὸ λάθος τοῦτο μοὶ *ἐκόστισέ* ποτε 1500 φράγκα.

2.—Ἡ δεσποσύνη *Ἰωσηφίνα* Hugo, θυγάτηρ θυρωροῦ, ἀνῆλθεν ἐπὶ τῆς σκηνῆς τοῦ θεάτρου Ἁγίου Ἀντωνίου, ὑπὸ τὸ ὄνομα *Βικτωρία*

Digitized by Google

Hugo. Ἡ συρροὴ ὑπῆρξε μεγίστη καὶ ἡ ἐπιτυχία πλήρης. Ὁ κόσμος ἐπίστευσεν ὅτι ἦτο ἀδελφή μου, ἣν ἐγὼ ἐγκαταλείπω εἰς τὴν δυστυχίαν.

3.—*Ἀδόλφος* Hugot, αὐλητής· εἰς τὰ προγράμματά του τυπόνει τὸ ὄνομά του Λ. Hugo. Τὸν νομίζουν ἀδελφόν μου.

4.—Μ. Hugot, ξενοδόχος· πρό τινος ἀφεῖλεν ἐπίτηδες τὸ t ἀπὸ τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ ξενοδοχείου του καὶ καλεῖται μόνον Hugo.

5.—*Φελίξ Hugot*, ῥάπτης, ὑπογράφεται Felix Hugo. Τὸν ἐκλαμβάνουν ἀντὶ τοῦ ἀδελφοῦ μου.

6.—Ὁ . . . . , ἠθοποιὸς ἐν Ἀμιὲν, καλεῖται Βίκτωρ Οὐγκὼ καὶ κερδοσκοπεῖ ἐκ τῆς φήμης τοῦ ὀνόματός μου.

7.—Μικρὸν σοκακόπαιδον τῶν Παρισίων, πωλητὴς φωσφόρων, κατεδικάσθη πρό τινων ἡμερῶν εἰς ἑνὸς φράγκου πρόστιμον ὑπὸ τὸ ὄνομα Βίκτωρ Οὐγκώ. Φαίνεται ὅτι δὲν εἶχεν ἐπώνυμον.

Ἕνα πουλὶ ἀναστέναξε μέσα 'ς τὸν Ἅϊ Νικόλα,
κ' ἐμαραθήκαν τὰ κλαδιὰ, ὅλα τὰ περιβόλια·
'ς τοὺς κάμπους ὅπ' ἀκούστηκε μαράθηκαν τὰ χόρτα.
Τ' ἀκοῦσαν καὶ δυὸ Ἕλληνες, δυὸ Ἀνατολικιῶταις:
«Τ' ἔχεις πουλάκι μου καὶ κλαῖς 'ς τὸν ἥλιο καὶ μαδιέσαι;
—«Ἀντίπροχθὲς ἐδιάβαινα ἀπὸ τὸ Καρπενῆσι,
Κι' ἄκουσα νὰ συνομιλοῦν 'ς τοῦ Σκόδρα τὸ τσαντῆρι.
Κ' ἐλέγαν 'ς τὸ συμβούλιο τὸ κάτω τὸ χαμπέρι.
Ὁ Μάρκος ἐσκοτώθηκε μὰ ἔσφαξε χιλίους.

[Δημοτικὸν ᾆσμα].

Χαρακτηρισμὸς

ΤΟΥ ΜΑΡΚΟΥ ΜΠΟΤΣΑΡΗ

Ὁ Μάρκος Μπότσαρης ἦν ἐκ τῶν σπανίων ἐκείνων τῆς ἐλευθερίας προμάχων, οἵτινες ὑπέταξαν τὸ ἴδιον ὄφελος εἰς τὸ κοινῇ συμφέρον, ἀνδρεῖος δὲ καὶ πιστὸς ἀνὴρ, οὗ διέμεινεν ἁγία παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἡ μνήμη. Οὐδεὶς εἶχε τὴν ἀφιλοκερδῆ αὐτοῦ ἀφοσίωσιν ὑπὲρ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος, οὐδεὶς τὴν δραστηριότητα αὐτοῦ καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης γενναιότητα. Ὅτε ὁ Χουρσὴτ Πασσᾶς κατεμέμφθη κατὰ τῶν Ἀλβανῶν, ὅτι ἦσαν δειλοὶ, ἀνάξιοι νὰ τρώγωσι τὸν ἄρτον τοῦ βασιλέωςτων, διότι δὲν κατώρθουν νὰ καταβάλωσι τοὺς Σουλιώτας, ἀπήντησεν αὐτῷ γηραιός τις πολεμιστὴς, οὐλῶν ἀνάμεστος, ὁ Χασὰν Ἀρούνης: «Ὄχι αὐθέντα! οἱ Ἀλβανοὶ ἔδειξαν πάντοτε ὅτι δὲν στεροῦνται γενναιότητα, καὶ ὅτι ἀξίως τρώγουσι τὸν ἄρτον τοῦ βασιλέως· ἀλλὰ πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν χάριν τῆς ἀληθείας, ὅτι οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ εἶνε ἔκτακτα παλληκάρια, καὶ ὁ Μάρκος μάλιστα εἷς τῶν ἀηττήτων ἀνδρείων τοῦ καιροῦ μας. Ἂν ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἦτο Μουσουλμάνος, θὰ ἐπιστεύομεν ἀδιστάκτως, ὅτι ὁ προφήτης Ἀσρὲτ Ἀλῆς ἐπανῆλθεν εἰς τὴν γῆν.» Αἱ κατὰ τοῦ Χουρσὴτ μάχαι καὶ ἡ ὑπεράσπισις τοῦ Μεσολογγίου εἶχον περιβάλει τὸ μέτωπον τοῦ Μάρκου δάφνας, ὑπὸ παντὸς ἐν Ἑλλάδι, κατὰ τὸ σύνηθες, φθονουμένας. Ἴσως δὲ τὸ μόνον αὐτοῦ ἐλάττωμα ἦτο, ὅτι συνῃσθάνετο ἑαυτὸν πολὺ ὑπέρτερον τοῦ χαμαιζήλου φθόνου τῶν περὶ αὐτὸν, καὶ δὲν ἀνελογίζετο ἐπαρκῶς τὴν ἀληθῆ τῶν πραγμάτων κατάστασιν. Ὁ ἀνὴρ ἐκεῖνος, ὅστις ἔσχισε τὸ παρεσκευασμένον αὐτῷ δίπλωμα στρατηγοῦ, ἅμα ἀκούσας τὰς ἐπὶ τούτῳ φθονερὰς παρατηρήσεις τῶν συμπατριωτῶν αὐτοῦ, καὶ εἶπε τοὺς μετριόφρονας μὲν τούτους ἀλλὰ καὶ τολμηροὺς λόγους: «Ὅστις εἶνε ἄξιος, λαμβάνει αὔριον τὸ δίπλωμά του ἐνώπιον τοῦ ἐχθροῦ», ὀλίγον βεβαίως ἐσυλλογίζετο, ὅτι περιεστοίχιζον αὐτὸν ῥᾳδιοῦργοι, οἵτινες χαίροντες ἔβλεπον αὐτὸν ἐμπλεκόμενον εἰς κινδύνους, ἵνα καταλίπωσιν αὐτὸν ἔπειτα ἕρμαιον εἰς τὴν μοῖράν του.

Κ. Μενδελσων Βαρθολδης.

ΕΧΘΡΟΙ

Ἔχεις, φίλε μου, ἐχθρούς; Προχώρει, μὴ σὲ μέλλει. Ἐὰν φράξωσι τὴν ὁδόν σου μὲ ἐμπόδια, κάμε μίαν περιστροφὴν, ἐκπληρῶν ἀείποτε τὸ καθῆκόν σου εἰς τὸ πεῖσμά των. Ὁ μὴ ἔχων ἐχθροὺς δὲν σημαίνει τίποτε, διότι ἡ ζύμη του εἶνε τοιαύτη, ὥστε ἕκαστος μαλάσσει αὐτὸν κατὰ τὸ δοκοῦν. Ὁ φιλαλήθης, ὁ σκεπτόμενος καὶ ὁ λέγων τὴν γνώμην του, εἶνε ἀδύνατον νὰ μὴ κάμῃ ἐχθροὺς ὅσους αἱ παρατηρήσεις αὐτοῦ προσβάλλουσι. Σὺ ὅμως ἀδιαφόρει περὶ τῶν ἐχθρῶν σου· πίστευσον δ' ὅτι εἰσὶ τοσοῦτον ἀναγκαῖοι, ὅσον ὁ ἀὴρ, ὃν ἀναπνέομεν, ὅπως διατηρῶμεν ἡμᾶς δραστηρίους καὶ προθύμους. Οἱ ἐχθροὶ ὁμοιάζουσι σπινθῆρας τοὺς ὁποίους, ἐὰν δὲν φυσήσῃς, σβέννυνται μόνοι των. Ἔχε ὑπ' ὄψιν σου ὅτι, ἐὰν φιλονεικῇς μετ' αὐτῶν, τότε κάμνεις τὴν ἐπιθυμίαν των. (Βύρων).

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

⁂ Ὁ ἀγαπῶν τοὺς κολακεύοντας αὐτὸν ἀκολουθεῖ ἀκουσίως του τὸ θεῖον τοῦ Ἰησοῦ λόγιον: *ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν*.

⁂ Ἐὰν ἡ εὐφυΐα ὑπεβάλλετο τῇ λογικῇ πόσα εὐφυᾶ πνεύματα ἤθελον φαίνονται ἀνόητα καὶ γελοῖα!

⁂ Ὁ περιωρισμένος νοῦς περιφρονεῖ ὅ,τι δὲν δύναται νὰ ἐννοήσῃ· τὸ γοργὸν πνεῦμα ἐπιθυμεῖ νὰ μάθῃ ὅ,τι οἱ ἄλλοι γινώσκουσιν, ἡ δὲ μεγαλοφυΐα ἐπιθυμεῖ ν' ἀνακαλύψῃ ὅ,τι οὐδεὶς ἠξεύρει.

⁂ Ἡ εὐτυχία καὶ ἡ κακοδαιμονία τοῦ ἀνθρώπου ἐξαρτῶνται πολὺ μᾶλλον ἐκ τῆς διαθέσεως ἢ ἐκ τῆς τύχης αὐτοῦ. (La Rochefoucauld).

Τὸ σύνθημα τοῦ Σπαρτιάτου ἦτο «νίκη ἢ θάνατος», μᾶλλον δὲ, καθὼς λέγεται, ὅτι εἶπέ ποτε Λάκαινα πρὸς τὸν υἱὸν, παραδίδουσα αὐτῷ τὴν ἀσπίδα· «ἢ τὰν ἢ ἐπὶ τὰν», ὅ ἐστιν ἢ νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν ἀσπίδα αὐτοῦ εἰς Σπάρτην, ἢ νεκρὸς ἐπὶ τῆς ἀσπίδος ν' ἀνακομισθῇ· διότι ὁ ἀπολέσας τὸ ὅπλον τοῦτο καὶ ἐπιζήσας ἐλογίζετο ἄτιμος καὶ ἔπασχεν ὅσα ἀδύνατον ἦτο νὰ

Digitized by Google

ὑποφέρῃ ψυχὴ εὐγενής. Ὁ τρέσας, δηλαδὴ ὁ δειλιάσας, καὶ μὴ προτιμήσας τῆς ἀπὸ τοῦ πεδίου τῆς μάχης φυγῆς τὸν μετὰ τῶν συναγωνιστῶν θάνατον, ἀπέβαλλε πάντα τὰ τοῦ πολίτου δίκαια καὶ διετέλει διὰ παντὸς ὑφ᾽ὅλων περιφρονούμενος. Ὁ Ἀριστόδημος ἦτο εἷς τῶν 300 Σπαρτιατῶν, οἵτινες ὑπὸ τὸν βασιλέα Λεωνίδαν, ἀντιπαρετάχθησαν ἐν Θερμοπύλαις πρὸς τοὺς Πέρσας· μόνος δὲ αὐτὸς δὲν ἀπέθανε μετὰ τῶν ἄλλων, ἀλλὰ διεσώθη ἀγενῶς εἰς Σπάρτην. Ἐνταῦθα ὅμως ὑπέκυψεν εἰς ὄνειδος βαρύ· οὐδεὶς ἤθελε νὰ δώσῃ αὐτῷ πῦρ, καὶ οὐδεὶς πρὸς αὐτὸν διελέγετο, πάντες δὲ ἐπιδεικνύοντες αὐτὸν ἔλεγον· «ὁ τρέσας Ἀριστόδημος.» Τοιαύτη ἦτον ἐν Σπάρτῃ τοῦ ἀνάνδρου ἡ τύχη. Ἐὰν ἦτο ἄγαμος, δὲν εὕρισκε σύζυγον, ἐὰν εἶχε κόρας, δὲν εὕρισκε γαμβρόν. Οἱ νέοι οὐδὲν ὤφειλον πρὸς τὴν ἡλικίαν αὐτοῦ σέβας, καὶ ὅσοι δὲν ἀπέστρεφον ἀπὸ αὐτοῦ τὸ πρόσωπον ἠδύναντο νὰ ῥαπίσωσιν αὐτὸν ἀτιμωρητί. Ὥστε «οὐδὲν θαυμάζω», ἀνακράζει ὁ Ξενοφῶν», «τὸ προαιρεῖσθαι ἐκεῖ θάνατον, ἀντὶ τοῦ οὕτως ἀτίμου τε καὶ ἐπονειδίστου βίου.»—Κ. Παπαρρηγόπουλος.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

〰 Ἔκ τινος διατριβῆς, δημοσιευθείσης ἐν τῇ ἐφημερίδι *Ἐμπρός*, ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Χαρακτηρισμὸς τοῦ Ῥωμηοῦ», ἐσταχυολόγησα τὰ ἑπόμενα: Ὁ Ῥωμηὸς θεωρεῖ ἅπαντα τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον πλασθέντα ἀποκλειστικῶς δι᾽ αὐτόν, ὡς ἐκ τούτου ἐννοεῖ νὰ χρησιμοποιῇ αὐτὸν κατὰ βούλησιν. Κατ᾽ αὐτόν, οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων δὲν ἔχουσιν ἄλλον λόγον ὑπάρξεως, ἢ τὴν διευκόλυνσιν τῆς πραγματοποιήσεως τῶν ὀρέξεών του. Οὐδείς, πλὴν αὐτοῦ, ἔχει δικαιώματα. Πάντες οἱ λοιποὶ ἔχουσι *καθήκοντα* πρὸς αὐτόν· καθήκοντα, ὧν τὴν ἐκτέλεσιν ἀπαιτεῖ πανταχοῦ καὶ ἀνὰ πᾶσαν στιγμήν. Ἔλαβεν *ἀνάγκην* τινα; Δὲν πολυζαλίζεται περὶ τοῦ μέσου, ὅπερ θὰ τῷ χρησιμεύσῃ εἰς θεραπείαν τῆς ἀνάγκης ταύτης.—Ὁ πρῶτος διαβάτης,—ἰδοὺ ὅ,τι τῷ χρειάζεται.—Τί ἁπλούστερον τούτου; —Π. χ. καπνίζει, οὐδέποτε ὅμως φέρει μεθ᾽ ἑαυτοῦ πυρεῖα. Τί τῷ χρησιμεύουν; Σταματᾷ τὸν πρῶτον, ὃν συναντήσει καπνίζοντα, καὶ λέγει αὐτῷ ἀποτόμως: *Τὴ φωτειά σου.*—Ὅταν προσθέτῃ *παρακαλῶ*, εἶναι *εὐγενὴς* Ῥωμηός.

Ὁ Ῥωμηὸς βαδίζει κατὰ μῆκος τῆς ὁδοῦ *Αἰόλου* ἢ *Ἑρμοῦ*, ὅπου τὸ *πλάτος* τῶν πεζοδρομίων δὲν ἐπιτρέπει τὰς συναθροίσεις. Ἀλλ᾽ ὁ Ῥωμηὸς θέλει νὰ σταθῇ, ὅπως περιεργασθῇ εἰκόνα τινὰ ἐκτεθειμένην εἰς παράθυρον καταστήματος, ἢ ὅπως χαιρετίσῃ φίλον τού τινα καὶ τῷ ἀποτείνῃ τὴν ἐρώτησιν· «Ἀπὸ ποῦ ἔρχεσαι, ποῦ πᾷς;» Ἰδοὺ λοιπὸν κατοχὴ πεζοδρομίου, παρεμφερὴς τῇ κατοχῇ τῆς Βουλγαρίας. Ἰδοὺ παῦσις τῆς διὰ τῆς στενῆς ἐκείνης ἀρτηρίας κυκλοφορίας. Οἱ διαβάται, ἐὰν θέλωσι νὰ ἐξακολουθήσωσι τὸν δρόμον των, ὀφείλουσι νὰ κατέλθωσι τοῦ πεζοδρομίου. Εὐτυχεῖς δέ, ἂν ὁ καιρὸς δὲν εἶναι βροχερός,—διότι, εἰς τοιαύτην περίπτωσιν, θὰ ἀναγκασθῶσι νὰ διέλθωσι διὰ τοῦ βορβόρου, ἀφοῦ ὁ *ῥωμηὸς* δὲν ἔχει τὴν εὐγένειαν νὰ ἀποσυρθῇ ὅπως οἱ διαβάται διέλθωσιν ἀβρόχοις ποσί. Μὴ νομίσητε δὲ ὅτι, ἂν οἱ διαβάται αὐτοὶ εἶναι *Κυρίαι*, θὰ σωθῶσι τῆς *βορβοροβασίας* ταύτης. Θὰ ἀναγκασθῶσι καὶ αὐταὶ νὰ βυθίσωσι τοὺς λεπτοφυεῖς πόδας των εἰς τὸν βόρβορον, δι᾽ ὃν βεβαίως δὲν ἐπλάσθησαν, διότι οἱ κατέχοντες τὸ πεζοδρόμιον Ῥωμηοὶ δὲν ἐννοοῦσι νὰ παραχωρήσωσιν εἰς ἄλλους θέσιν, ἣν τόσον *ἀνδρείως* καθεῖξαν.

Ὁ Ῥωμηὸς περιπατῶν ἔχει τὸ *γοῦστο* νὰ θέτῃ τὴν ῥάβδον ὑπὸ τὴν μασχάλην,—καὶ ἐν ὅσῳ βαδίζει κατ᾽ εὐθεῖαν meno male—· ἀλλ᾽ ὅταν ἔλθῃ αὐτῷ ἡ ὄρεξις νὰ ἐκτελέσῃ στροφήν τινα, οὐαὶ τῷ γείτονι!

Ἂς ἀκολουθήσωμεν τὸν Ῥωμηὸν περιπατοῦντα. Ἰδοὺ βλέπει ἐρχομένας δύο Κυρίας. Δύναται μικρὸν παρεκκλίνων, νὰ ἀφήσῃ αὐταῖς ἐλευθέραν τὴν διάβασιν, διερχόμενος ἐκ τοῦ ἑνὸς ἢ τοῦ ἄλλου μέρους. Μὴ τὸ περιμένετε. Ὁ Ῥωμηὸς οὐδὲ τρίχα παρεκκλίνει. Καὶ ἰδοὺ αὐταὶ ἀναγκαζόμεναι νὰ πράξωσιν ὅ,τι ἔπραξέ ποτε ἡ Ἐρυθρὰ θάλασσα. Ἀποσύρονται ἔνθεν καὶ ἔνθεν, καὶ ὁ Ῥωμηός, νέος Μωϋσῆς, διέρχεται διὰ μέσου. Οὕτω πράττων νομίζει ὅτι ἀφεύκτως θὰ παρατηρηθῇ...

Διέρχεται εὐειδής τις Κυρία. Ὁ Ῥωμηὸς *καρφόνει* τοὺς ὀφθαλμούς του ἐπάνω της, καὶ δὲν ἐννοεῖ νὰ τοὺς ἀποσπάσῃ ἄχρις οὗ ἴδῃ ὅτι στραφεῖσα τὸν παρετήρησε. Τοῦτο εἶναι θρίαμβος δι᾽ αὐτόν, διότι πέποιθεν ὅτι γυνή, ἥτις τὸν εἶδεν ἅπαξ, εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ ἐτρώθη τὴν καρδίαν ὑπὸ τῆς ὡραιότητός του.

Ὁ Ῥωμηὸς εἰσέρχεται ἐν τῷ καφενείῳ. Διερχόμενος ῥίπτει τὸν πῖλόν σου. Μὴ νομίσῃς ὅτι θὰ τὸν σηκώσῃ. Εἶναι πολὺ μάλιστα, ἂν καταδεχθῇ καὶ νὰ στρέψῃ ὅπως τὸν ἴδῃ πεσόντα. Ἀφοῦ πτύσῃ καὶ ὑβρίσῃ τὸ *παιδὶ* τοῦ καφενείου, διότι δὲν τῷ ἔδωκεν ἀμέσως ζητηθεῖσαν ἐφημερίδα, κάθηται· ἀλλὰ διὰ νὰ καθήσῃ θέλει τοὐλάχιστον τρεῖς *καθέκλας*. Εἰς τὴν μίαν κάθηται, εἰς τὴν ἄλλην ἀκουμβᾷ καὶ εἰς τὴν τρίτην θέτει τοὺς πόδας. Κατὰ τύχην κάθησαι εἴς τινα παρακειμένην τράπεζαν καὶ ὁμιλεῖς μετά τινος τῶν φίλων σου. Ὁ Ῥωμηὸς δὲν σᾶς γνωρίζει· οὐδέποτε σᾶς εἶδεν· ἀλλὰ τοῦτο οὐδόλως τὸν κωλύει ν᾽ ἀναμιχθῇ εἰς τὴν ὁμιλίαν σας καὶ νὰ σᾶς εἴπῃ ὅτι *δὲν ἠξεύρετε τί λέγετε*. Μὴ νομίσητε δὲ ὅτι πράττει τοῦτο ὅπως σᾶς προσβάλῃ. Ἄπαγε τῆς βλασφημίας! Εἶναι ἡ συνήθης φράσις, δι᾽ ἧς ὁ Ῥωμηὸς ποιεῖται ἔναρξιν τοῦ λόγου, ὅταν καταδεχθῇ ν᾽ ἀποτείνῃ τὸν λόγον εἴς τινα.

Digitized by Google

Ὁμιλεῖ αἰωνίως κατὰ τῆς πολιτικῆς φαυλότητος ἐκείνων, οἵτινες μὴ ἐκτιμῶντες τὰ φῶτά του καὶ τὴν ἱκανότητά του, στεροῦσι τὴν πατρίδα τῶν ὑπηρεσιῶν του. Πολλάκις δὲ ἐξερχόμενος ἐκ τοῦ Κεντρικοῦ Ταμείου, ὅπου ἐξαργύρωσεν ἔνταλμα δοθὲν αὐτῷ ὑπὸ τῆς *ἐλευθεριότητος* ὑπουργοῦ τινος, μεταβαίνει εἰς τὸ καφενεῖον, ὅπως ἀγορεύσῃ κατὰ τῆς σπατάλης τοῦ δημοσίου πλούτου, ὃν τόσον ἀναιδῶς *διεσπάθιζε* τὸ. . . προκάτοχον ὑπουργεῖον.

Ὁ Ῥωμηὸς οὐδέποτε δύναται νὰ παραδεχθῇ ὅτι πιθανὸν νὰ ἔχῃ καὶ ἄδικον. Ὁμιλοῦντα σὲ διακόπτει, διότι δὲν δύναται νὰ ἐννοήσῃ ὅτι δύνασαι νὰ εἴπῃς τι ὀρθότερον ἐκείνου, ὅπερ αὐτὸς εἶπεν, ἢ προτίθεται νὰ εἴπῃ. Πολλάκις μάλιστα ἐπιχειρεῖ νὰ σὲ ἀνασκευάσῃ πρὶν ἢ ὁμιλήσῃς, καίτοι ἀγνοῶν τί θὰ εἴπῃς.

Ὁ Ῥωμηὸς ἔχει αἰωνίως εἰς τὸ στόμα τὴν πατρίδα. Ἀλλ' ἡ πατρὶς δι' αὐτὸν εἶναι μέγα τι κτῆμα, οὗτινος αὐτὸς δικαιοῦται νὰ λαμβάνῃ τοὺς καρπούς, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ τὸ καλλιεργῇ.

Ὁ Ῥωμηὸς εἶναι πολιτικός, φιλόσοφος, εἶναι ἑνὶ λόγῳ *πανδαήμων*. Λατρεύει τὴν ἐπιτυχίαν, καὶ ὁμιλεῖ πάντοτε καὶ περὶ πάντων ἀξιωματικῶς. Περιφρονεῖ πάνθ' ὅσα δὲν ἐννοεῖ. Ἡ θεωρία τῆς *ἐξελίξεως* π. χ. εἶναι δι' αὐτὸν *μωρολογήματα*.

Ἂν λάβῃς τὸ δυστύχημα νὰ ἔχῃς πάροικον Ῥωμηόν, τὸ καλλίτερον ὅπερ δύνασαι νὰ πράξῃς εἶναι ν' ἀλλάξῃς δωμάτιον, διότι οὐδέποτε θὰ εὕρῃς ἡσυχίαν. Ὁ Ῥωμηός, οὔτε ἐννοεῖ, οὔτε δύναται νὰ ἐννοήσῃ τὴν ἀλληλεγγύην, ἥτις ὑπάρχει μεταξὺ τῶν ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ οἰκίᾳ οἰκούντων, καὶ τὰς ὑποχρεώσεις, ἃς οὗτοι ἔχουσιν ἀμοιβαίως.

Μὴ ἀπατηθῇς καὶ δώσῃς τι εἰς τὸν Ῥωμηὸν —ἔστω καὶ βιβλίον—διότι οὐ μόνον οὐδέποτε θὰ σοὶ τὸ ἐπιστρέψῃ, ἀλλὰ καὶ θὰ σὲ ὑβρίσῃ, ἂν λάβῃς τὴν τόλμην νὰ τὸ ἀπαιτήσῃς.

Ἂν ὁ Ῥωμηὸς σοὶ προσδιορίσῃ ὥραν συνεντεύξεως—ὅσον σπουδαία καὶ ἂν ἦναι ἡ ὑπόθεσις—οὐδέποτε θὰ ἔλθῃ εἰς τὴν προσδιορισθεῖσαν ὥραν. *Ὁ λόγος δὲν εἶναι συμβόλαιον*, ἰδοὺ τὸ ἀξίωμα τοῦ Ῥωμηοῦ.

Ὁ Ῥωμηὸς ὄπισθεν πάσης πράξεως, πάσης ἰδέας, βλέπει τὸ *χρῆμα*. Τοῦτο εἶναι δι' αὐτὸν ὁ ὕπατος τῶν θεῶν. Πάντα τὰ λοιπὰ οὐδεμίαν ἔχουσι δι' αὐτὸν σημασίαν,—εἶναι ἀνοησίαι ἰδεολόγων.

Ὁ Ῥωμηὸς ἔχει μεγίστην κλίσιν πρὸς τὴν ζωγραφικήν, δι' αὐτὸ πανταοῦ καὶ πάντοτε ζωγραφίζει,—ἐπὶ τῶν τραπεζῶν π. χ. τῶν καφενείων, ἐπὶ τῶν τοίχων τῶν οἰκιῶν, ἐπὶ τῶν ὑάλων τῶν παραθύρων, ἐπὶ τῶν. . . .

Ὁ Ῥωμηὸς τρέφει ἰδιάζουσαν συμπάθειαν πρὸς τὴν ξένην ἰδιοκτησίαν· θεωρεῖ θρίαμβόν του ὅταν καταστρέφῃ τὰ ἐν ταῖς ἁμαξάμαξαις καθίσματα, τὰ παραπετάσματα καὶ τὴν ὀροφήν, λυπεῖται δὲ ὅτι δὲν ἔχει ἀρκετὰ μακρὰς χεῖρας ὅπως πράξῃ τὸ αὐτὸ καὶ πρὸς τὸν ἀνέφελον τῆς Ἑλλάδος οὐρανόν.

~~~ Ἡ θέρμανσις οἰκιῶν, ἰδίως θεάτρων καὶ ἐργοστασίων, διὰ τοῦ ἀτμοῦ, καθὼς καὶ τῶν δωματίων τοῦ σιδηροδρόμου κατὰ τὸν χειμῶνα, ἐπέτυχε, καὶ τοιαύτη διὰ τοῦ ἀτμοῦ θέρμανσις εἰσήχθη εἰς διάφορα τῆς Εὐρώπης μέρη. Τελευταίως συνέλαβον οἱ Ἀμερικανοὶ τὴν ἰδέαν τῆς θερμάνσεως ὅλων δωματίων τῶν οἰκιῶν ὁλοκλήρου πόλεως διὰ τοῦ ἀτμοῦ. Τὸ μεγαλοπρεπὲς δὲ τοῦτο πείραμα ἐπέτυχε θαυμασίως εἰς τὴν πόλιν Βουφφάλο. Ἔκ τινος ἀτμολέβητος διωχετεύθη διὰ σωλήνων, 3 μιλίων μήκους ἐχόντων, εἰς 75 μεγάλας οἰκίας, δηλαδὴ εἰς ἑκατοστύας δωματίων αὐτῶν, εἰς νοσοκομεῖον, εἰς μέγα σχολεῖον ὁ ἀτμὸς καὶ πανταοῦ ὑπῆρχεν εὐχάριστος θερμοκρασία. Συνεπείᾳ τούτων τῶν ἐπιτυχῶν δοκιμασιῶν σκοπεύουσι νὰ ἐπεκτείνωσι νῦν τοῦτο τὸ νέον σύστημα τῆς θερμάνσεως ἐπὶ μεγάλων πόλεων μετὰ ἑκατοστύων καὶ χιλιάδων οἰκιῶν. Πρὸς τούτοις ὑπελογίσθη, ὅτι ἡ διὰ τοῦ ἀτμοῦ θέρμανσις εἶναι ὑγιεινοτέρα, ἔλασσον ἐπικίνδυνος καὶ εὐθηνοτέρα. Ἐὰν τυχὸν ἤθελε συμβῇ ἐξ ἄλλης τινὸς περιστάσεως πυρκαϊὰ διὰ φλέξεως πετρελαίου τινὸς λύχνου ἔν τινι δωματίῳ, διὰ τοῦ ἀνοίγματος τοιούτου ἀτμαγωγοῦ σωλῆνος ὁ μεθ' ὁρμῆς ἐξερχόμενος ὑδατμός, πληρῶν τὸν ἀέρα, ἀποσβένει παραχρῆμα τὸν πλέον ἰσχυρὸν καὶ ἐπικίνδυνον ἐμπρησμόν.

~~~ Ὁ γερμανικὸς τύπος, γράφει ὁ «Παρνασσός», ἀσχολεῖται περὶ σχέδιόν τι τολμηρὸν ἅμα καὶ εὐεργετικόν, προταθὲν ὑπὸ τοῦ διδάκτορος Rohlfs, ἑνὸς τῶν διασημοτάτων περιηγητῶν τῶν ἐνδοτέρων τῆς Ἀφρικῆς. Πρόκειται περὶ σιδηροδρόμου κατασκευαστέου πρὸς τὸ κέντρον τῆς Ἀφρικῆς. Ἡ γραμμὴ θὰ ἤρχιζεν ἐκ Τριπόλεως καὶ θὰ διευθύνετο πρὸς νότον. Θὰ ὠχυροῦτο δὲ κατὰ τῶν πολεμίων στιφῶν ἐν τοῖς ἐπικινδύνοις τόποις διὰ φρουρίων ἐχόντων φρουρὰς εὐρωπαίων στρατιωτῶν. Ἐπίσης δὲ θὰ ἐλαμβάνετο κατάλληλος φροντὶς πρὸς ἄμυναν κατὰ τοῦ λιβός. Ὁ σιδηρόδρομος θὰ ἐλάμβανε τὴν καύσιμον ὕλην ἐξ Εὐρώπης ἂν δὲν κατωρθοῦτο ἡ ἀντικατάστασις τοῦ ἄνθρακος δι' ἰσχυρῶν ἡλιακῶν παρασκευασμάτων. Ἀλλὰ καὶ ἂν μὴ τοῦτο ἀκριβῶς κατωρθοῦτο, ὁ Rohlfs ὑπολογίζει ὅτι ὁ ἥλιος θὰ παρεῖχεν ὁπωσδήποτε σπουδαίας οἰκονομίας καυσίμου ὕλης, διότι τὸ ὕδωρ τῆς μηχανῆς θὰ εἶχεν ἤδη θερμοκρασίαν 50 βαθμῶν τοῦ ἑκατονταβάθμου θερμομέτρου πρὸ τῆς τεχνητῆς θερμάνσεως. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι ἡ ἐπιχείρησις ἔμελλε νὰ ἦνε οἰκονομικῶς ἐπικερδεστάτη.

Εἷς Ἀναγνώστης.

ΑΘΗΝΗΣΙ.—ΤΥΠΟΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ, ΟΔΟΣ ΠΑΤΗΣΙΩΝ, 14.

Digitized by Google

Ἀριθ. 124 – Λεπτὰ εἴκοσι.

ΕΤΟΣ Γ'.

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Πέμπτος | Συνδρομὴ ἐτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20.—Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶνε ἐτήσιαι— Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὁδὸς Σταδίου, 6. | 14 Μαΐου 1878

ΠΑΝΟΜΟΙΟΤΥΠΟΝ ΤΗΣ ΥΠΟΓΡΑΦΗΣ ΤΟΥ

ΠΑΠΑΦΛΕΣΣΑ

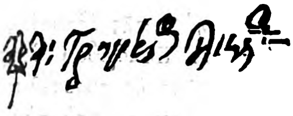

Ἡ ἀνωτέρω ὑπογραφὴ τοῦ γενναίου ἀρχιμανδρίτου ἐλήφθη ἐκ μακρᾶς ἐπιστολῆς γραφείσης ἐν Ἀχλαδοκάμπῳ, τῇ 10 Ἰουλίου 1822, παρ' αὐτοῦ καὶ τῶν ἀειμνήστων Δημητρίου Ὑψηλάντου, Πετρόμπεη, Θεοδώρου Κολοκοτρώνη καὶ Παναγιώτου Κρεββατᾶ καὶ ἀπευθυνθείσης «Πρὸς τοὺς φιλογενεῖς πατριώτας, εἰς Ζάκυνθον.» Διὰ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης, ἧς τὸ πρωτότυπον εὑρίσκεται εἰς χεῖρας τοῦ κ. Δ. Στεφάνου, περιγράφεται ἡ οἰκτρὰ τότε κατάστασις τῆς Ἑλλάδος καὶ ζητεῖται βοήθεια παρὰ τῶν Ζακυνθίων εἰς «μπαροῦτι, μολύβι καὶ χαρτί.» Σ. τ. Δ.

ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ ΚΟΛΟΜΒΟΣ

Βίος αὐτοῦ καὶ ἀνακαλύψεις.

[Μετάφρασις Α. Μ.]

Συνέχεια καὶ τέλος· ἴδε σελ. 289.

Ε'

Τρίτη θαλασσοπορία.

Ἡ Τριάς, ἡ ἀμερικανικὴ Ἤπειρος, αἱ νῆσοι Ταβάγο, Γρενάδα, Μαργαρίτα καὶ Κουβάγο.

Ὁ μέγας θαλασσοπόρος δὲν ἀπεθαρρύνθη ἐκ τῆς ἀχαριστίας τῶν συμπολιτῶν του. Κατ' αὐτὸν ἡ κυρία καὶ μεγάλη ἀποστολὴ ἐξεπληρώθη, ἔμενεν ὅμως νὰ ἐκπληρωθῇ καὶ ἡ μικρὰ ἡ ἀνθρωπίνη. Ὁ Χριστοφόρος Κολόμβος, πρέπει νὰ εἴπωμεν, ἄνευ κινδύνου νὰ ἐλαττώσωμεν τὴν ὀφειλὴν τῆς εὐγνωμοσύνης, ἣν οἱ μεταγενέστεροι ὀφείλουσι πρὸς τὴν μνήμην του, ἦτο ἀνὴρ ἐμπεφορημένος ὑπὸ τοῦ πνεύματος τῶν χρόνων ἐν οἷς ἔζη. Ὠνειροπόλει πλούτη καὶ δι' ἑαυτὸν καὶ διὰ τοὺς ὀπαδούς του· ὅτε δ' ἐπερατώθη τὸ μέγα αὐτοῦ ἔργον ἀποκλειστικῶς ἐνησχολήθη εἰς ἀνεύρεσιν τοῦ χρυσοῦ, ὅστις ἠδύνατο νὰ καταστήσῃ αὐτὸν ἴσον καὶ δὴ ἀνώτερον ὅλων ἐκείνων τῶν εὐγενῶν Ἰσπανῶν, οἵτινες ἐξηυτέλιζον ἤδη τὴν ἐπιχείρησιν, διότι δὲν εὗρον τὰ πλούτη, τὰ ὁποῖα ἤλπιζον νὰ εὕρωσιν.

Οὕτω κατέγινε μετὰ σπουδῆς νὰ ὀργανώσῃ τρίτην θαλασσοπορίαν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Ἰσπανικῆς κυβερνήσεως. Μετὰ δυσκολίας κατενίκησε τὴν κακεντρέχειαν τῶν ἐχθρῶν του, οὔτε ὅμως οἱ κόποι, οὓς παρεσκεύαζε διὰ τὸ μέλλον, οὔτε αἱ διαβολαί, ἃς κατεσίγα ἐν τῷ παρόντι, ἀνεχαίτισαν αὐτόν. Τῇ 30 Μαΐου 1498 διέφυγεν ὅλας τὰς ἐνοχλήσεις, τὰς παντοειδεῖς, ἃς ἐδοκίμασεν ἀφ' ἧς ἐπανῆλθεν εἰς Ἰσπανίαν. Καίπερ δὲ νοσῶν, ἀπέπλευσε μετὰ 8 πλοίων, ἐφ' ὧν ἐπεβίβασεν 60 ναύτας καὶ 100 πεζούς, 40 ἱππεῖς, 50 ἐργάτας, 20 μεταλλευτάς, 20 ἐργάτας διαφόρων ἐπαγγελμάτων καὶ μουσικοὺς ἔτι· ἐν ἑνὶ λόγῳ ὅλα τὰ στοιχεῖα πρὸς ἵδρυσιν νέας σπουδαίας ἀποικίας, ἣς παρεσκεύασε τὸ μέλλον ἐπιτυχὼν ἐκ τοῦ Βασιλέως τὴν διαταγὴν ὅπως πᾶσαι αἱ θανατικαὶ ποιναί, αἱ ἐν χρήσει ἐν τῇ Ἰσπανίᾳ, μεταβληθῶσιν εἰς ἐξορίαν εἰς τὰς Νήσους· οὕτω δ' ἐγένετο ἐφευρετὴς τῆς ἀποκαταστάσεως ἐκείνης τῶν καταδίκων διὰ τῆς ἐργασίας, ὧν ἡ ἱστορία περιποιεῖ τιμὴν εἰς τὴν Ἀγγλίαν.

Παραφυλασσόμενος ὁ Κολόμβος παρὰ τὸ ἀκρωτήριον τοῦ Ἁγ. Βικεντίου ὑπὸ γαλλικοῦ στόλου, θέλοντος νὰ διευκολύνῃ τὴν πορείαν του, διηυθύνθη εἰς τὴν Μαδέραν, ἐξ ἧς ἀπέστειλεν εἰς τὴν Ἰσπανικὴν νῆσον 5 τῶν πλοίων του ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῶν πλοιάρχων Πέτρου Ἀράνα, Σανσὲ Καβαραγιὰς καὶ ἑνὸς τῶν συγγενῶν του Ἰωάννου Ἀντωνίου Κολόμβου· αὐτὸς δὲ διὰ τῶν ὑπολοίπων τριῶν ἐτράπη πρὸς μεσημβρίαν ὅπως διαπεράσῃ τὸν ἰσημερινὸν καὶ ἀναζητήσῃ χώρας πλουσιωτέρας.

Ἔφθασεν εἰς τὰς νήσους Σὲλ καὶ Σαντιάγον τοῦ Πρασίνου ἀκρωτηρίου. Ἐντεῦθεν ἀνεχώρησε τῇ 4 Ἰουλίου, ἔπλευσε 120 λεύγας μεσημβρινοδυτικῶς· ἔπειτα, ἵνα μὴ μείνῃ ἀκίνητος ἐν τῇ διακεκαυμένῃ ζώνῃ ὑπὸ γαλήνης μακρᾶς, ἐτράπη κατ' εὐθεῖαν πρὸς δυσμὰς καὶ ἀνεκάλυψε τῇ 31 Ἰουλίου νῆσον, ἣν ὠνόμασε Τριάδα.

Ἡ νῆσος αὕτη ἔκειτο πλησιέστατα τῇ ἠπείρῳ, ἀλλ' ὁ Κολόμβος, ὅστις δὲν ἐζήτει ἄλλως πρὸς τὸ μέρος τοῦτο τὴν ἤπειρον, ἔτι μᾶλλον ἀμφέβαλλε διότι οἱ ναῦται, οὓς ἔπεμψεν εἰς τὴν ξηρὰν τὴν ἐπαύριον τῆς προσορμίσεως αὐτοῦ παρὰ τὸ ἀκρωτήριον Ἀλκαταράζ, εἶπον αὐτῷ ὅτι ἡ χώρα ἦτο ἀκατοίκητος.

Ἐν τούτοις μέγα μονόξυλον, ἐφ' οὗ ἐπέβαινον 24 ἰθαγενεῖς ἐνδεδυμένοι κάτωθεν τῆς ὀσφύος μικρὸν ἔνδυμα βαμβάκινον, κεχρωματισμένον διὰ ζωηρῶν χρωμάτων, ἐπλησίασε τὸν στολίσκον· ἀλλ' οἱ ναῦται δὲν ἠδυνήθησαν νὰ προσελκύσωσιν αὐτοὺς διὰ τῶν κατόπτρων καὶ τῶν ὑαλικῶν, ἅτινα ἐπεδείκνυον· τοὐναντίον οἱ Ἰνδοὶ ἔδειξαν ἐχθρικὰς διαθέσεις, διότι ἀνεχώρησαν ῥί-

Digitized by Google

ψαντες βροχὴν βελῶν ἐπὶ τοῦ πλησιεστέρου αὐταῖς πλοίου.

Τῇ ἐπαύριον ὁ ναύαρχος προσωρμίσθη εἰς τὰ παράλια τῆς Βενεζουέλας, ἅτινα σχηματίζουσι τὸ δέλτα τοῦ Ὀρενόκου· ἀλλ' ἐκ τῶν πολυπληθῶν διακλαδώσεων τοῦ ποταμοῦ τούτου ἐνόμισεν ὅτι ἐκεῖ ὑπῆρχε νῆσος, ἣν καὶ ὠνόμασε Γράτσια.

Ἐν τούτοις αὐτόθι ὑπῆρχεν ἡ ἤπειρος, τὴν ὁποίαν τοσοῦτον ἐζήτει, καὶ τὴν ὁποίαν ἐνόμισεν ὅτι ἀνεῦρεν εἰς Κοῦβαν· δὲν εἶχεν ὅμως ὁ Κολέμβος ἱκανὸν χρόνον ὅπως λάβῃ πλήρη γνῶσιν. Προσβληθεὶς ἐν τῷ κόλπῳ Παρίᾳ, τῷ εὑρισκομένῳ μεταξὺ τῆς ἠπείρου καὶ Τριάδος, ὑπὸ τρικυμίας, ὅτε καὶ διέτρεξε τὸν μέγιστον τῶν κινδύνων, ἔσπευσε νὰ ἐξέλθῃ, ἀφοῦ προηγουμένως ἀνεκάλυψε καὶ ὠνόμασε τὸ ἀκρωτήριον Πένα Βλάγκα ἐπὶ τῆς νήσου Τριάδος, τὸ ἀκρωτήριον Λάπα ἐπὶ τῆς ἠπείρου καὶ πολλοὺς λιμένας, ἰδίᾳ δὲ τὸν τῶν Πιθήκων εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ὀρενόκου· ἀπεβιβάσθη δὲ καὶ πρὸς δυσμὰς τοῦ ἀκρωτηρίου Κουμάνα, ὅπου ἔτυχε λαμπρᾶς ὑποδοχῆς ὑπὸ τῶν κατοίκων, οἵτινες ἐβεβαίωσαν αὐτὸν ὅτι πέραν τοῦ ἀκρωτηρίου Ἀλκαταρὰζ ἡ χώρα εἶχεν ἄφθονον χρυσὸν καὶ μαργαρίτας.

Ὁ ναύαρχος ἐπεθύμει νὰ προχωρήσῃ μέχρις ἐκεῖ, ἀλλὰ δὲν ἔβλεπε πρὸς τὰ παράλια ἐκεῖνα οὐδὲν ἀσφαλὲς ὁρμητήριον τῶν πλοίων του. Ἄλλως δὲ καὶ ἡ ὑγεία του σπουδαίως εἶχε πάθει καὶ ἔσπευδε νὰ φθάσῃ εἰς Ἰσαβέλλαν, ὅπερ ἀναφανδὸν ἐπεζήτουν καὶ τὰ κεκμηκότα ἐκ τοῦ πλοῦ πληρώματα. Παρέπλευσε λοιπὸν τὴν Βενεζουέλαν, συνάπτων σχέσεις πρὸς τοὺς ἰθαγενεῖς, οἵτινες εἶχον σῶμα ἐξαίρετον, φυσιογνωμίαν εὐάρεστον καὶ ἦσαν μᾶλλον πεπολιτισμένοι ἐκείνων, οὓς τέως εἶχεν ἴδει μέχρι τῆς 23 Αὐγούστου, χρόνου καθ' ὃν, καταλείπων τὸν κόλπον Παρίαν διὰ στενοῦ πορθμοῦ, ὃν ἔτι καλοῦσι στόμα τοῦ Δράκοντος, εἰσῆλθεν εἰς τὴν ἀναπεπταμένην θάλασσαν.

Μετ' ὀλίγον ἀνεκάλυψε τὴν νῆσον Ταβάγο, κειμένην ΒΑ. τῆς Τριάδος, εἶτα βορειότερον τὴν Κονσεψιὼν (καλουμένην σήμερον Γρενάδαν), ἐκεῖθεν ἐκκλίνων ΜΔ. παρέπλευσε τὴν ἀμερικανικὴν παραλίαν εἰς διάστημα περίπου 40 λευγῶν, καὶ ἀνεκάλυψε τὴν νῆσον Μαργαρίταν καὶ τὴν νῆσον Κουβάγο ἐγγὺς κειμένας τῇ ἠπείρῳ. Ἐπεθύμει δὲ νὰ παρατείνῃ τὴν διαμονήν του ἐν τῇ τελευταίᾳ, διότι οἱ ἐγχώριοι εἶχον αὐτόθι ἱδρύσει ἁλιείαν μαργαριτῶν, καὶ εὐκόλως ἠδύνατο νὰ προμηθευθῇ μεγάλας ποσότητας ἀνταλλάσσων τεμάχια φαγεντιανῶν ἀγγείων καὶ σεῖστρα. Ἀλλὰ τὰ πληρώματα ἦσαν ἐκλελυμένα ἐκ τῶν κόπων, ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀσθενῶν εἶχεν αὐξήσει, διὸ ἐξηκολούθησε τὸν πλοῦν κατ' εὐθεῖαν εἰς τὴν Ἰσπανικὴν νῆσον.

Κατ' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν χρόνον ἡ διχόνοια ἐπεκράτει ἐν τῇ ἀποικίᾳ, ἀπειλουμένη καὶ ὑπὸ τῶν ἐπανεστατημένων ἐγχωρίων, ἦτο δὲ ἀναγκαία ἡ ἄφιξις τοῦ ναυάρχου ὅπως ἐπαναφέρῃ τὴν τάξιν. Ἐν τῇ ἀπουσίᾳ του ὁ ἀδελφός του Βαρθελεμῆς ἐθεμελίωσεν, αὐτὸς ὑποδείξας, εἰς ἀπόστασιν 30 λευγῶν ἐκ τῆς Ἰσαβέλλας παρά τινι μεγαλοπρεπεῖ λιμένι καὶ παρὰ τὰς ἐκβολὰς ὡραίου ποταμοῦ, τὴν πόλιν τοῦ Ἁγ. Δομίγκου, ἥτις κατέστη ὕστερον ἡ πρωτεύουσα τῆς νήσου· ἦτο δὲ φυσικῶς ὁ διοικητὴς, τοῦ ἀδελφοῦ του Δὸν Διέγου ἔχοντος τὴν διοίκησιν τῆς Ἰσαβέλλας.

Αὐτὴ ἡ κατάληψις τῆς ἐξουσίας ὑπὸ μόνης τῆς οἰκογενείας τοῦ Κολόμβου ἐξηρέθισε τοὺς Εὐρωπαίους, εἰς τοῦτο δὲ συνετέλεσε καὶ τοῦτο ὅτι πάντες οἱ ἀφικόμενοι μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῶν χρυσωρυχείων ἦσαν τυχοδιῶκται καὶ ἀνέστιοι, οἵτινες ἦλθον ἐνταῦθα ἑλκυσθέντες ὑπὸ τῆς ἀπληστίας· δυσηρεστήθησαν δὲ διότι δὲν ἐπλούτισαν ἀμέσως καὶ ἄνευ ἐργασίας.

Δὲν ὑπῆρχε δὲ πρὸς τούτοις χρεία τῆς παρεμβάσεως αὐτῶν ὅπως ἐξεγείρωσι τοὺς ἐγχωρίους καὶ ὑποθάλψωσι τὴν ἀταξίαν· διότι οἱ Ἰσπανοὶ αὐτοὶ διὰ τοῦ συστήματος τῆς παρανόμου ἐπιβολῆς φόρων, τῶν ἀπαιτήσεων, τῆς ἀπιστίας, τῆς βίας καὶ τῆς σκληρότητος αὐτῶν, ἥτις πολὺ ὕστερον ἐπλημμύρησεν αἵματος καὶ ἀπεδεκάτισε τὸν Νέον Κόσμον, ἐξήγειραν τοὺς ἰθαγενεῖς κατοίκους.

Ὁ Χριστοφόρος Κολόμβος εἶχεν ἀφ' ἑνὸς μὲν φροντίδα νὰ ἀναχαιτίζῃ τοὺς Ἰσπανοὺς, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ πολεμῇ τοὺς Ἰνδούς. Καὶ τὰς στάσεις μὲν τῶν τελευταίων κατέστειλε διὰ τῆς ἱκανότητός του, τὰς ἀταξίας δὲ τῶν Ἰσπανῶν διὰ τῆς ἀσκήσεως πάσης τῆς ἐξουσίας αὐτοῦ. Ἀποδώσας τὸ δίκαιον εἰς τοὺς ἀδελφούς του, ἐδημοσίευσε προκήρυξιν καλῶν πάντας τοὺς στασιαστὰς κατὰ τῆς ἀρχῆς Ἰσπανοὺς εἰς τὸ καθῆκόν των. Οἱ μὴ ὑποταχθέντες ἀπεστάλησαν τῇ 18 Ὀκτωβρίου ὑπὸ τοῦ ναυάρχου ἐπὶ 5 πλοίων εἰς τὴν Ἰσπανίαν ὑπὸ τὰς διαταγὰς ἀξιωματικοῦ, κομίζοντος καὶ ἔκθεσιν τῶν νέων ἀνακαλύψεων καὶ τῆς καταστάσεως τῆς ἀποικίας.

Πάντες οὗτοι οἱ δυσηρεστημένοι ἔφθασαν εἰς Ἰσπανίαν ἐν ὥρᾳ καθ' ἣν ὁ Φερδινάνδος ἀκούων ὅλας τὰς διαβολὰς, τὰς ἀδιαλείπτως ἐκτοξευομένας κατὰ τοῦ ναυάρχου, ἦτο προκατειλημμένος κατ' αὐτοῦ καὶ μεταμεμελημένος διότι περιέβαλε διὰ τόσον μεγάλης ἐξουσίας καὶ ἐξόχων προνομίων ἄνθρωπον ἀφανοῦς καταγωγῆς καὶ ξένον. Αἱ σκέψεις αὗται διὰ τῶν νέων κατηγοριῶν ἐπιρρωσθεῖσαι ηὔξησαν τὴν ζηλοτυπίαν τοῦ Βασιλέως. Ἐξέλιπε δὲ ἤδη καὶ ἡ προστασία, ἣν ὁ Κολόμβος εὕρισκεν εἰς τὴν ἀγαθότητα τῆς Ἰσαβέλλας. Διότι ἡ προστάτρια

Digitized by Google

αὐτὴ, ἡ ἀφοσιωμένη εἰς τὸν ναύτην τῆς Γενούης, ἠγανάκτησεν ἰδοῦσα συνοδίαν 300 Ἰνδῶν, οὓς ἀπέσπασεν οὗτος ἐκ τῆς πατρίδος των καὶ ἀπέστειλεν εἰς Ἱσπανίαν ὡς αἰχμαλώτους, καὶ ἐγκατέλιπε τὸν προστατευόμενόν της.

Οἱ ἐχθροί του εἶχον ἤδη ἐνώπιόν των εὐρὺ στάδιον· διέδωσαν ὅτι ὁ Κολόμβος μὴ εὐχαριστούμενος μόνον εἰς τὸ ν' ἄρχῃ τυραννικῶς μετὰ τῶν ἀδελφῶν του, ἐπλούτει δαπάναις τοῦ βασιλικοῦ θησαυροφυλακείου καὶ παρεσκευάζετο ν' ἀναγορευθῇ βασιλεὺς κατακτητὴς τῶν χωρῶν, ἃς ἀνεκάλυψεν ὑπὲρ τῆς Ἱσπανίας. Ἡ αὐλὴ διέταξε τὸ δεύτερον ἤδη ἀνακρίσεις ὡς πρὸς τὴν διαγωγὴν καὶ τὴν διοίκησιν τοῦ ναυάρχου, ἃς ἀνέθεσαν εἰς τὸν διοικητὴν τῆς Καλατράβας Φραγκῖσκον Βοβαδίλλαν. Οὗτος ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Ἱσπανικὴν νῆσον μηνὶ Ἰουνίῳ 1500 ὡς ἔφορος τῆς δικαιοσύνης καὶ γενικὸς διοικητής.

Ὁ διορισμὸς οὗτος συνεπῆγε βεβαίως τὴν παῦσιν τοῦ ναυάρχου, ἀλλὰ πλὴν τούτου ὁ Βοβαδίλλας εἶχε περιβληθῆ καὶ δι' ἀπολύτου πληρεξουσιότητος διὰ τῆς ἑπομένης βασιλικῆς ἐπιστολῆς.

«*Πρὸς τὸν Δὸν Χριστοφόρον Κολόμβον, ἡμέτερον ναύαρχον ἐν τῷ Ὠκεανῷ.*

Διετάξαμεν τὸν διοικητὴν Δὸν Φραγκῖσκον Βοβαδίλλαν νὰ ἐξηγήσῃ ὑμῖν τὴν ἡμετέραν θέλησιν. Διατάσσομεν δ' ὑμᾶς νὰ πιστεύσητε αὐτῷ καὶ νὰ ἐκτελέσητε ὅ,τι εἰπεῖ ἐκ μέρους ἡμῶν.

Ἐγὼ ὁ βασιλεύς.

Ἐγὼ ἡ βασίλισσα.»

Ἐὰν ὁ περιφανὴς θαλασσοπόρος εἶχεν ἀληθῶς τὴν πρόθεσιν νὰ κηρυχθῇ αὐτόνομος, δὲν ἠδύνατο νὰ εὕρῃ καλλιτέραν εὐκαιρίαν τοῦ νὰ ῥίψῃ εἰς τὴν θάλασσαν τὸν Βοβαδίλλαν καὶ τὰ πληρεξούσια αὐτοῦ γράμματα, τόσῳ μᾶλλον ὅσον εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὁ Βοβαδίλλας ἐφάνη αὐθάδης· διότι ἡ πρώτη πρᾶξις αὐτοῦ φθάσαντος εἰς Ἰσαβέλλαν, ἐξ ἧς ὁ ναύαρχος τότε ἦτο ἀπών, ἀσχολούμενος μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Βαρθελεμῆ περὶ τὴν κατασκευὴν φρουρίου εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ξαραγούα, ἦτο νὰ ῥίψῃ εἰς τὴν φυλακὴν δέσμιον τὸν διοικητὴν Δὸν Διέγον. Ἡ σκέψις ὅμως τοῦ Κολόμβου δὲν ἔφθασεν ἕως ἐκεῖ. Πρὸς τὴν βασίλισσαν Ἰσαβέλλαν ᾐσθάνετο βαθυτάτην εὐγνωμοσύνην, τούτου δ' ἕνεκα παρέβλεπε τὴν ἀχαριστίαν τοῦ Φερδινάνδου, ὃν πάντοτε εὗρεν ἀδιάφορον καὶ μάταιον, ἤδη δὲ δεικνυόμενον ἐπιλήσμονα τῶν δημοσίᾳ δοθεισῶν ὑποσχέσεων· διότι ἐν τῇ ἐπιστολῇ του δὲν ἀπέδιδεν ἔτι εἰς αὐτὸν τὸν βαθμὸν τοῦ Ἀντιβασιλέως, ὃν ἀπένειμεν αὐτῷ προηγουμένως ὡς ἕνα τῶν ὅρων τῆς ἐπιχειρήσεως.

Ἐν τούτοις ἔχων ἐν ἑαυτῷ ὁ Κολόμβος πλήρη τὴν συναίσθησιν τῆς ἀθωότητός του, οὐ μόνον ἐδέχθη τὸν Βοβαδίλλαν ὡς ἔφορον τῆς δικαιοσύνης, ἀλλὰ παρεκάλεσεν αὐτὸν ν' ἀρχίσῃ τὰς ἀνακρίσεις περὶ τῆς διοικήσεως καὶ καταστάσεως τῆς ἀποικίας.

Τοῦτο ὅμως ἀπέβη πρὸς κακὸν τοῦ δυστυχοῦς αὐτοῦ μεγάλου ἀνδρὸς, διότι πᾶσα ἡ στρατιὰ τῶν ψευδῶν φίλων, ἅμα ὑπέπεσεν εἰς τὴν ὀργὴν τοῦ Βασιλέως ἐξηγέρθη κατ' αὐτοῦ καὶ ἐστράφη, κατὰ τὰ ἐν ταῖς αὐλαῖς εἰθισμένα, πρὸς τὸν ἀνατέλλοντα ἥλιον. Καὶ αὐτοὶ ἐκεῖνοι, οἵτινες ὤφειλον αὐτῷ τὴν θέσιν των, τὴν περιουσίαν των, κατηγόρουν αὐτοῦ τόσον, ὥστε ὁ Βοβαδίλλας, ὁ μὴ ἐπιζητῶν ἄλλως ἢ μόνον πρόφασιν, ὅπως καταλάβῃ τὴν θέσιν τοῦ κατακτητοῦ, ἠδυνήθη μετὰ ἠρέμου συνειδήσεως νὰ καταγγείλῃ αὐτὸν ἐπὶ ἐσχάτῃ προδοσίᾳ, καὶ ὡς τοιοῦτον ἔρριψεν εἰς τὰς ἁλύσεις, καὶ ἀπέστειλεν εἰς Ἱσπανίαν ὑπὸ τὴν συνοδίαν τοῦ Ἀλόνζου Βιλλέγου.

Αὕτη ἡ ἀναξία συμπεριφορὰ πρὸς τηλικοῦτον ἄνδρα τοσοῦτον συνεκίνησε τοὺς γενναίους τὴν ψυχὴν ἄνδρας, ὥστε ὁ πλοίαρχος Βιλλέγος, ἅμα τὸ πλοῖον ἀνήχθη εἰς τὸ πέλαγος μετὰ σεβασμοῦ ἦλθεν εἰς τὸν Χριστοφόρον Κολόμβον ὅπως ἐλευθερώσῃ αὐτὸν ἀπὸ τῶν ἁλύσεων. Ἀλλ' ὁ μέγας ἀνὴρ, ἐν τῇ ἀγανακτήσει του, ἀπεποιήθη πᾶσαν μεταβολὴν τῆς ποινῆς. Ἔφερε τὰς ἁλύσεις καθ' ὅλον τὸν πλοῦν· ἠθέλησε δ' αὐτὸς, κατακτητὴς τοῦ Νέου Κόσμου, νὰ φθάσῃ εἰς τὸ βασίλειον τῆς Ἱσπανίας, ὅπερ κατεπλούτισεν, ἁλυσόδετος δίκην κακούργου καὶ ἐγκληματίου!

Τὸ αἶσχος προσήπτετο ὅλον εἰς τὴν Ἱσπανίαν, ἥτις ᾐσθάνθη αὐτὸ ἀμέσως. Τὸ μαρτύριον τοῦτο τοῦ μεγάλου ἀνδρὸς κατεξανέστησε τὴν κοινὴν γνώμην καὶ διὰ μέσου τῶν ποταπῶν παθῶν, ἅτινα τόσον ἀδίκως ἐξηγέρθησαν, ἡ εὐγνωμοσύνη ἀνατείλασα ἔτρεψε τὴν ὀργὴν τοῦ πλήθους κατὰ τοῦ Βοβαδίλλα.

Τὰ αἰσθήματα ταῦτα ἦσαν τόσον πάγκοινα ὥστε ὁ βασιλεὺς καὶ ἡ βασίλισσα ἀναφανδὸν κατεδίκαζον τὴν διαγωγὴν τοῦ διοικητοῦ Βοβαδίλλα καὶ δι' ἐπιστολῆς φιλίας προσεκάλεσαν τὸν Κολόμβον, ὅστις προσῆλθε βεβαρημένος ὑπὸ τῶν ἁλύσεων.

Εἰς τὴν αὐλὴν παρέστη ὡς κατήγορος καὶ οὐχὶ ὡς κατηγορούμενος, ἕτοιμος ν' ἀφηγηθῇ ὑπερηφάνως τὰ τοῦ βίου του, καὶ ν' ἀποδείξῃ ὅτι αὐτὸς ὃν κατηγόρησαν ὡς φιλόδοξον, ὅτι αὐτὸς περὶ οὗ εἶπον ὅτι ἐπλούτησεν ἐκ τῆς διοικήσεως τῆς ἀποικίας, δὲν ἐκέκτητο παρὰ τὰς ἁλύσεις, ἃς ἔφερεν. Ἡ βασίλισσα ἐλύθη εἰς δάκρυα, ὁ δὲ Κολόμβος συνεκινήθη ἐκ τούτων, καὶ παρηγορήθη διὰ τῶν μειλιχίων λόγων της. Ἡ Ἱσπανία πᾶσα ἀνεγνώρισε τέλος ὅτι ἐκεῖνος, ὅστις ἀνεκάλυψεν ἕνα κόσμον, δὲν εἶχε οὔτε μίαν κέραμον ἵνα καλύψῃ τὴν κεφαλήν του.

Τὰ δεσμὰ, ἅτινα ἔλαβεν ὡς ἀμοιβὴν τῶν ὑπηρεσιῶν του, ἠθέλησε νὰ φυλάξῃ παρ' ἑαυτῷ

Digitized by Google

μᾶλλον ὡς ἀνάμνησιν τῆς ἀποκαταστάσεως αὐτοῦ, παρὰ ὡς μνημεῖον τῆς ἀνθρωπίνης ἀχαριστίας.

«Τὰ σιδηρᾶ ἐκεῖνα δεσμὰ, λέγει ὁ υἱός του Φερνάνδος, ἔβλεπον πάντοτε ἀνηρτημένα εἰς τὸ σπουδαστήριον τοῦ πατρός μου· εἶχε δὲ παραγγείλει νὰ κλεισθῶσι καὶ ταῦτα μετὰ τὸν θάνατόν του ἐντὸς τοῦ φερέτρου του».

ΣΤ′

Τετάρτη θαλασσοπορία.

Ἀνακάλυψις τῶν νήσων Καϋμὰνς, Μαρτινίκας, Λιμονάρας, Γουανάγας· τῶν παραλίων τοῦ Χονδουρᾶς, τῶν Μοσκιτὸς, Νικαραγούας, Βεράνιας, Κοσταρίκας, Πορτομπέλλο, Παναμᾶ, τῶν νήσων Μουλατὰς καὶ τοῦ Δαριηνοῦ κόλπου.

Παρελθούσης τῆς συγκινήσεως, κατέλαβε τὸν Κολόμβον ἡ φυσικὴ εἰς τοὺς μεγάλους ἄνδρας ἀδιαφορία. Τὸ ἀξίωμα τοῦ ναυάρχου ἀπενεμήθη αὐτῷ, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὸ τοῦ Ἀντιβασιλέως. Ὁ Βοβαδίλλας, ὅστις πράγματι διεδέχθη τὸν Κολόμβον εἰς τὴν Ἰσπανικὴν νῆσον, ἀνεκλήθη μᾶλλον διὰ τὴν σκληρὰν διαγωγήν του πρὸς τοὺς Ἰνδοὺς, ὧν ὁ ἀριθμὸς ἱκανῶς ἐμειώθη ὑπὸ τὴν κυβέρνησίν του, παρὰ πρὸς ἱκανοποίησιν τοῦ Χριστοφόρου Κολόμβου. Ὁ μέγας δὲ θαλασσοπόρος δὲν ἐπέμφθη ἐκ νέου εἰς τὴν θεμελιωθεῖσαν παρ' αὐτοῦ ἀποικίαν. Τοῦτο ὅμως δὲν ἐγένετο ἐκ δυσμενείας, ἀλλ' ἐξ αἰσθήματος λεπτοῦ, ὅπερ ὀλίγον ἐξετιμᾶτο κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους. Ἡ Ἰσαβέλλα δὲν ἤθελεν ὁ ὑπ' αὐτῆς προστατευόμενος ν' ἀναλάβῃ τὸ ἄχαρι ἔργον νὰ φυλακίσῃ τὸν ἐχθρόν του. Διὸ ἀπεστάλη εἰς τὴν Ἰσπανικὴν νῆσον ἕτερος διοικητής.

Ὁ Κολόμβος δὲν διεμαρτυρήθη· ἀλλ' ὑπ' ὄψιν ἔχων τὰ ἀποτελέσματα τῆς θεμελιώσεως τῆς ἀποικίας, διότι μετὰ τρία ἔτη ἐπρόκειτο τὰ εἰσοδήματα τοῦ στέμματος ν' αὐξήσωσι κατὰ 60 ἑκατομμύρια, ἐζήτησεν ἐπιμόνως, καίτοι ἐν ἡλικίᾳ 66 ἐτῶν, νὰ ἐπιχειρήσῃ τετάρτην θαλασσοπορίαν, πρεσβεύων ἔτι ὅτι ἡ Ἀσία ἦτο ἐκεῖ, ὅπου εὑρίσκετο πραγματικῶς ἡ Ἀμερική. Περὶ τούτου δὲ ἐξέθηκε τὰ πράγματα τόσον πειστικῶς, ὥστε ὁ Βασιλεὺς κατεπείσθη νὰ ἐξοπλίσῃ νέον στολίσκον.

Ὁ Βάσκο δὲ Γάμα ἐπανήρχετο ἐκ τῶν Ἰνδιῶν κάμψας τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος. Ὁ δὲ Κολόμβος, ὅστις ἐπίστευεν ὅτι αἱ Ἰνδίαι ἐχωρίζοντο ἀπὸ τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἀνακαλυφθεισῶν χωρῶν διὰ στενοῦ, ἤθελε νὰ πορευθῇ εἰς αὐτὰς διὰ τῶν δυτικῶν ὁδῶν, μὴ προτιθέμενος νὰ προσεγγίσῃ εἰς τὴν Ἰσπανικὴν νῆσον καὶ εἰς τὰς ἱδρυθείσας ἤδη ἀποικίας. Ἀνεχώρησε λοιπὸν ἐκ Γάδης τῇ 9 Μαΐου 1502 μετὰ τεσσάρων πλοίων, ὧν τὸ μεγαλείτερον εἶχε χωρητικότητα 70 τόννων. Ἅπαν τὸ πλήρωμα τῶν πλοίων συνέκειτο ἐξ 150 ἀνδρῶν. Εἶχε δὲ μεθ' ἑαυτοῦ τὸν ἀδελφόν του Βαρθελεμὴν καὶ τὸ τέκνον του τὸν Φερνάνδον 13 ἐτῶν, ὅπερ εἶχεν ἀποκτήσει ἐκ δευτέρου γάμου.

Ὁ στολίσκος ἀναπαυθεὶς ἐπ' ὀλίγον εἰς τὴν μεγάλην Καναρίαν νῆσον προσήγγισεν ἀλληλοδιαδόχως εἰς τὴν Μαρτινίκαν, Δομίγκον, Σαὶν Κροὰ καὶ Πορτορίκο καὶ ἔφθασε τῇ 29 Ἰουνίου εἰς τὴν Ἰσπανικὴν νῆσον. Ὁ Κολόμβος προὐτίθετο νὰ μὴ ἀποβιβασθῇ ποσῶς εἰς ταύτην τὴν γῆν ἐξ ἧς ἀναξίως ἀπεδιώχθη. Ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ πλοῖόν του ἔκαμνε νερὰ ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν διοικητὴν τὴν ἄδειαν νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν λιμένα. Ὁ Νικόλαος Ὀβάνδο, ὁ διαδεχθεὶς τὸν Βοβαδίλλαν, ἀπεποιήθη αὐτῷ τὴν ἄδειαν. Καὶ δὲν ἦτο μὲν οὗτος κακεντρεχὴς ἀνὴρ, ἀλλ' ἐφοβεῖτο μὴ ἡ παρουσία τοῦ ναυάρχου εἰς τὴν ἀποικίαν φέρῃ πράγματα, ἴσως δὲ καὶ ταραχάς· τόσῳ μᾶλλον ὅσον ὁ Βοβαδίλλας πεφυλακισμένος ἤδη εὑρίσκετο ἐπὶ ἑνὸς τῶν τριάκοντα τεσσάρων πλοίων, στόλου, ὅστις πλήρης πλούτου ἐκ τῆς ἀποικίας καὶ χρυσοῦ 2 ἑκατομμυρίων παρεσκευάζετο ν' ἀπέλθῃ εἰς Ἰσπανίαν.

Ὁ Χριστοφόρος Κολόμβος ἠρκέσθη εἰς ταύτας τὰς ἀτόπους παρατηρήσεις καὶ ἀπήντησε μάλιστα δοὺς ἀγαθήν τινα γνώμην· διότι ἡ πεῖρα ἣν εἶχε περὶ τὰ θαλάσσια φαινόμενα ἐγέννησεν αὐτῷ φόβους προσεχοῦς τρικυμίας, διὸ παρεκάλεσε τὸν διοικητὴν νὰ βραδύνῃ τὸν ἀπόπλουν τοῦ στόλου.

Ἠδύνατο βεβαίως νὰ σιωπήσῃ καὶ ν' ἀφήσῃ εἰς τὰ στοιχεῖα τὴν φροντίδα τῆς ἐκδικήσεώς του, ἀλλὰ ψυχὴ μεγαλόφρων ὡς ἡ ἰδική του δὲν ἐγνώριζε τὴν μνησικακίαν. Οὐχ ἧττον ἐξεδικήθη ἐν πλήρει γαλήνῃ συνειδήσεως, διότι ὁ Ὀβάνδο παρακούσας τὴν συμβουλήν του, ἔδωκε διαταγὴν ν' ἀποπλεύσῃ ὁ στόλος, μόλις ὅμως ἀνήχθη εἰς τὸ πέλαγος καὶ διεσκόρπισεν αὐτὸν φοβερὰ θύελλα, οἵαν δὲν εἶχον τέως ἰδεῖ εἰς τὰ παράλια ταῦτα. Εἰκοσιτέσσαρα πλοῖα κατεποντίσθησαν αὔτανδρα, πάντες δὲ οἱ διαβολεῖς καὶ κατήγοροι τοῦ Κολόμβου καὶ ὁ Βοβαδίλλας αὐτὸς ἀπωλέσθησαν ἐν τῷ ναυαγίῳ ἐκείνῳ. Μόνον ὁ στολίσκος τοῦ ναυάρχου διέφυγεν ἐν μέρει τὴν καταστροφήν· διότι ἐν καιρῷ εὗρεν ὁρμητήριον ἀσφαλὲς ὅπου καὶ ἐξησφαλίσθη.

Οὐχ ἧττον τὸ ταξείδιον αὐτοῦ τοῦτο ὑπῆρξεν ἀτυχές· διότι τὰ πλοῖά του φεύγοντα τὴν τρικυμίαν ὑπέστησαν μεγάλας ζημίας· ἡ θύελλα διήρκεσεν ἐπὶ πολὺ καὶ παρέσυρεν αὐτὰ πρὸς τὴν Ἰαμαϊκήν· εἶτα δὲ μέγιστα ῥεύματα ἐξώθησαν νοτιοδυτικῶς, ὅπου ἐπάλαισαν ἐπὶ ἑξήκοντα ἡμέρας μὴ δυνηθέντα νὰ προχωρήσωσι οὐδ' 60 λεύγας· ἐπὶ τέλους δ' ἐπανερρίφθησαν εἰς τὰ παράλια τῆς Κούβας.

Οὐχ ἧττον κατὰ τὸ χρονικὸν αὐτὸ διάστημα τοῦ τρικυμιώδους καιροῦ ἀνεκάλυψε τὰς νήσους Καϋμὰνς καὶ τὴν νῆσον Πίν.

Ἐντεῦθεν ὁ Κολόμβος ἐπορεύθη εἰς θάλασσαν, τὴν ὁποίαν οὐδὲν πλοῖον εἶχεν μέχρι τότε διαπλεύσει. Διηυθύνθη μεσημβρινοδυτικῶς καὶ ἀφί-

Digitized by Google

κετο τῇ 30 Ἰουλίου εἰς τὴν νῆσον Γουανάγαν, τῇ δὲ 14 Αὐγούστου εἰς ἐκείνην τὴν γλῶσσαν τῆς γῆς, ἥτις παρατεινομένη συνδέει διὰ τοῦ Ἰσθμοῦ τοῦ Παναμᾶ τὰς δύο ἀμερικανικὰς Ἠπείρους, τὴν ὁποίαν καὶ ὠνόμασεν Ὁνδουράς.

Δὶς μέχρι τοῦδε εἶχε προσεγγίσει εἰς τὴν ἤπειρον. Τοῦτο δὲ κατενόησε διότι ἐπὶ 9 μῆνας παρέπλεε τὰ παράλια ταῦτα, ὧν κατέγραψε καὶ χάρτην, περιλαμβάνοντα τὴν ἀμερικανικὴν παραλίαν ἀπὸ Τρουξίλλο μέχρι τοῦ Δαριηνοῦ κόλπου. Ὑπέστη ὅμως τόσους πολυειδεῖς κινδύνους καὶ ἠγωνίσθη κατὰ τοσούτων τρικυμιῶν, ὥστε ἡ ἀποθάρρυνσις ὑφ' ἧς κατελήφθη ἐμπόδισεν αὐτὸν νὰ ἐπωφεληθῇ τῶν ἀνακαλύψεων τούτων.

Ἀπόδειξιν τούτου παρέχει ἡμῖν ἡ ἀφήγησις, ἣν ὁ Κολόμβος ἔγραψε τῆς τρικυμίας, τῆς καταλαβούσης αὐτὸν τῇ 15 Σεπτεμβρίου μικρὸν ἀφοῦ ἔκαμψε τὸ ἀκρωτήριον Γράτσια Δίο.

«Ἐπὶ 24 ἡμέρας, γράφει ἐν τῇ πρὸς τὸν Βασιλέα ἐπιστολῇ, τὰ κύματα ἐξηκολούθουν τὰς κατὰ τῶν πλοίων ἐφόδους των, οἱ ὀφθαλμοί μου δὲν εἶδον οὔτε τὸν ἥλιον, οὔτε τοὺς ἀστέρας, οὔτε οὐδένα πλανήτην. Τὰ πλοῖά μου ἦσαν ἡμιανοικτά, τὰ ἱστία ἐσχισμένα. Τὰ σχοινία, αἱ λέμβοι, τὰ ἄρμενα ἀπωλέσθησαν· οἱ ναῦταί μου ἀσθενεῖς καὶ κατάπληκτοι εἶχον παραδοθῆ εἰς ἐκπλήρωσιν τῶν θρησκευτικῶν αὐτῶν καθηκόντων. Πάντες ἔκαμνον δεήσεις, εὐχωλάς, καὶ ἀμοιβαίως ἐξωμολογοῦντο, ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν ἀναμένοντες τὸ τέλος τῆς ζωῆς των. Εἶδον πολλὰς τρικυμίας, ἀλλ' οὐχὶ τόσον μακρὰς καὶ βιαίας. Πολλοὶ ἐκ τῶν ἡμετέρων, ναῦται ἀτρόμητοι ὄντες, ἀπώλεσαν τὸ θάρρος. Ἀλλ' ὅ,τι ἐπλήγωνε βαθέως τὴν ψυχήν μου ἦτο ἡ λύπη, ἣν ἐδοκίμαζα διὰ τὸν υἱόν μου, οὗτινος ἡ νεότης ηὔξανε τὴν θλῖψιν μου· ἔβλεπον αὐτὸν ἕρμαιον γινόμενον παντὸς δεινοῦ καὶ πόνου παρὰ πάντα ἄλλον ἐξ ἡμῶν. Ὁ Θεὸς βεβαίως, καὶ οὐδεὶς ἕτερος παρεῖχεν αὐτῷ δύναμιν· ὁ υἱός μου μόνος ὑπεξέκαιε τὸ θάρρος καὶ ἀνεπτέρου τὴν ὑπομονὴν τῶν ναυτῶν ἐν ταῖς ἐργασίαις των. Ἐνόμιζέ τις ὅτι ἔβλεπεν εἰς τὸ πρόσωπόν του ναύτην γεγηρακότα ἐν μέσῳ τῶν τρικυμιῶν, πρᾶγμα ἐκπληκτικόν, δυσκόλως δυνάμενον νὰ πιστευθῇ· τοῦτο δὲ ἀνεμίγνυε χαράν τινα εἰς τὰς πικρίας, ἃς ἐδοκίμαζα. Ἐγὼ ἤμην ἀσθενὴς καὶ πολλάκις εἶδον προσεγγίσασαν τὴν τελευταίαν μου στιγμήν.

«Τέλος πρὸς ἐπίμετρον τῶν συμφορῶν μου, 20 ἐτῶν ὑπηρεσίαι, κόποι καὶ κίνδυνοι δὲν μοὶ ἐπέφερον οὐδὲν ὄφελος, διότι σήμερον εὑρίσκομαι μὴ κατέχων οὐδὲ μίαν κέραμον ἐν Ἱσπανίᾳ, καὶ τὸ ξενοδοχεῖον μόνον παρέχει μοι ἄσυλον ὅταν θέλω ν' ἀναπαυθῶ, ἢ νὰ φάγω λιτότατόν τι φαγητόν. Οὐχὶ δὲ σπανίως μοὶ συμβαίνει ν' ἀδυνατῶ νὰ πληρώσω τὴν μερίδα μου.»

Εὐκόλως κατανοεῖ τις ὅτι ὑπὸ τοιαύτας σκέψεις ὁ Κολόμβος δὲν ἠδύνατο νὰ διατηρήσῃ τὴν ἀναγκαίαν δραστηριότητα ἀρχηγοῦ θαλασσοπορίας. Οὐχ ἧττον ἐξηκολούθησε μετά τινος θάρρους θαλασσοπορῶν καὶ παραπλέων τὴν ἀμερικανικὴν ἀκτήν. Ἔδωσεν ὀνόματα εἰς τὰς χώρας Ὁνδουράς, Μοσκιτός, Νικαραγούα, Κοσταρίκα καὶ Παναμᾶν. Εἶτα ἀνεκάλυψε τὰς 12 νήσους Λιμονάρας, εἶτα δὲ ἠγκυροβόλησεν εἰς τὸν ὅρμον τῆς Ἀμιροτὲ ἀπέναντι τῆς κώμης Καριάϋ, ἔνθα παρέμεινε μέχρις τῆς 15 Ὀκτωβρίου μεταχειριζόμενος τὸν χρόνον τοῦτον πρὸς ἐπισκευὴν τῶν πλοίων του μᾶλλον, παρὰ πρὸς ἀνάπαυσιν ἰδίαν καὶ τοῦ πληρώματος, ἧς εἶχε μεγάλην ἀνάγκην.

Ὁ ναύαρχος νομίζων ὅτι ὀλίγον ἀπεῖχε τῶν ἐκβολῶν τοῦ Γάγγου ἠκολούθησε τὴν δασώδη παραλίαν τῆς Βερανίας μέχρι τῆς 26 Νοεμβρίου, τότε δὲ εἰσῆλθεν εἰς τὸν λιμένα Ἐσκρίβανος, ὃν ὠνόμασεν Ἐλρετρέτε, ὅπως ἐπισκευάσῃ αὖθις τὰ πλοῖά του, ἅτινα καταφαγωθέντα ὑπὸ τῶν σκωλήκων εὑρίσκοντο εἰς ἀξιοθρήνητον κατάστασιν.

Ἐξελθὼν τοῦ λιμένος τούτου κατελήφθη πάλιν ὑπὸ τρικυμίας ἐν τῇ ὁποίᾳ ἀπώλεσε σχοινία, πανία καὶ ἀγκύρας· τὰ πλοῖά του ἀποσυνετέθησαν καὶ ἔκαμνον νερά· ἐν τοιαύτῃ δὲ καταστάσει ἐπανῆλθεν εἰς τὸν ποταμὸν τῆς Βεράνιας, ἀλλ' οὐδὲν εὑρὼν αὐτόθι μέρος ἀσφαλὲς ἀπῆλθε (6 Ἰανουαρίου 1503) καὶ ἠγκυροβόλησεν εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Ὑέβρα, ὃν ὠνόμασε Βηθλεέμ.

Ἐνῷ τὰ πληρώματα κατεγίνοντο εἰς ἐπισκευὴν τῶν πλοίων, πάντοτε ἀτελῶς γινομένην, διότι τὰ πλοῖα ἦσαν κατὰ τὸ ἥμισυ σεσηπότα, ἐξηκολούθει δὲ ὁ τρικυμιώδης καιρός, ὁ ναύαρχος συνέδεε σχέσεις πρὸς τοὺς ἐγχωρίους τοῦ τόπου. Ὁ κασίκος τῆς Βηθλεέμ, ὅστις ἐδείχθη εὐπροσηγορώτατος, ὑπέδειξεν εἰς αὐτὸν ὅτι εἰς ἀπόστασιν 5 λευγῶν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ὑπῆρχε χρυσοφόρος χώρα, ὅπου ὁ χρυσὸς ἦτο τόσον ἄφθονος ὥστε εἷς μόνος ἄνθρωπος ἠδύνατο νὰ συλλέξῃ 1 μέτρον εἰς 10 ἡμέρας. Ὁ Κολόμβος ἀπέστειλε πάραυτα ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ ἀδελφοῦ του Βαρθελεμῆ 70 ἄνδρας, οἵτινες εἰς ὀλίγας ὥρας συνέλεξαν τόσον σημαντικὴν ποσότητα χρυσοῦ, ὥστε ἐλησμόνησε τὴν Κοῦβαν καὶ τὸν Ἅγιον Δομίγκον, ἐσκέφθη δὲ νὰ ἐγκατασταθῇ πλησίον τῆς πηγῆς ταύτης τοῦ πλούτου (6 Φεβρουαρίου).

Οἱ Εὐρωπαῖοι κατοικήσαντες αὐτόθι ἐντὸς ξυλίνων παραπηγμάτων μετὰ ζήλου ἐπεδόθησαν εἰς τὴν ἐξαγωγὴν τοῦ χρυσοῦ, ὃν ἐπεσώρευον εὐθὺς εἰς τὰ πλοῖα· ἀλλ' ὁ κασίκος ὀργισθεὶς διὰ τὴν ἁρπαγὴν ταύτην, ἀπεφάσισε νὰ σφάξῃ αὐτοὺς καὶ καύσῃ τὰς κατοικίας των. Προσέβαλε λοιπὸν τὸ Ἱσπανικὸν στρατόπεδον μετὰ δυνάμεων σχετικῶς μεγάλων· ἀλλὰ ταύτας κατετρόπωσε τὸ πῦρ τῶν Εὐρωπαίων, συλληφθέντος καὶ τοῦ κασίκου μετὰ τῶν τέκνων του. Μετ' ὀλίγον

Digitized by Google

ὅμως ὁ κασίκος κατορθώσας νὰ διαφύγῃ ἐπανῆλθε κομίζων νέα στίφη, ἅτινα κατὰ μέγα μέρος ἐπίσης οἱ Εὐρωπαῖοι κατέστρεψαν.

Ὁ Κολόμβος ἦτο μὲν νικητής, ἀλλ' ὁ πόλεμος ἔμελλε νὰ ἐξακολουθήσῃ καὶ δὲν ἦτο καιρὸς νὰ σκέπτηται περὶ ἱδρύσεως ἀποικίας εἰς τὰς παραλίας ταύτας, εὐαρίθμους ἔχων ὁπλίτας. Ἐνόμισε λοιπὸν συνετὸν ν' ἀπέλθῃ τὸ ταχύτερον, ἐπὶ τῷ σκοπῷ νὰ ἐπανέλθῃ μετὰ μεγαλειτέρων δυνάμεων.

Ἐκ τῶν πλοίων τρία μόνον ἦσαν εἰς κατάστασιν νὰ πλεύσωσι, δὲν εἶχε δὲ προχωρήσει 30 λεύγας ὅτε ἔσπευσε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν παραλίαν ὅπως ἐκφορτώσῃ ὅσον τάχιον ἓν ἐξ αὐτῶν, τὸ ὁποῖον καὶ ἐγκατέλιπεν εἰς Πορτοβέλλο καὶ ἐξηκολούθησε πλέων μόνον μετὰ τῶν ἑτέρων δύο, ἄνευ λέμβων καὶ σχεδὸν ἄνευ τροφῶν. Δὲν ἠθέλησε δὲ νὰ προχωρήσῃ περαιτέρω ἀφοῦ ἀνεγνώρισε τὸ ἄθροισμα τῶν νήσων Μουλατὰς καὶ εἰσέπλευσεν εἰς τὸν Δαριηνὸν κόλπον, ἀλλὰ διηυθύνθη εἰς τὴν Ἱσπανικὴν νῆσον.

Τῇ 10 Μαΐου εὑρισκόμενος πρὸ τῶν νήσων Καϋμὰνς, νέα τρικυμία ἐκραγεῖσα ἐξώθησεν αὐτὸν πρὸς τὸ βορειοδυτικὸν μέχρι τῆς Κούβας· αὐτόθι ἀπώλεσεν ἱστία, ἀγκύρας, τὰ δὲ δύο πλοῖα συνεκρούσθησαν πρὸς ἄλληλα κατὰ μίαν τῶν νυκτῶν. Ὁ τρικυμιώδης καιρὸς ἐξηκολούθησεν ἐπὶ δύο μῆνας· μόλις δὲ διέφυγεν ὁ Κολόμβος τῇ 28 Ἰουνίου προσορμισθεὶς εἰς τὸν λιμένα τῆς Ἰαμαϊκῆς Σὰν Γλόρια, νῦν καλούμενον τοῦ Δὸν Χριστοφόρου. Τότε ὅμως τὰ πλοῖά του ἦσαν εἰς τοιαύτην κατάστασιν ἀποσυνθέσεως, ὥστε δὲν ἐτόλμησε νὰ ἐπιχειρήσῃ πλοῦν μέχρι τῆς Ἱσπανικῆς νήσου, ὅπως ἐπισκευάσῃ αὐτὰ καὶ προμηθευθῇ τροφάς.

Σωτηρίαν ἐκ τοῦ μέρους τούτου δὲν ἤλπιζον· πάντες ᾐσθάνοντο τοῦτο· διὸ οἱ ἀνδρεῖοι ἀξιωματικοὶ Φιέσι καὶ Μενδὲζ ἐπρότειναν τῷ ναυάρχῳ νὰ διαπεραιωθῶσιν ἐκ τῆς Ἰαμαϊκῆς εἰς τὴν Ἱσπανικὴν νῆσον δι' ἰνδικῶν μονοξύλων.

Ὁ Κολόμβος, ὁ ὁποῖος ἤθελεν ἐπιχειρήσει τοῦτο, ἂν δὲν ἦτο ἐξησθενωμένος ἐκ τῆς νόσου, ἀφῆκεν αὐτοὺς ν' ἀπέλθωσι καὶ διέμεινεν ἄνευ ζωοτροφιῶν μετὰ τοῦ ἐπιλοίπου τοῦ πληρώματος ἐπὶ τῆς ἐρήμου νήσου.

Ὁ Φιέσι καὶ ὁ Μενδὲζ ἀφίκοντο ἄνευ δυσχερειῶν εἰς τὴν Ἱσπανικὴν νῆσον, ἀλλ' ὁ διοικητὴς Ὀβάνδος, ὑποσχόμενος αὐτοῖς καθ' ἑκάστην πλοῖον πρὸς ἐπάνοδον τοῦ ναυάρχου, ἠνάγκασεν αὐτοὺς νὰ περιμένωσιν ἓν ἔτος, κατὰ τὸ διάστημα τοῦ ὁποίου οἱ ναυαγοὶ ἔμενον ἄνευ εἰδήσεων.

Αὐτὴ ἡ ἀπομόνωσις καὶ ἡ ἀθλιότης ἐνωρὶς ἐξηρέθισαν μέρος τῶν συντρόφων τοῦ Κολόμβου. Ἔλεγον ὅτι ὁ ἀρχηγός των δὲν ἐτόλμα νὰ ἐπανακάμψῃ εἰς τὴν ἀποικίαν, ἧς ὁ διοικητὴς ἀπεποιήθη αὐτῷ τὴν εἴσοδον, ἔχων ῥητὰς πρὸς τοῦτο παρὰ τοῦ Βασιλέως διαταγάς. Ἔβλεπον ἑαυτοὺς περιπλεχθέντας εἰς τὴν προγραφὴν ταύτην καὶ ἐπανέστησαν, ὡς ἐὰν πρᾶξις τοιαύτη ἐχθρικὴ ἠδύνατο νὰ συντελέσῃ εἰς ἀπελευθέρωσίν των.

Τῇ 2 λοιπὸν Ἰανουαρίου 1504, ὁ πλοίαρχος ἑνὸς τῶν πλοίων, ὁ στρατιωτικὸς ταμίας καὶ οἱ ἀξιωματικοὶ αὐτῶν, οἱ ἀδελφοὶ Πορρὰς, ἐτέθησαν ἐπὶ κεφαλῆς τῶν δυσηρεστημένων καὶ ἦλθον νὰ προκαλέσωσι τὸν ναύαρχον νὰ φέρῃ αὐτοὺς εἰς Καστιλίαν, ἀπόφασιν ἔχοντες πρὸ τῆς φυσικῶς ἀδυνάτου ταύτης πράξεως νὰ ἐπιχειρήσωσι τὴν ἐπάνοδον ἐπὶ λέμβων τῶν ἰθαγενῶν.

Ὁ Κολόμβος, οὗτινος ἡ ἀσθένεια ἔτι μᾶλλον ἐπροχώρει, ἀπεπειράθη νὰ καθησυχάσῃ αὐτοὺς, ἀλλ' ἡ ἔρις ἐκορυφώθη τόσον, ὥστε ὁ Βαρθελεμῆς καὶ ὁ νέος Φερνάνδος διὰ τοῦ ἰδίου αὐτῶν σώματος προήσπισαν τοῦ ναυάρχου. Τότε οἱ στασιασταὶ ἔτρεξαν εἰς τὴν παραλίαν, ἥρπασαν ὅλα τὰ πλοιάρια, ἅτινα ἐκεῖ εὗρον καὶ διηυθύνθησαν πρὸς τὴν ἀνατολικὴν ἐσχατιὰν τῆς νήσου, ὅπου ἐδῄωσαν τὰς κατοικίας τὰς ἰνδικὰς πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ καταστήσωσι τὸν ναύαρχον καί τινας παρ' αὐτῷ μείναντας πιστοὺς ὑπευθύνους διὰ τὰς βιαιοπραγίας ταύτας.

Ἐν τῇ μέθῃ τῆς ὀργῆς των, παρέσυραν ἰθαγενεῖς τινας ἐπὶ τῇ προφάσει νὰ μεταχειρισθῶσιν αὐτοὺς ὡς πηδαλιούχους εἰς τὰ πλοιάρια, ἅτινα ἥρπασαν. Ἀλλ' αἱ λέμβοι αὗται δὲν ἠδυνήθησαν ν' ἀνθέξωσιν εἰς τὴν μεγάλην θάλασσαν, οἱ δὲ Πορρὰς καὶ οἱ σύντροφοι αὐτῶν ἠναγκάσθησαν νὰ ἐπανακάμψωσιν εἰς τὰ παράλια τῆς Ἰαμαϊκῆς, ἀφοῦ ἔπνιξαν πάντας τοὺς αἰχμαλώτους, ὅπως μὴ βαρύνωσι τὰ πλοιάρια.

Αἱ ἀπάνθρωποι αὗται πράξεις ἐξηρέθισαν πάντας τοὺς ἰθαγενεῖς, καὶ ὁ ναύαρχος ὑπεχρεώθη ὅπως ἀποβάλῃ ἀφ' ἑαυτοῦ τὴν εὐθύνην νὰ βαδίσῃ ἐναντίον τῶν ἀρχαίων αὐτοῦ συντρόφων. Ὁ Βαρθελεμῆς συνῆψε πρὸς αὐτοὺς ἀληθῆ μάχην, ᾐχμαλώτισε τοὺς ἀρχηγούς των καὶ ἂν δὲν ἐπανήγαγεν αὐτοὺς ἀμέσως εἰς τὸ καθῆκόν των, τοὐλάχιστον διεσκόρπισεν οὕτως ὥστε ἀπεσοβήθη πᾶς μεταγενέστερος κίνδυνος.

Ἡ τάξις ἐπανῆλθε μικρὸν κατὰ μικρόν· αἱ ἐλλείψεις ὅμως ηὔξανον καὶ ἡ πεῖνα καθίστατο ἐπίφοβος. Μέχρις αὐτοῦ τοῦ χρόνου οἱ Ἰνδοὶ ἐχορήγουν τροφὰς, ἀλλὰ κατόπιν ἔπαυσαν· διότι οἱ Εὐρωπαῖοι ἀπώλεσαν παρ' αὐτοῖς πᾶν γόητρον, ἀλληλομαχοῦντες ὡς ἄνθρωποι κοινοί.

Ὁ Χριστοφόρος Κολόμβος ἔσωσεν ἑαυτὸν καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν διὰ τεχνάσματος συγχωρητέου εἰς παρομοίας περιστάσεις. Ἦτο παραμονὴ ἐκλείψεως σελήνης, ἣν προεῖδε καὶ ὑπελόγισεν· ὅπως λοιπὸν καταπλήξῃ τοὺς ἐγχωρίους διὰ θαύματος, ἐκάλεσεν ὅλους τοὺς ἀρχηγοὺς καὶ ἡγεμόνας τῶν πέριξ, καὶ ἀφοῦ ἐζήτησε παρ' αὐτῶν τροφὰς, οὗτοι δὲ ἀπεποιήθησαν, κατέκρινε τὴν σκληρότητα αὐτῶν καὶ ἠπείλησε κατ' αὐτῶν τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ.

Digitized by Google

— Ὅπως δώσω δὲ ἀπόδειξιν, εἶπε, θέλω κατ' ἀρχὰς διατάξει τὴν σελήνην νὰ μὴ φωτίσῃ ὑμᾶς.

Οἱ ἄγριοι ἀπῆλθον μὴ πιςεύσαντες· ὅταν ὅμως ἐπῆλθεν ἡ νύξ, καὶ εἶδον ὅτι τὸ φῶς τῆς σελήνης ἀπεκρύβη, ἔτρεξαν πάντες σωρηδὸν, ἐρρίφθησαν εἰς τοὺς πόδας τοῦ Κολόμβου, καταθέτοντες ὅλα τὰ πλούτη των εἰς τὴν διάθεσίν του καὶ παρακαλοῦντες νὰ μεσολαβήσῃ ὑπὲρ αὐτῶν.

Ὁ ναύαρχος ἐπέμενε μέχρι τοῦ τέλους τῆς ἐκλείψεως, εἶτα δὲ προσεποιήθη ὅτι ὑποχωρεῖ εἰς τὰς ἱκεσίας των παραχωρῶν αὐτοῖς τὸ φῶς τῆς σελήνης.

Ἔκτοτε ἡ μικρὰ ἀποικία οὐδενὸς χρειώδους ἐστερήθη. Ἀλλὰ τί ἐσήμαινεν ἡ ὑλικὴ ζωὴ ἐν τῇ ἀπομονώσει ἐκείνῃ καὶ τῇ ἐξορίᾳ;

Τέλος μετὰ ὀκτὼ μηνῶν προσδοκίαν ἔφθασεν ἐκ τῆς Ἱσπανικῆς νήσου πλοῖον πλοιαρχούμενον ὑπὸ τοῦ Διέγου Ἐσκοβάρ· ἀλλ' ὁ ἀξιωματικὸς οὗτος, προσωπικὸς ἐχθρὸς ὢν τοῦ ναυάρχου, ἦλθε μόνον ὅπως πληροφορηθῇ εἰς ποίαν θέσιν οὗτος εὑρίσκετο. Ἀπεποιήθη μάλιςα ν' ἀποβιβασθῇ καὶ ἀνεχώρησεν ἀντὶ πάσης ζωοτροφίας ἀποβιβάσας εἰς τὴν ξηρὰν «ἕνα χοῖρον καὶ ἕνα πίθον οἴνου».

Αὐτὴ ἡ σκληρὰ εἰρωνεία, ἣν βεβαίως δὲν διέταξεν ὁ διοικητὴς τῆς Ἱσπανίδος, ἐξήγειρε τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ ναυάρχου, τὴν ὁποίαν ὅμως κατέπνιξεν εἰς ἑαυτόν. Τοὐναντίον ἐβεβαίωσε τοὺς συντρόφους του, ὅτι ἡ θέσις αὐτῶν ἤδη ἐγνώσθη καὶ ὅτι ἡ σωτηρία των τοῦ λοιποῦ ἦτο ζήτημα χρόνου.

Ὄντως δὲ μετὰ τέσσαρας μῆνας ἔφθασε πλοῖον ἐξωπλισμένον ἀναλώμασι τοῦ ναυάρχου ὑπὸ τῶν Μενδὲζ καὶ Φιέσι, καὶ τῇ 24 Ἰουνίου 1504 οἱ ναυαγοὶ ἀνεχώρησαν εἰς τὴν Ἱσπανίδα νῆσον.

Ὁ Ὀβάνδο ἐδέχθη κατ' ἀρχὰς τὸν Χριστοφόρον Κολόμβον μετὰ δειγμάτων σεβασμοῦ· ταῦτα ὅμως ἦσαν προσποίησις, διότι πάραυτα ἤρξαντο αἱ κατακρίσεις. Ὁ Κολόμβος ὑπεχρεώθη ν' ἀπελευθερώσῃ ἄνευ δίκης τοὺς στασιαστάς, οὓς εἶχε πεφυλακισμένους· διὸ πλήρης ἀθυμίας ἐκ τῶν τόσων πικριῶν, ἃς ἐπότισαν αὐτὸν, καταβιβασθεὶς ἐκ τοῦ ἀξιώματος, ὅπερ εἶχε, προσωπικῶς δὲ προσβαλλόμενος ἐξώπλισε δύο πλοῖα καὶ ἔπλευσε τὸ τελευταῖον ἤδη εἰς τὴν Εὐρώπην τῇ 12 Σεπτεμβρίου 1504.

Μετὰ διάπλουν ταραχώδη, ὁ Κολόμβος ἀσθενὴς καὶ παρωργισμένος διὰ τὰ παθήματα, ἅτινα ἀναξίως ἑαυτοῦ ὑπέστη, ἀπεβιβάσθη τῇ 7 Νοεμβρίου εἰς τὸν λιμένα τοῦ Σὰν Λουκάρ. Ἡ πρώτη δὲ εἴδησις, ἣν ἔμαθεν, ἦτο ὅτι ἡ βασίλισσα Ἰσαβέλλα, ἡ προςάτρια αὐτοῦ, εἶχεν ἀποβιώσει· δὲν εἶχε δὲ ν' ἀναμένῃ οὐδὲν ἀγαθὸν παρὰ τοῦ Φερδινάνδου, βασιλέως ἀχαρίςου καὶ φθονεροῦ, ὅςις ἐδέχθη ψυχρότατα τὸν μεγαλοπρεπῆ ἄνδρα, τὸν δαπανήσαντα τοσαῦτα καὶ μὴ ὑπολογίσαντα εἰς τὰς δαπάνας τὴν ὑγείαν του καὶ τὴν ζωὴν ὅπως δώσῃ αὐτῷ ἕνα κόσμον καὶ τριπλασιάσῃ τὰ εἰσοδήματα τοῦ στέμματός του.

Ὁ Κολόμβος γεγηρακὼς, ἐξηντλημένος ἐκ τῶν νόσων μᾶλλον ἢ ἐκ τοῦ γήρατος, δὲν ἐζήτησεν ἕτερόν τι παρὰ νὰ τελειώσῃ τὸ τόσον ἔνδοξον στάδιόν του διὰ παραχωρήσεως ἐντίμου εἰς αὐτὸν συντάξεως. Ὁ Φερδινάνδος ὅμως δὲν ἐφείσθη οὔτε στρεψοδικιῶν, οὔτε ἀναβολῶν πρὸς τοῦτο· ὅτε δὲ ἐπίστευσεν ὅτι ἐκεῖνος, ὃν εἶχε διορίσει πανηγυρικῶς Ἀντιβασιλέα τοῦ Ἰνδικοῦ Ὠκεανοῦ, κατεβλήθη ὑπὸ τῆς ἀποθαρρύνσεως καὶ τῆς πενίας, ἔσχε τὴν τόλμην νὰ προσφέρῃ αὐτῷ τὴν διοίκησιν τῆς Κασμὼν δὲ λὸς Κονδὲς, μικρᾶς πόλεως τῆς Καςιλίας, ἀντὶ τοῦ βαθμοῦ αὐτοῦ καὶ τῶν ἀξιωμάτων.

Αὐτὴ ἡ ὑπερβάλλουσα ἀχαριστία κατέβαλε τὸν μέγα ἄνδρα. Ἡ ὑγεία του, ἀκροσφαλὴς οὖσα, ἐτράπη πρὸς τὸ χεῖρον καὶ ἀπέθανεν εἰς Βαλλαδολίδον τῇ 20 Μαΐου 1506 ἐν ἡλικίᾳ 70 ἐτῶν.

Ἡ δυστυχία δὲν κατέβαλε ποσῶς τὴν ὑπερηφάνειάν του· αὐτὸς ὁ μὴ κατέχων κυρίως εἰπεῖν παρὰ ἁλύσεις, δι' ὧν ἐπανῆλθεν ἐκ τοῦ δευτέρου ταξειδίου, ἔγραψε διαθήκην ἡγεμόνος δι' ἧς ἐκληροδότει εἰς τοὺς υἱούς του καὶ τοὺς ἀδελφούς του τὰς νήσους καὶ τοὺς θησαυρούς, οὓς ἀνεκάλυψε.

Δὲν εἶναι χρεία νὰ προσθέσωμεν ὅτι αὐτὴ ἡ διαθήκη ἔμεινε γράμμα νεκρὸν, οὐδὲν ἀποτέλεσμα παραγαγοῦσα ὅσον καὶ ὁ τίτλος τοῦ Ἀντιβασιλέως, ὅστις ἐν τούτοις ἀνῆκε τῷ Κολόμβῳ οὐ μόνον ἐκ τῆς εὐγνωμοσύνης τῶν λαῶν, ἀλλὰ καὶ δι' ἐπισήμου πράξεως τῆς ἱσπανικῆς βασιλείας.

Τὸ σῶμά του ταφὲν ἐν ἀρχῇ ἐν τῇ μονῇ τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου, μετηνέχθη τῷ 1513 εἰς τὴν Μονὴν τῶν Σαρτρῶ τῆς Σεβίλλης, ἐν τῇ μητροπόλει τοῦ Ἁγίου Δομίγκου.

Αὐτόθι ἦτο ἡ ἀληθὴς αὐτοῦ θέσις, ἐν μέσῳ τοῦ Νέου Κόσμου, ὃν ἀνεκάλυψεν.

Ἐὰν αὐτὸς ὁ μεγαλοφυὴς ἀνὴρ ἀπέθανε πεποτισμένος πικριῶν, μὴ ἀμφιβάλλων ποσῶς περὶ τῆς σημαντικότητος τῆς ἀνακαλύψεώς του, εἰς ἣν δὲν ἀπέδωκαν τὸ ὄνομά του, τοὐλάχιςον δὲν ἐδοκίμασε τὴν θλίψιν νὰ ἴδῃ αὐτὴν φέρουσαν τὸ ὄνομα ἑτέρου. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἀμέρικος Βεσπούτσης, ὅστις παρ' ἀξίαν ἔτυχε ταύτης τῆς τιμῆς, δὲν ἀπήλαυσεν αὐτῆς διαρκούσης τῆς ζωῆς του.

Οὐδεμίαν ἐν τούτοις εἶχεν ἐπὶ τούτου ἀξίωσιν. Ἐὰν δὲ ἤθελέ τις διαφιλονικήσει εἰς τὸν Κολόμβον τὴν δόξαν τῆς ἀνακαλύψεως τῆς ἀμερικανικῆς ἠπείρου, δὲν θ' ἀπέδιδεν εἰς αὐτὸν ταύτην, ἀλλ' εἰς Γάλλον, τὸν Σεβαστιανὸν Καβότ, ὅστις τῷόντι προσωρμίσθη εἰς Λαβραδὸρ, μεταξὺ τῆς 56° καὶ 58° πλάτους τῇ 24 Ἰουνίου 1497. Ἀλλὰ τίς ἤθελε σκεφθῇ περὶ τῆς νέας αὐτῆς χώρας, ἂν ὁ Γενουαῖος ναύτης δὲν ἤθελεν ἐπιχειρήσει τὸ νέον αὐτοῦ ταξείδιον;

Digitized by Google

Τὸ μᾶλλον δὲ ἀλλόκοτον εἶναι ὅτι Γάλλος ὡσαύτως διὰ τῆς ἀτομικῆς αὐτοῦ αὐθεντίας ὡς γεωγράφος καὶ βιβλιοπώλης, ὠνόμασε τὴν νέαν ἤπειρον διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἀμερίκου Βεσπούτση.

Αὐτὸς ὁ Ἀμέριγος Βεσπούτσης, υἱὸς πλουσίου Φλωρεντίνου ἐμπόρου, ἦτο εἷς τῶν κυρίων ὑπαλλήλων τοῦ περιφήμου ἐμπορικοῦ οἴκου, τοῦ ἱδρυθέντος ἐν Σεβίλλῃ ὑπὸ ἑτέρου Φλωρεντίνου Ζουανίτου Βεράρδη. Αὐτόθι ἐγνώρισε τὸν Κολόμβον ἐξαιτούμενον χρήματα ὅπως παρασκευάσῃ τὴν θαλασσοπορίαν του, καὶ συνέλαβε πρὸς αὐτὸν, καίπερ παρὰ πολλῶν οἱονεὶ σοφῶν θεωρούμενον μωρὸν, φιλίαν καὶ θαυμασμὸν, ὁσημέραι αὐξανόμενον. Μὴ δυνάμενος ὅμως νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὸ δεύτερον ταξείδιον τοῦ Κολόμβου, παρεσκεύασεν αὐτὸς οὗτος ἓν ἴδιον μετὰ τοῦ Ἀλόνζου Ὀγέδα καὶ Ζουὰν Δελα Κόζα, οἵτινες εἶχον συνοδεύσει τὸν Κολόμβον εἰς τὸ δεύτερον ταξείδιον. Ἀλλ' ἡ θαλασσοπορία αὕτη ἀρξαμένη τῇ 20 Μαΐου 1499 δὲν ἔδιδεν αὐτῷ, καθὼς καὶ αἱ τρεῖς γενόμεναι ὕστερον, τὸ δικαίωμα νὰ δώσῃ τὸ ὄνομά του εἰς ἤπειρον, ἣν αὐτὸς ἀνεῦρε μετὰ τὸν Κολόμβον, οὔτε εἶχέ ποτε τοιαύτην ἀξίωσιν. Ἐδημοσίευσε μόνον τὴν περιγραφὴν τῶν ***Τεσσάρων αὐτοῦ πλῶν***, διὰ βιβλιοπώλου ἐλβετικῆς καταγωγῆς, ὀνόματι Βαλδσεμύλλερ, ὃν εἶχε δοκισησοφικῶς μετονομάσει *Ὑλακόμυλον*, θέλων ν' ἀποκατασταθῇ εἰς τὴν μικρὰν πόλιν Σαὶντ Διὲ τῆς Λορραίνης.

Αὐτὸς ὁ Ὑλακόμυλος ὡς πάντες οἱ βιβλιοπῶλαι τῶν χρόνων του (καθηγητὴς τῆς γεωγραφίας ἐν τῷ γυμνασίῳ τοῦ Σαὶντ Διὲ, προστατευόμενος ὑπὸ τὴν διπλῆν ταύτην ἰδιότητα ὑπὸ τοῦ Ῥεναίου Β' δουκὸς τῆς Λορραίνης, ὅστις ἔτρεφε πάθος πρὸς τὰς γεωγραφικὰς ἐπιστήμας, καὶ ὅστις ἰδίαις δαπάναις ἔκαμε τὴν περίφημον ἔκδοσιν εἰς φύλλον τοῦ Πτολεμαίου ἐν Στρασβούργῳ 1513, δημοσιευθεῖσαν 5 ἔτη μετὰ τὸν θάνατόν του), προέταξε τῆς ἐκθέσεως τῶν *Τεσσάρων πλῶν* τοῦ Βεσπούστη, μεθ' οὗ εἶχεν ἀλληλογραφίαν ἐπὶ πολὺ ἐξακολουθήσασαν ἔτι, πραγματείαν κοσμογραφίας, ἐν ᾗ προέτεινε νὰ ὀνομασθῇ ὁ Νέος Κόσμος *Ἀμερική*.

Προέβη περαιτέρω. Ἐν γεωγραφικῷ χάρτῃ σχεδιασθέντι παρ' αὐτοῦ καὶ προσαρτηθέντι ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Πτολεμαίου τοῦ 1522 ἔγραψεν ἐπὶ τῆς νέας Ἠπείρου τὸ ὄνομα *Ἀμέρικα*.

Τὰ βιβλία τότε ἦσαν σπάνια, καὶ δὴ τὰ ἐπιστημονικά. Ἡ κοσμογραφία τοῦ Ὑλακομύλου ἀνετυπώθη τῷ 1509 καὶ ἐμνημονεύετο εἰς πάντα τὰ ὕστερον ἐκδοθέντα γεωγραφικὰ συγγράμματα. Ἐγένοντο ὡσαύτως δύο ἀνατυπώσεις ἐν Βενετίᾳ τῷ 1535 καὶ 1554, οὕτω δὲ πάντες οἱ λόγιοι ἐσυνείθισαν νὰ ὀνομάζωσιν Ἀμερικὴν τὸν Νέον Κόσμον, τὸν ἀνακαλυφθέντα πρῶτον ὑπὸ τοῦ Κολόμβου καὶ ὕστερον ὑπὸ πλείστων ἐρευνητῶν, ὧν αἱ θαλασσοπορίαι διεδέχοντο ἀλλήλας ταχέως καὶ ἐπιτυχῶς.

Εἰς τὸν Κολόμβον ὅμως ἀνήκει ἡ δόξα· διότι αὐτὸς πρῶτος εἶδεν οὐ μόνον τὰς νήσους προσηρτημένας εἰς τὸ μέγα σύστημα τῆς ἠπείρου, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν ἤπειρον.

Ἡ δόξα δὲ αὕτη εἶναι μεγίστη, διότι ἔσχε τὸ θαυμάσιον ἀποτέλεσμα νὰ διαχύσῃ εἰς τὰ στρώματα τῆς κοινωνίας νέον φῶς ἰδεῶν καὶ αἰσθημάτων. Ἡ ἐλπὶς, ἡ περιέργεια ἔλαβον ἐλατήρια ἰσχυρότερα δι' ὧν ἐπλημμύρησεν ὁ Νέος Κόσμος ἐξ ἀπείρων ἀποικιῶν, ὧν οἱ κάτοικοι, ἀναχωρήσαντες ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τῆς γῆς, ἐμόρφωσαν τοῦ χρόνου προϊόντος ἐκείνην τὴν νέαν φυλὴν, ἥτις ζῶσα ἐν μέσῳ κοινωνίας ἐστερημένης πάσης παραδόσεως, ἠδυνήθη νὰ ἱδρύσῃ ἐκείνας τὰς ἐλευθέρας πολιτείας, ὧν τὸ θέαμα τῆς εὐημερίας δὲν μένει ἄνευ ἐπιδράσεως ἐπὶ τοῦ ἐπιλοίπου κόσμου.

Ἡ ἀνακάλυψις λοιπὸν τῆς Ἀμερικῆς εἶναι σπουδαῖον καὶ χρονικὸν σημεῖον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ ἀνθρωπίνου νοὸς καθὼς καὶ τοῦ ὑλικοῦ πολιτισμοῦ, ὥστε τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοφόρου Κολόμβου εἶναι ἄξιον μεγαλειτέρας ἔτι φήμης, παρ' ἐκείνης, ἧς ἔτυχε.

Lucien d'Hura.

ΑΙ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΕΝ ΤΟΥΡΚΙΑ.

[Ἐκ τῶν τοῦ Σκ. Δ. Βυζαντίου].

Ἠδυνάμεθα νὰ μὴ ἀφιερώσωμεν ἰδιαίτερον κεφάλαιον διὰ τὰς γυναῖκας, ἀφ' οὗ μάλιστα μία τις αὐτῶν, ἧς τὸ ὄνομα ἐνέγραψεν ἤδη ἐν τῇ βίβλῳ αὐτῆς ἡ ἀθανασία παρὰ τὰ ὀνόματα τῆς Lady Montagüe καὶ τῆς Bremer, καὶ πραγματείαν ὁλόκληρον ἐδημοσίευσε περὶ τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ ὁμοφύλων της; Ἠδυνάμεθα ν' ἀφήσωμεν αὐτὰς, τόσον εὐαισθήτους, τόσον εὐερεθίστους, ἐντὸς τῆς τύρβης καὶ σκαιότητος τῆς ἀνδρωνίτιδος; αὐτὰς, αἵτινες οὐδένα ἄλλον θόρυβον ἀνέχονται παρὰ τὸν τῶν νηπίων, τῶν ὁποίων εἶνε οἱ φρουροὶ ἄγγελοι; Θὰ θαυμάσωμεν τὴν καρτερίαν, τὴν φιλανθρωπίαν, τὴν φιλοκαλίαν, τὴν εὐλάβειαν καὶ ὅλας τὰς ἄλλας ἀρετὰς, ὅσαι κοσμοῦσι πανταχοῦ τὸ εὐγενέστερον τοῦτο μέρος τοῦ ἀνθρωπίνου εἴδους, θὰ ἴδωμεν αὐτὰς ὡς συζύγους, ὡς μητέρας, ὡς οἰκοδεσποίνας, ὡς . . .ἐρωτολήπτους· θὰ τὰς ἀνεύρωμεν εἰς τὸ λουτρὸν, εἰς τὴν ἐκκλησίαν, εἰς τὸν περίπατον, εἰς τὴν χαρὰν, παρὰ τὴν κλίνην τοῦ νοσοῦντος, καὶ εἰς τὸν τάφον τοῦ συγγενοῦς· πανταχοῦ ὁ κάλαμος ἡμῶν θὰ ἐκθειάζῃ τὰ πλεονεκτήματά των καὶ θὰ συμπαθῇ πρὸς τὰς ἀδυναμίας των. Αὐταὶ μᾶς τρέφουσι καὶ μᾶς ἀποκοιμίζουσιν ὡς νήπια, αὐταὶ μᾶς παρηγοροῦσιν ἄνδρας, συμμερίζόμεναι καὶ μετριάζουσαι τὰς θλίψεις μας, αὐτῶν τὸ βλέμμα ἀποχαιρετῶμεν τελευταῖον χωριζόμενοι τοῦ βίου.

*
* *

Digitized by Google

Ἐν Εὐρώπῃ, ἡ γυνὴ εἶνε τὸ ἥμισυ ὡραιότερον μέρος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, συμμερίζεται τὸν βίον μετὰ τῶν ἀνδρῶν, ἀγοράζει καὶ πωλεῖ ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ, συναλλάττει ἐν τῷ χρηματιστηρίῳ, ἀκροᾶται ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ καὶ ἐν τῷ Βουλευτηρίῳ, συμφιλολογεῖ καὶ συμπολιτικολογεῖ ἐν ὁμηγύρεσιν Ἀκαδημαϊκῶν καὶ Διπλωματῶν, ἀναγινώσκεται ὡς συγγραφεὺς ἢ ὡς ποιητὴς ἢ καὶ ὡς δημοσιογράφος, ἀμφισβητεῖ τέλος τὸ μέρος της εἰς πᾶσαν δόξαν, εἰς πᾶσαν περιπέτειαν τῆς κοινωνίας, ἐκτὸς τῆς τῶν μαχῶν, τὴν ὁποίαν εὖ ποιοῦσα ἀποστρέφεται, ἂν καὶ προακμᾷ τὰς ἐπωμίδας καὶ τὴν σπάθην τοῦ καλάμου καὶ τοῦ λογιστικοῦ ἄβακος. Ἀλλ᾽ ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ὅπου τὰ ἤθη τὴν ἔχουσιν ἀποκλεισμένην καὶ τῆς ἀγορᾶς καὶ τῶν πολιτικῶν καὶ φιλολογικῶν ἀγώνων, χωρὶς νὰ ἀναφέρω τοὺς Ὀθωμανούς, οἱ ὁποῖοι ἔκλεισαν αὐταῖς ὄχι μόνον τοῦ τζαμίου, ἀλλὰ καὶ τοῦ Παραδείσου των τὰς θύρας, οἱ ἀπειρόκαλοι, ἐν ᾧ, ἀφ᾽ ἑτέρου, ἐν ἅπασιν ἀσυνεπεῖς, ἐγκατῴκισαν ἐν αὐτῷ τὰς *Ὥρας* (Χουρῆ), ὡς τὸ θελκτικώτερον τῶν κοσμημάτων του, τί ἄλλο ἀξιώτερον σπουδῆς παρὰ τὰς γυναῖκας, καὶ ἰδίως τὰς Ὀθωμανίδας;

Διανοίγομεν λοιπὸν συνεσταλμένῃ τῇ χειρὶ τὸ παραπέτασμα τοῦ Χαρεμίου, καὶ εἰσερχόμεθα ἀθορύβως ἐν αὐτῷ, προασπιζόμενοι ὑπὸ λευκοῦ πώγωνος καὶ ὑπὸ τὸ διαβατήριον τοῦ... ἰατροῦ, τὸ μόνον, ὅπερ ἔχει χώραν ἐν τῷ Χαρεμίῳ. Ἐὰν δὲ οὐδὲν κοινὸν ἡμῖν καὶ τοῖς Ἀσκληπιάδαις, τοῦτο δὲν ἐμποδίζει καὶ ἐρωτήσεις ν᾽ ἀπευθύνωμεν ἰατρικάς, καὶ τὸν σφυγμὸν νὰ συμβουλευθῶμεν, καὶ πτισάνας ἀθῴας νὰ διορίσωμεν· ἀρκεῖ νὰ ἦνε ζαχαρώδεις καὶ νὰ μοσχομυρίζωσι. Τίς γυνὴ ἐν τῇ Τουρκίᾳ πάντα Φράγκον δὲν νομίζει ἰατρόν; Καὶ ποσάκις, διαβαίνοντας ἐν τῇ Ἀσίᾳ τὰς ὁδούς, δὲν ἐσταμάτων ἡμᾶς αἱ Τούρκισσαι, καί, ἀποστρέφουσαι τὸ πρόσωπον, δὲν προέτεινον ἡμῖν ὀπισθοφανῶς τὴν χεῖρα, μετὰ τῆς διαταγῆς ἢ παρακλήσεως «Χεκκὶμ, νεβζιμὲ μπακσάνα;» Ἀρξώμεθα λοιπὸν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς, ὡς λέγουσι, καὶ ἀπὸ τοῦ κυριωτέρου, καὶ αὐτὸ εἶν᾽ ἡ μορφή: «Πρῶτον γὰρ εἶδος»· καὶ εἴπομεν ἤδη ὅτι τὸ κάλλος οἱ Ὀθωμανοὶ ἀναζητοῦσιν ἐν τῇ εὐχροίᾳ καὶ τῇ εὐσαρκίᾳ μᾶλλον ἢ ἐν τῇ εὐρυθμίᾳ καὶ λεπτότητι. Ἡ δὲ τρυφερότης τῆς ὄψεως καὶ τῶν σαρκῶν λογίζεται παρ᾽ αὐτοῖς τὸ ἰδανικὸν τῆς ὡραιότητος. Γνωστὸν δὲ ὅτι ὁ φιληδονώτερος τῶν Σουλτάνων Ἱβραήμ, ὁρίσας τὸ ἄκρον τοῦ καλοῦ εἰς τὸν ὄγκον, εἰσήγαγεν, ἀναζητήσας, εἰς τὸ χαρέμιόν του τὴν πολυσαρκοτέραν ἀνευρεθεῖσαν ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἀρμενίαν, ἥτις καὶ ἴσχυσεν ἐπὶ χρόνον τινὰ τὰ μέγιστα, ὥστε καὶ Βεζίρην ὁμοπάτριον αὐτῆς νὰ προαγάγῃ, μέχρις ὅτου, προσκληθεῖσα ὑπὸ τῶν ἄλλων Χασεκῆ-Σουλτάνων εἰς δεῖπνον, ἀπεπνίγη, ἐφ᾽ ᾧ καὶ ὑπερήλγησεν ὁ Σουλτάνος οὗτος, εἰς τὸν ὁποῖον εἶπον ὅτι ἀπέθανεν ἀπόπληκτος ἐξ ὑπερσαρκίας, καθότι ἄλλως ἦτον ἱκανὸς νὰ ἐξολοθρεύσῃ μέχρι τῆς τελευταίας γυναικὸς τὸ Χαρέμιον.

Ἡ ἀργοκινησία τῶν Τουρκισσῶν, τὸ σύρσιμον τῶν πεδίλων, ἡ χαυνότης καὶ μαλθακότης ὅλων τῶν κινημάτων, τὸ σεσυρμένον τῆς φωνῆς, ὁ κιχλισμὸς τοῦ γέλωτος, τὸ περικεκλασμένον τῶν ὀμμάτων, ἡ θρύψις ἐν γένει καὶ οἱ ἀκκισμοὶ (*τζιλβέ*), τοὺς ὁποίους ἐπιτηδεύουσι, προσβάλλουσι δυσαρέστως τὸν Εὐρωπαῖον, ἀλλὰ ταῦτα παρὰ τοῖς Ἀσιανοῖς λογίζονται θέλγητρα. Τὴν δὲ χάριν, ἥτις ὡραΐζει καὶ αὐτὸ τὸ κάλλος, τὸ ἀνεξήγητον ἐκεῖνο non so che τῶν Ἰταλῶν, τὸ ὁποῖον δίδει θέλγητρα καὶ εἰς αὐτὴν ἐνίοτε τὴν δυσμορφίαν, οἱ Τοῦρκοι ὀνομάζουσι *Φῶς* (Νούρ).

Ἡ ἀδιάκοπος χρῆσις τῶν καλοβάθρων (γαλεντζῶν), ἡ συνήθεια τοῦ νὰ περιτυλίσσωσι τὰ βρέφη δι᾽ ἀτελευτήτων σπαργάνων, καὶ ἐπομένως ἡ δυσκολία τοῦ νὰ τ᾽ ἀλλάσσωσι συχνά, ἡ ἀποφυγὴ παντὸς πόνου καὶ πάσης πρὸς σωμασκίαν κινήσεως, ἡ δι᾽ ὀχήματος ἢ πλοίου ἢ ἵππου μετάβασις, διαστρέφουσι τοὺς πόδας καὶ γυναικῶν καὶ ἀνδρῶν, καὶ ἀναπτύσσουσι τὰς στραβοποδίας ἐκείνας, δι᾽ ὧν ἰδίως διακρίνονται οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει Τοῦρκοι καὶ οἱ Τουρκομερῖται Ἀρμένιοι καὶ Γραικοὶ ἀπὸ τῶν λοιπῶν τοῦ Κράτους κατοίκων.

Παρετηρήθη δὲ ὅτι ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ὅπου αἱ μαγγανεῖαι τῆς κομμωτικῆς, αἱ συγκρύπτουσαι τὸ γῆρας ἐν τῇ Εὐρώπῃ, εἶνε ἄγνωστοι, αἱ γραῖαι καταντῶσιν εἰς φαντασιώδη ἀσχημίαν. Πρὸς τοῦτο δὲ συντείνουσι, παρεκτὸς τῆς θερμότητος τοῦ κλίματος, καὶ αἱ συχναὶ θερμολουσίαι, κατεργαζόμεναι καὶ χαλαρόνουσαι εἰς ῥυτίδας ἐνωρίτερον τὸ δέρμα. Τῶν Τουρκισσῶν μάλιστα γραιῶν ἡ ἀσχημία φθάνει εἰς τὸ μὴ ἐπέκεινα. Καί, ὅταν ἀπὸ ῥακώδους τινὸς φερετζὲ χρώματος ἀκατονομάστου προκύπτῃ σκελετώδης χείρ, ζητοῦσα ἐλεημοσύνην, νομίζει τις ὅτι ἡ Μέδουσα ἢ αἱ Ἐριννύες δὲν εἶνε τῆς φαντασίας γεννήματα, καὶ ἀναλογιζόμενος ἀπὸ τοῦ φαινομένου τὸ μὴ ὁρώμενον, αἰσθάνεται διαχεομένην καθ᾽ ὅλον αὐτοῦ τὸ σῶμα φρίκην· μούμμια δὲ μόνον, ἧς ἡ χεὶρ τοῦ ἀρχαιολόγου ἀφεῖλε τοὺς τελαμῶνας, δύναται νὰ δώσῃ ἀμυδράν τινα ἰδέαν τοῦ κινουμένου τούτου σκελετοῦ.

Ὡς πρὸς τὰς διαφόρους δὲ ἐθνικότητας, παρατηρεῖται ἐν γένει ὅτι αἱ Τούρκισσαι εἶν᾽ ἐν γένει κατάλευκοι, διότι συνήθως οἰκουροῦσι καὶ προφυλάττουσι τὸ πρόσωπον καὶ τὸν τράχηλον αὐτῶν πλειότερον τῶν Εὐρωπαίων. Ἔχουσι δὲ ὡραῖον σωματικὸν σχηματισμόν, ἐπειδὴ δὲν φοροῦσιν οὔτε στηθοδέσμους οὔτε καλτιοδέτας. Τὰ συχνὰ ὅμως λουτρὰ καὶ τὸ ἐπὶ τῶν στιβάδων σταυροποδητὶ κάθισμα, τὰς καθιστῶσι πολυσάρκους καὶ χαυνόνει τὰς σάρκας αὐτῶν ἐνωρίστερον τοῦ δέοντος.

Digitized by Google

Ἐν γένει κόμη ἀμφιλαφής, εὔχροια ῥόδου, ὀφρύδια κατάμαυρα καὶ συναφῆ, ὀμμάτια μεγάλα καὶ ὑγρὰ καί τις φακὸς ἀσυμμέτρως τοποθετημένος ἐπὶ τῆς ἑτέρας τῶν παρειῶν, καὶ μάλιστα ἐὰν παρ' αὐτὸν κοιλαίνωνται καὶ οἱ λεγόμενοι γελασῖνοι, ἀνάστημα ῥαδινὸν καὶ εὐλύγιστον (κυπαρισσοειδὲς), εἶνε τὸ ἰδανικὸν τοῦ γυναικείου κάλλους παρὰ τοῖς Τούρκοις καὶ τοῖς Τουρκομερίταις. Διὰ τοὺς ἐπὶ τοῦ προσώπου φακοὺς ἰδίως ὁ πρὸ ἑκατὸν ἤδη ἐτῶν καταθέλγων διὰ τῶν στίχων του τοὺς τοῦ Φαναρίου ἀστοὺς Ἀλέξανδρος Κάλφογλους εἶχε ποιήσῃ που τὸ

Ἡ μυρωδάτη σου ἐληὰ
μὲ κεχρυμμένη μαργελιὰ
καὶ ἀσκητὰς ἀπ' τὰ κελλιὰ
ἐβγάζει εἰς τὴν μέση
διὰ νὰ τοὺς πλανέσῃ.

* * *

Περὶ τῶν γυναικῶν οὐδεὶς οὐδέποτε γίνεται λόγος παρὰ τοῖς Τούρκοις· καὶ εἶνε ἡ χειροτέρα προσβολή, ἡ μεγαλειτέρα ἀναίδεια, ἡ παράβασις τῶν κυριωτέρων τῆς χρηστοηθείας κανόνων, τὸ νὰ ἐρωτήσῃ τις Τοῦρκον περὶ τῆς γυναικός του, ἐκτὸς μόνου τοῦ ἰατροῦ. Ὁσάκις δὲ συμπέσῃ περὶ τῆς Κυρίας λόγος, ὁ Τοῦρκος μεταχειρίζεται περιφράσεις: Οἱ παρ' ἐμοί, οἱ κατ' οἶκον, Ἡ τῆς οἰκίας νεᾶνις, κτλ. Τί κάμνουσιν ἐν τούτοις αἱ δείλαιαι αὗται, τὰς ὁποίας θρηνοῦσιν αἱ Εὐρωπαῖαι, ὡς κατακλείστους καὶ φρουρουμένας ὑπὸ λόχου μαύρων καὶ δυσειδῶν εὐνούχων; Γελῶσι καὶ ἀποροῦσιν ἀκούουσαι, ἂν συμπέσῃ ποτὲ ν' ἀκούσωσιν, ὅτι ταλανίζονται ὡς στερημέναι ἐλευθερίας, ἐν ᾧ ἀπολαμβάνουσι πᾶσαν ὅσην τὰ ἔθη ταῖς συγχωροῦσιν. Ἡ Ὀθωμανίς, ἀνατρεφομένη ὑπὸ τὴν θρησκευτικὴν ἰδέαν ὅτι ὁ σκοπὸς τῆς δημιουργίας τῆς γυναικὸς εἶνε νὰ κάμῃ τὸν ἄνδρα εὐδαίμονα, καὶ ὅτι εἶν' ἐπομένως φύσεως ὑποδεεστέρας, θεωρεῖ καὶ ὀνομάζει κύριον ἑαυτῆς τὸν σύζυγον, καὶ εἶν' ἀφωσιωμένη εἰς τὰ οἰκιακά της ἔργα καὶ τὴν ἀνατροφὴν τῶν τέκνων της, πρὸς τὰ ὁποῖα ἡ φιλοστοργία της δὲν ἔχει ὅρια. Καὶ αὐτὰ δὲ ἀνταμείβουσιν ὄχι μόνον τὰς μητέρας ἀλλὰ καὶ τοὺς τροφοὺς αὐτῶν μὲ ἀπεριόριστον σέβας, τῶν ὁποίων τὸ παράδειγμα δίδει πρῶτος ὁ Σουλτάνος· ὅθεν καὶ βλέπομεν τόσας Σουλτάνων μητέρας (Βαλιδὲ) ἰσχυσάσας τὰ μέγιστα ἐπ' αὐτῶν. Ὁ σύζυγός της ἀφ' ἑτέρου (καὶ ἐννοῶ τὸν μὴ ἐξαχρειωμένον καὶ καθαυτὸ Τοῦρκον) εἶνε πρὸς αὐτὴν ἠπιώτατος καὶ περιποιητικώτατος· τὸ δὲ αἴσθημα τοῦτο εἶνε τοσούτῳ μᾶλλον διαρκέστερον καὶ εὐγενέστερον, ὅσῳ προέρχεται ἀπὸ συμπαθείας πρὸς τὸ ἀσθενέστερον φῦλον. Ὁ Τοῦρκος ὄχι μόνον οὐδέποτε τολμᾷ νὰ ὑψώσῃ κατὰ τῆς γυναικός του χεῖρα, καθὼς ὅλοι σχεδὸν οἱ χωρικοὶ τῆς Εὐρώπης, ἀλλ' οὔτε νὰ φανῇ ἀτακτῶν ἐμπρός της· καὶ ἐὰν ποτε τύχῃ νὰ μεθυσθῇ, ὑπάγει νὰ ἀνανήψῃ εἰς τῆς μητρὸς ἢ τῆς ἀδελφῆς του τὸν οἶκον. Ἔχουσι δὲ καί τινα ἀστείαν παραβολήν, ἡ ὁποία χαρακτηρίζει τὸν τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι αὐτῶν ὡς πρὸς τοῦτο. Ἐὰν ἡ γυνὴ ἐπλάσθη, λέγουσιν, ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ Ἀδάμ, εἶνε φύσει στρεβλή, καὶ, θέλων τις νὰ τὴν ἰσάσῃ, κινδυνεύει νὰ τὴν συντρίψῃ. Ἡ Ὀθωμανὶς ἐπομένως ἐξέρχεται ὁσάκις θέλει, συνοδευομένη ὑπὸ προβεβηκυίας τινὸς συγγενοῦς ἢ θεραπαινίδος· ἅπαξ τῆς ἑβδομάδος ὑπάγει κατὰ θρησκευτικὸν χρέος εἰς τὸ λουτρόν, καὶ ἐκεῖ διατρίβει ὁλόκληρον τὴν ἡμέραν, μανθάνουσα τὰ τῆς γειτονίας ἀνέκδοτα καὶ ἐπιδεικνυμένη τὰ *τζεβαέριά* της· οὐδέποτε δὲ ὁ σύζυγος ἀρνεῖται πρὸς αὐτὴν τὴν διασκέδασιν ταύτην. Κεκαλυμμένη τὸ πρόσωπον καὶ τὸ σῶμα, διέρχεται ἀγνώριστος τὰς πλειοτέρας ὁδούς, ἐκ τῶν ὁποίων ὅλοι παραμερίζουσιν ἔμπροσθέν της· καὶ ὁ σύζυγός της αὐτὸς ἐὰν τὴν συναπαντήσῃ, ἢ δὲν τὴν γνωρίζει, διότι ὅλων τὰ *γαμιχράμια* εἶνε ὁμοιόμορφα, ἢ διαβαίνει σιωπηλός, χωρὶς νὰ δώσῃ ἀναγνωρίσεως σημεῖον. Εἰς δὲ τὸν γυναικωνίτην αὐτῆς εἶνε καθ' ὅλην τῆς λέξεως τὴν δύναμιν οἰκοδέσποινα, καὶ οὔτε ὁ σύζυγός της αὐτὸς τολμᾷ νὰ εἰσέλθῃ, ὁσάκις πρὸ τῶν θυρῶν βλέπει ξένης γυναικὸς πέδιλα.

* * *

«Οἱ ἄνδρες εἶνε ἀνώτεροι τῶν γυναικῶν, λέγει τὸ Κοὺρ-ἄν. Αἱ ἐνάρετοι γυναῖκες εἶνε πει»θήνιοι καὶ ὑπήκοοι Τὰς ἀπειθούσας θέλετε ἐ»πιπλήττει, θέλετε δέρει. Ἀλλ' ἅμα σᾶς ὑπο»τάσσονται, μὴ φιλονεικῆτε πρὸς αὐτάς. Ὁ Θεὸς »εἶνε ὑπερκείμενος καὶ μέγας». Ὑπὸ τοιαύτας θρησκευτικὰς ἰδέας ἀνατρεφομένη ἡ Ὀθωμανίς, ἔχει ἐπικρατοῦσαν ἐν ἑαυτῇ τὴν ἰδέαν ὅτι ἐδημιουργήθη διὰ τὸν ἄνδρα, ὅθεν καὶ πρέπει νὰ διατελῇ πάντοτε ὑπὸ γάμον. Καὶ διὰ τοῦτο δὲν εἶνε παντάπασι παρ' αὐτοῖς σπάνιον καὶ παράδοξον, πρεσβῦτις γυνὴ νὰ ὑπανδρευθῇ καὶ δεκάτην φοράν, ἐὰν οὕτω τύχῃ. Ὁ δεσμοφύλαξ ἡμῶν ἐν τῇ Ἀσίᾳ Μεχμὲδ-ἀγᾶς, ἀγαθώτατος Ἐμίρης, ἦτον ἑβδομηκοντούτης καὶ εἶχεν υἱοὺς καὶ ἐγγόνους ἐν ἡλικίᾳ, καὶ τὴν μητέρα τούτων καὶ μάμμην ζῶσαν. Ἀλλὰ μ' ἐκάλεσέ ποτε εἰς τοὺς γάμους του, καὶ ἐπειδὴ τὸν ἠρώτησα, μήπως ἀπέθανεν ἡ σύζυγός του, Ὄχι, μοὶ ἀπεκρίθη, ἀλλὰ γείτων καὶ συγγενής μού τις, ἔχουσα καὶ αὐτὴ τέκνα, ἤδη ἀποκαταστημένα, ἐχήρευσε κατ' αὐτάς· καὶ ἐπειδὴ ἔχει μίαν οἰκίαν ἰδιόκτητον καὶ τέσσαρας ἀγελάδας, τὰς ὁποίας καταλείπει εἰς ἐμὲ καὶ τὰ τέκνα μου μετὰ τὸν θάνατόν της, ὑπόσχεται δὲ νὰ μοὶ προμηθεύῃ καὶ τὸν καπνόν μου καὶ δύω ἐνδυμασίας κατ' ἔτος, μόνον ἵνα μὴ μένῃ ἐν χηρείᾳ, τὴν νυμφεύομαι, συναινέσει καὶ τῆς συζύγου μου. Τίς δὲν ἐνθυμεῖται ἐνταῦθα τὸ Γραφικόν: «Καὶ ἐπιλήψονται ἑπτὰ γυναῖκες ἀνθρώπου ἑνός, λέγουσαι· τὸν ἄρτον ἡμῶν φαγούμεθα, καὶ τὰ ἱμάτια ἡ-

Digitized by Google

μῶν περιβαλούμεθα, πλὴν τὸ ὄνομα τὸ σὸν κεκλήσθω ἐφ' ἡμᾶς, ἄφελε τὸν ὀνειδισμὸν ἡμῶν;»

Πῶς θεωρεῖ δὲ ὁ Τοῦρκος τὴν γυναῖκα, ἀρκεῖ νὰ τὸ ἀποδείξῃ ἡ ἀπόκρισις τοῦ Μαυριτανοῦ Ἑλ-Μοκρανὴ, τὴν ὁποίαν ἀναφέρει που ὁ Δουμᾶ: Πόσους υἱοὺς ἔχεις; τὸν ἠρώτησεν ὁ Γάλλος. Τρεῖς, ἀπεκρίθη ὁ Ἀφρικανός. Καὶ θυγατέρας; Δὲν ἠξεύρω.

Σπανίως γυνὴ ἠξεύρει νὰ γράφῃ καὶ νὰ ἀναγινώσκῃ, καίτοι φοιτῶσαι, παιδία ἔτι, εἰς τὰ σχολεῖα· διότι, θεωρούμεναι κυρίως ὡς ὄργανα ἡδονῆς καὶ τεκνοποιΐας, φροντίζουσι μόνον νὰ μάθωσι τρόπους τοῦ ἑλκύειν καὶ προσηλόνειν τὸν ἄνδρα. Ἀλλὰ καὶ τὰ ἀναγινωσκόμενα ὑπ' αὐτῶν βιβλία εἶνε συνήθως θρησκευτικά. Καὶ ἐν τοσούτῳ εἰς τὰ ἀμαθῆ ταῦτα ὄντα εἶν' ἐμπεπιστευμένη ἡ πρώτη τῶν παίδων ἀνατροφή.

Ἡ ὕπαρξις τῆς γυναικὸς ἐν Τουρκίᾳ εἶνε συνήθως οἰκιακή· τοῦ ἐκτὸς δὲ βίου δὲν μετέχει εἰμὴ διὰ τῆς θέας, οὕτως εἰπεῖν, μόνης. Ἑπομένως, διὰ τὸν ἀπρόϊτον, ἀνεπίμικτον καὶ μεμονωμένον αὐτῶν βίον, ἀποτελοῦσιν ἐξαιρετικόν τι γένος ἀνθρωπίνων ὄντων, καὶ ἔχουσι πολλὰς ἕξεις τῶν ἀγρίων τῆς Ἀμερικῆς, καίτοι ζῶσαι ἐν μέσῃ μεγαλοπόλει. Ἀφελεῖς, εὐαπάτητοι καὶ ἀψίκοροι, ὡς τὰ μικρὰ παιδία, χαίρουσαι ὑπερβαλλόντως καὶ λυπούμεναι παρομοίως καὶ διὰ τὸ ἐλάχιστον καὶ ἁπλούστερον συμβὰν, λησμονοῦσι μετὰ τῆς αὐτῆς εὐκολίας καὶ τὴν χαρὰν καὶ τὴν λύπην, καὶ μεταβαίνουσιν ἀφ' ἑνὸς εἰς ἄλλο ἀντικείμενον μετὰ τῆς αὐτῆς παιδικῆς ἀστασίας. Περίεργοι, καθὼς ἐν γένει αἱ γυναῖκες, φιλήκοοι, καὶ μάλιστα ἀνεκδότων ἐκπληκτικῶν, παραδόξων, ἔστω καὶ ἀπιθάνων, καί πως καὶ ἐκπιπτόντων εἰς τὸ μυθῶδες· ἄπληστοι πρὸ πάντων περιγραφῶν γυναικείας καλλονῆς καὶ σωματικῶν θελγήτρων ἢ καλλωπισμῶν πολυτελῶν, δὲν ἀρκοῦνται πολλάκις εἰς μόνην τὴν ἐκ τοῦ μακρὰν θέαν, ἀλλὰ θέλουσι καὶ νὰ ψηλαφήσωσι τὸ προσηλῶσαν τὴν προσοχὴν ἢ ἑλκύσαν τὰ βλέμματα αὐτῶν ἀντικείμενον, εἴτε πρᾶγμα εἶνε εἴτε πρόσωπον. Ἐκ τούτου καὶ τὰ συμβαίνοντα πολλάκις ἐν ταῖς ἐξοχαῖς καὶ τοῖς περιπάτοις δυσάρεστα μεταξὺ Τουρκισσῶν καὶ Φραγκισσῶν ἢ Ἑλληνίδων φραγκικῶς ἐσταλμένων, ἀπαραλλάκτως ὅπως οἱ ἄγριοι τοῦ Κοὺκ καὶ τοῦ Bougainville ἔμενον τεθηπότες ἢ ἐσκίρτων ὑπὸ χαρᾶς πρὸς τὰ Εὐρωπαϊκὰ τεχνουργήματα. Τὴν Ὀθωμανίδα σκανδαλίζει τὸ κρινολῖνον, ὁ ἐπὶ τοῦ πετάσου πτεροθύσανος, τὸ χρωματιστὸν χειρόκτιον, τὸ μέλαν καὶ λεπτοϋφὲς ὑπόδημα, τὸ σφηκῶδες πρὸ πάντων τῆς ὀσφύος τῶν Εὐρωπαίων· ὅθεν καὶ θέλει νὰ πεισθῇ διὰ τῆς ἰδίας ἀφῆς ὅτι τὸ φαινόμενον δὲν εἶνε σκιὰ, ἴνδαλμα φαντασίας, ἀλλ' ὑπαρκτόν· πλησιάζει λοιπὸν, καὶ, χωρὶς νὰ ζητήσῃ κἂν τὴν ἄδειαν, ἢ ν' ἀποτείνῃ ἁπλῶς τὸν λόγον πρὸς τὸ θαυμαζόμενον ἄτομον, ἔξαλλος ὑπὸ τῆς περιεργείας τὸ πάθος, ἁπλόνει χεῖρα, ἅπτεται, ἀνασύρει πολλάκις τὸ ἔγκυκλον, πείθεται, καὶ ἀνακαγχάζει ὑφ' ἡδονῆς, ὡς μικρὸν παιδίον ὅταν ἐπιτύχῃ τοῦ σκοποῦ του.

Ἀλλ' ὁ Τοῦρκος, ἀγαπῶν καὶ περιποιούμενος τὴν γυναῖκά του, ἀγνοεῖ τὴν λεγομένην παρὰ τοῖς Εὐρωπαίοις galanterie, τὴν ἀδιάκοπον ἐκείνην θωπείαν τὴν πρὸς τὸ γυναικεῖον φῦλον· καὶ, ἐν ᾧ τὴν ἀφίνει κυρίαν ἀπόλυτον τοῦ οἴκου του καὶ καθ' ὅλην τὴν δύναμιν τῆς λέξεως οἰκοδέσποιναν, θεωρεῖ αἰσχρὸν καὶ ἀφύσικον νὰ τῆς δώσῃ ἐν ὑπαίθρῳ τὸν βραχίονα, νὰ φιλήσῃ τὴν χεῖρά της, νὰ τῇ παραχωρήσῃ τὴν προεδρείαν, ἀφ' οὗ ἡ φύσις τὴν ἐδημιούργησεν ὑποδεεστέραν ἑαυτοῦ· καὶ διηγεῖται ὁ Ami Boué, ὅτι εἰς τὸ γεῦμα, ὅπερ ἔδωκε τῷ 1837 ὁ Πασσᾶς τοῦ Βελιγραδίου, εἰς τὸ ὁποῖον ἦσαν προσκεκλημένοι καὶ ὁ ἡγεμὼν τῆς Σερβίας Μιλόσσης μετὰ τῆς γυναικός του, ὁ πρόξενος τῆς Αὐστρίας, θελήσας νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς αὐτὴν τὴν μετὰ τὸν Πασσᾶν πρώτην θέσιν, ἐμποδίσθη ὑπ' αὐτοῦ, εἰπόντος ὅτι αὐτὴ ἀνῆκεν εἰς τὸν πρόξενον, ὡς τὸν ἀρχαιότερον αὐτοῦ φίλον.

Ἡ γυνὴ ἀφ' ἑτέρου ὑποχρεοῦται νὰ ἦνε πάντοτε σκεπασμένη, τὸ δὲ πρόσωπον αὐτῆς νὰ μὴ ἴδῃ ἀνὴρ ἄλλος παρὰ τὸν σύζυγον, τὸν πατέρα καὶ τοὺς ἀδελφούς της, καὶ αὐτοὺς ἐνίοτε ἀποκλειομένους τῆς τοιαύτης ἐξαιρέσεως.[1] Ἡ κατακάλυψις αὕτη τοῦ προσώπου, καλουμένη *Ναμιχράμ*, ἀπὸ τοῦ ὁποίου παρεσχηματίσθη ὁ παρ' ἡμῖν *μαχραμᾶς*, εἶνε ὄχι μόνον ἀνάγκη, ὑπαγορευθεῖσα ἐξ αἰώνων, τὸ μὲν ὑπὸ τῆς ἀχωρίστου τῆς γυναικείας ἀρετῆς αἰδοῦς, ἢ καὶ τῆς τῶν συζύγων ζηλοτυπίας, τὸ δὲ καὶ ὑπὸ τῆς κομμωτικῆς πρὸς διατήρησιν τῆς ὄψεως, ἀλλὰ καὶ ὑποχρέωσις τῆς θρησκείας· εἶνε ἔθιμον ἐγκεκεντρισμένον, οὕτως εἰπεῖν, ἐπ' αὐτῆς. Ὅλαι ὅλων τῶν ἐθνῶν αἱ γυναῖκες ἀπὸ κτίσεως κόσμου ἐκαλύπτοντο τὴν κεφαλήν. Ἡ Ῥεβέκκα ἔρχεται ἵνα νυμφευθῇ τὸν Ἰσαάκ· βλέπει δὲ αὐτὸν μακρόθεν καὶ, μαθοῦσα παρὰ τοῦ δούλου ὅτι «οὗτός ἐστιν ὁ κύριος αὐτοῦ, λαβοῦσα τὸ θέριστρον περιεβάλετο». «Πᾶσα γυνὴ, λέγει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, προσευχομένη ἀκατακαλύπτῳ τῇ κεφαλῇ, καταισχύνει τὴν κεφαλὴν ἑαυτῆς· ἓν γάρ ἐστι καὶ τὸ αὐτὸ τῇ ἐξυρημένῃ· εἰ γὰρ οὐ κατακαλύπτεται γυνὴ, καὶ κειράσθω· εἰ δὲ αἰσχρὸν γυναικὶ τὸ κείρασθαι ἢ ξυρᾶσθαι, κατακαλυπτέσθω». Καὶ αὐταὶ δὲ αἱ χάριτες, κατὰ τὸν Παυσανίαν, ἦσαν κεκαλυμμέ-

1. Πολλαὶ τῶν ἐθελοθρήσκων Τουρκισσῶν φυλάττουσι ναμιχρὰμ καὶ πρὸς τοὺς μεγαλητέρους αὐτῶν ἀδελφούς· διότι τοὺς μὲν μικροτέρους εἶδον, λέγουσι, γεννηθέντας καὶ τοὺς ἀναγνωρίζουσιν ὁμομητρίους, ἐν ᾧ δὲν ἔχουσι τὴν αὐτὴν πληροφορίαν καὶ περὶ τῶν πρεσβυτέρων, ἀκολουθοῦσαι πάντοτε καὶ ἐν πᾶσι, καθὼς εἴπομεν, τὴν φύσιν.

Digitized by Google

ναι, καὶ τοιαύτας εἰκόνισαν αὐτὰς ὁ Βούπαλος, ὁ Ἀπελλῆς καὶ Πυθαγόρας ὁ Σάμιος· ἀπορεῖ μάλιστα ὁ περιηγητὴς οὗτος πῶς ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του τὰς παρίστανον γυμνάς. Τῶν Χαρίτων ὅμως ὁ πέπλος, καθὼς καὶ τῆς Ἑλένης καὶ τῶν λοιπῶν ἡρωΐδων, ὡμοίαζεν ἴσως τὸ *Βέλον* τῶν σημερινῶν Εὐρωπαίων νεονύμφων, καὶ προσετίθει θέλγητρα ἢ τὰ ἔκαμνε διαφανέστερα ἀντὶ νὰ τὰ συγκρύψῃ· δὲν εἶν' ὅμως τὸ ἴδιον καὶ διὰ τῶν Τουρκισσῶν τὸ *γιασμάκι* καὶ τὸ *μαμοῦχι*, τὸ ὁποῖον χρησιμεύει πρὸς ἀπόκρυψιν ἐντελῆ τοῦ προσώπου καὶ τοῦ λαιμοῦ, τόσον ὥστε ἐν τῇ Ἀσίᾳ προστίθεται καὶ εἶδός τι μελανῆς προσωπίδος ἐξ ὑφάσματος, καθιστῶσα ἐντελῶς ἀγνώριστον τὴν γυναῖκα. Τοῦ εἴδους τούτου τοῦ Τουρκικοῦ μαμουκώματος ἀναφέρει ἀπαράλλακτον ὁ Δικαίαρχος τὸ τῶν ἐν Θήβαις τὸ πάλαι γυναικῶν, «Τὸ τῶν ἱματίων, λέγων, ἐπὶ τῆς »κεφαλῆς κάλυμμα τοιοῦτόν ἐστιν, ὥστε προσω»πιδίῳ δοκεῖν πᾶν τὸ πρόσωπον κατειλῆφθαι. Οἱ »γὰρ ὀφθαλμοὶ διαφαίνονται μόνοι, τὰ δὲ λοι»πὰ μέρη τοῦ προσώπου πάντα κατέχεται τοῖς »ἱματίοις, φοροῦσι δ' αὐτὰ πᾶσαι λευκά». Ἐνθυμοῦμαι δὲ ὅτι ἐν τῇ Ἀσίᾳ, ὁσάκις συνηντῶμεν Ὀθωμανίδας κεκαλυμμένας ἀπὸ κεφαλῆς ἄχρι ποδῶν διὰ τῆς ἐπὶ τούτῳ σινδόνος, ἔστρεφον προσέτι καὶ τὸ πρόσωπον αὐτῶν πρὸς τὸν τοῖχον, οὐ μόνον ὅπως μὴ τὰς ἴδωμεν, ἀλλ' ὅπως μήτε μᾶς ἴδωσι κατὰ πρόσωπον. Τοῦτο εἶνε τὸ καθ' αὐτὸ θρησκευτικὸν Ναμιχράμ. Περίεργον δὲ φαίνεται ὅτι ὁ Ἀβιμέλεχ, δίδων τὰ χίλια δίδραχμα τῷ Ἀβραὰμ διὰ τὴν Σάρραν, λέγει πρὸς αὐτὴν ὅτι «ταῦτα ἔσται σοι εἰς τι»μὴν τοῦ προσώπου σου», ὅπου τὸ Ἑβραϊκὸν ἔχει, «εἰς κάλυμμα τοῦ προσώπου σου»· ὥστε ἡ τιμὴ τῆς γυναικὸς εἶνε τὸ κάλυμμά της· ὁ δὲ ἀποκαλύπτων αὐτὴν (ἐξ οὗ καὶ τὰ Ἀνακαλυπτήρια), καὶ ἔγνω αὐτήν· καὶ οὗτος εἶν' ὁ ἀνὴρ αὐτῆς. Γυνὴ δέ, ἥτις ἀπεκάλυψεν, ἔστω καὶ κατὰ τύχην, τὰ θέλγητρά της εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀνδρός, ἄλλου παρὰ τὸν σύζυγον, ἐξευτελίζεται ἐνώπιον καὶ ἑαυτῆς καὶ τῶν περὶ αὐτήν. Ὁ ἰατρὸς μόνος δύναται νὰ ἴδῃ τὸ στόμα της, ἢ νὰ πιάσῃ τὴν χεῖρά της, σκεπασμένην (ἐννοεῖται), καὶ τοῦτο προηγηθείσης πάντοτε τῆς ἀδείας τοῦ συζύγου ἢ τοῦ πατρός, καὶ ἐνώπιον αὐτῶν. Καὶ αὐταὶ δὲ αἱ πλύνουσαι εἰς τὸν ποταμὸν φοροῦσι τὸ κάλυμμά των, ἤ, φέρουσαι αὐτὸ ἐπὶ τοῦ ὤμου, τὸ ἀναλαμβάνουσιν, ἅμα ἴδωσι παρερχόμενον ἄνδρα. Τοῦ γενικοῦ δὲ τούτου κανόνος δὲν ἐξαιροῦνται οὔτε αἱ ὑπέργηροι, οὔτε αἱ αἰθίοπες. Ἀλλ' ἐπειδή, ὅσον αὐστηρότερος εἶνε κανών τις, τόσῳ συχνότερον καὶ παραβαίνεται, πᾶσα ὡραία γυνὴ εὑρίσκει τρόπον νὰ ἐπιδείξῃ τὴν καλλονήν της καὶ νὰ παραβῇ τὸν κανονισμόν. Καὶ διὰ τοῦτο ἐδημοσιεύθη τῷ 1838 τὸ ἀνεξήγητον ἐκεῖνο διὰ τὰς Εὐρωπαίας διάταγμα, τὸ ἀπαγορεῦον εἰς τὰς Ὀθωμανίδας τῆς Κωνσταντινουπόλεως νὰ ἐπιστρέφωσιν ἐξώρας εἰς τὰς οἰκίας των, νὰ ἔχωσιν ἁμαξηλάτας νέους καὶ λαμπροστολισμένους, νὰ εἰσέρχωνται εἰς τὰ ἐργαστήρια καὶ τὰς φραγκικὰς συνοικίας τοῦ Πέραν κτλ.

Ὅθεν ἴσως καὶ οἱ Εὐρωπαῖοι, φρονοῦντες ὅτι αἱ γυναῖκες τῶν Τούρκων, φρουρούμεναι ὑπὸ σμήνους μαύρων εὐνούχων, εἶνε ἀπρόσιτοι, μαίνονται, ὅταν ἔλθωσιν εἰς Κωνσταντινούπολιν, διὰ τὰς Ὀθωμανίδας, ὡς περὶ καρποῦ ἀπηγορευμένου. Ἀλλ' ὅσον ἀπατῶνται ὡς πρὸς τὸ πρῶτον· διότι πούποτε σχεδὸν ἀλλοῦ αἱ ἐρωτικαὶ ῥαδιουργίαι δὲν εἶνε τόσῳ συνήθεις, τόσῳ βέβαιον εἶν' ἀφ' ἑτέρου ὅτι, ὡς πρὸς τοὺς Εὐρωπαίους οὐδεὶς δύναται νὰ καυχηθῇ εὐλόγως ὅτι ὑπῆρξεν ὁ ἥρως τοιούτου δράματος· καὶ ὅσοι δὲ νομίζουσιν ἑαυτοὺς ἐξαιρουμένους τοῦ γενικοῦ τούτου ὅρου, δὲν εἶν' ἄλλο, εἰμὴ ἁπλοϊκὰ θύματα τῆς τυχούσης φαυλοβίου Ἀρμενίδος, ἐκμισθωσάσης ἀπὸ τοῦ πρώτου παλαιοπωλείου τὰ πολυτελῆ ἐνδύματα καὶ διαμάντια καὶ ἀπομιμηθείσης τὴν φωνὴν καὶ τοὺς ἀκκισμοὺς τῶν Χαννούμ. Τὸ θαυμαστὸν εἶνε μόνον, ὅτι, καὶ μετὰ τοσαύτας ἐπαναλήψεις τῆς αὐτῆς κωμῳδίας, εὑρίσκονται πάλιν ἐξ αὐτῶν τινες παγιδευόμενοι ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ δελέατος

Λόγῳ δὲ ζηλοτυπίας μᾶλλον ἢ ἐπιδείξεως νομίζω ὅτι καὶ τὰς Σουλτανίδας καὶ τὰς γυναῖκας τῶν μεγιστάνων, ἐξερχομένας, παρακολουθοῦσι πλῆθος θεραπαινίδων. Συνήθεια παλαιά· διότι καὶ τὰς τῶν Γραικορωμαίων ἁβροδιαίτους συνώδευον παρομοίως ἅβραι καὶ θεράπαιναι.

Ἀλλὰ τί κάμνουσιν, ἤθελεν ἐρωτήσει τις, ὅλαι αὐταὶ αἱ *παρακόραι*, ὡραιότεραι καὶ νεώτεραι καὶ αὐτῆς πολλάκις τῆς δεσποίνης, δι' ὅλης τῆς ἡμέρας ἐν τῇ γυναικωνίτιδι; Τί κάμνουσι; Κεντοῦσι· κεντοῦσι τὰ θαυμάσια ἐκεῖνα κεντήματα, τὰ ὁποῖα, πολὺ εὐλογώτερον παρὰ τὰ τῆς μυθολογουμένης Ἀράχνης ἤθελε ζηλεύσει ἡ Ἀθηνᾶ. Ἐκεῖ ἔβλεπέ τις τὰς Κωνσταντινουπολίτιδας ἀπομιμουμένας διὰ τῆς βελόνης «τὸν οὐρανὸν μὲ τἄστρα, τὴν γῆν μὲ τὰ λουλούδια, τὴν θάλασσαν μὲ τὰ ψάρια», καθὼς λέγουν τὰ παραμύθια. Εἶδον σάκκον ἀρχιερατικόν, παριστάνοντα τὴν ἐπὶ τῆς θαλάσσης τῆς Τιβεριάδος θαυμαστὴν ἐκείνην ἁλιείαν τῶν ἑκατὸν πεντήκοντα τριῶν μεγάλων ἰχθύων, ὅπου ἐνόμιζες ὅτι οἱ ἰχθύες ἀκόμη ἔσπαιρον· ὅλα ταῦτα διὰ τῆς βελόνης! Τὰς δὲ *μπιμπίλλας* ἐκείνας, τῶν ὁποίων ὁ πῆχυς ἐτιμᾶτο πεντακοσίων φράγκων, οἱ Εὐρωπαῖοι, ἀγοράζοντες, ἔβαλλον ἐντὸς ὑαλοσκεπάστων πλαισίων πρὸς ἐπίδειξιν, ὡς ἀριστουργήματα. Πρὸς ποίαν καλλιτέχνου εἰκόνα δὲν ἦσαν φεγγυχα τὰ ζωγραφιστὰ ἐκεῖνα κρήδεμνα (*καλεμκιαρὺ*), τῶν ὁποίων δὲν ἤξευρέ τις τί νὰ θαυμάσῃ πρῶτον, τὴν ζωηρότητα καὶ τὸ ἀνε-

Digitized by Google

ξίτηλον τῶν χρωμάτων, τὴν ἀκριβῆ ἀπομίμησιν τῆς φύσεως, ἢ τὴν ἀραχνιώδη λεπτότητα τοῦ τολυπανίου;

* * *

Αἱ Ἑλληνίδες εἶνε θελκτικώτεραι καὶ τῶν Σερβίδων καὶ τῶν Βουλγάρων. Οἱ μέλανες καὶ ἐκφραστικοὶ αὐτῶν ὀφθαλμοί, τὸ ὡραῖον στόμα, ἡ λεπτοφυὴς ῥίς, ἡ καταμέλανος κόμη καὶ τὰ χαριέστατα κινήματα, φαντάζοντα ἔτι μᾶλλον ὑπὸ τὴν κομψὴν ἐνδυμασίαν των, προκαλοῦσιν ὑπὲρ αὐτῶν, ὡς προτύπων τοῦ ἰδανικοῦ κάλλους, τὸν χρωστῆρα τοῦ ζωγράφου. Ἰδίως δὲ ὅταν χορεύωσι τὸν ἐθνικὸν αὐτῶν χορόν, τὸν περίφημον *Ρωμαΐκον* ἢ *Σμυρναΐκόν*, ἀδύνατον νὰ μὴ διακρίνῃ εὐθὺς ὁ ξένος τὴν Ἑλληνίδα τῆς Ἀρμενίας, καὶ μὴ νὰ ἐνθυμηθῇ ὅτι τὰς Χάριτας ἐπενόησαν οἱ Ἕλληνες. Ἀλλὰ τὴν τέχνην τοῦ ἀρέσκειν ποῦ νομίζετε ὅτι διδάσκονται αἱ Κυρίαι αὗται, κατὰ τὸν Κ. Castellan; .... εἰς τὸ λουτρόν!! Αἱ χωρικαί, ὑπανδρευόμεναι πρόωρα, συμμεριζόμεναι τὰς κοπώδεις τῶν ἀνδρῶν ἐργασίας, καταναλισκόμεναι διὰ τῆς τεκνοποιΐας καὶ τεκνοτροφίας, φαίνονται, μετὰ μερικὰ ἔτη, ἀσχημότεραι τῶν ἀνδρῶν.

Αἱ Ἀρμένιαι ἔχουσι συνήθως εὐειδῆ κεφαλήν, καμαρωτὰ καὶ πυκνὰ ὀφρύδια, μαύρους μεγάλους ὀφθαλμούς, σκιαζομένους ὑπὸ μακρῶν βλεφαρίδων, ὄψιν τρυφεράν, χείλη κοράλλινα, καὶ κόμην μέλαιναν, φαντάζουσαν ἔτι μᾶλλον ὑπὸ τὸ πλῆθος τῶν μαργαριταρίων καὶ ἀδαμάντων. Ἡ δὲ φυσιογνωμία αὐτῶν εἶνε μίγμα ἐθελαρεσκείας καὶ χαυνότητος. Τὸ δὲ ἀνάστημά των, ὅταν δὲν ἀσχημίζηται ὑπὸ προώρου πολυσαρκίας, εἶνε τῷ ὄντι μεγαλοπρεπέστατον, καὶ μάλιστα ὑπὸ τὰ πλατέα ἐκεῖνα Ἀσιατικὰ ἐνδύματα καὶ τὰ βαρύτιμα λαχούρια, τὰ ὁποῖα ὑπεραγαπῶσιν. Εἰς αὐτὰς δέ, καθὼς ἐν γένει εἰς τὰς Ἀσιανάς, ἐφαρμόζονται τὰ ἐπίθετα *βαθύκολποι* καὶ *βαθύζωνοι*. Σύζυγοι ἀφοσιωμέναι καὶ μητέρες ἄρισται, δὲν ἔχουσιν ἄλλην φιλοτιμίαν παρὰ ν' ἀρέσωσιν εἰς τοὺς ἄνδρας των καὶ ν' ἀναθρέψωσι καλῶς τὰ τέκνα των. Ὅθεν καὶ οἱ σύζυγοι αὐτῶν τὰς ὑπεραγαπῶσι καὶ τὰς σέβονται, καὶ εἶνε σπανιώτατα παρ' αὐτοῖς τὰ διαζύγια.

Αἱ γυναῖκες τῶν Ἀλβανῶν, καὶ μάλιστα τῶν περὶ τὸν Τόμουρον Τόσκων, διακρίνονται διὰ τὴν ὡραιότητα καὶ τὰ θέλγητρά των, καὶ εἶνε ὁ στολισμὸς τῶν Χαρεμίων. Ἔχουσι δὲ βάδισμα μεγαλοπρεπές, βλέμμα ὑπερήφανον καὶ χάριν μετ' ἁβρότητος καὶ λεπτότητος ὅλης Ἑλληνικῆς.

Αἱ γυναῖκες τῶν Κουτσοβλάχων διακρίνονται διὰ τὴν εὐεξίαν αὐτῶν καὶ τὴν εὔχροιαν· δὲν ἔχουσιν ὅμως τὸ λεπτὸν ἐκεῖνο καὶ ἐπίχαρι τῆς ἑλληνικῆς φυσιογνωμίας.

Συγγραφεύς τις ὁμιλῶν περὶ Αὐστρίας, λέγει ὅτι ἡ ἐπίδρασις τῆς Κυβερνήσεως ἐπὶ τοῦ λαοῦ ὀφείλεται κυρίως εἰς τὰς ἀτομικὰς ἀρετὰς τῶν Αὐστριακῶν ἡγεμόνων καὶ ἀναφέρει τὸ ἑξῆς ἐπεισόδιον τοῦ βίου τοῦ Αὐτοκράτορος Φραγκίσκου τοῦ Α'. Ὅτε ἐπεκράτει ἡ χολέρα ἐν Βιέννῃ, ἀναρίθμητα θύματα καθ' ἑκάστην θερίζουσα, ὁ Αὐτοκράτωρ διήρχετο ποτὲ τὰς ὁδοὺς τῆς πόλεως καὶ τῶν προαστείων μετά τινος ὑπασπιστοῦ του· αἴφνης συνήντησαν λείψανον ταχέως διαβαῖνον καὶ παρ' οὐδενὸς παρακολουθούμενον. Ἡ ἔλλειψις αὕτη διήγειρε τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Αὐτοκράτορος, ὅστις ἐρωτήσας ἔμαθεν, ὅτι οἱ συγγενεῖς τοῦ νεκροῦ, φοβούμενοι τὴν ἐπιδημίαν, δὲν ἐτόλμησαν νὰ συνοδεύσωσι τὴν κηδείαν. «Λοιπόν, εἶπεν ὁ Αὐτοκράτωρ, θέλομεν ἀναπληρώσῃ τοὺς συγγενεῖς διότι καὶ ὁ ἐλάχιστος τῶν ὑπηκόων μου δὲν πρέπει νὰ κατέλθῃ εἰς τὸν τάφον ἄνευ τοῦ τελευταίου τούτου δείγματος ἐνδιαφέροντος», ἠκολούθησε δὲ τὴν κηδείαν μέχρι τέλους καὶ ἐπέμεινεν εἰς τὴν ἀκριβῆ ἐκπλήρωσιν ἁπασῶν τῶν θρησκευτικῶν τελετῶν.

ΟΙ ΔΑΚΤΥΛΙΟΙ

Πολλὰ ἐλέχθησαν περὶ τῆς ἀρχῆς τῶν δακτυλίων. Τὸ βέβαιον εἶνε ὅτι ἡ ἀρχὴ αὐτῶν κρύπτεται εἰς τοὺς μυθικοὺς χρόνους· ὁπωσδήποτε ὅμως ἡ συνήθεια αὕτη μετεδόθη ἐξ Ἀσίας εἰς τοὺς Ἕλληνας, οἵτινες πρῶτοι κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐδακτυλοφόρησαν ἐν Εὐρώπῃ.

Παραλείποντες τὰ λίαν μυθικὰ καὶ ἀπίθανα ἐρχόμεθα εἰς τὰς ἁγιογραφικὰς παραδόσεις.

Ἐν αὐταῖς λέγεται ὅτι ὁ Φαραὼ περιβαλὼν τὸν Ἰωσὴφ μὲ πᾶσαν ἐξουσίαν ἐν Αἰγύπτῳ ἔδωκεν εἰς αὐτὸν καὶ τὸν δακτύλιόν του.

Ἐπὶ τοῦ Μωϋσέως οἱ δακτύλιοι ἀναφέρονται ὡς ἓν ἐκ τῶν κοσμημάτων τοῦ Ἀαρὼν καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ.

Ἡ Ἰουδὶθ πορευομένη νὰ φονεύσῃ τὸν Ὀλοφέρνην εἶχε πλήρεις τοὺς δακτύλους δακτυλίων.

Ἐν Ῥώμῃ ἐπὶ πολὺν χρόνον οἱ ὡς ἀρραβῶνες χρησιμεύοντες δακτύλιοι ἦσαν σιδηροῖ.

Τὸ παλαιὸν τῶν Ῥωμαίων δίκαιον ὥριζεν ὅτι δὲν ἔχει κῦρος ἡ διαθήκη ἂν δὲν ἦνε ἐσφραγισμένη διὰ τῶν δακτυλίων ἑπτὰ μαρτύρων.

Οἱ πρεσβευταὶ παρὰ Ῥωμαίοις ἐφόρουν ὡς σημεῖον τῆς ἀρχῆς των χρυσοῦν δακτύλιον εἰς τὸν μέσον δάκτυλον τῆς ἀριστερᾶς χειρός.

Οἱ θριαμβεύοντες στρατηγοὶ εἰσερχόμενοι εἰς τὴν Ῥώμην εἶχον χρυσοῦν στέφανον περὶ τὴν κεφαλὴν καὶ σιδηροῦν δακτύλιον εἰς τὸν δάκτυλον. Οἱ Ῥωμαῖοι ἱππεῖς ἐφόρουν χρυσοῦν δακτύλιον.

Ὁ Πλίνιος λέγει ὅτι οἱ εὐγενεῖς καὶ οἱ ἀνδραγαθήσαντες ἠδύναντο νὰ κοσμῶσι τὰς χεῖράς των μὲ χρυσοῦς δακτυλίους.

Λέγουσιν ὅτι ὁ Καῖσαρ θέλων ποτε νὰ ἐνθαρρύνῃ ἐν πολέμῳ τοὺς ἑαυτοῦ στρατιώτας, ὕψωσε τὸν δάκτυλον, ἐκεῖνοι δὲ ἰδόντες τὸν χρυσοῦν

Digitized by Google

δακτύλιον καὶ νομίζοντες ὅτι παρομοίους δακτυλίους ὑπέσχετο εἰς αὐτοὺς μετὰ τὴν νίκην, ἠγωνίσθησαν ἀνδρείως.

Οἱ Καρχηδόνιοι προσέθετον ἕνα δακτύλιον μετὰ ἑκάστην νέαν μάχην, ἧς ἤθελον μετάσχει.

Ὁ Πλίνιος λέγει ὅτι ἡ συνήθεια τοῦ νὰ φορῶσιν οἱ ἄνθρωποι τὸν δακτύλιον εἰς τὸν παράμεσον δάκτυλον τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς προέρχεται ἐκ τοῦ ὅτι μία ἐκ τῶν φλεβῶν ἐκτείνεται ἀπὸ τοῦ δακτύλου τούτου μέχρις τῆς καρδίας. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον λέγεται ὅτι ἐνίοτε οἱ ἰατροὶ παρὰ τοῖς παλαιοῖς διέτασσον τὴν χρῆσιν ὡρισμένων δακτυλιολίθων, ὡς δῆθεν ἐπιδρώντων διὰ τοῦ δακτύλου ἐκείνου ἐπὶ τῆς καρδίας.

Ὁ Ἀριστοτέλης ἠγάπα καὶ μετεχειρίζετο δακτυλίους, διὰ τοῦτο δὲ καὶ οἱ διδάκτορες κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας ἐφόρουν πάντοτε δακτύλιον μὲ ἐρυθρὰν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ψῆφον (πέτραν).

Καὶ κατὰ τοὺς παλαιοτέρους χρόνους καὶ κατὰ τοὺς ἔπειτα ἀκόμη, πολλαὶ δεισιδαιμονίαι συνεδέοντο πρὸς τὴν χρῆσιν τῶν δακτυλίων.

Ἐλέχθη π.χ. ὅτι ὁ ἀδάμας δυναμώνει τὴν καρδίαν καὶ συντείνει εἰς τὸν καλὸν τοκετόν.

Τὸ ῥουβίνιον ὑποβοηθεῖ τὴν ἁγνότητα.

Ὁ ἀμέθυστος διαλύει τὴν μέθην.

Ὁ σάπφειρος καθιστᾷ τινὰ ἀγαπητόν.

Τὸ τοπάζιον κατευνάζει τὴν ἐξημμένην φαντασίαν καὶ τὴν ὀργήν.

Ὁ ἄνθραξ καθαρίζει τὸν ἀέρα.

Ὁ σμάραγδος συντρίβεται εἰς τὸν δάκτυλον παρθένου παραβάσης τὸ καθῆκον.

Ὁ Μακρόβιος πιστεύει ὅτι ὁ κύριος σκοπὸς δι' ὃν κατὰ πρῶτον μετεχειρίσθησαν δακτυλίους οἱ ἄνθρωποι εἶνε νὰ σφραγίζωσι τὰ διάφορα αὐτῶν ἔγγραφα καὶ μάλιστα τὰς ἐπιστολάς των. Τὸ τοιοῦτον δύναται νὰ ἦνε ἀληθὲς διότι ἀρχαιοτάτη εἶνε ἡ συνήθεια τοῦ νὰ ἔχῃ ἑκάστη οἰκογένεια τὰ οἰκόσημά της ἐπὶ δακτυλιολίθου γεγλυμμένα, δι' οὗ ἐσφράγιζεν ἐπιστολάς, κιβώτια περιέχοντα πολύτιμα σκεύη καὶ εἴτι ἄλλο. Ὁ Κικέρων μάλιστα ἀναφέρει ὅτι ἡ μήτηρ αὐτοῦ διὰ δακτυλιολίθου ἐσφράγιζε τοὺς πολυτίμους οἴνους.

Ἀχάβ, ὁ βασιλεὺς τῆς Σαμαρείας σύζυγος δὲ τῆς Ἰεζαβὴλ, ἐγκατέλιπε τὴν σφραγῖδά του εἰς τὴν γυναῖκά του, ὅτε δὲ αὕτη ἠθέλησε νὰ φονεύσῃ τὸν Ναβὼθ, ἵνα ἁρπάσῃ τὴν οἰκίαν του, μετεχειρίσθη κρύφα ἐπὶ τοῦ ἐγγράφου τοῦ προστάσσοντος τὸν θάνατον αὐτοῦ τὴν σφραγῖδα τοῦ Ἀχάβ. Παρομοίως δὲ καὶ ὁ λάκκος τῶν λεόντων, ὅπου ἐνεκλείσθη ὁ Δανιὴλ, ἦτο ἐσφραγισμένος σφραγῖδι βασιλικῇ.

Ὁ Πλίνιος, ὁ Ἡρόδοτος, ὁ Στράβων καὶ ὁ Κικέρων ἀναφέρουσι τὸν δακτυλιόλιθον τοῦ Σαμίου Πολυκράτους. Ἦτο τόσον εὐτυχὴς ὁ Πολυκράτης, ὥστε φοβούμενος μὴ διὰ τοῦτο τὸν φθονήσωσιν οἱ θεοὶ ἔρριψεν εἰς τὴν θάλασσαν τὸν δακτύλιόν του, ὃν εἶχε περὶ πολλοῦ. Ἀλλ' ἁλιεύς τις ἤγρευσε μέγαν ἰχθὺν, ὃν ἐπώλησεν πρὸς τὸν μάγειρον τοῦ τυράννου, οὗτος δὲ εὗρεν ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ ἰχθύος τὸν δακτυλιόλιθον.

Τοῦ Ὀκταβίου ἡ σφραγὶς εἶχε γεγλυμμένην σφίγγα, τοῦ Μαικήνα βάτραχον, τοῦ Πομπηΐου λέοντα.

Ἐπὶ Ῥωμαίων ἡ πολυτέλεια εἶχε καταντήσῃ ὥστε τὰ χειμερινὰ δακτυλίδια νὰ ἦνε ἄλλα παρὰ τὰ θερινά, βαρύτερα δηλαδὴ καὶ μετὰ μεγαλητέρων λίθων! Εἷς δακτύλιος δὲν ἤρκει, ἀλλ' ἐφόρουν ἄχρι τριῶν εἰς ἕκαστον δάκτυλον, τοὺς ὁποίους καὶ συνέκρουον ὡς κροτάλια (castagnettes), πρὸς ἔνδειξιν μεγαλοπρεπείας!

Οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ ἐχάραττον εἰς τοὺς δακτυλίους των ἰχθὺν, διότι ὡς γνωστὸν ὁ ἰχθὺς ἦτο τὸ σύμβολον τοῦ Σωτῆρος, ἕνεκα τῶν γραμμάτων ι χ θ υ ς, ἅτινα εἶνε τὰ ἀρχικὰ τῶν λέξεων Ἰησοῦς Χριστὸς Θεοῦ Υἱὸς Σωτήρ. Ὁ Πάπας σφραγίζει ἅπαντα τὰ ἔγγραφά του διὰ σφραγῖδος, ἥτις ἔχει κεχαραγμένην τὴν εἰκόνα τοῦ ἀποστόλου Πέτρου ἁλιεύοντος ἐν λέμβῳ.

Οἱ ἐπίσκοποι τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας ἔχουσιν ἀμέθυστον λίθον εἰς τοὺς δακτυλίους των, δὲν σφραγίζουσιν ὅμως δι' αὐτοῦ. Διασημότατος δακτύλιος ἦτο ὁ τοῦ Γύγου. Περὶ τοῦ Γύγου τούτου λέγει ὁ Πλάτων, ὅτι ἦτο ποιμὴν τοῦ βασιλέως τῆς Λυδίας, γενομένης δέ ποτε βροχῆς πολλῆς καὶ σεισμοῦ συνέβη νὰ σχισθῇ ἡ γῆ καὶ νὰ γείνῃ χάσμα εἰς τὸ μέρος, ὅπου ἵστατο. Ἰδὼν τοῦτο ὁ Γύγης καὶ θαυμάσας κατέβη καὶ εἶδε πολλὰ ἀξιοθαύμαστα πράγματα καὶ νεκρὸν ὑπερμεγέθη κείμενον ἐντὸς μεγίστου χαλκοῦ ἵππου. Εἶχε δὲ ὁ νεκρὸς χρυσοῦν δακτύλιον. Ὁ Γύγης παραλαβὼν τὸν δακτύλιον καὶ θέσας αὐτὸν εἰς τὸν δάκτυλόν του καὶ στρέψας τὴν σφενδόνην (πέτραν) εἰς τὰ ἔσω τῆς χειρὸς, ἐξῆλθεν. Ἐπανελθὼν μεταξὺ τῶν ἄλλων ποιμένων παρετήρησεν ὅτι οὗτοι ὡμίλουν περὶ αὐτοῦ ὡς περὶ ἀπόντος, ἕως οὗ αὐτὸς ἐπιψηλαφῶν τὸν δακτύλιον ἔστρεψεν ἔξω τὴν σφενδόνην αὐτοῦ. Τότε ἐνόησε τὴν μαγικὴν δύναμιν τοῦ εὑρήματος. Ὅταν ἔστρεφε πρὸς τὰ ἔσω τὴν σφενδόνην τοῦ δακτυλίου ἐγένετο ἀφανής.

Εἰς τὰς μαγείας τῶν μέσων αἰώνων ἐν πολλῇ χρήσει ἦτο ὁ χρυσοῦς δακτύλιος.

Ὁ συρμὸς ὁρίζει τὰ νῦν εἰς ποῖον δάκτυλον πρέπει τις νὰ θέτῃ τὸν δακτύλιον, πλὴν τοῦ συζυγικοῦ δακτυλίου, ὅστις τίθεται συνήθως εἰς τὸν παράμεσον τῆς ἀριστερᾶς χειρός. Ἐνίοτε μεταχειρίζονται μαγνητισμένους δακτυλίους, οἵτινες λέγουσιν ὅτι προφυλάττουσιν ἀπὸ τῆς κεφαλαλγίας, ἢ σιδηροῦς, εἴς τινα μέρη, ὡς ἀλεξιτήριον κατὰ τῆς λύσσης.

Ὑπάρχουσι δὲ καὶ κατὰ χώρας παντοῖαι ἄλλαι συνήθειαι ἀποβλέπουσαι εἰς τὸ περιεργότα-

Digitized by Google

τον τοῦτο, ἀρχαιότατον καὶ ἱστορικώτατον κόσμημα τοῦ ἀνθρώπου.

**

Ο ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΣ ΤΟΥ ΠΟΤΕΜΚΙΝΟΥ

Ὁ περιάκουστος εὐνοούμενος Αἰκατερίνης τῆς Β' Ποτεμκῖνος ἐδιδάχθη τὰ πρῶτα γράμματα ἐν τῷ γενεθλίῳ τόπῳ ὑπὸ ἀναγνώστου τινὸς τῆς ἐκκλησίας.

Ἐν Ῥωσίᾳ μεταξὺ διδασκάλου καὶ μαθητοῦ γεννᾶται πνευματική τις σχέσις ἢ, οὕτως εἰπεῖν, συγγένεια, διαρκοῦσα ἰσοβίως. Τοιαύτη ὑπῆρχε καὶ μεταξὺ τοῦ Ποτεμκίνου καὶ τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ. Ἀλλ' ὁ Ποτεμκῖνος ἐνωρὶς ἀφῆκε τὴν χώραν τῆς γεννήσεως καὶ ἔκτοτε οἱ δύω οὗτοι οὔτε εἶδον ἀλλήλους, οὔτε περὶ ἀλλήλων ἔμαθόν τι. Ἐν τοσούτῳ παρῆλθον ἔτη οὐκ ὀλίγα καὶ ὁ μαθητὴς ἀνυψώθη εἰς τὰ ὕψιστα ἀξιώματα. Ἡ φήμη αὐτοῦ, διαδιδομένη εἰς ἅπασαν τὴν χώραν, ἔφθασε καὶ εἰς τὰς ἀκοὰς τοῦ διδασκάλου, ὅστις, καλῶς ποιῶν, ἀπεφάσισε νὰ ἐπισκεφθῇ τὸν μαθητήν.

Φέρων τὴν παλαιὰν καὶ τετριμμένην τοῦ ἀναγνώστου στολὴν ἀφίκετο εἰς Πετρούπολιν ὁ διδάσκαλος. Ὁ Ποτεμκῖνος ὑπεδέχθη φιλοφρονέστατα τὸν γέροντα· ἔδωκεν αὐτῷ κατοικίαν ἐντὸς τοῦ ἰδίου μεγαλοπρεποῦς μεγάρου· παρέλαβεν αὐτὸν συνδαιτημόνα εἰς τὴν πλουσίαν αὐτοῦ τράπεζαν, καὶ ἐπεριποιεῖτο αὐτὸν μεγάλως. Ἴσως ἄλλος τις, εὐγνωμοσύνῃ φερόμενος καὶ τῇ μεταξὺ μαθητοῦ καὶ διδασκάλου πνευματικῇ σχέσει ὑπείκων, ἤθελεν εὐεργετήσει μόνον τὸν πτωχὸν διδάσκαλον, ἀλλ' ὁ Ποτεμκῖνος ἐσεμνύετο ἐπιδεικνύων αὐτόν, καὶ πολλάκις ὤφθη ἔχων αὐτὸν παρακαθήμενον εἰς τὴν ἑαυτοῦ ἅμαξαν ἢ εἰς τὸ θεατρικὸν θεωρεῖον.

Ὅτε κατὰ πρώτην φορὰν παρευρέθησαν ἀμφότεροι εἰς παράστασιν μελοδράματος, ὁ γέρων διδάσκαλος πολὺ εὐχαριστήθη κατὰ πάντα, ἀλλὰ τὴν προσοχὴν αὐτοῦ ἐπέσυρε κυρίως ὁ διευθυντὴς τῆς ὀρχήστρας, κατὰ συνέπειαν τοῦ ὁποίου εἶπε πρὸς τὸν Ποτεμκῖνον·

«Βλέπω ἐκεῖ κάτω σωρὸν ἀνδρῶν, οἵτινες πάντες ποιοῦσί τι. Ὁ εἷς κρούει τὸ τύμπανον, ὁ ἄλλος αὐλεῖ, ὁ τρίτος σαλπίζει, ὁ τέταρτος ἔχει ἄλλο μουσικὸν ὄργανον καὶ οὕτω καθεξῆς· ἀλλὰ διατί ὁ περιττὸς ἐκεῖνος, ὁ ἐφ' ὑψηλοτέρας ἕδρας καθήμενος, ὁ κινῶν τὸ ξυλάριον χωρὶς ν' ἀποτελῇ μουσικήν, διατί ἐκεῖνος κάθηται ἐν μέσῳ τῶν ἄλλων;»

Γελάσας ὁ Ποτεμκῖνος ἀπήντησε· «Διδάσκαλε! ὁ ἀνὴρ ἐκεῖνος διὰ τοῦ ξυλαρίου διευθύνει τοὺς ἄλλους, καὶ διὰ τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην λαμβάνει μισθὸν σχεδὸν τόσον, ὅσον πάντες οἱ ἄλλοι ὁμοῦ.»

Ἐθαύμασεν ἀκούσας ταῦτα ὁ διδάσκαλος καὶ ἐμακάριζε τὴν τύχην τοῦ ἐπὶ τῆς ὑψηλοτέρας ἕδρας καθημένου, ὅστις, οὐδὲν ἐργαζόμενος, ἀλλὰ μόνον τὸ ξυλάριον κινῶν, ἐλάμβανεν ὡς ἀμοιβὴν τοσαῦτα χρήματα.

Ἐν τοσούτῳ ταχύπτερος διέβαινεν ὁ χρόνος ὁ δὲ διδάσκαλος διέτριβε πάντοτε παρὰ τῷ μαθητῇ, πάσης εὐφροσύνης ἀπολαύων καὶ οὐδεμίαν φροντίδα οὔτε περὶ τοῦ παρόντος οὔτε περὶ τοῦ μέλλοντος ἔχων, ἐπειδὴ ὁ Ποτεμκῖνος εἶχε προσκαλέσει τὸν γέροντα νὰ μὴ ἐγκαταλείψῃ αὐτὸν οὐδέποτε.

Ἀλλ' ὁ γέρων, κατ' ἀρχὰς εὔθυμος ὤν, ἐφαίνετο ἐποχήν τινα σκεπτικώτερος ἢ ἄλλοτε. Ὁ Ποτεμκῖνος παρατηρήσας τοῦτο, ἠρώτησεν αὐτὸν περὶ τοῦ αἰτίου, ὁ δὲ γέρων προθύμως ἀπήντησε· «Καλῶς μὲ ἠρώτησες, τέκνον μου. Πρὸ πολλοῦ ἤθελα νὰ σοὶ λαλήσω, ἤθελα νὰ σὲ παρακαλέσω καὶ ἰδοὺ ἡ ἐρώτησίς σου μοῦ δίδει κατάλληλον εὐκαιρίαν.»—«Ὁμίλησον, ὁμίλησον,» ἀπήντησεν ὁ Ποτεμκῖνος, ὁ δὲ γέρων διδάσκαλος εἶπε·

«Ἡ εὐγενεία σου, τὴν ὁποίαν ὁ Θεὸς νὰ εὐλογῇ καὶ νὰ προστατεύῃ, φέρεται πρὸς ἐμὲ τοιουτοτρόπως, ὥστε ἐνόσῳ ζῶ καὶ ἀναπνέω θὰ κυριεύωμαι ὑπὸ τῆς μεγίστης καὶ ζωηροτάτης εὐγνωμοσύνης. Οὐδέποτε ὠνειρεύθην τοιοῦτον παλάτιον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου κατοικῶ καὶ ἐγὼ μετὰ τῶν διασημοτάτων ἀνδρῶν τῆς αὐτοκρατορίας, οὐδέποτε ἐφαντάσθην τοιαύτας πολυτελεῖς εὐωχίας καὶ συμπόσια, οἵων καθεκάστην ἀπολαύω, καθήμενος παρὰ τὴν αὐτὴν μετὰ σοῦ τράπεζαν. Ἐγήρασα ὁδεύων μέχρι τοῦδε καὶ ὁδοιπορῶν πεζός, ἤδη δὲ ὀχοῦμαι ἐπὶ τῆς ἁμάξης σου παρὰ σοὶ καθήμενος. Ἀλλὰ πῶς νὰ τὸ εἴπω; ὁ ἄνθρωπος, τοὐλάχιστον ἐγώ, ἔχω καὶ φιλοτιμίαν. Ἕως χθὲς εἰς τὸ χωρίον μου ἔζων μὲν πτωχικῶς, ἀλλ' ἔζων ἐκ τῶν κόπων μου· ἐδῶ ζῶ αὐτοκρατορικῶς, ἀλλ' αἰσθάνομαί τι ἐν τῇ καρδίᾳ, τὸ ὁποῖον μ' ἐλέγχει, ὅτι κάθημαι ἀργός, ἐνῷ οἱ ἄλλοι ἔχουσιν ἐργασίαν.»

«Καὶ τί νὰ γείνῃ λοιπόν;» ἠρώτησε μειδιῶν ὁ Ποτεμκῖνος. «Τί νὰ γείνῃ; Νὰ μοὶ εὕρῃς ἐργασίαν τινά, ὥστε ν' ἀναπαύω τὴν φιλοτιμίαν μου· ἐργασίαν, ὥστε νὰ συναισθάνωμαι, ὅτι ἐκ τῶν ὅσα κατέχω μέρος τοὐλάχιστον ἀπέκτησα ἐγώ, καὶ δὲν εἶναι τῆς ἀγάπης σου δωρήματα.»

«Ἀλλὰ πρὸς τί τοῦτο; ἀντεῖπεν ὁ Ποτεμκῖνος· σὺ πρεσβύτης ἤδη ὤν, ἔχεις ἀνάγκην ἀναπαύσεως καὶ ἡσυχίας. Μένε ὡς τὸ πρίν, τρῶγε, πῖνε, διασκέδαζε καὶ ἀμερίμνει. Σοὶ ὑπεσχέθην νὰ φροντίσω περὶ σοῦ ἐνόσῳ ζῇς, τὴν δὲ ὑπόσχεσίν μου ἐπαναλαμβάνω καὶ τώρα.»

«Σοὶ εὐχαριστῶ, σοὶ εὐχαριστῶ ἐγκαρδίως, ἀπήντησεν ὁ γέρων· ἀλλ' ἂν πραγματικῶς θέλῃς νὰ μ' εὐχαριστήσῃς σὲ παρακαλῶ νὰ ἐνδώσῃς εἰς τὸ αἰτούμενον. Σὺ μέγα δυνάμενος εἰς τὰ ἀνάκτορα, εἰς τὰ ὑπουργεῖα, ἁπανταχοῦ, διὰ μιᾶς λέξεως. . .»

«Καὶ τίνα θέσιν αἰτῇς; διέκοψεν αὐτὸν ὁ

Digitized by Google

Ποτεμκῖνος. Διὰ θέσιν ἀνωτέραν ἀπαιτοῦνται πολλὰ προσόντα, ἱκανότης, ἀρχαιότης, παιδεία, ὧν δυστυχῶς στερεῖσαι. Αἱ θέσεις δὲ, ἃς δύναταί τις καὶ ἄνευ παιδείας καὶ ἀρχαιότητος νὰ λάβῃ, ἀπαιτοῦσι τοὐλάχιστον ἡλικίαν ἀνδρικήν. Βεβαίως ἂν θελήσω θὰ λάβῃς μίαν τῶν τελευταίων τούτων, ἀλλὰ δὲν ἀντέχεις πλέον διδάσκαλέ μου, δὲν ἀντέχεις.»

«Ἐὰν θέλῃς, εἶπεν ὁ γέρων, γίνομαι διὰ σοῦ ἐντελῶς εὐτυχής. Ἔχω ὑπ' ὄψιν τὴν θέσιν ἐκείνην, δι' ἧς καὶ πολλὰ ἀπολαύει τις καὶ μικρὰν, ἐλαχίστην ἐργασίαν ἐργάζεται. Εἶμαι ὄντως γέρων, ὡς προλαβόντως ἀνέφερες, καὶ δὲν ἀντέχω εἰς ἐργασίας βαρείας καὶ ἐπιπόνους· ἀλλὰ τὸ ξυλάριον, τὸ ὁποῖον ἐκίνει ἐν τῷ θεάτρῳ ὁ ἐπὶ τῆς ὑψηλοτέρας ἕδρας καθήμενος ἀνὴρ, τὸ ξυλάριον ἐκεῖνο εἶναι, ὡς μοὶ ἐφάνη, λίαν ἐλαφρὸν, καὶ δύναμαι καὶ ἐγὼ νὰ κινῶ αὐτὸ εὐκόλως. Δὲν μοὶ κάμνεις λοιπὸν τὴν χάριν νὰ παύσῃς τὸν ἄνδρα ἐκεῖνον καὶ νὰ διορίσῃς ἐμὲ εἰς τὴν θέσιν αὐτοῦ;»[1]

Λ. Κατακουζηνος.

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ

εἰς βαρέως κοιμώμενον.

[Ἐκ τῶν τοῦ Ἠλ. Τανταλίδου].

Ζωντανόνεκρος σωρὸς νέος ἔτι, κρῖμα, κρῖμα!
Ἀναπαύετ' ὑπ' αὐτὸ τοῦ παπλώματος τὸ μνῆμα.
Κλαῦσέ τον πρὶν σηκωθῇ, ὅμως ποῦ νὰ τὸν σηκώσῃς;
Ἐσκοτώθη ἐν ᾧ ζῇ, καὶ δὲν ζῇ νὰ τὸν σκοτώσῃς.

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

⁂ Οἱ εὑρισκόμενοι ἐπὶ ὑψηλῶν θέσεων ἐπιθυμοῦσι νὰ ἀνέλθωσιν εἰς ἔτι ὑψηλοτέρας· οἱ καθέξαντες ὅμως τὰς ὑψίστας, πολλάκις ἀποβλέπουσι μετὰ λύπης εἴς τινα εὐχαριστοτέραν θέσιν, ἣν ἀφῆκαν.

⁂ Ἑκάστη δύσις ἡλίου δωρεῖ εἰς τὸν ἄνθρωπον τὴν φρόνησιν καὶ τὴν πεῖραν, ὧν ἡ ἔλλειψις ἔβλαψεν αὐτὸν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας. Τὸ κακὸν ὅμως εἶνε ὅτι ἡ φρόνησις καὶ ἡ πεῖρα αὕτη οὐδόλως χρησιμεύουσι τὴν ἐπιοῦσαν. (Rukert).

⁂ Δὲν εἶνε ὁ χρυσὸς καὶ ἡ πολυτέλεια τὰ σημεῖα τῆς ἀνωτάτης τάξεως, ἀλλ' ἡ περὶ τοὺς τρόπους κομψότης, ἡ γαλήνη, ἡ ἄνευ σκέψεως καὶ προσποιήσεως φυσικὴ εὐγένεια, ἡ θέτουσα ἕκαστον ἐν τῇ θέσει του καὶ μένουσα πάντοτε ἐν τῇ ἰδίᾳ. (Κα Krudner).

⁂ Ὁ κακουργήσας ἐν τῇ σκιᾷ τοῦ μυστηρίου, ζῇ ἐν τῷ διηνεκεῖ φόβῳ, ὅτι ἀπρόοπτόν τι συμβὰν δύναται νὰ τὸν προδώσῃ. Διατί ὁ πράττων τὸ ἀγαθὸν, χωρὶς νὰ παρατηρηθῇ πολλάκις, δὲν ἤθελεν ἐλπίζει, ὅτι ἡμέραν τινὰ δύναται νὰ τύχῃ εὐγνωμοσύνης; (Gœthe).

⁂ Αἱ ἰδιόγραφοι ἐπιστολαὶ εἶνε οἱ μέγιστοι ἡμῶν ἐχθροί.

[1] Οἴκου ἡμερολόγιον.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

〰 Περὶ τὸ ἔτος 1830 ἐν Ἐλβεστάϊνιζ τῆς Βοημίας, γράφει γερμανική τις ἐφημερίς, νέα τις χωρικὴ, ὑπηρέτρια παρά τινι τῶν πολιτῶν, ἥτις ἐβαρύνετο μόνη της ἐν τῷ μαγειρείῳ Κυριακήν τινα, κατεγίνετο, διὰ νὰ διασκεδάσῃ, εἰς ἐπινόησιν τοῦ βηματισμοῦ νέου τινὸς χοροῦ, ὃν ἐφήρμοσεν εἰς τὸν *σκοπὸν* ἑνὸς τραγουδίου τοῦ χωρίου της. Οἱ κύριοί της ἐπανελθόντες τὴν εὗρον οὕτω πως χοροπηδῶσαν καὶ ἀντὶ νὰ τὴν ἐπιπλήξωσι, τὴν προσεκάλεσαν νὰ ἐπαναλάβῃ τὸν βηματισμὸν ἐκεῖνον τὸ ἑσπέρας εἰς τὴν αἴθουσαν, ἔνθα εὑρίσκετο καὶ ὁ μουσικὸς Ἰωσὴφ Νέρουδας, ὅστις ἐσημείωσε καὶ τὸν σκοπὸν καὶ τὸν βηματισμόν. Μετ' οὐ πολὺ ὁ νέος χορὸς ἐχορεύθη παρὰ πάντων εἴς τινα ἑορτήν. Τῷ 1835 ἐγνώσθη εἰς Πράγαν, ἔνθα ἕνεκα τοῦ ἡμίσεος βήματος, ὅπερ περιείχετο εἰς αὐτὸν τὸν ὠνόμασαν *πούλκαν*, ὅπερ εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ τόπου σημαίνει *ἥμισυ*. Μετὰ τέσσαρα ἔτη μουσικοί τινες ἐκ Πράγας διέδοσαν τὴν πόλκαν εἰς Βιέννην. Τῷ 1840 χοροδιδάσκαλός τις τῆς Πράγας καλούμενος Ῥάαβ ἐχόρευσε κατὰ πρώτην φορὰν τὴν πόλκαν εἰς τὸ Ὠδεῖον τῶν Παρισίων, ἥτις ἔκτοτε κατέστη χορὸς πάγκοινος καὶ λίαν δημοτικός. Ἡ πρώτη δὲ τυπωθεῖσα μουσικὴ διὰ τὴν ὄρχησιν τῆς πόλκας εἶνε Φραγκίσκου τινὸς Χίλμαρ, μουσικοδιδασκάλου ἐν Κοπιδλέῳ.

〰 Κατὰ τὸ ἔτος 1686 ἀπεστάλη μητροπολίτης Ἰωαννίνων Κλήμης ὁ Χῖος, ἀνὴρ ἀμαθέστατος, ὅστις ἐκίνησε τὴν κατ' αὐτοῦ περιφρόνησιν τῶν τότε φιλομαθῶν Ἰωαννιτῶν, οἵτινες καὶ συνεφώνησαν ἐν τάχει ἵνα ἀποταθῶσιν εἰς τὸ Πατριαρχεῖον, ζητοῦντες τὴν ἀντικατάστασιν αὐτοῦ. Ἐπειδὴ δὲ ἐκεῖνος ἐζήτησε τὴν εὐμένειαν τῶν προϊσταμένων, συγκατετέθησαν οὗτοι νὰ μὴ ζητήσωσι τὴν ἔξωσίν του, ἂν ὑπέσχετο νὰ ἐνασχοληθῇ μετὰ ζήλου εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῆς ἑλληνικῆς ἐγκυκλοπαιδείας· τούτου γενομένου δεκτοῦ ἀπὸ τὸν ἀρχιερέα, πρὸς τὸν σκοπὸν ἐκεῖνον ἐπεφορτίσθη παρὰ τῶν Ἰωαννιτῶν ὁ ἐξ Ἰωαννίνων Βησσαρίων ὁ Μακρὸς, ὁ τέως διδάσκαλος τῆς πόλεως χρηματίσας καὶ τότε ἐν τῷ μοναστηρίῳ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Λυγκιάδων μονάζων. Ὅθεν εἰς τὸ μοναστήριον ἐκεῖνο μετέβη ἀμέσως ὁ μητροπολίτης, καὶ διὰ πολλῆς προθυμίας, ἐν πενταετεῖ διαστήματι, ἐξεπαιδεύθη ὑπὸ τοῦ Βησσαρίωνος τὰ τότε παραδιδόμενα ἐγκύκλια μαθήματα, καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν μητρόπολίν του, κυβερνωμένην εἰς τὸ μεταξὺ παρὰ τοῦ πρωτοσυγκέλλου καὶ τῆς ἐκ προὐχόντων ἐπιτροπῆς. Ἐν ἔτει 1704 ὁ μητροπολίτης Κλήμης ἀπῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν δι' ἐπαρχιακὰς ὑποθέσεις, καὶ ἐκίνησε τὸν θαυμασμὸν πάντων διὰ τὴν μεγάλην παιδείαν του!

Εἰς Ἀναγνώστης.

ΑΘΗΝΗΣΙ — ΤΥΠΟΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ, ΟΔΟΣ ΠΑΤΗΣΙΩΝ, 14.

Digitized by Google

Ἀριθ. 125 – Λεπτὰ εἴκοσι.

ΕΤΟΣ Γ'.

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Πέμπτος — Συνδρομὴ ἐτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20.—Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶνε ἐτήσιαι— Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὁδὸς Σταδίου, 6. — 21 Μαΐου 1878

ΠΑΝΟΜΟΙΟΤΥΠΟΝ ΤΗΣ ΥΠΟΓΡΑΦΗΣ ΤΟΥ
ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΧΡΗΣΤΟΠΟΥΛΟΥ

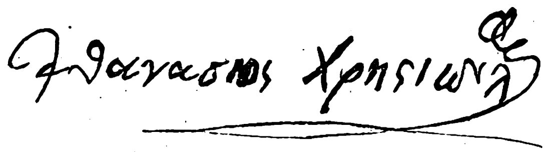

Μία ἐπιστολὴ τοῦ
ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΧΡΗΣΤΟΠΟΥΛΟΥ

Ἡ ἑπομένη ἐπιστολὴ εὐμενῶς ἐκοινοποιήθη ἡμῖν παρὰ τοῦ κυρίου Στ. Κρίνου. Σ. τ. Δ.

Πρὸς τὸν Σοφολογιώτατον Κύριον Ἀθανάσιον Ψαλίδαν

Εἰς Ἰώαννινα.

Ἀδελφὲ φίλε,

Ἔλαβα τὸ γράμμα σου τὸ πρῶτον καὶ τὸ δεύτερον, καὶ τοῦ μὲν δεύτερου ταῖς προσταγαῖς ὅσο ἠμπορῶ, θέλω ταῖς ἀκολουθεῖ, συντρέχοντας τοὺς φίλους εἰς ταῖς ὑπόθεσαίς του, τὸ δὲ πρῶτον, ἀφοῦ τὸ ἀνάγνωσα, καὶ κατάλαβα τὸν φιλόσοφον, καὶ ἀπαραλόγιστον νοῦν σου, τὸ πρόσφερα τὸν εὐμενέστατόν μου αὐθέντην.[1] Τὸ ἀνέγνωσε, τὸ ἐπαίνεσε, τὸ ἐδέχθηκε, καὶ μὲ εἶπε νὰ σ' ἀποκριθῶ, ὅτι ἡ πολίτικη κοινῶς δμιλούμενη γλῶσσα δὲν εἶν' αὐτή, ὁποῦ γράφει τὸ Πατριαρχεῖον, ἀλλ' αὐτή, ὁποῦ ἐσὺ γράφεις· δηλαδὴ ἔτζι λαλοῦν κοινῶς οἱ πολῖται, καθὼς εἶναι γραμμένο τὸ γράμμα σου· ἐγὼ παρατηρῶ, ὅτ' ἡ πολίτικη γλῶσσα δὲν διαφέρει τίποτε εἰς κλίσιν καὶ σύνταξιν ἀπὸ τὴν δικήν μας τὴν Ἡπειρώτικην, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν μωραΐτικην, ἐκτὸς μόνον εἰς μερικαῖς λέξεις· ὥστε ἠμποροῦμεν νὰ διαιρέσωμεν τὴν τωρινὴν ρωμαίηκην γλῶσσαν κάλλιστα εἰς στερεώτικην καὶ νησιώτικην, ἡ ὁποία ἔχει κάποιαις διαφοραῖς καὶ εἰς κλίσιν καὶ εἰς σύνταξιν· ἐκεῖνα δὲ, ὁποῦ φλυαροῦν κάποιοι τερατολόγοι εἰς τὸν Λόγιόν τους Ἑρμῆν εἶναι γραιᾶς μαντεύματα καὶ γέρου παραμύθια, καὶ δὲν τὰ δέχονται οὔτε οἱ εὐγενεῖς καὶ σπουδαῖοι τοῦ γένους μας, οὔτε τὸ πλῆθος· μάλιστα ἐδῶ ἕνας ἄρχοντας τοὺς ἔκαμε καὶ μίαν κωμῳδίαν ἀξιόλογον, τὴν ὁποίαν θὰ τὴν τυπώσουν καὶ τυπώνοντάς την, θέλω σὲ τὴν στείλη νὰ παιθάνῃς ἀπὸ τὰ γέλοια· ἄργησα νά σε γράψω, διατὶ πρόσμενα νὰ μ' ἔρθουν αὐτὰ τὰ λυρικά μου, νά σε τὰ στείλω· (αὐτὰ εἶναι γραμμένα μὲ τὴν κοινὴν πολίτικη γλῶσσαν, τὴν λεγόμενην φαναριώτικην, καὶ παρατήρησε πόσο διαφέρουν τὰ πολίτικα ἀπὸ τὰ δικά μας· σχεδὸν τίποτε·) τὸ ὄνειρο δὲ, ὅπου εἰς αὐτὰ εὑρίσκεται, καὶ ἡ προπαίδεια τῆς στιχουργικῆς εἶναι τοῦ σχολιαστοῦ μου· τέτοια τραγούδια εἶχα πολλά· μὲ τάχασαν ὅμως οἱ ἄνθρωποί μου, ρίχνοντάς τα ἐδῶ κ' ἐκεῖθεν· καὶ αὐτὰ εἶναι ἀπομεινάρια· τὰ ἔκαμα δὲ αὐτὰ ὅλα διὰ νὰ δείξω μόνον τὴν ἁρμονίαν τῆς γλῶσσας μας κτλ. Ὅλαις ἡ γνώμαις καὶ ὅλος ὁ νοῦς, ὁποῦ μ' ἔγραψες, ὄντα μὲ τὴν ἀλήθειαν σύμφωνα, ἀναμφίβολα εἶναι καὶ μ' ἐμένα, καὶ εἰς ὅλα συμφωνοῦμε ἀλάθευτα.

τὴν γραμματικήν μου, ὅσο, καὶ ὅπου συμφωνεῖ μὲ τὴν συνήθειαν, τὴν δέχομαι, ὅπου δὲ ὄχι, τὴν ἀποστρέφομαι, καὶ κακὴ τύχη δὲν συμφωνεῖ εἰς πολλὰ, διατὶ ὅταν τὴν ἔγραψα, ἀναγκάσθηκα νὰ συμβιβάζω καὶ τὴν πρόληψιν μὲ τὴν ἀλήθειαν· ὅθεν λάβε κανόνα τὴν κοινὴν συνήθειαν καὶ διόρθωνε τὴν κλίσιν καὶ σύνταξιν.

εἶμαι περίεργος νὰ ἰδῶ τὸ πόνημά σου, ὁποῦ με γράφεις.

ἂν θέλῃς, γράψε ἕνα γράμμα πρὸς τὸν αὐθέντην παίρνοντας ἀφορμὴν τὸ ὅ,τι μ' εἶπε νὰ σ' ἀποκριθῶ· εἶναι ὁ ἄνδρας μέγας, σοφὸς, βαθὺς, καὶ μεγαλοφυέστατος, καὶ φιλομουσότατος καὶ φίλος τῶν σπουδαίων.

τὰ λυρικά μου ἦταν ὅλα ἁπλογραμμένα, ἤγουν χωρὶς τὴν στραβογραφίαν τὴν Ἑλληνικὴν, πλὴν μὲ τὰ τύπωσαν, νὰ κουρεύονται, καθὼς τὰ βλέπεις· ἂς εἶναι· ἀγάλια καὶ τοῦτο κατορθώνεται.

τί ἄλλο νὰ σὲ γράψω ; ἄμποτε νὰ μᾶς χαροποιήσῃ ἡ εἰρήνη.

1811, Νοεμβρίου 10.

τῆς σοφολογιότητός σας
ἀδελφὸς καὶ δοῦλος
ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΣ.

Τὸ προσφώνημα, ὁποῦ εὑρίσκεται εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν λυρικῶν μου δὲν ἠμπόρεσα νὰ μάθω ἀκόμα τίνος εἶναι· δικό μου δὲν εἶναι· οὔτε τὰ τραγούδια τὰ εἶχα ἐπιγραμμένα· οἱ μάταιοι μὲ τὰ ἐπέγραψαν.

1. Τὸν φιλόμουσον Α. Μουρούζην. Σ. τ. Δ.

Digitized by Google

Ἡ ἑπομένη πραγματεία εἶνε μετάφρασις, φιλοπονηθεῖσα ὑπὸ τοῦ κ. Ἀθανασίου Σ. Κουμανούδη, τοῦ λόγου τοῦ ἀπαγγελθέντος ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ τοῦ ἐν Ἀθήναις Γερμανικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Καθιδρύματος κ. U. Koehler κατὰ τὴν γενομένην ἐν τῷ Καθιδρύματι τούτῳ συνεδρίασιν τῆς 15 δεκεμβρίου 1877. Σ. τ. Δ.

Περὶ τῆς ἐποχῆς καὶ τῆς καταγωγῆς τῶν ἐν

ΜΥΚΗΝΑΙΣ ΚΑΙ ΣΠΑΤΑ ΤΑΦΩΝ

Ὅτε πρὸ ἑνὸς ἔτους ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἑορτῆς τῶν γενεθλίων τοῦ Βίγκελμανν καὶ τῆς ἐπαναλήψεως τῶν συνεδριάσεων τοῦ Καθιδρύματος ἀπέτεινον, Κύριοι, τὸν λόγον πρὸς ὑμᾶς, μετ' εὐαρέστου προσδοκίας ἐμνήσθην τῶν ἐνεργουμένων ἀνακαλύψεων εἰς τὰς τρεῖς δεδοξασμένας κοιτίδας τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ. Αἱ προσδοκίαι ἐκεῖναι ἐπληρώθησαν εἰς τὸν ὕψιστον βαθμόν, περιττὸν δὲ σήμερον νὰ ἐνδιατρίψω πλειότερον. Ποτὲ ἴσως ἐν τόσον βραχεῖ χρόνῳ δὲν προσήχθη τῇ ἀρχαιολογικῇ ἐπιστήμῃ τόσον ἄφθονος καὶ πολύτιμος ὕλη, ὡς κατὰ τὰ δύο παρελθόντα ἔτη ἐν Ἀθήναις, Μυκήναις καὶ Ὀλυμπίᾳ. Καὶ πρὸ πάντων τῶν ἐν Μυκήναις γενομένων ἀνακαλύψεων ἡ ἠχὼ ἔφθασεν ἀπωτάτω. Ἡ αἰτία δὲ τούτου εἶνε κατὰ μέγα μέρος ψυχολογική. Τὰ ὀνόματα τῆς *πολυχρύσου Μυκήνης* καὶ τῶν Ἀτρειδῶν ἡγεμόνων τυγχάνουσι γνωστὰ παντὶ πεπαιδευμένῳ ἐξ ἁπαλῆς νεότητος· αἱ πρῶται δὲ εἰδήσεις περὶ τῶν ἐν τῇ θέσει ἀρχαίων Μυκηνῶν πολυτίμων εὑρημάτων ἐνῷ ἐφαίνοντο διδοῦσαι πραγματικὴν ὑπόστασιν εἰς τὰς ὁμηρικὰς παραδόσεις, ἐξήγειρον συνάμα τὰς εὐαρεστοτάτας τῶν παιδικῶν ἀναμνήσεων. Σύμπασα ἡ χορεία τῶν ὁμηρικῶν μορφῶν, αἵτινες ἅπασαι φέρουσι τὸν τύπον γνησιωτάτου ἀνθρωπισμοῦ, ἕνεκα δὲ τούτου ἀνεπιλήστως διατιθῆσι τὸν ἀκροατὴν καὶ ἀναγνώστην, ἔλαβε νέαν ζωὴν ἐν τῷ πνεύματι τοῦ κοινοῦ. Ὅθεν τὸ περὶ τῶν μυκηναίων ἀρχαιοτήτων διάφορον ὑπῆρξεν ἀπ' ἀρχῆς γενικόν. Οὐχ ἧττον ζωηρόν, ἀλλοῖον ὅμως διάφορον ἐκίνησαν τὰ εὑρήματα ταῦτα εἰς κύκλους στενωτέρους, ἀκριβέστερον γνωρισθέντα. Μετ' ἐκπλήξεως, οὐχὶ δ' ἄνευ δυσαρεσκείας τινὸς ἀνεγνωρίσθη, ὅτι τὰ εἰς φῶς προελθόντα κοσμήματα καὶ σκεύη ἔφερον οὐχὶ ἑλληνικόν, ἀλλὰ βαρβαρικὸν χαρακτῆρα οὐ μόνον κατὰ τὴν τεχνοτροπίαν καὶ κατασκευήν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ περιεχόμενον τῶν παριστάσεων καὶ τὴν ὕλην ἐξ ἧς ἐποιήθησαν. Ἄνδρες, οὓς πρὸ πάντων ὑπὸ τὴν αἰσθητικὴν ἔποψιν ἐνδιαφέρουσι τὰ λείψανα τῆς ἀρχαιότητος, οἷον καλλιτέχνας, δὲν προσείλκυσεν ἡ ἄγροικος αὕτη τέχνη. Ἐν τῇ καταστάσει ταύτῃ τῶν πραγμάτων σπουδαιοτάτη ὑπῆρξεν ἡ μετ' ὀλίγους μῆνας βραδύτερον ἐπελθοῦσα ἀνακάλυψις τῶν ἐν Σπάτᾳ τῆς Ἀττικῆς τάφων, ὧν τὸ περιεχόμενον κατὰ τὸν χαρακτῆρα ὁμοιάζει πρὸς τὰς μυκηναίας ἀρχαιότητας. Ἕνεκα δὲ τούτου αἱ πολλαχῶς ἐγερθεῖσαι ἀμφιβολίαι περὶ τῆς ἀρχαιότητος τῶν μυκηναίων εὑρημάτων κατέπεσαν καὶ συγχρόνως ἐξετάθη τὸ παρατηρητικὸν ὄμμα πέραν τοῦ στενοῦ πεδίου τῆς ἀργείας παραδόσεως. Ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα ἐκέρδιζεν ἤδη ἀσφαλῆ καὶ εὐρεῖαν βάσιν ἐφ' ἧς ἠδύνατο νὰ ἐκπληρώσῃ τὸν σκοπόν της, καὶ δὲν ὤκνησε νὰ ἐπωφεληθῇ τὴν παρουσιαζομένην εὐκαιρίαν. Αἱ συγκριτικαὶ παρατηρήσεις τῶν κ.κ. Milchhœfer καὶ Newton ἀπέδειξαν, ὅτι τὰ τῶν Μυκηνῶν καὶ Σπάτα εὑρήματα εἰσὶ προϊόντα τέχνης, ἥτις προῆλθε μὲν ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χωρῶν τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Μεσοποταμίας, εἶτα ὅμως ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἐπλουτίσθη διὰ νέων μορφῶν καὶ τύπων ὑπὸ τῆς τεχνοτροπίας τούτων ἐπηρεασθεῖσα.[1] Τὰ ἐξαγόμενα ταῦτα πρέπει τις ν' ἀποδεχθῇ, καθόσον συνᾴδουσι πρὸς τὴν ἀρχαιοτάτην κατάστασιν τῆς ἐπιμιξίας καὶ τὴν δεσπόζουσαν ἐπιρροήν, ἣν πρώϊμα ὁ ὑπερέχων ἀσσυριακὸς πολιτισμὸς ἐξήσκησεν ἐπὶ τῶν λαῶν τῆς ἐλάσσονος Ἀσίας. Ἐν τούτοις, μοὶ φαίνεται, ὅτι διὰ τῶν λεχθέντων δὲν ἐφθάσαμεν εἰσέτι εἰς τὸ σημεῖον, ἀφ' οὗ ὁρμώμενοι πρέπει νὰ ἐξετάσωμεν καὶ κρίνωμεν τὰς τῶν Μυκηνῶν καὶ Σπάτα ἀρχαιότητας. Ἐπιτρέψατέ μοι, Κύριοι, ὅπως τὴν ἐπὶ τούτων γνώμην μου ἐκθέσω ὑμῖν μετὰ τῆς ἐπιφυλάξεως ἐκείνης, ἣν αὐτὸ τὸ ἀντικείμενον ἐπιβάλλει.

Ὅτι τὰ ἐν τοῖς τάφοις εὑρεθέντα βαρβαρικὸν οὐχὶ δ' ἑλληνικὸν χαρακτῆρα φέρουσιν, οὐδὲν θαῦμα. Αἱ ἐσχάτως γενόμεναι ἔρευναι, ἰδίᾳ δὲ ὑπὸ τῶν Brunn καὶ Friderichs, κατέστησαν ἡμῖν ἐναργές, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ τέχνη ἐν ἀρχῇ ἐνεκολπώθη πρότυπα τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἐπὶ μακρὸν χρόνον διετέλεσεν ὑποκειμένη εἰς τὰς ἐξ Ἀσίας ἐπιρροάς. Ἐν τῷ σταδίῳ τούτῳ τῆς ἀναπτύξεως εὑρίσκετο ἡ ἑλληνικὴ τέχνη καθ' ὃν χρόνον ἐποιήθησαν τὰ ὁμηρικὰ ἔπη. Πρὸς τὴν ὁμηρικὴν δὲ τέχνην, ὡς αὐτὴν ἐκ τῶν ἐν τῇ Ἰλιάδι καὶ Ὀδυσσείᾳ περιγραφῶν γνωρίζομεν, συνδέονται στενώτατα ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν αἱ τῶν Μυκηνῶν καὶ Σπάτα ἀρχαιότητες. Ἡ τέχνη δὲν εἶχεν ἔτι καταστῆ ἱκανὴ πρὸς παραγωγὴν ἰδίων δημιουργημάτων, ἀλλ' ἐξυπηρέτει ἁπλῶς κοσμητικοὺς σκοπούς· τὰ μέσα τῆς τεχνουργίας, ἅπερ διετίθει, ἦσαν ἔτι ἁπλούστατα, ὁ κύκλος δὲ τῶν ὑπερβαινουσῶν τὰ ὅρια τοῦ καθαροῦ κοσμήματος εἰκονικῶν παραστάσεων εἶνε περιωρισμένος καὶ προδίδει καταγωγὴν ἀνατολικήν.

Καθ' ὅλα ταῦτα τὰ σημεῖα συμφωνοῦσι τὰ ἐν τοῖς τάφοις πρὸς τὰ ὁμηρικὰ καλλιτεχνήματα. Ἐὰν τις ὅμως ἐκτείνῃ τὴν μεταξὺ τῶν μυκηναίων καὶ τῶν τοῦ Σπάτα ἀρχαιοτήτων σύγκρισιν πρὸς τὰ ἐν τοῖς ὁμηρικοῖς ἔπεσι περιγρα-

1. Τὸ τοῦ Milchhœfer ἄρθρον ἴδε ἐν Mittheilungen des Inst. I σ. 308—328, II σ. 82—84 καὶ 261—276· τὸ τοῦ Newton ἐν τῷ Times v. 20 Ἀπριλ. 1877, ἐν μεταφράσει δὲ γερμανικῇ ἐν τῷ παραρτήματι τῆς Zeitschrift für bildende Kunst 1877, ἀρ. 32 καὶ 33.

Digitized by Google

φόμενα τεχνουργήματα, διαβλέπει—πλησιάζομεν δὲ, νομίζω, νῦν τὴν οὐσίαν τοῦ πράγματος—διαφοράν τινα. Ναὶ μὲν διατελεῖ ἡ ὁμηρικὴ τέχνη ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τῆς ἀνατολικῆς τέχνης καὶ ἐκ ταύτης δέχεται τὰ πρότυπα αὐτῆς, ἀλλ' ἐπίσης παρέχει δείγματα ἐπενεργείας ἑλληνικοῦ πνεύματος καὶ ἑλληνικῶν ἠθῶν. Μεταξὺ τῶν κοσμημάτων ἀπαντῶμεν ἐξευρήματα ἑλληνικὰ, οἷον τὸ Γοργόνειον, ἐν δὲ ταῖς ἐκ τοῦ ἀνθρωπίνου βίου εἰλημμέναις παραστάσεσιν, εἰς ἃς ἐχρησίμευσαν ὡς βάσις πρότυπα ἀνατολικὰ, ἐμφανίζονται, εἰ καὶ μεμονωμέναι, αἱ μορφαὶ τοῦ ἑλληνικοῦ Ὀλύμπου· καὶ ἐν τῇ συνθέσει παρετηρήθη ἡ ἐφαρμογὴ κανόνων ἑλληνικῆς τεχνοτροπίας.[1] Ἄλλως ὅμως ἔχουσι τὰ κατὰ τὰ εὑρήματα τῶν τάφων· ἐνταῦθα τὸ πᾶν εἶνε ὄχι ἑλληνικὸν, τεχνοτροπία δηλονότι καὶ κοσμήματα, μορφαὶ Θεῶν καὶ σύμβολα, ἱματισμὸς καὶ κόμμωσις. Οὐδαμοῦ ἀπαντᾷ ἴχνος πνεύματος ἑλληνικοῦ, ἠθῶν ἑλληνικῶν, θρησκείας ἑλληνικῆς. Ἐκπληττόμεθα, ξενιζόμεθα καὶ μάλιστα, ἤθελον εἰπεῖ, ἀμηχανοῦμεν οὐχὶ κυρίως ἕνεκα τοῦ ἀνατολικοῦ χαρακτῆρος καθ' ἑαυτὸν, ἀλλ' ἕνεκα τοῦ *ἀποκλειστικῶς* ἀνατολικοῦ χαρακτῆρος τῶν ἀνακαλυφθέντων. Μεταξὺ αὐτῶν εὑρισκόμενός τις αἰσθάνεται, ὅτι αἰφνιδίως μετέστη εἰς κόσμον πάντη ξένον αὐτῷ, ἐν ᾧ μάτην ἀναζητεῖ γνωστόν τι πρόσωπον ἢ συνήθη μορφήν. Ἀναμφιβόλως πολλὰ τῶν εὑρημάτων ἔχουσιν εἰσαχθῆ, ὡς ἐμπόρευμα, ἐξ Ἀνατολῆς, καθ' ἃ δὴ καὶ ἐν τοῖς ὁμηρικοῖς ἔπεσι περιγράφονται ἡμῖν ἔργα φοινικικὰ, κυπριακὰ καὶ αἰγυπτιακά· Προσέτι λίαν πιθανῶς ὑπετοπάσθη, ὅτι τινὰ τῶν κοσμημάτων ἀπετυπώθησαν ἢ ἐχύθησαν διὰ μητρῶν ἔξωθεν εἰσηγμένων, ἐξ ὧν εὑρέθησαν ἐν Μυκήναις δείγματά τινα. Κατὰ μέγα μέρος ὅμως ἀναμφιλέκτως τὰ εὑρεθέντα ἀντικείμενα εἰσὶ κατειργασμένα ἐν Μυκήναις καὶ κατ' ἐλευθέραν ἀπομίμησιν. Δὲν ὤφειλον ἄρα οἱ ἐν Ἀργολίδι καὶ Ἀττικῇ τεχνῖται ν' ἀποπειραθῶσι νὰ ἐμβάλωσιν εἰς τὰς παραστάσεις, ἃς ἐμιμοῦντο, τοὺς θεοὺς καὶ τὰ πάτρια αὐτῶν σύμβολα; Τοῦθ' ὅπερ ἔπρεπε νὰ συμβῇ ἐν τῇ ἐποχῇ τῶν ὁμηρικῶν ἀοιδῶν. Θέλετε ἴσως μοὶ ἀντείπει, Κύριοι, ὅτι οἱ τάφοι Μυκηνῶν καὶ Σπάτα ἀνήκουσιν εἰς ἐποχὴν προγενεστέραν τῆς τῶν ὁμηρικῶν ποιημάτων καὶ, ὅτι τότε ἡ τέχνη καὶ ἐν γένει ὁ ἑλληνικὸς βίος διετέλουν ἔτι ἐν κατωτέρᾳ βαθμίδι ἀναπτύξεως, ἢ ἐν τῇ ὁμηρικῇ ἐποχῇ. Πιστεύω ὄντως, ὅτι οἱ τάφοι ἐκεῖνοι εἰσὶν ἀρχαιότεροι τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν, θέλω δὲ περὶ τούτου βραδύτερον ὁμιλήσει· ἐν τούτοις δὲν δύναμαι νὰ πιστεύσω, ὅτι ὁ ἀποκλειστικῶς ἀνατολικὸς χαρακτὴρ τῶν εὑρημάτων δύναται νὰ ἑρμηνευθῇ ἐκ τῆς ἀρχαιότητος αὐτῶν. Εἶνε δυνατὸν νὰ φαντασθῇ τις, ὅτι λαὸς, ἔστω καὶ ὁ ἥκιστα πεπολιτισμένος, ἐπὶ τοσοῦτον ὑπείκει εἰς ἐπιρροὰς ἀλλοτρίου πολιτισμοῦ, ὥστε τὰ κοσμήματα καὶ σκεύη αὐτοῦ νὰ μὴ παρέχωσι τὸ ἐλάχιστον δεῖγμα τῆς ἐθνικῆς αὐτοῦ ἰδιοφυΐας; Ἡ εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο ἀπάντησις ἀποτελεῖ τὸ σημεῖον περὶ ὃ, ὡς μοὶ φαίνεται, στρέφεται ἡ ἐκτίμησις τῶν ἀργολικῶν καὶ ἀττικῶν ἐνταφίων. Λίαν ὀρθῶς παρέβαλόν τινες ἀντικείμενα εὑρεθέντα ἄλλοτε καὶ ἐσχάτως ἐν Τυρρηνίᾳ καὶ Λατίῳ πρὸς τὰ τοῦ Σπάτα. Αἱ ἀνακαλύψεις αὗται ἀποδεικνύουσιν, ὅτι ἐν χρόνῳ τινὶ ἡ ἐπιρροὴ τοῦ ἀνατολικοῦ πολιτισμοῦ καὶ τέχνης ἐδέσποσεν ἐπίσης τῆς μέσης Ἰταλίας, εἰς τὰ ἰταλικὰ ὅμως εὑρήματα διαγινώσκομεν πανταχοῦ, ὅπου ἱκανὸς αὐτῶν ἀριθμὸς εἰς ὄψιν πρόκειται, ἐκτὸς τῆς τοῦ κυριεύοντος ὀθνείου καὶ τὴν τοῦ ἐγχωρίου στοιχείου ἐπίδρασιν ἔν τε τῇ τεχνοτροπίᾳ καὶ τοῖς παριστωμένοις ἀντικειμένοις. Ἐὰν δὲ εἰς τὸ ἄρτι προβληθὲν ἐρώτημα, ἂν δηλονότι ἦνε δυνατὸν λαός τις ἐν τῇ τέχνῃ αὐτοῦ νὰ ἀποβάλῃ καὶ τὸ ἐλάχιστον δεῖγμα τῆς ἐθνικῆς αὐτοῦ ἰδιοφυΐας, ὀφείλωμεν, ὡς νομίζω, ν' ἀποκριθῶμεν ἀρνητικῶς, τότε ἐπειγόμεθα ἐκ τούτου νὰ προβάλωμεν καὶ τὸ δεύτερον ἐρώτημα: ἂν δηλαδὴ ἀναγκαίως πρέπῃ νὰ δεχθῶμεν, ὅτι οἱ τῶν Μυκηνῶν καὶ Σπάτα τάφοι εἰσὶν ἑλληνικῆς καταγωγῆς.

Πρὶν ἢ ἐν τούτοις ἐπιληφθῶμεν τοῦ ζητήματος τούτου, ἂς ῥίψωμεν ἔτι ἓν βλέμμα, ἐξετάζοντες συγκριτικῶς τὸ περιεχόμενον τῶν τάφων. Μεταξὺ τῶν ἐπὶ τῶν ἐνταφίων εἰκονικῶν κοσμημάτων διεγνώσθησαν στοιχεῖα ἀσσυριακὰ, μικρασιανὰ καὶ φοινικικὰ, σχετικῶς δὲ κυπριακά. Ἀμφίβολον δὲ εἶνε, ἂν καὶ ἡ αἰγυπτιακὴ τέχνη ἀντιπροσωπεύηται ἐν αὐτοῖς· ὅτι ἐλάμβανε χώραν ἐπιμιξία, εἰ καὶ ἔμμεσος πιθανῶς, μετὰ τῆς βορείας παραλίας τῆς Ἀφρικῆς ἀποδεικνύουσι τὰ ἰδιαζόντως κεκοσμημένα ὠὰ στρουθοκαμήλου, ἅπερ, ὡς καὶ ἐν τοῖς τάφοις τῆς μέσης Ἰταλίας, εὑρέθησαν ἔν τινι τῶν μυκηναίων τάφων. Ἐκτὸς τούτου ὅμως ὑπάρχει σύστημά τι κοσμηματικῶς συγγενῶν εἰκονικῶν παραστάσεων, αἵτινες δὲν ἔμειναν μὲν ἀπαρατήρητοι ὑπὸ τῶν μέχρι τοῦδε ἐρευνητῶν, δὲν ἔτυχον ὅμως, ὡς μοὶ φαίνεται, τῆς προσηκούσης ἐκτιμήσεως. Εἰσὶ δὲ αὗται αἱ ἐκ τῆς θαλάσσης καὶ τοῦ βίου τῶν θαλασσίων ζώων εἰλημμέναι. Ἤτοι σχηματιστικαὶ ἀπομιμήσεις κυμάτων θαλάσσης, ἰχθύων διαφόρων εἰδῶν, ὀστρέων καὶ κογχυλίων καὶ τέλος πολυπόδων ὑπάρχουσι πεποιημέναι ἐκ παντοίας ὕλης χρυσοῦ, ὑελώδους μάζης καὶ ἐπὶ πηλίνων ἀγγείων. Αἱ παραστάσεις αὗται δὲν παρουσιάζονται ἐν παρομοίᾳ χρήσει οὔτ' ἐν τῇ ἑλληνικῇ οὔτ' ἐν τῇ ἀνατολικῇ τέχνῃ. Καὶ ἀναφέρεται μὲν ἐν τῇ ἡσιοδείῳ ποιήσει χρυσοῦν διάδημα, ἐφ' οὗ

1. Πρβ. Brunn, Ἡ τέχνη παρ' Ὁμήρῳ ἐν Abh. der bayer Akademie der Wissenschaften I Cl. XI Bd. III Abth. s. 1.

κατὰ τὸν ποιητήν, ἦσαν πεποιημένα πάντα τὰ ζῶα, ὅσα ἡ ἤπειρος καὶ ἡ θάλασσα τρέφει·[1] ἀλλ' ὅπως καὶ ἂν ἐκλάβῃ τις τὴν παράστασιν ταύτην πάντως πρόκειται περὶ μεμονωμένης περιπτώσεως, οὐχὶ δὲ περὶ κοσμημάτων καταςάντων τυπικῶν. Θαλάσσιον πρέπει νὰ φαντασθῶμεν τὸν λαὸν ἐκεῖνον, ὅστις τὰ πρότυπα τῆς διακοσμήσεως τῶν ἐνδυμάτων καὶ σκευῶν αὐτοῦ κατὰ προτίμησιν ἐκ τῆς θαλάσσης ἐλάμβανε· λαόν, οὗ τὰ βλέμματα καθημερινῶς παρηκολούθουν τὰ παίζοντα κύματα καὶ μετὰ παιδικῆς θυμηδίας τὰ παράδοξα τῆς θαλάσσης δημιουργήματα παρετήρουν. Ταῦτα ἄγουσιν ἡμᾶς πρὸς τὰς νήσους καὶ οὕτω τὸ τὰ μάλιστα ἀλλόκοτον μεταξὺ τῶν κοσμημάτων ἐκείνων, ὁ πολύπους ἀπαντᾷ ἐπὶ ἐγγεγλυμμένων λίθων καὶ ἀγγείων, ἅτινα προέρχονται ἐκ νήσων τοῦ Αἰγαίου πελάγους, κατὰ δὲ τὴν τέχνην ἀνήκουσιν εἰς ἀρχαιοτάτην ἐποχήν. Ἐπί τινος ἀγγείου ἐκ Κρήτης, ὅπερ κατά τε τὸ σχῆμα καὶ τὴν κατασκευὴν ὁμοιάζει πρὸς τὰ μυκηναῖα ἀγγεῖα, εἶνε ἐζωγραφημένος μέγας πολύπους, οὗτινος οἱ μακροὶ πλόκαμοι πληροῦσιν ἐπίσης καὶ τὴν ὀπίσω ἐπιφάνειαν αὐτοῦ.[2] Πρὸς τὰς νήσους τοῦ Ἀρχιπελάγους ἐπίσης ἄγει ἡμᾶς καὶ ἕτερον παρατήρημα. Μεταξὺ τῶν μυκηναίων ἀρχαιοτήτων παρατηρεῖ τις πλείονα ἀντίτυπα μικρᾶς θηλείας μορφῆς ἐξ ἐλάσματος χρυσοῦ πεποιημένης. Ἡ μορφὴ παρίσταται γυμνή, τὰς χεῖρας ἔχουσα ὑπὸ τοὺς μαστοὺς ἐπηλλαγμένας. Εἴς τινα δὲ ἀντίτυπα ἵστανται ἐπὶ τῶν ὤμων καὶ τῆς κεφαλῆς περιστεραί. Προσέτι ἄξιον προσοχῆς εἶνε, ὅτι τὸ αἰδοῖον ὑπάρχει δεδηλωμένον. Ἀναμφιβόλως ἔχομεν ἐνώπιον ἡμῶν τὸ πρωτότυπον τῶν παραστάσεων τῆς Ἀφροδίτης, ὅπερ ἐκ τῶν κατὰ τὴν Κύπρον ἀποικιῶν τῶν Φοινίκων, ὡς φαίνεται, προῆλθεν. Πρὸς τὰς μυκηναίας ταύτας μορφὰς ἐξ ἐλάσματος χρυσοῦ ὁ κύριος Newton παρέβαλεν ἤδη μικρά τινα εἰδώλια γυναικεῖα ἐκ μαρμάρου, τέχνης ἀγροίκου, ἅτινα εὑρίσκονται ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς νήσοις καὶ ὁμοιάζουσι πρὸς τὰ μυκηναῖα κατὰ τὴν ἰδέαν. Καὶ ἐν τούτοις τὸ αἰδοῖον εἶνε δεδηλωμένον, τοῦθ' ὅπερ τοῖς ἑλληνικοῖς ἤθεσιν ἐναντιοῦται.[3]

1. Ἡσιόδου Θεογ. V. 578.

Ἀμφὶ δὲ οἱ στεφάνην χρυσέην κεφαλῆφιν ἔθηκε

. . . .

τῇ δ' ἐνὶ δαίδαλα πολλὰ τετεύχατο, θαῦμα ἰδέσθαι,
κνώδαλ' ὅσ' ἤπειρος πολλὰ τρέφει ἠδὲ θάλασσα.
τῶν ὅγε πόλλ' ἐνέθηκε, χάρις δ' ἀπελάμπετο πολλή,
θαυμάσια, ζωοῖσιν ἐοικότα φωνήεσσιν.

2. Τὸ ἀγγεῖον τοῦτο εὑρίσκεται πρό τινος ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Ἀρχ. Ἑταιρίας Ἀθηνῶν. Εἶνε δὲ φουσκόκοιλος στάμνος 0,41 ὕψους καὶ 0,87 περιμέτρου. Ἡ ζωγραφία εἶνε ἐρυθρὰ ἐπὶ κιρροῦ ἐδάφους. Ἕτερον δ' ἀγγεῖον ἐπίσης ἐκ Κρήτης φέρει γραμμικὴν διακόσμησιν ἐκ ταινιῶν ὁριζοντίων καὶ ὁμοκέντρων κύκλων. Περὶ λίθων μὲ γλυφὰς πολύποδος ἴδε Ross Inselreisen III, σ. 21.

3. Πρβ. Ross, Archaeol. Aufsaetze I, σ. 52-55. Ὁ Θείρσιος ἐθεώρει τὰ εἰδώλια ὡς προγενέστερα τῶν Ἑλλήνων (Καρικά), ἐν Ἀθήναις δὲ σήμερον καλοῦσιν αὐτὰ Φοινικικά. Ἐρωτήσας ἐβεβαιώθην ἐκ πηγῆς ἁρμοδίας, ὅτι μόνον ἐν ταῖς νήσοις εὑρίσκονται. Οἱ ὑπὸ τοῦ Ross ἀναφερόμενοι ὡς τόποι εὑρέσεως εἶνε αἱ νότιαι κυκλάδες, ἓν δὲ τοιοῦτο λέγεται εὑρεθὲν ἐν Ἀττικῇ. [Κατὰ τὴν δυτικὴν ἄκραν τοῦ διονυσιακοῦ Θεάτρου ἐν Ἀθήναις εὑρέθη ὄντως ἓν τοιοῦτο εἰς ἱκανὸν βάθος. Σ. Μ.]

Βεβαιώσαντες, Κύριοι, τὴν ἄμεσον τοπικὴν σχέσιν τοῦ περιεχομένου τῶν τάφων πρὸς τὰς νήσους, προέβημεν, ἐὰν δὲν ἀπατῶμαι, καθ' ἓν βῆμα ἐγγύτερον πρὸς τὴν ἀπάντησιν εἰς τὸ περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν τάφων Μυκηνῶν καὶ Σπάτα ἐρώτημα, ὃ ἀναγκαίως προεβάλομεν. Αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου πελάγους, ὡς γνωςόν, ἐξελληνίσθησαν ἐν χρόνοις σχετικῶς ὑστέροις. Περὶ τούτου δὲ οἱ διασημότατοι ἱστορικοὶ καὶ ἐρευνηταὶ τῆς ἀρχαιότητος συμφωνοῦσιν, ὅτι δηλονότι αἱ νῆσοι ἐν ἀρχῇ κατῳκίσθησαν ὑπὸ φυλῆς ὄχι ἑλληνικῆς, ἥτις ἐκ τῆς ἀκτῆς τῆς ἐλάσσονος Ἀσίας ὡρμᾶτο καὶ συγγενὴς τῶν Καρῶν ἦτο. Ἀπὸ δὲ τῶν νήσων ὁρμώμενα τὰ ἀνατολικὰ ταῦτα ςοιχεῖα στερρὸν ἐπέβαλον πόδα καὶ ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τῆς ἑλληνικῆς χερσονήσου, τοῦτο δὲ συνέβη ἰδίως εἰς τὰ παράλια τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου· κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις Ἑρμιόνη, Ἐπίδαυρος καὶ Μέγαρα ὑπῆρξαν τὸ κατ' ἀρχὴν καρικὰ ἱδρύματα.[1] Ἡ ἐπὶ τῶν λαῶν τῆς ἐλάσσονος Ἀσίας ἐπίδρασις τοῦ ἀσσυριακοῦ πολιτισμοῦ χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς δευτέρας χιλιετηρίδος πρὸ Χριστοῦ· καὶ δὲν εἶνε μὲν μέχρι τοῦδε τελείως ἐξηκριβωμένον, ἀλλὰ λίαν πιθανὸν εἶνε, ὅτι ἡ μικρὰ Ἀσία ἐπί τινα χρόνον καὶ πολιτικῶς ἦν ἀπὸ τῆς Ἀσσυρίας ἐξηρτημένη, ἐμπιστευομένης ἴσως τῆς ἀρχῆς εἰς δευτερότοκον βασιλόπαιδα. Ἔκτοτε, ἀφοῦ ἡ ναυτιλία καὶ τὸ ἐμπόριον τῶν Φοινίκων ἀνεπτύχθησαν, δηλαδὴ περίπου ἀπὸ τοῦ 13ου αἰῶνος, ἔστρεψαν καὶ οἱ Φοίνικες τοὺς πλόας των πρὸς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος καὶ ἵδρυσαν ἐκεῖ ὑπὸ τοὺς Κᾶρας καὶ παρὰ τοὺς Κᾶρας ἀποικίας. Ἐκ τῆς συγχρωτίσεως ταύτης ἀνεπτύχθη, ὡς ἐκ πολλῶν ἐνδείξεων δυνάμεθα νὰ συναγάγωμεν, ἐν ταῖς τοῦ Αἰγαίου νήσοις ἰδιάζων, εἰ καὶ κατ' οὐσίαν οὐχὶ πρωτότυπος, πολιτισμός, οὗ τὴν ἀκμὴν δυνάμεθα ν' ἀναγάγωμεν εἰς τὸν 12ον καὶ 11ον αἰῶνα καὶ τοῦ ὁποίου μυθικὸς ἀντιπρόσωπος ἐμφανίζεται ὁ θαλασσοκράτωρ βασιλεὺς Μίνως. Κατὰ τὴν ὑπερβολικὴν τοῦ Ἡροδότου[2] ἔκφρασιν ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Μίνωος τὸ Καρικὸν ἦν ἔθνος *λογιμώτατον* τῶν ἐθνέων ἁπάντων, οἱ δὲ μεταγενέστεροι χρονογράφοι ὠνόμασαν τὴν περίοδον ταύτην ἐποχὴν τῆς καρικῆς θαλασσοκρατορίας. Εἰς ταύτην δὲ τοῦ πολιτισμοῦ τὴν ἐποχὴν ἀνήκουσι, κατὰ τὴν γνώμην μου, τὰ ἐν τοῖς τάφοις Μυκηνῶν καὶ Σπάτα εὑρεθέντα, περὶ ἃ νῦν ἀσχολούμεθα. Φρονῶ, ὅτι τάφοι Καρῶν ἐποίκων κατοικησάντων ἐν τῇ ἀργολικῇ καὶ ἀτ-

1. Ἀριστοτέλης παρὰ Στράβωνι VIII, σ. 374, περὶ Μεγάρων ἴδ. Παυσαν. I, κεφ. 39-40.

2. Ἡροδότου I,171.

Digitized by Google

τικῇ παραλίᾳ εἰσὶν οἱ ἐν Μυκήναις καὶ Σπάτα ἀνακαλυφθέντες. Ὅτι δὲ ἐν Ἀττικῇ ἐγκατεστάθησάν ποτε ξένα στοιχεῖα συγγενῆ πρὸς τὰ τῆς ἐλάσσονος Ἀσίας ἔθνη ἀποδεικνύουσι τὰ ὀνόματα τῶν ὀρέων Βριληττοῦ, Λυκαβηττοῦ, Ἀρδηττοῦ καὶ Ὑμηττοῦ, ἅτινα δὲν ἐξηγοῦνται ἐκ τῆς ἑλληνικῆς, κατὰ δὲ τὴν ἰδιάζουσαν κατάληξιν ὁμοιάζουσι πρὸς ὀνόματα τόπων πλειστάκις ἀπαντῶντα ἐν τῇ ἐλάσσονι Ἀσίᾳ καὶ ἰδίᾳ ἐν τῇ Καρίᾳ.[1] Ἐν Καρίᾳ ὑπῆρχε κοινόν τι ἡ φυλὴ Ὑμηττίων.[2] Περὶ ἀποικίσεων εἰς Ἄργος μαρτυρεῖ ἡμῖν, ὡς γνωστόν, ἡ ἀρχαία ἐγχώριος περὶ τῆς βασιλικῆς γενεᾶς παράδοσις, καθ' ἣν Περσεὺς ὁ κτίστης τῶν Μυκηνῶν ἦλθεν ἐκ τῶν νήσων, Πέλοψ δὲ ὁ ἀρχηγὸς τῆς δευτέρας δυναστείας ἐν τῇ χώρᾳ μετηνάστευσεν ἐκ Λυδίας. Τὸ ὄνομα τῆς χώρας ἐνταῦθα οὐδὲν συντελεῖ πρὸς τὸ πρᾶγμα. Προσέτι ὁ Ἡρόδοτος τοὺς Λυδοὺς, Μυσοὺς καὶ Κᾶρας καλεῖ πλησιεστάτους συγγενεῖς ἀναφέρων, ὅτι οὗτοι ἐν Μυλάσοις τῇ καρικῇ πόλει εἶχον κοινὸν ἱερὸν τοῦ, ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων μετὰ τοῦ Διὸς ταὐτιζομένου, ἐθνικοῦ αὐτῶν θεοῦ.[3] Τὸ σύμβολον τοῦ καρικοῦ τούτου θεοῦ, τὸν δίκοπον δηλονότι πέλεκυν εὑρίσκομεν ἐν τοῖς τῶν Μυκηνῶν κοσμήμασι πολλαχῶς ἀπεικονιζόμενον. Ἰδιάζων χαρακτὴρ τῶν μυκηναίων τάφων, οἵτινες δὲν ἐσυλήθησαν ἐν χρόνοις ἀρχαιοτέροις, ὡς οἱ τοῦ Σπάτα, εἶνε ἡ πληθὺς τῶν ἐν αὐτοῖς εὑρεθέντων ὅπλων. Ἐν τῷ μόλις πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ἀνασκαφέντι ἕκτῳ τάφῳ, ὅστις, πενιχρὸς σχετικῶς, περιεῖχε δύο νεκρούς, εὑρέθησαν 11 ξιφίδια χαλκᾶ, 4 λόγχαι δοράτων καὶ 3 ξίφη, ὁλόκληρος σχεδὸν ὁπλοθήκη.[4] Ναὶ μὲν εὑρίσκονται καὶ ἐν ἑλληνικοῖς τάφοις ὅπλα, ἀλλ' οὔτε τόσον πολλά, ὥστε νὰ ἦναι οἱ τάφοι πεπληρωμένοι τούτων, οὔτε συχνάκις περιέχουσι τοιαῦτα, ὥστε νὰ θεωρήσῃ τις ὡς σταθερὸν παρ' Ἕλλησιν ἔθος τὴν μετὰ τοῦ νεκροῦ ἐνταφίασιν ὅπλων. Ἐν τοῖς ὁμηρικοῖς ἔπεσι περιγράφεται διὰ μακρῶν ἡ τοῦ Πατρόκλου κηδεία, ἐκεῖ δὲ ἀκούομεν τοὺς θρήνους, παριστάμεθα εἰς τὰς θυσίας καὶ τὴν καῦσιν τοῦ νεκροῦ καὶ τὴν ἐπίχωσιν τοῦ τύμβου· μανθάνομεν ὅτι τὰ ὀστᾶ τεθέντα ἐντὸς φιάλης χρυσῆς καὶ καλυφθέντα ὑφάσματι λινῷ κατετέθησαν ἐπὶ κλισίας, ἀλλὰ δὲν λέγεται ἡμῖν, ὅτι συνετάφησαν τῷ πεσόντι ἥρωϊ καὶ ὅπλα, ὅπερ ὅμως, ἂν ἐλέγετο, ἤθελεν κάλλιστα συνᾴδει πρὸς τὴν ὅλην ἰδέαν τοῦ ἔπους. Τὰ ἐν Μυκήναις εὑρεθέντα ὅπλα ἐνθυμίζουσιν ἡμῖν χωρίον τι τοῦ Θουκυδίδου, ἐν ᾧ ἱστορεῖται ἡ ἀνεύρεσις καρικῶν τάφων ἐν τῇ νήσῳ Δήλῳ.[1] Τεκμήριον τῆς καρικῆς καταγωγῆς τῶν τάφων τούτων θεωρεῖ ὁ Θουκυδίδης τὰ τοῖς τεθνεῶσι συντεθαμμένα ὅπλα. Μέχρι τοῦδε ἐγένετο δεκτόν, ὅτι οἱ τάφοι διεγνώσθησαν ὡς καρικοὶ ἕνεκα τοῦ ποιοῦ τῶν ὅπλων, διότι οἱ Κᾶρες θεωροῦνται ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων εὑρεταὶ τῶν ἐπὶ τοῦ κράνους λόφων, τῶν ἐπὶ τῶν ἀσπίδων ἐμβλημάτων καὶ τῶν ὀχάνων. Ἀλλ' ἤδη ὁ Ὅμηρος καταλέγει ὡς μέρη ἑλληνικῆς πανοπλίας τοὺς λόφους καὶ τὰ ἐπὶ τῶν ἀσπίδων ἐμβλήματα, ἐξ αὐτῶν δὲ δὲν δύναταί τις νὰ διαγνώσῃ τὴν καρικὴν καταγωγὴν τῶν τάφων. Αἱ δὲ φράσεις τοῦ Θουκυδίδου δύνανται νὰ νοηθῶσιν ὡς ἀναφερόμεναι οὐ μόνον εἰς τὸ ποιὸν τῶν ὅπλων, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ἔθος τοῦ συνθάπτειν ὅπλα τοῖς νεκροῖς, αὕτη δὲ ἡ ἑρμηνεία εἶνε μάλιστα ἡ καὶ λεκτικῶς ἐγγυτέρα. Προσέτι ἀναφέρει ὁ ἱστορικὸς, ὅτι ὁ τρόπος τῆς ταφῆς ἐν τοῖς δηλιακοῖς τάφοις συμφωνεῖ πρὸς τὸν ὑπὸ τῶν Καρῶν ἐθιζόμενον. Ἀλλ' ἡ πληροφορία αὕτη εἶνε δι' ἡμᾶς σήμερον ἄχρηστος, καθόσον οὔτε ἐκ τάφων, οὔτε ἐξ ἄλλων εἰδήσεων γνωρίζομεν τὸν τρόπον τοῦ θάπτειν τῶν Καρῶν, δὲν δυνάμεθα ἑπομένως νὰ συγκρίνωμεν αὐτὸν πρὸς τὸν ἐν τοῖς τάφοις Μυκηνῶν καὶ Σπάτα, οἵτινες ἄλλως πολλαχῶς ἰδιάζοντες, διαφέρουσι τῶν ἑλληνικῶν μεταγενεστέρας ἐποχῆς.

Ἀλλὰ δυνάμεθα ἆρά γε ν' ἀναγάγωμεν τὰς ἀρχαιότητας Μυκηνῶν καὶ Σπάτα εἰς τόσον πρωΐμους χρόνους, ὡς οἱ τῶν καρικο-φοινικικῶν ἐποικίσεων, ἤτοι τὸν ἑνδέκατον ἢ καὶ δὴ τὸν δωδέκατον αἰῶνα; Τὴν ἐρώτησιν ταύτην θέλετε μοὶ ἀπευθύνει, Κύριοι, ὀφείλω δὲ ν' ἀπαντήσω. Εἶπον ἤδη ὑμῖν, ὅτι ἐν τοῖς εὑρήμασι τῶν τάφων νομίζω, ὅτι διαγινώσκει τις τέχνην πρωϊμωτέραν τῆς ἐν τοῖς ὁμηρικοῖς ἔπεσι περιγραφομένης. Πρὸς ταύτην δὲ τὴν κρίσιν ἄγει με ἡ παρατήρησις, ὅτι ἐπὶ τῶν ἀντικειμένων τούτων ἐπικρατεῖ εἰσέτι ἡ γραμμικὴ διακόσμησις, ἐνῷ παρ' Ὁμήρῳ οὐ μόνον ποικιλωτέρας παραστάσεις ἐκ τοῦ βίου τῶν ζώων εἰλημμένας συχνάκις ἀπαντῶμεν, ἀλλὰ καὶ δὴ ἐπὶ τῆς ἀσπίδος τοῦ Ἀχιλλέως συνθέσεις πλουσίας εἰς πρόσωπα ἐκ τοῦ ἀνθρωπίνου βίου εἰλημμένας. Δὲν θέλω ὅμως ἐκ μόνου τοῦ χαρακτῆρος τῆς τέχνης τῶν εὑρεθέντων νὰ ὁρίσω τὴν ἀρχαιότητα τῶν τάφων. Εὐτυχῶς ὑπάρχουσιν ἄλλα τεκμήρια, ἄ-

1. Πρβ. Kiepert, Lehrbuch der alt. Geogr. σ. 73, σημ. 3.

2. Ἴδε Corpus inscr. Att. I 37 τεμ. w στίχ. 8 (Ὑμησσῆς). Τὸ ἐπίθετον τοῦ Διὸς Γελέωντος, τοῦ ἥρωος τῆς ἀττικῆς φυλῆς τῶν Γελεόντων παρήγεν ὁ Preller (Ausgewaehlte Aufsaetze, σ. 287) ἀπό τινος καρικῆς ῥίζης σημαινούσης β α σ ι λ ε ύ ς· πρβ. Στέφ. Βυζ. ἐν λέξει Σουάγγελα.

3. Ἡρόδοτος, ὅπου ἀνωτέρω.

4. Ἐν τῷ ἕκτῳ τάφῳ, ἀνακαλυφθέντι ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ λιθίνου περιβόλου, ὡς καὶ οἱ πρότερον ἀνακαλυφθέντες, εὑρέθησαν τὰ ἑξῆς: Φιάλη χρυσῆ μόνωτος, δύο κοσμήματα χρυσᾶ ἀποτελοῦντα ὅρμον, τριάκοντα ἧλοι χρυσοῖ ἀνήκοντες εἰς τελαμῶνα, τρία ξίφη χαλκᾶ, κομβίον ξίφους ἀλαβάστρινον, ἕνδεκα ξιφίδια χαλκᾶ διαφόρων εἰδῶν, τέσσαρες λόγχαι δοράτων χαλκαῖ, ὀλίγιστα χάλκινα ἀγγεῖα συντετριμμένα, πλεῖστα συντετριμμένα ἐπίσης ἀγγεῖα πήλινα

1. Θουκυδ. 1, 8. Δήλου καθαιρομένης ὑπ' Ἀθηναίων ἐν τῷδε τῷ πολέμῳ καὶ τῶν θηκῶν ἀναιρεθεισῶν, ὅσαι ἦσαν τῶν τεθνεώτων ἐν τῇ νήσῳ, ὑπὲρ ἥμισυ Κᾶρες ἐφάνησαν, γνωσθέντες τῇ τε σκευῇ τῶν ὅπλων ξυντεθαμμένῃ καὶ τῷ τρόπῳ, ᾧ νῦν ἔτι θάπτουσι.

Digitized by Google

περ, ὡς μοὶ φαίνεται, παρέχουσιν ἀνύποπτον μαρτυρίαν περὶ τῆς πρωΐμου ἐποχῆς τῶν τάφων. Ὡς ἐνθυμεῖσθε, Κύριοι, τὰ ἐρείπια τῶν Μυκηνῶν συνίστανται ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ τείχους τῆς ἀκροπόλεως καὶ τοῦ πρὸς νότον ἐκτεινομένου προτειχίσματος. Ὁ ἐκ λιθίνων πλακῶν περίβολος ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἀνεκαλύφθησαν οἱ τάφοι, κεῖται ἐν τῷ προτειχίσματι. Τούτου δὲ μέρος εἶνε καὶ ἡ πύλη τῶν λεόντων, ἧς ἡ ἀνάγλυπτος διακόσμησις, τὸ ἀρχαιότατον ἐπὶ ἑλληνικοῦ ἐδάφους ὑπάρχον γλυπτικὸν ἔργον, οὐδαμῶς σχετίζεται πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἑλληνικῆς τέχνης καὶ ὅπερ ἕνεκα τοῦ ξενικοῦ καὶ ἀσιανὰ ἔργα ἐνθυμίζοντος χαρακτῆρος αὐτοῦ ἤδη κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἐγέννησε τὴν παράδοσιν, ὅτι ἡ πύλη ᾠκοδομήθη ὑπὸ ξένων, ἐκ τῆς Ἀσίας ἐλθόντων τεκτόνων. Ἡ πύλη τῶν λεόντων ἐπομένως ἀπεδόθη ἐκ πρώτης ἀρχῆς καὶ ἄνευ ἀντιρρήσεως εἰς τοὺς πρὸ Ὁμήρου χρόνους. Εἶτα, ἐκ τεχνικῆς ἀπόψεως ὀρθῶς, ὡς μοὶ φαίνεται, παρετηρήθη, ὅτι οἱ τάφοι ἕνεκα τῆς πρὸς τὴν πύλην θέσεώς των, πρέπει νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἀρχαιότεροι ταύτης καὶ τοῦ μετ' αὐτῆς συνεχομένου τείχους καὶ ὅτι τὸ δυτικὸν προτείχισμα εἶνε πιθανῶς ἐπέκτασις τοῦ ἀρχαίου στενωτέρου περιβόλου τῆς ἀκροπόλεως.[1] Ὅθεν, ἂν ἦνε ὀρθὴ ἡ γνώμη, ὅτι ἡ πύλη τῶν λεόντων εἶνε προγενεστέρα τῶν ὁμηρικῶν χρόνων δικαιούμεθα καὶ δὴ ἀναγκαίως ὀφείλομεν ν' ἀναγάγωμεν τοὺς τάφους εἰς τοὺς πρὸ τοῦ 10ου αἰῶνος χρόνους, καθ' οὓς δηλαδὴ αἱ ἑλληνικαὶ ἀκταί, κατὰ τὴν παράδοσιν, κατῳκοῦντο ὑπὸ ξένων ἐποίκων.

Ἀποδίδοντες εἰς ἐποικήσαντας Κᾶρας τοὺς τάφους Μυκηνῶν καὶ Σπάτα παύομεν τοῦ νὰ θεωρῶμεν αἰνιγματῶδες τὸ περιεχόμενον αὐτῶν. Ἐὰν δ' ὡς ἐκ τούτου ἀπόλλυται τὸ διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς ἑλληνικῆς τέχνης διάφορον τῶν ἐνταφίων κτερισμάτων, οὐχ ἧττον μεγίστην αὐτὰ κτῶνται σημασίαν διὰ τὴν ἱστορίαν τῶν ἐθνῶν καὶ τοῦ πολιτισμοῦ. Οὕτω τὰ κατὰ τοὺς κατοικισμοὺς τῶν λαῶν, ἃ ἐξ ὀλίγων διεσπαρμένων εἰδήσεων ἐγνωρίζομεν, βεβαιοῦνται νῦν ἀπροσδοκήτως, ἐποχὴ δὲ πολιτισμοῦ, ἧς τὰ ἀβέβαια ἴχνη ἐπιστεύομεν ὅτι διαβλέπομεν διὰ τοῦ πέπλου τῆς μυθικῆς παραδόσεως, πρόκειται νῦν ἐν πραγματικότητι ἐναργὴς πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν. Μόνον δυνάμει τοῦ ὑπερτέρου αὐτῶν πολιτισμοῦ ἠδυνήθησαν οἱ ἐξ ἀνατολῶν ὁρμηθέντες ἔποικοι νὰ ἐπιβῶσι καὶ ἐγκατασταθῶσι σταθερῶς ἐν τῇ ἑλληνικῇ παραλίᾳ. Φῦλα δὲ πολεμικὰ καὶ μεγαλοπρεπῆ θὰ ἦσαν τὰ ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν τοὺς νεκροὺς αὐτῶν διὰ χρυσοῦ καλύπτοντα καὶ τοὺς τάφους ὡς ὁπλοθήκας ἐξαρτύοντα. Οὐδ' ἀπίθανον θεωρῶ, ὅτι ἡ πρὸ τῶν Δωρικῶν χρόνων ἀργεία βασιλικὴ γενεὰ κατήγετο ἀπὸ τῶν ξένων ἐποίκων. Διότι πιθανῶς καὶ μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου οἱ ξένοι ἔποικοι δὲν ἐδιώχθησαν, ἀλλὰ συνανεμίχθησαν μετὰ τοῦ ἀρχαίου ἰθαγενοῦς πληθυσμοῦ. Τὴν ἐξελλήνισιν τοὐλάχιστον τῶν νήσων δὲν δύναταί τις νὰ νοήσῃ ἐπελθοῦσαν ἄλλως, ἢ διὰ τῆς ἐποικίσεως καὶ τῆς συγχωνεύσεως. Ἀκραιφνὴς δὲ καὶ ἀμιγὴς καταγωγὴ εἶνε δι' ἕνα λαὸν πλεονέκτημα ἀμφίβολον. Διότι, ἐνῷ συνήθως ἔθνη, ἅτινα ἐν ἀλαζονικῷ φρονήματι ἀπέχουσι πάσης ἀναμίξεως μετ' ἀλλοφύλου αἵματος, μετὰ βραχεῖαν ἀκμὴν σπεύδουσι πρὸς πρόωρον παρακμήν, τοὐναντίον ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἐκεῖνοι οἱ λαοὶ ἀπεδείχθησαν ἀνέκαθεν ζωτικώτατοι καὶ πρὸς πολιτισμὸν εὐφυέστατοι, ὅσοι εἶχον τὴν ἱκανότητα τοῦ προσλαμβάνειν καὶ ἀφομοιοῦν πρὸς ἑαυτοὺς ξένα στοιχεῖα. Οἱ Ἕλληνες διεφύλαξαν τὴν δύναμιν ταύτην μέχρι τῆς σήμερον. Ἐντούτῳ δ' ἔγκειται, κατ' ἐμέ, μία τῶν ἀσφαλεστάτων ἐγγυήσεων ὑπὲρ τῆς μελλούσης ἀναπτύξεως τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους.

1. Ἴδε Adler, Arch Zeitung 1876, σ. 194. Τὰ ἐπιτύμβια ἀνάγλυφα συγκρινόμενα κατὰ τὴν τεχνοτροπίαν πρὸς τὸ ἐπὶ τῆς πύλης τῶν λεόντων, φαίνονται ἀρχαιότερα. Τὸ πρωτότυπον τοῦ κίονος τῆς πύλης τῶν λεόντων ἀνευρίσκεται μεταξὺ τῶν ἀρχαιοτήτων τοῦ Σπάτα: Ἀθήναιον, Τόμος 6, φυλλ. 3, σελ. 5, 60.

ΔΙΠΛΗ ΤΡΑΓΩΔΙΑ ΕΝ ΚΟΒΕΝΤ-ΓΑΡΔΕΝ[1]

Α'

Πρὸ τριῶν ἐτῶν, ἅμαξά τις ἵστατο περὶ τὴν μεσημβρίαν πρὸ τοῦ μεγάλου Θεάτρου τῆς Φιλαδελφείας. Γυνὴ εἰκοσιπενταέτις ὡραιοτάτη καὶ πενθηφοροῦσα κατέβη ἀπὸ τῆς ἁμάξης καὶ τείνουσα τὴν χεῖρα πρὸς γέροντά τινα καθήμενον εἰς τὸ βάθος τῷ ἀπηύθυνε λέξεις τινὰς εἰς ξένην γλῶσσαν. Ὁ γέρων κατέλιπε τὴν θέσιν του, ἔλαβε τὴν χεῖρα τῆς νεαρᾶς γυναικὸς καὶ ἐξῆλθε καὶ αὐτὸς τῆς ἁμάξης. Διέβαινον τότε ἐγὼ τυχαίως ἐκεῖθεν καὶ ἔμελλον νὰ ἐξακολουθήσω τὴν πορείαν μου, ὅτε ρίπτων τὸ βλέμμα ἐπὶ τοῦ πολιοῦ ἀνδρός, ὅστις ἐπερείδετο ἐπὶ τοῦ βραχίονος τῆς νέας καὶ ὡραίας κυρίας, κατελήφθην ὑπὸ ἐκπλήξεως ἅμα καὶ περιεργείας.

Εἶχεν ἔκφρασιν ἡ μορφή του βαθυτάτης μελαγχολίας, ἥτις μὲ διέθεσε κακῶς. Βλέπων αὐτὸν ἐνόησα ὅτι ὁ ἀπελπισμὸς μᾶλλον ἢ ἡ ἡλικία εἶχε βαθουλώσει τοὺς ὀφθαλμούς του, ρυτιδώσει τὸ μέτωπόν του καὶ λευκάνει τῆς κεφαλῆς του τὰς τρίχας.

Ὁ ἀνὴρ ἐφαίνετο ἐκ πρώτης ὄψεως γέρων, ἀλλ' ἂν τὸν παρετήρεις προσεκτικῶς θὰ ἐμάντευες ὅτι ἦτο νέος ἔτι. Τῷ ὄντι, τὴν ἐπομένην ἡμέραν ἔμαθον ὅτι εἰσήρχετο εἰς τὸ τεσσαρακοστὸν ἕβδομον ἔτος τῆς ἡλικίας του. Ἐπλησίασα πρὸς αὐτόν, μὲ παρετήρησε καὶ ἐφρικίασα· τόσον ἦτο ἀπλανὲς καὶ βαρὺ τὸ βλέμμα του.

— Ἐλθέ, Φράγκ, τῷ λέγει ἡ νεαρὰ γυνὴ διὰ φωνῆς γλυκυτάτης καὶ σχεδὸν ἀγγελικῆς.

1. (Θέατρον τοῦ Λονδίνου).

Ἐκεῖνος ὑπήκουσεν ὡς παιδίον καὶ τὴν ἠκολούθησεν. Ἀμφότεροι δ' εἰσῆλθον εἰς τὸ Θέατρον.

— Ποία εἶνε αὐτὴ ἡ κυρία; ἐτόλμησα νὰ ἐρωτήσω τὸν ὑπηρέτην, ὅστις εἶχεν ἀνοίξει τὴν θυρίδα τῆς ἁμάξης.

— Εἶνε ἡ σινιόρα Στέλλα Μόντη, μοὶ ἀπήντησεν εὐγενῶς.

— Ἡ περίφημος ἰταλὶς ἠθοποιός, ἥτις θὰ παραστήσῃ εἰς τὴν πόλιν ταύτην;

— Μάλιστα, κύριε.

— Καὶ ὁ κύριος, ὅστις τὴν συνοδεύει;

— Ἕνας τρελλὸς ὁ δυστυχής.

— Εἶνε πατήρ της ἴσως;

— Ὄχι.

— Σύζυγός της;

— Ὄχι.

— Ποῖος λοιπὸν εἶνε;

— Δὲν ἠξεύρω.

— Εἶσθε ἀπὸ πολλοῦ χρόνου εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς κυρίας;

— Ἀπὸ τεσσάρων ἐτῶν.

— Καὶ ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος;...

— Τὸν βλέπω πάντοτε μαζί της· τὸν ἄγει μεθ' ἑαυτῆς παντοῦ, ὅπου ὑπάγει, δὲν τὸν ἀφίνει οὐδὲ στιγμήν· τὸν περιποιεῖται ὡς ἂν ἦτο πατήρ της καὶ τὸν ἀγαπᾷ ὡς σύζυγόν της· φροντίζει περὶ αὐτοῦ καὶ τὸν προστατεύει ὡς φροντίζει ἡ μήτηρ περὶ τοῦ τέκνου της. Δὲν ἠξεύρω τίποτε ἄλλο.

— Περίεργον! ἐσκέφθην. Εὐχαρίστησα τὸν ὑπηρέτην καὶ ἐπορεύθην εἰς τὴν οἰκίαν μου, διανοούμενος νὰ παρευρεθῶ τὴν ἐφεξῆς δευτέραν εἰς τὸ Θέατρον, ἔνθα ἔμελλε νὰ παραστήσῃ ἡ περιβόητος τραγικὴ ἠθοποιὸς Στέλλα Μόντη. Τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν κατώρθωσα νὰ μοὶ ἐπιτραπῇ ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ νὰ παρευρεθῶ εἰς τὰς δοκιμάς. Ἐκάθησα ἐντὸς κενοῦ θεωρείου καὶ περιέμενον.

Ἡ Στέλλα ἐνεφανίσθη. Συνωδεύετο ὑπὸ τοῦ γέροντος. Ἐζήτησε κάθισμα, τὸ ἀκούμβισεν εἰς μίαν γωνίαν τῆς σκηνῆς καὶ ἐτοποθέτησεν ἐκεῖ τὸν ταλαίπωρον τρελλὸν διὰ μυρίων τρυφερῶν θωπειῶν, διότι ὁ δυστυχὴς δὲν ἤθελε νὰ χωρισθῇ ἀπ' αὐτῆς. Ἔπειτα ἤρχισεν ἐκείνη τὴν ἐπανάληψιν τοῦ μέρους της.

Ἀκίνητος ἐπὶ τῆς ἕδρας του ὁ τρελλὸς τὴν παρηκολούθει διὰ τοῦ θαμβωμένου καὶ ἀπλανοῦς βλέμματός του καὶ παρετήρει καὶ τὰς ἐλαχίστας αὐτῆς κινήσεις. Ἐνίοτε τῷ ἐμειδία ἡ ἠθοποιὸς καὶ ἐκεῖνος ἀπήντα διὰ μειδιάματος δηλοῦντος τὴν ἀποπλάνησιν τοῦ πνεύματος.

Παρετήρησα μετὰ προσοχῆς τὴν νέαν. Ἦτο ὑψηλή, μελαγχροινή, πλήρης κομψότητος. Ἱσπανὶς μᾶλλον ἢ ἰταλίς, ὡμοίαζε πρὸς τὰς ὡραίας ἐκείνας παρθένους, αἵτινες ἐξῆλθον ἀπὸ τοῦ θείου χρωστῆρος τοῦ Μουρίλλου. Θερμὸν αἷμα ἐκόχλαζεν ὑπὸ τὴν ἀριστοκρατικὴν ὠχρότητα τοῦ προσώπου της, τὸ ὁποῖον ἐνόμιζες ὅτι τὸ ἐχρύσωνον αἱ ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου τῆς Μαδρίτης. Ἡ μελανή της κόμη εἶχε τὸν αἰολόχρουν ἀπαυγασμὸν τοῦ γαγάτου, τὸ δὲ στόμα της, θαυμασίως διαγεγραμμένον, τὴν νεαλῆ ἐρυθρότητα τοῦ κυνορρόδου. Πάντοτε σχεδὸν καταιβασμέναι, ὥστις σεμνὴ καλύπτρα, αἱ μακραί της καὶ ἐβενώδεις βλεφαρίδες, ἐπέχυνον δύο χαριτωμένας σκιὰς καὶ ὑπεγλύκαινον τῶν ὀφθαλμῶν της τὴν λάμψιν, ἥτις ἐγίνετο φλὸξ ὅταν ζωηρά τις συγκίνησις, ἔκπληξις, ἐνθουσιασμός, χαρά, ἐβράδυνεν ἢ ἐπετάχυνε τοὺς παλμοὺς τῆς καρδίας της. Αἱ χεῖρές της ἦσαν λευκότεραι κρίνου νεοφυοῦς, οἱ δὲ λεπτοφυεῖς της δάκτυλοι ἐφαίνοντο ὅτι μόνον διὰ τὰ πλῆκτρα τοῦ κλειδοκυμβάλου ἦσαν πλασμένοι. Πτερὰ ἦσαν οἱ μικροί της καὶ κοῦφοι πόδες, οἵτινες ἔπρεπε νὰ εἶχον ὑποπόδιον τὰς χώρας, ἔνθα στίλβουσι τὰ ἄστρα, τὰ ἄνθη τοῦ οὐρανοῦ.

Ἡ προγύμνασις προσήγγιζεν εἰς τὸ τέρμα, ὅτε αἴφνης ἠγέρθη ὁ τρελλός, ὥρμησε πρὸς τὴν ἠθοποιὸν καὶ μετὰ φωνῆς τρομερᾶς καὶ συγκινητικωτάτης·

— Τὸν υἱόν μου! ἀπόδος μοι τὸν υἱόν μου ἀνέκραξεν.

Ἡ φωνή του εἶχε τόνον ἀληθείας τόσον φοβερόν, ὥστε ἐφρικιάσαμεν ἅπαντες.

— Μὴ φοβεῖσθε, εἶπεν ἐκείνη πρὸς τοὺς περὶ αὐτήν, οἵτινες μετὰ τρόμου εἶχον ἀπομακρυνθῆ, δὲν εἶνε ἐπίφοβος, ὀλίγαι λέξεις θὰ τὸν καθησυχάσωσι.

Συγχρόνως ἐπλησίασε πρὸς τὸν γέροντα, τῷ ἐψιθύρισε δύο τρεῖς φράσεις εἰς ξένην γλῶσσαν καὶ ἡ ὀργή, ἥτις ἀνεψύχου τὴν μορφὴν τοῦ παράφρονος κατεστάλη ὡς ἐκ μαγείας, οἱ ὀφθαλμοί του ἐπλήσθησαν δακρύων καὶ ἔπειτα εὐπειθὴς ὡς παιδίον ἐπανῆλθεν εἰς τὴν θέσιν του καὶ ἐκάθισεν.

Ἡ Στέλλα Μόντη μετὰ μηνὸς διαμονὴν ἐν Φιλαδελφείᾳ, κατέλιπε τὴν πόλιν ἐκείνην πορευομένη εἰς τὴν Πορτογαλλίαν καταλιποῦσα ἡμῖν πολὺν τὸν θαυμασμὸν ἐπὶ τῇ ἐξαισίᾳ αὐτῆς τέχνῃ. Δὲν εἶχον δ' εἰσέτι λησμονήσει τὸ ἐπεισόδιον τοῦ δυστυχοῦς παράφρονος, ὅτε μετὰ δύο ἔτη ἐκ τύχης ἔμαθον τὰς εἰς αὐτὸν ἀναφερομένας παραδόξους λεπτομερείας, τὰς ὁποίας καὶ παραδίδω εἰς τὴν δημοσιότητα.

Β'

Εἰκοσιπέντε περίπου ἔτη πρὸ τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν ἀρχίζει τὸ πρῶτον κεφάλαιον τῆς παρούσης ἱστορίας, γερμανός τις ἠθοποιὸς φέρων τὸ ψευδώνυμον Ῥοβέρτος Σμίδτ, πράγματι δὲ ὀνομαζόμενος Φράγκ Βάρνερ, ἐμπαθῶς ἀγαπῶν τὴν γυναῖκά του καὶ ἐπίσης ὑπ' αὐτῆς ἀνταγαπώμενος, μετὰ χαρᾶς ἐθυσίαζε χάριν αὐτῆς τὴν δόξαν του καὶ τὴν τέχνην, ἥτις τὸν εἶχε λαμπρύνει. Μετὰ ἓν ἔτος ἡ κυρία Βάρνερ ἔτεκεν

Digitized by Google

υἱόν. Ἦτο δὲ δεκαπενταέτης ὁ υἱός της, ὅτε ἡ κυρία Βάρνερ ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς ἡλικίας καὶ τῆς καλλονῆς της ἀπέθνησκε καταλείπουσα ἄφατον λύπην εἰς τὸν ἄνδρα της καὶ εἰς τὸ τέκνον της.

Ὁ Φράγκ ἐπώλησε τότε τὸ μεταξουργεῖόν του, εἰς ὃ εἶχεν ἐπιδοθῇ ἀφ' οὗ κατέλιπε τὴν σκηνήν, ἵνα φροντίσῃ περὶ τῆς ἀνατροφῆς τοῦ Ἀλβέρτου (οὕτως ἐκαλεῖτο ὁ υἱός του), τῆς μόνης του πλέον ἐν τῷ κόσμῳ ἀγάπης καὶ παρηγορίας. Ὅτε ὁ Ἀλβέρτος ἐγένετο εἰκοσιενὸς ἔτους, ὁ πατήρ του ἐσκέφθη νὰ τὸν νυμφεύσῃ μὲ τὴν κόρην ἑνὸς τραπεζίτου, παλαιοῦ του φίλου.

Ἐρωτηθεὶς περὶ τούτου ὁ νεανίας προθύμως ἀπεδέχθη τὰς σκέψεις τοῦ πατρός του, ἡ δὲ Μαργαρίτα, τὴν ὁποίαν κρυφία κλίσις εἷλκυε πρὸς ἐκεῖνον, ὃν τῇ προώριζον ὡς σύζυγον, μετὰ χαρᾶς μεγάλης ἤκουσε τὸ πρᾶγμα. Ὁ Ἀλβέρτος εἶχε σχεδὸν συναναστραφῇ μετὰ τῆς Μαργαρίτας καὶ ᾐσθάνετο πρὸς αὐτὴν τὴν τρυφερὰν ἐκείνην ἀδελφικὴν ἀγάπην, ἥτις τόσον συχνὰ ἀπατᾷ τὴν καρδίαν καὶ ὁμοιάζει τόσον πρὸς τὸν ἔρωτα, ὥστε θὰ ἠδύνατό τις νὰ τὴν ἐπονομάσῃ δίδυμον αὐτοῦ ἀδελφήν. Καὶ ὅμως ἄβυσσος ὅλη τὴν χωρίζει ἀπὸ τοῦ ἔρωτος. Ὁ Ἀλβέρτος, οὗ οἱ ὀφθαλμοὶ δὲν εἶχον ποτὲ σταματήσει παρὰ ἐπὶ τῆς Μαργαρίτας καὶ τοῦ ὁποίου τὴν καρδίαν δὲν εἶχεν ἀκόμη ταράξει ὁ ἦχος τῶν βημάτων ἀγαπωμένης γυναικός, εὐκόλως ὑπέθεσεν ὅτι ἦσαν ἔρωτος συγκινήσεις αἱ συγκινήσεις ἐκεῖναι αἱ γλυκεῖαι, ἃς ἤντλει ἐκ τῆς πρὸς τὴν Μαργαρίταν ζωηροτάτης φιλίας. Ἀλλ' οἱ ὀφθαλμοί του ταχέως ἠνεῴχθησαν καὶ εἶδον τὸ φῶς τῆς ἀληθείας. Συνέβη δὲ τοῦτο ὡς ἑξῆς.

Ἀπὸ μιᾶς ἑβδομάδος λόγος πολὺς ἐγίνετο ἐν Βιέννῃ περὶ τῆς εὐεργετικῆς παραστάσεως, ἥτις ἔμελλε νὰ λάβῃ χώραν ἐν τῷ μεγάλῳ θεάτρῳ ὑπὲρ ἀοιδοῦ διασήμου μελλούσης ν' ἀναχωρήσῃ τῇ ἐπαύριον τῆς παραστάσεως ταύτης. Τὰ ἄριστα πρόσωπα τῆς σκηνῆς καὶ τοῦ *βαλλέττου* ἠγγέλοντο ὡς μέλλοντα νὰ μετάσχωσι τῆς μεγαλοπρεποῦς ταύτης ἑορτῆς, ἣν προσέφερεν ἡ ἀριστοκρατία τῆς τέχνης πρὸς τὴν ἀριστοκρατίαν τοῦ πλούτου καὶ τοῦ γένους. Πλείστη θὰ ἦτο ἡ συρροή. Ἡ διάσημος τραγικὴ τεχνῖτις τοῦ Λονδίνου, ἡ μίστρες Δάβιδσον, ἡ βασίλισσα τοῦ θεάτρου τοῦ Κόβεντ-Γάρδεν, ἠθέλησε καὶ αὐτὴ ν' ἀποτίσῃ φόρον συμπαθείας πρὸς τὴν γόησσαν ἐκείνην ἥτις ἔμελλε μετ' οὐ πολὺ νὰ καταλίπῃ τὸν θαυμασμὸν καὶ τὰ χειροκροτήματα τῆς μουσολήπτου πρωτευούσης τῆς Αὐστρίας.

Καὶ ἦτο, κατὰ τὸ λέγειν ὅλων ὅσοι τὴν ἤκουσαν εἰς ξένα θέατρα, ἡ θαυμασιωτάτη τεχνῖτρια ἐξ ὅσων ποτὲ ἐκράτησαν τὸ σκῆπτρον τῆς δραματικῆς τέχνης ἡ ἠθοποιὸς ἐκείνη τῆς Ἀγγλίας, ἥτις τότε πρῶτον ἔμελλε νὰ ἐμφανισθῇ ἐπὶ τῆς βιενναίας σκηνῆς. Ὡς πρὸς δὲ τὴν καλλονήν της, αἱ τολμηρόταται πρὸς παράστασιν αὐτῆς παρομοιώσεις, αἱ ὑπερβολικώταται εἰκόνες ἐφαίνοντο εἰς τοὺς ἰδόντας αὐτὴν ἀσθενεῖς καὶ ψυχρόταται. Μόνον τοῦ Κορνηλίου ὁ χρωστὴρ θὰ ἠδύνατο ν' ἀπεικονίσῃ τοὺς ὡραίους αὐτῆς χαρακτῆρας. Ἔφθασε τέλος ἡ ἀναμενομένη μεγάλη ἡμέρα. Τὸ θέατρον ἦτο λαμπρόν. Οὐδεμία θέσις κενή. Ἔβλεπες πανταχοῦ μέταξαν καὶ τρίχαπτα, φῶτα καὶ ἀρώματα, ἄνθη καὶ βελοῦδα, χρυσὸν καὶ ἀδάμαντας. Εἰς ἓν θεωρεῖον τῆς πρώτης σειρᾶς εἶχεν εἰσέλθει ὁ Φράγκ Βάρνερ, ὁ τραπεζίτης Μύλλερ μετὰ τῆς θυγατρός του Μαργαρίτας καὶ ὁ Ἀλβέρτος.

Παρεστάθη κατὰ πρῶτον ἐν τῷ μέσῳ τῶν γελώτων καὶ τῶν χειροκροτημάτων ἓν κωμικὸν μελόδραμα. Ἀλλὰ καί τοι ἦτο λίαν ἐπιτυχὴς ἡ παράστασις πάντες εὕρισκον ὅτι τὸ μελόδραμα ἐκεῖνο ἦτο πολὺ μακρόν. Οὐδεὶς προσεῖχεν εἰς τὴν σκηνήν, πάντες παρετήρουν τὰ παρασκήνια. Πότε θ' ἀρχίσῃ τὸ κύριον τοῦ θεάματος μέρος! Τέλος δευτέραν φορὰν ἀνεπετάσθη ἡ αὐλαία.

Μετ' ὀλίγας στιγμὰς ἐνεφανίσθη μία γυνή, μιᾷ δὲ φωνῇ ἀνέκραξε τὸ θέατρον· Τί ὡραία! Σταυρὸς ἀδαμάντων ἔστιλβεν εἰς τὸν λαιμόν της. Ἀπὸ τῶν ὤμων μέχρι τῶν ποδῶν της κατέπιπτεν εἰς εὐρείας πτυχὰς ἱμάτιον ἐκ λευκοῦ κασμιρίου καὶ ἑκατέρωθεν τοῦ χιονολεύκου τούτου ἱματίου ἀνελίσσετο μέχρι τῶν ποδῶν της ἐπίσης, ἐν γραφικῇ ἀταξίᾳ, ἡ μακρά της ἐβενόχρους κόμη.

Ἔπαιζε τῆς *Ὀφηλίας* τὸ πρόσωπον ἐν τῷ *Ἀμλέτῳ* τοῦ Σαίξπηρ. Ἐκάθητο μελαγχολικὴ ἐπὶ ἀνακλίντρου, ἐπερείδετο ἐπὶ παρακειμένης τραπέζης. Ἀφελῶς ἐκρέματο ἡ μία της χείρ, ἡ δὲ ἄλλη ὑπεβάσταζε τὴν ὠχράν της καὶ κεκμηκυῖαν κεφαλήν. Ἔμεινε μίαν στιγμὴν ἀκίνητος, ἀτενῶς παρατηροῦσα ἔμπροσθέν της μὲ τὸ βλέμμα ἐκεῖνο τὸ τυφλὸν καὶ στυγνόν, τὸ ὁποῖον ἰδιάζει εἰς τὰς βαθυτάτας λύπας. Ἔπειτα χωρὶς τὸ παράπαν νὰ ἐξέλθῃ ἐκ τῆς ἀγαλματώδους αὐτῆς ἀκινησίας ἤρχισε νὰ στενάζῃ μᾶλλον ἢ νὰ λαλῇ μὲ φωνὴν βραδεῖαν καὶ γλυκυτάτην στίχους τινας, οὓς διέτεμνεν ἡ σιγή.

Αἴφνης ἔφερε τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ μετώπου καὶ δύο φλόγες ἀνεπήδησαν ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν της, ἔπειτα ὁρμῶσα εἰς τὸ μέσον τοῦ θεάτρου, ἤρχισε διὰ φωνῆς ἠχηρᾶς, διατόρου, εὐκρινοῦς, τὴν ποιητικὴν ἀφήγησιν τῆς τρίτης σκηνῆς. Φρικίασις ἐνθουσιασμοῦ διέδραμεν ἅπαν τὸ θέατρον. Εἶχε παύσει ἀπὸ τοῦ νὰ λέγῃ καὶ τὴν ἤκουον ἀκόμη.

Ἡ συγκίνησις εἶχε φθάσει εἰς τὸ ἔπακρον· τριπλοῦν χειροκρότημα ἀντήχησε, πολυτελὴς ἀνθοδέσμη ἐρρίφθη ἀπὸ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ θεωρείου, τὴν δὲ ἀνθοδέσμην ἐκείνην ἐπηκολούθησαν ἄπειραι ἄλλαι κατακλύσασαι τοὺς πόδας τῆς μεγάλης τραγῳδοῦ.

Ὁ Ἀλβέρτος παρετήρει. Δὲν εἶχε διαλάθει τὴν

προσοχήν του ούτε μία κίνησις, ούτε μία λέξις, ούτε ἓν βλέμμα, ούτε ἓν μειδίαμα τῆς μίστρες Δάβιδσον. Ποτὲ θυγάτηρ ἀνθρώπων δὲν εἶχεν ἐπιφανῆ εἰς αὐτὸν τόσον ἐξαισία καὶ ἀπαστράπτουσα, τόσον λαμπρὰ καὶ γοητευτική. Ἦτο τόσον ἔξαλλος, τόσον ἐκτὸς ἑαυτοῦ πρὸς πᾶν ὅ,τι δὲν ἦτο ἡ Δάβιδσον, ὥστε οὐδὲ κἂν ἐνόησεν ὅτι πολλάκις ἐστρέφετο πρὸς αὐτὸν ἡ Μαργαρίτα, καταβασανιζομένη ὑπὸ πυρετώδους ταραχῆς.

Γ΄

Ἐπανελθὼν οἴκαδε ὁ Ἀλβέρτος, περιεπάτησεν ἐφ' ἱκανὴν ὥραν ἐν τῷ δωματίῳ του, ἔπειτα δὲ σύννους καὶ κεκλιμένην ἔχων τὴν κεφαλὴν ἐκάθισεν ἐπί τινος ἀνακλίντρου.

Μετ' ὀλίγον ἠγέρθη, ἐπλησίασε πρὸς τὸ παράθυρον, ἀπέσυρε ταχέως τὰ παραπετάσματα, τὸ ἤνοιξε καὶ ἐξῆλθεν εἰς τὸν ἐξώστην διὰ ν' ἀναπνεύσῃ. Ἦτο λαμπρὰ ἡ νύξ· ἀλλ' ἐκεῖνος δὲν εἶδεν οὔτε τὴν ὠχρὰν ἡμισέληνον, ἥτις διεγράφετο ἀργυρόχρους ἐπὶ τοῦ βαθυγλαύκου οὐρανοῦ, οὔτε τοὺς ἀστέρας τοὺς σπινθηροβολοῦντας εἰς τὸ στερέωμα. Πρὸ αὐτοῦ διήρχετο καὶ πάλιν διήρχετο ἀκαταπαύστως ἡ εἰκὼν τῆς Δάβιδσον. Καὶ μόνον πρὸς τὴν πρωΐαν, ὅτε τὸ πρῶτον φῶς τῆς αὐγῆς ἐπορφύρωνε τὸν οὐράνιον θόλον, καταβεβλημένος ὑπὸ τοῦ κόπου καὶ τῶν συγκινήσεων ἐπορεύθη εἰς τὴν κλίνην, ἔνθα δὲν ἤργισε νὰ κλείσῃ τὰ βλέφαρά του ὁ ὕπνος.

Ὀκτὼ ἡμέραι παρῆλθον καὶ ὑπόκωφος μελαγχολία κατεβίβρωσκε τὸν Ἀλβέρτον.

Δύο αἰσθήματα ζωηρὰ ἐπάλαιον ἐν τῇ καρδίᾳ του· ὁ ἔρως, ὃν εἶχεν εἰς αὐτὴν ἐνσταλάξει ἡ Δάβιδσον καὶ ἡ πρὸς τὴν Μαργαρίταν ἀγάπη του. Μάτην ἐπειρᾶτο ν' ἀποδιώξῃ μακράν του τὴν εἰκόνα τῆς *Ὀφελίας*· αὕτη ἐπανήρχετο πεισματωδῶς. Καὶ ὅμως ἐξηκολούθει νὰ φοιτᾷ παρὰ τῇ μνηστῇ του, ἀλλ' ὡς ἐξ ἀνάγκης καὶ μετὰ βίας. Ὁ πατήρ του ἔβλεπε τὴν μεταβολὴν χωρὶς νὰ δύναται νὰ τὴν ἐξηγήσῃ. Ἡ Μαργαρίτα δὲν ἔλεγε τίποτε, ἀλλ' ὅταν ἔμενε μόνη παρεδίδετο εἰς δάκρυα.

Τέλος ἠγγέλθη καὶ δευτέρα παράστασις τοῦ *Ἀμλέτου*. Ὁ Ἀλβέρτος παρ' ὀλίγον ἀπέθνησκεν ὑπὸ τῆς χαρᾶς. Τὸ ἑσπέρας προσεποιήθη ὅτι ἐπρόκειτο νὰ ἐνταμώσῃ παλαιόν του τινὰ συμφοιτητὴν καὶ κρυφίως ἐπορεύθη εἰς τὸ Θέατρον. Ἡ μίστρες Δάβιδσον διήγειρε τὸν αὐτὸν ἐνθουσιασμόν.

Μόλις μετὰ τὸ τέλος τῆς πρώτης πράξεως κατέπεσεν ἡ αὐλαία, ὁ Ἀλβέρτος ἐξῆλθε καὶ μετ' ὀλίγας στιγμὰς εὑρίσκετο ἐπὶ τῆς σκηνῆς. Ἡ ἠθοποιὸς προητοιμάζετο ν' ἀπέλθῃ, ὅτε λαμβάνων αὐτὴν ἀποτόμως ἀπὸ τοῦ βραχίονος ὁ Ἀλβέρτος, τῇ λέγει·

— Κυρία, σᾶς ἀγαπῶ ὡς παράφρων.

Ἐκπλαγεῖσα ἐκείνη ἤγειρεν ἀξιοπρεπῶς τὴν κεφαλήν, παρετήρησε μεθ' ὑπερηφανείας τὸν νέον ὅστις εἶχε τολμήσει νὰ τῇ ὁμιλήσῃ οὕτως, ἔπειτα δὲ βλέπουσα τὸ ὡραῖον πρόσωπον τοῦ Ἀλβέρτου, κατέστειλε τὴν ὀργήν της καὶ λαβοῦσα τὸν βραχίονα τῆς θαλαμηπόλου της, ἔρριψε βλέμμα παράξενον ἐπὶ τοῦ νεανίου καὶ ἀπεμακρύνθη ἀφήσασα αὐτὸν ἐκστατικὸν ὡς κεραυνόπληκτον.

Δύο ἑβδομάδες διῆλθον οὕτω καὶ ὁ χρόνος ἀντὶ νὰ ἐπενέγκῃ παρηγορίαν εἰς τὰ δεινά του ηὔξανε τοὐναντίον τὴν πικρίαν αὐτῶν. Ἀφ' ὅτου εἶχεν ἀναπνεύσει τὸν ἔρωτα ἐκεῖνον, τὸ δηλητηριῶδες ἐκεῖνο ἄνθος, τοῦ ὁποίου τὸ μεθυστικὸν ἄρωμα βραδέως τὸν κατηνάλισκεν, ἀδιάφορος πρὸς πᾶν ὅ,τι δὲν ἦτο ἡ *Ὀφελία*, ἐπεδίωκε τὴν ἀπομόνωσιν, ὡς ἂν ἐφοβεῖτο μήπως ἐπέλθῃ θεραπεία εἰς τὸ πάθος, ὅπερ τὸν ἐβασάνιζε. Διέτρεχε τὰ περὶ τὴν πόλιν δάση καὶ τὸ πυκνὸν φύλλωμά των τῷ ἐφαίνετο μόλις ἐπαρκὲς εἰς τὸ νὰ κρύψῃ τοὺς ῥεμβασμούς του. Ἑσπέραν τινὰ μετὰ μακρὸν ἐξοχικὸν περίπατον, ἐκάθισε παρὰ τὴν ὄχθην ποταμοῦ καὶ τὸν παρετήρει ἠρέμα ῥέοντα καὶ ψιθυρίζοντα παρὰ τοὺς πόδας του, ἀναμέσον πυκνῆς φυτείας. Ἡ νὺξ τὸν εἶχε καταλάβει ῥεμβάζοντα. Καθ' ἣν στιγμὴν ἡτοιμάζετο νὰ σηκωθῇ εἶδεν εἰς τὴν ἀντίπεραν ὄχθην, ἀπέναντί του, ὀλισθαίνουσαν ἐλαφρὰν καὶ κλοπίαν, ὡς ἂν λευκὴν σκιάν, ζωηρῶς αἴφνης ὑπὸ τῆς σελήνης φωτισθεῖσαν· ἡ μορφὴ ἐκείνη ἐγένετο μᾶλλον εὐδιάκριτος εἰς τοὺς ὀφθαλμούς του.

Ἦτο γυνὴ καὶ ἐν τῇ γυναικὶ ἐκείνῃ, ἂν καὶ ἡ ἀπομάκρυνσις καὶ τὸ σκότος δὲν τῷ ἐπέτρεπον νὰ διακρίνῃ τὰ χαρακτηριστικά της, ἐνόμισεν ὅτι ἀνεγνώρισε τὴν Δάβιδσον. Ἐκείνη μόνη εἶχε τοιοῦτον ἀνάστημα καὶ βάδισμα τοιοῦτον. Προχωρήσασα ὀλίγον ἐπλησίασεν εἰς τὴν μικρὰν θύραν παραδείσου, οὗ αἱ δενδροστοιχίαι ἔφθανον μέχρι τοῦ ποταμοῦ, τὴν ἤνοιξε καὶ ἐγένετο ἄφαντος ὑπὸ τὰ δένδρα. Τὴν ἐπομένην ἡμέραν ἐπανῆλθεν εἰς τὸ αὐτὸ μέρος. Ὑπῆρχεν ἓν πλοιάριον προσδεδεμένον πρὸς τὴν ὄχθην· ὁ Ἀλβέρτος ἐρρίφθη ἐν αὐτῷ καὶ μετ' αὐτοῦ ὁ ἁλιεύς, εἰς ὃν ἀνῆκε τὸ πλοιάριον. Τὸ ἱστίον ἀνεπετάσθη καὶ ἔπλεον οἱ δύο ἄνδρες ὁ μὲν ᾄδων, ὁ δὲ ῥεμβάζων. Εἶχον προχωρήσει μόλις ἑκατὸν βήματα, ὅτε φρικώδης φωνὴ ἀντήχησεν εἰς τὰς ἀκοάς των. Ὁ Ἀλβέρτος ἐστράφη μετὰ σπουδῆς.

Λέμβος ἱστιοφόρος, ἥτις παρηκολούθει τὸ πλοιάριόν των, εἶχεν ἀνατραπῆ καὶ λευκόν τι ὡς φόρεμα γυναικὸς ἐπέπλεεν ἐπὶ τῶν ὑδάτων.

— Ἐμπρός, γρήγορα, εἶπε, βοηθῶν τὸν ἁλιέα.

Φθάσας πλησίον εἰς τὸν λευκὸν ἐκεῖνον ὄγκον ἐρρίφθη ἐνδεδυμένος εἰς τὰ κύματα καὶ δεινὸς ὢν κολυμβητὴς κατώρθωσε νὰ ἐπιβιβάσῃ εἰς τὸ πλοιάριόν του γυναῖκα λιπόθυμον. Ἦτο ἡ μίστρες Δάβιδσον. Μετὰ δέκα λεπτὰ εἰσήρχετο

εἰς τὴν οἰκίαν της κρατῶν αὐτὴν πάντοτε εἰς τὰς ἀγκάλας του. Περὶ τὴν τετάρτην πρωϊνὴν ὥραν τῆς αὐτῆς ἡμέρας, εὑρίσκετο γονατισμένος παρὰ τὴν κλίνην τῆς διασήμου ἠθοποιοῦ καὶ ἐκράτει ἐν ταῖς χερσί του τὴν χεῖρά της. Περιέμενεν ἀνυπόμονος ν' ἀνανήψῃ ἀπὸ τοῦ βαρέος ὕπνου, ὅστις εἶχε διαδεχθῆ τὴν λιποθυμίαν.

Αἴφνης ἡ λευκὴ χεὶρ τῆς ἀσθενοῦς, ἐφ' ἧς κατ' ἐπανάληψιν εἶχεν ἐλαφρῶς μετὰ παλμῶν καρδίας ἐπιθέσει τὰ χείλη του, ἐκινήθη ὀλίγον, ἔπειτα δὲ δύο ὡραῖοι μέλανες ὀφθαλμοί, οὓς ἄνευ αὐτοῦ ἤθελε διὰ παντὸς κλείσει ὁ θάνατος, ἤρχισαν ν' ἀνοίγωνται.

— Σεῖς! τῷ λέγει, ἀποσύρουσα ἀποτόμως τὴν χεῖρά της, ἔκπληκτος καὶ πεφοβισμένη. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον τῷ ἔτεινε πάλιν τὴν χεῖρα, ἣν ἐκεῖνος κατεκάλυψε διὰ φιλημάτων καὶ προσβλέπουσα αὐτόν·

— Εὐχαριστῶ! τῷ λέγει.

Ὁ Ἀλβέρτος μόλις ἀνέπνεε. Ἤθελε νὰ ὁμιλήσῃ, ἀλλὰ δὲν ἠδύνατο. Ἡ Δάβιδσον τὸν παρεκάλεσε ν' ἀποσυρθῇ λέγουσα ὅτι ὁ ὕπνος τὴν εἶχεν ὠφελήσει καὶ ὅτι δὲν ἔπασχε πλέον.

— Πρέπει, ἐξηκολούθησε, ν' ἀποσυρθῆτε, ὡσεὶ ἀπαντῶσα εἰς τὸ ἱκετευτικὸν βλέμμα τοῦ Ἀλβέρτου. Ἦτο δὲ γλυκεῖα καὶ τρέμουσα ἡ λαλιά της καὶ οἱ ὀφθαλμοί της πύρινοι.

Τότε ἠναγκάσθη ἐκεῖνος ν' ἀποσυρθῇ καὶ ἀπεμακρύνθη βραδέως, πολὺ βραδέως, προσηλωμένους ἔχων τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπὶ τῶν χαρακτήρων ἐκείνων τῶν λατρευτῶν, ὡς ἂν νὰ μὴ ἠδύνατο νὰ καταλίπῃ τὸ δωμάτιον.

— Ὦ! ἂν ἠξεύρετε πόσον σᾶς ἀγαπῶ! εἶπεν ἔξαφνα ἀδυνατῶν νὰ κρατήσῃ ἑαυτοῦ ἐπὶ πλέον, ἂν τὸ ἠξεύρετε!

Αἱ ὠχραὶ τῆς νεαρᾶς γυναικὸς παρειαὶ ἐκαλύφθησαν αἴφνης ὑπὸ ἐρυθήματος.

— Ἀπέλθετε, ἀπέλθετε, εἶπε, καὶ μὴ ζητήσητε νὰ μ' ἐπανίδητε πλέον· θὰ σᾶς φέρω δυστυχίαν.

— Τί λέγετε; ἀνέκραξεν ἐκεῖνος.

— Ἀπέλθετε διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, ἀπέλθετε.

Καὶ δι' ἑνὸς κινήματος τῷ ἔδειξε τὴν θύραν.

Ὁ Ἀλβέρτος ἐξῆλθε ῥίψας ἐπ' αὐτῆς βλέμμα τὴν ἔκφρασιν τοῦ ὁποίου ἀδυνατεῖ τις διὰ λέξεων νὰ μεταφράσῃ.

Δ'

Ὀλίγας ἡμέρας μετὰ ταῦτα, ὁ Ἀλβέρτος Βάρνερ ἐκάθητο παρὰ τῇ μίστρες Δάβιδσον.

— Γνωρίζετε τώρα τὸν βίον μου, τῷ ἔλεγε· ἔμεινα ὀρφανὴ εἰς τὴν παιδικήν μου ἡλικίαν, ἐπεδόθην εἰς τὸ Θέατρον διότι ᾐσθανόμην ἀκάθεκτον πρὸς τοῦτο κλίσιν, ἤμην εἴκοσιν ἐτῶν, ὅτε ἐνυμφεύθην ἐξ ἔρωτος νεαρόν τινα δικηγόρον τοῦ Λονδίνου, ὅς ις μὲ ἠγάπα μὲν κατ' ἀρχὰς ὡς παράφρων, μὲ ἐγκατέλιπε δὲ αἴσχιστα καὶ δειλότατα μετὰ δύο ἐτῶν γάμον. Εἶχον ὁρκισθῆ νὰ ἐκδικηθῶ ἐν τῷ προσώπῳ ἐκείνου, ὅστις τυχὸν ἤθελε μ' ἀγαπήσει, δι' ὅσα δεινὰ ὑπέφερον. Σᾶς ὀφείλω τὴν ζωήν, κύριε, καὶ δὲν θέλω νὰ σᾶς ἀνταμείψω καθιστῶσά σας δυστυχῆ. Εἶνε ἀκόμη καιρός, εὐκόλως θὰ μὲ λησμονήσητε· ὡς χάριν σᾶς τὸ ζητῶ νὰ μὴ μ' ἐπανίδητε πλέον. Μὴ μ' ἀναγκάσητε νὰ ἦμαι ἀγνώμων καὶ θὰ ἦνε αἰωνία ἡ πρὸς ὑμᾶς εὐγνωμοσύνη μου.

— Τί ζητεῖτε παρ' ἐμοῦ, κυρία; ὑπέλαβε μὲ ὑπόκωφον φωνὴν ὁ Ἀλβέρτος· ἡ θυσία ἣν ζητεῖτε ὑπερβαίνει τὰς δυνάμεις μου. Ἐπεθύμουν νὰ ἐξαναγκάσω εἰς λήθην τὴν καρδίαν μου, ἀλλ' αἰσθάνομαι ὅτι ποτὲ δὲν θὰ κατορθώσω. Ἀφ' ὅτου σᾶς εἶδον, νέον φῶς ἔλαμψεν ἐν τῇ ψυχῇ μου. Διὰ σᾶς μόνον ὑπάρχω.

— Καλά! γίνετε λοιπὸν φίλος μου....

— Ἐξακολουθεῖτε λοιπὸν ἀκόμη ν' ἀγαπᾶτε τὸν σύζυγόν σας;

— Ὄχι, κύριε, ἀλλ' ἐν ὅσῳ ζῇ δὲν θ' ἀγαπήσω κανένα.

— Θεέ μου, Θεέ μου, ἐψιθύρισεν ὁ Ἀλβέρτος, κρύπτων τὴν κεφαλὴν ἐν ταῖς χερσί του.

— Θάρρος, ὑπέλαβε μετ' ἀγαθότητος ἡ ἠθοποιός, καὶ ὁ μοιραῖος αὐτὸς ἔρως...

— Ποτέ, ποτέ, διέκοψε λέγων ὁ Ἀλβέρτος.

— Ἡσυχάσετε καὶ ἐλπίσατε. Ὁ Θεὸς θὰ μᾶς λυπηθῇ ἀμφοτέρους.

Ὁ Ἀλβέρτος σχεδὸν παράφρων ἠγέρθη καὶ χωρὶς νὰ προφέρῃ λέξιν ἀπεμακρύνθη Τὸ ἑσπέρας τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἡ ἠθοποιὸς ἔμαθεν ὅτι ὁ Ἀλβέρτος ἦτο μεμνηστευμένος. Πυρίνη νεφέλη διῆλθε πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν της, ἐφρικίασε καὶ ᾐσθάνθη ἰσχυροὺς τοὺς παλμοὺς τῆς καρδίας της, ἀλλ' ὑπείκουσα εἰς τὸ καθῆκον· «προτιμῶ τοῦτο», εἶπε καὶ ἐστέναξε βαθέως. Ἔπειτα διέταξεν ἂν παρουσιασθῇ ὁ Ἀλβέρτος νὰ μὴ τῷ ἀνοίξωσι.

Τῷ ὄντι, κατ' ἐπανάληψιν παρουσιάσθη ὁ Ἀλβέρτος, ἀλλ' ἐστάθη ἀδύνατον νὰ γείνῃ δεκτός. Ἐν τοσούτῳ ἐπλησίαζεν ἡ ἐποχὴ ἡ ὁρισθεῖσα διὰ τὴν τέλεσιν τῶν γάμων του. Τὴν προτεραίαν τῆς ὡρισμένης ἡμέρας ἐπορεύθη εἰς τοῦ μέλλοντος πενθεροῦ του. Ὁ Κ. Μύλλερ ἔλειπε. Ἡ Μαργαρίτα ἐξῆλθε τοῦ δωματίου της ἵνα δεχθῇ εἰς τὴν αἴθουσαν τὸν μνηστῆρά της. Τὸ πρόσωπόν της εἶχε διατηρήσῃ ἀπὸ τῆς λυπηρᾶς ἑσπέρας, καθ' ἣν εἶχε διίδῃ τὸν ἀρχόμενον ἔρωτα τοῦ Ἀλβέρτου πρὸς τὴν μίστρες Δάβιδσον, ἔκφρασίν τινα μελαγχολίας, ἥτις ἐπηύξανε τὴν παρθενικήν της καλλονήν. Ὁ Ἀλβέρτος βλέπων αὐτὴν ἐξεπλάγη ἀκουσίως. Οὐδέποτε εἶχεν ἴδει τόσον ἀφελῆ καὶ τόσον ὡραίαν τὴν Μαργαρίταν.

— Ἀλβέρτε, τῷ λέγει, εὐχαριστοῦμαι πολὺ ὅτι λείπει ὁ πατήρ μου, διότι ἔχω νὰ σᾶς ὁμιλήσω.

Τὸν προσεκάλεσε νὰ καθήσῃ, ἐκάθισε καὶ αὐτὴ καὶ ἐξηκολούθησε·

Digitized by Google

— Ἐσκέφθην, Ἀλβέρτε, ὅτι καλὸν εἶνε νὰ σᾶς ἀπαλλάξω τῆς ὑποσχέσεως, ἣν ἐδώκατε εἰς τὸν πατέρα μου τοῦ νὰ μὲ νυμφευθῆτε.

Ἔκθαμβος ἤκουσε τοὺς λόγους τούτους ὁ Ἀλβέρτος.

— Ἠπατήθημεν ἀμφότεροι, ἐξηκολούθησεν ἡ Μαργαρίτα, χωρὶς νὰ τῷ δώσῃ καιρὸν ν' ἀποκριθῇ. Ἠπατήθημεν καὶ πρέπει νὰ διορθώσωμεν τὸ λάθος μας πρὸ τοῦ γείνῃ ἀνεπανόρθωτον.

— Μαργαρίτα! εἶνε ἀληθινὰ αὐτὰ τὰ ὁποῖα μοὶ λέγεις! ἀπήντησεν ὁ Ἀλβέρτος προσπαθῶν νὰ κρύψῃ τὴν χαράν του.

— Ἀληθέστατα. Ὁ πρῶτος ὅρος τῆς εὐδαιμονίας ἐν τῷ γάμῳ, Ἀλβέρτε, εἶνε ἡ συμφωνία τῶν ἕξεων καὶ τῶν χαρακτήρων. Ἐξετάσασα δ' ἐμαυτὴν κατὰ βάθος ἐνόησα ὅτι δὲν θὰ ἠδυνάμην νὰ σᾶς καταστήσω εὐτυχῆ.

— Δὲν μ' ἀγαπᾶτε λοιπόν;

Ἡ Μαργαρίτα συνήθροισεν ὅλον της τὸ θάρρος καὶ ἀπήντησεν· «Ἐξέλαβον ὡς ἔρωτα τὴν ἀδελφικὴν ἀγάπην». Ἔπειτα ὡς νὰ εἶχε θραυσθῇ ὑπὸ τῆς ἐσχάτης ταύτης τόλμης ἐξῆλθεν ἀποτόμως ἀφίνουσα τὸν Ἀλβέρτον ἔκθαμβον καὶ ἀκίνητον.

Τὴν ἐπομένην ἡμέραν οἱ ἀρραβῶνες διελύοντο ὁριστικῶς καὶ ἡ Μαργαρίτα εἰσήρχετο εἰς ἓν μοναστήριον.

Συγχρόνως ὁ Φράγκ Βάρνερ ἐλάμβανεν ἐπιστόλιον τοῦ υἱοῦ του, ὅπερ περιεῖχε τὰ ἑξῆς·

«Ἂν ἀπόψε δὲν μὲ ἴδητε, δὲν θὰ ἔχητε πλέον τέκνον. ΑΛΒΕΡΤΟΣ.»

Ὁ Ἀλβέρτος, μὴ κατορθώσας νὰ λάβῃ παρὰ τῆς ἠθοποιοῦ τελευταίαν τινὰ συνέντευξιν, ἐγένετο ἄφαντος καὶ μάταιαι ὑπῆρξαν αἱ ἀναζητήσεις τοῦ πατρός του.

Μετά τινας ἡμέρας τὸ πτῶμα νεανίου αὐτοκτονήσαντος ἀνευρέθη ἐπὶ τῆς ἄμμου. Ὁ Φράγκ ἀνεγνώρισε τὸ σῶμα τοῦ δυστυχοῦς υἱοῦ του. Τὸ ἔθαψε καὶ τὸν ἔκλαυσε πικρῶς. Μαθὼν δ' ἔπειτα τὰ κατὰ τὴν Δάβιδσον ὡρκίσθη νὰ ἐκδικήσῃ τὸ προσφιλές του τέκνον. Ἀλλ' ἡ ἠθοποιὸς εἶχε καταλίπει κρυφίως τὴν Βιένναν καὶ οὐδεὶς ἤξευρε ποῦ εἶχεν ὑπάγει.

Τρεῖς μῆνες παρῆλθον χωρὶς νὰ μάθῃ τίποτε ὁ Φράγκ. Ἐπὶ τέλους ὁ ἀπαρηγόρητος πατὴρ ἔμαθεν ὅτι ἡ Δάβιδσον καταλιποῦσα τὴν Ἀμερικὴν ἐπανήρχετο εἰς τὸ Θέατρον τῶν πρώτων της θριάμβων, τὸ Κόβεντ Γάρδεν τοῦ Λονδίνου, ἔνθα ἔμελλε νὰ παραστήσῃ τὸν *Ὀθέλλον*. Παραχρῆμα καταλείπει τὴν Γερμανίαν καὶ φθάνει εἰς τὸ Λονδῖνον. Μόλις ἔφθασε παρουσιάζεται εἰς τὸν θεατρώνην τοῦ Κόβεντ-Γάρδεν.

— Κύριε, τῷ λέγει, εἶμαι ὁ Ῥοβέρτος Σμίδτ.

— Ὁ περίφημος τραγικὸς τῆς Γερμανίας;

— Μάλιστα, ἐπιθυμῶ νὰ εἰσέλθω πάλιν εἰς τὸ Θέατρον.

— Πότε;

— Ἀμέσως.

— Τί θέλετε νὰ παραστήσητε;

— Τὸν *Ὀθέλλον*.

— Γαλλιστὶ θὰ παρασταθῇ ὁ *Ὀθέλλος* εἰς τὸ Θέατρόν μας καὶ ὄχι εἰς τὸ πρωτότυπον· γνωρίζετε γαλλικά;

— Πολὺ καλά, ὅπως καὶ τὴν γλῶσσάν μου.

— Λοιπὸν σᾶς προσλαμβάνω.

— Καὶ ποῖος θὰ παραστήσῃ τὸ πρόσωπον τῆς *Δεσδέμονας*;

— Ἡ μίστρες Δάβιδσον, τὴν ὁποίαν περιμένομεν· θὰ τὴν γνωρίζετε ἐκ φήμης.

— Μάλιστα

Τὴν ἐπομένην δευτέραν ἡ ἀγγελία τοῦ θεάτρου τοῦ Κόβεντ Γάρδεν διελάμβανε μεγάλοις γράμμασι τὰ ἑξῆς·

Τὴν προσεχῆ Παρασκευὴν ὁ *Μαῦρος τῆς Βενετίας* τοῦ Σαίξπηρ ἐν γαλλικῇ μεταφράσει τοῦ Ἀλφρέδου δὲ Βιγνύ· τὸ πρόσωπον τοῦ *Μαύρου* θὰ παραστήσῃ ὁ ΡΟΒΕΡΤΟΣ ΣΜΙΔΤ καὶ τὸ τῆς *Δεσδέμονας* ἡ μίστρες ΔΑΒΙΔΣΟΝ.

Ε'

Ἡ συρροὴ ἦτο μεγάλη εἰς τὸ Κόβεντ-Γάρδεν. Τὸ Λονδῖνον ἅπαν εἶχε μετακομισθῆ εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ Θεάτρου.

Δύο διάσημοι τεχνῖται ἐνεφανίζοντο ἐπὶ τῆς Λονδινείου σκηνῆς. Ἡ παράστασις ἤρχισε.

Ὁ Ὀθέλλος παρουσιάσθη ἐπὶ τῆς σκηνῆς· σιγὴ βαθυτάτη.

Ὁ Ῥοβέρτος Σμίδτ, ἡγουμένων δαδοφόρων ὑπηρετῶν καὶ ἀκολουθοῦντος τοῦ Ἰάγου, προὐχώρησε μετ' ἀξιοπρεπείας. Ἦτο λαμπρὸς καὶ αἱ κινήσεις του μεγαλοπρεπέσταται.

Ἐν τῇ σκηνῇ τῆς βενετικῆς γερουσίας, ἦτο θαυμάσιος ἐν τῇ ἁπλότητί του ὅτε ἀπήντα εἰς τὴν κατηγορίαν τοῦ Βραβαντίου, ἔπειτα ὅταν ἤρχισε τοὺς ὡραίους ἐκείνους στίχους, δι' ὧν γίνεται ἡ ἀφήγησις τῆς ἀρχῆς τοῦ ἔρωτος τῆς Δεσδέμονας, ἡ τραχεῖα καὶ ἀλαζονικὴ φωνή του ἐπραΰνθη ὡς ἐκ μαγείας καὶ ἤκουες πλέον ἐμπαθῆ ἐραστήν. Ποτὲ ὑποκριτὴς δὲν εἶχε παραστήσῃ τόσον ἐπιτυχῶς τὸ μέρος ἐκεῖνο. Ἡ Δεσδέμονα παρουσιάσθη.

Καὶ ἤρχισε τότε μεταξὺ τῶν δύο μεγάλων τεχνιτῶν ἀγὼν τέχνης καὶ μεγαλοφυΐας. Δισχίλιοι θεαταὶ ἀνευφήμουν ὡς μία φωνή.

Ἤρχισεν ἡ πέμπτη πρᾶξις. Εἴμεθα εἰς τὸν κοιτῶνα τῆς Δεσδέμονας. Κοιμᾶται ἐπὶ τῆς κλίνης της, ἡμιενδεδυμένη, ἀνυπόδητος, μὲ λευκὸν ἱμάτιον, μὲ τὴν κόμην κεχυμένην! Ὁ Ὀθέλλος ἢ μᾶλλον ὁ Φράγκ Βάρνερ εἰσέρχεται κρατῶν λύχνον ἐν τῇ ἀριστερᾷ καὶ ἀκουμβῶν τὴν δεξιὰν ἐπὶ τοῦ ἐγχειριδίου του. Ἀπέθηκε τὸν λύχνον ἐπί τινος τραπέζης, ἐπλησίασε πρὸς τὴν Δεσδέμοναν, τὴν παρετήρησε καὶ μὲ ζοφερὰν φωνὴν λέγει·

Τὸ φῶς νὰ σβύσω, καὶ ἔπειτα... τὸ φῶς αὐτὸ νὰ σβύσω!

Σὺ φωτοδότη λειτουργὲ, ἂν τώρα σὲ φυσήσω,
τὴν λάμψιν πάλιν ἠμπορῶ νὰ σοῦ τὴν ξαναδώσω,
ἂν μετανοιώσω. Ἀλλ' ἐὰν σοῦ πάρω μιὰν τὸ φῶς σου,
σέ, ποῦ ἡ φύσις σ' ἔπλασε τὴν τέχνην της νὰ δείξῃ,
ποιὸς Προμηθεὺς θὰ δυνηθῇ τὴν φλόγα νὰ μοῦ φέρῃ
νὰ ξανανάψω τέτοιον φῶς; Τὸ ῥόδον ἂν τὸ κόψω,
δὲν ἠμπορῶ τὴν βλάστησιν καὶ πάλιν νὰ τοῦ δώσω.
Θὰ μαραθῇ! . .[1]

Ἐστάθη λησμονῶν πρὸς στιγμὴν τὸν σκοπόν του. Ἔκυψε, τὴν ἠσπάσθη καὶ ἐξηκολούθησεν ἀμέσως·

Ὦ σὺ, μοσχάτη ἀναπνοή, ποῦ τὴν δικαιοσύνην
τὴν μισοπείθεις τὸ σπαθὶ νὰ σπάσῃ,—ἓν ἀκόμη·
ἀκόμη ἕν. . .

Ἐνταῦθα ἐξέλιπε σχεδὸν ἡ φωνή του· καὶ πάλιν ἐξηκολούθησεν·

Ἀκόμη ἕνα, καὶ αὐτὸ νὰ ἦναι τελευταῖον.
Δὲν ἐξανάγεινε ποτὲ τόσον γλυκειὰ ἡ πίκρα!

Συνεκινήθη ἐκ βάθους καρδίας τὸ Θέατρον. Μὲ τόσον βαθὺ αἴσθημα ἀπηγγέλθησαν οἱ στίχοι, τόσον διαπεραστικόν, ὥστε τὸ δρᾶμα δὲν ἦτο πλέον ἴνδαλμα, ἀλλὰ πραγματικότης. Δὲν ἦτο πλέον Ὀθέλλος καὶ Δεσδέμονα, ἀλλ' ἀνὴρ μέλλων νὰ φονεύσῃ γυναῖκα, γυνὴ μέλλουσα ν' ἀποθάνῃ. Μετά τινας στιγμὰς περίφοβος ἐγείρετο ἡ Δεσδέμονα ὀμνύουσα ὅτι *τὸν Κάσσιον ποτέ της δὲν τὸν ἠγάπησε.* Ὁ Φράγκ τὴν διέκοψε·

Μὰ τὸν Θεὸν, 'ς τὰ χέρια του τὸ εἶδα τὸ χ α ρ τ ί.

— Τὸ *μανδῆλι*. . . . ἐψιθύρισεν ἡ Δάβιδσον, νομίζουσα ὅτι ὁ ἠθοποιὸς κατὰ λάθος εἶπε *χαρτὶ* ἀντὶ *μανδῆλι*, ὅπως εἶνε εἰς τὸ δρᾶμα·

Μὰ τὸν Θεὸν, 'ς τὰ χέρια του τὸ εἶδα τὸ χαρτί,

ἐπανέλαβεν ἐκεῖνος ἐπιμένων καὶ θέτων ὑπὸ τὰς ὄψεις τῆς μίστρες Δάβιδσον τὴν ἐπιστολήν, ἣν τῷ εἶχε γράψει ὁ υἱός του τὴν παραμονὴν τοῦ θανάτου του. Ἡ νεκρὰ γυνὴ μόλις ἔρριψε τὰ βλέμματα ἐπὶ τῆς γραφῆς, ἀφῆκε φοβερὰν κραυγήν. Καὶ ὁ Βάρνερ ἐξηκολούθησε·

Τὸ εἶδα, ὢ ἐπίορκη! Πετρόνεις τὴν καρδίαν μου!
κ' ἐκεῖνο πῶχω εἰς τὸν νοῦν, μὲ θέλεις νὰ τὸ κάμω
ὡς φονικόν. . . .

Ταῦτα λέγων δὲν ἦτο πλέον ἄνθρωπος, ἀλλὰ λέων βρυχώμενος· ἔπνεεν ἐκδίκησιν. Καὶ ἡ σκηνὴ ἐξηκολούθει. Ἦτο φοβερὸν τὸ δρᾶμα διὰ τοὺς ὑποκριτάς, θαυμάσιον διὰ τοὺς θεατάς, οἵτινες δὲν ἤξευρον τὸ μυστήριον, τὸ ὁποῖον εἶχε μαντεύσει ἡ Δάβιδσον·

. . . . Αὔριον, ἂν θέλῃς, σκότωσέ με·
ἀπόψε ὅμως ἄφησε νὰ ζήσω. . . . . .

ὑπέλαβεν ἐκείνη μὲ ἀδύνατον φωνήν, ἀλλ' ὁ Φράγκ·

. . . . . ἀναβολὴν δὲν ἔχει!

ἀνέκραξε καὶ κρατῶν αὐτὴν προσπαθοῦσαν νὰ διαφύγῃ τὴν ῥίπτει ἐπὶ τῆς κλίνης καὶ τὴν μαχαιρώνει.

Ἐστέναξε στεναγμὸν ὑπόκωφον, ἡ φωνή της ἐσβέσθη καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῶν χειροκροτημάτων κατέπεσεν ἡ αὐλαία. Ὄνειρον ἦτο ἡ παράστασις ἐκείνη· μετὰ στιγμιαίαν σιγὴν ἤρχισαν πάλιν τὰ χειροκροτήματα καὶ πάντες ἐζήτουν νὰ ἴδωσι τὸν Ὀθέλλον καὶ τὴν Δεσδέμοναν. Ἀνεπετάσθη ἡ αὐλαία καὶ εἶδον μὲ ἀγρίους ὀφθαλμοὺς τὸν Βάρνερ καὶ κάτωχρον, τὴν δὲ Δάβιδσον ἄπνουν καὶ αἱματόφυρτον. Τρόμος κατέλαβε τότε τὸ Θέατρον. Ὁ Φράγκ ἦτο παράφρων, ἡ δὲ Δεδέσμονα ὡς ἐκ θαύματος μόνον ἠδύνατο νὰ σωθῇ, κατὰ τὴν ἀπόφανσιν τῶν ἰατρῶν.

Μετὰ ἕνα μῆνα ἡ ἠθοποιὸς εἶχε σωθῇ, ἔκτοτε δὲ ὠνόμασεν ἑαυτὴν Στέλλαν Μόντη καὶ οὐδὲ στιγμὴν ἀφῆκε μακρὰν της τὸν δυστυχῆ πατέρα. Ἠθέλησε νὰ ἐξιλεώσῃ τὴν σκιὰν τοῦ υἱοῦ, ὃν ἀκουσίως ὡδήγησεν εἰς τὸν θάνατον, περιποιουμένη τὸν παράφρονα πατέρα του.

[Alphonse Brot]. Σ.

1. Ἐκ τῆς μεταφράσεως τοῦ κ. Δ. Βικέλα.

Ο ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ

(Ἐκ τῶν τοῦ Φραγκίσκου Σαρσέϋ).

Εὐρὺ καὶ λαμπρὸν φαίνεται ἐν ἀρχῇ τὸ στάδιον τοῦ ὑπαλλήλου. Γνωσταὶ πάντως ὑπάρχουσι τῆς νεότητος αἱ φαντασμαγορίαι. Πιστεύει πάντοτε ὅτι μακρὰν νὰ προχωρήσῃ μέλλει, ὅτι λίαν ὑψηλὰ θὰ προαχθῇ. Εἰς ὀφθαλμοὺς εἰκοσαετεῖς τὸ μέλλον διάχρυσον παρίσταται, περιβαλλόμενον αἴγλην. Ἐνθυμοῦμαι ὅτι, λαβὼν τὸν πρῶτον διορισμόν μου, ἔσχον τὴν τιμὴν νὰ ἐπισκεφθῶ τὸν ὑπουργόν. Τότε καὶ μόνον εἶδον τὸ πρόσωπον ἑνὸς τῶν ἐξόχων τούτων ὑποκειμένων. Ἀφοῦ πολλὰς ἀπέτεινέ μοι ἐπιπλήξεις, ὅτι κακὰς δῆθεν εἶχεν ἤδη περὶ ἐμοῦ πληροφορίας, ἐπὶ τέλους εἶπέ μοι, *μέλλον λαμπρὸν ἐνώπιόν σου ἐκτείνεται·* δὲν δύνασθε δὲ νὰ πιστεύσητε ὁποῖον ἀποτέλεσμα παρήγαγεν ἐν ἐμοὶ ἡ λέξις ἐκείνη· ὑπερεχάρην. Ἆ! τὸ εἶδον τὸ ὡραῖον ἐκεῖνο μέλλον!

Παραυτίκα δὲ καὶ τὸ χρηματικὸν προσεπέρχεται κέρδος. Οἵα γοητεία! Ἆ! οἰκτείρω τοὺς πλουσίους· οἵας ἡδονὰς ἀγνοοῦσιν οὗτοι! Πρώτην φορὰν τὴν τριακοστὴν πρώτην τοῦ μηνὸς νὰ αἰσθάνηταί τις ἐν τῇ παλάμῃ τὰ ὑπὸ τοῦ ταμίου ἐκτιθέμενα χρήματα, ἀνθ' ὧν ἡμίσειαν μόνον δωδεκάδα δίδει ὑπογραφῶν! Πόσον ἁρμονικὸς τυγχάνει ὁ μικρὸς ἐκεῖνος ἦχος, ὃν ἀναπηδῶντα παράγουσι! Ψιθυρίζουσι πράγματα τόσον τρυφερά, τόσον εὐάρεστα διηγοῦνται πράγματα. . . Τὴν πρώτην φορὰν λέγω, διότι ὁ ἄνθρωπος ταχέως κορέννυται.

Ἔπειτα ἐνοικιάζει οἴκημα ἐν τῇ πόλει· μέχρι τοῦδε ἐντὸς τοῦ λυκείου κατῴκει, ἐντὸς σχολῆς δημοσίας. Οὐδέποτε ἔμενε μόνος ἐκεῖ, οὐδ' ὅταν ἔμελλε νὰ κοιμηθῇ. Τότε ὅμως κατὰ πρῶτον μένει ἐλεύθερος· ἐνθυμοῦμαι, εἰσερχόμην καὶ ἐξηρχόμην πολλάκις ἐν τῷ δωματίῳ μου, ὡσεὶ θέλων νὰ πεισθῶ ὅτι οὐδεὶς νὰ μ' ἐνοχλήσῃ ἠδύνατο· ἀλλ' οἴμοι! μετὰ μικρὸν ὁ κόρος ἐπέρχεται.

Οἱ κατοικήσαντες ἐν ἐπαρχίᾳ καλῶς γινώσκουσι τοῦτο· οὐδὲν ἀνιαρότερον τῆς κατοικίας ὑπαλλήλου. Συνίσταται αὕτη εἰς δωμάτιον μετ'

Digitized by Google

ἐπίπλων ἀθλιέστατα διεσκευασμένον· ἡ ἐντύπωσις τοῦ δωματίου ἐκείνου ἐνώπιόν μου παρίσταται διηνεκῶς· βλέπω τὴν ἑστίαν ἐν τῷ μέσῳ· ὑπεράνω δὲ ταύτης κρεμαστὸν ὡρολόγιον μὲ τὸν αἰώνιον τρουβαδοῦρον, παίζοντα λύραν· ἔπειτα δύο ἀγγεῖα, δύο εἴδη ὑελίνων σφαιρῶν, ὑφ' ἃς διαφαίνονται ἀνθοδέσμαι μεμαραμέναι καὶ κονιοσκεπεῖς, χωλὴ τράπεζα, ἧς τὰ διεῤῥωγότα σύρματα φαίνονται χασμώμενα ὑπὸ ἀκηδίας καὶ ἀνίας, πάντα δὲ ταῦτα ψυχρά, ἀγοραῖα! Δι' αὐτῶν ὁλόκληρος ἀνθρωπίνων ὄντων διῆλθε διαδοχή, ὧν τὰ ἴχνη ἀνευρίσκονται· κατὰ βάθος ἑνὸς συρταρίου φαίνονται ἄκρα σιγάρων, ἅτινα ἀφῆκεν ἐκεῖ προκάτοχός τις ἀξιωματικός. Ἐν τῇ κατοικίᾳ ταύτῃ οὐδὲν ἔπιπλον, ὅπερ τυχὼν ἐκομίσατο, συνδέει τὸ παρελθὸν πρὸς τὸ παρόν· ἀλλ' οὐχί! ὑπάρχει ἕν, γινώσκετε ποῖον; τὸ κιβώτιόν σας. Δὲν ἠξεύρετε πόσον ἠγάπησα τὸ κιβώτιόν μου! Μὴ γελᾶτε, παρακαλῶ· τὸ πτωχὸν ἐκεῖνο παλαιὸν κιβώτιον ἕκαστος ἐκ τῆς οἰκίας του φέρει· ἐν αὐτῷ συνεφόρησε τοὺς χιτῶνας, τὰ περιλαίμια, καὶ ὑπεράνω αὐτῶν βιβλία τινά, τὰ φίλτατα ἐκεῖνα βιβλία, ἅπερ διεγείρουσιν ἐν ἡμῖν ἀναμνήσεις. Καθ' ἣν ἡμέραν ὑπουργικὴ διαταγὴ πέμπει ὑμᾶς διακοσίας λεύγας μακράν, περὶ οὐδενὸς ἄλλου φροντίζετε, οὐδὲν ἄλλο, ἀλλ' ἢ τὸ κιβώτιόν σας μόνον παραλαμβάνετε, τὸ δωμάτιον ἐκεῖνο ἐγκαταλείποντες· τοῦτο δὲ διότι πατρῷον τυγχάνει κτῆμα. Ναί! ἀναμιμνήσκει τι τοῦ παρελθόντος βίου, φωτεινὸν ὑπάρχει σημεῖον, καρδιακοὺς διεγεῖρον παλμούς!

Εἰς τὴν φροντίδα ξενοδόχου ἀνατιθέμενος τὰ τῆς διατροφῆς αὐτοῦ, προσπαθεῖ ὁ δημόσιος ὑπάλληλος ν' ἀποτελέσῃ μέρος κύκλου τινὸς κοινωνικοῦ, ἐὰν τοιοῦτος ὑπάρχῃ· συχνάζει εἰς δύο ἢ τρεῖς οἰκίας δεχομένας ἐπισκέψεις. Ἐπὶ δύο ἔτη καὶ καθ' ἑσπέραν ἔπαιζον *βίστ*, μετὰ ἀνωτέρων μάλιστα ὑπαλλήλων! Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἀγνοεῖ τις πῶς νὰ διαθέσῃ τὸν χρόνον. Ὑπάρχουσι μὲν ἄνθρωποι δυνάμενοι νὰ ἐργάζωνται περιωρισμένοι ἐντὸς δωματίου ἐπιπλοφόρου, καὶ οἱ τοιοῦτοι, μὲ ἰσχυρὰν πεπροικισμένοι ψυχήν, ἐξαίρεσιν ἀποτελοῦσιν! Ἀλλ' οἱ μὴ οὕτω πως διωργανωμένοι ἀνιαρώτατον ὑπὲρ πᾶσαν ἔκφρασιν διάγουσι βίον, τοῦθ' ὅπερ παρωθεῖ τοὺς νέους μάλιστα εἰς λίαν παρακεκινδυνευμένας ἀποφάσεις· οὐχὶ βέβαια εἰς αὐτοχειρίαν, ἀλλ'... εἰς γάμον. Διατί ὄχι, λέγει τις καθ' ἑαυτόν, συμβίωσις δύο ἀτόμων ἴσως ἀποκρούει τὴν ἀνίαν· καὶ ἐν ἀρχῇ μὲν ὁ διαλογισμὸς οὗτος ἀορίστως ἐπέρχεται καὶ συγκεχυμένως, ὡς ἰδέα διαχρωματιζομένη ἐν τῇ ὁμίχλῃ πόῤῥω ἀπέχοντος χρόνου· κατόπιν ὅμως μικρὸν κατὰ μικρὸν σωματοποιεῖται, ὅταν δὲ ἐν αἷς συχνάζετε οἰκίαις λέγουσι τυχὸν πρὸς ὑμᾶς ἀπευθυνόμενοι, *ἁρμόζει ὁπωσδήποτε νὰ νυμφευθῆτε*, ἀφῃρημένως πως ἀποκρίνεσθε, *ναί, ἀληθῶς*.

Ὁ γάμος εἶναι τοῦ ὑπαλλήλου τὸ μέγα πλεονέκτημα. Εὐκόλως δύναται νὰ νυμφευθῇ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ, καὶ ἰδοὺ ὁ λόγος. Ὁ ὑπάλληλος οἴκοθεν ἀποτελεῖ μέρος τῆς λεγομένης καλῆς κοινωνίας, διὰ τοῦ προσόντος δὲ τούτου ἐλευθέρως εἰσέρχεται ἐν τῇ συναναστροφῇ τοῦ τε νομάρχου καὶ τοῦ ἀρχιδικαστοῦ· ἐξ ἐναντίας ὁ μὴ ἀποτελῶν μέρος τῆς κοινωνίας ταύτης, ἀπαράδεκτος μένων ἐν τῇ συναναστροφῇ ἐκείνῃ, λίαν δυστυχῆ ἑαυτὸν ὑπολαμβάνει. Τὴν κοινωνίαν δὲ συγκροτοῦσιν οἱ ἐν ἀργίᾳ διάγοντες πλούσιοι καὶ οἱ ὑπάλληλοι· ὡς πρὸς τοὺς ἐμπόρους, κατὰ πρόληψιν, ἥτις ἤρξατο μὲν βαθμηδὸν νὰ ἐκλείπῃ, ἀλλ' ἥτις πρὸ δέκα ἢ δεκαπέντε ἐτῶν ἦν ἐν πλήρει ἐνεργείᾳ, κατὰ πάσας τὰς πόλεις, ἐν αἷς διέτριψα, οἱ ἔμποροι, λέγω, δὲν εἶναι ἐκ τῶν τῆς καλῆς κοινωνίας προσώπων. Ἐπειδὴ δὲ αἱ νεάνιδες ἀβίωτον λογίζονται τὸν βίον, ὅταν δὲν προσκαλῶνται ἐν τῇ συναναστροφῇ τοῦ κυρίου προέδρου, ἢ τοῦ κυρίου ἐφόρου, νυμφεύονται ὑπάλληλον, ὅπως δύνανται καὶ νὰ εἰσέρχωνται καὶ νὰ μένωσι μέλη τῆς καλῆς κοινωνίας.

Καθ' ἃς ἑσπέρας δίδοται χορός, παρίσταται ὁ ὑπάλληλος τὴν μελανοβαφῆ τῆς ἐθιμοταξίας περιβολὴν φέρων· προχωρεῖ ἀναμέσον δύο στίχων νεανίδων λευχειμόνων, ὄπισθεν τῶν ὁποίων παρατείνεται τὸ σοβαρὸν τῶν παραδεισίων πτηνῶν καὶ τῶν κυδαροειδῶν κεκρυφάλων σύστημα· πάρεδρος δέ τις δικαστικὸς εἰς τὸ οὖς αὐτοῦ ὑποτονθορίζει, *βλέπετε ἐκείνην ἐκεῖ τὴν δεσποινίδα; ἂν τὴν ζητήσητε, θὰ τὴν λάβετε· ὁ πατὴρ τὴν δίδει*. Πολλάκις ἐν τούτοις ὅταν ἡ ἐκ τῆς θέσεως πρόσοδος μόλις ἐπαρκῇ πρὸς συντήρησιν ἑνός, εἶναι τάχα φρόνιμον νὰ διπλασιασθῶσιν αἱ δαπάναι; Ναὶ μὲν παρηγορεῖται λέγων *θὰ λάβω αὔξησιν μισθοῦ*, συνήθως ὅμως ὅ,τι λαμβάνει αὔξησιν... εἶναι ἡ οἰκογένεια.

Τοιαῦται εἰσὶν αἱ μικραὶ τοῦ βίου τοῦ ὑπαλλήλου ἀθλιότητες· μίαν ὅμως πολλῷ βαρυτέραν πάσχει οὗτος ἀλγηδόνα, ὁπόταν εὑρίσκεται εἰς πάλην μεταξὺ τῆς συνειδήσεως καὶ τῆς θέσεώς του. Χαλεπὴ ὄντως ἡ πάλη· καλῶς δὲ γινώσκουσι τοῦτο οἱ τὴν αὐτὴν μετ' ἐμοῦ ἄγοντες ἡλικίαν, ὅταν αἴφνης ἡμέραν τινὰ ἔρχεται ἐγκύκλιος ἀγγέλλουσα ὅτι αὔριον δέον νὰ ὑπογράψῃ τις τὴν μικρὰν ἐκείνην λέξιν, *ὁρκίζομαι*, ἣν μικρὸν πρότερον κάτωθεν ἄλλης ἀντιθέτου εἶχεν ὑπογράψας ἐγκυκλίου, ἆ! σᾶς βεβαιῶ λίαν δυσάρεστον καταντᾷ τὸ πρᾶγμα. Καὶ καλά, διανοεῖταί τις, πεντεκαίδεκα τοῦ βίου μου ἐδαπάνησα μακρὰ ἔτη, ὅπως τὴν θέσιν ταύτην ἀποκτήσω, διῆλθον τὰς ἐξετάσεις μου εὐδοκίμως, πρῶτος κατὰ πάντας τοὺς διαγωνισμοὺς ἀνεδείχθην, ἐξαιρέσει δὲ τοῦ ἔργου, εἰς ὃ ἀσχολοῦμαι νῦν, οὐδὲν ἄλλο ἢ σχεδὸν οὐδὲν γινώσκω· ἐὰν ἤδη ἀρνηθῶ τὴν ὑπογραφήν, ἡ παῦσίς μου πάντως εἶναι βεβαία· ἀλλὰ τότε τί θ' ἀπογείνω;

Digitized by Google

ἀντὶ ὑποστηρίξεως ἐν τῇ κοινωνίᾳ δυστροπίαν πάντες θὰ μοῦ καταψηφίσωσι. Τέλος πάντων, μικρὸν τὸ παρ' ἐμοῦ ζητούμενον... ἀλλὰ τότε διατί, ἁπλῶς περὶ διατυπώσεως προκειμένου, ν' ἀπαιτῶσι τὸν ὅρκον τοῦτον παρ' ἐμοῦ; Οὐχί! τὸ συνειδὸς ἐν ἐμοὶ κραυγάζει, ὅτι οὐδέποτε ἐπιβάλλεται ὅρκος ὡς ἁπλῆ διατύπωσις. Σταθμίζει οὕτω τὰ ὑπὲρ καὶ τὰ κατὰ τῆς προτάσεως, ὅταν δὲ, παρελθούσης ἐν ἀγωνίᾳ τῆς νυκτὸς, θαμβὴ καὶ πένθιμος δεκεμβρίου ἡμέρα διαφωτίσῃ τὸ δωμάτιον, εὑρεθῇ δὲ κατακείμενος ἀκόμη καὶ ἑαυτὸν διαπυνθανόμενος *τί τὸ πρακτέον σήμερον*; ὑπὸ φρικτῆς καταλαμβάνεται ἀδημονίας. Καὶ ὑπομονὴ μὲν ἂν ὁ ἄνθρωπος τύχῃ ἄγαμος· τὸ κακὸν εἶναι ἔλασσον· ἀλλ' ἂν ἦναι ἔγγαμος; οἴμοι! οὐδόλως τῶν γυναικῶν καταμέμφομαι, πρόδηλον ὅμως ὅτι αὗται ἐκ συστήματός εἰσι συντηρητικαί. Τί; λέγουσι, νὰ θυσιασθῇς χάριν φιλοτιμίας; Ἀλλ' οὕτω πράττων οὐ μόνον τὴν ἡμετέραν ἀλλὰ καὶ τῶν τέκνων μας τὴν ζωὴν θυσιάζεις.—Πῶς θέλετε τότε ν' ἀντιπαλαίσῃ ὁ ἀτυχὴς ἐκεῖνος ἐναντίον γυναικὸς φιλτάτης, παρουσιαζούσης τὰ τέκνα της καὶ λεγούσης «τί λοιπὸν θὰ γείνωσι ταῦτα!» Ἔπειτα, καθόλου εἰπεῖν, ἡ γυνὴ αὐστηρότερον ἀείποτε τοῦ δέοντος περὶ τοῦ ἀνδρὸς κρίνουσα, καθ' ἑαυτὴν λέγει· παραιτούμενος τῆς θέσεως ταύτης, οὐδέποτε πλέον θὰ ἐπαρκέσῃ εἰς ἑαυτὸν, ἅτε ἀνίκανος νὰ ἐξεύρῃ πόρους· τὸν γνωρίζω.[1]

Η ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ ΕΛΕΝΗ ΕΝ ΙΕΡΟΥΣΑΛΗΜ

Ἐν ἔτει 327 ἡ βασίλισσα Ἑλένη, ἡ μήτηρ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου ἐπορεύθη πρὸς τὴν Παλαιστίνην ἵνα ἐξαγάγῃ μὲν τὴν γῆν ταύτην, ἐν ᾗ ἐγεννήθη καὶ ἀπέθανεν ὁ Σωτὴρ, ἀπὸ τῆς ἀθλίας καταστάσεως εἰς ἣν εἶχε περιέλθει, ἐπιζητήσῃ δὲ ἐπὶ τοῦ χώρου τούτου, τοῦ ποτισθέντος ὑπὸ τοῦ ἁγίου ἐκείνου αἵματος, τὴν ἐξιλέωσιν τῶν παρὰ τοῦ υἱοῦ αὐτῆς πραχθέντων ἁμαρτημάτων. Τῳόντι, κατὰ τὴν πρώτην καὶ τὴν δευτέραν μ. Χ. ἑκατονταετηρίδα, αἱ ἐπανειλημμέναι τῶν Ἰουδαίων κατὰ τῆς ῥωμαϊκῆς ἀρχῆς ἐπαναστάσεις εἶχον προκαλέσει δεινοτάτας ἀντεκδικήσεις. Ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς Ἱερουσαλὴμ ἠγέρθη πόλις νέα φέρουσα τὸ ἐθνικὸν ὄνομα τῆς Αἰλείας Καπιτωλίνας, καὶ ἐπὶ τοῦ τόπου ὅπου ὑψοῦτο ἄλλοτε ὁ ναὸς τοῦ Σολομῶντος, κατεσκευάσθη πολυτελὲς ἱερὸν τοῦ Καπιτωλίου Διός. Ἰουδαῖοι σχεδὸν πλέον δὲν ὑπῆρχον ἐν αὐτῷ, ὀλίγιστοι δὲ ἦσαν οἱ χριστιανοί· ὥστε ὁ Ἐπίσκοπος τῆς πόλεως καὶ χώρας ἐν ᾗ ἐτελέσθησαν τὰ πρῶτα τῆς πίστεως ἡμῶν μυστήρια, ὁ Ἐπίσκοπος τοῦ θρόνου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐκάθησάν ποτε ὁ Ἰάκωβος καὶ πολλοὶ τοῦ Χριστοῦ συγγενεῖς, ἐκπεσὼν παντάπασι τοῦ ἀρχαίου ἀξιώματος, κατήντησε νὰ ὑποτάσσεται εἰς τὸν μητροπολίτην Καισαρείας. Ὅτε ἡ βασίλισσα Ἑλένη ἔφθασεν εἰς Ἱερουσαλὴμ, οὐδεὶς ἠδυνήθη νὰ καταδείξῃ αὐτῇ τὸν τάφον τοῦ Σωτῆρος. Μόλις δὲ μετὰ πολλὰς ἐρεύνας ἀνευρέθη ὁ ἱερὸς χῶρος καὶ διὰ συντόνου ἐργασίας ἀνεκαλύφθη αὐτὸ τὸ σεμνὸν καὶ πανάγιον τοῦ γεγονότος μαρτύριον, ἤτοι ὁ τίμιος καὶ ζωοποιὸς σταυρός. Ὅθεν ἀναγγελθέντος τοῦ πράγματος εἰς τὸν Κωνσταντῖνον, διέταξεν οὗτος παραυτίκα νὰ ἐγερθῇ ἐπὶ τοῦ ἁγίου Τάφου ἐκκλησία λαμπροτάτη τῆς Ἀναστάσεως· καὶ ἡ Ἑλένη αὐτὴ ἐφρόντισε, πρὶν ἀναχωρήσῃ ἐκ τῆς Παλαιστίνης, νὰ τεθῶσι τὰ θεμέλια τοῦτε ναοῦ τούτου καὶ ἄλλων πολλῶν κατὰ τὴν χώραν ἱερῶν. Μεθ' ὃ ἀπῆλθεν ἐκ τῆς Ἰουδαίας πρὸς τὸν υἱὸν αὐτῆς. Ἡ συνέντευξις αὐτῶν ἀπέβη κατανυκτική. Ὁ Κωνσταντῖνος, ὅστις πρὸ καιροῦ εἶχε τιμήσει τὴν μητέρα αὐτοῦ ὡς βασίλισσαν, ἀπένειμεν ἤδη αὐτῇ πλεῖστα ἕτερα εὐλαβείας δείγματα καὶ, μετ' ὀλίγον ἀποθανοῦσαν ἐν ἀρχῇ τοῦ ἔτους 328, εἰς ἡλικίαν ἐτῶν περίπου 80, ἐκήδευσε μεγαλοπρεπέστατα, μετακομίσας βραδύτερον τὰ ὀστᾶ αὐτῆς εἰς τὴν νέαν τοῦ κράτους πρωτεύουσαν.

Κ. Παπαρρηγοπουλος.

Ἐν τῇ πρό τινος δημοσιευθείσῃ Ἀλληλογραφίᾳ τοῦ ἀποθανόντος γλαφυροῦ συγγραφέως καὶ πολυμαθοῦς ἀκαδημαϊκοῦ τῆς Γαλλίας Ἰουλίου Janin, ὑπάρχει ἐπιστολή του πρὸς τὴν ἑαυτοῦ σύζυγον ἀναφερομένη εἰς τὸν οὐχὶ πρὸ πολλοῦ χρόνου τελευτήσαντα διάσημον ἀστρονόμον Le Verrier, ἣν ὡς διδακτικωτάτην ἅμα καὶ ὡραιοτάτην μεταδίδομεν τοῖς ἀναγνώσταις τῆς Ἑστίας.

Σ. τ. Δ.

ΜΙΑ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΙΟΥΛΙΟΥ JANIN

Μ' ἐπεσκέφθη σήμερον ὁ κ. Λεβερριέ, ὁ εὐτυχὴς ἐκεῖνος καὶ ἱκανὸς ἀνὴρ ὁ ἀνακαλύψας ἓν ἄστρον, ἕνα κόσμον νέον ἐν τῷ μέσῳ τόσων κόσμων διατρεχόντων τὸ ἀχανές. Εἶνε νέος ἔτι, τριάκοντα τεσσάρων ἐτῶν καὶ ξανθός! Μοὶ ἐξήγησε διὰ τίνος ἀτελευτήτου ἀκολουθίας ὑπολογισμῶν εἶχε δυνηθῇ ἀπὸ τοῦ βάθους τοῦ σπουδαστηρίου του ν' ἀνεύρῃ τὸν κόσμον ἐκεῖνον, ὃν οὐδεὶς πρὸ αὐτοῦ εἶχε συναισθανθῇ. Εἶνε ὀλίγον μακρὰ ἡ ἀφήγησις.

Δεκαεπτὰ πλανῆται εἶνε γνωστοὶ μέχρι τῆς σήμερον· ἕκαστος πλανήτης χωρίζεται ἀπὸ τὸν ἥλιον κατὰ τὸν ἑξῆς περίπου τρόπον. Ἃς ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ ὑπ' ἀριθ. 1 πλανήτης εὑρίσκεται εἰς 4,000 λευγῶν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ ἡλίου, ὁ ὑπ' ἀριθ. 2 θὰ ἦνε εἰς 8,000 λευγῶν ἀπόστασιν, ὁ 3 εἰς 16,000 καὶ οὕτω καθεξῆς, διπλασιαζομένης ἑκάστοτε τῆς ἀποστάσεως. Ἀπὸ Νεύτονος καὶ ἐντεῦθεν ἕκαστος τῶν πλανητῶν τούτων ὑπείκει εἰς τὸν καθολικὸν ἐκεῖνον νόμον, ὃν ὥρισεν αὐτῷ ὁ Θεὸς καὶ ὁ Νεύτων, τὸν νόμον δηλονότι τῆς ἕλξεως. Αἱ κινήσεις αὐτῶν εἶνε τακτικώταται, οὐδέποτε διεταράχθησαν. Μόνον ὁ τελευταῖος πλανήτης, ὁ *Οὐρανὸς* (οὕτω νομίζω καλεῖται) δὲν ὑπήκουεν εἰς τὸν ἀναγκαῖον, εἰς

1. Σαββατιαία Ἐπιθεώρησις.

Digitized by Google

τὸν ἀπόλυτον τῆς ἕλξεως νόμον. Διὰ τί; πῶς τὸ ἄστρον τοῦτο εὑρίσκετο εἰς ἐπανάστασιν; Ἄγνωστον. Καὶ ὅμως ὁ *Οὐρανὸς* διέψευδε τὸν Θεὸν καὶ τὸν Νεύτωνα καὶ ἦτο ἡ πρώτη φορὰ εἰς τὸν βίον των, καθ' ἣν ὁ Θεὸς καὶ ὁ Νεύτων διεψεύδοντο.

Δι' ἀπιστεύτου ὑπολογισμῶν σειρᾶς, διὰ πολλῶν συμπερασμάτων καὶ δι' ἀτελευτήτων *ἄρα καὶ ἀκολουθεῖ ὅτι*, ὁ κ. Λεβερριὲ ἐσυλλογίσθη ὡς ἑξῆς· Θὰ ὑπάρχῃ βεβαίως ἀόρατός τις πλανήτης καὶ ἄγνωστος, ἀλλ' ὑπακούων τῷ νόμῳ, μεταξὺ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 16 πλανήτου καὶ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 17. Τούτου τεθέντος, ὁ *Οὐρανὸς* θὰ ὑπαχθῇ εἰς τὸν γενικὸν κανόνα καὶ δὲν θ' ἀποτελῇ ἐξαίρεσιν. Ὁ πλανήτης τώρα ὁ ἄγνωστος, ἂν ὑπάρχῃ κρατεῖ τὸν ὑπ' ἀριθ. 17, τούτου δ' ἀποδειχθέντος, ὁ φίλος μας ἀνεκάλυψε τὸν ὄγκον, τὸ βάρος, τὴν πορείαν, τὸ φῶς τοῦ ἄστρου του· πρὸς τούτοις ὥρισε τίνα θέσιν κατέχει, τίνα ὁδὸν θὰ λάβῃ, τίνα ὤθησιν δίδει εἰς τὸν *Οὐρανόν*! Ἀνακάλυψις θαυμασία! Καὶ ἐγένετο αὔτη τὴν νύκτα, χωρὶς νὰ βλέπῃ τὸν οὐρανὸν, ὑπὸ τὰ νέφη, ὑπὸ τὸ φῶς τοῦ λύχνου, ἐν ᾧ τὸ πᾶν ἐκοιμᾶτο καὶ ἐδῶ κάτω καὶ ἐκεῖ ἐπάνω! Καὶ ὅμως μὲ δάκτυλον ἀσφαλῆ ἐδείκνυε τὴν θέσιν τοῦ ἄστρου ὁ ἀστρονόμος καὶ ἐβάδιζε μὲ βῆμα σταθερὸν διὰ μέσου τῶν ἀτραπῶν τῶν ἐσπαρμένων δι' ἀπειρίας κόσμων!

Καὶ ἀφ' οὗ ἐβεβαιώθη περὶ τοῦ ἀσφαλοῦς τῆς ἀνακαλύψεως, ἠθέλησε ν' ἀναβῇ εἰς τὸ Ἀστεροσκοπεῖον τῶν Παρισίων, ἀλλὰ τὸ Ἀστεροσκοπεῖον τῶν Παρισίων ἦτο κλειστόν. Δὲν εἰσέρχονται εἰς αὐτὸ παρὰ οἱ μὴ ἀνακαλύπτοντες πλανήτας. Τί ἔκαμε τότε ὁ κ. Λεβερριέ; Ἔγραψε πρός τινα ἐν Βερολίνῳ συνάδελφόν του, λέγων·

—Σὺ ὁ ἔχων Ἀστεροσκοπεῖον καὶ ὄργανα ἀστρονομικὰ, ὁπλίσθητι διὰ τοῦ τηλεσκοπείου καὶ εἰς τὴν δεῖνα θέσιν, πλησίον εἰς τὸ δεῖνα ἄστρον, ἐν τῷ χώρῳ, ὅστις νομίζεται κενὸς μέχρι σήμερον, ζήτησον! Θὰ εὕρῃς ἄστρον τοιοῦτον καὶ τοιοῦτον!

Ἀπαράλλακτα ὅπως λέγωμεν εἰς τὴν Ἰουλίαν ὅταν εἶνε εἰς τὰ καλά της·

—Πήγαινε, εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ Ὠδείου νὰ φέρῃς ἓν *λανδὼ* διὰ νὰ ὑπάγῃ ἡ Κυρία Janin εἰς τὸ δάσος. Μὲ τὴν διαφορὰν ὅμως ὅτι πολλάκις ἡ Ἰουλία ἐπιστρέφει φέρουσα ἀντὶ *λανδὼ* ἐλεεινόν τι παλαιὸν ἁμάξιον, ἐν ᾧ ὁ Βερολιναῖος ἀστρονόμος ἔφερεν εἰς τὸν ἡμέτερον τὸ ἄστρον του! Τὸ ἄστρον ἐκεῖνο, περιέμενε τὴν ἀνθρωπότητα ἐκεῖ ὅπου εἶχεν εἰπεῖ ὁ κ. Λεβερριὲ, οὔτε ὑψηλότερα οὔτε χαμηλότερα, οὐδὲ τέταρτον δευτερολέπτου ἐδῶθεν ἢ ἐκεῖθεν τοῦ ὁρισθέντος μέρους. Ὑπάρχει τι μεγαλοπρεπέστερον ἐν τῇ μεγαλοφυΐᾳ, μεγαλήτερον ἐν τῇ θελήσει, περισσότερον ἐν τῇ ἐπιστήμῃ;

Ἴδε τὸ ἄστρον, ἴδε ὁ νέος κόσμος! Ὁ οὐρανὸς ἐμεγαλύνθη ὑπὸ νεανίου, ὅστις ἠδύνατο νὰ ἦνε υἱός μου. Τί ἐντροπὴ δι' ἡμᾶς τοὺς ζυγιστὰς τῶν διφθόγγων, τοὺς κυνηγοὺς τῶν λέξεων, τοὺς περιοδοποιούς! Ζητοῦμεν ψύλλους 'ς τ' ἄχυρα, ἐνῷ ὁ ἄλλος ἀνακαλύπτει εἰς τὸν οὐρανὸν ἀστέρας! Καὶ ἐκεῖνος ὁ βλὰξ ὁ ὑπουργὸς ἐνόμισεν ὅτι ἠδύνατο ν' ἀνταμείψῃ τοιαύτην μεγαλοφυΐαν ἀπονέμων ἕνα *φιόγκον* ἀπὸ ἐρυθρὰν ταινίαν εἰς τὸν Λεβερριέ! Σημείωσαι ὅτι ὁ κ. ὑπουργὸς ἔχει τὸν μεγαλόσταυρον τῆς Λεγεῶνος τῆς τιμῆς. Ἔπρεπε ν' ἀποσπάσῃ τὴν μεγάλην ταινίαν τοῦ μεγαλοσταύρου του καὶ ὡς τάπητα νὰ τὴν θέσῃ ὑπὸ τοὺς πόδας τοῦ ἀστρονόμου.

Ἐχάρην πολὺ καὶ ἐτιμήθην δυνηθεὶς νὰ χαιρετίσω τοιοῦτον ἄνδρα. Θὰ λάμπῃ εἰς τὸ στερέωμα τὸ ἄστρον του αἰωνίως καὶ ὅταν ἀκόμη θὰ ἦνε λησμονημένοι πάντες οἱ ἄνθρωποι—ἀπὸ τοῦ Ὁμήρου μέχρι τοῦ κ. Ἰουλίου Janin.

Χαῖρε, φιλτάτη μου, ἄστρον μου λατρευτόν! Πόσον ἀνόητος εἶμαι νὰ ζηλεύω τὸν κ. Λεβερριὲ διὰ τὸ ἄστρον του, ὡς νὰ μὴ εἶχον εὕρει καὶ ἐγὼ τὸ ἰδικόν μου εἰς τὸν οὐρανόν.

JULES JANIN.

ΙΣΧΥΣ ΜΝΗΜΟΝΙΚΟΥ

Ὅταν τὴν μνήμην ἀνεπλήρωσεν ἡ γραφὴ καὶ πολὺ μετὰ τοῦτο ἡ τυπογραφία, ἀπεσύρθη ἐκείνη εἴς τινα τοῦ ἐγκεφάλου ἡμῶν γωνίαν καὶ ἀφῆκε τὸ στάδιον ἐλεύθερον εἰς τοὺς νεήλυδας αὐτῆς ἀναπληρωτάς. Ὅταν ὅμως ὑπηρέτει μόνη, ἢ σχεδὸν μόνη, τὸν νοῦν, ἄνευ βοηθῶν καὶ συναντιληπτόρων, ἐξετέλει εὐσυνειδήτως τὸ καθῆκόν της, καὶ μάρτυρες τούτου ἔστωσαν, πλὴν τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου, ὅστις, ἀγράμματος ὢν, ἐγνώριζεν ὁλόκληρον τὴν Θείαν Γραφὴν ἀπὸ στήθους (August. De Doctr. Christ. § 4), αὐτοὶ οἱ πρὸ ἡμῶν, οἵτινες σπάνιά τινα χειρόγραφα ἔχοντες μόλις εἰς διάθεσιν αὐτῶν, ἠναγκάζοντο ν' ἀποστηθίζωσι, καὶ ἀπεστήθιζον, καὶ διετήρουν πιστότατα ἀπὸ μνήμης τὸν Ὅμηρον πολλάκις ὁλόκληρον, καὶ πολλὰς πρὸς τούτοις τοῦ Αἰσχύλου καὶ Σοφοκλέους τραγῳδίας.

Ὁ Νικήρατος (παρὰ Ξενοφῶντι: Συμπόσ. Γ', 5) λέγει «ὁ πατὴρ ἠνάγκασέ με πάντα τὰ Ὁμήρου ἔπη μαθεῖν· καὶ νῦν δυναίμην ἂν Ἰλιάδα ὅλην καὶ Ὀδύσσειαν ἀπὸ στόματος εἰπεῖν». Ὁ τῆς Μακεδονίας βασιλεὺς Κάσσανδρος λέγεται ἐπίσης παρ' Ἀθηναίῳ, «ὅτι οὕτως ἦν φιλόμηρος, ὥστε διὰ στόματος ἔχειν τῶν ἐπέων τὰ πολλά».

Θαυμασίαν ἰσχὺν μνημονικοῦ ἀπαντῶμεν καὶ παρὰ τοῖς ῥαψῳδοῖς (χάνς) τῆς Περσίας, τοῖς ᾄδουσι τὸν Σαχναμὰ (βασιλικὴν βίβλον) τοῦ διασήμου Πέρσου ποιητοῦ Φερδούση (περιέχοντα 120,000 στίχους) ἢ τὸ Κοράνιον τοῦ Μωάμεθ, ἢ ἄλλας ἐθνικάς των ποιήσεις. Τὸ μνημο-

Digitized by Google

νικὸν τῶν ἀοιδῶν τούτων, λέγει ὁ Chodzko (Specimens of the popular poetry of Persia, Εἰσ. σ. 13), εἶνε πραγματικῶς τεράστιον· ἅμα προσκαλούμενοι, ᾄδουσιν ἤτοι ἀπαγγέλλουσιν ἀπνευστὶ, ἀπταίστως καὶ ἐπὶ ὥρας ὁλοκλήρους, ὅσα δήποτε ζητηθῶσι τεμάχια, ἀρχόμενοι ἀπὸ τοῦ ὑποδεικνυομένου αὐτοῖς στίχου. Οὕτως ἐπίσης πολλοὶ ῥαψῳδοὶ τῆς καλουμένης Τσαγγαριάδος, ἡρωϊκοῦ ἔπους ἐκ τριακοσίων ἑξήκοντα ᾀσμάτων, ἰσομεγέθων περίπου ταῖς ὁμηρικαῖς ῥαψῳδίαις, γνωρίζουσιν εἴκοσιν ἢ καὶ πλείονα αὐτοῦ ᾄσματα ἀπὸ στήθους. Πλεῖστοι δὲ τῶν ἐνετῶν πορθμέων (gondolieri), οὐδέποτε ἀναγνόντες τὸν Τάσσον, γνωρίζουσιν, ἐκ προφορικῆς ἀπαγγελίας ἀπομνημονεύσαντες, καὶ ψάλλουσιν ὁλόκληρα τῆς Ἠλευθερωμένης Ἱερουσαλὴμ ᾄσματα.

Πολλοὶ ἐκ τῶν μεγάλων τοῦ ἔθνους ἡμῶν διδασκάλων εἶχον τεράστιον μνημονικόν. Χθὲς ἔτι ὁ ἀτυχὴς τῆς *Κεράτζας* ποιητὴς, ὁ χαριέστατος τῆς Ἰωνίας ψάλτης Ἠλίας Τανταλίδης, παρέδιδεν ἀπὸ μνήμης τοὺς ἕλληνας ποιητὰς ἐν τῇ φιλολογικῇ τῆς Χάλκης σχολῇ. Α. Β.

ΔΥΟ ΜΥΘΟΙ ΤΟΥ ΝΑΣΡ-ΕΔ ΔΙΝ-ΧΟΤΖΑ

Κἀνὲν ἴσως ἄλλο ἔθνος δὲν ἔχει τοσαύτην περὶ τὸ μυθολογεῖν ἕξιν, ὅσην ἔχουσιν οἱ Ἀσιανοί· καὶ ὅστις ἤκουσέ τινα τῶν διακεκριμένων ἐξ ἐπαγγέλματος μυθολόγων ἀπαγγέλλοντα τὸν τυχόντα μῦθον τῆς Χαλιμᾶς, φθάνει μόνον νὰ γνωρίζῃ τὴν γλῶσσαν, θέλει συνομολογήσῃ ὅτι ὁ ἀπόλογος ἐγεννήθη ἐν τῇ Ἀσίᾳ. Ἠθοποιΐα ἐντελεστάτη, μίμησις αὐτόχρημα φυσικὴ τοῦ χαρακτῆρος, τῶν ἠθῶν, τῆς φωνῆς πολλάκις αὐτῆς τῶν εἰσαγομένων προσώπων, ὅλη τῶν ἀνθρωπίνων παθῶν ἡ ἀληθὴς ζωγραφία, πάντοτε συνοδευομένη μὲ φωνὴν εὔλαλον, τὴν ὁποίαν καθιστᾷ μελῳδικωτέραν ἡ εὔρυθμος Τουρκοπερσικὴ γλῶσσα, εἶνε τὰ συνήθη χαρακτηριστικὰ τῶν αὐτοδιδάκτων ῥαψῳδῶν τούτων· καὶ ἑπομένως τὸ ἀκροατήριον αὐτῶν εἶνε πάντοτε πολυάριθμον, ἡ δὲ ἐπικρατοῦσα μ' ὅλον τοῦτο βαθυτάτη σιγὴ σπανιώτατα διακόπτεται ἢ ὑπὸ ψιθυρισμοῦ δηλοῦντος συγκίνησιν καὶ ἐπιδοκιμασίαν (διότι οὐδέποτε οἱ Τοῦρκοι χειροκροτοῦσιν), ἢ ὑπὸ γέλωτος ἐγκαρδίου, ἢ ὑπὸ τοῦ πρὸς ἀργυρολογίαν περιαγομένου δίσκου. Μετὰ τὴν καταστροφὴν ὅμως τῶν Γενιτσάρων, αἱ ἀκροάσεις αὗται ἐξέλιπον· διότι ἡ Κυβέρνησις τὰς ἐθεώρει ἐπικινδύνους διὰ τὴν συνάθροισιν τῶν ἀργῶν.

* * *

Οἱ ὑπὸ τὸ πλαστὸν ὄνομα τοῦ Νάσρ-ἐδ-δὶν-Χότζα μῦθοι εἶνε οἱ κοινῶς γνωστότεροι Τουρκικοὶ μῦθοι, ὧν τινες καὶ ἐξελληνίσθησαν πρὸ ἐτῶν. Μετάφρασιν αὐτῶν γαλλικὴν ἐξέδωκεν ἐπίσης ὁ κ. Μαλούφ. Ἐκ τῶν μύθων τούτων ὀλίγοι εἶνε οἱ καλοί· οἱ πλεῖστοι δὲν ἔχουσιν οὔτε τὸν κοινὸν νοῦν. Ἐκ τῶν καλλιωτέρων εἶνε οἱ ἑξῆς δύο·

Ἀναβὰς ποτε εἰς τὸν ἄμβωνα ὁ Χότζας, προοιμίασεν, ἀποτεινόμενος πρὸς τοὺς συνελθόντας πιστοὺς, διὰ τῆς ἑξῆς ἐρωτήσεως: «Ἠξεύρετε, τί θὰ σᾶς εἴπω;—Ὄχι, Χότζα-ἐφέντη, ἀπεκρίθη τὸ ἀκροατήριον, δὲν ἠξεύρομεν τίποτε.—Ἀφ' οὗ λοιπὸν δὲν ἠξεύρετε τίποτε, τί νὰ σᾶς εἴπω;» καὶ κατέβη τοῦ ἄμβωνος. Ἀναβὰς ἄλλην ἡμέραν, «Δὲν ἠξεύρετε, βέβαια, λέγει, Μουσουλμάνοι, τί θὰ σᾶς εἴπω.—Τὸ ἠξεύρομεν, ἀπεκρίθη ὁμόφωνον τὸ ἀκροατήριον.—Ἀφ' οὗ λοιπὸν τὸ ἠξεύρετε, ἀπεκρίθη ὁ Χότζας, περιττὸν νὰ σᾶς τὸ εἴπω», καὶ καταβὰς ἀνεχώρησεν. Ἔκθαμβος ἡ ὁμήγυρις, ἀπεφάσισεν, ἅμα ὁ Χότζας ἤθελεν ἐπαναλάβει ἄλλοτε τὴν αὐτὴν ἐρώτησιν, ν' ἀποκριθῶσιν, οἱ μὲν, Ναί· οἱ δὲ, Ὄχι. Καὶ τῷ ὄντι, ἀναβάντος πάλιν τοῦ Χότζα μεθ' ἡμέρας τὸν ἄμβωνα, καὶ τὴν αὐτὴν ἐπαναλαβόντος ἐρώτησιν, οἱ μὲν ἀπεκρίθησαν «Τὸ ἠξεύρομεν», οἱ δὲ «Δὲν τὸ ἠξεύρομεν». Λοιπὸν, ἀπεκρίθη ὁ Χότζας, ὅσοι δὲν τὸ ἠξεύρουσιν, ἂς τὸ μάθωσι παρὰ τῶν ἄλλων, οἱ ὁποῖοι τὸ ἠξεύρουσι».

Σταλεὶς ὁ Νάσρ-ἐδ-δὶν-Χότζας ἐκ μέρους τῆς πατρίδος του πρὸς τὸν Τημοὺρ, ἐσυμβουλεύθη τὴν γυναῖκά του, τί νὰ φέρῃ δῶρον πρὸς τὸν κατακτητὴν, σῦκα ἢ κυδώνια. Ἡ γυνή του τῷ εἶπεν ὅτι τὰ κυδώνια εἶνε προτιμότερα, ὡς φαντακτερότερα. Ὁ Χότζας, φρονῶν ὅτι αἱ γυναῖκες δὲν δύνανται νὰ κρίνωσί ποτε τὸ καλλίτερον, ἔλαβε μεθ' ἑαυτοῦ σῦκα. Μαθὼν ὁ Τημοὺρ τίς ἦν καὶ τί ἐδωροφόρει, διέταξε νὰ τοῦ ῥίψωσιν ἀσκεποῦς ἓν πρὸς ἓν τὰ σῦκα κατὰ τῆς κεφαλῆς. «Δόξα τῷ Θεῷ,» ἔκραζεν ὁ Χότζας εἰς ἕκαστον κτύπημα. Περίεργος ὁ Τημοὺρ διὰ τὴν παράδοξον ταύτην ἐπιφώνησιν, εἶπε νὰ τὸν ἐρωτήσωσι τὴν αἰτίαν· «Δοξάζω τὸν Θεὸν, ἀπεκρίθη ὁ Χότζας, διότι δὲν ἤκουσα τὴν γυναῖκά μου, ἥτις μὲ συνεβούλευσε νὰ φέρω κυδώνια».

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

Μὴ σκέπτεσαι πᾶν ὅ τι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι δὲν εἶνε πρέπον νὰ μάθουν, μὴ λέγε πᾶν ὅ τι ὅλοι δὲν πρέπει ν' ἀκούσωσι καὶ μὴ πράττε πᾶν ὅ τι ὅλοι δὲν πρέπει νὰ ἴδωσι·

*

Τρία πράγματα χαρακτηρίζουσι τὸν σοφόν· τὸ σιωπᾷν ὅταν ὁμιλῶσι τρελοί, τὸ σκέπτεσθαι ὅταν οἱ ἄλλοι πιστεύωσιν ἁπλῶς καὶ τὸ ἐνεργεῖν, ὅταν οἱ ὀκνηροὶ χάνωνται εἰς ὀνειροπολήματα. (Παροιμίαι γερμανικαί).

Ἐν Ῥωσσίᾳ ἀναλογεῖ ἐτησίως μία ἐπιστολὴ ἐφ' ἑκάστου κατοίκου, ἐν Γαλλίᾳ 20 καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ 32 ἐπιστολαί.

ΑΘΗΝΗΣΙ.—ΤΥΠΟΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ, ΟΔΟΣ ΠΑΤΗΣΙΩΝ 14·

Digitized by Google

'Αριθ. 126 - Λεπτὰ εἴκοσι.

ΕΤΟΣ Γ'

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Πέμπτος — Συνδρομὴ ἐτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20.—Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶναι ἐτήσιαι— Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὁδὸς Σταδίου, 6. — 28 Μαΐου 1878

ΠΑΝΟΜΟΙΟΤΥΠΟΝ ΤΗΣ ΥΠΟΓΡΑΦΗΣ ΤΟΥ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΒΗΛΑΡΑ

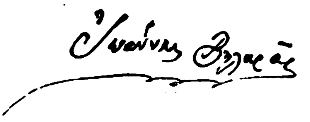

[Ὁ Ἰωάννης Βηλαρᾶς ἐγεννήθη ἐν Ἰωαννίνοις τῷ 1771. Ἐσπούδασε τὴν ἰατρικὴν εἰς Παταύϊον τῆς Ἰταλίας, ἣν καὶ ἐξήσκησε προσληφθεὶς εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Βελῆ Πασσᾶ, υἱοῦ τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ, τὸν ὁποῖον ἠναγκάσθη νὰ παρακολουθῇ εἰς ἁπάσας τὰς ἐκστρατείας του. Ἀκολούθως παραιτηθείς, διήγαγεν ἥσυχον καὶ εὐδαίμονα βίον ἐν τῇ πατρίδι του, ἐπαγγελόμενος τὸν ἰατρὸν καὶ καταγινόμενος εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν Μουσῶν. Ἀλλ' ἐπὶ τέλους ὑποστὰς τρομερὰν καταστροφὴν τῆς ἑαυτοῦ περιουσίας, συνεπείᾳ τῶν ὑπὸ τῆς Πύλης καταδιωγμῶν κατὰ τοῦ σατράπου Ἀλῆ Πασσᾶ, ἐτελεύτησεν ἐν πενίᾳ, ἐν Ζαγορίῳ, ἐν ἔτει 1823.]

Τὸ πρωτότυπον τῆς ἑπομένης ἀφελοῦς καὶ διδακτικῆς ἐπιστολῆς του ἐκοινοποιήθη ἡμῖν ὑπὸ τοῦ κ. Στ. Κρίνου.

Σ. τ. Δ.

Μία ἐπιστολὴ τοῦ

ΒΗΛΑΡΑ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΥΙΟΝ ΤΟΥ

Υγιέ μου !

Ἡ ἀνησυχία μου πολλαὶς φοραὶς καταντάει σὲ παραδαρμὸ ἐξαιτίας σου· ὄχι ἀπὸ κανένα σου σφάλμα, ἀλλ' ἀπὸ τὴν αἴσθησι τῆς πατρικῆς φιλοστοργίας, ὁποῦ νιόθω τὸ κεντρί της νὰ μὲ πληγόνῃ παραβαθιὰ στὴν καρδιὰ γιὰ τὴν ἀπουσία σου· ἡ ἀποκατάστασι στὸ δρόμο τῆς εὐτυχίας σου καταδαμάζει στὴν καρδιά μου τὸν πόνο τοῦ χωρισμοῦ σου, καὶ ὁ νοῦς μου λαρόνει, ὅποτε ἡ φαντασία μου σὲ παρασταίνει εὐτυχῆ στὴν ἐκλογὴ τῆς ἐπιχείρισίς σου· ἀλλ' ἡ ἀβεβαιότητα ἀκόμα τοῦ ἔργου μὲ κρατάει σὲ ἀδιάκοπον κυματισμὸ τῆς ἀπόφασίς μου. Τὸ μοναχὸ, ὁποῦ μὲ ἀναπαύει, εἶναι ἡ καλή σου γνώμη καὶ τὰ σωστὰ μέτρα, ὁποῦ μοῦ γράφεις, πῶς ἀγωνίζεσαι νὰ παίρῃς σὲ κάθε σου κίνημα. Ἐξακολούθα πάντα τὸν ἴδιον τρόπο, γιὰ νὰ ζῶ κἂν, στερεμένος ἀπὸ τὴν παρουσία σου, μὲ κάπιο θάρρος.

Τὰ γράμματά σου ἀπὸ Ζάκυνθο ἄργισαν νὰ μοῦ ἔρθουν· σ' αὐτὰ σοῦ ἀποκρίθηκα εὐθὺς, καὶ τὰ ἐσύστησα τοῦ ἴδιου μέσου ὁποῦ μοῦ ἐπαράγγελνες· ἐπιθύμαγα νὰ τὰ λάβῃς ογλήγορα. Τὴν ὥραν ὁποῦ τὰ ἐβούλλωσα, καὶ ἑτοιμάζομουν νὰ τὰ δώσω, μοῦ ἐγχείρισαν ἕνα γράμμα τοῦ κὺρ Ψαλίδα, ὁποῦ μοῦ φανέρονε, πῶς τοῦ ἐγύρευες μετρητά. Τοῦ ἔγραψα νὰ σοῦ ἐμπάσῃ ἀμέσως καὶ νὰ μὲ διορίσῃ νὰ τὰ μετρήσω ἐδῶ. Ἐπειράχτηκα, νὰ σοῦ εἰπῶ τὴν ἀλήθεια, ἀπὸ τὴν λέξι δανεικά! Ὅσο ζῶ, υγιέ μου, καὶ εἶναι χρεία νὰ συντρέξω ἀκόμα σὲ ἀναγκαιότατα ἔξοδά σου, δὲν καταδέχομαι ποτὲ νὰ χρεωστῇς ἄλλου βοήθεια· ἀλλὰ μήτε νὰ ἀπομακρυνθῇς ἀπὸ τῆς ἀπόδειξες τῆς ἀγάπης μου ὑποφτεύοντας νὰ μοῦ δώκῃς βάρος. Ὡς ποῦ φτάνει ἡ ἀγάπη τῶν γονέων πρὸς τὰ παιδιά τους καὶ ξεχωριστὰ πρὸς ἐκεῖνα ὁποῦ τὴν ἀχρίζουν, ἐσὺ εἶναι ἀδύνατον νὰ τὴν γνωρίσῃς ἀκόμα. Ἡ στέρεψι καὶ τῶν ἀναγκαιότατων, ὅποτε χρησιμεύει γιὰ τὸ καλὸ τῶν ἀξίων παιδιῶν, γένεται ἄκρα ἀπόλαψι ςοὺς γονεῖς. Τὰ παιδιὰ εἶναι ἡ ἐξακολούθησι τῆς ζωῆς τῶν γονέων, εἶναι ἕνα καὶ τὸ αὐτό· ὅλη ἡ διαφορὰ στέκεται στὸ ὀλιγόστεμα τῆς ζωντανάδας ἀπὸ τὴν ἀρχὴ, καὶ στὸ αὐγάτισμα τῆς ἴδιας στὰ κλωνάρια. Ὅποτε τὰ μέρη ὁποῦ προσθέτονται στὴ ῥίζα ἀναλογοῦν μὲ τὴν ποιότητά της, γεννιέται ἡ ἀμοιβαία ἀγάπη καὶ εὐτυχία καὶ ἡ ζωὴ τῆς ῥίζας ἀπ' ὀλίγο ὀλίγο ἀπερνόντας στοὺς κλώνους τὴν ἀφίνει νεκρή· ἀλλ' ὁ θάνατός της εἶναι γλυκός. Ἂν τὰ κλωνάρια ξεκλίνουν ἀπὸ τὴν ποιότητα τῆς ῥίζας προξενιέται ἡ ἀντιπάθεια καὶ ὅσα ἀπ' αὐτὴ, καὶ ὁ θάνατος τῆς ῥίζας τότε πικρός. Ἐφυσιολόγησα παραπολύ· ἀλλὰ σὲ ἀγαπῶ καὶ πολὺ, ἐπειδὴ καὶ προσπαθῶ νὰ γένῃς ἄξιος τῆς ἀγάπης μου.

Δὲν ἠξέρω τί ἀποφάσισες γιὰ τὸν ἀπ' αὐτοῦ μισεμό σου καὶ εἶμαι σὲ ἀνυπομονησιὰ ὅσο νὰ μάθω. Μὴ παραξενεύεσαι, υγιέ μου, γιὰ τὴν ἀνησυχίαν μου· ἡ πράξι μου στὸ μέγα βιβλίο τοῦ κόσμου, ἐξαιτίας τῆς πολυκαιρινῆς παρατήρησις, μὲ ἀναγκάζει νὰ ἀμφιβάνω στὰ μέτρα τῆς ὁρμητικῆς νιότης. Τὰ ἀπέρασα αὐτὰ τὰ μωρὰ χρόνια, καὶ λογαριάζω τώρα τὰ λάθη, ὁποῦ ἐξαπροσεξίας μου ἔκανα. Ἐνόσω σ' εἶχα σιμά μου, εἶχα ὁ ἴδιος τὸ χαλινὸ, ὁποῦ σ' ἐμπόδαγε νὰ παραστρατήσῃς· κοντὰ σὲ ἄλλον, πῶς νὰ βεβαιωθῶ γιὰ τὴν ὁδηγία σου λείποντας ὁ ἴσκιος τοῦ πατρός; ἂν δὲν ἤμουν πληροφορημένος, πῶς εἶμαι παρὼν στὸ νοῦ σου, σὲ κάθε σου πράξι, θὰ ἤμουν ἀπελπισμένος. Παρηγοροῦμαι ἀπὸ τὸ στοχασμὸ, πῶς ἔχεις πάντα τὴν ἀγάπη καὶ τὸ σέβας πρὸς τὸν πατέρα σου· μολοποῦ καὶ ὁ μοναχὸς σκοπός σου εἶναι ἡ ἀληθινὴ εὐτυχία σου, ἡ μοναχὴ εὐχαρίστησις τῶν γονέων σου. Ἀγω-

Digitized by Google

νίζου νὰ ἀπολαμβάνῃς στὴ καρδιά μου τὰ δικαιόματα ὁποῦ ἐξαρχῆς ἀπόχτησες μὲ τὴν καλοσύνην σου, καὶ τὰ προνόμια, ὁποῦ σὲ τούτη σοῦ χάρισα γιὰ πάντα.

Μὴ σὲ μέλει γιὰ τὴν κατάστασί μου· ἀλήθια τὰ δεινά μου περιστατικὰ μοῦ ἔφεραν στενοχώριαις, μόνε ξέρε, πῶς ἐγὼ εἶμαι καὶ γενναιόκαρδος, μήτε καταπέφτω εὔκολα ἀπὸ τὴν ἐνάντια τύχη. Οἰκονομοῦμαι γιὰ τὴν πόρεψί μου. Καὶ ἀπὸ τὰ πολλά μου χρέη ὅλο κάτι ἐπλέρωσα· μεῖνε ἥσυχος γιὰ μένα καὶ κύτταζε νὰ μὴ ταλαιπωρῇς τὸν ἑαυτό σου.

Κοντᾶ σὲ ὅσα σοῦ ἐσημείωσα, λογιάζω ἀναγκαιότατο ἀκόμη νὰ σοῦ θυμήσω, πῶς ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ ἔχῃ τίμιον χαρακτῆρα γιὰ νὰ ζήσῃ στὸν κόσμο μὲ ὑπόληψι· ὁ φιλαλήθης καὶ φιλοδίκαιος εὑρίσκεται ἀνεπάντεχα πιασμένος στῆς παγίδαις τῶν δολερῶν καὶ κακοποιῶν ἀνθρώπων. Εἶναι χρεία λοιπὸν νὰ φυλάγεται ὁ χαρακτῆρας, ἀλλὰ νὰ μὴ φανερόνεται σ' ὅποιον λάχῃ ἀνεξέταχτα· ἡ προσποίησις εἶναι κακία, ἀλλ' αὐτὴ γίνεται ἀρετὴ ὅποτε δὲ συντρέχει πρὸς βλάβη τοῦ ἄλλου. Ὁ Σωκράτης ἤπιε τὸ κώνειο γιὰ νὰ μὴ παραβῇ τὸ χρέος του πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τὴν ἀρετή· μόνε ἔδωκε ἀφορμὴ νὰ θριαμβέψῃ ἡ κακία. Θελὰ εἰπῇς πρὸς καιρόν; τὸ κακὸ παράδειγμα καὶ μιᾶς στιγμῆς καταντάει ὀλέθριο γιὰ αἰῶνας.

ἀπὸ Τζεπέλοβο, τῇ 22 Τρυγητιοῦ 1822.

ὁ πατέρας σου

ΙΩΑΝΝΗΣ ΒΗΛΑΡΑΣ.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΒΗΛΑΡΑ

Ὁ Βηλαρᾶς, ὡς ἐξάγεται ἔκ τινων ποιημάτων του, καὶ νοῦν καὶ φαντασίαν καὶ μάθησιν καὶ ποικιλίαν γνώσεων εἶχε τοσαύτην, ὥστε καὶ ἐκ τῶν Ἄγγλων ὁ Dr. H. Holland ὠνόμαζεν αὐτὸν πολυμαθῆ, ἐγκρατῆ τῶν φυσικῶν καὶ μεταφυσικῶν ἐπιστημῶν, φιλόλογον, ποιητὴν ἐξαίρετον καὶ φιλόσοφον ἀνήκοντα μᾶλλον εἰς τοὺς χρόνους τῆς ἀρχαίας ἐλευθερίας.

Αἱ περὶ γλώσσης ὅμως καὶ περὶ ὀρθογραφίας ἰδέαι αὐτοῦ ἦσαν πάντη ἰδιόρρυθμοι. Καὶ εἰ μὲν στιχουργῶν μόνον μετεχειρίζετο τὴν διάλεκτον τῆς ἰδιαιτέρας αὐτοῦ πατρίδος, λόγος μηδείς· ἀλλὰ νὰ λέγῃ πεζογραφῶν τῆς *ἀληθινῆς μάθησις*, τοῦ *Ξενοφῶντα*, τὰ *σκολιὰ*, *ξετελειωμοὺς* καὶ *χάλλαγε*, καὶ ν' ἀποσκορακίζῃ ἐν τῇ γραμματικῇ αὐτοῦ τῇ ἐπιγραφομένῃ *Η ρομεηκη γλοσα* καὶ στοιχεῖα τοῦ ἀλφαβήτου καὶ τόνους καὶ πνεύματα, τοῦτο τῇ ἀληθείᾳ τεκμηριοῖ παράδοξόν τι νόσημα τῆς κριτικῆς τοῦ ἀνδρὸς δυνάμεως.

Ἐκ τῶν ἐρωτικῶν αὐτοῦ ποιημάτων ἡ *Ἄνοιξις* καὶ ἡ *Δύσις τοῦ ἡλίου* φαίνονταί μοι ἀριστουργήματα· ἡ πρώτη μάλιστα ὑπερτερεῖ καὶ τῆς τοῦ Χρηστοπούλου· ἡ δ' ἑτέρα τοσούτῳ προσφυῶς μιμεῖται διά τε τῶν ποιητικῶν εἰκόνων καὶ τῆς συνθήκης τῶν λέξεων τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, τὴν ἀνατολὴν τῆς σελήνης, τὸν κάματον τῶν ἐργατῶν καὶ τῶν κτηνῶν, τὴν ἠρεμίαν τῆς νυκτὸς καὶ τὸν ἀκοίμητον ἔρωτα, ὥστε φαντάζεσαι ὅτι βλέπεις τὴν φύσιν δρῶσαν ἢ πάσχουσαν, ὅτι σὺ αὐτὸς παθαίνεσαι, ὅτι σὺ αὐτὸς κεκοπιακὼς ἀποχωρεῖς εἰς τὴν καλύβην σου. Ἀλλ' ἐκ πασῶν τῶν ποιητικῶν ἀρετῶν τοῦ Βηλαρᾶ ἐπικρατεστέρα ἐστὶν ἡ σατυρική. Τὸ κατ' ἐμὲ ὁμολογῶ ἀμίμητον τὴν *Γιατρικὴν παρηγορίαν*, οὐδὲ ἀνέγνων εὐφυεστέραν καὶ χαριεστέραν μαστίγωσιν τῆς ἰατρικῆς ἀγυρτείας.

Ν. Δραγουμης.

ΓΙΑΤΡΙΚΗ ΠΑΡΗΓΟΡΙΑ

Ἐκ τῶν τοῦ Ἰωάννου Βηλαρᾶ.

Βογγομαχοῦσεν ἀσθενὴς
Κατάκειτος στὴν κλίνη,
Τοῦ χάρου παίρει, δίνει·
Καὶ λυπημένη καὶ πικρὴ
Ἡ μαύρη σύζυγός του
Θρηνοῦσε στὸ πλευρό του.
Σὲ τοῦτο μπαίνει κι' ὁ γιατρὸς
Καὶ τὸ σφυγμὸ τοῦ πιάνει,
Τὸν ἐρωτάει· τί κάνει;
Ὄχ! τί νὰ κάμω, δὲν μπορῶ,
Χειρότερα ὅσο πάω·
Φοβοῦμαι, θὰ πεθάνω.
Μὴ δὰ τὸ θάνατον ἐφτὺς
Στομάζεσαι, δειλιάζεις,
Καὶ τοῦ πατρός σου ὁμοιάζεις.
Ὁ μακαρίτης, σὰν κι' ἐσὺ
Μοῦ ἤλεγε, θυμοῦμαι,
Γιατρὲ δὲν τὸν πατοῦμε
Τὸ χάρο τούτην τὴ φορά;
Μὸν κεῖνος ἦταν γέρος,
Καὶ τοῦ θανάτου μέρος.
Δὲν ἔχω δύναμι γιατρὲ,
Μηδὲ γιὰ νὰ μιλήσω,
Καὶ δὲ θαρρῶ νὰ ζήσω.
Τὸν ἴδιον εἶχε, καὶ σωστὰ,
Ὁ μακαρίτης θιός σου,
Τὸ φόβον τὸ δικό σου.
Μὸν ἐσὺ, φίλε μου, ἀγκαλὰ
Ἀποπολλῆς στὸ στρῶμα,
Χαμοβαστιέσαι ἀκόμα.
Καλὸ δὲ βλέπω, κὺρ γιατρὲ,
Δὲν τρώγω, δὲν κοιμοῦμαι·
Πῶς λὲς νὰ μὴ φοβοῦμαι;
Σοῦρθαν στὸ νοῦ καθὼς θωρῶ,
Τὰ λόγια τοῦ ἀδελφοῦ σου,
Τοῦ μεγαλήτερού σου.
Ὁ μακαρίτης φαγητὸ,
Καὶ ὕπνον ἐποθοῦσε,
Καὶ μὲ συχνορωτοῦσε.
Μὸν ἐσὺ, φίλε μου, ἐπροχτὲ

Digitized by Google

Ζουμὶ θαῤῥῶ, καμπόσο
Νὰ ῥούφησες ὡστόσο.
Αὐτὰ ν' ἀκούῃ ἡ ὀρφανὴ
Γυναῖκά του, ἀρχινάει
Νὰ κλαίγῃ, νὰ θρηνάῃ.
Ὄχ! λέγει ὁ ἄντρας· ἄμ γιατί
Τοῦ κάκου νὰ λυπιέσαι,
Καὶ δὲν παρηγοριέσαι;
Κἂν τὸ γιατρὸ δὲν ἀγρικᾷς,
Ποῦ λέει νὰ παντέχω,
Καὶ κίνδυνο δὲν ἔχω;
Ἀμ μὰ τί θάῤῥος καὶ καρδιά!
Ἡ ἄτυχη, φωνάζει·
Βαριὰ ἀναστενάζει.
Ἀφοῦ ἀκέρια φαμελιὰ
Τὴν ἔχει μακαρίσει,
Σ' ἐσένα θὰ εὐτυχήσει!

ΕΙΜΑΡΜΕΝΗΣ ΠΑΙΓΝΙΑ

[Ἐκ τοῦ γαλλικοῦ].

Ἐδῶ καὶ δύω ἔτη, εἶχα λάβει ἐπιστολὴν ἀπὸ τὴν θείαν μου Σωφρονίαν, τὴν καλὴν ἐκείνην γερόντισσαν ἥτις, καθ' ὅλον τὸ μακρόν της στάδιον, ἐνησχολεῖτο τόσον εἰς τὸ νὰ νυμφεύῃ τοὺς ἄλλους, ὥστε δὲν ἔλαβε καιρὸν νὰ συλλογισθῇ πῶς νὰ νυμφευθῇ ἡ ἰδία· διὰ τοῦτο καὶ ἐκείνη μὲν ἔμεινεν ἀνύπανδρος, ἐγὼ δὲ εἶμαι σήμερον κληρονόμος της.

Εἶχα λάβει λοιπὸν ἐπιστολὴν ἀπὸ τὴν καλὴν θείαν μου Σωφρονίαν, καὶ ἡ ἐπιστολὴ ἐκείνη ἦτον καταδίκη θανάτου διὰ τὸν ἄφροντιν καὶ ἀπερίσκεπτον ἄγαμον βίον, τὸν ὁποῖον ποτὲ χωρὶς λύπην δὲν ἐγκαταλείπομεν. Ἡ σεβαστή μου κυρία Σωφρονία μοῦ εἶχεν εὑρεῖ σύζυγον, συνοικέσιον λαμπρὸν, ἔλεγε, τὸ ὁποῖον δὲν ἔπρεπε ν' ἀφήσωμεν νὰ μᾶς φύγῃ. Ὅλα, ἔγραφε, τὰ ἐσυμφώνησε καὶ τὰ ἐτελείωσεν ἡ ἰδία, καὶ ἄλλο δὲν ἔμεινεν εἰμὴ νὰ ὑπάγω καὶ νὰ στεφανωθῶ. Ὅθεν καὶ μ' ἐπροσκάλει νὰ μὴ χάσω καιρὸν, ἀλλὰ ν' ἀναχωρήσω ἀμέσως. Βλέπετε πόσον ἁπλᾶ καὶ εὔκολα ἐτελείονεν ἡ καλή μου θεία τὰς ὑποθέσεις της.

Ἐν τούτοις, τίποτε θετικὸν περὶ τῆς νέας οἰκογενείας μου δὲν ἐγνώριζα, ἐκτὸς τοῦ ποσοῦ μόνου τῆς προικὸς, τὸ ὁποῖον ἀληθῶς παρέλυε πᾶσαν κατὰ τῶν συμβουλῶν τῆς θείας μου ἀντίστασιν. Ὁ μέλλων πενθερός μου ἦτον ἔμπορος πλούσιος, ὁ καλήτερος τῶν ἀνθρώπων, καὶ περιπλέον χῆρος, προτέρημα στολίζον καὶ τελειοποιοῦν τὰ λοιπά του προτερήματα.

Ὅσῳ διὰ τὴν νύμφην, ἡ θεία μου τὴν ὠνόμαζεν ἀληθῆ μαργαρίτην. Δυστυχῶς, πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἡ θεία μου ἐφόρει ὀμματοϋάλια, καὶ παράξενον δὲν ἦτον ἂν ἡ ἐκλογὴ ἔγεινε μὲ τὸ μέσον τῶν φωτιστικῶν τούτων ἐργαλείων· ἀλλὰ τέλος πάντων ἔλαβα καὶ μικρὰν τοιαύτην ἀπάτην πρὸ ὀφθαλμῶν, τὴν προῖκα τὴν εὕρισκα ἀξιόλογον, καὶ ἔπρεπε νὰ ἦναι τέρας ἡ μνηστή μου, ὥστε ἡ σκιὰ τοιαύτης προικὸς νὰ μὴ δυνηθῇ νὰ τὴν σκεπάσῃ.

Ἐπῆρα λοιπὸν τόσον μόνον καιρὸν, ὅσος ἐχρειάζετο εἰς τὸ νὰ βάλω εἰς τάξιν τὰ φορέματά μου. Τὴν θέσιν μου τὴν εἶχα συμφωνήσει διὰ τὴν αὔριον εἰς τὸ Γραφεῖον τῶν Ὁδοιπορικῶν Ἁμαξῶν. Ἀπεφάσισα δὲ ν' ἀναχωρήσω χωρὶς νὰ ἰδῶ κανένα, καὶ φανερώσω τὸν σκοπόν μου, διὰ τὸν ὁποῖον, νὰ εἰπῶ τὴν ἀλήθειαν, ἐντρεπόμην ὀλίγον. Ἐγὼ ὁ ἄλλοτε τόσον δύσκολος φαινόμενος εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ γάμου, ν' ἀποφασίσω αἴφνης νὰ νυμφευθῶ νέαν ἄγνωστον! Τότε ὅμως εἶδα διαφορετικὰ τὰ πράγματα· ἐθεώρησα τὸν γάμον ὡς καθῆκον κοινωνικὸν, τὸ ὁποῖον ἔπρεπε μίαν φορὰν νὰ ἐκπληρώσω· καὶ τὸ καθῆκον ὁ φρόνιμος ἄνθρωπος τὸ ἐκπληροῖ καὶ δὲν παραπονεῖται. Τὰ παράπονα εἶναι τοῦ μωροῦ, εἶπεν ὁ ποιητής.

Ἀνέβημεν εἰς τὴν ἅμαξαν περὶ τὴν ἑβδόμην ὥραν τῆς ἑσπέρας. Εἶχα δικαίωμα εἰς τὴν πρώτην θέσιν τοῦ ἔμπροσθεν μέρους· ἀλλὰ μὲ εἶχε προλάβει ἄλλος, διότι, ἀνοιχθείσης τῆς θυρίδος, εἶδα δύω ὁδοιπόρους καθημένους ἤδη, ἄνδρα καὶ γυναῖκα. Μολαταῦτα, ἂν ἐπῆραν τὴν θέσιν μου, μοῦ εἶχαν ἀφήσει τὴν ἄλλην γωνίαν· δι' ἐμὲ ἦτον τὸ ἴδιον, ὅθεν καὶ δὲν εἶπα τίποτε.

Ὑποθέτετε βεβαίως ὅτι τὴν ἄλλην γωνίαν κατεῖχεν ἡ γυνὴ ἐκείνη, τῆς ὁποίας ἀκόμη ἄλλο τι δὲν ἔβλεπα παρὰ τοὺς μακροὺς καὶ ξανθοὺς βοστρύχους, ἐξερχομένους ἀπὸ βελούδινον μαῦρον πέτασον. Παντάπασιν. Ὁ σύντροφός της εἶχε καταλάβει ἀδιαφόρως τὴν καλητέραν θέσιν, καὶ τόσον καλὰ εἶχε χωθῇ, ὥστε ἔλεγες πῶς ἐκαρφώθη ἐκεῖ νὰ μένῃ αἰωνίως. Ὁ ἄνθρωπος ἦτον πεντηκοντούτης, παχὺς, παχύῤῥιν, κόκκινος, φαιδρὸς, καὶ κοινοτάτης κατὰ πάντα φυσιογνωμίας.

Ἡ δὲ νεᾶνις, ἡ διὰ τὴν ὅλως ἀφιλόφρονα τοῦ συντρόφου της ἀδιαφορίαν πλησίον μου καθημένη (διότι νεᾶνις ἦτον, ἢ μᾶλλον παιδίον), στρέψασα πρὸς τὸ μέρος μου τὴν κεφαλὴν, μὲ τὴν ἄφροντιν ἐκείνην καὶ μηχανικὴν πρὸς τὰ ἀδιάφορα ὄντα περιεργίαν, μ' ἔβαλεν εὐθὺς εἰς θέσιν νὰ ἰδῶ τὸ σύνολον τῆς ὡραίας της μορφῆς. Φαντασθῆτε τὸ καθαρώτερον ᾠοειδὲς πρόσωπον τοῦ κόσμου, τὰς χαριεστέρας γραμμὰς, ἐπιδερμίδα ξανθῆς μὲν χροιᾶς, ἀλλ' ἔχουσαν τὸ δροσερὸν ἐκεῖνο, τὸ μηδὲν κοινὸν ἔχον μὲ τὴν λυμφατικὴν χροιὰν τῶν πλείστων Ἀγγλίδων· ὀφθαλμοὺς γαλανοὺς καὶ ζωηροτάτους, καὶ ἀπαυγάζοντας εὔτολμόν τι καὶ ῥιψοκίνδυνον ὑπὸ τὴν δειλὴν καὶ ἁγνὴν τῆς παρθένου συστολήν· χείλη ῥοδόχροα καὶ παχέα ὁπωσοῦν, ἐπαυξάνοντα οὕτω τοῦ γοητευτικοῦ ἐκείνου προσώπου τὸ θέλγητρον. Ἂν εἶχε φθάσει τὰ δεκαεπτὰ ἔτη, οὔτε μίαν ὥραν δὲν τὰ ὑπερέβαινεν· ἦτον νεᾶνις, ἀλλὰ μόνον ἀπὸ χθές. Προχθὲς ἀκόμη, ἦτον παιδίον, καὶ

Digitized by Google

μὲ τὰ παιδία ἔπαιζε τρέχουσα. Ἀλλὰ μεταξὺ τῆς χθὲς καὶ τῆς προχθὲς πολλάκις μεσολαβεῖ ἄβυσσος. Τὰ παιγνίδια διαδέχεται ἡ σύννοια, τὴν ἀφροντισίαν ἡ σκέψις· καὶ τὸ στῆθος, τὸ ὁποῖον ἐλογίζετο κενὸν θησαυροῦ κιβώτιον, ἀνακαλύπτεται αἴφνης περιέχον καρδίαν, καὶ καρδίαν πάλλουσαν ἰσχυρῶς. Ὁποῖον παράδοξον ὂν ἡ γυνή!

Μήπως, ἔλεγα κατ' ἐμαυτόν, ὁ κύριος οὗτος εἶναι τῆς μικρᾶς ταύτης ὁ σύζυγος; Ἀλλόκοτος θὰ ἦτον ἡ ἕνωσις, ἀλλ' ὄχι ἀπίθανος· διότι τοιαῦται συζυγίαι εἶναι συχνόταται εἰς κοινωνίαν ὅπου οἱ ἄνθρωποι νυμφεύονται δι' ὅλας τὰς αἰτίας, ἐκτὸς τῆς μόνης ἴσως ἥτις ἔπρεπε νὰ κάμνῃ τὸν τοῦ γάμου δεσμὸν διαπαντὸς ἀδιάρρηκτον. Ἐγὼ μολαταῦτα ηὐχαριστούμην διὰ τὸ ἀγροῖκον τῶν τρόπων του, διότι ἀντὶ νὰ ἔχω αὐτὸν πλησίον μου, εἶχα τὴν ὡραίαν συνοδοιπόρον του. Οὐδένα πλάγιον σκοπὸν εἶχα βεβαίως, ὡς ἄνθρωπος ὅστις ἐπήγαινα νὰ νυμφευθῶ, ἐπροτίμων ὅμως τὴν ἐλαφρὰν ἀφὴν λεπτοῦ γυναικείου ἐνδύματος παρὰ τὴν ὀχληρὰν προστριβὴν ὤμων παχυσάρκου ἀνδρός.

Ἀναβάντων ἤδη ὅλων τῶν συνοδοιπόρων, ἐκλείσθησαν αἱ θυρίδες τῆς ἀμάξης, ἤχησεν ἡ σάλπιγξ τοῦ ὁδηγοῦ, ὁ ἡνίοχος ἐξέσχισε τὸν ἀέρα μὲ τὸ κλασσικὸν ἐκεῖνο κτύπημα τῆς μάστιγος, τὸ τόσον καταληπτὸν εἰς τοὺς ἵππους, ἡ ἄμαξα ἐκλονίσθη καὶ διέτρεξε καλπάζουσα τὰς ὁδοὺς τῶν Παρισίων, τὰς ὁποίας δὲν ἐβράδυνε ν' ἀφήσῃ ὀπίσω της.

Καὶ ἐνόσῳ μὲν διαβαίνομεν τὰς ῥύμας τῆς πόλεως, ὁ ὀφθαλμός, ὡς λυπούμενος ἴσως αὐθορμήτως διότι ἀφίνει χώραν προσφιλῆ, κύπτει εἰς τὴν θυρίδα, μεταβαίνων ἀπὸ ἐργαστήριον εἰς ἐργαστήριον, καὶ παρατηρῶν ταχέως τὰ ἐν αὐτοῖς. Τότε, δὲν προσέχει ἀκόμη ὁ ἄνθρωπος εἰς τοὺς συνοδοιπόρους του, διότι ἔχει καιρὸν νὰ τοὺς ἰδῇ, καὶ νὰ τοὺς λαλήσῃ, καὶ νὰ συνδέσῃ σχέσεις καὶ γνωριμίας μετὰ ταῦτα.

Μόλις ὅμως περάσωμεν τὰς πύλας τῆς πόλεως, ἀλλάζει πλέον ἡ θέσις, τὰ ἐκτὸς τῆς ἀμάξης δὲν μᾶς ἐνδιαφέρουν τόσον, τὸ βλέμμα κουράζεται περιπλανώμενον, καὶ ἀρχίζει κατ' ὀλίγον νὰ ἐνασχολῆται εἰς τὰ ἀμέσως περιστοιχίζοντα αὐτὸ πράγματα· καὶ τότε ἀρχίζομεν νὰ παρατηρώμεθα προσεκτικῶς, καὶ νὰ ἐξετάζῃ διὰ τοῦ βλέμματος ὁ εἷς τὸν ἄλλον. Εἶχα λησμονήσει λοιπὸν ὁλωσδιόλου τὴν πλησίον μου νεάνιδα, καὶ τότε ἐμισογύρισα αἰφνιδίως, καὶ οὕτως ἠδυνήθην, ἐν ἀνέσει καὶ προσποιούμενος ἀδιαφορίαν, νὰ τὴν παρατηρήσω.

Ἐπειδὴ τὴν ἔβλεπα πλαγίως, ὁ βελούδινος πέτασος δὲν μ' ἐσυγχώρει νὰ ἰδῶ ἄλλο, παρὰ τὰς ἄκρας τῶν βοστρύχων, καὶ μέρος τῆς ῥοδίνης ῥινός. Κἄτι ἔβλεπα βεβαίως, ἀλλὰ δὲν ἦτον ἀρκετόν. Τὸ ἐμπόδιον τοῦτο μὲ ἠρέθισε, καὶ ἤθελα νὰ στείλω εἰς χιλίους διαβόλους τὸν βελούδινον πέτασον, ὅταν ἡ νεᾶνις, χωρὶς νὰ ὑποπτεύῃ ἀναμφιβόλως τὴν κατ' αὐτοῦ μανίαν μου, ἔλυσε βραδέως τὰς ταινίας, καὶ τέλος πάντων τὸν ἐσήκωσεν ὁλωσδιόλου. Ποτὲ δὲν εἶδα θαυμασιωτέραν, ἐξαισιωτέραν κόμην! Ὄπισθεν μὲν τῆς κεφαλῆς ἐδένετο στρεπτὴ μὲ πολλὴν ἁπλότητα, δύω δὲ κτένια ὀστράκινα ἐκράτουν ἐπὶ τῶν κροτάφων δύο μεγάλους πλοκάμους, καταβαίνοντας μέχρι τοῦ λαιμοῦ. Καὶ ἄλλην ὡραιότητα ἂν δὲν εἶχε, διὰ μόνην τὴν κόμην ταύτην θὰ ἦτον θελκτικὴ καὶ ἀξιέραστος.

Ἐκρέμασε πρῶτον τὸν πέτασον εἰς τὸ σχοινίον τῆς ἀμάξης, καὶ ἔπειτα, ἐξάγουσα μαντίλιον μεταξωτὸν ἐκ τοῦ σάκκου της, τὸ ἐδίπλωσεν ὡς λαιμοδέτην. Φαίνεται ὅτι ἡτοίμαζε τὴν νυκτικήν της στολήν· καὶ πραγματικῶς ἐτύλιξε τὰ αὐτία καὶ ἔδεσε κόμβον ὑπὸ τὸν λαιμόν. Ἐπειδὴ τοῦτο δὲν μ' ἐμπόδιζεν ἀπὸ τοῦ νὰ τὴν βλέπω, τὸ μαντίλιον δὲν τὸ ἐμίσησα· ὁ πέτασος ὅμως ἐσάλευε κρεμάμενος εἰς τὰ λωρία τῆς ἀμάξης· καὶ καλὰ νὰ τοῦ γείνῃ! Τὴν σήμερον κρεμοῦν διὰ πολὺ μικρότερα ἀδικήματα.

Ὁ κύριος ἐκοιμᾶτο νήδυμον ὕπνον.

Ἐν τούτοις, εἶχε νυκτώσει ὁλοτελῶς· ἡ σελήνη δὲν εἶχεν ἀκόμη ἀνατείλει, καὶ σκότος βαθὺ μᾶς ἐπεριστοίχιζεν ἔξωθεν. Τί καλήτερον παρὰ νὰ κοιμηθῇ κανεὶς τότε; Τὰ φανάρια τῆς ἀμάξης μᾶς ἔῤῥιπταν μέσα ὀλίγον φῶς, ἀλλὰ καθαρῶς δὲν ἐβλεπόμεθα. Ἁρμοδία λοιπὸν δὲν ἦτον ἡ στιγμὴ νὰ συντριβῇ ὁ παγετὸς τῆς σιωπῆς καὶ νὰ συνδέσωμεν γνωριμίας· τὸ σκότος, τὸ ὁποῖον πολλάκις ἐνθαῤῥύνει, τρομάζει πάντοτε τὴν ἀθωότητα, φύσει οὖσαν προφυλακτικὴν ἂν καὶ ἄπειρον· ἀνέβαλα λοιπὸν εἰς τὴν αὔριον τὴν ἀρχὴν τῆς συνομιλίας, ἂν ἡ τύχη μὲ ἠξίονε νὰ συνταξειδεύσω ἐπὶ πολὺ μὲ τοὺς συνοδοιπόρους μου ἐκείνους.

Ἡ νεᾶνις—κόρη ἢ γυνή, διότι ἀκόμη δὲν ἤξευρα ἂν ἦτον σύζυγος, θυγάτηρ ἢ ἐπιτροπευομένη τοῦ κοιμωμένου—μετὰ τὸν βραχὺν ἐκεῖνον νυκτοστολισμὸν ἐνόμισε καλὸν νὰ τὸν μιμηθῇ· καὶ ἐντὸς ὀλίγου ὁ μόνος ἐκ τῶν τριῶν ἀνοικτοὺς ἔχων τοὺς ὀφθαλμοὺς ἤμην ἐγώ. Τῇ ἀληθείᾳ, καὶ μέχρι τῆς Δευτέρας Παρουσίας ἂν ἐκοιμῶντο ἀμφότεροι, μοῦ ἦτον ἀδιάφορον. Ἀκούμβησα λοιπὸν τὸ πρόσωπον εἰς τὸ ἔρεισμα τῆς ἀμάξης, καί, μὴ ἔχων τί καλήτερον νὰ κάμω, ἤρχισα νὰ σκέπτωμαι.

Καὶ μήπως δὲν εἶχά τι νὰ σκεφθῶ; Ἐνέδωκα ἀπερισκέπτως εἰς συμφωνίας συμφερούσας ἴσως εἰς τὴν θεῖαν μου ἀπειράκις περισσότερον παρότι εἰς ἐμέ· ἡ μνηστή μου ἴσως δὲν ἦτον τόσον τῆς ὀρέξεώς μου ὅσον αὐτὴ ἐφαντάζετο· καὶ ἐγὼ ἀκόμη—τί παράξενον;—ἴσως δὲν ἥρμοζα εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε περὶ συζύγου ἰδέαν ἡ μνηστή μου αὐτή. Ἔχομεν τὴν

Digitized by Google

προῖκα· εἶναι βέβαια πολύ, διότι αὐτὴ παριστάνει τὴν ὑλικὴν εὐεξίαν. Ἀλλ' ὑπάρχει καὶ ἄλλη τις εὐεξία, περὶ τῆς ὁποίας δὲν φροντίζομεν ὅσον πρέπει. Καὶ πῶς; τί πειράζει ἂν καταδικασθῇς νὰ συζῇς μὲ πρόσωπον δυσάρεστον, ἄχαρι, ἀντιπαθὲς, μὲ ὃν ὅλως ἀντίθετον πρὸς σὲ κατὰ τὰς κλίσεις, τὰς ὁρμὰς, τὰς περὶ τοῦ βίου κοινὰς ἰδέας! Ἀφίνοντες κατὰ μέρος τὴν καρδίαν, καὶ περιοριζόμενοι εἰς τὰ πραγματικώτερα καὶ θετικώτερα, εἶναι ἆρά γε τόσον ἀδιάφορον εἰς τὴν εὐδαιμονίαν νὰ εὑρίσκωμεν εἰς τὴν ἑστίαν μας μορφὴν μειδιῶσαν εἰς τὴν προσέγγισίν μας, ἀγκάλας νὰ μᾶς περιπτύσσωνται εἰλικρινῶς, καρδίαν νὰ μᾶς ἀγαπᾷ καὶ νὰ μᾶς μεταδίδῃ τὴν ἁγνὴν ἐκείνην τοῦ τιμίου ἔρωτος μέθην; Καὶ σημειώσατε ὅτι ὁμιλῶ μόνον περὶ *εὐεξίας*· συμφωνῶ νὰ θυσιάζωμεν, ἂν θέλετε, τὰ πάντα ὑπὲρ τῆς εὐεξίας· ἀλλ' ὄχι καὶ νὰ θυσιάζωμεν εἰς τὴν φυσικὴν, εἰς τὴν σωματικὴν εὐεξίαν, καὶ τὴν εὐεξίαν ἀκόμη τῆς καρδίας, ὡς καὶ τὴν ψυχικὴν, τὴν διανοητικὴν εὐεξίαν.

Οὕτω λοιπὸν, ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐβυθίσθην εἰς βαθεῖαν σύννοιαν, συλλογιζόμενος τὴν μνηστήν μου. Ἦτον ὡραία· ἀλλὰ ποίας λογῆς ὡραία, διότι εἶναι πολλῶν εἰδῶν ὡραιότητες. Πῶς εἶχε τὸ στόμα; τὴν ῥῖνα; τοὺς ὀφθαλμούς; Τέλος πάντων, κατώρθωσα νὰ σχεδιάσω θέμα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐκέντα διαφόρων χρωμάτων κοσμήματα ὁ λογισμός μου· ἐλησμόνησα ὁλωσδιόλου τοὺς γείτονάς μου, ὅταν μουρμουρισμὸς αἰφνίδιος τοῦ παχυσάρκου ἀνδρὸς μὲ ἀφήρπασεν ἀπὸ τὴν περιπλάνησίν μου εἰς τὸ βασίλειον τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν ὀνείρων.

— Ἔλα δὰ καὶ σὺ, Πιπίνα, δὲν ἠξεύρεις πῶς νὰ σταθῇς; ἔλεγεν ὁ φίλος· μ' ἐπλάκωσες· ὡς προσκεφάλαιόν σου μ' ἐπῆρες;

Ἀπὸ τὴν μεμψίμοιρον ταύτην ἐκφώνησιν ἔμαθα ὅτι ἡ γειτόνισσά μου ὠνομάζετο Ἰωσηπίνα, ὄνομα τοῦ ὁποίου τὸ χυδαῖον ὑποκοριστικὸν εἶναι τὸ Πιπίνα. Καὶ τὰ δύω δὲν ἦσαν τῆς ὀρέξεώς μου· ἂν ἐπρόκειτο νὰ ἐκλέξω ἐγὼ, θὰ ἐπροτίμων τὸ ὄνομα Μαρία, τὸ ὁποῖον μοὶ ἀρέσκει· ἀλλὰ τί σημαίνει ἡ ἀσχημία τῶν ὀνομάτων; ἄσχημα δὲν εἶναι τὰ ὀνόματα, ἄσχημα εἶναι τὰ πρόσωπα.

Ἰδοὺ τώρα τί συνέβη καὶ πῶς ἐξηγοῦνται τὰ παράπονα καὶ αἱ μεμψιμοιρίαι τοῦ φίλου.

Ἡ κυρία Πιπίνα—ἐπειδὴ Πιπίναν πλέον τὴν ἔλεγαν—δὲν ἐβράδυνεν, ὡς εἶπα, ν' ἀποκοιμηθῇ· ἀλλ' ἡ θέσις της δὲν ἦτον ποσῶς κατάλληλος πρὸς τὸν ὕπνον. Κλονουμένη ἀπὸ τὸν σάλον τῆς ἁμάξης, εὑρίσκετο ὡς τὸ ἄθλιον φυτὸν ἐκεῖνο, τοῦ ὁποίου τὸ στέλεχος σείει ὁ ἄνεμος ἀκαταπαύστως, καὶ μία τελευταία προσβολὴ μέλλει νὰ τὸ ῥίψῃ κατὰ γῆς. Ἡ κεφαλή της, κύψασα πρῶτον ἐπὶ τοῦ ὤμου της, εἶχε παρασύρει ἀνεπαισθήτως καὶ τὸ λοιπὸν τοῦ σώματος, καὶ τὸ ὅλον δὲν θὰ ἐστέκετο εἰς τὴν πτῶσίν του, ἂν δὲν προσέκρουεν ἐπὶ τοῦ ἄλλου κοιμωμένου. Τὸ βάρος τοῦ ἀδυνάτου, τοῦ ἀβροῦ τούτου σώματος δὲν ἦτον βεβαίως μέγα, καὶ ἔπρεπε νὰ ἦναί τις ἀγροῖκος ὥστε νὰ τὸν δυσαρεστήσῃ τὸ τοιοῦτον ἐράσμιον θάρρος. Τὸν ἔπαιρε διὰ προσκεφάλαιον, καὶ αὐτὸς παρεπονεῖτο! Τὸν ἐπλάκονεν, ἔλεγε, καὶ τὸ βάρος μόλις ἐζύγιζε δέκα δράμια! Τῳόντι δὲν ἦτον ἄξιος ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος τοιαύτης ἀφῆς!

Ἡ πτωχὴ νέα, καταπεπονημένη ἀπὸ τὰ τινάγματα τῆς ἁμάξης, ἐξυπνήσασα καὶ κοιμωμένη συγχρόνως, ἀπέσυρε μηχανικῶς τὴν κεφαλὴν, χωρὶς νὰ εἴπῃ λέξιν, χωρὶς νὰ συνέλθῃ ἐντελῶς, καὶ ἠθέλησε νὰ ἐπαναλάβῃ τὸν κακῶς διακοπέντα ὕπνον της. Τοῦτο δύσκολον δὲν ἦτον, διότι δὲν εἶχεν ἐντελῶς ἀνοίξει τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ μετὰ τρία δεύτερα λεπτὰ ἐβυθίσθη πάλιν εἰς τὸν ὕπνον ὡς πρότερον. Ἐννοεῖται ὅτι ὁ κύριος πατήρ της, ὁ κύριος σύζυγός της, ὁ κύριος θεῖος, ἢ ὁ κύριος κηδεμὼν αὐτῆς—ὅπως θέλετε—ἀπεκοιμήθη ἐπίσης, ἀφοῦ ἐξεπλακώθη πλέον ἀπὸ τὸ φοβερὸν ἐκεῖνο βάρος. Ἀμφιβολία δὲν ἦτον. Πολλοὶ, θέλοντες νὰ διασκεδάζουν εἰς τὴν ἀργίαν τοῦ ταξειδίου, ἔχουν ταμβακοθήκας μὲ μουσικήν· ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἠδύνατο ἀξιόλογα ν' ἀναπληρώσῃ εἰς ἐμὲ τὴν τοιαύτην διασκέδασιν· ἐῤῥογχάλιζεν ὡς σύριγξ παμμεγέθους ὀργάνου... τῆς Βαρβαρίας δηλαδή.

Ἐκ φύσεως δὲν εἶμαι καθ' ὑπερβολὴν φίλος τῆς μουσικῆς, καὶ μόλις ἡ καλὴ μουσικὴ εὑρίσκει εἰς τὰ αὐτία μου χάριν εἰς πᾶσαν περίστασιν, ἡ ὑπὲρ τὸ δέον παράτασις δὲν μ' εὐχαριστεῖ. Φαντασθῆτε λοιπὸν ἂν ἐκείνη τὴν ὁποίαν ἡ διεύθυνσις τῶν Ὁδοιπορικῶν Ἁμαξῶν, ἐν ἀγνοίᾳ αὐτῆς καὶ δωρεὰν, μοῦ ἐπρόσφερεν, ἦτον δυνατὸν νὰ μὲ θέλξῃ. Τί τρομερὰ, τί ἀνυπόφορος μουσική! Πᾶσαν στιγμὴν μοῦ ἤρχετο τρελλὴ ὄρεξις νὰ σείσω δυνατὰ τὸν βραχίονα τοῦ μουσικοδιδασκάλου, καὶ νὰ τὸν παρακαλέσω νὰ σταθῇ καὶ ν' ἀναπνεύσῃ· καὶ πιθανώτατα θὰ ἐνέδιδα εἰς τὸν πειρασμὸν τοῦτον, ἂν ἄλλο τι εἰς τὸν ἴδιον καιρὸν δὲν ἔσυρε τὴν προσοχήν μου. Τὸ ἄλλο τοῦτο, καθὼς θὰ ἴδῆτε, ἔπρεπε νὰ μὲ ἐνασχολήσῃ τόσον, ὥστε νὰ μὲ καταστήσῃ κωφὸν πρὸς τὴν ἐπίῤῥινον ἐκείνην καὶ καταχθόνιον ἁρμονίαν.

Συγχρόνως τότε ἡ σελήνη ἄρχιζε νὰ δείχνῃ τὸ γαληνόν της πρόσωπον εἰς τὸ βαθὺ κυανοῦν τοῦ οὐρανοῦ χρῶμα καὶ νὰ φωτίζῃ τὸ ἐσωτερικὸν τῆς ἁμάξης, ὥστε ἔβλεπα καθὼς τὴν ἡμέραν. Οἱ ὀφθαλμοί μου, ὡς ἐννοεῖτε, ὀλίγην προσοχὴν ἔδωκαν εἰς τὸ μαγευτικὸν ἀληθῶς θέαμα τῶν δένδρων, τῶν κοιλάδων, τῶν λόφων, τῆς χλόης, τοῦ ὁρίζοντος, ζωγραφουμένων ὅλων ὡς ἐπὶ μολυβδίτιδος, ὡς φωτογραφικῆς δηλαδὴ εἰκόνος. Εἶχα ἄλλο τι θαυμασιώτερον καὶ μαγευτικώτερον ἐνώπιόν μου.

Digitized by Google

Ἡ παιδίσκη ἐκείνη μ' ἐμάγευε. Σᾶς ὀμνύω ὅτι ἔφυγε τότε ἀπὸ τὴν μνήμην μου ἡ παρὰ τῆς φιλτάτης θείας μου φυλαττομένη δι' ἐμὲ ὡραιότης, τὴν ὁποίαν ἔτρεχα νὰ νυμφευθῶ ἐπὶ καλῇ τῇ πίστει καὶ μὲ κλειστοὺς ὀφθαλμούς.

Ἡ κυρία Πιπίνα, ὑπακούουσα εἰς τὴν σκληρὰν διαταγὴν τοῦ πατρὸς ἢ τοῦ κηδεμόνος της —διότι τίποτε ἀκόμη καλῶς περὶ τῶν σχέσεων αὐτῶν δὲν ἐγνώριζα—εἶχε ῥιφθῆ εἰς τὰ ὀπίσω καί, ἑπομένως, ὀλίγον τι πρὸς ἐμέ. Ὁ ὕπνος τὴν κατέλαβεν. Ἀκούμβησεν εἰς τὸν ὦμόν μου καὶ ἤρχισε νὰ κοιμᾶται μὲ τὴν αὐτὴν ἀσφάλειαν, μὲ τὴν αὐτὴν γαλήνην, ὡς ἐπὶ τοῦ συνήθους μεταξωτοῦ προσκεφαλαίου της.

Ὁ ἀὴρ ἀπὸ στιγμὴν εἰς στιγμὴν ἐγίνετο δριμύτερος. Εἶχα μανδύαν πλατύν, καὶ ἐσυλλογίσθην τὸν ἅγιον ἐκεῖνον ὅστις ἔδωκεν εἰς τὸν πτωχὸν τὸ ἥμισυ τοῦ ἰδικοῦ του· ἠθέλησα λοιπὸν νὰ μιμηθῶ τὴν χριστιανικὴν ταύτην φιλανθρωπίαν. Τὸν ἔσυρα ἡσύχως πρὸς ἐμέ, καί, φέρων αὐτὸν ἐπὶ τῶν γονάτων τῆς κοιμωμένης, τὴν ἐσκέπασα μὲ φιλοστοργίαν μητρὸς πρὸς τὸ τέκνον της.

Ὅσον ἐλαφρὸν ἦτον τὸ κίνημά μου τοῦτο, οἱ φόβοι μου δυστυχῶς ἀλήθευσαν. Ἡ νεᾶνις ἐκινήθη μὲ δύω ἢ τρία σπασμωδικὰ κινήματα, τὰ προηγούμενα τῆς ἐξυπνήσεως, καὶ ἄνοιξε βραδέως κεχαυνωμένους ἀπὸ τὸν ὕπνον ὀφθαλμούς. Σᾶς ὀμνύω—καὶ δὲν ἀστεΐζομαι τοῦτο λέγων —ὅτι ἄρχισα νὰ τρέμω ὡς μαθητὴς καταλαμβανόμενος ἐπ' αὐτοφώρῳ εἰς πταῖσμα τὴν προτεραίαν ἑορτῆς. Νὰ ὑποστῶ κατ' ἀρχὰς μὲν τὴν ἔκπληξιν, μετὰ ταῦτα τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ βλέμματός της, ἢ νὰ ὑποκριθῶ τὸν νεκρόν; Ὡς ἀληθὴς ἄνανδρος, ἐπροτίμησα τὸ τελευταῖον. Ἐχαμήλωσα τὰ βλέφαρα—ὄχι τόσον ὅμως ὥστε νὰ μὴ βλέπω, ὡς νὰ εἶχα ἀνοικτοὺς τοὺς ὀφθαλμοὺς—καὶ ἄρχισα νὰ προσποιηθῶ ὅτι κοιμῶμαι. Ὁ σκοπὸς τῆς ἐφευρέσεώς μου ταύτης ἦτον ν' ἀποφύγω τὴν πρώτην διὰ τὴν τόλμην μου ὁρμήν, καὶ νὰ κανονίσω τὴν διαγωγήν μου ἐν ἀνέσει κατὰ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς πράξεώς μου.

Ἡ νεᾶνις ἴσως ἐνόμισε, κατὰ τὰς πρώτας στιγμάς, ὅτι εὑρίσκετο εἰς τὰ σινδόνια καὶ εἶχε τὴν κεφαλὴν ἐπὶ προσκεφαλαίου· ἀλλ' ὁ διὰ τῆς θυρίδος εἰσδύων δροσερὸς ἀὴρ καὶ ὁ κρότος τῶν τροχῶν δὲν ἐβράδυναν νὰ διασκεδάσουν τοὺς κυματίζοντας εἰς τὸν ἐγκέφαλόν της πυκνοὺς ἀτμούς, ὥστε συνερχομένη νὰ γνωρίσῃ ποῦ εὑρίσκετο. Ἠκολούθουν καὶ τὰ παραμικρά της κινήματα μὲ περιεργίαν καὶ συγκίνησιν συνάμα. Ἡ σελήνη ἐφώτιζεν ὁλόκληρον τὸ ἐράσμιον ἐκεῖνο πρόσωπον μὲ τὴν λευκήν της λάμψιν· ἐγὼ δὲ ἤμην εἰς θέσιν νὰ μὴ χάσω τίποτε ἀπὸ τὰς διαφόρους φάσεις τῆς φυσιογνωμονίας της.

Πρώτη αὐτῆς ἀνακάλυψις ἦτον ὅτι τὸ χρησιμεῦον εἰς αὐτὴν ὡς προσκεφάλαιον ἦτον ὦμος, καὶ ὅτι ὁ ὦμος οὗτος δὲν ἦτον ὁ τοῦ πατρὸς' συζύγου, θείου ἢ κηδεμόνος της. Ἀνωρθώθη παρευθύς, μὲ τὴν αὐτὴν ταχύτητα τοῦ αἰθίοπος ὅταν ἀνακαλύπτῃ ὅτι, τρία βήματα πλησίον του, ἡλιάζεται κοιμώμενος μεταξὺ τῶν φυτῶν παμμεγέθης βόας. Τούτου γενομένου, ἔρριψε πρὸς τὸ μέρος μου βλέμμα πλῆρες ἐντροπῆς καὶ θλίψεως, σκοπεύουσα ἀναμφιβόλως νὰ μοῦ ζητήσῃ συγγνώμην. Ἂν ἦτον ἄλλος εἰς τὴν θέσιν μου, θ' ἄφινε νὰ τοῦ ζητήσουν συγγνώμην διότι τὸν ἔκαμαν, δι' ὀλίγας στιγμάς, τὸν εὐτυχέστερον τῶν ἀνθρώπων· ἐγὼ ὅμως ἐφάνην γενναῖος καὶ ἔμεινα ἀκίνητος. Ἄλλο δὲν ἔμενε, πρὸς συμπλήρωσιν τῆς ἀπάτης, εἰμὴ νὰ ῥογχαλίσω καθὼς ὁ γείτων μου· ἀλλ' ὁμολογῶ ὅτι ὁ ζῆλός μου πρὸς τὴν μίμησιν τῆς φύσεως δὲν προέβη ἕως ἐκεῖ.

Βλέπουσά με κλειστοὺς ἔχοντα τοὺς ὀφθαλμούς, ἀνοικτὸν τὸ στόμα, τὸ σῶμα ὅλον εἰς τὴν θέσιν ἀνθρώπου βαθέως κοιμωμένου, ἡ πτωχὴ νεᾶνις ἐξέπεμψε στεναγμὸν ἀνακουφίσεως· εἶχε βάρος μυριάδων λιτρῶν ὀλιγώτερον εἰς τοὺς ὤμους της. Ἐκοιμώμην· ἄρα δὲν ἐνόησα τίποτε, ἄρα ἦτον ὡς τίποτε νὰ μὴν εἶχε συμβῆ· τίποτε δὲν ἤξευρα, τίποτε δὲν ὑπώπτευα· εἰς μάτην ἄρα ἐφοβήθη. Ἔπρεπε μόνον νὰ προσέξῃ νὰ μὴν ὑποπέσῃ καὶ πάλιν εἰς τὸ αὐτὸ ἁμάρτημα, διότι ὁ δεύτερος ὕπνος μου δὲν θὰ ἦτον ἴσως τόσον βαρύς.

Τὴν ἐπαραμόνευα ὑπὸ τὰ χαμαὶ νεύοντα βλέφαρά μου, καὶ ἀνεγίνωσκα, καθαρῶς ὡς ἐπὶ βίβλου, ἐπὶ τῆς εὐκινήτου καὶ ἐκφραστικῆς αὐτῆς μορφῆς. Τὸ ἥμισυ τῆς ὁδοῦ τῶν ἐκπλήξεων εἶχε βαδίσει ἕως τότε· καὶ ἤθελα νὰ ἰδῶ τοὺς μορφασμούς της ὅταν θὰ ἔβλεπε τὴν μανδύαν μου. Πολλὴν ὥραν δὲν ἐπερίμενα.

Καταβιβάσασα τὸ βλέμμα, ἀπόπληκτος ἔμεινεν ἰδοῦσα τὸν μανδύαν μου ἐπὶ τῶν γονάτων της. Ἂν ἤμην ἔξυπνος, βεβαιότατα θὰ ἔδειχνε δυσαρέσκειαν· ἀλλ' ἐκοιμώμην· τί εἶχε νὰ εἰπῇ; περιωρίσθη λοιπὸν ν' ἀνασηκώσῃ ἡσύχως τὴν σκεπάζουσαν αὐτὴν ἄκραν, καὶ νὰ τὴν σπρώξῃ πρὸς ἐμέ.

Ἕως τότε δὲν εἶχε δώσει προσοχὴν εἰς ἐμέ· τότε ὅμως ἄρχισε νὰ μὲ παρατηρῇ ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν, μὲ προσοχὴν καὶ μὲ θάρρος.

Εὑρέθην τότε εἰς τὴν θέσιν τοῦ νεοσυλλέκτου ὅταν ὁ ἀξιωματικὸς ἐξετάζῃ τὰ ὅπλα του· ἐπρόκειτο νὰ ἐξέλθω εὐσχήμως ἀπὸ ἐξέτασιν εἰς τὴν ὁποίαν δὲν εἶχα καιρὸν νὰ ἑτοιμασθῶ. Βεβαίως διὰ χορὸν δὲν ἤμην ἐνδυμένος· εἰς τὸν λαιμὸν ἐφόρουν λαιμοδέτην μαῦρον μεταξωτόν, μανδύαν κυανοῦν, μικρὸν πῖλον ὁδοιπορικόν, ἐστραμμένον τότε ἀτάκτως εἰς τὰ ὀπίσω τῆς κεφαλῆς, ὡς θέλοντα νὰ διευκολύνῃ τὴν γενομένην ἐπ' ἐμοῦ ἐξέτασιν. Καθὼς βλέπετε, ἡ φορεσία μου δὲν ἦτο τοιαύτη ὥστε νὰ ἐπαυξήσῃ

Digitized by Google

τὰ φυσικά μου πλεονεκτήματα· ἀναμφιβόλως ἡ καταδίκη μου ἦτον ἄφευκτος, ἂν ὁ κριτής μου δὲν ἦτον ἐπιεικέστατος καὶ συγκαταβατικώτατος.

Μὴ μοῦ εἰπῆτε δὲ ὅτι τοῦτο μοῦ ἦτον ἀδιάφορον, καὶ ὅτι, ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἀπεφάσισε νὰ νυμφευθῇ, παύει ἐντὸς αὐτοῦ πᾶσα ἀνθρωπίνη ματαιότης. Νὰ νυμφευθῶ! Πολὺ δὰ τὸ ἐσυλλογιζόμην! ἢ καὶ ἂν ἤρχετο εἰς τὸν νοῦν μου, κατηρώμην μόνον τὴν θείαν μου, ἥτις ἀπεφάσισε τὰ περὶ ἐμοῦ χωρὶς νὰ μ' ἐρωτήσῃ.

Νὰ νυμφευθῶ! Ἀλλ' ἂν ἡ μνηστή μου τοὐλάχιστον ὡμοίαζε τὴν ὡραίαν αὐτὴν κόρην, ὑπομονή. Πλὴν ἐγὼ ἐκείνην τὴν ἐσχεδίαζα ὁποία ἔπρεπε νὰ ἦναι, ὑψηλὴν καὶ ἄχαρινξανθὴν, δύσκαμπτον ὡς πάσσαλον, ἐπιτετηδευμένην εἰς ὅλα καὶ μὲ τὸ *γαῖσκε* καὶ μὲ τὸ *ὄγεσκε* εἰς τὸ στόμα ἀντὶ πάσης ἄλλης ἀπαντήσεως.

Ἦσαν αἱ τρεῖς περίπου μετὰ τὸ μεσονύκτιον· ἐβράδυνε λοιπὸν ἀκόμη νὰ ἐξημερώσῃ, καὶ οἱ θέλοντες νὰ ὠφελῶνται ἐκ τοῦ χρόνου εἶχαν τρεῖς τοὐλάχιστον ὥρας ἀκόμη, ἂν ὄχι τέσσαρας, ν' ἀπασχολήσουν ἐπικερδῶς. Ὅταν δὲ ἦναί τις δεκαεπταετὴς, κοιμᾶται πανταχοῦ ἀνεμποδίστως, κοιμᾶται ἐπὶ τῶν Ἡφαιστείων, κοιμᾶται βομβούντων τῶν πυροβόλων, καὶ, πολὺ εὐκολώτερον, κροτούντων μονοτόνως τῶν τροχῶν τῆς ἁμάξης. Καὶ ἡ ὡραία μου λοιπὸν γειτόνισσα, κυριευθεῖσα πάλιν ἀπὸ τὸν ὕπνον, δὲν ἐβράδυνε ν' ἀποκοιμηθῇ.

— Ἀξιόλογα! κυρία μου, ἔλεγα κατ' ἐμαυτὸν, ἀπέῤῥιψες τὸν μανδύαν μου· εἶχες ἄδικον, διότι ὁ ἀὴρ γίνεται ἀπὸ στιγμὴν εἰς στιγμὴν δριμύτερος, καὶ θὰ σὲ κολλήσῃ κατάῤῥους, ἂν ἐγκαίρως δὲν προλάβω τὰ ἄφευκτα τῆς ἀφροσύνης σου ἀποτελέσματα. Ἆ! νομίζεις ὅτι τὸ κατώρθωσες, ἀπωθήσασα τὸ προστατευτικὸν σκέπασμα· μάθε ὅτι ἀπατᾶσαι, ὡραία μου κυρία. Εἶμαι καὶ ἐγὼ πεισματάρης ἐκ φύσεως, καὶ μοῦ ἐκαρφώθη εἰς τὸν νοῦν ὅτι θὰ σὲ προφυλάξῃ ἀπὸ τὴν βλαβερὰν δριμύτητα τῆς νυκτερινῆς ταύτης αὔρας, καὶ τοῦτο θὰ γείνῃ, καὶ θὰ γείνῃ ἀφεύκτως· μ' ἐννοεῖς; Πιθανὸν νὰ πειραχθῇς αὔριον, ὅταν ἐξυπνήσῃς, ἀλλὰ τότε τὰ γινόμενα δὲν ἀπογίνονται, καὶ ὁ μανδύας θὰ σ' ἔχῃ προφυλαγμένην ἀπὸ τὴν δριμύτητα τοῦ ψύχους, καὶ αὐτὸ εἶναι τὸ οὐσιῶδες. Ὅσῳ διὰ τὸν αὐρινὸν θυμόν σου—διότι ἐλπίζω ὅτι δὲν θὰ ἐξυπνήσῃς μόλις σὲ σκεπάσω, καθὼς τὴν πρώτην φορὰν—νὰ σοῦ εἰπῶ τὴν ἀλήθειαν, δὲν μὲ πολυτρομάζει. Τί δαίμονα! ὁ σκοπὸς ἦτον καλὸς, καὶ, ὡς δικαία καὶ ἐπιεικὴς, δὲν θὰ βραδύνῃς νὰ τὸ ἀναγνωρίσῃς.

Περάνας τὸν μονόλογον τοῦτον, ἄρχισα ἀμέσως καὶ νὰ ἐκτελῶ τὴν καλήν μου ἀπόφασιν. Τὴν πρώτην φορὰν ἐμοιράσθην μὲ τὴν ὡραίαν κοιμωμένην τὸν μανδύαν μου· τὴν δευτέραν ὅμως, ἐγὼ μὲν ἐξεσκεπάσθην ὁλοτελῶς, τὸν δὲ μανδύαν ἀπέθεσα ὅσον ἠδυνάμην προσεκτικώτερον εἰς τὰ γόνατα τῆς νεάνιδος, τὴν ὁποίαν ἔτρεμα ὅλος μὴν ἐξυπνίσω, ἀδίκως ὅμως, διότι ἐκοιμᾶτο ὕπνον βαθύτατον. Τὴν φορὰν ταύτην, ὑπερέβην τὴν ἀρετὴν τοῦ ἁγίου, διότι ἐκεῖνος μὲν ἔδωκε τὸ ἥμισυ, ἐγὼ δὲ τὸ ὅλον τοῦ μανδύου μου.

Σημειώσατε ὅτι, εἰς ὅλα ταῦτα, ὁ σύζυγός μας —πατὴρ, θεῖος ἢ κηδεμὼν—ἔπαιζε διὰ τῶν ῥωθώνων τὴν αὐτὴν πολύκροτον μουσικὴν, καὶ τίποτε δὲν ἔδειχνεν ὅτι προσηγγίζαμεν εἰς τὸ τέλος τῆς συμφωνίας του.

Εἴτε τὸ ναρκωτικὸν τοῦ ῥογχαλίσματος τούτου μέλος, εἴτε ἡ παρατεταμένη ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου θεωρία, εἴτε συγχρόνως ὁ κόπος καὶ ἡ ἀνάγκη τῆς ἀναπαύσεως, ἐπέφεραν, χωρὶς νὰ τὸ θέλω, χωρὶς νὰ τὸ αἰσθανθῶ, εἰς τὰ βλέφαρά μου νυσταγμόν· ἐσβέσθησαν οἱ ὀφθαλμοί μου, ἐσβέσθη ἡ διάνοιά μου, καὶ ἀπεκοιμήθην βαθέως.

Μ' ἐξύπνισεν ἔντρομον φωνὴ δυνατὴ καὶ βραγχώδης, ἡ φωνὴ τοῦ παχυσώμου συνοδοιπόρου μου

— Ἁμαξᾶ, ἁμαξᾶ, στάσου, ἄνοιξε! θέλω ν' ἀναβῶ πεζὸς τὸν ἀνήφορον.

Ἐξημέρωσεν ἐντελῶς, ἀλλ' ἡ πέριξ ἡμῶν χώρα ἐτυλίσσετο ἀκόμη ἀπὸ παμμεγέθη ταινίαν ἀτμῶν, ποικιλλομένων ἀπὸ τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἀνατέλλοντος ἡλίου. Ἡ ἀνάβασις ἦτον μακρὰ καὶ ὀρθία, καὶ ἡ διάρκεια αὐτῆς πιθανῶς ὑπὲρ τὰ εἴκοσι λεπτά. Ἔξοχον λοιπὸν ὑπηρεσίαν ἀπένειμεν εἰς τοὺς ἀσθμαίνοντας ἵππους ὁ παχύσαρκος ἐκεῖνος, ἀπαλλάττων αὐτοὺς τοιούτου ἀξιολόγου βάρους. Ἡ προθυμία δὲ μὲ τὴν ὁποίαν ὁ ἁμαξηλάτης ἐνέδωκεν εἰς τὴν αἴτησίν του ἀπέδειξε τὸ πρὸς τὰ δυστυχῆ ταῦτα ζῶα ἐπωφελὲς τῆς προτάσεως.

Μὴ νομίσετε ὡς τόσον ὅτι ἁπλῆ εὐσπλαγχνία ἦτον τῆς συγκαταβάσεως τοῦ ὁδοιπόρου μας ἡ αἰτία· ὁ λεπτὸς σωλὴν μικρᾶς ἐκ σηπίου καπνοσύριγγος ἐξήρχετο τοῦ θυλακίου τοῦ ὁδοιπορικοῦ ἐπενδύτου, καὶ ἀπὸ τὸ ἐρωτικῶς πρὸς αὐτὴν ῥιφθὲν ἀκαριαῖον βλέμμα του, ἐνόησα ὅτι σκοπὸς ὅλως προσωπικὸς ἐνήργει μετὰ τοῦ ἄλλου καὶ ἴσως ὑπὲρ τὸν ἄλλον. Ἀλλὰ διὰ λεπτολόγων τοιούτων παρατηρήσεων ἠμποροῦμεν νὰ καταντήσωμεν εἰς τὸ νὰ μὴ γνωρίζωμεν ποσῶς χάριν εἰς τοὺς ἄλλους δι' ὅσα καλὰ πράττουν ὑπὲρ ἡμῶν· ὅθεν καὶ δὲν εἶμαι τῆς σχολῆς ταύτης μαθητής. Ὁ καλός μου γείτων, καταλείπων τὴν θέσιν του, μοῦ ἄφινε τὸ στάδιον ἐλεύθερον, καὶ ἐχρεώστουν νὰ ἦμαι πρὸς αὐτὸν εὐγνώμων, ὡς ἔχοντα ῥητὸν σκοπὸν νὰ πράξῃ ἔργον εἰς ἐμὲ καὶ εἰς τοὺς πέντε ἵππους εὐάρεστον.

Ἐν τῷ μεταξὺ, ἡ νεᾶνις εἶχεν ἐξυπνήσει.

Ἀλλ' ὅταν εἶδε τὸν μανδύαν μου εἰς τὰ γό-

Digitized by Google

νατά της, ὁ γείτων εἶχε γενῆ ἄφαντος. Περιποιήσεις τινὲς, ὅσον ἂν συνοδεύωνται μὲ ἐνδείξεις εὐλαβείας καὶ σεβασμοῦ, εἶναι κατ' οὐσίαν αὐθαδέσταται, καὶ ἐφοβήθην, τὸ ὁμολογῶ, μὴ συγκαταριθμηθῇ καὶ ἡ περιποίησίς μου ἐκείνη μεταξὺ τούτων.

Βλέμμα ταχὺ ἐῤῥίφθη ἐπάνω μου.

Ἂν μ' εὕρισκε μὲ κλειστοὺς τοὺς ὀφθαλμοὺς, θὰ περιωρίζετο πάλιν εἰς τὸ ν' απομακρύνῃ ἀπ' ἐπάνω της ὅσον τὸ δυνατὸν ἡσύχως τὸν ἀτυχῆ μανδύαν μου. Ἀλλ' οἱ ὀφθαλμοί μου ἦσαν ἀνοικτοὶ ὡς φεγγῖται, καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ ἀπωθήσῃ τὸν μανδύαν μὲ τὸν πόδα χωρὶς λέξιν κἂν μίαν φιλοφροσύνης πρὸς τὸν κύριόν του, ἔστω καὶ τῆς ψυχρᾶς ἐκείνης καὶ αγερώχου φιλοφροσύνης, ἥτις θεραπεύει διὰ παντὸς γαργαλισμοὺς τοιούτους δυσαρέστων πρὸς τοὺς ἄλλους περιποιήσεων.

Ἐνόμισα λοιπὸν καλὸν νὰ τὴν ἀπαλλάξω τῆς ἀμηχανίας τῆς εὐχαριστήσεως, νὰ δικαιολογηθῶ δηλαδὴ ὅτι τὴν ἀπήλλαξα τοῦ κατάῤῥου! καὶ ἔσπευσα νὰ φέρω τὰ πρόχειρα πρὸς ἀπολογίαν τοῦ ὑπερβολικοῦ μου ζήλου ἐπιχειρήματα.

— Κυρία μου, εἶπα μὲ ταπείνωσιν, συγχωρήσατέ με ὅτι ἐτόλμησα νὰ σᾶς ἐπιθέσω τὸ βάρος τοῦτο. Ἀλλ' ὁ κύριος πατήρ σας εἶχε λησμονήσει νὰ κλείσῃ τὴν πρὸς τὸ μέρος του θυρίδα, καὶ ἐσηκώθη τὴν νύκτα δριμὺς καὶ παγετώδης ἄνεμος, κατὰ τοῦ ὁποίου τὸ ὁπωσοῦν ἐλαφρὸν φόρεμά σας δὲν σᾶς ἐπροφύλαττεν ἀρκούντως. Νὰ σᾶς ἐξυπνίσω ἦτον σκληρὸν, καὶ δὲν μοῦ ἐβάσταζεν ἡ καρδία, ἐνῷ σᾶς ἔβλεπα κοιμωμένην τόσον ἡσύχως.

Ἡ νεᾶνις ἐκατακοκκίνισεν ὡς κεράσιον!

— Κύριε, ἐτραύλισε μὲ τρέμουσαν φωνὴν ἀπομακρύνουσα τὸν μανδύαν, σᾶς εὐγνωμονῶ καταπολλά... Ἀλλ' ἐκοιμήθην ὅλην τὴν νύκτα· κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον δὲν αἰσθάνεταί τις τὸ ψῦχος.

—Καὶ ὁ κύριος πατήρ σας ἐκοιμήθη ὅλην τὴν νύκτα.

— Ὦ! εἰς τὴν ἅμαξαν κοιμᾶται πάντοτε, καὶ κοιμώμενος ῥογχαλίζει δυνατά. Τὸ παρετηρήσατε ἴσως;

— Ὀλίγον, εἶπα χαμογελῶν.

— Τὸ ὑπώπτευσα· δὲν θὰ σᾶς ἄφησε νὰ κοιμηθῆτε. Εἶναι πολὺ κακὴ συνήθεια. Ἐγὼ κοιμοῦμαι πλέον ἥσυχα.

Ἔμαθα ὅ,τι δὲν ἤξευρα· ὁ καλός μου γείτων ἦτον πατὴρ, ὄχι σύζυγος.

Ἀπὸ τὰς ὀλίγας ταύτας λέξεις, καὶ τὸν εἰλικρινῆ καὶ ἄδολον τῆς λαλιᾶς της τόνον, ἐγνώρισα ὅτι ἡ συνοδοιπόρος μου ἦτον μαθήτρια Παρθεναγωγείου, ἐπιστρέφουσα κατὰ τὰς διακοπὰς εἰς τὴν πατρίδα της. Ἀλλ' ἂν ἡ ὁμιλία της ἐφανέρονε μεγάλην ἀφέλειαν καὶ ἄγνοιαν πλήρη τοῦ ἀθλίου τούτου βιβλίου τὸ ὁποῖον ποτὲ χωρὶς πυρετὸν καὶ χωρὶς κίνδυνον δὲν ἀναγινώσκεται, καὶ καλεῖται ἀνθρώπινος βίος, καὶ ὅμως ὑπὸ τὴν παρθενικὴν ἐκείνην δειλίαν ἀνεκαλύπτετο ἦθος εὔτολμον καὶ σχεδὸν ῥιψοκίνδυνον· καὶ εἰς τὸ βλέμμα ἐκεῖνο, τὸ φοβούμενον ἀκόμη νὰ προσηλωθῇ που, διεκρίνοντο τοσαῦτα σπέρματα πυρὸς καὶ πάθους, ὥστε ᾐσθάνθην ὅτι, ἂν τὸ εὔμορφον αὐτὸ ἀγαλμάτιον δὲν ἦτον ἀκόμη νεᾶνις, δὲν ἦτον ὅμως οὔτε παιδίον πλέον.

Ἆ! ἂν ἤμην ἐλεύθερος, ἂν δὲν εἶχα δεθῆ μὲ μισητὴν ὑπόσχεσιν· ἂν ὅ,τι μ' ἔφερεν εἰς τὴν ἅμαξαν ταύτην δὲν ἦτον ὁ μελετώμενος γάμος μου!... Ἤμην εἰς κατήφορον τόσον ταχὺν καὶ ὀλισθηρὸν, ὥστε εὑρέθην κάτω χωρὶς νὰ τὸ νοήσω, καὶ χωρὶς ποσῶς νὰ ἔχω σκοπὸν ν' απομακρυνθῶ τῆς κορυφῆς! Τοιαύτη εἶναι ἡ ἱστορία πάσης ἀδυναμίας καὶ παντὸς σφάλματος.

Οἱ ἵπποι ἐπροχώρουν βραδέως, δυσχερὴς καὶ ἀνάντης ἦτον ὁ δρόμος. Τινὲς τῶν ἐπὶ τῆς ὀροφῆς ἢ εἰς τὸ ὄπισθεν τῆς ἁμάξης κλεῖσμα καθημένων εἶχαν καταβῆ, καὶ ἐβάδιζαν ἔμπροσθεν αὐτῆς, οἱ μὲν δεδεμένας μὲ μαντίλιον ἔχοντες τὰς κεφαλὰς, οἱ δὲ ἐνδεδυμένοι τοὺς μανδύας των, ὅλοι προσπαθοῦντες νὰ ἐξαιμωδιάσουν ὅπως καλήτερα ἠδύναντο, καὶ ἐκπέμποντες ἔμπροσθέν των τῆς ταχείας πνοῆς των τὸν ἀτμὸν, ἀναβαίνοντα σπειροειδῶς εἰς τὸν οὐρανὸν ὡς καπνὸν κατάλευκον.

Ὀλίγον ὄπισθεν καὶ βαρέως περιπατῶν, ὁ καλός μου γείτων ἐπάσχιζε νὰ γεμίσῃ καὶ ν' ἀνάψῃ τὴν ἀγαπητήν του καπνοσύριγγα.

— Λαμπρὰν ἡμέραν θὰ ἔχωμεν σήμερον, εἶπα πρὸς τὴν θελκτικὴν συνοδοιπόρον μου.

— Ὁμίχλη πολλὴ εἶναι, εἶπεν ἡ νεᾶνις κυττάζουσα τὴν ἔμπροσθεν αὐτῆς ἁπλωμένην ὀθόνην τῶν λευκῶν τῆς γῆς ἀναθυμιάσεων.

— Ὦ! μὴ σᾶς μέλῃ, καὶ ἐντὸς ὀλίγου ὁ ἥλιος θὰ τὴν διασκορπίσῃ ὡς ἐκ θαύματος.

— Καιρὸς εἶναι βέβαια διὰ τὰς ὡραίας ἡμέρας· ἐμβῆκε σχεδὸν ὁ Μάϊος, καὶ πάντοτε βροχὴ καὶ ψῦχος ὡς τὸν χειμῶνα· δὲν ὑποφέρεται.

— Μισεῖτε λοιπὸν τὸν χειμῶνα· ὡς τόσον ἔχει, νομίζω, καὶ αὐτὸς τὰ καλά του.

— Δὲν γνωρίζω, ἐγὼ τοὐλάχιστον, τί καλὰ ἔχει.

— Καλὲ, τί λέγετε, κυρία μου; Τὸν χειμῶνα ἔχομεν τὰς συναναστροφὰς, τοὺς χοροὺς, τὰ θέατρα.

— Μάλιστα δι' ὅσους χορεύουν καὶ διασκεδάζουν· ἀλλὰ διὰ τοὺς ἄλλους;

— Δὲν ἐχορεύσατε αὐτὸν τὸν χειμῶνα;

—Ὤ! μάλιςα, κύριε. Ἐχόρευσα καὶ συχνὰ μάλιστα... Ἀλλὰ γυναῖκες μὲ γυναῖκας, ἐννοεῖται, δὲν εἶναι πολὺ διασκεδαστικόν.

— Πῶς; μόνον γυναῖκες!

— Μάλιστα κύριε. Εἰς τὸ μοναστήριον νέοι δὲν ἐμβαίνουν. Τὰ μεγαλήτερα κοράσια εἶχαν

Digitized by Google

τὴν θέσιν τῶν ἀνδρῶν· ἀλλὰ δὲν εἶναι τὸ ἴδιον.

Ἀπορῶ πῶς δὲν ἐξεκαρδίσθην γελῶν.

— Μολαταῦτα, ἠκολούθησε σοβαρῶς, ἐλπίζω ν' ἀποζημιωθῶ τὸ ἐρχόμενον ἔτος.

Ἄρχισα τότε νὰ προσέχω· ν' ἀποζημιωθῇ, θὰ εἰπῇ, τὸν ἐρχόμενον χειμῶνα νὰ ὑπάγῃ εἰς τὰς συναναστροφάς, εἰς τὰ θέατρα, εἰς τοὺς χορούς. Ἀλλὰ τότε, δὲν ἔπρεπε νὰ ἦναι εἰς τὸ μοναστήριον. Ἐτελείωσεν ἄράγε ἡ μαθητεία της; Οὕτως ἔπρεπε νὰ ἦναι, μολονότι εἶχεν ἀκόμη μικρά τινα πράγματα νὰ μάθῃ· ἀλλὰ τὰ μικρὰ ταῦτα δὲν τὰ διδάσκει τὸ μοναστήριον.

Θὰ ἔμβαινα διὰ τοῦτο εἰς ἀλλεπαλλήλους ἐρωτήσεις, ἂν δὲν τὸ ἐνόμιζα περιττόν· διότι εἶχε τοὐλάχιστον τόσην ἐπιθυμίαν νὰ λαλῇ, ὅσην ἐγὼ νὰ μανθάνω. Ὅθεν καὶ περιωρίσθην εἰς τὸ ἔργον τοῦ ἀκροατοῦ.

— Μὲ ὑπανδρεύουν, ἐπρόσθεσεν ἡ νεᾶνις, νεύουσα χαμαὶ τοὺς ὀφθαλμούς.

Τὸ *μὲ ὑπανδρεύουν* τοῦτο ἦτον περιεκτικώτερον ὁλοκλήρου ῥαψῳδίας.

Μὲ ὑπανδρεύουν—δηλαδή· δὲν εἶμαι πλέον κοράσιον καθὼς ἐχθές· εἶμαι ἀκόμη κόρη, πλὴν ὑπομονή· θὰ μὲ εἰποῦν κυρίαν ἐντὸς ὀλίγου· θὰ ἔχω καζιμίριον καὶ σύζυγον νὰ δείξω.

Μὲ ὑπανδρεύουν—δηλαδή· μετ' ὀλίγον θὰ περιπατῶ μὲ τὴν κεφαλὴν ὀρθήν, ἂν καὶ σήμερον νεύω χαμαὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ὡς παρθένος· δὲν θὰ ὑπακούω πλέον εἰς διδασκάλους καὶ ὑποδιδασκάλους· θὰ λέγω καὶ ἐγὼ· *θέλω*.

Μὲ ὑπανδρεύουν—δηλαδή· μετ' ὀλίγον θὰ ἦμαι κάτι τι ὡς βασίλισσα, δεχομένη σεβασμοὺς καὶ προσκυνήσεις πανταχόθεν· θὰ ἔχω ὁλόγυρά μου ἄλλους μὲν λέγοντας ὅτι εἶμαι ὡραία, ἄλλους δὲ ὅτι εἶμαι εὐφυής, καὶ κολακεύοντάς με μυριοτρόπως. Ἕως τώρα μόλις μ' ἐκύτταζαν· εἰς τὸ ἑξῆς θὰ ἦμαι τὸ κέντρον τόσων βλεμμάτων, τόσων φροντίδων, τόσων περιποιήσεων. Ἐν ἑνὶ λόγῳ, ἀπὸ τοῦδε θὰ ἔχουν νὰ κάμουν μ' ἐμέ.

Μὲ ὑπανδρεύουν—ἔπρεπεν ἀκόμη νὰ σημαίνῃ· ἐχθές, δὲν ἠγάπων κανένα· σήμερον ἀγαπῶμαι καὶ ἀγαπῶ! Ἐχθές, ἔζων διὰ τὸν ἑαυτόν μου· εἰς τὸ ἑξῆς θὰ ζῶ πρὸ πάντων δι' ἄλλον ὅστις ἔχει τὴν ζωήν μου, ἔχει ὅλα ὅσα ἀνήκουν εἰς ἐμέ, τοὺς λογισμούς μου, τὴν ἡλικίαν μου! Ἰδοὺ διατί εἶμαι ὑπερήφανος, καὶ διατί εἶμαι εὐτυχεστέρα ἀκόμη παρότι εἶμαι ὑπερήφανος!

Ἀλλ' εἰς τὰς διεφθαρμένας μας κοινωνίας, μεταξὺ δέκα παρθένων ὑπανδρευομένων, αἱ ἐννέα πᾶν ἄλλο συλλογίζονται παρὰ τὸν νυμφευόμενον αὐτὰς σύζυγον. Ὁ σύζυγος παριστάνει τὴν ἐλευθερίαν, τὴν πολυτέλειαν, ὅλας τῆς τύχης καὶ τῆς ματαιότητος τὰς ἀπολαύσεις. Ἀποβλέπουν λοιπὸν εἰς τὸν γάμον ἀφῃρημένως, ὡς εἰς ἀντικατοπτρισμὸν ἀπατηλόν, τὸν ὁποῖον ἡ νεανική των φαντασία βλέπει μὲ προκατειλημμένους εὐνοϊκῶς ὀφθαλμούς. Ὁ καλήτερος λοιπὸν σύζυγος εἶναι ἐκεῖνος ὅστις εὐκολύνει περισσότερον τὴν πολυτελῆ ταύτην καὶ ἐπιδεικτικὴν εὐημερίαν, πλήρη θελγήτρων εἰς τὴν φαντασίαν διὰ τὸν ἕως τότε λιτὸν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς οἰκογενείας βίον. Ποῖα δὲ τὰ ἐπακόλουθα τῶν παραδόξων τούτων ἰδεῶν, ἂς τὸ παραλείψωμεν.

Μὲ ὑπανδρεύουν, εἶπεν ἡ κυρία Πιπίνα. Δὲν ἠθέλησα λοιπὸν καὶ ἐγὼ νὰ φανῶ ὀλιγώτερον μεταδοτικός.

— Καὶ ἐμὲ ὡσαύτως, εἶπα.

— Καὶ σᾶς, κύριε;

— Ναί, κατὰ δυστυχίαν, κυρία μου.

Τὸ *κατὰ δυστυχίαν* δὲν παρετηρήθη· ἤκουσε μόνον τὸ ἄλλο. Ἐκεῖνο τὸ *καὶ ἐμὲ ὡσαύτως* ἔφθασε νὰ μὲ κάμῃ νὰ διατρέξω εἰς ἓν δεύτερον λεπτὸν πολλῶν ἡμερῶν δρόμον πλησίον τῆς παιδίσκης ταύτης, ἥτις ἔρριψε τότε ἐπάνω μου γλυκὺ καὶ φιλικὸν σχεδὸν βλέμμα· τὴν αἰφνιδίαν αὐτὴν συμπάθειαν ἐχρεώστουν βεβαίως εἰς τὴν θέσιν τοῦ μελλονύμφου. Πόσον ἥρμοζεν ὅμως εἰς ἐμὲ τότε ὅτι ὑπήγαινα νὰ νυμφευθῶ!

Ἀναμφιβόλως, ἀξίωσιν δὲν εἶχα νὰ ἐκτοπίσω τὸν ἀντεραστήν μου, καὶ νὰ καταλάβω θέσιν τὴν ὁποίαν ἡ συνθήκη τῆς κυρίας Σωφρονίας δὲν μ' ἐπέτρεπεν οὔτε κἂν νὰ φαντασθῶ. Μολαταῦτα, εἶχα ἀποφασίσει νὰ προχωρήσω, χωρὶς νὰ συλλογισθῶ ποῦ ἠδυνάμην νὰ φθάσω. Πιστεύω κάποτε εἰς τὸ πεπρωμένον· λέγω ὅτι ἐκεῖ μόνον φθάνομεν ὅπου εἶναι γεγραμμένον ὅτι πρέπει νὰ φθάσωμεν, ὅ,τι καὶ ἂν πάθωμεν λαμβάνοντες ταύτην μᾶλλον ἢ ἐκείνην τὴν διεύθυνσιν· ὅθεν πρὸς τί νὰ στενοχωρώμεθα, πρὸς τί νὰ συλλογιζώμεθα, πρὸς τί νὰ προβλέπωμεν; Τὸ φέρον ἂς μᾶς φέρῃ· κάπου θὰ φθάσωμεν.

— Γρήγορα; . . μὲ ἠρώτησε δειλῶς καὶ περιέργως συνάμα.

— Μόλις φθάσω· διὰ τοῦτο καὶ μόνον ὑπάγω.

— Καὶ ἐγὼ ὡσαύτως, εἶπε τότε καὶ αὐτή.

— Ἀλλὰ σεῖς τοὐλάχιστον, κυρία μου, ἐσυμβουλεύθητε τὴν κλίσιν τῆς καρδίας σας· . . τὸν γνωρίζετε βεβαίως τὸν κύριον σύζυγόν σας· ἐνῷ ἐγώ. . .

— Ἐνῷ σεῖς, κύριε;

— Δὲν γνωρίζω κἂν τὴν μνηστήν μου.

— Καὶ ἐγὼ ὡσαύτως.

— Πῶς! κυρία μου, καὶ σεῖς. . .

Ἡ ἅμαξα ἐστάθη· εἴχαμεν φθάσει εἰς τὴν κορυφήν.

Πρὶν λάβω καιρὸν νὰ τελειώσω τὴν φράσιν μου, ὁ πατὴρ ἐπρόβαλεν εἰς τὴν θυρίδα τὸ παχύ του πρόσωπον, καὶ κατέλαβε τὴν θέσιν του πλησίον τῆς θυγατρός του.

Ὅ,τι προεῖπα ἐγίνετο. Ἡ ὁμίχλη διεσκεδάζετο ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀπὸ τὰς λαμπρὰς τοῦ ἡλίου ἀκτῖνας· ἐντὸς μιᾶς ἢ δύω ὡρῶν θὰ εἴχα-

Digitized by Google

μεν ζέστην ἀνυπόφορον. Ἡ νεᾶνις ἐξετύλιξε τὴν κεφαλήν της, καί, ἐξάγουσα μικρὸν κάτοπτρον, ἄρχιζε νὰ διϋλίζῃ μὲ τὸ ἓν τῶν κτενίων της τοὺς πίπτοντας ἐπὶ τῶν ὤμων της μακροὺς καὶ ξανθοὺς πλοκάμους. Κόπος, αταξία ἡ πλέον ἀφρόντιστος, κόμη ἀμελῶς διεσπαρμένη, ἐνδύματα κατατετριμμένα, ὅλα ἁρμόζουν εἰς ταύτην τὴν ἡλικίαν. Καὶ τὸ θαῦμα τοῦτο τῆς νεότητος καὶ τῆς καλλονῆς ἔμελλεν, αὔριον ἢ μεθαύριον, νὰ γείνῃ κατάκτημα μαθητοῦ τινος ἐργαστηρίου, καὶ οὕτω νὰ μεταμορφωθῇ ὁ ἄγγελος εἰς κοινὴν πωλήτριαν.

Καὶ εἰς τὸ κακὸν καὶ εἰς τὸ καλόν, δὲν ἀρκεῖ ἡ θέλησις, χρειάζεται δύναμις· καὶ ἐδῶ ἡ περίστασις ἦτον ἀκανθώδης. Ἔκαμα οὐσιώδη ἀνακάλυψιν· ἤξευρα ὅτι ἡ ὑπανδρεία τῆς κυρίας Πιπίνας δὲν ἐγίνετο κατ' ἐκλογὴν καὶ συγκατάθεσίν της, ὅτι δὲν ἦτον οὔτε ἔρως οὔτε κλίσις εἰς τὸ μέσον, ὅτι, ἐν ἑνὶ λόγῳ, ὁ ἐχθρὸς τὸν ὁποῖον ἔλεγα νὰ νικήσω δὲν ἦτον, αὐτὸς καθ' ἑαυτόν, λίαν ἀξιόφοβος Καὶ μολαταῦτα, τὸ ἔργον μου ἦτον ὄχι ὀλίγον δυσχερές· ἔπρεπε νὰ λυθῶ συγχρόνως ἀπὸ τὰ δεσμὰ μὲ τὰ ὁποῖα ἡ καλοκἀγαθία τῆς φιλτάτης θείας μου μὲ εἶχε δέσει, καὶ συγχρόνως νὰ ἑλκύσω μέχρι δεσμῶν τὴν καρδίαν θυγατρὸς πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν τοῦ πατρός της, χωρὶς ἄλλο μέσον παρὰ τὴν εὐγλωττίαν μόνην τῶν ὀμμάτων, καὶ τοῦτο ἐντὸς εἰκοσιτεσσάρων ὡρῶν.

Ἡ νεᾶνις, ἀφοῦ ἔθετεν εἰς τάξιν καὶ ἁρμονίαν τὴν κυματίζουσαν κόμην της, ἐρευνῶσα τὸν σάκκον της ἐξήγαγε κύλινδρον χαρτίων, τὰ ὁποῖα ἀπὸ τὴν ὅλως ειδικὴν μορφὴν των ἐγνώρισα ὅτι ἦσαν ἐπιφυλλίδες ἐφημερίδων. Νὰ σᾶς εἰπῶ τίνος ἐφημερίδος, εἶναι ἀδύνατον, διότι μόνον τὸ κάτω πάτωμα εἶχε μείνει, τὸ εἰς τὸ εἶδος τοῦτο τῆς φιλολογίας διωρισμένον, καὶ πρόσιτον ἐπίσης καὶ εἰς μεγάλους καὶ μικροὺς νόας, καὶ εἰς μεγάλα καὶ μικρὰ βαλάντια.

Φαίνεται ἐκ τούτων ὅτι ἀναγινώσκονται μυθιστορίαι εἰς τὰ σχολεῖα καὶ μοναστήρια, κρυφίως ἴσως, ἀλλ' ὡς τόσον ἀναγινώσκονται, ἐνῷ ἔπρεπε μὲ πᾶσαν αὐστηρότητα νὰ ἐμποδίζωνται.

Συνέλαβα τὴν ἰδέαν νὰ ἔμβω εἰς ὁμιλίαν μὲ τὸν πατέρα. Ἡ ἀνοικτὴ δὲ καὶ ἄδολος φυσιογνωμονία του ὑπέσχετο πληρεστέραν ἐκ μέρους του ὑποδοχήν. Ἀλλὰ παρητήθην εὐθὺς τῆς ἰδέας ταύτης διότι τὸ ἐθεώρησα ὅλως μάταιον· ὁ καλὸς ἄνθρωπος εἶχε δώσει τὸν λόγον του, καί, ὅσην ἂν τοῦ ἐνέπνεα συμπάθειαν μὲ τὰς θωπείας μου, δὲν ἦτον δυνατὸν νὰ ἐλπίσω ἀνατροπὴν συμφωνίας ἐγγὺς οὔσης νὰ ἐκτελεσθῇ.

Ἐνῷ λοιπὸν ἐσκεπτόμην περὶ ἄλλου τρόπου ἐφόδου, ἡ ἅμαξα ἔτρεχε καὶ ὁ καιρὸς συγχρόνως· καί, καθὼς ἐγὼ ἐβάδιζα, ἦτον φόβος πολὺς μὴ με καταλάβῃ τὸ τέλος τοῦ ταξειδίου τόσον ὀλίγον προχωρημένον, ὅσον ἤμην εἰς τὴν ἀρχήν. Ὅθεν ἄρχιζα πλέον νὰ καταφρονῶ τὸν ἑαυτόν μου διὰ τὴν ἄγονον ὅλως φαντασίαν μου, ὅταν ἡ ἅμαξα ἐσταμάτησεν εἰς σταθμόν τινα ὅπου ἔπρεπε νὰ μείνωμεν ἓν τέταρτον τῆς ὥρας.

Ἀμέσως τότε ἐνεφανίσθη εἰς τὴν θυρίδα τῆς ἁμάξης ὑπηρέτης πανδοχείου, προσκαλῶν τοὺς ὁδοιπόρους νὰ καταβοῦν, καὶ νὰ προγευθοῦν καφὲν μὲ γάλα, καὶ ἄλλα τινὰ φαγητὰ πρόχειρα.

— Ἀκοῦς ἐκεῖ, ἀκοῦς ἐκεῖ, πῶς δὲν ἐρχόμεθα, ἐξεφώνησεν ὁ κατὰ προσδοκίαν πενθερός μου. Ἔλα, Πιπίνα μου, γρήγορα· μόλις ἔχομεν καιρὸν νὰ ῥοφήσωμεν ὀλίγον καφέν· δὲν ἔχομεν βέβαια σκοπὸν νὰ περάσωμεν ἐδῶ τὴν νύκτα.

— Εὐχαριςῶ, πάτερ μου, ἀπεκρίθη ἡ νεᾶνις, χωρὶς νὰ σηκώσῃ κἂν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀπὸ τὴν ἀγαπητήν της ἐπιφυλλίδα· δὲν πεινῶ παντάπασι.

— Καλὲ τί λέγεις ; καφέν, καλέ, μὲ γάλα ζεσταμένον. . .

— Εὐχαριστῶ, πάτερ μου· εἶναι πολλὰ πρωῒ ἀκόμη.

— Ὅπως θέλῃς· τόσῳ χειρότερα διὰ σὲ ἂν ὕστερα πεινάσῃς· ποῖος σοῦ πταίει ;

Καί, ταῦτα λέγων, ἔθετε τὸν ἕνα πόδα καὶ μετὰ ταῦτα τὸν ἄλλον εἰς τὸ ὑποπόδιον τῆς ἁμάξης, ὥστε ἐντὸς ὀλίγου ἐπάτησε καὶ μὲ τοὺς δύω τὴν γῆν.

Ὁ πανδοχεὺς μ' ἐπροσκάλεσεν ἐπίσης νὰ καταβῶ· ἀλλά, καὶ εἰκοσιτέσσαρας ὥρας ἂν ἤμην νηστικός, δὲν θ' ἄφινα τὴν θέσιν μου εἰς παρομοίαν στιγμήν.

Ἕπεται τὸ τέλος.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΣΒΕΣΤΟΥ Η ΤΙΤΑΝΟΥ

Α'

Ἐκ τῶν ἐν τῇ φύσει ὑπαρχουσῶν ὑλῶν ὀλίγαι εἶναι τοσοῦτον γνωσταὶ καὶ τοσοῦτον πολύχρηστοι ὅσον ὁ *ἀσβεστόλιθος* ἢ *τιτανόλιθος*. Ἐκ τοῦ λίθου τούτου κατασκευάζονται τὰ οἰκοδομήματα καὶ τὰ μνημεῖα, διὰ τῶν ὁποίων διαιωνίζονται αἱ ἀναμνήσεις καὶ ὁ πολιτισμὸς ἑνὸς λαοῦ καὶ ἡ ἀγχίνοια ἐν ταὐτῷ τῶν τεχνιτῶν του.

Ὁ λίθος οὗτος ὡσαύτως παρέχει τῷ ἀνθρώπῳ πολύτιμον προϊόν, τὴν ἄσβεστον, ἧς ἡ χρῆσις πρὸς τὴν κατασκευὴν τοῦ συγκολλητικοῦ πηλοῦ (λάσπης) τῶν λίθων τῶν κτιρίων ἄρχεται ἀφ' ἧς ὁ ἄνθρωπος ᾐσθάνθη τὴν ἀνάγκην τῆς εὐζωΐας, καὶ κατελήφθη ὑπὸ τοῦ αἰσθήματος τοῦ καλοῦ. Ὄντως δὲ οἱ πρωτόγονοι λαοί, οἱ οἰκήσαντες τὴν γῆν ἐν ἀρχῇ τῶν ἱστορικῶν χρόνων, κατώρθωσαν μὲν ἀληθῶς ἐπιθέτοντες ὀγκώδεις λίθους ἐπ' ἀλλήλους νὰ ἐγείρωσι κτίρια, ὧν ἡ στερεότης εἶναι ἔτι καὶ νῦν ἐκπληκτική, ἀλλὰ καὶ τὰ *κυκλώπεια* αὐτὰ τείχη, καὶ οἱ βωμοὶ οἱ ἐγερθέντες ἐκ δύο λίθων ἀλλεπαλλήλων, καὶ οἱ μονόλιθοι, ὧν ὁ σκοπὸς οὔπω ἐγνώσθη, ὄντες ὄγκοι ἀκατεργάστων λίθων καὶ

Digitized by Google

δείγματα ἀτελοῦς τέχνης, ἀντικατεστάθησαν ὑπὸ οἰκοδομημάτων μαρτυρούντων ἀξίαν λόγου πρόοδον τοῦ ἀνθρωπίνου νοός· διότι εἰς τὴν κατασκευὴν αὐτῶν ἐγένετο χρῆσις ὑλικοῦ κατειργασμένου διὰ τοῦ σιδήρου, καὶ συγκεκολλημένου διὰ τιτανώδους φυράματος.

Ὡς πρὸς τοῦτο δὲ παρατηροῦμεν ὅτι αἱ συγγραφαὶ τῶν ἀρχαίων καὶ τὰ μνημεῖα τὰ διαφυγόντα τὴν φθορὰν τοῦ χρόνου ἀναφέρουσιν ὅτι οἱ ἄνθρωποι πρωϊμώτατα ἐγνώρισαν τὴν διὰ τῆς θερμάνσεως εἴδους λίθου παραγωγὴν ὕλης, ἥτις ἑνουμένη μεθ' ὕδατος καὶ ἄμμου ἀποκτᾷ τὴν ἰδιότητα νὰ σκληρύνηται ἐν τῷ ἀέρι καὶ νὰ συνδέῃ στερεῶς πρὸς ἀλλήλους τοὺς λίθους τῶν οἰκοδομῶν.

Πολὺ ὅμως ὕστερον ἡ ἐπιστήμη, προϊὸν τῆς παρατηρήσεως καὶ τῶν πειραμάτων, ἐξήγησε καὶ τὰ φαινόμενα, ἅτινα καταφαίνονται ἐν τῇ κατασκευῇ τῆς ἀσβέστου, καὶ ὡδήγησε τὸν βιομήχανον εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ ὀρυκτοῦ τοῦ καταλλήλου πρὸς παραγωγὴν αὐτῆς, καθὼς καὶ εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν προπαρασκευὴν καὶ τὸν τρόπον τῆς χρήσεως. Αἱ σπουδαῖαι αὗται ἀνακαλύψεις ἀνάγονται εἰς τοὺς χρόνους, καθ' οὓς οἱ σοφοὶ στερούμενοι ἔτι ἀσφαλοῦς μεθόδου ἀνεζήτουν ψηλαφητῶς τὰς ἰδιότητας τῆς ὕλης· συνέτειναν δὲ κυρίως εἰς αὐτὰς αἱ ἔρευναι τοῦ Παρακέλσου, τοῦ Βὰν Χελμόντ καὶ τοῦ Βλάκ. Ἄς ἐκτελέσωμεν ἤδη καὶ ἡμεῖς τὰ πειράματα, τὰ ὁποῖα τὸ πρῶτον ἐποιήσαντο πρὸ τριῶν ἑκατονταετηρίδων οἱ περιώνυμοι οὗτοι ἀλχημισταί, ἵνα λάβωμεν σαφῆ ἔννοιαν καὶ ἀκριβῆ τῆς καταστάσεως τοῦ ἀσβεστολίθου καὶ μεταχειρισθῶμεν τὴν ἐκ τούτων γνῶσιν ὡς ἀφετηρίαν εἰς τὴν προκειμένην μελέτην.

Ἄς θέσωμεν λοιπὸν πρὸς τοῦτο τεμάχιον ἀσβεστολίθου εἰς πήλινον ἄμβικα (λαμπίκον) τοῦ ὁποίου τὸν λαιμὸν ἐμφράσσομεν διὰ πώματος ἐκ τοῦ μέσου τοῦ ὁποίου διαπερῶμεν ὑάλινον σωλῆνα κεκυρτωμένον, ὃν ἐμβαπτίζομεν εἰς πλατὺ ἀγγεῖον πεπληρωμένον ὕδατος. Τοῦτο πράξαντες ἃς θερμάνωμεν ἤδη τὸν ἄμβικα τοῦτον μέχρι πυρακτώσεως. Μετὰ τὴν πυράκτωσιν πρῶτον παρατηροῦμεν ἀναβρασμὸν ἐν τῷ ὕδατι τοῦ πλατέος ἀγγείου προερχόμενον ἐκ τοῦ στόματος τοῦ ὑαλίνου σωλῆνος. Τὸ φαινόμενον τοῦτο μαρτυρεῖ ὅτι ἐκ τοῦ ἀσβεστολίθου ἐκφεύγει ἀέριον διὰ τῆς θερμάνσεως.

Τὸ ἀέριον τοῦτο εἶναι δυνατὸν νὰ συλλεχθῇ. Συνάγεται δὲ διὰ τρόπου πρὸ πολλοῦ γνωστοῦ τοῖς χημικοῖς, τοῦ ἑξῆς· Πληροῦσιν ὕδατος ὑάλινον ἀγγεῖον στενοῦ στόματος, ὅπερ ἐμφράσσοντες διὰ τῆς παλάμης τῆς χειρὸς ἀναστρέφουσι καὶ ἐμβαπτίζουσιν εἰς τὸ ὕδωρ ὑπεράνω τοῦ στόματος τοῦ σωλῆνος, ἐξ οὗ διεκφεύγει τὸ ἀέριον· τούτου γενομένου βλέπει τις τὸ μὲν πληροῦν τὸ ἀγγεῖον ὕδωρ ἠρέμα ὑποχωροῦν, τὰς δὲ φυσαλίδας τοῦ ἀερίου πληρούσας τὸν χῶρον τοῦ ὑαλίνου ἀγγείου, ὅπερ κατόπιν πωματίζεται καὶ οὕτως ἔχουσιν αὐτὸ πλῆρες ἐκ τοῦ ἀερίου, ὅπερ θέλουσι νὰ ἐξετάσωσι καὶ σπουδάσωσιν.

Ἁπλῆ ἐν πρώτοις παρατήρησις τοῦ ἀερίου τούτου δεικνύει ὅτι δὲν διαφέρει ποσῶς τοῦ ἀέρος· ἂν ὅμως βυθίσωμεν εἰς τὸ ἀγγεῖον ἀνημμένον κηρίον, αὐθωρεὶ σβέννυται, ἐξ οὗ καταφαίνεται ὅτι εἶναι ὅλως ἰδιαζούσης φύσεως. Ἐν τῇ χημείᾳ σήμερον καλεῖται τὸ ἀέριον τοῦτο *ἀνθρακικὸν ὀξύ*.

Ἡ ὕλη δέ, ἥτις ἐναπέμεινεν ἐν τῷ ἄμβικι μετὰ τὴν ἐντελῆ πυράκτωσιν, δηλαδὴ μετὰ τὴν ἐντελῆ ἐκπομπὴν τοῦ ἀερίου, εἶναι ἡ *ἄσβεστος*. Κατὰ τὸ ἐξωτερικὸν ὀλίγον διαφέρει τοῦ λίθου ἐξ οὗ παρήχθη, ἐὰν ὅμως ἐμβυθίσωμεν αὐτὴν εἰς ὕδωρ καταδεικνύεται ἡ μεγάλη ἀλλοίωσις, τὴν ὁποίαν ὑπέστη, διότι μετ' ὀλίγον ἀναπτύσσει μεγάλην θερμότητα, ἐξ ἧς μέρος τοῦ ὕδατος μεταβάλλεται εἰς ἀτμόν· ὁ ἀτμὸς ἐκφεύγει διὰ φυσαλίδων καὶ τὸ ὕδωρ *βράζει*. Οὕτω δὲ ἐνῷ ὁ τιτανόλιθος ἢ ἀσβεστόλιθος εἶναι ἀδιάλυτος ἐν τῷ ὕδατι, ἡ ἄσβεστος τοὐναντίον διαλύεται εἰς αὐτό, ἀλλ' εἰς μικρὰν ποσότητα, μετασχηματιζομένη εἰς πυκνὴν μάζαν.

Ἐὰν δὲ ἀναμίξωμεν μεθ' ὕδατος ὀλίγον ἐκ τῆς μάζης ταύτης καὶ διηθήσωμεν (σουρώσωμεν, ὡς κοινῶς λέγομεν) αὐτό, λαμβάνομεν διαφανὲς ὑγρὸν καλούμενον *τιτάνινον ὕδωρ*, κοινῶς *ἀσβεστόνερον*.

Οὕτω λοιπὸν ἡ πυράκτωσις τοῦ ἀσβεστολίθου ἢ τιτανολίθου, γενομένη καταλλήλως, διδάσκει ἡμᾶς τὸ μυστήριον τῶν συστατικῶν της. Συνίσταται δηλαδὴ ἐκ δύο ὑλῶν, ἐξ ἀχρόου ἀερίου, τοῦ *ἀνθρακικοῦ ἀερίου*, καὶ ἐξ οὐσίας τινὸς λευκῆς, στερεᾶς, τῆς *ἀσβέστου* ἢ ἐπιστημονικώτερον *τιτανίτιδος γῆς*.

Ἀλλ' ἃς φέρωμεν κατὰ τὴν μέθοδον τοῦ Βλὰκ ἀπόδειξιν καταφανεστέραν τῆς συνθέσεως ταύτης, παράγοντες ἀσβεστόλιθον ἐκ τῶν δύο αὐτοῦ στοιχείων· πρὸς τοῦτο ἃς λάβωμεν ἀγγεῖον πλῆρες ἀνθρακικοῦ ὀξέος καὶ ἃς ῥίψωμεν εἰς αὐτὸ ποσότητα τιτανίνου ὕδατος (ἀσβεστονέρου). Τί παρατηροῦμεν; ὅτι τὸ ὕδωρ ἐν ἀκαρεῖ θολοῦται καὶ λευκὴ κόνις σχηματίζεται ἐν αὐτῷ, καταπίπτουσα εἰς τὸν πυθμένα τῆς φιάλης. Ἡ κόνις αὕτη εἶναι τιτανόλιθος ἢ ἀσβεστόλιθος, προκύψας ἐκ τῆς ἑνώσεως τῆς ἀσβέστου καὶ τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέος· διότι ὁ ἀσβεστόλιθος ὡς ἀδιάλυτος ἐν τῷ ὕδατι ἀποχωρίζεται αὐτοῦ καὶ διὰ τοῦ βάρους του καταπίπτει εἰς τὸν πυθμένα.

Τὰ δύο ταῦτα πειράματα παρέχουσιν ἀναμφισβήτητον ἀπόδειξιν τῆς συνθέσεως τοῦ ἀσβεστολίθου, παρέχουσι δὲ σύναμα καὶ παράδειγμα ἐκ τῶν τελειοτέρων καὶ ἁπλουστέρων τῶν δύο μεθόδων, ἃς μεταχειρίζονται οἱ χημικοὶ ὅ-

Digitized by Google

πως ἐρευνῶσι τὴν σύστασιν τῶν σωμάτων. Ἡ πρώτη συνίσταται εἰς τὴν ἀποσύνθεσιν ὕλης εἰς τὰ στοιχεῖα τὰ ἀπαρτίζοντα αὐτήν, καὶ ὀνομάζεται *ἀνάλυσις*, ἡ δευτέρα δὲ εἰς τὴν παραγωγὴν σώματος συνθέτου διὰ τῆς συνθέσεως τῶν στοιχείων αὐτοῦ καὶ ὀνομάζεται *σύνθεσις*. Ἐπὶ τῶν δύο τούτων μεθόδων τῆς πειραματικῆς στηριζόμενοι οἱ ἐπιστήμονες ὠνόμασαν τὴν οὐσίαν, ἥτις εἶναι τὸ ὑποκείμενον τῆς προκειμένης ἡμῶν μελέτης, *ἀνθρακικὴν τίτανον*. Ἡ λέξις αὕτη δηλοῖ τὰ παραγόμενα τῆς ἀναλύσεως καὶ τῆς συνθέσεως αὐτῆς. Εἶναι δὲ προτιμητέα τῆς λέξεως τιτανόλιθος ἢ ἀσβεστόλιθος.

Γινώσκοντες ἤδη τίνι τρόπῳ δυνάμεθα ν' ἀναγνωρίζωμεν τὴν ἀνθρακικὴν τίτανον μεταξὺ τῶν διαφόρων ποικίλων στερεῶν σωμάτων, τῶν συνιστώντων τὴν ἡμετέραν γῆν, ἂς ἀκολουθήσωμεν τὸν φυσιολόγον εἰς τὰς ἐκδρομὰς αὐτοῦ, καὶ ἂς ἐξετάσωμεν ἐπιμελῶς τὴν οὐσίαν αὐτήν, τὴν τοσοῦτον ὠφέλιμον εἰς τὴν βιομηχανίαν.

Β'

Ἡ ἀνθρακικὴ τίτανος εἶναι μία τῶν ἀφθονωτέρων ὑλῶν τῶν διακεχυμένων ἐν τῇ φύσει· αὐτὴ καὶ μόνη ἀποτελεῖ ὁλοκλήρους σειρὰς ὀρέων, ὑπὸ ποικιλωτάτας ὑπάρχουσα μορφάς.

Οὕτως ἐν Ἰσλανδίᾳ εὑρίσκεται ἀνθρακικὴ τίτανος τοσοῦτον διαφανὴς καὶ καθαρά, ὥστε ὁμοιάζει πρὸς τὴν ὡραιοτέραν ὕαλον, ἔχει δὲ σχῆμα ἀμετάβλητον στερεοῦ σώματος, ἔχοντος ἓξ ἐπιφανείας ῥομβοειδεῖς. Ἡ ἀνθρακικὴ αὕτη τίτανος εἶναι σπανιωτάτη, διὸ καὶ σχεδὸν μόνον δύναταί τις νὰ ἴδῃ αὐτὴν ἐν τοῖς ὀρυκτολογικοῖς μουσείοις.

Τὸ ἔδαφος τῆς Ἀττικῆς συνίσταται σχεδὸν ἐκ κοινῆς πυκνῆς τιτάνου ἐπικαλυπτούσης ἄλλα στρώματα συνιστάμενα ἐξ ἀτιζωϊκοῦ σχιστολίθου. Ἅπασα σχεδὸν ἡ στερεὰ Ἑλλὰς καὶ μέγα μέρος τῆς Πελοποννήσου συνίσταται ἐκ τῆς πυκνῆς καὶ ἀκρυσταλλώτου ταύτης τιτάνου, ἐχούσης διαφόρους παραλλαγὰς εἰς τοὺς κατὰ μέρος τόπους. Τὸ αὐτὸ δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν καὶ περὶ τῶν νήσων, ἐξαιρέσει ὀλίγων.

Ὅλως διάφορον εἶναι τὸ μάρμαρον, ἤτοι ἡ λευκὴ κοκκώδης καὶ κεκρυσταλλωμένη διὰ κρυστάλλων μικρῶν καὶ συγχεομένων πρὸς ἀλλήλους τίτανος, ἡ ἀρκούντως καθαρά, καὶ σκληρὰ ὅπως φαίνεται.

Τὸ λευκὸν μάρμαρον ἀφθονεῖ ἐν Ἰταλίᾳ ἐν τῇ δειράδι τῶν Ἀπεννίνων, ἔνθα ἀποτελεῖ βραχώδεις κορυφὰς ἐπ' αὐτῶν. Ἐντεῦθεν δ' οἱ λατόμοι ἀποσπῶντες ὀγκώδη τεμάχια κατακρημνίζουσιν εἰς τὸ βάθος τῶν ῥευμάτων τῶν ὀρέων, ἐξ ὧν παραλαμβάνουσι αὐτὰ δι' ἁμαξῶν.

Ἡ Ἑλλὰς ὡσαύτως ἔχει ἀφθονίαν μαρμάρων. Πρώτης ποιότητος εἶναι τὸ μάρμαρον τοῦ Πεντελικοῦ, τοῦ ὄρους Μαρπήσσης τῆς Πάρου, τῶν θέσεων Πύργου, Ὑστερνιᾶς, Καρδιανῆς τῆς Τήνου· κατωτέρας ποιότητος εἶναι τὰ μάρμαρα τῆς Σκιάθου, Νάξου, Σύρου, Θερικοῦ Ἀττικῆς, καὶ ἑτέρων μερῶν. Χονδρόκοκκον μάρμαρον εὑρίσκεται ἐν Ἀνάφῃ, Ἄνδρῳ, Σίφνῳ, Νάξῳ. Τὸ τοῦ Ὑμηττοῦ εἶναι λευκὸν μετὰ φαιῶν ῥαβδώσεων. Ἐπί τινων μερῶν τῆς Τήνου εὑρίσκεται καὶ κυανοῦν λεπτόκοκκον, ἀλλαχοῦ δὲ σκοτεινόφαιον ἢ μελανίζον. Ἐπὶ τῆς Σικίνου ὑπάρχει κυανοῦν χονδρόκοκκον. Ἐπὶ τῆς Σκύρου λευκὸν μετ' ἐρυθρῶν ῥαβδώσεων. Τὰ πλεῖστα τῶν εἰδῶν τούτων χρησιμοποιοῦνται εἰς τὴν οἰκοδομικήν, καὶ ἄλλα ἀντικείμενα πολυτελείας.

Οἱ διάφοροι χρωματισμοὶ τῶν μαρμάρων προκύπτουσιν ἐκ ξένων οὐσιῶν, οἷαι ἡ σκωρία ἢ τὸ ὀξείδιον τοῦ σιδήρου, αἵτινες διακεχυμέναι εἰς τὴν φύσιν παράγουσι φλέβας διαγραφούσας πολλάκις τεχνικὰς καὶ χαριέσσας γραμμάς. Ἐνίοτε δὲ καὶ κόγχαι μετὰ τῶν ὀστράκων αὐτῶν ἐγκεκρυσταλλωμέναι ἐν τῷ μαρμάρῳ σχηματίζουσι ποικιλώτατα σχήματα.

Λειαίνεται δὲ τὸ μάρμαρον κατὰ πρῶτον τριβόμενον διὰ κισσήρεως (ἐλαφρόπετρας) ἢ ἀμμολίθου, εἶτα δὲ διὰ σμύριδος ἢ δι' ἐρυθροῦ τῆς Ἀγγλίας κατ' ἀρχὰς μὲν ἁδροκόκκου εἶτα δὲ λεπτοκόκκου.

Ἡ ἐκ τοῦ μαρμάρου κατασκευαζομένη ἄσβεστος εἶναι ἄκρας καθαρότητος, χρήσιμος εἰς τὰς ἐν τοῖς χημείοις ἐργασίας.

Εἰς τὴν ἀνθρακικὴν τίτανον ἀνήκει καὶ ἡ *κρητίς* (τιμπισίρι). Πείραμα δὲ ἄξιον λόγου σοφοῦ Ἄγγλου κατέδειξεν ὅτι ἡ κρητὶς καὶ τὸ μάρμαρον εἶναι τῆς αὐτῆς φύσεως καίτοι ἔχουσι τὰ ἐξωτερικὰ αὐτῶν χαρακτηριστικὰ τοσοῦτον διάφορα. Ὁ περιώνυμος Χὰλ (Hall) ἔθεσεν ἐντὸς σωλῆνος πυροβόλου ἀδιαπνεύστως κεκλεισμένου τεμάχια κρητίδος, καὶ ἐπυράκτωσεν αὐτὸν ἰσχυρῶς. Τὸ ἀνθρακικὸν ὀξὺ δὲν ἠδύνατο νὰ διαφύγῃ, διὸ ἡ κρητὶς ἐτάκη, ἀλλὰ δὲν ἀποσυνετέθη· ὅταν δὲ ὁ σωλὴν τοῦ πυροβόλου ἐψυχράνθη ὁ Χὰλ ἐξήγαγε κύλινδρον μαρμάρου.

Αἱ κόγχαι ἢ τὰ ὄστρακα τῶν ὀστρέων καὶ ἐν γένει τὸ πετρῶδες περικάλυμμα τῶν ζῴων τοῦ γένους τούτου σύγκεινται ἐξ ἀνθρακικῆς τιτάνου. Διὸ εἴς τινας χώρας παραλίας, σπανιζούσας τιτανολίθου, κατασκευάζουσιν ἄσβεστον πυρακτοῦντες τὰς κόγχας τῶν ὀστρέων. Τὸ κέλυφος τῶν ᾠῶν, τὰ ὀστᾶ τοῦ σκελετοῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν ζῴων κατὰ μέγα μέρος συνίστανται ὡσαύτως ἐξ ἀνθρακικῆς τιτάνου.

Ἡ οὐσία λοιπὸν αὕτη εὑρίσκεται ἐν ἀφθονίᾳ εἰς τὴν φύσιν. Πᾶσαι δὲ αἱ διάφοροι ποικιλίαι αὐτῆς ἔχουσι κοινὸν χαρακτῆρα, ὅτι πυρακτούμεναι παράγουσιν ἀνθρακικὸν ὀξὺ καὶ ἄσβεστον.

Ἐξετάσωμεν ἤδη ταύτην τὴν χημικὴν ἰδιότητα ἐν λεπτομερείᾳ. Πρὸ τούτου δὲ ἂς γνωρίσωμεν τὰς ὕλας, αἵτινες ἀποτελοῦσι διὰ τῆς ἑνώσεως αὐτῶν τὸν τιτανόλιθον.

Digitized by Google

Γ'

Τὸ ἀνθρακικὸν ὀξὺ ἔχει δύο ἰδιότητας κυρίας, δι' ὧν διακρίνεται τῶν λοιπῶν ἀερίων. Πρῶτον σβένει τὰ καιόμενα σώματα καὶ θολοῖ τὸ τιτάνινον ὕδωρ, σχηματίζον ἀνθρακικὴν τίτανον, καὶ δεύτερον εἶναι ὅλως ἀκατάλληλον πρὸς εἰσπνοήν· ἐὰν θέσωμεν ζῷον ἐν ἀτμοσφαίρᾳ περιεχούσῃ μεγάλην ποσότητα ἀνθρακικοῦ ὀξέος θνήσκει αὐθωρεί. Ὁ Σεγκὲν (Seguin), γάλλος ἐπιστήμων, διὰ πειραμάτων, ἅτινα ἐφήρμοσεν ἐφ' ἑαυτοῦ, κατέδειξεν ὅτι ὅταν ὁ ἀὴρ περιέχῃ κατὰ τὸ 1/4 τοῦ ὅλου αὐτοῦ ὄγκου ἀνθρακικὸν ὀξὺ δύναται νὰ ἐπιφέρῃ θάνατον ἐξ ἀσφυξίας. Τὰ πρῶτα δὲ συμπτώματα τῆς παθήσεως εἶναι ἀδιαθεσία, σκοτοδινιάσεις, ἔπειτα δὲ λειποθυμίαι καὶ θάνατος.

Τὸ ὕδωρ δύναται νὰ διαλύσῃ μικρὰν ποσότητα ἀνθρακικοῦ ὀξέος· μεταβάλλεται δὲ τότε εἰς ποτὸν γεύσεως δριμείας καὶ ὑποξύνου, γνωστὸν σήμερον εἰς πάντας ὡς *ὕδωρ ἀεροφόρον*, ἢ *ὕδωρ τοῦ σέλτς*. Εὐκόλως δὲ καταδεικνύεται ὅτι τὸ ἀέριον, ὅπερ ἐκφεύγει ἐκ τοῦ ὕδατος τούτου, εἶναι ἀνθρακικὸν ὀξύ, ἐὰν χύσωμεν μικρὰν ποσότητα ἐκ τοῦ ὕδατος τούτου εἰς φιάλην, καὶ εἰσαγάγωμεν ἐντὸς αὐτῆς ὅταν παύσῃ ὁ ἀναβρασμὸς ἀνημμένον πυρεῖον· τότε παρατηροῦμεν ὅτι καίει μὲν εὐχερῶς εἰς τὰ ἀνώτερα μέρη τῆς φιάλης, σβέννυται δὲ ἂν βαθμηδὸν φέρωμεν αὐτὸ βαθύτερον πρὸς τὸν πυθμένα αὐτῆς· διότι αὐτόθι ὡς βαρύτερον τοῦ ἀέρος ὑπάρχει τὸ ἀνθρακικὸν ὀξύ. Τοιουτοτρόπως δὲ δύναταί τις ἀκριβῶς νὰ ὁρίσῃ τὸ σημεῖον, ἔνθα ἄρχεται ἡ ἀτμοσφαῖρα ἡ ἀκατάλληλος πρὸς καῦσιν καὶ εἰσπνοήν. Ἐὰν εἰσαγάγωμεν πτηνὸν εἰς τὸ μέρος τοῦτο τῆς φιάλης θὰ ἐκπνεύσῃ μετ' ὀλίγας στιγμάς. Διὰ τοῦ πυρείου ὡσαύτως δύναταί τις νὰ βεβαιωθῇ ὅτι τὸ ἀνθρακικὸν ὀξὺ μένει ἐπί τινα χρόνον εἰς τὸ βάθος τοῦ ἀγγείου, μὴ διεκφεῦγον εἰς τὸν περὶ αὐτὸ ἀέρα. Τοῦτο δὲ τὸ φαινόμενον συμβαίνει, διότι τὸ ἀνθρακικὸν ὀξὺ κέκτηται ἰδιότητα ὅλως αὐτῷ ἰδιάζουσαν, τοῦ νὰ εἶναι βαρύτερον τοῦ ἀέρος· ζυγίζει δ' ἐν ἴσῳ ὄγκῳ ἀέρος τὸ ἡμιόλιον (ἓν καὶ ἥμισυ). Ἡ ἰδιότης αὐτὴ ἀποδεικνύεται καὶ διὰ πειραμάτων περιέργων. Ἐπὶ παραδείγματος δυνάμεθα νὰ χύσωμεν τὸ ἀέριον τοῦτο ὡς ὑγρὸν ἀναστρέφοντες τὸ περιέχον αὐτὸ ἀγγεῖον. Ἐὰν χύσωμεν αὐτὸ ἐπὶ κηρίου ἀνημμένου σβέννυται ἡ φλόξ, ἐὰν ὡσαύτως πλησιάσωμεν τὰ χείλη ἀγγείου πλήρους ἀνθρακικοῦ ὀξέος καὶ ἀναστρέψωμεν αὐτὸ εἰς τὰ χείλη ἄλλου πεπληρωμένου ἀέρος, τὸ ἀνθρακικὸν ὀξὺ τοῦ πρώτου ἀγγείου μεταγγίζεται εἰς τὸ δεύτερον· καὶ τοῦτο ἀποδεικνύεται ὡσαύτως διὰ τῆς φλογὸς τοῦ κηρίου, ἢ διὰ τοῦ τιτανίνου ὕδατος.

Ἡ πυκνότης δὲ τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέος ἀποδεικνύεται διὰ περιέργου ἐπίσης πειράματος. Εἰς ὑάλινον ἀγγεῖον πλατὺ εἰσάγομεν ἐκ τοῦ πυθμένος διὰ σωλῆνος ῥεῦμα συνεχὲς ἀνθρακικοῦ ὀξέος. Τὸ ἀέριον οὕτως εἰσερχόμενον ἀποδιώκει μικρὸν κατὰ μικρὸν τὸν ἀέρα τοῦ ἀγγείου καὶ μένει αὐτόθι ἠρεμοῦν, ὡς ὑγρόν. Μετὰ τοῦτο ῥίπτομεν εἰς τὸ ἀγγεῖον πομφόλυγα σάπωνος πλήρη ἀέρος· ἡ πομφόλυξ ἅμα ὡς συναντήσῃ τὸ στρῶμα τοῦ ἀερίου τούτου, τοῦ πυκνοτέρου τοῦ ἀέρος, ἀναπηδᾷ καὶ μετὰ πολλὰς ταλαντώσεις ἠρεμεῖ ἐπ' αὐτοῦ ὡς πλοῖον φερόμενον ἐπὶ ἀοράτου θαλάσσης.

Τὸ ἀνθρακικὸν ὀξὺ εἶναι βεβαίως ἓν τῶν σωμάτων τῶν μᾶλλον διακεχυμένων εἰς τὴν φύσιν, καὶ ἡ μελέτη ἡμῶν αὕτη θὰ ἦτο ἀτελής, ἐὰν δὲν ἠθέλομεν ἀπαριθμήσει καί τινας τῶν περιστάσεων, τῶν παραγουσῶν αὐτό.

Ἓν τῶν φυσικῶν φαινομένων, ἐξ ἐκείνων, ἅτινα διεγείρουσι ζωηρῶς τὴν περιέργειαν, εἶναι ἡ ὕπαρξις πηγῶν σταθερῶν ἀνθρακικοῦ ὀξέος εἴς τινας τόπους κειμένους εἰς χώρας ἡφαιστειογενεῖς. Τόπος δὲ ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην ἀξιοσημείωτος εἶναι τὸ σπήλαιον τοῦ Κυνός, κείμενον ἐν Ποτζουόλᾳ, παρὰ τῇ Νεαπόλει, ἐπὶ τῆς κλιτύος λόφου εὐφορωτάτου. Τὸ σπήλαιον τοῦτο εἶναι δωμάτιον ἐσκαμμένον ἐν τῷ βράχῳ, ἔχον ἔδαφος ἀνώμαλον, συνιστάμενον ἐξ ὕλης γεώδους, μελαίνης, ὑγρᾶς, πάντοτε θερμῆς. Ἐκ τοῦ ἐδάφους τούτου διεκφεύγει ἀνθρακικὸν ἀέριον, ὑπὸ τὴν μορφὴν μικρῶν σφαιρῶν, συρουσῶν μεθ' ἑαυτῶν καὶ ποσότητα ὕδατος. Τὸ ἀέριον τοῦτο διὰ τὴν πυκνότητα αὐτοῦ δὲν ὑψοῦται ἄνω τῶν 60 ἑκατοστῶν τοῦ μέτρου ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους, καὶ ῥέει πρὸς τὰ ἔξω ὡς ῥύαξ ἀόρατος, δυνάμενος νὰ σβέσῃ κηρίον μέχρις ἀποστάσεως δύο μέτρων ἀπὸ τῆς εἰσόδου. Οἱ ἄνθρωποι εἰσέρχονται ἀβλαβῶς εἰς τὸ σπήλαιον, διότι τὸ ἀέριον δὲν ὑψοῦται ὑπὲρ τὰ γόνατα. Ὁ ἐκεῖ δὲ φύλαξ καὶ ξεναγὸς τῶν ὁδοιπόρων ἐκτελεῖ συνήθως ἐνώπιόν των τὸ ἑξῆς σκληρὸν πείραμα. Λαμβάνει κύνα, οὗτινος δένει τοὺς πόδας καὶ κατακλίνει ἐπὶ τοῦ δηλητηριώδους ἐκείνου ἐδάφους. Τὸ ζῷον τότε ὑφίσταται δεινὴν ἀγωνίαν, σπαράσσει καὶ λειποθυμεῖ· μετὰ τοῦτο ὁ κύριός του ἐγείρει αὐτὸ καὶ φέρει ἐκτὸς τοῦ σπηλαίου εἰς τὸ ὕπαιθρον, σείει ἰσχυρῶς καὶ λύει ἐκ τῶν δεσμῶν, μετ' ὀλίγας στιγμὰς τὸ ζῷον ἐπανέρχεται εἰς τὴν ζωήν. Μάρτυς αὐτόπτης βεβαιοῖ ὅτι ὁ αὐτὸς κύων ὑφίσταται πρὸ πολλῶν ἐτῶν πολλάκις τὴν δοκιμασίαν ταύτην· οὕτως ὥστε ὁσάκις βλέπει ξένον ἐρχόμενον ῥύζει ὑποκώφως καὶ θυμοειδῶς ἐξεγείρεται κατ' αὐτοῦ· τοὐναντίον δὲ μετὰ τὴν ἐπίσκεψιν διὰ κινήσεων μεγάλης χαρᾶς συνοδεύει αὐτὸν ἀπερχόμενον.

Δανειζόμεθα ἐκ τοῦ Κ. Γιραρδίνου περιγραφήν, ἀξίαν προσοχῆς, περὶ πηγῆς ἀνθρακικοῦ ὀξέος εὑρισκομένης ἐν τοῖς περιχώροις τῆς λίμνης Λάχερ (Laacher), παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ῥήνου. Ἐκ

Digitized by Google

κοιλώματος ἐκεῖ χωνοειδοῦς ἐξέρχεται ἀνθρακικὸν ἀέριον καὶ πληροῖ αὐτὸ ὅταν δὲν πνέῃ ἄνεμος· ἐνίοτε δὲ τὸ κοίλωμα πληροῦται καὶ μέχρι σχεδὸν τοῦ στομίου. Οἱ μύρμηκες, οἱ ἀναζητοῦντες τὴν τροφὴν αὐτῶν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους καὶ τὰ περιϊπτάμενα ἔντομα θνήσκουσι προσβαλλόμενα ὑπὸ τῶν δηλητηριωδῶν ἀναθυμιάσεων, τὰ δὲ πτώματα αὐτῶν καλύπτουσι τὸ κοίλωμα. Τὰ πτηνὰ βλέποντα τὰ ἔντομα καὶ προσελκυόμενα ὑπὸ τῆς ἀπατηλῆς ἐκείνης τροφῆς, τῆς ἑτοίμου ἐκεῖ κατακειμένης, καταπίπτουσιν εἰς τὸ θανατηφόρον ἐκεῖνο βάραθρον. Ἐὰν δὲ τὰ παρακείμενα δάση δὲν ᾠκοῦντο ὑπὸ πολυαρίθμων ὑλοτόμων, οἵτινες γνωρίζουσι καλῶς νὰ ὠφελῶνται ἐκ τῆς παγίδος ἐκείνης τῆς φύσεως, πιθανὸν ὅτι εἰς τὸ βάραθρον ἐκεῖνο θὰ εὕρισκον τέρμα βίου ἀλώπεκες, ἰκτῖδες καὶ ἄλλα ζῷα. Θὰ εἴχομεν δὲ τότε θέαμα προσόμοιον τῷ περιγραφομένῳ ὑπὸ τῶν περιηγητῶν, οἵτινες ἐπεσκέφθησαν τὴν νῆσον Ἰάβαν. Ἐν ταύτῃ ὑπάρχει κοιλὰς καλουμένη ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων, εἰς οὓς ἐμποιεῖ τρόμον, *θανατηφόρος* κοιλάς, διότι ἐξ αὐτῆς φερούσης πανταχοῦ ῥήγματα ἡφαιστειώδους γενέσεως, ἐξέρχονται χείμαρροι ἀνθρακικοῦ ὀξέος καὶ πᾶν ζῶν ὄν, ὅπερ εἰσέρχεται εἰς αὐτήν, ἀποθνήσκει· διὸ σκελετοὶ τίγρεων, σκιούρων καὶ ἄλλων ζῴων κεῖνται φύρδην μίγδην ἐπὶ τῆς ἀπεράντου ἐκείνης ὀστοθήκης, ἀναμὶξ μετὰ τῶν σκελετῶν τῶν ὀρνέων, πρὸ πολλῶν αἰώνων ἐνταῦθα συνωστιζόμενοι.

Ἀλλ' αἱ φυσικαὶ αὗται πηγαὶ τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέος, δὲν διαχέουσι μόναι εἰς τὴν ἀτμοσφαῖραν μεγάλας ποσότητας τοῦ ἀερίου τούτου, ἀλλὰ καὶ ἕτερα αἴτια. Οὕτως ἡ καῦσις ὅλων τῶν ἀνθρακούχων οὐσιῶν, ἃς μεταχειριζόμεθα πρὸς θέρμανσιν καὶ φωτισμόν, οἷαι τὰ ξύλα, τὰ ἔλαια, τὸ κηρίον, τὸ φωταέριον. Τοῦτο δὲ ὡσαύτως καταδεικνύεται ἐὰν καύσωμεν ἐπί τινας στιγμὰς μίαν τῶν οὐσιῶν τούτων ἐντὸς φιάλης εἶτα δὲ ἐγχύσωμεν τιτάνινον ὕδωρ· πάραυτα θὰ ἴδωμεν ὅτι τὸ ὕδωρ θολοῦται.

Ὁ ἀήρ, ὃν ἐκπνέομεν ἐκ τοῦ στήθους ἡμῶν ἀναπνέοντες, περιέχει ὡσαύτως ἀνθρακικὸν ὀξύ. Καὶ τοῦτο ἀποδεικνύεται ἐὰν διὰ σωλῆνος ἐμφυσήσωμεν ἀέρα ἐκ τῶν πνευμόνων εἰς τιτάνινον ὕδωρ. Ὑπολογίσθη ὅτι εἷς ἄνθρωπος παράγει καθ' ἑκάστην ἓν περίπου χιλιόγραμμον (312 δράμ.) ἢ ἥμισυ μέτρον κυβικὸν ἀνθρακικοῦ ὀξέος. Ὁ ἵππος, ὁ βοῦς παράγουσι δεκαπλασίαν ποσότητα.

Ὄντως δὲ ἄξιον θαυμασμοῦ! Τὸ ἀέριον τοῦτο, οὗτινος ἡ παραγωγὴ εἶναι δεῖγμα ζωῆς, σχηματίζεται ὡσαύτως ἀφθόνως διὰ τῆς σήψεως, ἥτις ἕπεται μετὰ θάνατον. Ἰδοὺ δὲ ἡ ἐξήγησις τοῦ φαινομένου τούτου.

Τὸ σῶμα τῶν ζῴων συνίσταται ἀπὸ διάφορα συστατικὰ μεταξὺ τῶν ὁποίων πρωτεύει ὁ ἄνθραξ. Ὥστε δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι μέγα μέρος αὐτοῦ συνίσταται ἐξ ἄνθρακος καιομένου καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς, τῶν τροφῶν ἀναπληρουσῶν ἀδιακόπως τὴν ἐκ τῆς καύσεως ταύτην φθοράν. Ὅταν ὅμως ἡ ἑστία αὕτη σβεσθῇ, τὸ σῶμα, γενόμενον μᾶζα ψυχρὰ καὶ ἀκίνητος, ὑφίσταται διὰ τοῦ ἀέρος βραδεῖαν καῦσιν καὶ ὁ περιεχόμενος ἄνθραξ μεταβαίνει εἰς τὴν ἀτμοσφαῖραν ὑπὸ τὴν μορφὴν ἀνθρακικοῦ ὀξέος ὡς καὶ ἐκεῖνος ὅστις ἐχρησίμευε πρὸς συντήρησιν τῆς ζωῆς. Τὰ αὐτὰ φαινόμενα παρατηροῦνται ἐν τῇ ἀποσυνθέσει τῶν φυτικῶν οὐσιῶν, τῶν ἀποτελουσῶν ἓν τῶν στοιχείων τῆς κόπρου. Ἐκ τούτων λοιπὸν κατανοοῦμεν τὴν μεγάλην ποσότητα τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέος τὴν διαχεομένην εἰς τὸν ἀέρα ἐξ ὅλων αὐτῶν τῶν πηγῶν. Ὁ Κ. Βουσσιγκὼλ ὑπελόγισεν ὅτι μόνη ἡ πόλις τῶν Παρισίων παράγει 6 ἑκατομμύρια χιλιογράμμων ἀνθρακικοῦ ὀξέος ἐν διαστήματι 24 ὡρῶν.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω συμπεραίνομεν ὅτι ὁ περιβάλλων ἡμᾶς ἀὴρ ἀναγκαίως περιέχει ποσότητα ἀνάλογον ἀνθρακικοῦ ὀξέος ἐν τοῖς συστατικοῖς αὐτοῦ. Τὸ τιτάνινον ὕδωρ καὶ αὖθις χρησιμεύει πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ἀληθείας ταύτης, διότι ἐὰν ὕδωρ τοιοῦτον μείνῃ ἐκτεθειμένον ἐπὶ πολὺ εἰς τὸ ὕπαιθρον σχηματίζει ἠρέμα εἰς τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ στρῶμα λεπτότατον ἐξ ἀνθρακικοῦ τιτάνου. Ἡ παρατήρησις αὕτη, ὀφειλομένη εἰς τὸν Βλάκ, ἐπαναληφθεῖσα εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς γῆς, κατέδειξε τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα.

Τὸ ἀνθρακικὸν ὀξύ, τὸ ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ περιεχόμενον, ἔχει ἐν τῇ περιγραφῇ τῆς ἀσβέστου τοιαύτην σπουδαιότητα ὥστε ἔπρεπε νὰ βεβαιωθῇ ἀκριβῶς ἡ ἐν τῷ ἀέρι ὕπαρξίς του. Διὰ τοῦτο δ' ἐμηκύναμεν τὸν λόγον εἰς λεπτομερείας, ὅπως εὐλήπτως καταδείξωμεν τὰ αἴτια τὰ παραγωγικὰ τοῦ ἀερίου τούτου, τοῦ ὁποίου ἡ σπουδὴ συνδέεται ἀναποσπάστως πρὸς τὴν τῶν τιτανούχων ὑλῶν.

Ἕπεται συνέχεια. E. Paul Bérard.

ΕΙΣ ΡΩΣΣΟΣ ΜΥΘΟΓΡΑΦΟΣ

Ὁ Ἰβὰν Ἀνδρέγεβιτς Κρυλὼφ φέρει τὸ ἐπώνυμον τοῦ ῥώσσου Λαφονταίνου. Οἱ μῦθοι αὐτοῦ θεωροῦνται ὁ ἐθνικὸς τῆς Ῥωσσίας πλοῦτος καὶ ἡ συγκεφαλαίωσις τῆς δημώδους σοφίας αὐτῆς. Θίγουσιν ἀμέσως τὰ πραγματικὰ καὶ ἐνεστῶτα γεγονότα, διαφωτίζουσι τὰ τῆς ἡμέρας ζητήματα, καὶ αὐτὰ τὰ κοινωνικὰ ἢ πολιτικά· καὶ αὐτὸς ὁ πολιτικὸς ἀνὴρ εὑρίσκει ἐν αὐτοῖς πολύτιμον διδασκαλίαν. Ὁ ποιητὴς εἶναι ἀντάξιος τοῦ φιλοσόφου· τὸ ὕφος αὐτοῦ, πλῆρες ζωηροτάτων εἰκόνων, φαίνεται ἐμψυχοῦν τὰ ἀντικείμενα καὶ δίδον φωνὴν εἰς τὰ ἄψυχα. Ἡ φύσις ὑπὸ πάσας αὐτῆς τὰς ἐπόψεις θαυμασίως ἐξεικονίζεται. Ὁ διάλογος πλήρης ζωῆς, διαζωγραφεῖ τὰς μυχιαιτάτας τῆς ψυχῆς κινήσεις καὶ ἀντανακλᾷ πά-

Digitized by Google

σας τὰς ἀποχρώσεις τοῦ πάθους. Τὸ γόητρον τοῦ ὕφους νέαν προστίθησιν ἀξίαν εἰς τοὺς μύθους αὐτοῦ. Ὁ Κρυλὼφ τέλος εἶναι ἡ φιλολογικὴ ἐνσάρκωσις τοῦ ἐθνικοῦ πνεύματος τῆς Ῥωσσίας.

Οὕτω κρίνει ῥῶσσος κριτικὸς περὶ τοῦ μεγάλου μυθογράφου τῆς Ῥωσσίας. Ἐὰν δὲ δὲν ἦτο ὑπερβολικὴ ἡ κρίσις αὕτη, ὁ Κρυλὼφ θὰ ἦτο ἀντάξιος τοῦ ἐπωνύμου ῥῶσσος Λαφονταῖνος, ὑπὸ δέ τινα ἔποψιν θὰ ἦτο καὶ ἀνώτερος αὐτοῦ. Τῳόντι ἡ χαρίεσσα τοῦ Λαφονταίνου σάτυρα δὲν στοχάζεται τοσοῦτο ὑψηλά· προσπαίζει ἐπιχαρίτως τῇ ἐπιφανείᾳ τῶν πραγμάτων, οὐδὲ εἰσδύει εἰς τὰ βάθη τῶν κοινωνικῶν ζητημάτων. Πολλοὶ ἠθέλησαν νὰ παραστήσωσιν αὐτὸν ὡς φιλόσοφον, ὡς πολιτικόν, ὡς μεταῤῥυθμιστήν, ἀλλ' ἡ ἀπόδειξις δὲν ἐγένετο. Ὑπολείπεται ὁ ἀφελὴς καὶ ἁπλοϊκὸς νοῦς, ὁ μέγας παῖς, ὁ πονηρὸς μυθολόγος, οὗ τὸ μέγα καὶ μόνον μέλημα εἶναι τὸ καλῶς ἀφηγεῖσθαι. Ὁ Κρυλὼφ ἔχει προθέσεις φιλοσοφικωτέρας· οἱ μῦθοι αὐτοῦ στοχάζονται ὑψηλοτέρου καὶ μακροτέρου σκοποῦ· πολλάκις προσεγγίζουσι πρὸς τὴν πολιτικὴν σάτυραν, πλήττουσι τολμηρῶς τὰς κοινωνικὰς καταχρήσεις. Ἀλλ' ἔχουσι τὸ αὐτὸ θέλγητρον ἀφελοῦς χάριτος, παιδικῆς ἁπλότητος καὶ ῥεμβασμοῦ, ζωὴν τοσοῦτο σύντονον, ὕφος τοσοῦτο ἐλεύθερον καὶ ἀνεπιτήδευτον, ἱλαρώτερα χρώματα; Πρὸς ἀπάντησιν δέον τις ν' ἀναγνῷ ἐπισταμένως τοὺς μύθους αὐτοῦ ὅπως ἐννοήσῃ ποῖοι οἱ δεσμοὶ συγγενείας μεταξὺ τῶν δύο περικλεῶν μυθογράφων καὶ κατὰ τί διαφέρουσιν.

Εἰς τοὺς μύθους τοῦ Κρυλὼφ μεγάλην ἰδίᾳ δίδει ἀξίαν ἡ πιστὴ ἀπεικόνισις τῶν ἐθνικῶν ἠθῶν, τὸ βαθέως διορατικὸν καὶ παρατηρητικὸν πνεῦμα, ὁ κοινωνικὸς σκοπὸς καὶ ἡ πρόθεσις τοῦ ἀποκαλύψαι τὰς ἀδικίας καὶ καταχρήσεις.

Γεννηθεὶς τῷ 1768 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1844, ὁ Κρυλὼφ ἐκπροσωπεῖ τὴν μεταβατικὴν ἐκείνην ἐποχήν, καθ' ἣν ἡ ἀρχαία ἀσιατικὴ καὶ ταρταρικὴ Ῥωσσία μεταμορφουμένη βαθμιαίως εἰσέρχεται μετ' οὐ πολὺ εἰς τὴν χορείαν τοῦ συγχρόνου πολιτισμοῦ. Τὰ ὅπλα τοῦ μύθου καὶ τῆς σατύρας ἐντείνει κατὰ τῶν ἀντιδράσεων τῆς ἀρχαίας κοινωνίας. Δημοσιεύει ἐπιθεώρησιν ἐπιγραφομένην «Ὁ Ἀγγελιαφόρος τῶν Πνευμάτων», εἶδός τι νεκρικῶν διαλόγων. Ἐν τῇ ἐπιθεωρήσει ταύτῃ ἀνακαλεῖ ἐκ τῶν τάφων περιδόξους νεκρούς, οἵτινες μένοντες ὀλίγας ὥρας ἐπὶ τῆς γῆς λέγουσιν ἀληθείας. Δύο ἔτη μετὰ ταῦτα θαῤῥήσας ἐντείνει τὰ τόξα τῆς σατύρας ἄνευ ἀλληγοριῶν ἐν τῷ *Θεατῇ*, ἀλλ' ἡ ἀστυνομία καὶ λογοκρισία ἐμποδίζουσιν αὐτὸν μετ' ὀλίγον. Ποιεῖται τότε οὐχὶ ἀνεπιτυχῶς δραματικὰ δοκίμια, ἀλλ' ἀναγνοὺς τὸν Λαφονταῖνον ἀνευρίσκει τὴν ἀληθῆ αὐτοῦ κλίσιν. Ὁ μῦθος φαίνεται αὐτῷ ὡς ὁ κράτιστος κύκλος, ἐν ᾧ ὁ ποιητὴς δύναται νὰ προσβάλῃ τὰς καταχρήσεις ἐμμέσως καὶ ἀκινδύνως. Ἔκτοτε διαγράφεται τὸ φιλολογικὸν αὐτοῦ στάδιον καὶ ἐπιδίδοται ὅλως εἰς τὴν μυθογραφίαν. Τὰ πρῶτα αὐτοῦ δοκίμια ἔτυχον εὐμενεστάτης ὑποδοχῆς· μετ' ὀλίγον οἱ μῦθοι αὐτοῦ ὑπὸ πάντων ἀναγινώσκονται, αἱ ἐκδόσεις αὐτῶν πολλαπλασιάζονται καὶ ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν ὁ Κρυλὼφ ἀποβαίνει ὁ ἐθνικὸς καὶ δημοτικὸς ποιητής. Ἡ τόλμη σατυρικῶν τινων βελῶν πτοεῖ τὴν λογοκρισίαν· ἀλλ' ὁ τσάρος Νικόλαος, καίπερ οὐδόλως ἀνεκτικὸς καὶ τὰ μάλιστα ζηλωτὴς τῶν προνομίων τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἐξουσίας, περιπτύσσεται τὸν ποιητὴν ἀνακράζων: «Γράφε πάντοτε, γηραιέ μου φίλε, γράφε πάντοτε». Ἄλλως δὲ καὶ τὰ παρατολμήματα ταῦτα οὐδὲν ἔχουσι τὸ πικρὸν καὶ δριμύ· μᾶλλον ἀποδεικνύουσι τὸν ἔρωτα τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς προόδου ἢ τὸ μῖσος τῶν καταχρήσεων. Ὁ σατυρικὸς δὲν ψέγει τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ τὰ πράγματα· στρέφει τὰ ὄμματα εἰς τὸ μέλλον, οὐδαμῶς ἐξυβρίζων τὸ παρελθόν. Ἐν τῇ συνετῇ καὶ δικαίᾳ αὐτοῦ μετριοπαθείᾳ φαίνεται ἐπικαλούμενος τὰ φῶτα καὶ τὴν δικαιοσύνην καὶ αὐτῆς τῆς ἀριστοκρατίας, ἧς τὰ προνόμοια προσβάλλει. Ἀποτείνεται εἰς τοὺς ζῶντας ἐκ καταχρήσεων καὶ οἱονεὶ ἐπερωτᾷ αὐτοὺς ἐὰν δὲν κρίνωσι καλὸν νὰ καταστραφῶσι τὰ παράσιτα ἐκεῖνα ὄντα· ἐπαγωγὸς καὶ ἐπιτηδεία στρατηγικὴ ἥτις λαμβάνει ἐπικούρους αὐτοὺς ἐκείνους, ὧν ὑποσκάπτει τοὺς πύργους. Προσέχετε, λέγει τρόπον τινὰ αὐτοῖς, θὰ ταφῆτε ὑπὸ τὰ ἐρείπια, διότι πάντα ταῦτα καταῤῥέουσι. Πρὸς πλείονα ἀσφάλειαν καταῤῥίψωμεν ταῦτα ὁμοῦ.

Ὁ Κρυλὼφ ἄρα μεταῤῥυθμιστής ἐστιν, οἷος οὐδέποτε ἐσκέψατο γενέσθαι ὁ Λαφονταῖνος. Οὐδέποτε λησμονεῖ τὸν ἄνθρωπον καὶ τὴν κοινωνίαν, ὡς ὁ Λαφονταῖνος, ὅστις πολλάκις δυσκολεύεται διηγηθεὶς τὸν μῦθον αὐτοῦ νὰ ἐξαγάγῃ τὸ φυσικὸν πόρισμα. Δὲν ἀρέσκεται, ὡς ἐκεῖνος, εἰς τὸν ἁπλοῦν μῦθον, ἀλλ' ὁ μῦθος αὐτοῦ εἶναι πάντοτε ἀλληγορία. Ἧττον ἀφελὴς καὶ παιδικός, δὲν ἀρέσκεται νὰ παράγῃ εἰς μέσον τὰ ζῶα μετὰ τοῦ ἰδίου αὐτῶν χαρακτῆρος καὶ τῶν ἕξεων, ἀλλὰ προσωποποιεῖ συνηθέστερον τὰ φαινόμενα τῆς φύσεως, ὡς τὴν χιόνα καὶ τὸν ἄνεμον, ἢ τὰ οἰκιακὰ σκεύη, τὴν ψήκτραν καὶ τὰς βελόνας, τὰ παιδικὰ ἀθύρματα, τὴν πλαγγόνα, τὸ νευρόσπαστον καὶ τὸν μολύβδινον στρατιώτην· παράγει ἐξ αὐτῶν ἔμψυχα ὄντα, τὰ ὁποῖα τίθησιν εἰς ἐπαφὴν μετὰ τοῦ ἀνθρώπου καὶ πρὸ πάντων μετὰ τοῦ παιδός· συνηθέστερον δὲ τίθησι τὸν ἄνθρωπον ἀπέναντι ἄλλων ἀνθρώπων, ὡς ὁ Λαφονταῖνος ἐν τῷ μύθῳ *Σκυτεὺς καὶ οἰκονομολόγος*. Οὕτως ὁ ῥωσσικὸς μῦθος πλησιάζει μᾶλλον πρὸς τοὺς ἀρχαίους γαλλικοὺς μύθους. Ἐν τῷ μύθῳ ἐπὶ παραδείγματι *ὁ Συγγραφεὺς καὶ ὁ κλέπτης*, εἷς λῃστὴς

Digitized by Google

καὶ εἷς διάσημος συγγραφεὺς φθάνουσιν εἰς τὴν κόλασιν, ἀμφότεροι δὲ καταδικάζονται, ὁ μὲν ὡς καταχρασθεὶς τὴν ἰσχὺν τοῦ βραχίονος αὐτοῦ, ὁ δὲ τὴν τοῦ καλάμου του· ὁ συγγραφεὺς νομίζει ὅτι αὐτὸς ἐκ τῶν δύο εἶναι ὁ καλλίτερος κλέπτης, ἀλλ' αἱ Ἐριννύες, ἐκ τῶν κεφαλῶν τῶν ὁποίων ἀνορθοῦνται ὄφεις, κράζουσιν εἰς τὸ οὖς αὐτοῦ· «Διὰ τὸν ἄλλον πυρὰ φαεινὴ καὶ ἕψεσις ταχεῖα, διὰ σὲ δὲ βραδεῖα καὶ ἀτελεύτητος τιμωρία! Ὁ ἄλλος μόνον ἐπὶ ζωῆς του ἔβλαψεν, ἐνῷ σὺ ἐνέχυσες ἐν τοῖς συγγράμμασί σου λεπτὸν καὶ διαρκὲς δηλητήριον! Σὺ διέφθειρας ὁλόκληρον κράτος καὶ σὺν τῇ μελλούσῃ γενεᾷ καὶ τὰς μελλούσας!»

Μετὰ τὸ πρὸς τοὺς συγγραφεῖς διδόμενον μάθημα ἔρχεται ὁ Κρυλὼφ εἰς τοὺς ῥώσσους ἀνθυπάτους τοὺς διοικοῦντας τὰ ἀπώτατα μέρη τῆς ῥωσσικῆς αὐτοκρατορίας. «Ἄνω ὁ Θεός, μακρὰν δὲ ὁ τσάρος», λέγει ῥωσσικὴ παροιμία, ὁ δὲ Κρυλὼφ καὶ πάλιν μεταφέρει ἡμᾶς εἰς τὴν κόλασιν. Ἀφικνεῖται ἐκεῖ εἷς σατράπης τοῦ βασιλέως τῆς Περσίας. «Τί ἔκαμες εἰς τὸν ἐπάνω κόσμον; τὸν ἐρωτᾷ». «Φεῦ! ἀποκρίνεται ὁ σατράπης, κακὴ ἦτο ἡ ὑγιεία μου καὶ δὲν ἐδυνήθην ν' ἀσχοληθῶ περὶ τῶν ὑποθέσεων τῆς ἐπαρχίας μου». Εἰς τὴν ἀπάντησιν ταύτην οἱ κριταὶ πέμπουσιν αὐτὸν εὐθὺ εἰς τὸν παράδεισον. Βλέπει τις τὴν ἔννοιαν τῆς σαφοῦς ταύτης ἀλληγορίας. Ὁ Κρυλὼφ πολλαχοῦ ἄλλοθι ἐπολέμησε τὴν προσωπικὴν ἐξουσίαν, ἀλλαχοῦ δὲ ἐπιπίπτει κατὰ τῶν καταχρήσεων τῆς δικαστικῆς ὀργανώσεως, καὶ ὑπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ ἀλώπεκος ἐναγούσης ποτάμιον λάβρακα, ὅστις εἶναι ὁ προμηθευτὴς αὐτῇ ἰχθύων, καὶ καταδικαζούσης αὐτὸν νὰ ῥιφθῇ εἰς τὸ ὕδωρ, διότι ἔκτακτος τιμωρία ἀπαιτεῖται κατὰ τοῦ λῃστοῦ τούτου, δεικνύει ἡμῖν τὸν εἰς τὴν διαφθορὰν ἐπιδεκτικὸν δικαστήν· ἀλλαχοῦ παρουσιάζει ἡμῖν εὐγενεῖς, νομίζοντας ὅτι ὡς ἐκ τῆς καταγωγῆς αὐτῶν ἀπαλλάσσονται τοῦ εἶναι ὠφέλιμοι ἄνθρωποι.

Κατὰ τὸ μέγα τῆς ἐν Ῥωσσίᾳ δουλείας ζήτημα ὁ Κρυλὼφ ἐτάχθη ὑπὲρ τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς φιλανθρωπίας, τοῦτο δὲ ἀπῄτει θάρρος, γενόμενον ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ αὐτοκράτορος Νικολάου. Ἐνταῦθα παρουσιάζει ἡμῖν ἀηδόνας, ἀλλ' αἰχμαλώτους ἐν κλωβῷ· ᾄδουσι τὰ δύσμοιρα ταῦτα πτηνά, ἐλπίζοντα νὰ κάμψωσι τὸν δεσμοφύλακα αὐτῶν· ἀλλὰ φεῦ! ὅσον ᾄδουσι ταῦτα, τοσοῦτο ἐκεῖνος ἥδεται ἐκ τῶν ᾀσμάτων αὐτῶν, ἥκιστα δὲ σκέπτεται ν' ἀπολύσῃ αὐτά. Τοιουτοτρόπως καὶ ὁ λαὸς ἐργάζεται, ὥσπερ ᾄδουσιν αἱ ἀηδόνες· ἀλλ' ὅσον περισσότερον ἐργάζεται, τοσοῦτον ὀλιγώτερον οἱ ἐκ τῆς ἐργασίας του ὠφελούμενοι θὰ θελήσωσι νὰ στερηθῶσιν οὓς δρέπουσι καρπούς. Ἀλλαχοῦ παριστάνει φύλλα μεγάλης δρυός, ὑπερήφανα ἐπὶ τῷ ὅτι ἀποτελοῦσι τῆς κοιλάδος τὸν κόσμον, συναγείροντα τοὺς ποιμένας ὑπὸ τὴν σκιὰν αὐτῶν καὶ τὰς θωπείας τοῦ ζεφύρου δεχόμενα. Φωνὴ ἀκούεται κάτωθεν· «Καὶ ἡμεῖς; Μήτοι τέλεον λησμονοῦσιν ἡμᾶς;» Τὴν φωνὴν ταύτην βάλλουσιν αἱ ῥίζαι, αἱ τὸν χυμὸν καὶ τὴν ζωὴν παρέχουσαι· ἀλλ' ἐπειδὴ σκοτεινὸν αὐτῶν τὸ ἔργον, οὐδεὶς προσέχει εἰς τοῦτο. Ἐπεμβαίνει τότε ὁ ποιητὴς καὶ ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνος αὐτῶν συνηγορεῖ· αἴρει εὔγλωττον ὑπὲρ τῶν καταδυναστευομένων διαμαρτύρησιν, καὶ ἡ φωνὴ αὐτοῦ ἀκούεται.

Ἰδοὺ τίνων ἕνεκα λόγων πλὴν τῆς ποιητικῆς λαμπηδόνος καὶ τῆς ἀρετῆς τὸ ἔργον τοῦ Κρυλὼφ τοσοῦτον δημῶδες τυγχάνει ἐν Ῥωσσίᾳ. Ὁ Κρυλὼφ ἡρμήνευσεν ἐν εἰκόσιν αἰσθηταῖς, ἐκεῖνο ὅπερ συγκεχυμένως ἐταράσσετο ἐν ταῖς καρδίαις πάντων· κατέδειξε τὰς καταχρήσεις καὶ τὰς ἀδικίας γεγηρακυίας κοινωνίας, κατασταλείσας ὑπὸ τῆς ἐναργείας τῶν ἐμμέσων τούτων μαθημάτων.[1]

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

⁂ Κερδίζομεν τὰς συμπαθείας τῶν ἀνθρώπων, λαμβάνοντες αὐτοὺς οὐχὶ ὁποῖοι εἶνε πραγματικῶς, ἀλλ' ὁποῖοι ἐπιθυμοῦσι νὰ φαίνωνται. Θέλει καταστῇ ἐχθρὸς ἡμῶν ὁ ἐννοήσας ὅτι τὸν ἐμαντεύσαμεν.

⁂ Λυπηρὸν καὶ ἀνόητον τὸ ἐκλαμβάνειν τὰς χιμαίρας ὡς πραγματικότητας· ἀλλ' εὐτυχὲς καὶ συνετὸν τὸ θεωρεῖν τὰς πραγματικότητας ὡς χιμαίρας.

〰 Ὁ «Ῥωσσικὸς κόσμος» ἐδημοσίευσε γαλλιστὶ τὸ ἑξῆς λογοπαίγνιον, ὅπερ καὶ ἡμεῖς γαλλιστὶ καταχωρίζομεν, διὰ τὸ ἀδύνατον τῆς μεταφράσεως:

«Ἐν τῷ παλατίῳ τοῦ Δολμαβαξὲ ὑπάρχει χρησμολόγος τις ἠχώ, ἣν οἱ Σουλτάνοι συμβουλεύονται ἐν στιγμαῖς ὑπερτάτου κινδύνου. Τοῦτο ἐπ' ἐσχάτων ἔπραξε καὶ ὁ Ἀβδοὺλ Χαμίδ.

— L'Angleterre! ἀνεβόησεν—Erre! ἀπεκρίνατο ἡ ἠχώ.

— Les Autrichiens!—Chiens!

— La Prusse!—Russe!

— Mes pachas!—Achats!

— Et Suleyman!—Ment!

— Mais j'ai Moukhtar—Tard!

— Qu'ai je pour payer les milliards—Liard!

〰 Ἠρώτησάν τινά ποτε, τίς ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῶν ἀγαλμάτων καὶ τῶν μεγάλων ὑποκειμένων ἑνὸς τόπου· «Ὅσον πλησιάζει τις πρὸς τὰ ἀγάλματα, ἀπεκρίθη ἐκεῖνος, τῷ φαίνονται μεγαλήτερα, ὅσον δέ τις πλησιάζει τοὺς μεγάλους, τῷ φαίνονται μικρότεροι».

ΑΘΗΝΗΣΙ — ΤΥΠΟΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ, ΟΔΟΣ ΠΑΤΗΣΙΩΝ 11.

Digitized by Google

'Αριθ. 127 – Λεπτὰ εἴκοσι.

ΕΤΟΣ Γ'

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Πέμπτος | Συνδρομὴ ἐτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20.—Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶνε ἐτήσιαι—Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὁδὸς Σταδίου, 6. | 4 Ἰουνίου 1878

ΠΑΝΟΜΟΙΟΤΥΠΟΝ ΤΗΣ ΥΠΟΓΡΑΦΗΣ ΤΟΥ

ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΖΩΣΙΜΑ

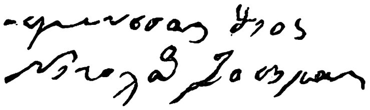

Ἡ ἀνωτέρω ὑπογραφὴ τοῦ μεγάλου εὐεργέτου τῆς Ἑλλάδος Νικολάου Ζωσιμᾶ ἐλήφθη ἐξ ἐπιστολῆς αὐτοῦ πρὸς τὸν ἐν Ἀθήναις διαμένοντα συγγενῆ του κ. Θεοδόσιον Λαμπαδάριον. Σ. τ. Δ.

ΟΙ ΖΩΣΙΜΑΔΑΙ

Ἐθνικῆς φιλοτιμίας ἕνεκα καὶ εὐγνωμοσύνης πρὸς τοὺς ἄνδρας τούτους συναθροίσαντες ἐξ ἐπισήμων ἐγγράφων τὰ πρὸ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, τὰ ἐπ' αὐτῆς, καὶ τὰ μετ' αὐτὴν εὐεργετήματα αὐτῶν, ἐκθέτομεν ἐν μικρογραφίᾳ ταῦτα.

Δυστυχῶς ὅμως λείπει ἡ ἀλληλογραφία αὐτῶν, ἔνθα καταλεπτῶς ἠθέλομεν μάθει ποῦ καὶ ποίας καὶ πόσας εὐεργεσίας ἐπιδαψίλευσαν εἰς τὸ ἔθνος ζῶντες· ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν γνωστῶν ἡμῖν εὐεργετημάτων δύναται νὰ ἀπονεμηθῇ αὐτοῖς ὁ τίτλος τῶν εὐεργετῶν τοῦ ἔθνους, ἀφοῦ καὶ ὁ Γερβῖνος ἐν τῇ ἱστορίᾳ του τοὺς ἀπεκάλεσε Μεδίκους τῆς Ἑλλάδος. Πρὶν δὲ ἢ προβῶμεν εἰς ἀπαρίθμησιν τῶν δωρεῶν, ἀνάγκη νὰ ἐνδιατρίψωμεν ὀλίγον εἰς τὰ τοῦ βίου αὐτῶν.

Οἱ Ζωσιμάδαι ἐγεννήθησαν ἐν Ἰωαννίνοις, ὁ δὲ χρόνος τῆς γεννήσεώς των συμπίπτει περὶ τὰ 1756, ὡς ἡ ῥωσσιστὶ καὶ ἑλληνιστὶ γραφεῖσα αὐτῶν διαθήκη ἀναφέρει, ἐκ πατρὸς μὲν Παναγιώτου, μητρὸς δὲ Μαργαρίτας.[1]

Ἦσαν δὲ ἓξ ἀδελφοί, ὧν πρωτότοκος φαίνεται ὁ Ἰωάννης, ὅστις νέος ὢν ἐτελεύτησε κατὰ τὸ 1786, εἶτα δὲ ἔρχονται κατὰ τάξιν, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς ἀφιερώσεως εἰς τὴν πόλιν τῶν Ἰωαννίνων τῶν ἐκδοθέντων ὑπ' αὐτῶν μαθηματικῶν τοῦ ἀρχιεπισκόπου Νικηφόρου, ὁ Ἀναστάσιος, Θεοδόσιος, Νικόλαος, Ζώης καὶ Μιχαήλ. Εἶχον δὲ καὶ τρεῖς ἀδελφάς, τὴν Ἀλεξάνδραν, Ζωΐτσαν καὶ Ἀγγελικήν.

Ἐκ τούτων ὁ μὲν Θεοδόσιος ἐτελεύτησε τὸ 1793, ὁ Ἀναστάσιος τὸ 1805, ὁ Μιχαὴλ τὴν 1 ἰουλίου 1809, ὁ Ζώης τὸν σεπτέμβριον τοῦ 1827, καὶ τελευταῖος ὁ Νικόλαος τὴν 14 φεβρ. 1842. Ἐπὶ τῷ θανάτῳ δὲ τοῦ τελευταίου τούτων ἐτελέσθη μεγαλοπρεπὲς μνημόσυνον ἐν Ἀθήναις ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Εἰρήνης τῇ 5 ἀπριλίου 1842, δαπάνῃ τῶν ἐν Ἀθήναις τότε λογίων.

Τὸ ἐμπόριον αὐτῶν μετήρχοντο κατὰ πρῶτον ὁ μὲν Θεοδόσιος, Νικόλαος καὶ Μιχαὴλ εἰς Λιβόρνον τῆς Ἰταλίας, οἱ δὲ λοιποὶ ἐν Νίζνᾳ τῆς Ῥωσσίας. Βραδύτερον δέ, ἀποθανόντος τοῦ πρωτοτόκου Ἰωάννου ἐν Νίζνᾳ, μετέβη ἐκεῖ καὶ ὁ Νικόλαος, ἐκ δὲ τῆς πόλεως ταύτης μετῴκησαν εἰς Μόσχαν, ὅπου τὸ ἐμπόριον ἦτο ἐκτενέστερον, κατοικήσαντες εἰς μίαν τῶν πτερύγων τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐν Μόσχᾳ μοναστηρίου, μετοχίου τῆς ἐν τῷ Ἁγίῳ Ὄρει Μονῆς τῶν Ἰβήρων.

Ἐνταῦθα δὲ ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐμπορευόμενοι, καὶ ζῶντες ἄνευ πολυτελείας καὶ ἐπιδείξεων κατώρθωσαν ν' ἀποκτήσωσι μεγάλην περιουσίαν, ἣν καθ' ὅλον τὸν βίον αὐτῶν μετεχειρίσθησαν πρὸς ἀνακούφισιν καὶ ἀνάστασιν τῆς κυλιομένης ἐν τῇ ἀμαθείᾳ καὶ καταπιεζομένης ὑπὸ σκληρᾶς τυραννίας κοινῆς πατρίδος.

Καὶ πρῶτον μὲν εὐεργέτημα αὐτῶν ἀναφαίνεται τὸ ἑξῆς· καταργηθείσης τῆς Ἐνετικῆς Δημοκρατίας ὑπὸ Ναπολέοντος Α' καὶ ἀπολεσθέντων τῶν ἐν ταῖς Τραπέζαις αὐτῆς κατατεθειμένων κεφαλαίων τῶν πρὸς διατήρησιν τῆς τοῦ Γκούμα καὶ τῆς Μαρουτσαίας ἐν Ἰωαννίνοις σχολῆς, ἔνθα διετηρεῖτο εἰσέτι ἡ πανταχοῦ σβεσθεῖσα Ἑλληνικὴ παιδεία, ὅθεν καὶ ἀνέλαμψαν μετὰ μικρὸν διδάσκαλοί τινες διασώσαντες καὶ διασπείραντες ταύτην, ἀνέλαβε τὴν διατήρησιν μιᾶς τούτων ὁ Θεοδόσιος Ζωσιμᾶς καὶ κατέθεσε τὸ κληροδότημα εἰς τὸ Ὀρφανοτροφεῖον Μόσχας.

Μετ' αὐτὸν δὲ ὁ Ἀναστάσιος ἀνεδέχθη τὴν δαπάνην πάντων σχεδὸν τῶν συγγραμμάτων Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως, τὸ δὲ 1796 καταβάλει τὴν δαπάνην τῆς ἐκδόσεως τῶν Κυριακοδρομίων τοῦ Θεοτόκη, εἰς τόμους τέσσαρας καὶ εἰς χιλιάδας ἀντιτύπων, ἅτινα διένεμε καὶ ἔπεμπε δωρεὰν εἰς ὅλα τὰ μοναστήρια τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ εἰς πάντα χριστιανὸν αἰτοῦντα.[1]

1. Ἐν γένει τὰ περὶ τοῦ βίου αὐτῶν ἴδε εἰς Παραλλ. Βίους Α. Γούδα, Τόμ. 3, καὶ Ἡμερολόγιον Βρετοῦ τοῦ ἔτους 1871. Ἡμεῖς μόνον ἐνταῦθα προσπαθοῦμεν τὰ κακῶς γραφέντα νὰ διορθώσωμεν, καὶ ἕτερα παραλειφθέντα ν' ἀναγράψωμεν.

1. Ἴδε Κυριακοδρόμ. ἔκδοσιν Μόσχας 1796.

Digitized by Google

Ὁσάκις δὲ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐξεδίδετο βιβλίον τι χρήσιμον εἰς ἀνάπτυξιν τῆς σπουδαζούσης Ἑλληνικῆς νεότητος, καὶ δυνάμενον νὰ ὠφελήσῃ τὸ ἔθνος, οἱ Ζωσιμάδαι ἀνελάμβανον τὴν ἔκδοσιν, ἢ ἐβοήθουν ταύτην διὰ μεγάλης συνδρομῆς.

Ἀναφανέντος δ' ἐν Παρισίοις τοῦ Α. Κοραῆ, οἱ Ζωσιμάδαι, φλεγόμενοι ὑπὸ τοῦ πόθου καὶ τῆς καλῆς προαιρέσεως νὰ συντείνωσιν εἰς ἀνάπτυξιν τοῦ ἔθνους, ἠρώτησαν αὐτὸν[1] «ποῖος ἦτον ὁ τρόπος τοῦ νὰ ἐπιταχύνῃ τις τὴν ἀρχομένην τῆς Ἑλλάδος ἀναγέννησιν». Ἐπειδὴ δὲ ἡ γνώμη τοῦ Κοραῆ, ὡς καὶ ἑτέρων τότε λογίων, ἦτο ἡ ἀνάπτυξις καὶ ἡ ὑποστήριξις τῆς παιδείας, ὅπως δι' αὐτῆς ὁ ἐν τῇ ἀμαθείᾳ τότε εὑρισκόμενος Ἑλληνισμὸς ἀνατραφῇ διὰ τοῦ φρονήματος τῶν προγόνων του, καὶ καλλιεργῶν τὸ πνεῦμα ἀνυψωθῇ ἐκ τῆς βαρβαρότητος ἐν ᾗ ἔζη, διακρίνῃ δὲ τὴν ὑψηλὴν αὐτοῦ καταγωγήν, οἱ Ζωσιμάδαι προέτρεψαν τὸν Κοραῆν εἰς τὴν ἔκδοσιν τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων, ὧν τὴν δαπάνην ἀνέλαβον καὶ τοὺς ἑκάστοτε ἐκδιδομένους τόμους ἐν τοῖς καταστήμασι Φιρμίνου Διδότου διένεμον δωρεὰν εἰς τοὺς ἀπόρους μαθητὰς τῆς Ἑλλάδος, ὑπὸ τὸ ὄνομα —Ἑλληνικὴ Βιβλιοθήκη—, τῆς ὁποίας πολὺ μέρος καὶ δευτέραν ἔκδοσιν ἐποίησαν ἐν Ἀθήναις μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ἐν τοῖς καταστήμασιν Ἀνδρέου Κορομηλᾶ.

Ὁ ἀπονεμηθεὶς στέφανος δόξης τῷ Κοραῆ ὀφείλεται τὸ πλεῖστον εἰς τὰς ἀφθόνους συνδρομὰς τῆς ἀδελφότητος ταύτης· διότι δὲν ἀρκεῖ νὰ ἦναί τις ἐπιστήμων, οὔτε ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ αὐτοῦ νὰ κατέχῃ παιδείαν εὐρεῖαν· ἀλλ' ἵνα ὠφελήσῃ καὶ ἄλλους, ἵνα ἀπαθανατίσῃ ἑαυτόν, ἀνάγκη καὶ ὑλικῆς δαπάνης, ὅπως συνέβη εἰς τὸν Κοραῆν. Ἀλλά, μὰ τὴν ἀλήθειαν, ἂν δὲν ὑπῆρχον οἱ ἀοίδιμοι ἐκεῖνοι ἄνδρες, τὰ ἔργα καὶ ἡ σοφία τοῦ ἀειμνήστου Κοραῆ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἄκαρπα ἤθελον ἀποβῆ, ὡς συμβαίνει καὶ σήμερον εἰς πολλοὺς λογίους τοῦ ἔθνους, καὶ μάλιστα σήμερον ἐν ἐποχῇ, ὅτε καὶ αἱ εὐκολίαι καὶ τὰ μέσα ἀφθονώτερα ὑπάρχουσι. Τοῦτο μαρτυρεῖ αὐτὸς ὁ φιλελληνικώτατος Βύρων, γράφων ἐξ Ἀθηνῶν τῇ 17 Μαΐου 1811 τὰ ἑξῆς· «τὰ ἔργα καὶ ὁ πατριωτισμὸς τοῦ Κοραῆ ἀναμφιβόλως εἰσὶν ἄξια παντὸς ἐπαίνου, ἀλλὰ μέρος τῆς δόξης του πρέπει ν' ἀπονεμηθῇ εἰς δύω ἐμπόρους τῆς Λιβόρνου, τοὺς ἀδελφοὺς Ζωσιμάδας, οἱ ὁποῖοι τὸν ἔπεμψαν εἰς Παρισίους καὶ τὸν διετήρησαν δι' ἐξόδων αὐτῶν, ἵνα ἐνασχοληθῇ ῥητῶς πρὸς διασάφησιν τῶν εἰς τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας συγγραφεῖς ἀπαντωμένων ἀσαφῶν χωρίων, καὶ πρὸς ἐπαύξησιν τῶν νεωτέρων Ἑλληνικῶν συγγραμμάτων».

Ὄχι μόνον ἐξέδιδον ἰδίᾳ δαπάνῃ τὰ ἔργα τῶν ἐπισήμων τότε ἀνδρῶν Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως, Θεοτόκη, Κοραῆ καὶ ἄλλων διδασκάλων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἀλλὰ καὶ εἰς συνδρομὴν σχολείων πάντοτε αὐθόρμητοι βοηθοὶ ἐπήρχοντο. Εἰς βεβαίωσιν τούτου αὐτὸς ὁ Ἰακωβάκης Ῥίζος Νερουλός, χρηματίσας πολλάκις ὑπουργὸς ἐν τῇ ἀπελευθερωθείσῃ Ἑλλάδι, ἔγραφε τὰ ἑξῆς·[1] «Μόλις ἐδημοσιεύετο ἀγγελία τις πρὸς ἔκδοσιν συγγράμματος καὶ ἀμέσως ἐκαλύπτετο ὑπὸ ὑπογραφῶν. Οἱ ἔμποροι ἡμιλλῶντο τίς νὰ συντελέσῃ πλειότερον εἰς τὴν κοινὴν ὠφέλειαν. Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν, οἷοι ἡ ἀδελφότης Ζωσιμάδων, ἐξέδιδον ἰδίᾳ δαπάνῃ καὶ διένεμον εἰς τὰ σχολεῖα τὰ συγγράμματα τῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων Ἑλλήνων».

Τοσοῦτον δὲ αἱ εὐεργεσίαι αὐτῶν συνέτεινον εἰς κοινὴν ὠφέλειαν τοῦ ἔθνους, ὥστε καὶ αὐτὴ ἡ ἐν Τροιζῆνι Γ' Ἐθνικὴ συνέλευσις τῶν Ἑλλήνων τῆς 5 Μαΐου 1827 ἀπέστειλε πρὸς αὐτοὺς ἔγγραφον εὐχαριστήριον, ἀπονέμον αὐτοῖς τὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ ἔθνους, ἔχον δὲ ὡς ἑξῆς·[2]

«Πρὸς τοὺς κυρίους ἀδελφοὺς Ζωσιμάδας. Αἱ δαπάναι σας δὲν ἐματαιώθησαν· τὰ συγγράμματα ὁποῦ ἐξεδόθησαν, καὶ τὰ σχολεῖα ὁποῦ ἠγέρθησαν διὰ τῆς συνδρομῆς σας ὠφέλησαν, ὠφελοῦσι καὶ θὰ ὠφελήσωσι τοὺς Ἕλληνας, συντελοῦντα εἰς τὴν ἠθικὴν βελτίωσιν αὐτῶν.

«Τὸ ἔθνος εὐγνωμονοῦν σᾶς συγκατατάττει μεταξὺ τῶν εὐεργετῶν του, καὶ ἐξαιτεῖται ἀπὸ τὴν φιλοκαλίαν σας ἁδρότερα βοηθήματα, ὅτε καὶ αἰσθάνεται πλειότερον τὴν ἀνάγκην νὰ φωτισθῇ διὰ νὰ φυλάξῃ φωτιζόμενον τὴν ἐλευθερίαν του, καὶ νὰ ἀπολαύσῃ τὴν εὐδαιμονίαν του. Ἐνῷ μάχεται διὰ τὰ ἀπαράγραπτα δίκαιά του, καὶ θριαμβεύει κατὰ τῆς τυραννίας, διὰ νὰ ἀποκατασταθῇ ἄξιον τοῦ πολιτισμένου κόσμου, νὰ καυχηθῇ ἀνεπαισχύντως εἰς τὸ Ἑλληνικὸν ὄνομα καὶ νὰ ἐπιτύχῃ τοῦ σκοποῦ, ἀνάγκη πᾶσα ν' ἀποκτήσῃ βιβλιοθήκας, νὰ ἐγείρῃ παντὸς εἴδους σχολεῖα, καὶ νὰ φέρῃ διδασκάλους ἀπὸ τὴν Εὐρώπην. Εἴθ' ἐπισφραγίσετε τὰς ἐναρέτους σας πράξεις διά τινος ἀξίου τῆς ἱστορίας κατορθώματος, τείνοντος εἰς τὸν κοινὸν τῶν Ἑλλήνων φωτισμόν».

Τοσαύτην δὲ ἐλπίδα εἶχον πρὸς τὴν ἀναγέννησιν καὶ ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος, ἐν ἐποχῇ καθ' ἣν ἐλάχιστοι μόνον ὡς ὄνειρον τοῦτο ἐθεώρουν, ὥστε καὶ συλλογὴν τῶν πανταχοῦ διεσπαρμένων ἀρχαίων νομισμάτων ἔκαμον, χρυσῶν, ἀργυρῶν καὶ χαλκίνων, ὄχι μόνον τῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων, ἀλλὰ καὶ πολλῶν ἄλ-

1. Ἴδε Πρόδρομ. Ἑλλ. Βιβλιοθήκης, ἔκδοσις Παρισ. 1805.

1. Ἴδε Cour de la littérature grecque moderne par Yacovaki Rizo Neroulo, pag. 102—103. Πρόσεσι Νεοελλην Φιλολογίαν Α. Π. Βρετοῦ, Μέρ. Α', ἀριθμ. 346. 366. 334. 387. 391. 392. 393. 394. 404. 415. 456. Μέρ. Β', ἀριθμ. 294. 300. 344. 345. 360. 362. 379. 380. 381. 383. 384. 391. 393. 406. 407. 423. 428. 454. 469. 504. 535. 536.

2. Μέρος μόνον τοῦ ἐγγράφου τούτου παραθέτομεν ἐνταῦθα.

Digitized by Google

λων ἐθνῶν τοῦ μεσαιῶνος, ὅπως δωρήσωσι ταύτην εἰς τὸ ἔθνος. Καὶ τῳόντι τὸ νομισματικὸν τοῦτο μουσεῖον ὁ τελευταῖος τῶν Ζωσιμάδων Νικόλαος ἐχάρισεν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Βασίλειον. Περὶ τοῦ μουσείου τούτου γράφουσα ἡ ἐφημερὶς *Ἀθηνᾶ* ὑπ' ἀριθμ. 673 τῆς 29 Νοεμβρ. 1839, ἐκθέτει ὅτι μόνη ἡ ἀξία τοῦ ἐμπεριεχομένου εἰς τὰ νομίσματα ταῦτα χρυσοῦ καὶ ἀργύρου ἐκτιμᾶται ἀντὶ ἑπτακοσίων χιλιάδων δραχμῶν. Ἀλλὰ τὰ ἀρχαῖα νομίσματα δὲν τιμῶνται ἐκ τῆς ἐσωτερικῆς ἀξίας τοῦ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, ἀλλὰ τὸ σπάνιον καὶ ἡ ἀρχαιότης αὐτῶν αὐξάνει τὴν τιμήν.

Ὁ δὲ ἔφορος τῆς Ἐθνικῆς βιβλιοθήκης περὶ τοῦ μουσείου τούτου ἐν τῇ ἐκθέσει αὐτοῦ ἔγραψε τὰ ἑξῆς·[1]

«Ἡ νομισματικὴ συλλογὴ ηὐξήθη ἐπίσης καὶ δι' ἑτέρων 12,457 νομισμάτων τῆς Ζωσιμαίας συλλογῆς, ἤτοι χρυσῶν 230, ἀργυρῶν 3,602 καὶ χαλκῶν 8,625. Τὰ ἀνωτέρω νομίσματα, ἅτινα διὰ πρωτοκόλλου παρεδόθησαν τῷ κ. Τυπάλδῳ, εἰσὶ μέρος μόνον τῆς ὅλης Ζωσιμαίας συλλογῆς, τῆς κατατεθειμένης ἔτι ἐν τῷ Κεντρικῷ Ταμείῳ».

Τὰ λοιπὰ ὁ κ. Κ. Φρεαρίτης, ἔφορος τῆς βιβλιοθήκης, ἐζήτησε διὰ τῆς ὑπ' ἀρ. 146 καὶ ἡμερομηνίας 10 Ἰουλίου 1866 ἀναφορᾶς νὰ παραλάβῃ ἐκ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν καὶ καταθέσῃ ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μουσείῳ.

Ἐκτὸς τῆς νομισματικῆς ταύτης συλλογῆς ἐστάλησαν συγχρόνως καὶ σταυρὸς μετὰ πολυτίμων ἀδαμάντων κεκοσμημένος, καὶ μαργαρῖται, ὧν εἷς σπάνιος διὰ τὸ μέγεθος καὶ τὴν ἀξίαν, ἅτινα καὶ μόνα μέχρι σήμερον ἀποτελοῦσι τὸ θησαυροφυλάκιον τῆς Ἑλλάδος.

Ὄχι μόνον ζῶντες, ἀλλὰ καὶ μετὰ θάνατον τὸ ὅλον σχεδὸν τῆς περιουσίας αὐτῶν, ἐκτὸς ἐλαχίστου ποσοῦ, ὅπερ εἰς συγγενεῖς ἐγκατέλιπον, ἄφησαν εἰς τὴν πατρίδα αὐτῶν Ἤπειρον, καὶ εἰς τὸ νῦν ἐλεύθερον μέρος τῆς ὅλης Ἑλλάδος. Ἐγκατέλιπον δὲ διὰ διαθήκης καὶ πλεῖστα ποσὰ εἰς τὴν ἀναθρέψασαν καὶ πλουτίσασαν αὐτοὺς παλαιὰν πρωτεύουσαν τῆς Ῥωσσίας Μόσχαν. Ταῦτα δὲ γίνονται γνωστὰ ἐκ τῆς διαθήκης αὐτῶν, τυπωθείσης ἐν Μόσχᾳ τῷ 1844, ἐν ᾗ μεταξὺ ἄλλων βλέπομεν τὰς ἑξῆς δωρεάς·

«Εἰς σύστασιν ἐν Μόσχᾳ Πρακτικο-εμπορικῆς Ἀκαδημίας ὁ Ζώης Ζωσιμᾶς κατέθεσεν εἰς τὸ Ὀρφανοτροφεῖον τῆς πόλεως ταύτης 20 χιλιάδας ρούβλια, διὰ νὰ μισθοτῆται διδάσκαλος τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ ν' ἀγοράζωνται τ' ἀναγκαῖα ἑλληνικὰ βιβλία ἀπὸ τοὺς ἐτησίους τόκους των.

«Προσέφερεν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Μόσχας ἀγροκήπιον καὶ οἶκον ἀξίας ἀρκετῶν χιλιάδων ρουβλίων πρὸς ἀνέγερσιν ἀστεροσκοπείου.

1. Ἰδὲ Κ. Φρεαρίτου εὐθύνας, σελ. 398-399.

«Τὸ γυμνάσιον Μόσχας ἔλαβε παρ' αὐτοῦ ὑπὲρ τὰς 12 χιλ. ρουβλίων πρὸς σύστασιν νέας τάξεως, ἐν ᾗ νὰ παραδίδωνται τὰ Ἑλληνικὰ μαθήματα.

«Ἐγκατέλιπον προσέτι διὰ τὴν διατήρησιν

σχολείου ἐν Ἰωαννίνοις	ρούβλια	250	χιλ.
διὰ τὴν οἰκοδομὴν αὐτοῦ	»	40	»
διὰ τὸ νοσοκομεῖον Ἰωαννίνων	»	50	»
δι' ὑπανδρείαν πτωχῶν κορασίων	»	120	»
διὰ τὸ πτωχοκομεῖον Ἰωαννίνων	»	100	»
πρὸς οἰκοδομὴν αὐτοῦ	»	5	»
διὰ τοὺς φυλακισμένους	»	40	»
διὰ τὴν ἀνακαίνισιν δύο ἐκκλησιῶν ἐν Ἰωαννίνοις	»	50	»
διὰ τὸ ἐν Πάτμῳ ὀρφανοτροφεῖον καὶ Ἑλλ. Σχολεῖον	»	15	»

Τὰ μέγιστα δὲ συνέτεινον καὶ εἰς τὴν ἵδρυσιν τοῦ παρ' ἡμῖν Καταστήματος τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης· διότι ὁ τελευταῖος τούτων Νικόλαος ἠγόρασε 250 μετοχὰς ταύτης, αἵτινες μετὰ τῶν ἀγορασθεισῶν χιλίων ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς κυβερνήσεως καὶ τῶν ὑπὸ τοῦ φιλέλληνος Εὐνάρδου, ἐχρησίμευσαν ἡ βάσις τῆς ἀνιδρύσεως καὶ ἀναπτύξεως τοῦ πιστωτικοῦ τούτου Καταστήματος, τοῦ τιμῶντος τὴν Ἑλλάδα. Κατόπιν δὲ διὰ τῶν κληροδοτημάτων τῶν Ζωσιμάδων ἠγοράσθησαν ἔτι 250 μετοχαί, αἵτινες παρέχουσι κατ' ἔτος σπουδαῖα εἰσοδήματα πρὸς διατήρησιν τῶν ἐν Ἰωαννίνοις κοινωφελῶν καθιδρυμάτων.

Καὶ ἡ Δημοσία καὶ ἡ τοῦ Πανεπιστημίου βιβλιοθήκη[1] ἀπετελέσθη τὸ πρῶτον ἐκ τῶν δωρεῶν τῆς Ζωσιμαίας ἀδελφότητος καὶ τῆς τοῦ βαρῶνος Σακελλαρίου, ἀφ' οὗ καὶ προηγουμένως ἐν ἔτει 1828, ἐν ἐποχῇ ὅτε οὔτε βιβλία, οὔτε τυπογραφεῖα ὑπῆρχον ἐν τῇ νῦν ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι, ἡ ἀδελφότης αὕτη ἀπέστειλεν εἰς τὴν Κυβέρνησιν 73 κιβώτια περιέχοντα διάφορα βιβλία, ὅπως διανεμηθῶσιν εἰς τὰ σχολεῖα.

Προσέτι ὁ τελευταῖος τῶν Ζωσιμάδων Νικόλαος συνεισέφερε καὶ εἰς ἀνέγερσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Πανεπιστημίου, ἀποστείλας εἰς τὴν ὑπὲρ τῆς ἀνεγέρσεως αὐτοῦ ἐπιτροπὴν 12,000 ρουβλ.

Τέλος δὲ ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι ὑπάρχει κληροδότημα ἀδελφῶν Ζωσιμάδων πρὸς ἐκπαίδευσιν νέων ὀρφανῶν. Τὸ κληροδότημα τοῦτο ἀπεστάλη εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐκ διαλειμμάτων κατὰ τὰ ἔτη 1836, 1841, 1847, 1852, 1856, συμποσοῦται δὲ εἰς δραχμ. 270,000. Κατὰ τὸ 1858 παρεχωρήθησαν ἐκ τοῦ κληροδοτήματος τούτου δυνάμει Β. Διατάγματος εἰς προίκισιν τοῦ ταμείου τῶν ἱερατικῶν σχολῶν δρ. 60 χιλ. Ἐκ τοῦ εἰσοδήματος πρὸς ἐκπαίδευσιν ἀπόρων παίδων εἰσπράττονται κατ' ἔτος 21 χιλιάδες.[2]

Μάϊος, 1878. Κ. Θ. Λ.

1. Ἴδε Λογοδ. Πρυτάν. Ε. Καστόρχη, ἔτος 1873, σελ. 79.
2. Ἴδε περὶ κληροδοτημάτων ὑπὸ Δ. Λεβίδου.

Digitized by Google

ΕΙΜΑΡΜΕΝΗΣ ΠΑΙΓΝΙΑ

['Εκ τοῦ γαλλικοῦ].

Συνέχεια καὶ τέλος· ἴδε σελ. 339.

— Λοιπὸν, κύριε, μοῦ εἶπε μετὰ μικρὰν παῦσιν ἡ Πιπίνα, ἐσχηματίσατε βέβαια εἰς τὴν ἰδέαν σας τὴν εἰκόνα τῆς νέας τὴν ὁποίαν θὰ νυμφευθῆτε. Εἶναι ὡραία, ἐν πρώτοις;

— Ὢ! ἄγγελος!

— Μαλλία μαῦρα;

— Ὄχι, μαλλία ξανθὰ ὡς τὰ ἐδικά σας.

— Ἆ κύριε, τὰ μαῦρα εἶναι ὡραιότερα.

— Δὲν τὸ φρονῶ.

— Καὶ οἱ γαλανοὶ ὀφθαλμοὶ τότε;

— Ναὶ, οἱ μεγάλοι γαλανοὶ ὀφθαλμοὶ, ὡς οἱ βλέποντές με ταύτην τὴν στιγμήν.

Ἐκοκκίνισε.

— Ἀλλὰ, κύριε, δὲν πρόκειται περὶ ἐμοῦ.

— Καὶ ἂν, κατὰ μίαν τῶν ἀνηκούστων ἐκείνων περιστάσεων τὰς ὁποίας δὲν θέλομεν νὰ πιστεύσωμεν, ὡμοιάζετε κατὰ πάντα μὲ τὴν *σύζυγόν μου*;

— Τὴν εἴπατε ὅμως πολὺ ὡραίαν.

— Μήπως ἠπατήθην;

Ἡ κυρία Πιπίνα ἐκοκκίνισε καὶ πάλιν.

— Τότε λοιπὸν, κύριε, ἂν τόσον εὔκολα ἦναι κἀνεὶς ἄγγελος ὡραιότητος, δὲν ἠξεύρω διατί θὰ λυπηθῆτε, ἀφοῦ πλῆθυν τοιούτων ἀγγέλων ἠμπορεῖτε ν' ἀπαντήσετε.

— Ὁ Θεὸς νὰ δώσῃ, ἀπεκρίθην.

Ἔγεινε καὶ δευτέρα παῦσις, καὶ νέα σιωπή.

— Κύριε, ἐπανέλαβεν ὡς σκεπτομένη, ἄραγε ὅλοι οἱ νυμφευόμενοι ἄνδρες σχηματίζουν ὡς ὑμεῖς μὲ τὴν φαντασίαν των εἰκόνα τινὰ, τὴν ὁποίαν ἡ μέλλουσα σύζυγός των πρέπει νὰ ὁμοιάζῃ, ἄλλως δὲν τὴν ἀγαποῦν. Βεβαίως.

— Τότε, ἠκολούθησε, καὶ ἐκεῖνος ἔπλασεν ἰδανικὴν εἰκόνα.

— Ποῖος;

— Ὁ μέλλων νυμφίος μου, κύριε, ἀνυπομόνως πως ἀπεκρίθη.

— Ἆ! ναὶ, τὸ εἶχα λησμονήσει.

— Πολὺ καλὰ, κύριε· ἂν ἔφθασε νὰ σχεδιάσῃ καὶ αὐτὸς καθὼς ὑμεῖς τοιαύτην εἰκόνα, καὶ δὲν θέλῃ νὰ κάμμῃ κάμμίαν πρὸς χάριν μου συγκατάβασιν, πρέπει νὰ ἀπελπισθῶ ὅτι θὰ μ' ἀγαπήσῃ ποτὲ ὁ σύζυγός μου· εἶναι ἀλήθεια;

— Καλὲ, ὄχι δὰ, κυρία μου...

— Ὢ! μὴ ζητῆτε νὰ μὲ παρηγορήσητε. Ὁ σύζυγός μου δὲν θὰ μ' ἀγαπήσῃ ποτέ· διότι πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ ὁμοιάζω ἀπαραλλάκτως μὲ τὴν εἰκόνα τῆς φαντασίας του;

— Ἆ! ἂν σᾶς εἶχεν ἰδεῖ.

— Ἀλλὰ δὲν μὲ εἶδε. Καὶ ὁ πατήρ μου ὁ ἴδιος δὲν τὸν εἶδε ποτέ.

— Πῶς! οὔτε ὁ πατήρ σας;

— Ὄχι, κύριε· τὸ συνοικέσιον συνεφωνήθη μεταξὺ συγγενῶν. Ὁ πατήρ μου εἶναι πλούσιος, μοῦ δίδει πολλὴν προῖκα. Ὁ νέος καὶ τώρα ἔχει ἱκανὴν περιουσίαν, ὡς φαίνεται, καὶ κληρονομίαν ἐλπίζει μεγάλην· περισσότερον δὲν ἐχρειάζετο διὰ τὸν πατέρα μου. Ἂς εἶχε τοὐλάχιστον πληροφορηθῆ ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς περὶ τοῦ ἰδανικοῦ μέρους τῆς μνηστείας μου! ἦτον τὸ μικρότερον πρᾶγμα, δὲν εἶναι ἀλήθεια;

— Ἀναμφιβόλως.

— Ἂν ἐγνώριζε τοῦτο, θὰ ἤξευρε πῶς νὰ φερθῇ, καὶ θὰ ἔκρινεν ἂν μοῦ ἥρμοζε τοιοῦτος σύζυγος· τώρα ὅμως φοβοῦμαι μὴ ζήσω δυστυχὴς τὸ ὑπόλοιπον τῶν ἡμερῶν μου· διότι θὰ ἦμαι βέβαια δυστυχὴς ἂν καταλάβω ὅτι δὲν μ' ἀγαπᾷ.

— Καὶ νομίζετε ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ μόνος σκόπελος τὸν ὁποῖον ἔχετε νὰ φοβηθῆτε;

— Καὶ μικρὸν σᾶς φαίνεται τοῦτο, ὥστε θέλετε καὶ ἄλλο;

— Ἀλλὰ, κυρία μου, λέγετε νὰ σᾶς ἀγαπήσῃ ὁ σύζυγός σας· τοῦτο σημαίνει, ἂν δὲν ἀπατῶμαι, ὅτι αἰσθάνεσθε εἰς τὸν ἑαυτόν σας τὴν θέλησιν, τὴν ἀνάγκην νὰ τοῦ ἀνταποδώσητε τὰ ἴσα.

— Καὶ εἴχατε περὶ τούτου ἀμφιβολίαν, κύριε;

— Παραδέχομαι ὅτι σᾶς εὑρίσκει ἀπαράλλακτον μὲ τὴν ὁποίαν ἔπλασεν εἰκόνα· ποῖος σᾶς βεβαιόνει ὅτι θὰ ἦστε διατεθειμένη νὰ τοῦ ἀνταποδώσετε κλίσιν ἀντὶ κλίσεως, ὅτι θὰ τὸν ἀγαπήσετε τέλος πάντων; Ἠμπορεῖ νὰ μὴν ἦναι εὐφυής· ἠμπορεῖ νὰ ἦναι καὶ νὰ μὴ σᾶς ἀρέσῃ, διότι ἡ συμπάθεια δὲν ἐπιβάλλεται.

— Ὢ! κύριε, μὲ τρομάζετε! Καλὲ, εἶναι ἀληθὲς τοῦτο! ἠμπορῶ νὰ μὴ τὸν ἀγαπῶ! Καὶ ἂν ἐγὼ δὲν τὸν ἀγαπῶ καὶ αὐτὸς μὲ ἀγαπᾷ, εἶναι ἀκόμη χειρότερον παρὰ νὰ μὴν ἀγαπᾷ κἀνεὶς τὸν ἄλλον!.. Καὶ ἐγὼ νὰ μὴ τὸ ὑποπτεύσω, καὶ νὰ ἦμαι εὐτυχὴς σχεδόν! διότι, χωρὶς νὰ γνωρίζω τὸ διατί, ἡ ἰδέα μόνη τῆς ὑπανδρείας μ' ἐκολάκευεν. Ἀλλὰ πῶς νὰ μαντεύσω ὅλα ταῦτα!

Τὴν στιγμὴν ταύτην ἠκούσαμεν τὴν βιαστικὴν τοῦ ἁμαξηλάτου φωνὴν, ἐπιπλήττοντος τὴν βραδύτητα τῶν ὁδοιπόρων, ὁ δὲ πατὴρ ἔδειξε τὴν κεφαλήν του εἰς τὴν θυρίδα, καὶ μετ' ὀλίγον κατέλαβε τὴν γωνίαν του.

Ἡ θυγάτηρ του ἐπρόλαβε ν' ἁρπάσῃ τὰς ἐφημερίδας, τὰς ὁποίας ὁ μεταξὺ ἡμῶν διάλογος τὴν εἶχε κάμει νὰ λησμονήσῃ ὁλωσδιόλου. Τότε ὅμως, αἱ δραματικαὶ ἐκεῖναι καὶ συγκινητικαὶ τῆς νεανικῆς φαντασίας της σελίδες εἶχαν χάσει ὅλον των τὸ γοήτευμα, διότι ὠχραὶ ἐφαίνοντο ἀπέναντι τῆς πολὺ πλέον ἐνδιαφερούσης αὐτὴν ἀληθείας· ἐπρόκειτο περὶ ὁλοκλήρου τοῦ μέλλοντος αὐτῆς, ὅθεν πᾶς ἄλλος λογισμὸς ἐσιώπα.

Κωφοὶ καὶ ἄλαλοι ἐταξειδεύσαμεν μέχρι τῆς

Digitized by Google

Β. . . ., ὅπου ἡ ἅμαξα στέκεται μίαν περίπου ὥραν.

Τὴν φορὰν ταύτην, ἡ νεᾶνις κατέβη ὁμοῦ μὲ τὸν πατέρα της, καὶ ἐμβῆκεν εἰς τὸ ξενοδοχεῖον τοῦ Λευκοῦ Ἵππου.

Φαντάζεσθε ἴσως ὅτι ἔσπευσα καὶ ἐγὼ ν' ἀκολουθήσω τὴν Πιπίναν, καὶ πᾶν μέσον νὰ μεταχειρισθῶ ὥστε νὰ καθήσω εἰς τὴν τράπεζαν πλησίον της; Παντάπασιν. Εἶδα ἀπέναντι τοῦ Λευκοῦ Ἵππου ἀθλιόν τι πανδοχεῖον *οἰκογενειακὸν* (ὡς ἔλεγεν ἡ ἐπιγραφή του), ὅπου εἰσέρρευσαν ὅλοι οἱ εἰς τὸ ὄπισθεν καὶ τὸ ἐπάνω τῆς ἁμάξης μέρος καθήμενοι, καὶ τούτους ἀκολουθήσας, ἐκάθησα ἔμπροσθεν τραπέζης προβληματικῆς καθαριότητος, τῆς ὁποίας ἡ δαπάνη μόλις ἔφθανε τὸ τριτημόριον τῆς ἠτοιμασμένης εἰς τὸ ἀντικρὺ τῆς ὁδοῦ μέρος. Ποίας δὲ λογῆς συνδαιτυμόνας εἶχα, εὐκόλως ἐννοεῖται.

Ῥυπαρὸς ὑπηρέτης ἦλθε πρὸς ἐμέ.

— Τί ὁρίζετε, κύριε; Ἔχομεν βραστὸν ἀξιόλογον, μακαρόνια, ὄρνιθα παραγεμιστήν, ψητὸν μὲ γεώμηλα. . . .

— Κονδύλιον, μελάνην καὶ χαρτίον εἰς τὴν στιγμήν.

Ὁ τάλας ἐκεῖνος μ' ἐκύτταξεν ἔκθαμβος. Ἀξιόλογος καταναλωτής, θὰ εἶπε καθ' ἑαυτόν. Ὑπῆγε μολαταῦτα νὰ φέρῃ τὰ διαταχθέντα.

Ἐπανῆλθε δὲ μετ' ὀλίγον φέρων κονδύλιον μὲν χονδρὸν ὡς τὸν μέσον τῶν δακτύλων του, μελανοδοχεῖον δὲ τὸ ὁποῖον βορβοροδοχεῖον ἠδύνατο προσφυέστερον νὰ ὀνομασθῇ, καὶ χάρτην εἰς τυλίγματα παντοπώλου μᾶλλον ἢ εἰς γραφὴν ἐπιστολῶν κατάλληλον.

— Τώρα, τί ἄλλο ἐπιθυμεῖ ὁ κύριος;

— Ὅ,τι θέλεις, ἀπεκρίθην, ἀνοίγων τὴν ἄκραν τοῦ κονδυλίου μὲ τὸ ὀνύχιον.

— Ἐπιθυμεῖ μίαν καλὴν σοῦπαν ὁ κύριος;

— Ἔστω μίαν καλὴν σοῦπαν.

— Ἀμέσως.

Ἀπαλλαχθεὶς τοῦ ῥυπαροῦ ὑπηρέτου, ἤρχισα νὰ γράφω ταχέως τὴν ἑξῆς ἐπιστολήν·

« Κυρία μου!

«Ὄχι ἡ τυφλὴ τύχη, ἀλλ' ἡ πρόνοια τοῦ Ὑψίστου ηὐδόκησε ν' ἀπαντηθῶμεν, χωρὶς νὰ ζητήσῃ ὁ εἷς τὸν ἄλλον, χωρὶς νὰ γνωριζώμεθα, καθ' ἣν στιγμὴν ἐμέλλαμεν νὰ κρημνισθῶμεν κατακέφαλα εἰς τὸ βάραθρον τρομεροῦ καὶ ἀπηλπισμένου μέλλοντος. Μήπως ἠθέλησε νὰ σωθῶμεν ἀμοιβαίως, ἐμποδίζουσα οὕτω τὴν ἀπώλειαν ἀμφοτέρων; Ἐγὼ βαδίζω εἰς γάμον τὸν ὁποῖον τὰ προαισθήματά μου ἀποκρούουν· ὑμεῖς ἀφίνετε τὸ μοναστήριον, καὶ τρέχετε νὰ νυμφευθῆτε ποῖον; ἄνδρα τὸν ὁποῖον ποτὲ δὲν εἴδατε, τὸν ὁποῖον δὲν ἀγαπᾶτε ἀκόμη, τὸν ὁποῖον δὲν θ' ἀγαπήσητε ἴσως ποτέ! ἡ συνομιλία μας, ἂν καὶ βραχεῖα, μ' ἐφώτισε πολύ· τὸν γάμον εἰς τὸν ὁποῖον τόσον ἀπερισκέπτως συνήνεσα, τὸν ὀλέθριον τοῦτον γάμον τὸν διαλύω, ἀπὸ τὴν στιγμὴν ταύτην, ὁποιαιδήποτε καὶ ἂν ἦναι τῆς ἀποφάσεώς μου αἱ συνέπειαι. Θέλω ν' ἀγαπῶ τὴν σύζυγόν μου καὶ ν' ἀγαπῶμαι παρ' αὐτῆς.

« Σᾶς ἔλεγα πρὸ ὀλίγου ὅτι εἶχα τὴν λυπηρὰν πεποίθησιν ὅτι δὲν θὰ δυνηθῶ ν' ἀγαπήσω ἐκείνην, τὴν ὁποίαν ἐν τούτοις ἔτρεχα νὰ νυμφευθῶ. Μὲ ἠρωτήσατε, καὶ σᾶς ἀπεκρίθην ὅτι ἡ σχεδὸν βεβαιότης μου αὕτη προήρχετο ἐκ τοῦ ὅτι θεωρῶ ἀδύνατον νὰ ὁμοιάζῃ ἡ μνηστή μου τὴν ἀμετάβλητον δι' ἐμὲ εἰκόνα τῆς ἰδανικῆς γυναικός. Ἦτον αὕτη μία τῶν αἰτιῶν, ἀλλ' ὄχι ἡ μόνη· ἔχω καὶ ἄλλην ἰσχυροτέραν, κυρία μου, καὶ αὕτη εἶναι ὅτι τὸ ἰδανικὸν τοῦτο πρόσωπον, τὸ πρὸ πολλῶν ἐτῶν παρὸν εἰς τὴν φαντασίαν μου, τὸ ηὗρα τέλος πάντων! Ἀλλὰ εἶμαι διὰ τοῦτο εὐτυχέστερος; Ἀλλοίμονον! τὸ ἐνύπνιον τοῦτο, τὸ μεταβληθὲν εἰς ἀλήθειαν, μόλις τὸ εἶδα καὶ πέπρωται νὰ τὸ στερηθῶ. Ὑπανδρεύεται καὶ αὐτὴ ἢ μᾶλλον τὴν ὑπανδρεύουν, καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας θὰ τὴν ἔχῃ ἄλλος, ἄνθρωπος ξένος, ἀγνώριστος, ἀγροῖκος ἴσως τὴν καρδίαν, βεβαίως δὲ μὴ ἀγαπῶν αὐτὴν ὅπως ἐγὼ ἔμελλα νὰ τὴν ἀγαπήσω.

« Ἆ! ἂν μὲ ἠγάπα καθὼς τὴν ἀγαπῶ, ἂν ἡ κλίσις ἦτο ἀμοιβαία, τότε δὲν θὰ ἔλειπεν ἡ ἐλπίς. Ἀλλ' ὅτι μὲ εἶδεν, ὅτι βραχεῖαί τινες φράσεις ἀντηλλάχθησαν μεταξὺ ἡμῶν, εἶναι τοῦτο τὸ μόνον πλεονέκτημα κατὰ τὸ ὁποῖον ὑπερέχω τοῦ ἀντιζήλου μου, καὶ ὁ ἴδιος ἐννοῶ ὅτι τοῦτο μόνον δὲν ἀρκεῖ. Ἔστω! ἂς μὴν ἦναι πλέον λόγος περὶ ἐμοῦ· δὲν ἔχω κανὲν δικαίωμα, κανένα τίτλον ἰσχυρόν· ἀπαρνοῦμαι πᾶν συμφέρον προσωπικόν, καὶ περὶ αὐτῆς μόνης ἐνασχολοῦμαι. Ἂς ἀγνοῇ ὅτι ὑπάρχει εἰς τὸν κόσμον ἄνθρωπος θέλων ν' ἀφιερώσῃ εἰς αὐτὴν τὴν ζωήν του, ἀλλ' ἂς φροντίσῃ ἡ ἰδία περὶ αὐτῆς καὶ ἂς μὴ προχωρήσῃ βῆμα πλέον εἰς τὴν ὁποίαν ὠθεῖται ὁδόν. Ἂς κάμῃ καθὼς ἐγώ, ἂς εἰπῇ ὄχι καὶ μετὰ τὸ ἀποσπασθὲν παρ' αὐτῆς *ναί*, διότι εἶναι καιρὸς ἀκόμη.

«Ἀναγνώσατε τὸ παρόν, κυρία μου, καὶ ἀναγνώσατέ το, ἂν ἦναι δυνατόν, μὲ τὴν καρδίαν σας· καί, ἂν μὲ θεωρήσητε τολμηρόν, καταδικάσατε τὴν σοβαρότητα καὶ τὸ κατεπεῖγον τῶν περιστάσεων, αἵτινες εἶναι ἀνώτεραι ἡμῶν καὶ μ' ἐβίασαν νὰ σᾶς γράψω.»

Μόλις ἤγγισα τὴν σοῦπαν καὶ ἄλλα δύο ἢ τρία φαγητά, τὰ ὁποῖα εἶχε φέρει προθύμως ὁ πανδοχεύς. Ἐδίπλωσα τὴν ἐπιστολήν μου, ἐπλήρωσα ὅ,τι μοῦ ἐζήτησε, καὶ ἐξῆλθον. Ἡ ἅμαξα ἐπερίμενεν· οἱ ἵπποι εἶχον ζευχθῆ· οἱ συνοδοιπόροι μου ἀνέβαιναν· ἔφθασα ἐγκαίρως· τὸ σημεῖον τῆς ἀναχωρήσεως ἐδίδετο.

Εἶδα τὴν νέαν συνοδοιπόρον μου κυττάζουσαν περὶ αὐτήν, ὡς ζητοῦσάν τινα ἢ πρᾶγμά τι. Τέ-

Digitized by Google

λος πάντων οἱ ὀφθαλμοί της ἀπήντησαν τοὺς ὀφθαλμούς μου καὶ ἤλλαξαν διεύθυνσιν.

Εἶχα εὑρεῖ τὰς ἐπιφυλλίδας τῆς νεάνιδος εἰς τὴν θέσιν μου καὶ τὰς ἐπῆρα. Ἔθεσα ἐπιδεξίως μεταξὺ αὐτῶν τὴν ἐπιστολήν μου, καὶ τὰς ἔδωκα, λαβὼν εἰς ἀμοιβὴν ἐρασμιώτατον εὐχαριστίας μειδίαμα.

Μετά τινα λεπτὰ ἡ μουσικὴ τοῦ πατρὸς — ἠξεύρετε ποία μουσικὴ — ἤρχισεν.

Ἡ νεᾶνις μ' ἐκύτταξε μειδιῶσα.

— Θὰ τὸν ἐξυπνήσω, μοῦ εἶπε, μᾶς κωφαίνει.

— Μὴ διὰ τὸν Θεόν! ἀπεκρίθην ζωηρῶς· εἶναι μεγάλη σκληρότης.

Ὑπήκουσε, καὶ ἐσεβάσθη τὸν πατρικὸν ὕπνον.

Ἐκράτει εἰς τὴν χεῖρα τὰς ἐφημερίδας· ἐγνώρισε τὸ διπλωμένον ὡς σημεῖον μέρος τῆς σελίδος, ὅπου εἶχε διακόψει τὴν ἀνάγνωσιν καὶ ἐπανέλαβεν αὐτήν. Τοῦτο καὶ ἐγὼ ἤθελα.

Χαλαρὰ ἦτον ἡ ἕνωσις τῶν φύλλων, καὶ ἡ εἰς αὐτὰ κρυπτομένη ἐπιστολή μου δὲν ἠδύνατο νὰ σταθῇ πολλὴν ὥραν εἰς τὴν θέσιν της. Καὶ ἀληθῶς, ἡμίσειαν στήλην δὲν εἶχεν ἀναγνώσει, καὶ ἡ ἐπιστολὴ ἔπεσεν εἰς τὰ γόνατά της.

Ἐκπλαγεῖσα, ἔλαβεν εἰς χεῖρας τὸ χαρτίον καὶ τὸ ἐγύρισε καὶ ἐξαναγύρισεν ἱκανὴν ὥραν. Καλὰ καὶ δὲν τὴν ἐσφράγισα, διότι, μὴ γνωρίζουσα τί ἦτον, δυσκόλως θ' ἀπεφάσιζε νὰ τὴν ἀποσφραγίσῃ. Τῆς εἶχαν δανεισθῆ αἱ ἐπιφυλλίδες ἀπὸ συμμαθήτριάν τινα ἴσως, καὶ ὑπέθεσεν ὅτι ἦτον ἄσκοπόν τι ἔγγραφον εἰς τὴν φίλην της ἀνῆκον· ὅθεν τὸ ἐξεδίπλωσε, μακρὰν τοῦ νὰ περιμένῃ ὅ,τι περιεῖχεν.

Ἅμα διεξελθοῦσα τοὺς τρεῖς πρώτους στίχους, δὲν ἐδίστασεν ὅτι ἡ ἐπιστολὴ διευθύνετο πρὸς αὐτήν, καὶ ὅτι ὁ γράψας ἤμην ἐγώ. Διεκόπη λοιπὸν καὶ ἐστράφη πρὸς ἐμέ, ὡς ἐρωτῶσά με τί τοῦτο ἐσήμαινε.

Ἔκυψα εἰς τὸ ὠτίον της, καί, μὲ φωνὴν ἱκετικήν, τῆς εἶπα·

— Σᾶς παρακαλῶ, ἀναγνώσατε.

Ἀνέγνωσεν ἡ κυρία Πιπίνα μέχρι τέλους τὴν ἐπιστολήν μου, ἐκοκκίνισε πολὺ περὶ τὰ μέσα, ἀλλὰ δὲν διεκόπη. Ἔπειτα τὴν ἐδίπλωσε καὶ μοῦ τὴν ἔδωκε.

Δὲν ἤθελε νὰ δείξῃ μὲ τοῦτο οὔτε ὀργήν, οὔτε περιφρόνησιν· μόνον ἐσωτερική τις φωνὴ τῆς ἔλεγεν ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ φυλάξῃ ταύτην τὴν ἐπιστολήν.

— Σᾶς παρακαλῶ...

— Καλέ, λάβετέ την, μοῦ εἶπε· αὐτὸ μᾶς χρειάζεται, νὰ τὴν ἰδῇ ὁ πατήρ μου.

— Κυρία μου, τῆς εἶπα μὲ φωνὴν τῆς ὁποίας ἡ συγκίνησις δὲν εἶχέ τι προσποιητόν· ἀνεγνώσατε τὴν ἐπιστολήν μου· ἐπείσθητε, ἐλπίζω, ὅτι ἐνδιαφέρομαι ὑπὲρ ὑμῶν χωρὶς ποσῶς νὰ λείψω ἀπὸ τὸ ἀπαιτούμενον σέβας. Δέχεσθε φιλίαν ἥτις, ἂν καὶ χθὲς λαβοῦσα ἀρχήν, θὰ ἦναι, σᾶς ὀμνύω, πλήρης ἀφοσιώσεως;.. Μὴν ἀποποιῆσθε· ἴσως ποτὲ δὲν θὰ λάβετε εἰς τὴν ζωήν σας πλειοτέραν ἀνάγκην ὁδηγοῦ καὶ φίλου.

— Κύρις..., ἐτραύλισεν ἡ ἄκακος νεᾶνις καταπλαγεῖσα καὶ συγκινηθεῖσα συνάμα ἐκ τῶν μεγάλων τούτων φράσεων, αἵτινες ἦλθαν ἀφ' ἑαυτῶν εἰς τὰ ἄκρα τῶν χειλέων μου.

— Λέγετε, τί θὰ κάμετε; ἠκολούθησα μὲ τὴν αὐτὴν ἀφέλειαν.

— Καὶ τί θέλετε νὰ κάμω; ἀπεκρίθη κυττάζουσά με κατὰ πρόσωπον.

— Ὑπακούετε; συγκατατίθεσθε εἰς τὴν ὁποίαν σᾶς προτείνουν ὕπανδρείαν;...

— Ἀλλ' ἠμπορῶ πλέον, κύριε, νὰ εἰπῶ ὅτι δὲν συγκατατίθεμαι.... ἐνῷ ὅλα ἐτελείωσαν, ὅλαι αἱ ἑτοιμασίαι ἔγειναν, καὶ μόνον ἡ παρουσία μου περιμένεται;....

— Αὐτὴν μόνην τὴν ἔνστασιν ἔχετε;

— Ἀλλοίμονον! κύριε, καὶ τοῦτο μόνον δὲν ἀρκεῖ;

— Φρονεῖτε;

— Καὶ σεῖς, κύριε;

— Ἐγώ; βλέπετε ὅτι φρονῶ ὀλίγον διαφορετικά· διότι, ἂν καὶ εἰς τὴν αὐτὴν περίστασιν, ἂν καὶ τὸν λόγον μου ἐπίσης ἔδωκα, καὶ μὲ περιμένουν ἀδιστάκτως, ἀποφασίζω νὰ διατηρήσω τὴν ἐλευθερίαν μου, νὰ μὴ τὴν ἀλλάξω, θέλω νὰ εἰπῶ, παρὰ μὲ δεσμὰ χιλιάκις γλυκύτερα καὶ αὐτῆς τῆς ἐλευθερίας.

— Ὢ! ὑμεῖς, κύριε, ὑμεῖς εἶσθε ἀνήρ.

— Μάλιστα διότι εἶσθε γυνή, ἡ ἄβυσσος εἶναι βαθυτέρα, καὶ ὁ κίνδυνος μεγαλήτερος, ἂν δὲν ἔχετε τὴν ἀναγκαίαν τόλμην νὰ τὸν προλάβητε. Ὁ ἀνήρ, ἂν ἦναι δυστυχὴς εἰς τὰ οἰκιακά του, δὲν μένει πάντοτε ἐντὸς τῆς οἰκίας· ἡ γυνὴ ὅμως μένει, καὶ μένει ὡς εἰς δεσμωτήριον αἰώνιον, καταδικασθεῖσα εἰς βασάνους καὶ μαρτύρια ἀτελεύτητα. Ὁ δυστυχὴς ἀνὴρ κατὰ τὸ ἥμισυ μόνον ἠμπορεῖ νὰ θεωρηθῇ δυστυχής· ὅταν ὅμως ἡ ὕπανδρος γυνὴ ἦναι δυστυχής, ἡ δυστυχία της εἶναι πλήρης καὶ ἀνεπανόρθωτος!

— Ἀναμφιβόλως, ἀναμφιβόλως, ἐψιθύρισε μὲ ἠλλοιωμένην φωνήν, βλέπω ὅτι θὰ δυστυχήσω..... Ἀλλὰ μήπως βλέπω καὶ τὸ μέσον τῆς θεραπείας;

— Ὑποθέτετε λοιπὸν ὅτι ὁ κύριος πατήρ σας;..

— Ὁ πατήρ μου; ἂν ἤξευρα μόνον ὅτι τοιοῦτό τι διαλογίζομαι!... κακὸς δὲν εἶναι καὶ πολὺ μὲ ἀγαπᾷ, ἀλλὰ νομίζω ὅτι θὰ μ' ἐφόνευεν!

— Εἶναι δυνατόν!

— Ἔπειτα, ἔδωκε τὸν λόγον του, καὶ δὲν εἶναι ἄνθρωπος νὰ τὸν ἀνακαλέσῃ, καὶ ἂν ἀκόμη πεισθῇ ὅτι ὁ γάμος οὗτος θὰ μὲ καταστήσῃ διὰ βίου δυστυχῆ.

— Λοιπόν, ἀνέλαβα μετὰ μικρὰν παῦσιν, θὰ ὑπακούσετε!

Digitized by Google

Μ' ἐκύτταξεν ἀτενῶς.

—Νομίζετε ὅτι ἠμπορεῖ νὰ γείνῃ ἀλλέως; Λέγετε, γνωρίζετε κἀνὲν μέσον νὰ ὑποχρεωθῇ ὁ πατήρ μου ν' ἀλλάξῃ γνώμην, νὰ θελήσῃ νὰ διαλύσῃ τὸ συνοικέσιον τοῦτο; λέγετε, γνωρίζετε κἀνὲν τοιοῦτο μέσον;

—Ἴσως, ἀπεκρίθην παραδόξως ἀνασκιρτήσας.

—Ὦ! λέγετε, λέγετε, εἶπεν ὁρμητικῶς· τί πρέπει νὰ κάμω;

Δύσκολος ἦτο τότε ἡ θέσις μου· ἤγγιζα εἰς τὸν σκοπόν· ἀλλὰ τὸ δυσχερέστερον καὶ ὀλισθηρότερον βῆμα ἦτον τὸ τελευταῖον.

Ὅθεν ἐδίστασα νὰ προφέρω τὸν ὁριστικὸν λόγον. Ἔπρεπεν ὡςτόσον νὰ λαλήσω, ὁ καιρὸς καὶ ἡ νεᾶνις μ' ἐβίαζαν. Ἔμελλα νὰ ὑπακούσω, ὅταν παρ' ἐλπίδα ὁ πατὴρ ἐξύπνησε, καὶ οὕτω διεκόπη, εἰς τὸ ὡραιότερόν της μέρος, ἡ σειρὰ τῆς ὁμιλίας μας.

Καὶ αὐτὴ μὲν ἔλαβε πάλιν εἰς χεῖρας τὰς ἐφημερίδας της, ἐγὼ δὲ ἐκόλλησα τὴν παρειάν μου εἰς τὸ ἔρεισμα τῆς ἁμάξης, καὶ ἐχαμήλωσα τὰ βλέφαρα ὡς ἄνθρωπος ἑτοιμαζόμενος νὰ κοιμηθῇ. Διὰ τοῦ διπλοῦ τούτου στρατηγήματος καὶ τῆς ἐπιμόνου ἀφωνίας, ἠλπίζετο ὅτι καὶ ἐκεῖνος θὰ ἐπανελάμβανε τὴν μουσικήν του. Ἀλλ' ἡ ἐλπίς μας ἐματαιώθη· ὁ φίλος εἶχε χορτάσει τὸν ὕπνον, και φόβος ἦτον μήπως τὸ λοιπὸν τοῦ ταξειδίου ἔμελλε νὰ γείνῃ μὲ ἀνοικτοὺς ὀφθαλμούς.

Οἱ φόβοι μου ἐπαλήθευσαν!

Ὁ πατὴρ τῆς Πιπίνας, ἐξάγων ἀπὸ τὸν κόλπον του μικρὸν μετάλλινον κουτίον περιέχον φώσφορα, ἄρχισε ν' ἀνάπτῃ τὴν καπνοσύριγγά του. Ἐλπὶς πλέον δὲν ἦτο νὰ ἐπαναλάβωμεν τὴν συνομιλίαν μας!

Ἡ νεᾶνις ἐκοιμήθη μέχρι τῆς πρωΐας, ἐνῷ ὁ πατὴρ ἐκάπνιζε.

Τὴν 8 πρωϊνὴν ὥραν ἡ ἅμαξα ἔφθασεν εἰς Μ..., τὸ τέρμα τοῦ ταξειδίου μου!

....

....

Μετ' ὀλίγον εὑρισκόμην εἰς τὴν οἰκίαν τῆς θείας μου. Ὅταν ἐμβῆκα εἰς τὴν μικρὰν αἴθουσαν ὅπου συνείθιζε νὰ κάθηται, εἰς τὴν γωνίαν ἑνὸς τῶν πρὸς τὸν κῆπον παραθύρων, δὲν ἠθέλησε νὰ πιστεύσῃ ὅτι εἶμαι ἐγώ. Ὁποία σπουδή! ὁποία προθυμία! Ἡ γνωστὴ πρὸς τὸν γάμον ἐναντιότης μου, τόσον ὀλίγον συνεφώνει μὲ τὴν ἐκπληκτικὴν ταχύτητα τοῦ ἐρχομοῦ μου, ὥστε ἡ Κυρία Σωφρονία σχεδὸν ἐτρόμαξε, καθὼς μοῦ τὸ ὡμολόγησε μεταταῦτα. Μήπως ἐνόμισεν ὅτι κακὴ ἦτον ἡ ἀτομική μου κατάστασις, καὶ ὅτι τὸ δελεαστικὸν θέλγητρον τῆς μελλούσης νὰ ἐπανορθώσῃ αὐτὴν προικὸς ἦτον ἡ πεζὴ καὶ μόνη ἀληθὴς τοῦ κινήματός μου ἐξήγησις; Ἂν ἡ τοιαύτη ἑρμηνεία δὲν ἦτον εὐμενής, κατ' εὐτυχίαν δὲν ἦτον οὔτε ἀληθής, διότι—πρᾶγμα τὸ ὁποῖον θὰ σᾶς ἐκπλήξῃ, καὶ θὰ σᾶς σκανδαλίζῃ ἴσως— δὲν εἶχα οὔτε δανειστάς, οὔτε χρέη.

Μετὰ τὰ πρῶτα τῆς ὑποδοχῆς φιλοφρονήματα, ὁ λόγος ἔπεσεν εὐθὺς εἰς τὰ περὶ τοῦ γάμου. Τὴν φορὰν ταύτην, ἡ θεία μου ἐξηγήθη ἐκτενέστερον περὶ τῆς μνηστῆς μου καὶ μ' ἐβεβαίωσεν ὅτι ἦτον κατὰ πάντα ἀξιέραστος. Δὲν ἐναντιώθην εἰς τίποτε, ὅλα τὰ ηὗρα καλά, ἐπωφελῆ καὶ κατ' εὐχήν! Ἐδήλωσα μόνον τὴν ἐπιθυμίαν νὰ τελειώσωμεν μίαν ὥραν ἀρχήτερα· εἶπα ὅτι εἶχα συμφέροντα ἀπαιτοῦντα τὴν ταχίστην ἐπιστροφήν μου εἰς Παρισίους, καὶ ἐζήτησα νὰ γείνουν αἱ ἀναγκαῖαι ἐκκλησιαστικαὶ διακηρύξεις καὶ ἡ τελετὴ ἄνευ ἀναβολῆς. Ἐσκέφθην ὅτι ὁ μόνος τρόπος νὰ λησμονήσω τὴν εὐειδῆ συνοδοιπόρον μου ἦτο νὰ τελέσω ὅσον τάχιστα τὸν μοιραῖον γάμον μου!

Ἡ θεία μου εἶπε *ναὶ* εἰς ὅλα. Ἀπεφασίσθη νὰ ὑπάγωμεν τὴν ἐπαύριον μετὰ πομπῆς νὰ ἐπισκεφθῶμεν τὸν κύριον Δὲ Κουρβὶλ καὶ τὴν κυρίαν θυγατέρα του.

Τὴν ἐπαύριον, μετὰ τὸ πρόγευμα, ἡ κυρία Σωφρονία ὑπῆγεν εἰς τὸ δωμάτιόν της νὰ στολισθῇ, καὶ ἔστειλε καὶ ἐμὲ νὰ κάμω τὸ ἴδιον. Μετὰ τρία τέταρτα τῆς ὥρας, ἀνέβημεν εἰς τὸ ὄχημα, καὶ διηυθύνθημεν εἰς τὴν πόλιν.

Καθ' ἣν στιγμὴν ἔπρεπε νὰ ἐμφανισθῶ ἐνώπιον τῆς νεάνιδος ἐκείνης, τὴν ὁποίαν ἔμελλα νὰ νυμφευθῶ διὰ πεῖσμα, καὶ—τίς ἠξεύρει;—ἴσως ν' ἀγαπήσω διὰ πεῖσμα, ᾐσθάνθην συγκίνησιν περιεργίας τόσον σφοδράν, ὥστε ἄρχισε νὰ πάλλῃ ἡ καρδία μου.

Μᾶς εἰσήγαγαν εἰς αἴθουσαν μεγάλην καὶ μεγαλοπρεπῆ, τῆς ὁποίας ὅμως ἡ μεγαλοπρέπεια ἦτον μεγαλητέρα τῆς ἐντελοῦς φιλοκαλίας· ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ ἤμεθα τόσον ἀπαιτητικοὶ πρὸς τοὺς νεοπλούτους.

Ὁ κύριος Κουρβὶλ εἶχε βεβαίως μάθει ὅτι ἤλθαμεν, καὶ δὲν θὰ ἐβράδυνε νὰ ἐμφανισθῇ.

Καὶ ἀληθῶς, ἡ θύρα τῆς αἰθούσης ἠνοίχθη σχεδὸν εὐθὺς, καὶ εἰσῆλθεν ὁ οἰκοδεσπότης, καὶ τοῦτον ἠκολούθει δειλῶς ἡ κυρία θυγάτηρ του.

Καθὼς τοὺς εἶδα ἀφῆκα κραυγήν.

Ὁ κύριος Κουρβὶλ καὶ ἡ θυγάτηρ του ἔπραξαν τὸ ἴδιον.

Ἡ θεία μου μᾶς ἐξέλαβε τρελλούς.

Δὲν θὰ σᾶς τυραννήσω, ἀναγνῶσταί μου, βραδύνων τὴν λύσιν τοῦ αἰνίγματος. Ὁ κύριος καὶ ἡ κυρία Κουρβὶλ ἦσαν αὐτοί, αὐτότατοι οἱ συνοδοιπόροι μου.

Ἐταξείδευσα ἀπὸ Παρισίων εἰς Μ. . . . μὲ τὸν μέλλοντα πενθερόν μου καὶ τὴν ὑποψήφιον σύζυγόν μου χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζω, θεραπεύων ὡς ἐρωμένην τὴν μνηστήν μου, καὶ προσπαθῶν ὅλαις δυνάμεσι νὰ διεγείρω ὅλην της τὴν ἀντιπάθειαν κατὰ τοῦ μισῃ-

Digitized by Google

τοῦ μου ἀντιζήλου, ὅστις ἤμην ἐγὼ ὁ ἴδιος! Ἀπὸ τὴν τρίχα ἔλειψε ν' ἁρπάσω τὴν σύζυγόν μου, καὶ νὰ ὑπάγω νὰ τὴν νυμφευθῶ κρυφίως εἰς γωνίαν τινὰ τῆς Ἰταλίας, ἐνῷ ἡ τελετὴ τοῦ γάμου ἠδύνατο νὰ γείνῃ ἀνεμποδίστως καὶ ταχύτερα καὶ πλησιέστερα. — Ὦ εἱμαρμένη, παράδοξα τὰ παίγνιά σου!

Ἀφοῦ παρῆλθεν ἡ πρώτη ἔκπληξις, ὁ πενθερὸς ἔλαβε τὸν λόγον.

— Καλέ, εἶναι ὁ συνοδοιπόρος μας!

— Καλέ, τί λέγετε; εἶπεν ἡ θεία μου.

— Χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζω, χωρὶς ποσῶς νὰ τὸ ὑποπτεύσω, εἶχα τὴν τιμὴν νὰ συνταξειδεύσω εἰς τὴν αὐτὴν ἅμαξαν μὲ τὸν κύριον Δὲ Κουρβὶλ, εἶπα τότε ἐγὼ ἀποκρινόμενος εἰς τὴν ἐρώτησιν τῆς θείας μου

— Ἀληθινά! ἀνέκραξεν ἡ κυρία Σωφρονία. Συγκυρία παράδοξος! Λοιπὸν, εἶναι περιττὴ ἡ σύστασις.

— Παντάπασι, παντάπασι! διέκοψεν ὁ κύριος Κουρβὶλ μνησικακῶν ὀλίγον διὰ τὴν μακρὰν ἀφωνίαν μου. Ἂν καὶ διετρίψαμεν ὁμοῦ δύω σωστὰς ἡμέρας, καθόλου δὲν ἐγνωρίσθημεν· διότι οὔτε τέσσαρας λέξεις πρὸς ἀλλήλους δὲν εἴπαμεν εἰς τὸν δρόμον. Δὲν εἶναι ἀλήθεια, Ἰωσηπίνα;

— Μάλιστα, πάτερ μου, εἶπεν ἡ κυρία Κουρβὶλ κάτω νεύουσα τοὺς ὀφθαλμούς.

— Καὶ πῶς, καλέ μου ἀνεψιέ, τόσον σιωπηλὸς εἶστε; καὶ ὅταν ἀκόμη συνταξειδεύετε μὲ τοιαύτην ὡραίαν κυρίαν;

— Καὶ πῶς, κυρία θεία μου, ἀπεκρίθην πλήρης ὑποκρισίας, μὲ ὀνειδίζετε διὰ τὴν διαγωγήν μου ταύτην; Καὶ ἦτον τάχα συγχωρημένον εἰς ἐμὲ, ἐρχόμενον νὰ νυμφευθῶ, νὰ ρίψω τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς ξένης κυρίας ὡραῖον πρόσωπον;

Καθὼς ἦτον πρέπον, ἡ πρώτη αὕτη συνέντευξις πολὺ δὲν διήρκεσεν. Ἀλλὰ, πρὶν φύγωμεν, μοῦ ἐδόθη ἡ ἄδεια, ὄχι μόνον νὰ ἔχω ἐλευθέραν κατὰ πᾶσαν στιγμὴν τὴν εἴσοδον, ἀλλὰ καὶ νὰ συνομιλῶ κατ' ἰδίαν μὲ τὴν μνηστήν μου. Τότε οὔτε λέξιν εἴπαμεν πρὸς ἀλλήλους, διότι ἡ μικρὰ χαμαὶ πάντοτε ἔνευε τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ ἀπέφευγε τὰ βλέμματά μου, ἐνῷ ἐγὼ ἐπάσχιζα παντοιοτρόπως νὰ ἑλκύσω τὰ ἐδικά της· καὶ τοῦτο, εἴτε διότι ἤθελε νὰ μὲ κάμῃ νὰ πληρώσω ὀλίγον ἀκριβὰ τὴν εὐτυχίαν, εἴτε διότι ἐφοβεῖτο μὴν ἀνακαλυφθῇ μεταξὺ ἡμῶν συνεννόησίς τις καὶ συνενοχὴ, καταστρέφουσα τὴν ὁποίαν εἶχε συλλάβει περὶ τῆς ἀγριότητός μου ἰδέαν ὁ μέλλων πενθερός μου.

Μεθ' ἡμίσειαν λοιπὸν ὥραν, ἡ θεία μου ἐσηκώθη, καὶ ἐγὼ τὴν ἠκολούθησα, ὑποσχεθεὶς, κατ' ἐπίμονον τοῦ κυρίου Κουρβὶλ αἴτησιν, νὰ τοὺς ἐπισκεφθῶ καὶ πάλιν μετ' οὐ πολύ.

Ποτὲ ὑπόσχεσις δὲν ἐτηρήθη μὲ ἰουδαϊκωτέραν ἀκρίβειαν. Τὴν ἐπαύριον μάλιστα τὸ ἑσπέρας ἐπῆγα εἰς ἐπίσκεψιν τῆς μνηστῆς μου· ὁ πατὴρ δὲν ἦτον, ἀλλ' ἡ κυρία Ἰωσηπίνα. Ἄλλο καὶ ἐγὼ δὲν ἤθελα· ἐμβῆκα εἰς τὴν αἴθουσαν, ὅπου μετὰ μίαν στιγμὴν ἦλθε καὶ ἡ νεᾶνις.

Ἐπειδὴ δὲν τὴν ὑπεστήριζε πλέον ἡ παρουσία οὔτε τοῦ πατρός της, οὔτε τῆς θείας μου· ἐπειδὴ ἐνθυμεῖτο τὸ μυστηριῶδες μυθιστόρημα, τὸ ὁποῖον ὑπογείως ἐπλέξαμεν καθήμενοι εἰς τὴν ἅμαξαν, πλησίον τοῦ ἀγαθοῦ κυρίου Κουρβὶλ, ὅστις τίποτε δὲν ἐνόησεν· ἐπειδὴ ἤξευρε περιπλέον ὑπὸ ποίαν ἰδιότητα τότε τὴν ἐπεσκεπτόμην, ἦτον τόσον τεταραγμένη, τόσον ἠλλοιωμένη, ὅταν εἰσῆλθεν, ὥστε μόλις ἠδύνατο νὰ σταθῇ εἰς τοὺς πόδας της.

Ὥρμησα πρὸς αὐτὴν, καὶ, λαβὼν τὴν δεξιάν της, τὴν ἔσφιγξα μὲ τὰς δύω μου χεῖρας· ὁδηγῶν δὲ αὐτὴν εἰς ἓν τῶν θρονίων, ὅπου ἐγλίστρησε μᾶλλον ἢ ἐκάθησεν, εἶπα·

— Ὦ! κυρία μου· πόσον παράδοξος εἶναι ἡ τύχη μας! πόσον ἀπίστευτος ἡ εὐτυχία μου! Πῶς! ἐκείνη τὴν ὁποίαν ἤθελαν νὰ μοῦ δώσουν χωρὶς νὰ μὲ συμβουλευθοῦν εἶναι ἡ αὐτὴ τὴν ὁποίαν ἤθελα νὰ νυμφευθῶ ἐκ συμπαθείας, τὴν ὁποίαν ἐσκόπευα νὰ νυμφευθῶ καταφρονῶν ὁποιουδήποτε εἴδους ἐμπόδιον! Ὄνειρον πιστεύω ὅτι βλέπω ἢ ὅτι παράφρων ἔγεινα, ἂν δὲν μὲ βεβαιώσετε ἡ ἰδία ὅτι καὶ ἔξυπνος εἶμαι καὶ τὰς φρένας μου δὲν ἔχασα!

Ἀντὶ ν' ἀποκριθῇ, μ' ἐκύτταξε μόνον, καὶ τὸ βλέμμα της ἐκεῖνο ἦτον τόσον περιπαθὲς καὶ τρυφερὸν, ὥστε μοῦ ἦλθαν δάκρυα.

— Ὦ Θεέ μου! ἠκολούθησα ἀφθονίαν εὑρίσκων λόγων εἰς τὸ κατακυριεῦον τὴν ψυχήν μου ἄμετρον τῆς χαρᾶς αἴσθημα, ὦ Θεέ μου! πόσον δίκαιον ἔχουν οἱ λέγοντες ὅτι διὰ τίποτε εἰς τὸν κόσμον τοῦτον δὲν πρέπει ν' ἀπελπιζώμεθα! Τὰ φαινόμενα, αἱ πιθανότητες, τὰ πράγματα, ὅλα ἠγείροντο κατ' ἐμοῦ· ἐναντίον τῆς ὑποσχέσεώς σας, μὲ ἀφήκατε ἕρμαιον ἀπογνώσεως καὶ ἀδημονίας ὁλόκληρον νύκτα, χωρὶς νὰ μοῦ δώσητε σημεῖον ζωῆς.

Καὶ βεβαίως, τὰ σχέδιά μου περὶ ἀπαγωγῆς, τῆς ὁποίας ἡ τύχη μᾶς ἀπήλλαξε, λήθης πλέον καὶ ὄχι μνήμης ἦσαν ἄξια, ἀφοῦ ὁ γάμος ἐγίνετο κατὰ συγκατάθεσιν τῶν οἰκείων. Ὁ ἐραστὴς ὠφελεῖται διεγείρων ἰδέας μυθιστορικάς· ὁ σύζυγος ὅμως εὑρίσκει ἀσφάλειαν καὶ ἐγγύησιν εἰς μόνας τὰς ὑγιεῖς καὶ ἠθικὰς ἰδέας, εἰς τὴν θετικότητα τῶν καθηκόντων τοῦ βίου, εἰς τὴν πεφωτισμένην, οὕτως εἰπεῖν, πρόληψιν κατὰ τῆς ἀγυρτικῆς ἐκείνης ὡραίων αἰσθημάτων ἐπιδείξεως, ἥτις ἄλλο τι δὲν ἀποδεικνύει εἰμὴ χαρακτῆρα εἰς ἄκρον διεστραμμένον ἢ ἀνοησίαν πολλήν. Μετεμελήθην τῇ ἀληθείᾳ ὀλίγον δι' ὅσα εἶπα καὶ ἔπραξα ἐπὶ τῆς ἁμάξης, ἀλλὰ τὰ παρελθόντα πλέον δὲν ἐπανέρχονται. Ἔπειτα, ἡ γυνὴ κατὰ τὴν ἡλικίαν ταύτην εἶναι ζύμη ἁπαλὴ λαμβάνουσα ὁποίαν θέλει τις νὰ τῆς δώσῃ

Digitized by Google

μορφὴν, συμμαχοῦντος μάλιστα τοῦ ἔρωτος. Ἡ μνηστή μου εἶχεν ἀκόμη καιρὸν νὰ διδαχθῇ τὰ τοῦ βίου· εἰς ἐμὲ λοιπὸν ἀπέκειτο νὰ τὴν διδάξω ὅσα ἤθελα νὰ μάθῃ καὶ νὰ τῆς κρύψω τὰ λοιπά.

— Λοιπὸν, ηὗρα τὴν ἰδανικήν μου σύζυγον, ἐκείνην τὴν ὁποίαν εἶχα ὀνειρευθῆ ὡς τὸν τύπον τῆς ἀνθρωπίνης καλλονῆς καὶ ὅλων τῶν χαρίτων! Ἀλλὰ τοῦτο, φεῦ! τί σημαίνει, ἂν δὲν ὑπάρχῃ ἀμοιβαιότης; Εἰς ὑμᾶς ἀπόκειται νὰ βεβαιώσετε, ἢ νὰ μοῦ ἀφαιρέσετε πᾶσαν ἀπάτην... Ἀπηντήσατε καὶ ὑμεῖς τὸν ἰδανικόν σας σύζυγον;

— Δύσκολον ἐρώτησιν μ' ἐρωτᾶτε. Θὰ ἔκλινα πολὺ νὰ πιστεύσω ὅτι ὁ προορισθεὶς σύζυγός μου εἶναι αὐτὸς ὁ ἀληθὴς ἐκλεκτὸς τῆς καρδίας μου, ἂν δὲν μ' ἐβεβαιόνετε ὅτι ποτὲ δὲν θὰ τὸν ἀγαπήσω. Ὑμεῖς εἶστε ἐμπειρότατος εἰς τὰ τοιαῦτα, καὶ ἡ γνώμη σας ταλαντεύει πολὺ τὴν γνώμην μου.

— Ὤ! ὄχι, ὄχι! ἀνέκραξα θλίβων αὐτὴν περιπαθῶς εἰς τὰς ἀγκάλας μου. Μόνον τὸν ἑαυτόν σας πιστεύσατε, μόνην τὴν καρδίαν σας ἀκούσατε. Ἡ γνώμη μου εἶναι ἀνόητος, δὲν ἔχει τὸν κοινὸν νοῦν, καὶ σᾶς παρακαλῶ νὰ τὴν λησμονήσετε! Τὸ θέλετε!

— Ναί, εἶπε θλίβουσα τὴν δεξιάν μου.

Τὴν ὑπόσχεσίν μου τοῦ νὰ σᾶς διηγηθῶ τὴν ἱστορίαν μου νομίζω ὅτι ἐπάνω κάτω τὴν ἐξεπλήρωσα· ἐκτὸς ἂν θελήσετε νὰ σᾶς περιγράψω τὰ μικρὰ καὶ κοινὰ τοῦ γάμου περιστατικὰ, γάμου ὁμοιάζοντος ὅλους τοὺς γάμους. Τί ἄλλο νὰ σᾶς εἰπῶ ἀκόμη! Ὅτι δύω ἤδη ἔτη διατελῶ σύζυγος· ὅτι ἀγαπῶ τὴν σύζυγόν μου ὅπως ἀπ' ἀρχῆς τὴν ἠγάπησα, καὶ ὅτι ἀνταγαπῶμαι ἐπίσης· ὅτι καρπὸν τῆς ἀγάπης ταύτης ἔχομεν μικρὸν ἄγγελον, ἐράσμιον καὶ εὔσαρκον ὡς τοὺς ἀγγέλους τῆς ᾠδῆς τοῦ Βερανζιέ· ὅτι ζῶμεν συγκεντρωμένοι εἰς τὴν εὐδαιμονίαν μας καὶ ἀδιαφοροῦντες εἰς τὰ περὶ ἡμᾶς· ὅτι ἡ σύζυγός μου, γενομένη μήτηρ, ἔγεινε διαμιᾶς σοβαρὰ, σύννους, ἐμβριθής; Ὅλα ταῦτα τὰ γνωρίζετε σεῖς οἱ ἔχοντες σχέσιν καὶ οἰκειότητα μεθ' ἡμῶν, καὶ δυνάμενοι νὰ ἐκτιμήσετε τὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν καρδίαν τῆς πολυτίμου ταύτης γυναικός. Δὲν ἐγνωρίζετε μόνον τὰς περιστάσεις τοῦ γάμου μας, καὶ τὴν γνῶσιν αὐτῶν ἐχρεώστουν εἰς τὴν φιλίαν σας. Ἐξεπλήρωσα λοιπὸν τὸ καθῆκόν μου· ἐλπίζω ὅτι θὰ εὐχαριστηθῆτε νὰ τελειώσω ἐνταῦθα, ἐπευχόμενος εἰς ὅλους τοὺς ἀγάμους τὴν αὐτὴν τύχην καὶ τὴν αὐτὴν εὐδαιμονίαν. Ἀμήν.

Ἡ ἑπομένη διατριβή, γραφεῖσα ὑπὸ τοῦ κ. Ε. Δ. Ῥοΐδου, ἀπεσπάσθη ἐκ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ περὶ ξιφασκίας συγγράμματος τοῦ κ. Πύργου. Σ. τ. Δ

ΠΕΡΙ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΕΩΣ

Κατὰ τὸν κλεινὸν Πασχάλην «ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι οὔτε ἄγγελος οὔτε κτῆνος, ὁσάκις ὅμως θελήσῃ νὰ γείνῃ ἄγγελος, γίνεται κτῆνος.» Ἡ δὲ καθημερινὴ πεῖρα καὶ ἡ ἀπὸ καταβολῆς κόσμου ἱστορία βεβαιοῦσι τὴν ἀλήθειαν τοῦ σκληροῦ τούτου ἀποφθέγματος. Ἡ φύσις ἡμῶν δὲν εἶναι δεκτικὴ εἰμὴ μόνον βαθμοῦ τινος τελειότητος· ἅμα δὲ ἐπιχειρήσῃ τις νὰ ὑπερβῇ τὰ ὅρια αὐτῆς, ἀντὶ ἀγγέλου καταντᾷ κτῆνος ἢ καὶ θηρίον. Τὰ χρονικὰ τῶν ἐθνῶν βρίθουσι τοιούτων παραδειγμάτων. Οὕτως οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Διογένους, θελήσαντες νὰ ὁμοιάσωσι τοὺς θεοὺς ἀπολακτίζοντες τὰς ἀνάγκας καὶ τὰς ἀδυναμίας τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἔγειναν σκύλοι· οἱ διάδοχοι τῶν κυνικῶν ἀσκηταὶ καὶ μοναχοὶ ὠνόμαζον μὲν ἑαυτοὺς *ἀγγελικοὺς* καὶ *μεγαλοσχήμους*, πράγματι δὲ ἦσαν ἐκστατικὴ ἀγέλη, ἧς ἡ κατοικία ἐκαλεῖτο *μάνδρα*· ἐπὶ δὲ τῶν ἡμετέρων χρόνων οἱ ἐπιχειρήσαντες νὰ καταβιβάσωσιν ἐπὶ τῆς γῆς τὸν οὐρανὸν, οἱ ὀνειρευθέντες τὴν διηνεκῆ εἰρήνην, τὴν κατάργησιν τῆς θανατικῆς ποινῆς, τὴν ἰσότητα, τὴν κοινοκτημοσύνην, οἱ Φουριέροι, Λεροῦ, Μαράτοι, Δαντῶνες καὶ Δελεκλοῦζαι, ἐκυλίσθησαν εἰς τὸν φόνον ὡς τίγρεις αἱμοχαρεῖς. Ἐν ἑνὶ λόγῳ πάντες ὅσοι ἐπειράθησαν νὰ κολλήσωσιν εἰς τὴν ῥάχιν των πτερὰ ἀντὶ ἀγγέλων ἔγειναν Ἴκαροι καὶ ἔπεσαν εἰς τὴν λάσπην.

Τὰ ὀλίγα ταῦτα ἐκρίναμεν καλὸν νὰ προτάξωμεν τοῦ περὶ ξιφασκίας βιβλίου τοῦ καλοῦ ἡμῶν διδασκάλου κ. Πύργου, διότι καὶ ἐν Ἑλλάδι ἡ ἀγγελομανία κατήντησε νόσος ἀρκούντως διαδεδομένη. Εἰς ταύτην ὑπόκεινται πρὸ πάντων πολλοὶ τῶν ἡμετέρων δημοσιογράφων, οἵτινες τὸν καθ' ἡμᾶς Ἕλληνα θέλουσιν οὐχὶ ἄνθρωπον ὡς τοὺς ἀλλαχοῦ τοῦ πλανήτου ἡμῶν κατοικοῦντας, ἀλλὰ τελειότερόν τι πλάσμα, προσκολλημένον ὡς σταλακτίτην εἰς τὰς κλασικὰς καὶ ὀρθοδόξους αὐτοῦ παραδόσεις καὶ ἑλληνοπρεπῶς ἀποπτύοντα τὰς ἀδυναμίας τῶν συγχρόνων θνητῶν. Οἱ ὀπαδοὶ τῆς σχολῆς ταύτης εἰσὶν οἱ περιοδικῶς καταφερόμενοι κατὰ τῆς ὁλοὲν αὐξανούσης παρ' ἡμῖν φραγκικῆς πολυτελείας καὶ διαφθορᾶς, οἱ κηρύττοντες ὅτι εἰς μὲν τὸν Γερμανὸν καὶ τὸν Γαλάτην συγχωρεῖται νὰ εὐθυμῇ ἐν τοῖς Café-chantants, ἀλλ' ἡ τοιαύτη διασκέδασις εἶναι ἀναξία τῶν ἀπογόνων τοῦ Περικλέους· οἱ ἀπαιτοῦντες παρὰ τῆς θεατρικῆς ἐπιτροπῆς νὰ κολοβόνῃ τὰ ἔργα τοῦ Labiche καὶ τοῦ Offenbach, διότι τὰ ἑλληνικὰ ὄμματα καὶ ὠτία πρέπει νὰ ἦναι σεμνότερα τῶν ἐν τῇ Δύσει. Οἱ τοσοῦτον ἐγκρύπτοντες ἐν ἑαυτοῖς ὄγκον ἀρετῆς καὶ ζῆλον ἠθικοποιήσεως οὐδόλως παράδοξον νὰ εὕρωσιν ἐπείσακτον καὶ βαρβαρικὸν βιβλίον διδάσκον τίνι τρόπῳ ἄνθρωπος σέβόμενος ἑαυτὸν ἀναγκάζεται ἐνίοτε νὰ ζητῇ διὰ τοῦ ξίφους τὴν ἀνόρθωσιν ἠθικῆς ζημίας, καὶ νὰ ἰσχυρισθῶσιν ὅτι τοῦτο εἶναι ἴσως καλὸν διὰ τοὺς Φράγκους, ἀλλ' ὁ φιλόνομος καὶ ὀρθόδοξος Ἕλλην πρέπει νὰ τρέ-

Digitized by Google

χῃ εἰς τοῦ εἰσαγγελέως ἢ καὶ νὰ τείνῃ τὴν ἑτέραν εἰς τὸν ὑβριστὴν σιαγόνα.

Μή τις νομίσῃ ἐκ τούτων ὅτι εἴμεθα θαυμασταὶ ἢ θιασῶται τοῦ ἐθίμου τῆς μονομαχίας. Ἀπ' ἐναντίας ἀπεχθανόμεθα αὐτὴν ὡς καὶ τὰ ἄλλα ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἀναγκαῖα κακά, τὰς δίκας, τοὺς πολέμους, τοὺς ὑποκριτάς, τὴν ἀστυνομίαν, τοὺς διπλωμάτας, τὴν λαιμητόμον καὶ πάντα ὅσα ἐνθυμίζουσιν ὅτι, ἀφ' ἧς στιγμῆς οἱ προπάτορες ἡμῶν ἔφαγον τὸ μῆλον, ὁ ἄνθρωπος ἔγεινε καὶ εἶναι ἀκόμη πλάσμα ἀνήμερον καὶ κτηνῶδες, διὰ μόνης τῆς βίας, τοῦ φόβου καὶ τῆς ἀπάτης δυνάμενον νὰ περιορισθῇ εἰς κοινωνικὸν βίον. Ἀλλὰ πολὺ περισσότερον πάντων τούτων ἀποστρεφόμεθα τοὺς περὶ ὧν ὁ λόγος ἀνωτέρω χιμαιριολόγους καὶ ἀεροβάτας,οἵτινες, ἀντὶ νὰ ὑποτάσσωνται ὡς λογικὰ ὄντα εἰς τὴν ἀνάγκην, φλυαροῦσι καὶ θέλουσι ν' ἀναδείξωσιν ἡμᾶς ἀγγέλους, ἤγουν κτήνη.

Τὴν μονομαχίαν κατετάξαμεν ἀνωτέρω μεταξὺ τῶν ἀναγκαίων κακῶν. Τὴν ἀνάγκην ταύτην ἀμφισβητοῦσί τινες, παρατηροῦντες ὅτι τὸ ἔθιμον τοῦτο, γέννημα ὂν βαρβάρων χρόνων, ἦτο ἄγνωστον τοῖς ἀρχαίοις. Καὶ τῷ ὄντι οἱ πρόγονοι ἡμῶν εἶχον περὶ τιμῆς ἰδέας πολὺ εὐαγγελικωτέρας τῶν σήμερον χριστιανῶν. Ὁ Ἀχιλλεὺς ἀδικηθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀγαμέμνονος ἀποσύρεται ἐν σιωπῇ εἰς τὰς σκηνὰς αὐτοῦ· ὁ Θερσίτης ξυλισθεὶς τρίβει τὴν ῥάχιν του· ὁ Θεμιστοκλῆς κύπτει τὰ νῶτα ὑπὸ τὴν ῥάβδον ἀμαθοῦς στρατηγοῦ· ὁ Δημοσθένης ῥαπιζόμενος νομίζει τὴν παρειὰν αὐτοῦ ἀρκούντως ἱκανοποιηθεῖσαν διὰ τῆς καταδίκης τοῦ ῥαπίσαντος εἰς μικρόν τι πρόστιμον· κατὰ δὲ τὸν Πλούταρχον, ὁ Καῖσαρ, ὁ Μέτελλος, ὁ Ὀκτάβιος καὶ οἱ ἐπιφανέστεροι τῶν Ῥωμαίων, ὑβριζόμενοι καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς ἀδύτοις τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου, οὐδέποτε ἔστερξαν νὰ λύσωσι διὰ τῶν ὅπλων τὴν διαφοράν. Ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν ἀρχαίων ἐθνῶν ἀπαντῶνται τῇ ἀληθείᾳ σποραδικά τινα παραδείγματα μονομαχιῶν, ἡ τοῦ Δαυὶδ πρὸς τὸν Γολιάθ, τῶν Ὁρατίων καὶ Κουριατίων, τοῦ Σκηπίωνος κατά τινος βαρβάρου ἐν Ἱσπανίᾳ, τοῦ Ἀλεξάνδρου πρὸς τὸν Σπιθριδάτην, καὶ ἄλλαι τινὲς τοιαῦται. Ἀκριβῶς ὅμως ἐξετάζοντες τὰ κατ' αὐτάς, θέλομεν εὕρει ὅτι αὗται ἦσαν μᾶλλον ἀγῶνες ἔθνους πρὸς ἔθνος, μαχομένων διὰ τῶν ἀντιπροσώπων αὐτῶν, καὶ οὐδὲν εἶχον κοινὸν πρὸς τὴν μετὰ ταῦτα καὶ τὴν σήμερον μονομαχίαν, ἧς σκοπὸς εἶναι ἡ τιμωρία ὕβρεως ἰδιωτικῆς, διαφευγούσης τὸν πέλεκυν τοῦ νόμου.

Ὑπὸ τοιαύτην ἔποψιν θεωρουμένη ἡ μονομαχία χρονολογεῖται ἀναντιρρήτως ἀπὸ τῶν βαρβάρων, οἵτινες κατέλυσαν τὴν ῥωμαϊκὴν αὐτοκρατορίαν· ἐπισήμως δὲ καθιερουμένην διὰ νόμου ἀπαντῶμεν αὐτὴν κατὰ πρῶτον ἐν τῷ κώδικι τοῦ Γονδεβαύδου, βασιλέως τῶν Βουργουνδίων περὶ τὸν ἕκτον μ. Χ. αἰῶνα. Κατὰ περίεργον δὲ σύμπτωσιν ἡ ἀναγνώρισις αὕτη τῆς αὐτοδικίας ὡς κοινωνικῆς ἀνάγκης συμπίπτει ἀκριβῶς πρὸς τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν Σύνοδος Ἐπισκόπων, συνελθοῦσα ἐν Μακόνῃ τῆς Γαλατίας, ἀπεφάνθη μετὰ μακρὰς συζητήσεις ὅτι «καὶ αἱ γυναῖκες ἀνήκουσιν εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος», Mulieres esse homines.

Ἡ σύμπτωσις αὕτη δὲν εἶναι ἴσως οὔτε τυχαία οὔτε ἁπλῶς ἀσεία, ἀλλὰ δύναται ἀπ' ἐναντίας νὰ χύσῃ πολὺ φῶς εἰς τὴν μεταξὺ τοῦ ἡμετέρου καὶ τοῦ βίου τῶν ἀρχαίων διαφοράν, ἥτις ἠνάγκασε πάντα ἀλληλοδιαδόχως τὰ ἔθνη τῆς Εὐρώπης νὰ παραδεχθῶσιν ἐπισήμως, ἢ τοὐλάχιστον ν' ἀνέχωνται σιωπηλῶς, τὸν περὶ αὐτοδικίας κώδικα τοῦ βασιλέως τῶν Βουργουνδίων. Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις αἱ γυναῖκες ἦσαν διῃρημέναι εἰς δύο κατηγορίας ἀκριβῶς ἀπ' ἀλλήλων κεχωρισμένας, εἰς ὄργανα ἡδονῆς καὶ εἰς μηχανὰς ὑφαντικῆς καὶ παιδοποιΐας. Αἱ πρῶται ἐκαλοῦντο ἑταῖραι καὶ συνέζων μετὰ τῶν ἀνδρῶν ἐν τῇ ἀγορᾷ, παρεκάθηντο εἰς τὰ συμπόσια, ἐλάμβανον μέρος εἰς πᾶσαν συζήτησιν, ἔψαλλον, ἐχόρευον, ἐδείκνυον τοὺς ὤμους αὐτῶν καὶ ἔτεινον τὴν χεῖρα εἰς ὅλον τὸν κόσμον, ἐν ἑνὶ λόγῳ ἔζων ὅπως σήμερον αἱ εὐγενεῖς κυρίαι τῆς λεγομένης ὑψηλῆς περιωπῆς, ἐνῷ αἱ οἰκοδέσποιναι ἔμενον οἴκοι θηλάζουσαι τὰ τέκνα των ἢ στρέφουσαι τὴν ἠλακάτην· τοσοῦτον δὲ ἥσυχος καὶ ταπεινὸς ἦτο ὁ βίος αὐτῶν, ὥστε οἱ Κοντογόναι καὶ Πανταζῆδες τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, πλέκοντες τὸν ἐπιτάφιον ῥωμαΐδος δεσποίνης οὐδὲν ἄλλο εἶχον νὰ εἴπωσι περὶ αὐτῆς ἢ τὸ γνωστὸν δίστιχον,

«Domus servabat
Lanam filabat.»

Ὁ χριστιανισμός, ἐξισώσας τὴν γυναῖκα πρὸς τὸν ἄνδρα, καὶ ἡ ἐν Μακόνῃ σύνοδος ἀναγνωρίσασα αὐτὴν ἐπισήμως ὡς ἀνήκουσαν εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἀνύψωσαν μὲν τὴν θέσιν αὐτῆς ἐν τῇ κοινωνίᾳ, ἀλλὰ συγχρόνως ἐξήλειψαν τὴν παρ' ἀρχαίοις μεταξὺ τοῦ βίου ἑταίρας καὶ τιμίας γυναικὸς διαφοράν. Αἱ μητέρες, αἱ σύζυγοι καὶ ἀδελφαὶ ἡμῶν εἰσέρχονται πανταχοῦ ὅπου καὶ ἡμεῖς, συμποσιάζουσι, κυμβαλίζουσιν, ἱππεύουσιν, ὀρχοῦνται, παραδίδονται ἡμίγυμνοι εἰς τοῦ τυχόντος χορευτοῦ τὴν ἀγκάλην· ἐκ δὲ τῆς τοιαύτης ἐπιμιξίας γεννῶνται καθ' ἑκάστην σκάνδαλα καὶ ἀτοπήματα, περὶ ὧν ὁ νομοθέτης ἀδυνατεῖ νὰ προνοήσῃ καὶ μόνον τὸ ξίφος δύναται νὰ περιστείλῃ. Οὕτω τὸ ἔθιμον τῆς αὐτοδικίας, ὅσῳ βάρβαρον καὶ ἀνυπότεθῇ, κατέστη πανταχοῦ ἀναγκαία τις συμπλήρωσις τοῦ νόμου, ἄνευ τῆς ὁποίας ὁ κοινωνικὸς βίος ἤθελε καταντήσει ἀφόρητος ἕνεκα τῆς ὕβρεως καὶ ἀγροικίας. Κατὰ τῆς ἀνάγκης ταύτης ματαίως ἐπειράθησαν κατὰ καιροὺς ν' ἀντισταθῶσιν ἡ Ἐκκλησία, αἱ κυβερνήσεις καὶ οἱ φιλόσοφοι, δι' ἀφορισμῶν, λαιμη-

Digitized by Google

τόμων καὶ σοφισμάτων. Αἱ βοῦλλαι τῶν Παπῶν, τὰ διατάγματα τῶν βασιλέων καὶ τὰ ἐπιφωνήματα τοῦ Ῥουσὼ ἐθεωρήθησαν ὡς ἄγραφος χάρτης. Ὁ Λουδοβῖκος ΙΔ' ἐξέδωκε μὲν νόμον καταδικάζοντα εἰς θάνατον τοὺς μονομαχοῦντας, ἀλλὰ κατὰ παράδοξον ἀντίφασιν εἰς πάντας τοὺς ἐνόχους ἀπένεμε βασιλικὴν χάριν, ὑπογράψας τοιαύτας ὑπὲρ τὰς χιλίας. Ἡ δημοκρατικὴ τῶν Γάλλων συνέλευσις ἐφάνη οὐχ ἧττον τοῦ δεσπότου εὔσπλαγχνος πρὸς τοὺς παραβάτας τοῦ νόμου, διατάξασα τῷ 1792 ν' ἀπολυθῶσιν ἀθρόοι πάντες οἱ διὰ τοιαύτην αἰτίαν κρατούμενοι ἐν ταῖς φυλακαῖς. Σήμερον ὁ αὐστηρότερος τῶν καθ' ἡμᾶς ἠθολόγων, ὁ πολὺς Γυζῶτος, βασανίσας τὸ ζήτημα ὑφ' ὅλας τὰς ἐπόψεις, κατέληξεν εἰς τὸ ἀκόλουθον συμπέρασμα «...ὁσάκις ἡ τιμὴ ἀνδρὸς ἢ γυναικὸς ἐγγιχθῇ ἐπέρχεται ἡ ἀνάγκη ἱκανοποιήσεως· ταύτην ὁ μὲν βάρβαρος ζητεῖ διὰ τῆς δολοφονίας, ἡμεῖς δὲ μονομαχοῦμεν· οἷος δήποτε κατὰ τῆς μονομαχίας νόμος εἶναι ἀνωφελὴς καὶ γελοῖος, διότι αὕτη εἶναι ἀναγκαία καὶ ἠθική.»

Τὸ καθ' ἡμᾶς, ἀφίνοντες εἰς τὸν ἔνδοξον πρεσβύτην τὴν εὐθύνην τοῦ ἐπιθέτου *ἠθικῆς*, τοῦτο μόνον παρατηροῦμεν, ὅτι ἐν τῇ παρούσῃ καταστάσει τῆς κοινωνίας καὶ αὐτὸς ὁ ἀνεκτικώτερος τῶν ἀνθρώπων δύναται νὰ εὑρεθῇ εἰς ἀμήχανον θέσιν, οὐδεμίαν ἄλλην παρέχουσαν ἔξοδον πλὴν τῆς αὐτοδικίας ἢ τῆς αἰσχύνης, ὥστε ὅσῳ μᾶλλον εἶναί τις εἰρηνικός, τοσούτῳ μείζων ἡ ἀνάγκη νὰ γνωρίζῃ τίνι τρόπῳ σωφρονίζονται οἱ ταράττοντες τῶν ἄλλων τὴν εἰρήνην, καὶ ἐντεῦθεν ἡ παροιμία: «Si vis pacem para bellum.»

Ἀνωτέρω ἐλέγομεν ὅτι τὸ ἔθος τοῦ μονομαχεῖν, οἷον ὑπάρχει σήμερον ἐν Εὐρώπῃ, ἀνάγεται εἰς τοὺς Φράγκους τοῦ ἕκτου μ. Χ. αἰῶνος. Ἀλλ' ἂν ἐξετάσωμεν ὑπὸ γενικωτέραν ἔποψιν τὸ πρᾶγμα, θέλομεν εὕρει ὅτι ἀνάγκη ἱκανοποιήσεώς τινος εἶναι ἔμφυτος πανταχοῦ τῆς γῆς εἰς τοὺς ὑβριζομένους, οἵτινες διαφέρουσιν ἀλλήλων μόνον κατὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ σάπωνος, δι' οὗ ζητοῦσι ν' ἀποπλύνωσι τὰς κηλῖδας τῆς ἀξιοπρεπείας των. Τὰ μέσα εἰς τὰ ὁποῖα καταφεύγουσιν εἶναι ἐνίοτε παράδοξα καὶ αἱ ἀφηγήσεις τῶν περιηγητῶν βρίθουσιν ἀλλοκότων παραδειγμάτων· πρόχειρον δὲ περίληψιν αὐτῶν εὑρίσκομεν ἐν τῇ κατωτέρῳ προσλαλιᾷ τοῦ γέροντος θαλασσινοῦ Van-Break πρὸς νεανίσκον ἐρωτῶντα τί εἶναι ἱκανοποίησις· «Ἀγαπητέ μου Φίλιππε, ἡ τιμὴ εἶναι Πρωτεὺς ἀλλάσσων ἔνδυμα καὶ μορφὴν κατὰ τόπους καὶ ἐποχάς. Εὑρισκόμενος ἐν Πενσυλβανίᾳ ὑπέπεσα εἰς τὸ ἁμάρτημα νὰ ῥαπίσω ἀγαθόν τινα Κουάκερον, ὅστις δὲν μοὶ ἀφῆκεν ἡσυχίαν μέχρις οὗ ἱκανοποιήσω αὐτὸν ῥαπίζων καὶ τὴν ἑτέραν παρειάν. Μεταβὰς ἔπειτα εἰς Κύρνον ἠράσθην τῆς μνηστῆς Κορσικανοῦ τινος· οὗτος δὲ ἐνεδρεύσας ἐζήτησε νὰ ἱκανοποιηθῇ δολοφονῶν με καὶ ἀποτυχὼν ἀπέθανεν ἐκ τῆς αἰσχύνης. Ἐν Ἀγγλίᾳ ὁσάκις συζητῶν μετεχειριζόμην ἀπρεπῆ τινα φράσιν, ἠναγκαζόμην νὰ διορθώσω αὐτὴν διὰ τῶν γρόνθων μου. Περιηγούμενος ἐν Ἰαπωνίᾳ ἐπάτησα ἐξ ἀπροσεξίας εὐγενῆ τινα νησιώτην, ὅστις ἑλκύσας εὐθὺς τὸ ξίφος ἔσχισε τὴν κοιλίαν του καὶ ἔπειτα μοὶ ἔτεινε τὸ ὅπλον, ἀπαιτῶν νὰ πράξω τὸ ἴδιον πρὸς ἱκανοποίησιν τοῦ πατήματος. Ἄλλοτε πάλιν διατρίβων ἐν Σιάμῃ, ἦλθον εἰς βαρεῖς λόγους πρὸς αὐτόχθονα ἀρχοντίσκον, οἱ δὲ παρεστῶτες ἠνάγκασαν ἀμφοτέρους νὰ λάβωμεν δραστικὰ καταπότια, εἰδοποιοῦντες ὅτι ὅστις ἐξ ἡμῶν ὑπέκυπτε πρῶτος εἰς τὴν ἐνέργειαν τοῦ καθαρσίου ἐλογίζετο ἀτιμασθεὶς κτλ.»

Τὰ ἀνωτέρω καὶ πλεῖστα ἄλλα ὅμοια χωρία περιηγητῶν ὁμοιάζουσι μὲν ἐκ πρώτης ὄψεως πρὸς σάτυραν δριμυτάτην τῆς μονομαχίας, ἀλλ' οὐχ ἧττον περιέχουσιν ἐν ἑαυτοῖς καὶ τὴν ἀπόδειξιν ὅτι ἡ ἀνάγκη τῆς ἱκανοποιήσεως δι' αὐτοδικίας εἶναι πανταχοῦ ἔμφυτος τῷ ἀνθρώπῳ, πηγάζουσα ἐκ τῆς ἀδυναμίας τοῦ νομοθέτου νὰ προνοήσῃ περὶ πάντων.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΣΒΕΣΤΟΥ Η ΤΙΤΑΝΟΥ

Συνέχεια· ἴδε σελ. 346.

Δ'

Ἔλθωμεν ἤδη εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς ἀσβέστου, τῆς οὐσίας αὐτῆς, ἣν λαμβάνομεν ὅταν ἀφαιρέσωμεν διὰ τῆς πυρακτώσεως ἐκ τοῦ τιτανολίθου ἓν τῶν συστατικῶν αὐτοῦ στοιχείων, τὸ ἀνθρακικὸν ὀξύ.

Ἡ ἄσβεστος εἶναι ὕλη τοσοῦτον μεγάλης χρήσεως, ὥστε ἐπελήφθη αὐτῆς ἡ βιομηχανία πρὸς παραγωγὴν μεγάλων ποσοτήτων. Πρὸς τοῦτο δὲ μεταχειρίζονται *ἀσβεστοκαμίνους*, τῆς κατασκευῆς τῶν ὁποίων, καίπερ γνωστῆς, δίδομεν ἐνταῦθα καθολικὴν περιγραφὴν δι' ἐκείνους, οἵτινες οὐδέποτε εἶδον αὐτάς.

Πρὸς κατασκευὴν ἀσβεστοκαμίνου σκάπτουσιν εἰς τὸ ἔδαφος ἐπὶ τῆς κλιτύος λόφου λάκκον σχήματος ᾠοειδοῦς, οὕτινος ἐσωτερικῶς καλύπτουσι τὰ τοιχώματα διὰ κοινοῦ τοίχου ἐκ λίθων πυρομάχων, ἤτοι μὴ μεταβαλλομένων διὰ τοῦ πυρός. Ἡ κάμινος αὕτη πρὸς τὰ ἄνω ἔχει πλατὺ στόμιον χαῖνον, διὰ τοῦ ὁποίου ῥίπτουσι τοὺς ἀσβεστολίθους. Εἰς τὸν πυθμένα τῆς καμίνου πλαγίως κατασκευάζουσιν ὀπὴν συγκοινωνοῦσαν μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀέρος διὰ μικρᾶς ἐκτισμένης στοᾶς· ἐκ τῆς ὀπῆς δὲ ταύτης ἐξάγουσι τὴν ἐψημένην ἄσβεστον καὶ εἰσάγουσι τὴν καύσιμον ὕλην. Ὅταν θέλωσι δὲ νὰ κατασκευάσωσιν ἄσβεστον, κτίζουσιν ἄνευ πηλοῦ (ξερολίθι) ὑπεράνω τοῦ ἐπιπέδου τῆς ὀπῆς τοῦ πυθ-

Digitized by Google

μένος ἀτελῆ θόλον ἐκ τιτανολίθων, ἀφίνοντες κενὰ διαστήματα χαίνοντα ἀνὰ μέσον τῶν λίθων ὅπως διέρχηται ἡ φλόξ· κατόπιν ἐπὶ τοῦ θόλου ἐκείνου ῥίπτουσι μικρὰ τεμάχια τιτανολίθου ἤτοι ἀνθρακικῆς τιτάνου, εἰσάγουσι δὲ διὰ τῆς κάτωθεν ὀπῆς τοῦ πυθμένος τὴν καύσιμον ὕλην καὶ ἀνάπτουσι, θερμαίνοντες τοὺς λίθους μέχρι πυρακτώσεως. Τὸ ἀνθρακικὸν ὀξὺ τότε ἐκφεύγει ἀφθόνως διὰ τοῦ στομίου εἰς τὴν ἀτμοσφαῖραν μετὰ τοῦ καπνοῦ καὶ τῶν ἄλλων προϊόντων τῆς καύσεως. Μετὰ ταῦτα δὲ ἀφίνουσι τὴν κάμινον νὰ ψυχρανθῇ καὶ ἐξάγουσι τὴν ἄσβεστον διὰ τῆς κάτωθεν ὀπῆς.

Τοιουτοτρόπως κατασκευάζεται ἡ ἄσβεστος, αὕτη ἡ εἰς πάντας γνωστή, λευκὴ καὶ εὔθραυστος ὕλη, ἡ ξηραίνουσα τὰς χεῖρας τριβομένη ἐπ' αὐτῶν, καὶ τῆς ὁποίας ἡ στυφίζουσα κόνις προκαλεῖ βῆχα.

Τὰ σπουδαιότερα ὅμως φαινόμενα ἐν τῇ περιγραφῇ τῆς ἀσβέστου, εἶναι τὰ προκύπτοντα ὅταν ἀναμιχθῇ μεθ' ὕδατος.

Ἐὰν βυθίσωμεν εἰς τὸ ὕδωρ τεμάχιον ἀσβέστου, ἀκούομεν βρασμόν, ἐὰν δ' ἐξαγάγωμεν αὐτὸ βλέπομεν, ὅτι τὸ ὕδωρ, ὅπερ ἐναπέμεινεν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ ἀπορροφᾶται, τὸ δὲ τεμάχιον ἀνακτᾷ τὴν προτέραν σκληρότητα· ἀλλὰ μετά τινας στιγμὰς παρατηροῦμεν ὅτι θερμαίνεται, αὐξάνεται ἱκανῶς τὸν ὄγκον καὶ εἶτα ὑποδιαιρεῖται εἰς ἄπειρα μικρὰ τεμάχια. Τότε λέγομεν ὅτι ἡ ἄσβεστος ἐθρύφθη. Ἐκ τῶν σχισμῶν ἐκπέμπονται ἀτμοὶ ὑδατώδεις, παραγόμενοι ἐκ τῆς χημικῆς ἑνώσεως τῆς ἀσβέστου μετὰ τοῦ ὕδατος, ὁ δὲ ὄγκος τῆς ἀσβέστου σχηματίζει μάζαν ὀγκώδη κόνεως ἄκρας λευκότητος, ἣν κοινῶς μὲν ὀνομάζουσιν *ἐσβεσμένην τίτανον* ἢ *ἄσβεστον*, ἐν δὲ τῇ χημείᾳ *ἔνυγρον ὀξείδιον τῆς τιτάνου*, ὅπερ σημαίνει ἄσβεστον περιέχουσαν καὶ ποσότητα ὕδατος.

Ἡ ἐμφάνισις τῶν ἀτμῶν εἶναι ἀπόδειξις τῆς ὑψηλῆς θερμοκρασίας, τῆς προερχομένης ἐκ τῆς ἀποσβέσεως τῆς ἀσβέστου. Ἑτέραν δὲ ἀπόδειξιν τῆς θερμότητος προσθέτομεν καὶ τὴν ἑξῆς. Ἐὰν ἐπὶ τοῦ τεμαχίου ἐκείνου τῆς ἀσβέστου, τοῦ διαβραχέντος δι' ὕδατος θέσωμεν ποσότητα πυρίτιδος, ἀναφλέγεται ἅμα ἀρχίσῃ ἡ ἕνωσις τῆς ἀσβέστου μετὰ τοῦ ὕδατος. Καὶ οἱ ἀσβεστοποιοὶ διὰ τοῦ τρόπου τούτου θέτουσι πῦρ εἰς τὴν καύσιμον ὕλην τῆς καμίνου ῥίπτοντες βεβρεγμένα τεμάχια ἀσβέστου ἐπὶ ξηρῶν φύλλων καὶ σχιδάκων, ἅτινα ἀναφλεγόμενα διαδίδουσι τὸ πῦρ εἰς τὰ ξύλα.

Ἐὰν εἰς τὴν ἐσβεσμένην ἄσβεστον προσθέσωμεν ἱκανὴν ποσότητα ὕδατος, σχηματίζεται μάζα χρησιμεύουσα πρὸς κατασκευὴν τοῦ πηλοῦ, τῶν οἰκοδομῶν (λάσπης). Ὅταν ἡ ἄσβεστος εἶναι καλῆς ποιότητος, δηλαδὴ δὲν περιέχει ξένας οὐσίας, ὅπερ προέρχεται ἐκ τῆς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καθαρότητος τοῦ τιτανολίθου, ὃν μετεχειρίσθησαν πρὸς κατασκευήν, ἡ μάζα εἶναι λειοτάτη, καὶ ὅλως πλαστική. Τότε λέγομεν ὅτι ἡ ἄσβεστος εἶναι *παχεῖα*, ἐν ἐναντίᾳ δὲ περιπτώσει ὅτι ἡ μάζα εἶναι *ἰσχνή*.

Ἐὰν ἡ μάζα τῆς ἀσβέστου ἀναμιχθῇ διὰ πολλοῦ ὕδατος, τότε προκύπτει ὑγρόν, ὅπερ εἶναι διάλυσις τῆς ἀσβέστου ἢ ὕδωρ ἀσβέστου, ἐν τῷ ὁποίῳ κινοῦνται μόρια τῆς ὕλης ταύτης, ἅτινα τὸ ὕδωρ δὲν ἠδυνήθη νὰ διαλύσῃ· τὸ πολτῶδες τοῦτο μίγμα λέγεται *γάλα τῆς ἀσβέστου*, (κοινῶς γαλακτιά)· μεταχειριζόμεθα δὲ αὐτὸ εἰς λεύκανσιν τῶν τοίχων (κοινῶς ἄσπρισμα) καὶ εἰς καθαρισμὸν τῶν οἰκιῶν.

Εἰς τὰ χημεῖα καὶ τὰ φαρμακεῖα διηθοῦσι τὸ γάλα τῆς ἀσβέστου, καὶ οὕτω τὰ ἀδιάλυτα μόρια αὐτῆς μένουσιν ἐπὶ τοῦ διηθιστηρίου, καταπίπτοντος μόνου τοῦ τιτανίνου ὕδατος διὰ τῶν πόρων αὐτοῦ.

Ἐκ τῆς μελέτης ταύτης οἱ ἀναγνῶσται συμπεραίνουσι βεβαίως ὅτι ἡ ἄσβεστος ἡ ξηρὰ δὲν δύναται νὰ μείνῃ ἐπὶ πολὺ ἐκτεθειμένη εἰς τὸν ἀέρα, χωρὶς ν' ἀπορροφήσῃ ἐξ αὐτοῦ ἀνθρακικὸν ὀξὺ καὶ ὕδωρ καὶ νὰ μεταβληθῇ μικρὸν κατὰ μικρὸν εἰς κόνιν ἀνθρακικῆς τιτάνου, εἰς τὸ ὀρυκτὸν δηλαδή, ἐξ οὗ παρήχθη. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ ἄσβεστος ἐστερήθη τῶν ἰδιοτήτων αὐτῆς, οὐδὲ θερμαίνεται ἐν τῷ ὕδατι· λέγομεν δὲ τότε κοινῶς ὅτι ἡ ἄσβεστος *ἔκοψε*. Τούτου ἕνεκεν ἡ ἄσβεστος πρέπει νὰ προφυλάσσηται ὅσον τὸ δυνατὸν ἀπὸ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ ἀέρος· πρέπει δὲ πάντοτε νὰ γίνεται χρῆσις αὐτῆς μικρὸν μετὰ τὴν κατασκευήν· διότι τὸ ἀνθρακικὸν ὀξὺ τοῦ ἀέρος καταστρέφει τὴν δύναμιν αὐτῆς τοῦ χρόνου προϊόντος.

Ἂς ἐξηγήσωμεν ἤδη τὴν ἐνέργειαν τῆς ἀσβέστου ὡς μέσου συγκολλητικοῦ τῶν χρησίμων εἰς τὰς οἰκοδομὰς λίθων.

Ε'

Πάντες γινώσκουσι πῶς κατασκευάζεται ὁ πηλὸς (λάσπη), ὃν μεταχειρίζονται οἱ οἰκοδομοῦντες κτίσται πρὸς συγκόλλησιν τῶν λίθων. Πρὸς τοῦτο ἀναμιγνύουσι καλῶς ἄμμον μετὰ τῆς μάζης, τὴν ὁποίαν ἡ ἄσβεστος σχηματίζει μετὰ τοῦ ὕδατος. Τὸ μίγμα τοῦτο παρενθέτουσι μεταξὺ τῶν λίθων, ὅπερ συγκολλᾷ αὐτοὺς σκληρυνόμενον. Ἡ ἐξήγησις τοῦ φαινομένου τούτου εἶναι ἁπλουστάτη. Ἡ ἄσβεστος ἀπορροφῶσα ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐκ τοῦ ἀέρος ἀνθρακικὸν ὀξὺ σκληρύνεται καὶ μεταβάλλεται εἰς τιτανόλιθον, οὗτινος ἡ σκληρότης ἡ λιθίνη καὶ ἡ κρυσταλλικὴ κατασκευὴ εἶναι ἤδη ἡμῖν γνωσταί. Εἰς τί χρησιμεύει ὅμως ἡ ἄμμος, ἡ ἀποτελοῦσα μέρος τοῦ πηλοῦ; — Χρησιμεύει εἰς τὸ νὰ διαιρέσῃ τὴν τιτανικὴν μάζαν καὶ καταστήσῃ αὐτὴν διαβατὴν ὑπὸ τοῦ ἀέρος. Ἄνευ τῆς ἄμμου αἱ ἐπιφάνειαι τοῦ πηλοῦ κατὰ πρῶτον σκληρυνόμεναι ἤ-

Digitized by Google

θελον διακωλύσει τὸν ἀέρα νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ ἐνδότερον αὐτοῦ, καὶ ἀσκήσῃ εἰς ὅλα τὰ μέρη τὴν ἐπίδρασίν του· πρὸς τούτοις δὲ χρησιμεύει διὰ τῶν ἀνωμάλων αὐτῆς μορίων ὡς σύνδεσμος τῶν κρυστάλλων τῆς τιτανολίθου, καθόσον αὕτη σχηματίζεται μικρὸν κατὰ μικρὸν ἐκ τῆς ἀσβέστου. Ὅλαι ἐκεῖναι αἱ ἀνώμαλοι ἐπιφάνειαι συμπλέκονται πρὸς ἀλλήλας ἀποτελοῦσαι ἓν ὅλον συμπαγές. Ἡ ἄμμος λοιπὸν χρησιμεύει εἰς τὸν πηλὸν ὡς μέσον μηχανικόν, ὡς δεσμὸς τῶν διαφόρων ἀπολιθώσεων, τῶν σχηματιζομένων ἐκ τῆς ἀσβέστου καὶ τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέος. [Ὀρθοτέρα φαίνεται ἡμῖν ἡ γνώμη τῶν Roscœ καὶ Schorlemmer, καθ' οὓς διὰ τοῦ χρόνου παράγεται διὰ τῆς ἑνώσεως τῆς ἄμμου μετὰ τῆς ἀσβέστου *τιτανικὸν πυρίτιον*, ὅπερ αὐξάνει τὴν στερεότητα τοῦ πηλοῦ.]

Ποῖα δὲ εἶναι τὰ πρακτικὰ πορίσματα τῶν φαινομένων τούτων τῶν καταδειχθέντων ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης; ὅτι πρέπει ν' ἀφίνωμεν ἐλευθέραν τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἀέρος εἰς τὸν πηλόν, ὥστε νὰ καθίσταται στερεός. Τοῦτο εἶναι τόσον ἀληθές, ὥστε εἰς τοὺς πλατεῖς τοίχους τὰ ἐσωτερικὰ μέρη πολλάκις μένουσιν ἐπὶ πολὺ εἰς τὴν ἀρχικὴν αὐτῶν μαλακότητα. Ἐν Στρασβούργῳ κρημνιζομένης ποτὲ ἐπάλξεως τοῦ ἐκεῖ φρουρίου, τοῦ ἐκτισμένου πρὸ δύο ἑκατονταετηρίδων, εὗρον ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ τοίχου αὐτῆς τὸν πηλὸν τόσον νωπόν, ὡς ἐὰν εἶχε κατασκευασθῆ πρό τινων ὡρῶν.

Ἡ ἄσβεστος ὡς ἀπορροφῶσα εὐκολώτατα τὸ εἰς τὸν ἀέρα περιεχόμενον ἀνθρακικὸν ὀξὺ παρέχει μεγάλας ὠφελείας εἰς τὸν ἄνθρωπον· διότι δύναται ν' ἀπαλλάξῃ ἡμᾶς ἐκ τοῦ ἀερίου τούτου ὅταν ἐν ἀφθονίᾳ εἶναι διακεχυμένον ἐν δωματίοις ἢ ἐργοστασίοις, ἀποκαθιστῶσα ἀβλαβῆ τὸν εἰσπνεόμενον ἀέρα. Ὄντως δὲ τὸ ἀνθρακικὸν ὀξὺ παράγεται ἐν πολλοῖς βιομηχανικοῖς ἐργοστασίοις· συνήθως δ' εὑρίσκεται ἐν φρέασι, λατομείοις ἢ ὑπογείοις ὀρυττομένοις εἰς γῆν τιτανώδη. Περὶ τῆς ὑπάρξεως δ' αὐτόθι τοῦ δηλητηριώδους τούτου ἀερίου πληροφορούμεθα διὰ μέσου χρησιμωτάτου ὅπως προλαμβάνωμεν ἐνδεχόμενα δυστυχήματα. Εἰσάγομεν λύχνον διὰ σχοινίου ἢ μακρᾶς ῥάβδου εἰς τὸ ὕποπτον μέρος· ἐὰν δὲ ἴδωμεν τὴν φλόγα μηκυνομένην, ὠχριῶσαν, πρέπει νὰ μὴ εἰσέλθωμεν εἰς τὸ ἐπικίνδυνον ἐκεῖνο μέρος πρὶν ἢ καθαρίσωμεν αὐτόθι τὸν ἀέρα· καθαρίζομεν δὲ διὰ τοῦ ἑξῆς τρόπου·

Ἀναμιγνύομεν ἐσβεσμένην ἄσβεστον μετὰ μεγάλης ποσότητος ὕδατος καὶ ἐξακοντίζομεν τὸ ὑγρὸν ἐν εἴδει βροχῆς εἰς τὸ ὕποπτον μέρος καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις. Διὰ τῆς φλογὸς δὲ πάλιν δοκιμάζομεν, ἂν διὰ τοῦ ῥαντίσματος ἀπερροφήθη τὸ ἀνθρακικὸν ὀξὺ καὶ ἐκαθαρίσθη ὁ τόπος.

Ἡ ἀξιοσημείωτος αὕτη τάσις δι' ἧς τὸ ἀνθρακικὸν ὀξὺ ἑνοῦται μετὰ τῆς ἀσβέστου ἅμα συναντήσῃ αὐτήν, προκύπτει ἐκ νόμου καθολικοῦ, ὃν δὲν δυνάμεθα νὰ παραδράμωμεν ἐν σιγῇ.

Τὸ ἀνθρακικὸν ὀξύ, ὡς ἐμφαίνει ἡ δευτέρα λέξις τοῦ ὀνόματος εἶναι *ὀξύ*, δηλαδὴ ἓν τῶν ἀπείρων ἐκείνων σωμάτων, οἷα τὸ ὄξος ἢ ὀξικὸν ὀξύ, ὁ ὀπὸς τοῦ λεμονίου ἢ τὸ κιτρικὸν ὀξύ, τὸ βιτριόλιον ἢ θειϊκὸν ὀξύ, τὰ ὁποῖα ἔχουσι γεῦσιν δριμεῖαν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον νύσσουσαν. Ὅλαι αὗται αἱ οὐσίαι ἔχουσι τὴν ἰδιότητα νὰ μεταβάλλωσιν εἰς ἐρυθρὸν τὸ χρῶμα σιροπίου, κατασκευαζομένου ἐξ ἴων καὶ ἔχοντος τὸ χρῶμα τοῦ ἄνθους τούτου. Ἡ ἄσβεστος δὲ ἀνήκει εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν σωμάτων, ἅτινα καλοῦμεν *ἀλκάλεα*, τὰ ὁποῖα πρασινίζουσι τὸ χρῶμα τοῦ σιροπίου τῶν ἴων. Τοιαῦτα δὲ εἶναι ἐπὶ παραδείγματος ἡ πότασσα, ἣν ἐξάγουσιν ἐκ τῆς ἀλυσίας (ἀλουσίας). Αὗται αἱ δύο τάξεις τῶν οὐσιῶν, τὰ ὀξέα δηλαδὴ καὶ τὰ ἀλκάλεα, αἱ ἔχουσαι ἀντιθέτους πρὸς ἀλλήλας ἰδιότητας, συνδυάζονται πρὸς ἀλλήλας ὅπως σχηματίσωσι τὰ πλεῖστα τῶν σωμάτων, ἅτινα εὑρίσκονται ἀδιακόπως εἰς χεῖρας τῶν χημικῶν καὶ συνιστῶσι τὴν γήϊνην σφαῖραν.

Ἡ βιομηχανία ὡς εἰκὸς ἐζήτησε νὰ ὠφεληθῇ ἐκ τοῦ νόμου τούτου, τοῦ ἀνοίγοντος εὐρεῖαν ὁδὸν εἰς τὰς ἐργασίας της. Θέλει ὁ βιομήχανος ἐπὶ παραδείγματος ἐκ τοῦ λίπους τοῦ βοὸς ἢ τοῦ προβάτου νὰ ἐξαγάγῃ τὸ ἰδιάζον ἐκεῖνο, ὅπερ ἀποτελεῖ τὰ ἐκ στέατος κηρία; Θερμαίνει τὰς λιπαρὰς ταύτας ὕλας μετὰ ἀσβέστου. Αὕτη ὡς ἄλκαλι ἔχουσα τάσιν νὰ ἑνοῦται μετὰ τῶν ὀξέων συνδυάζεται μετὰ τοῦ στεαρικοῦ ὀξέος, ὁ δὲ βιομήχανος συνάγει τὸ μίγμα τοῦτο κεχωρισμένον ἐκ τῶν λοιπῶν οὐσιῶν, ἃς ἐμπεπεριέχει τὸ λίπος. Θέλει ἤδη ν' ἀπομονώσῃ τὸ στεαρικὸν ὀξύ; Λαμβάνει θειϊκὸν ὀξὺ (ἔλαιον βιτριολίου), ὅπερ παραλαμβάνον τὴν ἄσβεστον, ὡς ἑνούμενον μετ' αὐτῆς εὐκολώτερον, καταλίπει ἀμιγὲς καὶ ἐλεύθερον τὸ λευκὸν ὀξὺ τῶν κηρίων.

Ἐργασία παρομοία τῇ προηγουμένῃ παράγει τὴν ζάκχαριν τῶν ἐρυθρῶν τεύτλων ἢ κοκκινογουλίων. Πρὸς τοῦτο ὑποβάλλουσιν εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἀσβέστου τὸν χυμόν, ὃν ἐκθλίβουσιν ἐκ τοῦ φυτοῦ τούτου. Ἐξ ὅλων δὲ τῶν ἐμπεριεχομένων εἰς αὐτὸ οὐσιῶν ἡ ζάκχαρις μόνη ἔχουσα ἰδιότητας ἀναλόγους πρὸς τὰς τῶν ὀξέων, ἑνοῦται μετὰ τοῦ ἀλκάλεως, δηλαδὴ τῆς ἀσβέστου. Τὸ μίγμα τοῦτο ὕστερον τίθεται ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ῥεύματος ἀνθρακικοῦ ὀξέος, ὅπερ ἑνούμενον μετὰ τῆς ἀσβέστου, ἀποχωρίζει τὸ ζακχαρῶδες ὑγρόν, τοῦτο δὲ καθαριζόμενον ἐκ τῶν ξένων οὐσιῶν, τῶν περιεχομένων ἐν τῷ χυμῷ τοῦ φυτοῦ, ἐξατμίζεται μέχρις οὗ κατασταθῇ σιρόπιον, ὅπερ ὕστερον δι' ἀποψυχράνσεως ἀποκρυσταλλοῦται.

Ἕπεται συνέχεια. E. Paul Bérard.

Digitized by Google

Ο ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΤΗΣ «ΣΚΙΑΔΟΣ»

(Gartenlaube).

Ἡ γερμανικὴ περιοδικὴ δημοσιογραφία ἀπώλεσε πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ἕνα τῶν δημοτικωτέρων, γνωστοτέρων καὶ προσφιλεστέρων αὐτῆς ἐκδοτῶν. Τῇ 23 Μαρτίου ἐν. ἔτ. ἀπεβίωσεν ἐν Λειψίᾳ τὸ 63ον ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ ἄγων ὁ Ἐρνέστος *Keil*, ἰδιοκτήτης καὶ διευθυντὴς τοῦ γνωστοῦ παγκοσμίου γερμανικοῦ περιοδικοῦ συγγράμματος, τῆς Σκιάδος (Gartenlaube), ἧς ἡ ἑβδομαδιαία ἔκδοσις, ἀνερχομένη εἰς 500,000 ἀντιτύπων, μαρτυρεῖ τὴν δημοτικότητα καὶ τὴν εὐρεῖαν κυκλοφορίαν τοῦ δημοφιλοῦς περιοδικοῦ.

Ὁ Ἐρνέστος *Keil* τὰ πρῶτα βήματα ἐν τῷ δημοσιογραφικῷ αὐτοῦ βίῳ ἐποιήσατο κατὰ τὸ θυελλῶδες ἐκεῖνο ἔτος τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐπαναστάσεων, τὸ 1848. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἰδεῶν ἐκείνων καὶ τῶν αἰσθημάτων, ὑφ' ὧν ἐνεπνέετο κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ νέα Γερμανία ἐξέδωκε τὸν *Φάρον* (Leuchtthurm), πολιτικὸν περιοδικὸν σύγγραμμα, ὑποθάλπον τὰς ἀρχούσας τότε παρὰ τῷ γερμανικῷ ἔθνει τάσεις, κηρύττον τὴν ἑνότητα τῆς Γερμανίας ὑπὸ θεσμοὺς ἐλευθέρους, τὴν κατάργησιν τῶν προνομίων, ἅτινα ἐπὶ τοσοῦτον ἐκώλυον τὴν κοινωνικὴν καὶ πολιτικὴν τῆς πατρίδος αὐτοῦ ἀνάπτυξιν. Μετὰ τὸ ναυάγιον τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1848 ὁ *Φάρος* καταδιωχθεὶς ὑπὸ τῶν γερμανικῶν κυβερνήσεων, ἔπαυσεν ἐκδιδόμενος, ἐνῷ ὁ διευθυντὴς αὐτοῦ καθείρχθη ἐν εἱρκτῇ ἕνεκα τῶν φιλελευθέρων αὐτοῦ πολιτικῶν φρονημάτων.

Μετὰ τὴν ἀπότισιν τῆς ποινῆς αὐτοῦ ὁ τέως διευθυντὴς τοῦ *Φάρου* συνέλαβε σχέδιον εὐρύτερον καὶ κοινωφελέστερον· ἡ ἐλευθερία τοῦ λόγου ἦτο κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἥκιστα εὐάρεστος παρὰ ταῖς γερμανικαῖς κυβερνήσεσιν, ἡ δὲ αὐστηρότης τοῦ περὶ τύπου νόμου ἦτο οὐσιῶδες κώλυμα διὰ τὴν ἐκ νέου ἔκδοσιν τοῦ φιλελευθέρου περιοδικοῦ.

Ὄντως ἐθεμελιώθη ἡ *Σκιάς*, ἑβδομαδιαῖον οἰκογενειακὸν φύλλον, ἀπέχον ἰδίως πάσης συζητήσεως περὶ τῆς ἐνεργοῦ πολιτικῆς, χρήσιμον ἀνάγνωσμα διὰ πᾶσαν τάξιν καὶ διὰ πᾶσαν ἡλικίαν, προσφιλὲς ἐν τῷ μεγάρῳ τοῦ πλουσίου ἀστοῦ, πολύτιμον ἐν τῇ καλύβῃ τοῦ χωρικοῦ. Οὐδενὸς ἐστέρει καὶ οὐδενὸς ἐστερεῖτο· αἱ στῆλαι αὐτοῦ ἐκοσμοῦντο διὰ τῶν ἄρθρων τῶν δημοτικωτέρων συγγραφέων τῆς Γερμανίας· ὑπὸ περιβολὴν δημοτικὴν καὶ τοῖς πᾶσι καταληπτὸν ὕφος διεδίδοντο διὰ τῆς *Σκιάδος* αἱ ὀρθοφρονέστεραι τῶν ἰδεῶν, καθίσταντο προσιτὰ εἰς πάντας τὰ πορίσματα τῆς νέας ἐπιστήμης. Οὐδεὶς συναγωνισμός, εἴτε ὑπὸ τῆς πολιτείας, εἴτε ὑπὸ ὀπισθοδρομικῶν στοιχείων ὑποστηριζόμενος, ἠδυνήθη νὰ κλονίσῃ τὴν ὑπόληψιν καὶ τὴν δημοτικότητα τοῦ περιοδικοῦ τῆς Λειψίας, τὸ ὁποῖον ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος ἐξήπλοῦτο εἰς ἁπάσας τὰς γωνίας τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου. Ὁ διευθυντὴς αὐτοῦ ἐκέκτητο πλήρη τὴν εἰδικότητα ἐκείνην, τὴν ἀπαιτουμένην διὰ τὰς τοιαύτας ἐπιχειρήσεις· ὁ διευθυντὴς ἑνὸς περιοδικοῦ συγγράμματος δὲν ὀφείλει νὰ δημοσιεύσῃ ἁπλῶς τὰς προσωπικὰς αὐτοῦ σκέψεις, ἀποκλειστικῶς κατὰ τὰς ἰδίας συμπαθείας· ὀφείλει νὰ ἔχῃ ἰδίως ὑπ' ὄψιν τὸ δημόσιον, τὰς τάσεις, τὴν καλαισθησίαν τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς του, χάριν τῶν ὁποίων ἐκδίδει τὸ περιοδικὸν αὐτοῦ σύγγραμμα. Εἰς τὴν αὐστηρὰν τήρησιν τῶν κανόνων τούτων ἡ *Σκιὰς* ὀφείλει τὴν ἐξάπλωσιν αὐτῆς ἁπανταχοῦ τῆς γῆς, ὅπως διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους τοσοῦτον διεδόθη καὶ κατέστη δημοτικὸν ἕτερον ἐπίσης περιοδικὸν τῆς Εὐρώπης σύγγραμμα, ἡ γαλλικὴ *Ἐπιθεώρησις τῶν δύο Κόσμων*, πράγματι οὐδεμίαν ἀκολουθοῦσα ὡρισμένην ἐπιστημονικὴν ἢ πολιτικὴν τάσιν, προσπαθοῦσα δὲ νὰ καθίσταται ἀείποτε ἀρεστὴ εἰς ἁπάσας τὰς τάσεις καὶ εἰς ἁπάσας τὰς ἀποχρώσεις τῆς κοινωνίας.

Τὸ πένθος, τὸ ὁποῖον ἐξεδήλωσεν ὅλος σχεδὸν ὁ τύπος τῆς Γερμανίας ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ διευθυντοῦ τῆς *Σκιάδος*, εἶναι ἐναργὴς ἐκτίμησις τῶν ὑπηρεσιῶν, τὰς ὁποίας προσήνεγκεν εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ δημοσίου πνεύματος ἐν Γερμανίᾳ τὸ περιοδικὸν σύγγραμμα, τὸ ὁποῖον μετὰ τοσαύτης εὐφυΐας καὶ ἱκανότητος ἐπὶ τριακονταετίαν περίπου διηύθυνε καὶ προήγαγεν ὁ πρό τινων ἡμερῶν ἀποθανὼν πρῶτος αὐτοῦ ἱδρυτὴς Ἐρνέστος *Keil*. *Κ

ΠΩΣ ΔΙΗΓΗΘΗ Ο ΧΑΛΗΜ-ΕΦΕΝΤΗΣ

τὴν ὑπόθεσιν τῆς Νόρμας, ἣν εἶδε παριστανομένην ἐν τῷ Θεάτρῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ὁ Χαλὴμ-Ἐφέντης, ὅστις τώρα κοιμᾶται τὸν αἰώνιον ὕπνον ἔν τινι τῶν παρὰ τὸν Βόσπορον κοιμητηρίων, ἔχων ὡς μνῆμα στήλην σαρικιοστεφῆ καὶ κυπάρισσον οὐρανομήκη, ἦν ἀνὴρ ὑψηλῆς περιωπῆς, κατέχων διάσημον θέσιν καὶ προσφιλέστατος χρηματίσας τῷ ὑψίστῳ ἄρχοντι.

Ὁ Χαλὴμ-Ἐφέντης παρευρέθη ποτὲ εἰς τὴν παράστασιν τῆς Νόρμας ἐν τῷ θεάτρῳ Ναοὺμ ἐν Κωνσταντινουπόλει. Τὰ πάντα ἤρεσαν αὐτῷ· τὰ ὡραῖα δένδρα τῆς πρώτης πράξεως· ἡ ἀνατέλλουσα σελήνη· κυρίως δὲ τὰ κοράσια παρουσιάζοντα τὸ πρόσωπον ἄνευ γιασμακίου. Ἀλλ' ὁ Χαλὴμ-Ἐφέντης ἦτο, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, ἀνὴρ πεπαιδευμένος καὶ ἔξυπνος, καί, ὡς ἐπισκεφθεὶς πολλάκις τὸν Καραγιώζην καὶ τὸν Χατζηαϊβάτην, ἐγίνωσκεν, ὅτι καὶ ἡ παράστασις, εἰς ἣν ἤδη παρευρίσκετο, ἔχει ὑπόθεσίν τινα. Ἐπέστησε λοιπὸν τὴν προσοχὴν ἵνα καὶ αὐτὸς ἐννοήσῃ καὶ εἰς ἄλλον δυνηθῇ νὰ διηγηθῇ τὴν ὑπόθεσιν, ὥστε νὰ μὴ θεωρηθῇ ὡς ἐν τῷ θεάτρῳ λίθος ἐπὶ λίθου καθήμενος. Καὶ ὄντως εὐθὺς

Digitized by Google

τὴν ἑπομένην ἡμέραν ἔλαβεν ἀφορμὴν νὰ δείξῃ τὴν νοημοσύνην του. Καθήμενος ἐν τῷ καφενείῳ καὶ καπνίζων παρεκλήθη ὑπὸ τῶν φίλων νὰ διηγηθῇ τί εἶδεν εἰς τὸ θέατρον, καὶ διηγήθη τὴν ὑπόθεσιν τῆς παραστάσεως ὡς ἕπεται·

«Ἦτον ἕνας πλούσιος πασᾶς (Oroveso) καὶ εἶχεν ἕνα εὔμορφο περιβόλι (foresta sacra de Druidi) μὲ μεγάλα δένδρα. Εἶχε πολλοὺς σκλάβους καὶ εὐνούχους καὶ πολλαῖς γυναῖκες καὶ τὸ καλοκαῖρι τὸ βράδυ κατέβαιναν μὲ τὸ φεγγάρι εἰς τὸ περιβόλι καὶ ἐτραγουδοῦσαν εὔμορφους μανέδες, καὶ ἡ χανούμισσες ἔκοφταν λουλούδια (il sacro vischio). Ἀπὸ ὅλαις ταῖς γυναῖκες του δύο ἦσαν ἡ πλέον ἀγαπημένες του· ἡ μία νεώτερη (Adalgisa) καὶ ἡ ἄλλη ὀλίγον περασμένη (Norma). Αὐτὸς ὅμως ἦταν γέρος καὶ αὐταῖς ἔκαμναν τρόπον καὶ ἔβλεπαν κρυφὰ ἕνα Φράγκον κόνσολον ὅταν ὁ πασᾶς ἐπήγαινεν εἰς τὸ τζαμὶ νὰ προσκυνήσῃ.

Μίαν ἡμέραν ἡ μεγαλήτερη ἐκάθουνταν εἰς τὸν μουσαφιροντᾶ καὶ ἐπερίμενε τὸν Φράγκον κ' ἔστειλε καὶ τὰ παιδιά της νὰ τὰ κρύψουν (Vanne e li cela entrambi) ἐπειδὴ ἦταν μεγαλούτσικα πλέον. Τὸ μαθαίνει ἡ ἄλλη καὶ ἔρχεται καὶ τῆς λέγει θυμωμένα· «Ἄκουσε· τὸν Φράγκον τὸν παράγγειλα ἐγώ· πῶς λοιπὸν τὸν περιμένεις ἐσύ; Ὡς τόσο νὰ καὶ ὁ Φράγκος ποῦ ἔφθασε. Τότε ἤρχισαν νὰ μαλόνουν καὶ τὸ πρᾶγμα ἄναφτε πάντα περισσότερον, ἀλλὰ τὴν στιγμὴ ποῦ ἤθελαν νὰ μαλλοκοπηθοῦν, διὰ νὰ μὴ τρομάξῃ ὁ κόσμος, ἐκαταίβασαν τὸν βερδέ.»

Τοσαῦτα εἰπὼν ὁ Χαλὴμ-Ἐφέντης ἐπαύσατο ἐπὶ μικρόν. Τὸ περὶ αὐτὸν ἀκροατήριον ἐσίγα κεχηνὸς καὶ θαυμάζον. Ὁ Χαλὴμ-Ἐφέντης ἀνέλαβε τὴν διήγησιν·

«Ὡς τόσον ἐνύχτωσε καὶ ἡ μεγαλήτερη δὲν ἐμποροῦσε νὰ κοιμηθῇ·

> Ἐσουλάτσερνεν εἰς τὸν ὀντᾶν της
> Κ' ἐτραγούδαεν ἀπ' τὸν σεβδᾶν της.

Ἔξαφνα ἐπλησίασεν εἰς τὰ παιδιά της, ποῦ ἐκοιμοῦνταν εἰς τὸ γιατάκι, καὶ ἐσήκωσε τὸ μαχαῖρι νὰ τὰ χτυπήσῃ. Ἄρχισε νὰ ξημερόνῃ καὶ νὰ ποῦ ἦρθε ἡ νεώτερη νὰ τὴν εὕρῃ. Φαίνεται, ὅτι ἐδάρθηκαν τὴν περασμένη μέρα, καὶ ὅτι ἡ νεώτερη, σὰν δυνατώτερη ποῦ ἦτον, τῆς ταῖς ἔβρεξε καὶ διὰ τοῦτο ἦρθε πρωῒ πρωῒ νὰ τῆς ζητήσῃ συγχώρησι διὰ τὸ ξύλο ποῦ τῆς ἔδωκε. Τότε ἐκείνη παρακαλεῖ περισσότερον, βάζει καὶ τὰ παιδιά της νὰ γονατίσουν (Mira o Norma) καὶ ἔτσι τὴν ἐλυπήθηκε καὶ τὴν ἐσυγχώρησε. Ἀφοῦ τὴν ἐσυγχώρησε ἐβγῆκαν μαζῆ ἔξω. Ἤμουν περίεργος νὰ μάθω ποῦ πῆγαν καὶ ἐρώτησα ἕναν ποῦ κάθουνταν κοντά μου καὶ ἐκαταλάβαινε περισσότερον ἀπὸ ἐμένα, καὶ αὐτὸς μοῦ εἶπε, πῶς ἐπῆγαν στὸ χαμάμη.

Ὁ κόνσολος ἔμπα, ἔβγα, τὸ μυρίσθηκαν οἱ εὐνοῦχοι· ἐπῆραν καὶ πολλοὺς καβάσιδες καὶ ἐπῆγαν εἰς μία γωνιὰ τοῦ περιβολιοῦ νὰ ἰδοῦν τί ἔχουν νὰ κάμουν. Τὴ στιγμὴ ἐκείνη ἦρθε καὶ ὁ πασᾶς· τοῦ τὸ λέγουν, καὶ αὐτὸς προστάζει νὰ τὸν πιάσουν.

Δὲν πέρασε πολὺ καὶ μιὰ μέρα, ὅτι ἤθελε ἄμπῃ ὁ κόνσολος εἰς τὸ περιβόλι, τὸν πιάνουν καὶ τὸν πηγαίνουν τοῦ πασᾶ. Ὁ πασᾶς, σὰν τὸν εἶδε, ἐσήκωσε τὸ γιαταγάνι νὰ τὸν σκοτώσῃ. Ἔτυχεν ἐκεῖ ἡ χανούμισσα, ἡ γεροντότερη, καὶ ἄρχισε νὰ παρακαλῇ. Ὁ πασᾶς ἀποφάσισε νὰ συγχωρέσῃ καὶ τοὺς δύω, ἂν ἠμπορέσῃ νὰ τὸν καταφέρῃ νὰ τουρκέψῃ. Ἡ χανούμισσα εἶπε· «Τραβιχθῆτε καὶ νὰ ἰδῶ.» Ἐτραβίχτηκαν καὶ αὐτὴ ἄρχισε νὰ τοῦ μιλῇ (In mia mano alfin tu sei). Ὅλα στὰ χαμένα· δὲν ἤθελε νὰ τουρκέψῃ. Τότε αὐτὴ ἐθύμωσε, ἔβγαλε ἕνα μαχαῖρι καὶ ἤθελε νὰ τὸν χτυπήσῃ. Αὐτὸς, παληκάρι, ἤθελε νὰ τῆς τὸ πάρῃ. Τότε ἄρχισε αὐτὴ νὰ φωνάζῃ (Olà, ministri, sacerdoti, accorrete), εὑρῆκεν ἐκεῖ καὶ τὸ καζάνι καὶ ἄρχισε νὰ τὸ χτυπᾷ καὶ ἐπρόφθασεν ὁ πασᾶς καὶ τὸ ἀσκέρι.

Ὁ πασᾶς ἐπρόσταξε νὰ ῥίξουν τὴν χανούμισσα εἰς τὴν θάλασσα. Ἔκλαιγε ἡ κακομοῖρα, ἐγονάτισε καὶ ἐπαρακαλοῦσε (Deh! non volerli vittime). Τοῦ κάκου· τὴν ἐσκέπασαν μ' ἕνα μαῦρο πανὶ, τὴν πῆραν καὶ τὴν πῆγαν νὰ τὴν πετάξουν. Τὴν νεώτερη, ποῦ τὴν ἀγαποῦσε περισσότερον, τὴν ἐσυγχώρησε. Τί ἔγεινεν ὁ κόνσολος δὲν μπόρεσα νὰ καταλάβω. Ἐρώτησα τὸν γείτονά μου καὶ μοῦ εἶπε, πῶς τὸν ἐπαλούκωσαν.»[1]

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

Μέγιστον διατρέχει τις κίνδυνον νὰ καταληφθῇ ὑπὸ ἀηδίας ἂν ἐπιχειρήσῃ νὰ ἐξετάσῃ τίνι τρόπῳ παρασκευάζεται ἡ διοίκησις, αἱ ἀποφάσεις τῶν δικαστηρίων καὶ τὸ γεῦμά του.

*

Ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἕκαστος κέκτηται τριῶν εἰδῶν φίλους· τοὺς ἀγαπῶντας αὐτὸν, τοὺς μισοῦντας, καὶ τοὺς ἀδιαφοροῦντας ἂν ζῇ ἢ ἂν ἀπέθανε. (Chamfort).

ΥΓΙΕΙΝΗ

Μέσα προφυλακτικὰ κατὰ τοῦ καύσονος.

Ἡ ἐποχὴ τοῦ καύσονος ἐν Ἀθήναις ὑπερβαίνει τὸ μέτρον εὐχαρίστου θερμοκρασίας διά τε τὴν ὑπερβολὴν τῆς θερμότητος, ἰδίως ὅτε πνέουσιν οἱ νοτιοδυτικοὶ ἄνεμοι, καὶ διὰ τὴν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον διάρκειαν αὐτῆς· ἐπὶ πέντε σχεδὸν μῆνας, ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Μαΐου μέχρι τέλους τοῦ Σεπτεμβρίου. Ἐκτεταμένη φυτεία δένδρων ἔν τε τῇ πόλει καὶ ἐπὶ τῶν περὶ αὐτὴν λόφων, ἐν ταῖς πεδιάσι τῆς Ἀττικῆς καὶ ἐπὶ τῶν ὀρέων αὐτῆς, ὅπου εἶναι τοῦτο κατορθωτὸν, ἤθελε βεβαίως μετριάσει κατὰ πολὺ τὸ κακὸν καὶ καταστήσει τὴν ἐν Ἀθήναις διαμονὴν εὐχάριστον καὶ κατὰ τὸ θέρος, ἰδίως ἐν ταῖς ἐξο-

1. Οἰκογενειακὸν Ἡμερολόγιον.

Digitized by Google

χαῖς. Καὶ ἐκ τῶν γενομένων ἤδη φυτειῶν παρατηρεῖται ἤδη ἀπό τινων ἐτῶν βελτίωσίς τις τοῦ κλίματος τῆς Ἀττικῆς. Ἀνάγκη ἑπομένως νὰ ἐπιζητηθῇ δι' ὅλων τῶν μέσων ἡ ἐξάπλωσις τῶν φυτειῶν, καθόσον ἡ μεγάλη θερμότης, παρατεινομένη, ἔχει συνήθως ἐπιβλαβῆ ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ ὀργανισμοῦ. Πλὴν ἐκτὸς τῆς γενικῆς ταύτης ἐπιρροῆς τῆς θερμότητος, ὑπάρχει διὰ τοὺς ἐν ὑπαίθρῳ ἐκτιθεμένους κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας καὶ ὁ κίνδυνος αἰφνιδίας προσβολῆς, περὶ ἧς ἀξιόλογοι ἐγένοντο ἐσχάτως ἰατρικαὶ μελέται ὑπὸ τῶν ἐν ταῖς Ἰνδίαις στρατιωτικῶν ἰατρῶν καὶ ὑπὸ τῶν ἰατρῶν τοῦ γαλλικοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ.

Τὰ ἀποτελέσματα τῆς προσβολῆς τοῦ ἡλίου εἰσὶ γνωστὰ παρ' ἡμῖν, ὡς εἰς ὅλα τὰ θερμὰ κλίματα. Σημειωτέον δὲ, ὅτι τὰ συμπτώματα ταῦτα δὲν προκαλεῖ μόνον ἡ τοῦ ἡλίου ἐπίδρασις, ἀλλὰ καὶ πᾶσα ἄλλη αἰτία ὑπερβολικῆς θερμότητος, εἰς τῆς ὁποίας τὴν ἐπιρροὴν εἰσὶν ἐκτεθειμένοι οἱ ἐν τοῖς μεταλλουργείοις, ἐν τοῖς βιομηχανικοῖς καταστήμασι καὶ ἐν τοῖς ἀτμοπλοίοις θερμασταὶ, οἱ μάγειροι, κτλ., ἰδίως κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας, ὅτε εἰς τὸν ἐκ τοῦ πυρὸς καύσωνα προστίθεται καὶ ὁ τῆς ἐξωτερικῆς θερμοκρασίας. Οὕτως ἡ θερμοκρασία τοῦ μέρους τοῦ ἀτμοπλοίου παρὰ τὴν μηχανὴν, ἔνθα οἱ θερμασταὶ ἐκτελοῦσι τὸ ἔργον αὐτῶν, ἀνέρχεται ἐν τῇ ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ εἰς 76 βαθμοὺς τοῦ ἑκατονταβάθμου.

Ὁ ἐκ τῶν προσβολῶν τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας κίνδυνος προκύπτει συχνάκις ἐκ τοῦ ὅτι ἡ θερμότης ἐπιτείνεται καὶ αὐξάνει μεγάλως ἐπὶ ἐπιφανείας ἀπορροφώσης τὰς ἡλιακὰς ἀκτῖνας. Οὕτω παρετηρήθη, ὅτι ἐνῷ ἓν θερμόμετρον ἐκτεθειμένον εἰς τὸν ἥλιον ἐδείκνυε 31 βαθμοὺς τοῦ ἑκατονταβάθμου, ἕτερον παρόμοιον θερμόμετρον τεθειμένον ἐπὶ μέλανος ἐριούχου ὑφάσματος ἐδείκνυεν 80 βαθμούς. Ὑπὸ πῖλον μεταξωτὸν, μετὰ μιᾶς ὥρας περίπατον ὑπὸ τὸν ἥλιον, ἡ θερμοκρασία ἀνῆλθεν εἰς 70 βαθμοὺς τοῦ ἑκατονταβάθμου. Μόνη ἄφθονος διαπνοὴ τοῦ δέρματος τῆς κεφαλῆς δύναται ν' ἀντισταθμίσῃ τὰ ἀποτελέσματα τοιαύτης θερμότητος, τόσῳ μᾶλλον ἐπικινδύνου ὅσον ἡ κλινικὴ παρατήρησις καὶ τὰ ἐπὶ ζώων πειράματα ἀπέδειξαν τὴν ταχεῖαν ἐπιρροὴν τῆς θερμάνσεως τῆς κεφαλῆς ἐφ' ὅλου τοῦ ὀργανισμοῦ. Οὕτως ὁ ἐκ μέλανος ἐριούχου ὑφάσματος πῖλος, ὃν παρεδέχθη ἡ ἐθνοφυλακὴ παρ' ἡμῖν, εἶναι βεβαίως λίαν ἀπρόσφορος εἰς τὸ ἡμέτερον κλίμα. Ἄριστον δὲ κατὰ τὸ θέρος κάλυμα τῆς κεφαλῆς εἶναι ὁ παρ' ἡμῖν γενικῶς ἐν χρήσει ψάθινος πῖλος.

Ἡ καλὴ δίαιτα, ἤτοι ἡ ἀποφυγὴ παντὸς εἴδους καταχρήσεων ἢ ὑπερβολικῶν σωματικῶν ἢ διανοητικῶν κόπων ἐξασθενούντων τὸν ὀργανισμὸν καὶ ἐρεθιζόντων τὸ νευρικὸν σύστημα, ἡ ὅσον ἔνεστιν ἀποφυγὴ τῶν ἀκτίνων τοῦ ἡλίου, ἡ χρῆσις καταλλήλων ἀλεξηλίων ἐχόντων λευκὴν τὴν ἐξωτερικὴν ἐπιφάνειαν καὶ κυανὴν τὴν ἐσωτερικὴν, καὶ ἡ χρῆσις καταλλήλως χρωματισμένων διόπτρων, εἰσὶ τόσα μέτρα ὑγιεινὰ καὶ προφυλακτικὰ ἐλαττοῦντα ἢ καὶ ἐντελῶς ἀποσοβοῦντα τὸν κίνδυνον αἰφνιδίας προσβολῆς. Διαρκούντων τῶν κυνικῶν καυμάτων, ἐλάχισται ἐνίοτε ἀπερισκεψίαι δύνανται νὰ ἔχωσι σοβαρὰς συνεπείας. Ἀνάγκη νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν, ὅτι ἡ ἐξωτερικὴ μὲν θερμότης διαφέρει ἀπὸ τόπου εἰς τόπον καὶ εἰς ἐλαχίστας ἔτι ἀποστάσεις, τὴν δ' ἐσωτερικὴν θερμότητα τοῦ σώματος ἐπηρεάζει ἡ κίνησις καὶ πᾶσα ἐν γένει ἡ δίαιτα. Διὰ τοῦτο αἱ αἰφνίδιαι ἐκ τῆς θερμότητος προσβολαὶ παρατηροῦνται ἰδίως εἰς τὰ ἐν ὁδοιπορίᾳ στρατιωτικὰ σώματα, ἰδίως μεταξὺ τῶν πεζῶν καὶ μεταξὺ τούτων πάλιν κατ' ἐξοχὴν μεταξὺ τῶν ὁδευόντων εἰς τὰ κέντρα τῆς φάλαγγος, ἔνθα ὁ ἀὴρ εἶναι ἧττον καθαρός. Διὰ τοῦτο εἰς τὰς στρατιωτικὰ ὁδοιπορίας προτιμητέα ὅσον ἔνεστιν ἡ ἀραιὰ τάξις.

Ἐν γένει κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας ἀπαιτεῖται προσοχὴ, ὅπου ὑπάρχει συσσώρευσις ἀνθρώπων. Ὀδυνηρὰ πεῖρα ἐδίδαξεν ἐνίοτε τοὺς κινδύνους τούτους εἰς τοὺς Ἄγγλους ἐν τῇ Ἰνδικῇ. Ὁ ἰατρὸς Henderson ἀναφέρει, ὅτι κατά τινα στρατιωτικὴν ὁδοιπορίαν ἐν Βεγγάλῃ ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ προσεβλήθησαν 63, ἐξ ὧν 18 ἀπεβίωσαν αἰφνιδίως. Εἰς ἄλλο μέρος τῆς Ἰνδικῆς ἔν τινι ἐκστρατείᾳ, ὁ ἰατρὸς Marcus Hill ὑπελόγισεν ἐξ ὑπερβολικῆς θερμότητος αἰφνιδίως ἀσθενήσαντας 504 ἄνδρας, ἐξ ὧν ἀπεβίωσαν 259. Ὁ ἰατρὸς Taylor διηγεῖται, ὅτι κατὰ τὴν ἐν Γιουδεσπὸρ μάχην εἰς ἓν μόνον σύνταγμα προσεβλήθησαν αἰφνιδίως 142 ἄνδρες, ἐξ ὧν παραυτὰ ἀπεβίωσαν 68. Ἀλλ' οὐ μόνον ἡ ὁδοιπορία, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ κατασκήνωσις τοῦ στρατοῦ κατὰ τοὺς θερμοὺς μῆνας παρέχει κινδύνους, ἄνευ τῶν δεουσῶν προφυλάξεων, διότι ὁ γάλλος στρατιωτικὸς ἰατρὸς Morache παρετήρησεν ἐν Ἀλγερίᾳ, ὅτι τὸ θερμόμετρον πολλάκις ἀνῆλθεν ὑπὸ τὴν σκηνὴν εἰς 62 βαθμοὺς τοῦ ἑκατονταβάθμου.

Τὰ συμπτώματα τῆς ἐξ ὑπερβολικῆς θερμότητος αἰφνιδίας προσβολῆς ἀποτελοῦσιν ἀσθένειαν ἰδίαν, καίτοι παρουσιάζουσαν ἀναλογίας τινὰς πρὸς ἄλλας φλογιστικὰς καὶ νευρικὰς ἀσθενείας. Δὲν δυνάμεθα ἐννοεῖται νὰ ἐπιληφθῶμεν ἐνταῦθα τῆς περιγραφῆς οὔτε τῶν συμπτωμάτων τῆς ἀσθενείας ταύτης, οὔτε τοῦ τρόπου καθ' ὃν ἐπενεργοῦσα ἡ θερμότης προκαλεῖ αὐτήν. Περιοριζόμεθα νὰ ὑπομνήσωμεν, ὅτι χρήσιμος θεραπεία ἀνεγνωρίσθη ἡ διὰ προσφόρων μέσων ἀφαίρεσις τοῦ ὑπερβάλλοντος θερμαντικοῦ καὶ ἡ ἀναζωπύρωσις τῶν λειτουργιῶν τοῦ νευρικοῦ συστήματος.[1]

1. Ὥρα.

ΑΘΗΝΗΣΙ.—ΤΥΠΟΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ, ΟΔΟΣ ΠΑΤΗΣΙΩΝ, 14.

Digitized by Google

Ἀριθ. 128 – Λεπτὰ εἴκοσι.

ΕΤΟΣ Γ'

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Πέμπτος | Συνδρομὴ ἐτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20.—Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶνε ἐτήσιαι—Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὁδὸς Σταδίου, 6. | 11 Ἰουνίου 1878

ΠΑΝΟΜΟΙΟΤΥΠΟΝ ΤΗΣ ΓΡΑΦΗΣ ΤΟΥ

ΚΟΜΗΤΟΣ ΓΚΙΛΦΟΡΔ

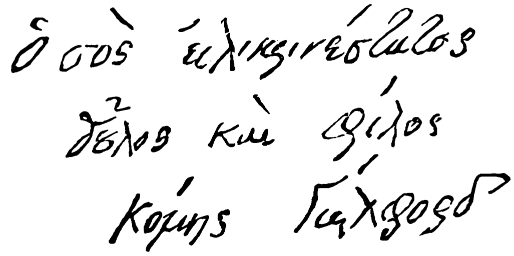

Εἰς χεῖρας ἡμῶν περιῆλθον διάφοροι ἐπιστολαὶ τοῦ ἐπιφανοῦς φιλέλληνος Κόμητος Γκίλφορδ, ἀπευθυνόμεναι πρὸς τὸν ἐν Γερμανίᾳ, ἐν ἔτει 1819, σπουδάσαντα ὑπότροφον αὐτοῦ, τὸν ἀοίδιμον Κωνσταντῖνον Ἀσώπιον. Αἱ ἐπιστολαὶ αὐται, αἵτινες εἰσὶ γεγραμμέναι διὰ χειρὸς τοῦ μακαρίτου Σπυρίδωνος Τρικούπη, φίλου τοῦ εὐγενοῦς λόρδου, περιστρέφονται εἰς τὸν τρόπον τὸν ὁποῖον ὤφειλε ν' ἀκολουθήσῃ εἰς τὰς σπουδάς του ὁ ἀγαθὸς διδάσκαλος τοῦ γένους, ὅπως καρποφορωτέρα ἀποβῇ ἡ διδασκαλία του εἰς τὴν ἀναγεννηθησομένην Ἑλλάδα. Αἱ ἐπιστολαὶ αὐται, γραφεῖσαι κατὰ τοὺς δουλικοὺς χρόνους, ἐπιγράφονται: Monsieur Constantin Assopius, de nation grecque.

Σ. τ. Δ.

Τὴν ἑπομένην, μετὰ πολλῆς χάριτος καὶ εὐφυΐας γεγραμμένην διήγησιν, ἀπεσπάσαμεν ἐκ τοῦ «Ἀθηναϊκοῦ ἡμερολογίου», παραλείψαντες μέρη τινὰ αὐτῆς.

Σ. τ. Δ.

ΛΑΥΡΙΑΚΗΣ ΜΕΤΟΧΗΣ

ἀπομνημονεύματα.

I

. . . .

Ἐν ἑσπέρας ἐτέχθην ἐπὶ τῶν τυπογραφικῶν πιεστηρίων καὶ κάθυγρος ἔτι, ἀποδίδουσα τὴν εὐάρεστον ἐκείνην ὀσμὴν τῆς τυπογραφικῆς μελάνης, ἣν μὲ διεσταλμένους τοὺς ῥώθωνας ἀναπνέουσι συνήθως οἱ σοφοί, μετηνέχθην μετὰ τῶν ἀδελφῶν μου εἰς μεγάλην τινὰ καὶ σκοτεινὴν αἴθουσαν, ὅπου ἐστιβάχθημεν πᾶσαι ἐπὶ πολλῶν τραπεζίων, ἀναμένουσαι ἐν παντελεῖ ἀσφυξίᾳ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας.

II

Τὴν ἑπομένην πρωΐαν θόρυβος ἠκούσθη μέγας καὶ ταραχὴ ἔξωθεν τοῦ δωματίου.

Πάταγος ἀνθρώπων συνωθουμένων, βήματα βαρέα, ὑφ' ὧν τὴν ὁρμητικὴν πίεσιν ἔτριζε τὸ γεγηρακὸς πάτωμα τῆς αἰθούσης, φωναὶ ἀνάμικτοι καὶ ἐξηγριωμέναι, γογγυσμοὶ καὶ παράπονα τῶν παραγκωνιζομένων, κραυγαὶ θυμώδεις, μεμφόμεναι, ὡς ἠκούομεν, τὸ διοικητικὸν Συμβούλιον ἐπὶ ἀδίκῳ διανομῇ, συναπετέλουν παταγώδη τινὰ καὶ καταχθόνιον ἁρμονίαν, ἥτις ἠδύνατο ἴσως νὰ τρομάξῃ ὄντα τρυφερὰ καὶ ἀρτιγενῆ, ὁποῖα ἤμεθα ἡμεῖς αἱ ταλαίπωροι μετοχαί, ἂν τοὐναντίον δὲν ἐκολάκευε τὴν φιλοτιμίαν ἡμῶν. Μή τοι δὲν ἐγίνετο χάριν ἡμῶν ὁ πάταγος ὅλος ἐκεῖνος; Ἐρύθημα χαρᾶς καὶ συγκινήσεως ἐπορφύρωσε τὰς παρειάς μου, ὅμοιον πρὸς τὸ ἐρωτότροπον ἐκεῖνο ἐρύθημα, τὸ βάπτον τὰς παρειὰς δειλῆς κορασίδος, ἥτις βλέπει συνωθουμένους περὶ ἑαυτὴν σμῆνος ὅλον χορευτῶν, καὶ ἀγνοεῖ ἔτι τίς πρῶτος θέλει παρασύρει αὐτὴν εἰς τὸν μεθυστικὸν στρόβιλον τοῦ χοροῦ.

Τέλος πάντων ἡ θύρα ἠνοίχθη, τὸ πλῆθος εἰσέρρευσε, καὶ αἱ στιβάδες ἡμῶν ἤρχισαν ἐλαττούμεναι.

Δὲν δύναμαι νὰ περιγράψω τὴν σκηνὴν ἐκείνην τῆς διανομῆς, διότι οὐδὲ τὴν ἐνθυμοῦμαι κἂν ἀκριβῶς. Μετὰ τρόμου ὅμως καὶ φρίκης ἀναμιμνήσκομαι ἔτι, ὅτι καὶ ἡ ὕπαρξις ἡμῶν αὐτὴ ἐκινδύνευσε πολλάκις, ἐν μέσῳ τῶν πανταχόθεν προτεινομένων ἀπλήστων χειρῶν, αἵτινες διημφισβήτουν τὴν κατοχὴν ἑκάστης ἐξ ἡμῶν· τὸ κατ' ἐμὲ ταχέως ἔπαυσεν ἡ ἀγωνία μου, διότι εἶχον τὸ εὐτύχημα νὰ ἐγχειρισθῶ μετ' ἄλλων τετρακοσίων ἐννενήκοντα ἐννέα ἀδελφῶν μου εἰς σοβαρόν τινα καὶ μεγαλόσχημον Κύριον, ὅστις, εἰσελθὼν εἰς τὸ δωμάτιον διὰ μικρᾶς τινος πλαγίας θύρας, ἐπλησίασεν εἰς τὸν διανομέα ταμίαν καὶ τῷ εἶπεν ὀλίγας λέξεις εἰς τὸ οὖς.

Οὕτω, χαίρουσα κἂν ὅτι δὲν ἐγκατέλειπον ἐντελῶς τὰς ἀδελφάς μου, ἀφῆκα τὴν κοιτίδα τῆς βρεφικῆς μου ἡλικίας, καὶ μετέβην εἰς τοὺς κόλπους τοῦ κυρίου ἐκείνου, ὅστις ὑπόπτερος καὶ χαίρων ἐξῆλθεν εἰς τὴν ὁδόν. Ἐννοεῖται ὅτι ἀνέπνευσα κάπως ἐλευθερώτερον, ἡ ὑπὸ τὴν φοβερὰν ἐκείνην στιβάδα, ὑφ' ἣν διετέλεσα ὁλόκληρον νύκτα. Εἶδον ὀλίγον, διὰ μιᾶς μου γωνίας, ἥτις προεῖχε τοῦ θυλακίου τοῦ νέου μου κατόχου, τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, καὶ θὰ ἤκουον ἴσως καὶ τὸ ᾆσμα τῶν πτηνῶν, ἅτινα ἐφλυάρουν εἰς τὰς λεύκας τῆς ὁδοῦ, ἂν δὲν μὲ ἐτάραττον οἱ βίαιοι παλμοὶ τῆς καρδίας τοῦ κτήτορός μου.

Μετ' ὀλίγον ἐφθάσαμεν εἰς τὴν οἰκίαν, καὶ ὁ φέρων με κατέπεσεν ἀσθμαίνων ἐπὶ τοῦ ἀνακλίντρου, μόλις κατορθώσας νὰ ἀπαντήσῃ: «Πεντακοσίας» εἰς τὴν ἐρώτησιν τῆς συζύγου του: «Πόσας;»

Digitized by Google

— Τόσας μόνον; ἠρώτησε καὶ πάλιν δι' ὀξείας καὶ πεισματώδους φωνῆς ἡ κυρία, εὔσωμος δέσποινα, ὁμοιάζουσα μὲ αὐγὸν κινούμενον.

— Αἴ, φίλη μου, ἀπήντησεν ὁ σύζυγος μὲ φωνὴν μόλις ἀρθρουμένην εἰς φθόγγους· ἔπρεπε νὰ ἦσουν ἐκεῖ, νὰ ἴδῃς τί κακὸν γίνεται! μόνον πῶς δὲν δέρνονται οἱ ἄνθρωποι.

— Καλὲ τί μὲ λές; θὰ ὑψωθοῦν λοιπὸν γρήγορα;

— Ἐννοεῖται. Τριάκοντα φράγκα ὑπερτίμησιν μοῦ προσέφεραν ἤδη, μόλις ἐξῆλθον ἀπὸ τὴν Τράπεζαν.

— Τί καλά! Φαντάσου ἂν εἴχαμεν χιλίας!

— Καὶ ἂν εἴχαμεν δύο χιλιάδας, ὑπέλαβεν ἠλιθίως μειδιῶν ὁ κύριός μου, ἀκόμη καλλίτερα...

Δυστυχῶς ὁ διάλογος ἐκεῖνος, ὅστις ἀντήχει ὡς ὡραία μουσικὴ εἰς τὰ ὦτά μου, διεκόπη ταχέως, καὶ εἶδον χαίνουσαν μετ' ὀλίγον ἐνώπιόν μου τὴν θύραν νέας φυλακῆς — τοῦ σιδηροῦ κιβωτίου τοῦ κτήτορός μου. Τρόμου φρικίασις διέτρεχεν ἤδη τὰ χάρτινα μέλη μου, ὅτε εἶδον αἴφνης τὴν χονδρὴν σύζυγον τοῦ κυρίου μου θωπεύουσαν τὴν ἀξύριστον αὐτοῦ παρειάν, καὶ τὴν ἤκουσα λέγουσαν·

— Γιάγκο, . . . δὲν θὰ μὲ δώσῃς κ' ἐμὲ μερικὰς ἀπ' αὐτὰς τὰς μετοχάς;

— Τί θὰ ταῖς κάμῃς, ψυχή μου;

— Τὰς θέλω, . . προσέθηκε κλαυθμηρίζον τὸ κινούμενον αὐγόν, — τὰς θέλω, νὰ δοκιμάσω καὶ ἐγὼ τὴν τύχην μου.

— Περίεργος ὄρεξις!

— Σὲ παρακαλῶ. . . .

— Πάρε λοιπόν. Πόσας θέλεις;

— Δός με πενῆντα . . . . .

— Ἰδού.

Καὶ ἀπὸ τοῦ κόλπου τοῦ πρώτου μου κτήτορος μετέβην εἰς τὰς τρυφερὰς καὶ ὁλοστρογγύλους χεῖρας τῆς παχείας αὐτοῦ συζύγου.

Αἱ ταλαίπωροι ἀδελφαί μου ἐτάφησαν εἰς τὸ σκότος τοῦ σιδηροῦ κιβωτίου, καὶ οὐδὲν πλέον γινώσκω περὶ αὐτῶν. Ἴσως συνηντήθημεν εἰς τὸ στάδιον τοῦ πολυταράχου ἡμῶν βίου, χωρὶς νὰ γνωρισθῶμεν, ἴσως παρήλθομεν ἐγγὺς ἀλλήλων, χωρὶς νὰ τὸ αἰσθανθῶμεν κἄν.

III

Μετά τινας στιγμὰς ἐκείμην ἐπὶ κομψῆς κομμωτηρίου τραπέζης, θωπευομένη ὑπὸ τοῦ ἱλαροῦ βλέμματος τῆς νέας μου κυρίας.

Ὁ περὶ ἐμὲ κόσμος ἦτο πάντη νέος· πολὺ εὐωδέστερος τοῦ τυπογραφικοῦ πιεστηρίου, ὅθεν εἶχον ἐξέλθει, πολὺ καθαρώτερος τῶν κονιοσκεπῶν τραπεζῶν ἐφ' ὧν εἶχον κατακλιθῆ βρέφος ἔτι, καὶ πολὺ κομψότερος καὶ φωτεινότερος τοῦ σκοτεινοῦ ἄντρου τοῦ σιδηροῦ κιβωτίου, ὅπερ ὀλίγου δεῖν ἐφυλάκιζε τὴν παιδικήν μου ἡλικίαν. Μέγα κάτοπτρον ἄνωθέν μου κρεμάμενον ἐδιπλασίαζε τὰ κομψὰ ἀντικείμενα, ἅτινα μὲ περιεστοίχιζον, καὶ ηὔξανεν ἔτι τὸ ἄπλετον φῶς, ὅπερ ἐπλημμύριζε τὴν περικαλλῆ καὶ εὐώδη αἴθουσαν. Τί ὡραία διαμονὴ εἶναι κομμωτήριον κομψῆς καὶ νεαρᾶς, ἔστω καὶ παχείας, γυναικός! Αἱ παιδικαί μου αἰσθήσεις, εἰ καὶ ἀτελῶς ἔτι ἀνεπτυγμέναι, διετέλουν ὑπὸ ναρκωτικήν τινα μέθην, καὶ δὲν ἤξευρον — μὰ τὰ πεντήκοντα φράγκα, ἅτινα ἔφερον τυπωμένα ἐπὶ τοῦ μετώπου μου — ποῦ πρῶτον νὰ στρέψω τὴν προσοχήν μου. Μικρὰ καὶ κομψότατα ἀθύρματα, ὧν τὴν χρῆσιν οὐδὲ κἂν ἐμάντευον, ἔστιλβον ἐκ καθαριότητος κύκλῳ μου, φιαλίδια ἐκ κρυστάλλου, τὰ μὲν κεκλεισμένα τὰ δὲ ἡμιάνοικτα, ἀπέπνεον ἀρώματα ἡδυπαθῆ καὶ δροσώδη, πυξίδες δὲ πολύσχημοι καὶ παντοδαπαὶ περιεῖχον κόνεις καὶ φυράματα ποικίλου χρώματος, ὧν μάτην προσεπάθουν νὰ ἐννοήσω τὸν σκοπόν. Ψῆκτραι δὲ καὶ κτένια καὶ ψαλίδια καὶ τριχολαβίδες παρετάσσοντο ἔνθεν καὶ ἔνθεν ὡς εὔτακτος στρατιὰ ἐπὶ τῆς λευκῆς ὡς νεοστιβὴς χιὼν καλύπτρας τοῦ τραπεζίου.

Πρὸς τί ταῦτα πάντα; Τὸ ἐννόησα μετ' ὀλίγας στιγμάς, ὅτε ἀνοιγείσης δειλῶς τῆς θύρας τοῦ κομμωτηρίου, εἰσῆλθεν ἐλαφρὰ καὶ χαρίεσσα κορασίς, ἁπλούστατα μὲν ἀλλὰ κομψότατα ἐνδεδυμένη, λευκὸν φέρουσα περίζωμα περὶ τὴν λιγυρὰν αὐτῆς ὀσφὺν καὶ μανδήλιον δεδεμένον περὶ τοὺς μελανοὺς αὐτῆς βοστρύχους.

— Θὰ ἐνδυθῆτε, κυρία; ἠρώτησε μετ' ἐπιχαρίτου μειδιάματος, ὅπερ ἐφαίνετο μόλις τολμῶν νὰ διαστείλῃ τὰ χείλη της τὰ πορφυρᾶ.

— Ἂς ἦναι· ἂς ἐνδυθῶ! ἀπήντησε νωχελὴς καὶ ἀφῃρημένη ἡ νέα μου κάτοχος, τὸ μὲν βαρυνομένη νὰ ὑποβάλῃ τὰ εὔσαρκα αὐτῆς μέλη εἰς τὴν κοσμητικὴν τέχνην τῆς νεαρᾶς αὐτῆς θαλαμηπόλου, τὸ δὲ μόλις κατορθοῦσα νὰ ἀποσπάσῃ τὸ βλέμμα ἀπὸ τῶν τεσσαράκοντα ἐννέα ἀδελφῶν μου καὶ ἐμοῦ, ἥτις ὑπερκειμένη ἐκείνων, ἐφείλκυον ἰδίως τὰ κερδοσκοπικά της βλέμματα.

Καὶ τὸ αὐγὸν κινηθὲν ἐκάθισε πρὸ τοῦ κατόπτρου καὶ παρεδόθη εἰς τὰς δεξιὰς χεῖρας τῆς κομμωτρίας αὐτῆς.

Μὴ ἀναμένωσιν οἱ ἀναγνῶσταί μου νὰ διηγηθῶ ἐν λεπτομερείᾳ τὰ ἀπόκρυφα τοῦ καλλωπισμοῦ τῶν ἀναγνωστριῶν μου.

Ἐννοῶ κάλλιστα, ἐκ τῆς εὐχαριστήσεως, ἣν τὸ θέαμα ἐκεῖνο προὐξένησεν εἰς τὴν χαρτίνην μου ὕπαρξιν, ὁποία ἤθελεν εἶναι καὶ τῶν ἀναγνωστῶν μου ἡ εὐχαρίστησις ἐκ λεπτομεροῦς αὐτοῦ περιγραφῆς. Ἡ σκέψις ὅμως, ὅτι ὑπῆρξα απαρατήρητος καὶ κλόπιος οὕτως εἰπεῖν, βωβὸς δὲ καὶ ἄφωνος νομιζόμενος μάρτυς τῆς περιέργου ἐκείνης σκηνῆς, θέτει φυλακὴν τῷ στόματί μου καὶ θύραν περιοχῆς περὶ τὰ χείλη μου.

Digitized by Google

Ἓν μόνον δύναμαι εἰλικρινῶς νὰ ἐξομολογηθῶ εἰς τοὺς περιεργοτέρους, ὅτι παράδοξον ᾐσθάνθην ἔκπληξιν, ἰδοῦσα αἴφνης μεταμορφουμένην τὴν μὲν θαλαμηπόλον εἰς ζωγράφον, τὴν δὲ κυρίαν μου εἰς εἰκόνα.

Μὴ μὲ ἐρωτήσετε λεπτομερείας. Δὲν τὰς λέγω, διότι ἐντρέπομαι.

Κατεπλάγην ὅμως τῇ ἀληθείᾳ, μὴ ἀναγνωρίσασα πλέον τὸ αὐγόν μου, ὅτε περικαλλὲς καὶ δροσῶδες, μῦρα δὲ ἀποπνέον καὶ ἀρώματα ἀκτινοβολοῦν καὶ περίκοσμον ἐξῆλθε τῶν ἀριστοτεχνικῶν χειρῶν τῆς ὑπηρετρίας.

Ἡ κομψὴ θεραπαινὶς ἡτοιμάζετο νὰ ἐξέλθῃ, ὅτε τὸ ἐταστικὸν αὐτῆς καὶ πονηρὸν βλέμμα ἔπεσεν ἐπ' ἐμέ. Ἐγνώριζε, φαίνεται, ἡ ταλαίπωρος τὰ κατὰ τὴν γέννησίν μου καὶ τὸν παρακολουθήσαντα αὐτὴν πάταγον, διότι ἄφωνος καὶ συνεσταλμένη ἔμεινε θεωροῦσά με ἐφ' ἱκανὰ δευτερόλεπτα, καὶ τὸ πρὸς τὴν θύραν τρεπόμενον ἐλαφρὸν καὶ ὑπόπτερον αὐτῆς βῆμα ἀνεστάλη ἀποτόμως.

— Τί κυττάζεις, Μαρία; ἠρώτησεν αὐτὴν αὐτάρεσκον μειδιῶσα ἡ κυρία της.

— Ἄχ! πόσαι μετοχαί! ἐψιθύρισε περιπόρφυρος ἐξ ἡδονῆς ἡ θαλαμηπόλος. Νὰ εἶχα κ' ἐγὼ μίαν ἡ καϋμένη!

— Τί θὰ τὴν κάμῃς σὺ τὴν μετοχήν; . . . καὶ μίαν μάλιστα;

— Αἶ! κυρία, . . μία μετοχὴ εἶναι κἄτι τί γιὰ 'μᾶς τοὺς μικροὺς ἀνθρώπους.

— Μὲ μίαν μετοχήν, ἐπανέλαβε, κάμνω τὴν προῖκά μου.

Ἡ κυρία διεῤῥάγη εἰς παταγώδη γέλωτα, καὶ λαβοῦσά με ἄκρᾳ χειρί.

— Ἰδού, λοιπόν, εἶπε· πάρε την, καὶ καλὴν τύχην.

— Εὐχαριστῶ, κυρία! κατώρθωσε μόλις νὰ ἀρθρώσῃ ἐκ συγκινήσεως καὶ ἡδονῆς ἡ μικρὰ Μαρία, καὶ ἐξῆλθε δι' ἀσταθοῦς ἀλλὰ γοργοῦ βήματος τῆς αἰθούσης.

IV

Ἰδοὺ ἐγὼ καὶ πάλιν μεταλλάξασα κάτοχον.

Ἐλυπήθην μὲν ἐπί τινας στιγμὰς τὴν εὐώδη ἀτμοσφαῖραν τοῦ περικαλλοῦς κομμωτηρίου, ὅπερ κατέλιπον, ἀλλὰ ταχέως μὲ ἀπεζημίωσαν τρία ἀλλεπάλληλα φιλήματα, ἅτινα μετὰ πυρετώδους παραφορᾶς ἀπέθηκεν ἐπὶ τῶν παρειῶν μου ἡ χαρίεσσα κορασίς.

Ἀναδραμοῦσα ταχεῖα τὰς βαθμίδας ἀποτόμου κλίμακος, ἐκλείσθη εἰς τὸ ὑπὸ τὴν στέγην τῆς οἰκίας μικρὸν αὐτῆς δωμάτιον, καὶ ἀφοῦ ἐπὶ ὥραν σχεδὸν μὲ ἐθεώρησε μετ' ἐρωτικῆς ἐκστάσεως, τίς οἶδε ποῖα περὶ τοῦ μέλλοντος αὐτῆς ἀναπλάττουσα ὄνειρα ἡ ταλαίπωρος κόρη, ἤνοιξεν ἐπίμηκες πράσινον κιβώτιον καὶ ἡτοιμάσθη νὰ μὲ κλείσῃ ἐντὸς αὐτοῦ.

Ἔβλεπον ἤδη μετὰ περιέργου βλέμματος τὰ ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς ἐπιφανείας τοῦ καλύμματος τοῦ κιβωτίου προσκεκολλημένα ποικιλόχρωμα χαρτία, παντοειδῆ φέροντα ζωγραφήματα καὶ παραδόξους παραστάσεις, ἀπεσπασμένα δέ, τὰ μὲν ἐκ περιοδικῶν συγγραμμάτων, τὰ δὲ ἐξ ὑφασμάτων καὶ ἄλλοθεν τίς οἶδε πόθεν, καὶ χρησιμεύοντα ἀντὶ εἰκονογραφικοῦ μουσείου εἰς τὴν φιλόκαλον θαλαμηπόλον, ὅτε ἠνοίχθη ἡσύχως ἡ θύρα τοῦ δωματίου, καὶ ὑψηλὸς μυστακοφόρος δεκανεὺς εἰσῆλθε κατακτητικῶς εἰς αὐτό.

— Ἄχ! πῶς μ' ἐτρόμαξες, καϋμένε! ἀνέκραξεν ἡ Μαρία, καὶ ἦτο περίτροπος ἀληθῶς, οὐχὶ ὅμως τοσοῦτον διὰ τὴν ἀπροσδόκητον ἐπίσκεψιν, ὅσον διότι κατελαμβάνετο αἴφνης ἐν κατοχῇ τοῦ πολυτίμου ἀτόμου μου.

— Πῶς μ' ἐτρόμαξες, ἐπανέλαβε, καὶ σπεύσασα ἔκλεισε μεθ' ὁρμῆς τὸ κιβώτιον, προφθάσα ὅμως ἤδη νὰ μὲ ῥίψῃ ἐντὸς αὐτοῦ.

— Σ' ἐτρόμαξα; ἆ, ἆ! ἀνεφώνησεν ὁ μυστακίας· καὶ διατί, παρακαλῶ, ἐτρόμαξε τὸ Μαριγάκι μας;

— Αἴ! . . 'ξεύρω κ' ἐγώ, ὑπετραύλισεν ἡ ἀνυπόκριτος κόρη, μήτε τὴν ἀλήθειαν τοῦ τρόμου αὐτῆς κατορθοῦσα νὰ κρύψῃ, μήτε τὴν πορφύραν τῶν παρειῶν της νὰ μετριάσῃ.

— Δὲν ἠξεύρεις; ἐπανέλαβεν ὁ εἰσβαλὼν κατακτητής· καὶ εἰς ἐκείνην λοιπὸν τὴν κασέλλαν τί ἐῤῥίψαμεν, παρακαλῶ;

— Τίποτε, . . τίποτε, . . ἕνα γράμμα.

— Γράμμα; Τί; ἔχομεν καὶ ἀλληλογραφίαν τόρα;

— Εἶνε ἀπὸ τὴν ἀδελφήν μου, καϋμένε, ἀπὸ τὴν Σύρα, ἐψιθύρισεν ἡ Μαρία, προσπαθοῦσα, ἀλλ' ἀργὰ πλέον, νὰ διορθώσῃ τὸ κινδυνῶδες ψεῦδος, δι' οὗ εἶχεν ἀποπειραθῆ νὰ κρύψῃ τὴν ἔτι κινδυνωδεστέραν ἀλήθειαν.

— Ἀπὸ τὴν ἀδελφήν σου; Γιὰ νὰ ἰδῶ!

Καὶ ὁ δεκανεύς, πλησιάσας διὰ βαρέος τοῦ βήματος εἰς τὸ κιβώτιον, ἔθηκε τὴν χεῖρα ἐπ' αὐτὸ καὶ ἡτοιμάζετο νὰ τὸ ἀνοίξῃ, ὅτε, εὐκίνητος καὶ ταχεῖα ἡ κομψὴ θαλαμηπόλος, ὥρμησεν ἐπίσης πρὸς τὸ κιβώτιον καὶ τὴν ἤκουσα καθημένην ἐπ' αὐτοῦ.

— Μαρία . . . . μὲ γελᾷς! καὶ μὰ τὸν Θεόν . . .

— Μά, καϋμένε Δημήτρη, δὲν μὲ πιστεύεις, τὸ λοιπόν;

— Ὄχι, κυρία! εἶπε μετ' ἀξιοπρεπείας ὁ ἐν στολῇ Ἄρης, καὶ ἀναστὰς μετὰ διπλωματικῆς ἠρεμίας ἔστριψε τὸν μύστακα αὐτοῦ, καὶ ἡτοιμάσθη νὰ ἐξέλθῃ.

— Τί; φεύγεις; ἠδυνήθη μόλις νὰ ψελλίσῃ ἡ ἐγκαταλειπομένη νέα ἐκείνη Καλυψώ, καὶ διὰ μικρᾶς τινος ὀπῆς τοῦ κιβωτίου εἶδον τὴν πορφύραν τῶν παρειῶν αὐτῆς σβεννυμένην ὑπὸ νέφος ὠχρόν.

Ἀλλ' ὁ Δημήτρης ἐβάδιζε πρὸς τὴν θύραν, ὡς

Digitized by Google

τὸ μάτην ἐκλιπαρούμενον ὑπὸ τοῦ Ὀδυσσέως φάσμα τοῦ Αἴαντος.

— Στάσου, τὸ λοιπὸν, στάσου . . . ἐπεφώνησε τέλος ἡ Μαρία, καὶ ἀνοίξασα τὸ κιβώτιον μὲ ἔλαβε πάλιν εἰς χεῖράς της.

Ὁ δεκανεὺς εἶχεν ἤδη σταθῆ, καὶ ἐπεστράφη πρὸς τὸν κρότον τοῦ ἀνοιγομένου κιβωτίου.

— Νὰ τί εἶναι ὅλον τὸ μυστικόν! προσέθηκεν ἡ κόρη, καὶ μὲ ἔδειξεν εἰς τὸν τρυφερὸν τῆς καρδίας της τύραννον.

— Ὦ ! ὤ ! ἀνέκραξεν ἐκεῖνος, ἔχομεν καὶ μετοχὰς, βλέπω, Μαριγάκι ; καὶ ἡ φωνὴ αὐτοῦ ἦτο διῳδίας αὐλοῦ μελῳδικωτέρα, καὶ μειδίαμα γόητος διέστελλε τὰ μυστακοφόρα του χείλη.

— Μὲ τὴν ἐχάρισε σήμερον ἡ κυρία.

— Καὶ σὺ . . . θὰ τὴν χαρίσῃς βέβαια εἰς τὸν Δημητράκη σου.

— Ὦ ! ἀνεφώνησεν ἡ ταλαίπωρος θαλαμηπόλος, καὶ τὸ ἐπιφώνημά της ἐκεῖνο, ὅπερ ἐξέφραζε κόσμον ὁλόκληρον αἰσθημάτων, διέτρεξεν ἐν μιᾷ μόνῃ στιγμῇ πᾶσαν τὴν κατιοῦσαν φωνητικὴν κλίμακα.

— Τί θὰ εἰπῇ ὤ ! ἀφοῦ θὰ σὲ πάρω, ἀφοῦ ὅσα ἔχω εἶναι δικά σου, καὶ ὅσα ἔχεις εἶναι δικά μου ;

— Ναί, ἀλλὰ . . .

— Ἔλα τόρα . . . ἀνοησίαις! Μ' αὐτὴν τὴν μετοχὴν ἠμποροῦμεν νὰ κάμωμεν παράδες, τὸ ξεύρεις ;

Ὁ διάλογος ἐξηκολούθησεν ἔτι ἐπὶ τὸ τρυφερώτερον, καὶ σφραγισθεὶς τέλος διά τινων θωπειῶν καὶ φιλημάτων, ἀποτέλεσμα ἔσχε τὴν εἰς χεῖρας τοῦ δεκανέως Δημήτρη μεταβίβασίν μου.

— Καλὰ κέρδη τὸ λοιπὸν, ἐφώνησεν ὕστατον ἡ μικρὰ Μαρία, ἐνῷ ὁ μέλλων αὐτῆς σύζυγος διέβαινε τὴν φλιὰν τοῦ μικροῦ της δωματίου.

— Ἔννοιά σου, Μαριγάκι μου, καὶ θὰ ἰδῇς !

V

Μόλις ἀλλάξασα καὶ πάλιν κτήτορα, ᾐσθάνθην εὐθὺς ὅτι ἐσκοτίσθη τῆς νέας μου ὑπάρξεως ὁ ὁρίζων, καὶ τοῦ βίου αἱ περιπέτειαι ἤρξαντο ἐνσκήπτουσαι κατὰ τῆς κεφαλῆς μου φοβεραὶ καὶ ἀπαίσιοι.

Ἅμα ἐξελθὼν εἰς τὴν ὁδὸν ὁ κύριός μου συνέθλασε τὰ τρυφερά μου μέλη διὰ τῆς πλατείας καὶ χονδροειδοῦς αὐτοῦ χειρὸς, καὶ μ' ἐβύθισε, συντετριμμένην οὕτω καὶ πλήρη μωλώπων, εἰς τὸ εὐρὺ θυλάκιον τῆς ἀναξυρίδος αὐτοῦ, ὅπου εὗρον συντρόφους δύο δεκάρας, μίαν σφάντζικαν καὶ ὀλίγα τρίμματα ξηροῦ καπνοῦ.

Ποῦ οἱ κολακευτικοὶ ἐκεῖνοι παλμοὶ τῆς καρδίας τοῦ πρώτου μου κατόχου, ποῦ ἡ εὐώδης ἀτμοσφαῖρα τοῦ κομμωτηρίου τῆς παχείας μου κυρίας, ποῦ τὰ φλογερὰ φιλήματα τῆς θαλαμηπόλου!

Ἄβυσσος πνιγηρὰ καὶ ἀνήλιος ἦτο ἡ νέα μου κατοικία· τοσοῦτον δὲ βαρεῖαν ἀπέφερεν ὀσμὴν, ὥστε μετ' ὀλίγα λεπτὰ ἀπέβαλον παντελῶς τὰς αἰσθήσεις μου καὶ λειπόθυμος ἀπέμεινα εἰς τὰ βάθη τοῦ σκοτεινοῦ ἐκείνου βαράθρου.

Ἀγνοῶ πόσην ὥραν ἐκείμην οὕτως ἀναισθητοῦσα, ποῦ ἐπλανήθην ἐν ἀγνοίᾳ μου, καὶ πότε ἀκριβῶς ἐξύπνησα.

Τοῦτο μόνον ἐνθυμοῦμαι καὶ γνωρίζω, ὅτι ὅτε συνῆλθον καὶ πάλιν εἰς ἐμαυτὴν ἤκουσα θόρυβον συγκεχυμένον παντοίων καὶ συμμιγῶν φωνῶν, πάταγον ποτηρίων συγκρουομένων, καὶ παράφωνον μελῳδίαν ἐρρίνων ᾀσμάτων, ὀσμὴ δὲ ὀξεῖα ῥητινίτου ἀφθόνως σπενδομένου προσέβαλε τὴν ἀσυνήθη εἰς τοιούτου εἴδους ἀρώματα ὄσφρησίν μου.

Ζωηρὰ ὁμιλία ὑπῆρχεν ἀπό τινος μεταξὺ τῶν πληρούντων τὸ καταγώγιον, ὅπερ ἀμυδρῶς μόλις ἐφώτιζε ῥυπαρὸς φανὸς, κρεμάμενος ἀπὸ μελανῆς τινος δοκοῦ τῆς ὀροφῆς· μορφαὶ δὲ πολυποίκιλοι καὶ παράδοξοι, τεταγμέναι περὶ μακρὰν τράπεζαν, ἥτις ἦτό ποτε πρασίνη, συναπετέλουν θέαμα βδελυρὸν, ἐν ᾧ συνανεμίγνυντο ἡ ἀναίδεια, ἡ ἀποκτήνωσις καὶ ἡ ῥυπαρία.

Ταῦτα πάντα εἶδον δι' ἑνὸς μόνου βλέμματος ἅμα συνελθοῦσα εἰς ἐμαυτὴν, διότι ὁ δεκανεύς μου, εἰσαγαγὼν αἴφνης, ἐν μέσῃ ὁμιλίᾳ, τὴν χεῖρά του εἰς τὸ θυλάκιόν του, μ' ἀπέσυρεν ἐκ τοῦ βαράθρου μου σπαίρουσαν ἐκ τρόμου καὶ φρίκης, καὶ μὲ ἀπέθηκε βιαίως ἐπὶ τοῦ τραπεζίου, ἀνακράζων διὰ βραγχώδους καὶ παροινίου φωνῆς:

— Κι' ἂν δὲν πιστεύετε, ἔτηνε !

— Μωρὲ στάσου! — Ποῦνέ την ! — Γιὰ νὰ ἰδῶ ! — Κ' ἐγώ, 'ς τὸ Θεό σου ! — Κ' ἐγώ, γιατὶ λιγώθηκα ! ἀνεβόησαν πολλοὶ συνάμα τῶν συμποτῶν, καὶ χεῖρες ἄπληστοι ἐξετάθησαν πρὸς ἐμὲ καὶ ἀπαίσιον φῶς πλεονεξίας ἔλαμψεν ἐπὶ τῶν σατυρικῶν ἐκείνων προσώπων.

— Αἴ, τ' ἀδέρφια ! ἀνεβόησεν ὁ Δημήτρης, λιγώτερη πρεμοῦρα, ν' ἀγαπιώμαστε ! Διέστε ὅσο θέλετε, μὰ τὰ χέρια κομμάτι παράμερα!

— Ἐννοεῖς, δηλαδή τις, νὰ μᾶς προσβάλῃς; ὑπέλαβε τραχέως χονδρός τις καὶ κοντὸς συμπότης, συνδυάζων διὰ τοῦ παραδόξου αὐτοῦ ἱματισμοῦ πῖλον, ἀναξυρίδα, περικνημῖδας καὶ τσαρούχια.

— Δὲν ἔχει προσβολὴ ἐδῶ, κὺρ Γιαννάκη, ἀπήντησεν ἠρέμα ὁ δεκανεύς. Τὸ μέλι, μάτια μου, κολλάει 'ς τὰ δάκτυλα καὶ χωρὶς νὰ θέλῃς.

Γενικὸς γέλως ὑπεδέχθη τὸ σοφὸν ἀπόφθεγμα τοῦ κυρίου μου, καὶ ἡ καταιγὶς παρετράπη.

— Βάλτε νὰ πιοῦμε τὸ λοιπὸν, ἀνέκραξεν ἰσχνὸς καὶ ὑψηλὸς συμπότης, ὁμοιάζων πρὸς φυλλοῤῥοήσασαν λεύκην, καὶ ζήτω τοῦ Δημήτρη, ποῦ ἔγεινε κεφαλαιοῦχος!

— Ἀέρας εἶν' αὐτά, ἐβόησεν ὡς βαθύφωνος σάλπιγξ εὔσωμος καὶ ῥοδοκόκκινος συνδαιτυμὼν, μνημείου μᾶλλον ἢ ἀνθρώπου ἔχων ἐξωτερικόν.

— Ἀφῆστ' αὐτὸν, ὑπέλαβεν ὁ κὺρ Γιαν-

Digitized by Google

νάκης, αὐτὸς εἶνε ἀπὸ τὴν ἀντιπολίτευσι!

— Οὔτε ἡ ἀντιπολίτευσι μοῦκοψε μισθὸ, οὔτε ἡ συμπολίτευσι θὰ μὲ πάῃ 'ς τὸ χατζηλῆκι, ἀπήντησεν ὁ ἀπαισιόδοξος. Ξέρω μόνον νὰ βλέπω ξάστερα, καὶ νὰ μὴ γεμίζω τὴν κοιλιά μου μὲ ἀέρα.

— Ἀέρας εἶν' αὐτὸ, βρὲ κοῦκο! ἐφώναξεν ὁ Δημήτρης, καὶ ἐξέτεινε βιαίως τὴν χεῖρα μέχρι τῆς ῥινὸς τοῦ προλαλήσαντος, σφίγγων δι' αὐτῆς τὰ καταπεπονημένα μου μέλη.

— Δὲν εἶν' ἀέρας, πουλάκι μου, μὰ εἶνε χαρτὶ, ποῦ εἶνε τὸ ἴδιο! Μέταλλο ἔχει; Αὐτὸ εἶνε κόζι' τ' ἄλλα εἶνε μπόσικα! ὑπέλαβεν ἐκεῖνος ἠρέμα, καὶ ἐκένωσε μέχρι πυθμένος τὸ ποτήριόν του.

— Ἔβγα 'ς τὴν ὡραία Ἑλλὰς, σὰν θέλῃς, νὰ ἰδῇς πόσο μέταλλο παίρνεις μ' ἕνα τέτοιο χαρτὶ, παρετήρησεν ἐμβριθῶς ὁ ἐν ἀρχῇ λαλήσας ὑψηλὸς συμπότης. Καὶ ὁ Γιώργης Σταῦρος χαρτὶ εἶνε, μὰ κάνει μέταλλο, ἄδειο κεφάλι! προσέθηκε μετὰ στιγμῆς διακοπὴν, στρεφόμενος πρὸς τὸν ἀπαισιόδοξον.

— Κολιὸς καὶ κολιό;! παρετήρησεν ἐκεῖνος σεσηρὸς μειδιῶν. Ἴσα τὸ χαρτὶ τοῦ Κὺρ Γιώργη καὶ τὸ χαρτὶ αὐτὸ, κὺρ φιλόσοφε;

— Μάλιστα, ἴσα καὶ καλλίτερα, ἂν θέλῃς νὰ ξέρῃς! παρετήρησεν ὁ δεκανεύς. Τοῦτο ματάκια μου,—καὶ βαρὺν κατήνεγκε τὸν γρόνθον αὐτοῦ ἐπ' ἐμοῦ, ἥτις ἐκείμην ἀπό τινος ἐπὶ τοῦ τραπεζίου, πλέουσα εἰς ῥύακα ῥητινίτου,—τοῦτο ματάκια μου ἔχει τόκο, ἔχει μέρισμα, καθὼς λένε τόρα 'ς τὸ μεγάλο κόσμο. Καὶ ξέρεις τί θὰ πῇ μέρισμα ἀπὸ τὸ Λαύριο; θὰ εἰπῇ ἑκατὸ τοῖς ἑκατὸ, τὸ λίγο!

— Ἀβάντσο! Ἀβάντσο! ὑπέλαβον συνάμα τρεῖς τέσσαρες τῶν περικαθημένων.

— Ἐγὼ δὲν τὰ φουσκόνω, παρετήρησε μετριοφρόνως ὁ Δημήτρης. Μοῦ φθάνει καὶ τόσο.

— Ὁ κὺρ δεκανέας εὐχαριστιέται μὲ λίγα, διέκοψεν ἀπὸ τῆς τραπέζης του ὁ οἰνοπώλης, ὅστις περίεργος εἶχε παρακολουθήσει ἐξ ἀρχῆς τὴν συζήτησιν.

— Ὅρσε καὶ ὁ κὺρ Μποῦτρος μὲ τὸ λογάρι του! εἶπεν ἀναβλέψας πρὸς αὐτὸν ὁ ῥικνὸς ἀντιπολιτευόμενος.

— Ὁ κὺρ Μποῦτρος ὅμως ἤτανε 'ς τὸ Λαύριο, σιὸρ Σταματάκη, ἀπεκρίθη σοβαρὸς καὶ βρενθυόμενος ὁ οἰνοπώλης, καὶ εἶδε τ' ἀσῆμι νὰ τρέχῃ νερὸ ἀπὸ τὴς κάνουλαις, καὶ νὰ τὸ κενώνουν μὲ τὴν χουλιάρα, σὰν πῶς κενώνουν τὰ φασούλια ἀπὸ τὸ τσουκάλι. Κόπιασε καὶ τοῦ λόγου σου νὰ τὰ ἰδῇς, καὶ τότες ματαμιλοῦμε, ἂν ἀγαπᾷς.

— Τὸ κακὸ εἶνε μονάχα, ἐπέμεινεν ὁ πείσμων ἀπαισιόδοξος, πῶς τὸ ἀσῆμι ἐκεῖνο ποῦ τρέχει σὰν νερὸ, καθὼς λὲς, δὲν θὰ τὸ κενώσουν πρῶτα 'ς τὴ δική σου τζέπη, καὶ θὰ περάσῃ ἀπὸ πολλὰ κανάλια, ὡς ποῦ νὰ καταντήσῃ σ' ἐκείνους ποῦ ἀγόρασαν ἀπ' αὐτὰ τὰ παληόχαρτα.

Καὶ μὲ ἔδειξε περιφρονητικῶς διὰ τοῦ ῥυπαροῦ του δακτύλου.

Ὅσαι τῶν ἀναγνωστριῶν μου ἐκάθισαν ποτὲ εἰς τὴν καλουμένην *μπερλίναν*, καὶ ἤκουσαν τὸν ὁρμαθὸν τῶν ἀπὸ τοῦ κρυπτοῦ καὶ οἱονεὶ ἐξ ἐνέδρας ἀποτεινομένων αὐταῖς φιλοφρονήσεων, ἐκεῖναι μόναι δύνανται νὰ ἐκτιμήσωσι τὴν ἐλεεινότητα πᾶσαν τῆς θέσεώς μου. Ἐγὼ, ἡ ἐν πατάγῳ γεννηθεῖσα καὶ θορύβῳ, ἡ ἐν πομπῇ καὶ παρατάξει ἐκδοθεῖσα, ἡ πολέμους γεννήσασα καὶ μάχας, ἡ ἀκούσασα παλμοὺς καρδίας οὐδέποτε ἄλλοτε πάλλούσης, ἡ αἰσθανθεῖσα φιλήματα φλογερὰ ἐπὶ τῶν παρθενικῶν μου παρειῶν, ἐγὼ κατεκείμην νῦν ἐπὶ ἀκαθάρτου τραπέζης οἰνοπωλείου, κολυμβῶσα εἰς ῥητινίτην, πνιγομένη ὑπὸ κακόσμων ἀναθυμιάσεων καὶ ἀκούουσα χονδροειδεῖς ἀστειότητας εἰς βάρος μου, καὶ μομφὰς καὶ κατηγορίας καὶ προπηλακισμούς.

Εὐτυχῶς τὸ βλέμμα τοῦ κυρίου μου παρηκολούθησε τὸ δάκτυλον τοῦ δεικνύοντός με καὶ ἡ οἰκτρά μου κατάστασις συνεκίνησεν αὐτόν.

— Μωρὲ παιδιά, ἡ μετοχή μου γίνεται τουρσί! ἀνέκραξε, καὶ ἀναλαβών με φιλοστόργως, μὲ ἐσπόγγισε διὰ τῆς χειρίδος αὐτοῦ καὶ μὲ ἀπέθηκε, συμπτύξας ἐπιμελῶς, εἰς τὸν κόλπον του.

VI

Ταφεῖσα καὶ πάλιν εἰς τὸν ζοφερὸν ἐκεῖνον τάφον, οὐδὲν πλέον ἤκουσα, εἰμὴ συγκεχυμένον τινὰ βόμβον, ἰσχυρότερον ὁλονὲν ἀποβαίνοντα, καὶ ἀπολήξαντα τέλος εἰς πανδαιμόνιόν τινα πάταγον, ἐν ᾧ ἀμυδρῶς διέκρινα τὸν δοῦπον γρόνθων φερομένων κατ' ἀλλήλων, οἰμωγὰς φερομένων κατὰ τῆς τραπέζης, τὸν κρότον σκαμνίων θραυομένων κατ' ἀλλήλων, οἰμωγὰς δερομένων, καὶ ὀδόντων τριγμοὺς καὶ βλασφημίας καὶ ὕβρεις.

Ἠσθάνθην τὸν κύριόν μου ἀναστάντα ἀπὸ τῆς ἕδρας του καὶ ἀναμιχθέντα κλονουμένῳ τῷ βήματι εἰς τὴν ἔριδα, πλὴν μετ' ὀλίγον χεὶρ ῥωμαλέα ἐδράξατο αὐτὸν ἀπὸ τοῦ στήθους, τὰ συνέχοντα τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ κομβία διεσπάσθησαν, καὶ ἐγὼ κατέπεσον χαμαὶ εἰς τὸ βορβορῶδες ἔδαφος τοῦ οἰνοπωλείου.

Τὰ περαιτέρω εἶνε συγκεχυμένα καὶ ἀόριστα ἐν τῇ μνήμῃ μου. Καταπατηθεῖσα ἐπὶ πολλὴν ὥραν ὑπὸ τῶν θορυβωδῶς ἐξερχομένων τοῦ οἰνοπωλείου, καὶ ζυμωθεῖσα ἡ ταλαίπωρος μὲ τὸν οἰνόφυρτον τοῦ ἐδάφους πηλὸν, ἀνεσύρθην ὑπὸ τοῦ οἰνοπώλου κὺρ Μπούτρου, ἐκαθαρίσθην ὑπ' αὐτοῦ ὅσον ἦτο δυνατὸν, καὶ περὶ μέσας νύκτας κατέλιπον μετ' αὐτοῦ τὸ οἰνοπωλεῖον.

VII

Λίαν πρωῒ ἐξῆλθεν ὁ οἰνοπώλης Μποῦτρος τῆς οἰκίας του, φέρων με τυλιγμένην ἐντὸς παλαιᾶς ἐφημερίδος, καὶ ἀπαντῶν εἰς τὴν σύζυγον αὐτοῦ, ἐρωτῶσαν: ποῦ ὑπάγει,

Digitized by Google

— Πάω νὰ ξεκάμω αὐτὸ τὸ διαβολόχαρτο, νὰ μὴν εὕρω τὸν μπελᾶν μου.

Πλησιάσας δὲ πραγματικῶς μετ' ὀλίγον περίεργόν τι εἶδος ἀνθρώπου, μακρὸν ἔχοντος καὶ πιναρὸν τὸν πώγωνα, ἀτημέλητον δὲ τὴν κόμην καὶ φυσιογνωμίαν μετέχουσαν ἀλώπεκος συνάμα καὶ γυπός, μὲ ἐπώλησεν εἰς αὐτὸν ἐπὶ ὑπερτιμήσει τεσσαράκοντα φράγκων.

— Ἂς ὠφεληθοῦν καὶ ἄλλοι, εἶπεν ὁ ὀλιγαρκὴς Μποῦτρος, ἐγκαταλείπων με εἰς τὰς ἀπλύτους χεῖρας τοῦ νέου μου κατόχου.

Ἐκολακεύθη μέν, τὸ ὁμολογῶ, ἡ φιλοτιμία μου ἐκ τῆς ὑπερτιμήσεως, ἣν ἤξιζον ἤδη, ἀλλ' αἱ καπνοῦ καὶ λίπους ἀπόζουσαι χεῖρες τοῦ νέου μου κυρίου ἐπείραξαν τὰ νεῦρά μου φοβερά.

Οὗτος μὲ ἀπέθηκεν ἐπιμελῶς εἰς τὰ βάθη μεγάλου θυλακίου τοῦ πανταχόθεν καταῤῥέοντος ἐπενδύτου του, ὅπου πρὸς μικράν μου κἂν παρηγορίαν, ἀπήντησα καὶ ἄλλας ἐκ τῶν ἀδελφῶν μου τεθαμμένας ἐκεῖ πρὸ ἐμοῦ. Ὀλίγος δὲ παρῆλθε χρόνος καὶ ἡ ῥυπαρὰ ἐκείνη χεὶρ εἰσῆλθε καὶ πάλιν εἰς τὸ θυλάκιον, καὶ νέαι ἀδελφαί μου ἀπετέθησαν πλησίον μου. Τὸ αὐτὸ ἐπανελήφθη πολλάκις τῆς ἡμέρας, καὶ ἠπόρουν τῇ ἀληθείᾳ, ποῦ ὁ ῥυπαρὸς ἐκεῖνος ῥακενδύτης εὕρισκε τόσα χρήματα, ὥστε νὰ πληρώνῃ ὑπερτιμημένας ὅλας μου ἐκείνας τὰς ἀδελφάς.

Δὲν διήρκεσεν ὅμως μακρὸν ἡ ἀπορία μου, καθότι μετά τινας ὥρας, περὶ τὸ ἑσπέρας, ὁ κάτοχος ἡμῶν ἐγκατέλιπε τὴν ἀγοράν, καὶ μεθ' ἱκανῶς μακρὰν πορείαν, διὰ πολλῶν καὶ σκοτεινῶν ὁδῶν, εἰσῆλθεν εἰς μεγάλην οἰκίαν, καὶ ἐζήτησε τὸν οἰκοδεσπότην.

— Τρώγει! τῷ εἶπεν ἡ ὑπηρέτρια.

— Πολὺ καλά, παρετήρησεν ἐκεῖνος μετὰ θρασύτητος, ἣν δὲν ἠδυνάμην ἔτι νὰ ἐξηγήσω. Εἰπέ του πῶς εἶναι ὁ Κὺρ Γιάννης· θὰ τὸν περιμείνω εἰς τὸ γραφεῖόν του.

Καὶ εἰσῆλθε πραγματικῶς εἰς τὴν παρακειμένην αἴθουσαν, ὅπου στρωθεὶς ἐπὶ μαλακοῦ ἀνακλίντρου, ἀνῆψε σιγάρον καὶ ἤρξατο μετρῶν τὸ περιεχόμενον τοῦ θυλακίου του.

Μετ' ὀλίγον εἰσῆλθεν ὁ οἰκοδεσπότης, εὔσαρκος κύριος, ὁμοιάζων πρὸς οἰκόσιτον ἰνδικὴν ὄρνιθα, στρογγύλην ἔχων καὶ λάμπουσαν ἐκ τοῦ πάχους τὴν μορφήν, στρέφων δὲ τὸν ἁδρὸν αὐτοῦ μύστακα διὰ τῆς μιᾶς χειρός, καὶ βυθίζων τὴν ἄλλην εἰς τὸ θυλάκιον τῆς ἀναξυρίδος του. Ἡ ἀναβολὴ αὐτοῦ πᾶσα ἀνεμίμνησκε τὸν Μέγαν Λάμαν τῶν Ἰνδῶν, τὸ βῆμά του ἦν σταθερὸν καὶ μεγαλοπρεπές, ὡσεὶ βῆμα νικητοῦ θρίαμβον ἄγοντος, τὸ δὲ ἦθος αὐτοῦ ἐνέφαινεν αὐτάρκειαν καὶ νοῦν παχυνθέντα ἐν ἀργίᾳ.

— Καλησπέρα, κὺρ Γιάννη, εἶπε χαιρετίζων τὸν ξένον αὐτοῦ, ὅστις ἀκίνητος καὶ καθήμενος πάντοτε, ἐξηκολούθει μετρῶν καὶ γράφων ἀριθμούς.

— Καλησπέρα σας, αὐθέντα, ἀπήντησεν ἐκεῖνος. Σᾶς ἔκαμα σήμερον καμμιὰ ἑκατοστὴ κομμάτια μὲ τὰ σαράντα . . . καὶ αὔριον πάλιν βλέπομεν.

Εἶπε καὶ μᾶς ἀπέθηκε πάσας ἐπὶ τοῦ τραπεζίου.

— Τόσας μόνον! ἠρώτησεν αὐταρέσκως μειδιῶν ὁ οἰκοδεσπότης.

— Καὶ αὐτὰς μὲ πολλὴ δυσκολία· τὰ μυαλὰ τοῦ κόσμου, βλέπετε, ἄρχισαν ν' ἀνάφτουν, καὶ τὸ πρᾶγμα πηγαίνει ὁλονένα τὸν ἀνήφορο. Ἀγορασταὶ πολλοὶ καὶ πωληταὶ ὀλίγοι.

— Ἦσαν λοιπὸν βασταγμέναι καλὰ σήμερον;

— Βασταγμέναι καὶ βασταγμέναι. Δὲν ἠξεύρω, μὰ τὴν ἀλήθειαν, αὐθέντη, ποῦ θὰ πάῃ αὐτὴ ἡ ἱστορία.

— Τί θέλεις νὰ τὸ ἠξεύρῃς; ἠρώτησε νωχελῶς ὁ οἰκοδεσπότης, καὶ τὰ χονδρά του χείλη ἐμόρφασαν παραδόξως.

— Λέμε δά, αὐθέντη, καὶ 'μεῖς νὰ ξέρωμε κἄπως ποῦ πατοῦμε . . . .

— Ἀφοῦ δὲν πατεῖς διὰ λογαριασμό σου, τί σὲ μέλει; Αὔριο κύτταξε νὰ μοῦ κάμῃς ὅσας ἠμπορέσῃς . . . .

— Μὲ τὰ σαράντα; ἀδύνατον.

— Μὴ βιάζεσαι. Πήγαινε καὶ εἰς τὰ σαρανταπέντε, . . . καὶ εἰς τὰ πενῆντα ἐν ἀνάγκῃ. Ἀλλὰ μὲ τρόπον· ἐννοεῖς, ἐλπίζω.

— Ὅσο δὰ γι' αὐτό, δὲν εἴμαστε πρωτάραις.

— Ἰδοὺ χρήματα.

Καὶ ἀνοίξας ὁ οἰκοδεσπότης σιδηροῦν κιβώτιον ἐξήγαγεν ἐξ αὐτοῦ δέσμας τινὰς τραπεζικῶν γραμματίων, ὧν ἠρίθμησε καὶ παρέδωκε τὸ περιεχόμενον εἰς τὸν μεσίτην αὐτοῦ, ἀποχωρήσαντα μετά τινας βεβιασμένας ὑποκλίσεις.

Ἐμὲ δὲ τὴν δυστυχῆ καὶ τὰς ὁμοιοπαθεῖς ἀδελφάς μου ἐδέχθη ἡ χαίνουσα τοῦ σιδηροῦ κιβωτίου ἄβυσσος, ὅπου οὐδὲ φωτὸς ἀκτὶς οὔτε ἤχου παλμὸς εἰσέδυέ ποτε, εἰμὴ παροδικῶς μόνον καὶ ἐπ' ὀλίγας στιγμάς, ὁσάκις ἠνοίγετο ἡ θύρα, ἵνα φυλακισθῶσιν ἐντὸς αὐτοῦ καὶ ἄλλαι δυστυχεῖς μετοχαί, ἢ ἀποφυλακισθῶσιν καὶ ἄλλα τραπεζικὰ γραμμάτια.

VIII

Πολλάς, πολλὰς ἡμέρας διέμεινα ἐν φυλακῇ. Ἑσπέραν τινὰ τέλος πάντων ἠνοίχθησαν καὶ πάλιν αἱ σιδηραῖ πύλαι, καὶ ἡ στιβὰς ἣν ἀπετελοῦμεν ἐγὼ καὶ αἱ ἀδελφαί μου ἐξήχθη τῆς σκοτεινῆς ἀβύσσου καὶ ἀπετέθη ἐπὶ τοῦ τραπεζίου, ὅπου ἤρχισε ν' ἀριθμῇ ἡμᾶς ὁ εὐτραφὴς ἡμῶν κάτοχος.

Ἐν τῷ δωματίῳ ὑπῆρχον ἔτι, πλὴν αὐτοῦ, ὁ μεσίτης ἐκεῖνος, ὃν γνωρίζουσιν ἤδη οἱ ἀναγνῶσταί μου καὶ κυρία τις, σύζυγος καθ' ὅλα τὰ φαινόμενα τοῦ οἰκοδεσπότου, εὔσωμος καὶ ἀνθηρὰ δέσποινα, κεκαλυμμένη διὰ μετάξης καὶ τριχάπτων.

Digitized by Google

— Ἑπτακόσιαι ὀγδοήκοντα! εἶπεν ἀναβλέψας καὶ θεωρῶν τὸν κὺρ Γιάννην ὁ κύριος ἡμῶν.

— Καὶ θὰ τὰς δώσῃς ὅλας; ἠρώτησεν ἡ κυρία.

— Ἐννοεῖται ὅλας· ἀπήντησεν ἐκεῖνος ἠρέμα. Μήπως θέλεις νὰ περιμείνωμεν τὸ μέρισμα; προσέθηκεν εἰρωνικῶς μειδιῶν.

— Δὲν λέγω διὰ μέρισμα· ἀλλὰ . . . τέλος πάντων ἠμπορεῖ ν' ἀναιβοῦν ἀκόμη.

— Δὲν ὑπάρχει πλέον λόγος νὰ ὑψωθοῦν, παρετήρησε μετὰ τραπεζιτικῆς ἐμβριθείας ὁ οἰκοδεσπότης· ἡ ὑπογραφὴ τῆς συμβάσεως ἔγεινε γνωστή, καὶ ἡ ὑπερτίμησις ἔφθασεν εἰς τὸν ἀνώτατον ὅρον της. Εἰς τὰ ἑκατὸν πενῆντα μόνον τρελλοὶ ἠμποροῦν νὰ ἀγοράζουν ἢ νὰ φυλάττουν μετοχὰς τοῦ Λαυρίου.

— Ἔννοια σας, κυρία, διέκοψε δειλῶς ὁ κὺρ Γιάννης, ξεύρει ὁ αὐθέντης τί κάμνει.

— Μάλιστα, μάλιστα, ἀπήντησε μετά τινος πείσματος ἡ κυρία, ἀλλ' ὁ κύριος Πετραδάκης,— καὶ αὐτὸς ξεύρει, μοῦ φαίνεται, πολὺ καλὰ τὰ πράγματα,—ἔλεγε χθὲς, ὅτι αἱ μετοχαὶ τοῦ Λαυρίου θ' ἀναιβοῦν εἰς τὰ πεντακόσια . . .

— Αὐτὸ τὸ λέγω κ' ἐγώ, εἶπεν ὁ κύριος, καθὼς τὸ λέγει καὶ αὐτός, διότι μᾶς συμφέρει νὰ τὸ λέγωμεν, διότι εἴμεθα πωληταί, καὶ θέλομεν νὰ χάφτῃ ὁ κόσμος τοιούτου εἴδους παραμύθια καὶ νὰ ἀγοράζῃ. Ἂν αὐτὸς δὲν ἀγοράζῃ, εἰς ποῖον θὰ πωλήσωμεν ἡμεῖς;

Ὁ κὺρ Γιάννης ἐμειδία ἐξ εὐχαριστήσεως καὶ ἠκτινοβόλει ἐκ θαυμασμοῦ.

— Ἔννοια σου, ψυχή μου, ἔννοια σου, προσέθηκεν ὁ μεγαλοφυὴς κερδοσκόπος, ἀποτεινόμενος πρὸς τὴν σύζυγόν του, μετ' ὀλίγας ἡμέρας θὰ ἰδῇς πόσον φρόνιμα κάμνω σήμερον.

Καὶ στραφεὶς πρὸς τὸν κὺρ Γιάννην, ὡσεὶ διδάσκαλός τις πρὸς μαθητήν,

— Ἄκουσε, κὺρ Γιάννη, εἶπε αὐτῷ μετ' ἐμβριθείας καὶ οἱονεὶ μετρῶν τοὺς λόγους αὐτοῦ ἕνα ἕνα. Θ' ἀρχίσῃς ἀπὸ τὰ ἑκατὸν πενῆντα, καὶ θὰ κυττάξῃς νὰ ξεκάμῃς ἐντὸς τῆς αὔριον ὅσας ἠμπορέσῃς. Μὴ δώσῃς συγχρόνως περισσοτέρας τῶν πενῆντα. Δὲν μᾶς συμφέρει νὰ φανοῦμεν ὅτι βγάζομεν μεγάλαις φουρνιαῖς. Ὁ κόσμος ἠμπορεῖ νὰ τρομάξῃ, καὶ νὰ ἐπέλθῃ στάσις. Ἂν σοῦ ἦνε εὔκολον, καὶ ἔχεις ἀνθρώπους τῆς ἐμπιστοσύνης σου, μοιράζεις τὴν ἐργασίαν, καὶ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἀγοράζεις ἀπ' αὐτοὺς καὶ μερικὰ κομμάτια, διὰ νὰ κρατήσωμεν τὰς τιμάς. Ἐννόησες.

Ὁ κὺρ Γιάννης εἶχεν ἤδη δείξει διὰ τῶν συνεχῶν αὐτοῦ κατανεύσεων πρὸς πᾶσαν φράσιν τοῦ οἰκοδεσπότου, ὅτι εἶχε κάλλιστα ἐννοήσει τὴν βαθύτητα καὶ τὸ βάρος τῶν λόγων αὐτοῦ, ὥστε οὐδὲ κἂν ᾐσθάνθη τὴν ἀνάγκην νὰ κατανεύσῃ καὶ πάλιν.

— Πάρε λοιπὸν καὶ πήγαινε! προσέθηκε τέλος ὁ κύριος, ὡς στρατάρχης τις ἐκπέμπων στρατηγὸν εἰς μάχην.

Ὁ δὲ κὺρ Γιάννης, παραλαβὼν ἡμᾶς καὶ τυλίξας ἐντὸς κοκκίνου μανδηλίου, κατέβη ἀνὰ δύο τὰς βαθμίδας τῆς κλίμακος καὶ ἐξῆλθεν εἰς τὴν ὁδόν, ψιθυρίζων μετά τινος στεναγμοῦ.

— Ὅπου εἶνε τὰ πολλὰ πᾶνε καὶ τὰ λίγα.

IX

Μετά τινας στιγμάς, ὑπὸ μάλης πάντοτε τοῦ κὺρ Γιάννη φερόμεναι, εὑρέθημεν ἐν τῷ μέσῳ τριόδου, ἣν ἐπλήρου πυκνὸς καὶ πολυτάραχος ἀνθρώπων ὅμιλος.

Τὸ θέαμα τῆς θορυβώδους ἐκείνης σκηνῆς, ἧς ὑπῆρξα εὐτυχῶς μάρτυς, διότι τὸ ἄνω ἥμισυ τοῦ σώματός μου ἐξεῖχε κατὰ τύχην τοῦ μανδηλίου, οὐδέ ποτε μέχρις ἐσχάτης μου στιγμῆς θέλω λησμονήσει.

Ἂς φαντασθῶσιν οἱ ἀναγνῶσταί μου ἀνθρώπους πάσης κοινωνικῆς τάξεως, παντὸς φύλου καὶ πάσης σχεδὸν ἡλικίας — διότι καὶ γυναῖκες ἔτι, καὶ παῖδες δωδεκαέτεις ἀνεμίγνυντο μεταξὺ τῶν ἐνεργῶν προσώπων τῆς παραδόξου ἐκείνης πανηγύρεως — συνωθουμένους ἐν τῇ ὁδῷ, φωνάζοντας, χειρονομοῦντας, μεταλλάσσοντας θέσιν μετὰ πυρετώδους ἀνυπομονησίας, καὶ ὁμοιάζοντας, ἁπλῶς εἰπεῖν, πρὸς χορὸν δαιμόνων ὀρχουμένων περὶ τὸ πῦρ τῆς κολάσεως· ἂς φαντασθῶσι πάντα σχεδὸν τὰ παρόδια καταστήματα ἀνοικτὰ ἔτι ἐν προκεχωρημένῃ νυκτί, κατάφωτα καὶ πλήρη ἀνθρώπων χρηματιζομένων καὶ κολλυβιζόντων· ἂς φαντασθῶσι τὰ καφενεῖα μεταβεβλημένα εἰς κολλυβιστήρια, τὰ καπνοπωλεῖα εἰς μεσιτικὰ γραφεῖα, τὰ χαρτοπωλεῖα εἰς ἐντευκτήρια πωλητῶν καὶ ἀγοραστῶν· ἂς φαντασθῶσι τέλος πάσας ἐκείνας τὰς μορφὰς ἐμψυχουμένας ὑπὸ τῆς δίψης τοῦ χρήματος, παραμεμορφωμένας ὑπὸ τοῦ κερδοσκοπικοῦ πυρετοῦ, καὶ φωτισμένας ὁτὲ μὲν ἀμυδρῶς ὑπὸ τῶν φανῶν τῆς ὁδοῦ, ὁτὲ δὲ φαεινότερον ὑπὸ τῶν λαμπτήρων τῶν ἔνθεν καὶ ἔνθεν τῆς ὁδοῦ καταστημάτων, καὶ θέλουσιν ἴσως κατορθώσει νὰ σχηματίσωσιν ἀσθενῆ τινα πάντως ἀλλὰ προσεγγίζουσαν εἰς τὸ ἀληθὲς εἰκόνα τῆς διαβολικῆς τύρβης, ἥτις ἐπλήρου τὴν διασταύρωσιν τῶν ὁδῶν Αἰόλου καὶ Ἑρμοῦ κατὰ τὴν ἑσπέραν ἐκείνην, ὅτε ἐπέκλωσε καὶ εἰς ἐμὲ ἡ μοῖρα νὰ γείνω μάρτυς τοῦ πρωτοφανοῦς δι' ἐμὲ θεάματος.

Ῥάκη τινὰ διαλόγων καὶ ὁμιλιῶν προσέβαλλον καθαρώτερον ἐκ τοῦ ταράχου ἐκείνου τὰς ἀκοάς μου, καὶ τὰ πλεῖστα ἐξ αὐτῶν μὲ ἐπλήρουν ὑπερηφανίας, διότι οὐδὲν ἄλλο ἦσαν ἢ πανηγυρισμοὶ τῆς ἀξίας μου.

— Καὶ σὺ ἐδῶ; ἠρώτα ἰατρός τις ἱστάμενος ἐπὶ τοῦ λιθοστρώτου ἄλλον συνάδελφον αὐτοῦ προσερχόμενον τὴν στιγμὴν ἐκείνην.

— Τί νὰ κάμῃς, ἀδελφέ! ἦλθ' ὁ καιρὸς νὰ εἰποῦμε γειὰ τῆς φτώχιας, καθὼς φαίνεται!

— Κύτταξε μόνον, νὰ μὴν εἰποῦμε γειὰ εἰς τὸ ὀλίγο ἀσημικὸ ποῦ μᾶς βρίσκεται.

Digitized by Google

— Ἀ μπᾶ! καὶ δὲν πωλῶ, ἂν θέλω, τόρα μὲ τὰ ἑκατὸν πενῆντα, νὰ μοῦ μείνῃ καθαρὸν κέρδος δέκα χιλιάδες φράγκα;

— Τὸ κακὸ εἶνε ὅτι δὲν πωλεῖς, καθὼς δὲν πωλῶ κ' ἐγώ.

— Θὰ ἦτον τρέλλα. Αὔριον θὰ ἔχουν τριακόσια.

Καὶ πλησιάσας εἰς τὸ οὖς τοῦ συναδέλφου του,

— Ἡ σύμβασις δημοσιεύεται αὔριον, τῷ εἶπε.

— Αὐτὸ εἶνε παλαιὸν, ἀγαπητέ... καὶ πολὺ φοβοῦμαι ὅτι ὅ, τι εἶχε νὰ κάμῃ ἡ σύμβασις τὸ ἔκαμε! — Ἀλήθεια, τί κάμνει ὁ ἄῤῥωστός σου;

— Ἂς κάμῃ ὅ, τι τὸν φωτίσῃ ὁ ὕψιστος.

Περαιτέρω ἄλλος διάλογος.

— Μὴν ἀγοράζῃς πλέον, Δημήτρη! ἔλεγεν οἰνοπώλης τις εἰς εὔσωμον ὀψοπώλην, οὗτινος ἡ μορφὴ ἦτο πορφυρᾶ ὡς ἀστακὸς ἐκ τῆς ἐξάψεως.

— Ἄφησέ με, ποῦ δὲν θ' ἀγοράσω! ἡ τύχη, ματάκια μου, δὲν ἔρχεται δύο φοραῖς, καὶ ὅταν ἔλθῃ πρέπει νὰ τὴν ἰδῇς ἐσὺ, γιατὶ ἐκείνη δὲν βλέπει!

— Καὶ σὺ τόρα νομίζεις ὅτι βλέπεις;

— Καλά! μεθαύριο τὰ μιλοῦμε.

Ἐγγὺς αὐτῶν ἀμύσταξ νεανίσκος, παῖς ἔτι, ἐξωμολογεῖτο εἰς ἄλλον ὁμήλικά του, ὅτι κατορθώσας νὰ ὑπεξαιρέσῃ πολύτιμά τινα τῆς μητρὸς αὐτοῦ κοσμήματα, τὰ ἔκαμεν, ὡς ἔλεγε, «ψιλοὺς παράδες» καὶ ἠγόρασε δύο μετοχάς.

— Ἄκουσε τὸ διαβολόπουλο! παρετήρησε δικηγόρος τις, ἀκούσας τὴν ἐξομολόγησιν τοῦ παιδός. Πῶς θὰ καταντήσωμεν, ἀδελφὲ, μὲ αὐτὴν τὴν μανίαν;

— Θὰ καταντήσωμεν, ἀπήντησε μειδιῶν ὁ ἐρωτώμενος συνάδελφός του, νὰ μὴ πηγαίνωμεν πλέον εἰς δικαστήριον καὶ νὰ δικαζώμεθα ἐρήμην.

— Τὸ λέγεις τάχα δι' ἐμέ;

— Καὶ διὰ σὲ καὶ δι' ἐμὲ, φίλτατε.

Ὀλίγον παρέκει μεσῖται δύο συνωμιλοῦν ταπεινῇ τῇ φωνῇ, προσπαθοῦντες—κωμικώτατον φαινόμενον—νὰ ἀπατήσωσιν ἀλλήλους. Ἀμφότεροι ἤθελον νὰ πωλήσωσι, καὶ ἀμφότεροι προσεποιοῦντο ὅτι ἦσαν ἀγορασταί. Τέλος ἐπείσθησαν ὅτι μάτην ἐκοπίων, καὶ ἀπεχωρίσθησαν ψιθυρίζοντες, ὁ μέν: — Δὲν γελιέται, ὁ διάβολος! ὁ δέ: — Καὶ αὐτὸς μὲ τὸν ἴδιον ἀέρα ἀρμενίζει.

Πλὴν ὑπεράνω πάντων αὐτῶν τῶν κατ' ἰδίαν διαλόγων καὶ τῶν ἐν ἐμπιστοσύνῃ ἐξομολογήσεων, ὑπεράνω τοῦ ὑποκώφου ψιθυρισμοῦ τῶν προσπαθούντων νὰ ἀπατήσωσιν ἀλλήλους, τῶν παροτρυνομένων ἀμοιβαίως εἰς ἀγορὰς καὶ πωλήσεις, καὶ τῶν φιλοσοφούντων ἐπὶ τοῦ πρὸ αὐτῶν νοσολογικοῦ κοινωνικοῦ φαινομένου, ἀντήχει φοβερὸς καὶ συμμιγὴς ὁ τάραχος τῶν μεγαλοφωνούντων ἐξ ὑπογυίου μεσιτῶν, ὧν ἄλλοι ἄλλα τέως ἀσκοῦντες ἐπαγγέλματα, κατέλιπον ἐν πρωῒ ὁ μὲν τὸ ξυράφιον αὐτοῦ καὶ τὴν λεκάνην, ὁ δὲ τὴν ὀψοπωλικὴν αὐτοῦ ποδιὰν, ὁ δὲ τὸ ὑπαλληλικόν του γραφεῖον, ὁ δὲ καὶ αὐτοὺς τοὺς μαθητικοὺς σκάμνους, καὶ ἐτράπησαν πρὸς τὸ διασκεδαστικὸν καὶ κερδοφόρον ἐπιτήδευμα «τοῦ ποδαριοῦ», — ὡς τὸ ἀπεκάλουν, — τὴν κολλυβιστικὴν μεσιτείαν. Πάντες οὗτοι, πλήρεις ἔχοντες τὰς χεῖρας αὐτῶν τραπεζ. γραμματίων καὶ μετοχῶν, ὧν ἡ ῥερυπωμένη μορφὴ ἀληθῆ καὶ ἀδελφικὸν μοὶ ἐνέπνεον οἶκτον, περιεφέροντο συνωθούμενοι καὶ οἱονεὶ δαιμονιῶντες μεταξὺ τοῦ πλήθους, καὶ ἐξελαρυγγίζοντο κραυγάζοντες καὶ ἐκφωνοῦντες τὸ ἐμπόρευμά των.

Τί ἐγίνετο ἆρά γε ἐν τούτοις ὁ κὺρ Γιάννης; θὰ ἐρωτήσῃ ὁ ἐνδιαφερόμενος περὶ τῆς τύχης μου ἀναγνώστης.

Τί ἐγινόμην ἐγὼ ἡ ἐν τῷ μανδηλίῳ τοῦ κὺρ Γιάννη δεδεμένη;

Ὁ κὺρ Γιάννης, ὡς ἄνθρωπος φρόνιμος καὶ περιεσκεμμένος, περιῆλθεν ἱκανὴν ὥραν τὸ ἐν τῇ ὁδῷ πλῆθος, ὀσφραινόμενος πανταχοῦ ὡς ῥινηλάτης κύων, λαλῶν σιγὰ πρὸς τὸν μὲν, νεύων πρὸς τὸν δὲ, καὶ σφίγγων τρίτου τὴν χεῖρα, εἰσῆλθε μετὰ ταῦτα εἰς τὸ γωνιαῖον καφενεῖον, ὅπου ἡ αὐτὴ περίπου σκηνὴ τῆς ὁδοῦ ἐπανελαμβάνετο κατὰ μικροτέρας διαστάσεις, ἀνῆλθε κατέπιν εἰς τὸ ὑπεράνω τοῦ καφενείου κατάστημα, ἐβολιδοσκόπησε τὰς διαθέσεις τοῦ πανταχόθεν πλημμυροῦντος κερδοσκοπικοῦ κοινοῦ, καὶ μὴ εὐχαριστηθεὶς, φαίνεται, κατέβη πάλιν εἰς τὴν ὁδὸν, ὅπου ἤρχισε νέας διπλωματικὰς ἐνεργείας. Μετ' ὀλίγας στιγμὰς ᾐσθάνθην αὐτὸν πλησιάσαντα εἰς δειλόν τινα καὶ ὠχρὸν κύριον, οὗτινος ἡ μεμαραμμένη μορφὴ ἐνέφαινε κάματον, ἀνησυχίαν, καὶ πεζότερόν τι ἴσως ἔτι συναίσθημα, τὸ τῆς πείνης.

— Τίς οἶδε πόσην ὥραν εἶχεν ὁ ταλαίπωρος νὰ φάγῃ!

— Λοιπὸν, κὺρ Θεοδωράκη, δὲν θὰ κάμωμεν τίποτε; ἠρώτησεν ἐπαγωγῶς μειδιῶν ὁ κὺρ Γιάννης. Δὲν θὰ μοῦ δώσῃς ἕνα δεκάρι εἰς τὰ σαρανταεννηά;

— Σ τὰ πενῆντα ἀγοράζω ἐγὼ, ἀπήντησε μετὰ πυρετώδους ἐξάψεως ὁ Θεοδωράκης.

— Πόσα; ἔσπευσε νὰ ἐρωτήσῃ ψυχρῶς ὁ μεσίτης μου.

— Τριάντα, . . ἂν ἔχῃς, ἀπήντησεν ὁ ἀγοραστής.

— Δικά σας, λοιπόν! προσέθηκεν ὁ κὺρ Γιάννης, καὶ ἔτεινε τὴν χεῖρά του πρὸς τὸν ὠχρὸν καὶ πυρέσσοντα Θεοδωράκην.

— Τὰ χρήματα ὅμως ὑπέλαβεν ἐκεῖνος, τείνων ἐπίσης τὴν χεῖρά του εἰς τὸν μεσίτην, αὔριον τὸ πρωΐ, διότι σήμερον ἐξετινάχθηκα.

— Ὅπως ἀγαπᾶτε, παρετήρησε γλυκερῶς ὁ

Digitized by Google

κὺρ Γιάννης· μοῦ δίδετε μόνον ἕνα χαρτάκι . . .

Καὶ εἰσελθόντες εἰς παρακείμενον τῇ ὁδῷ καπνοπωλεῖον, οὗτινος τὸ *τεζιάχι* εἶχε προχείρως μεταβληθῆ εἰς κολλυβιστικὸν λογιστήριον, συνετέλεσαν πρὸς μεγίστην μου εὐχαρίστησιν τὴν συναλλαγὴν αὐτῶν. Λέγω δὲ πρὸς μεγίστην μου εὐχαρίστησιν, καθότι ἐκτὸς τῆς χορηγηθείσης μοι πάλιν πρὸς ὥραν ἐλευθερίας διὰ τῆς λύσεως τοῦ δέματος, ὅπερ ἔφερεν ὑπὸ μάλης ὁ κὺρ Γιάννης, εἶδα μεθ' ὑπερηφανείας, ὅτι μία τῶν εἰς ὑπερτίμησιν ἑκατὸν πεντήκοντα φράγκων πωληθεισῶν μετοχῶν ἤμην καὶ ἐγώ.

X

— Ταῖς ἑκατάφερα τέλος πάντων ἑκατόν! ἐφώνησε πρὸς μικράν τινα καὶ κομψὴν γυναῖκα, καθημένην ἐγγὺς τραπεζίου, καὶ ῥάπτουσαν ὑπὸ τὸ ἀμυδρὸν φῶς μικρᾶς ὀρειχαλκίνης λυχνίας, παρὰ τὸ λίκνον κοιμωμένου βρέφους.

Ἀλλ' ἡ σύζυγός του — διότι σύζυγος αὐτοῦ ἦτο ἡ ὠχρὰ ἐκείνη καὶ κατηφὴς τὴν μορφὴν γυνή, — οὐδὲν ἀπήντησεν. Ἀνέβλεψε μόνον περιλύπως ἐπί τινας στιγμὰς πρὸς τὸν λαλήσαντα, καὶ καταβιβάσασα πάλιν τὰ βλέμματά της ἐπὶ τὴν νυκτερινὴν αὐτῆς ἐργασίαν, ἐξηκολούθησε ῥάπτουσα, δι' ἀσταθοῦς ὅμως νῦν καὶ τρεμούσης χειρός.

— Ἀκόμη ῥάπτεις, Σοφία; προσέθηκεν ὁ Θεοδωράκης διὰ ταπεινοτέρας φωνῆς, καὶ ἀποβαλὼν τὸν πῖλον αὐτοῦ προσήγγισεν εἰς τὴν σύζυγόν του.

— Πρέπει νὰ τελειώσω ἀπόψε, ἀπήντησεν ἡ νεαρὰ γυνή.

— Τόρα ποῦ θὰ γείνωμεν πλούσιοι δὲν ἔχεις πλέον ἀνάγκην νὰ ῥάπτῃς, ἐπανέλαβεν ὁ σύζυγος μειδιῶν· ἀλλὰ τὸ βεβιασμένον αὐτοῦ μειδίαμα ἐφαίνετο θέλον αὐτὸν μᾶλλον νὰ φαιδρύνῃ ἢ τὴν σύζυγόν του.

— Πλούσιοι! ἐψιθύρισε μόλις ἀκουομένη ἡ Σοφία, καὶ παραιτοῦσα αἴφνης τὴν ἐργασίαν της,

— Ἔχομεν αὔριον νὰ ψωνίσωμεν; ἠρώτησε διὰ ζωηροτέρας φωνῆς καὶ ἀνέβλεψεν εἰς τὸν σύζυγόν της, ἐνῷ θαλερὸν δάκρυ ἐκυλίετο ἐπὶ τῆς ὠχρᾶς αὐτῆς παρειᾶς.

— Αἴ! νὰ σοῦ εἰπῶ! διέκοψεν αὐτὴν ὁ κερδοσκόπος, καὶ ἡ φωνή του κατέστη τραχυτέρα· κλαῖε, ἂν θέλῃς καὶ σοῦ προξενεῖ εὐχαρίστησιν, ἀλλ' ἄφησε τὰς συμβουλὰς καὶ τὰς νουθεσίας, διότι μοῦ πειράζουν τὰ νεῦρα.

— Σοῦ πειράζουν τὰ νεῦρα! ἀνέκραξεν ἡ νεαρὰ γυνή, καὶ ἡ μορφὴ αὐτῆς ἐπορφυρώθη, καὶ ἡ φωνή της ἔτρεμεν ἐξ ἀγανακτήσεως Σοῦ πειράζουν τὰ νεῦρα, καὶ δὲν σοῦ πειράζει τὰ νεῦρα λοιπὸν ἡ δυστυχία, τὴν ὁποίαν πολὺ γρήγορα θὰ φέρῃς εἰς τὴν οἰκίαν σου, ἡ πτωχεία καὶ ἡ πεῖνα, τὴν ὁποίαν μᾶς ἑτοιμάζεις, ἡ ἀτιμία... Θεέ μου! . .

Καὶ ἡ ταλαίπωρος μήτηρ, μὴ κατορθώσασα νὰ συμπληρώσῃ τὴν φράσιν της, ἐκάλυψε τὸ πρόσωπον αὐτῆς διὰ τῶν χειρῶν καὶ ἐῤῥάγη εἰς λυγμούς.

— Ἡ ἀτιμία! ὠλόλυξεν ὁ Θεοδωράκης· δὲν ἠξεύρεις τί λέγεις, . . . καὶ κάμε μου τὴν χάριν, σὲ παρακαλῶ. . .

Εἶπε, καὶ ἐβάδισεν ἀπειλητικῶς πρὸς τὴν Σοφίαν. Ἀλλ' ἡ νεαρὰ γυνή, ὡσεὶ μεταμορφωθεῖσα αἴφνης, ὡσεὶ στομωθεῖσα τὴν ψυχὴν διὰ τῶν πικρῶν δακρύων ἅτινα ἔχυσαν τὰ ὄμματά της, ἀνέστη ὀρθία, καὶ προσβλέπουσα τὸν σύζυγον αὐτῆς ἀσκαρδαμυκτί·

— Ναί! ἐφώνησεν, ἡ ἀτιμία! Ἐπώλησες ὅ,τι εἴχομεν, καὶ αὐτὰ τὰ ὀλίγα μου κοσμήματα, καὶ αὐτὸν τὸν μικρὸν σταυρὸν τῆς κόρης μας, διὰ νὰ ἀγοράσῃς μετοχάς, διὰ νὰ παίξῃς εἰς τὸ χαρτοπαίγνιον, διότι τί ἄλλο τέλος πάντων εἶνε αὐτὸ τὸ ἐμπόριον παρὰ χαρτοπαίγνιον! Καὶ ὅμως δὲν ἡσύχασες! ἠγόρασες καὶ ἄλλας σήμερον· μὲ τί τὰς ἐπλήρωσες; μὲ τί θὰ τὰς πληρώσῃς, ἀφοῦ δὲν ἔχομεν πλέον οὔτε μίαν δραχμὴν διὰ νὰ ἀγοράσωμεν ψωμί;.

Ὁ Θεοδωράκης δὲν ἦτο πλέον ὁ ἴδιος ἄνθρωπος. Ἵστατο πρὸ τῆς συζύγου του ἐνεὸς καὶ ἄφωνος, ὡς μὴ ἀναγνωρίζων αὐτήν, ὡς παράφρων πρὸς στιγμὴν γενόμενος.

— Λέγε μου λοιπόν! ἐπανέλαβεν ἡ Σοφία, μὲ τί τὰς ἐπλήρωσες;

— Θὰ τὰς πληρώσω αὔριον . . . . ἀπήντησε μηχανικῶς οὕτως εἰπεῖν ὁ κερδοσκόπος.

— Μὲ τί; μὲ τί; ἐπέμενε κραυγάζουσα ἡ νεαρὰ γυνή.

— Πλήν, Σοφία μου, ὑπέλαβεν ὁ σύζυγος, ἠπιώτερος ἐκ τῆς ἀλλοφροσύνης αὐτοῦ ἀνακύψας, αὔριον θὰ ἦνε ὑπερτιμημέναι, θὰ τὰς πωλήσω εἰς τὰ διακόσια, καὶ θὰ ὠφεληθῶμεν πέντε χιλιάδας φράγκα. . . .

— Καὶ ἂν αὔριον δὲν ἦνε ὑπερτιμημέναι;

— Θὰ ἦνε μεθαύριον, ἀντιμεθαύριον, θὰ ἦνε τέλος πάντων ἐντὸς ἑνὸς μηνός. Τὸ πρᾶγμα εἶνε ἄφευκτον. Παραγγελίαι ἔρχονται καθ' ἡμέραν ἀπὸ τὸ ἐξωτερικόν, ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν... καὶ μέχρι τῆς λήξεως τοῦ συναλλάγματος...

Καὶ ὁ κερδοσκόπος, ὡσεὶ ἄκων ἐξολισθήσας εἰς τὴν τελευταίαν του ἐξομολόγησιν, ἀνεστάλη ἀποτόμως, ψιθυρίζων καθ' ἑαυτόν· — Διάβολε! πῶς μοῦ ἐξέφυγε!

— Συναλλάγματος! ἐξεφώνησεν ἡ νεαρὰ γυνή· ὑπέγραψες συνάλλαγμα, διὰ νὰ ἀγοράσῃς παληόχαρτα; Ἔδωκες τὴν ὑπογραφήν σου, τὴν τιμήν σου, διὰ νὰ πλουτίσῃς μὲ τὸν νοῦν, διὰ νὰ ἔμβῃς μεθαύριον εἰς τὴν φυλακήν, καὶ νὰ μὲ ἀφήσῃς εἰς τοὺς πέντε δρόμους . . .

Ἡ Σοφία δὲν ἠδυνήθη νὰ περάνῃ τοὺς λόγους της. Οἱ ἀλλεπάλληλοι κλονισμοὶ κατέβαλον αὐτήν, καὶ ἔπεσε λειπόθυμος ἐπί τινος ἕδρας.

Digitized by Google

Ἀλλ' ἡ πεπωρωμένη, φαίνεται, τοῦ συζύγου της καρδία οὐδόλως ἐκ τοῦ θεάματος συνεκινήθη, ἐνῷ ἐγὼ, ἡ ἁπλῆ μάρτυς τοῦ μικροῦ ἐκείνου οἰκογενειακοῦ δράματος, ἔτρεμον ὅλη ἐκ τῆς συγκινήσεως.

Πλησιάσας ὁ Θεοδωράκης εἰς τὸ τραπέζιον, ἐφ' οὗ ἐκείμην μετὰ τῶν ἄλλων μου ἀδελφῶν, ἤνοιξε τὸν σύρτην αὐτοῦ καὶ μᾶς ἐκλείδωσεν ἐντὸς τῶν σκοτεινῶν του μυχῶν.

XI

Πολλὰς, ὑποθέτω, ἡμέρας ἔμεινα ἐκεῖ φυλακισμένη.

Ὅτε ἠνοίχθη ὁ σύρτης καὶ ἡ χεὶρ τοῦ κυρίου ἡμῶν μᾶς ἐξέβαλε πάλιν εἰς φῶς, ταραχώδης καὶ δυσάρεστος σκηνὴ συνέβαινεν ἐντὸς τοῦ δωματίου.

Εἶδον ξένας καὶ παραδόξους μορφὰς ἀναιδῆ περιφερούσας πέριξ τὰ βλέμματα, ἤκουσα συγκεχυμένας τινὰς φράσεις, ἐν αἷς αἱ λέξεις: διαμαρτύρησις, κατάσχεσις, φυλακή! πολλάκις ἐπανελαμβάνοντο, καὶ ᾐσθάνθην ἐμαυτὴν τέλος μεταβαίνουσαν εἰς ἄλλας χεῖρας.

— Ἰδού! εἶπεν ὁ Θεοδωράκης πρός τινα τῶν παρισταμένων ξένων. Εἶναι ἑκατὸν κομμάτια· μὲ τὰ εἰκοσιτέσσαρα κάμνουν ἑπτὰ χιλιάδες τετρακόσια φράγκα, δηλαδὴ τετρακόσια φράγκα περισσότερον ἀφ' ὅ,τι ὀφείλω.

— Βλέπεις πῶς ἔγεινες πλούσιος; ὑπέλαβε διὰ σβεννυμένης φωνῆς ἡ ἐπὶ τοῦ ἀνακλίντρου ἀσθενὴς κατακειμένη σύζυγος τοῦ πτωχεύσαντος κερδοσκόπου.

— Νὰ πάρῃ ὁ διάβολος τὴν ἀντιπολίτευσιν, ἡ ὁποία ἔκαμε τὴν σύμβασιν ὅπως τὴν ἔκαμε! ἀπήντησεν ἐκεῖνος, βλοσυρῶς βλέπων χαμαί.

— Ὅσον δι' αὐτὸ, κυρία, εἶνε σωστὸν, ὑπέλαβεν ὁ νέος μου κάτοχος, τυλίσσων ἡμᾶς πάσας εἰς ἱκανῶς ὀγκῶδες σπείραμα, καὶ περιδένων αὐτὸ διὰ ῥυπαροῦ λωρίου. — Ἀλλέως τὰ ἐπεριμέναμεν καὶ ἀλλέως μᾶς ἐβγῆκαν.

Καὶ ἐξῆλθε τοῦ θαλάμου μεθ' ἡμῶν.

XII

Τὸ λυπηρὸν θέαμα τῆς τελευταίας σκηνῆς, ἧς παρέστην μάρτυς, ἡ συνείδησις ὅτι ὑπῆρξα καὶ ἐγὼ ἐν μέρει ἀφορμὴ δακρύων καὶ δυστυχίας ἐργάτις, καὶ ἐπὶ πᾶσιν ἴσως τὸ προσβάλλον τὴν φιλοτιμίαν μου συναίσθημα τῆς φοβερᾶς μου ὑποτιμήσεως, ταῦτα πάντα συνεκίνησαν τὴν καρδίαν μου καὶ ἐζάλισαν τὴν κεφαλήν μου, ὥστε δὶς ἴσως καὶ τρὶς ἐντὸς τῆς ἡμέρας μετήλλαξα κύριον χωρὶς νὰ τὸ ἐννοήσω.

Μόλις μεθ' ἡμέρας, συνελθοῦσα κάπως εἰς ἐμαυτὴν, ἐννόησα ἐκ τῆς νέας, ἱκανῶς κωμικῆς, σκηνῆς, εἰς ἣν παρευρέθην, ὅτι διετέλουν εἰς χεῖρας μικροῦ τινος ἐκ τῶν νεοφωτίστων ἐκείνων μεσιτῶν, οὓς εἶχον ἐμπαίξει ἐν ὥρᾳ εὐδαιμονίας.

Ὁ κάτοχός μου ἀπετέλει μέρος παραδόξου τινὸς χοροῦ, συνωθουμένου περὶ τὸ σφαιριστήριον μεγάλου καὶ ἱκανῶς πλήθοντος καφενείου. Οἱ τὸν κολλυβιστικὸν δ' ἐκεῖνον ὅμιλον συγκροτοῦντες, κατηφεῖς συγχρόνως καὶ ἀγρίας ἔχοντες τὰς ὄψεις, ἀντήλλασσον μεγαλοφώνως φράσεις πρωτακούστους εἰς ἐμὲ καὶ ἀκαταλήπτους, καὶ ἠγωνίζοντο τίς πρῶτος νὰ πωλήσῃ ὡς ἡμιλλῶντο ἄλλοτε τίς ν' ἀγοράσῃ περισσότερον τοῦ ἄλλου.

Ποῦ ὁ πάταγος ἐκεῖνος, ὁ πρὸ δύο μηνῶν, ὁ πυρετώδης καὶ πλήρης ζωῆς! ποῦ αἱ συμμιγεῖς ἐκεῖναι κραυγαὶ τῶν ἀπλήστων ἀγοραστῶν, ἃς ἤκουον ἐν εὐφροσύνῃ τὰ ὦτά μου! ποῦ τὸ εὔθυμον ἐκεῖνο καὶ πλῆρες ἐλπίδων πλῆθος, τὸ θυσιάζον ὑπὲρ ἡμῶν καὶ τὸν ἔσχατον αὐτοῦ ὀβολόν!

Πομφόλυγες ἦσαν — φαίνεται — αἱ ἐλπίδες των καὶ διερράγησαν, καπνὸς ἦν τὸ πλῆθος καὶ διελύθη.

Τοιαῦτά τινα ἐφιλοσόφουν κατ' ἐμαυτὴν, ἀκούουσα περὶ ἐμὲ τὰς ἀλλοκότους ταύτας φράσεις:

— Ἀγοράζω μὲ δεκαπέντε, τὸ ἕνα ἐμπρὸς, παραδοτέα τὴν πρώτην.

— Πουλῶ τέσσαρα κομμάτια μὲ δεκαέξ, τὸ ἥμισυ ἐμπρός.

— Πουλῶ δέκα εἰς τὰ δεκαπέντε καὶ μισὸ, μετὰ τὸ χρηματιστήριον.

— Ἀγοράζω μὲ δεκαπέντε καὶ μισὸ, τὸ ἥμισυ ἐμπρὸς, δι' αὔριον.

— Ἀγοράζω μὲ δεκατέσσαρα πενῆντα κομμάτια ὑποχρεωτικά.

— Πουλῶ εἰς τὴν διάθεσίν μου εἴκοσι κομμάτια, μὲ δεκαὲξ τὸ ἓν ἐμπρὸς, διὰ μεθαύριον τὸ πρωΐ.

— Πουλῶ μὲ δεκαὲξ, τὸ ἥμισυ ἐμπρὸς, εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ἀγοραστοῦ!

Ἐκ τῶν φράσεων τούτων, καὶ ἄλλων πολλῶν ὁμοίων, αἵτινες ἀνεμίγνυντο ἀδιακόπως εἰς τὰς ἐκφωνήσεις τῶν ὑπηρετῶν τοῦ καφενείου, διατασσόντων: «ἕνα λουκοῦμι»! ἢ «ἕνα βαρὺν καὶ γλυκύν!» οὐδὲν ἄλλο ἐννόησα, ἢ τοῦτο μόνον, ὅτι πολλοὶ ἦσαν πωληταὶ, ὀλίγοι δὲ ἀγορασταί.

Μετ' ὀλίγον ἤκουσα καὶ τὸν κάτοχόν μου, εἰς οὗ τὸ θυλάκιον μονήρης καὶ τεθλιμμένη ἐθρήνουν σιγὰ τὸ παρελθόν μου μεγαλεῖον, ἀναφωνήσαντα·

— Μία μόνη μοῦ ἔμεινε! τὴν ξεκάμνω εἰς τὰ δεκατέσσαρα καὶ μισό!

Ἆ! πόσον βαθέως ἐπίκρανε τὴν ψυχήν μου ἡ λέξις ἐκείνη: *ξεκάμνω!*

Τοσοῦτον λοιπὸν ἄχρηστον καὶ ὀχληρὸν σκεῦος εἶχον καταντήσει, ὥστε εὐτυχία ἐλογίζετο ἡ ἀπαλλαγή μου!

Οὐδέποτε εὐαίσθητος ἀλλ' ἄσχημος δεσποινὶς, παραγκωνισμένη εἰς γωνίαν τινὰ αἰθούσης χοροῦ, ᾐσθάνθη μεγαλειτέραν ταπείνωσιν καὶ λύ-

Digitized by Google

πην, ὅσην ἐγὼ τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἐν τῷ θυλακίῳ τοῦ χονδροειδοῦς καὶ ῥυπαροῦ μου κατόχου, οὔτε θερμοτέραν εὐγνωμοσύνην πρὸς τὸν καλοῦντα αἴφνης αὐτὴν χορευτὴν, ὅσην ἐγὼ πρὸς τὸν πλησιάσαντα εἰς τὸν πωλητήν μου κοντὸν καὶ παχὺν βρακοφόρον, καὶ εἰπόντα μετ' εὐμενοῦς καὶ ἀπλοϊκοῦ μειδιάματος ;

— Φέρ' την ἐδῶ, παιδί μου ! ἐγὼ τὴν ἀγοράζω, 'ς τὴν τύχην τῆς κόρης μου.

XIII

Καὶ οὕτω μετήλλαξα πάλιν κύριον.

Ὁ νέος μου κάτοχος, οὔτε τὴν ἐπιβάλλουσαν καὶ σοβαρὰν εἶχεν ἀναβολὴν τοῦ πρώτου μου ἀγοραστοῦ, οὔτε μῦρα ἀπέπνεεν ὡς ἡ πρώτη μου κυρία, οὔτε φλογερὰ ἀπέθηκεν ἐπὶ τῆς παρειᾶς μου φιλήματα, ὡς ἡ χαρίεσσα θαλαμηπόλος, οὔτε εἰς θυσίας ὑπεβλήθη χρηματικὰς πρὸς ἀπόκτησίν μου, ὡς πολλοὶ τῶν μετὰ ταῦτα κυρίων μου. Καὶ ὅμως ἠγάπησα αὐτὸν, ὡς ἀγαπᾷ τις τὸν ἐν τῇ δυστυχίᾳ φίλον, ὡς ἀγαπᾷς τὸν φιλανθρώπως παρέχοντα ἄσυλον εἰς ἐγκαταλελειμμένον καὶ ἔρημον. Οὕτω δὲ μετὰ παλμῶν ἀληθινῆς ἀγάπης καὶ ἀκραιφνοῦς εὐγνωμοσύνης συνώδευσα αὐτὸν εἰς τὴν μικράν του οἰκίαν, ὅπου, μόλις εἰσελθὼν, συνήντησε τὴν σύζυγόν του, φαιδρὰν καὶ ῥοδοκοκκίνους ἔχουσαν τὰς παρειὰς γυναῖκα, πλύνουσαν ἀφελῶς ἐντὸς μικρᾶς σκάφης χονδρά τινα ἀσπρόῤῥουχα.

— Νά ! γυναῖκα, εἶπεν, αὐτὸ νὰ τὸ φυλάξῃς 'ς τὴν τύχην τῆς κόρης μας !

— Τί εἶναι αὐτὸ, ἠρώτησεν ἐκείνη, καὶ καταλιποῦσα τὴν πλύσιν της ἀνήγειρε τὴν κεφαλὴν, καὶ ἔτεινε τὴν ὑγράν της χεῖρα πρὸς ἐμέ !

— Αὐτὸ, γυναικοῦλά μου, ὑπέλαβεν ὁ ἀγαθὸς ἀνὴρ, εἶνε μετοχὴ τοῦ Λαυρίου. Ἔχει ἑβδομῆντα δύο δραχμαὶς καὶ εἰκοσιπέντε λεπτὰ, καὶ μὲ τὸν καιρὸ θὰ γεννήσῃ πολὺ περισσότεραις. Φύλαξέ την.

— Χριστὲ καὶ Παναγία ! ἐφώνησεν ἡ ἁπλῆ γυνή. 'Σ τὰ σωστά σου εἶσαι, ἄνδρα ;

— Ἄκουσε ποῦ σοῦ λέω ! φύλαξέ την καὶ θὰ ἰδῇς. Ἂν ἔχῃ τύχη ἡ κόρη μας, θὰ τὴν κάμωμεν μ' αὐτὸ τὸ χαρτὶ τὴν προικά της !

Ἡ σύζυγος, σπογγίσασα τὰς χεῖρας αὐτῆς, μὲ ἔλαβεν ἄκροις δακτύλοις, εἰσῆλθεν εἰς τὸ χαμώγαιον δωμάτιον τῆς οἰκίας καὶ ἐξαγαγοῦσα ἐκ τῶν μυχῶν κολοσσιαίου κιβωτίου μικρόν τι κομβόδεμα, ἐν ᾧ ὑπῆρχον συνεπτυγμένα καὶ ἄλλα παντοειδῆ κιτρινόχροα καὶ ἀπηρχαιωμένα χαρτία, μὲ ἔδεσε μετ' αὐτῶν.

XIV

Ἐδῶ, φίλε ἀναγνῶστα, ἔληξεν — ἐπὶ τοῦ παρόντος — ὁ πολυτάραχός μου βίος.

Ἐδῶ κεῖμαι ἐν ἡσυχίᾳ, ὡς ἐν τάφῳ, στενοχωρουμένη ἐκ τῆς μοναξίας, καὶ χασμωμένη ἐκ τῆς πλήξεως.

Ἐδῶ ἀναμιμνήσκομαι τῆς παρελθούσης μου λαμπρότητος, καὶ εὔχομαι ἐν χριστιανικῇ ἐγκαρτερήσει : «μὴ χειρότερα».

Ἐδῶ τέλος μ' ἐπῆλθεν ἡ ἰδέα νὰ γράψω τὰ ἀπομνημονεύματά μου, ἵνα διασκεδάσω τὴν πλῆξίν μου.

Εὔχομαι, ὅπως διεσκέδασα ἐγὼ γράφουσα, νὰ διασκεδάσῃς καὶ σὺ ἀναγινώσκων.

(Διὰ τὴν ἀντιγραφήν).
ΑΓΓΕΛΟΣ ΒΛΑΧΟΣ.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΣΒΕΣΤΟΥ Η ΤΙΤΑΝΟΥ

Συνέχεια καὶ τέλος· ἴδε σελ. 363.

ΣΤ'

Ἡ ἕνωσις τῆς ἀσβέστου μετὰ τοῦ θειϊκοῦ ὀξέος παράγει δυνάμει τῆς προεκτεθείσης ἀρχῆς νέαν οὐσίαν καλουμένην *θειϊκὴν τίτανον*. Δὲν εἶναι δὲ ἀνάγκη διὰ τὴν ἕνωσιν ταύτην νὰ μεταχειρισθῇ τις ἄσβεστον, δύναται νὰ μεταχειρισθῇ ἀπ' εὐθείας τὸν φυσικὸν τιτανόλιθον, διότι τὸ ἀνθρακικὸν ὀξὺ, ὡς ἀέριον, ἐκφεύγει δι' ἀναβρασμοῦ ἐκ τοῦ μίγματος τοῦ ὑγροῦ ὀξέος καὶ τοῦ τιτανολίθου, καὶ δύναται νὰ συλλεχθῇ ἀφθόνως. Τὴν μέθοδον δὲ ταύτην μεταχειρίζονται εἰς τὰ χημεῖα, καὶ εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ ὕδατος τοῦ Σέλτς. Τὸ πείραμα τοῦτο ἐκτελούμενον καὶ δι' ἑτέρων ὀξέων παράγει ἐπίσης ἀνθρακικὸν ἀέριον, ἀλλὰ τότε τὸ τιτανῶδες μίγμα ὅπερ μένει ὡς ὑποστάθμη μεταβάλλεται κατὰ τὴν φύσιν τοῦ ὀξέος, οὑτινος ἐγένετο χρῆσις· ἐπὶ παραδείγματος, διὰ τοῦ ὄξους ἢ ὀξικοῦ ὀξέος θὰ λάβῃ τις πλὴν τοῦ ἀνθρακικοῦ ἀερίου καὶ ὀξικὴν τίτανον. Διὰ τούτων δ' ἐξηγεῖται καὶ τὸ ὡς μῦθος ἀναφερόμενον ἐν ἀρχαίαις ἱστορίαις, ὅτι διενοήθησάν ποτε νὰ διαλύσωσι διὰ τοῦ ὄξους μεγάλους βράχους, ὅπως δυνηθῶσι νὰ μετακινήσωσιν αὐτούς. Ἐὰν ὁ βράχος συνίστατο ἐκ τιτανολίθου ἡ ἐργασία ἦτο δυνατὴ, διότι τὸ ὄξος ἤθελε φέρει ἀναβρασμὸν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν, τὸ ἀνθρακικὸν ὀξὺ ἤθελε διαφύγει καὶ ἤθελε σχηματισθῇ ὀξικὴ τίτανος, μίγμα διαλυτὸν ἐν τῷ ὕδατι.

Τὸ μίγμα τὸ σχηματιζόμενον ὑπὸ τῆς ἀσβέστου καὶ τοῦ θειϊκοῦ ὀξέος, ἤτοι ἡ θειϊκὴ τίτανος, εἶναι ἄξιον ἰδιαιτέρας μνείας· γνωστὸν δὲ εἶναι τοῖς πᾶσιν ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἄκαυστος γύψος*.

Ἡ οὐσία αὕτη ὑπάρχει ἄφθονος ἐν τῇ φύσει· [ἐν Ἑλλάδι εὑρίσκεται εἰς πολλὰ μέρη· ἰδίως ἐπὶ τῆς νήσου Μήλου ἡ καθαροτέρα καὶ λευκοτέρα]·

Τὸ χρῶμα τῆς γύψου εἶναι συνήθως λευκὸν, ἐνίοτε καὶ φαιόν· τὸ δὲ βάρος μεγαλείτερον τοῦ τιτανολίθου.

Ἡ γύψος κρυσταλλοῦται ὡς τὰ πλεῖστα τῶν χημικῶν μιγμάτων. Εὑρίσκονται δ' ὄντως ἐν τοῖς λατομείοις τῆς γύψου κρύσταλλοι διαφανεῖς, οὓς οἱ μὲν ἐργάται καλοῦσι *λίθους τοῦ Ἰησοῦ*, οἱ δ' ὀρυκτολόγοι, τοῦ σχήματος ἕνεκα, *γύψον λογχίτιδα*. Οἱ κρύσταλλοι οὗτοι ἔχουσι τὴν αὐ-

Digitized by Google

τὴν σύνθεσιν τῆς γύψου ἐν μέσῳ τῆς ὁποίας εὑρίσκονται. Συνίστανται δ' ἐκ θειϊκοῦ ὀξέος καὶ ἀσβέστου καὶ ὕδατος ὑπὲρ τὰ 20 τοῖς 100. Ὅταν θερμαίνωνται ἐλαφρῶς τὸ περιεχόμενον ὕδωρ ἐκφεύγει καὶ ἐναπολείπεται ὕλη λευκή, εὔθρυπτος, ἡ γνωστὴ κεκαυμένη γύψος, τῆς ὁποίας ἡ κόνις ἀναμιγνυομένη μεθ' ὕδατος κρυσταλλοῦται διότι ἀναλαμβάνει τὸ ὕδωρ, ὅπερ ἀπώλεσε διὰ τῆς θερμάνσεως. Σχηματίζει δὲ διὰ τῶν κρυστάλλων αὐτῆς, τῶν συγχεομένων πρὸς ἀλλήλους, μάζαν συμπαγῆ καθαροῦ λευκοῦ χρώματος.

Ἡ γύψος εἶναι ὕλη ὠφελιμωτάτη εἰς τὴν οἰκοδομικήν, εἰς τὴν γλυπτικὴν καὶ ἑτέρας χρείας. Διαλύεται δ' ἐν μέρει καὶ εἰς τὸ ὕδωρ καὶ τοῦτο θὰ ἦτο τὸ μεγαλείτερον ἐμπόδιον τῆς χρήσεώς της, ἐὰν ἡ ἐξωτερικὴ ἐπιφάνεια δὲν ἐλεαίνετο διὰ τοῦ ξυστηρίου ὑπαγωγέως (μυστρίου, μαλά). Οὐχ ἧττον τὸ ὄμβριον ὕδωρ προϊόντος τοῦ χρόνου ἀλλοιοῖ τὴν ἐπιφάνειαν ταύτην, ὡς βλέπομεν συνήθως συμβαῖνον τὸ τοιοῦτον εἰς τὰ ἀνάγλυφα κοσμήματα τῶν οἰκιῶν.

Τὸ ὕδωρ, ὅπερ ἐπὶ πολὺ ἔμεινεν ἐπὶ τῆς γύψου, ἀποκτᾷ γεῦσιν γλυκάζουσαν καὶ λίαν δυσάρεστον· εἶναι δὲ καὶ δύσπεπτον. Τοιοῦτον εἶναι τὸ ὕδωρ τῶν Παρισίων καὶ ἄλλων μερῶν, ἅτινα διαμένουσι σταθερῶς ἐπὶ ἐδάφους περιέχοντος γύψον.

Ἡ γύψος δὲν εἶναι ἡ μόνη ἐκ τῶν τιτανούχων οὐσιῶν τῶν διαλυομένων εἰς τὸ ὕδωρ. Ἡ ἀνθρακικὴ τίτανος ὑπό τινας ὅρους ἔχει τὴν αὐτὴν ἰδιότητα.

Κατεδείξαμεν ἐν ἀρχῇ τῆς παρούσης μελέτης ὅτι τὸ ἀνθρακικὸν ὀξὺ σχηματίζει μετὰ τῆς ἀσβέστου τὴν ἀνθρακικὴν τίτανον, μίγμα ἀδιάλυτον εἰς τὸ ὕδωρ. Ἐπιμένομεν εἰς τὸ θεμελιῶδες ἐκεῖνο πείραμα· διότι ἐὰν ἐν ποτηρίῳ περιέχοντι τιτάνινον ὕδωρ χύσωμεν διὰ σίφωνος ὕδωρ περιέχον ἀνθρακικὸν ὀξύ, σχηματίζεται ἴζημα τιτανοῦχον ἀδιάλυτον· ἐὰν ὅμως χύσωμεν μεγαλειτέραν ποσότητα ἐκ τοῦ ὕδατος τοῦ περιέχοντος ἀνθρακικὸν ὀξύ, τότε τὸ ὑγρὸν ἐντελῶς καθαρίζεται διαλυομένου τοῦ ἰζήματος.

Ἡ ἀνθρακικὴ τίτανος λοιπὸν ἀδιάλυτος οὖσα ἐν τῷ καθαρῷ ὕδατι, διαλύεται ἐν τῷ ὕδατι τῷ περιέχοντι εἰς μεγάλην ποσότητα ἀνθρακικὸν ὀξύ.

Ἂς ἀναπολήσωμεν ἤδη εἰς τὸν νοῦν τὴν καταγωγὴν τοῦ ποσίμου ὕδατος. Τὸ ὕδωρ τοῦτο προέρχεται ἐκ πηγῶν ἢ ποταμῶν, οὓς γεννῶσιν αἱ βροχαί. Τὸ ὄμβριον δὲ ὕδωρ πίπτον διὰ τῆς ἀτμοσφαίρας διαλύει κατ' ἀνάγκην ποσότητα ἀνθρακικοῦ ὀξέος ἐκ τοῦ ἐν αὐτῇ περιεχομένου· καταπίπτον εἶτα ἐπὶ τοῦ ἐδάφους καὶ διαπερῶν αὐτὸ συναντᾷ ἀσβεστόλιθον, ὅστις ἀποτελεῖ μέρος τοῦ ἐπιπάγου τῆς γῆς, ἐνίοτε δὲ καὶ θειϊκὴν τίτανον, ἤτοι γύψον ἄκαυστον, καὶ διαλύει μέρος αὐτῆς. Τὰ ὕδατα λοιπόν, τὰ ὁποῖα μεταχειριζόμεθα εἰς τὰς οἰκογενειακὰς ἢ βιομηχανικὰς ἐργασίας, περιέχουσιν εἰς ἀναλογίαν τινὰ μίγματα τιτανοῦχα.

Ἡ σπουδαιότης τοῦ τοιούτου γεγονότος εἶναι ἀξία προσοχῆς· διὸ ἐν τῷ τελευταίῳ κεφαλαίῳ τῆς μελέτης ταύτης θέλομεν εἰδικῶς διαλάβει περὶ τῶν συνεπειῶν αὐτοῦ.

Ζ'

Τὰ ἅλατα τῆς ἀσβέστου μεταδίδουσιν εἰς τὰ φυσικὰ ὕδατα ἰδιότητας, ἃς ὀφείλομεν νὰ γνωρίζωμεν· κυριωτάτη δὲ τούτων εἶναι τοῦ νὰ προσκολλῶνται ἐπὶ τῶν ἀγγείων δι' ὧν τὰ ὕδατα μεταφέρονται ἢ ἐν οἷς διατηροῦνται.

Γνωστὸν εἶναι ὅτι τὸ ὕδωρ τοῦ Σέλτς, ἀφιέμενον ἐν ἀγγείῳ ἀνοικτῷ, ἀποβάλλει μετά τινα χρόνον ὅλον αὐτοῦ τὸ ἀέριον· τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ εἰς τὸ φυσικὸν ὕδωρ, ἔνθα ὁσάκις ἡ σμικρὰ ποσότης τοῦ ἐν αὐτῷ ἀνθρακικοῦ ὀξέος διεκφύγῃ, ἡ ἐνυπάρχουσα τίτανος, μὴ ἔχουσα στοιχεῖον διαλυτικὸν αὐτῆς, σχηματίζει ὑποστάθμην, ἥτις προϊόντος τοῦ χρόνου ἀποκτᾷ μεγάλην σκληρότητα, προερχομένην ἐκ τῆς βραδύτητος τῆς γενέσεώς της.

Ἐπικολλήσεις τιτανοῦχοι σχηματίζονται ἀφ' ἑαυτῶν ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς ἐπιφανείας τῶν ὑδραγωγῶν σωλήνων, τοὺς ὁποίους ἐνίοτε αὐξανόμεναι ἐμφράσσουσιν ἐντελῶς.

Εἰς τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα ἀνευρίσκομεν τὴν ἐξήγησιν φυσικῶν φαινομένων μεγάλου δι' ἡμᾶς διαφέροντος.

Οὕτως ὁ θόλος σπηλαίων τινῶν καλύπτεται ὑπὸ μακρῶν λιθίνων ἐξογκώσεων αἰχμηρῶν καὶ κωνοειδῶν, ἃς ὀνομάζουσι *σταλακτίτας*. Οὗτοι σύγκεινται ἐξ ἀσβεστολίθου τὸ πλεῖστον, παραχθέντος ἐκεῖ ὡς ἑξῆς.

Τὰ ὕδατα, ἅτινα διαβρέχουσι τὴν ἄνω τῶν σπηλαίων τούτων γῆν, διέρχονται διὰ τοῦ ἐδάφους καὶ νοτίζουσι τὰ ἐσωτερικὰ τοιχώματα αὐτῶν· ἐξερχόμενα δὲ διὰ τῶν σχισμῶν εἰς τὸν ἀέρα, τὸν πληροῦντα τὴν ὑπόγειον κοιλότητα, ἀποβάλλουσι τὸ ἀνθρακικὸν ὀξύ, τὸ ὁποῖον περιέχουσι, καὶ οὕτως ἀφαιρουμένου τοῦ αἰτίου τῆς διαλύσεως τῆς τιτάνου ἐντὸς τοῦ ὕδατος, κατατίθεται ἡ τίτανος εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ θόλου τῶν σπηλαίων· οὕτω δ' ὁ σταλακτίτης ἄρχεται ἐκ μικρᾶς κηλῖδος, ἐπειδὴ δὲ τὸ ὕδωρ ἀκαταπαύστως ἐξέρχεται, σχηματίζεται ἐπ' αὐτῆς μικρὰ ἐξοχή, ἥτις προϊόντος τοῦ χρόνου μεγεθυνομένη, μηκύνεται πρὸς τὰ κάτω, ὑπήκουσα εἰς τὸν νόμον τῆς βαρύτητος, ὃν ἀκολουθεῖ τὸ καταρρέον ὕδωρ [ἐνίοτε δ' αἱ σταγόνες πίπτουσι καὶ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους· ἐπειδὴ δὲ καὶ αὐτόθι ἐπαναλαμβάνεται τὸ αὐτὸ φαινόμενον, συμβαίνει ὥστε ἐνῷ κατέρχεται ἄνωθεν στήλη ν' ἀνέρχηται κάτωθεν ἑτέρα, συνεχέστατα δ' ἑ-

Digitized by Google

νοῦνται] καὶ σχηματίζονται οὕτως οἱ λαμπροὶ ἐκεῖνοι κρεμαστοὶ λίθοι καὶ κίονες, οἱ ἔχοντες ἀπείρους κρυσταλλίνους ἐπιφανείας καὶ ὄντες τὸ κόσμημα τῶν ὑπογείων ἐκείνων ἀνακτόρων.

[Ἐκ τῶν ἐν Ἑλλάδι σπηλαίων τῶν ἐχόντων σταλακτίτας σημειοῦμεν τὸ περίφημον σπήλαιον τῆς Ἀντιπάρου, τοῦ ὁποίου τινὲς τῶν σταλακτιτῶν ἔχουσι τὸν πυρῆνα ἐκ τιτανολίθου, τὸν δὲ φλοιὸν ἐξ ἰώδους ἀρραγωνίτου. Ἕτερα σπήλαια τοιαῦτα εἶναι τὸ τοῦ Διὸς ἐν Νάξῳ, τανῦν τῆς Παναγίας, τὸ πρὸς Ν. τῆς Κερατίας, τὸ τοῦ Πεντελικοῦ, τὸ τῆς Φολεγάνδρου].

Τὸ ὕδωρ ὡσαύτως πηγῶν τινων περιέχει τοσαύτην τίτανον ἀνθρακικὴν, ὥστε καταλείπει ῥέον παχεῖαν ὑποστάθμην, σχηματίζον ἀπολιθώματα, ἅτινα δίδουσιν ἡμῖν ἀκριβῆ ἔννοιαν τοῦ τρόπου καθ' ὃν ἐσχηματίσθησαν κατὰ τοὺς γεωλογικοὺς χρόνους τὰ διάφορα στρώματα τοῦ τιτανολίθου. Ἡ περίφημος πηγὴ τοῦ Σαὶντ-Ἀλλὺρ πλησίον τοῦ Κλερμὸντ κατέθηκεν ὑπερμεγέθη ὄγκον τιτανολίθου μήκους 100 μέτρων. Ὑπάρχουσιν ἐν Ἀσίᾳ πηγαὶ, αἵτινες ἐσχημάτισαν ἀληθῆ ὄρη.

Ἡ ὑποστάθμη ἡ τιτανοῦχος παράγεται ταχύτερον κατὰ τὴν θέρμασιν τοῦ ὕδατος· συμβαίνει μάλιστα ὕδατα, μὴ σχηματίζοντα ἐπικολλήσεις τιτανούχους ὑπὸ τὴν φυσικὴν θερμοκρασίαν, ν' ἀποκτῶσι τὴν ἰδιότητα ταύτην διὰ τῆς μακρᾶς βράσεως, διὰ τῆς ὁποίας ἀποδιώκεται ἡ μικρὰ ποσότης τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέος. Ἐὰν δὲ τοῦτο συμβῇ εἰς ὕδωρ γυψῶδες, ἡ ὑποστάθμη αὐτοῦ θὰ περιέχῃ γύψον, καὶ ὁ πυθμὴν τοῦ ἀγγείου θὰ καλυφθῇ ἐκ στρώμματος σκληροτάτου, συγκειμένου ἐκ τῶν δύο ἀλάτων τῆς τιτάνου, ἅτινα πρὶν ἦσαν διαλελυμένα ἐν τῷ ὕδατι.

Οἱ λέβητες, ἐν οἷς βράζεται συνήθως τὸ ὕδωρ, καλύπτονται ἐσωτερικῶς ὑπὸ τῆς ὑπολεύκου ταύτης ὑποστάθμης, τῆς ἐκ τιτανολίθου συγκειμένης· ἡ τῶν λεβήτων δὲ τῶν ἀτμομηχανῶν περιέχει καὶ γύψον, διὸ εἶναι σκληροτέρα καὶ συμπαγεστέρα.

Ἡ ἰδιότης αὐτη τῶν τιτανούχων ὑδάτων εἶναι ἐπιβλαβὴς καὶ λίαν σπουδαία, ὥστε ἐφείλκυσε τὴν μελέτην τῶν ἀνθρώπων, ἰδίᾳ δὲ τῆς βιομηχανίας. Ὄντως δὲ ἡ ὑποστάθμη τοῦ ὕδατος τῶν ἀτμολεβήτων, τὸ *πωρί*, ὡς κοινῶς λέγομεν, δύναται ν' ἀποκτήσῃ πυκνότητα καὶ στερεότητα τοιαύτην, ὥστε νὰ σχηματίσῃ ἐντὸς αὐτῶν οἱονεὶ δεύτερον λέβητα ἐπικεκολλημένον ἐπὶ τοῦ μεταλλικοῦ. Ὅταν δὲ τοιοῦτόν τι συμβῇ τὸ ὕδωρ δὲν θερμαίνεται ἀμέσως ἐκ τῆς θερμότητος, τῆς μεταβιβαζομένης διὰ τοῦ μετάλλου τοῦ ἀτμολέβητος, ἀλλ' ἐμμέσως.

Ἐὰν δὲ ὡς ἐκ τῆς διαστολῆς τοῦ ἀτμολέβητος, τῆς προερχομένης ἐκ τῆς ἰσχυρᾶς πυρακτώσεως, τὸ *πωρὶ* αὐτὸ διαρραγῇ, τὸ ὕδωρ φερόμενον εἰς τὴν ἐρυθρὰν ἐπιφάνειαν τοῦ μετάλλου μεταβάλλεται τάχιστα εἰς χειμάρρους ἀτμοῦ, ἐξ οὗ ἐπέρχεται ἔκρηξις.

Ἀνεζήτησαν πρὸ πολλοῦ τὰ μέσα ὅπως ἐμποδίσωσι τὸν σχηματισμὸν τῆς ὑποστάθμης· κατώρθωσαν δ' ἐν μέρει τὸ τοιοῦτον, εἴτε ῥίπτοντες εἰς τὸ ὕδωρ τοῦ ἀτμολέβητος ὕλας στυπτικὰς, οἷον φλοιὸν τῆς δρυὸς, αἵτινες συνδυαζόμεναι μετὰ τοῦ τιτανώδους ἰζήματος, καθόσον τοῦτο γεννᾶται, μεταβάλλονται εἰς πολτώδη ὕλην, εἴτε διατέμνοντες τὸ ἴζημα διὰ μηχανισμοῦ, διὰ σκληρῶν σωμάτων, οἷον τεμαχίων σιδηρῶν, ἅτινα ἀδιακόπως κινοῦνται ἐν τῷ βράζοντι ὕδατι. Οὕτω δὲ παράγεται ὑποστάθμη πηλώδης εὐκόλως ἐξαγομένη. [Τὸ ἀτόπημα τοῦτο διορθοῦται καὶ διὰ προσθήκης ἐντὸς τοῦ ὕδατος ἀμμωνίας. Δι' αὐτῆς σχηματίζεται διαλυτὴ χλωροῦχος τίτανος καὶ πτητικὴ ἀνθρακικὴ ἀμμωνία].

Τὸ ὕδωρ, πλὴν τῆς προεκτεθείσης χρήσεως, χρησιμεύει καὶ πρὸς πλύσιν τῶν ἐνδυμάτων. Ὅταν ὅμως περιέχῃ τιτανοῦχα ἅλατα, καθιστᾷ ἄχρηστον τὸν σάπωνα, ὃν μεταχειριζόμεθα πρὸς καθαρισμὸν, διότι τὰ ἅλατα τῆς τιτάνου, ἑνούμενα μετὰ τῶν λιπαρῶν ὀξέων τοῦ σάπωνος, σχηματίζουσι θρόμβους ἀδιαλύτους ἐν τῷ ὕδατι, μὴ ἔχοντας καθαρτικὴν δύναμιν. Ἡ ὕπαρξις λοιπὸν τιτανούχων ἀλάτων ἐν τῷ ὕδατι εἶναι ἐπιζημία εἰς τὴν οἰκονομίαν, διότι καθιστᾷ μέρος τοῦ σάπωνος ἄχρηστον. Ὑπελόγισαν δὲ ὅτι ἂν ἐν Γαλλίᾳ πρὸς πλύσιν τῶν ἐνδυμάτων μετεχειρίζοντο, ἀντὶ τοῦ ὕδατος τῶν πηγῶν καὶ τῶν ποταμῶν, ὕδωρ καθαρὸν, θὰ ἐπήρχετο οἰκονομία πολλῶν ἑκατομμυρίων φράγκων ἐκ τοῦ καταναλισκομένου σάπωνος.

Τέλος ἡ ἄφθονος ποσότης οὐσιῶν τιτανούχων ἐν τῷ ὕδατι ἔχει καὶ ἕτερον κακὸν, τὸ ὅτι διακωλύει τὴν ἕψησιν τῶν ὀσπρίων. Τοῦτο δὲ διδασκόμεθα διὰ τοῦ ἑξῆς πειράματος. Ἐὰν θέσωμεν ἐν μεγάλῳ ἀγγείῳ, περιέχοντι ὕδωρ, δύο ἕτερα ἀγγεῖα περιέχοντα τὴν αὐτὴν ποσότητα ξηρῶν φασιόλων, καὶ εἰς μὲν τὸ ἓν ῥίψωμεν ὕδωρ καθαρὸν, εἰς τὸ ἕτερον δὲ ὕδωρ ἐκ φρέατος, περιέχοντος ἀφθονίαν τιτανούχων οὐσιῶν, τὸ δὲ διπλάγγειον ὡς ἔχει θέσωμεν εἰς τὸ πῦρ, καὶ θερμάνωμεν ὑπὸ τὸν αὐτὸν χρόνον καὶ ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ὅρους, θέλομεν ἰδεῖ ὅτι οἱ φασίολοι, οἱ βράσαντες ἐν τῷ καθαρῷ ὕδατι, ἐψήθησαν ἐντελῶς, οἱ βράσαντες δὲ ἐν τῷ φρεατίῳ ὕδατι ἔμειναν σκληροὶ ὡς ἦσαν ἀρχικῶς· [ὁ λόγος τούτου εἶναι ὅτι κατὰ τὸν βρασμὸν τοῦ ὕδατος ἀπέρχεται τὸ ἐν αὐτῷ ἀνθρακικὸν ὀξὺ καὶ οὕτω τὰ τιτανώδη μόρια ἐναποτίθενται ἐντὸς τῶν πόρων τῶν ὀσπρίων καὶ ἑνούμενα μετὰ τῆς ἐν τοῖς ὀσπρίοις περιεχομένης ὀσπρεΐνης σχηματίζουσιν ἕνωσιν σχεδὸν ἀδιάλυτον].

Ὡς πρὸς τὸ πόσιμον δὲ ὕδωρ, εἶναι βλαβερὸν νὰ μεταχειριζώμεθα ὕδωρ τιτανοῦχον; Δὲν

Digitized by Google

νομίζομεν. Ἀναμφιβόλως μεγάλη ποσότης ἁλάτων τῆς τιτάνου δίδει εἰς τὸ ὕδωρ γεῦσιν δυσάρεστον καὶ καθιστᾷ αὐτὸ δύσπεπτον. Ὅταν ὅμως ἡ ποσότης εἶναι μικρά, τότε τὸ ὕδωρ κέκτηται εὐάρεστον γεῦσιν καὶ καθίσταται ὠφέλιμον εἰς τὴν θρέψιν. Προείπομεν δὲ ὅτι τὰ ὀστᾶ τοῦ ἀνθρωπίνου σκελετοῦ καὶ τῶν ζῴων σύγκεινται ἐξ ἁλάτων ἀσβέστου. Ἐξάγομεν δ' ἐκ τούτου τὸ συμπέρασμα ὅτι ἐν τῷ ὕδατι εὑρίσκονται αἱ οὐσίαι, αἱ σχηματίζουσαι τὸ σύστημα τῶν ὀστῶν τῶν ζῴων. Ἡ παρατήρησις δὲ αὕτη τοῦ σχηματισμοῦ τῶν ὀστῶν ἐκ τῶν τιτανούχων οὐσιῶν τοῦ ὕδατος μαρτυρεῖται καὶ ἐὰν καταβῶμεν τὴν κλίμακα τῶν ὄντων μέχρι τῶν μαλακίων, οἷα εἶναι τὰ ὄστρεα, ὧν τὸ λίθινον ὄστρακον, τὸ συγκείμενον ἐκ τιτάνου, ἔλαβε γένεσιν ἐκ τῶν διαλελυμένων ἐν τῷ ὕδατι, ἐν ᾧ ζῶσιν, ἁλάτων.

Ἐὰν ἤδη ἀναθεωρήσωμεν ἐν τῷ συνόλῳ αὐτῶν τὰ διάφορα φαινόμενα, ἅτινα ἀνωτέρω περιεγράψαμεν, θὰ καταλήξωμεν εἰς τὰ ἑπόμενα συμπεράσματα.

Τὸ ὕδωρ τῆς βροχῆς διαλύον τὰ τιτανοῦχα ἅλατα, ἅτινα ἀποτελοῦσι τὴν ἤπειρον, φέρει διὰ τῶν ποταμῶν εἰς τὴν θάλασσαν ἄπειρον ποσότητα ἐκ τῶν ὑλῶν τούτων. Τὰ μαλάκια, τὰ ὀστρακόδερμα, τὰ κοράλια, καὶ ἄλλαι μυριάδες ζῴων, ἅτινα ἡ θάλασσα περικλείει εἰς τοὺς κόλπους της, εἶναι τεταγμένα ὑπὸ τῆς φύσεως νὰ ἐξαντλῶσιν ἀπὸ τοῦ ὕδατος ἐν ᾧ βιοῦσι τὴν ἀφθονίαν τῶν τιτανούχων ἁλάτων καὶ ἐπαναφέρωσι τὴν ἰσορροπίαν τῶν συστατικῶν της. Ταῦτα θνήσκοντα, καταλείπουσι τὰ ὄστρακα αὐτῶν προσκεκολλημένα ἐπὶ τῶν βράχων, ἔνθα ἔζων, αἱ δὲ πολυάριθμοι γενεαὶ αὐτῶν ἐπισωρεύουσιν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ σημείου τοιαύτας ποσότητας ἐκ τῶν λειψάνων αὐτῶν, ὥστε σχηματίζουσι νήσους, αἵτινες ἑκάστοτε φαίνονται ὑψούμεναι ἐκ τοῦ μέσου τοῦ Ὠκεανοῦ. Ἡ σπουδὴ δὲ τῆς φύσεως δεικνύει ἡμῖν ἀνὰ πᾶν βῆμα τὴν μεγάλην ἁρμονίαν τῶν νόμων τούτων.

Τὸ πόρισμα τῆς μελέτης ταύτης θὰ καταστήσῃ εὔληπτον, νομίζομεν, τὴν ὑπάρχουσαν σχέσιν μεταξὺ ὅλων τῶν γεγονότων, ἅτινα προεξετέθησαν.

Ὁ τιτανόλιθος ἢ ἡ ἀνθρακικὴ τίτανος εἶναι μία τῶν ἀφθονωτέρων οὐσιῶν τῶν περιεχομένων ἐν τῇ φύσει. Εὑρίσκεται δὲ ὑπὸ τὰς ποικιλωτέρας μορφάς, ἃς ἀπηριθμήσαμεν. Σύγκειται ἐκ δύο οὐσιῶν, ἐξ ἀερίου, τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέος, καὶ ἐξ ἀλκάλεος, τῆς ἀσβέστου. Τὸ ἀνθρακικὸν ὀξὺ παραγόμενον ἐξ ἀπείρων αἰτίων, ὡς τῆς καύσεως, τῆς ἀναπνοῆς τῶν ζῴων, ἐν ἀφθονίᾳ εἶναι διακεχυμένον ἐν τῷ περιβάλλοντι ἡμᾶς ἀέρι. Ἡ ἄσβεστος εἶναι προϊὸν τῆς τέχνης, ἔχουσα ἐφήμερον ὕπαρξιν, διότι τάχιστα δράττεται τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέος, καὶ εἰς τὴν ἰδιότητα αὐτῆς ταύτην ἔγκειται τὸ μυστήριον τῆς χρήσεώς της ὡς συγκολλητικοῦ μέσου.

Τὰ τιτανοῦχα ἅλατα εἴς τινας περιστάσεις εἶναι διαλυτὰ ἐν τῷ ὕδατι. Ἀνεπτύξαμεν τὰ πορίσματα τῆς ἰδιότητος ταύτης ὡς πρὸς τὴν βιομηχανικὴν καὶ οἰκονομικὴν χρῆσιν τοῦ ὕδατος. Κατεδείξαμεν τέλος ὅτι ἡ ἰδιότης αὕτη εἶναι ἡ ἀφορμὴ τοῦ σχηματισμοῦ γαιῶν τιτανούχων, εἴτε κατὰ τοὺς χρόνους τοὺς γεωλογικούς, εἴτε μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς.

Τοιαύτη εἶναι ἡ ἱστορία τῆς οὐσίας ταύτης, ἥτις τόσον μεγάλην ἔχει σημασίαν εἰς τὰ ὑλικὰ συμβάντα τῆς ἡμετέρας γῆς, καὶ τῆς ὁποίας ἡ σπουδὴ ἔδωκεν εἰς τὴν ἐπιστήμην ἀφορμὴν πρὸς θαυμασίας ἐφευρέσεις, καὶ ἥτις τοσοῦτον συνετέλεσεν εἰς τὴν εὐημερίαν τοῦ ἀνθρώπου καὶ εἰς τὴν πρόοδον τῆς βιομηχανίας, καὶ τὴν ὁποίαν σοφός, θαυμαστὴς αὐτῆς, ὠνόμασεν *ἀληθῆ πολύτιμον λίθον*.

E. Paul Bérard.

ΤΡΕΙΣ ΓΕΝΝΑΙΟΙ ΑΡΜΑΤΩΛΟΙ

Τρεῖς ἁρματωλοὶ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, Ἀγγελῆς Σουμίλας ἢ Βλαχαγγέλης, ἐξ Ἰωαννίνων, Πάνος Μεϊτάνης, ἐκ Κατούνης τῆς Ἀκαρνανίας, καὶ τὸ Μικρὸ Χαρμόπουλο, ἐξ Ἀγράφων, ἕνεκα τῆς πρὸς αὐτοὺς ὑπόπτου διαγωγῆς τῆς τουρκικῆς ἐξουσίας, περιεφέροντο ὡς ἀντάρται ἐν Ἀκαρνανίᾳ, ποτὲ μὲν κατὰ ξηρὰν προσβάλλοντες τοὺς Τούρκους, ποτὲ δὲ κατὰ θάλασσαν τοὺς Βενετούς. Ἡ Ἑνετικὴ δημοκρατία, διαρκούσης τῆς μυριονέκρου πολιορκίας τῆς Κρήτης, κατώρθωσεν ἵνα συλλάβῃ αὐτούς, διὰ προδοσίας, κατὰ τὰ παράλια τῆς Βονίτσης. Ἐνῷ δὲ δέσμιοι ἐπὶ τῆς Ἑνετικῆς γαλέρας ἐφέροντο εἰς Βενετίαν, Ἀλγερικὸν πειρατικὸν παρουσιασθὲν κατὰ τὰ παράλια τῆς Δαλματίας, προσεκάλεσε τοὺς Ἑνετοὺς εἰς παράδοσιν. Ὁ πλοίαρχος, μετὰ μικρὸν ἀκροβολισμόν, συνήνεσεν ἵνα παραδοθῇ καθορῶν τὸ ὑπερβάλλον τῶν πολεμίων. Οἱ αἰχμάλωτοι ἁρματωλοὶ ἀκούσαντες τὸν θόρυβον ἠρώτησαν ναύτην τινὰ περὶ τῆς αἰτίας· μαθόντες δὲ τ' ἀποφασισθέντα παρεκάλεσαν τὸν πλοίαρχον νὰ τοὺς λύσῃ τὰ δεσμά, ἵνα πολεμήσωσι κατὰ τῶν Ἀλγερινῶν.

Ὁ πλοίαρχος, συλλογιζόμενος ὅτι καὶ οὕτω καὶ ἄλλως ἤθελον ἀπολεσθῆ, καὶ γνωρίζων ἅμα τὴν καρτεροψυχίαν τῶν δεσμωτῶν, παρεδέχθη τὴν αἴτησιν. Ἀφοῦ δὲ οἱ ἁρματωλοὶ ἐλύθησαν καὶ ἔλαβον ἀνὰ χεῖρας τὰ προσφιλῆ ὅπλα των, ἐπήδησαν πυροβολοῦντες καὶ ἀλαλάζοντες ἐπὶ τοῦ κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν προσεγγίσαντος πρὸς παραλαβὴν τῶν αἰχμαλώτων πειρατικοῦ. Οἱ Ἑνετοὶ ἐνθαρρυνθέντες τοὺς ἠκολούθησαν, καὶ μετ' οὐ πολὺ ἐκ τῶν Ἀλγερινῶν οἱ μὲν ἐφονεύθησαν, οἱ δὲ ἠχμαλωτίσθησαν. Οἱ νικηταὶ δέσαντες ὄπισθεν τὸ Ἀλγερικὸν πειρατικὸν

Digitized by Google

εἰσῆλθον ἐν θριάμβῳ εἰς Βενετίαν. Ὁ πλοίαρχος, ἐκτιμῶν τὸ μέγεθος τῆς προσφερθείσης ὑπηρεσίας, ἀνέφερε μετὰ μεγίστων ἐπαίνων τὸ γεγονὸς εἰς τὴν Γερουσίαν, ἥτις ἀντήμειψε γενναίως τοὺς τρεῖς ἁρματωλοὺς, παραχωρήσασα αὐτοῖς βαθμοὺς καὶ γαίας.

ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΣ ΚΟΝΤΟΥΡΒΙΑΣ

Ἐσχάτως ἐτελέσθη ἐν Λευκάδι δημοτελὲς μνημόσυνον ὑπὲρ τοῦ ἐν Λυκουρσίῳ ἡρωϊκῶς πεσόντος ἰταλοῦ ἐθελοντοῦ Λουδοβίκου Κοντούρβια. Αἱ κυρίαι τῆς Λευκάδος ἔπλεξαν ὡραιότατον στέφανον ὑπὲρ τοῦ φονευθέντος ἥρωος, ἐν ᾧ ὑπῆρχε προσηρτημένον τετράστιχον τοῦ κ. Ἀριστοτέλους Βαλαωρίτου. Ἐπειδὴ δὲ οἱ στίχοι οὗτοι κατεχωρίσθησαν ἔν τινι ἐφημερίδι παρεφθαρμένοι, δημοσιεύομεν αὐτοὺς κατὰ τὸ ἀποσταλὲν ἡμῖν ἀντίγραφον τοῦ φίλου ποιητοῦ:

Σ. τ. Δ.

Τώρα ποῦ ἡ μαύρη μας ἡ γῆ, ἀνήμερο λιοντάρι,
Ἔλαβε ἀνέλπιστη τιμὴ 'ς τὸν κόρφο νὰ σὲ πάρῃ
Τ' ἀνδρειωμένο τὸ αἷμά σου θὰ γίνῃ 'ς τὸν αἰῶνα
Ἀνάμεσό μας ἄφθαρτη, παντοτεινὴ ἀῤῥαβῶνα.

ΑΡΙΘΜΟΙ

Ἐφημερίς τις, χλευάζουσα τοὺς πολέμους, οἵτινες γίνονται δῆθεν ἐπὶ φιλανθρώποις σκοποῖς, ὑπολογίζει ὡς ἑξῆς τὴν ἀπώλειαν τῶν ψυχῶν, ἧς ἐγένετο παραίτιος ὁ τελευταῖος ῥωσσοτουρκικὸς πόλεμος·

Ῥῶσσοι νεκροὶ καὶ τραυματίαι . . .	100,000
Τοῦρκοι νεκροὶ καὶ τραυματίαι . . .	100,000
Βούλγαροι σφαγέντες ὑπὸ τῶν Τούρκων	3,000
Τοῦρκοι σφαγέντες, ἢ ἀποθανόντες ἐκ πείνης καὶ νόσων	500,000
Σύνολον θανάτων	703,000

Τώρα ὁ τύφος, προστίθησιν ἡ αὐτὴ ἐφημερὶς, συμπληροῖ τὸ ἔργον τῶν φιλανθρώπων ἐπωμιδοφόρων. Ἐκ 1500 ἀνθρώπων τὸ φιλανδικὸν σύνταγμα ἀπώλεσεν ἐκ τῆς νόσου ταύτης 900! Ἡ Φιλιππούπολις, ἀριθμοῦσα πρὶν 40,000 κατοίκων, μόλις περιλαμβάνει νῦν 20,000. Ποία δὲ ὑπῆρξεν ἡ τύχη τῶν γυναικῶν καὶ τῶν παιδίων τῶν Ῥώσσων στρατιωτῶν κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐκστρατείας; Ἔκθεσίς τις τοῦ Δημαρχείου μικρᾶς πόλεως τοῦ κυβερνείου Ῥιαζὰμ ἀναφέρει ὅτι αἱ οἰκογένειαι αἱ ὁπωσοῦν εὐποροῦσαι ἠναγκάσθησαν νὰ πωλήσωσιν εἰς εὐτελεῖς τιμὰς τὰ κτήματά των, ὅπως τραφῶσι καὶ πληρώσωσι τοὺς φόρους· αἱ πενόμεναι ἔζησαν ἐξ ἀρχῆς ἐξ ἐλέους. Κατ' Ἰούνιον ὅμως δὲν ὑπῆρχε πλέον κοινωνικὴ διάκρισις. Πάντες ἐστεροῦντο καὶ ἄρτου καὶ ἐνδυμάτων καὶ τὸ Δημαρχεῖον ἠναγκάσθη νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς τὰς μᾶλλον κατεπειγούσας ἀνάγκας. Ἀλλὰ ποία ἦτον ἡ χρηματικὴ αὕτη βοήθεια; Τρία ῥούβλια ἐπὶ τρεῖς μῆνας ὑπῆρξαν ἡ μόνη συνδρομὴ, ἣν ἔλαβεν οἰκογένεια συγκειμένη ἐκ μιᾶς γραίας μάμμης, ἐκ τῆς μητρὸς καὶ ἐξ ἓξ τέκνων. Μαντεύει τις πόσαι συμφοραὶ ὑποκρύπτονται ὑπὸ τὴν ἁπλῆν ταύτην διήγησιν!

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

⁂ Ὁ ὀρεγόμενος νὰ κατορθώσῃ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ μέγα τι δὲν πρέπει νὰ ὀπισθοδρομῇ οὔτε ἐνώπιον κόπων, οὔτε ἐνώπιον ἀγώνων καὶ συγκρούσεων πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ νὰ ῥίπτεται κλείων τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὴν ἀνεμοζάλην. (T. Koerner.)

⁂ Ἂν αἱ γαλαῖ εἶχον πτερὰ οὐδὲν ἤθελεν ἀπομείνει πτηνὸν, ἂν δὲ ἕκαστος ἀπελάμβανε ὅ τι ἐποφθαλμιᾷ, δὲν ἤθελεν ἀπομείνει τίποτε διὰ κανένα. (Herder.)

⁂ Ἡ ἐκδίκησις ἐξισόνει τὸν ἄνθρωπον πρὸς τὸν ἐχθρὸν αὐτοῦ, ἐνῷ ἡ συγγνώμη τὸν καθιστᾷ ἀνώτερον αὐτοῦ.

⁂ Ὁ λεγόμενος «τύπος» εἶνε δάσος παράγον πολλὰ φύλλα, ὀλίγα ἄνθη, ὀλιγωτέρους δὲ καρπούς.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

〰 Οἱ μηχανικοὶ τῶν σιδηροδρόμων παρετήρησαν ὅτι πᾶσαι αἱ σιδηραῖ ῥάβδοι, ὀλίγας ἡμέρας ἀφ' οὗ τοποθετηθῶσι, μεταποιοῦνται κατὰ τὰ δύο αὐτῶν ἄκρα εἰς ἰσχυροὺς μαγνήτας δυναμένους νὰ ἑλκύσωσι καὶ νὰ συγκρατήσωσι σιδηρᾶ κλειδία καὶ ἄλλα πράγματα ἰσχυρότερα. Καὶ ἐὰν αἱ ῥάβδοι ἀφαιρεθῶσιν ἀπὸ τῆς θέσεώς των διατηροῦσιν ἔτι τὸν μαγνητισμὸν, ὅστις ὅμως κατ' ὀλίγον ἐξαφανίζεται. Ὁ μαγνητισμὸς τῶν ῥάβδων διαγινώσκεται μόνον ἀφ' οὗ ἀφαιρεθῶσιν οἱ ξύλινοι στρωτῆρες, παρευθὺς δ' ἐξαφανίζεται ἅμα ὡς οἱ στρωτῆρες τεθῶσιν ἐν τῇ θέσει των.

Ὅθεν σχηματίζονται δύο ῥεύματα ἀντίθετα κατὰ τὰ ἀντίστοιχα ἄκρα τῶν ῥάβδων.

Ἡ παραγωγὴ μαγνητισμοῦ ἐν τοῖς ῥάβδοις τῶν ἐν ἐνεργείᾳ σιδηροδρόμων ἐξηγεῖται διὰ τῆς τριβῆς τῶν τροχῶν τῶν ἁμαξῶν ἐπὶ τῶν ῥάβδων καὶ τῶν ἐκ τούτου προερχομένων κλονισμῶν. Πειράματα δὲ εἰδικὰ ἀπέδειξαν ὅτι οὐδόλως παράγονται ῥεύματα ἐξ ἐπαγωγῆς.

Δὲν εἶνε δὲ ἀδύνατον ὁ οὕτω παραγόμενος μαγνητισμὸς νὰ ἐπιδρᾷ ἐπωφελῶς ἐπὶ τῆς στερεότητος τῆς ὁδοῦ καὶ νὰ αὐξάνῃ τὴν προσάφειαν τῶν τροχῶν ἐπὶ τῶν ῥάβδων, ἥτις, ὡς γνωστὸν, εἶνε ἡ οὐσιώδης αἰτία δι' ἣν προχωροῦσιν αἱ ἀτμάμαξαι.

Γνωστὸν δ' ἄλλως τε εἶνε ὅτι τὸ δυνατὸν τῆς προσαφείας ταύτης ἐξήγειρε μεγίστας ἀμφιβολίας εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς κατασκευῆς τῶν σιδηροδρόμων. Καὶ οἱ σπουδαιότατοι τῶν ἐπιστημόνων ἐβεβαίουν ὅτι τὸ πρᾶγμα ἦτο ἐναντίον πρὸς πάντας τοὺς νόμους τῆς μηχανικῆς,

Digitized by Google

καὶ ὅτι οἱ τροχοὶ τῆς ἀτμαμάξης θὰ περιεστρέφοντο περὶ ἑαυτοὺς ἄνευ οὐδεμιᾶς δυνάμεως ἕλξεως, πλὴν ἐὰν κατεσκευάζοντο αἱ ῥάβδοι δι' ἀλληλουχίας τροχῶν. Ἀλλ' ἡ πεῖρα ὅμως ἀπέδειξε πόσον ἀβάσιμοι ἦσαν οἱ φόβοι ἐκεῖνοι· ἀλλ' ἴσως πρέπει νὰ ἴδωμεν ἐν τῷ σήμερον παρατηρηθέντι φαινομένῳ ἰσχυράν τινα αἰτίαν τῆς ἐπὶ τῶν σιδηροδρόμων ἐπιρροῆς τῆς ἕλξεως.

Ἡμέραν τινά, τέσσαρες ἀξιωματικοὶ ἐγευμάτιζον παρὰ τῷ γενναίῳ συνταγματάρχῃ Ἐδμόνδῳ ἐν ταῖς Κάτω Χώραις, ὅτε συμπολίτης τις αὐτοῦ (Σκῶτος) εἰσελθὼν τῷ εἶπε τὰ ἑξῆς· «Μυλόρδε! ὁ εὐγενὴς πατήρ σας καὶ πάντες οἱ ἱππόται καὶ εὐγενεῖς υἱοὶ καὶ ἀδελφοί του χαίρουσιν ἄκραν ὑγείαν». Ὁ συνταγματάρχης ὑψώσας τοὺς ὤμους ἐμειδίασεν· ἀποταθεὶς δὲ πρὸς τοὺς συνδαιτυμόνας εἶπε· Κύριοι, μὴ πιστεύσετε μήτε λέξιν ἐξ ὅσων ἠκούσατε· διότι ὁ πατήρ μου εἶνε πτωχὸς ἀρτοποιὸς ἐν Ἐδιμβοῦργ, ὅστις μετὰ πολλοῦ κόπου διατρέφεται μόλις ἐκ τῆς ἐργασίας του· οὐδεὶς εὐγενὴς ὑπάρχει ἐν τῇ οἰκογενείᾳ μου. Ὁ ἄνθρωπος οὗτος ἠθέλησε νὰ μὲ κολακεύσῃ, καὶ νὰ σᾶς κάμῃ νὰ νομίσητε ὅτι ἐγεννήθην ἐντὸς μεγάρου· οὐχί, συστρατιῶταί μου, ἐγεννήθην ἐντὸς ἐργαστηρίου, καὶ δὲν ἐρυθριῶ διὰ τοῦτο.

Ἡ ἐξ Ἄργους περιώνυμος Τελέσιλλα, πλὴν τῆς περὶ τὴν λυρικὴν ποίησιν δεινότητος αὐτῆς, εἶχε καὶ σπανίαν φιλοπατρίαν· διότι μαχόμενοί ποτε πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους οἱ Ἀργεῖοι καὶ ἀτυχήσαντες εἰς ἄκρον, οἱ μὲν ἔπεσον εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης, οἱ δὲ καταφυγόντες εἰς δάσος ἀπωλέσθησαν καὶ αὐτοὶ ὑπὸ τοῦ πυρός, ὅπερ παρασπονδήσαντες οἱ νικηταὶ ἔβαλον εἰς τὸ δάσος. Ὁ Κλεομένης ὡδήγησε τότε τοὺς Λακεδαιμονίους εἰς τὸ ἔρημον ἀνδρῶν Ἄργος· ἀλλ' ἡ Τελέσιλλα, συναθροίσασα τοὺς δούλους καὶ πάντας, τοὺς ἕνεκα γήρους ἢ νεότητος ἀδυνατοῦντας νὰ φέρωσιν ὅπλα, ἀνεβίβασεν εἰς τὸ τεῖχος· τὰς δὲ ἀκμαζούσας τῶν γυναικῶν ὁπλίσασα παρέταξεν ἐκεῖ ὅθεν ἔμελλε νὰ εἰσβάλῃ ὁ ἐχθρός. Καὶ ὅτε ἐφάνησαν ἀλαλάζοντες οἱ πολέμιοι, οὐ μόνον δὲν ἐτρόμαξαν ἐκεῖναι, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ δαιμονίας τόλμης καταληφθεῖσαι ἀπεκρούσαντο τὸν Κλεομένην, πολλοὺς ἐκ τῶν περὶ αὐτὸν ἀποκτείνασαι. Σκεφθέντες οἱ Λακεδαιμόνιοι ὅτι εἰ μὲν ἐνίκων γυναῖκας, τὸ κατόρθωμα δὲν ἦτο ἐπίφθονον, εἰ δὲ ἐνικῶντο ὑπὸ γυναικῶν, ἡ συμφορὰ θ' ἀνεκηρύττετο ἐπονείδιστος, ὑπεχώρησαν. Ἔκτοτε ὁ Ἄρης ἀριθμεῖται ἐν Ἄργει Θεὸς γυναικῶν· ἐθεσπίσθη δὲ καὶ ἐνιαύσιος ἑορτή, τὰ Ὑβριστικὰ καλουμένη, καθ' ἣν αἱ μὲν γυναῖκες ἐφόρουν χιτῶνας ἀνδρικοὺς καὶ χλαμύδας, οἱ δὲ ἄνδρες πέπλους γυναικῶν καὶ καλύπτρας.

Φίλιππος ὁ βασιλεὺς τῆς Ἰσπανίας, ἀφοῦ ἀπώλεσε τὸ βασίλειον τῆς Πορτογαλλίας καὶ πολλὰς ἄλλας ἐπαρχίας, ἀπεφάσισε νὰ ἐπικληθῇ *Μέγας*! Τοῦτο ἀκούσας Ἰσπανός τις μεγιστάν, εἶπεν· «Ὁ Βασιλεὺς ἡμῶν καὶ Κύριος ὁμοιάζει τὰς ἐπὶ τῆς γῆς ὀπάς, ἀπὸ τὰς ὁποίας ὅσον ἀφαιρεῖ τις χῶμα τόσον εὐρύνονται καὶ μεγαλύνονται.»

Ὁ Ἰωάννης Ἰάκωβος Ῥουσσῶ (Jean Jacques Rousseau), γεννηθεὶς τῇ 28 Ἰουνίου 1712 ἐν Γενεύῃ, ἐτελεύτησεν τῇ 2 Ἰουλίου 1778 ἐν Ἐρμενοβίλλῃ, πλησίον τῶν Παρισίων. Ὥστε μετὰ μικρὸν συμπληροῦνται ἑκατὸν ἔτη, ἀφ' ἧς ὁ συγγραφεὺς τοῦ *Αἰμιλίου*, τῶν *Ἐξομολογήσεων*, τῆς *Κοινωνικῆς συμβάσεως* ἐξέλιπε τὸν κόσμον. Ἡ πατρὶς αὐτοῦ Ἑλβετία παρασκευάζεται ἤδη νὰ πανηγυρίσῃ τὴν ἑκατονταετηρίδα τοῦ θανάτου αὐτοῦ. Ἐπιτροπὴ κατήρτισε τὰς βάσεις τοῦ προγράμματος τῆς τελετῆς, κατὰ μίμησιν γενομένου τῶν πρὸς τιμὴν τοῦ Ῥούβενς ἑορτῶν. Ἡ τελετὴ θ' ἀρχίσῃ τὴν 30 Ἰουνίου διὰ συνεδριάσεως ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ Πανεπιστημίου, θὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν 1 Ἰουλίου διὰ δημοσίων διασκεδάσεων, καὶ θὰ περατωθῇ τὴν 2 Ἰουλίου δι' ἑορτῆς τῶν παίδων. Κατὰ τὸ διάστημα τῶν τριῶν τούτων ἡμερῶν γενήσεται ἔκθεσις εἰκόνων τοῦ συγγραφέως καὶ ἄλλων ἀντικειμένων εἰς αὐτὸν ἀφορώντων, θὰ κοπῇ πρὸς τιμὴν αὐτοῦ μετάλλιον καὶ πολλαὶ μουσικαὶ ἑταιρίαι θὰ ποιήσωσι συναυλίας. Ἐπίσης παρασταθήσεται καὶ ὁ *Μάντις τοῦ χωρίου*, κωμικὸν μελόδραμα ὑπὸ αὐτοῦ τοῦ Ῥουσσῶ ποιηθὲν καὶ τονισθέν.

Εἷς Ἀναγνώστης.

ΠΡΑΚΤΙΚΑΙ ΓΝΩΣΕΙΣ

Περὶ τοῦ κινδύνου τῆς κωδωνοκρουσίας ἐν ὥρᾳ καταιγίδος.

Εἰς τὴν παροῦσαν κατάστασιν τῆς ἐπιστήμης, δὲν εἶνε ἀποδεδειγμένον ὅτι ὁ ἦχος τῶν κωδώνων καθιστᾷ τὰς βροντὰς μᾶλλον ἐπικειμένας καὶ ἐπικινδυνωδεστέρας, οὔτε ὅτι μέγας κρότος ἐπήνεγκέ ποτε τὴν πτῶσιν κεραυνοῦ ἐπὶ οἰκοδομημάτων, τὰ ὁποῖα ἄνευ τοῦ περιστατικοῦ τοῦ κρότου δὲν ἤθελον προσβληθῇ.

Καὶ ὅμως παραγγέλλομεν ἐπιμόνως νὰ μὴ τίθενται εἰς κίνησιν οἱ κώδωνες ἐν ὥρᾳ βροντῶν, καὶ τοῦτο πρὸς ἀσφάλειαν τῶν κωδωνοκρουστῶν. Ὁ κίνδυνος τὸν ὁποῖον διατρέχουσι κατὰ τὰς περιστάσεις ταύτας, εἶνε περίπου ἀνάλογος πρὸς τὸν κίνδυνον, εἰς τὸν ὁποῖον ὑπόκεινται οἱ ἀπερίσκεπτοι οἵτινες, ἐν τῷ μέσῳ καταιγίδος, καταφεύγουσιν ὑπὸ τὰ μεγάλα δένδρα. Ὁ κεραυνὸς προσβάλλει τὰ ὑψηλότερα ἀντικείμενα, καὶ ἰδίως τὰς κορυφὰς τῶν κωδωνοστασίων. Τὸ εἰς τὸν κώδωνα προσηρτημένον σχοινίον, ὑγρανθὲν ὑπὸ τῆς βροχῆς, ὁδηγεῖ τὸν κεραυνὸν μέχρι τῆς χειρὸς τοῦ κωδωνοκρούστου· ἐκ ταύτης δὲ τῆς περιστάσεως συνέβησαν πολλὰ δυστυχήματα.

Arago.

ΑΘΗΝΗΣΙ — ΤΥΠΟΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ, ΟΔΟΣ ΠΑΤΗΣΙΩΝ, 14.

Digitized by Google

'Αριθ. 129 – Λεπτὰ εἴκοσι.

ΕΤΟΣ Γ'

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Πέμπτος | Συνδρομὴ ἐτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20.—Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶνε ἐτήσιαι— Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὁδὸς Σταδίου, 6. | 18 Ἰουνίου 1878

ΠΑΝΟΜΟΙΟΤΥΠΟΝ ΤΗΣ ΥΠΟΓΡΑΦΗΣ ΤΟΥ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΜΑΥΡΟΚΟΡΔΑΤΟΥ

Χαρακτηρισμὸς τοῦ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΜΑΥΡΟΚΟΡΔΑΤΟΥ

Ὁ Μαυροκορδάτος ὑπῆρξεν ὁμολογουμένως ὁ ἐξοχώτερος πολιτικὸς ἀνὴρ ὃν παρήγαγεν ἡ ἐπανάστασις, ἐπενεργήσας ὡς οὐδεὶς ἄλλος εἰς τὴν τύχην τοῦ ἔθνους διά τε τῶν ἀρετῶν αὐτοῦ καὶ τῶν ἐλαττωμάτων. Αἱμύλος τοὺς τρόπους, εὐφυὴς περὶ τὸ λέγειν, ἐπιτήδειος περὶ τὸ γράφειν, δεξιὸς περὶ τὴν χρῆσιν τῶν ἀνθρώπων, ἠγάπησε καὶ ἐπεζήτησε τὴν ἀρχὴν διὰ παντὸς σχεδὸν τοῦ βίου. Οὐδὲ λέγομεν τοῦτο ἵνα καταμεμφθῶμεν αὐτοῦ· ἡ φιλαρχία εἶναι πάθος γενναῖον. Ὄχι ἡ ἄγονος καὶ νωθουρὸς φιλαρχία, ἣν εἴδομεν πολλάκις, καί, ὡς μὴ ὤφελε, βλέπομεν ἔτι λυμαινομένην τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ ἡ φιλαρχία ἥτις, ἢ σώζει τὴν πατρίδα, ἢ τοὐλάχιστον ὑπηρετεῖ αὐτὴν λυσιτελῶς. Ὁ δὲ Μαυροκορδάτος τῷ μὲν 1822 ἔσωσε τὸ Μεσολόγγιον· τῷ δὲ 1824 παρεσκεύασε διὰ προνοίας πολλῆς καὶ συντόνου ἐνεργείας τὴν ἔνδοξον τῆς πόλεως ἐκείνης κατὰ τὰ δύο ἑπόμενα ἔτη ἄμυναν· τῷ δὲ 1825 ἐρριψοκινδύνευσεν ὡς ἁπλοῦς στρατιώτης ἐν Σφακτηρίᾳ· δι' ὅλης δὲ τῆς ἐπαναστάσεως διεξήγαγε τὰ ἐξωτερικὰ αὐτῆς πράγματα, ἐργασθεὶς μὲν ἐπιτηδείως εἰς τὴν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος διάπλασιν τῆς κοινῆς ἐν τῇ Δύσει γνώμης, ὡς οὐδεὶς δὲ τῶν Ἑλλήνων ἄλλος συντελέσας εἰς τὸ νὰ παρασκευάσῃ τὴν σωτήριον τῶν Δυνάμεων ἐπέμβασιν. Ὀφείλομεν δὲ νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ἡ διπλωματία τῆς ἐπαναστάσεως ἀνεδείχθη ὅσον ἐνδέχεται ἐπιτηδεία καὶ ἀναμφιβόλως ἀσυγκρίτῳ ἐπιτηδειοτέρα τῶν τρόπων καθ' οὓς διεξήχθησαν εἰς τοὺς μετέπειτα χρόνους αἱ ἐξωτερικαὶ ἡμῶν σχέσεις. Τοῦτο δὲ ὀφείλεται ἰδίως εἰς τὸν Ἀλέξανδρον Μαυροκορδάτον, ὅστις, δυνάμεθα εἰπεῖν, διετέλεσεν ἐπὶ 7 ὅλα ἔτη ὁ ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργὸς τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, καί τοι μηδέποτε διορισθεὶς τοιοῦτος ἐπισήμως.

Ἀλλ' ἐνῷ τοσοῦτον ἦτο δεξιὸς περὶ τὴν διεξαγωγὴν τῶν διεθνῶν τῆς Ἑλλάδος συμφερόντων, εἰς δὲ τὰ πολεμικὰ πράγματα ἔπραττε πᾶν ὅ,τι ἦτο δυνατὸν νὰ πράξῃ ἄνθρωπος μὴ ὢν ἐξ ἐπαγγέλματος στρατιωτικός, ὡς πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν διοίκησιν δὲν εἶχεν εἰμὴ τὸ ἥμισυ ἀκριβῶς τῶν ἀρετῶν ὅσαι ἀπαιτοῦνται ἵνα εὐδοκιμήσῃ ἐν αὐτῇ ὁ πολιτικὸς ἀνήρ· ἦτο εὐφυέστατος εἰς τὸ νὰ διαγινώσκῃ τὸ τρωτὸν μέρος ἑκάστου καθεστῶτος, ἀλλὰ δὲν ἦτο ἐξίσου εὐτυχὴς εἰς τὴν εὕρεσιν τῆς προσηκούσης θεραπείας. Ὅτε ἀφίκετο εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀνεγνώρισε τὴν ἀρχὴν τοῦ Ὑψηλάντου, ὅπως αὕτη εἶχεν ἤδη ἀναγνωρισθῇ ὑπὸ τῶν νήσων καὶ τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ στρατοῦ τῆς Πελοποννήσου. Τὴν ἐπιοῦσαν τῆς ἀποβάσεώς του εἰς Μεσολόγγιον, ἤτοι τὴν 22 Ἰουλίου 1821, ἔγραφε πρὸς αὐτόν· «Ἐν ἑνὶ λόγῳ ἐγὼ κρέμαμαι ἀπὸ τὰς προσταγάς της, τὰς ὁποίας θεωρῶ ὡς προσταγὰς τῆς πατρίδος. . . . . Ἂς προστάξῃ, ἂς δώσῃ τὰς ἀναγκαίας ὁδηγίας, καὶ θέλει εὕρει εἰς ἐμὲ δοῦλον πιστὸν τῆς πατρίδος. . .» Μετ' οὐ πολὺ δὲ πάλιν ἔγραφε πρὸς αὐτόν· «Πρέπει νὰ συστηθῇ εἰς Μεσολόγγιον αὐτὴ ἡ τοπικὴ διοίκησις, ἐξηρτημένη πάντοτε ἀπὸ ἐκείνην τῆς Πελοποννήσου· καὶ ἂν ἡ ἐκλαμπρότης της στοχάζεται ὅτι εἰμπορῶ ὁ ἴδιος νὰ χρησιμεύσω εἰς τὴν κεφαλὴν αὐτῆς τῆς διοικήσεως, ἂς μὲ προστάξῃ, ὡς λογιζόμενον ἱερὰς τὰς προσταγάς της, καὶ ἂς μὲ ἀποστείλῃ κανένα συνεργόν.» Ἔπειτα κληθεὶς ὑπ' αὐτοῦ εἰς Τρίκορφα, ὅπου ἦτο τὸ γενικὸν στρατηγεῖον, προσῆλθε τῇ 14 Αὐγούστου. Ἐπειδὴ δὲ ἀφίκοντο ἐν τῷ μεταξὺ καὶ ἀλλεπάλληλοι αἰτήσεις τῶν ὁπλαρχηγῶν τῆς Ἀκαρνανίας καὶ τῆς Αἰτωλίας περὶ ἀποστολῆς ἀξίου τινὸς προσώπου πολιτικοῦ, καὶ ἀπεσταλμένοι τῶν ἐπαρχιῶν τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος ἐπικαλούμενοι «ἄνθρωπον ἄξιον νὰ διοργανίσῃ πολιτικῶς αὐτάς», ὁ Ὑψηλάντης ἐπέτρεψε τὸ ἔργον εἰς τὸν Μαυροκορδάτον, προχειρισάμενος αὐτὸν πληρεξούσιον αὐτοῦ. Ὁ Μαυροκορδάτος ἐζήτησε τότε βοηθὸν τὸν Νέγρην· ὁ δὲ Ὑψηλάντης κατ' ἀρχὰς ἀπεποιήθη, κατόπιν ὅμως ἐνδοὺς εἰς τὰς ἐπιμόνους τοῦ πληρεξουσίου του αἰτήσεις, ἐνέδωκε, συμβουλεύσας νὰ μὴ μεταχειρισθῇ τὸν ἄνθρωπον εἰμὴ «εἰς μικρὰ μόνον πράγματα, διότι δὲν εἶναι ἁρμόδιος διὰ μεγάλα.» Ἀλλ' ὁ Μαυροκορδάτος, ἰδὼν ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὰ πρόσωπα καὶ τὰ πράγματα, ἤρχισεν ἔκτοτε νὰ διστάζῃ ἂν ὁ Ὑψη-

λάντης θέλει κατορθώσει νὰ διατηρηθῇ· καὶ ἅμα ἀναχωρήσας ἀπὸ Τρίκορφα, παρέδη τὴν δοθεῖσαν αὐτῷ ὀρθὴν συμβουλὴν καὶ ἐπέτρεψε μὲν τὰ τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος εἰς τὸν Νέγρην μεταβάντα ἐπὶ τούτῳ εἰς Ἄμφισσαν, ἀνέλαβε δὲ αὐτὸς τὴν ῥύθμισιν τῆς Δυτικῆς, ἐπιστρέψας εἰς Μεσολόγγιον.

Ἐν τούτοις ἐπί τινα εἰσέτι χρόνον δὲν ἀπεκάλυψε πῶς μελετᾷ νὰ πολιτευθῇ ὁριστικῶς, ὅτε αἴφνης, τῇ 27 Ὀκτωβρίου, ἔγραψεν ἐκ Μεσολογγίου πρὸς τὸν Ὑψηλάντην ἐπιστολὴν μακράν, δι' ἧς, ἀφοῦ ἀκαίρως ὁπωσοῦν πολλὰ ἐμεμψιμοίρησε περὶ τῆς προώρου ἐνάρξεως τοῦ ἀγῶνος καὶ τῶν ποικίλων τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου σφαλμάτων, ἰδίως ἐλέγξας αὐτὸν διότι προεχειρίσθη« Ἐπίτροπος τῆς ἀνυπάρκτου Ἀρχῆς, ἥτις καὶ ἂν ὑπῆρχε δὲν εἶχε κανὲν δικαίωμα ἐπάνω εἰς ὅλον τὸ ἔθνος», καὶ ὑποδείξας οὕτω ὅτι οὐδ' ὁ Δημήτριος εἶχε τοιοῦτο δικαίωμα, συνεκεφαλαίωσεν ἔπειτα ὡς ἑξῆς τί ἐφρόνει περὶ τῶν δεόντων γενέσθαι· «Ἀλλὰ τί πρέπει νὰ γίνῃ; θέλει εἴπει ἡ ἐκλαμπρότης της. Τώρα τὸ γένος ἔλαβεν εἰς χεῖρας τὰ ὅπλα· τί νὰ κάμωμεν; Ν' ἀφήσωμεν τὰ ὀνόματα ἀρχηγῶν καὶ πληρεξουσίων καὶ ἐπιτρόπων· νὰ ὀργανίσωμεν τὴν διοίκησιν ἀπὸ τοὺς ἰδίους ἐντοπίους, τῶν ὁποίων νὰ γίνωμεν ἡμεῖς ὁδηγοὶ καθόσον δυνάμεθα· νὰ τὴν συγκεντρώσωμεν εἰς ὀλίγας χεῖρας ἐνόσῳ νὰ προσκαλέσωμεν κανένα ὑποκείμενον οἷος ὁ πρίγκηψ Εὐγένιος (ὁ θετὸς υἱὸς τοῦ μεγάλου Ναπολέοντος), ἢ ὁ κόμης Καποδίστριας, ἢ πᾶς τις ἄλλος ἱκανώτερος ἡμῶν.» Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη χαρακτηρίζει τὸν ἄνδρα. Ὅσα ἔλεγε περὶ τῶν ἐλαττωμάτων τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντου ἦσαν ὀρθότατα. Ὁ Ὑψηλάντης οὔτε δικαίωμά τι εἶχεν «ἐπάνω εἰς ὅλον τὸ ἔθνος», οὔτε τὴν ἀπαιτουμένην διοικητικὴν ἱκανότητα.

Ἀλλ' ὅσα προέτεινεν ὁ Μαυροκορδάτος πρὸς θεραπείαν τῶν ἐλαττωμάτων τούτων, ἦσαν καὶ ἀπεδείχθησαν δυστυχῶς ὑπὸ τῶν πραγμάτων πλημμελῆ. Τὸ ἔθνος εἶχεν ἀνάγκην ἀρχῆς, καὶ δὲν εἶχε καιρὸν νὰ περιμένῃ οὔτε τὸν πρίγκηπα Εὐγένιον, οὔτε τὸν κόμητα Καποδίστριαν. Ἡ ἀρχὴ αὕτη κατελήφθη οὕτως ἢ ἄλλως ὑπὸ τοῦ Ὑψηλάντου, καὶ ἐγένετο δεκτὴ οὕτως ἢ ἄλλως ὑπὸ σύμπαντος τοῦ ἔθνους, ἐξαιρέσει τῶν προεστῶν τῆς Πελοποννήσου, οἵτινες καὶ αὐτοὶ δὲν ἠμφισβήτησαν πρὸς τὸν Ὑψηλάντην εἰμὴ περὶ τῆς ἐλευθέρας ἐνασκήσεως τῆς ἀρχιστρατηγίας, προτείνοντες κατὰ τοῦτο περιορισμούς, οὓς οὐδεὶς εὐσυνείδητος κυβερνήτης ἠδύνατο νὰ ἀποδεχθῇ. Ὅ,τι λοιπὸν πρακτικὸν ἠδύνατο νὰ γίνῃ ἦτο νὰ νομιμοποιηθῇ μὲν ἡ τοῦ Ὑψηλάντου ἀρχὴ διὰ τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ ἔθνους, οὓς ἐξ ἀρχῆς προῃρεῖτο οὗτος νὰ συγκαλέσῃ καὶ εἶχε πραγματικῶς συγκαλέσει ὅτε ὁ Μαυροκορδάτος ἔγραφε τὴν ἐπιστολὴν αὐτοῦ, νὰ ἀναπληρωθῶσι δὲ αἱ περὶ τὴν διοίκησιν ἰδίως ἐλλείψεις αὐτοῦ διὰ τῆς συμπράξεως τῶν ἱκανωτέρων τοῦ ἔθνους ἀνδρῶν.

Ὁ Μαυροκορδάτος ἠδύνατο νὰ συντελέσῃ πολὺ εἰς τοῦτο, διότι ὑπὲρ πάντα ἄλλον τότε εἶχε τὰ ἀπαιτούμενα προσόντα. Ἀντὶ ὅμως νὰ πράξῃ τοῦτο, συντελέσας διὰ τῆς συμμαχίας αὐτοῦ μετὰ τῶν προεστῶν εἰς τὴν κατάλυσιν τῆς τοῦ Ὑψηλάντου ἀρχῆς καὶ εἰς τὴν ψήφισιν πολιτεύματος πολιαρχικοῦ, ἵνα μὴ εἴπωμεν ἀναρχικοῦ, οὐδὲν ἄλλο κατώρθωσεν εἰμὴ νὰ καταστήσῃ ἀδύνατον τὴν συγκρότησιν ἀληθοῦς κυβερνήσεως δι' ὅλης τῆς ἐπαναστάσεως, καὶ μακρὰν τοῦ νὰ γίνῃ ὁδηγὸς τῶν συμμάχων αὐτοῦ, ὡς ἤλπιζεν, ἀπέβη θῦμα αὐτῶν, καὶ ἠναγκάσθη νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν Ἑλλάδα ὡς ἁπλοῦς ἐθελοντής, ὅπως καὶ ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης.

Παραπλησίως δὲ ἐπολιτεύθη καὶ ὅτε, μετά τινα ἔτη, ἀνηγορεύθη κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας, δηλαδὴ εἷς τῶν ἀνδρῶν οὓς ἔλεγεν ἱκανωτέρους του τῷ 1821. Ὁ κυβερνήτης δὲν ὑπῆρξε βεβαίως ἀναμάρτητος· ἀλλ' ὁ Μαυροκορδάτος ἀντὶ νὰ προσπαθήσῃ νὰ διαφωτίσῃ αὐτόν, παρώξυνεν ἀπ' ἐναντίας τὸν ἄνδρα δι' ἀποτόμου ἀντιπολιτεύσεως· καὶ τότε, ἀντὶ νὰ περιμείνῃ τὴν προσεχῆ τῆς βασιλείας ἄφιξιν, ἔσπευσε νὰ προκαλέσῃ τὴν βιαίαν τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ κατάλυσιν, ὡς ἐκ τῆς ὁποίας ἐπῆλθεν ἀμέσως ἀναρχία φοβερά, οὐ μικρὸν συντελέσασα εἰς τὸ νὰ ὑπολάβῃ ἡ βασιλεία τὴν Ἑλλάδα ὡς χώραν ἐν ᾗ ἠδύνατο νὰ πράξῃ ὅ,τι ἤθελεν. Ἡ βασιλεία περιέπεσε τούτου ἕνεκεν ἰδίως εἰς πλεῖστα ὅσα σφάλματα· ὁ δὲ Μαυροκορδάτος, μετριώτερος γενόμενος ὡς ἐκ τῆς ἡλικίας καὶ τῆς πείρας, ὑπηρέτησεν αὐτὴν ἐπιεικῶς, μάλιστα τῷ 1843 καὶ τῷ 1854· ἀλλὰ περὶ δυσμὰς βίου, καίτοι δὲν συνέπραξεν ὡς αὐτουργὸς εἰς τὴν τῆς πρώτης βασιλείας κατάλυσιν, εἶδεν ὅμως εὐχαρίστως αὐτὴν πίπτουσαν, ἐλπίζων πάλιν πολλὰ καὶ αἴσια ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ νέας ῥιζικῆς τοῦ καθεστῶτος μεταβολῆς. Τί ἤθελε φρονήσει σήμερον, δὲν γνωρίζομεν· βέβαιον ὅμως εἶναι ὅτι ἐνῷ ἐλογίζετο ἀγγλόφρων, ἐπολιτεύθη ἐν τοῖς ἐσωτερικοῖς πράγμασι συνήθως ὡς Γάλλος μᾶλλον ἢ ὡς Ἄγγλος, ἐπιζητῶν μὲν τὸ ἀπόλυτον καλόν, διακινδυνεύων δὲ καὶ αὐτὸ τὸ σχετικόν. Ἀληθὴς πραγμάτων διόρθωσις δὲν γίνεται ἄνευ ἐννόμου τάξεως, ἡ δ' ἔννομος τάξις ἀνατρέπεται διὰ τῶν βιαίων μεταβολῶν. Ἡ Ἀγγλία, ἀρκουμένη κατὰ τὰ τελευταῖα διακόσια ἔτη εἰς βαθμιαίαν καὶ εἰρηνικὴν τῶν κακῶς κειμένων διόρθωσιν, ἀπέβη εἴπερ ποτὲ ἰσχυρὰ καὶ εὐδαίμων, ἡ δὲ Γαλλία ἐν διαστήματι ὀγδοήκοντα ἐτῶν δὶς μὲν μοναρχικῶς ὀργανωθεῖσα, δὶς δὲ συνταγματικῶς καὶ τρὶς δημοκρατικῶς, ἀκόμη δὲν εὗρε τὸ προσῆκον αὐτῇ πολίτευμα.

Κ. Παπαρρηγοπουλος.

Digitized by Google

ΟΛΥΜΠΙΟΝ

Ἄθροισμα κιόνων ὑψηλῶν, ῥυθμοῦ Κορινθιακοῦ, παρὰ τὴν δεξιὰν τοῦ ξηροῦ Ἰλισοῦ ὄχθην, ἐγγὺς δὲ τούτων τεῖχος περιβόλου μετ' ἀντηρίδων καὶ ἄλλα ἴχνη οὐκ ὀλίγα, δεικνύουσι τὴν ἐκεῖ πάλαι ποτὲ ὕπαρξιν οἰκοδομῆς μεγάλης καὶ πλουσίας ὑπὸ τοῦ χρόνου καὶ τῶν βαρβάρων ἐπιδρομέων ἀφανισθείσης καὶ εἰς ὀλίγα οὕτω μάρμαρα περιορισθείσης, ἐκ τῆς ὑπερηφάνου ὅμως καὶ ἐπιβλητικῆς θέσεως καὶ κατασκευῆς τῶν ὁποίων δύναταί τις νὰ συναγάγῃ τὴν ἀρχικὴν λαμπρότητα τῆς οἰκοδομῆς, ἧς μέρος ἐλάχιστον οἱ γίγαντες οἱ περισωθέντες ἀπετέλουν. Ἡ θέσις τῆς πόλεως, ἐφ' ἧς τὰ λείψανα ταῦτα τοῦ ἀρχαίου οἰκοδομήματος κεῖνται, συμφωνοῦσα πληρέστατα ταῖς παραδόσεσι τῶν ἀρχαίων, ἐκτὸς δὲ τούτου καὶ αὐταὶ αἱ τῆς οἰκοδομῆς διαστάσεις μαρτυροῦσιν ὅτι ἐκεῖ ἦτο τὸ μεγαλείτερον τῶν οἰκοδομημάτων τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν, ὁ πλουσιώτατος καὶ μεγαλοπρεπέστατος ναὸς ὁ ἐν Ἀθήναις πρὸς τιμὴν τῆς ὑψίστης τῶν Ἑλλήνων θεότητος ἐγερθείς, ὁ ναὸς τοῦ Ὀλυμπίου Διός, καὶ χρόνου μακροτάτου καὶ δαπάνης ἀφθονωτάτης προϊόν.

Τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο παρὰ μὲν Θουκυδίδῃ Ὀλυμπιεῖον, παρ' ἄλλοις δέ, ἀπὸ τοῦ Πλάτωνος ἤδη, Ὀλύμπιον ὀνομάζεται· οἱ δύο οὗτοι τύποι φαίνεται ὅτι εἶνε οἱ μᾶλλον δόκιμοι, μεταξὺ τῶν τριῶν ἄλλων τῶν παρ' ἄλλοις κειμένων (Ὀλύμπειον, Ὀλυμπεῖον, Ὀλυμπίειον)· ἐκ τούτων δὲ πάλιν τῶν δύο εὐχρηστότερος κατέστη ὁ δεύτερος ὡς ἁπλούστερος ἅμα καὶ εὐφωνότερος.[1]

Παρ' ἡμῖν δύο ἐπίσης τοῦ μέρους ἐκείνου ἐπεκράτησαν ὀνομασίαι, ἡ τῶν ἀρχαιοπρεπεστέρας πως ἐκφράσεως γλιχομένων πλὴν εἰς ἀνακρίβειαν περιπιπτόντων καὶ σφαλερὰν ἐκφερόντων ὀνομασίαν, καὶ ἡ τοῦ λαοῦ, ὅστις σοφώτερος πολλάκις περί τινα τυγχάνει καὶ ἐπιτηδειότερος. Ἐκεῖνοι μὲν στήλας τοὺς στύλους τοῦ ναοῦ ἐκάλεσαν (*πηγαίνομεν εἰς τὰς στήλας, ἐρχόμεθα ἀπὸ τὰς στήλας κ.τ.λ.*), οὗτος δέ, ξενίζων μὲν τὸν φθόγγον, καταλλήλου ὅμως τυχὼν λέξεως ὀρθῶς ὀνομάζει τὸ μέρος ἐκεῖνο: *κολώναις*, (*'ς τὴς κολώναις, ἀπὸ τὴς κολώναις*) διὰ λέξεως γενικῆς, ἀναλόγου πρὸς τὴν ἀρχαίαν λέξιν *κίων*, ἥτις δύναται νὰ σημάνῃ τόν τε στῦλον (τὸν ὑποστηρίζοντά τι, οἷοι οἱ κίονες τῶν ναῶν) καὶ τὴν στήλην (ἤτοι τὸν μεμονωμένον καὶ καθ' ἑαυτὸν ἱστάμενον κίονα, τὸν συνήθως ἐπὶ τῶν τάφων ἱστάμενον). Ἐπειδὴ ὅμως σήμερον οὔτε «*εἰς τοὺς κίονας*» δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, πολλῷ δ' ἧττον εὐφωνότερον ἠχεῖ τὸ «*εἰς τοὺς στύλους*» καὶ «*ἀπὸ τοὺς στύλους*», καλὸν εἶνε νὰ ὀνομάζηται τὸ μέρος ἐκεῖνο Ὀλύμπιον, διὰ τοῦ παλαιοῦ δηλ. ὀνόματος αὐτοῦ (ὅπως Ἐρεχθεῖον, Θησεῖον κ.τ.τ.) ἵνα οὕτως ἀποφεύγωμεν τήν τε πλημμελῶς ἐπικρατήσασαν ὀνομασίαν τῶν στηλῶν καὶ τὴν ξενόηχον τὴν παρὰ τῷ λαῷ, ἥτις ὅμως εἶνε πάντοτε προτιμοτέρα τῆς πρώτης.

Ὁ ναὸς οὗτος ἦτο δίπτερος δεκάστυλος, ἔχων, ὡς ἐν τῷ περὶ ναοῦ ἐσημειώθη, τρεῖς σειρὰς κιόνων κατὰ τὰς στενωτέρας πλευράς, ἔκειτο δ' ἐντὸς περιβόλου ἀναλόγου πρὸς τὸ μέγεθος τῆς ὅλης ἐκτάσεώς του. Ὁ περίβολος οὗτος μῆκος μὲν εἶχε 204 μέτρων, πλάτος δὲ 130 κατὰ τὰς νεωτέρας καταμετρήσεις, συμφωνούσας πρὸς τὰ παρὰ Παυσανίᾳ ἀναφερόμενα· διότι παρὰ μὲν Παυσανίᾳ λέγεται ὅτι ἡ περίμετρος τοῦ περιβόλου ἦτο τεσσάρων περίπου Ὀλυμπιακῶν σταδίων, ἐκ δὲ τῶν γενομένων ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Παπαδάκη καταμετρήσεων ἀπεδείχθη ὅτι ἔχει ἀκριβῶς 668 μέτρων περίμετρον, ἤτοι τριῶν Ὀλυμπιακῶν σταδίων καὶ τριῶν πέμπτων. Τὸ ἔδαφος ἐκείνου τοῦ μέρους ἦτο κατακλινὲς πρὸς τὸν Ἰλισόν, διὸ πρὸς ἰσοπέδωσιν αὐτοῦ ἠγέρθη τοῖχος πρὸς τὸ μέρος τοῦ ποταμοῦ, τοῖχος παχὺς μετ' ἀντηρίδων ἰσχυρῶν, καὶ ἐπληρώθη τὸ κατωφερὲς μέρος διὰ λίθων καὶ κονίας ἀναμὶξ, οὕτως ὥστε ἀπετελέσθη συμπαγὲς ἰσχυρὸν μίγμα, ἀποτελέσαν τὸ ἔδαφος ἐφ' οὗ ᾠκοδομήθη ὁ ναὸς ἐκ μαρμάρου τῆς Πεντέλης.

Τοῦ περιβόλου τοῦ ναοῦ σώζεται ἔτι ἡ ΝΑ. γωνία μεθ' ἱκανοῦ μέρους τοῦ τοίχου τῆς τε Ν. καὶ τῆς Α. πλευρᾶς. Ἐπὶ τῆς Ν. πλευρᾶς σώζονται 9 τῶν ἀντηρίδων τούτων, ἐπὶ δὲ τῆς Α. 13, ὧν αἱ πλεῖσται κατεστραμμέναι· ἐκτὸς δὲ τούτων, μεγάλη ἀντηρὶς λίαν προβεβλημένη, ὡς ἐκ τῆς συμπτώσεως τῶν τελευταίων ἀντηρίδων τῶν δύο πλευρῶν, σχηματίζεται ἐπὶ τῆς εἰρημένης γωνίας. Καὶ κατὰ τὸ δυτικὸν δὲ πέρας τῆς Ν. πλευρᾶς ἐφάνη ὁ περίβολος· τὰ δὲ ἴχνη αὐτοῦ παρηκολουθήθησαν καὶ ἐπὶ τῆς Δ. πλευρᾶς, ὅπου ἐφάνησάν τινες τῶν ἀντηρίδων, πλὴν κατ' ἐκεῖνο τὸ μέρος συνηθροίσθησαν ἄλλοθεν τοῦ περιβόλου καὶ ἐπετέθησαν οἱ κατὰ τὴν νεωτέραν ἰσοπέδωσιν τοῦ μέρους ἐκείνου τῆς πόλεως εὑρεθέντες λίθοι, καὶ οὕτω πολὺ μέρος τοῦ κτίσματος ἐκείνου εἶνε ὅλως νεώτερον, γενόμενον κατ' ἀπομίμησιν τοῦ παλαιοῦ. Κατὰ τὴν Β. πλευρὰν ἐφαίνετο ἀρκούντως ἡ διεύθυνσις τοῦ τοῦ τοίχου τοῦ περιβόλου, ὅστις ἐπὶ τῆς πλευρᾶς ταύτης καὶ κατὰ τὸ Δ. ἄκρον αὐτῆς εἶχε τὴν εἴσοδον τοῦ περιβόλου, δηλουμένην τὴν σήμερον ὑπὸ τοῦ ἡμικυκλικοῦ τοίχου τοῦ ἐκεῖ πρὸ τοῦ Ἀδριανείου ὅρου, πλὴν ἤδη σημειά τινα μόνον αὐτοῦ φαίνονται, τῶν λοιπῶν κατακαλυφθέντων ὑπὸ τῆς τεμνούσης αὐτὰ νεωτέρας πρὸς τοὺς παρὰ τὸν Ἰλισὸν κήπους ὁδοῦ.

Ὅλος ὁ τοῖχος τοῦ περιβόλου εἶνε ᾠκοδομημένος ἐκ λίθου κογχυλιάτου κατ' ἀμελῆ ἀπομίμησιν τοῦ ἰσοδομικοῦ τρόπου. Καὶ κατὰ μὲν

1. Ἴδε Ἀρχαιολ. Ἐφημ. Φυλλ. Β' τοῦ Α' ἔτους τῆς δευτέρας περιόδου.

Digitized by Google

τὴν Ν. πλευρὰν φέρει ἐπὶ τῆς κάτω ὁριζοντίας γραμμῆς τῆς ἁρμογῆς ἑκάστου δόμου, ἐν οὐχὶ ἀκριβῶς τηρουμένῃ συμμετρικῇ θέσει, τρεῖς ἡμικυκλικὰς ὀπάς, αἵτινες εἶνε τὰ τέρματα αὐλάκων δι' ὅλου τοῦ πάχους τοῦ λίθου, ἔτι δὲ καὶ διὰ τοῦ ὄπισθεν τούτου συμφύρματος διερχομένων, ὡς φαίνεται ἐκ μέρους τοῦ περιβόλου καταπεσόντος, χρησιμευουσῶν δὲ εἰς ἐκροὴν βεβαίως τῶν ἄνωθεν ἐκεῖ που ὑπὸ τὸ τέμενος τοῦ ναοῦ συναθροιζομένων ὑδάτων. Ἴσως αὗται συγκοινωνοῦσι μετὰ τῆς δεξαμενῆς ἢ τοῦ χάσματος εἰς τὸ ὁποῖον μετὰ τὸν κατακλυσμὸν τοῦ Δευκαλίωνος ἔρρευσαν τὰ ὕδατα (διότι κατὰ Παυσανίαν «Ἐνταῦθα ὅσον ἐς πῆχυν τὸ ἔδαφος διέστηκε, καὶ λέγουσι μετὰ τὴν ἐπομβρίαν τὴν ἐπὶ Δευκαλίωνος συμβᾶσαν ἀπορρυῆναι ταύτῃ τὸ ὕδωρ . . . ») καὶ τούτου τὰ ὕδατα διὰ τῶν αὐλάκων τούτων, ὁσάκις ὑπὸ τῆς βροχῆς ἐπληροῦτο, ἔρρεον πρὸς τὸν ποταμόν. Τοιαύτας ὀπὰς φέρει καὶ ἡ Ἀνατολικὴ πλευρὰ τοῦ περιβόλου, δύο μόνον εἰς ἕκαστον δόμον. Ἐκτὸς τῶν ὀπῶν τούτων πολλαὶ πλίνθοι τοῦ τοίχου τοῦ περιβόλου φέρουσι γράμματα εἰς δήλωσιν τῆς πρὸς ἀλλήλας θέσεως αὐτῶν κατὰ τὴν οἰκοδομὴν χρησιμεύοντα.

Ἐντὸς τοῦ οὕτω διαγραφέντος περιβόλου ὑπῆρχε πληθὺς ἀγαλμάτων· «ἀπὸ γὰρ πόλεως ἑκάστης εἰκὼν Ἀδριανοῦ βασιλέως ἀνάκειται», κατὰ Παυσανίαν, οὗ οἱ λόγοι ἐβεβαιώθησαν ὑπὸ τῶν εὑρεθέντων ἐκεῖ πολλῶν βάθρων μετ' ἐπιγραφῶν ἀναθηματικῶν. Ἐκτὸς βεβαίως τῶν τοῦ Ἀδριανοῦ ἀνδριάντων καὶ πολλῶν ἄλλων τοιοῦτοι ἀνέκειντο, ἐν οἷς καὶ εἰκὼν χαλκῆ Ἰσοκράτους, ἣν Ἀφαρεύς, ὁ ποιητὸς αὐτοῦ υἱός, κατὰ Πλούταρχον, ἀνέθηκε. Καὶ ἄλλα δὲ μικρότερα ἱερὰ ὑπῆρχον ἐν αὐτῷ, ὡς ὁ ναὸς τοῦ Κρόνου καὶ τῆς Ῥέας καὶ τέμενος Γῆς Ὀλυμπίας.

Αὐτὸς δὲ ὁ ναός, τὸ «χρόνου μέγα ἀγώνισμα» κατὰ Φιλόστρατον, ἔβαινεν ἐπὶ πωρίνης βάσεως κατακεκαλυμμένης ὑπὸ τοῦ μαρμαρίνου στυλοβάτου, καὶ εἶχε δέκα κίονας εἰς ἑκάστην τῶν τριῶν σειρῶν ἑκατέρας τῶν στενωτέρων πλευρῶν, ὥστε ἡ ἐξωτερικὴ σειρὰ ἑκατέρας τῶν μακροτέρων πλευρῶν εἶχεν 21, δὶς ἀριθμουμένου τοῦ γωνιαίου πάντοτε· ἐκτὸς δὲ τούτου ὑπῆρχον καὶ μεταξὺ τῶν παραστάδων τοῦ προδόμου τέσσαρες καὶ τοσοῦτοι μεταξὺ τῶν τοῦ ὀπισθοδόμου, ὥστε τὸ ὅλον 128, ἢ ἀφαιρουμένων τῶν κατὰ τὸν πρόδομον καὶ ὀπισθόδομον, 120, ὥςε ἀπετελεῖτο δάσος, ὡς εἰπεῖν, κιόνων γιγαντιαίων ἀνεχόντων τὸ θρίγκωμα τοῦ μεγαλοπρεποῦς τούτου ναοῦ.

Οἱ κίονες οὗτοι σύγκεινται ἐκ πολλῶν σπονδύλων ἐπαλλήλων, γόμφοις συνδεομένων, ὡς ἔδειξεν ἡμῖν εἷς τούτων πρὸ ἐτῶν 25 καταπεσών. Ἐπὶ τούτου, ἐκτάδην νῦν κειμένου, παρατηροῦμεν ὅτι ἕκαστος σπόνδυλος φέρει ἐπὶ μὲν τῆς κάτω ἐπιφανείας του δύο ἰσχυρούς, πρὸς τὴν περιφέρειαν ἐπὶ τῆς αὐτῆς διαμέτρου κειμένους, ἐκ σιδήρου γόμφους, ἐπὶ δὲ τῆς ἄνω ἐπιφανείας δύο ὀπὰς ἀναλόγους πρὸς τοὺς εἰρημένους γόμφους τῆς κατωτέρας ἐπιφανείας τοῦ ἄνωθεν κειμένου σπονδύλου, κατὰ δὲ τὸ κέντρον τῆς αὐτῆς ἄνω ἐπιφανείας ὀπὴν βαθεῖαν, ἧς ἡ τομὴ παρουσιάζει σχῆμα τετμημένης πυραμίδος μᾶλλον ἢ τετράγωνον, χρησιμεύουσαν εἰς ἄρσιν καὶ ἀνύψωσιν τῶν σπονδύλων διὰ τῶν καταλλήλων μηχανημάτων, ἐὰν πρέπῃ νὰ κρίνωμεν ἔκ τε τῆς θέσεως καὶ τῆς κατασκευῆς αὐτῆς, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐξ ἀναλογίας πρὸς τὸ σήμερον γινόμενον κατὰ τὴν ἀνύψωσιν μεγάλων τεμαχίων μαρμάρων. Ἑτέρα ἐπιβεβαίωσις τῆς ὑποθέσεως ταύτης εἶνε καὶ αἱ ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας τοῦ κάτω ἡμίσεος μέρους τοῦ κιονοκράνου δύο τοιαῦται ἐγγὺς ἀλλήλων κατὰ τὸ κέντρον ὀπαί, αἵτινες κατεσκευάσθησαν ἐπὶ τῷ αὐτῷ σκοπῷ ἀντὶ τῆς ἐπὶ τῶν λοιπῶν σπονδύλων μιᾶς τοιαύτης, καθ' ὅσον καὶ μεῖζον τὸν ὄγκον φαίνεται τὸ μέρος τοῦτο καὶ μείζονα ἐργασίαν καὶ λεπτοτέραν εἶχεν, ἐπειδὴ ἐπ' αὐτοῦ ἦσαν εἰργασμέναι αἱ δύο σειραὶ τῶν φύλλων τῶν περιβαλλόντων τὸν κάλαθον. Ἡ δὲ ὑπόθεσις, καθ' ἣν ἐν τῇ ὀπῇ ταύτῃ ἐνετίθετο ξύλον πρὸς καταλληλοτέραν τοποθέτησιν τοῦ σπονδύλου χρησιμεῦον, ἐνταῦθα τοὐλάχιστον, εἶνε ἀκατανόητος, μὴ ὑπαρχούσης ἀντιστοίχου ὀπῆς ἐπὶ τῆς κάτω ἐπιφανείας τοῦ ἀνωτέρου σπονδύλου, πλὴν δὲ τούτου χρησιμευόντων εἰς καταλληλοτάτην τοποθέτησιν καὶ συναρμογὴν τῶν προεχόντων σιδηρῶν γόμφων οἵτινες κωλύουσι τὴν οἱανδήποτε μεσάζοντος σώματος παρέμπτωσιν.

Οἱ κίονες εἶνε ὑψηλοὶ καὶ λαγαροὶ ὕψος 17 περίπου μέτρων ἔχοντες, στενοῦνται δὲ πρὸς τὰ ἄνω καὶ φέρουσιν ἐπὶ τοῦ σώματος ῥαβδώσεις 24. Τὸ ἐπιστύλιον, ὡς ἐκ τῶν σωζομένων τεμαχίων αὐτοῦ φαίνεται, εἶνε τριμερὲς καὶ φέρει κάτωθεν κατὰ μῆκος, ὡς διάκοσμον, ἐπὶ τῆς μεσαίας δοκοῦ ἐπιμήκη ἐγγλυφὴν ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον σχεδὸν διήκουσαν, ἥτις καθιστᾷ δυσδιάκριτον τὴν εἰς τρία διαίρεσιν τοῦ ὅλου. Τὸ ἐπιστύλιον παρουσιάζει ἰδιοτροπίαν τινὰ ἀνήκουσαν εἰς τοὺς χρόνους καθ' οὓς ὁ ναὸς ἀπετελέσθη· ἤτοι τοῦ μὲν ἐπιστυλίου τῆς πρώτης πέριξ τοῦ ναοῦ σειρᾶς τῶν κιόνων ἡ ἐξωτερικὴ ἐπιφάνεια εἶνε διῃρημένη, ὡς ἔν τε τῷ Κορινθιακῷ καὶ Ἰωνικῷ ῥυθμῷ εἴθισται, εἰς τρεῖς ταινίας ἐπαλλήλους, τῆς αὐτῆς δὲ σειρᾶς ἡ ἔσω ἐπιφάνεια καὶ ἡ ἔσω καὶ ἔξω τῆς δευτέρας σειρᾶς παραδόξως δύο μόνον ταινιώδεις ὑποδιαιρέσεις φέρει, ὡς ἐκ τοῦ ὁποίου καὶ τὸ ἐπιστύλιον ταπεινότερον τοῦ τῆς ἐξωτερικῆς γίνεται.

Ὁ ναός, ἕνεκα τοῦ μεγέθους αὐτοῦ, ἀνάγκη νὰ ὑποτεθῇ ὕπαιθρος, διὸ περιελάμβανε καὶ ἐσωτερικὴν ἤτοι ἐντὸς τοῦ σηκοῦ στοὰν (διστε-

Digitized by Google

γίαν). Τῆς ἐσωτερικῆς στοᾶς οἱ κίονες θὰ ἦσαν μικροτέρων διαστάσεων, ἐξ οὗ δικαιολογοῦνται αἱ ἐκεῖ εὑρεθεῖσαι βάσεις κιόνων μικροτέρων πολὺ ἀπέναντι τῶν ἔξωθεν τὸν ναὸν περιβαλλόντων. Τὰ δὲ κατὰ τὴν λοιπὴν διάθεσιν αὐτοῦ τὴν ἐσωτερικὴν δὲν δυνάμεθα, ἕνεκα τῆς παντελοῦς ἐρημώσεως ἣν ὑπέστη, νὰ ἐξαγάγωμεν ἐκ τῶν σωζομένων ἐρειπίων. Ἀλλ' ἐάν τι καὶ ἐκ τῆς πρὸς τὸν Παρθενῶνα συγκρίσεως αὐτοῦ δύναταί τις νὰ συμπεράνῃ, εἶχεν ἀναμφιβόλως ὡς ὀπισθόδομον ἰδιαίτερον δωμάτιον, ἔνθα τὰ κειμήλια καὶ τὰ τοῦ ναοῦ σκεύη ἐτηροῦντο· κιγκλιδώματα ἐπίχρυσα θὰ ἔφρασσον τοὺς κίονας τοῦ προνάου καὶ τῆς πρὸ τοῦ ὀπισθοδόμου στοᾶς, τὰ ἀετώματα θὰ ἦσαν πλήρη ἀγαλμάτων καὶ ἐν γένει ὁ καθόλου διάκοσμος αὐτοῦ θὰ ἦτο ἀνάλογος τοῦ μεγέθους τοῦ κτιρίου καὶ τοῦ ὕψους τῆς ἰδέας τοῦ πατρὸς ἀνδρῶν τε θεῶν τε.

Περὶ τῆς οἰκοδομῆς τοῦ κτιρίου τούτου ἔχομεν μαρτυρίαν, ὅτι ἀπὸ τοῦ ΙϚ' ἤδη π. Χ. αἰῶνος εἶχεν οἰκοδομηθῆ εἰς Δία τὸν Ὀλύμπιον ἐν Ἀθήναις ναός: «Τοῦ δὲ Ὀλυμπίου Διός, Δευκαλίωνα οἰκοδομῆσαι λέγουσι τὸ ἀρχαῖον ἱερόν», λέγει ὁ Παυσανίας· ἂν ὅμως εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν, ἐν ᾗ τὸ Ὀλύμπιον κεῖται ᾠκοδόμησεν ὁ Δευκαλίων τὸν ναὸν ἢ ἀλλαχοῦ τῆς πόλεως, ἄδηλον· μόνον δὲ ἐκ τῶν λόγων τοῦ Παυσανίου, ὅτι εἰς ἀπόδειξιν τῆς ἐν Ἀθήναις οἰκήσεως τοῦ Δευκαλίωνος καὶ τῆς ὑπ' αὐτοῦ οἰκοδομῆς τοῦ ναοῦ, οἱ Ἀθηναῖοι ἐδείκνυον τούτου «τάφον τοῦ ναοῦ τοῦ νῦν οὐ πολὺ ἀφεστηκότα», δύναταί τις, ἂν καὶ οὐχὶ μετὰ βεβαιότητος πάλιν, νὰ ἐξαγάγῃ ὅτι ἐκεῖ που ἔκειτο ὁ ὑπὸ τοῦ Δευκαλίωνος ἱδρυθεὶς ναός. Φαίνεται ὅμως ὅτι τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο κατ' ὀλίγον κατέρρευσε καὶ ἠφανίσθη. Ἔκτοτε δὲ μόλις ὁ Πεισίστρατος (530 π. Χ.) ἐμνήσθη καὶ τοῦ Θεοῦ τούτου καὶ ἀπεφάσισε νὰ οἰκοδομήσῃ εἰς αὐτὸν ναόν· διὸ ἀνέθεσε τὸ ἔργον εἰς τέσσαρας ἀρχιτέκτονας, Ἀντιστάτην, Κάλλαισχρον, Ἀντιμαχίδην καὶ Πωρῖνον, οἵτινες ἐσχεδίασαν τὸν ναὸν κατὰ τὸν ἐπικρατοῦντα Δωρικὸν ῥυθμόν. Ἀλλὰ δυστυχῶς ὁ φίλος οὗτος τῶν τεχνῶν καὶ τῶν γραμμάτων τύραννος, ἀποθανὼν κατέλιπε τὸ ἔργον ἡμιτελές, μόλις ἴσως προλαβὼν νὰ καταθέσῃ τὰ θεμέλια αὐτοῦ, διότι οὐδ' ἴχνος τῆς παλαιᾶς ταύτης κατασκευῆς διεσώθη. Μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐξηκολούθησαν τὸ ἔργον οἱ δύο υἱοί του Ἵππαρχος καὶ Ἱππίας, ἀλλὰ καὶ οὗτοι δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἀποπερατώσωσιν αὐτό.

Μετὰ τὸν Πεισίστρατον καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ τὸ ἔργον ἐλησμονήθη παρεμπεσόντων τῶν Μηδικῶν πολέμων, καθ' οὓς τὸ ἤδη οἰκοδομηθὲν μέρος φαίνεται ὅτι δὲν ὑπέστη μεγάλην βλάβην· διότι, τὰ κατ' αὐτό, ἂν καὶ ἡμιτελές, μετ' ἐκπλήξεως ἀναφέρουσι συγγραφεῖς ὑπὲρ τὴν 1 ½ ἑκατονταετηρίδα μετὰ τοὺς ἐνδόξους ἐκείνους πολέμους ἐπισκεφθέντες αὐτό. Ἦλθον οἱ χρόνοι τῆς ἀκμῆς τῆς τέχνης καὶ ἐν γένει τῆς δόξης τῶν Ἀθηνῶν, ἔκτισεν ὁ Κίμων τὸ Θησεῖον, τὴν Ποικίλην, ὁ Περικλῆς τὸν Παρθενῶνα, τὰ Προπύλαια, τὸ Ὠδεῖον, τόσα ἄλλα λαμπρὰ τῆς τέχνης ἔργα ἀνεφάνησαν, ἀλλὰ τὸ Ὀλύμπιον ἔκειτο ἐν θεμελίοις τεθαμμένον, τὸ μὲν διότι, κατὰ τὴν ἰδέαν νεωτέρου ἀρχαιολόγου, οὐδεὶς ἤθελε νὰ ἀποτελέσῃ ἔργον ὑπὸ τοῦ τυράννου ἐκείνου καταβληθέν, τὸ δέ, ὅπερ καὶ ἰσχυρότερον νομίζομεν, διότι αὐτὸς ὁ Περικλῆς ὁ τοσοῦτον τὴν τέχνην ἐμψυχώσας, εἶχε φαίνεται τὸν δικαιότατον διὰ τοιοῦτον πνεῦμα ἐγωϊσμὸν νὰ θεωρῇ προσβλητικὸν διὰ τὸν ἔξοχον ἐπὶ γονιμότητι εἰς ἀνάδειξιν ἔργων νέων, συμβαδιζόντων τῇ προόδῳ τῆς ἐποχῆς, νοῦν του, τὸ ἀποπερατοῦν ἔργα ὑπ' ἄλλων ἐν ἄλλοις θεμελιωθέντα χρόνοις.

Ἐπῆλθον οἱ ἐσωτερικοὶ τῆς Ἑλλάδος κλυδωνισμοί, ὧν ἐπακολούθημα μοιραῖον ἡ τῶν ὑψιμετώπων Ἀθηνῶν ταπείνωσις, μεθ' ἣν ἡ τέχνη, ἂν καὶ ἔζη ἔτι καὶ ἀνέλαμπε τῇδε κἀκεῖσε, δὲν εἶχε πλέον τὴν ἀνθηρότητα ἐκείνην τὴν παλαιάν· καὶ ἔδειξε μὲν αὕτη διὰ πολλῶν ἀριστοτεχνημάτων σημεῖα ζωῆς, πλὴν μάτην προσεπάθει νὰ ἀνακτήσῃ τὴν παλαιάν της δόξαν· τὰ ἔργα αὐτῆς κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο περιωρίσθησαν, κατέβησαν ἀπὸ τοῦ ὑψηλοῦ βαθμοῦ, ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, ὡς εἰπεῖν, εἰς ὃν ἀνεβίβασεν αὐτὰ ὁ Φειδίας καὶ ἡ λοιπὴ τῶν τεχνιτῶν χορεία, εἰς τὴν γῆν, ἀπὸ θείων ἐγένοντο ἀνθρώπινα πλέον. Σὺν τῷ ὑποβιβασμῷ τούτῳ τῆς τέχνης ἐξέλιπε καὶ ὁ ὑπὲρ τῶν μεγαλουργημάτων ἐνθουσιασμός, ὁ ὑποτρεφόμενος πρότερον διὰ τῆς εἰς τοιαῦτα ἔργα ἀφειδοῦς δαπάνης τοῦ πλούτου τῶν πόλεων, αἵτινες ἐξαντληθεῖσαι κατὰ τὸ διάστημα τῶν ἐμφυλίων σπαραγμῶν, δὲν ἦσαν πλέον εἰς κατάστασιν νὰ θεραπεύσωσιν ἀφ' ἑαυτῶν τὰς τέχνας καὶ ὑποβοηθήσωσιν εἰς παραγωγὴν ἔργων, οἷα πρὸ τούτου ἀνεδείχθησαν. Αὕτη εἶνε κυρίως ἡ αἰτία τῆς μὴ ἀποπερατώσεως ἔργου πόρων μεγάλων χρῄζοντος, οἷοι σπανίως φαίνεται εὑρίσκοντο πλέον παρὰ τῷ ἐξαντληθέντι λαῷ τῆς Ἑλλάδος. Βασιλεῖς μόνον τινὲς ἔτρεφον ἐν ταῖς αὐλαῖς αὐτῶν τὰς τέχνας, αἵτινες καὶ δουλικῶς ἀνεπτύσσοντο πλέον, καὶ ξένοι κατακτηταὶ ἐφάνησαν πρωταγωνιστοῦντες ἐν τῇ πρὸς τὰς τέχνας ἀγάπῃ καὶ τῇ πρὸς τὴν Ἑλλάδα γενναιοδωρίᾳ αὐτῶν, εἰς ἣν πολλὰ τῶν κατὰ τὴν πατρίδα ἡμῶν ἔργων ὀφείλονται. Τοιοῦτοί τινες, ὡς θὰ ἴδωμεν, ἀνέλαβον καὶ ἔφερον εἰς πέρας καὶ τὸ περὶ οὗ ἡμῖν ὁ λόγος ἔργον.

Πρῶτος ταράξας τὸν μακροχρόνιον ὕπνον τοῦ οἰκοδομήματος τούτου εἶνε ὁ τῆς Συρίας βασιλεὺς Ἀντίοχος ὁ Ἐπιφανὴς περὶ τὸ 174 π. Χ.·

Digitized by Google

«ἡμιτελὲς» ὅμως «κατέλιπεν ὁ ἀναθεὶς βασιλεὺς» κατὰ Στράβωνα, ὅστις τὸν Ἀντίοχον ὑπαινισσόμενος ἔγραψε ταῦτα καὶ οὐχί, ὡς ἄλλοι ἐνόμισαν, τὸν Περσέα ἢ τὸν Πεισίστρατον, ὅστις πᾶν ἄλλο ὄνομα ἢ τὸ τοῦ βασιλέως ἔφερεν. Ἐκτὸς δὲ τοῦ Στράβωνος καὶ ὁ Πολύβιος καὶ ὁ Δικαίαρχος καὶ ὁ Ἀθήναιος καὶ ὁ Πάτερκλος καὶ ὁ Βιτρούβιος τὸν Ἀντίοχον ὀνομάζουσιν ὡς ἀναλαβόντα τὴν τοῦ ναοῦ ἀποπεράτωσιν. Ὁ Ἀντίοχος λοιπόν, δι' ἀρχιτέκτονος Ῥωμαίου, τοῦ Κοσσουτίου, ἐφήρμοσεν εἰς τὴν ἡμιτελῆ οἰκοδομὴν τὸν κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἐπικρατοῦντα προσφιλέστατον τοῖς Ῥωμαίοις ῥυθμόν, τὸν Κορινθιακόν. Ἀναμφιβόλως δέ, ἐπειδὴ ὁ ναὸς ἐκτίσθη ἐπὶ βάσεων εὐρυτέρων τοῦ παλαιοτέρου, καθ' ὃ δεκάστυλος, (καὶ τοιοῦτος δὲν ἠδύνατο νὰ εἶνε ὁ ὑπὸ τοῦ Πεισιστράτου θεμελιωθεὶς ναὸς διότι καὶ τὸ ὀκτάστυλον αὐτὸ τοῦ Παρθενῶνος καινοτομία ἐθεωρήθη διὰ τοὺς μέχρις ἐκείνου ἐπικρατοῦντας ἑξαστύλους), ὁ Κοσσούτιος ἐκτείνας τὰ ὅρια τοῦ παλαιοτέρου ναοῦ κατέστρεψε βεβαίως τὸ παλαιότερον κτισθὲν μέρος, τὸ ὁποῖον κατὰ τὸ διάστημα τοῦ τόσον μακροῦ χρόνου εἶνε ἀδύνατον νὰ μὴ ὑπέστη καὶ ἄλλας βλάβας, μεταχειρισθεὶς ἴσως τὸ ὑλικὸν αὐτοῦ εἰς οἰκοδομὴν τοῦ νέου ναοῦ. Τινὲς παραδέχονται ὅτι τὸ κρηπίδωμα ἀνήκει εἰς τὸν πρῶτον θεμελιωτὴν τοῦ κτιρίου· ἀλλὰ τὰ ἐπὶ τῶν πλίνθων αὐτοῦ ἀνωτέρω μνημονευθέντα γράμματα παντὸς ἄλλου σαφέστερον μαρτυροῦσι περὶ τῶν χρόνων αὐτοῦ, πρὸς τούτοις δὲ καὶ ὁ τρόπος τῆς οἰκοδομῆς.

Ὁ Ἀντίοχος εἶχε προχωρήση πολὺ εἰς τὸ ἔργον, ὅπερ ἀποθανών, ἀτελὲς κατέλιπεν εἰς τὰς ἁρπακτικὰς διαθέσεις τοῦ Σύλλα, ὅστις ἐλθὼν τὸ 80 π. Χ. εἰς Ἀθήνας καὶ ἐκπολιορκήσας αὐτὰς μετεκόμισε πολλοὺς ἐκ τῶν κιόνων εἰς Ῥώμην διὰ τὸν ἐπὶ τοῦ Καπιτωλίου ναὸν τοῦ Διός. Γυμνὸς οὕτω πολλῶν ἐκ τῶν κιόνων αὐτοῦ διέμεινεν ὁ ναός, μέχρις οὗ ἐπὶ Αὐγούστου ἑταιρία τις βασιλέων (Reges amici atque socii, κατὰ Sueton) ἀνέλαβον τὴν κοινῇ δαπάνῃ (communi sumptu) ἀποπεράτωσιν αὐτοῦ. Ἀλλὰ καὶ τούτων ἡ συνεργασία εἰς οὐδὲν ὠφέλησε, διότι ἡμιτελὲς ἀφέθη καὶ πάλιν τὸ κτίριον. Τέλος πάντων, ἀφ' οὗ περιῆλθεν εἰς τόσας χεῖρας, εὗρε τὸν ἄνδρα ὅστις καὶ ἐπιθυμίαν εἰς ἀνέγερσιν τοιούτων ἔργων εἶχε καὶ χρημάτων πρὸς τοῦτο δὲν ἐφείδετο. Ἐλθὼν ὁ Ἀδριανός, ὅστις πλείστας κατ' ἐκεῖνο τῆς πόλεως οἰκοδομὰς ἤγειρε καὶ τὸ ὄνομά του εἰς αὐτὸ ἀφῆκεν εἰς αἰωνίαν μνήμην τῆς πρὸς τοὺς Ἀθηναίους ἀγάπης, κατέστησε τὸν ναὸν ἀντάξιον τοῦ μεγαλείου τοῦ ἐνοικοῦντος θεοῦ, τῆς ἰδίας πρὸς μεγαλουργίαν φήμης καὶ τῶν προσδοκιῶν τῶν Ἀθηναίων.

Τοιουτοτρόπως, μετὰ παρέλευσιν 650 περίπου ἐτῶν καὶ διὰ δαπάνης 7,080 ταλάντων (ἤτοι 38,275,200 φράγκων), νῦν μὲν ὑπὲρ τὸ ἔδαφος προκύπτων, ἄλλοτε δ' ὅλως τεθαμμένος διάγων, ὡσεὶ ἐπιφυλασσόμενος ἵνα λάμψῃ εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν τῆς τέχνης ἡ δόξα σβεννυμένη ἄφινε τὸν τελευταῖον σπινθῆρα, ἴσχυσε τέλος νὰ ὑψωθῇ ἐπὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς κυριαρχίας καὶ μένῃ ὡς δεῖγμα αἰώνιον τῆς ἐπιρροῆς ἣν ἤσκησεν ἡ Ἑλλάς, καί τοι δουλωθεῖσα, καὶ ἐπὶ τῆς τέχνης τῶν Ῥωμαίων, ἅμα δὲ καὶ ὡς μάρτυς ἀσφαλέστατος τῆς τότε καταστάσεως τῆς τέχνης, περὶ τὸν πλοῦτον μᾶλλον καὶ τὸ μέγεθος ἐπτοημένης.

Ἂν καὶ τεθαμμένον, ὡς εἰπεῖν, ἐπὶ τοσούτους αἰῶνας τὸ κτίριον, ἦτο ὅμως πάντοτε, ὡς φαίνεται, ἀντικείμενον τῆς φροντίδος καὶ δὴ καὶ τῆς μεμψιμοιρίας αὐτῶν τούτων τῶν Ἀθηναίων καθ' ἑαυτῶν, οἵτινες πολὺ θὰ ἐλυποῦντο διὰ τὴν διάρκειαν τῆς τοιαύτης καταστάσεως τηλικούτου κτιρίου, ὡς ἐκ τοῦ φιλοτίμου χαρακτῆρος αὐτῶν, ἐπὶ τῇ ἰδέᾳ ὅτι δὲν ὑπῆρχεν ἔτι παρ' αὐτοῖς ναὸς ἀντάξιος τῆς ἀνωτάτης θεότητος τῆς συναπτούσης ἅπαν τὸ οἰκοδόμημα τῆς θρησκείας ὁλοκλήρου τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους. Παροιμιώδης δὲ σχεδὸν κατέστη ἡ παράτασις τῆς οἰκοδομῆς παρὰ τοῖς συγγραφεῦσι τῶν τελευταίων χρόνων. «Ὡς γὰρ ἡ πόλις τῶν Ἀθηναίων τὸ Ὀλυμπεῖον», λέγει ὁ Πλούταρχος, «οὕτως ἡ Πλάτωνος σοφία τὸν Ἀτλαντικὸν ἐν πολλοῖς καλοῖς μόνον ἔργον ἀτελὲς ἔσχηκεν». Καὶ ὁ φιλοσκώμμων δὲ Λουκιανός, κεντῶν διὰ τοῦ δηκτικοῦ αὐτοῦ ὕφους τοὺς Ἀθηναίους, εἰσάγει ἐν τῷ Ἰκαρομενίππῳ του τὸν Δία ἐρωτῶντα, ἀφ' οὗ ἐζήτησε νὰ μάθῃ παρὰ τοῦ διὰ τῆς σελήνης εἰς τὸν οὐρανὸν ἀφικομένου Μενίππου περὶ τῆς *τρεχούσης* τιμῆς τοῦ σίτου εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἂν εἶχον βαρὺν χειμῶνα καὶ ἐὰν τὰ λάχανα ἤθελον πολλὰ νερὰ κ.τ.λ., «εἰ τῷ Ὀλύμπιον αὐτῷ ἐπιτελέσαι διανοοῦνται» οἱ Ἀθηναῖοι. Ταῦτα πάντα ἀποδεικνύουσιν ὅτι εἶχον βαρυνθῆ πλέον ἐκ τῆς τοιαύτης τοῦ ἔργου τύχης οἱ ἄνθρωποι, διὸ οὕτως ἐχάρησαν ὅτε ὁ Ἀδριανὸς ἀπετέλεσεν αὐτό, ὥστε ἀπεθέωσαν σχεδὸν αὐτόν, πασῶν μὲν τῶν ἄλλων πόλεων ἀνδριάντα τῆς δὲ τῶν Ἀθηναίων τὸν κολοσσὸν ὄπισθεν τοῦ ναοῦ θέας ἄξιον ἱδρυσάσης.

Περὶ τῆς ὅλης μεγαλοπρεπείας τοῦ οἰκοδομήματος μαρτύριον ἀσφαλὲς ἔχομεν πάντας τοὺς περὶ αὐτοῦ λόγον ποιουμένους συγγραφεῖς Ἕλληνάς τε καὶ Ῥωμαίους, οἵτινες μετὰ θαυμασμοῦ περὶ τοῦ ἔργου ὁμιλοῦσιν· «Ὀλύμπιον ἡμιτελὲς μὲν κατάπληξιν δ' ἔχον (διὰ) τὴν τῆς οἰκοδομίας ὑπογραφὴν», λέγει ὁ Δικαίαρχος· ὁ δ' Ἀθήναιος περὶ τοῦ Ἀντιόχου ὁμιλῶν λέγει: «Ἐν δὲ ταῖς πρὸς τὰς πόλεις θυσίαις καὶ ταῖς πρὸς τοὺς θεοὺς τιμαῖς, πάντας ὑπερέβαλλε τοὺς βεβασιλευκότας· τοῦτο δ' ἄν τις τεκμήραιτο ἔκ τε τοῦ παρ' Ἀθηναίοις Ὀλυμπιείου······». Ὁ δὲ Βιτρούβιος καταλέγει αὐτὸν μεταξὺ τῶν

Digitized by Google

μεγίστων ναῶν τῆς ἀρχαιότητος, καὶ τοιοῦτοι κατ' αὐτὸν ἦσαν ὁ ἐν Ἐφέσῳ ναὸς τῆς Ἀρτέμιδος, ὁ ἐν Βραγχίδαις τῆς Μιλήτου ναὸς τοῦ Διδυμαίου Ἀπόλλωνος καὶ ὁ τῆς Ἐλευσινίας Δήμητρος.

Καὶ τοιοῦτος μὲν ὁ ναὸς κατὰ τὴν ἀρχαιότητα· πότε ὅμως ἀκριβῶς κατεστράφη εἶνε ἄγνωστον: Λέγεται ὅτι ἔπαθε κατὰ τὴν ὑπὸ τὸν Ἀλαρῖχον, τὸ 395 μ. Χ., εἰσβολὴν τῶν Γότθων· καὶ πρὸ αὐτοῦ ὅμως καὶ μετ' αὐτὸν, μεταξὺ τῶν ἐξ Ἀθηνῶν μετακομιζομένων εἰς Κωνςαντινούπολιν ἀριςουργημάτων τῆς τέχνης πρὸς διακόσμησιν τῶν ἐκεῖ Χριστιανικῶν ναῶν πολλοὶ αὐτοκράτορες οὐκ ὀλίγα καὶ ἐκ τοῦ ναοῦ τούτου ἀπεκόμισαν. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς δὲ ταύτης δὲν γνωρίζομέν τι περὶ τοῦ κτιρίου μέχρι τοῦ χρόνου καθ' ὃν ἀνώνυμός τις (παρὰ Laborde) περιέγραψε τὴν τότε (1460 μ. Χ.) κατάστασιν τῶν Ἀθηνῶν· ὁ ἀνώνυμος οὗτος λέγει περί τε τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ πλησίον αὐτοῦ ὅρου τοῦ Ἀδριανοῦ:

«Ἵσταται δὲ κατὰ ἀνατολὰς τούτου, καμάρα μεγίστη καὶ ὡραία· εἰσὶ δὲ τὰ ὀνόματα Ἀδριανοῦ καὶ Θησέως· εὑρίσκεται δὲ ἔνδον τῆς αὐλῆς······μεγίστη ἐτύγχανεν· εἰς ἣν οἶκος βασιλικὸς ὑπῆρχε, πλείστοις κίοσιν ὑποκάτωθεν στηριζομένη· ὅστις ἐλεπτουργήθη ἐπὶ τῶν δύο καὶ δέκα βασιλέων τῶν τὴν ἄκραν οἰκοδομησάντων».

Ὡς ἐκ τοῦ χωρίου τούτου φαίνεται τὸ οἰκοδόμημα ἐνομίζετο τότε ὡς ἀνάκτορον ἢ οἶκος βασιλικὸς, καὶ δὴ τοῦ Ἀδριανοῦ, καὶ οὕτως ἐξηγεῖται ἐν τῷ κατὰ τὸ 1670 χαραχθέντι χάρτῃ τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ τῶν Καπουτσίνων: «En ces colonnes estoit autrefois le palais d'Adrien: sul la porte qui est entiers au dedans, il y a en Grec littéral: C'est ici le palais de Thésée et au dehors: Ce n'est plus le palais de Thésée mais d'Adrien». Ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ ταύτῃ ἐξηγεῖται καὶ αὐτὸς ὁ ὅρος τοῦ Ἀδριανοῦ ὡς πύλη τῶν νομιζομένων ἀνακτόρων αὐτοῦ· περιέργως δ' ἑρμηνεύονται, ὡς βλέπει τις, καὶ αἱ ἐπ' αὐτοῦ ἐπιγραφαὶ ὡς δεικνύουσαι πρὸς μὲν τὸ ἓν μέρος τὸ παλάτιον τοῦ Θησέως, πρὸς δὲ τὸ ἕτερον οὐχὶ πλέον τοῦ Θησέως, ἀλλὰ τοῦ Ἀδριανοῦ. Εἰς πίστωσιν δὲ πλείονα τῶν εἰρημένων ἐπιφέρει ὁ τὴν ἑρμηνείαν τοῦ χάρτου συντάξας Γάλλος μοναχός: «Je les ay leu plusieurs fois». (Ἀνέγνων αὐτὰς πολλάκις). Ἀλλὰ τὰ περὶ τῶν ἐπιγραφῶν τούτων ἄλλοτε, ἐν τοῖς περὶ τοῦ ὅρου τούτου τοῦ Ἀδριανοῦ θὰ ἐξετάσωμεν.

Τὴν αὐτὴν ὀνομασίαν δίδουσιν αὐτῷ καὶ ὁ Babin καὶ ὁ Guillet· ἀλλὰ καὶ ὁ μηχανικὸς Verneda ὁ παραστὰς κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν πολιορκίαν τῶν Ἀθηνῶν καὶ χωρογραφικὸν τῆς πόλεως χάρτην χαράξας καὶ εἰκόνα αὐτῆς τῆς πολιορκίας γράψας, ὑπὸ τὸ ὄνομα Palazzo di Adriano γνωρίζει τὸν ναόν.

Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους δὲν ἔλειψαν καὶ ἄλλαι περὶ τοῦ ναοῦ παραδοξολογίαι· διότι εἷς τῶν περὶ αὐτοῦ γραψάντων, ἰδὼν τοὺς ὑπὲρ τὸ Διονυσιακὸν θέατρον καὶ τοῦ Θρασύλλου τὸ μνημεῖον πρὸ τοῦ Ν. δὲ τῆς Ἀκροπόλεως τείχους δύο κίονας, οἵτινες ἦσαν βάσεις χορηγικῶν τριπόδων, εἶπεν ὅτι τὸ παλάτιον τοῦ Ἀδριανοῦ συνεδέετο μετὰ τῆς Ἀκροπόλεως διὰ σειρᾶς κιόνων, ὧν λείψανα οἱ δύο μνημονευθέντες κίονες. Ἀφ' οὗ τοιαύτην ἐξέφερε γνώμην, ἧς τὴν ἀτοπίαν πᾶς τις καθορᾷ, δὲν ὤκνησεν νὰ εἴπῃ ὅτι καὶ καὶ δὴ πρὸς ἄλλο μέρος ἄλλη γραμμὴ κιόνων ἐξετείνετο, πρὸς τὴν κορυφὴν τοῦ Λυκαβηττοῦ, εἰκάσας τοῦτο ἐκ κίονος ὅστις κατὰ τοὺς πρόποδας αὐτοῦ ἵστατο (καὶ ἐκ τοῦ ὁποίου βεβαίως ἡ συνοικία ἐκείνη «Κολωνάκι» καλεῖται). Τοιαῦτα καὶ ἄλλα παράδοξα ἐγέννα ἡ φαντασία τῶν σοφῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα, ἐκτὸς τῶν λοιπῶν περὶ τοῦ ναοῦ ὑποθέσεων ὑπῆρχε καὶ ἡ ἰδέα ὅτι τὰ λείψανα ἐκεῖνα ἀνῆκον εἰς τὸν ναὸν τοῦ Πανελληνίου Διὸς, ὅστις ὑπὸ Ἀδριανοῦ ἀνηγέρθη· ἐκ πολλῶν ὅμως χωρίων τῶν περὶ τοὺς χρόνους ἐκείνους περιηγητῶν φαίνεται ὅτι ὑπῆρχεν ἐγγὺς τοῦ Ὀλυμπίου ἕτερον οἰκοδόμημα μέγα, τὸ ὁποῖον πιθανῶς εἰς Δία τὸν Πανελλήνιον ἦτο ἀφιερωμένον. Ὁ Spon θεωρεῖ τὸ Ὀλύμπιον ὡς λείψανα τῆς στοᾶς ἣν ὁ αὐτὸς Ἀδριανὸς ἵδρυσεν. Ἀλλὰ οἱ κίονες τῆς στοᾶς ἐκείνης ἦσαν λίθου Φρυγίου, κατὰ Παυσανίαν, ἐν ᾧ οἱ τοῦ Ὀλυμπίου εἶνε εἰργασμένοι ἐκ λευκοῦ τῆς Πεντέλης μαρμάρου.

Καὶ ἐν τῷ χάρτῃ τῶν Καπουτσίνων καὶ ἐν τῷ τοῦ Verneda ὁ ναὸς φαίνεται ὅλως κατεστραμμένος, καὶ σχεδὸν εἰς οἵαν κατάστασιν καὶ σήμερον εὑρίσκεται. Μέχρι τοῦ 1753 ἔσωζε 17 κίονας, ἤτοι τοὺς 16 καὶ νῦν σωζομένους καὶ ἄλλον τινὰ μεμονωμένον κατὰ τὴν δυτικὴν πλευράν· κατὰ δὲ τὸ ἔτος τοῦτο ὁ τότε Τοῦρκος διοικητὴς τῶν Ἀθηνῶν Χατζῆ-Ἀλῆς ἔρριψε τὸν ἕνα ἐκεῖνον τῆς δυτικῆς πλευρᾶς πρὸς κατασκευὴν ἀσβέστου. Τὴν τύχην δὲ αὐτοῦ ταύτην ἔλαβον πιθανῶς καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν πρὸ αὐτοῦ καταστραφέντων, παρέχοντες πρόχειρον ὑλικὸν εἰς τοὺς βαρβάρους κατακτητὰς, οἵτινες δὲν ἐδίστασαν καὶ τὴν ὀρχήστραν τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου εἰς δεξαμενὴν ἀσβεστοποιείου νὰ μεταβάλωσιν, ἵνα τοιουτοτρόπως δι' ἀλλήλων καταστρέψωσι τὰ πρὸς ἄλληλα ἁμιλλώμενα ἀριστουργήματα τῆς τέχνης, καὶ ἵνα τὸ θέατρον ἐκεῖνο ὅπερ εἶδε τὴν δόξαν τῆς Ἑλλάδος καὶ τὴν ἔν τε τῇ φιλολογίᾳ καὶ τέχνῃ ἰσχὺν αὐτῆς, καὶ δι' οὗ αὐτὴ αὕτη ἡ ἀκμὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος εἰς τόσας χιλιάδας θεατῶν ἐπεδεικνύετο, καταστῇ μάρτυς, σιωπηλὸς μάρτυς τῆς

Digitized by Google

καταστροφῆς τῶν ἀρχαίων μνημείων, οὐ μόνον δὲ τοῦτο, ἀλλὰ καὶ τὸ μέσον πρὸς τελείαν ἐξαφάνισιν αὐτῶν, τὸ χωνευτήριον, ὡς εἰπεῖν, οὗ τὸν λάρυγγα ὀλίγιστα διέφυγον, καὶ ταῦτα κεκολοβωμένα καὶ παραμεμορφωμένα, ὡς ἀληθεῖς τοῦ ἐθνισμοῦ μάρτυρες μετὰ τοσαύτην ὑπὸ τῶν βαρβάρων καταστροφὴν περισωθέντα.

Μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Χατζῆ-Ἀλῆ καταστροφὴν τοῦ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς κίονος ἔμειναν 16, ὅσοι καὶ σήμερον διατηροῦνται, ἤτοι κατὰ τὴν ΝΑ. γωνίαν 13, ὧν 9 (τρεῖς δηλ. ἐφ' ἑκάστης σειρᾶς ὅταν τις ἀπ' Ἀνατολῶν βαίνῃ ἀριθμῶν) ἀνήκουσιν εἰς τὸ ἀριστερὸν πέρας τῆς ἀνατολικῆς προσόψεως τῆς ἀποτελούσης τὴν Α. πρόστασιν τοῦ ναοῦ, τῶν δὲ λοιπῶν 4 εἷς μὲν εἰς τὴν ἐξωτερικὴν σειρὰν τοῦ δυτικοῦ πτεροῦ, τρεῖς δὲ εἰς τὴν ἐσωτερικήν. Τῆς αὐτῆς δὲ ταύτης σειρᾶς μᾶλλον μεμακρυσμένοι κεῖνται οἱ λοιποὶ τρεῖς, ὧν ὁ μεσαῖος ὑπὸ σεισμοῦ καὶ θυέλλης τῷ 1852 κατέπεσε.

Μέχρι πρό τινων ἐτῶν, ἐπὶ δύο τῶν τοῦ δυτικοῦ πτεροῦ κιόνων ὑπῆρχε κτίσμα μεταγενέστερον, ἐν εἴδει δωματίου μικροῦ, μετὰ θυρίδων, τὸ ὁποῖον ἀναμφιβόλως ἐκτίσθη εἰς χρόνους καθ' οὓς οἱ κίονες οὗτοι ἦσαν κεχωσμένοι ἐφ' ἱκανὸν τοῦ ὕψους αὐτῶν ὑπὸ τῶν τοῦ ναοῦ ἐρειπίων. Τὸ κτίσμα τοῦτο, κατά τινα τοῦ λαοῦ παράδοσιν ἀνῆκον εἰς μοναχόν τινα τὸ παράδειγμα Συμεῶνος τοῦ Στυλίτου[1] ζηλώσαντα, ἐκρημνίσθη ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς τῶν Ἀθηνῶν Ἑταιρίας, ἐπειδὴ περιελάμβανε μεταξὺ τοῦ ὑλικοῦ αὐτοῦ καὶ μάρμαρα ἐξ ἄλλης χρήσεως εἰλημμένα καὶ ἠσχήμιζεν, ἐπικαθήμενον, τοὺς ὡραίους τοῦ ναοῦ κίονας.

Τὴν σήμερον τὸ δυτικὸν τοῦ ναοῦ κατέχουσι δύο σεσαθρωμένα παραπήγματα, τὸ δὲ τέμενος αὐτοῦ διασχίζουσι δύο ὁδοὶ εἰς δύο ὅλως ἀντίθετα μέρη ἄγουσαι, ἡ μὲν εἰς τοὺς εὐθυμίαν καὶ χαρὰν προκαλοῦντας παρὰ τὸν Ἰλισὸν κήπους, ἐπὶ τοῦ Β. τοίχου τοῦ κρηπιδώματος κεχαραγμένη καὶ τὴν ΒΑ. αὐτοῦ γωνίαν τέμνουσα, ἡ δὲ εἰς τὸν τόπον τῶν κλαυθμῶν καὶ τῆς λύπης, ἀπὸ Β. πρὸς Ν. διασχίζουσα τὸν ναὸν καὶ πρὸς τὴν νέαν τοῦ Ἰλισοῦ γέφυραν καὶ τὴν ὁδὸν Ἀναπαύσεως διευθυνομένη, ἐκ τοῦ αὐτοῦ στελέχους σχιζόμεναι, ὡσεὶ δεικνύουσαι ἀμφότεραι τὸν ἐν τῷ κόσμῳ ἀδιάσπαστον σύνδεσμον τῆς χαρᾶς καὶ τῆς λύπης, τὴν ἐκ τοῦ αὐτοῦ κορμοῦ ἀναβλάστησιν τῆς εὐθυμίας καὶ τῶν γελώτων, τῆς δυσθυμίας καὶ τῶν δακρύων.

Ἡ ἠρεμία τοῦ μέρους ἐκείνου, ἔχοντος ἔξοχόν τι καὶ μυστηριῶδες ἐν καιρῷ νυκτὸς σκοτεινῆς, ἐπιβλητικὴν δὲ καὶ χαρίεσσαν παρουσιάζοντος εἰκόνα ὅταν ἡ σελήνη ῥίπτῃ ἐπ' αὐτοῦ τὰς ἀκτῖνάς της, ταράσσεται συνήθως ὑπὸ τῶν σαλπισμάτων τῆς ἐκεῖ ἀσκουμένης φρουρᾶς τῶν Ἀθηνῶν ἢ ὑπὸ τῶν πενθίμων ᾀσμάτων νεκρικῆς πομπῆς παρὰ τοὺς κίονας ἐκείνους καθ' ἑκάστην διερχομένης. Ἀλλὰ καὶ ἡ πρώτη τῆς Τεσσαρακοστῆς ἡμέρα, συνεχίζουσα τὰς διασκεδάσεις τῶν πρὸ αὐτῆς, καλεῖ ἐκεῖ πάντας τοὺς κατὰ τὰς προηγουμένας ἡμέρας *μασκαρευθέντας* τε καὶ μὴ διὰ τοῦ γνωστοῦ τοῦ λαοῦ διστίχου :

Μασκαράδες καὶ πολῖται
'στῆς Κολώναις νὰ 'ρεθῆτε

εἰς διάχυσιν παρὰ τοὺς κύκλους τῶν φουστανελλοφόρων χορευτῶν, τῶν κατ' ἔθος ἐκεῖ, ἐπί τε τοῦ ἐδάφους τοῦ ναοῦ καὶ τῶν πέριξ λόφων, συναθροιζομένων καὶ εἰς τὰ *νηστήσιμα* μέχρις ἑσπέρας ἀσχολουμένων, καὶ τοιουτοτρόπως τὸ μέρος ἔνθα τὸ πάλαι οὐδεὶς εἰσήρχετο, πληθὺς κατακλύζει παντοδαπή, ἀντὶ δὲ τῶν ἁγνῶν τότε καὶ καθαρῶν πρὸ τοῦ βωμοῦ τῆς ὑψίστης θεότητος προσερχομένων, οἱ εὐλαβεῖς Χριστιανοὶ ἐν κραιπάλῃ καὶ χορῷ, ἐν αὐλοῖς καὶ τυμπάνοις, κατάρχονται τῆς μεγάλης νηστείας καὶ προετοιμασίας διὰ τὴν ἑβδομάδα τῶν παθῶν τοῦ Κυρίου, θύοντες τῷ Βάκχῳ, ὑφ' οὗ εἰς συμπλοκὰς ἀγόμενοι, ἥκιστα φιλόφρονας τὰς ἀπαλλαγὰς συνήθως ποιοῦνται.

Ἀλλὰ καὶ σχοινοβατῶν πασσάλους πολλάκις τὸ ἱερὸν ἐκεῖνο ἔδαφος ἔφερε, καὶ ἄλλων θεαμάτων παντοίων, νυκτός τε καὶ μεθ' ἡμέραν, μάρτυρες ἐγένοντο οἱ περισωθέντες ἐκεῖνοι κίονες, καὶ εἰς συναθροίσεις τοῦ πλήθους πρὸς ἀκρόασιν νεωτέρων ῥητορίσκων ὁ εὐρὺς χῶρος τοῦ ναοῦ ἐχρησίμευσε, καὶ τίς οἶδεν ἔτι ὁποῖα καὶ ὁπόσα θὰ ὑποστῇ, ἐὰν μὴ εὑρεθῇ τις ὁ περιφράξων ὡς δεῖ τὸν τόπον ἐκεῖνον καὶ ἀπαλλάξων τῶν καθ' ἡμέραν καταστροφῶν τῶν εὐκόλως ἀφανιζομένων μερῶν τοῦ περιβόλου, ἐκτὸς δὲ τούτου καὶ τῶν ἀκαθαρσιῶν ὑφ' ὧν δὲν δύναταί τις νὰ πλησιάσῃ καὶ σπουδάσῃ ὡς δεῖ τὰ πλεῖστα τοῦ περιβόλου λείψανα.

Ικ. Χ. Δραγατσης.

1. Ὁ Συμεών, ἐν Κιλικίᾳ γεννηθείς, ἐπωνομάσθη Στυλίτης, διότι ἀποσυρθεὶς ἐπὶ στύλου ἠσκήτευσεν ἐκεῖ ἐπὶ 26 ἔτη, χωρὶς παντάπασι νὰ καταβῇ ἐκεῖθεν· ἀπέθανε δὲ τὸ 459 μ. Χ.

ΜΑΤΑΙΟ ΦΑΛΚΟΝΕ

(Ἔθιμα Κορσικανῶν.)

Ὁ ἐκ τοῦ Πορτο-βέκκιο πρὸς τὰ ἐνδότερα τῆς νήσου μεταβαίνων ἀκολουθεῖ ὁδὸν ἀνάντη, καὶ μετὰ τριῶν ὡρῶν πορείαν διὰ σκολιῶν ἀτραπῶν, φρασσομένων ἐνιαχοῦ ὑπὸ μεγάλων βράχων, ἢ διὰ φαράγγων διατεμνομένων, φθάνει εἰς τὰ ἄκρα ἑνὸς *μακὶ* ἐπὶ μακρὸν ἐκτεινομένου' ἐκεῖ εἶναι ἡ πατρὶς τῶν κόρσων ποιμένων καὶ τὸ κρησφύγετον παντὸς φυγοδίκου. Ὁ κορσικανὸς γεωργός, πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ κόπου τῆς σπορᾶς, πυρπολεῖ ἔκτασίν τινα δάσους, ἀδιαφορῶν ἂν ἡ πυρκαϊὰ ἐπεκταθῇ εἰς μείζονα χῶρον, διότι ὅπως ἂν ᾖ ἔχει βεβαιότητα ὅτι ἡ συγκομιδὴ ἔσται πλουσία, λιπανθείσης τῆς γῆς

Digitized by Google

διὰ τῆς τέφρας τῶν δένδρων, ἅτινα πρότερον ἔφερε· θερισθέντων τῶν σταχύων (διότι καταλείπουσι τὸ ἄχυρον, οὗ τὴν συλλογὴν θεωροῦσιν ἐπίπονον), ἐκ τῶν εναπομεινασῶν ἐν τῇ γῇ ἀβλαβῶν ῥιζῶν ἀναβλαστάνουσι κατὰ τὸ ἐπιὸν ἔαρ πυκνόταται παραφυάδες, αἵτινες ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν φθάνουσιν εἰς ὕψος ἑπτὰ ἢ ὀκτὼ ποδῶν. Τὰς τοιαύτας λόχμας ἀποκαλοῦσι *μακί*· συνίστανται δ' αὗται ἐκ παντοειδῶν δένδρων καὶ δενδρυλλίων εἰκῇ καὶ ἀναμὶξ πεφυτευμένων. Ὁ ἄνθρωπος μόνον μὲ τὸν πέλεκυν ἀνὰ χεῖρας κατορθοῖ νὰ διανοίξῃ δίοδον διὰ μέσου αὐτῶν, ὑπάρχουσι δὲ καὶ *μακὶ* τοσούσῳ πυκνόβλαστα καὶ δασέα, ὥστε καὶ αὐτοὶ οἱ ἄγριοι κριοὶ ἀδυνατοῦσι νὰ εἰσχωρήσωσιν.

Ἂν ἐφόνευσες κανένα, μετάβηθι εἰς τὰς λόχμας τοῦ Πορτο-βέκκιο καὶ θὰ ζήσῃς ἐν ἀσφαλείᾳ, ὅταν ἔχῃς σύντροφον καλὸν πυροβόλον, πυρίτιδα καὶ σφαίρας, καὶ φέρῃς τὸν ἀπαραίτητον μανδύαν ὅστις καὶ ὡς κάλυμμα καὶ ὡς στρῶμα χρησιμεύει εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα. Οἱ ποιμένες θὰ σοι πωλῶσι γάλα καὶ τυρὸν, καὶ οὐδένα θὰ διατρέχῃς κίνδυνον ἐκ τῆς δικαιοσύνης καὶ τῶν συγγενῶν τοῦ φονευθέντος, εἰμὴ μόνον ὅταν θ' ἀναγκάζησαι νὰ κατέλθῃς εἰς τὴν πόλιν ὅπως ἀνανεώσῃς τὰς προμηθείας σου.

Καθ' ἣν ἐποχὴν εὑρισκόμην ἐν Κορσικῇ, τῷ 18··, ὁ Ματαῖο Φαλκόνε κατῴκει ἐν οἰκίᾳ τινὶ, ἡμίσειαν λεύγαν περίπου ἀπεχούσῃ τοῦ μακὶ ἐκείνου. Σχετικῶς ὡς πρὸς τὸν τόπον ἦτο ἄνθρωπος λίαν εὐκατάστατος, ζῶν εὐγενῶς, δῆλον ὅτι μηδόλως ἐργαζόμενος, ἀλλὰ συντηρούμενος ἐκ τοῦ προϊόντος τῶν ποιμνῶν του, ἃς νομάδες ποιμένες ἔβοσκον τῇδε κἀκεῖσε ἐπὶ τῶν ὀρέων. Ὅταν εἶδον αὐτὸν,— δύο ἔτη μετὰ τὸ συμβὰν ὅπερ θὰ διηγηθῶ,— μοὶ ἐφάνη ἔχων ἡλικίαν πεντήκοντα τὸ πολὺ ἐτῶν. Φαντάσθητε ἄνδρα ῥωμαλέον, ἀλλὰ μικρὸν τὸ ἀνάστημα, ἔχοντα οὔλην καὶ ὡς ἴασπιν μέλανα κόμην, ῥῖνα ἀέτειον, λεπτὰ χείλη, μεγάλους καὶ ζωηροὺς ὀφθαλμοὺς καὶ χρῶμα μελαψόν. Ἡ περὶ τὴν σκοποβολίαν δεξιότης αὐτοῦ ἐθεωρεῖτο ἔκτακτος εἰς τὴν χώραν ἐκείνην ἥτις βρίθει καλῶν σκοπευτῶν. Οὕτω παραδείγματος χάριν, οὐδέποτε ὁ Ματαῖος ἐπυροβόλει κατ' ἀγρίου κριοῦ μὲ βολίδια, ἀλλ' εἰς ἀπόστασιν ἑκατὸν εἴκοσι βημάτων ἔβαλλε διὰ σφαίρας τὸν κριὸν εἰς τὴν κεφαλὴν ἢ τὸν ὦμον, ὅπως ἤθελεν. Ἐποιεῖτο δὲ χρῆσιν τοῦ ὅπλου ἐπίσης καλῶς τὴν νύκτα, ὡς καὶ τὴν ἡμέραν· διηγοῦνται μάλιστα περὶ αὐτοῦ ὅτι ἐπετηδεύετο καὶ εἰς τὸν ἀκόλουθον τρόπον τῆς σκοποβολίας, ἡ δ' ἐπιτηδειότης αὕτη εἰς πάντα μὴ ἐπισκεφθέντα τὴν Κορσικὴν θὰ φανῇ ἴσως ἀπίστευτος: εἰς ἀπόστασιν ὀγδοήκοντα βημάτων ἐτοποθέτουν τὴν νύκτα ἀνημμένον κηρίον ὄπισθεν διαφανοῦς τεμαχίου χάρτου, μόλις ἔχοντος μέγεθος τρυβλίου· ἐσκόπευε, καὶ ἀφ' οὗ ἐσβέννυον τὸ κηρίον, μετὰ παρέλευσιν ἑνὸς λεπτοῦ, ἐν μέσῳ παχυλωτάτου σκότους ἐπυροβόλει· καὶ πυροβολῶν τετράκις μόλις ἅπαξ ἀπετύγχανε.

Τοιαύτην ἔχων ἀξίαν, ὁ Ματαῖο Φαλκόνε ταχέως ἐκτήσατο μεγάλην φήμην καὶ ὑπόληψιν. Ἐθεωρεῖτο ἄριστος φίλος καὶ ἐχθρὸς ἐπικίνδυνος· ἄλλως δὲ περιποιητικὸς ὢν καὶ φιλελεήμων, ἔζη ἐν εἰρήνῃ μετὰ πάντων ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Πορτο-βέκκιο. Διηγοῦντο ὅμως περὶ αὐτοῦ ὅτι ἐν Κόρτε, ἔνθα ἐνυμφεύθη, ἀπηλλάγη λίαν προδοτικῶς ἀντιπάλου, ὅστις ἐνομίζετο ἐπίφοβος... τοὐλάχιστον ἀπεδίδετο εἰς τὸν Ματαῖο πυροβολισμός τις κατὰ τοῦ ἀντιζήλου ἐκείνου, ἐν ᾧ ἐξυρίζετο ἀπέναντι κατόπτρου ἐξηρτημένου ἐκ τοῦ παραθύρου του. Οἰκονομηθείσης τῆς ὑποθέσεως ταύτης, ὁ Ματαῖο ἐνυμφεύθη. Ἡ σύζυγός του Γιουσέππα ἐγέννησεν αὐτῷ κατ' ἀρχὰς μὲν τρεῖς θυγατέρας (ὅπερ τὸν ἀπήλπιζε) καὶ εἶτα τέλος ἕνα υἱὸν, ὃν ὠνόμασε Φορτουνᾶτον. Ἦτο οὗτος ἡ ἐλπὶς τῆς οἰκογενείας, ὁ κληρονόμος τοῦ ὀνόματος. Ἐπειδὴ δ' αἱ θυγατέρες του ἐκαλοϋπανδρεύθησαν, ὁ πατὴρ ἠδύνατο ἐν ἀνάγκῃ νὰ βασίζηται καὶ εἰς τὴν συνδρομὴν τῶν ἐγχειριδίων καὶ τῶν *σκοπέττων* τῶν γαμβρῶν του. Ὁ υἱός του ἦν μόλις δεκαέτης καὶ πολλὰς παρεῖχεν ἐλπίδας.

Φθινοπωρινήν τινα ἡμέραν, ὁ Ματαῖο μετὰ τῆς συζύγου του ἐξῆλθον ἐνωρὶς τῆς οἰκίας, μεταβαίνοντες νὰ ἴδωσιν ἓν τῶν ποιμνίων των, σταλίζον ἔν τινι ἀνοικτῷ χώρῳ τοῦ *μακί*. Ὁ μικρὸς Φορτουνᾶτος ἤθελε νὰ τοὺς συνοδεύσῃ, ἀλλὰ τὸ μέρος ἐκεῖνο ἀπεῖχε πολὺ, καὶ ἔπειτα ἔπρεπε νὰ μείνῃ εἰς νὰ φυλάττῃ τὴν οἰκίαν· ὁ πατὴρ λοιπὸν ἠρνήθη· θὰ ἴδωμεν κατόπι πόσον ἀκριβὰ τῷ ἐστοίχισεν ἡ ἄρνησις αὕτη.

Εἶχον παρέλθει πολλαὶ ὧραι ἀφ' ἧς ἀνεχώρησαν οἱ γονεῖς του, καὶ ὁ μικρὸς Φορτουνᾶτος ἡλιάζετο νωχελῶς ἐξηπλωμένος, θεωρῶν τὰ κυανᾶ ὄρη καὶ συλλογιζόμενος ὅτι τὴν προσεχῆ Κυριακὴν θὰ μεταβῇ εἰς τὴν πόλιν νὰ συμφάγῃ μετὰ τοῦ θείου του τοῦ δεκανέως, ὅταν ἐξαίφνης πυροβολισμός τις διέκοψεν ἀποτόμως τὰς σκέψεις του. Ἠγέρθη καὶ ἐστράφη πρὸς τὸ μέρος τῆς πεδιάδος, ὁπόθεν ἠκούσθη ὁ κρότος. Τοῦτον ἐπηκολούθησαν ἕτεροι πυροβολισμοὶ, ἀραιοὶ, καὶ βαθμηδὸν πλησιέστερον ἀκουόμενοι. Τέλος εἰς τὴν ἀτραπὸν, ἥτις ἔφερεν ἀπὸ τῆς πεδιάδος εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Ματαῖο, ἐφάνη ἄνθρωπός τις, γενειοφόρος, ῥακένδυτος, ἐπὶ κεφαλῆς ἔχων τὸν εἰς ὀξὺ ἀπολήγοντα σκοῦφον τῶν ὀρεινῶν· τετραυματισμένος οὗτος διὰ σφαίρας εἰς τὸν μηρὸν, ἐσύρετο ἐπιπόνως, στηριζόμενος εἰς τὸ πυροβόλον του.

Ἦτο εἷς φυγόδικος, ὅστις, μεταβαίνων νύκτωρ ὅπως ἀγοράσῃ πυρίτιδα εἰς τὴν πόλιν, ἐνέπεσεν εἰς ἐνέδραν κορσικανῶν εὐζώνων. Μετὰ

Digitized by Google

γενναίαν ἄμυναν κατώρθωσε νὰ ὑποχωρήσῃ, κατὰ πόδας διωκόμενος, πυροβολῶν ἀπὸ τῶν βράχων κατὰ τῶν διωκτῶν του.

Ἐπλησίασε τὸν Φορτουνᾶτον καὶ τῷ εἶπεν:

«Εἶσαι υἱὸς τοῦ Ματαῖο Φαλκόνε;

— Ναί.

— Ἐγὼ εἶμαι ὁ Γιαννέτος Σανπιέρρο. Μὲ κυνηγοῦν οἱ κιτρινογιακάδες· κρύψε με γιατὶ δὲν ἠμπορῶ νὰ 'πάγω παραπέρα.

— Καὶ τί θὰ εἰπῇ ὁ πατέρας μου ἐὰν σὲ κρύψω χωρὶς τὴν ἄδειάν του;

— Θὰ εἰπῇ πῶς ἔκαμες καλά.

— Δὲν τὸ 'ξεύρω.

— Κρύψε με γρήγορα! Ἔρχονται.

— Περίμενε νὰ ἔλθῃ ὁ πατέρας μου.

— Νὰ περιμείνω! Κατάρα! Θὰ φθάσουν ἐδῶ εἰς πέντε λεπτά. Ἐμπρὸς, κρύψε με ἢ σὲ σκότωσα!»

Ὁ Φορτουνᾶτος ὅμως τῷ ἀπεκρίνατο μετὰ μεγίστης ἀταραξίας:

«Τὸ τουφέκι σου εἶναι ἄδειο, καὶ δὲν ἔχεις κἀνένα φυσέκι εἰς τὴν παλάσκα σου·

— Ἔχω ὅμως τὸ στυλέτο μου.

— Ναὶ, ἀλλὰ δὲν μπορεῖς νὰ τρέξῃς 'σὰν κ' ἐμέ.»

Καὶ δι' ἑνὸς ἅλματος ἀπεμακρύνθη.

«Δὲν εἶσαι παιδὶ τοῦ Ματαῖο Φαλκόνε! Θὰ μ' ἀφίσῃς λοιπὸν νά με συλλάβουν ἐμπροστὰ 'ς τὸ σπίτι σου;»

Τὸ παιδίον ἐφάνη συγκινηθέν.

«Τί μου δίνεις νά σε κρύψω;» ἠρώτησε πλησιάζον.»

Ὁ φυγόδικος ἠρεύνησεν εἰς δερμάτινον θυλάκιον, κρεμάμενον ἐκ τῆς ζώνης του, καὶ ἐξήγαγεν ἓν πεντόφραγκον, ὅπερ ἐφύλαττε βεβαίως διὰ ν' ἀγοράσῃ πυρίτιδα. Βλέπων τὸ ἀργυροῦν νόμισμα, ὁ Φορτουνᾶτος ἐμειδίασε, τὸ ἥρπασε καὶ εἶπεν εἰς τὸν Γιαννέτον· «Μὴ φοβᾶσαι καθόλου.»

Καὶ πάραυτα ἤνοιξε μεγάλην ὀπὴν εἴς τινα σωρὸν ξηροῦ χόρτου πλησίον τῆς οἰκίας. Ὁ Γιαννέτος ἐχώθη εἰς αὐτὴν καὶ τὸ παιδίον τὴν ἐκάλυψεν ἐπιμελῶς εἰς τρόπον ὥστε ἀφίνετο μὲν μέρος διὰ νἀναπνέῃ, ἀλλ' οὐδεὶς ἠδύνατό ποτε νὰ ὑποπτεύσῃ ὅτι ἦτο ἐκεῖ κεκρυμμένος ἄνθρωπος. Ὅπως δ' ἔτι μᾶλλον ἐξασφαλίσῃ τὴν κρύπτην, μετ' ἀγχινοίας ἀγρίου, ἔτρεξε καὶ συνέλαβε μίαν γαλῆν μετὰ τῶν νεογνῶν αὐτῆς καὶ τὰ ἔθηκεν ἐπὶ τοῦ χόρτου, ὅπως πᾶς ὁ βλέπων νομίζῃ ὅτι πρὸ πολλοῦ δὲν ἀνεκινήθη· εἶτα δὲ ἰδὼν ἴχνη αἵματος ἐπὶ τῆς εἰς τὴν οἰκίαν ἀγούσης ἀτραποῦ, τὰ ἐκάλυψε μὲ χῶμα, καὶ τούτου γενομένου, ὁ Φορτουνᾶτος ἐπανῆλθε καὶ κατεκλίθη εἰς τὸν ἥλιον, ἀτάραχος ὅλως.

Μετὰ παρέλευσιν ὀλίγων λεπτῶν, ἓξ ἄνδρες φέροντες βαθείας καστανᾶς στολὰς μὲ κίτρινα περιλαίμια καὶ ὁδηγούμενοι ὑφ' ἑνὸς ἀνθυπασπιστοῦ, ἔστησαν πρὸ τῆς θύρας τοῦ Ματαῖο. Ὁ ἀνθυπασπιστὴς ἐκεῖνος ἦν μακρινὸς συγγενὴς τοῦ Φαλκόνε καὶ ἐκαλεῖτο Τιοδώρα Γάμπα· ἀνὴρ ἐνεργητικὸς, ἐμπνέων τρόμον εἰς τοὺς φυγοδίκους, ὧν πολλοὺς εἶχε συλλάβει.

«Καλ' ἡμέρα, μικρέ μου ἐξάδελφε, εἶπε πλησιάζων τὸν Φορτουνᾶτον, πόσον ἐμεγάλωσες! Μήπως εἶδες αὐτὴν τὴν στιγμὴν νὰ περάσῃ ἀπὸ 'δῶ ἕνας ἄνθρωπος;

— Ὦ! δὲν ἐμεγάλωσα ἀκόμη 'σὰν καὶ λόγου σου, ἀπήντησεν ὁ μικρὸς, μετὰ προσπεποιημένου εὐήθους τρόπου.

— Θὰ μεγαλώσῃς καὶ σύ. Ἀλλὰ δὲν εἶδες νὰ περάσῃ ἀπὸ ἐδῶ ἕνας ἄνθρωπος;

— Ἂν εἶδα νὰ περάσῃ κἀνείς;

— Ναὶ, ἕνας ἄνθρωπος μὲ ξημυτὸν σκοῦφο ἀπὸ γιδοτόμαρο καὶ μὲ ἔνδυμα μὲ κόκκινα καὶ κίτρινα κεντήματα.

— Ἕνας ἄνθρωπος μὲ ξημυτὸ σκοῦφο καὶ μὲ ἔνδυμα μὲ κόκκινα καὶ κίτρινα κεντήματα;

— Ναὶ, ἀποκρίσου γρήγορα καὶ μὴ ἐπαναλαμβάνῃς τὰς ἐρωτήσεις μου!

— Σήμερα τὸ πρωῒ ἐπέρασε 'μπροστὰ ἀπὸ τὴ θύρα μας ὁ παπᾶς καβάλα εἰς τἄλογό του· μὲ ἐρώτησε τί κάνει ὁ πατέρας μου, καὶ ἐγὼ τοῦ εἶπα···

— Ἆ, κατεργάρη, μοῦ κάνεις τὸν μισοκακόμοιρο! Πές μου ἀπὸ ποῦ πέρασεν ὁ Γιαννέτος, γιατὶ αὐτὸν ζητοῦμε καὶ εἶμαι βέβαιος ὅτι πῆρε αὐτὸ τὸ μονοπάτι.

— Ποιὸς 'ξεύρει;

— Ποιὸς 'ξεύρει; Ἐγὼ 'ξεύρω ὅτι σὺ τὸν εἶδες.

— Καὶ 'μπορεῖ νὰ βλέπῃ κἀνεὶς ὅσους περνοῦν, ὅταν κοιμᾶται;

— Δὲν ἐκοιμᾶσο, μοσχομάγκα· οἱ τουφεκισμοὶ σὲ ἐξύπνισαν.

— Καὶ θαρρεῖς τάχα πῶς τὰ τουφέκια σας βροντοῦν πολύ; Τὸ *σκοπέττο* τοῦ πατέρα μου βροντᾷ δυνατότερα.

— Νά σε πάρῃ ὁ διάβολος, κάθαρμα! Εἶμαι βέβαιος ὅτι εἶδες τὸν Γιαννέτο, ἴσως μάλιστα καὶ τὸν ἔκρυψες. Ἐμπρὸς, παιδιὰ, ἐμπῆτε 'ς τὸ σπίτι, καὶ ἰδῆτε μήπως ὁ ἄνθρωπός μας εἶναι μέσα. Ἐπεριπατοῦσε μὲ τὸ ἕνα πόδι καὶ ὁ ἄθλιος ἔχει ἀρκετὸ μυαλὸ, καὶ δὲν θὰ ἐδοκίμασε νὰ φθάσῃ κουτσοπόδι 'ς τὸ *μακί*. Ἔπειτα τὰ αἵματα τελειόνουν ἐδῶ.

— Καὶ τί θὰ εἰπῇ ὁ μπαμπᾶς, ἠρώτησε σαρκαστικῶς μειδιῶν ὁ Φορτουνᾶτος, τί θὰ εἰπῇ ἅμα μάθῃ πῶς χωρὶς τὴν ἄδειάν του ἐμπῆκαν 'ς τὸ σπίτι του;

— Βρωμόπαιδο! εἶπεν ὁ ἀνθυπασπιστὴς Γάμπας, συλλαμβάνων αὐτὸν ἐκ τοῦ ὠτίου. Ἠξεύρεις ὅτι εἰς ἐμένα στέκεται νά σε κάμω νἀλλάξῃς σκοπό; Ἴσως ὅταν βάλω νά σου δώσουν κάμμιὰ εἰκοσαριὰ διπλαριαῖς θἀναγκασθῇς νὰ ὁμιλήσῃς.»

Digitized by Google

Ἀλλ' ὁ Φορτουνᾶτος ἐξηκολούθει νὰ μειδιᾷ σαρκαστικῶς.

«Τὸν πατέρα μου τὸν λένε Ματαῖο Φαλκόνε! εἶπε μετ' ἐμφάσεως.

— Ἠξεύρεις, κατεργάρη, ὅτι ἠμπορῶ νά σε 'πάγω δεμένον εἰς Κόρτε ἢ εἰς τὴν Βάστια;... θά σε βάλω νὰ κοιμηθῇς εἰς τὴ φυλακὴ κατάχαμα, μὲ σίδερα, καὶ θὰ εἰπῶ νά σε κόψουν, ἂν δὲν μαρτυρήσῃς ποῦ εἶναι ὁ Γιαννέτος Σανπιέρρο.»

Τὸ παιδίον ἀνεκάγχασεν, ἀκοῦσαν τὴν γελοίαν ἀπειλήν. Ἐπανέλαβε, «Τὸν πατέρα μου τὸν λένε Ματαῖο Φαλκόνε.

— Κύριε ἀνθυπασπιστά, εἶπέ τις τῶν εὐζώνων ταπεινῇ τῇ φωνῇ, δὲν πρέπει νὰ τὰ χαλάσωμεν μὲ τὸν Ματαῖο Φαλκόνε.»

Ἡ ἀμηχανία τοῦ Γάμπα ἦν πρόδηλος· συνωμίλησε ταπεινῇ τῇ φωνῇ μετὰ τῶν στρατιωτῶν οἵτινες ἠρεύνησαν ἐν τῇ οἰκίᾳ. Ἡ ἐργασία των δὲν ἦτο δύσκολος, διότι ἡ καλύβη κορσικανοῦ ἓν μόνον ἔχει τετράγωνον δωμάτιον· τὰ σκεύη αὐτῆς συνίστανται εἰς μίαν τράπεζαν, ἐπέχουσαν τόπον καὶ κλίνης, εἴς τινα κιβώτια, εἰς θηρευτικὰ ἐργαλεῖα καὶ μαγειρικὰ σκεύη. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ μικρὸς Φορτουνᾶτος ἐθώπευε τὴν γαλῆν καὶ ἐφαίνετο χαιρεκακῶν ἐπὶ τῇ στενοχωρίᾳ τῶν εὐζώνων καὶ τοῦ ἐξαδέλφου του.

Εἷς στρατιώτης ἐπλησίασεν εἰς τὸν σωρὸν τοῦ χόρτου, εἶδε τὴν γαλῆν καὶ ἔπληξε τὸν σωρὸν διὰ τῆς λόγχης του, ἀλλ' ἀμελῶς καὶ ὑψῶν τοὺς ὤμους, ὡς εἰ κατενόει τὸ γελοῖον τῆς τοιαύτης προφυλάξεως. Οὐδὲν ἐκινήθη, ἡ δὲ φυσιογνωμία τοῦ παιδὸς οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην προέδωκε συγκίνησιν.

Ὁ ἀνθυπασπιστὴς καὶ τὸ μετ' αὐτοῦ ἀπόσπασμα ἠπόρουν περὶ τοῦ πρακτέου· ἤρχισαν μάλιστα καὶ νὰ στρέφωσι τὰ βλέμματά των πρὸς τὸ μέρος τῆς πεδιάδος, ὡς εἰ ἔχοντες τὴν διάθεσιν νὰ ἐπιστρέψωσιν ὁπόθεν ἦλθον, ὅταν ὁ ἀρχηγὸς αὐτῶν, πεισθεὶς ὅτι οὐδεμίαν ἐντύπωσιν προὐξένουν αἱ ἀπειλαὶ εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Φαλκόνε, ἠθέλησε καὶ τελευταίαν νὰ ποιήσῃ ἀπόπειραν καὶ νὰ δοκιμάσῃ ἂν συντελεστικώτεραι ἦσαν αἱ ὑποσχέσεις καὶ οἱ μειλίχιοι τρόποι.

«Μικρὲ ἐξάδελφε, εἶπε, πολὺ ἔξυπνος κατεργαράκος μοῦ φαίνεσαι! Θὰ προοδεύσῃς πολύ· ἀλλὰ κακὸ παιγνίδι παίζεις μαζί μου· καὶ ἂν δὲν ἐφοβούμην μὴ λυπήσω τὸν ἐξάδελφόν μου Ματαῖο, ὁ διάβολος νά με πάρῃ ἄν δέν σε συνελάμβανα;

— Μπᾶ!

— Ἀλλ' ὅταν ἐπιστρέψῃ ὁ ἐξάδελφός μου, θὰ τοῦ εἰπῶ τὴν ὑπόθεσιν· καὶ πρὸς τιμωρίαν διὰ τὰ ψεύματά σου θά σου δώσῃ ξύλο, ποῦ νὰ τὸ ἐνθυμεῖσαι γιὰ πάντα!

— Νὰ ἰδοῦμε.

— Θὰ ἰδῇς····Ἀλλ' ἔλα···· φέρσου καλὰ καὶ θά σου δώσω κἄτι τί.

— Καὶ ἐγώ, ἐξάδελφέ μου, θά σου δώσω μίαν συμβουλή· ἂν ἀργήσῃς περισσότερο, ὁ Γιαννέτος θὰ φθάσῃ εἰς τὸ *μακὶ* καὶ τότε καλὸ 'ξημέρωμα! ὄχι σύ, ἀλλὰ δὲν 'ξεύρω ποιὸς δὲν θὰ 'μπορέσῃ νά τον πιάσῃ».

Ὁ ἀνθυπασπιστὴς ἐξήγαγε τοῦ κόλπου του χρυσοῦν ὡρολόγιον, ὅπερ ἤξιζεν ἓξ τάλληρα περίπου· καὶ παρατηρήσας ὅτι μόλις τὸ εἶδεν ὁ μικρὸς Φορτουνᾶτος καὶ ἀπήστραψαν οἱ ὀφθαλμοί του, τῷ εἶπε κρατῶν τὸ ὡρολόγιον ἐκ τοῦ ἄκρου τῆς χαλυβδίνης ἁλύσεώς του·

«Μπιρμπαντάκο! σοῦ ἀρέσει νὰ ἔχῃς καὶ σὺ ἓν ὡρολόγι 'σὰν κι' αὐτὸ νὰ κρέμεται ἀπὸ τὸν λαιμόν σου καὶ νὰ περιπατῇς εἰς τοὺς δρόμους τοῦ Πορτο-βέκκιο κορδωμένος 'σὰν παγῶνι· θά σε ρωτοῦν πολλοί, Τί ὥρα κάμνετε; καὶ σὺ θά τους λές· Κυττάξετε τὸ ρολόγι μου.

— Ὅταν μεγαλώσω, ὁ θεῖός μου ὁ δεκανέας θά μου δώσει κ' ἐμένα ἕνα ρολόγι.

— Ναί, ἀλλὰ τὸ παιδὶ τοῦ θείου σου ἔχει ἀπὸ τὰ τώρα... ὄχι ὅμως τόσον ὡραῖον ὡς αὐτό... καὶ ἐν τούτοις εἶναι μικρότερος ἀπὸ σέ.»

Τὸ παιδίον ἐστέναξε.

«Λοιπόν, τὸ θέλεις αὐτὸ τὸ ὡρολόγι, μικρὲ ἐξάδελφε;»

Ὁ Φορτουνᾶτος ἐκύτταξεν σφόδρα τὸ ὡρολόγιον, ὁμοιάζων πρὸς γάτον εἰς ὃν προσφέρουσιν ὄρνιθα. Κατανοῶν ὅτι τὸν περιπαίζουσι, δὲν τολμᾷ νἀπλώσῃ τοὺς ὄνυχάς του, καὶ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἀποτρέπει τοὺς ὀφθαλμοὺς ὅπως μὴ κινδυνεύσῃ νὰ ἐνδώσῃ εἰς τὸν πειρασμόν· ἀλλ' ἐξακολουθεῖ διηνεκῶς λείχων τὰ χείλη, καὶ φαίνεται ὡσεὶ λέγων εἰς τὸν κύριόν του: Πόσον σκληρὸς εἶναι ὁ ἀστεϊσμός σου!

Ἀλλ' ὁ ἀνθυπασπιστὴς ἐφαίνετο μὲ τὰ σωστά του προσφέρων τὸ ὡρολόγιον. Ὁ Φορτουνᾶτος δὲν ἔτεινε τὴν χεῖρα, ἀλλὰ μετὰ πικροῦ μειδιάματος τῷ εἶπε:

«Διατί νὰ μὲ ἀναγελᾷς ἔτσι;

— Μὰ τὸν Θεόν! καθόλου δὲν σ' ἀναγελῶ. Εἰπέ μου μονάχα ποῦ εἶναι ὁ Γιαννέτος, καὶ τὸ ὡρολόγι αὐτὸ εἶναι ἰδικό σου.»

Τοῦ Φορτουνάτου ἐξέφυγε μειδίαμα, ἀμφιβολίαν καὶ ἀπιστίαν ἐμφαῖνον· καὶ προσηλῶν τοὺς μέλανας ὀφθαλμούς του εἰς τοὺς τοῦ ἀνθυπασπιστοῦ προσεπάθει ἐκ τῆς ἐκφράσεως αὐτῶν νὰ κρίνῃ ὁποίαν πίστιν ἔπρεπε νὰ παράσχῃ εἰς τοὺς λόγους του.

«Νὰ μὴν ἦμαι ἀξιωματικός, ἀνεφώνησεν ὁ ἀνθυπασπιστής, ἐὰν δὲν σοῦ δώσω τὸ ὡρολόγιον μὲ αὐτὴν τὴν συμφωνίαν. Τὰ παιδιὰ ἐδῶ εἶναι μάρτυρες, καὶ ἐγὼ τὸν λόγον μου δὲν τὸν παίρνω πίσω.»

Καὶ ταῦτα λέγων ἐπλησίαζε βαθμηδὸν τὸ ὡρολόγιον, τόσον ὥστε σχεδὸν ἔψαυε πλέον τὴν

Digitized by Google

παρειὰν τοῦ παιδός. Ἐπὶ τῆς φυσιογνωμίας τούτου ἀπετυποῦτο ἡ ἐνδόμυχος πάλη τῶν αἰσθημάτων τῆς ἀπληστίας καὶ τοῦ πρὸς τὴν ξενίαν σεβασμοῦ. Τὸ στῆθός του ἐπάλλετο σφοδρῶς, καὶ ἐνόμιζέ τις ὅτι ἀπεπνίγετο. Ἐν τούτοις τὸ ὡρολόγιον ἐκινεῖτο, ἐστρέφετο, καὶ κἄποτε ἤγγιζε τὸ πρόσωπόν του. Τέλος μικρὸν κατὰ μικρὸν ἡ δεξιά του χεὶρ ὑψώθη πρὸς τὸ ὡρολόγιον· ἔψαυσεν αὐτὸ διὰ τῶν ἄκρων δακτύλων, ὁλόκληρον δὲ τὸ βάρος αὐτοῦ ἔπεσεν ἐπὶ τῆς χειρός του, ἀλλ' ὁ ἀνθυπασπιστὴς ἐκράτει πάντοτε τὴν χαλυβδίνην ἅλυσιν... Ἡ πλὰξ αὐτοῦ ἦτο γλαυκή, τὸ δὲ κέλυφος στιλπνότατον· ἀντανακλῶν τὰς ἡλιακὰς ἀκτῖνας ἐφαίνετο ἀπαστράπτον... Ἦτο δεινότατος ὁ πειρασμός.

Ὁ Φορτουνᾶτος ἤγειρεν ἐπίσης καὶ τὴν ἀριστερὰν χεῖρα καὶ διὰ τοῦ ἀντίχειρος ὑπεράνω τοῦ ὤμου ἔδειξε τὸν χόρτον, ἐφ' οὗ ἐστηρίζετο. Ὁ ἀνθυπασπιστὴς κατενόησε πάραυτα τὴν χειρονομίαν καὶ ἀφῆκεν τὴν ἄκραν τῆς ἁλύσεως. Ὁ Φορτουνᾶτος ἦτο μόνος κύριος τοῦ ὡρολογίου. Ἠγέρθη μετ' εὐκινησίας κεμάδος, καὶ ἀπεμακρύνθη δέκα βήματα τοῦ χόρτου, ὅπερ οἱ εὔζωνοι ἤρχισαν ἀμέσως ἀνακινοῦντες.

Δὲν ἐβράδυναν νὰ ἴδωσι τὸν σωρὸν ταρασσόμενον καὶ ἀναθρώσκοντα ἐκ τούτου αἱματόφυρτον ἄνδρα, κρατοῦντα ἐγχειρίδιον· ἀλλ' ἀποψυγείσης τῆς πληγῆς αὐτοῦ δὲν ἠδυνήθη νὰ σταθῇ ὄρθιος καὶ ἔπεσεν. Ὁ ἀνθυπασπιστὴς ὥρμησε κατ' αὐτοῦ καὶ τῷ ἀπέσπασε τὸ *στυλέτον*· ἀμέσως δέ, καίτοι δεινῶς ἀνθιστάμενον, τὸν ἔδεσαν στερεά.

Ὁ Γιαννέτος κατακεκλιμένος χαμαὶ καὶ δεδεμένος ἐστράφη πρὸς τὸν Φορτουνᾶτον ὅστις εἶχε πλησιάσει. «····παιδί!» τῷ εἶπε μετὰ περιφρονήσεως μᾶλλον ἢ ὀργῆς. Τὸ παιδίον τῷ ἔρριψε τὸ ἀργυροῦν νόμισμα, ὅπερ παρ' αὐτοῦ εἶχε λάβει, συναισθανόμενον ὅτι παρ' ἀξίαν θά το κατεῖχεν ἐπιπλέον· ἀλλ' ὁ φυγόδικος οὐδὲ κἂν προσέσχεν εἰς τοῦτο, μετὰ πολλῆς δ' ἀταραξίας εἶπεν ἀποταθεὶς πρὸς τὸν ἀξιωματικόν· «Ἀγαπητὲ Γάμπα, δὲν ἠμπορῶ νὰ βαδίσω· θὰ ἀναγκασθῆτε νά με μετακομίσητε εἰς τὴν πόλιν.

— Τώρα πρὸ ὀλίγου ἔτρεχες ὡς κατσίκι, εἶπεν ὁ σκληρὸς νικητής. Μεῖνε ἥσυχος καὶ εἶμαι τόσον εὐχαριστημένος ὁποῦ σὲ συνέλαβα ὥστε καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος ἐν ἀνάγκῃ ἠμπορῶ νά σε πάρω εἰς τοὺς ὤμους μου μίαν ὥραν δρόμον, χωρὶς νὰ κουρασθῶ. Ἔπειτα, σύντροφε, θά σου κατασκευάσωμεν φορεῖον μὲ κλαριὰ καὶ τὴν καππότα σου, καὶ εἰς τὴν ἔπαυλιν τοῦ Κρέσπαλι θὰ εὕρωμεν ἄλογα.

— Καλά, εἶπεν ὁ δεσμώτης, νὰ βάλετε ὅμως καὶ ὀλίγο ἄχυρον εἰς τὸ φορεῖον, διὰ νὰ ἦμαι καλλίτερα.»

Ἐν ᾧ οἱ εὔζωνοι κατεγίνοντο ἄλλοι μὲν νὰ κατασκευάσωσιν εἶδος φορείου διὰ κλάδων καστανέας, ἄλλοι δὲ εἰς τὸ νὰ περιποιηθῶσι τὰς πληγὰς τοῦ Γιαννέτου, ἐπεφάνησαν εἰς τὴν καμπὴν τῆς εἰς τὸ *μακὶ* ἀγούσης ἀτραποῦ ὁ Ματαῖο Φαλκόνε καὶ ἡ σύζυγός του. Ἡ γυνὴ ἐβάδιζε κύπτουσα ὑπὸ τὸ βάρος μεγάλου σάκκου πλήρους καστάνων, ὁ δὲ σύζυγός της προεχώρει ὑπεροπτικῶς κρατῶν ἓν ὅπλον εἰς τὴν χεῖρα καὶ ἕτερον ἔχων κρεμασμένον ἐξ ἱμάντος εἰς τὸν ὦμόν του· διότι εἶναι ἀναξιοπρεπὲς εἰς ἄνδρα νὰ φέρῃ ἄλλο βάρος ἐκτὸς τῶν ὅπλων του.

Πρώτη σκέψις τοῦ Ματαῖο ἰδόντος τοὺς στρατιώτας ἦτο ὅτι ἦλθον νά τον συλλάβωσιν. Ἀλλὰ πόθεν ἡ ἰδέα αὕτη; Μήπως ὁ Ματαῖο εἶχε λογαριασμοὺς μετὰ τῆς δικαιοσύνης; Ὄχι, ἔχαιρε μάλιστα ἀγαθὴν ὑπόληψιν· ἦτο, τὸ δὴ λεγόμενον, *εὐυπόληπτος ἰδιώτης*· ἀλλ' ἦτο κορσικανὸς καὶ ὀρεινός, καὶ δὲν ὑπάρχει κορσικανὸς ὀρεινός, ὅστις ἐρευνῶν ἐπιμελῶς τὴν μνήμην του νὰ μὴ δύναται νἀνεύρῃ παραπτώματά τινα, οἷον πυροβολισμοὺς καὶ μαχαιρώματα καὶ ἕτερα παραπλήσια μηδαμινὰ πράγματα. Ὁ Ματαῖο πλέον παντὸς ἄλλου εἶχε καθαρὰν τὴν συνείδησιν, διότι πρὸ δεκαετίας καὶ πλέον δὲν εἶχε διευθύνει τὸ πυροβόλον αὐτοῦ κατ' ἀνθρώπου· ἀλλ' ἦτο συνετὸς καὶ ἔστη εἰς θέσιν ἀμύνης ὅπως ὑπερασπισθῇ ἑαυτὸν ἐν ἀνάγκῃ.

«Γυναῖκα, εἶπεν εἰς τὴν Γιουσέππαν, βάλε κάτω τὸ σακκὶ καὶ ἔσο ἑτοίμη.» Ἐκείνη ὑπήκουσε παραχρῆμα. Τῇ ἔδωκε τὸ πυροβόλον ὅπερ εἶχε κρεμασμένον εἰς τὸν ὦμον, ὅπως μὴ τὸν ἐνοχλῇ, ἡτοίμασε τὸ ἕτερον καὶ κατευθύνθη βραδυπορῶν πρὸς τὴν οἰκίαν του, καλυπτόμενος πάντοτε ὄπισθεν τῶν ἐν τῇ ὁδῷ δένδρων καὶ ἕτοιμος εἰς τὸ ἐλάχιστον ἐχθρικὸν κίνημα νὰ κρυβῇ ὄπισθεν παχέος τινὸς κορμοῦ δένδρου, ὁπόθεν ἠδύνατο νὰ πυροβολῇ ὁπωσοῦν ἠσφαλισμένος. Ἡ σύζυγός του ἐβάδιζεν ἐπὶ τὰ ἴχνη του φέρουσα τὸ ἕτερον πυροβόλον καὶ τὸ σακκίδιον τῶν πολεμεφοδίων, διότι τὸ χρέος πάσης καλῆς οἰκοδεσποίνης ἐν περιπτώσει μάχης εἶναι νὰ γεμίζῃ τὰ ὅπλα τοῦ ἀνδρός της.

Ἀφ' ἑτέρου ὁ ἀνθυπασπιστὴς εὑρίσκετο εἰς μεγάλην ἀμηχανίαν, βλέπων τὸν Ματαῖο προχωροῦντα οὕτω, μὲ βήματα μεμετρημένα, μὲ προτεταμένον τὸ ὅπλον καὶ τὸν δάκτυλον ἐπὶ τοῦ σκανδάλου. «Ἐὰν κατὰ τύχην, ἐσκέπτετο, ὁ Ματαῖο ἦτο συγγενὴς τοῦ Γιαννέτου, ἢ ἐὰν ἦτο φίλος του, καὶ ἤθελε νά τον ὑπερασπισθῇ, αἱ σφαῖραι τῶν δύο ὅπλων του θὰ ἤρχοντο εἰς δύο ἐξ ἡμῶν ἀλάνθαστα· καὶ ἂν ἐσημάδευε ἐμέ, ἂν καὶ συγγενῆ····»

Ἐν τῇ ἀμηχανίᾳ ταύτῃ διατελῶν, προέκρινε νὰ προσενεχθῇ εὐτόλμως· προεχώρησε λοιπὸν μόνος πρὸς τὸν Ματαῖο, ἵνα τῷ διηγηθῇ τὴν ὑπόθεσιν, προσερχόμενος ὡς πρὸς ἀρχαῖον γνώ-

Digitized by Google

ριμον. Ἀλλὰ τὸ βραχὺ διάστημα τὸ χωρίζον αὐτὸν ἀπὸ τοῦ Ματαῖο τῷ ἐφάνη τεραστίως μακρόν.

«Ἔ! παλαιέ μου σύντροφε! τῷ ἐκραύγασε, τί κάμνεις, παλληκαρᾶ μου; Εἶμαι ἐγὼ, ὁ ἐξάδελφός σου ὁ Γάμπα.»

Ὁ Ματαῖο, χωρὶς οὐδὲ λέξιν νὰ εἴπῃ, βαθμηδὸν καθ' ὅσον ὁ ἕτερος ὡμίλει ἀνύψου ἠρέμα τὴν κάννην τοῦ ὅπλου του, εἰς τρόπον ὥστε ἦτο κατακορύφως ὑψωμένη, ὅταν τὸν ἐπλησίασε.

«Καλ' ἡμέρα, ἀδελφὲ, εἶπεν ὁ ἀνθυπασπιστὴς, τείνων αὐτῷ τὴν χεῖρα, ἔχω τόσον καιρὸν ὅπου δέν σε εἶδα.

— Καλ' ἡμέρα, ἀδελφέ.

— Εἶχα ἔλθει διὰ νὰ σὲ χαιρετήσω διερχόμενος ἀπὸ ἐδῶ, καθὼς καὶ τὴν ἐξαδέλφην μου Πέπα· ἐκάμαμεν μακρινὸν δρόμον σήμερα· ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ παραπονούμεθα διὰ τὸν κόπον μας, διότι ἐπετύχαμεν καλὸν *κελεποῦρι*· ἐπιάσαμε τὸν Γιαννέτο Σανπιέρρο.

— Δόξα σοι ὁ Θεός! ἀνεφώνησεν ἡ Γιουσέππα· μᾶς ἔκλεψε μιὰ 'γίδα γαλαριὰ τὴν περασμένην 'βδομάδα.

— Ὁ ταλαίπωρος! εἶπεν ὁ Ματαῖο. Ἐπείνα.

— Ὁ κατεργάρης ἀντέστη ὡς λέων, ἀπεκρίθη ὁ ἀνθυπασπιστὴς, ἀπενθαρρυνθεὶς μικρὸν ἐκ τῶν λέξεων τοῦ Ματαῖο. Μοῦ ἐσκότωσεν ἕνα εὔζωνον καὶ ἐπλήγωσεν τὸν δεκανέα Σιαρδῶν εἰς τὸ χέρι· ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι καὶ μεγάλο κακὸν, διότι ὁ δεκανεὺς εἶναι Γάλλος.... Ἔπειτα ἐκρύβη τόσῳ καλὰ, ὥστε οὐδὲ ὁ διάβολος θὰ ἦτο ἱκανὸς νὰ τὸν ἀνακαλύψῃ· καὶ ἂν δὲν ἦτο ὁ μικρὸς ἐξάδελφός μου Φορτουνᾶτος, ποτὲ δὲν θὰ τὸν εὕρισκα.

— Ὁ Φορτουνᾶτος! ἀνέκραξεν ὁ Ματαῖο.

— Ὁ Φορτουνᾶτος! ἐπανέλαβεν ἡ Γιουσέππα.

— Ναὶ, ὁ Γιαννέτος ἦτο κρυμμένος εἰς αὐτὸν τὸν σωρὸν τοῦ χόρτου ἐκεῖ· ἀλλ' ὁ μικρός μου ἐξάδελφος μοῦ ἔδειξε τὴν κατεργαριά· δι' αὐτὸ θὰ τὸ ἀναφέρω εἰς τὸν θεῖόν του τὸν δεκανέα νά του στείλῃ κανὲν ὡραῖον δῶρον διὰ τὸν κόπον του. Καὶ τὸ ὄνομά του καθὼς καὶ τὸ ἰδικόν σου, θὰ μνημονεύωνται εἰς τὴν ἔκθεσιν, τὴν ὁποίαν θὰ στείλω εἰς τὸν κ. Εἰσαγγελέα.

— Κατάρα!» εἶπε ταπεινῇ τῇ φωνῇ ὁ Ματαῖο.

Εἶχον φθάσει εἰς τὸ μέρος ἔνθα ἦτο τὸ ἀπόσπασμα. Ὁ Γιαννέτος κατακεκλιμένος εἰς τὸ φορεῖόν του, ἕτοιμος ν' ἀναχωρήσῃ, ὅταν εἶδε τὸν Ματαῖο προσερχόμενον μετὰ τοῦ Γάμπα ἐμειδίασε σαρδώνιον, καὶ στραφεὶς πρὸς τὴν θύραν τῆς οἰκίας, ἔπτυσεν ἐπὶ τοῦ κατωφλίου, λέγων: « Σπίτι προδότου! »

Μόνον ἄνθρωπος, ἀποφασισμένος νἀποθάνῃ θὰ ἐτόλμα νἀποκαλέσῃ προδότην τὸν Φαλκόνε. Τοιαύτη ὕβρις θὰ ἐτιμωρεῖτο διὰ καλοῦ μαχαιρώματος, ὅπερ δὲν θὰ ἦτο χρεία νὰ ἐπαναληφθῇ. Καὶ ὅμως ὁ Ματαῖο, ἀντὶ πάσης ἄλλης κινήσεως, ἔφερε τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ μετώπου, ὡς ἀνὴρ καταβεβλημένος.

Ὁ Φορτουνᾶτος ἰδὼν ἐρχόμενον τὸν πατέρα του, εἶχεν εἰσέλθει εἰς τὴν οἰκίαν. Ἐξῆλθε δὲ φέρων τρυβλίον πλῆρες γάλακτος, ὅπερ παρουσίασεν εἰς τὸν Γιαννέτον, νεύων εἰς τὰ κάτω τοὺς ὀφθαλμούς. «Μακρὰν ἀπὸ ἐμέ!» ἀνέκραξεν ὁ δεσμώτης διὰ κεραυνοβόλου φωνῆς. Καὶ εἶτα στραφεὶς πρός τινα τῶν εὐζώνων· «Σύντροφε, τῷ εἶπε, δός μοι νὰ πίω.» Ὁ στρατιώτης τῷ ἔτεινε τὴν ὑδρίαν του, ὁ δὲ φυγόδικος ἔπιεν ὕδωρ, ὅπερ προσέφερεν αὐτῷ ἄνθρωπος, καθ' οὗ πρὸ μικροῦ ἐπολέμει. Εἶτα παρεκάλεσε νὰ τῷ δέσωσιν οὐχὶ ἐπὶ τῶν νώτων, ἀλλὰ πρὸ τοῦ στήθους τὰς χεῖρας. Ἔσπευσαν νὰ ἐκτελέσωσι τὴν ἐπιθυμίαν του, εἶτα ὁ ἀνθυπασπιστὴς ἔδωκε τὸ σημεῖον τῆς ἀναχωρήσεως, ἀπεχαιρέτησε τὸν Ματαῖο, ὅστις δὲν τῷ ἀπεκρίθη, καὶ κατῆλθε ταχεῖ τῷ βήματι εἰς τὴν πεδιάδα.

Παρῆλθον δέκα περίπου λεπτὰ πρὶν ἢ ὁ Ματαῖο ἐκστομίσῃ λέξιν. Τὸ παιδίον ἀνήσυχον παρετήρει ὁτὲ μὲν τὴν μητέρα του, ὁτὲ δὲ τὸν πατέρα, ὅστις στηριζόμενος ἐπὶ τοῦ ὅπλου του, τὸν ἐθεώρει μετ' ὀργῆς συγκρατουμένης.

« Πολὺ ὡραῖα ἀρχίζεις! εἶπε τέλος ὁ Ματαῖο μετὰ φωνῆς ἡσύχου, ἀλλὰ φοβερᾶς διὰ πάντα καλῶς γνωρίζοντα αὐτόν.

— Πατέρα μου! » ἀνέκραξε τὸ παιδίον, προχωροῦν ἔνδακρυ, ὅπως ῥιφθῇ εἰς τοὺς πόδας του. Ἀλλ' ἐκεῖνος τῷ ἐφώνησεν ὀργίλως « Ὀπίσω » καὶ τὸ παιδίον ἔστη ἀκίνητον ὀλολύζον.

Ἡ Γιουσέππα, παρατηρήσασα τὴν ἅλυσιν τοῦ ὡρολογίου, ἧς ἓν ἄκρον ἐξήρχετο τοῦ χιτῶνος τοῦ Φορτουνάτου, ἐπλησίασε καὶ τὸν ἠρώτησε·

«Ποῖος σοῦ ἔδωκεν αὐτὸ τὸ ὡρολόγι;

— Ὁ 'ξάδελφός μου ὁ ἀνθυπασπιστής.»

Ὁ Φαλκόνε ἥρπασε τὸ ὡρολόγιον, καὶ καταρρίψας μεθ' ὁρμῆς κατά τινος λίθου συνέτριψεν αὐτὸ εἰς μυρία τεμάχια.

« Αὐτὸ τὸ παιδὶ, εἶπεν, εἶναι ὁ πρῶτος προδότης ὁποῦ ἐβγῆκεν ἀπὸ τὴν γενεάν μας. »

Οἱ θρῆνοι καὶ οἱ ὀλολυγμοὶ τοῦ Φορτουνάτου ἐδιπλασιάσθησαν, ὁ δὲ Φαλκόνε διετήρει προσηλωμένους ἐπ' αὐτοῦ τοὺς λυγκείους ὀφθαλμούς του.

Τέλος ἐκτύπησε τὴν γῆν διὰ τῆς ἀντηρίδος τοῦ πυροβόλου του, εἶτα ἔρριψεν αὐτὸ ἐπ' ὤμου καὶ ἔλαβε τὴν εἰς τὸ *μακὶ* ἄγουσαν, διατάξας τὸν Φορτουνᾶτον νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ. Τὸ παιδίον ὑπήκουσε.

Ἡ Γιουσέππα ἔτρεξε κατόπιν τοῦ Ματαῖο, καὶ λαβοῦσα τὸν βραχίονα αὐτοῦ, « εἶναι παιδί σου, τῷ εἶπε διὰ φωνῆς ὑποτρεμούσης, ἀτενίζουσα τὸν σύζυγόν της εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς, ὡσεὶ ἤθελε νὰ διίδῃ τὰ ἐνδόμυχα αὐτοῦ αἰσθήματα.

— Ἄφες με, ἀπεκρίνατο ὁ Ματαῖο, εἶμαι ὁ πατέρας του.»

Digitized by Google

Ἡ Γιουσέππα ἠσπάσθη τὸν υἱόν της καὶ κλαίουσα εἰσῆλθεν εἰς τὴν καλύβην. Γονατίσασα δὲ πρὸ τῆς εἰκόνος τῆς Παναγίας ἐδεήθη μετὰ κατανύξεως.

Ὁ Φαλκόνε ἐβάδισε διακόσια περίπου βήματα διὰ τῆς ἀτραποῦ καὶ ἔστη ἔμπροσθεν μικρᾶς φάραγγος, εἰς ἣν κατῆλθεν. Ἐκτύπησε τὴν γῆν διὰ τῆς ἀντηρίδος τοῦ ὅπλου, καὶ εὑρὼν αὐτὴν μαλακὴν καὶ εὐκόλως δυναμένην νὰ σκαφῇ, ἔκρινε τὸ μέρος πρόσφορον εἰς τὸν σκοπόν του.

«Φορτουνᾶτο, ’πήγαινε ἐκεῖ εἰς τὴν μεγάλην πέτραν.»

Τὸ παιδίον ἔκαμε ὡς διετάχθη· εἶτα ἐγονάτισε. «Εἰπὲ τὰς προσευχάς σου.

— Πατέρα μου! πατέρα μου! μή με σκοτώσῃς.

— Εἰπὲ τὰς προσευχάς σου!» ἐπανέλαβεν ὁ Ματαῖο διὰ φοβερᾶς φωνῆς.

Τὸ παιδίον, διακοπτόμενον ὑπὸ λυγμῶν, ἐψέλλισε τὸ *Πάτερ ἡμῶν* καὶ τὸ *Πιστεύω*· ὁ πατὴρ διὰ φωνῆς ἐντόνου, ἐπέλεγεν *Ἀμήν!* εἰς ἑκάστην προσευχήν.

«Αὐταὶ εἶναι ὅλαι αἱ προσευχαὶ ὁποῦ ’ξεύρεις;

— Πατέρα, ’ξεύρω ἀκόμη τὸ *Θεοτόκε Παρθένε* καὶ τὴν λιτανείαν ὁποῦ μ’ ἔμαθεν ἡ θεία μου.

— Εἶναι πολὺ ἐκτεταμένη, ἀλλὰ δὲν πειράζει.»

Τὸ παιδίον ἐπέρανε τὴν λιτανείαν διὰ φωνῆς ἐκλιπούσης.

« Ἐτελείωσες;

— Ὦ πάτερ μου! χάριν! συγχώρησέ με! Δὲν θὰ τὸ ξανακάμω! θὰ παρακαλέσω τόσον πολὺ τὸν θεῖόν μου τὸν δεκανέα, ὥστε θὰ δώσουν χάριν εἰς τὸν Γιαννέτον! »

Ἐν ᾧ ἐξηκολούθει νὰ ὁμιλῇ, ὁ Ματαῖο ἐγέμισε τὸ ὅπλον του καὶ τὸν ἐσκόπευσε, λέγων· «Εἴθε ὁ Θεὸς νὰ σὲ συγχωρήσῃ! » Τὸ παιδίον δι’ ἀπελπιστικοῦ κινήματος προσεπάθησε νὰ ἐγερθῇ καὶ νὰ πέσῃ εἰς τὰ γόνατα τοῦ πατρός του· ἀλλὰ δὲν ἐπρόφθασεν. Ὁ Ματαῖο ἐπυροβόλησε καὶ ὁ Φορτουνᾶτος ἔπεσεν ἄπνους.

Χωρὶς οὐδὲ βλέμμα νὰ ρίψῃ ἐπὶ τοῦ πτώματος, ὁ Ματαῖο ἐπέστρεψε εἰς τὴν οἰκίαν του νὰ λάβῃ πτύον καὶ ἀξίνην, ὅπως ἀνοίξῃ τὸν τάφον τοῦ υἱοῦ του. Μόλις εἶχε προχωρήσει βήματά τινα, καὶ συνήντησε τὴν Γιουσέππαν, ἥτις προσέτρεξε κατατεθορυβημένη, μόλις ἤκουσε τὸν πυροβολισμόν.

«Τί ἔκαμες; ἀνεκραύγασεν.

— Δικαιοσύνην.

— Ποῦ εἶναι;

— Εἰς τὸ ῥεῦμα. Ὑπάγω νά τον θάψω. Ἀπέθανε χριστιανικά. Θά του κάμω μνημόσυνον διὰ τὴν ψυχήν του.

Νὰ εἰπῆτε εἰς τὸν γαμβρόν μου Τιόδωρο Βιάγκι νὰ ἔλθῃ νὰ καθίσῃ μαζί μας. »

[Prosper Mérimée.] **Π

ΤΟ ΤΟΥΡΚΙΚΟΝ ΛΟΥΤΡΟΝ

Ἐκ τῶν τοῦ Σκ. Δ. Βυζαντίου.

Τὸ λουτρὸν εἶνε τόσον συνδεδεμένον πρὸς τὸν τουρκικὸν βίον, ὥστε καταντᾷ παρὰ τοῖς Τούρκοις ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ. Ἡ ἀνάγκη τοῦ λουτροῦ δὲν εἶνε φυσικῶς μόνον, ἀλλὰ καὶ θρησκευτικῶς ἀπαραίτητος διὰ τοὺς Ὀθωμανούς, δογματίζοντας ὅτι τὸ λούσιμον τοῦ σώματος ἐξαλείφει τὰ ἁμαρτήματα τῆς ψυχῆς. Ὅθεν καὶ πᾶσα πλουσίου, οὐ μόνον Ὀθωμανοῦ, ἀλλὰ καὶ Γραικοῦ καὶ Ἀρμενίου οἰκία ἔχει καὶ τὸ λουτρόν της, πάντοτε λιθόκτιστον καὶ μαρμάρινον, καί τοι αὐτὴ ξυλίνη. Περὶ τῶν τουρκικῶν λουτρῶν ἐγράφησαν τοσαῦτα ὑπὸ τῶν Εὐρωπαίων, ὥστε τὸ ἁπλούστερον καὶ συνηθέστερον τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ παρακολουθημάτων τοῦ καθημέραν βίου, τὸ λούσιμον, κατήντησε ζήτημα: βλάπτει ἢ ὠφελεῖ; εἶνε ἢ δὲν εἶν’ ἄφευκτον; Ἄφευκτον καὶ ὠφέλιμον τὸ θεωρεῖ καὶ ὡς τοιοῦτο τὸ μεταχειρίζεται ὁ Τοῦρκος καὶ τουρκομερίτης· βλαπτικὸν ἢ ἀδιάφορον τὸ νομίζει ὁ Εὐρωπαῖος. Τὴν μέσην τέμνοντες, ὡς ἐν ἅπασι, νομίζομεν ὅτι δὲν σφαλλόμεθα, ἐάν, ἀναγνωρίζοντες καὶ λόγῳ ὑγιεινῆς καὶ λόγῳ εὐχαριστήσεως καὶ λόγῳ καθαριότητος τὸ χρήσιμον τοῦ τουρκικοῦ ἢ θερμοῦ λουτροῦ, κακίζομεν τὴν κατὰ πᾶσαν ἑβδομάδα χρῆσιν καὶ τὴν ἐπὶ δώδεκα συνεχεῖς ὥρας ἐν αὐτῷ διαμονήν, ἣν συνηθίζουσιν αἱ ἐκεῖ γυναῖκες.

* * *

Ἡ Λέσχη, ὁ συνήθης τόπος τῆς ἐνταμώσεως, τὸ κοινὸν rendez-vous τῶν Τούρκων εἶνε ὁ Καχβὲ-χανές· τῶν δὲ γυναικῶν; τὸ λουτρόν, τὸ ὁποῖον γίνεται, χρεωστικῶς μὲν κατὰ παρασκευήν, πολλάκις δὲ καὶ δὶς τῆς ἑβδομάδος τὸ κέντρον τῶν γυναικείων ἐκστρατειῶν. Ἐκεῖ ἡ Ὀθωμανὶς θὰ ἐνταμώσῃ τὴν φίλην της, ἐκεῖ θὰ μάθῃ τὰ τῆς γειτονίας cancans, ἐκεῖ θὰ ἐπιδείξῃ τὰ τζεβαέριά της. Ὥστε δι’ αὐτὰς τὸ λουτρὸν εἶνε προσέτι καὶ τόπος διασκεδάσεως, καὶ μάλιστα ὅταν ἦνε πρόσκλησις γάμου. Διότι ἐκεῖ χορεύουσιν ἢ βλέπουσι καὶ ἀκούουσι χορευούσας καὶ ᾀδούσας ἄλλας. Ὅθεν ἡ εἰς λουτρὸν ἐκδρομὴ εἶνε παρὰ ταῖς κυρίαις, καὶ ἰδίως ταῖς Ἀρμενίαις, ὑπόθεσις σπουδαία, περισπασμός, ἀσχολία. Δι’ αὐτὸ ἑτοιμάζονται ἀφ’ ἑσπέρας τὰ ὀρεκτικώτερα ἐδέσματα, τὰ ἐκλεκτότερα ὀπωρικά· γίνονται προσκλήσεις· ἀποφασίζονται τὰ ἐνδύματα καὶ τὰ κοσμήματα. Αἱ δὲ πενόμεναι ἰδίως ἐκεῖ πλύνουσι καὶ τὰ ἐνδύματά των, καὶ μάλιστα τὸ θέρος, ὅτε ἦνε σπάνιον τὸ ὕδωρ ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Τὰς σκηνὰς τοῦ τουρκικοῦ γυναικείου λουτροῦ μόνη ἡ Lady Montagüe καὶ εἶδε καὶ περιέγραψεν, οἱ δὲ λοιποὶ ἐξ ἀκοῆς καὶ ἐξ εἰκασίας μόνον.

* * *

Ἡ συνήθης θερμοκρασία λουτροῦ τουρκικοῦ,

Digitized by Google

καλῶς διατηρουμένου, εἶνε 38′ Ρ, ὥστε Εὐρωπαῖος, καὶ μάλιστα κράσεως αἱματώδους καὶ σφριγῶν, εἶν' ἀδύνατον νὰ μείνῃ πέντε μόνον λεπτὰ ἐν τῷ ἐσωτέρῳ διαιτήματι (caldarium ἢ Cella caldaria, τῷ ὑπὸ τοῦ Ἀρχιγένους καλουμένῳ *Ζεστῷ*) τουρκικοῦ λουτροῦ, ὅπου ὅμως διημερεύουσι πολλάκις, καὶ μάλιστα τὸν χειμῶνα, αἱ τρυφεραὶ χανούμισσαι, καθὼς καὶ αἱ τουρκομερίτισσαι ἐκ τῶν ἄλλων ἐθνῶν. Τὸ λουτρὸν, καὶ μάλιστα τὸ μετ' αὐτοῦ συνυπακουόμενον τρίψιμον, ἢ μᾶλλον ζύμωμα (massage), συντελεῖ πρὸς θεραπείαν τῶν ῥευματισμῶν καί τινων ἐξανθημάτων τῆς ἐπιδερμίδος, διατηρεῖ τὴν ἐλαστικότητα τῶν μυώνων, εὐκολύνει τὰς λειτουργίας τῆς γαστρὸς κλπ. Ἀλλ' ἐπίσης διατίθησι τὸ σῶμα πρὸς τὰ κρυολογήματα, καὶ μάλιστα εἰς τὸ εὐμετάβλητον τῆς Κωνσταντινουπόλεως κλίμα συντελεῖ πρὸς τὰς ἐξαμβλώσεις καὶ καθιστᾷ προώρως τὸ σῶμα χαλαρώτερον τοῦ δέοντος.

Ὑπάρχουσι δὲ καὶ λουτρὰ διὰ τοὺς πτωχοὺς, ὅπου λούονται δωρεάν· καὶ βλέπεις πολλάκις ῥυπαρότατόν τινα Δερβίσην, εἰσερχόμενον ἀταράχως εἰς τὸ λουτρὸν, καὶ μετὰ τὸ σύνηθες *Χού!* ἀναβαίνοντα τὴν περιτρέχουσαν τὸ ἀποδυτήριον ἐξέδραν, νὰ ἐκβάλῃ τὰ ῥάκη του καὶ νὰ τ' ἀποθέσῃ πλησίον τῶν ἐνδυμάτων πλουσίου τινὸς Ἐφέντη, καὶ ἀφ' οὗ λουσθῇ καὶ καθαρισθῇ, νὰ ἀναχωρήσῃ, χαιρετῶν μετὰ πολλῆς εὐθυμίας δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ, χωρὶς οὔτε νὰ προσβλέψῃ κἂν εἰς τοῦ βαλανέως τὴν ἐμβολήν.

Σημειωτέον δὲ ἐπὶ πᾶσιν, ὅτι αἱ αὐταὶ λέξεις, τὰς ὁποίας μεταχειριζόμεθα σήμερον ἐν τῷ βαλανείῳ, ἦσαν ἐν χρήσει καὶ εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Πτωχοπροδρόμου :

Ὁ μὲν προστάσσει, Τρίψε με καὶ τάρασσε τὸ σκάμμα·[1]
ὁ δ' ἄλλος πάλιν, Γέμισε, παράχυσέ[2] μ', ἃς ἔβγω.

* * *

Τὸ ἀρχαῖον Βυζάντιον εἶχεν εἰκοσιτέσσαρα λουτρὰ, τὰ πλεῖστα τῶν ὁποίων ἦσαν μεγαλοπρεπέστατα καὶ στολισμένα μὲ πλῆθος εἰκόνων καὶ ἀνδριάντων. Ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ νεωτέρου ἠριθμοῦντο ἐν Κωνσταντινουπόλει ὀκτὼ μεγάλα δημόσια λουτρὰ (θέρμαι) καὶ 153 ἰδιωτικά. Ἐπὶ Γυλλίου ἦσαν ὑπὲρ τὰ ἑκατὸν δημόσια λουτρὰ, ἐξ ὧν τὰ πεντήκοντα διπλᾶ (μέρος δηλονότι διὰ τοὺς ἄνδρας, καὶ μέρος διὰ τὰς γυναῖκας) καὶ μέγιστα. Ὁ Chevalier ἐμέτρησε περὶ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος 130, καὶ ἄλλοι 300. Συμπεριλαμβανομένων ὅμως καὶ τῶν ἰδιωτικῶν, εἶνε ὑπὲρ τὰ χίλια, διότι, ὡς προείπομεν, ἑκάστη οὐ μόνον Τούρκου, ἀλλὰ καὶ Γραικοῦ καὶ Ἀρμενίου ὁπωσοῦν εὐκαταστάτου οἰκία ἔχει καὶ τὸ λουτρόν της, εἰς τὴν κατασκευὴν καὶ διακόσμησιν τοῦ ὁποίου οἱ ἰδιοκτῆται ἐπιδείκνυνται ὅλην αὐτῶν τὴν μεγαλοπρέπειαν καὶ φιλοκαλίαν.

1. Τὴν ἀφρισμένην σαπωνάδα, ἀφ' οὗ καὶ ῥῆμα σκαμματίζω.
2. Περιέχυσε λέγομεν σήμερον.

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

*** Πᾶσα μεγάλη εὐτυχία ἐγκρύπτει ἐν ἑαυτῇ εἶδός τι μυστικῆς πικρίας. Ἀλλ' ἀντὶ νὰ παραπονώμεθα διὰ τοῦτο πρέπει μᾶλλον νὰ εὐγνωμονῶμεν ὅτι ἡ λύπη ἔστερξε νὰ μοιράσῃ μετὰ τῆς χαρᾶς.

*** Οἱ ἄνδρες συγκεφαλαιοῦντες τὸ πᾶν, βλέπουσι μόνον τὸ σύνολον τῆς ἐνδιαφερούσης αὐτοὺς ὑποθέσεως, μόναι δὲ αἱ γυναῖκες ἐκτιμῶσι κατ' ἀξίαν καὶ τὰ καθέκαστα.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

〰 Ἐπειδὴ ἡ ἔκλειψις τοῦ ἡλίου, ἡ γενησομένη τῇ 27 Ἰουλίου (π. χρον.) τοῦ παρόντος ἔτους, ἔσται γενικὴ εἰς τὰς χώρας τῆς Βορείου Ἀμερικῆς, ἰδίως δὲ εἰς τὰς δυτικὰς τῶν Ἡνωμένων πολιτειῶν, αἱ σιδηροδρομικαὶ ἑταιρίαι τῆς Ἀμερικῆς ἑνώσεως προεκήρυξαν ὅτι προσφέρουσι μεγάλας εὐκολίας καὶ ἐλαττώσεις τῶν τιμῶν τῶν εἰσιτηρίων οὐχὶ μόνον εἰς τοὺς ἐπιστήμονας τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ μεταβῶσι πρὸς παρατήρησιν τοῦ φαινομένου, ἀλλὰ καὶ εἰς πάντα περίεργον. Μέσον καινοφανὲς ἀλλὰ καὶ πρακτικὸν, δι' οὗ ὡς θεάματα κανονίζονται τὰ φυσικὰ φαινόμενα.

〰 Ἐν Γαλλίᾳ ὑπάρχουσι τεσσαράκοντα ἑκατομμύρια ὀρνίθων, ὧν ἑκάστη ἔχει κατὰ μέσον ὅρον ἀξίαν 2 φρ. καὶ ἡμίσεος, οὕτω δὲ παριστῶσιν ἐν συνόλῳ κεφάλαιον ἑκατὸν ἑκατομμυρίων φράγκων. Αἱ ὄρνιθες αὗται τίκτουσιν ἑκατὸν ἑκατομμύρια νεοσσῶν, ὧν τὰ μὲν ἐννέα δέκατα εἰσὶ προωρισμένα διὰ τὴν κατανάλωσιν, τὰ δ' ὑπολειπόμενα δέκα ἑκατομμύρια εἰς ἀντικατάστασιν τῶν διὰ γῆρας θυσιαζομένων ἀλεκτόρων. Ὑπολογιζομένης κατὰ μέσον ὅρον τῆς παραγωγῆς τῶν ᾠῶν ἑκάστης ὄρνιθος εἰς 100, πωλουμένων κατὰ μέσον ὅρον πρὸς 6 λεπτὰ, ἐξάγομεν τὸ ποσὸν 240 ἑκατομμυρίων φράγκων. Τέλος προστιθέντες τὰ διάφορα εἰσοδήματα, ἅτινα ἀπολαύουσιν οἱ Γάλλοι μόνον ἐκ τῶν ὀρνίθων, εὑρίσκομεν τὸ ἀρκούντως σημαντικὸν ἄθροισμα 400 ἑκατομμυρίων φράγκων.

〰 Ἐσχάτως ἐγένοντο ἐν Ἀγγλίᾳ πειράματα σφαγῆς ζῴων ἐν κρεωπωλείοις διὰ δυναμίτιδος. Ἐλαχίστη ταύτης δόσις εἰς φυσίγγιον τίθεται καὶ συγκρατεῖται ἐπὶ τοῦ μετώπου τοῦ ζῴου. Ἐκρήγνυται δὲ διὰ καψυλλίου ἐκ κροτητικοῦ ἅλατος συγκοινωνοῦντος μετ' ἠλεκτρικῆς στήλης ἢ ἀτρακτίου τοῦ Rhumkorff· πιεζομένου ἑνὸς κομβίου, ὁ ἠλεκτρικὸς σπινθὴρ μεταδίδει τὸ πῦρ εἰς τὸ καψύλλιον, ἐκπυρσοκροτεῖ ἡ δυναμῖτις καὶ εἰς ὀλιγώτερον χρόνον τοῦ χρειασθέντος πρὸς ἀνάγνωσιν τῶν ὀλίγων τούτων

Digitized by Google

γραμμῶν ὁ βοῦς πίπτει ὡς κεραυνόπληκτος. Ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ νέου τούτου εἴδους νάρκης πρὸς καταστροφὴν ζώντων εἰδῶν εἶναι εὐχερεστάτη, ἀκίνδυνος καὶ βεβαίου ἀποτελέσματος, πρὸ πάντων δὲ κέκτηται τὸ πλεονέκτημα ὅτι λυτρώνει τὸ ζῶον ἀπὸ μαρτυρίου, παρατεταμένου πολλάκις καὶ ἐπωδύνου.

〰 Ὅταν ἐσχάτως ἐψόφησεν ὁ ἐν τῷ ζωολογικῷ κήπῳ τοῦ Λονδίνου ἱπποπόταμος, ἐπῆλθεν ἡ ἰδέα εἴς τινα εταιρίαν φυσιοδιφῶν, νὰ γευθῶσι τὸ κρέας αὐτοῦ. Ἂν καὶ τὸ ζῶον ἦτο γεγηρακὸς, τὸ κρέας ὅμως αὐτοῦ, ψητὸν καὶ βραστὸν, ἐφάνη ἐξαίσιον· ἰδίως δὲ ὁ ποῦς βεβαιοῦσιν ὅτι δὲν θὰ δυσηρέστει τοὺς ἀπαιτητικωτέρους γαστρονόμους.

〰 Τῷ 1871 ἡ διὰ τὰ σχολεῖα δαπάνη ἀνῆλθεν ἐν ταῖς Ἡνωμέναις πολιτείαις τῆς Ἀμερικῆς εἰς 320 ἑκατομμύρια φράγκων. Τῷ 1873 τὸ ποσὸν τοῦτο ηὔξησε τεραστίως, ἀνελθὸν εἰς 450 ἑκατομμ. φρ. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἀριθμὸς τῶν παίδων, ἀπὸ ἡλικίας ἓξ μέχρι δεκαὲξ ἐτῶν, ὑπολογίζεται εἰς δέκα περίπου ἑκατομμύρια, ἕπεται ὅτι διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν ἑκάστου τούτων δαπανῶνται ἐτησίως τεσσαράκοντα πέντε φράγκα. Καὶ τὸ ποσὸν τοῦτο ὑπελογίσθη κατὰ μέσον ὅρον, διότι ἡ πολιτεία τῆς Μασσαχουσέτης ἀφιεροῖ ἐτησίως ἑκατὸν φράγκα διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν ἑκάστου παιδός.

〰 Ἡ κατανάλωσις τῶν πνευματωδῶν ποτῶν ἐν Λονδίνῳ εἶναι τοσαύτη, ὥστε ἀνέρχεται εἰς τὸ τεράστιον ποσὸν ὀγδοήκοντα ἑκατομμυρίων λιτρῶν, εἴτε τεσσάρων δυσεκατομμυρίων μικρῶν ποτηρίων ἐτησίως. Ὑπελόγισαν δὲ ὅτι τοιαύτη ποσότης εἶναι ἴση πρὸς ποταμὸν ἔχοντα μῆκος μὲν ἐννέα χιλιομέτρων, πλάτος τεσσαράκοντα μέτρων καὶ τριῶν καὶ ἡμίσεος μέτρων βάθος. Ἐπειδὴ δὲ τὸ Λονδῖνον ἔχει τρία ἑκατομμύρια κατοίκων, ἕπεται ὅτι εἰς ἕκαστον ἄτομον ἀναλογεῖ ἐτησίως κατὰ μέσον ὅρον κατανάλωσις εἰκοσιὲξ λιτρῶν πνευματωδῶν ποτῶν μόνον, ἐκτὸς τῶν ἄλλων.

〰 Βεβαιοῦται, γράφει ὁ «Ἀστὴρ τῆς Ἀνατολῆς», περὶ τοῦ στρατηγοῦ Canrobert, ὅστις ἀπεστάλη εἰς Ῥώμην μετὰ συνοδίας ὅπως ἀντιπροσωπεύσῃ τὸ ἔθνος του εἰς τὴν κηδείαν τοῦ Βίκτωρος Ἐμμανουὴλ, ὅτι εἰς τὴν ἐπιστροφήν του ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν ἐπεσκέφθη τὸν ὑπουργὸν τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ παραδώσας πρὸς αὐτὸν 17,000 φράγκα, εἶπε·— «Μοὶ παρεχωρήσατε 30,000 φράγκα διὰ τὰ ἔξοδά μου, ἀλλὰ μόνον 13,000 ἐδαπάνησα, ὥστε ἰδοὺ τὰ ἐπίλοιπα!» Ὁ ὑπουργὸς ἠρνήθη νὰ λάβῃ τὰ χρήματα εἰπὼν, ὅτι τὸ ποσὸν ἐκεῖνο εἶχε παραχωρηθῆ πρὸς τὸν σκοπὸν ἐκεῖνον καὶ προσέτι, δὲν ὑπῆρχε νόμος ἀνταποκρινόμενος εἰς τὴν περίστασιν ταύτην, ὥστε δὲν ἠδύνατο νὰ τὰ δεχθῇ·—«Ἂν ἦναι λοιπὸν ἀπόλυτος ἀνάγκη νὰ γείνῃ κλοπὴ», ἀπεκρίθη ὁ Canrobert,—«προτιμῶ ἄλλος τις νὰ ἦναι ὁ κλέπτης. Λάβετε τὰ χρήματα καὶ δότε μοι ἀπόδειξιν!»

〰 Εἰξεύρετε τὴν ἀξίαν τῆς ἀτμομηχανῆς μεγάλου πολεμικοῦ πλοίου; Αἱ μηχαναὶ καὶ οἱ λέβητες τοῦ μεγάλου ἀγγλικοῦ θωρηκτοῦ «Νόρδαμπτον» ἐκόστισαν φράγκα 2,387,500, αἱ τοῦ «Ἀγαμέμνονος» 2,250,000 καὶ αἱ τοῦ «Ἀδαμάστου» 3,000,000.

〰 Ἐκ τοῦ «Παρνασσοῦ» ἀποσπῶ τὰ ἑπόμενα: Ἐν Μασσαλίᾳ ἐφηρμόσθη νέα τις ἐφεύρεσις σκοποῦσα τὴν πρόληψιν τῶν γινομένων συγκρούσεων τῶν ἁμαξοστοιχιῶν. Ἡ ἐφεύρεσις αὕτη συνίσταται εἰς τὴν τοποθέτησιν ἐν τοῖς σιδηροδρομικοῖς σταθμοῖς μεγάλων ἠλεκτρικῶν κατόπτρων, ἅτινα θέλουσι δεικνύει τὴν διεύθυνσιν τῶν ἁμαξοστοιχιῶν. Εἰδικὸς ὑπάλληλος ἐν ἑκάστῳ σταθμῷ παρατηρεῖ ἀκριβῶς ποίαν διεύθυνσιν λαμβάνει ἡ πρὸ αὐτοῦ διερχομένη ἁμαξοστοιχία καὶ κατ' αὐτὴν διευθύνει τὸ κάτοπτρον.—Ἐν Λονδίνῳ ἐγένοντο πειράματα ὅπως οἱ φανοὶ τοῦ φωταερίου τῆς πόλεως ἀνάπτωνται συγχρόνως δι' ἠλεκτρικοῦ ῥεύματος. — Ἐν Βουφάλλῳ τῆς Ἀμερικῆς ἐγένοντο πειράματα θερμάνσεως ὅλης τῆς πόλεως δι' ἀτμοῦ, διοχετευομένου διὰ τῶν ὁδῶν εἰς τὰς οἰκίας· πεντήκοντα καὶ μία οἰκοδομαὶ, ἐν αἷς καὶ μέγιστον ἐκπαιδευτήριον, ἐθερμάνθησαν οὕτως ἄριστα. — Ἐν Ἀγγλίᾳ ἐφαρμόζεται ἀπό τινος μετ' ἐπιτάσεως τὸ σύστημα *ἐδάφους* ἐν οἰκίαις καὶ καταστήμασιν ἐκ *γουταπέρκας*. Πρὸ πάντων λίαν ὠφέλιμον εὑρέθη τοῦτο ἐν τοῖς ἱπποστασίοις, διότι προφυλάττει τὴν ὑγείαν τῶν ἵππων καὶ δὲν ἐπιφέρει πληγὰς ἐπὶ τῶν γονάτων αὐτῶν, ὅταν κατακλίνωνται, ὡς συμβαίνει ἐπὶ τοῦ ξυλίνου ἢ γηΐνου ἐδάφους. Ἐν ταῖς οἰκίαις ἀπεδείχθη ὅτι τὸ ἐκ γουταπέρκας ἔδαφος καθιστᾷ περιττὸν τὸν τάπητα, θερμαίνει τὸ δωμάτιον ὡς ἐκεῖνος, διατηρεῖ τὴν καθαριότητα, δι' ἁπλοῦ βεβρεγμένου πανίου καθαρίζεται ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν καὶ τέλος στοιχίζει ὀλιγώτερον ἢ πᾶν ἄλλο ἔδαφος. Ἐννοεῖται δ' ὅτι ἡ πολυτέλεια ποικίλει κατὰ διαφόρους τρόπους τὴν γουταπέρκαν.

〰 Μικρὸν κοράσιον ἐμελέτα ἱερὰν ἱστορίαν.

— Ἐρώτησέ την, εἶπεν ὁ πατὴρ πρός τινα φίλον του, θὰ ἰδῇς πόσα εἰξεύρει.

— Λοιπὸν, παιδί μου, εἶπεν ὁ φίλος δὲν μᾶς διηγεῖσαι τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἀδάμ;

Ἡ μικρὰ τὸν ἀτενίζει μετ' ἀπορίας.

— Τοῦ Ἀδάμ; Ὢ! δὲν ἔφθασα ἀκόμη ἕως ἐκεῖ!

Εἰς Ἀναγνώστης.

Ἐπὶ 10,000 κατοίκων τελοῦνται 90 γάμοι ἐν Γερμανίᾳ· εἶτα ἐπέρχονται κατὰ σειρὰν ἡ Αὐστρία, Γαλλία, Ἱσπανία, Ἰταλία, Μεγάλη Βρεττανία καὶ ἡ Ῥωσσία (68 γάμοι ἐπὶ 10,000 κατοίκων).

ΑΘΗΝΗΣΙ — ΤΥΠΟΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ, ΟΔΟΣ ΠΑΤΗΣΙΩΝ, 14.

Digitized by Google

'Αριθ. 130 – Λεπτὰ εἴκοσι.

ΕΤΟΣ Γ'.

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Πέμπτος

Συνδρομὴ ἐτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20.—Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶνε ἐτήσιαι—Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὁδὸς Σταδίου, 6.

25 Ἰουνίου 1878

ΠΑΝΟΜΟΙΟΤΥΠΟΝ ΤΗΣ ΥΠΟΓΡΑΦΗΣ ΤΟΥ

ΠΑΝΟΥΡΙΑ

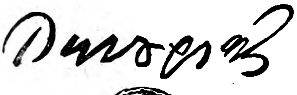

[Ὁ Πανουριᾶς ἐγεννήθη περὶ τὰ 1759 εἰς Ντρέμισαν τῆς Παρνασσίδος καὶ ἔζησε μέχρι τινὸς βίον ποιμαντορικόν. Ὕστερον συνεστράτευσε μετὰ τοῦ Ἀνδρούτζου καὶ τοῦ Καλλιακούδα. Ἐν ἔτει δὲ 1817 πορευθεὶς εἰς Ἰωάννινα, προσεκύνησε τῷ Ἀλῇ καὶ περὶ τὰ 1820 διωρίσθη ἁρματωλὸς Παρνασσίδος. Λέγεται ὅτι, ὁ ἀνάδοχος αὐτοῦ, κελεύσαντος τοῦ ἱερέως ἵνα ὀνομάσῃ τὸ νήπιον ἐν ᾧ ἐτελεῖτο τὸ βάπτισμα, ἀπήντησε, Πανώρηα, ὡς ἐὰν τὸ βαπτιζόμενον ἦτο θῆλυ. Ἀλλὰ νοήσας παραχρῆμα τὸ λάθος μετέτρεψε τὸ ὄνομα αὐθαιρέτως εἰς τὸ Πανουριᾶς].

ΔΙΑΚΟΣ, ΠΑΝΟΥΡΙΑΣ, ΔΥΟΒΟΥΝΙΩΤΗΣ

[Ἐκ τοῦ Διάκου.]

— Διάκε, χαρὰ 'ς τὸν ὕπνο σου!
— Καλῶς τὸ Δυοβουνιώτη,
Καλή σου μέρα, Πανουριᾶ. . Μὴ μὲ προπῆρ' ἡ ὥρα;
Ἐξέχασα, ἐγελάστηκα, γλυκὰ κρυφομιλῶντας
Ἀδέρφια, μὲ τὴ μάνα μου ποὖρθε νὰ μ' εὕρῃ ἀπόψε.

— Θανάση, ἂν δὲ σοῦ ζήλεψα τὰ νειᾶτα, τὴν ἀνδριά σου,
Τ' ἅρματα τ' ἀξετίμωτα, τὸ μάτι, τὸ τραγοῦδι,
Ζηλεύω αὐτὴν τὴ ξαστεριὰ πὤχει τὸ μέτωπό σου!
Ἔστησε 'ς τὸ κατώφλι μας τὸ νεκροκρέββατό του
Ὁ Χάρος καὶ μᾶς καρτερεῖ. Ξήπλεγαις, τρομασμέναις
Μανάδαις ἀναρίθμηταις μὲ κουφωμένα στήθια
Φεύγουν 'ς τὰ πλάγια νὰ κρυφτοῦν μὲ τὰ βυζασταρούδια.
Τὰ ὄρνια ἐμυριστήκανε τὸ σκοτωμὸ ποῦ θἄρθῃ
Καὶ γρούζουν ἀνυπόμονα τροχίζοντας τὰ νύχια,
Καὶ σύ, κοιμᾶσαι σὰν ἀρνί! . . . Θανάση, σὲ ζηλεύω! . .

— Δὲν ἔχω πέτρινη ψυχή. Τοῦ κόσμου τὴ λαχτάρα
Μέσα στὴ φλέβα τῆς καρδιᾶς σὰ σίδερο λυωμένο
Τὴ νοιώθω π' ἀναδεύεται καὶ μὲ σαρακοτρώγει.
Συχώρεσέ με, Πανουριᾶ. Πρώτη φορὰν ἀπόψε
Ἀφ' ὅτου ζώνω τ' ἅρματα μ' ἐξάφνισε τ' Ἀστέρι.
Μὴ μὤχετε βαρύγνωμο. Ποιὸς ξέρει μὴν ἡ μοῖρα,
Ἀδέρφια, μ' ἀποκοίμισε γιὰ νὰ μὲ συνειθίσῃ
'Σ τοῦ τάφου τὸ τρισκότειδο. Ἐγὼ κι' ὁ γέρο Χάρος
Ἐψὲς λογαριαστήκαμε, καὶ 'ς τὸ κατάστιχό του
Ἕνα μικρὸ καταιβατὸ μένει ἄγραφο γιὰ μένα.
Γνοιαστῆτ' ἐσεῖς τοὺς ζωντανούς. Ἐγὼ θὰ πολεμήσω
Γιὰ τὰ παληά μας κόκκαλα. 'Σ τὴ φλόγα τοῦ πολέμου,
Σὰ μέσα 'ς ἕνα θυμιατό, θὰ ῥίξω τὸ κορμί μου
Νὰ γένω νεκρολίβανο 'ς τὸ φοβερὸ τρισάγιο.

— Μὴν τὰ ξεσυνερίζεσαι τοῦ Πανουριᾶ τὰ λόγια.
Θυμήσου, Διάκε, μοναχὰ πῶς ἄδειασεν ἡ φλέβα
Τοῦ δύστυχου τοῦ γένους μας, καὶ μιὰ ῥανίδα τώρα,
Ἂν στάξῃ ἀπὸ τὸ αἷμά μας 'ς τὴ γῆ χωρὶς ἐλπίδα,
Ἀντὶ νἆναι μνημόσυνο, μπορεῖ νἆναι κατάρα.
Ξέρω τί κρύβεις 'ς τὴν καρδιά, γνωρίζω τί θὰ κάμῃς....

— Ποιὸς μ' ἐμαρτύρησε 'ς ἐσᾶς;
— Κἀνένας, μὴ θυμόνῃς.
Εἶδα κ' ἐγὼ τὴ μάνα σου ἀπόψε 'ς τὤνειρό μου
Καὶ μοὖπε νἄρθω νὰ σ' εὑρῶ καὶ νὰ σοῦ 'πῶ, Θανάση,
Ποῦ ἂν χαλαστοῦμε σήμερα, θὰ νὰ δειλιάσῃ ὁ κόσμος
Καὶ θὰ χουμήσῃ ἡ Ἀρβανιτιὰ πυκνὴ σὰν τὴν ἀκρίδα,
Καὶ τἄλογο τοῦ Ὀμέρπασα ποιὸς θὰ τ' ἀποστομώσῃ;

— Ὁ γυιὸς τοῦ Ἀνδρούτζου 'ς τὴ Γραβιά! . . .
— Τί θέλεις Δυοβουνιώτη;
Νὰ πάῃ τὸ Γοργοπόταμο, θολὸ κ' ἐντρεπιασμένο
Νὰ 'πῇ στὴν ἄγρια θάλασσα, πῶς δὲν ευρέθηκ' ἕνας
Τὰ ξακουσμένα του νερά, μὲ δύο ῥανίδαις αἷμα
'Σ αὐτὸ τὸ πρῶτο βάφτισμα, ν' ἁγιάσῃ, νὰ μυρώσῃ;
Κ' ἡ θάλασσα μουγκρίζοντας νὰ τρέξῃ 'ς τ' ἀκρογιάλια,
Σὰ φοβερὸς διαλαλητής, κι' Ἀνατολὴ καὶ Δύση
Νὰ μάθουν πῶς γιορτάζομε τὴ νεκρανάστασή μας; . . .
Νἆναι ὁ Βριόνης στὰ Θερμιὰ καὶ νὰ μὴν εὕρῃ ἐμπρός του
Δέκα κουφάρια ξαπλωτὰ γιὰ νὰ σκοντάψῃ ἐπάνω!
Νὰ μὴ βαφῇ τὸ πέταλο στοῦ ἀλόγου του τὸ νύχι! . . .
Ἀδέρφια, τἀποφάσισα καὶ μοναχὸς ἂν μείνω,
Θ' ἁπλώσω ὀργυιὰ τὰ χέρια μου, τὰ πόδια θὰ ῥιζώσω,
Κι' ἂν δὲ μὲ ξεχωνιάσουνε κι' ἂν δὲ μὲ κατακόψουν,
Δὲ θὰ μὲ διώξουν ἀπεκεῖ, δὲ θὰ μοῦ ἰδοῦν τὴ φτέρνα.
Καὶ σὺ τί λέγεις Πανουριᾶ;

— Μ' ἐθάμπωσε ἡ ἀχτίδα,
Πἀστράφτει ἀπὸ τὰ μάτια σου. Τριγύρω 'ς τὰ μαλλιά σου
Παίζει τὸ γλυκοχάραγμα. Μοῦ φαίνεσαι μεγάλος,
Ψηλὸς ὡσὰν τὸν Ὄλυμπο καὶ στέκω καὶ προσμένω
Ἐμπρός σου ἀκίνητος, βουβός, Διάκε, νὰ ἰδῶ τὸν ἥλιο,
Πὤραν τὴν ὥρα θὰ προβῇ ἀπ' τ' ἀντικέφαλό σου.

— Τί λόγος, γέρο Πανουριᾶ, τί φοβερὴ βλαστήμια
Ξαγλίστρησ' ἀπ' τὰ χείλη σου! Αὐτὸ τὸ φῶς ποῦ βλέπεις
Ἂς μὴ τὸ σκοτειδιάσωμε... Ἐσὺ στὴ Χαλκομμάτα
Σύρε νὰ ῥίξῃς θέμελο. Στεῖλε τὸν Παπαντρία
Νὰ πάῃ στοῦ Μουσταφάμπεη μὲ τὸν Κομνᾶ τὸν Τράκα.
Καὶ πρὶν ἀρχίσῃ ὁ πόλεμος, θυμήσου, ὁ Ἡσαΐας
Νὰ βγῇ ψηλὰ 'ς τὸ ξέφαντο κ' ἐκεῖθε νὰ κηρύξῃ
Τὸ φοβερὸν τὸν ὅρκο μας, γιὰ νὰ γνωρίσῃ ὁ κόσμος
Ὅτι τὸ ῥάσο τοῦ παπᾶ κ' ἡ μίτρα τοῦ Δεσπότη
Θὰ γίνουν Χάρου φλάμπουρο καὶ σκιάχτρο καὶ σκοτάδι
Καὶ κατασάρκι μελανὸ στὴν Ἅγια Τράπεζά μας,
Ὅσο 'ς αὐτὰ τὰ χώματα δαφνοστεφανωμένη
Ἡ δουλωμένη ἐκκλησιὰ τὸ μέτωπο δὲ δείξῃ.

— Δὲν εἶμαι, Διάκε, Πανουριᾶς, νἆμαι γυναῖκα χήρα
Καὶ νὰ μὲ πνίξῃ τὸ ψωμὶ ποῦ ἐφάγαμε 'ς τὰ πλάγια
Ἂν λησμονήσω σήμερα τὸ βάφτισμα, τὸν ὅρκο.

— Ἐσὺ τὸ Γοργοπόταμο θὰ πιάσῃς, Δυοβουνιώτη,
Καὶ πολεμῶντας τὸν ἐχθρὸ λησμόνησε πῶς ἔχεις
Κλεισμένο μὲς τὰ Γιάννινα τὸ Γεῶργο, τὸ παιδί σου.
Βλέπε τὸ ῥέμμα τοῦ νεροῦ, κάμε το ν' ἁρμυρίσῃ
Μὲ δάκρυ τῆς Ἀρβανιτιᾶς. Στεῖλέ το ματωμένο
'Σ τὰ μακρυνὰ τ' ἀδέρφια μας τὸν τρύγο σου νὰ φέρῃ
Ὡσὰν πρωτόλουβον καρπό, μαζὺ μὲ τὤνομά σου.
Ὁ Βακογιάννης στὰ ῥιζιά, καὶ πλευρὰ 'ς τὸ γεφύρι
Τῆς Ἀλαμάνας, Πανουριᾶ, θὰ στήσω τὸν Καλύβα.
Εἰς τὴ Δαμάστα μένω ἐγώ, σᾶς τὸ ζητῶ γιὰ χάρη,
Κι' ὅταν ἀρχίσουνε... Σιωπή! . . μοῦ κάστηκε πῶς εἶδα
Σὰν ἕνα ἴσκιο νὰ διαβῇ . . . Ἐσ' εἶσαι, μωρὲ Μῆτρε;

— Ἐγῶμαι, καπετάνε μου.

— Πατεῖς βουβὰ τὴ νύχτα
Καὶ δὲ σ' ἐγνώρισα μὲ μιᾶς. Μὲ δίκηο νυχτοποῦλι
Σὲ κράζουν οἱ συντρόφοι μας. Τί φέρνεις παλληκάρι;

Digitized by Google

—'Εκίνησε ὁ 'Ομέρπασας ἀπὸ τὸ Λιανοχλάδι.

—Πέτα, ῥοδόλα, Πανουριᾶ . . Στἄρματα, Δυοβουνιώτη...
Χριστὸς ἀνέστη ἀδέρφια μου! Καλῶς ν' ἀνταμωθοῦμε
'Απόψε πάλε νικηταί. Κι' ἂν δὲ μὲ μεταϊδῆτε,
Δὲν θέλω νὰ μὲ κλάψετε Θέλω σὰν πολεμᾶτε
Τὴν πρώτη σας τὴν τουφεκιά, τὸ πρῶτό σας τὸ βόλι
Γιὰ μένα νὰ τὸ ῥίχνετε, γιὰ τὴν ψυχὴ τοῦ Διάκου.

'Εφιληθήκανε καὶ οἱ τρεῖς. Τὰ χείλη τοῦ Θανάση
'Ελουλουδίζανε χαρά, σπιθοβολοῦν τὰ μάτια.
Στὸ κρυὸ τἀγέρι τοῦ βουνοῦ καπνίζει ὁ ἀνασασμός του,
Λὲς ὅτι ἀπὸ τὸ στόμα του ὁρμοῦν καὶ ξεθυμαίνουν
Σὰν ἀπὸ βράχου σχισματιὰ ἢ ἀκοίμηταις ἢ φλόγαις,
'Οποῦ κρυφόβραζαν βαθειὰ 'ς τοῦ γένους μας τὰ σπλάχνα.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΣΗΜΑΙΑΣ

'Ενῷ πολλαὶ καὶ ἐκτενεῖς περὶ σημαίας διατριβαὶ καὶ μονογραφίαι παρ' ἄλλοις ἔθνεσιν ὑπάρχουσιν, οὐδεὶς δυστυχῶς παρ' ἡμῖν μέχρι τοῦδε ἔγραψέ τι περὶ τοῦ σπουδαίου καὶ ἐνδιαφέροντος τούτου θέματος. Ἴσως ἡ ἔλλειψις ὕλης ἀπέτρεψε τοὺς περὶ τὰ τοιαῦτα ἀσχολουμένους τὸ ζήτημα τοῦτο νὰ ἐπιχειρήσωσι. Διὰ τῆς διατριβῆς ἡμῶν ταύτης πληροφορίας τινὰς μόνον περὶ τῆς ἑλληνικῆς σημαίας νὰ παράσχωμεν προτιθέμεθα, ἢ μᾶλλον νὰ δώσωμεν νύξιν δι' εὐρυτέραν τοῦ θέματος μελέτην. 'Απέχομεν δὲ τοῦ ἐξετάσαι τὴν ἀρχὴν καὶ τὸν σκοπὸν τῶν σημαιῶν ἐν γένει, διότι ἡ τοιαύτη ἔρευνα εἶναι ἀντικείμενον ἰδιαιτέρας μελέτης.

Πρὶν ἢ τοῦ κυρίου ἡμῶν θέματος ἐπιληφθῶμεν, καλὸν νομίζομεν νὰ μνημονεύσωμεν δύο τῶν σημαιῶν τῆς 'Επαναστάσεως, ἤτοι τῆς ἐν Πάτραις ὑψωθείσης ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου 'Αρχιεπισκόπου Γερμανοῦ τὴν ἔνδοξον ἡμέραν τῆς 25 Μαρτίου, διότι αὕτη ἦτον ἡ σημαντικωτέρα καὶ πολλαὶ ἄλλαι πόλεις αὐτὴν παρεδέχθησαν, καὶ τῆς τῶν Σπετσῶν, διότι πρώτη αὕτη ἐκ τῶν νήσων ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς ἐλευθερίας τὴν 2 'Απριλίου 1821, καὶ ἡ τῶν ἄλλων νήσων ἦν σχεδὸν ὁμοία αὐτῇ ἐκτὸς μικρῶν τινων παραλλαγῶν.

'Η ἐν Πάτραις ὑψωθεῖσα σημαία ἦν ὁλόκληρος χρώματος λευκοῦ, ἔχουσα σύμβολον τὸ τοῦ 'Εφοδιαστικοῦ τῶν ἱερέων τῆς Φιλικῆς 'Εταιρίας·[1] ἐπ' αὐτῆς ὑπῆρχε σφραγὶς κεκοσμημένη διὰ τοῦ σημείου τοῦ σταυροῦ, κύκλῳ φέρουσα κλάδον δάφνης καὶ τὴν πολυσήμαντον ἐπιγραφὴν «*Σφραγὶς 'Ελευθερίας*». 'Η ἐπιγραφὴ αὕτη, δι' ἧς συνεδέοντο βεβαίως ἡ θρησκεία καὶ ἡ ἐλευθερία, ἐσήμαινεν ὅτι ὁ Ἕλλην ὡς σφραγίζεται θρησκευτικῶς διὰ τῆς δωρεᾶς τοῦ 'Αγίου Πνεύματος, οὕτω καὶ πολιτικῶς διὰ τῆς ἐλευθερίας.[2]

1. Τὸ 'Εφοδιαστικὸν τῶν ἱερέων ἐσχηματίζετο δι' ἑνὸς τετραγώνου παραλληλογράμμου φέροντος ἔσω 16 στήλας συνδεδεμένας μὲ δύο γραμμὰς χιαστοῦ σχήματος. Ἄνωθεν ἐφέρετο κατὰ κάθετον μὲν ὁ σταυρὸς πεφραγμένος μὲ κλάδον ἐλαίας, εἰς δὲ τὰς πλευρὰς ἐξεχούσας κατὰ πλαγίαν γωνίαν δύο λογχοφόρους σημαίας, τὴν μὲν γράφουσαν τὴν 'Ελευθερίαν, τὴν δὲ τὸν Θάνατον διὰ μόνων τῶν ἀρκτικῶν καὶ τελευταίων στοιχείων τῶν λέξεων Π ΕΑ Π ΘΣ. ('Ιδὲ I. Φιλήμονος δοκίμιον περὶ Φιλ. 'Εταιρίας, σελ. 166).

2. I. Φιλήμονος 'Ιστορικὸν Δοκίμιον, τόμ. 3, σελ. 23.

'Η ἐπαναστατικὴ δὲ τῶν Σπετσῶν σημαία ἦν κυανόχρους, ἔχουσα ἐν τῷ μέσῳ ἡμισέληνον πρὸς τὰ κάτω βλέπουσαν, ἄνωθεν δ' αὐτῆς τὸν τίμιον σταυρόν, δεξιόθεν τοῦ σταυροῦ ἄγκυραν ὀρθίαν ἐφ' ἧς ἦν περιτετυλιγμένος ὄφις, ἀριστερόθεν λόγχην καὶ γλαῦκα συμμαζευμένας ἔχουσαν τὰς πτέρυγας. 'Η γύρωθεν αὐτῆς ταινία, τὰ σύμβολα ταῦτα, καὶ αἱ περὶ αὐτὰ λέξεις «*'Ελευθερία ἢ Θάνατος*» ἦσαν ἐρυθρόχροα. 'Εκ τῶν συμβόλων τούτων, ὁ μὲν σταυρὸς ἐδήλου τὴν ἱερότητα τοῦ ἀγῶνος, ὁ ὄφις τὴν δικαιοσύνην, καὶ ἡ γλαὺξ τὴν φρόνησιν.

Ἅπαντα τὰ ἑλληνικὰ παράσημα εἶναι δίχροα κυανόλευκα, διότι δύο μόνον χρώματα, τὸ κυανοῦν καὶ λευκόν, ὡς ἐθνικὰ ἀνεγνωρίσθησαν καὶ ἐψηφίσθησαν ὑπὸ τῶν ἐθνικῶν κατὰ τὴν 'Επανάστασιν συνελεύσεων, καὶ κατόπιν, μετὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ Ἔθνους, διὰ νόμων ἐπεκυρώθησαν.

'Η ἐν 'Επιδαύρῳ α' ἐθνικὴ τῶν 'Ελλήνων συνέλευσις διὰ τοῦ ὀργανικοῦ αὐτῆς νόμου τῆς α' 'Ιανουαρίου 1822 ὥρισεν ὡς χρώματα τῶν σημαιῶν τὸ κυανοῦν καὶ λευκὸν διὰ τῶν ἑξῆς παραγράφων·

§ ρδ'. Τὰ χρώματα τῶν σημαιῶν τῆς θαλάσσης καὶ τῆς ξηρᾶς διορίζονται τὰ ἑξῆς, *κυανοῦν* καὶ *λευκόν*.

§ ρε'. Τὸ ἐκτελεστικὸν σῶμα θέλει προσδιορίσει τὸν σχηματισμὸν τῶν σημαιῶν.[1]

'Η προσωρινὴ τῆς 'Ελλάδος Διοίκησις συμφώνως ταῖς ἀνωτέρω παραγράφοις διὰ τοῦ Προέδρου τοῦ ἐκτελεστικοῦ ἐν Κορίνθῳ τῇ 15 Μαρτίου 1822 καὶ ὑπ' ἀριθ. 540 διεκήρυξεν ὅτι·

Κατὰ τὴν § ρδ' τοῦ 'Οργανικοῦ νόμου ἔνθα διορίζονται τὰ χρώματα κυανοῦν καὶ λευκὸν ὡς χρώματα τοῦ Ἔθνους, καὶ κατὰ τὴν § ρε' περὶ τοῦ σχηματισμοῦ τῶν σημαιῶν, τὸ ἐκτελεστικὸν σῶμα διέταξε καὶ διατάττει τὰ ἀκόλουθα·

α'. Τῶν μὲν κατὰ γῆν δυνάμεων ἡ σημαία σχήματος τετραγώνου θέλει ἔχει τὸ ἐμβαδὸν κυανοῦν, τὸ ὁποῖον θέλει διαιρεῖσθαι εἰς τέσσαρα ἴσα τμήματα δι' ἑνὸς σταυροῦ λευκοχρόου διασχίζοντος ἐκεῖνα τὰ τμήματα ἀπ' ἄκρων ἕως ἄκρων τοῦ ἐμβαδοῦ,

β'. 'Η δὲ κατὰ θάλασσαν σημαία θέλει εἶσθαι διττή· μία διὰ τὰ πολεμικά, καὶ ἄλλη διὰ τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα. Καὶ τῆς μὲν διὰ τὰ πολεμικὰ πλοῖα τὸ ἐμβαδὸν θέλει διαιρεῖσθαι εἰς ἐννέα ὁριζόντεια παραλληλόγραμμα, παραμειβομένων εἰς αὐτὰ τῶν χρωμάτων λευκοῦ καὶ κυανοῦ, εἰς τὴν ἄνω δὲ πρὸς τὴν ἔσω γωνίαν τοῦ ἐμβαδοῦ θέλει σχηματισθῇ τετράγωνον κυανόχρουν διηρημένον ἐν τῷ μέσῳ δι' ἑνὸς σταυροῦ λευκοχρόου. Τῆς δὲ διὰ τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα διωρισμένης τὸ ἐμβαδὸν θέλει εἶσθαι κυανοῦν· εἰς τὴν

1. Μάμουκα συλλογὴ δημ. ἐγγράφων, τόμ. 6', σελ. 33.

Digitized by Google

ἄνω πρὸς τὴν ἔσω γωνίαν τούτου τοῦ ἐμβαδοῦ θέλει σχηματισθῆ ὡσαύτως τετράγωνον λευκόχρουν καὶ διῃρημένον ἐν τῷ μέσῳ δι' ἑνὸς σταυροῦ κυανοχρόου.[1]

Ταῦτα ἐνεκρίθησαν καὶ ἐπεκυρώθησαν καὶ διὰ τοῦ Συντάγματος τοῦ 1827 διὰ τῶν ἑπομένων παραγράφων·

§ ϟγ'. Τὰ χρώματα τῶν σημαιῶν τῆς θαλάσσης καὶ τῆς ξηρᾶς εἶναι τὸ κυανοῦν καὶ λευκόν.

§ ϟδ'. Ὁ σχηματισμὸς τῶν σημαιῶν θέλει εἶσθαι κατὰ τὴν περὶ τούτων προεκδοθεῖσαν διαταγὴν τῆς Διοικήσεως, καὶ ἐκτὸς τῶν σημαιῶν τούτων ἄλλας νὰ μὴ μεταχειρίζωνται οἱ Ἕλληνες τόσον εἰς τὴν γῆν ὅσον καὶ εἰς τὴν θάλασσαν.[2]

Ἐνταῦθα, ὡς εἰκός, ἐγεννήθη ἡμῖν ἡ ἀπορία διατί τὰ χρώματα ταῦτα οἱ ἀποτελοῦντες τὰς Συνελεύσεις ἐκείνας φιλοπάτριδες ἄνδρες, ὡς ἐθνικὰ παρεδέχθησαν, καὶ τίς ὁ λόγος τοῦ σχηματισμοῦ τῆς σημαίας δι' ἐννέα παραλλήλων, καὶ παραμειβομένων τῶν χρωμάτων, ταινιῶν.

Ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους τοῦ καθηγητοῦ κ. Κ. Παπαρρηγοπούλου τόμ. έ, σελ. 656 ἀπαντᾷ ὅτι, «ὅτε ὁ διαβόητος Ἀλῆ Πα»σᾶς ἀπὸ τοῦ 1800—1803 ἐγένετο κύριος »τῆς Στερεᾶς καὶ τῆς Πελοποννήσου διὰ τῶν »υἱῶν του καὶ ἐδάμασε τοὺς ἁρματωλοὺς τοῦ »Ὀλύμπου, ὅλοι οἱ μάχιμοι ἐκεῖνοι ἄνδρες κα»τέφυγον εἰς Σκίαθον καὶ συνεκρότησαν κατα»δρομικὸν στόλον ἐξ 70 περίπου πλοιαρίων, »τοῦ ὁποίου ἀρχηγὸς προεχειρίσθη ὁ ἐκ Βάλ»του Γιάννης Σταθᾶς, ὅστις ἀνεπέτασεν ἀντὶ »τῆς πρότερον κυματιζούσης ἐπὶ τῶν πλοίων ἐ»κείνων ῥωσσικῆς σημαίας, σημαίαν ἑλληνικὴν »φέρουσαν ἐπὶ *κυανοῦ πεδίου λευκὸν σταυρόν*.»

Ἐκ πρώτης ὄψεως ἠδύνατό τις νὰ συμπεράνῃ ὅτι τὸ ἱστορικὸν τοῦτο γεγονὸς εἶχον παράδειγμα οἱ τὰ περὶ σημαίας κανονίσαντες. Ἀκριβεστέρα ὅμως τοῦ πράγματος μελέτη πείθει πάντα, ὅτι οὐδαμῶς τοῦτο συνέτεινεν εἰς τὸν δίχρουν τῆς σημαίας ὁρισμόν, διότι οὐδεμία τῶν κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν ὑψωθεισῶν σημαιῶν ὑπὸ τῶν διαφόρων πόλεων καὶ ὁπλαρχηγῶν ἦν οἵα ἡ τοῦ Σταθᾶ. Ἡ σημαία τῶν Σπετσῶν ἦν κυανόχρους μὲ ταινίαν ἐρυθράν, ἡ τῶν Ψαρῶν λευκὴ μὲ ταινίαν ἐρυθράν, ἡ τῆς Ὕδρας χρώματος μέλανος, ἡ τῶν Πατρῶν λευκή, ἡ ὑπὸ τοῦ Παπαδιαμαντοπούλου καὶ Λόντου ὑψωθεῖσα τὴν 22 Μαρτίου ἐρυθρὰ μετὰ σταυροῦ μέλανος, καὶ ἡ ἐν τῷ στρατιωτικῷ ὀργανισμῷ ὃν πρὸς ἔγκρισιν ὑπέβαλεν ὁ Νικόλαος Ὑψηλάντης ἀναφερομένη σημαία ἔπρεπε νὰ γείνῃ ἐκ τριῶν χρωμάτων, *ἄσπρου, μαύρου καὶ κοκκίνου*.[3] Πρὸς τούτοις αἱ σημαῖαι αὗται καὶ πολλῶν ἄλλων κοινοτήτων ἔφερον ποικίλα σύμβολα ἐκ διαφόρων χρωμάτων. Ἐκ τούτων καὶ πρὸ πάντων διότι αἱ νῆσοι δὲν υἱοθέτησαν τὴν σημαίαν τοῦ Σταθᾶ, ἀδιστάκτως συμπεραίνομεν ὅτι αὕτη, ἂν καὶ ἦτο ὁμοία τῇ νῦν στρατιωτικῇ, δὲν ἐχρησίμευσεν ὡς ὑπόδειγμα εἰς τὸν σχηματισμὸν τῆς ἐθνικῆς.

Εἰ καὶ ἁπάσας σχεδὸν τὰς ἱστορίας τῆς Ἐπαναστάσεως ἀνέγνωμεν, καὶ πάντα τὰ σωζόμενα ἔγγραφα ἀνεδιφήσαμεν, οὐδαμοῦ ὅμως ἠδυνήθημεν νὰ εὕρωμεν τὸν λόγον δι' ὃν ὡς ἐθνικὰ χρώματα τὸ κυανοῦν καὶ λευκὸν ἀνεκηρύχθησαν. Ὅθεν ἠναγκάσθημεν εἰς προφορικὰς νὰ καταφύγωμεν πληροφορίας ἐπιζώντων καὶ μετασχόντων τῆς Ἐπαναστάσεως ἀνδρῶν καὶ ἄλλων λογίων. Ἐξ αὐτῶν εἷς μόνον, ὁ σοφὸς καὶ σεβαστὸς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ καθηγητὴς κ. Φίλιππος Ἰωάννου, ἔδωκεν ἡμῖν τὴν ἑξῆς πληροφορίαν, ἣν ἁπλῶς ἀναγράφομεν, μὴ τολμῶντες ὡς τὴν ἀληθῆ καὶ πραγματικὴν αὐτὴν νὰ συστήσωμεν· «Διὰ τῆς παραδοχῆς καὶ ψηφίσεως τῶν δύο αὐτῶν χρωμάτων ὡς ἐθνικῶν ἠθέλησαν οἱ πληρεξούσιοι τῶν Συνελεύσεων ἐκείνων νὰ δείξωσι καὶ μεταδώσωσι τοῖς μεταγενεστέροις τὸν ἱερὸν σκοπὸν τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ τὴν πρὸς τὴν θρησκείαν ἄδολον καὶ ἐγκάρδιον αὐτῶν πίστιν. Διότι, τὸ μὲν *κυανοῦν* δηλοῖ τὸ εἰς τὰς ὄψεις ἡμῶν παριστάμενον χρῶμα τοῦ οὐρανοῦ τῆς Ἑλλάδος, τοῦ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον αἰθρίου καὶ ἀνεφέλου, δι' οὗ φανταζόμεθα τὸν Θεὸν ὅστις ἐνέπνευσεν εἰς τὸ Ἔθνος τὴν μεγαλουργὸν ἰδέαν ἵνα ἀδύνατον καὶ ἄοπλον ἐπιχειρήσῃ ἀγῶνα κατὰ ἰσχυροῦ καὶ ἐνόπλου τυράννου καὶ διεκδικήσῃ τὴν ἐλευθερίαν του, ἧς ἀπήλαυσε διὰ τῆς πρὸς Αὐτὸν ἀκραδάντου καὶ εἰλικρινοῦς πίστεως, δυνηθὲν νὰ φέρῃ τὸν ἄνισον ἐκεῖνον ἀγῶνα εἰς αἴσιον πέρας. Τὸ δὲ *λευκὸν* σημαίνει τὸ καθαρόν, ἁγνὸν καὶ ἄμωμον τῆς ἐπιχειρήσεως ἐκείνης, μόνον σκοπὸν ἐχούσης τὴν ἀπελευθέρωσιν καὶ ἀνεξαρτησίαν τοῦ Ἔθνους, καὶ τὴν ἀπαλλαγὴν αὐτοῦ ἀπὸ τῆς σκληροτέρας τυραννίας.»

Ἐπίσης οὐδὲ τὴν ἑτέραν ἡμῶν ἀπορίαν, τὸν σχηματισμὸν δηλ. τῆς σημαίας ἐξ ἐννέα παραλλήλων καὶ ἐναλλὰξ συνερραμμένων ταινιῶν νὰ ἱκανοποιήσωμεν ἠδυνήθημεν, ἂν καὶ ἀπείρους πρὸς τοῦτο κατεβάλομεν προσπαθείας.[1]

1. Ἀρχεῖα τῆς Ἑλλην. Παλιγγενεσίας, τόμ. ά, σελ 322.
2. Μάμουκα τόμ. 9., σελ. 149.
3. Περὶ πάντων τούτων ἴδε Ἱστορίας Σ. Τρικούπη τόμ. ά, σελ. 80, ἔκδοσις 6'., Φραντζῆ τόμ. 6'. σ 176, Φιλήμονος τόμ. ά, σ. 96 καὶ τ. γ', σ. 409, Κ. Νικοδήμου τόμ. ά, σ. 106 καὶ Λ. Ὀρλάνδου τόμ. ά, σ. 61.

1. Τὴν ἑξῆς περὶ τούτου ἔχομεν εἰκασίαν, ἣν σημειοῦμεν ἐνταῦθα. Ὁ σχηματισμὸς τῆς σημαίας ἐγένετο οὕτως ἕνεκα τῶν ἐπικρατουσῶν τότε δημοκρατικῶν ἰδεῶν κατὰ μίμησιν τῆς ἀμερικανικῆς, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἀντὶ τῶν ἀστερίσκων αὐτῆς ἐτέθη ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ὁ τίμιος σταυρός, τὸ σύμβολον τοῦτο τῆς χριστιανικῆς πίστεως, καὶ κατὰ τὴν ἐπιτυχῆ τοῦ Chateaubriand ἔκφρασιν, l'étendard de la civilisation, καὶ ἀντὶ τῶν δεκατριῶν γραμμῶν, ἐννέα, διότι ὁ ἀριθμὸς οὗτος ἱερὸς παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἐνομίζετο, καὶ εἶχε θρησκευτικὴν ἀξίαν. Περὶ τῆς ἱερᾶς σημασίας τοῦ ἐννέα ἴδε λεξικὸν Γαζῆ ἐν τῇ λέξει, καὶ Karl Hoeck Kreta τόμ. ά, σελ. 246 καὶ ἑξῆς. Καὶ παρ' Ὁμήρῳ καὶ ἄλλοις ποιηταῖς ἀπαντᾷ ὁ ἀριθμὸς ἐννέα οὐχὶ βεβαίως ἄνευ σημασίας· ὡς ἐννέα ἕδραι Ὀδ. γ, 7, ἐννέα ταύρους Ὀδ. γ, 8, Αἰσυμνῆται κριταὶ ἐννέα Ὀδ. θ, 258, ἐννέα κεῖτο πλέθρα Ὀδ. λ,576,

Digitized by Google

Γνωστὸν ἐστὶν ὅτι ἐθνικὴ σημαία εἶναι ἡ ναυτική. Ἐν τῇ διαταγῇ ὅμως τῆς προσωρινῆς Διοικήσεως τῆς Ἑλλάδος τῇ ἐκδοθείσῃ τῷ 1822, ἡ ἐμπορικὴ σημαία ἦν διάφορος τῆς πολεμικῆς ὡς μὴ φέρουσα τὰς γραμμάς. Ἦτο βεβαίως ἀδικία διὰ τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα, τὰ ἀνεκτιμήτους τῇ πατρίδι προσφέροντα ὑπηρεσίας, τὰ διασχίζοντα τὰς θαλάσσας πρὸς πλουτισμὸν καὶ ἐμπορίαν καὶ ὑπερηφάνως ἐπιδεικνύοντα τὴν ἑλληνικὴν σημαίαν καὶ εἰς τὰ ἀπώτερα μέρη, νὰ μὴ ἔφερον, ὡς διακριτικὸν σημεῖον τῆς ἐθνικότητος αὐτῶν, τὴν ἐθνικὴν σημαίαν. Ὅθεν ἅμα τῇ ἐλευθερώσει τοῦ Ἔθνους καὶ τῇ προσκλήσει τοῦ Ι. Καποδιστρίου ὡς Κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος, ἡ ἔλλειψις αὕτη ἐγένετο ἐπαισθητή, καὶ ἐξεδόθη ὑπ' αὐτοῦ ἐν Αἰγίνῃ, τῇ 30 Ἰουλίου 1828, τὸ ιβ' ψήφισμα ὑπ' ἀριθ. 3529, ἔχον ὡς ἑξῆς·

Ἄρθρ. ά. Τὰ πολεμικὰ καὶ ἐμπορικὰ πλοῖα τῆς Ἑλλάδος θέλουν φέρει εἰς τὸ ἑξῆς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν σημαίαν.

β'. Ἡ σημαία αὕτη εἶναι ἡ ὑψουμένη σήμερον εἰς μόνον τὰ πολεμικὰ πλοῖα.

γ'. Ἕκαστον τῶν ἐμπορικῶν πλοίων οἱουδήποτε εἴδους καὶ οἱασδήποτε χωρητικότητος θέλει ὑψώνει τὴν σημαίαν ταύτην καθ' ἣν ὥραν ἐφοδιασθῇ μὲ τὸ ἀνῆκον δίπλωμα παρὰ τῆς Κυβερνήσεως κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ ὑπ' ἀριθ. 140 η' ψηφίσματος περὶ ναυτιλίας, καὶ ἔκτοτε θέλει πλέει ὑπὸ τὴν σκέπην αὐτῆς.

δ'. Ἡ ἀνύψωσις ἐπὶ τοῦ ἀνήκοντος καταρτίου τοῦ συνήθους πολεμικοῦ σημείου (fiamola) διακρίνει τὰ πολεμικὰ ἀπὸ τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα.

Εὐθὺς μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς Βασιλείας ἐξεδόθη τῇ 4 Ἀπριλίου 1833 Β. Δ. περὶ ναυτικῆς, πολεμικῆς καὶ ἐμπορικῆς σημαίας, κανονίσαν λεπτομερέστερον τὰ περὶ αὐτῆς διὰ τῶν ἑξῆς ἄρθρων·

ά. Ἡ πολεμικὴ ναυτικὴ σημαία (l'enseigne) τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος σύγκειται κατὰ τὸ ἐπισυναπτόμενον σχέδιον ἀπὸ ὁριζοντείους ἰσοπλατεῖς ταινίας πέντε μὲν κυανᾶς καὶ τέσσαρας λευκάς, τοιουτοτρόπως ὥστε ἡ ἄνωθεν καὶ ἡ κάτωθεν νὰ ἦναι κυαναῖ, εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ἄνωθεν γωνίαν νὰ ἦναι τὰ ἡμέτερα παράσημα τοῦ Κράτους, κατέχοντα ἓν τρίτον τοῦ μήκους τῆς σημαίας, καὶ ἐμπεριλαμβάνοντα ἀπὸ ἄνωθεν πρὸς τὰ κάτω τρεῖς ταινίας κυανᾶς καὶ δύο λευκάς.

β'. Ἡ ἐμπορικὴ σημαία ὁμοιάζει τῇ πολεμικῇ κατὰ τὰς ἐννέα ὁριζοντείους κυανᾶς καὶ λευκὰς ταινίας, ἀλλὰ δὲν φέρει τὰ παράσημα τοῦ Κράτους.

Ἔκτοτε μέχρι τέλους τῆς βασιλείας τοῦ Ὄθωνος οὐδεμία μεταβολὴ εἰς τὴν σημαίαν ἐγένετο. Μόνον κανονιστικά τινα διατάγματα ἐξεδόθησαν, ὡς ἡ ὑπ' ἀριθ. 3658 διαταγὴ τῆς ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν Γραμματέως τῆς Ἐπικρατείας, τῇ 20 Ἀπριλίου 1841 πρὸς τὸ Ναυτικὸν Διευθυντήριον, δι' ἧς δίδονται λεπτομερεῖς ὁδηγίαι περὶ σχηματισμοῦ καὶ συρραφῆς τῆς τε ἐθνικῆς σημαίας καὶ ὅλων ἐν γένει τῶν λοιπῶν ναυτικῶν παρασήμων καὶ σημάτων καὶ εἰσάγονται οὐσιώδεις τῆς τάξεως τύποι, καὶ τὸ Β. Δ. τῆς 28 Αὐγούστου 1858 περὶ κανονισμοῦ τῆς ἐμπορικῆς καὶ πολεμικῆς σημαίας καὶ τῆς χρήσεως τῶν διαφόρων διακριτικῶν καὶ ἀρχηγικῶν σημείων τοῦ Ναυτικοῦ.

Μοῦσαι δ' ἐννέα Ὀδ. ω, 60, ἐννέα δοῦς ἱέρευσι Ἰλ. ζ, 174, ἐννέα κήρυκες βοόωντες Ἰλ. 6, 96. — Ἐννέα πάντ' ἔτεα Ἡσιόδ. Θεογονία 801, ἐννέα νύκτας τε καὶ ἤματα, αὐτόθι 724.

Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν σημαίαν τοῦ στρατοῦ οὐδεμία ἐπὶ Ὄθωνος ἐπῆλθε μεταρρύθμισις οὐδὲ διάταγμά τι ἐξεδόθη, ἀλλ' ἔμεινεν ὡς ὡρίσθη ὑπὸ τῆς Διοικήσεως τῷ 1822, ἐκτὸς τῶν βασιλικῶν σημαιῶν αἵτινες ἔφερον τὰ παράσημα τοῦ βασιλικοῦ οἴκου τῆς Βαυαρίας.[1]

Οὕτως εἶχον τὰ περὶ σημαίας ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ὄθωνος. Ἅμα ὅμως τῇ ἐπὶ τοῦ θρόνου ἀναρρήσει τοῦ βασιλέως Γεωργίου ἐξεδόθη τὴν 28 Δεκεμβρίου 1863 Β. Δ. ἐπιφέρον μικράς τινας τροποποιήσεις εἰς τὴν σημαίαν διὰ τῶν ἑπομένων ἄρθρων.

ά. Τὸ σχῆμα καὶ ἡ ἀναλογία τῶν διαστάσεων τῆς Ἡμετέρας Βασιλικῆς σημαίας, τῶν σημαιῶν τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ, τῶν ταγμάτων τοῦ πεζικοῦ μένει ὡς μέχρι τοῦδε.

β'. Ἡ Βασιλικὴ σημαία φέρει ἑκατέρωθεν κατὰ τὸ μέσον τοῦ Σταυροῦ τὰ ἐμβλήματα τοῦ Κράτους, καὶ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἐν τοῖς ἐμβλήμασι σταυροῦ τὰ οἰκόσημα τῆς Ἡμετέρας Βασιλικῆς οἰκογενείας.[2]

γ'. Αἱ σημαῖαι τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ καὶ τῶν φρουρίων φέρουσιν ἑκατέρωθεν κατὰ τὸ μέσον τοῦ σταυροῦ τὸ Βασιλικὸν στέμμα.

δ'. Αἱ σημαῖαι τῶν ταγμάτων τοῦ Πεζικοῦ φέρουσιν ἑκατέρωθεν κατὰ τὸ μέσον τοῦ σταυροῦ τὰ ἐμβλήματα τοῦ Κράτους.

Διὰ νεωτέρου Β. Δ. τῆς 9 Ἀπριλίου 1864 ἐτροποποιήθη ἡ σημαία τοῦ Πεζικοῦ διὰ τῆς ἑπομένης παραγράφου·

«Ἡ σημαία τῶν ταγμάτων τοῦ Πεζικοῦ εἶναι ἐκ κυανοῦ μεταξωτοῦ ὑφάσματος, φέροντος πέριξ χρυσοὺς κροσσούς, καὶ εἰς τὸ μέσον σταυρὸν ἐκ λευκοῦ μεταξωτοῦ ὑφάσματος, εἰς δὲ τὸ κέντρον τοῦ σταυροῦ τὴν εἰκόνα τοῦ Ἁγίου Γεωργίου.»

Τὴν εἰκόνα τοῦ Ἁγίου Γεωργίου πολλῶν ἐποχῶν καὶ Ἐθνῶν σημαῖαι φέρουσιν. Ἦτο δ' ὁ Ἅγιος Γεώργιος στρατιώτης τοῦ αὐτοκράτορος

1. Πῶς καὶ ποῖα ἦσαν τὰ οἰκόσημα ταῦτα εὑρίσκει τις ἐν τῷ ἀπὸ 26 Ἰανουαρίου 1833 Β. Δ.

2. Αὕτη εἶναι ἡ ἐν τοῖς Ἀνακτόροις ἀνεμουμένη σημαία, ἡ ὁποία ἠρμένη μὲν δηλοῖ τὴν ἐν Πρωτευούσῃ παρουσίαν τοῦ Βασιλέως, ὑπεσταλμένη δὲ τὸ ἐναντίον.

Περὶ τῶν βασιλικῶν οἰκοσήμων καὶ ἐμβλημάτων τοῦ Κράτους ἴδε Β. Δ. 9 Νοεμβρίου 1863.

Digitized by Google

Διοκλητιανοῦ καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἐμαρτύρησεν ὑπὲρ τῆς χριστιανικῆς πίστεως, ἐπονομασθεὶς διὰ τοῦτο ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας *τροπαιοῦχος μεγαλομάρτυς*· παρίστησι δὲ τὸ ἰδανικὸν τοῦ ἀρχαίου ἥρωος Περσέως.[1]

Δι' ἑτέρων δὲ παραγράφων τοῦ αὐτοῦ Β. Δ. ὡς καὶ διὰ τοῦ ἀπὸ 26 Σεπτεμβρίου 1867 κανονίζονται τὰ περὶ *ἀκοντίου*, *σφαίρας*, *κορδωνίων*, *διαστάσεων*, *μέτρων* κτλ., τὰ ὁποῖα δὲν ἀναφέρομεν ὡς διαφεύγοντα τὰ ὅρια τῆς συντόμου ταύτης διατριβῆς.[2]

Ἀξίαν πάσης προσοχῆς τὴν περὶ σημαίας μελέτην θεωροῦντες, εὐχόμεθα, ὡς ἐν ἀρχῇ εἴπομεν, ἵνα ἡ διατριβὴ ἡμῶν αὕτη γείνῃ ἀφορμὴ εἰς ἱκανοτέρας χεῖρας ἐκτενεστέραν καὶ τελειοτέραν τοῦ θέματος ἀνάπτυξιν καὶ μελέτην νὰ ἐπιχειρήσωσι.

Ἡμεῖς ἐπράξαμεν ἐφ' ὅσον ἡμῖν δύναμις ἦν, καὶ ὁ χρόνος ἐπέτρεπε.

Εμμ. Λ. Μωριατης.

Ἡ ἑπομένη διήγησις ἐσταχυολογήθη ἐκ τοῦ συγγράμματος τοῦ κ. Ἑρρίκου Στάνλεϋ, «Πῶς εὗρον τὸν Λιβιγκστῶν» ἐπιγραφομένου. Ὁ κ. Στάνλεϋ, κατ' ἐντολὴν καὶ δι' ἐξόδων τοῦ διευθυντοῦ τῆς ἀμερικανικῆς ἐφημερίδος «Κήρυκος τῆς Νέας Ὑόρκης», ἀφοῦ ἀνῆλθε τὸν Νεῖλον καὶ ἐπεσκέφθη τὰ Ἱεροσόλυμα, τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὸν Καύκασον καὶ τὴν Περσίαν ἀφίχθη εἰς Ἰνδίας, κατὰ τὸν Αὔγουστον τοῦ 1870. Τὴν 12 Ὀκτωβρίου δὲ ἀνεχώρησεν ἐκ Βομβάης καὶ τὴν 6 Ἰανουαρίου 1871 ἀφίχθη δι' ἀμερικανικοῦ ἁλιευτικοῦ πλοίου εἰς Ζαγγιβάρ, μίαν τῶν εὐφορωτέρων νήσων τοῦ Ἰνδικοῦ Ὠκεανοῦ. Ἐνταῦθα δὲ διωργάνωσε τὴν διὰ τὴν Κεντρικὴν Ἀφρικὴν ἐκδρομήν του πρὸς εὕρεσιν τοῦ διασήμου ἄγγλου περιηγητοῦ, ἐν Ἀφρικῇ δὲ διέτριψεν ἀπὸ 23 Μαρτίου 1871 μέχρι τῆς 7 Μαΐου 1872. Ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 12 τῆς Ἑστίας ἐδημοσιεύθη μακρὰ διατριβὴ περὶ τῆς ἐφημερίδος «Κῆρυξ τῆς Νέας Ὑόρκης», ἐν τῷ ἀριθ. δὲ 24 βιογραφία τοῦ Λιβιγκστῶν. Σ. τ. Δ.

ΠΑΡΑ ΤΩ͂Ι ΛΙΒΙΓΚΣΤΩΝ

. . . .

Τῇ 10 Νοεμβρίου 1871 εὑρισκόμεθα εἰς τριακοσίων περίπου ὑαρδῶν ἀπὸ τοῦ χωρίου Οὐζίζι ἀπόστασιν· πανταχόθεν ἤμεθα περικυκλωμένοι ὑπὸ ἐγχωρίων, οἵτινες ἤρχοντο νὰ μᾶς εὐπροσδεχθῶσιν. Αἴφνης ἀκούω φωνήν :

— Καλὴν ἡμέραν, κύριε!

Ἐκπλαγεὶς διὰ τὸν χαιρετισμὸν τοῦτον, ἐζήτησα νὰ εὕρω τὸν ἐξαγαγόντα αὐτὸν ἐκ τοῦ στόματός του, καὶ εἶδον πλησίον μου ἄνθρωπον μαῦρον ἀλλ' εὔθυμον καὶ ζωηρόν· ἔφερε μικρὸν ὑποκάμισον λευκόν, ἡ δὲ γνοφώδης αὐτοῦ κεφαλὴ ἦτο κεκοσμημένη διὰ λευκοῦ ἀμερικανικοῦ πανίου. Παρατηρήσας καλῶς αὐτὸν τὸν ἠρώτησα:

— Ποῖος εἶσαι;

— Εἶμαι ὁ Σούσης, ὁ ὑπηρέτης τοῦ Διδάκτορος Λιβιγκστῶν, ἀπεκρίθη μειδιῶν!

— Πῶς! ἐνταῦθα λοιπὸν εὑρίσκεται ὁ Διδάκτωρ Λιβιγκστῶν;

— Μάλιστα, κύριε.

— Εἰς αὐτὸ τὸ χωρίον;

— Μάλιστα, κύριε.

— Εἶσαι βέβαιος;

— Βεβαιότατος, κύριε. Πρό τινων στιγμῶν ἤμην μετ' αὐτοῦ.

— Τρέξε ἀμέσως καὶ εἰπὲ πρὸς τὸν Διδάκτορα ὅτι μετ' οὐ πολὺ ἔρχομαι.

— Πολὺ καλά, κύριε. Καὶ ἀνεχώρησεν ὡς παράφρων.

Ἤδη εὑρισκόμεθα κατὰ διακοσίας περίπου ὑάρδας μακρὰν τοῦ χωρίου, τὰ δὲ πλήθη ἐγένοντο πυκνότερα καὶ ἐκώλυον τὴν πορείαν ἡμῶν.

Μετ' ὀλίγον ὁ Σούσης ἐπιστρέψας ἠρώτα τὸ ὄνομά μου· εἶχε γνωστοποιήσει πρὸς τὸν Διδάκτορα τὴν ἔλευσίν μου, ἀλλ' ὁ Διδάκτωρ ἐκπλαγεὶς δὲν ἐπίστευεν αὐτόν· ὅτε δὲ ἠρώτησε τὸ ὄνομά μου, ὁ Σούσης δὲν ἐγνώριζε τί νὰ εἴπῃ πρὸς αὐτόν· ἤρχετο λοιπὸν δρομαῖος ὅπως μάθῃ τὸ ὄνομά μου.

Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Σούση ὁ Διδάκτωρ ἐπληροφορήθη ὑπὸ ἄλλων ὅτι πράγματι λευκὸς ἄνθρωπος ἤρχετο εἰς Οὐζίζι· οἱ Ἄραβες προύχοντες τοῦ Οὐζίζι μαθόντες τοῦτο συνήχθησαν πάντες πρὸ τῆς οἰκίας τοῦ Διδάκτορος· ἦσαν δ' οὗτοι ὁ Μωχαμὲτ μπὶν Σαλῆς, ὁ Σαῦδ μπὶν Μαζῆδ, ὁ Ἀβῆδ μπὶν Σουλεϊμάν, ὁ Μωχαμὲτ μπὶν Γαρὴβ καὶ ἄλλοι πολλοί· ὁ Διδάκτωρ ἰδὼν αὐτοὺς ἐξῆλθε τῆς βεράνδας του, ὅπως ἐρωτήσῃ τὸ αἴτιον καὶ περιμείνῃ τὴν ἄφιξίν μου.

Ἐν τῷ μεταξὺ τὸ κιρβάνιον ἡμῶν ἐσταμάτησε· διασχίσας τὰς τάξεις τῶν ἀνθρώπων μου ἔφθασα πρὸ τῶν Ἀράβων, οἵτινες ἱστάμενοι ἐσχημάτιζον ἡμικύκλιον, εἰς τὸ μέσον τοῦ ὁποίου εὑρίσκετο ὁ λευκὸς ἄνθρωπος. Προχωρήσας κατὰ δύο ἢ τρία βήματα, εἶδον τὸν Διδάκτορα· ἦτο ὠχρός· ἐφαίνετο λίαν κεκοπιακώς· εἶχε γενειάδα φαιάν· ἔφερε πῖλον κυανοῦν περιβεβλημένον χρυσὴν ταινίαν ἐφθαρμένην, ἐπενδύτην μὲ ἐρυθρὰς χειρίδας καὶ ζεῦγος φαιῶν περισκελίδων ἐκ βάμβακος. Ἐπεθύμουν νὰ τρέξω πρὸς αὐτόν· δὲν ἐτόλμων ὅμως νὰ πράξω τοῦτο ἐνώπιον τοσούτου πλήθους· ἐπεθύμουν νὰ δράμω εἰς τὰς ἀγκάλας αὐτοῦ· ἀλλ' ἦτο Ἄγγλος, καὶ ἠγνόουν τίνι τρόπῳ ἤθελε μ' εὐπροσδεχθῆ· εἰς τοιαύτην εὑρεθεὶς θέσιν ἐσκέφθην καλλίτερον νὰ πράξω ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἡ δειλία ἢ ἡ ἀλαζωνεία ἤθελον μοὶ ὑπαγορεύσει· προεχώρησα λοιπὸν πρὸς αὐτόν, ἀπεκάλυψα τὴν κεφαλὴν καὶ εἶπον

— Εἴσθε ὁ Διδάκτωρ Λιβιγκστῶν, ὡς ὑποθέτω;

— ΝΑΙ, ἀπήντησε μετὰ μειδιάματος, ὑψώσας τὸν πῖλόν του βραδέως.

Καλύψαντες ἀμφότεροι τὴν κεφαλὴν δεξιούμεθα ἀλλήλους, μεθ' ὃ λέγω·

— Εὐχαριστῶ τὸν Θεόν, Διδάκτωρ, ὅτι οὗτος μοὶ ἐπέτρεψε νὰ σᾶς ἴδω.

1. Περὶ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ἴδε μελέτην τοῦ κ. Ν. Γ. Πολίτου ἐν τῷ Ἀττικῷ Ἡμερολ. τοῦ Εἰρ. Ἀσωπίου ἔτους 1872.
2. Ἴδε ταῦτα ἐν τῷ Στρατιωτικῷ Θεσμολογίῳ τοῦ κ. Ἀγάθωνος Βουγιούκα τόμ. ά, σελ. 404—405, τ. γ', σ. 279 καὶ τ. ς', σ. 99—100.

Digitized by Google

— Καὶ ἐγὼ πρὸς τούτοις αἰσθάνομαι μεγίστην εὐχαρίστησιν ὅτι εὑρίσκομαι ἐνταῦθα ὅπως σᾶς ὑποδεχθῶ, ἀπήντησε μετὰ χαρᾶς ὁ Διδάκτωρ.

Ἀμέσως ὁ Διδάκτωρ ἀφίνει τοὺς φίλους του, ἐγὼ δὲ τοὺς ἀνθρώπους μου, οἵτινες συνεμερίσθησαν τοὺς κινδύνους μου, καὶ ἀμφότεροι στρέφομεν πρὸς τὸ τέμπον αὐτοῦ· μὲ ὁδηγεῖ πρὸς τὴν βεράνδαν του καὶ μοὶ δεικνύει τὴν θέσιν του, ἐπὶ τῆς ὁποίας μοὶ λέγει νὰ καθήσω. Ἡ θέσις αὕτη εἶνε ἐφεύρεσις τοῦ πολλὰ ἐν Ἀφρικῇ παθόντος καὶ πολυπείρου περιηγητοῦ· συνίσταται δὲ ἐξ ἀχυρίνης ψιάθου ὑπὸ δέρματος αἰγὸς κεκαλυμμένης· ἕτερον δὲ δέρμα καλύπτει τὸν τοῖχον ὄπισθεν τῆς ῥάχεως αὐτοῦ, ἵνα μὴ ὑποφέρῃ ὑπὸ τῆς ὑγρασίας, ὅταν κάθηται ἐπ' αὐτῆς· τὴν θέσιν ταύτην μοὶ προτείνει νὰ λάβω ἐγώ· διαμαρτύρομαι κατὰ τῆς προτάσεως ταύτης, καθότι ἡ θέσις αὕτη ἁρμόζει εἰς αὐτὸν πολὺ περισσότερον παρ' εἰς ἐμέ· ὁ Διδάκτωρ ὅμως δὲν θέλει νὰ ὑποχωρήσῃ· ἀνάγκη λοιπὸν νὰ λάβω αὐτήν.

Καθήμεθα λοιπὸν—ὁ Διδάκτωρ καὶ ἐγὼ—μὲ τὰ νῶτα ἐστραμμένα πρὸς τὸν τοῖχον· οἱ Ἄραβες λαμβάνουσι θέσεις πρὸς τὰ ἀριστερὰ ἡμῶν· ἐγχώριοι περισσότεροι τῶν χιλίων ἵστανται πρὸ ἡμῶν πληροῦντες πυκνῶς τὸν περὶ ἡμᾶς τετράγωνον χῶρον· περίεργοι ἐρωτῶσιν ἀλλήλους περὶ τῆς ἐν Οὐζιζὶ ἀπροσδοκήτου ταύτης συναντήσεως δύο λευκῶν ἀνθρώπων.

Ἡ συνομιλία ἡμῶν ἄρχεται.

— Πῶς ἦλθες ἐδώ;—Ποῦ ἦσο ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον; πάντες σ' ἐνόμιζον νεκρόν! Ναί, τοιουτοτρόπως ἤρχισεν ἡ συνομιλία ἡμῶν· ἀλλὰ τί ἀπήντησεν ὁ Διδάκτωρ, τί εἶπον πρὸς αὐτόν, δὲν δύναμαι ὀρθῶς νὰ εἴπω καθότι διαρκῶς εἶχον τοὺς ὀφθαλμούς μου προσηλωμένους πρὸς τὸν ἔνδοξον ἄνδρα, παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ ὁποίου ἐκαθήμην ἐν τῷ Κέντρῳ τῆς Ἀφρικῆς. Ἑκάστη θρὶξ τῆς κεφαλῆς καὶ γενειάδος αὐτοῦ, ἑκάστη ῥυτὶς τοῦ προσώπου του, ἡ ὠχρότης τῶν χαρακτηριστικῶν αὐτοῦ, τὸ ἀσθενὲς αὐτοῦ βλέμμα, τοιαύτην ἐνεποίουν ἐντύπωσιν εἰς τὸ πνεῦμά μου, ὥστε δὲν ἠδυνάμην ν' ἀποσπάσω τὸ ὄμμα ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου διὰ τὸν ὁποῖον ἤκουσα τὰς λέξεις: «Λάβε ὅσα θέλεις, ἀλλ' εὑρὲ τὸν Λιβιγκστών!»[1]

Ὦ ἀναγνῶστα! ἂν ἦσο μετ' ἐμοῦ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐν Οὐζιζὶ ἤθελες ἐννοήσει τὸ δρακόντειον ἔργον, ὅπερ ἐπεχείρησεν ὁ ἀκάματος οὗτος ἀνήρ! ἂν ἦσο ἐκεῖ, ἂν ἔβλεπες, ἂν ἤκουες! . . . . τὰ χείλη αὐτοῦ μοὶ ἔδιδον πάσας τὰς λεπτομερείας· χείλη τὰ ὁποῖα οὐδέποτε ψεύδονται. Δὲν δύναμαι νὰ ἐπαναλάβω ὅσα μοὶ εἶπε, καθότι δὲν ἐπεθύμουν νὰ φανῶ τοσοῦτον προπέτης, ὥστε νὰ λάβω εἰς χεῖρας τὸ σημειωτάριόν μου καὶ ν' ἀρχίσω νὰ στενογράφω τὴν ἱστορίαν αὐτοῦ. Τοσαῦτα εἶχε νὰ εἴπῃ, ὥστε ἤρχισεν ἀπὸ τοῦ τέλους· ἐφαίνετο ὅτι εἶχε λησμονήσει ὁλοτελῶς τὰ πρὸ πέντε ἢ ἓξ ἐτῶν ἐπισυμβάντα αὐτῷ· δὲν ἔπαυεν ὅμως τὸν λόγον· ἐξηκολούθει νὰ μοὶ διηγεῖται τὰ θαυμάσια κατορθώματά του, τὰ ἀνήκουστα συμβεβηκότα του.

Οἱ Ἄραβες, κρίναντες ὡς φαίνεται καλὸν νὰ μᾶς ἀφήσωσι μόνους, ἠγέρθησαν ν' ἀναχωρήσωσιν· ἡ εὐγένεια αὕτη μὲ ηὐχαρίστησε τὰ μέγιστα.

Πρὸς τὸν Διδάκτορα παρέδωκα σάκκον ἐπιστολῶν του, ὃν ἔφερα ἐκ Ζαγγιβάρ. Ὁ ὀνομαστὸς οὗτος σάκκος, ὅστις ἔφερεν ἔξωθεν ἡμερομηνίαν «Νοεμβρίου 1, 1870», παρεδόθη εἰς χεῖρας τοῦ Διδάκτορος μετὰ 365 ἡμέρας ἀπὸ τῆς ἐκ Ζαγγιβὰρ ἀναχωρήσεως αὐτοῦ! καὶ πόσον εἰσέτι χρόνον δὲν ἤθελε μείνει εἰς Οὐνυανυεμβὲ ἂν δὲν ἀπεστελλόμην ἐγὼ εἰς Κεντρικὴν Ἀφρικὴν πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ περιωνύμου περιηγητοῦ!

Ὁ Διδάκτωρ ἔθεσεν ἐπὶ τῶν γονάτων αὐτοῦ τὸν σάκκον καὶ ἀνοίξας αὐτὸν παρετήρει τὰς ἐντὸς αὐτοῦ ἐμπεριεχομένας ἐπιστολάς, ἀνέγνωσε μίαν ἢ δύω ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τῶν τέκνων του καὶ ἤρχισε νὰ εὐχαριστῆται· φῶς χαρᾶς ἔλαμψεν ἐπὶ τοῦ προσώπου αὐτοῦ.

Μεθ' ὃ ἤρχισε νὰ μ' ἐρωτᾷ καὶ νὰ μ' ἐξετάζῃ περὶ τῶν πολιτικῶν τῆς Εὐρώπης. Ἐγὼ ὅμως εἶπον αὐτῷ:

— Ὄχι, Διδάκτωρ, ἀνάγνωθι πρῶτον τὰς ἐπιστολάς σου, καθότι εἶμαι βέβαιος ὅτι μετὰ μεγάλης ἀνυπομονησίας ἐπερίμενες αὐτάς.

— Οὐδόλως βλάπτει, ἀπήντησεν, εἶμαι συνειθισμένος νὰ περιμένω· πρὸ τόσων ἐτῶν δὲν ἔλαβον ἐπιστολάς· δύναμαι νὰ περιμείνω ἐπὶ ὥρας τινὰς εἰσέτι. Ὄχι! θέλω νὰ γνωρίσω νέα τὰ ὁποῖα ἐνδιαφέρουσιν ὅλον τὸν Κόσμον· θέλω νὰ γνωρίσω τί γίνεται ὁ Κόσμος· πῶς πηγαίνουσι τὰ πράγματα.

— Πιθανὸν νὰ γνωρίζῃς αὐτά. Ὁ Ἰσθμὸς τοῦ Σουὲζ ἔλαβε πέρας καὶ σήμερον δύναταί τις νὰ πορευθῇ κατ' εὐθεῖαν δι' αὐτοῦ ἐξ Εὐρώπης εἰς Ἰνδίας.

— Τὴν μεγάλην ταύτην εἴδησιν οὐδόλως ἐγνώριζον. Τί ἄλλο;

Ἤρχισα λοιπὸν νὰ διηγοῦμαι αὐτῷ ὁλόκληρον χρονικὴν περίοδον. Ὁ σιδηρόδρομος τοῦ Εἰρηνικοῦ εἶχε τελειώσει. Ὁ Γρὰντ εἶχεν ἐκλεχθῆ

1. Ὅτε ὁ Bennett ἐπρότεινεν εἰς τὸν Στάνλεϋ νὰ τὸν ἀποστείλῃ εἰς τὴν Κεντρικὴν Ἀφρικὴν πρὸς εὕρεσιν τοῦ Λιβιγκστών, τὸν ὁποῖον πάντες ἐνόμιζον ἀποθανόντα, ὁ ἀνταποκριτὴς τοῦ «Κήρυκος τῆς Νέας Ὑόρκης» τῷ εἶπε: Ἀνελογίσθητε, κύριε Bennett, τὰ μεγάλα ἔξοδα τῆς ἀποστολῆς ταύτης;—Καὶ πόσα θέλει στοιχίσει;—Ἡ ἐν Κεντρικῇ Ἀφρικῇ περιοδεία τοῦ Βόρτων καὶ Σπὴκ ἐστοίχισεν 3—5 λίρας στερλίνας, ὅθεν πιστεύω ὅτι τὰ ἔξοδα τῆς μελετωμένης περιοδείας θέλουσιν ὑπερβῆ τὸ ποσὸν τῶν 2 1)2 χιλ. λιρῶν στερλινῶν.—Καλά, ἀπήντησεν ὁ Bennett. Ἰδοὺ τί νὰ κάμῃς. Σύρε τώρα συναλλαγματικὴν διὰ χιλίας λίρας, καὶ ὅταν ἐξοδεύσῃς αὐτάς, σύρε ἑτέρας χιλίας, καὶ ὅταν αὗται τελειώσωσι, σύρε ἄλλας χιλίας, καὶ ὅταν τελειώσῃς καὶ αὐτάς, σύρε ἔτι χιλίας, καὶ οὕτω καθεξῆς, ἀλλ' Εὑρὲ τὸν Λιβιγκστών! Σ. τ. Δ.

Digitized by Google

Πρόεδρος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν· ἡ Αἴγυπτος εἶχε κατακλυσθῆ· ἡ Κρητικὴ ἐπανάστασις εἶχε τελειώσει· ἡ Ἰσαβέλλα ἐδιώχθη τοῦ θρόνου τῆς Ἰσπανίας, ἡ ἐπανάστασις εἶχε κηρυχθῆ καὶ ἀντιβασιλεία εἶχεν ἱδρυθῆ· ὁ στρατηγὸς Πρὶμ ἐδολοφονήθη· αἱ μεγάλαι περὶ ἐλευθερίας ἰδέαι τοῦ Καστελὰρ εἶχον ἠλεκτρίσει τὴν Εὐρώπην· ἡ Πρωσσία ἐταπείνωσε τὴν Δανιμαρκίαν καὶ ἔλαβε τὸ Σλέσβιχ-Χόλστεϊν· οἱ στρατοὶ αὐτῆς ἦσαν νῦν ἐν Παρισίοις· ὁ Ναπολέων ἦτο αἰχμάλωτος ἐν Οὐιλλελμσχόε· ἡ αὐτοκράτειρα Εὐγενία εἶχε δραπετεύσει ἐκ Παρισίων· τὸ ἐν τῇ πορφύρᾳ γεννηθὲν τέκνον ἀπώλεσε τὸ διὰ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ προωρισμένον αὐτοκρατορικὸν στέμμα· ἡ δυναστεία τοῦ Ναπολέοντος κατεστράφη ὑπὸ τῶν Πρώσσων Βίσμαρκ καὶ Μόλτκε· ἡ Γαλλία, ἡ ἀλαζὼν αὐτοκρατορία, ἐκυλίσθη ἐν τῷ βορβόρῳ!

Αἱ εἰδήσεις αὗται δὲν εἶχον ἀνάγκην μεγεθύνσεως! ἕκαστος λοιπὸν δύναται νὰ φαντασθῇ ὁπόσην ἐντύπωσιν ἐνεποίησαν εἰς τὸ πνεῦμα ἀνθρώπου πρό τινος ἀφιχθέντος ἐκ τῶν ἀρχαίων δασῶν τῆς Μανυουέμας. Ὁ Διδάκτωρ ἤκουσε μετὰ μεγάλου ἐνθουσιασμοῦ τὴν μεγάλην ταύτην σελίδα τῆς Ἱστορίας· καθ' ἣν ὥραν διηγούμην αὐτῷ ταῦτα, οὐδ' ἐγὼ αὐτὸς ἐγνώριζον τὴν τύχην τῆς Εὐρώπης, καθότι πρὸ πολλοῦ οὐδὲν εἶχον ἀκούσει περὶ αὐτῆς.

Μετ' οὐ πολὺ ἐστάλη ἡμῖν ὑπὸ τοῦ Σαὺδ μπὶν Μαζὴδ πινάκιον πλῆρες πλακούντων ἐκ κρέατος κατακεκομμένου (κιγμᾶς)· προσέτι κεκαρυκευμένη ὄρνις ἐστάλη ἡμῖν ὑπὸ τοῦ Μωχαμὲτ μπὶν Σαλῆ καὶ πινάκιον κρέατος αἰγὸς ἐλαφροεψημμένου μετὰ ὀρυζίου ὑπὸ τοῦ Μοένη Κυέρη· πολλὰ τρόφιμα ἐδωρήθησαν ἡμῖν τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐπανειλημμένως· ἡμεῖς δὲ δεχόμενοι ἐτρώγομεν αὐτὰ τὸ ἓν μετὰ τὸ ἄλλο. Ἤμην ἐντελῶς καλά· εἶχον ὄρεξιν, τὴν ὁποίαν ηὔξανεν ἡ συναίσθησις τῆς ἐκπληρώσεως τοῦ καθήκοντός μου. Ἀλλ' ὁ Λιβιγκστὼν παρεπονεῖτο ὅτι οὐδόλως ἔχει ὄρεξιν, ὅτι οὐδὲν ἄλλο ἤθελεν ἢ ἓν κύπελλον τεΐου.

— Ὦ, μὰ τὸν Ἅγιον Γεώργιον! εἶπον, ἐλησμόνησα κάτι τί. Σελήμ, δράμε ἀμέσως καὶ φέρε ἐκείνην τὴν φιάλην· γνωρίζεις ποίαν· φέρε μοι προσέτι τὰ ἀργυρᾶ ποτήρια. Τὴν φιάλην ταύτην ἔφερον μετ' ἐμοῦ, ὅπως μᾶς χρησιμεύσῃ εἰς τὴν παροῦσαν περίστασιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἤλπιζα νὰ φθάσω, μολονότι πολλάκις μοὶ ἐφαίνετο ἀδύνατος ἡ προσέλευσις αὐτῆς.

Ὁ Σελὴμ ἐγνώριζεν εἰς ποῖον μέρος εὑρίσκετο ἡ φιάλη· ἀμέσως λοιπὸν ἐπέστρεψε φέρων μεθ' ἑαυτοῦ φιάλην καμπανίτου οἴνου· ἐγχειρίσας τῷ Διδάκτορι ἀργυροῦν ποτήριον πλῆρες τοῦ ὡραίου τούτου οἴνου, ῥίψας δὲ καὶ εἰς τὸ ἰδικόν μου ποτήριον ὀλίγον ἐξ αὐτοῦ, εἶπον:

— Διδάκτωρ Λιβιγκστών, εἰς ὑγείαν σου!

— Καὶ εἰς τὴν ἰδικήν σου!

Ἀμφότεροι δὲ εὐχόμενοι ἀλλήλοις αἰσίαν ὑγείαν ἐπίομεν τὸν καμπανίτην, τὸν ὁποῖον εἶχον φυλάξει διὰ τὴν εὐτυχῆ ταύτην συνάντησιν.

Ἡ συνομιλία ἡμῶν ἐξηκολούθει καθ' ὅλον τὸ ἀπόγευμα· φαγητὰ ὑπῆρχον ἐν ἀφθονίᾳ· ἐξηκολουθοῦμεν νὰ τρώγωμεν τὰ προσφερόμενα ἡμῖν, μέχρισοῦ κορεσθέντες ἐπαύσαμεν ἀμφότεροι· καὶ αὐτὴ ἡ Χαλιμᾶ, ἡ μάγειρος τοῦ Διδάκτορος, ἐξεπλήττετο βλέπουσα ἡμᾶς. Προέβαλλε τὴν κεφαλὴν ἐκτὸς τῆς θύρας τοῦ μαγειρείου, ὅπως βεβαιωθῇ ἂν πράγματι ἐκάθηντο εἰς τὴν βεράνδαν δύο λευκοί· καθότι αὕτη ἐγνώριζεν ἕνα μόνον, ὅστις ἕνεκα τῶν συχνῶν ἀϋπνιῶν δὲν ἐσυνείθιζε νὰ τρώγῃ· δὲν ἠδύνατο δὲ νὰ ἐννοήσῃ πῶς συνέβη ἡ συνάντησις αὕτη· ἐξεπλήττετο βλέπουσα τὴν ἐξόδευσιν ταύτην τῶν φαγητῶν· ἡ δὲ ἔκπληξις αὐτῆς ἐτελεύτα εἰς χαράν. Ὁ Διδάκτωρ μοὶ διηγεῖτο τὰς πιστὰς ὑπηρεσίας καὶ τὴν μεγάλην ἔκπληξιν, ἥτις κατέλαβεν αὐτήν, ἅμα ἤκουσε τοὺς πυροβολισμούς, δι' ὧν προεμηνύετο ἡ εἰς Οὐζιζὶ ἄφιξις ἑτέρου λευκοῦ ἀνθρώπου· ἐπὶ τῇ ἀκοῇ τούτου ἡ καλὴ αὕτη γυνὴ ἐξῆλθε μετὰ τρόμου ἐκ τοῦ μαγειρείου καὶ ἐπορεύθη πρὸς τὸν Διδάκτορα· μεθ' ὃ ἐξῆλθε τοῦ τέμπου ἐρωτῶσα ἂν τοῦτο ἦνε ἀληθές· πληροφορηθεῖσα δὲ καὶ βεβαιωθεῖσα περὶ τῆς ἀφίξεως ἡμῶν ἤρχισε ν' ἀνησυχῇ, διότι οὐδὲ τεμάχιον ἄρτου ὑπῆρχεν ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Διδάκτορος· ἐλυπεῖτο ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ προπαρασκευάσῃ γεῦμα μεγαλοπρεπὲς πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ λευκοῦ ἀνθρώπου:—«Μήπως εἶνε, ἔλεγεν, εἷς τῶν ἰδικῶν μας; μήπως φέρει μεθ' ἑαυτοῦ ὑφάσματα καὶ ὑαλίνους κόκκους ἐν ἀφθονίᾳ;»[1]

Ὁ Διδάκτωρ μοὶ εἶπεν ὅτι ἐπώλησεν ὅλα αὐτοῦ τὰ ἐμπορεύματα καὶ ὅτι ἦτο πένης. Μόνον εἴκοσιν ὑφάσματα εἶχε· καὶ αὐτὰ ἦσαν ὑποθηκευμένα εἰς μέθυσόν τινα ῥάπτην Σερὴφ καλούμενον, ὅστις ἐστάλη ὑπὸ τοῦ Προξένου τῆς Μεγάλης Βρεττανίας μετὰ τῶν ἐμπορευμάτων αὐτῶν· ἐκτὸς τούτων ὑπέφερε καὶ ὑπὸ δυσεντερίας· ἐν βραχεῖ, ὁ δυστυχὴς Διδάκτωρ ἦν ἀξιολύπητος.

Καὶ αὐτὴ ἡ ἡμέρα, μολονότι πλήρης εὐτυχίας δι' ἐμέ, παρῆλθεν ὡς πᾶσα ἄλλη. Ἔχοντες τὰ πρόσωπα ἡμῶν ἐστραμμένα πρὸς ἀνατολὰς ἐβλέπομεν τὰς ζοφερὰς σκιὰς τῶν φοινίκων, οἵτινες ὑψοῦντο πέραν τοῦ χωρίου καὶ ὑπεράνω τῶν ὀρέων, τὰ ὁποῖα σήμερον διήλθομεν· τὸ σκότος τῆς νυκτὸς ἐρχόμενον ἀφήρπαζε διαδοχικῶς ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν ἕκαστον ἀντικείμενον. Εὐχαριστοῦντες δὲ καὶ εὐγνωμονοῦντες πρὸς τὸν Ἐπουράνιον Πλάστην καὶ Μεγαλόδωρον Δοτῆρα πάντων τῶν ἀγαθῶν, ἠκούομεν μακρόθεν τὴν βροντὴν τῆς Λίμνης Ταγκανύϊκας καὶ τὰ

1. Οἱ ὑάλινοι κόκκοι ἐπέχουσι τόπον χαλκίνων νομισμάτων ἐν Ἀφρικῇ, τὰ πανικὰ καὶ ὑφάσματα, λαμβάνονται ἀντὶ ἀργυρῶν, τὰ σιδηρᾶ δὲ σύρματα κυκλοφοροῦσιν εἴς τινας χώρας ὡς χρυσός. Διὰ τῶν ἐμπορευμάτων τούτων προμηθεύεταί τις ζωοτροφίας. Τὰ δὲ χρυσᾶ ἢ ἀργυρᾶ νομίσματα εἰς οὐδὲν χρησιμεύουσι. Σ. τ. Δ.

Digitized by Google

ἔντομα τῆς νυκτὸς, τὰ ὁποῖα ἔψαλλον ἐν χορῷ. Ὧραι παρῆλθον, καὶ εἰσέτι ἐκαθήμεθα ἀναλογιζόμενοι τὰ ἔνδοξα συμβάντα τῆς ἡμέρας ταύτης, ὅτε ἐνεθυμήθην ὅτι ὁ Διδάκτωρ δὲν εἶχεν ἀναγνώσει εἰσέτι τὰς ἐπιστολὰς αὐτοῦ. Ὅθεν ἐγερθεὶς εἶπον :

— Διδάκτωρ, καλλίτερον εἶνε διὰ σὲ ν' ἀναγνώσῃς τὰς ἐπιστολάς σου· δὲν δύναμαι λοιπὸν νὰ σ' ἐπασχολήσω ἐπὶ πλέον.

— Ναὶ, μοὶ εἶπεν, εἶνε ἀργά· πηγαίνω λοιπὸν ν' ἀναγνώσω τὰς ἐπιστολὰς τῶν φίλων μου! Καλὴν νύκτα καὶ ὁ Θεὸς εἴη μετὰ σοῦ !

— Καλὴν νύκτα, ἀγαπητὲ Διδάκτωρ.

*
* *

Ἐξύπνησα τὴν ἐπαύριον λίαν ἐνωρίς. Ὁ θάλαμος, ἐν ᾧ εὑρισκόμην, μοὶ ἐφαίνετο παράδοξος· καθότι ἀνοίξας αἰφνιδίως τοὺς ὀφθαλμούς μου παρετήρησα ὅτι εὑρισκόμην ἐντὸς θαλάμου καὶ οὐχὶ ἐντὸς τῆς σκηνῆς μου ! . . . Ἆ ! ναί ! Ἐνεθυμήθην ὅτι εὗρον τὸν Λιβιγκστὼν καὶ ὅτι εὑρισκόμην ἐν τῇ οἰκίᾳ του. Εἰσέτι δὲν ἐπίστευον τοῦτο· ἐπεθύμουν ν' ἀκούσω τὴν φωνὴν τοῦ ἀνθρώπου τούτου, ὅπως βεβαιωθῶ περὶ τῆς πραγματικότητος τῶν χθεσινῶν σκηνῶν· οὐδὲν ὅμως ἤκουον ἢ τὸν μονότονον βρυχηθμὸν τῶν κυμάτων τῆς Λίμνης Ταγκανύϊκας.

Ἤμην ἡσύχως ἐξηπλωμένος ἐπὶ τῆς κλίνης μου· φύλλα φοίνικος ἀντὶ πτίλων μοὶ ἐχρησίμευον ὡς στρῶμα· τρίχες δὲ ἵππου καὶ τὸ δέρμα τῆς ἄρκτου, ὅπερ ἔφερον μετ' ἐμοῦ, ἐκάλυπτον τὸ σῶμά μου ἀντὶ λινοῦ ἐφαπλώματος· ἐν τοιαύτῃ εὑρισκόμενος καταστάσει ἤρχισα νὰ ἐξετάζω ἐμαυτὸν καὶ ν' ἀναλύω κατὰ νοῦν τὴν θέσιν μου.

— Διατί ἐστάλην εἰς τὸ μέρος τοῦτο ;

— Ὅπως εὕρω τὸν Λιβιγκστών.

— Εὗρες αὐτόν ;

— Βέβαια· δὲν εὑρίσκομαι ἐν τῇ οἰκίᾳ του ; εἰς ποῖον ἀνήκει ὁ μαγνήτης ἐκεῖνος, ὅστις κρέμαται στηριζόμενος ἐπὶ τοῦ πασσάλου ἐκείνου ; τίνος ἐνδύματα, τίνος ὑποδήματα εἶνε αὐτά ; τίς ἀναγινώσκει αὐτὰς τὰς ἐφημερίδας, αὐτὰς τὰς «Σαββατιαίας Ἐπιθεωρήσεις», αὐτὰ τὰ φύλλα τοῦ «Punch», τὰ ὁποῖα κεῖνται ἐσπαρμένα κατὰ γῆς ;

— Καλά ! τί μέλλεις νὰ πράξῃς τώρα ;

— Θέλω εἰπῆ πρὸς αὐτὸν σήμερον ποῖος μ' ἔπεμψεν ἐνταῦθα καὶ διὰ ποίαν αἰτίαν· μεθ' ὃ θέλω ζητήσει παρ' αὐτοῦ νὰ γράψῃ ἐπιστολὴν πρὸς τὸν κ. Bennett καὶ δώσῃ αὐτῷ ὅσας δύναται εἰδήσεις περὶ τῶν ἀνακαλύψεων αὐτοῦ· δὲν ἦλθον νὰ σφετερισθῶ τὰς ἀνακαλύψεις του· ἀρκεῖ ὅτι εὗρον αὐτόν· ἡ ἐπιτυχία τῆς ἐπιχειρήσεως εἶνε ἐντελής· θέλει ὅμως εἶσθαι ἐντελεστέρα, ἂν μοὶ δώσῃ ἐπιστολὰς διὰ τὸν κ. Bennett, ὡς καὶ γραπτὴν ὁμολογίαν ὅτι μὲ εἶδεν.

— Πιστεύεις ὅτι θὰ πράξῃ τοῦτο ;

— Διατί ὄχι ; ἦλθον ἐνταῦθα πρὸς χάριν του· δὲν ἔχει ἐμπορεύματα· ἐγὼ ἔχω· δὲν ἔχει ἀνθρώπους· ἐγὼ ἔχω· ἀφοῦ φέρωμαι πρὸς αὐτὸν φιλικῶς, ἀναμφιβόλως καὶ αὐτὸς θέλει προσενεχθῇ φιλικῶς πρὸς ἐμέ !

Ἐγερθεὶς τῆς κλίνης ἐνεδύθην ἡσύχως, σκοπὸν ἔχων νὰ περιπατήσω ὀλίγον ἐπὶ τῆς ὄχθης τῆς Λίμνης Ταγκανύϊκας πρὶν ἢ ἐξυπνήσῃ ὁ Διδάκτωρ· ἤνοιξα τὴν θύραν, ἥτις παρήγαγε κρότον τρομερὸν, καὶ ἐξῆλθον ἐπὶ τῆς βεράνδας.

— Καλὴν ἡμέραν, κύριε Στάνλεϋ, μοὶ εἶπεν ὁ Διδάκτωρ· εὐχαριστοῦμαι βλέπων σε ἐν ὑγείᾳ· ἐλπίζω ὅτι ἐκοιμήθης καλά· ἠγέρθην ἀργὰ τῆς κλίνης μου, καθότι ἀνεγίνωσκον τὰς ἐπιστολάς μου· μοὶ ἔφερες εἰδήσεις καλὰς καὶ κακάς· ἀλλὰ, κάθησε πλησίον μου, παρακαλῶ.—Καὶ ἔκαμε θέσιν δι' ἐμὲ πλησίον του.—Ναὶ, πολλοὶ τῶν φίλων μου ἀπέθανον· ὁ μεγαλήτερός μου υἱὸς ἔπαθε δυστύχημά τι θλιβερὸν, δηλαδὴ ὁ υἱός μου Θωμᾶς· ὁ δεύτερος υἱός μου Ὀσβάλδος σπουδάζει τὴν ἰατρικὴν καὶ εἶνε καλά· ἡ μεγαλητέρα θυγάτηρ μου Ἁγνὴ διασκεδάζει ἐντὸς τοῦ ἀκατίου μετὰ τῆς οἰκογενείας Young· ὡσαύτως καὶ ὁ Σὶρ Ῥοδερῖγος εἶνε καλὰ καὶ μοὶ δίδει ἐλπίδας ὅτι μετ' οὐ πολὺ θέλει μὲ ἰδεῖ· μοὶ ἔφερες τόσα πολλὰ νέα, σ' εὐχαριστῶ.

— Διδάκτωρ, πιθανὸν νὰ ἐξεπλάγῃς διὰ τὴν ἐνταῦθα ἔλευσίν μου· ἀγνοεῖς ἴσως τὸ αἴτιον αὐτῆς ;

— Τῷ ὄντι, ὅταν ἤκουσα τοῦτο παρὰ τῶν Ἀράβων, ἐξεπλάγην. Κατὰ πρῶτον σ' ἐνόμισα ἀπεσταλμένον παρὰ τῆς Γαλλικῆς Κυβερνήσεως εἰς τὴν θέσιν τοῦ ὑπολοχαγοῦ Le Saint, ὁ ὁποῖος ἀπέθανεν εἰς ὀλίγων ἀπὸ τοῦ Κονδοκόρου μιλίων ἀπόστασιν· ἤκουσα ὅτι ἔφερες μετὰ σοῦ λέμβους, πολλοὺς ἀνθρώπους καὶ ἐμπορεύματα· τοῦτο μ' ἔκαμε νὰ πιστεύσω ὅτι εἶσαι Γάλλος τις ἀξιωματικὸς, μεχρισοῦ εἶδον τὴν Ἀμερικανικὴν σημαίαν· καὶ—σοὶ λέγω τὴν πᾶσαν ἀλήθειαν—ηὐχαριστήθην τὰ μέγιστα ὅτι δὲν ἦσο Γάλλος, ἀλλ' Ἀμερικανός· καθότι ἂν ὁ ἄνθρωπος, τοῦ ὁποίου τὴν ἔλευσιν μοὶ ἐγνωστοποίησαν, ἦτο Γάλλος καὶ δὲν ἐγνώριζε τὴν Ἀγγλικὴν, ἀμφότεροι ἠθέλομεν κάμει μεγάλην ἐντύπωσιν εἰς Οὐζιζί! φαντάσθητι δύο λευκοὺς μὴ ἐννοοῦντας ἀλλήλους καὶ ἐν τῷ μέσῳ μάλιστα αὐτῶν τῶν μαύρων εὑρισκομένους! Δὲν ἠθέλησα νὰ σ' ἐρωτήσω περὶ τούτου χθὲς, καθότι δὲν ἐνδιέφερε.

— Καλὰ, εἶπον μετὰ μειδιάματος, χαίρω ὅτι εἶμαι Ἀμερικανὸς καὶ οὐχὶ Γάλλος, ἀφοῦ καὶ σὺ ἐπιθυμῇς τοῦτο· χαίρω ὅτι δυνάμεθα νὰ συνδιαλεγώμεθα καὶ νὰ ἐννοῶμεν ἀλλήλους ἐντελῶς ἄνευ διερμηνέως. Ἀλλ' ἄκουσον, Διδάκτωρ, τὸ πάντων σπουδαιότερον· μὴ ἐκπλαγῇς ποσῶς ἐπὶ τῷ ἀκούσματι τούτῳ· μὴ θαυμάσῃς ὅταν σοὶ εἴπω ὅτι ἦλθον ἐνταῦθα πρὸς ἀναζήτησίν—ΣΟΥ !

Digitized by Google

— Πρὸς ἀναζήτησιν ἐμοῦ ;

— Ναί.

— Πῶς ;

— Καλά! ἤκουσές ποτε περὶ τοῦ «Κήρυκος τῆς Νέας Ὑόρκης» ;

— Ἔ, ποῖος δὲν γνωρίζει τὴν ἐφημερίδα ταύτην ;

— Ἐν ἀγνοίᾳ καὶ ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τοῦ πατρός του, ὁ κ. James Gordon Bennett, υἱὸς τοῦ κ. James Gordon Bennett, ἰδιοκτήτου τοῦ «Κήρυκος τῆς Νέας Ὑόρκης», μ' ἐπεφόρτισε νὰ σὲ εὕρω—νὰ λάβω ὅσας ἐπιθυμεῖς νὰ δώσῃς εἰδήσεις περὶ τῶν ἀνακαλύψεών σου—καὶ νὰ σὲ βοηθήσω μάλιστα, ἂν δύναμαι, πρὸς ἀποπεράτωσιν τῆς ἐπιχειρήσεώς σου.

— Ὁ νέος κ. Bennett σ' ἐπεφόρτισε ν' ἔλθῃς πρὸς ἀναζήτησιν ἐμοῦ, νὰ μ' εὕρῃς καὶ νὰ μὲ βοηθήσῃς ; Ὑμεῖς Ἀμερικανοὶ νὰ σκέπτεσθε τοσοῦτον περὶ ἐμοῦ ; τοῦτο μοὶ προξενεῖ ἐντύπωσιν! μὲ κάμνει ν' ἀλαζωνεύωμαι! καὶ ἦλθες μάλιστα εἰς καλὴν περίστασιν· καθότι ἤρχισα νὰ σκέπτωμαι ὅτι πρέπει νὰ καταφύγω εἰς τὸ μέτρον νὰ ἐπαιτήσω παρὰ τῶν Ἀράβων· καὶ αὐτοὶ στεροῦνται ὑφασμάτων, καὶ ὀλίγον ποσὸν ὑαλίνων κόκκων ὑπάρχει εἰς Οὐζιζί· ἐκεῖνος ὁ ἀχρεῖος Σερὴφ μὲ κατελήστευσεν· ἄχ! πόσον ἐπεθύμουν νὰ εὐχαριστήσω μὲ αὐτά μου τὰ χείλη τὸν κ. Bennett! πόσον ἐπεθύμουν νὰ σοὶ ἐκφράσω διὰ περισσοτέρων καὶ καταλληλοτέρων λέξεων τὰς πρὸς τὸν κύριον τοῦτον εὐχαριστίας μου· πόσον ἐπεθύμουν δι' ἔργων νὰ σοὶ δείξω μέχρι τίνος μὲ συγκινεῖ ἡ μεγαλόδωρος αὕτη ὑπὲρ ἐμοῦ πρᾶξίς του!

— Τώρα, Διδάκτωρ, σοὶ διηγήθην τὸ αἴτιον τῆς ἐνταῦθα ἐλεύσεώς μου· ἂς προγευματίσωμεν, ὁ Φεράζης θὰ μᾶς φέρῃ τὸ πρόγευμα· πιστεύω ὅτι ἔχεις ὄρεξιν.

— Ναί, καθότι οἱ λόγοι σου μεγάλως μ' ηὐχαρίστησαν! Ἡ Χαλιμᾶ εἶνε ἡ μάγειρός μου, οὐδέποτε ὅμως δύναται νὰ κάμῃ διάκρισιν μεταξὺ τοῦ τεΐου καὶ τοῦ καφέ.

Ὁ μάγειρός μου Φεράζης εἶχεν ἕτοιμον τὸ πρόγευμα, ὡς πάντοτε, συνιστάμενον ἐκ καλοῦ τεΐου καὶ ἑνὸς πινακίου πλήρους πλακούντων, τοὺς ὁποίους ὁ Διδάκτωρ ὠνόμαζε «dampers»· ὅσον τὸ κατ' ἐμὲ οὐδόλως ἐνοστιμευόμην αὐτούς, ἀλλ' ἦσαν κατάλληλοι διὰ τὸν Διδάκτορα, ὅστις εἶχεν ἀπωλέσει ὅλους αὐτοῦ τοὺς ὀδόντας ἀπὸ τὴν σκληρὰν τροφὴν τῆς Λούνδας, κατὰ τὴν διάβασιν τῆς ὁποίας οὐδὲν ἄλλο ἔτρωγεν ἢ πρασίνους στάχεις ἰνδικοῦ σίτου· κρέας δὲν ὑπῆρχεν ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ· ἡ δὲ δύναμις τὴν ὁποίαν κατέβαλλε πρὸς μάσησιν τῶν στάχεων αὐτῶν εἶχε καταστρέψει τοὺς ὀδόντας αὐτοῦ.

Ὁ Διδάκτωρ μοὶ ἔλεγεν ὅτι μὲ ἐξέλαβεν ὡς ἄνθρωπον πολυτελῆ καὶ πλούσιον, ὅταν εἶδεν ἐπὶ τῶν ὤμων ἑνὸς τῶν ἀνθρώπων μου τὸ λουτρόν μου· σήμερον ὅμως ἤρχισε νὰ μὲ νομίζῃ πολυτελέστερον καὶ πλουσιώτερον, ὅταν εἶδε τὰ μαχαίρια καὶ περόνιά μου, τὰ πινάκια, τὰ ποτήρια, τὰ ὑποκύπελλα, τὰ ἀργυρᾶ κοχλιάρια καὶ τὰ τεϊοκύπελλα, τὰ ὁποῖα ἦσαν πρὸς τούτοις ἐξ ἀργύρου· πάντα ταῦτα ἠκτινοβόλουν ὑπὸ τῆς καθαριότητος· ἐτέθησαν κατὰ τάξιν ἐπὶ πλουσίου περσικοῦ τάπητος· ὁ Διδάκτωρ ἐθαύμαζε βλέπων τὴν πολυτελῆ ταύτην τράπεζαν, τὰ ὡραῖα ταῦτα ἀργυρᾶ σκεύη, ἐξεπλήττετο δὲ παρατηρῶν τὴν προθυμίαν μετὰ τῆς ὁποίας ὑπηρετούμην ὑπὸ τῶν κιτρίνων καὶ μελανῶν Ἑρμῶν μου.

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ ἀρχὴ τοῦ ἐν Οὐζιζὶ βίου ἡμῶν. Διῆλθον πολλάκις ἀνὰ μέσον πεδίων μάχης, ἐγενόμην μάρτυς ἐμφυλίων πολέμων, ἐπαναστάσεων, πολιτικῶν ταραχῶν καὶ σφαγῶν· πολλάκις ἔστην πλησίον καταδεδικασμένων φονέων, ὅπως παρατηρήσω καλῶς τὴν τελευταίαν ἀγωνίαν καὶ τοὺς ὑστάτους αὐτῶν στεναγμούς· οὐδὲν ὅμως τούτων μὲ συνεκίνησε τοσοῦτον ὅσον αἱ θλίψεις καὶ τὰ δεινὰ τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ· αἱ στερήσεις, τὰ παντοῖα δυστυχήματα τὰ ὁποῖα μοὶ διηγεῖτο ἐνεποίησαν πράγματι βαθεῖαν εἰς τὸν νοῦν μου ἐντύπωσιν. Ἐνετάλην ν' ἀνεύρω τὸν Λιβιγκστῶν κατὰ τὰ μέσα τοῦ μηνὸς Ὀκτωβρίου τοῦ ἔτους 1869· ὁ κ. Bennett εἶχεν ἕτοιμα τὰ χρήματα καὶ ἐγὼ ἤμην ἕτοιμος διὰ τὸ ταξείδιον. Ἀναχωρήσας ἐκ Παρισίων δὲν προεχώρησα κατ' εὐθεῖαν εἰς τὸν κύριον σκοπὸν τῆς περιηγήσεως, ὅστις ἦτο ἡ ἀναζήτησις τοῦ πεπλανημένου Διδάκτορος· πρὶν ἢ προχωρήσω εἰς τὴν ἐκτέλεσιν αὐτοῦ, εἶχον πολλὰς ὑποθέσεις νὰ τελειώσω, πρὸς τούτοις δὲ πολλὰς χιλιάδας μιλίων νὰ διατρέξω. Ὑπόθεσον ὅτι ἐπορευόμην κατ' εὐθεῖαν ἀπὸ Παρισίων εἰς Ζαγγιβάρ· μετὰ ἑπτὰ ἴσως ἢ ὀκτὼ μῆνας θὰ εὑρισκόμην εἰς Οὐζιζί· ἐν τοιαύτῃ ὅμως περιπτώσει δὲν θὰ εὕρισκον εἰς τὸ μέρος τοῦτο τὸν Λιβιγκστῶν· καθότι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὁ Διδάκτωρ ἦτο εἰς τὸν ποταμὸν Λουαλάβαν· ἤθελον λοιπὸν ἀναγκασθῆ νὰ διέλθω τὰ ἀρχαῖα δάση τῆς Μανυουέμας ἀναζητῶν τὰ ἴχνη του, καὶ νὰ ὁδεύσω ἑκατοντάδας μιλίων ἐπὶ τῶν σκολιῶν ὀχθῶν τοῦ ποταμοῦ Λουαλάβα. Καθ' ἣν ὅμως ἐποχὴν ἐγώ, ἀνελθὼν τὸν Νεῖλον καὶ ἐπιστρέψας εἰς Ἱεροσόλυμα περιηγούμην τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὴν Νότιον Ῥωσσίαν, τὸν Καύκασον καὶ τὴν Περσίαν, ὁ Λιβιγκστῶν ἠσχολεῖτο εἰς ἐπωφελεῖς ἀνακαλύψεις πρὸς δυσμὰς τῆς Λίμνης Ταγκανΰϊκας. Πρὸς τούτοις ἀνάγκη νὰ παρατηρήσῃς, ἀναγνῶστα, ὅτι ἔφθασα εἰς Οὐνυανυεμβὲ περὶ τὰ τέλη τοῦ μηνὸς Ἰουνίου καὶ ὅτι ἕνεκα πολέμου ἔμεινα τρεῖς περίπου μῆνας εἰς τὸ μέρος τοῦτο διάγων βίον ὀχληρόν, κατὰ τὸ διάστημα τοῦ ὁποίου, ἐνῷ ἐγὼ παρεκωλυόμην ὑπὸ τοσούτων συμβάντων, ὁ Λιβιγκστῶν ἐπανήρχετο εἰς Οὐ-

Digitized by Google

ζιζὶ κατὰ τὸν αὐτὸν μῆνα Ἰούνιον· ἔφθασε δὲ εἰς Οὐζιζὶ τὸν Ὀκτώβριον. Τὸν δὲ Σεπτέμβριον ἀπαλλαχθεὶς τῆς ἀφορήτου εἱρκτῆς, μετὰ μεγάλης ταχύτητος προεχώρησα νοτίως εἰς Οὐκονόγγο, μετὰ ταῦτα δυτικῶς εἰς Οὐκαουένδην, ὕστερον βορείως εἰς Οὐβίνζαν καὶ τέλος πρὸς δυσμὰς εἰς Οὐζιζὶ, τρεῖς μόνον ἑβδομάδας μετὰ τὴν ἄφιξιν τοῦ Διδάκτορος εἰς τὸ μέρος τοῦτο· εὗρον δὲ αὐτὸν ἀναπαυόμενον ὑπὸ τὴν βεράνδαν τοῦ οἴκου του ἔχοντα τὸ πρόσωπον ἐστραμμένον πρὸς ἀνατολὰς, ἤτοι πρὸς τὴν διεύθυνσιν ἀπὸ τῆς ὁποίας ἠρχόμην. Ἂν ἀνεχώρουν κατ' εὐθεῖαν ἐκ Παρισίων πρὸς ἀναζήτησιν αὐτοῦ, ἤθελον ἀπωλέσει αὐτόν· ἂν προεχώρουν εἰς Οὐζιζὶ κατ' εὐθεῖαν ἐξ Οὐνυανυεμβὲ, πάλιν ἤθελον ἀπωλέσει αὐτόν.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΜΕΤΑΛΛΩΝ

Ο ΣΙΔΗΡΟΣ

Ἐράνισμα ὑπὸ***

Ὁ σίδηρος εἶναι τὸ χρησιμώτατον, ἀλλ' ἅμα καὶ τὸ ἀφθονώτατον τῶν ἐν τῇ γῇ μετάλλων. Ἡ χρῆσις δ' αὐτοῦ ἐπεκτείνεται γενικῶς ἐπὶ παντοίων καὶ παμπληθῶν ἀντικειμένων, ἀπὸ τοῦ ἁπλοῦ μαχαιριδίου, τοῦ ἀντὶ πενταλέπτου τιμωμένου, ἀπὸ τῆς βελόνης καὶ τῆς μεταλλικῆς γραφίδος, μέχρι τῶν ῥάβδων τῶν σιδηροδρόμων.

Ὁ σίδηρος ἦν γνωστὸς ἀπὸ τῶν παναρχαιοτάτων χρόνων. Διάσημος αἰγυπτιολόγος, ὁ ἀκαδημαϊκὸς Chabas, γράφει περὶ τούτου τὰ ἑξῆς ἐν τῇ *Μελέτῃ αὐτοῦ περὶ τῆς ἱστορικῆς ἀρχαιότητος*·

«Ὁ σίδηρος ἦν ἀείποτε γνωστὸς παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις, καὶ πρὸ αὐτῶν ἔτι τῶν ἱστορικῶν χρόνων. Ἀπὸ τετρακισχιλίων πρὸ Χριστοῦ ἐτῶν ἐγίνωσκον νὰ μεταχειρίζωνται αὐτὸν εἰς πάσας τὰς περιστάσεις, καθ' ἃς καὶ νῦν ποιούμεθα χρῆσιν αὐτοῦ, οὐδὲ τῶν φαρμακευτικῶν σκευασιῶν ἐξαιρουμένων.»

Ἀλλαχοῦ δὲ σημειοῖ τἀκόλουθα·

«Ἡ Γένεσις ἀναφέρει τὴν εὕρεσιν τοῦ μετάλλου τούτου εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν πρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ πατριαρχῶν. . . . Ἐπὶ Ὁμήρου ἡ χρῆσις τοῦ σιδήρου ἦν πάγκοινος· ἐγίνωσκον δὲ καὶ νὰ βάπτωσιν αὐτὸν, ὅπως τὸν μεταποιῶσιν εἰς χάλυβα . . . Ἐν τοῖς ἐρειπίοις τῆς Νινευΐ, κατασκαφείσης πρὸ 2483 ἐτῶν, ὁ κ. Λ. Πλὰς ἀνεκάλυψε σωρείαν σιδηρῶν ἐργαλείων, βάρους ἑκατοντακισχιλίων χιλιογράμμων περίπου· ἦσαν δὲ ταῦτα ἁλύσεις, ἄγκιστρα, ἀξίναι, ἁρπάγαι, ὑννία, κλ».

Ἕτερός τις συγγραφεὺς ἀναφέρει ὅτι ἐν ἀρχαίοις τάφοις καὶ μνημείοις ἀνεκαλύφθησαν «ἀπεικονίσεις κρεωπωλῶν, ἀκονιζόντων, κατὰ τρόπον σχεδὸν ὅμοιον τῷ παρὰ τοῖς καθ' ἡμᾶς κρεωπώλαις ἐν χρήσει, τὰς μαχαίρας αὐτῶν εἰς στρογγύλα σιδηρᾶ ἐργαλεῖα. Τὰ τοιαῦτα ἐργαλεῖα εἰσὶ κεχρωματισμένα κυανῷ χρώματι, ὅπερ ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἐσήμαινε τὸν σίδηρον ἢ τὸν χάλυβα, ὡς ἀφ' ἑτέρου τὸ ἐρυθρὸν χρῶμα ἐνέφαινε τὸν ὀρείχαλκον. Χρῆσιν τοῦ σιδήρου ἐποιοῦντο καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ἄραβες ἐν τοῖς προϊστορικοῖς χρόνοις. Ἐν ἀρχαίοις σκανδιναυϊκοῖς τάφοις ἐν Δανίᾳ εὑρέθησαν ξίφη καὶ μάχαιραι, ὧν ἡ λεπὶς ἦν χρυσῆ ἢ χαλκῆ, ἡ δ' ἀκωκὴ χαλυβδίνη· ἐξάγεται δ' ἐκ τῆς τοιαύτης χρήσεως τῶν μετάλλων, ὅτι οἱ τάφοι ἐκεῖνοι ἀνέρχονται εἰς ἀπωτάτην ἀρχαιότητα.»

Ἐν τῇ Γενέσει (Δ', 22) ἀναφέρεται ὅτι ὁ Θόβελ, ἀπόγονος τοῦ Κάϊν, 24 ἑκατονταετηρίδας πρὸ Χριστοῦ ζήσας, κατὰ τὴν βιβλικὴν χρονολογίαν, «ἦν σφυροκόπος καὶ χαλκεὺς χαλκοῦ καὶ σιδήρου.»

Πολλαχοῦ τῆς Ἰλιάδος (τὴν δὲ πολιορκίαν τῆς Τροίας οἱ πλεῖστοι ἀνάγουσιν εἰς τὴν ΙΒ' π. Χ. ἑκατονταετηρίδα), ὁ Ὅμηρος μνημονεύει τοῦ σιδήρου.

Ὁ βῶλος σιδήρου, ὃν ὁ Ἀχιλλεὺς προσφέρει ὡς βραβεῖον εἰς τοὺς ἐπὶ τῇ ταφῇ τοῦ Πατρόκλου ἀγῶνας, καλεῖται *βῶλος αὐτοχόωνος*, ἴσως δὲ διὰ τούτου ἐννοεῖται σίδηρος μετεωρικός. Ἐκτὸς τούτου ὡς βραβεῖα τόξου τίθησιν *ἰόεντα σίδηρον* διὰ τὴν ἀκωκὴν τῶν βελῶν.

Ἐκ τῷ Κ τῆς Ἰλιάδος ὁ Δόλων, αἰχμαλωτευθεὶς ὑπὸ τοῦ Διομήδους προσφέρει αὐτῷ λύτρα ἄφθονον ποσότητα χαλκοῦ, χρυσοῦ καὶ *σιδήρου* μετὰ τέχνης εἰργασμένων.

Ἐν τῷ Λ, ἐν τῇ περιγραφῇ τῆς πανοπλίας τοῦ Ἀγαμέμνονος γίνεται μνεία *κυανοῦ χάλυβος*.

Ἐν τῷ Ξ, ἀναφέρονται αἱ σιδηραῖ πέδαι, δι' ὧν ὁ Ζεὺς προσέδεσε τὴν Ἥραν ἐν τῷ οὐρανῷ.

Τέλος, ὅπως ἀποφύγωμεν τὴν πληθὺν τῶν παραπομπῶν, καταλήγομεν τὴν βραχυτάτην ταύτην σημείωσιν περὶ τοῦ σιδήρου παρὰ τοῖς ἀρχαίοις διὰ τοῦ ἑξῆς ἀποσπάσματος ἐκ τοῦ σπουδαιοτάτου συγγράμματος τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ κ. Ῥοσινιὸλ *Περὶ τῶν μετάλλων κατὰ τὴν ἀρχαιότητα*· τὸ ἀπόσπασμα τοῦτο διαλαμβάνει περὶ τῶν μεταλλευτῶν ἡμιθέων καὶ τῆς ἑκάστου εἰδικότητος.

«Οἱ Δάκτυλοι εἰσὶν οἱ πρῶτοι ἐργασάμενοι τὰ μέταλλα· οἱ Κάβειροι εὗρον τὴν χώνευσιν αὐτῶν· οἱ Κορύβαντες ἐχάλκευον ὅπλα καὶ γεωργικὰ ἐργαλεῖα, οἱ δὲ Τελχῖνες ἀνύψωσαν τὴν μεταλλουργικὴν εἰς τὸ ὕπατον σημεῖον τῆς τελειοποιήσεως αὐτῆς.»

Ἡ ἐκμετάλλευσις τοῦ σιδήρου ἀνέρχεται εἰς ἐποχὰς, ὧν τὴν ἀφ' ἡμῶν χωρίζουσαν αὐτὰς χρονικὴν ἀπόστασιν οὐδὲ νὰ ὑπολογίσωμεν κἂν δυνάμεθα. Μόνον ὁ ἐκ τῶν σιδηρωρυχείων τῆς νήσου Ἔλβας ἐξαχθεὶς σίδηρος, κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τῶν μηχανικῶν οἵτινες κατεμέτρησαν τὸ ποσὸν τοῦ μετάλλου, ὅπερ περιεῖχον αἱ ἐν

Digitized by Google

τῇ νήσῳ διατηρούμεναι ἔτι στοαὶ καὶ σύριγγες, ἀπήτει ἐργασίαν ἀδιάλειπτον τριακοντακισχιλίων ἐτῶν, ἀπασχολουμένων πρὸς τοῦτο τοσούτων ἐργατῶν, ὅσους κατὰ μέγιστον ὅρον ἠδύναντο νὰ χωρήσωσιν αἱ σύριγγες. Ὅτι δ' οἱ τοιοῦτοι ὑπολογισμοὶ οὐδαμῶς εἰσὶν ὑπερβολικοὶ μαρτυρεῖ ἡ εὐρυτάτη καὶ βαθυτάτη ἔκτασις τῶν μεταλλευτικῶν ἐργασιῶν ἐν τῇ νήσῳ ἐκείνῃ, ἣν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἀπεκάλουν *Αἰθαλίαν*, ἐκ τῆς αἰθάλης τῶν καμίνων. Φαίνεται δ' ὅτι κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους ἡ Αἴγυπτος, ἀμοιροῦσα σιδηρωρυχείων, προεμηθεύετο ἐκ τῶν προαιωνίων μεταλλείων τῆς Ἔλβας κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τὸν σίδηρον καὶ τὸν χάλυβα, τὰ ἀναγκαιοῦντα πρὸς ἀνέγερσιν τῶν κολοσσιαίων ἀρχιτεκτονικῶν αὐτῆς ἔργων καὶ λάξευσιν τῶν ὀβελίσκων καὶ τοσούτων ἄλλων μνημείων ἐκ γρανίτου. Διότι διὰ σιδηρῶν ἐργαλείων καὶ οὐχὶ διὰ πυριτολίθου, ὡς ἐσφαλμένως σοφός τις ἐγνωμάτευσεν, ἐλαξεύθησαν βεβαίως οἱ μεγάλοι ἐκεῖνοι λίθινοι ὄγκοι, οἱ χρησιμεύσαντες πρὸς οἰκοδομὴν τῶν πυραμίδων, ὧν ἡ βάσις, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἡροδότου, εἰσεχώρει ὑπὸ τὴν γῆν μέχρι βάθους ἴσου πρὸς τὸ ὑπὲρ τὴν γῆν ὕψος αὐτῶν. Οὐδ' αἱ γιγάντειαι ὑπόγειοι προϊστορικαὶ οἰκοδομαὶ ἐν Αἰγύπτῳ διὰ λιθίνων ἐργαλείων κατεσκευάσθησαν, οὐδ' αἱ πρὸς διοχέτευσιν τῶν ὑδάτων τῆς Κωπαΐδος ἐν τῷ βράχῳ ἐσκαλισμέναι πεντήκοντα περίπου διώρυγες καὶ καταβόθραι, ὧν ἡ ἐλαχίστη ἔχει πλέον τῶν τεσσάρων χιλιομέτρων μῆκος· πᾶσαι δ' ἐλάμβανον τὸν ἀέρα ἐκ πολυαρίθμων καὶ βαθυτάτων φρεάτων, ἐπὶ τῶν κορυφῶν τοῦ ὄρους Πτώου ἐχόντων τὰ στόμια. Ἔργα πάντα ὧν ἀνεξιχνίαστος ἡ ἐποχή, πάντως ὅμως εἰς τοὺς προϊστορικοὺς ἀνήκουσα χρόνους.

—

Ὁ σίδηρος καίτοι ἐν ἀφθονίᾳ πανταχοῦ τῆς γῆς ἐγκατεσπαρμένος, σπανιώτατα εὑρίσκεται ἐν ἀμιγεῖ καταστάσει. Δείγματα καθαροῦ σιδήρου περιέχουσαν οἱ ἀερόλιθοι, ἀλλὰ καὶ οὗτοι οὐχὶ πάντοτε· διότι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὁ σίδηρος αὐτῶν περιέχει μικρὰν ποσότητα κοβαλτίου, νικελίου, θείου, φωσφόρου καὶ μαγνησίου. Ἡ ἀναλογία τοῦ νικελίου ποικίλλει μεταξὺ 2 μέχρις 20 τοῖς %, τοῦ κοβαλτίου σπανίως ὑπερβαίνει τὸ 1 %, τῶν δ' ἄλλων οὐσιῶν ἡ ποσότης εἶναι ἐλαχίστη, μόλις ἀνερχομένη εἰς $\frac{1}{2}$ %.

Οἱ ἀερόλιθοι ἦσαν γνωστοὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα. Τὰ νεώτερα ὅμως ἐπιστημονικὰ σωματεῖα μέχρι τῶν πρώτων ἐτῶν τοῦ παρόντος αἰῶνος δὲν παρεδέχοντο τὸ δυνατὸν τῆς ὑπάρξεως αὐτῶν. Ἐδέησεν ἐπισημότατον μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν, ὁ Βιό, νὰ μαρτυρήσῃ ἐπισήμως ἐν συνεδριάσει αὐτῆς ὅτι παρευρίσκετο αὐτοπροσώπως κατὰ τὴν ἐν ἔτει ΙΑ' τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας τὴν 6 τοῦ μηνὸς Φλωρεὰλ ἐν Λάγλ ἐπισυμβᾶσαν βροχὴν λίθων, ὧν ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ δείγματα. Τὸ γεγονὸς τοῦτο ἤρκεσε νὰ πείσῃ τοὺς ἀκαδημαϊκοὺς περὶ τῆς πραγματικῆς ὑπάρξεως τῶν ἀερολίθων.

Ἐν τούτοις καὶ τῷ 1769 ὁ Πάλλας, σοφὸς τιμῶν καὶ δικαίως τὴν Ῥωσσίαν, κατὰ τὴν ἀποστολήν του εἰς Σιβηρίαν πρὸς παρατήρησιν τῆς διαβάσεως τῆς Ἀφροδίτης διὰ τοῦ ἡλιακοῦ δίσκου, ἀνεκάλυψεν ἐν τῇ κορυφῇ ὑψηλοῦ τινος ὄρους ὄγκον σιδήρου 750 χιλιογράμμων βάρους, ὃν δὲν ἐδίστασε νὰ θεωρήσῃ ἀερόλιθον.

Τῷ 1751 ἐν Ἀγράμ τῆς Κροατίας καὶ ἐν Στάϊνβαχ τῆς Βοημίας ἐβεβαιώθη ἡ πτῶσις δύο ὄγκων σιδήρου, ὧν ὁ ἕτερος ἐζύγιζε 55 καὶ $\frac{1}{2}$ χιλιόγραμμα.

Τῷ 1784 ὄγκος σιδήρου βάρους 36 χιλιογράμμων ἔπεσεν ἐν Τουλουκᾶ τοῦ Μεξικοῦ. Τῷ δ' αὐτῷ ἔτει ἐν Ἄρβᾳ τῆς Οὐγκαρίας ἔπεσεν ἕτερος 10 καὶ πλέον χιλιογράμμων βάρους.

Τῷ 1804 ἐν Χιμάι τῆς Χιλῆ παρετηρήθη ἡ πτῶσις σιδήρου 50 χιλιογρ. καὶ ἐν Χαρκοῖς τοῦ Μεξικοῦ ἑτέρου 79 χιλιογρ.

Τῷ 1825 παρὰ τῇ Σάντα-Φὲ τῆς Περουβίας ἔπεσε μικρὸς ὄγκος μετεωρικοῦ σιδήρου σχεδὸν καθαροῦ, εὐμαλάκτου καὶ συμπαγοῦς, οὗ μέρος ἐχρησίμευσε πρὸς κατασκευὴν ξίφους, προσενεχθέντος τῷ Βολιβάρ.

Ἀλλ' ἂν σπανιωτάτη ὁσημέραι ἀποβαίνει ἡ πτῶσις σιδήρου οὐρανόθεν, ἀφ' ἑτέρου πρὸς ἀντιστάθμισιν ἀνακαλύπτονται ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ὄγκοι μέγιστοι τοῦ μετάλλου τούτου, ὧν οὐδὲ κατὰ προσέγγισιν κἂν δυνατὸν νὰ ὁρισθῇ ὁ χρόνος τῆς εἰς τὴν γῆν πτώσεως.

Οὕτω μόλις τῷ 1844 παρετηρήθη ἐν Στανικᾷ τῆς Οὐγκαρίας ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους ὄγκος σιδηροῦς, οὗ μόνον 200 λίτραι ἐναπελίποντο πλέον, διότι κατὰ διαφόρους ἐποχὰς οἱ κάτοικοι ἀπέκοψαν πρὸς χρῆσίν των ἐξ αὐτοῦ τρισχιλίας περίπου λίτρας σιδήρου.

Εἰς μέρη τινὰ τῆς νοτιοανατολικῆς Ἀφρικῆς εὑρίσκεται, κατὰ τὴν μαρτυρίαν Ἄγγλου τινὸς περιηγητοῦ, ἀφθονώτατος μετεωρικὸς σίδηρος, ἐκλείπων ὅμως ὁσημέραι, διότι οἱ ἰθαγενεῖς κάτοικοι, ἕνεκα τῆς μετὰ πεπολιτισμένων ἐθνῶν ἐπιμιξίας αὐτῶν, μαθόντες τὴν ἀξίαν του, τὸν συνάγουσι καὶ τὸν χρησιμοποιοῦσι.

Ἐν τῇ κοσμητείᾳ Χόγουα τῆς Ἰνδιάνης ἀνεκαλύφθη τῷ 1862 εἰς βάθος 60 ἑκατοστῶν τοῦ μέτρου βαρύτατος ὄγκος νικελιούχου σιδήρου, ἀρτίως κατὰ πᾶσαν πιθανότητα πεσών. Κατὰ τὴν αὐτὴν δ' ἐποχὴν ἐν τῇ Δυτικῇ Βικτωρίᾳ παρὰ τῷ Εὐέλπιδι ἀκρωτηρίῳ ἔπεσεν ὄγκος σιδήρου, ἕλκων 3 χιλιόγρ., ἀπαραλλάκτως δ' ὅμοιος τῷ προηγουμένῳ· μέρος αὐτοῦ διετηρεῖτο στιλπνὸν ἔτι, μαρτυροῦν ὅτι ἀπεκόπη ἑτέρου ὄγκου κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς πτώσεώς του.

Digitized by Google

Ἐπὶ τῶν ὄχθῶν τοῦ Red-River ἐν Λουϊσιάνη εὑρέθη ὄγκος, ἕλκων 1500 χιλιόγρ. Ἐν Βαχίᾳ τῆς Βρασιλίας 7000 χιλιόγρ. Ἐν Ὀκούμβᾳ τῆς Περουβίας 15000 χιλιόγρ. Παρὰ τὸ Δουραγκὼ ἐν Μεξικῷ 20000 χιλιόγρ.

Ἐσχάτως δὲ ἐμπορική τις προκήρυξις ἐξ Οὐασιγκτῶνος ἀνήγγελε τὴν πώλησιν ὀκτὼ ὄγκων μετεωρικοῦ σιδήρου, βάρους 290 μέχρις 654 λιτρῶν, εὑρεθέντων περὶ τὴν Σάντα-Ῥόζα τοῦ Μεξικοῦ.

Ἐκ τοῦ αὐτοῦ μέρους Ἀμερικανός τις συνταγματάρχης ἀπέστειλεν εἰς τὸ Σμιθσώνειον μουσεῖον ὄγκον σιδήρου ἕλκοντα 252 λίτρας.

Τέλος τῷ 1870 ἐν Ὀβιφάκ τῆς νήσου Δίσκο ἐν Γροελανδίᾳ ἀνεκαλύφθησαν ἐν χώρῳ πεντήκοντα περίπου τετραγωνικῶν μέτρων δεκαπέντε ὄγκοι σιδήρου, βάρους δωδεκακισχιλίων μέχρις εἰκοσακισχιλίων χιλιογράμμων.

Λίαν περίεργον δὲ καὶ δυσεξήγητον εἶναι ὅτι πάντες οἱ ὄγκοι οὗτοι εὑρέθησαν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους, καὶ ἐκεῖνοι ἔτι, οἵτινες ὡς ἐκ τοῦ βάρους των, ἔπρεπε νὰ βυθισθῶσι κατὰ τὴν πτῶσίν των ἐν τῇ γῇ.

Ἐκ τῶν ὀλίγων παραδειγμάτων, ἅτινα ἀνωτέρω παρεθέσαμεν δύναταί τις νὰ κρίνῃ, ἂν μάλιστα λάβῃ ὑπ' ὄψιν ὅτι τὰ ἐννέα δέκατα τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς κατέχονται ὑπὸ θαλασσῶν καὶ ἀνεξερευνήτων χωρῶν, πόσον ὑπέρογκος εἶναι ἡ ποσότης τοῦ κατὰ διαφόρους ἐποχὰς πεσόντος εἰς τὴν γῆν μετεωρικοῦ σιδήρου.

—

Ἐξετάσωμεν ἤδη τὰς γενικὰς φυσικὰς τοῦ σιδήρου ἰδιότητας.

Ἐν καθαρᾷ χημικῇ καταστάσει ὁ σίδηρος ὁμοιάζει τῷ ἀργύρῳ κατὰ τὴν λευκότητα. Εἶναι ἐπιδεκτικὸς μεγίστης στιλπνότητος, εἰς ἄκρον γλίσχρος καὶ εὐκαμπτότερος τοῦ συνήθους μαλακοῦ σιδήρου. Ἀλλὰ τοσοῦτον εἶναι μαλακός, ὥστε οὐδόλως δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ καὶ ἐλαχίστην παρουσιάζει κατὰ τὴν τριβὴν ἀντίστασιν, τήκεται δὲ ἐν θερμοκρασίᾳ ἀνωτάτου βαθμοῦ.

Τὰ διάφορα τοῦ σιδήρου εἴδη, τὰ ἐν χρήσει ἐν τῇ βιομηχανίᾳ, δύναται νὰ ταχθῶσιν εἰς τρεῖς μεγάλας κατηγορίας. τὴν τοῦ *μαλακοῦ σιδήρου*, τὴν τοῦ *χυτοῦ* καὶ τὴν τοῦ *χάλυβος*.

Ὁ *χάλυψ* φαίνεται κατέχων τὸ μέσον μεταξὺ τοῦ μαλακοῦ καὶ τοῦ χυτοῦ σιδήρου, ὧν συνενοῖ τινὰς ἰδιότητας. Δύναται νὰ τακῇ, νὰ χαλκευθῇ, καὶ κατὰ βούλησιν νὰ καταστῇ μαλακὸς ἢ σκληρὸς ἀναλόγως τῆς ταχύτητος, ἢ τῆς βραδύτητος τῆς ἀποψύξεως αὐτοῦ.

Ὁ *χυτὸς σίδηρος* εἶναι ἧττον γλίσχρος τοῦ μαλακοῦ, ἀλλὰ σκληρότερος αὐτοῦ. Ἡ τῆξις αὐτοῦ ἄρχεται ἐν θερμοκρασίᾳ σχετικῶς μεγίστῃ.

Ὁ *μαλακὸς σίδηρος* συνήθως εἶναι φαιός, ἐνίοτε ὅμως ἔχει κυανωπὸν χρῶμα. Ὑπελογίσθη ὅτι τήκεται ἐν θερμοκρασίᾳ 2000 βαθμῶν ἢ 1550, καθ' ἑτέραν μέθοδον. Παρατηρητέον δ' ὅτι ὅσον ὁ σίδηρος εἶναι καθαρώτερος τόσῳ καὶ ἡ τῆξις αὐτοῦ δυσκολωτέρα.

Ὁ καθαρώτερος σίδηρος ἕλκεται ὡσαύτως καλλίτερον ὑπὸ τοῦ μαγνήτου[1] ἐν τοιαύτῃ δὲ καταστάσει καὶ μαγνητίζεται εὐκολώτερον, ἀλλ' ἡ μαγνητικὴ αὐτοῦ κατάστασις δὲν διατηρεῖται ὅσον ἐν τῷ σιδήρῳ τῷ περιέχοντι μέρη ἄνθρακος. Ὁ σίδηρος ὁ παρέχων 0,65 % ἄνθρακος, καθαριζόμενος πάσης ἄλλης ξένης οὐσίας, δύναται βαπτόμενος νὰ μεταβληθῇ εἰς χάλυβα. Ὁ δὲ περιέχων 1,50 % ἄνθρακος εἶναι ὁ καταλληλότατος πρὸς κατασκευὴν χάλυβος, ὡς σκληρότερος καὶ γλισχρότερος.

Ὁ σίδηρος, ἐν ᾧ ἡ ἀναλογία τοῦ ἄνθρακος ὑπερβαίνει τὸ 1,50 %, εἶναι μὲν σκληρότερος ἀλλὰ καὶ ἧττον γλίσχρος καὶ ἐλατός.

Ὁ σίδηρος, ὁ περιέχων ποσότητά τινὰ σιλιγνίου, θείου, φωσφόρου, δύναται ἐπίσης νὰ βαφῇ, καὶ νὰ ἐκπέμπῃ σπινθῆρα πληττόμενος ὑπὸ πυρίτου λίθου.

Τὸ μαγκανήσιον ἀναμιγνύμενον τῷ σιδήρῳ καθίστησιν αὐτὸν ἐλατότερον.

Ὁ σίδηρος εἶναι ἧττον ἐλατὸς τοῦ χρυσοῦ καὶ τοῦ ἀργύρου, καθίσταται δ' ἐλατότερος ὑποβαλλόμενος εἰς ὑψηλὴν θερμοκρασίαν. Σφυρηλατούμενος ἐν διαπύρῳ καταστάσει προσλαμβάνει οἱονδήποτε σχῆμα, καθίσταται δὲ μαλακὸς ὅταν καμινευθῇ μέχρι λειῶν καὶ πολλὰ αὐτοῦ τεμάχια δύνανται τότε νὰ συγκολληθῶσι.

Τὸ θερμαγωγὸν αὐτοῦ εἶναι βαθμῶν 374, ἐνῷ τοῦ χρυσοῦ 1000.

Ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν χαλκὸν εἶναι κακὸς ἀγωγὸς τοῦ ἠλεκτρισμοῦ· ἡ ἀγωγιμότης αὐτοῦ ὑπολογίζεται κατά τινας φυσικοὺς εἰς 16 μέχρις 20, ἐν ᾧ τοῦ χαλκοῦ ἀνέρχεται εἰς 100.

Ἡ γλισχρότης αὐτοῦ (ὑπολογιζομένη ἐκ τῆς ἀντιστάσεως ἣν παρέχουσι μεταλλικὰ νήματα τῆς αὐτῆς διαμέτρου τοῦ αὐτοῦ μήκους, καὶ ὑπὸ τὴν αὐτὴν θερμοκρασίαν) καταφαίνεται ἐκ τοῦ ἑπομένου πίνακος·

Χάλυψ σφυρηλατηθεὶς ······	100
Σίδηρος σφυρηλατηθεὶς ······	88
Χάλυψ ἀναπυρωθεὶς ········	65
Σίδηρος ἀναπυρωθεὶς ········	42.

Ἡ ἐπίδρασις συνεχῶν πιέσεων, ἐντάσεων, ἀντιστροφῶν, αἱ παρατεταμέναι δονήσεις καὶ τιναγμοί, παραβλάπτουσι τὴν κατασκευὴν τοῦ σιδήρου ἀποκαθιστῶντες αὐτὴν κρυσταλλίνην καὶ συνεπῶς ἧττον γλίσχρον. Παράδειγμα τούτου παρέχουσιν ἡμῖν οἱ ἄξονες τῶν ἁμαξῶν, οἵτινες πολλάκις θραύονται ἄνευ προφανοῦς αἰτίας, ἐν ᾧ

1. Τῷ 1863 ἀνεκαλύφθη ἐν Λαπωνίᾳ ὄρος διασχιζόμενον ὑπὸ μαγνητικῆς φλεβὸς πολλῶν ὑποδεκαμέτρων πάχους· εἶναι δὲ τὸ πλουσιώτατον τῶν μέχρι τοῦδε γνωστῶν μεταλλείων μαγνήτου, καὶ ἀρκετὰς ποσότητας ἔχουσιν ἤδη ἐξορύξει ἐξ αὐτοῦ.

Digitized by Google

αἰτία τούτου εἶναι αἱ ἐπανειλημμέναι συγκρούσεις καὶ κλονισμοί.

Ἡ ἐπαφὴ μετάλλων εἰς ἀνώτατον βαθμὸν θετικῶς ἠλεκτρισμένων, οἷος ὁ ψευδάργυρος, κωλύει τὴν ὀξείδωσιν τοῦ σιδήρου, μικρὸν περὶ τὸ σημεῖον τῆς ἐπαφῆς.

—

Ἑνούμενος μετά τινων ὀργανικῶν στοιχείων ὁ σίδηρος ἀποτελεῖ τὸ σπουδαιότατον τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος μέρος, τὰ αἱματοσφαιρίδια. Ἐλαττουμένης τῆς ἀναλογίας αὐτῶν ἐν τῷ αἵματι, ἐπέρχεται διατάραξις τοῦ ὀργανισμοῦ, ἀπώλεια δυνάμεων καὶ μετὰ μικρὸν ἀσθένεια.

«Ἡ ὀργανικὴ ζωὴ θὰ ἦτο ἀδύνατος, ἐὰν αἱ τροφαὶ δὲ περιεῖχον σίδηρον», λέγει ὁ διάσημος χημικὸς Λείβιχ.

«Ὀλίγιστοι ἰατροί, λέγουσιν οἱ Τρουσσὼ καὶ Πιδού, δὲν ποιοῦνται χρῆσιν τοῦ σιδήρου, καὶ δὲν τάσσουσιν αὐτὸν, ἕνεκα τῶν ὠφελειῶν ἃς παρέχει, παρὰ τὴν κινίνην, τὸν ὑδράργυρον, τὸ ὄπιον, τὴν εὐθάλειαν (βελλαδόνα), κλπ.»

Ἄπειραι εἰσὶν αἱ σκευασίαι τοῦ σιδήρου, ὡς ἰαματικοῦ φαρμάκου· ῥινίσματα σιδήρου, σίδηρος ἀνακαμφθεὶς δι' ὑδρογόνου ἢ δι' ἠλεκτρισμοῦ, σίδηρος εἰς δελτάρια, τροχίσκοι (παστίλλιαι) σιδηροῦχοι, ἁπλοῖ, ἢ μετὰ σοκολάτας· χλωριοῦχος, βρωμιοῦχος, ἰωδιοῦχος ἐν σερικίῳ ἢ καταποτίοις θειικὸς φωσφορικὸς τρυγικὸς σίδηρος· σίδηρος μηλικός, ὀξικός, κιτρικός, πυροφωσφορικὸς κλπ. κλπ.

Ἡ μόνη ὅμως λογικὴ αὐτοῦ σκευασία εἶναι ὁ πρωτοχλωριοῦχος σίδηρος, διότι ὡς ἡ ἐπιστήμη ἀπέδειξεν, ὁ σίδηρος ὑφ' οἱανδήποτε μορφὴν καὶ ἂν λαμβάνηται, ὅπως ἐξομοιωθῇ ἐν τῷ ὀργανισμῷ ἀνάγκη πρῶτον διὰ τοῦ γαστρικοῦ χυμοῦ νὰ μεταβληθῇ εἰς πρωτοχλωριοῦχον. Ὀρθὸν λοιπὸν εἶναι νὰ μὴ ἐπιβαρύνηται ὁ ὀργανισμὸς τοῦ ἀσθενοῦς, ἀναγκαζόμενος νὰ ἐκτελέσῃ τὴν χημικὴν ταύτην ἀλλοίωσιν, ἀλλὰ νὰ δίδηται φάρμακον, οὗ ἡ ἐνέργεια ἄμεσος καὶ τελεσφόρος· τοιοῦτο δὲ εἶναι ὁ πρωτοχλωριοῦχος σίδηρος.

—

Τὰ κοιτάσματα τῶν τοῦ σιδήρου μεταλλευμάτων διαιροῦνται, κατὰ τὸν Γαλλικὸν νόμον, εἰς μεταλλεῖα καὶ εἰς ὀρυχεῖα· καὶ μεταλλεῖα μὲν εἰσὶ τὰ ἐν τῷ βάθει τῆς γῆς κείμενα, ὀρυχεῖα δὲ τὰ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν. Τὰ τελευταῖα θεωροῦνται ὡς ἰδιοκτησία τοῦ κατέχοντος, ἐν ᾧ τὰ ὑπὸ τὸ ἔδαφος μεταλλεῖα δὲν ἀνήκουσιν εἰς τοὺς ἰδιοκτήτας τοῦ ἐδάφους, ἀλλ' ἡ ἐπικαρπία αὐτῶν χορηγεῖται ὑπὸ τοῦ κράτους.

Διαιροῦνται δὲ τὰ μεταλλεύματα τοῦ σιδήρου εἰς ἕξ, τὰ κυριώτερα· εἶναι δὲ τὰ ἑξῆς·

Α'. *Σίδηρος ὑποξειδωμένος ὁ μαγνητικός.* Πυκνὰ στρώματα αὐτοῦ εὑρίσκονται ἐν Σουηδίᾳ, ἐν ταῖς Ἡνωμέναις πολιτείαις τῆς Ἀμερικῆς, ἐν Βώνῃ τῆς Ἀλγερίας, ἐν τοῖς Οὐραλίοις καὶ ἐν Σαρδηνίᾳ. Περιέχει 71 ἐπὶ τοῖς 100 σίδηρον. Εἶναι μετάλλευμα πλουσιώτατον, ὁ δὲ σίδηρος αὐτοῦ εἶναι καταλληλότατος πρὸς κατασκευὴν χάλυβος.

Β'. *Σίδηρος ὑπεροξειδωμένος ὁ ἄνυδρος.* Τὰ μεγάλα σιδηρωρυχεῖα τῆς Ἔλβας ἐξάγουσι μίαν μόνην τῶν ὑποδιαιρέσεων τοῦ εἴδους τούτου.

Γ'. *Σίδηρος ὑπεροξειδωμένος ὁ ὑδατικός.* Ἡ Γαλλία παράγει κυρίως δύο τῶν ὑποδιαιρέσεων αὐτοῦ.

Δ'. *Σίδηρος ἀνθρακικὸς ὁ σχιστός.* Εἶναι λευκὸς ἢ ξανθὸς, κιτρινωπὸς ἢ μελανόφαιος. Καταλληλότατος πρὸς ἄμεσον μεταβολὴν εἰς χάλυβα. Εὑρίσκεται ἐν Στυρίᾳ, ἐν Καρινθίᾳ, παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ῥήνου, ἐν Σαβαυδίᾳ καὶ ἐν Γαλλίᾳ.

Ε'. *Σίδηρος ἀνθρακικὸς ὁ λιθοειδής.* Εὑρίσκεται κυρίως παρὰ γαιανθρακούχοις τόποις σποραδικῶς καὶ εἰς λεπτὰ στρώματα. Τὰ σιδηρωρυχεῖα τῆς Ἀγγλίας μόνον τὸ εἶδος τοῦτο ἐξάγουσι, τὰ δὲ τῆς Γαλλίας ἐλαχίστην αὐτοῦ ποσότητα περιέχουσιν.

Ϛ'. *Σίδηρος πυριτικός.* Ἓν εἶδος μόνον αὐτοῦ ἐξάγεται ἐν τοῖς σιδηρωρυχείοις τοῦ Βαλαί.

Τὸ ποσὸν τῆς ἐτησίας παραγωγῆς τοῦ σιδήρου ἐν Εὐρώπῃ δεικνύει ὁ ἀκόλουθος πίναξ·

Ἀγγλία . . .	4000000	τόννους	χιλίων	χιλιογράμμων
Γαλλία . . .	1500000	»	»	»
Γερμανία . . .	750000	»	»	»
Βέλγιον . . .	600000	»	»	»
Ῥωσσία . . .	400000	»	»	»
Αὐστρία . . .	300000	»	»	»
Σουηδία . . .	300000	»	»	»
Ἱσπανία . . .	75000	»	»	»
Ἐν ὅλῳ	7925000	»	»	»

Ἤτοι ὀκτὼ περίπου δισεκατομμύρια τόννων, ὧν ὑπὲρ τὸ ἥμισυ παράγει ἡ Ἀγγλία.

Οἱ Παρίσιοι καταναλίσκουσιν ἐτησίως 50 ἑκατομμύρια χιλιογράμμων.

Ἀπὸ τριάκοντα ἤδη ἐτῶν μεγίστη χρῆσις ἤρξατο νὰ γίνηται τοῦ σιδήρου ἐν τῇ κατασκευῇ γεφυρῶν καὶ ὑδραγωγείων. Χάρις αὐτῷ συνετελέσθησαν τεράστια ἔργα, ἐν οἷς τὴν πρωτίστην μέχρι τινὸς κατεῖχε θέσιν ἡ σωληνοειδὴς γέφυρα τοῦ Κονγουαίη ἐν Ἀγγλίᾳ. Ἡ κατασκευὴ μείζονος καὶ στερεωτέρας γεφύρας ἐθεωρεῖτο ἀδύνατος· τὴν ἰδέαν ὅμως ταύτην ἀπέδειξεν ἀβάσιμον ἡ ἐσχάτως ἀποπερατωθεῖσα ἔτι ἀξιοθαυμαστοτέρα γέφυρα ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ἁγίου Λαυρεντίου ἐν Μονρεὰλ τοῦ Καναδᾶ. Ἡ γέφυρα αὕτη, σωληνωτὴ ἐπίσης καὶ καθ' ὁλοκληρίαν σιδηρᾶ, ἔχει μῆκος 2792 μέτρων, εἶναι δηλονότι μικρὸν βραχυτέρα τοῦ ἡμίσεος τῆς ἀπὸ Ἀθηνῶν εἰς Πειραιᾶ ὁδοῦ. Στηρίζεται ἐπὶ 24 στύλων ἐκ λίθων λελαξευμένων. Ἕκαστον τόξον ἔχει πλάτος 73 μέτρων καὶ 50 ὑφεκατομέτρων, τὸ δὲ μεσαῖον, ὅπερ ὑπάρχει 18 μέτρα τῶν ὑδάτων τοῦ ποταμοῦ ἐν πλημμύρᾳ, ἔχει πλάτος 100 μέτρων.

Digitized by Google

Τὸν σίδηρον ἐν πολλοῖς κλάδοις τῆς βιομηχανίας ἤρξατο ἀντικαθιστῶν ὁ χάλυψ. Τὴν τάσιν ταύτην ὑπέδειξεν ἤδη ἀπὸ τοῦ 1862 ὁ κ. Φρεμὺ ἐν ὑπομνήματι πρὸς τὴν ἐν Παρισίοις Ἀκαδημίαν τῶν ἐπιστημῶν.

«Ἡ βιομηχανία, ὁ πόλεμος, τὸ ναυτικὸν, ἔλεγε, τείνουσιν εἰς τὸν νὰ μεταχειρίζωνται τὸν χάλυβα, ἀντὶ τοῦ σιδήρου. Καὶ πράγματι ὁ χάλυψ δύναται νὰ χωνευθῇ, ὡς ὁ χυτὸς σίδηρος, καὶ νὰ σφυρηλατηθῇ ὡς ὁ μαλακός. Ἔχει μεγίστην γλισχρότητα, δύναται νὰ προσλάβῃ οἱονδήποτε σχῆμα, κάμπτεται εὐχερέστατα, καὶ ἐργάζεται μετ' εὐκολίας παρεχούσης πεποίθησιν εἰς τὰ ἐξ αὐτοῦ κατασκευασθέντα ἐργαλεῖα ἢ ὅπλα. Ὁ σίδηρος θραύεται ἐνίοτε, ἐν ᾧ χάρις εἰς τὴν γλισχρότητα αὐτοῦ ὁ χάλυψ οὐδέποτε θραύεται.» Ἐκ τῆς ἀντικαταστάσεως ταύτης ἀνεπτύχθη τεραστίως ἔκτοτε ἡ βιομηχανία τῆς κατασκευῆς μικρῶν γεωργικῶν ἢ βιομηχανικῶν ἐργαλείων. Ἰδίως δὲ τὰ μηχανικὰ ἐργαλεῖα, ὡς οἱ πρίονες, τὰ τρυπάνια, αἱ ῥυκάναι, οἱ τροχοὶ, αἱ στρογγύλαι κλπ., ἅτινα ἄλλοτε μόνον τὰ μεγάλα ἐργοστάσια ἠδύναντο νὰ προμηθευθῶσι διότι ὑπερόγκους ἀπῄτουν δαπάνας, εἰσὶν ἤδη ἐν χρήσει καὶ ἐν μικροῖς ἐργοστασίοις, καὶ ἐργάται ἁπλοῖ δύνανται κατ' οἶκον ἔτι νὰ ἐργασθῶσι δι' αὐτῶν. Ἡ στρατιωτικὴ ἐπιστήμη ἀντικατέστησε τὰ ὀρειχάλκινα πυροβόλα διὰ χαλυβδίνων· ἡ δὲ ναυτικὴ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐναυπήγησε πλοῖα τεθωρακωμένα διὰ σιδήρου, εἶτα διὰ χάλυβος, καὶ τέλος ἐναυπήγησε πλοῖα ὅλως ἐκ χάλυβος. Τὸ σκάφος καὶ τὸ περίβλημα τοῦ θωρηκτοῦ *Μερριμὰκ* ἦν κατεσκευασμένον ἐκ ῥάβδων σιδηρῶν συνηρμοσμένων καὶ συνδεδεμένων ἀλλήλαις, περικαλλωπισμένων δὲ διὰ χαλυβδίνων πλακῶν ἀρκετοῦ πάχους.

Συγχρόνως ὅμως ὁ Ἄρμστρογκ κατεσκεύαζε πυροβόλον πέντε μέτρων μήκους, ἕλκον δὲ δωδεκακισχίλια χιλιόγραμμα, οὗ αἱ χαλύβδιναι σφαῖραι, 300 χιλιογρ. βάρους, ἠδύνατο νὰ διατρυπήσωσιν οἱονδήποτε θωρηκτόν.

Ἡ ἐφεύρεσις τοῦ Ἄρμστρογκ ἐθεωρήθη θαυμασία καὶ ἀπαράμιλλος, ἀλλ' ὁ αὐτὸς μηχανικὸς μετὰ τέσσαρα μόλις ἔτη, τῷ 1866, κατεσκεύασεν ἕτερον πολλῷ τοῦ πρώτου ὑπέρτερον. Τὸ πυροβόλον ἐκεῖνο εἶχε μῆκος μὲν ἓξ μέτρων, πάχος 1 μ. καὶ 70 ὑφεκατομετρ., βάρος δὲ 40,823 χιλιογράμμων. Αἱ σφαῖραι αὐτοῦ εἶχον βάρος 500 χιλιογρ. καὶ περιφέρειαν 1 μ. καὶ 50 ὑφεκ. Διὰ τούτου ὡπλίσθη ὁ *Πουριτανὸς* ἐν τῷ λιμένι τῆς Νέας Ὑόρκης. Δι' ἑτέρου πυροβόλου τῶν αὐτῶν διαστάσεων ὡπλίσθη ὁ Dundorbery, τεράστιος θωρηκτὸς κριὸς, ἀγορασθεὶς ὑπὸ τῆς Πρωσσίας παρὰ τῆς Ἀμερικῆς ἀντὶ 8 ἑκατομμυρίων φράγκων.

Ἕκαστον τῶν πυροβόλων τούτων ἐχύθη διὰ μιᾶς καὶ οὐχὶ κατὰ διαλείμματα· τρεῖς κολοσσιαῖαι κάμινοι περιέλαβον ὁμοῦ 65,000 χιλιογρ. μετάλλου, ῥευστοποιηθέντος ἐντὸς ὀκτὼ ὡρῶν. Ἡ χοάνη ἐπληρώθη ἐντὸς 22 λεπτῶν.

Ἐδέησε δὲ νὰ παρέλθωσι δεκαπέντε ἡμέραι, ὅπως ὁ ὄγκος ἐκεῖνος ἀποψυγῇ ἀρκούντως, ὥστε νὰ καταστῇ δυνατὴ ἡ ἐκ τῆς χοάνης ἐξαγωγὴ αὐτοῦ.

Τῷ 1862 ἢ 1863 ἐχύθη ἐν Ἀγγλίᾳ κώδων χαλύβδινος ἕλκων μὲν 35,000 χιλιόγραμμα, ἔχων δὲ δύο μέτρων κενὸν πλάτος.

Ἐν γένει δὲ ἀπὸ τοῦ 1862 μέχρι τοῦ 1869 δὲν ἔλειψαν οἱ ἐφευρεταὶ ἐξολοθρευτικῶν μηχανῶν. Ἡ ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ κατανάλωσις σιδήρου καὶ χάλυβος εἶναι ἀνυπολόγιστος. Ἐνθυμούμεθα ἕνα τοιοῦτον ἐφευρέτην, φαντασθέντα πλοῖον, φέρον ἐν τῇ πρώρᾳ ἀπέραντον κυκλοτερῆ πρίονα κινούμενον μετὰ τοσαύτης περιστροφικῆς δυνάμεως, ὥστε ἠδύνατο νὰ διχοτομήσῃ πᾶν πλοῖον. Ἕτερος πάλιν ὑπέβαλεν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῶν ἐπιστημῶν ἀνακάλυψιν νέου εἴδους βαφῆς τοῦ χάλυβος· ἡ ἀνακάλυψις αὐτὴ ὡμοίαζέ πως πρὸς τὰς συνταγὰς τῶν ἰατροσοφίων, διότι ἡ κατασκευὴ τῆς βαφῆς ἐκείνης ἐχρειάζετο ἀποξέσματα κεράτων, σκόροδα, σάπωνα μέλανα κτλ. κτλ.

Ἐν Βίρμιγκαμ, τῇ κοιτίδι τῆς βιομηχανίας τῶν μεταλλίνων γραφίδων, ἀνεκαλύφθη τῷ 1864 *χάρτης γραφίματος* ἐκ σιδήρου πεπλατυσμένου. Ἡ εὐκαμψία τοῦ χάρτου τούτου ἦν τοιαύτη, ὥστε ἠδύνατο νὰ γίνῃ χρῆσις αὐτοῦ εἰς πάσας τὰς περιστάσεις, καθ' ἃς γίνεται χρῆσις τοῦ κοινοῦ χάρτου. Εἶχε δὲ καὶ τὸ πάχος τοῦ κοινοῦ χάρτου, ἤτοι πάχος ἑνὸς ὑφεκατομέτρου περιελάμβανεν 125 φύλλα.

Ὁ σίδηρος ὅμως εἶναι τοσοῦτον ἐλατὸς ὥστε ἐν Ἀμερικῇ κατώρθωσαν νὰ κατασκευάσωσι σιδηροῦν χάρτην ἔτι λεπτότερον, οὗ 300 φύλλα εἶχον πάχος ἑνὸς μόνον ὑφεκατομέτρου. Εἰσέτι ὅμως δὲν εὑρέθη ἡ πρακτικὴ χρησιμότης τῆς ἀνακαλύψεως ταύτης.

Πρὸ τούτου ἐν Ἀγγλίᾳ κατεσκεύασαν περιλαίμια, περιχειρίδας καὶ προστερνίδια ὑποκαμίσων ἐκ χάλυβος. Ἡ εὐκαμψία των ἦτό τι ἐξαίσιον. Ἦσαν κεχρωματισμένα διὰ λευκοῦ ἀνεξαλείπτου χρώματος, ὁσάκις δ' ἐκηλιδοῦντο ἤρκει νὰ τριβῶσιν ἐλαφρῶς διὰ λινοῦ ὑφάσματος βεβρεγμένου, ὅπως ἀνακτήσωσι τὴν ἀρχικὴν αὐτῶν λευκότητα.

Ἐκ τῶν ἀνακαλύψεων τῆς συγχρόνου βιομηχανίας ἀξιόλογος καὶ ὠφελιμωτάτη εἶναι ἡ τῶν μεταλλίνων γραφίδων. Ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία, δηλονότι ἡ Βίρμιγκαμ καὶ ἡ Βουλόνη ἡ ἐπιθαλασσία, παράγουσιν ἐτησίως 1 δισεκατομμύριον καὶ 728 ἑκατομμ. τῶν μικρῶν ἐκείνων χαλυβδίνων τεμαχίων.

Πᾶσαι αἱ μετάλλιναι γραφίδες κατασκευάζον-

Digitized by Google

ται ἐκ χυτοῦ χάλυβος τοῦ Σέφφειλδ, ἀρίστης ποιότητος. Καταναλίσκονται δὲ πρὸς κατασκευὴν αὐτῶν 1,500,000 χιλιογράμμων χάλυβος.

—

Ἀδύνατον εἶναι ν' ἀπαριθμήσωμεν τὰς διαφόρους τέχνας, αἵτινες ἀπαιτοῦσι σίδηρον, καὶ τὰ προϊόντα αὐτῶν. Καταλήγομεν λοιπὸν, ἀναφέροντες μόνον ἓν παράδειγμα καταδεικνύον τὴν ἐπιρροὴν, ἣν δύναται νὰ ἐξασκήσῃ ἐπί τινος τόπου ἡ ἐκμετάλλευσις πλουσίου μεταλλείου σιδήρου.

Τὸ Βάρροου-ἰν-Φάρνες, ἐν Ἀγγλίᾳ ἐν τῇ κομητείᾳ Λαγκέστερ, ἦτο μικρὸν χωρίον ἄγνωστον, καίτοι κατῳκημένον ἀπὸ τοῦ ΙΑ' αἰῶνος.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος αἰῶνος, τὸ Βάρροου ἐξήγαγε 12 χιλ. μετρικὰ καντάρια μεταλλεύματος αἱματίτου σιδήρου.[1] Τῷ 1850 ἡ ποσότης αὕτη ἦν ἑκατονταπλασία, ἤδη δὲ ἐξάγει ἐτησίως ὑπὲρ τὰ 10 ἑκατομμύρια μετρικῶν κανταρίων. Πρὸ τριάκοντα ἐτῶν τὸ χωρίον ἐκεῖνο εἶχεν 100 κατοίκους· σήμερον τὸ χωρίον εἶναι πόλις ἀριθμοῦσα 20,000 κατοίκων, ἔχουσα λιμένα εὐρύτατον, ἀπέραντα ναυπηγεῖα, ὑδραγωγεῖα, φωταέριον, σιδηρουργεῖα πρὸς κατασκευὴν σιδηρῶν ῥάβδων καὶ θωράκων πλοίων· ναυπηγεῖον ἰδιαίτερον πρὸς κατασκευὴν σιδηρῶν καὶ χαλυβδίνων πλοίων· πάντα ἑνὶ λόγῳ τὰ καθιστῶντα αὐτὴν σπουδαίαν ἐμπορικὴν πόλιν.

—

Ὁ ἐν Ἁμβούργῳ γνωστὸς διὰ τὰς περὶ τὴν νεοελληνικὴν φιλολογίαν καὶ γλῶσσαν συγγραφὰς αὐτοῦ καθηγητὴς κ. W. Wagner ἀπέστειλεν ἡμῖν μετάφρασιν ἑνὸς τῶν δοκιμίων τοῦ Βάκωνος, συνοδεύων αὐτὴν διὰ τῆς κατωτέρω, ἑλληνιστὶ γεγραμμένης, ἐπιστολῆς. Ἀσμένως δημοσιεύομεν τὴν μετάφρασιν ταύτην ἀπαραλλάκτως ὡς ἀπεστάλη ἡμῖν παρὰ τοῦ φιλέλληνος καθηγητοῦ. Σ. τ. Δ.

Ἐν Ἁμβούργῳ, τῇ 4 Ἰουνίου 1878.

Φίλε κύριε,

Ἀρρωστῶν καὶ μὴ ἔχων τί νὰ κάμω σπουδαιότερον, μετέφρασα δι' ὑμᾶς μίαν τῶν ὡραίων Essays τοῦ Φραγκ. Βάκωνος, καὶ σᾶς τὴν ἀποστέλλω ἵν' ἀναγνώσητε καὶ ἴδητε ποία εἶναι ἡ μετάφρασίς μου· καὶ ἂν δυστυχῶς ἦναι κακὴ καὶ μὴ σᾶς ἀρέσῃ, παρακαλῶ νὰ τὴν ἀπορρίψητε πρὸς τὰ ἄλλα στουπόχαρτα, τῶν ὁποίων πληθὺς πάντοτε ὑπάρχει ἐν τῷ γραφείῳ ἐκδότου περιοδικοῦ· ἐὰν δὲ καλῇ τύχῃ ἀρέσῃ ὑμῖν, παρακαλῶ νὰ τὴν δημοσιεύσητε ἐν τῇ Ἑστίᾳ, ὅταν μὴ ἔχητε ἄλλα καταλληλότερα διὰ τὸν σκοπόν σας!

Ἔρρωσθε, φίλε κύριε. Ὁ ὑμέτερος

W. Wagner.

ΤΙ ΩΦΕΛΟΥΣΙ ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΚΑΙ ΑΙ ΜΕΛΕΤΑΙ;

Αἱ περὶ τὰ γράμματα σπουδαὶ καὶ ἡ τῶν βιβλίων ἀνάγνωσις συντελοῦσι καὶ πρὸς τέρψιν, καὶ πρὸς καλλώπισμα τῶν λόγων, καὶ πρὸς βοήθειαν τοῦ πρακτικοῦ βίου. Καὶ καθόσον τέρψιν ἐμποιοῦσι, γίνεται τοῦτο μάλιστα ἐν ἐρημίᾳ καὶ ἀπραγμοσύνῃ· ὅτι δὲ εἶναι καλλώπισμα τῶν λόγων, ὁρῶμεν ὅταν οἱ ἄνθρωποι ὁμιλῶσιν εἴτε περὶ τῶν οἰκείων εἴτε περὶ δημοσίων καὶ ἱερῶν πραγμάτων· καὶ ὅτι βοηθοῦσιν εἰς τὸν πρακτικὸν βίον, ἐκ τούτου δῆλον καθίσταται, ὅτι οἱ τὰ σπουδαῖα βιβλία γνωρίζοντες ὅλα τὰ πράγματα σοφῶς καὶ καλῶς ἐμποροῦσι νὰ μεταχειρισθῶσι καὶ οἰκονομήσωσιν. Ἐννοεῖται γὰρ ὅτι οἱ τῶν πραγμάτων ἔμπειροι ἱκανοὶ εἶναι νὰ πράσσωσιν αὐτὰ καὶ νὰ κρίνωσι χωρὶς περὶ ἑκάστου· ἀλλ' ἡ γενικὴ κρίσις τῶν ὅλων καὶ ἡ εὕρεσις καὶ διάθεσις αὐτῶν ἀνήκουσιν εἰς ἐκείνους ὅσοι ἀκριβῶς ἐσπούδασαν τὴν ἐπιστήμην τοῦ πράγματος. Καίτοι τὸ νὰ περάσῃ τις ὅλον τὸν βίον του μὲ ἀνάγνωσιν καὶ μελέτην, μὲ φαίνεται ὅτι εἶναι εἶδός τι εὐπρόσωπον ἀργίας· τὸ δὲ νὰ μεταχειρίζηταί τις τὰς σπουδὰς ἐπὶ τὸ ἁπαλώτερον πρὸς μόνον καλλώπισμα, εἶναι ἐπίδειξις ἀναπόδεκτος· καὶ τὸ νὰ κρίνῃ τις παντελῶς ἐκ βιβλίων καὶ κατὰ τοὺς κανόνας τῆς τέχνης, δεικνύει ὅτι εἶναι ἄνθρωπος σχολαστικός· τὴν γὰρ φύσιν τελειοποιοῦσιν αἱ σπουδαὶ καὶ τὰ βιβλία· αὐταὶ δὲ αἱ σπουδαὶ τελειοποιοῦνται διὰ τῆς ἐμπειρίας· εἶναι γὰρ τὰ φυσικὰ προτερήματα ὅμοια ταῖς βοτάναις ταῖς ἑκουσίως ἀναφυομέναις, αἵτινες ἔχουσι χρείαν καλλιεργίας καὶ διορθόνονται διὰ τῆς τέχνης. Τὰ δ' αὖ γράμματα καὶ ἡ μελέτη αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν γενικὰ μόνον προσφέρουσι διδάγματα, ἅτινα πρέπει νὰ περιορίζωνται διὰ τῆς ἐμπειρίας. Οἱ πανοῦργοι καταφρονοῦσι τῶν βιβλίων, οἱ εὐήθεις καὶ ἀγράμματοι θαυμάζουσιν αὐτὰ ὑπὲρ τὸ δέον, οἱ δὲ σοφοὶ κάμνουσι χρῆσιν αὐτῶν ὅσον ἔνεστι· τὰ γὰρ γράμματα αὐτὰ δὲν διδάσκουσιν ἱκανῶς πῶς δεῖ μεταχειρίζεσθαι αὐτὰ, ἀλλ' εἶναι αὕτη σοφία τις καὶ ὑψηλότερόν τι πρᾶγμα ἔξωθεν προσγινόμενον καὶ προσεπικτώμενον διὰ παρατηρήσεως καὶ στοχασμοῦ. Δὲν πρέπει ν' ἀναγινώσκῃ τις τὰ βιβλία ἐπὶ τῷ σκοπῷ νὰ ἀντιφάσκῃ καὶ φιλονεικῇ πρὸς αὐτὰ, ἀλλ' οὔτε νὰ πιστεύῃ ἀναμφισβητήτως ὅσα εὕρῃ ἐν αὐτοῖς, οὔτε νὰ προσκτᾶται ὕλην ὁμιλίας καὶ διαλόγων· ὁ δὲ ἀληθὴς σκοπὸς εἶναι νὰ προσμανθάνωμεν καὶ νὰ ἐξετάζωμεν καὶ νὰ κρίνωμεν. Καὶ τῶν βιβλίων τὰ μὲν γευστέα μόνον, τὰ δὲ ἐξαντλητέα, ὀλίγα δὲ χωνευτέα καὶ μηρυκαστέα· ὅπερ εἶναι, τὰ μὲν ἀρκεῖ ν' ἀναγινώσκῃς κατὰ μέρος, ἄλλα ν' ἀναγινώσκῃς μὲν, ἀλλ' οὐ μετ' ἀκριβείας, καὶ ὀλίγα δέον ν' ἀναγινώσκωνται μετὰ προσοχῆς καὶ ἐπιμελείας. Ἔνια μὲν βιβλία δύνανται ν' ἀναγινώσκωνται δι' ἑτέρων ἐπιτομιζόντων αὐτὰ (ἀλλ' εἶναι ταῦτα μόνα τὰ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀδιάφορα καὶ ἡ ταπεινοτέρα τάξις τῶν βιβλίων), καθόλου δὲ εἰπεῖν, βιβλία διϋλισμένα ὁμοιάζουσι νερὰ διϋλισμένα, τὰ ὁποῖα εἶναι πρᾶγμα ἐπιπόλαιον καὶ ἀνούσιον. Ἡ πολλὴ ἀνάγνωσις ἄνδρα ποιεῖ πλήρη γνώσεων καὶ εὐπορίαν ἔχοντα ἰδεῶν· αἱ δὲ συζητήσεις καὶ ὁμιλίαι ποιοῦσιν ἄνδρα ἐπιτήδειον, ἕτοιμον καὶ πρόχειρον· ἡ διὰ γραφῆς μελέτη καὶ ἡ συναγωγὴ σημειώσεων τὰ ἀνεγνωσμένα ἐγχαράσσει τῇ μνήμῃ καὶ διατηρεῖ. Ὅθεν ὁ μὴ γράφων τίπο-

1. Μετάλλευμα σιδήρου μελανόφαιον ἢ ἐρυθρὸν, σκληρότατον. Χρησιμεύει πρὸς κατασκευὴν στιλβώτρων, περιέχει δὲ σίδηρον 70 ἐπὶ τοῖς 100.

Digitized by Google

τε πρέπει νὰ ἔχῃ καλὴν μνήμην· ὁ δὲ μὴ ἐξασκῶν ἑαυτὸν δι' ὁμιλιῶν καὶ συνεντεύξεων, χρείαν ἔχει νοὸς ἐπιτηδείου καὶ προχείρου· ὁ δὲ μὴ πολλὰ ἀναγινώσκων ταύτην μόνην ἔχει προσφυγὴν νὰ προσποιῆται ἐπιστήμην ὧν ἀγνοεῖ. Ἡ τῆς ἱστορίας μελέτη καὶ ἀνάγνωσις τοὺς ἀνθρώπους ποιεῖ πρακτικούς, ἡ τῶν ποιητῶν ἀστείους, ἡ τῶν μαθηματικῶν σπουδὴ ἀγχίνοιαν προσφέρει· ἡ τῆς φυσικῆς φιλοσοφίας κρίσεως καὶ νουνεχίας, ἡ δὲ τῆς ἠθικῆς βαρύτητος καὶ σεμνότητος αἰτία καθίσταται· ἡ δ' αὖ διαλεκτικὴ καὶ ῥητορικὴ ἄνδρα κάμνει πρὸς μάχην καὶ ἔριδας ἐπιτήδειον. Καὶ καλῶς εἴρηται ὑπ' ἀρχαίου τινός, ὅτι αἱ σπουδαὶ μεταβάλλονται εἰς ἤθη· καὶ τῷ ὄντι δὲν εἶναι καμμία δυσκολία τοῦ νοὸς ἥτις δὲν δύναται νὰ μὴ εὐκολυνθῇ διὰ σπουδῶν ἐπιτηδείων, καθὼς καὶ αἱ σωματικαὶ ἀρρωστίαι ἰατρεύονται δι' ἀσκήσεων ἐπιτηδείων, π. χ. σφαιρισμὸς εἶναι καλὸς διὰ τὰ νεφρά, τὸ τοξεύειν διὰ τοὺς πνεύμονας καὶ τὸ στῆθος, τὸ περιπατεῖν σχολαίως διὰ τὴν γαστέρα, τὸ ἱππεύειν διὰ τὴν κεφαλήν, καὶ ἄλλα ὡσαύτως. Ἑπομένως οὖν ὁ νοῦν ἔχων ἄστατον καὶ περιπλανώμενον, ἂς σπουδάσῃ τὰ μαθηματικά· ἐν γὰρ ταῖς γεωμετρικαῖς ἀποδείξεσιν ὅταν πλανᾶται ὁ νοῦς του κἂν ὀλίγον, ἀνάγκη νὰ ἄρξηται ἐκ νέου· ὁ δὲ νοῦν ἔχων μὴ δυνάμενον νὰ εὐκρινήσῃ ἢ νὰ διαιρέσῃ τοὺς ὅρους τῶν ἰδεῶν, ἂς σπουδάσῃ τοὺς σχολαστικοὺς φιλοσόφους, οὕστινας ηὑρίσκομεν ὅτι εἶναι κυμινοκόποι· ὁ δὲ μὴ πρόχειρον ἔχων μνήμην καὶ ἄλλα πρὸς ἄλλα πράγματα ἀπορῶν νὰ συνάγῃ πρὸς ἀπόδειξιν καὶ διαφώτισιν, ἂς σπουδάσῃ τὰ εἰς τὸ δίκαιον καὶ τοὺς νόμους ἀνήκοντα. Καὶ τοιουτοτρόπως ἑκάστη ἔλλειψις τῆς ἐννοίας μὲ ἰδίαν τινὰ συνταγὴν ἐμπορεῖ νὰ θεραπευθῇ.

—

Μετεφράσθη ἡ προηγουμένη μικρὰ μέν, ἀλλ' ἐμβριθὴς καὶ στοχαστικὴ διατριβὴ ἐκ τῶν Essays τοῦ κλεινοῦ φιλοσόφου Φραγκίσκου Βάκωνος, ὃς κοινῶς καλεῖται πατὴρ τῆς νεωτέρας φιλοσοφίας. Ἀπηύθυνε δὲ αὐτὰς πρὸς τὸν δοῦκα τῆς Βουκιγγαμίας, τὸν γνωστὸν εὐνοούμενον Ἰακώβου Α', βασιλέως τῆς Μεγάλης Βρεττανίας, λέγων ὅτι ἡ τῶν μικρῶν τούτων διατριβῶν ὕλη ἅπτεται τῶν καρδιῶν καὶ τῶν ἀσχολιῶν τοῦ βίου. Εὕρηται ἡ περὶ σπουδῶν διατριβὴ ὑπ' ἀριθμῷ 50 ἐν τῇ ἀγγλικῇ ἐκδόσει τῇ ὑπὸ A. Wright 1862 γενομένῃ, καὶ ὑπ' ἀριθμῷ 48 ἐν τῇ λατινικῇ μεταφράσει τῇ ἐν Λουγδούνῳ 1641 τετυπωμένῃ· ἀναφερομένης δὲ καὶ ταύτης εἰς αὐτὸν τὸν Βάκωνα, χρείαν ἐκάμαμεν αὐτῆς μεταφράζοντες τὸ διὰ τὸ βραχὺ τῆς λέξεως ἐνίοτε δυσερμήνευτον ἀγγλικὸν πρωτότυπον.

W. Wagner.

Ἀπωλεσθεῖσα περιουσία ἀνακτᾶται διὰ μακρᾶς φιλεργίας· βλάβη τῆς ὑγείας διορθοῦται διὰ σωφροσύνης καὶ ἐγκρατείας· λησμονηθεῖσαι γνώσεις ἀνακτῶνται διὰ μελέτης· ψυχρανθεῖσα φιλία θερμαίνεται διὰ συγγνώμης. Ἀλλὰ τίς ποτε ἀνελογίσθη τὰς ματαίως θυσιαζομένας ὥρας;

ΝΕΑ ΛΕΞΙΣ

Ἐν ταῖς ἀμερικανικαῖς ἐφημερίσι γίνεται χρῆσις πρό τινος χρόνου εἰδικοῦ τινος ὅρου, τοῦ ὅρου câblegramme, καλωδιόγραμμα, πρὸς δήλωσιν τῶν διὰ τοῦ ἐν τῷ ὠκεανῷ ὑποβρυχίου καλωδίου μεταβιβαζομένων εἰς Εὐρώπην τηλεγραφημάτων· ἡ δὲ λέξις télégramme, τηλέγραμμα, ἔμεινε πρὸς δήλωσιν τῶν μεταβιβαζομένων διὰ τῶν εναερίων τῆς ξηρᾶς γραμμῶν.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ λόγος περὶ τούτου σημειοῦμεν ὅτι ἡ λέξις télégramme ἐπλάσθη ὑπό τινος Ἀμερικανοῦ Μ. Ε. Π. Σμὶθ ἐκ τῆς πόλεως Ῥόσεστερ (τῶν Ἡνωμένων πολιτειῶν). Ἡ ἐφημερὶς Albany Evening journal ὡς πρὸς τοῦτο περιεῖχε τὰ ἑξῆς ἐν τῷ φύλλῳ τῆς 6 Ἀπριλίου 1852· «Φίλος τις ἐπιθυμεῖ ν' ἀναγγείλωμεν ὅτι ἀπετόλμησε νὰ δημιουργήσῃ νέον ὅρον καὶ εἰσαγάγῃ εἰς τὴν γλῶσσαν. Σκοπὸς δὲ τῆς νεολογίας ταύτης τῆς προτεινομένης εἶναι ἡ ἀποφυγὴ δύο λέξεων ὅπου ἀρκεῖ μία καὶ μόνη. Ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος λέξις εἶναι télégramme (τηλέγραμμα) ἀντὶ τῶν λέξεων dépêche télégraphique (τηλεγραφικὴ εἴδησις).»

Ἐν τούτοις τινὲς ἐκ τῶν ἀγαπώντων ἐν χρόνοις τοιούτοις νὰ λογομαχῶσι περὶ λέξεων, παρετήρησαν ὅτι ὁ σχηματισμὸς τῆς νέας λέξεως δὲν ἐγένετο κατὰ τοὺς κανόνας τῆς τέχνης, καὶ ὅτι ὀρθότερον θὰ ἦτο ἐὰν ἐλέγετο télégraphème τηλεγράφημα. Οὐχ ἧττον ἡ λέξις τηλέγραμμα, ἥτις ἀνταπεκρίνετο εἰς ἀνάγκην ἐπείγουσαν, ἐξεσφενδονίσθη εἰς τὸν κόσμον, διατρέξασα τὴν ὁδόν της μετὰ ταχύτητος ἀστραπῆς, τί λέγομεν; μετὰ ταχύτητος τηλεγράφου.

Οἱ Ἕλληνες ὅμως δὲν ἀπεδέχθησαν τὸν ὅρον τοῦτον· οἱ δημοσιογράφοι αὐτῶν μεταχειρίζονται τὸν ὅρον *τηλεγράφημα*.

[Journal des voyages]. *

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

*** Ἡ εὐφυΐα δὲν προφυλάσσει πάντοτε ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ γελοίου, ἐνῷ μετρία τις δόσις κρίσεως ἀρκεῖ πρὸς τοῦτο. Τοῦτο παρακινεῖ ἡμᾶς νὰ πιστεύσωμεν ὅτι ἡ φιλοκαλία εἶνε ἀποτέλεσμα τῆς κρίσεως μᾶλλον ἢ τῆς εὐφυΐας.

*** Ἡ συκοφαντία ὁμοιάζει τὴν φλόγα τὴν μαυρίζουσαν ὅσα ἀδυνατεῖ νὰ καύσῃ. (Ἰνδικὴ παροιμία).

*** Τὸ στάσιμον ὕδωρ σήπεται καὶ μόνον τὸ ῥέον εἶνε διαυγές. (Ἀραβικὸν λόγιον).

*** Μία δίκη γεννᾷ ἑκατόν. Κάλλιον κακὸς συμβιβασμὸς ἢ καλὴ ἀπόφασις. (Ἰσπανικὴ παροιμία).

ΑΘΗΝΗΣΙ — ΤΥΠΟΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ, ΟΔΟΣ ΠΑΤΗΣΙΩΝ, 14.

Digitized by Google

ΕΣΤΙΑ

ΤΟΜΟΣ ΕΚΤΟΣ

1878

[ΙΟΥΛΙΟΣ — ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ]

FOREIGN
BODL: LIBR.
PERIODICALS

ΤΙΜΑΤΑΙ ΦΡ. 6. — ΔΕΔΕΜ. ΦΡ. 8.

ΑΘΗΝΗΣΙ

Γραφεῖον τῆς Ἑστίας: Ὁδὸς Σταδίου, 6

1878

Digitized by Google

Digitized by Google

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ἀνατροφή, ἐκπαίδευσις.

Ἀναγνώσεως (περὶ) 474, (περὶ τῆς γεγωνυίᾳ τῇ φωνῇ) 703. Βιβλίον (τὸ πρῶτον τυπωθὲν ὑπὸ τοῦ Γούτεμβεργ) 591. Γραφῆς (μάθημα) 504. Ἐργάσιμοι ὧραι τῶν μαθητῶν 832. Ἐργασία (οἱ Σουλτάνοι καὶ ἡ) 575. Περιοδικὰ (τουρκικὰ συγγράμματα) 816. Τυπογραφεῖον (τὸ πρῶτον συσταθὲν ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι) καὶ ἡ πρώτη ἐκδοθεῖσα ἑλληνικὴ ἐφημερὶς 575.

Ἀρχαιολογικά.

Ἀδριανοῦ (Ὄρος) 649. Ἀθῆναι καὶ Φλωρεντία 652. Κύνες (οἱ) παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι 479. Μουσικὴ (ἡ) κλίμαξ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι 672. Πομπηΐας (τὸ θέατρον τῆς) 592. Σωκράτους (περὶ τῆς οἰκίας τοῦ) 638. Τέττιξ (ὁ) παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι 508. Τηλεγραφικὴ μέθοδος τῶν ἀρχαίων 604.

Βιογραφίαι.

Βάμβας (Νεόφυτος) 545. Βασιλικὴ (Κυρὰ) τῶν Ἰωαννίνων 657. Βερλιὸζ (Ἕκτωρ) 493. Δυπανλοῦ (ἀρχιεπίσκοπος) 702. Κοκκινάκης (Κωνσταντῖνος) 609. Κούμας (Κ. Μ.) 577. Μπεναρδάκης (Δημήτριος) 817. Μπότασης (Γκίκας) 529, (Παναγιώτης) 513. Νικολόπουλος (Κωνσταντῖνος) 593. Νοταρᾶς (Πανοῦτζος) 625. Χαρβούρης (Μαρῖνος) 496.

Γεωργικά, βιομηχανικά, ἐμπορικά, δημόσια ἔργα.

Ἀδαμαντωρυχεῖα τῆς Ἀφρικῆς 636. Ἀτμοῦ (δύναμις τοῦ) 528. Γαιάνθρακας (χῶραι παράγουσαι) 800. Εὐκάλυπτοι ἐν Ἀλγερίᾳ 476. Εὐκαλύπτων (ὁδηγίαι πρὸς σπορὰν τῶν) 736. Ζαχάρινοι (Φάουστ καὶ Μαργαρίτα) 704. Θέρμανσις οἰκιῶν δι' ἀτμοῦ 528. Ἱπποστασίων (περὶ τῶν ἐν Λονδίνῳ) Middle-Park, 688. Ἱστορία τῶν μετάλλων: Ὁ χρυσὸς 427. Καπνοῦ (μονοπώλιον τοῦ) ἐν Γαλλίᾳ 672. Καταστροφὴ (φοβερὰ) ἀτμοπλοίου 672. Κρούπ (ἐργοστάσια) 671. Μηχαναὶ (μικραὶ) ἐν τῇ Παρισινῇ Ἐκθέσει τοῦ 1878, 637. Ξύλου (περὶ τοῦ ῥοδίνου) 783. Οἶνοι (καμπανῖται) 541, (Μαδέρας) 768. Παγκοσμίῳ ἐκθέσει τῶν Παρισίων (περὶ τῆς διανομῆς τῶν βραβείων ἐν τῇ) 735. Πτηνὰ ἐν Ἑλλάδι 528. Σιτηρῶν (ὁ βασιλεὺς τῶν) 592. Σιτοδεία ἐν τῇ Σινικῇ 656. Σκιάδιον πρὸς χρῆσιν τῶν ἵππων 671. Σταφιδοπαραγωγὴ (ἐτησία παγκόσμιος) 688. Στηθοδέσμων (ἐτησία κατασκευὴ) ἐν Γαλλίᾳ 688. Φαρμακευτικὰ προϊόντα Σινικῆς ἐν τῇ Παγκοσμίῳ ἐκθέσει τῶν Παρισίων 670. Χάρτου (διεθνὴς ἔκθεσις) ἐν Βερολίνῳ 688. Χελιδόνων (ἐκδίκησις) 688. Χηνῶν (τρόπως συλλήψεως ἀγρίων) ἐν Δόρσετ 688. Ὡρολόγια (σύστημα δι' οὗ κινοῦνται πολλὰ ταὐτοχρόνως) δι' ἑνὸς καὶ μόνου γνώμονος 735. Ὡρολόγιον (μυστηριῶδες) 464. Ὡρολογοποιΐα 477.

Γεωγραφία καὶ περιηγήσεις.

Ἀθήναις (ἡ πρώτη θερμάστρα καὶ τὸ πρῶτον κάρρον ἐν) 542. Ἀσιατικοῦ (νέον σχέδιον) σιδηροδρόμου 800. Ἀφγανιστὰν (ὁ Ἐμίρης τοῦ) 799. Βέμπ (ὁ πλοίαρχος) 670. Βεσούβιον (σιδηρόδρομος περὶ τὸν) 688. Ζούμποβιτς (ὁ ὑπολοχαγὸς) 783. Κετίγνη (τέσσαρες ἡμέραι ἐν) 533. Λονδίνου (ἔκτασις) 448. Μεσολογγίῳ (ἐπίσκεψις ἄγγλου πλοιάρχου ἐν) ἐν ἔτει 1823, 733. Μίσκολτς (καταστροφὴ τῆς ἐν Οὐγγαρίᾳ πόλεως) 688. Σιὰμ (περίεργος τελετὴ ἐν) 768. Σιβηρίαν (μετάβασις εἰς) διὰ θαλάσσης 688. Στάνλεϋ (περὶ τοῦ συγγράμματος τοῦ) περὶ Ἀφρικῆς 640.

Ἐπιστημονικά.

Ἀὴρ (ὁ περιβάλλων ἡμᾶς) 557. Ἀνθέων (περίεργοι παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν) 704. Δαλτονισμοῦ (περὶ) 799. Ἐφευρέσεις (περίεργοι) 636, 800. Ζώων (περὶ τῆς μητρικῆς ἀγάπης τῶν) 538. Θερμοκρασίαι (τίνες αἱ ὑφίσταται) αἱ παρατηρηθεῖσαι ἐν Ἀθήναις 602. Κεραυνοῦ (παράδοξον ἀποτέλεσμα) 671. Μαγνήτου (ἐφαρμογὴ τοῦ) εἰς τὴν χειρουργικὴν 720. Μεγαλόφωνον (τὸ) 607. Μέσον δι' οὗ ἐμποδίζεται ἡ σῆψις τῶν νεκρῶν ζωϊκῶν σωμάτων 640. Ὀστῶν (βάρος) τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν ζώων 672. Πλοίων (ἐπικάρτωσις) 623. Πτηνὰ (τὰ) ἐν καιρῷ χολέρας 606. Τέρας διπλοῦν 815. Τηλεφώνου (πειράματα) 671. Χλωροφορμίου (περὶ τοῦ ὕπνου διὰ τοῦ) 667. Φαινομένου (ἐξήγησις περιέργου) 752. Φωνογράφου (περὶ) 460, 746.

Ἤθη καὶ ἔθιμα.

Ἰνδοὶ στρατιῶται 448. Καλτσοδέτης (ὁ) 767. Καφενεῖα (ὁ καφὲς καὶ τὰ) παρὰ τοῖς Ὀθωμανοῖς 605. Κουάκεροι 654. Ὄργια τοῦ λαοῦ ἐν Λονδίνῳ 783. Πώγωνος (ἱστορία τοῦ) 731. Τούρκων (διαφοραὶ) καὶ Εὐρωπαίων 749.

Καλλιτεχνία.

Ἀκαδημίας (ἡ αἴθουσα τῶν συνεδριάσεων τῆς ἐν Ἀθήναις Σιναίας) 686. Γραφικὴ (Ἑλληνικὴ) 652. Μουσεῖον (τὸ) Βίρτζ ἐν Βρυξέλλαις 522. Πινακοθήκη (ἡ) τοῦ ἐν Ἀθήναις Σχολείου τῶν τεχνῶν 447.

Κοινωνικά, πολιτειακά, στατιστική.

Ἀναλώματα τῆς Ῥωσσίας κατὰ τὸν τελευταῖον Ῥωσσοτουρκικὸν πόλεμον 607. Βιβλία (τὰ ἐκδοθέντα) ἐν Γαλλίᾳ, ἐν ἔτει 1877, 448. Βιβλίων (εἰσαγωγὴ καὶ ἐξαγωγὴ) ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τὸ α΄ ἑξάμηνον τοῦ 1878, 688. Βουρκόλακες ἐν Νάξῳ 511. Γαιάνθρακας (χῶραι παράγουσαι τοὺς) 800. Γαλλίδες φέρουσαι τὸν σταυρὸν τοῦ Λεγεῶνος τῆς Τιμῆς 655. Γάμος ἑκατοντούτιδος 735. Γῆς (πόσοι ἔζησαν ἐπὶ τῆς) ἀπὸ τῆς δημιουργίας αὐτῆς 816. Γραφογνῶσται τῶν ταχυδρομείων 815. Γυναικῶν (ἀναλογία) ἐπὶ 1000 ἀνδρῶν 671. Ἐκφωνουμένων (ἀριθμὸς) λόγων ἐτησίως ἐν Ἑλλάδι 685. Ἕλληνες Πάππαι 432. Ἐνταφίασις (ἡ δι' ἀποτεφρώσεως) 783. Ἐπαγγέλματα (παράξενα) ἐν Παρισίοις 796. Ἐπιστολῶν (ἀναλογία) κατ' ἄτομον 832. Ἐφημερίδες (Ἀμερικανικαὶ) 640, (ἐκδιδόμεναι ἐν Μεγάλῃ Βρεττανίᾳ) 687. Ἐφημερίδος (περίεργος ἀγγελία) 720. Ζακχάρεως (κατανάλωσις) ἐν Γαλλίᾳ 527. Καπνοῦ (ἡ κατὰ μέσον ὅρον κατανάλωσις) ὑφ' ἑνὸς ἀνθρώπου

Digitized by Google

ἐν τοῖς διαφόροις ἔθνεσι 720. Κῆπος (ὁ) τοῦ κλαυθμῶνος 462. Μακροβιότης (περίεργος) 543. Νομισμάτων (περὶ τῶν ἑλληνικῶν χαλκῶν) τῶν κοπέντων ἐπὶ Ὄθωνος 478. Παγκόσμιον ἔκθεσιν τῶν Παρισίων (ξένοι ἐπισκεφθέντες τὴν) 783. Πληθυσμὸς τῆς γῆς 671. Πληθυσμοῦ (κίνησις) διὰ τοῦ σιδηροδρόμου μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς 637. Προϋπολογισμὸς μεγάλων πόλεων 668. Πτωχοὶ ἐν Εὐρώπῃ 432. Στόμαχος τῶν Παρισίων 528. Τελετὴ περίεργος 768. Τοπικαὶ ἀλλοιώσεις προκύψασαι ἐκ τῆς Βερολινείου συνθήκης 543. Τυφλῶν (σύνοδος) 815. Φόροι κυνῶν ἐν Ἀγγλίᾳ 432. Φρενοβλαβεῖς ἐν Εὐρώπῃ 607.

Πρακτικαὶ γνώσεις.

Ἀναλυτικαί τινες μέθοδοι ἐφαρμοζόμεναι ἐν ταῖς τέχναις καὶ τῷ καθ' ἡμέραν βίῳ 448, 464, 480, 496, 528. Γάλα (πῶς διακρίνεται τὸ νοθευμένον) 592. Γεωμήλων (τρόπος τῆς διατηρήσεως τῶν) 704. Κέντημα (πῶς θεραπεύεται τὸ) μελίσσης ἢ σφιγκὸς 720. Κουλουρίων (εὔκολος τρόπος κατασκευῆς) 848. Ὄρνιθα (πῶς δύναταί τις νὰ διακρίνῃ ἐκ πρώτης ὄψεως τὴν νέαν) ἀπὸ τῆς γραίας 800. Ὀνύχων (καθαριότης τῶν) 608. Πλύσιν (ἁπλοῦν καὶ ὀλιγοδάπανον μέσον πρὸς) λερῶν ἐνδυμάτων 784. Σάπωνος (πῶς δοκιμάζεται ἡ ποιότης τοῦ εὐόσμου) 816. Σιδηροδρόμων (συμβουλαὶ πρὸς τοὺς ταξειδεύοντας διὰ) 656. Σταφυλῶν (διατήρησις) 640. Τυροῦ (περὶ) 832. Φιάλαι (ποῖαι) καλλιτερεύουσι τὸν οἶνον 688. Ὦτα (εἶνε καλὸν νὰ τρυπῶνται τὰ) τῶν κορασίων ; 672.

Ὑγιεινή·

Ἀτμοσφαίρας (περὶ τῆς) τῶν καφενείων 624. Βοῶν (περὶ τῆς ἀσθενείας τῶν) 816. Κλαυθμῶν (περὶ τῆς ὠφελείας τῶν) 640. Λυσσώντων (περὶ τῶν) κυνῶν 544. Οἰκιῶν (μέσα δι' ὧν ἐπιτυγχάνεται τὸ ὑγιεινὸν τῶν) 560, 576, 592, 608. Ὕπνου (περὶ) 783. Χιονιστρῶν (θεραπεία) 768.

Φιλολογία, ἠθολογία, φιλοσοφία.

Ἀθῆναι (αἱ ἀρχαῖαι) 432. Ἀλήθειαι 432, 448, 463, 480, 496, 512, 527, 543, 560, 576, 591, 607, 624, 640, 655, 670, 687, 704, 720, 735, 752, 768. 782, 799, 815, 831. Ἀλῆς Τεπελενλῆς καὶ Κάρολος Νάπιερ 435. Ἄνδρες (οἱ μεγάλοι), ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ τύχη 559. Ἁπλότητος (περὶ τῆς ἐπικρατούσης κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους) παρὰ τοῖς ἡγεμόσι τῆς Ἑλλάδος 512. Αὐτόχειρ (ὁ) τῆς σήμερον 689. Βασιλεὺς (ὁ) τῆς Βαυαρίας ἐν τῷ θεάτρῳ 607. Βέμπ (ὁ πλοίαρχος) 670. Βίσμαρκ (χαρακτηρισμὸς τοῦ) 634. Βοναπάρτου (ἐν ἔγγραφον τοῦ) 737. Γαριβάλδης (ὁ) καὶ τὸ ἀρνίον 574. Δε-λα-Ῥοσφουκὼ (γνῶμαι καὶ σκέψεις ἠθικαὶ τοῦ δουκὸς 637, 655, 669, 687, 703, 720, 735, 750, 768, 782, 798, 814, 831. Ἐγκρατείας (περὶ) 465. Εἰλικρινείας (περὶ) 586. Εὐθυμίας (περὶ) 618. Θεμιστοκλέους (χαρακτηρισμὸς τοῦ) 801. Καποδιστρίου (χαρακτηρισμὸς τοῦ) 417. Καθήκοντος (περὶ) 586. Καραϊσκάκη (διαθήκη), (τελευταῖαι στιγμαὶ τοῦ) 753, (χαρακτηρισμὸς τοῦ) 754. Κοκκινάκη (μία ἐπιστολὴ τοῦ) 609. Κύπρου (περὶ) 705. Μασσαλίας (Ἑλληνικὴ ἀποικία) 635. Ὄθωνος (χαρακτηρισμὸς τοῦ βασιλέως) 433. Οἰκογενείας (περὶ) 481. Οἰκονόμου (μία ἐπιστολὴ Κ.) τοῦ ἐξ Οἰκονόμων 561. Ὁμηρικῶν (παραφράσεις) ἐπῶν 554. Πίθηκος (εὐφυὴς) 543. Πρὲλ (μία ἐπιστολὴ τοῦ φιλέλληνος Βλαδιμήρου Βρυνὲ δὲ) 465. Σημαίας (τὸ ἐπεισόδιον τῆς) 732. Ὑψηλάντου (χαρακτηρισμὸς Δημητρίου) 497, Ὑψηλαντῶν (γενεαλογία τῶν) 497. Ὑψηλοὶ λόγοι 542. Φεβὰλ (μία ἐπιστολὴ τοῦ Παύλου) 814. Φίλοι (οἱ τρεῖς ἀξιόλογοι) 640. Φυλακὴ (μία) ἐν Κωνσταντινουπόλει 498. Χεὶρ (ἡ) 780. Χωρία ταξειδεύοντα 512. Ψυχῆς (περὶ ἀθανασίας τῆς) 530.

ΑΝΕΚΔΟΤΑ

Ἀνέκδοτα (διάφορα) 543, 592, 623, 624, 669, 687, 704, 720, 735, 750, 768, 782, 799, 814, 831. Ἀπόφασις (περίεργος) δημοτικῆς ἀρχῆς 688. Βασιλίσσης Βικτωρίας 591, Βήκονσφιλδ 448, 656, Γλάδστωνος 800, Δουβὰλ 745, Ἐκδίκησις (ἀμερικανική) 832, Θεοδοσίου τοῦ Γ' 756, Καρλίνη 448, Κολοκοτρώνη (γέρο) 495, Οὐγκὼ (Βίκτωρος) 590, Σύη (Εὐγενίου) 544 [ἀνέκδοτον].

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΜΥΘΙΣΤΟΡΙΑΙ

Δύσμορφος (ὁ) 419, 442, 449, 470, 488, 498, 514. Ἐπέτειος (μία) ἐν Λονδίνῳ 548. Κερδαίνονται (πῶς) ἑκατομμύρια 475. Μονομαχία ἐν ἀεροστάτῳ 430. Μουσικὸς (ὁ) τοῦ Σεβάλμπαχ 589. Ὀδύσσεια δραπέτου σκύλου 572. Ὄλιβερ Τουΐστ 561, 578, 593, 610, 627, 641, 658, 674, 691, 711, 721, 737, 756, 769, 785, 802, 817, 833. Χρησμὸς (ὁ) τῆς ἀθιγγανίδος 456.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΚΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ ΠΕΡΙΕΡΓΑ

Écrire comme un Ange (πόθεν ἡ γαλλικὴ ἔκφρασις) 495. Ἑλληνικὸν τὸ ἐν Μόσχᾳ πρῶτον καφενεῖον 767. Παράσιτος (πόθεν ἡ λέξις) 651. Περονίων (ἱστορία τῶν) 799.

ΠΟΙΗΣΙΣ

Ἀζὼρ (ὁ) 831. Δημοτικὴ ἀνθολογία : Ὁ καταδικασμὸς τσῆ Κρήτης 479. Διακονιάρης (ὁ) 576. Διάκος (Ἀθανάσιος) 673. Ἑξάστιχον (ἐν) 560. Καλογιάννος (ὁ) 751. Κρητικὸν δίστιχον 496. Συναναστροφὴ (ἡ καλὴ) 543. Φιλάργυρος (ὁ) 669.

Πανομοιότυπα γραφῆς

Ἀμαλίας (βασιλίσσης) 449. Βάμβα (Νεοφύτου) 545. Βαρβάκη (Ἰωάννου) 785. Βασιλικῆς (Κυρᾶς) τῶν Ἰωαννίνων 657. Βοναπάρτου 737. Γενναδίου (Γεωργίου) 705. Γκούρα (Ἰωάννου) 481. Διάκου (Ἀθανασίου) 673. Καπλάνη (Ζώη) 721. Καποδιστρίου 417. Καραϊσκάκη (Γεωργίου) 753. Κοκκινάκη (Κωνσταντίνου) 609. Κούμα (Κ. Μ.) 577. Μπεναρδάκη (Δημητρίου) 817. Μπότσαρη (Γκίκα) 529, (Παναγιώτου) 513. Νικολοπούλου (Κωνσταντίνου) 593. Νοταρᾶ (Πανούτζου) 625. Ὄθωνος (βασιλέως) 433. Οἰκονόμου (Κωνσταντίνου) τοῦ ἐξ Οἰκονόμων 561. Πρὲλ (φιλέλληνος Βλαδιμίρου Βρυνὲ δὲ) 465. Τομπάζη (Ἐμμανουὴλ) 769. Ὑψηλάντου (Δημητρίου) 497.

Σφραγῖδες

Ἀστυνομίας Αἰτωλίας, ἐν ἔτει 1824, 689. Ἐφορίας Σπάρτης, ἐν ἔτει 1826, 801. Χαρτοσήμου (ἑλληνικοῦ) ἐν ἔτει 1824, 641.

Digitized by Google

'Αριθ. 131 - Λεπτὰ εἴκοσι.

ΕΤΟΣ Γ'.

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Ἕκτος — Συνδρομὴ ἐτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20.—Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶνε ἐτήσιαι—Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὁδὸς Σταδίου, 6. — 2 Ἰουλίου 1878

ΠΑΝΟΜΟΙΟΤΥΠΟΝ ΤΗΣ ΥΠΟΓΡΑΦΗΣ ΤΟΥ

ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΟΥ

Ὁ ἑπόμενος χαρακτηρισμὸς τοῦ ἐξόχου Ἕλληνος πολιτευτοῦ ἐλήφθη ἐκ τῆς δημοσιευθείσης ἐν τῇ «Ὥρᾳ» μεταφράσεως ἀποσπασμάτων τινῶν τῆς πέρυσιν ἐκδοθείσης σπουδαίας δημοσιεύσεως Dépêches inédites du Chevalier de Gentz aux Hospodars de Valachie pour servir à l'histoire de la politique européenne (1813—1828), publiées par le comte Prokesch Osten, fils.

Ὁ ἱππότης Gentz ὑπῆρξεν ἓν τῶν δραστικωτέρων προσώπων τῆς εὐρωπαϊκῆς πολιτικῆς ἐπὶ τῆς πρώτης γαλλικῆς δημοκρατίας καὶ αὐτοκρατορίας, διατελῶν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς Αὐστρίας. Ὁ ἱππότης Gentz ὑπῆρξε μέχρι τέλους τῆς ζωῆς αὐτοῦ ὁ συντάκτης σχεδὸν ὅλων τῶν ἐκ τοῦ γραφείου τοῦ πρίγκιπος Μετερνὶχ ἐξελθόντων σπουδαίων ἐγγράφων καὶ ὑπομνημάτων. Σ. τ. Δ.

[1816]

Ὁ κόμης Καποδίστριας ἐγεννήθη ἐν Κερκύρᾳ τῷ 1776 ἢ 1777. Διατρίψας ὀλίγα ἔτη ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Παδόβας πρὸς ἐκμάθησιν τῆς ἰατρικῆς, ἣν μετῆλθεν ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ, ἐγκατέλειπε τὸ στάδιον τοῦτο καὶ μετέβη εἰς Βιένναν, ἔνθα διὰ τοῦ εὐειδοῦς προσώπου του, διὰ τῆς εὐφυΐας του, διὰ τῆς κοσμίας αὐτοῦ συμπεριφορᾶς καὶ τῆς μεγίστης μετριοφροσύνης καὶ πρᾳότητος, ἐφείλκυσε τὴν εὔνοιαν πολλῶν καί τινων ὑπαλλήλων τῆς ρωσικῆς πρεσβείας. Ὁ κ. *Anstedt*, νομίζω, ὢν τότε γραμματεὺς τῆς ἐν Βιέννῃ ρωσικῆς πρεσβείας, παρεκίνησεν αὐτὸν νὰ μεταβῇ εἰς Πετρούπολιν, ὅπου ἔτυχεν ἀρίστης ὑποδοχῆς παρά τε τῇ αὐλῇ καὶ παρὰ διαφόροις ἐπισήμοις προσώποις, πρὸς δὲ καὶ τῆς ἰδιαιτέρας προστασίας τοῦ κ. *Novosilzoff*, οὗ τὴν γνώμην εἶχε περὶ πολλοῦ ὁ αὐτοκράτωρ. Λαβὼν ὑπηρεσίαν ἐν Ῥωσίᾳ ἐξεπλήρωσε διαφόρους διπλωματικὰς ἀποστολὰς ἀσημάντους, μέχρις οὗ, περὶ τὰ τέλη τοῦ 1813, κατώρθωσε νὰ διακριθῇ ἔν τινι ἀποστολῇ σπουδαίᾳ. Ὁ κόμης Νεσσελρὸδ προέτεινε τῷ αὐτοκράτορι Ἀλεξάνδρῳ ν' ἀποστείλῃ τὸν Καποδίστριαν εἰς Ἑλβετίαν, τῆς ὁποίας τὸ περὶ τοῦ συντάγματος καὶ τῆς οὐδετερότητος ζήτημα μεγάλας διήγειρε τότε συζητήσεις μεταξὺ τῶν συμμάχων. Ὁ Καποδίστριας τοσαύτην ἀπέδειξε φρόνησιν καὶ δεξιότητα, ὥστε ἐντὸς μικροῦ προσεκτήσατο τὴν ἀγάπην ἁπάντων τῶν κομμάτων· ὁ δὲ αὐτοκράτωρ γοητευθεὶς ὑπὸ τῶν ἐκθέσεών του, διώρισεν αὐτὸν πρέσβυν ἐν Ζυρίχῃ. Ἐν τῇ θέσει ταύτῃ ἔμεινε μέχρι τοῦ Ὀκτωβρίου τοῦ 1814, ὅτε ὁ αὐτοκράτωρ μετεκαλέσατο αὐτὸν εἰς Βιένναν, ἵνα ἐργασθῇ ἐν τῷ γραφείῳ αὐτοῦ. Αὕτη ὑπῆρξεν ἡ ἀρχὴ τῆς τύχης του. Ὁ αὐτοκράτωρ εἶχε ψυχρανθῆ πρὸ καιροῦ πρὸς τὸν κόμητα Νεσσελρὸδ, διότι ἐνόμιζεν αὐτὸν φίλον τῆς Αὐσρίας καὶ μάλιστα τοῦ πρίγκιπος Μετερνίχ· εἶχε δ' ἐντελῶς ἀπομακρύνει τὸν *Anstedt*, ἀναγνωρίζων μὲν τὴν ἱκανότητα αὐτοῦ, ἀλλ' ἀποστρεφόμενος τὴν ἀκριτομυθίαν καὶ τὰς κακολογίας καὶ τὰς λοιδορίας αὐτοῦ. Τὸν κόμητα Ῥαζουμόφσκην καὶ τὸν κόμητα Στάκελβεργ ἐθεώρει ὁ αὐτοκράτωρ ὡς παλαιὰς διπλωματικὰς μηχανὰς μὴ δυναμένας ν' ἀκολουθήσωσι τὴν πορείαν του, καταστάσας δὲ ὀχληράς. Ὁ Καποδίστριας λοιπὸν ἔμεινε μόνος κύριος τοῦ πεδίου τῆς μάχης καὶ ἔγινεν ἐντὸς ὀλίγου ὁ προσφιλὴς γραμματεύς, ὁ μυστικὸς σύμβουλος καὶ ὁ φίλος σχεδὸν τοῦ αὐτοκράτορος. Ἡ ἄκρα αὐτοῦ ἀφιλοκέρδεια περί τε τὰς θέσεις καὶ τὰ χρήματα, ἡ ἀφελὴς καὶ σώφρων διαγωγή του καὶ ἡ μεγίστη εἰλικρίνεια συνδυαζομένη ἐπιτηδείως μετ' ἄκρας ὑποταγῆς, ἐπαγίουν καὶ ηὔξανον ὁσημέραι τὴν ἐπιρροήν του.

Ὁ αὐτοκράτωρ εἶχε συνδιαλεχθῇ μετ' αὐτοῦ περὶ τῆς μελλούσης τύχης τῶν Ἰονίων νήσων· ὢν δέ ποτε λίαν εὐχαριστημένος δι' ἄλλην

Digitized by Google

τινα ὑπηρεσίαν, ἣν προσήνεγκεν αὐτῷ ὁ Καποδίστριας, τῷ εἶπε περαίνων τοιαύτην ὁμιλίαν «ὅτι ἀνατίθεται ἐντελῶς εἰς αὐτὸν τὴν ὑπόθεσιν ταύτην, ὅτι δωρεῖται αὐτὴν αὐτῷ». Σπανίως λαμπρότερον δῶρον ἐδόθη ὑπὸ ἄνακτος εἰς ἰδιώτην ἀγαπῶντα περιπαθῶς τὴν ἑαυτοῦ πατρίδα.

Κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχήν, ἤτοι περὶ τὰ τέλη τοῦ Ἀπριλίου 1815, ἡ ὑπόθεσις τῶν Ἰονίων νήσων δὲν εἶχεν εἰσέτι συζητηθῆ ἐν τῷ συνεδρίῳ, ἀλλ' ὅμως ἦτο γνωστὸν ὅτι αἱ ὁδηγίαι τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Ἀγγλίας ἀπέβλεπον εἰς τὰ ἑξῆς· 1) εἰς τὸ ν' ἀσφαλίσωσι τὴν ἐκτέλεσιν τῶν περὶ ἐλευθέρου πολιτεύματος ὑποσχέσεων τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως πρὸς τοὺς κατοίκους τῶν Ἰονίων νήσων· 2) εἰς τὸ νὰ προσφέρωσιν, ἐπὶ τῷ ὅρῳ τούτῳ, τὴν προστασίαν τῶν νήσων τούτων εἰς τὴν Αὐστρίαν.

Ὁ κόμης Καποδίστριας πεποιθώς, ὅτι ἐκ πασῶν τῶν δυνάμεων ἡ Ἀγγλία ἠδύνατο νὰ ὠφελήσῃ μᾶλλον τὴν πατρίδα του διά τε τῶν φιλελευθέρων αὐτῆς ἰδεῶν καὶ διὰ τῆς ἐμπορικῆς αὐτῆς ἰσχύος, ἐπεθύμει ἀνέκαθεν ν' ἀνατεθῆ εἰς αὐτὴν ἡ τύχη τῆς Ἑπτανήσου. Ἀλλὰ (τοῦτο δὲ ἀποδεικνύει τὴν ἄκραν αὐτοῦ τιμιότητα) δὲν ἐλησμόνησεν ὅτι ὑπηρέτει τὴν Ῥωσίαν, οὐδ' ὅτι ὤφειλεν ἐν τῇ διαπραγματεύσει ταύτῃ νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὸ συμφέρον τῆς Εὐρώπης ἁπάσης. Βλέπων τὰς γιγαντιαίας προόδους τῆς τῶν ἄγγλων ναυτικῆς δυνάμεως καὶ ἐννοῶν ὁποῖοι ἠδύναντο νὰ προκύψωσιν ἐκ ταύτης κίνδυνοι διὰ τὰ κράτη τῆς ἠπείρου ἐν ἄλλοις καιροῖς καὶ ἐν ἄλλαις περιστάσεσι, κατεσίγασε τοὺς προσωπικοὺς αὐτοῦ πόθους καὶ ἤρξατο τῶν πρὸς τὴν Αὐστρίαν διαπραγματεύσεων.

Ὀλίγαι συνδιασκέψεις μετὰ τοῦ πρίγκιπος Μετερνὶχ ἔπεισαν τὸν Καποδίστριαν ὅτι τὸ σχέδιον τοῦ νὰ τεθῆ ἡ Ἑπτάνησος ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Ῥωσίας ἦτο ἀκατόρθωτον. Ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας, ἐχθρὸς ὢν τῶν συνταγματικῶν ἰδεῶν καὶ τῶν συνταγματικῶν τύπων, ὅσον ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος εἶνε φίλος αὐτῶν, δὲν ἤθελε νὰ δεχθῆ κατ' οὐδένα τρόπον τὸν προκαταρκτικὸν ὅρον, ἐφ' οὗ ἐπέμενον ἐκ συμφώνου ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Ῥωσία. Συγκατετίθετο δὲ μόνον νὰ παραχωρήσῃ προνόμιά τινα, τὰ ὁποῖα οἱ ἄλλοι ἐθεώρουν ὡς πολὺ κατώτερα τῶν ἀπαιτήσεων αὐτῶν. Παρῃτήσαν λοιπὸν τὴν διαπραγμάτευσιν καὶ ἐπειδὴ οἱ ἐν τῷ συνεδρίῳ ἀντιπρόσωποι τῆς Ἀγγλίας δὲν εἶχον ἐντολὴν ν' ἀρχίσωσιν ἑτέραν, ἀνέβαλον τὴν ὑπόθεσιν, ὅπως συζητηθῆ χωριστὰ μετὰ τὸ πέρας τοῦ συνεδρίου.

Μετὰ τὴν σύντομον τοῦ 1815 ἐκστρατείαν, οἱ βασιλεῖς συνῆλθον ἐκ νέου ἐν Παρισίοις. Ἡ ἐπιρροὴ τοῦ κόμητος Καποδιστρίου ηὔξησεν ἔτι ἐπαισθητῶς. Τινὲς ἐνόμισαν ἐπὶ στιγμήν, ὅτι ἀντεστάθμιζεν αὐτὴν ἡ ἐπιρροὴ τοῦ στρατηγοῦ *Pozzo di Borgo*, πρεσβευτοῦ τῆς Ῥωσίας ἐν Παρισίοις, πρὸς ὃν ὁ αὐτοκράτωρ εἶχεν ἐπιδείξει προφανῆ προτίμησιν κατὰ διαφόρους ἐποχάς, ἰδίως δὲ κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς τελευταίας αὐτοῦ ἐν Παρισίοις διαμονῆς. Ἀλλ' ἕνεκα τοῦ ὁρμητικοῦ καὶ βιαίου αὐτοῦ χαρακτῆρος, ὁ *Pozzo di Borgo* δὲν ἠδύνατο ν' ἀποκτήσῃ εὔνοιαν διαρκῆ. Ὁ αὐτοκράτωρ χωρὶς νὰ ἐκφράσῃ δυσμένειαν, ἀπεμάκρυνεν αὐτὸν κατ' ὀλίγον καὶ ἔπαυσε νὰ τὸν συμβουλεύηται. Τὸν κόμητα Νεσσελρὸδ διετήρει εἰς τὴν θέσιν του ἀρχαῖόν τι μόνον αἴσθημα ἀγάπης, ὅπερ ἐνέπνευσεν εἰς τὸν αὐτοκράτορα ἡ ἀγαθότης καὶ ἡ πρᾳότης τοῦ χαρακτῆρός του, πρὸς δὲ καὶ ἡ πιστὴ φιλία τοῦ κόμητος Καποδιστρίου, ὅστις ὀφείλων αὐτῷ ἐν μέρει τὴν προαγωγήν του, δὲν ἔπαυεν ὑπερασπίζων αὐτὸν παρὰ τῷ αὐτοκράτορι. Ὁ πρίγκηψ Ῥαζουμόφσκης ἦτο ἄσημος ἐν Παρισίοις ὡς ἐν Βιέννῃ. Ὁ Καποδίστριας λοιπὸν ἐξετέλεσε τὴν κυριωτέραν ἐργασίαν. Ὁ αὐτοκράτωρ διώρισεν αὐτὸν Γραμματέα τῆς ἐπικρατείας καὶ ἀναχωρῶν ἐκ Παρισίων μετὰ τοῦ Νεσσελρὸδ τῷ ἀνέθεσεν ἀποκλειστικῶς τὴν διεύθυνσιν τῆς διαπραγματεύσεως καὶ πασῶν τῶν μεγάλων ὑποθέσεων.

Ἐπανερχόμενος τότε μετὰ τοῦ λόρδου *Castlereagh* εἰς τὸ ζήτημα τῶν Ἰονίων νήσων, ἔπεισεν ἐντὸς ὀλίγου τὸν ὑπουργὸν τοῦτον ν' ἀσπασθῆ ἐντελῶς τὴν γνώμην του. Ἀρνηθείσης τῆς Αὐστρίας πάντα προκαταρκτικὸν ὅρον, ἡ Ἀγγλία ἐθεώρησεν ἑαυτὴν ἐλευθέραν νὰ διαπραγματευθῆ μετὰ τοῦ Καποδιστρίου. Οἱ ὅροι συνεφωνήθησαν πρῶτον μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ λόρδου *Castlereagh*, μετὰ ταῦτα δὲ τὸ σχέδιον τῆς συνθήκης ἐπαρουσιάσθη εἰς τὴν ὑπουργικὴν συνδιάσκεψιν. Ὁ πρίγκιψ Μετερνὶχ, μὴ δυνάμενος ν' ἀντιτάξῃ οὐδὲν εἰς συμβιβασμόν, εἰς ὃν ἦσαν σύμφωνοι ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Ῥωσία, ἠρκέσθη εἰς τὸ νὰ ζητήσῃ τροπολογίας τινὰς εἰς τὸ πρῶτον ἄρθρον καὶ εἰς τὸ ἄρθρον τὸ ἀφορῶν εἰς τὸ ἐμπόριον· γενομένων δὲ δεκτῶν τῶν τροπολογιῶν τούτων, ὑπεγράφη ἡ συνθήκη. Αὐτὸς δὲ ὁ κόμης Καποδίστριας ἐπρότεινε νὰ προτρέψωσι τὴν Πύλην νὰ συναινέσῃ εἰς τὰ προσυμφωνηθέντα.

Πολλοὶ ἀπέδωκαν αὐτῷ ἐν τῇ διαπραγματεύσει κρυφίους σκοπούς, οἵους συνέλαβον ἐνίοτε τινὲς τῶν συμπολιτῶν του κατὰ τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους. Καὶ ἂν πραγματικῶς εἶχε τοιαύτας ἰδέας, τίς δύναται νὰ κατηγορήσῃ αὐτὸν ἐπὶ τούτῳ ; Ὡς Ῥῶσος, ὡς Ἕλλην, ὡς Κερκυραῖος, οὐδὲν εἶχε καθῆκον πρὸς τὴν Πύλην, ἧς τὰ συμφέροντα οὐδεμίαν ἠδύναντο νὰ ἐμπνεύσωσιν αὐτῷ μέριμναν. Ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα εἶνε ψευδές, ψευδέστατον. Εἶδον καὶ ἀνέγνωσα ὁλόκληρον τὴν ἀλληλογραφίαν αὐτοῦ μετὰ τοῦ λόρδου *Castlereagh* περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης· οὐδὲν μὲ διέφυγεν ἔγγραφον· οὐδὲν δ' αὐτῶν περιέχει τὸν

Digitized by Google

ἐλάχιστον ὑπαινιγμὸν σχετικῶς πρὸς τὴν Πύλην. Ὁ Καποδίστριας ἐπρότεινεν ἀληθῶς καὶ ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἐδέχθη τὴν ἵδρυσιν ἐθνικοῦ πανεπιστημίου ἐν Ἰθάκῃ. Ἀλλὰ τὸ σχέδιον τοῦτο, μόνον ἐλατήριον εἶχε τὴν δικαίαν ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν πρόοδον τῆς πατρίδος του καὶ οὐδὲν ἔχει κοινὸν πρὸς τὰ κενόδοξα σχέδια τὰ τοσάκις δικαίως ταράξαντα τὴν τουρκικὴν κυβέρνησιν.

*
* *

[1820]

Ὁ Καποδίστριας, καίτοι ἔχων ἄπειρον πνεῦμα, ἀρχὰς σεβαστὰς καὶ ἄκραν ἀρετήν, ἐνέπεσεν εἰς τὴν ὀλεθρίαν πλάνην τοῦ νὰ νομίζῃ ὅτι τὰ δύο ἀντίθετα συστήματα, ὧν ἡ πάλη παρήγαγεν ὅλα τῆς ἐποχῆς τὰ κακά, δύνανται φαντασιωδῶς πως νὰ συνδυασθῶσι καὶ ὅτι ἡ διατήρησις τῆς τάξεως δύναται νὰ συμβιβασθῇ μετὰ τῆς ὑπεροχῆς τῶν φιλελευθέρων ἰδεῶν.

Ὁ Καποδίστριας εἶνε τίμιος καὶ εὐαίσθητος, ἀλλ' ὑπόκειται εἰς τὰς ἀδυναμίας, τὰς ὁποίας γεννῶσι συνήθως τὰ μακροχρόνια σωματικὰ πάθη. Εἶνε εὐερέθιστος καὶ φιλύποπτος, βλέπει δὲ τὴν κακὴν τῶν πραγμάτων ὄψιν καὶ εἶνε σκυθρωπὸς μέχρι μισανθρωπίας. Δὲν ἀγαπᾷ τὸ ἀνακτοβούλιον τῆς Βιέννης, ἔτι δὲ ὀλιγώτερον τὸν πρίγκιπα Μετερνίχ· δὲν ἀγαπᾷ οὐδὲ τὴν Πρωσσίαν. Κατὰ τὴν τελευταίαν αὐτοῦ ἐν Λονδίνῳ διαμονήν, συνεφιλιώθη κατά τι μετὰ τῶν ἄλλων ὑπουργῶν, τοὺς ὁποίους ἀπεστρέφετο ἐν Aix-la-Chapelle, ἀλλὰ περὶ ἐλαχίστου ποιεῖται τοὺς πολιτικοὺς τῆς Γαλλίας ἄνδρας. Τέλος, καίτοι οὐδενὸς ἐπιθυμεῖ τὸ κακὸν (διότι οὐδέποτε εἰσεχώρησεν εἰς τὴν ψυχήν του τὸ μῖσος), εὑρίσκεται εἰς ἀντίθεσιν πρὸς πάντας.

Καὶ δὲν ἔχει μὲν ὑπέρμετρον φιλοδοξίαν, ἀλλὰ τοσοῦτον ἐσυνείθισεν εἰς τὸ νὰ λαμβάνῃ διακεκριμένον μέρος εἰς τὰς πρωτίστας ὑποθέσεις καὶ εἰς τὸ νὰ τὸν συμβουλεύωνται περὶ πάντων τῶν μεγάλων ζητημάτων, ὥστε ἐπείσθη ὅτι οὐδὲν δύναται νὰ συμβῇ τὸ σπουδαῖον ἐν Εὐρώπῃ ἄνευ τῆς συνεργείας του.

*
* *

[1823]

Κατὰ τὸ 1821 ὁ Καποδίστριας ἤθελε τὸν πόλεμον ἢ τοὐλάχιστον ἐπεθύμει νὰ γίνωσιν ἰσχυραὶ κατὰ τῆς Πύλης ἐπιδείξεις πρὸς βοήθειαν τῶν Ἑλλήνων. Καὶ δὲν λέγω μέν, ὅτι ὑπεκίνησε τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν, ἀλλ' ἐνόμισεν ὅτι ἀφοῦ ἅπαξ ἐξερράγη, δὲν ἠδύνατο ν' ἀπαρνηθῇ αὐτήν.

Ὁ αὐτοκράτωρ οὔτε συνεμερίζετο οὔτε ἠδύνατο νὰ συμμερισθῇ τὴν τοιαύτην σκέψιν, διότι ἀπεστρέφετο μὲν ἐν γένει τὰς ἐπαναστάσεις, εἶχε δὲ ἀναθεματίσει τὴν Ἑλληνικὴν ἅμα μαθὼν αὐτὴν ἐν Λαϋβάχῃ. Ἀλλ' οἱ τὸν πόλεμον ἐπιθυμοῦντες κατώρθωσαν νὰ πείσωσι τὸν αὐτοκράτορα, ὅτι ἡ τιμὴ αὐτοῦ διεκινδύνευεν ἐν τῇ ὑποθέσει ταύτῃ καὶ ὅτι ἡ Ὀθωμανικὴ κυβέρνησις περιφρονήσασα τὰς συμβουλὰς καὶ τὰς παραστάσεις αὐτοῦ, ὤφειλε νὰ ἱκανοποιήσῃ αὐτόν. Ἡ κατ' ἀρχὰς μὲν ἀπερίσκεπτος, μετὰ ταῦτα δὲ περιπαθὴς καὶ ἐπὶ τέλους δολία καὶ ἀφόρητος διαγωγὴ τοῦ Στρόγονοφ, πρεσβευτοῦ τῆς Ῥωσίας ἐν Κωνσταντινουπόλει μέχρι τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1821, διηυκόλυνε τὴν μετ' ὀλίγους μῆνας ἐπελθοῦσαν ῥῆξιν.

Ὁ αὐτοκράτωρ, περιπλεχθεὶς εἰς πολιτικήν, ἣν ἐνδομύχως ἀπεδοκίμαζε διὰ πολλοὺς λόγους καὶ ἣν ἐπεθύμει νὰ παραιτήσῃ ὅσον τάχιστα διὰ τρόπου ἐντίμου, εἰσήκουσε, καλῇ τύχῃ, τὴν εἰρηνικὴν τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Ἀγγλίας γλῶσσαν. Ὁ Μετερνίχ, ἔχων τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν ἀνακτοβουλίων τῆς Πρωσσίας, τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἀγγλίας (ἐνόσῳ τοῦτο διευθύνετο ὑπὸ τοῦ λόρδου *Londonderry*), ἔλαβεν ἐντολὴν νὰ διαφωτίσῃ τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον, νὰ ἐνισχύσῃ τὰς καλὰς αὐτοῦ διαθέσεις καὶ νὰ πολεμήσῃ πάντας τοὺς ἐργαζομένους ὅπως φέρωσιν αὐτὸν εἰς σφαλερὰν θέσιν. Αὕτη ὑπῆρξεν ἀναντιρρήτως ἡ μεγίστη ὑπηρεσία, ἣν προσήνεγκε τῇ Εὐρώπῃ ὁ ὑπουργὸς οὗτος. Ὁ αὐτοκράτωρ κατενόησεν, ἐντὸς μικροῦ, ὅτι αἱ συμβουλαὶ τῆς Αὐστρίας ἦσαν ἄρισται καὶ ὅτι μόναι συνεβιβάζοντο μετὰ τῶν ἀρχῶν αὐτοῦ καὶ μετὰ τῆς ἀληθοῦς δόξης καὶ τῶν ἀληθινῶν συμφερόντων αὐτοῦ. Ἀπέστειλε λοιπὸν δὶς τὸν κ. *Tatischeff* εἰς Βιένναν ἵνα συνεννοηθῇ μετὰ τῆς αὐλῆς περὶ τῶν ληπτέων μέτρων, ὅπως διαλύσωσι τὰς πρὸς τὴν Πύλην περιπλοκάς· ἀπέπεμψε δὲ τὸν Καποδίστριαν καταστάντα ὀχληρὸν ὡς ἐκ τῆς ἀφοσιώσεώς του πρὸς σύστημα, ὅπερ οὐδὲ νὰ ἐκτελέσῃ κἂν ἐγίνωσκε, καὶ ἄφησεν εἰς τὴν Αὐστρίαν τὴν διεύθυνσιν τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀρξαμένων διαπραγματεύσεων.

Ο ΔΥΣΜΟΡΦΟΣ

Un Dieu descend toujours pour dénouer le drame;
Toujours la Providence y veille, et nous proclame
Cette justice occulte et ce divin ressort
Qui fait jouer le temps et gouverne le sort.

LAMARTINE.

I

[Ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ, ὑπὸ * Κ.]

Νεαρὸς εἰσέτι ἐσχετίσθην κατὰ πρῶτον μετὰ τῆς οἰκογενείας τοῦ μαρκησίου Βρανδῶνος. Εἶχον ἤδη πρὸ ὀλίγου μόλις χρόνου φθάσει εἰς Καρστόνην, ὅπου εἶχον ἀποκατασταθῆ ὡς ἰατρός.

Ἡ μικρὰ πόλις Καρστόνη ὤφειλεν ἰδίως τὴν ὕπαρξίν της εἰς τὴν γειτονίαν τοῦ πύργου τοῦ Βρανδῶνος, τοῦ ὁποίου τὸ θαυμάσιον δάσος τὴν περιέβαλλε σχεδὸν καθ' ὁλοκληρίαν. Ἡ κυριωτέρα αὐτῆς ὁδός, ἀτενίζουσα τὰς ὑψηλοτέρας κορυφὰς τοῦ πύργου, ἐφαίνετο χρησιμεύουσα ὡς δίοδος εἰς τὸ ἀπέραντον τιμαριωτικὸν οἰκοδό-

Digitized by Google

μημα, ἀπὸ αἰώνων ἤδη κατοικούμενον ὑπὸ τῆς εὐγενοῦς ταύτης οἰκογενείας.

Ὁ πύργος τοῦ Βρανδῶνος, ὡς ἅπαντα τὰ ἀρχαῖα φρούρια, ᾠκοδομημένος ἐπὶ τῆς κορυφῆς ἀποκρήμνου λόφου, ἐδέσποζε τῆς πόλεως καὶ τῶν περιχώρων αὐτῆς. Ἀπὸ ἀμνημονεύτων χρόνων ἅπας ὁ τόπος ἐξηρτᾶτο ὑλικῶς καὶ ἠθικῶς ἀπὸ τοῦ μεγάλου βαρόνου τοῦ φρουρίου, τὸν ὁποῖον οἱ κάτοικοι ἐν περιφερείᾳ εἴκοσι λευγῶν εἶχον θεωρήσει ἀείποτε ὡς τὸν ἀπόλυτον αὐτῶν ἄρχοντα, εὐτελῆ δούλων ὑποταγὴν παρέχοντες εἰς τὰς πρὸς αὐτὸν σχέσεις των καὶ φιλόστοργον πειθαρχίαν παιδίων.

Σήμερον ἐν τούτοις τὰ πράγματα εἶχον μεταβληθῆ καθ' ὁλοκληρίαν. Εἰ καὶ κατὰ τὴν πειθαρχίαν καὶ τὴν δουλοπρέπειαν οἱ χωρικοὶ ἠδύναντο ἀκόμη νὰ συναγωνισθῶσι μετὰ τῶν προγόνων των, ἀλλ' αἱ ἐξωτερικαὶ ἐκδηλώσεις τῶν αἰσθημάτων τούτων δὲν εἶχον διατηρήσει ἀναμφιβόλως τὸν αὐτὸν χαρακτῆρα, ἐν αὐτῷ δὲ τῷ πύργῳ αἱ ἀναπαύσεις καὶ αἱ λεπτολογίαι τῆς νεωτέρας πολυτελείας ἐμίγνυντο παραδόξως πρὸς τὴν αὐστηρὰν ἐξωτερικὴν ἄποψιν καὶ τὴν μεγαλοπρεπῆ καὶ μελαγχολικὴν λαμπρότητα τῆς ἀρχαίας αὐτοῦ ἀρχιτεκτονικῆς. Οἱ ὑπερμεγέθεις καὶ σκυθρωποὶ πύργοι περιεβάλλοντο ἤδη ὑπὸ ἀλσῶν καὶ συστάδων ἀνθέων, ὑπὸ κομψῶν λειμώνων. Τὰ παράθυρα, ἀληθεῖς πολεμίστραι περιεστεφανωμέναι ὑπὸ ἰσχυρῶν λίθων, εἶχον ἀντικατασταθῆ εἴς τινα μέρη ὑπὸ πλατειῶν δικλίδων κατὰ τὸν νεώτερον συρμόν. Τὰ δὲ πέριξ τοῦ πύργου προχώματα, χρήσιμα ἄλλοτε πρὸς τὴν ὑπεράσπισιν αὐτοῦ καὶ τὴν ἀσφάλειαν, μετεβλήθησαν διὰ τοῦ χρόνου, παρουσιάζοντα σήμερον τὴν κομψοτάτην καὶ τὴν φαιδροτάτην ἄποψιν.

Ἀλλ' οὐδὲν εἶχε μεταβληθῆ ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ. Ἦτο ἡ ἰδία πάντοτε, ἡ παλαιὰ ἐκείνη ἀπέραντος αἴθουσα, ἐν ᾗ τὸ φῶς, εἰσδῦον μόλις διὰ τῶν στενῶν γοτθικῶν παραθύρων, ἐφώτιζε διὰ τῆς ἀμυδρᾶς αὐτοῦ λάμψεως τὰς κυμαινομένας σημαίας, τὰς μεγαλοπρεπεῖς πανοπλίας, τὰς ἀσπίδας καὶ τὰς λόγχας τοῦ παρελθόντος, τὰς ἀρχαίας οἰκογενειακὰς εἰκόνας τῶν ἰσχυρῶν ἐκείνων καὶ ὑπερηφάνων βαρόνων καὶ εὐγενῶν ἐκείνων κυριῶν μετὰ τῶν ἐπιδεικτικῶν καὶ πολυπτύχων αὐτῶν ἐσθήτων, τῶν πεπληρωμένων ὑπὸ κοσμημάτων ἐπιθωρακίων, τῶν μικρῶν χειρῶν καὶ τῶν θελκτικῶν προσώπων, ἐχόντων τὸ τοσοῦτον κανονικὸν ᾠοειδὲς ἐκεῖνο σχῆμα, τὸ διακρῖνον ἰδίως τὸ ὡραῖον φῦλον τῆς ἀγγλικῆς ἀριστοκρατίας.

Τὰ ἀρχαῖα χωρίσματα τοῦ πύργου εἶχον μετασχηματισθῆ κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς κατοικήσιμα δωμάτια, διεσκευασμένα καὶ διακεκοσμημένα συμφώνως πρὸς τὴν φιλοκαλίαν τῆς ἐποχῆς, διὰ τῆς εὐφυΐας δὲ ἱκανοῦ καλλιτέχνου ἐρρυθμισμένα πρὸς τὸν ρυθμὸν τοῦ ἀρχαίου οἰκοδομήματος, ὅπως μηδεμία ἀσυμφωνία λίαν ἀπότομος προσβάλλῃ τοὺς ὀφθαλμούς. Τὰ στερεά, γεγλυμμένα καὶ κεχρυσωμένα ἔπιπλα, τὰ ἀτλαζωτά, δαμασκηνουργῆ καὶ βελούδινα ὑφάσματα ἦσαν σύμφωνα πρὸς τὰς ἰδέας τοῦ μεγαλοπρεποῦς μεγαλείου, ἃς ἐνέπνεον αἱ εὐρεῖαι τοῦ οἴκου διαιρέσεις. Ἐν τούτοις τὰ θαυμάσια ἐκεῖνα κάτοπτρα, τὰ ζωηρὰ καὶ λαμπρὰ ἐκεῖνα παραπετάσματα, ἡ λαμπρὰ καὶ μεγαλοπρεπὴς ἐκείνη πινακοθήκη, ἑνὶ λόγῳ ἅπαντα ἐκεῖνα τὰ μυρία ἀντικείμενα, κομψὰ καὶ πολύτιμα, ὑφ' ὧν τὰ μερίσματα τοῦ οἴκου ἦσαν κεκοσμημένα, εἶχον νεωτερικόν τι ὕφος, οὐδένα δυνάμενα νὰ ἐξαπατήσωσιν.

Μία μόνη πτέρυξ τοῦ πύργου εἶχε διατηρηθῆ ἐν τῇ ἀρχικῇ αὐτῆς καταστάσει. Ἐν αὐτῇ ἡ μακρὰ σειρὰ τῶν θαλάμων εἶχε τηρήσει τὸν ἀρχαῖον αὐτῆς αὐστηροῦ μεγαλείου χαρακτῆρα. Ἐν αὐτῇ ἠδύνατό τις νὰ ἐπανεύρῃ τὰ γοτθικὰ στενὰ καὶ σκυθρωπὰ παράθυρα, τὰ μεγάλα ἐβενώδη ἀνάκλιντρα, τὰς ὑψηλάς, εὐρείας καὶ βαθείας ἑστίας, τὰ σκιερὰ παραπετάσματα, τὰς ὑψιθόλους κλίνας, ἀφ' ὧν κατήρχοντο πυκνὰ ἀργυρομέταξα παραπετάσματα, τὰ γεγλυμμένα ἀρχαῖα κιβώτια, ἄλλου κόσμου αναμνήσεις, καθὼς ἄλλοτε συμμετρικῶς διατεταγμένα.

Ἀπὸ τοῦ ὕψους τῶν πύργων, ἀπὸ μακροῦ ἤδη χρόνου ἐγκαταλελειμμένων εἰς τοὺς βύας καὶ εἰς τὰς νυκτερίδας, ἡ ἄποψις ἦτο ἀληθῶς λαμπρά. Ἡ ἀπέραντος τοῦ Βρανδῶνος ἰδιοκτησία μετὰ τῶν δασῶν αὐτῆς, τῶν παροικιῶν αὐτῆς καὶ τῶν διαφόρων ἐγγείων δικαίων, κτηθεῖσα κατὰ τοὺς χρόνους τῆς κατακτήσεως ὑπὸ τοῦ ἀνδρείου ξίφους Ἰωάννου τοῦ μακροῦ, τοῦ πρώτου κόμητος, ἐπεξετείνετο μακρὰν ἁπανταχοῦ, ὑπὸ θαυμασίου ρύακος διαρρεομένη· ἀπετελεῖτο δὲ ἐκ σειρᾶς λόφων, κοιλάδων καὶ ἐκτεταμένων πεδιάδων, διακεκομμένων τῇδε κἀκεῖσε διὰ κολοσσαίων δρυῶν, διὰ γιγαντιαίων πτελεῶν καὶ ἐστεμμένων ὑπὸ ζώνης δασῶν προαιωνίων.

Τὸ ἄλσος ἐν ὅλῃ αὐτοῦ τῇ ἐκτάσει ἐπὶ μήκους πολλῶν μιλίων διεσχίζετο ὑπὸ πλατείας συμφύτων ἀρχαίων δένδρων διόδου, ἀπὸ τῶν ἀδένδρων μερῶν τῆς ὁποίας ἠδύνατό τις νὰ παρατηρήσῃ τὰ μεμακρυσμένα κυανᾶ ὄρη, συμπληροῦντα τὸ θέλγητρον καὶ τὴν καλλονὴν τῆς θελκτικῆς ταύτης σκηνογραφίας, μιᾶς τῶν γραφικωτέρων τῆς γραφικῆς Ἀγγλίας.

Ὁπόταν ἔφθανα εἰς τὸν πύργον τοῦ Βρανδῶνος, δέσποινα τῆς βασιλικῆς κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ταύτης κατοικίας ἦτο χαρίεσσα μικρὰ γυνὴ μὲ ὀφθαλμοὺς ἀνεκφράστου καὶ ἀορίστου κυανοφαίου ὠχροῦ χρώματος. Δύσκολος ἐπίσης μοὶ εἶναι ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ χρώμα-

Digitized by Google

τος τῶν βοστρύχων της. Ἦτο μέσον τι κρᾶμα ξανθοῦ, πυρροῦ καὶ λινοῦ χρώματος, προξενοῦν λίαν παράδοξον ἐντύπωσιν. Οἱ χαρακτῆρες αὐτῆς ἐν τούτοις, λεπτοὶ καὶ κομψοί, ἀπέπνεον τοσοῦτον σεμνὴν γλυκύτητα, καὶ συγχρόνως οὕτως ἀπηλλαγμένην πνευματικῆς ἀδυναμίας, ὥστε ἦτο ἀδύνατον νὰ παρατηρήσῃ τις αὐτὴν χωρὶς νὰ αἰσθανθῇ συμπάθειαν καὶ ἐνδιαφέρον. Τοῦτ' αὐτὸ συνέβαινε μὲ τὴν χάριν ὅλου αὐτῆς τοῦ προσώπου. Εἰ καὶ μικρά, ἥκιστα ἐπιβάλλουσα, κακοκαμωμένη καὶ σχεδὸν χωλή, εἶχε τοσαύτην ἁπλότητα καὶ ἀφέλειαν εἰς τοὺς τρόπους αὐτῆς, τοσοῦτον ἐντελῆ γαλήνην εἰς τὰς κινήσεις της, τοσοῦτον πλήρη ἔλλειψιν πάσης ἐπιτηδεύσεως καὶ ἐπάρσεως εἰς τὸ βλέμμα της, καὶ τοσαύτην σοβαρὰν ἡδύτητα ἐν τῇ φωνῇ αὐτῆς, ὥστε ἀκουσίως ᾐσθάνετό τις πρὸς αὐτὴν ἔρωτα καὶ σεβασμόν.

Τοὐναντίον ὁ σύζυγος αὐτῆς μαρκήσιος Βρανδών, μεθ' ὅλην τὴν εὐγενῆ αὐτοῦ καταγωγήν, ἦτο παραδόξως *unaristocratic*, ἥκιστα ἀριστοκρατικὸς καὶ τὸ ἦθος καὶ τοὺς τρόπους. Εἰ καὶ ὡραιότατος ἀνὴρ ὡμοίαζε μᾶλλον πρὸς ἀγαθὸν μετριόφρονα χωρικόν. Ἀξιέραστος καὶ εὔχαρις, ἀλλὰ χυδαῖος. Δὲν ἠδύνατό τις ν' ἀποκαλέσῃ αὐτὸν γελοῖον, ἀλλὰ βεβαίως νωθρόν, ὄχι κακοανατεθραμμένον, ἀλλὰ μᾶλλον ἀπότομον καὶ ἀγνοοῦντα τὸ εὐγενῶς φέρεσθαι. Ἦτο, ἐν ἑνὶ λόγῳ, φυσικῶς ὅπως καὶ ἠθικῶς ἀνεπιτήδειος· ἦτο ἀκριβῶς ὅ,τι δὲν ἔπρεπε νὰ ἦναι εἷς εὐγενής,— μολονότι τοῦτο εἶναι ἐλάττωμα, ἀπὸ τὸ ὁποῖον καὶ αὗται αἱ ἀγρυπνόταται φροντίδες μιᾶς Σεβινιὲ δὲν ἐπιτυγχάνουσι πάντοτε νὰ ἐξασφαλίζωσι τοὺς κληρονόμους τῶν μεγάλων ὀνομάτων καὶ τῶν μεγάλων περιουσιῶν. Ἐκέκτητο ἐν τούτοις ἐξόχους ἰδιότητας, ἀλλ' ἡ ἄκρα αὐτοῦ ἀκηδία καὶ ἡ ἀσθένεια τοῦ χαρακτῆρός του ἐμηδένιζον αὐτὰς παντελῶς, πολλάκις δὲ καὶ καθίστων αὐτὰς κινδυνώδεις. Ἦτο δὲ εἰς τοιοῦτον βαθμὸν ἀκηδὴς καὶ νωθρός, ὥστε ἀδιαφορῶν πολλάκις διὰ τὰ καθήκοντα ἀνθρώπου τῆς γεννήσεως αὐτοῦ καὶ τῆς τάξεως, κατέλειπε τὴν αὐθεντείαν καὶ τὴν δύναμιν, δι' ἧς περιεβάλλετο, εἰς τὰς χεῖρας τοῦ πρώτου νεήλυδος, ὅστις ἐλάμβανε τὸν κόπον νὰ καταλάβῃ αὐτάς, εὐτυχὴς ἂν ἠδύνατο ἐπίσης ν' ἀπαλλαγῇ πάσης εὐθύνης. Ἐτύφλωττεν ἐν τούτοις διὰ τὴν σπουδαιότητα τῆς εὐθύνης ταύτης, ἂν οὐχὶ καὶ διὰ τὴν ὕπαρξιν αὐτῆς, καὶ εἶχε φθάσει εἰς τὸ σημεῖον ὥστε νὰ φρονῇ τὴν ὑπέροχον αὐτοῦ θέσιν ἐν τῇ κοινωνίᾳ ὡς προνόμιον ἀπαλλάττον αὐτὸν πάσης ὑποχρεώσεως καὶ μερίμνης περὶ ἐκείνων, οὓς ἐθεώρει κατωτέρους του, πλασθέντας ἐπίτηδες ὅπως ἐργάζωνται ὑπὲρ τῆς εὐζωΐας αὐτοῦ καὶ εὐτυχίας. Ἐν ταύτῃ μόνῃ τῇ σκέψει ἐξεδηλοῦτο παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ τούτῳ, ἀξιόλογον ἄλλως τε φύσιν ἔχοντι, τὸ αἴσθημα τῆς ἀγερωχίας αὐτοῦ καὶ τῶν προνομίων. Ἐφαίνετο ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ κατανοήσῃ πῶς ὂν τοσοῦτον σπάνιον καὶ τοσοῦτον ὑπερέχον, οἷον εἷς μαρκήσιος Βρανδών, ἦτο δυνατὸν νὰ πλασθῇ ἐπὶ τῆς γῆς πρὸς ὠφέλειαν ἄλλων· συνεπῶς ἡ ἀγαθότης αὐτοῦ ἦτο καθαρῶς παθητική. Ἂν δὲ οὐδέποτε ἐτιμώρει, ἂν οὐδέποτε ἐδεικνύετο σκληρός, σκαιὸς ἢ ἀπαιτητικός, ὡσαύτως οὐδένα ποτὲ καθίστα εὐτυχῆ, διότι οὐδέποτε ἐφρόντιζεν ἢ ἐνασχολεῖτο περὶ οἱουδήποτε. Οὐδέποτε κατ' ἐλάχιστον ἔβλαψεν ἢ ἐψύχρανέ τινα τῶν ὑποτελῶν αὐτοῦ σκοπίμως, ἀλλ' οὐχ ἧττον οὐδέποτε ἐσκέφθη ν' ἀνησυχήσῃ διὰ τὴν εὐδαιμονίαν αὐτῶν. Ἐν ἑνὶ λόγῳ ἦτο ἀνίκανος νὰ πράξῃ τὸ πονηρὸν ὅπως καὶ τὸ ἀγαθόν.

Ὁ μαρκήσιος Βρανδών, τοῦ ὁποίου ἡ οἰκογένεια, κατὰ συνήθειαν τινῶν ἐκ τῶν μεγάλων οἴκων τῆς Ἀγγλίας, ἔζη λίαν μεμονωμένη, εἶχε τύχει αὐστηρᾶς ἀνατροφῆς μέχρι τοῦ χρόνου τῆς ἐνηλικιότητός του. Μετὰ ταῦτα ὁ παιδαγωγὸς αὐτοῦ, νέος ἀνὴρ σοβαρὸς καὶ μελαγχολικός, τὸν συνώδευσεν εἰς τὴν ἤπειρον, ὅπου συνάμα ἐπεσκέφθησαν ὅλας τὰς μεγάλας πόλεις τῆς Εὐρώπης. Ἐν τούτοις ἡ παρουσία τοῦ Μέντορος τούτου δὲν ἐμπόδισε τὸν νέον λόρδον νὰ διαγάγῃ εὐάρεστον ἐν τῷ ἐξωτερικῷ βίον, ἀλλ' ἐν τῇ εἰς Λονδῖνον ἐπιστροφῇ αὐτοῦ τὰ πράγματα μετέβαλον ὄψιν. Ἐξαναγκασθεὶς νὰ διαμένῃ ὑπὸ τὴν πατρικὴν στέγην, ὑπετάγη εἰ μὴ ἐν τῇ αὐτῇ αὐστηρότητι, ἀλλὰ τοὐλάχιστον εἴς τινα ἐξάρτησιν καὶ καταναγκασμόν· τούτου ἕνεκεν ἄνευ ἀντιρρήσεων ἀπεδέχθη τὴν πρότασιν τῆς συζεύξεώς του μετὰ τῆς δεσποινίδος Κιρχάμ, μονογενοῦς θυγατρὸς μεγάλου τραπεζίτου, ἀποφερούσης προῖκα δώδεκα ἑκατομμυρίων. Ἠγάπα τὴν πολυτέλειαν, ἤρξατο δὲ ποθῶν θερμῶς τὴν ἐλευθερίαν του. Μεθ' ὅλας τὰς εὐρείας αὐτοῦ κτήσεις ὁ πατήρ του ἦτο πτωχότατος—δὲν τὸ ἠγνόει—πάσχων τὴν πενίαν ἐκείνην τοῦ πλουσίου καὶ ἰσχυροῦ ἀνδρός, τὴν πασῶν ἀλγεινοτέραν καὶ τρομερωτέραν. Ἡ ἀθλιότης συνήθους τινὸς μάρτυρος συνίσταται εἰς τὴν ἔλλειψιν ὀλίγων τινων πραγμάτων, ἅτινα ἡ τύχη τῆς ἐπομένης στιγμῆς δύναται νὰ πληρώσῃ· εἶναι ἡ ἀνάγκη, ἥτις, εἰ καὶ κατεπείγουσα ἐνίοτε, οὐδέποτε προβαίνει πέραν τοῦ παρόντος· ἀλλ' ἡ τῶν μεγάλων κυρίων εἶναι σύνολόν τι στενοχωριῶν ἀδιεξόδων, ἄπελπι συνήθως μακρῶν ἀνοησιῶν ἀποτέλεσμα, εἶναι ὁ ἱστὸς τῆς ἀράχνης, ἐν ᾧ διατελεῖ δεσμία ὁλόκληρος αὐτῶν ἡ ὕπαρξις· βάρος, ἄλυσις, ὑπὸ τοῦ πατρὸς εἰς τὸν υἱὸν κληροδοτουμένη, ἐφ' ἑκάστης γενεᾶς βαρύνουσα καὶ τὴν ὁποίαν ἕκαστος σύρει μέχρι τοῦ τάφου!

Πλούσιός τις γάμος, ἡ διὰ συνοικεσίου—ἀείποτε σχεδὸν δυσαναλόγου—πρόσκτησις τῶν ἐν τῷ ἐμπορίῳ κτηθεισῶν μεγάλων περιουσιῶν, δύναται μόνον νὰ θραύσῃ τὸν ζυγὸν καὶ ν' ἀποσεί-

Digitized by Google

σῃ τὸ ὑπὸ τῶν αἰώνων ἐπισωρευθὲν φορτίον ἐκεῖνο.

Τοιαύτη τῆς τύχης μεταβολὴ παρουσιάσθη εἰς τὴν οἰκογένειαν Βρανδῶνος.

Ὁ μέγας τραπεζίτης Κιρχὰμ εἶχε μονογενῆ θυγατέρα, τοῦ φίλτρου αὐτοῦ τὸ εἴδωλον. Δώδεκα ἑκατομμύρια τοῖς μετρητοῖς ἔλεγεν ὅτι ἠδύνατο νὰ δώσῃ κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ γάμου. Ἦτο ἤδη γέρων, ἡ δὲ θυγάτηρ αὐτοῦ ἦτο τὸ τέκνον τοῦ γήρατός του—τὸ τέκνον προσφιλοῦς ἀπολεσθείσης Ραχήλ. Κατὰ συνέπειαν ἦτο ἐλπὶς ὅτι τὸ ὑπόλοιπον τῆς κολοσσαίας αὐτοῦ περιουσίας δὲν ἤθελε βραδύνει νὰ περιέλθῃ εἰς χεῖρας τοῦ εὐτυχοῦς γαμβροῦ του. Ὁ κ. Κιρχὰμ ἠγάπα μετὰ πάθους τὴν θυγατέρα του, ὅπως δὲ συμβαίνει συνήθως, ἐζήτησε τὴν εὐτυχίαν αὐτῆς εἰς τὸ μεγαλεῖον καὶ εἰς τὴν δύναμιν. Δὲν ἦτο τετυφλωμένος ὑπὸ ἐγωϊστικῆς φιλοδοξίας, τοὐναντίον μάλιστα, ἂν ἡ θυγάτηρ αὐτοῦ ἤθελεν ἐξομολογηθῆ εἰς αὐτὸν ἄλλην κλίσιν, οὐδεμίαν ἤθελεν ἐπενέγκει ἀντίρρησιν, ἄνευ θλίψεως θυσιάζων ἅπαντα τὰ περὶ ἐνδόξου συνοικεσίου ὄνειρά του. Ἀφ' ἑτέρου ἄνευ δισταγμοῦ ἠδύνατο ν' ἀποποιηθῇ τοὺς μεγαλειτέρους εὐγενεῖς τοῦ Βασιλείου, ἂν οὗτοι δὲν ἐκέκτηντο τὰς ἰδιότητας καὶ τὴν ἀγαθὴν φήμην, ἣν ἐν τῷ γαμβρῷ αὐτοῦ ἀνεζήτει. Ἀλλ' ἡ Ἰωάννα, ἡ προσφιλὴς αὐτοῦ θυγάτηρ, δὲν εἶχεν αἰσθανθῆ εἰσέτι πάλλομένην τὴν καρδίαν της. Ἀνατεθραμμένη ὑπὸ γηραιᾶς θείας διὰ τῆς ὑπερβολικωτέρας φροντίδος καὶ τρυφερότητος, οὐδέποτε συνανεστράφη μετὰ τῶν νεανίδων τῆς τάξεως αὐτῆς καὶ τῆς ἡλικίας, ἡ δὲ ἐπισφαλὴς αὐτῆς ὑγεία τὴν εἶχε πάντοτε κρατήσει ἐν σχετικῇ τινι μονώσει.

Ἐθισθεῖσα νὰ διάγῃ ὅλον αὐτῆς τὸν χρόνον μόνη μετὰ τῆς θείας καὶ τοῦ πατρὸς, σπανίως καὶ γαληνίως διεσκέδαζε. Θαυμάσιος κῆπος, ἄνθη, ὑπὸ τῆς ἰδίας μετ' ἐπιμονῆς καὶ καλαισθησίας καλλιεργούμενα, τὸ ἁμάξιον, ἐφ' οὗ καθ' ἑκάστην μετὰ τῆς θείας ἐκάθητο, ἐπισκεπτομένη καὶ βοηθοῦσα τὰς πτωχὰς τῶν περιχώρων καλύβας, τὸ σχολεῖον καὶ τὸ πτωχοκομεῖον γηραιῶν γυναικῶν, ὑπ' αὐτῆς θεμελιωθέντα καὶ συντηρούμενα, ἀρκούντως ἐπλήρουν τὴν ὕπαρξιν αὐτῆς· καὶ οὕτως εἶχε ῥεύσει ὁ βίος της ἁγνὸς, γαλήνιος. Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὸν ἔρωτα, οὐ μόνον δὲν εἶχεν ἀκόμη ἐννοήσει αὐτὸν ἡ καρδία της, ἀλλ' οὐδ' ἐπὶ μίαν μόνην στιγμὴν εἶχεν ἀπασχολήσει τὰς σκέψεις της. Μόλις εἶχε σκεφθῆ ὅτι ἠδύνατό ποτε νὰ ὑπανδρευθῇ. Ὅτε δὲ προυτάθη αὐτῇ ἐπισήμως νὰ συζευχθῇ τὸν υἱὸν τοῦ μαρκησίου Βρανδῶνος, οὐδὲν ᾐσθάνθη κατὰ πρῶτον ἢ τὴν χαρὰν καὶ τὴν ὑπερηφάνειαν, ἣν ὁ πατὴρ αὐτῆς ἐφαίνετο αἰσθανόμενος ἐπὶ τῇ προτάσει ταύτῃ τοῦ συνοικεσίου· εἶχεν ἀκούσει ὅτι ὁ κόμης Σαινζερμαὶν ἦτον ἀγαθὸς καὶ ἀξιέραστος· εἶδεν αὐτὸν καὶ τὸν εὗρε τοιοῦτον· ἀφελῆ τὸν χαρακτῆρα, εὐχάριστον τὴν συμπεριφορὰν καὶ τὸ ἦθος.

Γυνὴ ἑνὸς τῶν πλουσιωτέρων εὐγενῶν τῆς Ἀγγλίας, καταγομένου ἐξ ἀρχαίας ἱστορικῆς οἰκογενείας, συμμεριζομένη μετ' αὐτοῦ τὸ ἀξίωμα, τὰ καθήκοντα καὶ τὰς ἐνδόξους ἀναμνήσεις, ἡ Ἰωάννα δὲν ἤθελεν εἶσθαι γυνὴ, ἂν δὲν παρεσύρετο ὑπὸ τῶν ἐλπίδων τοιούτου λαμπροῦ μέλλοντος. Μεθ' ὅλην τὴν ἤρεμον αὐτῆς φύσιν δὲν ἐστερεῖτο φαντασίας, ὁ δὲ δειλὸς καὶ συνεσταλμένος αὐτῆς χαρακτὴρ ἐκάλυπτε τοὐναντίον ἐνθουσιασμὸν μέγαν.

Συνεζεύχθη μετὰ τοῦ κόμητος Σαινζερμαίν. Ὑπῆρξεν ἀγαθὸς δι' αὐτὴν σύζυγος καὶ αὕτη εὐτυχὴς . . . ὡς ἐπόθει.

Ἡ εὐτυχία αὕτη συνίστατο ἐν τῇ διαρκεῖ σχεδὸν διαμονῇ ἐν τῷ πύργῳ τοῦ Βρανδῶνος, ὅπου ὁριστικῶς ἀπεσύρθη μετὰ βραχεῖαν ἐν Λονδίνῳ διαμονὴν καὶ τὴν παράστασιν αὐτῆς ἐν τῇ μεγάλῃ ὑποδοχῇ τῆς βασιλίσσης. Ἀποθανόντος τοῦ πατρὸς, ὁ σύζυγος αὐτῆς ὀλίγον μετὰ τὸν γάμον του χρόνον ἐγένετο μαρκήσιος Βρανδών.

Τὴν αὐτὴν ἑσπέραν τῆς εἰσόδου αὐτῆς εἰς τὴν ὑψηλὴν κοινωνίαν ἀνεκάλυψε τὸ αἴσθημα τῆς ἀνικανότητός της πρὸς κατάλληλον πλήρωσιν τῶν καθηκόντων τῆς οἰκοδεσποίνης ἐν τῷ μεγαλοπρεπεῖ αὐτῆς ἐν Λονδίνῳ μεγάρῳ, περιάπτουσα τιμὴν εἰς τὸν σύζυγον αὐτῆς ἐν μέσῳ τοῦ πολυτελοῦς καὶ μεγαλοπρεποῦς ἐκείνου βίου, καὶ τότε ἀπεφάσισε μετὰ τῆς ἰδιαζούσης αὐτῇ φρονήσεως καὶ γαλήνης νὰ ζήσῃ τοῦ λοιποῦ ἐν σφαίρᾳ, ἐν ᾗ ἠδύνατο νὰ εὕρῃ ἀσχολίας ἐπωφελεῖς καὶ ἀξίας αὐτῆς. Ηὐχαριστήθη λοιπὸν νὰ παρουσιασθῇ ἅπαξ μόνον ἐν τῇ αὐλῇ, ἔπειτα ἀπέκρυψε τοὺς ἀδάμαντάς της—οὓς καὶ βασίλισσα ἤθελε φθονήσει—ἔπεμψεν αὐτοὺς παρὰ τῷ τραπεζίτῃ της, ὁρκισθεῖσα εἰς ἑαυτὴν οὐδέποτε πλέον νὰ κάμῃ αὐτῶν χρῆσιν. Ἐπιτυχοῦσα παρὰ τοῦ συζύγου τὴν πλήρωσιν τῆς ἐπιθυμίας της, ὅπως ἀμέσως ἀναχωρήσῃ εἰς τὸν πύργον τοῦ Βρανδῶνος, ἀποκατέστη ἐκεῖ δίχως ποτὲ νὰ τὸν καταλίπῃ. Ἐκεῖ δὲ κατέστη πάραυτα τὸ ἐνεργητικὸν πνεῦμα τοῦ τόπου.

Τὴν βλέπω ἀκόμη ἐντὸς τῆς μικρᾶς χαμηλῆς ἁμάξης της, ἐζευγμένης ὑπὸ δύο μικρῶν φαιῶν σκωτικῶν ἵππων, μετριόφρονα, μὲ τὸν νέον ὑπηρέτην τὸν χρησιμεύοντα αὐτῇ ὡς ἁμαξηλάτην, καὶ ἀκολουθουμένην ὑπὸ τοῦ ἑτέρου θεράποντος αὐτῆς ἐν στολῇ, διερχομένην τὴν ἀγαθὴν πόλιν τῆς Καρστόνης καὶ σταματῶσαν πρὸ τῆς ἐν τῷ πύργῳ εἰσόδου ἐνώπιον τῆς θύρας τοῦ χημικοῦ ἐργαστηρίου μου.

Ἀκούω ἀκόμη τὴν ἤρεμον καὶ γλυκεῖαν φωνήν της ἐρωτῶσαν τὰ κατ' ἐμέ. Φθάνω σπεύδων, τότε ἐκείνη ζητεῖ συγγνώμην ἐπὶ τῇ ἐνοχλήσει, καὶ μένω ἐκεῖ, εὐτυχὴς ἐπὶ τούτῳ, λαλῶν αὐτῇ περὶ τῆς ὑγείας της καὶ περὶ τῶν ἀ-

Digitized by Google

ναγκῶν ὅλων τῶν πτωχῶν τῶν περιχώρων. Ἔχω ἀκόμη ζωηρὰν ἐν τῷ πνεύματί μου τὴν εὐθυκρισίαν τῶν σκέψεών της, τὴν ἀκρίβειαν τῶν ἰδεῶν της, τὴν ὀρθότητα τῶν σχεδίων της, τὴν πλήρη ἀγνότητα τῶν προθέσεών της, τὴν ἀγαθότητα καὶ τὴν εἰλικρίνειαν τῆς καρδίας της, καὶ αἰσθάνομαι ἐν ἐμαυτῷ πλήρη σεβασμὸν εἰς τὴν ἀνάμνησιν αὐτῆς, ὁπόταν ἀναπολῶ τοὺς γαληνίους ἐκείνους χρόνους, καθ' οὓς αὕτη εὐτυχὴς ἦτο, εὐτυχεῖς ἐπίσης τοὺς περὶ αὐτὴν καθιστῶσα.

«Προβαίνει σιωπηλὴ καὶ ἀγαθὴ μακρὰν τῆς εὐθυμίας καὶ τοῦ θορύβου τοῦ κόσμου τούτου. εἶναι γλυκεῖα κ' ἐν τούτοις ἀκατάβλητος ἡ ἰσχὺς αὐτῆς. Ἀγαπητή, ὠφέλιμος εἰς πάντας, ἀκολουθεῖ τὴν εἱμαρμένην της, παντοῦ ὅπου φέρει τὸ βῆμά της εὐλογουμένη καὶ δοξαζομένη.»

Πλησίον αὐτῆς εἶναι τὸ μικρὸν τέκνον της. Δὲν εἶναι τετραετὲς ἀκόμη. Φεῦ! διατί ἡ ἐξαίρετος αὕτη γυνὴ προσεβλήθη ὑπὸ τοσοῦτον σκληρᾶς θλίψεως; Τὸ παιδίον εἶναι ἤδη δύσμορφον, ἡ δὲ πτωχὴ μικρὰ κεφαλή του φαίνεται ἐξωθημένη πρὸς τὰ ἐμπρὸς μεταξὺ τῶν δύο ὤμων διά τινος παρὰ φύσιν κυρτότητος. Αἱ κνῆμαι αὐτοῦ εἶναι ἰσχναί· οἱ μακροὶ καὶ λιπόσαρκοι δάκτυλοί του ἔχουσι τὸν σχηματισμὸν δακτύλων τελείου ἀνθρώπου, τὸ χρῶμά του εἶναι ὠχρὸν καὶ νοσηματικόν, ἀλλὰ τὸ πρόσωπόν του εἶναι θαυμασίως ὡραῖον, εἰ καὶ ἀποπνέον παράδοξον καὶ ἀπαίσιον ὡραιότητα.

Οἱ χαρακτῆρές του εἶναι λίαν λεπτοί· οἱ μεγάλοι καὶ σκοτεινοὶ ὀφθαλμοί του ἀνάλογοι ἀλλ' ἐκτάκτως πλατείας ἔχοντες τὰς κόρας· οἱ βόστρυχοί του ἄφθονοι καὶ θαυμάσιοι τὸ χρῶμα. Τὸ σῶμα αὐτοῦ ραχιτικὸν καὶ δυσειδὲς εἶναι κατάκλειστον ἐντὸς σιδηροῦ συναρτήματος.

Οὐδέποτε θέλω λησμονήσει τὴν θλιβερὰν καὶ βαθεῖαν ἐντύπωσιν, ἣν κατὰ πρῶτον παρήγαγεν ἐπ' ἐμοῦ ἡ δυστυχὴς ἐκείνη μικρὰ ὕπαρξις, ὁ μέλλων οὗτος μαρκήσιος Βρανδῶν, ὁ κληρονόμος τῶν ἀπεράντων ἐκείνων κτήσεων καὶ τῆς κολοσσαίας περιουσίας τῆς μητρός του!

Κρίνω ἐπίκαιρον νὰ σημειώσω ἐνταῦθα ὅτι ὁ κ. Κιρχὰμ ἐκληροδότησεν ἅπασαν τὴν περιουσίαν αὐτοῦ εἰς τὴν θυγατέρα του καὶ εἰς τὰ τέκνα της, ἐν ἐλλείψει δὲ τοιούτων εἰς τὴν εὐγενῆ οἰκογένειαν, μεθ' ἧς συνεδέθη. Παρεχώρησε προσέτι εἰς τὸν μαρκήσιον ἐφ' ὅρου ζωῆς τὴν κάρπωσιν τῶν προσόδων, ἐν ᾗ περιπτώσει, ἔχων τέκνα, ἤθελεν ἐπιζήσει τῆς συζύγου του.

Ὁ μικρὸς κόμης Σαινζερμαὶν κάθηται ἐπὶ τῶν γονάτων προσώπου, τὸ ὁποῖον δὲν ὀφείλω νὰ παρέλθω ἐν σιωπῇ: τῆς κυρίας Καρτβράϊτ. Ἦτο χήρα ἀξιωματικοῦ θανόντος ἐν ἐχθρικῇ χώρᾳ τὸ πρῶτον ἔτος τοῦ γάμου του. Ἡ κυρία Κιρχὰμ ᾐσθάνθη ἐνδιαφέρον ἐπὶ τῇ δυστυχεῖ καταστάσει τῆς νέας ταύτης γυναικός, ἣν ὁ ἀπρόοπτος οὗτος θάνατος κατέλειπεν ἀπροστάτευτον, τῶν πάντων τελείως σχεδὸν ἐστερημένην, εἰσήγαγε δ' αὐτὴν εἰς τὸν πατρικὸν οἶκον ὡς κυρίαν τῆς συναναστροφῆς, τὴν χειρίστην πάσης δουλείας θέσις ἧς τὰ καθήκοντα εἶναι τοσοῦτον κακῶς ὡρισμένα, ὥστε καθίστανται διηνεκὴς πηγὴ δυσθυμίας καὶ τυραννίας, καὶ ἧς ἡ ἀνταμοιβὴ ἐν γένει δὲν εἶναι ἀνάλογος μὲ τὰς παρεπομένας αὐτῇ ἀηδίας καὶ θυσίας τῆς φιλαυτίας. Ἡ κυρία Καρτβράϊτ ἐν τούτοις ἀδίκως ἤθελε παραπονεῖσθαι, διότι ἡ φιλία, ἡ ἐμπιστοσύνη καὶ ἡ ἐκτίμησις, αἱ ταχέως ὑπὸ τῆς εὐεργετρίας αὐτῆς ἐπιδαψιλευθεῖσαι, ἀπεμάκρυναν ἀπὸ τῶν χειλέων αὐτῆς τὸ πικρὸν ποτήριον, ἡ δὲ κυρία Κιρχάμ, ἧς ὁ χαρακτὴρ ἐκέκτητο πολλὴν πρὸς τὸν ἰδικόν της ὁμοιότητα, ἐκ βάθους συγκινηθεῖσα ὑπὸ τοῦ μεγαλείου τῆς ψυχῆς καὶ τῆς καρτερίας, μεθ' ὧν τὸ ἀγαθὸν καὶ γλυκὺ τοῦτο πλάσμα ὑπέμεινε τὴν δυστυχίαν του, ἐπεδείξατο πρὸς αὐτὴν στοργὴν τρυφεράν, οὐδέποτε διαψευσθεῖσαν.

Ἡ κυρία Καρτβράϊτ ἦτο περικαλλεστάτη, ἀλλὰ σήμερον ἦτο τοσοῦτον λιπόσαρκος καὶ ὠχρά, ὥστε μετὰ δυσκολίας ἠδύνατό τις νὰ τὴν ἀναγνωρίσῃ. Ἀλλ' ἐσώζετό τι ἐν αὐτῇ ἑλκυστικώτερον τοῦ κάλλους, ἦτο τὸ ἤρεμον καὶ ἁγνὸν αὐτῆς μέτωπον, τὸ περιεστεμμένον ὑπὸ θαυμαστῶν μαύρων βοστρύχων, ἦσαν οἱ λεπτοὶ αὐτῆς εἰ καὶ μαρανθέντες χαρακτῆρες· ἡ σοβαρὰ καὶ αὐστηρὰ καλαισθησία, ἡ ἄκρα τῆς ἐνδυμασίας αὐτῆς ἁπλότης παρεῖχον εἰς τὸ πρόσωπον αὐτῆς ἰδιάζουσαν χάριν. Ἐμάντευέ τις ὅτι ἡ κυρία Καρτβράϊτ δὲν ἐφρόνει ἑαυτὴν ἀνήκουσαν εἰς τὸν κόσμον τοῦτον. Ἀληθῶς, ἀγγελική τις καὶ θεία ἐξωράϊζεν αὐτὴν ἔκφρασις. Ἐφαίνετο ὥς τις κοσμικὴ ἐρημῖτις,—εὐλαβής τις ἐν τῇ ἀγαθῇ σημασίᾳ τῆς λέξεως,—γυνὴ ἐπὶ τέλους, ἥτις ἐν τῇ ἐξασκήσει τῶν καθηκόντων της παρηγορηθεῖσα ἀπὸ τὴν βαθεῖαν καὶ μυστηριώδη τῆς θρησκείας ἐπίδρασιν, ἐφαίνετο μεθ' ὑπομονῆς ἀναμένουσα τὴν εἰς Θεὸν ἀνάκλησιν.

Ἀπὸ τῆς ἐν τῷ πύργῳ τοῦ Βρανδῶνος διαμονῆς τῆς μαρκησίας, ἡ κυρία Καρτβράϊτ εἶχε μείνει σταθερῶς παρ' αὐτῇ, συμμεριζομένη τὰς ἀσχολίας καὶ τὰς ἀγαθοεργίας αὐτῆς, ἀλλ' ἀφωσιωμένη ἰδιαιτέρως εἰς τὰς ἀκαταπαύστους καὶ τρυφερὰς φροντίδας, ἃς ἀπῄτει ἡ κατάστασις τοῦ μικροῦ ἀσθενοῦς.

Ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος ἡμέρα εἶναι θλιβερὰ δι' ἐμὲ ἀνάμνησις.

Μετά τινας περὶ τῶν ὑπὸ τὰς φροντίδας μου πτωχῶν πληροφορίας, ἡ μαρκησία μ' ἐλάλησε περὶ ἑαυτῆς.

— Κύριε Οὐίλσων, εἶμαι ἀδιάθετος ἀπό τινος χρόνου. Πιστεύω ὅτι ἔχω ἀνάγκην τῶν συμβουλῶν σας. . . ἀλλ' οὐχὶ ἐν τῇ ὁδῷ, προσέθηκε θλιβερῶς ὑπομειδιῶσα. Θέλετε ἔχει τὴν ἀγαθότητα νὰ λάβητε μετ' ἐμοῦ ἐν τῷ πύργῳ τὸ τέϊον μετὰ τὸ πέρας τῶν σημερινῶν ἐργασιῶν

σας ; . . . Τὴν ἐννάτην ὥραν, ὡς γνωρίζετε. Ἀλλ' ἐὰν τοῦτο δύναται νὰ σᾶς ἐνοχλήσῃ, ἔλθετε αὔριον. Οὐδεμία ὑπάρχει κατεπείγουσα ἀνάγκη. Δύναμαι νὰ περιμένω.

— Θὰ ἔλθω βεβαίως εἰς τὸν πύργον περὶ τὴν ἐννάτην ὥραν, κυρία, ἐλπίζω δὲ νὰ ἦμαι κομιστὴς ἀγαθῶν περὶ τῶν ἀσθενῶν μας εἰδήσεων.

— Au revoir τότε, κύριε Οὐΐλσων.

Καὶ τὸ ἁμάξιον ἀπεμακρύνθη.

Κατὰ τὴν ὡρισμένην τῆς ἑσπέρας ἐκείνης ὥραν ἔσχον μακρὰν μετὰ τῆς μαρκησίας συνδιάλεξιν. Ἀλλ' ὁποία ὑπῆρξεν ἡ θλίψις μου, ἡ ἀγωνία μου,—καὶ ἐν τούτοις δὲν συγκινοῦμαι εὐκόλως,—ὁπόταν ἀνεκάλυψα ὅτι αἱ ἐλαφραὶ ἀδιαθεσίαι, ὑφ' ὧν αὕτη παρεπονεῖτο ἐνίοτε, ἦσαν τὰ συμπτώματα τρομερᾶς ἐσωτερικῆς νόσου, προοδευσάσης ἤδη, καθιστώσης ἀδύνατον τὴν ἐλαχίστην ἐλπίδα θεραπείας ! Παρετήρησε τὴν κατάπληξίν μου καὶ ἠρυθρίασεν, εἰποῦσα μοι διὰ φωνῆς συγκεκινημένης ὀλίγον·

— Κύριε Οὐΐλσων, φοβοῦμαι ὅτι ἡ νόσος εἶναι σπουδαιοτέρα παρ' ὅσον κατ' ἀρχὰς ἐφαντάσθην.

— Ἀληθῶς, κυρία, λυποῦμαι ὅτι μόνος τὸ ὡμολόγησα· μάλιστα. Ἀλλ' ἐλπίζω ὅτι διὰ τῆς ἐπιμελείας καὶ πρὸ πάντων διὰ τῆς βοηθείας τῆς ἐπιστήμης...

Μ' ἐσταμάτησε διὰ μιᾶς χειρονομίας.

— Κύριε Οὐΐλσων, βλέπω ὅτι θέλετε νὰ μὲ ἀπατήσητε. Πρέπει ἐν τούτοις νὰ μὲ γνωρίζητε ἱκανῶς, ὥστε νὰ μὴ ζητῆτε νὰ μοὶ ἀποκρύψετε πλήρη τὴν ἀλήθειαν, καθ' ὅσον σᾶς ἐπιτρέπει πρὸς ἀνακάλυψιν αὐτῆς ἡ ἐπιστήμη. Ἐπιθυμῶ νὰ μάθω τὴν ἀληθῆ κατάστασίν μου, δύνασθε νὰ μοὶ εἴπητε αὐτὴν ἐλευθέρως. Εἶναι ἐπικίνδυνος ἡ ἀσθένειά μου ;

— Οὐδὲν θέλω σᾶς ἀποκρύψει, κυρία· μάλιστα, εἶναι ἐπικίνδυνος.

— Πολὺ ἐπικίνδυνος ;

— Πολύ.

— Ὑπάρχει τις ἐλπὶς θεραπείας ;

— Εἶναι ζήτημα, περὶ τοῦ ὁποίου δὲν δύναμαι ν' ἀποφασίσω μόνος.

— Ἀλλὰ φρονεῖτε σεῖς, ὅτι εἶμαι καταδικασμένη ;

Ἐδίστασα ἐπὶ στιγμήν.

— Ὀφείλω νὰ ὁμολογήσω ὅτι ἀγνοῶ τὰ μέσα ὅπως σταματήσω τὰς προόδους τῆς νόσου. Ἐν τούτοις ἡ πεῖρά μου, ὡς ἡ εὐγενεία σας γνωρίζει, εἶναι ἐλαχίστη, οὐδέποτε δ' ἔσχον ἀφορμὰς νὰ αὐξήσω αὐτὴν ἐνταῦθα. Εἶμαι βέβαιος ὅτι συμβουλευόμενός τινα ἐκ τῶν πρώτων ἰατρῶν τοῦ Λονδίνου, θέλω κατορθώσει νὰ εὕρω πρόσκαιρόν τι, ἂν οὐχὶ ἀπόλυτον θεραπευτικὸν μέσον, καὶ ὅτι ἡ τοσοῦτον δι' ὅλους ἡμᾶς πολύτιμος ὕπαρξίς σας θέλει δυνηθῆ νὰ παρκταθῇ ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἀκόμη.

Προσεπάθουν νὰ φανῶ γαλήνιος, ἀλλ' ἡ φωνή μου ἔτρεμεν ἀκουσίως.

— Ἀγαπητὲ κύριε Οὐΐλσων, ἀδυνατῶ νὰ σᾶς εἴπω ὁπόσον εἶμαι συγκεκινημένη ἀπὸ τοὺς ἀγαθοὺς λόγους σας καὶ τὴν ἀφοσίωσιν, ἣν πάντοτε μοὶ ἐπεδείξατε. Βεβαιώθητε περὶ τούτου, —δὲν τὸ λέγω νὰ σᾶς κολακεύσω,—ἐμπιστεύομαι τὴν ὑγείαν μου εἰς σᾶς ὑπὲρ οἱονδήποτε ἄλλον ἔνδοξον ἰατρόν. Ἐν τούτοις ἡ ζωή μου εἶναι σπουδαιοτάτη ἀκόμη διά τινας ἐδῶ κάτω, ἂν δὲ σκέπτεσθε πράγματι ὅτι αἱ περὶ θεραπείας ἐλπίδες μου δύνανται ν' αὐξηθῶσι καὶ κατ' ἐλάχιστον διὰ συνδιασκέψεως μετά τινος τῶν ἐν Λονδίνῳ συναδέλφων σας, σᾶς παρακαλῶ νὰ ἐνεργήσητε, ὅπως αὕτη λάβῃ χώραν ὅσον τὸ δυνατὸν ταχύτερον.

— Φρονῶ, κυρία, ὅπως ἡ ἰατρικὴ αὕτη γνωμοδότησις λάβῃ χώραν ἀμεταθέτως.

— Τότε, λαμβάνετε τὸν κόπον νὰ γράψητε ἐξ ὀνόματός μου εἰς τὸν ἰατρὸν Ἄτκινς ;

Ἐπέστρεψα εἰς τὸν οἶκόν μου τεθλιμμένος, οὐδεμίαν πλέον τρέφων ἐλπίδα, ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ θεραπευθῶσιν αἱ ἐσωτερικαὶ ἐκεῖναι ἀνωμαλίαι, ὧν τοσοῦτον ἐναργῆ ἦσαν τὰ συμπτώματα.

Ὁ ἰατρὸς Ἄτκινς, εἷς τῶν ἐξοχωτέρων ἰατρῶν τοῦ Λονδίνου, ἐλθὼν εἰς Καρστόνην ἐδικαίωσε τὴν γνώμην μου. Διεκήρυξε, φεῦ ! καὶ αὐτὸς τὴν ἀνικανότητά του πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ κακοῦ. Οὐδὲν ἠδύνατο νὰ σώσῃ τὴν μαρκησίαν.

— Κύριε Οὐΐλσων, μοὶ εἶπε τὸ γλυκὺ πλάσμα, λυποῦμαι ἐπὶ τῇ ἐνοχλήσει, ἣν σᾶς προξενῶ διὰ τῶν περὶ τῆς θλιβερᾶς καταστάσεώς μου ἐρωτήσεων. Ἐν τούτοις ὀφείλετε νὰ μοὶ εἴπητε ἐλευθέρως, ἂν ἡ γνώμη τοῦ ἰατροῦ Ἄτκινς συμφωνεῖ μὲ τὴν ἰδικήν σας.

— Ὁ ἰατρὸς σκέπτεται ὅπως καὶ ἐγώ, κυρία.

— Καὶ δὲν δύναται νὰ κατορθώσῃ τι περισσότερον ἀπὸ σᾶς ;

— Φοβοῦμαι ὅτι δὲν δύναται.

— Καὶ τώρα, ἐκεῖνος ἢ σεῖς, δύνασθε νὰ μοὶ εἴπητε ἐπὶ πόσον χρόνον ἔχω πιθανότητας νὰ ζήσω ἀκόμη ;

Ἐδίστασα ν' ἀποκριθῶ.

— Τίς εἶναι ὁ μακρότερος χρόνος, ὃν ἔζησέ ποτε πρόσωπόν τι προσβληθὲν ὑπὸ τῆς ἀσθενείας ταύτης ;... Καὶ τίς εἶναι ὁ βραχύτερος χρόνος;.. Ὀφείλετε νὰ τὸ γνωρίζετε. Σᾶς παρακαλῶ νὰ μὴ μὲ ἀπατήσητε. Ἀναλογίσθητε τί μοὶ ὑπολείπεται νὰ πράξω ἐδῶ κάτω. . . Εἴπέτε μοι τὴν ἀλήθειαν. Πόσον χρόνον θέλω ζήσει ἀκόμη ;

— Δύο μῆνας.

— Ἅ ! . . . πολὺ ὀλίγον ! Τότε οὐδεμίαν στιγμὴν ἔχω νὰ χάσω. Κύριε Οὐΐλσων, λάβετε τὴν καλωσύνην νὰ συνεννοηθῆτε μετὰ τοῦ κυρίου Ἄτκινς καὶ νὰ ὁρίσητε ἐκ συμφώνου τὸν

Digitized by Google

τρόπον τῆς θεραπείας, τὸν καταλληλότερον νὰ διατηρήσῃ πλήρη τὴν χρῆσιν τῶν διανοητικῶν δυνάμεών μου κατὰ τὸ διάστημα τῶν ὑπολειπομένων μοι ὀλίγων ἡμερῶν πρὸς ζωήν.

Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἡ μαρκησία οὐδὲν πλέον ἐσκέφθη ἢ πῶς νὰ τακτοποιήσῃ τὰς ὑποθέσεις της καὶ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν εὐτυχίαν τῶν περὶ αὐτήν· αὕτη ὑπῆρξεν ἡ σταθερωτέρα αὐτῆς ἐνασχόλησις.

Ἐν τούτοις τεραστία, ἀκαταλόγιστος ἀγωνία ἐβάρυνεν ἐπὶ τῆς καρδίας της: τὸ μικρὸν αὐτῆς τέκνον.

Ἐφρόνουν πάντοτε ὅτι δὲν ἤθελε ζήσει· ἐν τούτοις ἡ κρίσις αὐτῆς ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου ἦτο διάφορος τῆς ἰδικῆς μου. Ἐσωτάτη αὐτῆς πεποίθησις ἦτο ὅτι τὸ παιδίον ἤθελε ζήσει. Ἡ πρὸς αὐτὸ ἀγάπη της ἐκέκτητό τι τῆς εἰρηνικῆς ἐνεργείας τῆς φύσεώς της: σοβαρά, βαθεῖα, ἀφωσιωμένη, λελογισμένη μᾶλλον ἢ ἐνθουσιώδης. Μετ' ἀταραξίας εἶχε σταθμίσει ὅλας τὰς πιθανότητας τοῦ μέλλοντός του καὶ ὑπολογίσει ὡρίμως τὰς συνεπείας τῆς παραδόξου δυσαναλογίας μεταξὺ τῆς κολοσσαίας αὐτοῦ ἡμέραν τινα περιουσίας καὶ τῆς ἐλεεινῆς καταστάσεως, εἰς ἣν ἤθελε καταδικάσει αὐτὸ ἡ ἀσθένειά του. Ὅ,τι δὲ ἰδίως τὴν εἶχεν ἐκπλήξει, ἦτο ἡ ἔτι μεγαλειτέρα διαφορὰ μεταξὺ τῆς φυσικῆς δυσμορφίας καὶ τῆς ἀληθῶς καταπληκτικῆς τοῦ πνεύματος αὐτοῦ πρωϊμότητος.

Τὸ παιδίον παρεῖχεν ἤδη τὰ σημεῖα ἐνεργείας, ἰσχυρᾶς βουλήσεως καὶ ὑπεροχῆς σκέψεως λίαν ἀνωτέρας τῆς ἡλικίας του. Ἐφαίνετο κληρονομῆσαν τὴν ἀταραξίαν καὶ τὴν ἤρεμον σοβαρότητα τῆς τρυφερότητος τῆς μητρός του.

Ἡ πρὸς αὐτὴν ἀγάπη του οὔτε διὰ θορυβώδους παραφορᾶς διεδηλοῦτο, οὔτε διὰ τῆς ἀφθονίας τῶν θωπειῶν, ἀλλὰ μᾶλλον διὰ τῆς ἐπιμονῆς, μεθ' ἧς, ἔχον τοὺς μεγάλους ὀφθαλμούς του ἐπ' αὐτῆς προσηλωμένους, ἔμενε πάντοτε πλησίον της ἔν τινι καταστάσει ἀφώνου καὶ ὀνειροπόλου προσοχῆς, προκρίνον τὴν μετ' αὐτῆς κοινωνίαν πάσης ἄλλης τέρψεως.

Ἡ ἐπαγρύπνησις τῆς ἀναπτύξεως τοιαύτης ψυχῆς ἐγκεκλεισμένης ἐν τοιούτῳ περιβλήματι ἦτο ὁ μόνος σκοπὸς τοῦ βίου τῆς μαρκησίας. Ἐλπίζουσα ὅτι θέλει ἐλαττώσει τοὺς φυσικοὺς πόνους τοῦ δυστυχοῦς υἱοῦ της διὰ τῶν προσεκτικῶν καὶ ἀκαταπαύστων αὐτῆς φροντίδων, καὶ πεποιθυῖα ὅτι θέλει κατορθώσει ν' ἀντισταθμίσῃ τὰ ἀναρίθμητα δεινὰ τῆς θλιβερᾶς αὐτοῦ καταστάσεως διὰ τῆς καλλιεργείας τῆς διανοίας του, τῆς παιδεύσεως αὐτοῦ καὶ τῶν προτερημάτων, ἐπόθει, ὅπως, ἐξυψοῦσα τὴν ψυχὴν αὐτοῦ πρὸς τὸ ὡραῖον καὶ τὸ ἀγαθὸν, καταστήσῃ τὴν ζωὴν αὐτοῦ ἀνεκτὴν τοὐλάχιστον, ἐκολακεύετο δὲ πιστεύουσα ὅτι ἡ στοργὴ αὐτῆς καὶ ἡ τρυφερότης ἠδύναντο ν' ἀντικαταστήσωσι δι' αὐτὸν ἡμέραν τινα τὴν ἄλλην ἐκείνην τρυφερωτέραν ἔτι ἀγάπην, ἥτις εἶναι ἡ φυσικὴ ἐλπὶς τῆς νεότητός μας καὶ τῆς ὁποίας τὴν γλυκύτητα καὶ τὸ θέλγητρον ἦτο βεβαία, ὅτι οὐδέποτε θὰ ἐπετρέπετο εἰς αὐτὸν νὰ γνωρίσῃ, οἱαδήποτε καὶ ἂν ἦσαν τὰ προτερήματα τοῦ πνεύματος καὶ τῆς καρδίας του.

Ἐν τούτοις ἔπρεπε νὰ παραιτηθῇ πάντων τούτων σήμερον. Θνήσκουσα ἤδη, ἔπρεπε νὰ καταλίπῃ τὴν φροντίδα τῆς ἐκτελέσεως τῶν παιδαγωγικῶν αὐτῆς σχεδίων εἰς ξένους, ἧττον αὐτῆς ἐνδιαφερομένους διὰ τὴν ἐπιτυχίαν αὐτῶν, καὶ νὰ καταπολεμήσῃ ὅσῳ μᾶλλον ἠδύνατο ἀπὸ τῆς σήμερον, διότι αἱ ἡμέραι αὐτῆς ἦσαν ἠριθμημέναι, τὰς ἐπαπειλούσας πάντοτε ἓν ὀρφανὸν δυστυχίας καὶ ὑπ' αὐτὰς ἔτι τὰς κανονικὰς περιστάσεις, καὶ τὰς ὁποίας ἡ ἀσθένεια τοῦ τέκνου της καθίστα ἐπιφοβωτέρας ἀκόμη.

Οὐδεμίαν εἶχεν ἀμφιβολίαν, ὅτι ὁ μαρκήσιος θέλει νυμφευθῇ ἐκ νέου, ἡ δὲ εὐθυκρισία αὐτῆς τῇ ἔλεγεν, ὅτι ἡ δευτέρα αὐτοῦ ἐκλογὴ δὲν ἤθελεν ὁμοιάσει μὲ τὴν πρώτην. Προέβλεπε πᾶν εἶδος στενοχωρίας καὶ δυσχερείας διὰ τὸ ἀγαπητὸν αὐτῆς τέκνον· ἀλλ' ὅ,τι ἰδίως ἐφοβεῖτο, ἦτο ἡ ἔλλειψις νοήμονος καὶ τρυφερᾶς φροντίδος, ἧς ὑπὲρ πάντα ἄλλον εἶχεν ἀνάγκην.

Ἠθέλησε λοιπὸν νὰ ἐπωφεληθῇ τὴν ὑπολειπομένην αὐτῇ ὀλίγων μηνῶν ζωὴν εἰσέτι, ὅπως προφυλάξῃ παντὸς ἐνδεχομένου κινδύνου τὸ νεφελῶδες τοῦτο μέλλον. Ἔγραψεν εἰς τὸν μαρκήσιον, ἐν Λονδίνῳ τότε διαμένοντα, πληροφοροῦσα αὐτὸν περὶ τῆς καταστάσεώς της καὶ παρακαλοῦσα αὐτὸν νὰ μεταβῇ ἀμέσως παρ' αὐτῇ ἐν Βρανδῶνι. Ὁ μαρκήσιος ἔφθασεν ἐσπευσμένως, ἀληθῶς λυπούμενος καὶ τεθλιμμένος· διότι, ἂν οὐδὲν πάθος ᾐσθάνετο πρὸς αὐτὴν, ἐν τούτοις ἐκείνη εἶχεν ἐμπνεύσει εἰς αὐτὸν βαθυτάτην ἀφοσίωσιν καὶ ὑπόληψιν.

— Ἀγαπητέ μοι λόρδε, τῷ εἶπεν ἄνευ προοιμίων (ὅλη αὐτῆς ἡ ἐνέργεια εἶχεν ἤδη συγκεντρωθῇ ἐφ' ἑνὸς μόνου ἀντικειμένου), ἔχω νὰ σᾶς ἀπευθύνω δύο παρακλήσεις, ἐκ τοῦ προτέρου δὲ εἶμαι βεβαία ὅτι θέλετε τὰς εἰσακούσει. Τὸ πτωχὸν τέκνον μας...

— Φεῦ! ἀγαπητὴ φίλη, διατί ταράττεσθε μὲ τὰς σκέψεις ταύτας; ἀπεκρίθη δακρυρροῶν. Φοβοῦμαι ὅτι ἐγνώρισα τὴν εὐτυχίαν τῆς ἀποκτήσεως υἱοῦ, μόνον ὅπως αἰσθανθῶ σκληρότερον τὴν στέρησίν του.

— Ὁ υἱός μου θέλει ζήσει... Τὸ πιστεύω, τὸ ἐλπίζω, διὰ τὴν εὐτυχίαν σου καὶ διὰ τὴν ἰδικήν του· ἀλλὰ θέλει ἔχει ἀνάγκην ἐκτάκτων φροντίδων. Σᾶς ζητῶ πολλά, παρακαλοῦσα νὰ ἐμπιστευθῆτε τὸν υἱόν μου εἰς τὴν κυρίαν Καρτβράϊτ, τὴν ὁποίαν γνωρίζετε πόσον ἐκτιμῶ;

— Διὰ πόσον χρόνον;

— Δὲν θέλω νὰ σᾶς εἴπω ὡς παιδαγωγὸν ἢ

Digitized by Google

ὡς διδασκάλισσαν. Ὄχι. Ἀλλὰ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ χρησιμεύσῃ δι' αὐτὸν ὡς δευτέρα μήτηρ;

Ὁ λόρδος Βρανδὼν ἐποίησε κίνησίν τινα ἐκπλήξεως.

— Ὢ! μὴ παρανοήσητε τὴν ἔννοιαν τῶν λόγων μου, ἐξηκολούθησεν ἡ μαρκησία σοβαρῶς ὑπομειδιῶσα. Δὲν ἐπιθυμῶ ὅπως αὕτη καταστῇ διὰ σᾶς ἄλλο τι παρ' ὅ,τι εἶναι σήμερον. Δὲν δύνασθε ἀναμφιβόλως νὰ τὸ πιστεύσητε. Σᾶς παρακαλῶ μόνον νὰ μοὶ ὑποσχεθῆτε, ὅτι θὰ τὴν ἀφήσητε πλησίον τοῦ υἱοῦ μου ἐφ' ὅσον χρόνον εἶναι δυνατὸν καὶ ὠφέλιμον δι' ὅλους. Τὸ πτωχὸν παιδίον θὰ ἔχῃ ἀνάγκην τῆς μητρικῆς τρυφερότητος πρὸς παρηγορίαν τῆς ἐκ τῆς ἀθλίας αὐτοῦ ὑπάρξεως πικρίας· καὶ θέλει τὴν εὕρει ἐν αὐτῇ.

— Ἀγαπητή μου λαίδη, αἱ ἐλάχισται ἐπιθυμίαι σας θὰ ἦναι διαταγαὶ δι' ἐμέ. Πιστεύω ὅτι γνωρίζετε ἱκανῶς τὰ πρὸς ὑμᾶς αἰσθήματα τοῦ σεβασμοῦ καὶ τῆς ὑπολήψεώς μου, ὅπως ἦσθε πεπεισμένη, ὅτι ὅλαι αἱ συστάσεις σας θὰ ἦναι δι' ἐμὲ ἱεραί. Μετὰ μεγίστης εὐχαριστήσεως θέλω ἴδει τὴν κυρίαν Καρτβράϊτ ἀναλαμβάνουσαν τὴν φροντίδα τοῦ υἱοῦ μου καὶ θέλω θεωρήσει αὐτὴν ὡς ἀποτελοῦσαν μέρος τῆς οἰκογενείας μου, ἐφ' ὅσον χρόνον θέλει εἶναι ἀρεστὸν εἰς αὐτὴν νὰ μένῃ μεταξὺ ἡμῶν.

— Θέλετε μοὶ ἐπιτρέψει λοιπὸν νὰ διαθέσω τὰ κατ' ἐμὲ ἐκ συμφώνου μετ' αὐτῆς;

— Θέλω ἀνακουφισθῆ τῇ ἀληθείᾳ ὑπὸ μεγάλης ἀνησυχίας. Ἀλλά, φεῦ! φοβοῦμαι μὴ δελεάζεσθε ὑπὸ ματαίας ἐλπίδος.

— Ὄχι, μυλόρδε· εἶμαι βεβαία ὅτι ὁ υἱός μου θέλει ζήσει... μοὶ τὸ λέγει τὸ μητρικὸν ἔνστινκτόν μου. Ἔχω ἀκόμη νὰ σᾶς ἀποτείνω μίαν παράκλησιν. Τὴν ἡμέραν τῆς γεννήσεως τοῦ ἐγγόνου του ὁ ἀγαθὸς καὶ προσφιλὴς πατήρ μου μοὶ ἐδώρησε διακοσίας πεντήκοντα χιλιάδας φράγκων πρὸς ἀγορὰν ἀναμνήσεως, ἀνακαλούσης αὐτὸν πάντοτε εἰς τὴν μνήμην μας. Λίαν ἀνωφελὴς προφύλαξις ἀναμφιβόλως. Χρόνον τινα πρὸ τοῦ θανάτου του ἠρώτησα αὐτὸν τί ν' ἀγοράσω διότι ἀληθῶς, ἀγαπητέ μου λόρδε, ἕνεκα τῆς μεγάλης ἐλευθεριότητός σας οὐδὲν εἶχον νὰ ἐπιθυμήσω ἢ νὰ φθονήσω. «Ὅ,τι σοὶ ἀρέσκει», μοὶ ἀπεκρίθη. Δύνασθε νὰ μοὶ δώσητε τὴν αὐτὴν συναίνεσιν;

— Πῶς δύνασθε, λατρευτή μου λαίδη, νὰ μοὶ κάμνητε παρομοίαν ἐρώτησιν; Ἀλλὰ τοῦτο εἶναι ἄξιον τοῦ ὑμετέρου χαρακτῆρος, προσέθηκεν ὁ μαρκήσιος βαθέως συγκεκινημένος.

Εἶχεν ἀείποτε ἐκτιμήσει τὴν λεπτότητα, μεθ' ἧς ἡ σύζυγός του, ἡ τοσοῦτον κολοσσαίαν προσενεγκοῦσα αὐτῷ περιουσίαν, προσεφέρετο πρὸς αὐτὸν δι' ὅλας τὰς χρηματικὰς ὑποθέσεις, καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην, μεθ' ἧς περιέβαλεν αὐτὸν ἐν τῇ ἀνεξελέγκτῳ αὐτῆς διαχειρίσει. — Εἴπέτε μοι μόνον τὰς ἐπιθυμίας σας. Ἡ ἐλαχίστη ἐξ αὐτῶν πιστῶς θέλει ἐκτελεσθῆ ὑπ' ἐμοῦ. Ὑπάρχει τις τὸν ὁποῖον σκοπεῖτε νὰ προαγάγητε, πρᾶγμά τι...

— Ἐπεθύμουν ἐπίσης νὰ διαθέσω κατ' ἀρέσκειαν ὅλα τὰ κοσμήματά μου, ἐκτὸς τῶν ἀδαμάντων, τοὺς ὁποίους μοὶ ἐχάρισεν ὁ πατήρ μου, ὅτε τὸ πρῶτον παρουσιάσθην ἐν τῇ Αὐλῇ. Ὅσον ἀφορᾷ τούτους, θέλω σᾶς παρακαλέσει νὰ τοὺς προσθέσητε εἰς τὰ κοσμήματα τῆς οἰκογενείας σας, ὅπως μείνῃ τι ἐν τῷ οἴκῳ σας πρὸς ἀνάμνησιν τοῦ πατρός μου.

— Πράξατε ὅ,τι νομίσητε καλόν. Θέλω θεωρήσει τιμήν μου νὰ ἐκτελέσω ὅλας τὰς ἀποφάσεις σας.

Μετὰ μίαν ἑβδομάδα ἡ μαρκησία μὲ ἐζήτησε καὶ μοὶ εἶπεν:

— Ἀγαπητέ μου κύριε Οὐΐλσων, ἔχω ἀπόλυτον ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν εὐθύτητά σας, εἰς τὴν φρόνησίν σας καὶ εἰς τὴν τιμήν σας. Θέλετε νὰ ἀναλάβητε ἀποστολήν τινα, τὴν ὁποίαν θεωρῶ σπουδαιοτάτην; Ἔχω ἀρκετὴν πεῖραν τοῦ βίου, τῶν ἰσχυρῶν τῆς γῆς, ὥστε νὰ δυσπιστῶ ὡς πρὸς τὸ ἐν ταῖς οἰκογενείαις ταύταις ἀκολουθούμενον σύστημα: πολλὴ μεγαλοπρέπεια, ὀλίγη ἄνεσις, κολοσσαῖα ἔξοδα καὶ ἀείποτε χρηματικαὶ ἀνάγκαι. Ἡ κατάστασις τοῦ τέκνου μου, ἂν ζήσῃ, θὰ ἦναι ἐξαιρετικὴ καθ' ὁλοκληρίαν καὶ θὰ ἀπαιτήσῃ πληθὺν πραγμάτων, ἅτινα εἰς πᾶσαν ἄλλην περίστασιν ἤθελον θεωρηθῆ εὐλόγως ἀνωφελῆ. Ὁ πατήρ του θέλει νυμφευθῆ ἐκ νέου.....

Ἐποίησα σημεῖον ἀποδοκιμασίας.

— Θὰ κάμῃ καλά. Μία μητρυιά!..... Ἆ! κύριε Οὐΐλσων, μάλιστα... Γνωρίζω τί κακὸν δύναται αὕτη νὰ πράξῃ!... Ἐπὶ τέλους, θέλετε νὰ ἐπιφορτισθῆτε χρηματικόν τι ποσόν, τὸ ὁποῖον νὰ ἐγχειρίσητε εἰς τὴν κυρίαν Καρτβράϊτ ἢ εἰς τὸν υἱόν μου, ὅπως νομίσητε σεῖς ἀναγκαῖον; Εἰς οὐδένα ἔχετε νὰ δώσητε λόγον. Θὰ ἦναι τὸ ἴδιον ὡς ἂν ἀνῆκεν ἀπολύτως εἰς σᾶς, καὶ θέλετε τὸ μεταχειρισθῆ ὅπως σκεφθῆτε ὠφελιμώτερον διὰ τὰ συμφέροντα τοῦ πτωχοῦ τέκνου μου.

— Ἀλλά, κυρία, ἂν ἀποθάνω;...

— Δὲν δύναμαι νὰ προΐδω πάντα τὰ ἐνδεχόμενα. Διαθέσατε αὐτὸ διὰ διαθήκης, πράξατε ὅ,τι νομίσητε καλὸν πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ἐκτελέσεως τῶν σχεδίων μου. Ἀλλ' ἂν, ὅπερ καὶ τὸ πιθανώτερον, ζήσητε ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἀκόμη, κρατήσατε τὸ ποσόν, τὸ ὁποῖον θὰ εὕρητε μέσα νὰ μεταχειρισθῆτε.

Τὸ ποσὸν ἀπετελεῖτο ἐκ διακοσίων πεντήκοντα χιλιάδων φράγκων. Ἡ μαρκησία μοὶ ἔδωκεν ἐπίσης ὅλα τὰ κοσμήματά της, ἐπιφορτίσασά με νὰ τὰ πωλήσω καὶ νὰ ἐγχειρίσω τὸ ἀντίτιμον εἰς τὴν κυρίαν Καρτβράϊτ ἐν ὥρᾳ ἀ-

Digitized by Google

νάγκης. Πρὸς τοῦτο δὲ μοὶ ἀφῆκεν ἐγγράφους ὁδηγίας.

Ἡ ἐξαίρετος ἐκείνη γυνὴ ἀπέθανεν ἐν ἀπιστεύτῳ γαλήνῃ, κατὰ δὲ τὴν ῥητὴν αὐτῆς ἐπιθυμίαν ἐνεταφιάσθη μεθ' ὅλης τῆς ἁπλότητος, ἣν ἐπέτρεπεν ἡ ὑψηλὴ αὐτῆς ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ θέσις.

Ἡ θλίψις τοῦ μικροῦ τέκνου της, μεθ' ὅλας τὰς προφυλάξεις ἡμῶν, ταχέως ἐννοήσαντος τὴν μεγάλην δυστυχίαν, ὑφ' ἧς προσεβλήθη, ὑπῆρξε συμφώνως πρὸς τὸν χαρακτῆρά του ἐνδόμυχος μᾶλλον ἢ ἐπιδεικτική. Δὲν ὡμίλησε πολλά, ἀλλ' αἱ ὠχραὶ συνήθως παρειαί του κατέστησαν ὠχρότεραι· ἡ ἰσχνότης καὶ ἡ ἀδυναμία αὐτοῦ ηὔξησαν τοιουτοτρόπως, ὥστε οὐδεμία ὑπῆρχε πλέον ἀμφιβολία περὶ τοῦ προσεχοῦς θανάτου του. Εἰ καὶ ἱκανῶς γαλήνιον διαρκούσης τῆς ἡμέρας, ἄγρυπνον διήρχετο τὰς νύκτας, καθ' ἑκάστην δὲ πρωΐαν εὕρισκον δακρύβρεκτον τὸ προσκεφάλαιόν του. Ἐξηντλημένον ὑπὸ λανθάνοντος πυρετοῦ, δὲν ἔτρωγε πλέον. . . καὶ ἐν τούτοις ἐξηκολούθει νὰ ζῇ, ἀγνοῶ ὑπὸ τίνος ἐσωτερικῆς δυνάμεως ὑποστηριζόμενον. Ὑπῆρχέ τις ἐν αὐτῷ ζωὴ ἐπιμένουσα.

Ἕπεται συνέχεια. Κα Marsh.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΜΕΤΑΛΛΩΝ

Ο ΧΡΥΣΟΣ

Ἐράνισμα ὑπὸ***

Ὁ χρυσὸς φαίνεται ὅτι ἦν γνωστὸς ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων, καὶ τοῦτο διότι πάντοτε σχεδὸν εὑρίσκεται ἐν τῇ ἐπιφανείᾳ τοῦ ἐδάφους ἢ μικρὸν ὑπὸ ταύτην καὶ ἐν τοῖς ῥεύμασι τῶν ὑδάτων. Οὐδέποτε κεῖται εἰς μεγάλα βάθη· οὐδέποτε ἐπίσης εὑρέθησαν ἴχνη αὐτοῦ ἐν ταῖς ὑπὸ τῶν ἐν ἐνεργείᾳ ἡφαιστείων ἐκτινασσομέναις ὕλαις, οὔτε πλησίον ἐσβεσμένων κρατήρων.

Καίτοι στερούμενοι βεβαίων βάσεων, ἠδυνήθησαν ὅμως τινὲς ἐκ πληροφοριῶν καὶ παρατηρήσεων, ἃς ἠρύσθησαν ἐκ τῶν Ἑλλήνων καὶ Λατίνων συγγραφέων, νὰ ὑπολογίσωσι κατὰ προσέγγισιν εἰς 2 δισεκατομμύρια καὶ 125 ἑκατομμύρια τοῦ σημερινοῦ νομισματικοῦ συστήματος τὴν ποσότητα τοῦ ἐν παντὶ τῷ γνωστῷ κόσμῳ ὑπάρχοντος κατὰ τὸν πρῶτον μ. Χ. αἰῶνα κεκομμένου χρυσοῦ.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν δὲ τῆς ἀνακαλύψεως τῆς Ἀμερικῆς ὑπῆρχον μόνον 285 περίπου ἑκατομμύρια κεχαραγμένου χρυσοῦ.

Δύο δισεκατομμύρια περίπου χρυσοῦ εἰς νομίσματα, μὴ ὑπολογιζομένου τοῦ ἐν διαστήματι δεκατεσσάρωνἑκατονταετηρίδων χαραχθέντος, ἐξέλιπον τῆς κυκλοφορίας, τὸ μὲν ἕνεκα τῆς χρήσεως, (διότι, κατὰ τοὺς Ἄγγλους, τὰ χρυσᾶ νομίσματα μετὰ εἴκοσιν ἔτη χρήσεως ἀπολλῦσι μέρος τῆς ἀξίας των καὶ δέον ν' ἀντικαθίστανται), τὸ δὲ ἐκ τῆς μετατροπῆς χρυσῶν νομισμάτων εἰς σκεύη καὶ κοσμήματα, καὶ ἐκ τῶν ἀποκρυβέντων καὶ ἀπολεσθέντων ποσῶν.

Ὁ ἐν κυκλοφορίᾳ εἰς νομίσματα χρυσὸς ὑπελογίσθη ὅτι ἀνήρχετο:

τῷ 1600	εἰς		525ἑκατομμ.φρ.			
τῷ 1700	εἰς	1 δισεκατομ.	750	»	»	
τῷ 1800	εἰς	5 »	625	»	»	
τῷ 1843	εἰς	10 »	625	»	»	
τῷ 1853	εἰς	15 »	625	»	»	
τῷ 1870	εἰς	30 »	625	»	»	

Τὰ τριάκοντα ταῦτα δισεκατομμύρια χυνόμενα εἰς ἕνα ὄγκον ἀποτελοῦσι κύβον, οὗ ἑκάστη πλευρὰ ἔχει ὀκτὼ τετραγωνικῶν μέτρων ἐπιφάνειαν.

Ἡ τιμὴ τοῦ χρυσοῦ μικρὸν μεταβάλλεται· τὸ γραμμάριον τιμᾶται 3 φράγκων καὶ τὸ χιλιόγραμμον τρισχιλίων.

Ἄλλοτε διὰ πάντα τὰ χρυσωρυχεῖα, ὅπως καὶ τὰ ἀργυρωρυχεῖα καὶ τὰ ἄλλα μεταλλεῖα, ἐφέρετο παράδοσις περὶ τῆς εὑρέσεώς των, διηγουμένη σχεδὸν πάντοτε ἀπαραλλάκτως, ὅτι ἀνεκαλύφθησαν ὑπὸ βοσκοῦ, ὅστις ὅπως ἐπιθέσῃ τὴν χύτραν του ἐτοποθέτησε παρὰ τὴν πυρὰν λίθους τοῦ ὄρους· οἱ λίθοι οὗτοι διακαιόμενοι διηνοίγοντο καὶ τὸ λαμπρὸν μέταλλον ἔρρεε διὰ τῶν ἀνθράκων καὶ τῆς τέφρας.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη ἡ παράδοσις αὕτη ἐτροποποιήθη οὐσιωδῶς· ὁ βοσκὸς ἔλειψεν, πάντοτε ὅμως εἰς τὴν τύχην ἀποδίδουσι τὴν ἀνακάλυψιν τῶν ἀπὸ τοῦ 1848 ἐκμεταλλευομένων χρυσωρυχείων.

Ἡ ἀνακάλυψις τοῦ χρυσοῦ ἐν Καλλιφορνίᾳ, τῇ κατ' ἐξοχὴν χρυσοφόρῳ ταύτῃ χώρᾳ, δὲν ἀνέρχεται πέραν τοῦ 1848. Ἐβράδυνε δὲ ἡ ἀνακάλυψις αὕτη διότι μέχρι τοῦ 1820 ἡ χώρα αὕτη κατείχετο ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν Ἰνδῶν καὶ τῶν Ἰησουϊτῶν. Ἀλλ' ὅτε ἡ Καλλιφορνία παρεχωρήθη ὑπὸ τοῦ Μεξικοῦ ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις, ὁ χρυσὸς ἀνεκαλύφθη, μόλις εἰσεχώρησαν εἰς αὐτὴν οἱ πρῶτοι Ἀγγλοσάξονες ἄποικοι.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὁ Ἀμερικανὸς Σούττερ, εἰς οὗ τὰ κτήματα ἀνεκαλύφθη τὸ πρῶτον χρυσωρυχεῖον, ἔγραφε τἀκόλουθα:

«Δὲν δύναμαι νὰ ἐξηγήσω πῶς τοσοῦτοι ἄνδρες, μὴ ἀμοιροῦντες πείρας, καὶ σοφοί τινες μάλιστα, διέτρεξαν τὰ μέρη ταῦτα, οὐδὲ κἂν ὑποπτευθέντες ὅτι ἐπάτουν ὑπὸ τοὺς πόδας των θησαυροὺς ἀμυθήτους. Κυνηγοὶ ὀξυδερκέστατα ἀνηρεύνων τὴν κοιλάδα καθ' ὅλας αὐτῆς τὰς διευθύνσεις. Φυλαὶ ἰνδικαὶ ἐβίων ἐπ' αἰώνων ἐν αὐτῇ, καὶ οὐδεὶς οὐδέποτε ἀνεῦρε χρυσόν. Ἐγὼ αὐτὸς ἐπὶ δεκαετίαν διέτρεξα πολλάκις τὸν ὀνομαστὸν καταστάντα σήμερον τόπον τοῦτον, μηδὲν παρατηρήσας ἢ ὑποπτευθείς.»

Ἐγένετο δ' ἡ ἀνακάλυψις ἐκ τυχαίως ὅλως περιστατικοῦ. Ὁ Σούττερ εἶχεν ἀνιδρύσει μηχανικὸν πριονιστήριον ἐπὶ τοῦ ἀμερικανικοῦ Φόρκ

Digitized by Google

παρκποταμίου τοῦ Σακραμέντο. Κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 1848, κινηθείσης τὸ πρῶτον τῆς μηχανῆς, εὑρέθησαν ἐν τοῖς ὀχετοῖς ψήγματα χρυσοῦ. Ἡ ἀνακάλυψις δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ τηρηθῇ ἐπὶ πολὺ μυστική, ἐγνώσθη δ' ἐντὸς μικροῦ ἐν Σὰν-Φραγκίσκῳ. Μετὰ τρεῖς μῆνας δεκακισχίλιοι χρυσοθῆραι ἔπλυνον τὴν ἄμμον τοῦ Σακραμέντο. Τὸ δ' ἐπιὸν ἔαρ πανταχόθεν τοῦ κόσμου συνέρρεε πλῆθος πολὺ τυχοδιωκτῶν.

Οὐδεμία χώρα ἐν τῇ γῇ εἶναι πλουσιωτέρα εἰς μεταλλεῖα τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς.

Οὕτω δὲ τῷ 1866 ἐξ τῶν δυτικῶν χωρῶν τῆς συμπολιτείας, ἡ Καλλιφορνία, ἡ Μοντάνας, ἡ Νεβάδα, ἡ Ὠρεγών, τὸ Κολοράδο καὶ τὸ Ἰδαχώ, ἐξήγαγον χρυσὸν καὶ ἄργυρον ἀξίας πλέον τῶν 500 ἑκατομμ. φράγκων· ἐκ τούτων ἡ Καλλιφορνία μόνη ἐξήγαγεν 125 ἑκατ., αἱ δὲ λοιπαὶ πολιτεῖαι μεταξὺ 75 καὶ 90 ἑκατομμ.

Ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις τὸ πρῶτον ἀνεκαλύφθη χρυσὸς ἐν ἔτει 1792.

Τῷ 1868 ὑπῆρχον ἐν Καναδᾷ 73 χρυσωρυχεῖα, περιλαμβάνοντα 700 ἐργάτας. Τὰ χρυσωρυχεῖα ταῦτα παρήγαγον τῷ 1874 χρυσὸν 4,500,000 φράγκων.

Ἐν τῷ Νέῳ Βρούνσδικ ἀνεκαλύφθησαν τῷ 1866 πλεῖστα κοιτάσματα χρυσοῦ πέραν τῶν καταρρακτῶν τοῦ ποταμοῦ Σαὶν-Ζών, καὶ ἐν τῷ ποταμῷ Ταβικῷ.

Ἐν τῇ Νέᾳ Σκωτίᾳ, χώρᾳ νοτιοανατολικῇ τῆς Ἀμερικῆς, ἀνεκαλύφθη τὸ πρῶτον χρυσὸς ἐν ἔτει 1860. Περὶ αὐτοῦ διηγοῦνται ὅτι εὑρέθη ὑπὸ χωρικοῦ τινος, ὅστις καταληφθεὶς ὑπὸ δίψης ἔπεσε πρηνὴς νὰ σβέσῃ αὐτὴν εἰς τὴν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ, εἰς οὗ τὸ βάθος εἶδέ τι στίλβον διαρκῶς. Ἦτο δὲ τοῦτο βῶλος χρυσοῦ, ἕλκων 500 περίπου γραμμάρια, ὃν ἀμέσως ἐπώλησεν ἀντὶ 300 διστήλων. Ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης οἱ κάτοικοι τῆς χώρας ἣν διαρρέει ὁ χρυσοφόρος ἐκεῖνος ποταμὸς ἀνερευνῶσι καὶ εὑρίσκουσι πανταχοῦ χρυσόν, ἐν τῷ ρεύματι καὶ ἐν ταῖς ὄχθαις.

Ὁμοίως ἀνεκαλύφθησαν κοιτάσματα χρυσοῦ καὶ ἐν τῇ βορειοτάτῃ χώρᾳ τῆς Ἀμερικῆς, εὐθὺς ὡς ἡ Ῥωσσία παρεχώρησεν εἰς τὴν Ἀμερικὴν τὸ μέρος τῆς χώρας ὅπερ κατεῖχε, καὶ ὅπερ ἀπεκαλεῖτο τότε Ῥωσσικὴ Ἀμερική. Ἑταιρία δέ τις μεταλλευτικὴ εὗρεν ἐν τῷ ποταμῷ Στίκτιν, εἰς 300 μιλίων ἄνω τῶν ἐκβολῶν αὐτοῦ ἀπόστασιν, πλούσια ἀποταμιεύματα χρυσοῦ καὶ ἀργύρου μετὰ πολυτίμων λίθων, λυχνίτου καὶ ἀχάτου.

Ἐν τῇ Πολιτείᾳ τοῦ Ἰσημερινοῦ ἀνεκαλύφθη τοσούτῳ μεγάλη ποσότης χρυσοῦ, ὥστε πολλοὶ χρυσοθῆραι ἐγκατελίμπανον τὰ ἐν Καλλιφορνίᾳ χρυσωρυχεῖα, ὅπως δράμωσιν ἐκεῖ.

Ἡ παραγωγὴ τῶν χρυσωρυχείων τῆς γαλλικῆς Γουϊάνης ἀπὸ ἑπταετίας σχεδὸν ἐτετραπλασιάσθη. Ἡ βιομηχανία τῆς ἐκμεταλλεύσεως τοῦ χρυσοῦ συνετέλεσε σπουδαίως ὅπως ἀναλάβῃ ζωὴν ἡ ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ γαλλικὴ ἀποικία. Μέχρι τοῦ 1870 ὁ προϋπολογισμὸς κατέλειπεν ὑπέρογκον ἔλλειμμα, ἐν ᾧ ἔκτοτε διατελεῖ εἰς ἀνθηροτάτην κατάστασιν· ὁδοὶ πολυάριθμοι ἐχαράχθησαν, ἡ δημοσία ὑπηρεσία προώδευσεν ἐπαισθητῶς, καὶ ὁσημέραι νέοι ἄποικοι ἐγκαθίστανται, ἐν γένει δὲ τὰ πάντα προαγγέλλουσιν εὔελπι μέλλον. Ἡ ἐξαγωγὴ τοῦ χρυσοῦ, ἥτις τῷ μὲν 1868 συνεποσοῦτο εἰς 297 χιλιόγραμμα, τῷ δὲ 1870 εἰς 412, ἀνῆλθε τῷ 1871 εἰς 125 καὶ τῷ 1874 εἰς 1200.

Ἡ Περουβία ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐξήγαγεν ἄφθονον χρυσὸν καὶ ἄργυρον. Τὰ ὀνομαστὰ μεταλλεῖα αὐτῆς ἀνεκαλύφθησαν τῷ 1630. Ἀνυπολόγιστος εἶναι ἡ ποσότης ἣν ἀπέφερον τὰ μεταλλεῖα ταῦτα, ἐν ᾧ ἤδη ἐξάγεται μόνον τριάκοντα περίπου ἑκατομμυρίων χρυσὸς καὶ ἄργυρος· καὶ τοῦτο οὐχὶ διότι τὰ μεταλλεῖα ἐξηντλήθησαν, ἀλλὰ διότι ἡ ἐκμετάλλευσις αὐτῶν μὴ συμβαδίσασα μετὰ τῆς προόδου ἐξακολουθεῖ γινομένη διὰ τῶν ἀτέχνων μέσων τῶν πρώτων μεταλλευτῶν.

Καίτοι πανταχοῦ σχεδὸν ἐκ τύχης ἀνεκαλύφθησαν τὰ χρυσωρυχεῖα, ἐν Αὐστραλίᾳ ὅμως συνετέλεσαν εἰς ἀνακάλυψιν αὐτῶν ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ πεῖρα.

Χρυσοθήρας τις ἐργασθεὶς ἐπί τινα χρόνον ἐν Καλλιφορνίᾳ διεῖδε τὴν μεγάλην φυσικὴν ἀναλογίαν τῶν ὀρέων τῆς χώρας ἐκείνης μετὰ τῶν τῆς πατρίδος του Αὐστραλίας. Ἐκ τῆς παρατηρήσεως δὲ ταύτης ὁρμώμενος, καὶ πεισθεὶς ὅτι ἀφεύκτως ἡ γῆ ἦν χρυσοφόρος, διέτρεξε τὴν χώραν ἐξερευνῶν πάσας τὰς κοιλάδας καὶ πάντα τὰ ῥεύματα, μέχρις οὗ ἐπὶ τέλους ἀνεκάλυψε τὸ πρῶτον χρυσωρυχεῖον τὴν 12 Φεβρουαρίου 1852. Ἡ εἴδησις περὶ τῆς ἀνακαλύψεως ταύτης διεδόθη ἐν ἀκαρεῖ καὶ τὴν 1ην Μαΐου τοῦ αὐτοῦ ἔτους οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως Σίδνεϋ καὶ πάντων τῶν χωρίων καὶ τῶν ἐξοχῶν ἐγκατέλιπον αὐτὰ πρὸς ἀνίχνευσιν χρυσοῦ. Πάντα τὰ ῥεύματα τῶν Κυανῶν ὀρέων ἐξηρευνήθησαν σπιθαμὴν πρὸς σπιθαμήν, καὶ πανταχοῦ εὑρίσκετο χρυσός.

Ἡ δὲ ποσότης τοῦ ἐξ Αὐστραλίας ἐξαχθέντος χρυσοῦ ἀπὸ τῆς ἀνακαλύψεως τῶν πρώτων μεταλλείων (1850) μέχρι τοῦ 1865 ἀνῆλθεν εἰς 100,000 χιλιογράμμων, ἀντιπροσωπευόντων ἀξίαν 3 δισεκατομμυρίων φράγκων. Εἰς τοὺς ἀριθμοὺς τούτους πρέπει νὰ συνυπολογίσωμεν καὶ τὸν ἐν Αὐστραλίᾳ ἀποταμιευθέντα χρυσὸν ἢ τὸν ὑπὸ μεταλλευτῶν ἐξαχθέντα καὶ μὴ δηλωθέντα, ὅστις ἀνέρχεται εἰς ἑτέρας 50,000 χιλιογράμμων· ὁ δ' ἀριθμὸς οὗτος δὲν εἶναι ὑπερβολικός, διότι πρέπει νὰ ἀναλογισθῶμεν ὅτι τῷ 1865 εἰργά-

Digitized by Google

ζοντο ἐν τοῖς χρυσωρυχείοις 80,000 μεταλλευταί, μετὰ ἑξακισχιλίων μηχανῶν, ὧν χίλιαι ἀτμοκίνητοι. Σημαντικὴ ἦτο καὶ ἡ παραγωγὴ τῶν μεταλλείων τῷ 1867, διότι παρήχθησαν 46,462 χιλιόγραμμα χρυσοῦ, μὴ ὑπολογιζομένου τοῦ ἀνεξελέγκτου ποσοῦ καὶ τοῦ ἀποκρυβέντος διὰ δόλου ἢ ψευδῶν δηλώσεων. Κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο οἱ ἐργάται τῆς μεταλλευτικῆς ἑταιρίας μόνοι, ἀριθμούμενοι εἰς τρισχιλίους καὶ ἔχοντες ἡμερομίσθιον ἓν δίστηλον, ἔλαβον πέντε ἑκατομμύρια φράγκα, οἱ δὲ μέτοχοι 20 ἑκατομμ. μέρισμα, ἐκτὸς τοῦ ἀποθεματικοῦ κεφαλαίου.

Ἡ ἐν Αὐστραλίᾳ ἀνακάλυψις χρυσωρυχείων συνεπήγαγε καὶ τὴν ἐν Νέᾳ Ζηλανδίᾳ, ἧς ὁ πληθυσμὸς ηὔξησεν ἔκτοτε τεραστίως διὰ μεταναστεύσεων. Τῷ 1860 εἶχεν 76,390 κατοίκους, κατὰ δὲ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1872 ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ἀνῆλθεν εἰς 273,273. Ἐξήχθη δ' ἐκεῖθεν τῷ μὲν 1871 χρυσὸς ἀξίας 69,688,000 φρ. (2323 χιλιογρ.), τῷ δὲ 1872 μόνον 43,281,525 φρ. (1443 χιλιογρ.)

—

Καὶ ἡ Ἀφρικὴ πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων χορηγεῖ μεγίστην ποσότητα ψηγμάτων χρυσοῦ. Οἱ εὐρωπαῖοι ἀγνοοῦσι τὴν θέσιν τῶν ἐν αὐτῇ χρυσωρυχείων, ἅτινα ἀποκλειστικῶς ἐκμεταλλεύονται οἱ ἰθαγενεῖς μαῦροι. Γίνεται δὲ χρῆσις τῶν ψηγμάτων τοῦ χρυσοῦ εἰς τὰς συναλλαγὰς μεταξὺ τῶν ἰθαγενῶν καὶ τῶν κιρβανίων ἢ τῶν ἐν τοῖς παραλίοις ἐγκαθιδρυμένων ἐμπορικῶν πρακτορείων.

Ὁ χρυσὸς εἰς φύλλα χρησιμεύει εἰς κόσμησιν τῶν στεφανῶν τῶν εἰκόνων καὶ τῶν κατόπτρων· χρησιμεύει ἐπίσης καὶ εἰς τὴν διακόσμησιν τῶν οἰκιῶν ἐντὸς καὶ ἐκτὸς ἔτι. Ῥευστὸς δὲ ὢν (χλωριοῦχον χρυσίον ἀναλελυμένον) χρησιμεύει εἰς τὴν κοσμηματικὴν τῶν σινικῶν κεράμων (*πορσελάνας*) καὶ τῶν φαγεντιανῶν. Μεγάλην κατανάλωσιν χρυσοῦ ποιοῦνται καὶ οἱ χρυσοχόοι καὶ οἱ ἀδαμαντοπῶλαι, εἴτε εἰς τὴν φυσικὴν αὐτοῦ κατάστασιν, εἴτε διὰ τῆς γαλβανοπλαστικῆς μεταβεβλημένου. Ὑπερόγκους ἐπίσης ποσότητας αὐτοῦ καταναλίσκει καὶ ἡ βιομηχανία τῶν χρυσωμάτων.

Ἡ ὑφαντικὴ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἐχρησιμοποίει τὸν χρυσὸν καὶ εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν ἐν τοῖς ὑφάσμασι χρυσῶν κοσμημάτων. Νῦν ἡ βιομηχανία αὕτη περιωρίσθη ἐν Εὐρώπῃ εἰς τὰ χρυσᾶ κοσμήματα τῶν στρατιωτικῶν στολῶν, καὶ εἰς τὰ χρυσοῦφῆ ἱερατικὰ ἄμφια. Ἀλλὰ τὰ κοσμήματα ταῦτα δὲν κατασκευάζονται ἐκ καθαροῦ χρυσοῦ, διότι τὰ σύρματα τοῦ χρυσοῦ οὔτε στερεὰ εἶναι, οὔτε νὰ λεπτυνθῶσιν ἐπὶ πολὺ εἶναι δυνατόν. Τὰ ἐν τῇ κοσμηματουργίᾳ καλούμενα σύρματα *ἀμιγοῦς χρυσοῦ*, εἰσὶν ἀργυρᾶ ἐπίχρυσα, τὰ δὲ καλούμενα σύρματα ἐξ *ἀναμίκτου χρυσοῦ* ὀρειχάλκινα ἐπίχρυσα· τὰ καλούμενα τέλος *ψευδῆ* εἰσὶν ἐξ ἁπλοῦ ὀρειχάλκου, καὶ τούτων μεγίστη κατανάλωσις γίνεται ἐν τοῖς θεάτροις.

—

Τῷ 1871 ἐν Μαδαγασκὰρ ἀνευρέθησαν πλουσιώτατα στρώματα χρυσοῦ, ὧν ὅμως τὴν ἐκμετάλλευσιν ἀπηγόρευσεν ἡ ἐγχώριος κυβέρνησις ἐπὶ ποιναῖς αὐστηροτάταις, πρὸς ἀποφυγὴν τῆς συρροῆς ξένων ἐν τῷ τόπῳ.

Πιθανώτατον δ' εἶναι ὅτι καὶ αἱ μεγάλαι νῆσοι τῆς Μαλαισίας ἐγκλείουσιν ἐπίσης πλούσια μεταλλεῖα χρυσοῦ καὶ ἄλλων μετάλλων.

Καθ' ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ χρυσοῦ ἐν ἁπάσῃ τῇ ἀσιατικῇ ἠπείρῳ καὶ ἐν ταῖς νήσοις τῆς Ἰαπωνίας, τῆς Πολυνησίας καὶ τῆς Μικρονησίας στερούμεθα τῶν ἀναγκαίων γνώσεων.

—

Ἐν Γαλλίᾳ, ἢ μᾶλλον ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Γαλατίᾳ, εὑρίσκετο ἄλλοτε ἄφθονος χρυσός. Σήμερον δὲ ἀριθμοῦνται ἐν αὐτῇ τεσσαράκοντα περίπου χρυσωρυχεῖα, τοσούτῳ πτωχὰ ὅμως καὶ ἐξηντλημένα, ὥστε μόλις ἡ ἀξία τοῦ μετάλλου δύναται νὰ καλύψῃ τὰς δαπάνας τῆς ἐκμεταλλεύσεως· ὁπωσδήποτε ὅμως ἐργάζονται πρὸς τοῦτο χωρικοί τινες καὶ παιδία, ἀπολαμβάνοντες 2 μέχρι τριῶν φράγκων καθ' ἑκάστην.

Ἐπίσης ἐξηντλημένα εἰσὶ τὰ χρυσωρυχεῖα τῆς Ἱσπανίας· τῷ 1867 καθαριζομένου τοῦ ποταμοῦ Ἕβρου παρὰ τὴν Ταρβόσαν πρὸς θεμελίωσιν τῶν κιόνων τῆς γεφύρας τοῦ σιδηροδρόμου εὑρέθη ἐν τῇ κοίτῃ τοῦ ποταμοῦ χρυσοῦχος ἄμμος.

Ἐν Ἰταλίᾳ δὲ ἀπὸ τοῦ 1866 ἤρξατο ἡ ἐκμετάλλευσις παλαιῶν τινῶν ἐγκατελειμμένων χρυσωρυχείων διὰ μεταλλευτικῶν μηχανῶν τελειοποιημένων.

Ἐν τῇ Μεγάλῃ Βρετανίᾳ ὑπάρχουσι χρυσωρυχεῖα μόνον εἰς τὰ ὀρεινὰ μέρη τῆς Οὐαλίας. Ἀλλ' ἡ ἐκ τούτων ἐξαγομένη ποσότης εἶναι ἀσήμαντος ὅλως.

Ἡ ἐκμετάλλευσις τῶν χρυσωρυχείων τῶν Οὐραλίων ὀρέων, ἅτινα χωρίζουσι τὴν Εὐρωπαϊκὴν ἀπὸ τῆς ἀσιατικῆς Ῥωσσίας, ἤρξατο ἀπὸ διακοσίων ἐτῶν. Τὸ μέταλλον ἐν αὐτοῖς φαίνεται ἀνεξάντλητον, ἐλάχιστον δὲ μόλις ἔχει ἐξερευνηθῇ μέρος τῆς μακρᾶς καὶ εὐρείας ἐκείνης σειρᾶς τῶν ὀρέων. Τὸ κράτος μέρος μόνον τῶν χρυσωρυχείων ἐκείνων ἐκμεταλλεύεται, παραχωρῆσαν τὰ λοιπὰ εἰς μεταλλευτικὰς ἑταιρίας.

Ὁ παραγόμενος χρυσός, ἀποταμιευόμενος εἰς Πέρμ, μετακομίζεται ἐκεῖθεν εἰς Πετρούπολιν δι' ἐμπορικῶν συνοδιῶν ἀπερχομένων τρὶς τοῦ ἔτους, κατὰ ἰούλιον, δεκέμβριον καὶ φεβρουάριον. Τῷ 1866 αἱ ἐμπορικαὶ συνοδίαι ἐκόμισαν 260 πούδια χρυσοῦ (4,160 χιλιόγραμμα) προερχομένου ἐξ ἰδιωτικῶν ἐκμεταλλεύσεων, καὶ 94 πούδια (1,504 χιλιόγρ.) ἐκ τῶν ἐκμεταλλεύσεων

Digitized by Google

τῆς κυβερνήσεως, ἤτοι ἐν ὅλῳ 5,664 χιλιογρ. χρυσοῦ, ἀξίας 17 ἑκατομμ. φράγκων. Τῷ ἑπομένῳ ἔτει ἡ ποσότης ἀνῆλθεν εἰς 18,758 χιλιόγρ. καὶ τῷ 1868 εἰς 19,446 χιλιόγραμμα.

—

Ἐν διαστήματι δεκαπέντε ἐτῶν, ἀπὸ τοῦ 1850, ὅτε τὰ χρυσωρυχεῖα τῆς Καλλιφορνίας ἤρξαντο παράγοντα ἄφθονον χρυσὸν καὶ ἀνεκαλύφθησαν τὰ τῆς Αὐστραλίας, μέχρι τοῦ 1865, τὸ σύνολον τοῦ ἐξαχθέντος χρυσοῦ ἐν πᾶσι τοῖς γνωστοῖς χρυσοφόροις τόποις ἀνέρχεται εἰς 5,569,500 χιλιόγρ., ἀξίας 16,707,500,000 φρ.

Ἐκ τούτων 35 ἐπὶ τοῖς 100 παρήχθησαν ἐν ταῖς παρὰ τὰς ἀκτὰς τοῦ Εἰρηνικοῦ Ὠκεανοῦ χώραις (Καλλιφορνίᾳ κλπ.), 25 % ἐν Αὐστραλίᾳ καὶ Νέᾳ Ζηλανδίᾳ καὶ 40 % ἐν ταῖς ἄλλαις χώραις.

Ἔκ τινος στατιστικῆς περὶ τοῦ κοπέντος εἰς νομίσματα χρυσοῦ μανθάνομεν ὅτι:

Ἐν ταῖς *Ἡνωμέναις Πολιτείαις* τῆς Ἀμερικῆς ἀπὸ τοῦ 1792 μέχρι τοῦ 1860, ἐχαράχθησαν χρυσᾶ νομίσματα ἀξίας 3,050,000,000 φρ. (ὧν 2,625,000,000 φρ. ἀπὸ τοῦ 1850 μέχρι τοῦ 1860)

Ἐν *Ἀγγλίᾳ* ἀπὸ τοῦ 1603 μέχρι τοῦ 1860 ἐχαράχθησαν χρυσᾶ νομίσματα ἀξίας ·············· 6,250,000,000 » (ὧν 1,350,000,000 ἀπὸ τοῦ 1850 μέχρι τοῦ 1860)

Ἐν *Ῥωσσίᾳ* ἀπὸ τοῦ 1664 μέχρι τοῦ 1860 ἐχαράχθησαν χρυσᾶ νομίσματα ἀξίας ·············· 2,200,000,000 » (ὧν 1 δισεκατομμ. ἀπὸ τοῦ 1850—1860)

Ἐν *Γαλλίᾳ* ἀπὸ τοῦ 1726 μέχρι τοῦ 1860 ἐχαράχθησαν χρυσᾶ νομίσματα ἀξίας ·············· 7,700,000,000 » (ὧν 4,200,000,000 ἀπὸ τοῦ 1850—1860).

Ἐν ὅλῳ 19,200,000,000 φρ.

Ἀπὸ τοῦ 1861 μέχρι τοῦ 1870 ἡ Γαλλία ἔκοψε χρυσᾶ νομίσματα ἀξίας ··· 2,300,000,000 φρ.

Ἐν τῷ Νομισματοκοπείῳ Παρισίων ἐκτυποῦνται κατὰ μέσον ὅρον καθ' ἑκάστην χρυσᾶ νομίσματα ἑνὸς καὶ ἡμίσεος ἑκατομμυρ. φράγκων.

—

Ὡς πρὸς τὴν πυκνότητα ὁ χρυσὸς κατέχει τὴν δευτέραν θέσιν (19,26 τετηκὼς χρυσός, 19,36 σφυρηλατημένος, λαμβανομένου τοῦ ὕδατος ὡς μονάδος πυκνότητος). Τὴν πρώτην θέσιν κατέχει ὁ λευκόχρυσος (πλατίνα).

Εἶναι ἧττον γλίσχρος τοῦ σιδήρου, τοῦ χαλκοῦ, τοῦ λευκοχρύσου καὶ τοῦ ἀργύρου· σύρμα χρυσοῦ, ἔχον διάμετρον 2 ὑποχιλιομέτρων θραύεται ὑπὸ τὴν *πίεσιν* 68 χιλιογράμμων, ἐν ᾧ σύρμα σιδήρου τοῦ αὐτοῦ πάχους *ἀντέχει εἰς πίεσιν* 250 χιλιογράμμων.

Ὁ χρυσὸς τήκεται ὑπὸ θερμότητα 1100 βαθμῶν τοῦ ἑκατονταβάθμου καὶ ἐξατμίζεται μεταξὺ τῶν 1200 καὶ 1300 βαθμῶν εἰς φωτεινοὺς πρασίνους ἀτμούς.

Τὸ χρῶμα τοῦ χρυσοῦ εἶναι κιτρινωπόν, ὡς τὸ τοῦ ἀργύρου εἶναι λευκόν.

Ἐξ ἀντανακλάσεως (ὡς ὅτε παρατηρεῖται εἰς τὸ βάθος ποτηρίου) τὸ χρῶμά του φαίνεται ἐρυθρωπόν· τὸ τοῦ ἀργύρου ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει φαίνεται κίτρινον.

Κατά τινα δὲ ἐσχάτως γενομένην παρατήρησιν τὸ χρῶμα λεπτοτάτων διαφανῶν ἐλασμάτων χρυσοῦ φαίνεται πράσινον, τὸ δὲ τῶν τοῦ ἀργύρου κυανοῦν.

ΜΟΝΟΜΑΧΙΑ ΕΝ ΑΕΡΟΣΤΑΤΩ.

Ἡ ἀκόλουθος ἀλλόκοτος ἱστορία εἶναι ἀληθεστάτη, συνέβη δὲ πρὸ δύο ἢ τριῶν ἑβδομάδων εἰς τὸν διάσημον καὶ εὐτυχῆ ἀεροπόρον Γοδάρ, κατὰ τὴν προτελευταίαν ἀνάβασιν αὐτοῦ.

Τὴν ἡμέραν ἐκείνην ὁ κ. Γοδάρ ἕνα μόνον συνταξειδιώτην εἶχεν. Ἦτο δ' οὗτος πλούσιός τις ἰδιώτης, πληρώσας ἀντὶ χιλίων φράγκων τὴν μετοχήν του εἰς τοὺς κινδύνους τῆς ἐπιχειρήσεως.

Ὁ καιρὸς ἦτο εὐνοϊκώτατος. Τὸ ἀερόστατον ἀνυψώθη τάχιστα εἰς μέγα ὕψος.

«Τί ἐντύπωσιν σᾶς προξενεῖ ἡ ἀνάβασις αὐτή; ἠρώτησεν ὁ κ. Γοδάρ τὸν σύντροφόν του.

— Καμμίαν, ἀπεκρίνατο ἐκεῖνος λακωνικώτατα.

— Σᾶς συγχαίρω, εἶπεν ὁ κ. Γοδάρ. Εἶσθε ὁ πρῶτος, τὸν ὁποῖον βλέπω νὰ φθάσῃ ἄνευ συγκινήσεως μέχρι τοσούτου ὕψους.

— Ἐξακολουθεῖτε τὴν ἀνάβασιν», εἶπεν ἐκεῖνος μετὰ θαυμαστῆς ἀταραξίας.

Ὁ κ. Γοδάρ ἔρριψεν ἕρμα καὶ τὸ ἀερόστατον ὑψώθη ἔτι πεντήκοντα περίπου μέτρα.

«Καὶ τώρα, ἠρώτησεν ὁ κ. Γοδάρ, δὲν κτυπᾷ ἡ καρδία σας;

— Τίποτε ἀκόμη, ἀπεκρίνατο ὁ συνοδοιπόρος του μὲ τόνον φωνῆς σχεδὸν ἀνυπομονησίαν ἐκφράζοντα.

— Διάβολε! ἀνεφώνησεν ὁ κ. Γοδάρ. Ἀναμφιβόλως, ἀγαπητέ μοι κύριε, θὰ ἔχητε ἔμφυτα προσόντα ἀεροναύτου.»

Τὸ ἀερόστατον ἐξηκολούθει ἀνυψούμενον.

Ὅταν ἀνῆλθον ἑκατὸν ἔτι μέτρα ὑψηλότερα ὁ κ. Γοδάρ ἠρώτησε τὸ τρίτον τὸν σύντροφόν του.

«Καὶ τώρα;

— Τίποτε! τίποτε! οὐδ' ἴχνος συγκινήσεως!

Digitized by Google

εἶπεν ἐκεῖνος μετὰ προφανοῦς δυσαρεσκείας, καὶ ὡς ἄνθρωπος, οὗ διεψεύσθησαν αἱ προσδοκίαι.

— Τόσῳ χειρότερον καὶ λυποῦμαι πολὺ διὰ τοῦτο· εἶπε γελῶν ὁ ἀεροναύτης. Πρέπει νὰ ἀπελπισθῶ, εἶναι ἀδύνατον πλέον νὰ σᾶς ἐμπνεύσω φόβον. Τὸ ἀερόστατον ἔφθασεν εἰς ἀρκετὸν ὕψος. Θὰ κατέλθωμεν.

— Νὰ κατέλθωμεν! . . .

— Βεβαιότατα. Θὰ ἦτο ἐπικίνδυνον νἀνέλθωμεν ὑψηλότερα.

— Τοῦτο μοῦ εἶναι καθ' ὁλοκληρίαν ἀδιάφορον. Ἐγὼ δὲν ἔχω ὄρεξιν νὰ κατέλθω.

— Πῶς εἴπατε; ἠρώτησεν ἔκθαμβος ὁ κ. Γοδάρ.

— Λέγω ὅτι θέλω νἀνέλθω ὑψηλότερα, νὰ ἐξακολουθῶ πάντοτε ἀναβαίνων. Ἐπλήρωσα χίλια φράγκα διὰ νὰ συγκινηθῶ. Πρέπει ἀφεύκτως νὰ συγκινηθῶ. Δὲν θὰ καταβῶμεν προτοῦ μὲ καταλάβῃ φόβος καὶ σκοτοδίνη.»

Ὁ κ. Γοδὰρ ἐγέλασεν, ἐκλαβὼν τοὺς λόγους τούτους ὡς ἀστεϊσμόν.

«Θέλετε νἀναβῶμεν ἢ ὄχι, σᾶς ἐπαναλαμβάνω! ἠρώτησεν ὁ συνοδοιπόρος ἁρπάζων ἐκ τοῦ λάρυγκος καὶ ταράττων αὐτὸν μετὰ σφοδρότητος. Πότε θὰ συγκινηθῶ σᾶς λέγω!»

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ὁ κ. Γοδὰρ κατενόησεν ὅτι τὸν ἔσχατον διέτρεχε κίνδυνον. . . Τῷ ἐπῆλθεν αἰφνιδία τις καὶ κεραυνώδης ἰδέα . . . Παρατηρήσας τοὺς ὑπερμέτρως διεσταλμένους ὀφθαλμοὺς τοῦ συντρόφου του, ἀνεγνώρισεν ὅτι εἶχε νὰ κάμῃ μὲ παράφρονα!

Πῶς νὰ πείσῃ παράφρονα! Πῶς νὰ ἐπικληθῇ βοήθειαν ἐν τῷ μέσῳ τῶν νεφελῶν! Ἂν τοὐλάχιστον εἶχε μεθ' ἑαυτοῦ κἀνὲν ὅπλον! εὑρίσκετο εἰς κατάστασιν νομίμου ἀμύνης καὶ ἠδύνατο νὰ ποιήσηται χρῆσιν αὐτοῦ. Ἀλλ' εἰς τὰς ἀεροπορείας δὲν ἐφοδιάζονται καὶ μὲ πιστόλια· οὐδεὶς ἐσκέφθη ποτὲ ὅτι δυνατὸν νὰ λάβῃ ἀνάγκην νὰ ὑπερασπισθῇ τὴν ζωήν του κατὰ κακούργων ἐν τῷ ἀχανεῖ αἰθέρι.

Εὑρίσκοντο εἰς χιλίων πεντακοσίων μέτρων ὕψος· ἡ πτῶσις λοιπὸν θὰ ἦτο φοβερά! Καὶ τὸ ἐλάχιστον κίνημα τοῦ μανιακοῦ ἐκείνου ἠδύνατο νἀνατρέψῃ τὴν λέμβον τοῦ ἀεροστάτου.

Ἅπαντα ταῦτα ἐσκέφθη ἐντὸς ἑνὸς δευτερολέπτου ὁ κ. Γοδάρ, μετὰ τῆς ἀταραξίας ἐκείνης, ἣν προσεκτήσατο κατὰ τὰς πολυπληθεῖς αὐτοῦ τολμηρὰς ἀναβάσεις.

«Λοιπὸν μὲ ἐνέπαιζες! ἐξηκολούθει λέγων ὁ παράφρων χωρὶς νὰ τὸν ἀφίσῃ. Ἄ! μοῦ παίρνεις χίλια φράγκα καὶ δὲν μοῦ παρέχεις συγκινήσεις! Καλά! μεῖνε ἥσυχος! Ἦλθε καὶ ἡ σειρά μου νὰ γελάσω. Καὶ θὰ σε κάμω νὰ χορεύσῃς καλά!»

Ὁ παράφρων ἦτο ῥωμαλεώτατος, τοῦτο δὲ κατανοήσας ὁ κ. Γοδάρ, οὐδὲ ἀπεπειράθη κἂν νὰ ὑπερασπισθῇ ἑαυτόν.

«Τί θέλετε ἀπὸ ἐμέ; ἠρώτησεν ἀταράχως καὶ μετὰ πειθηνίου ἤθους.

— Θέλω νὰ σε ἰδῶ νὰ κάμῃς *τοῦμπες* καὶ νὰ διασκεδάσω· ἀπεκρίνατο ὁ παράφρων, ἀγρίως γελῶν . . . ἀλλὰ πρότερον (καὶ ὁ παράφρων ἐφάνη μεταβαλὼν αἴφνης γνώμην) κἄτι ἐσυλλογίσθην . . . Πρέπει νὰ ὑπάγω νὰ εὕρω συγκινήσεις ἐκεῖ ἐπάνω. Πρέπει νὰ καθίσω ἐπάνω εἰς τὸ ἡμικύκλιον.»

Καὶ ὁ παράφρων ἐδείκνυε τὸ ἀνώτερον μέρος τοῦ ἀεροστάτου· ὁμιλῶν δὲ ἀπεπειράθη νἀναρριχηθῇ διὰ τῶν σχοινίων, δι' ὧν ἡ λέμβος συνεκρατεῖτο ἐκ τοῦ ἀεροστάτου. Ὁ κ. Γοδάρ, ὅστις δὲν ἐτρόμαξεν ὅταν αὐτὸς ἐκινδύνευε, κατελήφθη ὑπὸ τρόμου βλέπων οὕτω κινδυνεύοντα τὸν παράφρονα.

«Ἀλλά, ταλαίπωρε, θὰ σκοτωθῇς! . . . θά σε καταλάβῃ σκοτοδίνη.

— Δὲν ἐπιτρέπω παρατηρήσεις! εἶπεν ὁ παράφρων, ἁρπάζων αὖθις αὐτὸν ἐκ τοῦ περιλαιμίου· ἄλλως σὲ σφενδονίζω πρῶτον εἰς τὸ χάος καὶ κατόπιν ἀναβαίνω.

— Τοὐλάχιστον, εἶπεν ὁ κ. Γοδάρ, ἄφετέ με νὰ σᾶς δέσω ἓν σχοινίον εἰς τὴν μέσην διὰ νὰ μένετε προσδεδεμένος εἰς τὸ ἀερόστατον.

— Ἂς ἦναι! ἀπεκρίνατο ὁ παράφρων, ὅστις ἐφάνη ἐννοήσας τὸ ὠφέλιμον τῆς προφυλάξεως.»

Καὶ οὕτως ἐγένετο. Προσδέσας λοιπὸν πρὸς ἀσφάλειαν εἰς τὴν ζώνην του σχοινίον προσηλωμένον εἰς τὴν λέμβον, ὁ παράφρων ἀνερριχήθη εἰς τὰ σχοινία μετ' εὐκινησίας σκιούρου· φθὰς δὲ εἰς τὸ ἀερόστατον ἵππευσεν ἐν ἡσυχίᾳ ἐπὶ τοῦ ἡμικυκλίου, ὡς προεῖπεν. Ἀμέσως δ' ἐξέπεμψε κραυγὴν θριάμβου καὶ ἐξήγαγεν ἐκ τοῦ θυλακίου του ἓν ἐγχειρίδιον.

«Τί θὰ κάμετε; ἠρώτησεν ὁ κ. Γοδάρ, ὅστις ἐφοβήθη μὴ ὁ παράφρων σχίσῃ τὸ ἀερόστατον.

— Θέλω κατὰ πρῶτον νἀπαλλαγῶ ἀπὸ αὐτὸ», εἶπε καὶ ἔκοψε ταχέως τὸ σχοινίον, δι' οὗ ἦτο προσδεδεμένος εἰς τὴν λέμβον.

Ἂν πνοὴ ἀνέμου ἐτάραττε τὸ ἀερόστατον, ὁ δυστυχὴς θὰ ἐκρημνίζετο εἰς τὴν ἄβυσσον. Ὁ κ. Γοδὰρ ἔκλεισε τοὺς ὀφθαλμούς, ὅπως μὴ τὸν ἴδῃ· ὁ παράφρων ἐχειροκρότει· δὲν ἠδύνατο νὰ κρατήσῃ τὴν χαράν του· ἐκτύπα διὰ τῶν ποδῶν, ὡς διὰ πτερνιστήρων τὸ ἀερόστατον.

«Καὶ τώρα, ἐκραύγασεν ἀγρίως, πάλλων τὸ ἐγχειρίδιον αὐτοῦ, τώρα εἶναι ὁποῦ θὰ γελάσωμεν! Ἆ! κακοῦργε! ἤθελες νά με κάμῃς νὰ καταβῶ! Καλὰ λοιπόν! Τώρα σὺ θὰ κατρακυλίσῃς καὶ γρηγορότερα ἀφ' ὅσον φαντάζεσαι! Θὰ ἰδῇς!»

Ὁ κύριος Γοδὰρ δὲν ἐπρόφθασεν οὔτε κίνησίν τινα νὰ κάμῃ, οὐδὲ λέξιν νὰ εἴπῃ· πρὶν ἢ μαντεύσῃ τὴν καταχθονίαν πρόθεσιν τοῦ παράφρονος ἐκεῖνος εἶχε κόψει τρία . . . τέσσαρα σχοινία ἐκ τῶν συγκρατούντων τὴν λέμβον, ἥτις ἔκλινε φοβερά.

Συνεκρατεῖτο πλέον ἐκ δύο μόνον κάλων,

Digitized by Google

ὅ ἐστιν ἐκ μιᾶς κλωστῆς· ὁ κ. Γοδὰρ θὰ κατεκρημνίζετο ἐὰν δὲν ἥρπαζεν ἀπελπις τὰ ἐναπομένοντα σχοινία.

Τὸ ἐγχειρίδιον τοῦ παράφρονος ἐπλησίασεν εἰς ταῦτα . . . ἐντὸς ἑνὸς λεπτοῦ θὰ ἐτελείωνον τὰ πάντα.

«Μίαν λέξιν μόνον! τῷ ἐκραύγασεν ὁ κ. Γοδάρ.

— Ὄχι! δὲν ἔχει χάριν!

— Δὲν ζητῶ χάριν, ἐξ ἐναντίας!

— Τί ζητεῖς λοιπόν; ἠρώτησεν ὁ παράφρων ἔκπληκτος.

— Τὴν στιγμὴν αὐτὴν, εἶπε ταχέως ὁ ἀεροπόρος, εὑρισκόμεθα εἰς ὕψος 1500 μέτρων.

— Μπᾶ! εἶπε γελῶν ὁ παράφρων· εὔμορφον λοιπὸν θὰ ἦναι νὰ κατρακυλᾷ κανεὶς ἀπὸ τόσον ὑψηλά!

— Εἶναι πολὺ χαμηλά! ἐξηκολούθησεν ὁ κ. Γοδάρ.

— Πῶς! ἠρώτησεν ἔκθαμβος ὁ παράφρων.

— Ναί! Ἡ πεῖρά μου ὡς ἀεροναύτου μ' ἐδίδαξεν ὅτι πίπτων τις ἐκ τόσου ὕψους κινδυνεύει νὰ μὴ σκοτωθῇ. Ἀφ' οὗ πρόκειται νὰ κρημνισθῶ, προτιμῶ νὰ σκοτωθῶ εἰς τὸν τόπον κρημνιζόμενος παρὰ νὰ ἀκρωτηριασθῶ. Κάμε μου τὴν χάριν νὰ μὲ κρημνίσῃς μόνον ὅταν φθάσωμεν εἰς τριῶν χιλιάδων μέτρων ὕψος.

— Δὲν εἶναι ἄσχημον αὐτό!» παρετήρησεν ὁ παράφρων, εἰς ὃν ἡ ἰδέα φρικωδεστέρας πτώσεως ἤρεσεν ὑπερβαλλόντως.

Παραχρῆμα ὁ κ. Γοδὰρ ἤρχισεν ἐκπληρῶν ἡρωϊκῶς τὴν ἀπόφασίν του· ἔρριψε μεγάλην ποσότητα ἕρματος, τὸ δ' ἀερόστατον ὑψώθη μεθ' ὁρμῆς διακόσια ἔτι μέτρα εἰς διάστημα ὀλίγων δευτερολέπτων . . . .

Ἀλλά, ἐν ᾧ ὁ παράφρων παρηκολούθει ἀπλήστως διὰ τῶν βλεμμάτων τὴν ἐργασίαν τῆς ἀνακουφίσεως τοῦ ἀεροστάτου, ὁ ἀεροπόρος ἐξετέλει καὶ ἄλλην ὅλως ἀντίθετον. Παρατηρήσας ὅτι τὸ μετὰ τῆς βαλβίδος συγκοινωνοῦν σχοινίον δὲν εἶχε κοπῆ ὑπὸ τοῦ παράφρονος, ἐτράβηξεν αὐτὸ καὶ ἠνέωξεν οὕτω τὴν βαλβίδα, ὅπως ἐξέλθῃ ὑδρογόνον. Τὸ προσδοκώμενον ἀποτέλεσμα δὲν ἐβράδυνε· μικρὸν κατὰ μικρὸν ὁ παράφρων ἀπεναρκώθη, διότι χωρὶς νά το αἰσθανθῇ, τὸ ἐκ τοῦ ἀεροστάτου ἐκφεῦγον ἀέριον ἐπέφερεν αὐτῷ βαθμηδὸν ἀσφυξίαν.

Ὅταν ἀπεναρκώθη ἐπαρκῶς, ὁ κ. Γοδὰρ ἀφῆκε μετὰ προφυλάξεως τὸ ἀερόστατον νὰ κατέλθῃ ἠρέμα εἰς τὴν γῆν. Ἐσώθη!

Ἅμα ὡς ἐπάτησεν εἰς τὴν γῆν ὁ κ. Γοδάρ, μὴ μνησικακῶν κατὰ τοῦ παράφρονος ἔσπευσε νὰ ἐπαναφέρῃ αὐτὸν εἰς τὰς αἰσθήσεις του, καὶ ἀκολούθως ὡδήγησεν αὐτὸν χειροπόδαρα δεδεμένον εἰς τὸ πλησιέστερον δημαρχεῖον.

[Jean Rousseau]. Τις Τινος.

Φλύαρός τις διηγήθη ποτὲ μυστικόν τι εἰς ἕνα φίλον του ἐξορκίζων αὐτὸν νὰ μὴ τὸ διακοινώσῃ εἰς ἄλλον.—Μεῖνε ἥσυχος, τῷ ἀπεκρίθη οὗτος, θὰ τὸ φυλάξω μυστικὸν ὅσον καὶ σύ.

ΑΙ ΑΡΧΑΙΑΙ ΑΘΗΝΑΙ

Ἡ Ἑλλάς ἐστιν ἡ πηγὴ πάσης τέχνης, πάσης ἐπιστήμης, παντὸς ὑψηλοῦ καὶ εὐγενοῦς. Ναί, ἡ μελέτη τῆς Ἑλλάδος ὀφείλει νὰ εἶναι τὸ θεμέλιον πάσης ἐλευθέρας ἀγωγῆς· αἱ Ἀθῆναί εἰσιν ἡ μόνη γωνία τοῦ κόσμου ἐν ᾗ τὸ τέλειον ὑπάρχει· αἱ Ἀθῆναι ἔστωσαν οἱ ἅγιοι τόποι τῆς γενικῆς ἐπὶ προσκυνήσει ὁδοιπορίας· θαυμάζεται ὑπέρπολυ ἡ Ῥώμη καὶ τὰ μνημεῖα αὐτῆς, ἅτινα ὅμως εἰσὶ δευτερεύοντα· ὁ πολίτης Ἀθηναῖος ἐν τῇ λιτῇ εὐπορίᾳ ἀνθρώπου ἐλευθέρου, οἷον ἔτι νῦν αὐτὸν ἐν τῷ διαζώματι τοῦ Παρθενῶνος βλέπομεν, ἡμίθεός ἐστι συγκρινόμενος πρὸς τὴν ἐπίπλαστον καισαρικὴν μεγαλειότητα· ἡ ποίησις τοῦ λοιποῦ ἔστω ὕμνος πρὸς τὴν Ἑλλάδα· ῥεμβάζειν περὶ Ἑλλάδος, καὶ νοερῶς ζῆν ἐν Ἑλλάδι ἐστὶ τῷ πεπαιδευμένῳ ἀνδρὶ ὅ,τι τῷ χριστιανῷ ἐστι ζῆν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν· ἡ πόλις ἐν ᾗ καὶ αὐτοὶ οἱ ἀνώτατοι ἄρχοντες ἦσαν κληρωτοί, ἐν ᾗ πᾶς πολίτης ἦν εὐγενής, ἐν ᾗ ἐξελέγοντο πρέσβεις διότι ἦσαν εὔμορφοι ἄνδρες, ἐν ᾗ νίκαι, οἷαι αἱ τοῦ Μαραθῶνος, κατωρθοῦντο ὑπὸ ἁπλῶν πολιτῶν, οἵτινες οὐκ ἦσαν στρατιῶται ἐξ ἐπαγγέλματος, ἐν ᾗ τραγῳδίαι, οἷαι αἱ τοῦ Σοφοκλέους, χειροκροτοῦνται ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ἐν ᾗ τέχνη οἵα ἡ τῆς Ἀκροπόλεως καταληπτὴ τῷ λαῷ καὶ ἐπιθυμητή, καὶ ἐπεβάλλετο ὑπὸ τοῦ λαοῦ τῷ καλλιτέχνῃ, ἡ πόλις αὕτη ἦν ἐν τῷ κόσμῳ ἔκτακτόν τι καὶ μοναδικόν.

Ρενάν.

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

⁂ Οἱ νέοι φίλοι οὓς ἀποκτῶμεν κατὰ τὴν πρεσβυτικὴν ἡμῶν ἡλικίαν καὶ δι' ὧν πειρώμεθα ν' ἀντικαταστήσωμεν τοὺς ἀπολεσθέντας, ἀναπληροῦσι τοὺς παλαιοὺς φίλους ὅσον οἱ ὑέλινοι ὀφθαλμοί, οἱ πλαστοὶ ὀδόντες καὶ αἱ ξύλινοι κνῆμαι τοὺς ἀληθεῖς ὀφθαλμούς, τοὺς φυσικοὺς ὀδόντας καὶ τὰς ἐκ σαρκὸς καὶ ὀστέων κνήμας.

⁂ Οἱ ἀσθενεῖς τὸν χαρακτῆρα ἄνθρωποι εἶνε οἱ ἀκροβολισταὶ τῆς στρατιᾶς τῶν πονηρῶν, μείζονας ἴσως τούτων προξενοῦντες τῇ κοινωνίᾳ ζημίας.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

〰 Ἐν Ἀγγλίᾳ ὑπολογίζεται 1 πτωχὸς ἐπὶ 6 μὴ τοιούτων, ἐν Ὁλλανδίᾳ 1 ἐπὶ 7, ἐν Ἑλβετίᾳ 1 ἐπὶ 10, ἐν Γαλλίᾳ δὲ καὶ Γερμανίᾳ 1 ἐπὶ 20.

〰 Ἀπὸ τῆς συστάσεως τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας ἐπάπευσαν 12 Ἕλληνες.

〰 Ἐκ τοῦ φόρου τῶν κυνῶν ἐν Ἀγγλίᾳ ἐν ἔτει 1877 εἰσεπράχθησαν λ. στ. 349,743.5, ἤτοι φρ. 8,743,581.25. Οἱ ὑποβληθέντες εἰς φορολογίαν κύνες συνεποσώθησαν εἰς 1,399,330.

ΑΘΗΝΗΣΙ — ΤΥΠΟΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ, ΟΔΟΣ ΠΑΤΗΣΙΩΝ, 11.

Digitized by Google

'Αριθ. 132 - Λεπτὰ εἴκοσι.

ΕΤΟΣ Γ'.

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Ἕκτος

Συνδρομὴ ἐτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20.—Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπ' 1 ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶνε ἐτήσιαι—Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὁδὸς Σταδίου, 6.

9 Ἰουλίου 1878

ΠΑΝΟΜΟΙΟΤΥΠΟΝ ΤΗΣ ΥΠΟΓΡΑΦΗΣ ΤΟΥ
ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΟΘΩΝΟΣ

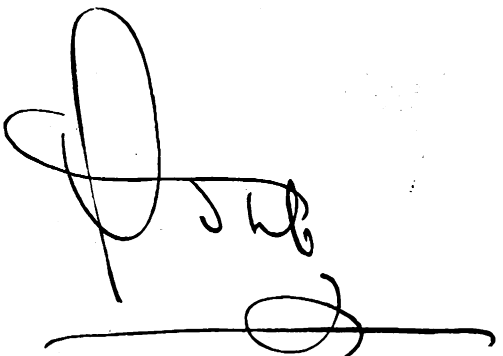

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΟΘΩΝΟΣ[1]

. . . .

Οἱ ἰατροὶ δύνανται νὰ καυχῶνται ὅτι ἐμάντευσαν τὴν νόσον τοῦ ἀτυχοῦς Ὄθωνος· ἴσως καὶ νὰ ἤλπισαν πρὸς στιγμὴν ὅτι ἠδύναντο νὰ σώσωσιν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ θανάτου δι' ἀνθρωπίνων βοηθημάτων· ἀλλ' ὁ σκώληξ, φεῦ! ὅστις κατέτρωγε τὴν καρδίαν τοῦ ψυχοῤῥαγοῦντος ἦτο σκώληξ ἠθικός, καθ' οὗ οὐδὲν ἴσχυον τὰ ἰατρικὰ φάρμακα. Ὁ Ὄθων θὰ ἐμειδία ἴσως πικρῶς βλέπων τὰς ματαίας προσπαθείας τῆς ἐπιστήμης. Ὁ Ὄθων ἔπασχε νοσταλγίαν· ἀνεπόλει ἀπαύστως τὸν γλαυκὸν τῆς Ἑλλάδος οὐρανόν, τὸν ἐν Ἀθήναις βίον, τόσας ματαιωθείσας ἐλπίδας, τόσας ἀπολαύσεις, τόσα βάσανα! Τίς οἶδεν! ἴσως ἀντήχει σπαρακτικὴ εἰς τὰ ἑλληνικὰ αὐτοῦ ὦτα καὶ ἡ φωνὴ τῆς σφαζομένης Κρήτης! Ἴσως ἠγωνία μετὰ τῆς ἀγωνιώσης μεγαλονήσου καὶ τὸ ἄδηλον τοῦ μέλλοντος ἐπεσφράγισε τὴν καταστροφὴν τῆς ἐξορίας! Κατὰ τοιούτων μυχίων παθημάτων οὐδεμίαν ἔχουσιν ἰσχύν, οὔτε συνήθεις παρηγορίαι, οὔτε χυδαῖαι ἰατρικαὶ παρασκευαί. Τὸν Ὄθωνα θὰ ἔσωζε μόνον ὁ ἰατρὸς ἐκεῖνος, ὅστις θὰ ἐλάμβανεν αὐτὸν ἐκ τῆς χειρὸς καὶ θὰ τὸν μετέφερεν εἰς Ἀθήνας, ἐν μέσῳ λαοῦ πιστοῦ καὶ ἐνθουσιῶντος, περικυκλοῦντος, ὡς ἄλλοτε, τὴν βασιλικὴν ἅμαξαν μετὰ ζητωκραυγῶν καὶ ἀνθέων. Φεῦ! οὔτε δέκα Ἕλληνες δὲν παρηκολούθησαν τὸ βασιλικὸν αὐτοῦ φέρετρον!

1. Τὸ προκείμενον ἄρθρον ἐδημοσιεύθη ἐν τῇ Ἡμέρᾳ, κατὰ τὸ 1867, ἅμα τῷ θανάτῳ τοῦ βασιλέως Ὄθωνος.
Σ. τ. Δ.

Ὅταν ἀναπολῶμεν ποίαν ὕπαρξιν διήγαγεν ὁ φιλέλλην οὗτος καὶ ἐξόριστος βασιλεὺς ἐπὶ τέσσαρα ὅλα ἔτη ἐν μικρῷ πολιχνίῳ τῆς Βαυαρίας, ὅταν ἀναπολῶμεν πόσα δάκρυα ἔχυσε καὶ πόσα κατέπιεν ἐν τῷ μειδιῶντι ἐκείνῳ τάφῳ, καταρώμεθα τὴν τύχην, ἥτις ἥρπασεν αὐτὸν παῖδα ἄθῷον καὶ εὐδαίμονα ἐκ τῶν κόλπων προσφιλοῦς οἰκογενείας καὶ ἀνεφέλου βίου καὶ τὸν ἔῤῥιψεν ἐν μέσῳ συνεχοῦς τρικυμίας καὶ τριβόλων καὶ ἀκανθῶν πρὸς δυστυχίαν καὶ αὐτοῦ καὶ τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλὰ τοιαύτη ἦτον ἡ θέλησις τῆς μοίρας! Εἶχε μεστὴν τὴν κεφαλὴν ἐκ τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν ἀναμνήσεων καὶ ἐνόμιζεν ὅτι ἦτο προωρισμένος νὰ συνεχίσῃ τὰς ὁμηρικὰς παραδόσεις τοῦ Ἀγαμέμνονος, ἢ καὶ ἴσως νὰ ἄρῃ ἐκ τοῦ κονιορτοῦ τὸ στέμμα τοῦ τελευταίου Παλαιολόγου. Παιδίον ἔτι ἤκουε τόσον συνεχῶς ἐν τοῖς πατρικοῖς δώμασι τὸ ὄνομα τῆς Ἑλλάδος! Τίς οἶδε ποσάκις ἠκροάσθη στένουσαν τὴν μουσοστεφῆ λύραν τοῦ βασιλέως πατρός του ὀνόματα παλαιῶν καὶ νέων ἡρώων καὶ ποσάκις ἀνέγνωσεν ἐπὶ τοῦ βασιλικοῦ γραφείου ἐξυμνούμενον διὰ φλογερῶν στροφῶν τὸ ἱερὸν ὄνομα τοῦ Μεσολογγίου!

Τίς ὅμως ἠδύνατο τότε νὰ προΐδῃ ποία τύχη περιέμενε τὸν νεαρὸν βλαστὸν τῶν Βιτελσβάχων; Ὅτε ὁ δεκαοκταετὴς ἡγεμὼν ἀπέβη πλήρης ζωῆς, χάριτος καὶ κάλλους εἰς τὰς ἀργολικὰς ἀκτάς, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ συμμαχικοῦ στόλου τοῦ Ναυαρίνου, οἱ κάτοικοι ὑπεδέχθησαν αὐτὸν ὡς Θεὸν μᾶλλον ἢ ὡς ἄνθρωπον. Ὁ Προμηθεὺς ἔδωκεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὸ πῦρ· καὶ ἐκεῖνος ἔφερε πρὸς τοὺς Ἕλληνας, ὡς ἐν κανίστρῳ, τάξιν, νόμους, πολιτισμὸν καὶ ἐλευθερίαν! Ὅτε, μετὰ παρέλευσιν τριάκοντα ὅλων ἐτῶν, ἐτολμῶμεν ἡμεῖς οἱ νεώτεροι, ἐν τῇ ἐξάψει τῶν ἐπαναστατικῶν παθῶν, νὰ ὁμιλῶμεν ἀνευλαβῶς περὶ τοῦ ἀνδρός, ὅστις μόλις ἵστατο ἔτι ἐπὶ τοῦ κλονουμένου ἑλληνικοῦ θρόνου, οἱ πατέρες ἡμῶν ἔσειον μελαγχολικῶς τὴν κεφαλὴν καὶ ἔλεγον μετὰ πικροῦ μειδιάματος· «Δὲν τὸν εἴδατε σεῖς, ὅταν ἦλθε ξανθὸς νεανίας εἰς τὴν Ἑλλάδα. Δὲν εἴδατε ὅλους τοὺς Ἕλληνας, ὧν πολλοὶ ἔθηκαν τὰ θεμέλια τῆς ἀνεξαρτησίας, γονυπετεῖς ἐνώπιόν του! Δὲν εἴδατε τὰ δάκρυα, τὰ φιλήματα, τοὺς ὅρκους τῆς ἡμέρας ἐκείνης! Ἔχετε δίκαιον. Οὔτε τὴν ἀναρχίαν ἐγνωρίσατε, οὔτε ἐννοεῖτε

Digitized by Google

τί σημαίνει βασιλεία μετὰ τετρακοσίων ἐτῶν δουλείαν καὶ δεκαετῆ ἐξωτερικὸν καὶ ἐμφύλιον πόλεμον.» Καὶ ὅμως τίς θὰ προεμάντευε τότε ὅτι ὅλη ἐκείνη ἡ εἰδωλολατρεία ἔμελλε νὰ καταλήξῃ εἰς τριακονταδύο στάσεις καὶ ἐπὶ τέλους εἰς τὴν καταστροφὴν τοῦ ὀκτωβρίου;

Πρέπει ἆρά γε νὰ ἐξετάσωμεν εἰς τίνα εἶναι δίκαιον νὰ ἀποδοθῇ τὸ πταῖσμα; Ἁρμόζει νὰ παρακαθήσωμεν δικασταὶ παρὰ τὸν νωπὸν τάφον καὶ νὰ ταράξωμεν τὴν ἱερὰν σκιὰν τοῦ νεκροῦ, ἐν ὀνόματι τῶν παραδόσεων τῆς αἰγυπτιακῆς μοναρχίας; Οὐχί· ὀλίγα μόνον ἔτη μᾶς χωρίζουσιν ἀπὸ τοῦ ὀκτωβριανοῦ δράματος καὶ ἡ ἡμέρα τῆς δικαιοσύνης δὲν ἀνέτειλεν εἰσέτι. Ἐνταῦθα τοῦτο μόνον νομίζομεν ἐπιτετραμμένον νὰ εἴπωμεν, ὅτι, ἐὰν πολλὰ ἀπήτησεν ἡ Ἑλλάς, ὀλιγώτερα τοῦ δέοντος ἔδωκεν ἡ βασιλεία. Ὁ βασιλεὺς Ὄθων ἦτο πρότυπον πάσης ἰδιωτικῆς καὶ χριστιανικῆς ἀρετῆς· ἀλλὰ βάσκανός τις μοῖρα, οἱονεὶ φθονήσασα ἐκείνην τὴν τελειότητα, ἐξήρανεν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ τὴν πηγήν, ἐξ ἧς ἀναβρύουσιν αἱ ἡγεμονικαὶ ἐκεῖναι ἀρεταί, ἄνευ τῶν ὁποίων πάσχουσιν ἐπὶ τῶν θρόνων οἱ βασιλεῖς ὅ τι καὶ οἱ πλοίαρχοι οἱ ἀγνοοῦντες τὴν γλῶσσαν τῶν ἄστρων καὶ τοὺς νόμους τῶν ἀνέμων καὶ τὰ μυστήρια τοῦ πελάγους. Τί τὸ ὄφελος ἐὰν δὲν φέρονται σκληρῶς πρὸς τοὺς ναύτας, ἐὰν εἶναι χρηστοὶ διαχειρισταί, ἐὰν ἀποστρέφονται τὸν δόλον, ὅταν ἐκραγῇ ἡ τρικυμία καὶ ματαίως ἐκτείνῃ πρὸς αὐτοὺς τὰς χεῖρας τὸ πλήρωμα ζητοῦν σωτηρίαν; Ἓν καὶ τὸ αὐτὸ εἶναι, φεῦ! τὸ ἄρχειν τῶν λαῶν καὶ τὸ ἄρχειν τῶν κυμάτων! Ὁ βασιλεὺς Ὄθων, ἀναδειχθεὶς δεξιώτατος κυβερνήτης ἑαυτοῦ, δὲν εἶχεν ἔμφυτον καὶ τὴν σπανιωτάτην ἀρετὴν τοῦ κυβερνᾶν τοὺς ἄλλους.

Ἐὰν ἠθέλομεν διὰ μιᾶς λέξεως νὰ ὁρίσωμεν τὴν φύσιν τοῦ πρώτου βασιλέως τῆς Ἑλλάδος, θὰ ἐλέγομεν ὅτι δὲν ἦτο ἀνὴρ *βασιλικός*, κατὰ τὴν γενικὴν σημασίαν, ἣν ἔδωκεν εἰς τὴν λέξιν ταύτην αἰχμαλωτισθεὶς ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ὁ ἡμιβάρβαρος ἡγεμὼν τῆς Ἀσίας Πόρος. Δὲν εἶχε βασιλικὴν τὴν ἀντίληψιν, βασιλικὴν τὴν ἐνέργειαν, βασιλικὰς τὰς γνώσεις, βασιλικὰς τὰς ὀρέξεις, βασιλικὴν τὴν παρρησίαν, βασιλικὸν τὸν θυμόν. Τὸ ἥμισυ τοῦ βίου αὐτοῦ διήρχετο σχεδιάζων καὶ τὸ ἕτερον ἥμισυ ἀπορῶν. Τοὺς πάντας ἐφοβεῖτο, ὀλίγους ἠγάπησε καὶ μόλις ἐτίμησε δύο, ἢ τρεῖς. Αἱ μεγάλαι γραμμαὶ τῶν ζητημάτων ἀείποτε διελάνθανον αὐτόν, ἐγκύπτοντα εἰς τὰ ἐπεισόδια καὶ τὰς παραφυάδας. Τυφλώττων πρὸς τὰ νέφη καὶ τὰς καταιγίδας τοῦ οὐρανοῦ, ἀνεκάλυπτε διὰ τοῦ μικροσκοπίου τοὺς ἀοράτους σκώληκας τοῦ ὕδατος. Ἐνῷ δὲν ἤξευρε νὰ προλάβῃ τὸ κακόν, ἐπεδίωκεν ἀείποτε καὶ εἰς μάτην τὸ τέλειον καλόν. Ἀγαθώτατος τὴν πρόθεσιν, εἰλικρινέστατος τὴν ἀγάπην, Ἕλλην ὡς ἴσως οὐχὶ πάντες οἱ Ἕλληνες, ἠδίκησε πολλάκις καὶ ἔβλαψε τὴν Ἑλλάδα ἐκ τοῦ πολλοῦ φίλτρου, ὡς αἱ ἄπειροι ἐκεῖναι μητέρες, αἵτινες ποιοῦσι καχεκτικὰ τὰ τέκνα αὐτῶν, στεροῦσαι αὐτὰ τῆς δεούσης τροφῆς ἐξ ἄκρας προφυλάξεως, ἢ σφίγγουσαι ὑπερμέτρως τὰ ἁβρὰ αὐτῶν μέλη ἐντὸς τῶν σπαργάνων.

Συλλήβδην εἰπεῖν, ὁ βασιλεὺς Ὄθων ἐστερεῖτο τοῦ ὄντως βασιλικοῦ προτερήματος τοῦ βλέπειν ταχέως, εὐκρινῶς καὶ πόρρω. Ἀλλ' ἀντὶ τῶν μειονεκτημάτων τούτων, πόσαι δευτερεύουσαι ἀρεταὶ περιεκόσμουν τὴν καρδίαν τοῦ ἀτυχοῦς ἡγεμόνος! Φίλος τῆς δικαιοσύνης, ἀμνησίκακος, πρᾶος, ἄδολος, ἐλεήμων, ἐγκρατής, εἶχε πᾶν ὅ τι ἀπητεῖτο, ὅπως ποιήσῃ εὐδαίμονα οἶκον καὶ οἰκογένειαν. Εἶχεν ἐπὶ πᾶσιν, ὡς ἄφεσιν παντὸς ἄλλου ἁμαρτήματος, τὸ ἀνεκτίμητον πλεονέκτημα, ὅτι πολὺ ἠγάπησε. Ναί· ἠγάπησε τὴν Ἑλλάδα ὡς ἐραστής, ὡς πατήρ, ὡς τέκνον. Δὲν ἐξελάμβανε τὸ βασιλεύειν ὡς ἐπιτήδευμα βίου, ἀλλ' ὡς καθῆκον ἱερόν, εἰς ὃ ἐθυσίαζε καὶ ἀνάπαυσιν καὶ ὑγείαν. Τὸ μεγαλεῖον τῆς Ἑλλάδος ἦτο τὸ διηνεκὲς αὐτοῦ ὄνειρον, ὄνειρον παραφέρον αὐτὸν πολλάκις εἰς ἀκαίρους καί, τολμῶμεν εἰπεῖν, παιδαριώδεις ἐνθουσιασμούς. Ἤθελε τὴν Ἑλλάδα μεγάλην καὶ εἰργάζετο νυχθημερὸν εἰς τοῦτο καὶ ἐθυσίαζεν ἀφειδῶς χρήματα ἐκ τῶν ἰδίων καὶ ἐμηχανᾶτο παρηγορίας πρὸς τοὺς δούλους Ἕλληνας. Οὐχί· ὁ θρόνος δὲν ἦτο δι' αὐτὸν τὸ ὑπέρτατον ἀγαθόν. Ἦτο πρόθυμος νὰ θυσιάσῃ μυριάκις τὸ στέμμα του, ἐὰν ἠδύνατο νὰ περιβάλῃ τὴν Ἑλλάδα τὸ Στέμμα ἐκεῖνο, ὅπερ ἐκυλίσθη αἱμόφυρτον παρὰ τὴν πύλην τοῦ Ἁγίου Ρωμανοῦ. Αὐτὴν τὴν πικρίαν τῆς ἐξώσεως θὰ κατέπινεν ἀγογγύστως, ἐὰν ἐπίστευεν ὅτι διὰ τῆς ἀπομακρύνσεως αὐτοῦ ἡ Ἑλλὰς θὰ ἦγε ταχύτερον πρὸς τὸν ἔνδοξον αὐτῆς προορισμόν.

Ὑπῆρξαν στιγμαί, καθ' ἃς ὁ βασιλεὺς Ὄθων ἦτον ὁ δημοτικώτερος τῶν βασιλέων τῆς Εὐρώπης. Ἀλλ' ἔπνευσε βιαία πνοὴ καὶ κατέπεσε σύμπασα ἐκείνη ἡ ὡραία σκηνογραφία καὶ ὁ ἀτυχὴς ἡγεμὼν ὤφθη φεύγων ἐν καιρῷ νυκτός, ὠχρὸς καὶ ἐρρυτιδωμένος, ἐκ τῆς γῆς ἐκείνης, ἣν ἐπάτησεν ἄλλοτε ἀκμαῖος ἐξ ἐλπίδων καὶ νεότητος, ἐκ τῆς γῆς, ἣν εὗρε πλήρη ἐρειπίων, ἐρημίας καὶ ἀπογνώσεως, καὶ ἣν ἀφῆκεν εὐθαλῆ, ἔμπλεων ζωῆς, εὐημεροῦσαν. Ἀλλ' ἦτο, φαίνεται, ἀναγκαῖον καὶ τὸ ποτήριον τοῦτο, ἵνα καταδειχθῇ φαεινῶς ἡ φιλοπατρία τοῦ ἐξορίστου. Μόνος ἴσως αὐτὸς ἐκ τῶν βασιλέων, ὅσοι ἀπώλεσαν στέμματα κατὰ τὴν τελευταίαν ἑκατονταετηρίδα, οὔτε διελογίσθη κἂν νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸν θρόνον αὐτοῦ διὰ τῆς βίας, νὰ ὑπεκκαύσῃ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον, νὰ παρεμβάλῃ προσκόμματα εἰς τὴν νέαν ἐξουσίαν. Ἡ ἀξιοπρέπεια τῆς πτώσεως αὐτοῦ ἐξήλεγξε πρῶτον τότε τὸν Ὄθωνα ἀληθῆ βασιλέα. Αὐτὸς ὁ μηδὲν σχεδὸν

Digitized by Google

έχων καισαρικὸν πλεονέκτημα ἔπεσεν εὐσχήμως ὡς ὁ Καῖσαρ. Οὐδέποτε ἐξέφυγε τὰ χείλη του πικρὰ μομφὴ κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ἀριστείδου ἡ Ἑλλὰς δὲν εἶδεν ἕτερον ἐξόριστον, εὐχόμενον παρὰ τὰ πρόθυρα τῆς πόλεως νὰ μὴ ἐπέλθωσί ποτε τοιαῦται συμφοραὶ κατὰ τῆς πατρίδος, ὥστε καὶ ἄκουσα νὰ ζητήσῃ τὴν συνδρομὴν τοῦ δεδιωγμένου.

Καὶ νῦν ἀναπαύεται ὁ ἀγαθὸς ἡγεμὼν ὑπὸ γῆν, ἥτις, καὶ πάτριος οὖσα, δὲν εἶναι ἴσως ἐλαφρά, διότι δὲν εἶναι ἑλληνική. Ἐτάφη μετὰ πομπῆς καὶ παρατάξεως· ἀλλὰ δὲν ἐπένθησαν παρὰ τὸν ἄωρον τάφον δέκα ἑκατομμύρια Ἑλλήνων, ὧν ὑπῆρξε τὸ κέντρον, ἡ ἐλπὶς καὶ τὸ ἔμβλημα. Ποῦ καί που γενναία τις ψυχὴ θὰ ἐξενέγκῃ ἴσως μόχιον στεναγμὸν ὑπὲρ τοῦ θύματος τῆς τύχης· ἀλλ' οἱ πολλοί, καὶ ἐκεῖνοι μάλιστα, οὓς εὐηργέτησε, θὰ ἀκούσωσιν ὡς συνήθη εἴδησιν τὸν βασιλικὸν θάνατον. Φεῦ! Ὁ κόσμος ἐπικροτεῖ μόνον εἰς τὴν ἐπιτυχίαν καὶ αἱ τεθαμμέναι ἐκεῖναι καὶ ἄγνωστοι ἀρεταί, ἃς μόλις ἀνακαλύπτει τὸ ὄμμα τοῦ φιλοσόφου, οὐδὲν λέγουσιν εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ὄχλου. Ἀλλὰ θὰ ἔλθῃ, πεποίθαμεν, ἡμέρα, καθ' ἣν ἡ Ἑλλάς, ἥτις, χωρὶς νὰ παρίδῃ τὰ ἐλαττώματα τοῦ Καποδιστρίου, ἐτίμησεν ἤδη ὡς ἔδει τὴν μνήμην τοῦ Κυβερνήτου, θὰ φανῇ δικαιοτέρα καὶ πρὸς τὸν πρῶτον αὐτῆς ἡγεμόνα. Ἴσως δὲν ὀνειροπολοῦμεν διαβλέποντες ἀπὸ τοῦ νῦν ἀνεγειρόμενον ἐν Ἀθήναις ἱεροπρεπὲς μαυσωλεῖον καὶ μεταφερόμενα εἰς αὐτὸ ἐν κατανύξει τὰ ὀστᾶ τοῦ ἀνδρός, ὅστις δὲν ὑπῆρξε μὲν τέλειος βασιλεύς, ἀλλὰ βεβαίως τέλειος Ἕλλην.

Αν. Σ. Βυζάντιος.

ΑΛΗΣ ΤΕΠΕΛΕΝΛΗΣ ΚΑΙ ΚΑΡΟΛ. ΝΑΠΙΕΡ

1819

[Τῷ προσφιλεστάτῳ μοι ἐξαδέλφῳ Γεωργ. Τυπ. Κοζάκῃ].

Πρὸ χρόνου πολλοῦ ἔκρυπτεν ὁ Ἀλῆς ἐν τῇ θυελλώδει διανοίᾳ του τὴν ἰδέαν τῆς ἀνεξαρτησίας του, ἐργαζόμενος δὲ ἀκαταπαύστως ὑπὲρ τῆς πραγματοποιήσεως αὐτῆς, προσεπάθει διὰ παντὸς τρόπου νὰ ἄρῃ ἐκ τοῦ μέσου πᾶν πρόσκομμα δυνάμενον νὰ βραδύνῃ ἢ νὰ παρεμποδίσῃ τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ μυστικοῦ πόθου ὅστις κατέτρωγε τὰ σπλάγχνα του. Ἤθελε τουτέστι νὰ ἐκμηδενίσῃ πᾶσαν ἐσωτερικὴν ἀντίδρασιν καὶ νὰ ἐνσπείρῃ κύκλῳ τοῦ ἡγεμονικοῦ θρόνου του τοιοῦτον τρόμον ὥστε, καθ' ἣν ἡμέραν ἔμελλε νὰ ἐκραγῇ τὸ κυοφορούμενον τόλμημα, νὰ μὴν ὑπάρχῃ τίποτε ἱκανὸν ν' ἀποτρέψῃ τὴν προσοχήν του ἀπὸ τοῦ φωτεινοῦ σημείου ἐφ' οὗ εἶχον προσηλωθῇ ἅπαντες οἱ διαλογισμοί του, τίποτε ἱκανὸν νὰ διαταράξῃ τὴν νεκρικὴν γαλήνην τοῦ ἀπεράντου κοιμητηρίου του.

Ἕνα μετὰ τὸν ἄλλον εἶχε καταστρέψει ὅλους τοὺς ἰσχυροὺς συγγενεῖς του, καὶ ἔλαβε τὴν ἐπιτηδειότητα, διαπράττων τὰ στυγερώτερα κακουργήματα, νὰ παρίσταται εἰς τὰ ὄμματα τοῦ Κυρίου του καὶ τῆς κοινωνίας ὡς ἀμείλικτος ἐξολοθρευτὴς τῶν κακούργων καὶ ὡς ἄγρυπνος φρουρὸς τῆς δημοσίας τάξεως.

Ἐπὶ δεκαπέντε περίπου ἔτη, μετ' ἀκατανοήτου ἐπιμονῆς ἐβασάνισε τὸ Σοῦλι, μέχρις οὗ κατώρθωσεν ἐκ θεμελίων νὰ τὸ ἀνασκάψῃ. Ἡ δὲ μανία ἥτις τὸν κατελάμβανεν ὁσάκις ἔβλεπεν ἐπανερχόμενον τὸν στρατόν του ἐκ τῶν ἀλλεπαλλήλων ἐπιδρομῶν ἡττημένον, αἱματόφυρτον, προήρχετο ὄχι μόνον ἐκ τοῦ ὅτι ἐταπεινοῦτο ἐνώπιον ὀλίγων, καθὼς ἔλεγε, ζωοκλεπτῶν, ἀλλὰ διότι ἐφοβεῖτο μὴ ὁ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἔρως τῶν ἀθλητῶν ἐκείνων μεταδοθῇ εἰς ἄλλους ὁμοφύλους πολεμικοὺς λαούς, καὶ οὕτω δαπανήσῃ τοὺς ὡραιοτέρους χρόνους τῆς ζωῆς του ἐν μέσῳ μικρῶν ἐγχωρίων ἀγώνων, οἵτινες ηὔξανον μὲν τὴν δόξαν τῶν ἐχθρῶν του, δὲν προσέθετον ὅμως τίποτε εἰς τὸν πλοῦτον καὶ εἰς τὴν δύναμίν του.

Ὁρμώμενος ἐκ τῆς ἰδέας ταύτης δὲν ἀπέκαμε πολεμῶν ἐπὶ πέντε ἔτη τὴν Νίβιτζαν, τὸν ἅγιον Βασίλειον, τὸ Λούκοβο, τὸ Λυκοῦρσι, ὅλην τὴν χριστιανικὴν Χειμάραν, διότι ὁ ἀκαταδάμαστος ὁπλαρχηγὸς αὐτῆς Κίτζος Δούλης δὲν ἔστεργε, περιφρονῶν τὰ δῶρα καὶ τὰς ὑποσχέσεις του, νὰ θυσιάσῃ τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος του καὶ νὰ τεθῇ ὑπὸ τὸν ζυγόν του. Οὐδ' ἀνεπαύθη ἐντελῶς παρ' ὅτε ὁ Ἰουσοὺφ Ἀράπης ἐπανῆλθεν ἐκεῖθεν ἄγων ἐν θριάμβῳ τὸν στολίσκον του ἐν τῷ λιμένι τῆς Πρεβέζης εἰδεχθῶς κεκοσμημένον διὰ τῶν κεφαλῶν τῶν γενναίων τέκνων τῆς Ἠπείρου. Οἱ δὲ κατέχοντες τότε τὴν Κέρκυραν αὐτοκρατορικοὶ Γάλλοι ἐγένοντο συνένοχοι τῆς πειρατείας ἐκείνης, διότι διατελοῦντες ἐν γνώσει τῆς τεκταινομένης προδοσίας, οὐ μόνον ἐπέτρεψαν τὴν διάβασιν τῶν πλοίων τοῦ Ἀλῆ διὰ τῶν ὑδάτων τοῦ Ἰονίου πελάγους, ἀλλ' ἔμειναν καὶ θεαταὶ ἀπαθεῖς τῆς τελεσθείσης κρεουργίας.

Εἶχεν ἐκπληρώσει τὴν τρομερὰν ἐκδίκησιν ἣν εἶχε πρὸ χρόνων ὀμόσει ἐπὶ τοῦ πτώματος τῆς μητρός του καὶ ἔσφαξεν ἀνηλεῶς τὸ Γαρδίκι καὶ ἐπότισε διὰ τοῦ αἵματός του τὸν τάφον τῆς μιαρᾶς Χάμκως. Δὲν ἐσεβάσθη δὲ οὔτε τὰ ἔμβρυα ἐν ταῖς κοιλίαις τῶν μητέρων, φοβούμενος μὴ ἐκ τοῦ σπόρου ἐκείνου φυτρώσῃ ποτὲ ἄσπλαγχνός τις ἐκδικητὴς τοιούτου κακουργήματος.

Ἐξεπόρθησε τὸ Χόρμοβο καὶ τοὺς κατοίκους αὐτοῦ ἐξωλόθρευσε διότι παλαιὰ φιλία συνέδεεν αὐτὸ μὲ τὸ Γαρδίκι, τὴν δὲ χώραν ἔνθα ἠγείρετο ἡ ἡρωϊκὴ πολίχνη ἔσχισε διὰ τοῦ ἀρότρου καὶ ἔσπειρεν ἐπ' αὐτῆς στάκτην καὶ ἅλας, ὡς ἂν διὰ τῶν συμβόλων τούτων τῆς στειρώσεως ἤθελε νὰ προκηρύξῃ ὅτι ἡ αὐτὴ ἐπεφυλάττετο μοῖρα εἰς ὅσους δὲν ὑπετάσσοντο εἰς τὰ θελήματά του.

Digitized by Google

Ἡ χριστιανική, ἡ φιλάνθρωπος Βρεττανία διαπράττουσα ἔγκλημα πρωτάκουστον εἶχε πωλήσει εἰς αὐτὸν ἀντὶ πεντακοσίων χιλιάδων ἱσπανικῶν διστήλων τὴν πολύκλαυστον Πάργαν, καὶ οὕτως ὑπεχρέωσε τοὺς κατοίκους τοῦ μικροῦ ἐκείνου παραδείσου νὰ παραιτήσωσι διὰ παντὸς τὰ πάτρια χώματα, φέροντες μεθ' ἑαυτῶν καὶ τὰ ὀστᾶ τῶν προγόνων, κατέστησε δὲ τὸν Ἀλῆν κύριον τοῦ μόνου ὁρμητηρίου ὅθεν ἐπιτιθέμενοι ἐδύναντο οἱ Σουλιῶται νὰ ἀνακτήσωσι τοὺς προσφιλεῖς βράχους των.

Ἀπέμενεν ἡ Λευκὰς τελευταῖον καταφύγιον τῶν ἀδιαλλάκτων ἐχθρῶν του, ἀλλ' ἡ Λευκὰς ὑπὸ τὴν στρέβλην τοῦ Μαιτλάνδου δὲν ἦτο πλέον ἡ Λευκὰς τοῦ Καποδιστρίου. Καταβληθείσης τῆς ἐξεγέρσεως τῶν χωρικῶν της (1819), ἐστέναζεν ὑπὸ τὴν μάστιγα τῶν προστατῶν τῆς Ἑπτανήσου καὶ ἔντρομος ἐθεώρει τὰ λείψανα τῶν ἀπαγχονιζομένων τέκνων της σειόμενα ὑπὸ τῶν ἀνέμων ἐντὸς τῶν σιδηρῶν κλωβίων των.

Ὁ πνιγμὸς τῆς Εὐφροσύνης, τοῦ Βλαχάβα καὶ τοῦ παππᾶ Δημήτρη, τὰ ἀπερίγραπτα βάσανα, ἡ σφυρηλάτησις τοῦ Κατζαντώνη καὶ τοῦ Γηώργου Χασώτη, τὰ διὰ τοῦ Ἰταλοῦ ἰατροῦ τοῦ Τοζόνη λάθρα ἐν ταῖς ὑπόπτοις οἰκογενείαις εἰσαγόμενα θανατηφόρα δηλητήρια, ὁ διὰ χειρὸς τοῦ Γώγου Μπακόλα τελεσθεὶς ἐν Ἄρτῃ φόνος τοῦ Κίτζου Μπότζαρη, τοῦ Μαυρομμάτη ἐν Λευκάδι, ἡ ἐν αὐτῇ τῇ Κωνσταντινουπόλει καὶ ὑπὸ τὰ ὄμματα τοῦ Σουλτάνου ἐπιχειρισθεῖσα καὶ ἀποτυχοῦσα δολοφονία τοῦ Πασόμπεη, τὰ ποταπὰ συγχαρητήρια τοῦ μεγάλου Ναπολέοντος καὶ τὸ ἐν ὀνόματι τοῦ παντοδυνάμου πολεμιστοῦ προσενεχθὲν εἰς αὐτὸν πολύτιμον πυροβόλον, τοῦ Νέλσωνος αἱ κολακεῖαι,—τοῦ Νέλσωνος τοῦ ὁποίου τὰς δάφνας ἐμόλυνον ἤδη τὰ ἀργυρώνητα φιλήματα τῆς Ἔμμας Λιώνας, αἱ ἀπαγχονίσεις τῆς Νεαπόλεως καὶ ὁ γνωστὸς ἀνθελληνισμός του,—πάντα ταῦτα κατέστησαν αὐτὸν οὐ μόνον φοβερὸν τοῖς πᾶσιν, ἀλλὰ συνέτεινον νὰ ἐμφυτεύσωσιν εἰς τὴν καρδίαν του τὴν πεποίθησιν, ὅτι ἀνωτέρα τις δύναμις καθωδήγει τὰ διαβήματά του, καὶ ὅτι γενόμενος ἤδη ἀκαταγώνιστος, ἀκινδύνως ἐδύνατο νὰ ἐπιδιώξῃ τὴν πραγματοποίησιν τῶν ἀκατορθοτέρων φαντασιοκοπημάτων τῆς ἀχαλινώτου φιλοδοξίας του.

Ἐπίστευε λοιπὸν ἀκραδάντως εἰς τὴν ἄφευκτον καὶ προσεχῆ ἐκπλήρωσιν τῶν μυστικῶν πόθων του καὶ ἐθεώρει ὥριμον τὴν ἰδέαν ἥτις πρὸ τοσούτων ἐτῶν ἐνεφώλευεν εἰς τὴν καρδίαν του. Ἄλλως τε προῃσθάνετο ὅτι οὔτε τὰ ἀφειδῶς ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ τῶν πρακτόρων του διασπειρόμενα χρήματα, οὔτε αἱ ὑπὸ τῶν ἰσχυρῶν φίλων του καταβαλλόμεναι προσπάθειαι ἐδύναντο πλέον ν' ἀναστείλωσι τὴν ἔκρηξιν τῆς τρικυμίας, ἥτις πρὸ πολλοῦ ἐμυκᾶτο ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του, καὶ ἣν μετὰ θαυμαστῆς ἐπιμονῆς καὶ ἐπιτηδειότητος εἶχον προετοιμάσει οἱ παρὰ τῇ Ὑψηλῇ Πύλῃ προσφυγόντες ἐχθροί του, ἰδίως δὲ ὁ Πασόμπεης καὶ οἱ φιλικοί, οἵτινες κατώρθωσαν νὰ πείσωσι τὸν Σουλτάνον ὅτι ὁ Ἀλῆς ἐπεδίωκε τὴν ἀνεξαρτησίαν του καὶ ὅτι μεγαλυνθεὶς ἤδη παραπολὺ δὲν ἔστεργε νὰ ἦναι πλέον ὑποτελὴς καὶ ὑπήκοος.

Ἀπεφάσισε λοιπὸν νὰ ρίψῃ τὸ προσωπεῖον καὶ ὀχυρούμενος ἐντὸς τῆς σατραπείας του νὰ δεχθῇ τὴν ἐπίθεσιν τῶν ἐχθρῶν του ὡς ὁ βράχος δέχεται ἐπὶ τοῦ στήθους τὰ μαινόμενα κύματα τῆς θαλάσσης.

Ἀλλὰ . . . ἀλλὰ τὰ θεμέλια τοῦ θαυμαστοῦ, τοῦ ἰδανικοῦ τούτου πύργου ἔφθειρον ἐν κρυφῷ καὶ ἐσάλευον δύο ἀόρατοι καὶ φοβεραὶ δυνάμεις, τὸ γῆρας τὸ χαλεπὸν καὶ τῶν φιλικῶν αἱ ὑπόνομοι. . . .

Ἦγε τότε ὁ Ἀλῆς τὸ ὀγδοηκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του, μολονότι δὲ ὁ σιδηροῦς ὀργανισμός του δὲν ἐλύγιζεν ἀκόμη ὑπὸ τὸ βαρὺ φορτίον τοῦ χρόνου, οὐχ ἧττον ᾐσθάνετο ποῦ καί που συμπτώματα προαγγέλλοντα τὸ προσεχὲς τέλος τοῦ βίου του. Ὅτε κεκμηκώς, ἀπηυδισμένος ἔρριπτε τὴν πολιὰν κεφαλὴν ἐπὶ τῶν γονάτων τῆς Βασιλικῆς, ἐπαιτῶν τὰς θωπείας καὶ τὴν ἀγάπην της, ἢ ἐπιζητῶν ἐπὶ τοῦ τρυφεροῦ ἐκείνου ἀναπαυτηρίου ὀλίγην ἄνεσιν, εὐθὺς ἐβυθίζετο εἰς ὕπνον βαρύν, ὡς ἂν ὑπὸ μανδραγόρα, χωρὶς νὰ φλογίζῃ πλέον τὰ νεῦρα καὶ τὸ αἷμά του ἡ νεότης καὶ τὰ κάλλη τῆς Ἑλληνίδος συζύγου του· ἐνῷ δ' ἄλλοτε προσέτρεχεν εἰς τὰ δραστικώτερα ναρκωτικὰ φάρμακα, ὅπως ὑπερνικήσῃ τὴν αὐπνίαν ὑφ' ἧς κατετρύχετο ἐν τῇ νεότητί του, τὰ βλέμματα τῆς Βασιλικῆς ἀκόμη τὸν ἐμάγευον, ἡ εὐώδης πνοή της ἀκόμη τὸν ἐδρόσιζεν, ἀλλ' ἡ καρδία του ἀντὶ νὰ βράζῃ πλησίον τῆς βασιλίσσης ὅλων τῶν διαλογισμῶν του, ἔπαλλε τώρα βραδέως ἐξηντλημένη ἐκ τῶν πολυετῶν ἀγώνων ἢ τοῦ ἔρωτος ἢ τοῦ μίσους ἢ τῆς ἀκορέστου φιλοδοξίας, διότι ποτὲ τὸ θηρίον ἐκεῖνο δὲν ἀνεπαύθη ἐπὶ μιᾶς ἀγαθῆς πράξεως, ἐπὶ μιᾶς γενναίας ἐμπνεύσεως, ποτέ. . . ποτέ. . .

Πολλάκις κατελάμβανεν αὐτὸν λήθαργος βαθύς, ὅτε δὲ πιεζόμενος ὑπὸ σκληροῦ ἐφιάλτου ἀνεπήδα ἐκ τῶν γονάτων τῆς προσφιλοῦς γυναικὸς καὶ τρέμων ἔφερεν αὐτομάτως τὴν χεῖρα εἰς τὴν ἀδαμαντοσόλιστον μάχαιράν του, ἡ Βασιλική, γινώσκουσα ποίαν διήγειρεν εἰς αὐτὸν ἀδημονίαν ἡ ἰδέα τοῦ γήρατος, προσεπάθει νὰ τὸν πείσῃ ὅτι ὕπνος παρατεταμένος ἦτο τεκμήριον ἀσφαλὲς ἐντελοῦς ὑγείας· ἀλλ' ὁ Ἀλῆς σείων ἀρνητικῶς τὴν κεφαλὴν καὶ μειδιῶν ἀπεκρίνατο εἰς αὐτήν:

Παιδί μου
Χαρὰ 'ς τὸ γέρο π' ἀγρυπνᾷ, τὸ νηὸν ὁποῦ κοιμᾶται.

Εἶχε καταντήσει ἀσθματικός, τὴν δὲ θολερὰν

Digitized by Google

δρασίν του προεφύλαττε διὰ μεγάλων πρασίνων χρυσῶν διόπτρων, ἅτινα ἐπέφερον εἰς τὸ ἄγριον πρόσωπόν του παράδοξον ἀλλοίωσιν καὶ ἔδιδον εἰς αὐτὸν μορφὴν ἀλλοκότου τέρατος. Τὸν θάνατον ἐφοβεῖτο ὁ ἀλιτήριος ὄχι μόνον διότι ἀμυδρά τις περιεστρέφετο ἐν τῇ διανοίᾳ του προαίσθησις περὶ μιᾶς πέραν τοῦ τάφου κρίσεως καὶ ἀνταποδόσεως, ἀλλὰ διότι θὰ διέκοπτε τὴν πραγματοποίησιν τῶν πόθων του καὶ δὲν θὰ τὸν ἄφινε νὰ γευθῇ καὶ νὰ χορτάσῃ τὸ νέον μεγαλεῖον, ὅπερ ὑπέφωσκεν ἤδη καὶ διεγέλα ἐν τῇ φαντασίᾳ του.

Φαίνεται ἀπίστευτον καὶ ὅμως εἶναι ἀληθὲς ὅτι ὁ Ἀλῆς, ὅστις ὡς ἐκ μακρᾶς μετὰ τοῦ χάρου συμμαχίας εἶχεν ἐξοικειωθῇ μετὰ τοῦ θανάτου τόσον ὥστε νὰ μὴ θεωρῇ αὐτὸν πλέον ὡς τιμωρίαν ἐὰν μὴ συνωδεύετο ὑπὸ φρικτῶν μαρτυρίων, ὁ Ἀλῆς κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς ζωῆς του, ἐνδίδων εἰς τὰς εἰσηγήσεις τῶν μάγων καὶ τῶν οἰωνοσκόπων του, ἐπίστευεν ὅτι ἐδύνατο νὰ γίνῃ ἀθάνατος διὰ τῆς χημείας, καὶ ὄχι μόνον δὲν ᾐσχύνετο διακηρύττων ἀναφανδὸν τὴν πεποίθησίν του ταύτην, ἀλλὰ καὶ ἐχορήγει εἰς τὸν διαβόητον τυχοδιώκτην Σέργιον ὅλα τὰ μέσα πρὸς κατασκευὴν τοῦ ἀθανάτου ἐκείνου νεροῦ, δι' οὗ ἤλπιζε ν' ἀνατρέψῃ τοὺς νόμους τῆς φύσεως καὶ νὰ διαιωνισθῇ ἐπὶ τῆς γῆς. Κανεὶς δὲν ἐτόλμα νὰ παραστήσῃ εἰς αὐτὸν πόσον ἀπέβαινε γελοῖος δίδων πίστιν εἰς τοιούτους μύθους, ἡ δὲ κωμῳδία παρετείνετο ἐπὶ καιρίᾳ βλάβῃ τῆς ὑπολήψεως τῶν περικυκλούντων αὐτὸν νουνεχεστάτων συμβούλων, μέχρις οὗ, διατυμπανισθείσης τῆς παραδόξου σκηνῆς διά τινος εὐρωπαϊκῆς ἐφημερίδος (νομίζω τοῦ *Λογίου Ἑρμοῦ*), ὁ Ἀλῆς διέταξε τὴν ἀπαγχόνισιν τοῦ Σεργίου φοβηθεὶς μὴ οἱ φράγκοι ἐκλάβωσιν αὐτὸν ὡς παλίμπαιδα καὶ μὴ ἀνεχόμενος τοὺς σαρκασμοὺς περισσότερον παρὰ τὰς ὕβρεις.

Ἀφ' ἑτέρου εἰργάζοντο οἱ φιλικοὶ ἀόκνως παρὰ μὲν τῇ Πύλῃ ἐξωθοῦντες τὸν Σουλτάνον εἰς πόλεμον κατὰ Βεζύρου μὴ ὑποτασσομένου πλέον εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ Κυρίου του, παρὰ δὲ τῷ Ἀλῇ ἐνσταλάζοντες ἀδιακόπως εἰς τὴν καρδίαν του τὴν ἰδέαν τῆς ἀνεξαρτησίας, τὴν πεποίθησιν εἰς τὰς στρατιωτικάς του δυνάμεις, εἰς τοὺς δεδοκιμασμένους ὁπλαρχηγούς του, εἰς τοὺς ἀπεράντους θησαυρούς του, εἰς τὴν τυφλὴν ἀφοσίωσιν τῶν ὑπηκόων του, εἰς τὰ ἀπόρθητα ὄρη τῆς Ἠπείρου καὶ πρὸ πάντων εἰς τὴν εἰλικρινῆ συνδρομὴν τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες ὑπέσχοντο νὰ λησμονήσωσι τὸ παρελθὸν ἐπὶ τῇ ἐλπίδι αἰσιωτέρου μέλλοντος καὶ ἐπροτίμων αὐτὸν μεθ' οὗ, κακὰ ψυχρά, εἶχον συζήσει ἐφ' ὅλην πεντηκονταετηρίδα, παρὰ τὴν δεσποτείαν τοῦ Σουλτάνου ἢ ἄλλου τινὸς ἀγνώστου σατράπου τὸν ζυγὸν καὶ τὰ βάσανα.

Τότε, λέγεται, ὅτι ὡς ἀρραβῶνα τῆς ὑπισχνουμένης συμμαχίας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, εἰσήγαγον οἱ φιλικοὶ τὸν Ἀλῆν εἰς τὰ μυστήρια τῆς ἑταιρίας, ἐκεῖνος δὲ ὅστις, ὅταν ἡ ἀνάγκη τὸ ἀπήτει, ἀδιακρίτως ὡρκίζετο ἐπὶ τοῦ Ἀλκοράνου ἢ ἐπὶ τοῦ Εὐαγγελίου, ὤμοσε τὸν νενομισμένον ὅρκον, ἐπὶ σκοπῷ ἢ ἐν ἐσχάτῃ ἀπελπισίᾳ νὰ σώσῃ τὴν κεφαλήν του προδίδων τοὺς συνωμότας, ἢ ἐν περιπτώσει ἐπιτυχίας νὰ ἦναι κύριος τῆς τύχης τῶν ἐκλεκτοτέρων στοιχείων τῆς δουλωμένης Ἑλλάδος.

Κατέχω τὴν προτομὴν τοῦ Ἀλῆ, δῶρον προσφιλὲς τοῦ ἐξαδέλφου μου Γεωργίου Τυπάλδου Κοζάκη, καὶ ὅταν ἀτενίζω ἐπὶ τοῦ ἀνθρωπομόρφου ἐκείνου δαίμονος, ὅταν ὑπὸ τοὺς βαθεῖς αὔλακας οὓς εἶχε χαράξει ἐπὶ τοῦ μετώπου του ἡ ἄσπλαγχνος σμίλη τοῦ χρόνου πειρῶμαι νοερῶς νὰ εἰσδύσω εἰς τὸ ζοφερὸν σπήλαιον τὸ περικλεῖον τὸν ἐγκέφαλόν του, ὅταν ὑπὸ τὸν ἀφρώδη καταρράκτην τῆς μακρᾶς γενειάδος του προσπαθῶ νὰ μαντεύσω τὸν σάλον καὶ τοὺς σεισμοὺς τῆς μαύρης του καρδίας, ὅταν προσηλώνω τὸ βλέμμα ἐπὶ τῶν ἀγελάστων χειλέων του καὶ ἐξετάζω τοὺς ἀπεριγράπτους ἐκείνους ὀφθαλμοὺς ἔνθα ἡ χολὴ καὶ τὸ αἷμα ἐν βδελυρᾷ συνήρχοντο συνουσίᾳ καὶ παρήγαγον ἀνθρωποκτόνα, καταστρεπτικὰ νεύματα, πείθομαι ὅτι ὁ καλλιτέχνης ὅστις ἐξειργάσθη τὴν εἰκόνα τοῦ Ἀλῆ, συνέλαβεν αὐτὸν ἐπ' αὐτοφώρῳ παλαίοντα κατὰ μυρίων ἀντιθέτων συλλογισμῶν, οἵτινες ἐβόμβουν τότε ἐν τῇ κεφαλῇ του ὡς σμῆνος ἐργαζομένων μελισσῶν.

Ὑπὸ τὸ κράτος τοιαύτης ψυχικῆς ταραχῆς διατελῶν ὁ Βεζύρης διενοήθη ν' ἀπευθυνθῇ πρὸς ἄλλον γνωστὸν τῆς Ἑπτανήσου Σατράπην, τὸν Θωμᾶν Μαιτλάνδον, τὸν ἐφευρετὴν τοῦ συντάγματος τοῦ 1817, καὶ νὰ ζητήσῃ τὰς συμβουλὰς καὶ τὰς ὁδηγίας του. Εἶναι δὲ ἱστορικῶς ἀποδεδειγμένον ὅτι πάντες οἱ ἐν Ἑπτανήσῳ τότε παρεπιδημοῦντες Ἄγγλοι, διάσημοι ἐπὶ γενεθλίοις καὶ ἀγωγῇ, ἔτρεφον μεγάλην πρὸς τὸν γηραιὸν λέοντα τῆς Ἀλβανίας συμπάθειαν, καὶ δὲν ᾐσχύνοντο νὰ ἐπιδεικνύωνται τὸν θαυμασμόν των παριστῶντες αὐτὸν ὡς πρότυπον ἡγεμόνος καὶ ὡς ἥρωα ἀγωνισθέντα καὶ δαμάσαντα ἐπ' ἀγαθῷ τοῦ πολιτισμοῦ φυλὰς ἀγρίας, αἵτινες ἀπὸ πολλῶν αἰώνων ἐλυμαίνοντο τὴν Ἤπειρον καὶ τὴν κατέστρεφον!

Ὁ Μαιτλάνδος, ἔνθερμος ζηλωτὴς τοῦ Ἀλῆ, προσεκάλεσεν ἀμέσως τὸν ὑπασπιστήν του Κάρολον Νάπιερ, νέον ζωηρόν, φιλελεύθερον, φίλον τοῦ Βύρωνος, ῥωμαντικώτατον, καὶ τὸν ἠρώτησεν ἂν ἤθελε νὰ μεταβῇ εἰς Ἰωάννινα πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ Βεζύρου, ἔχοντος ἀνάγκην νοήμονος καὶ πεπειραμένου ἀξιωματικοῦ πρὸς διαρρύθμισιν τῶν στρατιωτικῶν του δυνάμεων.

Ἡ Αὐλὴ τοῦ Ἀλήπασα ἦτο μίγμα ἰδιόρρυθμον ἀσιατικῆς πολυτελείας καὶ ῥυπαρᾶς λιτότη-

Digitized by Google

τος. Ὁ διαβόητος Σατράπης, ἐνῷ ἠρέσκετο νὰ δαπανᾷ ἀνὰ μυριάδας τὰ βενέτικά του φλωρία ἀγοράζων σπανίους πολυτίμους λίθους καὶ ὅπλα περίφημα καὶ σκεύη ἀργυρᾶ καὶ χρυσᾶ πολυτελέστατα, ἐνῷ ἐν μὲν τοῖς ἱπποστασίοις αὐτοῦ ἐχρεμέτιζον οἱ θυμοειδέστεροι ἵπποι τῆς Ἀραβίας, ἐν δὲ τῷ γυναικωνίτῃ ἔλαμπον αἱ ὡραιότεραι γυναῖκες τῆς Ἀνατολῆς, ἐνῷ τὸν ἔπνιγεν ἡ ἀκατάπαυστος πλημμύρα τῶν θησαυρῶν, οὓς εἰσῆγεν εἰς τὰ ταμεῖά του, δὲν ἀπέκρουεν ὅμως οὔτε τοῦ γύφτου τὰ πέταλα, οὔτε τῶν ποιμένων τὰ πρόβατα, οὔτε τῶν βουκόλων τοὺς μόσχους, οὔτε ὅσα ἄλλα ἀσήμαντα καὶ εὐτελῆ δῶρα ἐρρίπτοντο εἰς τὸν ἀχόρταγον λάρυγγά του. Ἀφ' ἑτέρου, ἐνῷ ἐκαυχᾶτο ἐπὶ τῷ μισελληνισμῷ του, ἀδιστάκτως διεπιστεύετο τὴν ζωήν του εἰς χεῖρας τῶν ἀνδρειοτέρων πολεμιστῶν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, ἀδιαφορῶν ἐντελῶς ἂν εἰς ἕκαστον ἐξ αὐτῶν ὤφειλεν αἷμα ἢ τιμήν. Εἶχε δὲ καταστήσει τὰ Ἰωάννινα παράδεισον τρυφηλότητος καὶ ἡδυπαθείας, ἀλλὰ καὶ καταγώγιον αἱμοχαρῶν τίγρεων. Ἐκεῖ ἀντιπαρετάσσοντο κατ' ἀλλήλων αἱ παραδοξότεραι ἀντιθέσεις, αἱ ἀποτομώτεραι ἀντιφάσεις: ἀσφάλεια καὶ λῃστεία, πλοῦτος ἀπέραντος καὶ ἐσχάτη πενία, πίστις ἀκράδαντος καὶ ἀσέβεια θρασυτάτη, πατριωτισμὸς ἁγνότατος καὶ ἐξαχρείωσις καὶ ὑποδουλωσύνη ἀπαραδειγμάτιστος, ἔκλυσις ἠθῶν καὶ ἀρεταὶ οἰκογενειακαί, πολλάκις ἀναχαιτίσασαι τὰς κτηνωδεστέρας ὁρμὰς τοῦ λαγνοτέρου τῶν τυράννων. Εἰς ἐπίμετρον δὲ πάντων τούτων κρύφα διεθρυλλεῖτο ὅτι ὑπὸ τὸ ἔδαφος τῆς μητροπόλεως ἐκείνης ἐκρύπτοντο φλόγες μυστικαὶ καὶ ἐκυοφοροῦντο σεισμοί, οἵτινες ἔμελλον ἐντὸς ὀλίγου ν' ἀνατρέψωσιν ἐκ βάθρων τὴν ὀθωμανικὴν αὐτοκρατορίαν. Ταῦτα πάντα ἠρέθιζον τὴν περιέργειαν τῶν εὐρωπαίων, ἰδίως δὲ τῶν Ἄγγλων, οἵτινες ἦσαν γείτονες καὶ δὲν ἔκρυπτον τὰς πρὸς τὸν Ἀλῆν φιλικὰς διαθέσεις των. Ἐδέχθη λοιπὸν ὁ Νάπιερ τὴν πρότασιν τοῦ Μαιτλάνδου καὶ ἀπῆλθεν εἰς Ἰωάννινα.

Ὁ δὲ Ἀλῆς, γνωρίζων ὅτι ὁ νέος Βρεττανὸς ἀνῆκεν εἰς ἔξοχον οἰκογένειαν καὶ ὅτι ἠγαπᾶτο πολὺ ὑπὸ τοῦ Μαιτλάνδου, ἀπέστειλεν εἰς προϋπάντησιν αὐτοῦ λαμπρὰν συνοδίαν, τὸν ὑπεδέχθη μετὰ βασιλικῆς μεγαλοπρεπείας καὶ τὸν ἐβίασε νὰ καταλύσῃ ἐν τοῖς μεγάροις του.

Φύσει ἀνυπόμονος, εὐθὺς τὴν ἐπιοῦσαν ὁ Ἀλῆς διηγήθη εἰς τὸν Νάπιερ ὅτι οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐχθροί του εἶχον κατορθώσει νὰ σύρωσιν εἰς ἀπάτην τὸν Σουλτάνον καὶ νὰ παραστήσωσιν αὐτὸν ὡς ἅρπαγα, ὡς ἐπικίνδυνον, ὡς ἐπισωρεύσαντα μεγάλους θησαυροὺς καὶ καταρτίσαντα στρατιωτικὴν δύναμιν ἀνωτέραν τῶν ἀναγκῶν τῆς δεσποτείας του ἐπὶ σκοπῷ ν' ἀποτινάξῃ τὸν ζυγὸν τῆς ὑποτελείας καὶ ν' ἀντιταχθῇ κατὰ τοῦ Κυριάρχου του· ὅτι τὰς συκοφαντίας ταύτας δὲν ἐδυνήθησαν νὰ διασκεδάσωσιν οὔτε αἱ πολυετεῖς πρὸς τὸν θρόνον ὑπηρεσίαι του, οὔτε ἡ τυφλὴ πρὸς τὸν Σουλτάνον ἀφοσίωσίς του· ὅτι εἶχεν ἀμετακλήτως ἀποφασισθῆ ἡ καταστροφή του καὶ ὅτι ἡ συναίσθησις τῆς ἀξιοπρεπείας δὲν τῷ ἐπέτρεπε νὰ ταπεινωθῇ πλέον τοῦ δέοντος, ἑπομένως ὅτι γέρων καὶ ἀσθενὴς εὑρίσκετο εἰς τὴν σκληρὰν ἀνάγκην νὰ σύρῃ τὸ ξίφος καὶ νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν ἀπειλουμένην ὕπαρξίν του. Διὰ τοῦτο τὸν παρεκάλει νὰ τὸν συμβουλεύσῃ πῶς ἔπρεπε νὰ συντάξῃ τὰς δυνάμεις του καὶ τίνι τρόπῳ νὰ σταθμίσῃ τὴν διαγωγήν του ὅπως τύχῃ τῆς ἐγκαρδίου ὑποστηρίξεως τῶν ὑπηκόων του, ἄνευ τῆς ὁποίας προησθάνετο ὅτι θὰ ἀπέβαινε δύσκολος ἡ ἐπιτυχία τῶν ὅπλων του. Ὁ δὲ Νάπιερ, ἐμβατεύσας εἰς τὴν διάνοιαν τοῦ Βεζύρου, ἐξητήσατο καιρὸν νὰ σκεφθῇ ὡρίμως ἐπὶ ζητήματος τόσῳ σπουδαίου, καὶ ἤρχισεν ἀμέσως νὰ συνδέῃ σχέσεις στενὰς μετὰ τῶν διασημοτέρων ἀνδρῶν, ὑφ' ὧν περιεστοιχίζετο ὁ παμπόνηρος Σατράπης, καὶ νὰ ἐρευνᾷ περὶ πάντων ὅσων ἐδύναντο νὰ τὸν φωτίσωσι καὶ νὰ τὸν καθοδηγήσωσιν εἰς τὰς σκέψεις του.

Εἶδε τὸν Μουχτὰρ καὶ τὸν Βελῆν δυσανασχετοῦντας ἐπὶ τῇ μακροβιότητι τοῦ πατρός των καὶ ἀποστρεφομένους τὸν νεώτερον ἀδελφόν των Σαλήκ, ὃν ὁ Ἀλῆς ἠγάπα μέχρι λατρείας. Τὸν ἀγέρωχον Ὀμὲρ Βρυώνην, τὸν μεγαλοπρεπῆ Χαζνατάραγαν, μελετῶντα ἴσως ἔκτοτε τὴν μέλλουσαν κατὰ τοῦ Κυρίου του προδοσίαν, τὸν πιστὸν ἀστυνόμον του Ταχὴρ Ἀμπάζην, τὸν ἐκτελεστὴν ὅλων τῶν φονικῶν διαταγῶν του καὶ κάτοχον ὅλων τῶν μυστηρίων του, τὸν Μπεκὴρ Ζουγαδοῦρον, τὸν φονέα τῶν Κατζικογιανναίων, τὸν ἀκάματον ἐχθρὸν τῆς κλεφτουριᾶς Ἀσλάνην, τὸν ἀποτρόπαιον Ἰουσοὺφ Ἀράπην. Συνέδεσε φιλίαν μετὰ τῶν γραμματέων του καὶ ἐθαύμασε τὴν σύνεσιν καὶ τὸν πατριωτισμὸν τοῦ Μάνθου Οἰκονόμου, τοῦ Κολωβοῦ, τοῦ Κωλέττου, τοῦ Λοιδωρίκη, τοῦ Ἀλέξη Νούτζου. Συνεσχετίσθη μετὰ Ἑλληνικῆς στρατιωτικῆς νεολαίας, ἐξ ἧς κατὰ μέγα μέρος κατηρτίζετο ἡ λαμπρὰ σωματοφυλακή του καὶ ἥτις ἔκρυπτεν εἰς τὰς φλέβας ὅλας τὰς φλόγας τῆς προσεχοῦς ἐθνικῆς ἐκρήξεως. Εἶδε τὸν Ὀδυσσέα, ὅστις πεζοδρομῶν συνηγωνίζετο μετὰ τῶν ταχυτέρων ἵππων τοῦ Βεζύρου, τὸν Θανάσην Διάκον, πρότυπον ἀνδρικῆς καλλονῆς καὶ παρθενικῆς σεμνότητος, τοὺς Μπουκουβαλαίους, τοὺς Κοντογιανναίους, τοὺς Δυοβουνιώτας, τὸν Καραΐσκον, τὸν Καραϊσκάκην, τοὺς Στραταίους, τὸν Ἴσκον, τὰ Γριβόπουλα, τὸν ἀδελφὸν τῆς Βασιλικῆς Κίτζον Κονταξῆν, ἁμιλλώμενον ἐπὶ καλλονῇ πρὸς τὸν Διάκον καὶ ἐπὶ πλούτῳ καὶ μεγαλοπρεπείᾳ πρὸς τὸν Ὀμὲρ Βρυώνην. Εἶδε τὸν εἰδεχθῆ Γῶγον Μπακόλαν, γνωστὸν φονέα τοῦ Κίτζου Μπότζαρη καὶ μέλλοντα προδότην τοῦ Πέτα, τὸν εἰδεχθέστερον

Digitized by Google

Θανάσην Βάγιαν, ἐνὶ λόγῳ ὅ τι καλὸν, ὅ τι κακὸν συνήρχετο ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ τυράννου, εὐκόλως δὲ ἐπείσθη ὅτι ἡ σφριγῶσα ἐκείνη Ἑλληνικὴ νεολαία δεινῶς ἐστενοχωρεῖτο ὑπὸ τὰς χρυσοκεντήτους στολάς της, ὅτι προσεδόκα ἀνυπομόνως ἄλλο στάδιον εὐρύτερον, ἐντιμότερον, καὶ ὅτι οἱ ἐν Ἰωαννίνοις συνελθόντες φιλικοὶ διὰ τῶν ἀπατηλῶν ὑποσχέσεών των κατώρθωσαν νὰ μεθύσωσι τὸν Ἀλῆν καὶ νὰ φυτεύσωσιν εἰς τὴν καρδίαν του τὴν ἰδέαν τῆς ἀνεξαρτησίας του καὶ τὴν πρὸς ἐπίτευξιν αὐτῆς πλήρη πεποίθησιν εἰς τὰς δυνάμεις καὶ εἰς τὸν πλοῦτόν του. Τότε εἰς ἀπάντησιν τῶν ἀπαισιοδόξων οἵτινες ἔβλεπον ὅτι ὁ Βεζύρης ἔβαινε τυφλῶς πρὸς καταστροφὴν βεβαίαν, ἐξεφράζοντο δὲ πικρῶς κατὰ τῶν ὠθούντων αὐτὸν εἰς πόλεμον, πρώτην φορὰν ἠκούσθη ὁ γνωστὸς ἀλλ' ἀνέκδοτος στίχος,

Πάλ' ὁ Ἀλήπασας πασᾶς, πάλ' ἐμεῖς δερβεναγάδες,

ὅστις καὶ ἐπαναλαμβάνεται ὡς δημοτικὸν ῥητὸν ὁσάκις πρόκειται περὶ ἀνδρὸς κραταιοῦ ἔχοντος πλήρη πίστιν εἰς τὴν εὔνοιαν τῆς τύχης καὶ ἀκράδαντον πεποίθησιν εἰς τὴν αἰσίαν διεξαγωγὴν τῶν ἐπιχειρήσεών του.

Μετὰ τὰς ἐρεύνας καὶ τὰς ἀνακαλύψεις ταύτας προσῆλθεν ὁ Νάπιερ εἰς τὸν Ἀλῆν καὶ μετὰ παρρησίας ἀληθῶς βρεττανικῆς ἀπήντησεν, ὅτι πόλεμος κατὰ τοῦ Κυρίου του θὰ ἦτο ἀσέβεια καὶ ἀχαριστία ἀσυγχώρητος ὄχι μόνον, ἀλλὰ καὶ δυσχερέστατον καὶ δυσκατόρθωτον ἔργον. Ἑπομένως τὸν συνεβούλευε νὰ παραιτήσῃ πᾶσαν περὶ ἀντιστάσεως ἰδέαν καὶ δι' οἵας δήποτε θυσίας νὰ ἐξιλεωθῇ πρὸς τὸν Σουλτάνον, ὑπέσχετο δὲ εἰς αὐτὸν τὴν εἰλικρινῆ σύμπραξιν καὶ μεσιτείαν τοῦ Μαιτλάνδου καὶ τῶν ἐν Ἀγγλίᾳ κραταιῶν φίλων του πρὸς ἐπίτευξιν τῆς συνδιαλλαγῆς ταύτης.

Ἀλλ' ὁ Ἀλήπασας, ὅστις μετὰ μεγίστης ἀπαθείας ἠκροάζετο τὸν Νάπιερ ῥοφῶν τὸν ναργιλέν του ἢ θωπεύων διὰ τῶν ὡραίων δακτύλων του τὴν γενειάδα, ὁ Ἀλήπασας, ὅστις ἐγνώριζεν ὅτι πρὸ πάντων διὰ τῆς πρὸς τοὺς εὐεργέτας του ἀγνωμοσύνης εἶχεν ἀνυψωθῇ μέχρι τοῦ Βεζυρικοῦ θρόνου καὶ ὅστις ἐχλεύαζε καὶ ἐλεεινολόγει ἐκείνους οἵτινες ἐπίστευον ὅτι διὰ τῆς ἀρετῆς ἐδύναντο νὰ προαχθῶσιν, ἠρώτησε μειδιῶν τὸν φίλον του ἂν εἶχέ τι νεώτερον νὰ τὸν συμβουλεύσῃ, τί πρακτικώτερον νὰ τοῦ ὑποδείξῃ, ἀφίνων κατὰ μέρος παράκαιρα ἠθικὰ παραγγέλματα καὶ ἔχων ὑπ' ὄψιν ὅτι οὐδεμία πλέον ὑποχώρησις θὰ ἔσωζε τὴν κεφαλήν του.

Ὁ Νάπιερ, ὅστις ἐκ τῶν προτέρων ἐγνώριζεν ὅτι ὁ Ἀλῆς οὔτε τὸν αὐχένα ἔκυπτεν εἰς μετάνοιαν οὔτε παρήτει σχέδιον περιπαθῶς πρὸ τοσούτου χρόνου καλλιεργούμενον, ἀπήντησεν ὅτι, ἀφοῦ ἐξεπλήρωσε καθῆκον φιλίας καὶ συνειδήσεως συμβουλεύσας εἰς αὐτὸν τὴν εἰρήνην, ἀπέβαινε δὲ ἄφευκτος ἡ ῥῆξις καὶ ὤφειλε νὰ περιορισθῇ ἀποκλειστικῶς ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ πολεμικοῦ ζητήματος, τρία τινὰ ἐθεώρει ἀπαραίτητα διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῶν ὅπλων του.

Πρῶτον, νὰ παραιτήσῃ πᾶσαν ἰδέαν περὶ ἐπιθετικοῦ πολέμου καὶ νὰ μὴ δίδῃ ἀκρόασιν εἰς ἐκείνους οἵτινες τῷ ὑπέσχοντο τὴν Κωνσταντινούπουλιν ἂν ἐβάδιζεν ἀμέσως κατ' αὐτῆς. Νὰ περιορισθῇ δὲ εἰς ἁπλῆν ἄμυναν καὶ προσκαλῶν ἐμπείρους μηχανικοὺς, νὰ προβῇ εἰς τὴν ὀχύρωσιν πασῶν τῆς Σατραπείας αὐτοῦ τῶν ἐπικαίρων στρατηγικῶν θέσεων.

Δεύτερον, νὰ καταρτίσῃ στρατὸν τακτικὸν ἐξ εἴκοσι τοὐλάχιστον χιλιάδων ἀνδρῶν, στρατολογῶν μεταξὺ τῶν πολλῶν ἐν ἀργίᾳ διατελούντων μαχητῶν τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος.

Καὶ τρίτον. . .

Ἐνταῦθα ὁ Νάπιερ διέκοψεν ἀποτόμως τὸν λόγον, ἀτενίζων δὲ τὸν Βεζύρην ὅστις ἔπαιζεν ἀπαθῶς μετὸ κομβολόγιόν του, ἠρώτησεν ἂν προκειμένου περὶ ζητήματος τόσῳ σπουδαίου ἐπετρέπετο εἰς αὐτὸν νὰ ὑποβάλῃ μεθ' ὅλης τῆς παρρησίας τὴν τρίτην καὶ τελευταίαν συμβουλήν του.

Ὁ Ἀλῆς, ὅστις ἐκ τῶν ἀστυνομικῶν πληροφοριῶν του ἐγνώριζε τὰς μετὰ τῶν ἐν Ἰωαννίνοις φιλικῶν σχέσεις τοῦ Νάπιερ καὶ ὅστις ἤλπιζε ν' ἀκούσῃ παρ' αὐτοῦ πῶς ἐσκέπτοντο οἱ νέοι σύμμαχοί του, οὐδόλως ἐδίστασε νὰ τὸν ἐνθαρρύνῃ καὶ νὰ τὸν παρακαλέσῃ νὰ ἐκθέσῃ ἀφόβως πάσας τὰς πεποιθήσεις του, ὑποσχόμενος ἐκ τῶν προτέρων αένναον εὐγνωμοσύνην.

«Ἄκουσον λοιπὸν, Βεζύρη, ἀνέκραξε μετὰ νεανικῆς ζωηρότητος ὁ Νάπιερ, ἄκουσον καὶ μὴ παρίδῃς τὴν τελευταίαν ἀλλὰ καὶ σπουδαιοτέραν ταύτην συμβουλήν μου.

»Τὸ Ἑλληνικὸν γένος δὲν δύναται νὰ ζήσῃ πλέον ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῆς δουλείας καὶ δὲν εἶναι βεβαίως πολὺ μακρὰν ἡ ἡμέρα, καθ' ἣν θὰ τὸν ἀποτινάξῃ. Ὁ κόσμος ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν μεταβάλλεται καὶ ὅ τι πρό τινων ἐτῶν ἀκινδύνως ἐπεχείρουν οἱ Βασιλεῖς, σήμερον δὲν τολμοῦν οὔτε νὰ τὸ ὀνειρευθῶσιν. Ὅλοι οἱ λαοὶ ἐπιζητοῦν τὴν ἐλευθερίαν των καθὼς τὴν ἐπιζητεῖς, Βεζύρη, καὶ σὺ διότι δὲν εὑρίσκεις καλὸν καὶ δίκαιον νὰ ὑπακούσῃς εἰς ἕνα ἄγνωστον δεσπότην πολὺ κατώτερόν σου ὡς πρὸς τὴν ἀξίαν, μόνον καὶ μόνον διότι μόλις πεσὼν ἐκ τῆς κοιλίας τῆς μητρός του ἐκληρονόμησεν ἕνα θρόνον καὶ μετὰ τοῦ θρόνου τοὺς ἱδρῶτας καὶ τοὺς κινδύνους τοὺς ἰδικούς σου.

»Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ εἰς τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος. Θέλει νὰ ἐλευθερωθῇ, καὶ θὰ ἐλευθερωθῇ. Εἶναι ἔθνος γενναῖον, ἀκαταδάμαστον ἐν τῇ συμφορᾷ, ὑπερήφανον, δαιμονισμένον. Ἀφ' ἑνὸς ἡ σπάθη τὸ θερίζει συρρίζον, ἀφ' ἑτέρου ἀναβλαστάνει κραταιότερον καὶ θαλερώτερον. Περὶ

Digitized by Google

τῆς ἀληθείας ταύτης σὺ αὐτὸς δύνασαι νὰ μαρτυρήσης, Βεζύρη, ἀναλογιζόμενος μὲ πόσον αἷμα ἐπλήρωσες τὸ Σοῦλι καὶ πόσον σοὶ στοιχίζει καθ' ἡμέραν ἡ Κλεφτουριά. Τὸ πελεκᾶς μὲ τὸ σφυρὶ κ' ἐκεῖνο ὡσὰν τὴ στουρναρόπετρα σπιθοβολεῖ καὶ καίει. Ὡς πρὸς δὲ τὴν νοημοσύνην καὶ τὴν πολιτικὴν ἱκανότητα, τόσον ὑπερέχει τῶν ἄλλων φυλῶν τῆς Ἀνατολῆς, ὥστε ἠναγκάσθης νὰ ἐμπιστευθῇς εἰς Ἕλληνας σχεδὸν ἀποκλειστικῶς τὴν διοίκησιν τῆς δεσποτείας σου καὶ τὴν διεύθυνσιν τῶν ὑποθέσεών σου. Μὴ πιστεύσης ποτὲ ὅτι τοιοῦτον ἔθνος θὰ μείνῃ οὐδέτερον καὶ ἄνεργον εἰς τὸν μεταξὺ σοῦ καὶ τοῦ Σουλτάνου ἐπικείμενον πόλεμον. Ἂν ὑπεσχέθησαν νὰ σὲ συνδράμουν, θὰ τηρήσωσι τὴν ὑπόσχεσίν των, διότι ἐνισχύοντες σέ, Βεζύρη, ἐπιτυγχάνουν τὴν παράτασιν τοῦ πολέμου, ἑπομένως ἀμφοτέρων τὴν ἐξασθένησιν. Μετὰ ταῦτα θὰ ἐπέλθῃ ἡ ἔκρηξις φοβερά, ἀκατάσχετος, οὐδὲ ὑπάρχει ἀνθρωπίνη δύναμις ἱκανὴ νὰ σβέσῃ τὴν φλόγα ἥτις ὁλονὲν βόσκει πᾶσαν ἑλληνικὴν καρδίαν.

»Διατί νὰ μὴ τεθῇς σύ, κραταιότατε Βεζύρη, ἐπὶ κεφαλῆς τοιαύτης ἐπαναστάσεως; Διατί νὰ μὴ προσφέρῃς εἰς τὸν παρασκευαζόμενον Ἑλληνικὸν ἀγῶνα τὸν ἀπέραντον πλοῦτόν σου, τὴν δύναμίν σου, τὴν μακρὰν καὶ πολύτιμον πεῖράν σου; Διατί ἀντὶ ὀλίγων μισθωτῶν στρατευμάτων ἀμφιβόλου πίστεως καὶ γενναιότητος, νὰ μὴ γίνῃς ἡγέτης φυλῆς ὁλοκλήρου, ἐξασφαλίζων τοιουτοτρόπως δι' ἐσὲ μὲν καὶ τοὺς ἀπογόνους σου τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ἀλβανίας, εἰς ἐκείνους δὲ παραιτῶν τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα; Διὰ τίνος ἄλλου ἐνδοξοτέρου τρόπου δύνασαι νὰ δαπανήσῃς τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς σου; Πῶς ἄλλως ἀσφαλέστερον νὰ θεμελιώσῃς τὴν δυναστείαν σου καὶ πῶς καλήτερα νὰ δοξασθῇς ἁπανταχοῦ τῆς οἰκουμένης;

»Ὅ,τι λείπει εἰς ἐσέ, Βεζύρη, τὸ κατέχουν οἱ Ἕλληνες· ἔχουν γράμματα, εἶναι κοσμογυρισμένοι, εἶναι παληκάρια, καὶ διὰ νὰ ἐκτελέσουν ἕνα οἱονδήποτε σκοπόν, εἶναι καλοὶ ἐπὶ μακροὺς αἰῶνας νὰ ζοῦν μὲ τὸν φλοιὸν τῶν δένδρων καὶ νὰ κατοικοῦν εἰς τὰ σπήλαια τῶν θηρίων, κοιμώμενοι γυμνοὶ ἐπὶ τοῦ προσφιλοῦς ἐδάφους των. Σὺ δὲ ἔχεις ὅ τι λείπει εἰς ἐκείνους, πλοῦτον ἀνεξάντλητον, μέσα πολεμικὰ πρόχειρα καὶ πρὸ πάντων τὴν συνήθειαν τῆς ἐξουσίας. Ἐλθὲ μετ' αὐτῶν εἰς συνεννόησιν, ἀνταλλάξατε εἰλικρινῶς τὰς ἰδέας σας καὶ θέσατε τὰς βάσεις μιᾶς ἀδελφικῆς συμμαχίας καὶ ἐπιμαχίας. Ἂν τὸ θρήσκευμα ἀφ' ἑνὸς σᾶς χωρίζῃ, σᾶς συνδέει ἀφ' ἑτέρου ἡ καταγωγὴ καὶ τὸ αἷμα. Ἡ χώρα ἀνήκει εἰς σᾶς τοὺς ἰθαγενεῖς, τοὺς ἐντοπίους χριστιανοὺς ἢ μή, δὲν ἀνήκει εἰς τὸν Σουλτάνον. Τί δύσκολον νὰ συμβιβασθῆτε διανέμοντες ὡς καλοὶ ἀδελφοὶ κοινὴν περιουσίαν; Ἀφοῦ δὲ θέσητε τὰς βάσεις τοιαύτης διανομῆς, τότε, Βεζύρη, ἐπικαλέσθητι τὰς ἐνδόξους ἡμέρας τῆς νεότητός σου, ῥίφθητι ἐπὶ τῶν νώτων τοῦ γενναιοτέρου ἀραβικοῦ σου ἵππου καὶ δὸς τὸ σύνθημα τῆς γενικῆς ἐξεγέρσεως. Ἡ πυρκαϊὰ θ' ἀνάψῃ καὶ θὰ ἐξαπλωθῇ ἀστραπηδὸν μέχρι περάτων τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας... Κύριος οἶδε ποῖον ἀνέλπιστον σὲ προσμένει μεγαλεῖον! . . . Ἡ Ἀνατολὴ εἶναι ἡ γῆ τῶν θαυμάτων. . . Ὅπως δήποτε θὰ ἦσαι ὁ ἐγκαινιαστὴς μιᾶς νέας ἐποχῆς, καὶ θὰ διεγείρῃς ὅλου τοῦ κόσμου τὸν θαυμασμὸν καὶ τὴν συμπάθειαν.

»Ἐν τῇ νεαρᾷ σου ἡλικίᾳ ἔφαγες ψωμὶ κι' ἁλάτι μὲ τὸν Ἕλληνα πολεμιστήν. Ὁ Ἀνδροῦτζος, εἰς τοῦ ὁποίου τὸν υἱὸν διαπιστεύεσαι τὴν ὕπαρξίν σου, σ' ἔσωσεν ἄλλοτε ἀπὸ βεβαίου θανάτου. Οἱ Σουλιῶται, ἂν τοὺς ἀποδώσῃς τοὺς νεκροὺς βράχους των, θὰ λησμονήσωσι τὰ παθήματά των καὶ θὰ γίνουν λέοντες νὰ σὲ περιφρουρήσουν. Οἱ κλέφται, τῶν ὁποίων ἐπιζητεῖς τὸν ἐξολοθρευμόν, θὰ γίνουν πρωτοπαλήκαρά σου διότι θὰ τοὺς χαρίσῃς ὅ τι πρὸ αἰώνων ἐπιθυμοῦν, ἐλευθερίαν καὶ πατρίδα. Τοιαύτη εἶναι ἡ τελευταία συμβουλή μου, Βεζύρη, ἣν ὡς τίμιος Ἄγγλος δύναμαι νὰ σοὶ δώσω. Σὲ διαβεβαιῶ δὲ ἀπὸ τοῦδε ὅτι, ἂν τὴν ἀσπασθῇς, θὰ ἐξέλθῃς ἐκ τοῦ ἐπικειμένου πολέμου νικητὴς καὶ δοξασμένος.»

Ὁ Ἀλῆς μετ' ἀδιαφορίας καὶ ψυχρότητος ἀληθῶς ἀσιατικῆς ἠκροάσθη τῶν λόγων τοῦ Νάπιερ παίζων πάντοτε μὲ τὸ κομβολόγιόν του. Ἀλλ' ὁ ὀξυδερκὴς Βρεττανὸς παρετήρησεν ὅτι βαθμηδὸν ὡς προέβαινεν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ θέματός του, ἔτρεμον κάποτε σπασμωδικῶς τὰ ἄκρα τῶν δακτύλων του, οἱ ὄνυχές του ἐγίνοντο μελανοὶ ὡς ἂν διετέλει ὑπὸ τὸ κράτος μυστικῆς ἀνατριχίλας καὶ αἱ μακραὶ τρίχες τῆς πολιᾶς γενειάδος του αὐτομάτως ἐκινοῦντο ὡς σύμπλεγμα ζώντων ἑρπετῶν, ὑπείκουσαι εἰς τὰς συνολκὰς τῶν σιαγόνων καὶ τὸν ἀφανῆ τριγμὸν τῶν ὀδόντων του. Τίς οἶδε ποίαν ἐν τῇ ζοφερᾷ καρδίᾳ του διήγειρον ἀνεμοζάλην αἱ παράδοξοι τοῦ Νάπιερ δοξασίαι, ἰδίως δὲ αἱ περὶ προσεχοῦς ἐξεγέρσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ προφητεῖαί του! Ὁπωσδήποτε ὁ γηραιὸς λύκος ἐνίκησε τὴν ὁρμὴν τοῦ πάθους του, στραφεὶς δὲ πρὸς τὸν Νάπιερ ἔλαβε φιλικῶς τὴν χεῖρά του καὶ εἶπε·

«Παιδί μου, σοῦ εἶμαι εὐγνώμων καὶ θὰ προσπαθήσω μὲ ὅλας μου τὰς δυνάμεις νὰ ἐκτελέσω τὰς δύο πρώτας συμβουλάς σου. Ἀλλὰ τὴν τρίτην. . . μὴ σοῦ κακοφανῇ Νάπιερ. . . τὴν τρίτην δὲ τὴν νοιώθω. Εἶμαι βλέπεις, παιδί μου, ἀμαθής, ἀγράμματος ἄνθρωπος καὶ γέροντας ὀγδοηντάρης... Νὰ πάρῃς τὰ χρόνια μου, παιδί μου,. . . καὶ μ' ἔρριξες εἰς ἕνα πέλαγο ὁποῦ δὲν ἔχει οὔτε λιμάνι, οὔτε ἀκρογιαλιά. . . Πενῆντα χρόνων αἵματα δικά τους καὶ δικά μου ἀφῆκαν σημάδια ὁποῦ δὲν τὰ ξεπλένει ὅλο τὸ νερὸ τοῦ ὠκεανοῦ σας. . . Ἢ θὰ μὲ γελάσουν ἢ

Digitized by Google

θὰ τοὺς γελάσω... Ἀπὸ ἀφέντης νὰ γίνω σύντροφος, καλὸ θὰ ἦτο, ἐνάρετο ἔργο, ἀλλὰ σὰ δύσκολο τὤχω... Δὲν τὸ νοιώθω. Θὰ σκεφθῶ ὅμως, Νάπιερ, σοῦ τὸ τάζω, θὰ σκεφθῶ... Ὅ τι μοῦ λὲς εἶναι πρὸς ὄφελός μου, τὸ γνωρίζω... Τί κρῖμα νὰ γεράζῃ ὁ ἄνθρωπος!.. Ἡ ἐπιχείρησις ὁποῦ μοῦ προτείνεις εἶναι μεγάλη, παραπολὺ μεγάλη καὶ βαρειά... Θέλει νέους, νἄχουν καιρὸ νὰ τρέχουν, κ' ἐγὼ εἶμαι μὲ τὰ δυὸ πόδια μέσα 'ς τὸν τάφο... Καὶ τὰ Γιάννινα;... ποιὸς θὰ πάρῃ τὰ Γιάννινα;... Ἔφαγα τὴν ζωή μου κ' ἔχασα καὶ τὴν ψυχή μου διὰ νὰ τὰ κερδίσω, καὶ τώρα νὰ τὰ δώσω;... Δύσκολο! δύσκολο! φοβοῦμαι μὴ σηκωθῇ ἡ γρηὰ Χάμκω ἀπὸ τὸ μνῆμά της καὶ μὲ φάει... Ὡς τόσο σοῦ τάζω νὰ σκεφθῶ καὶ σ' εὐχαριστῶ, παιδί μου, σὲ εὐχαριστῶ χίλιαις φοραὶς διὰ τὴ καλή σου προαίρεση... Χαιρέτα μου ἀκριβὰ τὸ στρατηγὸ καὶ εἰπέ του νὰ μὲ ἀγαπᾷ καὶ νὰ μὴ λησμονῇ τὸ γέρον τὸν Ἀλήπασα...»

Ὁ Νάπιερ ἐνόησεν ὅτι ὁ παμπόνηρος Ἀλβανὸς εἶχε μὲν κατὰ νοῦν νὰ ἐκμεταλλευθῇ τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον, ἀλλὰ δὲν ἤθελεν ἀκόμη νὰ ἐκμυστηρευθῇ τὸ σχέδιόν του. Ἡ παράτασις τῆς ἐν Ἰωαννίνοις διαμονῆς του ἀπέβαινε πλέον περιττή, καὶ ἐζήτησε παρὰ τοῦ Ἀλῆ τὴν ἄδειαν νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Κέρκυραν. Ὁ Βεζύρης ἔδειξε μεγάλην λύπην ἐπὶ τῇ ἀναχωρήσει τοῦ Νάπιερ, τὸν ἐφόρτωσε δῶρα πολύτιμα καὶ ἔδωκεν εἰς αὐτὸν λαμπρὰν συνοδίαν.

Μετὰ πολλοῦ ἐνδιαφέροντος ἠκροάσθη ὁ Μαιτλάνδος τῶν ζωηρῶν διηγήσεων τοῦ ὑπασπιστοῦ του, ἀλλὰ δὲν ἐπίστευσε διόλου εἰς ὅσα ἤκουσε περὶ φιλικῶν καὶ περὶ ἐπικειμένης Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Ὁ Μαιτλάνδος, φύσει βίαιος καὶ τυραννικὸς (διὸ καὶ ἐπωνομάζετο βασιλεὺς Θωμᾶς King Tom), μόλις πρὸ μικροῦ εἶχε δεσμεύσει διὰ χρυσῶν ἁλύσεων τὸν νοῦν καὶ τὰς χεῖρας τοῦ Ἰονίου λαοῦ διὰ τοῦ συντάγματος τῶν 1817, καὶ δὲν ἠρέσκετο βεβαίως ἀκούων τοῦ Νάπιερ τὰς προφητείας ὄχι μόνον διότι ἐμίσει ἐγκαρδίως τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ διότι πᾶς νεωτερισμὸς ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἐδύνατο νὰ διαταράξῃ τὴν πνιγηρὰν νηνεμίαν ἥτις ἀπὸ τῆς συνομολογήσεως τῶν συνθηκῶν τοῦ 1815 ἐπεκράτει ἐν Εὐρώπῃ, καὶ ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως τῆς ὁποίας ὡς φανατικὸς ὑπηρέτης τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας ἔπρεπε νὰ ἐργάζηται.

Ὁ δὲ Νάπιερ, πεισθεὶς ὅτι περιττὴ ἀπέβαινε πᾶσα μετὰ τοῦ Μαιτλάνδου ἐπὶ τοῦ προκειμένου συζήτησις, συνέταξεν ὑπόμνημα πρὸς τὴν Κυβέρνησίν του, ἔνθα ἐξέθετε λεπτομερῶς τὰ κατὰ τὴν ἐν Ἰωαννίνοις διαμονήν του, προανήγγελλε δὲ μετὰ παρρησίας τὴν προσεχῆ ἐξέγερσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους καὶ προέτρεπε τὸ Ἀγγλικὸν ὑπουργεῖον νὰ κηρυχθῇ ὑπὲρ τῆς ἐπαναστάσεως ἅμα τῇ ἐκρήξει αὐτῆς, νὰ τὴν ὑποστηρίξῃ ἀπροκαλύπτως καὶ νὰ ἐργασθῇ περιπαθῶς ὑπὲρ τῆς ἀποκαταστάσεως φυλῆς μεγάλας προσενεγκούσης εἰς τὴν ἀνθρωπότητα ὑπηρεσίας, ἀξίας δὲ νὰ καθέξῃ ἐν τῇ χορείᾳ τῶν Εὐρωπαϊκῶν ἐθνῶν θέσιν, περίβλεπτον καὶ μόνης ἱκανῆς νὰ ἐξευγενίσῃ τὴν ἐκβαρβαρωθεῖσαν Ἀνατολήν.

Τὸ ὑπόμνημα τοῦτο ἐνεχείρησεν ὁ Νάπιερ εἰς τὸν Μαιτλάνδον καὶ τὸν παρεκάλεσε νὰ τὸ ἀπευθύνῃ εἰς τὸν ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργόν. Ἀλλ' ὁ Μαιτλάνδος, ἀναγνώσας τὸ ἔγγραφον οὐ μόνον δὲν ἠθέλησε νὰ τὸ ἀποστείλῃ, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐπέστεψεν εἰς τὸν Νάπιερ ἰσχυριζόμενος ὅτι αἱ ἰδέαι του θὰ διήγειρον τὸν γέλωτα τῶν ἄγγλων πολιτευομένων, καὶ θὰ τὸν ἐχαρακτήριζον, ἐπὶ καιρίᾳ βλάβῃ τῆς ὑπολήψεώς του, ὡς θερμοκέφαλον φαντασιοκόπον.

Ὁ Νάπιερ, παραλαβὼν τότε τὸ ὑπόμνημα δι' ἄλλης ὁδοῦ τὸ ἀπέστειλεν εἰς τὴν Κυβέρνησίν του, μετὰ δὲ τὴν ἔναρξιν τοῦ Ἱεροῦ Ἀγῶνος τὸ προφητικὸν ἐκεῖνο ἔγγραφον ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὴν σύστασιν τοῦ πρώτου φιλελληνικοῦ Κομητάτου, μέλος τοῦ ὁποίου ὑπῆρξε (τίς ἤθελε τὸ πιστεύσει;) καὶ ὁ Παλμερστών. Ἐν τούτοις ὁ Κάρολος Νάπιερ εἶχε διορισθῇ τοποτηρητὴς εἰς Κεφαλληνίαν, ἔνθα ἐπεσκέφθη αὐτὸν ὁ Βύρων, πορευόμενος εἰς Μεσολλόγιον. Ἐνῷ δὲ ἑτοιμάζετο ν' ἀκολουθήσῃ τὸν δαιμόνιον ἄνδρα, διετάχθη ν' ἀναλάβῃ τὴν διεύθυνσιν τοῦ κατὰ τῆς Αὐτοκρατορίας τοῦ Σιὰμ πολέμου, ἔνθα καὶ ἀνεδείχθη μέγας. Καίτοι δὲ διαμένων ἐν ταῖς ἀπωτάταις ἐκείναις χώραις, ἐμερίμνα πάντοτε περὶ τῆς Ἑλλάδος καὶ διετήρει τακτικὴν ἀλληλογραφίαν μετὰ τῶν ἐν Ἑπτανήσῳ πολλῶν φίλων του. Μεταξὺ τούτων πρωτίστην κατεῖχε θέσιν ὁ ἀείμνηστος Μιχαὴλ ὁ Σικελιανός, ὅστις ἔχων κατὰ νοῦν νὰ συγγράψῃ ἱστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ἣν εἶχεν ὑπηρετήσει μετ' αὐταπαρνήσεως καὶ καρτερίας ἀπαραμίλλου, ἐξῃτήσατο παρὰ τοῦ Νάπιερ καὶ ἔλαβε λεπτομερῆ διήγησιν τῶν μετὰ τοῦ Ἀλήπασα συνεντεύξεών του, ἐγὼ δὲ ἀνέγνωσα ἐπανειλημμένως τὸ πολύτιμον ἔγγραφον καὶ τὸ ἀπέδωκα χωρὶς νὰ τὸ ἀντιγράψω.

Ἀποθανόντος τοῦ Σικελιανοῦ δὲν ἀνευρέθη πλέον τὸ χειρόγραφον· ἀλλὰ περὶ τῆς ἀληθείας τῶν γεγονότων ἅτινα ἐκ μνήμης ἐξέθηκα ἐν τῇ παρούσῃ διατριβῇ, ἐπικαλοῦμαι τὴν μαρτυρίαν τοῦ ἀδελφικοῦ φίλου μου Ἰωάννου Σικελιανοῦ, ἀνεψιοῦ τοῦ μακαρίτου Μιχαὴλ καὶ καθηγητοῦ τοῦ ἐν Λευκάδι γυμνασίου, ὅστις ἔλαβεν ἀνὰ χεῖρας τὴν ἔκθεσιν τοῦ Νάπιερ καὶ διατελεῖ ἐν πλήρει γνώσει τοῦ ἱστορικοῦ ἐπεισοδίου ὅπερ δημοσιεύω σήμερον πρὸς διαφώτισιν ἐποχῆς, ἐξ ἧς ἐγεννήθη ἡ Ἑλληνικὴ νεκρανάστασις.

Οὐδὲ τοῦτο μόνον ἀπωλέσθη ἐκ τῶν βαρυτίμων ἐγγράφων τοῦ Σικελιανοῦ. Ἀπωλέσθη καὶ ἡ ἀλληλογραφία ἥτις ἔτρεξε μεταξὺ τῶν Σου-

Digitized by Google

λιωτῶν καὶ αὐτοῦ, ἐνεργοῦντος κατ' ἐντολὴν τῶν προϊσταμένων τῆς Φιλικῆς ἑταιρίας, ἐξ ἧς προέκυπτε πόσον ἐμόχθησε νὰ πείσῃ τοὺς γενναίους ἐκείνους πολεμιστὰς ὅτι ἡ παράτασις τῆς πολιορκίας τοῦ Ἀλῆ ἦτο σωτηρία τῆς ἐπαναστάσεως, καὶ ὅτι ὑπείκοντες εἰς τὴν θέλησιν τῆς πατρίδος καὶ λησμονοῦντες τὸ ἄσβεστον κατὰ τοῦ Τεπελενλῆ μῖσός των ἔπρεπε νὰ πολεμήσωσιν ὑπὲρ αὐτοῦ μεθ' ὅσης ἐδύναντο περισσοτέρας γενναιότητος, μέχρις οὗ συνταχθῶσιν αἱ δυνάμεις τοῦ ἔθνους καὶ ῥιζοβολήσῃ εἰς τὰς καρδίας τῶν ἐπαναστατῶν τὸ πολεμικὸν φρόνημα.

Κατ' ἀρχὰς οἱ Σουλιῶται, διὰ τῶν πληρεξουσίων αὐτῶν Μάρκου Μπότζαρη καί, ἂν ἡ μνήμη δὲν μὲ ἀπατᾷ, Ζέρβα καὶ Δαγγλῆ, δὲν ἔστεργον κατ' οὐδένα τρόπον νὰ μολύνωσι τὰ ξίφη μαχόμενοι ὑπὲρ τοῦ αἱμοχαροῦς δημίου των· ἀλλ' ὁ Σικελιανός, διὰ τῶν μελιρρύτων καὶ πατριωτικωτάτων λόγων του, κατώρθωσεν ἐπὶ τέλους νὰ ἐπιβάλῃ εἰς αὐτοὺς τὴν ὑπερανθρώπινον ἐκείνην θυσίαν.

Ὅλοι τότε μικροὶ καὶ μεγάλοι, ὅλοι προθύμως ἐθυσίαζον ὑπὲρ τοῦ ἐθνικοῦ συμφέροντος καὶ φιλαυτίαν καὶ πάθη, μόνον ἀποβλέποντες εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς πατρίδος. Ὅλοι εἰργάζοντο, ὅλοι ἐμόχθουν, ὅλοι ἔπασχον εὐχαρίστως χωρὶς ν' ἀποβλέπωσιν εἰς ἀμοιβάς, χωρὶς νὰ ἐγείρωσιν ἀξιώσεις ἐρειδομένας εἰς πατρογονικὰ κατορθώματα. . .

Ἀλλὰ τώρα ;

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ.

Ο ΔΥΣΜΟΡΦΟΣ

[Ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ, ὑπὸ * Κ]

Συνέχεια· ἴδε σελ. 419

Εἶχον ἀδελφὴν πρεσβυτέραν ἐμοῦ κατά τινα ἔτη· ὠνομάζετο Ἰούδη. Κατὰ τὰς ἐν τοῖς νοσοκομείοις διατριβάς μου, κατὰ τοὺς ἀγῶνάς μου ἐναντίον τῶν πρώτων δυσχερειῶν τοῦ σταδίου μου ἡ Ἰούδη δὲν εἶχε καταλίπει τὴν μικρὰν πόλιν τῆς Καρστόνης. Ἠναγκασμένη ν' ἀτενίζῃ ἀείποτε τὸν αὐτὸν ὁρίζοντα, κατεπείσθη ἐπὶ τέλους, ὅτι οὐδὲν ὑφίστατο πέραν τῆς γενεθλίου αὐτῆς πόλεως.

Ὑπῆρχον ἐν Καρστόνῃ, ὡς ἐν γένει ἐν πάσῃ μικρᾷ πόλει, κάτοικοι βασίζοντες τὴν φιλαυτίαν αὐτῶν ἐν τῇ σπουδαιότητι καὶ ἐν τοῖς ἀξιώμασι τῆς ἐνδόξου οἰκογενείας, τῆς ὁποίας ἦσαν οὕτως εἰπεῖν ὑποτελεῖς. Πᾶσα πρᾶξις καὶ πᾶν σημεῖον τῶν οἰκοδεσποτῶν τοῦ Βρανδῶνος, πᾶσα μεταβολὴ ἐπιστάτου, θεράποντος ἢ κηπουροῦ ἐν τῷ πύργῳ, πᾶσα νέα στολή, εἴτε τῆς μαρκησίας μεταβαινούσης εἰς τὴν ἐκκλησίαν, εἴτε τῶν θαλαμηπόλων ἐρχομένων εἰς τὴν πόλιν νὰ φλυαρήσωσιν, αἱ ἀσχολίαι αὐτῶν, ἡ ὑγεία, αἱ συμπάθειαι καὶ αἱ ἀντιπάθειαι ἀπετέλουν τὸ μόνον τῶν συνδιαλέξεων αὐτῶν ἀντικείμενον, τὴν ἡμέραν ἐν τῷ περιπάτῳ, τὴν δὲ ἑσπέραν ἐν ταῖς οἰκογενειακαῖς συναναστροφαῖς.

— Πῶς ἐφαίνετο ἡ μαρκησία;—Πότε θὰ ἐπανέλθῃ ὁ μιλόρδος ἐκ Λονδίνου;—Πῶς ἐκοιμήθη ὁ μικρὸς κόμης; κ. τ. λ.

Λουδοβῖκος ὁ δέκατος τέταρτος ἐν τῷ κολοφῶνι τοῦ μεγαλείου καὶ τῆς φήμης του δὲν ἦτο τὸ ἀντικείμενον τοσαύτης προσοχῆς καὶ σεβασμοῦ τῶν ἐν Βερσαλλίᾳ αὐλικῶν του, ὅπως ἡ οἰκογένεια Βρανδῶνος ἐν Καρστόνῃ.

Πλανῶνται μεγάλως οἱ πιστεύοντες, ὅτι ὁ ἄνθρωπος τείνει φύσει πρὸς τὴν ἀγάπην τοῦ ἀνεξαρτήτου βίου. Τοῦτο εἶναι ὁ κλῆρος σπανίων τινῶν πνευμάτων. Ὁ θαυμασμὸς τῶν ἀνωτέρων, ἡ κολακεία, ἡ ταπείνωσις καὶ ὁ ἐξευτελισμὸς ἐνώπιον τῶν πλουσίων καὶ τῶν ἰσχυρῶν τοῦ κόσμου τούτου εἶναι οὐ μόνον ἡ εἱμαρμένη, ἀλλ' ἀκόμη καὶ ἡ κλίσις τῆς μεγάλης πλειονοψηφίας.

Πᾶσα πρᾶξις τοῦ μαρκησίου καὶ τῆς μαρκησίας ἦτο βέβαιον, ὅτι ἤθελε τύχει τῆς γενικῆς ἐπιδοκιμασίας ἐν Καρστόνῃ. Τοῦτ' αὐτὸ συνέβαινεν ἐν γένει καὶ διὰ τὸν ἐπιστάτην κ. Banks, ἢ τὴν κυρίαν Newcome, πρόσωπα σπουδαιότητος καὶ ἐπιρροῆς ἐν τῇ οἰκείᾳ σφαίρᾳ. Ἀλλὰ δὲν συνέβαινε τὸ αὐτὸ καὶ διὰ τὴν κυρίαν Καρτβράϊτ. Πᾶσα αὐτῆς πρᾶξις, πᾶς λόγος, βλέμμα, ἔνδυμα ἀπήρεσκεν· ἐν γένει ἐμισεῖτο ἢ ἐφθονεῖτο. Καὶ τίς ἦτο αὕτη ἐπὶ τέλους; Ἡ χήρα πτωχοῦ ἀξιωματικοῦ! Καὶ διατί ἰδίως αὕτη ἐπροτιμήθη πάσης ἄλλης ἐν τῇ ὑψηλῇ θέσει, ἣν κατεῖχε σήμερον;—Νὰ γευματίζῃ εἰς τὴν τράπεζαν τῶν κυρίων ἐν τῷ πύργῳ! Νὰ θερμαίνηται εἰς τὸ αὐτὸ πῦρ, νὰ κάθηται ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ μετὰ τῆς μαρκησίας Βρανδῶνος ἁμαξίου! Οὐδεμία ἄγαμος δεσποινὶς τριάκοντα πέντε ἐτῶν τὴν ἡλικίαν ἐν Καρστόνῃ νὰ μὴ θεωρηθῇ πρὸς πλήρωσιν τῆς εὐαρέστου ταύτης θέσεως καταλληλοτέρα τῆς ψυχρᾶς καὶ μεμετρημένης κυρίας Καρτβράϊτ, τοῦ μαρμαρίνου τούτου ἀγάλματος!

Οὐδ' ἐπὶ μίαν μόνον στιγμὴν ἐσκέφθησαν ὅτι ἦτο δυνατὸν νὰ κοσμῆται ἡ κυρία Καρτβράϊτ ὑπὸ ἀποκρύφων τινῶν ἀνεκτιμήτου ἀξίας ἰδιοτήτων, ὧν ἐστεροῦντο αὗται, διότι οὐδὲν ἔβλεπον ἐπέκεινα τοῦ στολισμοῦ καὶ τοῦ συρμοῦ.

Ἂν αὗται ἔζων ἐν τοῖς χρόνοις καθ' οὓς ἐπίστευον εἰς τὴν μαγείαν, ὑπῆρχον βεβαίως ἰσχυροὶ λόγοι, ὅπως ἡ κυρία Καρτβράϊτ πυρποληθῇ ὡς μάγισσα. Ἐν δὲ τῇ σημερινῇ καταστάσει τῶν πραγμάτων δὲν ἐστενοχωροῦντο νὰ τὴν κατηγορήσωσι φανερῶς ὡς *κόλακα*, *μηχανορράφον* ἢ ὡς *τρώγουσαν ἑρπετά*, τὰ μόνα πρὸς ἐπιτυχίαν ἐπιρροῆς γνωστὰ μέσα παρὰ ταῖς γυναιξὶ τῆς Καρστόνης.

— Πράγματι, ἀδελφέ μου, πάντα ταῦτα φαίνονται ἀληθῶς παράδοξα! Καὶ ἐπὶ τέλους, ποτὲ δὲν θέλομεν ἀπαλλαγῆ ἀπὸ αὐτὴν τὴν κυρίαν Καρτβράϊτ, μοὶ λέγει ἡμέραν τινὰ ἡ ἀδελφή μου

Digitized by Google

Ἰούδη ἐπανερχομένη ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν. Μανθάνω ὅτι αὐτὴ θέλει μείνει ἐν τῷ πύργῳ πρὸς περιποίησιν τοῦ μικροῦ μου λόρδου, τοῦ πτωχοῦ καὶ προσφιλοῦς τούτου πλάσματος! Ἦτο ἐκεῖ σήμερον, εἰς τὸ οἰκογενειακὸν θρονίον ἐξ ὡραιοτάτου μέλανος ἐριούχου κεκαλυμμένον πρὸς εἴκοσι πέντε φράγκα τὸ μέτρον βεβαίως, ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ θρονίον τοῦ ἐπιστάτου καὶ τὸ τῶν θεραπόντων ἦσαν κεκαλυμμένα ὑπὸ παρομοίου ὑφάσματος, ἐνῷ ὅλος ὁ κόσμος ἔκλαιεν· ὁ μιλόρδος ὡσαύτως ἐθρήνει, ὡσεὶ ἔμελλε νὰ συντριβῇ ἡ καρδία του! Πτωχὲ καὶ ἀγαπητὲ γενναῖε ἄνθρωπε!—ἡ δὲ κυρία Καρτδράϊτ εἶχεν ὡσαύτως μέγα πένθος ἐπὶ τοῦ τριακοστοῦ καὶ πρώτου αὐτῆς θρον... Ἀλλὰ σοὶ βεβαιῶ ὅτι οὐδὲ ἓν δάκρυ ἦλθεν ἐπὶ τῶν ὀφθαλμῶν της! Τόσον γαλήνιος, τόσον ψυχρά, τόσον ηὐχαριστημένη, ὡς νὰ μὴ εἶχε συμβῆ τίποτε... Ἄ! δὲν ἠμπορῶ νὰ τὴν ἴδω κατὰ πρόσωπον. Εἶναι τόσον ὑποκριτικὴ καὶ τόσον ὕπουλος, θωπεύουσα καὶ κολακεύουσα τὴν πτωχὴν ἐκείνην μαρκησίαν ὑποκλινέστατα καὶ τώρα!... ἀλλ' ἐγγυῶμαι ὅτι δὲν θὰ ἐπιτύχῃ! Ὁ μιλόρδος οὐδ' ἐπὶ μίαν στιγμὴν ἐπρόσεξεν εἰς αὐτὴν διαρκούσης τῆς λειτουργίας. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι τὴν παρεκάλεσεν ἀκολούθως ν' ἀναβῇ μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν ἅμαξάν του, ἀλλὰ δίδω τὸν λόγον μου ὅτι ποτὲ δὲν θὰ γείνῃ μαρκησία Βρανδῶνος.

— Καὶ ἰδική μου ἐπίσης, Ἰούδη.

— Ἄ! ἀδελφέ μου, σεῖς οἱ ἄλλοι ἄνδρες τόσον εὐκόλως συλλαμβάνεσθε ἀπὸ τὰς φιλοφρονήσεις! Τὴν γνωρίζω, ἐνθυμήσου τί σοὶ λέγω. Θέλεις παρατηρήσει μίαν ἡμέραν ὅτι ἡ κυρία Καρτδράϊτ εἶναι ὅλως διόλου διάφορος παρ' ὅ τι ὑπεθέσατε σὺ καὶ ἡ πτωχὴ ἐκείνη καὶ ἀγαπητὴ μαρκησία.

Οὐδὲν ἀπεκρίθην. Πολλάκις εἶχον ἐκπλαγῇ ὑπὸ τοῦ διορατικοῦ πνεύματος τῆς ἀδελφῆς μου καὶ εἶχον στενοχωρηθῆ ὀλίγον. Ἀπεφάσισα λοιπὸν νὰ ἐπαγρυπνῶ ἐπὶ τῆς κυρίας Καρτδράϊτ. Ὡς ἰατρὸς τοῦ μικροῦ μαρκησίου εἶχον συχνὰς ἀφορμὰς πρὸς τοῦτο, ἃς δὲν ἤθελον ἀφήσει νὰ μὲ διαφύγωσιν.

Ἐπεσκεπτόμην τὸ παιδίον ἅπαξ πολλάκις δὲ καὶ δὶς τῆς ἡμέρας· ἀλλ' οὐδέποτε εὗρον ἐλλιπῆ τὴν κυρίαν Καρτδράϊτ. Δι' ἓν μόνον ἠδύνατό τις νὰ τὴν μεμφθῇ: δι' ἔλλειψιν εὐθυμίας καὶ ἱλαρότητος. Ἦτο ἀληθῶς πολὺ γαληνία, πολὺ σοβαρά, πολὺ μελαγχολική, ἀνίκανος νὰ χρησιμεύσῃ ὡς σύντροφος ἑνὸς παιδίου. Ἐν τούτοις οὐδενὸς ἐστέρει αὐτοῦ, οὔτε φροντίδων, οὔτε τρυφερότητος. Ἡ ὑπὲρ τῆς ὑγείας του μέριμνά της ἦτο ἀκατάπαυστος καὶ παρετήρησα ἀμέσως ὅτι ἀποφεύγουσα ἐπιμελῶς τὰς ἐπικινδύνους συγκινήσεις, ἀνέπτυσσε βαθμηδὸν τὸ πνεῦμά του. Ὡδήγει, ἢ ὀρθότερον εἰπεῖν, ἔφερε τὸ δυστυχὲς μικρὸν εἰς τοὺς θαυμασίους κήπους τοῦ πύργου, διδάσκουσα αὐτὸ ν' ἀναγνωρίζῃ τὰ σχήματα καὶ τὰ ὀνόματα τῶν ὡραιοτέρων ἀνθέων. Εἶχε πτηνοκομεῖον ἐκ σπανίων πτηνῶν, τὸ ὁποῖον ἔτρεφε καὶ ἐπεμελεῖτο. Τὰ δὲ δωμάτια αὐτοῦ ἐπληροῦντο κατὰ διαδοχὴν ἐξ ἀντικειμένων ἐνδιαφερόντων καὶ πολυτίμων.

Ἂν ἠδυνάμην νὰ ὑποπτευθῶ, ὅτι ἡ κυρία Καρτδράϊτ εἶχε σπουδάσει τὸν Ἀριστοτέλη, ἤθελον ὑποθέσει ὅτι ἡ φιλοσοφία του τῇ εἶχε διδάξει ν' ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ μαθητοῦ της πάντα κοινὸν ἢ μέτριον τύπον. Τὰ σχεδιογραφήματα καὶ αἱ χαλκογραφίαι, αἵτινες ἐκόσμουν τὸν θάλαμόν του, ἦσαν ἔργα τῶν πρώτων καλλιτεχνῶν. Εἶχε βιβλία καλλίστης ἐκδόσεως· οἱ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν αὐτοῦ θεράποντες εἶχόν τι ἀνώτερον τῆς ἀνατροφῆς αὐτῶν. Οὐδεμία λεπτομέρεια, ὅσον μικρά, ὅσον ἀσήμαντος καὶ ἂν ἐφαίνετο, παρημελεῖτο ὑπὸ τῆς κυρίας Καρτδράϊτ, ἂν διὰ ταύτης ἐπίστευεν, ὅτι ἠδύνατο ν' ἀναπτυχθῇ ἡ φυσικὴ ῥώμη, νὰ προαχθῇ ἡ διάνοια ἢ νὰ σχηματισθῇ ἡ καλαισθησία καὶ αἱ ἕξεις τοῦ μαθητοῦ, ὃν ἐνεπιστεύθησαν εἰς τὰς φροντίδας της.

Ὀφείλω νὰ ὁμολογήσω, ὅτι ὁ μαρκήσιος οὐδενὸς ἐφείδετο τοῦ δυναμένου νὰ παράσχῃ αὐτῇ τὰ μέτρα πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν ἐκπαιδευτικῶν σχεδίων της. Ὅσον τὸ κατ' ἐμέ, ἐλυπούμην ἐπὶ ταῖς προσπαθείαις ταύταις, πεπεισμένος ὅτι ἦτο ἀδύνατον νὰ παραταθῇ ἡ ζωὴ τῆς βασανισμένης ταύτης ὑπάρξεως.

Ἡ Ἰούδη ἐπέμενεν ἀποδίδουσα τὰς ὑπὸ τῆς κυρίας Καρτδράϊτ παρεχομένας φροντίδας εἰς τὸν υἱὸν εἰς τὴν ἐπιθυμίαν τῆς εὐχαριστήσεως τοῦ πατρός. Ἐν τούτοις ταχέως ἔμελλον νὰ ἐξαλειφθῶσιν οἱ φόβοι αὐτῆς μὴ ἴδῃ τὸν μαρκήσιον θῦμα τῶν τεχνασμάτων τούτων, καὶ τῳόντι, δὲν ἐβραδύναμεν νὰ μάθωμεν τὸ προσεχὲς συνοικέσιον τοῦ μαρκησίου Βρανδῶνος.

Ὁ μαρκήσιος, μέγας κληρονομικὸς γαιοκτήμων, εὐγενεστάτην ἔχων καταγωγὴν καὶ ἄπειρα εἰσοδήματα, εἶχε κατασταθῆ ὑποψήφιος πρώτης τάξεως ἐν τῷ *μεγάλῳ ἐμπορείῳ τοῦ γάμου*. Αὐτὸς ὅστις, πρὸ τῆς συζεύξεως αὐτοῦ μετὰ τῆς δεσποινίδος Κιρχάμ, οὐδεμίαν ἐκέκτητο πίστωσιν, ἐπρώτευεν ἤδη ἕνεκα τῆς κολοσσαίας προικὸς τῆς πρώτης συζύγου του. Καὶ λέγω τοῦτο, διότι ὁ μικρὸς δύσμορφος ἐθεωρεῖτο ὡς ἁπλοῦν μηδενικὸν ἐν τοῖς χρηματιστικοῖς ὑπολογισμοῖς. Πάντες ἐφρόνουν ὅτι ἐλαχίστας εἶχε ζωῆς ἐλπίδας, συνεπῶς ὁ μαρκήσιος ἠριθμεῖτο μεταξὺ τῶν πλουσιωτάτων ἀνδρῶν τῆς Ἀγγλίας.

Αἰσχύνομαι νὰ τὸ ὁμολογήσω, ἀλλὰ πιστεύω, καὶ ἔχω λόγους πρὸς τοῦτο, πολλαὶ οἰκογένειαι, καὶ πρὸ τοῦ θανάτου τῆς πρώτης μαρκησίας Βρανδῶνος, εἶχον ἤδη ποιήσει διαβήματα πρὸς ἐπιτυχίαν τῆς ἐπιφθόνου προτιμήσεως εἰς τὴν θέσιν αὐτῆς, ὁ δὲ μαρκήσιος, πρὶν ἢ ἐπανεισέλ-

Digitized by Google

θη καὶ πάλιν εἰς τὸν κόσμον, κατέστη ὁ σκοπὸς πάσης περιποιήσεως καὶ κολακείας, εἰς ἃς μόλις ἠδύνατο ν' ἀντιστῇ κεφαλὴ ἰσχυροτέρα τῆς ἰδικῆς του. Πολλαὶ σοβαραὶ συναγωνίστριαι κατῆλθον εἰς τὸν ἀγῶνα· ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἡ θυγάτηρ τοῦ δουκὸς Φιτζρουὰ ἤρατο τὴν νίκην! ἡ λαίδη Ἰσαβέλλα Σαρλεμόν.

Ἐμάθομεν ἀμέσως ὅτι ἐθεωρεῖτο ὡς ἡ χαριεστάτη τῶν γυναικῶν τοῦ Λονδίνου καὶ ὅτι ἀνῆκεν εἰς μίαν τῶν εὐγενεστέρων καὶ τῶν μᾶλλον καλῶς ἀνατεθραμμένων οἰκογενειῶν· τοιουτοτρόπως προπαρεσκευάσθημεν ἐξ ἁμίλλης νὰ θαυμάσωμεν καὶ νὰ κολακεύσωμεν αὐτήν. Ἅπαντες ηὐγνωμόνουν τὸν μαρκήσιον, ὅτι δὲν εἶχε διαψεύσει τὰς κοινὰς προσδοκίας, προσηκόντως νυμφευόμενος καὶ οὐχὶ ἐκλέγων—ὡς ὑπῆρξε φόβος ἐπί τινας στιγμὰς—τὴν ἀπεχθῆ ἐκείνην κυρίαν Καρτβράϊτ.

Ὁ γάμος ἐγένετο περὶ τὰ τέλη τοῦ Ἀπριλίου, ἀκριβῶς δέκα ὀκτὼ μῆνας μετὰ τὸν θάνατον τῆς πρώτης μαρκησίας. Τὸν δὲ Ἰούλιον διεδόθη ἐν Καρστόνῃ ὅτι ἔμελλε νὰ ἀφιχθῇ τὸ νέον ζεῦγος. Καὶ τῳόντι ἀφίκετο περὶ τὰ μέσα τοῦ Σεπτεμβρίου.

Ἡ μεγάλη ὁδὸς τοῦ Λονδίνου διέρχεται διὰ τῆς Καρστόνης, ἐνθυμοῦμαι δὲ μεγάλα τέθριππα ζεύγη ἀνερχόμενα διὰ τῆς ὁδοῦ καὶ εἰσερχόμενα εἰς τὸν πύργον διὰ τῶν μεγάλων αὐτοῦ κιγκλίδων. Ἐνθυμοῦμαι τὸν λευκόφαιον πῖλον τῆς νέας λαίδης Βρανδῶνος κεκοσμημένον ὑπὸ λευκῶν πτερῶν, τὴν εὐτυχῆ φυσιογνωμίαν τοῦ μαρκησίου, τοὺς μεγαλοπρεπεῖς ταχυδρομικοὺς δίφρους τῶν εὐγενῶν καὶ τῶν συνοδευουσῶν αὐτοὺς κυριῶν, καὶ τὴν μακρὰν σειρὰν τῶν ὑπηρετῶν καὶ τῶν θεραπόντων.

Ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης οἱ γηραιοὶ τοῖχοι τοῦ πύργου ἀντήχησαν ὑπὸ θορύβου ἀσυνήθους αὐτοῖς ἀπὸ μακροῦ ἤδη χρόνου. Παντοῖαι διασκεδάσεις, ἔφιπποι περίπατοι, κυνήγια, ἀγῶνες ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ διαρκούσης τῆς ἡμέρας· χοροί, μουσικαὶ συμφωνίαι, δεῖπνα.

Οἱ ἀρχαῖοι ὑπηρέται δὲν ἤρχοντο πλέον εἰς τὴν πόλιν, οἱ δὲ κάτοικοι τῆς Καρστόνης, ἐθισθέντες εἰς σεμνότερον ἐν τῷ πύργῳ βίον, ἠγνόουν ἂν ὤφειλον νὰ σκανδαλισθῶσιν ἢ νὰ εὐχαριστηθῶσιν ἐπὶ τῇ νέᾳ τάξει τῶν πραγμάτων. Οἱ δρόμοι ἡμῶν ἦσαν διενεκῶς σχεδὸν θορυβώδεις· ποτὲ μὲν ἕνεκα τῶν βαρέως ἐλαυνουσῶν ἁμαξῶν, ποτὲ δ' ἕνεκα τῶν ἀφηνιαζόντων ἵππων εἴχομεν ἀκατάπαυστον κίνησιν ἐρχομένων καὶ ἀναχωρούντων εὐγενῶν μετὰ τῶν συζύγων των καὶ τῶν ἐν μεγαλοπρεπεῖ στολῇ ὑπηρετῶν των.

Αἱ ἑορταὶ ἐν τῷ πύργῳ οὐδέποτε διεκόπτοντο: ἦτο ἀληθὴς στρόβιλος διαδεχθεὶς τὴν ἤρεμον ζωήν, ἐν ᾗ ἀπὸ μακροῦ χρόνου ἤμεθα συνειθισμένοι ἐν Καρστόνῃ.

Τὴν ἑπομένην τῆς ἀφίξεως αὐτῆς κυριακὴν ἡ νέα ἡμῶν οἰκοδέσποινα παρουσιάσθη τὸ πρῶτον ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ. Τὰ πρὸς εἴκοσι πέντε φράγκα τὸ μέτρον μέλανα καλύμματα εἶχον ἤδη ἀφαιρεθῆ, τὸ δὲ οἰκογενειακὸν θρονίον εἶχε καλυφθῆ ἐκ νέου ὑπὸ βυσσινοβαφοῦς βελούδου. Ἡ μαρκησία κάλλιστα, κατὰ τὸν τελευταῖον συρμὸν ἐνδεδυμένη, φέρουσα πῖλον κεκοσμημένον δι' ὑψηλῶν πτερῶν, ἐκαθέσθη πλησίον τοῦ συζύγου της, ὅστις ἐφαίνετο συναρπαζόμενος ὑπὸ τῶν βλεμμάτων αὐτῆς καὶ τῶν κινημάτων. Ὁποία καταπληκτικὴ ἀντίθεσις πρὸς ἐκείνην, τῆς ὁποίας κατεῖχον ἤδη τὴν θέσιν! Οἱ βόστρυχοι αὐτῆς ἦσαν φαιοί, ἐκτάκτως ἄφθονοι, οἱ ὀφθαλμοὶ μέλανες καὶ διαπεραστικοί, τὸ χρῶμα τοῦ προσώπου της θαυμασίως δροσερόν, ἡ ῥὶς εὐθεῖα καὶ ἄμεμπτος κατὰ τὸν σχηματισμόν, τὰ χείλη αὐτῆς βαθέως ῥοδοπόρφυρα, οἱ ὀδόντες λευκότατοι, τὸ ἀνάστημα ὑψηλὸν καὶ μεγαλοπρεπές· ἐκέκτητο ἐν γένει ἐν ὅλῃ αὐτῆς τῇ προσωπικότητι ἀξιοπρέπειαν καὶ θέλγητρον, καθιστῶντα αὐτὴν ἓν τῶν ὡραιοτέρων τοῦ κόσμου πλασμάτων, ἐξ ὅσων ποτὲ εἶδον.

Μετὰ τὴν λειτουργίαν, ὁ μαρκήσιος, ἐνθουσιῶν καὶ θριαμβευτικός, ὡδήγησεν αὐτὴν διὰ τῆς χειρὸς μέχρι τῶν προπυλαίων τῆς ἐκκλησίας, ὅπου οἱ κάτοικοι τῆς Καρστόνης συνηντῶντο κατὰ πᾶσαν κυριακὴν ὅπως συνδιαλεχθῶσιν ἐπί τινας στιγμάς, παρουσίασεν αὐτὴν ἐνώπιον ὅλων ἐν μεγάλῃ πομπῇ, ἐνῷ τὸ μεγαλοπρεπὲς αὐτοῦ τέθριππον ὄχημα μετὰ τῶν κομψῶν ἁμαξηλατῶν ἀνέμενεν αὐτοὺς νὰ τοὺς ὁδηγήσωσιν εἰς τὸν πύργον. Ἡ μαρκησία ἠξίωσε ν' ἀποδεχθῇ ἐπιχαρίτως τὰς ἀποδιδομένας αὐτῇ τιμάς,—προσρήσεις τοσοῦτον ταπεινάς, ὑποκλίσεις τοσοῦτον εὐτελεῖς, ὥστε ἀληθῶς καθίσταντο γελοῖαι. Ἡ καλλονὴ ὑπεμειδία, συγκαταβαίνουσα ν' ἀπευθύνῃ εἰς ἕκαστον κολακευτικούς τινας καὶ χαρίεντας λόγους. Κατ' ἐμαυτὸν εὕρισκον αὐτοὺς λίαν γλυκεῖς, ἀλλ' ὡς φαίνεται, εἶχον ἄδικον, διότι ὅλος ὁ κόσμος ἦτο μαγευμένος. Ἐν τέταρτον μόλις ὥρας ματαίων φιλοφρονήσεων, ἡνωμένων μετὰ θαυμασίας κομψότητος καὶ μειδιώντων βλεμμάτων, κατώρθωσε νὰ κερδίσῃ ὑπὲρ αὐτῆς τὴν κοινὴν γνώμην καὶ νὰ κατακτήσῃ τὰς καρδίας πολὺ περισσότερον ἀπὸ τὰ ἔτη τῶν εὐεργεσιῶν καὶ τῶν ἐλεημοσυνῶν τῆς μακαρίτιδος μαρκησίας Βρανδῶνος.

Ἡ θεότης διῆλθε μεταξὺ ἡμῶν ἕνα μόνον μῆνα. Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν αὐτῆς τὰ πάντα ἐν Καρστόνῃ ἐπανῆλθον καὶ πάλιν εἰς τὴν γαλήνην, ἡμεῖς δὲ οὐδεμίαν εἴχομεν πλέον ἄλλην διασκέδασιν ἢ τὸ πικέτον ἡμῶν κατὰ τὰς ἑσπέρας καὶ τὰς περὶ τῆς ὑγείας τοῦ μικροῦ λόρδου φλυαρίας.

Ἡ νέα σύζυγος εἶχεν ἐπιδαψιλεύσει εἰς αὐτὸν πᾶσαν περιποίησιν καὶ τρυφερότητα, ὑφ' ἧς πάντες οἱ παρεστῶτες, ἰδίως δὲ ὁ σύζυγος, ᾐσθάν-

Digitized by Google

θησαν έαυτοὺς συγκεκινημένους. Γονυπετὴς πλησίον τοῦ ἀνακλίντρου, ὅπου τὸ πτωχὸν πλάσμα ἀνέπαυε τὴν κεκλιμένην αὐτοῦ κεφαλὴν, ἠσπάσθη τὰς ὠχρὰς αὐτοῦ παρειὰς, ἐφ' ὧν εἶχον καταπέσει τινὰ δάκρυα.

— Προσφιλὲς καὶ συμπαθὲς τέκνον! Πρέπει νὰ μὲ ἀγαπᾷς πολὺ, ἰδὲ... εἶμαι ἡ μαμά σου.

— Ὄχι, ἀπεκρίθη τὸ παιδίον μετὰ φωνῆς συγκεκινημένης, καὶ οἱ μεγάλοι καὶ μαῦροι αὐτοῦ ὀφθαλμοὶ ἐπληρώθησαν δακρύων, ὄχι, δὲν εἶσθε μαμὰ, μὴ λέγετε τοῦτο. Ἐκείνη ἦτο μικρὰ καὶ ὠχρὰ, καὶ τόσον γλυκεῖα!... καὶ σεῖς, σεῖς εἶσθε μεγάλη... μεγάλη καὶ ὡραία κυρία.

— Εὐχαριστῶ, εὐχαριστῶ, ἀγαπητὸν μικρόν μου!.. Ὁποία ἀγάπη, ὁποία θελκτικὴ ἔκφρασις! Ἀγαθή μου κυρία Καρτβράϊτ,—διότι εἶσθε βεβαίως ἡ κυρία Καρτβράϊτ, περὶ ἧς τόσα ἤκουσα,—πόσον εἶμαι εὐτυχὴς διότι σᾶς γνωρίζω καὶ δύναμαι ἅμα νὰ σᾶς εὐχαριστήσω διὰ τὰς τρυφερὰς φροντίδας, μεθ' ὧν περιβάλλετε τὸ πτωχὸν τοῦτο δυστυχές... φροντίδας, εἰς ἃς ἐλπίζω νὰ ἔχω καὶ ἐγὼ τὸ μέρος μου ἐνόσῳ ζῇ... πτωχὸν μικρόν!

— Νομίζω ὅτι πηγαίνει καλλίτερα, ἀγαπητή μου κυρία Καρτβράϊτ, εἶπεν ὁ μιλόρδος.

— Ἐπεθύμουν νὰ τὸ ἐλπίζω, μιλόρδε. Ἐν τούτοις δὲν βλέπω ἐπαισθητὴν βελτίωσιν. Ὑποφέρει ἴσως ὀλιγώτερον τώρα τελευταῖον, ἀλλ' ἰδοὺ τὸ πᾶν.

— Φεῦ! κυρία Καρτβράϊτ, λυποῦμαι ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ γνώμῃ σας. Ἐπὶ τέλους πρέπει νὰ ἐλπίζωμεν ὅτι θὰ τὸ λυπηθῇ ὁ Θεός!

Εὐτυχῶς τὸ τέκνον δὲν ἤκουσε τὴν συνδιάλεξιν ταύτην.

Αἱ ὑπὸ τῆς μαρκησίας προαγγελθεῖσαι *τρυφεραὶ φροντίδες* περιωρίσθησαν σπανιώτατα εἰς σύντομόν τινα ἐπίσκεψιν, διαρκούσης τῆς ὁποίας ηὐχαριστεῖτο ὑψοῦσα τοὺς ὤμους ἕνεκα τῶν λεπτολόγων προπαρασκευῶν τῆς κυρίας Καρτβράϊτ διὰ τὴν ἀνατροφὴν τοῦ μαθητοῦ της. Ἡ ὕψωσις αὕτη τῶν ὤμων ἐφαίνετο λέγουσα: «Ὁποῖος παραλογισμὸς δι' ἓν τοιοῦτον ἔκτρωμα!» Ἐν τούτοις μετὰ μεγάλης συγκαταβάσεως προσεφέρετο πρὸς τὴν κυρίαν Καρτβράϊτ.

Ἔβλεπον καθ' ἑκάστην τὴν γενναίαν διδάσκαλον συνοδεύουσαν ἐν σιωπῇ διὰ μέσου τῶν δενδροστοιχιῶν τοῦ κήπου τὸν μικρὸν κόμητα, συρόμενον ἐν τῷ ἀνακλίντρῳ του ὑπὸ τοῦ γηραιοῦ φαιότριχος ὑπηρέτου, ἐνῷ ὁ πύργος ἀντήχει ὑπὸ τοῦ θορύβου τῶν γελώτων καὶ τῶν ᾀσμάτων.

Μεγάλαι μεταβολαὶ ἐτελέσθησαν τὸ προσεχὲς θέρος. Ἡ μαρκησία ἔτεκεν υἱὸν ἐν Λονδίνῳ, τέσσαρας δὲ μῆνας μετὰ τὰ ἐπιλόγια αὐτῆς ἦλθεν εἰς Βρανδῶνα, ὅπως, ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τοῦ βαπτίσματος, παράσχῃ διασκεδάσεις καὶ τελετὰς εἰς ὅλους τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως, μικροὺς καὶ μεγάλους.

Ἐνόμιζον ἀκατάλληλον τὴν μετὰ τοσαύτης ἐπιδείξεως ἑορτὴν τῆς γεννήσεως παιδὸς προωρισμένου εἰς τοσούτῳ μέτριον μέλλον, τῆς μὲν μητρικῆς περιουσίας μηδαμινῆς οὔσης, τῆς δὲ τοῦ πατρὸς ἰσοβίου καθ' ὁλοκληρίαν· οὐδένα ἐν τούτοις κατέστητα κοινωνὸν τῶν σκέψεών μου τούτων. Ἡ κυρία Καρτβράϊτ ὡσαύτως ἐφάνη ἔκπληκτος, ἀκούουσα νὰ λαλῶσι περὶ τῶν σχεδίων ἐκείνων τῆς πολυτελοῦς ὑποδοχῆς. Ἄλλως ἐν τούτοις διὰ τοὺς κατοίκους τῆς Καρστόνης, οἵτινες προσκεκλημένοι ἐν σώματι, εὗρον τὸ πρᾶγμα καθ' ὁλοκληρίαν φυσικόν. Τὸ αὐτὸ δὲ συνέβη, ὑποθέτω, καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς ὑποτελέσι καὶ ἐνοικιασταῖς, κρίνων ἐκ τῶν διαδηλώσεων τῆς χαρᾶς αὐτῶν καὶ τῆς εὐαρεσκείας.

Ἐδόθη μέγα γεῦμα ἐν ὑπαίθρῳ διὰ τοὺς ἐργάτας, ζῦθος κατ' ἀρέσκειαν καὶ χοροὶ ἐπὶ τοῦ χλοάζοντος πεδίου. Τράπεζαι παρετέθησαν ἐν διαφόροις αἰθούσαις τοῦ πύργου διὰ τοὺς γαιοκατόχους τῆς ἀνωτέρας τάξεως, δεῖπνον δὲ παρεσκευάσθη ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ, ἀκολουθούμενον ὑπὸ χοροῦ, χάριν τῶν ἀστῶν καὶ τῶν εὐγενῶν τῆς πόλεως. Τὸ θαυμάσιον νήπιον—καὶ ὀφείλω νὰ ὁμολογήσω ὅτι οὐδέποτε ἐν τῇ ζωῇ μου εἶδον ὡραιότερον παιδίον—παρουσιάσθη ἐνώπιον ὅλων μετὰ βασιλικῆς σχεδὸν πομπῆς καὶ μεγαλοπρεπείας, ὁ δὲ μαρκήσιος ἐδέχετο συγχαρητήρια ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς ὑποδοχῆς διὰ τὸν υἱόν του, οὗ τὸ μέλλον ἐφαίνετο τοσαῦτα ὑποσχόμενον. Ἡ λέξις *κληρονόμος* δὲν ἀπηγγέλθη, ἀλλὰ πάντες ἐφαίνοντο ὅτι εἶχον αὐτὴν ἐπὶ τῶν χειλέων, ἐνῷ ἡ μήτηρ παρεδίδετο ἀκρατήτως εἰς τὴν ἀγερωχίαν ἐκείνην, ἣν δοκιμάζει ἀείποτε ματαία γυνὴ, παρουσιάζουσα τὸν υἱόν της εἰς τὸν κόσμον ὑπὸ τὴν ἰδιότητα ταύτην.

Τὴν βλέπω ἀκόμη ἐν πάσῃ τῇς καλλονῆς αὐτῆς τῇ λαμπρότητι, μὲ τοὺς θαυμασίους φαιοὺς βοστρύχους της, μὲ τὴν ἐκ λευκοῦ ἀτλαζίου ἐσθῆτα αὐτῆς ἀκτινοβολοῦσαν ἐξ ἀδαμάντων, ἱσταμένην ἐπὶ τῆς εἰσόδου τῆς αἰθούσης, περικυκλωμένην ὑφ' ὅλων τῶν εὐγενῶν ἐκείνων καὶ μεγάλων προσώπων, καὶ ἐγχειρίζουσαν εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς τροφοῦ, μετὰ τὴν τελετὴν τοῦ βαπτίσματος, τὸ παιδίον κεκαλυμμένον ὑπὸ κεντημάτων καὶ δαντελλῶν, περιβεβλημένον ἐν πλουσίᾳ σισύρᾳ, μεγαλοπρεπῶς μέχρι τοῦ ἐδάφους καταπιπτούσῃ.

Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ὁ ἀληθὴς, ὁ μόνος κληρονόμος, πάσχων πολὺ διότι ἐγκατέλιπε τὸν θάλαμόν του, τιμωρηθεὶς ὑπὸ τῆς φύσεως διότι ἐτόλμησαν νὰ τὸν δείξωσιν εἰς τὸ δημόσιον, ἦτο ἐξηπλωμένος ἐν τῇ κλίνῃ του, στενάζων, ἔχων τὴν χεῖρα ἐντὸς τῆς χειρὸς τῆς κυρίας Καρτβράϊτ.

— Ὦ! κυρία Καρτβράϊτ, πόσον εἶμαι θυ-

Digitized by Google

μωμένος διότι δὲν ἠμπόρεσα νὰ παρευρεθῶ εἰς τὸ ὡραῖον τοῦτο βάπτισμα! Σᾶς παρακαλῶ, εἰπέτε νὰ μοὶ φέρωσι τὸν μικρὸν ἀδελφόν μου· ἐπεθύμουν νὰ τὸν ἴδω καὶ ποτὲ δὲν θέλουσιν.

— Ὄχι, ἀγάπη μου, ὄχι σήμερον.

— Διατί; Εἶναι τόσον νόστιμος!

Παρεκάλεσε μετὰ τοσαύτης ἐπιμονῆς, ὥστε ὁ μικρὸς λόρδος Λουδοβῖκος, περιβεβλημένος, ὡς τὸν εἶδον, ἐξ ἀτλαζίου καὶ δαντέλλας ὡδηγήθη εἰς αὐτόν.

— Ἄφετέ με νὰ τὸν ἐναγκαλισθῶ, τροφός· ποτὲ δὲν μὲ ἀφίνετε νὰ τὸν ἐναγκαλισθῶ.

— Ἄφετέ τον, τροφός, εἶπεν ἀνυπόμονος ὀλίγον ἡ κυρία Καρτβράϊτ. Δὲν βλέπετε ὅτι ὁ λόρδος Σαινζερμαὶν ἐπιθυμεῖ νὰ ἐναγκαλισθῇ τὸ παιδίον; Διατί δὲν τὸ ἐπιτρέπετε;

— Δι' ὅλον τὸ χρυσίον τοῦ κόσμου ὄχι, κυρία. Ἀληθῶς ἡ μιλαίδη δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ φέρω τὸν λόρδον Λουδοβῖκον εἰς τὸν θάλαμον τοῦτον· νομίζει ὅτι εἶναι ἀποτρόπαιον διὰ τὴν ὑγείαν του. Ὅσον δ' ἀφορᾷ νὰ ἐπιτρέψω νὰ τὸν ἐναγκαλισθῇ, ὑπὸ οὐδεμίαν πρόφασιν ἤθελον τολμήσει βεβαίως ν' ἀναλάβω τὴν εὐθύνην, διότι δὲν ἐπιθυμῶ νὰ χάσω τὴν θέσιν μου, κυρία Καρτβράϊτ.

Ἡ κυρία Καρτβράϊτ ἐτήρει σιγὴν ἀγανακτήσεως. Ἠσθάνετο ἐν τούτοις ὅτι ἔπρεπε ν' ἀποκριθῇ· ἀλλὰ τί; δὲν ἐγνώριζεν.

Εἶχε παραζαλισθῇ καθ' ὁλοκληρίαν.

— Εἶμαι βεβαία, ὅτι παρανοεῖτε τὰς διαταγὰς τῆς κυρίας Βρανδῶνος, εἶπεν ἐπὶ τέλους. Εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ ἐπιθυμῇ ἡ κυρία νὰ ἐνισχύσῃ τὴν συμπάθειαν, τὴν ὁποίαν ὁ λόρδος Σαινζερμαὶν δεικνύει πρὸς τὸν ἀδελφόν του.

— Ὦ! τοῦτο, κυρία, εἶναι ἀδιάφορον! Δι' οἱονδήποτε καὶ ἂν δεικνύῃ συμπάθειαν ὁ πτωχὸς νέος λόρδος, δὲν θὰ ζήσῃ ἀρκετὰ πολὺν χρόνον, ὅπως τοῦτο ἔχῃ συνεπείας.

— Κάλλιστα, ἂς ἐξέλθῃ τὸ παιδίον!

— Τὸ παιδίον! ἐπανελάμβανεν ἡ τροφὸς ἐγκαταλείπουσα τὸν θάλαμον. Τὸ παιδίον! Τῇ ἀληθείᾳ, ἡ λαίδη Βρανδῶνος ἤθελεν εὐχαριστηθῇ.... εὐχαριστηθῇ, ἀληθῶς! Ἓν δυστυχές, ἀνάπηρον παιδίον!.. Εὐχάριστος συναναστροφὴ διὰ σᾶς, θησαυρέ μου. Ἆ! τοῦτο δὲν ἠμπορεῖ νὰ διαρκέσῃ πολὺν καιρόν. Ἤθελεν εἶσθαι ἀληθὴς ἐλεημοσύνη ἀπὸ μέρους τοῦ καλοῦ Θεοῦ νὰ τὸν ἀνακαλέσῃ εἰς ἑαυτόν. Δὲν ἠμπορεῖ νὰ διαρκέσῃ πολὺν καιρόν. Εἶναι τοὐλάχιστον παρηγορία.

—Κυρία Καρτβράϊτ, εἶπεν ὁ μικρός, τί ἠθέλησε λοιπὸν νὰ εἴπῃ ἡ τροφὸς τοῦ μικροῦ; Διατί δὲν ἠμπορῶ νὰ ἐναγκαλισθῶ τὸν ἀδελφόν μου; Τὴν ἤκουσα νὰ μὲ ὀνομάζῃ: πτωχὸν νέον λόρδον. Ὦ! ναί! γνωρίζω καλῶς, ὅτι εἶμαι πτωχὸς νέος λόρδος. Ἀλλὰ διατί δὲν ἠμπορῶ νὰ ἐναγκαλίζωμαι καὶ ν' ἀγαπῶ τὸν ἀδελφόν μου; Σκέπτομαι τόσον συχνὰ δι' αὐτόν! Εἶμαι πολὺ μεγαλήτερος, πολὺ μεγαλήτερος ἀπ' αὐτόν, καὶ θέλω νὰ τὸν χαϊδεύω... νὰ τῷ κάμω πολλὰ δῶρα. Θὰ τῷ δώσω τὸ μικρὸν ἁμαξάκι μου, τὸ ὁποῖον εἶναι τόσον ἥσυχον καὶ τόσον εὔμορφον, θὰ τῷ δώσω ἐπίσης τοὺς βασιλεῖς τῆς Ἀγγλίας, τοὺς ὁποίους ἐκάμετε δι' ἐμέ, καὶ τὰ ὡραιότερα πράγματά μου. Ἀλλὰ δύο μόνον δὲν θὰ τῷ δώσω ποτέ: τοῦτο—ἦτο μικρὸν μετάλλιον περιέχον τοὺς βοστρύχους καὶ τὴν εἰκόνα τῆς μητρός του—καὶ σᾶς, ἀγαθή μου, ἀγαπητή μου κυρία Καρτβράϊτ.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης αἱ μετὰ τῆς οἰκογενείας Βρανδῶνος σχέσεις μου ἔπαυσαν ἐπὶ μακρὸν χρόνον. Ἡ οἰκογένεια ἀνεχώρησε διὰ τὸ ἐξωτερικόν, προτιθεμένη, ὡς ἐλέγετο, ν' ἀποκατασταθῇ εἰς Καρλσβάδην, ὅπως δοκιμάσῃ τὸ ἀποτέλεσμα τῶν λουτρῶν ἐπὶ τοῦ κόμητος Σαινζερμαίν. Ὅπως δήποτε, ἐπὶ ἕνδεκα ἢ δώδεκα ἔτη δὲν ἐπανῆλθεν εἰς τὸν πύργον.

Ἐν τούτοις διετέλουν εἰς ἀλληλογραφίαν κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο μετὰ τῆς κυρίας Καρτβράϊτ, ἥτις ἐξηκολούθει ἐπιτελοῦσα τὰ καθήκοντα τῆς παιδαγωγοῦ παρὰ τῷ νέῳ κόμητι. Δὲν ἔμαθον ἀκριβῶς τὰς θλίψεις καὶ τὰς προσβολάς, ἃς ὑφίστατο ἀπὸ μέρους τῆς μαρκησίας διὰ τὰς φροντίδας καὶ τὴν ὑπὲρ τοῦ μαθητοῦ αὐτῆς ἀφοσίωσιν, διότι οὐδέποτε αὕτη μοὶ ὑπηνίχθη τι κατ' ἐλάχιστον περὶ τῆς θέσεώς της ἢ περὶ τῶν προσωπικῶν αἰσθημάτων της, ἐκτὸς ἂν ἐσχετίζοντο πρὸς τὸν νέον κόμητα. Εἶχεν ἀποφασίσει σταθερῶς καὶ ἀκλονήτως ν' ἀφιερωθῇ καθ' ὁλοκληρίαν εἰς τὸν υἱὸν τῆς φίλης καὶ εὐεργετρίας της, τίποτε δέ,—οὔτε προσβολὴ εἰς τὴν φιλαυτίαν της οὔτε ὕβρις εἰς τὰ αἰσθήματά της,—τίποτε, εἰμὴ μόνον ὁριστική τις παραίτησις, ἠδύνατο νὰ τὴν πείσῃ ν' ἀποχωρισθῇ τῆς οἰκογενείας ταύτης, τὴν ὁποίαν ἐθεώρει ἤδη ὡς ἰδίαν αὐτῆς οἰκογένειαν.

Βραδύτερον ἐπληροφορήθην ὅτι εἶχεν ὑπομείνει μετ' ἀνοχῆς καὶ γαλήνης πᾶσαν δοκιμασίαν ἐκ τῶν προπετειῶν, εἰς ἃς ἐξετίθετο ἀδιακόπως, ἕνεκα τῆς κατωτέρας αὐτῆς τάξεως καὶ τῆς ἀμφιβόλου θέσεώς της ἐν μέσῳ ἀνθρώπων διεφθαρμένων ἐκ τῆς εὐγενείας αὐτῶν καὶ τοῦ πλούτου, οὐδεμίαν προσοχὴν δεικνύουσα, ὁπόταν δὲ ἡ ἀλαζονεία καθίστατο λίαν σοβαρά, ἀπωθοῦσα αὐτὴν δι' ἐπιδεικτικῆς ἀταραξίας.

Μετὰ βαθείας ἀφοσιώσεως, μετὰ τρυφερότητος μοὶ ἐλάλει ἀείποτε ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς περὶ τοῦ νέου μαθητοῦ της. Μοὶ περιέγραφε τὴν τρυφερότητα, τὴν εὐαισθησίαν καὶ τὴν δύναμιν τοῦ χαρακτῆρός του, τὸν ζῆλον αὐτοῦ πρὸς τὴν μάθησιν, τὸ ἀληθὲς ἐκπληκτικὸν αὐτοῦ πνεῦμα, τὴν ἀνωτέραν τῆς ἡλικίας του κρίσιν καὶ τὴν γενναίαν καὶ φιλόστοργον αὐτοῦ καρδίαν. Ἓν νέφος ἐν τούτοις ἠμαύρου τὴν εἰκόνα ταύτην: ὁ

Digitized by Google

φόβος, ἡ βεβαιότης σχεδὸν προσεχοῦς θανάτου. Ἡ κυρία Καρτβράϊτ συνεμερίζετο τὴν γενικὴν γνώμην ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην, ὅτι τὸ παιδίον τοῦτο, τὸ τοσοῦτον θαυμασίως πεπροικισμένον ὑπὸ τῆς φύσεως, ὑπεσκάπτετο ὑπὸ ἀσθενείας ἀνιάτου, ὁ δὲ θάνατος ἤθελεν εἶσθαι δι' αὐτὸ τὸ μέγιστον τῶν εὐεργετημάτων, τὸ ὁποῖον ἠδύναντο νὰ τῷ εὐχηθῶσιν οἱ φίλοι του.

«Προσεπάθησα ἀνενδότως, μοὶ ἔλεγεν ἔν τινι τῶν ἐπιστολῶν της, ν' ἀκολουθήσω ὅσον ἠδυνάμην τὰς τοσοῦτον σοφὰς προθέσεις τῆς ἀξιολόγου μητρός του καὶ νὰ ἰσχυροποιήσω τὴν ψυχὴν αὐτοῦ κατὰ τῆς ὀδύνης τοῦ μικροῦ σώματός του. Φρονῶ ὅτι ἐπέτυχον διδάξασα αὐτὸ νὰ ὑπομένῃ. Ἀλλά, φεῦ! δύναμαι νὰ καταβάλω αὐτὴν τὴν ὀδύνην; Πῶς νὰ καταπραΰνω τὴν πικρίαν τῶν ὕβρεων καὶ τῶν ταπεινώσεων; Εἶναι ἀσθενεστάτη παρηγορία ἡ γνῶσις, ὅτι κέκτηται τὸ ἀκατάβλητον θάρρος Σπαρτιάτου καὶ τὴν ἐγκαρτέρησιν χριστιανοῦ, εἰ καὶ ἡ ζωὴ αὐτοῦ εἶναι μακρὰ σειρὰ φυσικῆς καὶ ἠθικῆς ἀγωνίας. Σήμερον ἀκόμη—καὶ ἐν τούτοις εἶναι νεώτατος ἀκόμη—εἰς ποίαν θλιβερὰν ὕπαρξιν δὲν εἶναι καταδικασμένος, μαραινόμενος ἐπὶ τῆς ἐπωδύνου κλίνης του ἢ συρόμενος ἐν τῇ κλίνῃ του διὰ μέσου τῶν μονοτόνων τούτων κήπων (μοὶ ἔγραφεν ἀπὸ τῆς ἰταλικῆς αὐτῶν ἐπαύλεως) ὁ μικρὸς ἀσθενής, ἐνῷ τὰ ἄλλα παιδία τῆς ἡλικίας του ἀπολαμβάνουσι πάσας τὰς χαρὰς τῆς νεότητος, τῆς ὑγείας καὶ τῆς εὐρωστίας! Ἡ σπανία αὐτοῦ διάνοια παρέχει εἰς αὐτὸν ἀληθῶς ἠρεμωτέρας τινὰς τῆς ὡρίμου ἡλικίας τέρψεις· ἀλλὰ δύνανται αὗται ν' ἀναπληρώσωσι τὰς τῆς νεότητος, ἐπὶ παραδείγματι τὰς τῆς εὐθύμου καὶ ζωηρᾶς ζωῆς τοῦ ἀδελφοῦ του λόρδου Λουδοβίκου; Ἆ! ἐκεῖνος εἶναι ὁ ἀληθὴς τύπος τῆς ἱλαρότητος, τῆς εὐρωστίας καὶ τῆς ὑγείας! Ἰδού, τὸν βλέπω κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην πηδῶντα ἀπὸ τοῦ ἀραβικοῦ ἵππου του κατὰ τὴν ἐπιστροφήν του ἀπὸ περίπατον εἰς τὰ μαγευμένα ταῦτα περίχωρα. Ὁποία ἀντίθεσις μετὰ τοῦ δυστυχοῦς ἀδελφοῦ του!

»Ἡ ἀκροσφαλὴς ὑγεία τοῦ λόρδου Σαινζερμαὶν, ἐξηκολούθει, ἔχει καὶ ἄλλας συνεπείας θλιβερωτέρας ἀκόμη. Ἅπαντες θεωροῦσιν αὐτὸν ὡς ἐπιθάνατον—τοιοῦτος δὲ ὑπῆρξε πάντοτε ἀπὸ τῆς ἐξ Ἀγγλίας ἀναχωρήσεως μας—καὶ ἔσχον τὰς μεγίστας τῶν δυσχερειῶν, ὅπως ἐπιτύχω τὴν ἐξακολούθησιν τῆς ἀνατροφῆς του. Μόνον καταπείσασα τὸν μαρκήσιον ὅτι αὕτη εἶναι δι' αὐτὸν ἀναγκαία διασκέδασις καὶ τέρψις, ἐπέτυχον παρ' αὐτοῦ ἐλευθερίαν ἐνεργείας.—Πρὸς τίνα λόγον, μοὶ ἐπανελάμβανον ἀκαταπαύστως, καὶ τίς ἡ ἐξ αὐτῆς ὠφέλεια; Ὁμολογῶ, ὅτι συμμερίζομαι τὸν τρόπον τοῦτον τοῦ βλέπειν τὰ πράγματα, ἤθελον δ' αἰσθανθῇ βεβαίως νὰ μ' ἐγκαταλείπῃ τὸ θάρρος μου, ἂν ἤμην ὑποχρεωμένη νὰ ἐξεγείρω τὸν λόρδον Σαινζερμαὶν εἰς τὴν ἐργασίαν. Τοὐναντίον αἰσθάνομαι δυσκολίας νὰ μετριάζω τὸν ζῆλον αὐτοῦ καὶ τὸν ἐνθουσιασμόν. Οὐδέποτε κορέννυται πίνων ἀπὸ τοῦ φρέατος τῆς ἐπιστήμης καὶ ἐπιθυμῶν τὰ πάντα νὰ γνωρίζῃ καὶ τὰ πάντα νὰ μανθάνῃ.

»Ἀληθῶς, ἀγαπητέ μου κύριε Οὐΐλσων, δὲν δύναμαι νὰ σᾶς ἐκφράσω τὰ αἰσθήματα, τὰ ἐν ἐμοὶ ἐξεγειρόμενα ἕνεκα τῆς δυστυχοῦς θέσεώς του καὶ τοῦ χαρακτῆρός του,—τὸν ὑπερβάλλοντα θαυμασμὸν καὶ τὴν βαθεῖαν θλῖψιν, τὴν ὁποίαν μοὶ ἐμπνέει.»

Ἐν ἄλλῃ αὐτῆς ἐπιστολῇ, ἀποκρινομένη εἴς τινα ζητήματα, περὶ ὧν ἐζήτουν πληροφορίας, μοὶ ὑπεδείκνυεν ὅτι ὁ λόρδος Σαινζερμαὶν ἔζη ἀποκεχωρισμένος οὕτως εἰπεῖν τῆς οἰκογενείας του, οὐδέποτε παρουσιαζόμενος εἰς τὸ δημόσιον μετὰ τῆς μαρκησίας· ὅτι ὁ λόρδος Λουδοβῖκος ἐθεωρεῖτο ὑπὸ πάντων ὡς ἀληθὴς καὶ μόνος κληρονόμος, ὡς τοιοῦτον δὲ μετεχειρίζοντο αὐτὸν πάντες· ἐν ἑνὶ λόγῳ, ὅτι ἡ μαρκησία ἐφαίνετο τοσοῦτον πεπεισμένη, ὅτι ὁ πρεσβύτερος υἱὸς οὐδεμίαν ἠδύνατο νὰ παράσχῃ ὠφέλειαν δι' αὐτὴν ἢ διὰ τὰ τέκνα της, καὶ ὅτι αὕτη οὐδ' ἐλάμβανε τοὐλάχιστον τὸν κόπον νὰ ἀγαπηθῇ ὑπ' αὐτοῦ, ἢ νὰ καλλιεργήσῃ τὴν ἀφοσίωσιν ἣν ἐδείκνυεν ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν του.

Ἡ μαρκησία εἶχε τότε τέσσαρα τέκνα· εἶχε γεννήσει τρεῖς θυγατέρας μετὰ τὸν λόρδον Λουδοβῖκον.

Ἕπεται συνέχεια. Κα MARSH.

Ἡ Πινακοθήκη τοῦ ἐν

ΑΘΗΝΑΙΣ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΤΩΝ ΤΕΧΝΩΝ

Εἰς μίαν τῶν αἰθουσῶν τοῦ σχολείου τῶν Τεχνῶν, τοῦ Μετσοβείου ἤδη ἐπικληθέντος, ἐσχηματίσθη ἀξιόλογος Πινακοθήκη καὶ ἤδη ἐντελῶς παρασκευασθεῖσα ἀνοίγεται εἰς τὸ δημόσιον. Ἡ Πινακοθήκη αὕτη σύγκειται ἐξ 117 μεγάλων τε καὶ μικρῶν πινάκων. Ἐκ τούτων τέσσαρες καὶ τεσσαράκοντα πίνακες, μεταξὺ τῶν ὁποίων καί τινες μεγάλης καλλιτεχνικῆς ἀξίας, ἀπετέλουν ἄλλοτε τὴν συλλογὴν τοῦ πανεπιστημίου, ἥτις δι' ἀποφάσεως τῆς συγκλήτου καὶ τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ φιλοκάλου πρυτάνεως κ. Ἀναγνωστάκη, ἀπεστάλη καὶ κατετέθη ὁλόκληρος εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ Μετσοβείου οἰκοδομήματος. Αἱ λοιπαὶ ἐν τῇ αἰθούσῃ εἰκόνες εἰσὶν αἱ ἄλλοτε ἀποτελοῦσαι τὴν παλαιὰν Πινακοθήκην τοῦ σχολείου, δῶρον αἱ πλεῖσται τοῦ μακαρίτου Μαντζουράνη καὶ ἄλλων, καί τινες ὀλίγαι δωρηθεῖσαι ἐσχάτως ὑπὸ τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ διαμενούσης κυρίας Καμπάνη. Μεταξὺ τῶν πινάκων τούτων διακρίνονται ἰδίως τὸ *Βαλανεῖον* καὶ τὰ *Χορεύοντα Χερουβὶμ* τοῦ Ῥοῦβενς, ὁ *Ἀπόλλων καὶ Δάφνη* τοῦ Νικολάου Πουσὲν, ὁ *ἐν Ἐμμαοὺς δεῖπνος* τοῦ Βασ-

Digitized by Google

σάνου, ἡ *Ἐσθὴρ* τοῦ Παύλου Βερωναίου, μία *Τρικυμία* τοῦ Σαλβατὼρ Ῥόζα, δύο πίνακες τοῦ Τιέπολη, δύο ἕτεροι τοῦ Λουκᾶ Γιορδάνου, εἷς τοῦ Ἀλβάνη, μία *Ἀνατολὴ ἡλίου* τοῦ Κλαυδίου Λωρραινοῦ, καὶ ἄλλοι τινὲς πίνακες μικροτέρων ζωγράφων.[1] Ἐκ τῶν ἔργων τῶν νέων Ἑλλήνων καλλιτεχνῶν ὀλίγιστα ἔργα περιέχει ἡ Πινακοθήκη περὶ ἧς ὁ λόγος. Μόνον τοῦ ἐν Βιέννῃ διατρίβοντος ζωγράφου κ. Οἰκονόμου ὑπάρχουσιν ἀρκετὰ ἔργα, ὡς ἐπίσης καὶ τοῦ ἐν Φλωρεντίᾳ ἀποθανόντος Κουνελάκη, εὐχῆς δ' ἔργον εἶναι νὰ φιλοτιμηθῶσιν ὅσοι ἐκ τῶν Ἑλλήνων καλλιτεχνῶν δύνανται ὁπωσοῦν νὰ παραγάγωσιν ἔργα ἄξια λόγου, ν' ἀποστείλωσί τινα, ὅπως συμπληρωθῇ ἐν τῇ Πινακοθήκῃ σπουδαία συλλογὴ καὶ ἀποτελεσθῇ πλήρης σειρὰ ἔργων ὅλων τῶν νεωτέρων καλλιτεχνῶν Ἑλλήνων. Ἐὰν δὲ καὶ οἱ πλούσιοι τῶν Ἑλλήνων δείξωσι ζῆλόν τινα ὑπὲρ τῶν καλῶν ἔργων, δυνάμεθα νὰ ἐλπίσωμεν ὅτι, τεθείσης ἤδη τῆς βάσεως, μετ' ὀλίγον θ' ἀποκτήσωμεν πλουσιωτέραν συλλογὴν, ἀξίαν τοῦ μεγάλου ὀνόματος τῆς ἡμετέρας πρωτευούσης.

Ἡ οὕτω διασκευασθεῖσα Πινακοθήκη εἶναι ἀνοικτὴ εἰς πάντας κατὰ σάββατον καὶ κυριακὴν ἀπὸ τῆς 3ης μέχρι τῆς 6ης μετὰ μεσημβρίαν, κατὰ δὲ τὰς λοιπὰς ἡμέρας δύναται πάντοτε νὰ ἐπισκεφθῇ ὁ βουλόμενος αὐτὴν, ἀρκεῖ νὰ ζητήσῃ ἕνα τῶν φυλάκων τοῦ σχολείου, ὅπως εἰσαγάγῃ καὶ ὁδηγήσῃ αὐτὸν εἰς τὴν αἴθουσαν. Κατάλογος ἔντυπος ἀναφερόμενος εἰς τοὺς ἀριθμοὺς ἑκάστου πίνακος, περιέχων ἐν ὀλίγαις λέξεσι τὴν ὑπόθεσιν καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ἐργασαμένου αὐτὸν, ὑπάρχει ἐπὶ τῆς ἐν τῇ αἰθούσῃ τραπέζης πρὸς χρῆσιν τῶν ἐπισκεπτομένων τὴν Πινακοθήκην καὶ ὀρεγομένων νὰ ἐρευνήσωσι τὰ κατ' αὐτήν.[2]

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

⁂ Οἱ εὑρισκόμενοι ἐπὶ ὑψηλῶν θέσεων ἐπιθυμοῦσι νὰ ἀνέλθωσιν εἰς ἔτι ὑψηλοτέρας· οἱ καθέξαντες ὅμως τὰς ὑψίστας, πολλάκις ἀποβλέπουν μετὰ λύπης εἴς τινα εὐχαριστοτέραν θέσιν, ἣν ἀφῆκαν.

⁂ Πρὶν μεμψιμοιρήσῃς διότι δὲν ἐπληρώθησαν ὅλαι σου αἱ ἐλπίδες, σκέφθητι ὅτι οὐδ' οἱ φόβοι σου πάντες ἐπραγματοποιήθησαν. (Rukert).

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

〰 Κατὰ τὴν τελευταίαν ἀπογραφὴν τὴν ἐπίσημον, τὴν δημοσιευθεῖσαν ἐν Ἀγγλίᾳ διὰ τοῦ Registrer general, τὸ Λονδῖνον κατέχει ἔκτασιν 122 μιλίων ἀγγλικῶν (1 ἀγγλ. μίλ. = 1,608 ἢ 1,609 μέτρα γαλλικά). Αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ ἔχουσιν ἔκτασιν ὁλικὴν 1,500 μιλίων. Ὁ ἀριθμὸς τῶν οἰκιῶν ἀνέρχεται εἰς 417,767. Περιέχει δὲ ἡ πόλις αὕτη μετὰ τῶν προαστείων κατοίκους 4,286,607.

〰 Ἐκ τῆς Γαλλίας τῷ 1877 ἐξήχθησαν βιβλία γαλλικὰ ἀξίας 14,268,250 φράγκων. Ἐδημοσιεύθησαν δ' ἐν αὐτῇ βιβλία εἰς ξένας γλώσσας καὶ εἰς νεκρὰς κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἀξίας 1,626,252.

Ἡ ἐκ τῆς Ἀγγλίας ἐξαγωγὴ κατὰ τὸ 1877 ἀνέρχεται εἰς 896,316 λίρας στερλίνας. Ἀπὸ τοῦ 1875 δὲ ἐν Ἀγγλίᾳ ἐδημοσιεύθησαν *130 συγγράμματα ἀφορῶντα εἰς τὸ ἀνατολικὸν ζήτημα*.

〰 Οἱ εἰς Μελίτην καταπλεύσαντες ἐθελονταὶ οἱ παρακολουθοῦντες τὸν Ἰνδικὸν στρατὸν φέρουσιν ἔτι τὸν ἰνδικὸν ἱματισμὸν, ἤτοι μακρὸν λευκὸν χιτῶνα καὶ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς κίδαριν. Οἱ πόδες καὶ τὰ σκέλη των εἶνε γυμνά. Εἰς τὰς ῥῖνας καὶ τὰ ὦτα φέρουσι δακτυλίους. Τὴν κόμην ξυρίζουσι καὶ μόνον εἰς τὴν κεφαλὴν ἀφίνουσι μακρὸν πλόκαμον. Λίαν ἀξιοπερίεργος εἶνε ἡ ἐπίσκεψις τοῦ ἰνδικοῦ στρατοπέδου, ἰδίως ὅτε οἱ στρατιῶται παρασκευάζουσι τὸ ἐξ ὀρυζίου γεῦμά των. Ἐνώπιον μιᾶς σκηνῆς εἶνε ἐστημένος λευκὸς μαρμάρινος βοῦς μετὰ χρυσῶν κεράτων καὶ περιδεραίου ἐκ μαργαριτῶν. Εἶνε τὸ εἴδωλον τῆς ἰνδικῆς θεότητος. . . .

〰 Περὶ τοῦ ἐσχάτως ἀποβιώσαντος λόρδου Ἰωάννου Ῥοῦσσελ, τοῦ Νέστορος τούτου τῶν Ἄγγλων ποιητῶν, ὁ Δισραέλης εἶπεν: «Ἐὰν τὸ κράτος ἤμοιβε τὰς ἀστυκὰς ὑπηρεσίας διὰ παρασήμων, τὸ στῆθος τοῦ εὐγενοῦς λόρδου θὰ ἦτο πλῆρες ταινιῶν καὶ σταυρῶν καὶ ἀστέρων.»

〰 Ξένος πάσχων ἀπὸ μελαγχολίαν ἐζήτησε τὴν συμβουλὴν διασήμου ἰατροῦ ἐν Παρισίοις. Ὁ ἰατρὸς τὸν ἐσυμβούλευσε νὰ φοιτᾷ εἰς διασκεδάσεις καὶ ἰδίως εἰς τὸ θέατρον, ὅπου ὁ Καρλίνης καθ' ἑκάστην ἑσπέραν διήγειρε τὴν εὐθυμίαν τοῦ ἀκροατηρίου.—Ἂν ὁ ἠθοποιὸς αὐτὸς, προσέθηκε, δὲν διασκεδάσῃ τὴν μελαγχολίαν σας, ἡ ἀσθένειά σας εἶνε ἀνίατος.—Ἀ! Κύριε, τῷ ἀπεκρίθη ὁ ἀσθενὴς, ἐγὼ εἶμαι ὁ Καρλίνης, καὶ ἐνῷ διασκεδάζω ὁλόκληρον τὴν πόλιν τῶν Παρισίων καὶ κάμνω τοὺς ἀκροατάς μου ν' ἀποθνήσκωσιν ἀπὸ γέλωτα, ἐγὼ ἀποθνήσκω ἀπὸ μελαγχολίαν καὶ θλίψιν.

Εἷς Ἀναγνώστης.

ΠΡΑΚΤΙΚΑΙ ΓΝΩΣΕΙΣ

Ἀναλυτικαί τινες μέθοδοι ἐφαρμοζόμεναι ἐν ταῖς τέχναις καὶ τῷ καθ' ἡμέραν βίῳ.

Βάμβαξ ἀνακαλύπτεται ἐν τοῖς λινοῖς ὑφάσμασιν ὅταν μοτὸς ἐξ αὐτῶν παρασκευασθεὶς ἐμβαπτισθῇ εἰς οἰνοπνευματώδη διάλυσιν τῆς κοραλλίνης καὶ πλυθῇ κατόπιν διὰ πυκνῆς διαλύσεως σόδας. Αἱ μὲν τοῦ λίνου ἶνες γίνονται τότε ῥοδόχροοι, αἱ δὲ τοῦ βάμβακος δὲν χρώννυνται.

1. Νομίζομεν, ὅτι αἱ πλεῖσται τῶν εἰκόνων τούτων δὲν εἶνε πρωτότυποι, ἀλλ' ἁπλᾶ ἀντίγραφα. Σ. τ. Δ.

2. Παλιγγενεσία.

ΑΘΗΝΗΣΙ.—ΤΥΠΟΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ, ΟΔΟΣ ΠΑΤΗΣΙΩΝ, 14.

Digitized by Google

'Αριθ. 133 - Λεπτὰ εἴκοσι.

ΕΤΟΣ Γ'.

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Έκτος — Συνδρομὴ ἐτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20.—Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶνε ἐτήσιαι—Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὁδὸς Σταδίου, 6. — 16 Ἰουλίου 1878

ΠΑΝΟΜΟΙΟΤΥΠΟΝ ΤΗΣ ΥΠΟΓΡΑΦΗΣ ΤΗΣ

ΒΑΣΙΛΙΣΣΗΣ ΑΜΑΛΙΑΣ

Ο ΔΥΣΜΟΡΦΟΣ

['Εκ τοῦ ἀγγλικοῦ, ὑπὸ * Κ.]

Συνέχεια· ἴδε σελ. 442.

Ἕνδεκα ἔτη εἶχον παρέλθει, ὁπότε αἴφνης ἦλθον διαταγαὶ ἐκ Παρισίων διὰ τὰς ἀναγκαίας ἐν τῷ πύργῳ προπαρασκευὰς πρὸς ὑποδοχὴν τῆς οἰκογενείας.

Ὡραίαν τινὰ ἑσπέραν τοῦ Ἰουλίου μακρὰ σειρὰ ἁμαξῶν ἀνήρχετο τὴν μεγάλην ὁδὸν τῆς Καρστόνης, ἡ δὲ κατοικία τῶν Βρανδώνων ἀποκατέστη ἐκ νέου ζωηρὰ καὶ θορυβώδης.

Ἐν τούτοις τὴν φορὰν ταύτην ἡ κίνησις δὲν προήρχετο ἀπὸ τοῦ πλήθους τῶν προσκεκλημένων ἄκρων κομψῶν, ἀλλ' ἀπὸ πάντων τῶν *ἑρπετῶν* τῆς δημιουργίας: πάντων ἐκείνων τῶν ὄντων, ἅτινα μία μεγάλη οἰκογένεια μετὰ μακρὰν αὐτῆς ἐν τῷ ἐξωτερικῷ διαμονὴν ἐπαναφέρει ἀείποτε ἐν τῇ ἀκολουθίᾳ της. Παιδαγωγοὶ ἐκ Γαλλίας, Γερμανίας καὶ Ἰταλίας, ἡ θαλαμηπόλος τῆς μιλαίδης καὶ ἡ Ἐλβετὶς τροφὸς τῶν κορασίδων, ὁ Γάλλος θαλαμηπόλος τοῦ μιλόρδου καὶ ὁ Γάλλος μάγειρος τοῦ μιλόρδου, καὶ... πῶς νὰ εἴπω; ὁ διευθυντὴς τῆς *συνειδήσεως* (ὁ πνευματικὸς) τῆς μιλαίδης, φλυαρῶν εἰς κακὴν ἀγγλικὴν γλῶσσαν καὶ ἐπὶ μακρὸν ἐξετάζων τὰς εἰκόνας, ὁ ξένος ἐπόπτης τοῦ λόρδου Λουδοβίκου, ὁ Ἀλβανὸς ἀκόλουθος τῆς μητρός του, κ. τ. λ., κ. τ. λ.

Ὅλος ὁ κόσμος οὗτος ἐπλήρου θορύβου καὶ σκανδάλου τὰ ἀπὸ μακροῦ ἤδη χρόνου σιωπηλὰ τοῦ πύργου διαμερίσματα. Δὲν ὁμιλῶ περὶ τῶν διαφόρου εἴδους καὶ πάσης ἐργασίας ὑπηρετῶν καὶ θεραπόντων, θεραπαινίδων δευτέρας τάξεως, ἀνησύχων ἀνθρώπων, ἕνεκα τῶν ὁποίων καθίστατο ἡ οἰκία αὕτη ἀληθὴς πυργοποιΐα, μεθ' ὅλας τὰς φαινομένας αὐτῆς ἀπαιτήσεις καὶ τὴν ὑψηλὴν περιωπήν. Ἅπας οὗτος ὁ ὄχλος τῶν δούλων ἦτο τετράκις πολυαριθμότεοος τοῦ δέοντος, μὴ ἐπαγρυπνούμενος δὲ παρεδίδετο εἰς πᾶσαν ὑπερβολήν. Οἱ μὲν ξένοι ἤριζον ἀδιακόπως, οἱ δ' ἐντόπιοι παρεπονοῦντο. Ζηλοτυπία, ὀκνηρία παρὰ τοῖς ἀνθρώποις τοῦ σταύλου καὶ τοῦ προθαλάμου, διαφθορὰ καὶ καταχρήσεις παρὰ τῷ ἐπιστάτῃ καὶ τῷ οἰκονόμῳ... Ταχέως δὲ ἔσχον τὴν εὐκαιρίαν νὰ κρίνω καὶ τοὺς κυρίους.

Ἡ μαρκησία μὲ ὑπεδέχθη μετὰ μεγάλης τρυφερότητος... φαινομενικῶς μόνον εἶχε προσπαθήσει πάντοτε—ἀγνοῶ διὰ τίνα λόγον—ὅπως μὲ ἀναγκάσῃ νὰ λησμονήσω, ἕνεκα τῶν δειγμάτων τῆς εὐνοίας δι' ἣν μὲ ἐπλήρου, τὰς μετὰ τῆς μακαρίτιδος μαρκησίας Βρανδῶνος ἀρχαίας φιλικὰς σχέσεις μου, μεταχειριζομένη με ὡς ἓν τῶν σημαινόντων ἐν Καρστόνῃ προσώπων. Ἀλλ' ἐκτὸς τούτου οἱ ἰατροὶ εἶναι συνήθως προνομιοῦχοι παρὰ ταῖς μεγάλαις κυρίαις.

Μετά τινας στιγμὰς συνδιαλέξεως μὲ ἠρώτησεν ἂν ἐπεθύμουν νὰ ἴδω τὰ παιδία, ἀνοίγουσα δὲ ὑελίνην θύραν, μὲ ὡδήγησε πρὸς ἐξωτερικὴν κλίμακα, κάτωθι τῆς ὁποίας ἐξηπλοῦτο ὁ κῆπος τῶν παιδικῶν διασκεδάσεων, ἀπέραντος χλοερὰ ἔκτασις περικυκλωμένη ὑπὸ μεγάλων δένδρων καὶ κεκοσμημένη ὑπὸ πλατειῶν σειρῶν ἀνθέων. Ἦτο τὸ διὰ τὰ παιγνίδια τῶν παιδίων προωρισμένον ἰδίως μέρος.

Θορυβώδεις γέλωτες ἦσαν οἱ πρῶτοι ἦχοι, οἱ ἑλκύσαντες τὴν προσοχήν μου. Οἱ γέλωτες οὗτοι προήρχοντο ἀπὸ ὁμίλου νεανίδων συνοδευομένων ὑπὸ δύο ἢ τριῶν νέων γυναικῶν, τῶν ὁποίων ἡ ξενικὴ ἐνδυμασία, τὸ ὕφος καὶ ἡ καθόλου στάσις ὑπεδείκνυον ἀμέσως τὴν γαλλικὴν ἢ ἰταλικὴν ἐθνικότητα.

Οὐδεμία τῶν νεανίδων ἐκείνων ἦτο ὡραία· ἦσαν ὠχραὶ καὶ ἀγέρωχοι τὴν φυσιογνωμίαν. Εἶχον ἐν τούτοις λεπτότατον δέρμα, ὡραίους μέλανας ὀφθαλμοὺς ὁμοιάζοντας μὲ τοὺς τῆς μητρὸς αὐτῶν, τοξοειδεῖς ὀφρῦς, καὶ θαυμασίους μαύρους βοστρύχους. Μεθ' ὅλα ταῦτα, οἱ χαρακτῆρες αὐτῶν, εἰ καὶ κανονικοί, οὐδὲν ἐξέφραζον, ἐστερημένοι παντὸς θελγήτρου καὶ παντὸς κάλλους.

Εὗρον αὐτὰς ὑποκριτικὰς καὶ ἐπιτετηδευμένας, ἐξεπλάγην δὲ διὰ τοὺς ἀναρμόστους εἰς τὴν ἡλικίαν των τρόπους, διὰ τὴν ἐντελῆ εὐκολίαν,

Digitized by Google

μεθ' ἧς τὰ ὀκταετῆ ἢ δεκαετῆ ταῦτα μικρὰ πλάσματα μ' ὑπεδέχθησαν, ἅμα μοὶ παρουσίασεν αὐτὰ ἡ μήτηρ των.

Ἐπανεκάθησαν ἐπὶ τῆς χλοερᾶς γῆς, ἐπανέλαβον τὰ παιγνίδιά των καὶ ἐπανήρχισαν τοὺς ἐπιτετηδευμένους ἢ πραγματικῶς εὐθύμους γέλωτάς των. Ὀλίγα βήματα μακρὰν αὐτῶν ἵστατο ὁ λόρδος Λουδοβῖκος. Οὐδέποτε εἶδον ὡραιότερον μειράκιον. Ἦτο δωδεκαετὲς μόλις κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἀλλ' εἶχεν ἀνάστημα ὑψηλὸν καὶ κομψὸν, χρῶμα θαυμάσιον, ὀφθαλμοὺς ἐκφραστικοὺς καὶ γλυκεῖς, μεγαλοπρεπεῖς χρυσοφαίους βοστρύχους καταπίπτοντας ἐπὶ τῶν ὤμων του, εὐγενῆ καὶ ἰσχυρὰν θεωρίαν· ἐφαίνετο κατὰ τρία ἢ τέσσαρα ἔτη πρεσβύτερος τῆς πραγματικῆς ἡλικίας του.

Ἐνθουσιώδης ἐξ εὐχαριστήσεως καὶ ἀγερωχίας μοὶ παρουσίασεν αὐτὸν ἡ μήτηρ του, ἐκεῖνος δὲ μοὶ ἔτεινε τὴν χεῖρα μετὰ τρόπου τοσοῦτον ἐλευθέρου, μετὰ τοσαύτης ἐγκαρδίου προθυμίας, ὥστε ἀμέσως μὲ κατέκτησε.

Καθ' ὅσον ἐνόησα, ἀφορμὴ τῶν γελώτων, τοὺς ὁποίους εἶχον ἀκούσει, ἦτο ὁ γαλλικὸς αὐτοῦ σκύλαξ. Τὰ ἐπιτήδεια κινήματα, εἰς τὰ ὁποῖα τὸν ἐρέθιζε διὰ τῆς φωνῆς καὶ διὰ τῶν χειρονομιῶν ὁ νέος αὐτοῦ κύριος, ἦσαν τοσοῦτον διασκεδαστικὰ καὶ τοσοῦτον ἀστεῖα, ὥστε καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος δὲν ἠδυνήθην νὰ μὴ λάβω μέρος εἰς τὴν γενικὴν εὐθυμίαν.

Παρατηρήσας ἐπί τινας στιγμὰς τὸ παιγνίδιον τῶν παιδίων ἐζήτησα πληροφορίας περὶ τοῦ λόρδου Σαινζερμαίν.

— Ἆ πτωχὸν πλᾶσμα! . . . Ποῦ εἶναι λοιπὸν, τῳόντι; εἶπεν ἡ μιλαίδη. Γεραλδίνη, ποῦ εἶναι ὁ λόρδος Σαινζερμαίν;

— Πῶς νὰ τὸ γνωρίζω, ἀγαπητὴ μαμά, ἀπεκρίθη ἡ Γεραλδίνη, ἡ πρεσβυτέρα κόρη, δι' ὕφους ἀκηδοῦς καὶ ἐξακολουθοῦσα νὰ παίζῃ.

— Δὲν τὸν βλέπετε ἐκεῖ κάτω, ὑπὸ τὰ δένδρα, μὲ τὴν Λιλίαν; εἶπεν ἡ δευτέρα κόρη, ἡ λαίδη Ἀραβέλλα.

— Πάσχει σήμερον, εἶπεν ὁ λόρδος Λουδοβῖκος. Δὲν θὰ ἔλθῃ μαζῆ μας, καὶ πιστεύω οὐδεὶς ἐξ ἡμῶν θὰ τὸν ζητήσῃ.

— Δὲν εἶναι ἰδική μας ἀσχολία ἡ περιποίησίς του, προσέθηκεν ἡ λαίδη Γεραλδίνη.

Διηυθύνθην πρὸς τὴν δενδροστοιχίαν. Ἐκεῖ, ἐν τῷ ἀνακλίντρῳ του,—ἐν τῷ δυστυχεῖ ἐκείνῳ κινητῷ ἀνακλίντρῳ,—εὗρον καθήμενον ἢ μᾶλλον ἐξηπλωμένον τὸν δυστυχῆ μικρὸν φίλον μου, κεκλιμένον ἐπὶ τῶν νώτων, μὲ κεκλεισμένους τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἔχοντα ἐπὶ τοῦ προσώπου τὸν τύπον τῆς θλιβερᾶς ἐκείνης ἐκφράσεως, ἣν καταλείπει ἡ ἀγωνία τῆς φυσικῆς ὀδύνης, τοὺς χαρακτῆρας ὠχροὺς καὶ ἐξηντλημένους, τὸ στόμα μόλις ἡμιηνεῳγμένον, ἀναπνέοντα μετὰ τῆς γαλήνης τῆς παρακολουθούσης τοὺς ὀξεῖς πόνους.

— Σιωπή! . . . ἐψιθύρισε παιδική τις φωνή.

Παρετήρησα τότε κόρην ἐννέα ἢ δέκα περίπου ἐτῶν τὴν ἡλικίαν, καθημένην ἐπὶ μικρᾶς ἕδρας πλησίον τοῦ ἀνακλίντρου . . . θαυμάσιον μικρὸν πλᾶσμα, παιδικὸν καὶ χάριεν πρόσωπον, καθαρῶς ᾠοειδὲς, ῥόδινον χρῶμα, βοστρύχους λαμπροῦ καστανοῦ χρώματος ἀκτινοβολοῦντας, κρατουμένους ἐπὶ τοῦ μετώπου ὑπὸ κυανῆς λεπτῆς κλωστῆς, καὶ ἐπαναπίπτοντας εἰς τὰ ὀπίσω ἐπὶ τῶν ὤμων. Ἐκράτει τὸν δάκτυλον ἐπὶ τῶν χειλέων της, μὲ τὴν ἔκφρασιν τῆς βαθυτάτης ἱκεσίας, ἔχουσα ἀτενῶς ἐστραμμένους πρός με τοὺς μεγάλους βαθυφαίους αὐτῆς ὀφθαλμοὺς, εἰς οὓς μακραὶ μεταξώδεις βλεφαρίδες παρεῖχον ἔκτακτον γλυκύτητα. Ἐπὶ τῶν γονάτων αὐτῆς ὑπῆρχε βιβλίον ἠνεῳγμένον, τὸ ὁποῖον ἀνεγίνωσκεν ἐγρηγοροῦσα πλησίον τοῦ ἀσθενοῦς.

Ἐπλησίασα ἡσύχως.

— Κοιμᾶται; ἠρώτησα χαμηλοφώνως.

— Μάλιστα. Ἀλλ' ὑπέφερε τόσον! ὑπέφερε πολύ! Τέλος, κοιμᾶται τώρα. Σιωπή! σιωπή!

Ἠγέρθη, θεωροῦσα αὐτὸν συμπαθῶς, κλαίουσα.

— Ὑποφέρει λοιπὸν πράγματι τόσον;

— Φεῦ, ναί! πολύ. . . πολύ. Ἀλλὰ πόσον εἶναι ἀγαθός! πόσον εἶναι γλυκύς!

— Καὶ τίς εἶσθε σεῖς, χαρίεσσα μικρὰ δεσποινίς, ἥτις φαίνεσθε ἀγρυπνοῦσα ἐπ' αὐτοῦ μετὰ τόσης τρυφερότητος; Εἶσθε μία ἐκ τῶν ἀδελφῶν του;

— Φεῦ, ὄχι! Εἶμαι ἡ Λιλία.

— Καὶ ἠμπορῶ νὰ μάθω διατί μένετε ἐδῶ ἀντὶ νὰ παίζητε ἐκεῖ μὲ τὰς ἄλλας; Ἀκούσατε πόσον γελῶσιν!

— Τὸ γνωρίζω. Ἀπέλυσαν τὸ σκυλάκι. . . Ἀλλ' εἶμαι πολὺ δυστυχὴς ἂν ἀφήσω μόνον τὸν λόρδον Σαινζερμαὶν, μόνον νὰ πάσχῃ! Ἆ! τὸν λυποῦμαι τόσον! . . . Τοιαύτη ἀγωνία! καὶ εἶναι τόσον μελαγχολικός! τόσον μελαγχολικός! Προτιμῶ νὰ τὸν περιποιῶμαι παρὰ νὰ παίζω μὲ ἐκείνας.

— Τότε εἶσθε μεγάλοι φίλοι;

— Ὦ! ναὶ, καὶ μὲ ἀγαπᾷ τόσον! Μὲ διδάσκει. . . μὲ μανθάνει ὅ,τι δὲν γνωρίζω· καὶ ὅταν ἡ δεσποινὶς εἶναι θυμωμένη ἐναντίον μου, ἐξηκολούθησε μετὰ τόνου λατρευτῆς ἐξομολογήσεως, ἔρχομαι νὰ τὸν εὕρω κρυφίως, καὶ, μολονότι πολλάκις ὑποφέρει ὡς δυστυχὴς, μοὶ λέγει πολλοὺς καλοὺς λόγους, μὲ παρηγορεῖ καὶ μὲ κάμνει ὑπομονητικὴν καὶ γλυκεῖαν·—καὶ ὅταν ἐπίσης εἶμαι κακὴ καὶ θυμωμένη, μοὶ ὁμιλεῖ μὲ τόσην χάριν καὶ μὲ τόσην ἀγαθότητα, ὥστε μετανοῶ ἀμέσως.

— Εἶσθε λοιπὸν ἐνίοτε κακή;

— Βεβαιότατα! Μόνον ἐκεῖνος δὲν εἶναι ποτέ... ὄχι, ποτέ, ποτέ! . . . Πάντοτε ἀγαθὸς ὡς ὁ ἀγαθὸς Θεός!

Digitized by Google

Ἡ ἤρεμος ἡμῶν συνδιάλεξις διεκόπη ὑπὸ ἐλαφρᾶς κινήσεως τοῦ κοιμωμένου.

— Ἆ ! ἰδοὺ αὐτὸς ἐγειρόμενος, ἀνέκραξεν ἡ μικρὰ κόρη, πλησιάσασα ζωηρῶς καὶ ἐρωτῶσα αὐτόν :— Εἶσθε καλλίτερα ἀναμφιβόλως.

— Μάλιστα, ἀγαπητή μου, ἀπεκρίθη διὰ φωνῆς ἡσύχου καὶ ἀτόνου. Ἐμείνατε πλησίον μου καθ' ὅλον τοῦτο τὸ διάστημα ;

— Ὢ ! μάλιστα. Ἔμαθον ἀπὸ στήθους τὴν μεγάλην αὐτὴν σελίδα. Ἠμπορῶ νὰ σᾶς τὴν εἴπω. Τὴν γνωρίζω κάλλιστα.

— Ὄχι τώρα. Πόσον γελοῦν ἐκεῖ κάτω ! Πηγαίνετε νὰ παίξητε μ' ἐκείνας, ἀγαπητὴ μικρά. Ἠμπορῶ νὰ μένω τώρα μόνος.

— Προτιμῶ νὰ σὲ συντροφεύω.

— Ἀλλὰ δὲν ἐκινήθητε διόλου μετὰ μεσημβρίαν, ἡ δὲ ἀγαπητὴ μικρὰ γλῶσσά σας πρέπει νὰ ἐκουράσθη σιωπῶσα· δὲν ἔχω δίκαιον, χαριεστάτη μικρά μου Λιλία ;

— Γνωρίζετε ὅτι ἠμπορῶ νὰ συνδιαλέγωμαι μαζῆ σας . . . Ἆ ! ἐλησμόνησα. Εἶναι ἐδῶ εἷς κύριος.

— Φοβοῦμαι, μιλόρδε, εἶπον προχωρῶν, ὅτι ἐλησμονήσατε καθ' ὁλοκληρίαν τὸν κύριον Οὐΐλσωνα.

— Ἆ ! Θεὸς φυλάξοι, μοὶ ἀπεκρίθη διὰ τόνου ἐξαιρέτου εὐγενείας. Κύριε Οὐΐλσων, σᾶς ὁρκίζομαι, ὅτι εἶμαι εὐτυχὴς ἐπαναβλέπων σας. Θὰ μὲ συγχωρήσητε βεβαίως διότι δὲν σηκόνομαι. Εἶμαι σχεδὸν ἀκόμη δέσμιος ἐν τῷ ἰδίῳ ἀνακλίντρῳ, τὸ ὁποῖον γνωρίζετε, μολονότι αἰσθάνομαι τὸν ἑαυτόν μου ἤδη καλλίτερα παρά ποτε.

— Πιστεύω ὅτι ἐγείνατε ἤδη εὐρωστότερος καὶ ὑγιέστερος ἀπὸ τὴν τελευταίαν φοράν, καθ' ἣν εἶχον τὴν εὐχαρίστησιν νὰ σᾶς ἴδω.

— Δὲν πρέπει νὰ καυχῶμαι πολὺ διὰ τοῦτο. Ἡ ὕπαρξίς μου εἶναι ἀβεβαιοτάτη καὶ λυπηρά. Φαντάζομαι ὅτι πάντες ἐκπλήττονται διότι ζῶ ἀκόμη, ὑπὲρ πάντας δὲ ἐγὼ ὁ ἴδιος. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἀντέστην τόσον πολὺν καιρὸν, ἀρχίζω νὰ πιστεύω ὅτι θὰ ζήσω, καὶ μ' ὅλους τοὺς πόνους μου, οἵτινες εἶναι τρομεροὶ ἐνίοτε, σᾶς βεβαιῶ ὅτι ἐπιμένω εἰς τὴν ζωὴν τώρα. Καὶ ἤδη, ἀγαπητὴ μικρὰ Λιλία, πρέπει νὰ παρακαλέσῃς τινὰ νὰ φέρῃ ἐδῶ μίαν ἕδραν διὰ τὸν Κ. Οὐΐλσωνα, διότι, ἂν ἠμπορεῖ νὰ χάσῃ ὀλίγον καιρὸν, σκοπεύω νὰ τὸν κρατήσω πλησίον μου ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερον.—Ὡς βλέπετε, κύριε Οὐΐλσων, ζῶ εἰς τὸ ὕπαιθρον, ἐξηκολούθησε στρεφόμενος πρός με· ἐνθυμοῦμαι πάντοτε τὴν ἀγαθότητα, τὴν ὁποίαν μοὶ ἐδείξατε, ὥστε εἶμαι βέβαιος, ὅτι θὰ εὐαρεστηθῆτε νὰ μὲ συντροφεύσητε ἐπί τινα καιρόν.

— Δὲν ἔχω ἀνάγκην νὰ βεβαιώσω τὴν εὐγενείαν σας διὰ τὴν εὐχαρίστησιν, τὴν ὁποίαν θὰ εὕρω ἐδῶ, ἀπεκρίθην βαθέως ἐκπεπληγμένος δι' ὅ,τι ἔβλεπον, ἀλλ' εὐτυχὴς διότι τοσοῦτον ἐγκαρδίως ἐγενόμην δεκτὸς ὑπὸ τοῦ νεανίου ἐκείνου ὑπὲρ τοῦ ὁποίου ἔτρεφον τόσον ζωηρὸν ἐνδιαφέρον.

Ἡ μικρὰ Λιλία ἀπῆλθεν ὡς χρυσαλλὶς περιΐπταμένη ἀπὸ ἄνθους εἰς ἄνθος. Ὁ δὲ λόρδος Σαινζερμαὶν τὴν παρηκολούθει διὰ τῶν ὀφθαλμῶν.—Ὁποία ἀξιολάτρευτος κόρη ! τῷ εἶπον.

— Τὸ γλυκύτερον καὶ τὸ εὐμενέστερον πλᾶσμα, τὸ ὁποῖον ὑπῆρξε ποτὲ ἐπὶ τῆς γῆς. Πόσον εἶναι ἐνίοτε τὰ παιδία εὐχάριστα, κύριε Οὐΐλσων ! Ὁποῖαι συμπαθεῖς καρδίαι, ὁποία συγκινητικὴ τρυφερότης ! Ἠθέλετε τὸ πιστεύσει ; Τὸ προσφιλὲς τοῦτο ὄν, ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς τῆς ἐνταῦθα ἀφίξεώς του, προσηλωθὲν εἰς ἐμὲ, ἐκινήθη ἐναργῶς ὑπὸ τῶν ἁγνοτέρων τῆς συμπαθείας αἰσθημάτων. Εἶδε τὴν μόνωσίν μου καὶ ἐγκατέλιπε πᾶσαν τέρψιν, πάσας τὰς διασκεδάσεις τῆς ἡλικίας του διὰ νὰ μὲ συντροφεύῃ καὶ μὲ περιποιῆται ὡς ἀληθὴς μικρὸς ἄγγελος. Καὶ σήμερον ἀκόμη, τὸ γλυκὺ πλᾶσμα, βλέπον με νὰ ὑποφέρω τὸ μαρτύριον, ἐκράτησεν ἐπὶ ἓν τέταρτον περίπου τῆς ὥρας τὰς χεῖράς μου εἰς τὰς ἰδικάς του, ὅταν δὲ ἀπεκοιμήθην, ἐκάθησε πλησίον μου καὶ ἔμεινεν ἐδῶ, χωρὶς οὐδεμίαν κίνησιν νὰ κάμῃ, χωρὶς οὐδεμίαν λέξιν νὰ εἴπῃ, ὑπὸ φόβου μὴ μ' ἐξυπνίσῃ,

> μ' ὑπομονὴν περιστερᾶς
> ἐπωαζούσης τὰ μικρά της.

Καὶ ἐν τούτοις ὅταν ἦμαι ὑγιὴς, εἶναι ἡ εὐθυμοτέρα, ἡ ζωηροτέρα, ἡ ἀτακτοτέρα φύσις, ἀφ' ὅσας γνωρίζω.

— Ὁποία διασκέδασις πρέπει νὰ ἦναι διὰ σᾶς !

— Ἆ ! πλέον ἡ διασκέδασις. Ἀγαπῶ δυστυχῶς—ἐξέβαλε βαθὺν στεναγμὸν—μέχρι τρέλλας τὰ παιδία, ὅπως δὲ γνωρίζετε, δὲν εὑρίσκουσιν εἰς ἐμὲ πολὺ διασκεδαστικὸν σύντροφον. Ἡ συναναστροφὴ καὶ ἡ συμπάθεια τῆς μικρᾶς ταύτης κόρης εἶναι μεγάλη δι' ἐμὲ παρηγορία. Ὑπάρχει τι ἀγαθὸν εἰς τὰ χείριστα πράγματα ! Ἐπὶ πλέον ἠμπορῶ, πιστεύω, νὰ εἴπω ὅτι εἶμαι ὠφέλιμος εἰς τὸ προσφιλὲς τοῦτο παιδίον, καὶ εἶναι ἀληθὴς εὐλογία διὰ δυστυχῆ οἷος ἐγὼ, τοῦ ὁποίου τὸ μόνον καταφύγιον εἶναι ἡ μελέτη καὶ ἡ ἐργασία. Προσπαθῶ τὸ ἐπ' ἐμοὶ νὰ διδάξω εἰς τὸ γλυκὺ καὶ εὐάγωγον τοῦτο πλάσμα τὰ ἐξαίρετα πράγματα, τὰ ὁποῖα μ' ἐδίδαξεν ἡ κυρία Καρτβράϊτ, καὶ πιστεύω πραγματικῶς ὅτι ἡ μικρὰ μαθήτριά μου θὰ μὲ τιμήσῃ· καὶ ἐν τούτοις, προσέθηκεν ὑπομειδιῶν, ἡ φύσις ὑπῆρξε τόσον ἄσωτος δι' αὐτὴν, ὥστε φοβοῦμαι σχεδὸν ν' ἀναμιχθῶ εἰς τὸ ἔργον της.

Ἡ Λιλία ἐπανήρχετο κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην, ἀκολουθουμένη ὑπὸ ὑπηρέτου φέροντος κάθισμα. Ἐκάθησε πλησίον τοῦ λόρδου Σαινζερμαίν.

— Καὶ ἤδη, ἀγαπητὴ μικρὰ Λιλία, πηγαί-

Digitized by Google

νετε νὰ δρέψητε μίαν μεγάλην ὡς σᾶς ἀνθοδέσμην διὰ τὸν κύριον Οὐΐλσωνα.

Ἔδραμε πρὸς τὸν λειμῶνα, ἐνῷ ἡ λευκὴ αὐτῆς ἐσθὴς ὑψοῦτο ὄπισθεν αὐτῆς ὡς τὰ πτερὰ κύκνου, ἡμεῖς δὲ ἐξηκολουθήσαμεν τὴν συνδιάλεξίν μας.

Ὑπάρχει τι προφανῶς ἐν ἐμοὶ προκαλοῦν τὴν ἐμπιστοσύνην, διότι ὁ λόρδος Σαινζερμαὶν, εἰ καὶ μόλις ἀνεμιμνήσκετο τὴν τελευταίαν ἡμῶν συνέντευξιν, μὲ μετεχειρίσθη ὡς ἀρχαῖον φίλον του. Ἤρχισε νὰ μοὶ ὁμιλῇ περὶ τῶν διαφόρων τόπων, τοὺς ὁποίους ἐπεσκέφθη, μετὰ θερμοῦ ἐνθουσιασμου ἐκφραζόμενος περὶ τῶν φυσικῶν καλλονῶν καὶ δεικνύων τὸ λεπτότερον ὑπὲρ τῆς καλλιτεχνίας αἴσθημα. Ἡ δὲ ἰδιότης μου ὡς ἰατροῦ τὸν ἐνεθάρρυνε βεβαίως νὰ συνδιαλέγηται πρὸς ἐμὲ μετὰ μείζονος ἐλευθερίας περὶ τῆς ἰδιαιτέρας αὐτοῦ ἕνεκα τῆς νόσου καταστάσεως.

— Γνωρίζω, μοὶ εἶπε, τὰ μειονεκτήματα τῆς θέσεώς μου καὶ ἀνελογίσθην πᾶσαν αὐτῶν τὴν σπουδαιότητα. Ἡ δυσμορφία εἶναι τρομερὰ δυστυχία, καὶ ἤρχισα ἤδη νὰ αἰσθάνωμαι τὴν πικρίαν αὐτῆς... Καὶ πόσον δὲν θέλω ὑποφέρει εἰς τὸ ἑξῆς ἀκόμη! Ἠδυνάμην ἐν τούτοις νὰ παρηγορηθῶ ὅτι εἶμαι εἶδός τι τέρατος εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ κόσμου, ἂν ἤλπιζον ὅτι θέλω κατακτήσει τὴν ἐπιδοκιμασίαν αὐτοῦ καὶ τὴν ὑπόληψιν διὰ πράξεων ἀρετῆς καὶ ἐνεργείας. Δυστυχῶς, ἡ ἀθλία τοῦ ὀργανισμοῦ μου ἀδυναμία καθιστᾷ ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην λίαν δυσκόλους τὰς προσπαθείας μου καὶ φαίνεται ὅτι μὲ καταδικάζει εἰς τὴν ἀφάνειαν γυναικὸς ἀλλ' οὐχὶ καὶ εἰς τὴν ὠφελιμότητα αὐτῆς. Ἃ! ποσάκις ἤθελον καταβληθῆ ὑπὸ τῆς ἀπελπισίας, ἂν δὲν ὑπεστηριζόμην ὑπὸ τῶν σοφῶν συμβουλῶν τῆς κυρίας Καρτβράϊτ! Ἃ! ἡ ἀγαθὴ καὶ γενναία γυνή! Αὕτη μ' ἐδίδαξε νὰ θεωρῶ τὸν κόσμον ὑπὸ ἄλλην ἔποψιν,— ἁγνοτέραν, ἐλπίζω,—ὡς τὸ θέατρον τοῦ καθήκοντος καὶ οὐχὶ τῆς ἐπιτυχίας, ἐν τῷ ὁποίῳ τὸ πρῶτον ὅλων τῶν καθηκόντων εἶναι ἡ ἐγκαρτέρησις. Αὕτη διήγειρε τὸ θάρρος μου, αὕτη ἐκαλλιέργησε τὰς πνευματικάς μου δυνάμεις· εὗρον τὴν ἀνάπαυσιν καὶ τὴν γαλήνην ἐν τῇ ἐργασίᾳ, τῆς ὁποίας τὸν ἔρωτα μοὶ ἐνέπνευσεν ἐκείνη, τὴν εὐτυχίαν δὲ, ἀπὸ τῆς ἐνταῦθα ἀφίξεως τοῦ ἀξιολατρεύτου τούτου παιδίου. Ἤδη σκέπτομαι νὰ ζῶ μόνον χάριν τῶν ὁμοίων μου. Διὰ τούτου τοὐλάχιστον θέλει καταδειχθῆ, ὅτι ἡ φυσικὴ δυσμορφία, ὅσον καὶ ἂν ἦναι μεγάλη, δὲν καταστρέφει ἀνεπανορθώτως τὸ στάδιον εὐτόλμου ἀνθρώπου, ὁ δὲ κυφὸς λόρδος, ὁ δυστυχὴς δύσμορφος θέλει δυνηθῆ ἴσως ν' ἀφήσῃ, πρὶν ἢ ἀποθάνῃ, ἔντιμόν τι δεῖγμα, ἀντάξιον τῆς ἐπὶ τῆς γῆς ταύτης διαβάσεώς του.

Διεκόπη ὑπὸ τῆς Λιλίας, τρεχούσης καὶ καταβρέκτου ὑπὸ τῶν δακρύων ἐχούσης τὸ πρόσωπον.

— Τί εἶναι, Λιλία μου;

— Δὲν θέλουν νὰ μὲ ἀφήσουν νὰ κόψω ἄνθη, ἡ δὲ μαρκησία εἶναι θυμωμένη, διότι ἤγγισα τὰ ῥόδα της. Εἶπον ὅτι ἦσαν διὰ σᾶς, ἀλλὰ τοῦτο δὲν τὴν ἠμπόδισε νὰ μὲ μαλώσῃ. Ὅλοι εἶναι θυμωμένοι ἐναντίον μου. Ποῦ λοιπὸν τότε θὰ ἠμπορέσω νὰ συνάξω ἄνθη διὰ σᾶς... ὡραῖα ἄνθη, ὅμοια μὲ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα σᾶς ἔφερα εἰς τὸ Φονταινεμπλώ: μαργαρίτας, γαρόφαλλα καὶ ῥόδα, τὰ ὁποῖα τόσον πολὺ ἀγαπᾶτε καὶ διὰ τῶν ὁποίων ἐσόλιζον τὸν θάλαμόν σας, ὅταν ἦσθε ἀσθενής;

— Μὴ λυπεῖσθε τόσον, ἀγαπητὸν τέκνον. Δὲν πρέπει—καὶ ἀπέμαξε τὰ δάκρυα, τὰ ὁποῖα ἔρρεον ἐπὶ τῶν παρειῶν του—δὲν πρέπει νὰ ἐγγίζωμεν ὅ,τι δὲν μᾶς ἀνήκει. Κανεὶς δὲν ἐπιθυμεῖ τοῦτο. Δὲν ἐγνώριζον ὅτι ἐπηγαίνετε νὰ κόψητε τὰ ἄνθη ταῦτα εἰς τὸν κῆπον τῆς μαρκησίας, ὅταν σᾶς ἔστειλα νὰ κάμητε μίαν ἀνθοδέσμην διὰ τὸν κύριον Οὐΐλσωνα. Θέλομεν φυτεύσει ἕνα ὡραῖον μικρὸν κῆπον διὰ τοὺς δύο μας εἴς τινα γωνίαν, καὶ τότε ἡ Λιλία μου θὰ ἠμπορέσῃ νὰ μὲ θάψῃ ὑπὸ τὰ ῥόδα, ἂν τὸ ἐπιθυμεῖ. Ἐμπρὸς, μὴ κλαίετε, δὲν εἶναι ὀρθόν. Ἐπροτίμων νὰ μὴ ἐγγίσω ποτὲ ἐν ἄνθος, παρὰ νὰ ἴδω κλαίουσαν τὴν Λιλίαν μου.

— Εἶναι τόσον ἄδικον καὶ σκληρόν! εἶπεν ἡ μικρὰ κόρη μετ' ἀγανακτήσεως. Λαμβάνουσιν ὅλα δι' ἑαυτοὺς, χωρὶς νὰ σᾶς δίδωσί ποτε τίποτε. Ἡ λαίδη Γεραλδίνη ἔχει τὸ ἀβάκιόν της πλῆρες ῥόδων, καὶ σεῖς τόσον ἀγαθὸς, τόσον ἀσθενής!...

— Ἀγαπητή μου, τὰ ῥόδα ἁρμόζουσι περισσότερον εἰς τὴν Γεραλδίνην παρὰ εἰς ἐμέ. Γνωρίζετε ὅτι ἤδη εἶμαι ἀνὴρ, τὰ δὲ ῥόδα ἔγειναν διὰ τὰς γυναῖκας.

— Ἀλλ' ἐν τούτοις τὰ ἀγαπᾶτε.

— Ἀγαπῶ τὰ ἄνθη, Λιλία, ὅταν μοὶ τὰ φέρετε σεῖς. Πληρώσατε τὸ κάνιστρόν σας ἀπὸ μαργαρίτας, καὶ θέλει εἶναι τὸ ἴδιον πρᾶγμα δι' ἐμέ. Βλέπω τοιούτους ἐκεῖ κάτω ὑπὸ τὰ δένδρα. Πηγαίνετε νὰ κόψητε δι' ἐμὲ ὅσους ἠμπορέσητε νὰ φέρητε.

Ἡ Λιλία ἀπῆλθεν ἐκ νέου. Ἐσιώπων ἔκπληκτος καὶ ἀγανακτῶν.

— Κύριε Οὐΐλσων, ἔχω νὰ σᾶς ζητήσω μίαν μεγάλην χάριν. Ἐλπίζω νὰ σᾶς βλέπω συχνὰ κατὰ τὴν ἐνταῦθα διαμονήν μου. Θέλετε ἔχει ἀρκετὴν ἀγαθότητα νὰ μὴ προσέχητε εἰς μικράς τινας ἐσωτερικὰς λεπτομερείας, διὰ τὰς ὁποίας καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος ἐπιθυμῶ νὰ κλείω τοὺς ὀφθαλμούς;

Ἀπεχώρησα μετά τινας στιγμὰς, ἀλλ' ὁ λόρδος Σαινζερμαὶν μ' ἐζήτησε τὴν ὑπόσχεσιν νὰ τὸν ἐπισκέπτωμαι συχνά.

— Εἴχετε μεγάλην διὰ τὴν μητέρα μου συμπάθειαν, κύριε Οὐΐλσων, μοὶ εἶπεν. Ἠμπορῶ νὰ

Digitized by Google

ὑπολογίζω ἐπὶ τῆς φιλίας σας; Δυστυχὴς καὶ κατάδικος, ἔχω ἀνάγκην ἀπόλυτον νὰ ἠμπορῶ νὰ στηρίζωμαι ἐπί τινος, εἰς ὃν νὰ ἔχω πλήρη ἐμπιστοσύνην καὶ ὅστις νὰ ἦναι ὑπό τινα ἔποψιν δεύτερός τις ἐγώ, πεπροικισμένος δι' ἀρκούσης ἀγαθοβουλίας καὶ ὑπομονῆς διὰ νὰ μὲ βοηθῇ εἰς τὰ σχέδιά μου καὶ ὑποστηρίζῃ τὴν ἀδυναμίαν μου. Θέλετε νὰ ἦσθε ὁ φίλος οὗτος, κύριε Οὐΐλσων; Ἐκπλήττεσθε ἀναμφιβόλως!—Ἴσως μὲ περιφρονεῖτε ριπτόμενον οὕτω κατὰ τῆς κεφαλῆς σας· ἀλλὰ νομίζω ὅτι ἔκρινα καλῶς τὴν καρδίαν σας. Ἡ ὑπὲρ ἐμοῦ ἀγαθότης σας, πρὸ τῆς ἐξ Ἀγγλίας ἀναχωρήσεώς μου, εἶχεν ἤδη προξενήσει βαθεῖαν ἐντύπωσιν εἰς τὴν νεαρὰν ψυχήν μου. Ἐπὶ πλέον, εἶσθε ὁ κηδεμών μου. Δὲν εἶσθε τῳόντι ὁ ἐκλεκτὸς φίλος τῆς μητρός μου, καὶ τὸν ὁποῖον, εἶμαι βέβαιος, ὅτι ἐπανευρίσκω εἰς στιγμὰς κρισίμους;

Εἶναι ἀνωφελὲς νὰ προσθέσω πόσον συνεκινήθην ὑπὸ τοῦ σημείου τούτου τῆς ἐμπιστοσύνης. Ὁ λόρδος Σαινζερμαὶν τὸ παρετήρησε καὶ λαμβάνων με διὰ τῆς χειρός:

— Κύριε Οὐΐλσων, εἶσθε ὁ ἄνθρωπος, τὸν ὁποῖον ἐζήτουν. Εὐχαριστῶ τὸν Θεόν, διότι μὲ εἰσήκουσεν.

Ἐπιστρέψας εἰς τὸν οἶκόν μου, εὗρον τὴν Ἰούδην ἐνθουσιῶσαν. Φαίνεται ὅτι ἡ μαρκησία, συνωδευμένη ὑπὸ τοῦ θαυμασίου ἐκείνου λόρδου Λουδοβίκου, ἐπεσκέφθη ἔφιππος κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην τὴν πόλιν.

— Ἐσταμάτησεν εἰς τὴν θύραν τοῦ κ. Δέρν διὰ ν' ἀγοράσῃ χάρτην δι' ἐπιστολάς, ἀνέκραξεν ἡ Ἰούδη. Ἆ! ὁποία χαρίεσσα γυνή! Καὶ ὁ λόρδος Λουδοβῖκος παρήγγειλεν ἄπειρα πράγματα παρὰ τῷ Κ. Βλὼρ διὰ τὸ κυνοτροφεῖόν του,—ἔχει πεντήκοντα κύνας νομίζω.—Ὁ ἀκολουθῶν αὐτὸν εἶναι *King-charles*, μαῦρος καὶ πυρρός, καὶ ποῖα ὦτα! ὁποία χαρίεσσα μικρὰ κεφαλή! Πρὶν ἢ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὸν πύργον, ἦλθον νὰ σὲ συμβουλευθῶσιν, ἀδελφέ, διότι τὸ πτωχὸν ζῶον εἶχε πληγωθῇ εἰς τὸν πόδα. Τότε, ἅμα τοὺς παρετήρησα, μολονότι δὲν καταβαίνω ποτὲ εἰς τὸ χημεῖόν σου, δὲν ἠθέλησα νὰ τοὺς ὑποδεχθῇ ὁ ὑπηρέτης· ἐφόρεσα τὸν ὡραιότερον πῖλόν μου, τὸ νέον μου περίζωμα,—σὲ βεβαιῶ ὅτι ἤμην κάλλιστα·—κατέβην καὶ εἶπον: «Εἶμαι βεβαία, μιλαίδη, ὅτι ὁ ἀδελφός μου ἐξῆλθε. Τί συνέβη εἰς τὸ προσφιλὲς τοῦτο ὄν, εἰς τὸν σκύλον τῆς εὐγενείας σας;» Τότε ἐκείνη μ' ἀπεκρίθη: «Οὐχὶ ὁ σκύλος τῆς εὐγενείας μου, ἀλλ' ὁ τοῦ λόρδου Λουδοβίκου, δεσποινὶς Οὐΐλσων. Ἰδοὺ ὁ λόρδος Λουδοβῖκος!» προσέθηκε, θεωροῦσα αὐτὸν μετ' ὀφθαλμῶν ἀστραπτόντων ἐξ ὑπερηφανείας. Καὶ τότε ὕψωσε τὴν κεφαλήν του, ὡραῖος ὡς ὁ ἀρχάγγελος, ἐξηρεθισμένος ἀκόμη ἀπὸ τὸν ἔφιππον περίπατόν του, καὶ εἶπε: «Τί διάβολον ἔχει λοιπὸν ἡ Φανφάν, μαμά; Χωλαίνει βεβαιότατα, καὶ ἐν τούτοις δὲν βλέπω τίποτε εἰς τὸν πόδα της.» Ἐνόμισα ὅτι ἔπρεπε νὰ λάβω τὸν λόγον. «Μοὶ ἐπιτρέπετε νὰ τὸν ἐξετάσω, μιλόρδε;» Ἦτο ἀπλούστατα ἄκανθά τις, τὴν ὁποίαν ἐξέβαλον, ἡ δὲ μιλαίδη μοὶ εἶπεν: «Εὐχαριστῶ, δεσποινὶς Οὐΐλσων!» ὁ δὲ μιλόρδος προσέθηκεν: «Ἰδοὺ λοιπὸν ἀνεκουφίσθης, κόρη μου Φανφάν.» Τότε ἐπέστρεψαν εἰς τὸν πύργον. Ἆ! εἶναι εὐγενὲς μειράκιον, ἄξιον τῆς μεγάλης περιουσίας του!

— Ποίας μεγάλης περιουσίας του; Τί μοῦ ψάλλεις αὐτοῦ, Ἰούδη;

— Ὤ! ἐλησμόνησα. Ἡ περιουσία βεβαιότατα δὲν ἀνήκει ἀκόμη εἰς αὐτόν· ἀλλὰ θὰ τὴν λάβῃ βεβαίως σήμερον ἢ αὔριον, διότι λέγουσιν ὅτι ὁ πτωχὸς ἀνάπηρος δὲν θὰ ζήσῃ πολὺν καιρὸν ἀκόμη.

Ἐξῆλθον χωρὶς νὰ καταδεχθῶ νὰ ὀργισθῶ. Ἐφρόνουν ὅτι ἦτο ἀσέβεια ν' ἀναμιχθῇ τὸ ὄνομα τοῦ λόρδου Σαινζερμαὶν εἰς τοιαύτην συνδιάλεξιν.

Μετά τινας ἡμέρας ἐπεσκέφθην ἐκ δευτέρου τὸν πύργον. Εἶδον ἐκεῖ τὴν φορὰν ταύτην τὴν φίλην μου Καρτβράϊτ, ἣν εὗρον ἀποκατασταθεῖσαν μετὰ τοῦ λόρδου Σαινζερμαὶν εἰς τὰ ἀρχαῖα τοῦ πύργου διαμερίσματα, μακρὰν τῆς κινήσεως καὶ τοῦ θορύβου. Ἡ κυρία Καρτβράϊτ μοὶ ἐφάνη εὐτυχὴς διὰ τὴν ὑπὸ τοῦ μαθητοῦ αὐτῆς παραχθεῖσαν ἐπ' ἐμοῦ ἐντύπωσιν. Ἔμαθον παρ' αὐτῆς ὅτι ἡ Λιλία ἦτο πτωχή τις συγγενὴς τῆς μαρκησίας, προσληφθεῖσα ἐν τῇ οἰκογενείᾳ ὅπως ἐκμάθῃ τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν μετὰ τῶν νέων αὐτῆς ἐξαδέλφων· ὅτι ἡ ἀνατροφὴ αὐτῆς ἦτο παρημελημένη καθ' ὁλοκληρίαν, τῆς διδασκάλου τῶν δεσποινίδων τούτων εὑρισκούσης ἑαυτὴν λίαν κομψῆς καὶ λίαν *μεγάλης κυρίας*, ὥστε νὰ καταδεχθῇ νὰ παράσχῃ τὴν ἐλαχίστην προσοχὴν εἰς μικρόν, τοσοῦτον ἀσήμαντον πρόσωπον· ὅτι τὸ παιδίον ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας προσηλώθη εἰς τὸν λόρδον Σαινζερμαίν, ὅστις, συγκινηθεὶς ἐκ τῆς ἀφοσιώσεως αὐτοῦ καὶ ἐνδιαφερόμενος διὰ τὴν θέσιν του, τὸ εἶχεν υἱοθετήσει οὕτως εἰπεῖν, διδάσκων αὐτό, καλλιεργῶν τὸ πνεῦμα αὐτοῦ καὶ τὴν καρδίαν καὶ προπαρασκευάζων αὐτὸ εἰς τὴν μετ' ἐγκαρτερήσεως καὶ ἀξιοπρεπείας ἀνοχὴν τῶν πολυαρίθμων δυσχερειῶν τῆς θέσεώς του *ὡς πτωχῆς συγγενοῦς*.

— Τὰ δύο ταῦτα δυστυχῆ πλάσματα, μοὶ εἶπε,—δυστυχῆ ὑπὸ τοσοῦτον ἐναργῶς ἀντιθέτους περιστάσεις, εἰ καὶ φερούσας τὸν αὐτὸν ταπεινωτικὸν χαρακτῆρα,—φαίνεται ὅτι συνεδέθησαν διὰ μυστικῆς συμπαθείας, καὶ οὕτως ἡ μικρὰ Λιλία κατέστη ἡ τρυφερωτέρα ἀδελφὴ τοῦ λόρδου Σαινζερμαίν· ἐκεῖνος δὲ τρέφει πρὸς αὐτὴν τὴν ἀφοσίωσιν καὶ τὴν μέριμναν πατρός... Ὡς βλέπετε, τὰ δώματα ἡμῶν εὑρίσκονται μεμακρυσμένα ἀπὸ τὰ τῆς οἰκογενείας, σπανίως δὲ

Digitized by Google

ἔρχονται νὰ μᾶς ταράξωσιν. Ἡ ζωὴ ἡμῶν εἶναι μονήρης σχεδόν· ἀλλ' ἡ γλυκεῖα αὕτη μικρὰ κόρη τὴν ἐμψυχοῖ καὶ τὴν φαιδρύνει. Πιστεύω ὅτι εἶναι εὐτυχής, διεκφεύγουσα τὴν ὑπερήφανον παιδαγωγόν της καὶ τὰς ἐξαδέλφας της, αἵτινες τὴν ἀγαπῶσι μετρίως, καὶ τούτου ἕνεκα δὲν μᾶς ἀφίνει ποτέ· ὀφείλω δὲ νὰ ὁμολογήσω, ὅτι δὲν ἀνησυχοῦσι ποσῶς διὰ τοῦτο. Κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην εἶναι μαζῆ καὶ οἱ δύο, ἐνησχολημένοι διὰ τὴν ἐγκατάστασιν τοῦ νέου κήπου των.

Ἡ κυρία Καρτδράϊτ ἦτο λίαν μεμετρημένη καὶ ἐχέμυθος. Πιστεύω ὅτι ποτὲ δὲν μοὶ ἀπεκάλυψέ τι τῶν συμβάντων ἐν τῇ οἰκογενείᾳ Βρανδῶνος· ἀλλὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην μοὶ ὑπέδειξεν, ὅτι ὁ μαρκήσιος, ἀκηδὴς καὶ ἀδιάφορος, εἶχεν ἀναθέσει καθ' ὁλοκληρίαν τὴν διεύθυνσιν τῶν ὑποθέσεών του εἰς τὴν γυναῖκά του, καὶ ὅτι ἐκείνη, δεσποτική, ἐγωϊστική, ἀσυμπαθής, ἐκυβέρνα, χωρὶς νὰ φροντίζῃ περὶ τοῦ δικαίου καὶ τοῦ ἀδίκου, χωρὶς νὰ προσέχῃ ποσῶς εἰς τὰ ἀμοιβαῖα τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας της δικαιώματα. Οὐδεμιᾶς ἐφείδετο δαπάνης χάριν τοῦ λόρδου Λουδοβίκου, οὗτινος αἱ φαντασίαι καὶ αἱ τέρψεις ἐπροτιμῶντο ὑπὲρ πᾶν ἄλλο πρᾶγμα. Ἦτο τὸ εἴδωλον τῆς μητρὸς αὐτοῦ, ἥτις τὸν ἐθεώρει προφανῶς ὡς τὸν μέλλοντα κληρονόμον τῆς κολοσσαίας περιουσίας τοῦ μαρκησίου Βρανδῶνος. Εἶχεν ἤδη τοὺς σταύλους αὐτοῦ καὶ τὸ κυνοτροφεῖον, καὶ μολονότι ἦτο ἀκόμη παιδίον ἐκέκτητο τὰς ἕξεις καὶ τὰς ὀρέξεις ἀσώτου.

Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὰς ἀδελφὰς αὐτοῦ, ἡ μαρκησία ἦτο εὐχαριστημένη διὰ τὴν κομψότητα αὐτῶν, λεαινῶν φιλοκάλων καὶ τελείων· κατὰ τὰ λοιπὰ ἠδιαφόρει. Ἴσως ἐκήδετο περὶ τῆς ὑγείας των· ἀλλ' αἱ ἠθικαὶ αὐτῶν ἰδιότητες ἦσαν δι' αὐτὴν νεκρὸν γράμμα. Ἐγκαταλελειμμέναι εἰς τὴν ἐπαγρύπνησιν παιδαγωγοῦ ἀγομένης ὑπὸ τοῦ συμφέροντος, κολακευούσης ἀκαταπαύστως τὴν ματαιότητα αὐτῶν καὶ τὴν ὑπερηφάνειαν, μὴ διεγειρούσης ἐν αὐταῖς ἢ τὴν κλίσιν μόνον πρὸς τὰ ἐγκόσμια, μὴ αἰσχυνομένης ἐπίσης νὰ διδάσκῃ αὐτὰς ὡς τὸν μόνον τῶν ἐν τῷ βίῳ προσπαθειῶν των σκοπὸν τὴν ἐπιτυχίαν πλουσίου συνοικεσίου, κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς μητρός των, αἱ μικραὶ κόραι περὶ οὐδενὸς ἄλλου συνδιελέγοντο ἢ περὶ τῶν ἐνδυμασιῶν αὐτῶν καὶ τῶν διασκεδάσεων.

Ἐν τοσούτῳ ἠρνοῦντο τὰ πάντα εἰς τὸν λόρδον Σαινζερμαὶν, ἢ μᾶλλον ἔπρεπε νὰ εἴπω, ὅτι εἶχον ἀρνηθῇ εἰς αὐτὸν τὰ πάντα, ἂν δὲν εἶχε τὴν δύναμιν ἐκείνην καὶ τὴν σταθερότητα, αἵτινες τόσον ὀλίγον ἐφαίνοντο συμβιβαζόμεναι μὲ τὴν μαλακότητα καὶ γλυκύτητα τῶν τρόπων του, νὰ ἐπιμένῃ ζητῶν καὶ ἐπιτυγχάνων, ὅ,τι ἐφρόνει ἀναγκαῖον διὰ τὴν εὐζωΐαν αὐτοῦ καὶ τὴν ἀνατροφήν. Καὶ ἐν τούτοις οὐδὲν ἐξέφρασέ ποτε παράπονον δι' ὅσα ἔβλεπε χορηγούμενα εἰς τοὺς ἄλλους, ἀποφεύγων μετὰ περισκέψεως ν' ἀναμιγνύηται εἰς πᾶν ὅ,τι προήρχετο ἐκ τῶν διαταγῶν καὶ τῶν θελήσεων τῆς μητρυιᾶς του.

— Χθὲς ἀκόμη ἔδωκεν ἓν τοιοῦτον παράδειγμα, μοὶ εἶπεν ἡ κυρία Καρτδράϊτ. Ἦσθε ἐκεῖ, ὅταν ἡ μικρὰ Λιλία ἐπεπλήχθη τοσοῦτον, διότι ἔκοψε ῥόδα; Ὁ λόρδος Σαινζερμαὶν δὲν ἐφάνη παρατηρήσας τὴν περιφρόνησιν· ἀλλ' εὐθὺς μετὰ ταῦτα μετέβη παρὰ τῇ μαρκησίᾳ καὶ ἐζήτησε παρ' αὐτῆς νὰ τῷ ἐπιτραπῇ νὰ διαρρυθμίσῃ εἰς κῆπον διασκεδάσεως ἓν τέταρτον στρέμματος τοῦ δάσους, τοῦ ὁποίου οὐδεμία ἐγίνετο χρῆσις. Ἡ μαρκησία, μολονότι δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ παρέχῃ εἰς αὐτὸν τὴν ἐλαχίστην χάριν, ὡσεὶ παραχώρησίς τις ἀπὸ μέρους της ἤθελεν εἶσθαι ἐγκατάλειψις τῶν δικαιωμάτων της, ὑπεχρεώθη ἐν τούτοις νὰ ὑποχωρήσῃ, ἀφοῦ τῇ εἶχε λαλήσει μετὰ τοσαύτης σεβασμὸν ἐμπνεούσης εὐσταθείας, κατὰ τὴν στιγμὴν δὲ ταύτην ἡ Λιλία καὶ αὐτὸς ἐπασχολοῦνται εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ κηπαρίου των.

Διευθύνθην πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο καὶ εὗρον τὸν νέον λόρδον ἐξηπλωμένον ὡς συνήθως ἐπὶ τοῦ ἀνακλίντρου, ἔχοντα ἐνώπιόν του μικρὰν τράπεζαν, κεκαλυμμένην ὑπὸ σχεδίων, τὰ ὁποῖα ἡρμήνευεν εἰς τὴν Λιλίαν.

Ἐργάται παρεσκεύαζον τὸ ἔδαφος, ἡ δὲ Λιλία ζωηρά, ὑπερεξημμένη, ἐβαττάριζεν, ἐλάμβανε μέτρα, μετέδιδε διαταγάς, ἤρχετο, ἀσθμαίνουσα καὶ εὐτυχής.

— Κύριε Οὐΐλσων, μοὶ εἶπεν αἴφνης ὁ νεανίας μετά τινας στιγμὰς συνδιαλέξεως περὶ τῆς ὑγείας του καὶ τῶν σχεδίων του, ἀρκετὰ ἐλαλήσαμεν περὶ ἐμοῦ. Ἂν ἔχετε καιρὸν νὰ θυσιάσητε ὑπὲρ ἐμοῦ, σᾶς παρακαλῶ νὰ συνδιαλεχθῶμεν περὶ σπουδαιοτέρων ὑποθέσεων. Ἡ μήτηρ μου σᾶς ἐνεχείρισε χρηματικόν τι ποσόν, τὸ ὁποῖον μοὶ ἀνήκει. Ποῖα εἶναι σήμερον τὰ εἰσοδήματα τοῦ κεφαλαίου τούτου;

— Δεκαπέντε χιλιάδες φράγκα. Δύνασθε, μιλόρδε, ν' ἀπαιτήσητε ἀμέσως ὅλον ἢ μέρος τοῦ ποσοῦ, κεφάλαιον καὶ εἰσοδήματα, ὅπως σᾶς φανῇ καλλίτερον.

— Θέλω σᾶς ἀπογυμνώσει ἀμέσως, κύριε Οὐΐλσων, ἐξηκολούθησε γελῶν. Ἔχω ἀνάγκην ὅλου τοῦ ποσοῦ διὰ τὸ τέκνον μου καὶ δι' ἐμὲ αὐτόν· μόλις δὲ θέλει εἶσθαι ἀρκετὸν κατὰ τὸ ἥμισυ. Προτίθεμαι ὡσαύτως νὰ παρακαλέσω τὸν πατέρα μου νὰ ἀναλάβῃ τὰ ἔξοδα τῆς ἀνατροφῆς μου, διότι προνοῶ διὰ τὴν τῶν ἄλλων.

Μοὶ εἶπε τότε ὅτι ἐπεθύμει νὰ ἔχῃ ἕνα παιδαγωγόν: ἕνα *gentleman*, ἀλλὰ πρὸ παντὸς ἕνα λόγιον.

— Ἐπιθυμῶ καὶ ἐγὼ ἐπίσης νὰ καταστῶ λόγιος, ἡ δὲ προσφιλὴς κυρία Καρτδράϊτ, μεθ' ὅλας τὰς προσπαθείας της, οὐδέποτε ἠδυνήθη νὰ

Digitized by Google

κατορθώση ὅπως μοὶ παράσχωσι τὰ πρὸς τοῦτο μέσα. Εἰς ἐμὲ λοιπὸν ἀπόκειται τώρα νὰ τὰ ἀπαιτήσω. Ἂν μοὶ τὰ ἀρνηθῇ ὁ πατήρ μου, καλῶς! θέλω πληρώσει ἐγώ, ἰδοὺ τὸ πᾶν. Ἀλλὰ πιστεύω ὅτι δὲν θέλει μοὶ τὰ ἀρνηθῇ.

— Ἀδύνατον, ἀνέκραξα.

— Ὤ! ἂν τοῦτο ἐξήρτητο ἀπ' αὐτοῦ, εἶμαι βέβαιος ὅτι θὰ τὸ ἔπραττεν. Ἀλλ' ἡ οἰκογένειά του κοστίζει εἰς αὐτὸν πολὺ ἀκριβά. Εἶναι ἀληθῶς λυπηρὸν ἄνθρωπος τῆς τάξεώς του νὰ ἔχῃ τόσον παράδοξα ἔξοδα καὶ τόσον πραγματικὴν πενίαν.

Ἰδοὺ σκέψις ἀξία τῆς μητρός του, ἐσκέφθην καθ' ἑαυτόν.

— Κύριε Οὐΐλσων, στηρίζομαι ἐφ' ὑμῶν ὅπως εὕρω ὅ,τι ἐπιθυμῶ. Ὅσον δ' ἀφορᾷ, προσέθηκε, τὴν προσφιλῆ ταύτην μικράν, ὀλίγων πραγμάτων ἔχει τὴν στιγμὴν ταύτην ἀνάγκην, ἡ δὲ ἀνατροφή μου θέλει τελειώσει πρὶν ἢ ἀρχίσῃ ἡ ἰδική της. Ἀλλὰ σᾶς ἐγγυῶμαι, ὅτι θέλει τύχει καὶ αὐτὴ τοιαύτης.

— Ἐπίστευον, ἀπεκρίθην, ὅτι ἠσχολοῦντο μὲ τὴν ἀνατροφὴν αὐτῆς συγχρόνως μὲ τὴν τῆς ἐξαδέλφης της.

— Ὄχι, ἡ Λιλία παρημελήθη ὅλως διόλου ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην.

Ἡ συνδιάλεξίς μας διεκόπη ἐνταῦθα.

Μετά τινας στιγμὰς ἠκούσαμεν θόρυβον ἐν τῷ μέσῳ τοῦ μικροῦ δάσους, δύο δὲ θαυμάσιοι κύνες εἰσέβαλον εἰς τὸ κηπάριον πρὸ μέγαν τρόμον τῆς Λιλίας, ἥτις ἤρξατο κραυγάζουσα καὶ τρέχουσα ἐν σπουδῇ ὅπως κρυβῇ πλησίον τοῦ φίλου της. Ὁ δὲ λόρδος Λουδοβῖκος τοὺς ἠκολούθει, κρατῶν μικρὸν πυροβόλον εἰς τὴν χεῖρα.

— Πῶς ἔχετε σήμερον, ἀδελφέ; . . . Ὁποῖον θαυμάσιον μέρος ἀνεκαλύψατε διὰ σᾶς καὶ τὴν γλυκεῖαν καὶ ἀξιολάτρευτον φίλην σας; Ἀλλὰ διατί νὰ κλαίῃ καὶ νὰ φοβῆται τοὺς σκύλους μου ἡ Λιλία; δὲν θὰ σὲ κακοποιήσωσι, μικρὰ τρελλή.

— Ἀληθῶς, Λουδοβῖκε, πρέπει νὰ τὴν συγχωρήσητε. Ὥρμησαν ἐπ' αὐτῆς τοσοῦτον ἀπροσδοκήτως! Δὲν θὰ ἦσαι ἄλλοτε φρονιμωτέρα, Λιλία;

— Δὲν ἀγαπῶ τὰ μεγάλα ταῦτα τρομερὰ ζῶα, εἶπεν ἡ Λιλία.

— Ἀληθῶς δὲν τὰ ἀγαπᾶτε! Εἴδετε ἄλλοτε, ἀξιολάτρευτος μικρὰ πανοῦργος, ζεῦγος τόσον ὡραίων ζώων; Παρατηρήσατέ τα λοιπόν, Σαινζερμαίν, σεῖς ὅστις ἔχετε ὀφθαλμοὺς καλλιτέχνου. Δὲν εἶναι θαυμάσιοι κύνες;

— Μάλιστα, λαμπροί. Πόσα τοὺς ἠγοράσατε;

— Ὤ! ὁ Πίτσων τοὺς ἠγόρασεν ἀπὸ τὸν φύλακα τοῦ λόρδου Κλαὶρ δύο χιλιάδας πεντακόσια φράγκα τὸ ζεῦγος. Ἀξίζουσι βεβαίως τέσσαρας χιλιάδας.

Κατένευσα τοὺς ὀφθαλμούς, ἀγνοῶν τίνα θέσιν νὰ λάβω. Ὁ δὲ λόρδος Σαινζερμαὶν ἀπεκρίθη γελῶν:

— Εἶσθε ἄξιον μειράκιον, Λουδοβῖκε. Ἀλλὰ φρονῶ ὅτι θὰ ἦσθε ἔτι μᾶλλον, ὅταν ἐπανεύρετε τὰς δύο σας χιλιάδας καὶ πεντακόσια φράγκα, ἂν κατὰ τύχην σᾶς ἔλθῃ ἡ ἰδέα νὰ ἐκποιήσητε τὴν ἀγοράν σας.

— Ἀληθῶς, ἀνέκραξεν ὁ λόρδος Λουδοβῖκος, ποία διαβολικὴ ἰδέα εἰσῆλθε λοιπὸν εἰς τὸ πνεῦμα τῆς μητρός μου; Δὲν ἐννοῶ τίποτε ἀπὸ αὐτά. Δὲν ἐφαντάσθη ἐκείνη ὅτι εἶμαι πολὺ νέος,— πολὺ νέος! ὁ Θεὸς νὰ τὴν εὐλογῇ!—ὥστε νὰ μ' ἐμπιστευθῶσιν ἐν ἀληθινὸν πυροβόλον! . . . Νὰ μὴ κηνυγήσω! προσέθηκε μεθ' ὑπερβαλλούσης ζωηρότητος, κάλλιον ν' ἀποθάνω, παρὰ νὰ ὑποκύψω εἰς τοιαύτην τυραννίαν! . . . Μάλιστα, προτιμῶ ν' ἀποθάνω παρὰ νὰ μὴ διασκεδάζω. . . προτιμῶ χιλιάκις ν' ἀποθάνω!

— Θεέ! πόσον εἶσθε ἀνόητος, λόρδε Λουδοβῖκε, εἶπεν ἡ Λιλία, πόσον εἶσθε λοιπὸν ἀνόητος! Πῶς! ν' ἀποθάνητε, διότι δὲν σᾶς ἀφίνουσι νὰ κηνυγήσητε! Ἔχετε τοὺς ἵππους σας, καὶ τοὺς σκύλους σας! . . . καὶ τοὺς φασιανούς σας, καὶ τοὺς ἰνδικοὺς χοίρους σας καὶ τὰ κουνέλλια σας. . . τὰ πάντα. . . τὰ πάντα!

— Δὲν καταλαμβάνετε τίποτε ἀπ' αὐτὰ τὰ πράγματα, ἀξιολάτρευτος, χαρίεσσα καὶ ἀξιόλογος μικρά μου. Ἐμπρός, ἐναγκαλίσθητέ με καὶ μὴ με μαλόνετε πλέον!

— Ὄχι. Ἔκαμα ὅρκον.

— Σεῖς! . . Ὅρκον!

— Δὲν θὰ ἐναγκαλισθῶ ποτὲ κανένα ἐδῶ. . . ἐκτὸς τῆς κυρίας Καρτβράϊτ.

— Τί ἀνοησία! Τὸ ἐκ ψαροῦ μαρμάρου τοῦτο ἄγαλμα;

— Δὲν εἶναι ἄγαλμα ἐκ ψαροῦ μαρμάρου, ἀνέκραξεν ἡ Λιλία ἀγανακτοῦσα, καὶ εἶσθε κακός. . . πολὺ κακὸς νὰ τὴν ὀνομάζητε τοιουτοτρόπως. Εἶναι ἀγαθωτάτη, σοφωτάτη καὶ μᾶς ἀγαπᾷ πολύ. . . Καὶ ἂν ἦναι ὠχρά, εἶναι ὡραιότερον τοῦτο ἀπὸ τὰς μεγάλας ἐρυθρᾶς παρειάς, ὡς τὰς ἰδικάς σας.

— Σιγά, σιγά, Λιλία μου, εἶπεν ὁ λόρδος Σαινζερμαίν, ὑπερασπίζεσθε τοὺς φίλους σας, ἀλλὰ μὴ κακομεταχειρίζεσθε τοὺς ἀντιπάλους σας.

— Ὢ! ἄς με κακομεταχειρίζεται ἡ χαρίεσσα μικρὰ τρελλή· ἐγὼ θὰ τὴν ἐναγκαλισθῶ.

— Ὄχι, ἀδελφέ μου, ὄχι σήμερον. Μὴ τὴν ἐναντιόνεσθε. Νὰ ὁμιλήσω εἰς τὴν μαρκησίαν διὰ τὸ πυροβόλον σας;

— Τοῦτο ἐπεθύμουν νὰ σᾶς ζητήσω, Σαινζερμαίν. Θὰ σᾶς εἶμαι ὑπερβολικὰ ὑποχρεωμένος. Δὲν εἶναι τερατῶδες καὶ ἀνόητον;

— Δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν ὅτι εἶναι γυνή.. καὶ μήτηρ σας,—μήτηρ τῆς ὁποίας ἡ ὑπερβολικὴ τρυφερότης ἠμπορεῖ ἐνίοτε νὰ ἔχῃ διὰ σᾶς δυσάρεστα.

Digitized by Google

— Ὦ! τότε ὀλιγωτέραν τρυφερότητα! ἀπεκρίθη ἀνευλαβῶς ὁ λόρδος Λουδοβῖκος. Ἐν τούτοις προσπαθήσατε νὰ τὴν καταπείσητε. Σᾶς ἀκούει ὅταν τῇ λαλῆτε καθὼς πρέπει.

— Φοβοῦμαι ὅτι δὲν εἶμαι ἱκανὸς νὰ τῇ λαλήσω *καθὼς πρέπει* εἰς αὐτὴν τὴν περίστασιν, εἶπεν ὁ λόρδος Σαινζερμαὶν γελῶν. . . τοὐλάχιστον κατὰ τὰς ἰδέας σας. Βεβαίως ὄχι. Εἶσθε υἱός της ὑπὲρ πᾶν ἄλλο, ἐκείνη δὲ ἔχει τὸ δικαίωμα. . .

— Μὴ λαλῆτε περὶ δικαιωμάτων. . . ποία ἀνοησία! Ἄς ἴδωμεν, θὰ λάβητε τὸ μέρος μου, ναὶ ἢ ὄχι;

— Θὰ προσπαθήσω, ἀλλ' ὄχι ὅπως ἠθέλετε ἐπιθυμήσει. . . δηλ. ἀποφασιστικῶς καὶ ἐπιτακτικῶς, ὅπως λέγετε.

— Καλῶς, καλῶς! κάμετε ὅπως νομίζετε διὰ νὰ ἔχω τὸ πυροβόλον μου. . . διὰ σᾶς δὲ, Λιλία, θέλω φονεύσει μίαν περιστεράν.

— Ὄχι, ἀπεκρίθη ἡ Λιλία. Δὲν ἐπιθυμῶ νὰ φονεύωσι περιστεράς.

— Διατί μικρὰ ἀνόητος; ἐπίστευον ὅτι ἠγαπᾶτε τὰ πτηνά.

— Δὲν τὰ ἀγαπῶ νεκρὰ, καὶ δὲν ἐπιθυμῶ νὰ τὰ φονεύητε.

— Ἀληθῶς; Λοιπὸν πρέπει νὰ σᾶς συνειθίσω, διότι δὲν ἠμπορῶ νὰ ζῶ χωρὶς νὰ κηνυγῶ. . καὶ πολὺ περισσότερον χωρὶς ν' ἀπολαμβάνω τὴν τρυφερότητα τῆς γλυκείας καὶ ὡραίας μου Λιλίας. Λοιπὸν, καλὴν νύκτα! Εἶσθε τόσον δυσάρεστος ὥστε προτιμώτερον ν' ἀπομακρυνθῶ.

Καὶ μᾶς ἐγκατέλιπε συρίζων τοὺς κύνας του.

Ἐσιωπήσαμεν ἐπί τινας στιγμάς. Ἐπὶ τέλους ὁ Σαινζερμαὶν εἶπε:

— Δὲν εἶναι ὡραῖον μειράκιον;

— Τί δυστυχία νὰ τὸν χαϊδεύωσι τόσον! ἐδοκίμασα ν' ἀποκριθῶ.

— Ἐς τὴν πίστιν μου δὲν ἐννοῶ τίποτε ἀπ' αὐτά. Ἐλπίζω ὅτι αἱ συνέπειαι δὲν θέλουσιν εἶσθαι δυσάρεστοι δι' αὐτὸν, καὶ εἶναι τόσον γλυκὺ νὰ λατρεύηταί τις ἀπὸ τὴν μητέρα του!

Ἐδυσκολευόμην νὰ συμμερισθῶ τὴν συμπάθειαν ταύτην, οὐδ' ἠδυνάμην νὰ ἐμποδίσω ἐμαυτὸν νὰ καταρασθῶ ἐν ἐμαυτῷ τὴν προσωποληψίαν ἐκείνην, ἥτις ἀποποιουμένη εἰς τὸν ἕνα τῶν υἱῶν τὰ μέσα τῆς ἐκτελέσεως τῶν εὐγενεστέρων σχεδίων του, ἐσπατάλα τὰ χρήματα πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν ἀνωφελεστέρων φαντασιῶν τοῦ ἑτέρου.

Παρῆλθε τὸ θέρος. Παρουσίασα εἰς τὸν λόρδον Σαινζερμαὶν ἕνα ἐκ τῶν φίλων μου, ἐξαίρετον καθηγητὴν, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ὁποίου ἐποιήσατο ἐκπληκτικὰς προόδους εἰς ὅλους τοὺς κλάδους τῶν ἐπιστημῶν, τοὺς ὁποίους δικαίως ἢ ἀδίκως θεωροῦμεν ὡς ἀπαραιτήτους διὰ τὴν ἀνατροφὴν τελείου εὐγενοῦς. Περὶ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐπίσης ἤρξατο ἐκτελῶν τὰ σχέδιά του διὰ τὴν βελτίωσιν τῆς ὑπάρξεως τῶν χωρικῶν τῶν κτημάτων του.

Ἡ μικρὰ Λιλία καθίστατο ὁσημέραι χαριεστέρα καὶ θελκτικωτέρα, ἡ δὲ εὐγένεια αὐτῆς, ἡ εὐθυμία αὐτῆς, αἱ φιλοτάραχοι αὐτῆς πονηρίαι, οἱ θωπευτικοὶ αὐτῆς τρόποι κατώρθουν εἰς τὸν πτωχὸν ἀσθενῆ τὴν λήθην τῶν πόνων του καὶ τῆς ἀπελπισίας τοῦ μέλλοντός του.

Ὁ λόρδος Λουδοβῖκος ἐστάλη εἰς Eton, ὅπου ἐκτήσατο ταχέως τὴν φήμην τοῦ ὡραιοτέρου καὶ νοημονεστέρου τῶν μαθητῶν τοῦ λυκείου. Αἱ ἀσωτίαι αὐτοῦ, αἱ παράφρονες αὐτοῦ δαπάναι τὸν κατέστησαν περίφημον, ἐν μέσῳ μάλιστα νεανιῶν, οὓς δὲν ὤφελε νὰ ἐκπλήξῃ τὸ εἶδος τοῦτο τῆς μανίας. Ἀλλὰ τὰ ἀναντίρρητα αὐτοῦ προτερήματα καὶ ἡ γενναία αὐτοῦ καρδία τὸν κατέστησαν ἀγαπητὸν παρὰ πᾶσι, μεθ' ὅλην τὴν διαγωγὴν αὐτοῦ, δικαιολογοῦντα μέχρι τινος σημείου τὴν ἀπίστευτον πρὸς αὐτὸν τῆς μητρὸς λατρείαν.

Ἕπεται συνέχεια. Κα MARSH.

Ο ΧΡΗΣΜΟΣ ΤΗΣ ΑΘΙΓΓΑΝΙΔΟΣ

[Χωρικὸν διήγημα].

Α'

Κατὰ τὰ βορειοανατολικὰ παράλια τῆς νήσου Εὐβοίας, ἐν γραφικῇ κοιλάδι, παρὰ τὰς ἐσχατιὰς βαθυσκίου δάσους πευκῶν καὶ πλατάνων ὑψοῦσι τὰς ἀχυρίνας αὐτῶν στέγας οἱ λευκάζοντες οἰκίσκοι τοῦ χωρίου Μ**. Ὑδροχαρεῖς ἄρουραι ἐν αἷς βλαστάνει ὁ ἀραβόσιτος καὶ σιτοφόροι ἀγροί, ἁπλοῦνται πράσινοι ἢ χρυσίζοντες μέχρι τῆς ψαμμώδους ἀκτῆς ἀντικρὺ τῆς ὁποίας διαφαίνουσι πέραν εἰς τὸν ὁμιχλώδη ὁρίζοντα οἱ ἀπορρῶγες βράχοι τῆς Σκοπέλου καὶ τῆς Ἁλονήσου. Πρὸς δυσμὰς κατάφυτοι γήλοφοι σχηματίζουσι χλοερὸν τεῖχος καὶ ὁ ἀπὸ τῶν κλιτύων αὐτῶν καταρρέων ἄσημος ποταμίσκος περιβάλλει τὸ χωρίδιον δι' ὑγρᾶς ζώνης.

Ἡ 15η Ἰουνίου 186 . . . ἦτο ἡμέρα ἑορτῆς διὰ τοὺς κατοίκους τοῦ Μ**. Ὑπὸ τοὺς διερρωγότας καὶ βρυοσκεπεῖς θόλους τοῦ ἀγροτικοῦ παρεκκλησίου ὁ σεβάσμιος ἐφημέριος εἶχεν εὐλογήσει τοὺς γάμους τῆς Ξανθῆς καὶ τοῦ Φώτου, τῆς Ξανθῆς, τῆς ὡραιοτέρας κόρης τοῦ χωρίου καὶ τοῦ Φώτου: τοῦ καλλιζώνου Φώτου, τοῦ ἐντίμου Φώτου. Ἡ γαμήλιος πομπὴ κατήρχετο ἀγαλλομένη καὶ τυρβάζουσα ἀπὸ τοῦ λοφίσκου τοῦ παρεκκλησίου πρὸς τὴν οἰκίαν τοῦ *γαμβροῦ*, ὅτε αἴφνης φωνὴ βραγχνὴ καὶ κλαυθμυρίζουσα εἵλκυσε τὴν προσοχὴν τοῦ εὐθύμου ὁμίλου.

— Ἐλεημοσύνη καὶ γιὰ μένα τὴ φτωχὴ γιὰ νὰ σᾶς εὐχηθῶ κ' ἐγὼ νὰ ζήσετε χίλια χρόνια . . .

Ἡ οὕτως ἀκαίρως ῥίπτουσα ὑπὸ τὰ ὄμματα τῆς ἀφρόντιδος εὐτυχίας τὴν θλιβερὰν εἰκόνα τῆς στερήσεως καὶ τοῦ ἄλγους, ἦτο ῥικνὴ καὶ ρακέν-

Digitized by Google

δυτος Ἀθιγγανὶς, ἀναπαύουσα τὰ κεκμηκότα αὐτῆς μέλη ἐπὶ κορμοῦ δένδρου πεπτωκότος ἐν τῷ μέσῳ τῶν κατατετρυμένων της κοσκίνων.

Πολλοὶ ἔρριψαν πρὸς τὴν ἐπαίτιδα χάλκινά τινα κερμάτια, καὶ ἡ γαμήλιος ἀκολουθία ἔμελλε νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν πορείαν αὐτῆς, ὅτε αἴφνης ἡ ὡραία Ξανθὴ, δεισιδαίμων ὡς γυνὴ καὶ μάλιστα ὡς γυνὴ ἀπαίδευτος, ἐξέφρασε ζωηρὰν ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ ἐρωτήσῃ τὴν Ἀθιγγανίδα τὴν *τύχην της*.

Ὁ Φῶτος ἀντέστη κατ' ἀρχὰς, ἀλλὰ βλέπων τὴν ἐπιμονὴν τῆς συζύγου του ἐνέδωκε τέλος, καὶ ἡ ῥοδοπάρειος νύμφη ἔστη ἐνώπιον τῆς στυγνῆς χρησμῳδοῦ καὶ τῇ ἔτεινε τὴν χεῖρα. Ἡ Ἀθιγγανὶς ἐξήτασε τὴν παλάμην τῆς νέας μετὰ προσοχῆς εὐσυνειδήτου καὶ μετά τινα δευτερόλεπτα τὰ ξηρὰ χείλη της ἐκινήθησαν ἵνα προφέρωσι τὰ ἑξῆς :

— Ὅλα εἶναι καλὰ, κόρη μου, πρόσεχε μοναχὰ, γιατὶ μιὰ σκοτεινὴ νύχτα 'ποῦ θὰ κλαίῃ λυπητερὰ ἡ κουκκουβάγια, θὰ σ' εὕρῃ μεγάλο κακό . . .

Κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον τῆς φιλοσοφικῆς ἀπιστίας καὶ αὐτοὶ ἀκόμη οἱ χωρικοὶ δὲν εἶναι πλέον ὡς ἄλλοτε δεισιδαίμονες. Καὶ ὅμως μετὰ τὴν σκαιὰν ταύτην πρόρρησιν τῆς ῥικνῆς ἐπαίτιδος ἀνεξήγητος φρικίασις διέτρεξε τὰ μέλη τῶν παρισταμένων. Ἡ Ξανθὴ ὠχρίασε καὶ ὁ Φῶτος προσεπάθησε μάτην νὰ μειδιάσῃ.

Ἀλλ' ὅτε τῆς ζωῆς ἡ πρωῒα ἁπλοῦται διαυγὴς καὶ ῥοδίζουσα, τῆς ὀδύνης τὰ διαβατικὰ νεφία πρὸς στιγμὴν μόνον δύνανται νὰ σκιάσωσι τὴν χρυσέμβαφον τῆς εὐτυχίας θολίαν.

Δι' αὐτὸ τῆς Ἀθιγγανίδος ἡ προφητεία ἐλησμονήθη ταχέως, δι' αὐτὸ κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην τῆς χαρᾶς, ὁ χορὸς, ὁ πότος, καὶ τὸ ᾆσμα ἐκήλησαν μέχρι βαθείας νυκτὸς τὸ εὔδαιμον ζεῦγος, ἵνα τὸ παραδώσωσι σχεδὸν μεθύον εἰς τὴν μυρίπνουν ἀγκάλην τοῦ ὑμένος.

Β'

— Σᾶς θέλω, μωρὲ παιδιὰ, ἀπόψε πρέπει νὰ τελειώσῃ τὸ πανηγύρι.

— Αἴ ! καπετὰν Ἀράπη, ὁ Κουλοχέρης ἔχει ἕνα χέρι, μὰ 'ποῦ ἀξίζει γιὰ δέκα.

— Καὶ μένα νὰ μὴ μὲ λὲν Ἀνοιχτομμάτη ἂν δὲν τοὺς πάρῃ τὸ 'μάτι μου μόλις ξεμυτήσουν ἀπὸ τὸ ῥέμμα.

— Τ' ἀδέλφια του, ὑπέλαβεν ὁ Ἀράπης, γυρίζουν πάντα ὕστερα ἀπὸ αὐτὸν ἀπὸ τὸ χωράφι· ἂν τὸν πετύχουμε μόνον μὲ τὴ γυναῖκά του τὸ πρᾶγμα θὰ τελειώσῃ εὔκολα.

— Μὰ τὴν ἀγαπᾷς, καπετὰν Ἀράπη, ἀκόμα τόσο πολὺ αὐτὴ τὴ γαλανομμάτα ; ἠρώτησεν ὁ Κουλοχέρης.

— Ἄχ ! ἔρωτα τὸν λένε αὐτὸν, ἀπήντησεν ὡς ἄνθρωπος εἰδήμων ὁ Ἀνοιχτομμάτης θωπεύων τὸ λιπότριχον αὐτοῦ γένειον.

Ὁ Ἀράπης ἔστη ἐπί τινα δευτερόλεπτα σιωπηλὸς καὶ ὡς σκεπτόμενος, εἶτα δὲ εἶπε χαμηλῇ τῇ φωνῇ :

— Λοιπὸν, παιδιὰ, τὰ εἴπαμε, θὰ κρυφθοῦμε κοντὰ στὴ ῥεμματιὰ, ἐκεῖ κάτω στὰ πλατάνια, ἅμα ζυγώσῃ θὰ τοῦ ῥιχτοῦμε, θὰ τὸν τελειώσωμε καὶ ὕστερα, ξέρετε, θὰ ἁρπάξωμε τὴν Ξανθὴν, ἄχ ! Ξανθή μου, καὶ . . . ὅπως σᾶς ἔχω 'πεῖ . . .

— Λαμπρὰ καπετάνιο, ἀπήντησεν ὁ Κουλοχέρης.

— Περίφημα, προσέθηκεν ὁ Ἀνοιχτομμάτης.

Οὕτω συνωμίλουν περὶ δείλην ὀψίαν δροσερᾶς φθινοπωρινῆς ἡμέρας, ὁ Ἀράπης, ὁ Κουλοχέρης, καὶ ὁ Ἀνοιχτομμάτης, οἱ ἐξωλέστατοι τοῦ χωρίου Μ** περί τινα πενιχρὰν τράπεζαν τοῦ «*Πονηρευμένου Λαγοῦ*», ῥυπαροῦ καφενείου ἀνήκοντος εἰς τὸν μονόποδα Μαστρο-Ἀντώνην, πρώην δασοφύλακα.

Ὁ Ἀράπης ἢ Καπετὰν-Ἀράπης, ὡς ἐκάλουν αὐτὸν οἱ ἐν κακουργίᾳ συνάδελφοί του, ἦτο ἀνὴρ τριάκοντα πέντε ἐτῶν περίπου, ὑψηλὸς καὶ ῥωμαλέος, ἀλλ' εἰδεχθὴς τὴν μορφήν. Ἦτο μελαψὸς καὶ ἔφερε μακροὺς μαύρους μύστακας καὶ κόμην οὔλην, οἱ δὲ ἄγριοι καὶ αἱμοχαρεῖς ὀφθαλμοί του ἐμαρτύρουν ὁποία κακοῦργος ψυχὴ ἐκρύπτετο εἰς τὰ λάσια στήθη του. Ἡ ἀρχὴ ἠκολούθει πάντοτε τὰ διαβήματά του διὰ βλέμματος ἀνησύχου καὶ οἱ εὐϋπόληπτοι κάτοικοι τοῦ χωρίου Μ** τὸν ἀπέφευγον διότι διῆγε βίον ἐξώλη, ἄεργον καὶ πλάνητα. Ὁ εἰδεχθὴς καὶ κακοῦργος Ἀράπης εἶχεν ἐρασθῇ ἐμμανῶς τῆς ὡραίας καὶ ἁγνῆς Ξανθῆς. Ἐζήτησεν ἐπανειλημμένως τὴν χεῖρά της, ἀλλὰ καὶ ὁ πατὴρ τῆς κόρης καὶ αὐτὴ ἡ ἰδία ἀπέρριψαν μετὰ περιφρονήσεως τὴν αἴτησίν του. Ὅτε εἶδεν ὁ ἀτυχὴς ἐρωτόληπτος τὴν Ξανθὴν σύζυγον ἄλλου, καὶ μάλιστα τοῦ Φώτου, ὃν ἐμίσει διότι οὗτος τὸν μετεχειρίζετο πάντοτε μὲ τρόπον λίαν περιφρονητικὸν, τὸ ἐν τῇ καρδίᾳ του κοχλάζον πάθος ἐγένετο κρᾶμά τι ἔρωτος καὶ μίσους τοσοῦτον παράφορον, ὥστε τὰ πάντα ἠδύνατο νὰ ἐπιχειρήσῃ ἵν' ἀπαλλαγῇ τοῦ ἀντεραστοῦ αὐτοῦ καὶ ἀπολαύσῃ ἐκείνης πρὸς ἣν ἀκράτητος τὸν ἔσυρεν ἐπιθυμία. Πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ διπλοῦ τούτου ἐγκλήματος ἔσπευσε νὰ συνεννοηθῇ μετὰ τῶν ἀξίων αὐτοῦ συνεταίρων, τοῦ Κουλοχέρη καὶ τοῦ Ἀνοιχτομμάτη.

— Συντρόφοι, ὁ ἥλιος πάει νὰ βασιλέψῃ καὶ νομίζω πῶς εἶναι καιρὸς νὰ τραβοῦμε, εἶπεν ὁ Ἀράπης ἀφίνων τὸ κάθισμά του.

— Βέβαια καπετάνιε, ἀπήντησαν σχεδὸν ταὐτοχρόνως, ἐγειρόμενοι ὁ Κουλοχέρης καὶ ὁ Ἀνοιχτομμάτης.

Ὁ Ἀράπης ἔρριψεν ἐπὶ τῆς τραπέζης ὀβολούς τινας καὶ εἶπεν ἀποτεινόμενος πρὸς τὸν καφεπώλην·

Digitized by Google

— Βρὲ κούτσαβλε νά, πάρε τοὺς παράδες σου καὶ κύτταξε νὰ ἦσαι φρόνιμος γιατὶ σοῦ κόβω τ' αὐτιά...

Ὁ Μαστρο-Ἀντώνης προσῆλθεν ὑποσκάζων καὶ ἐθυλάκισε τὰ χρήματα χωρὶς ν' ἀπαντήσῃ.

Μετὰ ταῦτα οἱ τρεῖς δολοφόνοι ἔλαβον τὴν πρὸς τὸ δάσος ἄγουσαν καὶ ἐγένοντο ταχέως ἄφαντοι ἐντὸς τῶν πυκνῶν φυλλωμάτων.

. . . .

Τὰ τελευταῖα ἐξησθενημένα χρώματα τοῦ ἑσπερινοῦ λυκόφωτος εἶχον σβεσθῆ ἐντελῶς εἰς τὸν ἀτμώδη ὁρίζοντα. Ἄνεμος ψυχρὸς ἔσειε τοὺς κλάδους τῶν δένδρων, ὑγροὺς ἀκόμη ἀπὸ τῆς πρωϊνῆς βροχῆς, καὶ εἰς τὸν σκοτεινὸν οὐρανὸν ἀνέτελλεν ἡ σελήνη ὠχρὰ καὶ φθίνουσα μεταξὺ μαύρων συννέφων.

Κατ' αὐτὴν τὴν ὥραν ὁ Φῶτος καὶ ἡ Ξανθὴ ἐπέστρεφον διά τινος στενῆς ἀτραποῦ ἐκ τοῦ ἀγροῦ αὐτῶν, ἐν ᾧ εἶχον ἐργασθῆ ἀπὸ πρωΐας μετὰ τῶν νεωτέρων ἀδελφῶν τοῦ Φώτου: τοῦ Λάμπρου καὶ τοῦ Θανάση. Οἱ δύω σύζυγοι ἐβάδιζον ἐγγύτατα ἀλλήλων. Ὁ Φῶτος ἔφερεν ἐπ' ὤμου βαρεῖαν ἀξίνην καὶ ἡ Ξανθὴ ἐκράτει ποικιλόχρουν μικρὸν σάκκον πλήρη ὀπωρῶν. Ἐνῷ ἔμελλον νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν ξηρὰν κοίτην τοῦ χειμάρρου τοῦ διχάζοντος τὸ δάσος τῶν πλατάνων, ἡ Ξανθὴ ἔστη αἴφνης καὶ ἤρχισε νὰ τρέμῃ.

— Τί ἔπαθες γυναῖκα ; Ἠρώτησεν ὁ Φῶτος μετ' ἀπορίας.

— Τίποτε, ἀλλὰ . . . δὲν ἀκοῦς . . . Ἄ ! . . πῶς κλαίει . . . ἡ κουκκουβάγια . . .

— Κατάλαβα, θυμήθηκες πάλε τὰ ἀνόητα λόγια ἐκείνης τῆς παληογύφτισσας . . . Ἀπήντησεν ὁ Φῶτος γελῶν.

— Ναί, Φῶτο, καὶ νὰ σοῦ πῶ, ἀληθινά, φοβοῦμαι . . .

— Ντροπή . . .

— Ὤ ! φοβοῦμαι, Φῶτο, φοβοῦμαι· ἂς περιμένωμεν ἐδῶ τ' ἀδέλφια σου νὰ ἔλθουν . . .

— Τί γυναῖκα, θέλεις νὰ γελάσουν μαζύ μου ὁ Λάμπρος καὶ ὁ Θανάσης; θέλεις νὰ εἰποῦν ὅτι φοβοῦμαι τῆς κουκκουβάγιες ; ὑπέλαβεν ὁ Φῶτος ὀλίγον ἀποτόμως καὶ μετὰ προφανοῦς δυσαρεσκείας.

— Καλά, Φῶτο, μὴ θυμόνῃς, ἀπήντησεν ἡ Ξανθὴ διὰ φωνῆς ἐκλειπούσης, ἀφ' οὗ τὸ θέλεις πᾶμε μόνοι μας, ἀλλὰ . . . θὰ μᾶς εὕρῃ κακό. . .

— Ὅταν εἶσαι μαζύ μου, γυναῖκα, δὲν πρέπει νὰ φοβῆσαι τίποτε.

Ἡ Ξανθὴ δὲν ἀπήντησε καὶ ἠκολούθησε κατηφὴς τὸν σύζυγόν της. Εἰσῆλθον εἰς τὴν ξηρὰν κοίτην τοῦ χειμάρρου. Τὸ ἀπαίσιον ᾆσμα τῆς γλαυκὸς ἀντήχει μακρὰν ἐντὸς τῶν ὑπερμεγέθων κλάδων, οἵτινες ἐν τῷ στυγνῷ σκιόφωτι ἐλάμβανον σχήματα φανταστικά. Οἱ χάλικες ἔτριζον ὑπὸ τοὺς πόδας τῶν σιωπηλῶν ὁδοιπόρων. Σχεδὸν λειπόθυμος ἐκ τοῦ τρόμου ἡ Ξανθὴ ἐσείετο ὡς ξηρὸς κάλαμος καὶ προσεκολλᾶτο εἰς τὸν στιβαρὸν τοῦ συζύγου της βραχίονα εἰς τὸν ἐλάχιστον θόρυβον, ὃν προεκάλει ξηρὸς κλαδίσκος πίπτων ἐντὸς λάκκου ὕδατος ἢ ἑρπετὸν συρόμενον μεταξὺ κιτρίνων θάμνων. Εἶχον διέλθει τὸ πλάτος τοῦ ξηροῦ ποταμοῦ καὶ ἦσαν ἕτοιμοι ν' ἀναρριχηθῶσιν εἰς τὴν ἀντίπεραν ὄχθην, ὅτε αἴφνης ἐπήδησαν μὲ ὕφος ἀπειλητικὸν ἐκ τῆς ἐγγυτάτης σκοτεινῆς δενδράδος τρεῖς ρωμαλέοι ἄνδρες. Ὁ ὑψηλότερος αὐτῶν ἐπετέθη ἐν ἀκαρεῖ κατὰ τοῦ Φώτου ἐκ νώτων καὶ ἐβύθισε μέχρι λαβῆς εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ τὴν ἀμφίκοπον μάχαιραν ἣν ἐκράτει ἐν τῇ χειρί. Ὁ Φῶτος ἐστράφη καὶ τὸ σβεννύμενον βλέμμα του ἐζήτησε νὰ διακρίνῃ ἐν τῷ σκότει τοὺς χαρακτῆρας τοῦ δολοφόνου.

— Ἐγώ εἶμαι, ἐγώ, ὁ Ἀράπης ἀνέκραξε γελῶν σαρκαστικῶς ὁ φονεύς.

— Ἄτιμε, ἐψιθύρισε δι' ἀσθενοῦς φωνῆς ὁ Φῶτος καὶ ἔπεσεν ἐκτάδην ἄπνους καὶ αἱματόφυρτος παρὰ τοὺς πόδας τῆς Ξανθῆς, ἥτις ἵστατο ἀκίνητος ὡς ἁλὸς στήλη. Τὸ μέγεθος τοῦ τρόμου καὶ τοῦ ἄλγους τὴν εἶχεν ἀποναρκώσει.

— Λευκή μου περιστέρα, εἶπεν ὁ Ἀράπης πλησιάζων τὴν Ξανθὴν μετὰ φιλαρεσκείας, ὅτε εἶδεν ἑαυτὸν ὁριστικῶς ἀπηλλαγμένον τοῦ ἀντιπάλου του, εἶμαι σκλάβος σου. . .

Τότε ἡ Ξανθὴ συνῆλθε καὶ ἤρχισε νὰ ζητῇ βοήθειαν διὰ φωνῶν ἀγρίων καὶ διακεκομμένων.

— Μὴ χαλᾷς ἄδικα τὸ λαιμό σου, τρυγόνα μου, προσέθηκεν ὁ ἀπηνὴς Ἀράπης, ὁ Φῶτός σου ταξειδεύει γιὰ τὸν ἄλλο κόσμο καὶ μέσα στὸ δάσος δὲν βρίσκεται ψυχὴ ζωντανὴ ἐκτὸς ἀπὸ μᾶς.

Ἀλλ' ἡ Ξανθὴ ἐξηκολούθει ὀδυρομένη καὶ ζητοῦσα βοήθειαν.

— Ἄ ! Τὸ παρακάνεις, πουλί μου, ὑπέλαβεν ὁ δολοφόνος, εἶτα δὲ ἀποτεινόμενος πρὸς τοὺς συντρόφους αὐτοῦ εἶπε : Κουλοχέρη, Ἀνοιχτομμάτη, ἐμπρός, δέστε της τὰ χέρια ἀπὸ πίσω, ἀλλὰ ἐλαφρά, μὲ προσοχή, καὶ σφαλίστε της καὶ τὸ κόκκινο στομάκι της μ' αὐτὸ τὸ μαλακὸ μανδῆλι γιὰ νὰ μὴ φωνάζῃ τόσο δυνατὰ καὶ πάθῃ τίποτε . . .

Οἱ δύω κακοῦργοι ἐξετέλεσαν ἐν ῥοπῇ ὀφθαλμοῦ τὰς διαταγὰς τοῦ ἀρχηγοῦ των.

— Τώρα, παιδιά, ἐγὼ θὰ φορτωθῶ αὐτὴ τὴ γαλανομμάτα· νὰ μὴν τὴν ἐγγίξῃ κανεὶς γιατὶ εἶναι γυναῖκά μου. . . εἶπεν ὁ Ἀράπης ἐπιτακτικῶς.

Ἔλαβεν εἰς τοὺς νευρώδεις αὐτοῦ βραχίονας τὴν δυστυχῆ Ξανθήν, ἥτις δεδεμένη τὰς χεῖρας καὶ φιμωμένη οὐδ' ἐπεχείρησε κἂν ν' ἀντιστῇ, καὶ εἶπε :

— Παιδιά, εἶναι καιρὸς νὰ τὸ στρίβωμε· ὁ-

Digitized by Google

που εἶναι θὰ φθάσουν τ' ἀδέλφια τοῦ Φώτου ἀπὸ τὸ χωράφι καὶ θὰ ἔχωμε σκοτοῦρες. 'Απ' ἐδῶ εἶναι ὁ δρόμος μας· σὲ μιὰ ὥρα θὰ ἤμαστε 'ς τὴν ἀκρογιαλιά, ἐκεῖ θ' αὐροῦμε τὸν Καπετὰν Πέτρο μὲ τὴ βάρκα του, θὰ μποῦμε μέσα, καὶ ὅταν βγοῦμε 'στὰ ἀνοιχτά, τότε . . . ὅπου μᾶς εὕρουν ἂς μᾶς πιάσουν. . . .

Ταῦτα εἰπὼν ἐτοποθέτησεν ἀσφαλῶς ἐν τῇ ἀγκάλῃ του τὴν Ξανθὴν καὶ ἔλαβε τὸν ὑποδειχθέντα δρόμον. Οἱ σύντροφοί του τὸν ἠκολούθησαν καὶ μετ' ὀλίγον ἐντὸς τῆς ξηρᾶς κοίτης τοῦ ποταμοῦ δὲν ὑπῆρχεν εἰμὴ τὸ πτῶμα τοῦ Φώτου ἐντὸς λίμνης αἵματος.

Καθ' ὃν χρόνον τοιαῦτα διεδραματίζοντο ἐν τῇ κοίτῃ τοῦ ξηροῦ χειμάρρου ἐν ἀποστάσει ὀλίγων δεκάδων βημάτων εἰς καμπήν τινα τῆς στενῆς ἀτραποῦ, ἐφ' ἧς συνηντήσαμεν πρὸ μικροῦ τὸν ἀτυχῆ Φῶτον μετὰ τῆς συζύγου του, ἐβάδιζον παραπλεύρως ἐπανερχόμενοι ἐκ τοῦ ἀγροῦ οἱ νεώτεροι αὐτοῦ ἀδελφοί, ὁ Λάμπρος καὶ ὁ Θανάσης.

— Σὰν νὰ ἀκούω φωναῖς, λέγει αἴφνης μετ' ἀνησυχίας ὁ Λάμπρος πρὸς τὸν Θανάσην.

— Κ' ἐγὼ τὸ ἴδιο. . .

— Μὴν ἔπαθαν τίποτε ὁ Φῶτος καὶ ἡ Ξανθή..

— Τί θέλεις νὰ πάθουν. . .

— Νὰ σοῦ εἰπῶ· σήμερα εἶδα αὐτὸν τὸν ἄτιμο τὸν 'Αράπη καὶ κρυφομιλοῦσε μὲ τὸν Κουλοχέρη καὶ μὲ τὸν 'Ανοιχτομμάτη. . . καὶ αὐτὸ μοῦ δίνει ὑποψίας.

— Ἂς τρέξωμε νὰ ἰδοῦμε τί τρέχει. . .

— Ἂς τρέξωμε. . .

Καὶ οἱ δύω νέοι ἤρχισαν νὰ τρέχουν δι' ὅλης τῆς ταχύτητος τῶν ποδῶν των κατὰ μῆκος τῆς ἀτραποῦ. Ἔφθασαν εἰς τὴν κοίτην τοῦ χειμάρρου καὶ κατῆλθον εἰς αὐτήν. 'Εκεῖ παρὰ τὸν κορμὸν γηραιᾶς πλατάνου διέκρινον ὄγκον τινὰ μέλανα· ἐπλησίασαν ἀνησύχως καὶ τῇ βοηθείᾳ τῶν ἀμυδρῶν ἀκτίνων, ἃς ἡ φθίνουσα σελήνη ἠκέντιζε διὰ τῶν λιποφύλλων κλάδων ἀνεγνώρισαν τὸ πτῶμα τοῦ ἀτυχοῦς αὐτῶν ἀδελφοῦ. Ὁ νεαρὸς Θανάσης ἐγονάτισε καὶ ἤρχισε νὰ ὀλολύζῃ. 'Αλλ' ὁ Λάμπρος τὸν διέταξε νὰ ἐγερθῇ καὶ εἶπε διὰ φωνῆς σταθερᾶς :

— 'Αδελφέ, τώρα δὲν εἶναι καιρὸς διὰ κλάμματα. Πρέπει νὰ ἐκδικηθοῦμε τοὺς φονιάδες καὶ νὰ σώσουμε ἀπὸ τὰ χέρια τους τὴν νύφη μας, τὴν ὁποίαν βέβαια θὰ ἐπῆραν μαζύ τους.

Ὁ Θανάσης ἠγέρθη καὶ ἠκολούθησε τὸν ἀδελφόν του. 'Εζήτησαν ἐπὶ τῆς ὑγρᾶς γῆς τῆς ἀντίπεραν ὄχθης ψηλαφῶντες τὰ ἴχνη τῶν ποδῶν τῶν δολοφόνων, καὶ ἐξήτασαν ἐπιμελῶς τοὺς παραμερισθέντας κλάδους τῶν δένδρων. Εἶτα ὁ Λάμπρος εἶπε :

— Ἂς μὴ χάνωμεν καιρόν· εἶμαι βέβαιος ὅτι ἐπῆραν αὐτὸν τὸν δρόμον. . .

Πάραυτα δὲ οἱ δύω ἀδελφοὶ ἤρχισαν νὰ τρέχουν πάλιν ὡς δορκάδες ἢ ὡς ἄνεμος χειμῶνος.

Ὁ Λάμπρος δὲν εἶχεν ἀπατηθῇ λέγων: *Εἶμαι βέβαιος ὅτι ἐπῆραν αὐτὸν τὸν δρόμον.* Μετὰ δέκα περίπου λεπτὰ ἔφθασαν ἔξω τοῦ δάσους ἐντὸς μικρᾶς κοιλάδος, εἰς τὸ βάθος τῆς ὁποίας ἡπλοῦτο πράσινον καὶ μιασματικὸν τέλμα. 'Εκεῖ παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ τέλματος διέκριναν ἐν τῷ σκότει τρεῖς μαύρας σκιάς, ὧν ἡ μεσαία ἐφαίνετο φέρουσα φορτίον τι.

— Αὐτοὶ εἶναι, ἐψιθύρισεν ὁ Λάμπρος σφίγγων τὴν χεῖρα τοῦ Θανάση, ὅστις ἐζήτησεν ἐν τῷ *σελαχίῳ* του τὸ πιστόλιόν του.

Αἱ μέλανες σκιαὶ ἦσαν πράγματι, ὁ Κουλοχέρης, ὁ 'Αράπης καὶ ὁ 'Ανοιχτομμάτης. 'Ακούσαντες βήματα ὄπισθέν των οἱ τρεῖς δολοφόνοι ἐστράφησαν, καὶ ἐν τῇ περιστροφῇ ταύτῃ ὁ μὲν 'Αράπης φέρων τὴν Ξανθὴν ἔμεινεν ὀλίγα βήματα ὀπίσω, ὁ δὲ Κουλοχέρης καὶ ὁ 'Ανοιχτομμάτης ἐπροχώρησαν πρὸς τοὺς δύω νέους. Ὁ Λάμπρος εὑρέθη ἀντικρὺ τοῦ Κουλοχέρη καὶ ὁ Θανάσης ἀντικρὺ τοῦ 'Ανοιχτομμάτη.

— Σφάξετέ τους παιδιά, εἶναι τ' ἀδέλφια τοῦ Φώτου, ἀνέκραξεν ὁ 'Αράπης διὰ φωνῆς ὑποτρεμούσης.

Δύω πυροβολισμοὶ ἀντήχησαν ἐν τῇ σιωπῇ τῆς νυκτὸς καὶ δύω σφαῖραι ἐσύριξαν κατ' ἀντιθέτους διευθύνσεις. Ὁ Κουλοχέρης ἐπυροβόλησε κατὰ τοῦ Λάμπρου καὶ ὁ Θανάσης κατὰ τοῦ 'Ανοιχτομμάτη. Ἡ σφαῖρα τοῦ Κουλοχέρη διῆλθε πλησίον τοῦ δεξιοῦ ὠτὸς τοῦ Λάμπρου καὶ ἐχάθη εἰς τὸ κενόν· ἀλλ' ἡ σφαῖρα τοῦ Θανάση ἐβυθίσθη εἰς τὸν ἀριστερὸν ὦμον τοῦ 'Ανοιχτομμάτη, ὅστις ἐτράπη εἰς φυγήν. Ὁ Θανάσης μεθυσθεὶς ὑπὸ τῆς πάλης τὸν κατεδίωξε σείων τὸν *λάζον* του, καὶ μετ' ὀλίγον ἐγένοντο ἄφαντοι καὶ οἱ δύω ὄπισθεν τῶν θάμνων καὶ τῶν κορμῶν τῶν πευκῶν. Βλέπων ὁ Κουλοχέρης ὅτι ἡ σφαῖρά του ἀπέτυχε τοῦ σκοποῦ τῆς ἐπετέθη κατὰ τοῦ Λάμπρου διὰ τῆς μαχαίρας του· ἀλλ' ὁ Λάμπρος δι' ἐπιδεξίων ἑλιγμῶν ἀπέφυγε τὰ κτυπήματά του καὶ αἴφνης πίπτων ἐπὶ τῶν γονάτων ἐβύθισε τὸ ἐγχειρίδιόν του εἰς τὰ στήθη τοῦ ἀντιπάλου του. Ὁ Κουλοχέρης ἐκλονήθη καὶ ἔπεσε νεκρὸς ἐντὸς λόχμης ἀκαληφῶν καὶ βάτων.

Τότε εὑρέθησαν μόνοι καὶ ἀντιμέτωποι ὁ 'Αράπης καὶ ὁ Λάμπρος. Καὶ οἱ δύω ἐσκέπτοντο ὅτι πρέπει ν' ἀπαλλαγῶσιν ὁ εἷς τοῦ ἄλλου ὅσον τὸ δυνατὸν ταχύτερον, διότι ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν τὸ ἄγνωστον ἀποτέλεσμα τῆς μεταξὺ τῶν 'Ανοιχτομμάτη καὶ Θανάση πάλης ἠδύνατο νὰ θέσῃ τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλον ἀντικρὺ δύω ἐχθρῶν. Ὁ αἱμοχαρὴς 'Αράπης ἀφῆκε κατὰ γῆς τὴν Ξανθήν, ἣν μέχρι τοῦδε ἐβάσταζεν εἰς τὰς ἀγκάλας του, ἔσυρεν ἐκ τῆς ζώνης του πιστόλιον καὶ ἐπυροβόλησεν. Εἶχε σκοπεύσει εἰς τὸ μέτωπον καὶ ἦτο δεξιὸς σκοπευτής. Εὐ-

Digitized by Google

τυχῶς ἡ κεφαλὴ τοῦ Λάμπρου ἐστράφη ὁρμεμφύτως καὶ ἡ φονικὴ σφαῖρα διῆλθε παρὰ τὸν ἀριστερὸν αὐτοῦ κρόταφον καψαλίσασα μόνον τὴν πυκνὴν αὐτοῦ κόμην. Τότε ὥρμησαν ὁ εἷς κατὰ τοῦ ἄλλου μὲ ἀνέκφραστον λύσσαν πάλλοντες τὰς μαχαίρας των. Ἡ πάλη ὑπῆρξε βραχυχρόνιος, ἀλλὰ φοβερά. Δι' ἐπιδεξίου περιστροφῆς διηύθυνεν ὁ Ἀράπης τὸ ἐγχειρίδιόν του κατὰ τοῦ στήθους τοῦ Λάμπρου πρὸς τὸ μέρος τῆς καρδίας, ἀλλ' ὁ Λάμπρος ἐθωράκισε τὸ στῆθος του διὰ τοῦ ἀριστεροῦ του βραχίονος καὶ τὸ ἐγχειρίδιον τοῦ ἀντιπάλου του ἀντὶ νὰ βυθισθῇ εἰς τὴν καρδίαν του ἔσχισε μόνον ἀκινδύνως τὸ κρέας τῶν μυόνων αὐτοῦ. Ταὐτοχρόνως δὲ ἡ ὀξεῖά του μάχαιρα ἀπέκοψε δι' ἑνὸς κτυπήματος τὸν λάρυγγα τοῦ δολοφόνου. Ὁ Ἀράπης ἠσθάνθη τὰ γόνατά του καμπτόμενα, ἐτάνυσε τὰς χεῖρας, καὶ ἔπεσεν ὕπτιος ἐντὸς τοῦ ὄπισθεν αὐτοῦ ἁπλουμένου τέλματος, ἔνθα ἐξέχυσε τὴν βορβορώδη αὐτοῦ ψυχὴν ἐντὸς τῶν βορβορωδῶν ὑδάτων.

Ὁ Λάμπρος ἡτοιμάζετο νὰ δράμῃ εἰς βοήθειαν τοῦ Θανάση, ὅτε ἤκουσεν αὐτὸν κράζοντα :

— Λάμπρε, Λάμπρε. . .

— Ἐδῶ, ἀδελφέ μου. . .

— Εἶσαι ζωντανός ;

— Ζωντανός, ὁ Θεὸς μὲ ἐβοήθησε. . .

— Κ' ἐγὼ τὸν τελείωσα τὸ φονιᾶ, κάτω ἐκεῖ στὰ πεῦκα. . .

Ὁ Λάμπρος ἔδεσε τὴν ἐλαφρὰν αὐτοῦ πληγήν, ἐπλησίασε τὴν κατακειμένην Ξανθὴν, τὴν ἔλαβεν εἰς τὰς ἀγκάλας του καὶ εἶπεν ἐξετάζων τοὺς παλμοὺς τῆς καρδίας της :

— Δὲν ἔχει τίποτε, μόνον λιγοθυμισμένη εἶναι. Τώρα, Θανάση πρέπει νὰ περάσωμε πάλι ἀπὸ τὴ ρεμματιά, νὰ φορτωθῇς τὸν δυστυχισμένο μας τὸ Φῶτο, καὶ νὰ πᾶμε γλήγορα 'στὸ σπῆτι νὰ κυττάξωμε τὴν Ξανθή· δὲν πρέπει νὰ μείνῃ πολὺ ὥρα λιγοθυμισμένη· ἐδῶ δὲ βρίσκεται οὔτε μία σταλαγματιὰ καθαρὸ νερό.

— Ἄχ ! ἀδελφέ μου, ἀνέκραξεν ὁ Θανάσης ὀλολύζων, τώρα εὐλογῶ τὸ Θεὸ ποῦ 'μᾶς πῆρε τὴ μάννα μας καὶ τὸν πατέρα μας. . . . Τί φαρμάκι θὰ τοὺς ἐπότιζεν ὁ θάνατος τοῦ Φώτου...

Ὁ Λάμπρος δὲν ἀπήντησεν, ἀλλὰ δύω θαλερὰ δάκρυα ἐκυλίσθησαν κατὰ μῆκος τῶν ἡλιοκαυμένων αὐτοῦ παρειῶν.

Μετ' ὀλίγον, οἱ δύο ἀδελφοί, φέροντες ὁ μὲν τὴν λειπόθυμον Ξανθὴν, ὁ δὲ τὸ πτῶμα τοῦ Φώτου ἐβάδιζαν σιωπηλοὶ καὶ κατηφεῖς διὰ τῶν δασυφύλλων πλατάνων πρὸς τὸ χωρίδιον αὐτῶν. Ἡ σελήνη εἶχε δύσει καὶ τὸ σκότος εἶχε γείνει βαθύτερον. Πέραν δὲ εἰς τὰ βάθη τῆς νυκτὸς ἀντήχει ἀπαίσιος καὶ σαρκαστικὴ ἡ φωνὴ τῆς γλαυκός.

— Ἡ κουκκουβάγια. . . ἐψέλλισεν ὁ Λάμπρος ὡς ἀναμιμνησκόμενος παλαιᾶς ἱστορίας.

— Ἡ γύφτισσα. . . προσέθηκεν ὁ Θανάσης καὶ ἐρρίγησε.

Γ'

Μίαν ὥραν μετὰ τὸ μεσονύκτιον τῆς φοβερᾶς ἐκείνης νυκτὸς ἧς ἀφηγήθημεν ἀνωτέρω τὰ τραγικὰ συμβάντα, ἐντὸς τοῦ οἰκίσκου τοῦ ἀτυχοῦς Φώτου ἔκειτο ἐπὶ τῆς κλίνης της ἀκίνητος καὶ ἀναίσθητος ἡ ὡραία Ξανθή.

Προσκληθεὶς ὁ ἰατρὸς τοῦ χωρίου ἀπεφάνθη ἀπελπιστικῶς περὶ τῆς καταστάσεώς της. Κατὰ τὰ φαινόμενα εἶχε πάθει εἶδός τι συγκοπῆς.

Ἀμυδρὰ λυχνία ἐφώτιζε τὸ πενιχρὸν δωμάτιον. Περὶ τὴν κλίνην τῆς νεαρᾶς γυναικὸς ἔκλαιον καὶ ὠδύροντο ὁ πατὴρ αὐτῆς καὶ ἡ μήτηρ μετὰ τῶν πρὸ μικροῦ τοσοῦτον ἡρωϊκῶς ὑπὲρ αὐτῆς ἀγωνισθέντων ἀδελφῶν τοῦ συζύγου της.

Αἴφνης ἡ ἐπιθάνατος ἀνεπήδησεν ἐπὶ τῆς κλίνης της, τὸ ἐσβεσμένον βλέμμα της προσηλώθη σπινθηροβόλον ἐπὶ τῆς ἀραχνιώσης ὀροφῆς καὶ τὰ ξηρὰ χείλη της ἠνοίγησαν ἵνα προφέρωσι τὰς ἀκολούθους ἀσυναρτήτους λέξεις :

— Τὸ Φῶτο. . . τὸν ἐμαχαίρωσε. . . ὁ Ἀράπης. . . ἡ κουκκουβάγια. . . ἡ γύφτισσα. . . . Ἆ ! . . .

Μετὰ τοὺς λόγους τούτους ἔρρηξεν ἀγρίαν κραυγὴν καὶ ἐπανέπεσε βαρεῖα ἐπὶ τῆς κλίνης.

Ἦτο νεκρά.

Δ'

Τὴν ἐπαύριον ὅλοι οἱ ἀφελεῖς χωρικοί, οἵτινες πρό τινων μηνῶν εἶχον ἑορτάσει διὰ χορῶν καὶ ᾀσμάτων τοὺς γάμους τοῦ Φώτου καὶ τῆς Ξανθῆς, ἠκολούθησαν κατηφεῖς καὶ δακρύοντες τὰ δίδυμα αὐτῶν φέρετρα μέχρι τῆς τελευταίας των κατοικίας.

Ὁ Λάμπρος καὶ ὁ Θανάσης δικασθέντες ὑπὸ τοῦ κακουργιοδικείου Χαλκίδος διὰ τὸν φόνον τοῦ Ἀράπη, Κουλοχέρη καὶ Ἀνοιχτομμάτη, ἠθωώθησαν παμψηφεί.

Ιω. Παπαδιαμαντοπουλος.

ΠΕΡΙ ΦΩΝΟΓΡΑΦΟΥ

Ὁ φωνογράφος οὐδὲν ἐστὶν ἢ μετάλλινος κύλινδρος, ὡς ἐκεῖνον περίπου εἰς ὃν ἐψήνομεν τὸν καφὲν, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον διὰ χειρίδος περὶ ἑαυτὸν στρεφόμενος, ἀλλὰ καὶ οὕτως ὥστε νὰ προχωρῇ παραλλήλως τῷ ἄξονί του. Περιελίσσεται δὲ διὰ λεπτοῦ μεταλλοχάρτου, αὐτοῦ ἐκείνου δι' οὗ συνήθως τυλίσσονται εὐώδη σαπώνια ἢ ζαχαρωτά, καὶ ἐγγύτατα τῆς μιᾶς τῶν πλευρῶν αὐτοῦ ὑπάρχει, καθέτως εἰς αὐτὸν προσηρμοσμένος, χωνοειδής τις σωλὴν, εἰς οὗ τὴν πρὸς τὸν κύλινδρον ὀπὴν ἐστὶ κεκολλημένος καὶ καλῶς τεταμένος χάρτης· μεταξὺ δὲ τοῦ χάρτου καὶ τοῦ κυλίνδρου κρέμαται μικρὰ μεταλλίνη βελόνη, ἧς ἡ ἀκὶς, ἀμβλεῖα οὖσα, ἀποτελεῖ

Digitized by Google

στίγματα ἐπὶ τοῦ μεταλλοχάρτου, ὁσάκις τὸν ἐγγίζει.

Γνωστὸν ἐστὶν ἐκ τῆς φυσικῆς ὅτι ὁ ἦχος οὐδὲν ἕτερον ἐστὶν ἢ παλμός τις παραγόμενος ἐκ τῆς συγκρούσεως ἠχηρῶν σωμάτων ἐν τῷ ἀέρι, καὶ ἀνάλογον προκαλῶν παλμὸν τοῦ ἀκουστικοῦ ὀργάνου· ἡ δὲ διάφορος τῶν παλμῶν ἰδιότης παράγει καὶ τῶν ἤχων τὴν διαφοράν. Παρετηρήθη φέρ' εἰπεῖν ὅτι ὅσῳ συχνότεροι εἰσὶν οἱ παλμοὶ ἔν τινι χρονικῷ διαστήματι τόσον ὀξύτερον τόνον παράγουσιν. Οὕτως ἂν ὑποτεθῇ ὅτι 300 παλμοὶ τοῦ ἀέρος ἐντὸς δευτερολέπτου παράγουσι τὸν μουσικὸν τόνον *φά*, 405 παλμοὶ ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ χρονικοῦ διαστήματος θὰ παραγάγωσιν ἴσως τὸν τόνον *σόλ*, καὶ 500 τὸν τόνον *λά*. Καὶ πάλιν ἂν προφερομένης μιᾶς φωνῆς, ὁ ἀὴρ πάλληται ἐφ' ἑνὸς δευτερολέπτου, προφερομένης δὲ ἄλλης, ἐπὶ δύω, ἡ δευτέρα ἔσται μακροτέρα τῆς πρώτης. Τέλος τὸ ἔντονον ἢ αἴτιον τῆς φωνῆς ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς μείζονος ἢ ἐλάσσονος σφοδρότητος ἢ βαθύτητος τῶν παλμῶν.

Παρετηρήθη λοιπὸν ὑπὸ τοῦ ἐν Ἀμερικῇ Ἐδισῶνος ὅτι αἱ δονήσεις τοῦ ἀέρος, προσβάλλουσαι τεταμένον χάρτην ἢ ἄλλην λεπτὴν μεμβράνην, κινοῦσιν αὐτήν, ἀκριβῶς ἐπ' αὐτὴν ἐπαναλαμβανόμεναι, καὶ τοσοῦτον αἰσθητῶς, ὥστε ἑκάστη δόνησις τῆς μεμβράνης ἢ τοῦ χάρτου, δύναται νὰ κινήσῃ τὴν ἐφαπτομένην τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ μικρὰν ἀκίδα, ἥτις ἀνὰ πᾶσάν της κίνησιν, ἄρα διὰ πάντα παλμὸν τοῦ ἀέρος, κεντᾷ ἐλαφρῶς τὸν μεταλλοχάρτην, ὅστις περιβάλλει τὸν πλησιέστατα αὐτῆς περιστρεφόμενον κύλινδρον. Ὅσοι λοιπὸν παλμοὶ τοῦ ἀέρος, τοσαῦτα στίγματα ἐπὶ τοῦ μεταλλοχάρτου.

Ἀφ' οὗ λοιπὸν παύσωσιν οἱ παλμοί, δηλαδὴ οἱ ἦχοι οἱ παράγοντες αὐτούς, ἂν ὁ στιχθεὶς ὑπ' αὐτῶν κύλινδρος μετατεθῇ οὕτως ὥστε ἡ βελόνη ν' ἀντιστοιχῇ εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν στιγμάτων, καὶ ἂν ἀρχίσῃ νὰ στρέφηται πάλιν ὡς ἐστρέφετο ὅτε ἐδέχθη τὰ στίγματα, ἡ ἀκὶς τῆς βελόνης θέλει εἰσέρχεσθαι εἰς ἕκαστον τῶν στιγμάτων, καὶ τίθεσθαι οὕτως εἰς κίνησιν, ἡ δὲ κίνησις αὐτῆς μεταδίδεται εἰς τὸν χάρτην ὃν αὕτη ἐγγίζει, τοῦ χάρτου δ' ἡ δόνησις δονεῖ τὸν ἀέρα, ὥστε ἀντιστρόφως τὰ στίγματα τὰ παραχθέντα ἐκ τῶν παλμῶν τοῦ ἀέρος διὰ τοῦ χάρτου καὶ τῆς βελόνης, ἤδη διὰ τῆς βελόνης καὶ τοῦ χάρτου παράγουσιν αὐτὰ εἰς τὸν ἀέρα παλμούς, οἵτινες ἅπτονται τοῦ ἀκουστικοῦ ἡμῶν τυμπάνου καὶ γίνονται ἀκουστοί. Ἂν φέρ' εἰπεῖν ὁ πρῶτος ἐκφωνηθεὶς ἦχος παρήγαγε 300 παλμοὺς ἐντὸς τοῦ δευτερολέπτου (ἢ διαρκέσας 1]10 τοῦ δευτερολέπτου ἂν παρήγαγε 30 παλμούς), ὁ δεύτερος ἐπὶ τοῦ 1]10 τοῦ δευτερολέπτου 40 καὶ ὁ τρίτος 50, ἦτον λοιπὸν κατὰ τὴν ἀνωτέρω ὑπόθεσιν, ὁ πρῶτος *φά*, ὁ δεύτερος *σόλ*, ὁ τρίτος *λά*, τότε καὶ ἐπὶ τοῦ μεταλλοχάρτου 30 στίγματα παρήγαγεν ὁ πρῶτος, 40 ὁ δεύτερος, 50 ὁ τρίτος, καὶ ἑπομένως ἰσάριθμοι ἔσονται οἱ ἐπὶ τῆς δευτέρας στροφῆς τοῦ κυλίνδρου παραχθησόμενοι παλμοὶ τῆς βελόνης, τοῦ χάρτου, τοῦ ἀέρος καὶ τοῦ ἀκουστικοῦ τυμπάνου, καὶ κατὰ συνέπειαν τοῦτο θέλει πάλιν ἀντιληφθῇ τῶν τόνων *φά*, *σόλ*, *λά*. Ἂν προσέτι ὁ πρῶτος τόνος διαρκέσῃ ἐπὶ ἓν δευτερόλεπτον, οἱ δύω ἄλλοι ἐπὶ ἥμισυ ἕκαστος, τότε τὸ *φὰ* ἔσεται μακρότερον τοῦ *σόλ* καὶ τοῦ *λά* καὶ οἱ τρεῖς τόνοι ὁμοῦ ἀποτελέσουσι τὸν μετρικὸν δάκτυλον. Ἂν τέλος εἷς ἐξ αὐτῶν, ἔστω ὁ δεύτερος, προφερθῇ δυνατώτερα, οἱ παλμοὶ οὓς θέλει παραγάγει ἔσονται ἰσχυρώτεροι, καὶ τὰ στίγματα ἐπὶ τοῦ μεταλλοχάρτου βαθύτερα, ἄρα, τ' ἀνάπαλιν, ἡ κίνησις τῆς εἰς αὐτὰ εἰσερχομένης βελόνης μεγαλειτέρα, καὶ ἑπομένως οἱ ὑπ' αὐτῆς προκαλούμενοι παλμοὶ τοῦ χάρτου, τοῦ ἀέρος, τοῦ ἀκουστικοῦ τυμπάνου, καὶ ὁ παραχθησόμενος ἦχος ἰσχυρώτερος.

Οὗτος ἐστὶν ὁ ὀργανισμὸς τοῦ φωνογράφου, ὅστις παράγει κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀκριβῶς πάντα τὰ πάθη τῆς φωνῆς. Ἀλλ' ἓν μένει τὸ δυσεξήγητον· τίς τῶν παλμῶν ἰδιότης παράγει τὴν διαφορὰν τοῦ ἤχου τῶν φωνηέντων, εἴτε καθαρῶν, εἴτε συνδυαζομένων μετὰ συμφώνων; Περὶ τούτου διάφορα ἐγνωμάτευσαν οἱ φυσιοδίφαι, ἰδίως τὴν ὑπόθεσιν ὅτι ἡ τῆς προφορᾶς αὐτῶν διαφορὰ ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ διαφόρου συνδυασμοῦ ὀξύτητος συμπεπλεγμένων τόνων ἢ ταχύτητος τῶν παλμῶν, κατ' ἀναλογίας τῶν διὰ τριῶν ἢ διὰ πέντε ἢ ἄλλων ἀποστάσεων ἐντὸς τῆς διὰ πασῶν, παντοίως συμπλεκομένων. Ἀλλ' ἡ ἱκανῶς αὕτη σκοτεινὴ ἑρμηνεία εἰς οὐδὲν ἀσφαλὲς στηρίζεται πείραμα, καὶ ἐξ ἐναντίας ἡ διευκρίνησις αὐτῆς ἐστὶ καύχημα τοῦ φωνογράφου, ὅστις ἑκάστης φωνῆς δίδει οὕτως εἰπεῖν τὸν μαθηματικὸν τόνον, χαράττων αὐτὸν διὰ στιγμῶν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον πυκνῶν καὶ μᾶλλον ἢ ἧττον συνεχῶν καὶ βαθέων.

Ἄλλο ἰδίωμα τοῦ φωνογράφου ἐστὶν ὅτι ἂν ὁ κύλινδρος, ὅταν πρόκηται νὰ παραγάγῃ τὴν φωνήν, στραφῇ ταχύτερον ἢ βραδύτερον παρ' ὅ τι παρήγαγε τὰ στίγματα, ἡ ἐπαναλαμβανομένη φράσις ἀποβαίνει ὀξυτέρα ἢ βραδυτέρα τῆς ἀρχικῶς ἐκφωνηθείσης, διότι τὰ στίγματα καὶ οἱ παλμοὶ ἀντιστοιχοῦσιν ἐν τῇ πρώτῃ περιστάσει εἰς βραχύτερον χρόνον, ἤτοι εἰσὶν ἀναλόγως πυκνότεροι, καὶ τοὐναντίον ἐν τῇ δευτέρᾳ.

Καὶ ἀπρόσιτος μὲν δὲν εἶναι ὁ φωνογράφος παντάπασιν εἰς τὰ μὴ «ὑπερχειλῆ βαλάντια»· ἐξ ἐναντίας εἶναι μηχανὴ ἁπλουστάτη καὶ εὐωνοτάτη. Ἀλλὰ μέχρι τοῦδε τοὐλάχιστον ἀκόμη δὲν ἀνταποκρίνεται εἰς ὅσα οἱ εὐφανταστότεροι ἀπ' αὐτοῦ ἀπαιτοῦσιν. Οὔτε τοῦ ῥήτορος οὔτε τοῦ ποιητοῦ τ' ἀριστουργήματα, οὔτε τῆς ἀοιδοῦ τὰ μέλη καὶ τοὺς λαρυγγισμοὺς δύναται νὰ

Digitized by Google

διατηρήση, ἀλλὰ μόνον ὅ τι τῷ εἰπῇ τις εἰς τὸ αὐτίον του, δηλαδὴ εἰς τὸν χωνοειδῆ σωλῆνα τὸν παρὰ τὸν κύλινδρον.[1]

Προσέτι δὲ ἡ δύναμις τῆς προφορᾶς ἐλαττοῦται διὰ τῆς ἐπαναλήψεως, διότι τὰ στίγματα ἀμβλύνονται κατ' ὀλίγον καὶ δὲν παράγουσιν ἐπίσης σφοδρὰς τὰς δονήσεις ὡς κατ' ἀρχάς.

Ὁ φωνογράφος εἶναι ἡ ἐπιστημονικὴ πραγματοποίησις τοῦ μύθου τοῦ κουρέως, ὅστις ἐνεπιστεύθη εἰς τὸν βόθρον ὅτι ὁ Μήδας εἶχεν ὦτα ὄνου, καὶ μετὰ ταῦτα ἐφύησαν κάλαμοι ἐπαναλαμβάνουσαι μεγαλοφώνως τὸ μυστικόν. Ὦ! ἂν ὑπῆρχεν ἐπὶ τῶν ἀρχαίων, καὶ μίαν μόνην φράσιν του τῷ ἐνεπιστεύετο ὁ Δημοσθένης, δὲν θὰ μᾶς ἐξέσχιζον σήμερον τὰ ὦτα οἱ *Ἐράσμιοι* τῆς Εὐρώπης διὰ τῆς ἀνεράστου αὐτῶν προφορᾶς, δι' ἧς καταστρέφουσι τὴν Ἑλληνικήν.[2]

Ἐν Βερολίνῳ. Ρ.

Ο ΚΗΠΟΣ ΤΟΥ ΚΛΑΥΘΜΩΝΟΣ

Εἰκών.

I

Γνωρίζετε τὸν κῆπον τοῦ κλαυθμῶνος; Παράδοξος ἐρώτησις! Πάντες τὸν γνωρίζουσι, καὶ ὀφείλουσι νὰ τὸν γνωρίζωσιν, ἀφοῦ εἶναι τὸ προσφιλὲς ἐνδιαίτημα τῆς πλειονότητος τοῦ ἔθνους, ἣν ἀποτελοῦσιν οἱ ὑπάλληλοι καὶ οἱ παυσανίαι.— Ἐντούτοις ἂς ἐπιτραπῇ ἡμῖν νὰ χαράξωμεν λέξεις τινὰς περὶ τοῦ κήπου τούτου χάριν τῆς εὐαρίθμου μειονότητος, τῶν μοχθούντων δηλ. καὶ φορολογουμένων, διότι πιθανὸν οὗτοι ἀμυδρὰς καὶ ἀσαφεῖς περὶ αὐτοῦ νὰ ἔχωσι γνώσεις.

II

Παρὰ τὸ ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν Σ. Ὑπουργεῖον ὅπερ, ὡς γνωστόν, εἰς τοὺς κόλπους του καὶ τὸ Κεντρικὸν ἐγκλείει Ταμεῖον, τὸν μυστηριώδη τοῦτον λαβύρινθον, εἰς ὃν δύναται νὰ σὲ ὁδηγήσῃ καὶ νὰ ἐπανέλθῃς εἰς τὴν ὁδὸν φαιδρὸς καὶ εὐτυχής, οὐχὶ μίτος τις Ἀριάδνειος, ἀλλ' εὔνους καὶ ἀνταμειπτικὴ κλητῆρός τινος τοῦ Ὑπουργείου ἢ ὑπαλληλίσκου πρόθεσις, ἢ ἀνωτέρου τινὸς ὑπαλλήλου ἐπὶ τοῦ ἐντάλματος δι' ἐρυθροῦ μολυβδοκονδύλου συμβολικὸν σημεῖον... παρὰ τὸ Ὑπουργεῖον, λέγω, τῶν Οἰκονομικῶν ὑπάρχει κῆπός τις ἢ μᾶλλον ὄασις κατάφυτος ἐξ ἀειθαλλῶν δένδρων... Ἑκάστη γωνία ἔχει τὴν ἱστορίαν της, ἕκαστον δένδρον τὰς ἀναμνήσεις του... Ἐκεῖ, ὑπὸ τὴν σκιὰν ἀναπαύονται οἱ κατὰ τὰς μεσημβρινὰς ὥρας πηγαινοερχόμενοι εἰς τὰ ὑπουργεῖα λόγῳ *δημοσίου συμφέροντος* πάντοτε. ἐκεῖ, ἀνυπόμονοί τινες, λαβόντες ἐκ τοῦ ταχυδρομείου ἐπιστολὰς τὰς ἀναγινώσκουσι μειδιῶντες ἢ συνοφρυούμενοι, καγχάζοντες ἢ βλασφημοῦντες.. Ἐκεῖ προεξοφλοῦνται μισθοὶ καὶ ἐντάλματα... ἐκεῖ... ἐκεῖ... Ἀλλ' ὁ κῆπος οὗτος ἔχει καθιερωθῇ κυρίως καὶ προορισθῇ διὰ τοὺς ὑπαλλήλους καὶ παυσανίας, τοὺς Οὔγους τούτους καὶ Τόρεις, τοὺς Καπουλέτας καὶ Μοντέγους τοῦ πρωτοτύπου ἐπὶ τῆς Ἀνατολῆς Βασιλείου... Ὁ κῆπος οὗτος χρησιμεύει ὡς παυσίλυπον τῶν ὑπαλλήλων καὶ αὐξίλυπον τῶν παυσανιῶν, ὡς ἐκ τῶν ὁποίων ἐπωνομάσθη *κῆπος τοῦ κλαυθμῶνος*. Ἤδη, ἀναγνῶστα, ἐντὸς αὐτοῦ θὰ σὲ ὁδηγήσω....

III

Πέραν, πρὸς πένθιμόν τινα κυπάρισσον διηυθύνετο ἀργῷ τῷ ποδὶ ὁμὰς παυσανιῶν, ὅπως εἰς τὰ ἐκεῖ που καθίσματα τὰ ῥάθυμα αὐτῆς ἀναπαύσῃ μέλη.... Ἡ ἀρχαία εὔκλεια καὶ ἡ ἐκπεσοῦσα εὐγένεια ἦτο ἐζωγραφισμένη ἐπὶ τῆς στάσεως, τῆς φωνῆς, καὶ τῆς ἰδιοτρόπου καὶ ἰδιορρύθμου καλλιεργείας τῆς γενειάδος τῆς ὁμάδος ταύτης, ὡς καὶ ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς μελαίνης ἐνδυμασίας, τετριμμένης ἤδη καὶ μαρμαιρούσης κατὰ τὰ γόνατα καὶ τοὺς ἀγκῶνας, πολλαχοῦ δὲ καὶ πολλάκις ἐπιδιορθωθείσης... Τινὲς ἔφερον εἰσέτι ἐπίχρυσον ἅλυσιν ὡρολογίου, μὴ λαβοῦσαν εἰσέτι ἕνεκα τῆς εὐτελείας της τὴν τιμὴν νὰ ἀντιπροσωπεύσῃ καὶ νὰ ἀντικαταστήσῃ παρά τινι τοκογλύφῳ τὴν κλονισθεῖσαν πίστιν τοῦ αὐθέντου της... Ἀλλ' ὑπῆρχεν εἰς τὴν ἄκραν αὐτῆς καὶ ὡρολόγιον; Τοῦτο ἂς μείνῃ μυστήριον. Σεβάσθητε τὸ ἀπόρρητον τῶν θυλακίων...

Εἷς ἐκ τῶν τῆς ὁμάδος ἦτο τέως βοηθὸς τῆς ἀστυνομίας, ἐκράτει εἰσέτι εἰς τὴν δεξιάν του ῥόπαλον καὶ ἔφερε πώγωνα ἑνούμενον μετὰ τοῦ μύστακος, ὅστις κατέληγεν εἰς αἰχμηρὰν καὶ ὀξεῖαν ἄκραν· ὁ δεύτερος ἦτο τέως εἰρηνοδίκης τρίτης τάξεως, συνεπῶς καὶ πταισματοδίκης, ἐκτελῶν καὶ τὰ καθήκοντα τοῦ ὑποθηκοφύλακος καὶ συμβολαιογράφου.. Ὁ τρίτος ἦτο ὑπογραμματεὺς Πρωτοδικείου τινός, παυθείς, καί τοι ἔχων τὰ προσόντα τοῦ νέου νόμου καὶ ἀντικατασταθεὶς ὑπ' ἄλλου μὴ ἔχοντος ταῦτα, διότι ἐτόλμησε νὰ μὴ θελήσῃ νὰ ὑπογράψῃ ἀπόδειξιν μισθοῦ ἀνωτέρου ἐκείνου, ὃν πράγματι ἐλάμβανεν· οἱ λοιποὶ ἦσαν παυσανίαι μὲν καὶ αὐτοί, πλὴν ἄγνωστοι... Θέλετε νὰ μάθετε ἤδη καὶ τὰ ἀρχαῖα τῶν τριῶν φίλων ἡμῶν ἐπαγγέλματα; Ὁ πρώην βοηθὸς ἦτό ποτε ξυλουργός, δὲν ἐκέρδιζε ὅμως πολλά· ὁ βουλευτὴς τοῦ τόπου του ὑπεσχέθη νὰ τὸν διορίσῃ εἰς θέσιν τινὰ καὶ τὸν διώρισε· πλὴν ὁ διορισθεὶς παύεται, παυθεὶς δὲ καὶ ἐξοικειωθεὶς πρὸς τὸ officium καὶ τὰ ἐκ

1. Ἀλλὰ καὶ ἡ δυσκολία αὕτη κατενικήθη, καθ' ἃ πληροφορεῖ ἡμᾶς ὁ κ. Παρβὶλ ἐν τῇ ἐπιστημονικῇ ἐπιφυλλίδι τῆς «Ἐφημερίδος τῶν Συζητήσεων», ὑπὸ τῆς κ. Ἐλίζας Γρέϋ, ἥτις κατεσκεύασε νέον φωνογράφον, ὅς τις δύναται καὶ ἐξ ἀποστάσεως μέτρων τινῶν νὰ ἀκούῃ, νὰ μεταγράφῃ, νὰ ἐπαναλαμβάνῃ εὐκρινῶς καὶ νὰ διατηρῇ κατόπιν τοὺς προφερθέντας λόγους. Οὕτω δὴ ἐλπὶς ὑπάρχει ὅτι ἡ νηπιάζουσα εἰσέτι ἀνακάλυψις αὕτη μετ' οὐ πολὺ βελτιωθήσεται καὶ τελειοποιηθήσεται ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἐξ ἁπλοῦ περιέργου θεάματος νὰ καταστῇ μηχανὴ πράγματι καὶ ἐπιτηδεία πρὸς παντοίας ἐπιτυχεῖς ἐφαρμογάς. Σ. τ. Σ.

2. Βίων.

τούτου ἠθικὰ καὶ ὑλικὰ πλεονεκτήματα συνεπῶς καὶ πρὸς τὴν ὀκνηρίαν, ἀπομαθὼν καὶ μὴ δυνάμενος νὰ ἐργάζηται πλέον, εἰσῆλθεν εἰς τὴν συντεχνίαν τῶν παυσανιῶν. . . Ὁ τέως Εἰρηνοδίκης ἦτο ἐμπειρικὸς ἰατρὸς, διάσημος εἰς τὸ ἐξάγειν τραπεζίτας (ὀδόντας) καὶ τὸ ἐμβολιάζειν· ἐναγαγὼν οὗτος ποτὲ πελάτην του μὴ ἐννοοῦντα νὰ τὸν πληρώσῃ κατεθέλχθη ἐκ τοῦ ἀγερώχου ὕφους τοῦ Εἰρηνοδίκου, καὶ ἔκτοτε ὁ Εἰρηνοδικιακὸς κώδων,ὡς ἄλλο τρόπαιον δὲν τὸν ἄφινεν ἥσυχον ἡμέραν καὶ νύκτα. . . Θείᾳ ὅμως οἰκονομίᾳ βουλευτικαὶ ἐκλογαὶ προὐκηρύχθησαν, ὁ δόκτωρ ἡμῶν ὑποστηρίζει μερίδα τινὰ ὑπερισχύσασαν, καὶ τοῦτο ἀρκεῖ, ὡς διὰ χημικῆς ἐνεργείας, νὰ τὸν μεταποιήσῃ εἰς Εἰρηνοδίκην, ἀφοῦ ὑπέστη ἀστείους τινὰς τύπους εἰρηνοδίκου, ἀφίσαντα μάλιστα καὶ ἐποχὴν διὰ τὴν ἐπὶ τῶν προσωρινῶν μέτρων εἰδικότητά του... Ὁ ὑπογραμματεὺς ἦτο ἀρχαῖος φοιτητὴς, καὶ εἶναι εἰσέτι.

Ἡ ἐκ γνωστῶν λοιπὸν καὶ ἀγνώστων συγκειμένη ὁμὰς ἡμῶν ἐκάθησε. . . . δυστυχῶς ὅμως ὁ ὑπηρέτης τοῦ καφενείου τυχὼν ἐκεῖ που καὶ ἐκπλαγεὶς ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ των, τοὺς ἐπλησίασεν ἀποτείνας αὐτοῖς τὴν γνωστὴν ἐρώτησιν «τί διατάσσουν οἱ κύριοι ;» Στενοχωρία τότε κατέλαβε πάντας καὶ ψυχρὸς ἱδρὼς διέῤῥευσε τὰ σώματα αὐτῶν διότι παρετήρησαν ἀλλήλους καὶ διέγνωσαν ὅτι οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ κατέχῃ ἐπαξίως τὸν τίτλον «δεκαροφόρου».—Καὶ ἐν τούτοις δὲν εἰργάζοντο, δὲν ἐξήσκουν οἱ ἐξ αὐτῶν δυνάμενοι τὸ ἔντιμον ἐπάγγελμά των, ἀλλ' ἀνέμενον τὴν πτῶσιν τοῦ ὑπουργείου!— Μετὰ στιγμὴν σιγῆς ὁ τέως βοηθὸς, γενναιότερος τῶν ἄλλων «Ἔ! καὶ τί θὰ τὸ κάμωμεν ἐδῶ, ἐφώναξεν ὀργίλως, κάθε στιγμὴν θὰ 'παίρνωμε;» «'*Ενόμισα* ὅτι τόρα ἤλθατε», ἀπαντᾷ εὐσεβάστως ὁ ὑπηρέτης ἕτοιμος νὰ ἀπέλθῃ. «Τὸ *νόμισμά σου* εἶναι κάλπικον, ἀπαντᾷ ὁ ποτὲ εἰρηνοδίκης, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἀβάσιμον, ἀνυπόστατον, καὶ ἀπαράδεκτον»· καὶ πάντες ἐγέλασαν παταγωδῶς, ὁ δὲ ὑπηρέτης ἀπῆλθε κινῶν τὴν κεφαλήν του... Τότε ἤρξατο ἡ πολιτειακὴ συζήτησις, τότε ἐξέφρασαν τὰς ἀδιστάκτους ἐλπίδας των ἃς ἔχουσι περὶ τῆς ἀναῤῥήσεως τοῦ ἀρχηγοῦ των εἰς τὴν ἐξουσίαν—διότι εἷς ἀρχηγὸς εἶχε τὴν εὐτυχίαν νὰ τοὺς συγκαταριθμῇ μεταξὺ τῶν ὀπαδῶν του—ὡμίλουν, ἐφώναζον, ἐχειρονόμουν. . . . .

IV

Αἴφνης ἡ συνδιάλεξίς των διεκόπη, πάντες δ' ἐστράφησαν πρὸς τὸ μέρος τοῦ κήπου ἔνθα ὑπάρχει παρῳδία τις ἀναβρυτηρίου, διότι ἐκεῖθεν ἐξῆλθεν ἐπιτακτικὴ καὶ βροντώδης φωνὴ ὑπαλλήλου ἐν ἐνεργείᾳ καλοῦντος συγχρόνως σχεδὸν τὸν παῖδα τοῦ καφενείου καὶ τοὺς ἐφημεριδοπώλας—λούστρους περὶ αὐτόν. Ὁ ὑπάλληλος ἔφερε καινουργῆ ἐνδυμασίαν, ἡ κόμη του ἔστιλβε καὶ διέχεεν εἰς τὰ πέριξ δριμεῖαν κανέλλας ὀσμὴν, ἔλαβεν ἐφημερίδα πρὸς ἀνάγνωσιν καὶ ἔτεινεν ἀγερώχως καὶ τοὺς δύο του εὐτραφεῖς πόδας πρὸς δύο λούστρους ἐπιληφθέντας εὐσυνειδήτως τῆς ἀνατεθέσης αὐτοῖς ὑπὸ τοῦ δημοσίου προσώπου λειτουργίας. . . ὁ παῖς τοῦ καφενείου ἀστραπηδὸν μετεκόμισεν εἰς αὐτὸν καφὲν, ναργκιλὲν, καὶ ψυχρὸν ὕδωρ ἀναφωνῶν εὐπειθῶς «Ὁρίστε, Κὺρ Νικολάκη». Ὁ ὑπάλληλος ἤρξατο ἐκτελῶν διφυὲς ῥόφημα, ῥευστὸν δηλ. καὶ ἀτμῶδες, οἱ δὲ παυσανίαι ἡμῶν ἀσκαρδαμυκτὶ καὶ ἐπιφθόνως προσέβλεπον αὐτὸν, ἀναγνωρίζοντες ἐν αὐτῷ τὴν προσωποποίησιν τοῦ παρελθόντος των καὶ τὸ εὔελπι τοῦ μέλλοντός των ἴνδαλμα· ὅτε δὲ ἡ ἀνάγνωσις τῆς ἐφημερίδος ἐτελείωσε καὶ ἀπελύθησαν οἱ στιλβωταὶ τῆς ὑπηρεσίας των λαβόντες διχαστέαν δεκάραν, ὁ δὲ εὐτυχὴς τῆς ἡμέρας μετὰ θρησκευτικῆς εὐλαβείας ἀναθεὶς τὸ κύπελλον τοῦ καφὲ κενὸν καὶ περιτυλίξας τὸν σωλῆνα τοῦ ναργκιλὲ, ἐκάλεσε τὸν παῖδα εἰπὼν ὑπερηφάνως «'πάρε τα, αὐτὰ εἶναι 'δικά μου», τῆς ὁμάδος ἡ ἀδημονία ἐκορυφώθη· «ὢ! πίστασις, πίστωσις, ἀνεφώνησεν ὁ τέως εἰρηνοδίκης, ὢ! ἀπατηλὴ τῶν πτωχῶν παρηγορία, καὶ σὺ, καὶ σὺ, διὰ τοὺς εὐποροῦντας ἐπλάσθης;» «Ποῖος ἐπὶ τέλους εἶναι αὐτός;» ἠρώτησεν ὁ πρώην ὑπογραμματεύς! «δὲν τὸν γνωρίζεις; ἀπήντησεν ὁ πρώην βοηθὸς, εἶναι ὁ Νικόλαος Χρηστοπρωτοπαπαντωνακόπουλος. Τυχηρὸς ἄνθρωπος! εἶχεν ὑποδηματοποιεῖον, καὶ ἐδούλευε νύκτα 'μέρα· τὸν ἐβοήθησεν ὁ Θεὸς καὶ τὤκλεισε καὶ νά 'τον. . . ἀλαταποθηκάριος ἐν ἀδείᾳ μὲ πλήρεις ἀποδοχάς». . . . .

Καὶ ἠγέρθησαν διότι ἡ θέα τοῦ ὑπαλλήλου καθίστατο αὐτοῖς ἀφόρητος.

«Πότε θὰ ἔλθωμεν καὶ ἡμεῖς στὰ πράγματα νὰ ἰδῇς πῶς κάνουν τὴν πόζα!» ἐξηκολούθησεν ὁ πρώην βοηθὸς, βήξας ἠχηρῶς, καὶ προηγήθη, εἵποντο δὲ οἱ λοιποί... Ἐβάδιζον, ἐβάδιζον, παραπαίοντες καὶ χασμώμενοι, πᾶν ἄλλο δὲ διανοούμενοι νὰ πράξωσιν ἢ νὰ ἐργασθῶσι. . . . .

Καὶ ὁ ὑπάλληλος;

Ὁ ὑπάλληλος ἐῤῥόφα δεύτερον ναργκιλέ!! καὶ θὰ ῥοφᾷ ἕως ὅτου μετασκευασθεῖσα ἡ σκηνὴ τιτλοφορήσῃ καὶ αὐτὸν διὰ τοῦ ἐπιῤῥήματος *τέως*.

Ἰούνιος, 1878. Δ. Γρ. Κ.

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

Ὁ τυχὼν δύναται νὰ κατακρίνῃ καὶ σκώψῃ ἔργον τι, ἀλλὰ διὰ νὰ τὸ διορθώσῃ πρέπει νὰ ἦνε καλὸς ἐργάτης.

*

Ὑποδέχονται ἕκαστον κατὰ τὰ ἐνδύματα, ἅτινα φέρει, καὶ ἀποχαιρετῶσιν αὐτὸν κατὰ τὸ πνεῦμα, ὅπερ ἔδειξε.

*

Ὁ χρυσὸς δοκιμάζεται διὰ τοῦ πυρὸς, ἡ γυνὴ

Digitized by Google

διὰ τοῦ χρυσοῦ, ὁ ἀνὴρ διὰ τῆς γυναικός. (Παροιμίαι γερμανικαί.)

ΠΡΑΚΤΙΚΑΙ ΓΝΩΣΕΙΣ

Ἀναλυτικαί τινες μέθοδοι ἐφαρμοζόμεναι ἐν ταῖς τέχναις καὶ τῷ καθ' ἡμέραν βίῳ.

Βούτυρον τεχνητόν.—Ἀπό τινος πλημμυρεῖ τὰς ἀγορὰς τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς τὸ πρὸ διετίας εἰς τὸ ἐμπόριον τῶν ἐδωδίμων εἰσαχθὲν τεχνητὸν βούτυρον. Ἐν Ἅμιλτον (Καναδᾷ) τῆς Ἀμερικῆς ἐξ ἑνὸς καὶ μόνου ἐργοστασίου ἐξάγονται καθ' ἑκάστην 500 χιλιόγρ. τοιούτου βουτύρου καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ, Γερμανίᾳ καὶ Γαλλίᾳ ἤρχισε νὰ ἐκτοπίζῃ τὸ γνήσιον.

Παρασκευάζεται δὲ ἐκ τῶν εὐτηκτοτέρων συστατικῶν τοῦ βοείου καὶ τραγείου στέατος, ὅσα δὲν δύνανται νὰ χρησιμοποιηθῶσιν εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν στεατικῶν λαμπάδων καὶ ὡς συγκείμενον ἐκ τῶν αὐτῶν περίπου στοιχείων, οἷά εἰσι καὶ τὰ τοῦ γνησίου βουτύρου, δὲν ἔχει τι ἐπιβλαβὲς ἡ χρῆσις αὐτοῦ, οὔτε ὑπὸ ὑγιεινήν, οὔτε ὑπὸ οἰκονομικὴν ἔποψιν. Τὸ τεχνητὸν ὡς καὶ τὸ γνήσιον βούτυρον συνίστανται ἐκ στεατικῆς, φοινικικῆς καὶ ἐλαϊκῆς γλυκερίνης· τὸ δὲ ὕδωρ, ἡ τυρίνη καὶ τὸ γαλακτοσάκχαρον, ἅτινα ἐμπεριέχονται ἐν τῷ γνησίῳ, δὲν ἐλλείπουσι καὶ ἐκ τοῦ τεχνητοῦ, διότι συναναμιγνύονται τὰ ὑπολείμματα τῶν μνησθέντων ἀνωτέρω στεάτων ἐπίτηδες μετὰ προσφάτου γάλακτος. Λαμβάνων δέ τις ὑπ' ὄψιν ὅτι τὸ τεχνητὸν βούτυρον εἶναι ἀσυγκρίτως τοῦ γνησίου εὐωνότερον καὶ ὅτι τὴν σήμερον τὰ λίπη κατέχουσι μεγίστην σημασίαν ὡς πρὸς τὴν διατροφὴν τοῦ ἀνθρώπου, ὁμολογεῖ ὅτι δὲν ὑπάρχει λόγος πρὸς περιστολὴν τῆς παραγωγῆς αὐτοῦ. Μόνον δὲ ἡ δι' αὐτοῦ νόθευσις τοῦ γνησίου βουτύρου, ἥτις ζημιοῖ τοὺς καταναλωτὰς αὐτοῦ, παρέχει ἀφορμὴν πρὸς εὐλόγους ἐνστάσεις.

Τὸ τεχνητὸν βούτυρον παράγεται ἐκ τοῦ λευκοτέρου στέατος καὶ δὴ προτιμότερον ἐκ τοῦ περὶ τοὺς νεφροὺς λίπους. Τοῦ τοιούτου λίπους παρέχει κατὰ μέσον ὅρον μέτριος βοῦς 28 χιλιόγρ. Ἐξαχθὲν ἐκ τῶν σαρκωδῶν μερῶν καὶ τοῦ κρέατος τήκεται τὸ νεφρικὸν λίπος, διηθεῖται διὰ λινῶν σάκκων καὶ ἐκτίθεται εἰς αὐτόματον ψῦξιν, ὅτε ἐκ 50—55° ἐκκρίνεται ἡ δύσηκτος καὶ κατ' ἀκολουθίαν πρώτη πηγνυομένη στεατικὴ γλυκερίνη. Αὕτη μὲν ἀπομακρύνεται, ἐφαρμοζομένη εἰς τὴν λαμπαδοποιΐαν, τὸ δὲ ῥευστὸν εἰσέτι ὑπόλοιπον τοῦ λίπους, ὅπερ μεταξὺ τῶν ἀνωτέρω 28 χιλ. νεφρικοῦ λίπους ἀνέρχεται εἰς 16,5 χιλιόγρ. καὶ καλεῖται ἐλαιομαργαρίνη, ἀποχύνεται εἰς ξυλίνας αὔλακας κεκλιμένας, ἐν αἷς κατ' ἀντίθετον φορὰν ῥέει ψυχρὸν ὕδωρ. Οὕτω δὲ πλύνεται, πήγνυται μετ' ὀλίγον καὶ κατεργάζεται ἔπειτα μετὰ γάλακτος, εἰς ὃ προσετέθη, προκειμένου ν' ἀλεσθῇ τὸ βούτυρον, καὶ ἅλας. Ἐξ 28 χιλ. ἀρχικοῦ λίπους παρασκευάζονται τοιουτοτρόπως 18 χιλ. τεχνητοῦ βουτύρου.

Εἶναι δὲ τοῦτο ὑποκίτρινον, εὔχυμον καὶ διαλύεται ἐν τῷ στόματι ὅπως καὶ τὸ γνήσιον· στερεῖται ὅμως τῆς εὐαρέστου ὀσμῆς καὶ χαρακτηριστικῆς γεύσεως αὐτοῦ, ἐνέχει ὀλιγώτερον ὕδωρ καὶ ὀλιγώτερα τυρώδη συστατικά, τήκεται δὲ καὶ εἰς ταπεινοτέραν θερμοκρασίαν, ἤτοι εἰς 28°, ἐνῷ τὸ γνήσιον τήκεται εἰς 33—36°, τοὐθ' ὅπερ ἀποτελεῖ καὶ μέσον ἀναγνωρίσεως καὶ διακρίσεως τῶν δύο εἰδῶν. Προκειμένου δὲ ν' ἀνακαλυφθῇ νοθεία τις τοῦ γνησίου βουτύρου ὑπὸ τεχνητοῦ, τήκεται τὸ ὕποπτον βούτυρον καὶ διαβρέχεται δι' αὐτοῦ θρυαλλίς τις, ἥτις καὶ ἀνάπτεται. Ἀποσβεννυομένης τῆς φλογὸς τοῦ γνησίου βουτύρου δὲν αἰσθανόμεθα τότε ἐν τῷ ἐκ τῆς θρυαλλίδος καπνῷ πνιγηρὰν καὶ δυσάρεστον ὀσμήν, ἐνῷ τὸ τεχνητὸν ἀναδίδει τοιαύτην, δάκρυα καὶ βῆχα προκαλοῦσαν.[1]

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Ὡρολόγιον μυστηριῶδες.

Τὸ μυστηριῶδες ὡρολόγιον, ὅπερ πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἐφευρεθέν, βλέπομεν σήμερον καὶ εἴς τινας ὡρολογοποιοὺς τῶν Ἀθηνῶν, σύγκειται ἐξ ἁπλοῦ ὑαλίνου δίσκου ὑποβασταζομένου ὑπὸ κιονίσκου ἔχοντος τοὺς δείκτας κινουμένους ἄνευ τινὸς μηχανισμοῦ καταφανοῦς.

Τὸ ἐκκρεμὲς τοῦτο ὡρολόγιον συνίσταται ἐκ δύο δεικτῶν, τοῦ ὡροδείκτου καὶ λεπτοδείκτου, ἐστηριγμένων ἐν τῷ κέντρῳ δίσκου κρυσταλλίνου, ἐφ' οὗ εἶνε κεχαραγμέναι αἱ ὧραι καὶ τὰ λεπτά. Ἕκαστος δείκτης μόνος του κινεῖται περιτρέχων τὸν δίσκον καὶ δεικνύων καθ' ἑξῆς τὴν ὥραν καὶ τὸ λεπτὸν χωρὶς νὰ φαίνεται κινούμενος ὑπὸ μηχανισμοῦ τινος.

Τὸ μυστήριον τῆς πορείας τῶν δεικτῶν ἐνυπάρχει ἔν τινι συστήματι τροχῶν ὡρολογίου τεθειμένων ἐντὸς ἀντισηκώματος, ὅπερ ἔχει ἕκαστος δείκτης. Τὸ σύστημα τοῦτο τῶν τροχῶν ἐκτοπίζει τεμάχιον πλατίνης μικρὸν μέν, ἀλλὰ βαρύτατον, ὅπερ κυκλοφορεῖ οὕτω πως ἐν τῇ θήκῃ τῇ περικλειούσῃ τὸ ἀντισήκωμα τοῦτο καὶ λαμβάνει διαφόρους θέσεις. Κατὰ τὰς διαφόρους δὲ ταύτας θέσεις τὸ βάρος τοῦ τεμαχίου τῆς πλατίνης, συνδυαζόμενον μετὰ τοῦ βάρους τοῦ δείκτου, μεταδίδει εἰς τὸν δείκτην πάσας τὰς κλίσεις, αἵτινες εἶνε ἀναγκαῖαι ἵνα οὗτος τακτικῶς περιτρέχῃ τὸν δίσκον κατὰ τὸ διάστημα τῶν ὡρῶν, ἃς πρέπει νὰ δείξῃ. Τοιοῦτος ἁπλούστατα ὁ μηχανισμὸς τοῦ μυστηριώδους τούτου ὡρολογίου, ὅπερ κατὰ τὸ λέγειν τῶν εἰδότων εἶνε μία τῶν ὡραιοτέρων ἐπινοήσεων τῆς νεωτέρας βιομηχανίας.

Εἷς Ἀναγνώστης.

1. Δελτίον Ἐθν. Βιομηχανίας.

ΑΘΗΝΗΣΙ.—ΤΥΠΟΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ, ΟΔΟΣ ΠΑΤΗΣΙΩΝ, 14.

Digitized by Google

'Αριθ. 134—Λεπτὰ εἴκοσι.

ΕΤΟΣ Γ'.

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Ἕκτος — Συνδρομὴ ἐτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20.—Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶνε ἐτήσιαι—Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὁδὸς Σταδίου, 6. — 23 Ἰουλίου 1878

ΠΑΝΟΜΟΙΟΤΥΠΟΝ ΤΗΣ ΥΠΟΓΡΑΦΗΣ ΤΟΥ ΦΙΛΕΛΛΗΝΟΣ W. BRUNET DE PRESLE

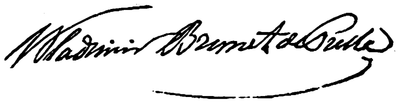

Τὸ πρωτότυπον τῆς ἑπομένης ἑλληνιστὶ γραφείσης ἐπιστολῆς εὑρίσκεται εἰς χεῖρας ἡμῶν. Βιογραφίαν τοῦ ἐπιφανοῦς ἑλληνιστοῦ καὶ φιλέλληνος ἐδημοσίευσεν ἡ Ἑστία ἐν τῷ 18 ἀριθμῷ αὐτῆς. Σ. τ. Δ.

Μία ἐπιστολὴ τοῦ φιλέλληνος W. BRUNET DE PRESLE

'Εκ Παρισίων, τῇ 22 Μαρτίου 1847.

Ἀξιότιμε φίλε κύριε Διομήδη!

Πῶς καὶ πόθεν νὰ ἀρχίσω τὴν ἀπολογίαν τῆς δυσαπολογήτου σιωπῆς μου; Μόλις ἤθελεν ἀρκεῖ ἡ εὐγλωττία τοῦ Δημοσθένους, ἀλλὰ προκρίνω νὰ καταφύγω εἰς τὰς δεήσεις τῆς φιλίας. Ἔγραψα λεπτομερῶς κατ' αὐτὰς τὰς ἡμέρας πρὸς τὸν κύριον Πλατὺν, πρὸς τὸν ὁποῖον ἤμην ὅμως ἔνοχος, τὰς ἀλλεπαλλήλους περιστάσεις αἱ ὁποῖαι κατ' ἀρχὰς μὲ ἐμπόδισαν τοῦ νὰ ἀποκριθῶ εἰς τὰς φιλόφρονας ἐπιστολὰς ὑμῶν· καὶ ὕστερον συστελλόμην ἀπὸ τὴν παρ' ἡμῖν λεγομένην mauvaise honte, ἡ ὁποία μὲ ἔκαμε νὰ προσθέσω σφάλμα ἐπὶ σφάλματος μὴ τολμῶν νὰ τὸ διορθώσω. Σήμερον ὠφελοῦμαι ἀπὸ τὴν ἀναχώρησιν διὰ τὰς Ἀθήνας τοῦ ἐξαιρέτου φίλου μου κυρίου Ζάνου. Αὐτὸς θέλει σᾶς εἰπῆ καὶ ἐκ ζώσης φωνῆς ὅτι γνωρίζει πρὸ πολλοῦ τὴν ὑπερβολικὴν ἀμέλειάν μου διὰ τὸ γράφειν, τὴν ὁποίαν πολλοὶ κατακρίνουσι δικαίως, ἀλλ' ὅτι οἱ φίλοι μὲ συγχωροῦσιν ὅμως πεποιθότες ὅτι ἡ καρδία δὲν μετέχει τοῦ ἐγκλήματος. Μόλις τολμῶ νὰ ἐλπίζω νὰ τύχω παρὰ τῆς εὐγενείας σας τῆς τοιαύτης συμπαθείας. Ἴσως ἤρκεσε τὸ ὀλίγον διάστημα τῆς ἐδῶ διατριβῆς σας ἵνα διακρίνετε τὴν εἰλικρίνειαν τῶν αἰσθημάτων μου ὡς ἤρκεσε νὰ ἐκτιμήσω καὶ νὰ σέβωμαι τὸν χαρακτῆρά σας. Ἐλπίζω λοιπὸν νὰ μὴν τιμωρεῖσθε τὴν σιωπήν μου μὲ τὴν ποινὴν τὴν λεγομένην du talion, διόλου ἀλλοτρίας τῆς ἑλληνικῆς ἠπιότητος. Ἔλαβον μετ' εὐγνωμοσύνης τὸ βιβλίον τὸ ὁποῖον μὲ ἐστείλατε τῶν ἰνδικῶν μεταφράσεων τοῦ Γαλανοῦ· τὸ ἀνέγνωσα μετὰ περιεργείας καὶ ἔδωκα μικρὰν ἀνάλυσιν αὐτοῦ εἰς τὸν τρίτον τόμον τῆς νέας ἐγκυκλοπαιδικῆς ἀναθεωρήσεως (Nouvelle revue encyclopédique), ἥτις δημοσιεύεται εἰς τὸν κύριον Didot, ὅπου σκοπεύω νὰ γνωστοποιήσω ὅσα βιβλία ἑλληνικὰ θέλουν φθάσει εἰς χεῖράς μου. Κατὰ τὸ παρὸν ἐνασχολοῦμαι περὶ τῆς ἱστορίας τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸν μεσαιῶνα, τὴν ὁποίαν θέλω ἐξακολουθήσει μέχρι τῶν ἡμερῶν μας. Εἶδον μὲ λύπην ὅτι ἡ παροῦσα κατάστασις τῆς πολιτικῆς δὲν ἐγκρίνεται κατὰ πάντα ὑπὸ σᾶς. Καταλαμβάνω ὅτι εἰς τὰς δυσκόλους περιστάσεις τῆς θεμελιώσεως τῆς ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας δὲν δύνανται νὰ συμφωνοῦσιν ὅλοι περὶ τῆς καταλληλοτέρας καὶ συντομωτέρας ὁδοῦ. Μόλον τοῦτο ὅσοι θεωροῦν ἐν γένει τὴν κατάστασιν τῆς Ἑλλάδος ἀναγκάζονται νὰ ὁμολογῶσιν ὅτι αὐτὴ ἔκαμε καὶ κάμνει καθημέραν μεγάλας προόδους, καὶ νὰ εἶσθε βέβαιος ὅτι τοῦτο ἐπιθυμοῦν πρὸ πάντων οἱ φιλέλληνες Γάλλοι χωρὶς κανένα σκοπὸν συμφέροντος ἰδιαιτέρου ἢ πολυπράγμονος ἐπιρροῆς. Εἶμαι πολλὰ ἀνυπόμονος νὰ μάθω ὅτι ἡ Ἑλλὰς ὑπερέβη ἀσφαλῶς καὶ ἐντίμως ἐνταυτῷ τὰς παρούσας δυσκολίας. Ἐπιθυμῶ ὁμοίως νὰ ἔχω καλὰς εἰδήσεις τῆς ὑμετέρας ὑγιείας καὶ τῶν φιλτάτων σας. Καὶ σᾶς παρακαλῶ θερμῶς νὰ μὴ μὲ στερήσετε τῆς πολυτίμου ἀλληλογραφίας.

Ὁ προθυμότατός σας δοῦλος καὶ φίλος;
WLADIMIR BRUNET DE PRESLE.

Ἡ μήτηρ καὶ γυνή μου
σᾶς εὐχαριστοῦσι τῆς
ὑμετέρας ἐνθυμήσεως.

ΠΕΡΙ ΕΓΚΡΑΤΕΙΑΣ

'Εκ τῶν τοῦ Σμάϊλς περὶ χαρακτῆρος.

Ἡ *ἐγκράτεια* εἶναι τόλμη καὶ θάρρος ὑπὸ ἑτέραν ἔποψιν· δύναταί τις περὶ αὐτῆς νὰ εἴπῃ ὅτι εἶναι ἡ ἀρχικὴ τοῦ χαρακτῆρος ὑπόστασις. Τὴν ἀρετὴν ταύτην ἔχων ὑπ' ὄψιν ὁ Σαιξπῆρος ὁρίζει τὸν ἄνθρωπον ὡς ὂν βλέπον καὶ ἔμπροσθεν καὶ ὄπισθεν. Αὕτη κυρίως διακρίνει τὸν ἄνθρωπον τοῦ ζώου, καὶ ἄνευ αὐτῆς δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀληθὲς μεγαλεῖον.

Ἡ ἐγκράτεια εἶναι ἡ πηγὴ πάσης ἀρετῆς. Ὅταν ὁ ἄνθρωπος χαλαρώσῃ τὸν χαλινὸν τῶν αἰσθημάτων αὐτοῦ καὶ τῶν παθῶν, ἀποβάλλει τὴν ἠθικὴν ἐλευθερίαν, φέρεται ὑπὸ τοῦ ῥεύματος τοῦ βίου καὶ καθίσταται δοῦλος τῶν ἰδιοτροπιῶν του.

Ὅπως τις κατασταθῇ ἠθικῶς ἐλεύθερος, ὅπως ὑψωθῇ ὑπεράνω τοῦ κτήνους, πρέπει νὰ δύναται

Digitized by Google

ν' ἀνθίσταται εἰς τὰς ὁρμάς του· τὴν δύναμιν δὲ ταύτην ἀποκτᾷ διὰ τῆς ἀσκήσεως. Ἐνταῦθα δὲ κυρίως κεῖται ἡ διαφορὰ τοῦ φυσικοῦ καὶ ἠθικοῦ ἀνθρώπου· ὁ ἠθικὸς δὲ βίος καὶ οὐχὶ ὁ φυσικὸς εἶναι ἡ ἀληθινὴ βάσις τοῦ ἀτομικοῦ χαρακτῆρος.

Ἐν τῇ Γραφῇ ἐπαινεῖται οὐχὶ ὁ ἰσχυρὸς, ὁ κυριεύων πόλεις, ἀλλ' ὁ ἰσχυρὸς, ὁ διοικῶν τὸν ἴδιον αὐτοῦ νοῦν· ὁ τελευταῖος δὲ οὗτος εἶναι ὁ θέτων διαρκῶς χαλινὸν εἰς τὰς σκέψεις, τοὺς λόγους καὶ τὰς πράξεις του. Τὰ ἐννέα δέκατα τῶν κακοήθων ἐπιθυμιῶν, αἵτινες ἐκφαυλίζουσι τὰς κοινωνίας, καὶ αἵτινες ἐκπληρούμεναι καθίστανται αἴσχη, ἤθελον ἐκμηδενισθῆ ἂν κατ' αὐτῶν ἀντετάσσετο ἡ ἄκαμπτος πειθαρχία, τὸ σέβας, ὅπερ ὀφείλει ἕκαστος εἰς ἑαυτὸν, καὶ ἡ ἐγκράτεια. Διὰ τῆς ἀγρύπνου ἀσκήσεως τῶν ἀρετῶν τούτων ἡ καθαρότης τῆς καρδίας καὶ τοῦ πνεύματος ἀποκαθίσταται ἕξις καὶ ὁ χαρακτὴρ θεμελιοῦται ἐπὶ τῆς ἀγνότητος τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς μετριοπαθείας.

Τὸ ἄριστον στήριγμα τοῦ χαρακτῆρος εὑρίσκεται πάντοτε ἐν τῇ ἕξει, ἥτις καθόσον ἡ θέλησις διευθύνει ἡμᾶς καλῶς ἢ κακῶς, θέλει εἶναι δι' ἡμᾶς ὁ μειλιχιώτερος τῶν κυρίων καὶ ὁ σκληρότερος τῶν δεσποτῶν. Εἰς ἡμᾶς λοιπὸν ἀπόκειται νὰ εἴμεθα ἑκούσιοι ὑπήκοοι τοῦ πρώτου ἢ δοῦλοι ταπεινοὶ τοῦ δευτέρου. Ὁ μὲν θὰ ὁδηγήσῃ ἡμᾶς εἰς τὰς τρίβους τοῦ ἀγαθοῦ, ὁ δὲ θὰ κατακρημνίσῃ εἰς τὴν καταστροφήν.

Ἡ ἕξις μορφοῦται διὰ τῆς ἐπιμεμελημένης ἀγωγῆς· ὄντως δὲ πᾶν ὅ,τι ἀποκτᾷ τις διὰ τῆς μεθοδικῆς ἀγωγῆς καὶ τακτικῆς ἀσκήσεως εἶναι ἀληθῶς ἐκπληκτικόν. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν αὐτῆς, τὰ μᾶλλον ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἀχάριστα στοιχεῖα, τὰ περιτρίμματα τῶν ὁδῶν, αὐτοὶ οἱ ἀμαθεῖς χωρικοὶ, οὓς ἀποσπῶμεν ἐκ τῆς ἐργασίας, αναπτύσσουσιν ἀρετὰς θάῤῥους, ὑπομονῆς καὶ θυσίας τῆς ἰδίας ὑπάρξεως, ἃς οὐδέποτε ἤθελέ τις ὑποθέσει ἐμφωλευούσας ἐν αὐτοῖς. Οἱ ἄνδρες οὗτοι, πεφροντισμένως πειθαρχούμενοι, παρέσχον ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, ἢ κατὰ τοὺς φοβερωτέρους ἔτι κινδύνους τῆς θαλάσσης, παραδείγματα ἀληθοῦς ἀνδρείας καὶ ἡρωϊσμοῦ.

Ἄνευ ἠθικῆς πειθαρχίας, ἄνευ τακτικῆς ἀσκήσεως οὔτε μέθοδος, οὔτε τάξις δύναται νὰ ὑφίσταται ἐν τῇ ὀργανώσει τοῦ βίου. Μετ' αὐτῶν ἀναπτύσσεται τὸ πρὸς σεαυτὸν σέβας, τὸ αἴσθημα τοῦ καθήκοντος, καὶ τὸ ὑπακούειν καθίσταται ἕξις. Ὁ ἄνθρωπος ὁ γινώσκων κάλλιον νὰ κυβερνᾷ ἑαυτὸν, ὁ ἔχων ἑπομένως καὶ πλείονα αὐτοβουλίαν, μένει ἐσαεὶ ὑποτεταγμένος ὑπὸ πειθαρχίαν· ὅσῳ δὲ αὕτη εἶναι τελειοτέρα, τόσον ἡ ἠθικὴ ἰσοῤῥοπία εἶναι ἐντελεστέρα. Πρέπει νὰ εἶναί τις κύριος τῶν ἐπιθυμιῶν του καὶ νὰ ὑποτάσσῃ ταύτας εἰς ὑψηλοτέρας δυνάμεις τῆς φύσεώς του, ὁρίζων εἰς αὐτὰς ὁδηγὸν τὴν συνείδησιν, ἄλλως καθίσταται δοῦλος τῶν κλίσεών του, καὶ παίγνιον τῆς φαντασίας του καὶ τῶν ἐντυπώσεών του.

Ἡ *πρώτη σχολὴ* τῆς ἠθικῆς πειθαρχίας καὶ ἡ ἀρίστη εἶναι, ὡς καὶ προηγουμένως κατεδείξαμεν, ἡ *οἰκογένεια*· μετὰ ταύτην ἔρχεται τὸ *σχολεῖον* καὶ τέλος ἡ *κοινωνία*. Ἑκάστη τῶν βαθμίδων τούτων παρασκευάζει τὸν ἄνθρωπον πρὸς μετάβασιν εἰς τὴν ἑτέραν. Τὸ μέλλον δὲ τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς ἐξαρτᾶται, καθόλου εἰπεῖν, ἐκ τοῦ παρελθόντος αὐτῶν. Ἐάν τις δὲν ἔζησεν ἐν οἰκογενείᾳ, ἐὰν δὲν ἐφοίτησεν εἰς σχολεῖον, ἐὰν ἀφέθη ἄνευ ἀνατροφῆς, οὐαὶ αὐτῷ, οὐαὶ τῇ κοινωνίᾳ, ἧς εἶναι μέλος.

Οἰκογένεια κάλλιον ὠργανωμένη θεωρητέα ἐκείνη ἐν ᾗ ἡ πειθαρχία εἶναι τελειοτέρα καὶ ὅπου συνάμα ἡ ἄσκησις αὐτῆς δὲν εἶναι τόσον ἐπαισθητή. Ἡ ἠθικὴ πειθαρχία ἐνεργεῖ μετὰ δυνάμεως νόμου φυσικοῦ. Οἱ εἰς αὐτὴν δὲ ὑποτασσόμενοι πράττουσι τοῦτο ἀνεπαισθήτως.

Ἡ ἐπίδρασις τῆς αὐστηρᾶς πειθαρχίας ἐν τῇ οἰκογενειακῇ ἑστίᾳ περιέργως κατεδείχθη ὑπὸ γεγονότος, ὅπερ διηγεῖται ἐν τοῖς ἀπομνημονεύμασιν αὐτῆς ἡ mistress Schimmelpenninck: Κυρία ἐπισκεφθεῖσα μετὰ τοῦ συζύγου της τὰ πλεῖστα τῶν φρενοκομείων τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς ἠπειρωτικῆς Εὐρώπης παρετήρησεν ὅτι οἱ πλείονες τῶν παραφρόνων ἦσαν μονογενεῖς υἱοὶ, ὧν ἡ θέλησις κατὰ τὴν παιδικὴν αὐτῶν ἡλικίαν οὐδέποτε σχεδὸν ὑπεβλήθη εἰς πειθαρχίαν· ὀλιγώτεροι δὲ ἦσαν οἱ ἀνήκοντες εἰς πολυμελῆ οἰκογένειαν.

Καίτοι ἡ ἠθικὴ φύσις ἐξαρτᾶται κατὰ μέγα μέρος ἐκ τῆς φυσικῆς καταστάσεως καὶ τῆς ὑγείας τῶν ἀνθρώπων, καθὼς καὶ ἐκ τῆς παιδικῆς ἀνατροφῆς καὶ τοῦ παραδείγματος τῶν περὶ αὐτοὺς, οὐχ ἧττον *ἕκαστος ἄνθρωπος δύναται νὰ διευθύνῃ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ φύσιν, νὰ συγκρατήσῃ αὐτὴν, νὰ ὑποβάλῃ εἰς πειθαρχίαν καὶ καρτερικῶς νὰ ἐπαγρυπνήσῃ*. Εἶπέ ποτε καθηγητὴς ὅτι αἱ ἕξεις καὶ αἱ κλίσεις διδάσκονται ὡς αἱ γλῶσσαι.

Πάντες οἱ ἄνθρωποι οἱουδήποτε ἐπαγγέλματος ἰδιωτικοῦ ἢ δημοσίου πρέπει νὰ ὑποτάσσωνται εἰς κανόνας καὶ σύστημα αὐστηρόν. Μέγα μέρος τῆς ἐπιτυχίας πολλῶν ἔργων τοῦ συνήθους βίου ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἕξεως, ἣν ἀπέκτησαν οἱ ἐργάται αὐτῶν, τοῦ νὰ εἶναι κύριοι ἑαυτῶν καὶ κύριοι τῶν ἄλλων. Ἡ ὑπομονὴ καὶ ἡ ἐγκράτεια ἐξομαλύνουσι τὴν ὁδὸν καὶ ἀνοίγουσι πολλὰς ἄλλας, αἵτινες ἤθελον μείνει ἄνευ αὐτῶν κεκλεισμέναι. Τοῦτο λέγομεν καὶ περὶ τοῦ σεβασμοῦ, ὃν ἕκαστος ὀφείλει εἰς ἑαυτόν· διότι ὁ σεβόμενος ἑαυτὸν, ἐν γένει σέβεται καὶ τὴν προσωπικότητα τοῦ ἄλλου.

Ὅ,τι εἴπομεν περὶ τῶν πραγμάτων τοῦ καθημερινοῦ βίου, λέγομεν καὶ περὶ τῆς πολιτι-

Digitized by Google

κῆς. Αἱ ἐν τῇ πολιτικῇ ἐπιτυχίαι ἐπετεύχθησαν μᾶλλον διὰ τῆς ὑπομονῆς παρὰ διὰ τῆς ἱκανότητος, μᾶλλον διὰ τοῦ χαρακτῆρος παρὰ διὰ τῆς ἀγχινοίας· ὁ μὴ δυνάμενος νὰ συγκρατήσῃ ἑαυτὸν, στερεῖται ὑπομονῆς καὶ λεπτῆς διαγνώσεως· δὲν δύναται δὲ, οὕτως ἔχων, οὔτε ἑαυτὸν οὐδὲ ἄλλους νὰ κυβερνήσῃ. Ἡμέραν τινὰ ἐνώπιον τοῦ Πὶτ συνεζητεῖτο τὸ ζήτημα ὁποία εἶναι ἡ ἰδιότης, ἣν πρέπει νὰ ἔχῃ ἀναγκαίως ὁ ὑπουργός. Ἡ *εὐγλωττία*, εἶπεν εἷς, ἡ *μάθησις*, εἶπεν ἕτερος, ἡ *φιλεργία*, ἀπήντησε τρίτος. Ὄχι, εἶπεν ὁ Πὶτ, ἡ *ὑπομονή*. Ὡς πρὸς τὴν ἀρετὴν δὲ ταύτην ὁ Πὶτ ὑπερεῖχε πάντων. Ὁ φίλος αὐτοῦ Ῥοβέρτος Ῥόζε εἶπεν ὅτι οὐδέποτε εἶδε τὸν Πὶτ ἐν δυσθυμίᾳ. Ἐν τούτοις ἂν καὶ ἡ ὑπομονὴ ἐν γένει θεωρεῖται ἡ ἀρετὴ *τῶν ὀκνῶν*, ὁ Πὶτ συνέδεε τὴν ὑπομονὴν πρὸς τὴν μᾶλλον ἔκτακτον ταχύτητα. Ἐσκέπτετο ταχέως καὶ ἐξετέλει ταχέως τὰς ἀποφάσεις του.

Διὰ τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς ἐγκρατείας μορφοῦται ὁ ἀληθῶς ἡρωϊκὸς χαρακτήρ. Ὁ μέγας Χάμπδεν (Hampden) ἐκέκτητο εἰς μέγα βαθμὸν τὰς ἐξόχους ταύτας καὶ εὐγενεῖς ἀρετὰς, ἃς ὁμολογουμένως ἀνεγνώριζον καὶ αὐτοὶ οἱ πολιτικοὶ αὐτοῦ ἀντίπαλοι. Ὁ Κλάρενδων εἰκονίζει αὐτὸν ὡς ἄνδρα ὁμαλοῦ ἤθους καὶ σπανίας μετριοφροσύνης, ἐμφύτου εὐγενείας καὶ φύσεως ζωηρᾶς καὶ εὐθύμου. Ἦτο μειλίχιος καὶ γλυκὺς, καίπερ ἀτρόμητος· ἡ ὁμιλία του ἦτο ἄμεμπτος, ἡ δὲ καρδία πλήρης ἐνθέρμου συμπαθείας πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα. Ὀλίγον ὡμίλει, ἀλλ' ἑκάστη λέξις αὐτοῦ, ἀσπίλου τὸν χαρακτῆρα ὄντος, εἶχε βάρος. Ἦτο σωφρονέστατος καὶ ἐγίνωσκε ν' ἀσκῇ ἐπὶ τῶν παθῶν αὐτοῦ καὶ τῶν αἰσθημάτων ἀπόλυτον κράτος· τοῦτο δ' ἔδιδεν αὐτῷ πᾶσαν τὴν δύναμιν τῆς ἐπιδράσεως αὐτοῦ ἐπὶ τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων.

Ὁ ὁρμητικὸς χαρακτὴρ δὲν εἶναι πάντοτε κακός. Ὅσον ὅμως ὁ χαρακτὴρ εἶναι ὁρμητικὸς τόσῳ παρίσταται ἀνάγκη νὰ πειθαρχῆται καὶ δαμάζηται. Ὁ δόκτωρ Τζόνσων λέγει ὅτι οἱ ἄνθρωποι γηράσκοντες βελτιοῦνται χάρις εἰς τὴν πεῖραν, ἣν ἀνέκτησαν· τοῦτο ὅμως ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς καταστάσεως τῆς φύσεώς των. Οὐχὶ τόσον τὰ σφάλματα κατέστρεψαν πολλοὺς, ὅσον ὁ τρόπος καθ' ὃν ἐβίωσαν μετὰ τὴν διάπραξιν αὐτῶν. Οἱ φρόνιμοι συνετίζονται ἐκ τῶν σφαλμάτων των, ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ πολλοὶ εἰς τοὺς ὁποίους ἡ πεῖρα οὐδὲν διδάσκει, καὶ οἵτινες σὺν τῷ χρόνῳ καθίστανται στενώτεροι τὸν νοῦν, φαυλότεροι καὶ ἐλαττωματικώτεροι.

Ὅ,τι ὀνομάζομεν εἰς τοὺς νέους ὁρμητικὸν χαρακτῆρα εἶναι συνήθως μέγα κεφάλαιον δραστηριότητος, τὸ ὁποῖον ὁ χρόνος δὲν ὡρίμασεν, ὅπερ δύναται νὰ καταναλωθῇ εἰς ἐπωφελῆ ἐργασίαν, χορηγουμένης πάσης εὐκολίας. Ἡ ὁρμητικότης τοῦ χαρακτῆρος ἐνίοτε εἶναι ἰσχυρὰ θέλησις καὶ εὐερέθιστος. Ἄνευ ὁδηγοῦ μένουσα ἐκδηλοῦται ὑπὸ φανταστικῶν ἐξεγέρσεων θυμοῦ, διευθυνομένη ὅμως ὡς ἀτμὸς ἐν μηχανῇ δύναται ν' ἀποβῇ πηγὴ δραστηριότητος καὶ ὠφελείας.

Ὁ περιώνυμος κόμης Σταφὸρδ ἦτο φύσεως εὐρεθίστου καὶ ἐμπαθοῦς, καὶ ἐπὶ μακρὸν ἠγωνίσθη νὰ κατανικήσῃ τὸ ἦθος τοῦτο. Ἀναφέρων τὴν συμβουλὴν φίλου του, τοῦ γηραιοῦ γραμματέως Κὸκ, ὄντος ἱκανῶς εἰλικρινοῦς ὅπως ὑποδείξῃ αὐτῷ τὸ ἐλάττωμά του καὶ προφυλάξῃ ἐκ τοῦ κινδύνου ἐφ' ὃν ἐφέρετο, ἔγραφε: «Μοὶ ἐδώσατε καλὴν συμβουλὴν ὑπομονῆς· εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἡ ἡλικία μου καὶ αἱ κλίσεις μου αἱ φυσικαὶ καθιστῶσί με ὁρμητικώτερον τοῦ δέοντος, δι' ἐλπίδος ὅμως ἔχω ὅτι ἡ πεῖρα καὶ ἡ μεγάλη ἐπαγρύπνησις ἐπ' ἐμὲ αὐτὸν θὰ πραΰνωσι καὶ θὰ δαμάσωσι τὸ ἦθός μου. Ἐν τούτοις ἐλπίζω ὅτι θὰ τύχω τῆς συγγνώμης τῶν ἄλλων διότι ὁ ὁρμητικός μου χαρακτὴρ θέλει δαπανηθῇ ὑπὲρ τῆς δικαιοσύνης, τῆς τιμῆς καὶ τοῦ συμφέροντος τοῦ κυρίου μου. . .»

Ὁ Κρόμβελλ εἰκονίζεται ἡμῖν ἐπίσης ὡς ἔχων ἐν τῇ νεότητι αὐτοῦ χαρακτῆρα ἰδιότροπον, παράφορον, ἰσχυρογνώμονα καὶ ἀδιόρθωτον, μετὰ νεανικῆς δραστηριότητος, ἥτις κατηναλίσκετο εἰς ποικίλας κακὰς πράξεις. Ἐν τῇ γενεθλίῳ αὐτοῦ πόλει εἶχε φήμην ταραχοποιοῦ, καὶ μεγάλοις βήμασιν ἔτρεχε πρὸς τὸ κακὸν, ὅτε ἡ θρησκεία ὑπὸ τὴν αὐστηροτέραν αὐτῆς περιβολὴν ἔθετο χεῖρα ἐπὶ τῆς βιαίας ἐκείνης φύσεως, ὑποτάξασα εἰς τοὺς σιδηροὺς κανόνας τοῦ καλβινισμοῦ. Διεύθυνσις ὅλως νέα ἐδόθη εἰς τὴν δραστηριότητά του· ἀνέῳξεν ὁδὸν εἰς τὸν δημόσιον βίον, οὕτω δὲ ὁ Κρόμβελλ κατώρθωσεν ἐπὶ εἴκοσι περίπου ἔτη νὰ δεσπόσῃ τῆς Ἀγγλίας. Τοιοῦτοι εἰκονίζονται καὶ οἱ νεανικοὶ χαρακτῆρες τῶν ἀνδρείων πριγκίπων τῆς οἰκογενείας Νασὼ, τοῦ Βελλιγκτῶνος, τοῦ Ναπολέοντος, τοῦ ποιητοῦ Βορδοβόρθ.

Δυνατὸν νὰ ἔχῃ τις ἀσθενὲς σῶμα καὶ φυσικὴν κατασκευὴν, ἀλλὰ νὰ εἶναι πεπροικισμένος διὰ μεγάλης ψυχῆς, ἐνεργητικῆς καὶ εὐγενοῦς. Ὁ καθηγητὴς Τυνδὰλ ἐχάραξεν ἡμῖν ὡραίαν εἰκόνα τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Φαραδάϋ καὶ τῶν ἀφιλοκερδῶν αὐτοῦ ἔργων ὑπὲρ τῆς ἐπιστήμης. Παριστᾷ αὐτὸν ὡς φύσεως ἰσχυρᾶς, ὁρμητικῆς, ἐξόχως ὅμως εὐαισθήτου καὶ τρυφερᾶς. Ὑπὸ τὴν γλυκύτητα καὶ πραότητα αὐτοῦ ἐκρύπτετο, λέγει, ἑστία ἡφαιστείου. Ἦτο ζωηρὸς καὶ εὐερέθιστος, ἀλλ' εὐκόλως κατεπραΰνετο. Δὲν κατηνάλωσε τὸ πῦρ τῆς φύσεώς του εἰς ἀνωφελῆ πάθη, ἀλλ' εἶχε κατασταθῆ κέντρον ἀκτινοβόλων ἀκτίνων, αἵτινες ἐφώτισαν καὶ τὸν ἑαυτοῦ βίον καὶ τὸν τῶν ἄλλων.

Θελκτικὸν δεῖγμα τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Φαραδάϋ, ὅπερ εἶναι ἄξιον νὰ μνημονευθῇ, μαρτυ-

Digitized by Google

ρουν τὸ κράτος ὅπερ ἤσκει ἐφ' ἑαυτοῦ, εἶναι ἡ αὐταπάρνησις. Ἀφιερωμένος εἰς τὴν σπουδὴν τῆς ἀναλυτικῆς χημείας, ἠδύνατο ταχέως νὰ ἀποκτήσῃ μεγάλην περιουσίαν, ἀλλ' εὐγενῶς ἀντέστη εἰς τὸν πειρασμὸν, καὶ προετίμησε τὴν ὁδὸν τῆς ἀληθοῦς ἐπιστήμης. «Ὑπολογίζων τις τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς του, λέγει ὁ Τυνδὰλ, βλέπει ὅτι αὐτὸς ὁ υἱὸς τοῦ σιδηρουργοῦ, αὐτὸς ὁ μαθητευόμενος βιβλιοδέτου, εἶχε νὰ ἐκλέξῃ μεταξὺ περιουσίας 150,000 λιρῶν ἀφ' ἑνὸς, καὶ τοῦ ἀφιλοκερδοῦς τῆς ἐπιστήμης ἀφ' ἑτέρου· ἐπροτίμησε τὸ δεύτερον καὶ ἀπέθανε πτωχός· ἔφερεν ὅμως τὴν δόξαν τοῦ νὰ διατηρήσῃ ἐπὶ 40 ἔτη ἐφ' ὑψηλοῦ τὴν ἐπιστημονικὴν φήμην τῆς Ἀγγλίας.

Πᾶς ὅστις θέλει νὰ διατρέξῃ τὸν βίον ἐντίμως καὶ εἰρηνικῶς, ἀναγκαίως πρέπει νὰ μάθῃ νὰ παραιτῆται ἐνίοτε τὰ ἴδια συμφέροντα, μικρὰ καὶ μεγάλα. Πρέπει νὰ μάθῃ ἄλλοτε μὲν νὰ ὑποφέρῃ, ἄλλοτε δὲ ν' ἀπέχῃ. Τὸ ἦθος πρέπει νὰ ὑποταχθῇ εἰς τὴν κρίσιν καὶ ν' ἀποφεύγῃ πᾶν ὅ,τι ἐρεθιστικὸν, προπετὲς καὶ σαρκαστικόν. Ἐὰν συνειθίσῃ τις τὸν νοῦν του εἰς τοῦτο, δύναται διαρκῶς νὰ ἵσταται μακρὰν τῶν τοιούτων δαιμόνων.

Εἶναι ὡσαύτως ἀναγκαῖον διὰ τὴν ἀτομικὴν ἡμῶν εὐτυχίαν νὰ δυνάμεθα νὰ εἴμεθα *κύριοι τῆς γλώσσης ἡμῶν*, ὡς καὶ τῶν πράξεων· διότι ὑπάρχουσι λέξεις πλήττουσαι σκληρότερον τοῦ ἐγχειριδίου, καὶ κατὰ τὴν παροιμίαν: *Ἡ γλῶσσα κόκκαλα δὲν ἔχει καὶ κόκκαλα τσακίζει*· «ὁ Θεὸς φυλάξοι», λέγει ἡ μὶς Βρέμερ ἐν τῇ Οἰκογενειακῇ ἑστίᾳ, «ἐκ τῆς καταστρεπτικῆς δυνάμεως τῶν λέξεων! Ὑπάρχουσι λόγοι σπαράσσοντες τὴν καρδίαν κάλλιον τῶν μᾶλλον τεθηγμένων ξιφῶν, λόγοι, ὧν ἡ πληγὴ προξενεῖ ἀλγηδόνας καθ' ἅπαντα τὸν βίον».

Εἶναι λοιπὸν ἴδιον ἀνθρώπου ἀγαθοῦ ἤθους τοῦ νὰ εἶναι κύριος τῶν λόγων· ὁ ἐχέφρων καὶ ἀνεκτικὸς θὰ κρατήσῃ ἐν ἑαυτῷ λόγον δηκτικὸν καὶ αὐστηρὸν, δυνάμενον νὰ ψυχράνῃ τὰ αἰσθήματα τοῦ ἄλλου, ἐνῷ ὁ ἀνόητος, λέγων ἀπερισκέπτως ὅ,τι ἤθελε διέλθει τῆς κεφαλῆς του, θυσιάζει διὰ μίαν ἀστειότητα τὸν φίλον του.

Ἐν τούτοις ὑπάρχουσι πολλοὶ οὐχὶ ἀνόητοι, ἀλλ' ἀπερίσκεπτοι ἐν τοῖς λόγοις αὐτῶν καὶ ἐν τοῖς ἔργοις. Πολλάκις ἄνθρωποι νοημονέστατοι καὶ ὁρμητικοὶ, ἔχοντες ἕτοιμον τὸ πνεῦμα καὶ κοπίδα τὸν λόγον, ἐνθαρρυνόμενοι ὑπὸ τῶν χειροκροτημάτων ἔρριψαν σαρκαστικοὺς λόγους, οἵτινες βραδύτερον ἐπέπεσον κατ' αὐτῶν, μέγιστον κακὸν προξενήσαντες. «Τὸ κακὸν τὸ ἐξερχόμενον ἐκ τοῦ στόματος, λέγει ὁ Herbert, ἐπαναπίπτει συνήθως εἰς τὴν καρδίαν». Δύναταί τις μάλιστα ν' ἀναφέρει πολιτικοὺς ἄνδρας ἀποτυχόντας, διότι ἦσαν ἀνίκανοι νὰ κρατήσωσι τὴν γλῶσσαν αὐτῶν, δηκτικὴν οὖσαν πρὸς τοὺς ἀντιπάλους. «Μία φράσις, λέγει ὁ Βένθαμ, συνετάραξε πολλὰς φιλίας καὶ ἴσως βασίλεια πλείω τοῦ ἑνός». Διὰ τοῦτο ὅταν τις αἰσθάνεται τὸν πειρασμὸν νὰ γράψῃ εὐφυᾶ μὲν λόγον ἀλλὰ τραχὺν, κάλλιον νὰ καταλίπῃ αὐτὸν εἰς τὸ βάθος τοῦ μελανοδοχείου του, οἱαδήποτε καὶ ἂν εἶναι ἡ δυσκολία αὐτοῦ εἰς τὸ νὰ τὸν συγκρατήσῃ. Ἱσπανικὸν λόγιον λέγει, ὅτι «τὸ πτερὸν τῆς χηνὸς συνήθως πληγώνει ἰσχυρότερον τοῦ ὄνυχος τοῦ λέοντος».

Ὁ Καρλύλος εἶπεν ὁμιλῶν περὶ τοῦ Ὀλιβιέρου Κρόμβελλ· «Ὁ μὴ δυνάμενος νὰ κρατήσῃ εἰς ἑαυτὸν τὰς σκέψεις του, οὐδέποτε δύναται νὰ διαπράξῃ μεγάλα ἔργα». Ὁ Γάλλος Λακορδαῖρος θέτει εἰς τὴν πρώτην τάξιν τὸν λόγον, εἰς τὴν δευτέραν τὴν σιωπήν. *Μετὰ τὸν λόγον*, λέγει, *ἡ σιωπὴ εἶναι ἡ μεγαλειτέρα ἐν τῷ κόσμῳ δύναμις*.

Εἶναι ἐν τούτοις στιγμαὶ καὶ περιστάσεις, καθ' ἃς εἶναι οὐ μόνον συγγνωστέον ἀλλὰ καὶ ἀναγκαῖον νὰ ἐκφράσῃ τις τὴν ἀγανάκτησίν του. Πρέπει νὰ δεικνύωμεν τὴν ἀγανάκτησιν κατὰ τοῦ ψεύδους, τῆς οἰήσεως καὶ τῆς σκληρότητος. Ὁ ὑπὸ ἀληθινῶν αἰσθημάτων ἐμφορούμενος πρέπει νὰ ὑψοῦται ὑπὲρ πᾶσαν χαμέρπειαν καὶ ἀδικίαν, καὶ ὅταν μάλιστα οὐδεμίαν ἔχῃ ὑποχρέωσιν νὰ ὁμιλήσῃ. «Δὲν θέλω νὰ ἔχω οὐδὲν κοινὸν, λέγει ὁ Πέρθες, μετὰ τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου, τὸν ὁποῖον ἡ ἀγανάκτησις τῶν ἄλλων δὲν συγκινεῖ· οἱ ἄνθρωποι ἐν γένει εἶναι μᾶλλον ἀγαθοὶ παρὰ κακοὶ, συνήθως ὅμως οἱ κακοὶ ὑπερέχουσι, διότι εἶναι τολμηρότεροι. Οὐδὲν δύναται νὰ ἐμποδίσῃ ἡμᾶς νὰ θαυμάσωμεν τὸν ποιοῦντα λογικὴν χρῆσιν τῶν δυνάμεών του, καὶ πολλάκις μόνον καὶ μόνον διὰ τοῦτο κηρυσσόμεθα ὑπὲρ αὐτοῦ. Ἀναμφιβόλως πολλάκις μετεμελήθην διότι ὡμίλησα, ἀλλ' οὐχ ἧττον καὶ πολλάκις μετεμελήθην διότι ἐσιώπησα».

Ὁ τὸ ἀγαθὸν ἀγαπῶν δὲν δύναται νὰ μένῃ ἀδιάφορος πρὸ τοῦ κακοῦ καὶ τῆς ἀδικίας. Ἐὰν ζωηρῶς αἰσθάνεται, ζωηρῶς θὰ ὁμιλήσῃ ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ καρδίας.

Πρέπει ἐν τούτοις νὰ προφυλασσώμεθα ἀπὸ τῆς παραφόρου καταφρονήσεως τῶν ἄλλων. Πολλοὶ ἄνθρωποι ἄριστοι ὑπόκεινται εἰς τὸ κακὸν τοῦτο, οὐδόλως εἶναι ἀνεκτικοὶ τῶν ἐλαττωμάτων τῶν ἄλλων, ἐνῷ αὐτοὶ καθ' ἑαυτοὺς τυγχάνουσιν ἄνδρες σοβαροί. Ἐξ ὅλων τῶν δώρων τῆς διανοίας, τὸ σπανιώτερον εἶναι ἡ ὑπομονὴ ἣν ὀφείλει νὰ ἔχῃ ἄνθρωπος ἀνεπτυγμένου νοὸς, πρὸς ἄνθρωπον μὴ τοιοῦτον. Τὸ καλλίτερον φάρμακον πρὸς ἄρσιν τοῦ κακοῦ τούτου εἶναι ἡ φρόνησις καὶ ἡ αὔξησις τῆς πείρας τοῦ κόσμου. Ἐκ τούτου προκύπτει ὅτι ἄνθρωποι τυχόντες ὑψηλῆς ἀνατροφῆς καὶ μεγάλης πείρας εἶναι ὑπομονητικοὶ καὶ ἀνεκτικοὶ, κρίνουσι τὰ ἐλαττώματα τῶν ἄλλων καὶ τὰ μειονεκτήματα,

Digitized by Google

λαμβάνουσιν ὑπ' ὄψιν τὰς περιστάσεις ἐν αἷς ἀνετράφησαν καὶ διέτριψαν καὶ αἵτινες ἐμόρφωσαν τὸν χαρακτῆρα αὐτῶν. «Δὲν βλέπω οὐδεμίαν τῶν κακῶν πράξεων, ἃς ἄλλοι ἔπραξαν, τὴν ὁποίαν νὰ μοὶ ἠδυνάμην νὰ πράξω καὶ ἐγώ», ἔλεγεν ὁ Γκαῖτε. Τὸ αὐτὸ περίπου ἀπεφήνατο καὶ ἕτερος σώφρων καὶ ἀγαθὸς ἀνήρ, βλέπων κακοῦργον ἀπαγόμενον εἰς φυλακήν· «Ἐκεῖ θὰ ἀπηγόμην κἀγώ, εἶπεν, ἄνευ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ».

Ὁ βίος, κατὰ μέγα μέρος, θὰ εἶναι οἷος παρ' ἡμῶν διαπλασθῇ. Ὁ εὔθυμος ἄνθρωπος βλέπει τὸν κόσμον ὑπὸ χαρμόσυνα χρώματα, ὁ κατηφὴς ὑπὸ μέλανα. Συνήθως βλέπομεν τὴν ἰδίαν ἡμῶν φύσιν ἀντανακλωμένην εἰς τοὺς περὶ ἡμᾶς. Ἐὰν εἴμεθα φιλόνεικοι θὰ εὕρωμεν καὶ τούτους ἐπίσης, ἐὰν φιλελεήμονες πρὸς αὐτούς, θὰ εὕρωμεν τοιούτους καὶ αὐτοὺς πρὸς ἡμᾶς. Ἔκ τινος ἑσπερίδος ἐπιστρέφων κύριός τις εἰς τὸν οἶκόν του, εἶπεν εἰς ἀστυνομικὸν κλητῆρα ὃν συνήντησε καθ' ὁδὸν ὅτι παρηκολουθεῖτο ὑπό τινος ὑπόπτου ὄψεως ἀνθρώπου. Ἐγένετο ἔρευνα καὶ εὑρέθη ὅτι ὁ παρακολουθῶν ἦτο ἡ σκιὰ τοῦ κυρίου! Τοῦτο συμβαίνει καὶ ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ βίῳ· οὗτος εἶναι ἡ ἀντανάκλασις ἡμῶν αὐτῶν.

Ἐὰν θέλωμεν νὰ ζῶμεν ἐν εἰρήνῃ μετὰ τῶν ἄλλων καὶ νὰ ἐφελκύωμεν τὸ σέβας αὐτῶν πρὸς ἡμᾶς, ὀφείλομεν νὰ σεβώμεθα τὴν προσωπικότητά των. Ἕκαστος ἄνθρωπος ἔχει ἰδίους τρόπους καὶ ἦθος ὡς ἔχει ἀνάστημα καὶ μορφήν· ὀφείλομεν λοιπὸν πρὸς τοὺς ἄλλους νὰ φερώμεθα καθ' ὃν τρόπον θέλομεν καὶ οὗτοι νὰ φέρωνται πρὸς ἡμᾶς.

Πολλάκις δὲν βλέπομεν τὸ εἰς ἡμᾶς ὑπάρχον γελοῖον, καὶ ὅμως ὑπάρχει.

Εὑρίσκομεν θαυμασίας συμβουλὰς ἐν ἐπιστολῇ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ μεγάλου Φαραδάϋ πρὸς τὸν φίλον του Τυνδάλ. Εἶναι πλήρης πατριωτικῆς σοφίας, πόρισμα μακρᾶς πείρας καὶ πλουσίας τοῦ βίου. «Ἐπίτρεψόν μοι νὰ σοὶ εἴπω, ἐγὼ ὁ γέρων ἤδη, ὅστις εἶχον τόσον χρόνον ὅπως ἐπισκοπήσω τὰ πράγματα, ὅτι ἐν τῇ νεότητί μου πολλάκις παρετήρησα ὅτι κακῶς ἡρμήνευον τὰς προθέσεις τῶν ἄλλων, ἐνῷ δὲν εἶχον τὴν ἔννοιαν, τὴν ὁποίαν ἐγὼ ἀπέδιδον εἰς αὐτάς· κατὰ γενικὸν κανόνα, προτιμότερον εἶναι νὰ δεικνύεταί τις δύσνους ὅταν φράσις τις φαίνεται δηκτική, εὔθετος δὲ νὰ δράττεται αὐτῆς, ὅταν περιέχῃ ἀγαθόν τι αἴσθημα. Ἡ ἀλήθεια τάχιον ἢ βράδιον θ' ἀναλάμψῃ καὶ οἱ ἀντίπαλοι ἐὰν ἔχωσιν ἄδικον ταχύτερον θέλουσι κατανοήσει ὅτι προσεφέρθη τις πρὸς αὐτοὺς εὐπροσηγόρως καὶ οὐχὶ τραχέως. Ὅ,τι θέλω νὰ εἴπω συνοψίζεται ἐν τοῖς ἑξῆς· ὅσῳ τὸ δυνατὸν πρέπει τις νὰ μένῃ τυφλὸς κατὰ τῆς μεροληψίας, ἄγρυπνος δὲ ἐνώπιον τῆς ἀγαθῆς θελήσεως. Εἶναί τις εὐτυχέστερος ὅταν ἀναζητῇ τὴν ὁδὸν τὴν ἄγουσαν εἰς τὴν εἰρήνην. Δὲν δύνασαι νὰ φαντασθῇς πόσον πολλάκις ἠγανάκτησα ὅταν ἀπήντησα ἀντίστασιν, ἢ ἀδικίαν, ἢ ἀλαζονείαν.

Ἐν τούτοις ἐζήτησα πάντοτε καὶ πιστεύω ὅτι ἐπέτυχον νὰ ἀποφύγω τὰς τοιούτου εἴδους ἀνταποδόσεις. Δύναμαι νὰ σοὶ βεβαιώσω ὅτι οὐδέποτε ἀπέτυχον».

Οὐδεὶς ἐγνώρισε κάλλιον τοῦ ποιητοῦ Βοὺρνς τὴν ἀξίαν, ἣν ἔχει ἡ δύναμις τοῦ νὰ ἐπιβάλλῃ τις θέλησιν εἰς ἑαυτόν, οὐδεὶς ἐδίδαξεν αὐτὴν εὐγλωττότερον εἰς τοὺς ἄλλους· ὅταν ὅμως ὁ Βοὺρνς ἤρχετο ἐπὶ τὸ ἔργον ἦτο ἀσθενὴς ἐν ἀσθενέσι. Δὲν ἠδύνατο νὰ παραιτηθῇ τὴν εὐχαρίστησιν νὰ ἐκσφενδονίσῃ σαρκασμὸν εὐφυῆ, ἀλλὰ τραχὺν κατά τινος. Εἷς τῶν βιογράφων του εἶπε περὶ αὐτοῦ, ὅτι πολλάκις ἀντὶ δέκα ἀστειοτήτων διήγειρε κατ' αὐτοῦ ἑκατὸν ἐχθρούς, καὶ ὅτι ἐν τοῖς ἀριθμοῖς τούτοις οὐδεμία ὑπῆρχεν ὑπερβολή. Ἀλλὰ δὲν ἦτο μόνον τοῦτο· ὁ Βοὺρνς οὐδεμίαν εἶχε δύναμιν ἐπὶ τῶν παθῶν του, εἶχε χαλαρώσει τοὺς χαλινούς. Τοῦτο δὲ κατέρριψεν αὐτὸν χαμαὶ καὶ κατεσπίλωσε τὸ ὄνομά του. Ἓν τῶν καλλιτέρων ποιημάτων του ὅπερ ἔγραψεν ἐν ἡλικίᾳ εἰκοσιοκτὼ ἐτῶν ἐπιγράφεται «Ὁ ἐπιτάφιος ἑνὸς βάρδου». Περὶ αὐτοῦ δὲ λέγει ὁ Βορδσβὸρθ τὰ ἑξῆς: «Ἰδοὺ ὁμολογία εἰλικρινὴς καὶ πανηγυρική, πάνδημος διακήρυξις ἐλευθέρας θελήσεως, ἐξομολόγησις θρησκευτική, ποιητικὴ καὶ ἀνθρώπινος· ἱστορία ὑπὸ τὸν τύπον προφητείας». Κατέληγε τὸ ποίημα διὰ τῶν ἑξῆς λόγων:

«Ἀναγνῶστα, ἄκουσον. Εἴτε ἀκολουθεῖς μέχρι πέραν τῶν πόλων τὸ ἐλατήριον τῆς διανοίας σου, εἴτε εἰς τὰ σκότη ὀρύσσεις ὀπὴν γήϊνον ὅπως ἐντίμως ἐκεῖ καταφύγῃς, μάθε ὅτι ἡ ἐγκράτεια ἡ μετὰ συνέσεως καὶ σκέψεως εἶναι ἡ βάσις πάσης σοφίας».

Ἐν τούτοις ἓν τῶν ἐλαττωμάτων, ἅτινα ἐπήνεγκον τὴν ἔκπτωσιν τοῦ Βοὺρνς, καὶ δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι εἶναι τὸ μέγιστον τῶν ἐλαττωμάτων, διότι γεννᾷ πολλὰ ἄλλα, ὑπῆρξεν ἡ μέθη.

Ἡ ἀκρασία δὲν δύναται νὰ καταπολεμηθῇ εἰμὴ διὰ ἠθικῶν ὅπλων, διὰ τῆς ἀσκήσεως τοῦ χαρακτῆρος, διὰ τοῦ σεβασμοῦ πρὸς σεαυτόν, διὰ τῆς ἐγκρατείας. Οὐδεὶς ἕτερος τρόπος ὑπάρχει. Ἡ ἀναμόρφωσις τῶν θεσμῶν, ἡ ἐπέκτασις τῆς ἐλευθερίας τῆς ψήφου, ἡ μᾶλλον ὠργανωμένη κυβέρνησις, ἡ κατωτέρα ἐκπαίδευσις ἡ μᾶλλον ἐκτεταμένη δὲν δύνανται ν' ἀνεγείρωσι λαὸν ἑκουσίως παραδιδόμενον εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν αἰσθήσεων. Ἡ θεραπεία τῶν αἰσχρῶν ἡδονῶν εἶναι ἡ καταστροφὴ τῆς ἀληθινοῦς εὐδαιμονίας· ὑποσκάπτει τὴν ἠθικήν, καταστρέφει τὴν δραστηριότητα, καὶ ἐξασθενεῖ τὴν δύναμιν καὶ τὴν ῥώμην τῶν ἐθνῶν καὶ τῶν ἀτόμων.

Ὁ ἔντιμος ἀνὴρ εἶναι ἐγκρατὴς εἰς τὰς δα-

Digitized by Google

πάνας του καὶ διάγει ἐντίμως· δὲν ζητεῖ νὰ φαίνεται πλουσιώτερος, οὐδὲ συνάπτων χρέη νὰ συμμαχήσῃ μετὰ τῆς καταστροφῆς. Ὁ ἄνθρωπος οὗτινος τὰ εἰσοδήματα εἶναι μέτρια οὐδέποτε εἶναι πτωχὸς ὅταν ἔχῃ χαλινὸν εἰς τὰς ἐπιθυμίας του· εἶναι μάλιστα πλούσιος ὅταν τὰ εἰσοδήματά του ἐπαρκοῦσιν εἰς τὰς ἀνάγκας του. Ὁ Σωκράτης βλέπων μεγάλην ποσότητα θησαυρῶν, κοσμημάτων καὶ ἄλλων πολυτίμων πραγμάτων, ἅτινα ἔφερον πομπικῶς ἐν ταῖς ὁδοῖς τῶν Ἀθηνῶν, εἶπε: «Τόρα παρατηρῶ πόσα πράγματα ὑπάρχουσιν, ὧν οὐδεμίαν ἔχω ἀνάγκην».

Ἐνίοτε σκέψεις τάξεως ἀνωτέρας τῶν τοῦ συνήθους βίου, δύνανται νὰ καταστήσωσί τινα ἀδιάφορον πρὸς τὰ χρήματα, ὡς τὸν Φαραδάϋ, ὁ ὁποῖος χάριν τῆς ἐπιστήμης ἐθυσίασε τὸν πλοῦτον. Ἀλλ' ὅταν θέλῃ τις νὰ ἔχῃ τὰς ἀπολαύσεις, ἃς τὰ χρήματα χορηγοῦσι, πρέπει νὰ κερδίζῃ αὐτὰ ἐντίμως καὶ νὰ μὴ ζῇ δαπάναις τῶν ἄλλων, ὡς πράττουσιν οἱ συνάπτοντες χρέη, ἅτινα δὲν δύνανται νὰ ἐξοφλήσωσιν. Ἠρώτησάν τινά ποτε κατεβεβαρημένον ὑπὸ χρεῶν πόσον ἐπλήρωνε τὸν οἶνον· ἀπήντησεν ὅτι δὲν ἐγνώριζεν, ἀλλ' ὑπέθετεν ὅτι ἔγραφον κάτι τι εἰς ἓν βιβλίον.

Ἐν τούτοις αὐτὸ τὸ *γράφειν κάτι τι εἰς βιβλίον* ὑπῆρξεν ἡ καταστροφὴ πολλῶν ἀσθενοῦς χαρακτῆρος ἀνθρώπων.

Α. Μ.

Ο ΔΥΣΜΟΡΦΟΣ

[Ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ, ὑπὸ * Κ.]

Συνέχεια· ἴδε σελ. 449.

II

Παρῆλθον πολλὰ ἔτη. Ἅπαντα τὰ μικρὰ ἐκεῖνα ὄντα ηὐξήθησαν. Ὁ λόρδος Σαινζερμαὶν δὲν ἦτο πλέον τὸ ἄλλοτε λεπτὸν καὶ αἰσθηματικὸν παιδίον, ἀλλὰ νεανίας, ὅστις εἰ καὶ φιλάσθενος συνήθως, ἐκέκτητο ἀσυνήθη ἰσχὺν χαρακτῆρος, τὸ δὲ πνεῦμα αὐτοῦ ἀνεπτύχθη μετὰ τῆς ἡλικίας, κτησάμενον ἀληθῶς παράδοξον εὐστάθειαν καὶ εὐρύτητα, σχετικῶς πρὸς τὸν βίον, ὃν ἦγεν. Ἡ ὑγεία του ἐν τούτοις ἥκιστα εἶχε βελτιωθῆ, ἐκ διαλειμμάτων δὲ καθίστατο θῦμα σκληρᾶς ἀγωνίας, ἕνεκα τῆς ὁποίας οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ ἐγγυηθῇ περὶ τῆς ζωῆς του.

Ἀλλὰ πρὸ παντὸς ἦτο ἀείποτε ὁ δυστυχὴς δύσμορφος, δυσκόλως δυνάμενος νὰ βαδίσῃ, ἐνῷ ἡ δυσμορφία αὐτοῦ, εἰ καὶ ἧττον ἐκφανὴς ἤδη, ἐπέσυρεν ἐπ' αὐτοῦ τὴν προσοχὴν πάντων.

Περὶ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐγένετο ἐνῆλιξ, κατὰ δὲ τὴν ῥητὴν ἐπιθυμίαν του ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἐγένοντο ἑορταί, διασκεδάσεις, ἐλεημοσύναι διὰ τοὺς πτωχοὺς τῶν κτήσεών του, καὶ γεύματα προσηνέχθησαν εἰς τοὺς γαιοκτήμονας καὶ τοὺς πολίτας τῆς Καρστόνης. Αὐτὸς δὲ, ἀποφεύγων πάντοτε ὑφ' οἱανδήποτε πρόφασιν νὰ παρουσιάζηται εἰς τὸ δημόσιον, ἀπέστη τῆς εἰς Βρανδῶνα μεταβάσεως.

Ὁ λόρδος Λουδοβῖκος εἶχε καταλίπει τὸ λύκειον τοῦ Eton χάριν τοῦ πανεπιστημίου τῆς Ὀξφόρδης, ὅπου ἐξηκολούθει τὰς ἀχαλινώτους αὐτοῦ παραδόξους συνηθείας, ἧττον διεφθαρμένος ἐν τούτοις παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν.

Τὸ παράδειγμα τοῦ ἀδελφοῦ του ἀναμφιβόλως ἐξήσκησε σωτήριον ἐπ' αὐτοῦ ἐνέργειαν.

Ἠγάπα καὶ ἐσέβετο τὸν λόρδον Σαινζερμαὶν, εἰ καὶ ἐνίοτε δὲ ἀκηδὴς καὶ ἀπότομος μάλιστα ἀπέναντι αὐτοῦ, συμπεριεφέρετο πρὸς αὐτὸν μετὰ περιποιήσεως καὶ ὑπό τινα ἔποψιν μετὰ τρυφερᾶς ἀφοσιώσεως.

Ἀρχομένου τοῦ μηνὸς Ἰουνίου 18..., μετὰ ἑξαετῆ μακρὰν τῶν ἐν Βρανδῶνι κτήσεων αὐτῆς διαμονὴν ἡ οἰκογένεια, τὴν ὁποίαν ἀπὸ μακροῦ χρόνου δὲν εἶχον ἰδεῖ πλέον, ἐπανῆλθεν εἰς τὸν πύργον καὶ ἐγκατεστάθη ἐν αὐτῷ κατὰ τὸ θέρος.

Πόσαι μεταβολαὶ ἐν διαστήματι ὀλίγων ἐτῶν!

Ὁ λόρδος Σαινζερμαὶν ἦτο ἤδη ἀνὴρ πλήρης ἐνεργείας, βουλήσεως, ὑπερτέρας διανοίας, ἔχων τὸ μέτωπον εὐρὺ, σοβαροὺς δὲ τοὺς ὀφθαλμούς.

Ὁ δὲ λόρδος Λουδοβῖκος ἦτο ἀληθὲς θαῦμα καλλονῆς, καὶ ἀληθῶς τὸ ὡραιότερον ὑπόδειγμα τῆς ὡραιοτέρας ἐπὶ τῆς γῆς φυλῆς: τῆς ἀγγλικῆς ἀριστοκρατίας. Τὸ πρόσωπόν του ἦτο εἰλικρινὲς, πλῆρες ζωηρότητος, οἱ ὀφθαλμοί του σπινθηροβολοῦντες, τὰ χείλη του ἀγέρωχα καὶ ὑπερήφανα, ἀλλὰ γλυκαινόμενα ὑπὸ μειδιάματος ἀορίστου θελγήτρου, τὸ ἀνάστημά του ὑψηλὸν, ἀνάλογον, σπάνιον τὴν χάριν, τὰ δὲ σχήματα αὐτοῦ καὶ αἱ κινήσεις ἦσαν μοναδικαὶ κατὰ τὴν εὐστροφίαν καὶ τὴν ἐνέργειαν.

Ἡ μήτηρ του ἔτρεφε πρὸς αὐτὸν πάντοτε τὴν αὐτὴν ἀποκλειστικὴν, φιλόποπτον καὶ ζηλότυπον λατρείαν. Ἡ χεὶρ τοῦ χρόνου εἶχε βαρέως καταπέσει ἐπ' αὐτῆς· τὸ χρῶμά της εἶχε μαρανθῆ· τὸ βλέμμα της κατέστη ὑπερβαλλόντως ψυχρὸν, τὸ ὕφος αὐτῆς τεταραγμένον καὶ ἀνήσυχον. Οἱ ἀκόρεστοι πόθοι, ἡ δυσαρέσκεια τοῦ παρόντος, ὁ φόβος τοῦ μέλλοντος, τὰ σκοτεινὰ πάθη, ἡ ζηλοτυπία, ὁ φθόνος, τὸ μῖσος εἶχον γηράσει αὐτὴν πρωΐμως.

Αἱ νέαι δεσποινίδες ἐμορφώθησαν προφανῶς συμφώνως πρὸς τὴν δοθεῖσαν αὐταῖς ἀνατροφὴν,—πολυτελεῖς, ἀγέρωχοι, ψυχραὶ, εὐγενεῖς τοὺς τρόπους, εὐμετάβολοι τὸν χαρακτῆρα, ἄνευ φαντασίας καὶ καλαισθησίας, ἐξόχως ἀγαπῶσαι τὰς διασκεδάσεις τοῦ κόσμου, ἀνατραφεῖσαι μετὰ μεγίστης φροντίδος καὶ ἐν τούτοις πάσχουσαι πραγματικὴν ἄγνοιαν. «Ἡ ἐπιφάνεια, ἡ ἐπιφάνεια, μόνον ἡ ἐπιφάνεια!»

Ἡ κυρία Καρτβράϊτ ἦτο ἰσχνοτέρα καὶ ὠχροτέρα τοῦ συνήθους. Ἔζη ἀπομεμονωμένη οὕτως

Digitized by Google

εἰπεῖν εἰς τὰ δωμάτιά της, ἢ μᾶλλον εἰς τὰ τοῦ λόρδου Σαινζερμαὶν, διότι ἀμφότεροι εἶχον τηρήσει τὴν συνήθειαν νὰ ἔχωσι μίαν μόνον αἴθουσαν.

Ἀλλ' ἡ Λιλία! ἄ! πόσον ἦτο ἀξιολάτρευτος καὶ ὡραία ἡ Λιλία! Πῶς νὰ ζωγραφίσω τὸ θεῖον ἐκεῖνο δεκαεξαετὲς πλάσμα, μὲ τὴν ἀγγελικὴν αὐτοῦ μορφὴν, μὲ τὴν ἀκτινοβόλον αὐτοῦ νεότητα, ἀθωότητα καὶ εὐτυχίαν, τοὺς μεγάλους ἐκείνους, ζωηροὺς καὶ τρυφεροὺς ὀφθαλμοὺς, τὰς θελκτικὰς ἐκείνας παρειὰς, τὸ στόμα ἐκεῖνο τὸ δροσερὸν ὡς ἄνθος ἀποπνέον τὴν πρωϊνὴν δρόσον, τὸ εὐκαμπτον καὶ χάριεν ἐκεῖνο ἀνάστημα, καὶ τοὺς χρυσοφαίους ἐκείνους βοστρύχους πλουσίως καταπίπτοντας ἐπὶ τραχήλου καὶ ὤμων λευκοτέρων καὶ τοῦ ἐλεφαντόδοντος;

Ὁ λόρδος Σαινζερμαὶν ἀνεγίνωσκε κατὰ τὴν συνήθειαν αὐτοῦ, ὅταν εἰσῆλθον εἰς τὸν θάλαμον αὐτοῦ, καθήμενος ἐν τῷ βάθει τοῦ ἑτέρου τῶν ἀρχαίων γοτθικῶν παραθύρων. Ὁ ἥλιος ἀκτινοβολῶν χρυσὸν καὶ πορφύραν, διεισέδυε διὰ τῶν ὑέλων καὶ τοῦ διαφανοῦς φυλλώματος ἀναρριχωμένης ἀμπέλου, διαγραφούσης μυρία ἀραβουργῆ ἐπὶ τῶν λιθίνων γλυφῶν τῆς πλαγίας τοῦ πύργου ἀπόψεως. Ἔξω τοῦ θαλάμου ἡ Λιλία ἔψαλλεν ἐπὶ τοῦ κλειδοκυμβάλου αὐτῆς μίαν τῶν μαγευτικῶν ἐκείνων ἰταλικῶν ἢ γερμανικῶν μελῳδιῶν, ὁπότε κατὰ πρῶτον ἐνόησα πᾶν αὐτῶν τὸ θέλγητρον. Ἡ δὲ κυρία Καρτβράϊτ εἰργάζετο πλησίον τοῦ λόρδου Σαινζερμαίν.

Ἐπλησίασα τὸ παράθυρον ἀπαρατήρητος ὑπὸ τῆς Λιλίας, ἀπορροφηθείσης καθ' ὁλοκληρίαν ὑπὸ τοῦ ᾄσματος. Ἐπὶ τῇ θέᾳ τοῦ νέου λόρδου κατεπλάγην ἀμέσως ἐκ τῆς μεγάλης αὐτοῦ ἀπὸ τῆς τελευταίας ἡμῶν συναντήσεως μεταβολῆς. Δὲν ἦτο πλέον ὁ ὠχρὸς καὶ φιλάσθενος ἐκεῖνος νεανίας, ἀλλ' ἀνὴρ ἀκμαῖος τὸ ἦθος, σταθερὸς καὶ ἰσχυρὸς τὴν ἔκφρασιν. Μ' ὑπεδέχθη μετὰ τῆς εἰλικρινεστάτης συμπαθείας, ἐγὼ δὲ τὸν συνεχάρην ἐπὶ τῇ ὑγιεῖ αὐτοῦ καταστάσει.

— Οὐδέποτε σᾶς εἶδον, τῷ εἶπον, τοσοῦτον ἐντελῶς ὑγιῆ.

— Σκέπτομαι, μ' ἀπεκρίθη, ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ ἦναί τις ὑγιὴς, ὢν εὐτυχὴς, καὶ εἶμαι βέβαιος, ὅτι μετ' εὐχαριστήσεως θέλετε μάθει, ἀγαπητέ μου κύριε Οὐΐλσων, σεῖς, ὁ ἀρχαιότερος τῶν φίλων μου, ὅτι εἶμαι εὐτυχὴς καθ' ὁλοκληρίαν. Οἱ πόνοι μου, αἱ ἐσωτερικαὶ ἀταξίαι φαίνονται καταπαύσασαι, ὅλοι δὲ οἱ πόθοι μου τελοῦνται... Νομίζω ἐμαυτὸν τὸν εὐτυχέστερον τῶν ἐπὶ γῆς ἀνθρώπων Ἀλλ' ἐπιθυμῶ νὰ σᾶς παρουσιάσω εἰς τὸν μαθητήν μου.. Ἀγαπητή μου Λιλία, ἰδοὺ ὁ κύριος Οὐΐλσων, ἐξηκολούθησε, βαδίζων ὀλίγα πρὸς αὐτὴν βήματα.

Ἐξηγέρθη ζωηρῶς· καὶ ἐπροχώρησαν πρὸς ἐμὲ κρατούμενοι διὰ τῆς χειρός· ἐκεῖνος, ἔχων ἀγέρωχον ἦθος μεθ' ἡδονῆς μεμιγμένον· ἐκείνη δὲ ἐρυθριῶσα ἐξ ὁλοκλήρου. Ἐξεπλάγην τοσοῦτον ἐκ τῆς καλλονῆς αὐτῆς, ὥστε ἐπὶ στιγμὴν ὁ θαυμασμὸς μὲ ἠμπόδισε νὰ λαλήσω.

— Κύριε Οὐΐλσων, μοὶ εἶπε διὰ φωνῆς ὀξείας καὶ γλυκείας, πόσον χαίρω ὅτι σᾶς ἐπαναβλέπω! Πιστεύω ὅτι δὲν ἐλησμονήσατε τὴν μικρὰν Λιλίαν.

— Ἀδύνατον νὰ τὴν λησμονήσω!... καὶ ἐν τούτοις ηὐξήθητε τοιουτοτρόπως!.. Ἡ μικρὰ καὶ χαρίεσσα πανοῦργος—θὰ συγχωρήσητε τὴν ἀστειότητα—κατέστη τοσοῦτον χαρίεσσα νεᾶνις!

— Ὦ! κύριε Οὐΐλσων, αἱ φιλοφρονήσεις εἶναι ἀπηγορευμέναι ἐδῶ. Ὁ καθηγητής μου παρ' οὐδενὸς παραδέχεται τὴν ἐλαφροτέραν δι' ἐμὲ κολακείαν... δὲν ἔχει οὕτω, Σαινζερμαίν; Μὲ ὑβρίζει ὑποθέτων με ἤδη ἀρκετὰ ματαίαν καὶ ἀρκετὰ ἀνόητον, ὥστε νὰ ἔχω ἀνάγκην τοιούτων ἐνθαρρύνσεων. Ἀλλ' ἐλπίζω ὅτι, μεθ' ὅλην τὴν ἀπαγόρευσιν, θέλετε μείνει μεροληπτῶν ὑπὲρ τῆς μικρᾶς φίλης σας. Σᾶς βεβαιῶ, ὅτι ἐνδιαφέρομαι τὰ μέγιστα. Πῶς εὑρίσκετε τὸν λόρδον Σαινζερμαίν;

— Θαυμασίως ὑγιῆ.

— Ὦ! πόσον εἶμαι εὐτυχὴς ἀκούων σας νὰ τὸ λέγητε! δὲν ὑποφέρει πλέον τώρα... καὶ εἴμεθα τόσον εὐτυχεῖς!

Οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ λόρδου Σαινζερμαὶν ἦσαν προσηλωμένοι ἐπ' αὐτῆς λαλούσης, ἀποπνέοντες τὴν ἔκφρασιν τῆς συγκινητικωτάτης τρυφερότητος. «Ἆ! Λιλία! ἐφαίνοντο λέγοντες, τίς δὲν ἤθελεν εἶναι εὐτυχὴς ἐπὶ τοσοῦτον γλυκείᾳ καὶ ἁγνῇ ἀφοσιώσει;»

Ἔμεινα ἐπί τινα χρόνον συνδιαλεγόμενος μετ' αὐτῶν. Ἡ Λιλία ἦτο ὅπως πάντοτε εὔθυμος καὶ φιλόγελως, ἄτακτος καὶ ζωηρὰ, μὲ τὴν αὐτὴν ἐνθουσιώδη καὶ γενναίαν καρδίαν. Εἶδον ὅτι ἦσαν οἱ καλλίτεροι φίλοι τοῦ κόσμου. Συμπεριεφέροντο πρὸς ἀλλήλους μετ' ἀφελοῦς οἰκειότητος, ἥτις ἀμέσως μὲ καθησύχασεν. Εἶχον φοβηθῆ ἐπί τινα στιγμὴν ὅτι ἡ θαυμασία αὐτὴ κόρη εἶναι σύντροφος ἐπικίνδυνος ὀλίγον διὰ τὸν νέον φίλον μου. Ἅμα ἔβλεπον αὐτοὺς ὁμοῦ,—καὶ ἦσαν σχεδὸν ἀχώριστοι,—ἐθεώρησα αὐτοὺς πάντοτε, ἐκεῖνον μὲν, τὸν εὐπροσήγορον καὶ περιεσκεμμένον διδάσκαλον, ταύτην δὲ, τὴν πλήρη ἀγαθῆς βουλήσεως μαθήτριαν, ἀλλ' ἀκυβέρνητον ὀλίγον· ὡς ἀγρία ἔλαφος ἦτο ηὐχαριστημένη καὶ φιλοπαίγμων, βλέπουσα αὐτὸν ὅτι δὲν ὑποφέρει πλέον· διέτρεχε τὰ ἄλση καὶ τὰ δάση, εὐτυχὴς ἐπὶ τῇ ζωῇ, ἄφροντις, ἀμέριμνος. Τὰ πάντα ἐνεπιστεύετο εἰς αὐτὸν, ὅστις ἀφ' ἑτέρου ἠγρύπνει τρυφερῶς ἐπ' αὐτῆς.

Πάντες ἐν τῷ πύργῳ μετεχειρίζοντο αὐτὴν ἀμελῶς καὶ ὑπεροπτικῶς, ἐγκρύπτοντες σιωπηλόν τινα φθόνον, ἂν δὲν ἀπατῶμαι. Ἡ μαρκη-

Digitized by Google

σία ὑπεκρίνετο ὅτι λυπεῖται αὐτὴν διὰ τὴν ἀμφίβολον θέσιν της ἐν τῇ οἰκογενείᾳ· αἱ δὲ ἀδελφαί, θεωροῦσαι αὐτὴν κατωτέραν, ἔλεγον περὶ αὐτῆς λαλοῦσαι: «ἡ πτωχὴ αὕτη Λιλία!» Ἀλλ' ἡ Λιλία ἀπεκρίνετο εἰς τὰς προσβολὰς διὰ τῆς ἀδιαφορίας, εἰς τὰς περιφρονήσεις διὰ μικροῦ μορφασμοῦ ἀλαζονείας, ἀπεμακρύνετο ὅσῳ τὸ δυνατὸν τῆς συναναστροφῆς τῶν ἐξαδέλφων της, ἀφιεροῦσα ὅλον αὐτῆς τὸν χρόνον καὶ φυλάττουσα τὴν εὐθυμίαν της, τὴν ζωηρότητα καὶ τὰς ἀθώας θωπείας της διὰ τὴν κυρίαν Καρτβράϊτ καὶ τὸν *κηδεμόνα* αὐτῆς, ὡς τὸν ἀπεκάλει.

Πόσας ὥρας διήλθομεν ὁμοῦ ἐν τῷ μικρῷ αὐτῶν κήπῳ,—ἀληθεῖ παραδείσῳ σήμερον! Ἐκεῖνος μέν, ἀσχολούμενος περὶ τὰ ἀφορῶντα τὰς κτήσεις του, ἐγνώριζε σαφῶς τὴν ἀξιοθρήνητον ἀναλγησίαν τοῦ πατρός του, κατενόει τὰς εἰς τοὺς γαιοκατόχους καὶ τοὺς χωρικοὺς αὐτοῦ προκυψούσας δυσχερείας, καὶ προσεπάθει ἀκαταπαύστως νὰ θεραπεύῃ καὶ νὰ ἐκπληροῖ ἐπαξίως τὰ καθήκοντα, τὰ ἐπιβαλλόμενα αὐτῷ ἐκ τῆς μεγάλης περιουσίας του· ἡ δὲ Λιλία πλησίον του, ὑπὸ ἀγροτικήν τινα σκιάδα, ἀναγινώσκουσα, γράφουσα, σχεδιάζουσα, εἶτα αἴφνης παύουσα ἀπὸ πάσης ἐργασίας, ἀρχίζουσα νὰ τρέχῃ καὶ λαφυραγωγοῦσα ἐν μέσῳ τῶν ἀνθέων. Διὰ μυρίων αταξιῶν ἐζήτει νὰ φαιδρύνῃ τὴν σοβαρότητα τοῦ φίλου της· ἦτο ἀληθὴς θρίαμβος δι' αὐτήν, κατορθοῦσαν νὰ προκαλῇ τὸν γέλωτά του, ὅταν ἤθελε νὰ ἦναι σοβαρὸς καὶ τὸ μειδίαμά του, ὅταν προσεπάθει νὰ σκυθρωπάσῃ. Ἡ γαλλικὴ ἔκφρασις «folâtre,» τὴν ὁποίαν ἤκουσα πολλάκις παρ' αὐτῶν, ἐφαίνετο ἐφευρεθεῖσα διὰ τὸ μαγευτικὸν τοῦτο πλάσμα. Πόσον δὲ ἐγνώριζε συγχρόνως νὰ ἦναι γλυκεῖα, σοβαρὰ καὶ ἐμβριθὴς μετὰ τῆς κυρίας Καρτβράϊτ! Μετὰ πόσης λεπτότητος ἀπέφευγε νὰ ταράξῃ διὰ λίαν θορυβώδους εὐθυμίας τὴν μελαγχολίαν τοῦ χαρακτῆρός της!

Δὲν φρονῶ ὅτι συνήντησά ποτε ἄνθρωπον εὐτυχέστερον τοῦ λόρδου Σαινζερμαὶν ἐν τῇ ἐποχῇ ταύτῃ τοῦ βίου του. Τὰ πάντα προέδιδον ἐν αὐτῷ τὴν εὐτυχίαν, ὑφ' ἧς ὑπερεξεχείλιζεν ἡ καρδία του· συνηθέστατα δὲ ἐν ταῖς συνδιαλέξεσιν ἡμῶν μοὶ ἐζωγράφιζε τὰ θέλγητρα ὑπάρξεως πλήρους ἐκλεκτῶν ἀπολαύσεων, ἵνα μεταχειρισθῶ τοὺς ἰδίους αὐτοῦ λόγους.

Φεῦ! ἡ εὐτυχία ἐκείνη μικρὸν ἔμελλε νὰ διαρκέσῃ!

Εἶπον ἀνωτέρω, ὅτι ὁ λόρδος Λουδοβῖκος εἶχε συνοδεύσει ἐν Βρανδῶνι τὰ λοιπὰ μέλη τῆς οἰκογενείας· ἐν τούτοις εἶχεν ἀφιχθῆ μετὰ ἕνα μῆνα. Χάριν τῆς ἑορτῆς λοιπὸν τῆς ἀφίξεώς του ἀπεφασίσθη νὰ δοθῇ χορός, τὸν ὁποῖον ἀπὸ πολλοῦ ἤδη χρόνου ἐπόθουν αἱ ἀδελφαί του, πάντες δὲ οἱ κατοικοῦντες εἴκοσι λεύγας μακρὰν τοῦ πύργου προσεκλήθησαν.

Ἤθελε παρουσιασθῆ εἰς τὸν χορὸν τοῦτον ἡ Λιλία; Αἱ δεσποινίδες ἀπεφάνθησαν ἀρνητικῶς, δίχως ἐπὶ στιγμὴν νὰ διστάσωσιν. Ἡ δὲ μαρκησία εἶπε ξηρῶς ὅτι ὁπωσδήποτε ἡ Λιλία ἦτο πολὺ νέα, τὸ δὲ σπουδαιότερον, ἦτο ἄτοπον, σκληρὸν μάλιστα νὰ δοθῇ εἰς πτωχὸν πλάσμα, προωρισμένον εἰς ἀφανῆ ὕπαρξιν, ἡ τάσις πρὸς τέρψεις κόσμου εἰς ὃν δὲν ἔμελλε νὰ ζήσῃ. Αἱ νεάνιδες ἐκήρυξαν ἀπὸ συμφώνου ὅτι ἦτο ἀληθῶς ἀνόητον νὰ παρουσιασθῇ εἰς τὸν χορὸν ἡ Λιλία, ἥτις ἄλλως τε δὲν εἶχε τὴν ἁρμόζουσαν ἐνδυμασίαν. Ἐπρόκειτο νὰ γείνῃ ὑποδοχὴ ἐπίσημος, εἰς δὲ τὴν Λιλίαν δὲν ἦτο ἐπιτετραμμένον νὰ φέρῃ ἄλλην ἢ ἐκ λευκοῦ ὑφάσματος μόνον ἐνδυμασίαν.

Ἡ πτωχὴ Λιλία ἐσκέπτετο νὰ παρευρεθῇ εἰς τὸν χορὸν τοῦτον, ὅπως καὶ αἱ ὁμήλικες αὐτῇ ἐξαδέλφαι· ἡ δὲ κυρία Καρτβράϊτ, ἥτις μεθ' ὅλην τὴν ἐμβρίθειάν της, συνηγόρει ἀείποτε ὑπὲρ τῶν ἀθώων τέρψεων καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ ὑποφέρῃ βλέπουσα πάσχουσαν τὴν δυστυχῆ αὐτῆς *χαϊδεμμένην*, ἐφαίνετο καθ' ὁλοκληρίαν τεταραγμένη.

— Ἀγαπητή μου κυρία Καρτβράϊτ, τῇ εἶπεν ὁ λόρδος Σαινζερμαὶν, τί συμβαίνει λοιπόν; Ἡ *ὑμετέρα γαληνότης*—ἦτο ὁ τίτλος, ὃν εὐηρεστεῖτο νὰ τῇ δίδῃ—μοὶ φαίνεται τὴν πρωΐαν ταύτην ὅτι εὑρίσκεται εἰς ἔκτακτον ἀληθῶς πνευματικὴν κατάστασιν, δὲν εἶσθε ἡ ἰδία.

— Δὲν ἀπατᾶσθε, μιλόρδε. Ἡ μικρὰ αὕτη Λιλία!... δὲν ἐφαντάσθησαν νὰ μὴ τῇ ἐπιτρέψωσι νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὸν χορόν;

— Καὶ διατί;

— Ὦ! δὲν στεροῦνται λόγων, ἀλλ' οὐδεὶς μὲ ἱκανοποιεῖ, ὀλιγώτερον δὲ τὸ προσφιλὲς παιδίον, τὸ ὁποῖον ἤλπιζε τόσην χαρὰν ἐκ τῆς ἑορτῆς ταύτης! Ἀφ' ὅτου ἔμαθεν ὅτι ἡ δεσποινὶς Μαρία, νεωτέρα αὐτῆς κατὰ ἓν ἔτος, ἔμελλε νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὸν χορόν, δὲν ἠμφίβαλλεν ὅτι τὸ αὐτὸ θέλει συμβῆ καὶ δι' αὐτήν. Ἀλλ' ἀπεφασίσθη ἄλλως, ἡ δὲ πτωχὴ μικρὰ εἶναι τρομερὰ δυσηρεστημένη. Τὸ γνωρίζετε, μιλόρδε, μεθ' ὅλα τὰ ἀξιόλογα μαθήματά σας, τὸ διακρίνον αὐτὴν δὲν εἶναι ἡ φιλοσοφία.

— Φεῦ! ἡ καρδία τῆς ἀγαθῆς ταύτης Λιλίας πάλλει πολὺ ταχεῖα καὶ πολὺ ἰσχυρά, ὥστε νὰ ὑποβληθῇ εἰς τὴν διδασκαλίαν μου. Φρονῶ ὅτι εὐκόλως ἤθελε παρηγορηθῆ, μὴ λαμβάνουσα μέρος εἰς τὴν τέρψιν ταύτην· ἀλλ' εἶναι βαθέως εὐαίσθητος ἀπέναντι τῆς ὕβρεως. Τοῦτο δὲν θὰ γείνῃ.

— Τί ποιητέον;... Θέλετε νὰ ἐπεμβῆτε; πρέπει νὰ παρουσιασθῇ ἐπὶ τῆς σκηνῆς ὁ Ζεύς, ὅπως εἰσακουσθῇ ἡ ἰσχυρὰ φωνή του; Τὸ κατ' ἐμέ, εἶπον ὅ,τι ἠδυνάμην νὰ ἐπιτρέψω εἰς ἐμαυτήν.

— Θέλω ἐπεμβῆ βεβαίως, ἂν ἦναι ἀνάγκη,

Digitized by Google

παρὰ ν' ἀφήσω τὴν προσφιλῆ μικρὰν νὰ θλίβεται ἐκ τῆς πικρᾶς ταύτης ἀπάτης. Μεταβαίνω νὰ λαλήσω ἀμέσως εἰς τὴν μαρκησίαν.

Ὁ λόρδος Σαινζερμαὶν ἀνηγγέλθη εἰς τὴν μητρυιάν του.

— Ἔρχομαι, κυρία, κατὰ τὸ σύνηθες νὰ σᾶς ὑποβάλλω μίαν αἴτησιν.

— Πᾶσα ὑμῶν αἴτησις παραχωρεῖται ἐκ τοῦ προτέρου, λόρδε Σαινζερμαίν.

— Ἀφορᾷ τὴν Λιλίαν.

— Ἄ! εἶσθε λίαν ἐπιεικὴς διὰ τὴν μικρὰν ταύτην κόρην. Ἀλλὰ περὶ τίνος πρόκειται σήμερον;

— Περὶ τοῦ χοροῦ, τὸν ὁποῖον μέλλετε νὰ δώσητε. Δὲν εἶναι λυπηρὸν νὰ τὴν στερήσητε τῆς ἐκ τοῦ χοροῦ εὐχαριστήσεως;

— Κατὰ τὴν γνώμην μου ἡ Λιλία δὲν ἤθελεν εἶναι ἐκεῖ εἰς τὴν θέσιν της, εἶναι δὲ καιρὸς νὰ μάθῃ τὴν διαφοράν, ἥτις ὑπάρχει μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῶν θυγατέρων μου,—διαφορά, περὶ τῆς ὁποίας ἀπὸ μακροῦ ἤδη χρόνου οὐδεμία ἐγένετο φροντίς. Πιστεύω δὲ ὅτι ἡ περίστασις αὕτη εἶναι κατάλληλος πρὸς τοῦτο.

— Φεῦ! πτωχὴ μικρὰ Λιλία! τὴν ᾐσθάνθη ἀρκετὰ πάντοτε! Δὲν δυνάμεθα, κυρία, ν' ἀφήσωμεν εἰς τὸν ἄθλιον τοῦτον κόσμον τὴν φροντίδα νὰ διδάξῃ εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασίν της ἔτι μᾶλλον ἐν τῷ μέλλοντι, χωρὶς ν' ἀναλάβωμεν ἐφ' ἡμῶν τὸ εἰδεχθὲς τοῦτο μάθημα;

— Δὲν φρονῶ τοιουτοτρόπως. Τοὐναντίον αὐτὴ νομίζω εἶναι ἡ καλλιτέρα ἀνατροφή, τὴν ὁποίαν δύναταί τις νὰ δώσῃ εἰς τὰς νεάνιδας τῆς τάξεώς της. Πρέπει νὰ διδάσκωνται ἐνωρὶς νὰ στέκωνται εἰς τὴν θέσιν των καὶ νὰ μένωσι ταπειναί.

— Ἀλλὰ... ὅσον ἀφορᾷ τὸν χορὸν τοῦτον, κυρία,—συγχωρήσατε τὴν ἐπιμονήν μου... Ἡ Λιλία εἶναι ἀκόμη παιδίον.—Ἀπαλλάξατε αὐτὴν τῆς δυσαρεσκείας νὰ μὴ λάβῃ εἰς αὐτὸν μέρος. Εἶναι πολὺ νέα ἀκόμη ὥστε νὰ τὴν ὑποφέρῃ.

— Ἀποδοκιμάζω ἀπολύτως τὴν παρουσίαν τῆς Λιλίας ἐν κύκλῳ τοσοῦτον ὀλίγον καταλλήλῳ δι' αὐτήν.

— Λυποῦμαι ἀληθῶς ἐπὶ τῇ ἀντιστάσει μου εἰς γνώμην τοσοῦτον εὐκρινῶς ἐκπεφρασμένην· ἀλλὰ τὴν φορὰν ταύτην συγκατανεύσατε χάριν μου νὰ πράξητε ἐναντίον τῆς ἰδίας σας κρίσεως. Σᾶς παρακαλῶ νὰ ἐπιτρέψητε εἰς τὴν Λιλίαν νὰ παρουσιασθῇ εἰς τὸν χορὸν τοῦτον.

— Πάντοτε, μιλόρδε, ἡ ἐπιθυμία σας εἶναι διαταγὴ δι' ἐμέ. Ἂς γείνῃ λοιπὸν ὅπως θέλετε! Ἀπονίπτομαι τὰς χεῖρας τῶν συνεπειῶν παιδαγωγικῆς μεθόδου, τὴν ὁποίαν ποτὲ δὲν ἐπεδοκίμασα οὔτε θέλω ἐπιδοκιμάσει.

Μετὰ βίας ὁ λόρδος Σαινζερμαὶν ηὐχαριστήθη διὰ τὴν δυσάρεστον ταύτην ἄδειαν.

— Εἶμαι ἀδύνατος καὶ εὐμάλακτος ὡς γέρων πάππος, μοὶ εἶπε. Δὲν εἶχον τὴν δύναμιν νὰ ὑποφέρω τὴν δυσαρέσκειαν τῆς κόρης ταύτης· δὲν εἶχον τὸ θάρρος νὰ βλέπω τὸ ἀθῶον καὶ συμπαθὲς τοῦτο πλάσμα νὰ κλαίῃ.

Ὑπέδειξα εἰς αὐτὸν τὴν πιθανότητα τῶν κατ' αὐτῆς διαρκούντος τοῦ χοροῦ προσβολῶν, ἀφοῦ ἦτο τὸ ἀντικείμενον τοιαύτης κακῆς θελήσεως.

— Ἐσκέφθην τὸ αὐτό, μ' ἀπεκρίθη, καὶ ἐσκέφθην νὰ παρουσιασθῶ καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος εἰς τὴν ἑορτήν. Ἡ πρᾶξις αὕτη θὰ εἶναι ἡ εἴσοδός μου εἰς τὸν κόσμον· ἐν τούτοις πρέπει νὰ συνειθίσω νὰ ὑπερνικῶ τὴν δειλίαν μου. Θὰ φροντίσω, ἐστὲ περὶ τούτου βέβαιος, νὰ ἐπαγρυπνήσω ὥστε κανεὶς νὰ μὴ συμπεριφερθῇ ἀνοικείως πρὸς τὴν νέαν κόρην μου. Ἂν ἦναι γλυκεῖα ὡς ἀρνίον, ἀλλὰ ἐξάπτεται ἐπίσης διὰ τὸ ἐλάχιστον, καὶ φοβοῦμαι ὅτι θὰ ἀνάψῃ εἰς τὴν πρώτην κατ' αὐτῆς προσβολήν.

— Ὦ! ἀγαπητὲ λόρδε Σαινζερμαίν, ἀνέκραξεν ἡ Λιλία, μανθάνουσα τὴν νίκην, ἀλλὰ πολὺ νέα καὶ πολὺ ἀπερίσκεπτος ὅπως κατανοήσῃ τὴν μεγάλην σπουδαιότητα τῆς ἐκ τῆς πρώτης ἀποποιήσεως προσβολῆς, πόσον εἶσθε θελκτικὸς καὶ ἐπιτήδειος ἄνθρωπος, διότι ἐκερδήσατε τοιουτοτρόπως τὴν ὑπόθεσίν μου! Τῇ ἀληθείᾳ... μάλιστα, ἀληθῶς, κύριε Οὐΐλσων, πιστεύω ὅτι ἀκούω τοὺς μουσικοὺς νὰ παίζωσι καὶ τοὺς χοροὺς ν' ἀρχίζωσιν· ἤθελα καταντήσει πράγματι τρελλὴ ἠναγκασμένη νὰ μένω εἰς τὸ δωμάτιόν μου.—Ἄ! πτωχή μου Λιλία, ἔλεγον ἐνίοτε, ὁποία λυπηρὰ τύχη σὲ περιμένει! Ἀλλ' ἀμέσως ἐνθυμοῦμαι ὅτι μοὶ μένει ὁ Σαινζερμαὶν καὶ αἰσθάνομαι ἐμαυτὴν παρηγορηθεῖσαν.—Ὦ! πόσον εἶσθε ὁ ἀξιολατρευτότατος πάντων τῶν Σαινζερμαὶν, τῶν ἀπὸ χιλίων ἐτῶν ὑπαρξάντων, ὡς λέγουσιν, εἰς τὸν παλαιὸν τοῦτον πύργον!

Ἐν τούτοις ἡ μαρκησία καὶ αἱ θυγατέρες της, δυσηρεστημέναι ἐπὶ τῇ ἥττῃ αὐτῶν, ἔκριναν ἀνωφελὲς νὰ δαπανήσωσι διὰ νέαν τῆς Λιλίας ἐνδυμασίαν: ἐσθὴς ἐκ λευκοῦ ὑφάσματος ἁπλουστάτη ἦτο καταλληλοτάτη δι' αὐτήν! Ὅταν δὲ ἡ κυρία Καρτβράϊτ διεμαρτυρήθη παρὰ τῇ θαλαμηπόλῳ τῶν δεσποινίδων, ἔλαβεν ἀπόκρισιν, ὅτι τοιαῦται ἦσαν αἱ διαταγαὶ τῆς λαίδης Βρανδῶνος, καὶ ὅτι ἡ δεσποινὶς Λιλία ἤθελε φέρει τὴν ἐξ ἁπλοῦ ὑφάσματος ἐσθῆτά της «διὰ νὰ μάθῃ νὰ γνωρίζῃ τὴν τάξιν της.»

— Διὰ νὰ διδάξωσιν εἰς αὐτήν, ὅτι δὲν εἶναι ἐδῶ εἰς τὴν αὐτὴν μὲ τὰς ἄλλας θέσιν! εἶπεν ἀγανακτοῦσα εἰς τὸν λόρδον Σαινζερμαὶν ἡ κυρία Καρτβράϊτ.

— Ἀδιάφορον, ἀγαπητή μου κυρία Καρτβράϊτ. Γνωρίζω ἓν ἀντιφάρμακον. Θέλομεν κανονίσει τὰ κατὰ τὴν ἐσθῆτα αὐτῆς οὕτως ὥστε νὰ φαίνηται μᾶλλον δεῖγμα καλαισθησίας ἢ ατπεινότητο.ς Δὲν θέλετε ἀρνηθῇ βεβαίως, ὅτι

Digitized by Google

ἀρκοῦσιν ὀλίγα ῥόδα εἰς τοὺς βοστρύχους τῆς προσφιλοῦς ταύτης μικρᾶς, ὅπως καταστῇ θελκτική. Τί θέλετε περισσότερον;

Ἡ πολυπόθητος ἐκείνη ἑσπέρα ἐπέστη ἐπὶ τέλους. Ἡ Λιλία μετέβη παρὰ τῷ λόρδῳ Σαινζερμαὶν, ὅπως συναντήσῃ τὴν κυρίαν Καρτβράϊτ, ἥτις τῇ ὑπεσχέθη νὰ τὴν συνοδεύσῃ εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ χοροῦ. Ἤμην παρών. Εἰσῆλθεν ἐρυθριῶσα, μειδιῶσα, συγκεχυμένη ἐξ ὁλοκλήρου, μὲ ζωηρὸν τὸ χρῶμα, μὲ ὀφθαλμοὺς ὑπὲρ τὸ σύνηθες ἀκτινοβολοῦντας. Οἱ βόστρυχοι αὐτῆς ἐφαίνοντο σκοτεινότεροι, κυματωδέστεροι, μεταξωδέστεροι, ῥόδα δέ τινα σκοτεινοῦ ἐρυθροῦ χρώματος ἀνεβίβαζον ἔτι μᾶλλον τὴν λάμψιν τῶν χρυσῶν αὐτῶν ἀντανακλάσεων. Ἡ λευκὴ αὐτῆς ἐσθὴς κεκοσμημένη διὰ ταινιῶν ὁμοιοχρώμων, ἐπεδείκνυε τοὺς ἐξόχους τοῦ ἀναστήματος αὐτῆς τύπους, οἱ δὲ μικροὶ αὐτῆς πόδες, ὑποδεδημένοι λευκὰ ἐκ λειοσήρου ὑποδήματα, μόλις προσήγγιζον τὴν γῆν. Ἤδη ἐπλησίαζε πρὸς ἡμᾶς μὲ τὴν ἐλαφρότητα συλφίδος, ὑπομειδιῶσα ἐπὶ τῇ ἰδίᾳ αὐτῆς καταστάσει.

— Τώρα ὅταν ἡ στιγμὴ ἔφθασεν, ἰδοὺ ἐγὼ ἐκπατρισθεῖσα καθ' ὁλοκληρίαν! Ἡ κατάστασις αὕτη δὲν μὲ τέρπει πλέον. Αἰσθάνομαι δειλίαν καὶ τρόμον!.. Ἀλλά... θὰ ἦναι πράγματι τόσον πολὺς κόσμος ἐκεῖ, ὥστε δὲν θὰ προσέξωσιν εἰς ἐμέ.—Κύριε Οὐΐλσων, ἐπεσκέφθητε ἤδη τὴν αἴθουσαν τοῦ χοροῦ; δὲν εἶναι ὡραία; Κατέβην πρὸ ὀλίγου κρυφίως διὰ νὰ ῥίψω ἓν βλέμμα εἰς αὐτήν.

Ἔπειτα, προχωροῦσα εὐθύμως καὶ προσκλίνουσα πρὸ τῆς κυρίας Καρτβράϊτ:

— Θὰ ἦμαι ὡραία; ἐξηκολούθησε. Μὲ εὑρίσκετε ὡραίαν, λόρδε Σαινζερμαίν;

Ὁ Σαινζερμαὶν κατεβίβρωσκεν αὐτὴν διὰ τῶν ὀμμάτων. Ποτὲ δὲ τὸν εἶδον τοιουτοτρόπως. Ἐκ περιτροπῆς ὠχρία καὶ ἠρυθρία.

— Εἶσθε θελκτικὴ ἀληθῶς, ἀγαπητή, εἶπεν ἡ κυρία Καρτβράϊτ μετὰ τόνου ἀφοσιώσεως.

— Μὲ εὑρίσκετε ὡραίαν, Σαινζερμαίν; ἐπανέλαβεν ἡ Λιλία· διατί δὲν λέγετε τίποτε;

Καὶ προσέθηκεν ὀλίγον ἀνήσυχος:

— Εἶμαι βεβαία, ὅτι ὑπάρχει τι, τὸ ὁποῖον δὲν ἁρμόζει εἰς τὴν ἐνδυμασίαν μου.

— Ἂν σᾶς εὑρίσκω ὡραίαν, εἶπεν ἐξεγειρόμενος... πολὺ ὡραίαν!..

— Τί ἔχετε λοιπόν; τί ἔχετε; πῶς μὲ παρατηρεῖτε!

— Ὦ! συγγνώμην, Λιλία, ἀπεκρίθη, ὡσεὶ ἀπὸ ὀνείρου ἐξεγειρόμενος· μάλιστα, ἔχετε δίκαιον, λείπει τι ἀπὸ τὴν ἐνδυμασίαν σας διὰ τὸν μεγαλοπρεπῆ τοῦτον χορὸν, διὰ τὴν μοναδικὴν ταύτην περίστασιν.

— Ὦ! βεβαίως. Πολλὰ πράγματα μοὶ λείπουσιν, ἀπεκρίθη γελῶσα... ἓν ἀδαμάντινον περιδέραιον, ἐπὶ παραδείγματι.

— Ὅμοιον μὲ τοῦτο; εἶπεν ἀνοίγων ἓν κιβώτιον ἐξ ἀδαμάντων, τὸ ὁποῖον ἐκράτει εἰς τὴν χεῖρα, καὶ ἐκβάλλων ἐξ αὐτοῦ ἄλυσιν ἀδαμάντων, εἰς ἣν ἦτο προσηρτημένον μικρὸν μετάλλιον περικεκοσμημένον ἐκ πολυτίμων λίθων μεγίστης ἀξίας. Θέλετε βάλει ἐν αὐτῷ, Λιλία, βοστρύχους τῆς ἀγαπητῆς μας κυρίας Καρτβράϊτ, καὶ θέλει σᾶς ἐνθυμίζει ἐκεῖνον, ὅστις ζῇ μόνον διὰ νὰ σᾶς βλέπῃ εὐτυχῆ.

— Ὦ! Σαινζερμαίν!.. εἶναι δι' ἐμὲ τοῦτο;... Μοὶ τὸ δίδετε!.. Δὲν εἶμαι ἀξία αὐτοῦ. Πῶς; ὑπήρξατε ἀρκετὰ καλὸς,—καὶ ὕψωσεν ἐπ' αὐτοῦ τοὺς ὀφθαλμούς της δακρυβρέκτους ἐκ συγκινήσεως,—μεθ' ὅλην τὴν σοφίαν σας, τὴν φιλοσοφίαν σας καὶ τὴν ἀδιαφορίαν διὰ τὴν ἐπίδειξιν καὶ τὴν μεγαλοπρέπειαν, ὥστε νὰ σκεφθῆτε διὰ τὴν ἐνδυμασίαν μου, διὰ τὴν εἴσοδόν μου εἰς τὸν κόσμον καὶ διὰ τὰς ματαιότητας τῆς πτωχῆς καρδίας μου!

Ἔλαβε τοὺς ἀδάμαντας, τοὺς ὁποίους τῇ ἔδιδε, καὶ τοὺς ἐνηγκαλίσθη. Δάκρυ στιλπνὸν ὡς αὐτὸς ἔπεσεν ἐπὶ τῆς χειρός του.

— Δὲν εἶναι οἱ ἀδάμαντες, ὦ! ὄχι, ὄχι.... Εἶναι ἡ ἀγαθότης σας, ἡ ἀφοσίωσίς σας... ἡ λεπτότης σας... Ἐννοῶ τὰ πάντα!... Ἀλλὰ τῇ ἀληθείᾳ ὁ στολισμὸς οὗτος εἶναι πολὺ ὡραῖος δι' ἐμέ.

— Ὄχι, ἀγαπητή μου Λιλία, τίποτε δὲν εἶναι πολὺ ὡραῖον διὰ σᾶς. Εἶναι τὸ πρῶτον, τὸ μόνον δῶρον, τὸ ὁποῖον σᾶς ἔκαμα. Κρατήσατέ το εἰς ἀνάμνησίν μου.

— Δὲν ἔχετε βοστρύχους σας ἐν τῷ μεταλλίῳ τούτῳ;

— Ὄχι, ἀγαπητή μου.

— Ἄφετέ με νὰ βάλω. Ἂς ἔχω τοὐλάχιστον συνηνωμένους ἐδῶ τοὺς βοστρύχους τῶν μόνων δύο φίλων μου!

Καὶ μετὰ ζωηρότητος ἀπῆλθε νὰ λάβῃ ζεῦγος ψαλίδων, δὲ κυρία Καρτβράϊτ ἔκοψεν ἕνα φλόκον ἐκ τῶν θαυμασίων μαύρων βοστρύχων τοῦ λόρδου Σαινζερμαὶν, ἔθεσεν αὐτὸν ἐν τῷ μεταλλίῳ μεθ' ἑνὸς ἰδικοῦ της καὶ περιέβαλε διὰ τοῦ περιδεραίου τὸν τράχηλον τῆς Λιλίας.

Ἅπαντες συνεκινήθημεν ἐκ τῆς σκηνῆς ταύτης. Ἀλλ' ἅμα ἡ Λιλία ἤρχισε νὰ συνέρχηται, ἀναλαμβάνουσα τὸ σύνηθες αὐτῇ εὔθυμον ὕφος, ὁ λόρδος Σαινζερμαὶν εἶπεν, ὅτι ἦτο καιρὸς νὰ καταβῶμεν εἰς τὴν αἴθουσαν. Μοὶ προσήνεγκε τὸν βραχίονα, ἡ δὲ Λιλία ἐστηρίχθη ἐπὶ τοῦ τῆς κυρίας Καρτβράϊτ.

Ἕπεται συνέχεια. Κα MARSH.

Ἡ μελέτη, λέγει μέγας τις συγγραφεὺς, ὑπῆρξε τὸ κύριόν μου ἰατρικὸν καθ' ὅλας τὰς συμφορὰς τοῦ βίου μου. Μιᾶς ὥρας προσεκτικὴ ἀνάγνωσις ἤμβλυνε τὴν αἰχμὴν καὶ τῆς ὀξυτάτης θλίψεως, ὑφ' ἧς κατεθλιβόμην, καὶ διήγειρεν ἐν ἐμοὶ μειδίαμα ἐν καιρῷ ἀποτυχιῶν,

Digitized by Google

αἵτινες ἐγκαρδίως κατ' ἀρχὰς μὲ ἐπλήγωσαν.

ΠΩΣ ΚΕΡΔΑΙΝΟΝΤΑΙ ΕΚΑΤΟΜΜΥΡΙΑ

Εἷς πρεσβύτης καὶ εἷς νεανίας συνδιελέγοντο ἑσπέραν τινὰ παρὰ τὴν ἑστίαν.

— Πῶς ἠμπορεῖ νὰ γίνῃ τις ἑκατομμυριοῦχος; ἠρώτησεν αἴφνης ὁ νεανίας.

— Διὰ μυρίων μέσων.

— Ναί, ἀλλὰ ποῖον νομίζετε τὸ ἀσφαλέστατον;

— Δὲν ἔχει ἀσφαλέστατον. Τὰ πάντα συντελοῦσιν· ἡ ἐργασία, ἡ τύχη, ἡ μηχανορραφία, τὸ χαρτοπαίγνιον. Συντελεστικὸν μέσον ἀποβαίνει ἐνίοτε καὶ ἡ ἀγαθοεργία.

Ἀκούσας τοὺς τελευταίους τοῦ γέροντος λόγους, ὁ νεανίας ἐμειδίασε, προφανῶς δυσπιστίαν οὕτως ἐκδηλῶν.

— Ναί, ὑπέλαβεν ὁ ἕτερος, ἠμπορεῖ νὰ γίνῃ τις πλούσιος ποιῶν τὸ ἀγαθὸν ἄνευ πλαγίου σκοποῦ, ἄνευ θορύβου, καὶ εἰς σκύλλον ἔτι.

Ὁ νέος ἐμειδίασε καὶ αὖθις, εἰρωνικώτερον ὅμως καί πως μυκτηριστικῶς.

— Λέγω καὶ εἰς σκύλλον ἀκόμη, καὶ ἐπιμένω εἰς τὸν λόγον μου.

Καὶ προσέθηκε·

— Θέλετε νὰ βεβαιώσω τὰ λεγόμενά μου καὶ δι' ἑνὸς συμβεβηκότος; Ἐπικαλοῦμαι τὴν προσοχήν σας ἐπὶ δέκα μόνον λεπτά.

— Λέγετε λοιπόν, σᾶς ἀκούω, ὑπέλαβεν ὁ δύσπιστος.

— Λοιπὸν ἀκούσατε, καὶ ἐκ προοιμίων νὰ ἦσθε πεπεισμένος περὶ τοῦ ἀληθοῦς τοῦ συμβεβηκότος, τὸ ὁποῖον τὸ κάτω-κάτω εἶναι ἁπλούστατον καὶ οὐδὲν ἔκτακτον παρουσιάζει.

Πρὸ εἰκοσιπέντε περίπου ἐτῶν ὁ Παῦλος Σερναὶ ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς ἰατρικῆς. Τὴν μικρὰν αὐτοῦ περιουσίαν κατηνάλωσεν εἰς τὰς σπουδάς του, καὶ ὅτε ἔλαβε τὸ πτυχίον ἦτο πτωχότατος, μόνον ἐφόδιον πρὸς συντήρησίν του ἔχων τὰ εἰκοσιέξ ἔτη τῆς ἡλικίας του καὶ τὰς ὀλίγας του γνώσεις.

Πρακτικός τις ἰατρὸς φίλος του τὸν συνεβούλευσε νὰ μεταβῇ καὶ ἐξασκήσῃ τὸ ἐπάγγελμά του εἰς ἐπαρχίαν. Ἀλλ' ὁ Παῦλος Σερναὶ μετὰ μεγάλης δυσαρεσκείας ἤκουσε τὴν συμβουλήν· ἠγάπα τοὺς Παρισίους, τὸν θόρυβον, τὰ θέατρα, τὰς τέχνας καὶ πάντα ἐν γένει τὰ συνιστῶντα τὴν λαμπρότητα τοῦ παρισινοῦ βίου.

— Δὲν σοῦ ἀρέσει βλέπω ἡ συμβουλή, ὁποῦ σοὶ ἔδωσα, ὑπέλαβεν ὁ γηραιὸς ἰατρός. Ἀλλὰ τὸ περιέμενα· ὅλοι οἱ νέοι εἶναι οἱ ἴδιοι. Οἱ Παρίσιοι προσελκύουσι καὶ συγκρατοῦσιν αὐτοὺς δι' ἀφανῶν γοήτρων. Μεῖνε λοιπόν, ἀλλ' ἑτοιμάσου νὰ ὑποφέρῃς ἐπὶ εἴκοσι τοὐλάχιστον ἔτη, μέχρις οὗ κατορθώσῃς νὰ εὕρῃς στάδιον.

— Τί λέγετε; εἴκοσι ἔτη!

— Καὶ δὲν ἀφαιρῶ τίποτε, ἀγαπητὸν τέκνον. Εἰς τὴν μεγάλην καὶ ὡραίαν ταύτην χώραν, οἱ διάσημοι ἰατροὶ συναθροίζουσι χρυσὸν μὲ πτυάρια, τὸ παραδέχομαι· ἀλλ' ἐκτὸς δύω ἢ τριῶν ἐξαιρέσεων, πόσοι μὲ κενὰς ἐλπίδας μόνον ἀναγκάζονται νὰ συντηρῶνται. Πόσοι εἰς προβεβηκυῖαν μόνον ἡλικίαν κατορθοῦσι ν' ἀποκτήσωσι φήμην τινά. Ἀμφιβάλλετε; δέν με πιστεύετε; Ἐὰν εἰξεύρατε, ὅτι μόνον εἰς τὸν νομὸν τοῦ Σηκουάνα δεκακισχίλιοι τῶν συναδέλφων μας εἶναι μάρτυρες, πρὸς οὓς οὐδὲ νὰ παραβληθῶσι δύνανται οἱ ἐπὶ Νέρωνος καὶ Διοκλητιανοῦ ἀθλήσαντες! Ἀλλὰ βλέπω ὅτι οὐδὲν θὰ ἰσχύσῃ νὰ μεταβάλῃ τὴν γνώμην σας. Δοκιμάσατε λοιπόν, ἀφ' οὗ ἐγὼ δὲν θὰ κατορθώσω νά σας μεταπείσω.

Πράγματι ὁ Παῦλος Σερναί, μὴ πεισθεὶς εἰς τοὺς συνετωτάτους λόγους τοῦ γέροντος, ἀπεφάσισε νὰ ἐγκαταστῇ ἐν Παρισίοις. Ἐν διαστήματι ἓξ ὅλων μηνῶν ἐπεσκέφθη τρεῖς μόνον πελάτας, δύο πτωχοὺς καὶ ἕνα νεανίσκον τοῦ συρμοῦ. Καὶ οἱ μὲν δύο πρῶτοι δὲν εἶχον νὰ τὸν πληρώσωσιν, ὁ δὲ τελευταῖος ἀπέτισε τὰς ἐπισκέψεις του δι' εὐχαριστηρίων λόγων καὶ ὀλίγων σιγάρων. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἔτους κατενόησεν ὅτι ἀδύνατον τῷ ἦτο νὰ ἐξακολουθήσῃ τοιοῦτον ἀγῶνα.

Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἐπεθύμει καὶ νἀναχωρήσῃ τῶν Παρισίων, ἐπενόησε μέσον λίαν εὐφυές. Ὑποστὰς ἐξετάσεις, ἔλαβε πτυχίον φαρμακοποιοῦ.

Ἡ ἐπιτυχία ἐβράδυνε νὰ στέψῃ τὸ νέον αὐτοῦ ἐπάγγελμα· διὰ τῆς ἐπιμονῆς ὅμως καὶ τῆς ὑπομονῆς ὁ Παῦλος Σερναὶ κατώρθωσε νὰ σχηματίσῃ μικρὰν πελατείαν, καὶ ἐκέρδαινεν οὕτω τὰ πρὸς τὸ ζῆν.

Ἑσπέραν τινά, ἐπιστρέφων οἴκαδε, ἀπήντησε πρὸ τῆς θύρας αὐτοῦ κάποιον ἢ κάτι, ὅπερ ἐφαίνετο ζητοῦν νὰ παρακωλύσῃ τὴν εἴσοδόν του. Ἐξετάσας προσεκτικώτερον, εἶδε κυνάριον ἐπὶ τοῦ κατωφλίου τοῦ φαρμακείου του κατακείμενον καὶ θρηνώδεις ἐκπέμπον ὑλακάς.

Κατ' ἀρχὰς ἠθέλησε ν' ἀποδιώξῃ τὸ ζῶον, ἀλλὰ τοῦτο ἀποπειραθὲν νἀνεγερθῇ κατέπεσε σπαρακτικὰς βάλλον κραυγάς. Συγκινηθεὶς ἐκ τῶν κραυγῶν τοῦ ταλαιπώρου ζῴου, ὁ νέος ἰατρὸς ἔκυψεν ὅπως ἀνακαλύψῃ τὸ αἴτιον, καὶ εἶδεν ὅτι εἶχε τεθλασμένον τὸν ἕνα τῶν ποδῶν.

Ὁ Παῦλος Σερναὶ δὲν ἠθέλησε νἀφίσῃ ἀβοήθητον τὸ πτωχὸν κυνάριον, οὗ ἡ ἱκετευτικὴ φυσιογνωμία ἐκίνησε τὸ ἐνδιαφέρον αὐτοῦ. Τὸ εἰσήγαγε λοιπὸν εἰς τὴν οἰκίαν του, καὶ περιεποιήθη καὶ ἐπέδεσε τὴν πληγήν του· ἐνὶ λόγῳ ἐκράτησεν αὐτὸ πλησίον του ἀπόφασιν ἔχων νά το διώξῃ μόνον ὅταν ἐντελῶς θεραπευθῇ.

Μετὰ τρίμηνον θεραπείαν τὸ ζῶον ἐβάδιζεν ἐξαίρετα καὶ οὐδένα ᾐσθάνετο πόνον. Τοῦτο ἰδὼν ὁ φαρμακοποιός, ὅστις δὲν εἶχε διάθεσιν νὰ

Digitized by Google

δαπανᾷ πρὸς συντήρησιν κυνὸς, ἤνοιξε τὴν θύραν καὶ θωπεύων αὐτὸν ἐν εἴδει ἀποχαιρετισμοῦ, τῷ ἔδειξε τὴν θύραν, λέγων·

— Τώρα πλέον, ποῦ ἰατρεύθης, παιδί μου, ἐμπορεῖς νὰ 'πᾷς ἀπὸ ἐκεῖ ποῦ ἦλθες.

Ἐπεισόδιόν τι τῆς *Ὀδυσσείας* διδάσκει ἡμᾶς πόσον ἀγαθὴν καρδίαν ἔχει τὸ γένος τῶν κυνῶν. Τὸ θεραπευθὲν κυνάριον ἔρριψεν ἐπὶ τοῦ Παύλου Σερναὶ βλέμμα ἐκφράζον τρόπον τινὰ εὐγνωμοσύνην καὶ ἀπεμακρύνθη, σεῖον τὴν οὐράν του.

Ὁ Παῦλος Σερναὶ δὲν τὸ ἐπανεῖδε.

Μετὰ ἕνα καὶ πλέον μῆνα, ἑσπέραν τινὰ ὁ φαρμακοποιὸς ἤκουσεν ὅτι ἔξυέ τις ἔξωθεν μετὰ ζωηρότητος τὴν θύραν του.

Ἔτεινε τὸ οὖς καὶ ἤκουσε παρατεταμένην ὑλακὴν, ὡσεὶ ὁ τετράπους ἐπισκέπτης παρεκάλει νὰ τῷ ἀνοίξωσι.

Περίεργος νὰ ἴδῃ τίς ἦτο ὁ πελάτης ἐκεῖνος, ὁ Παῦλος Σερναὶ ἔσπευσε νἀνοίξῃ τὴν θύραν.

Πάραυτα τὸ κυνάριον εἰσῆλθεν, ἀκατάσχετον χαρὰν ἐκδηλοῦν. Ἀλλὰ δὲν ἦτο μόνον· πλησίον ἤρχετο χωλαίνων κύων θηρευτικὸς, τοῦ ὁποίου εἷς τῶν ποδῶν πληγωμένος ἐκρέματο θλιβερώτατα.

Τὸ κυνάριον μετέβαινεν ἀπὸ τοῦ χωλοῦ κυνὸς πλησίον τοῦ φαρμακοποιοῦ, καὶ ἀπὸ τούτου πάλιν πλησίον τοῦ κυνὸς, ὡσεὶ θέλον νὰ τὸν παρουσιάσῃ καὶ νὰ ἐξαιτήσηται διὰ τὸν κύνα τὴν αὐτὴν συνδρομὴν ἣν καὶ τὸ ἴδιον ἔλαβεν εἰς ὁμοίαν περίστασιν.

Τῷ ὄντι τὸ νοῆμον κυνάριον θὰ συνήντησε καθ' ὁδὸν τὸν πληγωμένον θηρευτικὸν κύνα, καὶ εὐσπλαγχνισθὲν, μετέβη νὰ παρακαλέσῃ ὑπὲρ αὐτοῦ τὸν Παῦλον Σερναὶ, οὗ τὰς εὐεργεσίας δὲν εἶχε λησμονήσει.

Ὑπείκων εἰς τὴν σύστασιν τοῦ κυναρίου ἐδέχθη φιλανθρώπως τὸν ἀσθενῆ, ὃν μετὰ παρέλευσιν ὀλίγου χρόνου ἐθεράπευσεν ἐπίσης ἐντελῶς.

— Ἀλλὰ ποῦ εἶναι τὰ ἑκατομμύρια! Δὲν βλέπω ὁποίαν σχέσιν ἔχουσι πρὸς ταῦτα! ἀνεφώνησεν ἀνυπομόνως ὁ νεανίας.

— Ὀλίγην ὑπομονὴν ἀκόμη, νέε μου φίλε· θὰ ἔλθωμεν καὶ εἰς αὐτά.

— Ἔχει λοιπὸν συνέχειαν ἡ ἱστορία;

— Ἀναμφιβόλως. Ἡμέρας τινὰς μετὰ τὴν νέαν ταύτην θεραπείαν, ἐν ᾧ ὁ φαρμακοποιὸς εὑρίσκετο εἰς τὸ χημικόν του ἐργαστήριον, τῷ ἀνήγγειλαν ὅτι κυρία τις ἐζήτει νὰ τῷ ὁμιλήσῃ. Ἦτο δὲ αὕτη γραῖά τις κυρία ὑψηλῆς περιωπῆς· πρὸ τῆς θύρας ἐστάθμευεν ἡ ἅμαξά της, ἧς ὁ ἡνίοχος καὶ ὁ συνοδεύων θεράπων ἔφερον μεγάλην στολήν.

Ἄνευ προοιμίων ἡ κυρία ἐξέθηκε τὸ σπουδαῖον ἀντικείμενον τὸ προκαλέσαν τὴν ἐπίσκεψίν της.

— Κύριε, ἔρχομαι νά σας εὐχαριστήσω διὰ τὴν μεγάλην χάριν, ἥν μοι ἐκάμετε.

— Ποίαν χάριν ἐννοεῖτε, κυρία μου; ἠρώτησεν ἔκπληκτος ὁ φαρμακοποιός.

— Τὸν κυνηγετικὸν κύνα, ὁ ὁποῖος πληγωθεὶς εἰς τὸν πόδα ἔσχε τὴν εὐφυΐαν νὰ παρουσιασθῇ εἰς ὑμᾶς καὶ τὸν ὁποῖον ἐντελῶς ἐθεραπεύσατε. Ὁ κύων ἐκεῖνος εἶναι ἰδικός μου. Τώρα μάλιστα εὑρίσκεται ἐν τῇ ἁμάξῃ μου, καὶ εἶμαι βεβαία ὅτι θὰ λογισθῇ εὐτυχὴς ἂν ἑνώσῃ τὰς εὐχαριστίας του μετὰ τῶν ἰδικῶν μου.

Ἡ κόμησσα προσέθηκεν ὅτι τὸ πρᾶγμα ἀνεκαλύφθη ὑπό τινος τῶν θεραπόντων της, ὅστις εἶχε μακρόθεν παρακολουθήσει ἀμφοτέρους τοὺς κύνας. Εἶπε προσέτι ὅτι καὶ αὐτὴ προέβη εἰς ἀναζήτησιν πληροφοριῶν περὶ τοῦ ἰατροῦ, ὑπὲρ οὗ μέγα ᾐσθάνθη ἐνδιαφέρον.

— Καὶ ἔμαθον, ἐξηκολούθησεν, ὅτι παρὰ τὴν ὁμολογουμένην ἀξίαν σας καὶ τὰς προσπαθείας, ἃς καταβάλλετε, ἀπαντᾶτε δυσκολίας πρὸς αὔξησιν τῆς περιουσίας σας. Ἔρχομαι λοιπὸν νά σας προτείνω ἓν μέσον, ἐντιμότατον ἐννοεῖται, δι' οὗ νὰ κατορθώσητε νὰ πλουτήσητε ταχέως.

— Νὰ πλουτήσω! Τί ἐννοεῖτε, κυρία κόμησσα;

— Τὸ μέσον εἶναι ἁπλούστατον. Ἐν Παρισίοις εὐάριθμα λίαν εἶναι τὰ θεραπευτήρια τῶν ζώων. Ὑμεῖς δὲ, κύριε, ἀπεδείξατε ὅτι εἴσθε ἱκανώτατος περὶ τὴν κτηνιατρικήν. Διατί νὰ μὴ καταστῆτε ὁ Δυπυυτρὲν[1] τῶν φίλων τοῦ ἀνθρώπου; Ἐν συντόμῳ, ἐπιτρέψατέ μοι νὰ θέσω εἰς τὴν διάθεσίν σας τὸ ἀναγκαιοῦν ποσὸν πρὸς ἵδρυσιν εἰδικοῦ θεραπευτηρίου. Τολμῶ νὰ εἴπω ὅτι ἐντὸς πέντε ἐτῶν θὰ ἔχητε ἄριστα ἀποτελέσματα.

— Ἡ ἐξαίρετος ἐκείνη γυνὴ δὲν ἠπατήθη, ἐξηκολούθησε λέγων ὁ πρεσβύτης. Ἡ πρότασις αὐτῆς ἐγένετο πάραυτα δεκτὴ, καὶ ὁ Παῦλος Σερναὶ ἵδρυσε θεραπευτήριον κυνῶν, γαλῶν, πιθήκων, σκιούρων, σιαμικῶν χοιριδίων, ψιττακῶν, καναρίων καὶ ἄλλων πτηνῶν. Δὲν παρῆλθον δεκαπέντε ἔτη καὶ ἐκτήσατο μεγάλην φήμην, ἐκέρδησε δὲ περιουσίαν ἀποφέρουσαν αὐτῷ πεντηκοντακισχιλίων φράγκων εἰσόδημα, ὅπερ ἀπολαύει ἐντιμότατα ἐν Παρισίοις, ἔνθα εἶναι γνωστότατος.

— Ἓν ἑκατομμύριον κερδηθὲν ἐκ τῆς θεραπείας ζῴων! ἀνεφώνησεν ὁ νεανίας. Δὲν εἶναι παραμύθι! Πράγματι συνέβη αὐτό;

— Μὲ ἐρωτᾷς ἂν συνέβη πράγματι! Λοιπὸν, παιδί μου, εἶμαι εἰς θέσιν νά σοι τὸ διαβεβαιώσω θετικώτατα, διότι ἐγὼ αὐτὸς εἶμαι ὁ Παῦλος Σερναί. Ἔλαβον τὸ ψευδώνυμον τοῦτο χάριν τῆς οἰκονομίας τῆς διηγήσεως.

[Philibert Audebrand.] Κα**

Κατ' ἐπισήμους ἐκθέσεις, ἐν Ἀλγερίᾳ ἔχουσι φυτευθῆ δύο ἑκατομμύρια εὐκαλύπτων, ἀδιαλεί-

1. Διάσημος Γάλλος χειρουργός.

Digitized by Google

πτως δ' ἐξακολουθοῦν νὰ φυτεύωσι τοιαῦτα δένδρα, ἅτινα ἀπεδείχθη ὅτι καθιστῶσι τὸ κλῖμα ὑγιεινόν.

ΩΡΟΛΟΓΟΠΟΙΪΑ

Τὸ πρώτιστον ὡρολόγιον, ὅπερ μετεχειρίσθη ὁ ἄνθρωπος, ὑπῆρξεν ὁ οὐρανὸς καὶ τὰ λαμπρὰ ἄστρα τούτου, ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ὁποίων ὁ ἥλιος. Ἡ ὕψωσις καὶ ἡ κατάβασις αὐτοῦ ἐμετρᾶτο ἀπὸ ἐμπειρικῆς τρόπον τινὰ φαντασίας, ὁ δὲ χρόνος οὕτω κατετέμνετο ὅσον ἐπέτρεπον αἱ ἀνάγκαι τῆς ἁπλοϊκῆς ζωῆς, τῆς ὁποίας ἴχνη κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀπαντῶμεν μέχρι σήμερον ἐν ταῖς ὀπισθοδρομικαῖς κοινωνίαις. Ποσάκις δὲν ἠκούσαμεν ἐν τῇ χωρικῇ γλώσσῃ «μιὰ τριχιὰ ὁ ἥλιος νὰ δύσῃ», «ἓν καλάμι» κττ., καὶ πάλιν ποσάκις ἡ μεταβολὴ τῶν ἄστρων τῆς νυκτὸς δὲν χορηγεῖ τὰ μέτρα της!

Τὰ ἡλιακὰ ὡρολόγια εἶναι ἀνωτέρου καὶ μονιμωτέρου πολιτισμοῦ προϊόντα· ὡς ἰδιαιτέρα λεπτομέρεια δύνανται νὰ σημειωθῶσι καὶ τὰ σεληνιακὰ ὡρολόγια. Ἀλλ' ἡ σταθερότης τῶν χρονομετρικῶν τούτων παρασκευῶν ἐξηρτᾶτο ἐκ τῆς ἀνεφέλου ἀτμοσφαίρας· παραλείπονται αἱ ἀνυπέρβλητοι σχεδὸν δυσκολίαι τῆς νυκτός. Τοιουτοτρόπως ἀπὸ ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς ἐπενοήθη ἐν Αἰγύπτῳ τὸ ἀμόμετρον, τοῦ ὁποίου ἀκόμη γίνεται χρῆσις περὶ τὴν χρονικὴν διανομὴν τῶν ποτιστικῶν ὑδάτων, καθὼς ἐνίοτε καὶ ἐν τῇ ναυτιλίᾳ καὶ εἰς ἄλλας εἰδικωτέρας χρήσεις. Ἡ κλεψύδρα τῆς Πνυκὸς ἦτο εἶδος ὡρολογίου, τοῦ ὁποίου τὸ ὕδωρ ἐχύνετο κατὰ σταγόνας, ὅπως καὶ οἱ τοὺς ὁποίους ἐμέτρων αὗται λόγοι τῶν ῥητόρων. Κατόπιν τὰ πλευρὰ τῶν δοχείων, ἐν τοῖς ὁποίοις ἐχύνετο τὸ ὕδωρ, ἐχαράχθησαν διὰ γραμμῶν, ἑκάστη δ' αὐτῶν ἦτο χρόνου μέτρον· ἐτελειοποιήθη δὲ ἐπὶ τοσοῦτον ἡ κλεψύδρα, ὥστε αἱ πίπτουσαι σταγόνες ἐκίνουν μικρὸν τροχὸν ὡπλισμένον διὰ βελόνης, ἥτις ἐδείκνυεν ἐπὶ πλακὸς σημαντικὰς τῆς τρεχούσης ὥρας γραμμάς. Τὸ περίφημον ὡρολόγιον, ὅπερ ὁ Καλίφης Ἀαροὺν-αλ-Ῥασχὶλδ ἐδώρησεν εἰς τὸν Μέγαν Κάρολον, ἦτο τοιαύτη τις κλεψύδρα.

Οἱ μηχανισμοὶ οὗτοι μεθ' ὅλην τὴν λειτουργοῦσαν ἐν αὐτοῖς εὐφυΐαν, εἶναι βεβαίως οἱ πατέρες τῶν κυρίως ὡρολογίων οὐχὶ ὅμως καὶ τὰ ὡρολόγια αὐτά. Κυρίως ἀναφαίνονται ταῦτα κατὰ τὰ τέλη τοῦ Ι' αἰῶνος, ὅτε ἀντικατέστη ἡ δύναμις τοῦ ὕδατος διὰ βάρους, τὸ ὁποῖον ἐξαρτώμενον ἐκ τοῦ ὡρολογικοῦ μηχανισμοῦ, καὶ κατὰ μικρὸν καταβαῖνον ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τῆς κεντρικῆς ἕλξεως τῆς γῆς, ἐκίνει ἐπὶ πλακὸς τὸν δείκτην τῆς ὥρας. Ἤρκει νὰ ἀναβιβάζῃ τις ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν τὸ κινοῦν βάρος, ἵνα ἔχῃ διαρκὲς τὸ ἐπιθυμητὸν μέτρον τοῦ χρόνου. Ἑπομένως ὁ μηχανισμὸς ἀπέκτησέ τι αὐτοτελὲς καὶ πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ἡ κυρία τοῦ ὡρολογίου ἀνακάλυψις. Ἐστήθη αὕτη ἐπὶ κορυφῆς πύργων, κωδωνοστασίων, ἀνακτόρων καὶ ἄλλων μνημείων, μεθ' ὧν συνεδέθη ἡ σεβασμία τοῦ χρόνου εἰκὼν διὰ τῆς καταμετρήσεως τοῦ ὡρολογίου.

Ἀπὸ ταύτης μέχρι τῆς νεωτέρας, διὰ τῶν ἐφευρέσεων τοῦ Γαλιλαίου (ἐκκρεμὲς) καὶ τοῦ Huyghens, ὡρολογοποιΐας εἶναι βεβαίως μεγάλη ἀπόστασις· ἡ ἀρχὴ ὅμως μένει πάντοτε ἡ αὐτή. Ἀπαιτεῖται ἡ προσαρμογὴ τῆς κινητικῆς δυνάμεως ἐν αὐτῷ τῷ μηχανισμῷ δίκην νήματος, τὸ ὁποῖον ἐκτυλισσόμενον βαθμηδὸν, τυλίσσει ἐκ νέου ἡ θέλησις τοῦ ἀνθρώπου δι' ἐργαλείου· κλεῖς λέγεται τοῦτο ἢ ἄλλο τι.

Τὰ πρῶτα κινητὰ ὡρολόγια θεωροῦνται ὡς ἀνακάλυψις Γερμανική, ἐπινοηθέντα ἐν Νυρεμβέργῃ κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα, ἅμα ὡς ἀπεδείχθη ἡ ἐλαστικὴ δύναμις τοῦ χάλυβος ἐν σκευασίᾳ λεπτῆς ταινίας κυλινδρικῶς τυλιγμένης. Κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα προεῖχον εἰς τὴν ὡρολογοποιΐαν οἱ Παρίσιοι, ἀπὸ τῶν ἀρχῶν ὅμως τοῦ παρόντος μετετέθη ἡ περὶ ταύτην ἀκμὴ εἰς τὴν ὀρεινὴν Ἐλβετίαν, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐξέχει ἡ δημοκρατία τῆς Γενεύης, διὰ τὴν ὡραιότητα καὶ τὴν πληθὺν τῶν κατασκευαζομένων ὑπ' αὐτῆς ὡρολογίων. Μετὰ τὴν Γενεύην ἔρχεται ἡ Βώδη καὶ ἡ Νευσιατέλη. Ὁλόκληροι πόλεις καὶ χωρία ἀσχολοῦνται ἐν τῇ Ἑλβετικῇ Ὁμοσπονδίᾳ εἰς τὴν ὡρολογοποιΐαν, τῆς ὁποίας κλάδοι ἰδιαίτεροι κατεμέρισαν τὴν ἐργασίαν τῶν ὀρεινῶν δημοκρατῶν, εἰς τρόπον ὥστε δίδονται εἰς τὴν ἐμπορίαν οὐχὶ κατηρτισμένα ὡρολόγια, ἀλλὰ καθ' ὁμάδας μέρη μόνον αὐτῶν, ὡς π.χ. τροχοί, τύμπανα, ἁλύσεις, δεῖκται καὶ πλῆθος ἄλλων ὀργάνων, τὰ ὁποῖα ἡ τελικὴ τῶν ὡρολογίων βιομηχανία προσαρμόζει κατόπιν εἰς ἓν ὅλον καὶ παραδίδει εἰς τὴν κατανάλωσιν. Ἐν γένει ἡ προκειμένη βιομηχανία συνδέεται ἐν Ἐλβετίᾳ στενῶς πρὸς ἀξιοσημείωτον πολλαπλασιασμὸν τῶν κατοίκων· ἐντὸς σχετικῶς ὀλίγων ἐτῶν διάφοροι κοινότητες ἐδιπλασίασαν τὸν πληθυσμὸν αὐτῶν.

Περὶ τὰς 40 χιλ. ὡρολογοποιῶν περιέχει ἡ Ἐλβετία. Ἕκαστος δὲ αὐτῶν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς οἰκονομικὸν κέντρον, περὶ τὸ ὁποῖον στρέφεται οὐσιῶδες μέρος τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Δὲν κινοῦνται μηχαναὶ ἀλλὰ βραχίονες, καὶ ὁ καταμερισμὸς τῶν ἔργων ἔφθασε μέχρι τοιούτου βαθμοῦ, ὥστε ἵνα καταρτισθῇ ὡρολόγιον τέλειον ἀπαιτεῖται νὰ διέλθῃ διὰ τῶν χειρῶν 140 ἐργατῶν. Πόσον ὑπὸ τοιοῦτο σύστημα εἶναι εὔκολος ἡ ἐκμάθησις τῆς τέχνης, πρόδηλον· δύναται ὁ ἐργάτης εἰς ὀλίγας ἡμέρας νὰ διδαχθῇ κλάδον τινα τῆς τέχνης καὶ ἀμέσως νὰ θέσῃ αὐτὸν εἰς κίνησιν. Ὑπὸ γενικωτέραν ἔποψιν ὁ καταμερισμὸς τῶν ἔργων κατέταξεν διαφόρους κοι-

Digitized by Google

νότητας ἀναλόγως τῶν ἀγορῶν τὰς ὁποίας προμηθεύουσιν. Οὕτω π. χ. ἡ Sagne ἐργάζεται διὰ τὴν Ἀγγλίαν, ἡ Couvet διὰ τὴν Τουρκίαν, ἡ Fleurier διὰ τὴν Κίναν δι' ὅλων τῶν εἰς ταύτην ἀρεσκόντων σχημάτων.

Ἵνα δείξωμεν τὴν παραγωγικότητα τῆς Ἑλβετικῆς ὡρολογοποιΐας, ἀρκεῖ ἡ σημείωσις ὅτι ἡ πόλις Chaux-de-Fonds κατὰ τὸ 1832 ἐξήγαγε 54,332 ὡρολόγια καὶ ὅτι μετὰ 30 ἔτη ἐξήγαγε πενταπλάσια, τῶν ὁποίων 18 χιλ. ἦσαν χρυσᾶ. Μόνον τὸ ἐμπόριον τῆς Ἀμερικῆς τῷ 1864 εἰσήγαγεν εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας 169,000 ὡρολόγια ἀξίας 8 ½ ἑκατομμ. φρ. Μετὰ 10 ἔτη (1872) εἰσήγαγε 360,000 ὡρολόγια ἀξίας 14 $\frac{8}{10}$ ἑκατομμ. φρ., τῷ 1873 δὲ 204,000 ὡρολόγια ἀξίας 10 $\frac{2}{10}$ ἑκατομμ. φρ., τῷ 1874 δὲ 187,000 ὡρολόγια ἀξίας 9 $\frac{3}{10}$ ἑκατομμ. φρ. Παρατηρητέον ὅμως ὅτι κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἡ πρὸς τὴν Ἀμερικὴν Ἑλβετικὴ αὕτη ἐξαγωγὴ ἤρχισεν ἐπαισθητῶς νὰ καταπίπτῃ, διότι τῷ 1875 ὑπελογίσθη εἰς 134,000 ὡρολόγια, ἀξίας 6 $\frac{7}{10}$ ἑκατομμ. φρ. καὶ τῷ 1876 εἰς 76,000, ἀξίας 4 $\frac{3}{10}$ ἑκατομμ. φρ.

Τὸ φαινόμενον τοῦτο συνδέεται πρὸς τὰς ὁσημέραι ἐπιτεινομένας προόδους τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν εἰς τὴν ὡρολογοποιΐαν. Μέχρι τοῦ 1850 δὲν εἶχον αὗται ἐργοστάσιον τοιοῦτον· τῷ 1857 ὅμως κατηρτίσθη ἐν Μασαχουσέτῃ, παρὰ τὸν ποταμὸν Κάρολον, μηχανικὸν ὡρολογοποιεῖον, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ ἰδιαιτέραν τῆς τέχνης ἐποχήν. Οὐχὶ πλέον ἡ χείρ, ἀλλ' ἡ ἀλόγιστος κανονικότης τῆς μηχανῆς πρόκειται νὰ συντελέσῃ τὴν ἁρμονίαν τῆς ὥρας. Ἐργάζονται ἐν τῷ καταστήματι τούτῳ 1360 ἐργάται, παράγοντες καθ' ἑκάστην 425 ὡρολόγια. Ἕτερον ἐν Ἀμερικῇ μηχανικὸν ὡρολογοποιεῖον δι' 970 ἐργατῶν κατασκευάζει 300 ὡρολόγια ἡμερησίως. Ὑπολογίζονται εἰς δέκα τὰ ἐργοστάσια ταῦτα ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις. Τῷ 1860 παρήγαγον 15,000 ὡρολόγια, τῷ 1863 ἀνέβη ἡ ἐτησία παραγωγή των εἰς 100,000 καὶ τῷ 1876 εἰς 250,000. Ἤρχισεν οὕτω καὶ ἀντίστροφον ῥεῦμα ἐν τῇ ἐξωτερικῇ μεταξὺ παλαιοῦ καὶ νέου κόσμου συναλλαγῇ. Ἐνῷ μέχρι τῆς τελευταίας δεκαετηρίδος ἡ μεγάλη Δημοκρατία τῆς Ἀμερικῆς ἦτο, ἐπὶ τοῦ θέματος τῶν ὡρολογίων, σχεδὸν ὑπόφορος εἰς τὴν μικρὰν τῶν Ἄλπεων συνάδελφον, ἤδη ἐξάγει τοιαῦτα εἰς ποσότητας λίαν ἐνδεικτικάς. Μόνη ἡ Ἀγγλία ἐπρομηθεύθη τῷ 1876 ἐκ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν 30,000 ὡρολόγια καὶ ἡ Ῥωσσία ἰσάριθμα.

Ἐκτὸς τοῦ Ἀμερικανικοῦ συναγωνισμοῦ μετρίας σημασίας δύναται νὰ θεωρηθῇ ὁ προερχόμενος ἀπὸ τῆς Ἀγγλίας, ἐν Βίρμιγγαμ τῆς ὁποίας λειτουργεῖ νῦν σπουδαῖον μηχανικὸν ὡρολογοποιεῖον, 300 περιλαμβάνον ἐργάτας καὶ εὐκόλου κυκλοφορίας παρασκευάζον προϊόντα. Ἀσυγκρίτῳ τῷ λόγῳ μεγαλειτέρας σημασίας εἶναι ὁ Γαλλικὸς συναγωνισμὸς ἀπὸ τῆς Besançon, ἥτις ἀποτελεῖ τὸ κέντρον τῆς Γαλλικῆς ὡρολογοποιΐας. Ἀπὸ 54,000 ὡρολογίων, τὰ ὁποῖα ἡ πόλις αὕτη κατεσκεύασε τῷ 1845, τῷ 1852 ἀνέβη εἰς 192,00, τῷ 1865 εἰς 296,000, τῷ 1875 εἰς 420,000.[1]

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΧΑΛΚΩΝ ΕΛΛΗΝ. ΝΟΜΙΣΜΑΤΩΝ

τῶν κοπέντων ἐπὶ Ὄθωνος.

Ἐν τῷ ἀριθμῷ 99 τοῦ τετάρτου τόμου τῆς «Ἑστίας» ἐδημοσίευσα συντόμους τινὰς πληροφορίας περὶ τῶν ἑλληνικῶν νομισμάτων, ἅτινα ἐκόπησαν ἀπὸ τοῦ Κυβερνήτου μέχρι τῆς σήμερον· αἱ σημειώσεις δ' ἐκεῖναι διὰ τὰ ἔτη τῆς ἐκτυπώσεως ἐγένοντο συνεπείᾳ πολυετῶν παρατηρήσεων ἐπὶ αὐτῶν τῶν νομισμάτων. Κατ' αὐτὰς ὅμως ἐπληροφορήθην ὅτι ἐν τῇ Διευθύνσει τοῦ Ἐθνικοῦ σφραγιστηρίου ὑπάρχει τὸ βιβλίον τοῦ νομισματοκοπείου· ἐν τῷ βιβλίῳ δὲ τούτῳ εἶναι

Ἔτος	1 Λεπτοῦ	2 Λεπτῶν	5 Λεπτῶν	10 Λεπτῶν	Ὁλικὴ ἀξία		Χιλιόγραμμα	Γραμμάρια
					Δραχμαί	Λεπτά		
1836		49,000	1,000	919,000	92,930		12,035	223
1837	159,456	221,978	116,009	2,660,383	277,872	87	35,301	247
1838	269,085	701,028	1,471,912	917,941	182,101	11	23,318	285
1839	149,406	660,719	1,186,543		74,035	59	9,441	945
1840	702,694	378,435	416,770		35,434	14	4,515	470
1841	370,350	141,563	863,784		49,723	96	6,354	272
1842	121,177	470,839	682,077		44,732	40	5,739	733
1843	629,959			700,589	76,358	49	9,723	030
1844	151.343	206,255	88,627	1.064,301	116,499	98	14,999	566
1845	159,600	242,062	315,976	984,899	120,725	94	15,542	726
1846	141,686		190,399	1,274,978	138,434	61	17,881	186
1847	272,793	82,165	270,157	740,766	91,955	68	11,892	434
1848	84,600	258,115	394,286	1,174,402	143,162	80	18,420	135
1849	90,878	146,216	374,576	1,160,738	138,635	70	17,879	055
1850		10,276	11,336	1,282,269	128,999	22	16,717	360
1851	399,613	377,148	609,069	586,971	100,689	64	13,175	765
1857		321,877	133,120	412,201	54,313	64	6,982	145
1858	243,312	222,811	216,220	471,325	64,832	84	8.296	290
	3,945,952	4,490,487	73,450,763	14,350,763	1,931,438	11	248,155	867

1. Οἰκονομ. Ἐπιθεώρησις.

ἐγγεγραμμένα κατ' εἶδος τὰ χαλκᾶ νομίσματα τὰ κοπέντα ἀπὸ τῆς 19 Αὐγούστου 1836 μέχρι τῆς 31 Ἰουλίου 1858. Ἐκ δὲ τοῦ βιβλίου τούτου συνέταξα τὸν προτεθέντα πίνακα, ἐν ᾧ καταδείκνυται ἀκριβῶς ὁποῖα καὶ ὁπόσα νομίσματα ἐκόπησαν κατ' ἔτος ἀπὸ τοῦ 1836 μέχρι τοῦ 1858, ὅταν τὸ νομισματοκοπεῖον ἐπαύσατο τῶν ἐργασιῶν του.

Ἐν τῷ πίνακι τούτῳ φαίνεται ὅτι τῷ 1841 ἐκόπησαν 141,563 κομμάτια τῶν 2 λεπτῶν, ἀλλὰ δίλεπτον φέρον τὸ ἔτος τοῦτο οὐδέποτε εἶδον· ἐπειδὴ δὲ τὰ ἀναφερόμενα δίλεπτα ἐκόπησαν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους, ἤτοι τὴν 10, 15, 20 καὶ 22 Ἰανουαρίου, φρονῶ ὅτι σφραγὶς φέρουσα τὸ ἔτος 1841 δὲν ἐγένετο καὶ ὅτι ταῦτα ἐκόπησαν διὰ τῆς σφραγῖδος τοῦ 1840.

Ἐπίσης ἐκ τοῦ πίνακος ἐξάγεται ὅτι καὶ κατὰ τὸ ἔτος 1850 ἐκόπησαν πεντάλεπτα καὶ δίλεπτα, ἐνῷ νομίσματα τοιαῦτα φέροντα τὸ ἔτος 1850 δὲν εἶναι γνωστά. Παρατηροῦμεν λοιπὸν ὅτι τὰ μὲν πεντάλεπτα ἐκόπησαν τῇ 28 Δεκεμβρίου, τὰ δὲ δίλεπτα τῇ 29 τοῦ αὐτοῦ μηνός. Συμπεραίνομεν ἑπομένως ὅτι τὰ κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ Δεκεμβρίου κοπέντα πεντάλεπτα καὶ δίλεπτα δὲν ἐξετυπώθησαν διὰ σφραγίδων φερουσῶν τὸ ἔτος 1850, ἀλλ' ὅτι ταῦτα ἐκόπησαν διὰ τῶν σφραγίδων τῶν χαραχθεισῶν διὰ τὸ νέον ἔτος καὶ φερουσῶν τὸ 1851.

Παρατηροῦμεν ἐν τέλει ὅτι ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ νομισματοκοπείου δὲν σημειοῦται ὅτι ἐκόπησαν μονόλεπτα κατὰ τὸ ἔτος 1857, ἐνῷ τοιαῦτα ὑπάρχουσιν, ἐξ ἐναντίας δὲ σημειοῦται ὅτι κατὰ τὸ 1858 ἐκόπησαν μονόλεπτά τε, δίλεπτα, πεντάλεπτα καὶ δεκάλεπτα, ἐνῷ τοιαῦτα δὲν εἶναι γνωστά· ἕπεται λοιπὸν ὅτι κατὰ τὸ 1858 δὲν ἐχαράχθησαν νέαι σφραγῖδες καὶ ὅτι πάντα τὰ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐκτυπωθέντα νομίσματα ἐκόπησαν διὰ τῶν σφραγίδων τοῦ 1857.

Π. Λαμπρος·

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ

Ὁ καταδικασμὸς τσῆ Κρήτης.

[1828]

Ἐ τὰ χίλια ὀχτακόσια εἰκοσιοχτώ, μιὰν Τρίτη,
Ἀφρουκαστῆτε νὰ σᾶς πῶ ὀγιὰ τὴ μαύρην Κρήτη.
Σύναξι κάνου οἱ βασιλεῖς καὶ πᾶνε 'ς τὸ Παρίσι,
Νὰ κάμουνε συνέλεψι τί νὰ γενῇ ἡ Κρήτη.
Καὶ σὰν ἐσυναχτήκανε κι' ἀρχίξαν τὸ κουσοῦλτο,
Κομματαρχίαις γίνονται καὶ δίδουν την τοῦ Τοῦρκο.
Καὶ στέλνουν ἀντιπρόσωπο κ' εἰς τσὴ Καλύβαις βγαίνει,
Νὰ συναχτοῦν οἱ Χρισιανοὶ νὰ δώσῃ τὸ χαμπέρι.
Καὶ σὰν ἐσυναχτήκασι διαβάζει τὴ συθήκη,
Κ' ἔγραφε πῶς ἐδώκανε τοῦ Μισιριοῦ τὴν Κρήτη.
Φωνάζουν κλαῖν οἱ Χρισιανοί· «Ἀφέντη κουμαντάτε,
Ἀνέβα πάνω ς'τὰ βουνὰ νὰ κάτσῃς εἰς τσὴ στράταις,
Νὰ ἰδῇς πουλιὰ πετούμενα 'ς τσὴ δρόμους νὰ περνοῦσι
Τὰ κόκκαλα τῶ Χρισιανῶ 'ς τ' ἀντόδια νὰ βαστοῦσι.
Ὅσοι καταλυθήκανε 'ς τὰ ὄρη κ' εἰς τὰ δάση,
Ποιὸς εἶν' ἀποῦ θὰ σοῦ τσὴ πῇ καὶ θὰ τσὴ λογαριάσῃ;
Ἄκουσ' ἀφέντη νὰ σοῦ πῶ τὰ πάθη τὰ δικά μας·
Ἐ τὴν Ἀραπιὰ πουλήσανε οἱ Τοῦρκοι τὰ παιδιά μας.
Κι' ὅσοιν κι' ἂν ἀδαντσάραμε εἰς τὰ βουνὰ γλακοῦμε
Ξυπόλυτοι κι' ὀλόγδυμνοι γιὰ νὰ λευτερωθοῦμε.
Κ' εἴχαμε θάρρος εἰς ἐσᾶς τσὴ βασιλεῖς τσὴ Φράγκους,
Κ' ἐδὰ μᾶς ἀδικήσετε κι' ἀφήκετέ μας σκλάβους.
Ὄντε θὰ βγοῦν τὰ νέφαλα καὶ νὰ φανοῦν οἱ κρίνοι
Καὶ νάρθ' ὁ φοβερὸς κριτὴς οὕλους νὰ μᾶςε κρίνῃ·
Τὰ τάγματ' οὗλα τ' οὐρανοῦ τριγύρου ν' ἀκλουθοῦσι,
Τὰ πάθη τῶ Χριστιανῶ, τ' ἄδικα, νὰ γροικοῦσι,
Νάρθουνε μὲ παράπονο κι' οἱ Κρῆτες νὰ σταθοῦνε,
Μπροστὰ 'ς τὸ φοβερὸ κριτὴ τ' ἄδικάν των νὰ ποῦνε·
Τότες ν' ἀποκριθῆτ' ἐσεῖς, Ἀγγλία καὶ Γαλλία,
Μπροστὰ 'ς τὸ φοβερὸ κριτή, δευτέρα παρουσία!—
Ὁ Χάλης τοῦ κουβέδιαζε καὶ τοῦ 'κανε τὴν κρίσι,
Καὶ τ' ἄμοιρα τ' ἀμμάθιαν του ἐτρέχαν σὰν τὴ βρύσι.
—«Ἴντα νὰ σᾶςε κάμω 'γώ, καϋμένοι μπουνταλάδες,
Γιάντα νὰ μὴν τὰ γράψετε εὐτὰ 'ς τσὴ βασιλιάδες;
Τώρα τ' ἀποφασίσανε κ' ἐκάμανε συθήκη
Κ' ἐγράψαν κ' ἐδουλώσανε τοῦ Μισιριοῦ τὴν Κρήτη.
Λυποῦμαί σας Χριστιανοί, δὲν ἔχω τί σᾶς κάμω,
Γιατ' ὅ τ' ἀποφασίστηκε δὲν δύνομαι ν' ἀλλάξω.»—
Κ' ἔρχουνται πλοῖα Φράγγικα καὶ πᾶνε 'ς τὴ Γραμποῦσα
Καὶ βγάνουνε τσὴ Χρισιανούς, ἀποῦ τὴν ἐβαστοῦσα.
Καὶ Μισιριώταις φέρνουνε κ' εἰς τὰ χωριὰ χτυποῦσι,
Φοροῦνε ροῦχα κόκκινα καὶ τούμπανα βαστοῦσι.
Καθίζουν 'ςὲ μερκὰ χωριὰ καὶ κάνουνε κρισάδες
Καὶ τυραννοῦν τσὴ Χρισιανούς, σκεντσεύγουν τσ' ἀραγιάδες.

[1833]

Ἐ τὰ χίλια ὀχτακόσια 'ς τὰ τριάντα,
Ἐ τσ' ὀχτὼ τοῦ Σεντεμπριοῦ ἦρθ' ἡ γι ἀρμάδα.
Καὶ βγαίνει 'ς τ' Ἀκρωτῆρι, σιργιανίζει,
Τὸν κόσμο βιζιτάρει καὶ ξανοίγει·
Τσὴ Χρισιανοὺς γυρεύγουνε νὰ ἰδοῦσι
Καὶ θλιβερὸ χαμπέρι γιὰ νὰ ποῦσι·
«Οἱ Χρισιανοὶ νὰ μείνουν ἀραγιάδες»
Κ' οἱ Τοῦρκοι χαραὶς κάνουνε μεγάλαις.
Γλήγορα εἰς τὴν φράγκικην ἀρμάδα
Ἐγράψανε παράπονα μεγάλα·
«Ὄρη, βουνὰ καὶ τρύπαις καὶ λαγκάδια,
Γεμάτια 'νιε φτωχοὺς καὶ παλληκάρια.
Τσῆ πείνας καὶ τσῆς δίψας ξεραμμένοι
Γιὰ νὰ λευτερωθοῦνε οἱ καϋμένοι.»
Κ' οἱ καπετάνι' ἀρχίζουν καὶ γελοῦσι
Κ' εἰς τὰ καράβια μπαίνουν καὶ κινοῦσι.
Τὸ κρῖμα τῶ φτωχῶ καὶ τῶ χηράδω
Εἰς τὸ λαιμό σας νἆν' οὕλων τῶ Φράγκω!

Οἱ κύνες

ΠΑΡΑ ΤΟΙΣ ΑΡΧΑΙΟΙΣ ΕΛΛΗΣΙ

Ἐκ τῶν κατοικιδίων ζώων μόνος ὁ κύων εὑρίσκεται κατ' ἀρχαιοτάτους χρόνους ἐν Ἑλλάδι, καὶ ἤδη παρ' αὐτῷ τῷ Ὁμήρῳ ἀπαντᾶται ὡς πιστὸς σύντροφος καὶ φύλαξ τοῦ ἑλληνικοῦ οἴκου, ἢ ὡς συνοδεύων τοὺς ἄνδρας οὐχὶ μόνον τοὺς ποιμαίνοντας πρόβατα καὶ αἶγας, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς τοὺς ἐν τῇ ἐκστρατείᾳ διατελοῦντας, μεθ' ὧν συνεισήρχετο καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἢ ἀγοράν. Οὕτω τὸ ἑλληνικὸν περὶ τὴν Τροίαν στράτευμα εἶχεν ἀφθόνους κύνας· καὶ τοιοῦτοι ἐτρέφοντο ὑπὸ Πατρόκλου καὶ Ὀδυσσέως. Ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις εὑρίσκομεν πάμπολλα εἴδη κυνῶν, ὀνομαζόμενα ἐκ τῶν τόπων τῆς καταγωγῆς αὐτῶν. Ἀλλὰ μεταξὺ τῶν κυνῶν, οὓς ἐκτὸς τοῦ κυνηγίου περιεποιοῦντο μάλιστα ἐπὶ τέρψει καὶ μετὰ πολλῆς καὶ τρυφερᾶς ἐπιμελείας, ἦσαν τὰ Μελιταῖα κυνίδια, εἴτε ἐκ τῆς Σικελίας κατήγοντο, εἴτε ἐκ τῆς Ἰλλυρικῆς Μελίτης, πάντως δὲ οὐχὶ ἐκ τῆς σημερινῆς Μάλτας. Ταῦτα τὰ κυνάρια ἦσαν περισπούδαστα ἰδίως ταῖς πλουσίαις καὶ τρυφώσαις γυναιξίν. Ὁ Θεόφραστος ἀναφέρει ἡμῖν ὡς σύμ-

Digitized by Google

πτωμα τοῦ μικροφιλοτίμου καὶ τοῦτο, ὅτι ἦν ἱκανὸς ποιῆσαι μνῆμα τελευτήσαντος κυναρίου καὶ ἀνεγεῖραι στυλίδιον καὶ ἐπιγράψαι ἐπ' αὐτοῦ «ὁ καλὸς Μελιταῖος.» Καὶ ἀναφέρεται τῷ ὄντι Πολίαρχός τις 'Αθηναῖος, τοσοῦτον τρυφῶν, ὥστε ἐποιεῖτο δημοσίᾳ τὴν ἐκφορὰν τῶν ἀποθανόντων κυνῶν καί, προσκαλῶν τοὺς φίλους εἰς αὐτήν, ἀνήγειρεν αὐτοῖς ἐπιταφίους στήλας καὶ ἐνεκόλαπτεν ἐπ' αὐτῶν ἐπιτύμβια. Πολλάκις κύνες ἠγοράζοντο ἀντὶ ὑπερόγκων τιμῶν. Οὕτως ὁ 'Αλκιβιάδης ἠγόρασεν ἀντὶ ἑβδομήκοντα μνῶν κύνα θαυμαστὸν τὸ μέγεθος καὶ τὸ εἶδος, οὗ ὅμως ἀπέκοψε τὴν πάγκαλον οὐράν, ἵνα παράσχῃ ὕλην λόγων τοῖς κεχηνόσιν 'Αθηναίοις. 'Αλλὰ κατ' ἐξοχὴν μετεχειρίζοντο οἱ ἀρχαῖοι τοὺς κύνας πρὸς τὸ κυνήγιον τοσούτῳ μᾶλλον, καθ' ὅσον εἰς τὸ κυνήγιον τοῦ λαγοῦ π. χ. οὐδ' εἶχον ἄλλον τρόπον θήρας ἐκτὸς τῶν κυνῶν, ὡς μὴ μεταχειριζόμενοι ὅπλον τι κατ' αὐτῶν. Πρὸς τὸ κυνήγιον ἐξετιμῶντο τὰ μέγιστα αἱ λακωνικαὶ ἀλωπεκίδες κύνες, ὀνομασθεῖσαι διὰ τοῦ τελευταίου ὀνόματος, διότι ἐλέγετο ὅτι τὸ ἀρχαῖον προῆλθον ἐκ κυνῶν καὶ ἀλωπέκων· ἴσως δὲ ἐκ τούτου τοῦ λακωνικοῦ εἴδους τῶν κυνῶν προῆλθε καὶ ἡ ὀνομασία τῶν παρ' ἡμῖν λαγωνικῶν.

Εἰ καὶ αἱ λάκαιναι θήλειαι κύνες ἦσαν εὐφυέστεραι τῶν ἀρρένων κυνῶν, οἱ φιλόθηροι ἐφύλαττον καὶ ἐξεπαίδευον μετὰ μεγάλης ἐπιμελείας ἐξ ἑκατέρου τοῦ φύλου, καὶ ἐφρόντιζον πολὺ περὶ τῆς διατηρήσεως καὶ καθαρότητος τοῦ εὐγενοῦς εἴδους, προσπαθοῦντες ὅπως αἱ γενναῖαι κύνες τεκνοποιῶνται οὐχὶ μόνον ἐξ ἐπίσης γενναίων κυνῶν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ἀρίστων καὶ νεωτάτων ἐν τούτοις, ἐνίοτε δὲ καὶ μιγνύοντες τὰ διάφορα εἴδη αὐτῶν.

Χ. Β.

Οἱ ἑπόμενοι στίχοι ἀπεσπάθησαν ἐκ τῶν «'Αρχαίων», ποιήματος ἀνωνύμως δημοσιευθέντος ἐν τῇ «Εὐνομίᾳ», ἐν ἔτει 1864. Μετάφρασιν ἔμμετρον τοῦ ὡραίου τούτου ποιήματος κατεχώρισεν ὁ σοφὸς Γερμανὸς Ellisen ἐν τῷ περιοδικῷ Magazin fur die literatur des Auslandes.

Σ. τ. Δ.

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

Διχόνοια ὅπου τὸ βλέμμα φέρεις,
Πόλις πρὸς πόλιν, κ' ἓν πρὸς ἄλλο κόμμα,
Κ' ἐντὸς αὐτῶν τῶν φατριῶν ἀκόμα,
'Εγωϊσμὸς τοὺς διαιρεῖ καὶ ἔρις.

Τίς ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ καλοῦ ἐσκέφθη,
Τὸ ἴδιον συμφέρον λησμονήσας;
Τίς πέραν τοῦ παρόντος ἀτενίσας,
Μεγάλην τὴν 'Ελλάδα ὠνειρεύθη;

'Η σκέψις καὶ τὸ ὄνειρον ἑκάστου
Οὐχὶ πῶς τὰ κοινὰ νὰ ὠφελήσῃ,
'Αλλὰ πῶς τ' ὄνομά του ν' ἀντηχήσῃ,
'Η πῶς ν' αὐξήσῃ τὰς ἀπολαυάς του.

Αὐτὸς τὸ πᾶν, τὰ πάντα δι' ἐκεῖνον,
Γνώμων αὐτοῦ τὰ ἴδιά του ἴχνη,
'Ελλὰς τῆς γενετῆς του ἡ πολίχνη,
Καὶ μέγιστος αὐτὸς ἐκ τῶν 'Ελλήνων!

Τίς ποτ' ἐδέχθη νὰ παραχωρήσῃ
Εἰς τὸν καλλίτερόν του θέσιν πρώτου;
'Η τίς συγκατετέθη τὸ ἐγώ του
Εἰς τῆς πατρίδος τὸν βωμὸν νὰ θύσῃ;

'Υπεροψία καὶ δοξομανία,
'Ασέβεια, κουφότης, φλυαρία,
'Εγωϊσμὸς καὶ ἀρχολιπαρία,
Καὶ σπάνις ἔργων, λόγων ἀφθονία,

Τοιαύτη ἡ 'Ελλάς. Καὶ μὴ νομίσῃς,
Ὅτι τὴν ἱστορῶ ἀναχρονίζων.
Δὲν ἤλλαξ' ὁ στενὸς αὐτῆς ὁρίζων,
Δὲν μετεβλήθ' ἡ τῶν 'Ελλήνων φύσις.

Πλὴν διὰ τί τοσοῦτον ἐξυμνεῖται
Καὶ ἐκθειάζετ' ἡ 'Ελλάς; διότι
Εἰς τοῦ ὁρίζοντος αὐτῆς τὰ σκότη
Λαμπροί τινες διέλαμψαν κομῆται.

Αὐτοὺς ὑμνοῦσ' οἱ τῶν αἰώνων ψάλται,
Αὐτῶν τὸ φῶς λαμπρύνει τὴν πατρίδα,
Καὶ ὑφ' ἑνὸς τὴν σκέπην Λεωνίδα
Καλύπτονται τοσοῦτοι 'Εφιάλται.

ΠΡΑΚΤΙΚΑΙ ΓΝΩΣΕΙΣ

'Αναλυτικαί τινες μέθοδοι ἐφαρμοζόμεναι ἐν ταῖς τέχναις καὶ τῷ καθ' ἡμέραν βίῳ.

Περὶ ἀνιχνεύσεως τῆς ἐν τοῖς ἐρυθροῖς οἴνοις νοθεύσεως τῆς χρωστικῆς οὐσίας. Παρασκευάζομεν ταινίας χάρτου δοκιμαστηρίους, ἐμβαπτίζοντες ἐπιμήκη τεμάχια χάρτου εἰς διάλυσιν ὀξικοῦ μολύβδου καὶ ξηραίνοντες αὐτά. Θέλοντες νὰ δοκιμάσωμεν ἂν ὁ ἐρυθρὸς οἶνος ἐνέχῃ ξένην χρωστικὴν οὐσίαν, βαπτίζομεν τὰς τοιαύτας ταινίας εἰς αὐτόν, ὅτε ἐὰν μὲν ὁ οἶνος ἦτο γνήσιος οὐδόλως χρώννυται ὁ χάρτης, ἐὰν δὲ ἐχρώσθη δι' ἄλλης οὐσίας γίνεται κυανοῦς ἐν τῷ ἰοχρόῳ. Τὴν αὐτὴν τοῦ χρώματος ἀλλοίωσιν παρατηροῦμεν ἐμβαπτίζοντες τεμάχιον κιμωλίας εἰς τὸν ὑπὸ ἐξέτασιν οἶνον.

'Αναγνωρίζεται δὲ προχείρως τὸ εἶδος τῆς προσθέτου χρωστικῆς οὐσίας ὡς ἑξῆς· ὁ ἐξετασθησόμενος οἶνος τίθεται εἰς στενὴν φιάλην ἢ δοκιμαστήριον σωληνίσκον καὶ ἀναμιγνύεται μετὰ $\frac{3}{4}$ τοῦ ὄγκου αὐτοῦ αἰθέρος· μετ' ὀλίγον ὁ αἰθὴρ ἀνέρχεται πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ οἴνου σχηματίζων στιβάδα τινὰ ἐπ' αὐτοῦ. 'Εὰν μὲν ὁ αἰθὴρ ἐγένετο κίτρινος, προσλαμβάνει δὲ τῇ προσθήκῃ σταγόνων ἀμμωνίας ζωηρῶς ἐρυθρὰν χροιάν, τότε ὁ οἶνος περιέχει καμπεχιανὸν ἐρυθρόξυλον· ἐὰν δὲ ἐγένετο ἐρυθρὸς ἢ ἰόχρους καὶ διατηρῇ τὸν χρωματισμὸν τοῦτον καὶ μετὰ τὴν τῆς ἀμμωνίας προσθήκην, ὁ οἶνος περιέχει ἐρυθρόδανον (ἐκ τοῦ ῥιζαρίου). 'Εὰν δὲ τὸ ἐρυθρὸν χρῶμα τοῦ αἰθέρος ἐξαφανισθῇ χωρὶς νὰ μεταβληθῇ εἰς ἰόχρουν, οὐδεμία ἄλλη ἐκτὸς τῆς φυσικῆς χρωστικῆς οὐσίας τοῦ οἴνου ἐμπεριέχεται, ὅτε ὅμως ἡ ὑπὸ τὸν αἰθέρα στιβαζομένη ἀμμωνία ἀποκτᾷ τὴν χροιὰν τοῦ οἴνου· ἐὰν δὲ τέλος, ὁ μὲν αἰθὴρ λευκαίνεται, ἡ δὲ ἀμμωνία ὡσαύτως δὲν χρώννυται, ὑποπτευόμεθα τὴν παρουσίαν φουξίνης.

ΠΑΡΟΡΑΜΑ

Σελ. 448, στήλ. 6', στίχ. 29 ἀντὶ ποιητῶν ἀν. πολιτικῶν.

ΑΘΗΝΗΣΙ.—ΤΥΠΟΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ, ΟΔΟΣ ΠΑΤΗΣΙΩΝ, 14.

Digitized by Google

'Αριθ. 135—Λεπτὰ εἴκοσι.

ΕΤΟΣ Γ'.

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Ἕκτος

Συνδρομὴ ἐτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20.—Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶνε ἐτήσιαι—Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὁδὸς Σταδίου, 6.

30 Ἰουλίου 1878

ΠΑΝΟΜΟΙΟΤΥΠΟΝ ΤΗΣ ΥΠΟΓΡΑΦΗΣ ΤΟΥ
ΙΩΑΝΝΟΥ ΓΚΟΥΡΑ

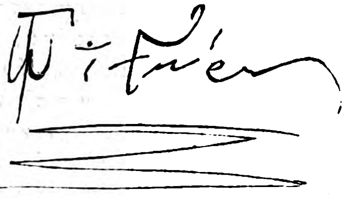

ΠΕΡΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

Δημοτικὸν ἀνάγνωσμα τοῦ καθηγητοῦ κ. Φράγκ.

Σήμερον, κύριοι, ἔρχομαι ἵνα διαπραγματευθῶ ἀντικείμενον σπουδαιότατον, ἀντικείμενον διαφέρον εἰς πᾶσαν ἡλικίαν, εἰς πᾶσαν κοινωνικὴν τάξιν καὶ εἰς πᾶσαν ἐθνικότητα ἀνεξαιρέτως, ἀντικείμενον ἐκπηγάζον ἀπὸ τοῦ βάθους τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἐξακριβοῦν τοὺς πρώτους καὶ ἀπαραιτήτους τῆς ἡμετέρας ὑπάρξεως ὅρους καὶ ἀποτελοῦν τὰς ἑδραίας βάσεις τῆς τάξεως τῆς κοινωνικῆς. Μέλλω νὰ λαλήσω περὶ *Οἰκογενείας*, ἧς αὐτὸ μόνον τὸ ὄνομα τὸ ἅγιον καὶ ἱερὸν ἀναμιμνήσκει τοὺς σπουδαίους τῶν ἀνθρώπων πᾶν ὅ,τι θέλγει καὶ καλλύνει καὶ ὑπερείδει καὶ περιθάλπει τὸν ἡμέτερον βίον, ἀπὸ τοῦ γλυκυτάτου μειδιάματος, μεθ' οὗ ἡ μήτηρ ἀποδέχεται τὴν πρώτην ἡμῶν κραυγήν, καὶ δι' οὗ ανατέλλει ἐπὶ τῆς ἡμετέρας κοιτίδος ἡ φαεινὴ ἀκτὶς τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητος μέχρι τῶν λαθραίων δακρύων τὰ ὁποῖα βλέπομεν καταλειβόμενα ἐπὶ τῆς κλίνης τοῦ νεκροῦ,—ἀπὸ τῶν ἁγνῶν καὶ ἁγίων ἐκστάσεων μιᾶς συζυγικῆς ἀγάπης, εὐλογηθείσης ὑπὸ τῆς θρησκείας καὶ προστατευομένης ὑπὸ τῆς κοινωνίας, μέχρι τῶν δεινῶν συγκινήσεων τῶν συνοδευουσῶν τὴν ἐξάσκησιν τοῦ πατρικοῦ ἀξιώματος. Ἡ οἰκογένεια δὲν εἶναι μόνον ἁπλῆ χορηγὸς ὑλικῆς εὐημερίας, ἀβρόφρονος παραμυθίας καὶ παρακλήσεως, ἀλλ' ἔχει λύπας καὶ μερίμνας τοσούτῳ δριμυτέρας, καθ' ὅσον αὗται εἰσδύουσιν εἰς τὰ τῆς καρδίας ἐνδόμυχα καὶ ἅμα θιγοῦσαι τῆς ψυχῆς ἡμῶν τὴν συνεπαίρουσιν ὅλην, ἀποδεικνύουσαι αὐτὴν ἕρμαιον τῆς ἀκαθέκτου ὁρμῆς των. Τοιαύτη ὅμως ὑπάρχει τοῦ ἀνθρώπου ἡ φύσις· οὐδεὶς δύναται ν' ἀγαπᾷ χωρὶς νὰ πάσχῃ. Ὁ καυχώμενος ὅτι οὐδέποτε ἔπαθεν, ὁμολογεῖ ὅτι οὐδέποτε ἠγάπησεν· ὁ οὐδέποτε ἀγαπήσας, οὐδέποτε καὶ ἔζησεν.

Ὑπάρχουσι λύπαι ἐπὶ ταῖς ὁποίαις ὁ φρόνιμος ἄνθρωπος σεμνύνεται πολλῷ μᾶλλον ἢ ἐπὶ τοῖς μεγίστοις τῶν παρὰ τῆς τύχης δανειζομένων αὐτῷ ἀγαθῶν, καὶ τὰς ὁποίας εἰκότως προτιμᾷ ἀντὶ τῶν ἀπολαύσεων τῆς ὑπερφιλαυτίας καὶ τῶν ἀνέσεων τῆς ἀκηδίας.

Ὅπου δὲν ὑπάρχει οἰκογένεια, λ.χ. παρὰ τοῖς ἀγρίοις, ἢ ὅπου ὑπάρχει οἰκογένεια ἀτελής, ὡς παρὰ τοῖς βαρβάροις Ἄραψι, Τούρκοις, Ἰνδοῖς καὶ Σίναις, ἐκεῖ ἀδύνατον εἶναι νὰ εὑρεθῶσι τὰ εὐγενέστατα αἰσθήματα καὶ ἐλατήρια τῆς ψυχῆς· ἐκεῖ οὐδὲν ἄλλο παρατηρεῖται ἢ καταπίεσις, δουλεία, ἤθη βάναυσα καὶ ἀνελεύθερα καὶ τρόποι θηριώδεις. Τὸ ἀσθενὲς φῦλον καταδικάζεται εἰς τὰς χειρίστας τῶν ἐργασιῶν· αἱ γυναῖκες ἀγγαρεύονται νὰ βαστάζωσι τὰ βαρύτατα τῶν φορτίων, νὰ πλανῶνται εἰς τὰ δάση, ὅπως κόψωσιν ἢ συλλέξωσι ξύλα, καὶ νὰ ἀλήθωσι τὸν σῖτον, ἐν ᾧ οἱ ἄνδρες, ὁπόταν μὴ ἐξέρχωνται εἰς θήραν ἢ εἰς πόλεμον, κατατρίβουσι τὸν χρόνον ἐν ἀδρανείᾳ. Τῆς χειρωναξίας ταύτης ἐξαιροῦνται μόνον αἱ γυναῖκες, αἱ ἀγεληδὸν συγκλειόμεναι ἐν τοῖς μεγάροις τῶν πλουσίων ἵνα ἐπαρκῶσιν εἰς τὰς ὀρέξεις τῆς φιληδονίας των. Τὰ πλάσματα ταῦτα εἶναι ἀξιώτερα οἴκτου παρὰ τὰ ἄλλα, ἐπειδὴ περιέρχονται εἰς χείρονα ἐξαχρείωσιν καὶ ἀτιμίαν. Ὁ ἄνθρωπος οὐδέποτε ἀποβάλλει τὴν ἠθικὴν ἀξίαν του περισσότερον ἢ ὁσάκις δουλεύει εἰς τὰς ἡδονὰς τῶν ὁμοίων του. Τὰ τέκνα πάσχουσιν ἐνίοτε πλείονας κακώσεις ἢ αἱ γυναῖκες, ἐγκαταλείπονται μόνα ἢ παραδίδονται εἰς τὰς φροντίδας τῶν δούλων· εἶναι δὲ καὶ αὐτὰ δοῦλα τῆς ἀγερωχίας καὶ τῆς πλεονεξίας τῶν πατέρων των, οἵτινες ἔχουσι τὸ δικαίωμα νὰ τὰ ἐκθῶσιν ἅμα γεννηθέντα ἢ νὰ τὰ πωλήσωσιν ἀντὶ εὐτελοῦς τιμῆς. Ἐξαιρουμένου τοῦ Θεοῦ τοῦ Μωάμεθ, ὅστις εἶναι ἁπλῆ ἀνάμνησις τοῦ Θεοῦ τῆς Παλαιᾶς καὶ Νέας Διαθήκης, ἡ Θεότης παρίσταται ὑπὸ τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος ἀγρίων λαῶν ὡς τέρας ἀνθρωποβόρον, ὡς στυγερὸν καὶ ἀκάθαρτον εἴδωλον ἔχον χιλιάδας χειρῶν καὶ μυριάδας ὀδόντων, ὡς εἰκὼν ὑλικῆς δυνάμεως ἄνευ διανοίας, ὡς πρότυπον δεσποτικῆς αὐθαιρεσίας, μὴ ἀναγνωριζούσης μήτε κανόνας, μήτε νόμους, μήτε ἰσότητα.

Οὕτως ἔχουσιν αἱ χῶραι ἐν ταῖς ὁποίαις δὲν ὑπάρχει εἰσέτι ἡ οἰκογένεια. Ὁπόταν τοὐναντίον

Digitized by Google

ἡ οἰκογένεια συσταθῇ ἐπὶ τῶν ἀληθινῶν αὐτῆς βάσεων, φέρει μεθ' ἑαυτῆς οὐ μόνον τὰ ὑψηλὰ αἰσθήματα καὶ τὰ ἁγνὰ ἤθη, τὴν τρυφερὰν ἀγάπην καὶ τὴν εὐλάβειαν, ἐφ' ὧν ἐρείδεται ἡ ἀξιοπρέπεια καὶ ἡ εὐημερία τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου, ἀλλὰ καὶ ἁπάσας τὰς ἀστυκὰς, ἠθικὰς καὶ θρησκευτικὰς ἀρετάς. Ἡ οἰκογένεια ὁμοιάζει πρὸς ἑστίαν, ἧς ἡ θερμότης καὶ ἡ λαμπηδὼν διαχεῖται βαθμηδὸν εἰς τὰ ἀπώτατα μέρη τοῦ διαστήματος. Κατὰ τὸ πρότυπον τῆς οἰκογενείας διαπλάσσονται αἱ κοινωνίαι· κατὰ τὸ πρότυπον αὐτῆς ἐπεκτείνονται, αὐξάνονται καὶ καθαίρονται. Αἱ τοιαῦται κοινωνίαι ἀποτελοῦσιν εὐρυτέραν τινὰ οἰκογένειαν, πρὸς ἣν ἡμεῖς ἀποδίδομεν τὸ γλυκύτατον ὄνομα τῆς πατρίδος. Οὕτω δὲ οἱ ἡμέτεροι συμπολῖται γίνονται ἡμέτεροι ἀδελφοὶ, ἐπειδὴ, μεθ' ἡμῶν καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον συναναστραφέντες, ἐδιδάχθησαν νὰ πείθωνται εἰς τοὺς αὐτοὺς νόμους, νὰ περιθάλπωσι τὰς αὐτὰς παραδόσεις καὶ τὰς αὐτὰς ἀναμνήσεις, νὰ ἀποτελῶσι τὰ αὐτὰ καθήκοντα καὶ νὰ ἀπολαύωσι τῶν αὐτῶν δικαίων. Ἠρέμα καὶ κατὰ μικρὸν εὐρύνεται ὁ κύκλος διὰ τῆς ἰσχυρᾶς ταὐτότητος τῶν εὐγενῶν κλίσεων καὶ διὰ τοῦ θελγήτρου τῶν αὐτῶν ὀνομάτων. Ὁ Θεὸς φαίνεται ἡμῖν ὡς ὁ πατὴρ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ ἑπομένως ὡς ὁ κοινὸς τῶν ἀνθρώπων πατήρ· ἡ γῆ, τὴν ὁποίαν οἰκοῦμεν, φαίνεται ἡμῖν ὡς τὸ κοινὸν τῆς ἀνθρωπότητος κληροδότημα. Ἀνήκοντες λοιπὸν εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν οἰκογένειαν, ἀναγνωρίζοντες ἕνα μόνον καὶ τὸν αὐτὸν πατέρα, ἀγόμεθα νὰ πιστεύσωμεν εἰς τὴν καθολικὴν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἀδελφότητα. Τοιούτῳ τρόπῳ αἱ ὑψηλόταται τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς θρησκείας ἀλήθειαι ἀπορρέουσιν ἐκ τῆς ἱερᾶς ψυχῆς καὶ ἐκ τῆς εὐγενοῦς ἑστίας τῆς οἰκογενείας. Μὴ πιστεύετε λοιπὸν εἰς τοὺς βλασφημοῦντας καὶ λέγοντας ὅτι ἡ τῆς οἰκογενείας ἀγάπη παρεμβάλλει προσκόμματα εἰς τὴν ἀποκάλυψιν τῶν εὐγενεστέρων αἰσθημάτων τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας, ἢ ὅτι εἶναι ἁπλοῦς τύπος φαύλης ὑπερφιλαυτίας, ἐμποδιζούσης τὴν ἀνάπτυξιν τῆς πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τὴν ἀνθρωπότητα ἀγάπης. Τὰς ἀντιρρήσεις ταύτας, αἵτινες καὶ τὸ πάλαι καὶ νῦν ὑπὸ τὸ ψευδὲς ὄνομα τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς προόδου ἐπαναλαμβάνονται κατὰ κόρον, ἀνεσκεύασε παλαιός τις ἐνάρετος συγγραφεὺς λέγων· «Ὑμεῖς ἀπαιτεῖτε νὰ γείνω ἀδελφὸς ὅλου τοῦ κόσμου, νὰ μὴ ἀναγνωρίσω ἄλλην οἰκογένειαν ἢ τὴν ἀνθρωπότητα, νὰ μὴ θεωρήσω ἄλλην πατρίδα ἢ τὴν γῆν ὅλην· ἐγὼ ὅμως προτιμῶ νὰ ἦμαι συγγενὴς τοῦ δεῖνος ἢ δεῖνος μᾶλλον ἢ ἀδελφὸς ὅλου τοῦ κόσμου.» Βαθυτάτη εἶναι ἡ ἔννοια τῶν ἐμβριθῶν τούτων λόγων. Τῷ ὄντι, τί σημαίνει τὸ ὄνομα τοῦ *ἀδελφοῦ* ἐφαρμοζόμενον εἰς ἅπαντας τοὺς ἡμετέρους συμπολίτας καὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους καθόλου, τί σημαίνει τὸ τῆς *μητρὸς* ὄνομα εἰς τὴν πατρίδα ἀποδιδόμενον, ἐὰν αἱ δύο αὗται γλυκύταται προσαγορεύσεις μὴ ἀναλογῶσιν εἰς τὰς πρώτας τῆς νηπιότητος ἡμῶν ἀναμνήσεις, εἰς τοὺς πρώτους τῆς ἡμετέρας καρδίας παλμοὺς, εἰς τὰς προσφιλεστάτας καὶ ἀνεξιτήλους εἰκόνας, αἵτινες παριστῶσιν ἡμῖν ὅλας τὰς εὐφροσύνας καὶ ὅλας τὰς ἀλγηδόνας τῆς οἰκογενείας; Ὅπως ἀγαπήσωμεν ὡς μητέρα τὴν πατρίδα πρέπει νὰ ἔχωμεν ἄλλην μητέρα, ἣν πρότερον ἔγνωμεν καὶ ἠγαπήσαμεν. Ὅπως ἀγαπήσωμεν ὡς ἀδελφοὺς σύμπαντας τοὺς ἀνθρώπους, πρέπει πρότερον νὰ αἰσθανθῶμεν ἀληθῶς τὴν ἀδελφικὴν ἀγάπην ἐπὶ τῶν γονάτων τῆς γαλουχησάσης καὶ ἐν τοῖς ἰδίοις κόλποις βαστασάσης ἡμᾶς μητρός. Ὁ μὲν Θεὸς θὰ ἐξηλείφετο ἀπὸ τῆς ἡμετέρας καρδίας καὶ θὰ ἀπέβαλε τὸν μόνον τίτλον δι' οὗ γίνεται προσιτὸς εἰς τὴν ἀνθρωπίνην καρδίαν καὶ διάνοιαν, ἡμεῖς δὲ ἥκιστα θὰ ἠδυνάμεθα νὰ τὸν προσαγορεύσωμεν πατέρα καὶ νὰ τὸν ὁμολογήσωμεν ὡς τὸν κοινὸν ἐν οὐρανοῖς ἁπάντων τῶν πλασμάτων κηδεμόνα καὶ συντηρητὴν, ἐὰν κατεδικαζόμεθα νὰ μὴ ἀναγνωρίσωμεν πρότερον ἐκεῖνον ὅστις ὑπάρχει ἐνταῦθα ἡ ἐπίγειος αὐτοῦ εἰκών.

Ἡ οἰκογένεια ἀποβαίνει ἀναγκαιοτάτη εἰς τὴν ὑλικὴν ἡμῶν εὐημερίαν, εἰς τὴν ἠθικὴν ἡμῶν ὕπαρξιν καὶ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἡμετέρων θρησκευτικῶν αἰσθημάτων.

Ἐν πρώτοις παρατηρητέον, ὅτι ἡ εὐημερία δὲν συνίσταται εἰς τὰς ἐκ τοῦ παραχρῆμα ἡδονὰς ἢ εἰς τὰς ταραχώδεις ἀπολαύσεις αἵτινες ἀπολήγουσιν εἰς τὸν κάματον, τὴν ἀθυμίαν, τὸν κόρον καὶ τὴν βδελυγμίαν. Ἡ εὐημερία δὲν συνίσταται εἰς τὰ ὑλικὰ πλούτη· ἐνδέχεται νὰ ἦναί τις πλούσιος καὶ νὰ μὴ ἀρκῆται εἰς τὴν τύχην του· καὶ τ' ἀνάπαλιν δυνατὸν νὰ στέργῃ τις τὴν τύχην του καίπερ ὢν ἄπορος. Ὁ πλοῦτος, χορηγῶν ἡμῖν τὰ περισσὰ, πολλάκις ἀφαιρεῖ ἡμῖν τὰ ἀναγκαῖα, τὴν ἄνεσιν δηλαδὴ τοῦ πνεύματος καὶ τὴν ἠρεμίαν τῆς ψυχῆς· δύναται δὲ καὶ νὰ ἀναφλέξῃ ἐν τῇ ψυχῇ ἡμῶν ἄσβεστον φιλοδοξίαν. Τί εἶναι λοιπὸν εὐημερία; «ἡ ἀπουσία τῆς ἀνίας καὶ τῆς μερίμνης, ἡ στοργὴ τῶν παρόντων καὶ ἡ ἀσφάλεια περὶ τῶν μελλόντων, στοργὴ μετριόφρων καὶ ἀνάλογος εἰς τὴν τύχην, τὴν κατάστασιν καὶ τὰ ἔθιμα ἡμῶν. Ἑνὶ λόγῳ ἡ εὐημερία εἶναι αὐτὴ ἡ ψυχὴ, ἀπηλλαγμένη ἀπὸ πάσης δουλείας τῶν ἀναγκῶν!» Τίς δὲ ὁ παρέχων ἡμῖν τὸ πολύτιμον τοῦτο κτῆμα; ἡ ἐργασία, ἡ τάξις, ἡ πρόνοια! Ὁπόταν διάγῃ τις μόνος, εἰς ἑαυτὸν ἐγκαταλελειμένος, ἔρημος ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ἄμοιρος οἰκογενειακῶν δεσμῶν, κινδυνεύει νὰ εἴπῃ καθ' ἑαυτόν· «Τί μέλει μοι περὶ »τῶν κόπων οὓς ἄλλοι θέλουσι νὰ ἐπιβάλλωσιν »εἰς ἐμέ; Τίνος χάριν πρέπει νὰ ἀνθιστῶμαι εἰς »τὰς ζωηροτάτας τῶν κλίσεων καὶ τῶν διαθέ-

Digitized by Google

»σεών μου; Πρὸς τί ἡ βραδεῖα καὶ πολύπονος »φειδὼ ἡ μέλλουσα νὰ ἐξασφαλίσῃ τὸ μέλλον »μου; Τίς βεβαιοῖ με ὅτι θὰ ζήσω ἕως τῆς ἐ»παύριον ἢ ὅτι δὲν θὰ ἐπέλθῃ ξένος τις ἵνα κα»ταβροχθίσῃ τοὺς καρποὺς τῶν ἱδρώτων μου καὶ »τῶν στερήσεών μου;» Ταῦτα ἀναλογιζόμεθα ζῶντες καθ' ἑαυτοὺς καὶ τότε παραδιδόμεθα εἰς τὴν παραυτίκα ἡδονὴν ἀφροντιστοῦντες περὶ τοῦ μέλλοντος. Πάντῃ δ' ἄλλως φρονοῦμεν ὁπόταν βλέπωμεν παρακαθημένην ἡμῖν προσφιλῆ καὶ σεμνὴν σύζυγον, μηδενὸς κόπου φειδομένην ὅπως πολλαπλασιάσῃ τὰς εὐφροσύνας καὶ ἐλαττώσῃ τὰς λύπας ἡμῶν,—ὁπόταν βλέπωμεν ὀλίγον ἀπωτέρω λευκανθίσαντα τοὺς κροτάφους γέροντα καὶ πολιὰν γραῖαν, πρὸς οὓς ὀφείλομεν τὴν ὕπαρξιν, καὶ οἵτινες δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ διατηρηθῶσιν ἐν τῷ βίῳ ἐὰν ἔμενον ἔρημοι ἕνεκα τῆς ἡμῶν σκληρότητος· ὁπόταν τελευταῖον στρέφοντες ἀλλαχόσε τὸ βλέμμα παρατηρῶμεν κοιτίδα, ἐν ᾗ ἀναπαύονται τὰ προσφιλέστατα ἡμῖν ἀντικείμενα καὶ αἱ γλυκύταται ἡμῶν ἐλπίδες. Τίς ποτε, τοιαῦτα θεώμενος, θὰ ἐτόλμα νὰ εἴπῃ «δὲν εἶμαι βέβαιος περὶ τῆς ἐπαύριον, καὶ διὰ τοῦτο θέλω ν' ἀπολαύσω τοῦ παρόντος;» Τότε δὴ συναισθανόμεθα νέον χυμὸν κυκλοφοροῦντα εἰς τὰς φλέβας, εἰς τοὺς μυῶνας καὶ εἰς τὸ αἷμα ἡμῶν· τότε ἡ ἐργασία ἀποβαίνει ἡμῖν οὐ μόνον καθῆκον, ἀλλὰ καὶ ἀνάγκη, οὐ μόνον ἀνάγκη, ἀλλὰ καὶ ἡδονή· τότε λησμονοῦντες τὸν κάματον ὑπολαμβάνομεν τὴν πέρα τοῦ χρειώδους ἀμοιβὴν τῆς ἐργασίας ὡς ἱερὰν παρακαταθήκην, ἣν πρέπει νὰ τηρήσωμεν ἄθικτον. Τότε ἡ οἰκογένεια καθιστᾷ ἡμᾶς εὐγενεστέρους ἐνώπιον τῶν ἰδίων ὀφθαλμῶν ἡμῶν καὶ ὠφελιμωτέρους πρὸς τοὺς ἄλλους. Διπλασιάζουσα τὰς δυνάμεις παροξύνει τὴν φιλεργίαν καὶ ἐφιστᾷ τὴν ἡμετέραν διάνοιαν εἴς τε τὸ παρὸν καὶ εἰς τὸ μέλλον. Παγιοῦσα δὲ τελευταῖον τὴν προσωπικὴν ἡμῶν εὐημερίαν, τὰ μέγιστα συμβάλλεται καὶ εἰς τὴν εὐημερίαν ὅλης τῆς κοινωνίας.

Περιωρίσθην ἄχρι τοῦδε νὰ καταδείξω τὰ ἀποτελέσματα τῆς οἰκογενείας καὶ νὰ τὴν συστήσω ὑμῖν διὰ τῶν εὐεργετημάτων της. Καιρὸς εἶναι ἤδη νὰ φανερώσω τί ἐστιν οἰκογένεια αὐτὴ καθ' ἑαυτήν, ἐπὶ τίσιν ὅροις δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ, καὶ τίνες αἱ ἀρχαὶ αἱ ἀποτελοῦσαι τὴν ἑδραίαν αὐτῆς βάσιν.

Ἡ οἰκογένεια, ὁσάκις ὑπάρχει πλήρης, συνίσταται ἐκ τριῶν κοινωνιῶν, ἀδιασπάστων μὲν ἀπ' ἀλλήλων, πάνυ δὲ εὐδιακρίτων· πρώτη τούτων νομίζεται ἡ συζυγικὴ κοινωνία, ἡ μεταξὺ τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικός· δευτέρα ἡ μεταξὺ τῶν γονέων καὶ τῶν τέκνων· τρίτη ἡ τῶν τέκνων πρὸς ἄλληλα. Ἑκάστη τῶν κοινωνιῶν τούτων ἐπιχέει ἐπὶ τὴν ἡμετέραν ὕπαρξιν μυρίας εἰδικὰς χάριτας καὶ ἀνοίγει πηγὴν ἀνεξάντλητον ἰσχύος, θάρρους καὶ παραμυθίας ἐν ταῖς ἀτυχίαις. Ἀλλ' ἐπὶ τίνι ὅρῳ; ἐπὶ τῷ ὅρῳ ὅτι θὰ ἐπιτελέσωμεν ὅσα αὕτη ἐπιβάλλει ἡμῖν καθήκοντα, θὰ κατανοήσωμεν τὸν ὕψιστον αὐτῆς σκοπόν, δὲν θὰ φεισθῶμεν κόπων πρὸς ἐπίτευξιν αὐτοῦ, θὰ προσενέγκωμεν θυσίαν καὶ ὁλοκαύτωμα τὰ πάθη τῆς ὑπερηφανείας καὶ περιφιλαυτίας καὶ θὰ ἀφιερωθῶμεν εἰς αὐτὴν μετ' ἀκραιφνοῦς αὐταπαρνήσεως.

Ὁ γάμος, καὶ εἰ μηδὲν ἄλλο ἦν ἢ ἁπλοῦν μέσον, δι' οὗ ἀναγνωρίζουσιν οἱ μὲν γονεῖς τὰ ἴδια τέκνα, τὰ δὲ τέκνα τοὺς ἑαυτῶν γονεῖς, θὰ ἐφαίνετο πρᾶγμα ἱερὸν ἅμα καὶ γενναῖον καὶ ἄξιον τοῦ σεβασμοῦ ἡμῶν, ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος οὐδὲν κέκτηται δικαίωμα νὰ διάγῃ τὸν βίον ὡς τὸ στρουθίον τὸ καταλεῖπον τὰ ὠὰ αὐτοῦ ἐπὶ τῆς ἄμμου καὶ ὕστερον ἀπολλύμενον ἐν ταῖς ἀπεράντοις ἐρήμοις. Ἔχομεν τὴν ἀξίωσιν ὅτι εἴμεθα ὄντα ἀνώτερα τῶν ζώων· τὰ ἀνθρώπινα πλάσματα, ἅμα κυοφορηθέντα, προσδέονται μείζονος θεραπείας καὶ περιθάλψεως. Περιπλέον, ὡς ἐρρέθη καὶ ἀνωτέρω, ἡ τοῦ ἀνθρώπου καρδία σκληρύνεται καὶ ἐξελέγχεται ἄμοιρος ὅλων τῶν εὐγενῶν παθῶν, ἐὰν μὴ δοκιμάσῃ ἐν μὲν τῇ παιδικῇ ἡλικίᾳ τὴν υἱϊκὴν ἀγάπην, ἐν δὲ τῇ ἀνδρικῇ τὴν ἀγάπην τὴν πατρικήν. Ὁ γάμος ὅμως εἶναι οὐχὶ ἁπλοῦν μέσον, ἀλλὰ σκοπός· εἶναι αὐτάρκης· ἀπαιτεῖ ὅλον τὸν σεβασμὸν ἡμῶν καὶ πρέπει νὰ θεωρῆται ὡς ἀκρογωνιαῖος λίθος τῆς κοινωνικῆς τάξεως, ὡς ἀπαραίτητον θεμέλιον καὶ ἀπαραβίαστον ἐχέγγυον αὐτῆς τῆς οἰκογενείας.

Τῷ ὄντι τίς ὁ ὁρισμὸς αὐτοῦ; Ὁ γάμος ὁ ὢν τοιοῦτος οἷος ὀφείλει νὰ ἦναι, οἷος ὑπάρχει πραγματικῶς ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ διανοίᾳ καὶ ὁποῖον ἀπαιτεῖ ἡ τοῦ ἀνθρώπου καρδία ἐν ὅλαις ταῖς τοῦ βίου περιστάσεσιν, εἶναι «ἡ ἀδιάλυτος ἕνωσις καὶ συγχώνευσις τῆς ἀγάπης καὶ τοῦ καθήκοντος»· εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ καθήκοντος ἡγιασμένη καὶ κεκαθαρμένη ἀγάπη, εἶναι τὸ καθῆκον τὸ παρὰ τῆς ἀγάπης ἐξωπλισμένον καὶ πεπροικισμένον δι' ὅλων τῶν χαρίτων. Μεταξὺ ἀγάπης καὶ γάμου δὲν ὑπάρχει οὐδεμία διαφωνία ἢ ἀντιπάθεια διαθέσεων. Ἄδικον ἔχουσιν οἱ τοῦτο ἰσχυριζόμενοι ᾀσματογράφοι, οἱ κωμικοὶ ποιηταὶ καὶ οἱ γελωτοποιοὶ ἐν ταῖς συνήθεσι συναναστροφαῖς. Ὁ γάμος δὲν εἶναι τὸ τέλος τῆς ἀγάπης, ἀλλ' ἡ κορωνὶς αὐτῆς. Πρὸς ἀπόδειξιν τούτου δὲν ἀναδιφῶ τὰ συγγράμματα τῶν φιλοσόφων, οὐδὲ τὰ ἀποφθέγματα τῶν ἐμπείρων τοῦ κόσμου, ἀλλ' ἀποτείνομαι εἰς τὴν καρδίαν καὶ τὴν ὀρθοφροσύνην τῶν ἀκροατῶν μου.

Ἀθῴα παρθένος γοητεύει ὑμᾶς διὰ τῆς νεότητος, τῆς ἁγνότητος καὶ τῶν χαρίτων της· ἡ αὐστηρὰ ἠθικὴ καὶ τὰ ἔξοχα προτερήματά της ἐπιβάλλουσιν ὑμῖν σέβας· ἡ ἀγαθότης καὶ ἡ γλυκύτης αὐτῆς τὴν παριστάνουσιν ὑμῖν σύντροφον ἀξιαγάπητον ἅμα καὶ ἀφιερωμένην. Τί ἐμπο-

Digitized by Google

ρεῖτε νὰ ἀπαιτήσητε παρ' αὐτῆς; τίνα προσφορὰν δύνασθε νὰ ποιήσητε αὐτῇ; Μίαν μόνην· μετ' αὐτῆς νὰ διέλθητε ὅλον τὸν βίον, νὰ τὴν προστατεύητε, νὰ τὴν ὑπερασπίζησθε, νὰ τὴν διασώζητε ἀφ' ὅσων ἐμπορεῖτε κινδύνων, ὑπισχνούμενοι αὐτῇ ὡς ἀμοιβὴν τῆς νεότητος καὶ τῆς ἀφιερώσεώς της τὸ ἐπαξίως τιμώμενον γῆρας μιᾶς τιμιωτάτης συζύγου, ἐπὶ τῇ ὁποίᾳ θὰ σεμνύνεσθε ὑμεῖς ὥσπερ καὶ αὐτὴ θὰ ἐγκαυχᾶται ἐν ὑμῖν. Πρὸς τοῦτο ὀφείλετε νὰ τὴν νυμφευθῆτε. Ὁ γάμος λοιπὸν εἶναι τὸ μόνον εἶδος, ὁ μόνος τύπος ὃν προσλαμβάνει ἡ ἀγάπη, ὁπόταν ἀληθῶς διατρέφωμεν εἰλικρινῆ ἀγάπην πρὸς γυναῖκα παρ' ἡμῶν τιμωμένην· ἐπειδὴ γυνὴ τὴν ὁποίαν τιμῶμεν εἶναι γυνὴ πρὸς ἣν ὁμολογοῦμεν ἡμεῖς ὅτι ἔχομεν καθήκοντα νὰ ἐπιτελέσωμεν, πρὸς ἣν θέλομεν ν' ἀφιερώσωμεν τὴν ἡμετέραν ὕπαρξιν, καὶ παρ' ἧς προσδοκῶμεν εὐλόγως τὴν αὐτὴν θυσίαν. Πᾶσα ἄλλη ἰδέα ἢ ἑρμηνεία εἶναι ὕβρις καὶ προεσκεμμένη ἀπόφασις περὶ ἐγκαταλείψεως. Οὐδεὶς ὅμως οὐδέποτε οὔτε ὑβρίζει οὔτε ἐγκαταλιμπάνει γυναῖκα ἣν ἀγαπᾷ, σέβει καὶ τιμᾷ. Ὁ γάμος δὲν εἶναι, καθάπερ κηρύττουσιν οἱ σοφισταί, θεσμὸς αὐθαίρετος, καθιερωθεὶς ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων μόνον χάριν τῆς κοινωνίας, ἀλλ' εἶναι αὐτὸς τῆς φύσεως ὁ νόμος, ἡ μόνη δυνατὴ ἔκφρασις τῆς οὐρανίας ἀγάπης, τῆς ἐνυπαρχούσης ἐν τῇ τιμιωτάτῃ καρδίᾳ ἀνδρὸς ἢ γυναικός.

Κατὰ δυστυχίαν ὅμως ὁ μεταξὺ τοῦ γάμου καὶ τῆς ἀγάπης πόλεμος δὲν ἀναφαίνεται μόνον ἐν τοῖς μυθιστορήμασι καὶ ἐν ταῖς κωμῳδίαις. Πόθεν προκύπτει ἡ ἀπαίσιος ἔρις; ἀπὸ διττῆς πλάνης· Πρῶτον μὲν ἐπειδὴ ὑπολαμβάνεται ὡς ἀγάπη ἡ ὄρεξις τῶν αἰσθήσεων καὶ ἡ ἀχαλίνωτος τῆς φαντασίας ὁρμή, ἡ μὴ ἀναγνωρίζουσα μήτε σπουδαίαν ἐνασχόλησιν, μήτε ἀμοιβαίαν ἀγάπην, μήτε λόγον ἀνώτερον, μήτε αὐταπάρνησιν, μήτε καθῆκον. Εἶτα δὲ ἐπειδὴ νομίζεται ὁ γάμος ὡς τὸ τοῦ νεανικοῦ βίου πέρας, τὸ ὁποῖον ἕνεκα χρημάτων ἢ φιλοδοξίας στέργουσιν οἱ μωροὶ καὶ ἀνόητοι, οἱ μὴ θέλοντες νὰ καταλάβωσιν ὅτι ἡ τῆς γυναικὸς καρδία ὑπάρχει ἡμῖν ἀναγκαιοτέρα τῆς προικός της, καὶ ὅτι ἡμεῖς ἔχομεν ἀνάγκην εὐημερίας μᾶλλον ἢ χρημάτων.

Ἐν τούτοις δὲν ἰσχυρίζομαι ὅτι ἡ ἀγάπη ὑπάρχει ἀπαραιτήτως ἀναγκαία εἰς τὴν πρώτην ἀρχὴν τοῦ γάμου. Ὑπάρχουσι τανῦν πάμπολλοι γάμοι εὐτυχέστατοι, οἵτινες ἤρξαντο οὐχὶ ἐπὶ αἰσίοις οἰωνοῖς. Ἀλλ' ἐὰν μὴ ἀνευρίσκηται ἡ ἀγάπη ἐπὶ τοῦ οὐδοῦ τοῦ γάμου, ἀνάγκη πᾶσα νὰ διατηρηθῇ εἰς αὐτὴν τόπος κατάλληλος ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς οἰκίας, ὃν ὀφείλει νὰ καταλάβῃ ὀψιαίτερον. Ὁ γάμος ὁ μὴ ἀρχόμενος διὰ τῆς ἀγάπης πρέπει νὰ λήγῃ τοὐλάχιστον εἰς τὴν ἀγάπην· πρὸς τοῦτο δὲ ἀνὴρ καὶ γυνὴ ὀφείλουσιν ἀμφότεροι νὰ διατρέφωσιν αἴσθημα βαθείας ὑπολήψεως καὶ τιμῆς, ἐρειδομένης μὲν ἐπὶ ἀγαθῶν ἅμα καὶ διαρκῶν προτερημάτων, γεννώσης δὲ βαθμηδὸν τὴν ἀμοιβαίαν ἀφοσίωσιν. Ἀλλ' ἡ ἀφοσίωσις καὶ ἡ δεδοκιμασμένη πιστότης ἡ ἐμφωλεύουσα εἰς δύο τιμίας καρδίας μεταποιοῦνται ἠρέμα καὶ κατὰ μικρὸν εἰς ἀκαταμάχητον στοργήν, ἐπειδὴ ὁ μὲν ἄνθρωπος ἐπλάσθη ἵνα ἀγαπᾷ, ἡ δὲ ὑψίστη καὶ εὐγενεστάτη τῆς ἀγάπης ἔκφρασις εἶναι φυσικὴ συνέπεια τῆς θυσίας. Οἱ μὲν ἀφιεροῦνται διότι ἀγαπῶσιν, οἱ δὲ ἀγαπῶσι διότι ἀφιεροῦνται.

Ὅμοιόν τι παρατηρεῖται ἐνίοτε ἐν τῷ βίῳ τῆς μητρός. Ἐὰν λ. χ. ἓν ἐκ τῶν τέκνων της ἀδικηθὲν ὑπὸ τῆς φύσεως φαίνηται ἀσθενές, καχεκτικὸν καὶ ἑπομένως βραχύβιον, ἢ ἐὰν ἔχῃ διάνοιαν ἀσθενεστέραν καὶ μᾶλλον προσδεομένην τῆς μητρικῆς προμηθείας, ἡ ἀγαθὴ μήτηρ θὰ περιθάλψῃ τὸ τέκνον ἐκεῖνο μετὰ μείζονος στοργῆς καὶ ἐπιμελείας ἢ τὰ ἄλλα. Μήπως εἶναι τοῦτο ἀποπλάνησις τῆς αἰσθητικῆς κρίσεως; Οὐχὶ βεβαίως· ὁ ἄνθρωπος ἀφιεροῦται πολλῷ μᾶλλον δι' αὐτῆς τῆς θυσίας τὴν ὁποίαν τελεῖ. Ἡ εἰλικρινὴς ἀφιέρωσις καὶ ἡ θυσία εἶναι ὁ κάλλιστος τρόπος δι' οὗ ἐμπορεῖ τις νὰ ἀνάψῃ ἐν τῇ καρδίᾳ του τὴν εὐγενῆ φλόγα τῆς ἀγάπης. Τοῦτο συμβαίνει ἐν τῷ γάμῳ· ὁπόταν γείνῃ καλὴ ἀρχὴ διὰ τῶν ἀμοιβαίων θυσιῶν, διὰ τῆς ἀμοιβαίας ἀφιερώσεως καὶ αὐταπαρνήσεως, ἡ ἀγάπη ἡ μὴ φαιδρύνασα τοὺς ἀρραβῶνας θὰ λαμπρύνῃ ἀναμφιβόλως τὸ συζυγικὸν στάδιον.

Τοιοῦτος ὁ γάμος ἐν τῇ ἀρχῇ του. Ἡ ἀγάπη, ἐάν τε αἰτία ὑποτεθῇ, ἐάν τε ἀποτέλεσμα τῆς θυσίας, εἶναι ὁ νόμος τοῦ γάμου, καθάπερ αὐτὸς ὁ γάμος εἶναι ἡ πλήρωσις τῶν ἱερῶν λογίων «ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν»· εἶναι ἡ δικαιολόγησις παλαιοῦ τινος μύθου, καθ' ὃν ἀνὴρ καὶ γυνή, ἡνωμένοι ὄντες πρότερον εἰς ἓν μόνον πλάσμα καὶ μετὰ ταῦτα ἀποσπασθέντες ἀλλήλων διὰ τῆς βίας ζηλοτύπου θεότητος, δὲν παύονται ποθοῦντες νὰ συνενωθῶσι καὶ συμπληρώσωσι τὴν ἀτελῆ φύσιν ἀλλήλων. Τῷ ὄντι τὰ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως πλεονεκτήματα οὕτω διενεμήθησαν μεταξὺ ἀμφοτέρων τῶν φύλων, ὥστε ἑκάτερον τούτων φθάνει εἰς ἕνα βαθμὸν τελειότητος, πρὸς τὸν ὁποῖον δὲν δύναται οὐδὲ νὰ προσεγγίσῃ τὸ ἕτερον. Εἰς τὸν ἄνδρα ἐπεδαψίλευσεν ἡ φύσις ἐμβριθῆ διάνοιαν καὶ σωματικὴν ῥώμην, θάρρος τοῦ ἐπιτίθεσθαι καὶ τοῦ ἀμύνεσθαι, τοὺς κόπους τῆς βιομηχανίας καὶ τῆς ἐπιστήμης, τὰς πολυμόχθους καὶ σπουδαίας μελέτας. Εἰς τὴν γυναῖκα ἐπεδαψίλευσε τὴν πρᾳότητα, τὴν γλυκύτητα, τὴν πλήρη ἐλπίδων αὐταπάρνησιν, τὰς ἐργασίας τὰς κοσμούσας καὶ καλλυνούσας μᾶλλον ἢ τὰς αὐξανούσας τὸν πλοῦτον καὶ τὴν ἠθικὴν δύναμιν ἡμῶν, τὰ ἁβρὰ αἰσθήματα, τὰ ἀποτελοῦντα τὸ θέλγητρον ἅμα καὶ τὴν ποίησιν τοῦ βίου, τελευταῖον τὴν λε-

Digitized by Google

πτότητα τῆς διανοίας, ἥτις ὀλίγον ἀπέχει ἀπὸ τῆς χρησμολόγου ἱερομαντείας. Τούτου ἕνεκα παρὰ πᾶσι σχεδὸν τοῖς ἀρχαίοις λαοῖς, καὶ ἰδίως παρὰ τοῖς Ἑβραίοις καὶ τοῖς Γαλάταις, ἐτιμᾶτο ἡ γυνὴ ὡς προφῆτις. Ἕνεκα τῆς τοιαύτης τῶν φυσικῶν πλεονεκτημάτων διανομῆς μεταξὺ τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικός, ἑκάτερος τούτων ἀποβαίνει πρὸς τὸν ἕτερον ἀληθὲς πρότυπον ἰδεῶδες, καὶ ἀντικείμενον τιμῆς, λατρείας, ἀγάπης. Τούτου ἕνεκεν ἑκάτερος προσελκύεται ἑαυτῷ τὸν ἕτερον διά τε τῆς ψυχῆς ἅμα καὶ διὰ τῶν νόμων τῆς ὑλικῆς φύσεως. Ἐκ τῆς διαφόρου διανομῆς προκύπτει ὡσαύτως ἡ διαφορὰ τῆς ἐντολῆς τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς καὶ ἡ διάφορος θέσις ἣν ὀφείλουσιν ἑκάτερος νὰ καταλάβωσιν ἐν τῇ κοινῇ ἑστίᾳ. Ἡ γυνὴ δὲν δύναται νὰ ἐκτελέσῃ τὴν αὐτὴν ὥσπερ ὁ ἀνὴρ ἐντολήν, ἅτε μὴ λαβοῦσα παρὰ τῆς φύσεως μήτε τὰς αὐτὰς ἱκανότητας μήτε τὰς αὐτὰς ὀρέξεις. Ὁ ἀνὴρ προώρισται νὰ καταναλίσκῃ ὅλην τὴν ἑαυτοῦ ἐνέργειαν ἐκτὸς τῆς οἰκίας, εἰς τὸ βῆμα, εἰς τὸν πόλεμον, εἰς τὸ ἑρμογλυφεῖον, εἰς τοὺς δημοσίους συλλόγους. Ἐὰν ἠσχολεῖτο περὶ τὰ τοιαῦτα καὶ ἡ γυνή, θὰ ἀπήντα τὸν ἄνδρα ἐν μιᾷ ἐπικινδύνῳ παλαίστρᾳ, ἥτις οὐδαμῶς θὰ συνετέλει ὅπως συσφίγξῃ τοὺς ἱεροὺς τῆς συζυγικῆς ἀγάπης δεσμούς. Ἔπειτα, ἀπούσης τῆς γυναικός, τίς θὰ ἐλάμβανε φροντίδα περὶ τῆς οἰκίας, περὶ τῶν τέκνων καὶ τῆς ἐσωτερικῆς διαχειρίσεως; Ἡ γυνὴ προώρισται νὰ ὑπάρχῃ βασίλισσα τῆς οἰκογενείας· ἐκεῖ κατ' ἐξοχὴν πρωταγωνιστεῖ· ἐκεῖ παρίσταται ὡς ἡ ἀληθὴς πρόνοια ἡμῶν, ὡς ὁ ἰσχυρότατος καλλιτέχνης καὶ ὁ εὐφυέστατος δημιουργὸς τῆς ἡμετέρας εὐημερίας. Ὀρθότατα παρέβαλεν ἀρχαῖός τις συγγραφεὺς τὴν μητέρα τῆς οἰκογενείας πρὸς μητέρα μέλισσαν· ὅπου αὐτὴ διατρίβει, ἐκεῖ ὑπάρχει καὶ ὅλος ὁ σίμβλος. Ἅμα ἀποχωρησάσης ἐπὶ μικρὸν τῆς μητρὸς διασκεδάζονται αἱ μέλισσαι, θραύονται τὰ μελίκηρα, καὶ αὐτὸ δὲ τὸ μέλι ἀποβάλλει τὴν εὐοσμίαν αὐτοῦ καὶ τὴν γλυκύτητα. Τοιαύτη ἡ εἰκὼν τοῦ ἐσωτερικοῦ βίου· τοιαύτη ἡ ἀληθινὴ μήτηρ τῆς οἰκογενείας. Ἡ γυνὴ λοιπὸν διαφέρει τοῦ ἀνδρὸς καὶ τούτου ἕνεκα δὲν δύναται νὰ ἐκτελέσῃ τὴν αὐτὴν ὡς ἐκεῖνος ἐντολήν. Δὲν εἶναι ὅμως οὐδὲ ὑποδεεστέρα τοῦ ἀνδρός, ἐπειδὴ ἄλλως θὰ περιήρχετο ὁ ἀνὴρ εἰς τὸν πειρασμὸν ἵνα τὴν ταπεινοῖ καὶ τὴν ἐξευτελίζῃ. Ἀλλὰ δὲν δυνάμεθα νὰ ταπεινώσωμεν καὶ ἐξευτελίσωμεν τὴν γυναῖκα χωρὶς νὰ ἐξευτελίσωμεν ἡμᾶς αὐτούς, χωρὶς νὰ ἀφέλωμεν τὸ τῆς καρδίας ἡμῶν ἁβροφυέστερον μέρος, χωρὶς νὰ ἀποκόψωμεν τὴν καλλίστην μερίδα τῆς ἡμετέρας οὐσίας. Ἡ γυνή, ἡ μήτε ὁμοιάζουσα πρὸς ἡμᾶς, μήτε κατωτέρα ἡμῶν οὖσα, εἶναι ἰσότιμος σύντροφος ἡμῶν. Ἐπειδὴ μέλλει νὰ ἐκτελέσῃ ἐντολὴν διάφορον τῆς ἡμετέρας, ὑπάρχει ἡμῖν ἀναγκαία καὶ ἀπαραίτητος· τούτου ἕνεκα πρέπει νὰ ὑπολαμβάνωμεν αὐτὴν δέσποιναν τῆς οἰκίας. Ὁπόταν δὲ βαστάζῃ ἀξιοπρεπῶς τὸ κοινὸν βάρος, ἔχει δικαιοτάτην ἀξίωσιν ἐπὶ τῶν αὐτῶν τιμῶν καὶ τῆς αὐτῆς εὐλαβείας.

Ὁ ἀνὴρ καὶ ἡ γυνὴ δὲν μένουσιν ἐπὶ μακρὸν χρόνον μεμονωμένοι. Μεταξὺ αὐτῶν ἀναφαίνεται ἑτέρα τις ὕπαρξις, ἥτις πολὺ ἀπέχουσα τοῦ διαχωρίσαι αὐτούς, καθιστᾷ τὸν δεσμόν των μᾶλλον ἀδιάρρηκτον. Εἰς τὴν προσηγορίαν τῶν συζύγων προστίθενται οὐχ ἧττον γλυκύθυμοι ἀλλὰ καὶ σπουδαιότεραι προσωνυμίαι, τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρός. Ὅσον αὐξάνει ἡ εὐημερία τοσοῦτον πολλαπλασιάζονται καὶ τὰ καθήκοντα πρὸς τὰ τέκνα. Τίνα δὲ τὰ τῶν γονέων καθήκοντα πρὸς τὰ τέκνα; Ταῦτα ἄρχονται πρὸ τῆς γεννήσεως τοῦ τέκνου, πρὶν ἀνοιχθῶσιν οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ καὶ ἴδωσι τὸ φῶς τῆς ἡμέρας, μᾶλλον δ' εἰπεῖν πρὶν αὐτὸ συλληφθῇ. Ὁ ἀνθρώπινος βίος ἔχει προορισμὸν τοσοῦτον ὑψηλόν, ἱερὸν καὶ δυσεκτέλεστον, ὥστε οἱ ὁπωσδήποτε ἐμποδίζοντες τὴν ἐκτέλεσιν αὐτοῦ, οἱ ἀφαιροῦντες αὐτὸν τὰ μέσα τῆς συντηρήσεώς του, οἱ καταδικάζοντες αὐτὸν ν' ἀποβῇ ἀδιάλειπτος σειρὰ θλίψεων, ταλαιπωριῶν καὶ ἀτιμιῶν, ἁμαρτάνουσιν εἰς τὸν Θεόν, εἰς ἑαυτοὺς καὶ εἰς τὸν πλησίον οὐχὶ ὀλιγώτερον τῶν φονέων.

Παρατηρήσατε μετὰ πόσης εὐφυΐας ἅμα καὶ φιλοστοργίας προνοεῖ αὐτὴ ἡ φύσις προκειμένου περὶ τῆς γεννήσεως ἑνὸς πτηνοῦ. Εὐθὺς ὁπόταν ἡ πρώτη τοῦ ἔαρος αὔρα καὶ ἡ πρώτη τῶν δένδρων φυλλοφορία εἰδοποιήσωσι τοὺς μετοίκους τοῦ οὐρανοῦ ὅτι πρέπει καὶ αὐτοὶ νὰ ὑποχωρήσωσιν εἰς μίαν νέαν γενεάν, παραχρῆμα σχηματίζουσι τὰ ζεύγη· ἕκαστον πτηνὸν ἐκλέγει τὴν ἑαυτοῦ σύντροφον· φιλοτεχνοῦνται αἱ φωλεαί, αἱ μέλλουσαι νὰ δεχθῶσι τὸ εὔθραυστον περικάλυμμα ὁπόθεν μετ' οὐ πολὺ θὰ ἐξέλθῃ πλάσμα ἄοπλον, πειναλέον καὶ ἀσθενές. Ὁπόταν ἐκφανῇ τὸ νεογνόν, ὡς ἀμοιβὴ τοῦ παρελθόντος καὶ ἐλπὶς τοῦ μέλλοντος, μεθ' ὁπόσης δραστηριότητος καὶ ὑπομονῆς, μεθ' ὁπόσης ἀγάπης καὶ εὐτολμίας θερμαίνεται καὶ προστατεύεται παρὰ τῆς μητρὸς καὶ τρέφεται παρὰ τοῦ πατρός! ἐπειδὴ ἐνταῦθα ἡ μήτηρ διαδραματίζει θαρραλεώτερον καὶ σπουδαιότερον πρόσωπον· αὐτὴ προώρισται ὑπὸ τῆς φύσεως νὰ ὑπερασπίζηται τὴν ἑστίαν ἐναντίον πάσης εἰσβολῆς τῶν ἐχθρῶν καὶ τῶν ξένων. Εἶναι δυνατὸν νὰ πράξῃ ὁ ἄνθρωπος ὑπὲρ τῶν ἰδίων τέκνων ὀλιγώτερα παρ' ὅσα μοχθεῖ τὸ ἄλογον πτηνὸν ὑπὲρ τῶν νεοσσῶν αὐτοῦ; Εἶναί ποτε δυνατὸν ὁ λογικὸς καὶ εὐαίσθητος ἄνθρωπος νὰ μὴ λάβῃ τὴν αὐτὴν μέριμναν περὶ τοῦ καρποῦ τῶν ἰδίων σπλάγχνων, ἧς ἀπολαύει τὸ πτηνὸν παρὰ τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρὸς αὐτοῦ; Ἀνάγκη λοιπὸν νὰ παρασκευασθῇ ἡ φωλεὰ τοῦ παιδὸς ὡς παρασκευάζεται ἡ

Digitized by Google

καλιὰ τοῦ πτηνοῦ· πρὶν αὐτὸ συλληφθῇ, ὀφείλομεν νὰ σκεφθῶμεν περὶ τῶν ἀναγκῶν του καὶ περὶ τοῦ τρόπου δι' οὗ θὰ ἐπαρκέσωμεν εἰς αὐτάς. Βαρυτάτην ἀναδεχόμεθα εὐθύνην παιδοποιούμενοι, ἐὰν ἐκ τῶν προτέρων γινώσκωμεν ὅτι δὲν δυνάμεθα νὰ ἐκτελέσωμεν τὰ πρώτιστα τῶν ἡμετέρων πρὸς τὰ τέκνα καθηκόντων. Ὑπάρχει νόμος αὐστηρῶς τιμωρῶν τὸν ἀνάλγητον καὶ ἀπάνθρωπον πατέρα τὸν ἐγκαταλιμπάνοντα τὰ ἑαυτοῦ τέκνα. Δὲν ὑπάρχει ὅμως καὶ μία ἄλλη ἐγκατάλειψις, περὶ ἧς νῦν ποιοῦμαι τὸν λόγον, ἐγκατάλειψις προμελετημένη καὶ πρὸ τῆς γεννήσεως; Πολλῷ δικαιότερον πρέπει νὰ ὀνειδίσωμεν ὡς βάρβαρον καὶ προώλην τὸν μὴ ἀναγνωρίζοντα τὸ ἑαυτοῦ αἷμα, τὸν ἀπορρίπτοντα ὡς φορτίον δυσβάστακτον τοὺς καρποὺς τῶν ἰδίων σπλάγχνων, τὸν ἐγχαράσσοντα ἐπὶ τοῦ μετώπου τῶν τέκνων του τὰ στίγματα τῆς ἀτιμίας ἐκείνης, εἰς ἣν αὐτὸς ὁ ἀσυνείδητος καὶ ἀναιδὴς ὤθησε τὴν μητέρα των. Βεβαίως ἡ εὐσπλαγχνία, ὡς ἄλλος οὐρανόπεμπτος ἄγγελος, ἐπισυνάγει ὑπὸ τὰς πτέρυγάς της τοὺς ἐγκαταλελειμένους νεοσσούς· ἀλλ' ἡ εὐσπλαγχνία δὲν δύναται οὐδέποτε ν' ἀντικαταστήσῃ οὔτε τὴν φιλόστοργον πρόνοιαν καὶ τοὺς ἁγνοτάτους τῆς μητρὸς μαστούς, οὔτε τὴν προστασίαν ἐκείνην, ἧς ἄνευ ὁ ἄνθρωπος ἐν τῇ κοινωνίᾳ ὁμοιάζει πρὸς ναυαγοῦν σκάφος ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἀγρίων κυμάτων τοῦ ὠκεανοῦ. Αἱ αἰσθήσεις λαλοῦσι καὶ τὰς ἀκούομεν· ἐπὶ τέλους ὅμως ἀφυπνοῖ ἡ συνείδησις ἡμῶν· καὶ τότε δὴ αἰσχυνόμενοι ἐπὶ ἀσελγείᾳ, ἧς θῦμα ἐγένετο αὐτὸ τὸ ἡμέτερον αἷμα καὶ ἡ σάρξ, ταλαιπωρούμεθα ὑπὸ τῶν ἐλέγχων τοῦ συνειδότος, ὅτι παρεδώκαμεν ἀθῷον πλάσμα εἰς τὴν δυστυχίαν καὶ τὴν περιφρόνησιν πρὶν ἢ τὸ γεννήσωμεν.

Ἐκ τῶν ἄχρι τοῦδε ῥηθέντων ἕπεται ὅτι πρέπει ἡ τῶν γονέων πρόνοια νὰ προηγῆται μὲν τῆς γεννήσεως τοῦ τέκνου, ἀλλὰ νὰ μὴ περιπίπτῃ εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον τῆς φιλοδοξίας καὶ τοῦ πλημμελοῦς ὑπολογισμοῦ. Οὐδὲν ἔχομεν καθῆκον νὰ καταλίπωμεν εἰς τὰ ἡμέτερα τέκνα τὴν ἀφθονίαν καὶ τὸν πλοῦτον τὸν ὁποῖον δὲν κατέχομεν ἡμεῖς αὐτοί· ἐπειδή, ὥσπερ πρὸ μικροῦ ἐρρέθη, ἐν τῷ πλούτῳ δὲν ἔγκειται ἡ ἀληθὴς εὐδαιμονία οὔτε ἡ ἀξιοπρέπεια τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ τίμιος τεχνίτης, ὁ πρότερον μὲν ὑπὲρ δύο ἐργαζόμενος, νῦν δὲ θέλων νὰ διαθρέψῃ τρεῖς, ἀρκεῖ νὰ διδάσκῃ τὸ τέκνον του ὅπερ αὐτὸς μετέρχεται ἐπιτήδευμα καὶ νὰ τὸ ἀναδείξῃ οὕτως ὠφέλιμον τῆς κοινωνίας μέλος. Ὁ μέγας Μοντεσκιοὺ εἶπεν· «Ὁ πατὴρ ὀφείλει νὰ ἀναθρέψῃ καὶ ἐκπαιδεύσῃ τὸ τέκνον· δὲν ὀφείλει ὅμως νὰ τὸ καταστήσῃ κληρονόμον.» Τὸν φιλόπονον δὲ καὶ τίμιον ἐργάτην τὸν διδάσκοντα τοὺς παῖδάς του τὸ ἴδιον ἐπιτήδευμα ἐκτιμῶ ἐγὼ πολὺ μᾶλλον ἤ τινας χιλιαδούχους, οἱ ὁποῖοι ἐπλούτησαν κερδοσκοποῦντες ἐν τοῖς χρηματιστηρίοις καὶ ἐκληρονόμησαν τὴν ἀδράνειαν καὶ τὴν ὀκνηρίαν, διακυβεύοντες τήν τε ἑαυτῶν καὶ τὴν τῶν ἄλλων περιουσίαν· ἐκτιμῶ αὐτὸν μᾶλλον ἢ τὸν κτηματίαν τὸν μηδαμῶς φροντίζοντα ν' ἀποβῇ ὠφέλιμος τῷ πλησίον καὶ νὰ ἀποτίσῃ τὸ ὀφειλόμενον εἰς τὴν κοινωνίαν, ὡς ἔπραξεν ὁ πατὴρ αὐτοῦ. Ἐνταῦθα δὲν πρόκειται περὶ σχεδίων φαντασιωδῶν καὶ ἀπραγματοποιήτων, ἀλλὰ περὶ καθηκόντων σπουδαίων, τὰ ὁποῖα εἰς πάντας ἐπιβάλλονται ἐξ ἴσου, καὶ τὰ ὁποῖα ἅπαντες κέκτηνται τὴν ἱκανότητα νὰ ἐκτελέσωσι. Τίς δὲ θὰ πάθῃ ἕνεκα τῆς μὴ ἐκπληρώσεως τῶν πρὸς τὰ τέκνα ἐπιβαλλομένων καθηκόντων; ὁ τόπος θὰ ὑποφέρῃ, ἐπειδὴ τὰ τέκνα, εἰς ἑαυτὰ ἐγκαταλειπόμενα, ἀβοήθητα καὶ ὅλως ἄμοιρα τῶν τῆς ὑπάρξεως μέσων, ἢ ἀποθνήσκουσιν, ἢ γίνονται μάστιξ τῆς κοινωνίας· ὁ πατὴρ ὅμως, βλέπων τὸ παιδίον παρ' ἐκείνου προσδοκῶν ὅλον αὐτοῦ τὸ μέλλον, θὰ ἀρυσθῇ νέας δυνάμεις, ὑψηλότερα καὶ γενναιότερα αἰσθήματα, καὶ θὰ συναισθανθῇ ἑαυτὸν πολλῷ μείζονα ἢ προτοῦ, ἐπειδὴ ὡς ὑπάρχει μεγαλειότης βασιλέων οὕτως ὑπάρχει καί τις ἄλλη μεγαλειότης, μᾶλλον προσιτὴ εἰς ἅπαντας καὶ ἧττον διαμφισβητουμένη,—ἡ μεγαλειότης τοῦ οἰκογενειάρχου. Ἀλλὰ τὸ ἀνατρέφειν τοὺς παῖδας μέχρι τῆς ἡλικίας καθ' ἣν δύνανται νὰ ἐπαρκῶσιν αὐτοὶ εἰς τὰς ἀνάγκας των, καὶ τὸ διδάσκειν αὐτοὺς τὸ ἴδιον ἐπιτήδευμα, τοῦτο εἶναι ὁ καλούμενος βίος ὑλικὸς ἢ ὁ ἄρτος τοῦ σώματος. Ὁ βίος ὅμως ὁ ὑλικὸς δὲν εἶναι εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἀποχρῶν· προσδεῖται τοῦ βίου τοῦ πνευματικοῦ· ἡ φυσικὴ καὶ βιομηχανικὴ ἀνατροφὴ ἔχει ἀνάγκην τῆς ἠθικῆς ἀνατροφῆς καὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως. Τὴν ἐκπαίδευσιν δὲν δύνανται ἅπαντες νὰ δώσωσιν ἀφ' ἑαυτῶν· αἱ καλῶς διωργανωμέναι καὶ πεπολιτισμέναι κοινωνίαι ἐγκαθιδρύουσι σχολεῖα δημόσια, ἔνθα τῶν μὲν πενήτων τὰ τέκνα ἐκπαιδεύονται ἀναλώμασι τῆς κοινότητος, οὐχὶ δὲ καὶ τὰ τῶν εὐπορούντων, ἐπειδὴ ἡ κοινωνία πρέπει νὰ φυλάττῃ καὶ ἐξοικονομῇ τοὺς πόρους της διὰ τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην αὐτῶν. Ἡ ἠθικὴ ἐκπαίδευσις εἶναι ἀπαραίτητος. Οὔτε τὸ θρησκευτικὸν μάθημα, οὔτε τὰ διδακτικὰ βιβλία, οὔτε αἱ διδασκαλίαι περὶ ἠθικῆς ἐπιδρῶσιν ἐπὶ τὰς νεανικὰς καρδίας τοσοῦτον ὅσον τὸ παράδειγμα τῆς χρηστότητος, τῆς συνέσεως καὶ τῆς χρηστοηθείας, τὸ ὁποῖον ὁ πατὴρ ἐντὸς τῆς ἰδίας οἰκογενείας παρέχει εἰς τὰ τέκνα του. Τοιαύτη ἡ ἀληθινὴ ἐκπαίδευσις, ἣν ἕκαστος ὀφείλει καὶ δύναται νὰ δώσῃ, καὶ ἥτις ἀνυψοῦσα τοὺς ἀνθρώπους ἐπιτυγχάνει πληρέστατα τοῦ σκοποῦ αὐτῆς ὁπόταν ἐγκαινισθῇ ἐν αὐτῇ τῇ οἰκογενείᾳ, καθισταμένη αὐστηρὰ μὲν καὶ σπουδαία ὑπὸ τοῦ πατρός, τρυφερὰ δὲ καὶ γλυκεῖα ὑπὸ τῆς μητρός. Τοιαῦτα τὰ δύο ὑψηλὰ τῶν γονέων

Digitized by Google

καθήκοντα πρὸς τὰ τέκνα, ἡ φυσικὴ καὶ βιομηχανικὴ ἀνατροφὴ καὶ ἡ ἀνατροφὴ ἡ ἠθική· τὴν διττὴν ταύτην ἐντολὴν δύναται νὰ ἐκτελέσῃ πᾶς ἄνθρωπος, ἀρκεῖ μόνον νὰ ὑπάρχῃ τίμιος, ἐπειδὴ πᾶς μὴ τοιοῦτος καλῶς θὰ ἔπραττε μὴ ἐπιδιδόμενος τὸ παράπαν εἰς τὴν ἀγωγὴν τῶν τέκνων του.

Καθὼς οἱ γονεῖς πρὸς τὰ τέκνα, οὕτω πάλιν καὶ τὰ τέκνα ἔχουσι πρὸς τοὺς γονεῖς πολλὰ καθήκοντα ἱερά, πρὸ πάντων τὴν ὑπακοὴν ἐφ' ὅσον δὲν ἔφθασαν εἰς τὴν νόμιμον ἡλικίαν, ἐπειδὴ τὸ πατρικὸν ἀξίωμα ἕνα ἁπλῶς προτίθεται σκοπόν, νὰ τὰ διαπλάσῃ, ἀνυψώσῃ καὶ ἀναδείξῃ ἀνθρώπους· παύεται λοιπὸν ἅμα κατορθώσαν τὸν σκοπὸν ἐκεῖνον, ἐπειδὴ τὸ πατρικὸν ἀξίωμα εἶναι μία οὐράνιος ἐξουσία, ἱερατεία ἀληθινή, ἐντολὴ ἠθικὴ ἅμα καὶ θρησκευτική. Ἅμα ἐκτελεσθείσης ταύτης παύεται ἡ ὑπακοή, ἀντικαθισταμένη ὑπὸ τοῦ αἰσθήματος τῆς εὐλαβείας, τῆς εὐγνωμοσύνης καὶ τῆς ἀφιερώσεως πρὸς τὸν χορηγήσαντα ἡμῖν διττὸν βίον, τὸν ὑλικόν, δι' οὗ κατέχομεν τὴν πρέπουσαν ἡμῖν θέσιν ἐν τῇ φύσει, καὶ τὸν ἠθικόν, δι' οὗ κατέχομεν τὴν οἰκείαν θέσιν μεταξὺ τῶν ὁμοίων. Τὰ αἰσθήματα ταῦτα πρέπει νὰ ἦναι διαρκῆ καὶ νὰ ἀποκαλύπτωνται κατὰ τὰς ἐπισημοτέρας τῆς ἡμετέρας ὑπάρξεως περιστάσεις. Οὐχὶ ἀλόγως θεωρεῖ ὁ νόμος ἐνήλικας τοὺς συμπληρώσαντας τὸ πέμπτον καὶ εἰκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας των, ἐπειδὴ ἡ ὑπὸ τῶν νεωτέρων τῆς οἰκογενείας μελῶν γενομένη ἐκλογὴ τῆς συζύγου ἢ τοῦ ἀνδρὸς ἀλλοιοῖ οὐσιωδῶς ὁλόκληρον τὴν οἰκογένειαν. Δὲν ἐπιτρέπεται τοῖς νεωτέροις νὰ εἰσαγάγωσιν εἰς τὸ ἄδυτον τῆς οἰκογενείας καὶ νὰ παραχωρήσωσι τὰ ἱερώτερα τῶν ὀνομάτων καὶ τῶν δικαιωμάτων εἰς ὄντα ἀνάξια τηλικαύτης τιμῆς καὶ ἱκανὰ ἴσως νὰ ἀτιμάσωσι τὴν οἰκογένειαν ἢ νὰ διαταράξωσι τὴν ἐν αὐτῇ ἐπικρατοῦσαν εἰρήνην καὶ ἁρμονίαν. Ὁπόταν ἐπέλθῃ ἡ κρίσιμος τοῦ γάμου ὥρα, ἂς κλίνωμεν ἑκουσίως τὸν αὐχένα ὑπὸ τὸ ἀξίωμα τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρός, συνδιασκεπτόμενοι μετ' αὐτῶν ἐν ἀγάπῃ· ἐὰν ἴδωμεν αὐτοὺς γινομένους ἕρμαιον τυφλῶν προλήψεων, ἂς ἀποπειρώμεθα νὰ τοὺς καταπείσωμεν· δικαία εἶναι ἡ ἀντίστασις μόνον ἐναντίον τῆς ἰσχυρογνωμοσύνης καὶ τῆς ἀδίκου προλήψεως, ἐναντίον τῆς ἀγερώχου καὶ δεσποτικῆς ἀξιώσεως, ἥτις, μηδαμῶς συντελοῦσα εἰς τὴν τιμὴν τοῦ ἡμετέρου ὀνόματος, τείνει ἵνα καταστρέψῃ τὴν εὐημερίαν ἡμῶν.

Οἱ ἐκ τοῦ αὐτοῦ πατρὸς γεννώμενοι παῖδες ἔχουσι νὰ ἐπιτελέσωσι καὶ πρὸς ἀλλήλους πολλὰ καθήκοντα, τὰ ὁποῖα ὅμως ὑπάρχουσι τοσοῦτον θελκτικὰ ὥστε μόλις δύνανται νὰ νομισθῶσι καθήκοντα. Τῷ ὄντι τί γλυκύτερον, τί γοητευτικώτερον τῆς μεταξὺ ἀδελφοῦ καὶ ἀδελφῆς ὑπαρχούσης συγκοινωνίας, ἥτις ὅσον ὑψηλοτέρα εἶναι παρὰ τὴν ἁπλῆν φιλίαν, τοσούτῳ μακρότερον ἀπέχει ἀπὸ τῶν τρικυμιῶν καὶ τῆς ἀντιζηλίας τοῦ ἔρωτος; Τί ἡδύτερον ἢ τὸ ἀνευρίσκειν ἡμᾶς αὐτοὺς ἐν ἀδελφῷ, ἔχοντι ἐν ταῖς ἰδίαις φλεψὶ τὸ αὐτὸ ὅπερ καὶ ἡμεῖς αἷμα, συγκοινωνοῦντι τῶν αὐτῶν χαρμοσυνῶν καὶ ἀλγηδόνων, θεραπευομένῳ ὑπὸ τῆς αὐτῆς χειρός, καὶ οὗτινος τό τε σῶμα καὶ ἡ ψυχὴ ἐπλάσθησαν ἐκ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ὡς ἡμεῖς οὐσίας; «Ὁ ἀδελφὸς εἶναι φίλος χορηγηθεὶς ἡμῖν παρὰ τῆς φύσεως.» Ἐὰν μὴ θέλωμεν νὰ σφίγξωμεν τούτου τὴν δεξιάν, εἴμεθα ἀνάξιοι νὰ λάβωμεν ἄλλον φίλον.

Τοιούτῳ τρόπῳ ὅλα τὰ αἰσθήματα τῆς οἰκογενείας συγκεντροῦνται εἰς ἓν καὶ μόνον, εἰς τὴν ἀγάπην, εἰς τὴν ἀφιέρωσιν. Τοιούτῳ τρόπῳ ἅπαντα τὰ ὄντα, τὰ ὁποῖα εἰς τοὺς σωματικοὺς ὀφθαλμοὺς φαίνονται διακεκριμένα ἀπ' ἀλλήλων, συναποτελοῦσιν ἀληθῶς *ἓν σῶμα καὶ μίαν ψυχήν*. Οὕτως ἐννοουμένη ἡ οἰκογένεια δὲν εἶναι ἐξαιρετικὸν προνόμιον οὔτε τοῦ συρφετώδους ὄχλου, οὔτε τῶν ἀριστοκρατικῶν, ἀλλ' εἶναι ἁπλῶς ἡ *ἀνθρωπίνη* οἰκογένεια τῆς ὁποίας ἡ τελεία εἰκὼν παρίσταται ἐν τῇ ἡμετέρᾳ διανοίᾳ ὑπὸ τὰ θελκτικὰ ἴχνη τῆς μητρός, ἐπειδὴ μόνον τὸ τῆς μητρὸς ὄνομα διεγείρει ἐν ἡμῖν πᾶσαν ἰδέαν εὐλαβείας, τιμῆς καὶ ἀγάπης. Ἐν τοῖς πρότερον ὑπῆρχον ἐν τῇ κοινωνίᾳ προνομιοῦχοί τινες, νομίζοντες ὅτι αὐτοὶ μόνον εἶχον δικαίωμα νὰ λαλῶσι περὶ τῶν προγόνων των, ὡσανεὶ οἱ ἄλλοι μὴ ἀνῆκον δῆθεν εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος, μηδὲ ἦσαν ἄξιοι νὰ καταλογισθῶσιν εἰς τὴν κοινωνικὴν τάξιν. Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἤδη ἀναπτυχθεῖσαν τῆς οἰκογενείας ἔννοιαν, πᾶσα οἰκογένεια τιμία καὶ ἀκριβῶς τὰ ἑαυτῆς καθήκοντα ἐπιτελοῦσα εἶναι καὶ ὀνομάζεται *εὐγενής*. Ἀπόβλητοι καὶ ἀγενεῖς ὑπάρχουσι μόναι αἱ οἰκογένειαι αἱ κηλιδούμεναι ὑπὸ τῶν κακουργημάτων καὶ τῆς ῥαστώνης καὶ οὐδὲν ἔχουσαι ἄλλο ἢ τὸ ἁπλοῦν ὄνομα τῆς οἰκογενείας.

Ἡ τῶν προγόνων εὔκλεια θὰ ἦναι ἀπὸ τοῦδε κοινὸν προνόμιον πάντων τῶν ἀνθρώπων, ἐὰν πάντες οἱ ἄνθρωποι συνειδῶσι τὰ καθήκοντα καὶ τὰ αἰσθήματα ἐφ' ὧν ἐρείδεται ἡ οἰκογενειακὴ κοινωνία. Σήμερον δὲν ὑπάρχει οὐδεμία οἰκογένεια τοσοῦτον εὐτελὴς καὶ ἀφανὴς ὥστε νὰ μὴ ἔχῃ τὸ γενεαλογικὸν αὐτῆς στέλεχος καὶ τὰ τεκμήρια τῆς εὐγενείας της. Συλλέξατε ἐν λευκώματι τὰς φωτογραφίας τῶν ὑμετέρων φιλτάτων καὶ τῶν ἀξίων τῆς ὑμετέρας ὑπολήψεως καὶ εὐγνωμοσύνης. Ὑπογράψατε τὰ παρ' αὐτῶν πραχθέντα ἀγαθά, τὰ παραδείγματα τῆς χρηστότητος, τῆς αὐταπαρνήσεως καὶ τῆς συνέσεως ἅπερ κατέλιπον ὑμῖν, τηρήσατε εὐλαβῶς τὰ σεπτὰ ταῦτα μνημεῖα, καὶ θὰ ἀποκτήσητε πολύτιμον οἰκογενειακὸν μουσεῖον, ὡς ἄλλοι τῆς ἀρχαίας Ῥώμης εὐπατρίδαι· θὰ ἔχητε διὰ παντὸς

Digitized by Google

ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν τὴν ἐνσάρκωσιν ὅλων τῶν ὑψηλῶν ἀρετῶν, τὰς ὁποίας πρέπει νὰ ἀσκήσητε ὑμεῖς αὐτοί, καὶ πλέον δὲν θὰ φθονήσητε τοὺς τέως κληθέντας εὐγενεῖς. Οὕτω δὲ ὅλαι μὲν αἱ οἰκογένειαι τοῦ λαοῦ θὰ ἀναβιβασθῶσιν εἰς τὸ αὐτὸ ὕψος, φέρουσαι ἐπὶ τοῦ μετώπου τὸν χαρακτῆρα τῆς εὐγενείας, ἡ δὲ δημοκρατία θὰ παραστήσῃ ἀληθῶς τὸ ἰδεῶδες τῆς κοινωνίας ἐν τῷ μέλλοντι.

Ο ΔΥΣΜΟΡΦΟΣ

['Εκ τοῦ ἀγγλικοῦ, ὑπὸ * Κ.]

Συνέχεια· ἴδε σελ. 471).

Εὕρομεν τὴν μαρκησίαν καὶ τὰς θυγατέρας αὐτῆς καθημένας εἰς τὴν εἴσοδον τῆς μακρᾶς σειρᾶς τῶν θαλάμων τῆς ὑποδοχῆς. Οὐδεὶς τῶν προσκεκλημένων εἶχε φανῆ ἀκόμη. Ὁ λόρδος Λουδοβῖκος μόνος, πρὸ ὥρας μόλις ἀφικόμενος ἐκ Λονδίνου, ἦτο πλησίον τῶν ἀδελφῶν του, ἀδολεσχῶν μετά τινος νέας Γαλλίδος, συντρόφου τῶν δεσποινίδων Βρανδῶνος, τῆς ἀναισχυντοτέρας φιλαρέσκου, ἣν ποτε συνήντησα.

Ἡ μαρκησία ἀνετινάχθη αἴφνης ἐπὶ τῇ θέᾳ τοῦ λόρδου Σαινζερμαὶν, φρικωδῶς ὠχριάσασα. Ἤθελεν εἴπει τις ὅτι ἐπλήγη ὑπὸ αἰφνιδίας προσβολῆς. Ἐν τούτοις προέβη πρὸς αὐτὸν καὶ τὸν ηὐχαρίστησε χαριέντως ἐπὶ τῇ ἀνηκούστῳ τέρψει, ἣν, καθὰ ἔλεγε, προὐξένει αὐτῇ ἡ παρουσία του.

Ὁ λόρδος Λουδοβῖκος, βλέπων τὸν ἀδελφόν του, ἐπλησίασεν αὐτὸν μετὰ τῆς συνήθους αὐτῷ ζωηρότητος, θλίβων δὲ μετὰ περιπαθείας τὴν χεῖρά του, τὸν διεβεβαίωσε περὶ τῆς εὐτυχίας, ἣν αἰσθάνεται, ἐπανευρίσκων αὐτὸν τοσοῦτον ὑγιῆ. Ἦλθεν ἀκολούθως ἡ σειρά μου. Ἔπειτα αἰφνιδίως :

— Ἄ!.. κυρία Καρτβράϊτ! Πῶς! σεῖς; Εἶναι δυνατόν; Πῶς;... Συγκατετέθητε πραγματικῶς ν' ἀφήσητε τὸ ἐρημητήριόν σας, καὶ ἰδοὺ σεῖς εἰσελθοῦσα μεθ' ἡμῶν ὅλων εἰς τὴν αἰωνίαν καταδίκην!

— Ἐλπίζω ὄχι, ἀπεκρίθη. Ἦλθον ἁπλῶς μόνον διὰ νὰ συνοδεύσω τὴν δεσποινίδα Χόρν... καὶ νὰ ἐκπληρώσω τὸ καθῆκόν μου.

— Ὦ!.. Λιλία!... Δὲν σᾶς ἔβλεπον. Μὲ εἶχον προειδοποιήσει ἐν τούτοις, ὅτι ἠθέλετε εἶσθαι ἐκ τῶν ἡμετέρων.

Λαλῶν δὲ, τὴν ἐθεώρει μετὰ βαθείας ἐκπλήξεως.

— Εἶναι πραγματικῶς ἡ Λιλία;... Πῶς! σᾶς ἀφῆκα τὴν χαριεστάτην τρελλὴν τοῦ κόσμου, καὶ σᾶς ἐπανευρίσκω... ἀδιάφορον.. Θέλετε νὰ χορεύσωμεν τοὺς δύο πρώτους χορούς;

Ἡ Λιλία ἠρυθρίασεν ὡς κεράσιον. Ἐφαίνετο γοητευθεῖσα. Εἰς τὴν τιμήν μου πιστεύω ὅτι εἶχε σκεφθῆ, ὅτι οὐδεὶς ἤθελε τὴν προσκαλέσει.

— Ἂν τὸ ἐπιθυμεῖτε, εἶπεν.

— Ἂν τὸ ἐπιθυμῶ! ἀνέκραξεν ὁ λόρδος Λουδοβῖκος, καταβιβρώσκων αὐτὴν διὰ τοῦ βλέμματος. Λοιπὸν δὲν ἔχετε δώσει τὸν λόγον σας εἰς κανένα, καὶ δέχεσθε. Εἶναι πρᾶγμα συμφωνημένον.

Ἡ Λιλία ἐπλησίασε τὰς ἐξαδέλφας της.

— Ὦ! Σαινζερμαὶν, ὁποῖον ἀξιόλογον πλάσμα! ὁποία τερπνὴ καὶ ἀξιολάτρευτος κόρη! Ἀδύνατον νὰ συλλάβῃ τις τὴν ἰδέαν τοιαύτης μεταβολῆς εἰς ἓν μόλις ἔτος. Ὁποία διαφορὰ μετὰ τῶν ἀδελφῶν μου! Ἀλλὰ παρατηρήσατέ την λοιπόν! εἶναι ἡ χάρις προσωποποιημένη! εἶναι θαυμασίως ὡραία!... εἶναι μαγεία!

Ἐπλησίασεν αὐτὴν καὶ ἤρχισε νὰ τῇ λαλῇ μετὰ ζωηρότητος. Ἐκείνη δὲ ἐγέλα καὶ ἐφαίνετο ἀκκιζομένη μετ' αὐτοῦ. Ἀθῷος ἀκκισμὸς, ἔλεγον χαμηλοφώνως· ὅλως διόλου ἀθῷος· ὀλίγον περισσότερα μόνον εὐθυμία καὶ γλυκύτης ὑπὲρ τὸ σύνηθες ἐν τῇ στάσει αὐτῆς καὶ ἐν τῷ βλέμματι.

Ἤκουσα τὸν λόρδον Σαινζερμαὶν στενάζοντα.

Ἡ αἴθουσα τοῦ χοροῦ ἤρξατο πληρουμένη ὑπὸ κόσμου καὶ πάραυτα τὸ πλῆθος μὲ ἀπεχώρισε τῆς οἰκογενείας Βρανδῶνος. Μετὰ τὸν σχηματισμὸν τῶν τετραχόρων παρετήρησα ἐκ νέου τὴν Λιλίαν· ἐχόρευε μετὰ τοῦ λόρδου Λουδοβίκου. Ἡ καλλονὴ αὐτῆς ἐξήγειρε τὸν θαυμασμὸν πάντων, οἵτινες περιεκύκλουν τὴν μαρκησίαν ἐρωτῶντες τίς ἦτο ἡ δεσποινὶς Χόρν· ἡ δὲ μαρκησία μάτην ἐζήτει ν' ἀποκρύψῃ τὴν δυσθυμίαν της· οὐ μόνον δὲ ἦτο κατατεθλιμμένη, βλέπουσα τὴν δεσποινίδα Χόρν ἀποστρέφουσαν τὴν δημοσίαν προσοχὴν ἀπὸ τῶν θυγατέρων της, ἀλλ' ἔτι βαθύτερον παρωργισμένη, διότι παρίστατο εἰς τὸν θρίαμβον τοῦ λόρδου Σαινζερμαὶν ἐπὶ τοῦ νεωτέρου ἀδελφοῦ του.

Ὁ λόρδος Σαινζερμαὶν κατὰ πρῶτον παρισάμενος εἰς τὸ δημόσιον, ἐγένετο δεκτὸς ὑφ' ὅλων μετ' εὐχαριστήσεως ἡνωμένης μετὰ σεβασμοῦ. Πάντες ἐφαίνοντο ἐπιθυμοῦντες νὰ προσενέγκωσι τὸν σεβασμὸν αὐτῶν εἰς ἄνδρα, ὅστις εἰ καὶ ζῶν ἐν τῇ μονώσει, μόλις δὲ ἀμυδρῶς ὁραθεὶς ἕως τότε, ἐγνώσθη ἐν τούτοις ἀπὸ μακροῦ χρόνου διὰ τῶν πράξεών του καὶ τῶν εὐεργεσιῶν του.

Πρώτην φορὰν ἐπίσης ὁ λόρδος Λουδοβῖκος εὑρίσκετο ἐκτιμώμενος ἐν τῇ πραγματικῇ αὐτοῦ ἀξίᾳ, ἀντὶ δὲ, ὡς συνήθως συνέβαινε, νὰ γείνῃ ὑποδεκτὸς ὡς ὁ προφανὴς κληρονόμος τῶν τίτλων καὶ τῶν κτήσεων τῆς οἰκογενείας του, ἐρρίφθη αἴφνης εἰς δευτερεύουσαν θέσιν, εἰς τὴν ἀσήμαντον τοῦ νεωτέρου ἀδελφοῦ θέσιν.

Ἐκεῖνος δὲ ἐφαίνετο ἥκιστα μεριμνῶν περὶ τούτου, μετὰ τῆς συνήθους αὐτῷ ἀπερισκεψίας, περὶ τῆς Λιλίας μόνον ἀσχολούμενος. Καθ' ὁλοκληρίαν ἀπορροφηθεὶς ὑπ' αὐτῆς, δὲν ἐσκέπτετο πλέον οὔτε διὰ τὴν ταπείνωσιν καὶ τὴν δυσαρέσκειαν τῆς μητρός του, οὔτε διὰ τὰ καθήκοντα

Digitized by Google

αὐτοῦ ὡς μέλους τῆς οἰκογενείας ἀπέναντι τῶν προσκεκλημένων.

Ἡ μαρκησία λυσσῶσα, ἀπηυθύνθη εἰς τὸν λόρδον Σαινζερμαίν.

— Εὐκταῖον ὅπως ὁ λόρδος Λουδοβῖκος ἐννοήσῃ τὸ ἄτοπον τῶν πρὸς τὴν Λιλίαν περιποιήσεών του. Εἶναι καιρὸς νὰ παύσῃ ἡ γελοία αὕτη κατάστασις καὶ νὰ ἐνασχοληθῇ ὀλίγον καὶ διὰ τὰς ἄλλας νεάνιδας. Ἠθέλετε ἔχει τὴν ἀγαθότητα νὰ τῷ λαλήσητε ;

Ὁ λόρδος Σαινζερμαὶν, συνδιαλεγόμενος ἔν τινι κύκλῳ, ἐστράφη ζωηρῶς, ρίψας ταχὺ ἐπὶ τοῦ ἀδελφοῦ του βλέμμα.

Ὁ λόρδος Λουδοβῖκος ἐλάλει ταπεινῇ τῇ φωνῇ εἰς τὴν Λιλίαν, μέχρι τῶν ὤτων ἐρυθριῶσαν. Ὁ Σαινζερμαὶν κατέστη ὠχρὸς μέχρι πελιδνότητος. Τὸν εἶδον κλονούμενον. Ἐν τούτοις ἔλαβε τὸν βραχίονά μου καὶ μοὶ εἶπεν :

— Ἡ μαρκησία ἔχει δίκαιον. Πρέπει νὰ τὸν εἰδοποιήσωμεν.

Τὸν συνηντήσαμεν.

— Λουδοβῖκε, ἡ μήτηρ σας ἐπιθυμεῖ νὰ ἐνασχοληθῆτε ὀλίγον περισσότερον καὶ περὶ τῶν προσκεκλημένων, ἡ δὲ προσοχή σας νὰ μὴ ἦναι ἀποκλειστικῶς συγκεντρωμένη εἰς τὰ πρόσωπα τῆς οἰκογενείας σας.

— Ἔχετε δίκαιον. Ἐν τῇ τιμῇ μου συμπεριφέρομαι ὡς ἀληθὴς ἄρκτος. Μεταβαίνω νὰ προσκαλέσω εἰς χορὸν τὰς δεσποινίδας Careton. Συμφωνία. Λιλία, ἐνθυμήθητε, ὅτι χορεύομεν ὁμοῦ τὸ cotillon μετὰ τὸ δεῖπνον.

— Καλλίτερον θὰ ἦτο ἂν ἀπεποιεῖσθε, Λιλία, εἶπεν ὁ λόρδος Σαινζερμαίν. Δυνατὸν νὰ λάβωσιν ἀλλοῦ τὴν ἀνάγκην του.

— Ἐξ ἐναντίας, θὰ κάμῃ καλὰ νὰ δεχθῇ, διότι μοὶ ὑπεσχέθη. Μεταβαίνω τώρα εἰς τὰ καθήκοντά μου ὡς υἱοῦ τῆς οἰκογενείας· ἀλλὰ τίποτε εἰς τὸν κόσμον δὲν θὰ μ' ἐμποδίσῃ νὰ χορεύσω τὸ cotillon μετ' αὐτῆς.

— Προσέξατε, Λιλία, νὰ μὴ λησμονήσητε τὴν ὑπόσχεσίν σας.

— Ὦ! δὲν ὑπάρχει κίνδυνος νὰ πράξῃ τὴν ἔλλειψιν ταύτην, εἶπεν ἡ λαίδη Γεραλδίνη, ἥτις εὑρίσκετο δύο βήματα μακράν.

— Ἐλπίζω, Λιλία, ὅτι αἱ προσκλήσεις, ὑφ' ὧν βεβαιότατα θέλετε καταφορτωθῇ, δὲν θὰ σᾶς κάμωσι νὰ λησμονήσητε τὸν λόγον σας.

Καὶ προσέθηκε γελῶν βωμολόχως·

— Μὴ παραβῆτε τὸν λόγον σας, ἐκτὸς ἂν εὕρητέ τινα καλλίτερον.

— Λιλία, εἶπε ταπεινῇ τῇ φωνῇ ὁ λόρδος Σαινζερμαὶν, σᾶς παρακαλῶ νὰ μὴ χορεύσητε τὸ cotillon μετὰ τοῦ λόρδου Λουδοβίκου. Εἶναι ὑπέρποτε τὴν ἑσπέραν ταύτην κουφότερος καὶ τρελλότερος, καὶ δὲν πρέπει νὰ σκεπτώμεθα δι' ἡμᾶς μόνους.

Καὶ ἀπεμακρύνθη.

— Ἤδη σᾶς ἐγγυῶμαι, ἀνέκραξεν ἡ Γεραλδίνη, ὅτι δὲν θέλετε χορεύσει μετὰ τοῦ λόρδου Λουδοβίκου. Ὄχι ! ὄχι ! Ἆ ! μεθ' ὅλα τὰ ἀθῶα βλέμματά μας, ἐννοοῦμεν τὰ συμφέροντά μας, μικρά μου ! Ἠρχίσαμεν μὲ τοὺς ἀδάμαντας· ἔρχεται ἔπειτα ἡ σειρὰ τῶν καρδιῶν ἀναμφιβόλως. Εἶναι γνωστὸν, ὅτι ἡ ἀρετὴ εὑρίσκει πάντοτε τὴν ἀνταμοιβήν της! Ἔστε περιποιητικὴ διὰ τὸν ἀξιόλογον κηδεμόνα σας. Τίς οἶδεν ὁποῖον καλλίτερον μέλλον σᾶς ἐπιφυλάττει ;

Αἱ παρειαὶ τῆς Λιλίας ἐκαλύφθησαν ὑπὸ πυρώδους ἐρυθήματος, ἐν τούτοις δὲν ἐκινήθη, οὔτ' ἀπεκρίθη ποσῶς· ἐφαίνετο σκεπτομένη τι, τὸ ὁποῖον κατὰ πρώτην φορὰν διῆλθε τὸ πνεῦμά της. Μετά τινας δὲ στιγμὰς ἀπωλέσθη εἰς τὸ πλῆθος.

Εἶδον ἅπαξ ἢ δὶς εἰσέτι τὴν ἑσπέραν ἐκείνην τὴν λαίδην Γεραλδίνην καὶ τὰς ἀδελφὰς αὐτῆς νὰ λαλῶσι πρὸς αὐτὴν μετὰ χλευασμοῦ. Πρὸς μεγάλην μου δ' ἔκπληξιν ἐχόρευσε τὸ cotillon μετὰ τοῦ λόρδου Λουδοβίκου, ὅστις μέχρι τοῦ τέλους τῆς ἑορτῆς, οἱονεὶ ἐπίτηδες, περὶ αὐτῆς μόνον ἐνησχολήθη. Ἡ δὲ Λιλία μοὶ ἐφάνη δεχομένη πᾶσαν αὐτοῦ φιλοφροσύνην μετὰ προσποιήτου ἐπιφυλάξεως, τὴν ὁποίαν ἐπὶ ματαίῳ προσεπάθει ν' ἀποκρύψῃ.

Ὁ λόρδος Σαινζερμαὶν, ὄρθιος ἔν τινι τῆς αἰθούσης γωνίᾳ, παρετήρει αὐτὴν μετὰ τοσοῦτον ὀξείας ἀγωνίας, μετὰ τοσοῦτον πραγματικῆς ὀδύνης, ὥστε ἐφοβήθην μὴ παρατηρηθῇ. Τὸν ἐπλησίασα, καὶ λαμβάνων αὐτὸν ἀπὸ τῆς χειρός:

— Συγγνώμην, μιλόρδε, σᾶς παρακαλῶ· ἀλλὰ δυνατὸν νὰ παρατηρηθῆτε. . . .

— Εὐχαριστῶ, κύριε Οὐΐλσων. Ἀναγνωρίζω ἐκ τούτου τὴν ἀρχαίαν φιλίαν σας. Εὐχαριστῶ διὰ τὸ ἐνδιαφέρον, τὸ ὁποῖον λαμβάνετε ὑπὲρ δυστυχοῦς οἷος ἐγὼ, τοσοῦτον σκληρῶς καταβεβλημένου. Ἆ ! τετέλεσται λοιπὸν, τετέλεσαι;

Ἤμην ἐκστατικός. Ἦτο πράγματι ἐκεῖνος, ὁ λαλῶν μοι τοιουτοτρόπως, ὁ ἄλλοτε τοσοῦτον γαλήνιος ;

— Δὲν εἶναι κατάλληλος στιγμὴ ἐξηγήσεων, ἐξηκολούθησεν ὁ λόρδος Σαινζερμαίν. Πόσον εἶμαι δυστυχής! Ἀνεκάλυψα τὸ μυστικὸν τῆς καρδίας μου ἐν τῇ στιγμῇ τῆς πικροτέρας ἀπελπισίας της Δὲν ἔχω τὸ θάρρος οὔτε νὰ φύγω, οὔτε νὰ μείνω. Ἆ ! μάλιστα, εἶμαι πολὺ ἄθλιος, κύριε Οὐΐλσων! Μισῶ, ἀποτροπιάζομαι τὸν ἀδελφόν μου! Μάλιστα, τὸν φθονῶ καὶ τὸν μισῶ !

Ἐστράφη καὶ πάλιν πρὸς τὸν λόρδον Λουδοβῖκον, ὅστις ἀκτινοβολῶν ὑπὸ νεότητος καὶ καλλονῆς, προσήλου πυρώδη ὄμματα ἐπὶ τῆς Λιλίας. Ὅσον δι' αὐτὴν, δὲν ἠδυνάμεθα νὰ κατανοήσωμεν τὴν ἔκφρασιν τοῦ προσώπου της· ἀπέστρεφε κατὰ τὸ ἥμισυ τὴν κεφαλὴν καὶ κατένευε τοὺς ὀφθαλμούς.

Digitized by Google

— Περιφρονῶ ἐμαυτὸν μέχρι φρίκης, ἐπανέλαβεν, ἐκβάλλων βαθὺν στεναγμόν. Ἄ! ὀλίγον ἠμφίβαλλον περὶ τῶν τελουμένων ἐν τῇ καρδίᾳ μου!.. Εἶχον πιστεύσει μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης, ὅτι ἤμην δι' αὐτὴν ἀδελφὸς μόνον... πατὴρ συμπαθὴς καὶ τρυφερός! Φεῦ! φεῦ! τὴν ἠγάπων ὡς παράφρων... δι' ἔρωτος, ὅστις δὲν ἦτο δι' ἐμὲ προωρισμένος!

Ἐσταμάτησε, διότι ὁ λόρδος Λουδοβῖκος καὶ ἡ Λιλία διήρχοντο πλησίον ἡμῶν κρατούμενοι ἀπὸ τῆς χειρός.

— Λιλία! εἶπε δειλῶς ὁ λόρδος Σαινζερμαίν. Παρετήρησεν αὐτὸν ἐπὶ μακρὸν σκεπτική· ἔμελλε ν' ἀποκριθῇ ἴσως· ἀλλ' ἡ λαίδη Ἰσαβέλλα τὴν ἠκολούθει, ἐκείνη δὲ ἀκούουσα τὴν φωνήν της, ἐστράφη ζωηρῶς πρὸς τὸν λόρδον Λουδοβῖκον, ἐπανήρχισε τοὺς ἀστεϊσμοὺς καὶ τοὺς γέλωτας διὰ τρόπου ἐλευθέρου καὶ ἐλαφροῦ, ὅστις διόλου δὲν μὲ ηὐχαρίστησε, καὶ ἀπεμακρύνθησαν ἀμφότεροι.

Ἐπανεῦρον αὐτὴν περὶ τὸ τέλος τῆς ἑορτῆς. Ὠχρά, ἐξηντλημένη, ἡτοιμάζετο ν' ἀφήσῃ τὴν αἴθουσαν.

— Καλὴν νύκτα, κύριε Οὐΐλσων, μοὶ εἶπε διὰ φωνῆς γλυκείας ἀλλὰ πλήρους μελαγχολίας.

— Ἐλπίζω ὅτι διασκεδάσατε, δεσποινὶς Χόρν.

— Ὦ! μάλιστα. Ὁποία θελκτικὴ ἑσπέρα!

— Φοβοῦμαι ὅτι ὁ λόρδος Σαινζερμαὶν ἐκουράσθη.

— Νομίζετε; Ὦ! δὲν τὸ πιστεύω. Πιστεύει ἑαυτὸν ἀδυνατότερον παρ' ὅ τι πραγματικῶς εἶναι.

— Ἐκείνη λαλεῖ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον! ἐσκέφθην ἰδιαιτέρως ἀπὸ τοῦδε!

Καὶ ἔστρεψα τὰ νῶτά μου, καταληφθεὶς ὑπὸ αἰφνιδίας ἀηδίας.

— Ὁποία ἑορτή! ἀνέκραξε τὴν πρωΐαν τῆς ἐπαύριον ἡ Ἰούδη, ἥτις εἶχε λάβει μέρος εἰς τὰς διασκεδάσεις τῆς νυκτός, φοροῦσα ἐσθῆτα ἐξ ἐρυθροῦ μεταξωτοῦ κεκοσμημένην ὑπὸ πλατέων κροσσῶν, περὶ δὲ τοὺς ξανθοὺς αὐτῆς βοστρύχους κολοσσαίαν κίδαριν· τὰ πάντα ἦσαν τόσον ὡραῖα καὶ τόσον καλῶς διατεταγμένα! Καὶ ἡ μαρκησία! πόσον ἐφαίνετο εὐτυχής, περικυκλωμένη ἀπὸ τὴν ἀξιολάτρευτον οἰκογένειάν της! Καὶ αἱ δεσποινίδες Βρανδῶνος, πόσον ἦσαν θελκτικαὶ μὲ τὰς θελκτικὰς καὶ ῥοδοχρόους αὐτῶν ἐσθῆτας! Ἀλλὰ ποῦ 'στὸν διάβολον εὗρεν ἡ Λιλία τὸ ἀδαμάντινον ἐκεῖνο περιδέραιον,—ἂν ἦναι ἀληθῶς τοιοῦτον; Ἐν πάσῃ περιπτώσει, εἶναι ἀπόδειξις μεγίστης ἀδιακρισίας αὐτῆς ὅτι τὸ ἐφόρει. Μοὶ ἐφάνη καθ' ὁλοκληρίαν ἄτοπον, καὶ πρέπει νὰ τὸ εἴπω, ἤκουσα τὰς δεσποινίδας Βρανδῶνος νὰ κάμωσιν ἐπίσης τὴν παρατήρησιν ταύτην. Εἶναι γελοιωδέστατον νὰ φέρῃ ἀδάμαντας κόρη τῆς τάξεως ταύτης, καὶ δὲν ἐννοῶ πῶς ὁ λόρδος Σαινζερμαὶν ἐπέτρεψε νὰ στολισθῇ μὲ αὐτοὺς πτωχὸν πλάσμα χωρὶς περιουσίαν. Αἱ δεσποινίδες ἐφαίνοντο τεθλιμμέναι, καὶ 'στὴν πίστιν μου δὲν εἶχον ἄδικον. Ὅσον τὸ κατ' ἐμέ, ἐλυπήθην πολὺ τὸν λόρδον Λουδοβῖκον. Νὰ σκέπτηται, ὅτι ποτὲ δὲν θὰ γείνῃ μαρκήσιος Βρανδῶν! τόσον ὡραῖος ἄνθρωπος!—Ἄ! πτωχὲ λόρδε Σαινζερμαίν! Ἐφαίνετο βεβαιότατα ἐκπληκτικῶς ὑγιὴς καὶ ἀναμφιβόλως ἔχει ἀρκετὰ καλὴν ὄψιν. Ἀλλ' ἐκεῖνος νὰ ἦναι ὁ κληρονόμος! ἄ! εἶναι μεγάλη δυστυχία βέβαια, ἡ δὲ πτωχὴ λαίδη Βρανδῶνος πρέπει νὰ ἦναι φρικωδῶς κατατεθλιμμένη!

— Μάλιστα, δὲν ἤθελον ἐκπλαγῆ ἐπὶ τούτῳ, ἀπεκρίθην.

Ποτὲ τελετὴ δὲν παρήγαγε τοσοῦτον ἀπαισίους συνεπείας, ὅσον ὁ πολυπόθητος οὗτος χορός.

Καὶ ἐν πρώτοις ὅσον ἀφορᾷ τὴν μαρκησίαν ἡ σκέψις τῆς Ἰούδης ἦτο ἀληθεστάτη: ἡ ἰδέα ὅτι ὁ λόρδος Λουδοβῖκος, ὁ προσφιλὴς αὐτῆς υἱός, τὸ εἴδωλόν της, ἤθελεν εἶσθαι ἁπλοῦς ἐν τῇ οἰκογενείᾳ δευτερότοκος, ἦτο δι' αὐτὴν ἡ πικροτάτη ἀπάτη.

Ἡ παρουσία τοῦ λόρδου Σαινζερμαὶν εἰς τὸ δημόσιον, ὡς ἀνεγνωρισμένου ἀρχηγοῦ τῆς οἰκογενείας, εἶχε ματαιώσει πάντα τὰ φιλόδοξα αὐτῆς ὄνειρα καὶ ἀνεπιστρεπτεὶ κατεστρέψει τὴν ἀπὸ τοσούτου χρόνου θωπευομένην ἐλπίδα, ὅτι τὸ ἀσθενὲς καὶ δύσμορφον παιδίον καὶ ζῶν δὲν ἤθελε παράσχει προσκόμματα εἰς τὸ μέλλον τοῦ ἀδελφοῦ του.

Ἀλλ' ὅταν τὸν εἶδε παρουσιαζόμενον ὑγιῆ, βαδίζοντα καὶ λαλοῦντα ὡς ὅλος ὁ κόσμος, οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ἐδίστασε πλέον· αἰφνιδία δὲ πεποίθησις ἐνετυπώθη εἰς τὸ πνεῦμά της: ὁ λόρδος Σαινζερμαὶν θὰ ζήσῃ.

Ἑτέρα δι' αὐτὴν ἀπάτη ὑπῆρξεν ἡ συμπεριφορὰ τοῦ λόρδου Λουδοβίκου. Ἐκεῖνος, δι' ὃν εἶχε δοκιμάσει τοσοῦτον ὀξείας ἀνησυχίας, εἶχε τεθῆ, χωρὶς ἐπὶ στιγμὴν νὰ διστάσῃ, εἰς τὴν τάξιν, ἣν διέγραφεν αὐτῷ ἡ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ κατάστασίς του μετὰ τοσαύτης εὐκολίας καὶ θυμηδίας, ὡσεὶ μηδέποτε εἶχε προσμειδιάσει αὐτῷ ἑτέρα μοῖρα. Ἀπορροφηθεὶς ὑπὸ τοῦ παράφρονος πρὸς τὴν Λιλίαν θαυμασμοῦ, περὶ αὐτῆς μόνον ἠσχολεῖτο, χωρὶς δὲ νὰ φροντίζῃ τί θὰ εἴπῃ ὁ κόσμος, δὲν ἐδίστασε νὰ ἐκτεθῇ, ἅμα κατὰ πρῶτον δημοσίᾳ παρέστη ἐν Βρανδῶνι, κηρυττόμενος οὕτως εἰπεῖν ὁ αἰχμάλωτός της.

Εἰς τὰς ἀφορμὰς ταύτας τῆς ὀργῆς καὶ τῆς ἀνησυχίας προσετίθεντο ἕτεραι πικρότεραι ἀκόμη.

Ἕνεκα τῶν παραδόξων καὶ ἀπιστεύτων δαπανῶν, συνεπειῶν τῆς μεγαλοπρεποῦς συντηρήσεως τοῦ οἴκου του, ἀπὸ μακροῦ ἤδη χρόνου ὁ μαρκήσιος ἐστενοχωρεῖτο ὀλίγον· ἤδη δ' ἔτι μᾶλ-

Digitized by Google

λον, ὁπότε ἦτο ἠναγκασμένος νὰ πληρώσῃ τὰ χρέη τοῦ λόρδου Λουδοβίκου, ὅστις οὐ μόνον ὑπερβαλλόντως ἄσωτος, ἀλλὰ μανιώδης χαρτοπαίκτης προσέτι, ἐθισθεὶς νὰ βλέπῃ τὰς ἐλαχίστας ἐπιθυμίας του ἱκανοποιημένας καὶ ἤδη κατακυριευθεὶς ὑπὸ τοῦ αἰσθήματος ἐκείνου τοῦ κόρου, τοῦ ὁδηγοῦντος βαθμηδὸν εἰς τὴν κακίαν τὸν φιλήδονον ἄνθρωπον, μοιραίως εἶχεν ἐξολισθήσει. Εἶχε παίξει μεγάλα ποσά, ἡ δὲ μήτηρ του, ἡ ἐμπεπιστευμένη τῶν ἀπωλειῶν αὐτοῦ καὶ τῆς στενοχωρίας, ἔβλεπε μετὰ φρίκης, ὅτι ἡ προφανὴς ὑγεία τοῦ λόρδου Σαινζερμαὶν ἔθετε προσκόμματα εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ὑποχρεώσεων τοῦ πεφιλημένου υἱοῦ της.

Εἰ καὶ ἀναγκασθεῖσα νὰ ὁμολογήσῃ εἰς ἑαυτήν, ὅτι τὸν εἶχεν ἀναθρέψει μετὰ πολλῆς ἐπιεικείας, ἀπρεποῦς διὰ δευτερότοκον υἱὸν τῆς οἰκογενείας, ἡ ἀγερωχία της ἐν τούτοις ἐπανίστατο, ἀρνουμένη ν' ἀναγνωρίσῃ ὅ τι ἡ φρόνησις ζωηρῶς ὑπεδείκνυεν ὡς ἀλήθειαν. Καὶ ἐκολακεύετο φρονοῦσα ὅτι ἦτο ἀδύνατον ἢ τοὐλάχιστον λίαν ἀπίθανον νὰ νυμφευθῇ ὁ λόρδος Σαινζερμαὶν, ἡ δὲ σκέψις αὕτη μόνη κατώρθου νὰ κατευνάσῃ ὀλίγον τοὺς φόβους της.

Ὅσῳ πικραὶ καὶ ἂν ἦσαν ἐν τούτοις διὰ τὴν μαρκησίαν αἱ συνέπειαι τῶν συμβάντων ἐκείνων, δὲν ἐδημιούργουν δι' αὐτὴν νέαν τινα κατάστασιν καθ' ὁλοκληρίαν, ἂν δὲ σήμερον κατέθλιβεν αὐτὴν ὁ φόβος τοῦ μέλλοντος, οὗτος εἶχεν ἤδη πολλάκις ἐπισκεφθῆ τὰς ἀγρύπνους αὐτῆς νύκτας.

Τοὐναντίον ὁ λόρδος Σαινζερμαὶν ἐξηγείρετο ἀποτόμως ἀπὸ τοῦ εὐτυχοῦς ὀνείρου του. Ἀνακαλύπτων τὸ μοιραῖον τῆς καρδίας του μυστήριον, παρεδόθη κατὰ τὰς πρώτας στιγμὰς εἰς θλῖψιν, εἰς ἀγωνίαν ἐπὶ τοσοῦτον τρομερωτέραν, ὅσον ἡ ζωὴ αὐτοῦ εἶχε παρέλθει μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης γαληνιωτέρα, ἐλευθέρα πάσης ἠθικῆς συγκινήσεως.

Ὑπῆρξεν ὁ θλιβερὸς μάρτυς ὑπερβολῶν τινῶν ἀκαταβλήτου ἀπελπισίας, τῶν ὁποίων ἐγένετο θῦμα.

— Ὦ! κύριε Οὐΐλσων! ὁποία μεταβολή! ὁποία τρομερὰ ἀνακάλυψις!... Ἡ Λιλία μου, ἡ γλυκεῖα, ἡ ἀθώα Λιλία μου! Πόσον ὀλίγον ἀμφεβάλλομεν ἀμφότεροι, ὅτι τὸ τέρας, τὸ ὁποῖον ἐκείνη, μεθ' ὅλην τὴν δυσμορφίαν του, περιέβαλλε διὰ τοσοῦτον ἀφελοῦς καὶ τρυφερᾶς ἀφοσιώσεως, ἠδύνατο νὰ ὑποθάλψῃ ἐν τῇ καρδίᾳ του πάθος, τὸ ὁποῖον ἤθελε τὸν καταστήσει διὰ παντὸς εἰδεχθῆ καὶ ἀποτρόπαιον εἰς τοὺς ὀφθαλμούς της!... Νὰ τολμήσω νὰ τὴν ἀγαπήσω!... ἐκείνην!... ἄ! εὐτυχία μου, νεότης μου, ζωή μου!... τὰ πάντα καταρρέουσιν!... εἶμαι κατάρατος. Ἆ! τετέλεσται! Εἶναι ἀδύνατον ν' ἀνακτήσω τὴν εὐλογητὴν ἐκείνην ἄγνοιαν, δι' ἧς ἐμεθυσκόμην ἐκ τῶν μειδιαμάτων της, τῆς ἀξιολατρεύτου, τῆς θείας ὡραιότητός της! Ἤδη, τὰ πάντα εἶναι δι' ἐμὲ δηλητήριον. Ὅταν τὴν βλέπω, αἰσθάνομαι τὴν καρδίαν μου βασανιζομένην ἕνεκα τῆς γλυκύτητός της, τῶν θελγήτρων της, τῆς μαγείας της, καὶ χάνω τὸ λογικόν μου.... Ἆ! εἴθε διὰ παντὸς νὰ τὴν ἐστερούμην!

— Φεῦ! μιλόρδε, τῷ ἔλεγον, μὴ καταβάλλεσθε τοιουτοτρόπως. Ἔστε δικαιότερος πρὸς ὑμᾶς αὐτούς. Ἀναλογίσθητε τὴν ἀξίαν σας. Διατί δὲν ἀποπειρᾶσθε νὰ νικήσητε, ὡς τοσοῦτοι ἄλλοι πρὸ ὑμῶν ἔπραξαν τοῦτο ἤδη; Σκέφθητε ὁποῖος εἶσθε!

— Μή μοὶ λαλῆτε ποτὲ περὶ τούτου, Οὐΐλσων. Μὴ μὲ πειράζετε διὰ τῆς σκληρᾶς ταύτης σκέψεως... Μάλιστα, ὁμολογῶ ὅτι ὑπάρχουσι στιγμαὶ, καθ' ἃς λέγω ἐν ἐμαυτῷ ὅτι ἠδυνάμην νὰ τὴν ἀγοράσω... ὅτι ἠδυνάμην νὰ τὴν πείσω ν' ἀνταλλάξῃ ἀντὶ τοῦ χρυσοῦ μου τὴν ὡραιότητά της... Φρικώδης πειρασμός!... Ποτὲ, ποτέ! Ἡ εὐγνωμοσύνη ἴσως... ἴσως ἐπίσης ἡ φιλοδοξία καὶ ἡ ματαιότης. Ἡ γυνὴ εἶναι ἀδύνατος, καὶ προσέτι δὲν εἶναι ἄγγελος... Ἀλλά, ὁ Θεὸς νὰ μὲ φυλάξῃ! Ὦ! Λουδοβίκε! πόσον σὲ φθονῶ!... Σκέπτεσθε ὅτι τὸν ἀγαπᾷ, Οὐΐλσων, ἐκείνη;

Δὲν ἠδυνάμην νὰ συνειθίσω εἰς τὴν ἰδέαν ταύτην:

— Δὲν πιστεύω, τὸ εἶπον.

Ἐφάνη ἀνακουφισθείς.

— Ἂν ὁ Θεὸς μὲ προφυλάξῃ ἀπὸ τῆς λύπης ταύτης, ἔστω ηὐλογημένος! Εἶναι δέκα ἑπτὰ ἐτῶν μόλις... Εἶναι ἡ ἡλικία τῆς ἐξεργέσεως τῶν παθῶν... καὶ ἐν τούτοις, ἂν ἡ καρδία της δὲν εἶχε λαλήσει, ἠδυνάμην ἴσως νὰ τὴν νυμφευθῶ καὶ νὰ ἱκανοποιήσω ἐπί τινα ἔτη τὴν ἀνάγκην τῆς ἀφοσιώσεως τῆς ἀθώας αὐτῆς φύσεως... καὶ ἤθελον ἀποθάνει ηὐχαριστημένος, καταλείπων αὐτὴν εὐτυχῆ καὶ γαλήνιον... Ἀλλὰ σήμερον στεροῦμαι καὶ τούτου... Ἀπωλέσθησαν δι' ἐμὲ τὰ ὀλίγα ταῦτα ἔτη τῆς γαλήνης... ἡ δὲ ἀγωνία μου ἤρχισε, πρὶν ἢ δυνηθῶ νὰ τὰ ἀπολαύσω.

Εἶπον ὅτι δὲν ἠδυνάμην νὰ φαντασθῶ τὴν Λιλίαν ἀγαπῶσαν τὸν λόρδον Λουδοβῖκον. Ἐν τούτοις τί ἔπρεπε νὰ σκεφθῶ; Ἀπὸ τῆς ἑσπέρας τοῦ δυστυχοῦς ἐκείνου χοροῦ μεγάλη εἶχε τελεσθῆ μεταβολὴ ἐν αὐτῇ. Τὸ τέως γαλήνιον καὶ ἁγνὸν μέτωπον αὐτῆς εἶχε καταστῆ περίφροντι. Οἱ ὀφθαλμοί της ἐδάκρυον αἰφνιδίως, μεθ' ὅλας τὰς ἐναντίας προσπαθείας της, πολλάκις δὲ συνήντησα αὐτὴν μόνην, σύννουν καὶ μελαγχολικὴν περιπατοῦσαν εἰς τὰ δάση. Ἠγάπα πράγματι, καὶ ἠγάπα τὸν λόρδον Λουδοβῖκον;

Τρεῖς μόνον ἡμέρας εἶχε μείνει ἐν τῷ πύργῳ ὁ λόρδος Λουδοβῖκος, κατὰ δὲ τὸ σύντομον τοῦτο διάστημα ἐνησχολεῖτο ἀκαταπαύστως περὶ τῆς Λιλίας, χωρὶς νὰ προσπαθῇ νὰ διασκεδάσῃ τὸν θαυμασμὸν, τὸν ὁποῖον αὕτη τῷ ἐνέπνεεν,

Digitized by Google

ορκιζόμενος εἰς τὰς ἀδελφάς του, ὅτι οὐδέποτε συνήντησε θελτικώτερον καὶ μαγευτικώτερον πλάσμα· ὅτι ἀκαταμέτρητος ἦτο ἡ μεταξὺ ἀλλήλων ἀπόστασις καὶ ὅτι τὸ μελαγχολικὸν καὶ ὀνειροπόλον αὐτῆς ἦθος ἐκέκτητο μυριάκις πλείονα θέλγητρα ἀπὸ πάσας τὰς εὐθύμους αὐτῶν χάριτας. Ἐν ἑνὶ λόγῳ, ὁ θαυμασμὸς αὐτοῦ ἦτο ἐπὶ τοσοῦτον παράδοξος ὅσον φανερὸς, ἐπὶ τοσοῦτον μάλιστα φανερὸς, ὥστε καὶ αὐτὴ ἡ μαρκησία ἀντὶ νὰ ταραχθῇ ἢ ν' ἀνησυχήσῃ, τοὐναντίον οὐδεμίαν ᾐσθάνθη ἀνησυχίαν Περιωρίσθη μόνον νὰ μὴ τὸν κρατήσῃ, ὅταν ἀνήγγειλε τὴν εἰς Λονδῖνον ἀναχώρησίν του, διακηρύττων ὅτι ὁ ἀνυπόφορος ἐκεῖνος πύργος ἦτο κατάλληλος διὰ προκατακλυσμαῖα ὄντα.

Μᾶς ἐγκατέλιπε λοιπὸν τρεῖς μετὰ τὸν χορὸν ἡμέρας. Ἡ ἀναχώρησις αὐτοῦ, ὡς ἐσκεπτόμεθα ἤδη, δὲν εἶχεν ἐπιθέσει τέρμα εἰς τὴν μελαγχολίαν τῆς Λιλίας. Τοὐναντίον ἡ θλῖψις αὐτῆς ηὔξησε· καὶ αὐτὴ δὲ ἡ πρὸς τὸν λόρδον Σαινζερμαὶν συμπεριφορά της μετεβλήθη. Παράδοξος ἐπιφύλαξις, στενοχωρία τις διεδέχθη τὴν ἀφελῆ ἐκείνην οἰκειότητα, εἰς τὴν ὁποίαν τὸν εἶχε συνειθίσει. Δὲν ἐπλησίαζε πλέον τὸ ἀνάκλιντρόν του μετὰ τῆς θωπευτικῆς καὶ ἐρωτικῆς σχεδὸν ἐκείνης προθυμίας, τῆς τοσοῦτον πολυθελγήτρου, δεικνύουσα εἰς αὐτὸν τὰ σχέδιά της, τὰ ἄνθη της καὶ τὰ πτηνά της, προκαλοῦσα τὸν γέλωτα αὐτοῦ διὰ τῆς ζωηρότητός της, ἢ ἀναγινώσκουσα εἰς αὐτὸν χωρίον τι βιβλίου, ὑπὸ τοῦ ὁποίου εἶχε συγκινηθῆ. Μόλις ἐσυντρόφευεν αὐτὸν πλέον· ἀπέφευγε τὴν κυρίαν Καρτβράϊτ, μὴ ἀφίνουσα σχεδὸν πλέον τὰς ἐξαδέλφας της. Εἶχε μαντεύσει λοιπὸν τὰ αἰσθήματα τοῦ λόρδου Σαινζερμαὶν, ὥστε καὶ ἀκουσίως ᾐσθάνετο φρίκην; ἢ μᾶλλον ὁ ὑπὲρ τοῦ ἑτέρου ἀδελφοῦ ἀρτιγενὴς αὐτῆς ἔρως προσείλκυεν αὐτὴν πρὸς τὰς ἀδελφάς του; Ὁ λόρδος Σαινζερμαὶν ἐπίστευε τὸ πρῶτον, αὕτη δὲ ἡ πεποίθησις συνεπλήρωσε τὴν ἀπελπισίαν του.

— Τὰ πάντα ἐξηγοῦνται, μοὶ εἶπεν ἡμέραν τινά. Ἐπροδόθην, ἡ δὲ πτωχὴ κόρη μὲ ἀποφεύγει μετὰ φρίκης καὶ ἀηδίας. Πῶς ἄλλως ἠδύνατο νὰ ἔχῃ τὸ πρᾶγμα; Πτωχὸν πλάσμα! Ἐξεδιώχθη ἀπὸ τοῦ τελευταίου ἀσύλου της ὑπὸ τρομεροῦ τέρατος, δίκην παραδόξου ἐφιάλτου ἀπολιθοῦντος τὴν νεανικὴν φαντασίαν της... Ὢ! Λιλία μου, λατρευομένη Λιλία μου! Διατί δὲν μοὶ εἶναι ἐπιτετραμμένον νὰ ἦμαι ἀκόμη ἀδελφός σου καὶ φίλος σου;... Ἀλλ' ὄχι· μὲ ἀποτροπιάζεται ἤδη... μὲ φοβεῖται καὶ μὲ μισεῖ ἐκείνη, ἥτις πρό τινων ἡμερῶν μόλις πᾶσαν αὐτῆς τὴν εὐτυχίαν καὶ τὴν χαρὰν ἔθετεν εἰς τὸν μετ' ἐμοῦ βίον της! Τὸ ἐγωϊστικὸν πάθος μου ἦτο ἄξιον τῆς τιμωρίας ταύτης!

Κατείχετο ὑπὸ τῆς σκέψεως ταύτης, μάτην ἐπιζητῶν νὰ τὴν ἐκδιώξῃ, μάτην ποθῶν διὰ τῶν ἡρωϊκῶν προσπαθειῶν του νὰ καταστῇ καὶ πάλιν ἑαυτοῦ κύριος. Ἡ πάλη ἦτο βιαιοτάτη διὰ τὸν λεπτὸν αὐτοῦ ὀργανισμὸν, μετ' ἀγωνίας δ' ἔβλεπον αὐτὸν ἐξασθενοῦντα καθ' ἑκάστην. Νόσος θλιβερωτέρα, ἀσπονδοτέρα τῆς καταβαλούσης τὴν πτωχὴν μητέρα του, ὑπέσκαπτεν αὐτὸν, ὁδηγοῦσα ταχέως εἰς τὸν τάφον. Ἔρως ἄπελπις, ἔτι μᾶλλον αὐξάνων τὴν ἀγωνίαν του ἕνεκα τῆς παρουσίας ἐκείνης, ἥτις ἦτο τὸ ἀντικείμενον τοῦ ἔρωτός του.

Αἱ παρειαὶ αὐτοῦ ἐκοιλαίνοντο ἐπὶ μᾶλλον καθ' ἑκάστην· ἡ λάμψις τῶν ὀφθαλμῶν του ἦτο ὑαλώδης· ἡ φωνή του ἔχανε τὴν γλυκύτητα αὐτῆς καὶ τὴν καθαρότητα, λαμβάνουσα τόνους τραχεῖς, τρόμον διεγείροντας. Ἀνήγγειλα εἰς αὐτὸν τὴν σπουδαιότητα τοῦ κινδύνου, παρακαλῶν αὐτὸν νὰ μ' ἐπιτρέψῃ νὰ προσπαθήσω νὰ τὸν ἀποδιώξω.

— Παντάπασι, μοὶ ἀπεκρίθη. Πρὸς τίνα λόγον ἡ θεραπεία, ἥτις ἤθελε μὲ καταστήσει δυστυχῆ; Πιστεύετε λοιπὸν ὅτι ἐπροτίμων νὰ ἐπωφεληθῶ τῆς ἀπειρίας της, τῆς νεότητός της, ὅπως συνενώσω διὰ παντὸς τὸν ἄγγελον ἐκεῖνον μεθ' ἑνὸς ἀθλίου οἷος ἐγὼ δυσμόρφου; Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ δὲν ἤθελεν ἀμφιβάλλει μέχρι τίνος σημείου ἠδυνάμην νὰ καταστῶ εἰς αὐτὴν ἀπεχθής. Ὄχι, ὄχι, ἐγκαταλίπετέ τε εἰς τὴν τύχην μου, φίλε μου. Ὀλίγην ἀποδίδω σπουδαιότητα ἂν θεραπευθῶ ἢ ὄχι.

Εἶχεν ἡ Λιλία συνείδησιν τῶν συμβαινόντων; Πρὸ ὀλίγου χρόνου καταστροφὴ τοσοῦτον ταχεῖα ἤθελεν ἐξυπνίσει τὴν τρυφερωτέραν αὐτῆς ἀφοσίωσιν, ἤθελε διεγείρει τὰς ζωηροτέρας ἀνησυχίας της. Ἀλλὰ σήμερον δὲν συνέβαινεν οὕτω πλέον. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἐνίοτε ἀκόμη, ἕνεκα τῆς συνηθείας ἐπλησίαζεν αὐτὸν, ὅπως θέσῃ θρανίον τι εἰς τοὺς πόδας του ἢ προσκεφάλαιον ὑπὸ τὴν κεφαλήν του· ἀλλ' ἀμέσως ἀπεσύρετο ἐν σιγῇ, πολλάκις δὲ πρὶν ἢ τελειώσῃ τὴν ἀρξαμένην ἐργασίαν. Ὁ λόρδος Σαινζερμαὶν ἔκαμε παρατηρήσεις εἰς αὐτὴν, στενάζων διὰ τὴν ἐλάττωσιν ταύτην τῶν φροντίδων της. Ἐν τούτοις, προσέθηκε, προτιμώτερον τοιουτοτρόπως· καὶ τὴν ἀπώθει τρυφερῶς, ὁπόταν ἤθελε νὰ τῷ ἀποδώσῃ μίαν τῶν ἐλαφρῶν ἐκείνων ὑπηρεσιῶν.

— Μοὶ προξενεῖτε πόνον, Λιλία, ἔλεγεν. Ἡσυχάσατε, ἀγαπητὸν τέκνον. Ἡ κυρία Καρτβράϊτ θὰ ἐκτελέσῃ καλλίτερα ἀπὸ σᾶς τὴν ὑπηρεσίαν.

Ἡ Λιλία τότε συγκεχυμένη ἀπεσύρετο ὀλίγα βήματα μακράν. Μετὰ μίαν στιγμὴν εὕρισκε δικαιολογίαν τινα διὰ ν' ἀφήσῃ τὸν θάλαμον καὶ δὲν ἐπανεφαίνετο καθ' ὅλην τὴν ἑσπέραν.

Ἡ κυρία Καρτβράϊτ δὲν ἔσχε μετ' ἐμοῦ ἐξηγήσεις. Ἡ μελαγχολικὴ αὐστηρότης τοῦ ἤθους της προέδιδε μόνη τὴν πεποίθησιν, ὅτι αἱ ἱκεσίαι τῆς πτωχῆς μαρκησίας Βρανδῶνος, ὅτι αἱ ἴδιαι αὐτῆς προσπάθειαι ἀπέβησαν ἀνωφελεῖς,

Digitized by Google

καὶ ὅτι ὁ φίλος ἡμῶν ἀπώλλυτο θῦμα τοῦ πάθους ἐκείνου, διὰ τὸ ὁποῖον ἀμφότεραι μετὰ σταθερότητος εἶχον ἐλπίσει, ὅτι ἐξήρκουν νὰ ἐξασφαλίσωσι τὰ σχέδια αὐτῶν διὰ τὴν ἀνατροφήν του.

Ἕπεται συνέχεια. Κα MARSH.

Ἡ ἑπομένη ἐπιστολή, γαλλιστὶ γραφεῖσα, ἀπεστάλη ἡμῖν ὑπὸ ξένης κυρίας, τακτικῶς ἀναγινωσκούσης τὸ φύλλον μας. Εὐχαρίστως δημοσιεύομεν μετάφρασιν αὐτῆς. Σ. τ. Δ.

ΕΚΤΩΡ ΒΕΡΛΙΟΖ[1]

Κύριε Διευθυντὰ τῆς «Ἑστίας»,

Ἀνέγνωσα ἐσχάτως τὸ ὡραῖον βιβλίον τὸ ἐπιγραφόμενον Mémoires d'Hector Berlioz, ἐσκέφθην δὲ ὅτι τεμάχιά τινα ἐξ αὐτοῦ ἀφορῶντα εἰς τὴν χαλεπωτάτην ἀληθῶς νεότητα τοῦ εὐφυοῦς μουσουργοῦ θὰ ἦσαν ἄξια νὰ γίνωσι γνωστὰ εἰς τοὺς ἀναγνώστας τῆς «Ἑστίας».

Ὡς δὲν ἀγνοεῖτε ὀλίγος εἶναι χρόνος ἐξ οὗ τὸ βιβλίον ἐξεδόθη, διότι ὁ Berlioz ῥητῶς παρήγγειλε τοῖς φίλοις αὐτοῦ νὰ μὴ προβῶσιν εἰς ἔκδοσιν τῶν Ἀπομνημονευμάτων του παρὰ μετά τινα ἔτη ἀφ' οὗ ἤθελεν ἀποθάνει, ἀπέθανε δὲ τῷ 1869.

Τολμῶ δέ, κύριε, ἐν ἐσωκλείστῳ σημειώσει νὰ σᾶς ὑποδείξω μέρη τινα τοῦ βιβλίου πολὺ κινοῦντα τὸ διάφορον καὶ μαρτυροῦντα ἀριδήλως ὁπόσα κωλύματα δύναται νὰ ὑπερνικήσῃ ἡ ἐπιμονὴ καὶ ἡ θέλησις. Ὁ πατὴρ τοῦ νεαροῦ μουσολήπτου ἦτο ἰατρὸς καὶ ἐπεθύμει ἰατρὸν νὰ ἴδῃ καὶ τὸν υἱόν του, πρὸς τοῦτο δὲ καὶ τὸν ἔπεμψεν εἰς τοὺς Παρισίους, ἀλλ' ἐκεῖνος, πρὸς τὴν μουσικὴν καὶ μόνην ἀκάθεκτον αἰσθανόμενος κλίσιν, ταχέως ἀπεχαιρέτισε χάριν τοῦ Ὠδείου τῆς Ἰατρικῆς Σχολῆς τὰ ἑδώλια. Ἡ μήτηρ του, γυνὴ θρησκομανὴς καὶ νομίζουσα ὅτι οὐτιδανοί τινες εἶνε οἱ καλλιτέχναι, κατηράσθη τὸν υἱόν της, ὁ δὲ πατήρ του ἔπαυσεν ἀπὸ τοῦ νὰ τῷ πέμπῃ τὸν συνήθη πρὸς διατήρησίν του μισθόν. Ἀλλὰ δὲν ἤρκει μόνον ἡ κατάρα καὶ ἡ πενία· καὶ αὐτοὶ οἱ καθηγηταί του ὀλίγην εἶχον διάθεσιν νὰ ἐνθαρρύνωσι τὸν εὐφυᾶ νεανίαν καὶ κατεπίκραινον τὸν δυστυχῆ μαθητήν. Καὶ ὅμως πλήρης ἐνθουσιασμοῦ ἁγίου ὑπὲρ τῆς τέχνης, δὲν ἀπηλπίσθη ὁ Berlioz· εὑρεθεὶς ἐνώπιον τοσούτων κωλυμάτων ἀγωνίζεται μὲ τὴν σιδηρᾶν ἐκείνην θέλησιν, ἥτις τὰ πάντα καταβάλλει, ἡ ἰσχυρὰ ἐκείνη θέλησις τῷ δίδει τὴν δύναμιν νὰ ὑποφέρῃ τὴν πεῖναν... Ἀλλ' ἂς ἀφήσωμεν τὸν ἴδιον νὰ ὁμιλήσῃ καὶ νὰ διηγηθῇ διὰ τῆς ποιητικῆς του γλώσσης τοῦ τρικυμιώδους βίου του τὰ συμβάντα.

Ἐν Ἀθήναις, Ἰούνιος 1878.

Κα **

Εἶχον ἐνοικιάσει, λέγει ὁ Berlioz, μικρότατον δωμάτιον εἰς τὸ πέμπτον πάτωμα, ἀντὶ δὲ νὰ τρώγω εἰς ξενοδοχεῖον ἠκολούθουν δίαιταν ὅλως καλογηρικήν, δι' ἧς εἶχον κατορθώσει νὰ περιορίσω τὰς δαπάνας μου εἰς ἑβδομήκοντα ἢ ὀγδοήκοντα τὸ πολὺ λεπτὰ τὴν ἡμέραν. Ἔτρωγον δὲ συνήθως ἄρτον, σταφίδας, δαμάσκηνα ἢ φοινικοβαλάνους.

Ἐπειδὴ δὲ ἦτο θέρος, ἐξηρχόμην τοῦ δωματίου μου, ἠγόραζα ἀπό τινος ἐκεῖ πλησίον μαγαζείου τὰ πρὸς τροφήν μου, ἔπειτα δὲ ἐπορευόμην εἰς τὴν Νέαν Γέφυραν καὶ ἐκαθήμην διὰ νὰ γευματίσω παρὰ τοὺς πόδας τοῦ ἀγάλματος τοῦ Ἑρρίκου Δ'. Ἐκεῖ χωρὶς οὐδόλως νὰ σκέπτωμαι περὶ τῆς *βραστῆς ὄρνιθος*,[1] ἣν εἶχεν ὀνειροπολήσει ὁ ἀγαθὸς ἐκεῖνος βασιλεὺς διὰ τὸ γεῦμα τῆς Κυριακῆς τῶν χωρικῶν του, ἔτρωγον τὸν ξηρόν μου ἄρτον παρατηρῶν μακρὰν τὸν ἥλιον δύοντα ὄπισθεν τοῦ ὄρους τοῦ Ἁγ. Βαλεριανοῦ, παρηκολούθουν μὲ μαγευμένον ὀφθαλμὸν τὴν ἀκτινοβολοῦσαν ἀντανάκλασιν τῶν ὑδάτων τοῦ Σηκουάνα, ἅτινα ἔρρεον μορμυρίζοντα πρὸ ἐμοῦ καὶ εἶχον ἔξαλλον τὴν φαντασίαν ἐκ τῶν λαμπρῶν εἰκόνων τῶν ποιημάτων τοῦ Θωμᾶ Μούρ, ὧν ἀπλήστως καὶ μετὰ στοργῆς ἀνεγίνωσκον τότε πρῶτον γαλλικὴν μετάφρασιν τυχαίως περιελθοῦσαν εἰς τὰς χεῖράς μου.....

Ἐν τοσούτῳ ἐπλησίαζεν ὁ χειμών, τὰ λουκούλλιά μου γεύματα δὲν ἦτο πλέον δυνατὸν νὰ γίνωνται εἰς τὸ ἐπὶ τῆς Νέας Γεφύρας ἐστιατόριόν μου, διότι ὁ ἥλιος τὸ εἶχε πλέον ἐγκαταλείψει καὶ τὸ εἶχε περιβάλλει ὑγρὰ ἀτμόσφαιρα καὶ παγερά. Εἶχον ἀνάγκην ξύλων καὶ ἐνδυμάτων βαρυτέρων. Ἀλλὰ ποῦ χρήματα;... Ἐκ τῶν παραδόσεών μου ἀπελάμβανον ἓν φράγκον δι' ἕκαστον μάθημα, ὥστε τὸ ὅλον μηνιαῖόν μου ἔσοδον ἦτο ἐλάχιστον. Ἔπρεπεν ἢ νὰ ἐπιστρέψω πρὸς τὸν πατέρα μου καὶ νὰ τῷ εἴπω τὸ ἥμαρτον ἢ ν' ἀποθάνω τῆς πείνης, μέσος ὅρος δὲν ὑπῆρχε! Ἀλλ' ἡ δύσκολος αὐτὴ θέσις ἐμποιήσασά μοι ἀδάμαστον μανίαν μοὶ ἐνέπνευσεν ἴσα ἴσα νέας δυνάμεις διὰ τὴν πάλην. Ἀπεφάσισα τὸ πᾶν νὰ ἐπιχειρήσω, τὸ πᾶν νὰ ὑπομείνω καὶ αὐτοὺς ἐν ἀνάγκῃ τοὺς Παρισίους νὰ καταλείψω μᾶλλον παρὰ νὰ ἐπιστρέψω νὰ διαγάγω φυτικὴν πλέον ζωὴν εἰς τὴν πατρίδα μου. Μοὶ ἤρεσκον παιδιόθεν τὰ ταξείδια ὅσον σχεδὸν καὶ ἡ μουσική· ὅθεν προσέτρεξα εἰς τοὺς ἀνταποκριτὰς ξένων θεάτρων καὶ ἐζήτησα παρ' αὐτῶν νὰ προσληφθῶ ὡς πρῶτος ἢ δεύτερος αὐλητὴς εἴς τινα ὀρχήστραν τῆς Νέας Ὑόρκης, τοῦ Μεξικοῦ, τοῦ Σίδνεϋ ἢ τῆς Καλκούττας. Θὰ ἐπορευόμην καὶ εἰς τὴν Κίναν, θὰ ἐγινόμην ναύτης, πειρατής, ἄγριος, μᾶλλον παρὰ νὰ ὑπο-

1. Ἐγεννήθη ἐν ἔτει 1803 ἐν Côte-Saint-André (ἐν Γαλλίᾳ), ἀπεβίωσε δὲ ἐν ἔτει 1869. Ἦτο μέλος τοῦ Ἰνστιτούτου, ἐκλεχθεὶς εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ Ἀδόλφου Ἀδάμ. Ἔγραψε δύο μελοδράματα: Benvenuto Cellini καὶ τοὺς Τρῶας. Ἐπί τινα καιρὸν ἔγραφε τὰς «Μουσικὰς ἐπιθεωρήσεις» τῆς Gazette musicale καὶ τοῦ Journal des débats.

1. Ὁ ἀγαθὸς βασιλεὺς Ἑρρῖκος ὁ Δ' ἔλεγεν ὅτι ἐπεθύμει εἰς τοιαύτην εὐδαιμονίαν νὰ φθάσωσι διὰ τῆς διοικήσεώς του οἱ ὑπήκοοί του, ὥστε οἱ χωρικοὶ νὰ δύνανται καθ' ἑκάστην Κυριακὴν νὰ ἔχωσι βραστὴν ὄρνιθα εἰς τὴν τράπεζάν των. Σ. Μ.

Digitized by Google

χωρήσω. Τοιοῦτος εἶνε ὁ χαρακτήρ μου. Ὁ θέλων νὰ καταβάλῃ τὴν θέλησίν του, ὅταν ἐμπνέηται αὕτη ὑπὸ τοῦ πάθους, πράττει ἔργον τόσον ἀσύνετον καὶ τόσον ἐπικίνδυνον, ὅσον ὁ νομίζων ὅτι δύναται συμπιέζων τὴν πυρίτιδα να ἐμποδίσῃ αὐτὴν ἀπὸ τοῦ νὰ ἐκπυρσοκροτήσῃ.

Ἀλλ' αἱ προσπάθειαί μου παρὰ τοῖς ἀνταποκριταῖς τῶν ξένων θεάτρων ὑπῆρξαν μάταιαι, δὲν ἠξεύρω δὲ καὶ ἐγὼ εἰς τί μέτρον ἔμελλον νὰ καταφύγω, ὅτε ἔμαθον ὅτι προσεχῶς ἐπρόκειτο ν' ἀρχίσῃ τὰς παραστάσεις του τὸ Νέον Θέατρον. Ἐπρόκειτο νὰ παρασταθῶσιν εἰς τὸ θέατρον ἐκεῖνο βωδεβίλλια καὶ κωμικὰ μελοδράματα ὁπωσοῦν ἐκτενῆ. Προσέτρεξα πρὸς τὸν διευθυντὴν ζητῶν θέσιν αὐλητοῦ ἐν τῇ ὀρχήστρᾳ. Ἀλλ' οὐδεμία δυστυχῶς θέσις αὐλητοῦ ἔμενε πλέον, ὅλαι εἶχον δοθῆ. Ἐζήτησα θέσιν ἐν τῷ χορῷ· καὶ ἐκεῖ ἀπέτυχον. Ὁ θάνατος μοὶ ἔμενεν!.... Ὁπωσδήποτε ὁ διευθυντὴς ἔσχε τὴν καλωσύνην νὰ κρατήσῃ σημείωσιν τῆς κατοικίας μου πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ μὲ προσκαλέσῃ ἂν τυχὸν ἤθελεν ἀποφασισθῆ ἡ αὔξησις τοῦ προσωπικοῦ τοῦ χοροῦ. Ἡ ἐλπὶς αὕτη ἦτο ἀμυδροτάτη καὶ ὅμως ὑπ' αὐτῆς ἐβοσκόμην ἐπί τινας ἡμέρας, ἕως οὗ μοὶ ἀνηγγέλθη ὅτι προεκηρύχθη διαγώνισμα διὰ τὴν θέσιν ἐκείνην, ἥτις ἦτο τὸ ἀντικείμενον τῆς φιλοδοξίας μου. Τὸ διαγώνισμα ἔμελλε νὰ λάβῃ χώραν ἐν τῇ αἰθούσῃ τῶν Φραμμασώνων τῆς ὁδοῦ Γρενὲλ Σαιντονορέ. Ἐπορεύθην καὶ ἐγὼ ἐκεῖ. Πέντε ἢ ἓξ δυστυχεῖς ὡς ἐγὼ περιέμενον ἐν πλήρει ταραχῆς σιγῇ τοὺς κριτάς. Μεταξὺ τῶν διαγωνισθησομένων ἦτο εἷς ὑφαντής, εἷς σιδηρουργός, εἷς ἀπολυθεὶς ἠθοποιὸς μικροῦ τινος θεάτρου τοῦ βουλεβαρίου καὶ εἷς ψάλτης τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Εὐσταθίου. Ἡ θέσις, περὶ ἧς ἐμέλλομεν νὰ διαγωνισθῶμεν ἦτο θέσις δευτεροφώνου, ἐγὼ δὲν εἶχον παρὰ μετρίου βαρυτόνου φωνήν, ἀλλ' ὁ ἐξεταστής μας, ἐσκέφθην, δὲν θὰ ἔδιδεν εἰς τὴν διαφορὰν ταύτην τόσον μεγάλην προσοχήν.

Ὁ ἐξεταστὴς ἦτο αὐτὸς ὁ διευθυντής. Παρουσιάσθη ἀκολουθούμενος ὑπὸ μουσικοῦ τινὸς ὀνόματι Μιχαήλ, ὅστις καὶ νῦν ἔτι ἀποτελεῖ μέρος τῆς ὀρχήστρας τοῦ Βωδεβιλλίου. Δὲν εἴχομεν δὲ ἐκεῖ οὔτε κλειδοκύμβαλον, οὔτε κυμβαλιστήν. Τὸ βιολίον τοῦ Μιχαὴλ ἔμελλε νὰ συνοδεύῃ τὸ ᾆσμά μας.

Τὸ διαγώνισμα ἤρχισεν. Οἱ ἀντίπαλοί μου ἐτραγῴδησαν διάφορα ᾄσματα, τὰ ὁποῖα ἐπιμελῶς εἶχον μελετήσει. Ἀφ' οὗ ἐκεῖνοι ἐτελείωσαν, ὁ παχύτατος διευθυντής μας μ' ἐρώτησε τί εἶχον φέρει διὰ νὰ τραγῳδήσω.

— Ἐγώ; τίποτε, τῷ ἀπήντησα.

— Πῶς τίποτε; Τί θὰ τραγῳδήσῃς λοιπόν;

— Ξεύρω καὶ ἐγώ, ὅ,τι θέλετε. Δὲν ἔχετε ἐδῶ τετράδια μουσικῆς;

— Δὲν ἔχομεν τίποτε. Ἄλλως τε, προσέθηκε μὲ ὕφος περιφρονητικόν, δὲν πιστεύω νὰ εἶσθε εἰς θέσιν νὰ τραγῳδήσητε ἐκ πρώτης ὄψεως.....

— Μὲ συγχωρεῖτε, τραγῳδῶ ὅ,τι δήποτε.

— Τότε τὸ πρᾶγμα διαφέρει. Ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἔχομεν ἐδῶ μουσικήν, δὲν ἠξεύρετε τίποτε ἀπ' ἔξω;

— Μάλιστα, ἠξεύρω ἀπ' ἔξω τὰς *Δαναΐδας*, τὴν *Στρατονίκην*, τὴν *Ἑστίαν*, τὸν *Κορτήσιον*, τὸν *Οἰδίποδα*, τὰς δύο *Ἰφιγενείας*, τὸν *Ὀρφέα*, τὴν *Ἀρμίδην*....

— Φθάνει! φθάνει! Τί διάβολο! Τόσον μνημονικὸν ἔχετε; Σεῖς εἶσθε σοφός. Τραγῳδήσατε λοιπὸν ἐκ τοῦ *Οἰδίποδος* τοῦ Σακκίνη τό· Elle m'a prodigué.

— Εὐχαρίστως.

— Ἠμπορεῖς νὰ τὸν συνοδεύσῃς μὲ τὸ βιολίον σου, Μιχαήλ;

— Ἀκοῦς ἐκεῖ! Δὲν ἠξεύρω μόνον εἰς ποῖον τόνον εἶνε γραμμένον τὸ ᾆσμα.

— Εἰς mi bémol. Νὰ τραγῳδήσω τὸ recitativo;

— Ναί, ἂς ἴδωμεν.

Ὁ Μιχαὴλ μοὶ ἔδωκε τὸν ἦχον εἰς mi bémol καὶ ἤρχισα.

Οἱ συνυποψήφιοι παρετήρουν ὁ εἷς τὸν ἄλλον μὲ ὕφος ἐλεεινόν, ἐν ᾧ ἐγὼ ἐξετύλισσον τὴν ὡραίαν ἐκείνην μελῳδίαν. Ἐφαίνετο δὲ ὡσεὶ ἀνομολογοῦντες ὅτι ἐν παραβολῇ πρὸς τὸ ᾆσμά μου, ὅστις βεβαίως δὲν ἤμην οὔτε Pischek οὔτε Lablache, αὐτοὶ εἶχον τραγῳδήσει ὄχι πλέον ὡς βοσκοί, ἀλλ' ὡς βόες. Τὴν ἐπομένην ἡμέραν ἔλαβον τὸν διορισμόν μου, εἶχον νικήσει τοὺς ἄλλους καὶ αὐτὸν τὸν ψάλτην τοῦ Ἁγίου Εὐσταθίου. Ἡ ὑπηρεσία μου ἔμελλε ν' ἀρχίσῃ ἀμέσως καὶ εἶχον πεντήκοντα φράγκων μηνιαῖον μισθόν.

Ἰδού με λοιπόν, ἕως οὗ κατορθώσω νὰ γείνω καλὸς μουσουργός, ἀποτελῶ μέρος τοῦ χοροῦ εἰς θέατρον δευτέρας τάξεως· ἐλεεινὸς καὶ ἀξιοδάκρυτος!

Ἀλλ' οὐδέποτε ἔρχεται μόνη ἡ εὐτυχία. Μόλις εἶχον διορισθῆ μοὶ ἔστειλεν ὁ Θεὸς δύο μαθητάς, συνήντησα δὲ καὶ νεαρόν τινα σπουδαστὴν τοῦ Φαρμακευτικοῦ Σχολείου καὶ συμπολίτην μου ὀνόματι Ἀντώνιον Χαρβοννέλ. Εἶχε σκοπὸν ν' ἀποκατασταθῇ εἰς τὴν λεγομένην Λατινικὴν Συνοικίαν διὰ νὰ ἀκολουθήσῃ μαθήματα χημείας, ἤθελε δέ, ὡς καὶ ἐγώ, νὰ ἐπιδοθῇ διὰ λόγους εὐνοήτους εἰς ἡρωϊκὴν οἰκονομίαν. Μόλις ἐλογαριάσαμεν καὶ οἱ δύο τὴν περιουσίαν μας καὶ ἀμέσως ἑνὶ στόματι, παρῳδοῦντες τοὺς λόγους τοῦ Βάλτερ ἐν τῷ *Βίῳ ἑνὸς χαρτοπαίκτου*, ἀνεκράξαμεν. «Ἆ! δὲν ἔχεις χρήματα; Λοιπόν, φίλε μου, πρέπει νὰ συνεταιρισθῶμεν». Ἐνοικιάσαμεν δύο μικρὰ δωμάτια ἐν τῇ ὁδῷ Λαάρπ. Ὁ Ἀντώνιος, ὡς ἔχων πεῖραν τοῦ χειρισμοῦ τῶν πυραύνων καὶ τῶν φυσητήρων, διωρίσθη ἀρχιμάγειρος τῆς Ἑταιρίας, ἐγὼ δὲ ἔλαβον τὴν θέσιν

Digitized by Google

τοῦ παραμαγείρου. Καθ' ἑκάστην πρωΐαν ἐπορευόμεθα εἰς τὴν ἀγορὰν διὰ τὰ ὀψώνια, τὰ ὁποῖα ἐγὼ χωρὶς νὰ λαμβάνω τὸν κόπον ν' ἀποκρύπτω ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν διαβαινόντων γενναίως ἐκράτουν εἰς τὰς χεῖράς μου. Ἐνθυμοῦμαι ὅτι ἡμέραν τινὰ ἐμαλώσαμεν ἕνεκα τούτου μὲ τὸν Ἀντώνιον. Ὢ φαρμακευτικὴ ἀξιοπρέπεια! Ἐζήσαμεν τοιουτοτρόπως ὡς πρίγγιπες.... ἐξόριστοι, καταβάλλοντες ἕκαστος τριάκοντα φράγκα κατὰ μῆνα. Ἀφ' ὅτου ἤμην ἐν Παρισίοις οὐδέποτε εἶχον ζήσει ἀνετώτερον. Τότε ἠδυνήθην κατὰ πρῶτον νὰ ἐξοδεύω καὶ πρὸς εὐχαρίστησιν διαφόρων φαντασιοπληξιῶν μου. Ἠγόρασα ἓν περίφημον κλειδοκύμβαλον,[1] εἰκόνας μουσουργῶν διὰ τὸ δωμάτιόν μου, τοὺς *Ἔρωτας τῶν Ἀγγέλων* τοῦ Μούρ. Ἀφ' ἑτέρου ὁ Ἀντώνιος, ὅστις ἦτο ἐπιτήδειος ὅσον ὁ πίθηκος (ἀτυχὴς παρομοίωσις, διότι οἱ πίθηκοι εἶνε μόνον εἰς τὸ καταστρέφειν ἐπιτήδειοι), κατεσκεύαζεν ὅταν εἶχε καιρὸν πλῆθος μικρῶν εὐχαρίστων καὶ ὠφελίμων σκευῶν. Κατεσκεύασε ξύλινα πέδιλα διὰ τὴν βροχήν, ἐψάρευεν εἰς Μονρούζ διὰ νὰ διακόψῃ ὀλίγον τὴν μονοτονίαν τῆς τραπέζης μας. Τὸ περίεργον εἶνε ὅτι ἂν καὶ καθ' ἑκάστην ἑσπέραν ἔλειπον εἰς τὸ θέατρον ὁ Ἀντώνιος ἠγνόει καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς συνοικήσεώς μας ὅτι *ἔσχον τὸ ἀτύχημα ν' ἀναβῶ ἐπὶ τῆς σκηνῆς*. Ἐγὼ δὲν τῷ εἶπον τίποτε διότι ἠσχυνόμην νὰ ὁμολογήσω ὅτι ἤμην ἁπλοῦς ἠθοποιὸς ἐκ τοῦ χοροῦ. Τῷ ἔλεγον ὅτι ἐπορευόμην νὰ διδάξω μουσικὴν εἰς ἀπομεμακρυσμένην τινὰ συνοικίαν τῶν Παρισίων· ἀλαζονεία ἀνταξία τῆς ἰδικῆς του! Δὲν ἦτο ὅμως μόνον παιδαριώδης ἀλαζονεία, ἥτις μ' ἔκαμνε νὰ μὴ λέγω εἰς τὸν Ἀντώνιον ὅτι τραγῳδῶ εἰς τὸ θέατρον. Μὲ ὅλην τὴν σκληρότητα τῶν γονέων καὶ τὴν ἐγκατάλειψιν, εἰς ἣν μὲ εἶχον ἀφήσει, δὲν ἐπεθύμουν νὰ τοὺς πικράνω. Ὅπως ὁ Ἀντώνιος οὕτω καὶ ἐκεῖνοι μετὰ ἑπτὰ μόνον ἢ ὀκτὼ ἔτη τὸ ἔμαθον, ὅτε πλέον δὲν ἀνῆκον εἰς τὸ θέατρον, ἀναγινώσκοντες εἰς τὰς ἐφημερίδας τὰς περὶ ἐμοῦ βιογραφικὰς σημειώσεις.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΠΕΡΙΕΡΓΑ

Écrire comme un Ange.

Ἡ γαλλικὴ φράσις· *γράφειν ὡς Ἄγγελος* (écrire comme un Ange), προέκυψεν ἐκ τῆς ἑξῆς περιστάσεως· Ἐπὶ τῆς βασιλείας Φραγκίσκου τοῦ Α' (ἤτοι μεταξὺ τοῦ 1515 καὶ τοῦ 1547), ἦλθε καὶ ἀπεκατέστη εἰς τὴν Γαλλίαν Ἕλλην τις πρόσφυξ καλούμενος Ἄγγελος Βεργίκιος. Ἦτο δὲ ὁ Ἕλλην οὗτος θαυμάσιος καλλιγράφος· ἡ γραφὴ αὐτοῦ ἐθαυμάσθη παρ' ὅλων τῶν Γάλλων λογίων, ἡ φήμη αὐτοῦ κατέστη εὐρωπαϊκή, καὶ ἐθεωρεῖτο εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ὁ ἄριστος μεταξὺ τῶν συγχρόνων του. Ὁ περίφημος Ἄγγλος καλλιγράφος Ἑρρῖκος Στέφενς συγκαταριθμεῖτο μεταξὺ τῶν μαθητῶν τοῦ Ἕλληνος καλλιγράφου. Τὸ ὄνομα τοῦ Ἀγγέλου κατήντησε μετ' οὐ πολὺ νὰ ἐκφράζῃ τὴν ἰδέαν τῆς καλλιγραφικῆς τελειότητος, καὶ ἐντεῦθεν προέκυψεν ἡ ἀνωτέρω γαλλικὴ φράσις, ἥτις λέγεται ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἔννοιαν ὑφ' ἣν καὶ τὸ *ζωγραφίζειν ὡς Ῥαφαὴλ ἢ ὡς Μιχαὴλ Ἄγγελος*. Ὁ λόγιος Κερκυραῖος Νίκανδρος Νούκιος ἀναφέρει ἐν τῇ περιηγήσει του περὶ τούτου τοῦ Βεργικίου, οὗ τινος ἦτο σύγχρονος, καὶ τὸν ὁποῖον ἐγνώρισεν ἐν Παρισίοις. Κατὰ τὸν Νούκιον, ὁ Βεργίκιος ἦτο Κρής. Ὁ βασιλεὺς Φραγκῖσκος Α' διώρισεν αὐτὸν ἐπιθεωρητὴν τῶν φυλαττομένων Ἑλληνικῶν βιβλίων ἐπὶ ἁδρῷ ἐνιαυσίῳ μισθῷ. Ὁ Βεργίκιος ἦτο οὐ μόνον καλλιγράφος ἄριστος, ἀλλὰ καὶ φιλολόγος. Ἀντέγραψέ τινα τῶν ἐν Γαλλίᾳ ὑπὸ τοῦ χρόνου ἢ τῆς κακῆς χρήσεως βλαφθέντων Ἑλληνικῶν χειρογράφων, προσαπέκτησε νέα καὶ ἐνέπνευσεν εἰς τὸν Φραγκῖσκον Α' τὸν εὐγενῆ ζῆλον νὰ παραδώσῃ πολλὰ ἐξ αὐτῶν εἰς τὸν τύπον ἢ εἰς τὴν χαλκογραφίαν. Εἰς τὸν Βεργίκιον ὀφείλεται ἡ πρώτη διὰ τοῦ τύπου διάδοσις τῶν Ἑλληνικῶν, τῶν Λατινικῶν καὶ αὐτῶν τῶν Ἑβραϊκῶν βιβλίων ἐν Γαλλίᾳ, καὶ αὐτὸς ἐσχεδιαγράφησεν ἐκεῖ ἐπιτυχέστατα τὰ πρῶτα τυπογραφικὰ Ἑλληνικὰ γράμματα.

ΕΝ ΑΝΕΚΔΟΤΟΝ ΤΟΥ ΓΕΡΟ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ

Ἐν ἀρχῇ τῆς μάχης εἰς Δερβενάκι (1822), διηγεῖταί που ὁ γραμματεὺς τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη Μ. Οἰκονόμου, ἦλθε παρ' ἡμῖν, ἐν τῇ σκοπιᾷ εὑρισκομένων, μεῖραξ τις ποιμήν, λεροφορεμένος καὶ ζωηρός. Ἄοπλος δὲ ὢν ἵστατο μὲ τὴν μακρὰν μαγκούραν του καὶ μετὰ περιεργείας καὶ θαυμασμοῦ ἔβλεπε τὸν γινόμενον παραπάνω πόλεμον.—Τί στέκεσαι καὶ βλέπεις καὶ δὲν πᾶς καὶ σὺ νὰ πολεμήσῃς βρὲ Ἕλληνα, εἶπεν αὐτῷ ζωηρῶς ὁ Κολοκοτρώνης.—Δὲν ἔχω ἄρματα, Καπετάνε.—Ἔχεις τὴν μαγκούραν σου· ἅρμα εἶν' κιαυτή· νά! πήγαινε νὰ σκοτώσῃς κἄναν παλῃότουρκον μ' αὐτήν, νὰ πάρῃς τ' ἄρματά του ν' ἀρματωθῇς καὶ τὰ ῥοῦχά του νὰ ντυθῇς. Ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ ὁ νεαρὸς ποιμὴν ἀνεμίχθη μεταξὺ τῶν πολεμούντων. Τὸ δὲ ἑσπέρας, ὁ αὐτός, ἀλλὰ μετημφιεσμένος καὶ ἔνοπλος, ἐλθὼν ἔστη πρὸ τοῦ Κολοκοτρώνη ἐπιδεικτικῶς.—Τίς εἶσαι βρὲ Ἕλληνα; τῷ λέγει ὁ Κολοκοτρώνης.—Δὲν μὲ γνωρίζεις, Καπετάνε; Ἐγὼ εἶμαι ποῦ μ' ἔστειλες τὸ μεσημέρι νὰ πολεμήσω μὲ τὴν μαγκούραν, καὶ μὲ τὴν εὐχή σου ἔκαμα ὅπως μοῦ εἶπες.

Ὁ γηραιὸς στρατάρχης τὸν ἐπῄνεσε, διὰ τοῦ

1. Μοὶ ἐστοίχισεν ἑκατὸν δέκα φράγκα. Δὲν ἐκυμβάλιζον, ἐπεθύμουν ὅμως νὰ ἔχω ἓν κύμβαλον διὰ νὰ διασκεδάζω ἐνίοτε. Ἄλλως τε μοὶ ἀρέσκει νὰ μὲ περιστοιχίζωσι μουσικὰ ὄργανα καὶ ἂν ἤμην πλούσιος θὰ εἶχον πάντοτε περιξ μου, ἐργαζόμενος, ἓν μέγα κύμβαλον μὲ οὐράν, δύο ἢ τρεῖς ἅρπας Ἑραρδικὰς καὶ συλλογὴν βιολίων τοῦ Στραδιβαρίου.

Digitized by Google

παραδείγματος δὲ τούτου ἐνεθάρρυνε καὶ τοὺς λοιποὺς στρατιώτας.

ΚΡΗΤΙΚΟΝ ΔΙΣΤΙΧΟΝ

Σὲ 'μᾶς ἐτσᾶτανε γραφτὸ «πάντα νὰ πολεμοῦμε,
πάντα νὰ σκοτονούμαστε, καὶ στὴ σκλαβιὰ νὰ ζοῦμε.»

ΜΑΡΙΝΟΣ ΧΑΡΒΟΥΡΗΣ

Ἐκ τῶν τοῦ Κ. Σάθα.

Περὶ τὰ μέσα τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος ἡ μεγαλουργὸς τῆς Ἄρκτου Σεμίραμις, ἡ Αἰκατερίνη δευτέρα, εἶχε συλλάβει τὴν ἰδέαν ἀνεγέρσεως μεγάλου ἀνδριάντος Πέτρου τοῦ Μεγάλου ἐν Πετρουπόλει. Τὸ ἔργον ἀνετέθη εἰς τὸν περίφημον Γάλλον ἀνδριαντοποιὸν Φαλκονέτον, ὅστις ἐσχεδίασε τὸν αὐτοκράτορα ἔφιππον καὶ καταπατοῦντα ὄφιν, ζητοῦντα νὰ κωλύσῃ τὴν πρόοδόν του. Ἡ ἐπίνοια τοῦ Φαλκονέτου ἐπευφημήθη παρ' ὅλης τῆς αὐλῆς καὶ τὸ σῶμα τῶν μηχανικῶν διετάχθη ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ Μπέτζη νὰ προτείνῃ τὰ σχέδια τῆς μεγάλης οἰκοδομῆς, εἰς ἣν ἔμελλε νὰ χυθῇ ὁ ἀνδριάς, κατὰ τὴν θέλησιν καὶ τὰς ὁδηγίας τοῦ ἀνδριαντοποιοῦ.

Διέτριβε τότε ἐν Πετρουπόλει ὁ Μαρῖνος Χαρβούρης, Ἕλλην ἐξ Ἀργοστολίου τῆς Κεφαλληνίας, ὅστις δεξιωθεὶς τῇ συστάσει τῶν μέγα ἰσχυόντων παρὰ τῇ αὐλῇ τῆς Αἰκατερίνης συμπατριωτῶν του Μελισσηνῶν ὑπὸ τῆς αὐτοκρατείρας, ὠνομάσθη ἀντισυνταγματάρχης τοῦ μηχανικοῦ. Μεταξὺ ἄλλων ἐπαρουσίασε καὶ οὗτος τὸ ἐκζητούμενον σχέδιον, ὅπερ καὶ ἐνεκρίθη, εἰ καὶ ὁ φθόνος τῶν ἀποτυχόντων συναδέλφων του ἔψεγεν αὐτὸ ὡς παράτολμον καὶ μὴ διαρκές. Ὁ Φαλκονέτος εἶχε τὰ πάντα τελειώσει· διὰ νὰ φυλαχθῇ ὅμως ἡ φυσικὴ ἁρμονία μεταξὺ τοῦ ἀνδριάντος, τοῦ βάθρου καὶ πρὸ πάντων τοῦ σκοποῦ δι' ὃν ἀνηγείρετο τὸ μνημεῖον, ἔλεγεν ὅτι πάντα ταἀπαρτίζοντα ἐν συνόλῳ αὐτὸ ὤφειλον νὰ καταδεικνύωσι τὴν ἀξίαν τοῦ ἥρωος· ὅθεν καὶ δὲν παρεδέχετο νὰ θέσῃ τὸν ἀνδριάντα ἐπὶ συνήθους βάθρου, ἀλλ' ἐζήτει νὰ κατασκευασθῇ ὡς τοιοῦτον δυσανάβατος καὶ βραχώδης λόφος. Πολλαὶ δὲ περὶ τούτου ἐγένοντο προτάσεις πρὸς τὸν ὑπουργόν, ἀλλ' οὐδεμία ηὐχαρίστει τὸν Φαλκονέτον, ὅστις ἐπὶ τέλους ἀπεφάσισε νὰ κατασκευάσῃ τὸ βάθρον μὲ διαφόρους ὀγκώδεις λίθους συναρμοζομένους διὰ σιδήρου καὶ ὀρειχάλκου.

Ἀλλ' ὁ Χαρβούρης ἀντέτεινεν εἰς τὴν πρόθεσιν τοῦ περιφανοῦς ἀνδριαντοποιοῦ, ἀποδεικνύων ὅτι ἕνεκα τοῦ ὑγροῦ τοῦ κλίματος τὰ συνδέοντα μέταλλα ἤθελον ὀξειδωθῇ καὶ τὸ βάθρον ἀποσυντεθῇ· ἐπειδὴ ὅμως ἐθεωρεῖτο ἀδύνατος πᾶσα ἄλλη θεραπεία ἐνεκρίθη, μ' ὅλας τὰς ἀντιρρήσεις τοῦ Μαρίνου, ἡ πρότασις τοῦ Φαλκονέτου. Ὁ Ἕλλην μηχανικὸς δυσφορῶν ἐκίνησε πάντα λίθον πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ μελετωμένου, καὶ πληροφορηθεὶς ὅτι ἐντὸς μιᾶς λίμνης εὑρίσκετο ὀγκώδης μονόλιθος ὑπερβαίνων κατὰ τὸ μέγεθος τὸ σχεδιασθὲν βάθρον καὶ ἀναγνωρίσας τοῦτον ὡς καταλληλότατον, προέτεινε τὴν μετακόμισίν του· ἀλλ' ἡ πρότασίς του δὲν ἔτυχεν αἰσίας ἀκροάσεως, καὶ διὰ τὸ ὀγκῶδες τοῦ γρανίτου, κεχωσμένου δεκαπέντε πόδας ἐντὸς τοῦ τελματώδους ἐδάφους, καὶ διὰ τὸ ἀπίστευτον τῆς μεταφορᾶς. Ὁ Φαλκονέτος ὅμως θαρρῶν εἰς τὸν Μαρῖνον παρώτρυνε τὴν Αἰκατερίνην νὰ ποιήσῃ τὴν ἀπόπειραν. Ὅθεν ἀνετέθη εἰς τὸν Ἕλληνα μηχανικὸν ἡ μετακόμισις τοῦ τεραστίου ἐκείνου ὄγκου. Ὁ Χαρβούρης κατασκευάσας ἰδίας μηχανὰς κατώρθωσε μετὰ πολλὰς δυσχερείας, ἃς ὑπερενίκησεν ἀπίστευτος ἐπιμονή, νὰ ἐκχώσῃ καὶ μεταφέρῃ τὸν γρανίτην εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς Πετρουπόλεως, τὴν 30 Σεπτεμβρίου 1769, πρὸς μεγίστην ἔκπληξιν τῆς παρασταθείσης εἰς τὸ θέαμα αὐτοκρατορικῆς αὐλῆς καὶ θάμβος ἀδιήγητον τῶν συνεπιστημόνων. Ἑβδομήκοντα χιλιάδες ῥουβλίων ἐδαπανήθησαν εἰς μεταφορὰν τοῦ τεραστίου ἐκείνου βράχου, ζυγίζοντος τρία ἑκατομμύρια λιτρῶν.

Ὁ Μαρῖνος ἐφημίσθη διὰ τὸ τεράστιον τοῦτο κατόρθωμα καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην, ἐπισύρας τὰ ἐγκώμια τῶν τότε σοφῶν. Ὁ διάσημος Ἰταλὸς Φραγκῖσκος Μολίτζιας, διηγούμενος τὴν τολμηρὰν μηχανικὴν ἐπιχείρησιν τοῦ Ἕλληνος ἐπιλέγει: «Αἱ ὑπερνικηθεῖσαι δυσκολίαι τιμῶσι τὸν ἀνθρώπινον νοῦν. Μόνη ἡ φύσις γεννᾷ ἕνα μηχανικόν, καθὼς γεννᾷ ἕνα αὐτοκράτορα, ἕνα στρατηγόν, ἕνα φιλόσοφον.»[1]

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

Οὔτε παρὰ νεκροῦ ὁμιλίαν, οὔτε παρὰ φιλαργύρου χάριν δεῖ ἐπιζητεῖν.

*

Γλῶσσα βλάσφημος διανοίας κακῆς ἔλεγχος.

*

Ἡ χάρις, ὥσπερ ἡ σελήνη, ὅταν τελεία γένηται, τότε καλὴ φαίνεται. (Πλούταρχος).

ΠΡΑΚΤΙΚΑΙ ΓΝΩΣΕΙΣ

Εἰς τὰ *μεταξωτὰ* ἢ *ἐξ ἐρίου ὑφάσματα* ἀναγνωρίζονται αἱ ἶνες τοῦ *βάμβακος* ὁπόταν ἐμβαπτισθῶσι ταῦτα εἰς ἀραιὰν διάλυσιν χρωμικοῦ ὀξέος· ὁ μὲν βάμβαξ μένει λευκός, αἱ δὲ λοιπαὶ ἶνες γίνονται κίτριναι.

1. Ὁ Μαρῖνος Χαρβούρης, ἀδελφὸς τοῦ πάππου τοῦ ἐν Ἀθήναις διαμένοντος ἀξιοτίμου κ. Λεωνίδα Χαρβούρη, συμβούλου τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης, ἐγεννήθη περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἐν Ἀργοστολίῳ. Ἐσπούδασεν ἐν Ἰταλίᾳ φυσικομαθηματικὰς ἐπιστήμας καὶ ἀκολούθως μετέβη εἰς Ῥωσσίαν, τῇ συνδρομῇ δὲ τοῦ τὰ μέγιστα τότε ἰσχύοντος Ἑπτανησίου στρατηγοῦ Μελισσηνοῦ καὶ τῆς ἰδίας αὐτοῦ εὐφυΐας, ἐπέτυχεν ἐντὸς μικροῦ ν' ἀνέλθῃ ἐπὶ τὰς μεγαλητέρας θέσεις, λαβὼν παρὰ τῆς γενναιόφρονος Αἰκατερίνης τὸν βαθμὸν ἀντισυνταγματάρχου τοῦ μηχανικοῦ. Βιογραφίαν τοῦ ἐπιφανοῦς τούτου Ἕλληνος καὶ τῶν ἀξίων αὐτοῦ ἀδελφῶν Ἰωάννου Βαπτιστοῦ καὶ Μάρκου θὰ δημοσιεύσῃ προσεχῶς ἡ Ἑστία. Σ. τ. Δ.

ΑΘΗΝΗΣΙ.—ΤΥΠΟΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ, ΟΔΟΣ ΠΑΤΗΣΙΩΝ, 14.

Digitized by Google

᾿Αριθ. 136—Λεπτὰ εἴκοσι.

ΕΤΟΣ Γ΄.

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος ῞Εκτος — Συνδρομὴ ἐτησία: ᾿Εν ῾Ελλάδι φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20.—Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ιανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶνε ἐτήσιαι—Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: ᾿Οδὸς Σταδίου, 6. — 6 Αὐγούστου 1878

ΠΑΝΟΜΟΙΟΤΥΠΟΝ ΤΗΣ ΥΠΟΓΡΑΦΗΣ ΤΟΥ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΥΨΗΛΑΝΤΟΥ

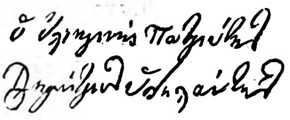

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΔΗΜ. ΥΨΗΛΑΝΤΟΥ

Εἰκοσιοκταετὴς ἀφίκετο ἐν ῾Ελλάδι ὁ Δημήτριος ῾Υψηλάντης. ᾿Εκ πρώτης ὄψεως δὲν ἦτο ἐπιτήδειος νὰ δελεάσῃ τοὺς ἀνθρώπους, διότι οὔτε ἀνάστημα, οὔτε ῥώμην, οὔτε φωνήν, οὔτε λόγον, οὔτε τρόπον εἶχεν. ᾿Αλλ' ἐκέκτητο ὀρθόν, ἂν ὄχι λεπτὸν νοῦν· ἦτο ἀτρόμητος, καρτερικὸς καὶ φιλόπατρις ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε ἀνεδείχθη πάντοτε πρόθυμος νὰ θυσιάσῃ εἰς τὸ εὐγενὲς τοῦτο αἴσθημα τὴν ἰδίαν φιλοτιμίαν, δοὺς κατὰ τοῦτο παράδειγμα τὸ ὁποῖον ὀλίγους, ὡς μὴ ὤφελεν, εὗρε μιμητὰς παρ' ἡμῖν. Κατ' ἀρχὰς πειθόμενος ὅτι ἡ ἐπανάστασις εἶχεν ἀνάγκην ἀρχηγοῦ, ἐνόμισεν ὅτι δύναται νὰ ἀπαιτήσῃ τὸ ἀξίωμα τοῦτο ὡς ἐκ τῆς αἴγλης τοῦ ὀνόματος τὸ ὁποῖον ἔφερε καὶ τῆς ἐντολῆς ἣν παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ ἔλαβεν. ᾿Αποτυχὼν δὲ διὰ τὴν πεισματώδη τῶν προεστῶν ἀντίπραξιν, καὶ παθὼν πλείστας παρ' αὐτῶν ἀδικίας, καὶ ἰδὼν τὴν ῾Ελλάδα ὑπὸ δεινῆς ἀναρχίας κλυδωνιζομένην, δὲν ἐστασίασε ποτὲ κατὰ τῶν καθεστώτων, οὐδ' ἀπηλπίσθη ποτὲ περὶ τῆς τύχης τοῦ ἔθνους· διότι ἂν δὲν ἠδυνήθη νὰ κυβερνήσῃ ἄλλους, ἐπίστατο ὅμως τὸ κυβερνᾷν ἑαυτόν, καὶ ἐγκαταλείψας πᾶσαν περὶ ἀρχῆς ἀξίωσιν, παρέμεινε μέχρι τέλους πιστὸς τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνος πρόμαχος. Οὐ μόνον ἀσθενὴς ὢν τὸ σῶμα, ἀλλὰ καὶ καχεκτικὸς τὴν κρᾶσιν ἀντέσχε, δι' ἀκαταβλήτου ἠθικῆς δυνάμεως, εἰς τὰς κακουχίας πολέμου διεξαγομένου ἐν μέσῳ μυρίων στερήσεων. Συμπεσόντος ποτὲ λόγου περὶ ὑποχωρήσεως ἔκ τινος πεδίου τῆς μάχης, εἶπεν ὅτι *δὲν ἠμπορεῖ νὰ φύγῃ*· ἐπειδὴ δὲ εἷς τῶν συναθλητῶν ἐν τῇ ἀφελείᾳ αὐτοῦ ἀνεφώνησεν ὅτι αὐτὸς θέλει τὸν ἐπάρει εἰς τοὺς ὤμους του τοσοῦτον ἐλαφρὸν ὄντα, ὁ ῾Υψηλάντης διὰ τῆς φωνῆς ἐκείνης ἥτις ἐξήρχετο ἐκ τῆς ῥινὸς μᾶλλον ἢ ἐκ τοῦ στόματος «ναί, ὑπετονθόρυσε μειδιάσας, ἐλαφρὸν εἶναι τὸ σαρκίον τοῦτο, ἀλλ' ἡ καρδία αὐτοῦ βαρεῖα.»

Κ. ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ.

ΓΕΝΕΑΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΥΨΗΛΑΝΤΩΝ

᾿Αντιγράφομεν ἐνταῦθα τὴν γενεαλογίαν τοῦ ῾Υψηλαντικοῦ οἴκου ἐκ τῆς ὑπὸ Βαρθολομαίου τοῦ Κουτλουμουσιανοῦ συνταχθείσης περιγραφῆς τῆς νήσου Χάλκης: «῾Η οἰκογένεια αὕτη κατάγεται ἐκ Τραπεζοῦντος, ἀπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Ξιφιλίνου καὶ ῾Υψηλάντου, μεγάλου Δομεστίκου καὶ γαμβροῦ ἐπὶ θυγατρὶ τῇ Εὐδοκίᾳ Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ, τοῦ περὶ τὸ 1390 αὐτοκρατοροῦντος τῆς Τραπεζοῦντος. ᾿Εκ τῆς οἰκίας ταύτης μετῴκησάν τινες εἰς Κωνσαντινούπολιν κατὰ τὸν ΙΖ΄ αἰῶνα, ἐν οἷς καὶ ᾿Ιωάννης ὁ Κωνσταντίνου ῾Υψηλάντης, ὁ καὶ προσκυνητὴς τοῦ ῾Αγίου Τάφου, μεγαλέμπορος ἐπίσημος. Τῶν δύο υἱῶν τούτου ὁ μὲν Μανουὴλ ῾Υψηλάντης, χρηματίσας ᾿Αρχιγούναρης, ἴσχυσεν ὡς ἐκ τούτου ἀπὸ τοῦ 1700 μέχρι τοῦ 1730. ῾Ο δὲ ἕτερος, Κωνσταντῖνος ῾Υψηλάντης καλούμενος, καὶ χρηματίσας Ποστέλνικος, εἶτα καὶ Χάτμανος καὶ μέγας ῾Ρήτωρ τῆς Μεγάλης ᾿Εκκλησίας, ἐγέννησεν υἱὸν ᾿Ιωάννην, τὸν γενόμενον τὸ ἀξίωμα ῎Αγαν, καὶ νυμφευθέντα τὴν ἐξ εὐγενῶν Σμαράγδαν Μαμωνᾶ,[1] ὧν ἐγένετο ὁ ἡγεμὼν ᾿Αλέξανδρος ῾Υψηλάντης. Τούτου ἐγένοντο, θυγάτηρ μὲν ῾Ραλοῦ, υἱοὶ δὲ Κωνσταντῖνος καὶ Δημήτριος· καὶ οὗτος μὲν ἐτελεύτησε νέος, ὁ δὲ Κωνσταντῖνος, ἡγεμονεύσας τῆς Οὐγγροβλαχίας τῷ 1802, καὶ ἀποθανὼν ἐν ῾Ρωσσίᾳ τῷ 1816, ἐνυμφεύθη ῾Ραλοῦν τὴν τοῦ ἡγεμόνος ᾿Αλεξάνδρου Καλλιμάχη θυγατέρα. ᾿Αποθανούσης δὲ ταύτης, ἔλαβε δευτέραν σύζυγον ἐξ εὐπατριδῶν τινα τῆς Βλαχίας, ᾿Ελισάβετ (Σάφταν), ἐξ ἧς ἔσχε πέντε υἱούς, ᾿Αλέξανδρον, Νικόλαον, Δημήτριον,[2] Γεώργιον καὶ Γρηγόριον, καὶ μίαν θυγατέρα, Μαρίαν, ὧν οἱ μὲν πρῶτοι ἀπέθανον ἄγαμοι· ὁ Γεώργιος, νυμφευθεὶς τὴν Μαρίαν, ἐγγόνην τοῦ ῾Ηγεμόνος ᾿Αλεξάνδρου Μουρούζη, ἐγέννησε θυγατέρα μόνην· ὁ δὲ Γρηγόριος, συζευχθεὶς Χαρίκλειαν, τὴν Νικολάου τοῦ Σκαναβῆ θυγατέρα, κατέλιπε, παρεκτὸς μιᾶς θυγατρὸς ᾿Ελισάβετ, καὶ υἱὸν ἐπίγονον (postume), τὸν διὰ τοῦτο κληθέντα ὁμωνύμως τῷ πατρὶ αὐτοῦ Γρηγόριον.»[3]

1. ῎Εζη ἔτι, ἑκατοντοῦτις καὶ ἐπέκεινα, ἡ ἐμφρονεστάτη αὕτη γυνή, ἐπὶ τῆς καρατομίας τοῦ υἱοῦ της.
2. ᾿Απεβίωσε τὸν Αὔγουστον τοῦ 1832 καὶ ἐτάφη ἐν Ναυπλίῳ ἐν περιόπτῳ τῆς πόλεως.
3. ῾Ο νῦν Πρεσβευτὴς τῆς ῾Ελλάδος ἐν Παρισίοις. ᾿Ενυμφεύθη τὴν θυγατέρα τοῦ Βαρώνου Σ. Γ. Σίνα, ἐξ ἧς ἀπέκτησεν υἱόν.

Digitized by Google

ΜΙΑ ΦΥΛΑΚΗ ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ

Τὸ *Ζυντὰν-καπουσοὺ* ἦτο μία τῶν φυλακῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὑπὸ τὴν φυλακὴν ταύτην διαβαίνων τις ἤκουε θρηνητικήν τινα ᾠδὴν ἐν εἴδει μυρολογίου, καὶ ἀναβλέπων πρὸς τὸ μέρος τοῦ τείχους, ὅθεν ἐξήρχετο ἡ φωνή, διέκρινε μορφὴν ἀνθρώπου, προφαινομένην ἔσωθεν τῶν σιδηρῶν τῆς θυρίδος κιγκλίδων, καὶ ἐπικαλουμένην τὴν συμπάθειαν τοῦ διαβάτου, ὅς τις οὐδέποτε σχεδὸν παρέλειπε νὰ ῥίψῃ τὸν ὀβολόν του εἰς τὸ παρηρτημένον ἀπὸ τοῦ τείχους *καυκίον* διὰ τοὺς φυλακωμένους. Τὸ *Ζυντὰν* δὲν ἦτον ὅμως ἁπλῶς φυλακή, ὁποῖαι τῶν ἡμερῶν μας αἱ φυλακαί· διότι ἐντὸς αὐτοῦ *ἐστρεβλοῦντο*, παρεκτὸς τούτου, καὶ οἱ πολιτικῶς ἔνοχοι, πρὶν θανατωθῶσιν, ἵνα ὁμολογήσωσι ποῦ εἶχον κεκρυμμένα τὰ χρήματά των! Καὶ ἔζων πολλοὶ τῷ 1850, οἱ ὁποῖοι εἶδον πρὸ τεσσαράκοντα τριῶν χρόνων τὸν ἡγεμόνα Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην προτείνοντα, ἀντὶ πάσης ἀποκρίσεως, εἰς τοὺς ὑποκάτωθεν τῆς θυρίδος ταύτης ἱσταμένους τολμηροὺς φίλους του, ἀπὸ τῶν κιγκλίδων αὐτῆς τὰς χεῖράς του περιδεδεμένας, καθὼς ὁ Σύριος Φερεκύδης ποτέ, διείρων τὸν δάκτυλον αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ὀπῆς τοῦ οἰκίσκου ὅπου κατέκειτο φθειριῶν, ἔλεγε πρὸς τοὺς φίλους του: *Χρωτὶ δῆλα!* Καὶ ἤρκει τοῦτο νὰ ἐννοήσωσιν ὁποῖα μαρτύρια ὑπέφερεν ὁ περίδοξος γέρων ἐντὸς τοῦ βαράθρου τούτου. Ἤμην τρισκαιδεκαέτης, ὅταν περὶ τὰ 1810 ἤκουον τὸν ἰδιαίτερον γραμματέα καὶ συναθλητὴν τούτου τοῦ Ἡγεμόνος, Ἀδὰμ τὸν ἐξ Ἀγχιάλου, φιλοσοφοῦντα ἐν τῇ κατὰ τὴν νῆσον Χάλκην Μονῇ τῆς Θεοτόκου, διηγούμενον τὰς φρικτὰς ἐκείνας στρεβλώσεις, εἰς τὰς ὁποίας καθυπεβλήθη ὁ ἀείμνηστος πρεσβύτης, ἐκτιθέμενος πρὸ τοῖς ἄλλοις καὶ γυμνὸς ἐν ὑπαίθρῳ κατὰ μῆνα Ἰανουάριον· ἀλλ' οὔτε τοῦτο, οὔτε τῶν ἁρμῶν του αἱ ἐξαρθρώσεις, οὔτε τῆς κεφαλῆς του ἡ μετὰ ἀστραγάλων περίσφιγξις, ἦτον (ἔλεγεν ὁ συμμέτοχος τούτων ὅλων Ἀδὰμ) παραβλητέα μὲ τὴν τῆς ἀϋπνίας βάσανον, διὰ τῆς ὁποίας ταλαιπωροῦντες αὐτὸν οἱ δήμιοι ὁλόκληρον ἑβδομάδα, τὸν ἔφερον εἰς ὑπνοβατικὴν κατάστασιν, καθ' ἥν, χωρὶς νὰ αἰσθάνηται, ἀπεκρίνετο εἰς ὅλας τὰς ἐρωτήσεις. Ἀλλ' ἀντεῖχεν εἰς ὅλα ταῦτα τριανταπέντε ἡμερονύκτια ὁ ἀοίδιμος, ἐξομολογούμενος καὶ εὐχαριστῶν τῷ Θεῷ, κατὰ τὸν Ἰώβ, ἄχρις οὗ τῇ 13 Ἰανουαρίου τοῦ 1807 ἐκαρατομήθη, καὶ ἡ μὲν κεφαλὴ αὐτοῦ ἐξετέθη, ὡς σύνηθες, εἰς τὴν τοῦ Μπὰμπ-ῢ-χουμαϊοὺν κόγχην, τὸ δὲ σῶμα ἐμβιβάσας εἰς πλοῖον ὁ δήμιος, περιέφερεν ὑπὸ τὰς οἰκίας τῶν συγγενῶν του, ἵνα τὸ ἀγοράσωσι πρὸς κηδείαν, ἐπιφωνῶν συχνάκις ὅτι ἔμελλεν ἄλλως νὰ τὸ ῥίψῃ εἰς τὸν βυθόν. Ἀλλ' οὐδεὶς ἐτόλμα νὰ φανῇ ἀγοραστὴς τοῦ πρασίμου τούτου, ὑποπτεύοντες ἅπαντες καὶ ἐν τούτῳ παγίδα τῆς ἐξουσίας, ἄχρις οὗ Ἰουδαῖός τις ἐκ τῶν τοῦ Κουροῦ-τσεσμὲ ἐγχωρίων, καθ' ὑποβολὴν καὶ διὰ χρημάτων τινὸς αὐτῶν, τὸ ἠγόρασε διὰ 500 γρόσια, καὶ τὸ ἔθαψαν ὑπεράνωθεν τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου.

Σ. Δ. Βυζάντιος.

Ο ΔΥΣΜΟΡΦΟΣ

[Ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ, ὑπὸ * Κ.]

Συνέχεια· ἴδε σελ. 488.

Δύσκολον νὰ συλλάβῃ τις σύμπτωσιν ἀπαισιοτέρων περιστάσεων ἀπὸ ἐκείνας, ὑφ' ἃς ὑπέκυπτεν ὁ λόρδος Σαινζερμαίν, ἢ νὰ φαντασθῇ μέχρι τίνος σημείου καθίστατο ἡ Λιλία ἀναγκαία διὰ τὴν εὐτυχίαν του.

Ταπεινωθεὶς εἰς ὅλας αὐτοῦ τὰς συμπαθείας, ἔχων καρδίαν πλασθεῖσαν ν' ἀγαπᾷ ἀφ' ἧς ἡμέρας εἶχεν εἰσέλθει ἡ Λιλία εἰς τὴν οἰκογένειαν Βρανδῶνος καὶ αὐτομάτως προσηλώθη εἰς αὐτόν, ᾐσθάνθη τὴν ζωὴν αὐτοῦ αἴφνης μεταβληθεῖσαν. Θερμανθεὶς ὑπὸ τῆς τρυφερότητος τῆς κόρης ταύτης, ᾐσθάνθη τὴν πληγωμένην ψυχὴν αὐτοῦ ἐπαναζῶσαν. Καθιστάμενος προστάτης της, ἀφιερούμενος εἰς τὴν ἀνατροφήν της, εἶχεν εὕρει ἐπὶ τέλους ἐνδιαφέρον ἐν τῷ τέως ἀπέλπιδι καὶ σκοτεινῷ αὐτοῦ βίῳ· τὸ ζωηρὸν πνεῦμα τῆς Λιλίας, ἡ θορυβώδης αὐτῆς εὐθυμία, αἱ ἀφελεῖς αὐτῆς ἐτοιμολογίαι καὶ αἱ ἀξιολάτρευτοι παραφορχί της τὸν ἐφαίδρυνον, ἐμποιοῦσαι λήθην εἰς τὰ δεινά του. Ἆ! πόσον ἦσαν εὐτυχεῖς ὡς ἀδελφὸς καὶ ἀδελφή! Πάντα ταῦτα ἤδη δὲν ὑφίσταντο πλέον. Τὸ βαθὺ ἐκεῖνο πάθος, τὸ ἀπὸ τοσούτου χρόνου ὑπολανθάνον, ἐκραγὲν αἴφνης, μετέβαλε τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων. Ἐκείνη τὴν ὁποίαν εἶχε περιποιηθῆ καὶ ὁδηγήσει ὡς ἀδελφήν, ἐξήγειρεν εἰς αὐτὸν ὡς ἐρωμένη ταπεινώσεως μόνον καὶ φόβου αἴσθημα· ἡ ἀθῴα ἐκείνη ἀφοσίωσις, τὴν ὁποίαν ἀμφότεροι ᾐσθάνθησαν ἀμοιβαίως, ἀγέρωχοι ἐπ' αὐτῇ, καθίστατο σήμερον ἔρως: ἔρως, ὅστις γνωστὸς καθιστάμενος, ἐφρόνει, εἰς αὐτὴν μὲν ἤθελεν ἐμπνεύσει τρόμον, ἐκεῖνον δὲ ἤθελε καταστήσει γελοῖον εἰς τὰ ὄμματα τοῦ κόσμου. Ἐντεῦθεν αἱ ἀγωνίαι του, ὅταν ἐκείνη ἦτο πλησίον του, μολονότι δὲν ᾐσθάνθη τὴν δύναμιν νὰ ὑποφέρῃ τὴν ἀπουσίαν της.

Ἔβλεπον προφανῶς ὅτι ὁ λόρδος Σαινζερμαὶν ὀλίγον χρόνον ἔμελλε νὰ ζήσῃ ἀκόμη.

Τί ἐσκέπτετο ἡ μαρκησία; Δὲν ἔχω τὴν ἀπαίτησιν νὰ τὸ γνωρίζω· ἀλλ' οὐδέποτε εἶδον μεγαλητέραν μεταβολὴν εἰς ἀνθρώπινον πλάσμα. Καθ' ὅσον ἡ ὑγεία τοῦ προγονοῦ αὐτῆς ἐχειροτέρευε, κατὰ τοσοῦτον ἡ μαρκησία ἐφαίνετο ἀναγεννωμένη: ἡ ὄψις αὐτῆς ἐπανελάμβανε τὰ χρώματά της· τὸ βάδισμά της τὴν εὐστάθειάν του, τὸ μέτωπόν της τὴν γαλήνην του. Παρεῖχεν εἰς τὸν ἀσθενῆ δείγματα ἐνδιαφέροντος, μετ' ἀνησυχίας ζητοῦσα πληροφορίας περὶ τῆς ὑγείας

Digitized by Google

του καὶ μὴ παύουσα νὰ μαρτυρῇ εἰς αὐτὸν τὴν τρυφερωτάτην ἀφοσίωσιν. Ἐν ἑνὶ λόγῳ, ἔπαιζεν ἐντελέστατα τὸ πρόσωπον μητρὸς ἀφωσιωμένης καὶ ἀγαπώσης.

— Ὁποῖος ἄγγελος! μοὶ ἔλεγεν ἡ Ἰούδη· συγκινεῖταί τις ἀληθῶς, βλέπων αὐτήν. Ἦλθεν ἡ ἰδία σήμερον εἰς τὴν πόλιν, διὰ νὰ μοὶ εἴπῃ περὶ τοῦ γάλακτος τῆς ὄνου. Γνωρίζεις, ἀδελφέ μου, ὅτι ὁ κύριος Ντὶν ἔχει μίαν ὄνον; Σοὶ τὸ εἶπον.

— Πρὸς τί, ἀγαπητή μου Ἰούδη; Ὁ λόρδος Σαινζερμαὶν δὲν λαμβάνει ὄνειον γάλα.

— Ὦ! πῶς δύνασαι νὰ λαλῇς τοιουτοτρόπως; Ἡ μαρκησία ἐπεθύμησε νὰ μὲ πληροφορήσῃ—ὁπόσον γλυκεῖα εἶναι ἡ φωνή της!—ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ λάβῃ τι καλλίτερον διὰ τὴν ἀνάρρωσίν του.—Δὲν φρονεῖτε τοιουτοτρόπως, κυρία Οὐΐλσων; προσέθηκεν. Ἄ! εἶμαι πολὺ ἀνήσυχος καὶ σκοπεύω νὰ γράψω εἰς τὸν πατέρα του. Ὁ κίνδυνος εἶναι σπουδαῖος. Δὲν εἶναι τοιαύτη καὶ ἡ γνώμη τοῦ κυρίου Οὐΐλσωνος; —Ἀπεκρίθην ὅτι δὲν ἐγνώριζον κατὰ βάθος τὴν σκέψιν σου, ἀλλ' ὅσον δι' ἐμὲ, προσέθηκα, δὲν ἤλπιζον. Τότε οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῆς ἐπληρώθησαν δακρύων καὶ μοὶ εἶπεν: Ὁποία ἀπώλεια ἤθελεν εἶσθαι τοῦτο διὰ τὴν οἰκογένειάν του, δι' ὅλον τὸν τόπον, ἰδιαιτέρως δὲ δι' ἐμέ! Διότι γνωρίζετε, ὅτι πάντοτε μοὶ ἔδειξε μεγάλην φιλίαν καὶ εἶμαι δι' αὐτὸν περισσότερον παρὰ μήτηρ. —Πόσον εἶναι γενναία!... Πτωχὴ γυνὴ, ἥτις πάντοτε εἶχε τὸν υἱόν της μακρὰν τῶν κτημάτων του!

— Δι' ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, Ἰούδη, ἀνέκραξα ἐπὶ τέλους ἀνυπόμονος, παῦσον ἅπαξ διὰ παντὸς τὸ αἰώνιον τοῦτο τροπάριον! Τί ἐννοεῖς λέγουσα κτήματά του; Ποτὲ δὲν ἀνῆκον εἰς αὐτὸν, καθὰ δὲ ἐλπίζω, δὲν θέλουσι τῷ ἀνήκει καὶ εἰς τὸ μέλλον.

Ἐπέστρεψα τὴν ἑσπέραν ἐκείνην εἰς τὸν πύργον. Ὁ λόρδος Σαινζερμαὶν ἦτο πολὺ ἀσθενής· μόλις ἠδύνατο νὰ ὑποστηριχθῇ ἐκ τῆς ἀδυναμίας του. Τὸν εὗρον κλαίοντα,—ἦτο ἡ πρώτη φορὰ, καθ' ἣν τὸν ἔβλεπον οὕτως·—ἀνεγίνωσκε βιβλίον, τὸ ὁποῖον, παρατηρήσας με, ἀπέκρυψεν ἐν σπουδῇ ὑπὸ τὸ προσκεφάλαιόν του.

— Φοβοῦμαι τῷ εἶπον ὅτι εἶσθε ὀλιγώτερον καλὰ τὴν ἑσπέραν ταύτην.

— Ὄχι χειρότερα, ὄχι χειρότερα· ἀλλ' εἶμαι τεταραγμένος, συγκεκινημένος, πληγωμένος μέχρι τοῦ βάθους τῆς καρδίας. Ἄ! φίλε μου, δὲν κρύπτω τίποτε ἀπὸ σᾶς!... Ἓν παιδίον ἤθελεν αἰσχυνθῇ ν' ἀφεθῇ νὰ καταβληθῇ τοιουτοτρόπως! Ἀπώλεσα λοιπὸν πᾶσαν τὴν ἐνέργειάν μου;..—Οὐδέποτε ἠθέλετε μαντεύσει, ἐπανέλαβε μετά τινα στιγμὴν, τὸ αἴτιον τῆς καταστάσεώς μου ταύτης.. Ἰδοὺ εἶναι τὸ βιβλίον τοῦτο. Ἐνθυμοῦμαι ὅτι τὸ εἶχον δώσει εἰς ἐκείνην, ὅταν ἦτο ἀκόμη παιδίον. Τὸ ἀνέγνωσε πολλάκις, καὶ τώρα ἰδοὺ αὐτὸ μεταβεβλημένον σχεδὸν εἰς ῥάκη. Ἄ! τὴν ἀναγνωρίζω καλῶς, τὴν πτωχὴν μικράν!... Ποτὲ δὲν ἀνέγνωσα τὴν ἱστορίαν ταύτην, ἥτις εἶναι ἀληθῶς περιπαθής.

Ἔλαβε τὸ βιβλίον καὶ μοὶ ἔδειξε τὸν τίτλον. Ἦτο μαγικόν τι διήγημα φέρον τὸν τίτλον: *Ζεμύρη καὶ Ἀζὼρ, ἢ ἡ Ὡραία καὶ τὸ ζῶον.*

— Ἄ! ἂν ἠδύναντο νὰ ἐπανέλθωσιν οἱ χρόνοι ἐκεῖνοι· ἂν ὑπὸ τὸ προσωπεῖον τῆς δυσμορφίας μου εἶχον τὴν συνείδησιν ὅτι ἐγκρύπτω μαγευτικήν τινα δύναμιν ἔρωτος, πόσον ἤθελον ταπεινωθῇ καὶ ἐγὼ ἐπίσης! μετὰ πόσης χαρᾶς ἤθελον ἐπικαλεσθῇ, ἤθελον γονυπετήσει, πῶς ἤθελον ἐξικετεύσει, ἀπαραλλάκτως μὲ τὸν ἥρωα τοῦ συγκινητικοῦ τούτου διηγήματος! Φεῦ! φεῦ! ἡ ἀγωνία μου πολλάκις ὑπερβάλλει πάσας τὰς δυνάμεις μου!

Ἦτο φρικωδῶς τεταραγμένος, ὅλον δὲ τὸ σῶμά του ἔφρισσεν ὑπὸ τὰς προσπαθείας του ὅπως ἀναστείλῃ τὴν συγκίνησίν του. Ἐπὶ τέλους, μεταχειρισθεὶς πάσας τὰς δυνάμεις του, ἀνεστράφη ἐπὶ τοῦ προσκεφαλαίου του καὶ ἔπεσεν εἴς τινα πυρετώδη νάρκην, ἔχων τὴν χεῖρα τεταμένην κατὰ μῆκος τοῦ σώματος. Ἐφαίνετο ἐξηντλημένος.

Κεκρυμμένος εἰς τὴν ὀπὴν ἑνὸς τῶν βαθέων ἐκείνων παραθύρων, δὲν τὸν ἐγκατέλιπον διὰ τῶν ὀφθαλμῶν· εἶχον τὴν καρδίαν διερρηγμένην ὑπὸ τῆς θλίψεως καὶ τῆς ὀδύνης, ὁπόταν ἡ Λιλία, ἀκροποδητὶ βαδίζουσα, εἰσῆλθεν εἰς τὸν θάλαμον. Ἐκράτει εἰς τὴν χεῖρα δεσμίδα ἐκ ῥόδων—θαυμασίων ῥόδων, τῶν ὁποίων αἱ φυτεῖαι εἶχον ἔλθει δι' αὐτὴν ἐκ Νορμανδίας τῇ διαταγῇ τοῦ λόρδου Σαινζερμαίν.

Ἐπλησίασε μετὰ προφυλάξεως, καὶ, βλέπουσα αὐτὸν ἀποκοιμηθέντα, πιστεύουσα δὲ ἑαυτὴν μόνην, ἔθεσε τὰ ῥόδα παρὰ τὸ βιβλίον του, ἔπειτα διέμεινεν ἐπὶ μακρὸν χρόνον, ἔχουσα τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐνθέρμως προσηλωμένους ἐπὶ τοῦ ὠχροῦ καὶ κατεσκληκότος ἐκείνου προσώπου. Αἴφνης εἶδον αὐτὴν γονυπετοῦσαν, κλίνουσαν πρὸς αὐτὸν καὶ ἐναγκαλιζομένην τὴν χεῖρά του. Ἐκεῖνος εἶχε κινηθῇ: τότε δὲ ἐκείνη ἐστράφη ζωηρῶς πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ ἔφυγεν.

Ἐξεπλάγην ὑπὸ τῆς ἐρυθρότητος αὐτῆς, ἀλλ' ἀπέδωκα αὐτὴν εἰς τὸν βαρὺν τῆς ὥρας τοῦ ἔτους καύσωνα.

Ἠγρύπνησα καθ' ὅλην τὴν νύκτα πλησίον τοῦ λόρδου Σαινζερμαίν. Ἐν τούτοις οὐδὲν εἶπον εἰς αὐτὸν ἐξεγερθέντα περὶ τοῦ γεγονότος, τοῦ ὁποίου ὑπῆρξα μάρτυς, φρονῶν ὅτι πᾶσα εὐάρεστος ἢ δυσάρεστος συγκίνησις ἠδύνατο νὰ ὑπάρξῃ εἰς αὐτὸν θανάσιμος.

Τῇ ἐπαύριον ἐνόμισα καθῆκόν μου νὰ εἰδοποιήσω ἐπισήμως τὴν μαρκησίαν ὅτι ἐθεώρουν

Digitized by Google

τὸν λόρδον Σαινζερμαὶν ἐν καταστάσει κινδύνου διατελοῦντα, καὶ ὅτι διετέλουν εἰς ἀπελπισίαν σχεδὸν περὶ τῆς ζωῆς του.

Ἡ μαρκησία εὑρίσκετο ἐν τῷ ἰδιαιτέρῳ αὐτῆς δωματίῳ, ἔχουσα ἐνώπιον αὐτῆς ἐπὶ τῆς τραπέζης ἄπειρον σωρείαν σημειώσεων καὶ λογαριασμῶν. Κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἀφίξεώς μου ἀνεγίνωσκεν ἐπιστολὴν τοῦ λόρδου Λουδοβίκου, ὅστις, καθὰ βραδύτερον ἔμαθον, ἐξέθετεν αὐτῇ τὰς στενοχωρίας του, τὰ κολοσσαῖα χρέη του, τὰ ὁποῖα ἠδυνάτει νὰ πληρώσῃ.

Δευτερότοκος, ἄνευ περιουσίας καὶ ἐν τῷ παρόντι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, ἔλεγεν ἐν τῇ ἐπιστολῇ του ὅτι ἔβλεπεν ἑαυτὸν ἀπειλούμενον νὰ ἐκπατρισθῇ.

Ἀνήσυχος ἔρριψε πρός με τοὺς ὀφθαλμοὺς ἡ μαρκησία. Οὐδέποτε πρόσωπον ἐξέφρασε καθαρώτερον τὴν θλῖψιν, τὴν ἀνησυχίαν, τὴν κόπωσιν.

— Σεῖς, κύριε Οὔϊλσων; Εἰς τί ὀφείλω τὴν τιμὴν τῆς ἐπισκέψεώς σας;

— Κυρία, λυποῦμαι ὅτι γίνομαι κομιστὴς λυπηρᾶς εἰδήσεως.

— Πῶς;... πῶς;... ἀνέκραξε διὰ φωνῆς συνεσφιγμένης. Τί ἀκόμη; Ὁ υἱός μου, ὁ λόρδος Λουδοβῖκος;

— Κυρία, δὲν γνωρίζω ἂν συνέβη τι εἰς τὸν λόρδον Λουδοβῖκον· ἀλλ' ὁ λόρδος Σαινζερμαὶν...

— Ἄ! λοιπόν! τί τρέχει;

Ἡ φωνὴ αὐτῆς ἔλαβεν αἴφνης τόνον δυσθυμίας.

— Εἶναι κάκιστα.

— Ὦ! ὡς συνήθως, ὑποθέτω: μία τῶν ὀχληρῶν ἐκείνων προσβολῶν τῶν ἀνανεουμένων συνήθως, καὶ αἵτινες καθιστῶσιν αὐτὸν καὶ εἰς τὸν ἑαυτόν του βάρος.

— Καὶ εἰς τοὺς ἄλλους, προσέθηκα κατ' ἐμαυτόν.

— Φοβοῦμαι, κυρία, ὅτι εἶναι χειρότερα παρὰ τὸ σύνηθες, χειρότερα παρ' ὅ τι ὑπῆρξε ποτέ.

— Φρονεῖτε;... ἀληθῶς; Τί ἔχει λοιπόν;

— Ἡ ζωή του ἐκλείπει βραδέως. Αἱ δυνάμεις του ἐλαττοῦνται καθ' ἑκάστην. Δὲν πρέπει ν' ἀποκρύψω ἐπὶ πλέον τὴν ἀλήθειαν ἀπὸ τῆς εὐγενείας σας. Μοὶ εἶναι ἐπιτετραμμένον νὰ προσθέσω ὅτι ὁ μαρκήσιος πατήρ του ἔπρεπε—κατὰ τὴν γνώμην μου τοὐλάχιστον—νὰ εἰδοποιηθῇ ἄνευ ἀναβολῆς περὶ τοῦ κατεπείγοντος κινδύνου... Ἐντὸς τινων ἑβδομάδων, ἐντὸς τινων ἡμερῶν ἴσως ὁ θάνατός του εἶναι βέβαιος, εἶπον βαθέως συγκεκινημένος.

Ἡ μαρκησία μὲ ἠκροάσθη ἐν βαθυτάτῃ σιγῇ, ἔχουσα τοὺς ὀφθαλμοὺς προσηλωμένους ἐπὶ τῶν πρὸ αὐτῆς εὑρισκομένων ἐγγράφων. Εἶδον τὰ νέφη τοῦ μετώπου της διαλυόμενα βαθμηδὸν, καὶ κατευναζόμενον τὸ ἀνήσυχον αὐτῆς ἦθος. Τότε, δι' ἑνὸς στεναγμοῦ,—ἢ μᾶλλον διά τινος τῶν μακρῶν καὶ βαθειῶν ἐκείνων ἀναπνοῶν, τὰς ὁποίας ἀποσπᾷ ἀφ' ἡμῶν ἡ ἀνακούφισις ἀνυποφόρου ἐπὶ τῆς καρδίας βάρους,—ἐδίπλωσε βραδέως τὰ ἔγγραφα, τὰ κατέταξε μετὰ φροντίδος εἰς τὸ γραφεῖόν της, καὶ δεικνυμένη αἴφνης ὅτι ἀναμιμνήσκεται τὴν παρουσίαν μου, ἐστράφη πρός με καὶ δι' ὕφους, τὸ ὁποῖον προσεπάθει νὰ καταστήσῃ ἀνήσυχον:

— Εἶναι τῳόντι θλιβεραὶ εἰδήσεις, κύριε Οὔϊλσων, αἵτινες θέλουσι λυπήσει πάντας ἐν τῇ οἰκογενείᾳ πλέον παρ' ὅ τι ἠδυνάμην νὰ σᾶς εἴπω. Θέλω γράψει εἰς τὸν μιλόρδον.

Ἐχαιρέτισα καὶ ἀπεσύρθην, χωρὶς οὔτε λέξιν νὰ προσθέσω. Μετὰ τρεῖς ἡμέρας ὁ μαρκήσιος ἔφθασεν εἰς Βρανδῶνα. Ὁ λόρδος Σαινζερμαὶν ἦτο ἀσθενέστερος ἔτι τὴν στιγμὴν ταύτην, ἀλλ' ὑπὸ τῆς θέας τοῦ πατρὸς ἐφάνη ἐμψυχούμενος ὀλίγον· ἐπαρηγορήθη τοὐλάχιστον ὑπὸ τῆς ἀληθοῦς θλίψεως τοῦ μαρκησίου, καταπραϋνθείσης τῆς πικρίας τῶν σκέψεών του.

— Οὐδέποτε ἐπίστευον ὅτι ὁ πατήρ μου μ' ἠγάπα τόσον, μοὶ εἶπεν. Ἀπὸ γενετῆς ὑπῆρξα δι' αὐτὸν τόσον μέγα ἀντικείμενον θλίψεως! Εἶμαι εὐγνώμων εἰς αὐτὸν διὰ τοιαύτην ἀφοσίωσιν, καὶ ἐπεθύμουν νὰ ζήσω ὀλίγον, ὅπως τῷ ἀποδείξω τὴν εὐγνωμοσύνην μου. Ἀλλὰ φεῦ! εἶναι ἀδύνατον.

Ἡ κατοικία τοῦ λόρδου Σαινζερμαὶν, ἤδη ὅτε ἡ ζωὴ αὐτοῦ παρεῖχεν ἀπελπισίας, δὲν ἦτο κενὴ φίλων: ἡ μητρυιὰ αὐτοῦ, αἱ ἀδελφαί, αὐτὴ ἡ Γαλλὶς διδασκάλισσα ἡμιλλῶντο τίς νὰ προσφέρῃ εἰς αὐτὸν πλείονας περιποιήσεις.

Ἀπεδέχετο αὐτὰς μετ' ἐγκαρτερήσεως, μετά τινος εὐγνωμοσύνης μάλιστα, ἀλλ' ὀλίγην εὕρισκεν ἐν αὐταῖς παραμυθίαν. Ἡ δὲ Λιλία, ἀπολεσθεῖσα οὕτως εἰπεῖν ἐν τῷ μέσῳ ὅλων τούτων τῶν πολυασχόλων ἀνθρώπων, ὑπὸ οὐδενὸς προσείχετο, αὐτὸς δὲ ὁ λόρδος Σαινζερμαὶν σπανίως ἀπηύθυνεν αὐτῇ τὸν λόγον.

Ἐξεπλάγην ὅτι οὐδεὶς ἐμάντευσε τὴν αἰτίαν τῆς παραδόξου ταύτης νόσου. Ἡ Λιλία... δὲν δύναμαι νὰ βεβαιώσω· ἀλλ' οἱ ἄλλοι οὐδέποτε ἐφάνησαν τὸ ἐλάχιστον ὑποπτευθέντες. Τὰ ἐναργέστατα πράγματα ἐνίοτε προξενοῦσι τὴν ὀλιγωτέραν ἐντύπωσιν.

Προφανῶς οὐδέποτε εἶχον ἀναγνώσει τὴν ἱστορίαν τοῦ Σελεύκου καὶ τῆς Στρατονίκης. Τὸ κατ' ἐμὲ, ἔβλεπον ἐν τῇ καταστάσει τοῦ δυστυχοῦς τούτου νεανίου πάντα τὰ ὑπὸ τοῦ ἱστορικοῦ περιγραφέντα συμπτώματα. Ἅμα παρετήρει τὴν Λιλίαν, τὸ μέτωπον αὐτοῦ ἐκαλύπτετο αἰφνιδίως ὑπὸ βιαίου ἐρυθήματος, ἡ δὲ καρδία του ἐπάλλετο βιαίως· ἡ φωνή του ἔτρεμε, μόλις καθισταμένη καταληπτή, ὅταν ἐκ συγκυρίας ἀπηύθυνεν αὐτῇ τὸν λόγον, μολονότι ὑπεκρίνετο λαμβάνων ὕφος ἀπρόσεκτον ἢ ἀδιάφορον.

Ἡ Λιλία εἰσήρχετο σπανιώτατα εἰς τὸν θάλαμόν του, ὁλόκληρον δέ τινα ἡμέραν δὲν ἐφάνη. Τὴν ἑσπέραν τῆς ἐπαύριον μὲ προσεκάλεσε

Digitized by Google

παρ' αὐτῇ. Ἦτο κλινήρης, ἀσθενής, πολὺ ἀσθενής. Παραμεληθὲν κρυολόγημα μετετράπη εἰς πλευρίτιδα, ὁ δὲ κίνδυνος κατέστη ἀμέσως σοβαρὸς, ἐπικείμενος.

Ἐξέφρασα ἀνωτέρω κατηγορίας κατὰ τῆς χαριεστάτης ταύτης νεάνιδος ἀπὸ τῆς ἑσπέρας τοῦ χοροῦ· ἐντούτοις ἀναγνωρίζω ὅτι ἦσαν ἄδικοι. Ἐπὶ τέλους δύναταί τις νὰ τὴν μεμφθῇ, ὅτι προὐτίμησε τὸν ἕνα ἀδελφὸν τοῦ ἑτέρου, καὶ ὅτι ὑπεξέφυγε πάθος, τὸ ὁποῖον οὐδέποτε ἤθελε δυνηθῇ νὰ συμμερισθῇ; Τῇ ἀληθείᾳ ὑπῆρξα ἄδικος, ἀλλὰ δὲν ὤφειλον ἐπὶ πλέον νὰ ἦμαι τοιοῦτος. Ἡ γλυκύτης αὐτῆς, ἡ ὑπομονή, ἡ ἀγαθότης, ἡ ἐγκαρτέρησις διαρκούσης τῆς θλιβερᾶς ταύτης νόσου ὑπῆρξαν ἀντάξιαι τοῦ καθηγητοῦ αὐτῆς καὶ διδασκάλου. Μάλιστα, ὁ λόρδος Σαινζερμαὶν εἶχε πράγματι καταστήσει τὴν εὔθυμον καὶ τρελλὴν ἐκείνην κόρην γυναῖκα ἐφάμιλλον αὐτοῦ κατὰ τὴν εὐγένειαν τῶν αἰσθημάτων καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς καρδίας. Ἂ! πῶς συνεπάθουν ἐπὶ τῇ δυστυχίᾳ αὐτοῦ, λαμβάνων καθ' ἑκάστην στιγμὴν νέα δείγματα τῆς ἐκλεκτῆς ταύτης φύσεως! Πόσον κατενόουν ἤδη τὸν ἔρωτα αὐτοῦ καὶ τὴν ἀπελπισίαν!

Οὐδέποτε ἐκείνη ἀπήγγειλε τὸ ὄνομα αὐτοῦ εἴτε ἐπὶ παρουσίᾳ μου, εἴτε ἐνώπιον τῆς κυρίας Καρτβράϊτ, τῆς διαρκοῦς καὶ ἀφωσιωμένης αὐτῇ νοσοκόμου. Πτωχὴ μικρὰ Λιλία! Τρομερὰ ἀγωνία ἤρχετο προστιθεμένη εἰς τοὺς ὀξεῖς φυσικοὺς αὐτῆς πόνους. Ἐφρόνουν ὅτι σπουδαίως ἐκινδύνευε, νυχθημερὸν δὲ ἠγρύπνουν παρὰ τὸ προσκεφάλαιόν της, φροντίζων περὶ αὐτῆς, ὡσεὶ ἦτο ἰδία θυγάτηρ μου. Ἀλλὰ φεῦ! ἡ ἐπιστήμη μου ἦτο ἀνίσχυρος, οὐδεμίαν δὲ διετήρουν πλέον ἐλπίδα.

Ἑσπέραν τινὰ ἐκαθήμην πλησίον της,—οὐδέποτε θέλω λησμονήσει τὴν στιγμὴν ἐκείνην· ἡ σελήνη ἀνέτελλε τηλαυγὴς καὶ ἀκτινοβόλος, ἐπιφαινομένη ὑπεράνω τῶν μεγάλων δένδρων, ἐν τῇ νυκτερινῇ γαλήνῃ, διακοπτομένῃ μόνον ὑπὸ τοῦ θορύβου μεμακρυσμένου καταρράκτου, ἢ ὑπὸ τοῦ ᾄσματος τῆς ἀηδόνος. Ἡ ἀμυδρὰ αὐτῆς ἀκτινοβολία, εἰσδύουσα διὰ τοῦ ἡμιανοίκτου ἀρχαίου γοτθικοῦ παραθύρου, ἐφώτιζεν ἐν ἀφθονίᾳ τὸ πάτωμα καὶ τὴν κλίνην.

Φρονῶν ὅτι ἡ Λιλία ἐκοιμᾶτο καὶ φοβούμενος μὴ ἡ λάμψις αὕτη ταράξῃ τὸν ὕπνον της, ἐξηγέρθην ἐν σιγῇ ὅπως καταβιβάσω τὰ παραπετάσματα. Παρετήρησα ὅτι ἠγρύπνει. Ἦτο ἐστηριγμένη ἐπὶ τοῦ βραχίονός της, δύο θαλερὰ δάκρυα ηὐλάκιζον τὰς παρειάς της· ἐφαίνετο ἀπορροφηθεῖσα ὑπὸ ἀφώνου τινὸς μελέτης. Ἐκράτει εἰς τὴν χεῖρα πρᾶγμά τι, τὸ ὁποῖον ἔθλιβε στερεῶς ἐπὶ τῆς καρδίας. Μὲ ἤκουσεν ἐξεγειρόμενον, σκεπτικὴ ἐπί τινας στιγμὰς μὲ ἠτένισε, καὶ ἔπειτα μοὶ εἶπε μετὰ δισταγμοῦ:

— Κύριε Οὐΐλσων, μέλλω ν' ἀποθάνω;

— Δὲν πιστεύω, ἀγαπητόν τέκνον μου.

— Ἀλλ' εἶναι δυνατόν; Διατελῶ εἰς κίνδυνον. Αἰσθάνομαι ἐμαυτὴν τόσον ἀδύνατον.. Καὶ ἔπειτα,—τὰ δάκρυα αὐτῆς ἔρρευσαν ἀφθονώτερα,—εἶμαι τόσον δυστυχής!

— Σεῖς δυστυχής;.. Σεῖς, πτωχόν τέκνον μου! Τί δύναται νὰ σᾶς καθιστᾷ τόσον δυστυχῆ;

— Εἴμεθα κατάμονοι;

— Καθ' ὁλοκληρίαν μόνοι.

— Τότε θέλω λαλήσει, ἐνόσῳ ἔχω ἀκόμη δύναμιν.... Σᾶς παρακαλῶ, ἔλθετε πλησίον μου, ἀγαπητὲ κύριε Οὐΐλσων.

Ἐπλησίασα καὶ ἐκάθησα πλησίον τῆς κλίνης της.

Ἤνοιξε τὴν χεῖρά της.

— Τὸ ἐνθυμεῖσθε, εἶπεν.

Ἦτο τὸ ἀδαμαντοκόλλητον μετάλλιον, τὸ περιλαμβάνον τοὺς βοστρύχους τοῦ λόρδου Σαινζερμαίν.

— Ἦσθε ἐκεῖ τὴν μοιραίαν ἐκείνην νύκτα, καθ' ἣν μοὶ τὸ ἔδωκεν. Ὦ! κύριε Οὐΐλσων, διατί ὑπῆρξε τόσον ἀγαθός; διατί ὑπῆρξε τόσον ἀφωσιωμένος;... Καὶ πάντα ταῦτα διὰ...

— Διὰ τί, ἀγαπητόν τέκνον;

— Διὰ νὰ μὲ καταστήσῃ τόσον δυστυχῆ... τόσον δυστυχῆ!...

— Ἀγαπητή μοι δεσποινὶς Χόρν, διατί νὰ ἦσθε τόσον δυστυχής;

— Φεῦ! φεῦ!—καὶ αἱ παρειαὶ αὐτῆς, οἱ κρόταφοι αὐτῆς, μηδὲ τῶν χειρῶν της ἐξαιρουμένων, ἐκαλύφθησαν ὑπὸ αἰφνιδίου ἐρυθήματος,—δὲν τὸ ἐννοεῖτε;... Ἐκεῖναι μοὶ εἶπον ὅτι δι' οὐδένα ἦτο τοῦτο μυστήριον... δι' *οὐδένα!* καὶ ὅτι διὰ παντὸς ἐταπεινώθην εἰς τοὺς ὀφθαλμούς του. Ἀλλ' ἤδη, ὅτε μέλλω ν' ἀποθάνω.... δύναμαι νὰ λαλήσω ἐπὶ τέλους, χωρὶς νὰ θεωρηθῶ ὕποπτος ἐπὶ ταπεινότητι καὶ ἐπὶ ἀποτροπαίοις σχεδίοις συμφέροντος. Ὦ! πόσον ὀλίγον μὲ ἐγνώριζον! Δύναμαι νὰ ὁμολογήσω ἐν τῇ ἐπιθανατίῳ κλίνῃ πόσον τὸν ἐτίμων καὶ τὸν ηὐλόγουν!.. πόσον ἐδεόμην ὑπὲρ αὐτοῦ!... πόσον τὸν ηὐχαρίστουν ἀπὸ τοῦ βάθους τῆς καρδίας μου! πόσον τὸν... Ὦ! κύριε Οὐΐλσων, εἶσθε ἀγαθὸς καὶ συμπαθὴς ὡς ἐκεῖνος, καὶ ἔχω ἐμπιστοσύνην εἰς σᾶς... σᾶς ἐξορκίζω νὰ μὴ τῷ εἴπητε, ὅτι ἡ αὐστηρότης του ἐπλήγωσε τὴν καρδίαν μου... νὰ μὴ τῷ εἴπητε, ὅτι μετανοῶ πικρῶς διὰ μίαν στιγμὴν παρακοῆς—ἥτις ὑπῆρξεν ἡ μόνη!—νὰ μὴ τῷ ἐπαναλάβητε ὅ τι μοὶ εἶπον αἱ σκληραὶ ἀδελφαί του... ὤ! ναί, πολὺ σκληραί! Ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατόν μου ἐγχειρίσατε εἰς αὐτὸν τὸ μετάλλιον τοῦτο,—ἀφετέ το εἰς ἐμὲ μέχρις οὗ ἀποθάνω,—καὶ θέσατε τὸν φλόκον τοῦτον τῶν βοστρύχων του, τὸ τελευταῖον δεῖγμα τῆς ἀφοσιώσεως, τὸ ὁποῖον ἔλαβον παρ' ἐκείνου, ἐπὶ τῆς καρδίας μου,

Digitized by Google

ἐντὸς τοῦ φερέτρου μου. . . τουτέστιν. . . ἂν δὲν ὑπάρχει τι κακὸν εἰς ταύτην τὴν πρᾶξιν.

— Παρ' ἐκείνου! . . Περὶ τίνος λοιπὸν μοὶ λαλεῖτε; περὶ τοῦ λόρδου Λουδοβίκου; Παραλογίζεσθε ἀναμφιβόλως. . .

— Τοῦ λόρδου Λουδοβίκου; τί θέλετε νὰ εἴπητε; . . Ὦ! καὶ ἐκεῖνος ἐπίσης ὑπῆρξεν ἀγαθὸς δι' ἐμέ. . . Ἀλλὰ δὲν σκέπομαι περὶ ἐκείνου κατὰ τὴν στιγμὴν τοῦ θανάτου μου.

Ἔμεινα ἐκστατικός. Ἦτο δυνατόν; Ἠγνόει λοιπὸν τὸ πάθος, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἐμπνεύσει; Ἡ ὑπὲρ τοῦ λόρδου Σαινζερμαὶν συμπάθειά της ἦτο λοιπὸν ἀείποτε ἡ αὐτή, ἐπίσης ἁγνὴ ὡς ἐν τῇ πρώτῃ αὐτῆς ἡλικίᾳ; Τί ἔμελλε νὰ συμβῇ, ἂν τῇ ἀπεκάλυπτον τὴν φύσιν τῶν πρὸς αὐτὴν αἰσθημάτων του; Ἡ ἀηδία, ἡ ἀποστροφὴ δὲν ἤθελον ἀντικαταστήσει ἴσως αἴφνης ἐν τῇ καρδίᾳ της τὴν ἀδελφικὴν ἐκείνην, υἱϊκὴν σχεδὸν τρυφερότητα; . . . Καὶ ἔπειτα, φεῦ! δὲν ἦτο πολὺ ἀργὰ πλέον δι' ἀμφότερα τὰ δυστυχῆ πλάσματα;

Ἐσκεπτόμην σιγῶν ἐπὶ ἓν ἢ δύο λεπτά. Ὅταν δὲ ἤγειρα ἐκ νέου τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπὶ τῆς Λιλίας ἀνέγνων ἐπὶ τοῦ προσώπου αὐτῆς τὴν αἰσχύνην, τὴν λύπην.

— Φεῦ! καὶ σεῖς! μοὶ εἶπε μεμφομένη με· μὲ περιφρονεῖτε καὶ σεῖς! Ὦ! διατί δὲν ἐκόμισα τὸ μυστικόν μου εἰς τὸν τάφον; . . . Καὶ ἐν τούτοις νὰ ἐγκαταλίπω ἐκεῖνον, χωρὶς νὰ δώσω ἕνα λόγον ἐξηγήσεως, ἕνα λόγον εὐγνωμοσύνης ὕστερον ἀπὸ ὅλην τὴν ἀδιαφορίαν μου.. καὶ τὴν ψυχρότητά μου.

— Ἀγαπητόν, προσφιλέστατόν μοι τέκνον! δι' ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, ἀπὸ οἶκτον πρὸς ἐκεῖνον, μὴ ταράττεσθε τοιουτοτρόπως· λάβετε τοῦτο τὸ φάρμακον. Θεραπεύθητε, διὰ τὴν ἀγάπην ἐκείνου.

— Φεῦ! ὄχι· δὲν ἀγαπᾷ πλέον τὴν μικράν του Λιλίαν. Ἔσφαλα μὴ ὑπακούσασα εἰς αὐτόν. ὢ! ναί, πολὺ ἔσφαλα. Ἀλλὰ μὲ εἶχον χλευάσει ἐκεῖναι. . . Δὲν ἠδυνήθην... δὲν ἐτόλμησα... Ἄ! δὲν ἔσχον ἀρκετὸν θάρρος. Δὲν μοὶ τὸ ἐσυγχώρησε. Δὲν μ' ἀγαπᾷ πλέον!

— Ἄ! δεσποινίς, Χόρν. . . ἂν ἐξ ἐναντίας ἐγνωρίζετε πόσον σᾶς ἀγαπᾷ... πολὺ διὰ τὴν ἰδίαν ἡσυχίαν του!

Ἠρυθρίασεν ἐκ νέου βιαίως, κατανεύσασα τοὺς ὀφθαλμούς.

— Ἄ! Λιλία, ἡ πρὸς αὐτὸν ἀφοσίωσίς σας, τὰ τῆς εὐγνωμοσύνης αἰσθήματά σας θέλουσιν ἀντιστῇ εἰς τὴν δοκιμασίαν ταύτην; Εἶναι πράγματι δυνατὸν νὰ μὴ ἐννοήσητε ὅτι ἀνυπέρβλητος ἀγωνία τὸν φονεύει;

— Τότε εἶχον δίκαιον αἱ ἀδελφαί του. . . Δὲν θέλει νὰ ταπεινωθῇ! ἀπεκρίθη διὰ φωνῆς τραχείας.

— Νὰ ταπεινωθῇ!.. Πῶς;... νὰ ταπεινωθῇ!

Καὶ ἐτραύλισεν ὅλως συγκεχυμένη:

— Θέλω νὰ εἴπω. . . Ἔχουσιν. . . ὢ! κύριε Οὐΐλσων,—καὶ οἱ ὀφθαλμοί της ἠκτινοβόλουν τὴν ἀφελῆ τῆς ψυχῆς της ἁγνότητα,—ἐκεῖναι μὲ κατήσχυναν. . . σᾶς λαλῶ περὶ τῶν ἀδελφῶν του... Ἐκεῖναι μὲ κατήσχυναν διὰ τὴν πρὸς αὐτὸν ἀφοσίωσίν μου καὶ τὰς περιποιήσεις μου. Ἐκεῖναι μοὶ εἶπον, ὅτι ἤθελον ἀτιμασθῇ ἐνώπιον τοῦ κόσμου, ἂν πρὸς στιγμὴν μόνον ἐσκέπτετο νὰ μὲ νυμφευθῇ καὶ ὅτι, ὅσον ἀφορᾷ ἐμέ. . . ὢ! ποία φρικώδης κατηγορία!. . τὸν ἐπεριποιούμην μόνον ἕνεκα τοῦ πλούτου του, τὸν ἐθώπευον μόνον χάριν τῶν δώρων του, καὶ θὰ παρεδιδόμην ἑκουσίως εἰς αὐτὸν διὰ τὸ χρυσίον του!

Τότε εἶχε σχηματίσει λοιπὸν τὴν ἰδέαν, ὅτι ἠδύνατο ὁ λόρδος Σαινζερμαὶν νὰ τὴν ἀγαπήσῃ! Δὲν ἦτο λοιπὸν ὁ φόβος καὶ ὁ τρόμος ἐκ τοῦ ἔρωτος τούτου τὰ πείσαντα αὐτὴν αἴτια νὰ τὸν ἀποφεύγῃ; Ἡ ψυχή μου ἤρξατο ἐπανελπίζουσα. Ὁρκίζομαι ὅτι καὶ ἐγὼ ἂν ἐνδιεφερόμην προσωπικῶς, δὲν ἤθελον λάβει βαθύτερον ἐνδιαφέρον διὰ τὸ δρᾶμα τοῦτο.

— Ἀλλ' οὐδ' ἡ ἐλαχίστη ἤθελεν ὑπάρξει αἰσχύνη διὰ τὸν λόρδον Σαινζερμαὶν νὰ σκεφθῇ περὶ ὑμῶν, ἀγαπητή μου δεσποινὶς Χόρν. Ὅπως αὐτός, κατάγεσθε ἐπίσης ἐξ ἐντίμου οἰκογενείας· ἂν δὲ τὸ πρᾶγμα εἶχεν ἄλλως πως, ἀνὴρ ἀγαπῶν σταματᾷ ποτε ἐνώπιον ἀνοησιῶν παρομοίων; Ἄ! ἂν δὲν ὑπῆρχεν ἄλλο τι κώλυμα, ἠδύνατο νὰ ζῇ ἀκόμη. . . ἠδύνατο νὰ ἦναι εὐτυχὴς ἀκόμη.

— Νὰ ζῇ! ἐπανέλαβεν. Ὦ! κύριε Οὐΐλσων, εἰπέτε μοι. . . εἰπέτε μοι. . . εἶναι. . .ἦτο δυνατόν; . . .

Καὶ ἔκρυψεν ἀποτόμως τὴν κεφαλὴν ἐντὸς τῶν χειρῶν της.

— Ἀγαπητή μου δεσποινὶς Χόρν, εἶναι δυνατὸν νὰ μὴ τὸ παρατηρήσετε; . . . Ἦτο ἐπιτετραμμένον εἰς αὐτὸν νὰ ἐλπίζῃ τὴν ἀφοσίωσίν σας. . . ἀφοσίωσιν τρυφερωτέραν τῆς εὐγνωμοσύνης. . . τοῦ σεβασμοῦ; Δύναμαι νὰ τῷ εἴπω. . . δύναμαι νὰ παράσχω εἰς αὐτὸν τὴν ἐλπίδα ὅτι. . .

— Μὴ τῷ εἴπητε τίποτε. . . ἤθελε μὲ περιφρονήσει. Ὄχι! ὄχι! ἂς μὴ οἰκτείρῃ τὴν μωρίαν μου καὶ τὴν ἀσθένειάν μου! Ἄφετέ με νὰ λάβω μετ' ἐμοῦ τὸ μυστικόν μου εἰς τὸν τάφον.

Ἐγνώριζον ἀρκετὰ ἤδη. Ἀνεγίνωσκον ἐν τῇ ἀθῴᾳ αὐτῆς ταραχῇ, ἐν τοῖς ἀκτινοβολοῦσιν ὀφθαλμοῖς της, ἐν ταῖς προσπαθείαις αὐτῆς ὅπως ἀποκρύψῃ τὸ μειδίαμα, τὸ διολισθαῖνον εἰς τὰς γωνίας τοῦ χαριεστάτου στόματός της, τὴν εὐδαιμονίαν τῆς μικρᾶς φίλης μου. Ὤφειλον νὰ γονυπετήσω εὐχαριστῶν τῷ Θεῷ· ἀλλ' ἡ σκέψις τοῦ κινδύνου ἀμφοτέρων, ὁ φόβος μὴ ἡ ἀνέλπιστος αὕτη λύσις ἐπῆλθε λίαν βραδέως, ἐγένοντο

Digitized by Google

ἀφορμαὶ συγκινήσεως ὅλως ἀναξίας καὶ τοῦ χαρακτῆρός μου καὶ τῆς ἡλικίας μου.

Ἐξηγήσας μετὰ πάσης προφυλάξεως εἰς τὴν δεσποινίδα Χὸρν τὴν κατάστασιν τοῦ λόρδου Σαινζερμαὶν, διαβεβαιώσας αὐτὴν ὅτι ἡ εἴδησις, ἧς ἠξίουν ὅτι εἶμαι ὁ κομιστὴς, ἤθελεν ἀνακαλέσει αὐτὸν εἰς τὴν ζωὴν, ἐξώρκισα αὐτὴν νὰ καταβάλῃ πᾶσαν προσπάθειαν, ὅπως καταπραϋνθῇ δι' ἀγάπην ἐκείνου. Ἔλαβε τὸ φάρμακον, τὸ ὁποῖον εἶχον προπαρασκευάσει, καὶ μετὰ τῆς εὐπειθείας καὶ ἐμπιστοσύνης εὐδαίμονος παιδίου ἔθεσεν ἐπὶ τοῦ προσκεφαλαίου τὴν κεφαλήν της. Μετὰ πέντε λεπτὰ ἐκοιμᾶτο βαθὺν ὕπνον.

Ἠγρύπνησα παρ' αὐτὴν καθ' ὅλην τὴν νύκτα. Οἱ χαρακτῆρες αὐτῆς ἐπανέλαβον βαθμηδὸν ἔκφρασιν γαλήνης καὶ εὐεξίας, ἀπὸ τῆς στιγμῆς δ' ἐκείνης δὲν ἀπηλπίσθην πλέον περὶ τῆς ζωῆς της.

— Καὶ τώρα, ἐσκέφθην, ἡ ἀνάπαυσις καὶ ἡ πνευματικὴ γαλήνη θέλουσι τελέσει τὸ ὑπόλοιπον.

Ἡ Λιλία ἀπεκοιμήθη μέχρι τῆς πρωΐας. Περὶ τὴν ἕκτην ὥραν ἐξύπνησε στενάζουσα, μὲ παρετήρησεν ἐρυθριῶσα.

— Ἀγαπητή μου δεσποινὶς Χὸρν, εἶσθε καλλίτερα... Θέλετε ζήσει.

— Πιστεύετε;... Ἄ! θέλετε τηρήσει βεβαίως τὸ μυστικόν μου;

— Σᾶς τὸ ὑπόσχομαι. Ὁ Θεὸς νὰ σᾶς εὐλογῇ, ἀγαπητὸν τέκνον!... καὶ τώρα, τὸ πρόγευμά σας... τῇ εἶπον παράφρων σχεδὸν ὑπὸ τῆς χαρᾶς.

Ἡ κυρία Καρτβράϊτ ἦλθε νὰ μὲ ἀντικαταστήσῃ παρ' αὐτῇ· τῇ ἔκαμα τοσοῦτον λεπτομερεῖς συστάσεις, ὥστε δὲν ἠδυνήθη νὰ μὴν ἐκφράσῃ τὴν ἔκπληξίν της.

— Ὤ! ἡ ὑγεία της εἶναι δι' ἡμᾶς διπλασίως πολύτιμος σήμερον, ἐψιθύρισα εἰς τὸ οὖς της. Θέλει σώσει ἐπίσης καὶ τὸν λόρδον Σαινζερμαίν.

Κατέλιπον τὸν θάλαμον τῆς Λιλίας καὶ ἱπτάμενος μᾶλλον ἢ βαδίζων, διηυθύνθην πρὸς τὸν τοῦ ἄλλου ἀσθενοῦς μου.

Ἀκούων με εἰσερχόμενον ἀπέσυρε τὰ παραπετάσματα τῆς κλίνης του.

— Δὲν κοιμῶμαι, Οὐΐλσων. Ἡ νὺξ μοὶ ἐφάνη τρομερῶς μακρὰ καὶ εἶμαι εὐτυχὴς ἐπὶ τῇ ἀφίξει σας. Ἀλλὰ τί σᾶς ὁδηγεῖ ἐδῶ τόσον ἐνωρίς;

— Μιλόρδε, σᾶς φέρω νέαν ἰατρικὴν θεραπείαν, ἥτις πιστεύω...

Μὲ διέκοψε δι' ἑνὸς κινήματος, βαθέως στενάξας.

— Περίφημος ἰατρικὴ, μιλόρδε... ἡ σώσασα τὴν ζωὴν τοῦ υἱοῦ τοῦ Σελεύκου. Εἴθε νὰ συμβῇ τὸ αὐτὸ καὶ διὰ σᾶς!

— Οὐΐλσων, εἶπε σοβαρῶς, δὲν σᾶς ἐννοῶ. Εἶσθε τρελλός;

— Ἴσως, μιλόρδε, ἀλλ' εἶμαι τοιοῦτος ἐκ χαρᾶς καὶ ἐλπίδος διὰ τὴν ὑγείαν ἐκείνου, ὃν ὑπὲρ πάντα ἄλλον ἀγαπῶ εἰς τὸν κόσμον. Μιλόρδε, ἡ Λιλία... ἡ Λιλία σας... Ὤ! πῶς νὰ εὕρω ἀρκούντως λεπτὰς ἐκφράσεις νὰ σᾶς εἴπω... ὅτι ἡ καρδία σας εὗρε τὴν ἠχὼ αὐτῆς ἐν τῇ ἰδικῇ της;

Ἠγέρθη ἀποτόμως ἀπὸ τῆς κλίνης του, ἔπειτα ἐπανέπεσεν ἐπὶ τοῦ προσκεφαλαίου του τοσοῦτον πελιδνὸς ἐκ τῆς ὠχρότητος, ὥστε ἐπὶ στιγμὴν ἐπίστευσα, ὅτι εἶχεν ἀποδώσει τὸν τελευταῖον στεναγμόν.

— Ὄχι, ὄχι, ἀπεκρίθη ἐπὶ τέλους διὰ τόνου σκοτεινῆς ἀπελπισίας· ἡ ἐπιείκεια αὐτῆς... ἡ εὐγενὴς καρδία της, ἡ γενναιοφροσύνη της τὴν ἐπρόδωσαν... Ἀδύνατον... Παρεκαλέσατε αὐτὴν, ἐπιέσατε αὐτὴν, Οὐΐλσων· τὸ ἐννοῶ κάλλιστα!

— Εἰς τὴν ζωήν μου, μιλόρδε, εἰς τὴν αἰωνίαν σωτηρίαν μου, δὲν ἔπραξα τίποτε, δὲν εἶπον τίποτε. Ἡ ἀλήθεια μοὶ ἀπεκαλύφθη διὰ τοῦ ἀνηκουστοτέρου καὶ τοῦ βεβαιοτέρου τρόπου.

— Εἴπετέ μοι τὰ πάντα.

Μὲ ἠκροάσθη μετὰ τῆς βαθυτέρας προσοχῆς, χωρὶς οὔτε μίαν μόνην φορὰν νὰ μὲ διακόψῃ, ἐνῷ διηγούμην εἰς αὐτὸν τὰ συμβάντα τῆς νυκτός.

— Ὡς βλέπετε, προσέθετον ἐπὶ τέλους, τὸ δυστυχὲς ἐκεῖνο ἀδαμάντινον περιδέραιον, προκαλέσαν τὴν ζηλοτυπίαν τῶν νεανίδων, ὑπῆρξεν ἡ πρωτίστη ἀφορμὴ ὅλου τοῦ κακοῦ. Αἱ ἀδελφαί σας κατηγόρησαν τὴν Λιλίαν, ὅτι σᾶς περιβάλλει δι' ἀφοσιώσεως καὶ φροντίδων, διὰ νὰ ἐπωφεληθῇ τὴν ἀδυναμίαν σας καὶ σᾶς παρασύρῃ εἰς συνοικέσιον, τὸ ὁποῖον ἤθελε σᾶς ἀτιμάσει διὰ παντός. Ζητήσασαι νὰ τὴν ἐξυβρίσωσι, τῇ ἀπεκάλυψαν ἀποτόμως τὸ μυστικὸν τῆς καρδίας της, καὶ ἡ πτωχὴ μικρὰ, ἔντρομος ὑπὸ τῆς ἀνακαλύψεως ταύτης, πιστεύουσα αὐτὴν γνωστὴν ὑπὸ πάντων καὶ ὑποθέτουσα ὅτι ἤθελε διεγείρει διὰ τοῦτο μόνον τὴν περιφρόνησίν σας, ὑπεκρίθη ἀδιαφορίαν, ψυχρότητα, ἀποφεύγουσα τὴν παρουσίαν σας καὶ ἀπομακρυνομένη πάσῃ δυνάμει τοῦ κινδύνου, τὸν ὁποῖον ἐφοβεῖτο. Οὐδέποτε ἐπῆλθεν εἰς τὸ πνεῦμα αὐτῆς ἡ σκέψις ὅτι ἠδύνασθε νὰ τὴν ἀγαπήσητε· εἶχεν ἀποδώσει τὴν ἀπέναντι αὐτῆς μεταβολὴν τῶν τρόπων σας εἰς μνησικακίαν ἐπὶ τῇ ἀπειθείᾳ αὐτῆς κατὰ τὴν ἑσπέραν τοῦ χοροῦ· ἡ δὲ δειλία ἀμφοτέρων συνετέλεσεν εἰς τὴν παράτασιν τῆς ἀμοιβαίας πλάνης σας.

Καθ' ὅσον ἡ περὶ τῆς ἀληθείας τῶν λόγων μου πεποίθησις κατίσχυε βαθμηδὸν παρὰ τῷ λόρδῳ Σαινζερμαὶν, ἔβλεπον τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἀναλαμβάνον ἔκφρασιν εὐδαιμονίας, ἐκστάσεως, ἐλ-

Digitized by Google

πίδος καὶ ἀνεκφράστου εὐγνωμοσύνης, ἣν οὐδέποτε θέλω λησμονήσει. Οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ, ὑπερφυσικὸν σχεδὸν ἀποπνέοντες κάλλος, ὑψοῦντο πρὸς τὸν οὐρανὸν ἐν ἀφώνῳ καὶ θερμῇ προσευχῇ.

— Κύριε Οὔϊλσων, θέλω ζήσει, ἐπὶ τέλους, θέλω ζήσει διὰ νὰ τὴν εὐχαριστήσω, νὰ τὴν εὐλογήσω καὶ, Θεὲ ἐπουράνιε! διὰ νὰ τὴν καταστήσω εὐτυχῆ. Λιλία μου, Λιλία μου, γλυκεῖα μου μάγισσα, ὑπερηφάνειά μου, ζωή μου! ναὶ, ναὶ,—ποτὲ δὲν ἔπρεπε ν' ἀμφιβάλλω,—εἴχομεν πλασθῆ ὁ εἷς διὰ τὸν ἄλλον! Ἦτο δυνατὸν ἕκαστος τῶν παλμῶν τῆς καρδίας μου νὰ μὴ εὕρῃ ἠχὼ ἀποκρίσεως εἰς τὴν ἰδικήν σου; .. Ὢ! Οὔϊλσων,—καὶ ἐστράφη πρός με μετ' ἀγγελικοῦ μειδιάματος,—τί ἀνοησίας σᾶς λέγω! Συγγνώμην· ἀλλὰ αἰσθάνομαι ἐμαυτὸν ἀναγεννώμενον. Ἰδού, δοκιμάσετε τὸν σφυγμόν μου.

Μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἔσχον τὴν ἀνέκφραστον ἱκανοποίησιν ν' ἀναγγείλω εἰς ἀμφοτέρους τοὺς νεαροὺς φίλους μου, ὅτι ἠδύναντο νὰ ἴδωσιν ἀλλήλους. Οὐδὲν θέλω εἰπεῖ περὶ τῆς πρώτης ταύτης συνεντεύξεως· δὲν θέλω ἀναβιβάσει τὸ περικάλυμμα.

Ἐπὶ τρεῖς ἑβδομάδας μόνοι σχεδὸν μετὰ τῆς κυρίας Καρτβράϊτ ἐν τῇ ἰδιαιτέρᾳ κατοικίᾳ τοῦ λόρδου Σαινζερμαὶν, ἀπήλαυσαν τῆς ἁγνῆς εὐτυχίας, ἣν ὑπέσχετο αὐτοῖς τὸ μέλλον, ἐπανακτῶντες βαθμηδὸν τὰς δυνάμεις καὶ τὴν ὑγείαν. Ὁ λόρδος Σαινζερμαὶν μοὶ εἶπεν ὅτι ἅμα ἀναλαβὼν τὴν ὑγείαν, ἤθελεν ἀποκαλύψει τὸ μυστικόν του εἰς τὸν πατέρα του καὶ ζητήσει τὴν συγκατάθεσίν του εἰς ἄμεσον συνοικέσιον καὶ τὴν ἄδειαν νὰ μεταβῇ νὰ κατοικήσῃ ἕνα τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ πύργων του.

Ἠναγκάσθην νὰ καταλίπω τὴν Βρανδῶνα ἐπὶ μίαν ἢ δύο ἑβδομάδας. Ἐκ φήμης λοιπὸν ἔμαθον τὰ κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο συμβάντα.

Ἕπεται τὸ τέλος. Κα MARSH.

ΜΑΘΗΜΑ ΓΡΑΦΗΣ

Ἐκ τῶν τοῦ E. LEGOUVÉ.

Α'

— Παππού, διὰ τί γράφεις τόσον ἄσχημα,

Ταύτην τὴν ἐρώτησιν ἀπέτεινέ μοι σήμερον καλημερίζουσά με ἡ ἐγγονή μου.

— Πῶς, δεσποινίς! . . . ἀπεκρίθην ὑποκρινόμενος τὸν δυσηρεστημένον κατὰ τὴν συνήθη ἐκείνην προσποίησιν τῶν γονέων πρὸς τὰ νεαρὰ τέκνα, ἐξ ἧς οὐδέποτε ἀπατῶνται. Λέγομεν πάντοτε ὅτι *τὸ ἐκάμαμεν ἔτσι* καὶ ἐκεῖνα τὸ δέχονται. Εἴμεθα πρὸς αὐτὰ αἰωνίως ἠθοποιοί.

— Πῶς, δεσποινίς, τῇ ἀπεκρίθην λοιπὸν, διὰ τί γράφω τόσον ἄσχημα; Καὶ τίς σοι εἶπεν ὅτι γράφω ἄσχημα;

— Ὅλος ὁ κόσμος, παππού.

— Πῶς; ὅλος ὁ κόσμος;

— Ἡ μητέρα, ὁ πατέρας, τἀδέλφια μου, ὁ φίλος σου, ἡ νουνά μου, ὁ . . .

— Ἀρκεῖ, ἀρκεῖ. Αἴ! καὶ τί ἔχουν νὰ εἰποῦν διὰ τὸ γράψιμόν μου, παρακαλῶ;

— Ἡ μητέρα λέγει πῶς ὅταν ἔχῃς νὰ γράψῃς ἴ γράφεις μόνον τὰ διαιρετικά· ὁ κ. Κ. βεβαιόνει ὅτι ὄχι μόνον οἱ ἄλλοι δὲν ἐμποροῦν νὰ διαβάσουν τὰ γραφόμενά σου, ἀλλ' οὐδὲ σὺ ὁ ἴδιος ἐμπορεῖς νά τα ξαναδιαβάσῃς. Ὁ φίλος σου κ. Β. διηγεῖται ὅτι μίαν ἡμέραν προσκληθεὶς ὑπὸ σοῦ εἰς γεῦμα, δὲν ἦλθε διότι ποτὲ δὲν ἐμπόρεσε νὰ 'βγάλῃ τὴν ὑπογραφήν σου.

— Εἶνε ἀνόητος! Ἀφ' οὗ δὲν ἠδύνατο νἀναγνώσῃ, ἔπρεπε νὰ ἐννοήσῃ ὅτι ὁ προσκαλῶν αὐτὸν ἤμην ἐγώ. Αἴ! καὶ τί ἄλλο λέγουσιν;

— Ἄλλοι λέγουν ὅτι τὸ γράψιμόν σου ὁμοιάζει μὲ ἱερο... ἱερο...

— Ἱερογλυφικά.

— Ναί, μάλιστα! Ἄλλοι τὰ λέγουν ὀρνιθοσκαλίσματα.

— Ἆ! τί τρόπος εἶνε αὐτός! Πολὺ καλά, θὰ ἴδωμεν δεσποινίς. Καὶ σὺ, γράφεις καλὰ σὺ, αἴ;

— Ἐγὼ ἐπῆρα βραβεῖον εἰς τὸ μάθημα τῆς καλλιγραφίας.

— Καλὰ λοιπόν· πήγαινε ἐκεῖ, πάρε κάλαμον, φύλλον χάρτου, καὶ κάθησε πρὸ ταύτης τῆς τραπέζης. Ἐκάθησες; Θὰ καθήσω καὶ ἐγὼ ἀπέναντί σου, θὰ ἐπάρω καὶ ἐγὼ χάρτην, κάλαμον καὶ θὰ γράψωμεν.

— Καλλιγραφίαν;

— Ναί.

— Ὡραῖα, ὡραῖα! ἀνέκραξεν ἡ κόρη κροτοῦσα τὰς χεῖρας. Καὶ τί θά μοι δώσῃς ἂν νικήσω;

— Ὅ τι θελήσῃς.

— Λοιπὸν θέλω μίαν ὡραίαν ἀγγλικὴν κούκλαν, ἀπὸ κηρί! .. ὄχι· καλλίτερα μίαν μικρὰν κούνιαν μὲ παραπετάσματα διὰ νὰ βάλω μέσα νὰ κοιμηθῇ τὴν κούκλαν ὁποῦ ἔχω ... ἢ καλλίτερα ...

— Μὴ βιάζεσαι δὰ, μὴ βιάζεσαι! Πρόσμεινε πρῶτα νὰ νικήσῃς.

— Ἆ, δι' αὐτὸ δὲν ἔχω καμμίαν ἀμφιβολίαν.

— Ἀλήθεια! λοιπὸν ἂς ἀρχίσωμεν!

Ἐκύψαμεν τότε ἀμφότεροι ἐπὶ τῆς τραπέζης, ἔχοντες πρὸ ἡμῶν πρότυπον καλλιγραφικὸν ἐξ ὀκτὼ γραμμῶν καὶ προσηλώσαμεν ἅπασαν ἡμῶν τὴν προσοχὴν καὶ συνωφρυώθημεν. Μετὰ δὲ τὸ πέρας τῆς ἐργασίας· «λαβὲ τὰς δύο ταύτας σελίδας, εἶπον εἰς τὴν κόρην, πήγαινέ τας εἰς τὴν διδάσκαλον τῆς γαλλικῆς τοῦ μικροῦ σου ἀδελφοῦ ἥτις ἦλθε ταύτην τὴν στιγμήν. Ἐκείνη δὲν εἶνε προκατειλημμένη κατ' ἐμοῦ, ὡς οἱ ἄλλοι· ἐρώτησον αὐτὴν τίς τῶν δύο τούτων σελίδων ὑπερτερεῖ τῆς ἄλλης.

Ἡ κόρη ἐξῆλθε δρομαία καὶ ἐπέστρεψε τεθλιμμένη.

— Λοιπόν;

— Λοιπὸν, ἡ διδάσκαλος λέγει ὅτι ἡ ἰδική σου σελὶς εἶνε ἡ *καλλιτέρα*.

Digitized by Google

— Ἄ, ἄ, δεσποινὶς, ἀνέκραξα θριαμβευτικῶς.

— Ἀλλὰ τότε, παπποῦ, ἐπανέλαβεν ἡ κόρη, διὰ τί δὲν γράφεις πάντοτε οὕτω;

— Ὤ! διὰ τί... διὰ τί;.. Ἡ ἐξήγησις τούτου εἶνε ἀρκετὰ δύσκολος, ἀλλ' ὁπωσδήποτε θὰ δοκιμάσω. Βλέπεις, κόρη μου, θἀπορήσῃς μανθάνουσα ὅτι μόνον ὄργανον τῆς γραφῆς δὲν εἶνε οἱ δάκτυλοι.

— Καὶ μὲ τί ἄλλο γράφομεν λοιπόν;

— Μὲ χίλια πράγματα.

— Ποῖα;

— Γράφομεν πρῶτον μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἔπειτα μὲ τὴν ἡλικίαν, μὲ τὴν ὑγίειαν, μὲ τὸν χαρακτῆρά μας, μὲ τὴν διάθεσιν τῆς σήμερον ἢ τὴν διάθεσιν τὴν καθημερινὴν,... μὲ τὴν φαντασίαν ἡμῶν.

— Δὲν καταλαμβάνω, εἶπεν ἡ κόρη διακόπτουσά με.

— Θὰ ἐννοήσῃς· ἀρκεῖ μόνον νά μου ἀκροασθῇς. Διὰ τί ἔγραψα καλῶς τὰς ὀκτὼ ταύτας γραμμάς; πρῶτον διότι ἦσαν μόνον ὀκτὼ, ἔπειτα δὲ διότι ὅλη μου ἡ προσοχὴ ἦτο προσηλωμένη ἐπὶ ταύτης τῆς σελίδος· ἡ ζωή μου ἦτο συγκεντρωμένη, οὕτως εἰπεῖν, εἰς τοὺς δέκα μου δακτύλους. Ὅτε εἶχον τὴν ἡλικίαν σου καὶ ἐφ' ὅσον ἐμαθήτευον, ἡ γραφή μου ἦτο ἂν οὐχὶ κομψὴ, τοὐλάχιστον ἀκριβής· διὰ τίνα λόγον; Διότι λέξεις κακῶς γεγραμμέναι, γράμματα δυσανάγνωστα ἤθελον λογισθῆ ὡς σφάλματα γραμματικὰ ἢ συντακτικὰ καὶ διότι ἐργασία κακῶς γεγραμμένη ἤθελε θεωρηθῆ ὡς ἐργασία κακῶς καμωμένη. Ὅθεν ἡ ἅμιλλα, ὁ πόθος νὰ μένω ἐν τοῖς πρώτοις, ἡ αὐστηρότης τῆς διδασκαλίας συνεῖχον τὴν χεῖρά μου καὶ κατέστελλον τὴν ζωηρότητά μου. Ἀλλ' ὅτε σὺν τῇ ἡλικίᾳ ἔγεινα κύριος ἐμαυτοῦ, ὅτε οὐδένα εἶχον ἐπ' ἐμὲ τὸν ἐξαναγκάζοντα καὶ τιμωροῦντα, ἡ περὶ τοὺς δακτύλους ἀδεξιότης μου, ἐπειδὴ εἶμαι φύσει λίαν ἀδέξιος, ἤρχισεν ἐπικρατοῦσα· ὅτε δὲ βραδύτερον μοὶ ἐπῆλθε κατὰ νοῦν νὰ γράψω δράματα, τότε ἀναμιγνυμένης τῆς φαντασίας καὶ μεταδιδομένης εἰς τὴν χεῖρα τῆς ἀνησυχίας τοῦ πνεύματός μου... Ἀλλὰ στάσου! θά σοι ἐξηγήσω τὰς λέξεις ταύτας, ἃς ἴσως δὲν ἐννοεῖς τελείως, διὰ συμβάντος ὅπερ εἶδες· ἐπικαλοῦμαι εἰς βοήθειαν τὴν μνήμην σου.

— Τὴν μνήμην μου; εἶπεν ἡ κόρη.

— Ναί· ἐνθυμεῖσαι ὅτι ἐφέτος τὴν ἄνοιξιν κατέβην πρωΐαν τινὰ εἰς τὸν κῆπον, ὅτι ἐκάθησα ἐγγὺς τῆς μητρός σου μὲ τὰ χαρτία μου καὶ ἤρχισα νὰ γράφω πλησίον σας σκηνήν τινα κωμῳδίας.

— Ὤ, ναί! Τὸ ἐνθυμοῦμαι.

— Αἴ λοιπὸν, τί ἔκαμνα;

— Ὤ! ἦσο ἀστειότατος! Κατ' ἀρχὰς ἐκράτεις καλὰ τὸ κονδύλιόν σου, ἐπήγαινες ἀργὰ ἀργὰ, ἐφαίνεσο πολὺ ἥσυχος. Ἀλλὰ, ὅσον ἐπροχώρεις, ἔξαφνα ἤρχισες νὰ σουφρόνῃς τὰ ὀφρύδιά σου, νὰ σφίγγῃς τὰ χείλη καὶ ἔπειτα τὰ δάκτυλά σου ἀνέβαινον, ἀνέβαινον πρὸς τὰ ἐπάνω τοῦ κονδυλίου.

— Ἀλήθεια, καὶ ἐσυσπῶντο καὶ ἐμάλασσον τὸν κάλαμον καὶ ἐφαίνοντο ὠργισμένα κατ' αὐτοῦ ὅτι δὲν ἔτρεχεν ἀρκετὰ ἐγρήγορα! καὶ συνεπίεζον αὐτὸν ἐπὶ τοῦ χάρτου!

— Ναὶ, ναὶ, ἀνέκραξεν ἡ κόρη.

— Καὶ ὁ ταλαίπωρος κάλαμος, οἰστρηλατούμενος, ἀφηνίαζεν ὡς ἵππος ἐκτραχηλιζόμενος καὶ μεταμείβων τιναγμοὺς καὶ σκιρτήματα ἔφθασεν εἰς τὴν τελευταίαν σελίδα, ἤτοι εἰς τὴν φρικτοτάτην κακογραφίαν!

— Ἄ, ναὶ, ναί! Εἶνε ἀλήθεια! ἀνέκραξεν ἡ ἐγγονή μου κροτοῦσα τὰς χεῖρας. Ὅτε ἐτελείωσες καὶ ἔδωκες τὴν σκηνὴν εἰς τὴν μητέρα διὰ νά την ἀντιγράψῃ, ἐκείνη ἐξέσπασεν εἰς τὰ γέλοια, καί μοι εἶπε· γιὰ ἰδὲς ἐδῶ!.. Καὶ ἦτο σωρὸς ἀπὸ τελίτσαις, ἀπὸ γραμμίτσαις, ἀπὸ κλαδάκια, ἐπὶ τέλους ἀπὸ κάθε εἴδους πράγματα, ἀλλὰ λέξεις... πρὸ πάντων περὶ τὸ τέλος, δὲν ὑπῆρχον διόλου!..

— Οὐδὲν ἁπλούστερον τούτου. Δὲν εἶχον γράψει διὰ τῶν δακτύλων μου, ἀλλὰ διὰ τῆς κεφαλῆς μου. Αὐτό μοι συμβαίνει καθ' ἑκάστην, καὶ ὅταν ἀκόμη γράφω ἐπιστολάς. Αἱ δύο πρῶται γραμμαὶ εἶνε πάντοτε εὐανάγνωστοι, ἀλλὰ μὲ τὴν τρίτην ἀρχίζει ὁ καλπασμὸς, τότε δὲ ἀρχίζει ἡ ἀταξία.

— Ἀλλὰ, παπποῦ, διὰ τί δὲν διορθόνεσαι;

— Δὲν δύναμαι.

— Κάμε το δουλειά! Ἡ μητέρα μοὶ λέγει πάντοτε, ὅταν δὲν ἐπιτυγχάνω τι, «κόρη μου σὺ πταίεις, ἐπειδὴ δέν το κάμνεις δουλειά.»

— Δὲν ἐμπορῶ πλέον νὰ ἐπιμεληθῶ, εἶμαι παραπολὺ γέρων· ἡ ἕξις τοῦ ταχέως γράφειν ἔγεινεν ἐν ἐμοὶ ἀσθένεια ἀθεράπευτος, ἡ δ' ἕξις τοῦ γράφειν ταχέως συνεπιφέρει τὴν ἕξιν τοῦ κακῶς γράφειν. Ἀλλ' ὁ Θεὸς ἐξεύρει πόσον κατηράσθην ταύτην μου τὴν ἕξιν! Ἂν σοι διηγούμην πάσας τὰς στενοχωρίας, τὰς δυσαρεσκείας, τὰς ταπεινώσεις ὅσας ὑπέφερα ἕνεκα τῆς κακῆς μου γραφῆς! Οἱ φίλοι μου προσποιοῦνται ὅτι γελῶσι διὰ τοῦτό μου τὸ ἐλάττωμα, ἀλλ' ἐνδομύχως τὸ κατηγοροῦσιν ἢ ὀργίζονται δι' αὐτὸ, καὶ ἔχουσι δίκαιον. Τὸ κακῶς γράφειν εἶνε ἀγενὲς, διότι ἐπιφέρει κόπον εἰς τοὺς ἀναγινώσκοντας ἡμᾶς, εἶνε δὲ καὶ ἀνόητον, ἐπειδὴ φθείρει τὰ γραφόμενα. Θἀκούσῃς λεγόμενον ἐν τῷ κόσμῳ ὑπὸ τῶν κολάκων τῶν θεραπευόντων μὲν ἐν τῷ φανερῷ, ἐν δὲ τῷ κρυπτῷ χλευαζόντων, θἀκούσῃς, ὅτι τὸ κακῶς γράφειν εἶνε ἴδιον ἀνδρὸς ἀγχίνου. Ἀποκρίθητι δεικνύουσα εἰς αὐτοὺς ἐπιστολὰς ἃς πολλάκις σοι ἔδειξα, ἐπιστολὰς τοῦ Γκιζῶ, τοῦ Μινιὲ, τοῦ Ἀλεξάνδρου Δουμᾶ τοῦ γέροντος, αἵτινες εἶνε πρότυπα καλλιγραφίας!

Digitized by Google

Γράφε καλῶς, κόρη μου, γράφε καλῶς! Γραφὶς κομψὴ εἶνε διὰ τὴν γυναῖκα ὅ τι ἐνδυμασία κομψὴ, φυσιογνωμία ἐραστὴ, τόνος φωνῆς εὐάρεστος· γραφὴ κομψὴ προκαταλαμβάνει τὰ πνεύματα ὑπὲρ αὐτῆς, γεννᾷ περὶ αὐτῆς ἀγαθὰς ἰδέας.

— Ἀλλὰ τότε, παπποῦ, ὑπέλαβεν ἡ κόρη, ἥτις μου εἶχεν ἀκροασθῆ μετὰ προσοχῆς, εἶνε λοιπὸν ἀληθινὸν ὅ τι ἔλεγε ταῖς προάλλαις εἰς τὸ γεῦμα ὁ φίλος σου Κ.;

— Τί ἔλεγεν:

— Ὅτι δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν τὸν χαρακτῆρα τῶν ἀνθρώπων ἐκ τοῦ γραψίματός των.

— Ὦ, ὤ, μὴ σπεῦδε. Αὐτὸ εἶνε ζήτημα σοβαρὸν, δεσποινίς· ζητῶ καιρὸν νὰ σκεφθῶ περὶ τούτου.

Ἐπὶ τούτοις ἀπεχωρίσθημεν, ἐγὼ δὲ κατῆλθον εἰς τὸν κῆπον, σκεπτόμενος. Ἡ πρώτη μου σκέψις ὑπῆρξεν ὁ θαυμασμὸς περὶ τῶν γονίμων καὶ ἀπροόπτων ἀποτελεσμάτων τῆς οἰκογενειακῆς ἀνατροφῆς. Ἀναχωροῦντες ἐκ παιδαριωδῶν τινων ἀπολήγομεν εἰς ζητήματα σοβαρά. Ὁ καλλιγραφικὸς ἐκεῖνος διαγωνισμὸς μ' ἔφερεν εἰς ἓν τῶν μυστηριωδεστάτων καὶ τὰ μάλιστα ἀμφισβητουμένων ψυχολογικῶν καὶ φυσιολογικῶν προβλημάτων. Περιπλεχθεὶς δ' εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο, δὲν ἐσταμάτησα ἐν μέσῃ ὁδῷ, ἀλλ' ἠρξάμην σκεπτόμενος περὶ τοῦ προβλήματος αὐτοῦ, τῆς λύσεως αὐτοῦ, τῶν μέσων πρὸς ἐπίλυσιν· ἀπὸ σκέψεως δὲ μεταβαίνων εἰς σκέψιν, εὑρέθην καταντήσας... μαντεύετε ποῦ; Εἰς ἓν τῶν ἀξιολογωτάτων ἐπιστημονικῶν καθιδρυμάτων τοῦ ἡμετέρου ἔθνους, εἰς ἕνα τῶν πλουσιωτάτων ἡμῶν ἱστορικῶν θησαυρῶν, εἰς τὸ ἀρχαῖον μέγαρον Soubise, εἰς τὰ ἐθνικὰ ἀρχεῖα. Ἐντεῦθεν ἤρχιζον νὰ εἶμαι ἐγὼ ὁ μανθάνων.

Β'

Ἐν τοῖς ἐθνικοῖς Ἀρχείοις τῆς Γαλλίας κατάκειται συλλογὴ ἣν συνιστῶ εἰς πάντας τοὺς ἐραστὰς ἱστορικῶν περιέργων. Ἐν πέντε δωματίοις, ἀνεσκευασμένοις μετὰ θελκτικῆς φιλοκαλίας καὶ ὅπου ἦσαν ἄλλοτε τὸ φυλακεῖον, τὸ σφαιριστήριον, ὁ θάλαμος καὶ ὁ κοιτὼν τῆς δουκίσσης, εὑρίσκεται σήμερον συνειλεγμένη καὶ οἱονεὶ ἐπιτετμημένη ὁλόκληρός τις ἱστορία τῆς Γαλλίας.

Πολλάκις ἐγένετο ἀπόπειρα ὅπως παρασταθῶσιν αἱ διάφοροι τοῦ παρελθόντος φάσεις καὶ ἡ ἱστορικὴ πορεία τοῦ πολιτισμοῦ διὰ χρονολογικῆς διαδοχῆς κτιρίων, μνημείων, πινάκων, εἰκόνων ἀνδρῶν ἐπιφανῶν ἢ ἡγεμόνων. Ἔχομεν οὕτως ἔκθεσιν ἱστορικὴν γινομένην διὰ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς καὶ τῆς γραφικῆς. Ἐν δὲ τοῖς Ἀρχείοις ἔχομεν τὴν ἱστορίαν ἐκτεθειμένην διὰ τῆς γραφῆς. Ἀληθῶς δ' ἐπὶ τῶν τοίχων τούτων ἐκτίθεται καὶ ἀνελίσσεται πλῆθος χειρογράφων, ἅτινα, κατερχόμενα ἀπὸ τῶν Μεροβιγγίων μέχρι τῶν τελευταίων χρόνων τῆς Παλινορθώσεως, παριστῶσιν, οἱονεὶ ὡς ἐν μικρῷ κατόπτρῳ καὶ ἐν μικρᾷ γωνίᾳ, τὴν γενικὴν πρόοδον τῆς βιομηχανίας, τῶν τεχνῶν καὶ τῆς ἐθνικῆς ἀγωγῆς.

Εὐθὺς πρῶτον ἡ μετάβασις ἀπὸ τοῦ παπύρου εἰς τὴν περγαμηνὴν καὶ ἀπὸ ταύτης εἰς τὸν χάρτην καθιστᾷ ἡμᾶς μάρτυρας τῆς δημιουργίας ἑνὸς τῶν θαυμασιωτάτων ὀργάνων τοῦ πολιτισμοῦ. Τί θὰ ἦτο ὁ νεώτερος κόσμος ἄνευ τοῦ χάρτου!

Ἔπειτα δ' ἡ ἐμφάνισις τῆς γοτθικῆς γραφῆς διαδεχομένης τὴν ῥωμαϊκὴν, κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ὅτε αἱ μητροπολιτικαὶ ἐκκλησίαι ἀντικαθιστῶσι τοὺς ναοὺς τῶν Ῥωμαίων, ὑποδεικνύει, ὡς ἐκεῖναι ἐν τῷ κόσμῳ τῆς τέχνης, τὴν ἐπέλευσιν τῆς πολυθελγήτρου καὶ ἰδιοτρόπου θεᾶς τῶν μέσων αἰώνων, τῆς φαντασίας.

Τέλος δὲ παρέχεται τὸ περιφανέστατον τεκμήριον τῆς ἀναπτυχθείσης παιδείας διὰ τῆς ἐμφανίσεως τῆς κατ' ἄνδρα ἰδίας γραφῆς (écriture individuelle). Γνωστὸν εἶνε ὅτι ἡ γραφὴ ὑπῆρξε μακρὸν χρόνον γνωστὴ εἰς μόνους τοὺς βιβλιογράφους· παρὰ δὲ τοῦ Ἐγινάρδου μανθάνομεν ὅτι Κάρολος ὁ Μέγας δὲν ἦτο κάτοχος τῆς γραφῆς. Ὅτε δὲ οἱ σταυροφόροι τοῦ δεκάτου τρίτου αἰῶνος ἦλθον εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐχλεύαζον τοὺς Βυζαντίνους ὡς *γραφέας, δόνακας καὶ δοχεῖα μέλανος φέροντας*. Γνωστὸς δ' εἶνε ὁ ἐν διπλώμασιν εὐπατριδῶν τῶν μέσων αἰώνων ἁπάντων τύπος «Ὁ δεῖνα κύριος ἐδήλωσεν ὅτι δὲν ἐξεύρει νὰ γράψῃ ἅτε ὢν εὐπατρίδης.» Ἄρα καὶ ἡ ἀμάθεια ἦτο προνόμιον ἐν ἐκείνοις τοῖς χρόνοις.

Περὶ δὲ τὰ μέσα τοῦ ΙΔ' αἰῶνος παρέχει ἡμῖν τὸ πρῶτον ἡ ὡραία συλλογὴ τῶν Ἀρχείων δεῖγμα παρεμβάσεως τῆς χειρὸς τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὰς πράξεις τῆς ἰδίας αὐτοῦ θελήσεως. Ἐν τῇ κατωτάτῃ σειρᾷ ὑελοφράκτου τινὸς θήκης τῆς τρίτης αἰθούσης, ἐν τέλει συνθήκης γενομένης ὑπό τινος δουκὸς τῆς Λοθαριγγίας καὶ γεγραμμένης ἐπὶ περγαμηνῆς παλαιωθείσης, ἀναγινώσκεται ἡ λέξις καὶ χρονολογία αὕτη «René, 1350.» Τὸ αὐτόγραφον ἐμφανίζεται οὕτως ἐν τῇ ἱστορίᾳ καὶ τῷ βίῳ· τῆς δὲ κινήσεως δοθείσης ἤδη, ἀναπτύσσεται ταχέως καὶ παρουσιάζεται ἐν πλήθει χειρογράφων, ἅτινα εἶνε περίεργοι μαρτυρίαι περὶ τῶν χρόνων καθ' οὓς ἐγράφησαν. Ἡ γραφὴ τῶν μελῶν τοῦ οἴκου τῶν Βαλοὰ εἶνε μικρὰ, λεπτὴ, κομψὴ καὶ ἀνακαλεῖ τὴν ἐπιμήκη πως χάριν τῶν καλλιτεχνικῶν ἔργων τῆς Ἀναγεννήσεως.

Μετὰ Λουδοβίκου τοῦ ΙΔ' ἀναπτύσσεται ἡ ἑδραία, μεγάλη, κανονικὴ ἐκείνη γραφὴ ἥτις φαίνεται οὖσα ἡ φυσικὴ ἔκφρασις τῆς ἐκκρίτου φιλολογίας. Τέλος δ' ἕπονται ἀπὸ τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος ἀρχομένου μέχρι καὶ τοῦ δεκάτου ἐννάτου αἰῶνος αἱ παμπληθεῖς ἐπιστολαὶ αἱ ἴδιον ἔχουσαι κατ' ἄνδρα χαρακτῆρα. ὧν ὁ μέγιστος

Digitized by Google

ἀριθμὸς μαρτυρεῖ περὶ τῆς ἐπ' ἄπειρον ἐκτάσεως τῶν κοινωνικῶν σχέσεων. Καὶ βλέπετε ἀναγεννώμενα πρὸ ὑμῶν, προσυπογεγραμμένα δὲ ὑπὸ τῶν ἐπιφανεστάτων ἀνδρῶν, τὰ ὑψηλὰ ἢ σκληρὰ ἔργα, τὰ τρομερὰ ἢ εὐτυχῆ γεγονότα ἅτινα ἔθελξαν, ἐνέπλησαν φρίκης ἢ ἀπηθανάτισαν τοὺς ἑκατὸν καὶ πεντήκοντα ἐνιαυτοὺς οἵτινες χωρίζουσιν ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ θανάτου Λουδοβίκου τοῦ ΙΔ'.

Τῶν δὲ περιεργοτάτων ἐγγράφων τῆς συλλογῆς ταύτης εἶνε δύο ἐπιστολαί, ὑπογεγραμμέναι ἡ μὲν ὑπὸ *Bonaparte*, τοῦ ἀρχιστρατήγου, ἡ δὲ ὑπὸ *Napoléon*, τοῦ αὐτοκράτορος. Ἡ πρώτη ἀναμφιβόλως εἶνε ἀκανόνιστος, ἀσύνδετος, κατεσπευσμένη καὶ ἐμφαίνει ῥώμην ἀκατάσχετον καὶ κτηνώδη, ἀλλὰ τέλος ὁμοιάζει πρὸς γραφήν. Φανερὸν ὅτι ὁ γράψας ἔχει ἀνάγκην νὰ εἶνε τὰ γραφόμενά του εὐανάγνωστα. Ἀλλὰ γενόμενος αὐτοκράτωρ ἔχει γραφὴν δεομένην μαντείας. Οὐδὲ μία λέξις εἶνε τετελεσμένη, οὐδὲ ἓν γράμμα πλῆρες, οὐδὲ εἷς τηρεῖται κανὼν ὀρθογραφικός. Φέρεται πρὸς τοὺς χαρακτῆρας καὶ τὴν γραμματικὴν μεθ' ἧς καὶ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους περιφρονήσεως. Τὰ συντρίβει, τὰ βασανίζει· γράφει ὡς ἱππεύει. Ἂν δὲ εἶνε δυσανάγνωστος, τόσῳ τὸ χειρότερον δι' ἐκείνους πρὸς οὓς τὰ γραφόμενα ἀπευθύνονται. Οἱ δεσπόται τῆς Ἀνατολῆς λαλοῦσι διὰ σχημάτων καὶ ἐννοοῦνται· ἐκεῖνος δὲ ὁμιλεῖ δι' ἱερογλυφικῶν· ἂς ἀναγνωσθῶσιν. Ὁ ἀνὴρ οὗτος εὗρε τὸν τρόπον νὰ μεταβάλῃ τὴν γραφὴν εἰς αὐτοκρατορίαν!

Ὡς βλέπετε, ἀνεπαισθήτως ἐτράπην ἀπὸ τῶν πραγμάτων εἰς τὰς κατ' ἐπαγωγὴν θεωρίας. Ἀλλ' ἡ θέα τῶν αὐτογράφων ἐκείνων μ' ἐπανέφερεν εἰς τὸ ὑπὸ τῆς ἐγγονῆς μου προταθὲν ζήτημα, κατ' ὀλίγον δ' ἐγεννήθη ἐν τῷ νῷ μου σειρὰ ὅλη σκέψεων καὶ παρατηρήσεων οἰκείων πρὸς τοῦτο τὸ θέμα. Ὁπόσον εἶνε παράδοξον, ἔλεγον κατ' ἐμαυτόν· πάντες χλευάζουσι τοὺς διϊσχυριζομένους ὅτι δύνανται νὰ κρίνωσι περὶ τοῦ χαρακτῆρος ἐκ τῆς γραφῆς καὶ ὅμως πάντες μιμοῦνται τοὺς ψεγομένους.

Εὑρίσκεσθε ἔν τινι αἰθούσῃ. Αἴφνης φθάνει ἐπιστολὴ διασήμου τινὸς ἀνδρός. Ὁποία εἶνε ἡ πρώτη λέξις ἡ ἐξερχομένη τῶν χειλέων ὑμῶν; «Δείξατέ μοι τὴν γραφὴν αὐτοῦ.» Μετὰ δ' ἐξέτασιν ἐπιμελῆ, τί ἐπιλέγετε πάντοτε; «Ὑπέθετον ἢ δὲν ὑπέθετον ὅτι ἔχει τοιαύτην γραφήν.» Διὰ τί τοῦτο; Πόθεν πηγάζει ὁ πόθος ἡμῶν πρὸς συλλογὴν αὐτογράφων τῶν ἐπιφανῶν; Διὰ τί ἀποδίδεται ἀπειράκις μείζων ἀξία εἰς ἀσήμους τινὰς γραμμὰς ὑπογεγραμμένας ὑπό τινος ἐπισήμου ἢ εἰς τὴν γλαφυροτάτην σελίδα γραφίδος ἀγνώστου;

Διὰ τίνα λόγον οἱ ἐκδόται τῶν ἐκκρίτων βιβλίων φροντίζουσι μεγάλως ἵνα συνεκδώσωσι μετὰ τῆς εἰκόνος τοῦ συγγραφέως καὶ πανομοιότυπον τῆς γραφῆς αὐτοῦ; Διὰ τί λυπούμεθα τὰ μέγιστα μὴ κεκτημένοι μηδ' ἕνα στίχον ἐκ τῆς χειρὸς αὐτοῦ τοῦ Μολιέρου; Διὰ τί; Διὰ τί; Διότι αἰσθανόμεθα ὁρμεμφύτως, καὶ παρ' ὅλα τὰ τοξευόμενα σκώμματα, ὅτι πάντα συνδέονται καὶ συγκρατοῦνται ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, ὅτι πάντα τὰ ἀπ' αὐτοῦ προερχόμενα μαρτυροῦσι περὶ αὐτοῦ καὶ ὅτι κατὰ ταῦτα ἡ γραφὴ ἔχει τὴν ἀξίαν οὐχὶ μὲν εἰκόνος, ἀλλὰ κἂν τεκμηρίου, εἰδήσεως, ἀπαυγάσματος, ἠχοῦς, ἀρώματος, ἀπορροίας τινός. Μὴ δὲν κρίνομεν τοὺς ἀνθρώπους ἐκ τοῦ βαδίσματος αὐτῶν, τῆς φυσιογνωμίας, τοῦ ἤχου τῆς φωνῆς, τῶν κινήσεων αὐτῶν;

Τί ἄλλο λοιπὸν εἶνε ἡ γραφὴ ἢ κίνησίς τις καὶ δὴ ἡ ἐκφραστικωτάτη τῶν κινήσεων; ἐπειδὴ εἶνε οὐ μόνον ἡ εἰκὼν τῆς ἰδιοφυΐας ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ τὸ προϊὸν τῆς ἡμετέρας ἀγωγῆς, ἀποκαλύπτουσα ταὐτοχρόνως τὸ τί εἴμεθα καὶ τὸ τί πράττομεν. Πῶς λοιπὸν ἡ γραφὴ ἡμῶν δὲν θὰ ἔλεγέ τι περὶ τοῦ ἡμετέρου χαρακτῆρος, ἤτοι περὶ τῶν σταθερῶν ἡμῶν ἕξεων, ἐν ᾧ ἀντανακλᾷ πιστότατα πάσας τὰς εἰκαίας διαθέσεις τῆς καρδίας, τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ σώματος;

Ἡ γραφὴ ἡμῶν μεταβάλλεται, καὶ μεταβάλλεται βαθέως κατὰ τὴν κατάστασιν τῆς ἡμετέρας ὑγιείας, κατὰ τὴν διάθεσιν ἡμῶν, κατὰ τὸν πρὸς ὃν γράφομεν, κατὰ τὴν ὕλην περὶ ἧς γράφομεν. Δὲν γράφομεν αἴτησίν τινα διὰ τῆς αὐτῆς γραφῆς μεθ' ἧς ἀποποιούμεθα αἴτησιν πρὸς ἡμᾶς ἀποταθεῖσαν. Δὲν γράφομεν πρὸς τὸν ἀνώτερον ἡμῶν ὡς πρὸς τὸν κατώτερον, δὲν γράφομεν πρός τινα κυρίαν πρὸ τοῦ γάμου ὡς γράφομεν αὐτῇ μετὰ τὸν γάμον. Πρὸ τοῦ γάμου εἴμεθα πάντες *καλλιγράφοι*, μετὰ τὸν γάμον εἴμεθα σχεδὸν πάντες *μουντζουρωταί*.

Ἡ γραφὴ ἡμῶν μεταβάλλεται μετὰ τῆς καταστάσεως ἐν ᾗ εὑρισκόμεθα.

Ἀνέγνων ἐν συγγράμματι σπουδαιοτάτῳ τοῦ κυρίου de Beauchesne δύο ἐπιστολὰς γραφείσας βραχὺν χρόνον τὴν μὲν μετὰ τὴν δὲ ὑπὸ τοῦ δυστυχοῦς παιδίου Λουδοβίκου τοῦ ΙΖ'. Κατὰ τὴν εἴσοδον τοῦ παιδὸς εἰς τὴν φυλακὴν τοῦ Τέμπλου (Temple) ἡ γραφὴ αὐτοῦ εἶνε γλαφυρά, πλήρης κομψότητος ἐν τῇ παιδικῇ αὐτοῦ ἀδεξιότητι, οἱονεὶ ἀποπνέουσα ἀγωγὴν εὐπατρίδου. Μετὰ ἔτος ἕν, ὁποία μεταβολή! Οἱ χαρακτῆρες εἶνε παραμεμορφωμένοι, ἀπεκτηνωμένοι· νομίζει τις ὅτι εἶνε γραφὴ βλακός· πάντα τὰ φυσικὰ καὶ ἠθικὰ βάσανα τοῦ ἀτυχοῦς ἐκείνου νεαροῦ μάρτυρος καὶ πᾶσαι αἱ κακουργίαι τοῦ δημίου αὐτοῦ εἶνε ἐγγεγραμμέναι ἐν ταῖς ὀλίγαις λέξεσιν ἐκείναις.

Ἠδυνάμην νὰ προσθέσω εἰς ταύτας τὰς παρατηρήσεις πολλὰ πράγματα χαρακτηριστικά· οὕτω δὴ παρετήρησα ὅτι πάντες σχεδὸν οἱ λο-

Digitized by Google

γικοὶ καὶ ψυχροὶ γράφουσιν ὄρθια τὰ γράμματα, ὅτι οἱ ἀσταθεῖς καὶ ἀναποφάσιστοι ἔχουσι γραφὴν ἐπικλινῆ πρὸς τὰ δεξιὰ, οἱ δ' εὐφάνταστοι γραφὴν ἐπικλινῆ πρὸς τἀριστερά. Ἄλλη παρατήρησις περίεργος εἶνε ὅτι σήμερον ἐν Γαλλίᾳ ὑπάρχουσι πολλαὶ οἰκογένειαι διασώζουσαι τὴν μεγάλην, βαρεῖαν μέν πως καὶ δυσκίνητον, ἀλλὰ πλήρη ἀξιοπρεπείας γραφὴν τὴν ἐπὶ Λουδοβίκου τοῦ ΙΔ'. Ἐξεύρετε εἰς τίνα τάξιν ἀνήκουσιν ἅπασαι αἱ οἰκογένειαι αὗται; Εἰς τὴν ὑψηλὴν ἀριστοκρατίαν. Διετήρησαν τοὺς χαρακτῆρας τούτους ὡς παράδοσιν, ὥς τι διακριτικόν· ἡ δὲ γραφὴ αὐτῶν εἶνε τὸ τεκμήριον τῶν περὶ εὐγενείας ἀξιώσεων αὐτῶν, εἶνε οἱονεὶ μέρος τοῦ οἰκοσήμου αὐτῶν.

Τί ἐξάγεται ἐκ πάντων τούτων; Ὅτι ἡ γραφολογία εἶνε ἐπιστήμη καὶ ὅτι τὰ αὐτόγραφα παρέχουσι στοιχεῖον βέβαιον ἠθικῆς διαγνώσεως; Πολλοῦ γε καὶ δεῖ. Τὰ πράγματα ἀναιροῦσι συνεχέστατα τὴν θεωρίαν ταύτην, ἐν δὲ τῇ συλλογῇ τῶν Ἀρχείων εὑρίσκω διάψευσιν αὐτῆς τρομερωτάτην· Λουδοβίκος ὁ ΙΣΤ' καὶ ὁ Ῥοβεσπιέρρος ἔχουσι τὴν αὐτὴν γραφήν. Περιορίζω δὲ τὴν ἔκφρασίν μου εἰς τοῦτο μόνον, ὅτι αἱ περὶ αὐτογράφων μελέται δὲν εἶνε ὅλως ἀνάξιαι λόγου ἐν ταῖς ψυχολογικαῖς μελέταις, ὅτι ἡ τοιαύτη ἀσχολία ἁρμόζει εἰς τὸ φιλοπερίεργον καὶ ἐταστικὸν πνεῦμα τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων καὶ ὅτι ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου αἰῶνος ἐπιχειρηθείσῃ μεγάλῃ ἀνακρίσει τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, ἀπειροπληθῶν ὄντων τῶν μαρτύρων τῆς κατηγορίας καὶ τῆς ὑπερασπίσεως, εἷς ἐκείνων οὓς δυνάμεθα, οὐκ ἄνευ τινὸς δυσπιστίας, νὰ ἐξετάσωμεν καὶ ἐρωτήσωμεν τερπόμενοι εἶνε ἡ γραφή.

Τοιοῦτον ὑπῆρξε τὸ ἀποτέλεσμα τῆς εἰς τὰ Ἀρχεῖα ἐπισκέψεώς μου. Μεταβὰς ἐκεῖ μετὰ τῆς ἐγγονῆς, ἔδειξα εἰς αὐτὴν, τὸ μὲν μετὰ τὸ δὲ, τὰ πέντε ὡραῖα δωμάτια μετὰ μεγίστης ἀκριβείας καὶ ἐξήγησα αὐτῇ τὸ νόημα πάντων ἐκείνων τῶν ἐγγράφων· ἀπεπειράθην δὲ νὰ προσθέσω τὰς δι' αὐτὴν πάντῃ νέας ταύτας ἰδέας εἰς τὸ μικρὸν φορτίον τῶν ἤδη κεκτημένων γνώσεων αὐτῆς· τέλος δ' ἀνεκοίνωσα εἰς αὐτὴν τινας τῶν σκέψεων ἅς μοι ἐνέπνευσεν ἡ ἱστορικὴ ἡμῶν ἐκδρομή, καθιστῶν αὐτὰς προσιτὰς εἰς τὸ παιδικὸν αὐτῆς πνεῦμα. Ἐνόησε πάντα; Ὄχι. Ἐνόησε τελείως; Ὄχι. Ἀλλ' ἔπραττον ὀρθῶς εἰσηγούμενος αὐτῇ τὰς νέας ταύτας σκέψεις; Ναί. Οἱ κηπουροὶ λέγουσιν ὅτι ἐκ τῶν ὑπ' αὐτῶν σπειρομένων σπόρων τινὲς βλαστάνουσι μόλις μετὰ δύο ἢ τρία ἔτη. Διὰ τί; Ὁ λόγος ἀγνοεῖται. Ἐπί τινα χρόνον κοιμῶνται, ἔπειτα δὲ ἡμέραν τινὰ ἐξυπνῶσι. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ περὶ τινας ἰδέας σπειρομένας εἰς τὸν νοῦν τῶν παίδων. Ἂν αἱ ἰδέαι αὗται εἶνε ὑπέρτεραι τῆς ἡλικίας αὐτῶν, ἀδιάφορον· ἡμέραν τινὰ ἡ ἡλικία καὶ αἱ ἰδέαι θὰ συμβαδίσωσι. Ἂν τὰ παιδία δὲν ἐννοῶσιν αὐτὰς σήμερον, ἀδιάφορον, θὰ ἐννοήσωσιν αὐτὰς αὔριον. Σπείρετε πάντοτε, μόνον δὲ προσέχετε περὶ τὴν ἐκλογὴν τῶν σπόρων. Ἐνθυμεῖσθε ὅτι ὑπάρχουσι φυτὰ δηλητηριώδη! λαμβάνετε μόνον σπόρους ὑγιεῖς, γονίμους, θρεπτικούς, τὸ ἄνθος τῶν σπόρων, περὶ δὲ τοῦ χρόνου τῆς καρποφορίας δότε πίστιν εἰς τὸ παιδίον· θὰ ἐξοφλήσῃ ἡμέραν τινά. Τοκίζετε τὴν διδασκαλίαν ὑμῶν, οὕτως εἰπεῖν, ἐπὶ προθεσμίᾳ.

*Λ.

ΤΕΤΤΙΓΟΓΡΑΦΙΑ

Ὁ τέττιξ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες οὐχὶ ψυχροὶ παρατηρηταὶ τῆς φύσεως ὄντες καθὼς ἡμεῖς σήμερον, ἀλλ' ἔνθερμοι αὐτῆς θαυμασταὶ καὶ ἐξετασταί, εὕρισκον ὑπὸ μὲν τὰ ἄψυχα ζωήν, τὰ δ' ἔμψυχα ἐθεοποίουν καὶ πλείστους περὶ αὐτῶν ἔπλασσον μύθους. Δὲν ἔβλεπον εἰς τὸ ζῶον σκελετὸν μετὰ μυῶν καὶ νεύρων, ἀλλ' ἀνεκάλυπτον εἰς αὐτὸ ἂν ὄχι τὴν μεταμόρφωσιν θνητοῦ τινος, ἀλλὰ παράδοξα συμβεβηκότα, ἀλλ' ὡραιοτάτας παραδόσεις. Ὁ λύκος δὲν εἶναι τὸ δεινὸν θηρίον τὸ ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν κυνοειδῶν, ἀλλ' ὁ Λυκάων ὃν ὁ Ζεὺς ἕνεκα τῆς ἀγριότητος μετεμόρφωσεν εἰς λύκον· ὁ ἔποψ δὲν εἶναι ὁ τσαλαπετεινός, ἀλλ' ὁ ἀπηνὴς Τηρεύς· ἡ ἀράχνη δὲν εἶναι τὸ ἔντομον ἐκεῖνο τὸ συλλαμβάνον μυίας, ἀλλ' ἡ φιλόδοξος παρθένος ἣν τῆς Ἀθηνᾶς ὁ φθόνος μετεμόρφωσεν εἰς ἀράχνην.—Ὁμολογουμένως ἓν τῶν ὀλίγων ζῴων δι' ἃ πάμπολλα ἔγραψαν καὶ εἶπον οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες εἶναι καὶ ὁ τέττιξ.

Οἱ Ἕλληνες ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐδόξαζον ὅτι ὁ τέττιξ παράγεται αὐτομάτως ἐκ τῶν κόλπων τῆς γῆς. Ἡ ἰδέα αὕτη, ἥτις εἶναι ἡ παλαιὰ περὶ τῆς αὐτομάτου πάντων τῶν ὄντων γενέσεως δοξασία, ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὸ νὰ θεωρῆται ὁ τέττιξ σύμβολον τοῦ αὐτοχθονισμοῦ καὶ τῆς εὐγενείας. Τούτου ἕνεκεν οἱ Ἀθηναῖοι, οἵτινες εἶναι γνωστὸν ὅτι ἐκαυχῶντο ἐπὶ τῷ αὐτοχθονισμῷ αὐτῶν, ἔφερον ὡς κόσμημα τῆς κεφαλῆς τέττιγας τεχνητούς, ἀναδένοντες τὰς τρίχας εἰς κόρυμβον. Ἐδόξαζον δὲ συγχρόνως ὅτι ὁ τέττιξ οὐδὲν τρώγει, τρέφεται δὲ μόνον δι' ὕδατος καὶ δρόσου.

Ἠγάπων δὲ καὶ ἐλάτρευον οἱ Ἕλληνες τὸν τέττιγα κυρίως ἕνεκα τῆς γεύσεως αὐτοῦ καὶ τῆς φωνῆς. Ὡς ἐξάγεται ἐκ πλείστων χωρίων, οἱ ἀρχαῖοι ἔτρωγον τὸν τέττιγα θεωροῦντες αὐτὸν ὡς ἥδιστον ἔδεσμα καὶ ὡς ὀρεκτικόν, ὡς λέγει ὁ Ἀθήναιος. Ὁ Ἀριστοφάνης ἐν Ἀναγύρῳ παρεισάγει τινὰ λέγοντα

πρὸς θεῶν, ἔραμαι τέττιγα φαγεῖν·

ὁ δ' Ἀριστοτέλης προστίθησιν ὅτι κατὰ τὴν γεῦσιν εἶναι νοστιμώτεραι αἱ θήλειαι ὅταν ἦναι ἔγκυοι, καὶ πρὸ πάντων τὰ λευκὰ αὐτῶν ᾠά.

Τὴν φωνὴν δὲ τοῦ τέττιγος ἐθαύμαζον οἱ

Digitized by Google

ἀρχαῖοι καὶ ἐτρελαίνοντο-αὐτὸ δὴ τοῦτο-ἀκούοντες αὐτήν. Διὰ ν' ἀκούωσι δὲ τὴν φωνὴν ταύτην ὡς τὸ δυνατὸν συχνότερα δὲν ἠρκοῦντο πορευόμενοι ἀνὰ τὰς ἐξοχὰς καὶ τερπόμενοι ἐξ αὐτῆς, ἀλλὰ λαμβάνοντες τοὺς τέττιγας ἐνέκλειον εἰς σιδηρᾶ κλωβία ὅπως περίπου σήμερον οἱ ἡμέτεροι παῖδες ποιοῦσιν διὰ τοὺς γρύλλους. Τούτου δ' ἕνεκα καὶ τὴν μουσικὴν τέχνην ἐνίοτε παρίστων ὑπὸ τὸ σύμβολον τέττιγος καθημένου ἐπὶ τῶν χορδῶν κιθάρας, καὶ τοῦτο ἀποδίδουσιν εἰς τὴν ἑξῆς παράδοσιν. Ἀγομένων Πυθίων οἱ κιθαρισταὶ Εὔνομος ὁ Λοκρὸς καὶ Ἀρίστων ὁ Ῥηγῖνος προσῆλθον ὅπως διαγωνισθῶσιν ἐπὶ τῆς κιθάρας. Ἦσαν ἀμφότεροι ἔξοχοι εἰς τὴν τέχνην καὶ ἡ νίκη μένει ἀμφιῤῥεπής· αἴφνης μία τῶν χορδῶν τῆς κιθάρας τοῦ Εὐνόμου θραύεται· ἡ νίκη εἶναι βεβαία καὶ τὸ πλῆθος ἄρχεται ἀνευφημοῦν τὸν Ἀρίστωνα· πλὴν κατέχει τῶν κραυγῶν του καθότι ὡραίαν ἀναπέμπει μελῳδίαν ἡ τοῦ Εὐνόμου κιθάρα. Τέττιξ καταβὰς ἀπὸ τῶν παρακειμένων δένδρων ἀντικαθιστᾷ τὴν θραυσθεῖσαν χορδήν· ᾄδει δὲ τόσον ἡδέως, τόσον παθητικῶς ὥστε ὁ Εὔνομος αἴρει τελείαν τὴν νίκην.—Ὑπῆρχε καὶ ἡ ἑξῆς παράδοσις περὶ τῆς μουσικῆς τῶν τεττίγων δυνάμεως. Οἱ τέττιγες ἦσαν τὸ κατ' ἀρχὰς ἄνδρες γεννηθέντες ἐκ τῆς γῆς· ἦσαν ἄριστοι μουσικοὶ καὶ αὐτοὶ πρῶτοι ἐδίδαξαν εἰς τὰς Μούσας τὴν μουσικὴν τέχνην· ἀλλ' ὄντες ἐμπαθεῖς καὶ ἀφωσιωμένοι εἰς αὐτήν, παρελκόμενοι δ' ἐκ τῆς ἁρμονίας ἐλησμόνουν ᾄδοντες καὶ νὰ φάγωσι καὶ νὰ πίωσιν, ὅπερ προὐκάλεσε τὸν θάνατον αὐτῶν· αἱ Μοῦσαι εὐγνωμονοῦσαι μετεμόρφωσαν αὐτοὺς εἰς τέττιγας ἀφεῖσαι μὲν τὴν δύναμιν τοῦ ᾄδειν, ἐπιπροσθεῖσαι δὲ καὶ τὴν δύναμιν τοῦ νὰ δύνανται νὰ ζῶσιν ἄνευ τροφῆς. Ἡ παράδοσις αὕτη ἐπεξηγοῦσα καὶ τὰς δύο τῶν τεττίγων ἰδιότητας, τήν τε τοῦ ᾄδειν καὶ τὴν τοῦ μὴ τρώγειν, ὅπως τοὐλάχιστον ἐδόξαζον οἱ ἀρχαῖοι, εἶναι ὡραία ἀλληγορία τῶν τεχνιτῶν καὶ ἐπιστημόνων ἐν γένει, οἵτινες εἰς τὴν τέχνην καὶ μόνον εἰς τὴν τέχνην καταγινόμενοι καὶ πρὸς αὐτὴν ἀγάπην ἀκατάσχετον ἀποκτῶντες, λησμονοῦσι πάσας τὰς βιωτικὰς ἀνάγκας.

Καὶ ταῦτα μὲν αἱ παραδόσεις καὶ οἱ μῦθοι περὶ τῆς μουσικῆς δεινότητος τοῦ τέττιγος, ἀλλὰ καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων ἐπαινοῦσι τὴν τοῦ τέττιγος ᾠδὴν καὶ διάφορα εἰς αὐτὴν ἀποδίδουσι τιμητικὰ ἐπίθετα.

Καὶ ἐν πρώτοις ὁ Ὅμηρος παρομοιάζει τοὺς παρὰ τὰς Σκαιὰς πύλας καθημένους δημογέροντας τῆς Τροίας ἕνεκα τῆς ἡδύτητος τῆς φωνῆς αὐτῶν πρὸς τέττιγας, λέγων

τεττίγεσσιν ἐοικότες, οἵτε καθ' ὕλην
δενδρέῳ ἐφεζόμενοι ὄπα λειριόεσσαν ἱεῖσιν,

ὄπα λειριόεσσαν! φωνὴν τρυφεράν.

Ὁ δὲ Ἡσίοδος ἐν τοῖς Ἔργοις καὶ ταῖς Ἡμέραις λέγει·

Ἦμος δὲ σκόλυμός τ' ἀνθεῖ, καὶ ἠχέτα τέττιξ
δενδρέῳ ἐφεζόμενος λιγυρὴν καταχεύετ' ἀοιδὴν
πυκνὸν ὑπὸ πτερύγων, θέρεος καματώδεος ὥρῃ,

καὶ ἐν Ἀσπίδι·

ἦμος δὲ χλοερῷ κυανόπτερος ἠχέτα τέττιξ
ὄζῳ ἐφεζόμενος θέρος ἀνθρώποισιν ἀείδειν
ἄρχεται, ᾧτε πόσις καὶ βρῶσις θῆλυς ἐέρση
καί τε πανημέριός τε καὶ ἠῷος χέει αὐδὴν
ἴδει ἐν αἰνοτάτῳ.

Ὁ Πλάτων ἐν τῇ ὡραίᾳ περιγραφῇ τοῦ Ἰλισσοῦ τῇ ἐν τῷ Φαίδρῳ δὲν λησμονεῖ τοὺς τέττιγας. Παρατιθέμεθα τὴν περιγραφὴν ταύτην διότι εἶναι κάτι τι ὡραῖον.

«Νὴ τὴν Ἥραν, καλή γε ἡ καταγωγή. Ἥτε γὰρ πλάτανος αὕτη μάλ' ἀμφιλαφής τε καὶ ὑψηλή, τοῦ τε ἄγνου τὸ ὕψος καὶ τὸ σύσκιον πάγκαλον, καὶ ὡς ἀκμὴν ἔχει τῆς ἄνθης, ὡς ἂν εὐωδέστατον παρέχοι τὸν τόπον· ἥτε αὖ πηγὴ χαριεστάτη ὑπὸ τῆς πλατάνου ῥεῖ μάλα ψυχροῦ ὕδατος, ὥστε γε τῷ ποδὶ τεκμήρασθαι. Νυμφῶν τέτινων καὶ Ἀχελῴου ἱερὸν ἀπὸ τῶν κορῶν τε καὶ ἀγαλμάτων ἔοικεν εἶναι. Εἰ δ' αὖ βούλει, τὸ εὔπνουν τοῦ τόπου ὡς ἀγαπητὸν καὶ σφόδρα ἡδύ· θερινόν τε καὶ λιγυρὸν ὑπηχεῖ τῷ τῶν τεττίγων χορῷ.»

Ὁ Θεόκριτος ἐν τῷ α' αὐτοῦ εἰδυλλίῳ ἐπαινεῖ τὴν τοῦ τέττιγος ᾠδήν. Ὁ Θύρσις ὅστις ᾄδει ἄριστα, τόσον ἄριστα ὥστε ἂν μὲν αἱ Μοῦσαι λάβωσιν ὡς δῶρον τῆς ᾠδῆς των ἀρνάδα οὗτος θὰ λάβῃ ἀμνόν, ἂν δ' ἐκεῖναι ἀμνόν, οὗτος θὰ λάβῃ ἀρνάδα, λαμβάνει παρὰ τοῦ αἰπόλου ὡς ἆθλον ἀφοῦ ἔψαλε πεποικιλμένον δέπας· τοιοῦτος ὅμως ὢν παραβάλλεται ἐν τέλει κατὰ τὴν ᾠδὴν πρὸς τοὺς τέττιγας.

Ὑπῆρχε δὲ κοινὴ παρὰ τοῖς παλαιοῖς ἰδέα ὅτι οἱ τέττιγες συγχαίρουσι μετὰ τῶν ἀνθρώπων χαιρόντων καὶ συνευθυμοῦσι μετ' αὐτῶν εὐθυμούντων, ἐκδηλοῦντες ἀμφότερα ταῦτα διὰ τῆς ᾠδῆς. Πρὸς δὲ τούτοις ὅτι τὴν μεσημβρίαν τέρπουσι τοὺς θεριστὰς καὶ πάντας τοὺς ἐργάτας ἐπαναπαυομένους, ὅταν δ' ἐπέλθῃ ἡ τῆς ἐργασίας ὥρα δι' ὀξυτέρων ἤχων ἐξεγείρουσι καὶ παροτρύνουσιν αὐτούς.

Πῶς δὲ παράγουσιν οἱ τέττιγες τὴν ᾠδὴν καὶ ὅτι ἐξ αὐτῶν μόνων ὁ ἄῤῥην ᾄδει, οὐχὶ δὲ καὶ τὸ θῆλυ, ἦτο γνωστὸν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις. Ὁ Ἀριστοτέλης λέγει ὅτι οἱ τέττιγες γίνονται ὅπου ὑπάρχουσι δένδρα καὶ μάλιστα ἐλαῖαι, οὐχὶ δ' εἰς ἄδενδρα μέρη· φέρει δὲ τὸ παράδειγμα τῆς πόλεως Κυρήνης, τῆς ὁποίας τὸ μὲν ψιλὸν πεδίον ἐστερεῖτο τεττίγων, ἔβριθον δὲ τὰ περὶ τὴν πόλιν δένδρα.

Ὁ Αἰλιανὸς λέγει ὅτι ἡ θήλεια εἶναι ἄφωνος ὁμοιάζουσα τρόπον τινὰ ἐντροπαλὴν νύμφην, ὁ δ' ἄῤῥην ἀπὸ μὲν τῆς πρωΐας μέχρι τῆς μεσημβρίας σιωπᾷ, ὅταν δ' ὁ ἥλιος μεσουρανήσῃ ἄρχεται νὰ τέρπῃ τοὺς ὁδοιπόρους, τοὺς ἐργάτας

Digitized by Google

καὶ τοὺς θεριστάς. Ὁ δὲ Θεόφραστος λέγει ὅτι οἱ τέττιγες ὄντες ψυχροὶ τὴν ἰδιοσυγκρασίαν ᾄδουσιν ὅταν ὁ ἥλιος ἀρχίζῃ νὰ πυροῖ αὐτούς. Ὅτι δὲ τῶν τεττίγων μόνοι οἱ ἄρρενες ᾄδουσιν ἀποδίδει ὁ Αἰλιανὸς εἰς τὸ ὅτι ὑπὸ τῆς φύσεως προτιμᾶται πάντοτε τὸ ἄρρεν καὶ διὰ τοῦτο βλέπομεν πάντοτε ὡραιότερα καὶ κομψότερα τὰ ἄρρενα τῶν ζώων. Ὁ δὲ κωμικὸς Ξέναρχος ἐν τῷ Ὕπνῳ χαλεπαίνων ἐπὶ τῇ τῶν γυναικῶν φλυαρίᾳ ἐπικροτεῖ διότι αἱ θήλειαι τῶν τεττίγων δὲν ἔχουσι φωνὴν καὶ ἀνακράζει

εἶτ' εἰσὶν οἱ τέττιγες οὐκ εὐδαίμονες,
ὧν ταῖς γυναιξὶν οὐδ' ὁτιοῦν φωνῆς ἔνι;

Ὑπῆρχον τόποι ἀνὰ τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα ὅπου κατὰ παράδοξον συγκυρίαν οἱ τέττιγες δὲν ᾖδον. Τοιοῦτον παράδοξον ἀνεφέρετο πρὸ πάντων ἐν ταῖς πόλεσι τῆς Βρεττίας χώρας Ῥηγίῳ καὶ Λοκροῖς τοῖς Ἐπιζεφυρίοις. Τὰς δύο ταύτας πόλις ἐχώριζε ποταμὸς ὁ Ἄληξ, καὶ ἐν μὲν τῇ χώρᾳ τῶν Λοκρῶν οἱ τέττιγες ἐφθέγγοντο, ἐν δὲ τῇ τῶν Ῥηγίνων ἦσαν ἄφωνοι· αἰτία δὲ τούτου κατὰ μὲν τὸν Στράβωνα καὶ τὸν Αἰλιανὸν ἦν ἡ φύσις, διότι οἱ Ῥηγῖνοι εἶχον χώραν παλίνσκιον καὶ δροσεράν, ἐνῷ οἱ Λοκροὶ ἡλιάζοντο καθ' ἅπασαν τὴν ἡμέραν· ἀλλὰ κατ' ἀρχαίαν τινὰ παράδοσιν ἄλλη τις εἶναι τῆς ἀφωνίας ταύτης ἡ αἰτία. Ὁ Ἡρακλῆς θέλων νὰ κοιμηθῇ μεσημβρίαν τινὰ ἐν τῇ ἐπὶ τοῦ Ῥηγίου ὄχθῃ τοῦ ποταμοῦ ἐθορυβεῖτο ὑπὸ τῶν τερετισμῶν τῶν τεττίγων· μάτην προσεπάθει· ἔστρεφε δεξιά, ἔστρεφεν ἀριστερά, ἀδύνατον· ὀργισθεὶς λοιπὸν παρεκάλεσε τὸν Δία οὐδέποτε πλέον ἐν τῷ Ῥηγίῳ νὰ ψάλωσιν οἱ τέττιγες, ὅπερ καὶ παρευθὺς ἐγένετο καὶ ἔκτοτε ἐξηκολούθησε γιγνόμενον. Ἀλλὰ καὶ ἐν Κεφαλληνίᾳ καὶ ἐν Μακεδονίᾳ ἀναφέρεται ὅτι εἶδός τι τεττίγων εἶναι ἄφωνον.

Καὶ ταῦτα μὲν καὶ περὶ τῆς φωνῆς· οἱ δὲ Σερίφιοι κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Αἰλιανοῦ ἐθεώρουν αὐτοὺς ἱεροὺς καὶ τούτου ἕνεκεν οὐ μόνον τοὺς ἀπαντωμένους νεκροὺς ἔθαπτον, ἀλλὰ καὶ ἐθρήνουν τοὺς ἀποθανόντας, λέγοντες ὅτι εἶναι ἄθυρμα τοῦ υἱοῦ τοῦ Διὸς Περσέως.

Ἡ μυθολογία κατέταξε τὸν τέττιγα μεταξὺ τῶν μεταμορφώσεων αὐτῆς. Γνωστὸς εἶναι ὁ περὶ Τιθωνοῦ μῦθος, ὃν ἐκ τῶν ἀρχαίων ἐκτενῶς ἀναφέρουσιν ὁ Ὅμηρος καὶ ὁ Ἀπολλόδωρος. Ὁ Τιθωνὸς ἦν υἱὸς τοῦ Λαομέδοντος καὶ τῆς Στρυμοῦς· τούτου ἐρασθεῖσα ἡ Ἠὼς ἥρπασεν ἐκ τῆς γῆς καὶ μετήνεγκεν εἰς οὐρανὸν γεννήσασα ἐξ αὐτοῦ τὸν Ἠμαθίωνα καὶ Μέμνονα. Ἀλλὰ φοβουμένη μὴ τυχὸν ἀποθάνῃ παρεκάλεσε τὸν Δία νὰ παραχωρήσῃ πρὸς αὐτὸν τὴν ἀθανασίαν. Ὁ Ζεὺς συγκατένευσε, καὶ οὕτως ἡ Ἠὼς ἄφροντις πλέον διήρχετο εὔθυμος μετὰ τοῦ φιλτάτου Τιθωνοῦ τὰς ἡμέρας παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ὠκεανοῦ εἰς τὰ πέρατα τῆς γῆς. Ἡμέραι διεδέχοντο τὰς ἡμέρας καὶ ὁ καιρὸς παρήρχετο· ἀλλ' ἰδοὺ αἴφνης ἐπί τε τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ γενείου τοῦ Τιθωνοῦ ἤρχισαν ν' ἀναφαίνωνται λευκαὶ τρίχες· ὁ πώγων ἐλευκάνθη, ἡ κεφαλὴ ἐφαλακρώθη, καὶ τὸ γῆρας ἐπῆλθεν ἀδυσώπητον μὲ τὰς ἀπηνεῖς αὐτοῦ ῥυτίδας. Ὁ Τιθωνὸς δὲν ἐκινεῖτο, δὲν ἔτρωγε, δὲν ἔπινε· προσκλαιομένη σπεύδει ἡ Ἠὼς πρὸς τὸν Δία. Ἔ! ἀρκεῖ ἀναφωνεῖ ὁ βασιλεὺς τοῦ Ὀλύμπου, σοὶ παρεχώρησα τὴν ἀθανασίαν δὲν δύναμαι νὰ σοὶ παραχωρήσω καὶ τὴν αἰωνίαν νεότητα. Ἂν θέλῃς τοὐλάχιστον νὰ τέρπησαι ἀκούουσα τὴν φωνήν του δύναμαι νὰ τὸν μεταμορφώσω εἰς τέττιγα.—Ἡ Ἠὼς μὴ δυναμένη ἄλλο τι νὰ κατορθώσῃ ἠρκέσθη εἰς τοῦτο καὶ ἔκτοτε ὁ Τιθωνὸς μετεμορφώθη εἰς τέττιγα, ὅστις διὰ τοῦτο πολλάκις ἐκλαμβάνεται καὶ ὡς σύμβολον τοῦ γήρατος.

Πολλαχοῦ δ' ὁ τέττιξ ἐγένετο ἀντικείμενον τῆς τέχνης· οὕτως ἀναφέρει ὁ Στράβων ὅτι ἐν τοῖς Ἐπιζεφυρίοις Λοκροῖς ὑπῆρχεν ἀνδριὰς Εὐνόμου τοῦ κιθαρῳδοῦ, ἔχων τέττιγα καθήμενον ἐπὶ κιθάρας δι' ἣν αἰτίαν ἀνωτέρω ἀνεφέραμεν. Καὶ οἱ Ἀθηναῖοι δὲ κατεσκεύαζον ἐκ παντοίας ὕλης τέττιγας οὓς ἔθετον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς πρὸς κόσμον, ἀνέθετον δὲ καὶ εἰς τὸν Παρθενῶνα τῇ Ἀθηνᾷ, ὡς τοῦτο βλέπομεν ἐν ταῖς περισωθείσαις τοῦ Παρθενῶνος ἀναγραφαῖς· τοιοῦτοι δὲ διασώζονται καὶ ἐν τῷ Ἐθνικῷ Νομισματικῷ Μουσείῳ καὶ τῷ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας. Καὶ πόλεις δ' ἀπεικόνισαν ἐν τοῖς ἑαυτῶν νομίσμασι τὸν τέττιγα. Τῶν Ἀθηνῶν ἔχομεν διάφορα νομίσματα μὲ τέττιγα καὶ ὡς πάρεργον καὶ ὡς κύριον σύμβολον· οὕτως ἀπαντᾶται εἴς τι μὲ μονόγραμμα τετράδραχμον, εἰς τετράδραχμον τῶν ἀρχόντων Λυσάνδρου καὶ Γλαύκου καὶ εἰς δραχμὴν τῶν αὐτῶν· εἴς τι δὲ χαλκοῦν νόμισμα ἀπαντᾶται παρὰ τὸν Ἀπόλλωνα, καὶ ὑποσημαίνει σαφῶς τὴν μουσικὴν αὐτοῦ ἰδιότητα.—Καὶ αἱ πόλεις δὲ Μεταπόντιον τῆς Λευκανίας καὶ Τοῦδερ τῆς Ὀμβρικῆς ἔχουσιν ἀπεικονίσει ἐν τοῖς ἑαυτῶν νομίσμασι τὸν τέττιγα, ἐκείνη μὲν ἐν παρέργῳ, αὕτη δ' ἐν κυρίῳ συμβόλῳ.

Καὶ ποιηταὶ δὲ ὕμνησαν ἐν τοῖς ἑαυτῶν συγγράμμασι τὸν τέττιγα· καὶ ἀνωτέρω μὲν ὁμιλοῦντες περὶ τῆς τοῦ τέττιγος φωνῆς παρεθέσαμεν ἱκανὰ χωρία, ἰδιαιτέρα δ' εἰς αὐτὸν ᾠδὴ εἶναι ἡ χαρίεσσα ἐκείνη ἡ ὑπ' ἀριθμὸν 32 (43) ἐν τοῖς Ἀνακρεοντείοις φερομένη, ἣν καὶ παραθέτομεν ἐνταῦθα·

Μακαρίζομέν σε, τέττιξ,
ὅτε δενδρέων ἐπ' ἄκρων
ὀλίγην δρόσον πεπωκὼς
βασιλεὺς ὅπως ἀείδεις·
σὰ γάρ ἐστι κεῖνα πάντα
ὁπόσα βλέπεις ἐν ἀγροῖς,
χὠπόσα φέρουσιν ὧραι.
Σὺ δὲ φιλία γεωργῶν,

Digitized by Google

ἀπὸ μηδενός τι βλάπτων·
σὺ δὲ τίμιος βροτοῖσιν,
θέρεος γλυκὺς προφήτης·
φιλέουσι μέν σε Μοῦσαι,
φιλέει δὲ Φοῖβος αὐτὸς
λιγυρὴν δ' ἔδωκεν οἴμην·
τὸ δὲ γῆρας οὔ σε τείρει,
σοφὲ, γηγενὴς, φίλυμνε,
ἀπαθὴς, ἀναιμόσαρκε·
σχεδὸν εἶ Θεοῖς ὅμοιος.

Καὶ ἐν τοῖς Αἰσωπείοις δὲ μύθοις φέρονται πολλοὶ μῦθοι ἐνέχοντες τέττιγα μετ' ἄλλων ζώων, ἐν οἷς ἅπασιν ὁ τέττιξ διακρίνεται ὡς εὐφυέστατον καὶ ἡσυχότατον ζῶον· ἀλλ' ὅμως δεινὴν κατ' αὐτοῦ ἐπιφέρει πληγὴν ὁ γνωστὸς ἐκεῖνος μῦθος καθ' ὃν ᾔτησε χειμῶνος ὥρᾳ τροφὴν ἀπὸ τοῦ μύρμηκος, ὑφ' οὗ ἐξεδιώχθη μὲ τὴν φράσιν, «ἂν τὸ θέρος ᾖδες τώρα χόρευε.» Τὸν μῦθον τοῦτον ἔλαβε καὶ ὁ Γάλλος Lafontaine καὶ οἱ παρ' ἡμῖν μυθογράφοι παριστῶντες διὰ τούτου τὸν τέττιγα ὡς σύμβολον τῆς ὀκνηρίας, τῆς ἀργίας, τῆς ἀπρονοησίας. Τὸν δυστυχῆ! Ἀλλ' ὁ μῦθος οὗτος ἐπιστημονικῶς εἶναι λανθασμένος καὶ πρέπει ἅπαξ διὰ παντὸς ν' ἀποδώσωμεν δικαιοσύνην εἰς τὸν φίλον τῶν γεωργῶν. Ὁ τέττιξ, ὅταν ἔλθῃ ἡ ὥρα τοῦ χειμῶνος, τουτέστιν ὁ Νοέμβριος, δὲν ὑπάρχει· αὐτὸς ἤδη ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου ἐξεμέτρησε τὸ ζῆν, ὥστε ὡς τεθνεὼς δὲν εἶχεν ἀνάγκην νὰ ζητήσῃ τροφὰς ἀπὸ τοῦ μύρμηκος· ἀλλὰ καὶ ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ τέττιξ ζῇ τὸν χειμῶνα οὐδέποτε θὰ προσφύγῃ εἰς τὸν μύρμηκα ἵνα ζητήσῃ τροφὰς, καθότι ὁ μὲν μύρμηξ ὡς σαρκοφάγος τρέφεται μὲ μυίας καὶ καὶ σκώληκας, ὁ δὲ τέττιξ ῥοφᾷ τὸν χυμὸν τῶν δένδρων.

Περαίνοντες τὴν μακρὰν καταστᾶσαν ταύτην μονογραφίαν προστιθέμεθα ὅτι ὑπάρχουσι παρὰ τοῖς ἀρχαίοις καὶ παροιμίαι ἐκ τοῦ τέττιγος εἰλημμέναι. Παραθέτομεν ἐνταῦθα δύο, αἵτινες κυρίως εἶναι στίχοι τοῦ Ἀρχιλόχου καὶ Σιμωνίδου περιπεσόντες εἰς παροιμιώδη ἔννοιαν. Ὁ τοῦ Ἀρχιλόχου εἶναι οὗτος:

τέττιγα τοῦ πτεροῦ συνείληφας,

λεγόμενος ἐπὶ ὑβριστῶν οἵτινες γίνονται ἐπιθετικώτεροι πειραζόμενοι, καθὼς ὁ τέττιξ ᾄδει σφοδρότερον ὅταν συλληφθῇ ἀπὸ τῶν πτερῶν. Ὁ δὲ τοῦ Σιμωνίδου στίχος εἶναι οὗτος:

τὸν οὐκ ἐθέλοντα φέρειν τέττιγος ἄεθλον,

καὶ ἐλέγετο κατ' ἀρχὰς μὲν ἐπὶ τῶν μὴ θελόντων νὰ ᾄσωσιν, εἶτα δὲ καὶ ἐπὶ τῶν μὴ ὁμιλούντων ἐν γένει διὰ τὸ φοβεῖσθαι.[1]

ΜΙΧΑΗΛ Π. ΛΑΜΠΡΟΣ.

*
* *

Καταχρηστικῶς λέγεται τὸ ᾆσμα τοῦ τέττιγος, διότι ὁ μηχανισμὸς τῆς φωνῆς του δὲν εἶνε ἐντὸς τοῦ λάρυγγος· ἑκατέρωθεν τῆς κοιλίας τοῦ τέττιγος ὑπάρχουσι κοιλότητες διὰ τυμπανοειδοῦς μεμβράνης κεκαλυμμέναι· ὑπάρχει δὲ ῥῆγμα δι' οὗ εἰσέρχεται ἀὴρ εἰς τὰς κοιλότητας ταύτας. Αἱ μεμβράναι θέτονται εἰς κίνησιν δι' ἰδίων ἰσχυρῶν μυῶν.

Μόνον ὁ τέττιξ ὁ ἄρρην ᾄδει, ὡς ἐκ τούτου δὲ ὁ Ἀνακρέων μακαρίζει τοὺς τέττιγας διότι αἱ σύζυγοί των εἶνε βωβαί.

*Χ.

1. Ἴλιγγος.

ΒΟΥΡΚΟΛΑΚΕΣ ΕΝ ΝΑΞΩ.

Ἡ εὐλογία, ὁρμήσασα ἐξ Αἰγύπτου τὸ 1823 ὡς καταιγὶς, ἀπέκτεινεν ἀπανθρώπως ἐν Νάξῳ καὶ νέους καὶ γέροντας, καὶ ἐκ τῶν διαφυγόντων τοὺς ὄνυχας αὐτῆς πολλοὺς κατέλιπεν ἀναπήρους καὶ δυσειδεῖς, μηδὲ τὸ κάλλος σεβασθεῖσα. Ἐπειδὴ δὲ τὰ τῶν ἀνθρώπων κρᾶμα εἰσὶν εὐτυχιῶν καὶ συμφορῶν, λυπηρῶν καὶ γελοίων, εἰς τὴν ἐπιδημίαν ταύτην ἐπηκολούθησεν ἀστειότατον ἐπεισόδιον, τὸ ἑξῆς·

Μεταξὺ τῶν Ναξίων, μικρὸν γευσαμένων τότε παιδείας, ἐπεκράτουν οὐκ ὀλίγαι δεισιδαιμονίαι, καὶ πρώτη πασῶν ἡ τῶν *βουρκολάκων*· διὸ καὶ ἀδιάσειστος ἦτο παρὰ πᾶσιν ἡ δόξα ὅτι οἱ ἀποθνήσκοντες *ἐβουρκολάκιαζαν*, καὶ ὅτι ἐπιφαινόμενοι ὁλοσώματοι οὐχὶ καθ' ὕπνους, ἀλλὰ εἰς ἀγρυπνοῦντας συγγενεῖς καὶ φίλους, ἔλεγον καὶ ἔπραττον τὰ ἀρέσκοντα. Ἐπειδὴ δὲ πολλοὺς εἶχεν ἀποστείλει ἡ νόσος εἰς τὰ βασίλεια τοῦ Πλούτωνος, διεδόθη καὶ ἐπιστεύθη ἡ εἴδησις, ὅτι στασιάσαντες ἀθρόοι ἐν τῷ Ἅδῃ οἱ νάξιοι νεκροὶ, ἐβιάσαντο τὸν Χάρωνα νὰ ἐπαναφέρῃ αὐτοὺς εἰς τὰ ἄνω. Καὶ καθ' ἑσπέραν, μόλις δύοντος τοῦ ἡλίου, δρομαῖοι ἐπανήρχοντο πάντες εἰς τὰ ἴδια, καὶ συζυγοῦντες περίφοβοι διὰ διπλῶν καὶ τριπλῶν μοχλῶν θύρας τε καὶ παράθυρα, ἐμπεδοῦντες δὲ καὶ διὰ σωρείας στρωμάτων, προσκεφαλαίων καὶ ἄλλων σκευῶν, κατεκλίνοντο στένοντες καὶ τρέμοντες ὡς ὁ Κάϊν. Οἱ βουρκόλακες ὅμως, λεπτυνθέντες ὑπὸ τοῦ θανάτου, εἰσέδυον καὶ διὰ τῶν κεκλεισμένων θυρῶν εἰς τὰ ἄδυτα, καὶ ἐφόβιζον, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐκακοποίουν τοὺς ζῶντας. Ὅτε δὲ ἀνέτελλεν ἡ ἡμέρα καὶ ἠνοίγοντο αἱ οἰκίαι, ἐξερχόμενοι ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες διηγοῦντο τρεμούσῃ τῇ φωνῇ τὰ παράτολμα ἔργα καὶ λόγια τῶν βουρκολάκων. Καὶ τοῦτον μὲν ἠπείλησε νὰ ξυλοκοπήσῃ ὑψηλόσωμός τις καὶ σκελετώδης ἐὰν ἠρνεῖτο αὐτῷ τροφὴν καὶ πόσιν, ταύτης δὲ τὴν ξανθὴν καὶ μακρὰν κόμην ἠγωνίζετο ν' ἀνασπάσῃ φθονερὰ γείτων ἀγριαίνουσα ὡς μέγαιρα τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ ἐκείνης τοὺς περιλεύκους καὶ κυδωνιῶντας κόλπους ἐτόλμησε νὰ ψαύσῃ ἱεροσύλως αὔθαδες ἀλλ' ὡραῖον μειράκιον. Μυλωθρὸς δέ τις κατοικῶν πλησίον ἐμοῦ εἶχε δύο θυγατέρας, ὡραίας ἢ οὒ δὲν ἐνθυμοῦμαι, αἵτινες φρίττουσαι διηγοῦντο καθ' ἑκάστην πρωΐαν, πῶς βουρκόλακες δύο εἰσερχόμενοι μετὰ πατάγου καὶ αναποδογυρίζον-

Digitized by Google

τες τὰ ἔπιπλα, ἐκτύπουν ἀριστερὰ καὶ δεξιὰ καὶ ἐγρύλλιζον καὶ παρεβίαζον τὰς θύρας, καὶ *κουκουλωμένας* οὔσας ὑπὸ τοῦ φόβου ἀπεκάλυπτον καὶ παρέσυρον καὶ ἐβασάνιζον ποικιλοτρόπως τὰς ταλαιπώρους δι' ὅλης τῆς νυκτός. Ὁ δὲ πατὴρ, ὅστις ἐξησφαλισμένος ἐντὸς ἑτέρου κοιτῶνος ἠγρύπνει κρατῶν πυροβόλον, ἐπεκύρου τὰ λεγόμενα καὶ ὀδυρόμενος ἐσφραγίζετο διὰ τοῦ σημείου τοῦ σταυροῦ. Καί ποτε τοσοῦτον ἐφοβήθη, διότι κατὰ τῆς θύρας τοῦ δωματίου αὐτοῦ κατεφέροντο ἀλλεπάλληλοι καὶ τρομεροὶ κτύποι, ὥστε τολμήσας ἤνοιξε τὸ παράθυρον, καὶ προτείνας τὴν κεφαλὴν ἠρεύνα ἂν ἠδύνατο νὰ σωθῇ. Ἰδὼν δὲ πλανώμενον περὶ τὸ μαγειρεῖόν μου τὸν ἕτερον τῶν βουρκολάκων, ἐπυροβόλησεν ἐν ἀκαρεῖ καὶ κατεκύλισεν αὐτὸν φαρδὺν πλατὺν εἰς τὸ ἔδαφος. Ἐγὼ δ' ἐξεγερθεὶς τὴν πρωΐαν εἶδον, φεῦ! κειμένην ἄπνουν τὴν ἀγαπητήν μου γαλῆν, ἥν τινα περιφερομένην εἰρηνικῶς πρὸ τοῦ παραθύρου μου εἰς ἀναζήτησιν εἰσόδου,

« . . *ἔλλαβε πορφύρεος θάνατος.*»

Ἦσαν ὅμως καὶ οἱ μὴ πιστεύοντες εἰς βουρκόλακας, οἵ τινες ἀγαπῶντες νὰ φιλοσοφῶσι περὶ τὰς ἀνθρωπίνους ἀδυναμίας καὶ τὰ τεχνάσματα τῶν θνητῶν, ἔμαθον παρελθούσης τῆς ἐπιδημίας ὅτι οἱ δύο ἐκεῖνοι ταραξίαι, ἐγκύψαντες μετὰ πολλοῦ ζήλου εἰς τὴν θεωρίαν τῆς θεογονικῆς ἐπιστήμης τῶν ἀρχαίων, πολλὰς δὲ ἀπορίας ἀπαντήσαντες, ἐνόμισαν μαθηματικώτερον νὰ λύσωσιν αὐτάς, ὡς πάλαι ποτὲ ὁ Ζεὺς, διὰ πειραμάτων· διὸ καὶ μετεμόρφωσαν ἑαυτοὺς μὲν εἰς Δίας, τὰ δὲ δύο ἀθῶα θυγάτρια τοῦ μυλωθροῦ εἰς Λητὼ καὶ Σεμέλην.

Ἐν τοσούτῳ τῶν βουρκολάκων καὶ ὁ ἀριθμὸς καὶ ἡ τόλμη ηὔξανον. Βαθυπώγων τις Πρωτοσύγγελος, (σημειωτέον δὲ ὅτι ἡ ἐκκλησία τοῦ Αἰγαίου ἐπλούτει τῷ καιρῷ ἐκείνῳ Σακελλιώνων, Πριμηκυρίων, Συγγέλων, Καστρηνσίων, Ῥεφερενδαρίων, Πρωτεκδίκων, Πρωτονοταρίων καὶ ἄλλων ἀξιωματικῶν, πάντων ἁγίων), γνωστὸς διὰ τὸ φιλομειδὲς καὶ φιλευτράπελον αὐτοῦ, προσβληθεὶς ὑπὸ τῆς εὐλογίας μετέστη εἰς οὐρανούς· ἀλλά, καταβὰς δικαιώματι βουρκόλακος εἰς τὸν κόσμον, κατώρθωσε δυνάμει τοῦ σεβασμίου αὐτοῦ πώγωνος νὰ καθυποτάξῃ εἰς τὰ ἴδια νεύματα πάντας τοὺς λοιποὺς συναδέλφους, καὶ νὰ συγκροτήσῃ μυριάριθμον φάλαγγα, ἥ τις προστάτην ἔχουσα τὸν ἅγιον Πρωτοσύγγελον καὶ στρατολογοῦσα καθ' ἑκάστην νεοσυλλέκτους, περιεφέρετο τὴν νύκτα εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ ἐκορυβαντία καὶ ἐκραιπάλα καὶ ἠλάλαζε καὶ ἐκορύφου τὸν τριγμὸν καὶ τὸν βρυγμὸν τῶν ὀδόντων.

Καὶ ταῦτα μὲν οἱ βουρκόλακες τῆς Νάξου· ἡμεῖς δὲ σήμερον, ἐνθυμούμενοι ὅτι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἐν αὐτῇ τῇ ὀνομαστῇ ἐπὶ σοφίᾳ Γαλλίᾳ, σεβασμιώτατός τις ἐπίσκοπος διεκοίνωσε διὰ μακρᾶς ἐγκυκλίου πρὸς οἰκοδομὴν τοῦ ποιμνίου αὐτοῦ, ὅτι πολλάκις ἐπεφάνη εἰς νέαν χωρικὴν οὐχὶ καθ' ὕπνους ἀλλ' ἐγρηγοροῦσαν, παρθένος λευχείμων ὡς ὁ Ἰωσήφ, ἄϋλος μὲν ἀλλ' ὁρατή, καὶ ἐβεβαίωσε μεγάλῃ τῇ φωνῇ ὅτι ἦτο ἡ *Ἄσπιλος Σύλληψις*, δὲν ἀποροῦμεν διὰ τὴν εὐπιστίαν τῶν πρὸ πεντήκοντα ἐτῶν κατοίκων τῆς ἀσόφου Νάξου.[1]

ΧΩΡΙΑ ΤΑΞΕΙΔΕΥΟΝΤΑ

Ὅτε ἡ Ταυρικὴ χερσόνησος προσηρτήθη εἰς τὴν Ῥωσσίαν, εἰς ὃ τὰ μάλιστα συνετέλεσεν ὁ Ποτέμκιν, ἡ αὐτοκράτειρα Αἰκατερίνη ἡ Β', ἐνδοῦσα εἰς τὰς προτροπὰς τούτου, ἀπεφάσισε νὰ ἐπισκεφθῇ τὰς νέας αὐτῆς κτήσεις. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ ἐπιτήδειος εὐνοούμενος σφόδρα ἐφοβεῖτο μὴ ἡ χαριεστάτη αὐτοῦ δέσποινα, βλέπουσα κόρακας μόνον καὶ γύπας ἀνὰ τὰς ἀχανεῖς στέππας, συλλάβῃ πενιχρὰν ἰδέαν περὶ τοῦ πληθυσμοῦ τῶν χωρῶν ἐκείνων, ἐπενόησε νὰ αὐτοσχεδιάσῃ καθ' ὅλην τὴν ὁδὸν, δι' ἧς ἔμελλε νὰ διέλθῃ ἡ αὐτοκρατορικὴ συνοδία πλαστὰ χωρία, ὧν οἱ πλαστοὶ κάτοικοι, πλαστὰ φέροντες ἑορτάσιμα ἐνδύματα, ὑπεδέχοντο διὰ πλαστῶν ἐπευφημιῶν τὴν αὐτοκράτειραν, ἣν κατέθελγε τὸ τοιοῦτο θέαμα. Ὅταν ἐπήρχετο ἡ νὺξ τὰ χωρία μετεκομίζοντο ὀλίγον ἀπωτέρω, ἡ δὲ Αἰκατερίνη ἐθαύμαζε βλέπουσα πόσον πυκνῶς ἦτο κατῳκημένη ἡ χώρα, καὶ πόσα λαμπρὰ εἶχε χωρία, ἅτινα ἓν μόνον εἶχον ἐλάττωμα, ὅτι πάντα ὡμοίαζον κάπως πρὸς ἄλληλα. Ἐξεδήλωσε δὲ παραχρῆμα τὴν μεγάλην αὐτῆς εὐαρέσκειαν διὰ δωρεᾶς ἐκτεταμένων γαιῶν ἐκ τῶν τόπων ἐκείνων πρὸς τὸν κατακτήσαντα αὐτοὺς Ποτέμκιν, καὶ πρὸς τούτοις ἠβουλήθη νὰ καταλίπῃ μνημεῖον διαρκὲς τῆς διαβάσεώς της, οἰκοδομοῦσα πρωτεύουσαν τῆς χώρας ἐκείνης. Ἀνήγειρε λοιπὸν τὴν Αἰκατερινοσλάβην, μηδόλως ἀμφιβάλλουσα ὅτι ἡ πόλις αὕτη, πρωτεύουσα οὖσα χώρας οὕτω πλουσίας καὶ εὐάνδρου, θὰ διημφισβήτει ἐν τῷ μέλλοντι τὰ πρωτεῖα καὶ τῆς Μόσχας καὶ τῆς Πετρουπόλεως.

[Lettres sur la Russie par Molinari]. Κα **

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

Ὦ! ἑνωθῆτε Ἕλληνες· τὰ πάθη σας ἀφῆτε·
Μήπως καὶ θριαμβεύοντας προδόται σᾶς νικήσουν.
Ἴσως σᾶς κλαύσουν οἱ λαοί, ἐὰν καταστραφῆτε,
Πλὴν βασιλεῖς χριστιανοὶ δὲν θὰ σᾶς ἐκδικήσουν!

Béranger.

Τὴν κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους ἐπικρατοῦσαν παρὰ τοῖς ἡγεμόσι τῆς Ἑλλάδος ἁπλότητα παριστᾷ θαυμασίως ἡ ἐν τῇ ἀσπίδι τοῦ Ἀχιλλέως εἰκὼν βασιλέως τινὸς, ὅστις σκῆπτρον ἐν χερσὶν ἔχων διηύθυνε τὰ τῶν θεριστῶν ἔργα.

1. Ἱστορικαὶ ἀναμνήσεις, ὑπὸ Ν. Δραγούμη.

ΑΘΗΝΗΣΙ.—ΤΥΠΟΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ, ΟΔΟΣ ΠΑΤΗΣΙΩΝ, 11.

Digitized by Google

'Αριθ. 137 – Λεπτὰ εἴκοσι.

ΕΤΟΣ Γ΄.

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Ἕκτος | Συνδρομὴ ἐτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20.—Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶναι ἐτήσιαι—Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὁδὸς Σταδίου, 6. | 13 Αὐγούστου 1878

ΠΑΝΟΜΟΙΟΤΥΠΟΝ ΤΗΣ ΥΠΟΓΡΑΦΗΣ ΤΟΥ

ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ ΜΠΟΤΑΣΗ

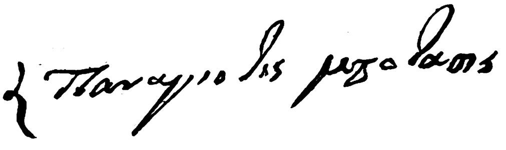

Ὁ ἐπὶ πλούτῳ καὶ πολιτικῇ συνέσει φημιζόμενος Παναγιώτης Μπότασης[1] ἐγεννήθη ἐν Σπέτσαις. Ἅμα ἐκραγείσης αὐτόσε τῆς ἐπαναστάσεως (τὴν 2 ἢ 3 Ἀπριλίου 1821) ἀπεστάλη παρὰ τῶν συμπολιτῶν του, μετὰ τῶν Γεωργίου Πάνου καὶ Ἀναστασίου Ἀνδρούτσου, εἰς Ὕδραν, ἵνα συντελέσῃ καὶ εἰς τὴν τῆς νήσου ταύτης ταχίστην συμμετοχὴν εἰς τὴν Ἐπανάστασιν· τὴν 12 Ἰουνίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους διωρίσθη ὑπὸ τοῦ Δ. Ὑψηλάντου μέλος τῆς διοικήσεως τῶν Σπετσῶν.

Ὁ Παναγιώτης Μπότασης ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος ἐν ἀρχῇ τοῦ ἀγῶνος εἰς διαφόρους ναυμαχίας ὡς ναύαρχος τῶν Σπετσῶν. Τῷ 1824 διωρίσθη ἀντιπρόεδρος τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, ἀπεβίωσε δὲ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος προσβληθεὶς ὑπὸ τύφου ἐν Ναυπλίῳ, ἐν ἡλικίᾳ ἐτῶν 43.

* * *

Ἡ παράθεσις τῶν ἑπομένων ἐγγράφων, ἅτινα ἐρανιζόμεθα ἐκ τῶν *Ναυτικῶν* τοῦ κ. Ἀν. Ὀρλάνδου, ἀρκοῦσι νὰ τεκμηριώσωσι τὴν σπουδαιότητα τοῦ προσώπου, ὅπερ διεδραμάτισεν ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος ὁ Παναγιώτης Μπότασης.

Οἱ Σπετσιῶται ἐπέστειλον αὐτῷ τὴν ἑπομένην ἐπιστολήν:

«*Πρὸς τὸν ἐκλαμπρότατον Ἀντιπρόεδρον τοῦ ἐκτελεστικοῦ σώματος Κύριον Π. Μπότασην.*

«Φωνὴ τῆς γλυκυτάτης ἡμῶν Πατρίδος καὶ τῶν ἀγαπητῶν ἀδελφῶν σου σὲ προσκαλεῖ ἐνταῦθα διὰ νὰ σοὶ ἐγχειρίσῃ, ὄχι ἀξίαν, ὡς ἡ ἀξιότης σου ἀπαιτεῖ, ἀλλὰ βάρος, τὸ ὁποῖον ἐλπίζει νὰ λαμπρύνῃς διὰ τῶν πατριωτικῶν σου ἀρετῶν, καὶ νὰ τὸ ἀναδείξῃς τῳόντι ἀξίωμα ζηλωτόν· εἶναι ἡ Ναυαρχία τὴν ὁποίαν σοὶ ἐγχειρίζει ἡ Πατρὶς ὁμοφώνως, καὶ μολονότι σ' ἐκλέγει ἐν τῷ μέσῳ τῶν δυσκολωτέρων περιστάσεων τοῦ Ἔθνους, δὲν ἀμφιβάλλει, ὅτι θέλει δείξεις τὸν συνήθη σου ζῆλον καὶ γενναιότητα καὶ τὴν φρόνησιν, ἥτις κατ' ἐξαίρετον τρόπον σὲ ἐχαρακτήρισεν εἰς διαφόρους περιστάσεις· μὴ βραδύνῃς λοιπόν, ὦ καλὲ πατριῶτα, ἀλλὰ δράμε ὅσον τάχιον νὰ συνενωθῇς μὲ τοὺς συναδέλφους σου, διὰ ν' ἀγωνισθῇς καὶ στρατιωτικῶς ὑπὲρ τοῦ γένους καὶ τῆς Πατρίδος σου. Ἐλπίζομεν νὰ εὕρωμεν κατὰ τοῦτο σύμψηφον καὶ τὴν Σ. Διοίκησιν, εἰς ἣν ἀναφερόμεθα....

«Ἐκ Σπετσῶν τὴν 20 Ἰουλίου 1824».

Ἀλλ' ὁ μὲν Μπότασης ἀπήντησεν ὡς ἑξῆς·

«Τῆς τερπνοτάτης μητρός μας ἡ φωνὴ διὰ καλάμου ἔφθασεν εἰς τὰς ἀκοάς μου, ἐκέντησε τόσον τὴν ψυχήν μου, ὥστε ἐνθουσιασμένος ἀπεφάσισα νὰ τρέξω, ὅπου αὐτὴ μ' ἐπροσκαλοῦσεν· ἡ ἰδία ὅμως Μήτηρ, καὶ ὑμεῖς οἱ ἴδιοι ἀγαπητοί μοι συμπολῖται καὶ ἀδελφοί, ἐνεκρίνατε νὰ εἶμαι ὑπόχρεως εἰς ἄλλα χρέη, ἐμπιστευθέντα μοι παρὰ τῆς γενικῆς Μητρός. Τὰ χρέη ταῦτα μ' ἐβίαζον νὰ μὴ ἐκπληρώσω τὴν ἐπιθυμίαν μου, ἂν δὲν ἐλάμβανον τὴν ἄδειαν παρὰ τῆς Κυβερνήσεως, τὴν ὁποίαν θερμῶς ἐζήτησα, καὶ διὰ τὴν ὁποίαν πολλάκις παρεκάλεσα, ἀλλὰ μοὶ ἐστάθη ἀδύνατον νὰ τὴν λάβω διὰ τὰ ὅσα παρ' αὐτῆς θέλει σᾶς γνωστοποιηθῶσιν αἴτια. Ἂν ὅμως, ἀδελφοί, ἡ πρόσκλησίς σας εἶναι ἀμετάβλητος, γνωστοποιήσατέ μοι καὶ ἐγὼ ἐλευθερόνουμαι ἀπὸ τὰ γενικὰ χρέη μὲ τὴν παραίτησίν μου, καὶ τρέχω εἰς ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον οἱ ἀδελφοί μου μὲ προτρέπουν στάδιον, διὰ τὸ ὁποῖον μένω εὐγνώμων καὶ πρὸς τὴν γλυκυτάτην μου Μητέρα καὶ πρὸς τοὺς ἀδελφούς μου πατριώτας, μολονότι γνωρίζω τὸν ἑαυτόν μου ἀνάξιον».

Τὸ δὲ Ἐκτελεστικὸν ἔγραψεν εἰς τοὺς Σπετσιώτας περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου τὰ ἑξῆς·

«Ἐλήφθη ἡ κατὰ τὴν 20 τοῦ παρόντος ἀναφορά σας, ἐκ τῆς ὁποίας παρατηρεῖται ἡ μὲ ἀπαθῆ σκέψιν γενομένη ἐκλογὴ καὶ πρόσκλησις εἰς τὸ ναυαρχικὸν χρέος τοῦ ἐκλαμπροτάτου Ἀντιπροέδρου τοῦ Ἐκτελεστικοῦ Σώματος. Ἡ Διοίκησις ἐπῄνεσε τὴν εὐστοχίαν μιᾶς τοιαύτης ἐκλογῆς, διότι τῳόντι εἶναι ἱκανὸς νὰ βαστάξῃ τοιοῦτον χρέος ἐνδόξως, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἀποκαθίσταται ἀναγκαία ἡ παρουσία του εἰς τὴν τῶν Σπετσῶν ναυτικὴν μοῖραν, ἀλλ' ἐπίσης εἶναι καὶ πολὺ περισσότερον ἀναγκαιοτέρα ἡ ἐνταῦθα παρουσία του εἰς τὸ ἀντιπροεδρικὸν βά-

1. Ὁ πατὴρ του ὠνομάσθη Μπότασης διότι νήπιον ὢν ἔτρωγε χῶμα, ὅπερ κατὰ τὴν Ἀλβανικὴν καλεῖται μ π ό τ.

Digitized by Google

ρος, εἰς τὸ ὁποῖον ἤδη ἐνδόξως διετέλεσεν· ὥστε ἡ Διοίκησις, σκεπτομένη σπουδαίως περὶ τῶν δύο τούτων, καὶ ἀνασταθμίζουσα τὴν βλάβην ἢ ὠφέλειαν, ὡς ἐκ τῆς παρουσίας του ἢ ἀπουσίας του, εἰς ἀμφότερα τὰ χρέη ταῦτα, ἐνέκρινεν ὁμοφώνως νὰ παρευρίσκεται εἰς τὸν τῆς ἀντιπροεδρείας χῶρον, ὡς μᾶλλον ἀναγκαιότερον, καὶ μάλιστα εἰς τοιαύτας περιστάσεις, ὅτε ἡ ἀρτισύστατος ὁπωσοῦν εὐταξία τοῦ ἐσωτερικοῦ ἠμπορεῖ νὰ κλονισθῇ, καὶ ἐνῷ μάλιστα ἡ Διοίκησις ἠξεύρει καλῶς, ὅτι ἡ νῆσος Σπετσῶν εὐτυχεῖ καὶ ἄλλων τινων δοκίμων ναυτικῶν καὶ ἀνδρείων καὶ ἱκανῶν νὰ φέρωσι τὸ τῆς Ναυαρχίας βάρος. Δι' ὅλα ταῦτα ἡ Διοίκησις, ἂν καὶ λυπῆται, μόλον τοῦτο δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν αἴτησιν τῆς εὐγενείας σας· ἐλπίζει ὅτι ἡ μὴ συγκατάθεσίς της εἰς τοῦτο θέλει φανῆ δικαία καὶ ἀναγκαία εἰς τὰ παρόντα τοῦ ἐσωτερικοῦ μας».

* * *

Ἡ εἰκὼν τοῦ Παναγιώτου Μπότασση, εἶναι μία ἐκ τῶν δώδεκα τῶν πρωτίστων τοῦ ἀγῶνος ἀνδρῶν, αἵτινες κοσμοῦσι τὴν μεγάλην αἴθουσαν τῶν ἀνακτόρων τῶν Ἀθηνῶν. Ἐν τούτοις ἡ χήρα τοῦ ἐπιφανοῦς τούτου ἕλληνος ἀπεβίωσεν ἐν Σπέτσαις ἐν μεγίστῃ πενίᾳ!

* * *

Αἱ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν χρηματικαὶ θυσίαι τῆς οἰκογενείας Μπότασση συνεποσώθησαν, κατὰ τὸν ἐπίσημον πίνακα, περὶ τὰς δρ. 600,000.

Ο ΔΥΣΜΟΡΦΟΣ

[Ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ, ὑπὸ * Κ.]

Συνέχεια καὶ τέλος· ἴδε σελ. 498.

Ἅμα ὁ λόρδος Σαινζερμαὶν ἠδυνήθη νὰ ἐξέλθῃ τῆς κατοικίας του, μετέβη παρὰ τῷ πατρὶ αὐτοῦ, ὅπως πληροφορήσῃ αὐτὸν περὶ τῆς πρὸς τὴν δεσποινίδα Χὸρν κλίσεώς του, ὅτι ἦτο ἀρκετὰ εὐτυχής, βλέπων τὸν ἔρωτα αὐτοῦ καὶ ὑπ' ἐκείνης συμμεριζόμενον, καὶ ὅτι ἐπεθύμει νὰ νυμφευθῇ τάχιστα.

Ὁ μαρκήσιος Βρανδὼν, ἀνὴρ ἐλεύθερος, ἔχων καρδίαν ἐξαίρετον, ἠκροάσθη τὴν διακοίνωσιν τοῦ υἱοῦ του μετ' εἰλικρινοῦς χαρᾶς, ἔδωκεν ἀδιστάκτως τὴν συγκατάθεσίν του καὶ διεκήρυξεν ὅτι εἶναι ἕτοιμος νὰ πράξῃ πάντα αὐτοῦ τὰ καθήκοντα. Ἐξέφρασεν εἰς τὴν κυρίαν Καρτβράϊτ τὴν εὐχαρίστησιν αὐτοῦ, ὅτι ὁ λόρδος Σαινζερμαὶν εὗρε γυναῖκα, δυναμένην νὰ ἐκτιμήσῃ τὰς ἐξόχους αὐτοῦ ἰδιότητας. Ἐπεσκέφθη τὴν Λιλίαν, τὴν ἐνηγκαλίσθη περιπαθῶς, ἀποκαλῶν αὐτὴν προσφιλεστάτην θυγατέρα του, καὶ τότε, ἐν τῇ ψυχικῇ αὐτοῦ ἀφελείᾳ ἔσπευσε νὰ κοινοποιήσῃ τὴν εὐάρεστον εἴδησιν καὶ εἰς τὴν μαρκησίαν.

Τί συνέβη μεταξὺ τοῦ συζύγου καὶ τῆς γυναικός; Ποτὲ δὲν τὸ ἔμαθον. Ἀλλ' ἐπειδὴ εἶχον ἐπαγρυπνήσει ἐκ τοῦ πλησίον ἐπὶ τῆς μαρκησίας, ἠδυνήθην νὰ παρατηρήσω, ὅτι σκοτεινὰ νέφη, μεθ' ὅλας τὰς πρὸς διασκέδασιν αὐτῶν προσπαθείας της, ἐρρυτίδουν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον τὸ μέτωπον αὐτῆς, καθ' ὅσον καθίσταντο ἐναργέστεραι αἱ πρόοδοι τῆς ἀναρρώσεως τοῦ λόρδου Σαινζερμαίν.

Μανθάνουσα γεγονὸς οὕτως ἀνήκουστον ἀπολύτως, ὁποῖον ἦτο ὁ προσεχὴς γάμος τοῦ προγονοῦ αὐτῆς, γεγονὸς καταστρέφον καθ' ὁλοκληρίαν καὶ διὰ παντὸς τὰς περὶ κληρονομίας ἐλπίδας τοῦ λόρδου Λουδοβίκου, περὶ τῆς ὁποίας μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἦτο βεβαία, ἐξεῤῥάγη ἐπὶ τέλους εἰς δυσαρέσκειαν καὶ εἰς λύσσαν αἵτινες ὑπερέβησαν καὶ αὐτὰ τὰ ὅρια τῆς στοιχειωδεστέρας εὐπρεπείας, μολονότι ἐφρόντισε μεγάλως—ἔχω λόγους νὰ τὸ πιστεύσω—ν' ἀποκρύψῃ ἀπὸ τοῦ συζύγου αὐτῆς τὴν ἀληθῆ ἀφορμὴν τῆς βιαιότητός της, προσποιουμένη ὅτι ἀποδίδει αὐτὴν εἰς τὴν ἀγανάκτησίν της ἐπὶ τῷ δυσαναλόγῳ τούτῳ κατὰ τὴν ἔκφρασιν αὐτῆς συνοικεσίῳ: τὴν κατάπτωσιν τοῦ λόρδου κληρονόμου διὰ γάμου μετὰ πτωχῆς συγγενοῦς, ἀνατραφείσης ἐξ ἐλέους. . . ἑνὸς τέκνου ἐξ ἔρωτος! διότι δὲν ἐδίστασε νὰ ἀποκαλύψῃ τὸ αἶσχος τῆς γεννήσεως τῆς Λιλίας.

Ἐθισθεὶς νὰ ὑποτάσσηται εἰς ὅλας αὐτῆς τὰς θελήσεις καὶ νὰ ὑποχωρῇ ἀσυζητητὶ μᾶλλον ἢ ν' ἀντιτάσσηται ἐλευθέρως κατὰ τῶν ἐπιθυμιῶν της, ὅταν αὗται δὲν συνεβιβάζοντο μετὰ τῶν ἰδικῶν του, ὁ μαρκήσιος ἦτο ἀνίκανος ν' ἀντιταχθῇ κατὰ τῆς θυέλλης.

Ἤρξατο λοιπὸν κατὰ τὸ σύνηθες κλονιζόμενος ὑπὸ τὸ κῦμα ἐκεῖνο τῶν λόγων, καὶ ὑπὸ νέαν ὄψιν βλέπων τὰ πράγματα· ἔπειτα, μεταβάλλων γνώμην καθ' ὁλοκληρίαν, ἀνεγνώρισεν ἐπὶ τέλους ὅτι μετὰ ὥριμον σκέψιν, συνέλαβε τὴν ἰδέαν ὅτι τὸ συνοικέσιον τοῦτο ἦτο τερατῶδες σχέδιον ἀναιδείας, πλῆρες κινδύνων, ἀνάρμοστον καθ' ὁλοκληρίαν, κ.τ.λ., κ.τ.λ. Συνεπέρανε δὲ διακηρύξας, ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ γείνῃ περαιτέρω τις σκέψις περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου.

— Νὰ μὴ μοὶ ὁμιλήσωσι πλέον περὶ τούτου! εἶπεν ἐπὶ τέλους μετὰ τοῦ πείσματος ἐκείνου τῆς ἰσχυρογνωμοσύνης, τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ τελευταῖον τῶν ἀσθενῶν κεφαλῶν καταφύγιον.

Ἡ Λιλία ἐξετέθη εἰς τὰς προσβολὰς τῆς μαρκησίας καὶ τῶν θυγατέρων της: προσβολὰς μόλις πιστευτὰς παρὰ γυναιξὶ καλῶς ἀνατεθραμμέναις· ἠπειλήθη ν' ἀποδιωχθῇ ἀπὸ τοῦ πύργου, ν' ἀπολέσῃ τὴν ὑπόληψιν αὐτῆς καὶ νὰ ἐγκαταλειφθῇ εἰς τὴν ἀθλιότητα καὶ τὴν αἰσχύνην, μόνη, ἄνευ φίλων καὶ στηριγμάτων.

Ἡ δυστυχὴς Λιλία, ἀπολιθωθεῖσα, ἐξευτελισθεῖσα, ἀναίσθητος κατέπιπτεν ἐπὶ τοῦ πατώματος τοῦ ἰδιαιτέρου δωματίου τῆς μαρκησίας, ὅπου ἐλάμβανε χώραν ἡ βιαία αὕτη σκηνή, ὁπόταν ἀνοιχθείσης τῆς θύρας παρουσιάσθη ὁ λόρδος Σαινζερμαίν.

Digitized by Google

Ἀσφαλὴς βαδίζων, ταχύς, οἱονεὶ ἠλεκτρισθεὶς ὑπὸ αἰφνιδίου ἐνεργείας, διῆλθε τὸν θάλαμον μέχρι τοῦ μέρους, ὅπου ἵστατο λιπόθυμος ἡ Λιλία.

—Σιωπήσατε! ὅλαι σεῖς, ἀνέκραξε διὰ φωνῆς κεραυνώδους.Ἀρκεῖ τὸ σκάνδαλον τοῦτο! Ἀπωλέσατε λοιπὸν πᾶσαν αἰδῶ, ἡ δὲ μέλλουσα σύζυγος τοῦ πρεσβυτέρου ἀδελφοῦ σας πρέπει νὰ ἦναι οὕτως ἐκτεθειμένη εἰς τὰς ὑβριστικὰς περιφρονήσεις σας;

— Ἡ σύζυγό; σας, μιλόρδε; εἶπεν ἡ μαρκησία μετὰ πικρᾶς εἰρωνείας. Μάλιστα, ὅταν αὕτη γείνῃ σύζυγός σας, θέλομεν ἔλθει εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ εὐχαριστηθῶμεν εἰς τὸν χλευασμὸν αὐτῆς διὰ τῆς χρήσεως κοινῶν τινῶν τύπων· ἀλλ' ἐνόσῳ ἐξαρτᾶται ἀπ' ἐμοῦ ἡ κόρη, εἰς ἣν καὶ αὐτὸς ὁ ἀδελφός μου δὲν συγκατετέθη νὰ δώσῃ τὸ ὄνομά του, θέλω μεταχειρισθῆ αὐτὴν ἐπαξίως τῆς ἀποτροπαίου προδοσίας της. Ὁ πατήρ σας μοὶ ἐπεφόρτισε νὰ σᾶς διακηρύξω ὅτι ἀνθίσταται εἰς τὸ συνοικέσιον τοῦτο... εἰς τὸ ἐξευτελιστικὸν τοῦτο συνοικέσιον, καὶ ἂν δὲν θέλετε νὰ σᾶς καταρασθῇ...

— Ὦ! ὄχι, ὄχι! ἀνέκραξεν ἱκετευτικῶς ἡ Λιλία, γονυπετὴς καὶ μὲ τὰς χεῖρας συνηνωμένας.

— Ἀγαπητή μου Λιλία, εἶπεν ὁ λόρδος Σαινζερμαὶν μετὰ τῆς μεγίστης ἀταραξίας, δὲν εἶναι ἐδῶ ἡ θέσις σας. Λάβετε τὴν ἀγαθότητα νὰ ἐγερθῆτε καὶ νὰ μεταβῆτε πρὸς συνάντησιν τῆς κυρίας Καρτβράϊτ. Σᾶς ἐπανευρίσκω ἀμέσως.

Τὴν ὡδήγησε μέχρι τῆς θύρας, ἔπειτα δὲ ἐπανῆλθε νὰ καθήσῃ παρὰ τῇ μαρκησίᾳ, ἥτις ἐξηντλημένη ἐκ τῆς ὀργῆς, κατέπεσεν ἐφ' ἑνὸς ἀνακλίντρου.

— Τί ὀφείλω νὰ συμπεράνω, κυρία, ἐκ τῆς ἀπειλῆς ταύτης τῆς πατρικῆς κατάρας, ἐπιμένων εἰς σχέδιον, τὸ ὁποῖον αὐτὸς ὁ ἴδιος τὴν πρωΐαν ταύτην εὐμενῶς ἀπεδέχθη; Σᾶς ἐρωτῶ. Ἔχετε τὴν ἀξίωσιν νὰ ἐπεμβαίνητε μεταξὺ τοῦ πατρός μου καὶ ἐμοῦ; Ὑπέστην πολλὰ—παρὰ πολλὰ ἴσως—ἀπὸ μέρους σας. Ἀλλὰ σᾶς εἰδοποιῶ ὅτι ὑπάρχει τι ὅριον, τὸ ὁποῖον θὰ ἦτο φρόνιμον εἰς σᾶς νὰ μὴ προσπαθήσητε νὰ διέλθητε.

— Σᾶς εἶπον τί φρονῶ κατάλληλον, ἀπεκρίθη ἡ μαρκησία, ἔτι μᾶλλον ἐρεθισθεῖσα ὑπὸ τοῦ αὐστηροῦ καὶ γαληνίου ἐκείνου τόνου. Σᾶς εἶπον ὅτι ἠθέλετε ἀτιμάσει τὸν οἶκόν σας διὰ τοσοῦτον ἀνάνδρου ἀρεσκείας, καὶ σᾶς τὸ ἐπαναλέγω καὶ πάλιν· διὰ τοῦ συνοικεσίου σας!... Ἀλλ' ἐπὶ τέλους! ἀγνοεῖτε λοιπὸν τί εἶσθε; Αἰσχύνομαι διὰ λογαριασμόν σας, μιλόρδε! Πῶς!.. θέλετε ἀγοράσει γυναῖκα διὰ χρυσίου!

Ἐρύθημα βίαιον ἐχρωμάτισε τὸ πρόσωπον τοῦ λόρδου Σαινζερμαίν. Ἡ ὀργὴ αὐτοῦ ὑπερεξεχείλισεν.

— Κυρία, θὰ μετανοήσητε... Εἶναι λόγοι... τοὺς ὁποίους ποτὲ δὲν θὰ συγχωρήσω, οὔτε θὰ λησμονήσω!

Καὶ ἐξῆλθε τοῦ θαλάμου.

Μετέβη ἀμέσως παρὰ τῷ πατρὶ αὐτοῦ καὶ διεκήρυξεν εἰς αὐτόν, ὅτι οὐδεμία ἐπὶ τῆς γῆς δύναμις ἤθελε τὸν ἐμποδίσει νὰ συζευχθῇ τὴν Λιλίαν, καὶ ὅτι ἂν ἐξετελεῖτο ἡ ἀπειλὴ τῆς ἀποκληρώσεως, ἤθελε ζήσει μετὰ τοῦ ὑπολειπομένου ποσοῦ, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἐξασφαλίσει εἰς αὐτὸν ἡ μήτηρ του, διότι ἡ ἀπόφασίς του ἦτο ἀκλόνητος: ἡ Λιλία θὰ γείνῃ σύζυγός του.

Πάντα ταῦτα ἐλέχθησαν μετὰ τοῦ βαθυτέρου σεβασμοῦ, ἀλλὰ δι' ὕφους ὁριστικοῦ, τὸ ὁποῖον δὲν ἠδύνατο νὰ μὴ παραγάγῃ τὰς συνεπείας αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ μαρκησίου.

Μεταβάλλων δευτέραν γνώμην, παρέσχεν εἰς τὸν υἱόν του τὴν συγκατάθεσίν του καὶ κατένευσεν «ἀπὸ πάσης καρδίας»· ὅπως ἀποφύγῃ δὲ πᾶσαν νεωτέραν συζήτησιν, δὲν εὗρε καλλίτερον μέσον, ἢ νὰ διατάξῃ νὰ ζεύξωσι τὸ ὄχημα καὶ ν' ἀναχωρήσῃ ἀμέσως εἰς Λονδῖνον.

Ἡ μανία τῆς μαρκησίας μαθούσης τὴν ἀναχώρησιν ταύτην καὶ ἡ ἀμετακλήτως δοθεῖσα συγκατάθεσις αὕτη εἶναι ἀδύνατον νὰ περιγραφῇ. Ἡ προσβληθεῖσα φιλαυτία, ἡ ζηλοτυπία τῶν θυγατέρων της, ὁ σιωπηλὸς φθόνος τῶν διδασκαλισσῶν της ἀπετέλεσαν χορὸν μετ' αὐτῆς. Μόνοι οἱ σχόντες τὴν δυστυχίαν νὰ ζήσωσιν ἐν οἰκογενείαις ἄνευ ἀρχῶν, διεπομέναις ὑπὸ τοῦ ἐγωϊσμοῦ καὶ τῆς βίας, δύνανται νὰ λάβωσιν ἰδέαν τινα τῆς ταραχῆς, τῶν κραυγῶν, τῶν ἀρῶν τῶν ἐξηυτελισμένων τούτων πλασμάτων. Ἐν μέσῳ δὲ τῆς κρίσεως ταύτης ἐπανῆλθεν ἐκ Λονδίνου ἀπροσδοκήτως ὁ λόρδος Λουδοβῖκος.

Ἐπὶ τῇ θέᾳ αὐτοῦ ἡ μαρκησία ἔρρηξε κραυγὴν χαρᾶς. Εἶχεν ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν ἐνεργητικότητα αὐτοῦ, ὅπως ὑποστηρίξῃ τὴν ὑπόθεσίν της καὶ θριαμβεύσῃ κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ του.

Ὁ λόρδος Λουδοβῖκος κατεπλάγη ἐπὶ τῷ ἄκρῳ ἐρεθισμῷ τῆς μητρός του καὶ τῶν ἀδελφῶν του.

— Ἀγαπητή μου μῆτερ, τί συμβαίνει λοιπόν;

— Ὦ! Λουδοβῖκε! Λουδοβῖκε!.. Ὑπερηφάνειά μου!... Χαρά μου!... Καλῶς ἦλθες πλησίον τῆς δυστυχοῦς μητρός σου!

— Δυστυχοῦς;... Τίς ἐτόλμησε; τίς ἔσχε τὴν αὐθάδειαν, μῆτέρ μου;

— Ὁ Σαινζερμαίν.

— Ὁ Σαινζερμαίν!.. ἀδύνατον!.. Δὲν θὰ ἐπεθύμει... δὲν θὰ ἠδύνατο... Εἶναι συνετώτατος, ἀγαθώτατος, μῆτερ. Τί σημαίνει;

— Ἄ! Λουδοβῖκε, νυμφεύεται.

— Νυμφεύεται!... ἀδύνατον!... Πῶς:... Μετὰ ποίας;

— Μάλιστα, ἀνέκραξαν αἱ ἀδελφαὶ συγχρόνως· μετὰ τῆς Λιλίας.

— Μετὰ τῆς Λιλίας!... ἄ! ἡ πτωχὴ κόρη! ὁποία θυσία!

Digitized by Google

— Ὢ! πολὺ μακρὰν τῆς σκέψεως ταύτης! ἀνέκραξεν ἡ λαίδη Γεραλδίνη μετὰ χλευαστικοῦ τόνου. Ἐξ ἐναντίας, σοὶ βεβαιῶ ὅτι εἶναι καθ' ὁλοκληρίαν συνοικέσιον κλίσεως. Ἡ Λιλία εἶναι ἐρωτευμένη μέχρι παραφροσύνης ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν. Πρὸ ὀλίγον εὑρέθημεν εἰς παρομοίαν σκηνήν.

— Ὄχι! τί διάβολον μοὶ διηγεῖσθε αὐτοῦ;.. Τὸν ἀγαπᾷ ἡ Λιλία!... Εἶναι δυνατόν; Τὸν ἀγαπᾷ πραγματικῶς, εἰλικρινῶς;.. Τὸν ἐκτιμᾷ ὡς ἔπρεπεν εἰς αὐτὸν, ὡς τὸ ἀξίζει;.. καὶ εἰς τὴν ἡλικίαν της μάλιστα!... Ὁ Θεὸς νὰ εὐλογήσῃ τὴν πτωχὴν ἔντιμον καρδίαν της!.. Ὢ! ἡ γλυκεῖα καὶ θελκτικὴ κόρη! εἶπον πάντοτε ὅτι δὲν ὑπῆρχεν ἐπὶ τῆς γῆς ἀξιεραστότερον πλάσμα! Δὲν θέλω νὰ χάσω οὔτε στιγμὴν διὰ νὰ συγχαρῶ τὸν Σαινζερμαίν. Εἶναι εὐτυχὴς, ἀξίζων τὴν εὐτυχίαν!.. Τίποτε δὲν ἠδύνατο νὰ μὲ εὐχαριστήσῃ περισσότερον!

Καὶ, μετὰ τῆς συνήθους αὐτῷ ζωηρότητος, ἐξῆλθε χωρὶς οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον νὰ φροντίσῃ διὰ τὸ ἀποτέλεσμα τῶν λόγων του, καταλείπων τὴν μητέρα του, καθὰ ἔμαθον ἀκολούθως, εἰς ἀπερίγραπτον κατάστασιν, διελθὼν ταχέως τὰς μακρὰς στοὰς τὰς χωριζούσας τὰ δωμάτια τοῦ λόρδου Σαινζερμαὶν ἀπὸ τῶν τῆς λοιπῆς οἰκογενείας.

Ἡ ἀνθρωπίνη καρδία εἶναι ἄβυσσος ἀκαταμέτρητος.

Ὁ τρόπος, δι' οὗ ὁ λόρδος Λουδοβῖκος ἔμαθε τὴν εἴδησιν ταύτην, ἣν ἐθεώρει ὡς τὴν σκληροτέραν, καὶ τὴν βαρυτέραν τῶν δυστυχιῶν, ὡς τὴν ἀπαισιωτέραν τῶν καταστροφῶν, ἐφάνη καταφέρων κατὰ τῆς μαρκησίας τρομερὸν κτύπημα.

Ἀπατηθεῖσα ἐν τῇ προσδοκίᾳ τῆς συμπαθείας καὶ τῆς ὑποστηρίξεως ἀπὸ μέρους τοῦ υἱοῦ αὐτῆς, προσβληθεῖσα μέχρι τοῦ βάθους τῆς καρδίας της, διότι ἔβλεπεν αὐτὸν, τὸν μόνον αἴτιον τῆς πικρίας καὶ ἀγωνίας της, νὰ ἐκφράζῃ τὴν χαράν του ἐλευθέρως, θορυβωδῶς ἐπὶ τῷ συμβάντι τούτῳ, καθ' ἣν στιγμὴν μάλιστα αὐτὴ ἐξεδήλου τὴν ἀποδοκιμασίαν της, ἡ ἀθλία γυνὴ προσεβλήθη ὑπὸ τοσούτῳ ζωηρᾶς καὶ σκοτεινῆς ἀπελπισίας, ὥστε αἱ θυγατέραι της, μεθ' ὅλην τὴν συνήθη αὐτῶν ἀδιαφορίαν, ἔμειναν ἔκπληκτοι.

— Θριαμβεύει καθ' ὅλων, ἠκούσθη ψιθυρίζουσα. Μάλιστα, αὐτὸς ὁ Λουδοβῖκος!.. Τοῦτο θὰ ἦτον!.. Ἔπρεπε νὰ τὸ ἐπιτρέψω;... Εἷς υἱὸς δευτερότοκος!.. Εἷς πτωχὸς υἱὸς δευτερότοκος, εἰς τὸ ἔλεός του!.. ὑπακουόμενος ἀπὸ ὅλους... ὁ κύριος!.. ὁ δεσπότης ὅλων... ὁ πατήρ του... τὰ τέκνα μου... ἐγὼ ἡ ἰδία... ὁ υἱός μου... Λιλία... τέκνα... τιμαί... τύχη!...

Ἀτελέστατα δύναμαι νὰ διηγηθῶ τὰ συμβάντα τῆς μοιραίας ἐκείνης νυκτός.

Ἡ μαρκησία εἶχε θαλαμηπόλον ἀφιερωμένην εἰς τὴν ἰδιαιτέραν αὐτῆς ὑπηρεσίαν καὶ ἐξασκοῦσαν ἐπ' αὐτῆς παράδοξον ἐπιρροήν.

Ἡ κυρία Χόλδφαστ ἦτο ἓν τῶν ἰοβόλων ἐκείνων πλασμάτων, ἅτινα ὑπὸ ἐξωτερικὸν χυδαῖον καὶ δουλικὸν κρύπτουσιν ἀνδρικὴν ἐνέργειαν καὶ φιλοδοξίαν ἀκατάβλητον.

Δεσποτεία ἐπὶ της κυρίας της καὶ δι' αὐτῆς ἡ ἀνωτάτη διεύθυνσις τοῦ εὐγενοῦς καὶ ἰσχυροῦ τούτου οἴκου ἦτο τὸ ὑπ' αὐτῆς θερμῶς, ἀκαταπαύστως ἐπιδιωκόμενον τέλος. Εἶχε τοσοῦτον τελείως ταυτισθῆ μετὰ τῆς μαρκησίας, ὥστε εἶχεν ὑπό τινα ἔποψιν υἱοθετήσει ὅλας τὰς συμπαθείας καὶ ὅλα τὰ μίση της. Καὶ αὐτὴ ἐπίσης ἐθεώρει ἀπὸ μακροῦ χρόνου τὸν λόρδον Λουδοβῖκον ὡς τὸν ἀληθῆ, ὡς τὸν μόνον τῶν Βρανδώνων κληρονόμον, περιεφρόνει δὲ καὶ ἐμίσει τὸν λόρδον Σαινζερμαὶν, τὸν πτωχὸν τοῦτον, τὸν ἄθλιον δύσμορφον, «τὸν ἀχρεῖον τοῦτον σπόρον, τὸν ἀναβλαστήσαντα ἐν τῷ ἀγρῷ τοῦ ἀδελφοῦ του.»

Ἠσθάνετο καὶ αὐτὴ, ὑπὲρ πάντα ἄλλον ἴσως, τὸν ταπεινὸν φθόνον, ὃν ἐνέπνεεν εἰς ὅλην τὴν οἰκογένειαν ἡ αἰφνιδία τῆς Λιλίας ἀνύψωσις, διότι μετὰ δυνάμεως ἐκτάκτου παρατηρητικοῦ πνεύματος, εἶχε κατανοήσει ἀμέσως τὰς μεταβολὰς, ἃς θᾶττον ἢ βράδιον ἔμελλεν ἀναντιρρήτως νὰ ἐπενέγκῃ ὁ γάμος τοῦ Σαινζερμαὶν μετὰ τῆς Λιλίας διὰ τὴν δευτέραν σύζυγον καὶ τὰ τέκνα τοῦ μαρκησίου Βρανδῶνος.

Ἡ μαρκησία εὕρισκεν ἐν τῇ ἐμπεπιστευμένῃ ταύτῃ τῶν σκέψεων αὐτῆς καὶ τῶν σχεδίων ὑποστήριγμα καὶ κέντρον. Βιαία ἀλλ' ἐστερημένη ἐνεργητικότητος, παράτολμος ἄνευ θάρρους, ἀγέρωχος ἄνευ μεγαλοπρεπείας, ὑψηλόφρων ἄνευ ἐμπιστοσύνης εἰς ἑαυτὴν,—ἀντιθέσεις ἀποτελοῦσαι τὴν οὐσίαν τῶν χυδαίων ψυχῶν,—εἶχεν ἐν ἑνὶ λόγῳ ἀνάγκην κόλακος καὶ κυρίου ἐνθαρρύνοντος αὐτὴν ἐν τῇ ἀδυναμίᾳ, ἐρεθίζοντος ἐν τῷ δισταγμῷ. Ἀμφότεροι συνηντήθησαν ἐν τῇ κυρίᾳ Χόλδφαστ.

Μόνη μετὰ τῆς κυρίας Χόλδφαστ ἡ μαρκησία διῆλθεν ὅλην ἐκείνην τὴν ἑσπέραν ἐν τῷ ἰδιαιτέρῳ αὐτῆς δωματίῳ· δὲν ἐπανεῖδε πλέον τὸν λόρδον Λουδοβῖκον.

Οὗτος δὲ, ἀφοῦ συνεχάρη τὸν ἀδελφόν του μετὰ τῆς συνήθους αὐτῷ θερμότητος καὶ ἐλευθερίας, δὲν ἐβράδυνε νὰ κατανοήσῃ, ὅτι ἔκτακτόν τι συνέβαινε. Μαθὼν τὴν βιαίαν ἀντίστασιν τῆς μητρὸς αὐτοῦ εἰς τὸ προτεινόμενον συνοικέσιον καὶ τὸ παραχθὲν ἐξ αὐτοῦ σκάνδαλον, κατενόησεν οἱονεὶ ἐξ ἐνστίκτου τὸ ἀληθὲς αἴτιον τῆς ἐκρήξεως ταύτης μανιωδῶν αἰσθημάτων. Ἠσθάνθη ἑαυτὸν ἀναξίως ὑβρισθέντα. Μεθ' ὅλας αὐτοῦ τὰς ἐλλείψεις, εἶχε καρδίαν ἀγαθὴν καὶ

Digitized by Google

ἔντιμον, ἀπρόσιτον εἰς τὸν φθόνον ἢ εἰς τὴν ζηλοτυπίαν. Ἐμνησικάκησε κατὰ τῆς μητρός του, τὴν δὲ ἑσπέραν δὲν κατέλιπε πλέον τὸν Σαινζερμαὶν, τὴν Λιλίαν καὶ τὴν κυρίαν Καρτβράϊτ.

Ἦσαν καὶ οἱ τρεῖς βαθέως τεταραγμένοι ὑπὸ τῶν συγκινήσεων τῆς ἡμέρας· ἀλλ' ἡ εὐθυμία καὶ ἡ εἰλικρίνεια τοῦ λόρδου Λουδοβίκου ἐξήλειψαν ἀμέσως πᾶν ἴχνος τῶν ταπεινώσεων, ἃς ὑπέστησαν, καὶ τῆς ὀδύνης.

Ἔμαθον βραδύτερον ὑπὸ τῆς κυρίας Καρτβράϊτ, ὅτι ὁ λόρδος Σαινζερμαὶν καθήμενος ἐν τῷ μεγάλῳ αὐτοῦ ἀνακλίντρῳ, πλησίον τῆς ὀπῆς ἑνὸς τῶν ἀρχαίων γοτθικῶν παραθύρων, ἐθεώρει εὐτυχὴς καὶ γαλήνιος τὸν δύοντα ἥλιον, βραδέως ἐξαφανιζόμενον ἐν τῷ ὁρίζοντι, ἐνῷ τελευταία τις φλὸξ χρυσοῦ καὶ πορφύρας ἐφώτιζε τὸν οὐρανόν. Παρὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ, ἐπὶ ταπεινοῦ θρανίου, ἡ Λιλία ἠκροάζετο ἐρυθριῶσα τοὺς μυρίους ἀστεϊσμοὺς καὶ τὰς ἀθώας κακολογίας, τὰς ὁποίας ὁ λόρδος Λουδοβῖκος ἐψιθύριζεν εἰς τὸ οὖς αὐτῆς, ὀκλὰξ καθήμενος παρ' αὐτὴν ἐπὶ τοῦ πατώματος. Αἱ ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου, διεισδύουσαι διὰ τῶν συμπεπλεγμένων παρθενικῶν κλημάτων καὶ τῶν ἀναρριχωμένων φυτῶν τοῦ παραθύρου, ἐφώτιζον διὰ γλυκείας μαρμαρυγῆς τὴν θελκτικὴν κεφαλήν της καὶ χρυσᾶς ἐκπέμπουσαι ἀνταυγείας ἔπαιζον ἐπὶ τῶν θαυμασίων βοστρύχων της.—Ἐπίστευον ὅτι βλέπω, προσέθεσεν ἡ κυρία Καρτβράϊτ, ἕνα τῶν ἀγγέλων ἐκείνων, τοὺς ὁποίους οἱ καλλιτέχναι τοῦ μεσαίωνος ἠρέσκοντο ἀπεικονίζοντες ἐπὶ τῶν ἱερῶν εἰκόνων των—τρυφερὰς μορφὰς Χερουβὶμ, ἱπταμένας ἐπὶ τῶν νεφῶν τοῦ οὐρανοῦ! —Κεκρυμμένη ὑπὸ τῶν πτυχῶν τῶν παραπετασμάτων, ἐτερπόμην θεωροῦσα καὶ τοὺς τρεῖς. Περὶ τὴν στιγμὴν ἐκείνην, κύριε Οὐΐλσων, εἶδον ἐμαυτὴν ἀδρῶς πληρωθεῖσαν διὰ τοὺς κόπους μου. Παρετήρησα τὸν λόρδον Σαινζερμαὶν ὑψοῦντα πρὸς τὸν οὐρανὸν δὶς ἢ τρὶς κατ' ἐπανάληψιν τοὺς δακρυβρέκτους ὀφθαλμούς του, εὐχαριστοῦντα ἀναμφιβόλως ἐκείνην, ἥτις εἶχε προστατεύσει αὐτὸν ἄνωθεν καὶ ἧς ἡ ἀνάμνησις βαθύτατα ἦτο ἀποτετυπωμένη ἐπὶ τῆς καρδίας του. Μετά τινα στιγμὴν μὲ παρετήρησε καὶ χωρὶς νὰ κάμῃ τὴν ἐλαχίστην κίνησιν, δυναμένην νὰ ταράξῃ τὸν ἀδελφόν του καὶ τὴν παρὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ Λιλίαν, ἐξέτεινε πρός με τὴν χεῖρα του καὶ ἔλαβε τὴν ἰδικήν μου, θλίψας αὐτὴν ἐν σιωπῇ. Τὸν ἐνόησα.

Ἡ μαρκησία, ὡς εἶπον ἤδη ἀνωτέρω, ἔμεινε κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἐν τῷ ἰδίῳ αὐτῆς δωματίῳ. Ἠκούετο βαδίζουσα διακεκομμένως, λαλοῦσα ὑψηλοφώνως, μετὰ σφοδρότητος. Διετέλει προφανῶς εἰς κατάστασιν βιαίας συγκινήσεως. Βαθμηδὸν ἐν τούτοις τὰ πάντα ἐπανῆλθον εἰς τὴν σιγήν, ἡ δὲ κυρία Χόλδφαστ κατέβη εἰς τὸ ἰσόγειον πάτωμα, ἐναντίον δὲ τῶν συνηθειῶν αὐτῆς παρετηρήθη κατὰ τὴν ἑσπερινὴν ἐκείνην ὥραν ἐξερχομένη τοῦ πύργου.

Ἦτο φθινόπωρον, μολονότι δὲ ἦτο σκότος, ἡ μαρκησία δὲν ἐζήτησε φῶς ἐν τῇ κατοικίᾳ της. Αἱ δεσποινίδες εἶχον συνέλθει ὡς πάντοτε ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ, ἀλλ' ἡ μήτηρ αὐτῶν δὲν ἦλθε νὰ τὰς εὕρῃ ἐκεῖ. Ὅταν ἦτο ἀδιάθετος ἢ δύσθυμος, αἱ θυγατέρες οὐδέποτε μετέβαινον παρ' αὐτῇ· ἦτο φροντίς, ἥτις ἐτηρεῖτο (?) ὑπὸ τῆς κυρίας Χόλδφαστ. Μόναι λοιπὸν μετὰ τῶν Γαλλίδων παιδαγωγῶν διῆλθον ἐν θλίψει τὴν ἑσπέραν ἐκείνην.

Ἐπὶ τέλους ἡ λαίδη Γεραλδίνη ἀνέκραξεν:

— Ὑποθέτω ὅτι ἡ μαμὰ δὲν ἔρχεται πλέον τώρα. Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὸν λόρδον Λουδοβῖκον, φαίνεται σχεδὸν ἀπίθανον! δὲν ἀφῆκε τὸν θάλαμον τοῦ Σαινζερμαίν. Δὲν τὸν ἐπίστευον ἱκανὸν νὰ λάβῃ μέρος ἐναντίον μας!

— Εἶναι τόσον ἐπικόλαιος, τόσον κακῶς ἀνατεθραμμένος, εἶπεν ἡ λαίδη Μαρία. Ἄ! 'στὴν πίστιν μου, πηγαίνω νὰ κοιμηθῶ. Δὲν γνωρίζω τί ὑπάρχει εἰς τὴν ἀτμοσφαῖραν, ποτὲ ἐν τούτοις δὲν ᾐσθάνθην ἐμαυτὴν τόσον κακοδιάθετον.

— Ἄ! εἶσθε τόσον εὐαίσθητος! παρετήρησε μία τῶν παιδαγωγῶν· καὶ ἐγὼ ἐπίσης δὲν ἠμπορῶ πλέον.

— Τότε, ὅστις μ' ἀγαπᾷ, ἂς μ' ἀκολουθήσῃ! εἶπεν ἡ λαίδη Μαρία ἐγειρομένη.

Καὶ διεσταυρώθησαν ἐν τῷ διαδρόμῳ μετὰ τῆς κυρίας Χόλδφαστ.

— Χόλδφαστ, πῶς ἔχει ἡ μαμά; . . Λοιπόν! διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, τί ἔχετε, Χόλδφαστ; . . . ὁμοιάζετε μὲ φάντασμα! . . . Πόσον εἶσθε ὠχρά!

— Ὅ,τι ἦτο χθὲς καὶ ὅ,τι θὰ ἦναι καὶ αὔριον ἐψιθύρισεν ἡ Γεραλδίνη.

— Ἄ λοιπόν! ἀπεφασίσατε νὰ μείνητε ἄφωνος; θὰ εἴπητε ἐπὶ τέλους τί συμβαίνει;

— Τί συμβαίνει; . . . Τί ἐννοεῖτε διὰ τοῦ «τί συμβαίνει; . . .» τίποτε δὲν συμβαίνει. Τί θέλετε νὰ εἴπητε;

— Ἀληθῶς! . . . καὶ τί θέλετε νὰ εἴπητε σεῖς ἡ ἰδία, ἀηδὴς γραῖα στρίγλα; Ἔχετε τόσον ἀστεῖον ὕφος!

— Νομίζω ὅτι ἔχω τὸ δικαίωμα νὰ ἔχω τὸ ὕφος τῆς ἀρεσκείας μου. Δὲν εἶναι ἰδική σας ὑπόθεσις, ἀπεκρίθη ἡ θαλαμηπόλος ὑπερηφάνως. Ἀλλ' ἤδη ἐπιθυμῶ νὰ κοιμηθῶ.

— Τότε, γραῖα στρίγλα, προσπαθήσατε νὰ μὴ ἴδητε κακὰ ὄνειρα. Καλὴν νύκτα.

Δὲν εἶχον ἤδη παρέλθει δύο ὧραι, ἀφ' ὅτου αἱ νεάνιδες ἦσαν ἐν τῇ κλίνῃ, ὁπότε ἡ λαίδη Μαρία ἐξηγέρθη αἰφνιδίως.

— Κάτι τι βεβαίως συμβαίνει! Θεὲ ἐπουράνιε, ὁποία κραυγή!

Καὶ ἐν τῇ στιγμῇ ὠρθώθησαν ἅπασαι. Ἡ

Digitized by Google

κραυγὴ ἦτο τοσοῦτον διαπεραστική, τοσοῦτον ὀξεῖα, τοσοῦτον γοερά, ὥστε αἱ δυστυχεῖς νεάνιδες ᾐσθάνθησαν τὸ αἷμα αὐτῶν πηγνύμενον εἰς τὰς φλέβας. Τὴν θλιβερὰν ταύτην κραυγὴν διεδέχθησαν ἕτεραι κραυγαί, ὀξύτεραι ἀκόμη, κραυγαὶ ἀγωνίας.

— Ἀκόμη ! ἀκόμη ! ἐτραύλισεν ἡ λαίδη Γεραλδίνη. Δι' ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, τί συμβαίνει ;

— Δι' ὄνομα τοῦ Θεοῦ ! τί εἶναι ; εἶπεν ἡ Γαλλὶς διδασκάλισσα, σπεύδουσα εἰς τὸν θάλαμον.

Ἤδη ἦτο ἡ θύρα ἠνεῳγμένη καθ' ὁλοκληρίαν· ἠκούοντο ἐν τοῖς διαδρόμοις βήματα ταχέα· ἅπαντες οἱ ὑπηρέται ἦσαν εἰς ἐνέργειαν· αἱ θύραι ἠνοιγοκλείοντο ζωηρῶς· ἠκούοντο ταπειναὶ συνδιαλέξεις καὶ προσκλήσεις. Σύγχυσις, ταραχή, σιωπηλαὶ οὕτως εἰπεῖν, διεδέχοντο ἐκ διαλειμμάτων τὰς κραυγὰς τῆς στενοχωρίας.

— Ποῦ νὰ ἀπέλθωμεν ;.. Τί νὰ πράξωμεν ; ἠρώτων ἀλλήλας αἱ τρεῖς ἔκπληκτοι νεάνιδες. Ὦ ! ἀδύνατον νὰ μένωμεν ἐδῶ. Ἂς μεταβῶμεν εἰς τὴν μητέρα.

Καὶ περιτυλιχθεῖσαι ἐν σπουδῇ διὰ μεγάλων σαλίων, ἔδραμον εἰς τὴν κατοικίαν τῆς μαρκησίας, ὅπως καταφεύγουσι τὰ ἔντρομα πτηνὰ ὑπὸ τὴν πτέρυγα τῆς μητρός.

— Μαμά ! μαμά ! Χόλδφαστ ! ἀνοίξατε ! ἀνοίξατε !

Αἱ κραυγαὶ καθίσταντο βιαιότεραι, ὀξύτεραι ἢ πρὸ ὀλίγου.

— Μαμά ! Χόλδφαστ ;... ἀνοίξατε ! δι' ἀγάπην τοῦ Θεοῦ !

Ἡ Χόλδαφστ ἡμιάνοιξε τὴν θύραν.

— Ἀφήσατέ μας νὰ εἰσέλθωμεν ! ἀφήσατέ μας νὰ εἰσέλθωμεν ! ἔκραξαν συγχρόνως καὶ αἱ τρεῖς νεάνιδες, ἀπωθοῦσαι τὴν γραῖαν θαλαμηπόλον, ἥτις ἠγωνίζετο νὰ ἐμποδίσῃ τὴν εἴσοδον.

— Μαμά ! μαμά !

Καὶ ἀμέσως ἔφθασαν πλησίον της· ἀλλ' ὠπισθοχώρησαν ἔκπληκτοι πρὸ τῆς θέας της.

Ἡ μαρκησία ἵστατο ὀρθία, εὐθυτενής, ἄκαμπτος ἐν τῷ μέσῳ τοῦ θαλάμου, δίκην νεκρᾶς, φρικωδῶς ὠχρὰ καὶ σχεδὸν ἐπίσης παγωμένη ὡς νεκρά, ἔχουσα τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑπερμέτρως ἠνεῳγμένους, τρόμον πνέοντας ὡς ἐκ τῆς ἀκινησίας των. Ἀναίσθητος πρὸς τὰ περὶ αὐτὴν τελούμενα, ἐφαίνετο μόνον ἀκούουσα τὰς φρικώδεις ἐκείνας κραυγάς.

— Μητέρα ! μητέρα ! μητέρα !

Ἡ λέξις αὕτη ἐξήγειρεν αὐτὴν ἀπὸ τῆς νάρκης· ἀλλ' αἴφνης μανιώδης :

— Ἐξέλθετε !.. ἀπέλθετε ! ἀνέκραξε, διατί εἶσθε ἐδῶ ;... Πῶς ἐτολμήσατε ;... Ἐξέλθετε !... ἐξέλθετε !... Δὲν θέλω νὰ σᾶς ἴδω !... Ὁδηγήσατέ τας... Ὕψιστε Θεέ !.. Χόλδφαστ, εἶσθε τρελλή ;

Αἱ νεάνιδες, οἱονεὶ ἀπολιθωθεῖσαι, ἀπεσύρθησάν τινα βήματα, ἀγνοοῦσαι ἂν ἔπρεπε ν' ἀναχωρήσωσιν ἢ νὰ μείνωσιν.

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἠνοίχθη ἡ θύρα. Ἦτο ὁ λόρδος Λουδοβῖκος.

— Θεὲ παντοδύναμε ! τετέλεσται !... Ἀπέθανεν ! ἀπέθανεν !

Ἡ μαρκησία δίκην σωροῦ κατέπεσεν ὑπτία. Ἡ Χόλδφαστ ἔσπευσε, γονυπετῶς δὲ πρὸ αὐτῆς προσεπάθησε νὰ τὴν ἀναζωογονήσῃ, ἐνῷ αἱ ἕτεραι ἔσπευδον περὶ τὸν λόρδον Λουδοβῖκον.

— Καὶ ὅμως πρὸ τεσσάρων ὡρῶν μόλις ἦτο εὐτυχὴς καὶ εὔθυμος... Ὑγιὴς ὅσον καὶ ἐγώ!... Καὶ τώρα εἶναι νεκρός !... νεκρός !—Πρὸ τεσσάρων ὡρῶν ἦτο ὁ καλλίτερος, ὁ ἐπιφθονώτερος τῶν ἀνθρώπων. Καὶ τώρα, τίποτε πλέον! τίποτε πλέον !—Καὶ ἡ Λιλία... Πτωχή, πτωχὴ Λιλία ;

— Νεκρός !.. Πῶς ; Τίς ἀπέθανεν ; ἀνέκραξαν ἀσθμαίνουσαι.

— Τίς ;... ὁ ἀδελφός σας... ὁ ἀδελφός μας !.. Ὁ καλλίτερος, ὁ μᾶλλον ἀφοσιωμένος ἐκ τῶν φίλων, οὕς ποτε ἐγνώρισα... Ὁ Σαιν-Ζερμαίν, τὸ ἐντελέστερον ὄν... Θεέ μου! Θεέ μου!

Καὶ κρύπτων τὴν κεφαλὴν διὰ τῶν χειρῶν, κατέπεσεν ἐπὶ ἀνακλίντρου ἀναλυόμενος εἰς δάκρυα.

Ἡ μαρκησία κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο, ὑποστηριζομένη ὑπὸ τῆς Χόλδφαστ, ἐξηγέρθη ὀλίγον καὶ γονυπετὴς ἐπὶ τοῦ πατώματος, παρηκολούθει διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τὸν υἱόν της. Ἀκούουσα τοὺς τελευταίους λόγους του καὶ βλέπουσα ῥέοντα τὰ δάκρυά του, κατελήφθη αἰφνιδίως ὑπὸ βιαίας νευρικῆς προσβολῆς, ὡσεὶ μυστηριώδης τις συμπάθεια εἶχε θραύσει τὸν παγετὸν τῆς καρδίας της. Αἱ κραυγαὶ αὐτῆς, οἱ γέλωτες, οἱ στεναγμοί, ἡ μανία αὐτῆς ἠκούοντο τρομεροί, φρικώδεις. Ἡ Χόλδφαστ, αὐτὴ ἡ ἀποφαστικὴ Χόλδφαστ ἔτρεμε δι' ὅλων αὐτῆς τῶν μελῶν. Αἱ δὲ νεάνιδες ἐξέβαλλον κραυγὰς ὀξυτάτας.

— Μητέρα, δι' ἀγάπην τοῦ Θεοῦ ! ἀνέκραξεν ὁ λόρδος Λουδοβῖκος, ἀποτόμως ἐξεγειρόμενος· ἡσυχάσατε δι' ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, μὴ μοῦ σπαράσσετε τὴν καρδίαν... Προσπαθήσατε ἡ ἰδία ἐπὶ τοῦ ἑαυτοῦ σας... Κρατήσατε τὰς χεῖρας της, κυρία. Ἔλεος !. ἀρκοῦσιν οἱ κοπετοί, μητέρα ! ὅλαι αἱ κραυγαὶ τοῦ κόσμου δὲν θὰ τὸν ἐπαναφέρουν εἰς τὴν ζωήν... Δυστυχῶς, τὰ πάντα εἶναι ἀνωφελῆ... Ἡσυχάσατε, μητέρα μου καὶ ἀποσύρθητε εἰς τὴν κλίνην.

— Ἀπὸ ἔλεος, ἀπὸ οἶκτον, σεῖς αἱ ἄλλαι, εἶπεν ἡ κυρία Χόλδφαστ εἰς τὰς νεάνιδας μεθ' ἱκετευτικοῦ ὕφους, τὸ ὁποῖον ποτὲ δὲν εἶχον ἴδεῖ, μὲ μορφὴν τεταραγμένην, κροτοῦσα τοὺς ὀδόντας ὑπὸ τοῦ τρόμου, προσκαλέσατε βοήθειαν, δὲν ἔχω πλέον δυνάμεις !

Φεῦ ! ἦτο ἀληθέστατον, ὅτι ὁ λόρδος Σαιν-

Digitized by Google

ζερμαὶν ἦτο νεκρός. Πρὸ ὀλίγων ὡρῶν ὁ ὑπηρέτης αὐτοῦ, εἰσελθὼν τυχαίως εἰς τὸν θάλαμον αὐτοῦ, εὗρεν αὐτὸν ψυχορραγοῦντα, ἀναίσθητον. Εἶχε καλέσει ἐν σπουδῇ τὴν κυρίαν Καρτδράϊτ, μεθ' ἧς συνηνώθη ἀμέσως ἡ Λιλία. Ἦσαν αἱ κραυγαὶ τῆς πτωχῆς κόρης βλεπούσης τὸ στόμα του πλῆρες ἀφροῦ, τοὺς ὀφθαλμούς του ἐξηγριωμένους, τὸ πρόσωπόν του ἀποσυντεθειμένον, ἦσαν αἱ κραυγαὶ αὐτῆς αἱ ἀντηχήσασαι ὡς ἐπικήδειος κωδωνοκρουσία ἐν τῷ πύργῳ: ἦσαν αἱ κραυγαὶ καρδίας συντριβείσης, ψυχῆς ἀγωνιώσης· αἱ ὑπέρταται κραυγαὶ θνησκούσης. Διότι ὁ Θεὸς δὲν ἠθέλησε νὰ ἐπιζήσῃ ἡ δυστυχὴς αὕτη κόρη τοῦ τοσοῦτον τρυφερῶς ὑπ' αὐτῆς ἀγαπηθέντος. Ἐνῷ τὸν ἔθλιβεν εἰς τὰς ἀγκάλας της, ζητοῦσα νὰ τὸν ἀνακαλέσῃ εἰς τὴν ζωήν, ἐξησθένησεν αἴφνης ἐπὶ τοῦ στήθους τοῦ ἐραστοῦ της, ἡ δὲ παρθενικὴ αὐτῆς κεφαλὴ ὡς ἄνθος ἀποκοπὲν ἀνεπαύθη ἐπὶ τῆς καρδίας του.

Ἀμφότεροι ἐνεταφιάσθησαν μετά τινος παραδόξου σπουδῆς. Ἀληθῶς εἶχε γίνει συνοπτική τις ἀνάκρισις, ἀλλ' ἡ ἀπὸ τῆς παιδικῆς ἡλικίας γνωστὴ ἀβέβαιος κατάστασις τοῦ λόρδου Σαινζερμαὶν ἐφάνη ἱκανῶς δικαιολογοῦσα τὴν αἰφνίδιον ἐκείνην καταστροφήν, πρὸ πάντων ὅταν ἐγνώσθησαν αἱ λεπτομέρειαι τῆς βιαίας σκηνῆς, ἥτις τοσοῦτον ζωηρῶς ἐξήγειρε κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν τὴν συγκίνησίν του.

Ἡ κηδεία ἐγένετο ἄνευ πομπῆς, ἅμα τῇ ἀφίξει ἐκ Λονδίνου τοῦ μαρκησίου Βρανδῶνος.

Ὡραίαν τινα πρωΐαν τοῦ φθινοπώρου ἐπανηρχόμην ἀπὸ τοῦ ὀκταημέρου ταξειδίου μου, σταματῶν ἐκ διαλειμμάτων τὸν δρόμον τοῦ ἵππου μου, ὅπως ἀπολαύσω ὀλίγῳ μακρότερον ὅλας τὰς εὐωδίας τῶν δασῶν, ὅταν εἰσερχόμενος εἰς Καρστόνην, ἐν τῇ πρὸς τὸν πύργον ἀγούσῃ μεγάλῃ ὁδῷ, κατεπλάγην ὑπὸ τῆς θλιβερᾶς αὐτοῦ φυσιογνωμίας. Ἐστράφην περὶ ἐμὲ καὶ εἶδον ὅτι ὅλα τὰ καταστήματα ἦσαν κεκλεισμένα, ὅτι τὰ τοσοῦτον συνήθως θορυβώδη παιδία ἐπὶ τῆς πλατείας τῆς ἀγορᾶς ἐσιώπων. Ὀλίγοι ἦσαν οἱ διαβάται, ἀλλὰ πολλοὶ ἵσταντο ἐπὶ τοῦ οὐδοῦ τῶν ἠνεῳγμένων θυρῶν, παρθένοι δὲ κατάπληκτοι ἐφαίνοντο εἰς τὰ παράθυρα. Αἰφνιδίως οἱ κώδωνες τῆς γηραιᾶς ἐκκλησίας, ᾠκοδομημένης ἐπὶ τοῦ ὑψηλοτέρου σημείου τῆς πόλεως, ἤρξαντο βραδέως σημαίνουσαι. Ὁ παρατεταμένος ἦχος τοῦ ἐπικηδείου κώδωνος ὑπῆρξεν ἀείποτε δι' ἐμὲ ἦχος θλιβερὸς καὶ πένθιμος· ἀλλὰ κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην παρήγαγεν ἐπ' ἐμοῦ μελαγχολικωτέραν ἔτι ἐντύπωσιν. Ἐπετάχυνα τὸ βάδισμα τοῦ ἵππου μου, ὅταν δὲ ἔφθασα πλησίον τῆς θύρας τοῦ οἴκου μου, ἔρριψα ζωηρῶς τὰς ἡνίας τοῦ χαλινοῦ εἰς τὸν ὑπηρέτην μου, ἐρωτῶν αὐτὸν τί συνέβαινεν.

— Τί συνέβη λοιπόν, Ῥιχάρδε; Διατί εἶναι κεκλεισμένα ὅλα αὐτὰ τὰ καταστήματα;

— Ἐνταφιάζεται σήμερον, κύριε, ὁ λόρδος Σαινζερμαίν.

Ἐνόμισα ὅτι ἔμελλον νὰ πέσω ἐπὶ τοῦ λιθοστρώτου.

— Ὁ λόρδος Σαινζερμαίν! Πῶς! ὁ λόρδος Σαινζερμαίν.

— Μάλιστα, κύριε, ἐνταφιάζεται σήμερον,— καὶ ἡ δεσποινὶς Λιλία ὡσαύτως.—

— Βεβαιότατα, ὁ ἐνταφιασμὸς θὰ ἦναι ὡραῖος... Ἀλλὰ δὲν ἔχομεν καρδίαν νὰ παρευρεθῶμεν εἰς αὐτόν. Ἄ! ἦτο τόσον γενναῖος ἄνθρωπος!

Καὶ ἀπέμαξε τοὺς ὀφθαλμοὺς διὰ τῆς παλάμης του.

Ἔσπευσα εἰς τὸν οἶκόν μου. Ἡ Ἰούδη παρὰ τὴν συνήθειάν της δὲν ἔσπευσε νὰ καταβῇ. Τὴν εὗρον εἰς τὸν θάλαμόν της.

— Ἰούδη! ἀνέκραξα... τί μανθάνω.... τί συνέβη;

— Ὦ! ἀδελφέ, τοιοῦτον δυστύχημα!

— Μοὶ εἶπον... ἀλλ' εἶναι ἀδύνατον! περὶ τοῦ μαρκησίου ἀναμφιβόλως ὁ Ῥιχάρδος... ὄχι! δὲν εἶναι δυνατόν, δὲν ἀπέθανε... κακῶς θὰ ἐνόησα.

— Ὄχι, δὲν ἀπέθανεν ὁ μαρκήσιος, ἀλλ' αὐτὸς ὁ λόρδος Σαινζερμαίν! Καὶ ὁ λόρδος Λουδοβῖκος ἦλθεν αὐτοπροσώπως,—ὁ Θεὸς νὰ τὸν εὐλογήσῃ!—νὰ ἐρωτήσῃ πότε ἤθελες ἐπανέλθει. Ἐπιθυμεῖ νὰ παρευρεθῇς εἰς τὴν κηδείαν. Ὁ πτωχὸς νεανίας εἶναι λυπημένος, ὡς ἐὰν ἔχανε τὸν μόνον φίλον του.

Τὴν διέκοψα, ἱκετεύων αὐτὴν νὰ μοὶ διηγηθῇ τὰ πάντα ἄνευ ἀνωφελῶν σκέψεων. Εἶχον μάθει ἐξ ἐκείνης τὰς πλείστας τῶν προηγουμένων λεπτομερειῶν. Βραδύτερον μόνον ἐγνώρισα πλήρη τὴν ἀλήθειαν.

Παρέστην εἰς τὴν κηδείαν τῶν δύο ὄντων, ἅτινα ὑπὲρ πάντα ἄλλον ἠγάπων καὶ ἐξετίμων ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ. Εἶδον τὴν συνοδίαν κατερχομένην ἀπὸ τοῦ πύργου, βραδέως ἀκολουθοῦσαν τὴν μεγάλην ὁδὸν τῆς Καρστόνης, τοὺς ἵππους πένθιμα περιβεβλημένους, τὸ πλῆθος συγκεκινημένον.—Πάντα ταῦτα εἶναι ἀκόμη παρόντα εἰς τὴν μνήμην μου, ὡσεὶ συνέβησαν χθές.—Εἶδον καταβιβαζόμενον ἐν τῇ σοροθήκῃ τῶν προγόνων του τὸ φέρετρον τοῦ λόρδου Σαινζερμαὶν καὶ τιθέμενον παρ' αὐτὸ—κατ' ἀπαίτησιν τοῦ λόρδου Λουδοβίκου—τὸ τῆς πιστῆς αὐτοῦ Λιλίας. Εἶδον τὸν λόρδον Λουδοβῖκον, τὸν βλέπω ἀκόμη, ἐνδεδυμένον μακρὸν μανδύαν ἐκ μέλανος ὑφάσματος, κλίνοντα τὴν ὡραίαν αὐτοῦ κεφαλὴν ἐπὶ τοῦ φερέτρου τοῦ ἀδελφοῦ του, καλοῦντα διὰ τῶν στόνων αὐτοῦ καὶ τῶν λυγμῶν τὸν λόρδον Σαινζερμαὶν καὶ τὴν Λιλίαν! Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης κατέστη ἀληθὴς φίλος μου.

Ἡ θλίψις τοῦ πτωχοῦ μαρκησίου, ἡ ἀφελὴς καὶ εἰλικρινὴς αὐτοῦ λύπη συνεκίνησαν ὅλας τὰς καρδίας.

Digitized by Google

Ὅσον δ' ἀφορᾷ τοὺς κατοίκους τῆς Καρστόνης, σπανίως θάνατός τις παρήγαγε μεταξὺ αὐτῶν τοσοῦτον μεγάλην αἴσθησιν. Ὁ λόρδος Σαινζερμαὶν ἐθρηνήθη ἐγκαρδίως ὑπὸ πάντων. Ὅσῳ καὶ ἂν ὑπῆρξε βραχὺς ὁ βίος του, εἶχον μάθει νὰ ἐκτιμῶσι τὴν ἐνεργητικότητα τοῦ ζωηροῦ πνεύματός του, καὶ ᾐσθάνοντο ἑαυτοὺς ἀσφαλεῖς ἐν τῷ μέλλοντι, ἐπὶ τῇ σκέψει ὅτι ἤθελε καταστῇ ἡμέραν τινὰ κύριος τῶν ἀπείρων κτήσεων τῆς Βρανδῶνος, καὶ ἀρχηγὸς οὕτως εἰπεῖν τοῦ τόπου.

Ἐπί τινα χρόνον ἐφάνη ὁ λόρδος Λουδοβῖκος ἀπαρηγόρητος, κατέλιπε δὲ ἀμέσως τὴν Βρανδῶνα, ὡσεὶ θέλων νὰ διασκεδάσῃ ἀφόρητόν τινα ἀνάμνησιν.

Ἐν τούτοις ἡ ἐκ τοῦ αἰφνιδίου θανάτου τοῦ λόρδου Σαινζερμαὶν διεγερθεῖσα ταραχὴ κατηυνάσθη κατ' ὀλίγον, μετά τινας δὲ μῆνας τὰ πράγματα ἀνέλαβον τὴν συνήθη αὐτῶν πορείαν.

Ὁ μέγιστος τῶν ποιητῶν τὸ εἶπεν ἤδη ἐν τοῖς ἀθανάτοις αὐτοῦ στίχοις :

«Εἶναι βραχεῖα τῶν νεκρῶν ἡ διάρκεια : ἂς ἀφήσωμεν αὐτοὺς ὑπὸ τὸ μνῆμα. Φεῦ! διαλύονται εἰς κόνιν ταχύτερον ἐν τῇ καρδίᾳ ἡμῶν ἢ ἐν τῷ φερέτρῳ.»

Ἡ μαρκησία συνῆλθε λίαν βραδέως ἀπὸ τὴν βιαίαν συγκίνησιν τῆς τρομερᾶς ἐκείνης νυκτός. Ἐπὶ πολλὰς ἑβδομάδας διετέλει κεκλεισμένη ἐν τῇ κατοικίᾳ της, ἀποποιουμένη νὰ παραστῇ καὶ εἰς τὰς στενοτάτας συνεντεύξεις τῆς οἰκογενείας. Δὲν ἦτο πλέον ἡ ὑψηλόφρων καὶ ἐγωϊστικὴ ἐκείνη γυνή, ἡ συνειθίσασα νὰ κυβερνᾷ καὶ νὰ ὑπακούηται. Ὠχρὰ μέχρι πελιδνότητος, ἀνήσυχος, τεταραγμένη, ἄγρυπνος, φρικιῶσα ὑπὸ τοῦ ἐλαχίστου θορύβου, ἐφοβεῖτο τὸν πυρετόν, ὅταν δέ, τρεῖς ἑβδομάδας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ λόρδου Σαινζερμαὶν προσεκλήθην ὑπὸ τοῦ μαρκησίου, παρετήρησα ἐπισφαλέστατον ἐρεθισμὸν τοῦ νευρικοῦ αὐτῆς συστήματος.

Ἡ Χόλδφαστ, πρὸς ἣν εἶχον αἰσθανθῆ ἀείποτε ἔμφυτόν τινα ἀποστροφήν, κατέστη ἀφ' ἡμέρας εἰς ἡμέραν δυσαρεστοτέρα. Αἱ ἐπίμονοι καὶ σχεδὸν δουλικαὶ αὐτῆς φροντίδες ἔλαβον πάντη διάφορον χαρακτῆρα. Ἦτο μὲν ἀείποτε ἐπίμονος, ἀλλὰ μᾶλλον ὡς δύστροπός τις εἰ καὶ περιποιητικὴ νοσοκόμος δυστρόπου κόρης, ἢ θεράπαινα ἀφωσιωμένη καὶ εὐλαβὴς πρὸς εὐγενῆ δέσποιναν.

Ἐν τούτοις οἱ μῆνες διεδέχθησαν τοὺς μῆνας, ἀποκατέστη δὲ βαθμηδὸν ἡ ὑγεία τῆς μαρκησίας· μόλις δὲ παρῆλθεν ἔτος ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ προγονοῦ της, κατέστη ἐκ νέου ὑψηλοφρονεστέρα, ἀγερωχοτέρα, ψυχροτέρα παρά ποτε. Ὅσῳ κατὰ πρῶτον εἶχε φανῆ ἀναίσθητος εἰς τὴν μεταβολὴν τῆς καταστάσεως τοῦ λόρδου Λουδοβίκου, τοσοῦτον ἤδη ᾐσθάνετο ἐν ἑαυτῇ ὑπερηφάνειαν, τὴν ὁποίαν οὔτε τοῦ κόπου κἂν ἐφρόνει ἀντάξιον ν' ἀποκρύψῃ. Ηὐχαριστημένη ἐν τῇ φιλοδοξίᾳ της, ἀσφαλὴς τοῦ λοιποῦ περὶ τοῦ μέλλοντος, ἐξασκοῦσα ἀνεξέλεγκτον αὐθεντείαν, ἐπανήρχισε διάγουσα βίον πολυτελέστερον ἔτι τοῦ παρελθόντος.

Εἶχον παρέλθει δέκα ὀκτὼ μῆνες. Ἡ ἡμέρα τῆς ἐνηλικιότητος τοῦ λόρδου Λουδοβίκου προσήγγιζεν.

Ὁ λόρδος Λουδοβῖκος εἶχεν ἐκθαμβωθῆ πολὺ ὀλιγώτερον παρ' ὅ τι ἠδύνατό τις νὰ ὑποθέσῃ ὑπὸ τῆς προσδοκίας τοῦ λαμπροῦ μέλλοντος, τὸ ὁποῖον ὑπέφωσκεν ἤδη πρὸ αὐτοῦ, ὡς τοῦ μόνου κληρονόμου τῆς κολοσσαίας περιουσίας τοῦ πατρός του, εἰ καὶ δὲν ἀξιῶ νὰ εἴπω, ὅτι ὑπῆρξε πάντη ἀδιάφορος. Παρεκάλεσε τὴν μητέρα του νὰ μὴ παρασκευάσῃ ἐξαιρετικήν τινα ἑορτὴν ἐπὶ τῇ ἐπετείῳ ἡμέρᾳ τῆς γεννήσεώς του. Ἀλλ' ἡ μαρκησία ἠγάπα πολὺ τὴν λαμπρότητα καὶ τὴν μεγαλοπρέπειαν, ἦτο λίαν ὑπερήφανος, παρουσιάζουσα ἐπισήμως εἰς τὸ δημόσιον τὸν υἱὸν αὐτῆς ἐν ὅλῃ τῇ ἀκμῇ τῆς νεότητος καὶ τῆς καλλονῆς, ὥστε νὰ παραιτηθῇ τοιαύτης ἱκανοποιήσεως τῆς φιλαυτίας της. Τὸ μέγα τοῦτο γεγονός, ἔλεγεν, ἔπρεπε νὰ ἑορτασθῇ,—*ἔπρεπε νὰ καταστῇ τοιοῦτον*,—οὐχὶ δὲ ἀλλαχοῦ που ἢ ἐν αὐτῷ τῷ πύργῳ τοῦ Βρανδῶνος· ἡ κτῆσις αὕτη, ἡγεμονικωτέρα κατὰ πολὺ πασῶν τῶν ἄλλων, τῶν ἀνηκουσῶν εἰς τὴν οἰκογένειαν, ἦτο ἡ μόνη ἀξία νὰ καταστῇ τὸ θέατρον τῶν ἑορτῶν, δι' ὧν ἔμελλε νὰ τιμηθῇ ὁ μέλλων κληρονόμος τῶν μαρκησίων Βρανδώνων.

Ὁ πύργος τοῦ Βρανδῶνος ἐξήγειρεν ἐν ἐμοὶ θλιβερὰς καὶ μελαγχολικὰς μόνον ἀναμνήσεις. Ἡ δεξιὰ αὐτοῦ πτέρυξ, ὅπου εἶχε κατοικήσει ὁ λόρδος Σαινζερμαίν, εἶχε μείνει ἀπὸ τοῦ θανάτου του ἤδη κεκλεισμένη καὶ ταχέως ἐγκαταλελειμμένη. Εἶχον παρατηρήσει μάλιστα πολλάκις, χωρὶς νὰ δυνηθῶ νὰ ἐξηγήσω τὸν λόγον, ὅτι οὐδεὶς τῶν ὑπηρετῶν ἐτόλμα νὰ εἰσέλθῃ ἐν αὐτῇ, εἰ καὶ ἐν πλήρει ἡμέρᾳ, ἐκτὸς ἀπολύτου ἀνάγκης. Τὸ κατ' ἐμέ, ἀπέφευγον πᾶν τὸ δυνάμενον νὰ ἀνακαλέσῃ εἰς τὴν μνήμην μου ἐκείνους, τοὺς ὁποίους τόσον πολὺ εἶχον θρηνήσει. Τὸ δὲ αἴσθημα τοῦτο ἐμίγνυτο ἐν τῷ πνεύματί μου μετά τινος παραδόξου δυσπιστίας, μετά τινος ἀορίστου καὶ ἀνεξηγήτου ὑποψίας. Οὐδέποτε συνήντησα τὴν κυρίαν Χόλδφαστ χωρὶς νὰ αἰσθανθῶ ἀκούσιον τρόμον. Πρὸ τῶν βλεμμάτων αὐτῆς ἐφρικίων τῇ ἀληθείᾳ, ἐν δὲ τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτῆς ἀντελαμβανόμην ἐνίοτε οὐκ οἶδα τίνος καταχθονίου ἐκφράσεως.

Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ εἴπω, ὅτι ἡ κυρία Καρτβράϊτ ἀμέσως μετὰ τὴν κηδείαν τῶν δύο μαθητῶν της εἶχε καταλίπει τὴν Βρανδῶνα, ἀποχωρήσασα ἐν ταπεινῇ τινι κατοικίᾳ, ἐν ᾗ, καθὰ ἡμέραν τινὰ μοὶ ἔγραφεν, ἀνυπομόνως περιέμενε τὴν εἰς τὸν Θεὸν ἀνάκλησίν της, διότι ὁ βίος αὐτῆς ἦτο τοῦ λοιποῦ ἀνωφελὴς καὶ ἄσκοπος.

Digitized by Google

Ὁ λόρδος Λουδοβῖκος ἐφαίνετο συμμεριζόμενος τὴν κατὰ τοῦ πύργου τοῦ Βρανδῶνος ἀποστροφήν μου. Ἤρχετο σπανιώτατα, καθὰ δὲ εἶπον ἀνωτέρω, ἐπολέμει μετὰ πάσης δυνάμεως τὸ σχέδιον τῆς τελέσεως ἑορτῶν καὶ πανηγύρεων ἐπὶ τῆς ἰδίας σκηνῆς τοῦ δράματος, τοῦ ὁποίου ἡ ἀνάμνησις ἦτο ἀκόμη τοσοῦτον λυπηρά. Ἀλλ' ἡ μαρκησία δὲν ἠθέλησε νὰ ὑποχωρήσῃ, ἡ δὲ 10 Ἰουλίου ἦτο ἡ ὡρισμένη ἐπισήμου ὑποδοχῆς ἡμέρα, τῆς ὁποίας ἡ μεγαλοπρέπεια ἔπρεπε νὰ ἦναι πρωτοφανὴς καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς χρονικοῖς τῆς ἐπιδεικτικῆς ταύτης οἰκογενείας.

Παρετέθησαν τράπεζαι διὰ πεντακόσια πρόσωπα ἐπὶ τοῦ θαυμασίου λειμῶνος, τοῦ περιβαλλομένου ὑπὸ τοῦ εὐρέος ἐκ προαιωνίων δένδρων ἀμφιθεάτρου, πρὸ τῶν ὑψηλῶν *πύργων* καὶ τῆς ἡγεμονικῆς ἀπόψεως τοῦ τιμαριωτικοῦ πύργου· ἐν τῇ ἐπισήμῳ τραπέζῃ κατέλαβον θέσιν οἱ εὐγενέστεροι τῶν προσκεκλημένων· ὀλίγῳ δὲ μακρότερον, κατὰ τὰ ἔθιμα τῶν ἀρχαίων χρόνων, ὑπῆρχον μακραὶ σειραὶ ἑτέρων τραπεζῶν, ὅπου φύρδην μίγδην ἐκάθησαν, ἄνευ διακρίσεως τάξεως καὶ περιουσίας, ὅλοι οἱ ἐνοικιασταί, γαιοκάτοχοι καὶ ὑποτελεῖς τῆς οἰκογενείας μέχρι τῶν πενεστέρων καὶ τῶν ἀθλιωτέρων χωρικῶν.

Τὰ ἐκ καθαροῦ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου σκεύη τῆς τραπέζης, τὰ πλήρη ἀνθέων καὶ ὀπωρικῶν κάνιστρα, τὰ σινικὰ σκεύη, δι' ὧν ἦσαν κεκαλυμμέναι αἱ τράπεζαι, αἱ μεγαλοπρεπῶς ἐνδεδυμέναι κυρίαι, τὸ πλῆθος φέρον ἑορτάσιμα ἐνδύματα, οἱ ὑπηρέται λαμπρὰν στολήν, ἡ εὐθυμία τῶν συνδαιτημόνων, αἱ δύο μουσικαὶ ὀρχῆστραι, ὧν οἱ εὔθυμοι ἦχοι καὶ τὰ θριαμβευτικὰ ἐμβατήρια ἐνηλλάσσοντο μετὰ τῆς στρατιωτικῆς μελῳδίας τῶν σαλπιγκτῶν εἰς τὰ μεμακρυσμένα δάση· ἐπὶ τέλους ἡ μεγαλοπρέπεια μιᾶς ἐκ τῶν ἡμερῶν ἐκείνων τοῦ Ἰουλίου, ὁπότε οἱ φλογεροὶ καύσωνες τοῦ θέρους δὲν εἶχον κιτρινίσει ἀκόμη τὰ φύλλα τῶν δένδρων καὶ τὸ πράσινον χρῶμα τῶν λειμώνων· πάντα ταῦτα ἀπετέλουν θελκτικόν τι καὶ μεγαλοπρεπὲς σύνολον, προξενοῦν ἀληθῶς μαγικὴν ἐντύπωσιν.

Ἡ μαρκησία φέρουσα μεγαλοπρεπῆ ἐσθῆτα, ἐκθαμβοῦσαν ἐκ τοῦ πλούτου, ἀδαμάντινον διάδημα, ἐν εἴδει βασιλικοῦ στέμματος τεθειμένον ἐπὶ τῶν μαύρων βοστρύχων της, ἐφαίνετο ὑπέρποτε ὡραιοτέρα. Παρ' αὐτῇ ἵσταντο αἱ θυγατέρες της, ὁ σύζυγός της καὶ υἱός της,—ὁ εὐγενὴς καὶ ὡραῖος λόρδος Λουδοβῖκος!—ὅπως τὸν ἐνθυμοῦμαι καὶ σήμερον ἔτι· ἀλλὰ κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην δὲν ἐσκεπτόμην περὶ αὐτοῦ· ἀνεμιμνησκόμην τοῦ τάφου, ἐν ᾧ ἀνεπαύετο ὁ δυστυχὴς ἀδελφός του, τὸν ὁποῖον πάντες, ἐκτὸς ἐμοῦ, εἶχον λησμονήσει. Ἀνελογιζόμην τὴν πρώτην μαρκησίαν Βρανδῶνος, τὸ γλυκὺ καὶ ἔξοχον ἐκεῖνο πλάσμα, τοσοῦτον νεαρὰν ἀποθανοῦσαν!... τὰ ἄδικα, ἐγωϊστικὰ καὶ ταπεινὰ αἰσθήματα τῆς βασιλευούσης σήμερον ἐν τῇ θέσει της, καὶ τὴν ὁποίαν ἔβλεπον σήμερον θριαμβεύουσαν, πραγματοποιουμένων ὅλων αὐτῆς τῶν ὀνείρων, δεχομένην δὲ τὰ συγχαρητήρια καὶ τὰς εὐχὰς τοῦ πλήθους διὰ τὸν υἱὸν τοῦτον, τὸ εἴδωλον αὐτῆς καὶ τὴν ὑπερηφάνειαν!

Ἐνῷ ἐσκεπτόμην ταῦτα, ἡ σκηνὴ μετέβαλεν ὄψιν ἀποτόμως. Νέφη σκοτεινά, βαρέα, ἀπειλητικὰ ἤρξαντο ὑποφαινόμενα ἐπὶ τοῦ ὁρίζοντος· ὑπόκωφοι βρονταὶ κεραυνοῦ ἀντήχουν μακρόθεν. Τὰ δάση ἐσίγησαν αἰφνιδίως· οὐδεμία πνοὴ πλέον ἀνέμου, ὁ δὲ καύσων κατέστη ἀμέσως βαρύς· μεγάλαι σκιαί, ὡς ἡ νὺξ μαῦραι, προὐχώρουν βραδέως, σκοτίζουσαι τὸν οὐρανὸν ὀλίγον κατ' ὀλίγον.

Ἡ ἑορτὴ ἐν τούτοις ἐξηκολούθει. Ὁ οἶνος ἔρρεεν ἀκαταπαύστως, ἡ δὲ εὐθυμία καθίστατο θορυβωδεστέρα. Αἱ ζωηραὶ συνδιαλέξεις, οἱ γέλωτες, ἡ θορυβώδης βοὴ πεντακοσίων συνδαιτημόνων ἐμίγνυντο μὲ τοὺς πολεμικοὺς ἤχους τῶν ὀρχηστρῶν, οὓς ὑπερέβαλλον ἐν τούτοις αἱ ἀπαίσιοι ἐκπυρσοκροτήσεις τοῦ κεραυνοῦ.

Παρετήρησα τὸν οὐρανόν. Τὰ πάντα ἦσαν μαῦρα, καταπληκτικά, σχηματίζοντα θλιβερὰν ἀντίθεσιν μετὰ τῆς χαρᾶς τοῦ συμποσίου.

Αἴφνης ἐγένετο καθολικὴ τῶν ποτηρίων σύγκρουσις. Ἅπαντες ἐξηγέρθησαν, ὁμόφωνος δὲ ἀνευφημία ἐξῆλθεν ἐκ τῶν πεντακοσίων ἐκείνων στομάτων·—προέπινον ὑπὲρ τῆς ὑγείας καὶ τῆς εὐτυχίας τοῦ λόρδου κληρονόμου.—«Χὶπ! χίπ! Οὐρρά!»

Παρετήρησα τὸν λόρδον Λουδοβῖκον ἐπιχαρίτως χαιρετίζοντα, εὐχαριστοῦντα ἐπὶ τῇ τιμῇ, ἧς ἠξιοῦτο. Καὶ τὸ πρόσωπόν του ἐφωτίσθη κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην ὑπὸ ἡλιακῆς ἀκτῖνος ἐν μέσῳ δύο συννέφων.

Μετὰ ἓν δευτερόλεπτον κεραυνοῦ κρότος τρομερὸν ἀντηχήσας, ἐξερράγη ὑπὲρ τὰς κεφαλὰς ἡμῶν, ἀστραπὴ διέσχισε τὸν μαῦρον οὐρανόν... ἀστραπὴ καὶ συγχρόνως κραυγὴ... κραυγὴ ἀπέραντος:—Ὁ λόρδος Λουδοβῖκος! ὁ λόρδος Λουδοβῖκος! Εἶχε κεραυνοβοληθῇ ἐνώπιον τῆς μητρός του!

Ἡ ἐπακολουθήσασα σύγχυσις,—διότι χείμαρρος βροχῆς ἐπηκολούθησε τὴν μοιραίαν ἐκείνην ἀστραπήν, βροχή, ὡσεὶ ἅπασαι τοῦ οὐρανοῦ αἱ θύραι εἶχον ἀνοιχθῇ συγχρόνως,—μὲ ἠμπόδισε νὰ διακρίνω καλῶς πάντα τὰ ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης συμβάντα.

Εἶδον ἐν τούτοις διὰ τῆς σκοτίας τὴν μαρκησίαν μετακομιζομένην, διάβροχον τὰ ἐνδύματα καὶ τοὺς βοστρύχους, μανιώδη, ἐκβάλλουσαν κραυγὰς τρόμου. Ἡ κυρία Χόλδφαστ παρηκολούθει αὐτήν, τρέμουσα, φρικιῶσα μὲ ὀφθαλμοὺς ἐξηγριωμένους.

Τὸ πλῆθος διεσκορπίσθη ἀμέσως. Ὁ ἄνεμος

Digitized by Google

ἔκαμπτε τὰ δένδρα, ἡ βροχὴ ἐξηκολούθει πίπτουσα ραγδαίως, ὁ δὲ κεραυνὸς ἐμυκᾶτο εἰς τοὺς οὐρανούς.

Ἠδυνήθην νὰ διακρίνω ἐπὶ τέλους τὸ ἄψυχον σῶμα τοῦ λόρδου Λουδοβίκου.

Τέσσαρες νεανίαι, κομψότατα ἐνδεδυμένοι, ὠχροὶ ἐκ τῆς φρίκης, ἔχοντες τοὺς βοστρύχους κεκολλημένους ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ὡς ἐκ τῆς βροχῆς ἔφερον αὐτὸν εἰς τὸν πύργον.

Εἶχον ἀπολιθωθῆ πράγματι ὑπὸ τῆς σκηνῆς ταύτης. Ἐνόμιζον ὅτι ὠνειρευόμην. Ἔμενον καθηλωμένος ἐπὶ τῆς αὐτῆς θέσεως ἀνίκανος νὰ κινηθῶ, ὁπόταν ἤκουσα νὰ μὲ καλῶσι μεγαλοφώνως: «Κύριε Οὐΐλσων! ποῦ εἶναι ὁ κύριος Οὐΐλσων; Δι' ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, ποῦ εἶναι ὁ κύριος Οὐΐλσων; βοήθειαν! βοήθειαν!»

Εἰσῆλθον εἰς τὸν πύργον. Φεῦ! τὰ πάντα ἦσαν ἀνωφελῆ. Οὐδὲν ἠδυνάμην νὰ πράξω διὰ τὸν λόρδον Λουδοβῖκον! Ὁ κεραυνὸς ἀποδερματίσας καὶ μαυρίσας ἐλαφρῶς τὸ πρόσωπόν του, τὸν ἔπληξεν εἰς τὸ στῆθος. Ἰδοὺ τὸ πᾶν! Ὁ θάνατος ὑπῆρξεν ἀκαριαῖος.

Εἰσελθὼν εἰς τὴν αἴθουσαν προσεκλήθην ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν του:

— Κύριε Οὐΐλσων! κύριε Οὐΐλσων! ἔλθετε εἰς τὴν μητέρα! ἀμέσως εἰς τὴν μητέρα!

Ἔτρεξα εἰς τὸ πρῶτον πάτωμα. Εἰσελθὼν εἰς τὸν θάλαμον τῆς μαρκησίας, εὗρον τὴν δυστυχῆ γυναῖκα παραπαίουσαν, κραυγάζουσαν δι' ὅλης τῆς δυνάμεως τῶν πνευμόνων της, ἀποσπῶσαν τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς της, ἔχουσαν τοὺς ὀφθαλμοὺς φρικωδῶς διεσταλμένους.

— Μάλιστα... τὸν βλέπω, τὸν βλέπω!... εἶναι ἀκόμη ἐκεῖ! Ἦλθεν ἐν τῇ τρικυμίᾳ ὡς ὁ ἀρχάγγελος τῆς ἰσχύος... Ἐπλήγην ἐν τῇ καρδίᾳ... Τετέλεσται. Λουδοβῖκε! Λουδοβῖκε! Λουδοβῖκε!... Σύ, διὰ τὸν ὁποῖον προσήνεγκον τὴν ψυχήν μου... ἡμάρτησα εἰς τὸν Θεόν... ἐπέσυρα τὸν κεραυνὸν τῆς ἐκδικήσεώς του... ποῦ εἶσαι;... ποῦ εἶσαι;... Νεκρός!... νεκρός!... νεκρός! μάλιστα, σύ, εἰς τοὺς πόδας μου; ζωή μου! ὑπερηφάνειά μου! ἀγαπητὲ υἱέ μου!

Ἐφ' ὅσον δὲ αἱ ὕελοι τῶν παραθύρων ἔτρεμον ὑπὸ τῶν κρότων τοῦ κεραυνοῦ, κατὰ τοσοῦτον ηὔξανεν ὁ τρόμος αὐτῆς καὶ ἡ μανία.

— Καὶ ἄλλο κτύπημα δι' ἐμέ;... Ἔρχομαι, ἔρχομαι! Θεὲ παντοδύναμε!... ἀπομακρύνατέ με... κρύψατέ με... προστατεύσατέ με κατὰ κατὰ τῆς ἐκδικήσεώς του! Ἆ!

Καὶ ἐξέβαλε τὴν τρομερωτέραν κραυγήν, ἥν ποτε ἤκουσα, ἁρπάσασα τοσοῦτον βιαίως τὴν Χόλδφαστ ἀπὸ τοῦ βραχίονος, ὥστε οἱ ὄνυχες αὐτῆς ἐφαίνοντο εἰσελθόντες εἰς τὴν σάρκα.

— Δαίμων!... Ἰδοὺ αὐτή!... Συλλάβετέ την!... κρατήσατέ την!... Αὐτὴ ἠγόρασε τὸ δηλητήριον... αὐτὴ τὸ ἔρριψεν... Εἶδον τὸ μειδίαμά της!... Ἆ! ἡ ἀθλία!... ὁ δαίμων!... Τὴν εἶδον ὑπομειδιῶσαν ἐνῷ τὸ ἔρριπτεν! ὁ ταπεινὸς ὄφις τοῦ πειρασμοῦ! Συλλάβετέ την!... κρατήσατέ την!... Εἰς τὴν βάσανον! εἰς τὴν βάσανον!... Αὐτὴ μᾶς ἐδολοφόνησεν ὅλους! Αὐτὴ κατεδίκασε τὴν ἀθάνατον ψυχήν μου!

Ἡ κυρία Χόλδφαστ κατάπληκτος, ἀνίκανος νὰ διαφύγῃ τὴν θλῖψιν τῆς περισφιγγούσης αὐτὴν χειρός, προσήλου τοὺς πεπλανημένους καὶ ἠλιθίους αὐτῆς ὀφθαλμοὺς ἐπὶ τῆς μαρκησίας, ὡσεὶ εἶχε καταστῆ παράλυτος.

Προὐχώρησα πρὸς αὐτήν.

— Κυρία Χόλδφαστ... κατηγορεῖσαι σοβαρῶς τῇ εἶπον. Ὑπάρχει τι σπουδαῖον. Λαίδη Μαρία, δύναμαι νὰ σᾶς παρακαλέσω νὰ ζητήσητε στρατιωτικὴν ἐπικουρίαν;

— Τί θέλετε νὰ εἴπητε, κύριε; ἀνέκραξεν ἡ Χόλδφαστ ὑπερηφάνως. Σᾶς παρακαλῶ, ἀφήσατέ με νὰ περάσω.

Ἀλλὰ τῇ ἀπέκλεισα τὸν δρόμον.

Ἡ μαρκησία ἐξηκολούθει ὠρυομένη ἀσυναρτήτους λόγους.

Ἦτο παράφρων.

Ἡ κυρία Χόλδφαστ συνελήφθη, ἐδικάσθη καὶ κατεδικάσθη. Ἀπεδείχθη ὅτι κατὰ τὴν ἑσπέραν τοῦ θανάτου τοῦ λόρδου Σαινζερμαὶν ἦλθεν εἰς τὸ χημικὸν ἐργαστήριόν μου διὰ ν' ἀγοράσῃ παρὰ τῆς Ἰούδης τὸ δηλητήριον. Ἡ Ἰούδη ὡμολόγησε τὸ γεγονὸς μετὰ πολλὰς παρασιωπήσεις καὶ μακροὺς δισταγμούς.

Ὁ πύργος τοῦ Βρανδῶνος ἔμεινε κεκλεισμένος ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, διατελῶν μέχρι τῆς σήμερον καθ' ὁλοκληρίαν ἐγκαταλελειμμένος.

Ἀγνοῶ τί ἀπέγειναν αἱ νέαι δεσποινίδες. Νομίζω ἐν τούτοις ὅτι ἤκουσα, ὅτι οὐδὲν ἐπήνεγκε δι' αὐτὰς δίδαγμα τὸ τρομερὸν ἐκεῖνο δρᾶμα.

Ὁ γέρων μαρκήσιος ζῇ ἀκόμη.

Κα Marsh.

ΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟΝ ΒΙΡΤΖ ΕΝ ΒΡΥΞΕΛΛΑΙΣ

Ἡ ἐκ τῶν ταξιδίων ἡδονὴ δὲν τελειόνει εὐτυχῶς μετὰ τῆς θέας τῶν πραγμάτων, εὐτυχεστάτη δὲ εἶνε ἡ ἀνάμνησις καὶ εὐχάριστος ἡ διήγησις τῶν ὅσα τις εἶδε. Διὰ τοῦτο γράφω ὀλίγας λέξεις περὶ τοῦ μουσείου τοῦ ζωγράφου Βίρτζ, ὅπερ δὲν ἠμέλησα νὰ ἐπισκεφθῶ ἐν τῇ ὡραίᾳ πόλει τῶν Βρυξελλῶν.

Ὁ Βίρτζ ἐγεννήθη ἐν μικρᾷ πόλει τῆς Βελγικῆς τῷ 1806. Υἱὸς ὢν ὑπαξιωματικοῦ τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως ἐνεφορήθη τῶν μεγάλων ἐκείνων ἰδεῶν αἵτινες λαγαρίζουσι τὰς εὐγενεῖς ψυχάς, ὡς ἡ φλὸξ τὰ πολύτιμα τῶν μετάλλων. Διακριθεὶς δὲ ἤδη ἐν τῷ σχολείῳ διὰ τὰς καλλιτεχνικὰς αὐτοῦ διαθέσεις, προὐκάλεσε κατ' ὀλίγον τὴν προσοχὴν τῶν δυναμένων νὰ προστατεύσωσιν αὐτόν. Δὲν εἶνε τοῦ παρόντος νὰ ἐκθέσω τὰ κατὰ τὸν βίον αὐτοῦ ἐν ἀκριβείᾳ

Digitized by Google

ὑπῆρξε διηνεκὴς πάλη τῆς μεγάλης αὐτοῦ ψυχῆς κατὰ τῶν περιπετειῶν τῆς πενίας καὶ ἀτυχίας, ἀγὼν συνεχὴς τῆς μεγαλοφυΐας τοῦ καλλιτέχνου κατὰ τῶν κοινῶν ἀπαιτήσεων τῆς μηχανικῶς ζώσης κοινωνίας. Εἰκοσαέτης ὢν μόλις, ἐχάρασσε τὸ ἑξῆς πρόγραμμα εἰς τοὺς νεαροὺς καλλιτέχνας· «Καθ' οὓς χρόνους, ἔλεγεν, ἡ μηχανικὴ ἐργασία προτιμᾶται τῆς ψυχικῆς ἐκφράσεως, ὀφείλομεν ἡμεῖς νὰ μιμώμεθα μετὰ θάρρους τὸν μέγαν Πουσσῖνον, νὰ ζωγραφῶμεν διὰ τοὺς μεταγενεστέρους, παλαίοντες δὲ κατὰ τῆς κοινῆς ἀφιλοκαλίας, νὰ ἐγκαρτερῶμεν εἰς τὴν πενίαν ἵνα γείνωμεν μεγάλοι καλλιτέχναι.» Μετὰ δέ τινα ἔτη ἔγραφεν εἴς τινα τῶν φίλων του· «τὸ γράφειν μεγάλας εἰκόνας πρὸς κτῆσιν δόξης καὶ προσωπογραφίας πρὸς συντήρησιν τοῦ βίου, τοιαύτη ἔσται ἡ ἀναλλοίωτος ἐνασχόλησις τῆς ζωῆς μου.» Ἡ δόξα! τοιοῦτον ἦτο τὸ ἰδεῶδες τοῦ καλλιτέχνου, ὑπὲρ αὐτοῦ ἠγωνίσθη καθ' ἅπαντα τὸν βίον, στεφόμενος καὶ πάσχων, εὐφημούμενος ἀλλὰ πονῶν, ἕως κατώρθωσε τῷ 1850 παρὰ τοῦ ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν ὑπουργείου νὰ εὕρῃ τὸ μέσον πρὸς διαρκῆ ἑδραίωσιν τῶν περὶ δόξης ὀνείρων του. Τὸ ὑπουργεῖον ἀνέλαβε νὰ κτίσῃ ὑπὲρ τοῦ Βίρτζ ἐργαστήριον ὅπερ ὁ ζωγράφος ἔμελλε νὰ κοσμήσῃ διὰ τῶν ἤδη θαυμασθέντων ἔργων του καὶ τῶν ἄλλων ὅσα εἶχεν ἐν τῷ νῷ· μετὰ δὲ τὸν θάνατον αὐτοῦ τὸ πολύτιμον τοῦτο μουσεῖον ἔμεινε κτῆμα ἐθνικὸν καὶ τοιοῦτο εἶνε σήμερον, ἓν τῶν ἀρίστων ἐγκαλλωπισμάτων τῶν Βρυξελλῶν. Τὸ μουσεῖον τοῦτο, ἔνθα ὁ καλλιτέχνης εἰργάσθη μέχρι τοῦ θανάτου του, ἐπελθόντος τῷ 1865, ἔπρεπε νὰ εἶνε μέγα ἵνα περιλαμβάνῃ τὰ τεράστια γεννήματα τοῦ ἰδιορρύθμου ἀνδρός. Εἶνε κατεσκευασμένον ἐκ πλίνθων, ἀλλ' εἶνε γραφικώτατον, οἰκοδομηθὲν κατὰ μίμησιν τῶν ἐρειπίων ἀρχαίου ναοῦ τῆς ἐν Ἰταλίᾳ Ποσειδωνίας. Ἔξωθεν τοῦ οἰκοδομήματος ὑψοῦνται κίονες οἱονεὶ βεβλαμμένοι ὑπὸ τοῦ χρόνου, ἐξέχοντες ἀπὸ τῶν τοίχων οὓς καλύπτει ὁ ἀειθαλὴς κισσὸς καὶ στεφάναι χλοερῶν κλημάτων.

Δὲν προτίθεμαι νὰ περιγράψω ἐνταῦθα καθ' ἕκαστα τὰ καλλιτεχνικὰ ἔργα, ἐν συνόλῳ ὄντα ὑπὲρ τὰ ἑκατόν, τὰ κοσμοῦντα τὸ μουσεῖον τοῦτο, ζωγραφίας, διαγράμματα, ἀγαλμάτια, εἰδώλια. Εἶνε παράδοξος ἡ αἴσθησις ἣν ἐμποιεῖ εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ εἰσερχομένου εἰς τὴν εὐρυτάτην καὶ ὑψιστεγῆ αἴθουσαν ἡ θέα τῶν προϊόντων τοῦ δαιμονίου καλλιτέχνου. Μεγαλογραφίαι μυθολογικαὶ ἐκτείνονται κατὰ πλάτος καὶ μῆκος μέγα ἐπὶ τῶν τοίχων παρὰ μικρὰς ῥωπογραφίας ἃς θὰ ἠδύνατο νὰ σηκώσῃ ἡ χεὶρ παιδίου. Ἐδῶ ἐκπλήσσει τὸν ὀφθαλμὸν ἡ στιλπνότης ἐλαιηρῶν χρωμάτων, περαιτέρω ἀναπαύουσιν αὐτὸν αἱ ἀλαμπεῖς ἀποχρώσεις ἰδιορρύθμου ἐγκαυστικῆς. Τὴν μυθολογίαν διαδέχεται ἡ ἱστορία, ταύτην αἱ ἡδοναὶ καὶ θλίψεις τοῦ καθ' ἡμέραν βίου, τὴν γραφικὴν ἡ γλυπτική, τὸν καλλιτέχνην ὁ ποιητής, τὰ ἔργα τὰ γεννηθέντα ἐκ μελέτης καὶ παρατηρήσεως αἱ δαιμόνιαι ἐμπνεύσεις νοῦ παραδόξου, τὰ πρωτοφανῆ αἰσθήματα ψυχῆς ἀλλοκότου. Τὸ μέγα μόλις ἐπρόφθασε νὰ ὑψώσῃ τὴν διάνοιαν τοῦ θεωμένου καὶ αἴφνης οὗτος μετατίθεται διὰ τοῦ μαγικοῦ χρωστῆρος τοῦ Βίρτζ εἴς τι καθημερινὸν ἰδιοτρόπως ἐκφραζόμενον, τὴν δὲ σφοδρὰν συγκίνησιν καὶ τοὺς ἀνησύχους παλμοὺς τῆς παθαινομένης καρδίας ὑποκερνᾷ μειλιχίως ἀστεία ἐπίνοια μὴ ἀναμενομένη. Ἂν δὲν ἦτο τολμηρὸν νὰ ἐκφράζωνται ψυχικαὶ αἰσθήσεις δι' ὅρων γραμματικῶν, θὰ ἔλεγον ὅτι ἡ ψυχὴ τοῦ θεατοῦ εὑρίσκεται διηνεκῶς ἐν ὀξυμώρῳ σχήματι αἰσθημάτων.

Μήτηρ τις πτωχὴ ἐξῆλθεν ἵνα κατέλθῃ εἰς τὴν ἀγοράν· ἐπανερχομένη δὲ εἰς τὸ πτωχικὸν αὐτῆς οἴκημα, εὑρίσκει καιομένην τὴν κοιτίδα ἐν ᾗ τὸ ὡραῖον αὐτῆς βρέφος. Ἀφίνει ἀκουσίως νὰ πέσῃ ἀπὸ τὸ χειρῶν της τὸ καλάθιον τῶν ὀψωνίων ἐν ᾧ εὑρίσκεται καὶ νεώνητον ἄθυρμα διὰ τὸ τέκνον. Μάτην σφίγγει εἰς τὰς ἀγκάλας τὸ νήπιον· εἶνε νεκρόν.

Δύο βήματα παρέκει ἀγωνιᾷ, μόλις ἀνυψῶν τὸ διαχαῖνον κάλυμμα τοῦ φερέτρου καὶ ἀγρίως περιστρέφων τοὺς ὀφθαλμούς, νεκροφανὴς ὃν ἀσυλλόγιστος σπουδὴ τῶν οἰκείων εἶχεν ἐνταφιάσει προώρως.

Πόσον διαφέρει τῆς τρομερᾶς ταύτης εἰκόνος ἡ σκηνὴ ἔνθα ἐν τοπίῳ ἀνθηρῷ ὑπὸ τὴν σκιὰν δένδρων γηραιῶν παίζει ἀθώως γυμνὸν βρέφος, κείμενον κατὰ γῆς. Ὁπόσον εἶνε ὑπερήφανος ὁ πατήρ, ὁπόση δὲ φιλαρέσκεια ἑνοῦται μετὰ τῆς τρυφερᾶς στοργῆς τῆς μητρός.

Ἄλλα πάλιν αἰσθήματα καταλαμβάνουσι τὴν ψυχὴν πρὸ τῆς θέας τῆς ἐλαιογραφίας δι' ἧς ὁ καλλιτέχνης ἠθέλησε νὰ τιμήσῃ τὸν ὑπὲρ πατρίδος θάνατον. Ἐν μέσῳ μάχης αἱματηρᾶς ὁ υἱὸς ἔπεσε σφίγγων τελευταῖον ἤδη ἐπὶ τοῦ στήθους τὴν σημαίαν τῆς πατρίδος, ἡ δὲ μήτηρ κρατεῖ στέφανον ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν τοῦ φιλοπάτριδος υἱοῦ, ἀλλὰ μετὰ πάθους τοιούτου, ὥστε περιμένομεν νὰ ἴδωμεν αὐτὴν ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν πίπτουσαν ἐπὶ τοῦ νεκροῦ καὶ χύνουσαν χειμάρρους δακρύων.

Ἀλλ' ἂν ἐν ταύτῃ τῇ εἰκόνι παρίστανται παρ' ἀλλήλοις τὸ πάθος καὶ τὸ κλέος, ἐν ἄλλῃ σκηνῇ εὑρίσκομεν ἀντιμέτωπον τὸν θάνατον καὶ τὴν ζωήν. Κόρη νεαρά, φαιδρά, πλήρης χάριτος, καλλονῆς καὶ ζωῆς, ἵσταται πρὸ τῶν ὀμμάτων τοῦ θεατοῦ, ὅστις θαυμάζει τὰ ὡραῖα αὐτῆς μέλη, τὴν πλουσίαν τῆς κόρης ξανθὴν κόμην ἣν στέφουσιν ἄνθη τοῦ ἀγροῦ. Ἐκείνει δὲ προσβλέπει σκελετὸν ἀπαίσιον ὅστις εἶνε ἐστημένος πρὸ τῆς εἰκόνος παρὰ τὸν τοῖχον τοῦ μουσείου, φέρων δελτίον ἐφ' οὗ γέγραπται· ἡ *ὡραία Ῥοζίνα*.

Digitized by Google

Ἀλλ' εἶνε ἴσως ἔτι φρικτοτέρα ἡ εἰκὼν ἐκείνη ἐν ᾗ παρίσταται γυνὴ δυστυχής, ἥτις ἔγεινε μήτηρ, τίς οἶδε πῶς, ἥτις πολλὰ ἔπαθεν, ἐκείνη καὶ τὸ τέκνον, ὑπὸ τοῦ ψύχους, τῆς πείνης, τῆς συμφορᾶς. Τώρα εἶνε τρελή· καὶ μὲ τὸ βλέμμα της τὸ παράφορον, αὐτὴ φρίττουσα, ἀλλ' ἀσυνειδήτως ἐγκληματοῦσα κατεκερμάτισε τὸ ἴδιον τέκνον. Συσπειρουμένη ἔν τινι γωνίᾳ κρατεῖ τὸ ἐσπαραγμένον βρέφος ἐντὸς ῥάκους καθημαγμένου καὶ ὑψόνει τὴν πορφυρᾶν ὑπὸ τοῦ αἵματος μάχαιραν ὡς ἐν θριάμβῳ. Γέλως ὅστις δὲν περιγράφεται ἐκχύνεται ἐπὶ τῆς μορφῆς τῆς ἀτυχοῦς, διὰ δὲ τῶν μελανῶν αὐτῆς χειλέων διαφαίνονται ὀδόντες λευκότατοι. Ἀγνοεῖτε ὁπότερος εἶνε μᾶλλον ἄξιος οἴκτου, τὸ νεκρὸν βρέφος ἢ ἡ ἀλλόφρων μήτηρ.

Ἐν ᾧ δὲ διέτρεχον τὴν πινακοθήκην μεταπηδῶν ἀπὸ αἰσθήματος εἰς αἴσθημα, ἠπόρησα διὰ τὴν ἀπροφυλαξίαν, εὐχάριστον ἄλλως διὰ νεαροὺς ὀφθαλμούς, μεθ' ἧς πολυθέλγητρός τις καὶ μειδιῶσα γυνή, ἴσως τις τῶν οἰκείων τοῦ φύλακος τοῦ μουσείου, ἤνοιγε κατὰ τὸ ἥμισυ θύραν τινὰ εἰς τὸ βάθος τῆς πινακοθήκης, ἐν ᾧ εἶχε καθειμένην τὴν κόμην καὶ γυμνοὺς τοὺς βραχίονας καὶ τοὺς ὤμους. Ἦτο οὕτω νέα, τὸ μειδίαμά της οὕτως ἑλκυστικὸν καὶ οἱ ὀδόντες οὕτω λευκοί, ὥστε ἀφῆκα τοὺς πίνακας τοῦ ζωγράφου πρὸς στιγμήν, ἵνα θαυμάσω τὴν ζῶσαν ἐκείνην βελγίδα. Ἐπλησίαζον· ἡ θύρα δὲν ἐκλείσθη, ἐπλησίασεν ἔπειτα καὶ φίλος τις μεθ' οὗ ἐθαύμαζον τὰ ἔργα τοῦ καλλιτέχνου, ἀλλ' ἡ θύρα ἔμενε πάντοτε ἡμιάνοικτος καὶ ἡ κόρη ἐκεῖ πάντοτε μειδιῶσα, πάντοτε χαρίεσσα, ἡμίγυμνος ἀκόμη. Ὅ τι θὰ ἦτο δι' ἕνα μόνον ἄνδρα θελκτικόν, ἐνώπιον δύο καθίστατο ἀναιδές, ἀλλ' ἐνώπιον πολλῶν, διότι προσῆλθον ἔπειτα καὶ ἄλλοι καὶ ἐγὼ εἶχον ἤδη πλησιάσει ἔτι μᾶλλον, ἐνώπιον πολλῶν, ἐνώπιον πάντων τῶν θεατῶν ἦτο ἐπιτυχές, διότι... καὶ ὁ τοῖχος καὶ ἡ θύρα καὶ ἡ ἡμίγυμνος νεᾶνις ἦτο ἀρίστη καὶ φυσικωτάτη τοιχογραφία.

Ἐπανέλαβον μετὰ πλείανος θαυμασμοῦ τὴν ἐξέτασιν τῶν ἔργων τοῦ καλλιτέχνου. Εἶδον ἔργα κολοσσαῖα ἐμπνευσθέντα ὑπὸ τῆς μελέτης τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν, ἔχοντα ἕκαστον διαστάσεις μέτρων πολλῶν, ἐν οἷς τὰ σώματα εἶνε γιγάντων καὶ τὰ συναισθήματα τῆς ψυχῆς ἐκδηλοῦνται διὰ ῥυτίδων καὶ πτυχῶν κολοσσαίων. Ὁ Ὅμηρος εἰπὼν τὸ *μέγας μεγαλωστὶ* ἐκεῖνο εἶνε ἀδύνατον νὰ ἐφαντάσθη τὸ σῶμα τοῦ ἥρωός του μεγαλείτερον τῶν πλασμάτων τῆς γραφίδος τοῦ Βίρτζ. *Οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Τρῶες ἐρίζοντες περὶ τοῦ πτώματος τοῦ Πατρόκλου* ἔχουσιν ὕψος Τιτάνων. Ἡ εἰκὼν ἡ παριστῶσα τὸν *Πολύφημον καταβιβρώσκοντα τοὺς ἑταίρους τοῦ Ὀδυσσέως* ἔχει ὕψος μὲν ὑπὲρ τὰ ἐννέα μέτρα, πλάτος δὲ περὶ τὰ ἑπτά. Ἐν τῇ κολοσσαίᾳ ταύτῃ ζωγραφίᾳ ὁ ὁμηρικὸς Κύκλωψ παρίσταται κλίνων πρὸς τὴν γῆν, ἂν δ' ἀπεφάσιζε νὰ ὑψωθῇ ὀρθὸς θὰ διερρήγνυε τὴν στέγην τοῦ μουσείου καὶ θὰ ἐχρειάζετο πολὺ ἀκόμη ὕψος ἵνα σταθῇ ὅλος. Μόνος ὁ ποὺς αὐτοῦ ἔχει μῆκος δύο μέτρων ἀπὸ τοῦ μεγάλου δακτύλου μέχρι τῆς πτέρνας. Ἐλαιογραφία τις παριστῶσα τὴν *ἀποστασίαν τῶν δαιμόνων κατὰ τοῦ οὐρανοῦ* ἔχει ὕψος ἕνδεκα μέτρων καὶ ἡμίσεος καὶ πλάτος ὀκτὼ μέτρων. Οὐδ' ἔγκειται ἡ ἀξία τῶν ἔργων τοῦ καλλιτέχνου ἐν μόνῳ τῷ μεγέθει· κυριωτάτη δὲ ἀρετὴ τῶν πλείστων εἶνε ἡ ἠθικὴ ἰδέα καὶ ἡ διαπνέουσα αὐτὰ ψυχή. Ἡ πατρὶς καὶ ὁ ἔλεος, ἡ λατρεία τῶν ἀγαθῶν τῆς εἰρήνης καὶ τὸ κατὰ τοῦ βροτολοιγοῦ πολέμου καὶ τῶν πολεμικῶν ἀνδρῶν μῖσος, τὸ μέλλον τῆς ἀνθρωπότητος, ἡ πεποίθησις περὶ τοῦ μεγέθους τῆς ἐπιστήμης καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου νοῦ, παντοῖα ἄλλα αἰσθήματα τρυφερά, μεγάλα, γενναῖα, ἰδιότροπα ἐξεφράσθησαν ὑπὸ τῆς θερμῆς τοῦ καλλιτέχνου φαντασίας καὶ τοῦ ζωηροῦ αὐτοῦ χρωστῆρος διὰ ζωγραφιῶν ἀξιολόγων. Ἡ ἑξῆς ζωγραφία εἶνε ἡ ἀρίστη *ἱστορία*[1] τοῦ χορικοῦ ᾄσματος τῆς Ἀντιγόνης *πολλὰ τὰ δεινὰ κοὐδὲν ἀνθρώπου δεινότερον πέλει*. Νεανίας καλλίμορφος καὶ μεστὸς ἀγερώχου φρονήματος ἄγει διὰ τῶν ἀέρων ὁμάδα τινὰ ἀνθρώπων οἵτινες πλησιάζουσι νὰ φθάσωσιν εἰς τοὺς ἀστέρας. Ἄλλοι δέ τινες μείναντες ἐν τῇ γῇ δεικνύουσι τὰ διάφορα αἰσθήματα ἐκπλήξεως, θαυμασμοῦ, χαρᾶς καὶ ὑπερφροσύνης ἅτινα ἐμπνέει εἰς αὐτοὺς τὸ θέαμα τοῦτο, δι' οὗ ἠθέλησεν ὁ καλλιτέχνης νὰ παραστήσῃ τὴν μέλλουσαν δύναμιν τῆς ἐπιστήμης. Κάτω δὲ τῆς ζωγραφίας ταύτης ἔγραψεν ὁ μεγαλορρήμων Βίρτζ τὰ ἑξῆς· «Ὅταν ὁ ἄνθρωπος, πλήρης πεποιθήσεως εἰς τὸν μέγαν αὐτοῦ προορισμόν, θὰ ἔχῃ λησμονήσει τὰ μικρὰ πράγματα τἀπασχολοῦντα σήμερον ἔτι αὐτόν, ὅταν διὰ τῶν σοβαρῶν αὐτοῦ μελετῶν, διὰ τῶν ἀπειροπληθῶν αὐτοῦ ἀνακαλύψεων ἡ φύσις θὰ ἔχῃ γείνει ὑπήκοος εἰς τὴν φωνήν του, τότε τὸ πνεῦμά του θὰ κυριαρχήσῃ τοῦ μεγάλου αἰθέρος, θὰ ἐγκαθιδρύσῃ ἐν αὐτῷ τὴν κατοικίαν του, θὰ ψαύσῃ τῶν ἀστέρων διὰ τοῦ δακτύλου, ἀπλήστως δὲ πάντοτε ποθῶν μεγαλεῖον καὶ δύναμιν, θὰ φθάσῃ εἰς τοσοῦτον ἰσχύος, ὥστε, ἐκπληρῶν τοὺς πόθους αὐτοῦ, νὰ καταστρέψῃ τοὺς μυρίους ἐκείνους κόσμους οἵτινες κυλινδοῦνται ἐν τῇ ἀπεράντῳ ἐκτάσει τῶν οὐρανῶν.» Αἱ λέξεις αὗται καὶ ἡ μεγαλοφροσύνη ἡ διαπνέουσα τὴν ζωγραφίαν ἣν αναλύουσιν εἶνε ἡ σαφεστάτη ἑρμηνεία τοῦ δαιμονίου νοῦ τοῦ καλλιτέχνου, ἀνακηρύττοντος τὴν μέλλουσαν παντοδυναμίαν τοῦ

1. Λέγομεν ἱστορίας, καὶ προτείνομεν νὰ λέγωνται οὕτως, ὡς ἐλέγοντο ὑπὸ τῶν πατέρων ἡμῶν κατὰ τοὺς παρελθόντας αἰῶνας καὶ ὥς που ἔτι καὶ σήμερον καλεῖ ὁ ἑλληνικὸς λαός, τὰς ὑπὸ τῶν Φράγκων καλουμένας illustrations.

Digitized by Google

ἀνθρώπου· πῶς νὰ μὴ κηρύξωμεν ἀληθῶς πανίσχυρον τὸν ἀνθρώπινον νοῦν ὅταν κατορθώνῃ νὰ ἀρνῆται μετὰ τοσαύτης ἐπιμονῆς καὶ μεγαλοφυΐας τὴν ἰδίαν ἀδυναμίαν; Ἡ αὐτὴ δὲ ἰδέα τοῦ προσεχοῦς μεγάλου πολιτισμοῦ τοῦ μέλλοντος πανσθενοῦς ἀνθρώπου ἐνέπνευσε τὴν ὡραίαν ζωγραφίαν τὴν ἐπιγεγραμμένην *τὰ πράγματα τοῦ παρόντος θεωρούμενα ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων τοῦ μέλλοντος*. Παρίσταται δ' ἐν αὐτῇ οἰκογένειά τις τῶν τοιούτων ὑπερανθρώπων ἀνθρώπων τοῦ μέλλοντος, οἵτινες θὰ ζήσωσιν ἄνευ προλήψεων, ἄνευ πολέμων, ἄνευ ἀναγκῶν, ἐν εἰρήνῃ καὶ ἐλευθερίᾳ. Ὁ πατὴρ κρατεῖ ἐπὶ τῆς παλάμης καὶ δεικνύει εἰς τὴν σύζυγον καὶ τὸ τέκνον, οἱονεὶ μικρότατα ἀπηρχαιωμένα σκεύη παραδόξων χρόνων παρελθόντων, τὰ ὄργανα καὶ τὰ κειμήλια τοῦ σημερινοῦ ψευδοπολιτισμοῦ, τὰ πυροβόλα καὶ τὰ σκῆπτρα, τὰ παράσημα, τὰς σημαίας τῶν φατριῶν καὶ αὐτὰς τὰς θριαμβευτικὰς ἀψῖδας. Πάντα ταῦτα θεωρεῖ ὁ καλλιτέχνης ἀθύρματα παίδων οὔπω ἀνδρωθέντων. Ἐλησμόνησε δὲ μόνον ἕν τι, ὅτι ὅταν ὁ μέλλων του ἄνθρωπος ψαύσῃ τῶν ἀστέρων, θὰ παύσῃ ἴσως καὶ ζωγραφῶν καὶ ὅτι ἀφανίζων τὴν ἀπειρίαν τῶν κόσμων θὰ συναφανίσῃ καὶ τὰ λαμπρὰ πλάσματα τῆς φαντασίας αὐτοῦ τοῦ Βέλγου ἀριστοτέχνου.

Τοιοῦτος ὑπῆρξεν ὁ Βὶρτζ ἔχων χρωστῆρα ποικίλον καὶ πολύχρουν, φαντασίαν δὲ ἰδιότροπον, μεγαλοφυᾶ, πολλάκις δὲ νοσηράν. Τὰ δὲ πλάσματα αὐτοῦ ἐνίοτε δὲν ἀπεῖχον πολὺ τοῦ ἀλλοκότου καὶ παραδόξου. Τοιαύτη δὲ μάλιστα εἶνε ἡ τρίπτυχος ζωγραφία ἡ παριστῶσα τὰς *σκέψεις καὶ ὁράματα κεφαλῆς ἀποκοπείσης*, ἧς αὐτὸς ὁ καλλιτέχνης ἡρμήνευσε τὰς ἐμπνεύσεις δι' ἀναλύσεως γραφείσης ὑπὸ τὴν εἰκόνα. Τὴν διήγησιν ταύτην, ὁμοιάζουσαν πρὸς τὰ τερατολόγα ἔργα τοῦ Ἀμερικανοῦ Ἐδγὰρ Πόου, ἀναγράφομεν ἐνταῦθα ὅλην μεταφράζοντες πιστῶς, ἵνα γνωρισθῇ καὶ τὸ ὕφος τοῦ ποιητοῦ, ἀφ' οὗ διὰ τῶν ἀνωτέρω ἐπειράθημεν νὰ δείξωμεν τὸν καλλιτέχνην καὶ δώσωμεν ἀμυδράν τινα ἰδέαν τῆς περιέργου ταύτης τῶν Βρυξελλῶν πινακοθήκης.

Τῶν τριῶν μερῶν τοῦ τριπτύχου ἕκαστον παριστάνει τὴν κατάστασιν καὶ τὰ ὁράματα τῆς ἀποκοπείσης κεφαλῆς καθ' ἓν τῶν τριῶν πρώτων λεπτῶν μετὰ τὴν καρατομίαν.

«Πρῶτον λεπτόν.—Ἐπὶ τοῦ ἰκριώματος.

»Ἐπ' ἐσχάτων ἔτι κεφαλαί τινες ἔπιπτον ὑπὸ τὸν πέλεκυν τοῦ δημίου. Κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην εἰς τὸν ποιήσαντα ταύτας τὰς ζωγραφίας ἐπῆλθεν ἡ ἰδέα νὰ ἐνεργήσῃ ἐρεύνας περὶ τοῦ ἑξῆς ζητήματος·

Η ΚΕΦΑΛΗ Η ΑΠΟΚΟΠΕΙΣΑ ΤΟΥ ΚΟΡΜΟΥ ΔΙΑΤΗΡΕΙ ΕΤΙ ΕΠΙ ΤΙΝΑ ΔΕΥΤΕΡΑ ΛΕΠΤΑ ΤΗΝ ΔΥΝΑΜΙΝ ΤΟΥ ΣΚΕΠΤΕΣΘΑΙ;

»Ἕπεται ἡ διήγησις πειράματος γενομένου πρὸς λύσιν ταύτης τῆς ἀπορίας.

» . . . Συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ κ. Χ. καὶ τοῦ κ. Δ., πεπειραμένου περὶ τὰ μαγνητικὰ πειράματα, εἰσήχθην εἰς τὸν ὑπὸ τὸ ἰκρίωμα χῶρον, ἐκεῖ δὲ παρεκάλεσα τὸν κ. Δ. νὰ μεταχειρισθῇ τὰ νεώτερα μέσα ἅτινα ἔκρινεν ἁρμόδια ἵνα με φέρῃ εἰς σχέσιν μετὰ τῆς ἀποκοπείσης κεφαλῆς. Ὁ δὲ κ. Δ. συναινέσας ἐποίησέ τινας παρασκευάς, μεθ' ὃ ἐπεριμείναμεν οὐκ ἄνευ συγκινήσεως τὴν πτῶσιν ἀνθρωπίνης κεφαλῆς.

»Μόλις δὲ ἡ μοιραία ὥρα ἐσήμανε καὶ ἡ φρικτὴ κοπίς, κλονήσασα διὰ τῆς πτώσεως αὐτῆς ὅλην τὴν μηχανήν, κατέρριψε κυλινδουμένην διὰ τοῦ φρικώδους ἐρυθροῦ σάκκου τὴν κεφαλὴν τοῦ καταδικασθέντος.

»Τὴν στιγμὴν ταύτην ἡ κόμη ἡμῶν ἀνωρθώθη, ἀλλὰ δὲν ὑπῆρχε πλέον καιρὸς πρὸς ἀποχώρησιν. Ὁ κ. Δ. ἐλάβετο τῆς χειρός μου, κατεχομένου ὑπὸ τῆς μαγνητικῆς του ἐπιδράσεως, καὶ ὁδηγήσας με πρὸς τὴν παλλομένην κεφαλήν μοὶ εἶπε· «τί αἰσθάνεσθε; τί βλέπετε;» Ἡ συγκίνησις μ' ἐμπόδισε νἀποκριθῶ ἀμέσως, ἀλλὰ πάραυτα, κατεχόμενος ὑπὸ ταραχῆς ἐκτάκτου, ἀνεκραύγασα· «Φρικτόν! ἡ κεφαλὴ σκέπτεται.» Ἠθέλησα τότε νὰ ἐκφύγω τὰ αἰσθήματα τὰ κατέχοντά με, ἀλλ' ἤμην προσηλωμένος ὡς ὑπὸ τὸ βάρος δεινοῦ ἐφιάλτου. Ἄρα ἡ κεφαλὴ τοῦ καταδικασθέντος ἔβλεπεν, ἐσκέπτετο, ἔπασχεν. Καὶ ἐγὼ ἔβλεπον ὅ τι ἔβλεπεν, ἐνόουν ὅ τι ἐσκέπτετο, ἐστάθμιζον ὅ τι ὑπέφερεν. Πόσον χρόνον διήρκεσεν ἡ θέσις αὕτη; Τρία λεπτά, μοὶ εἶπον. Ἀλλὰ βεβαίως ὁ καταδικασθεὶς ἐπίστευσεν ὅτι παρῆλθον αἰῶνες τρεῖς.

»Ὅ τι πάσχει ὁ ἄνθρωπος ὁ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον φονευθεὶς οὐδενὸς ἀνθρώπου γλῶσσα δύναται νὰ παραστήσῃ. Ἐνταῦθα δὲ θὰ περιορισθῶ ἀναγράφων τὰς ἀσυνεπεῖς, πολλάκις ἀτάκτους ἀπαντήσεις ἃς ἀπεκρίθην εἰς τὰς ἐρωτήσεις τὰς ἀποταθείσας μοι καθ' ἣν στιγμὴν εὑρισκόμην οἱονεὶ ἐν ταὐτότητι μετὰ τῆς ἀποτμηθείσης κεφαλῆς

»Ἕπονται αἱ ἀποκρίσεις αὗται·

»Θόρυβος φρικτὸς περιβομβεῖ τὴν κεφαλήν του, ὁ θόρυβος τῆς κοπίδος τῆς καταπιπτούσης.

»Ὁ κατάδικος πιστεύει ὅτι κεραυνὸς κατέπεσεν ἐπ' αὐτοῦ καὶ ὄχι ἡ κοπίς.

»Παράδοξον πρᾶγμα! ἡ κεφαλὴ εὑρίσκεται ἐνταῦθα, ὑπὸ τὸ ἰκρίωμα, καὶ ὅμως πιστεύει ὅτι εὑρίσκεται ἔτι ἄνω ἀποτελοῦσα μέρος τοῦ σώματος καὶ περιμένουσα πάντοτε τὴν πληγὴν ἥτις θὰ χωρίσῃ αὐτὴν ἀπὸ τοῦ κορμοῦ.

»Φρικτὴ πνιγμονή!

»Ἀδύνατος πλέον ἡ ἀναπνοή!

»Ἡ κατάστασις αὕτη προέρχεται ἐκ τῆς ἐμφανίσεως χειρὸς ὑπερανθρώπου, γιγαντιαίας, ἥ-

Digitized by Google

τις βαρύνει ὡς βουνὸς ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ τραχήλου.

»Ἡ ἀσφυξία καθίσταται βιαιοτέρα.

»Ἡ τερατώδης χεὶρ βαρύνει πάντοτε περισσότερον.

»Ὁ κατάδικος ἀποπνίγεται.

»Νεφέλη πυρὸς διέρχεται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν του.

»Τὰ πάντα εἶνε ἐρυθρὰ καὶ σπινθηροβολοῦσι...

»Ἡ ἀνίλεως χεὶρ κατώρθωσε νὰ σφίγξῃ τὸν λαιμὸν ἔτι βιαιότερον.

»Ὁ κατάδικος νομίζει ὅτι παλαίει κατ' αὐτῆς, ζητεῖ δὲ νἀπαλλαγῇ· αἱ χεῖρες αὐτοῦ προσκολλῶνται εἰς τὴν τρομερὰν ταύτην χεῖρα, συσπῶνται, δάκνονται, καταξεσχίζονται... Μάταιοι ἀγῶνες!

»Ὁποία θέσις, πρὸς θεοῦ! αἱ πλευραὶ τοῦ λαιμοῦ ἡνώθησαν ὑπὸ τῆς πιέσεως... Τετέλεσται!...

»Ἡ ἀγρία, ἡ ἀπάνθρωπος αὕτη χεὶρ τίς εἶνε λοιπόν; Ὁ πάσχων ἤδη τὴν ἀνεγνώρισε.... ἡ πορφύρα καὶ ἡ βασίλειος μαλλωτὴ δορὰ ψαύουσι τῶν δακτύλων αὐτῆς.

»Ὦ! βάσανοι ἔτι φρικωδέστεραι ἐπίκεινται.

Δεύτερον λεπτὸν—Ὑπὸ τὸ ἰκρίωμα.

»Ἡ πίεσις κατέστη ἀποτομή.

»Ἤδη πρῶτον ὁ καταδικασθεὶς ἔχει συνείδησιν τῆς θέσεώς του.

»Μετρεῖ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν του τῶν πυρίνων τὴν ἀπόστασιν τὴν χωρίζουσαν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ σώματος καὶ λέγει καθ' ἑαυτὸν ταῦτα· «ἡ κεφαλή μου ἀληθῶς ἀπεκόπη.»

»Τώρα δὲ αὐξάνει τῆς παραληρήσεως ἡ δύναμις καὶ ἡ ἐνέργεια.

»Ὁ θανατωθεὶς φαντάζεται ὅτι ἡ κεφαλή του καίει καὶ στρέφεται περὶ τὸν ἄξονά της, ὅτι ὁ κόσμος κατακρημνίζεται καὶ κυλινδεῖται μετ' αὐτῆς, ὅτι ῥευστὸν φωσφορικὸν περιδινεῖται περὶ τὸ κρανίον του. Ἐν μέσῳ δὲ τοῦ φρικτοῦ τούτου πυρετοῦ σκέψις ἄφρων, ἀπίστευτος, ἀνήκουστος ἐπικρατεῖ ἐν τῷ θνήσκοντι τούτῳ ἐγκεφάλῳ.

»Τίς θά το ἐπίστευεν; Ὁ ἀνὴρ οὗτος οὗ ἡ κεφαλὴ εἶνε ἀποτετμημένη καταλαμβάνεται ἔτι ὑπό τινος ἐλπίδος· τὸ μένον αἷμα ταράσσεται, κινεῖται καὶ χύνεται ὁρμητικὸν μετὰ μανίας εἰς πάσας τὰς φλέβας, εἰς πάντα τὰ ὄργανα τῆς ζωῆς, ἵνα προσκολληθῇ πάλιν εἰς αὐτά.

»Κατὰ ταύτην τὴν στιγμὴν ὁ θανατωθεὶς νομίζει ὅτι τείνει τὰς σπασμωδικὰς καὶ μεστὰς μανίας χεῖράς του πρὸς τὴν ἐκπνέουσαν κεφαλήν του.

»Δὲν ἐξεύρω τί σημαίνει ἡ φανταστικὴ αὕτη κίνησις. Περιμείνατε... Ἐννοῶ... Φρίκη!

»Ὦ! Θεέ μου, τί λοιπὸν εἶνε ἡ ζωὴ ὥστε διαφιλονεικεῖται οὕτω μέχρι τῆς τελευταίας αἵματος σταγόνος;...

»Αἴ λοιπόν! ἡ κίνησις αὕτη εἶνε τὸ ἔνστικτον τὸ ἄγον ἡμᾶς νὰ ἐπισπεύσωμεν τὴν ἀρωγὴν τῶν ἡμετέρων χειρῶν πρὸς πληγὴν χαίνουσαν· ἡ κίνησις αὕτη γεννᾶται ὑπὸ τῆς ἰδέας, τῆς φρικτῆς ἰδέας νὰ θέσωμεν πάλιν τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τὸν κορμόν, ἵνα διατηρήσωμεν ἔτι ὀλίγον αἷμα, ὀλίγην ζωήν!

».... Αἰσθάνομαι καχεξίαν ἔκτακτον, ἐπιθυμῶ νὰ τελειώσῃ αὕτη ἡ ἀγωνία...

»Ἤδη ἄρχονται ὀδύναι ἀλλοῖαι, ὀδύναι ἠθικαί. Μορφαὶ πολλαὶ παρίστανται πρὸ τοῦ καρατομηθέντος καὶ ὑποβάλλουσιν αὐτῷ ταύτας τὰς σκέψεις·

«Βλέπω τὸ φέρετρόν μου, μὲ θέτουσιν εἰς αὐ-
»τό, μυριάδες σκωλήκων μὲ περιμένουσιν ἐν αὐτῷ
»ἵνα με καταφάγωσιν.

»Οἱ ἰατροὶ μὲ περιστοιχίζουσι καὶ θεωροῦσι
»τὸν λαιμόν μου· γίνεται ἀναμφιβόλως χάριν
»μελέτης. Καὶ οἱ δικασταί μου παρίστανται, ἀλλ'
»ἀπώτερον, ἐν ὡραίᾳ αἰθούσῃ... Βλέπω αὐτοὺς
»καθημένους ἡσύχους παρὰ τὴν τράπεζαν· λα-
»λοῦσι περὶ πραγμάτων ἀδιαφόρων. Ἀλλ' εἶνε
»δυνατόν!

»Σήμερον ἤδη θὰ εὑρίσκωμαι ἐν τῷ νοσοκο-
»μείῳ, τοὐλάχιστον ἡ κεφαλή μου· θὰ κάμωσιν
»ἐπ' αὐτῆς παραδοξότατα πειράματα· θανατά-
»μωσι τὰς σάρκας μου· θὰ συρρεύσωσι περίεργοι
»πολλοί. Σήμερον ἤδη θὰ γείνῃ καὶ ἡ ταφή μου·
»δὲν θ' ἀκουσθῶσιν ὑπὲρ ἐμοῦ δεήσεις. Οἱ τυχόν-
»τες ἐκεῖ θὰ φύγωσι καὶ θὰ φοβηθῶσι.

»Βλέπω τοὺς οἰκείους μου· ἡ γυνή μου ἀπέ-
»θανεν, ἀπέθανεν ἐκ λύπης, τὰ δὲ τέκνα μου
»τὴν περικυκλοῦσι καὶ τὴν θρηνοῦσι.

»Μάτην καλῶ αὐτὰ νά με βοηθήσωσιν ὀλίγον
»ἵνα προσκολλήσω τὴν κεφαλήν μου εἰς τὸν λαι-
»μόν, λέγων, ὅτι ὁ χρόνος ἐπείγει, ὅτι θὰ εἶνε
»παραπολὺ ἀργά, ὅτι τὸ αἷμα διηνεκῶς ῥέει·
»δέν μου ἀκούουσιν. Ἤδη τὰ βλέπω μακρότερον·
»τί πράττουσιν ἐκεῖ; Γονυπετοῦσι πρὸ ἀνθρώ-
»πων οἵτινες φαίνονται γελῶντες καὶ χο-
»ρεύοντες.

»Ὦ! Θεέ μου! ἐπαιτοῦσιν ἄρτον.

»Τὸ νεώτατον τῶν τέκνων μου ἔμεινεν ἐγ-
»γύς μου. Ὦ! πῶς τὸ ἀγαπῶ αὐτό· ἐκεῖνο εἶνε·
»ἡ ξανθή του κόμη καὶ βοστρυχώδης, αἱ μικραί
»του στρογγύλαι καὶ ῥόδινοι παρειαί... Τὸ
»πτωχόν με βλέπει, μοὶ προσμειδιᾷ καὶ θέλει
»νά με φιλήσῃ. Τρὶς τὸ εἵλκυσα πρὸς τὸν κόλ-
»πον μου ἵνα τὸ καταφιλήσω, τρὶς αἱ κεφαλαί
»μας μάτην ἀπεπειράθησαν νἀπαντηθῶσιν. Οἴ-
»μοι! ἡ ἑτέρα αὐτῶν ἦτο παραπολὺ μακράν.

»Ἤδη ἀπομακρύνεται ἐκπέμπον κραυγὰς
»φρίκης. Θεωρεῖ τὰς μικράς του χεῖρας, φοινι-
»χθείσας ἐκ τῆς ἐπαφῆς τοῦ λαιμοῦ μου.»

»... Οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ θανατωθέντος συνεστράφησαν ἐν τῇ καθῃμαγμένῃ αὐτῶν κόγχῃ.

»... Προσηλώθησαν εἰς τὸν οὐρανόν. Νομίζει

Digitized by Google

δὲ ὅτι βλέπει τὸν ἄπειρον θόλον τοῦ οὐρανοῦ σχιζόμενον εἰς δύο μέρη, ἀνοιγόμενα ὡς μεγάλας αὐλαίας. Ὄπισθεν δ' αὐτῶν παρουσιάζεται εἰς βάθος ἄπειρον κάμινος πυρίνη ἔνθα φαίνονται οἱ ἀστέρες βυθιζόμενοι καὶ τηκόμενοι διὰ παντός. Νομίζει ὅτι ὁ ἀὴρ διαβρέχεται ὑπὸ κονιορτοῦ πυρίνου οὗτινος ἕκαστος κόκκος ἀντιστοιχεῖ πρὸς ἕν του ἄλγος. Ἐν δὲ τῷ μεγάλῳ περιλαμπεῖ αἰθέρι βλέπει σκιὰν σκοτεινὴν, ἄμορφον ἥτις ἀνὰ πάντα τῆς καρδίας παλμὸν προχωρεῖ αὐξανομένη· ἐκ δὲ τῶν πνευμόνων τοῦ παραδόξου τούτου φάσματος ἀντηχοῦσι μυσαροὶ καγχασμοὶ ἐπιμηκυνόμενοι καὶ μεταβαλλόμενοι βαθμηδὸν εἰς φθόγγους θρηνώδεις καὶ ἀποπνιγομένους. Σκότος μέγα ἐξαπλοῦται πανταχόσε. Τὸ μέλαν φάσμα ἔψαυσε τῶν ποδῶν τοῦ θανατωθέντος· ἐκεῖνος δ' αἰσθάνεται αὐτὸ ἐξαπλούμενον καὶ βαρύνον ὡς μόλυβδον ἐπὶ πάντων τῶν ἀποψυχραινομένων μελῶν του... Ὅλον τὸ σῶμα ἀπεγρανιτώθη.

»Ὁ θάνατος ἐπῆλθεν...

»Ἀλλ' ὄχι, ἀκόμη.

Τρίτον λεπτόν.—Ἐν τῇ αἰωνιότητι.

»Δὲν ἐπῆλθεν ἀκόμη ὁ θάνατος· ἡ κεφαλὴ σκέπτεται ἔτι καὶ ἀλγεῖ. Ἀλγηδὼν πυρὸς φλέγοντος, ἀλγηδὼν μαχαίρας σπαραττούσης, ἀλγηδὼν δηλητηρίου ναρκοῦντος, ἀλγηδὼν μελῶν πριονιζομένων, ἀλγηδὼν σαρκὸς καταλειαινιζομένης καὶ κατατριβομένης, ἀλγηδὼν μελῶν ἑψημένων ἐπὶ φλογὸς ἀνεπαρκοῦς δι' ἐλαίου ζέοντος, ἀλγηδὼν ἐπιληψίας, λύσσης, τετάνου. Πάντα ταῦτα τὰ δεινὰ ἡνωμένα δὲν δύνανται νὰ παράσχωσιν ἔννοιαν τῶν ἀλγηδόνων τοῦ θανατωθέντος. Πότε λοιπὸν θὰ τελειώσωσιν αἱ φοβεραὶ αὗται βάσανοι;

»Ἀμφιβολία φρικώδης παγόνει ἐνταῦθα τὸν θανατωθέντα ὅστις φρίσσει. Ἆρα ἀπέθανεν ἤδη καὶ αἱ ὀδύναι ἃς ὑπομένει εἶνε ἄρα αἱ ὀδύναι ἃς πέπρωται νὰ πάσχῃ πάντοτε, καθ' ὅλην τὴν αἰωνιότητα ἴσως;

»Τρομερὰ σκέψις! Ἡ νέα φάσις εἰς ἣν ἤδη εἰσῆλθεν δὲν ἐνέχει πλέον καμμίαν τῶν συναισθήσεων ἀνθρώπου ζῶντος. Τὰ πάντα ἤδη ἀναγγέλλουσι τὴν παρουσίαν κόσμου ἀγνώστου. Αἱ νεφέλαι ἐκεῖναι ἐν τῷ ἀπείρῳ, αἱ ἀπαίσιοι ἐκεῖναι λάμψεις αἱ ἀσύστατοι καὶ δραπέτιδες, τέλος ὅλον ἐκεῖνο τὸ χάος ἔνθα παλαίουσιν ἀπαύστως τὰ στοιχεῖα τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου, ἔνθα πλῆθος πραγμάτων φοβερῶν ἐπαναλαμβάνεται ἐν διηνεκεῖ κυλινδρικῇ κινήσει, πάντα ταῦτα εἶνε ἄρα ἡ μέλλουσα κατοικία ἔνθα μέλλει νὰ πλανᾶται μετὰ θάνατον αἰωνίως ἡ ἡμετέρα ψυχή;

. . . .

»Τὴν στιγμὴν ταύτην ὁ ταλαίπωρος ὁ ὀδυνώμενος ἐνδιατρίβει ἔτι περὶ τὰ γήϊνα.

»Βλέπει ἐν γωνίᾳ σκοτεινῇ τὸ πτῶμά του σηπόμενον καὶ σκελετευόμενον, ἔπειτα δὲ, τοῦθ' ὅπερ εἶνε ὁρατὸν μόνον εἰς πνεύματα ἄλλου κόσμου, βλέπει πῶς τελοῦνται τὰ μυστήρια τῆς μεταμορφώσεως. Πάντα τὰ ὑλικὰ τὰ συγκροτοῦντά ποτε τὸ σῶμα αὐτοῦ, τὰς θειώδεις, ἀμμωνιακὰς ἢ ἀλκαλικὰς οὐσίας, πάντα ταῦτα τὰ βλέπει ἀποχωροῦντα ἐκ τῶν ἀποσηπομένων σαρκῶν του καὶ συντελοῦντα ἔπειτα εἰς τὴν γένεσιν ἄλλων ζωϊκῶν οὐσιῶν. Ἀπώτερον δὲ ὁ καρατομηθεὶς βλέπει πίπτουσαν εἰς βάραθρον φλογῶν τὴν δυσώνυμον λαιμητόμον μετὰ τῶν δημίων του.

»Ἀλλὰ τὸ τελευταῖον τοῦτο ὅραμα προῆλθεν ἄρα ἐκ τῆς προγνωστικῆς ἐκείνης δυνάμεως ἥτις ἰδιάζει εἰς τοὺς θνήσκοντας; Ἂν ἡ φρικτὴ μηχανὴ τοῦ Γυλλοτίνου ἔμελλέ ποτε νὰ ἐκλείψῃ ἐκ τοῦ κόσμου, εἴη εὐλογημένος ὁ θεός!

»Ἤδη δὲ τἀνθρώπινα ἀφανίζονται ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ καρατομηθέντος· φαίνονται χανόμενα κατ' ὀλίγον εἰς τὰ σκότη νυκτὸς βαθυτάτης, ὑπολείπεται δὲ μόνον ἔτι ἀτμὸς ὁμιχλώδης, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνος ἀπομακρύνεται, ἐξασθενεῖ, ἐκλείπει... Τὰ πάντα εἶνε μαῦρα... Ὁ καρατομηθεὶς ἀπέθανεν.

»Ἐν ταῖς τελευταίαις ταύταις φαντασίαις τινὲς μὲν ἐμβλέπουσι τὴν αἰωνίαν κόλασιν τὴν ὀφειλομένην εἰς τὸν κακοῦργον· ἄλλοι δὲ ἀνθρωπικώτεροι νομίζουσιν ὅτι διορῶσιν ἐν τῇ μεσαίᾳ νεφέλῃ τὴν ψυχὴν τοῦ θανατωθέντος λαμβάνουσαν παρά τινος ἀγγέλου τὸν ἀσπασμὸν τῆς εἰρήνης.»

Ἡ ἀνάλυσις αὕτη δίδει ἀμυδράν τινα ἰδέαν τοῦ καλλιτεχνήματος τοῦ Βίρτζ, τοῦ περιεργοτάτου τῶν ἔργων τῶν κοσμούντων τὸ μουσεῖον αὐτοῦ, χαρακτηρίζοντος ἄριστα εἴπερ τι καὶ ἄλλο τὸν καλλιτέχνην, οὗτινος ἡ τέχνη ἦτο παράδοξον κρᾶμα φιλανθρώπου φιλοσοφίας, μεγαλεπηβόλου φαντασίας, ἀλλὰ καὶ νοσηρᾶς μανίας.

Σ. Π. Λαμπρος.

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

Αἱ ἀναμνήσεις εἶναι βάκτρον γήρατος,
ὡς αἱ ἐλπίδες πτέρυξ τῆς νεότητος.

*

Δὶς βασιλεύει, ὅστις ὄχι τῶν λαῶν,
ἀλλὰ καὶ τῶν παθῶν του εἶναι κύριος.

Δ. Βερναρδάκης.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Ἐν Γαλλίᾳ ἐξοδεύονται κατ' ἔτος 336 ἑκατομμύρια κιλογράμμων ζαχάρεως. Ἡ αὔξησις τῆς καταναλώσεως τοῦ προϊόντος τούτου εἶνε, κατὰ μέσον ὅρον, 50 ἑκατομμύρια ἀνὰ δέκα ἔτη. Ἰδίως θέλει τις ἐννοήσει τὸ καταπληκτικὸν τῆς αὐξήσεως ταύτης ὅταν μάθῃ ὅτι κατὰ τὰ 1700, δηλ. πρὸ ἑκατὸν ἑβδομήκοντα ὀκτὼ ἐτῶν, ἡ κατανάλωσις ἐν ὅλῃ τῇ Γαλλίᾳ μόλις ἀνήρχετο εἰς ἑκατομμύριον.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦτο ἀντικείμενον

Digitized by Google

πολυτελείας, ἤδη δὲ κατέστη προϊὸν ἀνάγκης. Πρὸ διακοσίων ἐτῶν ἡ ζάκχαρις ἐχρησίμευεν ἁπλῶς εἰς τὰς φαρμακευτικὰς σκευασίας, πωλουμένη ἐν τοῖς φαρμακείοις. Ἡ σπανιότης αὕτη ἐξηγεῖται δι' οὗ τρόπου, ἐν ἀρχῇ, κατειργάζοντο ταύτην καὶ διότι τὸ ζαχαροκάλαμον ἦτο τὸ μόνον φυτὸν τὸ ἐξάγον ταύτην.

Ἡ ὕπαρξις τῆς ζακχάρεως ἐν τῷ τευτλίῳ (κοκκινογούλι) παρετηρήθη ὑπὸ τοῦ Ὀλιβιὲ De Serres κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Μετὰ πολλοὺς δὲ δισταγμοὺς καὶ κατόπιν ἐπανειλημμένων δοκιμῶν ἡ ἐγχώριος ζάκχαρις ἐγένετο ἀντικείμενον καθημερινῆς χρήσεως.

Τὸ ὅλον ἐν Γαλλίᾳ τῆς παραγωγῆς τῆς διϋλισμένης ζακχάρεως ἀνέρχεται εἰς 450 ἑκατομμύρια κιλογράμμων, ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ δὲ τούτου μόνοι οἱ Παρίσιοι ἐξοδεύουσι τὰ 300 ἑκατομμύρια. Ἑπτὰ διϋλιστήρια ἀρκοῦσι διὰ τὴν παραγωγὴν ταύτην.

Ἡ κατανάλωσις τῆς ζακχάρεως ἐν Ἀγγλίᾳ εἶνε πολὺ ἀνωτέρα, διότι ἐξοδεύονται κατ' ἔτος 918 ἑκατομμύρια κιλόγραμμα· ἐν Γερμανίᾳ 306, ἐν Ῥωσίᾳ καὶ Πολωνίᾳ 200, ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Ἐπαρχίαις 650, ἐν τῇ Ἰνδικῇ, τῇ Κίνᾳ καὶ τὰς νήσους τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ 1 δισεκατομμύριον...

Τίς ποτὲ θὰ πιστεύσῃ ὅτι ὁ Πλίνιος βεβαιοῖ ὅτι ἡ ζάκχαρις ἐν Ῥώμῃ, ἣν ἄλλως τε ὀνόμαζον *ἅλας Ἰνδικόν*, ἐθεωρεῖτο ὡς δραστικόν, διδόμενον μετὰ πολλῆς ἐπιφυλάξεως ὑπὸ τῶν μαθητῶν τοῦ Ἱπποκράτους;

〰 Ἄξιον περιεργείας εἶνε τί μηνιαίως ἐξοδεύεται ἐν Παρισίοις ἤδη κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Ἐκθέσεως.

Ἰδοὺ τὰ ποσὰ τοῦ τελευταίου μηνός:

8,672,756 κιλόγραμμα κρέατος βοείου, 1,694,813 χοιρίνου, 2,248,064 ἰχθύων τῆς θαλάσσης καὶ τοῦ γλυκέου ὕδατος, 1,116,073 βουτύρου, 16,068,964 ὠά, 273,346 κιλόγραμμα τυροῦ, 559,602 νωπῶν ὀστρειδίων καὶ 628,907 καρπῶν καὶ χόρτων.

〰 Κατὰ τὰς πολυετεῖς παρατηρήσεις τοῦ κ. Θ. Ἑλδράϊχ, ἐν Ἑλλάδι εἰσὶ γνωστὰ 331 πτηνὰ (πλὴν τῶν κατοικιδίων πτηνῶν). Ἐκ τούτων 167 φωλεύουσιν ἐν Ἑλλάδι, 164 δὲ εἰσὶ διαβατικὰ πτηνά.

〰 Δοκιμὴ ἐγένετο ἐσχάτως, γράφει ἡ «Σαββατιαία Ἐπιθεώρησις», ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ πρὸς θέρμανσιν διὰ τοῦ ἀτμοῦ τῶν ἐσωτερικῶν δωμάτων οἰκίας, ἐπιστολὴ δὲ πρὸς τὸν ἀγγλικὸν «Χρόνον» ἀφηγεῖται νέον πείραμα τῆς δι' ἀτμοῦ θερμάνσεως τῶν οἰκιῶν ὁλοκλήρου πόλεως, καθ' ὃν τρόπον τὸ φωταέριον ἀπὸ γενικοῦ τινος καὶ κεντρικοῦ δοχείου διακλαδούμενον ἀνὰ τὰς ὁδοὺς φωτίζει πάσας τὰς τῆς πόλεως συνοικίας. Ἡ μέθοδος αὕτη τῆς θερμάνσεως, ἥτις δύναται νὰ τεθῇ εἰς ἐνέργειαν εἰς ὡρισμένας μὲν ἀλλὰ ἀρκούντως μεγάλας ἀποστάσεις, θὰ ἀποφέρῃ προσόδους μᾶλλον ἢ ἧττον ἀνωτέρας ἐκείνων ὅσας συνεπάγονται αἱ ἐν χρήσει νῦν καύσιμοι ὗλαι.

Ἡ μέθοδος αὕτη ἤρξατο ἐσχάτως ἐφαρμοζομένη ἐν Λουκοπόρτῳ, καὶ τὸν παρελθόντα χειμῶνα οἰκίαι περὶ τὰς 200 περιλαμβανόμεναι ἐντὸς ἀκτῖνος 3 μιλίων ἀπὸ τοῦ μέρους, ὅπου ἡ θερμότης παρήγετο, ἐθερμάνθησαν διὰ σωλήνων διαφόρους ἐχόντων διαστάσεις.

Οὐδεμία συμπύκνωσις παράγεται εἰς τοὺς πρωτίστους σωλῆνας, οἵτινες καλύπτονται ἀμέσως μὲν ἐπὶ τοῦ σιδήρου διὰ λεπτοῦ χάρτου, εἶτα δὲ περιβάλλονται διὰ ναστοχάρτου καὶ τέλος διὰ *χάρτου Μανίλλης*. Οὕτω δὲ παρασκευασθέντες οἱ σωλῆνες ἐμπερικλείονται διὰ ξυλίνων σωλήνων, κατατιθεμένων ἐν ταῖς ὁδοῖς καθ' ὃν τρόπον οἱ τοῦ φωταερίου.

Ἡ δοκιμὴ τῆς θερμότητος εἰς τὰς διακλαδώσεις κατορθοῦται δι' ἀγωγῶν σωλήνων, οἵτινες σύγκεινται ἐκ σωλήνων ἀλλήλοις προσηρμοσμένων εἴτε ὁριζοντίως εἴτε καθέτως καὶ συγκοινωνοῦσι μεθ' ἑτέρου σωλῆνος, χρησιμεύοντος πρὸς ἔξοδον τοῦ συμπυκνωθέντος ὕδατος, ὅπερ ἐκρέει εἰς θερμοκρασίαν ὀλίγον ἐλάσσω τῶν 100 βαθμῶν, θερμοκρασίαν ἀρκοῦσαν εἰς πάσας τὰς οἰκιακὰς ἐργασίας, ἢ πρὸς θέρμανσιν ὑποστέγων φυτοκομείων καὶ λοιπῶν.

Οὕτως ἐν ἀποστάσει ἡμίσεος μιλίου ἀπὸ τῶν λεβήτων χρῆσις ἐγένετο τοῦ ἀτμοῦ ὡς κινητικῆς δυνάμεως· δύο ἀτμομηχαναί, ἡ μὲν 10 ἵππων δυνάμεως, ἡ δὲ 14, βαδίζουσιν εἰς τὴν ἀπόστασιν ταύτην μετὰ μικροτάτης προσθήκης ξυλικῆς.

Ὁ οὕτω μεταδιδόμενος ἀτμὸς δυνατὸν νὰ χρησιμεύσῃ εἰς τὸ μαγειρεῖον, εἰς τὸ ἀρτοποιεῖον κτλ. Εἰς ἀπόστασιν ἑνὸς τετάρτου τοῦ μιλίου ἀπὸ τῶν λεβήτων τὸ ψυχρὸν ὕδωρ ἀνέρχεται εἰς τὴν θερμοκρασίαν τοῦ ζέοντος ἐντὸς τριῶν λεπτῶν διὰ διοχετεύσεως τοῦ ἀτμοῦ διὰ διατρήτου σωλῆνος. Τὸ νέον τοῦτο θερμαντικὸν σύστημα φαίνεται ἐπιτυγχάνον καὶ προώρισται νὰ μεταβάλῃ τὰς πρὸς θέρμανσιν ἐν χρήσει μεθόδους.

Εἷς Ἀναγνώστης.

ΠΡΑΚΤΙΚΑΙ ΓΝΩΣΕΙΣ

Ἀναλυτικαί τινες μέθοδοι ἐφαρμοζόμεναι ἐν ταῖς τέχναις καὶ τῷ καθ' ἡμέραν βίῳ.

Ἡ δηλητηριώδης ἐρυσιβώδης ὄλυρα ἀνακαλύπτεται ἐν τῇ ἀλεύρῳ διὰ τῆς εἰς αὐτὴν προσθήκης ἴσου ὄγκου αἰθέρος καὶ τινων κρυστάλλων ὀξαλικοῦ ὀξέος, ὅτε μετὰ τὴν ζέσιν τοῦ μίγματος τὸ ὑπεράνω τῆς ἀλεύρου ὑγρὸν γίνεται ἐρυθρόν, ὁπόταν ἐνυπάρχῃ ἡ ὄλυρα.

Ἡ διὰ τοῦ ἀτμοῦ δύναμις ἧς γίνεται χρῆσις σήμερον ἐν τῷ κόσμῳ, ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὴν δύναμιν 25,000,000 ἵππων.

ΑΘΗΝΗΣΙ — ΤΥΠΟΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ, ΟΔΟΣ ΠΑΤΗΣΙΩΝ, 14.

Digitized by Google

'Αριθ. 138—Λεπτὰ εἴκοσι.

ΕΤΟΣ Γ'.

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Ἕκτος

Συνδρομὴ ἐτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20.—Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶνε ἐτήσιαι—Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὁδὸς Σταδίου, 6.

20 Αὐγούστου 1878

ΠΑΝΟΜΟΙΟΤΥΠΟΝ ΤΗΣ ΥΠΟΓΡΑΦΗΣ ΤΟΥ

ΓΚΙΚΑ ΜΠΟΤΑΣΗ

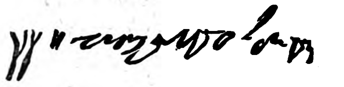

Τὴν 2 ἢ 3 Ἀπριλίου 1821 ἐξεῤῥάγη ἡ ἐπανάστασις ἐν Σπέτσαις. «Κατὰ τὴν χαρμόσυνον ταύτην ἡμέραν, γράφει ὁ κ. Ἀν. Ὀρλάνδος ἐν τοῖς *Ναυτικοῖς* του, ὁ ἐκ Σπάρτης Χρυσοσπάθης, ὁ ἐκ Νάξου Κορνήλιος καὶ ἄλλοι τινὲς ἑταιρισταί, παρευρεθέντες ἐν Σπέτσαις καὶ ἐνθουσιασθέντες, ἀνέβησαν ἐπὶ δώματος οἰκίας τινός, παρὰ τῇ ἀγορᾷ κειμένης, καὶ ᾄδοντες μεγαλοφώνως τὸ θούριον τοῦ Ῥήγα *Δεῦτε παῖδες τῶν Ἑλλήνων* τοσοῦτον κατεγοήτευσαν τὸν λαόν, ὥστε ἄλλοι μὲν ἔχυνον δάκρυα χαρᾶς, ἄλλοι δὲ ὤμνυον τὴν ὑπὲρ πατρίδος χύσιν τοῦ αἵματός των, καὶ ἄλλοι γονυκλιτῶς ἐδέοντο πρὸς τὸν Θεὸν ὑπὲρ εὐοδώσεως τῆς μεγάλης ταύτης ἐπιχειρήσεως.»

Ὁ Γκίκας Μπότασης, ἀδελφὸς τοῦ Παναγιώτου Μπότασῃ, γέρων ἤδη ὢν καὶ οὐχὶ νεανίας ἐξημμένος, ἔγραψε τὴν παραμονὴν τοῦ Πάσχα ἐν Κρανιδίῳ, ὅπου διέτριβε, τὴν ἑπομένην ἐπιστολὴν πρὸς τὸν υἱόν του, σωζομένην ἐν πρωτοτύπῳ ἐν τοῖς ἐγγράφοις τοῦ μακαρίτου Ῥήγα Παλαμήδη:

«Ἀγαπημένε μου παιδὶ καπετὰν Νικολὸ ἀκριβῶς σὲ χαιρετῶ καὶ τὰ μάτια σου φιλῶ.

»Λαμβάνοντας τὸ γράμμα μου, εὐθὺς νὰ γράψῃς εἰς τοὺς ἀδελφοὺς εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ Μωρέως ἀπὸ μέρους σου, ὅτι ἔκαμες μπλόκο τὸ Ἀνάπλι μὲ τὰ καράβια σου καὶ ὁ πατέρας σου ἀπὸ ξηρᾶς, διότι ἐχθὲς ἔστειλα τὸ ἀσκέρι καὶ ταύτην τὴν ὥραν κινῶ καὶ ἐγὼ μὲ ἄλλους καὶ θέλω σφίξει τοὺς ἀγαρινοὺς μὲ μόνον τοὺς ἐδῶ Ἕλληνας. Γράψε εἰς τὸ Ἄργος καὶ εἰς Ἁγιάννην καὶ εἰς τοὺς καπετανέους Μανιάτας νὰ σπιδήρῃς ὁλοῦθεν γράμματα καὶ καθὼς σοῦ γράφω νὰ ἔχῃς τὴν εὐχή μου νὰ τοὺς εἰδοποιήσῃς ὅτι τοῦ λόγου σου τοὺς ἐμπλοκάρισες διὰ θαλάσσης καὶ ἐγὼ διὰ ξηρᾶς καὶ ἐλπίζομεν εἰς τὸν Θεὸν νὰ τοὺς κατατροπώσωμεν ταῦτα καὶ καλαῖς ἀντάμωσαις.

»1821, Ἀπριλίου 9, Κρανίδιον.

»ΓΚΙΚΑΣ ΜΠΟΤΑΣΗΣ.»

* * *

Ὁ Γκίκας Μπότασης ἐχρημάτισεν ἀντιπρόεδρος τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, ἀπεβίωσε δὲ ἐν Ναυπλίῳ, ἐν ἔτει 1831, ἐν πενίᾳ, πραγματοποιήσας οὕτω κατὰ γράμμα ἐκεῖνο, ὅπερ ἀπ' ἀρχῆς τοῦ ἀγῶνος εἶχεν εἰπεῖ εἰς τοὺς υἱούς του, ὡς ἔκ τινος πρὸς αὐτοὺς ἐπιστολῆς του, εὑρεθείσης ἐν τοῖς ἐγγράφοις τοῦ Ῥήγα Παλαμήδη, καταφαίνεται· ἡ ἔννοια τῆς ἐπιστολῆς ταύτης ἔχει οὕτω· «νὰ μὴ ἐλπίζουν ὅτι θὰ τοὺς ἀφήσῃ ὀβολόν, ἐπειδὴ ἐννοεῖ νὰ ἐξοδεύσῃ καὶ τὸ τελευταῖόν του τάλληρον διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Πατρίδος.»

* * *

Ἐν ἔτει 1824, διηγεῖται ὁ κ. Γούδας (Βίοι παράλληλοι, τόμ. 4, σ. 288), προσῆλθεν εἰς τὸν Α. Μαυροκορδάτον (ἐν Μεσολογγίῳ), αἰτῶν ἐργασίαν τινὰ καὶ ὁ εἰκοσιπενταετὴς περίπου τότε τὴν ἡλικίαν Δ. Χρηστίδης. Ὁ Μαυροκορδάτος, συμπαθήσας πρὸς τὸν νέον, συνέστησεν αὐτὸν εἰς τὸν ἐπιστήθιόν του φίλον Π. Μπότασην, διὰ τῆς ἑξῆς ἐπιστολῆς:

«*Φίλε μου Καπετὰν Παναγιώτη,*

»Αὐτοῦ ἔρχεται ἕνας νέος Κωνσταντινουπολίτης, ἀπὸ τὸ χωρίον Νεοχῶρι, καὶ εἶναι μὲ ἱκανὴν παιδείαν καὶ μίαν ἡμέραν θὰ χρησιμεύσῃ εἰς τὸ ἔθνος αὐτὸς ὁ νέος, καὶ ὅσον ἠμπορεῖς νὰ τὸν ὑπερασπισθῇς, ἐπειδὴ εἶναι πτωχὸ παιδί.»

Ὁ Π. Μπότασης ἔλαβε τὸν Χρηστίδην ὑπὸ τὴν προστασίαν του, διορίσας αὐτὸν ἀμέσως καὶ γραφέα εἰς τὸ Ἐκτελεστικόν· ἀποθανόντος δὲ μετ' οὐ πολὺ τοῦ Π. Μπότασῃ, ὁ εἰς τὴν ἀντιπροεδρείαν τοῦ Ἐκτελεστικοῦ διαδεχθεὶς αὐτὸν ἀδελφός του Γκίκας ἐξηκολούθησε εὐνοῶν καὶ προστατεύων τὸν Χρηστίδην, καὶ πολλάκις ἐβοήθησεν αὐτὸν καὶ χρηματικῶς. Ὁ δὲ παρέξας ἡμῖν τὰς πληροφορίας ταύτας Ἠλίας Θερμισιώτης, γεραρὸν τοῦ ἀγῶνος λείψανον, διηγήθη καὶ τὸ ἑπόμενον ἀνέκδοτον: Ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν ὁ Χρηστίδης, ἀφεὶς πρὸς στιγμὴν τὴν ἐργασίαν, ἐστήριξε τοὺς ἀγκῶνας τῶν δύο χειρῶν εἰς τὴν τράπεζαν καί, καλύψας διὰ τῶν παλαμῶν τὸ πρόσωπον, διελογίζετο. Εἰσελθὼν τότε ὁ Γκίκας Μπότασης μετὰ τοῦ Θερμισιώτου καὶ εὑρὼν τὸν Χρηστίδην ἐν τοιαύτῃ ἀπογνώσεως θέσει, «Ἔ, τῷ λέγει μειδιῶν ὁ εὐπατρίδης Σπετσιώτης, τί σκέπτεσαι; Ἐκατάλαβα, πάσχεις ἀναργυρίαν!» καὶ ἐξήγαγεν ἐκ τοῦ κόλπου του χρυσῆν *δούπιαν* (ἀξίας δεκαὲξ ταλλήρων) καὶ ἔθεσεν εἰς τὴν χεῖ-

Digitized by Google

ρα τοῦ ταπεινοῦ γραφέως, ἐπειπὼν «μὴ σκυθρωπάζῃς πλέον.»

Ἡ ἑπομένη ἀνέκδοτος καὶ αὐτόγραφος ἐπιστολὴ καὶ διατριβὴ τοῦ ἀοιδίμου διδασκάλου τοῦ γένους Θεοφίλου Καΐρη, τὸ πανομοιότυπον τῆς ὑπογραφῆς τοῦ ὁποίου ἐδημοσιεύθη ἐν τῷ 119 ἀριθμῷ τῆς «Ἑστίας», ἀπεστάλη ἡμῖν πρὸς δημοσίευσιν παρά τινος τῶν ἐν Ἄνδρῳ φιλομούσων συνδρομητῶν ἡμῶν, συνοδευομένη διὰ τῶν ἑξῆς γραμμῶν:

Κύριε Συντάκτα τῆς Ἑστίας.—Πολλάκις ἐῤῥέθη, καὶ κατὰ κόρον ἐπανελήφθη ὑπό τινων σφόδρα ζηλωτῶν τῆς Ἱερᾶς ἡμῶν θρησκείας, ὅτι ὁ ἀείμνηστος διδάσκαλος τοῦ γένους Θεόφιλος ὁ Καΐρης ἦτον ἄθεος δῆθεν καὶ δλιστής, καὶ ὅτι οὐδὲν ἐπρέσβευεν ἢ παρεδέχετο σύμφωνον πρὸς τὰς Ἱερὰς ἀρχὰς τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου, αἵτινες πάντως εἰσὶν ἡ κρηπὶς τῆς Ὀρθοδόξου ἡμῶν Πίστεως. Τούτων ἕνεκα δίκαιον θεωρῶ νὰ δημοσιευθῇ ἡ κατωτέρω ἐπιστολὴ τοῦ σοφοῦ ἐκείνου ἀνδρός, ἥτις μετὰ τὸν θάνατόν του εὑρέθη εἰς τὴν τζέπην τοῦ τριβωνίου του, ὅπερ ἐφόρει, καὶ τὸ ὁποῖον ἐκόμισεν ἐκ Σύρου εἰς Ἄνδρον ὁ μακαρίτης ἀδελφός του Δημήτριος. Δίκαιον δὲ θεωρῶ νὰ δημοσιευθῇ ἐπίσης καὶ ἡ περὶ ἀθανασίας τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου πραγματεία τοῦ ἐναρέτου ἐκείνου ἀνδρός, καθόσον πολλοί, ἐκ πλάνης βεβαίως, ἀποδίδουσιν αὐτῷ δοξασίας ὅλως ἀντιθέτους πρὸς τὰς δοξασίας ἃς ἐκεῖνος ἐπρέσβευε.

Δέχθητε κτλ.

Ὅλως ὑμέτερος
Λ. Κ. Μ.

Ἄνδρος,
16 Ἰουλίου 1878.

Σ. τ. Δ.

*
* *

Φιλάνθρωπε τῶν Ὀρφανῶν προστάτα,

Διὰ τοῦ αὐταδέλφου μου Σᾶς ἐξαποστέλλω, κατὰ τὴν ὑπόσχεσίν μου, σύντομον ἔκθεσιν οὐχὶ ὅλων, ἀλλὰ τινῶν μόνον ἐπιχειρημάτων, διὰ τῶν ὁποίων ἀποδεικνύεται ἡ ἀθανασία τῆς ψυχῆς.

Ἂν καὶ ἐπεθύμουν νὰ τὴν ἐκτείνω περισσότερον, προσθέτων ὅσα καὶ φιλόσοφοι καὶ συγγραφεῖς καὶ ἡμέτεροι καὶ ἄλλων ἐθνῶν λέγουσι πρὸς ἐπιβεβαίωσιν τοῦ τόσον παρηγορητικοῦ καὶ ἀγαπητοῦ εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ τόσον συμφώνου μὲ τὴν ἀληθινὴν εὐδαιμονίαν του δόγματος, οὔτε ὁ χρόνος ὅμως, οὔτε αἱ περιστάσεις μὲ ἐσυγχώρουν νὰ πληρώσω ταύτην μου τὴν ἔφεσιν.

Ἴσως ὁ Δοτὴρ ὅλων τῶν ἀγαθῶν μὲ ἀξιώσῃ νὰ τελειώσω ἄλλοτε, ὅ,τι τώρα νὰ πράξω δὲν δύναμαι.

Πλὴν Σᾶς βεβαιῶ, ὅτι ἓν τῶν ἰσχυροτέρων ἐπιχειρημάτων, διὰ τοῦ ὁποίου θέλετε πεισθῇ ἀναμφιβόλως περὶ τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς, θέλετε εὑρεῖ, ἐὰν προσέξετε ὀλίγον μόνον εἰς τὸ βάθος τῆς φιλανθρώπου καὶ φιλοστόργου καρδίας Σας.

Ἀνακαλέσατε εἰς τὸν νοῦν Σας πόσον λυπεῖσθε βλέποντες ἄνθρωπον ἀληθῶς δυστυχοῦντα, καὶ πόσον προσπαθεῖτε νὰ τὸν βοηθήσετε.

Ἐνθυμήθητε ποίαν ὀδύνην ὑποφέρει ἡ φιλόστοργος καρδία Σας ὅταν ἀσθενήσῃ κανὲν τῶν τέκνων Σας, πόσον ἐπιθυμεῖτε, ἐὰν ἠδύνασθε, ἀμέσως νὰ τὸ θεραπεύσητε, καὶ πόσην, ὅταν ἀρχίσῃ νὰ ἀναλαμβάνῃ, αἰσθάνεσθε καὶ χαρὰν καὶ ἀγαλλίασιν. Εἴμεθα ἡμεῖς ἄρά γε καὶ φιλανθρωπότεροι καὶ φιλοστοργότεροι ἀπὸ τὸν φύσει φιλάνθρωπον καὶ φιλόστοργον ὅλων τῶν λογικῶν κτισμάτων πατέρα, ὅστις καὶ θέλει βέβαια καὶ δύναται νὰ καταστήσῃ τὰ τέκνα του ἀληθῶς ἀθάνατα καὶ εὐδαίμονα, ἀρκεῖ μόνον νὰ ζῶσι κατὰ τὸ πανάγιον αὐτοῦ θέλημα; ηὐδόκησεν ἄρά γε νὰ γεννῶνται, διὰ νὰ τὰ βλέπῃ μόνον ἀσπλάγχνως καὶ βασανιζόμενα καὶ ταλαιπωρούμενα, καὶ τέλος ἀθλίως καὶ ἀπανθρώπως ἀποθνήσκοντα; . . . Ἐὰν εὑρεθῇ ἄνθρωπος νὰ ὑπολάβῃ τοῦτο μίαν μόνην στιγμήν, δὲν λέγω ὡς ἀληθές, ἀλλ' ὡς πιθανὸν μόνον ἢ ἀμφίβολον, μεγαλητέραν καὶ ἀτοπίαν καὶ βλασφημίαν δὲν ἤθελε δεχθῇ βέβαια. Ὅθεν ἐκ μόνου τοῦ τοιούτου ἐπιχειρήματος ἠμπορεῖτε νὰ πεισθῆτε, ὅτι εἶναι ἀδύνατον ὁ ἄνθρωπος νὰ μὴν ὑπάρχῃ ἀθάνατος.

Ἀφ' οὗ στοχασθῆτε ὅλα αὐτά, καὶ ἀναγνώσετε καὶ τὴν ἔκθεσιν, παρακαλῶ, νὰ μὲ φανερώσετε, ἐὰν ἀγαπᾶτε, τὴν περὶ τούτων γνώμην Σας.

Ἐγὼ δὲ Σᾶς ἐπεύχομαι εἰς ταύτην μὲν τὴν ζωὴν βίον μακροβιώτατον μετὰ πάντων τῶν κατὰ Θεὸν καταθυμίων, εἰς δὲ τὴν μέλλουσαν ἀληθινὴν καὶ εὐδαιμονίαν καὶ μακαριότητα, καὶ ἀσπαζόμενός Σας ἀπὸ καρδίας ὡς καὶ τὰ φίλτατα τέκνα Σας, μένω ὅλως εὐγνωμονῶν

Ὁ φίλος σας
Θ. Καΐρης.

ΠΕΡΙ ΑΘΑΝΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ

Σύντομος ἔκθεσις τῶν περὶ Ἀθανασίας τῆς ψυχῆς κυριωτέρων ἐπιχειρημάτων.

Ὅσον εἶναι ἀναγκαῖον εἰς τὸν ἄνθρωπον νὰ μὴν ἀμφιβάλλῃ διόλου, ὅτι ἡ ψυχὴ ὑπάρχει ἀθάνατος, τόσον ὑπάρχουσι πολλοὶ καὶ ἀναντίῤῥητοι λόγοι, διὰ τῶν ὁποίων περὶ τούτου νὰ βεβαιωθῇ δύναται, ἐὰν μόνον καλῶς ἐπιστήσῃ τὸν νοῦν εἰς τὴν περὶ ἀθανασίας τῆς ψυχῆς ἔρευναν.

Ὅταν ἐξετάσῃ τις καὶ τὴν φύσιν καὶ τὰς δυνάμεις τῆς ψυχῆς, θεωρήσῃ δὲ αὐτὴν καὶ ὡς ἐκ τοῦ πανσόφου, παντοδυνάμου καὶ παναγάθου Θεοῦ τῶν ὅλων, ὅταν ἐρευνήσῃ ὄχι μόνον τὰς δόξας ὅλων ἐν γένει τῶν ἐθνῶν, καὶ τῶν ἀρχαίων καὶ τῶν σημερινῶν, ὡς καὶ τὰ διάφορα αὐτῶν ἔθιμα τὰ ὡς πρὸς τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς ἀναφερόμενα, ἀλλὰ καὶ ὅλων ἐν γένει τῶν μεγαλητέρων σοφῶν τὰ φρονήματα, βεβαιοῦται, ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι ἀληθῶς ἀΐδιος, ἢ ὁ κυρίως ἄνθρωπος εἶναι ἀληθῶς ἀθάνατος.

Καὶ τῳόντι ὁ ἄνθρωπος μετὰ τῶν ἄλλων σωματικῶν ἰδιοτήτων, οἷον τοῦ ἐκτατοῦ, τοῦ ἑτεροκινήτου, τῆς βαρύτητος κτλ., ἔχει καὶ τὴν δύναμιν τοῦ ἀντιλαμβάνεσθαι διαφόρων αἰσθημάτων, τοῦ ἐννοεῖν, κρίνειν, διανοεῖσθαι, μνημονεύειν, ἐρευνᾷν τὰ παρελθόντα, τὰ ἐνεστῶτα καὶ τὰ μέλλοντα, τὰ παρόντα καὶ τὰ μακρὰν ἀπέχοντα, τοῦ θεωρεῖν ἑαυτόν, καὶ αὐτογνωστικὸν εἶναι, τοῦ ἀνακαλύπτειν τοὺς λόγους τῶν φαινομένων καὶ τοὺς νόμους καθ' οὓς ταῦτα ἐκτε-

Digitized by Google

λοῦνται, τοῦ συγκροτεῖν διαφόρους ἐπιστήμας καὶ ἐπινοεῖν διαφόρους τέχνας, τοῦ θεωρεῖν καὶ αὐτὸν τὸν πρώτιστον πάντων τῶν ὄντων λόγον, τὸν ὑπέρτατον τῶν ὅλων Δημιουργὸν, τὸν αὐτὸν καὶ σέβεσθαι καὶ ἀγαπᾶν, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύειν, κατ' αὐτὸν διαβιοῦντα, τοῦ προαιρεῖσθαι, τοῦ ἐλευθέρως ἐνεργεῖν κτλ.

Πᾶσαι δὲ αὗται αἱ ἰδιότητες εἶναι ἀδύνατον νὰ προσιδιάζωσιν εἰς σωματικὴν οὐσίαν, ἢ εἰς τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου· διότι τὸ μὲν σῶμα εἶναι ἑτεροκίνητον, εἰς δὲ τὸν ἄνθρωπον παρατηρεῖται αὐτοκινησία· εἰς τὰ σώματα φαίνεται κίνησις μόνη, καὶ εἰς τὸν ἄνθρωπον νόησις κινήσεως· τὰ σώματα ἐνεργοῦσι ἐπὶ παρόντων μόνον, καὶ κατὰ τοῦτον ἢ ἐκεῖνον τὸν χρόνον, ὁ δὲ ἄνθρωπος κατὰ πᾶν διάστημα, καὶ κατὰ πάντα χρόνον γεωμετρῶν, ἀστρονομῶν, φιλοσοφῶν κτλ.

Ἐκ τῶν διόλου διαφόρων τούτων ἀποτελεσμάτων, ἀναγκάζεται νὰ συμπεράνῃ ὁ ἄνθρωπος, ὅτι διόλου διάφοροι εἰσὶ καὶ αἱ παράγουσαι αὐτὰ αἰτίαι, καὶ ἑπομένως, ὅτι δύο εὑρίσκονται ἐν ἑαυτῷ διάφοροι οὐσίαι, ἡ μὲν σωματικὴ καὶ διαλυτὴ καὶ θνητή· ἡ δὲ, ὡς ἔχουσα διόλου τῆς σωματικῆς ἀντίθετα ἰδιώματα, ἀσώματος, καὶ ἑπομένως ἀδιάλυτος καὶ ἀθάνατος.

Ὅτι δὲ εἰς τὸν ἄνθρωπον δύο εὑρίσκονται ἐναντίας φύσεως οὐσίαι, δύναται νὰ βεβαιωθῇ προσέτι ἐὰν παρατηρήσῃ τὰς διαφόρους αὐτοῦ κλίσεις, καὶ τὰς διαφόρους τῆς συνειδήσεως ἐνεργείας· διότι ἐὰν μία μόνη εἰς αὐτὸν ὑπῆρχεν οὐσία ἔπρεπε πάντοτε νὰ ἦναι σύμφωνος μὲ ἑαυτὸν, νὰ εὐαρεστῆται δὲ καὶ εἰς ὅ,τι αὐτὸς πράττει· ἀλλὰ τίς δὲν ἠξεύρει τὰ ἐν ἑαυτῷ πολλάκις παρατηρούμενα ἐναντία φαινόμενα; διότι εἰς ἄλλο πολλάκις κλίνει τὸ σῶμα, καὶ ἄλλο καὶ θέλει καὶ πράττει αὐτός· τίς δὲν ἐνθυμεῖται τὴν τόσον μὲ τὰς κλίσεις τοῦ σώματος διαφωνοῦσαν τοῦ ἀνθρώπου φωνὴν τῆς συνειδήσεως; Τὰ τοιαῦτα ἐκ διαμέτρου ἀντίθετα, καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον εἰς τὸν ἄνθρωπον παρατηρούμενα φαινόμενα, εἶναι ἀδύνατον εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν νὰ ἀποδοθῶσιν οὐσίαν, καθὼς εἶναι ἀδύνατον νὰ ὑπάρχῃ ἐνταυτῷ φῶς καὶ σκότος, νὺξ καὶ ἡμέρα, τὸ εἶναι καὶ μὴ εἶναι, τὸ αὐτὸ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον, καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν τόπον, καὶ ὅλα τὰ ἀντιφάσκοντα. Εἶναι λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος σύνθετος ἐκ σώματος θνητοῦ καὶ ψυχῆς ἀθανάτου καὶ ἀϊδίου μακαριότητος ἐπιδεκτικῆς.

Ὅτι δὲ ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἀληθῶς ἀθάνατος, καὶ διὰ τῶν ἑξῆς νὰ βεβαιωθῇ δύναται.

Οὐδὲν εἰς μάτην, εἶναι ἀξίωμα ὑπ' αὐτῶν τῶν πραγμάτων καθ' ἑκάστην ἐπικυρούμενον, ὁμολογούμενον ἀπὸ ὅλους καὶ εὔκολον νὰ ἐννοηθῇ ἀπὸ τὸν τυχόντα· διότι ἀρκεῖ μόνον νὰ παρατηρήσῃ ὁπωσοῦν τὰ εἰς τὴν φύσιν συμβαίνοντα, καὶ θέλει μάθει, ὅτι τίποτε δὲν ὑπάρχει, τίποτε δὲν παρήχθη εἰς οὐδὲν συντεῖνον ἀπὸ τὸν πάνσοφον, πανάγαθον, καὶ παντοδύναμον Δημιουργὸν τῆς φύσεως· ὅλα δὲ παρήχθησαν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι πρός τι τέλος· οὕτως ὁ ἥλιος, οἱ ἀστέρες, τὸ φῶς, ἡ γῆ, τὸ πῦρ, ὁ ἀὴρ κτλ. εἰς μάτην βέβαια δὲν ἐδημιουργήθησαν· ὅστις δὲ ἐρευνήσῃ αὐτὰ μανθάνει καὶ τὸ τέλος, δι' ὃ παρήχθησαν, καὶ ὅτι καὶ αἱ αὐτῶν ἐνέργειαι εἶναι διὰ παντὸς μὲ τὸ τέλος αὐτὸ σύμφωνοι.

Κατ' αὐτὸ λοιπὸν τὸ προφανέστατον ἀξίωμα τὰ περὶ τὸν ἄνθρωπον ἐρευνῶντες συμβαίνοντα, βεβαιούμεθα ὅτι τῷόντι ὑπάρχει ἀθάνατος.

Ὁ ἄνθρωπος ἔχει δύναμιν ἢ ἰδίωμα οὐχὶ μόνον τὰ ἐνεστῶτα, ἀλλὰ καὶ τὰ παρελθόντα καὶ τὰ μέλλοντα νὰ μανθάνῃ, οὐχὶ μόνον τὰ περὶ τὴν γῆν, ἀλλὰ καὶ τὰ περὶ τὸν ἥλιον κτλ., τὰ περὶ τὸ Σύμπαν ὁλόκληρον, νὰ ἐρευνᾷ τοὺς λόγους τῶν φαινομένων, νὰ θεωρῇ αὐτὸν τὸν ὑπέρτατον τῶν ὅλων Δημιουργόν.

Ἔχει θέλησιν ἐλευθέραν.

Ἔχει προαίρεσιν μηδόλως εἰς ταύτην τὴν ζωὴν πληρουμένην.

Ἔχει ἔφεσιν τοῦ ζῆν διακαεστάτην.

Ἔχει δύναμιν τοῦ γινώσκειν καὶ ἀγαπᾶν τὸν Θεὸν, τοῦ γινώσκειν τὸ Πανάγιον Αὐτοῦ θέλημα, καὶ κατ' αὐτὸ διαβιοῦν, καὶ κατ' αὐτὸ καὶ εὐδαιμονεῖν καὶ δικαιοῦσθαι τοῦ μόνῳ λατρεύειν τῷ Θεῷ.

Ἐὰν δὲ ἐρευνήσωμεν τὰς δυνάμεις ταύτας τοῦ ἀνθρώπου ὡς πρὸς τὴν ζωὴν ταύτην, εὑρίσκομεν, ὅτι οὐδεμία ἐξ αὐτῶν εἶναι δυνατὸν νὰ πληρωθῇ ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ κατὰ τὸ βραχὺ τοῦ χρόνου διάστημα, κατὰ τὸ ὁποῖον ἐπ' αὐτῆς ζῇ.

Διότι τί εἶναι ὅσα πραγματικῶς μανθάνει πρὸς ὅσα νὰ μάθῃ δύναται παραβαλλόμενα;

Τί ὅσα ἀπολαμβάνει πρὸς ὅσα προαιρεῖται;

Πόση εἶναι ἡ ζωή του, ἂς ἦναι καὶ ὁ μακροβιώτατος, πρὸς ὅσην νὰ ζῇ ἐπιθυμεῖ; ποίαν εὐδαιμονίαν ἔχει εἰς ταύτην τὴν ζωήν; ποίαν ἀμοιβὴν λαμβάνει διὰ τὴν ἀρετήν του; ἢ καλήτερα ποίαν κακοδαιμονίαν δὲν δοκιμάζει; πόσους καταδιωγμοὺς δὲν ὑποφέρει τολμῶν νὰ λέγῃ τὴν ἀλήθειαν καὶ νὰ πράττῃ τὸ ἀγαθόν; Δὲν θριαμβεύει ἆρά γε τὸ ψεῦδος καὶ ἡ ἀπάτη; δὲν τιμᾶται ἡ συκοφαντία, ἡ ὑπόκρισις, ὁ δόλος; δὲν ἐπιτυχαίνει ἡ κολακεία; δὲν καταθλίβεται καὶ καταπιέζεται ὁ δίκαιος καὶ ὁ ἐνάρετος; κτλ.

Ἢ πρέπει λοιπὸν νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι αἱ θαυμασταὶ τοῦ ἀνθρώπου ἰδιότητες οὐ μόνον εἰς μάτην, ἀλλὰ καὶ πρὸς βλάβην εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ Δημιουργοῦ τῆς φύσεως ἐδόθησαν, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀδύνατον, ἢ θέλει δοθῇ ἀναγκαίως εἰς τὸν ἄνθρωπον ἱκανὸς διαρκείας χρόνος διὰ νὰ βαλθῶσιν αἱ τοιαῦται δυνάμεις εἰς ἐνέργειαν· καὶ ἐπειδὴ ἡ ἐπὶ τῆς γῆς ζωὴ οὔτε ἐξαρκεῖ, οὔτε εἶναι εἰς τοῦτο ἐπιτηδεία, ἕπεται, ὅτι εἰς τὸν

Digitized by Google

ἄνθρωπον θέλει δοθῇ μετὰ τὴν ζωὴν ταύτην καὶ ἄλλη, εἰς τὴν ὁποίαν θέλει ἀπολαύσει ὅσων ἐπλάσθη ἐπιδεκτικὸς, ἐὰν ὅμως ζήσῃ εἰς ταύτην συμφώνως μὲ τὸν ὑπὸ τοῦ ὑπερτάτου Δημιουργοῦ τῆς φύσεως δοθέντα εἰς αὐτὸν νόμον.

Διὰ νὰ ἐννοήσωμεν δὲ τοῦτο καλήτερα, ἂς ὑποθέσωμεν ὅτι τὸ ἐν τῇ μήτρᾳ ἔμβρυον ἠδύνατο νὰ θεωρῇ τὰ περὶ αὐτὸ καὶ νὰ συλλογίζεται· τί ἆρά γε ἤθελεν εἰπεῖ τοῦτο; ἔχω χεῖρας, πόδας, ὀφθαλμοὺς, ὦτα, στόμα, γλῶσσαν, λάρυγγα, πνεύμονα, τὰ ὁποῖα εἶναι τώρα διόλου εἰς ἐμὲ ἄχρηστα· ἆρά γε εἰς μάτην ταῦτα μὲ ἐδόθησαν; ἂν στοχασθῇ ὅτι εἰς μάτην, ἤθελε παραλογισθῇ βέβαια καὶ δεχθῇ ψεῦδος προφανέστατον· ὀρθῶς λοιπὸν συλλογιζόμενον ἤθελεν εἰπεῖ ὄχι εἰς μάτην, καὶ ἐπομένως ἤθελε συμπεράνει, ὅτι δὲν ἐπλάσθη νὰ ζῇ εἰς τοιαύτην κατάστασιν, ἀλλ' εἶναι ἀνάγκη νὰ ζήσῃ καὶ ἀλλοθι, ὅπου χεῖρες, πόδες, ὀφθαλμοὶ κτλ. θέλουσιν εἶσθαι εἰς αὐτὸ χρήσιμα.

Τοιαῦτα τινὰ καὶ ὁ ἐν τῇ μήτρᾳ τῆς ζωῆς ταύτης εὑρισκόμενος ἄνθρωπος νὰ συλλογισθῇ δύναται· ἔχω δυνάμεις μηδόλως εἰς τὴν ζωὴν ταύτην ἐκπληρουμένας· ἆρά γε εἰς μάτην αὗται μὲ ἐδόθησαν; ἂν νομίσῃ, ὅτι εἰς μάτην, παραλογίζεται βέβαια, καὶ δέχεται ψεῦδος προφανέστατον· ὅθεν πρέπει ἀναγκαίως νὰ συμπεράνῃ, ὅτι δὲν ἐπλάσθη ὑπὸ τοῦ Πανσόφου καὶ Παναγάθου καὶ Παντοδυνάμου Θεοῦ διὰ νὰ ζήσῃ μόνον εἰς ταύτην τὴν ζωὴν, ἀλλὰ θέλει μεταβῇ καὶ εἰς ἄλλην, ὅπου αἱ δοθεῖσαι εἰς αὐτὸν δυνάμεις θέλουσι βληθῇ εἰς ἐνέργειαν.

Ἐκ τούτων λοιπὸν συμπεραίνομεν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐπλάσθη τῳόντι ἀθάνατος· καὶ ἔπειτα ἂν τοῦτο τὸ θεοσεβεῖν δυνάμενον λογικὸν ὂν ὑποτεθῇ θνητὸν, ποῖα λοιπὸν εἶναι τοῦ ἀθανάτου Δημιουργοῦ τὰ ἀθάνατα ἔργα; ἡ ἀναίσθητος ὕλη; ἀλλ' αὐτῆς ἡ ὕπαρξις εἶναι ἀληθινὴ ἀνυπαρξία.

Καὶ ὅταν ὁ ἄνθρωπος εἶναι θνητὸς, ποῦ τότε ἡ Σοφία τοῦ Θεοῦ, ὅτε ἀναίσθητα κτίσματα, λίθοι, φυτὰ, ἄλογα ζῶα, εἶναι πολυχρονιώτερα παρὰ τὸ θαυμαστὸν αὐτὸ δημιούργημα, τὸν ἄνθρωπον; ποῦ ἡ ἀγαθότης καὶ παντοδυναμία του, ὅταν μηδαμινὰ ὄντα εἶναι ἀσυγκρίτως παρ' αὐτὸν διαρκέστερα; ποῦ ἡ δικαιοσύνη του, ὅταν ἡ γῆ εἶναι πλήρης ἀδικιῶν; ὅταν ὁ μόνος ἐπὶ τῆς γῆς τοῦ Δημιουργοῦ καὶ τῶν δημιουργημάτων Αὐτοῦ ἄξιος θεωρὸς παρέρχεται, τὰ δὲ λοιπὰ δημιουργήματα διαρκῶσιν ἀϊδίως; ὅταν ὁ μόνος ἐπὶ τῆς Γῆς δυνάμενος καὶ γινώσκειν καὶ ἀγαπᾷν Αὐτὸν καὶ Αὐτῷ μόνῳ λατρεύειν καὶ εἰς Αὐτὸν ἐλπίζειν, ἀθλίως τὸ ζῆν ἀφαιρεῖται, τὰ δὲ μηδὲν τούτων νὰ πράξωσι δυνάμενα διὰ παντὸς διαμένωσι;

Διατί νὰ ἐνσταλάξῃ εἰς τοῦ ἀνθρώπου τὸ στῆθος αὐτὴν τὴν ἀκόρεστον τοῦ ζῆν καὶ τοῦ εὐδαιμονεῖν ἔφεσιν, καὶ νὰ ἐμφυτεύσῃ εἰς τὸν νοῦν του τὴν τόσον παρηγορητικὴν καὶ μὲ τὴν ἀληθινὴν ζωὴν καὶ εὐδαιμονίαν του σύμφωνον τῆς ἀθανασίας ἰδέαν;

Ποῖος λοιπὸν ἀγαθὸς καὶ παντοδύναμος πατὴρ εἶναι ὁ Θεὸς, ὅταν δυνάμενος νὰ δημιουργήσῃ τὸν ἄνθρωπον, τὸ θαυμασιώτερον τῶν ἐπὶ γῆς δημιουργημάτων του, ἀθάνατον καὶ νὰ τὸν ἀφαρπάσῃ ἀπὸ τὰς περικυκλώσας αὐτὸν δυστυχίας, τὸν ἔπλασε καὶ θνητὸν καὶ δυστυχέστατον; διατί λοιπὸν ἔδωκεν εἰς αὐτὸν τὸ εἶναι; ἐπὶ τὸ δυστυχεῖν μόνον; καὶ τότε τί ἤθελεν εἶσθαι αὐτὸς ὁ Θεὸς πατὴρ, ἢ...

Διατί ἔδωκε τὴν δύναμιν εἰς αὐτὸν, ὥστε ὅλα τὰ ἔθνη ὁποιουδήποτε θρησκεύματος καὶ ἂν ἦναι, καὶ αὐτὰ τὰ βαρβαρώτατα, καὶ αὐτὰ τὰ ἀνθρωποφάγα, νὰ ἦναι ὑπερβέβαια διὰ τὴν ἀθανασίαν τοῦ ἀνθρώπου;

Καὶ τῳόντι ὅλα τὰ ἀρχαῖοι ἔθνη, Αἰγύπτιοι, Ἰνδοὶ κτλ., ὅλα τὰ σημερινὰ, ὅλα τὰ νεωστὶ ἀνακαλυπτόμενα δέχονται ὡς βεβαιότατον, ὅτι ὁ ἄνθρωπος καὶ μετὰ θάνατον ζῇ ἀϊδίως, καὶ δεικνύουσι τοῦτο δημοσίως διὰ διαφόρων περὶ τοὺς τεθνεῶτας τελετῶν.

Καὶ τελευταῖον δὲν ὑπῆρξεν εἰς τὰ ἀρχαῖα ἔθνη, δὲν ὑπάρχει εἰς τὰ σημερινὰ ἀληθῶς σοφὸς καὶ ἐνάρετος φιλόσοφος, ἀληθῶς σοφὸς καὶ ἐνάρετος Νομοθέτης, ὅστις νὰ μὴν ἦναι πεπεισμένος καὶ νὰ μὴ λέγῃ εἰς ὅλους, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐπλάσθη διὰ τὴν ἀϊδιότητα.

Ἀλλ' ἐγὼ νομίζω, ὅτι ὅλα ἐν γένει τὰ κτίσματα λέγουσιν εἰς αὐτόν· Ἄνθρωπε, Σὺ δύνασαι νὰ μᾶς θεωρῇς, καὶ εἶσαι ἀνώτερος τῶν ὑπὸ Σοῦ μέχρι τοῦδε τοὐλάχιστον θεωρηθέντων, ἡμεῖς διαρκοῦμεν καὶ πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρχῃς Σὺ θνητός;

Ὁ Ἴδιος τῶν ὅλων Δημιουργὸς μοὶ φαίνεται, ὅτι λέγει καθ' ἑκάστην εἰς τὸν ἄνθρωπον, εἰς τὸν σοφὸν καὶ ἐνάρετον·

Ἄνθρωπε, Σὺ ἐπλάσθης ὑπ' ἐμοῦ διὰ νὰ μὲ γνωρίζῃς καὶ νὰ μὲ ἀγαπᾷς, καὶ νὰ ἀπολαμβάνῃς δι' ἐμοῦ τὴν εἰς ἐμὲ μακαριότητα, μιμούμενος ἐμὲ ὅσον ἐνδέχεται κατὰ τὴν σοφίαν, ἁγιότητα, ἀγαθότητα, δικαιοσύνην, φιλανθρωπίαν, κτλ., ἑνούμενος μὲ ἐμὲ διὰ τῆς γνώσεως τῆς ἀγάπης σου· ἐγὼ εἶμαι αἰώνιος καὶ ἀθάνατος, καὶ πῶς εἶναι δυνατὸν σὺ νὰ ἦσαι θνητός;

Σὺ ἀποθνήσκεις διὰ τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν ἀρετὴν, Σὺ ἀδικεῖσαι, δυστυχῆς, ἐγὼ εἶμαι δίκαιος· πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ σὲ ἀφήσω χωρὶς ἀμοιβῆς;

Πολλὰ τῶν ἔργων σου διαρκοῦσι περισσότερον παρὰ Σὲ, ὅστις εἶσαι ἔργον ἰδικόν μου. Σὺ ἀγαπᾷς τόσον τὰ τέκνα σου, τοὺς γονεῖς, τοὺς φίλους σου, τοὺς δυστυχεῖς, τὰ ὀρφανὰ, τὸν ἄνθρωπον, ὥστε ἂν Σὲ ἦτο δυνατὸν, ἤθελες τοὺς καταστήσει ὅλους καὶ εὐτυχεῖς καὶ ἀθανάτους.

Digitized by Google

Σὺ δὲν ἠξεύρεις τί νὰ κάμῃς βλέπων τὰ δάκρυα τοῦ θρηνοῦντος τὸν ἀποθανόντα μονογενῆ υἱόν του, καὶ προσπαθεῖς νὰ τὰ σπογγίσῃς· εἶσαι Σὺ λοιπὸν καὶ δυνατώτερος, καὶ σοφώτερος, καὶ ἀγαθώτερος, καὶ δικαιότερος, καὶ φιλοστοργότερος, καὶ φιλανθρωπότερος, καὶ συμπαθέστερος παρ' ἐμέ; εἰς τοῦτο λανθάνεσαι, υἱέ μου· ὄχι δὲν σὲ ἐδημιούργησα ἐγὼ θνητόν. Σὲ ἔπλασα ἀθάνατον διὰ νὰ ζῇς αἰδίως, καὶ ζῶν κατ' ἐμὲ νὰ ἀπολαμβάνῃς αἰδίως ὁμοίαν μὲ τὴν ἰδικήν μου μακαριότητα.

Καὶ ὡς ἐκ τῆς φύσεως λοιπὸν, καὶ ὡς ἐκ τῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ὡς ἐξ αὐτοῦ τοῦ Δημιουργοῦ, καὶ ὡς ἐξ αὐτῶν τῶν ἐθνῶν, καὶ ἐκ πάντων ἐν γένει βεβαιούμεθα, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐπλάσθη διὰ νὰ ἦναι ἀθάνατος, καὶ ἐπομένως, ὅτι πρέπει νὰ πράττῃ ἔργα ἀθανασίας καὶ αἰδιότητος ἄξια.

Μακάριος ἀληθῶς, καὶ τρισμακάριος, ὅστις γινώσκων καὶ ἀγαπῶν τὸν Θεὸν, καὶ κατ' αὐτὸν διαβιοὺς καὶ Αὐτῷ μόνῳ λατρεύων, δειχθῇ τοῦ μεγάλου τῷόντι καὶ θαυμασίου δωρήματος τοῦ Ὑψίστου, αὐτῆς τῆς ἀθανασίας καὶ τῆς αἰδιότητος ἄξιος!

ΘΕΟΦΙΛΟΣ ΚΑΪΡΗΣ.

ΤΕΣΣΑΡΕΣ ΗΜΕΡΑΙ ΕΝ ΚΕΤΙΓΝΗι

Ἡ συντομωτέρα ὁδὸς, ἵνα μεταβῇ τις εἰς Κετίγνην, εἶναι ἡ διὰ Καττάρου τῆς Δαλματίας. Ἐπειδὴ δὲ πρὸς τοῦτο, ἀναχωρῶν τις ἐκ Κερκύρας, διέρχεται παρὰ τὰς λίαν ἀξιοπεριέργους, ἀλλ' οὐχὶ καὶ λίαν γνωστὰς χώρας τῆς Ἀλβανίας καὶ Δαλματίας, θέλω ποιήσει παρέκβασίν τινα, διαλαμβάνων ὡς ἐν προιμίῳ, καὶ περὶ τοῦ μέχρι Καττάρου δρομολογίου μου. Εὐτυχῶς (ὅπερ σπανίως κατὰ τὴν γραμμὴν ταύτην συμβαίνει) ἀνεχώρησα ἐκ Κερκύρας ἐν ἀρίστῃ συντροφίᾳ, ἔχων συνοδοιπόρους τὸν Γάλλον Κύριον Létourneux, ἀντιπρόεδον τοῦ Ἐφετείου Ἀλεξανδρείας, καὶ τὸν Ἄγγλον συνταγματάρχην Lyons Fremanbel. Παραπλεύσαντες τὴν ἄγονον καὶ πετρώδη νότιον Ἀλβανίαν καὶ κατόπιν τὴν εὐφορωτάτην Μέσην Ἀλβανίαν, παρὰ τὰς ἐκβολὰς σχεδὸν τῶν παραλλήλως διασχιζόντων αὐτὴν ποταμῶν, ἐσταματήσαμεν ὀλίγας ὥρας πρὸ τῶν κωμοπόλεων Αὐλῶνος καὶ Δυῤῥαχίου, ἤτοι τῆς ἀρχαίας καὶ ἱστορικῆς Ἐπιδάμνου, κυριωτέρας αἰτίας τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, συμμερισθείσης πάσας τὰς περιπετείας τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους καὶ ἐπιδεικνυούσης ἔτι ἀκμαῖον καὶ ἐπικρατοῦν τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα. Ἐκεῖ θελήσαντες νὰ ἀποβιβασθῶμεν μετὰ τῶν δύο συνοδοιπόρων μου, ἵν' ἀνταποκριθῶμεν πρὸς τὰς δεξιώσεις καλῶν φίλων καὶ συμπολιτῶν, μικροῦ δεῖν ἐπνιγόμεθα, διότι, ἀνατραπείσης τῆς λέμβου, ἐμείναμεν ἐπιπλέοντες καὶ ἐπὶ πολὺ ἐπαλαίσαμεν κατὰ τῆς κυματοέσσης θαλάσσης. Εὐτυχῶς, ἅπαντες κολυμβηταὶ, ἠδυνήθημεν νὰ σωθῶμεν καὶ κακῶς ἔχοντες νὰ ἐπανέλθωμεν ἐν τῷ ἀτμοπλοίῳ. Τοῦ ἐπεισοδίου τούτου μὴ σχόντος ἄλλας συνεπείας δὲν ἀνεμιμνησκόμεθα ἢ μόνον τοῦ φαιδροῦ μέρους καὶ, ἀντὶ νὰ μνησικακῶμεν κατὰ τοῦ πλοιάρχου, οὐδεμίαν λαβόντος πρόνοιαν πρὸς διάσωσιν ἡμῶν, ἐξεδικούμεθα κατ' αὐτοῦ δι' ἐπιγραμμάτων, διότι, νεόγαμος καὶ διερχόμενος ἐν τῷ ἀτμοπλοίῳ τὴν σελήνην τοῦ μέλιτος, ἀντὶ νὰ φροντίσῃ περὶ κινδυνευόντων ἐπιβατῶν, ἐφρόντιζε φυσικῷ τῷ λόγῳ νὰ καθησυχάσῃ τὴν ἐπὶ τῇ θέᾳ τοῦ κινδύνου ἡμῶν καταπτοηθεῖσαν θελκτικὴν σύζυγόν του. Ἐκεῖθεν δὲ, παραπλεύσαντες τὴν ὡραίαν Ἄνω Ἀλβανίαν καὶ διελθόντες παρὰ τὸ στόμιον τοῦ Μπογιάννα καὶ παρὰ τὸ Ἀντίβαρι, ἠρξάμεθα παραπλέοντες τὴν Δαλματίαν, ἄνωθεν τῆς ὁποίας ἀμέσως ἐθεώμεθα ἐπικαθήμενα τρόπον τινα τὰ ὑψηλὰ, πετρώδη καὶ πράγματι σχεδὸν μελανὰ ὄρη τοῦ Μαυροβουνίου. Εἰσελθόντες εἰς τὰ στόμια τοῦ Καττάρου, πολλὴν ἔχοντα τὴν ὁμοιότητα πρὸς τὸν Βόσπορον, ἐπὶ δύο ὥρας καὶ μέχρις ὅτου τὸ ἀτμόπλοιον φθάσῃ εἰς τὸ ἐν τῷ μυχῷ τοῦ κόλπου κείμενον Κάτταρον, ἐπλέομεν ἐν τῷ μέσῳ ἑλικοειδῶν πορθμῶν, ἑκατέρωθεν τῶν ὁποίων ὑπάρχουσι κῶμαι καὶ χωρία γραφικὴν ἔχοντα θέαν. Τὸ Κάτταρον κεῖται ἐπὶ τῶν ποδῶν καθέτως ἐπικαθημένου ὑψηλοῦ ὄρους, ὡς ἐκ τούτου δὲ καὶ πληκτικὸν εἶναι καὶ ὁρίζοντα ἔχει λίαν περιωρισμένον. Ἐκτὸς τοῦ φρουρίου καὶ τῶν ὀχυρωμάτων, οὐδέν τι ἕτερον ἄξιον λόγου βλέπει τις ἐν αὐτῷ.

Τὴν Κυριακὴν τοῦ Πάσχα ἀνεχώρησα ἐκ Καττάρου διὰ Κετίγνην. Ἵνα μεταβῇ τις ἐκεῖσε, πρέπει ν' ἀνέλθῃ ἔφιππος εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ καθέτως ἐπικαθημένου τοῦ Καττάρου ὑψηλοῦ ὄρους. Ἡ ἄνοδος αὕτη διαρκεῖ ὑπὲρ τὰς δύο ὥρας ἐπὶ καλῆς ἑλικοειδοῦς ὁδοῦ. Ὅσον ὑψηλότερον ἀναβαίνει τις, τόσον ὡραιότερον καὶ μεγαλοπρεπέστερον παρίσταται τὸ θέαμα. Ὁ ὁρίζων εἶναι ἤδη εὐρύτατος καὶ τὸ βλέμμα ἔνθεν μὲν εἰσδύει εἰς τὰ στόμια τοῦ Καττάρου καὶ τὰ ἑκατέρωθεν ὄρη, ἔνθεν δὲ ἐπισκοπεῖ τὸ ἀδριατικὸν πέλαγος. Τῶν φρουρίων κανονοβολούντων διηνεκῶς τὴν ἡμέραν ἐκείνην, χάριν τοῦ Πάσχα, ὁ κρότος τῶν τηλεβόλων ἀντήχει ἐπὶ τῶν βράχων. Παρὰ τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους εἰσέρχεταί τις ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ Μαυροβουνίου, διακρίνων ἀμέσως τὴν μετάβασιν ταύτην ἐκ τῆς διαφορᾶς μεταξὺ τῆς αὐστριακῆς καὶ τῆς μαυροβουνιακῆς ὁδοῦ, διαφορᾶς, ἣν πρέπει τις νὰ κρίνῃ ἐπιεικῶς ἀναλογιζόμενος τὸ πενιχρὸν τοῦ τόπου καὶ τὴν φύσιν τοῦ ἐδάφους. Ἐπὶ τρεῖς ἐκεῖθεν κατὰ συνέχειαν ὥρας καὶ μέχρις ὅτου πλησιάσῃ εἰς Κετίγνην, διέρχεταί τις ἐν μέσῳ ἀποτόμων καὶ φαλακρῶν ὀρέων καὶ σχηματίζει ἀμέσως τὴν ἰδέαν ὅτι τὸ ζήτημα τῆς αὐξήσεως τῶν ὁρίων

Digitized by Google

τοῦ Μαυροβουνίου εἶναι ζήτημα ὑλικῆς ὑπάρξεως, ζήτημα ἄρτου. Ἐν τῷ μέσῳ περίπου τῆς ὁδοῦ κεῖται τὸ σχετικῶς μέγα χωρίον Νιέγκος, κοιτὶς τῆς ἐνεστώσης τοῦ Μαυροβουνίου δυναστείας. Ἔν τινι οἰκίᾳ, χρησιμευούσῃ καὶ ὡς ξενοδοχείῳ διὰ τοὺς διαβάτας, ἀνεπαύθην ἐπ' ὀλίγον καὶ ἐγευσάμην τοῦ πρώτου γεύματος τοῦ Πάσχα. Συῤῥευσάντων καὶ περιεργαζομένων με ἀνδρῶν, γυναικῶν καὶ παιδίων, παρετήρησα ἀμέσως τὴν πενίαν τοῦ τόπου, ἐπιταθεῖσαν βεβαίως ὡς ἐκ τῶν δεινῶν τοῦ πολέμου, ὅστις λυμαίνεται πρὸ τριετίας διηνεκῶς τὸ Μαυροβούνιον. Καίτοι ἦτον ἡμέρα μεγάλης ἑορτῆς, ὀλίγιστοι μόνον τῶν ἀνδρῶν ἔφερον τὴν ὡραίαν καὶ γραφικὴν ἐθνικὴν ἐνδυμασίαν· οἱ πλεῖστοι δ' αὐτῶν, αἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδία ἔσυρον ἐλεεινὰ ῥάκη καὶ ἐζωγραφεῖτο ἐπὶ τοῦ προσώπου των ἡ πενία, ταλαιπωρία καὶ ἐξάντλησις. Ὑπηρετήθην ἐν τῇ οἰκίᾳ ὑπὸ προβεβηκυίας τινος καὶ εὐπορούσης Μαυροβουνίας γνωριζούσης τὴν ἰταλικήν, καὶ τῆς ἀρκούντως εὐειδοῦς θυγατρός της, ἥτις ὡμίλει μόνον τὴν σερβικήν. Μακρὰν πάσης σεμνοτυφίας, ἐνόμισεν αὕτη ὅτι δὲν θὰ μὲ δυσηρέστει παρακαθημένη μετὰ πολλῆς χάριτος εἰς τὸ λιτόν μου γεῦμα, τῆς μητρὸς εὐχαρίστως βλεπούσης τὰς πρὸς τὴν κόρην περιποιήσεις μου καὶ χρησιμευούσης ὡς διερμηνέως. Ἄλλως καὶ διαβάτης ἤμην καὶ πᾶσα φιλοξενία δὲν παρείχετο δωρεάν. Μέγα μέρος κατόπιν τῆς πρὸς τὴν Κετίγνην ὁδοῦ ἠναγκάσθην νὰ διατρέξω πεζῇ. Εὐτυχῶς ἡ πρόωρος καυστικότης τοῦ ἡλίου ἐξουδετεροῦτο ὡς ἐκ τῶν χιόνων ἐν τῷ μέσῳ τῶν ὁποίων διηρχόμην. Καίτοι δὲ ἡ φύσις ἦτον ἔτι νεκρά, ἐπαναπαύετο οὐχ ἧττον ἐνίοτε καὶ τὸ βλέμμα μου ἐπὶ δασῶν. Μετὰ δύο ὥρας τοιαύτης ὁδοιπορίας, ἠρξάμην κατερχόμενος πρὸς τὴν κοιλάδα τῆς Κετίγνης καὶ μακρόθεν θεωρῶν τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Μαυροβουνίου. Κατελθὼν δὲ τὸ ὄρος εὗρον πρὸ ἐμοῦ καὶ ἐπὶ τῆς ἀγούσης εἰς Κετίγνην εὐρείας ὁδοῦ τὸ χωρίον Μπαΐτσα, ἔνθα εἷς τῶν διασκεδαζόντων ἐκεῖ Μαυροβουνίων, ἀναγνωρίσας με ὡς Ἕλληνα, μὲ προσηγόρευσεν ἐν καθαρᾷ ἑλληνικῇ φωνῇ καὶ μὲ συνώδευσε μέχρι τινός. Μετὰ ἑπτάωρον κοπιώδη ὁδοιπορίαν, ἀφίχθην τέλος εἰς Κετίγνην.

Διὰ μὲν τοὺς ὠκύποδας Μαυροβουνίους ἅπαντα τὰ διάφορα χωρία τὰ κείμενα ἐν τῇ κοιλάδι τῆς Κετίγνης ἢ ἐπὶ τῶν προπέδων τῶν περιστοιχούντων τὴν κοιλάδα ταύτην ὀρέων καὶ λόφων καὶ ἐντὸς διαμέτρου μιᾶς περίπου ὥρας, εἰσὶ συνοικίαι ἀποτελοῦσαι τὴν Κετίγνην, περιλαμβάνουσαν οὕτω περὶ τὰς 700 οἰκίας. Διὰ τὸν ξένον ὅμως καὶ τὸν Εὐρωπαῖον, κυρίως Κετίγνη ἐστὶν ἓν τῶν χωρίων τούτων, ἐν ᾧ εὑρίσκεται τὸ ἀνάκτορον τοῦ ἡγεμόνος καὶ ὅπερ ἔχει ὄψιν μικρᾶς κωμοπόλεως, περιλαμβανούσης περὶ τὰς 200 οἰκίας. Εὐρεῖά τις καὶ μεγάλη ὁδὸς φέρει εἰς τὴν Κετίγνην καὶ καταλήγει εἰς τὸ μόνον ἐκεῖ ὑπάρχον ξενοδοχεῖον, ὅπερ εἶναι, μετὰ τὸ ἀνάκτορον τοῦ ἡγεμόνος, ἡ καλλιτέρα καὶ μεγαλειτέρα οἰκοδομὴ τῆς Κετίγνης καὶ ἓν τῶν ἀρίστων ξενοδοχείων τῆς Δαλματίας. Ὁ ἡγεμών, λαβὼν ὑπ' ὄψιν τὰς δυσχερείας ἃς θὰ ἀπήντων οἱ ἐπισκεπτόμενοι τὴν χώραν καὶ αὐτὸν ξένοι, δι' ἐξόδων τοῦ κράτους ἀνήγειρε τὸ ξενοδοχεῖον τοῦτο καὶ πολλὰς καταβάλλει δαπάνας πρὸς διατήρησίν του. Εἶναι δὲ ξενὼν μᾶλλον ἢ ξενοδοχεῖον, μετὰ μόνης τῆς διαφορᾶς ὅτι οἱ ὀλίγοι ἐκεῖθεν διαβαίνοντες ξένοι πληρώνουσι καὶ διὰ τοὺς πολλούς. Αἱ ἰδιωτικαὶ οἰκίαι, ἅπασαι μικραί, κεῖνται κανονικῶς ἑκατέρωθεν τῆς ὁδοῦ. Τὰ κυριώτερα δὲ δημόσια κτίρια εἰσὶ τὰ ἑξῆς· Τὸ ἀνάκτορον τοῦ ἡγεμόνος, κείμενον ἐν τῷ βάθει πλατείας κειμένης ἐπὶ τῆς ὁδοῦ καὶ πρὸ ὀλίγων ἐτῶν οἰκοδομηθέν, εἶναι τετράγωνός τις οἰκοδομὴ ἐκ 1500 περίπου τετραγωνικῶν πήχεων, ἐκτὸς τῶν ἐξαρτημάτων καὶ τοῦ λεγομένου κήπου, καὶ κατὰ μὲν τὸ μέγεθος μόλις δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸς τὰς πρώτας ἰδιωτικὰς οἰκίας τῶν Ἀθηνῶν, κατὰ δὲ τὴν πολυτέλειαν καὶ κομψότητα λίαν κατώτερον τούτων τυγχάνει ὄν. Ὅταν ὅμως λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν τὴν ἐν Μαυροβουνίῳ λιτότητα καὶ πενίαν καὶ τὴν μικρότητα τῶν λοιπῶν οἰκοδομῶν, εὑρίσκει ὅτι εἶναι πράγματι μέγα ἀνάκτορον. Ἄλλως τε δὲ, καὶ ἡ εἴσοδος εἶναι ὡραία καὶ τὸ ἐσωτερικὸν ἄριστα διεσκευασμένον καὶ διακεκοσμημένον. Ἐν τῇ κλίμακι, ἐν τῷ προθαλάμῳ, ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ τοῦ θρόνου, ἐν τῷ γραφείῳ τοῦ ἡγεμόνος καὶ ἐν τῷ ἑστιατορίῳ καὶ πολυτέλειαν καὶ κομψότητα ἀπαντᾷ τις.

Ἐκτὸς τῶν ἀνακτόρων καὶ τοῦ ξενοδοχείου διακρίνει τις ἐν Κετίγνῃ τὸν παρὰ τὰ ἀνάκτορα στρατῶνα, ὅστις ἁπλούστατον μέν ἐστι κτίριον, καὶ καθαριότης ὅμως καὶ τάξις ὑπάρχει ἐν αὐτῷ, τὴν Μητρόπολιν μετὰ τῆς Ἐκκλησίας, τὸ ἀρχαῖον ἀνάκτορον, τὸ ῥωσσικὸν παρθεναγωγεῖον, τὸ νοσοκομεῖον, ἐν ᾧ εὗρον περὶ τοὺς 30 ἀσθενεῖς καὶ πληγωμένους, καὶ τὴν φυλακήν. Τοιαύτη περίπου ἡ κυρίως πρωτεύουσα τοῦ Μαυροβουνίου. Μετὰ τὴν ἐκ τῆς ὁδοιπορίας κόπωσιν ἠθέλησα νὰ ἀναπαυθῶ καλῶς τὴν πρώτην ἡμέραν. Ἀμέσως δὲ τὴν ἐπαύριον ὡς πρώτιστον καθῆκόν μου ἐθεώρησα νὰ ζητήσω τὴν τιμὴν νὰ προσφέρω τὰ σέβη μου τῷ ἡγεμόνι πρὸς ὃν τόσα ὀφείλει τὸ κράτος του καὶ τοῦ ὁποίου ἡ αὐλὴ ἀκολουθεῖ μὲν τὴν ἐθιμοτυπίαν τῶν εὐρωπαϊκῶν αὐλῶν, ἀλλὰ διασώζει καὶ δόσιν τινα ἁπλότητος καὶ πρωτοτυπίας. Πρὸς τοῦτο δὲ, ἑπόμενος ταῖς συνηθείαις τοῦ τόπου, ἐπεσκέφθην τὸν κ. Duby, γραμματέα τοῦ ἡγεμόνος, καὶ ἐξέφρασα τὴν ἐπιθυμίαν νὰ παρουσιασθῶ τῷ ἡγεμόνι. Παρὰ τὴν ἀκριβῶς τηρουμένην αὐλικὴν ἐθιμοτυπίαν, ἕνεκα τῆς εὐπροσηγορίας τοῦ ἡγε-

Digitized by Google

μόνος, οἱ ξένοι διαβάται ἀμέσως καὶ πάντοτε ἀξιοῦνται τῆς τιμῆς ταύτης· καὶ ἐγὼ δὲ μετά τινας ὥρας εἰδοποιήθην ὅτι ἡ Α. Υ. ηὐδόκει νὰ μὲ δεχθῇ καὶ μὲ ἀνέμενε.

Σπεύσας νὰ μεταβῶ εἰς τὰ ἀνάκτορα εἶδον εὐθὺς ὅτι ἡ ἐπικρατοῦσα τάξις, ἡ ἐθιμοτυπία καὶ πάντα τὰ κατὰ τὴν ὑποδοχὴν ἦσαν ἀνώτερα τῶν προσδοκιῶν μου. Οἱ παρὰ τὰς θύρας σκοποὶ καὶ ἅπασα ἡ τῶν ἀνακτόρων φρουρὰ ἔφερεν ὡραίαν, καθαρὰν καὶ περίχρυσον ἐθνικὴν στολήν, ὑπηρέται δὲ, ἐθνικὴν ἐπίσης φέροντες στολήν, προπορευόμενοι μὲ ὡδήγησαν πρὸ τῆς μεγάλης αἰθούσης, ὅθεν ὁ ὑπασπιστὴς τῆς ὑπηρεσίας Ματάνοβιτζ, σπουδάσας ἐν St-Cyr τῆς Γαλλίας, μὲ εἰσήγαγεν εἰς τὴν αἴθουσαν, ἔνθα ὤφειλον νὰ ἀναμείνω τὸν ἡγεμόνα, καὶ ἔμεινε παρ' ἐμοὶ μετὰ τοῦ γραμματέως μέχρι τῆς ἐμφανίσεως τῆς Α. Υ. Ἐν τῇ λίαν κομψῶς διεσκευασμένῃ αἰθούσῃ ταύτῃ διέκρινα ἰδίως τὰς εἰκόνας τοῦ πρώην ἡγεμόνος Δανιὴλ καὶ τῆς ἡγεμονίδος Δάριγκας, ὡς καὶ δύο μεγάλης ἀξίας εἰκόνας δωρηθείσας τῷ ἡγεμόνι ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος. Μετ' ὀλίγον ἐνεφανίσθη ὁ ἡγεμὼν φέρων ὡς πάντοτε τὴν ἐθνικὴν στολήν. Εἶναι ἀνὴρ ὑψηλὸς καὶ ὡραῖος· ἡ ἐντύπωσις δ' ἣν μοὶ ἐνεποίησε, συνάδει πρὸς ὅ,τι εἶχον ἀκούσει περὶ τῆς ἀβρότητος τῶν τρόπων του καὶ τῆς τοὺς πάντας ἑλκυούσης εὐπροσηγορίας του. Μεθ' ἡγεμονικῆς ὄντως εὐγενείας δικαιολογηθεὶς διότι μὲ ἔκαμε ν' ἀναμείνω ὀλίγας στιγμὰς καὶ προσκαλέσας με νὰ καθίσω πλησίον του, μοὶ εἶπε πολλὰ περὶ Ἑλλάδος, ἐκφράσας ἐνθέρμως ἣν ᾐσθάνετο χαρὰν βλέπων πρώτην φορὰν Ἕλληνα διερχόμενον διὰ Κετίγνης, διαλαμβάνων δὲ ὑπ' ὄψιν τὰς ἐνεστώσας περιστάσεις τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ Μαυροβουνίου, μετὰ πολλῆς λεπτότητος ἀπέφυγε νὰ θίξῃ ζητήματα, ἅτινα ἠδύναντο νὰ μὲ φέρωσιν εἰς δυσχερῆ θέσιν. Εὐτυχῶς αἱ ἰδέαι μου καὶ τὰ πραγματικὰ ὑπὲρ τοῦ Μαυροβουνίου αἰσθήματά μου μοὶ ἐπέτρεπον ν' ἀνταποκριθῶ εἰς τὴν εὐμένειαν τοῦ ἡγεμόνος.

Τὴν ἐπαύριον λαβὼν ἡγεμονικὴν πρόσκλησιν εἰς τὸ δεῖπνον καὶ μεταβὰς εἰς τὰ ἀνάκτορα, εὗρον ἐν τῇ αὐτῇ αἰθούσῃ ἀναμένοντας τοὺς λοιποὺς συνδαιτημόνας, ἤτοι τὸν διπλωματικὸν πράκτορα τῆς Ῥωσσίας κ. Jonin, τὸν βαρῶνον Kaulbers, Ῥῶσσον συνταγματάρχην, καὶ τὸν Βοϊβόδαν Βερβίτσαν, ἐκ τῶν μᾶλλον διακεκριμένων Μαυροβουνίων, γερουσιαστὴν καὶ ὑπουργὸν τῶν ἐσωτερικῶν. Μετ' ὀλίγον ἐνεφανίσθη ὁ ἡγεμὼν μετὰ τῆς ἡγεμονίδος, ἥτις ἀπήστραπτεν ἐν κάλλει καὶ χάριτι καὶ ἔφερε τὴν ἐθνικὴν στολήν, ἣν γνωρίζει νὰ καθιστᾷ ἰδιαζόντως κομψήν, ἐξευρωπαΐζουσα αὐτήν. Ἡ ἡγεμονὶς ἔχει τὸ ἀνάστημα ὑψηλόν, τὸ παράστημα καὶ τὸ βάδισμα πράγματι ἡγεμονικὸν καὶ τὴν μορφὴν λίαν γλυκεῖαν καὶ συμπαθῆ. Οἱ χαρακτῆρες τοῦ προσώπου της εἶναι κανονικώτατοι, οἱ ὀφθαλμοὶ μέλανες καὶ ἐξαιρετικῶς ὡραῖοι, ἡ δὲ ἐπιδερμὶς λεπτὴ καὶ λευκοτάτη. Ἐὰν δὲν εἶχε τὸ ἄνω μέρος τοῦ προσώπου ὀλίγον τι πλατύ, τύπος χαρακτηριστικὸς τῆς σλαβικῆς φυλῆς, θὰ ἦτο πρότυπον ἑλληνικῆς καλλονῆς. Ἰδίως ὅμως ἡ χεὶρ της, ἣν φαίνεται ἐπιμελουμένη ἰδιαζόντως, εἶναι τύπος χειρὸς ἡγεμονίδος. Εἰσελθοῦσα δὲ μετὰ πολλῆς εὐπροσηγορίας καὶ χάριτος ἔτεινεν ἅπασι πρὸς ἀσπασμὸν τὴν ἡγεμονικήν της χεῖρα. Παρουσιασθεὶς ἀμέσως ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος, προσεκλήθην πλησίον της καὶ ἠξιώθην μετ' ὀλίγον τῆς τιμῆς νὰ ὁδηγήσω αὐτὴν εἰς τὸ ἑστιατόριον, αἴθουσαν ὡραίαν, μεγάλην καὶ καταλληλότατα διεσκευασμένην. Ἡ ἡγεμονὶς περὶ πολλῶν ἐν Ἑλλάδι μὲ ἠρώτησε κατὰ τὸ δεῖπνον, ἐκφράσασά μοι τὴν εὐχαρίστησιν αὐτῆς ἐπὶ ταῖς περιποιήσεσιν, ἃς ἐσχάτως εὗρεν ἐν Νεαπόλει τῆς Ἰταλίας ἐν τῇ ἑλληνικῇ Ἐκκλησίᾳ παρὰ τῷ Ἕλληνι Ἀρχιμανδρίτῃ. Ὁ ἡγεμών, λαμβάνων ὑπ' ὄψιν τὰς διαφόρους ἰδέας καὶ αἰσθήματα τῶν διαφόρων συνδαιτημόνων, μετὰ πολλῆς λεπτότητος καὶ ἐπιτηδειότητος καὶ αὖθις ἀπέφυγε νὰ θίξῃ πολιτικὰ τῆς ἡμέρας ζητήματα, μετὰ πολλῆς χάριτος διαλεγόμενος ἐπὶ ἐλαφροτέρων ἄλλων ἀντικειμένων. Ὅτε δὲ μετὰ τὸ δεῖπνον ἐπανήλθομεν εἰς τὸ αὐτὸ τῆς ὑποδοχῆς δωμάτιον, προκειμένων διαφόρων ὁμιλιῶν, ἡ ἡγεμονίς, ἐρωτήσασέ με ἐὰν ἐγνώρισα τὴν κ. Duby (σύζυγον τοῦ γραμματέως τοῦ ἡγεμόνος), μοὶ ἐπέδειξεν ὡραῖόν τι προσκέφαλον, δωρηθὲν αὐτῇ ἐσχάτως ὑπὸ τῆς Κυρίας ταύτης, προσθέσασα ὅτι ἀγαπᾷ πολὺ τὸ εἶδος τοῦτο τῶν ἐργοχείρων. Ἀγοράσας κατὰ τύχην, τὴν τελευταίαν ἡμέραν τῆς ἐν Ἀθήναις διαμονῆς μου, ἐν τῇ ἀγορᾷ τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ, ὡραῖόν τι προσκεφάλαιον, ἐργόχειρον θελκτικῆς δεσποινίδος καὶ ἀνηκούσης εἰς γνωστὴν οἰκογένειαν τῶν Ἀθηνῶν, ἐτόλμησα νὰ παρακαλέσω τὴν ἡγεμονίδα νὰ δεχθῇ τὴν προσφορὰν τοῦ προσκεφαλαίου τούτου, οὐ μόνον διότι ἦτο ὡραῖον καὶ τὸ ἐρυθρὸν χρῶμά του προσηρμόζετο τῷ χρώματι τῶν ἐπίπλων τῆς αἰθούσης, ἀλλὰ καὶ διότι προήρχετο ἐκ φιλανθρωπικῆς καὶ πατριωτικῆς ἑλληνικῆς ἐπιδείξεως, ἦτον ἔργον τῶν χειρῶν θελκτικῆς Ἑλληνίδος καὶ προσεφέρετο παρὰ τοῦ πρώτου ἐκ Κετίγνης διερχομένου Ἕλληνος. Ἡ ἡγεμονὶς μετὰ πολλῆς εὐχαριστήσεως καὶ εὐμενείας μοὶ ὑπεσχέθη νὰ δεχθῇ τὴν προσφορὰν ταύτην ὑπὸ τοὺς μνησθέντας ἰδίως τίτλους, ἀλλὰ μετ' ἴσης χάριτος μοὶ ἐξέφρασε συνάμα τοὺς φόβους της μὴ μὲ στερήσῃ πολυτίμου ἀναμνήσεως. Ἀπήντησα ὅτι εὐχαρίστως θὰ ἐστερούμην τοῦ προσκεφάλου, χωρὶς νὰ στερηθῶ τῆς ἀναμνήσεως, ἐπὶ τῷ ὅρῳ νὰ γίνῃ τοῦτο ἀποδεκτὸν ὑφ' ἡγεμονίδος οἵα ἡ τοῦ Μαυροβουνίου, καὶ ὅτι ἡ Α. Υ. ἠδύνατο νὰ μὲ ἀποζημιώσῃ, δίδουσά μοι, ἐκτὸς τῆς φωτογρα-

Digitized by Google

φίας ἣν εἶχεν ἤδη εὐδοκήσει νὰ μὲ δώσῃ, καὶ ἑτέραν διὰ τὴν δεσποινίδα τοῦ ἐργοχείρου, ἵνα ἄλλως καὶ οὕτω καταστῇ γνωστὴ εἰς Ἀθήνας. Ἡ ἡγεμονὶς λίαν προθύμως ἔσπευσε νὰ μοὶ δώσῃ δύο ἑτέρας φωτογραφίας της, μίαν διὰ τὴν δεσποινίδα τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἑτέραν διὰ τὰς Ἀθήνας. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι ἔσπευσα κατόπιν εὐλαβῶς νὰ ἐπιτελέσω τὴν ὑψηλὴν παραγγελίαν.

Τῇ ἐπαύριον δέ, ἤτοι τὴν τετάρτην ἡμέραν τῆς ἐν Κετίγνῃ διαμονῆς μου ᾐτησάμην καὶ αὖθις, τὸ τρίτον, τὴν τιμὴν νὰ παρουσιασθῶ καὶ ἀποχαιρετήσω τὸν ἡγεμόνα Ἐπὶ πολὺ δὲ καὶ αὖθις διελέχθην μετὰ τῆς Α. Υ., προσενεγκὼν αὐτῷ συνάμα καὶ τὸ ἱστορικὸν προσκεφάλαιον, μὴ δυνηθεὶς νὰ ἴδω τὴν πάσχουσαν ὀλίγον ἡγεμονίδα. Καίτοι ὡς ἰδιώτης διηρχόμην διὰ Μαυροβουνίου, δὲν εἶχον ὅμως δυστυχῶς καὶ τὴν ἐντελῆ τοῦ ἰδιώτου ἐλευθερίαν, ἵνα ἐκφράσω ὁλοκλήρους ἐπὶ πολλῶν τὰς ἰδέας μου. Ἐκφράσας οὐχ ἧττον τὰ εἰλικρινῆ ὑπὲρ τοῦ Μαυροβουνίου αἰσθήματά μου καὶ τὸν πρὸς τὸν ἡγεμόνα θαυμασμόν μου, καθῆκον Ἕλληνος πατριώτου ἐνόμισα ὅτι ἐπιτελῶ καὶ ὅτι διερμηνεύω τὸ αἴσθημα τοῦ τόπου καὶ τὴν ἀληθῆ κατάστασιν τῶν πραγμάτων, διαβεβαιώσας τὸν ἡγεμόνα, ὅτι ἐὰν ὑπάρχωσιν ἐν Ἑλλάδι παράπονα καὶ ἀντιπάθειαί τινες, ἐπὶ τὸ ὑπερβολικώτερον ὅμως μακρόθεν παριστάμεναι, κατ' ἄλλων γενῶν, ἡ θερμοτάτη οὐχ ἧττον ὑφίσταται πάντοτε συμπάθεια πρὸς τοὺς Ῥουμούνους, Σέρβους καὶ Μαυροβουνίους. Ὁ ἡγεμὼν πραγματικὴν ἐπὶ τούτῳ ἐπεδείξατο εὐχαρίστησιν καὶ πολλὰ ἐλάλησεν ἐπὶ τοῦ προκειμένου.

Τῇ ἐπαύριον λίαν πρωῒ κατέλιπον τὴν Κετίγνην, πολλὰς καὶ ἀγαθὰς ἀποκομίζων ἐντυπώσεις καὶ σκέψεις καὶ μετέβην εἰς Ῥιέκαν, ἐπίνειον τρόπον τινὰ τῆς Κετίγνης ἐπὶ τῆς λίμνης τῆς Σκόδρας. Ἡ μέχρι Ῥιέκας ὁδὸς εἶναι πάντῃ ἀπότομος καὶ ὁ ὁδοιπόρος ἀναγκάζεται τὸ πλεῖστον μέρος τῆς τριώρου ταύτης πορείας πεζῇ νὰ διατρέξῃ. Οὐδόλως ὅμως ἡ ὁδὸς αὕτη εἶναι μονότονος ὡς ἡ ἐκ Καττάρου εἰς Κετίγνην. Ἡ Ῥιέκα, ἔχουσα περὶ τὰς 200 οἰκίας, κεῖται ἐπὶ τοῦ ὁμωνύμου ποταμοῦ, δι' οὗ συγκοινωνεῖ μετὰ τῆς λίμνης. Διὰ τοῦ ποταμοῦ τούτου, ἀρκούντως βαθέως καὶ ἀπὸ Ῥιέκας πλευσίμου κατὰ τὴν ὥραν ταύτην τοῦ ἔτους, μετὰ τριῶν ὡρῶν διὰ πλοιαρίου πλοῦν εἰσῆλθον εἰς τὴν ὡραίαν καὶ μεγαλοπρεπῆ λίμνην τῆς Σκόδρας. Ὁ ποταμὸς χωρῶν πρὸς τὰς ἐκβολάς του ἑλικοειδῶς καὶ ἐν μέσῳ ὀρέων ὡραίων καὶ λόφων χλοερῶν καὶ δασωδῶν, εἶναι διηνεκής τις συνέχεια γραφικῶν θεαμάτων. Παρὰ τὰς ἐκβολὰς καὶ προχωρῶν τις ἐπὶ τῆς λίμνης ἀπαντᾷ πολλὰ καὶ ὡραῖα κατάφυτα μικρὰ νησίδια, πέρα τῶν ὁποίων κεῖται ἡ μεγαλειτέρα καὶ κατῳκημένη νῆσος Βράβινα, καὶ παρ' αὐτὴν τὸ ἐφ' ἑτέρου νησιδίου φρούριον Ἀλεξάνδρα, περιελθὸν καὶ τοῦτο κατὰ τὸν τελευταῖον πόλεμον εἰς χεῖρας τῶν Μαυροβουνίων. Μέχρι τοῦ νησιδίου τούτου προὐχώρησα διὰ πλοιαρίου. Ἐκεῖθεν, χάρις τῷ γενικῷ διοικητῇ, διέπλευσα τὴν λίμνην ἐπὶ ἀτμοπλοίου τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως καὶ μετὰ τετράωρον πλοῦν ἀφίχθην τέλος εἰς Σκόδραν.

* * *

Ὁ ἡγεμὼν Νικόλαος Πέτροβιτζ, ἀνεψιὸς ἐξ ἀδελφοῦ τοῦ ἐν ἔτει 1860 δολοφονηθέντος Δανιήλ, ἐσπούδασεν ἐν Παρισίοις. Ἡ ἡγεμονίς, θυγάτηρ τοῦ Βοϊβόδα Βούκοτιτς, ἐκ τῶν εὐγενεστέρων καὶ ἰσχυροτέρων οἰκογενειῶν τοῦ τόπου καὶ ἡ ὡραιοτέρα κόρη τοῦ Μαυροβουνίου, ἔλαβε τὴν πρώτην εὐρωπαϊκὴν μόρφωσιν ὑπὸ τῆς πρώην ἡγεμονίδος[1] καὶ κατόπιν ὑπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ συζύγου της καὶ διὰ τῶν ἐπανειλημμένων ταξιδίων καὶ τῆς διαμονῆς της ἐν Εὐρώπῃ. Τὸ τριακοστὸν ἤδη ἔτος ἄγουσα, εἶναι ὡραιοτάτη καὶ ὁμιλεῖ ἄριστα τὴν γαλλικήν. Ἔχουσιν ἑπτὰ τέκνα, ἐξ ὧν ἓξ θήλεα καὶ ἓν μόνον ἄῤῥεν, ὁ διάδοχος. Ἐκ τῶν μικρῶν ἡγεμονίδων, αἱ μὲν τρεῖς ἀνατρέφονται καὶ σπουδάζουσιν ἤδη παρὰ τῇ αὐτοκρατορικῇ ῥωσσικῇ οἰκογενείᾳ, αἱ δὲ τρεῖς μικρότεραι μένουσιν ἔτι ἐν Κετίγνῃ μετὰ παιδαγωγοῦ Ἑλβετῆς. Ὁ διάδοχος, ἄγων ἤδη τὸ δέκατον ἔτος, μεταβαίνει συχνάκις μετὰ τῆς ἡγεμονίδος, χάριν τῆς φιλασθένου κράσεώς του, εἰς Ἰταλίαν.

Αἱ σχέσεις τοῦ ἡγεμόνος μετὰ τοῦ λαοῦ του ἔχουσί τι τὸ πρωτότυπον, τὸ ὁμηρικόν. Ἐξασκῶν χρέη ἀνεκκλήτου δικαστηρίου, ὑπὸ πάντων καὶ τῶν ἐλαχίστων δύναται νὰ προσπελασθῇ καὶ τὰ πάντα αὐτοπροσώπως νὰ ἐρευνᾷ καὶ νὰ πληροφορῆται. Πολλάκις δὲ ἐν μεγάλαις ἑορταῖς καὶ ἐκτάκτοις περιστάσεσι, συῤῥέοντος πολλοῦ πλήθους ἐν Κετίγνῃ καὶ πρὸ τῆς πλατείας τῶν ἀνακτόρων, ἐξέρχεται ὁ ἡγεμὼν καὶ ἱστάμενος παρὰ δένδρον τι ὑπάρχον ἐν τῇ πλατείᾳ ἀποτείνει συμβουλὰς πρὸς τὸ περιστοιχοῦν αὐτὸν πλῆθος, ἐν εἴδει λογιδρίου, ὑπὸ τὴν ἑξῆς περίπου μορφήν· «Καίτοι πολλὰ ἐποιησάμεθα μέχρι τοῦδε, οὐδόλως ὅμως πρέπει νὰ ἐπαναπαυώμεθα ἐπὶ τούτοις, καθ' ὃ ἐλάχιστα ἀπέναντι τῶν ὑπολειπομένων ἡμῖν διαπράξαντες. Οὔτε πεπολιτισμένος, οὔτε εὐτυχής, οὔτε μέγας δύναται νὰ γείνῃ λαός τις, ἐὰν δὲν ἀναπτυχθῇ, ἐὰν δὲν ἠθικοποιηθῇ. . .» Κατὰ δὲ τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα, καθ' ἣν ἀκριβῶς ὥραν εἶχον φθάσει εἰς Κετίγνην, ὁ ἡγεμών, παρακολουθούμενος ὑπὸ πολλῶν ἄλλων, διέταξε νὰ τοποθετηθῇ ἐν μεγάλῃ ἀποστάσει σημεῖόν τι πρὸς σκοποστοι-

1. Ἡ πρώην ἡγεμονὶς Δάριγκα, θυγάτηρ πλουσίου Δαλματοῦ ἐκ Τεργέστης, γυνὴ δραστηριωτάτη, πεπροικισμένη διὰ πνεύματος ἀνεπτυγμένου, φιλοδόξου καὶ ῥαδιούργου, εἰσήγαγε τὴν εὐρωπαϊκὴν ἐθιμοτυπίαν εἰς τὴν βάρβαρον ἔτι αὐλὴν τοῦ Μαυροβουνίου καὶ ἐφάνη χρησιμωτάτη τῷ συζύγῳ της πρὸς ἀπόκτησιν ξενικῶν συμπαθειῶν.

Digitized by Google

χίαν. Ἀποτυχόντων δὲ πάντων τῶν περὶ αὐτὸν τοῦ σκοποῦ, ἔλαβε τέλος καὶ οὗτος τὸ ὅπλον καὶ ἐπιτυχέστατα ἔβαλε, καθ' ὃ πρῶτος σκοπευτὴς τῆς ἡγεμονίας. Μόνος δὲ διηυθέτησε κατόπιν παιγνίδιόν τι, σκοποστοιχίᾳ ὁμοιάζον, διὰ τοὺς παῖδας, τῷ ἐπιτυχόντι τῶν ὁποίων ἰδιοχείρως ἔδωκεν 80 φράγκα.

* *
*

Τὸ εἰσόδημα τοῦ Μαυροβουνίου ἐκ 500,000 περίπου φράγκων, προέρχεται ἐκ μικροῦ τινος φόρου ἐπὶ τῶν ποιμνίων, ἐπὶ τῶν γεωργησίμων γαιῶν, ἐπὶ χόρτου τινὸς χρησίμου εἰς βαφὴν καὶ ἐπὶ τοῦ ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως πωλουμένου ἅλατος. Φόροι τελωνιακοὶ οὐδόλως ὑπάρχουσι. Τὸ μέγιστον μέρος τῶν ἐσόδων δαπανᾶται πρὸς συντήρησιν τῶν σχολείων καὶ τῶν ἀναποφεύκτων δημοσίων ἀναγκῶν, τῶν μὲν πλείστων ὑπηρεσιῶν προσφερομένων δωρεὰν ἢ ἀμειβομένων διὰ μικροτάτου μισθοῦ, τῶν στρατιωτικῶν καὶ ἀξιωματικῶν οὐδὲν λαμβανόντων πλὴν τῆς τροφῆς, καὶ ταύτης ὅταν εὑρίσκωνται ἐν ἐκστρατείᾳ, τῆς δὲ ἡγεμονικῆς ἐπιχορηγήσεως παρεχομένης ὑπὸ τῆς Ῥωσσίας.

*
* *

Ἡ ἀνδρία τῶν Μαυροβουνίων εἶναι τῷ ὄντι ἀναμφισβήτητος καὶ ἀπαράμμιλος. Ἐν Κετίγνῃ εἶδον τὸν Μαυροβούνιον ὅστις κατὰ τὴν μεγάλην νίκην τοῦ Μεντσὶν ἐφόνευσεν ἰδίᾳ χειρὶ 17 Τούρκους.

Κατὰ τὸν τελευταῖον πόλεμον ὁ στρατὸς τῶν Μαυροβουνίων οὐδένα ἐλάμβανε μισθὸν καὶ ἐν μεγάλῃ λιτότητι διητᾶτο. Αἱ γυναῖκες παρηκολούθουν πάντοτε τὸν στρατόν, φέρουσαι τὰ τρόφιμα, τὸ ὕδωρ καὶ τὰ πολεμοφόδια καὶ ἀποκομίζουσαι ἐπ' ὤμων τοὺς ἀσθενεῖς καὶ τραυματίας. Πολλαὶ δ' αὐτῶν ἔλαβον καὶ μέρος εἰς τὰς μάχας καὶ πολλὰ νόστιμα ἐπεισόδια ἀναφέρονται, καθ' ἅ, διαρκοῦντος τοῦ πολέμου, αἱ γυναῖκες ἐκ τῶν χαρακωμάτων οὐχὶ λίαν ἀβρῶς προὐπηλακίζοντο μετὰ τῶν κατέναντι Τούρκων στρατιωτῶν.[1]

Ἀλλ' ἐὰν οἱ Μαυροβούνιοι ὡς στρατιῶται κέκτηνται μεγάλας ἀρετάς, δὲν ἐπιδεικνύουσιν ὅμως καὶ πάσας τὰς ἰδιότητας, ὅσαι συνήθως κοσμοῦσιν ἀνδρεῖον, ὀρεινὸν καὶ λιτὸν λαόν. Δὲν διακρίνονται ἐπὶ φιλοξενίᾳ καὶ ἀγαπῶσι πολὺ τὸ κέρδος, οὐδεμίαν δὲ περιποίησιν παρέχουσι δωρεάν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἐλαχίστην ὑπηρεσίαν ἀναμένουσι γενναῖον *μπαξίσι*. Κατερχόμενος ἐκ Καττάρου εἰς Κετίγνην, μετ' ἀπορίας καὶ λύπης εἶδον ὅτι ἅπασαι ἀνεξαιρέτως, καὶ αἱ καλῶς ἐνδεδυμέναι γυναῖκες, ἃς καθ' ὁδὸν ἀπήντησα, προσαγορεύουσαί με ἐζήτουν συνάμα χρήματα. Ἐν γένει δὲ ἀπαντᾷ τις ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κρυψίνοιαν, πανουργίαν καὶ πνεῦμα μεγάλης φιλοκερδείας, καίτοι ἄλλως ἐν πλήρει ἀσφαλείᾳ καὶ μόνος δύναταί τις νὰ διέλθῃ ὁλόκληρον τὸ Μαυροβούνιον. Οὐδὲ δύναται, φρονῶ, ν' ἀποδοθῇ τὸ πνεῦμα τοῦτο τῇ ἕνεκα τῶν ἐκτάκτων περιστάσεων πενίᾳ, διότι τὰ εἰσρεύσαντα ξένα χρήματα, πολλὰ σχετικῶς πρὸς τὰς ὀλίγας ἀνάγκας, ἰσοβαροῦσι τὰ ἐκ τοῦ πολέμου κακά. Ἴσως ὅμως ἡ ὡς ἐκ τῶν ἐκτάκτων περιστάσεων δίοδος πολλῶν ξένων καὶ ἰδίως τῶν Ῥώσσων, πολλὰ δαπανώντων χρήματα, διέφθειρεν ἐν μέρει τὸν τόπον.

Δὲν ἀπαντᾷ δέ τις παρὰ τῷ λαῷ τούτῳ καὶ ἰδιάζοντα ἐθνικὸν βίον καὶ ἐκ τῶν ὡραίων ἐκείνων ἐθίμων ἅτινα χαρακτηρίζουσι τοὺς ἀνατολικοὺς καὶ ἰδίως τοὺς ὀρεινοὺς λαούς. Καίτοι διῆλθον ἐν μέσῳ Μαυροβουνίων τὰς ἑορτὰς τοῦ Πάσχα, δὲν εἶδον οὔτε ἐθνικοὺς χορούς, οὔτε ἐθνικὰ ᾄσματα καὶ μουσικὴν ἤκουσα. Ὅ,τι δ' ἀφορᾷ τὰ θρησκευτικὰ αἰσθήματα, ὄχι μόνον δὲν εἶναι φανατικός, ἀλλὰ μᾶλλον ὑπ' ἀδιαφορίας τινὸς κατέχεται. Οἱ ἄνδρες ἔχουσι τὸ ἦθος σοβαρόν, περιπατοῦσι πάντοτε καὶ καπνίζουσιν αἰωνίως. Ἔχουσι τὴν μορφὴν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὡραίαν καὶ κανονικήν, ἀναστήματα ὑψηλά, σώματα νευρώδη καὶ παροιμιωδῶς ὠκεῖς πόδας. Μετ' εὐκινησίας ἀπεριγράπτου ὑπερπηδῶσι τοὺς ἀποτόμους βράχους των καὶ ἐπιχειροῦσι μακροτάτας πορείας. Ἡ ἐθνική των ἐνδυμασία, ἣν πάντες ἀνεξαιρέτως φέρουσιν, εἶναι ὡραία, γραφική, πολυτελὴς καὶ ἀνάλογος πρὸς τὸ ἡρωϊκὸν παράστημα αὐτῶν. Δύναταί τις ὅμως νὰ εἴπῃ ὅτι ἡ καλλονὴ περιωρίσθη ἀποκλειστικῶς εἰς τοὺς ἄνδρας καὶ ὅτι ἐκεῖ ὡραῖον φῦλον εἶναι τὸ ἄρρεν. Δὲν ἀπαντᾷ τις μεταξὺ τῶν γυναικῶν οὔτε καλλονὴν κανονικήν, οὔτε συμπαθεῖς καὶ θελκτικὰς φυσιογνωμίας. Μεταξὺ ὅμως τῶν ὁμοφύλων προσφύγων ἐξ Ἑρζεγοβίνης εἶδον πολλοὺς καὶ εὐγενεῖς τύπους πραγματικῆς καλλονῆς. Καὶ τὸ ἔνδυμα δὲ τῶν γυναικῶν δὲν εἶναι εὔμορφον ἢ χάριεν ὡς τὸ τῶν ἀνδρῶν. Ἀντὶ τοῦ ὡραίου ἐπὶ τῆς κεφαλῆς πέπλου, τοσαύτην περιάπτοντος χάριν τῇ γυναικὶ τῆς Ἀνατολῆς, αἱ μὲν δεσποινίδες φέρουσιν εἶδός τι ἀχάριτος πίλου ἢ σκούφου, αἱ δὲ δέσποιναι μικρόν τι κατὰ τὴν κορυφὴν μανδύλιον.

Ἴσως ὅμως, κατὰ τὴν ἄνισον ταύτην διανομὴν τῆς καλλονῆς, συντελεῖ καὶ ὁ πρόωρος γάμος καὶ ἡ ὑπερβολικὴ ἐργασία εἰς ἣν εἶναι καταδεδικασμένη ἡ γυνή. Οἱ ἄνδρες οὐδεμίαν ἀπολύτως μετέρχονται ἐργασίαν. Ὁπλοφοροῦσι καὶ καπνίζουσι μόνον, ἐνῷ αἱ γυναῖκες ἀπαύστως ἐργάζονται καὶ τὰς κοπιωδεστέρας μετέρχονται ἐργασίας. Ὅτε ἐπρόκειτο ν' ἀναχωρήσω ἐκ Καττάρου διὰ Κετίγνην, ἐν μεγίστῃ εὑρέθην ἀμηχανίᾳ, ἀκούσας ὅτι ἀδύνατον ἦτο νὰ εὕρω ἵππον ἢ ἡμίονον δυνάμενον νὰ μεταφέρῃ τὰ βαρύτατα κιβώτιά μου διὰ τοῦ λίαν ἀνωφεροῦς καὶ δυσβάτου ὄρους. Ἐξῆλθον ὅμως ἀμέσως τῆς

1. Περὶ τῆς Μαυροβουνίας γυναικὸς ἐδημοσιεύθη μακρὰ μελέτη ἐν τῷ Β' τόμῳ τῆς Ἑστίας, σελ. 712.

Digitized by Google

ἀμηχανίας, ἀκούσας ὅτι γυναῖκες Μαυροβούνιοι ἠδύναντο νὰ μεταφέρωσιν ἐπ' ὤμων ἐκ Καττάρου εἰς Κετίγνην· ἤτοι ἑπτάωρον διάστημα, ὅ,τι θὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ μετενεχθῇ ἐφ' ἵππων ἢ ἡμιόνων. Ἐνώπιον παρομοίου θεάματος ᾤκτειρα βεβαίως τὴν τύχην τῶν δυστυχῶν τούτων γυναικῶν, ἀλλ' ἠναγκάσθην μετ' ὀλίγον νὰ φιλοσοφήσω ἐπὶ τῶν διαφόρων περὶ τῆς ἀποστολῆς τῆς γυναικὸς ἰδεῶν. Αἱ γυναῖκες, καίπερ λίαν νοήμονες καὶ μὴ διατελοῦσαι ἔτι ἐν ἁγίᾳ ἁπλότητι, ἀλλ' ἐννοοῦσαι τὰς ἀναπαύσεις κρείττονος τύχης καὶ ἄλλης ἀποστολῆς, δὲν φαίνονται δυστυχεῖς ἐπὶ τῇ παρούσῃ τύχῃ των. Ἐν συνειδήσει πιστεύουσιν ὅτι ὁ ἀνήρ, πολεμιστὴς καὶ μόνον, δὲν εἶναι προωρισμένος διὰ τοιαύτας ἐργασίας. Ἐπὶ ὑπαινιγμοῦ τινος, ὃν ἐτόλμησα νὰ ποιήσω ἐπὶ τοῦ προκειμένου, διήγειρα μειδίαμα εἰρωνίας ἐπὶ τῶν ἰδεῶν μου, ἐδόθη μοι δὲ ὡς ἀπάντησις ὅτι, τοῦ ἀνδρὸς ὄντος παρ' αὐταῖς ἀντικειμένου ἀγάπης, ἀφοσιώσεως καὶ σεβασμοῦ, πρέπει τὸ ἀντικείμενον τοῦτο νὰ τίθηται πάντοτε ὑψηλότερον τῆς γυναικός.

Ἀλλ' ἐντὸς τῆς οἰκίας καὶ ἐν τῷ οἰκογενειακῷ βίῳ πλήρης ἰσότης ὑπάρχει. Ὁ ἀνὴρ δὲν εἶναι δεσπότης καὶ κύριος τῆς γυναικός. Παρατηρεῖται καὶ ἐνταῦθα ἡ διαφορὰ τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου, ἥτις διακρίνει τοὺς νοτίους Σλάβους ἀπὸ τῶν Ῥώσσων. Παρὰ τοῖς τελευταίοις τούτοις ἡ ἐλευθερία τῶν ἠθῶν εἶναι μεγάλη, ἡ ἐλευθερία τῆς γυναικὸς ἀπεριόριστος καὶ βλέπει τις τοὺς ἄνδρας πανταχοῦ μετὰ τῶν γυναικῶν εἰς τοὺς περιπάτους, τὰς διασκεδάσεις καὶ τὰ οἰνοπωλεῖα. Ἐνταῦθα ἀπ' ἐναντίας καὶ ὁ μᾶλλον ἀνεπτυγμένος τῶν Μαυροβουνίων οὐδέποτε ἐξέρχεται μετὰ τῆς συζύγου του, ἀνάξιον τοῦ ἀνδρὸς τὸ τοιοῦτον θεωρῶν. Οὐχ ἧττον αἱ γυναῖκες ἐξέρχονται μόναι καὶ ἀνεπιτήρητοι καὶ εὑρίσκει τις παρ' ἁπάσαις τὸ εὐπροσήγορον καὶ εὐπρόσιτον τῆς σλαβικῆς φυλῆς, τὸ θάῤῥος μεθ' οὗ πλησιάζουσι τοὺς ξένους, καὶ τὴν ἔλλειψιν πάσης σεμνοτυφίας. Ἀλλὰ τὰ ἤθη, παρ' ἀμφοτέροις τοῖς φύλοις, δὲν εὑρίσκονται δυστυχῶς ἐν τῇ ἁγνότητι καὶ σεμνότητι ἐκείνῃ, ἥτις χαρακτηρίζει τοὺς ἐν τῇ ἀμορφώτῳ ἔτι κοινωνικῇ καταστάσει εὑρισκομένους καὶ ὀρεινοὺς μάλιστα λαούς.[1]

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΜΗΤΡΙΚΗΣ ΑΓΑΠΗΣ ΤΩΝ ΖΩΩΝ

Τὰ πλεῖστα τῶν μηρυκαζόντων ζῴων εἶναι γνωστὰ τοῖς πᾶσιν, οἷον ὁ βοῦς, ἡ ἀγελάς, ἡ αἴξ, τὸ πρόβατον, ἡ ἔλαφος ἡ κοινή, ἡ ἔλαφος ἡ πλατύκερως, ἡ πρόξ, ἡ ὀρεινὴ αἴξ, ἡ καμηλοπάρδαλις, ἡ ἀντιλόπη, ἡ δορκὰς (κ. ζαρκάδι) κτλ., πάντα ζῷα ἀβλαβῆ, ἄθῳα καὶ δειλά, παρὰ τοῖς ὁποίοις ὅμως ἡ μητρικὴ ἀγάπη ἀναπτύσσει θάῤῥος καὶ τόλμην. Ἐπὶ παραδείγματος ἡ φύσει ἀδύνατος καὶ δειλὴ ἔλαφος γενναίως ἀνθίσταται κατὰ τοῦ ἀπειλοῦντος τὰ τέκνα αὐτῆς κινδύνου.

Ἡ ἀγελάς, τοῦτο τὸ ἀγαθοποιὸν τῶν ἀγρῶν ζῷον, αὐτὴ ἡ τροφὸς πολλῶν ἐξ ἡμῶν, εἶναι μήτηρ φιλοστοργοτάτη καὶ τὰ μάλιστα ἀξία λόγου. Μετὰ τρυφερότητος καὶ συγκινήσεως τείνουσα τοὺς μεγάλους αὐτῆς ὀφθαλμοὺς ἀτενίζει τὸ νεογέννητον αὐτῆς τέκνον, τὸ ὁποῖον θαυμάζουσα λείχει, ἀναλείχει, λείχει ἀδιακόπως μέχρις οὗ ἀναγνωρισθῇ ὑπ' αὐτοῦ. Ἀγαπῶνται ἀμοιβαίως, καὶ ἡ ἀνάγκη εἴτε ἡ εὐγνωμοσύνη ῥίπτουσι δεσμὸν ἑνοῦντα τὴν μητέρα πρὸς τὸ τέκνον καὶ τὸ τέκνον πρὸς τὴν μητέρα.

Δυστυχῶς ὅμως ἐνωρὶς ὁ ἀμοιβαῖος οὗτος ἔρως ὑποβάλλεται εἰς σκληρὰν δοκιμασίαν· τὰ χρήματα, ὁ συνήθης οὗτος δεσμὸς τῶν καρδιῶν, γίνονται ἐνταῦθα αἰτία χωρισμοῦ. Μετὰ τέσσαρας ἢ πέντε ἑβδομάδας ἀπὸ τοῦ τοκετοῦ τὸ μοσχάριον καθίσταται ὥριμον πρὸς τροφήν· ὁ κύριός του πολλάκις ἦλθεν ἄχρι τοῦδε εἰς διαπραγματεύσεις περὶ τῆς ἀξίας του, τῆς ὁποίας ἐπὶ τέλους ὁρισθείσης προσέρχεται ὁ ἄσπλαγχνος κρεωπώλης ἀφαιρῶν ἀπὸ τοῦ τρυφεροῦ βλέμματος τῆς μητρὸς τὸ τέκνον. Ὁ βίαιος δ' οὗτος ἀποχωρισμὸς τοσαύτην προξενεῖ λύπην, ὥστε ὑπάρχουσι παραδείγματα ἀγελάδων, αἵτινες ἀπέθανον ἐκ ταύτης. Κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἁρπαγῆς ἡ ἀγελὰς ἀδιακόπως μυκᾶται, καταλαμβάνεται ὑπὸ ταραχῆς καὶ ἀνησυχίας, οὐδὲν δὲ ἰσχύει νὰ καταπραΰνῃ αὐτήν. Τί νὰ πράξῃ! ἡ ἅλυσις διὰ τῆς ὁποίας εἶναι δεδεμένη περιορίζει τὴν μητρικὴν αὐτῆς στοργήν, καὶ ἐμποδίζει ν' ἀντιταχθῇ κατὰ τοῦ ἅρπαγος. Οὐδὲν λοιπὸν τὸ θαυμαστόν, ἂν ἡ λύπη κατατρώγει τὰ σπλάγχνα της.

Οἱ ταῦροι, αἱ ἀγελάδες, οἱ βόες, ὅταν νέμωνται ἐλεύθεροι ἐν τοῖς ἀγροῖς, παρουσιαζομένου κινδύνου, σχηματίζουσι κύκλον, ἐν τῷ ὁποίῳ περικλείουσι τὰ νεογνά· σταθερῷ δὲ ποδὶ ἀναμένουσι προτείνοντες τὰ κέρατα τὸν κατ' αὐτῶν προχωροῦντα ἐχθρόν. Ἐνίοτε συμβαίνουσι δυσάρεστα εἰς τοὺς ἀνοήτους κυνηγούς, τοὺς ἀφίνοντας τοὺς κύνας νὰ προχωρῶσιν εἰς τὸ μέσον ἀγέλης μοσχαρίων· διότι οὕτως αἱ ἀγελάδες ἐξοργιζόμεναι ὁρμῶσι κατὰ τῶν κυνῶν καὶ καταδιώκουσιν, οὐαὶ δὲ τῷ κυνηγῷ, τὸν ὁποῖον θ' ἀπαντήσωσι· δὲν δύναται νὰ διαφύγῃ τὴν ὀργήν των εἰμὴ κρυπτόμενος εἰς μέρος ἀσφαλές· δύναται δὲ ἐὰν ἔχῃ ἀρκοῦντα χρόνον, νὰ προφυλαχθῇ ἐπίσης ἐκ τῆς προσβολῆς ἐὰν ἁρπάσῃ μοσχάριον, καὶ ῥίψῃ κατὰ γῆς, ἔπειτα δὲ δέσῃ τοὺς δύο τῶν ποδῶν του διὰ μανδυλίου ἢ σχοινίου ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ βαδίσῃ, διότι τότε ἡ καταδιώκουσα ἀγελὰς σπεύδουσα νὰ περιποιηθῇ τὸ χαμαὶ κείμενον μοσχάριόν της, ἐγκαταλείπει τὸν κυνηγόν.

1. Ἐσταχ. ἐκ μακρᾶς διατριβῆς, δημοσιευθείσης ἐσχάτως ἐν τῇ Ἡμέρᾳ ὑπὸ τοῦ ἐν Σκόδρᾳ προξένου τῆς Ἑλλάδος κ. Ε. Σ. Μαυρομμάτου.

Digitized by Google

Γνωστὴ τοῖς πᾶσιν εἶναι καὶ ἡ μητρικὴ στοργὴ τῶν προβατίνων· διὸ καὶ οἱ ποιμένες, ὅταν ἴδωσί τινα τούτων παραμελοῦσαν τὸ ἀρτιγενὲς τέκνον της, συμπεραίνουσιν ὅτι ἡ μήτηρ ὁσονούπω θέλει ἀποθάνει. Εἶδον δὲ πρόβατα, ἅτινα κατὰ τὴν καλὴν ἢ κακὴν κατάστασιν τῶν τέκνων των παρεῖχον τούτοις καὶ ἀνάλογον μητρικὴν φροντίδα.

Αἱ αἶγες ὡσαύτως τὰ μάλιστα ἀγαπῶσι τὰ αἰγίδια των· εἶναι δὲ τόσῳ καλαὶ τροφοί, ὥστε οἱ ἄνθρωποι μεταχειρίζονται αὐτάς, ὅπως γαλουχῶσι ζῷα μεγαλήτερα. Νεαρὸς ἵππος γαλαθηνὸς ἀπωλέσας τὴν μητέρα αὐτοῦ ἐνεπιστεύθη εἰς τὴν ἐπιμέλειαν αἰγός, ἣν ἔθετον ἐπὶ βαρελίου, ὅπως ὁ ἵππος δύναται ἀνετώτερον νὰ θηλάζῃ. Τὸ θετὸν τοῦτο τέκνον τῆς αἰγὸς ἠκολούθει αὐτῇ εἰς τοὺς ἀγρούς, αὕτη δὲ ἐπηγρύπνει ἐπ' αὐτοῦ μετὰ τρυφερωτάτης μερίμνης καὶ διὰ φριμαγμῶν ἐκάλει ὁσάκις ἀπεμακρύνετο.

Ὑπάρχουσι παραδείγματα αἰγῶν, αἵτινες ἔθρεψαν γαλουχήσασαι βρέφη καὶ ἀνεζήτουν μάλιστα ταῦτα κατὰ τὰς ὥρας τῆς θηλάσεως μεθ' ὑπομονῆς ἀξιοπεριέργου ἱστάμεναι κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ θηλασμοῦ.—Οἰκογένειά τις οἰκήσασα ἐν ἐξοχῇ, εἶχε παραλάβει αἶγα πρὸς διατροφὴν βρέφους. Κατὰ τὴν ἡμέραν δὲ καθ' ἣν ἔμελλε νὰ ἐπανακάμψῃ εἰς τὴν πόλιν ἐπώλησεν αὐτήν· ἀλλὰ περὶ τὸ ἑσπέρας ὅτε ἡ ἅμαξα εἶχε φθάσει εἰς τὴν πόλιν τὸ τέκνον ἤρξατο κλαῖον, διότι ἦτο ἡ ὥρα καθ' ἣν συνείθιζε νὰ θηλάζῃ. Ἆ, εἶπεν ἡ μήτηρ, ἐὰν δὲν εἴχαμεν πωλήσει τὴν Φανώ! (οὕτως εἶχον ὀνομάσει τὴν αἶγα). Αἴφνης ὅμως ὅτε ἡ ἅμαξα ἔστη ἤκουσαν φρίμαγμα αἰγός· ἦτο ἡ Φανώ, ἥτις λαθοῦσα τὴν προσοχὴν τοῦ ἀγοραστοῦ της, ἔτρεχεν ὄπισθεν τῆς ἁμάξης καὶ ἔστη πρὸ τῆς θυρίδος αὐτῆς ὅταν οἱ πρῶτοι αὐτῆς κύριοι κατήρχοντο.

Τίς ἦτο εὐτυχέστερος, λέγει ὁ διδάκτωρ Φραγκλῖνος, ὁ τοῦτο διηγούμενος, τὸ τέκνον ὅπερ ἀνεῦρε τὴν τροφόν του ἢ ἡ τροφὸς ἡ ἀνευροῦσα τὸ τέκνον;

*
* *

Οὐχὶ ἀτόπως θὰ ἔλεγέ τις, ὅτι τὰ σαρκοφάγα, τὰ ἐκ κρέατος τρεφόμενα, ὡς καὶ ἡ ὀνομασία αὐτῶν δηλοῖ, εἶναι ἀγριώτερα τῶν μυρηκαζόντων, καὶ ἧττον ἐπιδεκτικὰ μητρικῆς ἀγάπης. Πολλοὶ ἠθέλησαν νὰ παραδεχθῶσιν ὑφισταμένην σχέσιν μεταξὺ τῆς τροφῆς τῶν ζῴων καὶ τοῦ χαρακτῆρος αὐτῶν, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει κανὼν ἄνευ ἐξαιρέσεως· τοὐναντίον γινώσκομεν, ὅτι τὰ μυρηκάζοντα ἐν τῇ ὡρίμῳ αὐτῶν ἡλικίᾳ, κυρίως δὲ τὰ ἄρρενα αὐτῶν, εἶναι ἐνίοτε ἀγροικότερα, ἀγριώτερα καὶ μᾶλλον ἀναίσθητα πρὸς τὰς παρεχομένας αὐτοῖς εὐεργεσίας· διότι μόλις ἀναγνωρίζουσι καὶ οὐδεμίαν στοργὴν αἰσθάνονται πρὸς τὸν τρέφοντα αὐτὰ καὶ περιποιούμενον. Τοὐναντίον δὲ βλάπτουσιν αὐτὸν καὶ προσβάλλουσιν ἅμα παύσῃ ἐκφοβίζων αὐτά.

Ἡ τίγρις, ὁ λέων, ἡ ὕαινα, ζῷα σαρκοφάγα, αἰσθάνονται ἐν τούτοις τὴν εὐεργεσίαν, ἀναγνωρίζουσι τὸν περιθάλποντα αὐτὰ καὶ ἀληθῶς ἀγαπῶσιν. Ἀπειράκις εἰς τὴν φαινομένην ἠπιότητα χορτοφάγου ζῴου, παρηκολούθησε πρᾶξις κτηνώδης· ἐν τούτοις εἰς τὰ σαρκοφάγα αἱ ἀγαθαὶ ἢ κακαὶ διαθέσεις προμηνύονται δι' ἐξωτερικῶν σημείων, ἅτινα οὐδέποτε ἀπατῶσιν. Ἂν προτίθεται τὸ σαρκοφάγον νὰ βλάψῃ ἢ ἐὰν κατέχεται ὑπὸ ἀγαθῶν αἰσθημάτων προδίδει διὰ τοῦ βλέμματος καὶ τῶν κινήσεων τὰς διαθέσεις του.

Τὸ εἶδος τοῦ βίου τῶν σαρκοφάγων ἐπιβάλλει εἴς τε τὰ ἄρρενα καὶ τὰ θήλεα μείζονα δραστηριότητα καὶ ἀπὸ κοινοῦ ἐργασίαν· διότι ἐν ἀρχῇ τὰ νεογνά των δὲν δύνανται ἀφ' ἑαυτῶν νὰ τραφῶσι διὰ λείας. Ἡ τίγρις,, ἡ ἄρκτος, ἡ λύκαινα κατ' ἀνάγκην ἀναζητοῦσαι τροφὴν βοηθοῦνται ὑπὸ τοῦ ἄρρενος. Πλὴν τούτου δὲ τὰ τέκνα τῶν σαρκοφάγων, ἐξαιρέσει τῶν τοῦ λέοντος, γεννῶνται τυφλά, καὶ παρέρχεται χρόνος μέχρι τῆς τελείας αὐτῶν ὀργανώσεως· ἐν τῷ μεταξὺ δὲ τούτῳ ἡ θηλεῖα ἀνατρέφει αὐτά, συνοδεύει καὶ προστατεύει. Ὑπάρχουσι ζῷα, ἅτινα κινδύνου παρασταθέντος φέρουσι μακρὰν διὰ τῶν ποδῶν ἢ ἐπὶ τῆς ῥάχεως τὰ μικρά των, τὸ πλεῖστον δὲ λαμβάνουσιν αὐτὰ διὰ τῶν ὀδόντων. Τὸ τοιοῦτον μαρτυρεῖ βεβαίως θερμὸν μητρικὸν ἔρωτα καὶ παραδείγματα ὑπάρχουσιν ἄπειρα, ὧν παραθέτομέν τινα ἐκ τοῦ κυνός.

Ὁ κύων κατὰ τὴν μορφὴν τοῦ σώματος ἀνήκει εἰς τὸ γένος τῶν λύκων, καὶ ὅμως ὁ βίος ἀμφοτέρων τῶν ζῴων τούτων εἶναι πάντῃ διάφορος.

Ὁ λύκος διατρίβει εἰς τὰ δάση, ὁ δὲ κύων μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων· ἐκεῖνος διάγει βίον μονήρη καὶ ἄγριον, οὗτος συναγελαστικὸν καὶ κατοικίδιον. Οὐδὲν ζῷον ὁμοιάζει τῷ λύκῳ κατὰ τὸ σῶμα καὶ τὰ ὄργανα ὅσον ὁ κύων, οὐδὲν δὲ διαφέρει πλειότερον τὰς κλίσεις, τὸ ἦθος καὶ τὴν νοημοσύνην. Τοῦτο δὲ ἀποδεικνύει τὴν ἐπίδρασιν τῶν τοπικῶν καὶ ἠθικῶν περιστάσεων ἐπὶ τῶν ζῴων. Μετὰ τῶν ἀνθρώπων ὁ κύων βιώσας ἀπέβαλε τὸ τραχὺ τοῦ ἤθους, ἐξευγενίσθη, ἐξεπολιτίσθη, κατέστη πρόθυμος, εὐπειθής, ταπεινότατος τέλος ὑπηρέτης. Καί τοι δὲ μετὰ τῶν ἀνθρώπων τοιοῦτος ἀποβαίνει ὁ κύων, οὐχ ἧττον φύσεως τυχὼν ἀγαθῆς, περιβάλλει τὰς ἐμφύτους αὐτῷ κλίσεις ὑπὸ ἐλλόγου αἰσθήματος ὅπερ ὠθεῖ πολλάκις αὐτὸν μέχρις ἡρωϊσμοῦ, κυρίως δὲ ὅταν πρόκηται νὰ διατηρήσῃ τὸ γένος του καὶ νὰ περιθάλψῃ τὰ τέκνα του.

Παραδείγματα ἄπειρα ἠδύνατό τις ν' ἀναφέρῃ, ἀλλ' ἀρκούμεθα εἰς τὸ λεχθὲν ὑπὸ τοῦ Βεχσταΐν. Ποιμήν τις τοῦ Βαλτερχάους παρακολουθούμενος ὑπὸ τῆς κυνὸς αὐτοῦ, ἐπορεύθη 20 λεύγας μακρὰν τοῦ χωρίου του πρὸς ἀγορὰν προ-

Digitized by Google

βάτων ἔκ τινος ἀγορᾶς. Ὅταν ὅμως ἔφθασεν εἰς τὴν ἀγορὰν ἡ κύων ἔγγυος οὖσα ἐγέννησε ἐκεῖ πού, ὁ δὲ ποιμὴν εὑρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἐγκαταλίπῃ αὐτήν, ἐπειγόμενος νὰ ἐπιςρέψῃ εἰς τὰ ἴδια. Ἐν τούτοις παρελθουσῶν 37 ὡρῶν ἀπὸ τῆς ἐπιστροφῆς του, εὗρε πρὸ τῆς θύρας τοῦ οἴκου του τὴν κύνα μετὰ τῶν 7 σκυλάκων. Τὸ φιλόστοργον ἐκεῖνο ζῷον ἐκ τῆς ἀγορᾶς ἐκόμισεν ἀνὰ ἓν τὰ τέκνα αὐτοῦ εἰς τὴν διαμονὴν τοῦ κυρίου του, διανύσαν δεκατετράκις τὸ διάστημα τῶν 20 λευγῶν.

Ὁ διδάκτωρ Blatin ἐν τῷ συγγράμματί του τῷ ἐπιγραφομένῳ «Σκληρότητες τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὰ ζῷα» ἀναφέρει παρόμοιον τῷ ἀνωτέρῳ γεγονός.

Ἁμαξηλάτης τις εἶχε καλήν τινα κύνα, ἥτις πάντοτε παρηκολούθει αὐτῷ ἐρχομένῳ ἐκ τοῦ χωρίου του Beaumes εἰς Αὐρηλίαν, φυλάττουσα νύκτα καὶ ἡμέραν τὴν ἅμαξαν. Πρωΐαν τινα κατὰ τὴν ὁδοιπορίαν ἡ κύων ἐγέννησεν ἔν τινι γωνίᾳ αὐλῆς ξενοδοχείου ἐν Aubigny· ὁ κύριός της ἦτο ἀπών· ἐν ἀπορίᾳ δὲ περιέστη ὅτε ἐπανελθὼν δὲν εὗρε τὴν κύνα φυλάττουσαν τὴν ἅμαξαν. Ἐκάλεσεν αὐτὴν ἐπανειλημμένως, τὸ δὲ δυστυχὲς ζῷον ἔτι ἐκ τοῦ τοκετοῦ πάσχον ἔφθασε συρόμενον εἰς τοὺς πόδας τοῦ κυρίου του, ὁ ὁποῖος θωπεύσας αὐτὴν παρηκολούθησεν εἰς τὴν νέαν οἰκογένειάν της· ὕστερον δὲ ἐσύστησεν εἰς τὴν ξενοδόχον νὰ περιποιηθῇ αὐτὴν καὶ ἀνεχώρησε προτιθέμενος νὰ ἔλθῃ νὰ παραλάβῃ αὐτήν τε καὶ τοὺς σκύλλακας ἐν θερμοτέρῳ καιρῷ. Ἀφικόμενος εἰς τὸ χωρίον Beaumes περὶ τὴν ἑσπέραν, ἀποζευγνύει τοὺς ἵππους του, γευματίζει καὶ κατακλίνεται εἰς ὕπνον. Τὴν πρωΐαν ἐγερθεὶς ἅμα τῇ αὐγῇ, ἔκπληκτος παρετήρησε παρὰ τῇ θύρᾳ τοῦ σταύλου ἐπὶ σωροῦ ἀχύρων τὴν κύνα του καὶ τοὺς τέσσαρας νεογεννήτους σκύλακας· καὶ τούτους μὲν ὑγιεῖς καὶ εὐθύμους, ἐκείνην ὅμως καταβεβλημένην, χαῦνον, καθημαγμένους ἔχουσαν τοὺς πόδας, τὸ βλέμμα θνῆσκον καὶ ἐναλλὰξ ῥίπτουσαν τοῦτο ἐπί τε τῶν τέκνων της καὶ τοῦ κυρίου της. Τετράκις εἶχε διανύσει εἰς ἄνοδον καὶ κάθοδον τὴν ἀπὸ τοῦ Aubigny μέχρι Beaumes ὁδόν, δηλαδὴ ἀπόστασιν 15 ὡρῶν! Τὸ ἑσπέρας ἐκεῖνο τὸ ταλαίπωρον ζῷον καταβληθὲν ὑπὸ τοῦ καμάτου τῆς ὁδοιπορίας ἐτελεύτησεν.

Ὁ Ἀνδριανὸς Λεονάρδος, συγγραφεὺς πραγματείας περὶ ἀνατροφῆς κυνός, διατείνεται ὅτι ὁ κύων δὲν ἀγαπᾷ τὸν κύριόν του, καὶ ὅτι θεωρεῖ αὐτὸν μόνον ὡς ὄργανον τῆς συντηρήσεως. «Ἀναμφιβόλως, λέγει, ὁ κύων λείχων τὴν χεῖρα τοῦ κυρίου του ὁρμᾶται ὑπὸ φόβου καὶ οὐχὶ ὑπὸ ἀγάπης, ἡμεῖς δὲ τὴν πρᾶξιν ταύτην θεωροῦμεν ὡς δεῖγμα εὐγνωμοσύνης. Τὸ ἔμφυτον πρὸς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ συντήρησιν, εἶναι τὸ μόνον ἐλατήριον τὸ κινοῦν αὐτόν· λυποῦμαι δὲ διότι ταῦτα γράφων ἀντιτάσσομαι πρὸς τὴν τόσον ἀρεστὴν καὶ κοινῶς ἐπικρατοῦσαν δόξαν περὶ τῆς ἐνυπαρχούσης τῷ κυνὶ εὐαισθησίας.»

Τὸ ἔμφυτον τῆς ἰδίας συντηρήσεως εἶναι τὸ πρῶτον τῶν ἐλατηρίων παρά τε τοῖς ζῴοις καὶ παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ. Ἡ παρατηρουμένη δὲ φιλοστοργία τῶν ζῴων πρὸς τὰ τέκνα των δὲν εἶναι μόνον ἀποτέλεσμα τῆς ἐμφύτου ὁρμῆς ἀλλὰ καὶ τῆς νοημοσύνης αὐτῶν. Διὸ τὸ ἔμφυτον τῶν ζῴων πρὸς τὴν ἰδίαν συντήρησιν εἰς τὰς διαφόρους αὐτῶν οἰκογενείας συνοδεύεται καὶ ὑπὸ ἐκδηλώσεων διαφόρων καὶ αἰσθημάτων ἐνθέρμων ἐπὶ τοσοῦτον ἐντελεστέρων εἰς τὰ κατὰ μέρος ζῷα, ὅσον αἱ διανοητικαὶ αὐτῶν δυνάμεις εἶναι μᾶλλον ἀνεπτυγμέναι.

Παρὰ τοῖς μαστοφόροις τὰ αἰσθήματα εἶναι ἐμφαντικώτερα, ἢ παρὰ τοῖς ἰχθύσι καὶ ἑρπετοῖς, στεροῦνται δὲ παντελῶς τούτων τὰ μαλάκια καὶ τὰ ἀστεροειδῆ.

Παρὰ τοῖς μαστοφόροις ὡσαύτως ἡ φιλοστοργία προσκολλᾷ ἐγγύτερον τὴν μητέρα πρὸς τὰ τέκνα καὶ ταῦτα πρὸς τὴν μητέρα, ἢ τὸν πατέρα πρὸς τὰ τέκνα καὶ τἀνάπαλιν. Ἐπειδὴ δὲ ὡς εἴπομεν ἡ μέριμνα καὶ ἡ στοργὴ τῶν μητέρων δὲν προκύπτει μόνον ἐκ τῆς ἐμφύτου ὁρμῆς, ἀλλὰ εἶναι καὶ προϊὸν σκέψεως, ἐκλιπόντος τοῦ ἑνός, ἐξασθενεῖ καὶ συνεκλίπει καὶ τὸ ἕτερον. Εἰς τὰ ἀνωτέρω παρατεθέντα παραδείγματα τῆς μητρικῆς ἀγάπης δὲν διαβλέπομεν μόνον ἔμφυτον ὁρμὴν ἀλλὰ καὶ σκέψιν καὶ ἀφοσίωσιν συνυπάρχουσαν. Ἐκδηλώσεις θαυμασίας ἐμφύτου ὁρμῆς, νοήσεως καὶ αἰσθημάτων.

Οὕτω μετὰ τοῦ Βυφφῶνος δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι «ὡς πρὸς τὴν ἀγχίνοιαν, τὴν ἀφοσίωσιν καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην, ἐν ἑνὶ λόγῳ, ὡς πρὸς τὰς ἐμφύτους ὁρμάς, αἵτινες διὰ τῆς διανοίας καθιστῶνται οὕτως εἰπεῖν ἀρεταί, ὁ κύων ἐν πᾶσι τοῖς ζῴοις εἶναι ἐκ τῶν ἀρίστων τῆς φύσεως δημιουργημάτων.»

Ἡ Βρεταννικὴ Ἐπιθεώρησις ἐδημοσίευσεν, ὡς πρὸς τὴν μητρικὴν στοργὴν τῆς ἄρκτου, συγκινητικωτάτην διήγησιν, ἥτις ἐλπίζω ὅτι θὰ διασκεδάσῃ τὴν πρόληψιν ἣν πολλοὶ ἔχουσι περὶ τῆς φύσεως τῆς ἐξαιρέτου ταύτης μητρός.

«Τὸ πλήρωμα τοῦ Σκελετοῦ, πλοίου, ὅπερ ἐπεφορτίσθη κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα νὰ ἐρευνήσῃ τὸν βόρειον πόλον, κατελήφθη δὲ ὑπὸ τῶν πάγων, ὑπῆρξε μάρτυς τοῦ ἑπομένου γεγονότος. Πρωΐαν τινα ὁ σκοπὸς τοῦ μεγάλου ἱςοῦ ἀνήγγειλε τὴν προσέγγισιν τριῶν ἄρκτων, ἃς προσείλκυσεν ἐκεῖ ἡ ὀσμὴ τοῦ λίπους θαλασσίου ἵππου φονευθέντος πρό τινων ἡμερῶν, ὅπερ ἀναφθὲν ἔκαιεν ἐπὶ τοῦ πάγου. Αἱ τρεῖς ἄρκτοι, ὧν ἡ μία ἦτο μήτηρ, αἱ ἕτεραι δὲ δύο ἀρκτύλοι ἰσομεγέθεις σχεδὸν πρὸς τὴν μητέρα, ἔδραμον πρὸ τὸ πῦρ καὶ ἁρπάσασαι τὰς σάρκας τοῦ ἵππου τὰς μήπω καταναλωθείσας ὑπὸ τοῦ πυ-

Digitized by Google

ρὸς, κατεβρόχθιζον. Οἱ ναῦται ἐκ τοῦ καταστρώματος ἔρριψαν ἐπὶ τῶν πάγων μεγάλα τεμάχια κρέατος θαλασσίου ἵππου, ἅτινα εἶχον ἐναπομείνει. Ἡ ἄρκτος σπεύδουσα συνήθροιζε ταῦτα καὶ τὰ κατέθετεν ἐνώπιον τῶν τέκνων της, φροντίζουσα καὶ περὶ τῆς διανομῆς.

»Καθ' ἣν δὲ στιγμὴν πλήρης ἐμπιστοσύνης ἡ μήτηρ ἥρπαζε καὶ τὸ τελευταῖον τεμάχιον οἱ ναῦται πυροβολήσαντες ἔρριψαν νεκροὺς τοὺς ἀρκτύλους, τὴν δὲ μητέρα ἐπλήγωσαν.

»Τότε παρέστη πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ πληρώματος θέαμα, ὅπερ προὐκάλεσε τὰ δάκρυα τῶν θεωμένων. Ἡ δυστυχὴς ἄρκτος διὰ τρυφεροτάτου τρόπου περὶ τὰ ἐκπνέοντα αὐτῆς τέκνα ἐπεδείκνυε τὴν πρὸς αὐτὰ στοργήν. Καίπερ βαρέως πληγωμένη καὶ μόλις δυναμένη νὰ συρθῇ μέχρι τοῦ μέρους, ἔνθα τὰ τέκνα ἐκτάδην ἔκειντο, οὐχ ἧττον ἐκόμισε τὸ τελευταῖον τεμάχιον τοῦ κρέατος, ὅπερ εἶχεν ἔλθει νὰ παραλάβῃ, ὅπως καὶ τὰ λοιπὰ πρότερον, ὕστερον ἔσχισεν αὐτὸ εἰς μερίδας καὶ τὸ ἔθεσεν ἐνώπιον τῶν τέκνων της. Ὅταν δὲ παρετήρησεν ὅτι δὲν ἔτρωγον, ἔθεσε τὸν ἕνα τῶν ποδῶν της ἐπὶ τοῦ ἑνὸς καὶ τὸν ἕτερον ἐπὶ τοῦ ἄλλου ἀρκτύλου, προσπαθοῦσα ν' ἀνεγείρῃ αὐτούς, συγχρόνως ἐκβάλουσα πένθιμα βρυχήματα. Ἀφοῦ ἐνόησεν ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ μετακινήσῃ αὐτοὺς ἀνεχώρησεν, ἀλλὰ μετά τινας βηματισμοὺς ἐπανῆλθε λυπηρῶς βρυχωμένη, ἐπλησίασε τὰ τέκνα της, ἐστράφη περὶ αὐτὰ ὀσφραινομένη, καὶ ἤρξατο λείχουσα τὰς πληγάς των· εἶτα δὲ ἀπεμακρύνθη καὶ δεύτερον, ἀλλ' εἰς ἀπόστασίν τινα προχωρήσασα ἐπανέκαμψεν, ὡσεὶ καλοῦσα τὰ μικρά της ν' ἀκολουθήσωσιν, ἀλλ' εἰς μάτην. Τέλος μεθ' ὅλας τὰς ἀποδείξεις ἀνεκφράστου φιλοστοργίας, ἐναλλὰξ διὰ τῶν ποδῶν της θωπεύουσα αὐτὰ, κατανοήσασα ὅτι ταῦτα ἦσαν ψυχρὰ καὶ ἄψυχα, ὕψωσε τὴν κεφαλήν της πρὸς τοὺς ἐν τῷ πλοίῳ καὶ κατηύθυνε βρυχηθμοὺς ἀρᾶς κατὰ τῶν φονέων τῶν τέκνων της. Οἱ ἐν τῷ πλοίῳ τότε ἐξεκένωσαν κατ' αὐτῆς τὰ πυροβόλα των, οὕτω δὲ ἡ δυστυχὴς μήτηρ ἔπεσε μεταξὺ τῶν τέκνων της καὶ ἐξέπνευσε λείχουσα τὰς πληγάς των.»

Ernest Ménault.

ΚΑΜΠΑΝΙΤΑΙ ΟΙΝΟΙ

Ἐκ τῶν γαλλικῶν οἴνων ὁ μάλιστα πάντων τιμώμενος ὑπὸ τῶν ξένων εἶνε ὁ καμπανίτης, ὁ ζωηρότατος, ὁ πλεῖστον ἀφρίζων καὶ οὕτως εἰπεῖν ὁ πνευματωδέστατος τῶν οἴνων ἢ, κατὰ τὴν ἐμβριθῆ ἀπόφανσιν τῆς ἐν Παρισίοις Ἰατρικῆς Σχολῆς, ὁ ὠφελιμώτατος καὶ ἄριστος.

Δύο μόνον δῆμοι τῆς Γαλλίας ἔχουσι τὸ προνόμιον τῆς παραγωγῆς τοῦ ἐξαιρέτου τούτου οἴνου, τὸ *ὄρος τῶν Ῥείμων* (Σιλλερύ), ὀλίγον ἀπέχον τῆς ἀπὸ Παρισίων εἰς Στρασβοῦργον ὁδοῦ, καὶ ὁ *ποταμὸς Μάρνος* (Ἀΐ), παρὰ τοὺς λόφους τοῦ ὁποίου διέρχεται ὁ σιδηρόδρομος. Ἐν τοῖς δύο τούτοις δήμοις ἡ ἄμπελος πωλεῖται τρισχίλια φράγκα τὸ στρέμμα.

Καὶ ἡ τύχη αὐτὴ εἶνε χθεσινή. Ναὶ μὲν διηγοῦνται ὅτι ὁ Βενσεσλᾶς,[1] τὸν ὁποῖον δυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν τὸν κατ' ἐξοχὴν οἰνόφλυγα αὐτοκράτορα, διότι οἱ ὑπουργοί του τὸν εὕρισκον συχνότερον ὑπὸ τὴν τράπεζαν ἢ ἐπὶ τοῦ θρόνου καὶ οἱ ὑπήκοοί του τέλος τὸν ἐγκατέλιπον ἐκεῖ ὑποκάτω, κατέλυε γενναίως τὸν οἶνον τῆς Καμπανίας, καὶ Φίλιππος ὁ δοὺξ τῆς Βουργουνδίας,[2] ὅστις ὑπέγραφεν εὐθύμως τὰ διατάγματά του «Φίλιππος ὁ δοὺξ τῶν καλῶν οἴνων», καί τοι εἶχεν οἴνους ἐξαιρέτους βουργουνδίους, ὅμως ἐκόσμει πάντοτε τὴν τράπεζάν του ὁ οἶνος τοῦ Σιλλερύ. Ἀλλ' ὅμως τὴν Ι϶' μόνον ἑκατονταετηρίδα ἐθεμελιώθη βεβαίως ἡ ὑπόληψις τοῦ καμπανίτου. Φραγκῖσκος ὁ Α' (1494—1547), ὁ καὶ *πατὴρ τῶν γραμμάτων* ἐπικαλούμενος, Ἑρρῖκος ὁ Δ' (1553—1610), ὁ ἐπικληθεὶς *μέγας, ἀνακαινιστὴς τῆς Γαλλίας* καὶ *ἀγαθὸς Ἑρρῖκος*, δολοφονηθεὶς δὲ ὑπὸ τοῦ Ῥαβαλιὰκ, καὶ αὐτὸς δὲ ὁ πάπας Λέων ὁ Ι' (1475—1521) Ἰωάννης ὁ ἐκ Μεδίκων, οὗ ὁ αἰὼν ἐπωνομάσθη ἐξ αὐτοῦ *Αἰὼν Λέοντος τοῦ Ι'*, καὶ οἱ τρεῖς οὗτοι, ἐρασταὶ παντὸς ὅ τι καλὸν καὶ ἀγαθὸν, ἐζήτησαν καὶ ἀπέκτησαν ἀμπέλους ἐν Καμπανίᾳ. Τὴν ΙΖ' ἑκατονταετηρίδα αἱ τοιαῦται ἄμπελοι ἔγειναν τοῦ συρμοῦ. Βενεδικτῖνός τις δὸν Περινιὼν ἐκαλλιέργησε τόσον ἐπιτυχῶς τὴν ἄμπελον τοῦ ἐν Ὠβιλλέρῃ μοναστηρίου, ὥστε κατέστη τὸ μέρος τοῦτο μία τῶν καλλίστων πηγῶν τοῦ καλοῦ τούτου προϊόντος. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῆς Ἀντιβασιλείας[3] πάθος εἶχε καταντήσῃ ὁ οἶνος τοῦ Ἀΐ, οἱ δὲ πιστεύοντες εἰς τὴν ἐπιρροὴν τοῦ φυσικοῦ ἐπὶ τοῦ ἠθικοῦ παρετήρησαν ὅτι ἡ κοινωνία τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ἡ τόσον θελκτικὴ διὰ τὴν εὐφυΐαν της, τὴν ζωηρότητα καὶ τὴν ἐπιπολαιότητα οὐχ ἧττον, ἔπινε καφὲ καὶ καμπανίτην μετὰ τῆς αὐτῆς ὀρέξεως μεθ' ἧς ὁ ΙΘ' πίνει κακὸν καπνὸν καὶ οἶνον νενοθευμένον.

Ὁ ἐρυθρὸς καμπανίτης ἐτιμᾶτο πολὺ μέχρι τοῦ 1780, ὅτε ἀμπελουργός τις ἐν Ἐπερναίῃ ἐτόλμησε νὰ κατασκευάσῃ ἑξακισχιλίας φιάλας καμπανίτου ἀφρώδους. Οἱ πάντες ἐξανέστησαν κατὰ τῆς μωρίας ταύτης καὶ ἱεροσυλίας. Ἀλλ' ἡ μωρία ἀπεδείχθη μετ' οὐ πολὺ φρόνησις, καὶ τὴν σήμερον ἡ Καμπανία ἐξάγει τοσαῦτα ἑκα-

1. Βασιλεὺς τῆς Βοεμίας καὶ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας (1359—1419) ἐπονομασθεὶς Οἰνόφλυξ καὶ Ῥάθυμος ὑπῆρξε συγχρόνως ὁ Νέρων καὶ ὁ Σαρδανάπαλος τῆς Γερμανίας.

2. Ὁ δοὺξ οὗτος εἶνε ὁ πρῶτος ἱδρύσας τὸ παράσημον τοῦ «Χρυσοῦ δέρατος» ἀποθανὼν δὲ τῷ 1467 ἐν ᾧ παρεσκεύαζε σταυροφορίαν κατὰ τῶν Τούρκων.

3. Ἀντιβασιλεία, Régence, λέγεται τὸ χρονικὸν διάστημα τὸ μεταξὺ τοῦ θανάτου Λουδοβίκου τοῦ ΙΔ' καὶ τῆς ἐνηλικιότητος τοῦ ΙΕ' (1715—1723), καθ' ὃ ἐκυβέρνησε τὴν Γαλλίαν ὡς ἀντιβασιλεὺς, Φίλιππος ὁ Β', δοὺξ τῆς Αὐρηλίας· ἐποχὴ διαφθορᾶς καὶ τοκογλυφίας.

Digitized by Google

τομμύρια φιαλῶν ὅσας χιλιάδας κατεσκεύαζε πρὸ ὀγδοήκοντα ἐτῶν ὁ ἀμπελουργὸς τῆς Ἐπερναίης. Κατὰ δὲ τὰ εὐτυχῆ ἔτη παράγει δὶς καὶ τρὶς τοσαῦτα.

Ὁ καμπανίτης ὁ καλούμενος Κλικκὸ (Clicquot), εἷς τῶν ἀρίστων οἴνων, δὲν ἔχει ἀντίπαλον ἐν Πετρουπόλει καὶ ἐν Λονδίνῳ. Ἡ εὐτυχία αὕτη ἐπῆλθεν εἰς ἐποχὴν δυστυχῆ εἰς τὴν Γαλλίαν, δῆλον ὅτι τὸ 1814, ὅτε ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ῥωσσίας Ἀλέξανδρος νικήσας τὸν Μέγαν Ναπολέοντα εἰσῆλθε νικητὴς εἰς Γαλλίαν. Κατέλυσε δὲ ὁ Ἀλέξανδρος ἐν Καμπανίᾳ ἐν τῇ οἰκίᾳ κυρίας τινος Κλικκό, ἥτις τιμῶσα αὐτὸν τῷ παρεχώρησε τὴν οἰναποθήκην της. Ἐπανελθὼν δὲ εἰς Πετρούπολιν δὲν ἠθέλησε τοῦ λοιποῦ νὰ πίῃ ἄλλον οἶνον εἰμὴ καμπανίτην ἐκ τοῦ κτήματος τῆς ξενισάσης αὐτὸν γαλλίδος. Περιττὸν δὲ νὰ προσθέσωμεν ὅτι πᾶσα ἡ Αὐλὴ τοῦ Ἀλεξάνδρου εὗρε τὸν οἶνον τοῦτον ἐξαίρετον, καὶ ἐπειδὴ τὸ ὑπήκοον φιλεῖ ἀεὶ μιμεῖσθαι τοὺς ἄρχοντας, οἱ πάντες ἐδήλωσαν ὅτι δὲν δύνανται τοῦ λοιποῦ νὰ πίωσιν ἄλλον οἶνον.

Τῷ 1855 ἐπὶ τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου οἱ Ῥῶσσοι ἔπιον 675,400 φιάλας καμπανίτου. Τῷ δὲ 1857 μετὰ τὴν γενομένην εἰρήνην καὶ βεβαίως ἵνα τὴν πανηγυρίσωσι λαμπρότερον κατέλυσαν 1,032,503 φιάλας. Ἔκτοτε δὲ ἡ ἐξαγωγὴ εἰς μόνην τὴν Ῥωσσίαν ὑπερδιπλασιάσθη. Ἐὰν δέ τις σκεφθῇ εἰς πόσον μεγάλην τιμὴν πωλεῖται ὁ καμπανίτης θὰ ἴδῃ ὅτι δικαίως ἐλέχθη ὅτι τὸ ἐμπόριον τῶν οἴνων εἶνε μία τῶν βάσεων τῆς ἐθνικῆς τῶν Γάλλων εὐτυχίας.

Η ΠΡΩΤΗ ΘΕΡΜΑΣΤΡΑ

καὶ τὸ πρῶτον κάρρον ἐν Ἀθήναις.

Ὁ γνωστὸς Γερμανὸς ἀρχαιολόγος, καὶ καθηγητὴς ἐπί τινα ἔτη ἐν τῷ ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ χρηματίσας, Λουδοβῖκος Ῥός, διαμείνας ἐν Ἀθήναις κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦ 1832, ὅτε ἡ πόλις διετέλει εἰσέτι ὑπὸ τὴν τουρκικὴν κυριαρχίαν, ἐν ταῖς περὶ τῆς Ἑλλάδος *Ἀναμνήσεσιν* αὐτοῦ ἐκτίθησι γλαφυρῶς τὴν τότε κατάστασιν τῶν Ἀθηνῶν. Ἐκ τῶν *Ἀναμνήσεων* τούτων ἀποσπῶμεν τὴν ἑπομένην ἀρκούντως περίεργον περιγραφὴν τῆς ἐντυπώσεως ἣν ἐνεποίησαν εἰς τοὺς κατοίκους ἡ πρώτη θερμάστρα καὶ τὸ πρῶτον κομισθὲν φορτηγὸν ἁμάξιον.

«Ἐν τῷ μεταξὺ ἐπῆλθεν ὁ χειμὼν δριμύτατος· τὸ θερμόμετρον πολλάκις κατέβη κάτω τοῦ μηδενικοῦ. Ὅταν κάμνῃ τοσοῦτο ψῦχος, ὁ Ἀνατολίτης συνειθίζει νὰ περιτυλίσσηται διὰ τῆς μηλωτῆς αὐτοῦ, καὶ θερμαίνων τοὺς πόδας ἐπὶ μεταλίνου πυραύνου νὰ μένῃ ἀργός, καὶ ἄφροντις· ὁ εὐρωπαῖος ὅμως, ὅστις εἶναι συνειθισμένος ἐν τῷ δωματίῳ του νὰ ἀναγινώσκῃ, νὰ γράφῃ ἢ νὰ ἰχνογραφῇ, οὐδόλως ἠδύνατο νὰ ὑποφέρῃ τοιαύτην κατάστασιν, ἀφ' οὗ καὶ ὅπου τυχὸν ὑπῆρχον ἑστίαι δὲν ἐξήρκουν νὰ θερμάνωσι τὰ ἐλεεινὰ δωμάτια. Ὁ Λύδερς, ὅστις ἦν ἀποκατεστημένος ἐν Ἀθήναις, ὡς πρακτικὸς ἄνθρωπος ἐσκέφθη νὰ κατασκευάσῃ μίαν θερμάστραν· κατορθώσας δὲ νὰ προμηθευθῇ ἐν τῇ ἀγορᾷ σιδηρᾶ ἐλάσματα, προσέλαβεν ἕνα σιδηρουργὸν καὶ τῇ βοηθείᾳ τούτου μετὰ πολλοὺς κόπους ἠδυνήθη νὰ συναρμολογήσῃ εἶδος τετραγώνου λάρνακος, εἰς ἣν ἤνοιξε μίαν θυρίδα, καὶ ἐφ' ἧς ἐπέθηκε μακρὸν σωλῆνα. Οὕτω κατεσκευάσθη ἡ μηχανὴ καὶ ἐγένετο ἔναρξις τῆς λειτουργίας τῆς θερμάστρας. Ξύλα ἐλαίας τεθέντα ἐν αὐτῇ ἀνέδοσαν λαμπρὸν πῦρ, οἱ δὲ τριγμοὶ καὶ οἱ σπινθηρισμοὶ αὐτῶν ἐπλήρουν εὐφροσύνης τοὺς περιεστῶτας. Ἡ ἀγγελία περὶ τοῦ πρωτοφανοῦς καὶ πρωτακούστου θεάματος,—διότι ἦτο ἡ πρώτη ἐν Ἀθήναις θερμάστρα,—διεδόθη ἐν ἀκαρεῖ καθ' ἅπασαν τὴν πόλιν, μεγάλην ἔκπληξιν καὶ περιεργίαν διεγείρουσα. Ὁ ἐπίσκοπος προσέτρεξεν ὅπως ἰδίοις ὄμμασιν ἴδῃ τὸ πρᾶγμα. Ἐπίσης ἐζήτησαν τὴν ἄδειαν νὰ προσέλθωσι καὶ πολλοὶ τῶν προκρίτων Τούρκων. Οὗτοι μετὰ θάμβους καὶ μετά τινος σεβασμοῦ παρετήρουν τὸ ἄμορφον ἐκεῖνο κατασκεύασμα, καὶ θωπεύοντες τὸν πώγωνα ἀνεφώνουν: «Ὁ Θεὸς εἶναι μέγας καὶ ἡ σοφία τῶν Φράγκων δὲν ἔχει ὅρια!»

»Παραπλησίαν ἂν καὶ ὄχι τόσῳ μεγάλην ἐντύπωσιν ἐνεποίησε καὶ ἓν ζεῦγος διτρόχων φορτηγῶν ἁμαξίων, κατὰ τὸν αὐτὸν περίπου χρόνον κομισθέν. Τὰ ἁμάξια ταῦτα εἶχε στείλει ἐκ Μελίτης ὁ ναύαρχος Μάλκολμ διὰ νὰ χρησιμεύσωσιν εἰς τὴν κατασκευὴν τῆς ἐν Πατισίοις ἀνεγειρομένης ἐπαύλεως αὐτοῦ. Καὶ οἱ μὲν πρεσβύτεροι εἶχον εὐτυχήσει νὰ ἴδωσιν ἓν εἶδος φορτηγοῦ ἁμαξίου ἐπὶ τοῦ πολέμου, τὸ πλεῖστον ὅμως μέρος τῶν κατοίκων ἔτρεξε μετὰ σπουδῆς εἰς τὴν πειραϊκὴν πύλην διὰ νὰ παρατηρήσῃ τὸ θαῦμα ἐκεῖνο τῆς φραγκικῆς μηχανικῆς. Ἔκτοτε παρῆλθον δύο ἔτη μέχρι τῆς εἰσαγωγῆς τῆς πρώτης τετρατρόχου ἁμάξης ἐν Ἀθήναις.»

ΥΨΗΛΟΙ ΛΟΓΟΙ

Ἰδοὺ ποία εἶνε ἡ πολιτική μου, κύριοι, ἔλεγέ ποτε ὁ Γκυζὼ ἐν τῇ Βουλῇ τῆς Γαλλίας. Τίποτε δὲν θέλει μὲ ἀποτρέψει αὐτῆς... Διεκινδύνευσα ὑπὲρ αὐτῆς ὅ,τι φίλτατον ἔχει ὁ δημόσιος ἄνθρωπος· διεκινδύνευσα τὴν δημοτικότητα... Ἐνθυμεῖσθε, κύριοι,... ὁ ἔντιμος προαγορεύσας κ. Βαρρὼ ἐνθυμεῖται μίαν ἐποχὴν καθ' ἣν ἤμεθα τεταγμένοι ὑπὸ τὴν αὐτὴν σημαίαν... Τότε ἤμην καὶ ἐγὼ δημοτικός· τότε ἀπήλαυσα τὴν εὔνοιαν τοῦ πλήθους· τότε ἤκουσα τὰς ἐπευφημίας αὐτοῦ... Εὐφραίνετο ἡ ψυχή μου πολύ, πολύ... ἦτον ὡραία, ἦτον γλυκεῖα συγκίνησις..., ἀλλὰ τὴν παρῄτησα... ναὶ τὴν παρῄτησα. Συναισθάνομαι ὅτι ἡ εὔνοια αὕτη, ἡ δημοτικότης αὕτη, δὲν παρακολουθεῖ τὰς ἰδέας ἃς σήμερον ὑπερασπίζομαι, τὴν πολιτικὴν ὑπὲρ

Digitized by Google

ἧς σήμερον ἀγωνίζομαι. Συναισθάνομαι ὅμως συγχρόνως ὅτι ὑπάρχει καὶ ἑτέρα δημοτικότης, ὑπάρχει ἡ ἐμπιστοσύνη τῶν ἠθικῶν στοιχείων ἐφ' ὧν στηρίζεται ἡ κοινωνία. Χάριν τῆς τοιαύτης ἐμπιστοσύνης ἠγωνίσθην, ἀντὶ τῆς ἄλλης ἐκείνης γοητευτικῆς δημοτικότητος ἣν ἄλλοτε ἐγνώρισα. Ἐπιθυμῶ τὴν ὑπόληψιν, τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν φίλων τῆς τάξεως, τῆς νομίμου καὶ ἐλευθέρας τάξεως. Ἰδοὺ ποῦ ἀφιέρωσα τὸν βίον μου, ποίαν εὔνοιαν θηρεύω. Αὐτὴ θέλει μὲ παρηγορεῖ δι' ὅλα τὰ λοιπά, καὶ δὲν φθονῶ εἰς κανένα τὴν ἄλλην δημοτικότητα, ὅσον γλυκεῖα καὶ ἂν ᾖ!

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

⁂ Ἄριστοι κυβερνῆται πρέπει νὰ λογίζωνται οἱ ἀθορύβως τὰ καθήκοντα αὐτῶν ἐκτελοῦντες. Ἐπιβαίνοντες λέμβου βλέπομεν τοὺς κωπηλάτας χειρονομοῦντας, ἀσθμαίνοντας καὶ καθίδρους, τὸν δὲ διευθύνοντα τὸν δρόμον αὐτῆς καθήμενον ἥσυχον καὶ σχεδὸν ἀκίνητον παρὰ τὸ πηδάλιον.

⁂ Οἱ φιλάργυροι πλουτοῦσιν ὑποκρινόμενοι πενίαν, οἱ δὲ ἄσωτοι γίνονται πένητες ὑποκρινόμενοι τοὺς πλουσίους.

Η ΚΑΛΗ ΣΥΝΑΝΑΣΤΡΟΦΗ

Ἐκ τῶν τοῦ Πέρσου ποιητοῦ Σααδῆ.

Περιεπάτουν καὶ εἶδον φύλλον
ξηρόν, πλὴν χύνον ὀσμὴν γλυκεῖαν·
λαβὼν δ' ἀμέσως, τὸ ὠσφραινόμην
μὲ τέρψιν θείαν.
«Εὐωδιάζεις πολύ, τῷ εἶπον·
μὴ εἶσαι ῥόδον τινὸς τῶν κήπων;
— «Δὲν εἶμαι ῥόδον, μοὶ ἀπεκρίθη,
ἀλλὰ συνέζησα πρὶν μ' ἐκεῖνο·
ἐντεῦθεν ἔχω τὴν εὐωδίαν,
ἣν διαχύνω.»[1]

Σ. Δ. Β.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Κατὰ τὸν «Τύπον» τοῦ Βερολίνου ἀπεβίωσεν ἐσχάτως ἐν Κιρβράχ, χωριδίῳ τῆς Ἔσσης, ἀγρότης ὀνόματι Οὐῒσμουθ ἐν ἡλικίᾳ 148 χρόνων καταλιπὼν δύο υἱούς, 16 ἐγγόνους καὶ 43 δισεγγόνους! Ἔν τινι δὲ προαστείῳ τῆς πόλεως Ζακύνθου, γράφει ἡ «Οἰκογένεια», εὑρίσκεται γέρων ἀριθμῶν ἑκατὸν καὶ δώδεκα ἐτῶν ἡλικίαν. Εἶνε εἰς ἄκρον ζωηρός, βλέπει κάλλιστα, ἀκούει ἐντελῶς, δύναται δὲ νὰ κατέρχεται κατὰ πᾶσαν ἡμέραν εἰς τὴν πόλιν, ἡμίσειαν ὥραν ἀπέχουσαν τοῦ προαστείου, πωλῶν τὰ ὑπ' αὐτοῦ κατασκευαζόμενα καλάθια καὶ τὰς κομψοτάτας ἀνθοδέσμας του, ἃς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀγοράζουσιν αἱ δεσποινίδες. Κοιμᾶται ἐπί τινος ἀχυροστρωμνῆς, ὑπὸ τὰ δένδρα κατασκευασθείσης, μένει δὲ νυχθημερὸν ἐκεῖ, οὔτε γευματίζων ἐν τῇ οἰκίᾳ του, τῇ μόλις ἀπὸ τοῦ μέρους ἐκείνου εἴκοσι βήματα ἀφεστώσῃ. Ἀνὰ πᾶσαν πρωῒαν ὅτε αἱ χρυσαῖ τοῦ ἡλίου ἀκτῖνες φωτίζουσι τὸ νεανικὸν (!) πρόσωπόν του, ἐξεγείρεται καὶ χαιρετᾷ τὸν ἥλιον διὰ τοῦ «καλὸ 'ς τὸ χρυσό μου παιδί»· τὴν δὲ σελήνην διὰ τοῦ «καλὸ 'ς τὴν ἀργυρή μου». Ὅτι δὲ παραδοξότερον ἐν αὐτῷ εἶνε τὸ ἑξῆς· Πρὸ μηνὸς ἀνεφάνησαν ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ πέντε ὀδόντες, τρεῖς εἰς τὴν κάτω καὶ δύο εἰς τὴν ἄνω σιαγόνα. Ἴσως εἶνε οἱ νήπιοι ὀδόντες τῆς δευτέρας αὐτοῦ ἑκατονταετηρίδος! Τοὺς εἴδομεν ἰδίοις ὀφθαλμοῖς καὶ ἰδίοις χερσὶν ἐψαύσαμεν αὐτούς, ἐπιφέρει ἡ «Οἰκογένεια», ἀπιστοῦντες εἰς τὸ περίεργον φαινόμενον.

〰 Τεράστιοι εἶνε αἱ ἐκ τῆς βερολινείου συνθήκης προκύψασαι τοπικαὶ ἀλλοιώσεις. Ἡ συνθήκη τοῦ Ἁγ. Στεφάνου ἀφεῖλε τὴν Τουρκίαν 78,550 τετραγ. μίλια καὶ 4,539,000 ὑπηκόων, ἡ δὲ τοῦ Βερολίνου 83,300 τετραγ. μίλια καὶ 4,882,000 κατοίκων.

〰 Ἐσχάτως κυρία τις ὑψηλῆς περιωπῆς ἐν Παρισίοις εἶδεν ἐν τοῖς Ἠλυσίοις πεδίοις πίθηκόν τινα μετὰ μεγάλης χάριτος ἐπαιτοῦντα πρὸς ὄφελος τοῦ κυρίου του, πτωχοῦ ὀργανοπαίκτου. Τὸ ζῷον ἐκίνησε σφόδρα τὸ ἐνδιαφέρον τῆς μαρκησίας, ἥτις ἠγόρασεν αὐτὸ παραχρῆμα, καὶ τὸ ἐστόλισε κομψότατα. Ἑσπέραν τινά, καθ' ἣν ἡ μαρκησία εἶχε συγκαλέσει ἐν τῇ αἰθούσῃ αὐτῆς ἐκλεκτὴν συναναστροφήν, διέταξε νὰ προσαγάγωσιν ἐνώπιον τῶν προσκεκλημένων τὸν πίθηκον, οὗ ἡ χάρις ἐπέσυρε τὸν θαυμασμὸν πάντων. Μετὰ παρέλευσιν ὀλίγων λεπτῶν, νεᾶνίς τις ἐτραγῴδησεν ἓν ᾆσμα, ὅπερ συνώδευσε διὰ τοῦ κλειδοκυμβάλου. Ἀλλὰ μόλις ἐτελείωσε καὶ ὁ πίθηκος, ὅστις φαίνεται δὲν εἶχε λησμονήσει τὰς παλαιάς του ἕξεις, ἔσπευσε νἀφαιρέσῃ τὸν μικρὸν βελούδινον σκοῦφόν του καὶ κρατῶν αὐτὸν ἀνὰ χεῖρας περιήρχετο πρὸ τῶν κεκλημένων, ὅπως συλλέξῃ ἔρανον. Οἱ ἀκκισμοὶ καὶ ὁ ἰδιαίτερος αὐτοῦ τρόπος, δι' οὗ ἐπέμενε ζητῶν νὰ συνεισφέρῃ ἕκαστος τὸν ὀβολόν του, διεσκέδασαν τὰ μέγιστα τοὺς παρεστῶτας. Καὶ αὐτὴ δὲ ἡ οἰκοδέσποινα συνεμερίσθη τὴν γενικὴν ἱλαρότητα, ὅτε ὁ πίθηκος τελειώσας τὸ ἔργον του, ἐπήδησεν ἐπὶ τῶν γονάτων τῆς μουσικοῦ καὶ παρέδωκεν αὐτῇ τὸ συλλεγὲν ποσόν. Τὸ ποσὸν τοῦτο, ἀρκούντως στρογγύλον, διενεμήθη εἰς τοὺς πτωχούς, καὶ οὕτως οἱ χαριεντισμοὶ ἑνὸς πιθήκου συνετέλεσαν εἰς ἀγαθοεργὸν σκοπόν.

〰 Διατί, ἠρώτα διδάσκαλός τις μικρὸν παιδίον, ἀπηγόρευσεν ὁ Θεὸς εἰς τὸν Ἀδὰμ καὶ τὴν Εὔαν νὰ φάγωσι τὰ μῆλα τοῦ παραδείσου.

Τὸ παιδίον μετὰ μακρὰν σιωπήν, ἀπήντησε·

— Διότι ὁ Θεὸς ἤθελε νὰ τὰ κάμῃ *κομπόστα*.

Εἷς Ἀναγνώστης.

Ὁ Βολταῖρος διηγεῖται που, ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ γράψῃ μίαν σελίδα χωρὶς ν' ἀνοίξῃ τρὶς ἢ τετράκις ἓν λεξικόν.

1. Ζωτής.

Digitized by Google

ΥΓΙΕΙΝΗ

Περὶ τῶν λυσσώντων κυνῶν.[1]

Τὸ ὑγειονομικὸν συμβούλιον τοῦ νομοῦ τοῦ Σηκουάνα, γράφει ἡ «Ἐφημερὶς τῶν Συζητήσεων», ἔν τινι τῶν τελευταίων αὐτοῦ συνεδριάσεων παρεδέχθη ἔκθεσιν τῶν ἰατρῶν κκ. Bouley καὶ Proust περὶ τῶν λυσσώντων κυνῶν. Ἰδοὺ τὰ σπουδαιότερα αὐτῆς μέρη.

Χαρακτηρισμὸς τοῦ ὑπόπτου κυνός.

1) Πᾶς κύων γνωστός, ὅστις παρὰ τὸν χαρακτῆρα καὶ τὰς ἕξεις αὐτοῦ κατέστη ἐπιθετικὸς καὶ δάκνει, ἄνευ αἰτίας δικαιολογούσης τὴν πρᾶξιν ταύτην, τὰ πρόσωπα ἅτινα εὑρίσκει προστυχόντα εἰς τοὺς ὀδόντας του.

Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ, ὁ κύων οὗτος πρέπει νὰ θεωρῆται κατὰ τοσοῦτον μᾶλλον ὕποπτος καθ' ὅσον τὰ δηχθέντα πρόσωπα τῷ ἦσαν σχετικώτερα.

2) Πᾶς κύων ὅστις ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῶν οἰκιῶν ἐπιτίθεται κατὰ τῶν ξένων προσώπων χωρὶς νὰ προκληθῇ εἰς τοῦτο εἴτε ὡς φύλαξ, εἴτε ἕνεκεν ἑκουσίας ἢ ἀκουσίας προσβολῆς.

3) Πᾶς κύων πλάνης ὅστις ἄνευ οὐδεμιᾶς προκλήσεως ἐπιτίθεται κατὰ τῶν προσώπων ἅτινα συναντᾷ κατὰ τὴν διάβασίν του ἐν ταῖς ὁδοῖς ἢ ταῖς ἐξοχαῖς.

4) Πᾶς ἄγνωστος κύων, ὅστις εὑρεθεὶς πλανώμενος καθίσταται αἴφνης ἐπιθετικὸς κατὰ τῶν προσώπων ἅτινα τὸν παρέλαβον εἰς τὸν οἶκόν των.

Ἡ καυτηρίασις διὰ τοῦ πεπυρακτωμένου σιδήρου εἶναι τὸ ἀσφαλέστερον φάρμακον· οὐδόλως πρέπει νὰ διστάσῃ τις νὰ καταφύγῃ εἰς αὐτόν, καὶ ἂν ἀκόμη ἡ δῆξις φαίνεται ἀσήμαντος, ἀμέσως δ' ἅμα τὸ δέρμα ἔπαθεν. Ἐὰν δ' ὁ σίδηρος δὲν ἦναι ἕτοιμος, πρέπει μέχρις οὗ ἑτοιμασθῇ, νὰ ἐκμυζηθῇ ἰσχυρῶς τὸ αἷμα ἐκ τῆς πληγῆς καὶ νὰ πλύνηται αὕτη διηνεκῶς.

Ὁ κύων προσβληθεὶς ὑπὸ τῆς πρώτης εἰσβολῆς τῆς λύσσης εἶναι κατηφής, ἀνήσυχος καὶ ἔχει σπασμωδικὰς ἀνατινάξεις. Εἶναι πλάνη δὲ νὰ νομίζῃ τις ὅτι φοβεῖται τὸ ὕδωρ· ἀπεναντίας εἶναι ἄπληστος αὐτοῦ. Ἐφ' ὅσον δύναται νὰ πίνῃ, ἱκανοποιεῖ τὴν ἀκόρεστον δίψαν του, καὶ ὅταν ὁ σπασμὸς τοῦ λάρυγγός του τὸν ἐμποδίζῃ βυθίζει ὁλόκληρον τὸ πρόσωπόν του ἐντὸς τοῦ ἀγγείου καὶ δάκνει, οὕτως εἰπεῖν, τὸ ὑγρὸν τὸ ὁποῖον δὲν δύναται πλέον νὰ καταπίῃ.

Λοιπὸν ὁ λυσσῶν κύων δὲν εἶναι ὑδρόφοβος.

Ἑπομένως ἡ ὑδροφοβία δὲν εἶναι σημεῖον τῆς λύσσης τοῦ κυνός.

Ὁ λυσσῶν κύων δὲν ἀρνεῖται τὴν τροφήν του κατὰ τὴν πρώτην περίοδον τῆς νόσου του· συχνὰ μάλιστα τὴν τρώγει μετὰ πλείονος τοῦ συνήθους ἀδδηφαγίας.

Ὅταν ἡ ἀνάγκη τοῦ δῆξαι, ἥτις ἐστὶν εἷς τῶν κυριωτέρων χαρακτήρων τῆς λύσσης κατά τινα περίοδον τῆς ἀναπτύξεώς της, ἀρχίζει νὰ καταφαίνεται, τὸ ζῶον ἱκανοποιεῖ αὐτὴν κατ' ἀρχὰς ἐπὶ τῶν ἀψύχων ὄντων· καταξέει διὰ τῶν ὀδόντων τὸ ξύλον τῶν θυρῶν καὶ τῶν ἐπίπλων, ξεσχίζει τὰ ὑφάσματα, τοὺς τάπητας, τὰ ὑποδήματα, κατατρίβει ὑπὸ τοὺς ὀδόντας του τὸ ἄχυρον, τὰς τρίχας, τὸ μαλλίον, κατατρώγει τὸ χῶμα, τὴν κόπρον τῶν ζώων καὶ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ κλ., ἐπισωρεύει ἐν τῷ στομάχῳ του τὰ λείψανα ὅλων τῶν σωμάτων, ὧν οἱ ὀδόντες αὐτοῦ ἐπελήφθησαν.

Ὁ λυσσῶν κύων ἐπὶ τῇ θέᾳ ζώου τοῦ εἴδους του πάντοτε ἐξάπτεται καὶ ὀργίζεται λίαν ἰσχυρῶς. Ἅμα εὑρεθῇ ἐνώπιόν του ἢ ἀκούσῃ τὰς ὑλακάς του, ἡ λυσσαλέα ὀργή του ἐκδηλοῦται ἐὰν ἦτο εἰσέτι ὑπολανθάνουσα, ἀναπτύσσεται καὶ ἐκρήγνυται ἐὰν ἤδη ἦτο φανερά, ὁρμᾷ δὲ κατ' ἐκείνου ἵνα τὸν καταξεσχίσῃ διὰ τῶν ὀδόντων του. Ἡ παρουσία τοῦ κυνὸς ἐπιφέρει τὴν αὐτὴν ἐντύπωσιν ἐπὶ τῶν ζώων τῶν ἄλλων εἰδῶν ὅταν διατελῶσιν ὑπὸ τὴν προσβολὴν τῆς λύσσης, εἰς τρόπον ὥστε εἶναι ἀληθὲς νὰ εἴπῃ τις ὅτι ὁ κύων εἶναι δραστικόν τι μηχάνημα διὰ τοῦ ὁποίου δύναταί τις σχεδὸν πάντοτε, μετὰ μεγίστης βεβαιότητος, νὰ ἀποκαλύψῃ τὴν ἔτι κρυπτομένην ἐν ζώῳ τινὶ καὶ ἐν αὐτῷ κυοφορουμένην λύσσαν.

Συνελόντι εἰπεῖν, τὰ σημεῖα τῆς λύσσης δὲν εἶναι δύσκολον νὰ ἀναγνωρισθῶσι· τὸ σπουδαιότερον πάντων εἶναι ἐν ἀμφιβολίᾳ ἡ καταφυγὴ εἰς δραστηρίαν θεραπείαν. Ὁ πεπυρακτωμένος σίδηρος κατὰ τοσοῦτον εἶναι ἀποτελεσματικὸς καθ' ὅσον ἰσχυρότερον εἶναι θερμός· ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει προξενεῖ μικροτέραν ὀδύνην. Ἡ ἐκμύζησις οὐδένα κίνδυνον παρουσιάζει ὅταν τὸ ἐνεργοῦν αὐτὴν πρόσωπον δὲν ἔχῃ ἀμυχήν τινα εἴτε εἰς τὰ χείλη εἴτε ἐν τῷ στόματι. Λέγομεν δ' ἐπὶ τέλους ὅτι ἄδικον εἶναι νὰ φονεύεται ἀμέσως ὁ ὕποπτος κύων· πρέπει νὰ τὸν ἐπαγρυπνῶσιν ἐκ τοῦ πλησίον, διότι δὲν εἶναι πράγματι σπάνιον κύων, νομιζόμενος λυσσῶν, νὰ προσεβλήθη μόνον διαβατικῶς ἀπὸ μανίαν, νὰ εὑρίσκεταί δέ τις οὕτω πεπλανημένος περὶ τῆς σπουδαιότητος τῆς καταστάσεως τοῦ κυνός.

1. Ὁ κ. Θ. Χελδράϊχ ἐν τῇ πρὸ μικροῦ ἐκδοθείσῃ ἀξιολόγῳ αὐτοῦ πραγματείᾳ (La Faune de la Grèce) ἀναφέρει, ὅτι ἡ λύσσα ἀπαντᾶται σπανιώτερον ἐν Ἑλλάδι ἢ ἐν τοῖς βορείοις κλίμασι. Σ. τ. Ἑστίας.

Ὁ Εὐγένιος Σύης, ὁ γνωστὸς συγγραφεὺς τῶν «Ἀποκρύφων τῶν Παρισίων», ἐλάτρευε τὰς χεῖράς του· καὶ ὅμως ἀπεφάσισε νὰ τὰς λερώσῃ, καί, μεταμφιεσθεὶς εἰς χρωματιστήν, ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐγευμάτιζεν εἰς ἓν τῶν ἐν τῇ ὁδῷ Κυάμων ῥυπαρῶν καπηλείων τῶν Παρισίων, ὅπως ἐκ τοῦ πλησίον σπουδάσῃ τὰ ἤθη τοῦ λαοῦ.

ΑΘΗΝΗΣΙ — ΤΥΠΟΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ, ΟΔΟΣ ΠΑΤΗΣΙΩΝ, 14.

Digitized by Google

'Αριθ. 139 — Λεπτὰ εἴκοσι.

ΕΤΟΣ Γ'.

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Ἕκτος

Συνδρομὴ ἐτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20.—Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶνε ἐτήσιαι—Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὁδὸς Σταδίου, 6.

27 Αὐγούστου 1878

ΠΑΝΟΜΟΙΟΤΥΠΟΝ ΤΗΣ ΥΠΟΓΡΑΦΗΣ ΤΟΥ

ΝΕΟΦΥΤΟΥ ΒΑΜΒΑ[1]

Ἡ ἑπομένη αὐτοβιογραφία τοῦ ἀειμνήστου Βάμβα δὲν εἶνε ἀποπερατωμένη· ἐν αὐτῇ ἀφηγεῖται τὰ περὶ αὐτοῦ ὁ Βάμβας μέχρι τῆς εἰσβολῆς τῆς Δραμαλείου στρατιᾶς εἰς τὸ Ἀργολικὸν πεδίον. Σ. τ. Δ.

ΑΥΤΟΒΙΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΝΕΟΦΥΤΟΥ ΒΑΜΒΑ

«Πολλάκις μὲ παρεκάλεσας, φίλε Ι. Βαλέτα, νὰ γράψω πρὸ σὲ τὰ τοῦ βίου μου, καὶ μέχρι τοῦδε ὤκνουν πρὸς τὴν ἐπιχείρησιν, μηδὲν ἄξιον λόγου βλέπων ἐν αὐτῇ· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐπιμένεις τοσοῦτον εἰς τὴν αἴτησιν, ἄξιον λόγου κρίνων παρὰ σεαυτῷ, καὶ εἴ τι μικρὸν ὑπάρχει ἐν ἐμοί, ὑπενδίδω τελευταῖον ὡς πατὴρ φιλόστοργος εἰς τέκνον ἀγαπητόν.

Εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ πρώτιστα μέν, ὅτι ἐγεννήθην Χριστιανός· δεύτερον, ὅτι ἐκ γονέων πενήτων μέν, πλουσίων ὅμως εἰς εὐσέβειαν καὶ ἀρετήν, καὶ τρίτον ὅτι ἕλλην τὸ γένος, καίτοι ὑπὸ τυραννίαν βάρβαρον καὶ ἀντίχριστον· ἀπὸ παιδικῆς ἡλικίας ἐπόθουν τὴν προκοπήν, καὶ ὁσάκις ἔβλεπον ἄνθρωπον πεπαιδευμένον, διεγείρετο ἐν τῇ καρδίᾳ μου τιμὴ καὶ σέβας πρὸς αὐτόν, ὡς θεῖόν τι ὄν. Ὁ πατήρ μου Ἰσίδωρος καὶ ἡ μήτηρ μου Σταματοῦ συνέτεινον πολὺ εἰς τὴν φιλομάθειαν διὰ τῶν φρονίμων καὶ ἀκαταπαύστων αὐτῶν συμβουλῶν.

Μέχρι τῆς ἡλικίας δεκαπέντε ἐτῶν ἐφοίτων εἰς τὰ διδασκαλεῖα τῆς πατρίδος μου Χίου· συναισθανόμενος δὲ τὴν ὀλίγην εἰς τὰ μαθήματα ἐπίδοσίν μου, καὶ ἀκούων τὴν σχολὴν τῆς Σίφνου φημιζομένην, παρεκάλουν τοὺς γονεῖς μου νὰ μὲ ἀποστείλωσιν ἐκεῖ, καὶ ἐναντιουμένους διά τε τὴν μικρὰν καὶ ἀπροστάτευτον ἐν ξένῳ τόπῳ ἡλικίαν μου, καὶ διὰ τὴν πενίαν, μόλις κατέπεισα αὐτοὺς δεόμενος μετὰ δακρύων νὰ μὲ ἐφοδιάσωσιν, ὅπως ἠδύναντο, καὶ νὰ εὔχωνται ὑπὲρ ἐμοῦ πρὸς τὸν οὐράνιον πατέρα. Ἐλθὼν οὕτως εἰς Σίφνον, διέμεινα ἐκεῖ μαθητεύων δύο ἔτη. Ἡ σχολὴ εἶχεν ἕνα μόνον διδάσκαλον, Μισαὴλ τὸν Πάτμιον, ὅστις ἐδίδασκε μόνον τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, καθὼς πάντες σχεδὸν οἱ διδάσκαλοι τοῦ καιροῦ ἐκείνου. Φιλολογία, Λογική, Φιλοσοφία, Στοιχεῖα Μαθηματικῆς, ταῦτα ἦσαν τότε ἐν ταῖς δημοσίαις σχολαῖς ἢ ὅλως ἀγνώριστα, ἢ σπανιώτατα. Ἐνταῦθα ὀφείλω νὰ ἀναφέρω μετ' ἐπαίνου τὴν φιλομάθειαν τῶν Σιφνίων καὶ τὴν πρὸς τοὺς ξένους μαθητὰς ἐξαίρετον φιλανθρωπίαν.

Μέλλοντος δὲ τοῦ Μισαὴλ νὰ ἀπέλθῃ εἰς τὴν Πάτμον, κατ' ἐπιταγὴν τοῦ τότε Πατριάρχου, ὡς ὑποδιδασκάλου τοῦ ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ περιωνύμου Δανιήλ, ἐπανῆλθον εἰς τὴν πατρίδα μου, καὶ ἡτοιμάσθην νὰ ἀναχωρήσω μετ' ὀλίγας ἡμέρας, ἐπιποθῶν νὰ μαθητεύσω καὶ παρὰ τῷ Δανιήλ· ἦτο Σάββατον τῆς τυροφάγου, ὅτε εὗρον πλοῖον ἕτοιμον νὰ ἐκπλεύσῃ εἰς Σάμον. Ἐλθὼν λοιπὸν μετὰ σπουδῆς εἰς τὴν οἰκίαν, παρεκάλουν τὴν μητέρα μου, ἀπόντος τοῦ πατρὸς ἐν τῇ ἀγορᾷ, νὰ μοὶ εὐχηθῇ διὰ νὰ ἀναχωρήσω· ἡ δὲ ἤθελε διὰ τὸ ἐπίσημον τῶν ἡμερῶν νὰ ἀναβάλω τὴν ἀναχώρησίν μου εἰς τὴν πρώτην ἑβδομάδα τῆς τεσσαρακοστῆς. Ἐν τούτοις ἐλθὼν ὁ πατήρ μου ἀπὸ τῆς ἀγορᾶς, καὶ ἀκούσας τὴν διαφιλονείκησιν ταύτην, ἐστάθη ὀλίγον σκεπτόμενος, καὶ ἐξαίφνης εἶπε μεγάλῃ τῇ φωνῇ· *Γύναι, ἂς εὐχηθῶμεν εἰς τὸν υἱόν μας! τοὺς πτωχοὺς γὰρ πάντοτε ἔχετε μεθ' ἑαυτῶν, ἐμὲ δὲ οὐ πάντοτε.* Ἀναφέρω ταῦτα τοῦ πατρός μου οὐ τοσοῦτον πρὸς ἔπαινον ἐκείνου, καίτοι πολλῶν ἐπαίνων ἀξίου ἐν τῇ ταπεινῇ αὐτοῦ ἐν τῷ κόσμῳ καταστάσει, ἀλλὰ μᾶλλον πρὸς παράδειγμα τῶν πατέρων, πόσον ὀφείλουσι νὰ προσέχωσιν εἰς τὴν σπουδαίαν ἀνατροφὴν τῶν τέκνων αὐτῶν.

Φθάσας δὲ εἰς τὴν Σάμον τὸ πρωῒ τῆς ἐπιούσης ἡμέρας, ἐφιλοξενήθην παρὰ τῷ Ἀρχιερεῖ, πρὸς ὃν εἶχον συστατικὴν ἐπιστολήν, καὶ τὴν δευτέραν ἐπιβὰς εἰς πλοιάριον φέρον εἰς τὴν Πάτμον σταφίδα, τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἀπέβην εἰς τὴν νῆσον καὶ ἀνέβην εἰς τὴν ποθεινὴν σχολήν, καὶ προσεκύνησα εἰς τὸν ναὸν τοῦ Θεολόγου, καὶ ἠσπάσθην τὴν δεξιὰν τῶν διδασκάλων Δανιὴλ καὶ Μισαήλ. Ἐμαθήτευσα δὲ ἐν τῇ σχολῇ ταύτῃ δύο ἔτη. Ἡ διδασκαλία περιωρίζετο καὶ ἐνταῦθα εἰς ἐξήγησιν καὶ συντακτικὴν ἀνάλυσιν. Φιλολογικὴ θεωρία δὲν ἐγένετο· διότι οἱ διδάσκαλοι δὲν ἤξευρον οὔτε τὴν Λατινικὴν γλῶσσαν, οὔτε ἄλλην τινὰ Εὐρωπαϊκήν· καὶ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς

1. Ἐγεννήθη ἐν Χίῳ, ἐν ἔτει 1770· ἀπεβίωσεν ἐν Ἀθήναις, ἐν ἔτει 1855.

Digitized by Google

σχολῆς δὲν εὕρισκέ τις, εἰμὴ παλαιάς τινας ἐκδόσεις Ἑλλήνων συγγραφέων καὶ ἐκκλησιαστικῶν. Γύμνασις ὅμως εἰς τὸ συντάττειν Ἑλληνιστὶ καὶ εἰς τὸ ὀρθογράφειν ἐγίνετο πολὺ μεγαλειτέρα παρὰ ἐν τοῖς σημερινοῖς σχολείοις καὶ γυμνασίοις· ταύτης δὲ τῆς ἐλλείψεως αἰτία εἶναι ἡ σύγχρονος ἐπισώρευσις πολλῶν ἑτεροειδῶν μαθημάτων, ἐνῷ ἔπρεπε βάσις τῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ ἕλληνος νὰ ἦναι ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, καὶ ἐπὶ ταύτης νὰ ἐποικοδομῶνται βαθμηδὸν τὰ λοιπά, ἀλλ' οὐχὶ τὰς μὲν ξένας γλώσσας νὰ λαλῇ καὶ νὰ γράφῃ ὁ Ἕλλην, ἐν δὲ τῇ ἑλληνικῇ νὰ σολοικίζῃ καὶ νὰ βαρβαρίζῃ.

Ἀφοῦ διῆλθον τὴν σειρὰν τῶν ἐν τῇ σχολῇ τῆς Πάτμου διδασκομένων μαθημάτων, συναισθανόμενος ἔτι μᾶλλον τὴν χρείαν τῆς τελειοτέρας παιδείας, συνέλαβον τὴν ἐπιθυμίαν νὰ μεταβῶ εἰς Πίσαν. Περὶ δὲ τῶν ἀναγκαίων συνεφώνησα μετά τινος φίλου συνταξιώτου μου νὰ πωλήσωμεν ὅ,τι εἴχομεν μόνον διὰ ναῦλον καὶ ἐφόδιον· ἐλθόντες δὲ ἐκεῖ νὰ δουλεύωμεν ἀμοιβαίως ἕκαστος μίαν ἑβδομάδα διὰ νὰ τρέφῃ τὸν ἄλλον, καὶ οὕτω συμβοηθούμενοι καὶ συμμελετῶντες νὰ μάθωμεν βαθμηδὸν καὶ τὴν γλῶσσαν καὶ τὰς ἀναγκαίας ἐπιστήμας. Πλὴν ἐκεῖνος μεταμεληθείς, ἠθέτησε τὴν συμφωνίαν· ἐγὼ δὲ μαθὼν μετ' ὀλίγας ἡμέρας, ὅτι ἐπέστρεψεν ἐκ τῆς Εὐρώπης ὁ συμπατριώτης μου Δωρόθεος Πρώϊος καὶ διωρίσθη καθηγητὴς ἐν τῇ σχολῇ τῆς πατρίδος, ἐπανῆλθον εἰς αὐτὴν καὶ ἐξηκολούθουν τὰ μαθήματα αὐτοῦ τε καὶ τοῦ Ἀθανασίου τοῦ Παρίου ἑωσοῦ ἦλθεν ὁ Τουρκικὸς στόλος μετὰ δύο περίπου ἔτη· καὶ τότε ὁ διερμηνεὺς τοῦ Πασᾶ Κωνσταντῖνος Χαντσερῆς ἐζήτησε τὸν Πρώϊον διδάσκαλον τῶν τέκνων αὐτοῦ. Μέλλων δὲ ὁ Πρώϊος μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ στόλου νὰ ἀπέλθῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν, συμπεριέλαβε καὶ ἐμὲ ὡς ὑποδιδάσκαλον.

Ἡ περίστασις αὕτη ἐφάνη εἰς ἐμὲ λίαν εὐτυχής, διότι ἤλπιζον ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ νὰ ἀποκτήσω ἱκανὰ χρήματα διὰ νὰ μεταβῶ εἰς τὴν Εὐρώπην· καὶ ἡ ἐλπίς μου προέβη μέχρι βεβαιότητος διὰ τὸν μετ' ὀλίγους μῆνας προβιβασμὸν τοῦ Χαντσερῆ εἰς τὴν ἡγεμονίαν τῆς Βλαχίας· ἀλλὰ πόσον ἀπατηλὴ ἀπέβη ἐκείνη ἡ δοκοῦσα εὐτυχὴς περίστασις! καὶ πόσας ἐπιβουλὰς καὶ ῥαδιουργίας τεκταίνονται τὰ ἀνδράποδα τῆς τύχης διὰ νὰ εἰσχωρήσωσιν εἰς τὰς αὐλὰς αὐτῆς! ὁ ἡγεμὼν ἀνεχώρησεν εὐθὺς διὰ τὸν τότε πόλεμον τοῦ Σουλτάνου πρὸς τὸν ἀποστάτην Πασβάνογλουν, ἀφήσας τὴν Δόμναν νὰ ἔλθῃ κατόπιν· παρηκολούθησε καὶ ὁ Πρώϊος· ἐγὼ δὲ ἔμενον διὰ νὰ ἀναχωρήσω μετὰ τῆς Δόμνας· ἄλλος τις ὅμως διὰ μεσιτειῶν, ἀπούσης τῆς Δόμνας καὶ τῶν μαθητῶν μου, ἥρπασε τὴν θέσιν μου· τότε εἰσῆλθον εἰς τὸν οἶκον τοῦ Χατμάνου Γεωργίου Μαυροκορδάτου, ἀνδρὸς ἀξιοτίμου διὰ τὰς ἀρετὰς αὐτοῦ· ἀλλὰ μετὰ τρεῖς περίπου μῆνας ἀποβληθέντος τοῦ ἄλλου, μετεκλήθην εἰς τὴν θέσιν μου, καὶ δοὺς πίστιν μᾶλλον εἰς τὰς ἐπιστολὰς τοῦ Πρωΐου, ἀποβλέπων δὲ πάντοτε καὶ εἰς τὸν σκοπὸν τῆς Εὐρώπης, κατέλιπον μετὰ λύπης τὴν ἀξιοσέβαστον οἰκογένειαν τοῦ Μαυροκορδάτου, καὶ ἀπῆλθον εἰς Βουκουρέστιον. Μόλις δὲ παρῆλθεν ἓν ἔτος, καὶ πέμψας ὁ Σουλτάνος Καπιτσῆν, ἔσφαξε τὸν ἡγεμόνα ὡς γράψαντα πρὸς τὴν Πύλην ψευδεῖς κατηγορίας κατὰ τοῦ Χουσεῒν Πασᾶ, ἀρχιστρατήγου ἐν τῷ εἰρημένῳ πολέμῳ· εἰς τοιαύτην φρικώδη καταστροφὴν κατήντησεν ἐκείνη ἡ λαμπρὰ σκηνή, καὶ ἐγὼ ὁ ἐλπίζων ταχὺν πορισμόν, ἐπανῆλθον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, στερούμενος καὶ τῶν εἰς τὴν ἐπιστροφὴν ἀναγκαίων.

Ἐπανελθὼν δέ, εἰσῆλθον εἰς τὸν οἶκον τῆς Εὐφροσύνης, ἀδελφῆς τοῦ εἰρημένου Χατμάνου, καὶ μετὰ δύο ἔτη εἰς τὸν τοῦ Κ. Σούτσου, Κεμπάπου ἐπιλεγομένου, ἔνθα διέμεινα μέχρι τῆς εἰς Παρισίους ἀναχωρήσεώς μου.

Ἡ εἰς Παρισίους πορεία μου ἐφαίνετο δικαίως εἰς τοὺς φίλους μου τολμηροτάτη καὶ διὰ τὴν κακὴν κατάστασιν τῆς ὑγείας μου καὶ διὰ τὴν ἀχρηματίαν· ἡ λύπη τῆς ἀκουσίου δαπάνης τοῦ πολυτίμου χρόνου, ἡ μεταβολὴ τῆς διαίτης καὶ τῶν κλιμάτων, καὶ ὑπὲρ πάντα ἡ καθημερινὴ δυσαρέσκεια ἐν μέσῳ τῆς Τουρκικῆς τυραννίας καὶ διαφθορᾶς, μὲ εἶχεν ἐξασθενήσει τοσοῦτον, ὥστε οἱ ἰατροὶ μὲ ἀπήλπισαν. Χρήματα δὲ μόνον δύο χιλιάδας γροσίων εἶχον, ἐξ ὧν ἔπρεπε νὰ κάμω καὶ τὰ ἔξοδα τῆς διὰ ξηρᾶς πορείας· οὕτως ἔχων, ἐτόλμησα πεποιθὼς ἐπὶ τὸν Θεόν.

Ἐλθὼν εἰς Παρισίους, ἐφρόντισα νὰ εὕρω πόρον τῶν ἀπολύτως ἀναγκαίων, διδάσκων τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν πρὶν καταντήσω εἰς τὴν ἐσχάτην στέρησιν· μετὰ καιρὸν δέ τινα ἀξιωθεὶς τῆς φιλίας τοῦ ἀοιδίμου Κοραῆ, ἐλάμβανον παρ' αὐτοῦ πεντήκοντα φράγκα κατὰ μῆνα ἀντὶ τῆς εἰς τὰς ἐκδόσεις τῶν πονημάτων αὐτοῦ μικρᾶς βοηθείας μου, ἥτις ἦτο εἰς ἐμὲ καὶ μεγίστη πνευματικὴ ὠφέλεια· οὕτω διήγαγον ἐν Παρισίοις ἑπτὰ περίπου ἔτη, φοιτῶν εἰς τὴν ἀκρόασιν τῶν μαθημάτων, καὶ ἰδίᾳ καταγινόμενος· ἐκεῖ συνέταξα καὶ ἐξέδωκα πρῶτον τὴν Ῥητορικήν· ἐκεῖ ἔκαμον τὴν ἐκλογὴν τῶν σχολίων τῆς Βολισσινῆς ἐκδόσεως μέχρι τῆς Ζ' Ῥαψῳδίας, ἐπιθεωρημένην ὑπὸ τοῦ Κοραῆ· ἔζων μετὰ τοῦ σοφοῦ ἐκείνου ἀνδρὸς ὡς ὁ υἱὸς μετὰ φιλοστόργου πατρός, καὶ τοῦ λοιποῦ ἤθελον μένει εὐχαρίστως παρ' αὐτῷ· πλὴν ἡ φωνὴ τῆς πατρίδος μὲ ἐκάλει, καὶ ἔπρεπε νὰ ὑπακούσω. Ἀσπασθεὶς λοιπὸν μετὰ θερμῶν δακρύων τὸν φίλτατον Κοραῆν, κατέβην εἰς Λιβοῦρνον μετὰ τοῦ καλοῦ συμπολίτου Σταματίου Ῥοδοκανάκη, καὶ ἀναχωρήσας ἐκεῖθεν ἐπὶ πλοίου Ἑλληνικοῦ, ἠσπάσθην τὴν πατρίδα μετὰ ἕνδεκα μῆνας.

Digitized by Google

Μετὰ τὰς ἐπισκέψεις τῶν Ἐφόρων τῆς σχολῆς, τῶν δημογερόντων καὶ πολλῶν ἄλλων φιλοκάλων συμπολιτῶν ἀνέλαβον τὰ καθήκοντα τῆς διευθύνσεως τῆς Σχολῆς· συνέταξα ὀργανισμὸν τῶν τάξεων τῶν ἑλληνικῶν μαθημάτων, τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν θέμενος βάσιν, ἐφ' ἧς ἐπετίθεντο τὰ ἄλλα βαθμηδὸν, τὸν ὁποῖον ὑποβαλὼν εἰς τὴν παρατήρησιν τῶν συναδέλφων μου, τοῦ μαθηματικοῦ Ἰωάννου Τσελεπῆ καὶ τοῦ φιλολόγου Κ. Βαρδαλάχου, ὀλίγον ὕστερον ἐλθόντος μετὰ τὴν ἄφιξίν μου, ἀνέγνων ἔπειτα ἐνώπιον πάντων τῶν καθηγητῶν καὶ διδασκάλων, καὶ ἐπικυρωθέντα παρὰ τῶν ἐπιτρόπων τῆς σχολῆς, διένειμον ἀντίγραφον εἰς πάντας καὶ ἐπετήρουν αὐστηρῶς τὴν ἐφαρμογὴν αὐτοῦ.

Ὅτε ἀνεδέχθην τὴν διεύθυνσιν τῆς Σχολῆς ὑπῆρχον ἓξ διδάσκαλοι τῆς ἑλλ. γλώσσης, δύο τῶν μαθηματικῶν, εἷς τῆς θεολογίας· ἐπ' ἐμοῦ προσετέθησαν καὶ διδάσκαλοι τῆς Λατινικῆς, τῆς Τουρκικῆς, τῆς ζωγραφικῆς καὶ τῆς μουσικῆς· ἐπ' ἐμοῦ συνεστήθη ἐν τῇ σχολῇ καὶ τυπογραφεῖον, διὰ νὰ ἐκδίδωμεν τὰ ἀναγκαῖα βιβλία εἰς τοὺς μαθητάς· ᾠκοδομήθη δημοσία βιβλιοθήκη, ἠγοράσθησαν πολλὰ συγγράμματα τῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων, καὶ ἐνομοθετήθη νὰ δίδωνται ἐκ τοῦ δημοσίου κατ' ἔτος τρισχίλια φράγκα εἰς ἀγορὰν βιβλίων. Ἐνομοθετήθη πρὸς τούτοις νὰ πέμπωνται εἰς τὴν Εὐρώπην δύο ἐκ τῶν Χίων μαθητῶν μετὰ τὴν σειρὰν τῶν ἐν τῇ σχολῇ διδασκομένων μαθημάτων, ἐνδεεῖς, εὐφυεῖς, χρηστοήθεις, προωρισμένοι εἰς τὸ διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα, διὰ νὰ διατρίψωσιν ἐκεῖ τρία ἔτη πρὸς τελειοποίησιν αὐτῶν εἰς τὰς ἐπιστήμας καὶ τὴν φιλολογίαν, καὶ ἐπιστρέψαντες νὰ διδάσκωσιν ἐν τῇ σχολῇ, ἐὰν ἦτο χρεία, εἰ δὲ μὴ, νὰ συνιστῶνται διδάσκαλοι εἰς ἄλλας πόλεις τῆς Ἑλλάδος. Οὐδὲν ἐκ τῶν δυνατῶν συμφερόντων εἰς τὴν πρόοδον τῆς παιδείας προβαλλόμενον εἰς τὴν φιλόμουσον ἐκείνην πατρίδα παρημελεῖτο ὑπ' αὐτῆς. Ἀλλὰ πάντα συγκατεστράφησαν ὑπὸ τῶν ἀγρίων Τούρκων, ἐγὼ δὲ μόλις ὑπεκφυγὼν διὰ τοῦ Ῥωσσικοῦ Προξένου, τοῦ πιστοῦ φίλου μου καὶ φιλογενεστάτου Ν. Μυλωνᾶ, κατέφυγον εἰς Ὕδραν ἐπὶ πλοίου Ὑδραϊκοῦ, φέροντος σημαίαν Ῥωσσικήν.

Οἱ ἀδελφοὶ Κουντουριῶται, Λάζαρος καὶ Γεώργιος, καὶ πάντες οἱ πρόκριτοι τῆς Ὕδρας, μὲ ὑπεδέχθησαν μετὰ μεγάλης φιλοφροσύνης. Τὰ πράγματα τῆς Ὕδρας ἦσαν ἔτι μετέωρα, καὶ διὰ τὴν πρὸ ὀλίγου γενομένην στάσιν τεταραγμένα. Οἱ πρόκριτοι συνήρχοντο καθ' ἡμέραν εἰς τὴν Μονὴν, συσκεπτόμενοι περὶ τοῦ πρακτέου. Συλλογιζόμενος δ' ἐγὼ τὸν μέγαν κίνδυνον τῆς ἐκραγείσης ἐπαναστάσεως, καὶ θεωρῶν τὴν ἀναβολὴν τῆς Ὕδρας ζημίαν μεγίστην τῆς Ἑλλάδος, τολμήσας, εἶπον πρὸς τὸν φρονιμώτατον Λάζαρον, ὅτι ἡ Ὕδρα, ὡς ὑπερέχουσα πάντων καὶ τῇ δυνάμει καὶ τῷ πλούτῳ, συμφέρει ἀνυπερθέτως νὰ ὑψώσῃ τὴν σημαίαν ἐν ὀνόματι Θεοῦ, ὁποία καὶ ἂν ἦναι ἡ ἔκβασις τοῦ ἀγῶνος, ὥστε ἢ νὰ συναποθάνωμεν τὸν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος θάνατον, ἢ σώσαντες τὴν Ἑλλάδα νὰ σωθῶμεν ἐνδόξως. Ἀπεκρίθη δὲ ὅτι ἡ αἰτία τῆς ἀναβολῆς εἶναι ἡ διχόνοια καὶ μὲ παρεκάλεσε νὰ ὁμιλήσω περὶ ὁμονοίας τὴν ἐπαύριον, ἥτις ἦτο Κυριακὴ τοῦ Θωμᾶ· ἐνῷ δ' ἐγὼ μείνας μόνος, ἐσκεπτόμην περὶ ὁμιλίας, ἐπανελθὼν ἐκεῖνος ἀπὸ τῆς συνεδριάσεως, ἥτις ἐγίνετο ἐν τῇ Μονῇ, Βάμβα, εἶπεν, αὔριον ὑψώνεται ἡ σημαία κατὰ τὰς εὐχάς σου, καὶ ἔστω ὁ λόγος περὶ ἐλευθερίας. Ἀκούσας ταῦτα, κατησπαζόμην αὐτὸν δακρύων καὶ εὐχόμενος. Ἡ νὺξ ἐκείνη ἦτον εἰς ἐμὲ δάκρυα καὶ στοχασμοί.

Ὅτε ἀνέτειλεν ὁ ἥλιος τῆς Κυριακῆς τοῦ Θωμᾶ, καὶ ἤχουν οἱ κώδωνες, ἦτο θέαμα κατανυκτικὸν νὰ βλέπῃ τις τὸν λαὸν ἐκ πάντων τῶν μερῶν τῆς θεατρικῆς ἐκείνης πόλεως καταβαίνοντα εἰς τὸ παράλιον. Ὅλη ἡ παράλιος πλατεῖα, τὰ καταστρώματα καὶ κατάρτια τῶν προσωρμισμένων πλοίων, ἡ ὀροφὴ τοῦ ναοῦ τῆς Μονῆς, πάντα ἦσαν πλήρη ἀπὸ τοῦ πλήθους. Τότε ἀναβὰς ἐπὶ τὸ βῆμα ὡς ἔνθους ὑπὸ τῶν αἰσθημάτων ἐν μέσῳ βαθυτάτης σιωπῆς, παρέστησα τὸ δίκαιον τοῦ ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ἀνοιχθέντος ἑλληνικοῦ ἀγῶνος, τὰ δεινὰ τῆς πολυχρονίου τυραννίας, καὶ τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ ἀγωνισθῶμεν ἐν μιᾷ ψυχῇ καὶ καρδίᾳ, πεποιθότες εἰς τὴν βοήθειαν τοῦ Κυρίου τῶν δυνάμεων καὶ εἰς τὴν εὐμένειαν τῶν εὐσεβῶν βασιλέων. Κατέβην ἀπὸ τοῦ βήματος ἐν μέσῳ σοβαρᾶς σιωπῆς τοῦ ἡρωϊκοῦ ἐκείνου λαοῦ· καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ὡπλίσθησαν καὶ ἡτοιμάσθησαν τριάκοντα, τὰ καλήτερα πλοῖα, διὰ νὰ ἑνωθῶσι μετ' ἄλλων τοσούτων ἐκ τῶν Σπετσῶν, καὶ νὰ ἐκπλεύσωσιν εἰς Ψυρά.

Μετὰ δύο περίπου μῆνας ἀπὸ τῆς εἰς Ὕδραν ἀφίξεώς μου ἦλθεν ὁ προσδοκώμενος Δ. Ὑψηλάντης καὶ ἀμειφθέντων τῶν συνήθων κανονοβολισμῶν, ἐπέμφθησαν εἰς τὸ πλοῖον πρὸς δεξίωσιν αὐτοῦ δύο τῶν προκρίτων· ἀποβάντα δὲ ὑπεδέχθησαν οἱ ἱερεῖς ἐνδεδυμένοι τὴν ἱερατικὴν αὐτῶν στολὴν μετὰ τῶν προκρίτων καὶ πλήθους πολλοῦ τοῦ λαοῦ, καὶ οὕτω ψάλλοντες εἰσῆλθον εἰς τὸν ναὸν τῆς Μονῆς. Μετὰ δὲ τὴν δοξολογίαν ἀνέβη εἰς τὸν οἶκον τοῦ Γεωργίου Κουντουριώτου, ἔνθα διέμεινε μέχρι τῆς εἰς Πελοπόννησον ἀναχωρήσεως αὐτοῦ. Μέλλων δὲ νὰ ἀναχωρήσῃ, ἤθελε νὰ ἀκολουθήσω αὐτόν· ἀλλὰ καὶ οἱ πρόκριτοι ἤθελον νὰ μένω· ἐρωτηθεὶς δὲ νὰ εἴπω τὴν γνώμην μου, ἀπεκρίθην ὅτι ἐν τοιαύτῃ περιστάσει γνώμην ἰδίαν δὲν ἔχω, ἀλλ' ὅ τι συμφορώτερον εἰς τὴν πατρίδα, τοῦτο εἶμαι ἕτοιμος νὰ πράξω· τέλος ἀπεφασίσθη νὰ ἀκολουθήσω τὸν Ὑψηλάντην.

Digitized by Google

Οὕτω λοιπὸν ἀναχωρήσαντες ἀπὸ τῆς Ὕδρας, ἀπέβημεν εἰς τὸ Ἄστρος, ὅπου ὑπεδέχθη τὸν Ὑψηλάντην ὁ στρατηγὸς Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ ἑκατὸν περίπου στρατιώτας. Γευματίσαντες δ' ἐκεῖ Ὁμηρικὸν γεῦμα, ἀνέβημεν εἰς τὰ Δερβένια, καὶ ἐκεῖθεν μετέβημεν εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπολιτσᾶς, ἔνθα διεμείναμεν, πολυειδῶς κακουχούμενοι καὶ κινδυνεύοντες. Ἐνῷ δὲ ἤγγιζεν ἡ πτῶσις τῆς Τριπολιτσᾶς, ἠγγέλθη ὅτι ὁ Τουρκικὸς στόλος εὑρίσκετο εἰς Πάτρας καὶ ἦτο φόβος μή, εἰσπλεύσαντος εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον, κάμῃ ἀπόβασιν εἰς τὴν Κόρινθον. Ὅθεν ἐνεκρίθη νὰ παραλάβῃ ὁ Ὑψηλάντης πεντακοσίους ἐκ τῶν πολιορκούντων τὴν Τριπολιτσᾶν, καὶ ἑνωθεὶς μετὰ τῶν ἐν Καλαβρύτοις νὰ φυλάττῃ τὰ παράλια ἐκεῖνα.

Ὁ Τουρκικὸς ὅμως στόλος δὲν ἐτόλμησε νὰ κάμῃ ἀπόβασιν εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἀλλ' εἰσπλεύσας εἰς Γαλαξίδι, κατέκαυσε τὴν πόλιν, ἔρημον ἐγκαταλειφθεῖσαν, τῶν κατοίκων φυγόντων μετὰ μάχην σκληράν, καὶ λαβόντες οἱ βάρβαροι ὀλίγα τινὰ πλοῖα ἔρημα καὶ ταῦτα, ἐξῆλθον τοῦ κόλπου μετὰ θριάμβου Θερσιτικοῦ. Ἐν τούτῳ ἠγγέλθη καὶ ἡ ἅλωσις τῆς Τριπόλεως, καὶ ἐπιστρέψαντες δὲν εὕρομεν ἐν αὐτῇ εἰμὴ ἐρείπια. Ἐκεῖ ἠῤῥώστησε βαρέως καὶ ὁ Ὑψηλάντης καὶ ἐγὼ διὰ τὸν μεμολυσμένον ἀέρα ἐκ τῆς ἀκαθαρσίας, καὶ τῆς σήψεως τῶν πτωμάτων. Μόλις δὲ ἀνελάβομεν καὶ μετέβημεν εἰς τὴν Κόρινθον, καὶ ἐκεῖθεν ἐκστρατεύσαμεν εἰς τὴν Λαμίαν· ἀποτυχούσης δὲ τῆς ἐκστρατείας ἐπανήλθομεν εἰς Κόρινθον, καὶ ἀφοῦ παρεδόθη τὸ φρούριον, κατέβημεν εἰς τὸ Ἄργος διὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Ναυπλίου· ἐνῷ δὲ οἱ βουλευταὶ ἐκάθηντο μετὰ τοῦ προέδρου Ὑψηλάντου συμβουλευόμενοι περὶ τῶν πραγμάτων, ἠγγέλθη ὅτι ὁ Δράμαλης εἰσέβαλεν εἰς τὴν Κόρινθον μετὰ τριάκοντα χιλιάδων πεζῶν ὁμοῦ καὶ ἱππέων. Τότε εἰσελθὼν εἶπον πρὸς τὸν Πρόεδρον, τί κάθεσαι; προσμένεις νὰ ἔλθωσιν οἱ ἐχθροὶ νὰ σὲ συλλάβωσι μετὰ τῶν βουλευτῶν ὡς πρόβατα ἐπὶ σφαγὴν συγκεκλεισμένα; ἔξελθε, καὶ ἐγὼ κρατῶν τὸν σταυρὸν προπορεύομαι κηρύττων· *ὅστις εἶναι Χριστιανὸς καὶ πιστὸς Ἕλλην, ἂς ἀκολουθῇ*· ἀλλὰ δὲν εἰσηκούσθην, φοβηθέντων ἴσως τῶν βουλευτῶν ὁρμήν τινα παρὰ τοῦ λαοῦ, ὅστις ἐσέβετο πάντοτε καὶ ἠγάπα τὸν Ὑψηλάντην· δι' ὃ καὶ ἐξ ἀρχῆς οἱ πρόκριτοι τῆς Πελοποννήσου δὲν ἐνεπιστεύοντο εἰς αὐτὸν τὴν δύναμιν τῶν ὅπλων, φρονοῦντες οὐκ ὀρθῶς· μετ' ὀλίγον ἦλθεν ἡ ἄλλη ἀγγελία ὅτι ἓν ἱππικὸν σῶμα τῶν πολεμίων ἔρχεται ἐπὶ τὸ Ἄργος. Διαδοθείσης τῆς ἀγγελίας ταύτης, κατέλαβε πάντας φόβος καὶ τρόμος. Γυναῖκες καὶ παιδία κλαίοντα καὶ ἔμφοβοι ἄνδρες ἄοπλοι ἔτρεχον κάτω εἰς τοὺς Μύλους. Ἐν τῇ δεινῇ ταύτῃ περιστάσει ἔτυχον νὰ εὑρεθῶσι καὶ αἱ δύο ἀδελφαί μου μετὰ τοῦ πρεσβυτέρου ἀνεψιοῦ μου Κωνσταντίνου, αἵτινες πρό τινων ἡμερῶν εἶχον ἔλθει ἐκ τῶν Ψυρῶν, φέρουσαι μεθ' ἑαυτῶν ὅσα ἐκ τῶν βιβλίων μου καὶ οἰκιακῶν πραγμάτων ἠδυνήθησαν νὰ σώσωσιν ἐκ τῆς πατρίδος· πολλὰ δὲ τότε ἀπολέσαντες, καὶ παθόντες, καὶ κινδυνεύσαντες, τὰ ὁποῖα διὰ νὰ μὴ παρεκτείνωμαι ἀποσιωπῶ, μόλις διεσώθημεν εἰς τὰς Σπέτσας, καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν Μῆλον, ὅπου ἡ πρεσβυτέρα ἀδελφή μου πάσχουσα διὰ τὰς πολλὰς ταλαιπωρίας καὶ κακουχίας ἐτελεύτησε.»

ΜΙΑ ΕΠΕΤΕΙΟΣ ΕΝ ΛΟΝΔΙΝΩι

Ἦτο ἡμέρα ἑορτῆς ἐν τῷ ἐν Λονδίνῳ τραπεζιτικῷ οἴκῳ Ἅρρισσων, Γρηγορίου Σώλλιβαν καὶ Σ^{ας}. Τὰ γραφεῖα ἦσαν κλειστά, πλῆρες δὲ τὸ εὐρὺ ἑστιατόριον. Τεσσαράκοντα ἐκ τῶν συνδαιτημόνων ἦσαν οἱ συγγενεῖς, ἀδελφοί, υἱοί, θυγατέρες, ἔγγονοι καὶ ἐγγοναί, ἀνεψιοὶ καὶ ἀνεψιαὶ τοῦ πλουσίου τραπεζίτου. Ἑξήκοντα δὲ ἄλλοι ἦσαν οἱ παντοειδεῖς ὑπάλληλοι τοῦ οἴκου Ἅρρισσων, Γρηγορίου Σώλλιβαν καὶ Σ^{ας}, ὅστις ἦτο ἐκ τῶν διασημοτάτων καὶ ἐντιμοτάτων τοῦ ἄστεος.

Ἄφθονον ἦτο τὸ γεῦμα καὶ γενικὴ ἡ χαρά. Ὁ Γρηγόριος μὲ φαιδρὸν πρόσωπον προσεπάθει νὰ περιποιῆται ὅλους τοὺς ξένους, εἰς ἄλλον μειδιῶν καὶ ἄλλον προσαγορεύων.

Εἶχε φθάσει ἡ στιγμὴ τῶν προπόσεων, στιγμὴ λίαν σοβαρὰ διὰ τοὺς Ἄγγλους.

— Τέκνα μου, λέγει ὁ Γρηγόριος Σώλλιβαν, ἀποτεινόμενος πρὸς τὴν οἰκογένειάν του καὶ σεῖς ἄλλα μου τέκνα, πρὸς τοὺς ὑπαλλήλους του, κρίνω καλὸν νὰ σᾶς διηγηθῶ σήμερον ὅ,τι οἱ πλεῖστοι ἀγνοεῖτε, τὰ περὶ τῆς πρώτης ἀρχῆς τῆς περιουσίας μου. Θὰ ἐνόμιζον ἐμαυτὸν ἀνάξιον τῆς εὐτυχίας ἂν ἐλησμόνουν κατὰ τὴν σημερινὴν ἡμέραν νὰ σᾶς καταστήσω γνωστὸν ποῦ καὶ εἰς ποῖον χρεωστῶ τὴν εὐτυχίαν ταύτην.

Διὰ τοῦτο θὰ προπίω δὶς καὶ ἡ διπλῆ αὕτη πρόποσις θ' ἀποτείνεται εἰς τὴν ἐξ ἴσου ἱερὰν καὶ προσφιλῆ μνήμην δύο ἀνδρῶν, τοῦ πατρός μου Δανιὴλ Σώλλιβαν καὶ τοῦ Τζαΐμς Ἅρρισσων.

Ἂς προπίωμεν λοιπὸν ὑπὲρ τῆς μνήμης τοῦ Δανιὴλ Σώλλιβαν!

Ἂς προπίωμεν ὑπὲρ τῆς μνήμης τοῦ Τζαΐμς Ἅρρισσων!

Ὅταν καθησύχασαν ὀλίγον τὰ *οὐρρά*, ἐπανέλαβεν ὁ τραπεζίτης:

— Ὁ πατήρ μου, ὁ καλός μου πατήρ,—καὶ λέγοντος ταῦτα ἠλλοιοῦτο ὑπὸ τῆς συγκινήσεως ἡ φωνή του—ἦτο πρὸ τοῦ γεννηθῶ ἱκανὸς καὶ τίμιος, ἀλλὰ πτωχὸς Ἰρλανδὸς ἐργάτης.

Ὅταν ἐγὼ ἐγεννήθην, ἠναγκάσθη νὰ καταλείψῃ τὸ Δουβλῖνον, ὅπου δὲν εἶχεν ἐργασίαν

Digitized by Google

καὶ ἦλθε μετὰ τῆς μητρός μου καὶ ἐμοῦ εἰς τὸ Λονδῖνον ἵνα δυνηθῇ νὰ διαθρέψῃ τὴν μικράν του καὶ ἀδύνατον οἰκογένειαν. Συχνάκις μοὶ ἐπανέλαβεν ἡ μήτηρ μου πόσον κατάκαρδα ᾐσθάνθη τὴν λύπην διότι ἐπρόκειτο νὰ καταλείψῃ τὴν ὡραίαν καὶ πρασίνην της Ἰρλανδίαν, ἀλλ' ἡ ἀνάγκη δὲν ἀκούει στεναγμούς. Εὐτυχῶς ὁ πατήρ μου εἶχε πολλὴν σωματικὴν ῥώμην καὶ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐδείκνυε τὴν εἰλικρίνειάν του· ὅθεν μόλις ἔφθασεν εἰς Λονδῖνον εὗρεν ἐργασίαν εἰς τὸν Τάμεσιν. Ἐπὶ ὀκτὼ ἔτη εἰργάζετο ἐκεῖ φορτώνων καὶ ἐκφορτώνων πλοῖα. Ἡ καλή μου μήτηρ, ἀφοσιωμένη ὅλη εἰς τὸν ἄνδρα της καὶ τὴν οἰκίαν της, ἀνεκούφιζεν ἐργαζομένη διὰ τῆς βελόνης τοὺς μόχθους τοῦ πατρός μου. Ἦσαν εὐτυχεῖς καὶ οἱ δύο, ᾐσθάνοντο δηλαδὴ τὴν ἀθῴαν ἐκείνην τῶν πτωχῶν ἀνθρώπων εὐτυχίαν, οἵτινες ἀφίνουσιν εἰς τῆς Θείας Προνοίας τὴν μέριμναν τὸ πῶς θὰ ζήσωσι τὴν ἐπαύριον. Κατὰ τὰ τέσσαρα πρῶτα ἔτη, ἅτινα ἠκολούθησαν ἀπὸ τῆς ἐνταῦθα ἀποκαταστάσεως τοῦ πατρός μας ἐγεννήθητε διαδοχικῶς σεῖς, Ἰωὴ καὶ Ἰωνάθαν, καὶ σεῖς, Τζέννυ καὶ Βέρθα. Μετὰ χαρᾶς πολλῆς σᾶς ἔβλεπον οἱ καλοὶ γονεῖς μας νὰ αὐξάνητε καὶ νὰ ἀναπτύσσεσθε καὶ ὅταν ἤρχετο ἡ Κυριακή, ἔπρεπε νὰ τοὺς ἔβλεπες πόσον ἦσαν ὑπερήφανοι διότι μᾶς ἐπεδείκνυον εἰς ὅλην τὴν γειτονείαν καθαρὰ καὶ καλοενδυμένα.

Ἡ ταπεινὴ αὕτη εὐτυχία δὲν ἠδυνήθη νὰ διαλάθῃ τὸν φθόνον τῆς μοίρας.

Ἡμέραν τινά, λυπηράν τινα ἡμέραν, ἐπανῆλθεν οἴκαδε ὁ πατήρ μας ἀφήσας διὰ πρώτην φορὰν ἀτελῆ τὴν ἐργασίαν του τὴν καθημερινήν. Ἦτο ὠχρὸς καὶ ἐκράτει ἐπὶ τῶν χειλέων του μανδήλιον κηλιδωμένον δι' αἵματος, ὅπερ ἔρρεεν ἐκ τοῦ στόματός του. Εἶχε σηκώσει πολὺ βαρὺ φορτίον, ὅπερ οὐδεὶς ἐκ τῶν ἄλλων ἐργατῶν εἶχε τολμήσει καὶ ἐκ τοῦ πολλοῦ κόπου εἶχε διαρραγῇ ἓν ἐκ τῶν ἀγγείων τοῦ στήθους. Ἐρρίφθη εἰς τὴν κλίνην του λέγων· «δὲν εἶνε τίποτε.» Τὴν ἐπομένην ἡμέραν δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐγερθῇ, ἀλλὰ κατασπαζόμενος ἡμᾶς εἶπε πάλιν· «δὲν εἶνε τίποτε, θὰ περάσῃ.» Ἐν τούτοις ἡ μήτηρ μας μὲ ἔστειλε νὰ προσκαλέσω τὸν ἰατρὸν τῶν πτωχῶν. Ὁ ἰατρὸς ἦλθε, παρετήρησε τὴν κατάστασίν του, ἐξήτασε τὸν σφυγμόν του, τῷ εἶπε νὰ βήξῃ καὶ ἀπῆλθε. Ἡ μήτηρ μου παρηκολούθησε τὸν ἰατρόν. «Φώναξε τὴν μητέρα σου», μοὶ εἶπεν ὁ πατήρ, βλέπων ὅτι ἐβράδυνεν ἡ μήτηρ μας.

Ἐπορεύθην καὶ εὗρον αὐτὴν ὄπισθεν τῆς θύρας καθημένην ἐπὶ μιᾶς βαθμῖδος καὶ κλαίουσαν. «Γρηγόρη μου, μοὶ εἶπε σφίγγουσά με εἰς τὰς ἀγκάλας της, μὴ εἴπῃς εἰς τὸν πατέρα σου ὅτι ἔκλαια καὶ μὴ κλαίῃς καὶ σύ, προσέθηκε σπογγίζουσα τοὺς ὀφθαλμούς της.»

Ὁ ἰατρὸς ἐπανήρχετο κάθε δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας καὶ ἡ μήτηρ μας τὸν περιέμενεν ὡς Μεσσίαν. Τὸν συνώδευε πάντοτε μέχρι τῆς ἔξω θύρας, συνωμίλει ὀλίγον μετ' αὐτοῦ καὶ ἐπανήρχετο μειδιῶσα. Τὸ μειδίαμα δὲν μὲ καθησύχαζε καὶ ἐπεθύμουν νὰ μάθω τί τῇ ἔλεγεν ὁ ἰατρός, ἀλλ' ἡ μήτηρ ἐσιώπα, ἐπορεύετο πρὸς τὸν πατέρα, τὸν ἠσπάζετο, ἐτακτοποίει τὴν κλίνην του καὶ ἐπανελάμβανε τὴν ἐργασίαν της χωρὶς ἐγὼ νὰ δύναμαι νὰ νοήσω ἂν ὁ ἰατρὸς ἔδιδεν ἐλπίδας ἢ ὄχι.

Ἡ Τζέννυ καὶ ἐγὼ τὴν ἐβοηθοῦμεν εἰς τὸ σιγύρισμα τῆς οἰκίας. Ἡ Τζέννυ περιποιεῖτο τοὺς μικροτέρους ἀδελφοὺς καὶ παρεσκεύαζε τὸ φαγητόν, ἐγὼ ἐφρόντιζα διὰ τὰς ἐκτὸς τῆς οἰκίας ἐργασίας. Τὰ ἀδέλφιά μας ἔπαιζον εἰς μίαν γωνίαν.

Ὁ πατὴρ βλέπων ἡμᾶς ὅλους ὁλόγυρά του ἦτο εὐχαριστημένος. «Καλὴ εἶνε ἐνίοτε καὶ ἡ ἀσθένεια, ἔλεγε λαμβάνων τὰς χεῖρας τῆς μητρός μας, ξεκουράζει ὀλίγον ἀπὸ τοὺς κόπους.» Ἐνίοτε προσκαλῶν αὐτὴν πλησίον του τῇ ἔλεγε· «Εἶσαι πολὺ καλὴ σύζυγος καὶ μὲ κακομανθάνεις· ἂν ἤμην πλούσιος θὰ ἐπεθύμουν νὰ ἦμαι πάντοτε ἀσθενὴς διὰ νὰ ἔχω τὰς περιποιήσεις σου.» Καὶ ἐγέλα τότε ἡ μήτηρ μας καὶ τὸν ὠνόμαζεν ὀκνηρὸν καὶ ὅλοι ἡμεῖς ἐνηγκαλιζόμεθα τὸν πατέρα μας. Ἤμεθα ζηλότυποι καὶ ὅταν ὁ πατήρ μας ἠσπάζετο ἕνα ἐξ ἡμῶν ἠθέλομεν νὰ μᾶς ἀσπασθῇ ὅλους.

Ἑσπέραν τινὰ παρετήρησα ὅτι οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς μητρός μας ἦσαν πολὺ κόκκινοι. Τοῦτο μ' ἔκαμε νὰ ἀγρυπνήσω καθ' ὅλην τὴν νύκτα, παρετήρησα δὲ τότε πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον ἕως τότε ἠγνόουν, ὅτι δηλαδὴ ἡ μήτηρ μας δὲν ἐκοιμᾶτο καθ' ὅλου, ἀλλὰ εἰργάζετο ὅλην τὴν νύκτα καὶ διὰ νὰ ἐξοικονομῇ τὰς ἀνάγκας μας καὶ διὰ νὰ δύναται εὐκόλως νὰ περιποιῆται τὸν πατέρα.

Τὸ πρωῒ ἐκάλεσα κατὰ μέρος τὴν μητέρα μας καὶ τῇ ἀνέφερα τὸ πρᾶγμα· ἐκείνη ἀντὶ ἄλλης ἀπαντήσεως μὲ ἐπῆρε πλησίον εἰς τὴν κλίμακα καὶ μοὶ εἶπε· «Γρηγόρη μου, σὺ εἶσαι τώρα εἰς ἡλικίαν, εἶσαι σχεδὸν δέκα ἐτῶν, καὶ ἔχεις φρόνησιν καὶ γενναιότητα· πήγαινε νὰ εὕρῃς τὸν Τζῶν Μάξγουελ καὶ εἰπέ του ὅτι τὸν θέλω. Θὰ σοῦ εἴπω ἔπειτα κάτι τι.»

Ὁ Τζῶν ἦτο ἀστυνομικὸς κλητὴρ τῆς συνοικίας, ἦτο δὲ ἐξάδελφός μας. Ὡμίλησε πολλὴν ὥραν μὲ τὴν μητέρα μας, ἥτις ἐφαίνετο ὡς νὰ εἶχεν ἀνάγκην νὰ ἀναπνεύσῃ. Ἀφ' οὗ ὡμίλησε μὲ τὸν Τζῶν ἐπανῆλθε καὶ μοὶ ἔκαμε σημεῖον νὰ ἐξέλθω διότι μὲ ἤθελεν, ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα δὲν ἦτο εὔκολον, διότι ὁ πατήρ μας τὴν ἤθελε πάντοτε πλησίον του. Πρὸς τὸ ἑσπέρας ὁ πατὴρ ἀπεκοιμήθη.

— Γρηγόρη μου, μοὶ εἶπεν ἡ μήτηρ μας, ὁ πατήρ σου δὲν ἠμπορεῖ πλέον νὰ ἐργασθῇ, πρέ-

Digitized by Google

πει νὰ ἐργασθῇς σύ, παιδί μου, διὰ νὰ ζήσωμεν, πρέπει καὶ τ' ἀδέλφια σου ἀκόμη νὰ ἐργασθοῦν. Μετὰ δύο ἡμέρας δὲν θὰ ἔχωμεν οὔτε λεπτὸν εἰς τὸ σπίτι. Ὅσον καὶ ἂν ἐργάζωμαι ἐγὼ δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἐπαρκέσω.

— Μητέρα μου, τῇ εἶπον ῥιπτόμενος εἰς τὰς ἀγκάλας της, εἶμαι δυνατὸς καὶ ἠμπορῶ νὰ ἐργασθῶ· τί ἐργασίαν νὰ κάμω;

— Αὔριον, παιδί μου, νὰ ὑπάγῃς νὰ εὕρῃς τὸν Τζών, θὰ σὲ ὁδηγήσῃ εἰς τὴν διεύθυνσιν τῶν ὁδοκαθαριστῶν· ὁ γαμβρός του εἶνε εἷς τῶν προϊσταμένων· ἐκεῖθεν θὰ σὲ πάρῃ σὲ καὶ τὰ τρία μικρὰ εἰς μίαν συνοικίαν, τὴν ὁποίαν θὰ σᾶς ὁρίσουν καὶ ἐκεῖ, Γρηγόρη μου, παιδί μου, θὰ σᾶς δώσουν μίαν σκοῦπαν νὰ ἐργασθῆτε. Θὰ προσέχῃς, παιδί μου, τὰ ἀδελφάκια σου, διότι σὺ εἶσαι ὁ μεγαλήτερος. Πρόσεχε τὴν Τζέννυ, ἡ ὁποία εἶνε ὀλίγον ζωηρά, μὴ τύχῃ καὶ τὴν πλακώσει κανὲν ἁμάξι! Ἄχ! παιδί μου, ἐπρόσθεσε παρατηροῦσά με μετὰ δακρύων, ἂς ἠμποροῦσα ἐγὼ νὰ σκουπίζω τοὺς δρόμους!

— Σπόγγισε τὰ δάκρυά σου, μητέρα, θὰ σκουπίζω, θὰ σκουπίζω ἐγώ, δὲν εἶνε δύσκολον πρᾶγμα καὶ θὰ προσέχω καὶ τ' ἀδελφάκια μου.

— Παιδάκι μου, πόσον ἤμεθα εὐτυχισμένοι προτήτερα!

Ἔπειτα μὲ ἠσπάσθη ἐπανειλημμένως:

— Αὐτὸ μοὶ δίδει θάρρος, μοὶ εἶπεν, ὅταν σᾶς φιλῶ. Δὲν ἔχω ἄλλο τίποτε νὰ σοῦ συστήσω παρὰ νὰ ἔχητε καλοὺς τρόπους μὲ ὅλους, πρὸ πάντων μὲ τοὺς κυρίους καὶ τὰς κυρίας. Μὴ ἐνοχλεῖς κανένα ἐπαιτῶν, Γρηγόρη μου· ἂν σοῦ δώσουν τίποτε νὰ εὐχαριστῇς· μὴ λυπῆσαι καὶ μὴ βαρυθυμῇς ὅταν δὲν σοῦ δίδουν, διότι δὲν εἶνε ὅλοι εἰς κατάστασιν νὰ δώσουν.

Εἰς τὰς δύο θὰ τρώγετε εἰς ἓν μαγειρεῖον, ὅπου θὰ σᾶς δείξῃ ὁ Τζών· μὴ τύχῃ, παιδί μου, καὶ ἀνακατώνεσθε ἐκεῖ μὲ κακαῖς συναναστροφαῖς, πάντα μεταξύ σας νὰ ἦσθε. Τὸ βράδυ νὰ ἔρχεσθε εἰς τὸ σπίτι. Ἄχ! Γρηγόρη μου, ὁ Θεὸς μαζί σας.

*
* *

Τὸ πρωῒ μᾶς ἔδωκε χονδρὰ φορέματα τὰ ὁποῖα εἶχεν ἑτοιμάσει διορθώνουσα τὴν νύκτα ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα δὲν ἐφόρει πλέον ὁ πατήρ μας. Ἦσαν συλλογὴ ῥακῶν τὰ φορέματα ἐκεῖνα, ἀλλ' ἦσαν ζεστά. Ἀπήλθομεν καὶ τὰ πέντε ἀδέλφια, μὲ τὴν χαρὰν ὅτι θὰ ἤμεθα ὠφέλιμα εἰς τοὺς γονεῖς μας· ἐγὼ μάλιστα ἤμην ὑπερήφανος ὡς μεγαλήτερος διότι ἡ μήτηρ μας μὲ εἶχε κρίνει ἄξιον νὰ τὴν βοηθήσω. Ἕως εἰς τὴν ἔξω θύραν μᾶς συνώδευσεν ἡ καλὴ καὶ σεβαστή μας μήτηρ καὶ ὅτε μετὰ τοὺς ἀσπασμοὺς τοῦ χαιρετισμοῦ ἠρχίσαμεν νὰ βαδίζωμεν, μᾶς συνώδευσαν ἀκόμη δακρύβρεκτοι οἱ ὀφθαλμοί της, ἕως οὗ δὲν ἐφαινόμεθα πλέον. Ὅταν ἔκαμψα τὴν ὁδὸν ᾐσθάνθην ὅτι μὲ ἐγκατέλιπον αἱ δυνάμεις ὑπὸ τῆς λύπης, ἀλλ' ἀμέσως ἐσκέφθην ὅτι ἔπρεπε νὰ ἔχω θάρρος διότι ἐγὼ πλέον ἤμην ἀδυνάτου καὶ πτωχῆς οἰκογενείας τὸ στήριγμα. Καθ' ὁδὸν ἐξήγησα εἰς τὰ μικρά μου ἀδέλφια περὶ τίνος ἐπρόκειτο, ἀνέφερον εἰς αὐτὰ τὰς παραγγελίας τῆς μητρός μας· μοὶ ὑπεσχέθησαν ὑπακοὴν καὶ τὰ πάντα ἔγιναν ὅπως εἶχον προδιατεθῆ.

Τὸ ἑσπέρας ἐπανήλθομεν εἰς τὴν οἰκίαν κατάκοποι ἐκ τῆς ἐργασίας, ἀλλ' εὐχαριστημένοι· εἴχομεν δύο σελλίνια. Μᾶς περιέμενεν εἰς τὴν θύραν ἡ δυστυχὴς μήτηρ καὶ πῶς μᾶς ὑπεδέχθη!...

Ὁ πατήρ μας, ὁ ὁποῖος κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἡμέρας εἶχε μάθει τὰ καθ' ἡμᾶς, μᾶς ἐκάθισεν ἐπὶ τῆς κλίνης του καὶ εἶπε σιγὰ πρὸς ἐμέ:

— Γρηγόρη, ἡ ἡμέρα αὕτη εἶνε μεγάλη ἡμέρα διὰ σέ, ἠξεύρεις ἀπὸ σήμερον ὅτι ὁ ἄνθρωπος δύναται καὶ ὀφείλει νὰ ζῇ ἐκ τῆς ἐργασίας του. Εἶνε ἀληθὲς ὅτι πολὺ ταχέως ὑποβάλλεσαι εἰς τὴν ἀνάγκην ταύτην, ἀλλ' ἴσως τοῦτο θὰ ἦνε καλλίτερον διὰ σέ. Ἐκ παίδων πρέπει κανεὶς νὰ συνειθίσῃ νὰ ἀντιμετωπίζῃ τὸν ἀγῶνα τοῦ βίου. Σήμερον μὲ ἀντικαθιστᾷς, θέλω δὲ νὰ μοὶ ὑποσχεθῇς ὅτι ἐφ' ὅσον χρόνον γείνῃ ἀνάγκη, διὰ πάντοτε, ἂν χρειασθῇ διὰ πάντοτε θὰ ἐργάζεσαι διὰ τὴν οἰκογένειάν σου, ὅπως εἰργάσθης σήμερον, ὅτι ποτὲ δὲν θὰ τὴν ἐγκαταλείψῃς, ὅπως ἐγὼ δὲν τὴν ἐγκατέλειψα, ἐφ' ὅσον μοὶ τὸ ἐπέτρεπον αἱ δυνάμεις μου.

— Πάτερ μου, τῷ εἶπον, θὰ γείνῃς καλὰ καὶ σύ.

— Ὁ Θεὸς νὰ δώσῃ!

— Ὡς πρὸς τὴν μητέρα μου τὴν ἀγαπητὴν καὶ τοὺς προσφιλεῖς ἀδελφούς μου, μεῖνε ἥσυχος, πατέρα.

— Καλά, μοὶ εἶπε σπογγίζων ἀπὸ τοῦ μετώπου του τὸν ἱδρῶτα. Ναί, μένω ἥσυχος, εἶσαι καλός, Γρηγόρη, καὶ αὐτὸ μὲ παρηγορεῖ.

Εἶχον παρέλθει δεκαπέντε ἡμέραι ἀφ' ὅτου ἠρχίσαμεν τὸ νέον μας ἔργον. Ἐκοπιάζομεν πολύ, ὅπως εὐκόλως δύναταί τις νὰ φαντασθῇ, ἀλλ' οὐδέποτε ἐβαρυθυμήσαμεν καὶ ἐτρώγαμεν εὐχαριστημένοι τὸν ἄρτον μας εἰς τὸ πενιχρὸν μαγειρεῖον. Ὁ καλὸς μάγειρος μᾶς ἐπεριποιεῖτο—μᾶς ἔβλεπε τόσον μικρὰ—ὅσον ἦτο δυνατόν: «Φάγετε καὶ πίετε παιδιά μου, μᾶς ἔλεγε, διότι ἐκάματε καλὴν ἐργασίαν καὶ σὺ μικρά μου Τζέννυ πήγαινε κοντὰ εἰς τὴν θερμάστραν νὰ ζεστάνῃς τὰ ῥουχά σου, εἶσαι βρεμμένη.» Ἦτο ἡ λεπτοφυεστέρα ὅλων μας ἡ Τζέννυ, ἀλλ' ὄχι ὀλιγώτερον δραστηρία. Ἦτο δὲ τόσον ἀγαπητὴ ἡ παιδικὴ μορφή της, ὥστε οἱ διαβάται καὶ μάλιστα αἱ κυρίαι πάντοτε κάτι τῇ ἔδιδον.

— Ἐνθυμεῖσαι, Τζέννυ; εἶπεν ὁ πλούσιος τραπεζίτης διακόπτων τὸν λόγον καὶ ἀποτεινόμενος πρὸς τὴν ἀδελφήν του.

— Ναί, ἀδελφέ μου, τίποτε δὲν ελησμόνησα καὶ λογίζομαι εὐτυχὴς βλέπουσα ὅτι ἡ εὐδαιμονία δὲν ἀπέσπασεν ἀπὸ τῆς καρδίας σου τὴν

Digitized by Google

μνήμην τῶν δυστυχημάτων τὰ ὁποῖα ἀπηντήσαμεν εἰς τὰ πρῶτα βήματα τοῦ βίου μας.

Ὁ Γρηγόριος Σώλλιβαν ἐξηκολούθησε:—Μίαν ἡμέραν εἴχομεν φέρει ἓξ σελλίνια εἰς τὴν οἰκίαν· ἡ ἡμέρα εἶχεν ὑπάγει καλά, διότι ἡ βροχὴ ἦτο ἀκατάπαυστος καὶ οἱ ὁδοκαθαρισταὶ δὲν ἐπρόφθανον ν' ἀναπνεύσουν. Ἀλλ' εἰς τί κατάστασιν εἴχομεν ἐπανέλθει!... Ὅταν μᾶς εἶδεν ἡ καλή μας μήτηρ καταβρεγμένα καὶ καταλασπωμένα καὶ νὰ ὁμιλῶμεν ὅλα μαζὶ καὶ νὰ ἐπιδεικνύωμεν γαυριῶντα τὸν θησαυρόν μας, τὰ ἓξ σελλίνια, ἐγέλα καὶ ἔκλαιεν ἡ ἀγαθὴ γυνή.

Τὴν προτεραίαν μᾶς εἶχεν εἴπει: «Ἂν εἶχον τέσσαρα σελλίνια, θὰ ἔδιδα ζωμὶ ἀπὸ βωδινὸν εἰς τὸν πατέρα σας.» Καὶ ἐγὼ ἐπεθύμουν νὰ κερδήσω τὰ τέσσαρα σελλίνια· εἶχα παρακαλέσει τὸν Θεὸν νὰ στείλῃ λάσπην καὶ βροχὴν καὶ μὲ εἰσήκουσεν ὁ Θεός.

Ὁ πατήρ μας εὗρε λαμπρὸν τὸ ζωμί. Ἦτο ὡραία δι' ἡμᾶς ἡ ἡμέρα ἐκείνη.

Δυστυχῶς ὅτε τὸ ἑσπέρας τῆς ἐπομένης ἡμέρας ἐπανήλθομεν εἰς τὴν οἰκίαν, ἡ κατάστασις τοῦ πατρός μας δὲν ἦτο καλή.

Ἡ μήτηρ μας δὲν εἶχε πλαγιάσει καὶ μοὶ εἶπεν ὅτι τὸ πρωΐ, πολὺ ἐνωρὶς θὰ μὲ ἔστελλεν ἴσως νὰ προσκαλέσω τὸν ἰατρόν.

* * *

Εἶχον διέλθει τὴν νύκτα πολὺ τεταραγμένος· ἐξύπνησα πρῶτος. Ἡ μήτηρ μας ἐκοιμᾶτο ἔχουσα ἀκουμβισμένον τὸ πρόσωπον εἰς τὴν ἄκραν τῆς κλίνης τοῦ πατρός μας, ἐντὸς τῆς χειρός του. Νομίζω ὅτι εἶχεν ἀποκοιμηθῆ καταφιλοῦσα τὴν χεῖρα ἐκείνην. Ὑπέθετον ὅτι καὶ ὁ πατήρ μας ἀνεπαύετο· ὅθεν ἠγέρθην σιγὰ σιγά, ἀλλὰ μόλις ἐπλησίασα εἶδον ὅτι εἶχον ἀπατηθῆ. Οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ Δανιὴλ Σώλλιβαν ἦσαν κατὰ τὸ ἥμισυ ἀνοικτοί, τὸ βλέμμα του ἀνεπαύετο ἐπὶ τῶν ὠχρῶν παρειῶν τῆς μητρός μας, εἶχε δὲ τὸ βλέμμα του τόσον λυπηρὰν καὶ τόσον τρυφερὰν τὴν ἔκφρασιν, ὥστε ἔκλινα τὰ γόνατα παρὰ τοὺς πόδας τῆς μικρᾶς μου κλίνης.

Ἔκλαιον καὶ προσηυχόμην· ὁ πατήρ μας μὲ ἤκουεν. «Ἀγαπητέ μοι Γρηγόρη», μοὶ εἶπε χαμηλῇ τῇ φωνῇ καὶ θέτων τὸν δάκτυλον τῆς ἄλλης χειρός του ἐπὶ τῶν χειλέων του μοὶ ἐσήμανε νὰ μὴ κάμω θόρυβον διὰ νὰ μὴ ἐξυπνήσῃ ἡ μήτηρ μας.

Μετὰ πολλῆς προσοχῆς ἐξύπνισα τοὺς ἀδελφοὺς καὶ τὰς ἀδελφάς μου καὶ ἀπήλθομεν βαίνοντες ὅλοι ἐπὶ τῆς ἄκρας τοῦ ποδός, ἐνῷ διὰ μειδιάματος μόνον μᾶς ἀπεχαιρέτιζεν ὁ πατὴρ ἵνα μὴ φωνήσῃ καὶ ἐξυπνήσῃ ἡ μήτηρ.

Ὁ καιρὸς ἦτο εὐτυχῶς ἄθλιος τὴν ἡμέραν ἐκείνην. Εἴχομεν μέχρι τῆς ἑσπέρας καλῶς καὶ ἐπωφελῶς ἐργασθῆ, ὅτε αἴφνης περὶ τὸ ἄναμμα τῶν λύχνων διακρίνω εἰς μίαν γωνίαν τῆς Ῥέτζεντ Στρεὶτ—νομίζω ὅτι ἔχω ἀκόμη ἐμπρός μου τὸ μέρος—κάτι τι, τὸ ὁποῖον ἐμαύριζε καὶ τὸ ὁποῖον βεβαίως κάποιος θὰ εἶχε χάσει. Ἦτο μαῦρον χαρτοφυλάκιον οὔτε μικρὸν οὔτε μέγα. Ἦτο ἀκόμη καθαρὸν καὶ ὄχι πολὺ βρεγμένον· προφανῶς θὰ εἶχε πέσει ὄχι ἀπὸ πολλοῦ χρόνου. Παρετήρησα κύκλῳ ἵνα ἀνακαλύψω τὸν ἀπολέσαντα. Ὁ Ἰωῆς μοὶ εἶπεν ὅτι τὸ χαρτοφυλάκιον θὰ ἀνῆκεν εἰς ἕνα ὑψηλὸν κύριον σκυθρωπόν, ὅστις πρὸ μικροῦ διελθὼν ἐκεῖθεν τῷ εἶχε δώσει ἥμισυ σελλίνιον. Ἀλλὰ ποῦ νὰ τὸν εὕρωμεν τώρα; Τὸ ἔθηκα εἰς τὸν κόλπον μου καὶ ταχύτερον τοῦ συνήθους ἐπανήλθομεν εἰς τὴν οἰκίαν.

Μόλις ἐφθάσαμεν ἔδειξα τὸ εὕρημα εἰς τὸν πατέρα. Τὸ ἤνοιξε· περιεῖχεν ἔγγραφα. Ὁ πατὴρ καὶ ἡ μήτηρ μας ἔτρεμον ἀναγινώσκοντες τὰ ἔγγραφα ταῦτα, ἀφ' οὗ δὲ τὰ παρετήρησεν ὅλα ἡ μήτηρ μας τὰ ἔθηκεν πάλιν εἰς τὸ χαρτοφυλάκιον, τὸ ἔκλεισε, τὸ ἐτύλιξεν εἰς χαρτίον καθαρόν, τὸ ἔδεσε καλὰ δι' ἑνὸς γαϊτανίου, ἐπέγραψε τὴν διεύθυνσιν καὶ μοὶ τὸ ἔδωκε. Τότε ὁ πατήρ μας μοὶ εἶπε:—Γρηγόρη, πρόσεξε καλὰ εἰς τὸ χαρτοφυλάκιον αὐτό, εἶνε πολυτιμότατον. Νὰ ὑπάγῃς εἰς τὴν ὁδὸν Νόρφολκ εἰς τὸν οἶκον Ἅρρισσων, ἀριθ. 11. Ἐκεῖ θὰ ζητήσῃς τὸν κ. Τζαίϊμς Ἅρρισσων κατ' ἰδίαν καὶ ἀφ' οὗ σοὶ ἐπιτραπῇ νὰ παρουσιασθῇς ἐνώπιόν του τὸν ἐρωτᾷς ἂν ἔχασε τίποτε ἐντὸς τῆς ἡμέρας. Ἂν σοὶ εἴπῃ ναί, ὅτι ἔχασεν ἓν χαρτοφυλάκιον (ἠμπορεῖ καὶ ὁ Ἰωῆς νὰ παρατηρήσῃ ἂν ἦνε ὁ ὑψηλὸς κύριος, ὁ ὁποῖος τῷ ἔδωκε τὸ ἥμισυ σελλίνιον) καὶ βεβαιωθῇς ὅτι εὑρίσκεσαι ἐνώπιον τοῦ κτήτορος τοῦ χαρτοφυλακίου, τῷ δίδεις τότε τὸ δέμα τοῦτο διηγούμενος εἰς αὐτὸν τὸ πῶς τὸ εὗρες καὶ τὰ λοιπά.

— Δὲν εἶνε πολὺ ἀργά; ἠρώτησεν ἡ μήτηρ μας.

— Τὸ μέρος δὲν εἶνε μακράν, καλλίτερα νὰ ὑπάγουν τώρα.

— Καλὰ λοιπόν, ἂς ὑπάγουν, ἐπανέλαβεν ἡ μήτηρ.

Μᾶς ἐκαθάρισεν, ἀπήλθομεν καὶ μετὰ μίαν ὥραν εὑρισκόμεθα εἰς ὡραίαν αἴθουσαν ἐνώπιον ὑψηλοῦ τινος κυρίου σκυθρωποῦ, ὡς εἶχεν εἴπει ὁ Ἰωῆς, ὅστις ἀμέσως τὸν ἀνεγνώρισε.

— Τί θέλετε; μᾶς ἠρώτησε.

— Κύριε, τῷ λέγω εἴμεθα οἱ μικροὶ ὁδοκαθερισταὶ τῆς Ῥέτζεντ Στρεἴτ. Ἐνθυμεῖσθε, κύριε, ὅτι κατὰ τὰς τέσσαρας ἐδώκατε ἥμισυ σελλίνιον εἰς τὸν μικρόν μου ἀδελφόν;

— Ἔ; Λοιπόν; δὲν ἔδωκα ἀρκετά;

— Μάλιστα, κύριε, ἀπήντησα ἔντρομος, ἀλλὰ ἤλθομεν νὰ σᾶς εἴπωμεν ὅτι ἀφ' οὗ διέβητε εὕρομεν κάτι τὸ ὁποῖον ἠμπορεῖ νὰ ἦνε ἰδικόν σας.

Ὁ κ. Ἅρρισσων μὲ ἔλαβεν ἀπὸ τῆς χειρός, μὲ ἔθηκεν ὑπὸ τὸ φῶς τῆς λυχνίας καὶ παρατηρῶν με καλά, μοὶ εἶπεν·

Digitized by Google

— Ἔχεις καλὴν φυσιογνωμίαν, παιδί μου, καὶ ἂν πρόκηται νὰ κάμῃς μίαν καλὴν πρᾶξιν, πολὺ θὰ μ' εὐχαριστήσῃ. Ἔχασα ἓν χαρτοφυλάκιον ἀπὸ μαῦρον μαροκινόν. Αὐτὸ εὗρες;

— Ἴσα ἴσα, τῷ εἶπον εὐχαριστημένος. Ὁ πατήρ μου, πρὸς ὃν τὸ ἔδειξα, μοὶ εἶπε νὰ σᾶς τὸ φέρω ἀμέσως· εἶδεν εἰς τὰ ἔγγραφα τὴν διεύθυνσίν σας.

— Ἤνοιξε λοιπὸν τὸ χαρτοφυλάκιον;

— Διὰ νὰ ἴδῃ τὴν διεύθυνσιν, ἀπήντησα μετὰ δακρύων.

Ὁ κύριος Ἅρρισσων μὲ παρετήρησεν ἐκ νέου μετὰ προσοχῆς.

— Ἂς ἴδωμεν, μοὶ εἶπε· λέγων δὲ ταῦτα ἐφαίνετο ὀλιγώτερον σκυθρωπός.

Ἔλαβεν εἰς χεῖράς του τὸ χαρτοφυλάκιον, τὸ ἔλυσε, τὸ ἐξετύλιξε, τὸ ἤνοιξεν, ἐξήγαγε τὰ ἔγγραφα, τὰ παρετήρησε, τὰ ἐμέτρησε καὶ ἀφ' οὗ πάντα ἐν τάξει καὶ ἡσυχίᾳ ἠρεύνησεν, ἠρώτησε τὸ ὄνομά μου, τὸ τοῦ πατρός μου, τῆς μητρός μου, ἐξήτασε περὶ τοῦ ἔργου, τὸ ὁποῖον κάμνουν καὶ ἐν ᾧ ἐγὼ ἀπήντων, ἔπαιρνε μίαν *πρέζαν ταμβάκου*.

Ἀφ' οὗ ἀπήντησα ὅσον εὐκρινῶς ἠδυνάμην εἰς τὰς ἐρωτήσεις του, ἐσημείωσε λέξεις τινὰς διὰ μολυβδίδος εἰς ἓν τεμάχιον χάρτου, μὲ ἔτυψε προστατευτικῶς ἐπὶ τῆς παρειᾶς καὶ μοὶ εἶπε·

— Καλά, παιδί μου, πηγαίνετε τώρα.

Ἤκουσα ταῦτα μετ' εὐχαριστήσεως, διότι τὸ σκυθρωπὸν τοῦ κ. Ἅρρισσων καὶ ἡ τραχεῖα φωνή του εἶχον καταφοβίσει κατ' ἀρχὰς καὶ ἐμέ, ἀλλ' ἰδίως τὸν πτωχὸν μικρὸν Ἰωῆ, ὁ ὁποῖος ἔμενε διαρκῶς ὄπισθέν μου καὶ σιγὰ σιγὰ μοὶ ἐπανελάμβανε· «πᾶμε, Γρηγόρη, πᾶμε νὰ φύγωμε.»

Ἦτο νὺξ βαθεῖα ὅτε ἐπανήλθομεν εἰς τὴν οἰκίαν. Ἡ μήτηρ μᾶς περιέμενεν ἀνήσυχος. Ἐδιηγήθημεν τὰ πάντα εἰς τοὺς γονεῖς μας μέχρι τῆς στιγμῆς καθ' ἣν ὁ κ. Ἅρρισσων μᾶς εἶπε «πηγαίνετε τώρα.»

— Τίποτε ἄλλο; ἠρώτησεν ἡ μήτηρ μας.

— Τίποτε, ἀπήντησα.

Ὁ πατὴρ μας ἔρριψε τότε ἐπὶ τῆς μητρός μας βλέμμα, τοῦ ὁποίου δὲν ἐνόησα παρὰ βραδύτερον μόνον, ἀναμιμνησκόμενος αὐτοῦ, τὴν θείαν πραότητα. Ἔπειτα δὲ ἀποτεινόμενος πρὸς ἐμέ·

— Καλά, εἶπε, τέκνον μου, ἔκαμες τὸ καθῆκόν σου.

Καὶ ἔκλεισε τοὺς ὀφθαλμούς.

— Πεινᾶτε, μᾶς ἠρώτησε μετά τινας στιγμὰς σιγῆς ἡ μήτηρ.

— Ναί, ἀπαντήσαμεν καὶ ἐγὼ καὶ ὁ Ἰωῆς.

— Ἔχεις σὺ τὰ λεπτά, ἐπανέλαβεν ἡ μήτηρ, διότι μὲ τὴν βίαν, ὅπου εἴχομεν νὰ σὲ στείλωμεν νὰ δώσῃς τὸ χαρτοφυλάκιον δὲν σ' ἐρωτήσαμεν τί ἐκερδήσατε σήμερον. Πήγαινε λοιπόν, παιδί μου, νὰ πάρῃς ψωμί.

— Ἔχω σχεδὸν τέσσαρα σελλίνια, εἶπον εἰς τὴν μητέρα μας.

Ταῦτα δὲ εἰπὼν ἔθηκα τὴν χεῖρα εἰς τὸν κόλπον μου διὰ νὰ εὕρω τὸ δερμάτινον σακκίδιον, ὅπου ἔθετα τὰ κέρδη μου, ἀλλ'... ὠχρίασα.

— Τί ἔχεις; μὲ ἠρώτησεν ἡ μήτηρ.

Δὲν εἶχον εὕρει τίποτε εἰς τὸν κόλπον μου, εἶχον χάσει τὸ σακκίδιόν μου μὲ ὅλα μου τὰ κέρδη. Ἐκύτταξα καὶ εἰς τὰ ἄλλα μου θυλάκια... τίποτε!

Τότε ἐξερράγην εἰς δάκρυα.

— Μητέρα, ἐφώνησα, μητέρα μου καὶ ἐγὼ δὲν ἠξεύρω πῶς τὸ ἔπαθα.... δὲν τὤκαμα ἐπίτηδες....

— Τὸ 'ξεύρω, παιδί μου, τὸ 'ξεύρω.

— Θὰ μοὔπεσεν εἰς τὸ σπίτι ἐκείνου τοῦ κυρίου, ὅταν ἔκβαλα καὶ τῷ ἔδωκα τὰ χαρτιά του. Θέλεις, μητέρα, νὰ 'πάγω νὰ ἴδω; ἐκεῖ θὰ μοὔπεσε καὶ δὲν τὸ ἤκουσα ἐξ αἰτίας ὁποῦ ἦτον τὸ χαλί.

— Ὄχι ὄχι, Γρηγόρη μου, μὴν πᾷς.

Καὶ τύπτουσα ἔπειτα τὸ μέτωπον:

— Ἀλλὰ τὰ δυστυχισμένα, εἶπε, τί θὰ φάγουν! οὔτε ἓν κομμάτι ψωμὶ δὲν εἶνε εἰς τὸ σπίτι....

— Δὲν πεινῶ, μητέρα, οὔτε ὁ Ἰωῆς δὲν πεινᾷ. Εἴμεθα κουρασμένοι καὶ θέλομεν νὰ κοιμηθοῦμεν, εἴπομεν ῥιπτόμενοι εἰς τὰς μητρικὰς ἀγκάλας.

Ἡ μήτηρ δὲν ἀπεκρίθη, ἀλλὰ θαλερὰ δάκρυα ἐκυλίοντο ἐπὶ τῶν παρειῶν της.

— Γρήγορα νὰ κοιμηθοῦμε, εἶπον τότε πρὸς τὸν Ἰωῆν. Ἅμα μᾶς ἴδῃ κοιμωμένους ἡ μητέρα δὲν θὰ κλαίῃ πλέον. Αὔριον τὸ πρωῒ δανειζόμεθα ἀπὸ τὸν Τζὼν Μάξγουελ ἓν σελλίνι καὶ τῷ τὸ ἀποδίδομεν τὸ ἑσπέρας, ὥστε θὰ ἔχῃ κάτι τι εἰς τὸ σπῆτι ὁ μπαμπᾶς καὶ ἡ μαμμά.

Μετά τινα λεπτὰ τῆς ὥρας ὁ ταλαίπωρος μικρὸς Ἰωῆς πλαγιασμένος μετ' ἐμοῦ εἰς τὴν μικράν μας κλίνην ἐκοιμᾶτο βαθύτατα, ἔχων τὸν ὦμόν μου ὡς προσκέφαλον. Ὅτε ᾐσθάνθην καὶ ἐγὼ ὅτι ἔμελλε νὰ μὲ καταλάβῃ ὁ ὕπνος ἤνοιξα τοὺς ὀφθαλμοὺς ἵνα ἴδω τί κάμνει ἡ μήτηρ μας. Ἐκάθητο κατάκοπος παρὰ τὸ προσκέφαλον τοῦ πατρός μας, ἦσαν ἡμίκλειστοι οἱ ὀφθαλμοί της καὶ ἀπὸ τῶν χειρῶν της τῇ διέφευγεν ἡ ἐργασία. Ὁ πατὴρ ἐκοιμᾶτο καὶ μόνον ἡ βραδεῖα καὶ δύσκολος ἀναπνοή του διέκοπτε τὴν σιγήν, ἥτις εἶχεν ἐπικαθήσει εἰς τὸ πενιχρόν μας οἴκημα.

Τῇ ἐπαύριον, ὅτε ἠγέρθην τῆς κλίνης, εὗρον τὴν μητέρα μας εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν, εἰς ἣν ἀφ' ἑσπέρας τὴν εἶχον ἴδει. Ἐπορεύθην πρὸς τὸν Τζών, ἔλαβον τὸ σελλίνιον καὶ ἐπανῆλθον. Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἡ ταλαίπωρος μήτηρ εἶχεν ἐξυπνήσει, μαθοῦσα δὲ τί εἶχον κάμει μὲ ἠσπάσθη μετὰ τῆς συνήθους τρυφερότητος. Ἀλλ' ἔκαιον τὰ χείλη της.

Digitized by Google

— Κύτταξε μὴν ἀρρωστήσῃς καὶ σὺ, μητέρα μου, τῇ εἶπον.

— Μὴ φοβεῖσαι, παιδί μου, δὲν παθαίνω τίποτε, μοὶ ἀπήντησε.

Τὴν ἐπομένην ἡμέραν ἡ κατάστασις τοῦ πατρός μας εἶχε δεινωθῆ, τὴν ἄλλην, ἀκόμη χειρότερα. Πρὸ τοῦ ἀπέλθωμεν εἰς τὴν ἐργασίαν μας τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἤθελεν ἐπὶ πολλὴν ὥραν νὰ μᾶς κρατῇ ὅλα εἰς τὰς ἀγκάλας του.

— Μήπως θέλεις νὰ μείνουν ἐδῶ σήμερα; ἠρώτησεν ἡ μήτηρ μας.

— Ναὶ, ναὶ, ἂς μείνουν...... εἶπεν, ἀλλ' ἔπειτα συλλογισθεὶς καλλίτερον:

— Ὄχι, εἶπεν, ἂς ὑπάγουν, ἂς ὑπάγουν...

Προσελκύσας δὲ ἐμὲ μετὰ μειδιάματος ἅπαξ ἔτι πρὸς ἑαυτόν:

— Γρηγόρη μου, εἶπεν, ἐνθυμεῖσαι τί μοῦ ὑπεσχέθης διὰ τ' ἀδέλφια σου καὶ τὴν μητέρα σου;

— Καὶ πάλιν σοῦ τὸ ὑπόσχομαι, πατέρα μου. Ἤμην πολὺ μᾶλλον ἢ τὸ σύνηθες συγκεκινημένος, διότι ἦτο ὑπέρ ποτε σεμνὸς ἅμα καὶ παράξενος κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην ὁ τόνος τῆς φωνῆς τοῦ πατρός μου.

Ἡ χείρ του ἡ κάτισχνος ὑπὸ τῆς νόσου καὶ τῶν πόνων εἶχε καταπέσει κατάλευκος καὶ βαρεῖα ἐπὶ τῆς σινδόνος. Τὴν ἔλαβον ἐγὼ καὶ τὴν ἠσπάσθην εὐλαβῶς φωνῶν ἐπανειλημμένως· «πάτερ μου, πάτερ μου!»

— Φίλτατέ μου, μοὶ εἶπεν ἐκεῖνος, σ' ἀγαπῶ ἐκ βάθους καρδίας. Εἶσθε ὅλα σας τέκνα ἀξιόλογα....

Μᾶς ἠσπάσθη καὶ ἡ μήτηρ μας καὶ ἀπήλθομεν· τὸ ἑσπέρας τὴν εὕρομεν περιμένουσάν μας εἰς τὴν τελευταίαν βαθμίδα τῆς κλίμακος. Μᾶς περιέμενεν, ἀλλὰ δὲν ἐκινεῖτο, ἔλεγες ὅτι πέτρινον ἄγαλμα ἦτο ἐμπρός σου. Εἶχεν ὀλανοίκτους τοὺς ὀφθαλμοὺς τόσον, ὥστε ἐφοβήθην. Ἐγονάτισα ἐμπρός της καὶ ἐπειδὴ ἐκείνη ἐπέμενε σιωπῶσα: «Ὁμίλησέ μας λοιπὸν, μητέρα!» ἀνέκραξα ἀπελπις καὶ ἔξω ἐμαυτοῦ.

— Γρηγόρη μου, παιδιά μου, μᾶς εἶπε τότε ὡσεὶ ἐξεγειρομένη ἀπὸ ληθάργου, μὴ κάμνετε θόρυβον... ὁ πατέρας σας μοῦ φαίνεται.... μοῦ φαίνεται πῶς κοιμᾶται ἀκόμη.

Ναὶ, φίλοι μου, ὁ πατήρ μου ἐκοιμᾶτο, ἀλλ' ἐκοιμᾶτο διὰ πάντοτε, ἐκοιμᾶτο τὸν αἰώνιον ὕπνον.

*
* *

Μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης ὁ κ. Σώλλιβαν ὡμίλει ὄρθιος κατὰ τὸν τρόπον τὸν ἀγγλικὸν, ἀλλ' ὅτε ἐπρόφερε τὰς τελευταίας λέξεις δὲν ἠδυνήθη νὰ ὑπομείνῃ. Ἐκάθησε καὶ στηρίξας ἐπὶ τῆς τραπέζης τοὺς ἀγκῶνας ἔκρυψεν ἐντὸς τῶν χειρῶν του τὴν ὄψιν του τὴν δακρύβρεκτον.

Τῶν συνδαιτημόνων πάντων εἶχον ὑγρανθῆ οἱ ὀφθαλμοί· οὐδεὶς ἐτόλμα νὰ διακόψῃ τὴν σιγὴν τὴν διαδεχθεῖσαν τοῦ πλουσίου τραπεζίτου τοὺς λόγους.

Μετά τινας στιγμὰς καταστέλλων τὴν συγκίνησίν του, ἠγέρθη πάλιν ὁ Σώλλιβαν.

— Εἰς πᾶσαν ἡλικίαν, εἶπε, κλαίει τις ὡς παιδίον ὅταν κλαίῃ τὸν πατέρα του· οὐδὲν δύναται ἐντελῶς ν' ἀποσβέσῃ τὸ πένθος τῶν γονέων....

Τρεῖς ἡμέρας, ἀφ' οὗ εἴχομεν συνοδεύσει εἰς τὴν ἐσχάτην του κατοικίαν τὸν Δανιὴλ Σώλλιβαν, ἐκαθήμεθα ἡ δυστυχὴς μήτηρ καὶ ἡμεῖς περὶ λιτὴν καὶ πενιχρὰν τράπεζαν καὶ προσεπάθει ἐκείνη νὰ μᾶς πείσῃ νὰ λάβωμεν ὀλίγην τροφὴν, ὅτε ἅμαξα ἐστάθη πρὸ τοῦ οἰκήματός μας. Βῆμα βαρὺ ἠκούσθη εἰς τὴν κλίμακα, ἠνοίχθη ἡ θύρα καὶ ὑψηλός τις κύριος παρουσιάσθη.

Ὁ Ἰωῆς ἤρχισε νὰ τρέμῃ· ἦτο ὁ κύριος τοῦ χαρτοφυλακίου!

— Τί θέλει, ἀδελφέ μου; μὲ ἠρώτησε σιγὰ σιγὰ τρέμων.

Τὸ ὑπόγειόν μας δὲν ἐφωτίζετο καλά. Ὁ ὑψηλὸς ἐκεῖνος κύριος θέσας τὴν χεῖρα ὑπεράνω τῶν ὀφθαλμῶν του διὰ νὰ ἴδῃ καλλίτερον μὲ διέκρινε καὶ μὲ ἐχαιρέτισε κτυπῶν με φιλικῶς ἐπὶ τῆς παρειᾶς, ἔπειτα δὲ ἀποτεινόμενος πρὸς τὴν μητέρα μας:

— Τὸ παιδάκι αὐτὸ, τῇ εἶπεν, εἶνε καλλίτερον πολὺ ἀπὸ ἐμὲ, διότι ἐκεῖνο τὴν ἰδίαν ἡμέραν καθ' ἣν τὸ εὗρε, μοῦ ἔφερε σπουδαιότατον χαρτοφυλάκιον, ἐνῷ ἐγὼ μετὰ μίαν μόνον ἑβδομάδα τῷ φέρω τὸ πουγγί του, τὸ ὁποῖον ἔχασεν εἰς τὴν οἰκίαν μου.

Ἐξάγων τότε ἐκ τοῦ θυλακίου του τὸ σακκίδιόν μου:

— Τὸ ἀναγνωρίζεις, κύριε; μοὶ εἶπε. Δὲν εἶνε τὸ ἰδικόν σου; Ἔτζι πετοῦν τὰ σελλίνια των οἱ ἄνθρωποι εἰς τὰ ξένα σπίτια;

Ἡμεῖς σιωπῶντες τὸν ἠκούομεν καὶ ἐταραττόμεθα μάλιστα διότι ὡμίλει μὲ τόσην καλὴν διάθεσιν ἐντὸς δωματίου, τὸ ὁποῖον περιέκλειε τόσον πένθος.

Ἀλλ' ἐκεῖνος ἐθαύμαζε διὰ τὴν σιωπὴν καὶ παρετήρει κύκλῳ ὡς διὰ νὰ ἀνακαλύψῃ τὸ αἴτιον τῆς λύπης μας.

— Τί τρέχει λοιπόν; μᾶς ἠρώτησε. Μήπως φωνάζω πολύ; μήπως κοιμᾶται κανείς;

Τῷ ἔκαμα ἓν σημεῖον, ἐκ τοῦ ὁποίου ἀμέσως ἐνόησε τί συνέβαινεν, ἐν τῷ ἅμα δὲ ὁ Τζαΐϊμς Ἅρρισσων — διότι ὁ Τζαΐϊμς Ἅρρισσων ἦτο — ἐντελῶς μετεβλήθη.

— Ἄχ! κυρία μου, εἶπε πρὸς τὴν μητέρα μου, συσφίγγων τὰς λιποσάρκους χεῖράς του, σᾶς ζητῶ συγγνώμην.... Ἤλπιζον ὅτι ἔμελλον νὰ φέρω εἰς τὸν σύζυγόν σας τὴν εὐτυχίαν καὶ τὴν ὑγείαν ἴσως, ἀλλὰ φθάνω πολὺ ἀργά... Εἶμαι ἔνοχος! ἔγκλημα εἶνε ἡ ἀναβολὴ τῆς ἀγαθοεργίας. Ὁ σύζυγός σας....

Digitized by Google

— Δὲν ἔχω πλέον σύζυγον καὶ τὰ τέκνα μου δὲν ἔχουσι πατέρα.

— Ταλαίπωρος γυνή, δυστυχισμένα τέκνα, ἀνέκραξεν ὁ Ἄρρισσων ἐκ βάθους συγκινηθείς.

Σᾶς ὡμίλησα ἐπὶ πολὺ περὶ τοῦ πατρός μου διότι δὲν τὸν ἐγνωρίσατε, ἀλλὰ τί νὰ εἴπω περὶ τοῦ Ἄρρισσων, τὸν ὁποῖον πάντες ἔχετε γνωρίσει, ἀρκεῖ δὲ μία λέξις ἵνα σᾶς τὸν ὑπομνήσῃ; Ὁ Τζαῖϊμς Ἄρρισσων ἦτο ὁ ἀγαθὸς πλούσιος ὅπως ὁ Δανιὴλ Σώλλιβαν ἦτο ὁ ἀγαθὸς πένης. Ὅ,τι ἦτο δυνατὸν νὰ πράξῃ ἵνα ὑπογλυκάνῃ τοῦ πένθους μας τὴν πικρίαν τὸ ἔπραξε μετὰ χαρᾶς.

— Ἄχ! ἔλεγεν ἐνίοτε ἡ μήτηρ μου, ἐντρέπομαι νὰ ἦμαι εὐτυχής· ἂν εἶχα τώρα τὸν ἄνδρα μου. . . .

— Τὸν ἔχεις, τὸν ἔχεις πάντοτε, ἀπήντα ὁ Ἄρρισσων· οἱ προσφιλεῖς νεκροί μας εἶνε πάντοτε μεταξὺ ἡμῶν καίπερ ἀόρατοι, ἀρκεῖ νὰ τοὺς ἀγαπῶμεν. Ἔσο εὐτυχὴς ἐν τῇ γῇ μὲ τὰ τέκνα σου καὶ θὰ εὐχαριστεῖται βλέπων ταῦτα καὶ ὁ σύζυγός σου ἐν τῷ οὐρανῷ.

Ἐνίοτε πλήρεις εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸν εὐεργέτην ἡμῶν:

— Εἶσθε δίκαιος, ἀγαθός, τῷ ἐλέγομεν.

— Δὲν εἶνε τοῦτο σπουδαῖον πρᾶγμα, κυρία Σώλλιβαν, ἀπήντα.

Εἶνε ἱκανοὶ δίκαιοι εἰς τὸν κόσμον, ὁ σύζυγός σας ἦτο καλλίτερός μου, τὰ παιδία σας ὅταν μοῦ ἔφεραν τὸ χαρτοφυλάκιον ἦσαν καὶ ἐκεῖνα δικαιότατα καὶ ἀγαθώτατα. Ἀπορῶ πῶς δὲν εὑρέθησαν δέκα δίκαιοι εἰς τὰ Σόδομα διὰ νὰ σωθῇ ἡ πόλις.

* * *

Ὁ Τζαῖϊμς Ἄρρισσων δὲν εἶχεν οἰκογένειαν, ἡμεῖς ἐγείναμεν ἡ οἰκογένειά του καὶ ἐκεῖνος δεύτερος πατὴρ δι' ἡμᾶς. Ἡ μήτηρ μας ἐπετήρει τὰ τῆς οἰκίας μετὰ τοσαύτης συνέσεως καὶ οἰκονομίας, ὥστε ἀστεϊζόμενος ὁ καλὸς Ἄρρισσων ἔλεγεν ὅτι θὰ προτείνῃ εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Κοινοτήτων νὰ τὴν διορίσωσι διοικήτριαν τῶν Ἰνδιῶν, διότι μόνη αὕτη ἦτο κατάλληλος νὰ τακτοποιήσῃ τὰ τῆς μεγάλης ἐκείνης χώρας χωρὶς νὰ διεγερθῶσι καὶ παράπονα κατὰ τῆς διοικήσεως.

Ἐγὼ ἀφ' οὗ ἐτελείωσα τὰς σπουδάς μου ἔγεινα ὑπάλληλός του πρῶτον καὶ ἔπειτα μέτοχος τινα ἔτη συνέταιρός του. Ἀπεκατέστησε τὸν Ἰωὴν καὶ ὑπάνδρευσε τὰς ὡραίας μου ἀδελφὰς μὲ τοὺς ἐδῶ τώρα παρόντας συζύγους των. Καὶ αὐτὸς ὁ θάνατος τοῦ εὐεργετικωτάτου ἦτο ἥσυχος καὶ γαλήνιος, ἀληθὴς θάνατος δικαίου. Κατὰ τὴν τελευταίαν του ὥραν στραφεὶς πρὸς τὴν μητέρα μου:

— Μετά τινας στιγμάς, τῇ εἶπεν, ἀφ' οὗ καταλείψω τὸν κόσμον τοῦτον θὰ παρουσιασθῶ πρὸς τὸν Πλάστην καὶ θὰ ὑποβάλω εἰς τὴν κρίσιν του τὰς πράξεις τοῦ βίου μου, ἔπειτα θὰ λογαριασθῶ μὲ τὸν σύζυγόν σας, μὲ τὸν πατέρα σας, τέκνα μου. Πιστεύω ὅτι ὁ ἀγαθὸς οἰκογενειάρχης θὰ μείνῃ εὐχαριστημένος δι' ὅσα ὑπὲρ τῆς ἀδυνάτου οἰκογενείας του μετὰ τὸν θάνατόν του ἔπραξα. Μὲ αὐτὸν θὰ ὁμιλῶ διὰ σᾶς....

Ἐδῶ ἐτελείωσε τὸν λόγον του ὁ Γρηγόριος Σώλλιβαν, ἡ δὲ ὁμήγυρις πολλὴν ὥραν ἀφ' οὗ εἶχε σιγήσει ἐνόμιζεν ὅτι ἤκουεν ἔτι. Ἔπειτα δὲ σεβασμία τις γραῖα ἠγέρθη ἀπέναντι τοῦ Γρηγορίου:

— Γρηγόριε Σώλλιβαν, εἶπε, τέκνον μου, ὡμίλησας ἀξίως τῆς μνήμης τῶν δύο ἀνδρῶν, τοὺς ὁποίους ἔτι θρηνοῦμεν. Τὰ μικρὰ ἐκεῖνα παιδία — δεικνύουσα τὰ εἰς τὴν ἄκραν τῆς τραπέζης καθήμενα νεώτατα μέλη τῆς οἰκογενείας — τὰ ὁποῖα εἶνε ἡ ὑπερηφάνεια καὶ ἡ χαρά μας, θὰ ἐνθυμηθῶσι τοὺς λόγους σου. Καλὸν εἶνε τὰ ὦτα τῶν παιδίων ν' ἀκούωσι τοιαύτας διηγήσεις, καλὸν εἶνε ἀπὸ στόματος ἀψευδοῦς καὶ φιλονόμου οἷον εἶνε τὸ ἰδικόν σου νὰ μανθάνωσιν ὅτι πρέπει ἀείποτε νὰ τηρῶμεν τὴν μνήμην τῶν ἀγαπησάντων ἡμᾶς ἐν τῷ κόσμῳ, ὅτι πρέπει ἡ καρδία μας νὰ λατρεύῃ τοὺς προαποθανόντας γονεῖς ἢ συγγενεῖς μας καὶ ὅτι μετὰ καλὸν βίον ἀρίστη διδασκαλία εἶνε ὁ ὡραῖος θάνατος. Ἄριστον προσκέφαλον καὶ ἐν αὐτῷ τῷ ἐσχάτῳ ὕπνῳ εἶνε ἡ καλὴ συνείδησις, μόνοι δὲ οἱ πονηροὶ φοβοῦνται τὴν ὥραν τὴν ἐσχάτην.

Λαμβάνουσα δ' ἔπειτα τὸ ποτήριόν της ἡ σεβασμία γυνή,

— Ὑπὲρ τῆς μνήμης, εἶπε, τοῦ Δανιὴλ Σώλλιβαν, μετὰ φωνῆς, ἧς μετὰ κόπου κατέστελλε τὴν συγκίνησιν, ὑπὲρ τῆς μνήμης τοῦ Τζαῖϊμς Ἄρρισσων!

— Οὐρρὰ ὑπὲρ αὐτῶν! ἀνέκραξεν ἡ ὁμήγυρις.

[P.—J. Stahl.] Σ.

ΠΑΡΑΦΡΑΣΕΙΣ ΟΜΗΡΙΚΩΝ ΕΠΩΝ

Εἶναι περίεργος ἡ τύχη, ἣν ὑπέστησαν τὰ ἔπη τῶν δύο κορυφαίων τῆς ἀρχαιότητος ποιητῶν ἐν Εὐρώπῃ κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας. Καὶ τοῦ μὲν Βεργιλίου τὴν ποιητικὴν δόξαν ἐπεσκίασεν ἡ φήμη περὶ τῆς τεραστίας αὐτοῦ μαγικῆς τέχνης, διότι ὁ ποιητὴς τῆς Αἰνειάδος ἐνομίζετο γόης καὶ φαρμακεὺς ἐκ τῶν μεγίστων καὶ δεινοτάτων, πολλὰ δὲ βιβλία τῆς ἐποχῆς ἐκείνης βρίθουσι ποικίλων μύθων περὶ γοητειῶν καὶ μαγγανευμάτων αὐτοῦ, δι' ὧν ἐξησφάλισε τὴν Νεάπολιν κατὰ πάσης κακοβούλου ἀποπείρας, ὧν ὅμως ἔπεσεν ἐπὶ τέλους θῦμα καὶ αὐτός, ἐπιχειρήσας νὰ ἀνανεωθῇ καὶ καταστῇ ἀθάνατος. Τοῦ δὲ Ὁμήρου καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα ἐλησμονήθη τέλεον ἐν τῇ δύσει, τὰ δὲ περὶ τοῦ τρωϊκοῦ πολέμου ᾄσματα τῶν τρουβαδούρων καὶ ἱπποτικὰ μυθιστορήματα βάσιν ἔχουσι κυρίως τὰ ψευδεπίγραφα ἡμερολόγια Δίκτυος τοῦ Κρη-

Digitized by Google

τὸς καὶ Δάρητος τοῦ Φρυγὸς, οὓς ἐνόμιζον τότε πολεμιστὰς παραστάντας ἐν τῇ ἁλώσει τῆς Τροίας καὶ ὧν τὰ ἔργα ἐμυθεύετο ὅτι ἀνευρέθησαν ἐν τάφῳ τινὶ ἐπὶ τῆς βασιλείας Νέρωνος· διὰ τοιούτων Φραγκικῶν διωρύχων μετωχετεύθησαν καὶ παρ' ἡμῖν μετὰ τὰς σταυροφορίας ἀσθενεῖς τινες καὶ κακόζηλοι ἀπηχήσεις τῆς ὁμηρικῆς μούσης εἰς μιξοβάρβαρον ἑλληνικὴν, ἐν αἷς ἡ Ἀνδρομάχη μετωνομάζετο Ἀνδραμαθά, ὁ Ἡρακλῆς Ἕρκουλες καὶ ἡ Ἑκάβη Κουβά, ἐκ τοιούτων δὲ θολερῶν πηγῶν ἤντλησε τὰς περὶ ἀρχαιότητος γνώσεις του καὶ ὁ ποιητὴς τοῦ Ἐρωτοκρίτου.

Ἐν Ἑλλάδι σχετικῶς ἡ τύχη τοῦ Ὁμήρου ἦν ὁπωσοῦν κρείσσων. Ναὶ μὲν ἡ πάλαι αἴγλη εἶχεν ἐξαφανισθῆ, καὶ ἄγνωστος σχεδὸν διετέλει παρὰ τῷ λαῷ ὁ ποιητής. Ἀλλ' ὁ μὲν Τζέτζης συνεπλήρου διὰ πενιχρῶν ἑξαμέτρων Ἰλιάδα καὶ Ὀδύσσειαν, ὅλον τὸν ἐπικὸν κύκλον περιλαβὼν ἐν τοῖς *Προομηρικοῖς*, τοῖς *Ὁμηρικοῖς* καὶ τοῖς *Μεθ' Ὅμηρον*, πληθὺς δὲ σχολιαστῶν ἐπειρᾶτο νὰ ἐξηγήσῃ καὶ ἑρμηνεύσῃ τὰ ὁμηρικὰ ἔπη, καὶ αἱ *Παρεκβολαὶ εἰς Ἰλιάδα καὶ Ὀδύσσειαν* τοῦ κατὰ τὴν ΙΓ' ἑκατονταετηρίδα ἀκμάσαντος σοφοῦ ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης Εὐσταθίου ἐνεκαίνιζον νέαν περίοδον φιλολογικῆς ἀναπλάσεως τοῦ ἔθνους. Ἀφ' ἑτέρου συνηθέστεραι ἦσαν καὶ αἱ παραφράσεις τοῦ Ὁμήρου εἰς τὴν παρὰ τῶν τότε λογίων γραφομένην γλῶσσαν, ὑπὸ Ἰωάννου τοῦ Τζέτζου, Μιχαὴλ τοῦ Ψελλοῦ, Μανουὴλ τοῦ Χρυσολωρᾶ, Ἐμμανουὴλ τοῦ Μοσχοπούλου, Θεοδώρου τοῦ Γαζῆ καὶ ἄλλων ἀνωνύμων. Ἀλλὰ πλησίον τῶν ἔργων τούτων μετὰ τὰς σταυροφορίας ἀνεφάνησαν, ὡς ἀνωτέρω εἴπομεν, διηγήσεις περὶ τοῦ τρωϊκοῦ πολέμου εἰλημμέναι ἐκ Φράγκων στιχουργῶν, καὶ ἐξαμβλώματά τινα μεταφράσεων τοῦ Ὁμήρου εἰς τὴν χυδαίαν. Μία τούτων, ἡ τοῦ κατὰ τὴν δεκάτην τετάρτην ἑκατονταετηρίδα ζήσαντος Κωνσταντίνου τοῦ Ἑρμονιακοῦ, ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ Δημ. Μαυροφρύδου, σφόδρα δ' ἀμφιβάλλομεν ἄν τις ἄλλος τῶν τοιούτων μεταφραστῶν κατώρθωσε νὰ ὑπερβῇ τοῦτον κατὰ τὴν παχυλὴν ἀμάθειαν καὶ τὴν μωρίαν. Τὸ στιχούργημα τοῦ Ἑρμονιακοῦ φέρει τὴν ἀκόλουθον σχοινοτενῆ ἐπιγραφὴν, προπύλαια ἀντάξια τοῦ ἔργου· «*Μετάφρασις ἱστορίας τινὸς ἁρμόδια πρὸ Ὁμήρου, σὺν αὐτοῖς γὰρ ἀκολούθως ἔχων τοὺς πολέμους τῆς Τροίας ἀπαραλλάκτως, καθὼς ὁ Ὅμηρος διηγεῖται καὶ ἕτεροι ποιηταὶ τοὺς πολέμους καὶ τὴν τοῦ Δουρείου ἵππου κατασκευὴν καὶ τὴν ἀνάλωσιν τῆς αὐτῆς Τροίας τὰ μετ' Ὅμηρον τὰ μὴ γραφέντα ἐν αὐτῷ τοῦ Ὁμήρου βιβλίῳ τὸ καλούμενον Ἰλιάδα.*» Διὰ 589 ὀκτωσυλλάβων ἀθλίων στίχων, παραγεμισμένων διὰ πολλῶν γὰρ καὶ ἤγουν, κατώρθωσεν ὁ Ἑρμονιακὸς νὰ παραφράσῃ κατὰ τὴν ἰδίαν μέθοδον ὁλόκληρον τὴν Ἰλιάδα καὶ νὰ συμπληρώσῃ αὐτὴν διὰ πολὺ πλειοτέρων. Ὅπως ἐξ ὄνυχος καταφανῇ ὁ λέων, ἢ μᾶλλον ὁ ὄνος, ἀποσπῶμεν ὀλίγους στίχους ἐκ τῆς ἀπαραλλάκτου ταύτης μεταφράσεως τοῦ Ὁμήρου. Ἐν σίχ. 1874 κε. οἱ Τρῶες στενοχωρηθέντες ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν ἀποφασίζουσι νὰ αἰτήσωσι διὰ πρεσβείας ἐπικουρίαν παρὰ τοῦ προφητάνακτος Δαβὶδ καὶ στέλλουσιν ἀγγέλους πρὸς αὐτὸν μετὰ δώρων πολυτίμων. Ἀλλ' ὅμως

Ὁ Δαβὶδ οὐκ ἠβουλήθη
συμμαχίαν ἀποστεῖλαι,
ὑπὸ δύο γὰρ αἰτίων·
μίαν δὲ καὶ πρώτην ταύτην,
μυσαττόμενος τοὺς Τρῶας·
ὡς γὰρ λατρευτὰς εἰδώλων,
καὶ δευτέραν πάλιν ἄλλην,
τοὺς Ἑβραίους ἐφοβεῖτο
μὴ ζηλώσουν τοῖς εἰδώλοις
καὶ λατρεύσωσιν ἐκεῖνα.

Ἐν ἑτέρῳ χωρίῳ ὁ Ἀχιλλεὺς ἐκστρατεύσας ἐπὶ Τροίαν,

Φέρνει στράτευμα Βουλγάρων,
Οὔγκρων τε καὶ Μυρμιδόνων.

Ἂς σημειώσωμεν ὅμως ὡς ἐλαφρυντικὴν περίπτωσιν, ὅτι κατὰ τοῦτο μικρὸν μόνον ποιητικὴ ἄδεια παρήλλαξε τὴν ἱστορίαν, ὡς τότε ἐγράφετο ὑπὸ σοβαρῶν χρονογράφων. Ἀφηγούμενος τὰ κατὰ τὸν τρωϊκὸν πόλεμον, ὁ Μαλάλας λέγει πρὸς τοῖς ἄλλοις· «καὶ ἀπῆλθε μετὰ τῶν »Ἀτρειδῶν ὁ αὐτὸς Ἀχιλλεὺς, ἔχων ἴδιον στρα»τὸν τῶν λεγομένων Μυρμιδόνων τότε, νυνὶ δὲ »λεγομένων Βουλγάρων.»

Ἀλλ' εἰς περιεργότατον περιπίπτει ἀναχρονισμὸν ὁ Ἑρμονιακὸς, ὅταν περιγράφῃ τοὺς ἐπὶ Τροίαν στρατεύσαντας ἥρωας. Μεταξὺ τούτων συγκαταριθμεῖ Κάτωνα τὸν Ῥωμαῖον καὶ τὸν βυζάντιον Ἰωάννην τὸν Τζέτζην, τὸν ὀλίγῳ προγενέστερον ποιητὴν τῶν Προομηρικῶν, ἅτινα εἶχεν ὑπ' ὄψιν ἐν ἀρχῇ τοῦ στιχουργήματός του!

Ἑτέρα ἔμμετρος μετάφρασις εἰς κοινὴν γλῶσσαν τῆς Ἰλιάδος, ἀλλ' ἀσυγκρίτῳ λόγῳ ἀνωτέρα αὐτὴ τῆς τοῦ Ἑρμονιακοῦ, εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ Κερκυραίου, ἢ Ζακυνθίου κατ' ἄλλους, Νικολάου τοῦ Λουκάνου, ἐκδοθεῖσα τὸ πρῶτον κατὰ Μάϊον τοῦ 1526 ἐν Βενετίᾳ καὶ μετατυπωθεῖσα τῷ 1640 ἐν τῇ αὐτῇ πόλει καὶ τῷ 1870 ἐν Ἀθήναις ὑπὸ Αἰμυλίου Λεγράν. Ἡ πρώτη ἔκδοσις φέρει τὴν ἀκόλουθον περίεργον ἐπιγραφήν· «*Ὁμήρου Ἰλιὰς μεταβληθεῖσα πάλαι εἰς κοινὴν γλῶσσαν, νῦν δὲ διορθωθεῖσα καὶ διατεθεῖσα συντόμως, καὶ κατὰ βιβλία καθὼς ἔχει ἡ τοῦ Ὁμήρου βίβλος, παρὰ Νικολάου τοῦ Λουκάνου, ἔστι μὲν ἡ βίβλος πάνυ ὠφέλιμος καὶ ὡραία τοῖς ἀναγνωσομένοις, καὶ ἐπειδὴ εἰσὶν ἐν τῇδε τῇ βίβλῳ πολλαὶ λέξεις δειναὶ, ἤγουν ὁμηρικαὶ, ἐγένετο καὶ πίναξ, ἐν ᾧ πίνακι, εὑρήσεις ταύτας τὰς ὁμηρικὰς λέξεις ἁπλῶς ἐξηγημένας· λάβετε τοιγαροῦν πάντες τὴν βίβλον, ἵνα ἴδητε τὰ ποικίλα κατορθώματα τοῦ*

Digitized by Google

Ὁμήρου.» (!) Ἡ ἔκδοσις αὐτὴ κοσμεῖται δι' ἀτέχνων ἀλλὰ πολυπληθῶν ξυλογραφημάτων, ἀπεικονιζόντων τοὺς ὁμηρικοὺς ἥρωας μὲ μεσαιωνικὰς ἐνδυμασίας καὶ ἱπποτικὸν ὁπλισμόν.

Ἡ παράφρασις τοῦ Λουκάνου, μεγάλως ἐνδιαφέρουσα ὑπὸ γλωσσικὴν ἔποψιν, δὲν εἶναι ἀκριβής· πολλοὶ τῶν ὁμηρικῶν στίχων παραλείπονται ἐν αὐτῇ, ἔνιοι δὲ καὶ παρερμηνεύονται. Ἰδοὺ πῶς ἔχει ἡ ἀρχὴ τῆς Α ῥαψῳδίας·

Τὴν ὀργὴν ᾆδε καὶ λέγε,
ὦ θεά μου Καλλιόπη,
τοῦ Πηλείδου Ἀχιλλέως,
πῶς ἐγένετ' ὀλεθρία,
καὶ πολλὰς λύπας ἐποῖσε
εἰς τοὺς Ἀχαιοὺς δὴ πάντας.

Τῆς παραφράσεως προτάσσεται «πίναξ καὶ ἐξήγησις τῶν λέξεων τῶν δεινῶν», ἐν ᾧ ἡ Ἑλλὰς ἐξηγεῖται *Λεβάντης*, ἡ ἑκατόμβη *ἑορτὴ ποῦ ἐγένετο μὲ ἑκατὸν βώδια*, τὸ εἰσαγάγωμεν *νά την ῥίψωμεν εἰς τὴν θάλασσαν*, καὶ ἐν ᾧ ἑρμηνεύονται καὶ λέξεις νῦν ἁπλούσταται θεωρούμεναι, ὡς ἄφρων, *πελελὸς*, ἀναχωρεῖ *μισεύει ἀπὸ ἐκεῖνον τὸν τόπον*, βοῦν *βόιδι*, πύργος *ἡ τούρη* κλπ.

Καθ' ἃ σημειοῖ ὁ κ. Σάθας, ἡ παράφρασις αὕτη τοῦ Λουκάνου εἶναι ἡ πρώτη τῆς Ἰλιάδος δημοσιευθεῖσα μεθερμήνευσις εἰς ζῶσαν γλῶσσαν, διότι ἡ πρώτη γαλλικὴ ἐτυπώθη μετὰ τέσσαρα ἔτη (1530), ἡ Ἰταλικὴ μετὰ τεσσαράκοντα ἓξ (1572), ἡ ἀγγλικὴ ἐν ἔτει 1581, ἡ γερμανικὴ τῷ 1620, ἡ βελγικὴ τῷ 1658 καὶ ἡ ἱσπανικὴ τῷ 1788.

Ἔκτοτε ἐπὶ δύο αἰῶνας οὐδεμία ἑτέρα παράφρασις τοῦ Ὁμήρου εἰς κοινὴν γλῶσσαν ἐδημοσιεύθη, ἂν ἐξαιρέσωμεν τὰς παραφράσεις τῆς Βατραχομυομαχίας. Περὶ δὲ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος αἰῶνος (1817—1818) ἐξεδόθη πολύτομος ἔμμετρος μετάφρασις τῆς Ἰλιάδος, καὶ τῆς Ὀδυσσείας βραδύτερον, μετὰ κειμένου, σημειώσεων καὶ εἰκόνων ὑπὸ τοῦ Μακεδόνος Γεωργίου Ῥουσιάδου. Τὴν ἀξίαν τῆς παραφράσεως ταύτης δύναται νὰ κρίνῃ τις ἀσφαλῶς, ἅμα ῥίψῃ ἓν βλέμμα εἰς τὸν πρῶτον στίχον τῆς Ἰλιάδος,

Μῆνιν ἄειδε, θεά, Πηληϊάδεω Ἀχιλῆος,

ὅστις ἐπλατύνθη εἰς δύο,

Ψάλε, ὦ Μοῦσα, τὴν ὀργὴν τοῦ τέκνου τοῦ Πηλέως,
τοῦ θαυμαστοῦ, τοῦ ἥρωος, τἀνδρείου Ἀχιλλέως.

Πρὸ ὀλίγων ἐτῶν (1875) καὶ ὁ κ. Ι. Πολυλᾶς ἀπεπειράθη νὰ μεταφράσῃ τὴν Ὀδύσσειαν εἰς γλῶσσαν δημώδη. Πεζαὶ δὲ μεταφράσεις ἐξεδόθησαν ἀμφοτέρων τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ τοῦ κ. Ν. Ἀργυριάδου (1868—1869) καὶ ἐν Ἀθήναις ὑπὸ Ἀλ. Σκαλίδου (1870—1874), τῆς δὲ Ἰλιάδος ἐσχάτως (1878) ὑπὸ τοῦ κ. Ἀν. Κωνσταντινίδου.[1]

Τὴν τόλμην τῶν ἐπιχειρούντων μετάφρασιν τοῦ Ὁμήρου δριμύτατα ψέγει ὁ Βίκτωρ Οὐγκώ, ἐν ἐπιστολῇ ἣν ἀμέσως κατωτέρω παρατιθέμεθα· ἂν δ' οἱ λόγοι αὐτοῦ ἀληθεύουσι διὰ τὰς εἰς ξένας γλώσσας ὁμηρικὰς μεταφράσεις, πόσον ἀληθέστεροι δὲν ἀποδεικνύονται δι' ἡμᾶς, εἰς οὓς μικρὰ μελέτη ἀρκεῖ νὰ καταστήσῃ οἰκείαν τὴν γλῶσαν τοῦ ποιητοῦ τῆς Ἰλιάδος.

Ἰδοὺ ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Οὐγκώ·

«Ἀγαπητέ μοι φίλε,

»Οἱ μεγάλοι ποιηταὶ ὁμοιάζουσι μὲ τὰ μεγάλα ὄρη. Τὰ ἔπη αὐτῶν ψάλλονται ἐν πάσαις ταῖς γλώσσαις, διότι τὰ ὀνόματά των πτερυγίζουσιν εἰς πάντων τὰ χείλη. Ἀλλ' ὑπὲρ πάντας τοὺς λοιποὺς ὁ Ὅμηρος ἔσχε τὴν εὐτυχίαν, ἢ μᾶλλον τὴν δυστυχίαν, νὰ εὕρῃ πληθὺν διερμηνέων. Ἀντιγραφεῖς ἄθλιοι καὶ ἐλεεινοὶ μεταφρασταὶ παρεμόρφωσαν τερατωδῶς τὰ ἔπη αὐτοῦ, καὶ ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ἀττίου Λαβέωνος (Attius Labeo) μεταφράζοντος,

Crudum manduces Priamum Priami que pisinnos
[Ὠμὸν ἂς φάγῃς τὸν Πρίαμον καὶ τοὺς παῖδας τοῦ Πριάμου]

μέχρι τοῦ ἡμετέρου Marot, τοὺς ὁμηρικοὺς ἥρωας εἰς ἐλεεινοὺς μεγάλους δοῦκας μεταβαλόντος, ἀπὸ Ζωΐλου τέλος τοῦ γραμματικοῦ μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, ὁπόσῳ μέγας ὁ ἀριθμὸς τῶν πυγμαίων τῶν ἀποπειραθέντων νὰ νυψώσωσι τὸ ῥόπαλον τοῦ Ἡρακλέους.

»Μὴ ζήτει νὰ συναναφύρῃσαι μετὰ τῶν νάννων ἐκείνων. Ἡ μετάφρασίς σου δὲν ἐδημοσιεύθη, καὶ εἶσαι εὐτυχὴς δυνάμενος νὰ τὴν καύσῃς.

»Μετάφρασις Ὁμήρου εἰς τὴν Γαλλικήν! ἀλλὰ θὰ ἦτο τοῦτο τερατῶδες! Οὐχὶ ὅτι δυσηρεστήθην ἐκ τῆς μεταφράσεώς σου, διότι οὔτε ἀνέγνων οὔτε σκοπῶ νὰ ἀναγνώσω ποτὲ αὐτήν, σοὶ ἐπαναλαμβάνω ὅμως ὅτι μετάφρασις ἔμμετρος οἱουδήποτε μεγάλου ποιητοῦ, παρ' οἱουδήποτε γινομένη, εἶναι πρᾶγμα ἀδύνατον, χίμαιρα. Καὶ τὸ λέγω ἐγὼ ὁ μεταφράσας πεντακισχιλίους στίχους τοῦ Ὁρατίου καὶ τοῦ Βεργιλίου, οὓς ὅμως ἐπιμελῶς μέχρι τοῦδε ἀπέκρυψα. Ἀλλὰ τὸν Ὅμηρον, κύριε, τὸν θεῖον Ὅμηρον! Πρὸς Θεοῦ! . . .

»Εἰξεύρεις ὅτι ἡ ἁπλότης μόνον τοῦ Ὁμήρου εἶναι ὕφαλος, καθ' ἧς προσκρούσαντες συνετρίβησαν οἱ μεταφρασταί του; Παρὰ τῇ κυρίᾳ Δασιὲ ἡ ἁπλότης αὕτη κατέπεσεν εἰς χυδαιότητα, παρὰ Λαμὸτ εἰς αὐχμηρότητα, παρὰ τῷ Βιτωλὲ εἰς μικρολογίαν.

»Ὁ Φραγκῖσκος Πόρτης λέγει που, ὅτι ἵνα ὑμνήσῃ τις τὸν Ὅμηρον ἐπαξίως πρέπει νὰ ἦναι Ὅμηρος καὶ αὐτός. Ἀλλὰ διὰ νὰ τὸν μεταφράσῃ τί πρέπει νὰ ἦναι; Σκέφθητι.

»ΒΙΚΤΩΡ ΟΥΓΚΩ.»

**Π.

1. Ἐννοεῖται ὅτι μεταξὺ τῶν τοιούτων παραφράσεων δὲν πρέπει νὰ συγκαταλεχθῶσι καὶ αἱ δι' ὡρισμένον τινὰ σκοπὸν ποιηθεῖσαι ἔμμετροι μεταφράσεις ῥαψῳδιῶν τινῶν, ὡς ἡ τῆς Ὀδυσσείας Α ὑπὸ Α. Ρ. Ῥαγκαβῆ, πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ δυνατοῦ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ δακτυλικοῦ ἑξαμέτρου παρ' ἡμῖν καὶ ἡ γλαφυρὰ καὶ ἀφελεστάτη τοῦ Ζ ὑπὸ Δ. Βικέλα, γενομένη ὅπως καταδειχθῇ ἡ ὁμοιότης τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν πρὸς τὰ δημοτικὰ ᾄσματα.

Digitized by Google

Ο ΠΕΡΙΒΑΛΛΩΝ ΗΜΑΣ ΑΗΡ

Τί ἤθελε γίνει ὁ ἄνθρωπος, τί ἤθελον γίνει ὅλα τὰ ζῶα, ἂν δὲν ἠδύναντο ν' ἀναπνεύσωσι τὸν ἀέρα; Ἐξ ὅλων τῶν οὐσιῶν, τῶν ἀναγκαίων πρὸς συντήρησιν τῆς ζωῆς, ὁ ἀὴρ εἶνε ἡ μᾶλλον ἀναγκαία. Ἀναστείλατε ἐπί τινα χρόνον τὴν ἀναπνοήν, δηλαδὴ τὴν πρᾶξιν ἐκείνην, δι' ἧς εἰσάγεται ἐν τοῖς πνεύμοσιν ὁ ἀήρ, καὶ θέλετε φέρει εἰς κίνδυνον τὴν ὕπαρξιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν ζώων· καταπαύσατε αὐτήν, καὶ θέλετε καταστρέψει τὴν ζωήν. Ὁ ἀήρ, τὸν ὁποῖον εἰσπνέομεν, ἀποτελεῖ τροφὴν τοῦ σώματος, καὶ μάλιστα τὴν κυριωτέραν. Δυνάμεθα νὰ ὑποφέρωμεν ἐπί τινα χρόνον τὴν στέρησιν πάσης ἄλλης τροφῆς, δυνάμεθα νὰ συνειθίσωμεν ὥστε νὰ μὴ ἔχωμεν χρείαν ἐνδυμάτων, ἀλλὰ δὲν δυνάμεθα ἄνευ βεβαίου κινδύνου τῆς ζωῆς νὰ στερηθῶμεν τοῦ ζωοποιοῦντος ἡμᾶς ἀέρος. Ἐξ ὅλων τῶν ὑλικῶν ἀναγκῶν τοῦ ἀνθρώπου, ἡ τοῦ ἀέρος ἐστὶν ἡ μᾶλλον ἀπαραίτητος καὶ μᾶλλον ἐπείγουσα. Ἀναπνέοντες δὲ τὸν ἀέρα, διατηροῦμεν ἐν ἡμῖν τὰ ὑγιῆ αὐτοῦ μόρια, καὶ ἐκπνέομεν τὰ ἀκατάλληλα πρὸς τὴν ἡμετέραν ζωήν. Κατάκλειστοι ἐντὸς στενοῦ χώρου οἱ ἄνθρωποι, δηλητηριάζονται καὶ ἀποπνίγονται ὑπὸ τῆς ἰδίας ἑαυτῶν πνοῆς, διότι ὁ εἰσπνεόμενος ἀὴρ ἀποβάλλει ἐντὸς ἡμῶν τὰ θρεπτικὰ αὐτοῦ μόρια καὶ καθίσταται ἀνεπιτήδειος νὰ παρέξῃ πλέον ἡμῖν τὴν ζωήν. Τὸ αὐτὸ ἤθελε συμβῇ καὶ εἰς τὰ ζῶα· τὸ αὐτὸ δὲ καὶ εἰς τὰ φυτά, ἅπερ καὶ αὐτὰ διὰ τῶν φύλλων εἰσπνέουσι καὶ ἐκπνέουσι τὸν περιβάλλοντα αὐτὰ ἀέρα. Ἄνευ ἀνανεώσεως τοῦ ἀέρος, ἡ ἰσχυροτέρα καὶ μᾶλλον σφριγῶσα φυτεία φθίνει καὶ μαραίνεται. Εἰς τὸν ἐλεύθερον καθαρὸν ἀέρα τὰ πάντα τοὐναντίον εὐημεροῦσι καὶ ἐνδυναμοῦνται.

Ἀπαραίτητος πρὸς συντήρησιν τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων, τῶν ζώων καὶ τῶν φυτῶν, ὁ ἀὴρ ἀποτελεῖ πρὸς τούτοις τὸν κύριον ὅρον διὰ τὴν καῦσιν τῶν σωμάτων, τὴν μεγάλην ταύτην πρᾶξιν, δι' ἧς παρασκευάζει ὁ ἄνθρωπος τὴν θέρμανσιν καὶ τὴν τροφὴν αὐτοῦ καὶ δι' ἧς πραγματοποιοῦνται αἱ πλεῖσται χημικαὶ μεταβολαὶ ἐπὶ τῆς γῆς. Ὁ ἀὴρ εἶνε ἡ τροφὴ τοῦ πυρός· ἄνευ ἀέρος τὸ πῦρ δὲν ἀνάπτει, σβέννυται.

Ὁ ἀὴρ εἶνε προσέτι ὁ ἀγωγὸς τοῦ ἤχου· αἱ τοῦ ἀέρος δονήσεις, προσβάλλουσαι τὸ ἀκουστικὸν ὄργανον παρὰ τοῖς ἀνθρώποις καὶ παρὰ τοῖς ζώοις, καθιστῶσιν αὐτοῖς αἰσθητοὺς τοὺς ἤχους καὶ τοὺς κρότους. Πᾶς ψόφος, πᾶσα βοή, ἀπὸ τῶν βροντῶν τοῦ κεραυνοῦ μέχρι τοῦ ἀσθενοῦς ψιθυρισμοῦ ῥυακίου, ἀποτελεῖται ἐκ τῶν δονήσεων τοῦ ἀέρος. Ἡ φωνὴ καὶ τὸ ᾆσμα, αἱ κραυγαὶ καὶ οἱ φθόγγοι τῶν ζώων, ὁ ἔναρθρος λόγος τοῦ ἀνθρώπου, παράγονται μόνον διὰ τῆς ἐκβολῆς ποσοῦ τινος ἐσωτερικοῦ ἀέρος, προξενοῦντος τὰς δονήσεις ἐπὶ τοῦ λοιποῦ περιέχοντος.

Ἀφαιρέσατε τὸν ἀέρα, καὶ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας ὅλης τῆς γῆς θέλει ἐπικρατήσει φρικώδης σιωπή, εἰκὼν καὶ συντέλεια τοῦ καθολικοῦ θανάτου.

Ὅ,τι δὲ ἡμεῖς ἀέρα ἢ ἀτμοσφαῖραν ἀποκαλοῦμεν, πόῤῥω ἀπέχει τοῦ νὰ ἦνε στοιχεῖον τόσον ἁπλοῦν καὶ καθαρόν, ὅσον κλίνομεν νὰ πιστεύσωμεν, ὅταν παρατηρῶμεν τὴν διαφάνειαν καὶ τὴν φαινομένην ἐλαφρότητα αὐτοῦ. Τὴν σήμερον εἶνε ἀποδεδειγμένον, ὅτι ὁ ἀὴρ εἶνε σῶμα, ἔχον ὡρισμένην βαρύτητα· σύγκειται δὲ ἐκ διαφόρων στοιχείων. Ἐν τῷ ἀέρι περιέρχονται ἀναλελυμέναι ὅλαι αἱ ἄλλαι οὐσίαι, ἃς καταχρηστικῶς ἀποκαλοῦμεν στοιχεῖα, τὸ πῦρ, τὸ ὕδωρ, ἡ γῆ καὶ τὰ διάφορα μέταλλα. Τοῦτο δὲ βεβαιοῦται, ὅταν βλέπωμεν τὰ ὑπὸ τῶν φλογῶν ἐπὶ τῆς γῆς καιόμενα σώματα, οἷον λίθους τινάς, ξύλα, φυτικὰς ἢ ζωϊκὰς οὐσίας, μεταβαλλόμενα εἰς ἀτμὸν ἢ εἰς καπνὸν καὶ ἀναμιγνυόμενα ἐντὸς τοῦ περιβάλλοντος ἀέρος. Καὶ αὐτὰ τὰ σώματα, ἅπερ σήπονται καὶ ἀποσυντίθενται, μόνον ἐλάχιστον μέρος αὐτῶν ἐν εἴδει κόνεως ἐπὶ τῆς γῆς ἐγκαταλείπουσι, τὴν δὲ πλείστην αὐτῶν οὐσίαν ἐξατμιζομένην μετὰ τοῦ ἀέρος συγχέουσι. Καὶ αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος, ἂν δὲν ἐλάμβανε διὰ τῆς τροφῆς ἀρκοῦσαν ἀναψυχήν, ἤθελεν ἐντὸς ὀλίγου ἀπολέσει ἁπάσας τὰς σημαντικὰς αὐτοῦ δυνάμεις, ἅτε τοῦ σώματός του διηνεκῶς ἐξατμιζομένου ἐν τῷ ἀέρι, ἐξ οὗ λαμβάνει ὡς ἀντάλλαγμα νέας καὶ καταλλήλους θρεπτικὰς οὐσίας.

Ἀλλὰ τὴν βεβαιοτέραν ἀπόδειξιν, ὅτι ὁ ἀὴρ σύγκειται ἐκ ποικιλωτάτων στοιχείων, παρέχουσιν ἡμῖν τὰ κατὰ τὸν οὐρανὸν θαυμάσια καὶ εὐεργετικὰ φαινόμενα, ἅπερ ἀποκαλοῦμεν μετέωρα. Ὁ αἰθριώτερος οὐρανὸς δύναται ἐντὸς ὀλίγων στιγμῶν νὰ καλυφθῇ ὑπὸ μαύρων νεφῶν, ἐν αὐτῇ τῇ ἀτμοσφαίρᾳ παρασκευαζομένων, καὶ νὰ χύσῃ ἐπὶ τῆς γῆς κρουνοὺς βροχῆς, ποιούσης αὐτὴν γόνιμον, ἢ ὁλοκλήρους καταπλημμυριζούσης χώρας.

Ὅ,τι δὲ ἐν καιρῷ θέρους καταπίπτει ὡς γονιμοποιὸς βροχὴ ἐπὶ τῶν ἀγρῶν ἡμῶν ἢ περιπλανᾶται ὡς ἀπειλητικὸν νέφος, φέρον χάλαζαν, ἐν ὥρᾳ χειμῶνος καταβαίνει ἐν εἴδει νιφάδων χιόνος, ἵνα σκεπάσῃ καὶ διαθερμάνῃ τὴν ὑπὸ τοῦ ψύχους ναναρκωμένην γῆν. Ἡ δὲ δρόσος καὶ ἡ πάχνη εἰσὶν ὑποστάσεις τοῦ ἀέρος. Καὶ δὲν πρέπει τις ἄρά γε νὰ ἐκλάβῃ ὁλόκληρον τὴν περιβάλλουσαν τὴν γῆν ἀτμοσφαῖραν ὡς θάλασσαν ὕδατος λεπτοτέρου τῆς οὕτω παρ' ἡμῶν καλουμένης οὐσίας;

Ἐντὸς τοῦ ἀπεράντου αἰθερίου ὠκεανοῦ ὑπάρχουσιν ἢ σχηματίζονται καὶ τὸ ἐν εἴδει καταπιπτόντων ἀστέρων μετάρσιον πῦρ, καὶ οἱ συνεχῶς ἐπὶ τῆς γῆς πίπτοντες ἀερόλιθοι. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι εἰσὶ σώματα στερεά, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐκ πυρίτου συνιστάμενα, ἔξωθεν μὲν μελανά, ἔσωθεν δὲ ξανθόλευκα· συνήθως δὲ κατὰ

Digitized by Google

τὴν πτῶσιν αὐτῶν φαίνονται περικυκλωμένα ἐντὸς πυρίνης σφαίρας, ἥτις διαῤῥήγνυται εἰς τὰ ὕψη μετὰ μεγάλου κρότου καὶ ῥίπτει τὸν περιεχόμενον λίθον. Ἡ ἐπιστήμη τῶν ἀνθρώπων δὲν ἠδυνήθη εἰσέτι νὰ ἑρμηνεύσῃ τὰ εἰρημένα μετέωρα. Εἰσὶν ἆρά γε ὕλαι, προερχόμεναι ἐξ ἄλλων οὐρανίων σωμάτων καὶ εἰσῆλθον ἐντὸς τοῦ κύκλου τῆς γηΐνης ἕλξεως, ἢ σχηματίζονται ἐν αὐτῇ τῇ ἀτμοσφαίρᾳ ἐκ τῶν ἐντὸς αὐτῆς περιεχομένων οὐσιῶν; Οὐδόλως ἀπίθανον εἶνε νὰ ὑποθέσῃ τις, ὅτι καθὼς διὰ τοῦ πυρὸς ἀναλύονται καὶ εἰς καπνὸν καὶ ἀέρα μεταβάλλονται λίθοι καὶ μέταλλα, οὕτω δι' ἀγνώστων τοῖς ἀνθρώποις δυνάμεων καὶ συνδυασμῶν συντίθενται ἐκ τῶν ἀερίων οὐσιῶν καὶ κατασκευάζονται μέταλλα καὶ λίθοι καταπίπτοντες ἐπὶ τῆς γῆς.

Ὅσον πλειότερον προσεγγίζει εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς ὁ ἀὴρ, τόσον περισσότερον πυκνοῦται, διαφθείρεται καὶ νοσώδης ἀποβαίνει. Τοὐναντίον δὲ ὅσον ὑψηλότερος καὶ μᾶλλον μεμακρυσμένος ἀπὸ τοῦ ἐδάφους εἶνε, τοσοῦτον καθαρώτερος, ἀραιότερος καὶ ὑγιεινότερος καθίσταται. Ἐπὶ τῶν κορυφῶν τῶν ὑψηλῶν ὀρέων γίνεται τοσοῦτον λεπτὸς, ὥστε μόλις δύναταί τις νὰ εἰσπνεύσῃ αὐτόν· δύο δὲ μίλλια κατ' ὀρθὸν ὑπεράνω τῶν κεφαλῶν ἡμῶν εἶνε ὅλος ἀκατάλληλος εἰς τὴν ζωὴν τῶν γηΐνων ὄντων. Οὐδὲν πτηνὸν, οὐδ' αὐτὸς ὁ ὑψιπέτης ἀετὸς, ἠδυνήθη νὰ φθάσῃ τὴν ἄνω ἐπιφάνειαν τοῦ μεγάλου ἀτμοσφαιρικοῦ ὠκεανοῦ, εἰς τὸν πυθμένα τοῦ ὁποίου ἐνδιαιτώμεθα ἡμεῖς.

Ἀλλ' ἐν τῷ στρώματι, ἐν ᾧ δύνανται νὰ ἀναπνεύσωσι τὰ ἐπὶ τῆς γῆς ζῶντα πλάσματα, ὁ ἀὴρ ἐστὶ λίαν σωτήριος. Ἐνταῦθα, ἔχων τὴν ἀπαιτουμένην πυκνότητα, διατηρεῖ καὶ ἐνδυναμόνει τὰς ἡλιακὰς ἀκτῖνας, συνθλάττων καὶ ἀντανακλῶν ἑκάστην αὐτῶν ὡς διὰ μυρίων σκαφίων ἢ φακωτῶν ὑέλων. Οὕτω διατηρεῖται ἡ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων, τῶν ζώων καὶ τῶν φυτῶν, ἥτις ἄλλως ἤθελε καταστραφῇ ὑπὸ τοῦ μεγάλου ψύχους. Ἐπὶ τῶν κορυφῶν τῶν ὑψηλῶν ὀρέων μόλις ὀλίγιστα ζῶσι ζῶα, καὶ αὐτὰ τὰ φυτὰ καταστρέφονται, καὶ αὐτὴ ἡ συνήθως ὑψηλὴ ἐλάτη μόλις φθάνει τὸ ὕψος μετρίου θάμνου. Τὸ ἀραιὸν τοῦ ἀέρος εἰς τὰ ὕψη ἐκεῖνα εἶνε αἰτία τοῦ ὑπερβολικοῦ ψύχους, τοῦ καταστρεπτικοῦ πάσης ζώσης φύσεως. Χιόνες ἀδιάλυτοι καλύπτουσιν αἰωνίως τὰ ὑψηλὰ ὄρη, καί τοι κείμενα ἱκανὰς χιλιάδας ποδῶν πλησιέστερον ταῖς ἀκτῖσι τοῦ ἡλίου ἢ αἱ χαμηλαὶ κοιλάδες, ἤθελον δὲ βεβαίως ἐπισωρευόμεναι σχηματίσει νέα ὄρη ἐπὶ τῶν ὀρέων, ἂν ἡ φυσικὴ τῆς γῆς θερμότης δὲν διέλυε κατὰ μικρὸν τὰ κατώτερα αὐτῶν στρώματα, μεταβάλλουσα αὐτὰ εἰς πηγὰς καὶ εἰς καταπίπτοντα ὕδατα, δι' ὧν σχηματίζονται οἱ πέριξ χείμαῤῥοι καὶ οἱ ποταμοί.

Καθὼς δὲ τὴν δύναμιν τῆς θερμότητος, οὕτω καὶ τὴν δύναμιν τοῦ φωτὸς ἐπαυξάνει ἡ τοῦ ἀέρος κατάλληλος πυκνότης, καὶ τὰ πάντα θαυμασίως λαμπρὰ ἀναδεικνύει. Ἐν ἀνεφέλῳ τοῦ θέρους ἡμέρᾳ οὐδεὶς ἀνθρώπινος ὀφθαλμὸς δύναται ν' ἀτενίσῃ ἐπὶ πολὺ εἰς τὸν περιλαμπῆ οὐράνιον χῶρον. Ἀπὸ τῶν κορυφῶν τῶν ὑψηλῶν ὀρέων τοὐναντίον φαίνεται ὁ οὐρανὸς ἧττον φαεινὸς, χρώματος δὲ κυανοῦ βαθέος, σχεδὸν πρὸς τὸ μέλαν ἀποκλίνοντος, ὁ δὲ ἥλιος ἀσθενεστέρας ἔχει τὰς ἀκτῖνας αὐτοῦ, καὶ οἱ ἀστέρες ὀλιγώτερον στίλβουσιν. Ἂν ἦτο δυνατὸν ν' ἀναβῇ τις εἰς ὑψηλοτέρας ἔτι χώρας ἤθελε βεβαίως ἴδει τὸν ἥλιον γυμνὸν ἀκτίνων παριστάνοντα τὴν ὄψιν πλησιφαοῦς σελήνης ἐν τῷ σκοτεινῷ στερεώματι. Καὶ αὐτὸς ὁ ἦχος, ὁ μᾶλλον ἰσχυρὸς ἐν τοῖς κατωτέροις τῆς ἀτμοσφαίρας ἡμῶν στρώμασιν, ἐξασθενεῖ κατὰ λόγον τῆς ἐπὶ τῶν ὀρέων ἀνυψώσεως ἡμῶν· εἰς δὲ μεγαλειτέραν ἀραίωσιν τοῦ αἰθέρος, δὲν ἀκούεται πλέον δι' ὦτα ἀνθρώπων ὁ ἦχος.

Ὁ μετάρσιος ὠκεανὸς εὑρίσκεται εἰς διηνεκῆ κίνησιν καὶ ἀναβρασμόν. Ὁτὲ μὲν συνταράττουσιν αὐτὸν ἀφανῶς αἱ ἀπὸ τῆς γῆς ἀναθυμιάσεις, ὁτὲ δὲ αἱ διὰ τῆς θερμότητος διαστέλλουσαι αὐτὸν ἡλιακαὶ ἀκτῖνες· ἄλλοτε δὲ πιθανῶς διεγείρεται ὑπὸ τῆς ἑλκυστικῆς δυνάμεως τῶν οὐρανίων σωμάτων. Τοιαύτην τινὰ κίνησιν δὲν παράγει καὶ ἐπὶ τῶν ὑδάτων τῆς θαλάσσης ἡ σελήνη, προξενοῦσα ἐν τῇ πορείᾳ αὐτῆς τὰς τακτικῶς ἐπαναλαμβανομένας παλιῤῥοίας;

Τὰς κινήσεις καὶ ἀραιώσεις ταύτας τῆς ἀτμοσφαίρας ἀποκαλοῦμεν ἀνέμους, καταιγίδας, τυφῶνας, λαίλαπας· εἰσὶ δὲ οἱονεὶ ποταμοὶ ἀέριοι, ἔχοντες ἴδιον καὶ ὡρισμένον ῥοῦν, καὶ ἀποδεικνύουσιν ἀριδήλως, ὅτι καὶ ὁ ἀὴρ, καίτοι ἀόρατος, ἀποτελεῖ σῶμα φυσικόν. Ὅταν σφοδροῦ ἀνέμου ἐπιφορὰ, προσβάλλουσα μετὰ πατάγου χωρίον τι, ἁφαρπάσῃ ἀπὸ τῶν οἰκιῶν τὰς στέγας, κρημνίσῃ τοίχους, ἐκριζώσῃ δένδρα, ταῦτα πάντα δὲν προέρχονται ἐκ μόνης τῆς ταχύτητος τοῦ ἀέρος, ἀλλ' εἰσὶ κατὰ μέγα μέρος ἀποτελέσματα τοῦ ἀερίου ὄγκου, συντρίβοντος πᾶν τὸ παρέχον αὐτῷ ἀντίστασιν. Ἡ ταχύτης πολλαπλασιάζει βεβαίως τὴν δύναμιν, ἀλλὰ δὲν γεννᾷ αὐτήν. Πολλὰ τῶν πτηνῶν φθάνουσι τῶν ἀνέμων τὴν ταχύτητα, καὶ ὅμως ἡ ταχύτης αὕτη δὲν παρέχει αὐτοῖς ὁμοίαν τινὰ δύναμιν. Ἄλλοτε ὅμως, καὶ ἰδίως ἐν τῇ διακεκαυμένῃ ζώνῃ, λαίλαπες διατρέχουσι μέχρις ἑξήκοντα γαλλικῶν μέτρων διάστημα εἰς πᾶν δεύτερον λεπτὸν, ὅπερ ἀποτελεῖ τεραστίαν ταχύτητα, ὑπερβαίνουσαν ἑπτάκις καὶ ὀκτάκις τὴν ἐν τοῖς σιδηροδρόμοις συνήθη τῶν ἀτμαμαξῶν πορείαν.

Πᾶσα βιαία διάσεισις τῆς ἀτμοσφαίρας, ἤγουν τοῦ περιβάλλοντος ἡμᾶς ἀέρος, ἐστὶν ἐπανάστασις καὶ ἀνακύκλησις τοῦ ἀερίου ὠκεανοῦ, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἀναπνέομεν, καὶ ἀποτελεῖ ἓν ἐκ τῶν

Digitized by Google

καταπληκτικωτέρων τῆς φύσεως θεαμάτων. Οὐδὲν ὄντως τρομερώτερον καταιγίδος, ὅταν αὕτη παταγοῦσα φέρεται ἐπὶ τὰς χώρας τῆς γῆς, ὅταν πρόῤῥιζα ἀνασπᾷ μεγάλα καὶ δυνατὰ δένδρα καὶ ὡς ἐλαφρὰ ἄχυρα ἀναῤῥίπτῃ αὐτά· ὅταν μετὰ πολλοῦ κτύπου ὁλόκληρα δάση ἄρδην διαφθείρῃ, τὰ δὲ στερεώτερα οἰκοδομήματα διασείῃ ἢ εἰς σωρὸν μεταβάλλῃ ἐρειπίων· ὅταν ποταμοὺς εὐρυρέοντας κωλύῃ ἐν τῇ πορείᾳ αὐτῶν, ἐξογκόνῃ τὰ ὕδατα αὐτῶν καὶ οἱονεὶ φαίνεται βιάζουσα αὐτοὺς νὰ στρέψωσι τὰ ῥεῖθρά των πρὸς τὰς πηγάς· ὅταν ἀπογυμνόνῃ τὰς τῶν ὀρέων λαγόνας καὶ τὰς ἀποῤῥῶγας πέτρας διαῤῥηγνύῃ. Ὁ μέγας βρόμος, ὁ πάταγος, ἀντηχῶν εἰς τὰ ὕψη τοῦ αἰθέρος ἐν τοῖς κοιλώμασι τῆς γῆς, ἐπαυξάνει τὴν φρίκην. Σπουδῇ φεύγουσιν ὑπεράνω τῶν κεφαλῶν ἡμῶν οἱονεὶ ἐπτερωμένα τὰ μαῦρα τοῦ οὐρανοῦ σύννεφα, ἔντρομα δὲ τὰ πτηνὰ πετῶσι πρὸς τὰς φωλεάς των καὶ τὰ θηρία ὠρυόμενα κρύπτονται εἰς τὰς καταδύσεις αὐτῶν.

Ἔτι ὅμως φρικωδεστέρα τῆς καταιγίδος ταύτης εἶνε ἡ ἐπὶ τῆς θαλάσσης συμβαίνουσα. Ἐν τῇ θαλάσσῃ ἱστοὶ πολύοζοι καὶ πελώριοι, δίκην καλάμου, συνθλάττονται, μυρίανδρα δὲ καὶ σιδηρόστερνα πλοῖα ὡς ἀκάτια ἐπὶ τῶν σκοπέλων συντρίβονται, ἢ αὔτανδρα καταποντίζονται. Ἐν τῇ θαλάσσῃ ἀναμιγνύεται ἡ λαῖλαψ μετὰ τοῦ κλύδωνος, ὁ βόμβος τῶν ἀνέμων μετὰ τοῦ βρυχήματος τῶν κυμάτων, ἅτινα ἐν τῇ φοβερᾷ αὐτῶν ἀναστατώσει φαίνονται ποτὲ μὲν ὅτι ἀποκαλύπτουσι τὰ σπλάγχνα τῆς γῆς, ποτὲ δὲ ὅτι ἀναῤῥίπτουσι τὰ ἀφρίζοντα αὐτῶν ὕδατα μέχρι τοῦ οὐρανίου θόλου.

Αἱ ἀπειλαὶ τῆς ἠγριωμένης φύσεως ἀναγκάζουσι τὸν ἐνδοιαστὴν νὰ πιστεύσῃ καὶ τὸν ἁμαρτωλὸν νὰ προσευχηθῇ. Τότε ἡ ἰσχὺς τῶν ἡμιθέων τῆς γῆς, τῶν ἐμποιούντων τοῖς ὄχλοις φόβον, τῶν πολυυμνήτων, ἀναφαίνεται εὐτελὴς κενοδοξία, πομφόλυξ, φλήναφος.

Αἱ φρικτόταται τρικυμίαι καὶ αἱ τρομερώταται λαίλαπες συμβαίνουσιν ἐν ταῖς ὑπὸ τοῦ ἡλίου διακεκαυμέναις χώραις. Ἔτι καὶ σήμερον ἔντρομος γίνεται ὁ κάτοικος τῆς Αἰγύπτου, ὅταν ὁ καυστικὸς καὶ θανατηφόρος ἄνεμος, ὃν αὐτὸς χαμσὶν ἀποκαλεῖ, πνεύσῃ ἀπὸ τῆς ἐρήμου. Ὁ συνήθως αἴθριος καὶ λαμπρὸς οὐρανὸς τῆς χώρας ἐκείνης αἴφνης θολοῦται καὶ συννεφεῖ· ὁ δίσκος τοῦ ἡλίου φαίνεται κατακόκκινος· ὁ ἀὴρ, λαμβάνων σκοτοειδὲς χρῶμα, οἱονεὶ ὑπὸ κονιορτώδους ἀτμοῦ πεπληρωμένος, γίνεται ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν καυστικώτερος. Ἐν τῷ ἅμα τὰ φυτὰ μαραίνονται, τὰ φύλλα ἀποξηρανθέντα πίπτουσιν ἀπὸ τῶν δένδρων· ἡ θερμότης κατὰ μικρὸν μεταδίδεται καὶ εἰς αὐτὰς τὰς μᾶλλον ψυχρὰς οὐσίας, εἰς τὰ μάρμαρα, εἰς τὴν γῆν, εἰς τὸ ὕδωρ. Ἄνθρωποι καὶ ζῶα κρύπτονται εἰς τὰ ὑπόγεια, εἰς τὰ σπήλαια, εἰς τὰς ὀπὰς τῆς γῆς, ἵνα διαφύγωσι τὰς ἀμέσους καταφορὰς τοῦ ὀλεθρίου αὐτοῦ ἀνέμου. Οὐαὶ ἐκείνῳ, ὃν τινα προσβάλλει ὁ χαμσίν· παραχρῆμα πνίγεται ὁ δυστυχὴς καὶ πίπτει νεκρός.

Παραπλήσιός ἐστι καὶ ὁ ἐν ταῖς ἐρήμοις τῆς Ἀραβίας πνέων φαρμακερὸς σιμούν. Ὅταν ἐξαπίνης ἐγερθῇ, ἅπασα ἡ ἀτμοσφαῖρα γίνεται διάπυρος καὶ ἐρυθροειδής. Συριγμὸς καὶ ψόφος συνοδεύουσιν αὐτὸν, θειώδης δὲ καὶ πνιγηρὰ ὀσμὴ ἕπεται κατόπιν αὐτοῦ. Ἐν ὀφθαλμοῦ ῥοπῇ διαφθείρει πᾶν τὸ προστυχὸν αὐτῷ· ὡς ἀστραπὴ φονεύει πᾶσαν ζῶσαν ψυχὴν, μὴ δυνηθεῖσαν ἐγκαίρως νὰ προφυλαχθῇ ἀπὸ τῆς δηλητηρίου αὐτοῦ πνοῆς.

ZSCHOKKE.

ΟΙ ΜΕΓΑΛΟΙ ΑΝΔΡΕΣ, Η ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ Η ΤΥΧΗ

Ἐκ τῶν τοῦ Ναπολέοντος τοῦ Α΄.

Οὐδέποτε ἐγένοντο πράξεις μεγάλαι καὶ κατὰ συνέχειαν, αἱ ὁποῖαι νὰ προέκυψαν ἐκ συμβεβηκότος ἢ τῆς τύχης· σπανίως βλέπει τις τοὺς μεγάλους ἄνδρας νὰ ἀποτυγχάνωσιν εἰς τὰς ἐπικινδυνωτάτας τῶν ἐπιχειρήσεων αὐτῶν. Θεωρήσατε τὸν Ἀλέξανδρον, τὸν Καίσαρα, τὸν Ἀννίβαν, τὸν μέγαν Γουσταῦον· πάντοτε ἐπιτυγχάνουσι. Μήπως διότι εἰσὶν εὐτυχεῖς γίνονται οὕτω μεγάλοι; Ὄχι· ἀλλ' ἐπειδὴ εἰσὶν ἄνδρες μεγάλοι, καθυποτάττουσιν εἰς ἑαυτοὺς τὴν εὐτυχίαν· ἅμα δέ τις θελήσῃ νὰ μελετήσῃ τοὺς μοχλοὺς τῶν ἐπιτυχιῶν αὐτῶν, μετ' ἐκπλήξεως ἀνακαλύπτει ὅτι τὸ πᾶν εἶχον πράξει πρὸς ἐπίτευξιν αὐτῶν.

Ὁ μὲν Ἀλέξανδρος μόλις ἡβῶν, κατακτᾷ μὲ δράκα ἀνδρῶν μέρος τῆς οἰκουμένης. Ἦτο τοῦτο ἀρά γε ἁπλῆ τις ἐξ αὐτοῦ ἐκχείλισις, εἶδός τι κατακλυσμοῦ; Ὄχι· τὸ πᾶν ὑπολογίζεται μετὰ βαθυνοίας, ἐκτελεῖται μετὰ τόλμης, διευθύνεται μετὰ φρονήσεως. Ὁ Ἀλέξανδρος παρουσιάζεται ἐν ταὐτῷ μέγας πολεμιστής, μέγας πολιτικός, μέγας νομοθέτης. Κατὰ δυστυχίαν, ἅμα ὡς κατέφθασεν εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς δόξης καὶ τῶν ἐπιτυχιῶν, ὁ νοῦς του διεστράφη καὶ διεφθάρη ἡ καρδία του. Ἐνῷ ἤρξατο μὲ ψυχὴν τοῦ Τραϊανοῦ, ἐτελεύτησεν ἔχων καρδίαν Νέρωνος καὶ ἤθη Ἡλιογαβάλου.

Ἀντιθέτως πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον ὁ Καῖσαρ ὥρμησεν εἰς τὸ στάδιόν του λίαν ὀψέ· ἐνῷ δὲ ἡ νεότης αὐτοῦ ἦν ἀδρανὴς καὶ ἐξηχρειωμένη, κατέληξεν ἔχων ψυχὴν ἐνεργητικωτάτην, εὐγενεστάτην, ὡραιοτάτην.

Ὁ δ' Ἀννίβας, ὁ πάντων τολμηρότατος καὶ ἴσως ὁ καταπληκτικώτατος, ὁ τοσοῦτον θαρραλέος, τοσοῦτον βέβαιος, τοσοῦτον εὐρὺς ἐν παντί· ὅστις εἰκοσιεξαέτης συλλαμβάνει ἐν φρεσὶ τὸ μόλις καταληπτὸν, ἐκτελεῖ τοῦθ' ὅπερ ὤφειλε νὰ θεωρῆται ἀδύνατον, ὅστις παραιτούμενος πά-

Digitized by Google

σης πρὸς τὸν τόπον του συγκοινωνίας, διαπερᾷ λαοὺς ἐχθρικοὺς ἢ ἀγνώστους, τοὺς ὁποίους πρέπει νὰ προσβάλῃ καὶ νικήσῃ, ἀναρριχᾶται ἐπὶ τῶν Πυρηναίων καὶ τῶν Ἄλπεων, ἀνυπερβλήτων πρότερον πιστευομένων, κατέρχεται δὲ εἰς τὴν Ἰταλίαν ἁπλῶς ἵνα ἀγοράσῃ ἀντὶ τῆς ἡμισείας αὑτοῦ στρατιᾶς τὴν μόνην ἀπόκτησιν πεδίου μάχης, μόνον τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ πολεμήσῃ· ὅστις κατέχει μὲν, διατρέχει καὶ κυβερνᾷ τὴν Ἰταλίαν αὐτὴν ἐπὶ δεκαὲξ ἔτη, φέρει δὲ πλειστάκις εἰς τὸ χεῖλος τῆς ἀπωλείας τὴν τρομερὰν καὶ ἐπίφοβον Ῥώμην, δὲν ἀπολύει δὲ τὴν λείαν του παρ' ὅτε ἀντεφαρμόζεται κατὰ τῆς πατρίδος του τὸ μάθημα ὅπερ αὐτὸς ἐδίδαξεν, ὅτε φέρουσι τὸν κατ' αὐτοῦ πόλεμον εἰς τὴν Ἀφρικὴν, θὰ πιστεύσῃ τις ὅτι ὀφείλει τὰ ἆθλά του μόνον εἰς τὴν ἰδιοτροπίαν τῆς τύχης καὶ τὴν εὔνοιαν τῶν περιστάσεων; Ἀναμφιβόλως, ἔπρεπε νὰ ἔχῃ ψυχὴν ἐκ τῶν ἰσχυροτάτων, ἔπρεπε νὰ ἔχῃ ἰδέαν λίαν ὑψηλὴν περὶ τῆς ἑαυτοῦ ἐν τῷ πολέμῳ ἐπιστήμης αὐτὸς, ὅστις ἀνερωτώμενος ἀπὸ τὸν νεαρὸν αὐτοῦ νικητὴν, δὲν ἐδίστασε νὰ τάξῃ ἑαυτὸν, καίπερ ἡττημένον, ἀμέσως μετὰ τὸν Ἀλέξανδρον καὶ τὸν Πύρρον, οὓς ἐθεώρει ὡς τοὺς κορυφαίους ἐν τῇ πολεμικῇ.

Πάντες οὗτοι τῆς ἀρχαιότητος οἱ μεγάλοι στρατηγοὶ, καὶ ὅσοι βραδύτερον ἐβάδισαν ἐπὶ τὰ ἴχνη των, δὲν κατώρθωσαν μεγάλα ἢ συμμορφούμενοι πρὸς τοὺς κανόνας καὶ τὰς φυσικὰς ἀρχὰς τῆς τέχνης, διὰ τῆς ἀκριβείας δηλονότι τῶν συνδυασμῶν καὶ τῆς ἐλλόγου συγκρίσεως τῶν μέσων καὶ ἀποτελεσμάτων, τῶν δράσεων καὶ τῶν ἀντιδράσεων. Οὕτω μόνον ἠδυνήθησαν νὰ ἐπιτύχωσιν, οἱαδήποτε ἄλλως καὶ ἂν ἦτο τῶν ἐπιχειρημάτων αὐτῶν ἡ τόλμη, ἢ τῶν κατορθωμάτων αὐτῶν ἡ ἔκτασις. Οὐδέποτε δ' ἔπαυσαν νὰ σπουδάζωσι τὸν πόλεμον ὡς ἐπιστήμην ἀληθῆ. Διὰ τοῦτο εἶναι τὰ μεγάλα ἡμῶν πρότυπα καὶ μόνον μιμούμενός τις αὐτοὺς δύναται νὰ ἐλπίζῃ πρὸς αὐτοὺς νὰ προσεγγίσῃ.

Πολλοὶ ἀπέδωκαν τὰς μεγάλας τῶν πράξεών μου εἰς τὴν τύχην, δὲν θὰ ὀκνήσωσι δὲ νὰ θεωρήσωσιν ὡς ἀτυχίας τὰ σφάλματά μου· ὅταν ὅμως γράψω τὰς ἐκστρατείας μου, βεβαίως θὰ ἐκπλαγῶσι βλέποντες ὅτι καὶ εἰς τὰς δύο ταύτας περιστάσεις καὶ πάντοτε, αἱ πνευματικαί μου δυνάμεις ἐνήργησαν ἐν συμφωνίᾳ πρὸς τὰς ἀρχάς.

***

ΣΤΙΧΟΙ

Προσφιλέστατε Παῦλε,

Πρό τινων μηνῶν ἀπέθανεν ἐν Ῥώμῃ ὁ διάσημος ἀστρονόμος Ἄγγελος Σέκκης, ὁ δὲ ποιητὴς Revere συνέταξεν εἰς μνημόσυνον αὐτοῦ τὸ ἑξάστιχον τοῦτο:

Te non accoglierà la breve zolla
E poco fia l'onor di sculta pietra
Con peritose e tumide parole,
Imperocchè tu cittadin dell'etra
A far la voglia del pensier satolla
Riposo avrai nel padiglione del sole.

. . . .

Ὁ Σέκκης κατέτριψεν ὅλον σχεδὸν τὸν ἐπιστημονικόν του βίον ἐξετάζων τὸν ἥλιον καὶ ἰδοὺ διατὶ ὁ ποιητὴς τὸν ἐνταφιάζει ἐκεῖ.

Τὸ ἑξάστιχον τοῦτο παρέφρασα αὐτοσχεδίως ἐπὶ τοῦ αὐστριακοῦ ἀτμπλοίου Fiume πορευόμενος ἀπὸ Λευκάδος εἰς Τεργέστην. Πᾶρέ το καὶ δός το εἰς τὴν *Ἑστίαν* μας, ἂν τὸ κρίνῃς ἄξιον αὐτῆς.

. . . .

Γιὰ σὲ τὸ μνῆμα εἶναι στενὸ κ' εἶναι φτωχὸ τὸ χῶμα
Ποῦ σῶδωκαν γιὰ στρῶμα.
Καὶ κρύα εἶναι τὰ μάρμαρα καὶ κοῦφια εἶναι τὰ λόγια
Ποῦ χρυσωμένα λάμπουνε 'ς τοῦ Χάρου τὰ κατώγηα.
Ἐσὺ, δημότης τ' οὐρανοῦ, παιδὶ τοῦ γαλαξία
Γιὰ νὰ χορτάσῃς τῆς ψυχῆς τὴ δίψα, τὴ μανία,
Πᾶρε τὸν ἥλιο σου ταφή. . . Εἶναι θρονὶ δικό σου
Τάστέρι πῶδωκε φτερὰ καὶ φῶς 'ς τὸ λογισμό σου.

Ἐν Μιράνῳ, 2 Αὐγ. 1878.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ.

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

⁂ Ὑπάρχουσιν ἄνθρωποι ὁμοιάζοντες ἀεικινήτους σίφωνας, οὐδέποτε ἡσυχάζοντες, τινασσόμενοι ἀκαταπαύστως ὡς βραχέντες σκύλοι, διαιροῦντες οὕτως εἰπεῖν ἑαυτοὺς εἰς τεμάχια ἵνα ὦσι πανταχοῦ παρόντες, οὐδέποτε προσέχοντες εἰς τοὺς λόγους τῶν ἄλλων, οὐδὲ περιμένοντες ἀπάντησιν εἰς ὅσα οἱ ἴδιοι ἐρωτῶσιν. Οἱ τοιοῦτοι ἄνθρωποι δύνανται νὰ ὀνομασθῶσι θαλασσοζάλη τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου.

⁂ Ἡ ἀληθὴς φιλοφροσύνη εἶνε ἁπλοῦν προοίμιον τῆς φιλίας.

Ἐκ μεταφράσεως διατάξεως τῆς ὑγειονομικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ Νομοῦ Σηκουάνα (Γαλλίας), περιλαμβανομένης ἐν τῇ ἐσχάτως δημοσιευθείσῃ ἀξιολόγῳ πραγματείᾳ τοῦ ἰατροῦ κ. Γεωργίου Χ. Βάφα «Αἱ Ἀθῆναι ὑπὸ ἰατρικὴν ἔποψιν», ἀποσπῶμεν τὰ ἑπόμενα, δι' ὧν συνοψίζονται ἄριστα τὰ εἰς τὰς οἰκίας ἀφορῶντα ὑγιεινὰ μέτρα. Σ. τ. Δ.

ΥΓΙΕΙΝΗ

Μέσα δι' ὧν ἐπιτυγχάνεται το ὑγιεινὸν τῶν οἰκημάτων.

Α'. *Ἀερισμός.*—Ὁ ἀὴρ τῶν οἰκημάτων δέον νὰ ἀνανεοῦται καθ' ἑκάστην, τὴν πρωΐαν, πρὶν αἱ κλῖναι στρωθῶσιν. Ὁ δὲ ἀερισμὸς ἐπιτυγχάνεται οὐ μόνον διὰ τῆς διανοίξεως τῶν θυρῶν καὶ παραθύρων, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ἑστιῶν, αἵτινες οὐσιωδῶς συμβάλλουσι πρὸς τοῦτο· ὥστε πρέπει αὗται νὰ θεωρῶνται ἀναπόφευκτοι εἰς τὰς ἐχούσας μίαν μόνην πρόσοψιν οἰκίας, ὅπως καὶ εἰς τοὺς θαλάμους τοῦ ὕπνου. *Πρέπει δὲ καθ' ὅλου νὰ ἀποσκορακισθῇ ἡ κακίστη ἕξις τοῦ φράττειν τὰς ἑστίας, ἵνα δῆθεν πλειοτέρα διὰ τούτου θερμότης ἐν τοῖς δωματίοις διατηρῆται.*

Ὁ ἀριθμὸς τῶν κλινῶν δέον νὰ ἦνε, κατὰ τὸ δυνατὸν, ἀνάλογος τῆς χωρητικότητος τοῦ δωματίου, οὕτως ὥστε, εἰς ἕκαστον τούτων νὰ ἀντιστοιχῇ διὰ πάντα ἄνθρωπον 14 κ. μ. αέρος, ἐκτὸς τοῦ ἀερισμοῦ.

ΑΘΗΝΗΣΙ.—ΤΥΠΟΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ, ΟΔΟΣ ΠΑΤΗΣΙΩΝ, 14.

Digitized by Google

'Αριθ. 140—Λεπτὰ εἴκοσι.

ΕΤΟΣ Γ'.

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Ἕκτος — Συνδρομὴ ἐτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20.—Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶνε ἐτήσιαι—Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὁδὸς Σταδίου, 6. — 3 Σεπτεμβρίου 1878

ΠΑΝΟΜΟΙΟΤΥΠΟΝ ΤΗΣ ΥΠΟΓΡΑΦΗΣ ΤΟΥ
Κ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ ΤΟΥ ΕΞ ΟΙΚΟΝΟΜΩΝ

ΜΙΑ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ Κ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

Σεβασμιώτατε Ἱεράρχα καὶ Πάτερ πολυπόθητε!

Μέλλων ἀπαντᾷν πρὸς τὴν προτέραν ἔλαβον καὶ τὴν ἀπὸ 27 Μαρτίου σεβασμίαν ὑμῶν ἐπιστολήν· οὕτως ὁ γηραλέος ὄκνος προλαμβάνεται πάντοτε ὑπὸ τῆς ἀκαμάτου καὶ δραστηρίου μεγαλεπηβολίας. Δοξάζω τὸν Κύριον διὰ τὰ εὐαγγέλια τῆς εὐκταιοτάτης τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ θεοδωρήτου ὑμῶν ὑγείας. Ὑγιαίνω κἀγὼ διὰ τῶν ἁγίων ὑμῶν εὐχῶν μετὰ τῶν περὶ ἐμὲ καὶ τοῦ φίλου ἐξαδέλφου, οἵτινες συνάμα πάντες μετ' ἐμοῦ καταφιλοῦσιν ἐγκαρδίῳ πόθῳ τὴν θυηφόρον ὑμῶν δεξιάν. Οὐδόλως ἀμφιβάλλω ὅτι διάγετε ἐν εἰρήνῃ ὡς Θεῷ συνόντες καὶ ταῖς ἱεραῖς ἀναγνώσεσιν «ἀναβάσεις ἐν τῇ καρδίᾳ τιθέμενοι», τὸ τοῦ Ψαλμῳδοῦ, καὶ θεωροῦντες ἄνωθεν τὴν ῥέουσαν τοῦ βίου πάροδον, πάντα παρασύρουσαν ὅσα μὴ ἐν τῇ μονίμῳ καὶ στερρᾷ τῆς ἐναρέτου πίστεως πέτρᾳ ἐπῳκοδόμηνται. Πόσον ἐπεθύμησα τὴν ἱεράν σου θέαν, πάτερ ἱλαρώτατε, καὶ τὴν γλυκυτάτην προσλαλιάν! ἀλλὰ τὰ ὄρη τὰς Κυνουρίας ἀπέχουσι μακράν. Ἐκ τῶν ἐφημερίδων μανθάνετε τὰ καθ' ἡμᾶς. Εἰς τὸν *Αἰῶνα* ἴδετε καὶ τὸν εἰς τὸν μακαρίτην Κολοκοτρώνην ἐπιτάφιον, περὶ οὗ τοσοῦτον φιλικῶς καὶ φιλανθρώπως ἐκρίνατε. Λάβετε μετὰ τῆς παρούσης μου καὶ ἀντίτυπον τοῦ λόγου χωριστόν, ἵνα μένῃ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ παρ' ὑμῖν, μνήμης χάριν. Χθὲς ἐξεφωνήθη καὶ ἕτερος εἰς τὸν ἀοίδιμον Σελλασίας, μεταστάντα πρὸς τὰς αἰωνίους μονάς. Ἀπέκειτο καὶ τοῦτο τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἑλλάδος· ἀλλ' οὕτως ἔδοξε τῷ Κυρίῳ, τὰ πάντα ποιοῦντι καὶ οἰκονομοῦντι κατὰ τὴν ἄβυσσον τῶν θείων αὐτοῦ κριμάτων, περὶ ὧν εἶπεν ὁ προφήτης «ἀπὸ τῶν κριμάτων σου συνεφοβήθην.»

Ἡ ἄνοιξις παρ' ἡμῖν ἦλθε ψυχρά, καὶ πολὺ μᾶλλον, ὡς νομίζω, παρ' ὑμῖν, ὡς ὀρεινοτέροις. Οὐδὲν ἐντεῦθεν νεώτερον· καὶ τὰ παλαιὰ πεπαλαίωται. Ζητῶ καὶ αὖθις καὶ πολλάκις τὰς θεοπειθεῖς ὑμῶν εὐχάς, καὶ μένω διὰ βίου

Τῆς ὑμετέρας Σεβασμιωτάτης πανιερότητος

Τῇ κζ' Ἀπριλ. ͵αωμγ', ἐξ Ἀθηνῶν. — Υἱὸς ἐν Χῷ καὶ δοῦλος ταπεινὸς

Κ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΣ.

ΟΛΙΒΕΡ ΤΟΥΙΣΤ

Ἐκ τῶν τοῦ Καρόλου Δίκενς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

Ποῦ ἐγεννήθη ὁ Ὄλιβερ Τουίστ καὶ τί συνέβη κατὰ τὴν γέννησίν του.

Ἐκτὸς τῶν ἄλλων δημοσίων οἰκοδομημάτων ἡ πόλις Μάντφογκ ἐγκαυχᾶται, ὡς πᾶσαι αἱ ἀγγλικαὶ πόλεις μικραὶ καὶ μεγάλαι, καὶ διὰ τὸ πτωχοκομεῖον αὐτῆς. Ἐν τούτῳ ἡμέραν τινά, ἣν περιττὸν διὰ τὸν ἀναγνώστην θεωρῶ νὰ προσδιορίσω μετ' ἀκριβείας, ἐγεννήθη ὁ Ὄλιβερ Τουίστ.

Ὁ χειρουργὸς τῶν πτωχῶν τῆς ἐνορίας εἶχεν εἰσαγάγει αὐτὸν εἰς τὸν κόσμον τοῦτον τῶν μόχθων καὶ βασάνων, ἀλλ' ἐπὶ πολὺ ἀμφίβολον διετέλει ἂν ἤθελεν ἐπιζήσει ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε νὰ λάβῃ ὄνομα οἱονδήποτε· ἐὰν ἀπέθνησκε τότε, πιθανώτατον εἶναι ὅτι ἡ ἱστορία αὐτοῦ οὐδέποτε θὰ ἔβλεπε τὸ φῶς τῆς ἡμέρας, ἢ ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει, θὰ ἐκέκτητο τὴν ἀνεκτίμητον ἀξίαν νὰ χρησιμεύσῃ ὡς τύπος συντομωτάτης καὶ ἀκριβεστάτης βιογραφίας, ἧς ὁμοίαν οὐδεμία χώρα μέχρι τοῦδε παρήγαγε.

Καίτοι οὐδαμῶς εἶμαι διατεθειμένος νὰ ὑποστηρίξω ὅτι εἶναί τι ἔκτακτον εὐτύχημα δι' ἕνα ἄνθρωπον τὸ νὰ γεννηθῇ ἐν πτωχοκομείῳ, ὀφείλω ὅμως νὰ ὁμολογήσω ὅτι ἐν τῇ παρούσῃ περιστάσει, τοῦτο ἦν τὸ προτιμότερον ἐξ ὅσων ἠδύναντο νὰ συμβῶσιν εἰς τὸν Ὄλιβερ Τουίστ· τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι μετὰ μεγίστης δυσχερείας κατώρθωσαν ὥστε νἀρχίσῃ ἡ λειτουργία τῆς ἀναπνοῆς, ἡ κοπιώδης ἐκείνη λειτουργία, ἣν ὅμως ἡ συνήθεια κατέστησεν ἀπαραίτητον εἰς τὴν εὐεξίαν τῆς ἡμετέρας ὑπάρξεως· καὶ ἐπί τινα καιρὸν ἔμεινε κείμενος ἐκτάδην ἐπὶ μικροῦ χονδροειδοῦς μαλλίνου στρώματος, προσπαθῶν νἀναπνεύσῃ, κυμαινόμενος μεταξὺ ζωῆς καὶ θανάτου, μᾶλλον δὲ πρὸς τὸν θάνατον ἀποκλίνων. Ἐὰν κατὰ τὸ βραχὺ ἐκεῖνο χρονικὸν διάστημα περιεκύκλουν τὸν Ὄλιβερ πολυμέριμνοι μάμμαι, πολυφρόντιδες θεῖαι, ἔμπειροι τροφοὶ καὶ ἰατροὶ σοφώτατοι, φυσικώτατον θὰ ἦτο οὐδὲ στιγμὴν νὰ ἐπι-

Digitized by Google

ζήσῃ· ἀλλ' οὐδεὶς ἕτερος ἦτο πλησίον του, ἐκτὸς μιᾶς γραίας ζυθοβαροῦς καὶ τοῦ χειρουργοῦ τῆς ἐνορίας, ὅστις δυνάμει τῶν συμβολαίων ἐπεμελεῖτο καὶ τῶν τοκετῶν. Ὥστε ὁ Ὄλιβερ καὶ ἡ φύσις ἐπάλαισαν μόνοι, καὶ μετά τινας στιγμὰς ὁ Ὄλιβερ ἀνέπνευσεν, ἐπτερνίσθη καὶ ἀνήγγειλεν εἰς τοὺς ἐνοίκους τοῦ πτωχοκομείου ὅτι νέον βάρος προσετέθη εἰς τὴν ἐνορίαν, διὰ κραυγῆς τοσοῦτον ὀξείας, ὅσον ἐδικαιοῦτό τις νὰ ἀναμένῃ παρ' ἄρρενος παιδὸς πρὸ τριῶν μόλις καὶ ἡμίσεος λεπτῶν ἀποκτήσαντος τὸ χρήσιμον ἐκεῖνο δῶρον τῆς φύσεως τὸ καλούμενον φωνήν.

Μόλις ὁ Ὄλιβερ ἔδωκε τὸ πρῶτον τοῦτο σημεῖον τῆς δυνάμεως καὶ τῆς ἐλευθερίας τῶν πνευμόνων αὐτοῦ, καὶ τὸ μικρὸν ἐμβαλωμένον σκέπασμα, τὸ ἀμελῶς ἐρριμμένον ἐπὶ τῆς σιδηρᾶς κλίνης, ἐκινήθη ἠρέμα. Ὠχρὰ κεφαλὴ νεαρᾶς γυναικὸς ἠγέρθη μετὰ κόπου τοῦ προσκεφαλαίου, καὶ δι' ἀσθενοῦς καὶ τρεμούσης φωνῆς, «Ἂς ἴδω, εἶπε, τὸ παιδί μου καὶ ἂς ἀποθάνω.»

Ὁ χειρουργὸς ἐκάθητο παρὰ τὴν ἑστίαν θερμαινόμενος καὶ προστρίβων ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν τὰς χεῖρας. Ἀκούσας τὴν φωνὴν τῆς νεαρᾶς γυναικὸς ἠγέρθη, καὶ πλησιάσας τὴν κλίνην, εἶπε μετὰ φωνῆς μειλιχίου, ἐκτάκτου εἰς τὸ ἐπάγγελμά του :

«Ὢ! δὲν πρέπει νὰ κάμνῃς ἀκόμη λόγον περὶ θανάτου.

— Ὤ! ὄχι, ὁ Θεὸς νά την πολυχρονῇ τὴν κακότυχη! εἶπεν ἡ νοσοκόμος, ἐπαναθέτουσα μετὰ ταχύτητος εἰς τὸ θυλάκιόν της μίαν φιάλην, ἧς τὸ περιεχόμενον εἶχε κενώσει μετὰ προφανοῦς εὐχαριστήσεως. Ἄχ, Σέρ, ὅταν ζήσῃ ὅσον ἐγώ, καὶ κάμῃ καθὼς ἐγὼ δεκατρία παιδιά, καὶ τῆς ἀποθάνουν ὅλα, ἐκτὸς δύο, ὁποῦ εἶναι καὶ αὐτὰ καθὼς καὶ ἐγὼ εἰς τὸ πτωχοκομεῖον, δὲν θὰ ἠμπορῇ νὰ λυπῆται καὶ νὰ συλλογᾶται διὰ τὸ κάθε τι. Ἔλα, ἡσύχασε, παιδί μου, καὶ συλλογίσου τὴν χαράν, ὁποῦ εἶσαι μητέρα, μὲ τὸ μικρὸ τοῦτο χαριτωμένο ἀρνάκι.»

Πιθανὸν εἶναι ὅτι οἱ παρηγορητικοὶ οὗτοι λόγοι δὲν ἐπέτυχον τὸ ποθούμενον ἀποτέλεσμα. Ἡ λεχὼ ἐκίνησε περίλυπος τὴν κεφαλὴν καὶ ἔτεινε τὰς χεῖρας πρὸς τὸ παιδίον. Ὁ χειρουργὸς ἐναπέθηκεν αὐτὸ εἰς τὰς ἀγκάλας της, ἐκείνη δὲ μὲ τὰ ὠχρὰ καὶ ψυχρὰ αὐτῆς χείλη τὸ ἠσπάσθη τρυφερῶς εἰς τὸ μέτωπον· εἶτα ἔψαυσε τὸ πρόσωπόν της μὲ τὰς χεῖράς της, ἔρριψε κύκλῳ βλέμμα ἀπλανές, ἐρρίγησεν, ἐπανέπεσεν ἐπὶ τῆς κλίνης καὶ ἀπέθανεν. Ἔτριψαν τὸ στῆθος αὐτῆς, τὰς χεῖρας, τοὺς κροτάφους· ἀλλὰ τὸ αἷμα εἶχεν ἐσαεὶ παγώσει.

«Ἐτελείωσε, κυρὰ Θίγκαμυ, εἶπε τέλος ὁ χειρουργός.

— Ἡ καϋμένη, ἀλήθεια, εἶπεν ἡ νοσοκόμος καὶ ἐσήκωσε τὸ πῶμα τῆς πρασίνης φιάλης, τὸ ὁποῖον εἶχε πέσει ἐπὶ τῆς κλίνης ὅταν ἔκυψε νὰ λάβῃ τὸ νήπιον. Ἡ καϋμένη!

— Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ στείλετε νά με καλέσητε, ἂν τὸ παιδὶ φωνάζῃ, ἐξηκολούθησεν ὁ χειρουργὸς ἀπαθῶς, φορῶν ταὐτοχρόνως τὰ χειρόκτια αὐτοῦ. Πιθανὸν νὰ ἦναι ὀλίγον ἀνήσυχον· ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, δόσατέ του ὀλίγην πτισάνην.»

Ἐφόρεσε τὸν πῖλόν του, ἀλλ' ἐπλησίασε καὶ πάλιν εἰς τὴν κλίνην, καὶ εἶπε·

«Ἔχει πολὺ καλὴν φυσιογνωμίαν. Ἀπὸ ποῦ ἦλθε;

— Τὴν ἔφεραν χθὲς τὸ βράδυ, ἀπήντησεν ἡ νοσοκόμος, κατὰ διαταγὴν τοῦ Διευθυντῆ. Τὴν ηὗραν πεσμένη ἔξω 'ς τὸν δρόμο, καὶ καθὼς φαίνεσται θὰ ἤρχονταν ἀπὸ πολὺ μακρυά, διότι τὰ ὑποδήματά της ἦσαν καταξεσχισμένα· ἀλλ' ἀπὸ ποῦ ἤρχονταν ἢ ποῦ ἤθελε νὰ 'πάγῃ, κανεὶς δέν το 'ξεύρει.»

Ὁ ἰατρὸς ἔκυψεν ἐπὶ τοῦ νεκροῦ τῆς γυναικός, ἤγειρε τὴν ἀριστερὰν αὐτῆς χεῖρα καὶ κινῶν τὴν κεφαλὴν ἔκαμε τὴν παρατήρησιν ταύτην· «Ἡ παλαιὰ ἱστορία· δὲν βλέπω ἀρραβῶνα. Χμ! καλὴ νύκτα!»

Καὶ οὗτος μὲν μετέβη νὰ δειπνήσῃ, ἡ δὲ νοσοκόμος ἀφ' οὗ ἐπλησίασεν αὖθις τὴν φιάλην εἰς τὰ χείλη της, ἐκάθησεν εἰς ἓν χαμηλὸν σκαμνίον πρὸ τῆς ἑστίας καὶ ἤρχισε νὰ ἐνδύῃ τὸ νήπιον.

Ὁποῖον σπουδαῖον παράδειγμα τῆς δυνάμεως τῆς ἐνδυμασίας παρέσχε τότε ὁ μικρὸς Ὄλιβερ Τουΐστ! Τυλιγμένος εἰς τὸ σκέπασμα, ὅπερ μέχρις ἐκείνης τῆς στιγμῆς ἦτο τὸ μόνον αὐτοῦ ἔνδυμα, ἠδύνατο νὰ ᾖ υἱὸς μεγάλου ἄρχοντος ἢ ἐπαίτου· οὐδεὶς ξένος θὰ κατώρθου νὰ ὁρίσῃ τὴν κοινωνικὴν αὐτοῦ τάξιν· ἀλλ' ὅταν ἐτυλίχθη εἰς τὴν παλαιὰν ἐσθῆτα, ἥτις ἀπὸ πορφυρᾶς εἶχεν ἐκ τῆς χρήσεως καταντήσει κιτρίνη, ἐσημειώθη καὶ ἐπεγράφη καὶ ἐτάχθη ἀμέσως εἰς τὴν οἰκείαν θέσιν, ἦτο πλέον τὸ παιδίον τῆς ἐνορίας, τὸ ὀρφανὸν τοῦ πτωχοκομείου, μάγκας πειναλέος προωρισμένος εἰς τοὺς δαρμοὺς καὶ τὴν περιφρόνησιν παντὸς καὶ εἰς οὐδενὸς τὸν οἶκτον.

Ὁ Ὄλιβερ ἐκραύγαζε δυνατά. Ἂν εἴξευρεν ὅμως ὅτι ἦτο ὀρφανόν, ἐγκαταλελειμμένον εἰς τὴν τρυφερὰν συμπάθειαν ἐπιστατῶν καὶ ἐπιθεωρητῶν, θὰ ἐκραύγαζεν ἔτι δυνατώτερα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

Πῶς ἐμεγάλωσε καὶ πῶς ἀνετράφη ὁ Ὄλιβερ Τουΐστ.

Κατὰ τὰς ἀκολούθους ὀκτὼ ἢ δέκα μῆνας, ὁ Ὄλιβερ Τουΐστ ἐγένετο θῦμα συστήματος συνεχοῦς πλάνης καὶ ἀπάτης· ἐτράφη διὰ γαλακτοδόχου σωλῆνος. Αἱ ἀρχαὶ τοῦ πτωχοκομείου ἐπληροφόρησαν ἐπακριβῶς τὰς ἀρχὰς τῆς ἐνορίας περὶ τῆς καχεξίας τοῦ πειναλέου μικροῦ ὀρφανοῦ. Αἱ ἀρχαὶ τῆς ἐνορίας ἐζήτησαν μετ'

Digitized by Google

ἀξιοπρεπείας παρὰ τῶν ἀρχῶν τοῦ πτωχοκομείου τὴν πληροφορίαν, ἂν ὑπῆρχεν ἐντὸς τοῦ καταστήματος γυνή, δυναμένη νὰ παράσχῃ τῷ Ὄλιβερ Τουίστ τὰς παραμυθίας καὶ τὴν τροφήν, ὧν εἶχεν ἀνάγκην· αἱ ἀρχαὶ τοῦ πτωχοκομείου ἀπήντησαν εὐσεβάστως ὅτι δὲν ὑπῆρχε τοιαύτη· μεθ' ἃ αἱ ἀρχαὶ τῆς ἐνορίας ἔσχον τὴν εὐσπλαγχνίαν καὶ τὴν γενναιοφροσύνην νἀποφασίσωσι τὴν ἀποστολὴν τοῦ Ὄλιβερ εἰς τὴν ἐξοχήν, ὅπερ ἐστὶν εἰς παράρτημά τι τοῦ πτωχοκομείου, εἰς τριῶν μιλίων ἀπὸ τῆς πόλεως ἀπόστασιν, ἔνθα εἴκοσιν ἢ τριάκοντα μικροὶ παραβᾶται τοῦ περὶ πτωχῶν νόμου ἐκυλίοντο ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, χωρὶς νὰ ἔχωσι φόβον μὴ πάθωσιν ἐκ πολυφαγίας ἢ ἐκ βαρειῶν ἐνδυμασιῶν, ὑπὸ τὴν μητρικὴν ἐπίβλεψιν προβεβηκυίας τινὸς γυναικός, ἥτις διετήρει αὐτοὺς ἀντὶ ἑπτὰ καὶ ἡμίσεως πενῶν[1] κατὰ κεφαλὴν καὶ καθ' ἑβδομάδα. Ἑπτὰ καὶ ἡμίσεια πέναι εἶναι ἀρκετὰ στρογγύλον ποσὸν διὰ τὴν συντήρησιν ἑνὸς παιδίου· ἀντὶ ἑπτὰ καὶ ἡμίσεως πενῶν ἠμπορεῖ νὰ ἔχῃ τις πολλὰ πράγματα· ἀρκετὰ τῇ ἀληθείᾳ, ὅπως βαρύνωσι τὸν στόμαχον καὶ φθείρωσι τὴν ὑγείαν του. Ἀλλ' ἡ πρεσβύτις ἐκείνη ἦτο συνετὴ καὶ πεπειραμένη· ἤξευρε τί χρειάζεται εἰς τὰ παιδία καὶ ἐλογάριαζεν ἐξαίρετα τί ἐχρειάζετο εἰς αὐτὴν τὴν ἰδίαν· κατὰ συνέπειαν μέγα μέρος τῆς ἑβδομαδιαίας ἐπιχορηγήσεως τῶν παίδων ἐδαπάνα πρὸς ἰδίαν χρῆσιν, καὶ ὑπέβαλε τὰ παιδία εἰς δίαιταν ἔτι αὐστηροτέραν τῆς ἐπιβαλλομένης ἐν τῷ καταστήματι, ἐν ᾧ ἐγεννήθη ὁ Ὄλιβερ. Διότι ἡ ἀγαθὴ δέσποινα ἐξέτεινε τὴν οἰκονομίαν μέχρι τῶν ἀκροτάτων αὐτῆς σημείων καὶ ἐδείκνυτο φιλόσοφος ἄριστος ἐν τῇ πειραματικῇ πρακτικῇ τοῦ βίου.

Οἱ πάντες εἰξεύρουσι τὴν ἱστορίαν τοῦ ἄλλου ἐκείνου πειραματικοῦ φιλοσόφου, ὅστις ἐπενόησε τὴν θεωρίαν τῆς συντηρήσεως ἵππου ἄνευ τροφῆς, καὶ ὅστις τοσούτῳ καλῶς ἐφήρμοσε τὴν θεωρίαν ταύτην, ὥστε περιώρισε τὴν ταγὴν τοῦ ἵππου του εἰς ἓν μόνον κάρφος ἀχύρου· ἄνευ μηδεμιᾶς ἀμφιβολίας ὁ ἵππος θὰ καθίστατο ἐξόχως εὔρωστος, ὠκυποδέστατος καὶ ἀνέξοδος ὅλως, ἐὰν δὲν ἐψόφει ἀκριβῶς εἰκοσιτέσσαρας ὥρας προτοῦ λάβῃ τὸ πρῶτον ὡς ταγὴν ἄφθονον δόσιν καθαροῦ ἀέρος. Τὸ δυστύχημα διὰ τὴν πειραματικὴν φιλοσοφίαν τῆς ἐπιφορτισθείσης τὴν φροντίδα τοῦ Ὄλιβερ Τουίστ πρεσβύτιδος, ἦν ὅτι τὸ δυσάρεστον τοῦτο ἀποτέλεσμα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἦτο ἡ φυσικὴ συνέπεια τοῦ συστήματος αὐτῆς. Ἀκριβῶς καθ' ἣν στιγμὴν κατωρθοῦτο παιδίον τι νὰ συντηρῆται δι' ἐλαχίστης μερίδος ἀνεπαρκεστάτης τροφῆς συνέβαινεν, ὀκτάκις ἢ ἐννεάκις ἐπὶ δέκα περιστάσεων, τὸ παιδίον νὰ ἔχῃ τὴν κακίαν νὰ ἀσθενῇ ἐκ πείνης ἢ ἐκ κρυολογήματος, ἢ νὰ πίπτῃ εἰς τὸ πῦρ ἐξ ἀμελείας, ἢ κατὰ τύχην νὰ πνίγηται· τότε τὸ ταλαίπωρον μικρὸν ὂν ἀνεχώρει διὰ τὸν ἄλλον κόσμον, ὅπως ἀνεύρῃ ἐν αὐτῷ τοὺς γονεῖς του οὓς δὲν ἀνεγνώρισεν ἐν τῷ παρόντι. Πολλάκις διενηργοῦντο ἀνακρίσεις ἐνδιαφέρουσαι περὶ παιδίων πνιγέντων κατὰ τὴν ἀνακίνησιν τῶν στρωμάτων τῆς κλίνης, ἢ πεσόντων εἰς τὸν θερμὸν ἐν ἡμέρᾳ πλύσεως, ἂν καὶ τὸ τελευταῖον συμβεβηκὸς ἦτο σπανιώτατον, διότι *εἰς τὴν ἐξοχὴν* οὐδέποτε σχεδὸν ἐγίνετο λόγος περὶ πλύσεως. Τότε ἐπήρχετο ἡ ἰδέα εἰς τὸ ὁρκωτὸν δικαστήριον νἀποτείνῃ ἐρωτήσεις τινὰς εἰς ἀμηχανίαν ἐμβαλλούσας, ἢ οἱ ἐνορῖται ὑπέγραφον αὐθαδῶς διαμαρτύρησίν τινα· ἀλλὰ τοὺς ἀναιδεῖς τούτους ἀπεστόμου ἡ ἔκθεσις τοῦ χειρουργοῦ καὶ ἡ μαρτυρία τοῦ ἐνοριακοῦ κλητῆρος· ὁ πρῶτος διεκήρυττεν ὅτι ἀνέτεμε τὸ σῶμα καὶ οὐδὲν ἐν αὐτῷ εὗρεν, ὅπερ ἄλλως ἦτο φυσικώτατον· ὁ δ' ἕτερος ἐβεβαίου μεθ' ὅρκου πάντοτε πᾶν ὅ τι ἐνόμιζεν ἀρεστὸν τῇ ἐνορίᾳ, παρέχων οὕτως ἀξιοσημείωτον παράδειγμα αὐταπαρνήσεως καὶ ἀφοσιώσεως. Ἐπὶ πλέον τὸ διοικητικὸν συμβούλιον ἐπεθεώρει ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν τὰ παραρτήματα τοῦ πτωχοκομείου, φροντίζον ὅμως πάντοτε νἀναγγέλλῃ διὰ τοῦ ἐνοριακοῦ κλητῆρος ἀπὸ τῆς προηγουμένης ἡμέρας τὴν ἐπίσκεψίν του. Οὕτω τὰ παιδία εὑρίσκοντο πάντοτε καθαρὰ καὶ ἐπιμεμελημένα· τί πλειότερον ἠδύνατό τις νἀπαιτήσῃ;

Διὰ τοιούτου συστήματος ἀνατροφῆς οὔτε εὔρωστα βεβαίως οὔτε παχέα καθίσταντο τὰ παιδία. Τὴν ἡμέραν καθ' ἣν εἰσῆλθεν εἰς τὸ ἔνατον ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ, ὁ Ὄλιβερ Τουίστ ἦτο παιδίον ὠχρὸν καὶ καχεκτικόν, μικροῦ ἀναστήματος καὶ ἀπιστεύτως ἰσχνόν. Ἦν ὅμως ἐκ φύσεως πεπροικισμένος μὲ πνεῦμα ζωηρὸν καὶ εὐθύ, ὅπερ δὲν εὗρε δυσκολίας ν' ἀναπτυχθῇ, μὴ παρακωλυόμενον ὑπὸ τῆς ὕλης, χάρις εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ καταστήματος ἐπιβαλλομένην δίαιταν. Τὴν ἐνάτην ἐπέτειον τῆς γεννήσεως αὐτοῦ ἑώρτασεν ὁ Ὄλιβερ ἐν τῇ ἀποθήκῃ τῶν ἀνθράκων, μεθ' ἑτέρων δύο συντρόφων του, οἵτινες, ἀφ' οὗ ἀπενεμήθη προηγουμένως εἰς ἕκαστον ἄφθονος δόσις ξυλοκοπημάτων, κατεκλείσθησαν ἐκεῖ διότι εἶχον τὴν αὐθάδειαν νὰ παραπονηθῶσιν ὅτι ἐπείνων. Οὕτως εἶχον τὰ πράγματα, ὅτε τὴν κυρίαν Μάνν, τὴν καλοκἀγαθον διευθύντριαν τοῦ καταστήματος, μεγάλως ἐτρόμαξεν ἡ ἀπροσδόκητος ἐμφάνισις τοῦ ἐνοριακοῦ κλητῆρος κ. Μπάμμπλ ὅστις προσεπάθει νἀνοίξῃ τὴν θύραν τοῦ κήπου.

«Ὦ, τί χαρά! σεῖς εἶσθε, κύριε Μπάμμπλ; ἐκραύγασεν προεκβάλλουσα τὴν κεφαλὴν ἐκ τοῦ παραθύρου, καὶ προσποιουμένη ἀκράτητον χαράν.—Σουσάννα, τρέξε νἀναιβάσῃς τὸν Ὄλιβερ καὶ τοὺς ἄλλους μάγκας, καὶ νίψε τους γρήγο-

1. Ἑβδομήκοντα πέντε περίπου ἑκατοστῶν τοῦ φράγκου.

Digitized by Google

ρα.—Ἆ, κύριε Μπάμμπλ, τόσον καιρὸν ἔχομεν νά σας ἰδῶμεν!»

Ὁ κ. Μπάμμπλ ἦτο χονδρὸς καὶ εὐερέθιστος· διὰ τοῦτο εἶχε θυμώσει διότι ἠναγκάζετο νὰ περιμένῃ ν' ἀνοίξῃ ἡ θύρα, αὐτὸς ἐνοριακὸς ὑπάλληλος δι' ἐνοριακὰς ὑποθέσεις ἐρχόμενος· ἀντὶ λοιπὸν νἀπαντήσῃ εὐγενῶς εἰς τὴν κολακευτικὴν ἐκείνην δεξίωσιν, ὤθησε μεθ' ὁρμῆς τὸ μικρὸν κλεῖθρον καὶ ἐλάκτισεν ὀργίλως τὴν θύραν.

«Τήραξ' ἐκεῖ, τί ἔπαθα! εἶπεν ἡ κυρία Μάνν, τρέχουσα νἀνοίξῃ τὴν θύραν. Εἶχαν ἀφήσει ἐλεύθερα τὰ παιδιά· καὶ ποῦ νὰ συλλογισθῶ ἐγὼ ὅτι διὰ τἀγαπημένα παιδάκια μου, εἶχαν κλείσει τὴν θύραν. Λάβετε τὸν κόπον νὰ ἐμβῆτε, κύριε, λάβετε τὸν κόπον, σᾶς παρακαλῶ νὰ ἐμβῆτε, κύριε Μπάμμπλ.»

Ἂν καὶ ἡ πρόσκλησις ἐγένετο μετὰ τρόπου εὐγενοῦς, ἱκανοῦ νὰ μαλάξῃ τὴν καρδίαν καὶ ἐνοριακοῦ ἐφόρου, οὐδαμῶς ὅμως συνεκίνησε τὸν ἐνοριακὸν κλητῆρα.

«Εὑρίσκετε λοιπὸν ὀρθὸν καὶ πρέπον, κυρία Μάνν, ἠρώτησεν ὁ κύριος Μπάμμπλ σφίγγων δυνατὰ τὴν ῥάβδον του, νἀφίνετε εἰς τὴν θύραν τοῦ κήπου σας νὰ περιμένουν οἱ ὑπάλληλοι τῆς ἐνορίας, ὅταν ἔρχωνται νὰ ἐκπληρώσωσι τὰ ἐνοριακά των καθήκοντα καὶ νὰ ἐπισκεφθῶσι τὰ παιδία τῆς ἐνορίας; Λησμονεῖτε λοιπὸν, κυρία Μάνν, ὅτι εἴσθε οὕτως εἰπεῖν ἐντολοδόχος τῆς ἐνορίας, καὶ ὅτι μισθοδοτεῖσθε ἀπὸ τὴν ἐνορίαν;

— Ὤ, ὄχι! κύριε Μπάμμπλ, ἀπήντησεν ἡ κυρία Μάνν μὲ πολλὴν ταπείνωσιν· ἀλλ' εἶχα τρέξει νὰ εἰπῶ εἰς ἕνα δύο ἀπὸ τὰ καϋμένα τὰ παιδάκια, ὁποῦ τόσον σᾶς ἀγαποῦν, ὅτι σεῖς ἤρχεσθε, κύριε Μπάμμπλ.»

Ὁ κύριος Μπάμμπλ εἶχε μεγάλην ἰδέαν περὶ τῆς ῥητορικῆς αὐτοῦ δεινότητος καὶ περὶ τῆς σημασίας τῆς θέσεώς του· ἀφ' οὗ λοιπὸν ἐπεδείξατο τὴν ῥητορείαν του καὶ διετήρησεν ἀλώβητον τὴν ἀξιοπρέπειαν τῆς θέσεώς του, κατηυνάσθη.

«Καλὰ, καλὰ, κυρία Μάνν, ἀπεκρίθη μὲ πραότερον τόνον φωνῆς· δυνατὸν ἦτο καὶ αὐτὸ, δυνατὸν ἦτο. Ἂς ἐμβῶμεν, κυρία Μάνν· ἔρχομαι δι' ὑποθέσεις· ἔχω νά σας ὁμιλήσω.»

Ἡ κυρία Μάνν εἰσήγαγε τὸν κλητῆρα εἰς μικρὸν δωμάτιον, πλινθόστρωτον, τῷ παρουσίασεν ἓν κάθισμα, καὶ ἔσπευσε νὰ λάβῃ τὸν τρίκωχον πῖλον καὶ τὴν ῥάβδον του, ἅτινα ἐναπέθηκε πρὸ αὐτοῦ ἐπὶ τῆς τραπέζης. Ὁ κύριος Μπάμμπλ ἐσπόγγισε τὸ κάθιδρων μέτωπόν του, ἔρριψε βλέμμα εὐχαριστήσεως ἐπὶ τοῦ πίλου του καὶ ἐμειδίασε. Ναὶ, ἐμειδίασεν· ἔπειτα τὸ κάτω κάτω καὶ οἱ κλητῆρες εἶναι ἄνθρωποι, καὶ ὁ κύριος Μπάμμπλ ἐμειδίασε.

«Μὴ τὸ πάρετε 'σὲ κακὸ αὐτὸ ὁποῦ θά σας εἰπῶ, ἐτόλμησε νὰ εἴπῃ ἡ κυρία Μάνν, μεθ' ἑλκυστικῆς γλυκύτητος. Ἐκάματε ὅμως μεγάλον δρόμον, ἀλλοιῶς δὲν θὰ σᾶς τὸ ἔλεγα· δὲν παίρνετε κἄμμία στάλα ἀπὸ κανὲν ποτὸν, κύριε Μπάμμπλ;

— Τίποτε, ἀπολύτως τίποτε, εἶπε μειλιχίως ὁ κύριος Μπάμμπλ, ἀρνούμενος ἀξιοπρεπῶς διὰ τῆς χειρός.

— Δὲν θὰ μοῦ ἀρνηθῆτε αὐτὴν τὴν χάριν, εἶπεν ἡ κυρία Μάνν, ἧς τὴν προσοχὴν δὲν διέλαθε καὶ ὁ τόνος τῆς φωνῆς καὶ ἡ χειρονομία. Μόνον μίαν στάλαν, μὲ ὀλίγον νερὸν δροσερὸ, καὶ ἕνα κομματάκι ζάχαρη.»

Ὁ κύριος Μπάμμπλ ἔβηξε.

«Ὀλίγο μόνον, ἕνα δακτυλάκι, εἶπεν ἡ κυρία Μάνν διὰ τοῦ πειστικωτέρου τόνου τῆς φωνῆς αὐτῆς.

— Τί θὰ μοῦ δώσετε; ἠρώτησεν ὁ κλητήρ.

— Εἶναι ἀνάγκη νὰ ἔχω κομμάτι 'ς τὸ σπίτι, διὰ νὰ βάνω κἄμμιὰ φορὰ εἰς τὴν σοῦπα τῶν καϋμένων τῶν παιδιῶν, ὅταν τύχῃ καὶ ἀρρωσταίνουν, ἀπεκρίνατο ἡ κυρία Μάνν, ἀνοίγουσα μικρὰν σκευοθήκην, ὁπόθεν ἐξήγαγε μίαν φιάλην καὶ ἓν ποτήριον· εἶναι *γκὶν*.[1]

— Καὶ δίδετε σοῦπαν εἰς τὰ μικρὰ, κυρία Μάνν; ἠρώτησεν ὁ Μπάμμπλ, παρακολουθῶν διὰ τῶν ὀφθαλμῶν μετ' ἐνδιαφέροντος τὴν κατασκευὴν τοῦ κράματος.

— Καὶ βέβαια τοὺς δίδω, ἂν καὶ μοῦ κοστίζῃ πολὺ ἀκριβά· ἀλλὰ δὲν μοῦ βαστᾷ ἡ καρδιὰ νά τα βλέπω νὰ ὑποφέρουν, καὶ τί νὰ κάμω;

— Πολὺ καλὰ, εἶπεν ὁ κύριος Μπάμμπλ, πολὺ καλὰ, εἶσθε εὐσπλαγχνικὴ γυναῖκα, κυρία Μάνν. (Ἡ κυρία ἀποτίθησι τὸ ποτήριον ἐπὶ τῆς τραπέζης.) Εἰς πρώτην εὐκαιρίαν θὰ εἴπω αὐτὸ εἰς τὴν ἐπιτροπὴν, κυρία Μάνν. (Ὁ κύριος Μπάμμπλ λαμβάνει τὸ ποτήριον.) Αὐτὰ τὰ παιδία εὗρον ἄλλην μητέρα εἰς σᾶς, κυρία Μάνν. (Ἀνακινεῖ τὸ *γκὶν* καὶ τὸ ὕδωρ.) Πίνω ἐξ ὅλης καρδίας εἰς ὑγείαν σας, κυρία Μάνν. (Πίνει τὸ ἥμισυ τοῦ ποτηρίου.) Τώρα, ἂς συνομιλήσωμεν περὶ τῆς ὑποθέσεως διὰ τὴν ὁποίαν ἦλθον, προσέθηκεν ὁ κλητὴρ, ἐξάγων τοῦ θυλακίου του μικρὸν δερμάτινον χαρτοφυλάκιον. Σήμερον τὸ παιδίον Ὄλιβερ Τουίστ ἔκλεισε τὰ ὀκτὼ χρόνια καὶ ἐμβῆκεν εἰς τὰ ἐννέα. . . ἢ ὄχι, κυρία Μάνν;

— Τὸ καϋμένο τὸ πουλάκι μου, εἶπεν ἡ κυρία Μάνν, καὶ ἐθεώρησε καθῆκόν της νὰ σπογγίσῃ τὸν ἀριστερὸν ὀφθαλμὸν διὰ τῆς ἄκρας τῆς ἐμπροσθέλλας αὐτῆς

— Καὶ ἂν καὶ ἐπροκηρύχθησαν δέκα λίρες ἀνταμοιβὴ, ἡ ὁποῖαις ὕστερα ἔγειναν δώδεκα· ἂν καὶ ἡ ἐνορία κατέβαλεν ἀπιστεύτους προσπαθείας, ἠμπορῶ μάλιστα νὰ εἰπῶ καὶ ὑπερφυσικὰς, εἶπεν ὁ Μπάμμπλ, δὲν ἐστάθη δυνατὸν νἀνακαλυφθῇ ποῖος ἦτον ὁ πατέρας του, οὔτε τὸ ὄνομα καὶ τὴν κατοικίαν τῆς μητέρας του κατωρθώσαμεν νὰ μάθωμεν.»

1. Σύνηθες ἐν Ἀγγλίᾳ οἰνοπνευματῶδες ποτόν.

Digitized by Google

Ἡ κυρία Μάνν ὕψωσε τὰς χεῖρας εἰς ἔνδειξιν ἐκπλήξεως, εἶτα ἠρώτησε μετά τινα στιγμὴν σκέψεως :

«Μὰ τότε ποῦ τὸ εὗρε τὸ ὄνομα ὁποῦ ἔχει ;»

Ὁ ἐνοριακὸς κλητὴρ ἠγέρθη ὑπερηφάνως : «Ἐγὼ τοῦ τὸ ἔδωσα, εἶπε.

— Σεῖς, κύριε Μπάμμπλ ;

— Ἐγώ, κυρία Μάνν. Βαπτίζομεν τὰ ἔκθετά μας κατ' ἀλφαβητικὴν τάξιν· ὁ προτητερινός του ἦτον εἰς τὸ γράμμα Σ. Τὸν ὠνόμασα Σγουάμπλ· αὐτὸς ἦλθεν εἰς τὸ γράμμα Τ καὶ τὸν ὠνόμασα Τουίστ. Ὁ κατόπιν του ὠνομάσθη Ὕνγουϊν καὶ ὁ μετὰ ταῦτα Φώξ. Ἔχω ὀνόματα ἕτοιμα δι' ὅλον τὸ ἀλφάβητον· καὶ ὅταν φθάσω εἰς τὸ τελευταῖον γράμμα, ξαναρχίζω πάλιν ἀπὸ τὸ πρῶτον.

— Εἴσθε βλέπω πολὺ γραμματισμένος, κύριε, εἶπεν ἡ κυρία Μάνν.

— Ἔ! 'μπορεῖ, μπορεῖ καὶ αὐτό,» εἶπεν ὁ κλητὴρ προφανῶς κολακευθεὶς ἐκ τοῦ ἐπαίνου. Πιὼν δὲ καὶ τὸ ὑπόλοιπον τοῦ οἰνοπνεύματος, προσέθηκεν: «Ἐπειδὴ ὁ Ὄλιβερ ἐμεγάλωσεν ἀρκετά, καὶ δὲν πρέπει νὰ μένῃ πλέον ἐδῶ, τὸ συμβούλιον ἀπεφάσισε νὰ ἔλθῃ εἰς τὸ πτωχοκομεῖον, καὶ διὰ τοῦτο ἦλθα ἐγὼ ὁ ἴδιος νὰ τὸν πάρω. Φέρετέ τόν μου λοιπὸν ἀμέσως.

— Ἔρχεται εἰς τὴν στιγμήν,» ἀπήντησεν ἡ κυρία Μάνν, καταλείπουσα τὸ δωμάτιον.

Μετὰ μικρὸν εἰσήχθη ὁδηγούμενος ὑπὸ τῆς καλοκἀγάθου προστάτιδος αὐτοῦ ὁ Ὄλιβερ, ὃν ἐν τῷ μεταξὺ κατώρθωσαν νὰ καθαρίσωσιν, ὅσον ἦν ἐφικτὸν εἰς τόσῳ βραχὺ διάστημα, καὶ νά τον ἐνδύσωσι.

«Ὄλιβερ, χαιρέτισε τὸν κύριον,» εἶπεν ἡ κυρία Μάνν.

Ὁ Ὄλιβερ ἐποίησεν ἐνταυτῷ βαθεῖαν ὑπόκλισιν πρὸ τοῦ ἐπὶ τοῦ καθίσματος κλητῆρος καὶ πρὸ τοῦ ἐπὶ τῆς τραπέζης τρικώχου πίλου του.

«Θέλεις νὰ ἔλθῃς μαζί μου, Ὄλιβερ ;» ἠρώτησεν ὁ κλητὴρ μετὰ μεγαλοπρεπείας.

Ὁ Ὄλιβερ ἡτοιμάζετο νἀπαντήσῃ ὅτι καλλίτερον δὲν ἐζήτει παρὰ νὰ φύγῃ, ἀδιάφορον ποῦ, ὅταν ἐγείρας τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀντέκρυσε βλέμμα τι τῆς κυρίας Μάνν, ἥτις ἱσταμένη ὄπισθεν τοῦ καθίσματος τοῦ κλητῆρος, ἐπεδείκνυε τῷ Ὄλιβερ ὀργίλως τὸν γρόνθον της· ἐνόησεν οὗτος ἀμέσως τί ἡ χειρονομία ἐσήμαινε, διότι ὁ γρόνθος ἐκεῖνος πολλάκις ἐθώπευσε τὴν ῥάχιν του καὶ ἀνεξίτηλα εἰς τὴν μνήμην του κατέλιπεν ἴχνη.

«Θὰ ἔλθῃ καὶ ἡ κυρία Μάνν μαζί ; ἠρώτησεν ὁ ταλαίπωρος Ὄλιβερ.

— Ὄχι, αὐτὸ δὲν εἶναι δυνατόν, ἀπεκρίνατο ὁ κύριος Μπάμμπλ· ἀλλ' ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν θὰ ἔρχεται νὰ σὲ βλέπῃ.»

Βεβαίως τοῦτο δὲν ἦτο πολὺ παρήγορον διὰ τὸν Ὄλιβερ· ἀλλ' ὅσῳ μικρὸς καὶ ἂν ἦτο εἶχεν ὅμως ἀρκοῦσαν νοημοσύνην, ὅπως προσποιηθῇ μεγάλην λύπην διότι ἔφευγε· δὲν ἦτο δύσκολον εἰς τὸ δυστυχὲς παιδίον νὰ χύσῃ δάκρυα· ἡ πεῖνα καὶ οἱ νωποὶ ῥαβδισμοὶ εἶναι χρησιμώτατοι ὅταν ἔχῃ τις ἀνάγκην νὰ κλαύσῃ· ἤρχισε λοιπὸν ὁ Ὄλιβερ νὰ κλαίῃ φυσικώτατα.

Ἡ κυρία Μάνν ἠσπάσθη αὐτὸν ἐπανειλημμένως, καὶ ὅπερ προτιμότερον, τῷ ἔδωκεν ἓν κομμάτιον πήττας μὲ βούτυρον, διὰ νὰ μὴ φανῇ πεινασμένος ὅταν φθάσῃ εἰς τὸ κατάστημα. Μὲ τὸ κομμάτιον λοιπὸν αὐτὸ ἀνὰ χεῖρας, ὁ Ὄλιβερ κατέλιπε τὴν στυγνὴν ἐκείνην κατοικίαν, ἐν ᾗ οὐδέποτε τρυφερὸς λόγος ἢ φιλόστοργόν τι βλέμμα ἐγλύκαναν τὰ θλιβερὰ ἔτη τῆς παιδικῆς αὐτοῦ ἡλικίας. Καὶ ὅμως ἐξεῤῥάγη εἰς δάκρυα παιδικοῦ πόνου, ὅταν ἡ θύρα ἐκλείσθη ὄπισθεν αὐτοῦ· διότι ἐν τῇ οἰκίᾳ ἐκείνῃ ἔμενον οἱ ὁμοιοπαθεῖς παῖδες, οἱ μόνοι φίλοι οὓς ἐγνώρισε, καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ παιδὸς ἐξηγέρθη τὸ πρῶτον τὸ αἴσθημα τῆς ἀπομονώσεως αὐτοῦ ἐν τῷ ἀχανεῖ κόσμῳ.

Ὁ κύριος Μπάμμπλ ἐβάδιζε μεγάλοις βήμασιν, ὁ δὲ μικρὸς Ὄλιβερ κρατῶν τὴν κεντημένην παρυφὴν τῆς στολῆς τοῦ κλητῆρος, ἔτρεχε παραπλεύρως αὐτοῦ, ἐρωτῶν ἀνὰ πᾶσαν στιγμήν, ἂν ἐπλησίαζον νὰ φθάσωσιν. Εἰς τὰς ἐρωτήσεις τοῦ παιδὸς ὁ κύριος Μπάμμπλ ἀπήντα συντόμως καὶ ἀποτόμως· δὲν ὑφίστατο πλέον τὴν μαλακτικὴν δύναμιν ἣν ἐξασκεῖ ἡ γινέβρα ἐπί τινων καρδιῶν, καὶ εἶχε γίνει αὖθις κλητήρ.

Μόλις πρὸ ἑνὸς τετάρτου εἶχε διέλθει ὁ Ὄλιβερ τὸ κατώφλιον τοῦ πτωχοκομείου, καὶ μόλις εἶχε τελειώσει τὴν καταβρόχθισιν δευτέρου κομματίου ἄρτου, ὅταν ὁ κύριος Μπάμμπλ, ὅστις εἶχε παραδώσει αὐτὸν εἰς τὰς φροντίδας γραίας τινός, ἐπανῆλθε νά τῳ εἴπῃ ὅτι ἦτο ἡμέρα συνεδριάσεως τοῦ συμβουλίου καὶ ὅτι τὸ συμβούλιον τὸν ἐζήτει.

Ὁ Ὄλιβερ ὅστις δὲν εἶχεν ἀκριβῆ ἰδέαν περὶ τοῦ τί ἐστι συμβούλιον, ἐξεπλάγη μεγάλως ἐπὶ τῷ ἀκούσματι τούτῳ, καὶ εὑρέθη εἰς ἀμηχανίαν ἂν πρέπῃ νὰ κλαίῃ ἢ νὰ γελᾷ· δὲν ἔσχεν ὅμως καιρὸν νὰ σκεφθῇ ἐπὶ πολύ· ὁ κύριος Μπάμμπλ κατήνεγκεν ἓν μικρὸν κτύπημα τῆς ῥάβδου κατὰ τῆς κεφαλῆς του, ὅπως καταστήσῃ αὐτὸν προσεκτικόν, ἕτερον κατὰ τῆς ῥάχεώς του, ὅπως τῷ δώσῃ ὤθησιν πρὸς τὰ πρόσω, τὸν διέταξε νἀκολουθήσῃ καὶ ὡδήγησεν αὐτὸν εἰς εὐρεῖαν αἴθουσαν, ἐν ᾗ ὀκτὼ ἢ δέκα χονδροὶ κύριοι ἐκάθηντο πέριξ τραπέζης, εἰς ἧς τὸ ἓν ἄκρον ἐπὶ ἕδρας ὑψηλοτέρας τῶν λοιπῶν ἐκάθητο κύριός τις, ἀρκούντως παχύσαρκος, πρόσωπον ἔχων στρογγύλον καὶ ἐρυθρόν.

«Χαιρέτισε τὸ συμβούλιον,» εἶπεν ὁ Μπάμμπλ.

Ὁ Ὄλιβερ ἐσπόγγισε δύο ἢ τρία δάκρυα, ὑγραίνοντα ἔτι τοὺς ὀφθαλμούς του, καὶ προσεκύνησε τὴν τράπεζαν τοῦ συμβουλίου.

Digitized by Google

«Τὸ ὄνομά σου, μικρέ;» ἠρώτησεν ὁ κύριος ὁ κατέχων τὴν μεγάλην ἕδραν.

Ὁ Ὄλιβερ ἐφοβήθη ἰδὼν τόσον πολλοὺς κυρίους καὶ τὰ ἔχασεν. Ὁ κλητὴρ προσεπάθησε νὰ ἐνθαρρύνῃ αὐτὸν διὰ νέας ἰσχυρᾶς ἐπαφῆς τῆς κλητηρικῆς ῥάβδου ἐπὶ τῶν νώτων του, ὅπερ τὸν ἔκαμε νὰ κλαύσῃ· διὰ τοῦτο ἀπήντησε μὲ φωνὴν ταπεινὴν καὶ τρέμουσαν, ἐξ οὗ λαβὼν ἀφορμὴν κύριός τις λευκὸν φέρων ἐσωκάρδιον εἶπεν ὅτι τὸ παιδίον ἦτο μωρὸν καὶ εὐῆθες· τοῦτο θὰ ἐθεώρησεν ἴσως μέσον προσφορώτατον ὅπως τὸ ἐγκαρδιώσῃ.

«Ἄκουσέ με, μικρέ, εἶπεν ὁ πρόεδρος. Εἰξεύρεις ὑποθέτω ὅτι εἶσαι ὀρφανός.

— Τί θὰ εἰπῇ αὐτό, Σέρ; ἠρώτησεν ὁ ἀτυχὴς Ὄλιβερ.

— Εἶναι πράγματι βλάξ—τὸ κατάλαβα ἀμέσως, εἶπεν ἀποφθεγματικῶς ὁ κύριος μὲ τὸ λευκὸν ἐσωκάρδιον.

— Σιωπή! εἶπεν ὁ πρῶτος ὁμιλήσας κύριος· θὰ εἰξεύρῃς ὁπωσδήποτε ὅτι οὔτε πατέρα οὔτε μητέρα ἔχεις καὶ ὅτι ἀνετράφης ἀπὸ τὴν ἐνορίαν.

— Ναί, Σέρ, ἀπεκρίνατο ὁ Ὄλιβερ, κλαίων πικρῶς.

— Τί ἔχεις καὶ κλαίεις; ἠρώτησεν ὁ κύριος μὲ τὸ λευκὸν ἐσωκάρδιον· (καὶ ἀληθῶς ἦτο πολὺ παράδοξον· ποίαν αἰτίαν εἶχεν αὐτὸ τὸ παιδίον νὰ κλαίῃ;)

— Ἐλπίζω ὅτι θὰ κάμνῃς κάθε βράδυ τὴν προσευχήν σου, εἶπεν ἕτερος κύριος τραχέως, καὶ θὰ παρακαλῇς τὸν Θεὸν ὡς καλὸς χριστιανὸς δι' ἐκείνους ὁποῦ σὲ τρέφουν καὶ φροντίζουν διὰ σέ.

— Ναί, Σέρ, ἐτραύλισε τὸ παιδίον.

— Καλά, εἶπεν ὁ στρογγυλοπρόσωπος πρόεδρος. Σ' ἐκαλέσαμεν ἐδῶ διὰ νὰ σκεφθῶμεν περὶ τῆς ἀνατροφῆς σου καὶ σὲ βάλωμεν νὰ μάθῃς κάμμίαν τέχνην χρήσιμον. Αὔριον λοιπὸν τὸ πρωὶ εἰς τὰς ἓξ ν' ἀρχίσῃς νὰ ξαίνῃς στουπιά.»

Ὥστε ἡ εἰς τὸν Ὄλιβερ ἐπιβληθεῖσα ἀσχολία αὕτη, ἦτο φαίνεται εὐφυὴς συνδυασμὸς ἀμφοτέρων τῶν εὐεργετημάτων ἅτινα γενναιοφρόνως ἐχορήγουν αὐτῷ, τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ τῆς ἐκμαθήσεως τέχνης. Ἀνεγνώρισεν ἀμφότερα δι' ἐδαφιαίας προσκλίσεως, κατ' εἰσήγησιν τοῦ κλητῆρος γενομένης· ἔπειτα ὡδήγησαν αὐτὸν εἰς μεγάλην τινὰ αἴθουσαν τοῦ πτωχοκομείου, ἔνθα ἐπί τινος ἀρκούντως σκληρᾶς κλίνης ἐκοιμήθη ὀλολύζων· φαεινὴ ἀπόδειξις τοῦ εὐσπλάγχνου τῶν νόμων τῆς ἡμετέρας εὐδαίμονος χώρας, οἵτινες δὲν ἐμποδίζουν τοὺς πτωχοὺς νὰ κοιμῶνται!

Ταλαίπωρος Ὄλιβερ! Κοιμώμενος ἐν εὐδαίμονι ἀγνοίᾳ τῶν περὶ αὐτὸν συμβαινόντων, ποῦ νὰ εἰξεύρῃ ὅτι τὴν αὐτὴν ἐκείνην ἡμέραν εἶχε λάβει τὸ συμβούλιον ἀπόφασιν, μέλλουσαν νὰ ἐξασκήσῃ ἐπὶ τῆς μετέπειτα τύχης αὐτοῦ ἀναπόδραστον ἐπιρροήν· ἀλλ' ἡ ἀπόφασις εἶχε ληφθῇ, καὶ ἰδοὺ ὁποία τις ἦτο.

Τὰ μέλη τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου ἦσαν ἄνδρες πλήρεις συνέσεως καὶ ἐμβριθοῦς φιλοσοφικοῦ πνεύματος. Ἐπιστήσαντες τὴν προσοχὴν αὐτῶν ἐπὶ τοῦ πτωχοκομείου, ἀνεκάλυψαν πάραυτα, ὅ τι οὐδέποτε κοινὰ πνεύματα θὰ κατώρθουν νὰ διίδωσιν, ὅτι ἡ ἐν αὐτῷ διαμονὴ ἤρεσκεν ὑπερβαλλόντως εἰς τοὺς πτωχούς! Τὸ πτωχοκομεῖον ἦτο διὰ τοὺς πτωχοὺς κατάλυμα πλῆρες διασκεδάσεων, εἶδος οἰνοπωλείου ἐν ᾧ τὰ πάντα δωρεὰν ἐλάμβανον, καὶ ἐν ᾧ καθ' ὅλον τὸ ἔτος εἶχον τὸ πρόγευμα, τὸ γεῦμα, τὸ τέιον καὶ τὸ δεῖπνον· ἦτο αὐτόχρημα Ἠλύσια πεδία ἐκ πλίνθων καὶ ἀσβέστου, ἐν ᾧ πάντες εἶχον τὰς ἀπολαύσεις των χωρὶς νὰ ἐργάζωνται.

«Ὤ, ὤ! ἐσκέφθη πονήρως τὸ συμβούλιον· δὲν εἴμεθα ἡμεῖς ἄνθρωποι νἀνεχώμεθα τοιαύτην κατάστασιν· θὰ τακτοποιήσωμεν τὰ πάντα· θὰ θέσωμεν τέρμα εἰς τὸ κακὸν καὶ τοῦτο ἄνευ ἀναβολῆς.»

Ἐπὶ τούτῳ παρεδέχθησαν ὡς ἀρχὴν καὶ βάσιν, ὅτι οἱ πτωχοὶ εἰς τὸ ἑξῆς ἠδύναντο κατ' ἐκλογὴν (διότι οὐδένα ἤθελον νὰ βιάσωσι, πολλοῦ γε καὶ δεῖ) ἢ ν' ἀποθάνωσι τῆς πείνης ἀργὰ καὶ κατὰ μικρὸν ἂν ἔμενον ἐν τῷ καταστήματι, ἢ ἀμέσως ἂν ἐξήρχοντο αὐτοῦ. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον συνῆψαν συμβόλαιον μετὰ τῆς ἑταιρίας τῶν ὑδραγωγείων, ὅπως ἔχωσιν ἀπεριόριστον ποσότητα ὕδατος, καὶ μετά τινος σιτεμπόρου, ὑποχρεωθέντος κατὰ περιόδους ὡρισμένας νὰ παρέχῃ μικρὰν ποσότητα ἀλεύρου βρώμης. Ἀπεφάσισαν προσέτι νὰ χορηγῶνται τρεῖς καθ' ἑκάστην μικραὶ μερίδες ἀραιοῦ πόλτου, ἀνὰ ἓν κρομμύδιον δὶς τῆς ἑβδομάδος καὶ τὸ ἥμισυ μικροῦ ἄρτου κατὰ κυριακήν. Διὰ δὲ τὰς γυναῖκας ἔλαβον πολλὰ ἄλλα μέτρα συνετὰ καὶ φιλάνθρωπα, ἅτινα περιττὸν κρίνω νἀναφέρω· δὲν ἠμέλησαν προσέτι νὰ χωρίσωσι καλοκἀγάθως δι' οἱονεὶ διαζυγίου τὰ πτωχὰ ἀνδρόγυνα, ἀπαλάσσοντα οὕτως αὐτὰ ἀπὸ τὰ ὑπέρογκα ἔξοδα ἅτινα θάπτητοῦντο ἐὰν ἤθελον νὰ λάβωσι διαζύγιον παρὰ τοῦ κανονικοῦ δικαστηρίου· καὶ ἀντὶ νὰ ὑποχρεώσωσι τὸν σύζυγον νὰ βοηθῇ διὰ τῆς ἐργασίας τὴν οἰκογένειάν του, ἐχώρισαν αὐτὸν τῆς οἰκογενείας του καὶ τὸν κατέστησαν ἐλεύθερον. Οὐδεὶς δύναται νὰ ὑπολογίσῃ πόσοι ἄνθρωποι ἐκ πασῶν τῶν κοινωνικῶν τάξεων θὰ ἐθεώρουν ἑαυτοὺς εὐτυχεῖς ἐὰν κατώρθουν νἀπολαύσωσιν ἀμφότερα τἀνωτέρω εὐεργετήματα· ἀλλ' οἱ διευθύνοντες ἦσαν ἄνδρες προβλεπτικοὶ καὶ ὑπερεπήδησαν τὸ πρόσκομμα αὐτὸ πρὸς ἀπολαυὴν τῶν εὐεργετημάτων τούτων ἦν ἀνάγκη νὰ ζῇ τις ἐν τῷ πτωχοκομείῳ καὶ ἐκ πόλτου, ὅπερ ἐτρόμαζε τοὺς ἀνθρώπους.

Ἓξ μῆνας μετὰ τὴν ἄφιξιν τοῦ Ὄλιβερ Τουίστ

Digitized by Google

τὸ νέον σύστημα ἦν ἐν πλήρει ἰσχύι. Κατ' ἀρχὰς ἦτο κάπως δαπανηρότερον· ἐχρειάσθη νὰ πληρώσωσι περισσότερα εἰς τὸν ἐργολάβον τῶν κηδειῶν, καὶ νὰ στενεύσωσι τὰ ἐνδύματα τῶν πτωχῶν, κατίσχνων καὶ κατεσκληκότων καταντησάντων μετὰ δύο ἑβδομάδων πολτοφαγίαν· ἀλλ' ὁ ἀριθμὸς τῶν τροφίμων τοῦ πτωχοκομείου ἠλαττώθη ἐπαισθητῶς καὶ τοῦ συμβουλίου ἡ χαρὰ ἦν ἀνεκλάλητος.

Τὸ μέρος, ἔνθα ἔτρωγον τὰ παιδία, ἦτο μεγάλη τις πλακόστρωτος αἴθουσα, εἰς ἧς τὸ ἄκρον εὑρίσκετο λέβης τις, ὁπόθεν ὁ συσσιτάρχης τοῦ πτωχοκομείου, φέρων ἐμπροσθέλλαν καὶ βοηθούμενος ὑπὸ μιᾶς ἢ δύο γυναικῶν, ἐκένου τὸν πόλτον κατὰ τὰς ὥρας τοῦ φαγητοῦ. Ἕκαστον παιδίον ἐλάμβανεν ἐκ τούτου ἓν μικρὸν τρυβλίον πλῆρες, καὶ οὐδέποτε περισσότερον, ἐξαιρουμένων τῶν ἑορτῶν, ὅτε ἐλάμβανον ἐπὶ πλέον δύο οὐγκίας καὶ ἓν τέταρτον ἄρτου· τὰ λευκοσίδηρα τρυβλία των δὲν εἶχον ἀνάγκην καθαρισμοῦ, διότι διὰ τῶν κοχλιαρίων των, ζητοῦντα νὰ φάγωσι καὶ τὸ τελευταῖον τοῦ φαγητοῦ μόριον, τοσούτῳ τὰ ἐκαθάριζον τὰ παιδία, ὥστε ἀπήστραπτον. Καὶ ὅταν ἐτελείωνον τὴν ἐργασίαν ταύτην, ἥτις δὲν διήρκει πολὺ διότι τὰ κοχλιάρια εἶχον σχεδὸν τὸ μέγεθος τοῦ τρυβλίου, ἔμενον ἐν ἐκστάσει πρὸ τοῦ λέβητος, οἱ δὲ ὀφθαλμοί των τοσαύτην ἀπληστίαν ἐξέφραζον, ὥστε ἐνόμιζες ὅτι τὸν κατεβρόχθιζον διὰ τῶν βλεμμάτων· καὶ ἔλειχον τὰ δάκτυλά των διὰ νὰ μὴ χάσωσιν ὀλίγας σταγόνας πόλτου, προσκολληθείσας εἰς αὐτά. Τὰ παιδία ἐν γένει ἔχουσιν ἐξαίρετον ὄρεξιν· ὁ Ὄλιβερ Τουίστ καὶ οἱ σύντροφοί του ἐπὶ τρεῖς μῆνας ὑπέμειναν τὰς βασάνους βραδείας κατατήξεως, καὶ ἡ πεῖνα ἐπὶ τοσοῦτον διετάραξε τὰς διανοητικάς των δυνάμεις, ὥστε ἓν παιδίον, ὅπερ ἀναλόγως τῆς ἡλικίας του εἶχε μέγα ἀνάστημα, καὶ δὲν ἦτο συνειθισμένον εἰς τοιαύτην δίαιταν διότι ὁ πατήρ του ἦτο μάγειρος, ἔδωσεν εἰς τοὺς συντρόφους του νὰ ἐννοήσωσιν ὅτι ἐὰν δὲν θὰ ἐλάμβανε μίαν ἐπὶ πλέον μερίδα πόλτου καθ' ἑκάστην, πολὺ ἐφοβεῖτο μὴ φάγῃ κάμμίαν νύκτα τὸ μετ' αὐτοῦ συγκοιμώμενον παιδίον, τὸ ὁποῖον ἦτο μικρὸν καὶ ἀδύνατον· ὁμιλῶν δ' οὕτως εἶχεν ἀπλανὲς καὶ πειναλέον τὸ ὄμμα καὶ οἱ σύντροφοί του τὸν ἐπίστευσαν· ἀπεφάσισαν λοιπὸν καὶ ἔρριψαν κλῆρον, ὅπως ὁρισθῇ ἐκεῖνος, ὅστις τὴν αὐτὴν ἑσπέραν κατὰ τὸ δεῖπνον ἤθελε ζητήσει καὶ ἄλλην μερίδα παρὰ τοῦ συσσιτάρχου· ὁ κλῆρος ἔπεσεν ἐπὶ τὸν Ὄλιβερ Τουίστ.

Τὴν ἑσπέραν τὰ παιδία κατέλαβον τὰς θέσεις των· ὁ συσσιτάρχης, περιβεβλημένος τὴν μαγειρικὴν αὐτοῦ στολήν, παρίστατο αὐτοπροσώπως πρὸ τοῦ λέβητος· ἐκένωσε τὸν πόλτον καὶ ἀπήγγειλαν μεγάλην προσευχὴν πρὸ τοῦ λιτοῦ δείπνου. Ὁ πόλτος ἐξηφανίσθη· τὰ παιδία ἐψιθύριζον εἰς τὰ ὦτα ἀλλήλων, ἔκαμνον νεύματα εἰς τὸν Ὄλιβερ, καὶ τὰ πλησίον αὐτοῦ τὸν ἐκέντων διὰ τοῦ ἀγκῶνος. Ὅσῳ μικρὸς καὶ ἂν ἦτο, ἡ πεῖνα ὅμως τὸν εἶχε φέρει εἰς ἀπελπισίαν, καὶ τῆς δυστυχίας ἡ ὑπερβολὴ εἶχεν ἐμπνεύσει αὐτῷ αἴσθημα ἀδιαφορίας διὰ πᾶν τὸ συμβησόμενον· ἠγέρθη λοιπόν, καὶ προτείνας τὸ τρυβλίον καὶ τὸ κοχλιάριον εἶπε μετὰ φωνῆς ὑποτρεμούσης:

«Ἂν ἀγαπᾶτε, βάλτε μου ἀκόμη 'λίγο, Σέρ.»

Ὁ χονδρὸς καὶ ἐρυθροπάρειος συσσιτάρχης ὠχρίασεν· ἐμβρόντητος ἐπὶ τῷ μεγέθει τῆς τόλμης ἐκύτταξε πολλάκις τὸν μικρὸν ἀντάρτην· εἶτα ἐστηρίχθη ἐπὶ τοῦ λέβητος διὰ νὰ βασταχθῇ εἰς τοὺς πόδας του· αἱ βοηθοῦσαι αὐτὸν γραῖαι εἶχον καταληφθῇ ἐξ ἀπεριγράπτου ἐκπλήξεως καὶ τὰ παιδία ἐξ ἀπεριγράπτου τρόμου.

«Πῶς! εἶπεν ἐπὶ τέλους ὁ συσσιτάρχης μὲ ἠλλοιωμένην φωνήν.

— Ἂν ἀγαπᾶτε, βάλτε μου ἀκόμη 'λίγο, Σέρ,» ἀπεκρίθη ὁ Ὄλιβερ.

Ὁ συσσιτάρχης κατήνεγκε μέγα κτύπημα διὰ τοῦ μαγειρικοῦ του κοχλιαρίου του κατὰ τῆς κεφαλῆς τοῦ Ὄλιβερ, καὶ μὲ φωνὰς δυνατὰς ἐκάλεσε τὸν κλητῆρα.

Τὸ συμβούλιον ἦτο συνηγμένον ἐν ἐπισήμῳ συνεδριάσει, ὅταν ὁ κύριος Μπάμμπλ, ὅλως ἐκτὸς ἑαυτοῦ εἰσώρμησεν εἰς τὴν αἴθουσαν καὶ στραφεὶς εἰς τὸν πρόεδρον, τῷ εἶπε:

«Σὲρ Λίμκινς, σᾶς ζητῶ συγχώρησιν διότι σᾶς ταράττω· Σέρ, ὁ Ὄλιβερ Τουίστ ἐξαναγύρεψεν!»

Ὅλοι ἔμειναν ἐμβρόντητοι· ἡ φρίκη ἀπεικονίσθη εἰς τὰ πρόσωπα πάντων.

«Ἐξαναγύρεψεν; εἶπεν ὁ κύριος Λίμκινς· κατευνάσου, Μπάμμπλ, καὶ ἀποκρίσου μας σαφῶς. Ἐννοεῖς ὅτι ἐγύρεψεν ἐκ νέου τροφήν, ἀφ' οὗ πρῶτον ἔφαγε τὸν κατὰ τὸν κανονισμὸν χορηγούμενον αὐτῷ ζωμόν;

— Μάλιστα, Σέρ.

— Αὐτὸ τὸ παιδὶ θὰ καταντήσῃ εἰς τὴν κρεμάλα κάμμιὰν ἡμέραν, εἶπεν ὁ κύριος μὲ τὸ λευκὸν ἐσωκάρδιον. Ναί, θὰ καταντήσῃ εἰς τὴν κρεμάλαν.»

Οὐδεὶς ἀντέλεξεν εἰς τὴν πρόρρησιν ταύτην. Ζωηρὰ συζήτησις ἐγένετο καὶ τὸ ἐξαγόμενον αὐτῆς ἦτο ὅτι ὁ Ὄλιβερ καθείρχθη καὶ τὴν ἐπαύριον τὴν πρωΐαν κοινοποίησις τοιχοκολλημένη εἰς τὴν θύραν προσέφερεν ἀμοιβὴν πέντε λιρῶν στερλινῶν εἰς τὸν ἀναλαμβάνοντα νἀπαλλάξῃ τὴν ἐνορίαν τοῦ βάρους τοῦ Ὄλιβερ Τουίστ· ἢ ἐν ἄλλαις λέξεσι προσέφερε πέντε λίρας καὶ τὸν Ὄλιβερ Τουίστ εἰς πάντα, ἄνδρα ἢ γυναῖκα, ὅστις ἤθελεν ἔχει ἀνάγκην μαθητευομένου, δι' οἱανδήποτε τέχνην ἢ ἐπιχείρησιν.

«Ὅσον καιρὸν ζῶ, ποτέ μου δὲν ἐσχημάτισα τόσῳ ἀκράδαντον πεποίθησιν, ἔλεγε τὴν πρωΐαν τῆς ἐπαύριον ὁ κύριος μὲ τὸ λευκὸν ἐσωκάρδιον,

Digitized by Google

κρούων τὴν θύραν καὶ ἀναγινώσκων τὴν κοινοποίησιν, ὅσον καιρὸν ζῶ, ποτέ μου δὲν ἐσχημάτισα τόσῳ ἀκράδαντον πεποίθησιν, ὁποίαν τώρα δι' αὐτὸ τὸ παιδὶ, διὰ τὸ ὁποῖον πιστεύω ὅτι μίαν ἡμέραν θὰ καταντήσῃ εἰς τὴν κρεμάλα!»

Ἐπειδὴ ἐν τῇ συνεχείᾳ τῆς διηγήσεώς μου θὰ φανῇ ἂν ὁ κύριος μὲ τὸ λευκὸν ἐσωκάρδιον εἶχε δίκαιον ἢ ἄδικον, θὰ βλάψω νομίζω τὸ ἐνδιαφέρον αὐτῆς (ἐὰν τυχὸν κέκτηται τοιοῦτο), προλέγων ἂν ὁ βίος τοῦ Ὄλιβερ Τουὶστ κατέληξεν ἢ μὴ εἰς τὴν τρομερὰν ταύτην λύσιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

Πῶς ὀλίγον ἔλειψεν ὁ Ὄλιβερ Τουὶστ νὰ λάβῃ θέσιν πᾶν ἄλλο ἢ ἀμεριμνομέριμνον.

Ἀφ' οὗ διέπραξε τὸ ἀσυγχώρητον ἔγκλημα νὰ ζητήσῃ δὶς πόλτον ὁ Ὄλιβερ ἔμεινεν ἐπὶ ὀκτὼ ἡμέρας καθειργμένος ἐν τῷ κρατητηρίῳ, ἐν ᾧ τὸν εἶχον ἐγκλείσει ἡ εὐσπλαγχνία καὶ ἡ σύνεσις τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου. Ὥστε ἠδύνατό τις νὰ ὑποθέσῃ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, ὅτι ἐὰν μετὰ σεβασμοῦ ἤκουσεν ὁ Ὄλιβερ τὴν πρόρρησιν τοῦ κυρίου μὲ τὸ λευκὸν ἐσωκάρδιον ἠδύνατο εὐκόλως νὰ τὴν πραγματοποιήσῃ προσηλῶν τὸ ἓν ἄκρον μανδηλίου εἰς ἓν καρφίον εἰς τὸν τοῖχον καὶ τὸν λαιμόν του εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον. Ἀλλ' ὑπῆρχεν ἓν κώλυμα πρὸς ἐκτέλεσιν τοιαύτης πράξεως· διότι κατ' εἰδικὴν διαταγὴν τοῦ συμβουλίου, φέρουσαν τὰς σφραγῖδας καὶ τὰς ὑπογραφὰς πάντων τῶν μελῶν, τὰ μανδήλια, θεωρούμενα ὡς ἀντικείμενα πολυτελείας, ἀπηγορεύθησαν διὰ παντὸς εἰς τοὺς τροφίμους τοῦ πτωχοκομείου· ἔπειτα ἡ τρυφερὰ ἡλικία τοῦ Ὄλιβερ ἦτο δεύτερον κώλυμα ἐπίσης σπουδαῖον· ἠρκέσθη λοιπὸν νὰ κλαύσῃ πικρῶς ἐπὶ ὁλοκλήρους ἡμέρας· καὶ ὅταν ἤρχοντο αἱ μακραὶ καὶ ἀνιαραὶ ὧραι τῆς νυκτὸς, ἐκάλυπτε τοὺς ὀφθαλμοὺς μὲ τὰς μικρὰς χεῖράς του, διὰ νὰ μὴ βλέπῃ τὸ σκότος, καὶ ἐχώνετο εἰς μίαν γωνίαν προσπαθῶν νὰ κοιμηθῇ· ἐνίοτε ἐξεγείρετο ἔντρομος καὶ προσήγγιζεν εἰς τὸν τοῖχον, ὡς ἐὰν εὕρισκεν εἰς τὴν τραχεῖαν καὶ ψυχρὰν αὐτοῦ ἐπιφάνειαν προστασίαν κατὰ τοῦ περικυκλοῦντος αὐτὸν σκότους καὶ τῆς ἐρημίας.

Ἀλλ' οἱ ἐχθροὶ τοῦ συστήματος δὲν πρέπει νὰ φαντασθῶσιν ὅτι κατὰ τὸ διάστημα τῆς καθείρξεως αὐτοῦ ἐστερήθη ὁ Ὄλιβερ τοῦ εὐεργετήματος τῆς γυμναστικῆς, τῶν κοινωνικῶν εὐχαριστήσεων ἢ τῶν παραμυθιῶν τῆς θρησκείας. Καὶ ὡς πρὸς μὲν τὴν γυμναστικὴν, ἐπειδὴ ὁ καιρὸς ἦτο ὡραῖος καὶ ψυχρὸς, εἶχε τὴν ἄδειαν ἑκάστην πρωΐαν νὰ νίπτηται εἰς τὴν βρύσιν, ἐν αὐλῇ πλακοστρώτῳ, ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ κυρίου Μπάμμπλ, ὅστις διὰ νὰ προλάβῃ ἐνδεχομένην προσβολὴν καταρροῆς, ἐπετάχυνε τὴν κυκλοφορίαν τοῦ αἵματος τοῦ Ὄλιβερ διὰ συνεχῶν ῥαβδισμῶν. Ὡς πρὸς δὲ τὰς κοινωνικὰς εὐχαριστήσεις, ἀνὰ πᾶσαν δευτέραν ἡμέραν ὡδήγουν αὐτὸν εἰς τὸ παιδικὸν ἑστιατόριον καὶ ἐκεῖ διὰ τὸ καλὸν παράδειγμα καὶ τὴν διδασκαλίαν τῶν ἄλλων ἐμαστιγοῦτο ὡς τῷ ἔπρεπε. Ἀντὶ δὲ νὰ τῷ ἀρνηθῶσι τὰς θρησκευτικὰς παραμυθίας, τοὐναντίον καθ' ἑκάστην ἑσπέραν εἰσῆγον αὐτὸν διὰ λακτισμάτων εἰς τὴν αἴθουσαν καὶ ἐκεῖ εἶχε τὴν ἄδειαν νἀκούῃ πρὸς μεγάλην αὐτοῦ παρηγορίαν, τὴν ὑπὸ τοῦ συμβουλίου ἐπιτεθεωρημένην καὶ ἐπηυξημένην προσευχὴν τῶν συντρόφων του, δι' ἧς ἐδέοντο οὗτοι νὰ καταστῶσιν ἀγαθοὶ, ἐνάρετοι, εὐδαίμονες καὶ εὐπειθεῖς, καὶ νὰ μὴ ὁμοιάσωσι τῷ Ὄλιβερ Τουὶστ, ὃν παρίστων ὡς ἐγκαταλειφθέντα πλέον διὰ τὰ πολλά του ἐλαττώματα καὶ τὰς κακίας καὶ τὴν προστασίαν καὶ τὴν κυριότητα τοῦ Σατανᾶ, καὶ ὡς τέλειον δεῖγμα προϊόντος τῆς βιομηχανίας τοῦ διαβόλου.

Ἐν ᾧ οὕτω τὰ τοῦ Ὄλιβερ ἐλάμβανον τοιαύτην ἀγαθὴν καὶ εὐνοϊκωτάτην τροπὴν, συνέβη πρωΐαν τινὰ ὁ κύριος Γκαμφίηλδ, καπνοδοχοκαθαριστὴς τὸ ἐπάγγελμα, νὰ κατέρχηται τὴν ὁδὸν, βασανίζων τὸν νοῦν του πρὸς ἐξεύρεσιν μέσου πληρωμῆς πολλῶν καθυστερούντων ἐνοικίων, δι' ἅπερ ὁ οἰκοδεσπότης καθίστατο ὁσημέραι ἀπαιτητικώτερος. Μὲ ὅλας τὰς ἀθροίσεις καὶ τοὺς ὑπολογισμοὺς δὲν κατώρθου νὰ συμπληρώσῃ τὸ ποσὸν πέντε λιρῶν στερλινῶν, ὧν εἶχεν ἀνάγκην. Εἰς τοιαύτην δ' ἀμηχανίαν καὶ ἀπόγνωσιν περιελθὼν, ἐκτύπα τὸ μέτωπόν του καὶ κατόπιν ἐκτύπα τὸν ὄνον του, ὅτε διερχόμενος πρὸ τοῦ πτωχοκομείου ἔρριψε τὰ βλέμματα εἰς τὴν ἐπὶ τῆς θύρας τοιχοκολλημένην κοινοποίησιν.

«Ὢ! ὤ!» ἔκαμεν εἰς τὸν ὄνον του.

Ὁ ὄνος του κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἦτο πολὺ ἀφῃρημένος· πιθανὸν ἐσκέπτετο ἐὰν εἰς τὸ πρόγευμά του θὰ ἔχῃ περισσὰ κραμβόφυλλα, καὶ ἐὰν θἀπαλλαγῇ ταχέως τῶν δύο σάκκων ἃς ἔσυρεν ἐπὶ τοῦ ἁμαξίου· δὲν προσέσχεν εἰς τὴν διαταγὴν τοῦ κυρίου του καὶ ἐξηκολούθησε τὸν δρόμον του.

Ὁ κύριος Γκαμφίηλδ ἐξετόξευσε τότε φοβερὰν βλασφημίαν κατὰ τοῦ ὄνου, ἔτρεξε κατόπιν καὶ κατήνεγκε κατὰ τῆς κεφαλῆς του ἰσχυρότατον κτύπημα, δυνάμενον νὰ συντρίψῃ πᾶν ἄλλο κρανίον ἐκτὸς κρανίου ὄνου· εἶτα ἥρπασε τὸν χαλινὸν καὶ συνετάραξεν ἀποτόμως τὰς σιαγόνας τοῦ ὄνου, ὅπως ἐπαναγάγῃ αὐτὸν εἰς ὑπακοήν· οὕτως ἔστρεψεν αὐτὸν εἰς τὸ ἀντίθετον μέρος, κατήνεγκε δεύτερον κτύπημα κατὰ τοῦ κρανίου του ὅπως μένῃ ἐσκοτισμένος μέχρι τῆς ἐπανόδου του καὶ ἀνέβη εἰς τὸν οὐδὸν τῆς θύρας ἵνα ἀναγνώσῃ τὴν κοινοποίησιν.

Ὁ κύριος μὲ τὸ λευκὸν ἐσωκάρδιον ἵστατο ὄρθιος, τὰς χεῖρας ὄπισθεν τῶν νώτων ἔχων· εἶχεν ἐξέλθει τῆς συνεδριάσεως, ἐν ᾗ μετ' ἐμβριθείας ἐγνωμάτευσε, καὶ εἶχε παραστῇ μάρτυς τῆς

μεταξὺ τοῦ κυρίου Γκαμφίηλδ καὶ τοῦ ὄνου του μικρᾶς ἔριδος· ἐμειδίασε μετ' εὐχαριστήσεως ἰδὼν τὸν καπνοδοχοκαθαριστὴν πλησιάζοντα εἰς τὴν κοινοποίησιν, διότι πάραυτα κατενόησεν ὅτι ὁ κ. Γκαμφίηλδ ἦτο ὁ καταλληλότερος αὐθέντης διὰ τὸν Ὄλιβερ· ἐπίσης ἐμειδίασε καὶ ὁ κ. Γκαμφίηλδ ἀναγινώσκων τὴν κοινοποίησιν, διότι ἀκριβῶς πέντε λίραι τῷ ἐχρειάζοντο· ὡς πρὸς δὲ τὸ παιδίον, ὅπερ ὤφειλε νἀναλάβῃ, ἐσκέφθη ὅτι χάρις εἰς τὴν δίαιταν τοῦ καταστήματος θὰ ἦτο ἀρκούντως ἰσχνὸν διὰ νἀναρριχᾶται εἰς καπνοδοχεῖα· ἐπανέγνω τὴν κοινοποίησιν ἀπὸ τοῦ ἑνὸς εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον, λέξιν πρὸς λέξιν· ἀκολούθως φέρων εὐσεβάστως τὴν χεῖρα εἰς τὸ κασκέτον αὐτοῦ ἐπλησίασε τὸν κύριον μὲ τὸ λευκὸν ἐσωκάρδιον.

«Εἶναι ἐδῶ κανὲν παιδὶ, ὁποῦ ἡ ἐνορία θέλει νὰ βάλῃ εἰς μάστορη; ἠρώτησεν ὁ κύριος Γκαμφίηλδ.

— Ναὶ, καλέ μου ἄνθρωπε, ἀπεκρίνατο ὁ κύριος μὲ τὸ λευκὸν ἐσωκάρδιον μετὰ προστατευτικοῦ μειδιάματος. Τί τὸ θέλετε;

— Ἐὰν ἡ ἐνορία ἤθελε νὰ μάθῃ αὐτὸ κἄμμίαν εὐχάριστον τέχνην, ὡς παραδείγματος χάριν νὰ καθαρίζῃ τὰς καπνοδόχας, εἶπεν ὁ κύριος Γκαμφίηλδ, ἔχω ἀνάγκην ἑνὸς μαθητευομένου καὶ εὐχαρίστως θὰ το ἔπαιρνα.

— Εἴσελθε,» εἶπεν ὁ κύριος μὲ τὸ λευκὸν ἐσωκάρδιον.

Ὁ κύριος Γκαμφίηλδ ὑπῆγε πρῶτον καὶ κατήνεγκεν ἰσχυρὸν κτύπημα κατὰ τῆς κεφαλῆς τοῦ ὄνου καὶ συνετάραξε τὰς σιαγόνας του, διὰ νὰ μὴ τῷ ἐπέλθῃ ἡ ἰδέα νὰ φύγῃ, καὶ ἠκολούθησε τὸν κύριον μὲ τὸ λευκὸν ἐσωκάρδιον εἰς τὴν αἴθουσαν, ἐν ᾗ ὁ Ὄλιβερ Τουίστ εἶχεν ἰδεῖ τὸ πρῶτον τὸν εὐπατρίδην ἐκεῖνον.

«Εἶναι πολὺ ἀκάθαρτον ἐπάγγελμα, εἶπεν ὁ κύριος Λίμκινς ὅταν ἤκουσε τὴν αἴτησιν τοῦ Γκαμφίηλδ.

— Πολλάκις παιδία ἐπνίγησαν εἰς τὰς καπνοδόχας, παρετήρησεν ἕτερος κύριος.

— Αὐτὸ συμβαίνει, ὅταν βρέχουν τὸ ἄχυρον προτοῦ τὸ ἀνάψουν διὰ νὰ τὰ κάμουν νὰ καταιβοῦν, καὶ ἔτσι 'βγαίνει καπνὸ μονάχα καὶ καθόλου φωτιά, εἶπεν ὁ κύριος Γκαμφίηλδ. Ἀλλὰ νὰ σᾶς εἰπῶ, ἀφεντικά, ὁ καπνὸς δὲν εἶναι καλὸς διὰ τίποτε, ἀποκοιμίζει τὰ παιδιὰ καὶ αὐτὸ θέλουν καὶ αὐτά. Τὰ παιδιά, βλέπετε, εἶναι πολὺ ἐπίμονα καὶ πολὺ ὀκνά· μία καλὴ φωτιὰ τὰ ἐξυπνᾷ καὶ τἀναγκάζει νὰ καταιβαίνουν 'ς τὰ τέσσαρα, ὅταν αἰσθάνωνται νὰ ψήνωνται ἡ πατοῦσες τῶν ποδῶν των.»

Ἡ ἐπεξήγησις αὐτὴ ἤρεσε φαίνεται πολὺ εἰς τὸν κύριον μὲ τὸ λευκὸν ἐσωκάρδιον, ἀλλὰ βλέμμα σοβαρὸν τοῦ κυρίου Λίμκινς διέκοψε τὴν φαιδρότητά του. Τὸ συμβούλιον συνεσκέφθη ἐπί τινα λεπτὰ ταπεινῇ τῇ φωνῇ καὶ μόνον αἱ ἀκόλουθοι λέξεις ἠκούοντο: «Ἐλάττωσις τῶν δαπανῶν· ἂς εἴμεθα οἰκονόμοι· ἰδοὺ περίστασις νὰ δημοσιεύσωμεν καλὴν λογοδοσίαν.» Καὶ αἱ λέξεις αὗται ἠκούοντο μόνον διότι ἐπανελαμβάνοντο πολλάκις καὶ μετὰ ζωηρότητος.

Τέλος ἡ ταπεινῇ τῇ φωνῇ συνδιάλεξις αὕτη ἔληξε καὶ ἀφ' οὗ οἱ σύμβουλοι κατέλαβον αὖθις τὰς θέσεις των καὶ ἀνέλαβον τὴν μεγαλοπρεπῆ αὐτῶν φυσιογνωμίαν, ὁ κύριος Λίμκινς εἶπεν:

«Ἐξετάσαντες τὴν αἴτησίν σας, δὲν δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν αὐτήν.

— Τὴν ἀπορρίπτομεν καθ' ὁλοκληρίαν, εἶπεν ὁ κύριος μὲ τὸ λευκὸν ἐσωκάρδιον.

— Ἄνευ δισταγμοῦ,» προσέθηκαν τὰ λοιπὰ μέλη.

Ὁ κύριος Γκαμφίηλδ διετέλει ὑπὸ τὸ βάρος ἀσημάντου τινὸς κατηγορίας, ὅτι τρία ἢ τέσσαρα παιδία ἀπέθανον ὑπ' αὐτὸν ἐκ δαρμῶν· τῷ ἐπῆλθεν ἡ ἰδέα μὴ τὸ συμβούλιον ἐξ ἀκατανοήτου ἰδιοτροπίας ἔλαβε καὶ τοῦτο ὑπ' ὄψιν διὰ τὴν ἀπόφασίν του, ὡς ἐπιβαρυντικὴν περίπτωσιν. Ἐὰν οὕτως εἶχε τὸ πρᾶγμα, οἱ κύριοι σύμβουλοι παρεξέκλινον τῆς ὁδοῦ, ἣν ἠκολούθουν συνήθως· μὴ ἐπιθυμῶν ποσῶς ὅμως νὰ φέρῃ τὸ ζήτημα τοῦτο εἰς τὸ μέσον, ὁ κύριος Γκαμφίηλδ ἀπεμακρύνετο βραδέως τῆς τραπέζης, στρέφων τὸ κασκέτον μεταξὺ τῶν δακτύλων του.

«Λοιπὸν, ἀφεντικά, δὲν θέλετε νὰ μοῦ τὸ δώσητε; εἶπεν ἱστάμενος ἐπὶ τοῦ κατωφλίου τῆς θύρας.

— Ὄχι, εἶπεν ὁ κύριος Λίμκινς· ἢ τοὐλάχιστον, ἐπειδὴ τὸ ἐπάγγελμα εἶναι ἀκάθαρτον, εἴμεθα γνώμης ὅτι ἡ προσφερομένη ἀμοιβὴ πρέπει νὰ ἐλαττωθῇ.»

Ἡ φυσιογνωμία τοῦ κυρίου Γκαμφίηλδ ἐφαιδρύνθη· ἐπλησίασε μετὰ σπουδῆς τὴν τράπεζαν καὶ εἶπε·

«Πόσα θέλετε νὰ μοῦ δώσετε, ἀφεντικά; σᾶς παρακαλῶ, μὴ ζητῆτε νὰ ζημιώσετε ἕνα πτωχὸν ἄνθρωπον· πόσα μοῦ δίνετε;

— Μοῦ φαίνεται, ὅτι τρεῖς λίραι καὶ δέκα σελίνια εἶναι πολὺ ἀρκετά, εἶπεν ὁ κύριος Λίμκινς.

— Εἶναι μάλιστα καὶ δέκα σελίνια παραπάνω ἀφ' ὅσα χρειάζονται, εἶπεν ὁ κύριος μὲ τὸ λευκὸν ἐσωκάρδιον.

— Ἂς ἦναι, βάλετε τέσσερες λίρες, ἀφεντικά, εἶπεν ὁ Γκαμφίηλδ, καὶ τὰ 'σάζομεν.

— Τρεῖς λίρες καὶ δέκα σελίνια, ἐπανέλαβεν ὁ κύριος Λίμκινς μετὰ σταθερότητος.

— Νὰ μοιράσωμεν τὴν διαφοράν, ἀφεντικά, εἶπεν ὁ Γκαμφίηλδ μετ' ἐπιμονῆς· τρεῖς λίρες καὶ δεκαπέντε σελίνια.

— Οὐδ' ἕνα φαρδίνι παραπάνω, εἶπεν ὁ κύριος Λίμκινς μετὰ τῆς αὐτῆς σταθερότητος.

— Εἶσθε πολὺ σκληροὶ εἰς ἐμὲ, ἀφεντικά, εἶπεν ὁ Γκαμφίηλδ, ἀμφιρρέπων.

Digitized by Google

— Μπᾶ! μπᾶ! ἀνοησία! εἶπεν ὁ κύριος μὲ τὸ λευκὸν ἐσωκάρδιον. Καὶ δωρεὰν νά το ἔπαιρνες πάλιν ὠφελημένος θὰ εὑρεθῇς· 'πάρε το, ἀνόητε· εἶναι παιδὶ καθὼς τὸ θέλεις· καὶ ἂν κάμμιὰ φορὰ τὸ δέρεις, θὰ τοῦ κάμνῃ καλό· δὲν κοστίζει καὶ τίποτε ἡ διατροφή του, διότι ἀφ' ὅτου ἐγεννήθη, ποτὲ δὲν ἔπαθεν ἀπὸ δυσπεψίαν. Χὰ, χὰ, χά!»

Ὁ κύριος Γκαμφίηλδ ἔρριψεν εὔηθες βλέμμα ἐπὶ τῶν μελῶν τοῦ συμβουλίου, καὶ βλέπων ὅλους μειδιῶντας ἀνεκάγχασε καὶ αὐτός.

Ἡ συμφωνία ἐγένετο καὶ ὁ κύριος Μπάμμπλ διετάχθη νὰ προσαγάγῃ αὐθημερὸν τὸν Ὄλιβερ Τουὶστ πρὸ τοῦ εἰρηνοδίκου, ὅστις κατὰ τὸν νόμον ἔδει νὰ προσυπογράψῃ καὶ ἐπικυρώσῃ τὸ συμβόλαιον τῆς προςλήψεως τοῦ μαθητευομένου.

Συνεπείᾳ τῆς ἀποφάσεως ταύτης, ὁ Ὄλιβερ πρὸς μεγίστην αὐτοῦ ἔκπληξιν ἐξῆλθε τῆς φυλακῆς καὶ τῷ ἔδωσαν νὰ φορέσῃ λευκὸν ὑποκάμισον. Μόλις εἶχε τελειώσῃ τὸν ἔκτακτον τοῦτον στολισμόν του, καὶ ὁ κύριος Μπάμμπλ ἔφερεν αὐτῷ ἓν τρυβλίον πόλτου, καὶ δύο οὐγκίας καὶ τέταρτον ἄρτου, ὡς συνειθίζετο κατὰ τὰς ἑορτασίμους ἡμέρας. Ταῦτα ἰδὼν ὁ Ὄλιβερ ἤρχισε νὰ χέῃ θερμὰ δάκρυα, σκεφθεὶς οὐχὶ πολὺ ἀνοήτως, ὅτι ἀφ' οὗ τοιουτοτρόπως ἤθελε νά τον παχύνῃ τὸ συμβούλιον, θὰ εἶχε προαπεφασισμένον νά τον φονεύσῃ χάριν ἴσως φιλανθρωπικοῦ τινος σκοποῦ.

«Μὴ κλαίῃς καὶ κοκκινίζουν τὰ 'μάτια σου, Ὄλιβερ, ἀλλὰ φάγε καλὰ καὶ ἔσο εὔθυμος, εἶπεν ὁ Μπάμμπλ μετ' ἀρχοντικοῦ ἤθους. Θά σε βάλουν εἰς ἀφεντικό, Ὄλιβερ.

— Εἰς ἀφεντικό, Σέρ! εἶπε τὸ παιδίον τρέμον.

— Ναί, Ὄλιβερ, εἶπεν ὁ κύριος Μπάμμπλ. Οἱ εὐεργετικοὶ καὶ μεγαλόδωροι ἄνδρες, ὁποῦ φροντίζουν γιὰ σὲ ὡς πατέρες, Ὄλιβερ, διότι δὲν ἔχεις πατέρα, θά σε βάλουν εἰς ἀφεντικό, θά σε βάλουν εἰς τὴν κοινωνίαν, νὰ γίνῃς ἄνθρωπος, ἂν καὶ δι' αὐτὸ ἡ ἐνορία θὰ ἐξοδεύσῃ τρεῖς λίρες καὶ δέκα σελίνια! Τρεῖς λίρες καὶ δέκα σελίνια, Ὄλιβερ! μὲ ἄλλους λόγους ἑβδομῆντα σελίνια! Καὶ ὅλα αὐτὰ δι' ἕνα ἄθλιον ὀρφανὸν, τὸν ὁποῖον κανεὶς δὲν ἀγαπᾷ!»

Ὁ κύριος Μπάμμπλ ἐτελείωσε διὰ νὰ πάρῃ ἀναπνοὴν ἀφ' οὗ ἀπήγγειλε δι' ὕφους ἐπισήμου τὴν ἀνωτέρω προσλαλιάν. Τὰ δάκρυα κατέκλυζον τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ ταλαιπώρου παιδὸς καὶ πικρῶς ὠλόλυζε.

«Ἔλα, εἶπεν ὁ κύριος Μπάμμπλ μὲ ὀλιγωτέραν ἔμφασιν, διότι ἡ φιλαυτία του ἐκολακεύθη ἐκ τοῦ ἀποτελέσματος τῆς εὐγλωττίας του· ἔλα, Ὄλιβερ, σπόγγισε τὰ 'μάτια σου μὲ τὸ μανίκι σου, καὶ μὴ χύνῃς δάκρυα 'ς τὴν σοῦπά σου· κάμνεις 'σὰν ἀνόητος, καϋμένε Ὄλιβερ.» Ἀναμφιβόλως διότι ὁ πόλτος εἶχεν ἀρκετὸν ὕδωρ, καὶ δὲν εἶχεν ἀνάγκην δακρύων διὰ ν' αὐξήσῃ.

Καθ' ὁδὸν ἐν ᾧ μετέβαινον εἰς τοῦ εἰρηνοδίκου ὁ κύριος Μπάμμπλ ἐνουθέτει τὸν Ὄλιβερ, λέγων αὐτῷ ὅτι τὸ μόνον ὅπερ εἶχε νὰ κάμῃ ἦτο νὰ φαίνηται εὔθυμος, καὶ ὅταν τὸν ἐρωτήσουν ἂν θέλῃ νὰ ἔμβῃ μαθητευόμενος νἀπαντήσῃ·—Μετὰ πάσης χαρᾶς. Ὁ Ὄλιβερ ὑπεσχέθη νὰ ἐκτελέσῃ πιστῶς τὰ δύο ταῦτα παραγγέλματα καὶ τοσούτῳ μᾶλλον, καθ' ὅσον ὁ κύριος Μπάμμπλ τῷ ἔδωκε μὲ τρόπον νὰ ἐννοήσῃ ὅτι ἂν ἔκαμνεν ἄλλως δὲν θὰ τὰ πέρναγε καλά. Ὅταν ἔφθασαν εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ εἰρηνοδικείου ἐκλείσθη μόνος εἰς μικρὸν δωμάτιον, ὅπου ὁ κύριος Μπάμμπλ τὸν διέταξε νὰ περιμένῃ.

Τὸ παιδίον ἔμεινεν ἐκεῖ, τρέμον καὶ ἐν ἀγωνίᾳ· μετὰ παρέλευσιν ἡμισείας ὥρας ὁ κύριος Μπάμμπλ διήνοιξε τὴν θύραν, προεξέβαλε τὴν ἀσκεπῆ κεφαλήν του καὶ εἶπε γεγωνυίᾳ τῇ φωνῇ.

«Ὄλιβερ, φίλε μου, ἔλα νὰ παρουσιασθῇς εἰς τὸν κύριον εἰρηνοδίκην.» Καὶ συγχρόνως ἐξακοντίσας ἀπειλητικὸν βλέμμα κατὰ τοῦ παιδὸς, προσέθηκε χαμηλῇ τῇ φωνῇ: «Πρόσεχε εἰς ὅσα σοῦ εἶπα, μάγκα τοῦ διαβόλου!»

Ἀκούσας τοὺς δύο τούτους τρόπους τοῦ λέγειν, κάπως ἀντιφάσκοντας πρὸς ἀλλήλους, ὁ Ὄλιβερ ἐκύτταξε μὲ ἀπορίαν τὸν κύριον Μπάμμπλ. Ἀλλ' οὗτος προέλαβε πᾶσαν παρατήρησιν τοῦ παιδὸς, μὴ ἀφεὶς αὐτῷ καιρὸν νὰ σκεφθῇ, ἀλλ' εἰσαγαγὼν αὐτὸν μετὰ σπουδῆς εἰς πλησίον αἴθουσαν, ἧς ἡ θύρα ἦτο ἀνοικτή· ἦτο δ' ἡ αἴθουσα αὕτη εὐρεῖα, καὶ ἐφωτίζετο ὑφ' ἑνὸς μεγάλου παραθύρου. Ὄπισθεν ὑψηλοῦ γραφείου ἤδρευον δύο πρεσβῦται κεκονιαμένην ἔχοντες τὴν κόμην, ὧν ὁ εἷς ἀνεγίνωσκεν μίαν ἐφημερίδα, ἐν ᾧ ὁ ἕτερος τῇ βοηθείᾳ ζεύγους διόπτρων ἐμελέτα μικρὸν τεμάχιον περγαμηνῆς. Πρὸ τοῦ γραφείου ἵσταντο ἀφ' ἑνὸς μὲν ὁ κύριος Λίμκινς, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁ κύριος Γκαμφίηλδ, μαῦρος ἐκ καπνιᾶς καὶ ἀκάθαρτος.

Ὁ διοπτροφόρος γέρων ἐφαίνετο ἀπερροφημένος ἐκ τῆς μελέτης τῆς περγαμηνῆς καὶ εἶχε σχεδὸν κοιμηθῆ ἐπ' αὐτῆς· ὁ Μπάμμπλ ἐτοποθέτησε τὸν Ὄλιβερ πρὸ τοῦ γραφείου.

«Ἰδοὺ τὸ παιδίον, ἐξοχώτατε,» εἶπεν ὁ κύριος Μπάμμπλ.

Ὁ τὴν ἐφημερίδα ἀναγινώσκων γέρων ἤγειρε πρὸς στιγμὴν τὴν κεφαλὴν καὶ ἐξύπνησε τὸν συνάδελφόν του, τραβήξας αὐτὸν ἐκ τῆς χειρίδος.

«Αὐτὸ λοιπὸν εἶναι τὸ παιδίον; ἠρώτησεν ὁ γέρων κύριος.

— Ναί, Σέρ, ἀπήντησεν ὁ Μπάμμπλ. Χαιρέτισε τὸν αὐθέντην, φίλε μου.»

Ὁ Ὄλιβερ ἔλαβε θάρρος καὶ ἐχαιρέτισεν ὡς ἠδύνατο κάλλιον. Προσηλωμένους ἔχων τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὰς κεκονιαμένας φενάκας των, ἐσκέπτετο ἂν ἐγεννήθησαν μὲ τοιαύτας τρίχας, καὶ ἂν ἕνεκα τούτου ἔχουν μεγάλας θέσεις.

Digitized by Google

«Λοιπὸν, εἶπεν ὁ γέρων κύριος, ὑποθέτω ὅτι ἔχει κλίσιν πρὸς τὸ ἐπάγγελμα τοῦ καπνοδοχοκαθαριστοῦ.

— Τρελαίνεται δι' αὐτὸ, ἐξοχώτατε, εἶπεν ὁ Μπάμμπλ, τσιμπῶν συγχρόνως τὸν Ὄλιβερ, ὅπως οὕτω τὸν προειδοποιήσῃ ὅτι ὤφειλε νὰ μὴ εἴπῃ τὸ ἐναντίον.

— *Θέλει* νὰ γίνῃ καπνοδοχοκαθαριστὴς ναὶ ἢ ὄχι; ἠρώτησεν ὁ γέρων κύριος.

— Ἐὰν αὔριον τοῦ ἔλεγον νἀλλάξῃ ἐπάγγελμα, θὰ ἐπέμενε διὰ τῆς βίας νὰ γένῃ καπνοδοχοκαθαριστὴς, καὶ θὰ ἐδραπέτευεν, εὐγενέστατοι, ἀπεκρίνατο ὁ Μπάμμπλ.

— Καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ μέλλων κύριός του; Σεῖς, κύριε; Θὰ τὸν μεταχειρίζεσθε καλῶς, ἢ ὄχι; Θὰ τὸν τρέφητε, θὰ λαμβάνητε πᾶσαν περὶ αὐτοῦ φροντίδα; ἠρώτησεν ὁ γέρων κύριος γραφεὺς πρὸς τὸν καπνοδοχοκαθαριστήν.

— Ναὶ, καὶ ὅταν λέγω ναὶ, τὸ ναί μου εἶναι ναί! εἶπε κομπάζων ὁ κύριος Γκαμφίηλδ.

— Ἔχετε κάπως ἀπότομον φωνὴν, ἀλλ' ἔχετε συγχρόνως φυσιογνωμίαν ἐντίμου καὶ εἰλικρινοῦς ἀνθρώπου, εἶπεν ὁ γέρων κύριος, στρέφων τὰ δίοπτρά του πρὸς τὸν διεκδικοῦντα τὴν πεντάλιρον ἀμοιβὴν, οὗ τὸ δυσειδὲς ἐξωτερικὸν προέδιδε τὴν ὠμότητα τοῦ χαρακτῆρός του· ἀλλ' ὁ εἰρηνοδίκης ἦτο τυφλὸς σχεδὸν καὶ παλίμπαις· ὥστε οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ ἔχῃ τὴν ἀπαίτησιν νὰ βλέπῃ ὡς πᾶς ἄλλος καθαρά.

— Κολακεύομαι νὰ τὸ πιστεύω, Σὲρ, εἶπεν ὁ κύριος Γκαμφίηλδ, εἰδεχθῶς μειδιῶν.

— Οὐδόλως ἀμφιβάλλω, φίλε μου,» ἀπεκρίθη ὁ γέρων κύριος στηρίζων τὰ δίοπτρα ἐπὶ τῆς ῥινὸς καὶ προσπαθῶν νὰ εὕρῃ τὸ μελανοδοχεῖον.

Ἦτο ἡ κρίσιμος στιγμὴ τῆς τύχης τοῦ Ὄλιβερ. Ἐὰν τὸ μελανοδοχεῖον εὑρίσκετο εἰς τὴν θέσιν, εἰς ἣν ὁ γέρων κύριος τὸ ἐζήτει, θὰ ἔβαφε τὸν κάλαμόν του, θὰ ὑπέγραφε τὸ συμφωνητικὸν, ὁ δὲ καπνοδοχοκαθαριστὴς θὰ παρελάμβανε πάραυτα τὸν Ὄλιβερ. Ἀλλ' ἡ τύχη ἠθέλησεν ὥστε τὸ μελανοδοχεῖον νὰ εὑρίσκηται ὑπὸ τὴν ῥῖνα τοῦ εἰρηνοδίκου, ὅστις ματαίως ἐζήτει αὐτὸ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν εἰς ὅλα τὰ λοιπὰ μέρη τῆς τραπέζης. Κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐρεύνης ταύτης, ἔρριψε τὰ βλέμματα πρὸ αὐτοῦ καὶ ἀντέκρυσε τὴν ὠχρὰν καὶ τεταραγμένην φυσιογνωμίαν τοῦ Ὄλιβερ Τουίστ, ὅστις μεθ' ὅλα τὰ ἐκφραστικὰ βλέμματα καὶ τὰ τσιμπήματα τοῦ Μπάμμπλ, ἔβλεπε τὸ φρικῶδες ἐξωτερικὸν τοῦ μέλλοντος κυρίου του μὲ ἔκφρασιν φρίκης καὶ τρόμου, τοσούτῳ προφανοῦς ὥστε ἦτο ἀδύνατον νὰ διαλάθῃ τὴν προσοχὴν καὶ αὐτοῦ τοῦ ἡμιτύφλου εἰρηνοδίκου.

Ὁ γέρων κύριος ἐσταμάτησεν, ἀπέθηκε τὸν κάλαμον αὐτοῦ καὶ προσέβλεψε τὸν κύριον Λίμκινς, ὅστις ἔλαβε δόσιν ταμβάκου, προσποιούμενος φαιδρότητα καὶ ἀδιαφορίαν.

«Παιδί μου,» εἶπεν ὁ γέρων κύριος κύπτων πρὸ τοῦ γραφείου.

Ὁ Ὄλιβερ ἐρρίγησεν ἀκούσας τὸν λόγον τοῦτον, ἡ δὲ ταραχή του ἦτο συγγνωστέα, διότι ὁ γέρων ὡμίλησε μετὰ προσηνοῦς τόνου, καὶ πᾶς ἀσυνήθης ἦχος ταράσσει πάντοτε· τρόμος γενικὸς τὸν κατέλαβε καὶ ἐξερράγη εἰς δάκρυα.

«Παιδί μου, εἶπεν ὁ γέρων κύριος, εἶσαι ὠχρὸς καὶ φαίνεσαι τρομασμένος. Τί ἔχεις;

— Ἀπομακρύνθητι ὀλίγον αὐτοῦ, κλητὴρ, εἶπεν ὁ ἕτερος ἄρχων, ἀποθέτων τὴν ἐφημερίδα καὶ μετ' ἐνδιαφέροντος προσβλέπων τὸν Ὄλιβερ. Εἰπέ μας, παιδί μου, τί ἔχεις; μὴ φοβεῖσαι τίποτε.»

Ὁ Ὄλιβερ ἔπεσεν εἰς τὰ γόνατα καὶ συνάπτων τὰς χεῖρας καθικέτευσε τοὺς ἄρχοντας νὰ διατάξωσι νά τον βάλωσι πάλιν εἰς τὴν φυλακὴν, λέγων ὅτι προετίμα νἀποθάνῃ τῆς πείνης, νά τον δέρουν καθ' ἡμέραν καὶ νά τον σκοτώσουν ἀκόμη, ἂν ἤθελον, παρὰ νά τον παραδώσουν εἰς τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος τοῦ ἐπροξένει τρόμον.

«Πολὺ καλὰ, εἶπεν ὁ Μπάμμπλ, ὑψῶν τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὰς χεῖρας, ὑπερηφάνως καὶ μὲ μεγαλοπρέπειαν. Πολὺ καλὰ, Ὄλιβερ! Ἀπὸ ὅλα τὰ πονηρὰ καὶ δόλια ὀρφανὰ ὁποῦ εἶδα εἰς τὴν ζωήν μου, σὺ εἶσαι τὸ ἀναιδέστερον!

— Σιωπὴ, κλητὴρ, εἶπεν ὁ δεύτερος ἄρχων, ὅταν ὁ κύριος Μπάμμπλ ἐτελείωσε.

— Ζητῶ συγγνώμην παρὰ τῆς ὑμετέρας ἐξοχότητος, εἶπεν ὁ κύριος Μπάμμπλ, ὅστις δὲν ἤθελε νὰ πιστεύσῃ εἰς τὰ ὦτά του· εἰς ἐμὲ ἀπευθύνεται ἡ ὑμετέρα ἐξοχότης;

— Ναὶ, σιωπή!»

Ὁ Μπάμμπλ ἔμεινεν ἐμβρόντητος· κλητὴρ αὐτὸς ἐνοριακὸς καὶ νὰ διαταχθῇ νὰ σιωπήσῃ! ὁ κόσμος ἐχάλασε!

Ὁ γέρων διοπτροφόρος κύριος προσεῖδε τὸν συνάδελφόν του, καὶ ἔκλινε τὴν κεφαλὴν ὡς ἐπιδοκιμάζων.

«Ἀρνούμεθα νὰ ἐπικυρώσωμεν τὸ συμφωνητικὸν τοῦτο, εἶπεν ὁ εἰρηνοδίκης καὶ συγχρόνως ἔρριψε μακρὰν τὸ φύλλον τῆς περγαμηνῆς.

— Ἐλπίζω, ἐψέλλισεν ὁ κύριος Λίμκινς, ἐλπίζω ὅτι, ἐπὶ τῆς ἀναξίας λόγου μαρτυρίας ἑνὸς παιδίου στηριζόμενοι, δὲν θὰ θεωρήσητε ὕποπτον τὴν διαγωγὴν τῶν ἀρχῶν.

— Ἰδικόν μας καθῆκον δὲν εἶναι νἀποφανθῶμεν περὶ τοιούτου ἀντικειμένου, ἀπήντησε ξηρῶς ὁ γέρων κύριος· ἐπαναγάγετε τὸ παιδίον εἰς τὸ κατάστημα καὶ χορηγήσατε εἰς αὐτὸ τὰς περιθάλψεις, ὧν ἔχει μεγάλην ἀνάγκην.»

Τὴν ἑσπέραν τῆς αὐτῆς ἡμέρας ὁ κύριος μὲ τὸ λευκὸν ἐσωκάρδιον ἐβεβαίου μετὰ τῆς μεγίστης θετικότητος, ὅτι ὁ Ὄλιβερ ὄχι μόνον εἰς τὴν κρεμάλαν θὰ καταντήσῃ, ἀλλὰ καὶ ὅτι εἰς τέσσαρα κομμάτια θὰ τὸν διαμελίσωσιν ἐπὶ

Digitized by Google

πλέον. Ὁ κύριος Μπάμμπλ ἐκίνησε μετὰ ζοφεροῦ καὶ μυστηριώδους ἤθους τὴν κεφαλὴν καὶ εἶπεν ὅτι ηὔχετο νὰ ἔχῃ καλὸν τέλος αὐτὸ τὸ παιδί· εἰς ὃ ὁ κύριος Γκαμφίηλδ ἀπήντησεν ὅτι εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο ἂν παρεδίδετο εἰς αὐτόν. Ἡ εὐχὴ αὕτη ἐφαίνετο ἀντίθετος τρόπον τινὰ τῆς τοῦ κλητῆρος, καί τοι ὁ Μπάμμπλ καὶ ὁ Γκαμφίηλδ εἰς πολλὰ ἄλλα συνεφώνησαν πληρέστατα.

Τὴν πρωΐαν τῆς ἐπαύριον ἀνηγγέλθη αὖθις εἰς τὸ κοινὸν ὅτι ὁ Ὄλιβερ Τουΐστ ἦτο δι' ἐνοίκιον, καὶ ὅστις ἐδέχετο νἀναλάβῃ τὸ βάρος αὐτοῦ θὰ ἐκέρδαινε πέντε λίρας.

Ἕπεται συνέχεια. **Π

ΟΔΥΣΣΕΙΑ ΔΡΑΠΕΤΟΥ ΣΚΥΛΟΥ

['Ἐκ τῶν τοῦ Ἐμιλ. Ζολᾶ.]

Ἀφ' ἧς ἐποχῆς ἀνυψώθησαν διὰ νόμου οἱ κύνες τῆς Γαλλίας εἰς τὸ ἀξίωμα φορολογουμένου πολίτου, ἑπόμενον ἦτο ν' ἀναπτυχθῇ καὶ παρ' αὐτοῖς τάξις τις ἀνυποτάκτων, δυστροπούντων νὰ πληρώσωσιν οἷον δήποτε φόρον, στερουμένων μονίμου κατοικίας, καὶ ἀποζώντων δαπάναις τοῦ κοινοῦ. Οἱ τοιοῦτοι δύνανται νὰ ὀνομασθῶσι κυνικοὶ φιλόσοφοι τοῦ γένους τῶν σκύλων. Οἱ ὀπαδοὶ τῆς αἱρέσεως ταύτης ἐνδιαίτημα ἔχουσι τὴν ὁδὸν καὶ συνήθη ἐνασχόλησιν τὴν ἐνέργειαν ἀνασκαφῶν ἐν τῷ βορβόρῳ πρὸς ἀνεύρεσιν οἱουδήποτέ τινος φαγωσίμου. Αἱ χαραὶ καὶ αἱ λῦπαι αὐτῶν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ εἶναι πάντοτε ἀνάλογοι πρὸς τὸν βαθμὸν τῆς ἐπιτυχίας τῆς ἀνασκαφῆς. Ὁτὲ μὲν βλέπει τις αὐτοὺς λιποσάρκους καὶ λασπώδεις παρερχομένους τοὺς τοίχους τῶν οἰκιῶν μετὰ κατηφοῦς καὶ πειναλέας ὄψεως, ὁτὲ δὲ εὐτυχήσαντας ν' ἀνεύρωσιν ἄθροισμα λιπαρῶν κοκκάλων ἐν σωρῷ ἀκαθαρσιῶν καὶ τότε ἐκθέτοντας εἰς τὸ θάλπος τοῦ ἡλίου τὴν πλήρη αὐτῶν γαστέρα μετὰ ὄντως ἀξιοζηλεύτου αὐταρεσκείας.

Πολλάκις ἔτυχε νὰ σπουδάσω τὴν φυσιογνωμίαν τῶν τετραπόδων τούτων κηφήνων καὶ πολλὰς νὰ εὕρω ὁμοιότητας μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῆς *μάγκας* τῶν ἀγυιῶν. Ἀμφότεροι ἔχουσι κοινὸν τὸ ἀκτένιστον, τὸ προπετὲς καὶ τὴν ἀναίδειαν μεθ' ἧς ἕρπουσι ταπεινῶς ὅταν πεινῶσι καὶ ὑλακτοῦσιν ἢ δάκνουσι μετὰ τὸ γεῦμα. Τὰ δυστυχῆ ταῦτα ζῶα (ὁμιλῶ περὶ τῶν κυνῶν) ἀπολέσαντα τὸ αἴσθημα τῆς ἠθικῆς εὐθύνης ἀπαρνοῦνται τὸν πολιτισμόν, ὅστις ἐκδικούμενος τ' ἀποπτύει ἐκ τῶν κόλπων του, καταδικάζει αὐτὰ ν' ἀποζῶσι διὰ παντοίων ἐπικινδύνων τεχνασμάτων καὶ νὰ τρώγωσι περισσότερον ξύλον ἢ κρέας. Ἀλλ' ἐγὼ αἰσθάνομαι συμπάθειάν τινα πρὸς τοὺς παρίας τούτους, οἵτινες πιθανῶς οὐ μόνον φιλόσοφοι εἶναι, ἀλλὰ καὶ ποιηταί, καὶ ὡς ἐκ τούτου προτιμῶσι παντὸς ἀγαθοῦ ἀπεριόριστον ἐλευθερίαν κινήσεων καὶ ἀτελευτήτους ἐν ὑπαίθρῳ ῥεμβασμούς. Κάλλιστα γνωρίζω ὅτι οὗτοι εὑρίσκονται εἰς ἐμπόλεμον κατάστασιν κατὰ τῆς κοινωνίας· ἀλλ' ἡ κοινωνία εἶναι ἰσχυρὰ καὶ ἔπειτα οἱ ταλαίπωροι οὗτοι σκύλοι οἱ παραδεδομένοι ἀείποτε εἰς ποιητικὰς ὀνειροπολήσεις ἀπίθανον φαίνεταί μοι νὰ βουλεύωνται ἐπικίνδυνόν τι κατὰ τῶν λαῶν ἢ τῶν βασιλέων.

Τὰ ἀνωτέρω εἶναι ἁπλοῦν προανάκρουσμα τοῦ διηγήματος, τὸ ὁποῖον θέλω διηγηθῆ ἀπαραλλάκτως ὅπως παρέλαβον αὐτὸ ἐκ τοῦ στόματος γηραλέου κυνός, κληροδοτηθέντος μοι ὑπὸ τοῦ θείου μου, ὅστις φεῦ! οὐδὲν ἄλλο πλὴν αὐτοῦ μ' ἐκληροδότησεν. Ἑσπέραν τινά, καθ' ἣν ὁ κληροδοτηθεὶς καὶ ἐγὼ ἐθεωροῦμεν χασμώμενοι τὴν σπινθηρίζουσαν ἑστίαν, τὸ καλὸν ζῶον ἔκρινε εὔλογον νὰ μιμηθῇ τὸ παράδειγμα τῶν ἵππων τοῦ Πατρόκλου καὶ τῆς ὄνου τοῦ Βαλαάμ διηγούμενός μοι τὰ κατωτέρω «*μ' ἀνθρώπινη λαλίτζα.*»

Α'

Ἡλικίαν εἶχον τότε δωδεκάμηνον καὶ ἤμην ὁ εὐπιστότερος τῶν σκύλων, ἕτοιμος πάντοτε νὰ πράξω πᾶσαν ἀνοησίαν ἐν πλήρει πεποιθήσει ὅτι ἦτο φρόνιμον ἔργον. Ἐνθυμεῖσαι πόσον μὲ ἠγάπα ὁ μακαρίτης θεῖός σου. Μεγάλη τις ἐν τῷ τοίχῳ ἱματιοθήκη μ' ἐχρησίμευεν ὡς εὐρύχωρος κοιτών, τριπλοῦς δὲ τάπης καὶ μαλακὸν σκέπασμα μοὶ παρεῖχον κοίτην ἀξίαν συβαρίτου. Ἡ τράπεζά μου ἦτο ἐφάμιλλος τῆς κλίνης· οὐδέποτε παρετίθετο ἐπ' αὐτῆς οὔτε ξηρὸς οὔτε βεβρεγμένος ἄρτος, ἀλλὰ μόνον κρέατα ἐρυθρὰ καὶ εὐώδη. Σακχαρωτὰ δὲ μοὶ ἐδίδοντο τόσον πολλά, ὥστε κατήντησα νὰ τὰ ἀηδιάσω, τὰ ἔτρωγον δὲ μόνον καὶ μόνον, ἵνα μὴ φαίνωμαι ἀχάριστος πρὸς τὸν κύριόν μου.

Περίεργον θέλει σοὶ φανῇ, ἀλλ' ἐν τούτοις ἀληθέστατον εἶναι ὅτι ἐν μέσῳ τοιαύτης τρυφῆς ὑπὸ μιᾶς μόνον κατειχόμην ἐπιθυμίας, νὰ ἐπιτύχω τὴν θύραν ἀνοικτὴν καὶ νὰ δραπετεύσω. Αἱ θωπεῖαι μοὶ ἐφαίνοντο ἀνούσιοι, ἡ μαλακότης τῆς στρωμνῆς μου πληκτική, ἡ καλὴ τροφὴ μονότονος καὶ ἡ διηνεκὴς εὐτυχία ἀνυπόφορος. Πρέπει δὲ καὶ νὰ προσθέτω ὅτι νεύων τὴν προτεραίαν εἰς τὸ παράθυρον εἶχον παρατηρήσει τέσσαρας σκύλους τοῦ δρόμου μαχομένους πρὸς ἀλλήλους, ἠχηρῶς ὑλακτοῦντας, κυλιομένους ἐπὶ τοῦ κονιορτοῦ, ἰσχνούς, εὐκινήτους, ἀνεξαρτήτους καὶ ὑπερηφάνους. Τὸ θέαμα τοῦτο τοσοῦτον μὲ ἐνθουσίασεν, ὥστε ἤρχισα νὰ γαυγίζω, ὁ δὲ θεῖός σου ἔσπευσε νά μοι προσφέρῃ τεμάχιον ζαχάρεως τὸ ὁποῖον μοὶ ἐφάνη ἄνοστον ὡς ἰατρικόν.

Ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἐσχημάτισα ἑδραίαν πεποίθησιν ὅτι ἡ εὐτυχία εὑρίσκετο ὄπισθεν τῆς κατηραμένης ἐκείνης θύρας, ἥτις ἐκλείετο πάντοτε ἀδυσωπήτως πρὸ ἐμοῦ. Ἀπόδειξιν δὲ τῆς ὀρθότητος τοῦ συλλογισμοῦ τούτου ἀναμφισβήτητον ἐθεώρουν ὅτι μετὰ τῆς αὐτῆς φροντίδος ἐκλείετο καὶ ἡ θύρα τοῦ ἑρμαρίου ὅπου ἐτίθετο

Digitized by Google

τὸ κρέας. Ἔκτοτε ἀπεφάσισα νὰ δραπετεύσω, βέβαιος ὢν ὅτι ἐν τῷ βίῳ τοῦ σκύλου περιείχοντο ἀπολαύσεις πολὺ γλυκύτεραι τῆς ζαχχάρεως, τοῦ ὀπτοῦ κρέατος καὶ τῆς μαλακῆς κλίνης. Τὴν ἐπιοῦσαν λησμονηθείσης τῆς θύρας ἀνοικτῆς ὥρμησα ἀκράτητος εἰς τὸν δρόμον, ἵνα κυνηγήσω τὸ ἄγνωστον ἰδανικόν, τοῦ ὁποίου ἡ δίψα ἐβασάνιζε τὴν ψυχήν μου.

Β'

Πόσον εὔμορφος μ' ἐφάνη ὁ δρόμος καὶ τὰ ἑκατέρωθεν αὐτοῦ ῥεύματα ἀκαθάρτου ὕδατος! Καὶ αὐτὸς ὁ βόρβορος ὅστις μ' ἐπιτύλιζε ἀνὰ πᾶν μου πήδημα μ' ἐφαίνετο ἡδύτερος πάσης θωπείας καὶ μαλακώτερος τοῦ τάπητος τοῦ θείου σου. Ἡ ἡμέρα ἦτο δροσερὰ ἀλλ' εὐήλιος, ἡ δὲ δροσώδης αὕτη θερμότης μ' ἐφαίνετο εἰσδύουσα εὐφροσύνως εἰς τὸ σῶμά μου καὶ ἀναλύουσα τὸ σκληρόν μου πάχος. Δὲν σὲ κρύπτω ἐν τούτοις ὅτι ἔτρεμον ὅλος· ἡ ἡδονὴ καὶ ἡ ἔκπληξις ἣν ᾐσθανόμην δὲν ἦτο ἀμέτοχος φόβου, ὅστις ἐκορυφώθη μέχρι σχεδὸν λειποθυμίας, ὅτε τρεῖς μεγάλοι σκῦλοι ὥρμησαν ὑλακτοῦντες κατ' ἐμοῦ. Οὗτοι ἰδόντες τὸν φόβον μου μὲ εἶπον ὅτι εἶμαι ἀνόητος καὶ ἐγαύγιζον ἀστειευόμενοι. Τότε ἤρχισα κἀγὼ νὰ συνυλακτῶ μετ' αὐτῶν, νὰ συγκυλίωμαι εἰς τὴν λάσπην καὶ νὰ παραδίδωμαι εἰς μυρία νέα παιγνίδια μετὰ τῶν νέων μου συντρόφων! Ἀλλ' ἐκεῖνοι ἦσαν ἰσχνὰ καὶ εὐκίνητα ζῶα, ὥστε ἐξεκαρδίζοντο βλέποντές με κυλιόμενον ὡς σφαῖραν λίπους ἐπὶ τοῦ λιθοστρώτου· ἐνῷ διηγούμην αὐτοῖς τὴν ἱστορίαν μου ἀντήλασσον βλέμματα πλήρη ἐμπαικτικοῦ οἴκτου.

Ἐν τούτοις γέρων τις μανδρόσκυλος τῆς κυνικῆς ἐκείνης συμμορίας αἰσθανθεὶς ἰδιαιτέραν πρὸς ἐμὲ συμπάθειαν ἀνέλαβε τὸ ἔργον τῆς ἀνατροφῆς μου, ἐγὼ δὲ εὐχαρίστησα τὸν διδάσκαλον μετὰ ζωηρᾶς εὐγνωμοσύνης.

Πόσον κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν μ' ἐφαίνοντο εὐτελῆ τὰ γλυκίσματα τοῦ θείου σου! Ἐγεύθην τότε κατὰ πρῶτον καὶ ὕδωρ τοῦ ὀχετοῦ, τὸ ὁποῖον μ' ἐφάνη ἀληθὲς νέκταρ, ἐξ οὗ μεθυσθεὶς ἔβλεπον πάντα τὰ περὶ ἐμὲ ῥόδινα καὶ ὡραῖα, ἀπολαύων τῆς ἰδανικῆς εὐτυχίας νὰ ζῶ ἐλεύθερος ὑπὸ τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου, τρέχων καὶ γαυγίζων ὅπου καὶ ὅσον ἐπεθύμουν.

Κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν διῆλθε πρὸ ἐμοῦ μικρά τις σκύλα, τόσον ὡραία, ὥστε μόνον κατ' ὄναρ ἠδύνατό τις νὰ ἴδῃ τοιοῦτον πλάσμα, ἱκανὸν νὰ τρελλάνῃ καὶ τὸν φρονιμώτερον τῶν σκύλων. Οἱ τέσσαρές μου σύντροφοι ὥρμησαν ἀθρόοι εἰς προϋπάντησιν τῆς εὐειδοῦς νεήλυδος, ἐγὼ δὲ προτρέξας αὐτῶν ἡτοιμαζόμην νὰ προσφέρω αὐτῇ τὰς προσρήσεις μου, ὅτε εἷς τῶν συντρόφων ἐνέπηξεν τοὺς μακροὺς αὐτοῦ ὀδόντας εἰς τὸν λαιμόν μου τόσον ἀσπλάγχνως, ὥστε δὲν ἠδυνήθην νὰ κρατήσω κραυγὴν ἄλγους καὶ ἀπελπισίας καὶ ν' ἀποφύγω τὴν ἐπίπληξιν τοῦ Μέντωρός μου, καθ' ὃν εἶχον ἄδικον νὰ ὀδύρωμαι οὕτω διὰ τόσον μικρὸν πρᾶγμα.

Ἐν τούτοις παίζοντες καὶ διώκοντες ἀλλήλους εἴχομεν διανύσει ἤδη μακρὰν ὁδόν, ἡ δὲ γύμνασις αὕτη ἤνοιξε τὴν ὄρεξίν μου, μεταβληθεῖσαν μετ' οὐ πολὺ εἰς φοβερὰν πεῖναν.

«Τί τρώγουσιν οἱ ἐλεύθεροι σκῦλοι τοῦ δρό»μου;» ἠρώτησα τὸν φίλον μου μανδρόσκυλον, ὅστις μ' ἀπεκρίθη μετὰ λακωνικῆς συντομίας: «Ὅ,τι εὕρωσιν.» Ἡ ἀπάντησις αὕτη μοὶ ἐφάνη σιβύλλειος διότι καίτοι ἀκαμάτως ἀναζητῶν οὐδὲν ἠδυνάμην νὰ εὕρω, μέχρις οὗ διήλθομεν ἔμπροσθεν μεγαλοπρεποῦς ἑστιατορίου, ὅπου εἶδον λαμπρὰ τεμάχια κρέατος ἐπὶ μαρμαρίνης τραπέζης. Νομίσας ὅτι τοιαῦτα ἐνόει εὑρήματα ὁ διδάσκαλός μου ἀνέβην ἐπὶ τῆς τραπέζης καὶ ἔλαβον διὰ τῶν ὀδόντων ὀρεκτικὸν τμῆμα βοείου μηροῦ, ὅτε δραμὼν ὁ ὑπηρέτης τοῦ καταστήματος, ἀπαίσιος ἄνθρωπος φέρων λευκὴν ἐμπροσθέλλαν, ἐφιλοδώρησε τὴν ῥάχιν μου διὰ τοιαύτης πληγῆς ῥοπάλου, ὥστε ἀφεὶς τὴν λεῖαν ἀπεσύρθην ὀλολύζων.

«Πολὺ ἀπελέκητος πρέπει νὰ ἦσαι,» μοὶ εἶπεν ὁ διδάσκαλός μου, «ἂν ἀκόμη δὲν γνωρί»ζεις ὅτι τὰ ἐπὶ τῶν τραπεζῶν κρέατα παρατί»θενται εἰς μόνην τὴν ὄρασιν τῶν σκύλων, τὰ »δὲ προωρισμένα εἰς τοὺς ὀδόντας αὐτῶν πρέπει »ν' ἀναζητῶσιν ἐν μέσῳ τοῦ βορβόρου.»

Ὅτε ἤκουσα τοῦτο ἡ ἔκπληξίς μου ὑπῆρξεν ἔτι μεγαλειτέρα τοῦ πόνου τῆς ῥάχεως· καθότι δὲν ἠδυνάμην νὰ ἐννοήσω πρὸς τίνα σκοπὸν ἐξετίθετο οὕτω τὸ ἑλκυστικὸν ἐκεῖνο κρέας εἰς τὴν ὄρασιν τῶν σκύλων τοῦ δρόμου ἀφοῦ δὲν ἦτο δι' αὐτούς. Τοῦτο μ' ἐφάνη ἀδικαιολόγητος σκληρότης καὶ ἀδικία.

Ἐφ' ὅσον ἐπροχώρει ἡ ἡμέρα συνηὔξανον καὶ τὰ βάσανα τοῦ κενοῦ μου στομάχου, οὗ τὰς ὠρυγὰς δὲν ἤρκει νὰ κατασιγάσῃ τὸ ὕδωρ τοῦ ποταμοῦ, ὅπερ εὕρισκον τόσον νόστιμον τὴν πρωΐαν. Ἀνέσκαπτον λοιπὸν πάντα σωρὸν βορβόρου μετ' αὐξούσης ἀνυπομονησίας, μέχρις οὗ ὁ σύντροφός μου μὲ εἰδοποίησεν ὅτι ἔπρεπε νὰ περιμένω μέχρι τῆς νυκτός, ὅτε ῥίπτονται τὰ περικαθάρματα πρὸ τῆς θύρας τῶν οἰκιῶν. Τὸ κατ' ἐμὲ ἠπόρουν θεωρῶν τὸ ἀπαθὲς ὕφος μεθ' οὗ ὁ χαλκέντερος ἐκεῖνος φιλόσοφος μὲ συνεβούλευε νὰ περιμένω τὴν ἔλευσιν τῆς νυκτός, ἐνῷ ἡ μόνη ἰδέα τῆς τοιαύτης προσδοκίας ἐθέριζε τὰ σπλάγχνα μου ἀνηλεῶς. Ἀλλ' αἴφνης εἶδον τὸν σύντροφόν μου καταλαμβανόμενον ὑπὸ σπασμωδικοῦ τρόμου, συστέλλοντα τὰ μέλη καὶ τὴν οὐρὰν καὶ νεύοντά μοι νὰ τὸν ἀκολουθήσω ὑπὸ πυλῶνα οἰκίας ὅπου εἶχε καταφύγει. Ὅτε μετ' ὀλίγον συνῆλθεν εἰς ἑαυτόν, παρελθόντος, φαίνεται, τοῦ κινδύνου, «Εἶδες, μὲ ἠρώτησε, τὸν »ἄνθρωπον ἐκεῖνον τὸν ἐζωσμένον μακρὺ ξίφος;»

«Τὸν εἶδα, ἔπειτα;»

Digitized by Google

«Ἂν μᾶς ἔβλεπε καὶ ἐκεῖνος, ἤθελε συλλάβει καὶ ὡδηγήσει ἡμᾶς εἰς μέρος ὅπου ἀπαγχονίζονται οἱ σκῦλοι τοῦ δρόμου.»

«Ἀπαγχονίζονται,» ἀνεφώνησα ἐμβρόντητος· «ὁ δρόμος λοιπὸν δὲν ἀνήκει εἰς ἡμᾶς; Τὸ ἰδανικὸν τοῦ σκύλου, ὁ ἐλεύθερος καὶ ἀνεξάρτητος βίος εἶναι λοιπὸν λέξις κενὴ ἐννοίας καὶ συνώνυμος νηστείας καὶ κρεμάλας!»

Ἐν τούτοις ἐπῆλθεν ἡ νὺξ κάθυγρος καὶ ψυχρὰ, καὶ μετ' αὐτῆς λεπτὴ βροχὴ, δι' ἧς ἐμάστιζεν ἡμᾶς ἄνεμος παγετώδης. Πόσον τότε μ' ἐφάνη ἄσχημος ὁ δρόμος, ὁ τοσοῦτον ὡραῖος τὴν πρωΐαν ὑπὸ τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου, καὶ μετὰ πόσου πόθου ἐνεθυμούμην τοὺς τέσσαρας τοίχους καὶ τὰ τρία θερμὰ σκεπάσματα τοῦ καλοῦ μου κοιτῶνος!

Ἦλθε τέλος καὶ ἡ ὥρα καθ' ἣν ἐχύθησαν τὰ περικαθάρματα πρὸ τῆς θύρας τῶν οἰκιῶν, ἀλλὰ μετ' ἐναγωνίους ἐρεύνας δὲν εὗρον εἰμὴ λιπόσαρκά τινα κόκκαλα πικρὰ ἐκ τῆς στάκτης, εἰς ἣν εἶχον κυλισθῆ. Τότε πρῶτον κατενόησα σαφῶς πόσον θρεπτικὴ τροφὴ εἶναι τὸ ὀπτὸν κρέας καὶ ὅτι ἡ σάκχαρις εἶναι γλυκεῖα. Ὁ σύντροφός μου ἀπ' ἐναντίας ἀνέσκαπτεν ἀνὰ ἕνα τοὺς σωροὺς μετὰ τέχνης καὶ ἀταραξίας θαυμαστῆς, τόσον ὀλίγα ὅμως εὑρίσκων ἐν ἑκάστῳ ὥστε πρὸς συλλογὴν μετριωτάτου δείπνου ἠναγκάσθη νὰ τρέχῃ ὅλην τὴν νύκτα. Ἐν τούτοις ἡ βροχὴ ἐξηκολούθει ποτίζουσα τὴν ῥάχιν μου ἀπὸ δέκα ἤδη ὡρῶν, τὸ σκότος ηὔξανεν, ὁ χείμαῤῥος ὠγκοῦτο καὶ ἐβυθιζόμεθα εἰς τὴν λάσπην μέχρι τῆς κοιλίας· ὅτε δὲ τέλος πάντων ἀνέτειλεν ἡ ἡμέρα ὁ παιδαγωγὸς ἢ μᾶλλον ὁ σκυλαγωγός μου, βλέπων με τρέμοντα ἐκ τοῦ ψύχους καὶ τοῦ καμάτου ἠρώτησε: «Μήπως ἐβαρύνθης ἤδη »τὸν ἐλεύθερον βίον;»

«Ναὶ,» ἀπεκρίθην στενάζων.

«Θέλεις νὰ ἐπιστρέψῃς εἰς τοῦ αὐθέντου »σου;»

«Μάλιστα, ἀλλὰ πῶς νὰ εὕρω τὴν οἰκίαν;»

«Ἀκολούθει με, ἐπανέλαβεν ὁ σύντροφός »μου. Ἐλπίζω ὅτι τὸ μάθημα θέλει σὲ χρησι»μεύσει. Ὅτε σὲ εἶδον ἐξερχόμενον χθὲς τὸ πρωῒ »ἀμέσως ἐνόησα ὅτι χαϊδευμένον ζῶον ὅπως ἐ»φαίνεσο, ἀδύνατον ἦτο νὰ ἐκτιμήσῃ τὴν ἀ»γρίαν ποίησιν τοῦ ἐλευθέρου βίου. Ἀκολούθει »με λοιπὸν, νὰ σοὶ δείξω τὴν οἰκίαν σου.»

Ὁ καλὸς μανδρόσκυλος ἔλεγε ταῦτα μετ' ἄκρας ἁπλοϊκότητος, ὅτε δ' ἐφθάσαμεν πρὸ τῆς οἰκίας μὲ ἀπεχαιρέτησεν ἄνευ τῆς ἐλαχίστης συγκινήσεως. «Ὄχι, τῷ εἶπον ἐγὼ, δὲν θέλω »νὰ σε ἀφήσω. Εἴσελθε καὶ μεῖνε μετ' ἐμοῦ, κοι»μώμενος ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ στρώματος καὶ συν»τρώγων εἰς τὸ αὐτὸ πινάκιον. Ὁ αὐθέντης μου »εἶναι καλὸς ἄνθρωπος καὶ . . . . .»

Ταῦτα ἀκούσας μὲ διέκοψεν ἀποτόμως λέγων· «Σιώπα, εἶσαι ἀκόμη παιδίον. Ἂν εἰσηρχό»μην ὁ κύριός σου ἤθελε μὲ διώξει διὰ λακτι»σμάτων, καὶ δικαίως. Τί θέλεις νὰ κάμῃ γέ»ροντα τυχοδιώκτην, ὅστις ἐσκόρπισε τὰς τρίχας »του εἰς ὅλους τοὺς λάκκους τῶν Παρισίων; »Ἀλλ' οὔτε ἐγὼ θέλω. Ἐγεννήθην εἰς τὸν δρό»μον, ἐκεῖ ἔζησα καὶ ἐκεῖ θ' ἀποθάνω. Τετέλε»σται.» Μετὰ τὸν ἀποχαιρετισμὸν ἔτρεξεν εἰς τὴν παρακειμένην πλατεῖαν καὶ ἡπλώθη ὑπὸ τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἀνατέλλοντος ἡλίου.

Ὅτε δὲ εἰσῆλθον ἐγὼ εἰς τὴν οἰκίαν ὁ μακαρίτης θεῖός σου ἔλαβε μαστίγιον καὶ μοὶ ἔδωσε μάθημα, τοῦ ὁποίου μόλις ᾐσθάνθην τὸν πόνον, διότι ἐνῷ μὲ ἔδαιρεν ἀνελογιζόμην ὅτι μετ' ὀλίγον ἤθελον φάγει κρέας καὶ σάκχαριν καὶ ἔπειτα ἤθελον κοιμηθῆ ἐπὶ μαλακῆς κλίνης. Ἔκτοτε αἱ ἰδέαι μου ὑπέστησαν ῥιζικὴν μεταβολὴν καὶ ἰδανικὸν τῆς εὐτυχίας ἐνόμισα πάντοτε νὰ μένω ἐντὸς τῶν τεσσάρων τοίχων θερμοῦ δωματίου, νὰ τρώγω ἐνίοτε ξύλον, ἀλλὰ κρέας καὶ ζάχαριν καθ' ἡμέραν.

Ε. Ρ.

Ο ΓΑΡΙΒΑΛΔΗΣ ΚΑΙ ΤΟ ΑΡΝΙΟΝ

Ἀποσπῶμεν τὸ ἑπόμενον συγκινητικώτατον ἀνέκδοτον ἐκ τῆς ἀρτίως ἐκδοθείσης ὑπὸ τοῦ Ἰταλοῦ στρατηγοῦ Βορδόνε βιογραφίας τοῦ Γαριβάλδη.

«Ἑσπέραν τινὰ τοῦ 1861 ἐν ᾧ διεσκέδαζεν ὁ Γαριβάλδης παίζων τὴν σφαῖραν ἐν τῇ πρὸ τῆς οἰκίας του μικρᾷ πλατείᾳ μετά τινων φίλων του στρατιωτικῶν, εἶδεν ἐπανερχόμενον τὸν ποιμένα του μετὰ τῶν προβάτων. Ὁ γηραιὸς στρατηγὸς εἴξευρεν ὅλα τοῦ ποιμνίου του τὰ πρόβατα καὶ ἕκαστον αὐτῶν εἶχεν ὀνομάσει δι' ἰδίου ὀνόματος. Ἐν ᾧ λοιπὸν παρετήρει αὐτὰ εἰσερχόμενα εἰς τὴν στάνην, εἶδεν ὅτι μία τῶν ἀμνάδων εἶχε γεννήσει, ἀλλὰ τὸν ἀμνὸν δέν τον ἔβλεπεν ἀκολουθοῦντα τὴν μητέρα του· ὅθεν καλέσας τὸν ποιμένα τὸν ἠρώτησε τί συνέβη, ἐκεῖνος δ' ἀπεκρίθη ὅτι ὁ ἀμνὸς ἀπεπλανήθη, μάτην δὲ τὸν ἀνεζήτησε πολλὴν ὥραν, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσε νά τον ἀνεύρῃ.

«— Ὤ, τὸ καϋμένο τὸ ἀρνάκι, εἶπεν ὁ στρατηγός. Καὶ θά το φάγουν τὰ θηρία. Κύριοί μου, προσέθηκεν ἀπευθυνόμενος πρὸς τοὺς φίλους του, ἂς ἀνάψωμεν ἓν σιγάρον καὶ ἂς τρέξωμεν νά το ἀναζητήσωμεν· τόσοι ἄνθρωποι βεβαίως θά το ἀνεύρωμεν.

»Ἡ νὺξ ἐπλησίαζε καὶ τοιοῦτος περίπατος μεταξὺ τοῦ σωροῦ τῶν ἀμόρφων γρανιτικῶν ὄγκων τῶν ἄνευ τινὸς ἀτραποῦ, ἐξ ὧν σύγκειται ἡ νῆσος Καπρέρα, θὰ ἦτο πρᾶγμα κινδυνῶδες ἐὰν ἐπορεύοντο ἄνευ φώτων. Καὶ ἰδοὺ λοιπὸν οἱ πάλαι ἀξιωματικοὶ οἱ ἀνδραγαθήσαντες ἐν Ῥιογράντῳ, Μοντεβιδέῳ, Ῥώμῃ, Βαρέζῃ, Καλαταφίμῃ καὶ Βολτούρνῳ ἀκολουθοῦντες τὸν στρατηγόν των εἰς ἀναζήτησιν τοῦ ἀπολεσθέντος ἀρνίου.

»Μάτην ἀνεζήτησαν πολλὴν ὥραν, μάτην ὁ

Digitized by Google

γηραιὸς στρατηγὸς ἐμιμεῖτο διὰ τῆς φωνῆς του τὸ βέλασμα τῆς μητρὸς ἀμνάδος. Οὐδεμία ἀπόκρισις. Τοῦτο δὲ διήρκεσε μίαν ὅλην ὥραν. Ἐπειδὴ δὲ ἦτο πλέον σκοτεινὰ καὶ δὲν ἔβλεπον, ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐκδρομῆς εἶπεν εἰς τοὺς φίλους του·

»— Ὑπομονή, ἂς ἐπανέλθωμεν, θά το ἔφαγαν τὸ καϋμένον.

»Καὶ ἐπανῆλθον.

»Ἀλλὰ τὴν ἐπιοῦσαν ὁ φίλος ὁ συνήθως εἰσερχόμενος εἰς τὸν θάλαμον τοῦ στρατηγοῦ τὴν τετάρτην ὥραν τῆς πρωΐας, πρὶν ἤδη ἐξημερώσῃ, ἐθαύμασεν ἰδὼν ὅτι ὁ Γαριβάλδης ἐκοιμᾶτο ἔτι ὕπνον βαθύτατον. Παρευθὺς δὲ ἀπεχώρησεν ἀθορύβως καὶ κατελθὼν εἰς τὴν πλατεῖαν ἐκάπνιζε σιγάρον ἐκ τῶν μακρῶν ἐκείνων τῆς Νικαίας, ἅτινα ὁ στρατηγὸς προετίμα παντὸς ἄλλου εἴδους. Μετὰ ἡμίσειαν δὲ ὥραν ἀναβαίνει, ἀλλὰ ὁ στρατηγὸς διετέλει ἔτι κοιμώμενος. Ἦτο δὲ πολλῆς ἀπορίας ἄξιον τὸ πρᾶγμα, διότι ὁ Γαριβάλδης καὶ ἐν Καπρέρᾳ ὡς ἐν τῷ στρατοπέδῳ, πρῶτος πάντων ἐξηγείρετο τῆς κλίνης. Ἀνάπτει λοιπὸν καὶ ἄλλο σιγάρον καὶ ἀποφασίζει νὰ ἀναμείνῃ ἡμίσειαν ἔτι ὥραν.

»Ἀλλὰ ὁ ὕπνος παρατείνεται καὶ βεβαίως δὲν εἶνε καλὸν σημεῖον. Ὁ φίλος φοβούμενος μὴ ἔπαθε τίποτε ὁ γηραιὸς στρατιώτης, κάμνει ἐπίτηδες κρότον. Παρευθὺς δὲ ὁ κοιμώμενος ἀναπηδᾷ ἀπὸ τῆς κλίνης καὶ ἡ πρώτη του ἐρώτησις ἦτο·

»— Τί, μήπως ἐξύπνησαν οἱ ἄλλοι;

»— Ὄχι, στρατηγέ, ἐγὼ μόνος.

»— Καλά,- εἶπε μετὰ σπουδῆς ὁ Γαριβάλδης, χώνων τὴν χεῖρα ὑπὸ τὸ σκέπασμά του καὶ ἐξάγων νεογέννητον ἀρνίον -τρέξε το εὐθὺς εἰς τὴν μητέρα του, ἡ ὁποία θὰ εἶνε εἰς μεγάλην ἀνησυχίαν.

»Ἐφαίνετο δὲ ὡς ἐντρεπόμενος διὰ τὴν πρᾶξίν του ταύτην, καὶ ἤθελε νὰ μή το μάθῃ ψυχὴ ἐκ τῶν περὶ αὐτόν.

»Ἐπὶ δὲ τοῦ νυκτερινοῦ τραπεζίου του ὑπῆρχε μικρὸν πινάκιον, ἐν ᾧ ἐσώζοντο ἔτι σταγόνες τινὲς γάλακτος.

»Ὁ ἀνὴρ οὗτος ὅστις ἵνα κυριεύσῃ τὴν Βίλλαν Κορσίνη, προέπεμψεν εἰς τὸν Ἅδην μυριάδας στρατιωτῶν, καὶ ὅστις ἐν ἑκατὸ μάχαις ἀφειδῶς ἐκινδύνευσε καὶ τὴν ζωήν του καὶ τὴν τῶν ἐθελοντῶν του, δὲν ἠδυνήθη νὰ ὑπομείνῃ ἀναλογιζόμενος τὸν κίνδυνον τοῦ ἀποπλανηθέντος ζῴου. Περιμείνας ἕως οὗ πάντες οἱ ἐν τῇ οἰκίᾳ ἐκοιμήθησαν, ἐξῆλθε μόνος καὶ ἀψοφητί, καὶ μετὰ πολλὰς ἐρεύνας ἀνεῦρε τὸ ἀρνίον καταβεβλημένον ὑπὸ τοῦ ψύχους καὶ σχεδὸν νεκρόν, καὶ παραλαβὼν αὐτὸ ἐπανῆλθε σπεύδων εἰς τὴν οἰκίαν καὶ ἐκοιμήθη μόνον ἀφ' οὗ τὸ ἐπότισε γάλα καὶ τὸ ἐθέρμανεν ὑπὸ τὸ ἴδιόν του σκέπασμα.»

ΟΙ ΣΟΥΛΤΑΝΟΙ ΚΑΙ Η ΕΡΓΑΣΙΑ[1]

Ἕκαστος τῶν Σουλτάνων ὀφείλει νὰ διδαχθῇ παιδιόθεν καὶ νὰ γνωρίζῃ μίαν τινὰ τέχνην, ὅπως ἐπαρκῇ διὰ τῶν κόπων τῶν χειρῶν αὐτοῦ πρὸς διατροφήν του, κατὰ μίμησιν, λέγουσιν οἱ Ὀθωμανοί, τοῦ Νῶε, ὅστις ἦν τέκτων, τοῦ Ἀβραάμ, ὅστις ἦτον ὑφάντης, τοῦ Δαβίδ, ὅστις ἦν θωρακοποιός, καὶ τοῦ Σολομῶντος, ὅστις ἦτον ψιαθοπλόκος. Ἑπομένως, οἱ μὲν αὐτῶν μανθάνουσι νὰ κατασκευάζωσι τόξα καὶ βέλη, ἄλλοι κιβώτια, ἄλλοι κεντοῦσιν ἐπὶ δερμάτων διὰ χρυσοῦ σύρματος. Μουσταφᾶς ὁ Γ' ἦτο βιβλιοδέτης, ἐφ' ἡμῶν δὲ ὁ Σουλτὰν Μαχμοὺδ καλλιγράφος, μέγα παρὰ τοῖς Ὀθωμανοῖς προτέρημα· πρὸ αὐτοῦ δὲ ὁ Σουλτὰν-Σελὴμ ἐξυλούργει καὶ ἐτόρνευεν ἐξαισίως· διὰ μίαν δὲ ὀδοντογλυφίδα, τὴν ὁποίαν εἶχε στείλει δῶρον τῷ ἡγεμονεύοντι τότε τῆς Βλαχίας Κωνσταντίνῳ τῷ Ὑψηλάντῃ, ἔλαβε δῶρον ὁ κομιστής, ἀξιωματικὸς τοῦ Σεραγίου, 40,000 φράγκων. Διηγοῦνται δὲ περὶ Σουλτὰν-Μεχμὲδ τοῦ Δ', ὅτι, ἀσχολούμενος ἀδιακόπως εἰς τὸ κυνήγιον, ἐπέσυρέ ποτε καθ' ἑαυτοῦ τὰς παρατηρήσεις τοῦ Μουφτῆ, ὅστις ἐνόμισε καθῆκόν του νὰ ὑπομνήσῃ εὐσεβάστως τῷ Μονάρχῃ, ὅτι, κατὰ τὸν ἱερὸν Νόμον καὶ τὸ παράδειγμα τῶν ἐνδόξων προγόνων του καὶ αὐτοῦ τοῦ Προφήτου, ὤφειλε νὰ ἐργάζηται ὡς ὁ ἐλάχιστος τῶν ὑπηκόων του. Τῷ ἀνέφερε δὲ καὶ τοὺς Σουλτάνους Ἡβραὴμ καὶ Μουρὰδ, ὧν ὁ μὲν κατεσκεύαζεν ὀδοντογλυφίδας, ὁ δὲ ἑλκυστῆρας τόξων, καὶ τὰ ἔστελλον τοῖς Πασσάδαις, οἵτινες τὰ ἐπλήρωναν ἀκριβώτατα. Ὁ δὲ Σουλτάνος, τότε μὲν ἐσιώπησε· θηρεύσας δὲ αὐθήμερον λαγωόν, τὸν ἔστειλε τῷ Μουφτῇ, καὶ ἐμήνυσεν αὐτῷ, ὅτι, κατὰ τὴν συμβουλήν του, ἔγεινε κυνηγός: νὰ μετρήσῃ λοιπὸν ἀμέσως εἰς τὸν κομιστὴν τοῦ προϊόντος τούτου τῶν κόπων του εἴκοσι πουγγεῖα ὡς φιλοδώρημα, ἐκτὸς τῶν ἐξήκοντα, τὰ ὁποῖα ἄξιζεν ὁ λαγωός.

Σ. Δ. Β.

ΤΟ ΠΡΩΤΟΝ ΣΥΣΤΑΘΕΝ ΕΝ ΤΗι ΕΛΕΥΘΕΡΑι

Ἑλλάδι τυπογραφ. καὶ ἡ πρώτη ἐκδοθεῖσα ἐφημερίς·

Κατὰ τὴν ἐπελθοῦσαν καταστροφὴν τῶν Κυδωνιῶν, τῇ 3 Ἰουνίου 1821, συγκατεστράφη καὶ τὸ ἐκεῖ τυπογραφεῖον, ὁ δὲ διευθυντὴς αὐτοῦ Κωνσταντῖνος Τόμπρας διεσώθη εἰς Ψαρά, ὅπου εὗρε καὶ τὸν ἐργάτην τοῦ τυπογραφείου Νικολαΐδην.

Τῇ 8 Ἰουνίου 1821 ἀφίκετο εἰς Ὕδραν ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης, ὅστις διεκοίνωσε πρὸς τὸν ναύαρχον Ἰακωβάκην Τομπάζην ὅτι σὺν τοῖς ἄλλοις ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τυπογραφεῖον. Ἠρώτα

1. Κατ' ἀρχαίαν συνήθειαν ὅλοι οἱ πρίγκηπες τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας τῆς Πρωσσίας μανθάνουσι μίαν τινὰ τέχνην. Ὁ πρίγκηψ Φρεδερῖκος Γουλιέλμος, ὁ δοξασθεὶς ἐν τῷ τελευταίῳ γαλλογερμανικῷ πολέμῳ, ἐδιδάχθη τὴν τέχνην τοῦ στοιχειοθέτου εἰς τὸ ἐν Βερολίνῳ τυπογραφεῖον τοῦ κ. Ἄνελ. Καὶ ἐν Γαλλίᾳ οἱ βασιλεῖς ἐδιδάσκοντο τέχνην τινά· Λουδοβῖκος ὁ Ιϛ' ἦτο ἐπιτηδειότατος κλειθροποιός. Σ. τ. Ἑστίας.

Digitized by Google

δ' αὐτὸν ἂν ἦτο δυνατὸν νὰ εὑρεθῇ τις εἰδήμων τῆς τέχνης εἰς ὃν ν' ἀναθέσῃ τὴν διεύθυνσιν· ὁ δὲ Τομπάζης ἠξεύρων ὅτι ὁ Τόμπρας εὑρίσκετο εἰς Ψαρὰ ἀπέστειλε πλοῖον καὶ παρέλαβεν αὐτὸν μετὰ τοῦ βοηθοῦ του. Ἀφίχθη δ' ὁ Τόμπρας εἰς Ὕδραν, εἶτα μετέβη εἰς Καλάμας καὶ συνέστησεν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἐντός τινος τζαμίου τὸ τυπογραφεῖον ὅπερ ὠνομάσθη Ἐθνικόν. Ἐν αὐτῷ δὲ μετετυπώθησαν τῇ 30 Ἰουλίου οἱ ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου πρότερον ἐν Ἰασίῳ ἐκδοθέντες *Στρατιωτικοὶ Νόμοι*. Ἐν τῷ τυπογραφείῳ τούτῳ, τῷ πρώτῳ συσταθέντι ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι, ἐτυποῦντο αἱ προκηρύξεις καὶ τὰ διάφορα ἔγγραφα τῆς διοικήσεως, ἐν αὐτῷ δ' ἐξετυπώθησαν καὶ ἓν ἢ δύο φύλλα τῆς πρώτης ἐντύπου ἑλληνικῆς ἐφημερίδος *Σάλπιγξ Ἑλληνικὴ*, τῆς ὑπὸ Θεοκλήτου Φαρμακίδου συντασσομένης. Διεκόπη δὲ ἡ ἔκδοσις τῆς ἐφημερίδος διότι ὁ Φαρμακίδης δὲν ἐνέδωκεν εἰς τὸ δεσποτικὸν μέτρον τῆς προεξετάσεως, εἰς ὃ ἤθελε νὰ τὸν ὑποβάλῃ ὁ Ὑψηλάντης. Τὸ πρῶτον φύλλον τῆς ἐφημερίδος ταύτης σώζεται εὐτυχῶς ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Βουλῆς, εἶναι δὲ μικροῦ σχήματος 4ου. Ἡ πρώτη σελὶς εἶναι τετυπωμένη ἵνα χρησιμεύσῃ ὡς προμετώπιον βιβλίου, φέρει δὲ τὴν ἐπιγραφήν· «Σάλπιγξ Ἑλληνική. Περίοδος Α'. Ἐν Καλαμάτᾳ, ἔτει ά τῆς ἐλευθερίας (αωκα'.)» Ἐν τῇ ὄπισθεν δὲ τῆς προμετωπίδος σελίδι ὑπάρχει ἡ *ἀνακήρυξις* περὶ ἐκδόσεως τῆς ἐφημερίδος καὶ ἐν τῇ τρίτῃ σελίδι ἄρχεται ἡ ἐφημερίς, ἥτις ἐν κεφαλίδι ἔχει τετράγωνον ἐπιμήκη ξυλογραφίαν, ἐν ᾗ παρίσταται ἄγγελος ἐπὶ νεφελῶν ἱπτάμενος καὶ σαλπίζων, καὶ τὴν ἐπιγραφὴν «Σάλπιγξ Ἑλληνική. Ἔτος ά, Αὐγούστου 1.»

Παῦλος Λάμπρος.

Ο ΔΙΑΚΟΝΙΑΡΗΣ

Λυπηρὸ νὰ ἰδῇς ἐμπρός σου
Ἕνα γέροντ' ἀσπρομάλλη
Νὰ ζητάῃ τὸν ὀβολό σου,
Καί, μὲ ξέσκεπο κεφάλι,
Νὰ σοῦ λέγῃ ποῦ πεινᾷ!

Πόσοι, πόσοι ποῦ ἠμποροῦνε
Νὰ τοῦ δώσουνε βοήθεια,
Μ' ἕνα φεῦγα τοῦ ἀπαντοῦνε
Κι' ὁ φτωχὸς τὰ μαῦρα στήθια
Κρυφοδέρνει, καὶ σιωπᾷ.

Ποιὸς ἐδῶθε τὸν πειράζει,
Ποιὸς ἐκεῖθε τὸν βαριέται·
Κι' ὁ φτωχός, π' ἀναστενάζει
Ἠντροπιασμένος, καταριέται
Τὴν πολύπαθη ζωή.

Ἀλλ' ὁ πλούσιος δὲν εἰξέρει
Τὴ 'ντροπὴ π' ἀκολουθάει
Τὸ τρεμάμενο τὸ χέρι
Τοῦ καϋμένου, ποῦ ζητάει
Μὲς τὸν δρόμο τὸ ψωμί!

Ὢ! ποιὸς 'ξέρει, ὁ πεινασμένος
Μὴν ἐστάθη 'ς τὸν καιρό του
Ἠσὰν ἐμᾶς καλοθρεμμένος,
Καὶ μὴν ἔσπερνε τὸ βιό του
Γιὰ τοὺς φίλους μία φορά!

Δυστυχής! μαθαίνει τώρα
Ποῦ ὁ φτωχὸς δὲν ἔχει φίλο·
Καί, πολλαῖς φοραῖς τὴν ὥρα,
Τοῦ καλότυχου τὸν σκύλο
Νὰ ζηλεύῃ καταντᾷ!

Εἰς τὸν δρόμο ποῦ διαβαίνει,
Καὶ 'ς τὴ θύρα ποῦ κτυπάει,
Πάντα κἄποια περιμένει
Προσβολή, νὰ τοῦ περνάῃ
Τὴν ταλαίπωρη ψυχή.

Καὶ γυμνός, μὲ καταφρόνια
Λαχταρῶντας εἰς τὸ κρύο,
Σέρνει τ' ἄχαρα τὰ χρόνια,
Ἕνα βλέπωντας σημεῖο
Πάντα ἐμπρός του. . . τὸ ψωμί!

Ὢ! χαρά του 'ς ὅποιον ἔχει
Δυὸ ψωμιὰ καὶ δίνει τὄνα!
Θέλ' ἡ Δέσποινα τὸν βρέχει
'Σ τοῦ θανάτου τὸν ἀγῶνα
Μὲ τὸ δάκρυ τοῦ φτωχοῦ.

Τὴν καλύβη καὶ τὸν θρόνο
Πῶς ἡ τύχη πέρνει, δίνει,
Δὲν εἰξέρω· 'ξέρω μόνο,
Π' ὅποιος κάνει ἐλεημοσύνη
Φίλος εἶναι τοῦ Θεοῦ.

Ἐν Κερκύρᾳ. Γ. Μαρτινέλης.

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

⁂ Ὁ βίος ἡμῶν εἶνε τοιοῦτος ὥστε ἡ μόνη ἀπουσία ἐπικειμένων φοβερῶν δυστυχημάτων πρέπει νὰ λογίζεται ὡς μέγα εὐτύχημα.

⁂ Ὁ ἀληθὴς ἰατρὸς εἶνε εὐφυὴς ἄνθρωπος, ὀλίγην ἔχων πεποίθησιν εἰς τὰ ἰατρικά του καὶ πολλὴν εἰς τὸ πνεῦμά του.

ΥΓΙΕΙΝΗ

Μέσα δι' ὧν ἐπιτυγχάνεται τὸ ὑγιεινὸν τῶν οἰκημάτων.

Β'. *Τρόπος θερμάνσεως*.—Ἡ καύσιμος ὕλη, ἡ προωρισμένη πρὸς θέρμανσιν ἢ ἕψησιν φαγητῶν, μόνον εἰς τὰς ἑστίας τῶν μαγειρείων, καὶ θερμάστρας ἢ τὰς ἑστίας, ἅτινα ἔχουσιν *ἄμεσον κοινωνίαν μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀέρος*, δέον νὰ καίηται, καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι αὕτη δὲν καπνίζει. Τὸ κώκ, ἡ ἀνθρακιά, καὶ τὰ διάφορα εἴδη τῶν ἀνθράκων ἅτινα δὲν καπνίζουσιν, *οὐχὶ ὀρθῶς* παρὰ πολλῶν θεωροῦνται ὡς δυνάμενα ἀτιμωρητὶ νὰ καῶσιν ἐν μέσῳ κατοικουμένου δωματίου. Τοῦτο εἶνε μία τῶν βλαβερωτάτων προλήψεων, διότι καθ' ἑκάστην ἐπιφέρει δεινότατα ἀποτελέσματα, ἔστι δ' ὅτε καὶ θανάτου αἰτία γίγνεται. Ὅθεν ἡ χρῆσις τῶν πυραύνων (μαγκαλίων), τῶν φορητῶν ἑστιῶν καὶ τῶν παντοειδῶν θερμαγωγῶν, ἅτινα δὲν ἔχουσιν ἀγωγὸν φέροντα πρὸς τὰ ἔξω, πρέπει νὰ ἐκλείψῃ. Τὰ κατὰ τὴν καῦσιν τῶν μέσων τούτων τῆς θερμάνσεως ἀναπτυχθέντα ἀέρια, τὰ διαχεόμενα ἀνὰ τὴν οἰκίαν, εἶνε πολὺ τοῦ καπνοῦ τῶν ξύλων βλαβερώτερα. Ὁμοίως πρέπει νὰ καταπολεμηθῇ ἡ κινδυνώδης συνήθεια τοῦ νὰ στρέφηται ἐντελῶς ἡ κλεὶς τῶν θερμαστρῶν, ἢ ἡ τῶν ἑστιῶν ἐσωτερικὴ ἐπιρρακτὶς (trappe), ὅταν αὗται περιέχωσιν ἔτι ἀνθρακιὰν ἀνημμένην, διότι αὕτη εἶνε ἡ συνηθεστέρα αἰτία τῶν ἀσφυξιῶν. Διατηρεῖται, εἶνε ἀληθές, διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἡ θερμότης ἐν τοῖς δωματίοις, ἀλλὰ διατηρεῖται πρὸς βλάβην τῆς ὑγείας καὶ ἐνίοτε τῆς ζωῆς.

ΑΘΗΝΗΣΙ.—ΤΥΠΟΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ, ΟΔΟΣ ΠΑΤΗΣΙΩΝ, 14.

Digitized by Google

'Αριθ. 141 – Λεπτὰ εἴκοσι.

ΕΤΟΣ Γ'.

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Ἕκτος

Συνδρομὴ ἐτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20.—Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶνε ἐτήσιαι—Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὁδὸς Σταδίου, 6.

10 Σεπτεμβρίου 1878

ΠΑΝΟΜΟΙΟΤΥΠΟΝ ΤΗΣ ΥΠΟΓΡΑΦΗΣ ΤΟΥ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΚΟΥΜΑ

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΚΟΥΜΑ

Ἐγεννήθη κατὰ τὸ 1777 ἐν Λαρίσσῃ τῆς Θεσσαλίας καὶ διήκουσεν Ἰωάννου Πεζάρου· διακριθεὶς δ' ἐπὶ σπανίᾳ φιλομαθείᾳ καὶ ἐπιμελείᾳ ἐπέδωκεν ὑπὲρ πάντας τοὺς συμμαθητὰς αὐτοῦ, καὶ ἀνεδείχθη τὸ 1798 διδάσκαλος πρῶτον μὲν τοῦ ἐν Λαρίσσῃ σχολείου, ἔπειτα δὲ τοῦ ἐν Τσαριτσάνῃ· ἐδίδασκεν ἑλληνικά τε καὶ μαθηματικά, ἑρμηνεύων τοὺς συγγραφεῖς, παρὰ τὴν παραδεδεγμένην μέθοδον τῆς συνωνυμίας, κατ' ἔννοιαν καὶ διὰ μιᾶς λέξεως. Τῷ 1800 μετέφρασε μετὰ τοῦ ἐκ Κεφαλληνίας Σπυρίδωνος Ἀσάνη τὰς Κωνικὰς Τομὰς τοῦ Καΐλλου, ἃς καὶ ἐξέδοτο τύποις ἐν Βιέννῃ (1803).

Ἀπὸ τοῦ σχολείου τῆς Τσαριτσάνης μετέβη ὁ Κούμας εἰς τὸ τῶν Ἀμπελακίων (1803), καὶ ἐκεῖθεν εἰς Βιένναν τῷ 1804, ὅπως συντελέσῃ εἰς τὴν ἔκδοσιν πλήρους σειρᾶς μαθηματικῆς. Φοιτήσας δ' ἐν τῷ ἐκεῖ Πανεπιστημίῳ, διήκουσε τῆς τε καθαρᾶς καὶ ἐφηρμοσμένης μαθηματικῆς, καὶ μεταφράσας ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ ἐδημοσίευσε (1807) μετὰ ἐπαυξήσεων τὸ περὶ μαθηματικῆς καὶ φυσικῆς σύγγραμμα τοῦ Φονταίνου, καὶ τὴν χημείαν τοῦ Ἀδήτου (1808).

Μετὰ ταῦτα, κατατρυχόμενος ὑπὸ χρηματικῶν ἀναγκῶν, ἕνεκα τοῦ θανάτου τοῦ πατρός του, μετέβη (1809) ὡς διδάσκαλος εἰς Σμύρνην, κατὰ προτροπὴν καὶ τοῦ ἀοιδίμου Κοραῆ, ὅπου συστήσας μετὰ τοῦ μακαρίτου Οἰκονόμου τὸ Φιλολογικὸν Γυμνάσιον, ἐδίδαξε μαθηματικά, φιλοσοφίαν, πειραματικὴν φυσικήν, περὶ ἧς ἔγραψε πραγματείαν τυπωθεῖσαν ἐν Βιέννῃ τῷ 1812, Γεωγραφίαν καὶ Ἠθικήν, μετ' ἀκαμάτου ζήλου καὶ μεγίστης δραστηριότητος, προβὰς καὶ εἰς φυσικὰ καὶ χημικὰ πειράματα, ἄγνωστα τέως εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ἀπὸ τοῦ φιλολογικοῦ Γυμνασίου, δόντος ἀξιολόγους καρπούς, μετέβη προσκληθεὶς (1813) εἰς τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει σχολεῖον, ὅπου ἐδίδαξεν ἑλληνικά, μαθηματικὰ καὶ φιλοσοφίαν.

Τῷ 1818 καὶ 1819 ἐξέδοτο ἐν τέσσαρσι τόμοις Σύνταγμα Φιλοσοφίας, περιέχον ἐμπειρικὴν Ψυχολογίαν, Κρηπῖδα Φιλοσοφίας, Λογικήν, Γενικὴν Γραμματικήν, Μεταφυσικήν, Αἰσθηματικήν, Ἠθικήν, περὶ Δικαίου, Ἠθικὴν Θεολογίαν, καὶ Παιδαγωγικήν. Κατὰ τὰ δύο ταῦτα ἔτη ἐδημοσίευσε καὶ μετάφρασιν τῆς Φιλοσοφίας τοῦ Ζενεμάνου, Σύνοψιν Χρονολογίας, Σύνοψιν Παλαιᾶς Γεωγραφίας καὶ Σύνοψιν Ἐπιστημῶν διὰ τοὺς πρωτοπείρους, περιέχουσαν Ἀριθμητικήν, Γεωμετρίαν, Γεωγραφίαν νεωτέραν, Ἀστρονομίαν, Λογικήν, καὶ Ἠθικήν.

Τὸ 1819 ἔτος, εἰ καὶ πάσχων, περιηγήθη τὴν Γερμανίαν, καὶ συνέδεσε σχέσεις μετὰ πολλῶν ἐν αὐτῇ σοφῶν καὶ φιλελλήνων. Καὶ τὸ μὲν ἐν Λειψίᾳ Πανεπιστήμιον ἀνέδειξεν αὐτὸν διὰ διπλώματος Διδάκτορα τῆς Φιλοσοφίας καὶ τῶν ὡραίων Τεχνῶν, αἱ δὲ ἐν Βερολίνῳ καὶ Μονάχῳ Βασιλικαὶ Ἀκαδημίαι ὠνόμασαν μέλος αὐτῶν.

Ἐπανελθὼν εἰς Σμύρνην τὸ 1820 ἔτος ἵνα διευθετήσῃ τὰ τοῦ Φιλολογικοῦ Γυμνασίου, διαταραχθέντα ἐν τῇ ἀπουσίᾳ αὐτοῦ, ἔμεινεν οἰκουρῶν καὶ μεταφράζων τὸ Ἑλληνικὸν καὶ Γερμανικὸν Λεξικὸν τοῦ Ῥειμέρου, ὃ καὶ τύποις ἐξέδοτο τῷ 1826 ἐν Βιέννῃ.

Ἠναγκάσθη δὲ ἵνα ἀναχωρήσῃ καὶ αὖθις ἐκ Σμύρνης, ἕνεκα τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 ἔτους, ὅτε καὶ ἐδημεύθη ἡ περιουσία αὐτοῦ μετὰ τῆς βιβλιοθήκης του.

Ἐλθὼν εἰς Τεργέστην ἐνησχολήθη εἰς τὴν σύνταξιν τῶν Ἱστοριῶν τῶν Ἀνθρωπίνων πράξεων, ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τοῦ 1831 ἔτους, ἃς καὶ ἐξέδοτο ἐν δώδεκα τόμοις τῷ 1832 ἐν Βιέννῃ. Μετὰ δὲ ἓν ἔτος ἐδημοσίευσεν ἐπίσης ἐν Βιέννῃ Ἑλληνικὴν Γραμματικὴν διὰ Σχολεῖα, τρὶς μετατυπωθεῖσαν. Μετέφρασε πρὸς τούτοις καὶ τὴν τοῦ Βάλβη Γεωγραφίαν, ἣν ἐξέδοτο μετὰ θάνατον ἡ θυγάτηρ αὐτοῦ[1] εἰς πέντε τόμους.

Ἀπεβίωσε δ' ἐν Τεργέστῃ τὴν 1 Μαΐου 1836, ἄγων μόλις τὸ 56 ἔτος τῆς ἡλικίας, προσβληθεὶς ὑπὸ χολέρας.

Ἐν τῷ αἵματι 42 ἀνθρώπων ὑπάρχει τόσος σίδηρος, ὥστε δι' αὐτοῦ δύναται ὁ σιδηρουργὸς νὰ κατασκευάσῃ ὕννιν ζυγίζουσαν ὑπὲρ τὰς 6 ὀκάδας.

1. Ἀπεβίωσεν ἐν Ἀθήναις, ἐν ἔτει 1878.

Digitized by Google

ΟΛΙΒΕΡ ΤΟΥΙΣΤ

Ἐκ τῶν τοῦ Καρόλου Δίκενς.

Συνέχεια· ἴδε σελ. 561.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

Ὁ Ὄλιβερ εὑρίσκει ἄλλην θέσιν, καὶ εἰσέρχεται εἰς τὸν κόσμον ἐν μέσῳ φερέτρων.

Εἰς τὰς μεγάλας οἰκογενείας ὅταν νέος τις ἡλικιωθῇ καὶ δὲν κατορθωθῇ νὰ τῷ εὑρεθῇ καλή τις θέσις δι' ἀγορᾶς, ἢ διαδοχῆς, ἢ μεταβιβάσεως, κατατάσσεται εἰς τὸ ναυτικόν. Τὸ διοικητικὸν συμβούλιον, ἀκολουθοῦν τοιοῦτο σοφὸν καὶ σωτήριον παράδειγμα, παρεδέξατο τὴν ἀνάγκην τῆς κατατάξεως τοῦ Ὄλιβερ Τουίστ ὡς ναυτόπαιδος ἐπί τινος ἐμπορικοῦ πλοίου ἀποπλέοντος διὰ μικρόν τινα καλὸν καὶ ἀρκετὰ νοσώδη λιμένα. Ἡ ἀπόφασις αὕτη ἐφάνη εἰς τοὺς συμβούλους ἡ ἀρίστη πασῶν· διότι λίαν πιθανὸν ἦτο, ὅτι ὁ πλοίαρχος κάμμίαν ἡμέραν μετὰ τὸ γεῦμά του θὰ διέτασσε τὴν μαστίγωσιν τοῦ παιδίου, ἣν θὰ παρηκολούθει βεβαίως θάνατος, ἢ θὰ ἐσκόρπιζε τὰ μυελά του διὰ σιδηροῦ μοχλοῦ· διότι, ὡς γνωστὸν, διὰ τοὺς ἀνθρώπους τῆς τάξεως ταύτης, τὰ τοιαῦτα εἰσὶ δύο μικραὶ διασκεδάσεις ἀρκούντως εὐχάριστοι. Ὅσῳ πλειότερον τὸ συμβούλιον ἐξήταζεν ὑπὸ τοιαύτην ἔποψιν τὸ πρᾶγμα καὶ τοσούτῳ μᾶλλον ἐπεδοκίμαζεν αὐτό. Τὸ συμπέρασμα τῶν διασκέψεών του ἦτο, ὅτι ὡς μόνον μέσον πρὸς ἐξασφάλισιν τοῦ μέλλοντος τοῦ Ὄλιβερ ἐκρίθη ἡ ταχίστη ἐπιβίβασις αὐτοῦ εἰς πλοῖον.

Ὁ κύριος Μπάμμπλ ἐστάλη νὰ διενεργήσῃ προκαταρκτικάς τινας ἐρεύνας, ἵνα εὕρῃ πλοίαρχόν τινα οἱονδήποτε, ἔχοντα ἀνάγκην ναυτόπαιδος, περὶ οὗ οὐδεὶς ἐνδιεφέρετο. Ἐπέστρεφε δὲ εἰς τὸ κατάστημα, ὅπως ἀνακοινώσῃ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ, ὅτε εἰς τὴν θύραν συνήντησε τὸν ἐργολάβον τῶν κηδειῶν τῆς ἐνορίας κύριον Σάουαρμπερρυ, αὐτοπροσώπως.

Ὁ κύριος Σάουαρμπερρυ ἦν ἀνὴρ ὑψηλός, ἰσχνός, φέρων μέλαν τετριμένον ἔνδυμα καὶ ἐμβαλωμένας μελαίνας βαμβακηρὰς περικνημίδας. Ἡ φύσις δὲν εἶχε προικίσει αὐτὸν μὲ ἱλαρὰν φυσιογνωμίαν, ἀλλ' ἐπειδὴ εἰς τὸ ἐπάγγελμά του εὕρισκεν ἄφθονον ὕλην ἀστειοτήτων, τὸ βῆμά του ἦν οὕτως εἰπεῖν ἐλαστικὸν καὶ φαιδρὰ ἡ φυσιογνωμία του. Οὗτος λοιπὸν πλησιάσας τὸν κύριον Μπάμμπλ ἔθλιψε φιλικώτατα τὴν χεῖρά του.

«Ἦλθα νὰ πάρω μέτρον τῶν δύο γυναικῶν ποῦ ἀπέθαναν τὴν περασμένην νύκτα, κύριε Μπάμμπλ, εἶπεν ὁ ἐργολάβος.

— Θὰ κάμετε τὴν τύχην σας, κύριε Σάουαρμπερρυ, εἶπεν ὁ ἐνοριακὸς κλητὴρ λαμβάνων διὰ τοῦ ἀντίχειρος καὶ τοῦ λιχανοῦ μίαν δραχμὴν ταμβάκου ἐκ τῆς ταμβακοθήκης, ἣν παρουσίασεν αὐτῷ ὁ ἐργολάβος τῶν κηδειῶν, καὶ ἥτις ἐπιχαρίτως καὶ τεχνικώτατα παρίστα μικρὸν φέρετρον. Σᾶς λέγω ὅτι θὰ κάμετε τὴν τύχην σας, κύριε Σάουαρμπερρυ, ἐπανέλαβεν ὁ κύριος Μπάμμπλ κτυπῶν αὐτὸν φιλικῶς διὰ τῆς ῥάβδου εἰς τὸν ὦμον.

— Τὸ νομίζετε; εἶπεν ὁ ἐργολάβος μὲ τόνον φωνῆς οὔτε ἐπιβεβαιωτικὸν οὔτε πάλιν ἀρνητικόν· ἀλλὰ αἱ τιμαὶ ὁποῦ ἔχει ὁρίσει ἡ διεύθυνσις εἶναι πολὺ μικραί, κύριε Μπάμμπλ.

— Ὁμοιάζουν τὰ φέρετρά σας, κύριε Σάουαρμπερρυ,» ἀντεῖπεν ὁ κλητὴρ μὲ τόνον ἀποκλίνοντα εἰς ἀστεϊσμόν, ὅσον ἥρμοζεν εἰς σοβαρὸν ὑπάλληλον.

Τὸν κύριον Σάουαρμπερρυ ἐγοήτευσεν, ὡς ἦν ἑπόμενον, ἡ λεπτότης τοῦ χαριεντισμοῦ καὶ ἐκάγχασεν ἠχηρόν. «Ἀλήθεια εἶναι, κύριε Μπάμμπλ, εἶπε τέλος. Πρέπει νὰ τὸ ὁμολογήσω, ὅτι ἀφ' ὅτου ἐτέθη εἰς ἐνέργειαν τὸ νέον σύστημα τὰ φέρετρα εἶναι στενώτερα καὶ χαμηλότερα ἀπὸ πρῶτα· ἀλλὰ πρέπει κανεὶς νὰ ἔχῃ καὶ ἕν μικρὸν κέρδος, κύριε Μπάμμπλ· ἡ ξυλικὴ κοστίζει ἀκριβά, κύριε, καὶ τὰς σιδερένιες λάμαις τὰς φέρω ἀπὸ τὸ Μπέρμιγγαμ.

— Μπᾶ! εἶπεν ὁ κύριος Μπάμμπλ, κάθε τέχνη ἔχει καὶ τὰ κέρδη καὶ τὰς ζημίας της, καὶ ἓν καλὸν κέρδος εἶναι πάντοτε κἄτι τι.

— Βεβαιότατα, ἀπεκρίνατο ὁ ἐργολάβος· καὶ ἐπειδὴ δὲν κερδίζω τίποτε ἀπὸ κάθε εἶδος ἰδιαιτέρως, ἀποζημιώνομαι ἀπὸ τὸ σύνολον τῆς ἐργασίας καθὼς βλέπετε· ἔ! ἔ! ἔ!

— Δίκαια, εἶπεν ὁ κύριος Μπάμμπλ.

— Πρέπει ὅμως νὰ τὸ εἴπω, ἐξηκολούθησεν ὁ κύριος Σάουαρμπερρυ ἐπαναλαμβάνων τὴν σειρὰν τοῦ λόγου του, ὃν διέκοψεν ὁ κλητήρ, πρέπει ὅμως νὰ τὸ εἴπω, κύριε Μπάμμπλ, ὅτι ἕνα πρᾶγμα μὲ ζημιώνει πολύ· οἱ εὔρωστοι τὰ πρυμνίζουν πρῶτοι. Θέλω νὰ εἰπῶ πῶς οἱ ἄνθρωποι ὁποῦ εἶχαν ζήσει καλὰ καὶ ἐπλήρωναν ἐπὶ πολὺν καιρὸν συνδρομὴν εἰς τὸ πτωχοκομεῖον, ἀποθνήσκουν πρῶτοι ὅταν καταντήσουν νὰ ἔμβουν εἰς αὐτό· καὶ καταλαμβάνετε, κύριε Μπάμμπλ, τρεῖς ἢ τέσσαρες πόντοι ξύλο περισσότερο, μοῦ ψαλιδίζουν πολὺ τὰ κέρδη, καταλαμβάνετε, μάλιστα ὅταν ἔχῃ κανεὶς ὁλόκληρον οἰκογένειαν εἰς τὴν ῥάχιν του, κύριε Μπάμμπλ.»

Ἐπειδὴ αὐτὰ τὰ ἔλεγεν ὁ Σάουαρμπερρυ μὲ ἦθος ἀνθρώπου δυσηρεστημένου καὶ ἔχοντος ἀφορμὰς παραπόνων, ὁ κύριος Μπάμμπλ κατενόησεν ὅτι εἰς τὴν σειρὰν τοιαύτης συνομιλίας δυνατὸν νὰ παρενείροντο καὶ παρατηρήσεις τινὲς δυσμενεῖς εἰς τὴν ἐνορίαν· διὰ τοῦτο συνετὸν ἐθεώρησε νὰ στρέψῃ ἀλλαχοῦ τὸν λόγον, καὶ ὁ Ὄλιβερ Τουίστ παρέσχεν αὐτῷ πρόχειρον ἀντικείμενον ὁμιλίας.

«Μήπως κατὰ τύχην γνωρίζετε κανένα, ἠρώτησεν ὁ κύριος Μπάμμπλ, ὁποῦ νὰ ἔχῃ ἀνάγκην μαθητευομένου; Γιατὶ εἶναι ἕνα παιδὶ τῆς ἐνο-

Digitized by Google

ρίας, όπου της φέρνει πολύ βάρος, μυλόπετρα 'σάν νά 'πούμε κρεμασμένη είς τόν λαιμό της ένορίας. Πολύ έπικερδής προσφορά, κύριε Σάουαρμπερρυ, πολύ έπικερδής.»

Καί λέγων ταύτα ό κύριος Μπάμμπλ έδείκνυε διά τής ράβδου του τήν γνωστήν τοιχοκολλημένην άγγελίαν, καί διά τοῦ μήλου τῆς ράβδου ταύτης, έκτύπησε τρίς τάς λέξεις *πέντε λίραι στερλίναι*, αΐτινες ήσαν τετυπωμέναι διά κεφαλαίων παχυτάτων γραμμάτων.

«Μά τήν πίστιν μου! είπεν ό έργολάβος δραττόμενος τῆς κεντημένης παρυφής τῆς στολῆς τοῦ κλητῆρος δι' αὐτό ίσα ίσα ήθελα νά σας κάμω λόγον. Είξεύρετε... Τί ώραΐον κομβίον έχετε, άγαπητέ κύρις Μπάμμπλ! δέν τό είχα παρατηρήσει.

— Ναί, είναι άρκετά καλόν, είπεν ό κλητήρ μετά φιλαυτίας θεωρών τά κοσμοῦντα τήν στολήν αὐτοῦ χονδρά χαλκά κομβία· ή παράστασις είναι ή ίδία τῆς ένοριακῆς σφραγίδος· παριστάνει τόν άγαθόν Σαμαρείτην. Τό συμβούλιον μοῦ τό έδωσε δι'άγιοβασιλιάτικα, κύριε Σάουαρμπερρυ. Καί πρώτην φοράν τό έβαλα όταν παρευρέθην είς τήν άνάκρισιν όπου έγινε δι' έκεΐνον τόν πτωχόν έμπορον, τόν όποΐον εύρον νεκρόν είς μίαν έξώπορτα.

— 'Ενθυμοῦμαι, είπεν ό έργολάβος· οί ένορκοι δέν διεκήρυξαν ότι άπέθανεν άπό τήν πεΐνα καί τό κρύο;»

'Ο κύριος Μπάμμπλ ένευσε καταφατικώς.

«Καί τό πρακτικόν προσέθετε, νομίζω, ίδιαιτέρως, έξηκολούθησεν ό έργολάβος, ότι έάν οί έχοντες τήν φροντίδα τῶν πτωχῶν...

— Φθάνει! κουραφέξαλα! είπεν ό κλητήρ μετ' άγανακτήσεως. 'Εάν τό συμβούλιον έδινε προσοχήν είς όλας τάς άνοησίας όπου τοῦ ψάλλουν αὐτοί οί παλαβοί οί ένορκοι, θά είχε κακούς μπελάδες.

— 'Αλήθεια, είπεν ό έργολάβος.

— Οί ένορκοι, είπεν ό κύριος Μπάμμπλ, σφίγγων ίσχυρῶς τήν ράβδον του,—σημεΐον ότι ήτο σφόδρα ώργισμένος,—οί ένορκοι είναι όντα χωρίς άνατροφήν, άθλιοι, χαμερπεΐς!

— Καί αὐτό άλήθεια, είπεν ό έργολάβος.

— Δέν έχουν οὔτε στάλα φιλοσοφίας καί οίκονομικοῦ πνεύματος, προσέθηκεν ό ένοριακός κλητήρ, οὗ ή άγανάκτησις είχε κορυφωθῆ.

— Βέβαια όχι.

— Τούς περιφρονῶ όλους, είπεν ό κλητήρ, καί τό πρόσωπόν του καθίστατο όλοέν πορφυρότερον.

— Καί έγώ τό ίδιο, άπεκρίθη ό έργολάβος.

— Καί ήθελα νά είχα αὐτούς τούς ένόρκους, όπου καυχῶνται πῶς είναι τόσον άνεξάρτητοι, νά τούς είχα μίαν έβδομάδα μονάχα ή δύο είς τό κατάστημα· καί μέ τούς κανονισμούς τοῦ συμβουλίου θά τούς έδειχνα άν τά καταίβαζαν ή όχι ταὐτιά τους!

— Τέλος πάντων, άς άφήσωμεν αὐτούς νά ήναι ό τι είναι,» ύπέλαβεν ό έργολάβος, καί συγχρόνως έμειδία μειδίαμα έπιδοκιμαστικόν, όπως κατευνάση τήν αὔξουσαν όργήν τοῦ θυμωμένου κλητῆρος.

'Ο κύριος Μπάμμπλ έξέβαλε τόν τρίκωχον πῖλόν του, έξήγαγεν έν μανδήλιον, καί έσπόγγισε τόν άφθονον ίδρῶτα τοῦ μετώπου του, έφόρεσεν αὖθις τόν πῖλόν του καί στραφείς πρός τόν έργολάβον τῷ είπε κάπως ήσυχότερον·

«Λοιπόν, τί έλέγαμε γι'αὐτό τό παιδί;

— Ὦ! είξεύρετε, κύριε Μπάμμπλ, άπεκρίθη ό σοροπηγός· πληρώνω μεγάλην συνδρομήν διά τούς πτωχούς.

— Χμ! έκαμεν ό κύριος Μπάμμπλ, λοιπόν;

— Λοιπόν! ύπολαβών είπεν ό κύριος Σάουαρμπερρυ, έάν πληρώνω πολλά διά τούς πτωχούς έσκεπτόμην ότι δίκαιον είναι νάπολαμβάνω καί όσας ώφελείας έμπορῶ άπό αὐτούς, κύριε Μπάμμπλ· λοιπόν... λοιπόν νομίζω ότι αὐτό τό παιδί 'μπορεΐ νά μοῦ χρησιμεύση.»

'Ο κύριος Μπάμμπλ ήρπασε τόν βραχίονα τοῦ έργολάβου καί είσήγαγεν αὐτόν είς τό κατάστημα. 'Ο κύριος Σάουαρμπερρυ συνδιελέχθη έπί πέντε λεπτά μετά τῶν συμβούλων, καί συνεφωνήθη νά λάβη τήν αὐτήν έσπέραν τόν Όλιβερ παρ' έαυτῷ πρός δοκιμήν, δῆλον ότι άν είς διάστημα όλίγου καιροῦ έβλεπεν ότι ή έργασία του άπέφερε πλειοτέρας ώφελείας τῶν διά τήν τροφήν του άπαιτουμένων δαπανῶν, είχε τό δικαίωμα νά τόν κρατήση έπί ώρισμένον άριθμόν έτῶν, χρησιμοποιῶν αὐτόν κατά τό δοκοῦν αὐτῷ.

'Ο μικρός Όλιβερ προσήχθη τήν έσπέραν πρό τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου καί άνεκοινώθη αὐτῷ ότι έμελλε πάραυτα νά προςληφθῆ ώς μαθητευόμενος παρά τοῦ φερετροπηγοῦ, καί ότι έάν παρεπονεῖτο διά τήν θέσιν του καί έπανέπιπτεν είς βάρος τῆς ένορίας θά τόν έπεβίβαζον έπί πλοίου διά νά πνιγῆ ή σκοτωθῆ έν αὐτῷ. Οὐδεμίαν συγκίνησιν έπεδείξατο. Άπαντες οί κύριοι έκεΐνοι διεκήρυξαν ότι ήτο κάθαρμα χωρίς καρδίαν καί αἴσθημα, καί διέταξαν τόν κύριον Μπάμμπλ νά τον πάρη άπ' έμπρός των είς τήν στιγμήν.

Άν καί φυσικώτατα οί σύμβουλοι είπερ τις καί άλλος έδικαιοῦντο εὐλόγως νά φρίξωσιν έπί τῆ έλαχίστη ένδείξει άναισθησίας τοῦ τροφίμου τοῦ πτωχοκομείου, τό βέβαιον είναι όμως ότι δεινῶς ήπατῶντο είς τήν προκειμένην περίστασιν. Διότι ό Όλιβερ άντί έλλείψεως εὐαισθησίας έπασχε τοὐναντίον έξ ύπερευαισθησίας, καί έτρεχε τόν κίνδυνον έκ τῶν δεινῶν άτινα έν τῷ πτωχοκομείῳ ύπέφερε νάποκτηνωθῆ τέλεον. Έμαθε τόν νέον προορισμόν του χωρίς λέξιν νά είπη, έθεσεν ύπό μάλλης τήν μικράν άποσκευήν του, ήτις οὐδόλως ήν βαρεΐα, διότι έχώρει είς τεμάχιον χάρτου ήμίσεως τετραγωνικοῦ ποδός καί

Digitized by Google

πάχος εἶχε μόλις τριῶν δακτύλων, κατεβίβασε μέχρις ὀφθαλμῶν τὴν προμετωπίδα τοῦ κασκέτου του, λαβὼν δὲ καὶ αὖθις τὴν παρυφὴν τῆς στολῆς τοῦ κυρίου Μπάμμπλ, ὡδηγήθη παρ' αὐτοῦ εἰς νέον τόπον βασάνων.

Μέχρι τινὸς διαστήματος ὁ κύριος Μπάμμπλ ἔσυρεν οὕτω τὸν Ὄλιβερ κατόπιν αὐτοῦ, χωρὶς νὰ δώσῃ ποσῶς προσοχὴν εἰς τὸ παιδίον· διότι ὁ ἐνοριακὸς κλητὴρ ἐβάδιζε μὲ τὴν κεφαλὴν ὑψωμένην, ὡς προσήκει εἰς ἐνοριακὸν κλητῆρα. Ἔπνεεν ἄνεμος σφοδρός, ὁ δὲ μικρὸς Ὄλιβερ ἐκρύπτετο ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὰς πτυχὰς τῆς στολῆς, ἥτις ἀνοιγομένη ἀπεκάλυπτε τὸ ὡραῖον ἐσωκάρδιον καὶ τὰς κομψὰς κοντὰς ἀναξυρίδας τοῦ κλητῆρος. Ὅτε ἐπλησίαζον νὰ φθάσωσιν, ὁ κύριος Μπάμμπλ ἐνέκρινε νὰ ῥίψῃ ἓν βλέμμα ἐπὶ τοῦ παιδός, ἵνα ἴδῃ μήπως εἶχεν ἔλλειψίν τινα, καὶ ἐποίησε τοῦτο μετ' ἤθους εὐμενοῦς προστάτου, μὴ ἀπαξιοῦντος χάριν φιλανθρωπίας νὰ κατέλθῃ μικρὸν τοῦ ὕψους τῆς θέσεώς του.

«Ὄλιβερ! εἶπεν ὁ κύριος Μπάμμπλ.

— Ὁρίστε, σέρ, ἀπεκρίνατο τὸ παιδίον δι' ἀσθενοῦς καὶ ὑποτρεμούσης φωνῆς.

— Μὴ βάνῃς τὸ κασκέτο 'ς τὰ μάτια σου, καὶ σήκωσε τὸ κεφάλι σου.»

Ὁ Ὄλιβερ ὑπήκουσε παρευθύς, φέρων ταχέως τὴν χεῖρα εἰς τοὺς ὀφθαλμούς του· ἀλλ' ἓν δάκρυον ἔρρεεν ἔτι, ὅτε ἠτένισε τὸν ὁδηγόν του, καὶ ηὐλάκωσε τὰς παρειάς του, ἐν ᾧ ὁ Μπάμμπλ μετ' αὐστηροῦ ὄμματος ἐθεώρει αὐτόν· τὸ δάκρυον ἐκεῖνο ἠκολούθησεν ἕτερον, καὶ τοῦτο πάλιν ἕτερον. Τὸ παιδίον προσεπάθησε νὰ τὰ καταστείλῃ, ἀλλ' εἰς μάτην· ἀφῆκε τὴν παρυφὴν τῆς στολῆς τοῦ κλητῆρος, ἔφερε τὰς δύο χεῖρας εἰς τὸ πρόσωπόν του καὶ χείμαρρος δακρύων ἔρρευσε διὰ τῶν κατεσκληκότων δακτύλων του.

«Ἐξαίρετα! ἀνεκραύγασεν ὁ κύριος Μπάμμπλ, σταθεὶς ἀποτόμως καὶ ἄγριον βλέμμα ἐκτοξεύων κατὰ τοῦ μικροῦ προστατευομένου του. Ἀπὸ ὅλα τὰ ἀχάριστα καὶ τὰ πλέον διεστραμμένα παιδία, ἀφ' ὅσα εἶδα, εἶσαι τὸ. . .

— Ὄχι, ὄχι, σέρ, εἶπεν ὁ Ὄλιβερ ὀλολύζων καὶ περιπτυσσόμενος τὴν χεῖρα τὴν κρατοῦσαν τὴν πολυθρύλητον ῥάβδον· ὄχι, ὄχι, σέρ· θέλω νὰ ἦμαι καλός· ναί, θὰ γίνω φρόνιμος, σέρ! εἶμαι τόσῳ μικρὸς σέρ, τόσῳ. . . τόσῳ. . .

— Τόσῳ, τόσῳ, τί; ἠρώτησεν ὁ Μπάμμπλ ἐκπλαγείς.

— Τόσῳ ἐγκαταλελειμμένος, σέρ, τόσῳ ἐγκαταλελειμμένος ἀπὸ ὅλους, ἀνεκραύγασε τὸ παιδίον. Ὅλοι μὲ ἀποστρέφονται. Ὦ! σέρ, σὲ παρακαλῶ, μὴ θυμώσῃς μὲ ἐμέ!»

Τὸ παιδίον συγχρόνως ἐκτύπα τὸ στῆθός του, ὠλόλυζε καὶ ἠτένιζε μετ' ἀγωνίας τὸν κλητῆρα.

Ἐπί τινας στιγμὰς ὁ κύριος Μπάμμπλ παρετήρει ἐκστατικὸς τὴν ἐλεεινὴν καὶ στυγνὴν ἀπελπισίαν ἐκφράζουσαν φυσιογνωμίαν τοῦ Ὄλιβερ· ἔβηξε τρὶς ἢ τετράκις, ὡς ἄνθρωπος πάσχων κατάρρουν, ὑποψιθυρίζων βλασφημίαν κατὰ τοῦ ἐνοχλητικοῦ τούτου βηχός, καὶ εἶπεν εἰς τὸν Ὄλιβερ νὰ σπογγίσῃ τοὺς ὀφθαλμούς του καὶ νὰ ἦναι εἰς τὸ ἑξῆς φρόνιμος. Ἔπειτα, λαβὼν τὴν χεῖρά του, ἐξηκολούθησε νὰ βαδίζῃ ἐν σιγῇ.

Ὁ φερετροπηγὸς εἶχε κλείσει τὰ παραθυρόφυλλα τοῦ ἐργαστηρίου του, καὶ ἠσχολεῖτο νὰ ἐγγράφῃ τὰς εἰσπράξεις εἰς τὸ κατάστιχόν του, ὑπὸ τὸ φῶς ἐλεεινοῦ κηρίου, ὅτε εἰσῆλθεν ὁ κύριος Μπάμμπλ.

«Ἆ! εἶπεν ὑψῶν τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ ἀφεὶς ἡμιτελῆ μίαν λέξιν· σεῖς εἶσθε, κύριε Μπάμμπλ;

— Ἐγὼ αὐτός, κύριε Σάουαρμπερρυ, ἀπεκρίθη ὁ κλητήρ· νά, σᾶς ἔφερα τὸ παιδί.»

Ὁ Ὄλιβερ προσέκλινεν.

«Ἆ! αὐτὸ εἶναι τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος, εἶπεν ὁ ἐργολάβος τῶν κηδειῶν, ὑψῶν τὸ κηρίον, ὅπως ἴδῃ καλῶς τὸν Ὄλιβερ. Κυρία Σάουαρμπερρυ, δὲν ἔρχεσθε μίαν στιγμήν, ἀγαπητή μου;»

Ἡ κυρία Σάουαρμπερρυ ἐξῆλθεν ἔκ τινος μικροῦ δωματίου, ὄπισθεν τοῦ ἐργαστηρίου· ἦν δὲ γυνὴ κοντή, ἰσχνή, αὐτόχρημα μέγαιρα.

«Ἀγαπητή μου, εἶπε μειλιχίως ὁ κύριος Σάουαρμπερρυ, αὐτὸ εἶναι τὸ παιδὶ τοῦ πτωχοκομείου, περὶ τοῦ ὁποίου σοῦ ἔκαμα λόγον.»

Ὁ Ὄλιβερ προσέκλινεν αὖθις.

«Θεέ μου! ἐφώνησεν ἡ γυνή, τί ἀχαμνὸ ὁποῦ εἶναι!

— Πραγματικῶς δὲν εἶναι εὔρωστον, ὑπέλαβεν ὁ κύριος Μπάμμπλ, παρατηρῶν μετ' αὐστηροῦ βλέμματος τὸν Ὄλιβερ, ὡς ἐὰν οὗτος ἔπταιε διότι ἦτο ἰσχνός· δὲν εἶναι εὔρωστον, πρέπει νὰ τὸ ὁμολογήσωμεν· ἀλλὰ θὰ ἀναπτυχθῇ, κυρία Σάουαρμπερρυ, θὰ ἀναπτυχθῇ.

— Ναί, εἶπε μετὰ δυσαρεσκείας ἡ γυνή, θὰ ἀναπτυχθῇ εἰς βάρος καὶ εἰς λογαριασμόν μας. Δὲν καταλαμβάνω τί κερδίζει κανεὶς μὲ αὐτὰ τὰ παιδιὰ τῆς ἐνορίας· κοστίζουν περισσότερα παρ' ὅσον ἀξίζουν. Ἀλλ' οἱ ἄνδρες ἔτσι θέλουν νὰ κάνουν πάντα δουλειαῖς τοῦ κεφαλιοῦ των· ἔλα κατέβα κάτω, σκελετέ.» Καὶ λέγουσα ταῦτα ἤνοιξε μίαν θύραν, καὶ ἔσπρωξε τὸν Ὄλιβερ εἴς τινα κλίμακα, φέρουσαν εἰς μικρὸν σκοτεινὸν καὶ ὑγρὸν ὑπόγειον, ὅπερ ἐκάλουν πομπωδῶς *μαγειρεῖον*, ἐν ᾧ εὑρίσκετο ἡ ὑπηρέτρια, κοράσιον ῥυπαρὸν καὶ κακομάζαλον.

«Καρλόττα, εἶπεν ἡ κυρία Σάουαρμπερρυ, ἥτις εἶχεν ἀκολουθήσει τὸν Ὄλιβερ, δόσε εἰς τὸ παιδὶ ἐδῶ τἀποφαγούδια ποῦ ἐφύλαξες διὰ τὸν Τρίπ· δὲν ἦλθε 'ς τὸ 'σπίτι ὁλημέρα, ἂς τὰ φάγῃ λοιπὸν ἄλλος. Πιστεύω πῶς θὰ τὰ φᾶς καὶ δὲν θὰ κάμῃς τὸν ἀκατάδεκτον, ἔ, μικρέ;»

Ὁ Ὄλιβερ, οὗ οἱ ὀφθαλμοὶ ἀπήστραψαν ἐπὶ τῇ ἰδέᾳ ὅτι θὰ φάγῃ κρέας, ἐπέπεσε μετ' ἀπληστίας κατὰ τῶν ἀηδῶν λειψάνων τοῦ δείπνου.

Digitized by Google

Ἤθελον νὰ ἔβλεπε τὸν Ὄλιβερ Τουΐστ, καταβροχθίζοντα μετὰ φρικώδους ἀπληστίας, ὅσα ὁ σκύλος δὲν ἠθέλησε νὰ φάγῃ, κἀνεὶς ἐκ τῶν φιλοσόφων ἐκείνων, παρ' οἷς ἡ καλοπέρασις καὶ τὰ καλὰ φαγητὰ μόνον χολὴν παράγουσι, κἀνεὶς ἐκ τῶν φιλανθρώπων ἐκείνων, ὧν τὸ αἷμα πάγος καὶ σιδηρᾶ ἡ καρδία, ὁσάκις ἀποφασίζωσι περὶ τῆς τύχης τῶν πτωχῶν. Ἢ μᾶλλον προτιμότερον θὰ ἦτο, ἂν ἔβλεπέ τις τὸν φιλόσοφον ἐκεῖνον, τὸ αὐτὸ γεῦμα ἔχοντα, ὃ καὶ ὁ Ὄλιβερ, καὶ μετὰ τῆς αὐτῆς εὐχαριστήσεως καταβροχθίζοντα αὐτό.

«Λοιπόν, εἶπεν ἡ γυνή, ὅταν ὁ Ὄλιβερ ἐτελείωσε τὸ δεῖπνόν του, εἰς ὃ παρέστη μετὰ φρίκης καὶ τρόμου ἀναλογιζομένη τὴν μέλλουσαν ὄρεξιν τοῦ παιδός, ἐτελείωσες;»

Ἐπειδὴ οὐδὲν τῷ ἔμενε πλέον νὰ καταβροχθίσῃ ὁ Ὄλιβερ ἀπήντησε καταφατικῶς.

«Τότε, ἔλα μαζί μου,» εἶπε· καὶ λαβοῦσα ῥυπαρὰν τινα καὶ καπνίζουσαν λυχνίαν ὡδήγησεν αὐτὸν εἰς τὰ ἄνω τῆς κλίμακος. «Τὸ κρεβάτι σου εἶναι ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὸ τεζάχι. Δὲν φοβᾶσαι πιστεύω νὰ κοιμηθῇς ἀνάμεσα 'ςὲ ξυλοκρέβατα. Ἀλλὰ καὶ νὰ φοβᾶσαι ὅλῳ τὸ ἴδιο κάνει· ἀλλοῦ δὲν ἔχει νὰ κοιμηθῇς. Ἔλα. Δὲν θά με κρατήσῃς ἐδῶ ὅλη νύκτα!»

Ὁ Ὄλιβερ δειλὸς καὶ συνεσταλμένος ἠκολούθησε τὴν νέαν αὐτοῦ δέσποιναν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'

Νέαι γνωριμίαι τοῦ Ὄλιβερ καὶ αἱ ἐντυπώσεις αὐτοῦ κατά τινα κηδείαν.

Μείνας ὁ Ὄλιβερ μόνος ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ τοῦ σοροπηγοῦ, ἀπέθεσε τὴν λυχνίαν ἐπί τινος θρανίου, καὶ ἔρριψε πεφοβισμένον βλέμμα πέριξ αὐτοῦ· ἀνέκφραστον αἴσθημα τρόμου κατέλαβεν αὐτόν, ὅπως ἤθελε καταλάβει καὶ ἄλλους πλέον αὐτοῦ ἠλικιωμένους. Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἐργαστηρίου ἔκειτο νέον, ἀτελὲς φέρετρον, ἐπὶ μαύρων σανίδων, τοσοῦτον ἀπαίσιον τὴν θέαν, ὥστε ῥῖγος κατελάμβανε τὸν Ὄλιβερ, ὁσάκις οἱ ὀφθαλμοί του προσηλοῦντο ἐπ' αὐτοῦ· περιέμενεν ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν νὰ ἴδῃ ἐξερχομένην βραδέως αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν ἀποτροπαίου φάσματος, οὗ ἡ ὄψις θὰ τὸν ἔκαμνε νἀποθάνῃ ἐκ τρόμου. Εἰς τοὺς τοίχους ἦσαν τεθειμέναι μακραὶ σειραὶ ἐλατίνων σανίδων, αἵτινες ὑπὸ τὸ ἀμυδρὸν τῆς λυχνίας φῶς ἐφαίνοντο ὡς εὐρύστερνα φαντάσματα, ἔχοντα τὰς χεῖρας εἰς τὰ θυλάκιά των. Ἐπὶ τοῦ δαπέδου ἔκειντο νεκρικὰ ἐμβλήματα, σχίζαι, ἧλοι καὶ τεμάχια μέλανος ὑφάσματος· ὄπισθεν δὲ τοῦ λογιστηρίου, ἐστόλιζε τὸν τοῖχον φρικαλέα εἰκὼν νεκρικῆς πομπῆς. Ἡ ἀτμόσφαιρα ἦτο πνιγηρά, καὶ ἐφαίνετο ὡσεὶ ἀποπνέουσα ὀσμὴν φερέτρου· ὑπὸ δὲ τὸ λογιστήριον, ἡ ὀπὴ εἰς ἣν εἶχε ῥιφθῇ τὸ στρῶμα τοῦ Ὄλιβερ ἐφαίνετο ὡς χαίνων τάφος.

Ἀλλὰ τὴν φαντασίαν τοῦ παιδὸς δὲν ἐβασάνιζε μόνον τὸ θέαμα ἐκεῖνο· ᾐσθάνετο ὅτι ἦτο μεμονωμένος ἐν τῷ ἀλλοκότῳ ἐκείνῳ τόπῳ· καὶ πάντες εἰξεύρομεν ὁποίαν ἐντύπωσιν ἐμποιεῖ τοιαύτη κατάστασις καὶ εἰς γενναιοτάτους. Τὸ παιδίον δὲν ἐθλίβετο διὰ τὸν χωρισμὸν φίλου· δὲν ἐθρήνει πρόσφατον θάνατον ἀγαπωμένου προσώπου, οὐδὲ τὴν καρδίαν του ἐβάρυνεν ἡ ἀπουσία προςφιλοῦς ἀντικειμένου, καὶ ὅμως ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ἦτο περίλυπος μέχρι θανάτου· καὶ ὅτε ἐχώθη εἰς τὴν στενὴν αὐτοῦ κοίτην, θὰ ηὔχετο νὰ ἦτο αὐτὴ τὸ φέρετρόν του, καὶ νὰ τῷ ἦτο δυνατὸν νὰ κοιμηθῇ ἐσαεὶ ἐν τῷ νεκροταφείῳ, ἐν ᾧ εἰς τὴν πνοὴν τοῦ ἀνέμου θὰ προσέκλινεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του τὸ ὑπεράνω αὐτοῦ βλαστάνον χόρτον, καὶ οἱ θλιβεροὶ ἦχοι τοῦ παλαιοῦ κώδωνος θὰ ἔθελγον τὸν αἰώνιον ὕπνον αὐτοῦ.

Τὴν πρωΐαν τῆς ἐπαύριον ἐξύπνησεν αὐτὸν κρότος ἰσχυροῦ λακτίσματος κατενεχθέντος ἔξωθεν κατὰ τῆς θύρας τοῦ ἐργαστηρίου καὶ ἐπαναληφθέντος εἰκοσιπεντάκις μετὰ θυμοῦ, ἐν ᾧ ὁ Ὄλιβερ ἐνεδύετο ἐν σπουδῇ· ὅταν ἤρχισε νἀποσύρῃ τοὺς μοχλοὺς οἱ πόδες ἔπαυσαν νὰ λακτίζωσι καὶ μία φωνὴ ἠκούσθη·

«Θἀνοίξῃς ἢ ὄχι;

— Ναί, κύριε, ἀμέσως, ἀπεκρίνατο ὁ Ὄλιβερ σύρων τὸν μοχλὸν καὶ στρέφων τὴν κλεῖδα.

— Μήπως εἶσαι ὁ καινούργιος κάλφας; ἠρώτησεν ἡ φωνὴ διὰ μέσου τῆς ὀπῆς τοῦ κλείθρου.

— Ναί, κύριε, ἀπεκρίνατο ὁ Ὄλιβερ.

— Πόσων χρόνων εἶσαι;

— Δέκα, κύριε, εἶπεν ὁ Ὄλιβερ.

— Τότε θἀργάσω καλὰ τὸ τομάρι σου, εἶπεν ἡ φωνή. Θὰ ἰδῇς, χαντακωμένε.»

Μετὰ τὴν χαριτωμένην ταύτην ὑπόσχεσιν ἡ φωνὴ ἤρχισε νὰ συρίζῃ.

Ὁ Ὄλιβερ, πολλάκις ὑποστὰς τἀποτελέσματα τοιούτων ὑποσχέσεων, δὲν ἀμφέβαλλε ποσῶς ὅτι ὁ ὁμιλῶν, οἱοσδήποτε ἂν ἦτο, θὰ ἐδείκνυτο συνεπὴς εἰς τὸν λόγον του. Διὰ τρεμούσης χειρὸς ἔσυρε τοὺς μοχλοὺς καὶ ἤνοιξε τὴν θύραν.

Ἐκύτταξεν εἰς τὸν δρόμον δεξιᾷ, ἀριστερᾷ, ὑποθέτων ὅτι ὁ ὁμιλήσας αὐτῷ διὰ τῆς ὀπῆς τοῦ κλείθρου ἄγνωστος ἔκαμεν ὀλίγα βήματα ὅπως ζεσταθῇ. Διότι οὐδένα ἄλλον ἔβλεπεν ἐκτὸς ὑψηλοῦ τινος παιδὸς καθημένου ἐπὶ λίθου ἀπέναντι τοῦ ἐργαστηρίου καὶ ἀπλήστως καταβροχθίζοντος κομμάτιον ἄρτου ἠλειμμένον μὲ βούτυρον.

«Συμπάθειον, κύριε, εἶπεν ἐπὶ τέλους ὁ Ὄλιβερ, μὴ βλέπων ἕτερον ἐπισκέπτην. Σεῖς ἐκτυπήσατε;

— Ἐγὼ ἐκλότσησα, ἀπήντησεν ὁ ἄλλος.

— Χρειάζεσθε κανὲν ξυλοκρέβατον;» ἠρώτησεν ἀφελῶς ὁ Ὄλιβερ.

Ὁ χονδρὸς καὶ ὑψηλὸς παῖς ὠργίσθη σφόδρα ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ ἐρωτήσει, καὶ εἶπεν ὅτι ὁ Ὄλιβερ θὰ ἤρχετο γρήγορα εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ

Digitized by Google

προμηθευθῇ ξυλοκρέβατον, ἂν ἐτόλμα νὰ κάμνῃ εἰς τὸ ἑξῆς τοιαῦτα χωρατὰ μὲ τοὺς ἀνωτέρους του.

«Δὲν εἰξεύρεις ποῖος εἶμαι, ὀρφανὲ τοῦ διαβόλου; εἶπεν ἐγειρόμενος καὶ προχωρῶν μετὰ σοβαρότητος.

— Ὄχι, κύριε, ἀπεκρίνατο ὁ Ὄλιβερ.

— Εἶμαι ὁ κύριος Νῶε Κλάυπολ, ὑπέλαβεν ὁ ἕτερος, καὶ εἶσαι ὑπὸ τὰς διαταγάς μου, εὐγενέστατε. Σύρε ἄνοιξε τὴς πάγκες, βρωμόσκυλο!»

Καὶ ταὐτοχρόνως ὁ κύριος Κλάυπολ, φιλοδωρήσας τὸν Ὄλιβερ διὰ λακτίσματος, εἰσῆλθεν εἰς τὸ ἐργαστήριον· εἰσῆλθε δὲ μετ' ἤθους ἀξιοπρεποῦς, καίτοι δυσχερέστατον ἦτο εἰς παῖδα, χονδρὴν ἔχοντα κεφαλὴν, μικροὺς ὀφθαλμοὺς καὶ φυσιογνωμίαν βλακώδη, νὰ φανῇ μεγαλοπρεπὴς εἰς οἱανδήποτε περίστασιν· καὶ πολλῷ μᾶλλον ὅταν εἰς τὰ φυσικὰ ταῦτα πλεονεκτήματα προσετίθεντο ῥὶς ἐρυθρὰ καὶ ἐρυθραὶ κηλῖδες τοῦ προσώπου. Ὁ Ὄλιβερ ἀφήρεσε τὰ παραθυρόφυλλα καὶ ὅταν ἠθέλησε νὰ φέρῃ ἓν τούτων εἰς τὴν μικρὰν αὐλὴν, ἐν ᾗ ἀπετίθεντο κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἡμέρας, ἐκλονίσθη ὑπὸ τὸ βάρος αὐτοῦ καὶ ἔθραυσεν ἕνα ὑελοπίνακα. Ὁ Νῶε προσέτρεξεν ἐπιχαρίτως εἰς βοήθειάν του, τὸν παρηγόρησε βεβαιῶν αὐτὸν ὅτι *θὰ τὸ πληρώσῃ* καὶ δὲν ἀπηξίωσε νὰ μετάσχῃ τῆς ἐργασίας τοῦ Ὄλιβερ. Ὁ κύριος Σάουαρμπερρυ κατέβη ἐντὸς ὀλίγου, καὶ ἀμέσως μετ' αὐτὸν ἐφάνη ἡ κυρία Σάουαρμπερρυ. Ὁ Ὄλιβερ *ἐπλήρωσεν ἀκριβὰ* τὸ θραυσθὲν ὑελίον κατὰ τὴν πρόρρησιν τοῦ Νῶε, καὶ ἠκολούθησε τοῦτον κατόπιν εἰς τὸ μαγειρεῖον διὰ νὰ προγευματίσῃ.

«Ἔλα κοντὰ εἰς τὴν φωτιά, Νῶε, εἶπεν ἡ Καρλόττα· σοῦ ἐκράτησα ἀπὸ τὸ πρόγευμα τοῦ ἀφεντικοῦ ἕνα καλὸ κομμάτι λαρδί. Ὄλιβερ, κλεῖσε τὴν πόρταν ὀπίσω ἀπὸ τὸν κύριον Νῶε· πάρε τὰ κομμάτια τὸ ψωμὶ ποῦ ἔβαλα ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὸ σκέπασμα τῆς κασσέλας· νὰ καὶ τὸ τσάι σου· 'πήγαινε 'ςὲ μιὰ γωνιὰ νὰ τὰ φᾷς καὶ κάμε γρήγορα, γιατὶ πρέπει νὰ 'πᾷς νὰ φυλάξῃς τὸ μαγαζί· ἀκοῦς;

— Ἀκοῦς, νόθε; εἶπεν ὁ Νῶε Κλάυπολ.

— Τί ἄνοστος ποῦ εἶσαι, Νῶε, εἶπεν ἡ Καρλόττα. Δὲν 'μπορεῖς νὰ ἀφήσῃς τὸ παιδὶ ἥσυχο;

— Νὰ τὸ ἀφήσω ἥσυχο; Μὰ μοῦ φαίνεται πῶς ὅλος ὁ κόσμος τὸ ἀφίνει ἥσυχο ἀρκετά. Οὔτε πατέρα ἔχει, οὔτε μητέρα γιὰ νὰ τὸ ἀνησυχοῦν· καὶ ὅλοι οἱ συγγενεῖς του τὸ ἀφίνουν ἐλεύθερο νὰ κάμνῃ ὅ τι θέλει· ἔ! Καρλόττα; Χά! χά!

— Κατεργάρης ποῦ μοῦ εἶσαι!» εἶπεν ἡ Καρλόττα καγχάζουσα.

Ὁ Νῶε τὴν ἐμιμήθη, καὶ ἀκολούθως προσεῖδον ἀμφότεροι περιφρονητικῶς τὸν ταλαίπωρον Ὄλιβερ Τουίστ, ὅστις ῥιγῶν ἐκ τοῦ ψύχους ἐκάθητο ἐπί τινος κιβωτίου εἰς τὸ βάθος τοῦ μαγειρείου καὶ ἔτρωγε τὰ λείψανα τοῦ ξηροῦ ἄρτου, ἅτινα εἶχον ἰδιαιτέρως φυλάξει δι' αὐτόν.

Ὁ Νῶε ἦτο παιδίον ἐξ εὐσπλαγχνίας ἀνατραφὲν, ἀλλ' οὐχὶ ἐν τῷ πτωχοκομείῳ· δὲν ἦτο νόθος, διότι ἠδύνατο νἀναγάγῃ τὴν γενεαλογίαν αὐτοῦ μέχρι τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρός του, οἵτινες κατῴκουν ἐκεῖ που πλησίον· ἡ μήτηρ του ἦτο πλύντρια, ὁ δὲ πατήρ του ἀπόμαχος στρατιώτης μέθυσος, ἔχων ξύλινον πόδα καὶ σύνταξιν δύο πενῶν καὶ ἡμισείας καθ' ἑκάστην. Οἱ ὑπηρέται τῶν παρακειμένων ἐργαστηρίων συνείθιζον ἀπὸ πολλοῦ νὰ ἐκτοξεύωσι κατὰ τοῦ Νῶε ὑβριστικώτατα ἐπίθετα, ἅτινα πάντα οὗτος ἀνεκτικώτατα ὑπέμενεν. Ἀλλὰ τώρα ὁποῦ ἡ τύχη ἔρριψεν εἰς τὸν δρόμον του ἓν ὀρφανὸν, ὅπερ καὶ ὁ ἐλεεινότατος τῶν ἀνθρώπων ἠδύνατο μετὰ περιφρονήσεως νὰ δακτυλοδεικτῇ, ἐξεδικεῖτο μετὰ τόκου. Εἶναι τοῦτο ἀντικείμενον ἄξιον μελέτης. Βλέπομεν ὑπὸ ποίαν ἀγαθὴν ἔποψιν ἐκδηλοῦται ἐνίοτε ἡ ἀνθρωπίνη φύσις, καὶ μεθ' ὁπόσης ὁμοιότητος τὰ αὐτὰ ἀξιάγαστα πλεονεκτήματα ἀναπτύσσονται ἐξ ἴσου εἰς εὐγενέστατον εὐπατρίδην καὶ εἰς ῥυπαρότατον παιδίον τῆς τελευταίας τάξεως.

Πρὸ τριῶν ἤδη ἑβδομάδων ἢ ἑνὸς περίπου μηνὸς διέμενεν ὁ Ὄλιβερ παρὰ τῷ ἐργολάβῳ κηδειῶν καὶ ὅ τε κύριος καὶ ἡ κυρία Σάουαρμπερρυ κλείσαντες προηγουμένως τὸ ἐργαστήριόν των, ἐδείπνουν ἐν τῷ μικρῷ ὄπισθεν αὐτοῦ δωματίῳ, ὅτε ὁ κύριος Σάουαρμπερρυ ἔλαβε πρῶτος εὐσεβάστως τὸν λόγον·

«Ἀκριβή μου φίλη....»

Ἤθελε νὰ ἐξακολουθήσῃ, ἀλλ' ἡ κυρία Σάουαρμπερρυ ὕψωσε τοσοῦτον ἀποτόμως τοὺς ὀφθαλμοὺς, ὥστε ἐκόπη εἰς τὸ μέσον.

«Ἔ, τί θέλεις; ἠρώτησεν ἡ κυρία Σάουαρμπερρυ μετὰ δυσαρεσκείας.

— Τίποτε, ἀκριβή μου φίλη, τίποτε, εἶπεν ὁ κύριος Σάουαρμπερρυ.

— Ἔ! τί εἶπες, ἀνόητε; ἠρώτησεν ἡ κυρία Σάουαρμπερρυ.

— Ὤ! ὄχι, ἀκριβή μου, εἶπε ταπεινῶς ὁ κύριος Σάουαρμπερρυ· ἐστοχάσθηκα πῶς δὲν ἤθελες νὰ μ' ἀκούσῃς· ἤθελα νὰ εἰπῶ μοναχά...

— Ἔννοιά σου, φύλαξε διὰ τὸν ἑαυτόν σου ὅ τι ἔχεις νὰ μ' εἰπῇς, εἶπε διακόπτουσα αὐτὸν ἡ κυρία Σάουαρμπερρυ. Ἐγὼ εἶμαι κἂν τίποτε. Μὴ ζητήσῃς τὴν γνώμην μου, ἀκοῦς; δὲν θέλω νἀνακατεύωμαι 'ς τὰ μυστικά σου.»

Καὶ ταῦτα λέγουσα, ἐγέλασε γέλωτα σαρδώνιον, προμηνύοντα μέλλουσαν καταιγίδα.

«Μὰ, ἀκριβή μου, εἶπεν ὁ κύριος Σάουαρμπερρυ, ἔχω ἀνάγκην τῆς συμβουλῆς σου.

— Ὄχι, ὄχι! τί χρείαν ἔχεις τῆς συμβουλῆς μου, ἀπήντησεν ἡ γυνὴ μὲ ἐπιτετηδευμένον ἦθος· πήγαινε νά σε συμβουλεύσουν ἄλλοι.»

Digitized by Google

Καὶ ἐπανέλαβε τὸν βεβιασμένον ἐκεῖνον γέλωτα, τὸν φόβον καὶ τρόμον ἐμβάλλοντα εἰς τὸν κύριον Σάουαρμπερρυ. Ἠκολούθει κατὰ τοῦτο τὴν συνήθη γυναικείαν διπλωματίαν, τὴν σπανίως ἀποτυγχάνουσαν· ἐξηνάγκαζε τὸν σύζυγόν της νὰ ἐκζητήσῃ ὡς χάριν, ἐκεῖνο, ὅπερ φλογερὰν εἶχεν ἐπιθυμίαν νὰ μάθῃ, καὶ μετὰ μικρὰν ἔριδα, μὴ διαρκέσασαν ὁλόκληρα τρία τέταρτα τῆς ὥρας, συγκατένευσε νὰ χορηγήσῃ τὴν ἄδειαν ταύτην.

«Ἤθελα νά σου ὁμιλήσω διὰ τὸν μικρὸν Ὄλιβερ, εἶπεν ὁ κύριος Σάουαρμπερρυ· στέκει καλὰ τώρα αὐτὸ τὸ παιδί.

— Δὲν εἶναι κάνένα θαῦμα· τρώγει 'σὰν λύκος, ἀπήντησεν ἡ κυρία.

— Ἡ φυσιογνωμία του δείχνει τόση θλῖψι, ὁποῦ φέρνει συμπάθειαν, ἐξηκολούθησεν ὁ κύριος Σάουαρμπερρυ· καὶ τοῦ 'μοιάζει πολὺ γιὰ 'νὰ κάνῃ τὸν βωβόν.[1] ἀκριβή μου.»

Ἡ κυρία Σάουαρμπερρυ ὕψωσε τὴν κεφαλὴν ἐκπλαγεῖσα· ὁ σύζυγός της παρετήρησε τοῦτο, καὶ χωρὶς νἀφήσῃ καιρὸν εἰς τὴν ἀγαθὴν γυναῖκα νὰ ἐπενέγκῃ τὰς παρατηρήσεις της ἐξηκολούθησε:

«Ὄχι βέβαια βωβὸν διὰ τὰς κηδείας τῶν μεγάλων, ἀκριβή μου, ἀλλὰ μόνον διὰ τὰς κηδείας τῶν παιδιῶν· θὰ ἦναι πρωτοφανὲς πρᾶγμα ὁ βωβὸς νὰ ἔχῃ ἀνάλογον ἡλικίαν μὲ τὸν ἀποθαμένον. Νὰ ἦσαι βέβαιη, ἀκριβή μου, πῶς αὐτὸ θὰ κάμῃ λαμπρὰν ἐντύπωσιν.»

Τὸ καινοφανὲς καὶ πρωτότυπον τῆς ἰδέας ἤρεσε πολὺ εἰς τὴν κυρίαν Σάουαρμπερρυ, ἥτις ἐδείκνυεν ἄκραν φιλοκαλίαν εἰς τὰ ζητήματα τἀναγόμενα εἰς τὰς ἐπικηδείους πομπάς· ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἤθελε νὰ διακυβεύσῃ τὴν ἀξιοπρέπειάν της ἐπιδοκιμάζουσα τὴν γνώμην τοῦ συζύγου της, ἠρκέσθη νά τον ἐρωτήσῃ μετὰ πολλῆς πικρίας, πῶς αὐτὴ ἡ ἰδέα δὲν τῷ ἦλθε προτήτερα εἰς τὸν νοῦν. Ὁ κύριος Σάουαρμπερρυ συνεπέρανεν εὐλόγως ἐκ τούτου ὅτι ἡ πρότασις αὐτοῦ ἐγένετο ἀσμένως δεκτή· ἀπεφασίσθη δὲ πάραυτα νὰ μυηθῇ κατ' ἀρχὰς ὁ Ὄλιβερ τὰ μυστήρια τοῦ ἐπαγγέλματος καὶ ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ νὰ συνοδεύσῃ τὸν κύριόν του εἰς πρώτην εὐκαιρίαν.

Δὲν περιέμεναν ἐπὶ πολὺ πρὸς τοῦτο. Τὴν πρωΐαν τῆς ἐπαύριον, μετὰ τὸ πρόγευμα, ὁ κύριος Μπάμμπλ εἰσῆλθεν εἰς τὸ ἐργαστήριον, καὶ στηρίζων τὴν ῥάβδον του ἐπὶ τοῦ λογιστηρίου, ἐξήγαγε τοῦ θυλακίου του τὸ μέγα δερμάτινον χαρτοφυλάκιον αὐτοῦ, ἐξ οὗ λαβὼν ἓν τεμάχιον χάρτου, τὸ ἔδωκεν εἰς τὸν κύριον Σάουαρμπερρυ.

«Ἆ! εἶπεν ὁ ἐργολάβος μετὰ χαρᾶς σπεύδων ν' ἀναγνώσῃ αὐτὸ, εἶναι παραγγελία διὰ φέρετρον, ἔ;

— Διὰ φέρετρον κατὰ πρῶτον καὶ δι' ἐνοριακὴν κηδείαν ἀκολούθως, εἶπεν ὁ κύριος Μπάμμπλ, κλείων τὸ χαρτοφυλάκιον, ὅπερ ἦτο χονδρὸν ὡς αὐτός.

— Μπαίυτον; εἶπεν ὁ ἐργολάβος παύων τὴν ἀνάγνωσιν καὶ προσβλέπων τὸν κλητῆρα· πρώτην φορὰν ἀκούω αὐτὸ τὸ ὄνομα.

— Στραβοκέφαλοι, κύριε Σάουαρμπερρυ, ἀπεκρίθη ὁ κύριος Μπάμμπλ ὑψῶν τὴν κεφαλήν· στραβοκέφαλοι καὶ ψωροϋπερήφανοι, δὲν χωνεύω αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους.

— Ψωροϋπερήφανοι; εἶπεν ὁ κύριος Σάουαρμπερρυ, σαρκαστικῶς μειδιῶν· ὤ, αὐτὸ δὲν ὑποφέρεται!

— Φέρνει κανενὸς λύπησι αὐτὴ ἡ κατάστασις, εἶπεν ὁ κλητήρ.

— Ἀλήθεια, ἀπεκρίνατο ὁ φερετροπηγὸς ἐπιδοκιμαστικῶς.

— Μόλις προχθὲς ἀκούσαμε καὶ ἡμεῖς τὰ ὀνόματά των, εἶπεν ὁ κλητήρ· καὶ δὲν θὰ 'ξεύραμε τίποτε γι' αὐτοὺς ἂν μία γυναῖκα ποῦ κατοικοῦσε 'ς τὸ ἴδιο σπίτι μ' αὐτοὺς δὲν ἤρχετο νὰ παρακαλέσῃ τὸ ἐνοριακὸν συμβούλιον νὰ ςείλωμεν τὸν χειροῦργον τῆς ἐνορίας νὰ ἰδῇ μία γυναῖκα ποῦ ἔπνεε τὰ *λοίσθια*. Ἀλλ' αὐτὸς εἶχε 'πάγει νὰ φάγῃ· ὁ βοηθός του ὅμως, ὁποῦ εἶναι νέος καθὼς πρέπει καὶ ἔξυπνος, τοὺς ἔστειλεν ἀμέσως ἕνα γιατρικὸ μέσα 'σὲ μία μποτιλίτσα, ἀπὸ κείναις ποῦ βάνουν μπογιὰ τῶν παπουτσιῶν.

— Ἆ! νὰ τί θὰ εἰπῇ νὰ ἦναι κανεὶς σβέλτος καὶ γρήγορος! παρετήρησεν ὁ ἐργολάβος.

— Βεβαιότατα, ἐπανέλαβεν ὁ κλητήρ, ἀλλὰ τί συμβαίνει; Εἰξεύρετε εἰς ποῖον σημεῖον φθάνει ἡ ἀχαριστία αὐτῶν τῶν ἀχαρίστων, κύριε; Ἠμπορεῖτε νὰ πιστεύσετε ποτὲ πῶς ὁ ἄνδρας τῆς γυναικὸς ἔστειλε 'πίσω γιὰ νὰ εἰπῇ πῶς τὸ γιατρικὸ δὲν συμβιβάζεται εἰς τὸ εἶδος τῆς ἀσθενείας τῆς γυναικός του καὶ πῶς δὲν θὰ τῆς τὸ δώσῃ νά το πάρῃ; Τἀκοῦτ' αὐτά; δὲν θά το πάρῃ! Καὶ τί, ἕνα γιατρικὸ ἀπὸ τὰ μοναδικά, ποῦ δὲν εἶναι ὀκτὼ ἡμέραις τώρα τὸ ἔδωκαν εἰς δύο ἐργάτας Ἰρλανδοὺς καὶ ἕνα βαστάζο, καὶ ἔγειναν καλά· καὶ ποῦ τοῦ τὸ ἔστελλαν χάρισμα, μὲ τὴν μποτιλίτσα μάλιστα· καὶ νὰ ςείλῃ νὰ εἰπῇ πῶς δὲν θὰ τῆς τὸ δώσῃ νὰ τὸ πάρῃ, κύριε!»

Τὸ ἀνήκουστον τοιαύτης ἀναιδείας, τὸ πᾶν ὅριον ὑπερεξακοντίζον, παρώργιζεν ὑπερμέτρως τὸν κλητῆρα· ἐκτύπησε μετὰ θυμοῦ διὰ τῆς ῥάβδου ἐπὶ τῆς τραπέζης, καὶ τὸ πρόσωπόν του κατέστη πορφυροῦν ἐξ ἀγανακτήσεως.

«Ὢ! εἶπεν ὁ κύριος Σάουαρμπερρυ, ποτὲ εἰς τὴν ζωήν μου....

— Ὄχι, οὐδέποτε! ἀνεκραύγασεν ὁ κλητήρ. Τέτοια ἀτιμία ποῦ ἠκούσθη ποτέ· ἀλλὰ τώρα ὁποῦ ἀπέθανε πρέπει νὰ τὴν θάψωμεν· ἰδὼ εἶ-

[1] Καλοῦσιν ἐν Ἀγγλίᾳ βωβοὺς (mutes) τοὺς ἱσταμένους πρὸ τῆς θύρας τοῦ νεκροῦ καὶ συνοδεύοντας τὴν κηδείαν θεράποντας.

Digitized by Google

ναι σημειωμένον ποῦ εἶναι τὸ 'σπίτι της' ὅσῳ 'γρηγορώτερα, τόσῳ καλλίτερα.»

Καὶ ὁ κύριος Μπάμμπλ, ἐν τῇ παραφορᾷ ἐφόρεσεν ἀντιστρόφως τὸν τρίκωχον πῖλόν του καὶ ἐξῆλθε κατεσπευσμένως τοῦ ἐργαστηρίου.

«Εἶδες Ὄλιβερ, ἦτο τόσῳ θυμωμένος ὅπου οὐδὲ 'ρώτησε τί κάνεις, εἶπεν ὁ κύριος Σάουαρμπερρυ παρακολουθῶν διὰ τοῦ βλέμματος τὸν κλητῆρα, ὅστις μεγάλοις βήμασιν ἐξηκολούθει τὸν δρόμον του.

— Ναί, κύριε,» ἀπεκρίνατο ὁ Ὄλιβερ, ὅστις καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς συνδιαλέξεως εἶχε σταθῇ φρονίμως ποιῶν ὀλίγῳ παράμερα, καὶ ὅστις ὅλος ἔτρεμεν εἰς μόνην τὴν ἀνάμνησιν τῆς φωνῆς τοῦ κυρίου Μπάμμπλ.

Ἦτο ὅμως πάντη περιττὴ τοιαύτη προςπάθεια, ὅπως κρυβῇ ἀπὸ τοῦ προσώπου τοῦ κυρίου Μπάμμπλ· διότι ὁ ἐνοριακὸς οὗτος ὑπάλληλος, εἰς οὗ τὸ πνεῦμα μεγάλην εἶχεν ἐμποιήσει ἐντύπωσιν ἡ πρόρρησις τοῦ κυρίου μὲ τὸ λευκὸν ἐσωκάρδιον, ἐσκέπτετο ὅτι τώρα ὅτε ὁ ἐργολάβος κηδειῶν εἶχε προςλάβει πρὸς δοκιμὴν τὸν Ὄλιβερ, συμφερώτερον ἦτο νἀποφεύγῃ ἐπιμελῶς πάντα περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου λόγον, μέχρις οὗ ἀναδεχθῇ εἰς ἑπταετῆ θητείαν τὸ παιδίον, καὶ οὕτως ὁριστικῶς ἀπαλλαγῇ ἡ ἐνορία τοῦ κινδύνου τοῦ νὰ ἐπαναπέσῃ εἰς βάρος αὐτῆς.

«Ἐμπρός, εἶπεν ὁ κύριος Σάουαρμπερρυ, φορῶν τὸν πῖλόν του, ὅσῳ γρηγορώτερα τελειώσει αὐτὴ ἡ δουλειὰ καὶ τόσῳ τὸ καλλίτερον. Νῶε, τὸ νοῦ σου 'ς τὸ μαγαζί. Ὄλιβερ, φόρεσε τὸ κασκέτο σου καὶ ἔλα κοντά μου.» Ὁ Ὄλιβερ ὑπήκουσε καὶ ἠκολούθησε τὸν κύριόν του εἰς τὴν ἐξάσκησιν τοῦ ἐπαγγέλματός του.

Ἀφ' οὗ διῆλθον πρῶτον τὴν πολυπληθεστέραν καὶ καλλιτέραν συνοικίαν τῆς πόλεως, εἰσέδυσαν ἀκολούθως εἰς στενωπόν τινα, ῥυπαρωτάτην καὶ ἀθλιωτάτην πασῶν τῶν λοιπῶν, καὶ ἔστησαν ἀναζητοῦντες διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τὴν οἰκίαν τῆς θανούσης. Ἑκατέρωθεν τῆς ὁδοῦ αἱ οἰκίαι ἦσαν ὑψηλαὶ καὶ μεγάλαι, ἀλλὰ πολὺ παλαιαί, κατῴκουν δὲ ἐν αὐταῖς πτωχοὶ ἐκ τῆς τελευταίας τάξεως τοῦ λαοῦ, ὡς εὐχερῶς ἠδύνατό τις νὰ ἴδῃ ἐκ τοῦ ἐλεεινοῦ αὐτῶν ἐξωτερικοῦ, καὶ ἂν δὲν ἔδιδε προςοχὴν εἰς τοὺς εὐαρίθμους ἄνδρας καὶ γυναῖκας, οἵτινες κύπτοντες καὶ μετὰ κόπου διέβαινον τὴν ὁδόν. Αἱ πλεῖσται τῶν οἰκιῶν ἐκείνων εἶχον εἰς τὸ ἰσόγειον ἐργαστήρια, ἑρμητικῶς κεκλεισμένα καὶ εἰς ἐρείπια καταπίπτοντα· μόνον οἱ ἀνώτεροι ὄροφοι αὐτῶν ἦσαν κατῳκημένοι. Ἀλλ' ἕτεραι οἰκίαι ἦσαν ἑτοιμόρροποι καὶ ὑπεβαστάζοντο ὑπὸ μεγάλων δοκῶν ἐστερεωμένων εἰς τὸ ἔδαφος· αὗται δὲ ἐφαίνοντο ὡς χρησιμεύουσαι ἀντὶ καταφυγίων τὴν νύκτα εἰς τυχοδιώκτας, διότι πολλαὶ τῶν ἀξέστων σανίδων, αἵτινες ἔφρασσον τὴν θύραν καὶ τὰ παράθυρα, εἶχον ἀποσπασθῇ, ἀφίνουσαι ὀπὴν δι' ἧς ἠδύνατο νὰ εἰσχωρήσῃ σῶμα ἀνθρώπου. Τὸ ῥυάκιον ἦτο ἀκάθαρτον καὶ λιμνάζον. Καὶ αὐτοὶ οἱ ποντικοί, οἵτινες τῇδε κἀκεῖσε ἀνεσκάλευον τὸν βόρβορον, ἦσαν φρικαλέως ἰσχνοί.

Εἰς τὴν θύραν, ἧς ἔμπροσθεν ἔστησαν ὁ Ὄλιβερ καὶ ὁ κύριος αὐτοῦ,οὔτε ῥόπτρον ὑπῆρχεν οὔτε κώδων. Ὁ κύριος Σάουαρμπερρυ εἰσέδυσε ψηλαφητὶ εἴς τινα σκοτεινὸν διάδρομον, εἶπεν εἰς τὸν Ὄλιβερ νὰ τὸν ἀκολουθῇ κατὰ πόδας καὶ νὰ μὴ φοβηθῇ, ἀνέβη εἰς τὸ πρῶτον πάτωμα καὶ προςκόψας εἴς τινα θύραν ἔκρουσεν αὐτὴν σιγά.

Δεκατριετὲς ἢ δεκατετραετὲς κοράσιον ἤνοιξε τὴν θύραν. Ῥίψας ἓν βλέμμα εἰς τὸ δωμάτιον ὁ φερετροπηγὸς εἶδεν ἀμέσως ὅτι αὐτὸ ἦτο τὸ μέρος· εἰσῆλθεν, ὁ Ὄλιβερ ἠκολούθησεν αὐτόν.

Τὸ δωμάτιον ἦτο ψυχρὸν καὶ δὲν ὑπῆρχεν ἐν αὐτῷ πῦρ· ἀνήρ τις ἐστηρίζετο μηχανικῶς εἰς τὴν κενὴν θερμάστραν, πλησίον δ' αὐτοῦ ἐπί τινος σκαμνίου ἐκάθητο γραῖα γυνή· εἴς τινα γωνίαν ἐκάθηντο πολλὰ ῥακένδυτα παιδία καὶ εἰς μικράν τινα προεξοχὴν ἀντικρὺ τῆς θύρας, ἔκειτο ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἀντικείμενόν τι, περιτετυλιγμένον εἰς παλαιὸν σκέπασμα. Ὁ Ὄλιβερ ῥίψας τὸ βλέμμα ἐπ' αὐτοῦ, ἐρρίγησε καὶ ἐπλησίασεν ἀκουσίως τὸν κύριόν του· καίτοι περιτετυλιγμένον, ἀνεγνώρισε τὸ πτῶμα.

Ὁ ἀνὴρ ἦτο ὠχρὸς καὶ κάτισχνος, κοίλους ἔχων ὀφθαλμούς, τὴν δὲ κόμην καὶ τὸ γένειον πολιά. Ἡ γραῖα ἦτο ἐρρυτιδωμένη, οἱ ὀφθαλμοί της ἦσαν ζωηροὶ καὶ διαπεραστικοί, οἱ δὲ δύο ἐναπολειπόμενοι αὐτῇ ὀδόντες προεξεῖχον ἐπὶ τοῦ κάτω χείλους. Ὁ Ὄλιβερ ἐφοβεῖτο ν' ἀτενίσῃ ἀμφοτέρους. Τῷ ἐφαίνοντο μεγάλως ὁμοιάζοντες τοὺς αὐχμηροὺς ποντικούς, οὓς εἶδεν ἐν τῇ ὁδῷ.

«Κανεὶς νὰ μὴ τὴν ἐγγίξῃ, εἶπεν ὁ ἀνὴρ ὁρμῶν πρὸς τὸν ἐργολάβον, ὅστις προεχώρει πρὸς τὸν νεκρόν. Ὀπίσω, ὀπίσω, σᾶς λέγω, ἂν θέλετε τὴν ζωήν σας.

— Ἀνοησίαι, καλέ μου ἄνθρωπε, εἶπεν ὁ ἐργολάβος ὅστις ἦτο συνειθισμένος εἰς τὴν θέαν τῆς δυστυχίας ὑπὸ πάσας αὐτῆς τὰς ὄψεις· τί ἀνοησίαι εἶναι αὐταί!

— Σᾶς λέγω καὶ πάλιν, εἶπεν ὁ ἀνήρ, συσφίγγων τοὺς γρόνθους καὶ κτυπῶν διὰ τοῦ ποδὸς μανιωδῶς τὸ πάτωμα, σᾶς λέγω καὶ πάλιν πῶς δὲν θέλω νὰ τὴν θάψουν· δὲν θὰ 'μπορέσῃ νὰ κοιμηθῇ εἰς τὸν τάφον. Τὰ σκουλήκια θὰ τὴν βασανίζουν χωρὶς νὰ εὑρίσκουν τίποτε νὰ φάγουν· μόνον τὰ κόκκαλα τῆς ἔμειναν!»

Ὁ ἐργολάβος οὐδὲν ἀπεκρίθη εἰς τὸν παραληροῦντα ἐκεῖνον δυστυχῆ, ἀλλ' ἐξαγαγὼν ταινίαν ἐκ τοῦ θυλακίου του, ἐγονάτισε πρὸς στιγ-

Digitized by Google

μὴν πλησίον τοῦ πτώματος, διὰ νὰ λάβῃ μέτρον.

«Ἆ! εἶπεν ὁ ἀνὴρ ἐκρηγνύμενος εἰς δάκρυα καὶ γονατίζων πρὸ τῶν ποδῶν τῆς νεκρᾶς· γονατίσατε, γονατίσατε ὅλοι τριγύρω της καὶ ἀκούσατέ με. Ἀπέθανεν ἀπὸ πεῖναν! ἕως τὴν στιγμὴν ὁποῦ τὴν ἔπιασεν ἡ θέρμη, δὲν εἴξευρα πόσῳ κακὰ ἦτο· ἀλλὰ τότε εἶχε καταντήσει πετσὶ καὶ κόκκαλο. Οὔτε φωτιὰ εἴχαμεν, οὔτε φῶς· ἀπέθανε 'ς τὰ σκοτεινά, 'ς τὰ σκοτεινὰ σᾶς λέγω! Δὲν ἐπρόφθασεν οὐδὲ τὰ πρόσωπα τῶν παιδιῶν της νὰ ἰδῇ, ἀλλὰ τὴν ἄκουες νὰ τὰ φωνάζῃ ὅταν ἐψυχομαχοῦσε. Ἤγα 'ς τὸν δρόμο νὰ ζητιανέψω δι' αὐτήν, καὶ μὲ ἔβαλαν 'ς τὴ φυλακή. Ὅταν ἐγύρισα 'πίσω, ἐψυχομαχοῦσεν. Ἡ καρδία μου ἐμάλλιασε, νὰ βλέπω πῶς τὴν ἀφῆκαν νὰ 'πεθάνῃ τῆς πείνας. Μάρτυς μου ὁ Θεός, ἀπέθανε τῆς πείνας, τῆς πείνας ἀπέθανεν!»

Καὶ τίλλων τὴν κόμην αὐτοῦ, ἐξέπεμψε φρικαλέαν ὠρυγήν, καὶ ἀπλανῆ στρέφων ὄμματα κατέπεσε καὶ ἀφρίζων ἐκυλίετο ἐπὶ τοῦ ἐδάφους.

Τὰ παιδία τρομάξαντα ἤρχισαν νὰ κλαίωσιν· ἀλλ' ἡ γραῖα, ἥτις μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης εἶχε μείνει ἀκίνητος καὶ οἱονεὶ ἀδιαφοροῦσα εἰς τὰ πέριξ αὐτῆς διαδραματιζόμενα, τὰ ἐφοβέρισε διὰ νὰ σιωπήσουν· εἶτα λύσασα τὸν λαιμοδέτην τοῦ ἀνδρός, ὅστις ἔκειτο ἐκτάδην, ἐστράφη κλονουμένη πρὸς τὸν ἐργολάβον.

«Ἦτο κόρη μου, εἶπεν ὑποδεικνύουσα διὰ νεύματος τῆς κεφαλῆς τὸ πτῶμα, καὶ ὁμιλοῦσα μὲ τὸ τρομασμένον ἦθος βλακός, εἰδεχθεστέρα τὴν ὄψιν καὶ αὐτῆς τῆς νεκρᾶς. Θεέ μου! Θεέ μου! Καὶ ποῖος τὸ ἔλεγεν ἐγὼ νὰ ἦμαι τώρα ζωντανὴ καὶ χαρούμενη, καὶ αὐτή, ὅπου ἐγὼ τῆς ἔδωσα τὴ ζωὴ ὅταν καὶ ἐγὼ ἤμουν γυναῖκα, καὶ αὐτὴ νὰ ἦναι 'ξαπλωμένη ἐκεῖ κάτω, ξερὴ καὶ παγωμένη. Θεέ μου! Θεέ μου! 'σὰν τὸ συλλογίζωμαι!... μὰ εἶναι χωρατά!... ποιὸς τὰ λέει ἀλήθεια!»

Ἐν ᾧ ἡ ἀτυχὴς γραῖα ἔλεγε μετὰ λυγμῶν τὰς ἀσυναρτήτους ταύτας λέξεις, ὁ ἐργολάβος ἡτοιμάζετο νὰ ἐξέλθῃ.

«Στάσου! στάσου! εἶπε διὰ φωνῆς βραγχώδους καὶ ἀπαισίας· ἡ κηδεία θὰ γίνῃ αὔριον, μεθαύριον, ἢ ἀπόψε; Ἐγὼ ὅπου τὴν ἔθαψα πρέπει νἀκολουθήσω ἢ ὄχι; Νὰ μοῦ στείλετε καὶ ἕνα μεγάλο ταμπάρο· μὰ νὰ ἦναι ζεστό, πολὺ ζεστό, γιατὶ κάνει κρύο καὶ τουρτουρίζω· ἔπρεπε νὰ εἴχαμε καὶ γλυκὰ καὶ κρασί· μὰ δὲν πειράζει· στείλατέ μας ψωμί... ἕνα κομμάτι ψωμὶ καὶ ἕνα ποτῆρι νερό... Θὰ μᾶς στείλετε ψωμί, φίλε μου; εἶπε ζωηρῶς ἁρπάζουσα τὸ ἔνδυμα τοῦ κυρίου Σάουαρμπερρυ, ὅστις ἔσπευδε πρὸς τὴν θύραν.

— Ναί, ναί, χωρὶς ἀμφιβολίαν, εἶπε· θὰ σας στείλουν κάτι τι· ὅ τι χρειασθῇ.»

Καὶ κατορθώσας νἀπαλλαγῇ τῆς γραίας ἐξώρμησε πρὸς τὴν κλίμακα, σύρων κατόπιν αὐτοῦ καὶ τὸν Ὄλιβερ.

Τὴν ἐπαύριον ὁ Ὄλιβερ μετὰ τοῦ κυρίου του ἐπανῆλθον εἰς τὴν οἰκτρὰν ἐκείνην τρώγλην, ἔνθα εὗρον τὸν κύριον Μπάμμπλ προπορευθέντα αὐτῶν, μετὰ τεσσάρων ἀνθρώπων τοῦ πτωχοκομείου, οἵτινες ἔμελλον νὰ φέρωσι τὸ φέρετρον εἰς τὸν τάφον. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ οἰκογένεια εἶχε λάβῃ δύο λίτρας ἄρτου καὶ ἓν τεμάχιον τυροῦ, ἅτινα ἐκόμισεν ὁ κύριος Μπάμμπλ αὐτοπροσώπως. Παλαιὸς μέλας μανδύας ἐκάλυπτε τὰ ῥάκη τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γραίας. Τὸ φέρετρον ἐκαρφώθη, οἱ ἄνθρωποι τοῦ πτωχοκομείου ἐφορτώθησαν αὐτὸ εἰς τοὺς ὤμους των καὶ κατέβησαν εἰς τὴν ὁδόν.

«Τώρα, γρηά, κύτταξε νὰ ταχύνῃς τὸ βῆμά σου, εἶπε ταπεινῇ τῇ φωνῇ ὁ κύριος Σάουαρμπερρυ· ἀργήσαμεν ὀλίγῳ καὶ δὲν πρέπει νἀναγκάσωμεν τὸν ἱερέα νὰ περιμένῃ... Ἐμπρός, βαστάζοι, βαδίζετε ὅσῳ 'γρηγορώτερα ἠμπορεῖτε.»

Ἐκεῖνοι ἤρχισαν νὰ τρέχωσι διότι τὸ φορτίον των ἦτο ἐλαφρότατον, ἐν ᾧ ἡ γραῖα καὶ ὁ ἀνὴρ ἠκολούθουν αὐτοὺς ὡς ἠδύναντο. Οἱ κύριοι Μπάμμπλ καὶ Σάουαρμπερρυ ἐβάδιζον ἐπὶ κεφαλῆς ταχεῖ βήματι, ὁ δὲ Ὄλιβερ ἔτρεχε παραπλεύρως τοῦ φερέτρου.

Δὲν ἦτο ὅμως μεγάλη βία, ὡς διετείνετο ὁ κύριος Σάουαρμπερρυ. Διότι ὅταν ἔφθασαν εἰς τὴν σκοτεινὴν τοῦ κοιμητηρίου γωνίαν, ἔνθα πυκνόβλαστοι κνίδαι καλύπτουσι τοὺς τάφους τῆς ἐνορίας, ὁ ἱερεὺς δὲν εἶχεν ἀκόμη φθάσει, ὁ δὲ νεωκόρος θερμαινόμενος πλησίον τῆς ἑστίας τοῦ ἱερατείου, τοὺς ἔκαμε νὰ ἐννοήσωσιν ὅτι μόλις μετὰ μίαν ὥραν θὰ ἔλθῃ. Κατὰ συνέπειαν ἀπέθεσαν τὸ φέρετρον εἰς τὸ χεῖλος τῆς τάφρου· ὁ ἀνὴρ καὶ ἡ γραῖα περιέμενον εἰς τὸν βόρβορον, ἐν ᾧ ἔπιπτε βροχὴ ψυχρὰ καὶ διαπεραστική, παιδία δέ τινα ῥακένδυτα ἐκ περιεργείας προσδραμόντα ἔπαιζον τὸ κρυπτὸν ὄπισθεν τῶν τάφρων καὶ μὲ ἡνωμένα σκέλη ὑπερεπήδων τὸ φέρετρον· ὁ Σάουαρμπερρυ καὶ ὁ Μπάμμπλ, φίλοι στενοὶ τοῦ νεωκόρου, συνεθερμαίνοντο μετ' αὐτοῦ καὶ ἀνεγίνωσκον τὴν ἐφημερίδα.

Τέλος ἀφ' οὗ πλέον τῆς ὥρας ἀνέμενον, ὁ κύριος Μπάμμπλ, ὁ Σάουαρμπερρυ καὶ ὁ διάκονος διηυθύνθησαν ἐν τάχει πρὸς τὸ μνῆμα, καὶ ταὐτοχρόνως ἐπεφάνη ὁ ἱερεύς, ὅστις βαδίζων προσεπάθει νὰ φορέσῃ τὸ περιτραχήλιόν του. Ὁ κύριος Μπάμμπλ ἐπέπληξεν ἓν ἢ δύο παιδία διὰ νὰ παύσωσι τὰ παίγνιά των, ὁ δὲ σεβασμιώτατος ἱερεύς, ἀφ' οὗ ἐντὸς τεσσάρων λεπτῶν ἀνέγνωσε τὴν νεκρικὴν ἀκολουθίαν, παρέδωκε τὸ περιτραχήλιόν του εἰς τὸν νεωκόρον καὶ ἀνεχώρησε.

«Τώρα, Μπίλλ, ῥίξε χῶμα,» εἶπεν ὁ Σάουαρμπερρυ πρὸς τὸν νεκροθάπτην.

Τὸ ἔργον ἦν εὐχερέστατον, διότι ἡ τάφρος

Digitized by Google

ἦτο τόσῳ γεμάτη, ὥστε τὸ τελευταῖον φέρετρον ὀλίγους πόδας μόνον ἔκειτο κάτω τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους. Ὁ νεκροθάπτης ἔρριψεν ἐπὶ τοῦ φερέτρου ὀλίγα πτυάρια χώματος, τὸ ἐπάτησε μὲ τοὺς πόδας του, ἔφερε τὸ πτύον ἐπ' ὤμου καὶ ἀπεμακρύνθη παρακολουθούμενος ὑπὸ τῶν παιδίων, λυπουμένων διότι τόσῳ ταχέως ἐτελείωσεν ἡ διασκέδασίς των.

«Ἔλα, ἐμπρός, καλέ μου ἄνθρωπε, εἶπεν ὁ Μπάμμπλ, κτυπῶν ἐλαφρὰ διὰ τῆς χειρὸς τὸν ὦμον τοῦ δυστυχοῦς πτωχοῦ· θὰ κλείσουν τὸ κοιμητήριον.»

Ἐκεῖνος, ὅστις οὐδὲν κίνημα εἶχε κάμει ἀφ' ὅτου ἔφθασεν εἰς τὸ χεῖλος τῆς τάφρου, ἐρρίγησεν, ὕψωσε τὴν κεφαλήν, ἠτένισεν ἀσκαρδαμυκτὶ τὸν ὁμιλήσαντα αὐτῷ, ἔκαμέ τινα βήματα, καὶ ἔπεσε λιπόθυμος. Ἡ γραῖα παράφρων, μεγάλως οὖσα ἐνησχολημένη εἰς τὴν ἀπώλειαν τοῦ μανδύου της, ὃν ἔλαβεν ὀπίσω ὁ ἐργολάβος, δὲν ἠδύνατο νὰ δώσῃ προσοχὴν εἰς ἄλλο τι. Δι' ἀφθόνου ψυχρολουσίας κατώρθωσαν νὰ συνέλθῃ εἰς ἑαυτὸν ὁ λιποθυμήσας, ἀπέθεσαν αὐτὸν σῶον καὶ ἀβλαβῆ ἔξω τοῦ κοιμητηρίου, καὶ ἀφ' οὗ ἐκλείδωσαν τὴν θύραν ἕκαστος ἀπῆλθεν εἰς τὰ ἴδια.

«Ἔ! Ὄλιβερ, ἠρώτησεν ὁ Σάουαρμπερρυ, ὅταν ἐπέστρεψαν εἰς τὸ ἐργαστήριον· πῶς σοῦ ἐφάνη; σοῦ ἄρεσε;

— Πολὺ καλά, σέρ, σ' εὐχαριστῶ, ἀπεκρίθη τὸ παιδίον μετά τινα ἐνδοιασμόν· ἀλλὰ πάλιν ὄχι καὶ τόσον καλά.

— Μπᾶ, θὰ συνειθίσῃς Ὄλιβερ, εἶπεν ὁ Σάουαρμπερρυ· καὶ δὲν θὰ σε 'νοιάζει καθόλου ὅταν συνειθίσῃς.»

Ὁ Ὄλιβερ θὰ ἐπεθύμει πολὺ νὰ μάθῃ ἂν ὁ κύριός του ἔκαμε πολὺν καιρὸν ἕως οὗ συνειθίσῃ· ἀλλὰ φρόνιμον ἐνόμισε νὰ μὴ κάμῃ τοιαύτην ἐρώτησιν, καὶ ἐπέστρεψε μετὰ τοῦ κυρίου του οἴκαδε ἀναλογιζόμενος ὅσα εἶδε.

Ἕπεται συνέχεια. **Π

ΚΑΘΗΚΟΝ—ΕΙΛΙΚΡΙΝΕΙΑ

(Ἐκ τῶν τοῦ Σμάϊλς περὶ Χαρακτῆρος.)

Τὸ καθῆκον εἶναι ὀφειλὴ παντὸς ἀνθρώπου ἐν τῷ κόσμῳ· ὁ μὴ ἐξοφλῶν αὐτὴν περιπίπτει εἰς τὴν δυσμένειαν τῶν πλησίων καὶ καταγγέλλεται ὡς ἠθικῶς ἀναξιόχρεως. Εἶναι ὑποχρέωσις, εἶναι χρέος, καὶ πρὸς πληρωμὴν αὐτοῦ ἀπαιτοῦνται ἑκούσιαι προσπάθειαι καὶ ἀδιάκοπος καὶ ἐπίμονος ἐργασία.

Τὸ καθῆκον περιβάλλει πᾶσαν τὴν ὕπαρξίν μας. Ἄρχεται ἀπὸ τοῦ οἴκου, ἔνθα τὰ τέκνα ἔχουσι καθήκοντα πρὸς τοὺς γονεῖς καὶ οἱ γονεῖς πρὸς τὰ τέκνα, ἔνθα ὑπάρχουσιν ὡσαύτως καθήκοντα ἀμοιβαῖα μεταξὺ ἀνδρὸς καὶ γυναικός, μεταξὺ κυρίων καὶ ὑπηρετῶν. Ἐκτὸς δὲ τοῦ οἴκου ὑπάρχουσι καθήκοντα μεταξὺ φίλων καὶ γειτόνων, μεταξὺ ἀνωτέρων καὶ ὑποδεεστέρων ὑπαλλήλων, μεταξὺ ἀρχόντων καὶ ἀρχομένων.

«*Ἀπόδοτε οὖν*, λέγει ὁ ἀπόστολος Παῦλος, *τὰς ὀφειλάς· τῷ τὸν φόρον, τὸν φόρον· τῷ τὸ τέλος, τὸ τέλος· τῷ τὸν φόβον τὸν φόβον· τῷ τὴν τιμήν, τὴν τιμήν. Μηδενὶ μηδὲν ὀφείλετε, εἰ μὴ τὸ ἀγαπᾷν ἀλλήλους· ὁ γὰρ ἀγαπῶν τὸν ἕτερον νόμον πεπλήρωκεν.*»

Ὁ ἡμέτερος λοιπὸν βίος ἀποτελεῖ διηνεκῆ ἐκπλήρωσιν καθηκόντων ἀφ' ἧς ἡμέρας εἰσερχόμεθα εἰς αὐτόν, μέχρι τῆς ἡμέρας καθ' ἣν ἀπερχόμεθα. Ἔχομεν καθήκοντα πρὸς τοὺς ἀνωτέρους, καθήκοντα πρὸς τοὺς κατωτέρους, καθήκοντα πρὸς τοὺς ἴσους, καθήκοντα πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, καθήκοντα πρὸς τὸν Θεόν. Ὁσάκις πρόκειται νὰ ποιήσωμεν χρῆσιν δυνάμεώς τινος ἡμῶν, παρίσταται καὶ ἐπιτέλεσις καθήκοντος· διότι εἴμεθα ἐπιστάται ἐπιφορτισμένοι τὴν διοίκησιν τῶν ἐμπιστευθεισῶν ἡμῶν δυνάμεων ὑπὲρ τοῦ ἀγαθοῦ ἡμῶν αὐτῶν καὶ τοῦ πλησίον.

Τὸ διηνεκὲς αἴσθημα τοῦ καθήκοντος εἶναι ὁ ἀληθὴς στέφανος τοῦ χαρακτῆρος. Τοῦτο εἶναι τὸ στήριγμα τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὰς ἐπικινδυνωδεστέρας αὐτοῦ στιγμάς· ἄνευ τούτου κλονίζεται καὶ πίπτει εἰς τὴν πρώτην πνοὴν τῆς δυστυχίας καὶ τοῦ πειρασμοῦ, ἐνῷ καὶ ὁ ἀσθενέστατος ἄνθρωπος ὑπὸ τούτου ἐμπνεόμενος πληροῦται δυνάμεως καὶ θάρρους. «Τὸ καθῆκον, λέγει ὁ Κ. Γιαμεζών, εἶναι ὁ πηλός, ὁ συνδέων τὰ μέρη τοῦ ἠθικοῦ οἰκοδομήματος· ἄνευ αὐτοῦ ἡ ἰσχύς, ἡ ἀγαθότης, ἡ νόησις, ἡ ἀλήθεια, αὐτὸς ὁ ἔρως, δὲν δύνανται νὰ ὑπάρξωσιν ἐπὶ πολὺ· ὅλον δὲ τότε τὸ οἰκοδόμημα τοῦ βίου καταρρέει καταλεῖπον ἡμᾶς ἐν μέσῳ τῶν ἐρειπίων του ἐκπεπληγμένους ἐπὶ τῇ συμφορᾷ.»

Τὸ καθῆκον βασίζεται ἐπὶ τῆς δικαιοσύνης, τὴν ὁποίαν ἐμπνέει ἡ πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπη, ἡ τελειοτέρα αὕτη παράστασις τοῦ ἀγαθοῦ. Τὸ καθῆκον δὲν εἶναι αἴσθημα, ἀλλ' ἀρχή, ἥτις διεισδύει εἰς τὸν βίον, ἐκδηλουμένη ἔν τε τοῖς τρόποις καὶ ταῖς πράξεσι, ταῖς ἀπορρεούσαις ἐκ τῆς συνειδήσεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς ἐλευθέρας αὐτοῦ βουλήσεως.

Ἡ φωνὴ τῆς συνειδήσεως ἀναφαίνεται ἐν τῇ ἐκπληρώσει τοῦ καθήκοντος, καὶ ἡ μεγαλειτέρα διάνοια, ἡ λαμπροτέρα, ἡ μὴ ὑποκειμένη εἰς τὸν κανόνα αὐτῆς καὶ τὸν ἔλεγχον εἶναι ἀσθενὲς φῶς ἱκανὸν ν' ἀποπλανήσῃ ἡμᾶς. Ἡ συνείδησις ὑψοῖ τὸν ἄνθρωπον· αὕτη εἶναι ὁ ἠθικὸς ἀρχηγὸς τῆς καρδίας, κυβερνᾷ ὅ,τι ἀγαθὸν εἰς τὰς πράξεις ἡμῶν, τὰς σκέψεις, τὴν πίστιν, τὸν βίον καὶ διὰ τῆς ἐπιδράσεως αὐτῆς καὶ μόνης ἐντελῶς ἀναπτύσσεται ὁ ἔντιμος καὶ εὐγενὴς χαρακτήρ.

Ἡ συνείδησις ἐν τούτοις καὶ ἐὰν ὁμιλήσῃ μεγαλοφώνως εἰς μάτην θέλει ὁμιλήσει, μὴ ὑποστηριζομένη ὑπὸ ἐνεργοῦ θελήσεως. Ἡ θέλησις ἐλευθέρως δύναται νὰ ἐκλέξῃ μεταξὺ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, ἀλλ' ἡ ἐκλογὴ αὕτη οὐδεμίαν

Digitized by Google

ἔχει ἀξίαν, ἂν δὲν παρακολουθήσῃ ἄμεσος πρᾶξις καὶ ἀποφασιστική. Ὅταν τὸ αἴσθημα τοῦ καθήκοντος εἶναι βαθύ, καὶ ἡ ὁδὸς κεχαραγμένη, ἑδραία θέλησις ὑποβοηθουμένη ὑπὸ τῆς συνειδήσεως ἐπιτρέπει εἰς τὸν ἄνθρωπον ν' ἀκολουθήσῃ γενναίως τὴν πορείαν του, καὶ νὰ ἐκτελέσῃ τὰς προθέσεις του μεθ' ὅλους τοὺς κινδύνους καὶ τὰς δυσκολίας. Καὶ ἐὰν τότε ἡ ἀποτυχία ἐπακολουθήσῃ εἰς τὰς προσπαθείας, ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς δύναται νὰ εἴπῃ τοὐλάχιστον ὅτι ἐξώκειλεν ἐκπληρῶν τὸ καθῆκόν του.

Οἱ ἐμπνεόμενοι ὑπὸ ὑψηλῶν ἀρχῶν γινώσκουσι νὰ θυσιάζωσι μᾶλλον πᾶν ὅ,τι ἀγαπῶσι καὶ ἐκτιμῶσι παρὰ νὰ παραγνωρίζωσι τὸ καθῆκόν των. Ἡ ἀρχαία αὕτη ἀγγλικὴ δοξασία τῆς ὑψηλῆς ἀφοσιώσεως πρὸς τὸ καθῆκον ὑπὸ βασιλόφρονός τινος ποιητοῦ ἐξεφράσθη ὡς ἑξῆς πρὸς τὴν ἐρωμένην του ἐν στιγμῇ, καθ' ἣν ἐλάμβανε τὰ ὅπλα ὑπὲρ τοῦ βασιλέως του. «Θὰ ἠδυνάμην, φίλη, νὰ σὲ ἀγαπήσω περισσότερον, ἐὰν δὲν ἠγάπων ὅσον καὶ σὲ τὴν τιμήν.»

Ὡς πρὸς τὸ *αἴσθημα τῆς τιμῆς* ὁ Σερτώριος εἶπεν· «ὁ ἄνθρωπος ὁ ἔχων χαρακτῆρα πρέπει νὰ νικᾷ ἐντίμως καὶ νὰ μὴ μεταχειρίζεται εὐτελεῖς τρόπους ἔστω καὶ πρὸς σωτηρίαν τῆς ἰδίας ζωῆς.»

Τὰ τελευταῖα λείψανα τοῦ γηραιοῦ ἱσπανικοῦ πεζικοῦ, τοῦ σχηματισθέντος ὑπὸ τοῦ Γονζάλβη τῆς Κορδούης, ὡς εἷς ἄνθρωπος κατεσφάγησαν εἰς τὴν μάχην τοῦ Ῥοκροᾶ τῷ 1643. *Οὔτε εἷς τῶν στρατιωτῶν κατέλιπε τὰς τάξεις του· ὅλον τὸ σύνταγμα εὑρέθη νεκρὸν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ἐκπληροῦν τὸ καθῆκόν του.* Ὁ νικητὴς δέ, ὁ νέος καὶ ἔνδοξος δοὺξ Ἐγκιέν, ὁ ὕστερον πρίγκηψ Κονδὲ ἐφώνησεν ἰδὼν τὸ θλιβερὸν ἐκεῖνο, ἀλλ' ὡραῖον θέαμα· «Ἐὰν δὲν ἤμην νικητής, θὰ ἐπεθύμουν ν' ἀποθάνω κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον.»

Ζωὴ ἀληθὴς εἶναι ἡ ἐν τῇ ἐνεργείᾳ διερχομένη. Ὁ βίος εἶναι μάχη, ἐν ᾗ πρέπει τις ν' ἀγωνίζεται μετὰ γενναιότητος. *Ὁ ἄνθρωπος, ὁ ἐμπνεόμενος ὑπὸ ἀποφάσεως μεγάλης καὶ ἐντίμου, πρέπει νὰ μένῃ ἐν τῇ θέσει του καὶ ἐκεῖ ἐν ἀνάγκῃ ν' ἀποθνήσκῃ.* Ὡς ὁ γέρων δανὸς ἥρως πρέπει «νὰ τολμᾷ ἐντίμως, νὰ θέλῃ ἀποφασιστικῶς καὶ νὰ μὴ σφάλλῃ ποτὲ εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ καθήκοντος.» Ἡ δύναμις τῆς θελήσεως, ἡ δοθεῖσα ἡμῖν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον μεγάλη, εἶναι δῶρον τοῦ Θεοῦ· ἑπομένως δὲν πρέπει οὔτε ἐν τῇ ἀχρηστίᾳ νὰ καταναλίσκωμεν αὐτήν, οὔτε νὰ μιαίνωμεν μεταχειριζόμενοι εἰς ἀναξίους σκοπούς.

Ἐκεῖνος ὡσαύτως εἶναι ἀληθῶς ἀγαθὸς καὶ γενναῖος, ὅστις διὰ τῆς ἐλευθέρας ἀσκήσεως καὶ ἀποφασιστικῆς τῆς ἰδίας αὐτοῦ θελήσεως ἐπαιδεύθη οὕτως ὥστε ἀπέκτησε τὴν ἕξιν τῆς ἀρετῆς, ἐνῷ ὁ πονηρὸς ἀφίνει τὴν ἑαυτοῦ θέλησιν ἐν καταστάσει παθητικῇ, καὶ καταλείπων τὸν χαλινὸν εἰς τὰς ἐπιθυμίας του καὶ τὰ πάθη ἀποκτᾷ τὴν ἕξιν τοῦ κακοῦ καὶ δεσμεύεται ὑπ' αὐτοῦ ὡς ὑπὸ σιδηρᾶς ἁλύσεως.

Ὁ ἄνθρωπος οὐδὲν μέγα δύναται νὰ πράξῃ μὴ ἔχων ἰδίαν ἐλευθέραν θέλησιν. Ἐὰν πρέπῃ νὰ ἵσταται ὄρθιος, τοῦτο πρέπει νὰ κατορθώσῃ διὰ τῶν ἰδίων αὐτοῦ δυνάμεων, διότι ἡ βοήθεια τοῦ πλησίον δὲν ἀρκεῖ πρὸς ὑποστήριξίν του. Ἕκαστος εἶναι κύριος ἑαυτοῦ καὶ τῶν πράξεών του. Δύναται ν' ἀποφύγῃ τὸ ψεῦδος καὶ νὰ εἶναι εἰλικρινής, δύναται ν' ἀποφύγῃ πᾶν ὑλικὸν αἴσθημα καὶ νὰ μείνῃ ἀγνός, ν' ἀποφύγῃ πρᾶξιν σκληρὰν καὶ νὰ δειχθῇ εὐγενὴς καὶ φιλελεήμων. Πάντα ταῦτα ἐξαρτῶνται ἀφ' ἑαυτοῦ καὶ ἐκ τῆς διαγωγῆς, ἣν διέγραψεν εἰς ἑαυτόν. Ὁ ἄνθρωπος ἀφ' ἑαυτοῦ γίνεται ἐλεύθερος, ἁγνὸς καὶ ἀγαθός, ἢ δοῦλος, κακοδαίμων καὶ ἄθλιος.

Τὸ αἴσθημα τοῦ καθήκοντος εἶναι στήριγμα καὶ εἰς αὐτὸν τὸν ἀνδρεῖον ἄνδρα· βοηθεῖ αὐτῷ εἰς τὸ νὰ ἵσταται ὄρθιος καὶ παρέχει ἀνδρείαν. Οἱ φίλοι τοῦ Πομπηΐου συνεβούλευσάν ποτε αὐτῷ, ἑτοίμῳ ὄντι ν' ἀναχωρήσῃ εἰς Ῥώμην ἐν μέσῳ ἐπικινδυνωδεστάτης τρικυμίας, νὰ μὴ πράξῃ τοῦτο. Τί ἀπήντησεν; «Εἶναι ἀνάγκη ν' ἀναχωρήσω, δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ζήσω.» Ἤθελε νὰ πράξῃ τὸ καθῆκόν του, περιφρονῶν κινδύνους καὶ κεραυνούς.

Ἡ ἐκπλήρωσις τοῦ καθήκοντος ὑπῆρξεν ἡ πρωτεύουσα ἀρχὴ τοῦ βίου τοῦ μεγάλου Βασιγκτῶνος. Αὕτη ἔδιδεν εἰς τὸν χαρακτῆρά του ἑνότητα, συνοχὴν καὶ δύναμιν. Ὅταν εἶχε νὰ ἐκπληρώσῃ καθῆκόν τι ἐβάδιζε κατ' εὐθεῖαν ἀκάμπτῳ ποδί, περιφρονῶν κινδύνους καὶ προσκόμματα. *Δὲν ἐπεζήτει τὴν ἐπίδειξιν, δὲν ἀπεσκόπει οὔτε εἰς τὴν δόξαν, οὔτε εἰς τὴν φήμην, οὐδὲ εἰς τὰς ἀμοιβάς, ἀλλ' εἰς ὅ,τι ἀνετέθη αὐτῷ νὰ πράξῃ, καὶ εἰς τὸ νὰ πράξῃ τοῦτο καλῶς.*

Ἐν τούτοις ὁ Βασιγκτὼν εἶχε περὶ ἑαυτοῦ μετρίαν γνώμην· καὶ ὅταν προσήνεγκον αὐτῷ τὴν ἀρχιστρατηγείαν τοῦ ἀμερικανικοῦ στρατοῦ ἐδίστασε ν' ἀποδεχθῇ ταύτην, μέχρις οὗ ἐξηναγκάσθη εἰς τὴν ἀποδοχήν.

Ὁ Βασιγκτὼν διῆλθε τὸ στάδιόν του τὸ πρῶτον ὡς ἀρχιστράτηγος καὶ εἶτα ὡς πρόεδρος οὐδόλως παρεκκλίνας τῆς ὁδοῦ τοῦ καθήκοντος. Εἰς οὐδὲν ὑπελόγιζε τὴν δημοτικότητα· ἐβάδιζεν εὐθὺ πρὸς τὸν σκοπόν, μὴ μεριμνῶν τί περὶ αὐτοῦ θὰ εἴπωσιν· ἐνίοτε δὲ καὶ ἐπὶ κινδύνῳ ν' ἀπολέσῃ τὴν ἐξουσίαν του καὶ τὴν πολιτικὴν ὑπόληψιν.

Ἡ αὐτὴ ἀρχὴ τῆς ἐκπληρώσεως τοῦ καθήκοντος ἐνέπνεεν ὡσαύτως τὸν Βελλιγκτῶνα. Ἐδέσποζεν ἐπ' αὐτοῦ καὶ διηύθυνε πάσας τὰς πράξεις τοῦ πολιτικοῦ του βίου. Τὸ αἴσθημα δὲ τοῦτο τοῦ καθήκοντος μετέδιδεν εἰς τοὺς ὑπ' αὐτόν,

Digitized by Google

οἵτινες ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ αἰσθήματος ἐμπνεόμενοι εἰργάζοντο. Διερχόμενος ἐν Βατερλῷ τὰ τετράγωνα τοῦ πεζικοῦ καθ' ἣν στιγμὴν ἐπρόκειτο νὰ ὑποστῶσι προσβολὴν τοῦ ἱππικοῦ τῶν Γάλλων, εἶπεν εἰς τοὺς στρατιώτας του· «Στρατιῶται, σταθεροὶ εἰς τὴν θέσιν σας, σκεφθῆτε τί θὰ εἴπωσι περὶ ἡμῶν εἰς τὴν Ἀγγλίαν.» Οἱ δὲ ἄνδρες ἀπήντησαν· «Μηδόλως φοβοῦ, μιλόρδε, γνωρίζομεν τὸ καθῆκόν μας.»

Τὸ καθῆκον ὡσαύτως ἦτο ἡ δεσπόζουσα τὸ πνεῦμα τοῦ Νέλσωνος ἰδέα. Τὸ αἴσθημα δὲ διὰ τοῦ ὁποίου ὑπηρέτει τὴν πατρίδα του καταδεικνύεται ἐν τῇ περιβοήτῳ διαταγῇ, ἣν ἀπηύθυνεν εἰς τὸν στόλον πρὸ τῆς ἐν Τραφαλγὰρ ναυμαχίας· «Ἕκαστος θὰ ἐκτελέσῃ τὸ καθῆκόν του· ἡ Ἀγγλία περιμένει·» ἔτι δὲ εἰς τὰς τελευταίας λέξεις αἵτινες ἐξέφυγον τῶν χειλέων του, ὅτε θανασίμως πεπληγωμένος εἶπεν· «Ἐξετέλεσα τὸ καθῆκόν μου. Εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ.»

Ἡ πρὸς τὸ καθῆκον ἀφοσίωσις εἶναι ἀρετὴ ἰδιάζουσα εἰς τὸ Ἀγγλικὸν ἔθνος· δι' αὐτῆς δὲ χαρακτηρίζονται πολλοὶ τῶν μεγάλων αὐτοῦ πολιτικῶν ἀνδρῶν. Οὐδαμοῦ ἴσως, εἰς οὐδεμίαν χώραν παρέστη παράδειγμα καθ' ὃ ἀρχηγὸς ποιεῖται ἔναρξιν μάχης ὑπὸ τὴν σημαίαν, ἣν ἔδωκεν ὁ Νέλσων ἐν Τραφαλγάρ.—Δὲν ἦτο σημαία *δόξης*, *νίκης*, *τιμῆς*, *πατρίδος*, ἀλλ' ἦτο ἁπλῆ *σημαία καθήκοντος!* Πόσον ὀλίγα ἔθνη εἶναι ἱκανὰ ν' ἀναγνωρίσωσιν αὐτὴν τὴν φωνὴν τοῦ συνασπισμοῦ!

Κατὰ τὸ ναυάγιον τοῦ πλοίου Birkenhead εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀφρικῆς, οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ πληρώματος ἐπυροβόλησαν ὑπὸ χαρᾶς ὅταν εἶδον ὅτι αἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδία ἀπεβιβάσθησαν σῶα καὶ ὑγιᾶ εἰς τὰς λέμβους. Μετά τινα χρόνον ὁ Ῥόβερτσων δὲ Βριγτὼν μνημονεύων τὸ ἀνωτέρω γεγονὸς ἔγραφεν εἴς τινα τῶν ἐπιστολῶν του· «Ναὶ, εἶναι ἀληθές! ἀγαθότης, καθῆκον, θυσία εἶναι αἱ ἀρεταὶ ἃς ἡ Ἀγγλία τιμᾷ. Ὁ Ἄγγλος ἐνίοτε ἵσταται μετὰ χαίνοντος στόματος καὶ ὀφθαλμῶν ἀνεῳγμένων, ὡς χωρικὸς οὐδὲν ἰδὼν, πρὸ ἀντικειμένου, οὗτινος ἡ ἀπατηλὴ λάμψις ἐθάμβωσεν αὐτὸν πρὸς στιγμὴν, οὐδὲν ὅμως συγκινεῖ τὴν γηραιὰν καὶ μεγάλην αὐτοῦ καρδίαν ὅσον τὸ ἀγαθόν. Δὲν γνωρίζει ἴσως νὰ ἐνδυθῇ, εἶνε ἀδέξιος ἐν αἰθούσῃ μουσικῆς συμφωνίας, δὲν δύναται ἴσως νὰ διακρίνῃ τὸν κοῦκον ἀπὸ τῆς ἀηδόνος, ἀλλ' ὁ Θεὸς ἐχάρισεν αὐτῷ ἄλλο καλόν. Γνωρίζει νὰ διδάξῃ εἰς τὰ τέκνα του νὰ ῥιψοκινδυνεύωσιν ὡς ἄνδρες ἐν μέσῳ τῶν καρχαριῶν καὶ τῶν κυμάτων, ἄνευ παρατάξεως καὶ πομπῆς, ὡς ἐὰν τὸ καθῆκον ἦτο τὸ φυσικώτερον πρᾶγμα τοῦ κόσμου τούτου. Ποτὲ δὲ δὲν ταυτίζει τὸν κωμικὸν μετὰ τοῦ ἥρωος, οὐδὲ τὸν ἥρωα μετὰ τοῦ κωμικοῦ.»

Εἶναι μέγα ἀπόκτημα δι' ἓν ἔθνος, τοῦ νὰ ἦναι πεποτισμένον ὑπὸ τοῦ πνεύματος τούτου τοῦ καθήκοντος· ἐνόσῳ τὸ αἴσθημα τοῦτο ἐπιζῇ, ἡ ἐλπὶς αἰσιωτέρου μέλλοντος εἶναι βεβαία. Ἐὰν ὅμως διασκεδασθῇ ἢ ἀμβλυνθῇ, ἐὰν ἀντικατασταθῇ ὑπὸ τῆς δίψης τῶν ἡδονῶν, τῆς φιλοδοξίας ἢ τῆς δόξης τοῦ ἐγώ·—τότε, οὐαὶ τῷ ἔθνει ἐκείνῳ· ἡ διάλυσις αὐτοῦ εἶναι ἐγγύς!

Τὸ καθῆκον συνδέεται στενώτατα πρὸς τὴν εἰλικρίνειαν τοῦ χαρακτῆρος. Ὁ ἄνθρωπος τοῦ καθήκοντος εἶναι πάντοτε εἰλικρινὴς ἔν τε τοῖς ἔργοις καὶ τοῖς λόγοις. Μεταξὺ τῶν ἀποφθεγμάτων τοῦ Chesterfield ἄξιον μεγίστης συστάσεως εἶναι τὸ ἑξῆς· «*Ἡ εἰλικρίνεια ἀνοίγει τὴν ὁδὸν πρὸς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἀληθῶς εὐγενοῦς ἀνδρός.*»

Ἓν τῶν καλλιτέρων πραγμάτων, τὰ ὁποῖα ἡ Κυρία Hutchinson εἶπέ ποτε περὶ τοῦ ἀνδρός της εἶναι ὅτι ἦτο *κατὰ βάθος εἰλικρινής*, «*οὐδέποτε ὡμίλει παρὰ τὴν γνώμην του, οὐδέποτε ὑπέσχετό τι, τὸ ὁποῖον ἐπίστευεν ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ πράξῃ, καὶ ἐξεπλήρου πιστῶς ὅ,τι ὑπεσχέθη.*»

Ὁ Βελλιγκτὼν ἦτο αὐστηρὸς θαυμαστὴς τῆς ἀληθείας. Τὸ ἑπόμενον ἀνέκδοτον εἶναι παράδειγμα ἐκφραστικόν. Προσβληθεὶς ποτε ὑπὸ κωφώσεως συνεβουλεύθη περίφημον εἰδικὸν ἰατρὸν, ὁ ὁποῖος ἀφοῦ εἰς μάτην μετεχειρίσθη ὅλα τὰ θεραπευτικὰ μέσα, ἀπεφάσισε νὰ ἐγχύσῃ εἰς τὸ οὖς ἰσχυρόν τι καυστικὸν ἰατρικόν. Τούτου γενομένου ἐπῆλθον ὀξύτατοι πόνοι, φλογώσεις καὶ ἂν ὁ ἰατρὸς τῆς οἰκογενείας δὲν προελάμβανεν, ἤθελεν ἡ φλόγωσις προχωρήσει εἰς τὸν ἐγκέφαλον καὶ ἐπέλθει θάνατος. Μετὰ τὴν θεραπείαν ὅμως τῆς φλογώσεως καὶ τῶν πόνων ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ τῆς οἰκογενείας, τὸ οὖς τὸ πάσχον ἔμεινεν ἐντελῶς κωφόν. Ὅταν ὁ εἰδικὸς ἰατρὸς ἔμαθε τὸν κίνδυνον, ὃν διέτρεξεν ὁ πελάτης του τοῦ ἰατρικοῦ ἕνεκεν, ὅπερ μετεχειρίσθη, ἔδραμεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Βελλιγκτῶνος ἵνα ἐκφράσῃ τὴν λύπην του. Ὁ δοὺξ ὅμως ἀπήντησεν ἁπλῶς· «Ἂς ἀφήσωμεν αὐτὴν τὴν ὁμιλίαν, σεῖς ἠθελήσατε νὰ πράξετε βεβαίως τὸ καλλίτερον.»

Ὁ ἰατρὸς ὅμως ἦτο περίλυπος, διότι ἂν καθίστατο ἔξω γνωστὸν ὅτι αὐτὸς ἐξέθηκε τὴν Αὐτοῦ Ἐξοχότητα εἰς τοιοῦτον κίνδυνον, κατεστρέφετο.

— Οὐδεὶς εἶναι ἀνάγκη νὰ μάθῃ τὸ τοιοῦτον, εἶπεν ὁ Βελλιγκτών. Φυλάξετε μυστικὸν τὸ πρᾶγμα, ἐστὲ δὲ βέβαιος ὅτι οὐδ' ἐγὼ θὰ εἴπω λέξιν περὶ τούτου.»

— Τότε ἡ ὑμετέρα ἐξοχότης θὰ μοὶ ἐπιτρέψῃ νὰ ἐπισκέπτωμαι αὐτὴν ὡς πρότερον, ἵνα δείξω εἰς τὸ κοινὸν ὅτι δὲν ἀπώλεσα τὴν ἐμπιστοσύνην της.

— Ὄχι, ἀπήντησε μειλιχίως ὁ δοὺξ καὶ μετὰ τόνου· τοῦτο δὲν γίνεται, διότι εἶναι ψεῦδος.»

Digitized by Google

Δὲν ἠθέλησεν ὁ Βελλιγκτὼν νὰ ψευσθῇ οὔτε ἐν ἔργῳ, οὔτε ἐν λόγῳ.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὁ δεσμὸς τῆς κοινωνίας· ἄνευ αὐτῆς ἡ ὕπαρξίς της ἤθελε παύσει, καὶ ἡ ἀναρχία καὶ τὸ χάος ἤθελον ἐπέλθει. Οὔτε οἶκος, οὔτε ἔθνος δυνατὸν νὰ διοικηθῇ διὰ τοῦ ψεύδους. Ἠρώτησάν ποτέ τινα, ἐὰν οἱ δαίμονες ψεύδωνται· ὄχι, ἀπήντησε, διότι τότε ὁ ᾅδης δὲν ἠδύνατο νὰ ὑπάρξῃ.» Δὲν ὑπάρχει δὲ δικαιολογητικὸς λόγος ὑπὲρ τῆς θυσίας τῆς ἀληθείας· αὕτη πρέπει κυριαρχικῶς νὰ βασιλεύῃ εἰς πάσας τὰς περιστάσεις τῆς ζωῆς.

Ἐξ ὅλων τῶν αἰσχρῶν κακιῶν, τὸ ψεῦδος εἶναι τὸ χείριστον. Εἶναι ὁ καρπὸς τῆς φαυλότητος καὶ τοῦ ἐγκλήματος, εἰς πολλὰς δὲ περιστάσεις τὸ προϊὸν ἠθικῆς ἀνανδρίας.

Α. Μ.

Ο ΜΟΥΣΙΚΟΣ ΤΟΥ ΣΒΑΛΜΠΑΧ.

Ὁ χειμὼν τοῦ 1847 ἦτο δριμύτατος· ὁ βορρᾶς ἔπνεε διαρκῶς σφοδρὸς καὶ ψυχρὸς ἐν Παρισίοις, συχνότατα δὲ αἱ στέγαι τῶν οἰκιῶν ἐλευκάνθησαν ὑπὸ τῆς χιόνος καὶ οἱ ῥύακες ἐπάγησαν.

Ἡμέραν τινα τοῦ μηνὸς Ἰανουαρίου, περὶ τὴν μεσημβρίαν, ὁ Ῥοβερτέν, παλαιὸς ὑπάλληλος ἐν τῷ ταχυδρομείῳ, εὑρίσκετο ἤδη εἰς τὴν θέσιν του παρὰ τῷ γραφείῳ, ὅπου εἶναι τοποθετημέναι κατ' ἀλφαβητικὴν τάξιν αἱ ἐπιστολαί, ἃς ἦτον ἐπιτετραμμένος νὰ διανείμῃ, ὅτε δειλή τις χεὶρ ἤρξατο ξέουσα ἐλαφρῶς τὸν ξύλινον τοῖχον τοῦ σκοτεινοῦ διαδρόμου, ὅστις ἐχρησίμευε τότε ὡς αἴθουσα τοῦ κοινοῦ.

Ὁ Ῥοβερτὲν ἤνοιξεν ἀποτόμως τὴν θυρίδα, εὐθὺς δὲ ἐπεφάνη μακρά τις κεφαλὴ γωνιώδης καὶ πειναλέα, ἔχουσα δύο κυανοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ κόμην χρώματος τοσοῦτον ξανθοῦ ὥστε ἐφαίνετο κίτρινος.

Ἐνῷ ὁ Ῥοβερτὲν ἐξήταζε τὸ παράδοξον τοῦτο ὑποκείμενον, οὗτος ὕψωσε τὴν κεφαλὴν καὶ ἐφάνη ὁλόκληρος. Ἦν ἐνδεδυμένος ἐνδυμασίαν ἀλλόκοτον, μακράν τινα μηλωτὴν καὶ περισκελίδας χρώματος ὑποφαίου, προσηλωμένας στενῶς ἐπὶ τῶν ἰσχνῶν αὐτοῦ κνημῶν, εἶχε δὲ μακρὰ ὑποδήματα ἐφθαρμένα, ὧν τὸ ἄνω μέρος δὲν ἐκάλυπτε *τοὺς κονδύλους* τῶν γονάτων του. Ἐπὶ τέλους ὑπὸ τὸν ἀριστερὸν βραχίονα ἐκράτει *ἁρμονικὴν σάλπιγγα*, ἥτις ἦτον ἡ λυπηρὰ ἐξιστόρισις ἀγώνων ἀπελπιστικῶν ἀποληξάντων εἰς ἔνδειαν πρὸς τὴν ὁποίαν ἐφαίνετο πλέον ἐγκαρτερῶν.

Τὸ θέαμα ἦτο λυπηρὸν καὶ γελοῖον· ὁ δυστυχὴς οὗτος ἄνθρωπος εἶχεν ἦθος ταπεινῆς γλυκύτητος καὶ ἀλγεινῆς μελαγχολίας, τὸ ὁποῖον συνεκίνησε καὶ τὸν Ῥοβερτέν, ὅσῳ καὶ ἂν ἦτο ψυχρός.

— Τί θέλεις; ἠρώτησεν ἀποτόμως.

— Μὲ συγχωρεῖτε, κύριε, ἀπεκρίθη ὁ κρατῶν τὴν σάλπιγγα, ὀνομάζομαι Τσίμμερμανν... ἤθελον νὰ μάθω...

— Περιμένεις ἐπιστολήν ;...

— Μάλιστα, κύριε.

— Ἀπὸ ποῖον μέρος ;

— Ἀπὸ τὸ Σβάλμπαχ.

Ὁ Ῥοβερτὲν ἀνεζήτησεν ἀμέσως τὴν πρὸ αὐτοῦ θήκην τῶν ἐπιστολῶν καὶ ἐξήγαγεν ὑπερμεγέθη ἐπιστολὴν γεγραμμένην ἐπὶ χάρτου χονδροῦ, ἧς ἡ διεύθυνσις, γεγραμμένη διὰ χειρῶν διαφόρων, εἶχεν ὡς ἑξῆς·

ΚΥΡΙΟΝ ΚΥΡΙΟΝ
ΤΣΙΜΜΕΡΜΑΝΝ, ΜΟΥΣΙΚΟΝ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΗΝ ΕΚ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΒΙΣΒΙΑΛΕΡ ΤΟΥ ΚΑΝΤΟΝΙΟΥ ΣΒΑΛΜΠΑΧ, ΗΔΗ ΔΙΑΜΕΝΟΝΤΑ
POSTE RESTANTE. ΕΙΣ ΠΑΡΙΣΙΟΥΣ.

Ἡ διεύθυνσις περιελάμβανεν ἐν ὅλῳ στίχους ἑπτά, ὧν οἱ δύο τελευταῖοι, γραφέντες προδήλως ὑπὸ ἀδεξίας χειρός, ἐπεδεικνύοντο μετὰ τῆς ἀφελοῦς καὶ ὑπερηφάνου μιμήσεως καλλιγραφίας δημοτικοῦ σχολείου.

Ἐπὶ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης ἡ διεύθυνσις τῶν ταχυδρομείων ἐπέθεσε τὸν ἀριθμὸν 12, δηλοῦντα ὅτι τῆς ἐπιστολῆς δὲν ἐπληρώθη τὸ τέλος, ὥστε ὁ πρὸς διευθύνετο ὤφειλε νὰ πληρώσῃ ἓν φράγκον καὶ εἴκοσιν ἑκατοστά, ὅπως λάβῃ αὐτήν.

Ὁ Ῥοβερτὲν ἔδωκε τὴν ἐπιστολὴν εἰς τὸν Τσίμμερμανν, ὅστις ἤρξατο ἀναγινώσκων αὐτὴν ἐπιμελῶς· ἡ ἀνάγνωσις διήρκεσεν ἀκριβῶς δύο λεπτὰ τῆς ὥρας, μεθ' ὃ ἀπέδωκε τὴν ἐπιστολὴν τῷ ὑπαλλήλῳ.

— Δὲν εἶναι λοιπὸν δι' ὑμᾶς; ἠρώτησεν οὗτος ἀπορῶν.

— Ὄχι, κύριε.

— Ἀλλὰ δὲν ὑπάρχουσιν ἄλλαι ἐπιστολαὶ φέρουσαι τὸ ὄνομα τοῦτο.

— Δὲν πειράζει· θέλω ἐπανέλθει, ἀπήντησεν ὁ πλάνης μουσικός.

Χαιρετήσας δὲ ἀνεχώρησε.

Μετὰ δεκαπέντε ἡμέρας, (ὁ Ῥοβερτὲν σχεδὸν εἶχε λησμονήσει τὸν Τσίμμερμανν) ἔφθασε καὶ δευτέρα ἐπιστολή· ὁ ὑπάλληλος ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Τσίμμερμανν ἔλαβε τὴν ἐπιστολὴν μηχανικῶς καὶ ἔδωκε αὐτὴν εἰς τὸν μουσικόν.

Ἦτο πάντοτε ὁ αὐτὸς χονδροειδὴς καὶ βαρὺς χάρτης, ἡ δὲ ἐπιγραφὴ ἦτο γεγραμμένη κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον διὰ διαφόρου γραφῆς...

Ὁ Τσίμμερμανν, ὡς καὶ πρότερον, ἐξήτασεν ἀκριβῶς τὴν διεύθυνσιν, ὕστερον δὲ ἀπέδωκε τὴν ἐπιστολήν, λέγων ὅτι δὲν ἦτο δι' αὐτόν.

Χαιρετήσας δὲ μὲ τὸ μελαγχολικὸν καὶ προσηνὲς αὐτοῦ ἦθος ἀνεχώρησε.

Παρῆλθον δύο ἔτι ἑβδομάδες, καθ' ἃς ὁ Ῥοβερτὲν εἶχε τὸν ἀπαιτούμενον καιρὸν ὅπως σκεφθῇ. Δὲν ἦτο ἄνθρωπος κακός, ἀλλὰ δὲν ἤθελε νὰ χρησιμεύῃ ὡς περίγελως· ὑπώπτευσε τὸν μουσικὸν καὶ ἀορίστως πως ἐφοβήθη ὅτι περιπαίζεται· διὰ τοῦτο εἰς πρώτην εὐκαιρίαν ἀπεφάσισε νὰ ἀνακαλύψῃ τί συμβαίνει.

Digitized by Google

Ὁ Τσίμμερμανν ἐπανῆλθε κυριακήν τινα τὴν ὀγδόην τῆς πρωΐας, οὐδεὶς δ' ἔτι εὑρίσκετο ἐν τῷ διαδρόμῳ. Κατὰ τὴν συνήθειαν ἐκτύπησεν ἐλαφρῶς τὸ διάφραγμα, μετὰ δέ τινας στιγμὰς ἐφάνη διὰ τῆς ἀνοιχθείσης θυρίδος.

Ὁ Ῥοβερτὲν περιέμενεν αὐτόν.

— Ποῖος εἶναι; ἠρώτησεν ὡς συνήθως ἀποτόμως.

Ὁ Τσίμμερμανν ἐμειδίασε μειδίαμα προκαλοῦν τὰ δάκρυα.

— Ἐγὼ εἶμαι· μὲ γνωρίζετε, κύριε· ἔρχομαι διὰ νὰ ἴδω...

— Δὲν ὑπάρχει τι διὰ σέ.

— Ἀλλ' εἶναι ἀδύνατον...

— Ὑπάρχει ἐπιστολὴ ἀπὸ τὸ Σβάλμπαχ, διέκοψεν ὁ Ῥοβερτέν. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἀπεποιήθης τὰς προηγουμένας, αἵτινες εἶχον τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν, εἶναι περιττὸν νὰ σοὶ δείξω ταύτην.

Ἐπὶ τῇ ἀποκρίσει ταύτῃ ὁ πτωχὸς μουσικὸς ὠχρίασε, τὰ χείλη του συνεστάλησαν καὶ δύο μεγάλα δάκρυα ἐκάλυψαν τοὺς κυανοὺς αὐτοῦ ὀφθαλμούς.

Ὁ Ῥοβερτὲν ὀλίγον ἔλειψε νὰ συγκινηθῇ, ἀλλ' ἀντέστη.

— Δὲν θέλετε λοιπὸν νὰ μοὶ δείξητε τὴν ἐπιστολήν; ἠρώτησεν ὁ Τσίμμερμανν μετὰ θρηνώδους φωνῆς.

— Διὰ ποῖον λόγον;

— Θὰ τὴν παρατηρήσω ἐπὶ ὀλίγας στιγμάς.

— Ἀρκεῖ· δὲν ἔχω καιρόν... ἐπανέλθε ἄλλοτε.

Ὁ Ῥοβερτὲν ἔκλειεν ἤδη τὴν θυρίδα, ὅτε ἔστη ἔκπληκτος.

Ἐκ τοῦ βάθους τοῦ διαδρόμου ἠκούσθη θρηνώδης φωνή· ὁ δυστυχὴς μουσικὸς εἶχε καλύψει τὴν κεφαλὴν διὰ τῶν δύο χειρῶν καὶ καταφυγὼν εἴς τινα γωνίαν ἔκλαιεν ὡς παιδίον.

— Τί τρέχει; ἠρώτησεν ὁ Ῥοβερτὲν προσδραμών, τί ἔχεις; ὁμίλησον· τί συμβαίνει;

Ὁ Τσίμμερμανν ὕψωσε τὸ μέτωπον καὶ ἐπροσπάθησε νὰ μειδιάσῃ, ἐνῷ ἔτι τὰ δάκρυα ἔρρεον ἐπὶ τῶν παρειῶν αὐτοῦ.

— Συγγνώμην, ἐψέλλισε. Δὲν δύναμαι νὰ κρατηθῶ· προτιμῶ νὰ σᾶς εἴπω ὅλην τὴν ἀλήθειαν!.. Εἶμαι ἀπὸ τὸ Σβάλμπαχ... ἀνεχώρησα ἐκεῖθεν, διότι ἄλλως θὰ ἀπέθνησκον τῆς πείνης, καὶ ἐγὼ καὶ ἡ Μαργαρίτα μου. Δὲν γνωρίζετε τὴν Μαργαρίταν· εἶναι ἀγαθὴ κόρη τοῦ Σβάλμπαχ· ὅτε ἐνυμφεύθημεν, εἶχεν ἡλικίαν ἐτῶν δεκαεπτά, ἐγὼ δὲ εἴκοσι δύο· εἶναι ἔκτοτε ἑπτὰ ἔτη. Ἐπὶ πολὺ εἴμεθα εὐτυχεῖς· δὲν εἴμεθα πλούσιοι, ἀλλ' ἐγὼ παίζω τὴν ἁρμονικὴν σάλπιγγα ἀρκετά, καλῶς· μὲ ἐζήτουν πανταχοῦ, εἰς τὰς ἑορτάς· πάντοτε ἐκέρδαινον τὸν ἄρτον μου, ἡ δὲ οἰκογένειά μου ηὔξανε· κατ' ἔτος ἀπέκτων ἄλλοτε υἱόν, ἄλλοτε θυγατέρα. Ἂν ἠδύνασθε νὰ ἴδητε τὰ τέκνα μου ὁπόσον εὔμορφα εἶναι, μάλιστα τὰ κοράσια! Ἡ Μαργαρίτα ἀγαπᾷ περισσότερον τὰ ἄρρενα· ἐγὼ ὅμως!... Μήπως σᾶς ἐνοχλῶ; ἂν θέλετε, παύω· δὲν ἔχω πολλὰ νὰ εἴπω πλέον. Ἡ κατάστασις αὕτη δὲν ἠδύνατο νὰ διαρκέσῃ ἐπὶ πολύ. Εἶχον νὰ τρέφω ἐννέα πρόσωπα· ὅσα ἐκέρδαινον, δὲν ἤρκουν. Ἡ Μαργαρίτα δὲν ἔτρωγε πλέον, ἐστερεῖτο αὐτὴ διὰ τοὺς ἄλλους· ἅμα ἀνεκάλυψα τοῦτο, διῆλθον ὅλην τὴν νύκτα ἄϋπνος, τὴν δ' ἐπομένην ἡμέραν ἀπεφάσισα νὰ ἔλθω εἰς Παρισίους. Ἀλλὰ τὸ δυσκολώτερον ἦτο νὰ ἐγκαταλίπω τὸ Σβάλμπαχ. Νὰ μὴ βλέπω τὴν Μαργαρίταν, νὰ μὴ ἐναγκαλίζωμαι τὰ τέκνα ἡμῶν... Δὲν ἠδυνάμην.— Ἔπειτα ἀφ' οὗ ἅπαξ θὰ ἀπεχωριζόμεθα, πῶς θὰ εἶχον εἰδήσεις των; Αἱ εὐκαιρίαι εἶναι τόσον σπάνιαι, τὰ δὲ ταχυδρομικὰ τέλη τόσον ἀκριβά! ἐσκέφθημεν τότε μέσον τι, τὸ ὁποῖον διώρθου τὰ πάντα. Εἴδετε ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ τῆς ἐπιστολῆς περιέχει ἑπτὰ στίχους διαφόρου γραφῆς. Ὅλη ἡ οἰκογένεια συνετέλεσεν εἰς τὴν γραφήν· ἕκαστον τέκνον ἀπὸ τῶν μεγαλειτέρων μέχρι τῶν δύο μικροτέρων ἔγραψεν ἕνα στίχον. Οὕτως ἀναγινώσκων τὴν ἐπιγραφὴν μανθάνω ὅτι ὅλη ἡ οἰκογένεια εἶναι ὑγιὴς καὶ μὲ ἐνθυμεῖται. Τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ἔχω ἀνάγκην νὰ ἀναγνώσω, ὅπως γνωρίζω τί γράφει. Περιέχει τὴν καρδίαν τῆς Μαργαρίτας μου, ἥτις μοὶ ἀνήκει ὁλόκληρος καὶ θὰ μοὶ ἀνήκῃ πάντοτε.

Πιστεύω ὅτι θὰ μὲ συγχωρήσητε, κύριε· εἶμαι βέβαιος, ὅτι δὲν θέλετε νὰ ἀπελπίσητε δυστυχῆ πατέρα ὅστις δὲν ἀγαπᾷ ἢ τὴν Μαργαρίταν καὶ τὰ τέκνα του.

Ὁ Ῥοβερτὲν ἔπραξεν ὅ τι ἤθελε πράξει πᾶς ἄλλος· ἔδωκε τῷ Τσίμμερμανν τὴν ἐπιστολὴν τῆς ὁποίας ἡ ἐπιγραφὴ ἐσήμαινε τόσα πράγματα, καθ' ὅλον δὲ τὸν χειμῶνα τοῦ 1847 ὁ δυστυχὴς μουσικὸς κατώρθωσε νὰ ἔχῃ εἰδήσεις περὶ τῆς οἰκογενείας του χωρὶς νὰ πληρώσῃ τι.

Τὸ ἀνέκδοτον τελειόνει ἐδῶ.

— Ἡ ἐξολόγησις τοῦ Τσίμμερμανν, μοὶ ἔλεγεν ὁ Ῥοβερτὲν τελειόνων τὴν διήγησίν του, ἀποτελεῖ μίαν τῶν βαθυτέρων συγκινήσεων τῆς ζωῆς μου...

[Pierre Zaccone]. Ε.

ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΟΥΓΚΩ

Ἐξεδόθη ἐσχάτως ἐν Παρισίοις ὑπὸ Gustave Rivet σύγγραμμα περὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου τοῦ Βίκτωρος Οὐγκώ, βρίθον ἀνεκδότων καὶ περιέργων πληροφοριῶν περὶ τοῦ μεγάλου ποιητοῦ. Ἐκ τούτου σταχυολογοῦμεν σήμερον τὰ ἑπόμενα:

«Ὁ Βίκτωρ Οὐγκὼ προσφέρεται πρὸς τοὺς ἐπισκεπτομένους αὐτὸν μετὰ μεγάλης εὐπροσηγορίας, ἀνεκτικὸς ὢν καὶ αὐτῶν τῶν ὀχληροτάτων. Ἐνθυμοῦμαι σχετικόν τι περὶ τούτου ἀνέκδοτον, ὅπερ διηγήθη μοι εἷς τῶν ἐν Γκερνεσὲ οἰκείων αὐτῷ. Ξένος τις ἐπεσκέφθη τὸν ποιητήν, ἀλλ' ἡ διάρκεια τῆς ἐπισκέψεώς του ὑπερέβη τὰ

Digitized by Google

δρια τοῦ πρέποντος. Ἀφ' οὗ πολλάκις ἐπὶ ματαίῳ κατέπαυσε τὴν συνδιάλεξιν, ὁ Οὐγκὼ κατενόησεν ὅτι ὁ ἐπισκέπτης δὲν ἐσκόπει νἀπέλθῃ πρὶν ἢ ἀκούσῃ ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ ἀπόφθεγμά τι, δυνάμενον νὰ ἐπαναληφθῇ. Ἠγέρθη λοιπὸν, ἤνοιξε τὸ πρὸς τὴν θάλασσαν βλέπον παράθυρον, καὶ εἶπε·—Βλέπετε, κύριε, εὑρίσκομαι ἐνταῦθα εἰς τὸν προθάλαμον τοῦ ἀχανοῦς. Ὁ ξένος, ἐπιτυχὼν τὸ ζητούμενον ἀπόφθεγμα, ἠγέρθη, ἐχαιρέτισε καὶ ἔφυγεν.

Ὁ Οὐγκὼ ἐργάζεται λίαν ἀτάκτως. «Συντάσσω, ἔλεγέ ποτε, πολλὰ βιβλία ἐνταυτῷ· ἀπὸ τοῦ μυθιστορήματος μεταπηδῶ εἰς τὴν ποίησιν, καὶ ἀπὸ τοῦ δράματος εἰς τὴν ἱστορίαν. Μόνον ὅταν ἐπεξεργάζωμαι, τὸ τελευταῖον, ἔργον τι πρὸς δημοσίευσιν, ἡ φαντασία μου συμμορφοῦται μὲ τὴν ἀνάγκην, οὕτω δὲ μικρὸν κατὰ μικρὸν παράγονται τὰ βιβλία μου. Ὥστε ἀγνοῶ τί πρῶτον θὰ δημοσιεύσω, ἐπειδὴ δὲν εἰξεύρω τί θὰ τελειώσω πρῶτον. Ἐγείρομαι τὴν πρωΐαν, ἀγνοῶν εἰς τί θἀσχοληθῶ. Κατὰ τὴν ἔμπνευσιν, ἣν ἔχω, γράφω εἰς πεζὸν ἢ εἰς ἔμμετρον λόγον· ἐνίοτε τὴν μεσημβρίαν, μετὰ τὸ πρόγευμα, ὁ ἄνεμος μεταβάλλει διεύθυνσιν, καὶ τελειώνω δι' ἐργασίας ὅλως διαφόρου τῆς γενομένης τὴν πρωΐαν. Τοῦτο ὅμως δὲν εἶναι κανὼν ἀπόλυτος· διότι διὰ τὴν σύνταξιν τοῦ *Ἐνενήκοντα τρία* εἰργάσθην ἐν Γκερνεσὲ ἀποκλειστικῶς ἐπὶ ἓξ κατὰ συνέχειαν μῆνας.»

Ὁ Βίκτωρ Οὐγκὼ ἐνασμενίζεται νὰ ταξειδεύῃ ἐπὶ τοῦ ἐπιστεγάσματος τῶν λεωφορείων· πολλοὶ τὸν εἶδαν οὕτω διερχόμενον ὁδούς τινας τῶν Παρισίων περὶ τὴν δείλην.

Τὰ συγγράμματα, ἅτινα παρασκευάζει νῦν ὁ Οὐγκὼ εἰσὶ πολυάριθμα.

Ἀξιοσημείωτος εἶναι ἡ ἀλληγορία, δι' ἧς ἠθέλησε νἀποδείξῃ εἰς τὸν φίλον του Σιαίλχερ τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς. Ὁ Σιαίλχερ, ὑλιστὴς ἔνθερμος, ἀνεκοίνου ποτὲ πρὸς τὸν Οὐγκὼ τὰς ἀμφιβολίας του περὶ μέλλοντος βίου. Ὁ Οὐγκὼ τῷ ἀφηγήθη τότε τὰ ἑπόμενα·

«Ἐν Γκερνεσὲ συνδιελεγόμην ποτὲ περὶ τοῦ αὐτοῦ ζητήματος μετὰ τοῦ Κέσλερ, καὶ τῷ ἔλεγον: Ἐγὼ πιστεύω εἰς τὴν ἀθανασίαν, οὐχὶ τὴν ἀθανασίαν τοῦ ὀνόματος, ἥτις εἶναι κενὸς καπνὸς, καὶ οὐδὲ κἂν τὴν λαμβάνω ὑπ' ὄψιν, ἀλλ' εἰς τὴν διαρκῆ ζωὴν τοῦ ἐγώ. Πιστεύω εἰς αὐτὴν καὶ αἰσθάνομαι ἐμαυτὸν ἀθάνατον.

— Ἐγὼ ὄχι, εἶπεν ὁ Κέσλερ.

— Προσέξατε καλῶς.... ἀκούσατε, παρακαλῶ, ἀγάπητε Κέσλερ...

Ὁ Δάντε εὑρίσκεται εἰς τὴν οἰκίαν του· διὰ τῆς γραφίδος του χαράσσει δύο στίχους καὶ ἐξέρχεται.

Ἀναχωρήσαντος αὐτοῦ, οἱ δύο στίχοι συνδιαλέγονται πρὸς ἀλλήλους.

Ὁ πρῶτος λέγει πρὸς τὸν ἕτερον· «Τί εὐτύχημα! εἴμεθα στίχοι τοῦ Δάντε, καὶ κατὰ συνέπειαν ἀθάνατοι.

— Δὲν εἶναι βέβαιον τοῦτο, ἀπαντᾷ ὁ ἕτερος.

— Πῶς, δὲν αἰσθάνεσαι σεαυτὸν ἀθάνατον! ἐγὼ, σοὶ τὸ βεβαιῶ! εἶμαι πεπεισμένος! τὸ αἰσθάνομαι!

— Ἐγὼ δέν το αἰσθάνομαι, ὑπολαμβάνει ὁ δεύτερος. Δὲν αἰσθάνομαι παντάπασιν ὅτι εἶμαι ἀθάνατος.

Τότε ἐπανέρχεται ὁ Δάντε, ἀναγινώσκει καὶ αὖθις τοὺς δύο στίχους, εὑρίσκει καλὸν τὸν πρῶτον ἀλλὰ διαγράφει τὸν ἕτερον. Ἀμφότεροι οἱ στίχοι εἶχον δίκαιον.

Ὥστε, ἀγαπητὲ Κέσλερ, ἐὰν εἶσθε ὁ διαγεγραμμένος στίχος, ἐγὼ δὲν ἔχω καμμίαν ἀντίρρησιν!»

Κα Ε**

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

*** Ἀφ' ἧς στιγμῆς ἄρχεταί τις συνθηκολογῶν μετὰ τῆς συνειδήσεως αὐτοῦ, ἀποφασίζει νὰ μὴ ἀκούσῃ πλέον τῆς φωνῆς της.

*** Εὐπροσήγορος γραῖα καθιστᾷ ἐράσμια πάντα τὰ περὶ αὐτὴν, καὶ αὐτὰς τὰς λευκὰς τρίχας της.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Ἐπωλήθη ἐσχάτως ἐν Παρισίοις ἐπὶ δημοπρασίας ἓν ἀντίτυπον τοῦ πρώτου τυπωθέντος βιβλίου ὑπὸ τοῦ Γούτεμβεργ τῷ 1455, τῆς γνωστῆς *Βίβλου τῆς Μαγεντίας*, ἀντὶ πεντήκοντα χιλιάδων φράγκων. Ἐπωλήθη δ' εἰς τόσῳ συγκαταβατικὴν τιμὴν διότι τὸ ἀντίτυπον δὲν ἦτο πλῆρες, ἐλλείποντος ἑνὸς φύλλου, τὸ ὁποῖον εἶνε ἀντικατεστημένον διὰ πανομοιοτύπου λιθογραφίας. Πλῆρες ἀντίτυπον τῆς Ἁγίας Γραφῆς τοῦ Γούτεμβεργ ἐπωλήθη τῷ 1873 ἀντὶ 85 χιλιάδων φράγκων.

〰 Αἱ ἑλβετικαὶ ἐφημερίδες γράφουσιν, ὅτι κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Αὐγούστου ἔπεσε χιὼν εἰς τὴν τοπαρχίαν τοῦ Uri, τὸ ὁποῖον οὐδέποτε ἄλλοτε, κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην τοῦ ἔτους, συνέβη.

〰 Ἡ βασίλισσα Βικτωρία σπανίως δέχεται δῶρα παρὰ τῶν ὑπηκόων της· ἐσχάτως ὅμως ἐδέχθη τὸν ὑπό τινος ἐν Κύπρῳ γαιοκτήμονος προσενεχθέντα αὐτῇ παλαιότατον (ἀπὸ τοῦ ΙΕ' αἰῶνος!!) οἶνον.

〰 Μεγίστην συγκίνησιν ᾐσθάνθησαν κατ' αὐτὰς οἱ παρευρεθέντες ἐν τῷ ἐν Λυὼν ἄλσει τῷ ὀνομαζομένῳ τῆς Χρυσῆς Κεφαλῆς. Κροκόδειλος δωρηθεὶς εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Φυσικῆς Ἱστορίας ἀπέδρα τῆς φυλακῆς του. Οὐδεὶς δ' ἐτόλμα νὰ κινδυνεύσῃ εἰσχωρῶν εἰς τὰς σκιερὰς δενδροστοιχίας τὰς περιστοιχιζούσας τὴν λίμνην. Μάτην διέδωκαν ὅτι δὲν ἀπέδρα, ἀλλὰ ἐκλάπη· διότι βεβαίως εἶνε δυσκολώτατον πρᾶγμα καὶ τῶν ἀδυνάτων νὰ κλαπῇ κροκόδειλος. Καὶ τῷ ὄντι ἐ-

Digitized by Google

ρεύνης γενομένης ἀνευρέθη τὸ φοβερὸν ἀμφίβιον νωχελῶς ἐξηπλωμένον ἐπὶ τῆς χλόης καὶ ὑπὸ τὴν σκιὰν τῶν θάμνων, οἵτινες μακρόθεν πως καὶ ἀσθενῶς ἐνεθύμιζον εἰς αὐτὸ τὰ πυκνόφυλλα φυτὰ τὰ περιχειλοῦντα τὰς ὄχθας τοῦ Νείλου. Ἀνεκαλύφθη δὲ ὅτι εἶχε κόψει τὰς κιγκλίδας τῆς φυλακῆς του διὰ τῶν εἰς ἄκρον ἠκονημένων ὀδόντων του. Ἐπειδὴ δὲ εἶνε νεώτατος τὴν ἡλικίαν δὲν ἀντέταξε πολλὴν βίαν κατὰ τῶν συλλαβόντων αὐτὸν καὶ ἐγκλεισάντων ἐν τῷ ὑγρῷ κλωβῷ του.

〰 Οἱ δημοκρατικοὶ Ἀμερικανοὶ ἔχουσι πολλοὺς βασιλεῖς... ἐμπόρους. Μετὰ τὸν *βασιλέα τοῦ πετρελαίου* ἔρχεται ὁ *βασιλεὺς τῶν σιτηρῶν*, ὁ ἄρτι ἀποθανὼν ἐν Ἁγίῳ Φραγκίσκῳ, περὶ οὗ ἐφημερίς τις διηγεῖται τὰ ἑξῆς·

Ὁ Φρειδλάνδερ γεννηθεὶς ἐν Ὀλδεμβούργῳ τῷ 1823 ἦλθε νεώτατος εἰς Νέαν Ὑόρκην, ὅθεν μετά τινα ἔτη μετέβη εἰς Γεωργίαν καὶ ἔπειτα εἰς τὴν Μεσημβρινὴν Καρολίναν. Νυμφευθεὶς ἐν Χαρλεστόνῃ προσεβλήθη ὑπὸ τοῦ χρυσοῦ πυρετοῦ καὶ καταλιπὼν τὰς ὑποθέσεις του ἀπῆλθε τῷ 1849 εἰς Καλλιφορνίαν, ὅπου ὅμως δὲν ἐπέτυχε τίποτε ἐν τοῖς χρυσωρυχείοις καὶ τούτου ἕνεκεν ἀποκατεστάθη ἐν Ἁγίῳ Φραγκίσκῳ, μετερχόμενος τὸ ἐμπόριον τῶν δημητριακῶν καρπῶν, κερδήσας αὐτὸς καὶ οἱ σύντροφοί του ἐκ τῆς πρώτης ἐμπορικῆς πράξεως ἓν ἑκατομμύριον δολλαρίων, ἤτοι πέντε ἑκατομμύρια νέων δραχμῶν.

Τῷ 1856 ἠναγκάσθη νὰ ἀναστείλῃ τὰς πληρωμάς του· ἀλλὰ τὰ ἑπόμενα ἔτη εὐδοκιμήσας ἐπλήρωσε τοὺς πιστωτάς του μέχρι καὶ τοῦ τελευταίου δολλαρίου. Τέλος ἐπενόησεν ἐπιχείρησιν ἐπωφελεστάτην, νὰ ἐξαγάγῃ δῆλον ὅτι κατ' εὐθεῖαν εἰς Ἀγγλίαν καὶ Αὐστραλίαν τὸν σῖτον τῆς Καλλιφορνίας. Πρὸς τοῦτο δ' εὗρε συνέταιρον ἀξιώτατον φίλον τινὰ Βέλλον ὀνόματι, καὶ τὸ πρῶτον φορτίον ἀπέπλευσεν ἐκ Καλλιφορνίας τῷ 1858. Μετ' οὐ πολὺ δὲ στόλος ὅλος σιταγωγῶν πλοίων ἔπλεε κατὰ τὰς θαλάσσας καὶ ὁ Φρειδλάνδερ ἔγεινε κάτοχος κολοσσιαίας περιουσίας. Ἔγεινεν ὁ πρῶτος σχεδὸν τῶν ἐν Καλλιφορνίᾳ γαιοκτημόνων—ὡς δεῖγμα δὲ ἀναφέρουσιν ὅτι ἓν τῶν κτημάτων των εἶνε ἐκτάσεως ἑκατοντακισχιλίων ἄκρων, ἤτοι πεντακοσίων χιλιάδων στρεμμάτων, καὶ εἶνε προωρισμένον μόνον εἰς ζωοκομίαν ἰδίως βοῶν καὶ προβάτων,—ὥστε ἦτο κύριος γῆς πολὺ μεγαλητέρας τοῦ μεγάλου δουκάτου ἐν ᾧ εἶχε γεννηθῆ.

〰 Τὸ θέατρον τῆς Πομπηΐας σιγῆσαν ἀπὸ τῆς ἐκρήξεως τοῦ Βεζουβίου ἐν ἔτει 79 μ. Χ., ἄρξεται πάλιν τῶν παραστάσεων, αναλαβόντος ἐργολάβου τὴν ἐξακολούθησιν διὰ τῆς ἑξῆς εἰδοποιήσεως: «Μετὰ παρέλευσιν πλέον τῶν 1800 ἐτῶν τὸ θέατρον τῆς πόλεως ταύτης θέλει ποιήσει ἔναρξιν κατ' αὐτάς· παρακαλῶ νὰ τύχω τῆς αὐτῆς εὐνοίας ἣν εἶχεν ὁ προκάτοχός μου Μάρκος Κουΐντιος Μάρτιος.»

〰 Ἔν τινι δικαστηρίῳ ἐγένετο ἐσχάτως ὁ ἑπόμενος διάλογος μεταξὺ τοῦ δικαστοῦ καὶ τοῦ κατηγορουμένου.

Δικαστής. Τί τὸ ἔκαμες τὸ χοιρίδιον τὸ ὁποῖον ἔκλεψες τῆς χήρας Σίσων;

Κατηγορούμενος. Τὸ ἔφαγα.

Δικαστής. Καὶ δὲν σε τύπτει ἡ συνείδησίς σου; Τί θἀπολογηθῇς ὅταν κατὰ τὴν Δευτέραν Παρουσίαν θὰ εὑρεθῇς ἀπέναντι τοῦ Αἰωνίου Κριτοῦ μετὰ τῆς χήρας Σίσων καὶ ὁ πανάγαθος Θεὸς σοῦ ζητήσῃ λόγον τῆς πράξεώς σου;

Κατηγορούμενος. Σᾶς παρακαλῶ, κύριε δικαστά, θὰ εἶνε ἐκεῖ παρὸν καὶ τὸ χοιρίδιον;

Δικαστής. Θὰ εἶνε βέβαια.

Κατηγορούμενος. Τὸ λοιπόν, κύριε δικαστά, θὰ εἴπω εἰς τὴν χήραν. Ὁρίστε, κυρά, ἰδοὺ τὸ χοιρίδιόν σου, λάβετο 'πίσω.

Εἷς Ἀναγνώστης.

ΥΓΙΕΙΝΗ

Μέσα δι' ὧν ἐπιτυγχάνεται το ὑγιεινὸν τῶν οἰκημάτων.

Γ'. *Καθαριότης*. Οὐδέποτε πρέπει νὰ ἀφίενται ἐπὶ πολὺ ἐν τοῖς οἰκήμασιν ἀκάθαρτα ὕδατα. Πρέπει συχνάκις νὰ σαρώνωνται τὰ κατοικούμενα μέρη, νὰ πλύνωνται ἅπαξ τῆς ἑβδομάδος τὰ διὰ πλακῶν ἐστρωμένα τῶν δωματίων πατώματα καὶ νὰ σπογγίζωνται εὐθὺς ὅπως ἀφαιρῆται ἡ ὑγρασία. Ἡ πλύσις ἥτις ἐπιφέρει ὑγρασίαν ἐπὶ πολὺ διατηρουμένην εἶνε πλειότερον βλαβερὰ παρ' ὅσον ὠφέλιμος· δέον ὅθεν νὰ μὴ ἐκτελῆται συχνάκις.

Ὅταν οἱ τοῖχοι δωματίου τινὸς εἶνε ἐλαιοχρώματι ἀλιλημμένοι, πρέπει ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν νὰ πλύνωνται, ἵνα ἀφαιρῶνται ἐξ αὐτῶν τὰ στρώματα τῶν ὀργανικῶν οὐσιῶν, ἅτινα ἐπικάθηνται καὶ συσσωρεύονται μετὰ μακρόν.— Ὅταν δὲ ἀσβεστοχρώματι εἶνε κεχρωσμένοι, πρέπει κατ' ἔτος νὰ ξέηται ὁ τοῖχος καὶ μετὰ τοῦτο νὰ ἀναχρωματίζηται.—Ὁ χάρτης, οὗ ἀνανεοῦται ἡ ἐπικόλλησις, πρέπει νὰ ἀποκολλᾶται καθ' ὅλου, ὁ δ' ὑπ' αὐτὸν τοῖχος νὰ ξέηται καὶ πληρῶται πάσας τὰς ὀπάς, πρὶν ἢ ὁ νέος χάρτης ἐπιτεθῇ.

Οἱ ἀπόπατοι δέον ὡς ἄριστα νὰ ἀερίζωνται, καί, κατὰ τὸ δυνατόν, νὰ κλείωνται δι' ὑδραυλικῶν δικλείδων.

ΠΡΑΚΤΙΚΑΙ ΓΝΩΣΕΙΣ

Διὰ νὰ πεισθῇς ὅτι τὸ πωλούμενον γάλα δὲν εἶνε νοθευμένον μετὰ ὕδατος, ἔμβαψον μεγάλην καθαρὰν βελόνην τοῦ πλεξίματος καθέτως εἰς τὸ γάλα καὶ ταχέως ἔκβαλλε αὐτήν. Ἐὰν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς ἐμβαφείσης βελόνης μείνῃ σταγὼν τοῦ γάλακτος ἐπικολλημένη, τὸ γάλα εἶνε ἀνόθευτον, ἐνῷ ἐκ τοῦ δι' ὕδατος νενοθευμένου γάλακτος θὰ ἐκβληθῇ ἡ βελόνη καθαρά.

**

ΑΘΗΝΗΣΙ.—ΤΥΠΟΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ, ΟΔΟΣ ΠΑΤΗΣΙΩΝ, 14.

Digitized by Google

'Αριθ. 142 — Λεπτὰ εἴκοσι.

ΕΤΟΣ Γ'.

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Ἕκτος — Συνδρομὴ ἐτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20.—Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶνε ἐτήσιαι—Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὁδὸς Σταδίου, 6. — 17 Σεπτεμβρίου 1878

ΠΑΝΟΜΟΙΟΤΥΠΟΝ ΤΗΣ ΥΠΟΓΡΑΦΗΣ ΤΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΥ

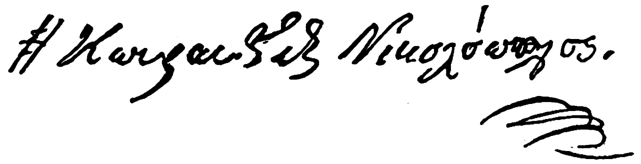

Παρὰ τοῦ κ. Αἰμ. Λεγρὰν ἀπεστάλησαν ἡμῖν διάφοροι πρωτότυποι ἐπιστολαὶ τοῦ Κ. Νικολοπούλου καὶ Ν. Βάμβα. Ἐκ τούτων δημοσιεύομεν τὴν ἑπομένην ἐπιστολὴν τοῦ Ν. Βάμβα, ἐν Παρισίοις γραφεῖσαν, πρὸς τὸν Νικολόπουλον, ἐν ἔτει 1815· «Ἔλαβα, φίλε Νικολόπουλε, τὰ πολύτιμα δῶρα τῆς φιλογενείας σου, καὶ ἦλθα νὰ σὲ εὐχαριστήσω, καὶ νὰ παραπονεθῶ ὅμως διὰ τί νὰ στερηθῇς τοιαῦτα κειμήλια. Ὅταν ἀξιωθῶ νὰ ἰδῶ τὴν δυστυχῆ μητέρα μας, ἀρκετὰ θέλει χαρῆν λαμβάνουσα δι' ἐμοῦ τὰς υἱϊκάς σου προσρήσεις καὶ τὴν βεβαίωσιν ὅτι ποτὲ δὲν τὴν λησμονεῖς. Δὲν ἦτο χρεία νὰ ἰδῇ εἰς χεῖράς μου καὶ ἰδικά σου δῶρα, ἐνῷ ἠξεύρει ὅτι ἡ πονηρά της τύχη δὲν σ' ἔκαμε πλουσιώτερόν μου. Ἀλλ' ἐπειδὴ οὕτως ἠθέλησες, ἀμέσως ἔγινε χρέος εἰς ἐμὲ νὰ καταστήσω τὸ τελευταῖον μάλιστα δῶρόν σου χρήσιμον εἰς τὴν πτωχὴν καὶ πολύτεκνον οἰκογένειάν μας. Ὑγίαινε καὶ εὔχου με νὰ γένω ὠφέλιμος ὅσον δύναμαι εἰς τοὺς ἀδελφούς μας!» Σ. τ. Δ.

Ὁ Κωνσταντῖνος Νικολόπουλος ἐγεννήθη ἐν Σμύρνῃ ἐκ γονέων καταγομένων ἐξ Ἀνδριτζαίνης. Περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος αἰῶνος μετέβη εἰς Παρισίους, ἔνθα ἐπορίζετο τὰ πρὸς τὸν βίον συντελοῦντα διὰ τῶν κατ' οἶκον παραδόσεων τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Ἐν Παρισίοις ἐσχετίσθη μετὰ πολλῶν σοφῶν Γάλλων, διωρίσθη δὲ ὑποβιβλιοθηκάριος τοῦ Ἰνστιτούτου.

Βιβλιόφιλος ἢ μᾶλλον βιβλιομανὴς ἀναδειχθεὶς τοσοῦτον ἐφλέγετο ὑπὸ τοῦ πόθου τῆς προσκτήσεως βιβλίων, ὥστε πρὸς ἀγορὰν αὐτῶν διέθετε πάντα σχεδὸν τὸν μισθόν του καὶ τὰ ἐκ τῆς κατ' οἶκον διδασκαλίας ἀπολαμβανόμενα, οὕτω δὲ κατήρτισε βιβλιοθήκην ἁμιλλωμένην πρὸς τὰς τῶν διασημοτέρων βιβλιοφίλων τῆς Εὐρώπης.

Ὁ Νικολόπουλος συνειργάσθη εἰς τὴν Παγκόσμιον Βιογραφίαν τοῦ Michaud, τ' ἀπομνημονεύματα τοῦ φιλέλληνος Maxime Raybaud, τὸν Λόγιον Ἑρμῆν, τὴν ἐν Παρισίοις ὑπὸ τοῦ Σπυρ. Κοντοῦ ἐκδιδομένην Μέλισσαν κλ. Ἐξέδωκε μετὰ μακρῶν προλεγομένων τὰ συγγράμματα τοῦ φίλου του Ζαλύκη (Κοινωνικὴν συνθήκην τοῦ Ῥουσσῶ καὶ Διάλογον περὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως), καί, ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον «Ἀγαθόφρων ὁ Λακεδαιμόνιος», διάφορα φυλλάδια καὶ μετέφρασεν εἰς ἀνομοιοκαταλήκτους στίχους τῆς καθωμιλημένης εἰδύλλιά τινα τοῦ Θεοκρίτου.

Ἀπεβίωσεν ἐν Παρισίοις τῷ 1842 κληροδοτήσας τὴν πλουσίαν βιβλιοθήκην του εἰς τὸ σχολεῖον τῆς ἰδιαιτέρας πατρίδος του Ἀνδριτζαίνης.

ΟΛΙΒΕΡ ΤΟΥΙΣΤ

Ἐκ τῶν τοῦ Καρόλου Δίκενς.

Συνέχεια· ἴδε σελ. 578.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'

Ἐν ᾧ ὁ Ὄλιβερ παρουσιάζεται μετὰ δυνάμεως ἐνεργῶν.

Μετὰ δοκιμασίαν ἑνὸς μηνὸς ὁ Ὄλιβερ ἐκρίθη ἄξιος νὰ γίνῃ ὁριστικῶς μαθητευόμενος· τότε ἀκριβῶς ἦτο καλὴ χρονιὰ ἐπιδημιῶν· τὰ φέρετρα, ἵνα ἐμπορικὴν ἔκφρασιν μεταχειρισθῶμεν, ἦσαν *εἰς ὕψωσιν*· ἐντὸς ὀλίγων δ' ἑβδομάδων ὁ Ὄλιβερ ἐκτήσατο πολλὴν πεῖραν. Ἡ ἐπιτυχία τῆς εὐφυοῦς ἐπιχειρήσεως τοῦ κυρίου Σάουαρμπερρυ ὑπερεξηκόντισε πάσας τὰς προσδοκίας αὐτοῦ. Οἱ πρεσβύτατοι τῶν κατοίκων δὲν ἐνεθυμοῦντο νὰ ἐνέσκηψεν ἄλλοτε τοσούτῳ σφοδρὰ καὶ τοσούτῳ θανατηφόρος εἰς τὰ παιδία ὀστρακιά· πολλαὶ λοιπὸν ἦσαν αἱ κηδεῖαι, ὧν ἐπὶ κεφαλῆς ἐβάδιζεν ὁ μικρὸς Ὄλιβερ, φέρων πῖλον μετὰ ταινίας πενθίμου μέχρι γονάτων κατιούσης, πρὸς ἔκπληξιν καὶ θαυμασμὸν πασῶν τῶν μητέρων. Ὁ Ὄλιβερ συνώδευε τὸν κύριόν του ὡσαύτως καὶ εἰς πάσας σχεδὸν τὰς κηδείας τῶν ἐνηλίκων, ὅπως προσκτήσηται τὴν ἀπάθειαν τῆς στάσεως καὶ τὴν ἐντελῆ ἀναισθησίαν, τὰ προσήκοντα εἰς τέλειον νεκρόπομπον, πολλάκις δὲ ἔσχεν εὐκαιρίαν νὰ παρατηρήσῃ μετὰ πόσης ἐγκαρτερήσεως καὶ γαλήνης κατώρθουν πολλοὶ μεγαλόψυχοι ἄνθρωποι νὰ ὑφίστανται τὴν ὀδυνηρὰν δοκιμασίαν τῆς ἀπωλείας συγγενῶν.

Οὕτω παραδείγματος χάριν, ὁσάκις παρηγγέλλετο εἰς τὸν Σάουαρμπερρυ ἡ κηδεία πλουσίου τινὸς γέροντος ἢ γραίας, ἐχόντων μέγαν ἀ-

Digitized by Google

ριθμὸν ἀνεψιῶν, οἵτινες κατὰ τὴν τελευταίαν ἀσθένειαν ἐφαίνοντο ἀπαρηγόρητοι, καὶ οἵτινες οὐδ' ἐπὶ παρουσίᾳ ξένων κατώρθουν νὰ συγκρατήσωσι τὴν ἑαυτῶν θλῖψιν, ἐδείκνυντο οὗτοι οἴκαδε ὡς οἷόν τε εὐτυχεῖς, φαιδροὶ καὶ ηὐχαριστημένοι, συνδιαλεγόμενοι ἀλλήλοις μετὰ τοσαύτης εὐθυμίας καὶ ἡσυχίας πνεύματος, ὡσεὶ μηδεμίαν ἀπώλειαν ὑπέστησαν. Σύζυγοί τινες ὑφίσταντο μετὰ θαυμασίας ψυχικῆς γαλήνης τὴν ἀπώλειαν τῶν ἑαυτῶν συζύγων, ἐν ᾧ ἀφ' ἑτέρου πολλαὶ γυναῖκες, φέρουσαι τὸ πένθος τῶν ἀνδρῶν αὐτῶν, προςεπάθουν νά το καταστήσωσιν ὡς οἷόν τε ἑλκυστικόν· ἀξιοπαρατήρητον ἐπίσης ἦτο, ὅτι ἐκεῖνοι, ὧν ἡ λύπη ἀκατάσχετος ἐξεδηλοῦτο κατὰ τὴν κηδείαν, κατεπραΰνοντο ἐπανερχόμενοι οἴκαδε καὶ πρὸ τῆς ὥρας τοῦ τεΐου παρηγοροῦντο ἐντελῶς. Τὸ ἐνταὐτῷ περίεργον καὶ παραμυθητικὸν θέαμα τοῦτο, ἐξήγειρεν εἰς ὕπατον βαθμὸν τὴν ἔκπληξιν τοῦ Ὄλιβερ.

Ἐν τῇ ἰδιότητί μου ὡς βιογράφου δὲν δύναμαι νὰ βεβαιώσω μετὰ θετικότητος ἂν τὸ παράδειγμα τοσούτων ἀγαθῶν ἀνδρῶν παρώρμα τὸν Ὄλιβερ εἰς ἐγκαρτέρησιν. Τὸ βέβαιον ὅμως εἶναι ὅτι ἐπὶ πολλοὺς μῆνας ἐξηκολούθησεν ὑπομένων ἀνεκτικώτατα τὴν τυραννίαν καὶ τὰς ὕβρεις τοῦ Νῶε Κλάυπολ, αἵτινες ἐπετάθησαν τὰ μέγιστα ἀφ' ὅτου ἡ ζηλοτυπία αὐτοῦ ἐξήφθη, βλέποντος τὸν παρείσακτον νεήλυδα, ἐστολισμένον μὲ πῖλον μετὰ πενθίμου ταινίας, καὶ μέλαιναν ῥάβδον φέροντα, ἐν ᾧ αὐτός, ὁ ἀρχαιότερός του, ἐξηκολούθει φέρων τὸν ὡς χύτραν σκοῦφον, τὰς δερματίνας ἀναξυρίδας, τὴν ἐνδυμασίαν ἐν ἑνὶ λόγῳ ἀπόρου παιδὸς τῆς φιλοπτώχου ἑταιρίας· ἐπίσης ἐκακομεταχειρίζετο αὐτὸν καὶ ἡ Καρλόττα, ὅπως μιμηθῇ τὸν Νῶε, ἡ δὲ κυρία Σάουαρμπερρυ ἦν κεκηρυγμένη ἐχθρὰ αὐτοῦ, διὰ τὸν λόγον ὅτι ὁ σύζυγός της διέκειτο πρὸς αὐτὸν εὐμενῶς· εἰς τρόπον ὥστε ὁ Ὄλιβερ παλαίων συγχρόνως κατὰ τοῦ συνασπισμοῦ τούτου καὶ τῆς ἀποστροφῆς, ἣν διήγειρον αὐτῷ αἱ κηδεῖαι, πολλῷ ἀπεῖχε τοῦ νὰ εὑρίσκηται εἰς τὴν εὐχάριστον θέσιν τοῦ ποντικοῦ τοῦ μύθου ἐν τῷ ὁλλανδικῷ τυρῷ.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην συνέβη γεγονὸς σπουδαιότατον διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ Ὄλιβερ Τουΐστ. Τὸ γεγονὸς τοῦτο ἴσως φανῇ ἐκ πρώτης ὄψεως ὅλως ἀσήμαντον, συνετέλεσεν ὅμως ὅπως μετατρέψῃ καὶ μεταβάλῃ ἐντελῶς τὸ μέλλον αὐτοῦ.

Ἡμέραν τινά, κατὰ τὴν συνήθη τοῦ γεύματος ὥραν ὁ Ὄλιβερ καὶ ὁ Νῶε κατῆλθον εἰς τὸ μαγειρεῖον πρὸς ἔκτακτον εὐωχίαν· ὅπως φάγωσι μικρὸν τεμάχιον προβείου κρέατος, μίαν λίτραν καὶ ἡμίσειαν κρέατος ἐκ τῶν κοινοτάτων. Ἀλλ' ἡ Καρλόττα εἶχεν ἐξέλθει καὶ κατὰ τὴν ἀπουσίαν αὐτῆς ὁ πειναλέος καὶ κακοήθης κύριος Νῶε Κλάυπολ, ἐνόμισεν ὅτι δὲν ἠδύνατο κάλλιστα νὰ διέλθῃ τὴν ὥραν του ἢ πειράζων καὶ βασανίζων τὸν μικρὸν Ὄλιβερ.

Πρὸς ἀπόλαυσιν τῆς ἀθώας ταύτης διασκεδάσεως ὁ Νῶε ἤρχισε τραβῶν τὰ ὦτα καὶ τὴν κόμην τοῦ Ὄλιβερ καὶ λέγων αὐτῷ ὅτι ἦτο *καπόνι*. Τῷ ἀνήγγειλεν ὅτι μίαν ἡμέραν θὰ ὑπάγῃ νὰ ἴδῃ ὁποῦ θὰ τὸν ἀναιβάζουν εἰς τὴν κρεμάλα· τέλος δὲν ἔμειναν κακοήθειαι τὰς ὁποίας νὰ μὴ εἴπεν, ὅπως ἐπὶ μᾶλλον πειράξῃ αὐτόν. Ἰδὼν ὅμως ὅτι μεθ' ὅλα ταῦτα ὁ Ὄλιβερ δὲν ἔκλαιεν, ὁ Νῶε ἐδοκίμασεν εὐφυέστερον μέσον· ἔκαμεν ὅ τι πλεῖστοι μικρόνοες συνήθως κάμνουσιν ἵνα φανῶσιν εὐφυεῖς· προσέφυγεν εἰς προσωπικότητας.

«Μικρὲ νόθε! εἶπεν ὁ Νῶε· πῶς ἔχει ἡ κυρία μήτηρ σας;

— Εἶναι ἀποθαμένη, ἀπεκρίνατο ὁ Ὄλιβερ. Μή μου λέγῃς τέτοια λόγια, σὲ παρακαλῶ.»

Τὸ παιδίον ἠρυθρίασε ταῦτα λέγον. Ἡ ἀναπνοὴ αὐτοῦ κατέστη ταχυτέρα, βλέπων δὲ τὴν συστολὴν τῶν χειλέων καὶ τῶν ῥωθώνων του ὁ κύριος Κλάυπολ ἐνόμισεν ὅτι ταχέως θὰ ἐξερρήγνυτο εἰς κλαυθμούς· ἐπετέθη λοιπὸν σφοδρότερον.

«Καὶ ἀπὸ τί ἀπέθανεν ἡ μητέρα σου; εἶπεν ὁ Νῶε.

— Ἀπὸ ἀπελπισίαν, καθὼς μοῦ εἶπαν, ἀπεκρίνατο ὁ Ὄλιβερ, ὡσεὶ καθ' ἑαυτὸν ὁμιλῶν· καὶ θαρρῶ πῶς καταλαμβάνω κ' ἐγὼ τί σημαίνει τέτοιος θάνατος.

— Τρα, λα λά, τα τα τατά, μικρὲ νόθε! εἶπεν ὁ Νῶε ἰδὼν ὅτι ἓν δάκρυον ὕγρανε τὴν παρειὰν τοῦ παιδός. Τί σε κάνει νὰ κλαουνίζῃς ἔτσι;

— Ὄχι βέβαια τοῦ λόγου σας, ἀπεκρίνατο ὁ Ὄλιβερ, σπεύδων νὰ σπογγίσῃ τὸ δάκρυον· μὴ τὸ πάρῃς πῶς μ' ἔκαμες τοῦ λόγου σου νὰ κλαύσω.

— Ἆ, ἀλήθεια; δὲν σ' ἔκαμα ἐγώ; εἶπεν ὁ Νῶε μυκτηριστικῶς.

— Ὄχι, δὲν μ' ἔκαμες τοῦ λόγου σου, ὑπέλαβεν ὁ Ὄλιβερ ξηρῶς· ἀλλὰ φθάνει πλέον· μὴ εἴπῃς λόγον γιὰ τὴν μητέρα μου· εἶναι τὸ καλλίτερον ὁποῦ ἠμπορεῖς νὰ κάμῃς.

— Εἶναι τὸ καλλίτερον ὁποῦ ἠμπορῶ νὰ κάμω! ἀνεκραύγασεν ὁ Νῶε. Ἀλήθεια! μοῦ πῆρες πολὺ θάρρος, χαντακωμένε! Φαίνεται πῶς ἡ μητέρα σου ἤτανε ὡραία γυναῖκα, ἔ!»

Καὶ ἐνταῦθα ὁ Νῶε ἔσεισεν ἐκφραστικῶς τὴν κεφαλὴν καὶ συνέστειλεν ὅσον ἠμπόρει τὴν μικρὰν κοκκίνην μύτην του.

«Ἠξέρεις πολὺ καλά, ὀρφανέ, ἐξηκολούθησεν ὁ Νῶε, ἐνθαρρυνθεὶς ἐκ τῆς σιγῆς τοῦ Ὄλιβερ καὶ μὲ τόνον προσπεποιημένης συμπαθείας (τὸν προσβλητικώτατον πάντων), 'ξεύρεις πολὺ καλὰ πῶς σὺ δὲν φταῖς· κανεὶς δὲν φταίει εἰς αὐτά·

Digitized by Google

'ξέρεις βέβαια, έκθετε, πῶς ἡ μητέρα σου ἦτο τοῦ δρόμου....

— Πῶς εἶπες; ἠρώτησεν ὁ Ὄλιβερ, ἐγείρων ζωηρῶς τὴν κεφαλήν.

— Γυναῖκα τοῦ δρόμου, ἀπεκρίθη ψυχρῶς ὁ Νῶε· καὶ ἂν θέλῃς, καλλίτερα ὁποῦ ἀπέθανε, διότι ἂν ἐζοῦσε θὰ τὴν εἶχαν φυλακή, ἢ ἐξορία, ἢ θὰ τὴν ἔστελναν 'ς τὴν κρεμάλα, καὶ αὐτὸ πιστεύω περισσότερο.»

Τὸ πρόσωπον τοῦ Ὄλιβερ μετήλλαξε χροιάν· ὥρμησε, καὶ ἀνατρέψας καὶ κάθισμα καὶ τράπεζαν, ἥρπασε τὸν Νῶε ἀπὸ τὸν λαιμὸν, τὸν ἔσεισε μετὰ τοσαύτης λύσσης, ὥστε συνεκρούσθησαν οἱ ὀδόντες του, καὶ συγκεντρώσας πάσας τὰς δυνάμεις αὐτοῦ τὸν ἐκτύπησε τόσῳ δυνατὰ, ὥστε τὸν κατέρριψεν ἐκτάδην.

Πρὸ μιᾶς ἔτι στιγμῆς τὸ παιδίον ἐκεῖνο ἦν πρᾳότατον καὶ ἀνεκτικώτατον· ἀλλὰ τὸ θάρρος αὐτοῦ ἐξηγέρθη ἐπὶ τέλους, ἡ δὲ κατὰ τῆς μνήμης τῆς μητρός του προςβολὴ τὸ κατέστησε παράφορον. Ἡ καρδία του ἐπάλλετο σφοδρῶς, ἡ στάσις του ἦτο ὑπερήφανος, τὸ δὲ βλέμμα ὀξὺ καὶ ζωηρότατον. Τὰ πάντα εἶχον μεταβληθῆ ἐν αὐτῷ, ἤδη ὅτε εἶδεν ἐκτάδην πρὸ τῶν ποδῶν του τὸν ἄνανδρον αὐτοῦ βασανιστὴν καὶ ἀντέκρυζεν αὐτὸν μετὰ δυνάμεως, οἵαν πρῶτον ἤδη ἔβλεπεν ὅτι ἦτο ἱκανὸς νἀναπτύξῃ.

«Τρέξατε! ἐκραύγαζεν ὁ Νῶε· Καρλόττα, κυρά! Μ' ἐσκότωσε Βοήθεια! βοήθεια! Ὁ Ὄλιβερ ἐλύσσαξε! Καρ. . .λόττα!»

Εἰς τὰς ὠρυγὰς τοῦ Νῶε ἡ Καρλόττα ἀνταπεκρίθη δι' ὀξείας φωνῆς, καὶ ἡ κυρία Σάουαρμπερρυ δι' ἔτι ὀξυτέρας. Ἡ πρώτη εἰσώρμησεν εἰς τὸ μαγειρεῖον διά τινος πλαγίας θύρας, ἡ δὲ ἑτέρα ἔστη ἐπὶ τῆς κλίμακος, ὅπως πρότερον βεβαιωθῇ μή τοι ἐξετίθει τὴν ζωήν της προχωροῦσα.

«Ἆ! μικρὲ κακοῦργε! ἀνεκραύγασεν ἡ Καρλόττα συσφίγγουσα τὸν Ὄλιβερ πάσῃ δυνάμει, καὶ εἶχε δύναμιν ἀνδρὸς εὐρώστου καὶ σφριγῶντος, ἆ, ἀχάριστε! σκυλί! φονιᾶ!»

Καὶ πᾶσαν συλλαβὴν συνώδευεν ἡ Καρλόττα διὰ γρόνθου ἰσχυροτάτου, πρὸς μείζονα δόξαν τῆς κοινωνίας, ἧς παρίστατο πρόμαχος.

Ὁ γρόνθος τῆς Καρλόττας δὲν ἦτο ἐλαφρός· ἀλλ' ἐκ φόβου μὴ δὲν ἐπαρκέσῃ πρὸς κατεύνασιν τῆς ὀργῆς τοῦ Ὄλιβερ, ἡ κυρία Σάουαρμπερρυ ἐρριψοκινδύνευσε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ μαγειρεῖον καὶ διὰ μὲν τῆς μιᾶς χειρὸς συνέλαβε τὸ παιδίον, διὰ δὲ τῆς ἑτέρας *ἐγρατζούνιζε* τὸ πρόσωπόν του. Τέλος καὶ ὁ Νῶε, ἐπωφεληθεὶς τῶν πλεονεκτημάτων τῆς θέσεώς του, ἠγέρθη καὶ ἤρχισε τύπτων τὸν Ὄλιβερ ἐκ τῶν ὄπισθεν.

Τοιαύτη γυμναστική, ἀρκούντως οὖσα κοπιώδης, δὲν ἠδύνατο νὰ διαρκέσῃ ἐπὶ πολύ· ὅταν πάντες ἐκουράσθησαν νὰ κτυπῶσιν, ἔσυραν τὸ παιδίον κραυγάζον καὶ ἀνθιστάμενον, ἀλλὰ μηδόλως ἀπενθαρρυνθὲν, εἰς τὸ κελλάριον, ἔνθα ἐκλείδωσαν αὐτό. Ἀκολούθως ἡ κυρία Σάουαρμπερρυ ἔπεσεν ἐξηντλημένη ἐπί τινος καθίσματος καὶ ἐξερράγη εἰς δάκρυα.

«Θεέ μου! ἡ κυρὰ ἐλιποθύμησεν! εἶπεν ἡ Καρλόττα. Νῶε, ἀγάπη μου, 'γρήγορα ἕνα ποτῆρι νερό!

—Ἆ! Καρλόττα, εἶπεν ἡ κυρία Σάουαρμπερρυ λαλοῦσα ὡς ἠδύνατο, παρὰ τὴν λιποθυμίαν αὐτῆς καὶ τὸ ἄφθονον ψυχρὸν ὕδωρ ὅπερ ὁ Νῶε κατέχεε κατὰ τῆς κεφαλῆς καὶ τῶν ὤμων της. Ὦ! Καρλόττα, πόσῳ 'φτηνὰ τὴν γλυτώσαμε καὶ δὲν μᾶς ἐσκότωσεν ὅλους κάμμιὰ νύκτα εἰς τὸ κρεβάτι ποῦ κοιμώμεθα!

— Ἆ! 'φτηνά, πολὺ 'φτηνά, κυρά, ἀλήθεια, ἀπεκρίνατο ἡ Καρλόττα. Ἐλπίζω μονάχα πῶς αὐτὸ θὰ μάθῃ τὸν ἀφεντικὸ νὰ μὴ ξαναπαίρνῃ ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς φονιάδες, ποῦ εἶναι φτιασμένοι γιὰ σκοτωμοὺς καὶ κλεψιαὶς ἀπὸ τὰ μικρά τους 'νύχια. Τὸν καψερὸ τὸν Νῶε! τὸν εἶχε 'μισοσκοτωμένον ὅταν 'μπῆκα.

— Τὸ καϋμένο τὸ παιδί!» εἶπεν ἡ κυρία Σάουαρμπερρυ ῥίπτουσα ἐπ' αὐτοῦ βλέμμα συμπαθείας μεστόν.

Ὁ Νῶε εἰς τοῦ ὁποίου τὸ ἀνάστημα οὐδὲ μέχρι τῶν ὤμων ἔφθανεν ὁ Ὄλιβερ, βλέπων τοιαύτην συμπάθειαν ἐκδηλουμένην ὑπὲρ αὐτοῦ, ἐσπόγγιζε διὰ τῆς παλάμης τοὺς ὀφθαλμούς, κλαίων καὶ ὀλολύζων.

«Τί νὰ κάμωμεν; ἀνέκραξεν ἡ κυρία Σάουαρμπερρυ. Ὁ ἄνδρας μου εἶναι 'βγαλμένος ἔξω· κανεὶς ἄνδρας δὲν εἶναι 'ς τὸ 'σπίτι. Καὶ ὁ Ὄλιβερ προτοῦ περάσουν δέκα λεπτὰ τῆς ὥρας θὰ ἔχῃ σπασμένη μὲ τῆς κλωτσιαὶς τὴν πόρτα.»

Οἱ σφοδροὶ πράγματι κλονισμοὶ τῆς θύρας ὑπὸ τοῦ Ὄλιβερ, καθίστων πιθανώτατον τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο.

«Θεέ μου! Θεέ μου! τί 'ξέρω καὶ ἐγώ, κυρά, εἶπεν ἡ Καρλόττα.... Νὰ φωνάξουμε τὴν ἀστυνομία;

— Ἢ τοὺς χωροφύλακας; προσέθηκεν ὁ κύριος Κλάυπολ.

— Ὄχι, ὄχι, εἶπεν ἡ κυρία Σάουαρμπερρυ, ἐνθυμηθεῖσα τὸν παλαιὸν φίλον τοῦ Ὄλιβερ. Νῶε, τρέξε εἰς τοῦ κυρίου Μπάμμπλ καὶ εἰπέ του νὰ ἔλθῃ ἀμέσως, χωρὶς νὰ χάσῃ οὔτε στιγμήν· μὴ ζητᾷς νὰ φορέσῃς τὸ κασκέττο σου. Κάμε γρήγορα· 'ς τὸ δρόμο κράτει ἕνα μαχαῖρι 'ς τὸ 'μάτι σου γιὰ νὰ παύσῃ ἡ φλόγωσι.»

Ὁ Νῶε ἔσπευσε πράγματι καὶ ἐξώρμησε τάχιστα. Οἱ δὲ διαβάται οὐχὶ μικρὸν ἐξεπλάγησαν, βλέποντες ἕνα ἄπορον παῖδα τρέχοντα ἀπνευστί, ἀσκεπῆ καὶ μὲ λεπίδα μαχαίρας ἐπὶ τοῦ ὀφθαλμοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'

Ὁ Ὄλιβερ ἐπιμένει εἰς τὴν ἀνυποταξίαν.

Ὁ Νῶε Κλάυπολ ἔτρεξεν εἰς τὰ τέσσαρα καὶ

Digitized by Google

μόνον πρὸ τῆς θύρας τοῦ πτωχοκομείου ἔστη ὅπως ἀναπνεύσῃ. Περιέμεινεν ἐπὶ ἓν λεπτὸν περίπου, ἵνα δυνηθῇ νὰ ἐπαναλάβῃ καλῶς τοὺς ὀλολυγμούς, καὶ νὰ προσποιηθῇ ἔκφρασιν βαθυτάτου ἄλγους καὶ τρόμου. Ἀκολούθως ἔκρουσεν ἀποτόμως τὴν θύραν, καὶ πρὸ τοῦ ἀνοίξαντος αὐτὴν γέροντος πένητος τοσούτῳ θλιβερὰν παρέστησε φυσιογνωμίαν, ὥστε ἐκεῖνος καίτοι εἰθισμένος νὰ βλέπῃ περὶ ἑαυτὸν μορφὰς δυστυχῶν πάντοτε, ὠπισθοδρόμησε μετ' ἐκπλήξεως.

«Τί νὰ ἔπαθε αὐτὸ τὸ παιδί; ἐσκέφθη ὁ γέρων πτωχός.

— Κύριε Μπάμμπλ! κύριε Μπάμμπλ!» ἐκραύγαζεν ὁ Νῶε, προσποιούμενος ἀκατάσχετον τρόμον, καὶ τοσούτῳ δυνατά, ὥστε οὐχὶ μόνον ἠκούσθη παρὰ τοῦ Μπάμμπλ, καίτοι βαρεῖαν ἔχοντος τὴν ἀκοήν, ἀλλὰ καὶ τόσον τὸν ἐτρόμαξεν, ὥστε ἐξῆλθεν εἰς τὴν αὐλὴν ἀσκεπής, χωρὶς τὸν τρίκωχον πῖλόν του· εἶναι δὲ τοῦτο περίστασις ἀξιοσημείωτος καὶ ἀληθῶς περίεργος, καταδεικνῦσα ὅτι καὶ εἷς ἐνοριακὸς κλητὴρ ἔτι, ὑπὸ τὸ κράτος αἰφνιδίας καὶ ἰσχυρᾶς συγκινήσεως διατελῶν, δύναται πρὸς στιγμὴν νὰ τὰ χάσῃ καὶ λησμονήσῃ τὴν προσωπικὴν αὐτοῦ ἀξιοπρέπειαν. «Ὦ! κύριε Μπάμμπλ, εἶπεν ὁ Νῶε· ὁ Ὄλιβερ, σέρ, ὁ Ὄλιβερ Τουίστ....

— Τί! τί! ἠρώτησε διακόψας αὐτὸν ὁ κύριος Μπάμμπλ. Μήπως... μήπως ἐδραπέτευσεν;

— Ὄχι, ὄχι, σέρ, δὲν ἐδραπέτευσε... ἀλλὰ δὲν συμμαζεύεται, ἀπεκρίνατο ὁ Νῶε... Ἐπῆγε νά με σκοτώσῃ, σέρ, καὶ ὕστερα 'πῆγε νὰ σκοτώσῃ τὴν Καρλόττα καὶ τὴν κυρά. Ὦ! σέρ, ὤ! σέρ, — ὤ ἡ πλάτη μου! ὢ τὸ κεφάλι μου! ὤ! ἡ κοιλιά μου!»

Καὶ ὁ Νῶε ἐμόρφαζε παντοειδῶς, ὅπως ὁ κύριος Μπάμμπλ ὑποθέσῃ ὅτι κατὰ τὴν βιαίαν καὶ ἀγρίαν ἐπίθεσιν τοῦ Ὄλιβερ Τουίστ ἔπαθεν ἐσωτερικόν τι κάταγμα, ἐξ οὗ ὑπέφερε φρικώδεις πόνους.

Ἰδὼν ὁ Νῶε τὴν ἐντύπωσιν, ἣν οἱ λόγοι αὐτοῦ παρήγαγον ἐπὶ τοῦ κυρίου Μπάμμπλ, ἠθέλησε νά τον συγκινήσῃ ἔτι πλέον, ὀλολύζων δυνατώτερα ἀπὸ πρὶν διὰ τὰς πληγάς του· ὅταν δ' εἶδε νὰ διέρχηται τὴν αὐλὴν τὸν κύριον μὲ τὸ λευκὸν ἐσωκάρδιον, οἱ ὀλολυγμοὶ κατήντησαν ὠρυγαί, διότι σπουδαιότατον ἐθεώρησε νὰ ἐφελκύσῃ τὴν προσοχὴν καὶ νὰ διεγείρῃ τὴν συμπάθειαν τοῦ ἐν λόγῳ κυρίου.

Καὶ πράγματι εἵλκυσε τὴν προσοχὴν αὐτοῦ, διότι δὲν ἔκαμε τρία βήματα καὶ ἐστράφη ἀποτόμως, ὅπως ἐρωτήσῃ διατί ὁ χαϋμένος ἐκεῖνος ὠρύετο τοιουτοτρόπως καὶ διατί ὁ κύριος Μπάμμπλ δὲν τὸν ἐφιλοδώρει μὲ ὀλίγα ξυλοκοπήματα διὰ νὰ ἐναρθρώσῃ εὐκρινέστερον τὰ παράπονά του.

«Εἶναι ἕνας ἄπορος παῖς, σέρ, ἀπεκρίνατο ὁ κύριος Μπάμμπλ, τὸν ὁποῖον ἐκόντεψε νὰ σκοτώσῃ ὁ μικρὸς Τουίστ. Ἀφτηνὰ τὴν ἐγλύτωσε.

— Διάβολε, ἤμην βέβαιος, ἀνεφώνησεν ὁ κύριος μὲ τὸ λευκὸν ἐσωκάρδιον· εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς εἶχα μίαν προαίσθησιν πῶς αὐτὸς ὁ σατανᾶς θὰ καταντήσῃ εἰς τὴν κρεμάλα.

— Ἠθέλησε ἀκόμη νὰ σκοτώσῃ καὶ τὴν ὑπηρέτριαν, εἶπεν ὁ κύριος Μπάμμπλ, κάτωχρος ἐκ φόβου.

— Καὶ τὴν κυρά του ἀκόμη, προσέθηκεν ὁ κύριος Κλάυπολ.

— Καὶ ὕστερα καὶ τὸν ἀφεντικό του, ἔ, Νῶε; εἶπεν ὁ κύριος Μπάμμπλ.

— Ὄχι, γιατὶ ἦταν 'βγαλμένος ὄξω, ἀλλοιῶς θά τον ἐσκότωνε, ἀπεκρίνατο ὁ Νῶε. Ἔλεγε πῶς ἤθελε νά τον σκοτώσῃ.

— Ἆ! εἶπεν αὐτό, παλληκάρι μου; ὑπέλαβεν ὁ κύριος τοῦ λευκοῦ ἐσωκαρδίου.

— Μάλιστα, σέρ, ἀπεκρίνατο ὁ Νῶε· καὶ ἡ κυρά μου παρακαλεῖ πολὺ τὸν κύριον Μπάμμπλ νὰ κοπιάσῃ ἀμέσως νὰ δώσῃ κάμποσο ξύλο τοῦ Ὄλιβερ, γιατὶ ὁ ἀφέντης λείπει.

— Ἀναμφιβόλως, παλληκάρι μου,» εἶπεν ὁ κύριος μὲ τὸ λευκὸν ἐσωκάρδιον, μειδιῶν καλοκἀγάθως καὶ θωπεύων διὰ τῆς χειρὸς τὴν κεφαλὴν τοῦ Νῶε, ὅστις ἦτο τοὐλάχιστον κατὰ τρεῖς δακτύλους ὑψηλότερος αὐτοῦ. Εἶτα προσέθηκε· «Εἶσαι καλὸ καὶ ἄξιο παλληκάρι· νά, πάρε μίαν πένναν γιὰ τὸν κόπο σου. Μπάμμπλ, πάρε τὸ ῥαβδί σου καὶ 'πήγαινε 'ς τῶν Σάουαρμπερρυ. Δός του ἕνα καλὸ μπερντάχι· δὲν θέλει λύπησι, Μπάμμπλ.

— Ὄχι, σέρ, βέβαια ὄχι, ἀπεκρίνατο ὁ κλητήρ, προσθεὶς καὶ μάστιγα εἰς τὸ ἄκρον τῆς ῥάβδου του.

— Καὶ εἰπὲ τοῦ Σάουαρμπερρυ νὰ μὴ τὸν λυπᾶται καθόλου· τοῦ κάκου θὰ 'πᾶν ὅλα ἐὰν δὲν τοῦ δίδουν τακτικὰ ἀπὸ ἓν καλὸν ξύλον, εἶπεν ὁ κύριος μὲ τὸ λευκὸν ὑποκάμισον.

— Θὰ 'νοιασθῶ, σέρ,» ἀπεκρίνατο ὁ κλητήρ. Καὶ φορέσας τὸν τρίκωχον πῖλον καὶ λαβὼν τὴν ῥάβδον του, ὁ κύριος Μπάμμπλ ἔλαβεν ἐν τάχει μετὰ τοῦ Κλάυπολ τὴν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἐργολάβου κηδειῶν ἄγουσαν.

Ἡ κατάστασις δὲν εἶχε βελτιωθῇ. Ὁ κύριος Σάουαρμπερρυ δὲν εἶχεν ἔτι ἐπιστρέψει, ὁ δὲ Ὄλιβερ ἐξηκολούθει νὰ λακτίζῃ μετὰ δυνάμεως τὴν θύραν τοῦ κελλαρίου. Ἡ κυρία Σάουαρμπερρυ καὶ ἡ Καρλόττα τοσοῦτον ἀλλοκότως ἀπεικόνισαν τὴν ἀγριότητα τοῦ παιδίου, ὥστε ὁ κύριος Μπάμμπλ ἐθεώρησε συνετὸν νὰ προβῇ εἰς διαπραγματεύσεις προτοῦ ἀνοίξῃ τὴν θύραν. Ἐν πρώτοις λοιπὸν ἐλάκτισε τὴν θύραν ἐν εἴδει προοιμίου· ἀκολούθως προσαρμόζων τὸ στόμα εἰς τὴν ὀπὴν τοῦ κλείθρου, εἶπε διὰ φωνῆς ἠχηρᾶς καὶ ἐπιβλητικῆς·

«Ὄλιβερ!

Digitized by Google

— Ἔλα, ἀνοίξατε τὴν θύραν, ἀπεκρίθη τὸ παιδίον.

— Ἀναγνωρίζεις τὴν φωνὴν ἡ ὁποία σοῦ ὁμιλεῖ, Ὄλιβερ; εἶπεν ὁ κύριος Μπάμμπλ.

— Ναί.

— Καὶ δὲν φοβεῖσαι καθόλου, κύριε; Καὶ δὲν τρέμεις εἰς τὴν φωνήν μου, κύριε; εἶπεν ὁ Μπάμμπλ.

— Ὄχι!» ἀπεκρίθη μετὰ θάρρους τὸ παιδίον.

Τοιαύτη ἀπόκρισις, ὅλως διαφορετικὴ ἀπὸ τὴν ἀναμενομένην, ἀπὸ ἐκείνην εἰς ἣν ἦτο συνειθισμένος ὁ κύριος Μπάμμπλ, τὸν ἐνέβαλεν εἰς δισταγμόν. Ἀπεμακρύνθη τῆς ὀπῆς τοῦ κλείθρου, ὕψωσεν ἀξιοπρεπῶς τὴν κεφαλὴν καὶ τὸ σῶμα, καὶ ἠτένισεν ἀλληλοδιαδόχως τρεῖς μάρτυρας τῆς σκηνῆς ἐκείνης, ἐν μεγαλοπρεπεῖ καὶ ἐμφαντικῇ σιγῇ.

«Βλέπετε, κὺρ Μπάμμπλ, εἶπεν ἡ κυρία Σάουαρμπερρυ, πρέπει νὰ ἐτρελάθη. Ἕνα παιδὶ ὀλίγο νὰ ἤτανε 'ς τὰ σωστά του δὲν θὰ ἐτολμοῦσε νά σας ὁμιλήσῃ ποτὲ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον.

— Δὲν εἶναι τρέλα, ἀπεκρίνατο ὁ κύριος Μπάμμπλ μετά τινας στιγμὰς βαθείας σκέψεως· εἶναι τὸ κρέας.

— Τὸ κρέας! ἀνεφώνησεν ἔκπληκτος ἡ κυρία Σάουαρμπερρυ.

— Ναί, κυρά μου, τὸ κρέας, τὸ κρέας, ἐπανέλαβεν ὁ κύριος Μπάμμπλ μετ' αὐθεντικοῦ ἤθους. Τὸν ἐθρέψατε ἔξω τοῦ μέτρου, κυρά μου. Ἐκάματε νὰ τοῦ γεννηθοῦν ψυχὴ καὶ νοῦς τεχνητά, ὁποῦ δὲν ἔχουν τὸν τόπον τους εἰς ἀνθρώπους τῆς τάξεώς του. Οἱ κύριοι σύμβουλοι, ὁποῦ εἶναι φιλόσοφοι πρακτικοὶ θά σας τὸ εἰποῦν αὐτό, κυρὰ Σάουαρμπερρυ. Τί τὰ θέλουν οἱ πτωχοὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὸν νοῦν; Δέν μας φθάνει ποῦ ἔχουμε τόσα βάσανα νά τους συντηροῦμεν τὴν ζωὴ εἰς τὸ σῶμά τους! Ἐὰν ἔδιδες μόνο μπουλουγοῦρι καὶ τίποτε ἄλλο εἰς αὐτὸ τὸ παιδί, ποτὲ δὲν θὰ συνέβαινεν αὐτὸ ὁποῦ συνέβηκε!

— Θεέ μου! ἀνεφώνησεν ἡ κυρία Σάουαρμπερρυ, ὑψοῦσα μετὰ θλίψεως τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὴν στέγην τοῦ μαγειρείου της. Αὐτὰ παθαίνει ὅστις εἶναι γενναιόδωρος.»

Ἡ γενναιοδωρία τῆς κυρίας Σάουαρμπερρυ πρὸς τὸν Ὄλιβερ συνίστατο εἰς ἐπιδαψίλευσιν αὐτῷ ἀθλίων ἀποφαγίων, τὰ ὁποῖα μόνον διὰ πέταγμα ἦσαν καλά. Ὥστε ἦτο δεῖγμα μεγάλης αὐταπαρνήσεως ἐκ μέρους της τὸ νὰ μὴ θελήσῃ νἀρνηθῇ τὴν βαρεῖαν κατηγορίαν, ἣν κατ' αὐτῆς ἐπέρριψεν ὁ Μπάμμπλ καὶ ἧς ἦτο ἐντελῶς ἀθῴα καὶ ἐν λόγῳ, καὶ ἐν ἔργῳ καὶ ἐν διανοίᾳ.

«Νά σας εἰπῶ, εἶπεν ὁ Μπάμμπλ πρὸς τὴν κυρίαν χαμαὶ νεύουσαν τοὺς ὀφθαλμούς· τὸ μόνον ὁποῦ ἔχομεν νὰ κάμωμεν τώρα, κατὰ τὴν γνώμην μου, εἶναι νὰ τὸν ἀφήσωμεν εἰς τὸ κελλάρι μίαν ἢ δύο ἡμέρας, ὡς ποῦ νὰ τὸν ἀδυνατίσῃ ἡ πεῖνα, καὶ ὕστερα νὰ τὸν ἐβγάλωμεν ἔξω καὶ ὅλον τὸν καιρὸν ὁποῦ θὰ μένῃ ἐδῶ μόνον μπουλουγοῦρι νὰ τοῦ δίνετε διὰ τροφήν του. Κατάγεται ἀπὸ πολὺ κακὴν οἰκογένειαν, ἀπὸ γονεῖς θυμώδεις, κυρὰ Σάουαρμπερρυ· ἡ νοσοκόμος καὶ ὁ γιατρὸς μοῦ εἶπαν πῶς ἡ μάνα του ἐπέρασε τόσαις κακοπάθειαις καὶ κόπους ποῦ κάθε ἄλλη καλὴ γυναῖκα δὲν θὰ βαστοῦσε, ἀλλὰ θὰ 'πέθαινε πρὸ καιροῦ.»

Εἰς τὸ μέρος τοῦτο τοῦ λόγου τοῦ κυρίου Μπάμμπλ, ὁ Ὄλιβερ ὅστις ἤκουσεν ὁπωσοῦν τὸν διάλογον ἔνδοθεν, ἐννοήσας ὅτι γίνεται λόγος περὶ τῆς μητρός του, ἐπανέλαβε τὰ κατὰ τῆς θύρας λακτίσματα, εἰς τρόπον ὥστε ἡ συνδιάλεξις καθίστατο ἀδύνατος. Τότε ἦλθε καὶ ὁ κύριος Σάουαρμπερρυ· τῷ ἀφηγήθησαν τὸ πραξικόπημα τοῦ Ὄλιβερ μεθ' ὅλων τῶν ὑπερβολῶν, ἃς αἱ γυναῖκες ἔκριναν καταλλήλους νὰ ἐξεγείρωσι τὴν ὀργὴν αὐτοῦ· ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ ἤνοιξε τὴν θύραν τοῦ κελλαρίου, καὶ ἐξήγαγεν ἐκ τοῦ περιλαιμίου τὸν μικρὸν ἀντάρτην.

Τὰ ἐνδύματα τοῦ Ὄλιβερ εἶχον κατασχισθῆ ἐν τῇ πάλῃ. Τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἦτο καθημαγμένον, ἡ δὲ κόμη ἔπιπτεν ἐν ἀταξίᾳ πρὸ τοῦ μετώπου. Ἡ ὀργή του ὅμως δὲν εἶχε κατευνασθῆ καὶ ἐξερχόμενος τῆς φυλακῆς του, ἀντὶ νὰ φανῇ πεφοβισμένος, ἐξηκόντισεν ἀπειλητικὸν βλέμμα κατὰ τοῦ Νῶε.

«Πολὺ χαριτωμένο παιδὶ εἶσαι! εἶπεν ὁ κύριος Σάουαρμπερρυ, ῥαπίζων τὸν Ὄλιβερ.

— Ὕβρισε τὴν μητέρα μου, ἀπεκρίθη ὁ Ὄλιβερ.

— Ἔ! καὶ αὐτὸ ἂν ἤτανε. . . ἀχάριστε, μπιρμπάντη, εἶπεν ἡ κυρία Σάουαρμπερρυ· δὲν εἶπεν ὅσα τῆς ἐχρειάζοντο· ἤξιζε πολὺ χειρότερα.

— Ὄχι, εἶπε τὸ παιδίον.

— Ναί, ναί! εἶπεν ἡ κυρία Σάουαρμπερρυ.

— Εἶσαι ψεύτρια!» εἶπεν ὁ Ὄλιβερ.

Ἡ κυρία Σάουαρμπερρυ ἐξερράγη εἰς δάκρυα, ὁ δὲ χείμαρρος τῶν δακρύων μηδένα ἐνδοιασμὸν κατέλιπεν εἰς τὸν σύζυγόν της. Ἐὰν ἐπὶ στιγμὴν ἐδίσταζε νὰ τιμωρήσῃ αὐστηρότατα τὸν Ὄλιβερ, θὰ ἀπεδείκνυτο τρανῶς, συμφώνως πρὸς τὰ διέποντα τὰς μεταξὺ ἀνδρογύνων ἔριδας ἔθιμα, ὅτι ἦτο θηρίον, ἄσπλαγχνος σύζυγος, ὃν ἀξιοκαταφρόνητον καὶ ἐκτὸς τοῦ προσώπου μηδὲν ἀνθρώπινον ἔχον, χωρὶς νὰ ὑπολογίσωμεν καὶ τοσαῦτα ἄλλα ευάρεστα ἐπίθετα, ἅτινα ἕνεκα τῆς μεγάλης αὐτῶν πληθύος ἀδυνατοῦμεν νὰ καταριθμήσωμεν ἐνταῦθα.

Δέον νἀναγνωρίσωμεν ὅτι ὅσον ἐξήρτητο ἐξ αὐτοῦ, (ἀλλ' ἡ ἐξουσία του ἦν λίαν περιωρισμένη), ἦτο εὐμενῶς ὑπὲρ τοῦ παιδίου διατεθειμένος, εἴτε διότι εὕρισκε τὸ συμφέρον του, εἴτε διότι ἡ σύζυγός του τὸ ἀπεστρέφετο. Ἀλλ'

Digitized by Google

ὁ χείμαρρος τῶν δακρύων ἀφεῖλε πᾶν μέσον ὑπεκφυγῆς. Κατὰ συνέπειαν τοσοῦτον αὐστηρῶς ἐτιμώρητε τὸν Ὄλιβερ, ὥστε καὶ αὐτὴ ἡ κυρία Σάουαρμπερρυ ἔμεινεν ηὐχαριστημένη καὶ ἡ ἐνοριακὴ ῥάβδος τοῦ κυρίου Μπάμμπλ ἀπέβη περιττή. Τὸ λοιπὸν τῆς ἡμέρας ὁ Ὄλιβερ ἐκλείσθη ἔν τινι σκοτεινῇ ὀπῇ ὄπισθεν τοῦ μαγειρείου, συντρόφους ἔχων τὴν ἀντλίαν καὶ τεμάχιον ξηροῦ ἄρτου. Τὴν δ' ἑσπέραν ἡ κυρία Σάουαρμπερρυ, ἀφ' οὗ ἐξετόξευσε πρότερον μυρίας ὑβριστικὰς ἐκφράσεις κατὰ τῆς μνήμης τῆς μητρός του, τῷ ἤνοιξε τὴν θύραν, καὶ διέταξεν αὐτὸν νὰ μεταβῇ εἰς τὴν κλίνην του, ἐν ᾧ συγχρόνως ὅ τε Νῶε καὶ ἡ Καρλόττα ἐπεδαψίλευον αὐτῷ ἀνηλεεῖς σαρκασμούς.

Ἐν τῷ στυγνῷ καὶ θλιβερῷ νεκρικῷ ἐργαστηρίῳ τὰ αἰσθήματα τοῦ Ὄλιβερ, ἀφεθέντος μόνου, εὗρον ἐλευθέραν διέξοδον. Ὅσα ὑπέστη πολλοὺς στοχασμοὺς ἐξήγειρον ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ παιδός. Ἤκουσε μετὰ περιφρονήσεως τοὺς σαρκασμοὺς καὶ ἄνευ γογγυσμοῦ ἐδέχθη τὰς μαστιγώσεις· διότι ᾐσθάνετο ἀναπτυσσόμενον ἐν ἑαυτῷ ὑπερήφανόν τι αἴσθημα, ὅπερ θὰ ἐκώλυεν αὐτὸν νὰ ἐκφράσῃ παράπονόν τι καὶ ἂν ἔτι τὸν ἔκαιον ζωντανόν· ἀλλὰ νῦν ὅτε οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ ἴδῃ ἢ ἀκούσῃ αὐτὸν, ἐγονάτισεν ἐπὶ τοῦ δαπέδου καὶ κρύψας τὸ πρόσωπον διὰ τῶν χειρῶν ἔχυσε τοιαῦτα δάκρυα, οἷα πρὸς τιμὴν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως πρέπει νὰ εὐχώμεθα νὰ δώσῃ ὁ Θεὸς ὅσον ἔνεστιν ὀλιγώτερα νὰ χύνωσι παιδία τοιαύτης τρυφερᾶς ἡλικίας.

Ἐπὶ πολὺ ἔμεινεν ὁ Ὄλιβερ ἀκίνητος ἐν τῇ θέσει ἐκείνῃ. Τὸ κηρίον εἶχε σχεδὸν καθ' ὁλοκληρίαν τακῇ ὅταν ἠγέρθη· παρετήρησε μὲ προφύλαξιν πέριξ αὐτοῦ καὶ ἠκροάσθη προσεκτικῶς· ἀκολούθως ἀπέσυρεν ἀθορύβως τοὺς μοχλοὺς τῆς θύρας τῆς εἰσόδου καὶ εἶδεν εἰς τὴν ὁδόν.

Ἡ νὺξ ἦν ζοφερὰ καὶ ψυχρά· τὰ ἄστρα ἐφάνησαν εἰς τὸ παιδίον πλειότερον ἀπομεμακρυσμένα τῆς γῆς, ἀφ' ὅσον ποτὲ εἶδεν· ἄνεμος δὲν ἔπνεε· ἡ σκιὰ τῶν δένδρων ἐφαίνετο ἀκίνητος ὅλως καὶ εἶχέ τι τὸ ἀποτρόπαιον καὶ νεκρικόν. Ἐπανέκλεισεν ἀθορύβως τὴν θύραν καὶ εἰς τὸ ἀμυδρὸν φῶς τῶν τελευταίων ἀκτίνων τοῦ κηρίου περισυνήγαγεν ἐν τάχει τὰ ὀλίγα αὐτοῦ πράγματα εἰς ἓν μανδήλιον, ἐκάθησεν ἐπί τινος θρανίου, καὶ ἀνέμενε νὰ χαράξῃ τὸ λυκαυγές.

Μόλις ἀκτὶς φωτὸς παρεισέδυσε διὰ τῶν σχισμάδων τῶν παραθύρων καὶ ἀμέσως ὁ Ὄλιβερ ἠγέρθη καὶ ἀπέσυρεν ἐκ νέου τοὺς μοχλούς. Ἔρριψε περὶ αὐτὸν βλέμμα δειλὸν, ἐδίστασεν ἐπί τινας στιγμὰς, ἀκολούθως ἐτράβηξεν ὄπισθέν του τὴν θύραν· εὑρίσκετο ἐν τῇ ὁδῷ.

Ἐκύτταξε δεξιᾷ καὶ ἀριστερᾷ, ἀμηχανῶν τίνα ὁδὸν νἀκολουθήσῃ. Ἐνεθυμήθη ὅτι εἶχεν ἰδεῖ φορτηγὰ ἁμάξια, ἅτινα ἐξερχόμενα τῆς πόλεως ἀνήρχοντο εἰς τὸν λόφον· ἔλαβε τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν, καὶ ἔφθασεν εἰς μικρὰν ἀτραπὸν, ἥτις εἶξευρεν ὅτι ἔφερε διὰ τῶν ἀγρῶν εἰς τὴν δημοσίαν ὁδόν· ἀκολουθήσας ταύτην, ἤρχισε βαδίζων ἐν τάχει.

Ἀνεμνήσθη τότε ὅτι τὴν αὐτὴν ἐκείνην ἀτραπὸν ἠκολούθει ὅταν τρέχων ὄπισθεν τοῦ κυρίου Μπάμμπλ, ἐπανήρχετο ἐκ τῆς *ἐξοχῆς* εἰς τὸ πτωχοκομεῖον. Ἡ ὁδὸς ἔφερε κατευθεῖαν εἰς τὸν ἀγροτικὸν οἰκίσκον· ἐπὶ τῇ ἀναμνήσει ταύτῃ ἡ καρδία του ἐπάλλετο σφοδρότατα, καὶ μονονουχὶ ἀπεφάσιζε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸ ἐργαστήριον. Ἀλλ' εἶχε κάμει πολὺν δρόμον καὶ εἶχε πλέον φωτίσει, ὥστε ἐσκέφθη ὅτι ἀδύνατον νὰ μὴ τον ἔβλεπέ τις καθ' ὁδόν. Προεχώρησε λοιπόν.

Ἔφθασε πρὸ τοῦ οἰκίσκου· οὐδὲν ἐδείκνυεν ὅτι οἱ μικροὶ αὐτοῦ κάτοικοι εἶχον ἐξυπνήσει τόσον πρωΐ. Ὁ Ὄλιβερ ἔστη καὶ ἔρριψε λαθραῖον βλέμμα εἰς τὸν κῆπον· παιδίον τι μόνον εὑρίσκετο ἐν αὐτῷ, ἐκριζοῦν ἔκ τινος μικροῦ τετραγώνου τεμαχίου γῆς παράσιτα χόρτα· ὅταν ἤγειρε πρὸς στιγμὴν τὴν ὠχρὰν αὐτοῦ κεφαλὴν, ὁ Ὄλιβερ ἀνεγνώρισεν ἕνα τῶν παλαιῶν συντρόφων του. Ὁ Ὄλιβερ μεγάλως ἐχάρη ἐπανιδὼν αὐτὸν πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς του· διότι καίτοι νεώτερον αὐτοῦ τὸ παιδίον ἐκεῖνο διετέλεσε πάντοτε ὁ μικρὸς σύντροφος καὶ συμπαίκτωρ αὐτοῦ· ποσάκις ἐπείνασαν, ἐμαστιγώθησαν καὶ ἐφυλακίσθησαν ὁμοῦ!

«Ψτ! Δίκ!» ἔκραξεν ὁ Ὄλιβερ.

Τὸ παιδίον ἔτρεξεν εἰς τὴν θύραν καὶ ἐπέρασε τὰς κατεσκληκυίας αὐτοῦ χεῖρας διὰ τῶν κιγκλίδων, ὅπως τὸν δεξιωθῇ.

«Εἶναι 'ξύπνιος κανείς, Δίκ;

— Ὄχι, ἐγὼ μοναχά.

— Νὰ μὴν εἰπῇς πῶς μὲ εἶδες, Δὶκ, ἐξηκολούθησε λέγων ὁ Ὄλιβερ· φεύγω γιατὶ μὲ κτυποῦν καὶ μὲ κακομεταχειρίζονται, Δίκ· 'πάγω ναὕρω τύχη μακριὰ, μακριὰ ὅσῳ 'μπορέσω. Πόσῳ κίτρινος εἶσαι!

— Ἄκουσα τὸν γιατρὸ νὰ λέγῃ πῶς θὰ 'πεθάνω, ἀπεκρίθη τὸ παιδίον ὑπομειδιῶν· πόσῳ καλὰ ἔκαμες κ' ἐπέρασες ἀπὸ 'δῶ· ἀλλὰ νὰ μή σε κρατῶ περισσότερο· τρέξε, φεῦγα.

— Ναὶ, ναὶ, ἀλλὰ θέλω νά σου εἰπῶ καλὴν ἐντάμωσιν, εἶπεν ὁ Ὄλιβερ. Θά σε ξαναϊδῶ, Δὶκ, εἶμαι βέβαιος· καὶ τότε θὰ ἦσαι γερὸ καὶ εὐτυχισμένο.

— Θὰ ἦμαι εὐτυχισμένο, ἀπεκρίθη τὸ παιδίον, μόνον ὅταν ἀποθάνω καὶ ὄχι προτήτερα. Ὁ γιατρὸς ἔχει δίκαιον, Ὄλιβερ, γιατὶ συχνὰ ὀνειρεύομαι ἀγγέλους καὶ γλυκὰ πρόσωπα, ὁποῦ δὲν ξαναβλέπω ὅταν ἐξυπνῶ. Φίλησέ με! προσέθηκε τὸ παιδίον, ἀναρριχώμενον εἰς τὴν μικρὰν θύραν καὶ περιβάλλον διὰ τῶν λεπτῶν βραχιόνων του τὸν τράχηλον τοῦ Ὄλιβερ. Εἰς τὸ καλὸν, ἀγαπητέ μου φίλε! Ὁ Θεὸς νά σε εὐλογῇ!»

Digitized by Google

Ἡ εὐχὴ αὐτὴ ἐξήρχετο ἐκ τῶν χειλέων μικροῦ παιδίου, ἀλλ' ἦτο ἡ πρώτη ἐπιδαψιλευομένη τῷ Ὄλιβερ. Οὐδέποτε δὲ, ἐν μέσῳ τῶν δοκιμασιῶν, τῶν θλίψεων καὶ τῶν βασάνων τοῦ βίου, ἐλησμόνησεν αὐτήν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'

Ὁ Ὄλιβερ μεταβαίνει εἰς Λονδῖνον καὶ συναντᾷ καθ' ὁδὸν ἀλλόκοτόν τινα νεανίαν.

Ἦτο ὀγδόη ἡ ὥρα, ὅτε ὁ Ὄλιβερ ἔφθασεν εἰς τὴν δημοσίαν ὁδόν· καίτοι δὲ ἦν ἀπομεμακρυσμένος πέντε μίλια τῆς πόλεως, ἔτρεξεν ὅμως καὶ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἐκρύπτετο ὄπισθεν φραγμῶν μέχρι τῆς μεσημβρίας, ἐκ φόβου μὴ καταδιωχθῇ καὶ συλληφθῇ· ἐκάθησε πλησίον ὅρου τινὸς τῆς ὁδοῦ διὰ νἀναπαυθῇ καὶ τὸ πρῶτον τότε ἤρχισε νὰ σκέπτηται περὶ τοῦ μέρους, ὅπερ ἔπρεπε νὰ ἐκλέξῃ διὰ νὰ κερδαίνῃ τὸν ἄρτον του.

Ὁ ὅρος, παρὰ τὸν ὁποῖον εἶχε καθήσει, ἔγραφε μεγάλοις γράμμασιν ὅτι ἀπεῖχεν ἑβδομήκοντα μίλια τοῦ Λονδίνου· τὸ ὄνομα τῆς πόλεως ταύτης νέας σκέψεις ἐγέννησεν εἰς τὸν νοῦν τοῦ παιδός. Ἐσκέφθη νὰ μεταβῇ εἰς Λονδῖνον, ἔνθα οὐδεὶς, οὐδ' αὐτὸς ὁ κύριος Μπάμμπλ θὰ κατώρθου νά τον ἀνακαλύψῃ! πολλάκις εἶχεν ἀκούσει τοὺς ἀπόρους γέροντας τοῦ πτωχοκομείου λέγοντας ὅτι ἔξυπνος νέος οὐδέποτε εἶναι δυνατὸν νὰ περιέλθῃ εἰς ἔνδειαν ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκείνῃ πόλει, καὶ ὅτι ὑπάρχουσιν ἐν Λονδίνῳ μέσα ὑπάρξεως, τὰ ὁποῖα οὐδὲ νὰ φαντασθῶσι κἂν δύνανται οἱ ἀνατραφέντες ἐν τῇ ἐξοχῇ. Ἦτο λοιπὸν τὸ καταλληλότατον μέρος εἰς παιδίον ἄνευ καταφυγίου, προωρισμένον νἀποθάνῃ εἰς τὸν δρόμον, ἐὰν δὲν προσέτρεχέ τις πρὸς βοήθειάν του. Τοιαῦτα ἀναλογιζόμενος ἠγέρθη κ' ἐξηκολούθησε τὸν δρόμον του.

Ἠλάττωσεν ἔτι κατὰ τέσσαρα μίλια τὴν χωρίζουσαν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ Λονδίνου ἀπόστασιν, χωρὶς νὰ συλλογισθῇ ὅσα εἶχε νὰ ὑποστῇ πρὸ τοῦ φθάσῃ εἰς τὸ τέρμα τῆς ὁδοιπορίας του· ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ σκέψις αὕτη ἤρχισεν ὑποφώσκουσα ἐν τῇ διανοίᾳ του, ἐβράδυνε τὸ βῆμά του καὶ ἤρχισε νὰ σκέπτηται περὶ τῶν μέσων τῆς εἰς Λονδῖνον μεταβάσεως. Εἰς τὸ δέμα αὐτοῦ εἶχεν ἓν κομμάτιον ἄρτου, ἓν παλαιοϋποκάμισον, δύο ζεύγη περιποδίων, καὶ εἰς τὸ θυλάκιόν του μίαν πένναν, ἣν ὁ κύριος Σάουαρμπερρυ εἶχε φιλοδωρήσει αὐτῷ μετά τινα κηδείαν, καθ' ἣν διεκρίθη ὑπὲρ τὸ σύνηθες. Πολὺ καλὸν εἶναι νὰ ἔχῃ κάνεὶς ἓν ἄσπρον ὑποκάμισον, ἐσκέπτετο ὁ Ὄλιβερ, καὶ δύο ἐλεεινὰ ζεύγη περιποδίων καὶ μίαν πένναν· ἀλλ' εἶναι πολὺ μικρὸν ἐφόδιον δι' ὁδοιπορίαν ἑξήκοντα πέντε μιλίων πεζῇ καὶ ἐν ὥρᾳ χειμῶνος. Ὡς πολλοὶ ἄλλοι ἄνθρωποι, εἶχεν ὁ Ὄλιβερ τὸ πνεῦμα ὀξὺ καὶ εὑρετικώτατον πρὸς ἀνακάλυψιν τῶν δυσχερειῶν, ἀλλὰ βραδὺ καὶ ἀμβλύτατον πρὸς ἀνακάλυψιν μέσων ὑπερνικήσεως αὐτῶν. Εἰς τρόπον ὥστε ἀφ' οὗ ἐπὶ πολὺ ἐσκέφθη χωρὶς νὰ εὕρῃ τὴν ζητουμένην λύσιν, ἔθηκε τὸ μικρὸν δέμα του ἐπὶ τοῦ ἑτέρου ὤμου καὶ ἐτάχυνε τὸ βῆμα.

Τὴν ἡμέραν ἐκείνην διήνυσεν εἴκοσι μίλια, χωρὶς νὰ βάλῃ εἰς τὸ στόμα του ἄλλο τι ἐκτὸς τοῦ τεμαχίου τοῦ ἄρτου καί τινων ποτηρίων ὕδατος, τὰ ὁποῖα καθ' ὁδὸν ἐζήτησεν εἰς τὴν θύραν καλυβῶν. Τὴν νύκτα εἰσῆλθεν εἴς τι λειβάδιον, ἐχώθη εἰς σωρὸν χόρτου καὶ ἀπεφάσισε νὰ περιμένῃ ἐκεῖ μέχρι τῆς αὐγῆς. Κατ' ἀρχὰς κατελήφθη ὑπὸ αἰσθήματος φόβου, ἀκούων τὸν ἄνεμον συρίττοντα θλιβερῶς ἐπὶ τῆς ἐρήμου πεδιάδος. Ἐπεῖνα καὶ ἐκρύωνεν, εὑρίσκετο δὲ εἴπέρ ποτε καὶ ἄλλοτε ἀπομεμονωμένος· ἡ κόπωσις ὅμως τῆς ὁδοῦ ἐπήνεγκεν αὐτῷ ταχὺν ὕπνον, καὶ πρόσκαιρον λήθην τῶν παθημάτων του.

Ἐγερθεὶς τὴν πρωΐαν, ᾐσθάνθη ὅτι τὰ μέλη του ἦσαν ἀπονεναρκωμένα ἐκ τοῦ ψύχους καὶ τόσον ἐπεῖνα, ὥστε ἠγόρασε διὰ τῆς πέννας ὀλίγον ἄρτον εἰς τὸ πρῶτον χωρίον, ὅπερ εὗρεν ἔμπρός του. Δὲν εἶχε διανύσει πλέον τῶν δώδεκα μιλίων, ὅτε κατέλαβεν αὐτὸν ἐκ δευτέρου ἡ νύξ. Οἱ πόδες του εἶχον ἐξοιδανθῆ, αἱ δὲ κνῆμαι ἦσαν τοσοῦτον ἐξησθενωμέναι, ὥστε ἔτρεμον· ἡ δευτέρα νὺξ ἣν διῆλθεν ἐν ὑπαίθρῳ, ἐν ᾧ ὁ καιρὸς ἦτο ὑγρὸς καὶ ψυχρὸς, ἐξήντλησεν ἐντελῶς τὰς δυνάμεις του. Καὶ ὅταν ἠθέλησε νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸν δρόμον του μόλις ἠδυνήθη νὰ συρθῇ. Περιέμεινεν εἰς τοὺς πρόποδας λόφου τινὸς νὰ διέλθῃ ἓν λεωφορεῖον, καὶ ἐζήτησεν ἐλεημοσύνην παρὰ τῶν ἐπιβατῶν· ἀλλ' οὐδεὶς προσέσχεν εἰς αὐτὸν, εἷς δὲ ἐξ αὐτῶν, ὅστις τὸν παρετήρησε, τῷ εἶπε νὰ περιμένῃ νὰ φθάσωσιν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ λόφου, καὶ ἐκεῖ νὰ τοῖς δείξῃ πόσον ἐμπορεῖ νὰ τρέξῃ διὰ νὰ κερδήσῃ ἡμίσειαν πένναν. Ὁ ταλαίπωρος Ὄλιβερ ἀπεπειράθη νἀκολουθήσῃ τὸ λεωφορεῖον, ἀλλὰ δὲν τὸ κατώρθωσε, διότι ἦτο ἐξηντλημένος καὶ οἱ πόδες του καταπληγωμένοι· τότε ὁ ἐπιβάτης τοῦ λεωφορείου ἐπανέθηκε τὴν ἡμίσειαν πένναν εἰς τὸ θυλάκιόν του, λέγων ὅτι ἦτο μικρὸς ἀκαμάτης, ἀνάξιος ἐλέους. Τὸ λεωφορεῖον ἀπεμακρύνθη, καταλιπὸν ὄπισθεν νέφη κονιορτοῦ.

Εἴς τινα χωρία ἦσαν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ πάσσαλοι φέροντες ἐπὶ κορυφῆς πίνακας, γνωστοποιοῦντας ὅτι πᾶς ὁ ἐπαιτῶν τιμωρεῖται μὲ φυλάκισιν· ἡ γνωστοποίησις αὕτη ἐφόβιζε πολὺ τὸν Ὄλιβερ, ὅστις ἀπεμακρύνετο τάχιστα. Ἀλλαχοῦ ἵστατο πρὸ τῆς αὐλῆς πανδοχείων, καὶ μὲ οἰκτρὰν ὄψιν παρετήρει τοὺς εἰσερχομένους καὶ ἐξερχομένους, μέχρις οὗ ἡ πανδοχεύτρια διέταττέ τινα τῶν ὑπηρετῶν νὰ διώξῃ τὸ παράξενο ἐκεῖνο παιδὶ, τὸ ὁποῖον ἐστέκετο ἐκεῖ βέβαια διὰ νὰ εὕρῃ εὐκαιρίαν νὰ κλέψῃ τίποτε· ἐὰν ἐτόλμα νὰ ζητήσῃ ἐλεημοσύνην πρὸ τῆς θύρας ἀγροτικοῦ τινὸς οἰκίσκου, εἰς τὰς δέκα φορὰς ἐννεάκις ἠπεί-

Digitized by Google

λουν ὅτι θ' ἀπολύσωσι κατ' αὐτοῦ τὸν μολοσσόν· ἐὰν ἐτόλμα νὰ προβάλῃ τὴν κεφαλὴν διὰ τῆς θύρας ἐργαστηρίου τινός, τὸν ἐφοβέριζον ὅτι θὰ προςκαλέσωσι τὸν ἐνοριακὸν κλητῆρα, καὶ εἰς τὴν ἀπειλὴν ταύτην ἔτρεχε, μὴ εἰξεύρων ποῦ νὰ κρυβῇ.

Βέβαιον εἶναι ὅτι ἂν ἔλειπεν ἀγαθός τις ὁδοφύλαξ καὶ μία φιλεύσπλαγχνος γραῖα τὰ δεινὰ τοῦ Ὄλιβερ θὰ συνετομεύοντο, ὅπως τὰ τῆς μητρός του, δηλαδὴ θάπέθνησκεν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ. Ἀλλ' ὁ μὲν ὁδοφύλαξ ἔδωκεν αὐτῷ ἄρτον καὶ τυρίον, ἡ δὲ γραῖα κυρία, ἧς ὁ ἔγγονος ναυαγήσας περιεπλανᾶτο ἴσως εἰς μεμακρυσμένον τι μέρος τοῦ κόσμου, ἐλυπήθη τὸ πτωχὸν ὀρφανὸν καὶ τῷ ἔδωκεν ὅ τι ἐπέτρεπεν αὐτῇ ἡ πενία της συνοδεύουσα τὸ δοθὲν μὲ λόγους τόσον γλυκεῖς καὶ ἀγαθούς, καὶ μὲ τοιαῦτα δάκρυα συμπαθείας, ὥστε μείζονα ἐνεποίησαν ἐντύπωσιν εἰς τὴν καρδίαν τοῦ Ὄλιβερ ἀπ' ὅλας τὰς συμφοράς του.

Τὴν πρωΐαν τῆς ἑβδόμης μετὰ τὴν ἀναχώρησίν του ἡμέρας, ἔφθασε χωλαίνων εἰς τὴν μικρὰν πόλιν Μπάρνετ. Τὰ παραθυρόφυλλα ἦσαν πανταχοῦ κλειστά, αἱ ὁδοὶ ἔρημοι, καὶ οὐδεὶς εἶχεν ἀκόμη μεταβῇ εἰς τὸ ἔργον του. Ὁ ἥλιος ἀνέτειλε λαμπρός, ἀλλ' ἡ λάμψις αὐτοῦ ἐχρησίμευε μόνον εἰς τὸ νὰ καταδείξῃ εἰς τὸ πτωχὸν παιδίον πᾶσαν τὴν φρίκην τῆς ἀθλιότητος καὶ τῆς ἀπομονώσεως αὐτοῦ· κατακεκονιαμένος καὶ μὲ καθημαγμένους πόδας ἐκάθησεν ἐπὶ τῶν ψυχρῶν βαθμίδων τῶν προπυλαίων δημοσίου τινὸς οἰκοδομήματος.

Ἐκάθησεν ἐκεῖ ἐπί τινα καιρόν· μετ' ἐκπλήξεως δ' ἔβλεπε τοσαῦτα καπηλεῖα, διότι τὸ ἥμισυ τῶν οἰκιῶν τῆς Μπάρνετ εἶναι καπηλεῖα μικρὰ ἢ μεγάλα· ἔβλεπε μετ' ἀδιαφορίας διερχομένας τὰς ἁμάξας πρὸ αὐτοῦ, καὶ εὕρισκεν ἀξιοθαύμαστον, ὅτι ἠδύναντο εἰς ὀλίγας ὥρας νὰ διατρέξωσι τὸ διάστημα, δι' ὃ ἐκεῖνος κατηνάλωσεν ὁλόκληρον ἑβδομάδα, καὶ θάρρος καὶ ἀπόφασιν ἀνώτερα τῆς ἡλικίας αὐτοῦ.

Τοῦ ῥεμβασμοῦ τούτου ἐξήγαγεν αὐτὸν εἷς παῖς, ὅστις πρὸ μικροῦ εἶχε διέλθει ἔμπροσθέν του χωρὶς νὰ φανῇ ὅτι προσέσχε κἂν εἰς αὐτόν, καὶ ὅστις ἐπανελθὼν ἔστη εἰς τὸ ἀπέναντι τῆς ὁδοῦ μέρος, ὅπως τὸν παρατηρήσῃ προσεκτικῶς. Ὁ Ὄλιβερ ὀλίγην ἔδωκεν εἰς αὐτὸν προσοχήν· ἀλλ' ὁ παῖς ἐκεῖνος ἔστη ἐπὶ πολὺ πρὸ αὐτοῦ εἰς τὴν αὐτὴν στάσιν, ὥστε ὁ Ὄλιβερ ὑψώσας τὴν κεφαλὴν τὸν παρετήρησε μετὰ τοῦ αὐτοῦ ἐνδιαφέροντος. Τότε ἐκεῖνος διέσχισε τὴν ὁδὸν καὶ πλησιάσας τὸν Ὄλιβερ τῷ εἶπε:

«Ἔ; ταδρέφι, τί ἔχουμε; τί μαντάτα; πῶς ἐδῶ;»

Ὁ παῖς, ὁ τὴν ἐρώτησιν ταύτην ἀπευθύνας τῷ Ὄλιβερ, ἦτο συνομίληκος σχεδὸν αὐτοῦ, καὶ ἐξ ὅσων εἶχέ ποτε ἴδει ὁ Ὄλιβερ ὁ παραδοξότατος. Ἡ ῥίς του ἦν ἀνάσιμος, τὸ μέτωπον στενὸν καὶ χαμηλόν, τὰ χαρακτηριστικὰ χυδαῖα, καὶ ῥυπαρώτατον τὸ ἐξωτερικόν· ταῦτα ὅμως οὐδόλως ἐμπόδιζον αὐτὸν τοῦ νὰ προσποιῆται ἔκφρασιν καὶ στάσιν σπουδαίου ὑποκειμένου. Ἦτο μικρόσωμος, πόδας δ' εἶχε ῥαιβοὺς καὶ ὀφθαλμοὺς μικρούς, ἀσχήμους καὶ προπετεῖς. Ἐφόρει τὸν πῖλόν του τόσῳ στραβά, ὥστε ἐφαίνετο ἕτοιμος νὰ πέσῃ εἰς πᾶν κίνημα, καὶ θὰ ἔπιπτε πράγματι ἂν διὰ συνεχῶν καὶ ταχυτάτων κινήσεων τῆς κεφαλῆς δὲν διετήρει τὴν ἰσορροπίαν αὐτοῦ. Τὸ ἔνδυμά του κατέπιπτε μέχρι πτερνῶν, αἱ δὲ χειρίδες του ἦσαν ἀνεστραμμέναι μέχρις ἀγκῶνος, προφανῶς ὅπως ἔχῃ τὴν εὐκολίαν νὰ χώνῃ τὰς χεῖρας εἰς τὰ θυλάκια τῶν βελουδίνων περισκελίδων του, ὅπερ ἀκριβῶς ἔκαμνε κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην. Ἐν γένει δ' ἦτο τόσῳ κορδωμένος, ὅσῳ ἦν δυνατὸν εἰς νεανίαν τοῦ ἀναστήματός του, μὴ ὑπερβαίνοντος τοὺς τέσσαρας πόδας καὶ ἓξ δακτύλους.

«Λοιπόν, ταδρέφι, τί ἔχουμε; ἠρώτησε τὸν Ὄλιβερ ὁ ἀλλόκοτος ἐκεῖνος παῖς.

— Πεινῶ καὶ εἶμαι πολὺ κουρασμένος, ἀπεκρίνατο ὁ Ὄλιβερ μὲ τὰ δάκρυα εἰς τοὺς ὀφθαλμούς. Ἔκαμα μακρινὸ δρόμο. Περιπατῶ τώρα ἑπτὰ ἡμέραις.

— Ἑπτὰ ἡμέραις δρόμο! χμ!... Ἄ, καταλαμβάνω... κατὰ διαταγὴν τοῦ *μεριοῦ*, ἔ; Ἀλλά, φαίνεται, εἶπε παρατηρήσας τὴν ἐκπεπληγμένην φυσιογνωμίαν τοῦ Ὄλιβερ, δὲν θὰ καταλαμβάνεις τί εἶναι *μερί*, βλάμη;»

Ὁ Ὄλιβερ ἀπήντησε μεθ' ἁπλότητος, ὅτι εἴξευρεν ὅτι μηρίον εἶναι τὸ ἐπάνω μέρος τοῦ ποδός.

«Ἄ, χα! χα! εἶσαι βλέπω ῥεμούντα![1] ἀνεφώνησεν ὁ εὐγενὴς νεανίας. *Μερί*, μπρέ, εἶναι ὁ πταισματοδίκης, καὶ ὅποιος περιπατεῖ κατὰ διαταγὴν τοῦ μεριοῦ, πηγαίνει πρὸς τὰ ἀπάνω καὶ ὄχι πρὸς τὰ 'μπροστά· ὅλο σκαρφαλώνει ἀπάνω, καὶ ποτὲ δὲ καταβαίνει. Ἔχεις 'πάει 'ς τὸ *μύλο*;

— Ποιὸ μύλο; ἠρώτησεν ὁ Ὄλιβερ.

— Τὸν μύλο, 'ποῦ γυρίζει χωρὶς νερὸ[2] καὶ ποῦ 'βρίσκεται 'ς τὸ κουμπουρλοῦκι.[3] Ἔλα, μαζί μου. Ἔχεις ἀνάγκη νὰ μπουζουριάσῃς,[4] καὶ θά σου δώσω ἐγὼ μπουζοῦρι. Δὲν γράζω πολλαῖς τριόρδαις,[5] μὰ ὅσῳ θὰ βαστάξουν, θὰ βαστάξουν. Σήκω καὶ 'κλούθα!»

1. Μαθητευόμενος, ἄπειρος.—Αἱ μὴ διὰ πλαγίων χαρακτήρων σημειούμεναι κοραχιστικαὶ λέξεις καὶ ἐκφράσεις, ἐλήφθησαν ἐκ τῶν κοραχιστικῶν τῶν ἐν Ἀθήναις ἀγυιοπαίδων. Τὰ κοραχιστικὰ ταῦτα, εἰρήσθω ἐν παρόδῳ, σπανίζουσιν ἐκφράσεων ἀναφερομένων εἰς κλοπὰς καὶ φόνους, κατ' ἀντίθεσιν τοῦ ἐν τοῖς ἄλλοις ἔθνεσι παρατηρουμένου.

2. Ὑπαινίσσεται τὴν βάσανον τοῦ μύλου ἐν ταῖς φυλακαῖς. Οἱ καταδεδικασμένοι ἀναβαίνουσι τὰς βαθμίδας αὐτοῦ, ὅστις στρέφεται καὶ τοὺς ἀφίνει εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν. Ἐν Ἑλλάδι μόνον εἰς πτηνὰ ἐπιβάλλεται ἡ βάσανος αὕτη, διότι ὑπάρχουσι κλωβία κατὰ τοιαύτην μέθοδον κατεσκευασμένα

3. Φυλακή.

4. Νὰ φάγῃς.

5. Δὲν ἔχω πολλὰ χρήματα.

Digitized by Google

Ὁ νεανίας ἐβοήθησε τὸν Ὄλιβερ νὰ σηκωθῇ καὶ ὡδήγησεν αὐτὸν εἴς πενιχρόν τι παντοπωλεῖον, ἔνθα ἠγόρασεν ὀλίγον χοιρομήριον καὶ ἄρτον δύο λιτρῶν. Μετ' ἀξιοθαυμάστου δ' ἀγχινοίας ἐτρύπησε τὸν ἄρτον καὶ ἔχωσεν ἐντὸς αὐτοῦ τὸ χοιρομήριον, διὰ νὰ μὴ βλάψῃ αὐτὸ ὁ κονιορτὸς, λαβὼν δὲ πάντα ὑπὸ μάλης εἰσῆλθεν εἴς τι ἄθλιον καπηλεῖον, καὶ εἰσεχώρησε μετὰ τοῦ Ὄλιβερ εἴς τινα ἐνδοτέρω αἴθουσαν. Ἐκεῖ ὁ μυστηριώδης νεανίας διέταξε νὰ φέρωσιν ἓν κανάτιον ζύθου· ἐπὶ τῇ προςκλήσει τοῦ νέου φίλου του, ὁ λιμώττων Ὄλιβερ ἐπέπεσε κατὰ τοῦ φαγητοῦ, ὅπερ ἀπλήστως κατεβρόχθιζεν, ἐν ᾧ ὁ ξένος παρετήρει αὐτὸν προσεκτικώτατα.

«Εἴμαστε λοιπὸν γιὰ τὸ Λονδῖνον; ἠρώτησεν ὁ παράδοξος παῖς, ὅταν ὁ Ὄλιβερ ἐτελείωσε.

— Ναί.

— Ἔχουμε 'σπίτι;

— Ὄχι.

— Παράδες;

— Ὄχι.»

Ὁ νέος κύριος ἤρχισε νὰ συρίττῃ καὶ ἔχωσε τὰς χεῖρας εἰς τὰ θυλάκια τῶν περισκελίδων του, ὅσον ἐπέτρεπον τοῦτο αἱ μακραὶ χειρίδες τοῦ ἐνδύματός του.

«Κατοικεῖτε εἰς τὸ Λονδῖνον; ἠρώτησεν ὁ Ὄλιβερ.

— Ναὶ, ἐκεῖ ἔχω τὸ 'σπίτι μου, ἀπεκρίνατο ὁ νεανίας. Ἀλλὰ δὲν θἄχῃς ποῦ νὰ κοιμηθῇς ἀπόψε, ἔ;

— Ναὶ, ἀπεκρίθη ὁ Ὄλιβερ. Ἀφ' ὅτου ἔφυγα ἀπὸ τὸν τόπον μου δὲν ἐκοιμήθηκα μέσα 'ςὲ 'σπίτι.

— Μὴ σκοτίζεσαι γιὰ τόσῳ μικρὰ πράγματα, εἶπεν ὁ νεανίας. Θὰ ἔλθω καὶ 'γὼ ἀπόψε 'ς τὸ Λονδῖνο, καὶ γνωρίζω ἐκεῖ ἕνα σεβάσμιον γέροντα, ὁ ὁποῖος θά σου δώσῃ νὰ καθίσῃς δωρεὰν καὶ θά σου εὔρῃ καὶ δουλειά, φθάνει μόνον νά σε παρουσιάσῃ κἀνεὶς γνώριμός του κύριος. Καὶ σάμπως τὸν γνωρίζομεν κ' ἐμεῖς κομμάτι,» προσέθηκεν ὁ νεανίας.

Ἡ ἀπροσδόκητος αὕτη προσφορὰ καταλύματος, ἐφάνη ἀνέλπιστον εὐτύχημα εἰς τὸν Ὄλιβερ, ἀφ' οὗ μάλιστα συνωδεύετο καὶ ὑπὸ τῆς διαβεβαιώσεως ὅτι ταχέως θὰ φροντίσωσι νὰ τῷ εὕρωσι καὶ καλὴν ἐργασίαν. Τὴν προσφορὰν ταύτην ἐπηκολούθησε συνδιάλεξις φιλικὴ καὶ ἐμπιστευτικὴ, ἐξ ἧς ὁ Ὄλιβερ ἀνεκάλυψεν ὅτι ὁ φίλος του ἐκαλεῖτο Τζὰκ Ντώκινς (Jack Dawkins) καὶ ὅτι ἦτο εὐνοούμενος καὶ προστατευόμενος τοῦ ἐν λόγῳ γέροντος κυρίου.

Τὸ ἐξωτερικὸν τοῦ κυρίου Ντώκινς δὲν συνηγόρει πολὺ ὑπὲρ τῶν πλεονεκτημάτων, ἅτινα παρεῖχεν ἡ προστασία τοῦ γέροντος ἐκείνου κυρίου· ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ συνομιλία του ἦτο ἐπιπολαία καὶ ἀσυνάρτητος, καὶ οἱ φίλοι του ἐκάλουν αὐτὸν, ὡς ὁ ἴδιος ὡμολόγει *Ἀπανωλαδιᾶν*; ὁ Ὄλιβερ συνεπέρανεν ὅτι ἀφ' οὗ ὁ νέος σύντροφός του θὰ ἦτο κουφόνους καὶ ἄσωτος, τὰ ἠθικὰ παραγγέλματα τοῦ γέροντος προστάτου αὐτοῦ δὲν θὰ εἰσηκούοντο. Καὶ τοιαῦτα σκεπτόμενος, ἀπεφάσισε νὰ προςπαθήσῃ νὰ προςκτήσηται ὡς οἷόν τε τάχιστα τὴν ὑπόληψιν τοῦ γέροντος κυρίου, καὶ νἀπόσχῃ τῆς τιμῆς τῆς συναναστροφῆς τοῦ *Ἀπανωλαδιᾶ*, ἐὰν οὗτος ἐξηκολούθει, ὡς ἐφαίνετο λίαν πιθανὸν, μένων ἀδιόρθωτος.

Ὁ Τζὰκ Ντώκινς δὲν ἤθελε νὰ εἰσέλθῃ εἰς Λονδῖνον πρὸ τῆς νυκτὸς, καὶ ἦτο ἐνδεκάτη σχεδὸν ὅταν ἔφθασαν πρὸ τοῦ δρυφράκτου τοῦ Ἴσλιγκτων. Διῆλθον διὰ τῆς ὁδοῦ ἁγίου Ἰακώβου, κατῆλθον εἰς τὸν δρομίσκον τὸν φέροντα εἰς τὸ θέατρον Σάντλερουελ (Sodlerwell), ἐβάδισαν κατὰ μῆκος τῆς ὁδοῦ Ἐξμάουθ (Exmouth) καὶ τοῦ Κόπις-Ῥόου, εἶτα διέσχισαν τὴν μικρὰν αὐλὴν τοῦ πτωχοκομείου καὶ τὸ κλασικὸν ἔδαφος τὸ καλούμενον ἄλλοτε Χόκλυ-ἰν-δὴ-Χὸλ (Hakley in the Hole), καὶ ἔφθασαν εἰς τὴν μικρὰν Σάφρον Χὶλλ καὶ τὴν μεγάλην (Saffron Hill the Great), ἃς ὁ Ἀπανωλαδιᾶς διέτρεξε βήματι ταχεῖ, συνιστῶν τῷ Ὄλιβερ νά τον ἀκολουθῇ ἐκ τοῦ πλησίον.

Καίτοι ὁ Ὄλιβερ μετὰ δυσκολίας κατώρθου νἀκολουθῇ τὸν ὁδηγόν του, ἠδυνήθη ὅμως νὰ ῥίψῃ λαθραῖα τινὰ βλέμματα ἑκατέρωθεν τῆς ὁδοῦ, ἣν διέτρεχεν. Ἦτο τὸ ῥυπαρώτατον καὶ ἐλεεινότατον μέρος ὅσων ποτὲ εἶδε. Ἡ ὁδὸς στενὴ καὶ ὑγρὰ, ἡ δὲ ἀτμόσφαιρα μεστὴ μιασματωδῶν ἀναθυμιάσεων. Ἔβλεπέ τις ἐκεῖ πολλὰ μικρὰ ἐργαστήρια, τὰ ὁποῖα ἀντὶ ἐκθεμάτων, εἶχον παιδία προςκαλοῦντα ἀγοραστὰς, καίτοι ἡ ὥρα ἦν λίαν προκεχωρημένη. Τὰ μόνα μέρη, ἅτινα ἐφαίνοντο κάπως κρείσσονα κατέχοντα θέσιν εὐημεροῦντα ἐν μέσῳ τῆς γενικῆς κακοδαιμονίας, ἦσαν τὰ καπηλεῖα, ὅπου Ἰρλανδοὶ ἐκ τῶν ἐσχάτων στρωμάτων τοῦ λαοῦ, ἢ μᾶλλον ἐκ τῶν κατωτάτων στρωμάτων τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἤριζον θορυβωδῶς. Ἐντὸς στενῶν ἀγυιῶν καὶ διόδων καταληγουσῶν εἰς τὴν κυρίαν ὁδὸν, ἔμπροσθεν πενιχροτάτων οἰκιῶν, ἐκυλίοντο ἐν τῷ βορβόρῳ ἄνδρες καὶ γυναῖκες μέθυσοι· καὶ ἐνίοτε ἐκ τῶν τρωγλῶν ἐκείνων ἔβλεπέ τις ἐξερχομένους ἀνθρώπους, ὧν ἡ ἀπαισία φυσιογνωμία κατεδείκνυεν ὅτι κατὰ πᾶσαν πιθανότητα οὔτε ἀξιεπαίνους οὔτε πολὺ ἐνθαρρυντικὰς εἶχον προθέσεις.

Ὁ Ὄλιβερ ἐσκέπτετο ἂν δὲν θὰ ἔκαμνε καλλίτερα νὰ φύγῃ, ὅτε ἔφθασαν εἰς τὸ πέρας τῆς ὁδοῦ. Ὁ ὁδηγός του ἔλαβεν αὐτὸν ἐκ τοῦ βραχίονος, ὤθησε θύραν τινὰ οὐ μακρὰν τοῦ Φιηλδλέιν (Fieldlane), εἰσήγαγεν αὐτὸν εἴς τινα δενδροστοιχίαν καὶ ἔκλεισε τὴν θύραν.

«Ποιὸς εἶναι; ἠκούσθη φωνή τις ἀνταπο-

Digitized by Google

κρινομένη εἰς συριγμὸν τοῦ Ἀπανωλαδιᾶ.

— Ἄνθη καὶ σιγουράντζα!» ἦτο ἡ ἀπόκρισις. Σημεῖόν τι ἴσως ἢ σύνθημα πρὸς ἔνδειξιν ὅτι τὰ πάντα βαίνουσι καλῶς.

Ἀμυδρὸν φῶς κηρίου ἐφώτισε τὸν εἰς τὸ ἄκρον τῆς δενδροστοιχίας τοῖχον, καὶ κεφαλή τις προέκυψεν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους, ὄπισθεν κλίμακος φερούσης κάτω εἴς τι παλαιὸν μαγειρεῖον.

«Εἴσασθε δύο, εἶπεν ὁ φέρων τὸ φῶς, ὑψῶν τὸ κηρίον καὶ θέτων τὴν χεῖρα ἄνω τῶν ὀφθαλμῶν ὅπως εὐκρινέστερον διακρίνῃ τὰ ἀντικείμενα. Ποῖος εἶναι ὁ ἄλλος;

— Καινούργιο φροῦττο, ἀπεκρίνατο ὁ Τζὰκ Ντώκινς ὠθῶν τὸν Ὄλιβερ διὰ νὰ προχωρήσῃ.

— Ἀπὸ ποῦ ἔρχεται;

— Ἀπὸ τὰ *πρασινοχώρια*.[1] Εἶναι ἀπάνω ὁ Φέιγκιν;

— Ναί, διορθώνει *σκουληκόπανα*.[2] Ἀναιβῆτε.»

Ὁ ἄνθρωπος ἠφανίσθη καὶ ἔμειναν εἰς τὰ σκότη.

Συρόμενος πάντοτε ὑπὸ τοῦ συντρόφου του, ὅστις τῷ ἐκράτει σφιγκτὰ τὴν μίαν χεῖρα, ὁ Ὄλιβερ προσεπάθει ψηλαφῶν διὰ τῆς ἑτέρας ὅπως εὕρῃ τὸν δρόμον. Ἀνῆλθε μετὰ δυσκολίας τὰς καταρρεούσας βαθμίδας, ἃς ὁ ὁδηγὸς αὐτοῦ διεσκέλιζε μετὰ εὐκινησίας, μαρτυρούσης ὅτι ἡ κλίμαξ ἐκείνη ἦν γνωστοτάτη αὐτῷ· ὤθησε τὴν θύραν δωματίου τινὸς καὶ εἰσήγαγεν εἰς τοῦτο τὸν Ὄλιβερ. Οἱ τοῖχοι καὶ ἡ στέγη ἦσαν μεμαυρισμένα ἐκ τοῦ χρόνου καὶ τῆς ἀκαθαρσίας. Πρὸ τῆς ἑστίας, ἐπὶ τραπέζης ἐκ ξύλου ἐλάτης, ἔκειτο ἀλειμματοκήριον προσηρμοσμένον εἰς τὸν λαιμὸν φιάλης, δύο ἢ τρεῖς κασσιτέρινοι λάγηνοι, εἷς ἄρτος, βούτυρον καὶ ἓν τρυβλίον. Ἐπὶ τῆς ἑστίας ἐτηγανίζοντο λουκάνικα, καὶ πλησίον ἵστατο γέρων Ἰουδαῖος κρατῶν περόνιον εἰς τὴν χεῖρα. Τὸ πρόσωπόν του ἦν ἐρρυτιδωμένον, τὰ δὲ ἀγενῆ καὶ ἀπεχθῆ χαρακτηριστικά του ἔκρυπτεν ἐν μέρει κόμη πυκνὴ πυρρά. Ἔφερε ῥυπαρὸν ἐκ φλανέλλας κοιτωνίτην καὶ δὲν εἶχε λαιμοδέτην· ἐφαίνετο ὅτι προσεῖχε συνάμα εἰς τὴν ἑστίαν καὶ εἰς σχοινίον ἐξ οὗ ἐκρέμαντο πολλὰ μετάξινα μανδήλια. Πολλαὶ ἄθλιαι κλίναι, ἐκ παλαιῶν σάκκων, ἦσαν ἐστρωμέναι πλησίον ἀλλήλων ἐπὶ τοῦ δαπέδου. Περὶ τὴν τράπεζαν τέσσαρα ἢ πέντε παιδία, συνομήλικα τοῦ Ἀπανωλαδιᾶ, ἐκάπνιζον τὴν πίπαν των, ἔπινον πνευματώδη ποτά, καὶ ἐν γένει ἔκαμνον ὡς ἄνδρες περικυκλώσαντα τὸν σύντροφόν των, ὅστις ταπεινῇ τῇ φωνῇ εἶπεν ὀλίγας λέξεις πρὸς τὸν Ἰουδαῖον· ἐστράφησαν εἶτα γελῶντα πρὸς τὸν Ὄλιβερ, ὡς καὶ ὁ Ἰουδαῖος, ὅστις ἐξηκολούθει κρατῶν τὴν περόνην του.

1. Χώρα τῶν ἀθώων.
2. Μετάξινα μανδήλια.

«Σᾶς παρουσιάζω τὸν φίλον μου Ὄλιβερ Τουίστ,» εἶπεν ὁ Τζὰκ Ντώκινς.

Ὁ Ἑβραῖος ἐγέλασε μορφάζων, ἐχαιρέτησε προσκλίνας ταπεινῶς τὸν Ὄλιβερ, ἔλαβεν αὐτὸν ἐκ τῆς χειρὸς καὶ εἶπεν ὅτι ἤλπιζεν ὅτι θὰ ἔχῃ τὴν τιμὴν νὰ γνωρισθῶσι καλλίτερον. Ἀκολούθως οἱ μικροὶ οἰνοπνευματοπόται περιεκύκλωσαν αὐτόν, τῷ ἔσφιγξαν μετὰ δυνάμεως τὴν χεῖρα, ὥστε ἔπεσε τὸ μικρὸν δέμα του· ἄλλος ἔσπευσε νὰ τὸν ἀφαιρέσῃ τὸ *κασκέττον* του, καὶ ἄλλος νὰ ἐρευνήσῃ τὰ θυλάκιά του ὅπως τὸν ἀπαλλάξῃ τοῦ κόπου τοῦ νὰ τὰ κενώσῃ πρὸ τοῦ κατακλιθῇ, ἐπειδὴ ἦτο κουρασμένος καὶ δὲν ἔπρεπε νὰ κοπιάσῃ. Αἱ περιποιήσεις καὶ αἱ εὐγένειαι αὗται δὲν θὰ περιωρίζοντο ἴσως ἕως ἐδῶ, ἂν ὁ Ἑβραῖος δὲν ἐφιλοδώρει δαψιλῶς διὰ κτυπημάτων τῆς περόνης του τὰς κεφαλὰς καὶ τοὺς ὤμους τῶν περιποιητικωτάτων ἐκείνων μικρῶν κατεργαρέων.

«Χαίρομεν πολὺ ὁποῦ σὲ βλέπομεν, Ὄλιβερ, εἶπεν ὁ Ἑβραῖος. Ἀπανωλαδιᾶ, ’βγάλε τὰ λουκάνικα ἀπὸ τὴν φωτιά, καὶ πλησίασε ἕνα σκαμνί, γιὰ νὰ καθίσῃ ὁ Ὄλιβερ. Ἆ, βλέπεις μὲ ἀπορίαν τὰ μανδήλια! Πολὺ καλὴ συλλογή, ἔ, τί λές, φίλε μου; Τώρα ἴσα ἴσα τὰ ἑτοιμάζομεν διὰ τὴν πλύσι. Γι’ αὐτό! τὰ ἑτοιμάζομεν, Ὄλιβερ, γι’ αὐτό! Ἆ, χά, χά!»

Τοὺς τελευταίους λόγους τοῦ Ἑβραίου ἐπεσφράγισαν διὰ θορυβώδους ἐπιδοκιμασίας οἱ νεαροὶ μαθηταί του· ἀκολούθως ἐκάθησαν εἰς τὴν τράπεζαν.

Ὁ Ὄλιβερ ἔφαγε τὸ μέρος του· ὁ Ἑβραῖος ἐκέρασεν αὐτὸν ἓν ποτήριον *γρὼγ* μὲ *γκὶν*, συνιστῶν αὐτῷ νὰ πίῃ διὰ μιᾶς ὅλον τὸ ἐν τῷ ποτηρίῳ οἰνόπνευμα, διότι ἐχρειάζετο καὶ ἄλλος τὸ ποτήριον. Ὁ Ὄλιβερ ὑπήκουσε· μετ’ ὀλίγον δ’ ᾐσθάνθη ὅτι τὸν μετεκόμιζον ἡσύχως ἐπί τινος τῶν σάκκων καὶ ἐκοιμήθη ὕπνον βαθύτατον.

Ἕπεται συνέχεια. **Π

Τίνες αἱ ὑφίσταται θερμοκρασίαι, αἱ παρατηρηθεῖσαι

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

[Μετάφρασις Σ. Μηλιαράκη.]

Μετὰ ὑπερβολικὸν καύσωνα ἢ μετὰ μεγάλας βροχὰς πολλάκις ἀκούομεν τὴν συνήθη φράσιν, ὅτι τοιοῦτος καύσων ἢ τόσῳ ἄφθονος βροχὴ εἶνε πρωτοφανὴς καὶ ὅτι οὐδέποτε μέχρι τοῦδε συνέβη τὸ τοιοῦτον. Οἱ ἄνθρωποι συνήθως εὐκόλως θαυμάζουσι πᾶν ἀσύνηθες μετεωρολογικὸν φαινόμενον, λησμονοῦντες ὅτι ἡ δύναμις τοῦ ἀνθρωπίνου μνημονικοῦ εἶνε ἐν γένει ἀσθενής, καὶ ὅτι μόνον οἱ τῶν φυσικῶν φαινομένων παρατηρηταὶ κρίνωσιν ἀληθῶς περὶ τοιούτων πραγμάτων, βασιζόμενοι ἐπὶ τῶν παρατηρήσεων αὐτῶν καὶ σημειώσεων. Ἡ δοξασία ὅτι ὁ καιρὸς ἀλλοιοῦται κατὰ μικρόν, τῶν ἐτῶν παρερχομένων, στηρίζεται ἐπὶ ὅλως σαθρᾶς βάσεως, ὅπως καὶ ἡ γνώμη τῶν γερόντων, ὅτι οἱ

Digitized by Google

καιροὶ ἀδιακόπως βαίνουσιν ἐπὶ τὰ χείρω.

Ἐὰν πρὸς ἔρευναν τῆς θερμομετρικῆς καταστάσεως χώρας τινὸς ἐπιστήσωμεν τὸν νοῦν ἐπὶ τῶν ἀψευδῶν *ἀριθμῶν*, βεβαίως τὰ συμπεράσματα ἡμῶν θέλουσιν εἶσθαι ἀναμφισβήτητα. Παρατηρητέον ὅμως ὅτι ἡ ἀκριβὴς παρατήρησις τῶν ὑψίστων θερμομετρικῶν βαθμῶν ἔχει τινας δυσχερείας. Ἐπιβλαβεστάτην π. χ. ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ θερμομέτρου ἀσκεῖ ἡ ἀκτινοβολία τοῦ ἡλιακοῦ φωτὸς ἀπὸ τῶν ὁδῶν καὶ τῶν τοίχων καὶ ἡ αἰωρουμένη ἐν τῷ ἀέρι διάπυρος κόνις τῶν ὁδῶν. Καὶ ὅλως δ' ἐλεύθερον ἐὰν κρέμαται τὸ θερμόμετρον, δηλ. μακρὰν τῶν τοίχων οἰκίας τινός, ἐν σκιᾷ καὶ οὐχὶ εἰς ὑπήνεμον μέρος, δὲν προφυλάσσεται ἀπὸ τῆς ἀκτινοβολίας τῶν πλησίον οἰκιῶν καὶ τῆς ἐπαφῆς τῆς θερμῆς κόνεως. Ἐκ τούτου δὲ δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι αἱ ἄκραι θερμοκρασίαι ἐν ταῖς πόλεσι καὶ ἐπὶ τῶν ὁδῶν εἶνε μικρὸν μείζονες τῶν ἐκτὸς τῆς πόλεως καὶ τῶν ἐν ταῖς ὑπαιθρίαις χώραις παρατηρουμένων.

Ἐὰν λοιπὸν νῦν ἀναλογισθῶμεν ὅτι ὀλίγον προσεῖχον πρότερον ἐπὶ τῶν ἀπαρατηρήτων τούτων προφυλακτικῶν ὅρων πρὸς καταμέτρησιν τῆς θερμοκρασίας, καὶ ἐπὶ τῆς ἀκριβείας τῶν ὑπὸ τῶν θερμομέτρων δεικνυομένων ἀριθμῶν, θέλομεν εὑρεῖ οὐχὶ μέγαν τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐν Ἀθήναις, ὅπως καὶ ἀλλαχοῦ, συμφώνων παρατηρήσεων.

Ἀκριβεῖς παρατηρήσεις θερμομετρικαὶ ἐγένοντο ἐν τῷ ἀστεροσκοπείῳ Ἀθηνῶν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1857, καὶ δὴ ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ καθηγητοῦ κ. Παππαδάκη. Ἀλλὰ τὰ θερμόμετρα δὲν ἦσαν τότε ἠρευνημένα ὡς πρὸς τὴν ἀκρίβειαν τῶν βαθμῶν αὐτῶν, μόλις δ' ἐγὼ βραδύτερον ἔλαβον ὑπ' ὄψιν τὰ λάθη των. Καὶ ἕτερος δὲ γερμανός, ἀπὸ τοῦ 1839—1841 ἔγραψε θερμομετρικὰς παρατηρήσεις ἐν Ἀθήναις, τὰς δὲ σημειώσεις αὐτοῦ ἔλαβον εὐμενῶς παρὰ τοῦ κ. Ἔμσλιν. Ἀπὸ τοῦ 1840 δὲ μέχρι τοῦ 1842 εἰσὶ γνωσταὶ αἱ παρατηρήσεις τοῦ πρώτου τοῦ ἀστεροσκοπείου ἀστρονόμου, τοῦ κ. Βούρη. Εἰς ἀμφοτέρας ὅμως ταύτας τὰς περιστάσεις ἐλλείπει πᾶσα πληροφορία περὶ τῆς ἀκριβείας τῶν βαθμῶν τῶν θερμομέτρων ὅπως καὶ περὶ τοῦ τόπου ἐφ' οὗ ἦσαν ταῦτα ἐκτεθειμένα. Γνωρίζομεν μάλιστα ὅτι, ἐπί τινα χρόνον τοὐλάχιστον, τὸ θερμόμετρον τοῦ κ. Βούρη δὲν ἦτο τεθειμένον εἰς μέρος ἁρμόδιον ἐν τῇ πόλει.

Αἱ ἡμέτεραι καὶ τῶν ἐμῶν βοηθῶν ἀκριβεῖς παρατηρήσεις ἄρχονται πᾶσαι ἀπὸ τοῦ ἔτους 1858. Ἐγένοντο δὲ ἐν τῇ πόλει. Τὸ θερμόμετρον ἔκειτο ἐν ἁρμοδιωτάτῳ τόπῳ· ὅλων δὲ τῶν βαθμῶν τοῦ θερμομέτρου ἐγνώσθη ἐκ τῶν προτέρων ὁ ἀκριβὴς βαθμὸς δι' ὑπολογισμοῦ, διὸ κατὰ τὴν καταγραφὴν ἐλήφθη ὑπ' ὄψιν ἡ τοιαύτη διόρθωσις. Τὸ θερμόμετρον ἔκειτο, ὡς εἰκός, εἰς ἐντελῶς ὑπόσκιον μέρος καὶ προσβαλλόμενον ὑπὸ τοῦ ἀνέμου, διότι τότε μόνον ἦτο δυνατὸν νὰ παρατηρηθῶσιν ὑψηλοὶ βαθμοὶ θερμοκρασίας τοῦ ἀέρος.

Κατωτέρω σημειῶ κατὰ μέσον ὅρον τοὺς ὑψίστους βαθμοὺς τῆς θερμοκρασίας ἀπὸ τοῦ μηνὸς Μαΐου μέχρι Σεπτεμβρίου, λαμβάνων ὑπ' ὄψιν καὶ τὰς ὑπὸ τῶν προτέρων παρατηρητῶν κατὰ τὰ ἔτη 1839—1842 παρατηρηθείσας. Ταύτας θὰ παραλείψω ἀπὸ τῶν ἐν τέλει μνημονευθησομένων μέσων τῶν μηνῶν θερμοκρασιῶν.

Ἐκ τῶν ἀριθμῶν τούτων προκύπτει, ὅτι αἱ ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος ἐν τῇ θερμοκρασίᾳ παρατηρούμεναι μεταβολαὶ δὲν εἶνε μεγάλαι, καὶ ὅτι σπανίως ἀπαντῶσι βαθμοὶ θερμοκρασίας 40° Κελσίου ἢ 31° Ρεωμύρου. Ἐκ τούτου δυνάμεθα λοιπὸν νὰ εἰκάσωμεν ὅτι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι οἱ θερμομετροῦντες δὲν θὰ εὕρωσι σημαντικὰς ὑψώσεις ἢ μειώσεις τῆς θερμοκρασίας, ἐφόσον δὲν ἐπέλθωσι κατάδηλοι ἀλλοιώσεις τῆς ποιότητος τῆς ἐπιφανείας τῆς χώρας ἢ τῆς καταστάσεως τοῦ ἡλίου.

Ὕψιστος βαθμὸς καὶ θερμοκρασία ἐν σκιᾷ κατὰ τὰ ἑκατοντάβαθμα θερμόμετρα.

	Μάϊος	Ἰούνιος	Ἰούλιος	Αὔγους.	Σεπτέμβρ.
1839	30°,9	32°,4	36°,9	41°,2	
1840	30,0	35,0	40,0	35,7	33°,2
1841	34,8	34,7	37,9	36,4	30,9
1853	—	—	37,5	34,7	35,9
1858	30,2	31,0	38,1	33,9	29,4
1859	30,1	30,8	33,9	36,0	32,9
1860	30,3	38,6	40,1	39,2	39,0
1861	32,4	40,3	40,1	40,6	36,4
1862	38,1	36,5	37,4	37,5	38,1
1863	33,9	35,3	38,1	36,7	36,4
1864	28,1	34,6	40,7	35,2	31,1
1865	28,9	33,4	36,2	38,4	31,5
1866	29,8	34,1	38,1	39,6	35,1
1867	31,0	32,8	37,5	37,8	32,2
1868	31,8	35,7	36,0	34,6	32,1
1869	36,0	39,0	34,5	37,5	31,4
1870	32,1	33,7	36,1	38,0	32,8
1871	33,9	33,0	38,1	38,0	33,2
1872	35,3	32,5	36,2	38,0	34,5
1873	32,2	32,2	35,5	36,6	35.8
1874	31,4	37,9	36,1	36,1	32,0
1875	29,5	34,3	37,4	34,3	32,6
1876	30,7	35,4	34,8	34,5	34,5
1877	30,0	33,5	40,0	36,2	35,9
1878	33,9	35,6	38,6	36,4	—

Ἐὰν δὲ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν μόνον αἱ νεώτεραι παρατηρήσεις, αἱ γενόμεναι ἀπὸ τοῦ ἔτους 1859, καὶ ὑπολογισθῶσιν αἱ *μέσαι θερμοκρασίαι* ἀπὸ τοῦ μηνὸς Μαΐου μέχρι Σεπτεμβρίου, ἐξάγονται οἱ ἑπόμενοι ἀριθμοί, δεικνύοντες τὴν ὑψίστην τῶν μηνῶν τούτων θερμοκρασίαν κατὰ μέσον ὅρον·

Κατὰ	Μάϊον	31,°9	ἐξ 20	ἐτῶν παρατηρήσεων
»	Ἰούνιον	34,9	» 20	»
»	Ἰούλιον	37,2	» 20	»
»	Αὔγουστον	37,0	» 20	»
»	Σεπτέμβρ.	34,1	» 19	»

Ἀθῆναι, 1878, Αὐγ. 28/16.

I. F. Julius Schmidt
Διευθυντὴς τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἀστεροσκοπείου.

Digitized by Google

(Πρὸς τοῖς ἀνωτέρω ἐπέστειλεν ἡμῖν ὁ κ. Σμὶθ καὶ τὴν ἑξῆς προσθήκην)·

Αἱ θερμομετρικαὶ σχέσεις κατὰ τὸ ἔτος 1878 δὲν διαφέρουσιν οὐσιωδῶς ἀπὸ τῶν τῶν προηγουμένων ἐτῶν· ὁμοιάζουσι δὲ ἰδίως πρὸς τὰς τῶν ἐτῶν 1861 καὶ 1862.

Τὸ ἀπόλυτον ὕψος τῆς θερμοκρασίας ἦτο
κατὰ τὸ 1878 Ἰουλίου $\frac{18}{1}$—39°,0
» » 1877 Ἰουλίου $\frac{18}{6}$—40.

Κατὰ τὴν ἡμέραν δὲ ταύτην παρετηρήθη ἐν Τατοΐῳ, εἰς ὕψος 400 περίπου μέτρων ἄνω τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, τὸ μέγιστον ὕψος τῆς θερμοκρασίας=41°,2, ἀνωμαλία σπανία, καθόσον ἐν φυσικῇ καταστάσει τῆς ἀτμοσφαίρας ἡ θερμοκρασία ἐν Τατοΐῳ εἶνε 2°—3° μικροτέρα τῆς τῶν Ἀθηνῶν.

Τέλος πρὸς χαρακτηρισμὸν τῆς θερμότητος ἐν Ἀθήναις κατὰ τὸν μῆνα Αὔγουστον ἀναφέρομεν ἔτι τὰς ἑξῆς παρατηρήσεις·

Ἔτος νέον

Αὐγούς.	15	Μέγις. ὕψος	32°,0	Ἐλάχις.	21°,9	Διαφορὰ	10°,1
»	16	»	34,2	»	22,9	»	11,3
»	17	»	35,7	»	23,7	»	12,0
»	18	»	35,9	»	25,7	»	10,2
»	19	»	33,0	»	27,3	»	5,7
»	20	»	36,4	»	23,8	»	12,6
»	21	»	31,2	»	22,6	»	8,6
»	22	»	30,9	»	21,4	»	9,5
»	23	»	32,4	»	23,7	»	8,7
»	24	»	32,2	»	23,7	»	8,5
»	25	»	33,7	»	23,0	»	10,7
»	26	»	35,0	»	23,4	»	11,6
»	27	»	31,2	»	23,2	»	8,0
»	28	»	32,9	»	23,0	»	9,9
»	29	»	34,4	»	23,6	»	10,8
»	30	»	34,1	»	23,9	»	10,2
»	31	»	36,9	»	24,8	»	12,1
Σεπτεμβρ.	1	»	37,2	»	28,7	»	8,5
»	2	»	35,5	»	29,4	»	6,1
»	3	»	33,7	»	24,9	»	8,8

Ἀξιοπαρατήρητος εἶνε καὶ ἡ μεγάλη διάρκεια τῆς θερμότητος, τὸ ἀσυνήθως μέγα ἐλάχιστον ὕψος κατὰ τὴν 2 Σεπτεμβρίου καὶ τέλος ὁ μέγας ἀριθμὸς ἐντελῶς ἀσυνέφων ἡμερῶν, πρᾶγμα, μὴ παρατηρηθὲν ἀπὸ 20 ἐτῶν.

Ἀθῆναι, 1878, Σεπτεμβρ. 4

I. F. Julius Schmidt
Διευθυντὴς τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἀστεροσκοπείου.

Τὸ ά μέρος τῆς ἑπομένης διατριβῆς ἐλήφθη ἐκ τῆς ἐσχάτως ἐκδοθείσης σπουδαίας πραγματείας τοῦ Πρυτάνεως τοῦ Πανεπιστημίου κ. Ἀνδρέου Ἀναγνωστάκη «Μελέται περὶ τῆς ὀπτικῆς τῶν ἀρχαίων» ἐπιγραφομένης, τὸ δὲ β΄ μέρος ἐκ τῆς Ἱστ. τοῦ ἑλλ. ἔθνους τοῦ κ. Κ. Παπαρρηγοπούλου.

Σ. τ. Δ.

ΤΗΛΕΓΡΑΦΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΣ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ

Α΄

Ἡ τηλεγραφικὴ μέθοδος τοῦ Κλεοξένου καὶ Δημοκλείτου, περὶ ἧς ἀναφέρει ὁ Πολύβιος, ἦτο τοιαύτη: Πέντε πινακίδες ἠριθμημέναι καὶ φέρουσαι γεγραμμένα ἀνὰ πέντε ψηφία ἦσαν τὸ κρυπτογραφικὸν ἀλφάβητον, τὸ ἀνὰ χεῖρας ἑκατέρου τῶν τηλεγραφητῶν· δύο δὲ πυρσοί, ὁ μὲν ἐκ δεξιῶν, ὁ δὲ ἐξ εὐωνύμων, ἦσαν, οὕτως εἰπεῖν, τὰ τηλεγραφικὰ σύρματα. Καὶ ὁ μὲν δεξιὸς πυρσὸς ἐδείκνυεν εἰς ποίαν πινακίδα ὑπῆρχε τὸ τηλεγραφούμενον ψηφίον, ὑψούμενος καὶ καταβιβαζόμενος τοσάκις, ὅσος ὁ αὔξων ἀριθμὸς τῆς πινακίδος, ὁ δὲ ἀριστερὸς ἐσήμαινε κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ποίαν τάξιν κατεῖχεν ἐν τῇ δειχθείσῃ πινακίδι τὸ ψηφίον ἐκεῖνο τὸ ἀλφαβητικόν· οὕτω φέρ' εἰπεῖν, ἵνα τηλεγραφήσῃς τὸ *τρίτον* ψηφίον τῆς *δευτέρας* πινακίδος, ἔπρεπε νὰ ὑψώσῃς δὶς μὲν τὸν δεξιὸν πυρσόν, τρὶς δὲ τὸν ἀριστερόν. Ἵνα δὲ μὴ συγχέωνται οἱ δύο οὗτοι πυρσοί, οἱ ἑκατέρωθεν, εἶχεν ἕκαστος τηλεγραφητὴς δύω αὐλοὺς ἐστραμμένους οὕτως, ὥστε διὰ μὲν τοῦ δεξιοῦ νὰ βλέπῃ μόνον τὸν δεξιὸν πυρσόν, διὰ δὲ τοῦ ἀριστεροῦ νὰ φαίνηται μόνος ὁ εὐώνυμος. Τοιουτοτρόπως ἐξηγητέον τὸ περιβόητον ἐκεῖνο χωρίον τοῦ Πολυβίου, ὅπερ οὐδαμῶς ὑπεμφαίνει τὴν χρείαν τηλεσκοπίων: «δεήσει διόπτραν ἔχειν δύω αὐλίσκους ἔχουσαν, ὥστε τοὺς μέλλοντας ἀντιπυρσεύειν τῷ μὲν τὸν δεξιὸν τόπον, τῷ δὲ τὸν εὐώνυμον δύνασθαι θεωρεῖν.»[1]

Ἔτι ἁπλουστέρα ἦτο ἡ διὰ πυρσῶν ὡσαύτως τηλεγραφικὴ μέθοδος, ἡ ἐφαρμοσθεῖσα ὑπὸ τῶν Καρχηδονίων ἐν τῇ πολιορκίᾳ τῆς Σικελίας.[2] Κατεσκεύασαν δύω κλεψύδρας ἀπαραλλάκτους, διῃρημένας διὰ κύκλων ὁριζοντείων, καθὼς τὰ συνήθη *βαρέλια*, ὧν ἴσως διέφερον κατ' οὐδέν· τῶν κλεψυδρῶν δὲ τούτων μίαν μὲν εἶχεν ὁ τηλεγραφητὴς ὁ ἐν Σικελίᾳ, μίαν δὲ ὁ κατὰ τὴν ἀντίπεραν ὄχθην τῆς Ἀφρικῆς. Ἐφ' ἑκάστου δὲ τῶν κύκλων ἐκείνων ἦσαν γεγραμμέναι λέξεις τινές, λ. χ. *χρεία πλοίων*, ἢ *χρεία σίτου*, ἢ *ὅπλων*, ἢ *ἵππων* κ.τ.τ. Ἅμα λοιπὸν ὁ ἐν Σικελίᾳ τηλεγραφητὴς ὕψου καὶ κατεβίβαζε τὸν πυρσόν, ἤνοιγον αὐτός τε καὶ ὁ ἐν Ἀφρικῇ τοὺς πόρους τῶν κλεψυδρῶν· ὅταν δὲ τὸ ὕδωρ κατέβαινε μέχρι τοῦ κύκλου, οὗτινος ἡ ἐπιγραφὴ ἐδήλου τὸ ζητούμενον, ὁ πυρσὸς ὑψοῦτο ἐκ δευτέρου· τότε δὲ ὁ ἀνταποκριτὴς παρατηρῶν ἐν τῇ ἰδίᾳ κλεψύδρᾳ μέχρι τίνος κύκλου κατέβη τὸ ὕδωρ, ἀνεγίνωσκε τὴν ἐπιγραφήν, καὶ ἐμάνθανεν ἐξ αὐτῆς ποίων ἐφοδίων εἶχον ἀνάγκην οἱ πολιορκηταί.[3]

1. Βιβλ. Ι', 46.
2. Πολυαίνου στρατηγ. ΣΤ', 16.
3. Ὁ Πολύβιος περιγράφει καὶ ἄλλην μέθοδον, ὁμοίαν πολὺ μὲ τὴν τῶν Καρχηδονίων· οἱ τηλεγραφηταὶ εἶχον ἀνὰ ἓν σκεῦος βαθύ, τρυπητὸν παρὰ τὸν πυθμένα, καὶ ἀνὰ ἕνα φελλὸν πλατύν, καταμεσῆς τοῦ ὁποίου ἦτο ἐμπεπηγμένη ῥάβδος μακρά, διῃρημένη εἰς ἴσα μέρη, καθὼς ὁ πῆχυς, ἐφ' ἑκάστης δὲ τῶν γραμμῶν τούτων ἦτο σημειωμένον ἀνὰ ἓν τῶν προχειροτέρων τηλεγραφημάτων τοῦ πολέμου· ἡ ὀπὴ ἐφράσσετο, τὸ σκεῦος ἐπληροῦτο ὕδατος, ἐπὶ δὲ τούτου ἔπλεεν ὁ φελλός, φέρων ὀρθὴν τὴν ῥάβδον ἐκείνην ἐν εἴδει ἱστοῦ. Ὅταν λοιπὸν ἔβλεπες ὑψούμενον ἀντικρὺ τὸν πυρσόν, ἤνοιγες τὴν ὀπήν, τὸ ὕδωρ ἐξέρρεεν, ὁ φελλὸς φυσικὰ κατέβαινε, καὶ μετ' αὐτοῦ ἡ ῥάβδος· ὅταν δὲ ὁ ἀνταποκριτὴς ἀνεβίβαζε τὸν δεύτερον πυρσόν, ἔκλειες τὴν ὀπήν, καὶ ἀνεγίνωσκες ἐπὶ τῆς ῥάβδου τὴν ἐπιγραφὴν τὴν ἰσοϋψῆ μὲ τὸ χεῖλος τοῦ σκεύους· ἡ ἐπιγραφὴ ἐκείνη ἦτο τὸ τηλεγράφημα. Σημ. Ἑστίας.

Digitized by Google

Β'

Όλον τὸ ἀνατολικὸν κράτος ἀπὸ τῆς Ζ' μάλιστα ἑκατονταετηρίδος καὶ ἐφεξῆς ὑπῆρχεν ἐπὶ τὸ στρατιωτικώτερον διωργανωμένον, ἰδίως ὅμως ἐν τῇ μικρᾷ Ἀσίᾳ ὑπῆρχεν ὁ τοιοῦτος διοργανισμὸς ὁλοσχερέστερος, διότι πρὸς τοῦτο τὸ μέρος τὸ κράτος εἶχεν ἄμεσον γείτονα τὸν φοβερώτερον τῶν πολεμίων αὐτοῦ, ἤτοι τοὺς μωαμεθανούς. Τούτου ἕνεκεν εἶχεν ὀργανωθῆ ἐνταῦθα καὶ εἶδός τι τηλεγραφικῆς ὑπηρεσίας, σκοπὸν ἐχούσης νὰ ἀναγγέλλῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐν ἀκαρεῖ πάντα τὰ στρατιωτικὰ κινήματα τῶν περὶ τὴν Κιλικίαν Ἀράβων. Ἡ τηλεγραφικὴ αὕτη ὑπηρεσία διεξήγετο διὰ πυρσῶν ἀναπτομένων ἐπὶ ὀκτὼ ὑψηλῶν ὀχυρωμάτων ἀλληλοδιαδόχως κειμένων κατὰ τὴν ὁδὸν τὴν ἄγουσαν ἀπὸ Ταρσοῦ εἰς Κωνσταντινούπολιν. Καὶ ἦσαν τὰ ὀκτὼ ταῦτα ἐν περιόπτῳ κείμενα ὀχυρώματα τὰ ἑξῆς· πλησιέστατα μὲν τῆς Ταρσοῦ τὸ φρούριον Λοῦλον, κατόπιν δὲ τούτου ὁ Ἀργαῖος, ἔπειτα ὁ Ἴσαμος, μετὰ ταῦτα ὁ καλούμενος Αἰγιαλὸς, ὕστερον ὁ λεγόμενος Μάμας, ὃν διεδέχετο ὁ Κίρκος, καὶ τοῦτον πάλιν ὁ Μόκιλλος, ἐκεῖνον δὲ ὁ τοῦ Ἁγίου Αὐξεντίου βουνὸς, ὃν παρατηρήσαντες οἱ ἐπὶ τοῦ ἐν αὐτῷ τῷ Παλατίῳ τοῦ Φάρου ἡλιακοῦ σταθμεύοντες σκοποὶ, ἧπτον καὶ αὐτοὶ τὸν φανὸν αὐτῶν, ὥστε ἅμα γενομένης ἐπιδρομῆς τινος ἐν Κιλικίᾳ, ἡ περὶ τούτου ἀγγελλία ἔφθανεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐν ὥρᾳ μιᾷ, ἔτι δὲ ταχύτερον εἰς τὰς καθ' ὁδὸν κειμένας ἐπαρχίας, αἵτινες ἠδύναντο οὕτω νὰ διατάξωσιν ἀμέσως τὰ δέοντα. Ἀνάλογος δὲ τηλέγραφος ὑπῆρχε κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ὡσαύτως ἐν Πελοποννήσῳ, ἕνεκα τῶν συχνῶν ἀπὸ θαλάσσης μωαμεθανικῶν ἐπιδρομῶν. Καὶ ἐνταῦθα δὲν δυνάμεθα νὰ μὴ παρατηρήσωμεν ὁπόσον βραδέως ἐνίοτε ἡ ἀνθρωπότης προβαίνει εἰς τὴν τελειοποίησιν τῶν ἁπλουστέρων κατὰ τὸ φαινόμενον εὐκολιῶν τοῦ βίου. Ἐν τῇ Η' ἑκατονταετηρίδι ὑπῆρχον πρόχειρα πάντα τὰ συστατικὰ τὰ ἀπαρτίζοντα τὸν τελειότερον ἐναέριον τηλέγραφον. Πρῶτον αὐτὴ τοῦ τηλεγράφου ἡ ἰδέα, δεύτερον οἱ ἀναγκαῖοι πρὸς διαβίβασιν τῶν σημείων πύργοι, τρίτον, ἡ πρὸ καιροῦ γνωστὴ τοιαύτη ἢ τοιαύτη συμβολικὴ γραφὴ, οὐδ' ἀπῃτεῖτο, εἰμὴ νὰ συνδυασθῶσι τὰ τρία ταῦτα στοιχεῖα, ἵνα διαβιβάζωνται πόρρωθεν καὶ τάχιστα αἱ ποικιλώτεραι εἰδήσεις. Οὐχ ἧττον ὁ συνδυασμὸς οὗτος δὲν ἐγένετο, ἀλλὰ περιωρίζοντο εἰς τὸν στοιχειώδη διὰ φρυκτωρίων τηλέγραφον, καὶ ἐδέησε νὰ παρέλθωσι χίλια ἔτη πρὶν ἢ κατορθωθῇ τὸ ἁπλούστατον ἐκεῖνο ἐπινόημα, τοῦ ὁποίου τότε ἐπῆλθε μετ' οὐ πολὺ καὶ διὰ μιᾶς σχεδὸν ἡ ραγδαία διὰ τοῦ ἠλεκτρικοῦ σύρματος τελειοποίησις.

Ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ δημοσιευθέντος ὑπὸ τῆς κ.ας Αἰμιλίας Νουσβοὺρμ «Ἡμερολογίου τοῦ Σχίλλερ», ὁ μέγας ποιητὴς ἐκράτει μέχρι λεπτοῦ λογαριασμὸν τῶν εἰσόδων καὶ ἐξόδων του, κατέγραφε δὲ λεπτομερῶς τὰ ἔπιπλα, τὰ ἐνδύματα, τὰ μαγειρικὰ σκεύη κλπ. τῆς οἰκογενείας του.

Ο ΚΑΦΕΣ ΚΑΙ ΤΑ ΚΑΦΕΝΕΙΑ ΠΑΡΑ ΤΟΙΣ ΟΘΩΜΑΝΟΙΣ

Ἐκ τῶν τοῦ Σκ. Δ. Βυζαντίου.

«Ἂς σπεύσωμεν, λέγει ὁ Ἀλφόνσος Κὰρρ, νὰ λαλήσωμεν περὶ τῶν τουρκικῶν ἐθῶν καὶ ἐθίμων, ἐν ὅσῳ ὑπάρχουσιν ἀκόμη, ἔστωσαν καὶ ὀλίγοι, Τοῦρκοι, διατηροῦντες τὰ ἑαυτῶν ἤθη καὶ ἔθη. Διότι, κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν συνανάκρασιν τῶν ἐθνῶν, μετὰ ἑκατὸν ἔτη δὲν θέλει ὑπάρχει πλέον Τοῦρκος, οὔτε ἀξίζει τὸν κόπον ἵνα δαπανήσῃ τις χρόνον καὶ χρήματα, ὅπως ἴδῃ ἐν Κωνσταντινουπόλει ὅ τι βλέπει, καὶ πολὺ φυσικώτερον, ἐν τῇ ἰδίᾳ του πατρίδι· φρακοφόρους τοὺς ὑπηρέτας, χειριδοφόρους τοὺς θυρωροὺς, ἀσκεπεῖς τοὺς τραπεζοκόμους, τὰς γυναῖκας διευθετουμένας τὴν κόμην ὑπό τινος μαθητῶν τοῦ περιφημοτέρου κομμωτοῦ τῶν Παρισίων, ἐσφιγμένας ἐντὸς βαλαινωτῶν ἐπανωκορμίων καὶ χορευούσας τὸν στρόβιλον μετὰ τοῦ πρώτου συνηθέντος αὐταῖς ἐν τῷ χορῷ. Μετὰ ἑκατὸν, λέγει, ἔτη, ἐν τοῖς καφενείοις τοῦ Καΐρου καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως θέλει ἀναγινώσκει τις ἐπιγεγραμμένον εἰς πέντ' ἓξ γλώσσας: *Ἐδῶ δὲν καπνίζουσι·* μετὰ πεντήκοντα ἔτη, αἱ θολίαι· μετὰ τριάκοντα, τὰ διηρθρωμένα ξυλοπέδιλα· μετὰ δέκα, δημοκρατικὴ ἐφημερίς· μετὰ πέντε, ὁδὸς Λαφαϋέττου· μεθαύριον, ζωμὸς κατ' οἶκον· σήμερον ἴσως ὁρκωτὰ δικαστήρια.»

Καὶ τῷ ὄντι, καθὼς ἀτμοδρομοῦσιν ἀπό τινων ἐτῶν τὰ πράγματα, αἱ προρρήσεις αὗται τοῦ εὐφυεστάτου συγγραφέως τῶν *Σφηκῶν*, καίτοι ὑπερβολικώτερόν πως ἐκπεφρασμέναι, φαίνονται ὄχι ἀπραγματοποίητοι, καὶ, εἰκάζων τις ἐκ τῶν ἤδη γεγονότων, δύναται νὰ διισχυρισθῇ ὅτι, μετ' ὀλίγα ἔτη, ἡμεῖς, ὅσοι παρευρέθημεν εἰς δύω κοινωνίας καὶ εἰς δύω βίους ἐθνικοὺς, δὲν θέλομεν ἀναγνωρίζῃ, οὐχὶ ἀλλήλους, ἀλλ' οὐδὲ ἡμᾶς αὐτούς. Τόσον ταχέως παρασυρόμεθα ὑπὸ τοῦ ῥεύματος τῆς μιμήσεως καὶ τῶν καινοτομιῶν.

* * *

Τὸ καφενεῖον ἀναπληροῖ παρὰ τοῖς Ὀθωμανοῖς τὴν λέσχην, τὸ θέατρον, τὸ ἀναγνωστήριον· ἐκεῖ ὁ Τοῦρκος ὄχι μόνον εὑρίσκει τὸν ἄφευκτον δι' αὐτὸν καχβὲν καὶ τὴν οὐχ ἧττον ἄφευκτον πίπαν, ἀλλ' ἐκεῖ ἀνταμόνει τὸν φίλον του, μανθάνει τὰ τῆς ἡμέρας νέα, συνδιαλέγεται ἢ μελετᾷ περὶ τῶν ὑποθέσεών του· ἐκεῖ θεωρεῖ τὸ ἑσπέρας τὸ Χχιγιὰλ ἢ ἀκροᾶται τοῦ Μετδάχη· ἐκεῖ ἐπὶ πᾶσι καὶ καλλωπίζεται· διότι μετὰ τῶν

Digitized by Google

καφενείων εἶνε πολλαχοῦ ἡνωμένα καὶ τὰ κουρεῖα· εἰς δὲ τοὺς κουρεῖς τῆς Ἀνατολῆς, ὅπου ὅλοι οἱ ἄνδρες κείρονται τὰς κεφαλὰς ἐν χρῷ, ὑποχωροῦσιν ἀδιαφιλονεικήτως τὰ πρωτεῖα οἱ τῆς Εὐρώπης.

Τὸ πρῶτον καφενεῖον (*καχβεχανὲ*) συνέστη ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1554 ἐπὶ Σουλεϊμάνου τοῦ Μεγάλου, ὑπό τινος Χαλεπλῆ, ὀνομαζομένου Σσὲμς, ὅςτις, μετὰ τρία ἔτη, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν πατρίδα του μετὰ πεντήκοντα χιλιάδων φλωρίων κέρδους. Διότι, ἂν καὶ ἡ ἀνανηπτικὴ δύναμις τοῦ φυτοῦ τούτου εἶχεν ἤδη γνωσθῇ πρὸ πολλοῦ ὑπὸ τοῦ Ἄραβος Σσέϊχη Σσεδελῆ ἢ ὑπὸ τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ Ὀμὰρ, γευσαμένου κατὰ τύχην ἀπὸ τῶν κόκκων τοῦ χαμοδένδρου τούτου εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Ὀζὰκ, πλησίον τῆς Σεμπὶδ, ὅπου διέτριβεν ἐξόριστος, ἡ χρῆσίς του ὅμως δὲν ἦτον διαδεδομένη εἰμὴ ἐν τῇ Ἀραβίᾳ, τῇ Συρίᾳ καὶ τῇ Αἰγύπτῳ μόνον· ἐν δὲ τῇ Κωνσταντινουπόλει δὲν ἦτον γνωστὸν τὸ ποτὸν τοῦτο εἰμὴ ἐξ ἀκοῆς καὶ ἐκ διηγήσεως τῶν Χατζήδων· ἅμα ὅμως ἐγνώσθη, πλῆθος καφενείων ἠνοίχθησαν, ὅπου συνήρχοντο κυρίως οἱ ἀργοί, οἱ Δερβίσαι, οἱ ποιηταί, καὶ ἐν γένει οἱ θεωρητικοὶ καὶ ἀφηρημένοι. Ἐπωνομάσθη δὲ, δι' ἑνὸς τῶν εἰς τὴν Ἀραβικὴν γλῶσσαν πολυαρίθμων τοῦ οἴνου ἐπιθέτων, *καχβὲ*, ὡς κόπτον τὴν ὄρεξιν. Ἐπὶ Μουρὰδ δὲ τοῦ Δ' τῷ 1633, τὰ καφενεῖα ἐκλείσθησαν καθ' ὅλην τὴν ἐπικράτειαν, ἡ δὲ χρῆσις τοῦ τε καφὲ καὶ τοῦ καπνοῦ ἔμεινεν ἀπηγορευμένη δι' ὅλης τῆς βασιλείας αὐτοῦ τε τούτου τοῦ Σουλτάνου καὶ τοῦ διαδόχου του Ἰβραΐμ. Ὅταν δὲ ἐπὶ Σουλτὰν-Ἀχμὲδ τοῦ Δ' ἐπανελήφθη, ἐγένετο χρεία νὰ ἐκδοθῇ ἐπὶ τούτῳ φετβᾶς ὑπὸ τοῦ Μουφτῆ Μπεχαγῆ-Μεχμὲδ-ἐφέντη, ἐπιτρέπων τὴν χρῆσιν ἀμφοτέρων, πρὸς μέγα τῶν ὀρθοδοξούντων Ὀθωμανῶν σκάνδαλον.

Τὸν καχβὲν ὀνομάζει ποιητής τις Ὀθωμανὸς *μαῦρον ἐχθρὸν τοῦ ὕπνου*· τὰ δὲ καφενεῖα *σχολεῖα τῶν γνώσεων* (μεκτέμπι ἰρφάν). Μετ' αὐτοῦ δὲ εἶνε στενῶς συνδεδεμένος ὁ καπνὸς, καὶ χωρὶς αὐτῶν τῶν δύο συστατικῶν οὔτε συναναστροφὴ, οὔτε διασκέδασις, οὔτε ὑπόθεσις τελειόνει ἐν Τουρκίᾳ. Εἶνε δὲ πολλοί, οἱ ὁποῖοι πίνουσιν ἕως τριάντα φλυζάνια τὴν ἡμέραν, τὰ ὁποῖα ὅμως εἶνε μικρότατα. Κανεὶς δὲ οὔτ' ἐργάζεται, οὔτε σκέπτεται, οὔτε διασκεδάζει, οὔτε φιλοφρονεῖ τὸν φίλον του χωρὶς νὰ καπνίσῃ. Ἡ δὲ πίπα εἶνε, παρεκτὸς τούτων, καὶ τρόπος πολιτικὸς, ὅςτις, καθὼς ἐν τῇ Εὐρώπῃ ἡ *πρέζα* τοῦ ταμβάκου, δίδει καιρὸν εἰς τὸν μέλλοντα νὰ ἀποκριθῇ, σκεπάζει τὸν ἄκαιρον γέλωτα ἢ δυσάρεστον ἄρνησιν, δίδει ἔμφασιν εἰς τὸν λόγον, κτλ. κτλ. Ποιητής δέ τις Τοῦρκος λέγει ὅτι «τὰ νέφη τῶν φροντίδων διασκεδάζονται ὑπὸ τοῦ νέφους τοῦ καπνοῦ.» Ὁ Τοῦρκος ὅμως δὲν καπνίζει, ἀλλὰ πραγματικῶς *πίνει* τὸν καπνόν· οἱ δὲ ἄριστοι καπνοπόται εἶνε ἐν τῇ Τουρκίᾳ· διότι καὶ ὁ τρόπος τοῦ καπνίζειν, καὶ τὸ πιάσιμον, καθὼς καὶ τὸ φέρσιμον, τῆς πίπας καὶ τοῦ ναργκιλὲ, ἁρμόζουσι κάλλιστα πρὸς τὴν ἐμβρίθειαν τοῦ καθῆσθαι καὶ φέρεσθαι τῶν Ἀσιανῶν. Καπνίζουσι δὲ ἐπίσης καὶ πολλαὶ τῶν γυναικῶν, καὶ μάλιστα αἱ Τούρκισσαι, Ἀρμένιαι καὶ Ἑβραῖαι· βάλλουσι δὲ συνήθως καὶ ἀγάλοχον ἢ κούρσια ἐπὶ ἀναμμένου τοῦ καπνοῦ· διότι τὰ ἀρώματα καὶ αἱ εὐωδίαι εἶνε μία τῶν ἡδονῶν τοῦ Ὀθωμανοῦ.

Οἱ δὲ *τεριακῆδες* ἑνόνουσι μετὰ τοῦ καπνοῦ καὶ ὄπιον καὶ ἄλλας μεθυστικὰς καὶ ναρκωτικὰς οὐσίας, ὑπάρχουσι δὲ ἐν Κωνσταντινουπόλει καφενεῖα, διατηρούμενα ὑπὸ Ἀράβων, ὅπου πωλεῖται, παρεκτὸς τοῦ ὀπίου, καὶ *ἐσρὰρ* καὶ *χασὶς* καὶ ἄλλα ναρκωτικά. Ἀλλὰ τὴν χρῆσιν τῶν ναρκωτικῶν τούτων, καὶ ἰδίως τοῦ ὀπίου, ὠλιγόστευσεν ἀπό τινος χρόνου, ἐν Κωνσταντινουπόλει τοὐλάχιστον, ἡ κατάχρησις τῶν μεθυστικῶν ποτῶν.

* * *

Εἰς τὸ *Ταχμίζι* ἐκοπανίζετο ἄλλοτε μόνον ὁ γνήσιος καφὲς τοῦ Ἰεμέν· ἀλλὰ μετὰ τὴν μάχην ἰδίως τοῦ Νετζὶμπ, διακοπείσης τῆς μετακομίσεως τοῦ προϊόντος τούτου τῆς Ἀραβίας, οἱ καφεπόται τῆς Βασιλευούσης συγκατέβησαν καὶ μέχρι τῶν ἀπὸ τῆς Ἰαμαϊκῆς καὶ τῶν Βουρβωνείων νήσων μετακομιζομένων κόκκων, καὶ αἱ θύραι τοῦ *Ταχμιζίου* ἠνοίχθησαν καὶ εἰς αὐτὸν τὸν *Γκιαοὺρ-καφέν*. Εἰς τὸ κατάστημα δὲ τοῦτο ἐμβαίνων τις παρετήρει εὐρώστους νέους καταφέροντας πολλοὺς ἐνταυτῷ ἐντὸς ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ μαρμαρίνου ὅλμου τοὺς ἀνὰ χεῖρας αὐτῶν κοπάνους (τοκμάκ), οἱ ὁποῖοι, ἐξ ἁπλῆς κατεσκευασμένοι πύξου, εἶχον παράδοξόν τινα φήμην, γινόμενοι κατ' ἔτος πολυτιμότεροι ἑαυτῶν, καὶ καταντῶντες νὰ πωληθῶσι μέχρι πεντακοσίων ὁ εἷς γροσίων· καθότι, εἴτε κατὰ πρόληψιν, εἴτε καὶ ἐκ πολυχρονίου πείρας, ὑπῆρχεν ἰδέα ὅτι ὅσῳ ἐπαλαιοῦντο, τόσῳ ὀλιγώτερον διέφθειρον τὸ ἄρωμα τοῦ κοπανιζομένου καφέ. Οἱ κοπανισταὶ οὗτοι ἐξέλιπον πρὸ ὀλίγων ἐτῶν· ὁ δὲ ἀτμὸς, ἀναλαβὼν εἰς τὴν δικαιοδοσίαν του καὶ τὴν βιομηχανίαν ταύτην, κινεῖ ἤδη χιλίους διὰ μιᾶς σιδηροῦς κοπάνους, οἵτινες, καταπίπτοντες ἐξ ὑπαμοιβῆς εἰς τὰ ἐπὶ τούτῳ ἰγδία, κοπανίζουσιν εὐκολώτερον καὶ ταχύτερον τὸν καφὲν, διανεμόμενον ἐντεῦθεν εἰς ὅλα τῆς πρωτευούσης τὰ καφενεῖα καὶ τὰς πλειοτέρας τῶν πολιτῶν οἰκίας.

ΤΑ ΠΤΗΝΑ ΕΝ ΚΑΙΡΩι ΧΟΛΕΡΑΣ

Ἔν τινι γερμανικῷ ἐπιστημονικῷ περιοδικῷ ἐδημοσιεύθησαν πρό τινος παρατηρήσεις γενόμεναι ἐπὶ τῶν πτηνῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς χο-

Digitized by Google

λέρας, πρᾶγμα ὅπερ οὐδέποτε ἐξητάσθη ἀρκούντως μέχρι τοῦδε.

Ἐν Πετρουπόλει καὶ ἐν Ῥίγᾳ τῷ 1848, κατὰ τὴν δυτικὴν Πρωσσίαν τῷ 1849, ἐν Ἀννοβέρῳ τῷ 1850 παρετηρήθη ὅτι κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς εἰσβολῆς τῆς νόσου τὰ πτηνὰ τὰ ἐκ τοῦ γένους χουκᾶς, τὰ στρουθία καὶ αἱ χελιδόνες ἐγκατέλιπον τὴν πόλιν τὴν ὑπὸ τῆς θείας μάστιγος καταληφθεῖσαν καὶ ἐπανῆλθον μόνον ἀφ' οὗ τὸ κακὸν ἐκόπασεν ἐπαισθητῶς ἢ καὶ ἀφ' οὗ τελείως ἐξηλείφθη.

Ἐν Γαλικίᾳ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1872 τὰ στρουθία ἀπέπτησαν ἀπὸ τῆς πόλεως Πρζεμύσλ ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τῆς χολέρας καὶ ἐπανῆλθον τῇ 30 Νοεμβρίου, ἀφ' οὗ δῆλον ὅτι οὐδεὶς θάνατος ἐκ χολέρας ἠκούετο.

Τὸ αὐτὸ συνέβη καὶ ἐν Νυρεμβέργῃ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς νόσου, ὡσαύτως δὲ καὶ ἐν Μονάχῳ, ἔνθα ἡ ἐπάνοδος τῶν πτηνῶν ἐχαιρετίσθη, ὡς εἰκός, ὑπὸ τοῦ πλήθους μετὰ χαρᾶς μεγάλης. Ἡ ἐπάνοδος δ' αὕτη συνέπεσε μετὰ τῆς λήξεως τῆς ἐπιδημίας. Ὡς φαίνεται δύναμίς τις χολερικὴ διαχεομένη ἐν τῷ ἀέρι ἀναγκάζει τὰ πτηνὰ νὰ φεύγωσι μακράν.

Αἱ ἀποδημίαι αὗται τῶν πτηνῶν συμβαίνουσιν ἐνίοτε χωρὶς βεβαίως νὰ φανῇ καὶ ἡ χολέρα, καὶ οἱ ἄνθρωποι πολλάκις ἐφοβήθησαν εἰς ἄκρον βλέποντες ἀποδημοῦντα τὰ στρουθία. Ἐν Γερμανίᾳ ἡ χολέρα ἐνέσκηψε τὴν ὥραν τοῦ θέρους, ὅτε τὰ πτηνὰ τὰ ἐν ταῖς πόλεσι διατρίβοντα ἀπέρχονται ἀθρόα εἰς τοὺς ἀγρούς. Τὸ αὐτὸ ποιοῦσι καὶ οἱ ψᾶρες. Τὸν Ἰούλιον ἅμα θερισθέντος τοῦ χόρτου τὰ πτηνὰ ταῦτα φεύγοντα τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία συσσωματοῦνται καὶ ἀπέρχονται εἰς τοὺς ἀγροὺς πρὸς θήραν τῶν ἀκρίδων, τῶν κανθάρων καὶ ἄλλων κολεοπτέρων, διανυκτερεύοντα ἐντὸς τῶν καλαμώνων, ἐπὶ τῶν ποταμῶν καὶ τῶν ἑλῶν. Τὸ δὲ φθινόπωρον, τὰ τάγματα ταῦτα ἐπανέρχονται εἰς τὰς πόλεις καὶ μεθ' ἡμέρας δεκαπέντε ἀπέρχονται ὁριστικῶς.

**

Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΗΣ ΒΑΥΑΡΙΑΣ ΕΝ ΤΩι ΘΕΑΤΡΩι

Ἐγένετο ἔναρξις τῶν τακτικῶν ἐν τῷ θεάτρῳ τοῦ Μονάχου παραστάσεων τῶν χάριν μόνου τοῦ βασιλέως τῆς Βαυαρίας γινομένων. Ὁ ἐστεμμένος μελομανὴς εἰσέρχεται εἰς τὸ θεωρεῖόν του ἄνευ οὐδεμιᾶς συνοδίας ἐν ᾧ τὸ ὡρολόγιον σημαίνει τὴν ἑβδόμην ὥραν. Εἶνε δὲ ἐνδεδυμένος μελανὰ ἐνδύματα. Τὸ θέατρον εἶνε λαμπρότατα φωταγωγημένον καὶ κενὸν θεατῶν, παντέρημον. Κατὰ τὸ τέλος ἑκάστης πράξεως καταπετανυομένης τῆς αὐλαίας ὁ μόνος καὶ βασιλικὸς θεατὴς ἀποσύρεται, ἄρχεται δὲ ἡ ἑπομένη πρᾶξις εὐθὺς ὡς ἐπανέλθῃ εἰς τὸ θεωρεῖόν του. Πασῶν δὲ τῶν ἀοιδῶν προτιμᾷ τὴν κ. Σέφσκη, ἥτις συχνάκις προσκαλεῖται εἰς τὰ Ἀνάκτορα. Ἀφωνός τις θεράπων ἀκροποδητὶ περιπατῶν τὴν εἰσάγει εἴς τι δωμάτιον, ἔνθα μόνη ἄνευ τινὸς παρόντος ᾄδει ἐπί τινα ὥραν. Ὄπισθεν δὲ παραπετάσματός τινος κάθηται ὁ βασιλεὺς ἀφανὴς καὶ ἄφωνος ἀκούων μὲν τὴν ἀοιδὸν, ἀλλὰ μὴ βλέπων αὐτήν. Συνήθως δὲ ᾄδει αὕτη μουσικὴν τοῦ Βάγνερ, ἐνίοτε δὲ μελῳδίαν τινὰ τοῦ Λαΐμε ἢ τοῦ Σοῦμπερτ, ὁρίζοντος πρότερον τοῦ βασιλέως τί ἐπιθυμεῖ νὰ ψάλῃ. Ἅπαξ δὲ καὶ μόνον ὁ βασιλεὺς ἐνεφανίσθη εἰς τὴν ἀοιδὸν καὶ τῇ συνεχάρη διότι, ὡς φαίνεται, ἐξαιρέτως τὸν συνεκίνησε τὴν ἡμέραν ἐκείνην. Παράδοξος τῷ ὄντι ἡ ἰδιοτροπία αὕτη, ἥτις ὁμολογητέον ὅτι πολὺ προσεγγίζει εἰς τὴν μονομανίαν.

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

Πλανῶνται μεγάλως οἱ πιστεύοντες, ὅτι ὁ ἄνθρωπος τείνει φύσει πρὸς τὴν ἀγάπην τοῦ ἀνεξαρτήτου βίου. Τοῦτο εἶνε ὁ κλῆρος σπανίων τινῶν πνευμάτων. Ὁ θαυμασμὸς τῶν ἀνωτέρων, ἡ κολακεία, ἡ ταπείνωσις καὶ ὁ ἐξευτελισμὸς ἐνώπιον τῶν πλουσίων καὶ τῶν ἰσχυρῶν τοῦ κόσμου τούτου εἶνε οὐ μόνον ἡ εἱμαρμένη, ἀλλ' ἀκόμη καὶ ἡ κλίσις τῆς μεγάλης πλειονοψηφίας.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Αἱ ἐφευρέσεις διαδέχονται ἀλλήλας. Μετὰ τὸ τηλέφωνον ὁ φωνογράφος, καὶ μετὰ τοῦτο τὸ μικρόφωνον. Σήμερον ὁ αὐτὸς ἐφευρέτης Ἔδισσον ἀγγέλλει τὴν κατασκευὴν τοῦ μεγαφώνου, ὀργάνου προωρισμένου διὰ τοὺς προσβεβλημένους ὑπὸ κωφώσεως. Διὰ τοῦ ὀργάνου τούτου ὁ μικρότερος ψιθυρισμὸς γίνεται ἀκουστὸς εἰς ἀπόστασιν 108 μέτρων, ἔσται δὲ τοῦτο διὰ τὴν ἀκοὴν, ὅ τι τὸ δίοπτρον διὰ τὴν ὅρασιν. Ὁ καθηγητὴς Ἔδισσον λέγει ὅτι τὸ ὄργανόν του δύναται νὰ μεταφέρηται εἰς τὸ θέατρον καὶ οἱ δι' αὐτοῦ μεταβιβαζόμενοι τόνοι δύνανται νὰ ἰσχυροποιῶνται ἢ ἐξαδυνατίζωνται κατ' ἀναλογίαν 1 μέχρι 50 διὰ κοχλίου ὅπως τὰ θεατρικὰ δίοπτρα. Ἐπιτυχῶς ἐφηρμόσθη τὸ μικρόφωνον εἰς κατασκευὴν ἐργαλείου χρησιμωτάτου τοῖς ἰατροῖς καὶ χειρουργοῖς, δι' οὗ ἀκούονται εὐκρινέστατα πάντες οἱ ἐν τῷ ὀργανισμῷ τοῦ ἀνθρώπου ἦχοι, καὶ αὐτοὶ οἱ ἀσθενέστατοι.

〰 Κατά τινα στατιστικὴν, ἐσχάτως δημοσιευθεῖσαν ἐν τῇ «Ἐπισήμῳ Ἐφημερίδι» τῆς Γαλλίας, ἐν Ἰρλανδίᾳ ἀναλογεῖ εἷς φρενοβλαβὴς ἐπὶ 463 κατοίκων, ἐν Σκωτίᾳ εἷς ἐπὶ 431 κατοίκων, ἐν Ἀγγλίᾳ εἷς ἐπὶ 382, ἐν Πρωσσίᾳ εἷς ἐπὶ 463, ἐν Ἑλβετίᾳ (μὴ συμπεριλαμβανομένων τῶν ἠλιθίων) εἷς ἐπὶ 325 καὶ ἐν Γαλλίᾳ εἷς (ἀφαιρέσει τῶν ἠλιθίων) ἐπὶ 690 κατοίκων.

〰 Κατὰ τὴν ἐφημερίδα Novosti, τὰ ἀναλώματα τῆς Ῥωσσίας κατὰ τὸν τελευταῖον πόλεμον συμποσοῦνται εἰς 1,200,000,000 ῥουβλίων.

Εἷς Ἀναγνώστης.

Digitized by Google

ΥΓΙΕΙΝΗ

Μέσα δι' ὧν ἐπιτυγχάνεται τὸ ὑγιεινὸν τῶν οἰκιῶν.

Ἀνεξαρτήτως τοῦ τρόπου τῆς κατασκευῆς οἰκίας τινός, οἱοσδήποτε καὶ ἂν ᾖ ὁ χῶρος ὃν αὕτη κατέχει, οἱαδήποτε καὶ ἂν ᾖ ἡ ἔκτασις τῶν αὐλῶν καὶ τῶν δωματίων, ἡ οἰκία αὕτη δύναται νὰ καταστῇ ἀνθυγιεινή·

1) Διότι ἐν αὐτῇ ὑπάρχουσιν ἀπόπατοι κακῶς διατηρούμενοι,

2) Διότι ἐλλείπει ἡ ῥοὴ τῶν ὑδάτων τῶν ἀποπλύσεων καὶ ἡ ἀπομάκρυνσις τῶν ἀκαθαρσιῶν καὶ κοπριῶν· καὶ διότι αἱ αὔλακες καὶ οἱ ὀχετοὶ εὑρίσκονται εἰς κακὴν κατάστασιν,

3) Διότι τὸ κτίριον εἶνε βρωμερὸν ἢ κακῶς διατηρεῖται.

Ἀπόπατοι.—Οὐδὲν βλαβερώτερον τῇ ὑγείᾳ· εἷς μόνος ἀπόπατος βρωμερὸς ἢ κακῶς ἀεριζόμενος, ἀρκεῖ νὰ μολύνῃ ὁλόκληρον τὴν οἰκίαν. Ἀποφεύγεται ὅσον τὸ δυνατὸν τὸ ἀτόπημα τοῦτο διὰ τῆς ἀνοίξεως, εἰς ἕνα τῶν τοίχων τοῦ χωρίσματος τούτου, παραθύρου ἀρκετὰ πλατέος, ἐξ οὗ νὰ ἀερίζηται καὶ φωτίζηται, καὶ διὰ τῆς διατηρήσεως μεγίστης καθαριότητος τοῦ πλαξὶν ἐστρωμένου πατώματος καὶ τοῦ σανιδώματος διὰ συχνῶν διαπλύσεων. Ἀλλὰ καὶ τοῦ πατώματος ὅλου καὶ τῶν τοίχων, οἵτινες δέον διὰ λευκοῦ ψευδαργυρείου ἐλαιοχρώματος νὰ χρωματίζωνται, πρέπει ἡ πλύσις συχνάκις νὰ ἀνανεῶνται. Τέλος πρέπει ὅσῳ τὸ δυνατὸν εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν ἀποπάτων νὰ ἀποφεύγωνται αἱ γωνίαι.

Ἀποπλύματα.—Αἱ λεκάναι τῶν νεροχυτῶν δέον νὰ ἔχωσι τὰ πλευρὰ ὑψηλά, ἢ οὕτω διακείμενα, ὥστε τὰ ὕδατα χεόμενα ἐν αὐταῖς νὰ μὴ δύνωνται νὰ ἐκπηδῶσι. Πρέπει δὲ προσοχὴ νὰ δίδηται, ὅπως μὴ διὰ τῶν ὀπῶν τῆς φρασσούσης τὴν ὀπὴν τῆς λεκάνης δικλεῖδος εἰσωθῶνται στερεὰ τεμάχια, ὧν ἡ συσσώρευσις δὲν θὰ ἐβράδυνε νὰ ἀποφράξῃ τοὺς ἀγωγούς.—Κατὰ τὴν ἕνωσιν τῆς λεκάνης μετὰ τοῦ ἀγωγοῦ σωλῆνος πρέπει νὰ προστίθηται φραγμός, ἵνα διὰ τούτου παρεμποδίζηται ἡ εἴσοδος στερεῶν ὑλῶν καὶ ἡ ἀπόφραξις αὐτοῦ.—Κατὰ τὰς παγερὰς ἡμέρας δὲν πρέπει νὰ χέωνται ὕδατα εἰς τοὺς νεροχύτας, ἀλλὰ πρέπει νὰ κλείηται ἡ ὀπὴ τούτων ἐντελῶς διὰ πώματος ἢ σίφωνος.—Πάντοτε ὠφέλιμον εἶνε νὰ διευθύνωνται τὰ τῆς βροχῆς ὕδατα ἐντὸς τῶν ἀγωγῶν τῶν νεροχυτῶν τούτων, οὕτως ὥστε νὰ πλύνωσιν αὐτούς.—Ὅταν οἱ ἀγωγοὶ ἀναδίδωσι δυσωδίαν, πρέπει νὰ πλύνωνται δι' ὕδατος περιέχοντος ἓν ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν ὑποχλωρώδους καλίου (eau de Javelle).—Μία τῶν χειρίστων συνηθειῶν, αἵτινες δέον σφοδρῶς νὰ πολεμηθῶσιν, εἶνε τὸ νὰ χέωνται τὰ οὖρα εἰς τοὺς μολυβδίνους ἀγωγοὺς τῶν νεροχυτῶν.

Αἱ αὔλακες αἱ ἐν ταῖς αὐλαῖς καὶ οἱ ὀχετοὶ οἱ προωρισμένοι εἰς τὴν διοχέτευσιν τῶν ὑδάτων τούτων δέον νὰ κτίζωνται καὶ στρώννυνται διὰ λίθων ἢ χυτοῦ σιδήρου· αἱ συναρμόσεις νὰ γίνωνται μετὰ προσοχῆς, καὶ αἱ κλίσεις κανονικαί, οὕτως ὥστε πᾶσα λίμνασις τῶν ὑδάτων νὰ παρεμποδίζηται καὶ νὰ καθίσταται εὔκολος ἡ πλύσις τῶν ὀχετῶν καὶ αὐλάκων τούτων.

Αἱ ἀκαθαρσίαι τῶν αὐλῶν δέον καθ' ἑκάστην νὰ ἀποσύρωνται.

Καθαριότης τοῦ κτιρίου.—Σάρωσις. Πρέπει συχνάκις νὰ σαρώνηται ἡ κλίμαξ, αἱ εἴσοδοι, αἱ αὐλαὶ καὶ αἱ δίοδοι, καὶ νὰ ξέωνται αἱ ἀκαθαρσίαι καὶ ὁ βόρβορος, ἃς τὸ σάρωθρον δὲν παρέσυρεν.

Ὠφέλιμον εἶνε νὰ χρώννυνται ἐλαιοχρώματι οἱ τοῖχοι τῶν οἰκιῶν, αἱ προσόψεις, οἱ διάδρομοι, αἱ κλίμακες. Τὸ χρῶμα τοῦτο ἐμποδίζει τοὺς τοίχους νὰ ἐμποτίζωνται ὑπὸ ὀργανικῶν οὐσιῶν, ἀλλὰ πρέπει νὰ λαμβάνηται φροντὶς ὅπως πλύνωνται ἅπαξ τοῦ ἔτους.

Πλύσις τοῦ πατώματος.—Τὰ διὰ πλακῶν, λίθων, ἢ κεράμων ὀπτῶν ἐστρωμένα πατώματα πρέπει νὰ πλύνωνται συχνάκις, ὅταν πρόκηται περὶ κλίμακος ἢ τοῦ πατώματος τῆς εἰσόδου· πρέπει δὲ εὐθὺς μετὰ τὴν πλύσιν νὰ σπογγίζωνται, ἵνα οὕτως ἀποφεύγηται ἡ μεγάλη ὑγρασία, ἥτις εἶνε πάντοτε βλαβερά.

Συνηθέστερον τὸ ὕδωρ ἀρκεῖ διὰ τὰς πλύσεις ταύτας· ἐν περιπτώσει ὅμως μολύνσεως ἢ ῥυπαρότητος ἀρχαιότερον χρονολογουμένης πρέπει εἰς τὸ ὕδωρ νὰ προστεθῇ 1 ἐπὶ τοῖς 100 ὑποχλωρώδους καλίου, ἢ χλωριούχου ὀξειδίου τοῦ σοδίου. Ἡ χρῆσις τῆς χλωριούχου ἀσβέστου (ὑποχλωρώδους) θὰ εἶχε τὸ ἀτόπημα νὰ καταλείπῃ μετὰ μακρὸν ἅλας τι ὑγροσκοπικὸν (χλωριοῦχον ἀσβέστιον), ὅπερ θὰ διετήρει διαρκῆ ὑγρασίαν, βλαβερὰν τῇ ὑγείᾳ.

Ταύτας τὰς τόσον ἁπλᾶς, τόσον εὐκόλους, καὶ τόσον ὀλίγον δαπανηρὰς φροντίδας λαμβάνοντες, καὶ τὴν ὑγείαν διατηροῦμεν καὶ κατὰ τῆς προόδου τῶν ἐπιδημιῶν, αἵτινες ἀπὸ μιᾶς εἰς ἄλλην στιγμὴν δύνανται νὰ προσβάλλωσιν ὁλόκληρον πληθυσμόν, ἀντιτασσόμεθα.

[Ἐκ διατάξεως τῆς ὑγιειονομικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ Νομοῦ Σηκουάνα τῆς Γαλλίας].

ΠΡΑΚΤΙΚΑΙ ΓΝΩΣΕΙΣ

Οἱ ὄνυχες χρησιμεύουσι πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς αἰσθητικότητος τῶν δακτύλων, προφύλαξιν αὐτῶν καὶ ἀσφαλεστέραν διατήρησιν τῶν πρὸς λῆψιν δυνάμεων τῶν ἄκρων αὐτῶν. Δὲν πρέπει νὰ κόπτωνται λίαν ἐπιμήκεις ὡς οἱ τῶν Μανδαρίνων, οὐδὲ λίαν βραχεῖς ἵνα μὴ τραυματίζωνται οἱ δάκτυλοι. Καθ' ἑκάστην πρέπει νὰ πλύνωνται καὶ ἐπιμελῶς *νὰ καθαρίζωνται* διὰ καταλλήλων ἐργαλείων· πενθηφοροῦντες ὄνυχες προξενοῦσιν ἀποστροφὴν καὶ προδίδουσιν ἀγενῆ ἀγωγήν.

ΑΘΗΝΗΣΙ.—ΤΥΠΟΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ, ΟΔΟΣ ΠΑΤΗΣΙΩΝ, 14.

Digitized by Google

'Αριθ. 143—Λεπτὰ εἴκοσι.

ΕΤΟΣ Γ'.

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Ἕκτος

Συνδρομὴ ἐτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20.—Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶνε ἐτήσιαι—Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὁδὸς Σταδίου, 6.

24 Σεπτεμβρίου 1878

ΠΑΝΟΜΟΙΟΤΥΠΟΝ ΤΗΣ ΥΠΟΓΡΑΦΗΣ ΤΟΥ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΚΟΚΚΙΝΑΚΗ

Ἡ ἀνωτέρω ὑπογραφὴ ἐλήφθη ἐκ τῆς ἑπομένης αὐτογράφου ἐπιστολῆς, ἀποσταλείσης πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῆς Ἑστίας ὑπὸ τοῦ κ. Αἰμ. Λεγράν·

Ἐν Βιέννῃ, τῇ 16 Μαρτίου 1819.

Φίλτατε Νικολόπουλε,

Ἐν καιρῷ ἐλάβομεν τὰς ἀπὸ 20 δεκεμβρίου καὶ 26 φεβρουαρίου φιλικάς σου ἐπιστολάς. Ἐν ἄκρᾳ συντομίᾳ σὲ ἀποκρινόμεθα, διότι δὲν ἔχομεν καιρὸν οὔτε νὰ ξύσωμεν τ' αὐτί μας, κατὰ τὴν παροιμίαν. Παράξενον μᾶς ἐφάνη πῶς εὑρέθη τόσον ἐνδεὴς ἡ λεγομένη ἑταιρία τοῦ Λ. Ε., ὥστε νὰ μὴν ἔχῃ νὰ πληρώσῃ οὔτε 60 τάλληρα· ἀλλ' ἐλπίζομεν τέλος πάντων νὰ πλουτίσῃ, καὶ φρόντισε πλέον σὺ νὰ τὰ συνάξῃς, καὶ δέξου τα, φίλε, πρὸς χρῆσίν σου εἰς τὰς παρούσας σου ἀνάγκας. Ὅτι εἶσαι ὁ τιμιώτατος τῶν αὐτόθι φίλων μας, τὸ ᾐσθάνθημεν πρὸ πολλοῦ, καὶ οὐδέποτε θέλουν κλονήσει συκοφαντίαι τὰ περὶ σοῦ φρονήματα ἡμῶν. Ὅταν σφάλλωμεν, συμβούλευέ μας ἐλευθέρως· ὅταν σφάλλῃς, θέλομεν σὲ συμβουλεύει ἐλευθέρως, καὶ ἂς λείψουν πλέον εἰς τὸ ἑξῆς οἱ περὶ τοῦ ὑποκειμένου τούτου λόγοι καὶ δισταγμοί. Ἂς ἀφήσωμεν ἄλλα τινὰ ἀνδράρια νὰ κατατυραννῶνται ἀπὸ τὰ τοιαῦτα παιδαριώδη πάθη, ἡμᾶς δὲ μόνον τὸ γλυκὺ πάθος τοῦ ἔρωτος τῆς πατρίδος ἂς καταναλώσῃ τὸν βίον μας· διὸ, φίλε, ὢν βέβαιος ὅτι κοπιάζων ὑπὲρ τοῦ Ἑρμοῦ κοπιάζεις ὑπὲρ τῆς φίλης πατρίδος, μὴ λείπῃς, ὅταν εὐκαιρῇς, νὰ μᾶς βοηθῇς τὸ κατὰ δύναμιν. Τὸ βιβλίον τοῦ Κοδρικᾶ καὶ τὴν Revue ἐλάβομεν. Μετ' ὀλίγον θέλεις ἰδεῖν εἰς τὸν *Ἑρμῆν* τοῦ πρώτου τὴν κρίσιν. Σιωπή!

Ἐλάβομεν καὶ τὴν εἴδησιν τῆς *Ἀθηνᾶς*[1] παράδοξος ἡ ἀνωνυμία τῶν ὑπουργῶν της· ὅταν τοὺς μάθῃς, σημείωσέ μας τους. Εὐχόμεθα νὰ ὠφελήσῃ. Τὴν ἔγκλειστον πρὸς τὸν κύριον Φωτήλαν ἐγχείρισον ἀσφαλῶς ὡς ἀναγκαίαν. Ὑγίαινε.

Οἱ φίλοι σου, ἐκδόται τοῦ Λ. Ἑρμοῦ
ΘΕΟΚΛΗΤΟΣ ΦΑΡΜΑΚΙΔΗΣ
Κ. ΚΟΚΚΙΝΑΚΗΣ.

*
* *

Ὁ Κωνσταντῖνος Κοκκινάκης ἐγεννήθη τῷ 1781 ἐν Χίῳ. Παρὰ τοῦ πρεσβυτέρου αὐτοῦ ἀδελφοῦ Θεοδοσίου, ἀνδρὸς ἐλλογίμου, ἐδιδάχθη τὴν ἑλληνικὴν καὶ τὴν ἰταλικὴν γλῶσσαν καὶ τὰ μαθηματικά. Ἀφοῦ δὲ διήκουσε μαθήματά τινα ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ Βουκουρεστίῳ, ἀπεστάλη εἰς Βιέννην πρὸς τελειοτέραν κατάρτισιν. Ὁ Κοκκινάκης ἐπ' ὀλίγον ἀκροασθεὶς τοὺς ἐν τῇ Αὐστριακῇ μητροπόλει διδάσκοντας σοφοὺς ἠναγκάσθη ὕστερον, δι' ἔλλειψιν τῶν πρὸς ζωάρκειαν συντελούντων, νὰ δεχθῇ θέσιν ἐν ἐμπορικῷ γραφείῳ.

Ὁ Κοκκινάκης ἠσχολήθη εἰς διαφόρους ἐκ τοῦ γερμανικοῦ καὶ γαλλικοῦ μεταφράσεις, ἤτοι τριῶν ἠθικῶν δραμάτων τοῦ Κοτζεβοῦ, τῆς ἱστορίας τοῦ ἐμπορίου τοῦ Ἰωσὴφ Νοβάκκου, ἐπιτομῆς τῆς ἱστορίας τοῦ Δομαιρῶν, τοῦ Ταρτούφου τοῦ Μολιέρου καὶ ἄλλων κοινωφελῶν συγγραμμάτων.

Ἐν ἔτει 1816 ὁ Κοκκινάκης, προτραπεὶς ὑπὸ τοῦ συμπατριώτου του Κοραῆ, ἀνέλαβε μετὰ τοῦ Θ. Φαρμακίδου τὴν ἔκδοσιν τῆς διακοπείσης φιλολογικῆς ἐφημερίδος ὁ *Λόγιος Ἑρμῆς*, ἐξακολουθήσας καὶ μετὰ τὴν ἐκ Βιέννης ἀναχώρησιν τοῦ συνεργάτου του τὴν δημοσίευσιν αὐτοῦ, μέχρι τῆς 1 Μαΐου 1821, ὅτε ἠναγκάσθη ὑπὸ τῆς Αὐστριακῆς κυβερνήσεως νὰ διακόψῃ τὴν ἔκδοσιν, ὑποχρεωθεὶς συνάμα νὰ δημοσιεύσῃ ἐν ἐκτάκτῳ παραρτήματι τὸ κατὰ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἀφοριστικὸν τοῦ πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε'.

Χαρακτηρισθεὶς ὡς συνένοχος τοῦ ἐθνικοῦ κινήματος ἐρρίφθη εἰς τὰς φυλακὰς μετ' ἄλλων ἐν Αὐστρίᾳ διατριβόντων Ἑλλήνων, καὶ μόλις ἐν ἔτει 1825 ἔλαβε τὴν ἄδειαν νὰ κατέλθῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἐλθὼν κατὰ τὸν Ἀπρίλιον εἰς Αἴγιναν ἔλαβε τὴν ἐντολὴν ὑπὸ τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως ἵνα καταγίνῃ εἰς μετάφρασιν διαφόρων διδακτικῶν βιβλίων. Μετέφρασεν ἐκ τοῦ γαλλικοῦ τὸ περὶ ἰχνογραφίας σύγγραμμα τοῦ Φραγκήρου πρὸς χρῆσιν τῶν ἀλληλοδιδακτικῶν σχολείων, ἐνῷ δὲ κατεγίνετο εἰς τὴν μετάφρασιν

1. Φιλολογικὸν περιοδικὸν σύγγραμμα, ἑλληνιστὶ ἐκδοθὲν, ἐν ἔτει 1819, ἐν Παρισίοις, περὶ οὗ ἰδὲ Ε' τόμον τῆς Ἑστίας, σελ. 219. Σ. τ. Ἑστίας.

Digitized by Google

τῆς καθολικῆς ἱστορίας τοῦ Ῥοτιγέρου ἀπεβίωσε, τῇ 16 Φεβρουαρίου 1831.

* * *

Ὁ Κοκκινάκης εἶνε γνωστὸς ἐν Ἑλλάδι ἰδίως ἐκ πατριωτικῶν τινων ᾀσμάτων υἱοθετηθέντων παρ' ὁλοκλήρου τοῦ ἔθνους καὶ ψαλλομένων ἄλλοτε κατὰ τὰς ἐσχατιὰς τῆς Ἑλλάδος· γνωστότερον τούτων εἶνε τὸ ἐμβατήριον «Ὦ λιγυρὸν καὶ κοπτερὸν σπαθί μου», τὸ ὁποῖον μέχρι σήμερον περιτρέχει εἰς τὸ στόμα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

ΟΛΙΒΕΡ ΤΟΥΙΣΓ

Ἐκ τῶν τοῦ Καρόλου Δίκενς.

Συνέχεια· ἴδε σελ. 593.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'

Περαιτέρω λεπτομέρειαι περὶ τοῦ ἀξιολόγου γέροντος καὶ τῶν χρηστὰς ἐλπίδας ὑπισχνουμένων νεανίσκων.

Ἦτο πολὺ ἀργὰ τὴν ἐπαύριον ὅτε ὁ Ὄλιβερ ἠγέρθη ἀπὸ ὕπνον βαθύτατον καὶ παρατεταμένον. Ἐν τῷ δωματίῳ εὑρίσκετο μόνον ὁ Ἑβραῖος, ὅστις ἔψηνε καφὲν, καὶ ἐσύριττεν ἀνακινῶν αὐτὸν διὰ σιδηροῦ κοχλιαρίου. Ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἵστατο καὶ ἠκροᾶτο ὅταν ἐνόμιζεν ὅτι ἤκουε κάτω τὸν ἐλάχιστον θόρυβον· ὅταν δ' ἐβεβαιοῦτο ὅτι τὰ πάντα ἦσαν ἕτοιμα ἐξηκολούθει νὰ συρίττῃ καὶ νὰνακινῇ τὸν καφέν.

Καίτοι ὁ Ὄλιβερ δὲν ἐκοιμᾶτο πλέον, δὲν ἦτο ὅμως καὶ ἐντελῶς ἔξυπνος· εὑρίσκετο εἰς τὴν ναρκωτικὴν ἐκείνην κατάστασιν, μεταξὺ ὕπνου καὶ ἐγρηγόρσεως, καθ' ἣν μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἡμικλείστους καὶ χωρὶς νὰ ἔχῃ συνείδησιν τῶν περὶ αὐτὸν, ὀνειρεύεταί τις ἐντὸς πέντε λεπτῶν, ὅσα δὲν θὰ ὠνειρεύετο εἰς πέντε νύκτας, βαθύτατα κοιμώμενος μὲ καλῶς κεκλεισμένους τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ ἐντελῶς ἀποναρκωμένας τὰς αἰσθήσεις. Κατὰ τὰς τοιαύτας στιγμὰς ὁ ἄνθρωπος ἀναλογιζόμενος τὰ συμβαίνοντα ἐν τῷ νῷ αὐτοῦ, κατανοεῖ τὴν δύναμιν τῶν λειτουργιῶν του, ὅταν ἀπελευθερούμενος τῶν δεσμῶν τοῦ σώματος, ἐξορμᾷ μακρὰν τῆς γῆς, μηδαμῶς ὑπείκων εἰς τοὺς νόμους τοῦ χρόνου καὶ τοῦ χώρου.

Ἑτοιμασθέντος τοῦ καφὲ, ὁ Ἑβραῖος ἀπέθηκε τὸ ἀγγεῖον κατὰ γῆς, καὶ ἔμεινεν ἐπί τινας στιγμὰς ἐν ἐνδοιασμῷ, ὡσεὶ ἀγνοῶν τί νὰποφασίσῃ. Εἶτα ἐστράφη, ἐκύτταξε τὸν Ὄλιβερ καὶ ἐκάλεσεν αὐτὸν ὀνομαστί. Ἐκεῖνος δὲν ἀπεκρίθη καὶ ἐφαίνετο ὡς εἰς βαθὺν ὕπνον βεβυθισμένος. Ὁ Ἑβραῖος ἡσυχάσας ὡς πρὸς αὐτὸν, διηυθύνθη ἀθορύβως εἰς τὴν θύραν, τὴν ἔκλεισε, καὶ ἔκ τινος ἐν τῷ δαπέδῳ καταπακτῆς ἐξήγαγε, καθ' ὅσον ἠδυνήθη νὰ διακρίνῃ ὁ Ὄλιβερ, μικρὰν πυξίδα, ἣν μετὰ προσοχῆς ἀπέθηκεν ἐπὶ τῆς τραπέζης. Οἱ ὀφθαλμοί του ἀπήστραπτον ἐν ᾧ διήνοιγε τὸ πῶμα καὶ παρετήρει τὸ περιεχόμενον αὐτῆς. Ἔφερε πλησίον τῆς τραπέζης παλαιὸν κάθισμα, ἐκάθησε, καὶ ἐξήγαγε τοῦ κιβωτιδίου λαμπρὸν χρυσοῦν ὡρολόγιον ἀπαστράπτον ἐξ ἀδαμάντων.

«Ἀχά! ἐμονολόγει ὁ Ἑβραῖος ὑψῶν τοὺς ὤμους, καὶ ἀπαισίως μειδιῶν. Ἄ, τὰ πονηρὰ μοσχομαγκόπαιδα! καὶ γενναῖα καὶ σταθερὰ ἕως τὴν τελευταίαν στιγμήν· οὔτε τοῦ παπᾶ 'μποροῦν νὰ εἰποῦν ποῦ εἶναι ἡ κρυψῶνα. Δὲν 'μποροῦν νὰ *κουκουλώσουν*[1] τὸν γέρο Φέιγγιν. Καὶ βέβαια, τί τὸ ὄφελος εἰς αὐτούς; Μήπως αὐτὸ θὰ ἐξέντωνε τὸ σχοινὶ εἰς τὸ λαιμό τους, ἢ θά τους ἐγλύτωνεν ἀπὸ τὸ καρύδωμα;[2] ὄχι, ὄχι. Καλὰ παλληκάρια, καλὰ καὶ ἄξια παλληκάρια!»

Ἐν ᾧ ταπεινῇ τῇ φωνῇ ἔλεγε ταῦτα καὶ ἄλλα παραπλήσια, ὁ γέρων Ἑβραῖος ἐπανέθηκε τὸ ὡρολόγιον εἰς τὴν πυξίδα· ἐξήγαγεν ἡμίσειαν ἔτι δωδεκάδα αὐτῶν, ἅτινα μετὰ τῆς αὐτῆς ἐκστάσεως ἐθεώρει, εἶτα δακτυλίους, ψέλλια, περιδέραια, καὶ παντοειδῆ ἄλλα κοσμήματα, πολυτιμότατα καὶ ἄριστα ἐξειργασμένα, ὧν οὐδὲ τὸ ὄνομα κἂν εἰξεύρεν ὁ Ὄλιβερ.

Ὁ Ἑβραῖος ἐπανέθηκε καὶ ταῦτα εἰς τὴν πυξίδα, ἐξ ἧς ἐξήγαγε τελευταῖον κόσμημα τοσούτῳ μικρὸν ὥστε ἐχώρει εἰς τὸ κοῖλον τῆς παλάμης του· φαίνεται ὅτι εἶχεν ἐγκεχαραγμένην λεπτοτάτην τινὰ ἐπιγραφὴν, διότι ὁ Ἑβραῖος τὸ ἀπέθηκεν ἐπὶ τῆς τραπέζης καὶ προφυλάττων αὐτὸ διὰ τῆς χειρὸς ἐθεώρησεν ἐπὶ μακρὸν προσεκτικώτατα· τέλος ὡς ἀπελπισθεὶς νὰναγνώσῃ τὴν ἐπιγραφὴν, ἐπανέκλεισε τὸ κόσμημα ἐν τῇ πυξίδι καὶ ἀνακλιθεὶς ἐπὶ τῆς ἕδρας, ἐξηκολούθησε τὰς σκέψεις του.

«Τί ὡραῖον ὡς τόσον πρᾶγμα ἡ θανατικὴ ποινή! ἐψιθύριζεν. Οἱ νεκροὶ δὲν μετανοοῦν ποτέ! ποτὲ δὲν ἐπιστρέφουν οἱ νεκροὶ διὰ νὰποκαλύψουν δυσαρέστους ἱστορίας! Τί ἀσφάλεια διὰ τὸ ἐμπόριον! Πέντε εἰς τὴν σειρὰν κρεμασμένοι, καὶ κανεὶς νὰ μὴ ἀπομείνῃ γιὰ νὰ μοιράσῃ μὲ τὸν γέρο Φέιγγιν, ἢ νά τα λασπώσῃ!»[3]

Καὶ λέγων ταῦτα ὁ Ἑβραῖος ἔστρεψε πέριξ τοὺς μαύρους καὶ σπινθηροβολοῦντας ὀφθαλμούς του, οἵτινες συνήντησαν τοὺς τοῦ Ὄλιβερ. Τὸ παιδίον ἐθεώρει αὐτὸν μετ' ἀφώνου περιεργείας· ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ κατενόησεν ὁ Ἑβραῖος ὅτι ὁ Ὄλιβερ τὸν εἶχε παρατηρήσει· ἔκλεισε θορυβωδῶς τὸ σκέπασμα τοῦ κιβωτιδίου, καὶ ἁρπάσας ἐγχειρίδιον ἐκ τῆς τραπέζης ἠγέρθη μανιώδης· ἀλλ' ἔτρεμε τοσοῦτον, ὥστε καὶ αὐτὸς ὁ κατάπεφοβισμένος Ὄλιβερ ἠδυνήθη νὰ ἴδῃ ταλαντευομένην τὴν λεπίδα τοῦ ἐγχειριδίου.

«Τί εἶναι αὐτό; εἶπεν ὁ Ἑβραῖος. Διατί νά με παρατηρῇς; Δὲν ἐκοιμᾶσο! Τί εἶδες; Ἀποκρίσου γρήγορα, γρήγορα! ἂν θέλῃς τὴν ζωήν σου!

1. Προδώσωσι.
2. Ἀγχόνη.
3. Νὰ προδώσῃ.

Digitized by Google

— Δὲν ἠμποροῦσα νὰ κοιμηθῶ, ἀπεκρίνατο τεταραγμένος ὁ Ὄλιβερ. Λυποῦμαι πολὺ ἂν σας ἐτάραξα, σέρ.

— Ἤσουν ἔξυπνος πρὸ μιᾶς ὥρας; ἠρώτησεν ὁ Ἑβραῖος μετ' ἀπειλητικοῦ καὶ φοβεροῦ ἤθους.

— Ὄχι, σέρ, ὄχι, εἶπεν ὁ Ὄλιβερ.

— Εἶσαι βέβαιος δι' αὐτό; ἠρώτησεν ὁ Ἑβραῖος, ἀπαίσιον βλέμμα ρίπτων ἐπὶ τοῦ παιδός.

— Ἐκοιμώμην, σέρ, ἀπεκρίνατο ζωηρῶς ὁ Ὄλιβερ, ἐκοιμώμην, πιστεύσατέ με.

— Καλά! καλά! φίλε μου, εἶπεν ὁ Ἑβραῖος, ἀναλαμβάνων ἀποτόμως τοὺς συνήθεις τρόπους του καὶ παίζων μὲ τὸ ἐγχειρίδιον πρὸ τοῦ ἀποθέσῃ αὐτὸ ἐπὶ τῆς τραπέζης, ὅπως δείξῃ ὅτι παιδιᾶς χάριν τὸ ἔλαβεν ἀνὰ χεῖρας. Ἤμην βέβαιος, φίλε μου. Ἤθελα μοναχὰ νά σε φοβίσω. Εἶσαι ὅμως γενναῖος, ναί, εἰς τὴν πίστιν μου, εἶσαι γενναῖος, Ὄλιβερ.» Καὶ ὁ Ἑβραῖος ἔτριβε γελῶν τὰς χεῖρας, ρίπτων ὅμως ἐνταυτῷ καὶ ἀνήσυχον βλέμμα εἰς τὴν πυξίδα. «Εἶδες κανὲν ἀπὸ τὰ ὡραῖα αὐτὰ πράγματα, φίλε μου; εἶπεν ὁ Ἑβραῖος μετὰ βραχεῖαν σιγήν, ἐπιθέτων τὰς χεῖρας ἐπὶ τῆς πυξίδος.

— Ναί, σέρ, ἀπεκρίνατο ὁ Ὄλιβερ.

— Ἆ! εἶπεν ὁ Ἑβραῖος ὠχριῶν. Εἶναι.... εἶναι ἰδικά μου, Ὄλιβερ.... εἶναι ἡ ὀλίγη περιουσία μου.... ὅλα ὅσα ἔχω διὰ νὰ περάσω τὰς ἡμέρας τῶν γηρατείων μου· μὲ λέγουν φιλάργυρον, φίλε μου, μόνον φιλάργυρον.... τίποτε ἄλλο.»

Ὁ Ὄλιβερ ἐσκέφθη ὅτι πράγματι πολὺ φιλάργυρος θὰ ἦτο ὁ γέρων, ἀφ' οὗ ἐν ᾧ εἶχε τόσα ὡρολόγια καὶ κοσμήματα, ἔζη εἰς κατοικίαν ρυπαρὰν καὶ οἰκτροτάτην. Ἀλλ' ἐσκέφθη ὅτι πιθανῶς ἡ πρὸς τὸν Ἀπανωλαδιᾶν καὶ τὰ ἄλλα παιδία φιλοστοργία του ἠνάγκαζεν αὐτὸν νὰ δαπανᾷ μέγα ποσὸν χρημάτων· προσεῖδεν εὐσεβάστως τὸν Ἑβραῖον καὶ ἠρώτησε δειλῶς ἂν εἶχε τὴν ἄδειαν νὰ ἐγερθῇ.

«Βέβαια, φίλε μου, βέβαια, ἀπεκρίνατο ὁ γέρων. Ἀπ' ὀπίσω ἀπὸ τὴν πόρτα εἶναι ἕνα κανάτι μὲ νερό. Πήγαινε νὰ τὸ εὕρῃς καὶ ἔλα νά σου δώσω καὶ μίαν λεκάνην, διὰ νὰ νιφθῇς, φίλε μου.»

Ὁ Ὄλιβερ ἠγέρθη, διῆλθε τὸ δωμάτιον καὶ ἔκυψε διὰ νὰ λάβῃ τὴν λάγηνον· ὅταν ἐστράφη ἡ πυξὶς εἶχεν ἀφανισθῇ.

Μόλις ἐνίφθη καὶ ἐτακτοποίησε τὰ πάντα, κενώσας, κατὰ διαταγὴν τοῦ Ἑβραίου, τὴν λεκάνην ἐκ τοῦ παραθύρου, καὶ εἰσῆλθεν ὁ Ἀπανωλαδιᾶς, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ παιδὸς, ὃν τὴν προλαβοῦσαν ἑσπέραν εἶδεν ὁ Ὄλιβερ καπνίζοντα. Ὁ Ἀπανωλαδιᾶς παρουσίασεν αὐτῷ καθ' ὅλους τοὺς τύπους τὸν σύντροφόν του κύριον Τσάρλυ Μπέιτς. Ἀκολούθως ἐκάθησαν καὶ οἱ τέσσαρες εἰς τὴν τράπεζαν· τὸ πρόγευμα συνίστατο ἐκ τοῦ καφὲ καὶ νωπῶν ἀρτίσκων, μετὰ χοιρομηρίου, ἅτινα ὁ Ἀπανωλαδιᾶς ἐκόμισεν εἰς τὸ βάθος τοῦ πίλου του.

«Λοιπὸν, εἶπεν ὁ Ἑβραῖος ἀποτεινόμενος πρὸς τὸν Ἀπανωλαδιᾶν καὶ πονήρως βλέπων τὸν Ὄλιβερ· ἐλπίζω, παιδιά μου, πῶς ἐδουλέψατε καλὰ τὸ πρωΐ.

— Μωρ' 'ς τὰ γιομάτα, ἀπήντησεν ὁ Ἀπανωλαδιᾶς.

— Εἶχε πολὺ δουλειά, προσέθηκεν ὁ Μπέιτς.

— Εἴσασθε ἄξια παλληκάρια, εἶπεν ὁ Ἰουδαῖος· ἂς ἰδοῦμε τί ἔφερες Ἀπανωλαδιᾶ.

— Δύο πορτοφόλλια, ἀπεκρίθη ὁ νέος.

— Γιομάτα; ἠρώτησεν ὁ Ἰουδαῖος.

— Ἔτσι κ' ἔτσι, ἀπεκρίνατο ὁ Ἀπανωλαδιᾶς, ἐξάγων ἓν πράσινον καὶ ἓν ἐρυθρὸν χαρτοφυλάκιον.

— Δὲν εἶναι τόσῳ βαρειά, ὅσῳ 'μποροῦσαν νὰ ἦναι, εἶπεν ὁ Ἰουδαῖος, ἀφ' οὗ ἐπιμελῶς ἐξήτασε τὸ περιεχόμενον αὐτῶν. Ἀλλὰ εἶναι κατακαίνουργα καὶ καλῆς ἐργασίας· δὲν εἶναι μὲ τέχνη 'φτιασμένα, Ὄλιβερ;

— Βέβαια, σέρ,» ἀπεκρίνατο ὁ Ὄλιβερ.

Ἡ ἀπόκρισις αὕτη ἐκίνησεν εἰς σπασμωδικὸν γέλωτα τὸν κύριον Τσάρλυ Μπέιτς, πρὸς μεγάλην ἔκπληξιν τοῦ Ὄλιβερ, ὅστις οὐδὲν ἔβλεπε τὸ γελοῖον.

«Καὶ σύ, φίλε μου, τί ἔφερες; ἠρώτησεν ὁ Φέιγγιν τὸν Τσάρλυ Μπέιτς.

— Μανδήλια, ἀπήντησεν ὁ κὺρ Μπέιτς, καὶ ἐξήγαγε τέσσαρα μανδήλια ἐκ τοῦ κόλπου του.

— Πολὺ καλὰ, εἶπεν ὁ Ἑβραῖος ἐξετάζων αὐτὰ προσεκτικώτατα, εἶναι ἀξιόλογα. Ἀλλὰ δὲν τὰ ἐμαρκάρησες καλὰ, Τσάρλυ. Πρέπει νὰ ξεφτύσῃς ταῖς μάρκαις μὲ μίαν βελόναν· θὰ δείξωμεν εἰς τὸν Ὄλιβερ πῶς νὰ 'βγάνῃ ταῖς μάρκαις· ἔ, Ὄλιβερ; χά! χά!

— Ὅπως ἀγαπᾶτε, σέρ, εἶπεν ὁ Ὄλιβερ.

— Ἤθελες καὶ σὺ νά μου φέρῃς μανδήλια, ὅπως ὁ Τσάρλυ Μπέιτς, ἔ, Ὄλιβερ;

— Εὐχαρίστως, σέρ, ἂν ἀγαπᾶτε νά με μάθετε,» ἀπεκρίθη ὁ Ὄλιβερ.

Ὁ κὺρ Μπέιτς ἔκρινε καὶ τὴν ἀπόκρισιν ταύτην τόσον ἀστείαν, ὥστε καὶ πάλιν ἀνεκάγχασεν· ἐπειδὴ δὲ ἔπινε συγχρόνως τὸν καφέν του, ὀλίγον ἔλειψε νὰ πνιγῇ ἀπὸ τοὺς γέλωτας.

«Εἶναι νόστιμη ρεμούντα!» εἶπεν ὅταν ἠδυνήθη νὰ ὁμιλήσῃ, δικαιολογούμενος οὕτω διὰ τὴν οὐχὶ ἀβρόφρονα συμπεριφοράν του.

Ὁ Ἀπανωλαδιᾶς οὐδὲν εἶπεν, ἀλλ' ἐθώπευσε διὰ τῆς χειρὸς τὴν κόμην τοῦ Ὄλιβερ, ἧς μέγα μέρος ἔρριψε πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ, καὶ παρετήρησεν ὅτι ἐντὸς μικροῦ ὁ Ὄλιβερ θὰ ἐμβῇ εἰς τὸ νόημα. Ὁ γέρων, ἰδὼν ὅτι τὸ παιδίον ἠρυθρίασεν, ἤλλαξεν ὁμιλίαν καὶ ἠρώτησεν ἂν

Digitized by Google

ἦτο πολὺς κόσμος εἰς τὴν θανατικὴν ἐκτέλεσιν, ἡ ὁποία ἐγένετο τὴν πρωΐαν. Ἡ ἔκπληξις τοῦ Ὄλιβερ ἐδιπλασιάσθη, διότι ἐκ τῶν ἀπαντήσεών των προέκυπτε προφανῶς ὅτι ἀμφότεροι οἱ παῖδες παρέστησαν εἰς ἐκτέλεσιν θανατικῆς ποινῆς, καὶ ἠπόρει πῶς εἶχον καιρὸν νὰ ἐργασθῶσι τόσῳ καλά.

Μετὰ τὸ πρόγευμα, ὁ ἀστεῖος γέρων καὶ οἱ δύο παῖδες ἤρχισαν νὰ παίζωσι περίεργόν τι καὶ ἀλλόκοτον λίαν παιγνίδιον. Ἰδοὺ εἰς τί συνίστατο τοῦτο· ὁ Ἰουδαῖος ἔθηκεν εἰς ἓν τῶν θυλακίων τῶν περισκελίδων του μίαν ταμβακοθήκην, εἰς τὸ ἕτερον ἓν χαρτοφυλάκιον, εἰς τὸ θυλάκιον τοῦ ἐπενδύτου του ἓν ὡρολόγιον, συνεχόμενον μετὰ χρυσῆς ἁλύσεως, ἣν ἐπέρασεν εἰς τὸν λαιμόν του· ἐκάρφωσεν εἰς τὸ ὑποκάμισόν του καρφίδα μὲ ψευδεῖς ἀδάμαντας, ἐκόμβωσε μέχρι πώγωνος τὸ ἔνδυμά του, εἰς οὗ τὰ θυλάκια ἔθηκε τὸ μανδηλιόν του καὶ τὴν θήκην τῶν διόπτρων του. Περιεπάτει δὲ κατὰ μῆκος καὶ κατὰ πλάτος ἐν τῷ δωματίῳ, κρατῶν ἐν τῇ χειρὶ ῥάβδον, ἀπαραλλάκτως ὡς περιπατοῦσιν οἱ γέροντες ἐν τῇ ὁδῷ· ὁτὲ μὲν ἵστατο πρὸ τῆς ἑστίας, ὁτὲ δὲ πρὸ τῆς θύρας, ὡσεὶ παρετήρει τὰ ἐκθέματα τῶν ἐργαστηρίων. Ἐνίοτε ἐκύτταζε μετὰ προσοχῆς περὶ αὐτόν, ὡσεὶ ἐφοβεῖτο τοὺς βαλαντιοτόμους, καὶ ἔψαυε τὰ θυλάκιά του πάντα ἀλληλοδιαδόχως, ὅπως ἴδῃ μήπως ἀπώλεσέ τι, καὶ πάντα ταῦτα μὲ τρόπον τόσῳ κωμικὸν καὶ τόσῳ φυσικόν, ὥστε ὁ Ὄλιβερ ἐξεκαρδίσθη γελῶν. Οἱ δύο παῖδες ἠκολούθουν κατὰ πόδας αὐτόν, καὶ ὁσάκις ἐστρέφετο, μετὰ τοσαύτης εὐκινησίας διέφευγον τὰ βλέμματά του, ὥστε ἀδύνατον καθίστατο νὰ παρακολουθήσῃ τις τὰς κινήσεις των. Ἐπὶ τέλους ὁ Ἀπανωλαδιᾶς ἐπάτησεν αὐτὸν εἰς τὸν πόδα, συγχρόνως δὲ ὁ Μπέιτς τὸν ὤθησεν ἐκ τῶν ὄπισθεν, καὶ ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ ταμβακοθήκη, χαρτοφυλάκιον, ὡρολόγιον, ἅλυσις, καρφίς, μανδήλιον, τὰ πάντα, μέχρι καὶ αὐτῆς τῆς διοπτροθήκης, ἠφανίσθησαν μετὰ καταπληκτικῆς ταχύτητος. Ἐὰν ὁ γέρων ᾐσθάνετο χεῖρά τινα εἴς τι τῶν θυλακίων του, ἔλεγεν εἰς ποῖον τὴν ᾐσθάνετο, καὶ τότε τὸ παιγνίδιον ἤρχιζεν ἐκ νέου.

Τὸ παιγνίδιον τοῦτο εἶχε πολλάκις ἐπαναληφθῆ, ὅτε δύο *κυρίαι* ἦλθον νὰ ἴδωσι τοὺς νέους κυρίους· ἡ μία τούτων ἐκαλεῖτο Μπέττυ, ἡ δ' ἑτέρα Νάνσυ· ἡ κόμη των ἦν πυκνή, ἀλλ' ἀτημέλητος, τὰ δ' ὑποδήματά των ἐν κακῇ καταστάσει· κυρίως εἰπεῖν δὲν ἦσαν ὡραῖαι, ἀλλ' ἦσαν εὔρωστοι, ῥοδοκόκκιναι, καὶ εἶχον τὸ βλέμμα αὔθαδες καὶ ἀποφασιστικόν. Ἐπειδὴ δὲ οἱ τρόποι των ἦσαν εὐχάριστοι καὶ ἐλεύθεροι λίαν, ὁ Ὄλιβερ συνεπέρανεν ὅτι ἦσαν ἀξιαγάπητοι, καὶ ἀναμφιβόλως δὲν ἠπατᾶτο.

Ἡ ἐπίσκεψις διήρκεσε πολύ· παραπονηθείσης μιᾶς τῶν νεαρῶν κυριῶν ὅτι ὁ στόμαχός της ἐπάγωσεν, ἐκόμισαν οἰνοπνευματώδη ποτά, καὶ ἡ συνδιάλεξις κατέστη ζωηροτέρα. Τέλος ὁ Τσάρλυ Μπέιτς παρετήρησεν ὅτι καιρὸς πλέον ἦτο νὰ παίξωσι τὸ *ζαρρέ*, ὅπερ ὁ Ὄλιβερ ἐνόμισεν ὅτι ἦτο γαλλικὰ καὶ ἐσήμαινον ὅτι πρέπει νὰ φύγωσι· διότι παραχρῆμα ὁ Ἀπανωλαδιᾶς, ὁ Μπέιτς καὶ ἀμφότεραι αἱ νεάνιδες ἐσηκώθησαν ν' ἀναχωρήσωσιν, ὁ δὲ γέρων Ἑβραῖος τοῖς ἔδωκε μετὰ γενναιότητος χρήματα διὰ νὰ διασκεδάσωσιν ἔξω.

«Αὐτὴ ἡ ζωὴ δὲν εἶναι καθόλου δυσάρεστος· ἢ ὄχι, φίλε μου; ἠρώτησεν ὁ Φέιγγιν. Αὐτοὶ τώρα ποῦ εἶδες θὰ μείνουν ὅλην τὴν ἡμέραν ἔξω νὰ διασκεδάζουν.

— Ἐτελείωσαν τὴν ἐργασίαν τους, σέρ; ἠρώτησεν ὁ Ὄλιβερ.

— Ναί, εἶπεν ὁ Ἑβραῖος, ἐκτὸς ἐὰν εὑροῦν καμμία δουλειὰ νὰ κάμουν 'ς τὸν δρόμο· τότε νὰ ἦσαι βέβαιος δὲν τὴν ἀφίνουν. Ἔχε τους τύπον καὶ ὑπογραμμόν, φίλε μου, βλέπε τὸ παράδειγμά τους, προσέθηκεν ὁ Ἑβραῖος, συνδαυλίζων συγχρόνως τὸ πῦρ τῆς ἑστίας. Νὰ κάμνῃς ὅ τι σοῦ λέγουν, νὰ τοὺς ὑπακούῃς εἰς ὅλα καὶ πρὸ πάντων τὸν Ἀπανωλαδιᾶν. Αὐτὸς θὰ γίνῃ μεγάλος ἄνθρωπος καὶ θά σε μορφώσῃ καὶ σέ, ἂν ἀκολουθῇς τὸ παράδειγμά του. Φαίνεται ἔξω ἀπὸ τὴν τσέπη μου τὸ μανδῆλί μου, φίλε μου; ἠρώτησε διακόπτων ἀποτόμως τὴν ὁμιλίαν του.

— Ναί, σέρ, ἀπεκρίθη ὁ Ὄλιβερ.

— Προσπάθησε νά το πάρῃς χωρὶς νά το καταλάβω, ὅπως ἔκαμναν τὰ παιδιὰ τὸ πρωΐ, ὁποῦ ἐπαίζομεν.»

Ὁ Ὄλιβερ ἐσήκωσε διὰ τῆς μιᾶς χειρὸς τὸ βάθος τοῦ θυλακίου, ὡς εἶδε νὰ κάμνῃ τὴν πρωΐαν ὁ Ἀπανωλαδιᾶς, ἐν ᾧ διὰ τῆς ἑτέρας ἔσυρεν ἐλαφρὰ τὸ μανδήλιον.

«Τὸ ἐπῆρες; ἠρώτησεν ὁ Ἰουδαῖος.

— Ἰδού, σέρ, εἶπεν ὁ Ὄλιβερ δεικνύων αὐτό.

— Εἶσαι ἐξαίρετο παιδί, φίλε μου, εἶπεν ὁ ἀστεῖος γέρων, θωπεύων διὰ τῆς χειρὸς τὴν κεφαλὴν τοῦ Ὄλιβερ ἐν εἴδει ἐπιδοκιμασίας. Δὲν εἶδα ποτέ μου ἐπιτηδειότερο καὶ ἐξυπνότερο παιδί. Νά, πάρε ἕνα σελίνι διὰ τὸν κόπον σου· ἐὰν ἐξακολουθήσῃς κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, θὰ γίνῃς ὁ μεγαλείτερος ἄνθρωπος τῆς ἐποχῆς μας. Τώρα, ἔλα νά σε μάθω νὰ ξεμαρκάρῃς τὰ μανδήλια.»

Λίαν ἐκπεπληγμένος ὁ Ὄλιβερ ἐβασάνιζε τὸν νοῦν αὐτοῦ νὰ ἐννοήσῃ ποίαν σχέσιν εἶχεν ἡ χάριν ἀστειότητος ταχυδακτυλουργικὴ ὑπεξαίρεσις τοῦ μανδηλίου μὲ τοὺς μεγάλους ἄνδρας· ἀλλ' ἐσκέφθη ὅτι ἕνεκα τῆς ἡλικίας του, ὁ Ἑβραῖος θὰ εἴξευρε περισσότερα ἀπὸ αὐτόν· ἐπλησίασεν εἰς τὴν τράπεζαν καὶ μετὰ ζήλου ἠσχολήθη εἰς τὸ νέον ἔργον του.

Digitized by Google

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'

Ὁ Ὄλιβερ γνωρίζει κάλλιον τοὺς νέους αὐτοῦ συντρόφους καὶ προςκτᾶται πεῖραν ἀντὶ πολλοῦ. Καίτοι σύντομον τὸ κεφάλαιον τοῦτο, μεγάλην ὅμως ἐνέχει σπουδαιότητα διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ ἡμετέρου ἥρωος.

Ὁ Ὄλιβερ ἔμεινε πολλὰς ἡμέρας ἐν τῷ δωματίῳ τοῦ Ἰουδαίου, καταγινόμενος εἰς τὸ νὰ ἀφαιρῇ τὰ σημεῖα ἐκ τῶν μανδηλίων, ἅτινα ἐν μεγίστῃ ἀφθονίᾳ εἰσήγοντο ἐν τῇ οἰκίᾳ, καὶ νὰ μετέχῃ ἐνίοτε τοῦ παιγνιδίου, ὅπερ περιεγράψαμεν, καὶ ὅπερ τακτικῶς καθ' ἑκάστην πρωΐαν ἐπανελάμβανον ὁ Ἑβραῖος καὶ οἱ δύο παῖδες. Μετά τινα καιρὸν ἤρχισε νὰ καταλαμβάνῃ αὐτὸν μεγίστη ἐπιθυμία νὰ ἀναπνεύσῃ τὸν καθαρὸν ἀέρα καὶ πολλάκις μετ' ἐπιμονῆς παρεκάλεσε τὸν γέροντα νὰ ἐπιτρέψῃ αὐτῷ νὰ ὑπάγῃ ὅπως συνεργασθῇ μετὰ τῶν νέων συντρόφων του.

Ὁ Ὄλιβερ τοσούτῳ μᾶλλον ἐπεθύμει δραστηριότατα νὰ ἐργασθῇ, καθ' ὅσον ἠδυνήθη νὰ κρίνῃ τὴν ἀμείλικτον τοῦ γέροντος Ἑβραίου αὐστηρότητα. Ὁσάκις ὁ Ἀπανωλαδιᾶς καὶ ὁ Τσάρλυ Μπέιτς ἐπέστρεφον τὴν ἑσπέραν κεναῖς ταῖς χερσί, ἀπηύθυνεν αὐτοῖς μακρὰς νουθεσίας περὶ τῶν ἀτοπημάτων τῆς νωθρότητος καὶ τῆς ἀεργίας, καὶ ὅπως ἐγχαράξῃ βαθύτερον εἰς τὴν μνήμην των τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ ὦσιν ἐργατικοὶ καὶ δραστήριοι, ἔστελλεν αὐτοὺς νὰ κοιμηθῶσι νήστεις. Ἅπαξ μάλιστα κατήντησε νά τους κρημνίσῃ ἐκ τῆς κλίμακος· ἀλλ' ἡ ζέσις τῶν ἐναρέτων αὐτοῦ προτροπῶν δὲν παρέφερεν αὐτὸν συχνάκις μέχρι τοῦ σημείου ἐκείνου.

Τέλος, ὡραίαν τινὰ πρωΐαν, ἐχορηγήθη τῷ Ὄλιβερ ἡ τοσοῦτον ποθητὴ ἄδεια· ἀπὸ δύο ἢ τριῶν ἡμερῶν τὰ πρὸς διόρθωσιν μανδήλια ἐσπάνιζον, κατ' ἀναλογίαν δὲ ἠλαττοῦντο καὶ τὰ δεῖπνα· τὰ αἴτια ταῦτα συνετέλεσαν ἴσως εἰς τὴν ἀπόφασιν τοῦ γέροντος Ἰουδαίου· ὅπως ἂν ᾖ, εἶπε τῷ Ὄλιβερ ὅτι ἠδύνατο νὰ ἐξέλθῃ καὶ ἔθεσεν αὐτὸν ὑπὸ τὴν φυλακὴν τοῦ Τσάρλυ Μπέιτς καὶ τοῦ φίλου του Ἀπανωλαδιᾶ.

Ἐξῆλθον καὶ οἱ τρεῖς· ὁ Ἀπανωλαδιᾶς μὲ τὰς χειρίδας ἀνεστραμμένας καὶ στραβὰ τὸν πῖλον, κατὰ τὸ σύνηθες· ὁ κὺρ Μπέιτς περιεπάτει χάσκων, τὰς χεῖρας ἔχων εἰς τὰ θυλάκιά του· ἐν μέσῳ τούτων ὁ Ὄλιβερ ἐσκέπτετο ποῦ ἆρά γε μετέβαινον, καὶ τί εἴδους ἐργασίαν θὰ ἐδίδασκον αὐτῷ.

Ἐβάδιζον τόσον ἀμερίμνως, οἱ δὲ τρόποι των ἦσαν μᾶλλον τρόποι ἀέργων καὶ χεχηναίων, ὥστε ὁ Ὄλιβερ ἤρχισε νὰ πιστεύῃ ὅτι ἐξῆλθον ἵνα ἀπατήσωσι τὸν γέροντα κύριον καὶ οὐχὶ ἵνα μεταβῶσι πρὸς ἐργασίαν. Ὁ Ἀπανωλαδιᾶς εἶχε τὴν κακὴν συνήθειαν νὰ ἁρπάζῃ τὸ κάλυμμα τῆς κεφαλῆς τῶν ἐντυγχανόντων παιδίων καὶ νὰ τὸ σφενδονίζῃ εἰς τὴν πρώτην τυχοῦσαν αὐλήν· ὁ Τσάρλυ Μπέιτς ἀφ' ἑτέρου ἐφαίνετο ἀσαφεστάτας ἔχων ἰδέας περὶ τοῦ δικαιώματος τῆς ἰδιοκτησίας· ἐκ τῶν ἐκθεμάτων τῶν ἐμπόρων ἥρπαζε ταχυδακτυλουργικῶς γεώμηλα καὶ κρόμμυα, ἅτινα ἔρριπτεν εἰς τὰ θυλάκιά του, θυλάκια τοσοῦτον εὐρέα, ὥστε ἐνόμιζέ τις ὅτι κατεῖχον ὅλην τὴν ἐνδυμασίαν του. Ὁ Ὄλιβερ ἐθεώρει κακίστην τοιαύτην διαγωγὴν καὶ ἕτοιμος ἦτο νὰ δηλώσῃ τὴν πρόθεσίν του νὰ ἐπανέλθῃ ὡς ἠδύνατο εἰς τὴν οἰκίαν, ὅτε ἐπέσπασε τὴν προσοχήν του παραδοξοτάτη μεταβολὴ τῶν τρόπων τοῦ Ἀπανωλαδιᾶ.

Εἶχον ἐξέλθει ἐκ στενωποῦ τινός, μικρὸν ἀπεχούσης τοῦ Κλάρκενγουελ (Clarkenwell), ὅπερ κατὰ παράδοξον κατάχρησιν τῶν λέξεων ἐξακολουθοῦσι καλοῦντες ὡς πρότερον *Πρασίνην πλατεῖαν*, ὅτε ὁ Ἀπανωλαδιᾶς ἔστη ἀποτόμως, ἐπέθηκε τὸν δάκτυλον ἐπὶ τῶν χειλέων καὶ ἔνευσεν εἰς τοὺς συντρόφους του νὰ ὀπισθοχωρήσωσι μετὰ μεγάλης προφυλάξεως.

«Τί τρέχει; ἠρώτησεν ὁ Ὄλιβερ.

— Σιωπή, εἶπεν ὁ Ἀπανωλαδιᾶς· βλέπεις τὸ γεροπερίστερο ἐκεῖνο ἐμπροστὰ εἰς τὴν μόστρα τοῦ βιβλιοπωλείου;

— Τὸν γέροντα ἐκεῖνον κύριον, εἰς τὴν ἄλλην ἄκρη τοῦ δρόμου; εἶπεν ὁ Ὄλιβερ. Βέβαια τὸν βλέπω.

— Θὰ τοῦ γίνῃ ἡ δουλειά, εἶπεν ὁ Ἀπανωλαδιᾶς.

— Περίφημο κελεποῦρι!» προσέθηκεν ὁ Τσάρλυ Μπέιτς.

Ὁ Ὄλιβερ παρετήρει ἔκθαμβος ἀμφοτέρους, ἀλλὰ δὲν ἐπρόφθασε νά τους ἐρωτήσῃ, διότι πάραυτα αὐτοὶ ἔτρεξαν ἀκροποδητὶ καὶ ἔστησαν ὄπισθεν τοῦ γέροντος κυρίου, περὶ οὗ ὡμίλησαν. Ὁ Ὄλιβερ ἠκολούθησεν αὐτοὺς εἴς τινων βημάτων ἀπόστασιν, καὶ ἐν ἀμηχανίᾳ ὢν ἂν ἔπρεπε νὰ προχωρήσῃ ἢ νὰ ὀπισθοδρομήσῃ ἔστη ἀκίνητος καὶ θεωρῶν τοὺς συντρόφους του ὡς ἐνεός.

Ὁ γέρων κύριος ἐφαίνετο πολὺ ἀξιοσέβαστος, εἶχε κεκονιαμένην τὴν κεφαλὴν καὶ χρυσᾶ δίοπτρα. Ἔφερεν ἔνδυμα βαθέος πρασίνου χρώματος, οὗ τὸ περιλαίμιον ἐκ μέλανος βελούδου, λευκὰς ἀναξυρίδας καὶ ῥάβδον ἐκ καλάμου βαμβοῦ ὑπὸ μάλης. Εἶχε λάβει ἓν βιβλίον ἐκ τῶν ἐκτεθειμένων πρὸ τοῦ βιβλιοπωλείου, καὶ ἀνεγίνωσκεν ὄρθιος αὐτὸ μετὰ τοσαύτης προσοχῆς, ὡσεὶ εὑρίσκετο εἰς τὸ γραφεῖόν του ἐπὶ ἀναπαυτικοῦ ἐξηπλωμένος ἀνακλίντρου. Πιθανῶς μάλιστα καὶ ἐφαντάζετο τοῦτο, διότι τόσον ἦτο ἀπερροφημένος ἐκ τῆς ἀναγνώσεως, ὥστε δὲν ἔβλεπε πλέον οὔτε τὰ ἐκθέματα τοῦ βιβλιοπωλείου, οὔτε τὴν ὁδόν, οὔτε τοὺς δύο παῖδας, οὐδ' οἱονδήποτε ἄλλο, ἐκτὸς τοῦ βιβλίου του, ὅπερ ἀνεγίνωσκεν εὐσυνειδήτως, στρέφων τὸ φύλλον ὅταν ἔφθανεν εἰς τὸ τέλος σελίδος τινός,

Digitized by Google

ἐπαναλαμβάνων τὴν ἀνάγνωσιν εἰς τὸν πρῶτον στίχον τῆς ἑπομένης σελίδος καὶ ἐξακολουθῶν οὕτως ἀπὸ σελίδος εἰς σελίδα μετ' αὔξοντος ἐνδιαφέροντος.

Φαντάσθητε τὴν φρίκην καὶ τὸν τρόμον τοῦ Ὄλιβερ, ὅστις ἵστατο ὀλίγα βήματα ὄπισθεν, μετὰ προσοχῆς παρατηρῶν τὰ συμβαίνοντα, ὅταν εἶδε τὸν Ἀπανωλαδιᾶν εἰσάγοντα τὴν χεῖρα εἰς τὸ θυλάκιον τοῦ γέροντος κυρίου, ἐξάγοντα ἐκ τούτου ἓν μανδήλιον, ὅπερ μετεβίβασεν εἰς τὸν Τσάρλυ Μπέιτς, καὶ εἶτα μετὰ τοῦ συντρόφου του μετὰ μεγάλης ταχύτητος ἀπομακρυνομένους καὶ ἀφανιζομένους εἰς τὴν καμπὴν τῆς ὁδοῦ.

Ἐν μιᾷ στιγμῇ ὅλα τὰ μυστήρια τῶν μανδηλίων, τῶν ὡρολογίων, τῶν κοσμημάτων, καὶ αὐτῆς τῆς ὑπάρξεως τοῦ Ἰουδαίου, ἀπεκαλύφθησαν εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ παιδίου. Ἔμεινε πρὸς στιγμὴν ἀκίνητος, ἐκ τοῦ τρόμου δὲ τοσοῦτον ἰσχυρῶς ἔβραζε τὸ αἷμά του, ὥστε ἐνόμιζεν ὅτι τὸν ἔρριψαν ἐντὸς καμίνου· εἶτα περίτρομος καὶ ἐν μεγάλῃ συγχύσει, ἀγνοῶν καὶ αὐτὸς τί ἐποίει, ἤρχισε νὰ τρέχῃ πάσῃ δυνάμει.

Ταῦτα πάντα ἐγένοντο ἐντὸς ἑνὸς λεπτοῦ, καθ' ἣν δὲ στιγμὴν ὁ Ὄλιβερ ἤρχισε νὰ τρέχῃ, ὁ γέρων κύριος ζητήσας τὸ μανδήλιον εἰς τὸ θυλάκιόν του καὶ μὴ εὑρὼν αὐτὸ ἐστράφη ἀποτόμως. Ὅταν εἶδε τὸ παιδίον φεῦγον οὕτω ταχέως, ἐσκέφθη κατὰ φυσικὸν λόγον ὅτι αὐτὸ τὸ ἔκλεψε· ἔτρεξε λοιπὸν πρὸς καταδίωξιν τοῦ Ὄλιβερ, χωρὶς νἀφίσῃ τὸ βιβλίον του, κραυγάζων παντὶ σθένει· «Πιάστε τον! κλέπτης!»

Εἰς τὰς κραυγὰς τοῦ γέροντος ἐκείνου δὲν ἐβράδυναν νὰ προστεθῶσι καὶ ἄλλαι. Ὁ Ἀπανωλαδιᾶς καὶ ὁ κὺρ Μπέιτς, ὅπως μὴ ἑφελκύσωσι τρέχοντες τὴν προσοχήν, μόλις ἔκαμψαν τὴν ὁδὸν καὶ εἰσέδυσαν πρὸς ἀσφάλειαν εἰς τὸν πρῶτον τυχόντα πλάγιον δρομίσκον. Ἀκούσαντες τὰς κραυγὰς *Κλέπτης*! καὶ ἰδόντες τὸν Ὄλιβερ φεύγοντα καὶ διωκόμενον, κατενόησαν ἀμέσως τί συνέβαινε, ἐξῆλθον πάραυτα εἰς τὴν ὁδὸν καὶ ὡς ἀγαθοὶ πολῖται συνέδραμον τὸν διώκοντα κραυγάζοντες πρὸς σύλληψιν τοῦ κλέπτου!

Ἡ τοιαύτη ἐφαρμογὴ τοῦ θαυμαστοῦ ἀξιώματος τῶν φιλοσόφων περὶ αὐτοσυντηρήσεως ἦν ἄγνωστος ὅλως τῷ Ὄλιβερ· ἕνεκα τῆς ἀγνοίας του ταύτης, αἱ κραυγαὶ τῶν δύο συντρόφων του συνετάραξαν καὶ κατεφόβισαν αὐτὸν ἔτι μᾶλλον· ἐπέσπευσε λοιπὸν τὸν δρόμον του, ἐν ᾧ ὁ γέρων κύριος καὶ οἱ δύο παῖδες ἐδίωκον κατὰ πόδας αὐτόν.

«Κλέπτης! κλέπτης!» Ἡ κραυγὴ αὕτη ἐνέχει τι τὸ μαγικόν· ὁ ἔμπορος καταλείπει τοὺς λογαριασμούς του καὶ ὁ καρραγωγὸς τὸ ἁμάξιόν του· ὁ κρεωπώλης ἀφίνει τὴν τράπεζάν του, ὁ ἀρτοποιὸς τὸν κλίβανόν του, ὁ γαλακτοπώλης τὸ δοχεῖόν του, ὁ ἀχθοφόρος τὸ φορτίον του, ὁ μαθητὴς τοὺς βώλους του, ὁ ἐργάτης τοῦ δρόμου τὴν ἀξίνην του καὶ τὸ παιδίον τὴν *σβοῦράν* του. Πάντες ὁρμῶσιν ἀναμίξ, ἐν ἀταξίᾳ, κραυγάζοντες, ὠρυόμενοι, ἀνατρέποντες τοὺς διαβάτας εἰς τὴν καμπὴν τῶν ὁδῶν, ἐξερεθίζοντες τοὺς κύνας καὶ τρομάζοντες τὰς ὄρνιθας. Ὁδοί, πλατεῖαι, στοαί, τὰ πάντα ἀντηχοῦσι τὴν αὐτὴν κραυγήν· «Κλέπτης! κλέπτης!» Πληθὺς φωνῶν προστίθενται εἰς τὴν κραυγὴν ταύτην, καὶ τὸ πλῆθος αὐξάνει εἰς πᾶσαν στροφὴν τῆς ὁδοῦ. Ἐξακολουθεῖ τὸν δρόμον του, ζυμῶνον τὸν βόρβορον, ἢ παταγοῦν ἐπὶ τῶν πεζοδρομίων· παράθυρα ἀνοίγονται, κάτοικοι ἐξέρχονται τῶν οἰκιῶν των καὶ προστίθενται εἰς τὸ πλῆθος. Σύμπαν τὸ ἀκροατήριον ἀφίνει ἔρημον τὸ ὕπαιθρον θέατρον τοῦ Πολιχινέλλου καὶ ἑνοῦται μετὰ τῶν ἄλλων, ἐνισχύον διὰ τῶν κραυγῶν του τὴν φωνήν· «Κλέπτης! κλέπτης!»

«Κλέπτης! κλέπτης!» Εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἐρριζωμένον τὸ πάθος τῆς καταδιώξεως. Ταλαίπωρον παιδίον ἀσθμαῖνον, κατάκοπον, ἡμιθανὲς ἐκ τοῦ τρόμου, ἄφθονον ἀποστάζον ἱδρῶτα, ἐντείνει τὰς προσπαθείας του ὅπως μὴ συλληφθῇ· διώκουσιν αὐτὸ κατὰ πόδας, ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν τὸ χωρίζον τοὺς διώκτας ἀπὸ τὸν καταδιωκόμενον διάστημα βραχύνεται, καὶ βαθμηδὸν καθ' ὅσον αἱ δυνάμεις του ἐξαντλοῦνται, διπλασιάζονται αἱ κραυγαὶ καὶ ἐπιτείνονται αἱ λοιδορίαι. «Κλέπτης! Πιάστε τον!» ἐπιφωνοῦσι χαίροντες. Ἆ! βέβαια, πιάστε τον δι' ἀγάπην Θεοῦ, πιάστε τον, φιλανθρωπίας χάριν!

Ἐπὶ τέλους τὸν συλλαμβάνουσι. Ἔξοχον τῇ ἀληθείᾳ κατόρθωμα. Κεῖται ἐκτάδην κατὰ γῆς καὶ τὸ πλῆθος συνωθεῖται περὶ αὐτὸν μετὰ σπουδῆς. Ὅλοι θέλουσι νά τον ἴδωσι.

«Παραμερίσατε!

— Ἀφίσατέ το νἀναπνεύσῃ!

— Ὄχι δά! Δὲν ἀξίζει τὸν κόπον!

— Ποῦ εἶναι ὁ κύριος;

— Ἐδῶ εἶναι.

— Κάμετε τόπον εἰς τὸν κύριον.

— Εἶναι αὐτὸ τὸ παιδίον, κύριε;

— Ναί.»

Ὁ Ὄλιβερ ἔκειτο ἐκτάδην ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, καταλασπωμένος, αἱμοπτύων, καὶ μὲ ἀγωνίαν καὶ θάμβος παρατηρῶν τὸ περικυκλοῦν αὐτὸν πλῆθος, ὅταν ὁ γέρων κύριος εἰσέδυσεν εἰς τὸ μέσον τοῦ κύκλου καὶ ἀπεκρίνατο εἰς τὰς ἀπευθυνθείσας αὐτῷ ἐρωτήσεις μετ' ἀμηχανίας.

«Ὦ! εἶπε μειλιχίως, φοβοῦμαι πολὺ μήπως δὲν εἶναι αὐτό!

— Φοβεῖται! ἠκούσθη ψιθυρισμὸς τοῦ πλήθους· ὁ καλὸς ἄνθρωπος!

— Τὸ δυστυχισμένο παιδί! εἶπεν ὁ κύριος· εἶναι κτυπημένον.

Digitized by Google

— Ὄχι, σέρ, εἶπε χυδαῖός τις καὶ ἀγροῖκος ἀνήρ, προχωρῶν, ἐγὼ τοῦ κατάφερα μίαν γροθιὰ καὶ ἔκοψα μάλιστα καὶ τὰ χέρια μου 'ς τὰ 'δόντια του· ἐγὼ τὸ ἐτσάκωσα, σέρ.»

Καὶ ταὐτοχρόνως ἔφερε τὴν χεῖρα εἰς τὸν πῖλόν του καὶ ὑπεμειδία εὐήθως, ἀναμένων νὰ λάβῃ κἄτι τι διὰ τὸν κόπον του. Ἀλλ' ὁ γέρων κύριος προσεῖδεν αὐτὸν μετ' ἀηδίας, καὶ παρετήρησε μετ' ἀνησυχίας τινός, ὡσεὶ ἐζήτει μέσον διὰ νὰ δραπετεύσῃ καὶ αὐτός. Καὶ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα θἀπεπειρᾶτο νά το κάμῃ, προκαλῶν διὰ τούτου νέαν καταδίωξιν, ὅτε κατὰ τὴν αὐτὴν ἀκριβῶς στιγμὴν διέσχισε τὸ πλῆθος ἀστυνομικός τις ὑπάλληλος, τὸ τελευταῖον πάντοτε καταφθάνον πρόσωπον εἰς τὰς τοιαύτας περιστάσεις, καὶ συνέλαβε τὸν Ὄλιβερ ἀπὸ τοῦ περιλαιμίου.

«Ἔλα, ὀρθός! τῷ εἶπε τραχέως.

— Δὲν εἶμαι ἐγώ, σέρ' ὄχι, ἀλήθεια, δὲν εἶμαι ἐγώ· εἶναι δύο ἄλλα παιδιά, ἔλεγεν ὁ Ὄλιβερ δάκνων τὰς χεῖρας ἐξ ἀπελπισίας· θὰ εὑρίσκωνται κἄπου ἐδῶ κοντά.

— Ὤ, ὄχι! εἶναι πολὺ μακρυά, εἶπεν ὁ ὑπάλληλος, ὅστις νομίζων ὅτι χλευάζει τὸν Ὄλιβερ, ἔλεγεν ὅμως ἀλήθειαν· διότι ὁ Ἀπανωλαδιᾶς καὶ ὁ Τσάρλυ Μπέιτς τὸ ἔστριψαν εἰς τὴν πρώτην καμπὴν τῆς ὁδοῦ. Ἔλα, ὀρθός!

— Μή τον κακοποιῆτε, εἶπεν ὁ γέρων κύριος μετὰ συμπαθείας.

— Καὶ ποῖος τὸν κακοποιεῖ; ἀπεκρίθη ὁ ὑπάλληλος· καὶ πρὸς ἀπόδειξιν ἴσως τῶν λόγων του ἔσχισε μέχρι τοῦ μέσου τῆς ῥάχεως τὸ ἔνδυμα τοῦ Ὄλιβερ. Ἔλα, σὲ γνωρίζω· δὲν μοῦ τὰ πωλοῦν ἐμὲ αὐτά· θὰ σταθῇς 'ς τὰ πόδια σου, κρεμάλα!»

Ὁ Ὄλιβερ, ὅστις μόλις ἠδύνατο νὰ σταθῇ, κατέβαλε πᾶσαν προσπάθειαν ὅπως ἀνεγερθῇ, ὁ δὲ ἀστυνομικὸς ὑπάλληλος· βαδίζων ταχεῖ βήματι ἔσυρεν αὐτὸν ἐκ τοῦ περιλαιμίου· ὁ γέρων κύριος συνώδευσεν αὐτούς, βαδίζων παραπλεύρως τοῦ ὑπαλλήλου· πολλοὶ δ' ἐκ τοῦ πλήθους προσεπάθουν νὰ προπεράρωσι, καὶ στρέφοντες τὴν κεφαλὴν, ἐθεώρουν τὸν Ὄλιβερ· οἱ ἀγυιόπαιδες ἐπεφώνουν ἀγαλλόμενοι καὶ ἠκολούθουν τὴν συνοδίαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'

Ἐν ᾧ γίνεται λόγος περὶ τοῦ πταισματοδίκου κυρίου Φάγκ καὶ περὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἀπένεμε δικαιοσύνην.

Ἡ πρᾶξις ἐτελέσθη ἐν τῇ περιφερείᾳ γνωστοτάτου πταισματοδίκου, καὶ ἐγγύτατα τοῦ καταστήματος ἐν ᾧ οὗτος ἥδρευε. Τὸ πλῆθος λοιπὸν δὲν ἔσχε τὴν εὐχαρίστησιν νὰ συνοδεύσῃ ἐπὶ μακρὸν τὸν Ὄλιβερ. Ἐν Μάττον Χὶλλ ὡδήγησαν αὐτὸν ὑπὸ χαμηλόν τινα θόλον εἰς ἀκάθαρτον αὐλὴν, κειμένην ὄπισθεν τοῦ βωμοῦ τῆς συνοπτικῆς διαδικασίας. Ἐκεῖ συνήντησαν ἄνθρωπόν τινα μεγαλόσωμον, πυκνὰς φέροντα παραγναθίδας εἰς τὸ πρόσωπον καὶ δέσμην κλειδῶν ἀνὰ χεῖρα.

«Τί καινούριο; ἠρώτησεν οὗτος ἀμερίμνως.

— Ἕνας νέος κλέπτης, ἀπεκρίνατο ὁ ὁδηγῶν τὸν Ὄλιβερ ἀστυνομικὸς ὑπάλληλος.

— Σᾶς ἔκλεψαν, σέρ; ἠρώτησεν ὁ κλειδοῦχος.

— Ναί, ἀπεκρίνατο ὁ γέρων κύριος, ἀλλὰ δὲν εἶμαι βέβαιος ἂν αὐτὸ τὸ παιδὶ ἦτον ὁποῦ μοῦ ἔκλεψε τὸ μανδήλιόν μου. Θὰ ... θὰ προετίμων νὰ μείνῃ τὸ πρᾶγμα ἕως ἐδῶ.

— Πρέπει νὰ παρουσιασθῆτε αὐτὴν τὴν στιγμὴν ἐνώπιον τοῦ κυρίου πταισματοδίκου, σέρ, εἶπεν ὁ κλειδοῦχος. Ἡ αὐτοῦ ἐντιμότης θὰ ἦναι εὔκαιρος ὕστερον ἀπὸ ὀλίγας στιγμάς. Ἀπὸ ἐδῶ, κακοῦργε!»

Οὕτω προσεκάλει τὸν Ὄλιβερ νὰ εἰσέλθῃ εἰς μικρόν τινα θάλαμον, οὗ ὁμιλῶν ἤνοιγε τὴν θύραν. Ἠρεύνησαν τὸν Ὄλιβερ, δὲν εὗρον τίποτε ἐπ' αὐτοῦ καὶ τὸν ἐκλείδωσαν.

Ὁ θάλαμος ἐκεῖνος ὡμοίαζε πολὺ πρὸς θολωτὸν ὑπόγειον, ἦτο σκοτεινότατος, ἡ δὲ ἀκαθαρσία του ἐνέπνει βδελυγμίαν. Διότι ἦτο τότε πρωΐα τῆς δευτέρας, ἀπὸ δὲ τῆς ἑσπέρας τοῦ σαββάτου εἶχον φυλακισθῆ ἐν αὐτῷ ἓξ μεθυσμένοι· ἀλλὰ τοῦτο εἶναι λεπτομέρεια ἀσήμαντος. Ἐν τοῖς ἡμετέροις ἀστυνομικοῖς σταθμοῖς ἄνδρες καὶ γυναῖκες δι' ἐλάχιστα πταίσματα καθείργνυνται ἀναμὶξ ἐν φυλακαῖς, πρὸς ἃς παραβαλλομένη ἡ Νηουγκαίιτ, ἡ φυλακὴ τῶν μεγίστων κακούργων, εἶναι αὐτόχρημα μέγαρον. Ὁ ἀμφιβάλλων περὶ τούτου δύναται εὐχερέστατα νὰ ἐξακριβώσῃ τὴν ὀρθότητα τῆς συγκρίσεως ἐνεργῶν νὰ κλεισθῇ ἐν τοιαύτῃ φυλακῇ.

Ὁ γέρων κύριος ἐφάνη ὅσον καὶ ὁ Ὄλιβερ λυπηθείς, ὅταν ἡ κλεὶς τοῦ δεσμοφύλακος ἐστράφη ἐν τῷ κλείθρῳ, καὶ ἔρριψε τὰ βλέμματα στένων ἐπὶ τοῦ βιβλίου, τῆς ἀθώας αἰτίας ὅλου ἐκείνου τοῦ κακοῦ.

«Ἡ φυσιογνωμία αὐτοῦ τοῦ παιδίου ἔχει κἄτι τι, τὸ ὁποῖον μοὶ ἐμπνέει συμπάθειαν καὶ κινεῖ τὸ ἐνδιαφέρον, ἐσκέπτετο ὁ γέρων κύριος βηματίζων κατὰ μόνας καὶ θωπεύων σύννους τὸν πώγωνα διὰ τοῦ ἐξωφύλλου τοῦ βιβλίου. Νὰ ἦναι ἀθῶον; ὡς νὰ ὁμοιάζῃ... μὲ ποῖον τάχα νὰ ὁμοιάζῃ, εἶπεν ἱστάμενος ἀποτόμως καὶ παρατηρῶν ἀτενῶς τὸν ἀέρα. Κἄπου ἔχω ἰδεῖ ὁμοίαν φυσιογνωμίαν.»

Ἀφ' οὗ ἐπί τινα λεπτὰ ἐσκέφθη οὕτως ὁ γέρων κύριος, σύννους πάντοτε, εἰσῆλθεν εἰς τὸν μικρὸν ἀντιθάλαμον, εἰς ὃν ἀμέσως ἔμβαινέ τις ἐκ τῆς αὐλῆς· ἐκάθησεν εἰς μίαν γωνίαν καὶ ἀνεθεώρει κατὰ νοῦν πλῆθος φυσιογνωμιῶν, ἃς πρὸ πολλῶν ἐτῶν δὲν εἶχεν ἴδει.

«Ὄχι, ἐσκέφθη ὑψῶν τὴν κεφαλήν· θὰ ἦναι πλάσμα τῆς φαντασίας μου.»

Ἀλλὰ καὶ αὖθις ἐβυθίσθη εἰς τὸ πέλαγος τῶν

Digitized by Google

αναμνήσεών του. Ὅλαι ἐκεῖναι αἱ μορφαί, ἃς ἐπεκλήθη, δὲν ἦτο εὔκολον νὰ ἐκδιωχθῶσιν οὕτω ταχέως. Ἐπανέβλεπε φίλα καὶ ἐχθρὰ πρόσωπα, ἄλλα πρόσωπα σχεδὸν ἄγνωστα αὐτῷ, πρόσωπα δροσερῶν νεανίδων, νῦν δ' ἐρρυτιδωμένων γραιῶν· ἄλλα, ὧν δὲν ἐφείσθη ὁ θάνατος, ἀλλ' ὧν ἡ μνήμη, νικῶσα τοῦτον, ἀναπαρίστη τὸ πάλαι κάλλος ἐν πάσῃ τῇ αἴγλῃ αὐτοῦ. Ἐπανέβλεπεν αὐτά, τοὺς λαμπροὺς ὀφθαλμούς των, τὰ θελκτικὰ μειδιάματα, ἅτινα ἐπιχέουσιν οὕτως εἰπεῖν ἀκτῖνας φωτὸς εἰς τὴν ψυχήν, ἐκτὸς τοῦ ἀργιλώδους περικαλύμματος αὐτῆς· ἀναμνήσεις, αἵτινες μᾶς κάμνουσι νὰ ὀνειροπολῶμεν τὸ ἀΐδιον ἐκεῖνο κάλλος, τὸ ἐπιζῶν τοῦ θανάτου, φαεινότερον δὲ καὶ διαρκέστερον τοῦ ἐπιγείου κάλλους· πρόσωπα πλήρη γοητείας, ἅτινα μᾶς ἡρπάσθησαν, ὅπως διὰ γλυκείας λάμψεως διαφωτίζωσι τὴν πρὸς τὸν οὐρανὸν ἄγουσαν ὁδόν.

Ἀλλ' ἐπὶ μηδεμιᾶς τῶν μορφῶν ἐκείνων κατώρθωσε νἀνεύρῃ ὁ γέρων κύριος τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ Ὄλιβερ. Αἱ ἀναμνήσεις, ἃς ἐπεκλήθη, προεκάλεσαν βαθύτατον στεναγμὸν αὐτοῦ· ἀλλ' ἐπειδὴ κατ' εὐτυχίαν του ἦτο φύσει πολὺ ἀφῃρημένος, ἐπανέλαβε τὴν ἀνάγνωσίν του καὶ ἐλησμόνησε τὰ ἐπίλοιπα.

Τῆς ἐκστάσεως ταύτης ἐξήγαγεν αὐτὸν ὁ δεσμοφύλαξ, ὅστις τὸν ἤγγιξεν εἰς τὸν ὦμον, παρακαλῶν αὐτὸν νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ. Ἔκλεισε τότε τὸ βιβλίον του καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν αἴθουσαν, ἐν ᾗ ἥδρευεν ὁ σοβαρὸς καὶ διάσημος κύριος Φάνγκ.

Τὸ ἀκροατήριον ἐκεῖνο ἔβλεπεν εἰς τὴν ὁδόν· εἰς τὸ βάθος αὐτοῦ ἐκάθητο ὁ κύριος Φάνγκ ἐπὶ ἕδρας ὑψηλῆς, πλησίον δὲ τῆς θύρας ἐπὶ μικροῦ ξυλίνου θρανίου εὑρίσκετο ὁ ταλαίπωρος Ὄλιβερ, περίτρομος ἐκ τοῦ ἐπιβλητικοῦ θεάματος, ὅπερ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν του ἀνειλίσσετο.

Ὁ κύριος Φάνγκ ἦν μετρίου ἀναστήματος, φαλακρός· αἱ σπάνιαι τρίχες τῆς κόμης του ἐκάλυπτον μόλις τὸ ὄπισθεν τοῦ κρανίου καὶ τοὺς κροτάφους· τὰ χαρακτηριστικὰ αὐτοῦ ἐξέφραζον σκληρότητα, τὸ δὲ πρόσωπόν του ἦν ἐρυθρότατον. Ἐὰν ἦτο πραγματικῶς νηφάλιος καὶ ἐγκρατής, ἠδύνατο νὰ καταμηνύσῃ τὸ πρόσωπόν του ἐπὶ δυσφημισμῷ, βέβαιος ὅτι θὰ κατεδικάζετο τοῦτο εἰς σπουδαίαν χρηματικὴν ἀποζημίωσιν.

Ὁ γέρων κύριος ἐχαιρέτισεν αὐτὸν ὑποκλινῶς, καὶ προχωρήσας εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ δημοσίου λειτουργοῦ, εἶπεν ἐγχειρίσας αὐτῷ τὸ ἐπισκεπτήριόν του· «Τοῦτο εἶναι τὸ ὄνομα καὶ αὕτη ἡ διεύθυνσίς μου, σέρ·» εἶτα ὀπισθοχώρησε δύο ἢ τρία βήματα, περιμένων νὰ τῷ ἀποτείνωσι τὸν λόγον.

Συνέβη ὅμως κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην ὁ κύριος Φάνγκ νἀναγινώσκῃ τὴν πρωϊνὴν ἐφημερίδα, ἐν ᾗ ἐγίνετο λόγος περί τινος ἀποφάσεως ἣν αὐτὸς ἀρτίως ἐξέδοτο. Ἡ ἐφημερὶς ἐλέγχουσα τὴν ἀπόφασιν ἐκείνην ἐπεκαλεῖτο δι' ἑκατοστὴν φορὰν τὴν προσοχὴν καὶ τὴν ἰδιαιτέραν ἐπίβλεψιν τοῦ ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν ὑπουργοῦ ἐπὶ τοῦ ἀστυνομικοῦ τούτου πταισματοδίκου. Ἡ ἀνάγνωσις αὕτη κατέστησε τὸν κύριον Φάνγκ ἔξαλλον· ὕψωσε μετὰ δυσαρεσκείας τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ ἠρώτησεν ἀποτόμως·

«Ποῖος εἶσθε;»

Ὁ γέρων κύριος, ἐκπλαγεὶς ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ ἐρωτήσει, ἔδειξε διὰ τοῦ δακτύλου τὸ ἐπισκεπτήριόν του.

«Κλητήρ! ποῖον εἶναι αὐτὸ τὸ ἄτομον; ἠρώτησεν ὁ κύριος Φάνγκ, ῥίπτων μετὰ περιφρονήσεως μακρὰν αὐτοῦ καὶ τὸ ἐπισκεπτήριον καὶ τὴν ἐφημερίδα.

— Ὀνομάζομαι, εἶπεν ὁ γέρων κύριος εὐγενῶς, ὀνομάζομαι Μπράουνλω· ἐπιτρέψατέ μοι ὅμως ὅπως καὶ ἐγὼ ἐρωτήσω περὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ δημοσίου λειτουργοῦ, ὅστις, προστατευόμενος ὑπὸ τοῦ νόμου, προσβάλλει δωρεὰν καὶ μηδαμῶς προκληθεὶς ἀνθρώπους εὐυπολήπτους.»

Συγχρόνως δὲ ὁ κύριος Μπράουνλω περιέφερεν ἐν τῇ αἰθούσῃ τὰ βλέμματα, ὡσεὶ ζητῶν τινα, ἵνα ἀπαντήσῃ εἰς τὴν ἐρώτησίν του.

«Ἀστυνομικὲ κλητήρ! εἶπεν ὁ κύριος Φάνγκ, διὰ τί κατηγορεῖται τὸ ἄτομον τοῦτο;

— Δὲν ὑπάρχει κἀμμία κατηγορία κατ' αὐτοῦ, εὐγενέστατε, ἀπεκρίνατο ὁ κλητήρ· παρουσιάζεται ὡς μηνυτὴς τοῦ παιδίου αὐτοῦ, εὐγενέστατε.»

Τοῦτο εἴξευρε κάλλιστα ὁ εὐγενέστατος, ἐσκόπει ὅμως διὰ τῆς ἐρωτήσεώς του νὰ ἐξυβρίσῃ ἀτιμωρητὶ τὸν γέροντα ἐκεῖνον.

«Παρουσιάζεται λοιπὸν ὡς μηνυτὴς κατὰ τοῦ παιδίου αὐτοῦ; ἠρώτησεν ὁ κύριος Φάνγκ μετὰ περιφρονήσεως προσβλέπων τὸν κύριον Μπράουνλω ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν. Ἂς δώσῃ τὸν ὅρκον.

— Πρὸ τοῦ ὁρκισθῶ, ἐπεθύμουν νὰ εἴπω μίαν λέξιν, εἶπεν ὁ κύριος Μπράουνλω· ἐὰν δὲν παριστάμην μάρτυς, οὐδέποτε θὰ ἐπίστευον....

— Σιωπήσατε, κύριε, εἶπεν ὁ πταισματοδίκης προπετῶς.

— Ὄχι, κύριε, θὰ ὁμιλήσω, ἀπεκρίνατο ὁ κύριος Μπράουνλω.

— Σιωπήσατε ἀμέσως, ἢ διατάσσω νὰ σᾶς πετάξωσιν ἔξω. Εἶσθε αὐθάδης, ἀναιδής! Πῶς τολμᾶτε νὰ ὁμιλῆτε τοιουτοτρόπως πρὸς ἕνα δημόσιον λειτουργόν!

— Πῶς! ἀνεφώνησεν ὁ γέρων κύριος, καταπόρφυρος ἐξ ὀργῆς.

— Ὁρκίσατε αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον! εἶπεν ὁ Φάνγκ πρὸς τὸν γραμματέα. Δὲν θέλω νἀκούσω οὐδὲ λέξιν πλέον. Ὁρκίσατέ τον.»

Ἡ ἀγανάκτησις τοῦ κυρίου Μπράουνλω εἶχε φθάσει εἰς τὸ μὴ περαιτέρω· ἀλλά, σκεφθεὶς ὅτι ἡ παραφορά του θὰ ἔβλαπτε τὸν Ὄλιβερ, ἐκρατήθη καὶ συνήνεσε νὰ ὁρκισθῇ παραχρῆμα.

Digitized by Google

«Τώρα, εἶπεν ὁ κύριος Φὰνγκ, διὰ τί κατηγορεῖτε τὸ παιδίον αὐτό; Τί ἔχετε νὰ καταθέσητε, σέρ;

— Ἤμην πρὸ τῆς θύρας ἑνὸς βιβλιοπωλείου, ... ἤρχισε νὰ λέγῃ ὁ κύριος Μπράουνλω.

— Σιωπήσατε, σέρ! εἶπεν ὁ κύριος Φάνγκ. Ἀστυνομικὲ κλητήρ! Ποῦ εἶναι ὁ ἀστυνομικὸς κλητήρ; Ἐμπρὸς, ἂς ὁρκισθῇ. Περὶ τίνος πρόκειται, ἀστυνομικὲ κλητήρ;»

Ἐκεῖνος τότε ἐξέθηκε ταπεινῶς καὶ εὐπειθῶς, ὅτι συνέλαβε τὸ παιδίον, ὅτι ἐρευνήσας οὐδὲν εὗρεν ἐπ' αὐτοῦ καὶ ὅτι οὐδὲν πλέον εἴξευρεν.

«Ὑπάρχουσι μάρτυρες; ἠρώτησεν ὁ κύριος Φάνγκ.

— Ὄχι, κύριε πταισματοδίκα,» ἀπήντησεν ὁ ἀστυνομικὸς ὑπάλληλος.

Ὁ κύριος Φὰνγκ ἐσιώπησεν ἐπί τινας στιγμάς· εἶτα, στραφεὶς πρὸς τὸν κύριον Μπράουνλω, εἶπε μετὰ θυμοῦ:

«Θέλετε ἢ οὔ νὰ διατυπώσητε κατηγορίαν κατὰ τοῦ παιδίου αὐτοῦ; Ὠρκίσθητε: ἐὰν τώρα ἀρνηθῆτε νὰ παράσχητε ἀποδείξεις, θά σας τιμωρήσω δι' ἔλλειψιν σεβασμοῦ πρὸς τὰς ἀρχάς· θά σας τιμωρήσω, μὰ ...»

Μὰ ποῖον, μὰ ποίαν, ἄγνωστον· ὁ γραμματεὺς καὶ ὁ δεσμοφύλαξ ἔβηξαν δυνατὰ κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην, ὁ δὲ πρῶτος ἀφῆκε νὰ πέσῃ μετὰ κρότου κατὰ γῆς ὀγκῶδές τι βιβλίον· ἁπλῆ τῆς τύχης σύμπτωσις, ἧς ἕνεκα δὲν ἠκούσθη τὸ τέλος τῆς φράσεως.

Καίτοι διακοπτόμενος καὶ προσβαλλόμενος ὑπὸ τοῦ κυρίου Φάνγκ, ὁ κύριος Μπράουνλω προσεπάθησε νάφηγηθῇ τὸ συμβάν· εἶπεν ὅτι ἐκ στιγμιαίας παραφορᾶς ἔτρεξε κατόπιν τοῦ παιδίου διότι εἶδε καὶ αὐτὸ νὰ φεύγῃ τρέχον· προσέθηκε δὲ ὅτι ἤλπιζεν, ἐν ᾗ περιπτώσει ὁ πταισματοδίκης θὰ ἔκρινε τὸν Ὄλιβερ, οὐχὶ κλέπτην, ἀλλὰ συνεργὸν κλοπῆς, ὅτι θὰ ἐφέρετο πρὸς αὐτὸν μετὰ πολλῆς ἐπιεικείας, ἐντὸς τοῦ νόμου πάντοτε.

«Ἄλλως δὲ τὸ παιδίον αὐτὸ εἶναι πληγωμένον, εἶπε καταλήγων· καὶ φοβοῦμαι, προσέθηκε ζωηρῶς, παρατηρῶν τὸν Ὄλιβερ, πολὺ φοβοῦμαι μὴ εἶναι ἀσθενὲς, βαρέως ἀσθενές.

— Ὤ, βέβαια, αὐτὸ ἐννοεῖται, εἶπεν ὁ κύριος Φάνγκ μυκτηριστικῶς. Ἐμπρὸς, μικρὲ τυχοδιῶκτα. Δὲν θέλω καμώματα ἐγώ· δὲν πιάνουν τόπον. Τὸ ὄνομά σου;»

Ὁ Ὄλιβερ προσεπάθησε νάποκριθῇ, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νάρθρώσῃ λέξιν· ἦτο ὠχρὸς ὡς πτῶμα καὶ τῷ ἐφαίνετο ὅτι ἡ αἴθουσα ἐστροφοδινεῖτο πέριξ αὐτοῦ.

«Τὸ ὄνομά σου, μάγκα; εἶπεν ὁ Φάνγκ μετὰ φωνῆς βροντώδους. Κλητὴρ, ποῖον εἶναι τὸ ὄνομά του;»

Οἱ λόγοι οὗτοι ἀπετείνοντο πρὸς χονδρόν τινα ἄνθρωπον φέροντα ὑπενδύτην ἐκ ῥαβδωτοῦ ὑφάσματος, ἱστάμενον δὲ παρὰ τὸ δρύφακτον· ἔκυψεν οὗτος πρὸς τὸν Ὄλιβερ καὶ ἐπανέλαβε τὴν ἐρώτησιν· βλέπων ὅμως ὅτι τὸ παιδίον δὲν ἦτο εἰς κατάστασιν νὰ τῷ ἀπαντήσῃ, καὶ σκεφθεὶς ὅτι περαιτέρω σιγὴ θὰ παρώργιζε τὸν δικαστὴν καὶ ὅτι ὡς ἐκ τούτου θὰ ἐξεδίδετο αὐστηροτέρα ἀπόφασις, ἀπεκρίνατο κατὰ τύχην:

«Λέγει ὅτι καλεῖται Τὼμ Οὐάιτ, σέρ.

— Ἀρνεῖται νὰ ὁμιλήσῃ, ἔ! εἶπεν ὁ Φάνγκ· πολὺ καλὰ, πολὺ καλά. Ποῦ κατοικεῖ;

— Ὅπου ἠμπορεῖ, σέρ, ἀπεκρίνατο πάλιν ὁ κλητὴρ, ὡσεὶ ἐπανελάμβανεν ἀπάντησιν τοῦ Ὄλιβερ.

— Ἔχει γονεῖς; ἠρώτησεν ὁ κύριος Φάνγκ.

— Λέγει ὅτι τοὺς ἔχασεν ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας, εὐγενέστατε,» ἀπεκρίνατο ὁ κλητὴρ κατὰ τὸν αὐτὸν πάντοτε τρόπον.

Ἡ ἀνάκρισις εὑρίσκετο εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο, ὅτε ὁ Ὄλιβερ ἤγειρε τὴν κεφαλὴν καὶ στρέφων ἱκετευτικὰ βλέμματα περὶ αὐτὸν, ἐζήτησε δι' ἀσθενοῦς φωνῆς ἓν ποτήριον ὕδατος.

«Ἀνοησίαις καὶ ψευτοκαμώματα, εἶπεν ὁ κύριος Φάνγκ. Μὴ ζητεῖς νὰ γελάσῃς ἐμένα.

— Νομίζω ὅμως ὅτι πραγματικῶς δὲν εἶναι καλὰ, ἐτόλμησε νὰ παρατηρήσῃ ὁ κλητήρ.

— Εἴξεύρω ἐγὼ τί λέγω, εἶπεν ὁ κύριος Φάνγκ.

— Προσέξατε, εἶπεν ὁ γέρων κύριος πρὸς τὸν κλητῆρα, ὑψῶν ἐξ ὁρμεμφύτου τὰς χεῖρας. Θὰ πέσῃ.

— Παραμερίσατε, ἀστυνομικὲ ὑπάλληλε, ἀνεκραύγασεν ὁ Φάνγκ τραχέως. Ἂς πέσῃ ἂν ἔχῃ ὄρεξιν.»

Ὁ Ὄλιβερ ἐπωφελήθη τῆς καλοκἀγάθου ταύτης ἀδείας καὶ ἔπεσε βαρέως ἐπὶ τοῦ δαπέδου. Ἔμεινεν ἀναίσθητος· οἱ παριστάμενοι κλητῆρες προσέβλεπον ἀλλήλους, οὐδεὶς ὅμως ἐτόλμησε νὰ δράμῃ πρὸς βοήθειαν τοῦ παιδίου.

«Δὲν τὸ ἔλεγα ἐγὼ ὅτι προσποιεῖται; εἶπεν ὁ κύριος Φάνγκ, ὡσεὶ ἡ πτῶσις ἐκείνη ἦν ἀπόδειξις τῶν λόγων του· ἀφήσατέ το κατὰ γῆς καὶ θὰ βαρυνθῇ ἐντὸς ὀλίγου.

— Τί ἀπόφασιν θὰ ἐκδώσητε, σέρ; ἠρώτησεν ὁ γραμματεὺς ταπεινῇ τῇ φωνῇ.

— Θά τον καταδικάσω συνοπτικῶς εἰς τρίμηνον φυλάκισιν, ἀπεκρίνατο ὁ κύριος Φάνγκ. Μὲ καταναγκαστικὴν ἐργασίαν, ἐννοεῖται. Κενώσατε τὸ ἀκροατήριον»

Ἤδη ἤνοιγον τὴν θύραν καὶ δύο ἄνθρωποι ἡτοιμάζοντο νάπαγάγωσι τὸν Ὄλιβερ ἀναίσθητον εἰς τὴν φυλακὴν, ὅταν μεσόκοπός τις ἀνὴρ, καλοῦ ἐξωτερικοῦ, ἂν καὶ πτωχὸς ὡς ἐδείκνυε τὸ μαῦρον καὶ τετριμμένον ἔνδυμά του, εἰσώρμησεν εἰς τὴν αἴθουσαν καὶ ἐπλησίασεν εἰς τὸ δρύφακτον.

«Σταθῆτε! σταθῆτε! μή τον ἀπάγητε! ἀνεφώνησεν ὁ νεοελθὼν, ἀσθμαίνων. Δι' ἀγάπην Θεοῦ, περιμείνατε μίαν στιγμήν!»

Digitized by Google

Ἂν καὶ οἱ μεγαλοφυεῖς ἄνδρες, οἱ προεδρεύοντες τῶν τοιούτων δικαστηρίων, ἐξασκοῦσιν αὐθαίρετον ἐξουσίαν ἐπὶ τῆς ἐλευθερίας, τῆς ὑπολήψεως, τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῆς ζωῆς αὐτῆς τῶν ὑπηκόων τῆς Αὐτῆς Μεγαλειότητος· ἂν καὶ ἐν τοῖς περιβόλοις τούτοις διαδραματίζονται καθημερινῶς σκηναὶ ἀποσπῶσαι τὰ δάκρυα ἀγγέλων, τὸ κοινὸν ἀποκλείεται αὐτῶν καὶ μόνον ἐκ τῶν ἐφημερίδων μανθάνει ἀτελῶς τὰ ἐν αὐτοῖς συμβαίνοντα. Οὐκ ὀλίγον λοιπὸν ὠργίσθη ὁ κύριος Φάνγκ, ἰδὼν ἕνα ἄνθρωπον ἐλθόντα ἄνευ ἀδείας καὶ μετὰ τρόπου προδίδοντος ἔλλειψιν σεβασμοῦ πρὸς τὴν δικαστικὴν ἀρχήν.

«Τί εἶναι; ποῖος εἶναι αὐτός; διώξατέ τον, ἀνεκραύγασεν ὁ κύριος Φάνγκ. Κενώσατε τὸ ἀκροατήριον.

— Θέλω νὰ ὁμιλήσω, εἶπεν ὁ νεοελθών. Δὲν θέλω νὰ ἐξέλθω. Εἶδον τὰ πάντα. Εἶμαι ὁ βιβλιοπώλης. Ζητῶ νὰ καταθέσω ἐνόρκως. Οὐδεὶς δύναται νά με διώξῃ. Πρέπει νά με ἀκούσητε, κύριε Φάνγκ. Δὲν ἠμπορεῖτε νά μοι ἀρνηθῆτε τοῦτο.»

Ὁ ἄνθρωπος οὗτος ὡμίλει ἐν τῷ δικαιώματί του. Ἐφαίνετο ἀποφασιστικὸς καὶ ἀμετατρέπτου χαρακτῆρος· τὸ πρᾶγμα καθίστατο σοβαρὸν, καὶ πᾶσα ἄρνησις θὰ συνεπήγετο σπουδαίας συνεπείας.

«Ὁρκίσατε τὸ ἄτομον αὐτὸ, ὑπετονθόρυσεν ὁ Φάνγκ, ἑκὼν ἄκων. Ἔλα, τί ἔχετε νὰ καταθέσητε;

— Ἰδοὺ, εἶπεν ὁ βιβλιοπώλης. Εἶδον τρία παιδία, αὐτὸ τὸ συλληφθὲν καὶ ἄλλα δύο, περιπατοῦντα εἰς τὸ ἀντίπεραν μέρος τῆς ὁδοῦ, ἐν ᾧ ὁ κύριος ἀνεγίνωσκε. Τὴν κλοπὴν διέπραξεν ἓν ἀπὸ τὰ δύο ἄλλα· τὸ εἶδον μὲ τοὺς ἰδίους μου ὀφθαλμοὺς, ὡς εἶδον ὁμοίως τὴν ἔκπληξιν καὶ τὴν ἀπορίαν τοῦ εὑρισκομένου ἐνώπιόν σας.»

Ταῦτα εἶπεν ὁ ἔντιμος βιβλιοπώλης ἀσθμαίνων, ἀλλὰ βαθμηδὸν ἡσύχασε καὶ ἠδυνήθη ἐν ἀνέσει νἀφηγηθῇ λεπτομερῶς πῶς συνέβη ἡ κλοπή.

«Διατί δὲν ἤλθατε γρηγορώτερα; ἠρώτησεν ὁ κύριος Φάνγκ μετά τινας στιγμὰς σιωπῆς.

— Δὲν εἶχα κἀνένα διὰ νὰ φυλάξῃ τὸ κατάστημα, ἀπεκρίθη ὁ βιβλιοπώλης. Ὅλοι ἔτρεξαν πρὸς καταδίωξιν τοῦ κλέπτου. Μόλις πρὸ πέντε λεπτῶν εὗρον ἕνα, καὶ ἀμέσως ἔτρεξα νὰ ἔλθω ἐδῶ.

— Ὁ μηνυτὴς λοιπὸν ἀνεγίνωσκεν, ἢ ὄχι; ἠρώτησεν ὁ κύριος Φάνγκ μετὰ νέαν σιγήν.

— Ναὶ, ἀπεκρίνατο ὁ μάρτυς, ἀνεγίνωσκε τὸ βιβλίον, τὸ ὁποῖον ἀκόμη κρατεῖ εἰς χεῖρας.

— Ἂ! ἄ! τὸ βιβλίον αὐτό; εἶπεν ὁ Φάνγκ. Τὸ ἐπλήρωσε;

— Ὄχι, ἀκόμη, ἀπήντησεν ὁ βιβλιοπώλης ὑπομειδιῶν.

— Δὲν τὸ ἐσυλλογίσθην, πραγματικῶς, καλέ μου ἄνθρωπε, ἀπήντησεν ἀφελῶς ὁ ἀφηρημένος γέρων.

— Ὡραῖος τῇ ἀληθείᾳ κατήγορος, καταμηνύων ἐνώπιον τῆς δικαιοσύνης ἓν δυστυχισμένον παιδίον, εἶπεν ὁ Φάνγκ, καταβάλλων κωμικὰς προσπαθείας διὰ νὰ φανῇ συμπονῶν τὸν Ὄλιβερ. Νομίζω, σὲρ, ὅτι ἐπήρατε τὸ βιβλίον μὲ τρόπον λίαν ἀξιόμεμπτον, διὰ νὰ μὴ εἴπω τι πλέον, καὶ εἶσθε πολὺ εὐτυχὴς, διότι ὁ βιβλιοπώλης δὲν σᾶς καταμηνύει διὰ τοῦτο. Ἄς σᾶς χρησιμεύσῃ ὡς μάθημα τοῦτο, σὲρ, ἄλλως δὲν θὰ διαφύγητε τὸν πέλεκυν τοῦ νόμου. Ἀναιρῶ τὴν κατὰ τοῦ παιδίου τούτου ἐκδοθεῖσαν καταδικαστικὴν ἀπόφασιν. Κενώσατε τὴν αἴθουσαν.

— Διάβολε! ἀνεφώνησεν ὁ γέρων κύριος, μὴ δυνάμενος νὰ συγκρατήσῃ ἐπὶ πλέον τὴν ὀργήν του. Διάβολε! θέλω . . .

— Κενώσατε τὴν αἴθουσαν! ἀνεκραύγασεν ὁ πταισματοδίκης. Κλητῆρες, μὲ ἀκούετε! Κενώσατε τὴν αἴθουσαν!»

Ἡ διαταγὴ ἐξετελέσθη, ὁ δὲ κύριος Μπράουνλω ὡδηγήθη ἔξω, κρατῶν τὸ βιβλίον εἰς τὴν μίαν χεῖρα, τὴν ῥάβδον του εἰς τὴν ἑτέραν καὶ ὑπὸ ἀκατασχέτου θυμοῦ κατεχόμενος.

Ἔφθασεν εἰς τὴν αὐλὴν, ἐκεῖ δὲ κατηυνάσθη ὅλος ὁ θυμός του. Ὁ μικρὸς Ὄλιβερ Τουὶστ ἔκειτο ἐκτάδην κατὰ γῆς· τὸ ὑποκάμισόν του ἦτο ἀνοικτὸν, τοὺς δὲ κροτάφους του εἶχον βρέξει διὰ ψυχροῦ ὕδατος· ἦτο ὠχρὸς ὡς νεκρὸς, τὰ δὲ μέλη του ἐκινοῦντο σπασμωδικῶς.

«Ταλαίπωρον παιδίον! ταλαίπωρον παιδίον! εἶπεν ὁ κύριος Μπράουνλω, κύπτων πρὸς τὸν Ὄλιβερ· ἄς τρέξῃ κἀνεὶς νὰ φέρῃ γρήγορα μίαν ἅμαξαν!»

Ἔφερον τὴν ἅμαξαν καὶ ὁ Ὄλιβερ ἀπετέθη μετὰ προσοχῆς ἐφ' ἑνὸς τῶν προσκεφαλαίων αὐτῆς, ἐπὶ δὲ τοῦ ἑτέρου ἐκάθησεν ὁ γέρων κύριος.

«Θέλετε νά σας συνοδεύσω; ἠρώτησεν ὁ βιβλιοπώλης.

— Βεβαιότατα, καλέ μου φίλε, ἀπεκρίνατο ὁ κύριος Μπράουνλω. Ὀλίγον ἔλειψε νά σας λησμονήσω καὶ πάλιν. Κρατῶ πάντοτε ἐκεῖνο τὸ κατηραμένον βιβλίον σας. Ἀναβῆτε. Ταλαίπωρον παιδίον! Δὲν πρέπει νὰ χάνωμεν στιγμήν.»

Ὁ βιβλιοπώλης ἐπέβη τῆς ἁμάξης καὶ ἀμέσως ἀνεχώρησαν.

Ἕπεται συνέχεια. **Π

ΠΕΡΙ ΕΥΘΥΜΙΑΣ

(Ἐκ τῶν τοῦ Σμάϊλς περὶ χαρακτῆρος).

Ὑπάρχει λόγιον διδάσκον ὅτι πρὸς τὴν ἐπιτυχίαν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ τὰ μέγιστα συντελεῖ καὶ ἡ ἰδιοσυγκρασία, ὅπως καὶ τὰ προτερήματα τοῦ ἀνθρώπου. Οἱαδήποτε καὶ ἂν εἶναι ἡ ἀλήθεια τῆς γνώμης ταύτης, βέβαιον ὅτι ἡ εὐτυχία ἐξαρτᾶται πρὸ πάντων ἐκ τῆς ὁμαλότητος τοῦ ἤθους, ἐκ τῆς ὑπομονῆς, τῆς ἀνοχῆς, τῆς ἀγαθότητος καὶ τῆς πρὸς τὸν πλησίον

Digitized by Google

ἀγάπης. Καὶ εἶναι ἀληθέστατον τὸ ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος ῥηθὲν, ὅτι ὑπὲρ τῶν ἄλλων ἀναζητοῦντες τὸ καλὸν ἀνευρίσκομεν τὸ ἡμέτερον.

Ὑπάρχουσι φύσεις τόσῳ πλουσίως πεπροικισμέναι, ὥστε γνωρίζουσι ν' ἀνευρίσκωσι πανταχοῦ τὸ καλόν. Δι' αὐτὰς αἱ μέγισται τῶν συμφορῶν ἐνέχουσι καὶ τὸ ἀντικείμενον τῆς παρηγορίας ἢ τῆς χαρᾶς· οὐδὲ ὑπάρχει δι' αὐτὰς οὐρανὸς τόσον σκοτεινὸς, ὥστε νὰ μὴ διαβλέπωσιν ἡλιακὴν ἀκτῖνα. Ὁ ἥλιος δὲν εἶναι πάντοτε ὁρατὸς εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν τοιαύτης φύσεως ἀνθρώπων, ἀλλὰ παρηγορίαν ἀνευρίσκουσιν ἐν τῇ σκέψει ὅτι εἶναι εἰς τὴν θέσιν του, κεκαλυμμένος ἐκεῖ δι' ἀγαθόν τι καὶ συνετὸν αἴτιον.

Οἱ τοιοῦτοι ἄνθρωποι εἶναι ἀληθῶς ἐπίφθονοι. Ἔχουσιν ἀκτινοβόλημα ἐν τῷ ὀφθαλμῷ, ἀκτινοβόλημα ἡδονῆς, εὐαρεσκείας, εὐσεβοῦς εὐθυμίας, φιλοσοφίας, ὀνομάσατε αὐτὸ ὅπως θέλετε. Ἡ καρδία των εἶναι πεποτισμένη ὑπὸ ἡλιακοῦ φωτὸς, καὶ τὸ πνεῦμά των χρωματίζει διὰ τῶν ἰδίων χρωμάτων πάντα τὰ ἀντικείμενα, τὰ ὁποῖα βλέπουσι. Ὅταν ἔχωσι λύπας ὑφίστανται ταύτας γενναίως, ἄνευ ἀντεγκλήσεων καὶ μεμψιμοιρίας· δὲν καταναλίσκουσι τὴν δραστηριότητα αὐτῶν εἰς ἀνωφελεῖς κλαυθμηρισμοὺς, ἀλλ' ἀνδρείως παλαίουσι καὶ γνωρίζουσι νὰ συλλέγωσι τὰ ὀλίγα ἄνθη, ἅτινα συναντῶσιν ἐν τῇ πορείᾳ των.

Δὲν πρέπει νὰ νομίσῃ τις ὅτι οἱ ἄνθρωποι, περὶ ὧν ὁ λόγος εἶναι ἐλαφρόνοες καὶ ἐπιπόλαιοι, τοὐναντίον οἱ ἐξοχώτεροι ἄνδρες, οἱ νοημονέστεροι εἶναι ἐν γένει οἱ εὐθυμότεροι, οἱ ἀξιεραστότεροι, οἱ πλήρεις ἐμπιστοσύνης καὶ εἰλικρινείας. Ὁ σώφρων ἀνὴρ, ὁ εὐρεῖαν ἔχων τὴν διάνοιαν, γινώσκει νὰ διακρίνῃ τὴν ἠθικὴν λάμψιν διὰ μέσου τοῦ πυκνοτάτου σκότους. Ἐν τῇ ἐνσκηψάσῃ συμφορᾷ βλέπει ἐρχόμενον τὸ ἀγαθὸν, ἐν τῇ ἀσθενείᾳ τὴν τάσιν τῆς φύσεως πρὸς ἀνάκτησιν τῆς ὑγείας, ἐν ταῖς δοκιμασίαις τοῦ βίου τὴν τιμωρίαν καὶ τὴν διδασκαλίαν, ἐν ταῖς θλίψεσι καὶ τοῖς πόνοις διδάσκεται τὸ θάρρος, τὴν πεῖραν καὶ τὰ ἄριστα διδάγματα τοῦ πρακτικοῦ βίου.

Ὅταν ὁ Ἱερεμίας Τάϋλορ ἀπώλεσεν ὅ,τι εἶχεν, ὅταν ἡ μὲν οἰκία αὐτοῦ ἐλεηλατήθη, ἡ δὲ οἰκογένεια ἐξεδιώχθη καὶ ἡ περιουσία του παρακατετέθη εἰς μεσεγγύησιν, ἠδυνήθη ἔτι νὰ γράψῃ τὰ ἑξῆς· «Ἔπεσα εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἁρπάγων καὶ τῶν κλεπτῶν· ἀφήρεσαν ἀπ' ἐμοῦ τὸ πᾶν. Τί μοι ἐναπέμεινε; Ἀναζητῶ περὶ ἐμὲ καὶ βλέπω ὅτι μοι ἀφῆκαν τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην, τὴν ἀξιέραστον γυναῖκά μου, πολλοὺς φίλους πρὸς παρηγορίαν καὶ τινας πρὸς βοήθειαν. Δύναμαι ἔτι νὰ συζητῶ. Δὲν ἀφήρεσαν τὴν εὔθυμον φυσιογνωμίαν μου, τὴν εὐτράπελον διάνοιάν μου καὶ τὴν ἀγαθὴν συνείδησιν. Κατέλιπον ἔτι εἰς ἐμὲ τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὰ παραγγέλματα τοῦ Εὐαγγελίου, τὴν θρησκείαν μου, τὰς ἐλπίδας ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ τὸ ὑπὲρ αὐτῶν τούτων ἔλεος. Τρώγω καὶ πίνω, κοιμῶμαι καὶ χωνεύω, ἀναγινώσκω καὶ μελετῶ...» Ὁ ἔχων τόσον πολυαρίθμους καὶ μεγάλας ἀφορμὰς χαρᾶς, ὁ γνωρίζων νὰ ἐκτιμᾷ αὐτὰς, καὶ ὅστις ἐν τούτοις προτιμᾷ νὰ μὴ προσβλέπῃ εἰμὴ εἰς τὰς περὶ αὐτὸν ὀλίγας ἀκάνθας, οὗτος ἀληθῶς αἰσθάνεται μέγαν ἔρωτα πρὸς τὴν θλῖψιν καὶ τὴν συμφοράν.

Ἂν καὶ τὸ εὔθυμον ἦθος ἐν γένει εἶναι συμφυὲς τῇ ἰδιοσυγκρασίᾳ, δύναται οὐχ ἧττον ν' ἀποκτηθῇ καὶ ἀναπτυχθῇ ὡς καὶ πᾶσαι αἱ ἄλλαι ἕξεις. Δυνάμεθα ἐν τῷ βίῳ νὰ προσβλέπωμεν εἰς τὴν καλὴν ὄψιν τῶν πραγμάτων ἢ τὴν κακήν· ἐφ' ἡμῖν κεῖται ν' ἀνακαλύπτωμεν εἰς αὐτὰ χαρὰν ἢ λύπην. Ὁ βίος ἔχει τὴν σκοτεινὴν αὐτοῦ πλευρὰν, καθὼς ἔχει καὶ τὴν φωτεινήν· εἰς τὴν βούλησιν ἡμῶν ἔγκειται νὰ προτιμήσωμεν ταύτην ἢ ἐκείνην. Δυνάμεθα δ' ἐκλέγοντες νὰ ποιήσωμεν χρῆσιν πάσης τῆς θελήσεως ἡμῶν καὶ οὕτω νὰ συνειθίσωμεν εἰς τὸ νὰ εἴμεθα εὐτυχεῖς ἢ δυστυχεῖς. Δυνάμεθα ν' ἀσκήσωμεν ἑαυτοὺς εἰς τὸ νὰ θεωρῶμεν τὰ πράγματα ὑπὸ τὴν ἱλαρὰν αὐτῶν ὄψιν καὶ οὐχὶ ὑπὸ τὴν ζοφεράν. Ὅταν βλέπωμεν τὸ νέφος ἂς μὴ κλείωμεν τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὰς ἀργυροειδεῖς αὐτοῦ παρυφάς.

Ἀκτὶς φωτὸς ἐν τῷ ὀφθαλμῷ ὑπάρχουσα διαχέει ἐφ' ὅλων τῶν φάσεων τοῦ βίου καθαρότητα, κάλλος καὶ χαράν. Ἀκτινοβολεῖ ἐπὶ τῆς ψυχρότητος καὶ θερμαίνει αὐτὴν, παρηγορεῖ τὴν δυσπραγίαν, διαλύει τὴν ἀμάθειαν καὶ μετριάζει τοὺς πόνους· νέαν δὲ παρέχει λάμψιν εἰς τὴν διάνοιαν καὶ τὸ κάλλος. Ἄνευ αὐτῆς ὁ ἥλιος τῆς ζωῆς δὲν καθίσταται αἰσθητὸς, τὰ ἄνθη εἰς μάτην μαραίνονται, τὰ θαυμάσια τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς παρέρχονται ἀπαρατήρητα καὶ σύμπασα ἡ πλάσις ἀποβαίνει αὐχμηρὰ καὶ ἄψυχος ἐρημία.

Τὸ εὔθυμον ἦθος εἶναι οὐ μόνον μεγάλη πηγὴ ἀπολαύσεων ἐν τούτῳ τῷ κόσμῳ, ἀλλ' εἶναι καὶ σωτήριον διὰ τὸν χαρακτῆρα. Συγγραφεύς τις ἐρωτηθεὶς τίνι τρόπῳ δύναταί τις ν' ἀποφεύγῃ τοὺς πειρασμοὺς, ἀπήντησε· «Ἡ εὐθυμία εἶναι ὁ πρῶτος τῶν τρόπων, ἀλλ' εἶναι καὶ ὁ δεύτερος, ἔτι δὲ ὁ τρίτος.» Αὕτη προπαρασκευάζει τὸ ἔδαφος ἐξ οὗ φύονται ἡ ἀγαθότης καὶ ἡ ἀρετή· αὕτη παρέχει εὐχαρίστησιν εἰς τὴν καρδίαν καὶ ἐλαστικότητα εἰς τὸ πνεῦμα· εἶναι ἡ συνοδὸς τῆς χάριτος, ὁ φύλαξ τῆς ὑπομονῆς καὶ ἡ μήτηρ τῆς συνέσεως. Εἶναι τὸ καλλίτερον τῶν τονικῶν τῆς ψυχῆς. «Δὲν ὑπάρχει φάρμακον», ἔλεγεν ὁ διδάκτωρ Μαρσὰλ Χὰλ εἰς πελάτην του, «δραστικώτερον τῆς εὐθυμίας.»

Ἐζήτησέ τις ποτὲ παρὰ τοῦ Λουθήρου ἰατρικὸν κατὰ τῆς μελαγχολίας· ἀπήντησε· «Τὸ

Digitized by Google

μᾶλλον ἁρμόζον νέοις καὶ γέρουσιν εἶναι ἡ εὐθυμία καὶ τὸ θάρρος, εὐθυμία ἀθώα, θάρρος ἔντιμον καὶ λελογισμένον· αὕτη εἶναι τὸ καλλίτερον ἀντιφάρμακον κατὰ πάσης λυπηρᾶς σκέψεως.» Πλὴν τῆς μουσικῆς καὶ ἴσως πλειότερον ἔτι ὁ Λούθηρος ἠγάπα τὰ παιδία καὶ τὰ ἄνθη. Ὁ ἀνὴρ αὐτὸς ὁ τόσον ἀγροῖκος, εἶχεν εὐαισθησίαν γυναικός.

Ἡ εὐθυμία εἶναι ἔτι μία ἀρετὴ οὐσιωδῶς ὠφέλιμος· ἐπωνόμασαν αὐτὴν τὸν καλὸν καιρὸν τῆς καρδίας. Δίδει εἰς τὴν ψυχὴν ἁρμονίαν· διότι αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν εἶναι διηνεκὲς ᾆσμα ἄνευ λέξεων. Ἰσοδυναμεῖ δὲ πρὸς τὴν ἡσυχίαν· δι' αὐτῆς ἡ φύσις ἀναλαμβάνει δυνάμεις, ἐνῷ ἡ δυσθυμία καὶ ἡ δυσαρέσκεια ἐξασθενοῦσι καὶ προξενοῦσι διαρκῆ φθοράν.

Διὰ τί βλέπομεν ἄνδρας, οἷοι ὁ Παλμεστρών, γηράσαντας ἐν τῇ ἐργασίᾳ καὶ ἐργαζομένους μετὰ τῆς αὐτῆς δυνάμεως μέχρι τέλους τοῦ βίου; Διότι ἔσχον ἐμμελὲς τὸ ἦθος καὶ συνήθης ἦτο αὐτοῖς ἡ εὐθυμία. Ἠσκήθησαν ἐκ νεότητος εἰς τὴν ὑπομονήν, εἰς τὸ νὰ μὴ ταράσσωνται εὐκόλως, εἰς τὸ ν' ἀνέχωνται νὰ ὑποφέρωσι πολλὰ πράγματα, μὴ ἐνδιατρίβοντες εἰς ματαίας μεμψιμοιρίας. Κατώρθωσαν νὰ μὴ συγκινῶνται ἐκ προσβολῶν μικρῶν καὶ εὐτελῶν. Φίλος τῶν συνήθων τοῦ λόρδου Παλμεστρῶνος ἐπὶ 20 περίπου ἔτη παρ' αὐτῷ διατρίβων, ἔλεγεν ὅτι οὐδέποτε εἶδεν αὐτὸν ὠργισμένον παρὰ μόνον ἅπαξ, ὅτε τὸ ὑπουργεῖον, οὗτινος ἀπετέλει μέρος, ὑπεύθυνον ὂν διὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Ἀφγανιστάν, ἀδίκως κατηγορήθη ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων ἐπὶ ψεύδει, ἐπιορκίᾳ καὶ κολοβώσει ἑκουσίᾳ τῶν δημοσίων ἐγγράφων.

Ἡ ἱστορία εἰκονίζει ἡμῖν τοὺς ἐξοχωτέρους τὸν νοῦν ἄνδρας, ὡς ἀνθρώπους εὐθύμους καὶ αὐτάρκεις, οὔτε φήμην, οὔτε χρήματα, οὔτε ἐξουσίαν ἐπιζητοῦντας, ἀλλ' ἀγαπῶντας τὴν ζωὴν καὶ γνωρίζοντας νὰ ποιῶσι χρῆσιν αὐτῆς. Τὸ αἴσθημα τοῦτο διαφαίνεται ἐν τοῖς ἔργοις τοῦ Ὁμήρου, τοῦ Ὁρατίου, τοῦ Βιργιλίου, τοῦ Μονταινίου, τοῦ Σαιξσπήρου, τοῦ Κερβάντε. Εὐθυμία ἁγνὴ καὶ γλυκεῖα ἀποπνέει ἐκ πάντων αὐτῶν τῶν δημιουργημάτων. Ἐν τοῖς ἀγαπητοῖς τούτοις ἀνδράσι δυνάμεθα ἔτι νὰ μνημονεύσωμεν τοῦ Μώρου, Βάκωνος, Λεονάρδου δὲ Βίντση, Ῥαφαήλου καὶ Μιχαὴλ Ἀγγέλου. Ἦσαν εὐτυχεῖς, διότι ἀδιαλείπτως ἠσχολοῦντο περὶ τὴν καλλιτέραν πασῶν τῶν ἐργασιῶν, τοῦ νὰ πλάττωσιν ἔργα ἀντλοῦντες ἐκ τοῦ πλούτου τῆς εὐρείας αὐτῶν διανοίας.

Ὁ Μίλτων, μεθ' ὅλας τὰς δοκιμασίας καὶ τοὺς πόνους οὓς ὑπέστη, εἶχε τὸ ἦθος φαιδρόν. Ἐτυφλώθη, ἐγκατελείφθη ὑπὸ τῶν φίλων του, διῆλθε χειρίστας ἡμέρας· τὸ πᾶν περὶ αὐτὸν ἦτο μέλαν, ἡ καρδία του ὅμως καὶ αἱ ἐλπίδες του δὲν ἐκάμφθησαν· διετέλεσεν ὢν σταθερὸς καὶ ἐβάδισεν εὐθὺ τὴν ὁδόν του.

Τοιοῦτοι δὲ ὑπῆρξαν καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἄνδρες. Ὁ Τζόνσων ἦτο γνώμης ὅτι ὁ ἄνθρωπος καθίστατο βελτίων γηράσκων καὶ ὅτι ἡ φύσις ἀπέβαινε σὺν τῇ ἡλικίᾳ μαλακωτέρα. Ὁ τρόπος οὗτος τοῦ θεωρεῖν τὴν ἀνθρωπότητα εἶναι μᾶλλον εὐχάριστος ἢ ὁ τοῦ λόρδου Σεστερφίλδ, ὁ ὁποῖος ἐθεώρει τὸν βίον διὰ τῶν ὀφθαλμῶν κυνικοῦ, καὶ ἐδόξαζεν ὅτι ἡ καρδία δὲν βελτιοῦται σὺν τῇ ἡλικίᾳ, ἀλλὰ τοὐναντίον σκληρύνεται. Ἀμφότεραι αἱ γνῶμαι δύνανται νὰ εἶναι ἀληθεῖς, ἀλλὰ τοῦτο ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ὄψεως μεθ' ἧς βλέπομεν τὸν κόσμον καὶ ἐκ τοῦ ἤθους, ὅπερ διευθύνει ἡμᾶς.

Ὁ Βάλτερ Σκὼτ ἦτο ἀληθὴς τύπος ἤθους εὐμενοῦς καὶ ἀγαθοῦ. Ἠγαπᾶτο παρὰ πάντων. Δὲν ἔμενέ ποτε ἔν τινι οἴκῳ χωρὶς καὶ αὐτὰ τὰ μόλις ψελλίζοντα ἢ βαδίζοντα παιδία νὰ μὴ λάβωσι διαφέρον φιλικὸν ὑπὲρ αὐτοῦ. Ὁ Σκὼτ διηγήθη συμβὰν τῆς παιδικῆς του ἡλικίας εἰς τὸν πλοίαρχον Βασίλειον Χὰλ μαρτυροῦν τὴν εὐαισθησίαν τῆς ψυχῆς του. Ἡμέραν τινὰ ἤρχετο πρὸς αὐτὸν κύων, αὐτὸς δὲ κύψας ἥρπασε μέγαν λίθον, ὃν ἐξεσφενδόνισε κατὰ τοῦ κυνὸς καὶ ἔθραυσε τὸν πόδα· οὐχ ἧττον τὸ ἀθῷον ζῷον ἔσχε τὴν δύναμιν νὰ συρθῇ μέχρι τοῦ Σκὼτ καὶ νὰ λείξῃ τοὺς πόδας του. Ἡ μνήμη τοῦ συμβεβηκότος τούτου παρηκολούθησε τὸν Σκὼτ καθ' ὅλον αὐτοῦ τὸν βίον καὶ εἶχε πάντοτε τύψιν συνειδότος ἐπὶ τούτῳ. «Τοιαῦτα συμβάντα κατὰ τὴν νεότητα, ἐφ' ὧν νὰ γνωρίζῃ τις νὰ σκεφθῇ, ἔχουσι βραδύτερον μεγάλην ἐπὶ τοῦ χαρακτῆρος ἐπήρειαν.»

«Εὕρετέ μοι, ἔλεγεν ὁ Σκώτ, ἄνθρωπον ἀστεῖον καὶ ἔντιμον.» Αὐτὸς δὲ οὕτως ἐγέλα πάντοτε μεθ' ἱλαρᾶς διαθέσεως. Εἶχε πρὸς πάντα εὐμενῆ τινα λέξιν εἰς τὰ χείλη· ἡ ἀγαθότης ἵπτατο περὶ αὐτὸν διὰ συμπαθητικοῦ τρόπου· διεσκέδαζε δ' οὕτω πάντων τὴν ἐπιφύλαξιν καὶ τὸν φόβον, ὃν ἐνέπνεε τὸ ἔνδοξον αὐτοῦ ὄνομα. «Ἔρχεται ἐδῶ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν μετὰ συνοδίας μεγάλων προσώπων», ἔλεγεν ὁ φύλαξ τῆς Μονῆς Μελρὸζ εἰς τὸν Βασιγκτῶνα Ἴρβιγκ, «καὶ θ' ἀμφέβαλλον ἐὰν δὲν ἤκουον τῆς φωνῆς του, ἥτις μ' ἐκάλει, Τζόνη! Τζόνη Μπόβερ! Ἅμα παρουσιασθῶ, εἶμαι βέβαιος ὅτι θὰ γίνω δεκτὸς δι' ἀστείου καὶ ἐπιχαρίτου λόγου. Ὁμιλεῖ καὶ γελᾷ μετ' ἐμοῦ ὡς γερόντισσα· συλλογίσθητι δὲ ὅτι εἶναι ἄνθρωπος *γραμματισμένος*!»

Ὁ διδάκτωρ Ἀρνὸλδ ἦτο ὡσαύτως γνωστὸς ἐκ τῶν προσιτῶν αὐτοῦ τρόπων, φιλικῶν καὶ συμπαθητικῶν. Δὲν εἶχε τὸ ἐλάχιστον αἴσθημα προσποιήσεως καὶ ὑπεροψίας. «Δὲν ἐγνώρισα ἄνθρωπον μετριοφρονέστερον τοῦ διδάκτορος», ἔλεγεν ὁ ἐφημέριος τῆς ἐνορίας τοῦ Λαλεχάμ· «ἔρχεται καὶ σφίγγει τὴν χεῖρά μας ὡς νὰ ἦτο κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἰδικούς μας.»

Digitized by Google

Οἱ ἔξοχοι ἐπιστήμονες ἦσαν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὑπομονητικοί, ἐργατικοὶ καὶ εὔθυμοι. Τοιοῦτοι ὑπῆρξαν ὁ Γαλιλαῖος, ὁ Καρτέσιος, ὁ Νεύτων, ὁ Λαπλάς. Ὁ Εὔλερος ὁ μαθηματικὸς καὶ μέγας φιλόσοφος ἐκέκτητο καθ' ὑπερβολὴν τὰς πολυτίμους ταύτας ἀρετάς. Περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου του ἐτυφλώθη ἐντελῶς, ἀλλ' ἐξηκολούθησε γράφων εὐθύμως ὡς πρότερον, ἀναπληρῶν τὴν ἔλλειψιν τῆς ὁράσεως διὰ διαφόρων μηχανικῶν τρόπων, καὶ ἀσκῶν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον τὴν μνήμην του, ἥτις κατέστη ἰσχυρῶς ὀξεῖα. Ἡ μεγίστη τῶν ἡδονῶν αὐτοῦ ἦτο νὰ ἔχῃ παρ' ἑαυτῷ τοὺς ἐγγόνους του, οὓς ἐδίδασκεν ἐν ὥρᾳ σχολῆς. Τοιοῦτος ὑπῆρξε καὶ ὁ καθηγητὴς Ῥοβινσὼν τοῦ Ἐδιμβούργου.

Ἓν τῶν τρομερωτέρων παραδειγμάτων, ἅτινα τὸ ἦθος καὶ ἡ ὑπομονὴ ἑνὸς ἀνδρὸς ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ, συνέβη εἰς τὸν περιώνυμον φιλόσοφον Ἀβωζὶτ κατὰ τὴν ἐν Γενεύῃ διαμονήν του· ὁμοιάζει κατά τι πρὸς τὸ συμβὰν εἰς τὸν Νεύτωνα. Μεταξὺ τῶν λοιπῶν μελετῶν του ὁ Ἀβωζὶτ κατεγίνετο πολὺ καὶ εἰς τὴν τοῦ βαρομέτρου ὅπως συναγάγῃ τοὺς γενικοὺς νόμους τῆς ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως. Ἐπὶ εἰκοσιεπτὰ ἔτη καθ' ἑκάστην ἔκαμνεν ἀπείρους παρατηρήσεις, ἃς ἔγραφεν ἐπὶ τεμαχίων χάρτου πρὸς τοῦτο παρεσκευασμένων. Ἡμέραν τινά, ὑπηρέτρια νεωστὶ εἰς τὴν οἰκίαν του προσληφθεῖσα ἠθέλησεν ἐπιδεικνύουσα τὸν ζῆλόν της νὰ τακτοποιήσῃ τὰ πάντα· ἐν ἄλλοις δὲ ἐκαθάρισε καὶ τὸ σπουδαστήριον τοῦ Ἀβωζίτ. Ὅταν οὗτος εἰσῆλθεν ἠρώτησε τὴν ὑπηρέτριαν· «Τί ἔκαμες τὸ χαρτίον, τὸ ὁποῖον ἦτο πέριξ τοῦ βαρομέτρου; Ὦ, κύριε, ἀπήντησεν, ἦτο τόσον ἀκάθαρτον, ὥστε τὸ ἔκαυσα καὶ ἀντ' αὐτοῦ ἔβαλα ἓν καθαρόν, ὡς βλέπετε.» Ὁ Ἀβωζὶτ ἐσαύρωσε τὰς χεῖρας, καὶ μετά τινας στιγμὰς ἐσωτερικῆς πάλης μετὰ τόνου ἠρέμου καὶ καρτερικοῦ εἶπε· «Κατέστρεψες πορίσματα μελέτης 27 ἐτῶν· εἰς τὸ μέλλον μὴ ἐγγίζῃς τίποτε ἐκ τῶν ἐν τῷ δωματίῳ τούτῳ.»

Ἡ σπουδὴ τῆς φυσικῆς ἱστορίας, πλείω τῶν λοιπῶν ἐπιστημῶν, φαίνεται ὅτι παρέχει εἰς τοὺς ἐραστὰς αὐτῆς μεγαλειτέραν τῆς συνήθους δόσιν ἀταράχου καὶ εὐθύμου ἤθους. Ὁ βίος τῶν φυσιολόγων παρατείνεται πλειότερον τοῦ τῶν λοιπῶν ἐπιστημόνων. Μέλος τῆς ἐν Λονδίνῳ ἑταιρίας τοῦ Λινναίου εἶπεν ἡμῖν ὅτι ἐπὶ 14 μελῶν θανόντων τῷ 1870, δύο εἶχον ἡλικίαν 90 ἐτῶν, 5 ὑπὲρ τὰ 80 καὶ δύο ὑπὲρ τὰ 70.

Ὁ Ἀδανσών, ὁ Γάλλος βοτανικός, ἦτο 70 ἐτῶν ὅτε ἡ ἐπανάστασις ἐξερράγη· τότε δ' ἐν τῷ κλονισμῷ ἐκείνῳ ἀπώλεσε τὸ πᾶν, τὴν περιουσίαν του, τὴν θέσιν του καὶ τοὺς κήπους του. Ἀλλ' ἡ ὑπομονή, τὸ θάρρος καὶ ἡ καρτερία οὐδέποτε κατέλιπον αὐτόν. Περιῆλθεν εἰς τὴν μεγαλειτέραν ἔνδειαν, ἐστερεῖτο τροφῆς καὶ ἐνδυμάτων, καὶ ὅμως ὁ ζῆλος αὐτοῦ πρὸς τὰς ἐπιστημονικὰς ἐρεύνας διέμενεν ὁ αὐτός. Ἡμέραν τινὰ προσκληθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἰνστιτούτου ὡς ἓν τῶν ἀρχαιοτέρων μελῶν νὰ παρευρεθῇ εἰς συνεδρίασιν, ἐξέφρασε τὴν λύπην του ὅτι δὲν δύναται ἕνεκεν ἐλλείψεως ὑποδημάτων. Ἦτο θέαμα συγκινητικόν, λέγει ὁ Κυβιέρος, ἡ θέα τοῦ πτωχοῦ ἐκείνου γέροντος, κύπτοντος ἄνωθεν τῆς τέφρας ἑστίας λειποψυχοῦντος πυρὸς καὶ ζητοῦντος τρεμούσῃ χειρὶ νὰ χαράξῃ ἐπὶ ῥάκους χάρτου γράμματα, ἐπιλανθανόμενος οὕτω πασῶν τῶν συμφορῶν τοῦ βίου καὶ ἀπορροφώμενος ὑπὸ νέας τινὸς ἰδέας ἐπὶ τῆς φυσικῆς ἱστορίας, κατερχομένης ὡς νύμφης εὐεργετικῆς ὅπως τέρψῃ αὐτὸν εἰς τὴν ἐρημίαν του.

Τὸ διευθυντήριον ἐχορήγησεν αὐτῷ μικρὰν σύνταξιν, ἣν ὁ Ναπολέων ἐδιπλασίασε· τέλος δὲ ἤρεμος θάνατος ἐπῆλθεν εἰς ἀνακούφισιν τῶν δεινῶν του κατὰ τὸ 89^{ον} ἔτος τοῦ βίου του. Εἷς ὅρος τῆς διαθήκης του ὡς πρὸς τὴν κηδείαν του εἰκονίζει τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἀνδρός. Ἠθέλησε τὸ μόνον κόσμημα τοῦ φερέτρου του νὰ σύγκειται ἐξ ὅρμου κεκοσμημένου ἐκ τῶν ἀνθέων 58 οἰκογενειῶν φυτῶν, ἃς αὐτὸς ἀνεῦρε καὶ προσέφερεν εἰς τὴν ἐπιστήμην. Ἀσθενής, ἀλλὰ συγκινητικὴ εἰκὼν διαρκοῦς μνημείου τῶν ἔργων του.

Πλεῖστα δὲ παραδείγματα δραστηριότητος μετ' εὐθυμίας δυνάμεθα νὰ παραθέσωμεν. Ὅλοι οἱ εὐρείας καὶ ὑγιοῦς διανοίας ἄνδρες εἶναι εὔθυμοι καὶ χαρμόσυνοι. Τὸ παράδειγμά των εἶναι μεταδοτικόν, ἐμψυχοῖ καὶ ἐνθαρρύνει πάντας, οἵτινες ἔτυχον ὑπὸ τὴν ἐπίδρασίν του. Εἶπον περὶ τοῦ Σὶρ Τζὸν Μαλκόλμ ὅτι διατρίβων ἐν Ἰνδίαις μόλις παρουσιάζετο εἰς στρατόπεδον, κατειλημμένον ὑπὸ κατηφείας, καὶ ἐπενείργει ὡς ἡλιακὴ ἀκτίς· οὐδεὶς κατέλιπεν αὐτὸν μὴ ἔχων τὸ μειδίαμα εἰς τὰ χείλη· ἀδύνατον ἦτο ν' ἀντισταθῇ τις εἰς τὴν μαγείαν, ἣν ἐνέπνεεν ἡ συμπαθητικὴ αὐτοῦ παρουσία.

Αἱ ἀληθεῖς πηγαὶ τῆς φαιδρότητος εἶναι ἡ ἀγάπη, ἡ ἐλπὶς καὶ ἡ ὑπομονή. Ἡ ἀγάπη προκαλεῖ τὴν ἀγάπην καὶ γεννᾷ τὴν εὐπροσηγορίαν. Ἡ ἀγάπη ἐμπνέει παρὰ τοῖς ἄλλοις γενναίας ἰδέας καὶ ἐμπιστοσύνην. Ὁ ἀγαπῶν ἀποβαίνει φιλελεήμων, γλυκὺς καὶ εἰλικρινής· διακρίνει τὸ καλόν· βλέπει τὴν καλὴν μόνον ὄψιν τῶν πραγμάτων καὶ τὸ πρόσωπον ἔχει ἐς ἀεὶ ἐστραμμένον πρὸς τὴν εὐτυχίαν. Βλέπει «λάμψιν καὶ εἰς αὐτὴν τὴν χλόην, καὶ ἐπὶ τῶν ἀνθέων ἀκτῖνα ἡλίου.» Ἐνθαρρύνει τὰς γενναίας σκέψεις καὶ ζῇ ἐν ἀτμοσφαίρᾳ αὐτάρκει. Ἡ ἀγάπη δὲν ἔχει ὑλικὴν ἀξίαν καὶ ὅμως εἶναι πολύτιμος· διότι πληροῖ εὐλογιῶν τὸν κεκτημένον αὐτὴν καὶ διαχέει περὶ αὐτὸν εὐτυχίαν. Αἱ λῦπαι αὐταὶ τοῦ ἀγαπῶντος εἶναι μεμιγμέναι μεθ' ἡδονῆς, καὶ αὐτὰ τὰ δάκρυα ἔχουσί τι τὸ γλυκύ.

Ὁ Βένθαμ κατ' ἀρχὴν δοξάζει ὅτι ἕκαστος

Digitized by Google

ἄνθρωπος αὐξάνει τὸ κεφάλαιον τῶν ἀπολαύσεών του ἀναλόγως ἐκείνου, ὅπερ δαπανᾷ ὑπὲρ τῶν ἄλλων, διότι ἡ ἀγαθότης ἑλκύει τὴν ἀγαθότητα.

Τὸ κράτος τῆς ἀγαθότητος εἶναι ὄντως μέγα. Ὁ Leigh Hunt εἶπεν ὀρθῶς ὅτι ἡ δύναμις αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν δὲν ἔχει τοσαύτην ἰσχύν, ὅσην ἡ γλυκύτης τοῦ χαρακτῆρος. Οἱ ἄνθρωποι κυβερνῶνται πάντοτε κατὰ τὰς πρὸς τοὺς ἄλλους συμπαθείας των· ὑπάρχει δὲ καὶ παροιμία λέγουσα ὅτι οἱ ἄνθρωποι συλλαμβάνονται διὰ τῆς γλυκύτητος, καὶ ἑτέρα κοινοτέρα ὅτι *περισσότερο ψωμὶ τρώγεται μὲ τὸ μέλι παρὰ μὲ τὸ ξύδι.*

Πᾶσα ἀγαθοεργὸς πρᾶξις, λέγει ὁ Βένθαμ, εἶναι ἐκδήλωσις δυνάμεως καὶ θεμέλιον φιλίας. Διὰ τί ἡ ἐξουσία δὲν ἀσκεῖται νὰ παράγῃ μᾶλλον εὐχαρίστησιν παρὰ λύπην ;

Ἡ ἀγαθότης δὲν συνίσταται εἰς τὸ προσφέρειν δῶρα, ἀλλ' εἰς τὸ φέρεσθαι εὐγενῶς καὶ γενναίως. Πολλοὶ δίδουσιν ἐνίοτε χρήματα ἐκ τοῦ βαλαντίου των, ἀλλ' ἡ φιλανθρωπία αὕτη δὲν εἶναι ἀπόρροια τῆς καρδίας. Ἡ ἐλεημοσύνη ἡ περιοριζομένη εἰς τὸ νὰ δίδῃ τις τὰ χρήματά του δὲν λογίζεται ὡς μέγα τι, συνήθως δὲ προξενεῖ μᾶλλον κακὸν ἢ καλόν· μόνον ἡ ἀγαθότης ἡ ἐπιδεικνυομένη δι' ἀληθοῦς συμπαθείας καὶ ἡ ἐπικαίρως διδομένη συνδρομὴ φέρει πάντοτε ἀγαθὰ ἀποτελέσματα.

Οἱ προσηνεῖς ἄνθρωποι εἶναι οἱ ἐνεργητικώτεροι ἐν τῷ κόσμῳ, ἐνῷ οἱ ἐγωϊσταὶ καὶ σκεπτικοί, οἱ ἑαυτοὺς μόνον ἀγαπῶντες, διαμένουσιν ἄεργοι. Ὁ Βυφὼν ἀπεφήνατο ὀρθῶς εἰπὼν ὅτι οὐδεμίαν ἐμπιστοσύνην εἶχεν εἰς ἄνθρωπον ἀρξάμενον τοῦ βίου του ἄνευ ἐνθουσιασμοῦ πρός τι πρᾶγμα. Διότι πρέπει τοὐλάχιστον ν' ἀποδείξῃ τις ὅτι ἔχει πίστιν εἴς τι καλόν, μέγα καὶ γενναῖον καὶ ὅταν ἔτι φαίνεται ἀδύνατος ἡ πραγμάτωσίς του.

Ἡ ματαιότης, ὁ σκεπτικισμὸς καὶ ὁ ἐγωϊσμὸς εἶναι πάντοτε λυπηροὶ τοῦ βίου συνοδοί. Διὰ τὴν νεότητα δὲ εἶναί τι παρὰ φύσιν. Ὁ μάταιος ὁμοιάζει πολὺ πρὸς τὸν ὑπὸ θρησκοληψίας καταληφθέντα. Ἡ περὶ ἑαυτοῦ διαρκὴς ἐνασχόλησις δὲν γεννᾷ εἰς αὐτὸν οὐδεμίαν σκέψιν περὶ τῶν ἄλλων. Τὸ πᾶν ἀναφέρει εἰς ἑαυτόν· δὲν σκέπτεται ἢ περὶ ἑαυτοῦ· μελετᾷ ἐφ' ἑαυτοῦ, μέχρις οὗ ἡ μικρὰ προσωπικότης του καθίσταται ὁ ἴδιος αὐτοῦ μικρὸς θεός.

Οἱ χείριστοι ὅμως πάντων εἶναι οἱ μεμψίμοιροι, οἱ ἀδιαλείπτως μεμψιμοιροῦντες κατὰ τῆς τύχης, οἱ εὑρίσκοντες ὅτι τὸ πᾶν βαδίζει κακῶς, οὐδὲν δὲ θέλοντες νὰ πράξωσι πρὸς διόρθωσιν τῶν κακῶς κειμένων, οἱ διακηρύσσοντες ὅτι τὰ πάντα κατεστράφησαν ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον. Οἱ μεμψίμοιροι οὗτοι εἶναι πάντοτε οἱ ἐλαχίστην προσφέροντες συνδρομὴν εἰς τὰ προσκόμματα τοῦ βίου. Οἱ χείριστοι ἐργάται εἶναι οἱ συνήθως παραπονούμενοι, καὶ ὁ χείριστος τροχὸς εἶναι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος τρίζει.

Πρέπει πρὸς τούτοις νὰ ἐθίσωμεν ἑαυτοὺς νὰ μὴ ταρασσώμεθα ἐκ τῶν μικρῶν ἐνοχλήσεων, ἃς συνήθως ὑποτρέφομεν. Τῇ ἀληθείᾳ, ἡ κυρία πηγὴ τῆς ἀνίας ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ δὲν εἶναι δεινὰ πραγματικά, ἀλλὰ μᾶλλον τῆς διανοίας μικραὶ κακώσεις καὶ ἐλαφραὶ θλίψεις. Πρὸ τῆς μεγάλης λύπης αἱ μικραὶ ταραχαὶ διασκεδάζονται· ἀλλ' οὐχ ἧττον οἱ ἄνθρωποι συνήθως ἐκ διαθέσεως λαμβάνουσιν ὑπ' ὄψιν μικρὰν ἀδυναμίαν καὶ θωπεύουσιν· αὕτη δὲ δὲν εἶναι συνήθως ἢ πλάσμα τῶν διαλογισμῶν των, καὶ ἐν τούτοις λησμονοῦντες ὅλα τὰ στοιχεῖα τῆς εὐτυχίας, τὰ εἰς τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν, περιθάλπουσιν αὐτὴν μέχρις οὗ κυριευθῶσιν ἐντελῶς ὑπὸ ταύτης. Κλείομεν τὴν θύραν εἰς τὴν φαιδρότητα καὶ περιβάλλομεν ἑαυτοὺς ὑπὸ τῆς θλίψεως, παραπονούμεθα καὶ ἀσχάλλομεν, ὁμιλοῦμεν μετὰ βαρυθυμίας, κρίνομεν αὐστηρῶς, καὶ ἀκοινώνητοι γενόμενοι θεωροῦμεν καὶ τοὺς ἄλλους τοιούτους. Καθιστῶμεν τὴν καρδίαν μας ταμεῖον πόνων, οὓς ἐπιβάλλομεν εἰς ἑαυτοὺς καὶ εἰς τοὺς ἄλλους.

Ὑπάρχουσιν ἐν τούτοις περιπτώσεις, ἃς ὁ ἠθικολόγος δὲν δύναται νὰ προΐδῃ. Ἡμέραν τινὰ παρουσιάσθη τις πάσχων δυσπεψίαν καὶ ἔχων κατηφῆ τὴν ὄψιν εἰς περιώνυμον ἰατρὸν καὶ διηγήθη τὸ πάθος του. «Ὦ, εἶπεν ὁ ἰατρός, δὲν ἔχετε ἀνάγκην παρὰ νὰ κατορθώσετε νὰ γελάσετε μὲ τὴν καρδιά σας· πηγαίνετε νὰ ἴδῆτε τὸν Γριμάλδην.» «Οἴμοι», ἀπήντησεν ὁ πάσχων, εἶμαι ὁ Γριμάλδης.»

Ἦθος τεταραγμένον, ἀνήσυχον, δύστροπον, προξενοῦν θλίψεις πάντοτε εἶναι ὀλέθριον εἰς τὴν εὐτυχίαν καὶ τὴν γαλήνην τῆς ψυχῆς. Πόσοι ἄνθρωποι περιβάλλονται μὲ ἀκάνθας, ὥστε μόλις δύναταί τις νὰ πλησιάσῃ αὐτοὺς ἐκ φόβου μὴ πληγωθῇ ;

Ἐὰν προτίθεταί τις νὰ φθάσῃ εἰς τὰ ἄκρα ἃς προσεγγίσῃ εἰς τὸ τῆς πρᾳότητος. Τοιαύτη ἡ φύσις τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, ἀνθίσταται κατὰ τῆς πιέσεως· τὸ πᾶν κατορθοῦται διὰ τῆς γλυκύτητος, οὐδὲν διὰ τῆς δυνάμεως. Γλυκὺς λόγος καταπραΰνει τὴν ὀργὴν ὡς τὸ ὕδωρ τὸ πῦρ· δὲν ὑπάρχει δὲ γῆ τόσον ἀχάριστος, ἣν νὰ μὴ δύναταί τις νὰ καλλιεργήσῃ διὰ τῆς πρᾳότητος. Ἡ μετὰ χάριτος λεγομένη ἀλήθεια παράγει ἀποτέλεσμα οἷον τὰ ῥιπτόμενα ῥόδα εἰς τὸ πρόσωπον. Πῶς δυνάμεθα ν' ἀντισταθῶμεν κατὰ ἐχθροῦ, οὗτινος τὰ ὅπλα εἶναι μαργαρῖται καὶ ἀδάμαντες ;

Τὰ δεινὰ δὲν νικῶνται ὅταν προκαλῇ τις αὐτά. Ἐὰν φέρωμεν ἀδιαλείπτως φορτία ἐφ' ἡμῶν θὰ συντριβῶμεν ὑπὸ τὸ βάρος. Ὅταν ἡ δυστυχία ἐπέρχεται ὀφείλομεν νὰ δεχώμεθα αὐτὴν γενναίως· ὅ,τι ὁ Πέρθης ἔγραψεν εἰς νέον

Digitized by Google

τινά, ὅστις ἐφαίνετο ὅτι ἐθεώρει καίρια μικρὰ ἀτυχήματα, ἦτο συμβουλὴ ὀρθή: «Βάδιζε εἰς τὰ ἐμπρὸς μετ' ἐλπίδος καὶ πεποιθήσεως. Τὴν συμβουλὴν ταύτην σοὶ δίδει γέρων, ἐπὶ πολὺν χρόνον κομίσας τὸ βάρος καὶ τὰς λύπας τοῦ βίου. Ὀφείλομεν πάντοτε νὰ ἱστάμεθα ὄρθιοι εἰς πᾶν ὅ,τι ἐπέρχεται καὶ ν' ἀποφασίζωμεν φαιδρῶς, νὰ ὑφιστάμεθα τὴν ποικίλην ἐπίδρασιν τοῦ βίου τούτου. Ὀνομάσατε τὸ τοιοῦτον κουφότητα καὶ ὑπό τινα ἔποψιν θὰ ἔχετε δίκαιον, διότι τὰ ἄνθη καὶ τὰ χρώματα εἶναι ἄτομα οὐδόλως βαρύνοντα τὴν ἀτμοσφαῖραν· ἀλλ' ἡ κουφότης αὕτη εἶναι ἔμφυτος τῇ ἡμετέρᾳ φύσει, ἥτις ἄνευ αὐτῆς ἤθελεν κύψει ὑπὸ τὸ βάρος τοῦ χρόνου. Ἐνόσῳ ζῶμεν ἐπὶ τῆς γῆς, πρέπει νὰ παίζωμεν καὶ γελῶμεν μετ' αὐτῆς καὶ μετὰ παντὸς ὅπερ ἀνθεῖ καὶ ἐξαφανίζεται ἐπ' αὐτῆς. Ἡ βεβαιότης ὅτι ὁ φθαρτὸς αὐτὸς βίος δὲν εἶναι παρὰ ἡ ὁδὸς ἡ ἄγουσα εἰς ὑψηλότερον σκοπὸν δὲν πρέπει νὰ κωλύῃ ἡμᾶς ν' ἀπολαύωμεν αὐτῆς· μάλιστα ὀφείλομεν, διότι ἄλλως ἤθελε καταλείπει ἡμᾶς ἐντελῶς ἡ δραστηριότης.»

Τὸ φαιδρὸν ἦθος εἶναι συνοδὸν τῆς ὑπομονῆς, ἥτις εἶναι εἷς τῶν κυρίων ὅρων τῆς εὐτυχίας καὶ τῆς ἐπιτυχίας ἐν τῷ βίῳ. «Ὁ θέλων νὰ ὑπηρετῆται πρέπει νὰ εἶναι ὑπομονητικός», εἶπεν ὁ Γεώργιος Χέρβερτ.

Ἡ τελευταία δὲ καὶ ἡ μεγαλειτέρα τῶν κτήσεων εἶναι ἡ *ἐλπίς*· καὶ ὅμως εἶναι ἡ κοινοτέρα πασῶν. Ὁ Θαλῆς ὁ φιλόσοφος εἶπε· «Καὶ οἱ μηδὲν ἔχοντες, ἔχουσι τὴν ἐλπίδα.»

Ἡ ἐλπὶς εἶναι ἡ βοήθεια τοῦ πτωχοῦ· ὠνόμασαν αὐτὴν *ἄρτον τοῦ πτωχοῦ*. Αὕτη ἐμπνέει καὶ διευθύνει τὰς μεγάλας πράξεις. Ἱστορεῖται ὅτι ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος κληρονομήσας παρὰ τοῦ πατρός του τὸν θρόνον τῆς Μακεδονίας διένειμεν εἰς τοὺς φίλους του τὸ μέγιστον μέρος τῶν χωρῶν, ἃς ὁ πατήρ του κατέλιπε· ὅτε δὲ ὁ Περδίκκας ἠρώτησε· «Σεαυτῷ δέ, ὦ βασιλεῦ, τί καταλείπεις; Ἀπήντησε· «Τὰς ἐλπίδας.»

Ἡ ἐκ τῶν ἀναμνήσεων χαρὰ εἶναι πάντοτε ἀσθενὴς παραβαλλομένη πρὸς τὴν ἐκ τῆς ἐλπίδος προερχομένην. Διότι ἡ ἐλπὶς εἶναι ἡ μήτηρ πάσης προσπαθείας καὶ τάσεως· ἕκαστον δῶρον τοῦ Θεοῦ διηνεκῶς φέρει τὴν πνοὴν τῆς ἐλπίδος. Δυνάμεθα εἰπεῖν ὅτι εἶναι ὁ μοχλὸς ὁ ἠθικὸς τῆς κινήσεως τοῦ κόσμου, ὁ τηρῶν αὐτὸν ἐν κινήσει. Ἄνευ ἐλπίδος, ἔλεγεν ὁ Βύρων, ποῦ ἤθελεν εἶσθαι τὸ μέλλον;—εἰς τὸν Ἅδην! Ἀνωφελὲς νὰ εἴπωμεν ποῦ εἶναι τὸ παρόν, διότι οἱ πλεῖστοι γνωρίζουσι τοῦτο· ὡς πρὸς τὸ παρελθὸν δέ, τί μᾶλλον δεσπόζει τῆς ἡμετέρας μνήμης;—αἱ ἀπωλεσθεῖσαι ἐλπίδες. Λοιπὸν εἰς ὅλα τὰ ἀνθρώπινα πράγματα δὲν ὑπάρχει εἰμὴ ἐλπίς, ἐλπίς, καὶ πάντοτε ἐλπίς.

Α. Μ.

ΕΠΡΙΧΑΡΤΩΣΙΣ ΠΛΟΙΩΝ

Καταπληκτικαὶ εἶναι αἱ ποικίλαι χρήσεις τῆς συμπεπυκνωμένης ζύμης ἐκ χάρτου. Κατεσκεύασαν πλαίσια εἰκόνων, γεισώματα οἰκιῶν, σπονδύλους στηλῶν, ἐπιστήλια, ἔπιπλα, οἰκίας κτλ. Ἐπροχώρησαν δὲ καὶ εἰς τὸ νὰ κατασκευάσωσι τροχοὺς ἁτμαμαξῶν σιδηροδρόμων, τάπητας, εἰς τοὺς ὁποίους ἀπομιμοῦνται τὰ διάφορα εἴδη τῶν ξύλων, ἐπικαλύμματα τοίχων δωματίων, καί, εἶναι πιστευτόν; καπνοδόχους σωλῆνας ἐλαφροτάτους καὶ ἀπροσβλήτους ἐκ τοῦ πυρός.

Ἤδη γίνεται σκέψις πρὸς πρακτικωτέραν ἐφαρμογὴν τοῦ χάρτου, καθὰ λέγει ὁ Λουδοβ. Φιγκυιέ. Πρόκειται τῆς ζύμης ταύτης ἐκ χάρτου νὰ γίνῃ χρῆσις πρὸς περικάλυψιν καὶ προφύλαξιν τῶν πλοίων.

Πάντες γινώσκουσι τὰ ἀτοπήματα τῆς περιενδύσεως τοῦ σκάφους τῶν πλοίων διὰ πλακῶν σιδήρου. Τὸ μέταλλον, καίπερ βεβαμμένον, καλύπτεται ὑπὸ χόρτου κογχυλίων καὶ γαιωδῶν ἐπιστρωμάτων, πρὸ πάντων ἐν τοῖς ὕδασι τῶν τροπικῶν. Ὁ πλοίαρχος Βάρρενς ἐσκέφθη ἐπὶ τοῦ μεταλλικοῦ ἐπικαλύμματος, τοῦ ὑπὸ τὸ ὕδωρ, νὰ προσκολλήσῃ στρῶμα χάρτου δι' εἰδικοῦ τινος συγκολλητικοῦ φυράματος.

Ὁ *Σέραπις*, ἀγγλικὸν πλοῖον οὕτως ἐπενδυθέν, ἔπλευσεν εἰς Ἰνδίας, ὅπου ἐντὸς λιμένος ἔμενε δύο μῆνας· κατὰ τὴν ἐπιστροφήν του ἐπεθεώρησαν τὸ πλοῖον ἐν τῇ δεξαμενῇ καὶ παρετήρησαν ὅτι τὸ πείραμα ἀρκούντως ἐπέτυχε· οὕτως οὐδεμία ἐπικόλλησις κογχυλίων καὶ χόρτου εἶχε συμβῆ, πλὴν εἰς ὀλίγα τινὰ μέρη, ὅπου ὁ χάρτης δὲν εἶχε συγκολληθῆ.

Ἐντεῦθεν παρατηρεῖται ἀληθὴς πρόοδος· διότι οἱ ναυτικοὶ λέγουσιν ὅτι αἱ ἀκαθαρσίαι τοῦ σιδηροῦ περικαλύμματος δίδουσιν εἰς ἕκαστον πλοῦν μεταξὺ ἀνόδου καὶ καθόδου διαφορὰν ταχύτητος ἑνὸς καὶ ἡμίσεως κόμβου. Διὰ τῆς γενομένης λοιπὸν νέας ἐφευρέσεως τὸ ἀτόπημα τοῦτο προλαμβάνεται.

Δὲν εἶναι δὲ ὄντως ἐκπληκτικόν, λέγει, ὁ Φιγκυιέ, τὸ πρόβλημα τῆς περικαλύψεως τῶν πλοίων διὰ περικαλύμματος ἐλαφροῦ, στερεοῦ καὶ ἀπροσβλήτου ὑπὸ τῆς θαλάσσης, οὗτινος πρὸ ἡμίσεως αἰῶνος ζητεῖται ἡ λύσις, νὰ εὕρῃ τὴν λύσιν του ἐφ' ἑνὸς φύλλου χάρτου; Α*.

ΑΝΕΚΔΟΤΑ

Παρουσιασθείς τις πρὸ τῆς θύρας γαλακτοπώλου:

—Πόσον πωλεῖτε τὴν ὀκᾶ τὸ γάλα; ἠρώτησε.

— Ὀγδοήκοντα λεπτά, κύριε.

— Δὲν ἔχετε ἀπὸ πεντήκοντα;

— Ὄχι, κύριε· ἂν ὅμως ἀγαπᾶτε, ἐμποροῦμεν νὰ σᾶς κατασκευάσωμεν.

*

Εἴς τι δικαστήριον διεξήγετο ὑπόθεσίς τις κε-

Digitized by Google

κλεισμένων τῶν θυρῶν. Ἀποποιουμένη μάρτυς τις ν' ἀποκριθῇ εἰς τὴν ἀπευθυνθεῖσαν αὐτῇ ἐρώτησιν ἠρωτήθη τὴν αἰτίαν·

— Διότι ἡ ἀπάντησίς μου, ἀπεκρίνατο, δὲν πρέπει ν' ἀκουσθῇ ὑπὸ ἐντίμων προσώπων.

— Καλά!—ὑπεψιθύρισεν ὁ δικηγόρος—ὕπαγε λοιπὸν νὰ τὴν εἴπῃς σιγαλὰ εἰς τὸ οὖς τοῦ κ. προέδρου.

*

Νέος τις παρέδιδε εἰς τὸ τηλεγραφεῖον τὸ ἑξῆς τηλεγράφημα : «Ἀδελφέ, μετὰ λύπης ἀγγέλλω θάνατον θείου· ἐλπίζω ἡμᾶς καθολικοὺς κληρονόμους ....κτλ.» Ὁ ὑπάλληλος παρετήρησε, ὅτι ὑπῆρχον δύο λέξεις περισσότεραι.

— Δὲν πειράζει, ὑπέλαβεν ὁ τεθλιμμένος νεανίας, ἀφαιρέσατε τὸ «μετὰ λύπης».

*

Δύο ὑπάλληλοι ἀνθυβρίζοντο παρουσίᾳ τοῦ προϊσταμένου των, ἐξωργίσθησαν δ' ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε ἄνευ μηδεμιᾶς συστολῆς εἶπεν ὁ εἷς πρὸς τὸν ἕτερον μεγάλῃ τῇ φωνῇ :

— Εἶσαι ζῶον !

— Καὶ 'μπορεῖ νὰ εὑρεθῇ ζῶον χειρότερον ἀπὸ σέ ; ἀντεφώνησεν ὁ ἕτερος.

— Αἴ, κύριοι...κύριοι ! εἶπεν ὁ προϊστάμενος, ἐλησμονήσατε, φαίνεται, ὅτι εἶμαι ἐγὼ παρών.

*

Φοιτητὴν τῆς ἰατρικῆς ἐξεταζόμενον ἠρώτησε καθηγητής :

— Τί θὰ ἔπραττες, ὅπως ἱδρώσῃ ὁ ἀσθενής ;

— Ἤθελα ἐπωφεληθῇ τῶν διεγερτικωτέρων ἀρωματικῶν, τοῦ τεΐου, τοῦ καφὲ καὶ τῶν τοιούτων.

— Καὶ ἂν δὲν ἤθελον ἐπαρκέσει ;

— Ἤθελα προστρέξει εἰς τὰ αἰθέρια ἔλαια, τὸν αἰθέρα, τὰ πνευματώδη ποτά.

— Ἂν δὲ καὶ ταῦτα δὲν ἐπετύγχανον ;

— Ἤθελα δοκιμάσει τὴν κόνιν τοῦ James, τοῦ Dower.

— Καὶ ἂν καὶ ταῦτα ἀπέβαινον ἀνωφελῆ ;

(Ὁ ἐξεταζόμενος ἤρξατο ἐν τούτοις νὰ ἱδρόνῃ καὶ ἄνευ ἱδρωτικῶν).

— Ἐὰν ἀπέβαινον ἀνωφελῆ.....ἤθελα μεταχειρισθῆ τὸ ἄρκειον, τὴν ἀκταίαν, τὴν ἄκανθον, τὸν βόρακα, ἔπειτα τὴν περουβίαν σμίλακα, τὴν σασάφραν. . .

— Ἀλλ' ἐὰν οὐδὲ ταῦτα πάντα ἤθελον εὐδοκιμήσει ;

— Τότε πλέον, κύριε καθηγητά, θὰ τὸν ἔστελλον πρὸς ὑμᾶς, ὅπως τὸν ἐξετάσητε.

Ἐν Κεφαλληνίᾳ. Ι. Σ. Κρ.

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

Ἐὰν ἄνθρωπός τις, ὀλίγα ἔτη μετὰ τὸν θάνατόν του, ἐπέστρεφεν εἰς τὴν ζωήν, ἀμφιβάλλω ἐὰν ἐκεῖνοι, οἵτινες μᾶλλον τῶν ἄλλων ἐθρήνησαν διὰ τὴν ἀπώλειάν του, ἤθελον ἐπανίδει αὐτὸν εὐχαρίστως· τόσῳ ταχέως σχηματίζονται νέοι δεσμοί, τόσον ἡ ἀστασία εἶναι φυσικὴ εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἡ δὲ ζωή μας μηδέν, καὶ εἰς αὐτὰς ἔτι τὰς καρδίας τῶν φίλων ἡμῶν. (Chateaubriand).

*** Ὁ δανειστὴς εἶνε χείρων τοῦ κυρίου· διότι ὁ κύριος τὸ σῶμα μόνον κατέχει, ἐν ᾧ ὁ δανειστὴς κρατεῖ τὴν ἀξιοπρέπειαν ἡμῶν καὶ δύναται νὰ τὴν ῥαπίσῃ. (V. Hugo).

ΥΓΙΕΙΝΗ

Περὶ τῆς ἀτμοσφαίρας τῶν καφενείων.

Ὁ σοφὸς τῆς ἐν Παρισίοις Μπισέτρ, νοσοκομείου φρενητικῶν νοσημάτων, ἰατρὸς Λεγκρὰν Δυσὼλ, ἀναγινώσκομεν ἐν τῷ συγγράμματι τοῦ κ. Βάφα «αἱ Ἀθῆναι ὑπὸ ἰατρικὴν ἔποψιν», εἰς σπουδήν τινα περὶ τοῦ ἀνθυγιεινοῦ τῆς τῶν καφενείων ἀτμοσφαίρας τοιαῦτα συμπεραίνει, κατὰ τὴν σύμπτυξιν τῆς *Ἰατρικῆς Ἑνώσεως* «1) Τὰ καφενεῖα, οἷα σήμερον ὑπάρχουσι (καὶ ὁμολογουμένως τὰ καφενεῖα τῶν Παρισίων, χιλιάκις τῶν ἡμετέρων ὑγιεινότερα),πολὺ ἀπέχουσιν ἀπὸ τοῦ νὰ ἀερίζωνται ἐπαρκῶς· ἐκ τούτου καθίστανται νοσηρὰ ἐνδιαιτήματα. 2) Παρὰ πλείστοις τῶν ἐνδελεχῶς συχναζόντων τὰ καφενεῖα παρατηρεῖται μετὰ χρόνον, οὗ τὴν διάρκειαν δυσκολώτατον νὰ ὁρίσωμεν, εἰδικόν τι εἶδος δηλητηριάσεως, συνιστάμενον ἐξ ἰδιαζουσῶν διαταραχῶν προσβαλλουσῶν τὴν οἰκονομίαν, αἵτινες μετὰ μακρὸν ἀναφαίνονται ὡς τάσεις πρὸς ἐγκεφαλικὰς συμφορήσεις. 3) Αὗται οὐδόλως ἐξ οἰνοπνευματώσεως προέρχονται, διότι καὶ σημαντικὰ διαφέρουσι· ἄλλως δὲ παρατηροῦνται παρ' ἀνθρώποις ἐγκρατέσι, οἵτινες συνέρχονται ἐν τῷ καφενείῳ πρὸς διασκέδασιν ἢ ἐργασίαν καὶ οὐχὶ ὅπως μεθυσθῶσι. 4) Ὅ,τι τείνει νὰ ἀποδείξῃ τὸν εἰδικὸν χαρακτῆρα τοῦ εἴδους τούτου τῆς ὑπὸ μορφὴν συμφορήσεως δηλητηριάσεως εἶναι τοῦτο, ὅτι πάντα τὰ παρατηρούμενα εἰς τὸ πρῶτον καὶ δεύτερον κυρίως στάδιον φαινόμενα, ἀφανίζονται ἐξ ἑαυτῶν ὀλίγον χρόνον μετὰ τὴν ἄρσιν τοῦ αἰτίου. 5) Πάντα τὰ νοσήματα ἐκεῖνα τὰ ὀξέα ἢ χρόνια τὰ προσβάλλοντα τὸν ἐγκέφαλον, καὶ ὧν ἡ αἰτιολογία δυσεύρετος, δυνατὸν ἅπαξ ἐπὶ δέκα νὰ μὴ γνωρίζωσιν ἄλλην αἰτίαν ἐκτὸς τῆς ἀπὸ ἐτῶν τινων ἐπὶ ὥραν ἢ ὥρας διαμονῆς ἐντὸς τῆς θερμῆς καὶ ἠλλοιωμένης τῶν καφενείων ἀτμοσφαίρας. 6) Τῆς γενικῆς τῶν παραφρόνων παραλύσεως εἰσβαλλούσης ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διὰ συμφορήσεως, καὶ τῆς τῶν καφενείων ἀτμοσφαίρας ὁδηγούσης συχνάκις, ἔστω καὶ διὰ μακροῦ, εἰς τὸ φαινόμενον τοῦτο, μετὰ λόγου δυνάμεθα νὰ ἐρωτήσωμεν, ἂν ἡ περίστασις αὕτη δὲν ἐξηγῇ, τοὐλάχιστον μέχρι τινός, τὴν μεγάλην συχνότητα τῆς γενικῆς ταύτης παραλύσεως παρὰ τοῖς ἀνδράσι, καὶ τὴν σπανιότητα αὐτῆς παρὰ ταῖς γυναιξί.»

ΑΘΗΝΗΣΙ.—ΤΥΠΟΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ, ΟΔΟΣ ΠΑΤΗΣΙΩΝ, 14.

Digitized by Google

'Αριθ. 144—Λεπτὰ εἴκοσι.

ΕΤΟΣ Γ'.

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Ἕκτος

Συνδρομὴ ἐτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20.—Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶνε ἐτήσιαι—Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὁδὸς Σταδίου, 6.

1 Ὀκτωβρίου 1878

ΠΑΝΟΜΟΙΟΤΥΠΟΝ ΤΗΣ ΥΠΟΓΡΑΦΗΣ ΤΟΥ ΠΑΝΟΥΤΖΟΥ ΝΟΤΑΡΑ

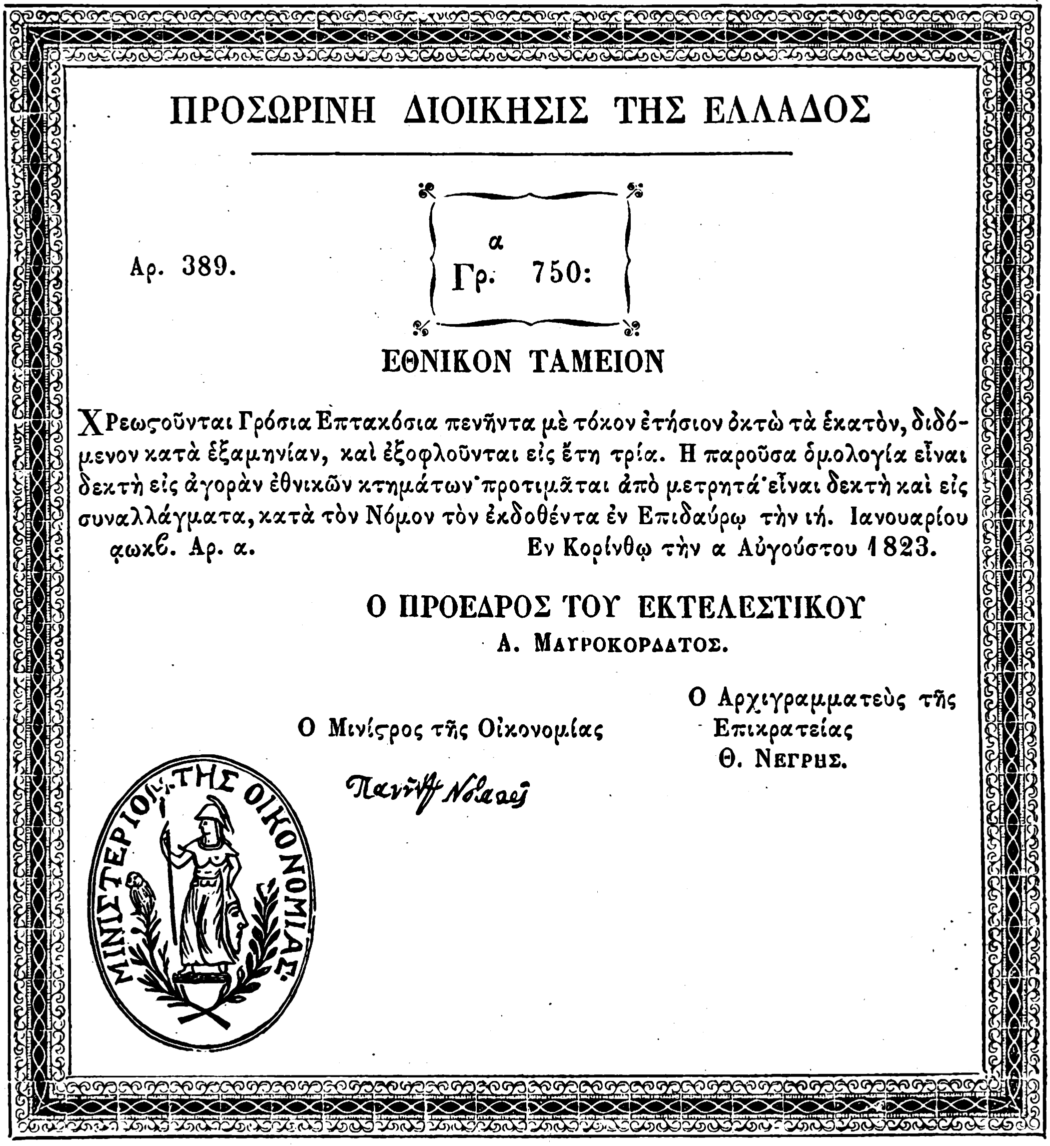

ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Αρ. 389.

α

Γρ. 750:

ΕΘΝΙΚΟΝ ΤΑΜΕΙΟΝ

Χρεωςοῦνται Γρόσια Επτακόσια πενῆντα μὲ τόκον ἐτήσιον ὀκτὼ τὰ ἑκατόν, διδόμενον κατὰ ἑξαμηνίαν, καὶ ἐξοφλοῦνται εἰς ἔτη τρία. Η παροῦσα ὁμολογία εἶναι δεκτὴ εἰς ἀγορὰν ἐθνικῶν κτημάτων· προτιμᾶται ἀπὸ μετρητά· εἶναι δεκτὴ καὶ εἰς συναλλάγματα, κατὰ τὸν Νόμον τὸν ἐκδοθέντα ἐν Επιδαύρῳ τὴν ιή. Ιανουαρίου αωκβ. Αρ. α. Εν Κορίνθῳ τὴν α Αὐγούστου 1823.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΟΥ ΕΚΤΕΛΕΣΤΙΚΟΥ

Α. ΜΑΥΡΟΚΟΡΔΑΤΟΣ.

Ο Μινίςρος τῆς Οἰκονομίας

Πανοῦτζ Νοταρᾶ

Ο Αρχιγραμματεὺς τῆς Επικρατείας

Θ. ΝΕΓΡΗΣ.

Ὁ Πανοῦτζος Νοταρᾶς ἐγεννήθη τῷ 1740. Ἐπὶ τῆς πρώτης ἐθνοσυνελεύσεως ἐχρημάτισε πληρεξούσιος, μετὰ δὲ τὴν ἐγκατάστασιν τοῦ Ἐκτελεστικοῦ ἐξελέγη ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν. Ἐπὶ τῆς δευτέρας ἐθνοσυνελεύσεως ἐχρημάτισεν ἀντιπρόεδρος τῆς Βουλῆς, ἐπὶ δὲ τῆς τρίτης ὁριστικὸς πρόεδρος. Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Μεσολογγίου, ἡ ἐθνοσυνέλευσις ἐκλέξασα κυβέρνησιν μὲν διδακτορικὴν ὑπὸ τὸν Ζαΐμην, ἐπιτροπὴν δὲ ἐκ τῶν μελῶν αὐτῆς, ἵνα συμπράττῃ μετὰ τῆς κυβερνήσεως, διελύθη· πρόεδρος τῆς ἐπιτροπῆς ταύτης ἦτον ὁ Πανοῦτζος Νοταρᾶς, ὅστις ὡς τελευταίαν πρᾶξιν ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος ἐξέδωκε τὴν 16 Μαρτίου 1827 ἐξ Αἰγίνης προκήρυξιν, δι' ἧς προσεκαλοῦντο οἱ πληρεξούσιοι νὰ συνέλθωσιν εἰς Τροιζῆνα, κατόπιν δὲ ἀπεσύρθη εἰς τὰ ἴδια.

Digitized by Google

Ὁ Κυβερνήτης διώρισε τὸν Πανοῦτζον Νοταρᾶν μέλος τοῦ Πανελληνίου ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν, ἀλλ' οὗτος, ἐννενηκοντούτης ὢν τότε, δὲν ἀπεποιήθη μὲν τὸ ἀξίωμα, ἄγνωστον ὅμως εἶνε, ἂν ἔλαβε καὶ ἐνεργητικόν τι μέρος. Ἡ ἐν Ἀθήναις ἐθνοσυνέλευσις τοῦ 1843, ἧς διετέλει μέρος, ἐξελέξατο αὐτὸν πρόεδρον αὐτῆς, χάριν σεβασμοῦ, τὰ ἐπίμοχθα ὅμως καθήκοντα τοῦ προέδρου ἐξετέλουν οἱ ἀντιπρόεδροι Μαυροκορδάτος, Κωλέττης, Μεταξᾶς καὶ Λόντος. Ἀπεβίωσε δὲ ἐν Τρικάλοις τῆς Κορινθίας (ἰδιαιτέρᾳ αὐτοῦ πατρίδι) τῷ 1849, ἡλικίαν ἄγων τότε ἑκατὸν ἐννέα ἐτῶν.

*
* *

Μία τῶν ἀρχαιοτέρων καὶ ἐνδοξοτέρων οἰκογενειῶν τῆς Ἑλλάδος εἶνε καὶ ἡ τῶν Νοταράδων. Κατὰ μαρτυρίας Βυζαντινῶν καὶ νεωτέρων συγγραφέων κατάγονται, κατὰ κηδεστίαν ὅμως, ἐκ τῆς βασιλευσάσης οἰκογενείας τῶν Παλαιολόγων. Πρῶτος ἀρχηγὸς τῆς οἰκογενείας ταύτης, λέγει ὁ Κούμας, μνημονεύεται ὁ Νικόλαος Νοταρᾶς, ἀκμάσας τῷ 1384—1454 καὶ εἰς γάμον ἐλθὼν μετά τινος ἡγεμονίδος τῆς βασιλευούσης οἰκογενείας τοῦ Παλαιολόγου. Υἱοὶ δ' αὐτοῦ ὑπῆρξαν ὁ Λουκᾶς καὶ ὁ Ἄγγελος Νοταρᾶς. Ὁ Λουκᾶς Νοταρᾶς ἐχρημάτισε μέγας Δούξ[1]· ἐπὶ τῆς ἁλώσεως δὲ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπολέμησε, κατὰ τὸν Χάμμερ,[2] ἀνδρείως.

Τὴν 30 Μαΐου 1453, γράφει ὁ κ. Παπαρρηγόπουλος, ὅτε εἰσήλασε τὸ δεύτερον ὁ Μεχμὲτ Β' εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐπορεύθη κατ' εὐθεῖαν εἰς τὸ οἴκημα τοῦ Νοταρᾶ καὶ εὗρε τὴν σύζυγόν του κλινήρη ἐκ τῶν φοβερῶν τῆς προτεραίας συγκινήσεων. Ὅθεν πλησιάσας εἰς τὴν κλίνην καὶ προσαγορεύσας τὴν ἀσθενῆ εἶπε· «Χαῖρε, ὦ μῆτερ, μὴ λυποῦ ἐν τοῖς συμβεβηκόσι. Τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου γενέσθω. Ἔχω ἔτι πλείονα τῶν ὅσα ἀπώλεσας τοῦ δοῦναί σοι· μόνον ὑγίαινε». Τότε προσῆλθον καὶ οἱ παῖδες τοῦ μεγάλου δουκὸς καὶ προσεκύνησαν τὸν νέον αὐτῶν κύριον καὶ εὐχαρίστησαν, μεθ' ὃ ἀπῆλθεν οὗτος ἵνα περιοδεύσῃ ἀνὰ τὴν πόλιν. Ὅλοι οἱ αἰχμάλωτοι, ὅ ἐστιν ὅλοι οἱ ἐπιζήσαντες κάτοικοι εἶχον ἀπαχθῆ εἰς τὸ στρατόπεδον καὶ τὸν στόλον. Εἰς τὰς ὁδοὺς δὲν ἐφαίνετο ψυχὴ ζῶσα· μόνον ἐν ταῖς οἰκίαις ἐξηκολούθει ἡ λεηλασία τὰ σατανικὰ αὐτῆς ὄργια, καὶ ἀνεζητοῦντο μανιωδῶς ὅσα τὴν προτεραίαν δὲν ἀνευρέθησαν, καὶ ἐφόνευον ἀλλήλους οἱ ἅρπαγες ἵνα ἀποφύγωσι τὴν διανομήν. Ἡ θέα τῆς μεγάλης ταύτης πόλεως, ἥτις χθὲς ἔτι, πλήρης ζωῆς, περιελάμβανε τὴν κεφαλὴν καὶ τὴν καρδίαν ὅλου τοῦ χριστιανισμοῦ τῆς Ἀνατολῆς, νῦν δὲ κατέκειτο νεκρὰ καὶ ἄφωνος, ἐπροξένησε συγκίνησίν τινα καὶ εἰς αὐτὴν τὴν σιδηρᾶν καρδίαν τοῦ Μεχμὲτ Β', ὅστις ὅτε ἔφθασεν ἐνώπιον τῶν ἀνακτόρων καὶ ἀπέβλεψε πρὸς τὴν ἐν αὐτοῖς ἐπικρατοῦσαν ἐρημίαν, δὲν ἠδυνήθη νὰ μὴ ἐνθυμηθῇ τὸ τοῦ Πέρσου ποιητοῦ ἐκεῖνο· «ἡ ἀράχνη ἐπιτελεῖ τὰ τοῦ θυρωροῦ καθήκοντα ἐν ταῖς στοαῖς τοῦ βασιλέως, ἡ δὲ γλαὺξ τονίζει τὸν ἐνυάλιον παιᾶνα ἐν τοῖς ἀνακτόροις τοῦ Ἀφρασιάβ». Ἀλλ' ἡ ἀκαριαία αὕτη συγκίνησις, καί, τὸ δεινότερον, ἡ ἐπί τινας ὥρας ἰσχύσασα φιλανθρωπία, ἐξέλιπον μετ' ὀλίγον. Πλησίον τῶν ἀνακτόρων διέταξεν ὁ σουλτάνος νὰ παρατεθῇ συμπόσιον. Ἐκεῖ καταβαπτισθεὶς ὑπὸ τοῦ οἴνου διέταξε τὸν ἀρχιευνοῦχον νὰ ἀπέλθῃ εἰς τὸν οἶκον τοῦ μεγάλου δουκὸς καὶ νὰ εἴπῃ αὐτῷ, ὅτι ὁ ἡγεμὼν ὁρίζει ἵνα στείλῃ τὸν υἱόν του τὸν νεώτερον εἰς τὸ συμπόσιον. Ἦτο δὲ ὁ νέος 14ων μόλις ἐτῶν καὶ εὐειδής. Ὁ πατὴρ ἀκούσας τὴν διαταγὴν ἀπενεκρώθη καὶ ἀπεκρίθη, ὅτι δὲν εἴθισται παρ' ἡμῖν νὰ παραδίδωμεν οἰκείαις χερσὶ τὰ ἡμέτερα τέκνα, ἵνα μιανθῶσι. Προτιμότερον εἶναι νὰ στείλῃ ὁ ἡγεμὼν δήμιον, ἵνα λάβῃ τὴν κεφαλήν μου. Ὁ ἀρχιευνοῦχος τὸν συνεβούλευσε νὰ μὴ παροξύνῃ τὴν ὀργὴν τοῦ σουλτάνου· ὁ δέ, μὴ πειθόμενος εἶπε, ὅτι ἂν θέλῃ ἂς λάβῃ τὸ παιδίον καὶ ἂς ἀπέλθῃ, ἀλλ' αὐτὸς οἰκείῳ θελήματι δὲν θέλει πώποτε τὸ δώσει. Τότε ὁ ἀρχιευνοῦχος ἐπιστρέψας παρὰ τῷ ἡγεμόνι διηγήθη τὰ ὑπὸ τοῦ μεγάλου δουκὸς ῥηθέντα. Ὁ δὲ σουλτάνος ἀνεφώνησε· «Ὕπαγε λοιπὸν μετὰ τοῦ δημίου, καὶ σὺ μὲν φέρε με τὸ παιδίον, ὁ δὲ δήμιος ἂς ἀπαγάγῃ τὸν δοῦκα καὶ τοὺς ἄλλους αὐτοῦ υἱούς». Ὁ Νοταρᾶς μαθὼν τὸ μήνυμα, ἠσπάσθη τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ τὰς θυγατέρας, καὶ ἐπορεύθη μετὰ τοῦ δημίου αὐτός τε καὶ οἱ δύο πρεσβύτεροι αὐτοῦ υἱοί· ὁ δὲ νεώτερος ἀπῆλθε μετὰ τοῦ ἀρχιευνούχου, ὅστις ἐπανελθὼν τὸ μὲν παιδίον παρέδωκεν εἰς τὸν ἡγεμόνα, ἔδειξε δὲ τοὺς λοιποὺς ἐν τῇ πύλῃ τοῦ παλατίου ἱσταμένους. Ὁ σουλτάνος κρατήσας τὸ παιδίον διέταξε τὸν δήμιον νὰ ἀποκεφαλίσῃ τὸν πατέρα καὶ τοὺς δύο ἀδελφούς. Ὅτε ὁ δήμιος παραλαβὼν αὐτοὺς ἀπήγαγε μικρὸν κάτωθεν τοῦ παλατίου καὶ ἀνήγγειλεν εἰς τὰ θύματα τὴν ἀπόφασιν, ὁ νεώτερος τῶν δύο υἱῶν ἤρχισε νὰ κλαίῃ. Ἀλλ' ὁ πατὴρ ἐνεθάρρυνεν ἀμφοτέρους εἰπών· «Τεκνία, χθὲς ἐν μιᾷ καιροῦ ῥοπῇ ἀπωλέσαμεν καὶ δόξαν καὶ πλοῦτον καὶ δύναμιν· ἠδυνάμεθα ἴσως νὰ ζήσωμεν, ἀλλὰ πῶς; καταφρονούμενοι καὶ ταλαιπωρούμενοι μέχρις οὗ ἔλθει καὶ ἐφ' ἡμᾶς τὸ ἀναπόδραστον τέλος. Ζωῆς τοιαύτης δὲν εἶναι προτιμότερος ὁ θάνατος; Ποῦ ὁ βασιλεὺς ἡμῶν; Δὲν ἔπεσεν ἐχθὲς μαχόμενος; Ποῦ ὁ μέγας Δομέστικος, ποῦ ὁ πρωτοστράτωρ Παλαιολόγος καὶ οἱ δύο αὐτοῦ

1. Ὁ μέγας Δοὺξ ἦτο περὶ τὰ ἔσχατα τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ὁ πρωθυπουργὸς ἢ μεσάζων τοῦ αὐτοκράτορος. Κυρίως δὲ ἦτον ἀρχηγὸς τῶν κατὰ θάλασσαν δυνάμεων. Σημ. Ἑστίας.

2. Ἱστορία τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας ὑπὸ Χάμμερ. Μετάφρασις Κ. Σ. Κροκίδα, τόμ. Β'.

Digitized by Google

υἱοί; Δὲν ἐσφάγησαν χθὲς ἅπαντες ἀγωνιζόμενοι; Εἴθε καὶ ἡμεῖς ἀπεθάνομεν μετ' αὐτῶν. Πλὴν καὶ αὕτη ἡ ὥρα ἀγαθή ἐστι! Λυτρούμενοι σήμερον τῶν δεσμῶν τοῦ βίου, ἀσφαλίζομεν τὸ μέλλον· διότι τίς οἶδε τὰ ὅπλα τοῦ διαβόλου, καὶ ἂν παραμένοντες ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ δὲν ἠθέλομεν πληγῆ παρὰ τῶν ἰοβόλων αὐτοῦ βελῶν; Νῦν τὸ στάδιον ἕτοιμον. Ἐν ὀνόματι τοῦ σταυρωθέντος ὑπὲρ ἡμῶν καὶ θανόντος καὶ ἀναστάντος, ἀποθάνωμεν καὶ ἡμεῖς ἵνα σὺν αὐτῷ ἀπολαύσωμεν τῶν ἀγαθῶν αὐτοῦ». Ταῦτα εἰπὼν καὶ στηρίξας τοὺς παῖδας προσεκάλεσε τὸν δήμιον νὰ ἐκτελέσῃ τὰ διαταχθέντα, ἀρχόμενος ἀπὸ τῶν νέων. Καὶ ὑπακούσας ὁ δήμιος ἀπέτεμε τὰς κεφαλὰς τῶν νέων ὁρῶντος τοῦ πατρὸς καὶ ἐκφωνοῦντος· «Εὐχαριστῶ σοι, Κύριε· δίκαιος εἶ, Κύριε». Μεθ' ὃ ἐζήτησε καὶ ἔλαβε τὴν ἄδειαν νὰ προσευχηθῇ εἰς παρακείμενον μικρόν τινα ναόν, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἐξελθὼν ἀπεκεφαλίσθη ὡσαύτως.

* * *

Ὁ Ἄγγελος Νοταρᾶς τὸ μὲν πρῶτον διεσώθη εἰς Μονεμβασίαν, ἔπειτα δὲ μετῴκισεν εἰς Τρίκαλα τῆς Κορίνθου.

ΟΛΙΒΕΡ ΤΟΥΙΣΤ

Ἐκ τῶν τοῦ Καρόλου Δίκενς.

Συνέχεια· ἴδε σελ. 610.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ'

Ὁ Ὄλιβερ τυγχάνει περιποιήσεων, οἵων οὐδέποτε ἄλλοτε ἔτυχε.

Ἡ ἅμαξα κατῆλθε τὸ Μάουντ Πλέζαντ (Mount Pleasant) καὶ ἀνῆλθεν εἰς τὴν ὁδὸν Ἐξμάουθ, λαβοῦσα τὴν αὐτὴν περίπου διεύθυνσιν, ἣν εἶχεν ἀκολουθήσει ὁ Ὄλιβερ ὅτε μετὰ τοῦ Ἀπανωλαδιᾶ ἔφθασεν εἰς Λονδῖνον. Φθάσα εἰς Ἴσλιγκτων πρὸ τοῦ ξενοδοχείου τοῦ Ἀγγέλου, ἔλαβεν ἄλλην διεύθυνσιν καὶ ἐστάθη τέλος πρό τινος κομψῆς οἰκίας πλησίον τῆς Πέντονβιλλ, εἰς μίαν ἥσυχον καὶ ἐρημικὴν ὁδόν. Ἀμέσως ἡτοιμάσθη μία κλίνη, ἐν ᾗ ὁ κύριος Μπράουνλω κατέκλινε τὸν νέον προστατευόμενόν του.

Εἰς τὸν Ὄλιβερ ἐπεδαψιλεύθησαν καλοκαγάθως πολλαὶ περιποιήσεις, ἀλλ' ἐπὶ ἱκανὰς ἡμέρας τὸ ταλαίπωρον παιδίον ἔμενεν ἀναίσθητον εἰς πάσας τὰς φροντίδας τῶν νέων φίλων του· πολλάκις ὁ ἥλιος ἀνέτειλε καὶ ἔδυσε καὶ ὁ Ὄλιβερ κατέκειτο ἐπὶ τῆς κλίνης, καταμαστιζόμενος ὑπὸ δεινοῦ πυρετοῦ, ὅστις ὑπέσκαπτεν αὐτόν, ὡς τὸ λεπτὸν ὀξὺ εἰσδῦον διαφθείρει καὶ τὸν σκληρότερον σίδηρον. Ὠχρός, ἀδύνατος, κάτισχνος, ἀνένηψε τέλος ἐκ τοῦ μακροῦ καὶ ἐπωδύνου ἐκείνου ἐφιάλτου. Ἀνεσηκώθη μετὰ κόπου ἐπὶ τῆς κλίνης του, ἐστήριξε τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τοῦ τρέμοντος βραχίονός του καὶ παρετήρησε μετ' ἀνησυχίας πέριξ αὐτοῦ.

«Ποῦ εἶμαι; ποῦ με ἔφεραν;» εἶπε.

Ἐξηντλημένος ὢν ὑπὸ τοῦ πυρετοῦ, ἀπήγγειλε τὰς λέξεις ταύτας διὰ φωνῆς ἀσθενεστάτης· ἀλλ' ἀμέσως τὰς ἤκουσαν· διότι τὰ παραπετάσματα τῆς κλίνης παρεμερίσθησαν παραχρῆμα, καὶ κυρία τις προβεβηκυῖα τὴν ἡλικίαν, κοσμίως καὶ ἁπλῶς ἐνδεδυμένη, ἠγέρθη τῆς ἕδρας ἐν ᾗ καθημένη ἔπλεκε, καὶ ἦλθε πλησίον τῆς κλίνης.

«Μὴ ὁμιλῇς, παιδί μου, εἶπε μετὰ γλυκύτητος εἰς τὸν Ὄλιβερ· πρέπει νὰ μένῃς πολὺ ἥσυχος, διότι ἄλλως θὰ ξανακυλίσῃς εἰς τὴν ἀρρώστια· διότι ἦσο πολὺ κακά, ὅσον κακὰ ἠμπορεῖς νὰ φαντασθῇς· πέσε πάλιν εἰς τὸ στρῶμά σου, ὡς καλὸ παιδάκι ὁποῦ εἶσαι.»

Ταῦτα δὲ λέγουσα ἐτοποθέτησε ταὐτοχρόνως τὴν κεφαλὴν τοῦ Ὄλιβερ ἐπὶ τοῦ προσκεφαλαίου, ἀνεσήκωσε τὴν κόμην αὐτοῦ, ἥτις ἔπιπτεν ἐπὶ τοῦ μετώπου του καὶ τὸν ἐκύτταξε τόσῳ καλοκἀγάθως καὶ τόσῳ τρυφερῶς, ὥστε ὁ Ὄλιβερ δὲν ἠδυνήθη νὰ κρατηθῇ, ἀλλὰ λαβὼν διὰ τῆς μικρᾶς καὶ κατίσχνου χειρὸς αὐτοῦ τὴν τῆς γραίας κυρίας τὴν ἔφερε περὶ τὸν λαιμόν του.

«Θεέ μου, πόσον εἶναι εὐγνώμων ὁ μικρός μου! εἶπεν ἡ γραῖα κυρία δακρύουσα. Καϋμένο παιδί· πόσον θὰ συνεκινεῖτο ἡ μητέρα του, ἐὰν ἀφ' οὗ ἠγρύπνει εἰς τὸ κρεβάτι του ὡς ἐγώ, τὸ ἐπανέβλεπε τώρα!

— Ἴσως μὲ βλέπει, ἐψιθύρισεν ὁ Ὄλιβερ, συνάπτων τὰς χεῖρας· ἴσως ἠγρύπνησε πλησίον μου, κυρία· μοῦ φαίνεται πῶς ἦτον ἐκεῖ.

— Εἶναι ἀποτέλεσμα τοῦ πυρετοῦ, παιδί μου, εἶπεν ἡ γραῖα φιλοστόργως.

— Πιθανόν, εἶπεν ὁ Ὄλιβερ σκεπτικός· ὁ οὐρανὸς εἶναι τόσον μακράν, καὶ ὅσοι κατοικοῦσιν εἰς αὐτὸν εἶναι τόσον εὐδαίμονες, ὥστε δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ καταβῶσιν ἐδῶ κάτω, πλησίον εἰς τὸ κρεβάτι ἑνὸς παιδίου· ἀλλ' ἂν εἴξευρε πῶς εἶμαι ἄρρωστος, πολὺ θά με ἐλυπεῖτο· ὑπέφερε παραπολὺ προτοῦ ἀποθάνῃ! Ὄχι, δὲν ἠμπορεῖ νὰ εἰξεύρῃ ὅ τι μοῦ συμβαίνει, διότι ἂν ἔβλεπε ποῦ μὲ ἐκτύπησαν θὰ ἦτο λυπημένη, καὶ εἰς τὰ ὄνειρά μου τὴν ἔβλεπα πάντοτε χαρούμενη καὶ μὲ πρόσωπον γελαστό.»

Ἡ γραῖα κυρία οὐδὲν ἀπεκρίθη, ἀλλ' ἐσπόγγισε τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ εἶτα τὰ δίοπτρά της, ἔδωσεν εἰς τὸν Ὄλιβερ νὰ πίῃ ἀναψυκτικόν τι ποτὸν καὶ ἐθώπευσε τρυφερῶς διὰ τῆς χειρὸς τὴν παρειὰν αὐτοῦ, συνιστῶσα αὐτῷ νὰ ἦναι πολὺ φρόνιμος καὶ πολὺ ἥσυχος, διότι ἄλλως θὰ ἔπιπτε πάλιν ἄρρωστος.

Ὁ Ὄλιβερ δὲν ἐκινήθη πλέον, πρῶτον, διότι ἐπεθύμει σφόδρα νὰ ὑπακούῃ πάσας τὰς παραινέσεις τῆς ἀγαθῆς γραίας, καὶ ἔπειτα, ἂς εἴπωμεν καὶ τοῦτο, διότι ἡ ὁμιλία τὴν ὁποίαν ἔκαμεν ἐξήντλησε τὰς δυνάμεις του. Ἐβυθίσθη εἰς ὕπνον, ἀφ' οὗ ἐξήγαγεν αὐτὸν τὸ φῶς κηρίου, οὗ τῇ βοηθείᾳ, πλησίον τῆς κλίνης του ὄντος, εἶδε κύριόν τινα κρατοῦντα εἰς τὴν χεῖρα ὡρολόγιον·

Digitized by Google

οὗτος ἔψαυσε τὸν σφυγμὸν τοῦ παιδίου καὶ εἶπεν ὅτι εἶναι πολὺ καλλίτερα.

«Εἶσαι πολὺ καλλίτερα, ἢ ὄχι, φίλε μου; εἶπε πρὸς τὸν Ὄλιβερ.

— Ναί, σέρ, σᾶς εὐχαριστῶ, ἀπεκρίνατο ἐκεῖνος.

— Εἴξευρα ἐγὼ πῶς θὰ γίνῃς καλλίτερα. Θὰ πεινᾷς βέβαια; εἶπεν ὁ κύριος.

— Ὄχι, σέρ, ἀπεκρίνατο ὁ Ὄλιβερ.

— Χμ! εἶπεν ὁ ἰατρός. Εἴξευρα πολὺ καλὰ πῶς δὲν θὰ πεινᾷς. Δὲν πεινᾷ, κυρὰ Μπέντγουιν,» προσέθηκεν ἀποφθεγματικῶς.

Ἡ γραῖα ἔκλινεν εὐσεβάστως τὴν κεφαλήν, ὅπερ ἐσήμαινεν ὅτι εἶχε μεγάλην ὑπόληψιν εἰς τὴν ἱκανότητα τοῦ ἰατροῦ· καὶ ἐκεῖνος ἐπίσης ἐφαίνετο ὅτι τὴν αὐτὴν ἀκριβῶς ἰδέαν εἶχε περὶ ἑαυτοῦ.

«Νυστάζεις, ἢ ὄχι, φίλε μου; εἶπεν ὁ ἰατρός.

— Ὄχι, σέρ, ἀπεκρίνατο ὁ Ὄλιβερ.

— Δὲν νυστάζεις; εἶπεν ὁ ἰατρός, δεικνύων ὅτι ηὐχαριστήθη ἐκ τῆς ἀπαντήσεως. Καὶ οὔτε θὰ διψᾷς βέβαια, ἔ;

— Ὄχι, κύριε, διψῶ, ἀπεκρίθη ὁ Ὄλιβερ.

— Αὐτὸ ἴσα ἴσα περιέμενα, κυρὰ Μπέντγουιν, εἶπεν ὁ ἰατρός. Εἶναι φυσικὸν νὰ διψᾷ, φυσικώτατον. Ἠμπορεῖτε νὰ τῷ δώσητε ὀλίγον τσάϊ, καὶ μίαν φέταν καψαλισμένον ψωμί, χωρὶς βούτυρον. Νά μή τον ἔχετε βαρειὰ σκεπασμένον, κυρά, προσέχετε ὅμως καὶ νὰ μὴ κρυώσῃ. Αὐτὰ λοιπὸν νὰ κάμετε, σᾶς παρακαλῶ.»

Ἡ γραῖα κυρία προσέκλινε, ὁ δὲ ἰατρός, δοκιμάσας πρῶτον τὴν πτισάνην καὶ ἐξάρας τὴν ποιότητα αὐτῆς, ἐξῆλθεν ὡς ἄνθρωπος βιαστικὸς καὶ κατέβη τὴν κλίμακα, κτυπῶν δυνατὰ τὰς πτέρνας τῶν ὑποδημάτων, πρὸς ἔνδειξιν τῆς σπουδαιότητός του.

Ὁ Ὄλιβερ ἐβυθίσθη καὶ πάλιν εἰς ὕπνον, ὅταν δ' ἐξύπνησε ἐπλησίαζε μεσονύκτιον. Ἡ πρεσβύτις ἐπηυχήθη αὐτῷ φιλοστόργως καλὴν νύκτα, καὶ παρέδωκεν αὐτὸν εἰς τὴν φροντίδα καὶ ἐπιμέλειαν χονδρῆς τινὸς γυναικὸς ἥτις πρὸ μικροῦ εἰσῆλθε, φέρουσα εἰς τὸν σάκκον της ἓν μικρὸν προσευχητάριον καὶ ἕνα μεγάλον νυκτικὸν σκοῦφον. Ἐτοποθέτησε τὸ ἓν ἐπὶ τῆς τραπέζης, τὸν ἕτερον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς της, εἶπεν εἰς τὸν Ὄλιβερ ὅτι ἦλθε διὰ νάγρυπνήσῃ πλησίον του, καὶ καθήσασα παρὰ τὴν ἑστίαν, ἀπεκοιμήθη μετὰ μικρόν. Τὸν ὕπνον της διέκοπτον σπασμωδικοὶ ἀνατιναγμοί, ἐξυπνῶσα δ' οὕτω, ἔτριβε τὴν μύτην της καὶ ἀπεκοιμᾶτο ἐκ νέου.

Ἡ νὺξ ἐπέρασεν οὕτω βραδέως. Ὁ Ὄλιβερ ἔμεινεν ἐπί τινα καιρὸν ἔξυπνος, καταγινόμενος νὰ μετρῇ τοὺς μικροὺς φωτεινοὺς κύκλους, οὓς ἐσχημάτιζε τὸ κανδήλιον ἐπὶ τῆς στέγης, ἢ νὰ παρακολουθῇ μὲ νωθρὸν βλέμμα τὰς πολυπλόκους γραμμὰς τοῦ κοσμοῦντος τὸν τοῖχον χάρτου.

Τὸ σκιόφως ἐκεῖνο καὶ ἡ ἐν τῷ κοιτῶνι ἐπικρατοῦσα βαθεῖα σιγὴ εἶχόν τι τὸ ἐπιβλητικόν, καὶ ἔκαμνον τὸ παιδίον νὰ συλλογίζηται ὅτι ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας καὶ ἐπὶ πολλὰς νύκτας ὁ θάνατος ἐπεκρέματο ἐπ' αὐτοῦ, καὶ ὅτι δυνατὸν ἦτο νὰ ἐπανέλθῃ καὶ πάλιν φοβερὸς καὶ ζοφώδης· ἐστράφη ἐπὶ τοῦ προσκεφαλαίου του καὶ προσηυχήθη διαπύρως.

Βαθμηδὸν κατελήφθη ὑπὸ βαθέος καὶ ἡσύχου ὕπνου, οἷον μόνη ἡ κατεύνασις ἀδιαλείπτων πόνων ἐπιφέρει· ὑπὸ τῆς ἠρέμου καὶ σωτηρίου ἐκείνης ἀναπαύσεως, ἣν ὅταν τις ἐξυπνῶν χάνῃ λυπεῖται. Ἐὰν ὁ θάνατος ὡμοίαζε τὴν ἀνάπαυσιν ταύτην, τίς θὰ ἤθελε νὰ ἐξυπνήσῃ, ἵνα ἐξακολουθήσῃ ὑποφέρων τὰς λύπας καὶ τὰ βάσανα τοῦ βίου, καὶ ἀδιαλείπτως παρενοχλούμενος ὑπὸ τῶν μεριμνῶν περὶ τοῦ παρόντος, τῶν ἀνησυχιῶν περὶ τοῦ μέλλοντος, καί, τὸ δεινότερον, ὑπὸ τῶν ἀναμνήσεων τοῦ παρελθόντος;

Ἡ ἡμέρα ἦτο πολὺ προκεχωρημένη ὅταν ὁ Ὄλιβερ ἤνοιξε τοὺς ὀφθαλμούς· ἦτο φαιδρὸς καὶ περιχαρής· ἡ κρίσις εἶχε παρέλθει, καὶ ὁριστικῶς πλέον ἀνῆκεν εἰς τὸν κόσμον τοῦτον.

Μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἠδύνατο νὰ ἐξαπλῶται ἐπὶ μακροῦ ἀνακλίντρου, στηριζόμενος εἰς πολλὰ προσκεφάλαια· ἐπειδὴ δὲ ἀκόμη ἦτο πολὺ ἀδύνατος καὶ δὲν ἠμπόρει νὰ βαδίσῃ, ἡ κυρία Μπέντγουιν διέταξε νά τον φέρωσι κάτω, εἰς τὸν ἴδιον αὐτῆς κοιτῶνα, τὸν ἐτοποθέτησε δὲ παρὰ τὴν ἑστίαν· ἐκάθησε πλησίον του, καὶ ἐν τῇ παραφορᾷ τῆς χαρᾶς της, βλέπουσα αὐτὸν ἐκτὸς κινδύνου ἐξερράγη εἰς λυγμοὺς καὶ δάκρυα ἄφθονα.

«Μὴ δίδῃς προσοχήν, μικρέ μου φίλε, ἔλεγεν ἡ ἀγαθὴ γραῖα· δὲν ἠμπορῶ νὰ βαστάξω· νά, τώρα ἐτελείωσε, συνῆλθα.

— Εἶσθε πολὺ καλὴ δι' ἐμέ, κυρά, εἶπεν ὁ Ὄλιβερ.

— Ἂς μὴ γίνεται πλέον λόγος δι' αὐτό, φίλε μου, εἶπεν ἡ γραῖα· αὐτὸ δὲν ἔχει κάμμίαν σχέσιν μὲ τὸν ζωμόν σου καὶ εἶναι τώρα πλέον καιρὸς νά τον πάρῃς. Ὁ ἰατρὸς εἶπε πῶς σήμερον τὸ πρωῒ θὰ ἔλθῃ ἴσως καὶ ὁ κύριος Μπράουνλω, καὶ πρέπει νά μας εὕρῃ εἰς καλὴν κατάστασιν, διότι ὅσῳ καλλίτερα εἴμεθα, τόσῳ περισσότερον θὰ εὐχαριστηθῇ.»

Καὶ ἀμέσως ἡ ἀγαθὴ γραῖα ἐζέστανεν εἰς μικρὰν χύτραν ἓν πινάκιον ζωμοῦ, τόσῳ πυκνοῦ, ὥστε ἠδύνατο νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς τὸ πτωχοκομεῖον διὰ φαγητὸν τριακοσίων πεντήκοντα τοὐλάχιστον πτωχῶν.

«Σοῦ ἀρέσουν αἱ εἰκόνες, παιδί μου; ἠρώτησεν ἡ κυρία Μπέντγουιν βλέπουσα τὸν Ὄλιβερ μετὰ προσοχῆς θεωροῦντα προσωπογραφίαν τινά, κρεμαμένην εἰς τὸν τοῖχον ἀκριβῶς ἀπέναντι αὐτοῦ.

— Δὲν εἰξεύρω, κυρά, εἶπεν ὁ Ὄλιβερ, μὴ

Digitized by Google

ἀποσπῶν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀπὸ τῆς εἰκόνος· πολὺ ὀλίγας ἔχω ἰδεῖ καὶ δὲν εἰξεύρω τίποτε. Πόσον ὡραῖον καὶ γλυκὺ εἶναι τὸ πρόσωπον αὐτῆς τῆς κυρίας!

— Ἄ, παιδί μου, εἶπεν ἡ πρεσβύτις, οἱ ζωγράφοι πάντοτε ζωγραφίζουν τὰς γυναῖκας ὡραιοτέρας ἀπὸ ὅ τι εἶναι, διότι ἄλλως δὲν θὰ ἔκαμναν δουλειά. Ἐκεῖνος ὁποῦ ἔφεῦρε πρὸ ὀλίγου καιροῦ τὸν τρόπον, μὲ τὸν ὁποῖον ἐπιτυγχάνει ὁμοιοτάτην ἀπεικόνισιν, ἂς ἦναι βέβαιος πῶς δὲν θὰ κάμῃ πολλὰ κέρδη· ἡ μηχανή του εἶναι εἰλικρινής, βλέπεις, καὶ δὲν κολακεύει, προσέθηκε γελῶσα.

— Παριστάνει κανένα αὐτὴ ἡ εἰκών, κυρά; ἠρώτησεν ὁ Ὄλιβερ.

— Ναί, εἶπεν ἡ πρεσβύτις, παύσασα πρὸς καιρὸν νὰ παρατηρῇ τὸν ζωμόν· εἶναι προσωπογραφία.

— Καὶ ποῖον παριστάνει; ἠρώτησεν ὁ Ὄλιβερ μετὰ σπουδῆς.

— Τῇ ἀληθείᾳ δὲν εἰξεύρω, ἀπεκρίνατο φαιδρῶς ἡ πρεσβύτις. Ἀλλὰ βέβαια, ὑποθέτω, πῶς δὲν παριστάνει κανένα, τὸν ὁποῖον σὺ ἢ ἐγὼ νὰ ἐγνωρίσαμεν. Φαίνεται πῶς σοῦ ἀρέσει πολύ, παιδί μου.

— Εἶναι τόσῳ καλόν, τόσῳ εὔμορφον, ἀπεκρίθη ὁ Ὄλιβερ.

— Ἐλπίζω ὅμως, ὅτι δὲν θὰ τὸ φοβᾶσαι, εἶπεν ἡ πρεσβύτις, παρατηρήσασα μετ' ἐκπλήξεως ὅτι τὸ παιδίον ἐθεώρει τὴν εἰκόνα μετὰ σεβασμοῦ.

— Ὤ, ὄχι, ὄχι! ὑπολαβὼν εἶπε μετὰ ζωηρότητος ὁ Ὄλιβερ· ἀλλὰ τὰ 'μάτια του φαίνονται πολὺ λυπημένα καὶ ὡς νὰ ἦναι κολλημένα ἐπάνω μου. Ἡ καρδία μου μοὶ λέγει, προσέθηκε ταπεινῇ τῇ φωνῇ ὁ Ὄλιβερ, ὅτι ἡ κυρία ἐκείνη ὡσὰν νὰ ἤθελε νά μου ὁμιλήσῃ καὶ δὲν ἠμποροῦσε.

— Θεέ μου! ἀνεκραύγασε φρίττουσα ἡ κυρία Μπέντγουιν, μὴ λέγῃς τέτοια πράγματα, φίλε μου! εἶσαι ἀδύνατος καὶ νευρικός· εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἀσθενείας σου· ἄφησε νὰ γυρίσω τὸ κάθισμά σου ἀπὸ τὴν ἄλλην μεριὰν διὰ νὰ μὴ βλέπῃς πλέον αὐτὴν τὴν εἰκόνα· νά, εἶπε ποιοῦσα συγχρόνως ὅ τι ἔλεγε, τώρα πλέον δὲν ἠμπορεῖς νά την βλέπῃς.»

Ὁ Ὄλιβερ ὅμως τὴν ἔβλεπε διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς ψυχῆς κάλλιστα, ὡς νὰ μὴ εἶχεν ἀλλάξῃ θέσιν, ἀλλ' ἐφοβήθη μήπως ἐνοχλήσῃ τὴν ἀγαθὴν γραῖαν· τῇ ἐμειδίασε φιλοφρόνως, ὅταν αὐτὴ τὸν παρετήρησε, καὶ ἡ κυρία Μπέντγουιν, περιχαρὴς διότι τὸν ἔβλεπεν ἡσυχότερον, ἡλάτισε τὸν ζωμόν του, εἰς τὸν ὁποῖον ἔκοψεν ὀλίγα τεμάχια καψαλισμένου ἄρτου, μεθ' ὅλης τῆς σοβαρότητος, ἣν τοιαύτη ἀσχολία ἀπῄτει. Ὁ Ὄλιβερ κατεβρόχθισεν ἀπλήστως τὸν ζωμόν, καὶ ἐρρόφα τὴν τελευταίαν κοχλιαριάν, ὅτε ἔκρουσαν τὴν θύραν.

«Ἐμπρός!» εἶπεν ἡ πρεσβύτις καὶ εἰσῆλθεν ὁ κύριος Μπράουνλω.

Προεχώρησεν ὅσον ἐλαφρὰ ἠδύνατο· ἀλλὰ μόλις ὕψωσε τὰ δίοπτρά του ἐπὶ τοῦ μετώπου καὶ συνῆψε τὰς χεῖρας ὄπισθεν τῶν νώτων, ὅπως θεωρήσῃ ἐπὶ μακρὸν καὶ ἐν ἀνέσει τὸν Ὄλιβερ, καὶ τὸ πρόσωπόν του ἠλλοιώθη ἀμέσως καὶ πολλάκις ἤλλαξεν ὄψιν. Ἐξηντλημένος ὑπὸ τῆς ἀσθενείας ὁ Ὄλιβερ κατέβαλεν ἀνωφελεῖς προσπαθείας, ἐκ σεβασμοῦ πρὸς τὸν εὐεργέτην του, νὰ σηκωθῇ, καὶ ἐπανέπεσεν εἰς τὸ ἀνάκλιντρόν του· ὁ δὲ γέρων κύριος Μπράουνλω, ὅστις μόνος του εἶχε περισσοτέραν καρδίαν, ἀφ' ὅσην συνήθως ἔχουσιν ἓξ γέροντες, ἐξερράγη εἰς δάκρυα ἀφθονώτατα, ἅτινα δὲν θἀποπειραθῶμεν νὰ ἐξηγήσωμεν, στερούμενοι τῆς ἀπαιτουμένης πρὸς τοῦτο φιλοσοφικῆς ἱκανότητος.

«Τὸ καϋμένον τὸ παιδί! τὸ καϋμένον τὸ παιδί! εἶπε προσπαθῶν νὰ καταστήσῃ καθαροτέραν τὴν φωνήν του. Ἐκρύωσα σήμερον τὸ πρωΐ, κυρία Μπέντγουιν· φοβοῦμαι μήπως ἥρπασα κάμμίαν καταρροήν.

— Ἐλπίζω πῶς δὲν ὑπάρχει τοιοῦτος φόβος, ἀπεκρίνατο ἐκείνη. Ὅλα τὰ μανδήλιά σας ἦσαν πολὺ στεγνά, σέρ.

— Δὲν εἶναι βέβαιον τοῦτο, Μπέντγουιν, εἶπεν ὁ κύριος Μπράουνλω. Νομίζω ὅτι μοὶ ἐδώσατε χθὲς ὑγρὸν προσόψιον· ἀλλ' εἶναι περιττὰ περισσότερα περὶ τοῦ ἀντικειμένου αὐτοῦ. Πῶς εἶσαι, μικρέ μου φίλε;

— Ἐξαίρετα, σέρ, ἀπεκρίνατο ὁ Ὄλιβερ, καὶ σᾶς εἶμαι εὐγνώμων διὰ τὰς τόσας καλωσύνας σας.

— Τὸ ἀγαπητὸν παιδί! εἶπεν ὁ κύριος Μπράουνλω, συνελθὼν ἐκ τῆς συγκινήσεώς του. Τῷ ἔδωσες νὰ φάγῃ τίποτε, Μπέντγουιν;

— Ἔφαγεν ἕνα πιάτο ἐξαίρετον ζωμόν, ἀπεκρίθη ἡ κυρία Μπέντγουιν.

— Μπᾶ! ἔκαμεν ὁ κύριος Μπράουνλω, ὑψῶν τοὺς ὤμους, ὀλίγα ποτηράκια κρασιοῦ τοῦ Πόρτο θά τον ὠφέλουν περισσότερον· ἢ ὄχι, Τὼμ Οὐάιτ;

— Μὲ λέγουν Ὄλιβερ, σέρ, ἀπεκρίνατο ὁ μικρὸς ἀσθενής, ἐκπλαγείς.

— Ὄλιβερ; εἶπεν ὁ κύριος Μπράουνλω. Ὄλιβερ τί; Ὄλιβερ Οὐάιτ, ἕ!

— Ὄχι, σέρ, Ὄλιβερ Τουίστ.

— Παράδοξον ὄνομα, εἶπεν ὁ γέρων κύριος. Διατί ὅμως εἶπες εἰς τὸν δικαστὴν ὅτι ὀνομάζεσαι Τὼμ Οὐάιτ;

— Ποτὲ δὲν εἶπα τέτοιον πρᾶγμα, σέρ,» ἀπεκρίθη ὁ Ὄλιβερ ἔκθαμβος.

Τοῦτο ἐφαίνετο τόσῳ καθαρὰ ὅτι ἦτο ψεῦδος, ὥστε ὁ κύριος Μπράουνλω ἔρριψεν ἐπὶ τοῦ παιδίου βλέμμα ὀλίγον αὐστηρόν· ἀλλὰ δὲν ἦτο δυνατὸν νἀμφιβάλῃ περὶ τῶν λόγων του, διότι ἡ ἀλήθεια ἐφαίνετο ὡσεὶ ἐγκεχαραγμένη εἰς τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου του.

Digitized by Google

«Κάποια παρανόησις συμβαίνει αναμφιβόλως,» είπεν ο κύριος Μπράουνλω. Ἀλλὰ καίτοι μὴ ἔχων πλέον αἰτίαν νὰ παρατηρῇ ἀτενῶς τὸ παιδίον, ἡ ἀνάμνησις ὅμως τῆς ὁμοιότητος τοῦ Ὄλιβερ πρὸς γνωστὸν πρόσωπον ἐπανῆλθεν εἰς τὸν νοῦν του, καὶ τοσούτῳ ζωηρά, ὥστε δὲν κατώρθου νἀποσπάσῃ ἀπὸ αὐτοῦ τὰ βλέμματα.

«Ἐλπίζω ὅτι δὲν θὰ εἶσθε δυσηρεστημένοι ἀπὸ ἐμέ, σέρ, εἶπεν ὁ Ὄλιβερ ὑψῶν ἱκετευτικὰ ὄμματα.

— Ὤ, ὄχι, ἀπεκρίνατο ὁ γέρων κύριος. Ὢ Θεέ μου! Τί βλέπω! Μπέντγουιν, κύτταξε ἐκεῖ καὶ ἐδῶ.»

Καὶ ταῦτα λέγων, ἐδείκνυεν ἀλληλοδιαδόχως τὴν ὑπεράνω τῆς κεφαλῆς τοῦ Ὄλιβερ εἰκόνα, καὶ τὴν μορφὴν τοῦ παιδίου, ἥτις ἦτο ζῶν ἀντίγραφον τῆς εἰκόνος· οἱ αὐτοὶ ὀφθαλμοί, τὸ αὐτὸ στόμα, τὰ αὐτὰ χαρακτηριστικά. Κατὰ τὴν στιγμὴν μάλιστα ἐκείνην τοσούτῳ καταπληκτικὴ ἦτο ἡ ὁμοιότης, ὥστε πᾶσαι αἱ γραμμαὶ τοῦ προσώπου ἐφαίνοντο ἀπεικονισμέναι μετὰ θαυμαστῆς ἀκριβείας.

Ὁ Ὄλιβερ ἠγνόει τὸ αἴτιον τῆς αἰφνιδίου ἐπιφωνήσεως ταύτης· ἐτρόμαξε σφόδρα, καὶ ἀδύνατος ἔτι ὢν ἐκ τῆς ἀσθενείας ἐλιποθύμησε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ′

Ἐν ᾧ εἰς τὸν νοήμονα ἀναγνώστην παρουσιάζονται νέα πρόσωπα, οὐχὶ ἄσχετα πρὸς μερικὰς ἐνδιαφερούσας λεπτομερείας τῆς προκειμένης ἱστορίας. Καὶ νέαι λεπτομέρειαι περὶ τοῦ ἀξιαγάστου γέροντος Ἑβραίου καὶ περὶ τῶν νεαρῶν αὐτοῦ μαθητῶν.

Ὅταν ὁ Ἀπανωλαδιᾶς καὶ ὁ ἄξιος σύντροφός του, ὁ κὺρ Μπέιτς, σφετερισθέντες διὰ παρανόμου μέσου τὸ εἰς τὸν κύριον Μπράουνλω ἀνῆκον μανδήλιον, ἡνώθησαν μετὰ τοῦ καταδιώκοντος τὸν Ὄλιβερ πλήθους, ὡς ἀνωτέρω διηγήθημεν, ἐνέδωσαν εἰς αἴσθημα ἄμεμπτον καὶ ἀξιέπαινον, τὸ τῆς αὐτοσυντηρήσεως. Ἐπειδὴ δὲ τὸ σέβας πρὸς τὴν ἀτομικὴν ἐλευθερίαν εἶναι ἓν τῶν προνομίων, ἐφ' οἷς πᾶς γνήσιος Ἄγγλος τὰ μάλιστα ἐγκαυχᾶται, οὐδόλως εἶναι ἀνάγκη νὰ παρατηρήσω ὅτι ἡ τοιαύτη φυγὴ τῶν νεαρῶν βαλαντιοτόμων θἀνυψώσῃ αὐτοὺς ἐν τῷ πνεύματι παντὸς εἰλικρινοῦς πατριώτου. Ὅ τι δὲ ἄριστα καταδείκνυσιν ὅτι ἔπραττον ὡς ἀληθεῖς φιλόσοφοι εἶναι, ὅτι μόλις ἡ γενικὴ προσοχὴ ἐστράφη εἰς τὸν Ὄλιβερ, ἔπαυσαν διώκοντες αὐτὸν καὶ ἔσπευσαν νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὸ κατάλυμά των διὰ τῆς συντομωτέρας ὁδοῦ· ἀφ' οὗ δι' ὅλης τῆς ταχύτητος τῶν ποδῶν των διέτρεξαν λαβύρινθον στενῶν δρομίσκων καὶ σκολιῶν διόδων, ἔστησαν ὡς ἐκ κοινῆς συνεννοήσεως ὑπὸ χαμηλόν τινα καὶ σκοτεινὸν θόλον, καὶ ἐκεῖ μόλις ἀναπνεύσας, ὁ κύριος Μπέιτς ἐξέπεμψε κραυγὴν χαρᾶς, καὶ ἐν τῇ παραφορᾷ τῆς φαιδρότητος αὐτοῦ ἀνεκάγχασε σφοδρῶς καὶ μὴ δυνάμενος νὰ κρατηθῇ ἐκυλίσθη χαμαὶ γελῶν.

«Τί ἔχεις καὶ γελᾷς ἔτσι; ἠρώτησεν ὁ Ἀπανωλαδιᾶς.

— Χά, χά, χά! ὠρύετο ὁ Τσάρλυ Μπέιτς.

— Μὴ κάμνῃς τόσον σαματᾶ, παρετήρησεν ὁ Ἀπανωλαδιᾶς, ἀνησύχως βλέπων περὶ αὐτόν. Ἔχεις ὄρεξι, βρὲ βόϊδι, γιὰ κουμπουρλοῦκι;[1]

— Δὲν 'μπορῶ νὰ βαστάξω, εἶπεν ὁ Μπέιτς, δὲν 'μπορῶ. Μωρὲ εἶδες πῶς τὤβαλε 's τὰ τέσσαρα, πῶς ἔστριβε τοὺς δρόμους, πῶς ἐσκόνταφτε! Καὶ ἐγὼ μὲ τὸ μαντῆλι 's τὴν τσέπη νὰ φωνάζω· Κλέφτης, πιάστε τον! Ἆ, χά, χά!»

Ἡ ζωηρὰ τοῦ κὺρ Μπέιτς φαντασία ἀναπαρέστησεν αὐτῷ τὴν σκηνὴν ταύτην ὑπὸ τόσῳ κωμικὴν ἔποψιν, ὥστε καὶ πάλιν δὲν ἠδυνήθη νὰ κρατηθῇ, ἀλλ' ἐκυλίσθη γελῶν ἀπλέτως.

«Τί θὰ εἰπῇ ὁ Φέιγγιν; ἠρώτησεν ὁ Ἀπανωλαδιᾶς, καθ' ἣν στιγμὴν ἔπαυσεν ὁ σύντροφός του τοὺς γέλωτας διὰ νἀναπνεύσῃ.

— Τί; εἶπεν ὁ Μπέιτς.

— Ναί, τί;

— Ἔ; τί ἠμπορεῖ νὰ εἰπῇ; ἠρώτησεν ὁ Μπέιτς, ἀποτόμως διακόπτων τοὺς καγχασμούς του καὶ καθιστάμενος σύννους, διότι ὁ τόνος τῆς ὁμιλίας τοῦ Ἀπανωλαδιᾶ ἦτο σοβαρός. Τί ἠμπορεῖ νὰ εἰπῇ;»

Ὁ κὺρ Ντώκινς, ἀντὶ πάσης ἀπαντήσεως, ἤρχισε νὰ συρίττῃ, ἀφεῖλε τὸν πῖλόν του, καὶ ἐκίνει τὴν κεφαλήν, ξέων τὸ οὖς αὐτοῦ.

«Τί θέλεις νὰ εἰπῇς μὲ αὐτό; ἠρώτησεν ὁ Μπέιτς.

— Τραλαλά, τραλαλά. Μπᾶ! 'πήγαινε νὰ ἰδῇς μὴν ἔρχονται,» ἀπεκρίνατο ὁ Ἀπανωλαδιᾶς σαρκαστικῶς.

Ἦτο καὶ αὐτὴ ἀπάντησις, ἀλλ' ἥκιστα σαφής· τούτου ἕνεκεν ὁ κὺρ Μπέιτς ἐπανέλαβε τὴν ἐρώτησίν του.

«Τί σημαίνει αὐτό;»

Ὁ Ἀπανωλαδιᾶς δὲν ἀπεκρίθη, ἀλλ' ἐφόρεσε τὸν πῖλόν του, ἀνύψωσε διὰ τῶν χειρῶν τὸ μακρὸν ἔνδυμά του, ἐφούσκωσε διὰ τῆς γλώσσης τὴν παρειάν, ἐτσίμπησε πολλάκις τὸ ἄκρον τῆς ῥινός του, καὶ εἶτα στρέψας τὰς πτέρνας εἰσώρμησεν εἰς τὴν αὐλήν. Ὁ κὺρ Μπέιτς ἠκολούθησεν αὐτὸν σκεπτικός. Ὀλίγας στιγμὰς μετὰ τὴν συνδιάλεξιν ταύτην ὁ ἀστεῖος γέρων ἠκροᾶτο τὸν κρότον τῶν βημάτων των ἐν τῇ παλαιᾷ κλίμακι. Ἐκάθητο παρὰ τὴν ἑστίαν, ἔχων ἔμπροσθέν του κασσιτερίνην λάγηνον, καὶ διὰ μὲν τῆς μιᾶς χειρὸς κρατῶν ἀλλάντα καὶ τεμάχιον ἄρτου, διὰ δὲ τῆς ἑτέρας μαχαίριον. Εἰδεχθὲς μειδίαμα ἐρρυτίδωσε τὸ πελιδνὸν πρόσωπόν του, ὅταν ἐστράφη νἀκούσῃ, τείνων τὸ οὖς πρὸς τὴν θύραν καὶ συστρέφων τοὺς ἀγρίους ὀφθαλμοὺς ὑπὸ τὰς πυκνὰς ὀφρῦς του.

«Τί τρέχει; εἶπε καὶ ἡ φυσιογνωμία του ἠλ-

1. Φυλακή.

Digitized by Google

λοιώθη. Μόνον δύο; Μή τους συνέβη τίποτε; Προσοχή!»

Τὰ βήματα προσήγγισαν καὶ μετὰ μικρὸν ἠκούσθησαν εἰς τὸν διάδρομον. Ἡ θύρα ἠνοίχθη βραδέως· ὁ Ἀπανωλαδιᾶς καὶ ὁ Τσάρλυ Μπέιτς εἰσῆλθον, καὶ τὴν ἔκλεισαν ὄπισθέν των.

«Ποῦ εἶναι ὁ Ὄλιβερ; εἶπεν ὁ Ἑβραῖος μανιώδης γενόμενος καὶ ἐγερθεὶς ἀπειλητικός. Τί ἔγεινε;»

Οἱ νέοι λωποδύται ἐκύτταξαν τὸν διδάσκαλόν των περίφοβοι, κατόπιν προσέβλεψαν ἀλλήλους μετὰ προφανοῦς ἀμηχανίας καὶ δὲν ἀπεκρίθησαν.

«Τί ἔγεινεν ὁ Ὄλιβερ; εἶπεν ὁ Ἑβραῖος, ἁρπάζων ἐκ τοῦ περιλαιμίου τὸν Ἀπανωλαδιᾶν καὶ διὰ φρικτῶν βλασφημιῶν ἀπειλῶν αὐτόν. Λέγε ἢ σ' ἔπνιξα!»

Ὁ Φέιγγιν δὲν ἠστεΐζετο οὕτως ὁμιλῶν, ὥστε ὁ Τσάρλυ Μπέιτς, ὅστις ἐν πάσῃ περιπτώσει ἔκρινε συνετὸν νὰ προφυλαχθῇ, καὶ ὅστις οὐδόλως ἀδύνατον ἐθεώρει καὶ τὸν ἰδικόν του ἀποπνιγμὸν ὑπὸ τοῦ Ἑβραίου, ἔπεσεν εἰς τὰ γόνατα, καὶ ἐξέπεμψεν ὀξεῖαν καὶ παρατεταμένην κραυγήν, ὁμοιάζουσαν μὲ μυκηθμὸν μανέντος ταύρου καὶ συγχρόνως μὲ ἦχον θαλασσίας κόγχης.

«Θὰ ὁμιλήσῃς; εἶπεν ὁ Ἑβραῖος μετὰ φωνῆς βροντώδους, ταράσσων συνάμα τὸν Ἀπανωλαδιᾶν μετὰ τοσαύτης δυνάμεως, ὥστε θαῦμα ἦτο πῶς τὸ ἔνδυμα αὐτοῦ δὲν ἀπέμεινεν εἰς τὰς χεῖράς του.

— Ἔπεσεν εἰς τὸ δόκανον, νά! εἶπεν ὁ Ἀπανωλαδιᾶς, θυμωμένος. Ἔ, θὰ μ' ἀφήσῃς ἢ ὄχι;»

Καὶ ἀπαλλαγεὶς ἐπιτηδείως, ἥρπασε τὴν σοῦβλαν, καὶ ἐσημάδευσε τὸν ὑπενδύτην τοῦ ἀστείου γέροντος· ἂν ἐπετύγχανε, θὰ τὸν ἔκαμνεν ἀναμφιβόλως νἀπολέσῃ τὴν φαιδρότητά του ἐπὶ ἕνα ἢ δύο μῆνας, ἴσως καὶ περισσότερον.

Ὁ Ἑβραῖος ὠπισθοδρόμησε μετ' εὐκινησίας, ἣν οὐδεὶς θὰ ὑπώπτευεν ὅτι ἐκέκτητο γέρων οὕτως ἐξησθενημένος κατὰ τὸ φαινόμενον, καὶ ἁρπάσας τὴν κασσιτερίνην λάγηνον, ἡτοιμάζετο νὰ τὴν ἐξακοντίσῃ κατὰ τῆς κεφαλῆς τοῦ ἀντιπάλου του· ἀλλ' ὁ Τσάρλυ Μπέιτς ἐφείλκυσε κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν τὴν προσοχήν του διὰ φρικώδους ὠρυγῆς, καὶ κατ' αὐτοῦ ἔρριψεν ὁ Ἑβραῖος τὴν πλήρη ζύθου λάγηνον.

«Ἔ, ἔ, ἔ! Τί εἶν' αὐτὴ ἡ ἀνεμοζάλη; ἠκούσθη λέγουσα αἰφνιδίως χονδρή τις φωνή. Ποῖος μοῦ ἔρριψεν αὐτὸ εἰς τὸ πρόσωπον; Τὸ καλὸ εἶναι πῶς μόνον ἡ μπίρα μὲ ηὗρε καὶ ὄχι καὶ τὸ κανάτι, ἀλλοιῶς κάποιος ἐδῶ μέσα κακὰ θὰ την περνοῦσε. Ποτέ μου δὲν θὰ 'πίστευα πῶς ἕνας γεροκολασμένος Ἑβραῖος 'μποροῦσε νὰ χύσῃ ἀπάνω σου ἄλλο ἀπὸ νερό, καὶ τοῦτο μόνον ἂν εἴξευρε πῶς θὰ ἐζημίωνε τὴν ἑταιρίαν τῶν ὑδραγωγείων. Τί τρέχει λοιπόν, Φέιγγιν; Διάβολε, ὁ λαιμοδέτης μου ἔγινε μουσκίδι ἀπὸ τὴν μπίρα.. Θὰ ἔμπῃς μέσα, ζῶον; τί κάνεις αὐτοῦ ἔξω; Ἐντρέπεσαι διὰ τὸν αὐθέντη σου; ἐδῶ!»

Ὁ οὕτως ἀποτόμως καὶ τραχέως ὁμιλῶν ἦτο εὔρωστος παλληκαρᾶς, τριακονταπενταέτης περίπου τὴν ἡλικίαν, φέρων μαύρην ῥεδιγκόταν ἐκ προστύχου βελούδου, παλαιὰς φαιὰς ἀναξυρίδας, ὑποδήματα μετὰ περιδεμάτων καὶ κυανᾶς βαμβακηρὰς περικνημῖδας, καλυπτούσας χονδρὰς καὶ μυώδεις κνήμας, ἀπὸ ἐκείνας τῶν ὁποίων νομίζεις ὅτι κἄτι τι λείπει, ὅταν δὲν εἶναι προσδεδεμέναι εἰς στερεὰν ἅλυσιν. Ἔφερε πῖλον ὑπομέλαινα, καὶ περὶ τὸν λαιμὸν παλαιὸν μετάξινον μανδήλιον, μὲ τοῦ ὁποίου τὰ ἄκρα ἐσπόγγιζε τὸ πρόσωπον· ἐν ᾧ ὡμίλει καὶ ὅταν ἐτελείωσε, ἔδειξε τὴν φυσιογνωμίαν αὐτοῦ, φυσιογνωμίαν βάναυσον καὶ χυδαίαν, μὲ γένειον ἀξύριστον πρὸ τριῶν ἡμερῶν καὶ δύο ἀπαισίους ὀφθαλμούς, ὧν ὁ ἕτερος ἔφερε τὰ ἴχνη προσφάτου κτυπήματος.

«Ἐδῶ, ἀκούεις;» ἀνεκραύγασεν ὁ βάραθρος ἐκεῖνος.

Κύων τις, οὗ ἡ κεφαλὴ ἦν τετραυματισμένη εἰς πλεῖστα μέρη, εἰσῆλθεν ἕρπων.

«Πολὺ ἀργεῖς! Μοῦ κάνεις τὸν ὑπερήφανον καὶ δὲν θέλεις νὰ μάναγνωρίσῃς ὅταν ἦναι καὶ ἄλλοι ἐμπρός, ἔ; Πέσε 'κεῖ!»

Καὶ τὸ ἐπιφώνημα τοῦτο συνώδευσε διὰ λακτίσματος, ὅπερ ἐσφενδόνισε τὸ ζῶον εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον τοῦ δωματίου· ἀλλὰ τοῦτο ἐφαίνετο συνειθισμένον εἰς τοιαύτην συμπεριφοράν, διότι ἐζάρωσεν ἥσυχα εἰς μίαν γωνίαν, ἀνοιγοκλεῖον εἰκοσάκις κατὰ λεπτὸν τοὺς ἀσχήμους ὀφθαλμούς του, ὡσεὶ ἤθελε νὰ ἐπιθεωρήσῃ τὸ δωμάτιον.

«Μὲ ποῖον λοιπὸν τὰ ἔχεις; εἶπεν ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος καθήμενος. Κακομεταχειρίζεσαι τὰ παιδιά, γεροτσιγκούνη,[1] γεροκλέφτη, γεροστρίγγλε. Πολὺ θαυμάζω πῶς δὲν σ' ἐσκότωσαν ἀκόμη· ἂν ἤμουν ἐγὼ μαθητής σου, πρὸ καιροῦ θά σε εἶχα ξεμπερδεμένον, καὶ.... Ἀλλ' ὄχι, οὔτε τὸ τομάρι σου θὰ εὕρισκα νὰ πωλήσω· τὸ πολὺ πολὺ θὰ ἦσουν καλὸς γιὰ νά σε βάλουν εἰς ἕνα μποκάλι καὶ νά σε δείχνουν εἰς τὸν κόσμον ὡς περίεργον ἔκτρωμα τῆς φύσεως· ἀλλὰ ἔλα πάλιν ποῦ δὲ φτιάνουν τόσῳ μεγάλα μπουκάλια!

— Ψτ! ψτ! κύριε Σάικς, εἶπε τρέμων ὁ Ἰουδαῖος· μὴ ὁμιλῆτε τόσῳ δυνατά.

— Νὰ μὴ μὲ λέγῃς κύριον, εἶπεν ὁ κακοῦργος. Αὐτὸ εἶναι σημεῖον πῶς κἄτι μοῦ μαγερεύεις. Ἠξεύρεις τὤνομά μου· ἢ ὄχι; Δὲν θά το ἀτιμάσω, ὅταν ἔλθῃ ἡ ὥρα.

— Καλά, καλά, Μπὶλ Σάικς, εἶπεν ὁ Ἰουδαῖος μετὰ βδελυκτῆς ταπεινότητος. Φαίνεσθε θυμωμένος, Μπίλ.

1. Γέρον φιλάργυρε (ἰθίγγανε).

Digitized by Google

— Μπορεῖ, ἀπεκρίνατο ὁ Σάικς. Ἀλλὰ μοῦ φαίνεται πῶς καὶ τοῦ λόγου σου δὲν εὑρίσκεσαι 'ς τὰ σύγκαλά σου, γιὰ νὰ πετᾷς κανάτια μπίρα εἰς τὰ κεφάλια τῶν ἀνθρώπων· ἐκτὸς ἂν καὶ τοῦτο δὲν νομίζῃς κακόν, ὅπως οὔτε τὴν προδοσίαν καὶ....

— Ἐτρελάθης;» εἶπεν ὁ Ἑβραῖος ἕλκων τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον ἐκ τῆς χειρίδος καὶ δεικνύων αὐτῷ διὰ τοῦ δακτύλου τὰ παιδία.

Ὁ κύριος Σάικς ἠρκέσθη νὰ παραστήσῃ διὰ χειρονομίας ἄνθρωπον, ἔχοντα περὶ τὸν λαιμὸν βρόχον, καὶ ἔκλινε τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ὤμου· ὁ Ἰουδαῖος ἐφάνη κατανοήσας πληρέστατα τὴν ἄφωνον ταύτην παντομίμαν. Ἔπειτα ἐζήτησεν ἓν ποτήριον οἰνοπνεύματος.

«Καὶ πρόσεξε νὰ μὴ βάλῃς μέσα δηλητήριον,» προσέθηκεν, ἐκβαλὼν καὶ ἀποθεὶς τὸν πῖλόν του ἐπὶ τῆς τραπέζης.

Ἔλεγε δὲ τοῦτο ἀστεϊζόμενος· ἀλλ' ἂν ἠδύνατο νὰ ἴδῃ τὸ σατανικὸν μειδίαμα ὅπερ διέστειλε τὰ χείλη τοῦ Ἰουδαίου, διευθυνομένου πρὸς τὸ ὀψοφυλάκειον, θὰ ἐσκέπτετο ὅτι ἡ προφύλαξις δὲν ἦτο ὅλως ἀνωφελὴς καὶ ὅτι ὁ ἀστεῖος γέρων οὐδόλως ἦτο ἀπίθανον νὰ ἐνέδιδέ ποτε εἰς τὴν ἐπιθυμίαν νὰ συμπληρώσῃ κατὰ τὸν ὑποδεικνύμενον τρόπον τὸ ποτόν.

Ἀφ' οὗ ἐρρόφησε μερικὰ ποτήρια οἰνοπνεύματος, ὁ κύριος Σάικς ἔσχε τὴν καλωσύνην ν' ἀποτείνῃ τὸν λόγον πρὸς τοὺς νεαροὺς μαθητευομένους. Καὶ ἡ καλωσύνη του αὕτη προεκάλεσε συνδιάλεξιν, ἐν ᾗ ἡ αἰτία καὶ αἱ περιστάσεις τῆς συλλήψεως τοῦ Ὄλιβερ ἐξετέθησαν διὰ μακρῶν, μετὰ τῶν τροποποιήσεων καὶ τῶν κοσμημάτων, ἅτινα ἔκρινε καλὸν ὁ Ἀπανωλαδιᾶς νὰ παρενθέσῃ.

«Φοβοῦμαι, εἶπεν ὁ Ἑβραῖος, μὴ ἀνθίσῃ[1] καὶ μας φέρῃ εἰς στενοχωρίαν.

— Πολὺ πιθανόν, ἀπεκρίνατο ὁ Σάικς μετὰ κακεντρεχοῦς μειδιάματος. Σὲ καλὸ κομμάτι τσόχα εἶσαι διπλωμένος, Φέιγγιν.

— Καὶ φοβοῦμαι πολύ, βλέπετε, προσέθηκεν ὁ Ἰουδαῖος, μὴ δοὺς προσοχὴν εἰς τὴν διακοπήν, καὶ παρατηρῶν τὸν Σάικς ἀσκαρδαμυκτί, καὶ φοβοῦμαι πολὺ μήπως ἂν ἀρχίσῃ ὁ χορὸς 'μπλέξουν καὶ ἄλλοι· καὶ τὸ κουφάρι σου δὲν εἶναι σιγουρότερο ἀπὸ τὸ ἰδικό μου, ἀγαπητέ.»

Ὁ βάραθρος ἐρρίγησε καὶ ἐστράφη πρὸς τὸν Ἑβραῖον ἀπειλητικός· ἀλλ' ἐκεῖνος ἐβύθισε τὴν κεφαλὴν εἰς τοὺς ὤμους, καὶ προσήλωσεν ἀπλανῶς τὰ βλέμματά του εἰς τὸν ἀπέναντι τοῖχον.

Ἐπεκράτησε μακρὰ σιγή· ἕκαστον τῶν μελῶν τῆς σεβασμίας ταύτης ὁμηγύρεως ἐφαίνετο ἀπερροφημένον ἀπὸ τῶν ἰδίων στοχασμῶν, μὴ ἐξαιρουμένου καὶ τοῦ κυνός, ὅστις ἔλειχε τὰ χείλη του εὐήθως καὶ ἐφαίνετο μελετῶν ἐπίθεσιν κατὰ τῶν κνημῶν τοῦ πρώτου ἐντευξομένου ἐν τῇ ὁδῷ.

1. Ὁμιλήσῃ.

«Πρέπει νὰ ὑπάγῃ κανεὶς νὰ μάθῃ τί συνέβη εἰς τὸ πταισματοδικεῖον,» εἶπεν ὁ κύριος Σάικς μὲ τόνον φωνῆς ταπεινότερον ἐκείνου, μεθ' οὗ προσηγόρευσε τοὺς λοιποὺς ἅμα εἰσελθών.

Ὁ Ἑβραῖος ἔνευσε καταφατικῶς.

«Ἐὰν δὲν ἄνθισε καὶ τὸν ἔχωσαν 'ς τὸ φρέσκο,[1] δὲν ὑπάρχει κανεὶς φόβος ἕως οὗ τὸν ἀπολύσουν, εἶπεν ὁ κύριος Σάικς, καὶ τότε πλέον παίρνομεν τὰ μέτρα μας. Πρέπει ναὕρουμε τὸν τορό του[2] μὲ κάθε τρόπο.»

Ὁ Ἑβραῖος κατένευσε καὶ αὖθις.

Ὁ τρόπος οὗτος τῆς ἐνεργείας ἦτο προφανῶς ὁ ἄριστος, ἀλλὰ δυστυχῶς σπουδαιότατον πρόσκομμα παρενεβάλλετο εἰς τὴν παραδοχὴν αὐτοῦ· τὸ πρόσκομμα τοῦτο προήρχετο ἐκ τῆς σφοδρᾶς ἀντιπαθείας, ἥτις ἦν ἐρριζωμένη εἰς τὴν καρδίαν τοῦ Ἀπανωλαδιᾶ, τοῦ Μπέιτς, τοῦ Φέιγγιν καὶ τοῦ κυρίου Μπὶλ Σάικς, κατὰ τῆς ἀστυνομίας καὶ τῶν παραρτημάτων αὐτῆς, καὶ τῆς ἀπεχθείας ἣν ᾐσθάνοντο κατὰ πάσης εἰς τὰ πλησίον αὐτῆς μέρη ἐπισκέψεως, ἀδιάφορον διὰ ποίαν αἰτίαν.

Δύσκολον θὰ ἦτο νὰ εἴπωμεν πόσον καιρὸν ἔμειναν χωρὶς νὰ ἐκστομίσωσι λέξιν, καὶ προσβλέποντες ἀλλήλους εἰς κατάστασιν ἀβεβαιότητος καὶ ἀναποφασίστου, μηδὲν ἐνεχούσαν τὸ εὐχάριστον· ἄλλως δὲ περιττὴ θὰ ἦτο πᾶσα τοιαύτη εἰκασία· διότι ἡ αἰφνιδία ἄφιξις τῶν δύο νεανίδων, ἃς εἶχεν ἰδεῖ προηγουμένως ὁ Ὄλιβερ, προὐκάλεσε τὴν ἐπανάληψιν τῆς συνδιαλέξεως.

«Διωρθώθη ἡ δουλειά· θὰ ὑπάγῃ ἡ Μπέττυ ἢ ὄχι, κόρη μου;

— Ποῦ; ἠρώτησεν ἡ νεᾶνις.

— Πούπετα, εἰς τὸ κατάστημα τῆς ἀστυνομίας, καλή μου Μπέττυ,» εἶπε θωπευτικῶς ὁ Ἑβραῖος.

Ἡ νεᾶνις, πρέπει χάριν τῆς δικαιοσύνης νὰ τὸ ὁμολογήσωμεν, δὲν ἠρνήθη ὁριστικῶς νὰ μεταβῇ ἐκεῖ, περιωρίσθη ὅμως νὰ εἴπῃ καθαρὰ ὅτι προτιμᾷ μᾶλλον νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸν διάβολον· ἦτο δὲ τοῦτο ἁβρὸς καὶ εὐγενὴς τρόπος ἐκφράσεως πρὸς ἔνδειξιν ὅτι ἡ αἴτησις δὲν τῇ ἤρεσκε, τρόπος καταδεικνύων ὅτι ἡ νεᾶνις εἶχεν ἀρίστην συμπεριφορὰν καὶ εἴξευρε μετὰ λεπτότητος νὰ ἀποφεύγῃ νὰ δυσαρεστῇ τοὺς ἄλλους διὰ σαφοῦς καὶ ὡρισμένης ἀρνήσεως.

Ὁ Ἰουδαῖος συνωφρυώθη· δὲν ὡμίλησε πλέον εἰς τὴν Μπέττυ, ἥτις ἔφερε λαμπρὰν ἐνδυμασίαν, ἵνα μὴ εἴπωμεν μεγαλοπρεπεστάτην, ἐρυθρὰν ἐσθῆτα, πράσινα σανδάλια καὶ κιτρίνους θυσάνους, ἀλλ' ἐστράφη πρὸς τὴν σύντροφόν της.

«Καὶ σεῖς, Νάνσυ; εἶπε μεθ' ἑλκυστικοῦ τρόπου· τί λέγετε, ἀγαπητή μου;

1. Τὸν ἐφυλάκισαν.
2. Τὰ ἴχνη του.

Digitized by Google

— Ὅτι ἐγὼ δὲν πιάνομαι 'ς τὰ βρόχια, ἀπεκρίθη ἐκείνη· ὥστε, Φέιγγιν, περιττὸν νὰ ἐπιμένῃς.

— Τί θὰ εἰπῇ αὐτό ; εἶπεν ὁ κύριος Σάικς, παρατηρῶν αὐτὴν ὀργίλως.

— Εἶναι ὅπως τὸ λέγω, Μπὶλ, ἀπεκρίθη ἡσύχως ἡ κυρία.

— Μπᾶ ! εἶσαι ἀκριβῶς τὸ πρόσωπον ὁποῦ χρειάζεται, ὑπολαβὼν εἶπεν ὁ Σάικς· κανεὶς δὲν σε γνωρίζει εἰς τὴν συνοικίαν ἐκείνην.

— Ἴσα ἴσα δὲν 'πηγαίνω καὶ ἐγὼ διὰ μὴ με μάθουν, ἀπεκρίνατο ἡ Νάνσυ μετὰ τῆς αὐτῆς ἀταραξίας· δὲν 'πηγαίνω νέτα-σκέτα, Μπίλ.

— Θὰ ὑπάγῃ, Φέιγγιν, εἶπεν ὁ Σάικς.

— Ὄχι, Φέιγγιν, δὲν θὰ ὑπάγῃ, ἀνεκραύγασεν ἡ Νάνσυ.

— Ναὶ, σοῦ λέγω, Φέιγγιν, θὰ ὑπάγῃ,» ἐπανέλαβεν ὁ Σάικς.

Ὁ κύριος Σάικς εἶχε δίκαιον. Μετὰ πολλὰς ἀπειλὰς, ὑποσχέσεις καὶ θωπείας, ἡ Νάνσυ συγκατετέθη τέλος νὰ ἀναδεχθῇ τὴν ἐντολήν. Ἄλλως δὲ δὲν εἶχε τοὺς αὐτοὺς λόγους ἵνα ἀρνηθῇ, οὓς καὶ ἡ ἀξιάγαστος σύντροφος αὐτῆς· καταλιποῦσα πρὸ μικροῦ μόλις τὸ μακρινὸν μὲν ἀλλὰ κομψὸν προάστειον Ῥάτκλιφ, ὅπως κατοικήσῃ εἰς τὰ πέριξ τοῦ Φιηλδλαίιν, δὲν ἐφοβεῖτο, ὡς ἡ Μπέττυ, μὴ συναντήσῃ κανένα τῶν ἀπειροπληθῶν γνωρίμων της.

Κατὰ συνέπειαν, ἀφ' οὗ πρῶτον περιεζώσθη μίαν λευκὴν ποδιὰν, καὶ ἐφόρεσεν ἕνα ψιάθινον πῖλον, προμηθευθεῖσα ταῦτα ἐκ τῆς ἀνεξαντλήτου ἀποθήκης τοῦ Ἑβραίου, ἡ κυρία Νάνσυ ἡτοιμάζετο νὰ ἐξέλθῃ, ὅπως ἐκτελέσῃ τὴν ἀποστολήν της.

«Μίαν στιγμὴν, ἀγαπητὴ, εἶπεν ὁ Ἑβραῖος, δοὺς αὐτῇ ἓν μικρὸν σκεπαστὸν καλάθιον· κράτει αὐτὸ εἰς τὰ χέρια σου· θὰ φαίνεσαι κατὰ πῶς πρέπει κόρη.

— Δός της καὶ κανὲν μεγάλο κλειδὶ, Φέιγγιν, εἶπεν ὁ Σάικς. Θὰ φαίνεται ἀκόμη φυσικώτερη.

— Ναὶ, ναὶ, ἔχετε δίκαιον, εἶπεν ὁ Ἑβραῖος περῶν εἰς τὸν δάκτυλον τῆς νέας μίαν μεγάλην ἀντίκλειδα· ἔτσι, τώρα εἶναι περίφημα. Θαυμάσια, ἀγαπητή μου, προσέθηκε τρίβων τὰς χεῖρας.

— Ὢ ἀδελφέ μου ! ἀδελφούλη μου ! ἀνεκραύγασεν ἡ Νάνσυ μετὰ θρήνων καὶ ὀλολυγμῶν, συσφίγγουσα σπασμωδικῶς τὸ καλάθιον καὶ τὴν κλεῖδα ὡς γυνὴ ἐν ἐσχάτῳ ἀπελπισμῷ εὑρισκομένη· ποῦ νὰ ἦναι τὸ κακόμοιρο τὸ ἀδελφάκι μου, τί νὰ ἔγινε· καλοί μου κύριοι, λάβετε ἔλεος, καὶ εἰπέτε μου ποῦ ἠμπορῶ νὰ εὕρω τὸ ἀδελφάκι μου· ποῦ νὰ τὸ εὕρω!»

Ἀφ' οὗ ἀπήγγειλε ταῦτα διὰ θρηνώδους καὶ σπαραξικαρδίου φωνῆς, πρὸς μεγάλην ἀγαλλίασιν τῶν παρισταμένων, ἡ καλὴ κόρη ἐσίγησε, ἐκάμμυσεν ἐκφραστικῶς τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἐχαιρέτησε τὴν συντροφίαν καὶ ἀπῆλθε.

«Ἆ ! περίφημη κοπέλλα, φίλοι μου ! εἶπεν ὁ Ἑβραῖος στραφεὶς πρὸς τοὺς νεαροὺς βαλαντιοτόμους, καὶ σοβαρῶς κινῶν τὴν κεφαλὴν, προσκαλῶν τρόπον τινὰ αὐτοὺς διὰ τῆς νέας ταύτης νουθεσίας νὰ ἀκολουθήσωσι τὸ ἀξιομίμητον παράδειγμα, ὅπερ πρὸ μικροῦ εἶδον.

— Κάμνει τιμὴν εἰς τὰς γυναῖκας, εἶπεν ὁ κύριος Σάικς πληρῶν τὸ ποτήριόν του καὶ πλήττων τὴν τράπεζαν μὲ τὸν γιγάντειον γρόνθον του. Εἰς ὑγίειαν της ! καὶ ἄμποτε οἱ ἄλλοι νά της 'μοιάσουν !»

Ἐν ᾧ ἐπεδαψίλευον οὕτως ἐγκώμια εἰς τὴν Νάνσυ, τὸν μαργαρίτην τῶν γυναικῶν, αὐτὴ διηυθύνετο εἰς τὸ ἀστυνομικὸν γραφεῖον, οὐχὶ ἄνευ συστολῆς τινὸς, ὅπερ φυσικὸν ἄλλως εἰς νεάνιδα εὑρισκομένην εἰς τὰς ὁδοὺς μόνην καὶ ἄνευ συνοδίας.

Εἰσῆλθεν ἐκ τῶν ὄπισθεν, ἔκρουσε σιγὰ τὴν θύραν ἑνὸς τῶν κελλείων τῆς φυλακῆς διὰ τῆς κλειδὸς καὶ ἠκροάσθη. Ἀλλ' οὐδὲν ἤκουσε· τότε ἔβηξε καὶ ἠκροάσθη αὖθις· μὴ λαβοῦσα ὅμως καὶ πάλιν ἀπάντησιν, ἀπεφάσισε νὰ ὁμιλήσῃ. «Ὄλιβερ ! ἐψιθύρισε ταπεινῇ τῇ φωνῇ, μικρέ μου Ὄλιβερ !»

Ἐν τῷ κελλείῳ ἐκείνῳ ἦτο ἐγκαθειργμένος δυστυχής τις γυμνήτης, ὅστις συνελήφθη ὡς διαπράξας τὸ ἔγκλημα νὰ παίξῃ αὐλὸν εἰς τοὺς δρόμους ἄνευ ἀδείας, καὶ ὅστις ἀποδειχθείσης καθαρὰ τῆς κακούργου ταύτης κατὰ τῆς κοινωνίας πράξεώς του, κατεδικάσθη ὑπὸ τοῦ κυρίου Φάνγκ εἰς ἑνὸς μηνὸς φυλάκισιν ἔν τινι σωφρονιστηρίῳ· ὁ κύριος Φάνγκ προσέθηκε μάλιστα τὴν ἀστείαν καὶ λίαν ἐπίκαιρον ταύτην παρατήρησιν, ὅτι ἐπειδὴ εἶχε τόσῳ καλοὺς πνεύμονας, θὰ τῷ ἦτο πλέον ὑγιεινὸν νὰ ἐξασκῇ αὐτοὺς στρέφων τὸν μύλον τῶν καταδίκων μᾶλλον παρὰ παίζων αὐλόν. Ὁ φυλακισμένος, καταβεβλημένος ὢν ἐκ τῆς λύπης ἣν προὐξένει αὐτῷ ἡ στέρησις τοῦ αὐλοῦ του δημευθέντος πρὸς ὄφελος τοῦ κράτους, δὲν ἀπεκρίθη εἰς τὴν Νάνσυ· αὐτὴ παρῆλθε λοιπὸν καὶ ἔκρουσε τὴν θύραν τοῦ ἑπομένου κελλείου.

«Τί εἶναι ; ἠκούσθη ἐρωτῶσα φωνὴ ἀδύνατος καὶ ὑποτρέμουσα.

— Μήπως εἶναι αὐτοῦ μέσα ἕνα παιδί ; εἶπεν ἡ Νάνσυ θρηνωδῶς.

— Ὄχι, ἀπεκρίνατο ἡ φωνή· ὁ Θεὸς νά το φυλάξῃ.»

Ὁ εἰπὼν ταῦτα ἦν γέρων τυχοδιώκτης ὑπερεξηκοντούτης, φυλακισθεὶς διότι δὲν ἔπαιζεν αὐλὸν, ἢ ἐν ἄλλαις λέξεσι διότι συνελήφθη ἐπαιτῶν, ἀντὶ νὰ μετέρχηται ἔργον τι, ὅπως κερδαίνῃ τὸν ἄρτον του. Ἐν τῷ τρίτῳ κελλείῳ ἦν ἐγκαθειργμένος ἕτερος, ὡς πωλήσας χύτρας ἄνευ ἀδείας, καὶ κατὰ συνέπειαν ζητήσας νὰ κερ-

Digitized by Google

δήσῃ τὸν ἄρτον του μὲ ζημίαν τοῦ δημοσίου ταμείου.

Ἐπειδὴ οὐδεὶς τῶν ἐγκληματιῶν ἐκείνων ἐκαλεῖτο Ὄλιβερ, οὐδ' εἴξευρέ τι περὶ τοῦ παιδός, ἡ Νάνσυ ὑπῆγε κατ' εὐθεῖαν πρὸς τὸν ἀστυνομικὸν ἐκεῖνον ὑπάλληλον μὲ τὸ ἐκ ῥαβδωτοῦ ὑφάσματος ἐσωκάρδιον, περὶ οὗ ἐποιήσαμεν ἀνωτέρω λόγον, καὶ μετὰ κλαυθμῶν καὶ θρήνων, ὧν τὴν ἐντύπωσιν ἐπηύξανε κινοῦσα τὴν κλεῖδα καὶ τὸ καλάθιόν της, ἐζήτησε τὸν ἀγαπητὸν ἀδελφούλην της.

«Δὲν εἶναι ἐδῶ, ἀγαπητή μου, εἶπεν ὁ ὑπάλληλος.

— Ποῦ εἶναι; ἀνεκραύγασεν ἡ Νάνσυ ἄπελπις.

— Ὁ κύριος τὸν ἐπῆρε, ἀπεκρίθη ὁ ὑπάλληλος.

— Ποῖος κύριος; Ὢ Θεέ μου! Θεέ μου! Ποῖος κύριος;» ἐκραύγασεν ἡ Νάνσυ.

Ὅπω, ἀπαντήσῃ εἰς τὰς ἀσυναρτήτους ταύτας ἐρωτήσεις ὁ ὑπάλληλος ἐπληροφόρησε τὴν κατατεθλιμμένην ἀδελφὴν ὅτι ὁ Ὄλιβερ ἔπεσεν ἀναίσθητος εἰς τὸ ἀκροατήριον τοῦ πταισματοδικείου, ὅτι ἠθωώθη διότι ἐκ τῆς καταθέσεως ἑνὸς μάρτυρος ἀπεδείχθη ὅτι τὴν κλοπὴν διέπραξεν ἄλλος, ὅτι ἀναίσθητος μετεκομίσθη ὑπὸ τοῦ μηνυτοῦ εἰς τὴν οἰκίαν τούτου, ἥτις θὰ ἔκειτο πλησίον τῆς Πέντονβιλλ· διότι τοιοῦτό τι ὄνομα εἶπεν εἰς τὸν ἁμαξηλάτην.

Ἡ νεᾶνις ὑπὸ στυγνῆς ἀπελπισίας καταληφθεῖσα, ἔφθασε κλονουμένη μέχρι τῆς θύρας. Εἶτα ἀναλαβοῦσα τὸ βῆμά της, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν κατοικίαν τοῦ Ἰουδαίου διὰ τῆς μικροτέρας ὁδοῦ.

Ὁ κύριος Μπὶλ Σάικς, μόλις ἀκούσας τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἐνεργειῶν τῆς Νάνσυ, ἐκάλεσε τὸν κύνα του, ἐφόρεσε τὸν πῖλόν του, καὶ ἐξῆλθεν ἐν σπουδῇ, χωρὶς νὰ χάσῃ καιρὸν ἀποχαιρετῶν τὴν συντροφίαν.

«Πρέπει νὰ μάθωμεν ποῦ εἶναι, φίλοι μου, εἶπεν ὁ Ἑβραῖος συγκεκινημένος. Πρέπει νά τον ἐπανεύρωμεν. Τσάρλυ, πρέπει νὰ τρέξῃς εἰς ὅλα τὰ μέρη πρὸς ἀνακάλυψίν του, μέχρις οὗ μοὶ φέρῃς εἰδήσεις περὶ αὐτοῦ. Νάνσυ, ἀγαπητή μου, πρέπει νά μου τὸν εὕρῆτε. Πῶς θὰ κάμετε, σκεφθῆτέ το μόνοι σας, σὺ καὶ ὁ Ἀπανωλαδιᾶς. Περιμείνατε ὀλίγον, προσέθηκεν ἀνοίγων διὰ χειρὸς τρεμούσης ἓν συρτάριον. Νὰ χρήματα, φίλοι μου. Τὸ ἐργαστῆρι θά το κλείσω ἀπόψε· εἰξεύρετε ὅμως πάντοτε ποῦ θὰ μ' εὕρητε. Μὴ μένετε ἐδῶ οὐδὲ στιγμήν, οὐδὲ λεπτόν, φίλοι μου!»

Καὶ ταῦτα λέγων ὡδήγησεν αὐτοὺς μέχρι τῆς κλίμακος· εἶτα κλείσας ἐπιμελῶς τὴν θύραν καὶ διὰ μοχλῶν στηρίξας αὐτήν, ἐξήγαγε τῆς κρύπτης τὴν πυξίδα, ἣν ἄκων ἔδειξεν εἰς τὸν Ὄλιβερ, καὶ ἤρχισε νὰ κρύπτῃ ἐν σπουδῇ εἰς τὰ ἐνδύματά του τὰ περιεχόμενα ἐν ταύτῃ ὡρολόγια καὶ κοσμήματα.

Ἐν ᾧ κατεγίνετο εἰς τὴν ἀσχολίαν ταύτην, ἔφριξεν ἀκούσας κρουομένην τὴν θύραν

«Ποῖος εἶναι; ἀνεκραύγασε ζωηρῶς καὶ μετὰ τρόμου.

— Ἐγώ! ἀπεκρίθη ὁ Ἀπανωλαδιᾶς διὰ τῆς ὀπῆς τοῦ κλείθρου.

— Ἔ! τί τρέχει! τί θέλεις; εἶπεν ὁ Ἑβραῖος μετ' ἀνυπομονησίας.

— Ἡ Νάνσυ θέλει νὰ μάθῃ ἂν πρέπῃ νά τον φέρωμεν εἰς τὸ ἄλλο 'σπίτι, εἶπεν ὁ Ἀπανωλαδιᾶς ταπεινῇ τῇ φωνῇ.

— Ναί, ἀπεκρίνατο ὁ Ἑβραῖος· ἀδιάφορον ποῦ θὰ εὑρεθῇ. Ἀλλ' ὅμως νὰ τὸν εὕρητε, νά τον εὕρητε, αὐτὸ εἶναι τὸ σπουδαῖον. Μὴ φοβεῖσθε, καὶ εἰξεύρω ἐγὼ τί θὰ κάμω κατόπιν.»

Ὁ Ἀπανωλαδιᾶς ὑπετονθόρυσεν ὀλίγας λέξεις καὶ κατῆλθεν ἀνὰ τέσσαρας τὰς βαθμίδας τῆς κλίμακος, ὅπως φθάσῃ τοὺς ἄλλους.

«Ἕως τώρα δὲν ἄνθισε, ἐσκέφθη ὁ Ἑβραῖος ἐπαναλαβὼν τὴν διακοπεῖσαν ἐργασίαν του. Ἐὰν ἔχῃ σκοπὸν νά μας παραδώσῃ εἰς τοὺς νέους του φίλους, ἔχομεν καιρὸν νά του κόψωμεν τὴν σφυρίκτρα.»

Ἕπεται συνέχεια. **Π

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΒΙΣΜΑΡΚ

Ὁ ἐν Παρισίοις ἀνταποκριτὴς τοῦ «Χρόνου» Βλόβιτς, οἰκειωθεὶς ἐπ' ἐσχάτων ἐν Βερολίνῳ μετὰ τοῦ Βίσμαρκ, δημοσιεύει τὰς ἐκ τῆς οἰκειώσεως ταύτης περιεργοτάτας ἐντυπώσεις του. «Θάμβος κινεῖ, γράφει ὁ κ. Βλόβιτς, ἡ ἀντίθεσις μεταξὺ τῆς τρομερᾶς φήμης τοῦ Βίσμαρκ καὶ τοῦ πατριαρχικοῦ θεάματος τῆς οἰκογενείας, ἧς ἐν μέσῳ ἀναπαύεται ἐκ τῶν ἀγώνων τῆς πολιτικῆς. Οὐδὲν ἁπλούστερον καὶ συγκινητικώτερον τοῦ εὐσεβάστου καὶ σιωπηλοῦ ἐνθουσιασμοῦ, δι' οὗ περιστοιχίζουσι τὸν ἀρχικαγκελάριον ἡ σύζυγος καὶ τὰ τέκνα του. Οἱ οἰκεῖοί του λατρεύουσιν αὐτὸν ὡς ἡμίθεον, περιποιοῦνται δ' αὐτὸν ὡς παιδίον, ὁ δὲ πρίγκηψ ὑποβάλλεται εὐπειθῶς εἰς τὴν τυραννίαν ταύτην τῆς ἀγάπης. Ἀκούων τις αὐτὸν ἀστεϊζόμενον μετὰ τῆς οἰκογενείας του ἐκπλήττεται ἐπὶ τῇ σαφηνείᾳ, μεθ' ἧς ἐκφράζεται, ἐπὶ τῇ χάριτι, ἣν ἐπιδεικνυσιν ἐν τῇ οἰκειότητι, καὶ ἐπὶ τῇ ἀπροσμαχήτῳ δυνάμει τοῦ χαρακτῆρός του, ἥτις μεταβάλλει πᾶσαν λέξιν του εἰς νόμον. Ἐνῷ ἀναπαύεται φυσικώτατα, δύναταί τις νὰ ᾖ βέβαιος ὅτι μία κίνησις τῆς χειρός του ἀρκεῖ, ὅπως κατασυντρίψῃ πάντα πολέμιον καὶ ἄρῃ ἐκ μέσου πᾶν πρόσκομμα. Ἤκουσα αὐτὸν τῇ 2 Ἰουλίου λέγοντα ἐν παρόδῳ ὅτι μετὰ τὴν ἐφεύρεσιν τοῦ τηλεγράφου τὰ Συνέδρια δὲν ἔπρεπε νὰ διαρκῶσιν ὑπὲρ τὸν μῆνα, ἔκτοτε δ' ἤμην βέβαιος ὅτι τὸ Συνέδριον ἔμελλε νὰ διαρκέσῃ ἕνα μόνον μῆνα. Πολλοὶ παρετήρησαν ὅτι ὁ Βίσμαρκ ὁμιλῶν διστάζει πολλάκις περὶ τὴν ἐκλογὴν λέξεως· ἀλλ' ἡ λέξις ἅπαξ ἐκλεχθεῖσα κέκτηται

Digitized by Google

μαθηματικὴν ἀκρίβειαν, ἡ δ' ἐξ αὐτῆς ἐντύπωσις εἶναι ἐμβριθέστατα ὑπολελογισμένη. Δὲν περιφρονεῖ τὴν ἀνθρωπότητα, ὡς ἐρρέθη, δὲν πιστεύει ὅμως εἰς τὴν ὕπαρξιν μεγάλων ἀνδρῶν. Φρονεῖ ὅτι αἱ πολιτικαὶ ὑπολήψεις ὀφείλονται εἰς τυχαίας καὶ ἀπροόπτους συμπτώσεις, μειδιᾷ δὲ δυσπίστως ὁσάκις ἀκούει προφερόμενα ὀνόματα ἐξόχων πολιτικῶν. Εἶναι ἴσως ἐκ τῶν ζώντων ἀνδρῶν ὁ μόνος ἀνώτερος τῆς κολοσσιαίας φήμης του καὶ λόγῳ ἀρετῶν καὶ λόγῳ ἐλαττωμάτων. Ἡ περιφρόνησίς του πρὸς τοὺς ἄλλους εἶναι ἀναμεμιγμένη μετὰ μεγάλης δόσεως ἐμπιστοσύνης πρὸς αὐτόν. Ἡ ἔμφυτος αὐτοῦ ὑποψία καθιστᾷ αὐτὸν ἀδιάφορον πρὸς τὸν ἔπαινον καὶ εὐαισθητότατον πρὸς τὸν ψόγον. Εἶναι τοσοῦτον πεπεισμένος περὶ τῆς ἰδίας ἑαυτοῦ ἀναμαρτησίας, ὥστε θεωρεῖ τὸν πανηγυρισμὸν ὡς αὐθάδειαν καὶ τὴν μομφὴν ὡς βλασφημίαν. Ὁμιλεῖ περὶ τῶν ἄλλων μετ' ἐπιφυλάξεως, οὐχὶ ἐξ ἐπιεικείας, ἀλλὰ διότι φρονεῖ ὅτι πᾶσα κρίσις διερχομένη διὰ τῶν χειλέων του εἶναι ἱστορικὴ ἐτυμηγορία καὶ ὅτι αὐτὸς ὁ ἴδιος ἄνευ θαυμασίου τινὸς προσόντος θὰ ἦτον ὁ κινδυνωδέστατος τῶν ἀνθρώπων. Σέβεται τὴν ἱστορίαν, ἀλλὰ θεωρεῖ ἑαυτὸν ὡς τὴν προέχουσαν μορφὴν τῆς ἐποχῆς καὶ πιστεύει ὅτι ἡ ἱστορία οὐδεμίαν θὰ προσάψῃ αὐτῷ πρᾶξιν ἀμαυροῦσαν τὴν φήμην του. Ὀλίγον ἐνδιαφέρει αὐτὸν ἐὰν θὰ κατακριθῇ ὡς τραχὺς καὶ ἀμείλικτος, ὡς ἀσπλάγχνως καταδιώξας τοὺς ἀντιπάλους του, ὡς θυσιάσας μυριάδας ὑπάρξεων, ὡς παρακωλύσας τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἐλευθεριῶν τῆς χώρας του, ὡς εἴρων ἐν λόγοις καὶ ἀντιδραστικὸς ἐν ἔργοις, ὡς ἀξιῶν ἐξ ἄφρονος ὑπεροψίας νὰ διέπῃ αὐτογνωμόνως τὰς τύχας τοῦ ἔθνους του, ὡς ῥιπτόμενος εἰς πᾶσαν ἔριδα καὶ μὴ ἀποδειλιῶν ἐνώπιον οὐδεμιᾶς βίας. Τὰς κακίας ταύτας, ἀποτελέσματα ὑπεροψίας καὶ τόλμης, ἀποδίδει ἡ ἱστορία εἰς πάντα μέγαν ἄνδρα. Ἀλλ' ὅ,τι ὁ Βίσμαρκ δὲν ἀνέχεται εἶναι ν' ἀποδίδωνται αὐτῷ μικρὰ καὶ συνήθη ἐλαττώματα, ψεύδη ἢ ἀτιμία. Χυδαία πρόληψις εἶναι ὅτι ὁ διπλωμάτης εἶναι ἐξ ἀνάγκης ψεύστης. Ἡ ψευδολογία ὡς διπλωματικὸν ὅπλον κατέστη ἄχρηστος, ἢ χρησιμεύει μόνον εἰς ἀνθρώπους μετρίους. Δὲν εἶναι τὸ ὅπλον τοῦ Βίσμαρκ. Δὲν λέγει πᾶν ὅ,τι φρονεῖ, ἀλλ' ὅ,τι λέγει εἶναι ἀληθές. Περιφρονεῖ τὰς μικροπονηρίας. Κέκτηται καὶ ἀρετὰς μεγάλας καὶ μεγάλα ἐλαττώματα. Μνησικακεῖ κατ' ἐκείνων, ὅσοι ἐπειράθησαν νὰ σμικρύνωσιν αὐτὸν εἰς τὰ ὄμματα τῶν μεταγενεστέρων, δὲν ἐσυγχώρησε δ' ἔτι εἰς τὸν πρίγκηπα Γορτσακὼφ τὸ ὅτι ἐθεώρησεν αὐτὸν συνένοχον τῶν σχεδίων, ἅτινα ἐχάλκευεν ἐνέτει 1875 τὸ στρατιωτικὸν ἐν Πρωσσίᾳ κόμμα κατὰ τῆς Γαλλίας».

Ἡ ἀργία εἶνε ἡ σκωρία τῆς ψυχῆς.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΠΟΙΚΙΑ ΜΑΣΣΑΛΙΑΣ

Αἱ ἐφημερίδες τῶν Παρισίων ἀνήγγειλαν πρὸ ὀλίγου χρόνου τὸν θάνατον τῆς Κυρίας Ἰωσὴφ Μερὺ, τὸ γένος Βορὲλ, χήρας τοῦ περιωνύμου συγγραφέως τοῦ *πολέμου τοῦ Νιζάμ*.

Ἡ κυρία αὕτη ἦτο θυγάτηρ τοῦ Κ. Βορὲλ, ὁ ὁποῖος ἐπὶ τῆς Παλινορθώσεως διετήρει ἐν Μασσαλίᾳ τὸ Café des Allées.

Ὁ Κ. Βορὲλ ἦτο μικρόσωμος ἀνὴρ, ζωηρὸς καὶ κατὰ βάθος ἀγαθός. Περὶ τὰ τέλη τοῦ ἔτους 1822, τὸ καφενεῖον αὐτοῦ ὅπου πολλοὶ ἐσύχναζον ὅπως παίξωσιν ἐν ἀποκρύφῳ τὸ σφαιριστήριον, ἀπέκτησε νέους πελάτας. Αὐτόθι ἤρχετο καθ' ἑκάστην εἰς ὡρισμένην ὥραν εἰκὰς ξένων μυστηριωδῶν, οἵτινες διήρχοντο ὡς σκιαὶ τὴν κυρίαν αἴθουσαν τοῦ καφενείου πορευόμενοι εἰς μικρὸν δωμάτιον, κείμενον εἰς τὸ ἄκρον τοῦ διαδρόμου. Ἤθελέ τις ὑπολάβει τούτους ἐν τῷ δωματίῳ ὡς *καρβονάρους* τῶν χρόνων τούτων.

Ἐρωτώμενος περὶ τῆς ἐθνικότητος τῶν ἀλλοκότων τούτων πελατῶν τοῦ καφενείου ὁ Κ. Βορὲλ ἀπήντα μετὰ πολλῆς ἐπιφυλάξεως. Ἔλεγεν ὅτι ἦσαν δυστυχεῖς ξένοι. Εἶχεν ἐνοικιάσει εἰς αὐτοὺς ἀντὶ πέντε φράγκων κατὰ μῆνα μικρὸν δωμάτιον, ὅπου συνήρχοντο ἀθορύβως· ἐκ τοῦ καφενείου δὲν κατηνάλισκον μεγάλα πράγματα· ἐπὶ τῆς τραπέζης περὶ τὴν ὁποίαν ἐκάθηντο ἔκειτο ὑδροφόρον ἀγγεῖον, μόλις δὲ ἀπὸ χρόνου εἰς χρόνον ἐζήτουν καὶ ὀλίγον καφέ. Ἐκάπνιζον μικρᾶς ἀξίας σιγάρα καὶ συνδιελέγοντο μελαγχολικῶς κεκλεισμένῃ τῇ θύρᾳ.

Οἱ τακτικοὶ πελάται ἐπὶ μᾶλλον περίεργοι γενόμενοι ἠνώχλουν τὸν Κ. Βορὲλ, ἐπὶ τέλους δ' ἔμαθον ὅτι αὐτοὶ οἱ συνωμῶται, οὕτως εἰπεῖν, ἦσαν Ἕλληνες φυγάδες Χῖοι διαφυγόντες ὡς ἐκ θαύματος τὴν σφαγὴν τοῦ 1822. Κατέφυγον δὲ εἰς Μασσαλίαν ἀναμένοντες ἐνταῦθα τὸ τέλος πολέμου, εἰς ὃν ἀπώλεσαν τὰ κυριώτερα μέλη τῆς οἰκογενείας των.

Μεταξὺ τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων ὑπῆρχον τῷόντι οἱ Ῥάλλαι, οἱ Ἀργένται, οἱ Σεκιάραι, οἱ Ῥοδοκανάκαι, οἱ Ἀγέλαστοι καὶ τὸ πλεῖστον τῶν ἀρχηγῶν, τῶν τανῦν μὴ ὑπαρχόντων, τῆς ἑλληνικῆς ἀποικίας τῆς Μασσαλίας. Ἀναγκασθέντες νὰ καταλίπωσιν ἐν σπουδῇ τὴν πατρίδα των καὶ τὸν ἐν αὐτῇ ἄνετον βίον, ἀφίκοντο εἰς Μασσαλίαν ἐντελῶς ἄποροι· αὐτόθι δ' ἐν τῷ τελευταίῳ δωματίῳ τοῦ καφενείου τοῦ Κ. Βορὲλ ἤρχοντο καὶ συνδιελέγοντο περὶ τὴν συμφορὰν τῆς γενεθλίου αὐτῶν γῆς, καὶ μετέδιδον πρὸς ἀλλήλους τὰς εἰδήσεις, σπανίως καὶ ταύτας ἐρχομένας, ἃς ἐλάμβανον ἐκ τῆς Ἑλλάδος.

Μικρὸν μετὰ ταῦτα τὰ πράγματα ἐβελτιώθησαν καὶ οἱ φυγάδες ἠδυνήθησαν νὰ συνάψωσιν ἐμπορικὰς σχέσεις μετὰ τῆς Ἀνατολῆς. Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ ταπεινὴ ἀρχὴ ἀποικίας, σήμερον ἀριθμούσης πολλοὺς πλουσίους ἑκατομ-

Digitized by Google

μυριούχους, ἥτις οὐδέποτε ἐλησμόνησε, πρέπει νὰ τὸ ὁμολογήσωμεν, ὅ,τι ὀφείλει εἰς τὴν φιλοξενίαν τῶν Μασσαλιωτῶν.

[Petit Marseillais.] **

ΑΔΑΜΑΝΤΩΡΥΧΕΙΑ ΤΗΣ ΜΕΣ. ΑΦΡΙΚΗΣ

Ἐπ' ἐσχάτων ἐξεδόθη βιβλίον ἐπιγραφόμενον «Τέσσαρα ἔτη ἐν Ἀφρικῇ»(Vier Iahre in Afrika 1871-75), ἐν ᾧ ὁ συγγραφεὺς διηγεῖται τὰς ἐντυπώσεις καὶ τὰ συμβάντα του ἐν τοῖς περιφήμοις ἀδαμαντωρυχείοις τῆς μεσημβρινῆς Ἀφρικῆς. Ἐκ τοῦ βιβλίου τούτου ἐρανιζόμεθα ἀποσπάσματά τινα περίεργα.

Σκοπὸς τῆς ὁδοιπορίας του ἦτο ἡ πολίχνη Πνὴλ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Βαάλ, ἔνθα πέρυσι μόλις εὑρέθησαν κατὰ πρῶτον ἀδάμαντες. Μετέβαινον δὲ ἐκ τῆς πόλεως Κὰπ διὰ λεωφορείου, ἐν ᾧ ἐκάθηντο συμπεπιεσμένοι δώδεκα ἄνθρωποι ἐπὶ δώδεκα ὅλας ἡμέρας.

Μετ' οὐ πολὺ ἕνδεκα λεύγας ἐκεῖθεν πρὸς τὸ μεσημβρινοδυτικὸν ἀνεκάλυψαν νέους τόπους ἀδαμαντοφόρους,πρὸς οὓς διευθύνθησαν οἱ τοὺς ἀδάμαντας ἀναζητοῦντες. Μεταξὺ δὲ τῶν τότε συνοικισθεισῶν πόλεων μνείας ἀξία εἶνε ἡ Κιμβερλέη, ἧς οἱ κάτοικοι ἐν διαστήματι πέντε ἑβδομάδων συνεποσώθησαν ἀπὸ ἑκατὸν εἰς πεντακισχιλίους. Ἐνταῦθα ἠρευνήθησαν περὶ τὰ 700 φρέατα (claims), ἔχοντα ἕκαστον ἔκτασιν 30 ποδῶν τετραγωνικῶν καὶ τιμώμενα κατὰ τὸν πλοῦτον ὃν περιεῖχον 2,000 μέχρι 50,000 μάρκων, ἑκάστου μάρκου ἰσοδυναμοῦντος πρὸς φράγκον 1 καὶ 0,25. Οἱ λάκκοι δὲ οὗτοι πολλάκις εἶχον 200 ποδῶν βάθος, διότι καὶ εἰς τοιοῦτον βάθος ἀνευρίσκονται πολύτιμοι λίθοι. Ἦτο δὲ ἡ ἐργασία τὰ μάλιστα κοπιώδης.

«Εἰς τοὺς βαθεῖς καὶ ἀσκιάστους ἐκείνους λάκκους, λέγει ὁ συγγραφεὺς Ἐρνέστος Βέμπερ, ὁ ἥλιος καίει φοβερά· οὐδὲ ἴχνος αὔρας δροσερᾶς· νομίζεις ὅτι εἶσαι ἐν καιομένῃ καμίνῳ. Ἐν ᾧ δὲ ὁ ἐργάτης μεταχειρίζεται τὴν σκαπάνην ἢ τὸ πτυάριον ὁ ἱδρὼς καταρρέει ποταμηδὸν καθ' ὅλον του τὸ σῶμα. Πλὴν δὲ τοῦ κόπου τούτου προσθέσατε ὅτι ὁ ἐργάτης διαμένει ἐντὸς σκηνῶν στενῶν καὶ ὑπὸ τοῦ ἡλίου προσβαλλομένων, ἐστερημένος πάσης οἰκιακῆς περιποιήσεως καὶ κάκιστα τρεφόμενος. Ἀλλ' ἡ ἐλπὶς τοῦ κέρδους ἐνδυναμόνει τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ εὑρήματα τοῦ γείτονος τρέφουσι καὶ ἐνισχύουσι τὰς ἐλπίδας καὶ τὰ ὄνειρά σας.»

Διάφορος δὲ εἶνε ὁ πλοῦτος τῶν λάκκων. Καί τινες μὲν ἦσαν τόσον παραγωγοί, ὥστε οἱ κτήτορες αὐτῶν ἐπλούτησαν μετ' ὀλίγας ἑβδομάδας, τινὲς δὲ τόσον ὀλίγους ἀδάμαντας παρῆγον, ὥστε οἱ κτήτορες αὐτῶν μόλις ἐκέρδαινον τὸν ἐπιούσιον.

Ἀπὸ τοῦ 1871 μέχρι τοῦ 1875 ἐβελτιώθη ἡ κατάστασις τῶν πραγμάτων ἐν Κιμβερλέῃ. Ἐν ᾧ πρότερον κατῴκουν ἐν ἁμαξίοις, ἔπειτα ἔστησαν σκηνὰς καὶ βαθμηδὸν ᾠκοδόμησαν καὶ οἰκίαν ξυλίνην μετὰ κηπαρίου. Μετ' ὀλίγον προσετέθησαν καὶ ἄλλαι οἰκίαι κομισθεῖσαι ἕτοιμαι ἐξ Ἀμερικῆς καὶ Νορβηγίας, ὧν αἱ σανίδες ἦσαν ἠριθμημέναι, ὥστε εὐκόλως συνηρμόζοντο. Ἐτιμῶντο δὲ 50 μέχρι 500 λιρῶν στερλινῶν ἑκάστη κατὰ τὰς διαστάσεις αὐτῶν. Ἐκομίσθησαν δὲ καὶ σιδηραῖ οἰκίαι ἐπικαλυπτόμεναι διὰ σανίδων. Τοσοῦτον δ' εὐωδοῦντο αἱ ἐργασίαι, ὥστε οἱ ἐργάται διὰ κοινοῦ ἐράνου συνέστησαν ἀναγνωστήριον περιέχον τὰ ἄριστα τῶν ἀγγλικῶν περιοδικῶν καὶ ἐφημερίδων, ἐν ᾧ ἐτελοῦντο ἐνίοτε χοροὶ καὶ ἑσπεριναὶ συναναστροφαί.

Ἀλλ' ἡ χαρίεσσα αὕτη εἰκὼν εἶχε καὶ τὰς σκιάς της. Ἦτο δύσκολον ἵνα μὴ εἴπωμεν ἀδύνατον νὰ ἐργασθῇ τις μόνος ἐν τῷ λάκκῳ· ἔπρεπε νὰ ἔχῃ καὶ βοηθόν. Ὅθεν οἱ Κάφροι οὓς παρελάμβανον ὡς βοηθοὺς ἔσπευδον νὰ φύγωσι τυχούσης εὐκαιρίας· ἐκ δὲ τῆς αἰφνιδίας φυγῆς των ἐνόουν παρευθὺς οἱ ἐργάται ὅτι οἱ φυγόντες εὗρον χονδρόν τινα ἀδάμαντα. Ἔπειτα δὲ αἱ κλοπαὶ τρόπον τινὰ ἐνεθαρρύνοντο ὑπὸ τῶν κτητόρων, οἵτινες εἶχον ἐπίτηδες πράκτορας ἵνα ἀγοράζωσι τοὺς κλοπιμαίους ἀδάμαντας. Εἰς τοὺς πράκτορας τούτους οἱ κύριοί των ἔδιδον λάκκους οὐδεμίαν μὲν ἔχοντας ἀξίαν, ἀλλὰ μόνον δίδοντας εἰς αὐτοὺς τὸ δικαίωμα τοῦ μετέρχεσθαι τὸ ἐμπόριον τῶν ἀδαμάντων. Τὴν δ' ἑσπέραν μετὰ τὸ πέρας τῆς ἐργασίας ἔφερον τοὺς κλοπιμαίους ἀδάμαντας εἰς τοὺς κυρίους των καὶ πάραυτα τοὺς ἐπώλουν. Εἰσεπράττοντο δὲ καθ' ἑβδομάδα ἐκ τῆς πωλήσεως τῶν κλοπιμαίων τούτων ἀδαμάντων δεκακισχίλιαι λίραι στερλῖναι (250,000 φράγκων). Ἀλλ' ἡ πληθὺς αὕτη τῶν ἀδαμάντων ἐξ ἀνάγκης ἔγεινεν αἰτία νὰ ὑποτιμηθῶσιν αἱ τιμαὶ αὐτῶν ἐν τῇ ἀγορᾷ τοσοῦτον, ὥστε οἱ τοὺς ἀδάμαντας ἀναζητοῦντες καταλιπόντες τοὺς λάκκους των ἐπορεύθησαν εἰς ἀνεύρεσιν χρυσωρυχείων, τούτου δ' ἕνεκα καὶ αἱ οἰκίαι καὶ τὰ ἔπιπλά των κτλ. ἀπώλεσαν τὴν ἀξίαν των διότι οὐδεὶς ἤθελε νὰ τἀγοράσῃ.

Κατὰ τοὺς εὐτυχεῖς χρόνους ἕκαστον ἀτμόπλουν ἀποπλέον εἰς Ἀγγλίαν ἐκόμιζε 15—20 λίτρας ἀδαμάντων, ἑκάστου ἡμιχιλιογράμμου ἰσοδυναμοῦντος πρὸς 3,300 καράτια! Τότε δὲ πάντες ὁμοῦ οἱ λάκκοι παρῆγον κατὰ μῆνα 320,000 λιρ. στερλ., ὅ ἐστι 11,000 περίπου τὴν ἡμέραν (290,000 φρ.). Ἀλλὰ τῷ 1874 ἀδάμας ζωηρὸς τὸ χρῶμα καὶ διαυγής, καί τοι ὀλίγον ὑποκίτρινος, ἕλκων 80 καράτια, ἐπωλεῖτο μόλις 240 λιρ. στερλ. (6,000 φρ.), ἐν ᾧ πρὸ τεσσάρων ἐτῶν εὐκολώτατα εὕρισκεν ἀγοραστὰς πρὸς 3,000 λίρας (75,000 φρ.) **

Αἱ πλεῖσται τῶν ἀνακαλύψεων καὶ ἐφευρέσεων ὀφείλονται εἰς ὅλως τυχαῖα περιστατικά.

Digitized by Google

Ἐκ τυχαίων περιστατικῶν ὡρμήθησαν ὁ μὲν Γαλιλαῖος ὅπως ἀνακαλύψῃ τὸν ἰσοχρονισμὸν τοῦ ἐκκρεμοῦς, ὁ δὲ Γαλβάνης τὴν φυσικὴν ἐκείνην δύναμιν, ἥτις βραδύτερον γαλβανισμὸς ἐκλήθη. Κατὰ τύχην ὡσαύτως, ἐν ᾧ κατέγραφεν ἐπὶ λιθίνης πλακός, ἐλλείψει χάρτου, ἃ παρέδιδε πρὸς πλύσιν ἐνδύματα, ὁ ἐκ Μονάχου Σενεφέλδερ, ἐπενόησε, ἐν ἔτει 1808, τὴν λιθογραφίαν. Ἐπίσης εἰς ὅλως τυχαῖον περιστατικὸν ὀφείλεται καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Λιππερσχέϋ ἐφεύρεσις τῶν προσεγγιζουσῶν διοπτρῶν (lunettes d'approche), καθὼς καὶ εἰς τὴν ἐκ τῆς μηλέας πτῶσιν τοῦ μήλου τὸ σύστημα τοῦ Νεύτωνος.

Μικραὶ μηχαναὶ

ΕΝ ΤΗ͂Ι ΠΑΡΙΣΙΝΗ͂Ι ΕΚΘΕΣΕΙ

Ἐκπλήσσεταί τις εἰσερχόμενος εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς παρισιανῆς ἐκθέσεως ἔνθα λειτουργοῦσιν αἱ διάφοροι μικραὶ ἀτμοκίνητοι μηχαναὶ αἱ ἐπαρκοῦσαι εἰς τὰς καθημερινὰς ἀνάγκας τοῦ ἀνθρώπου.

Τὰ μικρὰ ταῦτα μηχανήματα προκαλοῦσι περιεργότερον τὴν προσοχὴν τοῦ κοινοῦ ἢ οἱ μεγάλοι ἀτμοκίνητοι ὄγκοι οἱ μεγαλοπρεπῶς ἀναπαυόμενοι ὀλίγον ἀπωτέρω.

Βλέπει τις ἐκεῖ μηχανὰς ῥαψίματος, σιδηρώματος, μηχανὰς αἵτινες ῥάπτουσι τὰ ὑποδήματα, κατασκευάζουσι πίλους, διαχωρίζουσι τὰς τσόχας, κατασκευάζουσι ἁλύσεις, χειρόκτια, ὑποδήματα, κόπτουσι βελόνας, καρφίτσας κτλ.

Ἡ περιεργοτέρα μηχανὴ εἶναι ἡ κατασκευάζουσα τοὺς ὀρειχαλκίνους κρεμαστῆρας ἀφ' ὧν ἀναρτῶνται εἰς τοὺς τοίχους αἱ λυχνίαι. Θέτουσι τεμάχιον ὀρειχάλκου εἰς τὴν μηχανὴν ἥτις τὸ λαμβάνει καὶ στρέφουσα αὐτὸ κατὰ τὰς δύο ἄκρας τὰς συμπλέκει καὶ παρουσιάζει ἀκολούθως ἕτοιμον τὴν ἐργασίαν. Τὸ κοινὸν χειροκροτεῖ.

Περίεργος ἐπίσης μηχανὴ εἶναι καὶ ἡ τῶν καρφοβελονῶν· θέτουσιν εἰς τὴν μηχανὴν σύρμα τι, καὶ ὡς διὰ μαγείας ἀκολούθως ἐξέρχονται ἑκατὸν καὶ πλειότεραι καρφίτσαι. Ἡ μηχανὴ αὕτη κόπτει τὸ σύρμα, τὸ ἀκονίζει εἰς τὰ ἄκρα, σχηματίζει τὴν κεφαλὴν δι' ἑνὸς κτυπήματος, καὶ περνᾷ τὰς βελόνας εἰς τὸν χάρτην.

Παρέκει ἵσταται μηχανὴ δι' ἧς μεταγγίζεται ἀπὸ ἀγγείου εἰς ἀγγεῖον ὁ οἶνος· ἑτέρα μηχανὴ *βουλώνει* τὰς *μποτίλιας*, καὶ ἄλλη κατόπιν τὰς *ξεβουλώνει*· ἑτέρα μηχανὴ ὀλίγον ἀπωτέρω προετοιμάζει καὶ κατασκευάζει τὰ πώματα.

Ὅ,τι ὅμως διασκεδάζει τοὺς θεατὰς εἶναι ἡ πριόνη δι' ἧς κατασκευάζονται διάφορα καλλιτεχνήματα. Τίθεται πρὸ τοῦ πρίονος τεμάχιον ξύλου χονδροῦ ὡς ᾠὸν ὄρνιθος. Ὁ πρίων εἰσδύει εἰς τὸ ἐσωτερικόν, διατρέχει πλειστάκις τὸ σῶμα τοῦ ξύλου καὶ κατὰ διαφόρους διευθύνσεις, μεθ' ὃ παρουσιάζονται 5 ἢ 6 τεμάχια ἔχοντα διάφορον σχῆμα· τὸ μὲν εἶναι ἀνάκλιντρον, ἕτερον τράπεζα, καὶ ἄλλο κάθισμα κτλ. Ἅπαντα ταῦτα τὰ τεμάχια συναρμολογούμενα παρουσιάζουσιν ἓν ἰδιαίτερον σχῆμα, ἓν τραπέζιον λ. χ., ἓν ἀνάκλιντρον κτλ. καὶ τοῦτο ἀποτελεῖ ἓν εἶδος ἐκ τῶν λεγομένων *παιγνιδίων τῆς ὑπομονῆς*. Πωλεῖται ἀντὶ 1 ½ φράγκου, ἀλλ' ἡ τιμή του ἐθεωρεῖτο ὑπερβολική.

Περίεργος ἐπίσης εἶναι καὶ ἡ κατασκευάζουσα τὰς χαρτίνους *σακκούλας* (τῶν παντοπωλῶν κτλ.) μηχανή. Θέτουσι πρὸ τῆς μηχανῆς ταύτης κύλινδρον χάρτου· ἄρχεται ἡ ἐργασία· ὁ χάρτης κόπτεται, τίθεται ἡ κόλλα, συγκολλῶνται τὰ μέρη καὶ μετ' ὀλίγον ἐξέρχονται ἕτοιμα τὰ σακκίδια.

Κομψότατα βαγόνια ἑκατοστομέτρων τινῶν κινοῦνται διὰ συστήματος μικροσκοπικῶν τινων ἀτμομηχανῶν λειτουργουσῶν μετ' ἀξιοθαυμάστου ἀκριβείας. Ἐρχόμεθα εἰς τὰς πλεκτικὰς μηχανάς, τὰς ξαντικὰς κτλ. Εἰς τὸν ἀριθμὸν τοῦτον κατατάσσομεν καὶ μικράν τινα μηχανὴν ἀξίαν ἰδιαιτέρας προσοχῆς. Εἶναι ἡ παγκόσμιος πλέκτρια. Κατασκευάζει *κάλτσαις*, ἐσώβρακα, δαντέλλες κτλ. Εἶναι θησαυρὸς ἀνεκτίμητος διὰ τὰς μητέρας.[1]

Ἡ ἑπομένη σημείωσις εὐμενῶς ἐχορηγήθη ἡμῖν ὑπὸ τῆς ἐν Ἀθήναις διευθύνσεως τοῦ Σιδηροδρόμου. Σ. τ. Δ.

ΚΙΝΗΣΙΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ

διὰ τοῦ σιδηροδρόμου μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς.

[Ἤρξατο τῶν ἐργασιῶν του τῇ 1 Μαρτίου 1869, ἠγοράσθη δὲ τῇ 20 Δεκεμβρίου 1873 ὑπὸ τῆς «Τραπέζης τῆς Βιομηχανικῆς Πίστεως τῆς Ἑλλάδος» καὶ ἄλλων ἑλλήνων κεφαλαιούχων.]

	Ἀθηνῶν καὶ Φαλήρου
1869.—	665 831
1870.—	817 875
1871.—	798 724
1872.—	841 487
1873.—	1 003 696

	Ἀθηνῶν	Φαλήρου
1874.—	969 112	173 940
1875.—	1 081 239	220 170
1876.—	1 098 418	226 225
1877.—	985 506α	206 900β

α-ἐξ ὧν Α′ θέσ. 59 420 β-ἐξ ὧν Α′ θέσ. 92 125

Β′ » 271 446 Β′ » 114 775

Γ′ » 654 640

Αἱ Γνῶμαι τοῦ Δε-λα-Ῥοσφουκῶ, περὶ ὧν μετά τινος ὑπερβολῆς κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα ἐβεβαίου ὁ Βολταῖρος ὅτι οὐδεὶς ὑπάρχει μὴ εἰξεύρων ταύτας ἐκ στήθους, εἰσὶν ἓν τῶν ἀξιολογωτάτων μνημείων τῶν ἠθῶν καὶ τῶν γραμμάτων τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν ἤκμαζεν ὁ συγγραφεύς. Ὁ Φραγκῖσκος ὁ Ε′, δοὺξ Δε-λα-Ῥοσφουκῶ, πρίγγιψ τοῦ Μαρσιλλιάκ, γεννηθεὶς τῷ 1613 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1680, ἔζησεν ἐν ἐποχῇ κρισίμῳ καθ' ἣν τὰ γαλλικὰ ἤθη ἦσαν ἔκλυτα καὶ ὁ ἐθνικὸς βίος ὑφίστατο εἶδός τι ζυμώσεως. Ἡ ἰσχὺς τῶν ἀρχόντων σχεδὸν τέλεον κατασυντριβεῖσα ἐπὶ τοῦ καρδιναλίου Ῥισελιέ, μετὰ τὸν θάνατον τούτου, ἐπὶ τῆς ἀντιβασιλείας Ἄννης τῆς Αὐστριακῆς, ἀνέκυψε μικρὸν καὶ ἐ-

1. Νέαι Ἰδέαι.

Digitized by Google

πανέλαβε τὴν κατὰ τῆς κεντρικῆς ἐξουσίας πάλην· ἀλλὰ τὸ κομματικὸν πνεῦμα εἶχον ἀντικαταστήσει φατριαστικαὶ μηχανορραφίαι καὶ ῥαδιουργίαι. Αἱ Γνῶμαι, γραφεῖσαι ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τοιαύτης πνευματικῆς καταστάσεως, ἀπεικονίζουσιν ἄριστα τὴν γαλλικὴν κοινωνίαν τῆς ΙΖ' ἑκατονταετηρίδος.

Τὸ σύγγραμμα τοῦτο μετεφράσθη ἑλληνιστὶ ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου φιλέλληνος Βρυνὲ δὲ Πρὲλ καὶ ἐξεδόθη ἐν Παρισίοις τῷ 1828. Ἀλλ' ἡ μετάφρασις αὕτη, τὸ πρῶτον δοκίμιον οὖσα τοῦ ἐντριβεστάτου ἀκολούθως περὶ τὴν ἡμετέραν γλῶσσαν καταστάντος διασήμου ἑλληνιστοῦ, εἶνε ἥκιστα ἀκριβὴς καὶ περὶ τὴν γλῶσσαν πλημμελεστάτη. Ἐνομίσαμεν ὅτι εὐαρεστοῦμεν τοῖς ἀναγνώσταις τῆς Ἑστίας παρέχοντες αὐτοῖς ἑτέραν μετάφρασιν, ἣν ὀφείλομεν εἰς τὸν γλαφυρὸν κάλαμον τοῦ κ. Γ. Ζωχιοῦ, ὅστις μετὰ σπανίας ἐπιτυχίας κατώρθωσε νὰ ὑπερνικήσῃ τὰς δυσχερείας, ἃς ἀνὰ πᾶν βῆμα παρουσιάζει ἡ εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἀπόδοσις λεπτοτάτων τινῶν ἐκφράσεων οὐ μόνον ἄλλης γλώσσης, ἀλλὰ καὶ ἄλλης ἐποχῆς. Σ. τ. Δ.

Γνῶμαι καὶ σκέψεις ἠθικαὶ τοῦ δουκὸς

ΔΕ ΛΑ ΡΟΣΦΟΥΚΩ

Ὡσεπιτοπολύ, τῶν ἀνθρώπων αἱ ἀρεταὶ κεκοσμημέναι εἶναι κακίαι.

1.

Πολλάκις νομίζομεν ἀρετὴν τὸ ὑπὸ τῆς τύχης ἢ τῆς ἀνθρωπίνης τέχνης σοφῶς διασκευασθὲν ποικίλων πράξεων καὶ ποικίλων συμφερόντων συγκρότημα. Οὐχὶ δὲ πάντοτε ἐξ ἀνδρίας οἱ ἄνδρες εἶναι ἀνδρεῖοι καὶ αἱ γυναῖκες ἐξ ἁγνείας ἁγναί.

2.

Ἡ οἴησις εἶναι ὁ πρῶτος καὶ μέγιστος τῶν κολάκων.

3.

Τῆς φιλαυτίας τὰ διανοήματα εἶναι ἀνεξερεύνητα.

4.

Πολυτροπώτατον ἡ φιλαυτία.

5.

Οὔτε τῶν ἡμετέρων παθῶν οὔτε τοῦ ἡμετέρου βίου ἡ διάρκεια ἀπὸ ἡμῶν ἐξαρτᾶται.

6.

Πολλάκις τὸ πάθος ἀναδεικνύει, μωρὸν μέν, τὸν ἐπιδεξιώτατον τῶν ἀνθρώπων, ἐπιδεξίους δὲ τοὺς μωροτάτους.

7.

Τὰ μεγάλα καὶ λαμπρὰ κατορθώματα, τὰ τοὺς ἀνθρώπους ἐκθαμβοῦντα, ἐξιστοροῦνται ὡς προθέσεων μεγάλων ἀποτελέσματα, ἐνῷ συνήθως εἶναι δυσκόλου διαθέσεως καὶ παθῶν γεννήματα. Ὁ πόλεμος, λόγου χάριν, ὁ μεταξὺ Αὐγούστου καὶ Ἀντωνίου, ὃν ἀποδίδουσιν εἰς τὴν περὶ κυριαρχίας τῆς οἰκουμένης φιλοδοξίαν τῶν δύο αὐτῶν μεγάλων ἀνδρῶν, οὐδὲν ἄλλο ἴσως ἦτο, εἰμὴ ἐπιφθόνου ζήλου καρπός.

8.

Ὑπὲρ τὰ πάθη πειστικώτερος ῥήτωρ δὲν ὑπάρχει. Οἱονεὶ δὲ αὐτόματον ἀποτελοῦσι ταῦτα τέχνην, κανόνας ἔχουσαν ἀπταίστους. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἁπλούστατος τῶν ἀνθρώπων, ἂν πάθος αὐτὸν ἐλαύνῃ, πείθει εὐκολώτερον ἢ ὁ εὐγλωττότατος ῥήτωρ, ὁ πάθους ἐλεύθερος.

9.

Τὰ πάθη καὶ ἀδικίας μετέχουσι καὶ ὑπὸ τῆς πλεονεξίας παραφέρονται. Τούτου δ' ἕνεκεν ἐπικίνδυνος εἶναι ἡ ἐπικράτησις αὐτῶν· πρέπει δὲ νὰ δυσπιστῇ πρὸς αὐτὰ ὁ ἄνθρωπος, καὶ ὅταν ταῦτα φαίνωνται λογικώτατα.

10.

Ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ καρδίᾳ διηνεκής τις ἐπικρατεῖ παθῶν δημιουργία· διότι ἅμα πάθος τι καταῤῥεύσῃ, σχεδὸν πάντοτε πάθος ἄλλο ἀπὸ τῶν ἐρειπίων αὐτοῦ ἀναβαίνει.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΟΙΚΙΑΣ ΤΟΥ ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ

Ὁμολογεῖται ὅτι ἡ καλλιτεχνικὴ κατασκευὴ τῶν οἰκοδομημάτων ἐμφαίνει τὸν βαθμὸν τοῦ πολιτισμοῦ τὸν ὑπάρχοντα ἔν τινι πολιτείᾳ. Ἐπειδὴ δ' ὅμως αἱ ἀρχαῖαι πολιτεῖαι ἀντικείμενον εἶχον μᾶλλον ἑαυτὰς ἢ τὸ τοῦ πολίτου πρόσωπον, ἡ ἀνωτέρω ἀρχὴ δέον ὡς πρὸς ἐκείνας νὰ ἐφαρμοσθῇ ἐπὶ τῶν δημοσίων μᾶλλον οἰκοδομημάτων ἢ ἐπὶ τῶν ἰδιωτικῶν· καὶ τῷ ὄντι ὅτε τὰ πρῶτα ὑπερεῖχον κατά τε τὴν τέχνην καὶ τὴν σεμνότητα, ἡ πολιτεία διέτρεχε τὴν ὁδὸν τῆς προόδου καὶ τῆς δόξης, τοὐναντίον δὲ ἡ ὑπεροχὴ τῶν ἰδιωτικῶν ἐμαρτύρει τάσιν ἀτομικοῦ συμφέροντος ἐφ' ἧς οὐδέποτε εὐδοκίμησε πολιτεία ἀρχαία. Τούτου ἕνεκα βλέπομεν τὴν ὑπεροχὴν τῶν ἰδιωτικῶν οἰκοδομημάτων ἀναφαινομένην πάντοτε ἐν τῇ παρακμῇ τῶν ἀρχαίων πολιτειῶν· οὕτως ἐπὶ τῆς ἐντελοῦς διαφθορᾶς τῶν Ῥωμαίων ὑπῆρχον οἰκίαι δίκην πόλεων ἐξῳκοδομημέναι, ad modum urbium exædificatæ, καθὼς λέγει ὁ Σαλλούστιος, ἐπὶ δὲ τῆς ἐκπτώσεως τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἰδίως κατὰ τοὺς Μακεδονικοὺς χρόνους ἦσαν τινὲς *τὰς ἰδίας οἰκίας τῶν δημοσίων οἰκοδομημάτων σεμνοτέρας κατεσκευασμένοι*, ὡς μανθάνομεν ἐκ τοῦ Δημοσθένους.

Ἐν τῇ παρακμῇ τῶν Ἀθηνῶν ἔζη, ὡς πασίγνωστον, καὶ ὁ Σωκράτης· ὅπως δὲ κατὰ πάντα διεκρίνετο ὁ φιλόσοφος ἐκεῖνος τῶν συγχρόνων αὐτοῦ, οὕτω διέφερε καὶ κατὰ τὴν οἰκίαν, ἥτις μικρὰ οὖσα καὶ εὐτελής, ἀνεμίμνησκε μᾶλλον τὰς ἀρχαίας οἰκίας τοῦ Ἀριστείδου καὶ τοῦ Θεμιστοκλέους καὶ ἐφαίνετο τρόπον τινὰ διαμαρτυρομένη κατὰ τῆς τάσεως τῆς συγχρόνου ἰδιωτικῆς πολυτελείας. Ἡ μεγάλη δὲ αὕτη ἀντίθεσις καὶ τὸ κλέος τοῦ φιλοσόφου κατέλιπον ἡμῖν εἰδήσεις τινὰς περὶ τῆς οἰκίας αὐτοῦ, ἃς παραθέντες συνειλεγμένας δυνάμεθα ἐξ αὐτῶν ὡς ἐκ φιλολογικῶν ἐρειπίων νὰ παραστήσωμεν ἐν τῇ διανοίᾳ ποία τις ἦτο ἡ περὶ ἧς λόγος οἰκία τοῦ Σωκράτους.

Ἐν πρώτοις εὑρίσκομεν αὐτὴν μικροτάτην ὅλων τῶν ἐν Ἀθήναις οἰκιῶν, αἵτινες τότε ἦσαν πλείονες ἢ δεκακισχίλιαι τὸν ἀριθμόν. Τούτου ἕνεκεν ὁ μὲν Ἀριστοφάνης ἀποκαλεῖ αὐτὴν *οἰκίδιον*, ὁ δὲ Ἀλκιβιάδης ἐδίδου εἰς τὸν Σωκρά-

Digitized by Google

την μέγαν τόπον ἵνα ἐνοικοδομήσῃ οἰκίαν, ὅπερ ὅμως ἀπέρριψεν ὁ φιλόσοφος.

Ἴσως δ τοῦ Σωκράτους οἰκίσκος ὑπῆρχεν ᾠκοδομημένος, καθ' ὃν τρόπον ἐδίδασκεν ὁ φιλόσοφος ὅτι πρέπει νὰ οἰκοδομῶνται αἱ οἰκίαι. Δηλαδὴ ὁ Σωκράτης ἐνόμιζεν ὅτι πρέπει τις νὰ οἰκοδομῇ τὰ μὲν πρὸς μεσημβρίαν ὑψηλότερα, ἵνα ὁ ἥλιος τὸν μὲν χειμῶνα μὴ ἀποκλείηται, τὸ δὲ θέρος παρέχῃ σκιὰν ὑπὲρ τῆς στέγης πορευόμενος,—τὰ δὲ πρὸς ἄρκτον χθαμαλώτερα, ἵνα μὴ ἐμπίπτωσιν οἱ ψυχροὶ ἄνεμοι.[1]

Ἡ θύρα τῆς οἰκίας ἦτο λίαν μικρά, *θύριον* καλουμένη ὑπὸ τοῦ κωμικοῦ, πιθανῶς δ' ἐστερεῖτο ῥόπτρου· τοῦτο ὅμως δὲν ἐξάγεται, ὡς νομίζει ὁ ἐκδότης τῶν Νεφελῶν Teuffel (Λειψ. 1863) ἐκ τῶν στίχων τοῦ ποιητοῦ

. . .τί ταῦτ' ἔχων στραγγεύομαι
ἀλλ' οὐχὶ κόπτω τὴν θύραν;

διότι γινώσκομεν ὅτι ὁ Ἀριστοφάνης χάριν γέλωτος ποιεῖ ἐνίοτε τὰ πρόσωπα ἀγροίκως κόπτοντα τὰς θύρας (ἴδε Βατράχ. σ. 38. 462)· ὅθεν τὴν ἔλλειψιν τοῦ ῥόπτρου ἐδυνάμεθα μᾶλλον νὰ ὑπονοήσωμεν ἐκ τοῦ Πλάτ. Πρωταγ. 310 Β, καθ' ὃ Ἱπποκράτης ὁ Ἀπολλοδώρου ἐλθὼν πρὸς τὸν Σωκράτη «ἔκρουσε τὴν θύραν *τῇ βακτηρίᾳ*»· ἀλλὰ καὶ ἐκ τούτου οὐδὲν θετικὸν δυνάμεθα νὰ πορισθῶμεν, διότι ἡ ἐπίσκεψις ἐγένετο *ἔτι ὄρθρου βαθέος*, ὅθεν ἐν τῷ σκότει προχειροτέραν εἶχεν ὁ Ἱπποκράτης τὴν βακτηρίαν ἢ τὸ ῥόπτρον, ἂν ὑπῆρχε. Περὶ δὲ τῆς ἐλλείψεως τοῦ θυρωροῦ περιττὸς πᾶς λόγος, διότι τοιούτους εἶχον ἐν Ἀθήναις ὀλίγιστοι μόνον οἶκοι—οἱ κατ' ἐξοχὴν ὄλβιοι.

Ἐν τῇ αὐλῇ τῆς οἰκίας ὑπῆρχεν ὁ ἰδιωτικὸς βωμὸς ἢ ἡ ἑστία τοῦ Σωκράτους, ἐν ᾗ πολλάκις εἶδον αὐτὸν θύοντα·[2] ὡς δὲ ἡ θύρα κατὰ τὸ μέγεθος ἦτο ἀνάλογος πρὸς τὴν οἰκίαν, οὕτω καὶ ὁ βωμὸς θὰ εἶχεν ἀνάλογον λιτότητα πρὸς ἐπ' αὐτοῦ θυομένας *μικρὰς ἀπὸ μικρῶν θυσίας*.

Καὶ ταῦτα μὲν μᾶλλον κατ' ἐξωτερικὴν ὄψιν· περὶ δὲ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς οἰκίας ἔχομεν εἰδήσεις ἀναφερομένας μόνον εἰς τὴν ἀνδρωνῖτιν, ἤτοι εἰς τὸ ἐνδιαίτημα τοῦ φιλοσόφου· ἡ δὲ κυρία Ξανθίππη, ὡς σεμνὴ καὶ σώφρων Ἀτθὶς εἰωθυῖα

εἴσω ἥσυχος μένειν δόμων

ἐτήρησε πάντη ἄγνωστα τὰ κατ' αὐτήν. Τὸ ἐνδιαίτημα λοιπὸν τοῦ Σωκράτους ἦτο ἐνδεὲς πάσης *γραφῆς* καὶ *ποικιλίας*, διότι αὗται κατὰ τὸν φιλόσοφον «πλείονας εὐφροσύνας ἀποστεροῦσιν ἢ παρέχουσι». Ἐν αὐτῷ ὑπῆρχεν εἷς *σκίμπους*, ἤτοι κλινίδιον εὐτελές, ἐφ' οὗ ὕπνωττεν ὁ μέγας τῆς Φαιναρέτης υἱός. Ὁ σκίμπους δὲ οὗτος ἦτο, φαίνεται, καὶ τὸ κάθισμα τῆς ὑποδοχῆς.

Λύχνον ἀμφιβάλλομεν ἂν ἔκαιεν ὁ Σωκράτης τὴν νύκτα· τοὐλάχιστον παρὰ τῷ Πλάτωνι δεχόμενος τὸν Ἱπποκράτην ἐν βαθείᾳ νυκτί, ἀντὶ ν' ἀνάψῃ τὸν λύχνον, ἐξανίσταται μετ' ἐκείνου εἰς τὴν αὐλὴν καὶ διαμένει αὐτοῦ μέχρις ὅτου *φῶς γίγνεται*.

Ἐν τοῖς στρώμασι τοῦ σκίμποδος ὑπῆρχον καί τινα τῶν ζωϋφίων ἐκείνων ἅπερ ἐλύπησαν οὐκ ὀλίγους περιηγητὰς τῆς Ἑλλάδος—δηλ. κόρεις, ἤ, κατὰ τὸν κωμικόν, Κορίνθιοι καὶ ψύλλαι. Μηδὲ νομίσῃ τις ὅτι ταῦτα εἶνε ὑπερβολὴ τοῦ Ἀριστοφάνους ἐπὶ σκοπῷ κωμικῷ γενομένη· τοσοῦτον πενιχρὸς καὶ ἠμελημένος ἦτο ὁ βίος τοῦ φιλοσόφου ὥστε οὐδεμίαν ὑπερβολὴν κατελίμπανεν εἰς τὸν κωμικὸν ποιητήν.

Ὑπὸ τὸν σκίμποδα ἴσως ἐκεῖνον ἔκειντο, ὥς τις ἄθικτος παρακαταθήκη, *αἱ βλαῦται*, ἤτοι τὰ ὑποδήματα τοῦ Σωκράτους, ἅπερ σπανιώτατα ἐφόρει, τὸν δὲ πλείονα χρόνον διετέλει ἀνυπόδητος. Ἐν τῷ Φαίδρῳ τοῦ Πλάτωνος 229 Α λέγει ὁ Φαῖδρος πρὸς Σωκράτην: «εἰς καιρόν, ὡς ἔοικεν, ἀνυπόδητος ὢν ἔτυχον· *σὺ μὲν γὰρ δὴ ἀεί*». Σημειωτέον ὅμως ὅτι, ὡς φαίνεται καὶ ἐκ τούτου τοῦ χωρίου, ἀνυπόδητοι ἐπορεύοντο καὶ ἄλλοι πολλοὶ ὄχι ἄποροι.

Οὕτω λοιπὸν εἶχεν ἡ οἰκία τοῦ Σωκράτους κατά τε τὸ ἐξωτερικὸν καὶ ἐσωτερικὸν καθ' ὅσον μανθάνομεν ἐκ τῶν ἀρχαίων. Αἱ ὀλίγαι αὗται εἰδήσεις μαρτυροῦσι τὴν μικρότητα καὶ τὴν εὐτέλειαν αὐτῆς καὶ τὴν μεγάλην φιλοσοφικὴν λιτότητα τοῦ Σωκράτους. Τοιαύτη δὲ οὖσα ἡ οἰκία, ἀναγκαίως ἦτο ἐλαχίστης ἀξίας· ἐν τῷ τοῦ Ξενοφῶντος Οἰκονομικῷ λέγει αὐτὸς ὁ Σωκράτης: «ἐγὼ μὲν οἶμαι, εἰ ἀγαθοῦ ὠνητοῦ ἐπιτύχοιμι, εὑρεῖν ἄν μοι *σὺν τῇ οἰκίᾳ* καὶ τὰ ὄντα πάντα πάνυ ῥᾳδίως πέντε μνᾶς». Πέντε μναῖ ἰσοδυναμοῦσι πρὸς 125 τάλληρα· ἐπειδὴ δὲ τοσούτου ποσοῦ ἐτιμᾶτο πᾶσα ἡ περιουσία τοῦ Σωκράτους, ἕπεται ὅτι ἡ οἰκία αὐτοῦ ἤξιζε τρεῖς μόνον μνᾶς (75 τάλληρα), τὴν ἐλαχίστην τιμὴν Ἀττικῆς οἰκίας.[1] Ἐντεῦθεν δὲ συνάγομεν ὅτι ἡ λοιπὴ περιουσία τοῦ Σωκράτους ἦτο ἀξία πεντήκοντα μόνον ταλλήρων (2 μνῶν)· τοῦτο ὅμως ἀποβαίνει σχεδὸν ἀπίστευτον, διότι τότε πῶς ἐτρέφετο αὐτός, ἡ Ξανθίππη καὶ οἱ τρεῖς παῖδες αὐτοῦ; Ὁμολογεῖται ὅμως ὅτι ὁ Σωκράτης διετέλει ἐν *μυρίᾳ*, ὡς αὐτὸς λέγει, πενίᾳ, ἣν κυ-

1. Ταῦτα σχεδὸν νομίζει καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῷ Α' τῶν Οἰκονομικῶν: «καὶ πρὸς εὐημερίαν δὲ καὶ πρὸς ὑγίειαν δεῖ (τὴν οἰκίαν) εἶναι εὔπνουν μὲν τοῦ θέρους, εὐήλιον δὲ τοῦ χειμῶνος· εἴη δ' ἂν ἡ τοιαύτη κατάβορρος οὖσα καὶ μὴ ἰσοπλατής».

2. Ὁ Barthelemy ἐν τῇ Περιοδείᾳ τοῦ Ἀναχάρσιδος οὕτω σαφῶς ὁρίζει τὴν θέσιν τοῦ οἰκιακοῦ βωμοῦ:

«Πλεῖσται οἰκίαι ἔχουσιν ὄπισθεν κῆπον, ἔμπροσθεν δὲ μικράν τινα αὐλὴν καὶ συχνότερον εἶδός τι στοᾶς, ἥτις ἀπολήγει εἰς τὴν θύραν τῆς οἰκίας, φυλαττομένην ἐνίοτε ὑπ' εὐνούχου τινός. Ἐκεῖ δὲ ὑπάρχει ὁτὲ μὲν εἰκών τις τοῦ Ἑρμοῦ, ἵνα διώκῃ τοὺς κλέπτας, ὁτὲ δὲ κύων, ἐπιφοβώτερος ὢν τοῦ ἀγάλματος, καὶ πάντοτε σχεδὸν βωμός τις τοῦ Ἀπόλλωνος, ἐφ' οὗ θύει ὁ οἰκοδεσπότης προσερχόμενος ἡμέρας τινάς».

1. Ἡ τιμὴ τῶν ἐν Ἀθήναις οἰκιῶν ἀνέβαινεν ἀπὸ τριῶν μέχρις 120 μνῶν, ἤτοι 8,000 ταλλήρων.

Digitized by Google

ρίως παρῆγεν ἡ ἀφιλοκέρδεια καὶ ἐν γένει ὁ φιλοσοφικὸς βίος αὐτοῦ.[1]

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

⁂ Ὁ ἀθυρόστομος ὁμοιάζει ἀσφράγιστον ἐπιστολήν, ἣν ἕκαστος δύναται ἀκόπως ν' ἀναγνώσῃ.

⁂ Τὰ μυστικὰ ὁμοιάζουσι τὰ ὀστρείδια, ἅτινα ἐκπνέουσιν ἅμα ἀνοιχθῶσι.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Τοιαύτη εἶνε ἡ προσπάθεια τῶν ἀμερικανικῶν ἐφημερίδων πρὸς ταχυτέραν δημοσίευσιν τῶν εἰδήσεων, ὥστε ἡ ἀντίζηλος τοῦ «Χρόνου» τῆς Ἀγγλίας ἐφημερὶς ἐν Ἀμερικῇ «New-York Herald» συντηρεῖ ταχύπλουν (yacht) 65 τόνων καὶ μήκους 30 μέτρων, ὅπερ ἐξερχόμενον εἰς τὸν Ὠκεανὸν προϋπαντᾷ εἰς τὸ ἀνοικτὸν πέλαγος τὰ διευθυνόμενα εἰς Νέαν Ὑόρκην ἀτμόπλοια, καὶ λαμβάνει πρῶτον εἰδήσεις ἃς κομίζει εἰς τὴν σύνταξιν τῆς ἐφημερίδος. Πλὴν δὲ τούτου κομίζει εἰς τοὺς ἐν τοῖς ἀτμοπλοίοις ἐπιβάτας ἐφημερίδας, εἰδήσεις, προγράμματα καὶ τὰ τοιαῦτα.

Οἱ ἐν τῷ ταχυπλόῳ τῆς ἐφημερίδος ἀφηγηταὶ (reporters) εἶνε ἄνθρωποι ἀκούραστοι, περίεργοι, ἐνίοτε δὲ καὶ ἀδιάκριτοι· ἐκ τοῦ ταχυπλόου πηδῶντες εἰς τὸ ἀτμόπλοιον ὅπερ πλησιάζουσι, ἐρευνῶσι τὰ πάντα καὶ τάχιστα γνωρίζουσι, τοὺς νεολόγους τοῦ καταστρώματος. Πόσοι δ' ἐκ τῶν ἐπιβατῶν δὲν εὐλογοῦσι τὸ ὄνομα τῶν ἀφηγητῶν αὐτῶν, οἵτινες ἐρχόμενοι εἰς προϋπάντησίν των κομίζουσιν αὐτοῖς νωπὰς εἰδήσεις τῆς Ἀμερικῆς καὶ Εὐρώπης.

〰 Ἀμερικανός τις ἰατρὸς ὀνόματι Σαμουὴλ Ῥόδγερ, ἐκ τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου τῆς Καλιφορνίας, γράφει ὁ «Ἀστὴρ τῆς Ἀνατολῆς», ἀνεκάλυψε τρόπον, διὰ τοῦ ὁποίου οὐ μόνον ἡ σῆψις τῶν νεκρῶν ζωϊκῶν σωμάτων ἐμποδίζεται ἐπ' ἀόριστον, ἀλλὰ καὶ ἀρξαμένη σταματᾶται ἐν τῇ πορείᾳ της, ἡ δὲ σὰρξ διατηρεῖ οὐ μόνον τὴν ἐλαστικότητα, ἀλλὰ καὶ τὴν χροιὰν αὐτῆς.

Ἡ μέθοδος αὕτη συνίσταται μετὰ τὴν διάτρησιν τοῦ ὀμφαλοῦ διὰ κοινῆς τινος βελόνης, εἰς τὴν διὰ κοινῆς σύριγγος ἔκχυσιν ὑγροῦ τινος, οὗτινος ἡ χημικὴ κατασκευὴ τηρεῖται μυστική, εἰς τὰς κοιλότητας τοῦ θώρακος καὶ τῆς κοιλίας. Τὸ ὑγρὸν τοῦτο ἐκάλεσεν ὁ ἐφευρετὴς *ἀλληκτον* (allikton), τὸ μηδέποτε λῆγον, παῦον, ἤτοι αἰώνιον, ἔχει δὲ ὀσμὴν παρεμφερῆ πρὸς τὴν πίσσαν, ἕνεκα τοῦ ὁποίου τὰ δι' αὐτοῦ διατηρούμενα κρέατα (διότι καὶ πρὸς διατήρησιν ἐδωδίμων κρεάτων μετεχειρίσθη αὐτὸ ὁ κ. Ῥόδγερ καὶ τὸ εὗρε τελεσφόρον) λαμβάνουσιν ὀσμὴν λίαν δριμεῖαν καὶ καθίστανται ἄχρηστα πρὸς βρῶσιν. Τὸ οὐσιωδέστερον ὅμως ἀναφορικῶς πρὸς τὴν ἀνακάλυψιν ταύτην εἶνε, ὅτι ἡ διὰ τοῦ ὑγροῦ τούτου διατήρησις δὲν κοστίζει περισσότερον τῶν 5 ταλλήρων, ἤτοι 25 φράγκων!

〰 Ὁ περιώνυμος περιηγητὴς Στάνλεϋ πρό τινος ἐδημοσίευσεν ἐν Λονδίνῳ, παρὰ τῷ Σαμψὼν Low, τὴν λεπτομερῆ ἔκθεσιν τῶν ἐρευνῶν του ἐν τῇ κεντρικῇ Ἀφρικῇ κατὰ τὸ ἔτος 1874, 1875, 1876 καὶ 1877. Τὸ μέγα αὐτὸ σύγγραμμα, φέρον τίτλον «Διὰ μέσου τῆς σκοτεινῆς ἠπείρου» σύγκειται ἐκ δύο τόμων εἰς 8ον ἐκ 500 σελίδων ἕκαστον, κεκοσμημένων δι' εἰκόνων κατακεχωρισμένων ἐν τῷ κειμένῳ ἢ καὶ τετυπωμένων ἰδίᾳ, πινάκων διαφόρου μεγέθους κτλ. κτλ. Ἡ γαλλικὴ μετάφρασις ὅσονούπω δημοσιεύεται ὑπὸ τοῦ Hachette.

ΥΓΙΕΙΝΗ

Γάλλος ἰατρὸς ἔν τινι διατριβῇ πραγματευόμενος περὶ τῆς ὠφελείας τῶν κραυγῶν καὶ ἐν γένει τῶν κλαυθμῶν ὑποστηρίζει, ὅτι τὰ δάκρυα καὶ αἱ κραυγαὶ εἶνε δύο μέσα, δι' ὧν ἡ φύσις ἀνακουφίζει τὰς ἀλγηδόνας. Οἱ δ' ἀσθενεῖς οἵτινες ἀλγοῦντες δὲν θέλουσι νὰ κλαύσωσι νομίζοντες τοῦτο ὡς ἀνάξιον τῆς ἀνδρικῆς ἀξιοπρεπείας, θεραπεύονται πολὺ δυσκολώτερον ἐκείνων οἵτινες δὲν ἐμποδίζουσι τὰ δάκρυά των.

Ἀναφέρει δὲ ὡς παράδειγμα ἄνθρωπόν τινα ὅστις ἐν διαστήματι ὀλίγων ὡρῶν ἠλάττωσε τὸν σφυγμόν του ἀπὸ ἑκατὸν εἴκοσιν ἓξ εἰς μόνον ἑξήκοντα, καὶ τοῦτο διότι γινομένης ἐπ' αὐτοῦ ἐγχειρίσεώς τινος δὲν ἐκράτησεν οὔτε τὰς κραυγάς του οὔτε τὰ δάκρυα. Ἐὰν λοιπὸν σοὶ ἐπέλθῃ ποτὲ εἴτε συμφορά τις εἴτε ἀλγηδὼν οἱαδήποτε καὶ αἰσχύνεσαι νὰ ἐπιδείξῃς ἐνώπιον ἄλλων τὰ κατέχοντά σε αἰσθήματα, ἀποχώρησον εἰς τὸ δωμάτιόν σου καὶ ἐκεῖ μόνος κλαῦσον, στέναξον ἐν ἀνέσει καὶ ταχέως θ' ἀνακουφισθῇς. Κατὰ τὴν γνώμην δὲ ταύτην αἱ κραυγαὶ τῶν μικρῶν παιδίων δὲν πρέπει νὰ ἐμποδίζωνται, ἀλλὰ πρέπει νὰ τὰ ἀφίνωμεν νὰ κλαίωσι καὶ νὰ κραυγάζωσιν ὅταν ὑποφέρωσιν ἐνόχλησίν τινα. Διότι ἄλλως δυνατὸν νὰ ἐπέλθῃ ἀσθένειά τις σπουδαιοτέρα, οἷον ἐπιληψία, σπασμοὶ καὶ εἴ τις ἄλλη νευρικὴ ἀταξία.

ΠΡΑΚΤΙΚΑΙ ΓΝΩΣΕΙΣ

Τρόπος διατηρήσεως τῶν σταφυλῶν.

Δέσον μὲ σπάγον τὰ σταφύλια ἀπὸ τὴν ἄκραν των καὶ ὄχι ἀπὸ τὸ κοτσάνι των καὶ κρέμασέ τα οὕτω, ὥστε τὸ ἓν μὲ τὸ ἄλλο σταφύλι νὰ μὴν ἐγγίζωσιν ἄλληλα, αἱ δὲ ῥόγες των νὰ μένουν κεχωρισμέναι.

Κατὰ τὸν Φραγκλῖνον τρεῖς εἶνε οἱ ἀξιόλογοι φίλοι· γραῖα σύζυγος, γέρων σκύλος καὶ τὰ μετρητά.

[1] Ἐσταχυολ. ἐκ διατριβῆς τοῦ κ. Σ. Δ. Βάλβη, δημοσιευθείσης ἐν τῷ «Ἀθηναίῳ», παραλειφθεισῶν τῶν παραπομπῶν. Σ. τ. Δ.

ΑΘΗΝΗΣΙ — ΤΥΠΟΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ, ΟΔΟΣ ΠΑΤΗΣΙΩΝ, 14.

Digitized by Google

'Αριθ. 145—Λεπτὰ εἴκοσι.

ΕΤΟΣ Γ'.

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Ἕκτος | Συνδρομὴ ἐτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20.—Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶνε ἐτήσιαι—Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὁδὸς Σταδίου, 6. | 8 Ὀκτωβρίου 1878

Σφραγὶς

ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΧΑΡΤΟΣΗΜΟΥ ΕΝ ΕΤΕΙ 1824

Ἡ ἀνωτέρω σφραγὶς ἐλήφθη ἐξ ἐνοικιαστηρίου, συνταχθέντος ἐν ἔτει 1824 ἐν Μεσολογγίῳ, ἐνώπιον τοῦ τότε ἀστυνόμου τῆς πόλεως ταύτης. Τὸ πρωτότυπον τοῦ περιέργου τούτου ἐγγράφου ἐκοινοποιήθη ἡμῖν ὑπό τινος ἀναγνώστου τῆς Ἑστίας. Σ. τ. Δ.

ΟΛΙΒΕΡ ΤΟΥΙΣΤ

Ἐκ τῶν τοῦ Καρόλου Δίκενς.

Συνέχεια· ἴδε σελ. 627.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ'

Λεπτομέρειαι περὶ τοῦ βίου τοῦ Ὄλιβερ παρὰ τῷ κυρίῳ Μπράουνλῳ. — Ἀξιοσημείωτος πρόρρησις κυρίου τινὸς Γκρίμγουιγκ περὶ τοῦ παιδίου.

Ὁ Ὄλιβερ συνῆλθεν εἰς ἑαυτὸν ταχέως ἐκ τῆς λιποθυμίας, ἥτις ἐπῆλθεν αὐτῷ ἐκ τῆς ἐπιφωνήσεως τοῦ κυρίου Μπράουνλω. Οὗτος δὲ καὶ ἡ κυρία Μπέντγουιν ἀπέφυγον ἐπιμελῶς νὰ τῷ κάμωσι λόγον περὶ τῆς εἰκόνος, καὶ ἡ συνδιάλεξις δὲν περιεστρέφετο πλέον οὔτε εἰς τὰ συμβάντα, οὔτε εἰς τὰ περὶ τοῦ μέλλοντος τοῦ Ὄλιβερ, ἀλλ' εἰς ἀντικείμενα κατάλληλα νὰ διασκεδάσωσιν αὐτὸν χωρὶς νὰ τῷ προξενῶσιν ἐντύπωσιν. Ἦτο ἀκόμη πολὺ ἀδύνατος καὶ δὲν ἠμπόρει νὰ σηκωθῇ διὰ νὰ προγευματίσῃ· ἀλλ' ὅταν τὴν ἐπαύριον κατέβη εἰς τὸ δωμάτιον τῆς οἰκονόμου, ἡ πρώτη αὐτοῦ κίνησις ἦν νὰ ῥίψῃ ἄπληστον βλέμμα εἰς τὸν τοῖχον ἐλπίζων νὰ ἐπανίδῃ τὴν εἰκόνα τῆς ὡραίας κυρίας· ἀλλ' ἡ προσδοκία του διεψεύσθη, διότι ἡ εἰκὼν ἔλειπε.

«Ἆ! βλέπεις, εἶπεν ἡ οἰκονόμος, ἣν δὲν διέλαθε τὸ βλέμμα τοῦ Ὄλιβερ· δὲν εἶναι πλέον ἐκεῖ.

— Τὸ βλέπω, κυρά, εἶπεν ὁ Ὄλιβερ στένων· διατί τὴν ἐπῆραν;

— Τὴν ἐξεκρέμασαν, παιδί μου, ἀπεκρίνατο ἡ πρεσβῦτις, διότι ὁ κύριος Μπράουνλω εἶπεν ὅτι ἡ θέα αὐτῆς τῆς εἰκόνος ἐφαίνετο πῶς σοῦ ἔκαμνε κακὸν καὶ ἐδυσκόλευεν ἴσως τὴν θεραπείαν σου.

— Ὤ! ὄχι, κυρά, δὲν μοῦ ἔκαμνε κακόν, ὑπολαβὼν εἶπεν ὁ Ὄλιβερ μετὰ ζωηρότητος. Τὴν ἀγαποῦσα παραπολύ!

— Μπᾶ! μπᾶ! εἶπεν ἡ πρεσβῦτις φαιδρῶς· κάμε νὰ γίνῃς καλὰ γρήγορα καὶ θὰ τὴν βάλλουν πάλιν 'ς τὴν θέσιν της. Σοῦ τὸ ὑπόσχομαι. Τώρα ἂς ὁμιλήσωμεν διὰ τίποτε ἄλλο.»

Ἡ ἀγαθὴ πρεσβῦτις εἶχεν ἐπιδαψιλεύσει τοσαύτας φιλοστόργους φροντίδας τῷ Ὄλιβερ, ὥστε ἐκεῖνος ἔσπευσε νὰ ὑπακούσῃ καὶ νὰ μὴ τῇ ὁμιλήσῃ περὶ τῆς εἰκόνος· ἤκουσε τοὐναντίον μετὰ προσοχῆς ὅσα ἐκείνη τῷ διηγεῖτο περὶ μιᾶς καλῆς καὶ ὡραίας ἀδελφῆς, ἣν εἶχε, ἡ ὁποία ὑπανδρεύθη ἕνα ὡραῖον καὶ καλὸν ἄνθρωπον, μὲ τὸν ὁποῖον συνέζη εἰς τὴν ἐξοχήν· περὶ τοῦ υἱοῦ της, ὅστις ἦτο ὑπάλληλος ἐμπόρου τινὸς ἐν Ἰνδικῇ, καὶ ὅστις ἦτο ἐπίσης πολὺ καλὸς νέος καὶ τῇ ἔγραφε τέσσαρας φορὰς τὸν χρόνον τόσον ὡραίας ἐπιστολάς, ὥστε καὶ μόνον συλλογιζομένη αὐτὰς δὲν ἠδύνατο νὰ κρατήσῃ τὰ δάκρυά της. Ὅτε δὲ διὰ μακρῶν ἐπεξέτεινε τὸν λόγον ὁμιλοῦσα περὶ τῆς τελειότητος τῶν τέκνων της καὶ περὶ τῶν προτερημάτων τοῦ μακαρίτου συζύγου της, ὅστις ἦτο ἐξαίρετος ἄνθρωπος, ἀποθανὼν πρὸ εἰκοσιὲξ ἀκριβῶς ἐτῶν, ἦλθεν ἡ ὥρα τοῦ τεΐου. Μετὰ τὸ τέιον, ἐπεχείρησε νὰ δείξῃ εἰς τὸν Ὄλιβερ πῶς παίζεται τὸ χαρτοπαίγνιον cribbage, ὅπερ ἐκεῖνος ἔμαθεν ἀμέσως. Ἔπαιξαν λοιπὸν ὁμοῦ μετὰ μεγάλης σοβαρότητος, ἕως οὗ ἦλθεν ἡ ὥρα νὰ πίῃ τὸ παιδίον ὀλίγον θερμὸν οἶνον, ἀνακατωμένον μὲ νερόν, ἐμβάπτον ἐν αὐτῷ μίαν φέταν καψαλισμένου ψωμίου προτοῦ κατακλιθῇ.

Ἦσαν εὐτυχεῖς αἱ ἡμέραι τῆς ἀναρρώσεως αὐτοῦ διὰ τὸν Ὄλιβερ· περὶ αὐτὸν τὸ πᾶν ἦν γαλήνιον, καθάριον, ἐπιμεμελημένον, καὶ τοσαύτας καλοκἀγάθους φροντίδας ἐπεδαψίλευον αὐτῷ, ὥστε μετὰ τὴν ἐλεεινότητα τοῦ προτέρου βίου του, τῷ ἐφαίνετο νῦν ὅτι εὑρίσκετο εἰς τὸν παράδεισον. Ὅταν ἀνέλαβεν ἐπαρκεῖς δυνάμεις ἵνα ἐνδυθῇ, ὁ κύριος Μπράουνλω ἐχορήγησεν αὐτῷ νέα ἐνδύματα, ἓν κασκέττον καὶ ὑποδήματα. Εἶπον εἰς τὸν Ὄλιβερ ὅτι ἠδύνατο νὰ διαθέσῃ κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτῷ τὰ παλαιά του ἐνδύματα· τὰ ἔδωκε λοιπὸν ἀμέσως εἰς μίαν ὑπηρέτριαν, ἥτις πολὺ τὸν περιεποιεῖτο, παρακαλῶν αὐτὴν νὰ τὰ πωλήσῃ εἰς κανένα Ἑβραῖον καὶ νὰ

Digitized by Google

κρατήσῃ τὰ χρήματα. Ἐκείνη δὲν περιέμεινε νὰ τῆς το ἐπαναλάβωσι, ὁ δὲ Ὄλιβερ, ἰδὼν ἐκ τοῦ παραθύρου τῆς αἰθούσης τὸν Ἑβραῖον διπλοῦντα τὰ ἐνδύματα, τιθέντα αὐτὰ εἰς τὸν σάκον του καὶ ἀπομακρυνθέντα, μεγάλως ἐχάρη, συλλογιζόμενος ὅτι δὲν θά τα ἐπανίδῃ πλέον καὶ ὅτι δὲν εἶχε τὸν φόβον νὰ τὰ φορέσῃ καὶ πάλιν. Ἦσαν δὲ ταῦτα, ἀνάγκη νά το εἴπωμεν, ἐλεεινὰ ῥάκη, ὁ δὲ Ὄλιβερ πρώτην φορὰν τότε ἐφόρει καινουργῆ ἐνδύματα.

Ὀκτὼ περίπου ἡμέρας μετὰ τὸ συμβὰν τῆς εἰκόνος, ἑσπέραν τινὰ συνωμίλει μετὰ τῆς κυρίας Μπέντγουιν, ὅτε ὁ κύριος Μπράουνλω παρήγγειλε, ὅτι, ἐὰν ὁ Ὄλιβερ Τουίστ ἦτο εἰς κατάστασιν, ἐπεθύμει πολὺ νά τον ἴδῃ εἰς τὸ γραφεῖόν του διὰ νὰ τῷ ὁμιλήσῃ.

«Θεέ μου! νίψου γρήγορα καὶ ἔλα νά σε κτενίσω, εἶπεν ἡ κυρία Μπέντγουιν. Εἶδες ἐκεῖ! Ἂν τὸ εἴξευρα πῶς ἤθελαν νά σε φωνάξουν, θὰ σοῦ ἔβανα ἓν ἄσπρον περιλαίμιον, θά σε ἔκαμνα ὡραῖον 'σὰν ἄστρον.»

Ὁ Ὄλιβερ ὑπήκουσε παραχρῆμα εἰς τὴν πρεσβύτιδα, αὕτη δὲ, ἂν καὶ πολὺ ἐλυπεῖτο διότι δὲν εἶχε καιρὸν νά τῳ σιδηρώσῃ τὸ μικρὸν περιλαίμιον, τοσούτῳ θελκτικὴν εὗρε τὴν φυσιογνωμίαν τοῦ Ὄλιβερ, ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν παρατηροῦσα αὐτὸν, ὥστε προέβη μέχρι τοῦ σημείου νὰ εἴπῃ ὅτι δὲν ἐπίστευε πῶς θὰ εὐμόρφαινε περισσότερον στολιζόμενος.

Ὁ Ὄλιβερ ἔκρουσε τὴν θύραν τοῦ γραφείου, καὶ ὅταν ὁ κύριος Μπράουνλω εἶπε νὰ εἰσέλθῃ, ἤνοιξε καὶ εὑρέθη εἰς δωμάτιον, ἐν ᾧ ἦσαν πλῆθος βιβλίων, καὶ οὗ τὸ παράθυρον ἔβλεπεν εἰς ὡραῖον κῆπον. Πλησίον τοῦ παραθύρου ἦτο μία τράπεζα, πρὸ τῆς ὁποίας καθήμενος ὁ κύριος Μπράουνλω ἀνεγίνωσκε. Ἰδὼν τὸν Ὄλιβερ, ἀπέθηκε τὸ βιβλίον αὐτοῦ, καὶ εἶπεν εἰς τὸ παιδίον νὰ πλησιάσῃ καὶ νὰ καθήσῃ πλησίον τῆς τραπέζης. Ὁ Ὄλιβερ ἐκάθησε, ἀπορῶν πῶς εὑρίσκονται ἄνθρωποι ἀναγινώσκοντες τόσῳ πολλὰ βιβλία, γραφέντα κατὰ πᾶσαν πιθανότητα πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ καταστήσωσι τὸν κόσμον σοφώτερον· ἀντικείμενον ὅπερ διεγείρει τὴν ἀδιάλειπτον ἀπορίαν καὶ ἀνθρώπων μᾶλλον πεπειραμένων τοῦ Ὄλιβερ.

«Πολλὰ βιβλία ἢ ὄχι, παλληκάρι μου; εἶπεν ὁ κύριος Μπράουνλω, παρατηρήσας τὴν περιεργίαν μεθ' ἧς ὁ Ὄλιβερ ἐθεώρει τὰς κοσμούσας τοὺς τοίχους βιβλιοθήκας.

— Ναὶ, σὲρ, παραπολλὰ, ἀπεκρίνατο ὁ Ὄλιβερ· ποτέ μου δὲν εἶδα τόσα.

— Θὰ τὰ διαβάσῃς, εἶπεν ὁ πρεσβύτης καλοκαγάθως, καὶ θὰ αἰσθανθῇς μεγαλειτέραν εὐχαρίστησιν ἀναγινώσκων αὐτὰ παρὰ παρατηρῶν τὸ δέσιμόν των· οὐχὶ ὅμως πάντοτε, διότι εἰσὶ καὶ βιβλία, τῶν ὁποίων ὅλη ἡ ἀξία συνίσταται εἰς τὸ δέσιμόν των.

— Θὰ ἦναι βέβαια τὰ χονδρὰ ἐκεῖνα ἐκεῖ, σὲρ, εἶπεν ὁ Ὄλιβερ, δεικνύων διὰ τοῦ δακτύλου ὀγκώδεις τινὰς τόμους εἰς τέταρτον, ἐστοιχωμένους μὲ ἐπίχρυσα κοσμήματα.

— Ὄχι πάντοτε, εἶπεν ὁ ἀγαθὸς πρεσβύτης μειδιῶν καὶ κτυπῶν θωπευτικῶς τὴν παρειὰν τοῦ παιδίου. Εἶναι πολλὰ πολὺ βαρειὰ ἂν καὶ ἔχουν πολὺ μικρὸν σχῆμα. Σοῦ ἀρέσει νὰ γίνῃς σοφὸς καὶ νὰ γράφῃς βιβλία, ἔ;

— Νομίζω, σὲρ, πῶς καλλίτερα θὰ μοῦ ἤρεσε νὰ διαβάζω, ἀπεκρίνατο ὁ Ὄλιβερ.

— Πῶς! εἶπεν ὁ κύριος Μπράουνλω· δὲν ἤθελες νὰ γίνῃς συγγραφεύς;»

Ὁ Ὄλιβερ ἐσκέφθη ὀλίγον καὶ ἐπὶ τέλους εἶπεν ὅτι ἐπίστευε πῶς προτιμότερον θὰ ἦτο νὰ ἦναι κανεὶς βιβλιοπώλης. Ὁ γέρων κύριος ἐγέλασεν ἐξ ὅλης καρδίας καὶ ὡμολόγησεν ὅτι ἡ ἀπάντησις ἦτο ἐξαίρετος· ὅπερ ἐχαροποίησε τὸν Ὄλιβερ, ἂν καὶ δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐννοήσῃ διατί ἡ ἀπάντησίς του ἐθεωρήθη πνευματώδης.

«Λοιπὸν μὴ φοβεῖσαι, εἶπεν ὁ κύριος Μπράουνλω, ἀναλαβὼν τὸ σοβαρὸν αὐτοῦ ἦθος· δὲν θά σε κάμωμεν συγγραφέα, ἐν ὅσῳ ὑπάρχῃ ἔντιμόν τι ἐπάγγελμα νὰ μάθῃς, ἔστω καὶ κτίστου ἐν ἀνάγκῃ.

— Εὐχαριστῶ, σὲρ,» εἶπεν ὁ Ὄλιβερ, καὶ ἡ ζωηρότης τῆς ἀπαντήσεώς του ἔκαμε καὶ πάλιν νὰ γελάσῃ τὸν πρεσβύτην, ὅστις ὑπετονθόρυσεν ὀλίγας λέξεις περὶ θαυμασίου ὀρμεμφύτου, εἰς ἃς ὁ Ὄλιβερ δὲν προσέσχε πολὺ διότι καλὰ καλὰ δέν τας ἐνόησε.

«Τώρα, εἶπεν ὁ κύριος Μπράουνλω μὲ τόνον φωνῆς ἔτι μειλιχιώτερον τοῦ συνήθους, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ σοβαρώτερον, τώρα, παιδί μου, σὲ παρακαλῶ νὰ δώσῃς προσοχὴν εἰς ὅ τι θά σου εἴπω. Θά σοι ὁμιλήσω ἄνευ περιφράσεων, διότι εἶμαι βέβαιος ὅτι εἶσαι εἰς κατάστασιν νά με ἐννοήσῃς ἐπίσης καλὰ, ὅσον καὶ ἄλλοι ἄνθρωποι μεγαλειτέρας ἡλικίας ἀπὸ σέ.

— Ἄχ! σὲρ, σᾶς καθικετεύω, μή μου εἰπῆτε ὅτι πρέπει νὰ φύγω! ἀνεκραύγασεν ὁ Ὄλιβερ ἀνησυχήσας ἐκ τοῦ σοβαροῦ τόνου τῆς φωνῆς τοῦ προστάτου του· μή με διώχνετε, σὲρ, καὶ ἀναγκασθῶ νὰ γυρίζω 'ς τοὺς δρόμους. Ἀφῆτέ με νὰ μένω ἐδῶ καὶ νά σας δουλεύω. Μή με στέλλετε πάλιν εἰς τὸ φοβερὸν μέρος, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐγλύτωσα. Λυπηθῆτε ἕνα πτωχὸ παιδὶ, σὲρ, σᾶς παρακαλῶ.

— Ἀγαπητόν μου παιδὶ, εἶπεν ὁ κύριος Μπράουνλω, συγκινηθεὶς ἐκ τῆς ζέσεως μεθ' ἧς ἱκέτευεν αὐτὸν ὁ Ὄλιβερ, μὴ φοβῆσαι, δὲν θά σε ἐγκαταλείψω. ἐκτὸς ἂν σὺ μὲ βιάσῃς εἰς τοῦτο.

— Ποτὲ, σὲρ, ὤ, ποτὲ, εἶπε διακόψας αὐτὸν ὁ Ὄλιβερ.

— Ἐλπίζω τοῦτο, ἐξηκολούθησεν ὁ πρεσβύτης· εἶμαι πεπεισμένος ὅτι δὲν θά με ἐξαναγ-

κάσης εἰς τοῦτο. Ἂν καὶ πολλὰς ἀπογοητεύσεις ἐδοκίμασα παρ' ἀνθρώπων, εἰς τοὺς ὁποίους ἠθέλησα νὰ κάμω καλόν, εἶμαι ὅμως σφόδρα διατεθειμένος νὰ ἐμπιστευθῶ εἰς σέ, καὶ ἐνδιαφέρομαι περὶ σοῦ περισσότερον ἀφ' ὅσον δύναμαι νά σοι εἴπω. Ὅσους ἠγάπησα μὲ τὴν μεγαλειτέραν τρυφερότητα εὑρίσκονται τώρα εἰς τὸν τάφον· ἀλλ' ἂν καὶ παρέλαβον μεθ' ἑαυτῶν τὸ γόητρον καὶ τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ βίου μου, δὲν μετέβαλον τὴν καρδίαν μου εἰς φέρετρον, οὐδ' ἔκλεισα αὐτὴν διὰ παντὸς εἰς φιλόστοργα αἰσθήματα· ἡ μεγάλη θλῖψίς μου συνετέλεσε τοὐναντίον εἰς τὸ νὰ ἐνισχύσῃ ταῦτα· καὶ οὕτω κατ' ἀνάγκην ἔπρεπε νὰ γίνῃ, διότι ἡ δυστυχία ἐξαγνίζει τὴν καρδίαν μας.»

Ὁ ἀγαθὸς γέρων ἀφ' οὗ εἶπε ταῦτα ταπεινῇ τῇ φωνῇ, ὡς εἰ ὡμίλει καθ' ἑαυτόν, ἐσίγησεν ἐπί τινας στιγμάς, ἐν ᾧ ὁ Ὄλιβερ, ἀκίνητος ἐπὶ τοῦ καθίσματός του, μόλις ἐτόλμα νἀναπνεύσῃ.

«Ἐὰν σοῦ ὁμιλῶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἐπανέλαβε τέλος ὁ κύριος Μπράουνλω φαιδρότερον, τοῦτο τὸ κάμνω διότι ἡ καρδία σου εἶναι νεαρά, καὶ εἰξεύρων ὅτι πολλὰς μεγάλας θλίψεις ἐδοκίμασα, θἀποφύγῃς οὕτω μετὰ μεγαλειτέρας φροντίδος νἀνανεώσῃς ταύτας. Λέγεις ὅτι εἶσαι ὀρφανός, χωρὶς φίλον εἰς τὸν κόσμον. Αἱ πληροφορίαι, τὰς ὁποίας ἠδυνήθην νὰ συλλέξω, ἐπιβεβαιοῦσι τοὺς λόγους σου. Διηγήθητί μοι τὴν ἱστορίαν σου· εἰπέ μοι πόθεν ἔρχεσαι, ποῖος σὲ ἀνέθρεψε καὶ πῶς ἐγνώρισες τοὺς ἀνθρώπους μετὰ τῶν ὁποίων σὲ εὗρον. Εἰπέ μοι μόνον τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἔσο βέβαιος ὅτι ἐν ὅσῳ ζῶ, δὲν θὰ ἦσαι ἐστερημένος φίλου.»

Ἐπί τινας στιγμὰς ὁ Ὄλιβερ δὲν ἠδυνήθη νὰ ὁμιλήσῃ ἐκ τῶν λυγμῶν· ἔμελλε νὰ διηγηθῇ πῶς ἀνετράφη ἐν τῇ ἐξοχῇ καὶ πῶς ὡδηγήθη εἰς τὸ πτωχοκομεῖον ὑπὸ τοῦ κυρίου Μπάμμπλ, ὅτε τὸ ῥόπτρον τῆς ἐπὶ τῆς ὁδοῦ θύρας ἐκρούσθη δὶς ταχέως καὶ διὰ τρόπου ἀνυπομονησίαν ἐμφαίνοντος. Ὑπηρέτης δέ τις εἰσελθὼν ἀνήγγειλε τὸν κύριον Γκρίμγουιγκ.

«Ἀναβαίνει; ἠρώτησεν ὁ κύριος Μπράουνλω.

— Μάλιστα, σέρ, ἀπεκρίνατο ὁ θεράπων· ἠρώτησεν ἐὰν ὑπῆρχον *μάφιν*[1] εἰς τὴν οἰκίαν, καὶ ἀφ' οὗ ἐγὼ τῷ εἶπα ὅτι ὑπάρχουν, ἀπεκρίθη ὅτι θὰ ἔλθῃ νὰ πάρῃ τὸ τσάι.»

Ὁ κύριος Μπράουνλω ἐμειδίασε καὶ στραφεὶς πρὸς τὸν Ὄλιβερ εἶπεν ὅτι ὁ κύριος Γκρίμγουιγκ ἦτο παλαιὸς φίλος του, καὶ ὅτι δὲν πρέπει νὰ δίδῃ σημασίαν εἰς τοὺς ὀλίγον ἀποτόμους τρόπους του διότι κατὰ βάθος ἦτο κάλλιστος ἄνθρωπος.

«Πρέπει νὰ καταβῶ, σέρ; ἠρώτησεν ὁ Ὄλιβερ.

— Ὄχι, ἀπεκρίνατο ὁ κύριος Μπράουνλω· προτιμῶ νὰ μείνῃς ἐδῶ.»

1. Εἶδος πλακουντίων διὰ τὸ τέϊον.

Κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην εἰσῆλθε γέρων τις κύριος, ἀρκούντως εὔσαρκος, ἐπὶ χονδρῆς στηριζόμενος βακτηρίας, διότι ἐχώλαινεν ὀλίγον· ἔφερε κυανοῦν ἐπενδύτην, ἐσωκάρδιον ἐκ ῥαβδωτοῦ ὑφάσματος, περισκελίδας ἐκ ναγκίνης, καὶ πῖλον πλατύγυρον. Ἐκ τοῦ θυλακίου τοῦ ἐσωκαρδίου του ἐξήρχετο ἀτημελῶς μακρὰ χαλυβδίνη ἄλυσις ὡρολογίου, εἰς ἧς τὸ ἄκρον ἐκρέματο ἓν κλειδίον. Τὰ δύο ἄκρα τοῦ λευκοῦ λαιμοδέτου του ἦσαν συνεπτυγμένα εἰς κόμβον, ἔχοντα ὄγκον πορτοκαλλίου. Ἡ στάσις του δὲ ἦτο ἀεικίνητος, ὥστε πᾶσα περιγραφὴ αὐτῆς ἀποβαίνει ἀδύνατος. Ἐν ᾧ ὡμίλει ἐκίνει τὴν κεφαλὴν ἀποτόμως καὶ προσέβλεπε διὰ τοῦ ξανθοῦ τῶν ὀφθαλμῶν, ἀπαραλλάκτως ὡς ψιττακός. Οὕτω πως εἰσῆλθεν εἰς τὸ δωμάτιον, καὶ κρατῶν εἰς τοὺς δακτύλους μικρὸν τεμάχιον φλοιοῦ πορτοκαλλίου, ἀνεκραύγασε μετὰ δυσαρεσκείας·

«Εἰς τὸν Θεόν σας! ἰδέτε καὶ σεῖς! δὲν εἶναι παράξενον καὶ θαυμάσιον πρᾶγμα νὰ μὴ ἠμπορῶ νὰ ἔμβω εἰς κανὲν 'σπίτι χωρὶς νὰ εὕρω εἰς τὴν σκάλα ἓν κομμάτι πορτοκαλλόφλοιδα, ἀπὸ αὐτὰ μὲ τὰ ὁποῖα κάμνουν τὴν τύχην των οἱ χειρουργοί. Ἕνα κομμάτι πορτοκαλλόφλοιδα μὲ ἔκαμε κουτσὸν καὶ εἶμαι βέβαιος πῶς κανὲν ἄλλο κομμάτι πορτοκαλλόφλοιδα θὰ ἦναι ὁ θάνατός μου. Ναί, κύριε, θὰ εὕρω τὸν διάβολόν μου μὲ τὰς πορτοκαλλόφλοιδες. Θὰ φάγω τὸ κεφάλι μου!»

Ἦτο αὕτη ἡ συνήθης ἔκφρασις, ἧς ἐποιεῖτο χρῆσιν ὁ κύριος Γκρίμγουιγκ πρὸς μείζονα ἔμφασιν. Ἦτο τόσῳ μεγάλη καὶ ὀγκώδης ἡ κεφαλή του, καὶ πρὸς ἐπίμετρον ἐπιπεπασμένη μὲ ἄφθονον κόνιν, ὥστε, καὶ ἂν ἡ ἐπιστήμη ἐφεύρισκε μέσον τι δι' οὗ νὰ ἠδύνατό τις νὰ τρώγῃ τὴν ἰδίαν κεφαλήν, δὲν ἦτο καὶ πάλιν φόβος μὴ πραγματοποιηθῶσιν οἱ λόγοι του οὗτοι.

«Ναί, κύριε, θὰ φάγω τὸ κεφάλι μου, ἐπανέλαβεν ὁ κύριος Γκρίμγουιγκ, κτυπῶν διὰ τῆς ῥάβδου του τὸ πάτωμα. Μπᾶ, τί εἶναι αὐτό; προσέθηκεν ἰδὼν τὸν Ὄλιβερ καὶ ὀπισθοχωρήσας δύο βήματα.

— Εἶναι ὁ νέος Ὄλιβερ Τουΐστ, περὶ τοῦ ὁποίου σᾶς ὡμίλησα,» ἀπεκρίνατο ὁ κύριος Μπράουνλω.

Ὁ Ὄλιβερ ἐχαιρέτισε.

«Ἐλπίζω ὅτι δὲν θὰ ἦναι αὐτὸ τὸ παιδίον, τὸ ὁποῖον προσεβλήθη ἀπὸ πυρετόν, εἶπεν ὁ κύριος Γκρίμγουιγκ ὀπισθοχωρῶν ἀκόμη. Μίαν στιγμήν! προσέθηκεν ἀποτόμως, ἐν τῇ χαρᾷ ἐπὶ τῇ ἀνακαλύψει του λησμονήσας τὸν φόβον μὴ κολλήσῃ πυρετόν. Στοιχηματίζω πῶς αὐτὸ θὰ ἦναι τὸ παιδί, ὁποῦ ἐκαθάρισε τὸ πορτοκάλλι καὶ ἔρριψε τοὺς φλοιοὺς εἰς τὴν σκάλαν. Θὰ φάγω τὸ κεφάλι μου, μὰ καὶ τὸ ἰδικόν του ὅμως μαζί.

— Ὄχι, δὲν εἶναι αὐτός, εἶπεν ὁ κύριος

Μπράουνλω γελῶν. Δὲν ἔφαγε πορτοκάλλι. Ἔλθετε, βάλετε ἐκεῖ τὸ καπέλλο σας καὶ ὁμιλήσατε μὲ τὸν φίλον μου.

— Αὐτὸ μὲ κάμνει νὰ σκέπτωμαι φοβερὰ πράγματα, εἶπεν ὁ εὐερέθιστος γέρων ἐκβαλὼν τὰς χειρίδας του. Εἰς τὸν δρόμον μας εὑρίσκονται πότε ὀλίγαι πότε πολλαὶ πορτοκαλλόφλοιδαι καὶ ἔχω τὴν βεβαιότητα ὅτι τὸ παιδὶ τοῦ χειρουργοῦ, ὁποῦ εἶναι εἰς τὴν γωνίαν, τὰς βάλλει ἐπίτηδες· δὲν 'πηγαίνω μακρυά, χθὲς τὸ βράδυ ἐξ αἰτίας μιᾶς τοιαύτης φλοίδας ἐγλύστρησε μία νέα, καὶ ἔπεσεν ἐπάνω εἰς τὰ κάγγελα τοῦ κήπου μου. Ὅταν ἐσηκώθη, τὴν εἶδα ὁποῦ παρετήρει τὸ καταχθόνιον κόκκινον φανάρι, τὸ ὁποῖον φωτίζει τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ χειρουργοῦ. Μὴ 'πηγαίνετε! τῆς φωνάζω ἀπὸ τὸ παράθυρον. Εἶναι φονιᾶς! αὐτὸς βάλλει ἐπίτηδες νὰ σπάζουν τὸν σβέρκον τους οἱ ἄνθρωποι! Θὰ φάγω. . . .»

Ἐνταῦθα ὁ ὀργίλος γέρων ἐκτύπησε δυνατὰ διὰ τῆς ῥάβδου του τὸ πάτωμα· ἡ χειρονομία αὕτη ἦτο ἰσοδύναμος μὲ τὴν συνήθη του ἔκφρασιν. Εἶτα χωρὶς νἀφήσῃ τὴν ῥάβδον του ἐκάθησε, καὶ ἐπιθεὶς ἐπὶ τῆς ῥινὸς διόπτρας, ἃς ἔφερε κρεμασμένας ἐκ πλατείας μελαίνης ταινίας, παρετήρησεν ἐταστικῶς τὸν Ὄλιβερ. Οὗτος δέ, βλέπων ἑαυτὸν ἀντικείμενον κανονικῆς ἐπιθεωρήσεως, ἠρυθρίασε καὶ ἐχαιρέτισεν ἐκ δευτέρου.

«Αὐτὸ εἶναι τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος παιδί; εἶπε τέλος ὁ κύριος Γκρίμγουιγκ.

— Αὐτὸ μάλιστα, ἀπεκρίνατο ὁ κύριος Μπράουνλω, νεύων φιλικῶς τῷ Ὄλιβερ.

— Τί κάμνεις παιδί μου; εἶπεν ὁ κύριος Γκρίμγουιγκ.

— Εὐχαριστῶ, σέρ, πολὺ καλλίτερα,» ἀπεκρίνατο ὁ Ὄλιβερ.

Ὁ κύριος Μπράουνλω, φοβούμενος μήπως ὁ ἰδιότροπος φίλος του προσθέσῃ δυσαρέστους τινὰς λόγους, εἶπεν εἰς τὸν Ὄλιβερ νὰ καταβῇ καὶ νὰ εἰδοποιήσῃ τὴν κυρίαν Μπέντγουιν νὰ φέρῃ τὸ τέϊον. Ὁ Ὄλιβερ, ὃν οἱ τρόποι τοῦ νεοελθόντος δὲν εἶχον καταθέλξει, ἐθεώρησεν ἑαυτὸν εὐτυχῆ εὑρὼν ἀφορμὴν νἀπέλθῃ.

«Δὲν εἶναι ἐξαίρετον παιδί; ἠρώτησεν ὁ κύριος Μπράουνλω.

— Δὲν εἰξεύρω, ἀπήντησεν ὁ κύριος Γκρίμγουιγκ τραχέως.

— Πῶς;

— Ὄχι, δὲν εἰξεύρω· ἐγὼ ἔχω τὴν ἰδέαν πῶς ὅλα τὰ παιδία ὁμοιάζουν. Μόνον δύω εἴδη αὐτῶν γνωρίζω, τὰ ἰσχνὰ καὶ τὰ παχέα.

— Καὶ εἰς ποίαν κατηγορίαν ὑπάγεται ὁ Ὄλιβερ;

— Εἰς τὰ ἰσχνά. Ἔχω ἕνα φίλον τοῦ ὁποίου τὸ παιδὶ εἶναι χονδρὸν ὡς βαρέλι· καὶ τὸ λέγουν αὐτὸ ὡραῖον παιδί, μὲ τὸ χονδρὸν στρογγυλὸν κεφάλι του, τὰ κόκκινα μάγουλα καὶ τοὺς ἀπαστράπτοντας ὀφθαλμούς του. Εἶπε καλλίτερα φρικαλέον· νομίζει κανεὶς πῶς τὰ ῥοῦχά του εἶναι εἰς τὴν ἀκμὴν νὰ σπάσουν εἰς ὅλα τὰ μέρη, στενοχωρούμενα ἀπὸ τὸ σῶμά του· ἔχει φωνὴν πιλότου καὶ ὄρεξιν λύκου· τὸν γνωρίζω καλὰ τὸν κατεργάρη!

— Τὰ χαρακτηριστικὰ βλέπω αὐτοῦ δὲν ἔχουσι κάμμίαν ὁμοιότητα μὲ τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ νέου Ὄλιβερ Τουΐστ, εἶπεν ὁ κύριος Μπράουνλω· ὥστε μὴ θυμώνετε.

— Ἀλήθεια, ἀπεκρίνατο ὁ κύριος Γκρίμγουιγκ, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς δὲν θάξίζῃ ἴσως περισσότερον ἀπὸ ἐκεῖνον.»

Ὁ κύριος Μπράουνλω ἔβηξε μὲ τρόπον ἐκφράζοντα ἀνυπομονησίαν, ὅπερ προὐξένησεν ἄπλετον εὐχαρίστησιν εἰς τὸν κύριον Γκρίμγουιγκ.

«Ναί, ἐπανέλαβε, ἴσως δὲν θάξίζῃ περισσότερον. Ἀπὸ ποῦ ἔρχεται; Τί εἶναι; Προσεβλήθη ἀπὸ πυρετόν. . . . ἔ! ἔπειτα; Δὲν προσβάλλονται μόνον οἱ ἔντιμοι ἄνθρωποι ἀπὸ πυρετόν, ἢ ὄχι; Καὶ οἱ κλέπται κάμμίαν φορὰν προσβάλλονται ἀπὸ πυρετόν, ἔ; Ἐγνώρισα ἕνα, τὸν ὁποῖον ἐκρέμασαν εἰς τὴν Ἰαμαϊκήν, διότι ἐσκότωσε τὸν αὐθέντην του· καὶ αὐτὸς προσεβλήθη ἓξ φορὰς ἀπὸ πυρετόν· μήπως νομίζετε πῶς τοῦ ἔδωσαν χάριν ἐξ αἰτίας τούτου; Μπᾶ! κολοκύθια!»

Τὸ βέβαιον ὅμως εἶναι ὅτι κατὰ βάθος ὁ κύριος Γκρίμγουιγκ ἦτο ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ καρδίας διατεθειμένος νὰ παραδεχθῇ ὅτι ἡ φυσιογνωμία τοῦ Ὄλιβερ συνηγόρει πολὺ ὑπὲρ αὐτοῦ· ἐκέκτητο ὅμως εἰς τὸν ὕπατον βαθμὸν τὴν μανίαν τῆς ἀντιλογίας, καὶ εἴπερ ποτε καὶ ἄλλοτε κατὰ τὴν παροῦσαν ὥραν, ἀφ' ἧς εὗρεν ἓν τεμάχιον φλοιοῦ πορτοκαλλίου εἰς τὴν κλίμακα. Εὐθὺς ὡς εἰσῆλθεν ἔλαβε τὴν ἀπόφασιν νἀντιλέγῃ εἰς τὸν φίλον του. Ὅταν δὲ ὁ κύριος Μπράουνλω τῷ ὡμολόγησεν ὅτι δὲν ἠδύνατο νἀπαντήσῃ εἰς μηδεμίαν τῶν ἐρωτήσεών του, διότι ἀνέβαλε νὰ ἐξετάσῃ τὸν Ὄλιβερ περὶ τοῦ βίου του μέχρις οὗ ἐντελῶς ἀναρρώσῃ, ἡ φυσιογνωμία τοῦ κυρίου Γκρίμγουιγκ προσέλαβεν ἔκφρασιν μυκτηριστικὴν καὶ κακεντρεχῆ, ἠρώτησε δὲ κατειρωνευόμενος ἂν ἡ οἰκονόμος συνείθιζε καθ' ἑκάστην ἑσπέραν νὰ μετρῇ τὰ ἀσημικά, διότι ἂν ἡμέραν τινὰ ἔλειπον δύο ἢ τρία κοχλιάρια, θὰ ἔτρωγε τὸ κεφάλι του, παρά. . . . κτλ.

Ὁ κύριος Μπράουνλω, καίτοι λίαν ζωηροῦ χαρακτῆρος, ὑπέμεινεν ὅμως ὅλα ταῦτα χωρὶς νὰ συγχυσθῇ, διότι ἐγνώριζε πληρέστατα τὸν χαρακτῆρα καὶ τὰς ἰδιοτροπίας τοῦ φίλου του.

Ἀφ' ἑτέρου ὁ κύριος Γκρίμγουιγκ ἔσχε τὴν καλωσύνην νὰ εὕρῃ τὰ μάφιν ἐξαίρετα, καὶ τὰ πάντα ἔλαβον ὁμαλωτέραν τροπήν. Ὁ Ὄλιβερ, ὅστις συνέπινε τέϊον μετὰ τῶν δύο φίλων, ἤρχισε νὰ μὴ στενοχωρῆται τόσῳ πολὺ ἐκ τῆς παρουσίας τοῦ φοβεροῦ γέροντος.

«Καὶ διὰ πότε ἡ πλήρης, λεπτομερὴς καὶ ἀ-

Digitized by Google

ληθὴς ἀφήγησις τοῦ βίου καὶ τῶν συμβεβηκότων τοῦ Ὄλιβερ Τουίστ;» ἠρώτησεν ὁ κύριος Γκρίμγουιγκ τὸν κύριον Μπράουνλω μετὰ τὸ τεῖον.

Καὶ συγχρόνως ἔβλεπεν ὑπόδρα τὸν Ὄλιβερ.

«Αὔριον τὸ πρωΐ, εἶπεν ὁ κύριος Μπράουνλω· ἐπιθυμῶ νὰ γίνῃ τοῦτο μεταξύ μας. Νὰ ἔλθῃς εἰς τὸ γραφεῖον αὔριον τὸ πρωΐ, φίλε μου.

— Μάλιστα, σέρ,» εἶπεν ὁ Ὄλιβερ.

Ἀπεκρίθη δὲ μετά τινος δισταγμοῦ, διότι ἐδειλίασε βλέπων τὸν κύριον Γκρίμγουιγκ ἀτενίζοντα αὐτὸν ἀσκαρδαμυκτί.

«Θέλεις νά σοι τὸ εἴπω, εἶπεν οὗτος ταπεινῇ τῇ φωνῇ τῷ κυρίῳ Μπράουνλω· δὲν θὰ ἔλθῃ αὔριον τὸ πρωΐ· τὸν εἶδα διστάζοντα· τὴν ἔπαθες, φίλε μου.

— Καὶ ἐγὼ σᾶς λέγω πῶς θὰ ἔλθῃ, ἀπεκρίνατο ὁ κύριος Μπράουνλω.

— Ἂν δὲν ἔλθῃ, εἶπεν ὁ κύριος Γκρίμγουιγκ, νὰ φάγω. . . .»

Καὶ ἐκτύπησε διὰ τῆς βακτηρίας τὸ πάτωμα.

«Ἠμπορῶ νὰ ὁρκισθῶ εἰς τὴν ζωήν μου ὅτι τὸ παιδίον αὐτὸ εἶναι εἰλικρινές, εἶπεν ὁ κύριος Μπράουνλω, κτυπῶν τὴν τράπεζαν.

— Καὶ ἐγὼ βάζω τὸ κεφάλι μου πῶς εἶναι κατεργάρης, ἀπήντησεν ὁ κύριος Γκρίμγουιγκ, γρονθοκοπῶν ἐπίσης τὴν τράπεζαν.

— Θὰ ἴδωμεν, εἶπεν ὁ κύριος Μπράουνλω, καταστέλλων κίνημά τι ὀργῆς.

— Ναί, θὰ ἴδωμεν, ἀπήντησεν ὁ κύριος Γκρίμγουιγκ εἰρωνικῶς μειδιῶν, θὰ ἴδωμεν πολὺ καλά.»

Ἡ τύχη ἔφερε νὰ εἰσέλθῃ κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν ἡ κυρία Μπέντγουιν, κρατοῦσα μικρὸν δέμα βιβλίων, τὰ ὁποῖα ὁ κύριος Μπράουνλω ἠγόρασε τὴν πρωΐαν ἀπὸ τὸν αὐτὸν βιβλιοπώλην, περὶ οὗ ἀνωτέρω ἐγένετο λόγος· τὸ ἀπέθηκεν ἐπὶ τῆς τραπέζης καὶ ἡτοιμάζετο νὰ ἐξέλθῃ τοῦ γραφείου.

«Εἰπέτε εἰς τὸν ὑπάλληλον νὰ περιμένῃ, κυρὰ Μπέντγουιν, εἶπεν ὁ κύριος Μπράουνλω· ἔχει νὰ πάρῃ μερικὰ ὀπίσω.

— Ἔφυγε, σέρ, ἀπεκρίνατο ἡ κυρία Μπέντγουιν.

— Φωνάξατέ τον, εἶπεν ὁ κύριος Μπράουνλω, δὲν ἤθελα νὰ φύγῃ. Ὁ βιβλιοπώλης δὲν εἶναι πλούσιος καὶ τὰ βιβλία εἶναι ἀπλήρωτα. Ἔπειτα καὶ μερικὰ πρέπει νὰ ἐπιστραφῶσι.»

Ἔτρεξαν ἀμέσως εἰς τὴν ἔξω θύραν, ὁ Ὄλιβερ διέτρεξε τὴν ὁδὸν κατὰ τὴν μίαν διεύθυνσιν, ἡ ὑπηρέτρια κατὰ τὴν ἑτέραν, ἡ δὲ κυρία Μπέντγουιν ἱσταμένη εἰς τὸ κατώφλιον ἐφώναζε πάσῃ δυνάμει τὸν ὑπάλληλον· ἀλλ' οὗτος εἶχεν ἀπομακρυνθῆ καὶ δὲν κατώρθωσαν νά τον ἴδωσι.

«Τοῦτο μὲ δυσαρεστεῖ πολύ, εἶπεν ὁ κύριος Μπράουνλω· πολὺ ἐπεθύμουν νὰ ἐπεστρέφοντο ἀπόψε τὰ βιβλία.

— Στείλατέ τα μὲ τὸν Ὄλιβερ, εἶπεν ὁ κύριος Γκρίμγουιγκ σαρκαστικῶς· θά τα ἀποδώσῃ εὐσυνειδήτως, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία.

— Ναί, σέρ, ἀφετέ με νά τα ὑπάγω ἐγώ, σᾶς παρακαλῶ, εἶπεν ὁ Ὄλιβερ· θὰ ὑπάγω τρέχων.»

Ὁ γέρων κύριος ἡτοιμάζετο νὰ εἴπῃ ὅτι ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἔπρεπε νὰ ἐξέλθῃ ὁ Ὄλιβερ· ἀλλ' ὁ κύριος Γκρίμγουιγκ ἔβηξε τόσῳ κακεντρεχῶς, ὥστε ὁ κύριος Μπράουνλω ἀπεφάσισε νἀναθέσῃ εἰς τὸ παιδίον τὴν ἐντολὴν ἐκείνην καὶ νἀποδείξῃ οὕτως εἰς τὸν γέροντα φίλον του πόσον αἱ ὑποψίαι του, ὡς πρὸς αὐτὸ τὸ ζήτημα τοὐλάχιστον, ἦσαν ἀβάσιμοι.

«Ὕπαγε, φίλε μου, εἶπε τῷ Ὄλιβερ· τὰ βιβλία εἶναι εἰς ἓν κάθισμα πλησίον τῆς τραπέζης. Πήγαινε νά τα φέρῃς.»

Ὁ Ὄλιβερ, περιχαρὴς διότι προσέφερεν ὑπηρεσίαν τινά, ἐπανῆλθε τάχιστα μὲ τὰ βιβλία ὑπὸ μάλης, καὶ τὸ κασκέττον του ἔχων ἀνὰ χεῖρας ἀνέμενε τὰς διαταγὰς τοῦ κυρίου Μπράουνλω.

«Νὰ εἰπῇς, εἶπεν οὗτος βλέπων ἀτενῶς τὸν κύριον Γκρίμγουιγκ, ὅτι ἐπιστρέφεις τὰ βιβλία αὐτὰ ἐκ μέρους μου καὶ ὅτι θέλεις νὰ τῷ πληρώσῃς τὰς τέσσαρας λίρας καὶ ἡμίσειαν, τὰς ὁποίας τῷ ὀφείλω. Ἰδοὺ ἓν τραπεζικὸν γραμμάτιον πέντε λιρῶν· θὰ φέρῃς λοιπὸν ὀπίσω δέκα σελίνια.

— Δὲν θὰ κάμω περισσότερον ἀπὸ δέκα λεπτά, σέρ,» ἀπεκρίθη ὁ Ὄλιβερ ζωηρῶς. Ἔβαλε τὸ τραπεζικὸν γραμμάτιον εἰς τὸ θυλάκιόν του, ἐκόμβωσε τὸν χιτῶνά του ἕως ἐπάνω, ἔθηκεν ἐπιμελῶς τὰ βιβλία ὑπὸ μάλης, ἐχαιρέτησεν εὐσεβάστως καὶ ἐξῆλθε. Ἡ κυρία Μπέντγουιν συνώδευσεν αὐτὸν μέχρι τῆς ἔξω θύρας, ὅπως τῷ περιγράψῃ ἀκριβῶς τὸν συντομώτερον δρόμον καὶ τῷ εἴπῃ τὸ ὄνομα τοῦ βιβλιοπώλου καὶ τὸ τῆς ὁδοῦ, ἅτινα πάντα ὁ Ὄλιβερ εἶπεν ὅτι κάλλιστα ἐνόησε· καὶ ἀφ' οὗ ἐπανειλημμένως συνέστησεν αὐτῷ νὰ προσέχῃ μὴ κρυολογήσῃ, ἡ συνετὴ πρεσβῦτις τὸν ἀφῆκεν ἐπὶ τέλους νὰ ἐξέλθῃ.

«Τὸ ἀγαπητὸν παιδί! εἶπε παρακολουθοῦσα αὐτὸν διὰ τῶν ὀφθαλμῶν· δὲν εἰξεύρω διατί, ἀλλὰ δὲν ἤθελα νὰ τὸ ἀφήσω καθόλου ἀπὸ τὰ 'μάτια μου.»

Κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην ὁ Ὄλιβερ ἐστράφη καὶ ἔνευσεν αὐτῇ χαριέντως πρὸς ἀποχαιρετισμὸν προτοῦ κάμψῃ τὴν γωνίαν τῆς ὁδοῦ· ἡ πρεσβῦτις ἀνταπέδω τὸν χαιρετισμὸν μειδιῶσα, ἔκλεισε τὴν θύραν καὶ ἐπανῆλθεν εἰς τὸ δωμάτιόν της.

«Ἂς ἴδωμεν, εἶπεν ὁ κύριος Μπράουνλω, ἐξαγαγὼν τὸ ὡρολόγιόν του καὶ θεὶς αὐτὸ ἐπὶ τῆς τραπέζης· θὰ ἐπιστρέψῃ μετὰ εἴκοσι λεπτὰ τὸ πολύ· ἕως τότε θὰ νυκτώσῃ.

— Σπουδαίως λοιπὸν νομίζετε ὅτι θὰ ἐπιστρέψῃ; ἠρώτησεν ὁ κύριος Γκρίμγουιγκ.

Digitized by Google

— Ἀμφιβάλλετε λοιπὸν περὶ τούτου;» εἶπεν ὁ κύριος Μπράουνλω μειδιῶν.

Τὸ πνεῦμα τῆς ἀντιλογίας ἐβασάνιζεν ὑπερβολικὰ κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν τὸν κύριον Γκρίμγουιγκ, τὸ δὲ πλῆρες ἐμπιστοσύνης μειδίαμα τοῦ φίλου του ἐνίσχυσε τὴν διάθεσιν ταύτην.

«Ναί, ἀμφιβάλλω, εἶπε κτυπῶν διὰ τοῦ γρόνθου τὴν τράπεζαν. Τὸ παιδὶ φορεῖ καινουργὲς ἔνδυμα, κρατεῖ εἰς τὰ χέρια του βιβλία ἀξίας καὶ ἔχει εἰς τὸ θυλάκιόν του τραπεζικὸν γραμμάτιον πέντε λιρῶν. Θὰ ὑπάγῃ νὰ ἐνταμώσῃ τοὺς παλαιούς του φίλους, τοὺς κλέπτας, καὶ θά σε περιπαίζῃ. Ἐὰν ξαναπατήσῃ τὸ πόδι του ἐδῶ, νὰ φάγω τὸ κεφάλι μου!»

Καὶ λέγων ταῦτα ἐπλησίασε τὸ κάθισμά του εἰς τὴν τράπεζαν, καὶ οἱ δύο φίλοι ἔμειναν ἐν σιωπηρᾷ προσδοκίᾳ, τοὺς ὀφθαλμοὺς προσηλωμένους ἔχοντες ἐπὶ τοῦ ὡρολογίου. Ἄξιον δὲ παρατηρήσεως εἶναι, ὡς καταδεικνύον τὴν σπουδαιότητα ἣν περιάπτομεν εἰς τὰς κρίσεις ἡμῶν, ὅτι ὁ κύριος Γκρίμγουιγκ, ἂν καὶ οὐδόλως ἦτο κακός, καὶ τοὐναντίον μεγάλως θὰ ἐλυπεῖτο ἐνδομύχως ἂν ὁ φίλος ἐγίνετο θῦμα δόλου, ἐπεθύμει διακαῶς νὰ μὴ ἐπιστρέψῃ ὁ Ὄλιβερ· οὕτως ἐξ ἀντιλογιῶν ἐζυμωμένη εἶναι ἡ ψυχή μας!

Ἡ νὺξ ἐπῆλθε βαθμηδὸν καὶ μόλις διεκρίνοντο οἱ δεῖκται τοῦ ὡρολογίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ'

Ἐν ᾧ φαίνεται πόσον φιλοστόργως ἠγάπων τὸν Ὄλιβερ ὁ ἀστεῖος γέρων Ἑβραῖος καὶ ἡ δεσποινὶς Νάνσυ.

Ἐν τῇ σκοτεινῇ αἰθούσῃ ἐλεεινοῦ τινος καπηλείου κειμένου ἐν τῷ ῥυπαρωτέρῳ μέρει τοῦ Λίττλ Σάφφρον Χὶλλ, ζοφερᾶς τρώγλης, ἐν ᾗ τὸν χειμῶνα εἷς φανὸς φωταερίου ἦν ἀνημμένος καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν, καὶ εἰς ἣν οὐδέποτε κατὰ τὸ θέρος εἰσεχώρησεν ἀκτὶς ἡλίου, ἄνθρωπός τις ἐκάθητο ἔχων πρὸ αὐτοῦ κασσιτερίνην λάγηνον καὶ μικρὸν ποτήριον, εἰς βαθείας σκέψεις βεβυθισμένος καὶ ἰσχυρὰν ἀποπνέων ὀσμὴν οἰνοπνεύματος. Ἐκ τοῦ ἀπὸ κοινὸν βελοῦδον χιτῶνός του, ἐκ τῶν βελουδίνων περισκελίδων καὶ τῶν σανδαλίων του, ἐπιτήδειος ἀστυνομικὸς ὑπάλληλος, καίτοι τὸ φῶς ἦτο ἀμυδρότατον, θἀνεγνώριζεν ἀμέσως τὸν Μπὶλ Σάικς. Πρὸ τῶν ποδῶν αὐτοῦ ἔκειτο ἐξηπλωμένος κύων λευκόμαλλος καὶ ἐρυθρόφθαλμος, ὅστις ἄλλο δὲν ἔκαμνε ἢ νὰ καμμύῃ τὸν ὀφθαλμὸν παρατηρῶν τὸν κύριόν του καὶ νὰ λείχῃ κατόπιν τὸ ῥύγχος του, οὗ πλατεῖα καὶ αἱματόφυρτος πληγὴ ἐμαρτύρει πρόσφατον πάλην.

«Θὰ καθήσῃς ἥσυχο, ψοφίμι!» εἶπεν ὁ κύριος Σάικς, διακόπτων ἀποτόμως τὴν σιγήν. Τοσοῦτον ἦτο φαίνεται βεβυθισμένος εἰς συλλογισμούς, ὥστε καὶ μόνη ἡ κίνησις τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ κυνὸς ἤρκει νά τον ταράξῃ· ἢ μᾶλλον ὁ ἐρεθισμός, ὁ ἐκ τῶν συλλογισμῶν ἐκείνων προερχόμενος, ἦτο ἀνάγκη νὰ ἐκχυθῇ κατὰ τοῦ ἀκάκου ζώου. Ὅπως ἂν ᾖ, ὁ Σάικς ἤρχισε νὰ βλασφημῇ τὸν κύνα του, καὶ ἐλάκτισεν αὐτόν.

Κατὰ γενικὸν κανόνα ὁ κύων οὐδέποτε πειρᾶται νὰ ἐκδικηθῇ τὰ κτυπήματα, ἅτινα λαμβάνει παρὰ τοῦ κυρίου του· ἀλλ' ὁ τοῦ Σάικς εἶχε, ὅπως καὶ ὁ ἰδιοκτήτης αὐτοῦ, πολὺ κακὸν χαρακτῆρα, καὶ ἀγανακτήσας κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἐκ τῆς συναισθήσεως τῆς ἀθωότητός του, ἐπέπεσεν ἄνευ ἐνδοιασμοῦ κατὰ τοῦ λακτίσαντος αὐτὸν ποδός, ἐβύθισε τοὺς ὀδόντας εἰς τὸ σανδάλιον, τὸ ἐκίνησε μεθ' ὁρμῆς, καὶ κατόπιν ἔτρεξε νὰ κρυβῇ ὑπό τι θρανίον λίαν ἐγκαίρως, διότι ὁ κύριος Σάικς ἐσφενδόνισε κατ' αὐτοῦ τὸ κασσιτέρινον ἀγγεῖον.

«Ἤθελες νὰ δαγκάσῃς, ἔ; εἶπεν ὁ Σάικς, διὰ μὲν τῆς μιᾶς χειρὸς ἁρπάζων τὰς πυρολαβίδας ἐκ τῆς ἑστίας, διὰ δὲ τῆς ἑτέρας γυμνῶν μακρὰν μάχαιραν, ἣν εἶχε κεκρυμμένην ἐν τῷ θυλακίῳ του. Ἐδῶ, ψοφίμι! ἐδῶ! μὲ ἀκούεις;»

Ὁ σκύλος ἤκουσε πολὺ καλά, διότι ὁ κύριος Σάικς ἐκραύγαζεν ὡς κωφός· ἀλλὰ δὲν ἐφαίνετο ὅλως διόλου εὐδιάθετος νὰ φίσῃ νά τον σκοτώσουν· ἔμεινεν ἐκεῖ ὁποῦ ἦτο, γρυλλίζων ἰσχυρότερον, καὶ συνέλαβε διὰ τῶν ὀδόντων τὸ ἄκρον τῶν πυρολαβίδων, ὅπερ ἔδακνε λυσσωδῶς.

Ἡ ἀντίστασις αὕτη ἐπηύξησε τὸν θυμὸν τοῦ κυρίου Σάικς, ὅστις γονατίσας ἤρχισε τὰ προσβάλλῃ τὸν κύνα μανιωδῶς. Τὸ ζῷον ἐπήδα ἀπὸ τοῦ ἑνὸς εἰς τὸ ἄλλο μέρος γρυλλίζων καὶ ὑλακτοῦν. Ὁ ἄνθρωπος δὲ ὕβριζε, ἐβλασφήμει, ἐκτύπα. Ἦτο δὲ κίνδυνος μὴ ἡ πάλη ἀπέβαινεν ὀλεθρία διὰ τὸν ἕτερον τῶν μαχητῶν, ἐὰν δὲν ἠνοίγετο αἴφνης ἡ θύρα, δι' ἧς δι' ἑνὸς ἅλματος ἐδραπέτευσεν ὁ κύων, καταλιπὼν τὸν Μπὶλ Σάικς μὲ τὴν μάχαιραν καὶ τὰς πυρολαβίδας ἀνὰ χεῖρας.

Διὰ κάθε μάλλωμα χρειάζονται πάντοτε δύο, λέγει παλαιά τις παροιμία. Ὁ κύριος Σάικς ἀγανακτήσας ἐκ τῆς φυγῆς τοῦ κυνός, ἐπέρριψεν ὅλον τὸν θυμόν του ἐπὶ τοῦ εἰσελθόντος.

«Τί διάβολο ἔρχεσαι καὶ χώνεσαι μεταξὺ τοῦ σκύλου μου καὶ ἐμοῦ; ἠρώτησε, συνοδεύσας δι' ἀπειλητικοῦ σχήματος τὴν ἐρώτησίν του.

— Δὲν εἴξευρα, φίλε μου, δὲν εἴξευρα,» ἀπεκρίνατο ὁ Φέιγγιν ταπεινῶς.

Διότι ὁ εἰσελθὼν ἦτο ὁ Ἑβραῖος.

«Δὲν εἴξευρες, γεροκολασμένε! ἀνεφώνησεν ὁ Σάικς. Δὲν ἤκουσες λοιπὸν τὸν θόρυβον ὁποῦ ἐγίνετο;

— Δὲν ἤκουσα καθόλου, ἔτσι νὰ χαρῶ τὴν ζωήν μου, ἀπεκρίνατο ὁ Ἑβραῖος.

— Ἀλήθεια, τίποτε δὲν ἀκούεις, ὑπολαβὼν εἶπεν ὁ Σάικς σαρδώνιον γελῶν. Παντοῦ χώνεις τὴν μύτην σου, χωρὶς νά σε καταλαμβάνῃ κανεὶς οὔτε ὅταν ἐμβαίνῃς οὔτε ὅταν ἐκβαίνῃς.

Digitized by Google

Πολὺ ἤθελα, Φέιγγιν, νὰ ἦσο εἰς τὴν θέσιν τοῦ σκύλου μου πρὸ μικροῦ.

— Καὶ διατί; ἠρώτησεν ὁ Ἑβραῖος μετὰ βεβιασμένου γέλωτος.

— Διότι ἡ κυβέρνησις, ἡ ὁποία προστατεύει τὴν ζωὴν κατεργαρέων ὡς ἐσέ, ὁ ὁποῖος δὲν ἔχεις ὅσην καρδίαν ἔχει ἕνα βρωμόσκυλο, ἀφίνει τὸν καθένα νὰ σκοτώνῃ τὸν σκύλον του ὅταν τοῦ ἔρχεται ὄρεξις, ἀπεκρίνατο ὁ Σάικς, βάλλων τὴν μάχαιραν εἰς τὴν θήκην μὲ τρόπον λίαν ἐκφραστικόν. Νά, διατί.»

Ὁ Ἑβραῖος ἔτριψε τὰς χεῖρας καὶ καθήσας πρὸ τῆς τραπέζης προσεποιήθη ὅτι γελᾷ διὰ τὸν ἀστεϊσμὸν τοῦ φίλου του. Οὐχ ἧττον εὑρίσκετο εἰς πρόδηλον ἀμηχανίαν.

«Πήγαινε νὰ γελᾷς ἀλλοῦ, εἶπεν ὁ Σάικς καταθέτων τὰς πυρολαβίδας καὶ περιφρονητικῶς βλέπων τὸν Ἑβραῖον. Πήγαινε νὰ γελᾷς ἀλλοῦ, καὶ ὄχι ἔμπρός μου. Σὲ ἔχω εἰς τὰ χέρια μου, Φέιγγιν, καὶ ὁ διάβολος νά με πάρῃ ἂν τὸ κατορθώσῃς νὰ μοῦ γλυτώσῃς. Ἂν καρυδώσουν[1] ἐμὲ θὰ κάμω νὰ μὴ γλυτώσῃς καὶ σὺ τὸ καρύδωμα. Φυλάξου λοιπὸν ἀπὸ ἐμὲ καὶ πρόσεχέ με.

— Καλά, καλά, ἀγαπητέ μου, εἶπεν ὁ Ἑβραῖος. Εἰξεύρω ὅλα αὐτά. Ὅλους τοὺς κινδύνους καὶ ὅλα τὰ κέρδη τὰ ἔχομεν κοινά, Μπίλ.

— Χμ! ἔκαμεν ὁ Σάικς, ὡσεὶ ἐπείσθη περὶ τῆς ταὐτότητος τῶν συμφερόντων ἀμφοτέρων. Ἔ, λοιπόν, τί ἔχεις νά μου εἴπῃς;

— Ὅλα ἔγιναν ὅπως τὰ ἠθέλαμεν, ἀπεκρίνατο ὁ Φέιγγιν, καὶ νὰ τὸ μερίδιόν σου. Εἶναι μεγαλείτερον ἀπὸ ὅσον ἔπρεπε, ἀγαπητέ μου· ἀλλ' ἐπειδὴ εἰξεύρω πῶς εἶσαι πολὺ ἄξιος καὶ θὰ κάμωμεν πολλαὶς δουλειαὶς....

— Ἔ, σώνουν πλέον αἱ φλυαρίαι, διακόψας αὐτὸν εἶπεν ὁ κλέπτης ἀνυπομόνως. Ἔλα, δός μου.

— Ναί, ναί, Μπίλ, μὰ δός μου καὶ καιρόν, δός μου καιρόν, ἀπεκρίνατο ὁ Ἑβραῖος κολακευτικῶς. Νά, αὐτὸ εἶναι τὸ μερτικόν σου.»

Καὶ συγχρόνως ἐξήγαγε τοῦ θυλακίου του παλαιὸν μανδήλιον, ἔλυσεν ἕνα μεγάλον κόμβον, καὶ ἔδειξε μικρὸν δεμάτιον τετυλιγμένον εἰς φαιὸν χάρτην, ὅπερ ὁ Σάικς ἥρπασεν ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ. Εἶτα τὸ ἤνοιξε καὶ ἤρχισε νὰ μετρῇ τὰ ἐν αὐτῷ χρυσᾶ νομίσματα.

«Αὐτὰ εἶναι ὅλα; ἠρώτησεν ὁ Σάικς.

— Ὅλα, ἀπεκρίνατο ὁ Ἰουδαῖος.

— Δὲν ἄνοιξες καθόλου τὸ δέμα εἰς τὸν δρόμον διὰ νά μου λαδώσῃς[2] κᾄνα δυὸ φλωριά; προσέθηκεν ὁ Σάικς μετὰ δυσπιστίας. Μή μου κάνῃς τὸν μισοκακόμοιρον. Δὲν εἶναι πρώτη φορὰ 'ποῦ μοῦ ἔφτιασες αὐτό. Κούνησε τὸ *μπιμμπάμ*.»

Τοῦτο ἐσήμαινεν εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν

1. Ἀπαγχονίσωσι.
2. Κλέψῃς.

«Κροῦσον τὸν κώδωνα.» Ἀκούσας τὸν ἦχον τοῦ κώδωνος, προσῆλθεν ἕτερος Ἑβραῖος, νεώτερος μὲν τοῦ Φέιγγιν, ἀλλὰ σχεδὸν ἐπίσης βδελυρὸς καὶ ῥυπαρὸς ὡς οὗτος.

Ὁ Σάικς περιωρίσθη νὰ δείξῃ διὰ τοῦ δακτύλου τὴν κενὴν λάγηνον, ὁ δὲ Ἑβραῖος κατανοήσας πληρέστατα τὴν χειρονομίαν ἐξῆλθεν ὅπως τὴν γεμίσῃ, ἀφ' οὗ ἀντήλλαξε πρῶτον βλέμμα συνεννοήσεως μετὰ τοῦ Φέιγγιν, ὅστις ὕψωσε πρὸς στιγμὴν τοὺς ὀφθαλμούς, ὡσεὶ περιέμενε τοῦτο, καὶ ἀπεκρίθη κατανεύσας ἐλαφρὰ τὴν κεφαλήν. Ὁ Σάικς δὲν παρετήρησε τοῦτο, ἀσχολούμενος νὰ δέσῃ τοὺς ἱμάντας τῶν σανδαλίων του, οὓς εἰς κακὴν κατάστασιν ἔθεσεν ὁ σκύλος του. Εἶναι δὲ πολὺ πιθανὸν ὅτι ἐὰν ἔβλεπε τὰ βλέμματα ἐκεῖνα, οὐδὲν αἴσιον δι' ἑαυτὸν θὰ προοιωνίζετο.

«Εἶναι κανεὶς ἐδῶ, Μπάρνυ, ἠρώτησεν ὁ Φέιγγιν, μὴ ὑψῶν τώρα τοὺς ὀφθαλμοὺς διότι ἔβλεπεν ὁ Σάικς.

— Οὔτε ψυχή, ἀπεκρίνατο ὁ Μπάρνυ, οὗ οἱ λόγοι, εἴτε ἐξήρχοντο ἐκ τῆς καρδίας εἴτε μή, πάντοτε ὅμως διήρχοντο διὰ τῆς ῥινός.

— Κανείς; ἠρώτησεν ὁ Φέιγγιν μὲ ἔκπληξιν, δεικνύουσαν ἴσως εἰς τὸν Μπάρνυ ὅτι ἠδύνατο ἀφόβως νὰ εἴπῃ τὴν ἀλήθειαν.

— Κανείς, μόνον ἡ κυρία Νάνσυ, ἀπεκρίνατο ὁ Μπάρνυ.

— Ἡ Νάνσυ, ἀνεφώνησεν ὁ Σάικς· ποῦ εἶναι; Ὁ διάβολος νά με πάρῃ ἂν δὲν τιμήσω αὐτὴν τὴν ἀξιόλογον νέαν ἀναλόγως τῶν προτερημάτων της.

— Διέταξε νὰ τῆς σερβίρουν ἕνα βραστό, προσέθηκεν ὁ Μπάρνυ.

— Πέ της νὰ ἔλθῃ, εἶπεν ὁ Σάικς, κεράσας συγχρόνως ἓν ποτήριον οἰνοπνεύματος· 'πέ της νὰ ἔλθῃ.»

Ὁ Μπάρνυ εἶδε δειλῶς τὸν Φέιγγιν, ὡς θέλων τρόπον τινὰ νὰ ζητήσῃ τὴν ἄδειάν του. Βλέπων δὲ ὅτι ὁ Ἑβραῖος οὐδὲ γρὺ ἔλεγε, ἐξακολουθῶν νὰ ἔχῃ προσηλωμένους τοὺς ὀφθαλμοὺς χαμαί, ἐξῆλθε, καὶ σχεδὸν ἀμέσως ἐπανελθὼν εἰσήγαγε τὴν Νάνσυ, ἐνδύματα μαγείρου φέρουσαν, σκούφιαν, ποδιάν, καλάθιον καὶ μακρὰν κλεῖδα εἰς τὴν χεῖρα.

«Ηὗρες τὸν τορό, ἢ ὄχι, Νάνσυ; ἠρώτησεν ὁ Σάικς προσφέρων αὐτῇ ἓν ποτήριον.

— Ναί, Μπίλ, ἀπεκρίνατο ἡ νέα, κενοῦσα αὐτό, τὸν ηὗρα, ἀλλὰ βαργέστησα πλέον· ὁ μικρὸς κατεργάρης ἀρρώστησε καὶ ἦτον εἰς τὸ κρεββάτι καὶ....

— Ἆ! Νάνσυ, ἀγαπητή μου!» ἀνεφώνησεν ὁ Ἑβραῖος ὑψῶν τοὺς ὀφθαλμούς.

Ἴσως ὁ Ἑβραῖος συσπῶν τὰς πυρρὰς αὐτοῦ ὀφρῦς καὶ ἡμικλείων τοὺς ὀφθαλμούς, ἐσκόπει νὰ δώσῃ εἰς τὴν Νάνσυ νὰ ἐννοήσῃ ὅτι ὑπερέβη πᾶν ὅριον εἰς τὰς ἐκμυστηρεύσεις· ἡ λεπτομέ-

ρεια ὅμως αὐτὴ οὐδόλως ἐνδιαφέρει. Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ἡ Νάνσυ δὲν ἐξηκολούθησε τὰς ἀποκαλύψεις αὐτῆς, ἀλλ' ἀφ' οὗ ἐφιλοδώρησε τῷ Σάικς πολλὰ χαριέστατα μειδιάματα ἤλλαξεν ὁμιλίαν. Μετὰ δέκα περίπου λεπτὰ σφοδρὸς βὴξ κατέλαβε τὸν κύριον Φέιγγιν, ἀμέσως δὲ ἡ Νάνσυ ἐφόρεσε τὸ σάλιόν της, εἰποῦσα ὅτι ἦτο καιρὸς νἀπέλθῃ. Ὁ κύριος Σάικς παρετήρησεν ὅτι εἶχον νὰ κάμουν τὸν ἴδιον δρόμον μέχρι τινός, καὶ ἐξέφρασε τὴν ἐπιθυμίαν νὰ τὴν συνοδεύσῃ. Ἀπῆλθον ὁμοῦ ἀκολουθούμενοι εἴς τινα ἀπόστασιν ὑπὸ τοῦ κυνός, ὅστις ἐξῆλθεν ἔκ τινος πλησίον αὐλῆς, εὐθὺς ὡς ὁ κύριός του ἀπεμακρύνθη ὀλίγον.

Ὁ Ἑβραῖος προέκυψε τὴν κεφαλὴν ἐκ τῆς θύρας, ὅτε κατέλιπε τὴν αἴθουσαν ὁ Σάικς, παρηκολούθησεν αὐτὸν διὰ τῶν ὀφθαλμῶν μέχρι τινός, ἀπειλῶν αὐτὸν διὰ τοῦ γρόνθου, καὶ φοβερὰς ἀρὰς ὑποτονθορύζων· εἶτα φρικαλέον γελάσας ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πρώτην θέσιν του παρὰ τὴν τράπεζαν, ὅπου ἐβυθίσθη εἰς τὴν λίαν ἐνδιαφέρουσαν ἀνάγνωσιν τῆς *Ἐφημερίδος τῶν δικαστηρίων*.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Ὄλιβερ, οὐδαμῶς ὑποπτεύων ὅτι εὑρίσκετο τόσῳ πλησίον τοῦ ἀστείου γέροντος, μετέβαινεν εἰς τὸ βιβλιοπωλεῖον. Φθὰς εἰς Κλάρκενγουελλ ἠκολούθησε χωρὶς νὰ δώσῃ προσοχὴν οὐχὶ τὴν ὀρθὴν ὁδόν. Εἶχε φθάσει εἰς τὸ μέσον τῆς ἑτέρας ὁδοῦ, ὅτε ἐνόησε τὸ λάθος του· ἀλλ' εἰξεύρων ὅτι καὶ ἡ ὁδὸς ἐκείνη κατέληγεν εἰς τὸ μέρος εἰς ὃ μετέβαινε, δὲν ἔκρινε καλὸν νὰ ἐπιστρέψῃ, ἀλλ' ἐξηκολούθησε τὸν δρόμον του ἔχων τὰ βιβλία ὑπὸ μάλης καὶ τρέχων μεθ' ὅλης τῆς ταχύτητος τῶν ποδῶν του.

Βαδίζων δὲ ἀνελογίζετο τὴν παροῦσαν εὐδαίμονα κατάστασιν αὐτοῦ, τὴν εὐχαρίστησιν, ἣν θὰ ᾐσθάνετο βλέπων ἔστω καὶ ἐπὶ μίαν στιγμὴν τὸν ταλαίπωρον μικρὸν Δίκ, ὅστις ἴσως κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην, δερόμενος καὶ λιμώττων θὰ ἔκλαιε πικρῶς, ὅταν ἐξήγαγεν αὐτὸν ἐκ τῶν ὀνειροπολημάτων μία νέα κραυγάσασα μεγαλοφώνως·

«Ὢ! ὁ ἀδελφούλης μου!» Μόλις δ' ὕψωσε τοὺς ὀφθαλμοὺς διὰ νὰ ἴδῃ τί τοῦτο ἐσήμαινε καὶ ᾐσθάνθη δύο βραχίονας σφιγκτὰ περιπτύσσοντας αὐτόν.

«Ἀφετέ με, ἀνεφώνησεν ὁ Ὄλιβερ προσπαθῶν νἀπαλλαγῇ· ἀφετέ με ἥσυχον. Τί εἶναι; Διατί μὲ σταματᾶτε;»

Ἀντὶ πάσης ἀπαντήσεως, ἡ νέα, ἡ κρατοῦσα αὐτὸν ἐνηγκαλισμένον, καὶ ἥτις ἐκράτει εἰς τὴν χεῖρα ἓν καλάθιον καὶ μίαν μεγάλην κλεῖδα, ἤρχισε νὰ κραυγάζῃ καὶ νὰ θρηνῇ.

«Ὢ Θεέ μου! ἔλεγε· τὸν ἐπανεῦρον λοιπόν! Ὄλιβερ! Ὄλιβερ! ὤ, κακὸ παιδί, νά με κάμῃς νὰ τραβήξω τόσους φόβους καὶ νὰ ὑποφέρω τόσα βάσανα! Ἔλα εἰς τὸ 'σπίτι μας τώρα, ἔλα. Δόξα σοι ὁ Θεός! τὸν ἐπανευρῆκα!»

Μετὰ τὰς ἀσυναρτήτους ταύτας ἐκφωνήσεις ἡ νεᾶνις ἐπανέλαβε τοὺς στεναγμοὺς καὶ τοὺς θρήνους, οὓς ἤρτυε διὰ νευρικῶν σπασμῶν τόσῳ σφοδρῶν, ὥστε πολλαὶ γυναῖκες παριστάμεναι ἐκεῖ ἠρώτησαν ὑπηρέτην τινὰ κρεωπωλείου λιπαρὰν καὶ στιλπνὴν ἔχοντα κόμην καὶ θεωροῦντα ἐπίσης τὴν σκηνήν, ἂν δὲν ἐνόμιζεν ἀναγκαῖον νὰ τρέξῃ νὰ φέρῃ ἰατρόν. Εἰς ὃ ὁ ὑπηρέτης τοῦ κρεωπωλείου, ἥτις ἦτο φύσει ὀλίγον νωθρός, ἀπήντησεν ὅτι δὲν τὸ ἐνόμιζεν ἀναγκαῖον.

«Ὤ! ὄχι, ὄχι, δὲν εἶναι ἀνάγκη, εἶπεν ἡ νεᾶνις, σφίγγουσα τὴν χεῖρα τοῦ Ὄλιβερ· εἶμαι τώρα κάπως καλλίτερα. Ἔλα, ἐμπρός, εἰς τὸ 'σπίτι, παληόπαιδο! ἐμπρός!

— Τί τρέχει, κυρία; ἠρώτησε μία τῶν γυναικῶν.

— Ὤ, κυρία μου, ἀπεκρίνατο ἡ νεᾶνις, ἔφυγεν εἶναι τώρα ἕνας μῆνας ἀπὸ τοὺς γονεῖς μας, οἱ ὁποῖοι εἶναι τίμιοι ἐργάται, διὰ νὰ ὑπάγῃ ἴσως μὲ τίποτε κλέπτας καὶ κακούργους, καὶ ἡ μητέρα του κινδυνεύει νἀποθάνῃ ἀπὸ τὴν λύπην της.

— Κακορρίζικε! εἶπεν ἡ γυνή.

— Γύρισε γρήγορα 'ς τὸ 'σπίτι σου, γαϊδοῦρι! εἶπεν ἄλλη τις.

— Δὲν εἶμαι ἐγώ, ἀνεφώνησεν ὁ Ὄλιβερ κατατεθορυβημένος· δὲν τὴν γνωρίζω· δὲν ἔχω οὔτε ἀδελφήν, οὔτε πατέρα, οὔτε μητέρα· εἶμαι ὀρφανός, κατοικῶ εἰς Πέντοβιλλ.

— Εἶδες ἐκεῖ ἀναίδειαν! εἶπεν ἡ νεᾶνις.

— Πῶς! σεῖς εἶσθε; Νάνσυ! ἀνεκραύγασεν ὁ Ὄλιβερ ἰδὼν τὴν μορφὴν τῆς νέας ἥτις ἕως τότε ἵστατο ὄπισθεν αὐτοῦ, καὶ ὀπισθοδρομήσας ἔκθαμβος καὶ φρίττων.

— Βλέπετε λοιπὸν πῶς μὲ ἀναγνωρίζει! εἶπεν ἡ Νάνσυ, στραφεῖσα πρὸς τοὺς παρισταμένους. Δὲν ἠμπορεῖ νὰ κάμῃ ἀλλοιῶς. Θὰ λάβῃ κανεὶς τὴν καλωσύνην νά με βοηθήσῃ νά τον ὑπάγω εἰς τὸ 'σπίτι μας; διότι ἀλλοιῶς θὰ κάμῃ νἀποθάνουν ὁ πατέρας του καὶ ἡ μητέρα του καὶ θά με φέρῃ καὶ ἐμὲ εἰς ἀπελπισίαν.

— Τί διάβολο εἶναι ἐδῶ; ἀνεφώνησεν ἀνήρ τις ἐξελθὼν τοῦ καπηλείου καὶ ἀκολουθούμενος ὑπὸ λευκοῦ κυνός. Πῶς! ὁ μικρὸς Ὄλιβερ! δὲν 'πηγαίνεις εἰς τὴν δυστυχισμένην τὴν μητέρα σου, παληομάγκα! Ἔλα! γρήγορα εἰς τὸ 'σπίτι!

— Δέν τους ἔχω τίποτε! Δέν τους γνωρίζω! Βοήθεια! βοήθεια! ἀνεφώνει ὁ Ὄλιβερ προσπαθῶν νὰ λυτρωθῇ τῶν χειρῶν τοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου.

— Βοήθεια! ἐπανέλαβεν ἐκεῖνος· ἐγὼ ἔρχομαι εἰς βοήθειαν, χαμένε! Τί εἶναι αὐτὰ τὰ βιβλία ὁποῦ κρατεῖς; Κάπου θά τα ἔκλεψες βέβαια. Δός μου τα.»

Καὶ ἁρπάσας τὰ βιβλία, ἅτινα ἐκράτει τὸ

Digitized by Google

παιδίον, κατήνεγκε διὰ τούτων ἰσχυρὸν κτύπημα κατὰ τῆς κεφαλῆς του.

«Καλὰ τοῦ κάμνει, εἶπεν ἄνωθεν ἐξ ἑνὸς παραθύρου εἷς θεατὴς τῆς σκηνῆς ταύτης· νά, ἔτσι πρέπει νὰ σωφρονίζωνται αὐτοὶ οἱ μάγκες.

— Σωστὸ εἶναι αὐτό, παρετήρησε χονδρός τις λεπτουργός, ἐπιδοκιμάζων ὅσα ὁ ἄλλος εἶπεν.

— Αὐτὸ θά του κάμῃ καλόν, εἶπον αἱ δύο γυναῖκες.

— Καὶ βέβαια, ἐπανέλαβεν ὁ ἀνὴρ κτυπῶν ἐκ νέου τὸν Ὄλιβερ καὶ δράττων αὐτὸν ἐκ τοῦ περιλαιμίου. Ἐμπρός, μοσχομάγκα! Ἐδῶ, Τοῦρκο! προσοχὴ εἰς τὸ πρόσταγμα!»

Ἐξηντλημένον ἐκ τῆς προσφάτου ἀσθενείας του, ζαλισθὲν ἐκ τῶν κτυπημάτων καὶ τῆς αἰφνιδίου ἐκείνης προσβολῆς, φοβηθὲν ἐκ τῶν ἀπειλητικῶν κνυζηθμῶν τοῦ κυνὸς καὶ τῆς βαναυσότητος τοῦ ἀνδρός, πρὸ πάντων δὲ καταληφθὲν ὑπὸ ἀπελπισμοῦ, διότι ἔβλεπεν ὅτι οἱ παριστάμενοι ἀκράδαντον εἶχον πεποίθησιν ὅτι ἀληθεῖς ἦσαν οἱ κατ' αὐτοῦ διισχυρισμοὶ τῆς Νάνσυ, — τί ἠδύνατο νὰ κάμῃ τὸ ταλαίπωρον παιδίον; Εἶχε νυκτώσει, ἡ δὲ συνοικία ἦν ἔρημος, ὥστε οὐδεμίαν βοήθειαν προσεδόκα καὶ πᾶσαν ἀντίστασιν ἔκρινε περιττήν. Ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ ἐσύρθη εἰς λαβύρινθον στενῶν ὁδῶν, μετὰ ταχύτητος καθιστώσης ἀκαταλήπτους τὰς ἀσθενεῖς κραυγὰς ἃς ἐτόλμα νὰ ἐκπέμπῃ. Ἀλλὰ καὶ εὐδιάκριτοι ἂν ἦσαν, τίς θὰ προσέτρεχε λυτρωτὴς αὐτοῦ ἐν ταῖς ἐρήμοις ὁδοῖς;

. . . .

Οἱ φανοὶ τοῦ φωταερίου ἀνήφθησαν πανταχοῦ. Ἡ κυρία Μπέντγουιν μετ' ἀγωνίας ἀνέμενεν ἐπὶ τοῦ κατωφλίου τῆς θύρας· πολλάκις ἡ ὑπηρέτρια ἔτρεξε μέχρι τοῦ ἄκρου τῆς ὁδοῦ, προσπαθοῦσα νὰ διακρίνῃ τὸν Ὄλιβερ, οἱ δὲ δύο πρεσβῦται φίλοι ἔμενον μετ' ἐπιμονῆς καθήμενοι ἐν τῷ γραφείῳ, καίτοι πυκνὴ σκοτία ἐπῆλθε, προσηλωμένους ἔχοντες τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὸ ὡρολόγιον.

Ἕπεται συνέχεια. **Π

ΟΡΟΣ ΑΔΡΙΑΝΟΥ

Γνωστὸν ὑπάρχει ὅτι κατὰ συνήθειαν παραδόξως ἐπικρατήσασαν, πολλάκις πολλαὶ οἰκοδομαὶ ἢ μνημεῖα εἶνε γνωστὰ παρὰ τοῖς πολλοῖς ὑπ' ὀνόματα ὅλως διάφορα τοῦ προσήκοντος αὐτοῖς, σύμφωνα δὲ συνήθως πρὸς τὸ σχῆμα ἢ τὴν θέσιν ὅπου ταῦτα ἵστανται, ἢ διαφόρους ἐπ' αὐτῶν παραστάσεις τῆς τέχνης, ὅταν τοιαῦται ὑπάρχωσιν, ὡς συνέβη εἰς τὸ Ὡρολόγιον τοῦ Κυρρήστου, τὸ κοινῶς *Ἀέρηδες* καλούμενον, ἢ καὶ πρὸς ἄλλας αὐτῶν σχέσεις. Τῶν ὀνοματοθεσιῶν τούτων ἐσφαλμένων τὸ πλεῖστον, πολλὰ ἐν Ἀθήναις ἔχομεν τὰ παραδείγματα· τὰ κατὰ τὸν λόφον λ. χ. τοῦ Μουσείου παλαιότατα ἐπὶ τοῦ βράχου οἰκήματα *φυλακὴ (ἢ σπηλιὰ) τοῦ Σωκράτους* οἱ πολλοὶ καλοῦσι, καὶ Πύλην τῆς ἀγορᾶς (ἀδιάφορον τίνος) τὴν πρόστασιν ἐκείνην τὴν τετράστυλον, τὴν Δωρικήν, τὴν ὄπισθεν τῶν ξυλίνων ἐρειπίων, ἅτινα *ἀγορὰ* τῆς πρωτευούσης καλοῦνται, καὶ *φανάρι τοῦ Διογένους* τὸ Λυσικράτειον, κ. ἄ. π. Καὶ πολλὰ μὲν τούτων τῶν ὀνομάτων αὐτὸς ὁ λαὸς ἐδημιούργησε καὶ διὰ τῆς ἀπὸ στόματος εἰς στόμα παραδόσεως διέσωσεν, οὐκ ὀλίγα δὲ καὶ παρὰ λογίων ἐκπορευόμενα φαίνονται, τῶν χρόνων ἰδίᾳ, καθ' οὓς, ἀγνοουμένης ὅλως τῆς τοπογραφίας τῆς πόλεως, ἕκαστος εἰκῆ καὶ ἀνεξετάστως ὄνομα οἱονδήποτε ὡς ὀρθὸν παρεδέχετο.

Τῆς ἡμαρτημένης ταύτης ὀνοματοθεσίας θῦμα ἐγένετο καὶ τὸ ἐγγὺς τοῦ παρὰ τὸν Ἰλισὸν Ὀλυμπίου ἀψιδωτὸν ἐκεῖνο μνημεῖον τῶν χρόνων τοῦ Ἀδριανοῦ, Πύλη τοῦ Ἀδριανοῦ, ἢ Ἀψὶς Ἀδριανοῦ ἔτι καὶ νῦν καλούμενον, λαβὸν δὲ τὰ ὀνόματα ταῦτα ἔκ τε τοῦ σχήματος καὶ τῆς γειτνιάσεως αὐτοῦ πρὸς τὸν παρακείμενον ναόν, πρὸς ὃν ὑπὸ πολλῶν ἐσχετίζετο, πᾶν ἄλλο πάντως ὂν ἢ ὅ,τι αἱ ἄνω ὀνομασίαι δηλοῦσιν, ὡς ἐν τοῖς ἑξῆς δείξομεν.

Οἰκοδομήματα ἀψιδωτά, αὐτὸ τοῦτο ἀψῖδες καλούμενα, ἠγείροντο συνήθως ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων κατὰ τὰς θριαμβευτικὰς ἐν Ῥώμῃ πομπὰς προσωρινῶς ἐκ ξύλου, εἶτα δ' ἀντὶ τούτων καθαιρουμένων, πολυτελῆ μαρμάρινα κτίσματα διαιώνιζον τὰ κατορθώματα τῶν θριαμβευόντων στρατηγῶν ἢ αὐτοκρατόρων· πλὴν τὰ τοιαῦτα οἰκοδομήματα ἦσαν ἀσυγκρίτῳ τῷ λόγῳ μεγαλείτερα καὶ πλουσιώτερα τοῦ παρὰ τὸ Ὀλύμπιον, οὕτως ἀπαιτοῦντος τοῦ σκοποῦ δι' ὃν ἠγείροντο ταῦτα, κατὰ πολὺ διαφόρου ἐκείνου δι' ὃν ἵσταται τὸ ἐν Ἀθήναις. Θριαμβευτικαὶ ἀψῖδες, οἵας ἀνωτέρω λέγομεν, σώζονταί τινες εἰς διάφορα τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους μέρη· τοιαύτη ἡ ἐν Orange τῆς Γαλλίας ὑπ' ἄλλων μὲν τῷ Μαρίῳ καὶ ὑπ' ἄλλων τῷ Καίσαρι ἀποδιδομένη. Ἄλλαι τοιαῦται γνωσταὶ ἐν Ῥώμῃ εἶνε ἡ τοῦ Κωνσταντίνου, ᾠκοδομημένη ἐν μέρει ἐκ τῶν λειψάνων τῆς τοῦ Τραϊανοῦ, ἡ τοῦ Σεπτιμίου Σεουήρου καὶ Τίτου, ἧς τὰ ἀνάγλυφα εἰκονίζουσι τὰ κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Ἱερουσαλήμ, ἡ τοῦ Βενεουέντου καὶ τῆς Ἀγκῶνος, τῷ Τραϊανῷ ἀφιερωμέναι, κ. π. ἄ.

Πᾶσαι αὗται φέρουσι πλουσίαν διακόσμησιν μετ' ἀναγλύφων παραστάσεων ἀναγομένων εἰς τὸ ἱστορικὸν τῆς ἀνεγέρσεως αὐτῶν καὶ ἐπιγραφὰς ῥητῶς ἀναφερούσας τὸ πρόσωπον χάριν τοῦ ὁποίου ἀνηγέρθη ἡ ἀψίς, ἐν μέρει δὲ καὶ τὴν πρᾶξιν ὑφ' ἧς παρακινούμενος ὁ λαὸς τοιαῦτα δείγματα εὐνοίας πρὸς τοὺς ἐπιφανεστέρους ἄνδρας παρεῖχεν.

Ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὅμως οὔτε ἀνάγλυφοι παραστάσεις φαίνονταί που, οὔτε αἱ ἐπ' αὐτοῦ ὑπάρχουσαι μονόστιχοι ἐπιγραφαὶ ἀναφέρονται εἰς πρᾶξιν ἔνδοξον, αὗται δ' αὗται δεικνύουσι σα-

Digitized by Google

φέστατα τὸν σκοπὸν τοῦ κτιρίου, ὅτι δηλ. ἐκτίσθη ἐπὶ τοῦ ὁρίου τῆς παλαιοτέρας καὶ νεωτέρας πόλεως ἀντὶ λίθου ἁπλοῦ, ὃν ἐν τοιαύταις περιστάσεσι μετεχειρίζοντο οἱ Ἕλληνες. Ὥστε κατ' οὐδένα λόγον δὲν δυνάμεθα νὰ καλῶμεν τὸ μνημεῖον ἁψῖδα Ἀδριανοῦ, ὡς ἄλλην σημασίαν τῆς ὀνομασίας ταύτης ἐχούσης.

Πολὺ μακρὰν δ' ἀπέχει καὶ ἡ ἄλλη ὑπόθεσις καθ' ἣν ἐχρησίμευεν ὡς πύλη τοῦ περιβόλου τοῦ παρακειμένου ναοῦ· διότι ἐὰν ἦτο τοιαύτη ἔπρεπε νὰ συνέχηται ὀργανικῶς μετὰ τοῦ ναοῦ· οὐδ' ἴχνος ὅμως τοιούτου συνδέσμου φαίνεταί που, ὅλως δ' ἀνεξάρτητον τῶν πέριξ τὸ κτίσμα διατελοῦν, αὐτὸ τοῦτο, ὡς ἐκ τῆς κατασκευῆς καὶ τῶν ἐπ' αὐτοῦ ἐπιγραφῶν τὸν σκοπὸν πρὸς ὃν ἵστατο δηλοῖ. Ὥστε εἶνε οἰκοδόμημα ὅλως αὐθύπαρκτον ἀντὶ ὁρίου ἁπλοῦ, ἀντὶ στήλης, οἷαι, ὡς εἴπομεν, ἦσαν ἐν χρήσει παρὰ τοῖς Ἕλλησιν, ὧν μίαν πρό τινων ἐτῶν ἀποκαλυφθεῖσαν ἔχομεν ἐν τῷ Κεραμεικῷ μὲ τὴν ἐπιγραφὴν *Ὅρος Κεραμεικοῦ* καὶ ἑτέραν ἐν ταῖς ὄπισθεν τῆς Ἀκροπόλεως κατὰ τὸ Ἀσκληπιεῖον ἐπ' ἐσχάτων γενομέναις ἀνασκαφαῖς εὑρεθεῖσαν μὲ τὴν ἐπιγραφὴν *Ὅρος κρήνης*, κ. ἄ. π. Ἐπειδὴ δὲ κατ' ἐκεῖνο τὸ μέρος συνέπιπτεν ὁδὸς καὶ ὁ κατασκευάσας τὸν ὅρον ἐπεθύμει νὰ θέσῃ ὅριον ἀντάξιον τῶν κατ' ἐκεῖνο τῆς πόλεως οἰκοδομηθέντων, ἁψιδοειδῶς τὸν ὅρον τῆς ὁδοῦ ὑπερέτεινεν.

Τὸ μνημεῖον ἀποτελεῖται ἐκ δύο μερῶν, τοῦ κατωτέρου ἁψιδωτοῦ τοῦ καὶ μείζονος, καὶ τοῦ ἀνωτέρου, τοῦ καὶ ταπεινοτέρου, ὅπερ οὐδὲν ἄλλο εἶνε εἰμὴ πλουσιωτέρα διακόσμησις τῆς *Ἀττικῆς* (Attica), τοῦ μικροῦ δηλ. ἐκείνου τοίχου τοῦ ὑπὲρ τὸ γεῖσον ἐπιστέφοντος τὰς Ῥωμαϊκὰς οἰκοδομάς. Ἀνήκει δὲ εἰς τὸν Κορινθιακὸν ῥυθμόν, τὸν κατὰ τοὺς ῥωμαϊκοὺς χρόνους ἀναπτυχθέντα, καὶ ἔχει ἀμφοτέρας τὰς προσόψεις ὁμοίας.

Τοῖχος ἰσοδομικός, ὑπὸ τεσσάρων περατούμενος παραστάδων, δύο κατὰ τὰ ἐξωτερικὰ ἄκρα μεγάλων, καὶ δύο κατὰ τὸ ἐπ' αὐτοῦ ἀποτελούμενον ἄνοιγμα τῆς ἁψῖδος, ἀποτελεῖ τὸ κατώτερον μέρος. Τῶν παραστάδων τὰ ἐπίκρανα μετὰ πολλῆς τῆς δεξιότητος συνενοῦσι τοὺς δύο ῥυθμούς, τὸν Κορινθιακὸν δηλ. καὶ Ἰωνικόν· διότι τὸ μὲν ὅλον ἀνήκει εἰς τὸν πρῶτον, κατὰ μέρη δὲ ἀναγνωρίζεται ἡ συνύπαρξις καὶ τοῦ δευτέρου ἐν τῇ σειρᾷ τῶν ᾠῶν καὶ τῶν ἑλικοειδῶν βλαστῶν, τῶν μετὰ λεπτότητος μεγάλης κατεσκευασμένων· ἰδίᾳ ἐπὶ τῶν ἐπικράνων τῶν ἐξωτερικῶν παραστάδων πλουσιώτερον εἶνε εἰργασμένα τῶν ἄλλων.

Ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν παραστάδων βαίνει τὸ τόξον τῆς ἁψῖδος ἁπλοῦν, ἄνευ τινὸς διακόσμου, διῃρημένον εἰς δύο ταινίας καὶ τερματιζόμενον ὑπὸ κυματίου. Ἐπὶ τοῦ ἰσοδομικοῦ τοίχου καὶ ἔνθεν καὶ ἔνθεν τοῦ τόξου ἐκτείνεται ταινία ἰσοϋψὴς τοῖς ἐπικράνοις τῶν ἐξωτερικῶν παραστάδων ὅλως ἀκόσμητος· ὑπὲρ δὲ ταύτην ἐπιστύλιον εἰς δύο ταινίας διῃρημένον. Ἔνθεν καὶ ἔνθεν τῆς ἁψῖδος, μεταξὺ ἐσωτερικῆς παραστάδος καὶ ἐξωτερικῆς, ἵσταντο κίονες Κορινθιουργεῖς ἐπὶ βάσεων τετραγώνων ὑψηλῶν, δύο εἰς ἑκατέραν τῶν προσόψεων, ὡς δεικνύουσι τά τε λείψανα τῶν βάσεων τὰ πρὸ τῆς δυτικῆς προσόψεως κατὰ χώραν κείμενα, καὶ ἡ ἀκριβῶς ὑπὲρ αὐτὰ προεξοχὴ τοῦ ἐπιστυλίου ἐν εἴδει προμόχθου, ἐπὶ τῆς κάτω ἐπιφανείας τοῦ ὁποίου φαίνεται καὶ ἡ πρὸς συναρμογὴν κατωτέρου σώματος ὀπή.

Ἐπὶ τοῦ ἐπιστυλίου στενὴ ταινία, ἀντιστοιχοῦσα πρὸς τὴν ζωοφόρον τῶν ναῶν, φέρει τὴν χαρακτηριστικὴν τοῦ μνημείου ἐπιγραφήν, ἤτοι ἐπὶ μὲν τῆς Δυτικῆς προσόψεως:

Αἵδ' εἴσ' Ἀθῆναι Θησέως ἡ πρὶν πόλις,

ἐπὶ δὲ τῆς Ἀνατολικῆς:

Αἵδ' εἴσ' Ἀδριανοῦ καὶ οὐχὶ Θησέως πόλις.

Μετὰ τὰ ἄνω γενικῶς εἰρημένα περιττὴν νομίζομεν πᾶσαν περαιτέρω ἑρμηνείαν τῶν ἐπιγραφῶν τούτων, γνωστοῦ ἄλλως ὑπάρχοντος ὅτι σύνηθες ἦν τοῖς Ἕλλησι, παρ' ὧν καὶ οἱ Ῥωμαῖοι παρέλαβον, τὸ ἀναγράφειν ἐπὶ στηλῶν τοιαύτας ἐπιγραφὰς εἰς στίχους τριμέτρους ἰαμβικοὺς τὸ πλεῖστον· ἕτερον προχειρότατον παράδειγμα τοιούτων ἐμμέτρων ὁροθετικῶν ἐπιγραφῶν ἔχομεν τὰς ἐπὶ τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου:

Τάδ' ἐστὶ Πελοπόννησος οὐκ Ἰωνία

καί:

Τάδ' οὐχὶ Πελοπόννησος ἀλλ' Ἰωνία.

Ἐν τούτοις, μεθ' ὅλην τὴν φανερὰν σημασίαν, ἣν παρέχουσιν αἱ ἐπιγραφαί, πολλαὶ πολλάκις ὑπὸ πολλῶν ἑρμηνεῖαι ἐδόθησαν εἰς αὐτὰς ἀφ' ὅτου ἐγένοντο γνωσταί.

Τὸ πρῶτον ἀναφερόμεναι ὑπὸ τοῦ σχολιαστοῦ Ἀριστείδου τοῦ Σοφιστοῦ, ἀντεγράφησαν κατ' ἀρχὰς τὸ 1436 ὑπὸ Κυριακοῦ τοῦ Ἀγκωνίτου καὶ περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙϚ' αἰῶνος περιελήφθησαν ὑπὸ Οὐρβανοῦ τοῦ διδασκάλου τοῦ Πάπα Λέοντος τοῦ Ι' ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθείσῃ γραμματικῇ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης.

Εἴδομεν ἤδη ἐν τοῖς περὶ Ὀλυμπίου οἵαν στρεβλὴν ἑρμηνείαν τῶν ἐπιγραφῶν ὁ παρὰ Laborde ἀνώνυμος παρέσχεν, ὑπολαμβάνων, ὡς οἱ πλεῖστοι τῶν τότε χρόνων, τὸ Ὀλύμπιον ὡς *παλάτι* τοῦ Ἀδριανοῦ. Ὁ Babin, γράφων τὸ 1672 ἀναφέρει καὶ τὸν Ὅρον τοῦτον ὡς πύλην, αἱ ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐπιγραφαὶ δηλοῦσι, κατ' αὐτόν:

CE N'EST PLUS ICI LA VILLE DE THESEE, C'EST LA VILLE DES HADRIANS,

μεθ' ὃ ἐπάγει: «C'est le même Empereur qui bâtit Adrianople.» Ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ ταύτῃ δὲν δύναταί τις νὰ ἐννοήσῃ ποῖοι εἶνε αὐτοὶ οἱ Ἀδριανοὶ καὶ διατί ἕνα μετὰ ταῦτα ἀναφέρει. Δὲν γίνεται δὲ παντάπασι λόγος περὶ τῆς ἑτέρας τῆς ἐπὶ τῆς ἀντιθέτου προσόψεως. Ἂν καὶ οὕτως ἐπιδεξίως ὅμως ἡρμήνευσε τὴν ἐ-

Digitized by Google

πιγραφὴν ἀναφέρει καὶ ὡς πιθανὴν δέχεται καὶ οὗτος τὴν παράδοξον γνώμην καθ' ἣν μέχρι τῆς ἀκροπόλεως ἀπὸ τοῦ Ὅρου τούτου ἐξετείνετο σειρὰ κιόνων καὶ μέχρι τοῦ Λυκαβηττοῦ δὲ, ὅπου ἐσώζοντο δύο κίονες ἐκ ναοῦ τῆς Παλλάδος.

Ὁ δὲ Chandler τὸ ΑΙΔ ΕΙΣ ΑΘΗΝΑΙ παραδόξως ἀναγινώσκει «ἄϊδεις 'Αθῆναι»· ἐκ δὲ τῆς ὅλως ἐσφαλμένης ταύτης ἀναγνώσεως προῆλθεν ἡ τοῦ Οὐϊλκίου γνώμη, καθ' ἣν ἡ ἐπιγραφὴ ἀναφέρεται εἰς τὸ μέρος τῆς πόλεως πρὸς ὃ εἶνε ἐστραμμένος ὁ θεατὴς ὅταν ἀναγινώσκῃ αὐτὴν, καὶ ὅτι κατ' ἀκολουθίαν τὸ ἀντίθετον ἦτο ἡ 'Αδριανούπολις.

Καὶ οὕτω μὲν ἔχουσι τὰ κατὰ τὰς ἐπιγραφάς. Ὑπὲρ δὲ ταύτας προκύπτει μικρὸν γεῖσον φέρον τοὺς συνήθεις ὑπ' αὐτὸ ὀδόντας, καὶ ἐπιστέφον τὸ μέχρις ἐνταῦθα ἐξικνούμενον κάτω μέρος τῆς ὅλης οἰκοδομῆς.

Ὑπὲρ τὸ γεῖσον τοῦτο καὶ ὀλίγον ἐσωτέρω τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ τοῖχος μικρὸς ὑπερτείνων εἶνε κυρίως ἡ Attica ἐν ταῖς ρωμαϊκαῖς οἰκοδομαῖς καλουμένη· πλὴν ἐνταῦθα ὁ τοῖχος οὗτος, ἐν εἴδει ἀναβαθμοῦ ταπεινοῦ ὑψούμενος, φέρει ἄνω πλούσιον διάκοσμον.

'Ακριβῶς δηλ. ὑπὲρ τὸ μέσον τῆς ἀψῖδος ἵσταται σηκόμορφον ἄνοιγμα ἀποτελούμενον ὑπὸ δύο κιονίσκων Κορινθιουργῶν εἰς ἑκατέραν τῶν προσόψεων ὑποβασταζόντων δύο ἀετώματα. Τὸ σηκόμορφον τοῦτο ἵδρυμα φαίνεται ὅτι δὲν ἦτο τὸ πάλαι καθ' ὅλον τὸ βάθος αὐτοῦ ἀνοικτὸν, ὡς σήμερον, ἀλλ' ὅτι κατὰ πλάτος διὰ πλακῶν μαρμαρίνων διῃρεῖτο τὸ ὅλον καθέτως εἰς δύο ἴσας κόγχας καὶ οὕτω δύο μικροὶ ἀντικείμενοι σηκοὶ ἀπετελοῦντο. Τοῦ χωρίσματος λείψανον βεβαιότατον σώζεται εἰς τὸ ἀνώτατον μέρος μαρμαρίνη πλὰξ λεπτὴ ὡσεὶ καταπέτασμα προέχουσα· τεκμήριον δ' ἀσφαλὲς τῆς δι' ὅλου τοῦ ὕψους καταφράξεως τοῦ ἀνοίγματος ἡ ἑκατέρωθεν ἄνωθεν ἕως κάτω ἐπὶ τῶν τοίχων τοῦ ἀνοίγματος ἐγγλυφὴ, ἡ τὴν διεύθυνσιν καὶ τὸ πάχος τῆς σωζομένης πλακὸς ἔχουσα.

'Εσφαλμένως ἐδέχθησάν τινες ὅτι ἄφρακτον ἦτο τὸ ἄνοιγμα ἀρχικῶς καὶ ὅτι βραδύτερον εἰς πολὺ μετὰ ταῦτα χρόνους ἐτέθησαν τὰ χωρίσματα· διότι πρὸ ἐτῶν πολλῶν ἐσώζοντο εἰς τὸ κάτω τοῦ ἀνοίγματος μέρος μάρμαρά τινα ὄρθια μὴ ἀνήκοντα εἰς τὴν οἰκοδομήν· ἐκ τούτων δὲ τῶν μαρμάρων ὁρμώμενοί τινες προσέβαλον καὶ τὴν γνησιότητα τῆς ἄνω μνημονευθείσης πλακὸς καὶ προσεπάθησαν νὰ ἀποδείξωσι τὸ ἀκατάφρακτον τοῦ ἀνοίγματος.

Ἑκατέρωθεν τοῦ σηκομόρφου τούτου ἀνοίγματος τοῦ κατὰ τὰ μέρη αὐτοῦ σύμφωνα πρὸς τὸ Κορινθιουργὲς τοῦ ὅλου κοσμουμένου, διὰ τῶν ἀναλόγων ταινιῶν, ὀδόντων, σειρᾶς φατνωμάτων μικρῶν ὑπ' ἀμφότερα τὰ ἀετώματα, παρατείνεται τὸ θρίγκωμα στηριζόμενον ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐπὶ τῶν παραστάδων τῶν ἐπὶ τοῦ μέσου τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιφανείας τοῦ τοίχου τοῦ ἔνθεν καὶ ἔνθεν μεταξὺ τῶν κιονίσκων ἀποτελοῦντος τὰς κόγχας, ἀφ' ἑτέρου δ' ἐπὶ τετραγώνων παραστατῶν, φερόντων τὸ ἐπίκρανον καθαρὸν Κορινθιακὸν, ὡς καὶ αἱ παραστάδες, καθ' ὅλας δὲ τὰς πλευρὰς ἐσκαμμένων ἄνωθεν ἕως κάτω ἐν ἐπιμήκει τετραγωνικῷ σχήματι κοσμουμένῳ πέριξ κυματίῳ. Ἡ λοιπὴ διακόσμησις ἀκολουθεῖ τὸ κάτω μέρος, τῶν δ' ἀετωμάτων τὸ Δ. σώζει ἴχνος ἀκρανθέμου.

Καὶ τὸ κτίριον τοῦτο ὑπέστη οὐκ ὀλίγας ἀλλοιώσεις· διότι ἐπὶ μακρὸν φαίνεται ὅτι ἐπὶ τῆς ἑτέρας τῶν προσόψεων αὐτοῦ, τῆς 'Αν., ἀνεπαύετο κτίσμα νεώτερον, ὡς ἡ ἐπί τινα χρόνον ἀνάγνωσις τῆς ἑτέρας τῶν ἐπιγραφῶν, τῆς ἐπὶ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς, μαρτυρεῖ, καὶ ἡ παράδοσις ἀναφέρουσα τὴν ἐκεῖ πρὸ τοῦ ὅρου ὕπαρξιν ναοῦ χριστιανικοῦ. Συμεὼν ὁ Καβάσιλας τὸ 1578 γράφων, ἀναφέρει μόνον τὴν τῆς Δ. προσόψεως ἐπιγραφὴν, βεβαιῶν οὕτω τὰ παραδεδομένα, καθ' ἃ ναὸς, ὡς εἴπομεν, χριστιανικὸς εἶχεν ἱδρυθῆ ἐκεῖ πρὸ τοῦ ὅρου καὶ ἴσως εἰς τρόπον ὥστε ἐκαλύπτετο ἡ 'Αν. πλευρὰ ὑπό τινος τῶν τοίχων αὐτοῦ. Καὶ οὗτος δὲ πύλην τὸν Ὅρον ὑπολαμβάνων ταῦτα περὶ αὐτοῦ λέγει: «Τοῦ δ' ἐξωτέρου (ἐν ᾧ καὶ βασίλεια διὰ μαρμάρων καὶ κιόνων μεγίστων, ἐφ' ὧν τῆς πύλης ἐπιγέγραπται μονόστιχον καὶ ἔστι σωζόμενον:

Αἵδ' εἴσ' 'Αθῆναι Θησέως ἡ πρὶν πόλις), τὸ τρίτον οἰκούμενον».

Φαίνεται δ' ὅτι οὐ πολὺ μετὰ ταῦτα ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος ναὸς κατηδαφίσθη καὶ ἔμενον ὀλίγα μόνον ἐρείπια αὐτοῦ, ἴσως τὰ ἐν τῇ θέσει τοῦ Ὅρου ἐν τῷ ὑπὸ τοῦ Spon τὸ 1674 ἐκδοθέντι πίνακι τῶν 'Αθηνῶν φαινόμενα λείψανα πύλης ἀψιδωτῆς ἐκ λίθων μικρῶν κατ' ἀπομίμησιν τοῦ ἰσοδομικοῦ τρόπου.

Οὕτω λοιπὸν τὸ μνημεῖον ἵσταται ἐκεῖ ὡς ὅριον καὶ ἔνδειξις, οὕτως εἰπεῖν, τῆς ἡλικίας τοῦ ἑνὸς μέρους τῆς πόλεως ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ ἕτερον, ἅμα δ' ὡς ἐν ἁμίλλῃ ἀνατείνει τὸ μέτωπον αὐτοῦ ἀπέναντι τῶν ὑπερηφάνων τῆς ἀκροπόλεως μαρμάρων, ἅτινα καθορίζουσι τὴν θέσιν του ὑπερηφάνως ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ ἐνδόξου βράχου των, μεθ' ὅλον δὲ τὸν ἐξαίρετον αὐτοῦ ἀρχιτεκτονικὸν διάκοσμον, μένει ὡσεὶ παραπονούμενον διότι ἡ τύχη ἐκεῖ κάτω, τόσον χαμηλὰ καὶ εἰς χρόνους οὕτω μεμακρυσμένους τὸ ἔρριψεν.

Ιακ. Χ. Δραγατσης.

Παράσιτος ἐκαλεῖτο παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι καὶ Ῥωμαίοις ὁ ἱερεὺς, ὁ φροντίζων περὶ τοῦ σίτου, ἐξ οὗ προσεφέροντο αἱ θυσίαι εἰς τοὺς θεούς· ὕστερον δὲ ἀπεδόθη ἡ προσωνυμία αὕτη εἰς πᾶν ὀργανικὸν σῶμα, τὸ ὁποῖον ἔζη ἀναλώμασιν ἄλλων.

Digitized by Google

ΑΘΗΝΑΙ ΚΑΙ ΦΛΩΡΕΝΤΙΑ

Πρὸς τιμὴν τῶν ἐπ' ἐσχάτων ἐν Φλωρεντίᾳ τῆς Ἰταλίας ἐν συνεδρίῳ συνελθόντων ἀσιανολόγων προσέθηκε πολυτελὲς γεῦμα ὁ κ. Ῥόσσης, εἰς ὃ πλὴν ἄλλων παρεκάθησαν οἱ κκ. Ῥενάν, Ῥόθ, Οὐέβερ, δὲ Ῥοσνύ, δὲ Γουβερνάτις καὶ ἄλλοι. Εἰς τὴν κατὰ τὸ γεῦμα ἐκεῖνο ὑπὸ τοῦ ἐπὶ τῆς Ἐκπαιδεύσεως ὑπουργοῦ κ. δὲ Σάγκτις γενομένην πρόποσιν ἀπήντησεν ὁ περίπυστος τοῦ Βίου τοῦ Ἰησοῦ συγγραφεὺς καὶ ὀνομαστὸς ἀσιανολόγος Ἐρνέστος Ῥενὰν ὡς ἑξῆς: Σ. τ. Δ.

Κύριοι,

Οἱ ξένοι οἱ προσκληθέντες εἰς τὸ καλὸν τοῦτο συμπόσιον, οὗτινος ἡ μνήμη θὰ μείνῃ ἐν πᾶσιν ἡμῖν βαθέως ἐντετυπωμένη, ἀδύνατον εἶνε νὰ μὴ ἀποκριθῶσιν εἰς τὴν ἔκφρασιν συναισθημάτων ἀντηχησάντων ἕως εἰς τὰ μυχαίτατα τῆς ἑαυτῶν καρδίας. Ναί, ἐκ βάθους ψυχῆς χαίρομεν βλέποντες τὸ λαμπρὸν θέαμα ἔθνους συμπορευομένου ἐν πλήρει μετὰ τῆς ἑαυτοῦ δυναστείας ὁμοφωνίᾳ τὴν μεγάλην καὶ εὐγενῆ ὁδὸν τῆς συνταγματικῆς μοναρχίας καὶ συνεπευφημοῦμεν ἀκούοντες τοὺς φιλελευθέρους λόγους ὑπουργοῦ διακηρύσσοντος ὅτι τὸ κοινῇ συμφέρον εἶνε ἀναπόσπαστον ἀπὸ τῶν μεγάλων ἐκδηλώσεων τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας ἐν πάσαις αὐτῆς ταῖς ἐκφάνσεσιν.

Χαιρετίζοντες δ' ὑμᾶς χαιρετίζομεν τὴν Ἰταλίαν, ἥτις ἔτι καὶ νῦν εἶνε ἐμπεπιστευμένη τὰ ὕψιστα τῆς ἀνθρωπότητος συμφέροντα. Πάντα τὰ ἔθνη ἔχουσι δόξαν ἰδίαν καὶ ἴδια καθήκοντα κατὰ λόγον τῶν ὅσων ἔπραξαν ἢ τῶν ὅσων θὰ πράξωσιν ὑπὲρ τῆς κοινῆς προόδου. Ἀλλ' ὑπάρχουσι δύο ἔθνη πρὸ τῶν ὁποίων πάντα τἆλλα, καίπερ ἔχοντα καὶ αὐτὰ δικαιώματα ἐπὶ τῆς εὐγνωμοσύνης τῆς ἱστορίας, ὀφείλουσι νὰ κλίνωσι τὴν κεφαλήν. Καὶ τοῦ μὲν ἑτέρου τῶν ἐθνῶν τούτων τοῦ πάλαι ποτὲ εὐκλεεστάτου ἡ σκιὰ μόνον οὕτως εἰπεῖν ἀπομένει τὰ νῦν, εἶνε δὲ τοῦτο ἡ Ἑλλάς, τῆς ὁποίας ὅμως οἱαδήποτε καὶ ἂν ἦνε ἡ σημερινὴ αὐτῆς κατάστασις μετὰ σεβασμοῦ πρέπει πάντοτε νὰ προφέρωμεν τὸ ὄνομα. Διότι ἡ Ἑλλὰς ἔπλασε τὴν τέχνην, τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν φιλοσοφίαν, ὅ,τι δῆλα δὴ ἀποτελεῖ τὴν ἀξίαν ἅμα καὶ τὸ θέλγητρον τοῦ ἡμετέρου βίου. Ἀλλὰ τῆς δόξης τῆς Ἑλλάδος κατ' ἐλάχιστον εἶνε κατωτέρα ἡ δόξα τῆς Ἰταλίας, ἐπειδὴ ἡ Ἰταλία συνετέλεσεν εἰς τὸ νἀναγεννηθῇ ὅ,τι ἔπλασεν ἡ Ἑλλάς.

Κατὰ τὴν ζοφερὰν ἐκείνην νύκτα τοῦ μεσαίωνος, ὅτε ἐπένθει τὸ ἀληθὲς καὶ τὸ καλόν, ἡ Ἰταλία δὲν ἐπαύσατο ἀτενίζουσα πρὸς τὴν ἀρχαιότητα ὡς πρὸς πολικὸν ἀστέρα. Ἡ Ἰταλία ἀνεκάλυψεν οὕτως εἰπεῖν τὴν κλασικὴν ἀρχαιότητα, ἢ μᾶλλον τὴν κατενόησε, τὴν ἐμάντευσε διὰ τῆς ἰδιοφυΐας αὐτῆς· ἀναμνήσθητε τῆς καλῆς ἐκείνης ἐπιστολῆς τοῦ Πετράρχου, ἐν ᾗ ἀφηγεῖται πόσον μελαγχολικῶς ἐστέναζε βλέπων τὰ ἔπη τοῦ Ὁμήρου, τὰ ὁποῖα περιέβαλλε μὲν δι' ἀληθοῦς λατρείας, ἀλλὰ δὲν ἠδύνατο νἀναγνώσῃ. Καὶ ὅμως ὁ μέγας ἀνὴρ κατενόει ἀναντιρρήτως τὰ θεῖα ἐκεῖνα ἔπη κάλλιον ἢ οἱ τόσοι σοφοὶ οἱ ἔκτοτε ἀτελεύτητα ὑπομνήματα γράψαντες εἰς ἑκάστην συλλαβὴν τῆς Ἰλιάδος καὶ τῆς Ὀδυσσείας.

Καὶ τίς λοιπὸν πρωταγωνίστησεν ἐν τῷ ἔργῳ ἐκείνῳ τῷ θαυμαστῷ τῆς τῶν γραμμάτων Ἀναγεννήσεως, τίς ἐγένετο ὁ πρωτοστάτης τῆς ἀσυμβλήτου ἐκείνης ἐπαναστάσεως; Ἡ Φλωρεντία, Κύριοι. Οὐδεμία ἄλλη πόλις πλὴν τῶν Ἀθηνῶν συνετέλεσε τόσον εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας ὅσον ἡ Φλωρεντία. Ἐνταῦθα πρῶτον ἔμαθεν ὁ κόσμος τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἑκατὸν ἔτη πρὶν ἢ αὕτη διδαχθῇ ἀλλαχοῦ, ἡ δὲ ἐκμάθησις τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ἦτο τότε τὸ μέγιστον βῆμα πρὸς τὸν πολιτισμόν. Διότι τὸ ζήτημα ἦτο νὰ κατανοηθῇ καλῶς ἡ ἀρχαιότης, νἀντικατασταθῇ ὁ ἀληθινὸς Πλάτων καὶ ὁ ἀληθινὸς Ἀριστοτέλης τὸν Πλάτωνα τὸν σοφιστικὸν καὶ τὸν βάρβαρον Ἀριστοτέλη.

Ὢ ἦσαν ἡμέραι λαμπραὶ αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι, ὅτε μὲ ὀλίγα ῥάκη ἀριστουργημάτων, τὰ ὁποῖα δὲν ἐνόει σχεδὸν πλέον οὐδ' αὐτὴ ἡ Ἑλλάς, ἡ μεγαλοφυὴς αὕτη δημοκρατία ἀνεύρισκε τοὺς νόμους καὶ τοὺς κανόνας τοῦ καλοῦ, ὅτε ὁ Μάρσιλος Φικῖνος μεταφράζων τὸν Πλάτωνα διήνοιγε πρῶτος τὰς αἰωνίους πηγὰς τῆς ἰδεολογίας! Ἀλλ' ἂν ἤθελον πλειότερον νὰ ἐπεκτείνω τὸν περὶ τῆς δόξης τῆς Φλωρεντίας λόγον, ἔπρεπεν ὁλόκληρον τὴν ἱστορίαν τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος νὰ συντάξω.... Ἱκανὰ ὅσα εἶπον. Ἂς πίωμεν, Κύριοι, εἰς τιμὴν τῆς πόλεως ταύτης, ἥτις μετὰ τῶν Ἀθηνῶν ἐγένετο μήτηρ τοῦ ἀληθοῦς καὶ τοῦ καλοῦ, εἰς τιμὴν τῆς περιδόξου Φλωρεντίας, ἥτις θὰ συνδέσῃ τὴν δόξαν τοῦ παρελθόντος πρὸς τὰς ὑποσχέσεις τοῦ μέλλοντος καὶ εἰς ἣν ὀφείλει ἕκαστος ἡμῶν ὅ,τι ἄριστον κέκτηται, τὰς λεπτοτέρας ἀπολαύσεις καὶ τὰ ὕψιστα διδάγματα.

Σ. Κ. Σ.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΦΙΚΗ

Ὁ κ. Παῦλος Λεφὼρ ἐν ἄρθρῳ τινὶ δημοσιευθέντι ἐν τῇ Gazette des beaux-arts (φυλλ. Σεπτεμβρίου 1878) ὑπὸ τὸν τίτλον «Les écoles étrangères de peinture à l'Exposition». ποιεῖται μνείαν καὶ περὶ τῆς νέας ἑλληνικῆς γραφικῆς, ἧς προϊόντα τινὰ ἐξετέθησαν ἐν τῇ Παγκοσμίῳ Ἐκθέσει τῶν Παρισίων. Δυστυχῶς ὁσάκις πρόκειται περὶ τῆς νέας ἑλληνικῆς τέχνης εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἡ φαντασία τοῦ συγγραφέως κριτικοῦ μεταφέρεται ἀκουσίως εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐποχήν. Τὰ ἀριστουργήματα τοῦ Πραξιτέλους, τοῦ Φειδίου, τοῦ Ζεύξιδος καὶ λοιπῶν μεγάλων καλλιτεχνῶν ἀμέσως παρουσιάζονται εἰς τὰ ὄμματα παντὸς κριτικοῦ, καὶ τότε τὰ ὀλίγιστα προϊόντα τῶν νέων καλλιτεχνῶν Ἑλλήνων ἀπέναντι τῆς τρομερᾶς ταύτης παραθέσεως πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ τη-

Digitized by Google

ρήσωσι θέσιν όπωσοῦν ἔντιμον; Οἱ γάλλοι κριτικοὶ ὤφειλον, πιστεύομεν, ν' ἀναμνησθῶσι τί ἦτο ἡ τέχνη ἐν Ἑλλάδι πρὸ πεντήκοντα ἐτῶν, ὅτε οἱ φιλόσοφοι τοῦ Λαμαρτίνου Πασάδες εἶχον τὰ ἀνάκτορά των ἐν αὐτοῖς τοῖς προπυλαίοις τῆς Ἀκροπόλεως. Τότε καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα τῶν Καλῶν Τεχνῶν εἶχε τέλεον ἐξαλειφθῆ ἀπὸ τῆς μνήμης τῶν δούλων ἐκείνων γενεῶν· ὅπου δὲ ὁ Ἀπελλῆς ἔγραφε τὴν Ἑλένην του καὶ ὁ Ζεῦξις τὴν Ἀναδυομένην Ἀφροδίτην του, οἱ ἁγιογράφοι τῶν Ἀθηνῶν, χρησιμευόμενοι ἐκ τῶν βυζαντινῶν τύπων οὓς παρέλαβον ἀπὸ πολλῶν αἰώνων, κατειργάζοντο ὡς ἁπλοῖ χειρώνακτες τὰ εἰκονίσματα, τὰ ὁποῖα οἱ πιστοὶ ἠγόραζον ἀντὶ εὐτελοῦς ἀργυρίου, εἰς τὰ εἰκονίσματα δὲ ταῦτα ὁ ἁγιασμὸς τοῦ ἱερέως ἔδιδε κῦρος καὶ ἁγιότητα, ἀφοῦ ἡ τέχνη ἦτο ἀνίκανος νὰ χορηγήσῃ αὐτοῖς ἔστω καὶ τὴν ἐλαχίστην καλλιτεχνικὴν ἀξίαν. Ἐν τοιαύτῃ λοιπὸν χώρᾳ μετὰ παρέλευσιν μόλις τεσσάρων δεκάδων ἐνιαυτῶν, ἐν μέσῳ μυρίων ἀνυπερβλήτων δυσχερειῶν ἃς ἐγέννησε φυσικῷ τῷ λόγῳ ἡ ἐρήμωσις τῆς τυραννίας καὶ ἡ καταστροφὴ ἑπταετοῦς πολέμου, ἐν χώρᾳ τοιαύτῃ, λέγομεν, ἠκούσθη καὶ πάλιν τὸ ὄνομα τῆς Τέχνης, καὶ κυβέρνησις δὲ καὶ ἰδιῶται καταγίνονται ὅπως ἀναστήσωσιν ἐκ τοῦ θανάτου τὴν δοξάσασαν τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα τέχνην. Ἐν τῷ μικρῷ τούτῳ χρονικῷ διαστήματι ἀνιδρύθη, πρὸς τὸν ἀνωτέρω σκοπόν, Σχολεῖον τῶν Τεχνῶν ἔνθα ἡ Ζωγραφικὴ καὶ Γλυπτικὴ κατέχουσι τὴν πρώτην θέσιν, ἀμφότεραι δὲ αἱ τέχναι αὗται διδάσκονται ὑπὸ Ἑλλήνων καλλιτεχνῶν, πλεῖστοι δὲ ἐξ ἁπάντων τῶν μερῶν τῆς Ἑλλάδος, τῆς τε δούλης καὶ ἐλευθέρας, φοιτῶσι τακτικῶς καὶ πονοῦσι πρὸς ἐκμάθησιν αὐτῶν, ἀντιπαλαίοντες οἱ πλεῖστοι πρὸς τὰς δυσχερείας ἃς πενία ἀδυσώπητος παρεμβάλλει αὐτοῖς. Τοῦ Σχολείου τούτου μαθηταὶ τῆς γραφικῆς ὑπῆρξαν καὶ ὁ κ. Λύτρας καὶ ὁ κ. Γκίζης, ὧν τὰ ἔργα τιμῶσι σήμερον τὴν ἑλληνικὴν Ἔκθεσιν, καὶ περὶ ὧν ἅπαντες οἱ γράψαντες περὶ τῆς Ἐκθέσεως ἐκείνης ἐμνήσθησαν μετ' ἐπαίνων· καὶ ὁ κ. Πανταζῆς, ὅστις παρεδόθη ἀκολούθως εἰς τὴν Σχολὴν τῶν impressionistes, μαθητὴς τῆς ἡμετέρας Σχολῆς ὑπῆρξε. Ὅπως εἴμεθα ὅμως δίκαιοι δὲν πρέπει νὰ παρασιωπήσωμεν ἐνταῦθα ὅ τι καὶ ἄλλοι πρὸ ἡμῶν παρετήρησαν, ὁπόσον ἄδικος καὶ καταστρεπτικὴ ἀποβαίνει ἡ τοιαύτη παράθεσις τῶν νεωτέρων πρὸς τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας· ὁ δ' ἡμέτερος ἀρθρογράφος εὐθὺς ἐν ἀρχῇ τοῦ ἄρθρου του ἀναγνωρίζων τὸ ἀτόπημα τοῦτο, ἀποφαίνεται ὅτι εἶναι μάταιον νὰ ἐπικαλώμεθα τὸ παρελθόν, προκειμένου λόγου νὰ μελετηθῇ ἡ παροῦσα κατάστασις τῆς τέχνης ἐν Ἑλλάδι.

Ἀλλὰ καιρὸς ἤδη ν' ἀφήσωμεν αὐτὸν τὸν κ. Λεφὼρ νὰ λαλήσῃ. Ἰδοὺ δὲ τί γράφει οὗτος περὶ τῶν γραφικῶν ἔργων τῆς ἐν Τροκαδέρῳ ἑλληνικῆς Ἐκθέσεως·

«Ἡ κλασικὴ χώρα τοῦ ἰδεώδους καλοῦ, ἡ χώρα τῶν ὑψηλοτέρων καὶ τελειοτέρων τῆς τέχνης ἐκδηλώσεων, εἶδεν ἀπὸ πολλῶν αἰώνων στειρευσάσας τὰς δημιουργικὰς αὐτῆς δυνάμεις. Ἐὰν ἡ ἑλληνικὴ τέχνη ἐπέζησεν ἐν τῇ μνήμῃ τῶν ἐθνῶν, αἰτία τούτου ἦν τὰ μεγαλοπρεπῆ αὐτῆς κτίρια καὶ αἱ ἀνεξίτηλοι ἀναμνήσεις τῆς ἱστορίας της. Δὲν εἶναι ἄρα μάταιον νὰ ἐπικαλώμεθα τὸ παρελθὸν ἀπέναντι τοῦ παρόντος;

Ἡ Ἔκθεσις τῆς Ἑλλάδος κατέχει ἐλάχιστον χῶρον ἐν τῷ Πεδίῳ τοῦ Ἄρεως. Μὴ ἔχοντες ἐντολὴν νὰ μελετήσωμεν τὰ τῆς γλυπτικῆς ἔργα, θέλομεν πραγματευθῆ περὶ ἐκείνων τῆς γραφικῆς, ἅτινα δὲν στεροῦνται οὔτε διαφέροντος οὔτε ἀξίας, μαρτυροῦσι μάλιστα ὅτι οἱ Ἕλληνες καλλιτέχναι ἔχουσιν ἔμφυτον τὸ αἴσθημα καὶ ἔμφυτον τὴν πρὸς τὸν χρωματισμὸν λατρείαν.

Ὁ κ. Ν. Λύτρας, ὄνομα οὐχὶ πολὺ γνωστὸν ἡμῖν, εἶναι ὑπογεγραμμένος εἰς πολλοὺς ὡραίους πίνακας, ὧν αἱ ὑποθέσεις ἐλήφθησαν ἐκ τῶν ἑλληνικῶν ἠθῶν. Ἡ *ἁρπαγεῖσα νεᾶνις*, ἡ *Ὀρφανή*, τὸ *Φίλημα*, ἡ *Παραμονὴ τοῦ νέου ἔτους*, εἶναι τοσαῦται εὐάρεστοι συνθέσεις, ἔχουσαι χρῶμα γλυκὺ καὶ διαυγές· ἐν ταῖς συνθέσεσι ταύταις παρατηροῦνται λευκά τινα θαρραλέως ἀποσπασθέντα ἐπὶ φωτεινοῦ ἐμβαδοῦ, καὶ τὰ λευκὰ ταῦτα δὲν στεροῦνται δυνάμεως οὔτε γλυκύτητος.

Ἐν τῷ πίνακι αὐτοῦ *Ἀρραβὼν ἐν Ἑλλάδι*, ὁ κ. Γκίζης ἐνεπνεύσθη ἐπίσης ἐκ τῶν πατροπαραδότων ἐθίμων· ὁ πίναξ αὐτοῦ, καλῶς συντεθεὶς καὶ μετὰ πολλῆς λεπτότητος γραφείς, ἔχει τὸν γενικὸν τόνον ὑπόξανθον καὶ καταλείπει τερπνοτάτην ἀνάμνησιν εἰς τὸν θεατήν. Ὁ κ. Γκίζης ἐξέθηκε συνάμα μίαν *κεφαλὴν ἄραβος*, σπουδὴν ὑψηλοῦ χαρακτῆρος καὶ ἰσχυρᾶς ἐκτελέσεως.

Ὁ κ. Θ. Ῥάλλης, εἷς τῶν μᾶλλον διακεκριμένων μαθητῶν τοῦ ἐργαστηρίου Jerome, ἀποστέλλει ἔργα ἐκ τοῦ προχείρου εἰς τὰς ἐνιαυσίους ἡμῶν ἐκθέσεις. Ἡ *θαλαμηπόλος* τοῦ Λουδοβίκου ΙΔʹ, ἡ Νάσλη *παίζουσα τὴν κιθάραν*, ἡ χορεύτρια Νουρμαχάλη καὶ *Μετὰ τὸν ἐνταφιασμόν*, ἀπαρτίζουσι τὸν κλῆρον αὐτοῦ ἐν τῷ Πεδίῳ τοῦ Ἄρεως, καὶ ὁ κλῆρος οὗτος εἶναι καὶ λίαν ἀνθηρὸς καὶ λίαν κομψός.

Σημειοῦμεν ἐνταῦθα μίαν καλλίστην *Εἰκόνα γυναικός*, ἔργον τοῦ κ. Ῥίζου, μαθητοῦ τοῦ κ. Cabanel, καὶ ἑτέραν *Εἰκόνα ἀνδρός*, ἔργον τοῦ κ. Ξυδιᾶ, ἔχουσαν ἱκανὴν ἀξίαν διά τε τὴν δύναμιν τῆς διαπλάσεως καὶ τοῦ χρωματισμοῦ.

Ὁ διαμένων ἐν τῇ Βελγικῇ κ. Πανταζῆς, ἀποστέλλει ἐνίοτε ἔργα του εἰς τὰς ἐκθέσεις τῶν Παρισίων, ἀκολουθεῖ δὲ τὰς εἰς τοὺς ἡμετέρους impressionistes προσφιλεῖς παραδόσεις. Αἱ ἀπο-

Digitized by Google

στολαὶ αὐτοῦ εἰσὶ πολλαὶ καὶ ποικίλαι, ζωγραφεῖ δὲ πρόσωπα, τοπεῖα, χιόνας καὶ θαλάσσας. Ὁ σπουδαιότερος τῶν πινάκων του φέρει τίτλον *Σκληρὰ ἀνάγκη*, πρόκειται δὲ περὶ μουσικοῦ δυστυχήσαντος καὶ παίζοντος εἰς τὰς ὁδοὺς βιολίον πρὸς πορισμὸν τῶν ἀναγκαίων εἰς τὸν βίον· ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ δυστυχοῦς τούτου ἀναγινώσκονται λείψανα ἀξιοπρεπείας, ἥτις διαφαίνεται καὶ ἐν αὐτῇ τῇ πενιχρᾷ αὐτοῦ θέσει. Ἡ σπουδὴ αὕτη, ἥτις ἀνήκει εἰς τὴν σχολὴν τῶν πραγματιστῶν, ἔχει δεινὴν τὴν ἔκφρασιν καὶ ἰσχυρὸν τὸν χρωματισμόν».

Καὶ τοιαύτας μὲν κρίσεις ἐπιφέρει ὁ κ. Λεφὼρ περὶ τῶν ἐκτεθέντων ἔργων τῶν ἑλλήνων ζωγράφων· ἅπαντες δὲ ὅσοι ἔγραψαν περὶ αὐτῶν τὰς αὐτὰς ἢ παραπλησίας περίπου κρίσεις ἐπέφερον. Κυρίως τὰ ἔργα τῆς τέχνης, ὅπως ἀρέσκωσιν εἰς τοὺς δυναμένους νὰ κρίνωσι, πλὴν τῶν ἄλλων ἀπαραιτήτων ἀρετῶν, δέον πρὸ πάντων νὰ φέρωσιν ἐν ἑαυτοῖς τὴν σφραγῖδα τῆς πρωτοτυπίας, καὶ τοῦτο ὀφείλουσι καλῶς νὰ νοήσωσιν οἱ ἡμέτεροι καλλιτέχναι. Πολὺ δὲ ἑλκύουσι τοὺς ἐπαίνους τῶν κριτικῶν αἱ συνθέσεις ἐκεῖναι αἵτινες λαμβάνονται ἀπὸ τῶν ἐγχωρίων ἠθῶν καὶ ἐθίμων, καὶ ἰδίως τῶν ἑλληνικῶν, διὰ τὸν λόγον ὅτι τοιαῦται συνθέσεις παρουσιάζουσιν ἀείποτε νέον τι εἰς τὰ ὄμματα τῶν Εὐρωπαίων. Τὰ ἑλληνικὰ ἔθιμα εἰσὶ μεταλλεῖον τὸ ὁποῖον μένει εἰσέτι ἀνεκμετάλλευτον, εὐφυὴς δὲ ζωγράφος δύναται νὰ ἐπινοήσῃ πληθὺν συνθέσεων ὅλως νέων καὶ πρωτοτύπων. Προτρέπομεν δὲ ἅπαντας τοὺς ἡμετέρους καλλιτέχνας νὰ μελετήσωσι καλῶς τὸν ἑλληνικὸν βίον καὶ εἰς τοῦτο τὸ ἔργον νὰ ἐπιδοθῶσι· ἀπὸ τῆς μελέτης ταύτης δύνανται ν' ἀρυσθῶσιν ὕλην πλουσίαν πρὸς ἄσκησιν τῆς γραφίδος των. Τοιούτῳ τρόπῳ μικρὸν κατὰ μικρὸν δύναται νὰ σχηματισθῇ ἀληθῶς ἑλληνικὴ τέχνη, δυναμένη νὰ παραβληθῇ ποτὲ πρὸς τὰς λοιπὰς τῶν ἄλλων ἐθνῶν. **

ΟΙ ΚΟΥΑΚΕΡΟΙ ΕΝ ΤΗ ΕΚΘΕΣΕΙ ΤΩΝ ΠΑΡΙΣΙΩΝ

Τὴν ἐν Παρισίοις παγκόσμιον ἔκθεσιν ἐπεσκέφθη ἐσχάτως μεγάλη συνοδεία κουακέρων καὶ κουακερίδων.

Ἡ αἵρεσις αὕτη τῶν κουακέρων ἐγεννήθη ἐν Ἀγγλίᾳ, ἱδρυθεῖσα τῷ 1647 ὑπὸ Γεωργίου Φὸξ, σανδαλοποιοῦ. Τῷ δὲ 1660 ἀπεβιβάσθησαν τὸ πρῶτον εἰς Ἀμερικὴν οἱ κουάκεροι ἔχοντες ἡγεμόνα τὸν Γουλιέλμον Πὲν καὶ καταλαβόντες τὰς γαίας αἵτινες ἐκ τοῦ ἀρχηγοῦ ὠνομάσθησαν Πενσυλβανία. Εἶνε δὲ 300,000 χιλιάδες κουακέρων ἐν Ἀμερικῇ διακρινόμενοι ἐκ τῶν παραξένων αὐτῶν τρόπων καὶ ἰδίᾳ τῶν ἐνδυμάτων. Ἔχουσι πῖλον πλατύχειλον καὶ μέλαν φόρεμα ἄνευ κομβίων οἱ ἄνδρες, αἱ δὲ γυναῖκες φόρεμα μέλαν καὶ ποδιὰν πρασίνην. Οὐδέποτε ἀποκαλύπτουσι τὴν κεφαλὴν οὐδ' ἐνώπιον βασιλέων, πρὸς πάντας δ' ἀνεξαιρέτως λαλοῦσιν ἑνικῶς.

Οἱ κουάκεροι δὲν παραδέχονται μυστήρια, οὐδὲ λατρείαν τινὰ ἐξωτερικὴν, οὐδ' ἐκκλησιαστικοὺς βαθμούς. Οὐδέποτε ὀμνύουσι, εἰς δὲ τὰ δικαστήρια προσερχόμενοι πιστεύονται ἐπὶ μόνῃ τῇ ἁπλῇ διαβεβαιώσει των. Δὲν θέλουσι νὰ πορευθῶσιν εἰς τὸν πόλεμον καὶ καταδικάζουσι τὸ θέατρον, τὴν μουσικὴν, τὰ τυχηρὰ παιγνίδια, τὸ κυνήγιον κλ. Εἶνε δὲ ἄνθρωποι ἀμέμπτων ἠθῶν, φιλάνθρωποι, ἔντιμοι ἔμποροι καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ πλούσιοι.

Συνερχόμενοι ἐντὸς αἰθούσης ἄνευ τινὸς στολισμοῦ κάθηνται ἀκίνητοι καὶ σιωπηλοὶ, πολλὴν ὥραν αναμένοντες τὴν ἐπιφοίτησιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Αἴφνης ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἄκρας σιγῆς ἀναπηδᾷ τις τῶν παρακαθημένων, εἴτε ἀνὴρ εἴτε γυνὴ, καὶ ἐκ τοῦ σπασμωδικοῦ τρόμου ὑπὸ τοῦ ὁποίου καταλαμβάνονται πάντα τὰ μέλη του, οἱ πάντες ἐννοοῦσιν ὅτι ὁ *κουάκερος*, ὅ ἐστι μεθερμηνευόμενος ὁ *τρέμων*, ἐνεπνεύσθη· λαλεῖ δὲ οὗτος ὥραν πολλὴν ἐκ τοῦ προχείρου, τοῦτον διαδέχεται δεύτερος, τρίτος, τέταρτος, οὕτως ὥστε πολλάκις δύναταί τις νἀκούσῃ πέντε καὶ ἓξ λόγους κατὰ σειράν. Ἀλλ' ἐνίοτε ὅμως μάτην ἀναμένουσι τὴν ἔμπνευσιν πολλὰς ὥρας καὶ ἀναγκάζονται νὰ διαλυθῶσιν ἄπρακτοι.

Καὶ οἱ μὲν ἀκραιφνεῖς κουάκεροι περιορίζονται εἰς τοὺς λόγους καὶ μόνους, ἀλλὰ μεταξὺ τῶν *τρεμόντων* ὑπάρχουσι καὶ αἱρετικοὶ, οἱ *χορεύοντες* λεγόμενοι. Οὗτοι κατοικοῦσι πεντήκοντα μίλια μακρὰν τῆς Νέας Ὑόρκης καταγινόμενοι εἰς τὴν γεωργίαν. Ἡ κοινότης δὲ αὐτῶν αὕτη σύγκειται ἐξ ἀνδρῶν μόνον καὶ γυναικῶν εὐρώστων καὶ ῥωμαλέων καὶ πολλαπλασιάζεται διὰ μόνου τοῦ προσηλυτισμοῦ. Τὴν ἡμέραν πάντες ἐργάζονται κεχωρισμένοι ἀπ' ἀλλήλων καὶ μόνον τὴν Κυριακὴν συνέρχονται ἐν τῷ ναῷ. Ἡ μόνη δὲ ἱεροτελεστία αὐτῶν εἶνε τὸ νὰ χορεύωσι, τὸ νὰ περιστρέφωνται ταχύτατα, νὰ ψάλλωσι καὶ νὰ πηδῶσι, καὶ τοῦτο ἐξακολουθεῖ ἕως οὗ πάντες οἱ συνελθόντες καταπέσωσιν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τοῦ ναοῦ των ἀναίσθητοι ὑπὸ τοῦ καμάτου.

Οἱ κουάκεροι ἕνεκα τῶν παραξένων αὐτῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων πολλάκις κατεδιώχθησαν. Ἐν δὲ τῇ Ἀγγλίᾳ ἐπὶ πολὺν χρόνον κατεκλείοντο ἐν τοῖς φρενοκομείοις ὡς παράφρονες νομιζόμενοι. Μόλις δὲ τῷ 1689 ἐγένετο ἀνεκτὴ ἡ αἵρεσις αὐτῶν καὶ τότε πλέον ἠδυνήθησαν νὰ ζήσωσιν ἐν ἀνέσει καὶ κατὰ τὴν ὄρεξίν των. Ἐν τῇ λοιπῇ Εὐρώπῃ πολὺ ὀλίγον ηὐδοκίμησαν οἱ κουάκεροι, μόνον δὲ ἐν Ὁλλανδίᾳ ἵδρυσαν ἀποικίαν τῷ 1658 μέχρι σήμερον σωζομένην. Ἀλλ' ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω ἐν Ἀμερικῇ ἀκμάζει ἡ αἵρεσις αὕτη κατὰ τὰς κεντρικὰς Πολιτείας, μάλιστα δὲ ἐν Μαρυλάνδῃ καὶ Πενσυλβανίᾳ.

Digitized by Google

Τῷ 1843 κουάκερός τις Μίλλερ ὀνομαζόμενος ἤρξατο κηρύττων ὅτι ἤγγικεν ἡ συντέλεια τοῦ κόσμου καὶ ὅτι οἱ ἄνθρωποι ὤφειλον μόνον περὶ τῆς σωτηρίαςτων νὰ μεριμνῶσι. Μάλιστα ὡρίσθη καὶ ἡ ἡμέρα τῆς συντελείας, ἤτοι ἡ 24 Ἀπριλίου τοῦ 1844, καθ' ἣν πάντες μὲν οἱ ἄνθρωποι ἔμελλον νὰ ἀναληφθῶσιν εἰς τὸν Οὐρανὸν, ἡ δὲ γῆ ἔμελλε νὰ ἐξαφανισθῇ. Ὁ ἀγύρτης οὗτος παρήγγελλεν ὅτι πρέπει οἱ ἄνθρωποι τὴν ἡμέραν ἐκείνην νὰ συναθροισθῶσιν ἐπὶ ὑψηλοῦ τινος ὄρους, ὥστε νὰ εἶνε ὅσον τὸ δυνατὸν πλησιέστερα τοῦ Οὐρανοῦ. Μετ' οὐ πολὺ δὲ ἐφάνησαν ἐκτεθειμένα ἐν τοῖς ἐμπορικοῖς καταστήματι τῆς Νέας Ὑόρκης μακρὰ φορέματα λευκὰ μετὰ ἐπιγραφῶν *φορέματα τῆς Ἀναλήψεως*. Πᾶς πιστὸς ὤφειλε νὰ ἐνδυθῇ τοιαύτην στολὴν ἵνα ἀναβῇ εἰς τὸν Οὐρανὸν μετὰ χάριτος καὶ κοσμιότητος. Ἀναφέρεται δὲ καὶ ὅτι πλεῖστοι ἔμποροι ἐπέγραψαν ἐπὶ τῆς θύρας τῶν καταστημάτων των ὅτι: *Ἕνεκα τῆς συντελείας τοῦ κόσμου δίδονται τὰ ἐμπορεύματα δωρεάν*. Καὶ οἱ διαβάται εἰσερχόμενοι ἐξέλεγον ὅ τι ἤθελον χωρὶς νὰ ἀποτίσωσι τὴν τιμήν του. Τὴν δὲ μοιραίαν ἡμέραν πάντα τὰ ὄρη εἴκοσι καὶ πλέον μερῶν τῆς Συμπολιτείας ἦσαν κεκαλυμμένα ὑπὸ πιστῶν ἐνδεδυμένων τὴν τῆς Ἀναλήψεως στολήν. Ἀλλ' ἐπελθούσης τῆς νυκτὸς ἐδέησε νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὰς πόλεις των κατῃσχυμένοι διότι ἔζων ἔτι. Ὁ δὲ ψευδοπροφήτης Μίλλερ οὐδὲν ἄλλο εἶπεν ἢ ὅτι: *Δυστυχῶς ἠπατήθην ὡς πρὸς τὴν ἡμέραν*, καὶ οὐδέποτε πλέον ἐλάλησε περὶ τῆς προρρήσεώς του ταύτης. Ἀλλ' ὅμως πολλοὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ προσηλυτισθέντων ἔχουσιν ἔτι τὴν πεποίθησιν ὅτι ὅσον οὔπω ἐκλείπει ὁ κόσμος καὶ διὰ τοῦτο κατ' οὐδένα τρόπον συναινοῦσι νὰ ἔχωσι πράγματα ἰδικά των.

Τῷ 1845 ἐξεδόθη *Ἱστορία τῶν Κουακέρων* ἐν Λονδίνῳ ὑπὸ τοῦ ἄγγλου συγγραφέως Βάγσταφτ.

***

Γνῶμαι καὶ σκέψεις ἠθικαὶ τοῦ δουκὸς

ΔΕ-ΛΑ-ΡΟΣΦΟΥΚΩ

[Μετάφρασις Γ. Ζωχιοῦ.]

11.

Οὐχὶ σπανίως τὰ πάθη παράγουσι πάθη ἀντίθετα. Ἡ φειδὼ, λόγου χάριν, τὴν ἀφειδίαν ἐνίοτε διαδέχεται, ἐκ δὲ τῆς ἀφειδίας ἡ φειδωλία ἀναβλαστάνει. Πολλάκις δὲ ἡ μὲν εὐστάθεια ἀπὸ μαλακῆς ψυχῆς πηγάζει, ἡ δὲ τόλμη δειλίας εἶναι προϊόν.

12.

Ὅσον καὶ ἂν προσπαθήσῃ ὁ ἄνθρωπος νὰ κρύψῃ τὰ πάθη αὐτοῦ ἐν ὁσιότητι κιβδήλῳ καὶ τιμιότητι ἐπιπλάστῳ, ταῦτα πάντοτε διαφαίνονται ὑπὸ τὰ ὕπουλα αὐτῶν καλύμματα.

13.

Ἡ φιλαυτία μᾶλλον τῶν δοξασιῶν ἢ τῶν ὀρέξεων αὐτῆς τὴν κατάκρισιν ἀνέχεται.

14.

Οἱ ἄνθρωποι οὐχὶ μόνον εὐκόλως ἐπιλανθάνονται τῶν εὐεργεσιῶν καὶ τῶν ὕβρεων, ἀλλὰ καὶ μισοῦσι τοὺς εὐεργετήσαντας αὐτοὺς, καὶ παύουσιν ἀποστρεφόμενοι τοὺς ὑβριστὰς αὐτῶν· διότι τὴν πρὸς ἀπόδοσιν τῆς εὐεργεσίας καὶ ἐκδίκησιν τῆς ὕβρεως προσπάθειαν νομίζουσι δουλείαν ἀφόρητον.

15.

Πολλάκις τῶν ἡγεμόνων ἡ μακροθυμία οὐδὲν ἄλλο εἶναι εἰμὴ τρόπος τις τοῦ πολιτεύεσθαι, πρὸς σαγηνείαν τῆς ἀγάπης τῶν λαῶν.

16.

Ἡ μακροθυμία, ἣν οἱ ἡγεμόνες ἐπιδεικνύουσιν ὡς ἀρετὴν, ἀσκεῖται, ἐνίοτε μὲν, ἐκ ματαιότητος, ἄλλοτε δὲ, ἐξ ἀκηδείας, πολλάκις δὲ ἐκ φόβου, καὶ σχεδὸν πάντοτε καὶ τῶν τριῶν αὐτῶν αἰτίων ἕνεκα.

17.

Ἡ μετριοφροσύνη τῶν εὐτυχούντων προέρχεται ἐκ τῆς ψυχικῆς γαλήνης, ἣν εἰς αὐτοὺς ἐπιφέρει ἡ τύχη ἡ ἀγαθή.

18.

Μετριοφρονεῖ ὁ ἄνθρωπος φοβούμενος τὸν φθόνον καὶ τὴν καταφρόνησιν, ὧν κρίνονται ἄξιοι οἱ ἀπὸ τῶν ἰδίων εὐτυχημάτων μεθύοντες. Ἐκτὸς δὲ τούτου, μάταιος ὁ ἄνθρωπος ὢν, διὰ τῆς μετριοφροσύνης θέλει νὰ ἐπιδείξῃ τῆς διανοίας αὐτοῦ τὴν δύναμιν. Τῶν δὲ εἰς ὕψος ἄκρον φθασάντων ἀνδρῶν ἡ μετριοφροσύνη ἐκδηλοῖ τὴν προσπάθειαν αὐτῶν, ὅπως φανῶσι κρείττονες τῶν εὐεργεσιῶν τῆς τύχης.

19.

Πᾶς τις δύναται νὰ φέρῃ τὰ τοῦ πλησίον κακά.

20.

Ἡ καρτερία τοῦ σοφοῦ οὐδὲν ἄλλο εἶναι εἰμὴ ἡ τέχνη, δι' ἧς αὐτὸς κατακλείει ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ τὸν τάραχον.

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

*** Ὑπάρχουσι φιλίαι ἐπιζῶσαι αἰτήσεως χρημάτων· συγγένειαι ὅμως τοιαῦται εἶνε πολὺ σπανιώτεραι.

*** Ἡ φαντασία, οἱ ὀφθαλμοὶ καὶ ὅλαι ἐν γένει αἱ αἰσθήσεις ταξειδεύουσι. Μόνη ἡ καρδία μένει ἀκίνητος εἰς τὸν τόπον της, διότι περικλείει ἐν αὐτῇ ὁλόκληρον κόσμον.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις ἀπένειμε κατ' αὐτὰς τὸν σταυρὸν τῆς Λεγεῶνος τῆς Τιμῆς εἴς τινα νεάνιδα Ἰουλίαν Δοδοῦ καλουμένην, κατὰ τὸ 1870 διευθύντριαν τοῦ ἐν Πιθιβιέρῃ τηλεγραφικοῦ σταθμοῦ. Ἡ νεᾶνις αὐτὴ ἅμα μαθοῦσα ὅτι οἱ Πρῶσσοι ἐπέρχονται, φοβηθεῖσα ὅ τι ἀληθῶς μετ' οὐ πολὺ συνέβη, ἔσπευσε καὶ ἔκρυψε μέρος τῶν τηλεγραφικῶν συσκευῶν. Οἱ Πρῶσσοι ἅμα

Digitized by Google

εἰσελθόντες εἰς Πιθιβιέρην κατέλαβον τὸ γραφεῖόν της καὶ πρὸς πλείονα ἀσφάλειαν ἐνέκλεισαν τὴν εἰκοσαέτιδα διευθύντριαν μετὰ τῆς μητρός της ἔν τινι δωματίῳ τοῦ πρώτου πατώματος. Ἀλλ' ἐκεῖ ἡ Ἰουλία ἐξήγαγεν ἐκ τῆς κρύπτης τὴν τοῦ ἀποδέκτου συσκευήν, ἔθηκεν αὐτὴν εἰς συγκοινωνίαν μετὰ τοῦ σύρματος τοῦ διερχομένου ὑπεράνω τῆς οἰκίας καὶ ὑπέκλεπτε τὰ τηλεγραφήματα, ἅτινα οἱ Πρῶσσοι ἀπέστελλον ἀπὸ τῶν ἰσογείων. Ἕκαστον δὲ ὑποκλεπτόμενον τηλεγράφημα ἀπέστελλεν εὐθὺς πρὸς τὸν ἐν Πιθιβιέρῃ γάλλον ἔπαρχον, ὅστις καὶ αὐτὸς τὸ ἀπέστελλε δι' ἐπίτηδες ἀνθρώπου πρὸς τὸν ἀρχηγὸν τοῦ γαλλικοῦ στρατεύματος, ὅπερ ἄνευ τῆς ἀνελπίστου ταύτης βοηθείας δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ διαβῇ τὸν Λείγηρα, ἀλλὰ θὰ περιεκυκλοῦτο καὶ θὰ ἐρρίπτετο κατὰ τὴν Αὐρηλίαν. Σημειωτέον δ' ὅτι δύο τῶν ἀπεσταλμένων τούτων ἐφονεύθησαν καθ' ὁδὸν καὶ μόνος ὁ τρίτος ἔφθασεν εἰς τὸν πρὸς ὃν ὅρον. Τοιαύτη ἡ φιλόπατρις πρᾶξις τῆς γενναίας νεάνιδος, ἥτις οὐδόλως ἐδίστασε καί τοι ἤξευρεν ὅτι ἐὰν ἐσυλλαμβάνετο θὰ ἐφονεύετο. Καὶ ἀληθῶς ἡ ὑπηρέτριά της ἀγορασθεῖσα δι' ὀλίγων χρημάτων ὑπὸ τῶν Πρώσσων προέδωκε τὴν κυρίαν της, ἥτις δικασθεῖσα ὑπὸ τοῦ πολεμικοῦ δικαστηρίου κατεδικάσθη εἰς θάνατον. Ἔμελλε δὲ νὰ τουφεκισθῇ ὅτε ἦλθεν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Πρώσσων ἡ εἴδησις τῆς ἀνακωχῆς.

Μετά τινας δὲ ἡμέρας ὁ πρίγκιψ Φρειδερῖκος Κάρολος θελήσας νὰ ἴδῃ τὴν ἡρωΐδα τὴν ἐπέπληξε διὰ τὴν *ἀσυνεσίαν* της, ἐκείνη δὲ τῷ ἀπεκρίθη ἁπλῶς· «εἴμεθα γαλλίδες, κύριε, καὶ ἐγὼ καὶ ἡ μήτηρ μου.»

Σημειωτέον δ' ὅτι δέκα γυναῖκες γαλλίδες φέρουσι νῦν τὸν σταυρὸν τῆς Λεγεῶνος τῆς Τιμῆς ὡς ἀμοιβὴν ἐξόχων πρὸς τὴν πατρίδα ὑπηρεσιῶν. Μεταξὺ τούτων συγκαταλέγεται καὶ ἡ ζωγράφος Rosa Bonheur.

Κατὰ τὰς ἐφημερίδας τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὴν ἐκ Βαγδατίου Ἀδιλὲ Χανοὺμ, ἥτις ἠκολούθησε τοὺς ἐκεῖθεν ἐθελοντάς, ἀπενεμήθη ἐσχάτως τὸ παράσημον Μεδζιτιὲ δ' τάξεως.

〰 Ἀγγλική τις ἐφημερὶς γράφουσα περὶ τῆς οἰκογενείας τοῦ λόρδου Βήκονσφιλδ διηγεῖται πλὴν ἄλλων καὶ τὸ ἑξῆς :

«Ὁ πάππος τοῦ λόρδου Βήκονσφιλδ ἦτο συνέταιρος τῶν κκ. Κλάρκ, Ἄνστεδ καὶ συντροφίας, ὀπωροπωλῶν ἔν τινι μικρᾷ ὁδῷ. Τὸ δ' ὄνομα Δισραέλης ὑπάρχει ἔτι γεγραμμένον ἐν τοῖς βιβλίοις τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ὀπωροπωλείου. Ὁ πατὴρ τοῦ λόρδου Βήκονσφιλδ ἠγόρασε μετοχὴν τῆς συντεχνίας τῶν ὀπωροπωλῶν καὶ μέχρι τῆς τελευτῆς αὐτοῦ ἐλάμβανε τὸ μέρισμα τῆς μετοχῆς του ταύτης. Μέχρι δὲ τῆς σήμερον καὶ ὁ υἱός του λαμβάνει τὸ εὐτελὲς μέρισμα τακτικῶς πορευόμενος εἰς τὸ ἐπιμελητήριον καὶ ὑπογράφων τὴν ἀπόδειξιν τῆς παραλαβῆς.»

〰 Αἱ ἐκ Σινικῆς περιγραφαὶ περὶ τῆς αὐτόθι ἐπικρατησάσης καὶ ἔν τισι τῆς χώρας ἐκείνης ἐπαρχίαις εἰσέτι ἐπικρατούσης σιτοδείας εἰσὶ τῷ ὄντι φοβεραί. Ὑπολογίζονται εἰς ἑπτὰ ἑκατομμύρια οἱ ὑπὸ τῆς πείνης ἀποθανόντες. Ἡ μεγαλειτέρα θραῦσις ἐγένετο ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Σχανζὶ, ἔνθα ἐπὶ δεκαεπτὰ ἑκατομμυρίων κατοίκων ἀπέθανον πέντε ἑκατομμύρια ἐν τῷ διαστήματι τοῦ παρελθόντος χειμῶνος. Ἡ κυβέρνησις τῆς αὐτοκρατορίας οὐδὲν ἄλλο μέτρον ἔλαβε κατὰ τοῦ κακοῦ τούτου ἢ τὸ νὰ διατάξῃ παρακλήσεις πρὸς διαφόρους τῆς Σινικῆς θρησκείας θεότητας. Εἴς τινα μέρη συνεκροτήθησαν μάχαι φονικαὶ διὰ τὴν κατοχὴν ὀλίγων σάκων ὀρυζίου. Ἐπαρουσιάσθησαν δὲ καὶ οὐκ ὀλίγα παραδείγματα ἀνθρωποφαγίας. Οἱ ἐν Σινικῇ παρεπιδημοῦντες ξένοι ἐδείχθησαν φιλάνθρωποι κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην, ἀλλ' αἱ ἀγαθοεργίαι αὐτῶν ἐλάχιστα σχετικῶς θύματα τῆς πείνης ἔσωσαν. Δυστυχῶς προβλέπεται διά τινας ἐπαρχίας ἡ παράτασις τῆς σιτοδείας ἕνεκα τῆς ἐπικρατούσης ξηρασίας ἐπὶ ἓν ἔτι ἔτος, καὶ ἑπομένως ἡ σχεδὸν ἐντελὴς καταστροφὴ τοῦ πληθυσμοῦ αὐτῶν.

Εις Αναγνωστης.

ΠΡΑΚΤΙΚΑΙ ΓΝΩΣΕΙΣ

Συμβουλαὶ πρὸς τοὺς ταξειδεύοντας διὰ σιδηροδρόμων.

Μὴ ἀνάβαινε ποτὲ εἰς τὴν ἅμαξαν τοῦ σιδηροδρόμου μηδὲ κατάβαινε πρὶν ἢ ἡ ἁμαξοστοιχία σταθῇ ἐντελῶς. Διότι ἐν τοιαύτῃ περιστάσει καὶ ἡ ἐλαφροτάτη πτῶσις δύναται ν' ἀποβῇ θανάσιμος, ἐὰν τυχὸν οἱ πόδες σου περιπλακῶσιν εἰς τοὺς τροχοὺς τῆς ἁμάξης.

Μὴ πρόβαλλε τὴν κεφαλὴν εἴτε τὴν χεῖρα ἔξω τῆς θυρίδος τῆς ἁμάξης, διότι δυνατὸν νὰ κινδυνεύσῃς ἐὰν αἴφνης ἡ ἁμαξοστοιχία διέρχεται γέφυραν ἢ ἄλλα τινὰ ἐξέχοντα μέρη.

Πρόσεχε πολὺ μὴ γείνῃς αἴτιος πυρκαϊᾶς ρίπτων ἀπροσέκτως ἐν τῇ ἁμάξῃ ἡμίσβεστον πυρεῖον ἢ σιγάρον.

Ἐὰν ἐπέλθῃ ἀπρόοπτόν τι δυστύχημα οἱονδήποτε μὴ ἐξέλθῃς, μηδὲ κύψῃς ἀπὸ τῆς θυρίδος, ἀλλὰ μένε ἐν τῇ ἁμάξῃ.

Τέλος καθ' ἅπαν τὸ ταξείδιον μὴ στηρίζου ἐπὶ τῆς θυρίδος πρὶν ἢ βεβαιωθῇς ὅτι εἶνε καλῶς κεκλεισμένη.

Αἱ συμβουλαὶ αὗται εἶνε, ὡς βλέπετε, εὔκολοι καὶ νὰ τὰς εἴπῃ τις καὶ νὰ τὰς ἐκτελέσῃ, καὶ πολὺ ὀλίγοι ἄνθρωποι τὰς ἀγνοοῦσι· ἀλλ' ὅμως πλεῖστοι ὅσοι τὰς παραμελοῦσιν εἴτε ἐξ ἀσυνεσίας ἀληθοῦς, εἴτε καὶ ἐξ ἐπιδείξεως, τόλμης καὶ θάρρους, ἥτις βεβαίως εἶνε ἄκαιρος καὶ ἄτοπος ἐπίδειξις ἐν τῷ σιδηροδρόμῳ γινομένη.

ΑΘΗΝΗΣΙ.—ΤΥΠΟΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ, ΟΔΟΣ ΠΑΤΗΣΙΩΝ, 14.

Digitized by Google

'Αριθ. 146 — Λεπτὰ εἴκοσι.

ΕΤΟΣ Γ'.

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Ἕκτος

Συνδρομὴ ἐτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20.—Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶνε ἐτήσιαι—Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὁδὸς Σταδίου, 6.

15 Ὀκτωβρίου 1878

ΠΑΝΟΜΟΙΟΤΥΠΟΝ ΤΗΣ ΥΠΟΓΡΑΦΗΣ ΤΗΣ

ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Ἡ ἀνωτέρω ὑπογραφὴ τῆς ἐν τοῖς Ἀληπασικοῖς χρονικοῖς τοσοῦτον σπουδαίαν κατεχούσης θέσιν διαβοήτου ἐπὶ καλλονῇ καὶ συνέσει Βασιλικῆς ἐλήφθη ἐξ ἐπιστολῆς αὐτῆς, ἧς τὸ πρωτότυπον εὑρίσκεται εἰς χεῖρας τοῦ κ. Β. Δ. Ζώτου. Σ. τ. Δ.

Κίτσος Κονταξῆς ἐκ τῶν προὐχόντων τῆς κωμοπόλεως Πλεσσοβίτσας, ὑπῆρξεν ὁ πατὴρ τῆς διαβοήτου ἐπὶ καλλονῇ καὶ συνέσει Βασιλικῆς. Ὡς ἐκ τῶν γενεθλίων καὶ τῆς δεδοκιμασμένης αὐτοῦ ἀνδρίας ἀπελάμβανεν οὗτος γενικῆς ὑπολήψεως παρὰ τοῖς συμπολίταις αὐτοῦ, δι' ὃ καὶ ὕποπτος γενόμενος σκληρῶς κατεδιώχθη ὑπὸ τοῦ αἱμοχαροῦς Βεζύρου.

Ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις Μαρίνα τις, ἐκ τῆς αὐτῆς κωμοπόλεως ὁρμωμένη, ἀντὶ μικρᾶς εὐεργεσίας ἔλαβε παρὰ τοῦ Ἀλῆ τὴν ἐντολὴν νὰ κλέψῃ καὶ τῷ παραδώσῃ τὴν ἑπταετῆ κόρην τοῦ Κίτσου, καὶ τὸ μιαρὸν γύναιον προσοικειωθὲν τῇ συζύγῳ τοῦ Κονταξῆ μυρία ἤρξατο νὰ τεκταίνεται πρὸς πραγματοποίησιν τοῦ βδελυροῦ σχεδίου.

Ἀποθανόντος δέ τινος τῶν ἐν Φιλιάταις βέηδων ὁ Κίτσος μετέβη μετὰ τῆς συνεύνου Ἀναστασίας, ὅπως συλλυπηθῇ τὴν χήραν τοῦ ἀπελθόντος φίλου, καὶ κατὰ τὴν ἀπουσίαν αὐτοῦ ἡ Μαρίνα παραλαβοῦσα δι' ἀπάτης εἰς τὴν ἑαυτῆς οἰκίαν τὴν Βασιλικήν, ἔσπευσε νὰ εἰδοποιήσῃ τὸν Σατράπην, ὅστις ἀποστείλας ἀμέσως εἰς ὁρισθέν τι μέρος ἵππους ταχυδρομικοὺς καὶ ἔνοπλον συνοδίαν, ἀπήγαγε τὸ κοράσιον.

Ἐπανελθὼν ὁ Κίτσος καὶ πληροφορηθεὶς παρὰ τῶν κατοίκων, ἐν ὅπλοις διατελούντων καὶ ὑπισχνουμένων ἐκδίκησιν, τὰ περὶ ἀπαγωγῆς τῆς προσφιλοῦς αὐτῷ θυγατρός, περιῆλθεν εἰς τοιαύτην ἀδημονίαν, ὥστε σχεδὸν παρεφρόνησε. Καὶ τὴν μὲν περιουσίαν κατηνάλωσεν ἀφειδῶς διανείμας αὐτὴν πρὸς πάντας ὅσοι ἐκμεταλλευόμενοι τὴν πατρικὴν στοργὴν ἐπηγγέλλοντο αὐτῷ τὴν ἀνάκτησιν τοῦ τέκνου, αὐτὸς δὲ καταβληθεὶς ὑπὸ τῆς λύπης ὤρυξε τάφον ἐν τῷ ὑπογείῳ τῆς οἰκίας, ἀπέβαλε τὸν ὁπλισμόν, ἐζώσθη σχοινίον καὶ ἐν νηστείαις καὶ στερήσεσι διανυκτερεύων ἐπεκαλεῖτο τὴν Θεομήτορα ὑπὲρ τῆς ἐπανόδου τῆς Βασιλικῆς.

Ἐκ τῶν ταλαιπωριῶν τούτων καὶ τοῦ ψυχικοῦ ἄλγους προςβληθεὶς ὑπὸ στηθικοῦ νοσήματος, ἀπεβίωσε μετ' ὀλίγον χωρὶς νὰ δυνηθῇ νὰ ἀσπασθῇ τὴν θυγατέρα. Καίτοι προσκληθεὶς πολλάκις ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ, οὐδέποτε ἔστερξε νὰ συναντηθῇ μετὰ ἀσπόνδου ἐχθροῦ, τοῦ παραιτίου τῆς καταστροφῆς του. Ἀλλὰ περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου ἐνδώσας εἰς τὰς προτροπὰς τῶν συγγενῶν καὶ ἡττηθεὶς ὑπὸ τοῦ πρὸς τὴν θυγατέρα φίλτρου, μετέβη εἰς Ἰωάννινα, καὶ παρεστάθη ἐνώπιον τοῦ αἱμοχαροῦς Σατράπου. Ὁ Βεζύρης ἀφ' οὗ φιλοφρόνως τὸν ὑπεδέχθη, διανοούμενος βεβαίως τίνι τρόπῳ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ παραμονῇ τοῦ θανάτου ἐδύνατο νὰ καταστήσῃ σκληροτέραν τὴν ἀγωνίαν, ἠρώτησεν αὐτὸν ποίαν τινα χάριν ἤθελε νὰ τῷ ἀπονείμῃ πρὸς παραμυθίαν τῶν παθημάτων του. Ὁ δὲ Κίτσος δελεασθεὶς ὑπὸ τῆς ψευδοῦς ταύτης εὐνοίας, συντετριμμένος τὴν καρδίαν ἔπεσε κατὰ γῆς γονυπετὴς καὶ ἀνεβόησε δακρύων· «Τὰ μάτια μου! Τὸ φῶς μου! Τὸ παιδί μου!» Τότε ἐμβλέψας ὁ Ἀλῆς μειδιῶν πρὸς τὸν γέροντα τῷ ἠρνήθη ἀποτόμως καὶ μόνον τῷ ἐπέτρεψε νὰ ἴδῃ μακρόθεν, ἂν ἤθελε, τὸ περιπόθητον τέκνον.

Εἶναι ἀναντίρρητον ὅτι ὁ Ἀλῆς, ὁ ἀνήμερος ἐκεῖνος λύκος, ἠγάπησε τὴν Βασιλικὴν μόλις παραδοθεῖσαν εἰς χεῖράς του, εἴτε διότι προησθάνετο ποῖον εὐωδέστατον ἄνθος ἔμελλε νὰ ἐκφανισθῇ ἐκ τοῦ κάλυκος ἐκείνου, εἴτε διότι ἀπ' ἀρχῆς τὸν κατεγοήτευσεν ἡ ἔμφυτος ἀφέλεια τῆς ἑπταετοῦς παρθένου. Διὸ καὶ ἐπειρᾶτο παντὶ σθένει νὰ ὑπερνικήσῃ διὰ τῶν περιθάλψεων τὴν πρὸς αὐτὸν ἀμείλικτον ἀντιπάθειαν τοῦ κορασίου.

Ἡμέραν τινα ἡ Βασιλικὴ ἐπισκεπτομένη τὰς κρύπτας τῶν σεραγίων εὗρεν ἔν τινι γωνίᾳ τὴν εἰκόνα τῆς Θεομήτορος καὶ λαβοῦσα αὐτὴν ἔδραμε καὶ προσπεσοῦσα τῷ Ἀλῆ ἐξῃτήσατο τὴν χάριν ἵνα ἐν τῷ ἰδίῳ θαλάμῳ καταθέσῃ τὸ παρήγορον εὕρημα. Ὁ Βεζύρης ἐπαινέσας τὸν θρησκευτικὸν αὐτῆς ζῆλον, ἔστερξε προθύμως, καὶ οὕτω χάριν τῆς Βασιλικῆς ἐν αὐτῇ τῇ φωλεᾷ

Digitized by Google

τοῦ θηρίου κατηρτίσθη πολύτιμον προσευκτήριον, ὅπου πολλάκις καὶ τὸ ἀνθρωπόμορφον ἐκεῖνο τέρας ἐν ταῖς μεγάλαις αὐτοῦ δυσχερείαις προσήρχετο ἱκετεύων.

Δεκαπενταετῆ ἤδη ἐνυμφεύθη αὐτὴν ὁ Ἀλῆς κατὰ τὸ ὀθωμανικὸν θρήσκευμα καὶ ἔκτοτε τὴν ἠγάπησε μανιωδῶς, καί τοι γέρων. Οὐδεμία δὲ ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι εἰς τὴν μεγάλην ἐπιρροὴν αὐτῆς ἐπὶ τὴν ψυχὴν τοῦ τυράννου πρέπει ν' ἀποδοθῇ ἡ σωτηρία πολλῶν.

Ἀλλ' ὅσον ὁ Βεζύρης ἠγάπα τὴν Βασιλικὴν τόσον ἐμίσει τὸν ἀδελφὸν αὐτῆς Γεώργιον Κίτσον, τὸν ὄντως μεγαλοπρεπῆ καὶ ὡραιότατον ὁπλαρχηγὸν τῆς Πλεσσοβίτσας, τὸν διὰ τῆς ἀνδρίας αὐτοῦ ἀπαθανατίσαντα μετὰ ταῦτα τὴν αἱματόφυρτον τοῦ Μεσολογγίου Λουνέταν. Μὴ ἀνεχόμενος ὁ ζηλότυπος Σατράπης τὴν ὑπεροχὴν ἣν ἀπήλαυεν ἐν τῇ αὐλῇ τῶν Ἰωαννίνων ὡς γυναικάδελφος αὐτοῦ, ἀπεφάσισε νὰ τὸν δολοφονήσῃ· καὶ πρῶτον ἐπεχείρησε τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ μελετωμένου κακουργήματος προπαρασκευάσας διὰ κωνίου φύλλα νικοτιανῆς, ἀλλ' ἀπέτυχε, εἰδοποιηθέντος τοῦ Κίτσου ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Κωλέττου· ὕστερον προσεκάλεσεν αὐτὸν εἰς μέγα τι κυνηγέσιον καὶ διέταξε δύο ἐκ τῶν πιστῶν δημίων νὰ πυροβολήσωσι κατ' αὐτοῦ. Ἐν τῇ δευτέρᾳ ταύτῃ ἀποπείρᾳ ἐπληγώθη βαρέως ὁ Κίτσος καὶ ἤθελεν ἴσως ἀποθάνῃ νοσηλευόμενος ὑπὸ τῶν ἰατρῶν τοῦ Ἀλῆ, ἂν ἡ Βασιλικὴ ἐπὶ τῷ ἀπαισίῳ ἀκούσματι δὲν ἀπήτει τὴν ἴασίν του καὶ ἂν δὲν κατετρόμαζε τὸν Ἀλῆν διὰ τῆς ἀπειλῆς ὅτι ἤθελεν αὐτοχειριαζομένη συναποθάνῃ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ. Ἔντρομος ὁ Ἀλῆς οὐ μόνον ἐφρόντισε νὰ ἀναθέσῃ τὴν σωτηρίαν τοῦ τραυματίου εἰς τὸν ἱκανώτερον τῶν χειρουργῶν του, ἀλλὰ καὶ αὐτοπροσώπως ἐπετήρει τὴν θεραπείαν πρὸς ἐξιλασμὸν τῆς προσφιλοῦς συζύγου.

Οὕτω διῆλθε τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ βίου του τυμβογέρων ἤδη ὁ Ἀλῆς· κατὰ δὲ τὴν μαρτυρίαν τῶν ἐπιζησάντων προκύπτει ὅτι ἀπέναντι τῆς φοβερᾶς μεταβολῆς τῆς τύχης, τῆς προδοσίας τῶν τέκνων του, τῆς λιποταξίας τῶν διασημοτέρων ὁπλαρχηγῶν του, τῆς ἐπικειμένης τιμωρίας τῶν κακουργημάτων του, ὅταν κατέκλινε τὸ πολιὸν καὶ θυελλῶδες μέτωπον ἐπὶ τῶν ἁβρῶν γονάτων τῆς Βασιλικῆς, πάραυτα ἐλησμόνει τὰ πάντα καὶ παρεδίδετο εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ ὕπνου, ὡς ἂν ἐπίστευεν ἀδύνατον τὴν καταστροφὴν ἐν τοῖς κόλποις τοιούτου παραδείσου.

Ὕστερον δὲ ὅτε ἀπεκλείσθη ἐν τῇ λίμνῃ τῶν Ἰωαννίνων καὶ ἔβλεπε προσεγγίζοντα τὸν ἀναπόφευκτον ὄλεθρον, ἐν ᾧ τὴν ἀκαταδάμαστον αὐτοῦ ψυχὴν δὲν κατέβαλεν ὁ φόβος τοῦ θανάτου, τὸν κατεσπάραττεν ἡ ἰδέα ὅτι ἡ Βασιλικὴ ἔμελλε νὰ περιέλθῃ εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν του. Ὅθεν ἐν τῇ ἀπογνώσει αὐτοῦ, προσκαλέσας τὸν Ἀθανάσιον Βάγιαν ἐνετείλατο νὰ φονεύσῃ τὴν γυναῖκα ἐάν ποτε ὡς ἐκ τῶν περιπετειῶν τοῦ πολέμου ἤθελεν ἰδεῖ αὐτὸν ζωγρηθέντα ἢ πεσόντα ὑπὸ τὸ ξίφος τῶν πολεμίων.

Ὅτε λοιπὸν ὁ Ἀλῆς θανασίμως πληγεὶς ἀπήτησε τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐντολῆς, ἐξελθὼν ὁ Βάγιας τοῦ δωματίου ἔνθα ἐν τῷ ἰδίῳ αἵματι ἐκυλίετο ἤδη ὁ ἀγωνιῶν λέων, ἐπυροβόλησεν ἀσκόπως καὶ ἐπανακάμψας ἀνήγγειλε πρὸς τὸν θνήσκοντα τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ τελευταίου πόθου του. Τότε ἐπὶ τῶν ὠχρῶν χειλέων του ἐπήνθισεν ἔσχατον μειδίαμα καὶ χαίρουσα ἐξεδήμησεν ἡ ἀγρία αὐτοῦ ψυχή.

Ἡ Βασιλικὴ αἰχμαλωτισθεῖσα ἐπέμφθη εἰς Κωνσταντινούπολιν μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ της Σίμου βέη, καὶ ἐκεῖθεν ἐξωρίσθη εἰς Προῦσσαν. Κατὰ δὲ τὸ 1830 ἐλευθερωθεῖσα ἦλθεν εἰς Μεσολόγγιον καὶ κατῴκησεν ἐν τῇ κωμοπόλει Κατοχῇ, ὁπόθεν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ, καταβληθεῖσα ὑπὸ τῆς λύπης καὶ ἀσθενήσασα βαρέως μετέστη ἐπὶ θεραπείᾳ εἰς Αἰτωλικόν, ἔνθα καὶ κατέλυσε τὸν βίον ἐν ἔτει 1835.

Διὰ τῆς προστασίας τῆς Βασιλικῆς πολλοὶ πολλάκις ἐσώθησαν τῶν κινδυνευόντων χριστιανῶν.

Αριστοτελης Βαλαωριτης.

ΟΛΙΒΕΡ ΤΟΥΙΣΤ

Ἐκ τῶν τοῦ Καρόλου Δίκενς.

Συνέχεια· ἴδε σελ. 641.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΣΤ΄

Τί ἀπέγινεν ὁ Ὄλιβερ μετὰ τὴν ἁρπαγὴν αὐτοῦ.

Ἀφ' οὗ διέτρεξαν πολλὰς στενὰς ὁδοὺς καὶ σκολιοὺς διαδρόμους, ὁ Σάικς, ἡ Νάνσυ καὶ ὁ Ὄλιβερ ἔφθασαν εἰς μικράν τινα πλατεῖαν, ἥτις ἐκ φραγμῶν τινῶν καὶ ποιμνιοστασίων ἐφαίνετο ὅτι ἦτο τόπος ἀγορᾶς βοσκημάτων. Ἐκεῖ ὁ Σάικς ἐβράδυνε τὸ βῆμα, διότι ἡ νεᾶνις δὲν ἠδύνατο νὰ ἐξακολουθήσῃ ἐπὶ πλέον δρομαίως τρέχουσα· στραφεὶς δὲ πρὸς τὸν Ὄλιβερ, εἶπεν αὐτῷ ἀποτόμως νὰ λάβῃ τὴν χεῖρα τῆς Νάνσυ.

«Μὲ ἀκούεις;» προσέθηκε μετ' ὀργῆς, βλέπων ὅτι ὁ Ὄλιβερ ἐδίσταζε καὶ παρετήρει πέριξ αὐτοῦ.

Εὑρίσκοντο εἰς μέρος σκοτεινόν, οὐδεὶς ἐκεῖθεν διέβαινε, ὥστε ὁ Ὄλιβερ κατενόησε πληρέστατα ὅτι πᾶσα ἀντίστασις ἦτο ἀδύνατος· ἔτεινε τὴν χεῖρα τῇ Νάνσυ, ἥτις ἔσφιγξεν αὐτὴν ἰσχυρῶς.

«Δός μου τὸ ἄλλο, εἶπεν ὁ Σάικς· ἐδῶ, Τοῦρκο!»

Ὁ κύων ἤγειρε τὴν κεφαλὴν κνυζῶν.

«Ἔλα, παλληκαρᾶ μου, προσέθηκεν ὁ Σάικς, ἐπιθεὶς τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ τοῦ Ὄλιβερ καὶ φρικώδη ἐκτοξεύσας βλασφημίαν, λέξι ἂν βγάλῃ, σὲ θέλω, ἀπάνω του· ἐκατάλαβες;»

Digitized by Google

Ὁ κύων ἐκνύζησε καὶ αὖθις, ἔλειξε τὸ ῥύγχος αὐτοῦ καὶ ἐκύτταξε τὸν Ὄλιβερ, ὡς εἰ ἐπεθύμει εὐθὺς ἀμέσως νὰ ἐπιπέσῃ κατ' αὐτοῦ.

«Θὰ κάμῃ ὅπως τοῦ εἶπα, μὰ τὸν Σατανᾶν! εἶπεν ὁ Σάικς, ῥίψας ἐπὶ τοῦ κυνὸς αὐτοῦ βλέμμα θηριῶδες, ἐκφράζον συγχρόνως τὴν εὐχαρίστησιν αὐτοῦ.

— Τώρα 'ξεύρεις τί σε περιμένει, ἀγῶρί μου· φώναξε λοιπὸν ἂν ἔχῃς ὄρεξιν· ὁ σκύλος θὰ σε κάμῃ θέλῃς δὲν θέλῃς νὰ λουφάξῃς· ἔλα, ἐμπρός, βαδίζετε 'γρηγορώτερα!»

Ὁ Τοῦρκος ἔσεισε τὴν οὐρὰν, εὐχαριστῶν τρόπον τινὰ τὸν κύριόν του διὰ τοὺς θωπευτικοὺς ἐκείνους λόγους, τοὺς ἀσυνήθεις αὐτῷ· εἶτα ἐκνύζησε καὶ πάλιν πρὸς γνῶσιν καὶ συμμόρφωσιν τοῦ Ὄλιβερ, καὶ ἔτρεξε προπορευόμενος τῶν λοιπῶν.

Διήρχοντο τότε τὸ Σμίθφιηλδ, ἀλλὰ καὶ τὸ Grosvenor-Square ἂν διήρχοντο, διὰ τὸν Ὄλιβερ θὰ ἦτο τὸ αὐτὸ, διότι τὰ μέρη ἐκεῖνα τῷ ἦσαν παντελῶς ἄγνωστα. Ἡ νὺξ ἦτο σκοτεινοτάτη καὶ ὁμιχλώδης· τὰ φῶτα τῶν ἐμπορικῶν καταστημάτων μόλις διεκρίνοντο ἕνεκα τῆς πυκνῆς ὁμίχλης, ἥτις ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν ἐπηύξανε, παχυλότερον καθιστῶσα τὸ σκότος.

Ἡ ἀγωνία τοῦ Ὄλιβερ ἐδεινοῦτο. Ἐβάδιζον ταχεῖ βήματι, ὅτε τὸ ὡρολόγιον τῆς πλησίον ἐκκλησίας ἐσήμανε τὴν ὥραν· ἅμα ἀκούσαντες τὸν πρῶτον κτύπον τοῦ ὡρολογίου ὅ τε Σάικς καὶ ἡ Νάνσυ ἔστησαν ἀμέσως καὶ ἠκροάσθησαν μετὰ προσοχῆς.

«Ὀκτὼ ἡ ὥρα, Μπὶλ, εἶπεν ἡ Νάνσυ.

— Καὶ τί μοῦ τὸ λές; ἔχω καὶ ἐγὼ αὐτιά, ὑπέλαβε τραχέως ὁ Σάικς.

— Ἤθελα νὰ εἶξευρα ἂν 'μποροῦν νὰ ἀκούσουν καὶ *αὐτοὶ* τὸ 'ρωλόγι.

— Βέβαια ἠμποροῦν, ἀπεκρίνατο ὁ Σάικς. Ὅταν μὲ ἐτσουβάλιασαν[1] ἦταν τὸ πανηγύρι τοῦ ἁγίου Βαρθολομαίου, καὶ ἄκουα ὡς καὶ τῆς διαβολοσφυρίκτραις τῶν παιδιῶν. Τὸ βράδυ ποῦ ἤμουνα κλεισμένος, μέσα εἰς τὴν ἡσυχία καὶ τὴν μοναξιά, καὶ ἄκουα τὸ σούσουρο καὶ τὸ κακὸ ποῦ ἐγινόνταν ἔξω, μοῦ ἤρχετο νὰ σπάσω τὸ κεφάλι μου εἰς τὰ σιδερικὰ τῆς πόρτας.

— Τὰ καϋμένα τὰ παιδιά! εἶπεν ἡ Νάνσυ, ἐστραμμένον ἔχουσα τὸ πρόσωπον πάντοτε πρὸς τὸ μέρος, ὅθεν ἠκούσθη ὁ ἦχος τοῦ ὡρολογίου. Τί κρῖμα, Μπὶλ, τί καλὰ καὶ ὤμμορφα παιδιά!

— Νά, τί εἶναι αὐταὶς ἡ παληογυναῖκες, εἶπεν ὁ Μπίλ· ἐκεῖ ἔχουν πάντα τὸν νοῦν τους. Τί ὤμμορφα παιδιά! Ἔ! ἂν δὲν ἀπέθαναν, δὲν εὑρίσκονται ὅμως καὶ εἰς καλλιτέραν θέσιν. Ἂς παύσῃ πλέον αὐτὴ ἡ ὁμιλία.»

Ἐφάνη δὲ συγχρόνως ὅτι κατέστειλε ζηλότυπόν τινα ὁρμὴν, καὶ σφίγγων ἰσχυρότερον τὴν χεῖρα τοῦ Ὄλιβερ, εἶπεν αὐτῷ νὰ προχωρήσῃ.

1. Ἐφυλάκισαν.

«Μίαν στιγμὴν, εἶπεν ἡ κόρη· ἂν ἦσο ἐσὺ μέσα, Μπὶλ, καὶ ἔμελλε νά σε κρεμάσουν αὔριον τὸ πρωὶ εἰς τὰ ὀκτώ, δὲν θὰ ἐπερνοῦσα ἔτσι γρήγορα ἔξω ἀπὸ τὴν φυλακή σου· ὅσῳ ἤθελε ἂς ἐχιόνιζε, καὶ τίποτε ἂν δὲν εἶχα νὰ σκεπάσω ταὶς πλάταις μου, θὰ ἐτριγυρνοῦσα ἀπ' ἔξω ὅσον ἠμπόρουν νὰ βαστάξω.

— Τί 'βγῆκε; εἶπεν ὁ Σάικς ἀποτόμως· ἂν δὲν ἠμποροῦσες νὰ μοῦ προμηθεύσῃς μίαν λίμαν καὶ εἴκοσι πήχαις καλὸ σχοινί, καὶ πενῆντα μίλια δρόμο ἔκανες καὶ βῆμα νὰ μὴν ἔβγαινες ἀπὸ τὸ 'σπίτι σου, ὅλο τὸ ἴδιο θὰ ἦτανε δι' ἐμένα· ἔλα, δρόμο, καὶ ἂς μὴ μένωμεν ἐδῶ μίαν ὥραν διὰ νὰ λέμε κουραφέξαλα.»

Ἡ νεᾶνις ἐκάγχασε, διηυθέτησε τὸ σάλιόν της, καὶ ἐπανέλαβον τὸν δρόμον των, ἀλλ' ὁ Ὄλιβερ ᾐσθάνθη τρέμουσαν τὴν χεῖρα τῆς Νάνσυ· παρετήρησεν αὐτὴν ὅταν διήρχοντο πλησίον ἑνὸς φανοῦ φωταερίου, καὶ εἶδεν ὅτι ἦτο ὠχρὰ ὡς νεκρά.

Ἐβάδισαν ἐπὶ ἡμίσειαν ἔτι ὥραν, δι' ὁδῶν ἀκαθάρτων καὶ ἥκιστα συχναζομένων· καὶ αὐτοὶ οἱ ὀλίγοι διαβάται οὓς συνήντων, ἐφαίνοντο κατέχοντες ἐν τῇ κοινωνίᾳ θέσιν παραπλησίαν τῇ τοῦ κυρίου Σάικς· τέλος εἰσῆλθον εἰς ἀγυιάν τινα ῥυπαρωτέραν τῶν λοιπῶν· ὁ κύων ἔτρεξε προπορευόμενος, ὡσεὶ κατελάμβανεν ὅτι πᾶσα προφύλαξις πλέον ἦτο περιττή, καὶ ἔστη πρὸ τῆς θύρας παλαιοπωλείου τινὸς, ὅπερ ἐφαίνετο ἀκατοίκητον· διότι ἡ οἰκία ἦν ἑτοιμόρροπος, καὶ πινάκιόν τι ἐπὶ τῆς θύρας, ὅπερ ἐφαίνετο καρφωμένον ἐκεῖ πρὸ πολλῶν ἐτῶν, ἀνήγγελεν ὅτι ἐνοικιάζεται.

«Ὅλα 'πᾶνε καλά,» εἶπεν ὁ Σάικς, ἀφ' οὗ πρῶτον ἔρριψε ἐταστικὸν βλέμμα πέριξ.

Ἡ Νάνσυ ἔχωσε τὴν χεῖρα ὑπὸ τὸ παραθυρόφυλλον, καὶ ὁ Ὄλιβερ ἤκουσε τὸν ἦχον κώδωνος. Ἐβάδισαν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ καὶ περιέμειναν ἐπί τινας στιγμὰς ὑποκάτω ἑνὸς φανοῦ· ἤκουσαν συρόμενον μετὰ προσοχῆς ἕνα μοχλὸν καὶ ταὐτοχρόνως σχεδὸν ἡ θύρα ἀνεῴχθη ἀθορύβως. Χωρὶς πολλὰς διατυπώσεις, ὁ κύριος Σάικς ἥρπασε τὸ περίτρομον παιδίον ἐκ τοῦ περιλαιμίου, καὶ εἰσῆλθον πάντες εἰς τὴν οἰκίαν.

Ὁ διάδρομος ἦτο σκοτεινότατος, περιέμεινε δὲ ὁ εἰσαγαγὼν αὐτοὺς νὰ μοχλεύσῃ ἐκ νέου καὶ ὀχυρώσῃ δι' ἀλύσεων καὶ σιδήρων τὴν θύραν.

«Δὲν εἶναι κανεὶς μέσα; ἠρώτησεν ὁ Σάικς.

— Ὄχι, ἀπεκρίνατο μία φωνή, ἣν ὁ Ὄλιβερ ἐνόμισεν ὅτι ἀνεγνώρισε.

— Οὔτε ὁ γέρος; προσέθηκεν ὁ κακοῦργος.

— Ὁ γέρος εἶναι, ἀπεκρίνατο ἡ φωνή, καὶ εἶχε καταιβασμένα ταὐτία ποῦ σᾶς περίμενε. Ἐξαφνικὸ θὰ τοὔρθῃ ἀπὸ τὴ χαρά, 'σὰν σᾶς ἰδῇ!»

Τὸ ὕφος τῆς ἀπαντήσεως, ὡς καὶ ἡ φωνὴ τοῦ ὁμιλοῦντος δὲν ἦσαν ἄγνωστα τῷ Ὄλιβερ·

Digitized by Google

ἀλλ' ἕνεκα τοῦ σκότους δὲν ἠδύνατο νὰ διακρίνῃ αὐτόν.

«Φέξε μας, εἶπεν ὁ Σάικς· τί ἀλλοιῶς 'μπορεῖ νὰ σπάσωμε τὸ σβέρκο μας ἐδῶ, ἢ νὰ πατήσωμεν τὸν σκύλο, καὶ τότε ἀλλοὶ 'ς τὰ πόδια σας! περισσότερο δὲν σας λέγω.

— Περιμένετε μιὰ στιγμὴ καὶ θὰ φέρω φῶς,» ἀπεκρίνατο ἡ φωνή. Ἤκουσαν τὰ βήματά τινος ἀπομακρυνομένου καὶ μετὰ μικρὸν εἶδον ἐπιφαινόμενον τὸν εὐγενέστατον κύριον Τζὰκ Ντώκινς, τὸν ἄλλως καλούμενον Ἀπαναλωδιᾶν, κρατοῦντα ἀνημμένον ἀλειμματοκήριον ἐσφηνωμένον εἰς τὸ ἄκρον ἐσχισμένης ῥάβδου.

Ὁ νέος λωποδύτης ἐπλησίασε τὸ φῶς εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Ὄλιβερ καὶ τῷ ἐμόρφασε χλευαστικῶς, ἀνανεῶν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὴν γνωριμίαν των. Εἶτα ἔνευσε νά τον ἀκολουθήσωσι, διῆλθον διὰ τοῦ μαγειρείου, ὅπερ μόνον τοὺς τέσσαρας τοίχους καὶ οὐδὲν σκεῦος εἶχε, καὶ ἤνοιξε τὴν θύραν χαμηλοῦ τινος καὶ ὑγροῦ δωματίου, βλέποντος εἰς μικρὰν βορβορώδη αὐλήν. Ἄπλετοι γέλωτες ἐξερράγησαν τότε.

«Ὢ! ὤ, ὤ! τί μούρη! ἀνεκραύγασεν ὁ κὺρ Μπέιτς γελῶν ἄπλετον. Νά τος! ἅ, νά τος! Μὰ δὲν τὸν τηρᾶς, Φέιγγιν! μὰ δὲν βλέπετε τί καταιβασμένα μοῦτρα. Δὲν βαστῶ. Θὰ πεθάνω 'ς τὰ γέλοια. Πιάστε με, θὰ σκάσω.»

Ἡ φαιδρότης τοῦ κὺρ Μπέιτς ὑπερέβη πλέον πᾶν ὅριον· ἐκυλίσθη εἰς τὸ πάτωμα, κινῶν σπασμωδικῶς τοὺς πόδας καὶ ἐπὶ πέντε ὁλόκληρα λεπτὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ μετριάσῃ τὴν παραφορὰν αὐτοῦ. Ἐπὶ τέλους ἠνωρθώθη, ἥρπασε τὸ φῶς ὅπερ ἐκράτει ὁ Ἀπανωλαδιᾶς, καὶ πλησιάσας τὸν Ὄλιβερ παρετήρησεν αὐτὸν ἐταστικῶς ἀπὸ κορυφῆς μέχρι ποδῶν, ἐν ᾧ συγχρόνως ὁ Ἰουδαῖος, ἐκβαλὼν τὸν σκοῦφόν του ἐχαιρέτα εὐσεβάστως καὶ ἐπανειλημμένως τὸ παιδίον, τὸ ὁποῖον τὰ εἶχε χάσει. Ὁ δὲ Ἀπανωλαδιᾶς, ὅστις ἐν τῇ κουτοπονηρίᾳ του δὲν ἐσκοτίζετο νὰ γελᾷ καὶ περιπαίζῃ ὅταν εὕρισκε περίστασιν νὰ ἐξασκήσῃ τὴν τέχνην του, ἠρεύνα τὰ θυλάκια τοῦ Ὄλιβερ μετὰ μεγίστης προσοχῆς.

«Γιὰ ἰδὲς λοιπὸν, Φέιγγιν, γιὰ ἰδὲς πῶς εἶναι στολισμένος 'σὰν κούκλα! εἶπεν ὁ Μπέιτς τόσῳ πολὺ πλησιάζων τὸ φῶς εἰς τὸ καινουργὲς ἔνδυμα τοῦ Ὄλιβερ ὥστε παρ' ὀλίγον ἐκαίετο· καλὲ δὲν τηρᾶς. Τσόχα νούμερο πρῶτο, καὶ κόψιμο πρώτης! Μωρὲ, σοῦ ἔγινεν ἕνα τζόβινο!

— Χαίρω πολὺ διότι σᾶς βλέπω εἰς τόσον ἐξαίρετον κατάστασιν, ἀγαπητέ μοι, εἶπεν ὁ Ἑβραῖος μυκτηριστικῶς, προσκλίνων ἐδαφιαίως· ὁ Ἀπανωλαδιᾶς θά σου δώσῃ ἄλλο φόρεμα, ἀγαπητέ μοι, διὰ νὰ μὴ χαλᾶτε τὸ ἑορταστικὸν σας. Διατί νὰ μή μας γράψῃς, ἀγαπητέ μοι, διὰ νά μας προειδοποιήσῃς περὶ τοῦ ἐρχομοῦ σας; Θὰ ἑτοιμάζαμεν ὡραῖον συμπόσιον διὰ νά σας προσφέρωμεν.»

Ταῦτα ἀκούσας ὁ Μπέιτς ἐπανέλαβε τοὺς καγχασμοὺς αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ Φέιγκιν ἱλαρύνθη ἡ φυσιογνωμία, καὶ ὁ Ἀπανωλαδιᾶς ἐμειδίασε. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ τελευταῖος οὗτος ἀκριβῶς τότε ἐξήγαγεν ἐκ τοῦ θυλακίου τοῦ Ὄλιβερ τὸ πεντάλιρον τραπεζικὸν γραμμάτιον, οὐδεὶς δύναται νἀποφανθῇ ὁπότερον, ἡ ἔκρηξις τῆς χαρᾶς τοῦ Μπέιτς ἢ ἡ ἀνακάλυψις αὕτη προεκάλεσαν τὸ μειδίαμά του.

«Ὢ! ὤ! τί εἶν' αὐτό! ἠρώτησεν ὁ Σάικς προχωρῶν πρὸς τὸν Ἰουδαῖον, ὅστις ἡτοιμάζετο νὰ κρύψῃ εἰς τὸ θυλάκιόν του τὸ γραμμάτιον· αὐτὸ εἶναι ἰδικόν μου, Φέιγγιν.

— Ὄχι, ἀγαπητὲ, ὄχι, εἶπεν ὁ Ἑβραῖος. Ἰδικόν μου εἶναι, Μπὶλ, εἶναι ἰδικόν μου.

— Ἂν τολμήσῃ κανεὶς νὰ εἰπῇ πῶς δὲν εἶναι ἰδικόν μου, ἐπανέλαβεν ὁ Σάικς, φορῶν τὸν πῖλόν του μὲ ἀποφασιστικὸν ἦθος, δηλαδὴ ἐμοῦ καὶ τῆς Νάνσυ, παίρνω τὸ παιδὶ 'πίσω.»

Ὁ Ἑβραῖος ἐταράχθη, καὶ ὁ Ὄλιβερ ὁμοίως, ἂν καὶ δι' αἰτίαν ὅλως διάφορον· ἤλπιζεν ὅτι ἀποτέλεσμα τῆς ἔριδος θὰ ἦτο ἡ ἐλευθέρωσις αὐτοῦ.

«Λοιπὸν, εἶπεν ὁ Σάικς, θέλεις νά μου δώσῃς αὐτὸ, ναὶ ἢ ὄχι;

— Δὲν εἶναι καλὰ αὐτὰ τὰ πράγματα, Μπίλ' ἔ, Νάνσυ, καλὰ εἶναι αὐτὰ τὰ πράγματα; ἠρώτησεν ὁ Ἑβραῖος.

— Καλὰ ἢ κακὰ, ὑπέλαβεν ὁ Σάικς, νά μου δώσῃς αὐτὸ, σοῦ λέγω. Μὴ φαντάζεσαι πῶς ἡ Νάνσυ καὶ ἐγὼ ἄλλο καλλίτερο δὲν εἴχαμε νὰ κάμωμεν παρὰ νὰ κυνηγοῦμε παιδιά; Δός μου αὐτὸ, γεροκολασμένε, μούμια τοῦ διαβόλου, ἀκοῦς;»

Καὶ ἐν ᾧ τοιαύτας φιλικὰς παρακλήσεις ἀπηύθυνεν αὐτῷ, ὁ κύριος Σάικς ἥρπασε τὸ γραμμάτιον, ὅπερ ὁ Ἑβραῖος ἐκράτει διὰ τοῦ δείκτου καὶ τοῦ ἀντίχειρος· εἶτα βλέπων ψυχρῶς ὑπόδρα τὸν Φέιγγιν, ἐδίπλωσεν εἰς δέκα τὸ γραμμάτιον καὶ τὸ περιέκλεισεν εἰς κόμβον τοῦ λαιμοδέτου του.

«Αὐτὸ εἶναι διὰ τὸν κόπον μας, εἶπεν ὁ Σάικς, καὶ δὲν πληρώνει μάλιστα οὔτε τὸν 'μισὸν κόπον μας· σὺ πάλιν κράτησε τὰ βιβλία, ἂν εὐχαριστῆσαι εἰς τὸ διάβασμα, ἀλλοιῶς πώλησέ τα.

— Πολὺ ὡραῖα εἶναι, εἶπεν ὁ Τσάρλυ Μπέιτς, προσποιούμενος ὅτι ἀναγινώσκει ἓν τῶν βιβλίων. Τί καλὰ πράγματα γράφει! ἔ, Ὄλιβερ;» Καὶ βλέπων τὴν θλιβερὰν τούτου ὄψιν, ὁ κὺρ Μπέιτς, ὁ ὁποῖος εἶχε τὸ προτέρημα νὰ μὴ ἀφίνῃ ἀπαρατήρητον πᾶν τὸ κωμικὸν, ἐξερράγη εἰς νέαν ἀκράτητον παραφορὰν ἱλαρότητος, θορυβωδεστέραν τῆς πρώτης.

«Εἶναι τοῦ γέροντος κυρίου, εἶπεν ὁ Ὄλιβερ, τείνων τὰς χεῖρας· τοῦ ἀγαθοῦ, τοῦ γενναίου γέροντος, ὅστις μὲ ἐπῆρεν εἰς τὸ 'σπίτι του καὶ μὲ περιεποιήθη ὅταν ἤμην ἑτοιμοθάνατος· στεί-

Digitized by Google

λατέ του τα ὀπίσω, σᾶς καθικετεύω· στείλατέ του ὀπίσω τὰ βιβλία καὶ τὰ χρήματα, καὶ κρατήσετέ με ἐμὲ ὅλην μου τὴν ζωὴν ἐδῶ! σᾶς παρακαλῶ θερμῶς, στείλατέ του τα ὀπίσω. Θὰ νομίσῃ πῶς τὰ ἔκλεψα! Ἡ γραῖα κυρία καὶ ὅλοι ἐκεῖνοι ὁποῦ τόσῳ καλοὶ μοῦ ἐφάνησαν θὰ πιστεύσουν πῶς εἶμαι κλέπτης· ὤ! λυπηθῆτέ με καὶ στείλατέ τα ὀπίσω!»

Καὶ ταῦτα λέγων μετὰ τῆς δυνάμεως, ἣν σφοδρὰ λύπη παρέχει, ὁ Ὄλιβερ ἐρρίφθη εἰς τὰ γόνατα πρὸ τῶν ποδῶν τοῦ Ἑβραίου, συνάπτων τὰς χεῖρας ἐν ἀπογνώσει.

«Ἔχει δίκαιον τὸ παιδὶ, παρετήρησεν ὁ Ἑβραῖος βλέπων περὶ αὐτὸν εὐήθως καὶ συνοφρυούμενος ὅσον ἠδύνατο. Ἔχεις δίκαιον, Ὄλιβερ, ἔχεις δίκαιον. Θὰ νομίσουν πῶς εἶσαι κλέπτης· ἆ! ἆ! προσέθηκε τρίβων τὰς χεῖρας· θαυμάσια 'πηγαίνει τὸ πρᾶγμα, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐλπίσωμεν καλλίτερα.

— Βέβαια, ἀπεκρίνατο ὁ Σάικς· τὸ ἐσκέφθην αὐτὸ, ὅταν τὸν εἶδα νὰ ἐμβαίνῃ εἰς τὸ Κλάρκενγουελλ, καὶ νὰ κρατῇ βιβλία. Εἶναι ἁπλούστατον, θὰ ἦναι χωρὶς ἄλλο πολὺ καλοὶ ἄνθρωποι, διότι ἀλλοιῶς δὲν θά τον ἔπαιρνον εἰς τὸ 'σπίτι των. Δὲν θά τον γυρέψουν, διὰ νὰ μὴν ἀναγκασθοῦν νά τον χώσουν 'ς τὸ φρέσκο· τὸν ἔχομεν λοιπὸν τώρα μὲ μεγάλην ἀσφάλειαν.»

Κατὰ τὸν διάλογον τοῦτον ὁ Ὄλιβερ ἐθεώρει ἀλληλοδιαδόχως τὸν Φέιγγιν καὶ τὸν Σάικς ἔκθαμβος καὶ ὡς μὴ ἔχων συνείδησιν τῶν περὶ αὐτὸν γινομένων. Ἀλλ' εἰς τοὺς τελευταίους λόγους τοῦ Σάικς ἠνωρθώθη αἴφνης, ὥρμησεν ἐκτὸς ἑαυτοῦ ἔξω τοῦ δωματίου καὶ ἔκραξεν εἰς βοήθειαν τόσῳ δυνατὰ, ὥστε ἐπανέλαβον τὴν ἠχὼ τῶν φωνῶν αὐτοῦ καὶ οἱ καταρρέοντες τοῖχοι τῆς παλαιᾶς οἰκίας.

«Μὴ ἀφίνῃς τὸν σκύλον σου νὰ ἔβγῃ, Μπίλ! ἀνεκραύγασεν ἡ Νάνσυ ῥιπτομένη εἰς τὴν θύραν καὶ κλείουσα αὐτὴν, ὅταν ἐξῆλθον ὁ Ἑβραῖος καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, οἵτινες ὥρμησαν πρὸς καταδίωξιν τοῦ Ὄλιβερ· μὴ ἀφίνῃς νὰ ἔβγῃ ὁ σκύλος σου· θὰ κατακομματιάσῃ τὸ παιδί.

— Καὶ θὰ κάμῃ πολὺ καλὰ, εἶπεν ὁ Σάικς, προσπαθῶν νἀπαλλαγῇ τῶν περιπτύξεων τῆς κόρης. Ἄφες με ἢ σοῦ ἔσπασα τὸ κεφάλι εἰς τὸν τοῖχον!

— Μοῦ εἶναι ἀδιάφορον, Μπὶλ, δέν με μέλει καθόλου, ἐκραύγαζεν ἡ νεᾶνις καρτερικῶς παλαίουσα πρὸς τὸν ἄνδρα ἐκεῖνον· ὁ σκύλος δὲν θὰ ξεσχίσῃ τὸ παιδὶ, ἢ θὰ σκοτώσῃς πρώτην ἐμέ.

— Θὰ ἰδῇς! εἶπεν ὁ Σάικς, τρίζων τοὺς ὀδόντας. Φεῦγα ἀπ' ἐκεῖ, ἢ σ' ἐτελείωσα!»

Καὶ ὁ ἀλιτήριος ἐσφενδόνισε τὴν νεάνιδα εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον τοῦ δωματίου... ἀκριβῶς καθ' ἣν στιγμὴν ὁ Ἑβραῖος καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ εἰσήρχοντο ἐπανάγοντες τὸν Ὄλιβερ.

«Ἔ! τί τρέχει; εἶπεν ὁ Ἑβραῖος.

— Νομίζω πῶς τὸ κορίτσι ἐτρελάθη, ἀπεκρίνατο ὁ Σάικς ἀγρίως.

— Ὄχι, δὲν εἶμαι τρελὴ, εἶπεν ἡ Νάνσυ ὠχρὰ καὶ ἀσθμαίνουσα. Δὲν εἶμαι τρελὴ, Φέιγγιν, νὰ ἦσαι βέβαιος.

— Τότε λοιπὸν σιώπαινε! εἶπεν ὁ Ἑβραῖος ἀπειλητικῶς.

— Ὄχι, δὲν θὰ σιωπήσω! ὑπέλαβεν ἡ Νάνσυ δυνατότερα. Νὰ ἰδοῦμε, τί θὰ εἰπῆτε εἰς αὐτό.»

Ὁ Ἰουδαῖος ἐγνώριζεν ἀρκούντως τὸν χαρακτῆρα τῆς Νάνσυ καὶ τὰς γυναικείας ἰδιοτροπίας, ὥστε κατενόησεν ὅτι δὲν ἦτο συνετὸν νὰ παρατείνῃ τὴν λογομαχίαν. Διὰ νὰ περισπάσῃ τὴν προσοχὴν ἐπὶ ἄλλου ἀντικειμένου, ἐστράφη πρὸς τὸν Ὄλιβερ.

«Ἤθελες λοιπὸν νὰ φύγῃς, φίλε μου;» τῷ εἶπε λαμβάνων ἔκ τινος γωνίας χονδρὴν καὶ ὀζώδη ῥάβδον.

Ὁ Ὄλιβερ δὲν ἀπεκρίθη, παρετήρει ὅμως πάσας τὰς κινήσεις τοῦ Ἰουδαίου, ἡ δὲ καρδιά του ἐπάλλετο σφοδρῶς.

«Ἔκραζες βοήθεια, ἤθελες νὰ φέρῃς ἐδῶ τὴν ἀστυνομίαν, ἔ; ἐξηκολούθησεν ὁ Ἰουδαῖος χλευαστικῶς γελάσας καὶ λαβὼν τὸ παιδίον ἐκ τῆς χειρός. Θὰ σοῦ την κόψωμεν αὐτὴν τὴν ὄρεξιν, ἀγῶρί μου!»

Καὶ ὁ Ἰουδαῖος κατήνεγκε βαρὺ κτύπημα τῆς ῥάβδου κατὰ τῶν ὤμων τοῦ Ὄλιβερ καὶ ὕψου τὴν χεῖρα ὅπως ἐξακολουθήσῃ, ὅτε ἡ νεᾶνις ὥρμησε κατ' αὐτοῦ, καὶ τῷ ἀπέσπασε τὴν ῥάβδον, ἣν ἔρριψεν εἰς τὸ πῦρ τῆς ἑστίας μετὰ τοσαύτης δυνάμεως, ὥστε ἀνημμένοι ἄνθρακες ἐσκορπίσθησαν ἐν τῷ δωματίῳ.

«Δὲν ἀνέχομαι παρόμοιον πρᾶγμα, Φέιγγιν, ἀνεκραύγασεν ἡ Νάνσυ. Ἀνεύρατε τὸ παιδί· τί περισσότερον θέλετε; Ἀφήσατέ το ἥσυχον, εἰ δ' ἄλλως θά σας φτιάσω κάμμιὰ, ὁποῦ νά με κρεμάσουν προτοῦ ἔλθῃ ἡ ὥρα μου.»

Τὰς ἀπειλὰς ταύτας ἔλεγεν ἡ νεᾶνις καὶ ἐκτύπα διὰ τοῦ ποδὸς τὸ πάτωμα· ὠχρὰ ἐξ ὀργῆς, δάκνουσα τὰ χείλη καὶ συνάγουσα τὰς πυγμὰς, παρετήρει ὁτὲ μὲν τὸν Ἑβραῖον, ὁτὲ δὲ τὸν Σάικς.

«Ἔλα, Νάνσυ! εἶπεν ὁ Ἑβραῖος μετὰ φωνῆς πρᾳοτέρας, μετά τινας στιγμὰς σιγῆς, καθ' ἃς μετὰ τοῦ Σάικς ἀντήλλαξαν βλέμματα θάμβος καὶ ἀνησυχίαν προδίδοντα· εἶσαι... ἀπόψε.... θαυμασιωτέρα ἀπὸ ἄλλοτε· ἔ! ἔ! ἀγαπητὴ, παριστάνεις θεῖα τὴν κωμῳδίαν.

— Ἀλήθεια; εἶπεν ἡ κόρη· προσέχετε ὅμως μήπως τὴν παραστήσω καλλίτερα ἀφ' ὅσον ἐλπίζετε. Καὶ δὲν θά σε εὐχαριστήσῃ αὐτὸ πολὺ, Φέιγγιν. Ὥστε ἔχετέ το 'ς τὸ νοῦν σας, καὶ μὴ παραπονηθῆτε πῶς δὲν σᾶς τὸ εἶπα.»

Ὅταν γυνή τις ὀργισθῇ μέχρι παραφορᾶς, καὶ μάλιστα γυνὴ ἐξαγριωθεῖσα ἐκ τῆς δυστυ-

Digitized by Google

χίας καὶ τοῦ ἀπελπισμοῦ, δύναται νὰ φθάσῃ εἰς σημεῖον, εἰς ὃ ὀλίγιστοι ἄνδρες τολμῶσι νὰ την ἐξωθήσωσιν. Ὁ Ἰουδαῖος κατενόησεν ὅτι ἀνωφελῶς θὰ ἐξηκολούθει ὑποκρινόμενος ὅτι ἐκλαμβάνει δῆθεν τὴν ὀργὴν τῆς Νάνσυ ὡς στιγμιαίαν ἰδιοτροπίαν, καὶ ὀπισθοδρομήσας βήματά τινα ἀκουσίως, ἔρριψε πρὸς τὸν Σάικς πλάγιον βλέμμα, δειλὸν ἅμα καὶ ἱκετευτικὸν, ὑποδεικνὺς τρόπον τινὰ ὅτι διὰ πολλοὺς λόγους αὐτῷ ἀπέκειτο ἡ ἐξακολούθησις τοῦ διαλόγου.

Ὁ κύριος Σάικς κατενόησε τὴν σιωπηλὴν ταύτην πρόσκλησιν, καὶ αἰσθανόμενος ἴσως ὅτι συμφέρον διὰ τὴν ἀτομικὴν αὐτοῦ ὑπερηφανίαν καὶ τὴν ἐπιρροὴν ἦτο νὰ συνέλθῃ πάραυτα εἰς ἑαυτὴν ἡ Νάνσυ, ἐξηρεύξατο τοὐλάχιστον δύο ἢ τρεῖς δωδεκάδας καταρῶν, βλασφημιῶν καὶ ἀπειλῶν, ὧν ἡ ταχύτης καὶ ἡ ποικιλία μεγίστην περιεποίουν τιμὴν εἰς τὸ ἐφευρετικὸν αὐτοῦ πνεῦμα. Ἐπειδὴ ὅμως πάντα ταῦτα οὐδὲν ἀποτέλεσμα ἐπήνεγκον ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τῆς ὀργῆς του, προσέτρεξεν εἰς συντελεστικώτερα ἐπιχειρήματα.

«Τί θέλεις νὰ εἰπῇς μὲ αὐτά,» ἀνεκραύγασε, προστιθεὶς πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς ἐρωτήσεώς του καὶ μίαν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ χώρᾳ συνηθεστάτην κατάραν, κατὰ τοῦ καλλίστου τῶν κοσμούντων τὴν ἀνθρωπίνην μορφὴν χαρακτηριστικῶν, κατάραν ἀσύνετον, ἥτις ἂν ἅπαξ ἐπὶ ἑκατοντακισχιλίων ἐπαναλήψεων αὐτῆς εἰσηκούετο ἐν τῷ οὐρανῷ, θὰ ἦτο κίνδυνος ἡ τυφλότης νὰ καταστῇ ἐν τῷ τόπῳ ἡμῶν ἀσθένεια κοινοτέρα τοῦ πυρετοῦ· «Τί θέλεις νὰ εἰπῇς μὲ αὐτά; Νά με πάρουν χίλιοι διάβολοι! Δὲν εἰξεύρεις λοιπὸν ποία εἶσαι καὶ τί εἶσαι;

— Ὢ! ναὶ, μάλιστα, πολὺ καλὰ τὸ εἰξεύρω, ὑπολαβοῦσα εἶπεν ἡ νεᾶνις μετὰ νευρικοῦ γέλωτος, κινοῦσα τὴν κεφαλὴν ἐξ ἀριστερῶν πρὸς δεξιὰ καὶ ὑπὸ ἐπίπλαστον ἀδιαφορίαν προσπαθοῦσα νὰ κρύψῃ, ἀλλ' ἀνεπιτυχῶς, τὴν συγκίνησιν αὐτῆς.

— Λοιπὸν τότε, κάθησε ἥσυχη, προσέθηκεν ὁ Σάικς βρυχώμενος, ὡς συνείθιζε νὰ κάμνῃ ὅταν ἀπηυθύνετο πρὸς τὸν σκύλον του· εἰδ' ἄλλως, θά σε κάμω ἐγὼ νὰ καθήσῃς ἥσυχη διὰ πολὺν καιρόν!»

Ἀλλ' ἡ νέα ἐπανέλαβε τὸν γέλωτά της καὶ μετὰ πλείονος ἀδιαφορίας ἢ προτοῦ· εἶτα, ἐκτοξεύσασα λαθραῖον βλέμμα ἐπὶ τοῦ Σάικς, ἀπέστρεψε τὴν κεφαλὴν καὶ ἔδηξε μέχρις αἵματος τὰ χείλη.

«Πόσον καλὰ σοῦ ταιριάζει, ὑπέλαβεν ὁ Σάικς βλέπων αὐτὴν περιφρονητικῶς, νὰ κάμνῃς τὴν εὐσπλαγχνικὴ καὶ τὴν μεγαλόψυχη. Θὰ καζαντήσῃ αὐτὸ τὸ παιδὶ καθὼς τὸ λὲς, ἂν πιάσῃ σένα φίλην.

— Ναὶ, εἶμαι φίλη του! ἀνεκραύγασεν ἡ κόρη μετὰ θυμοῦ· καὶ τώρα θὰ προτιμοῦσα νὰ πέσω ξερὴ εἰς τὸν δρόμον, ἢ νὰ εὑρεθῶ εἰς τὴν θέσιν *αὐτῶν*, ὁποῦ ἐπεράσαμεν πλησίον ἀπόψε, παρὰ ὁποῦ συνετέλεσα νὰ σύρωμεν ἐδῶ αὐτὸ τὸ παιδί. Ἀπὸ σήμερα καὶ ἔπειτα δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ κλέπτης, λῃστὴς, κακοῦργος! καὶ πρέπει δι' αὐτὸ ἐκεῖνος ὁ ἐλεεινὸς ὁ Ἑβραῖος νά το σκοτώσῃ 'ς τὸ ξύλο;

— Ἔλα, ἔλα, Σάικς, εἶπεν ὁ Ἑβραῖος κάπως ἐπιτιμητικῶς, δεικνύων αὐτῷ τοὺς νεαροὺς λωποδύτας, οἵτινες ἠκροῶντο μετὰ μεγίστης προσοχῆς τὸν διάλογον· ἡσύχασε, Μπίλ· μὴ μαλώνετε, πρέπει νά τα φτιάσετε.

— Νά τα φτιάσωμεν! ἀνεκραύγασεν ἡ Νάνσυ ἄπελπις. Γεροκακοῦργε! Δὲν εἶχα οὐδὲ τὴν 'μισὴν ἡλικίαν αὐτοῦ τοῦ παιδιοῦ καὶ μὲ ἔβαλλες νὰ κλέπτω διὰ σέ! Εἶναι δώδεκα χρόνια τώρα ὁποῦ κάμνω τὴν ἴδια δουλειά, καὶ πάντοτε διὰ σέ! Ἀλήθεια εἶναι ἢ ὄχι; εἰπέ το, ἀλήθεια;

— Καλὰ, καλὰ, ἀπεκρίνατο ὁ Ἰουδαῖος προσπαθῶν νὰ καταπραΰνῃ τὴν Νάνσυ· ἀλλὰ μὲ αὐτὴν τὴν δουλειὰ 'βγάνεις καὶ σὺ τὸ ψωμί σου· μὲ αὐτὴν ζῇς.

—Μὲ αὐτὴν ζῶ! ἀπεκρίνατο μετὰ σφοδρότητος αὐτή· βέβαια, αὐτὴ εἶναι ἡ ζωή μου, ὅπως καὶ 'σπίτι μου εἶναι οἱ δρόμοι, εἴτε κρύο κάμνει, εἴτε βροχὴ, εἴτε λάσπη! Καὶ σὺ εἶσαι, ἄθλιε! σὺ, ὁποῦ μὲ ἔφερες εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον, καὶ θά με κρατῇς εἰς αὐτὸ ἡμέραν καὶ νύκτα ἕως οὗ ἀποθάνω.

— Θά σου συμβῇ χειρότερον ἀπὸ αὐτό! εἶπεν ὁ Ἑβραῖος θυμώσας ἐκ τῶν μομφῶν αὐτῆς· χειρότερον ἀπὸ αὐτὰ, ἀκούεις, ἂν μίαν λέξιν εἰπῇς ἀκόμη.»

Ἐκείνη ἐσιώπησεν, ἀλλ' ἐν τῇ ὀργῇ αὐτῆς ἔτιλλε τὴν κόμην καὶ ἐξέσχιζε τὰ ἐνδύματά της. Ὥρμησε κατὰ τοῦ Ἑβραίου καὶ θά τῳ κατέλιπεν ἀναμφιβόλως ἀνεξάλειπτα ἴχνη τῆς ἐκδικήσεώς της, ἂν μὴ παρεμβὰς ἐν καιρῷ ὁ Σάικς τὴν συνελάμβανεν ἐκ τῶν χειρῶν· κατέβαλεν ἀνωφελεῖς τινὰς προσπαθείας ὅπως ἀποσπασθῇ καὶ ἐλιποθύμησε.

«Τὸ καλλίτερον ἦτο αὐτὸ, εἶπεν ὁ Σάικς, ἀποθέτων αὐτὴν κατὰ γῆς εἴς τινα γωνίαν τοῦ δωματίου. Εἶναι φοβερὰ χεροδύναμη ὅταν κουρδισθῇ ἔτσι.»

Ὁ Ἑβραῖος ἐσπόγγισε τὸ μέτωπον αὐτοῦ καὶ ἐμειδίασε· ᾐσθάνθη ἀνακούφισιν ἰδὼν ὅτι ἐτελείωσεν ἡ σκηνὴ αὕτη· ἀλλ' οὔτε αὐτὸς, οὔτε ὁ Σάικς, οὔτε οἱ νέοι κλέπται ἐφάνησαν ἀποδόντες μείζονα σημασίαν εἰς τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο, ὅπερ ἐθεώρουν συνηθέστατον καὶ φυσικὸν εἰς τὸ ἐπάγγελμά των.

«Ὁ διάβολος εἶναι νὰ ἔχῃ κανεὶς νὰ κάμῃ μὲ γυναῖκες, εἶπεν ὁ Ἑβραῖος, ἐπαναθεὶς τὴν ῥάβδον εἰς τὴν θέσιν της· ἀλλὰ εἶναι πολὺ πανοῦργοι, καὶ τίποτε δὲν θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ

Digitized by Google

κατορθώσωμεν χωρὶς αὐτάς. Τσάρλυ, 'πήγαινε νὰ βάλῃς τὸν Ὄλιβερ νὰ κοιμηθῇ.

— Ὑποθέτω πῶς δὲν θὰ φορέσῃ αὔριον τὰ καλά του ροῦχα· ἔ, Φέιγγιν; ἠρώτησεν ὁ Τσάρλυ Μπέιτς γελῶν.

—Μὴ φοβᾶσαι,» εἶπεν ὁ Ἑβραῖος γελῶν ἐπίσης.

Ὁ κὺρ Μπέιτς, καταγοητευθεὶς προφανῶς ἐκ τῆς τοιαύτης ἐντολῆς, ἔλαβε τὸ κηρίον καὶ ὡδήγησε τὸν Ὄλιβερ εἰς τὸ μαγειρεῖον, ὅπου ὑπῆρχον δύο ἢ τρεῖς κλίναι, ὅμοιαι μὲ ἐκείνας, ἐφ' ὧν ἄλλοτε ἐκοιμᾶτο ὁ Ὄλιβερ. Ἐκεῖ ὁ κὺρ Μπέιτς, ἀφ' οὗ πρῶτον ἐγέλασεν ἐξ ὅλης καρδίας, ἀπέδωκεν εἰς τὸν Ὄλιβερ τὰ βδελυρὰ ῥάκη, ἅτινα οὗτος εὐτυχῆ ἐθεώρησεν ἑαυτὸν ἀποβαλὼν ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ κυρίου Μπράουνλω. Ἡ τύχη τὰ ἔφερε, ὥστε ὁ Φέιγγιν νἀναγνωρίσῃ ταῦτα εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ἀγοράσαντος Ἰουδαίου, καὶ ἡ περίστασις αὕτη τὸν καθωδήγησεν εἰς τὰ ἴχνη τοῦ Ὄλιβερ.

«Βγάλε τὰ γιορτινά σου, εἶπεν ὁ Τσάρλυ· θά τα δώσω εἰς τὸν Φέιγγιν διὰ νά τα φυλάξῃ. Ἅ, χά, χά! τί νόστιμο!»

Ὁ ταλαίπωρος Ὄλιβερ ὑπήκουσε, ἂν καὶ μετὰ πολλῆς δυσθυμίας· ὁ κὺρ Μπέιτς ἐτύλιξε τὰ καινουργῆ ἐνδύματα, τὰ ἔλαβεν εἰς χεῖρας καὶ ἐξῆλθε. Κλειδώσας δὲ τὴν θύραν ἀφῆκε τὸν Ὄλιβερ εἰς τὰ σκοτεινά.

Οἱ γέλωτες τοῦ Μπέιτς καὶ ἡ φωνὴ τῆς μὶς Μπέττυ, ἥτις ἦλθεν ἀκριβῶς εἰς τὴν ὥραν, ὅπως περιχύσῃ μὲ νερὰ τὴν λιποθυμήσασαν φίλην της καὶ τὴν κάμῃ νὰ συνέλθῃ εἰς ἑαυτήν, ἤρκουν διὰ νἀφαιρέσωσι τὸν ὕπνον παντὸς ἄλλου, καὶ εὐτυχεστέρου τοῦ Ὄλιβερ. Ἀλλὰ τὸ δυστυχὲς παιδίον ἦν ἐξηντλημένον ἐκ τῶν κόπων καὶ τῆς ἀσθενείας καὶ μετὰ μικρὸν ἐβυθίσθη εἰς ὕπνον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ'

Ἡ κακὴ τύχη τοῦ Ὄλιβερ, πρὸς καταστροφὴν τῆς ὑπολήψεώς του, φέρει εἰς Λονδῖνον σπουδαῖόν τι ὑποκείμενον.

Συνήθεια ἐπικρατεῖ εἰς τὰ θέατρα πᾶν καλὸν καὶ αἱμοχαρὲς ῥωμαντικὸν δρᾶμα νὰ περιέχῃ ἀναμὶξ κωμικὰς καὶ τραγικὰς σκηνάς. Ἐνταῦθα παρουσιάζεται, ἐπὶ στρωμνῆς ἀχυρίνης κατακείμενος, ὁ ἥρως κύπτων ὑπὸ τὸ βάρος τῶν ἁλύσεων καὶ τῶν συμφορῶν του· εἶτα ἐν τῇ ἐπομένῃ σκηνῇ, ὁ πιστὸς αὐτοῦ ἱπποκόμος, τὴν τύχην τοῦ κυρίου του ἀγνοῶν, ἔρχεται ὅπως φαιδρύνῃ τὸ ἀκροατήριον διὰ κωμικοῦ ᾄσματος. Ἐν ᾧ μετὰ συγκινήσεως βλέπομεν τὴν ἡρωΐδα εὑρισκομένην εἰς τὴν διάκρισιν ὑπερηφάνου καὶ σκληροῦ βαρώνου, κινδυνεύουσαν νἀπολέσῃ τὴν τιμὴν ἢ τὴν ζωήν, καὶ ἕλκουσαν ἐγχειρίδιον ὅπως σώσῃ ἐκείνην ἀναλώμασι ταύτης· καθ' ἣν στιγμὴν κορυφοῦται τὸ ἐνδιαφέρον, ἀκούομεν συριγμὸν καὶ παραχρῆμα ἰδοὺ ἡμεῖς μεταβιβαζόμενοι εἰς τὴν μεγάλην τοῦ πύργου αἴθουσαν, ἐν ᾗ πολιὸς ἀρχιτρίκλινος ᾄδει εὐθύμως, ἐπᾳδόντων τῶν δουλοπαροίκων· ἐπειδὴ δὲ οὐδὲν ἄλλο ἔχουσι νὰ κάμωσι, ἀπέρχονται ὅλοι ἐν ᾄσμασι καὶ χοροῖς.

Αἱ τοιαῦται ἀλλαγαὶ τῆς σκηνῆς φαίνονται ἡμῖν γελοῖαι, ἀλλ' ὅμως οὐδόλως στεροῦνται ὑποστάσεως, ὡς φαίνεται ἡμῖν εὐθὺς ἐκ πρώτης ὄψεως. Ἐν τῷ βίῳ συνηθέσταταί εἰσι τοιαῦται ἀντιθέσεις, καὶ συχνότατα βλέπομεν ἐδῶ μὲν ἑορτάς, ἐκεῖ δὲ κλίνην ἀγωνιῶντος, ὅτε μὲν θλῖψιν καὶ πένθος, ὅτε δὲ χαρὰν καὶ ἡδονάς. Ἀλλὰ τότε ἀντὶ παθητικῶν θεατῶν ἡμεῖς αὐτοὶ ἐσμὲν καὶ ἠθοποιοὶ τῶν συμβαινόντων καὶ τὸ πρᾶγμα φαίνεται ἡμῖν ὅλως ἀλλοῖον. Αἱ ἀπότομοι ἐκεῖναι μεταπτώσεις, αἱ ἀπροσδόκητοι ἐκρήξεις θυμοῦ ἢ δακρύων, μηδόλως ἐκπλήττουσαι ἡμᾶς ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ κόσμου, φαίνονται ἡμῖν γελοῖαι καὶ παράλογοι, ὅταν ὡς ἁπλοῖ θεαταὶ παριστάμεθα ἐν τῷ θεάτρῳ.

Οὐ μόνον δὲ καθιερώθησαν αἱ αἰφνίδιαι μεταβολαὶ τῆς σκηνῆς, τοῦ χρόνου καὶ τοῦ τόπου, διὰ μακρᾶς χρήσεως ἐν τοῖς βιβλίοις, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ πολλῶν θεωροῦνται ἀπαραίτητοι πρὸς ἔνδειξιν συγγραφικῆς τέχνης. Ὑπάρχουσι μάλιστα κριτικοί, ἐκτιμῶντες τὴν ἱκανότητα τοῦ συγγραφέως, ἀναλόγως τῶν δυσχερειῶν ἃς ἐν τέλει ἑκάστου κεφαλαίου ἐπισωρεύει παρὰ τὰ ἐν τῷ βιβλίῳ του δρῶντα πρόσωπα. Τὸ βραχὺ τοῦτο προοίμιον ἴσως φανῇ ἄσκοπον. Ἐν πάσῃ περιπτώσει πρέπει ὁ ἀναγνώστης νὰ εἰδῇ ὅτι διὰ τοῦ λεπτοῦ τούτου τρόπου ἠθέλησεν ὁ ἱστορικὸς νὰ ὑποδείξῃ αὐτῷ ὅτι σκοπεῖ νά τον ὁδηγήσῃ αὖθις εἰς τὴν γενέθλιον πόλιν τοῦ Ὄλιβερ, καὶ ἠθέλησε διὰ τούτου νἀποδείξῃ ὅτι τὸ ταξείδιον δὲν εἶναι ἀδικαιολόγητον.

Πρωΐαν τινὰ λίαν ἐνωρὶς ὁ κύριος Μπάμμπλ ἐξῆλθε τοῦ πτωχοκομείου καὶ μεγαλοπρεπεῖ βήματι διέβαινε τὴν μεγάλην ὁδόν. Ἐν τῇ φυσιογνωμίᾳ αὐτοῦ ἀπετυποῦτο ὡς συνήθως τὸ μεγαλεῖον, ἐν γένει δὲ ἀπήστραπτεν ὅλος ἐκ τῆς αἴγλης καὶ τῆς λαμπρότητος τοῦ κλητορικοῦ ἀξιώματος. Αἱ ἀκτῖνες τοῦ ἀνατέλλοντος ἡλίου ἐθώπευον χαριέντως τὸν τρίκωχον πῖλον καὶ τὴν στολὴν αὐτοῦ. Τὸ βλέμμα του ἐνεῖχε βαθύτητα, τὸ δὲ ὑπερήφανον βῆμά του ἐμαρτύρει ὅτι σκέψεις σοβαραί, ὧν ἡ σπουδαιότης δὲν ἐπέτρεπε νἀνακοινωθῶσιν εἰς ἕτερον, ἐπλήρουν τὸν κλητορικόν του ἐγκέφαλον.

Ὁ κύριος Μπάμμπλ οὐδὲ κἂν ἐβράδυνε τὸ βῆμά του διὰ νὰ συνομιλήσῃ μετὰ τῶν μικρεμπόρων καὶ τῶν ἄλλων οἵτινες εὐσεβάστως προσηγόρευον αὐτὸν καθ' ὁδόν, μόλις δ' ἀπεκρίνετο εἰς τοὺς χαιρετισμοὺς αὐτῶν διὰ ταχείας χειρονομίας. Ἐτήρησε δὲ τοιαύτην ἐπιβλητικὴν στάσιν μέχρις οὗ ἔφθασεν εἰς τὴν ἀγροικίαν, ἐν ᾗ ἡ κυρία Μὰνν ἠγρύπνει μετ' *ἐνοριακῆς* μερίμνης ἐπὶ τῆς ἐμπεπιστευμένης αὐτῇ ἀγέλης τῶν πτωχῶν παιδίων.

Digitized by Google

«Εἰς τὸν διάβολον, ὁ κλητῆρας! εἶπεν ἡ κυρία Μάνν ἀκούσασα τὸν κρότον ὃν ἐποίει ὁ κύριος Μπάμμπλ, κρούων μετ' ἀνυπομονησίας τὴν θύραν τοῦ κήπου· χωρὶς ἄλλο αὐτὸς θὰ ἦναι ποῦ μᾶς ἔρχεται τόσῳ πρωΐ!—Ἆ! κύριε Μπάμμπλ, ἤμην βεβαία πῶς θὰ ἦσθε σεῖς! πόσην χαρὰν μοῦ κάμνετε. Ἐμβῆτε λοιπὸν, κύριε, σᾶς παρακαλῶ!»

Αἱ πρῶται φράσεις ἐλέχθησαν πρὸς τὴν Σουσάνναν, τὰ δὲ ἐπιφωνήματα ἀγαλλιάσεως πρὸς τὸν κύριον Μπάμμπλ, ἐν ᾧ ἡ ἀγαθὴ γυνὴ ἤνοιγε τὴν θύραν τοῦ κήπου καὶ εἰσῆγε τὸν κλητῆρα μετὰ προθυμίας καὶ σεβασμοῦ.

«Κυρία Μάνν, εἶπεν ὁ κύριος Μπάμμπλ πίπτων νωχελῶς ἐπί τινος ἀνακλίντρου, ἀντὶ νὰ καθήσῃ ἀποτόμως ὡς χυδαῖος ἄνθρωπος· καλημέρα, κυρία Μάνν.

— Καλημέρα σας, κύριε, εἶπεν ἡ κυρία Μάνν μετὰ χαρίεντος μειδιάματος. Ἐλπίζω ὅτι θὰ ἦσθε καλὰ εἰς τὴν ὑγίειάν σας, κύριε;

— Ἔτσι κ' ἔτσι, κυρία Μάνν, ἀπεκρίθη ὁ κύριος Μπάμμπλ. Χμ! Ὁ ἐνοριακὸς βίος δὲν εἶναι ἐστρωμένος ἀπὸ τριαντάφυλλα.

— Ἆ! κύριε Μπάμμπλ, κ' ἐγὼ τὸ 'ξεύρω τί τραβᾷ κανεὶς εἰς τὸν *ἐνοριακὸν* βίον!» ἀπεκρίνατο ἐκείνη.

Ἐὰν τὰ παιδία τοῦ πτωχοκομείου ἤκουον τοὺς λόγους τούτους δὲν θὰ ἔλειπον νά τους ἐπισφραγίσωσι διὰ τῶν ὀδυρμῶν των.

«Ὁ *ἐνοριακὸς* βίος, κυρία, ἐξηκολούθησεν ὁ κύριος Μπάμμπλ, κτυπῶν διὰ τῆς ῥάβδου τὴν τράπεζαν, εἶναι βίος κοπιαστικὸς, ἀνήσυχος, τρικυμιώδης· ἀλλὰ εἰξεύρομεν πῶς ἡ τύχη ὅλων τῶν δημοσίων λειτουργῶν εἶναι νὰ εὑρίσκωνται πάντοτε ἐκτεθειμένοι εἰς διωγμούς.»

Ἡ κυρία Μάνν, καίτοι μὴ ἐννοήσασα καλῶς τί ἤθελε διὰ τούτου νὰ εἴπῃ ὁ κλητὴρ, ὕψωσεν ὅμως τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐρανὸν, ὡς συμπονοῦσα δῆθεν, καὶ ἐστέναξε.

«Ἆ! ἔχετε δίκαιον νὰ στενάζετε, κυρία Μάνν!» εἶπεν ὁ κλητήρ.

Βλέπουσα ὅτι καλῶς ἐποίησε, ἡ κυρία Μάνν ἐξέπεμψε καὶ δεύτερον στεναγμὸν, τὰ μέγιστα εὐχαριστήσαντα τὸν δημόσιον λειτουργὸν, ὅστις καταστείλας χάριεν μειδίαμα, παρετήρησε τὸν τρίκωχον πῖλόν του μετὰ μεγάλης σοβαρότητος καὶ εἶπε·

«Κυρία Μάνν, ἀναχωρῶ αὔριον διὰ Λονδῖνον.

— Πῶς, κύριε Μπάμμπλ! εἶπεν ἐκείνη ὀπισθοχωροῦσα δύο βήματα.

— Ναὶ, κυρία, διὰ Λονδῖνον, ἀπεκρίθη ὁ κλητήρ. Ἀναχωρῶ μὲ τὸ λεωφορεῖον καὶ θὰ ἔχω μαζί μου δύο πτωχοὺς τοῦ καταστήματος. Ἐκάμαμεν αἴτησιν διὰ νά τους τοποθετήσωμεν εἰς ἄλλο κατάστημα, καὶ τὸ διοικητικὸν συμβούλιον μ' ἐπεφόρτισε, ἐμὲ, ἀκούετε, κυρία Μάνν, νὰ παρασταθῶ εἰς τὸ δικαστήριον τοῦ Κλάρκενγουελλ, ὅπου θὰ συζητηθῇ ἡ ὑπόθεσις. Καὶ ἤθελα νὰ εἴξευρα, προσέθηκεν ἀνορθούμενος μετ' ἀξιοπρεπείας, πῶς τὸ δικαστήριον αὐτὸ θὰ τὰ βγάλῃ πέρα μ' ἐμὲ, ἂν δέν τους στείλῃ αὐτοὺς ὅπου χρειάζεται.

— Ἆ! κύριε, Μπάμμπλ, μὴ εἶσθε τόσον αὐστηρὸς, εἶπε μειλιχίως ἡ κυρία Μάνν, προςπαθοῦσα νὰ καταπραΰνῃ τὸν κλητῆρα.

— Τὸ σφάλμα θὰ ἦναι ἰδικόν των, ἀπεκρίνατο ὁ κύριος Μπάμμπλ· καὶ ἂν, δὲν τελειώσωσι τὴν ὑπόθεσιν καθὼς πρέπει, κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ των πρέπει νὰ ἔχουν παράπονα.»

Ὁ κύριος Μπάμμπλ εἶπε ταῦτα μετὰ τόνου τοσοῦτον ἀποφασιστικοῦ καὶ τοσοῦτον ἀπειλητικοῦ, ὥστε ἡ κυρία Μάνν ἐτρόμαξε.

«Καὶ θὰ 'πᾶτε μὲ τὸ λεωφορεῖον; εἶπεν αὐτὴ ἐπὶ τέλους. Ἐνόμιζα πῶς συνήθως τοὺς πτωχοὺς τοὺς ἔστελλαν μὲ τὸ κάῤῥο.

— Μάλιστα, κυρία Μάνν, ὅταν ἦναι ἀσθενεῖς, εἶπεν ὁ κλητήρ· τοὺς βάλλομεν εἰς κάῤῥον ξέσκεπον, διότι ἂν ἦσαν εἰς ἅμαξαν κλειστὴν θά τους ἔβλαπτε τὸ ῥεῦμα τοῦ ἀέρος.

— Ἆ! ἀνεφώνησεν ἡ κυρία Μάνν.

— Ἀλλ' αὐτοὺς τοὺς δύο ἕνεκα τοῦ συναγωνισμοῦ τῶν δύο ἑταιριῶν τῶν λεωφορείων, ἡ μία ἐδέχθη νά τους πάρῃ πολὺ εὐθηνὰ, εἶπεν ὁ κύριος Μπάμμπλ. Εἶναι εἰς ἀθλίαν κατάστασιν, καὶ ὑπελογίσαμεν πῶς τὰ ἔξοδα τῆς μεταφορᾶς θὰ κοστίσουν δύο λίρας στερλίνας ὀλιγώτερον ἀπὸ τὰ ἔξοδα τῆς κηδείας.... ἂν κατορθώσωμεν, ἐννοεῖται, νά τους φορτώσωμεν εἰς κἀμμίαν ἄλλην ἐνορίαν. Ἐλπίζω ὅμως ὅτι θά το κατορθώσωμεν, ἐκτὸς ἄν τους καταιβῇ εἰς τὸν νοῦν νἀποθάνουν εἰς τὸν δρόμον, διὰ νά μας κάμουν νὰ σκάσωμεν. Χά! χά!»

Καὶ ὁ κύριος Μπάμμπλ ἀνεκάγχασε· ἀλλ' οἱ ὀφθαλμοί του ἔπεσαν ἐπὶ τοῦ τρικώχου πίλου καὶ ἀμέσως ἀνέλαβε τὴν σοβαρότητά του.

«Μὴ ἀμελῶμεν ὅμως τὰς ὑποθέσεις μας, κυρία, εἶπεν ὁ κλητήρ. Ἐδῶ εἶναι ἡ μηνιαία ἀντιμισθία, τὴν ὁποίαν σᾶς δίδει ἡ ἐνορία.»

Ὁ κύριος Μπάμμπλ ἐξήγαγε τοῦ χαρτοφυλακίου του ἀργυρᾶ τινὰ νομίσματα διπλωμένα ἐντὸς χαρτίου, καὶ ἐζήτησεν ἀπόδειξιν παραλαβῆς, ἣν ἡ κυρία Μάνν ἔγραψεν ἀμέσως.

«Εἶναι ὀρνιθοσκαλίσματα, εἶπε, ἀλλ' ὅμως εἶναι ἐν τάξει. Εὐχαριστῶ, κύριε Μπάμμπλ, σᾶς εἶμαι πολὺ ὑπόχρεως, κύριε.»

Εἰς τὰς περιποιήσεις καὶ τὰς εὐχαριστίας τῆς κυρίας Μάνν, ὁ ἐνοριακὸς κλητὴρ ἀπήντησεν ἀξιοπρεπῶς δι' ἐλαφρᾶς κινήσεως τῆς κεφαλῆς. Κατόπιν ἐζήτησε πληροφορίας περὶ τῶν παιδίων.

«Νά τα χαρῶ ἐγὼ τὰ ἀγγελούδια μου! εἶπεν ἡ κυρία Μάνν μετὰ φωνῆς συγκεκινημένης. Εἶναι ἐξαίρετα εἰς τὴν ὑγίειάν των, ἐκτὸς δύο ὁποῦ ἀπέθαναν τὴν περασμένην ἑβδομάδα, καὶ

Digitized by Google

τοῦ μικροῦ Δὶκ, ὁ ὁποῖος εἶναι ἄρρωστος.

— Δὲν ἔγινε καλλίτερα ;» ἠρώτησεν ὁ κλητήρ.

Ἡ κυρία Μὰνν ἐκίνησεν ἀρνητικῶς τὴν κεφαλήν.

«Εἶναι παιδὶ μὲ πολὺ κακὰς διαθέσεις, ἔχει φύσιν κακὴν, χαρακτῆρα ἀνυπότακτον, προσέθηκεν ὁ κλητὴρ ὀργίλως. Ποῦ εἶναι ;

— Ἠηγαίνω νὰ σᾶς τον φέρω ἀμέσως, κύριε, ἀπεκρίνατο ἡ κυρία Μάνν. Δίκ ! Δίκ ! ἔλα γρήγορα.»

Εὑροῦσα τὸ παιδίον, ἔθηκε τὸ πρόσωπόν του ὑπὸ τὴν ἀντλίαν, τὸ κατέβρεξεν ἀφειδῶς, εἶτα δὲ σπογγίσασα αὐτὸ, τὸ παρουσίασε πρὸ τοῦ ἀγερώχου κυρίου Μπάμμπλ.

Τὸ παιδίον ἦτο ὠχρὸν καὶ κάτισχνον· αἱ παρειαί του ἦσαν κοῖλαι, οἱ δ' ὀφθαλμοί του μεγάλοι καὶ λάμποντες. Ἡ ἐλεεινὴ ἐνοριακὴ στολὴ, τὸ ἐπίσημον ἐκεῖνο τῆς δυστυχίας ἔνδυμα, ἐκυμάτιζε ἐπὶ τοῦ ἀδυνάτου σώματός του, τὰ δὲ μέλη αὐτοῦ ἦσαν ῥικνὰ ὡς γέροντος.

Τοιοῦτον ἦτο τὸ ταλαίπωρον παιδίον, ὅπερ τρέμον ἐπὶ τῇ ὄψει τοῦ κυρίου Μπάμμπλ δὲν ἐτόλμα νὰ ὑψώσῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ ἐφοβεῖτο νἀκούσῃ τὴν φωνὴν τοῦ κλητῆρος.

«Δὲν σηκώνῃς τὰ 'μάτια σου νὰ ἰδῇς τὸν κύριον, στραβοκέφαλε ;» εἶπεν ἡ κυρία Μάνν.

Τὸ παιδίον ἤγειρε δειλῶς τὴν κεφαλὴν, καὶ οἱ ὀφθαλμοί του συνήντησαν τοὺς τοῦ κυρίου Μπάμμπλ.

«Λοιπὸν, παιδὶ τῆς ἐνορίας, εἰς τί δυνάμεθα νά σας ὑπηρετήσωμεν ; ἠρώτησεν ὁ κύριος Μπάμμπλ, ὅςις ἔκρινε κατάλληλον νὰ ὁμιλήσῃ μὲ τρόπον μυκτηριστικόν.

— Τίποτε, σὲρ, ἀπεκρίνατο ἐκεῖνο διὰ φωνῆς ὑποτρεμούσης.

— Τὸ πιστεύω καὶ ἐγὼ, εἶπεν ἡ κυρία Μάνν, ἀφ' οὗ πρῶτον ἐγέλασεν ἐξ ὅλης καρδίας διὰ τὴν εὐφυΐαν τοῦ κλητῆρος. Δὲν ἔχεις βέβαια ἀνάγκην ἀπὸ τίποτε, νομίζω.

— Ἤθελα μόνον... ἐψέλλισε τὸ παιδίον.

— Πῶς ! ὑπέλαβεν ἡ γυνή· μήπως θὰ εἰπῇς πῶς στερεῖσαι τίποτε, παληόπαιδο ;

— Μίαν στιγμὴν, κυρία Μάνν, μίαν στιγμήν! εἶπεν ὁ κλητὴρ, ὑψῶν τὴν χεῖρα ἐπιτακτικῶς. Τί ζητεῖτε, κύριε ;

— Ἤθελα, ἐψέλλισε τὸ παιδίον, νὰ λάβῃ κανεὶς τὸν κόπον νά μου γράψῃ ὀλίγας λέξεις εἰς ἕνα κομμάτι χαρτὶ, νά το διπλώσῃ, νά το σφραγίσῃ καὶ νά το φυλάξῃ, ὅταν ἐμένα μὲ χώσουν εἰς τὴν γῆν.

— Τί ἐννοεῖ μὲ αὐτὰ τὸ παιδί ; ἀνεφώνησεν ὁ κύριος Μπάμμπλ, ἐφ' οὗ ὁ ἱκετευτικὸς τόνος τῆς φωνῆς τοῦ πάσχοντος παιδίου ἐνεποίησεν ἐντύπωσίν τινα, καί τοι ἀπεσκληρυμένον εἰς τοιαῦτα θεάματα. Τί θέλετε νὰ εἰπῆτε, κύριε ;

— Ἤθελα, ἐπανέλαβε τὸ παιδίον, νἀφίσω ὀλίγους φιλικοὺς λόγους εἰς τὸν καϋμένον τὸν Ὄλιβερ Τουίστ, καὶ νὰ μάθῃ πόσον ἔκλαυσα, ὅταν ἐσυλλογιζόμην πῶς ἐγύριζε τῆς σκοτειναῖς νύκταις χωρὶς νὰ εἰξεύρῃ ποῦ, καὶ χωρὶς νὰ ἔχῃ κανένα νά τον βοηθήσῃ.... Καὶ ἤθελα νά του εἰπῶ, προσέθηκε τὸ παιδίον ἱκετευτικῶς συνάπτον τὰς μικράς του χεῖρας, καὶ πῶς εἶμαι πολὺ εὐχαριστημένος ποῦ 'πεθαίνω μικρός. Διότι ἴσως, ἂν ἔζουσα περισσότερον, ἡ ἀδελφοῦλά μου, ὁποῦ εἶναι εἰς τὸν οὐρανὸν, 'μποροῦσε νά με λησμονήσῃ καὶ δὲν θὰ μ' ἐγνώριζε. Καλλίτερα εἶναι νἀνταμώσωμεν 'γρήγορα ἐκεῖ ἐπάνω.»

Ὁ κύριος Μπάμμπλ παρετήρησεν ἔκθαμβος τὸν μικρὸν ῥήτορα ἀπὸ κορυφῆς μέχρις ὀνύχων καὶ εἶπε πρὸς τὴν κυρίαν Μάνν·

«Ὅλοι ἀπὸ τὸ ἴδιο καλοῦπι ἐβγῆκαν· ἐκεῖνος ὁ κακορρίζικος ὁ Ὄλιβερ τοὺς ἐχάλασεν ὅλους.

— Δὲν εἶναι ἀμφιβολία, σὲρ, εἶπεν ἡ κυρία Μάνν, ὑψοῦσα τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ βλέπουσα ὑπόδρα τὸν Δίκ. Ποτέ μου δὲν εἶδα παληόπαιδο τόσῳ κακορρίζικο !

— Πάρετέ τον, κυρία! εἶπεν ὁ κύριος Μπάμμπλ ἐπιτακτικῶς· εἶμαι ἀναγκασμένος, κυρία, νὰ ἐκθέσω ὅλα αὐτὰ εἰς τὸ διοικητικὸν συμβούλιον.

— Ἐλπίζω πῶς οἱ κύριοι θὰ παραδεχθῶσιν ὅτι ἐγὼ δὲν πταίω δι' αὐτὰ, εἶπεν ἡ κυρία Μάνν κλαυθμυρίζουσα.

— Ἡσυχάσατε, κυρία, θά τους βάλω ἀκριβῶς εἰς τὴν οὐσίαν τῆς ὑποθέσεως, εἶπεν ὁ κύριος Μπάμμπλ μετ' ἐμφάσεως. Ἔλα, πάρετε τὸ παιδί· μοῦ κάμνει κακὸν νά το βλέπω.»

Ὁ Δὶκ ἀπήχθη παρευθὺς καὶ ἐκλειδώθη εἰς τὸ ὑπόγειον· μετά τινας στιγμὰς ὁ κύριος Μπάμμπλ ἐξῆλθεν ὅπως ἑτοιμασθῇ διὰ τὸ ταξείδιον.

Τὴν πρωΐαν τῆς ἐπαύριον ὁ κύριος Μπάμμπλ, ἀφ' οὗ πρῶτον ἀντικατέστησε τὸν τρίκωχον διὰ στρογγύλου πίλου καὶ ἐτυλίχθη καλῶς ἐν μεγάλῳ κυανῷ ἐπενδύτῃ μετὰ κουκούλας, ἔλαβε θέσιν ἐπὶ τοῦ ἄνω μέρους τοῦ λεωφορείου μετὰ τῶν δύο *ἐγκληματιῶν*, ὧν ἡ διεύθυνσις ἤθελε νἀπαλλαγῇ. Ἔφθασεν εἰς Λονδῖνον κάλλιστα, σφόδρα ὅμως δυσηρεστημένος ἐκ τῆς κακῆς συμπεριφορᾶς ἀμφοτέρων τῶν πτωχῶν, οἵτινες ἔπρεμενον ῥιγῶντες, συγκρούοντες τοὺς ὀδόντας καὶ παραπονούμενοι κατὰ τοῦ ψύχους, εἰς τρόπον ὥστε ἠνάγκασαν τὸν κύριον Μπάμμπλ νὰ εἴπῃ ὅτι οἱ λόγοι των ἤρκουν νἄτῳ ἐπιφέρωσι ῥῖγος καὶ ὅτι ἐπάγωνεν ἂν καὶ βαρύτατα ἐνδεδυμένος.

Ἀφ' οὗ διὰ τὴν νύκτα ἀπηλλάγη τῶν ὀχληρῶν ἐκείνων ὄντων, ὁ κλητὴρ κατέλυσεν εἰς τὸ ξενοδοχεῖον, οὗ ἔμπροσθεν ἔστη τὸ λεωφορεῖον καὶ ἐδείπνησε λιτῶς μὲ ὀλίγας μερίδας ὀπτοῦ βοείου κρέατος, κεκαρυκευμένας δι' ἐμβάμματος ὀστρειδίων, ἃς ἤρδευσε διὰ μιᾶς φιάλης *πόρτερ*.

Digitized by Google

Ἀκολούθως ἐπλησίασε τὸ κάθισμά του εἰς τὴν ἑστίαν, ἔθηκεν ἐπὶ τῆς θερμάστρας ἓν ποτήριον γρὸγ, καὶ μετά τινας ἠθικὰς σκέψεις περὶ τῆς ἐνόχου τάσεως τῶν ἀνθρώπων εἰς τὸ νὰ παραπονῶνται καὶ νὰ γογγύζωσι, ἤρχισε νἀγινώσκῃ τὴν ἐφημερίδα μὲ τὴν ἀνάπαυσίν του.

Τὸ πρῶτον προσπεσὸν εἰς τὰ ὄμματά του ἦτο ἡ κάτωθι γνωστοποίησις·

ΠΕΝΤΕ ΛΙΡΩΝ ΑΜΟΙΒΗ!

Ἓν παιδίον, ὀνόματι Ὄλιβερ Τουίστ, ἐγένετο ἄφαντον τὴν ἑσπέραν τῆς Πέμπτης ἐκ τῆς ἐν Πέντοβιλλ κατοικίας του καὶ ἔκτοτε ἀγνοεῖται τί ἀπέγινε· ἡ ἀνωτέρω ἀμοιβὴ δοθήσεται εἰς οἱονδήποτε χορηγήσῃ πληροφορίας, δυναμένας νὰ συντελέσωσι πρὸς ἀνεύρεσιν τοῦ ἐν λόγῳ Ὄλιβερ Τουίστ, ἢ διαφωτιζούσας τὴν ἱστορίαν αὐτοῦ, ἣν ὁ γράψας τὴν παροῦσαν εἰδοποίησιν ἐνδιαφέρεται τὰ μάλιστα νὰ μάθῃ.

Εἵπετο ἀκριβὴς σημείωσις τῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ Ὄλιβερ, μετὰ μεγίστων λεπτομερειῶν περὶ τῆς ἐνδυμασίας καὶ ἐν γένει παντὸς εἰς αὐτὸν ἀφορῶντος, καὶ τέλος τὸ ὄνομα καὶ ἡ διεύθυνσις τοῦ κυρίου Μπράουνλω.

Ὁ ἐνοριακὸς κλητὴρ ἔκθαμβος ἀνέγνω καὶ ἐπανέγνω τρὶς καὶ τετράκις τὴν εἰδοποίησιν ἀργὰ καὶ μετὰ προσοχῆς. Μετὰ πέντε λεπτά, διηυθύνετο εἰς Πέντοβιλλ, οὐδὲ τὸ *γρὸγ* αὐτοῦ προφθὰς νὰ πίῃ.

«Ὁ κύριος Μπράουνλω εἶναι μέσα;» ἠρώτησε τὴν ἀνοίξασαν τὴν θύραν ὑπηρέτριαν.

Εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην ἐκείνη ἔδωκε τὴν συνήθη ἀπάντησιν ὑπεκφυγῆς·

«Δὲν εἰξεύρω· ἐκ μέρους τίνος ἔρχεσθε;»

Ἀλλὰ μόλις ὁ κύριος Μπάμμπλ διήρθρωσε τὸ ὄνομα τοῦ Ὄλιβερ καὶ ἐξήγησε τὸ αἴτιον τῆς ἐπισκέψεώς του, καὶ ἡ κυρία Μπέντγουιν, ἥτις ἤκουεν εἰς τὴν θύραν τῆς αἰθούσης, ἐξώρμησεν ἀσθμαίνουσα εἰς τὸν διάδρομον.

«Εἰσέλθετε, εἰσέλθετε, εἶπε, τὸ εἴξευρα ἐγὼ πῶς θὰ λάβωμεν πληροφορίας διὰ τὸ καϋμένο τὸ παιδί! ἤμην βεβαία! καλὰ τὸ ἔλεγα!»

Καὶ ταῦτα λέγουσα, ἡ ἀγαθὴ πρεσβῦτις εἰσῆλθεν ἐν σπουδῇ εἰς τὴν αἴθουσαν, ἐρρίφθη ἐπὶ ἑνὸς ἀνακλίντρου καὶ ἐξερράγη εἰς δάκρυα· ἐν ᾧ ἡ ὑπηρέτρια, ἥτις δὲν εἶχε τόσῳ πολλὴν εὐαισθησίαν, ἔτρεξε νὰ ἀναγγείλῃ τὸ πρᾶγμα εἰς τὸν κύριον Μπράουνλω καὶ ἐπανῆλθε διὰ νὰ παρακαλέσῃ τὸν κύριον Μπάμμπλ νά την ἀκολουθήσῃ.

Εἰσήγαγε δ' αὐτὸν εἰς τὸ μικρὸν γραφεῖον, ὅπου ὁ κύριος Μπράουνλω καὶ ὁ φίλος αὐτοῦ κύριος Γκρίμγουιγκ ἐκάθηντο πρό τινος τραπέζης, ἔχοντες ποτήρια ἐνώπιον αὐτῶν.

«Ἕνας κλητήρ! ἀνεκραύγασεν ὁ τελευταῖος ἰδὼν εἰσελθόντα τὸν κύριον Μπάμμπλ· ἕνας ἐνοριακὸς κλητήρ! νὰ φάγω τὸ κεφάλι μου ἂν δὲν εἶναι τοιοῦτος.

— Λάβετε τὴν καλωσύνην νὰ μή μας διακόπτετε αὐτὴν τὴν στιγμήν, εἶπεν ὁ κύριος Μπράουνλω. Καθήσατε, σᾶς παρακαλῶ,» προσέθηκε στραφεὶς πρὸς τὸν κύριον Μπάμμπλ.

Οὗτος ὑπήκουσε, σφόδρα ὅμως ἐκπεπληγμένος ἐκ τῶν παραδόξων τρόπων τοῦ κυρίου Γκρίμγουιγκ. Ὁ κύριος Μπράουνλω ἐτοποθέτησε τὴν λυχνίαν εἰς τρόπον ὥστε νὰ βλέπῃ καλῶς τὴν μορφὴν τοῦ κλητῆρος, καὶ εἶπε μετά τινος ἀνυπομονησίας·

«Θἀνεγνώσατε βεβαίως, σὲρ, τὴν ἀγγελίαν, τὴν ὁποίαν κατεχώρισα εἰς τὰς ἐφημερίδας.

— Μάλιστα, σὲρ, ἀπεκρίνατο ὁ κύριος Μπάμμπλ.

— Καὶ εἶσθε κλητὴρ τὸ ἐπάγγελμα; ἠρώτησεν ὁ κύριος Γκρίμγουιγκ.

— Εἶμαι ἐνοριακὸς κλητήρ, σὲρ, ἀπεκρίνατο ὁ Μπάμμπλ ὑπερηφάνως.

— Καλὰ τὸ εἶπα, εἶπεν ὁ Γκρίμγουιγκ ταπεινῇ τῇ φωνῇ εἰς τὸ οὖς τοῦ φίλου του· ἤμην βέβαιος ἐγώ, ὁ μακρὺς ὑπενδύτης του μυρίζει ἐνορίαν.»

Ὁ κύριος Μπράουνλω ἔνευσεν ἐλαφρὰ τὴν κεφαλήν, διὰ νὰ ἐπιβάλῃ σιωπὴν εἰς τὸν φίλον του καὶ ἐξηκολούθησε·

«Εἰξεύρετε τί ἀπέγινε τὸ δυστυχὲς παιδίον;

— Ὄχι, σέρ.

— Λοιπόν, τί εἰξεύρετε δι' αὐτό; ἠρώτησεν ὁ Μπράουνλω. Ὁμιλήσατε, φίλε μου, ἂν εἰξεύρετε τίποτε. Τί εἰξεύρετε περὶ αὐτοῦ;

— Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ὄχι καλὰ πράγματα;» παρετήρησεν ὁ κύριος Γκρίμγουιγκ σαρκαστικῶς, παρατηρῶν μετὰ προσοχῆς τὰς κινήσεις τοῦ κλητῆρος.

Ὁ κύριος Μπάμμπλ δὲν περιέμενε νὰ τῷ ἐπαναληφθῇ δὶς ἡ σύστασις, ἀλλ' ἐκίνησε τὴν κεφαλὴν λίαν ἐκφραστικῶς.

«Βλέπετε!» εἶπεν ὁ κύριος Γκρίμγουιγκ βλέπων θριαμβευτικῶς τὸν φίλον του.

Ὁ κύριος Μπράουνλω παρετήρει μετ' ἀγωνίας τὴν κομπαστικὴν μορφὴν τοῦ κλητῆρος, καὶ εἶπεν αὐτῷ νὰ ἐκθέσῃ μὲ συντομίαν ὅ τι ἐγνώριζε περὶ τοῦ Ὄλιβερ.

Ὁ κύριος Μπάμμπλ ἀπέθηκε κατὰ γῆς τὸν πῖλόν του, ἐξεκόμβωσε τὸν ἐπενδύτην του, ἐσταύρωσε τὰς χεῖρας, ἔκλινε πρὸς τὰ ὀπίσω τὴν κεφαλὴν καὶ μετά τινας στιγμὰς σκέψεως ἤρχισε τὴν ἀφήγησίν του.

Περιττὸν ὅμως θεωροῦμεν νὰ ἐπαναλάβωμεν ἐνταῦθα αὐτολεξεὶ ὅσα εἶπεν ὁ κλητήρ, ὅστις κατέτριψεν εἴκοσι λεπτὰ τῆς ὥρας εἰς τὴν ἔκθεσίν του. Ἐν συνόψει δέ, εἶπεν ὅτι ὁ Ὄλιβερ, ἦν ἔκθετον, γεννηθὲν ἐκ γονέων ἀφανῶν καὶ διεστραμμένων· ὅτι ἀπὸ τῆς γεννήσεώς του ἐδείχθη πάντοτε ὑποκριτής, ἀχάριστος καὶ κακεντρεχής· ὅτι τὴν βραχεῖάν του ἐν τῇ γενεθλίῳ πόλει διαμονὴν ἐπεσφράγισε δι' ἀποπείρας ἀνάνδρου δολοφονίας ἀθώου παιδός, καὶ ἔτι ἐδρα-

Digitized by Google

πέτευσε τὴν νύκτα ἐκ τῆς οἰκίας τοῦ αὐθέντου του. Πρὸς πίστωσιν δὲ τῶν εἰρημένων, ὁ κύριος Μπάμμπλ ἐξετύλιξεν ἐπὶ τῆς τραπέζης τὰ πιστοποιητικά, ἅτινα ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ· εἶτα σταυρώσας αὖθις τὰς χεῖρας ἀνέμεινε τὰς παρατηρήσεις τοῦ κυρίου Μπράουνλω.

«Φοβοῦμαι μὴ ταῦτα εἶναι ἀληθέστατα, εἶπεν ὁ ἀγαθὸς γέρων περίλυπος, ἀφ' οὗ ἐξήτασε τὰ πιστοποιητικά. Λάβετε πέντε γυινέας διὰ τὰς πληροφορίας σας· εὐχαρίστως ὅμως θὰ ἔδιδα τριπλασίας, ἂν αἱ πληροφορίαι σας ἦσαν εὐνοϊκαὶ ὑπὲρ τοῦ παιδίου.»

Πιθανῶς ἂν ὁ κύριος Μπάμμπλ ἤξευρε τοῦτο προηγουμένως θὰ ἔδιδε πολὺ διάφορον χρωματισμὸν εἰς τὴν διήγησίν του. Ἀλλὰ τώρα, ἦτο πλέον πολὺ ἀργά. Ἐχαιρέτησε λοιπὸν ταπεινῶς, ἔθηκε τὰς πέντε γυινέας εἰς τὸ θυλάκιόν του καὶ ἐξῆλθε.

Ἐπί τινα λεπτὰ ὁ κύριος Μπράουνλω ἐβάδισε κατὰ μῆκος καὶ κατὰ πλάτος ἐν τῷ δωματίῳ, ἐφαίνετο δὲ τοσούτῳ θλιβεὶς ἐκ τῆς ἀφηγήσεως τοῦ κλητῆρος, ὥστε ὁ κύριος Γκρίμγουιγκ δὲν ἐδοκίμασε νὰ πειράξῃ αὐτὸν ἐπὶ πλέον. Τέλος ἔστη καὶ ἔκρουσε σφοδρῶς τὸν κώδωνα.

«Κυρία Μπέντγουιν, εἶπεν ὁ κύριος Μπράουνλω πρὸς τὴν οἰκονόμον εἰσελθοῦσαν, αὐτὸ τὸ παιδίον, αὐτὸς ὁ Ὄλιβερ ἦτο κακοήθης.

— Εἶναι ἀδύνατον, σέρ, ὅλως ἀδύνατον, εἶπεν ἡ οἰκονόμος ζωηρῶς.

— Σᾶς ἀπαναλαμβάνω πῶς ἦτο κακοήθης, ὑπέλαβεν ὁ πρεσβύτης μετὰ τραχύτητος. Τί θὰ εἰπῇ, εἶναι ἀδύνατον; Ἐμάθαμεν καταλεπτῶς ὅλην τὴν ἱστορίαν του καὶ ἀφ' ὅτου ἐγεννήθη ἦτο πάντοτε ἄθλιος καὶ ἐλεεινός.

— Ποτὲ δὲν θὰ ἠμπορέσῃ κανεὶς νὰ με κάμῃ νὰ πιστεύσω αὐτό, σέρ, ἀπεκρίθη ἡ κυρία Μπέντγουιν μετὰ σταθερότητος.

— Σεῖς αἱ γραῖαι δὲν πιστεύετε παρὰ μόνον τοὺς ἀγύρτας καὶ τὰ παραμύθια, ἐψιθύρισεν ὁ Γκρίμγουιγκ. Πρὸ πολλοῦ ἐγὼ τὰ εἴξευρα αὐτά. Διατί νὰ μὴ μ' ἐρωτήσητε προηγουμένως; Θά το ἐκάμνατε, ὑποθέτω, ἂν δὲν ἔπασχε ἀπὸ πυρετόν· ἀλλ' ἡ ἀσθένειά του σᾶς ἐκίνει τὴν συμπάθειαν, ἢ ὄχι; Τὴν συμπάθειαν! τί ἀστεῖον!

— Ἦτο ἀξιαγάπητον, ἀγαθὸν καὶ εὐγνωμον παιδίον, σέρ, ἀντεῖπε μετ' ἀγανακτήσεως ἡ πρεσβῦτις. Γνωρίζω ἴσως ἀπὸ παιδιά, εἶναι τεσσαράκοντα ἔτη τώρα ὅπου βλέπω τοιαῦτα, καὶ ὅσοι δὲν ἠμποροῦν νὰ εἴπουν τὸ αὐτό, καλὰ θὰ ἔκαμναν ἂν ἐσιωποῦσαν· αὐτὴ εἶναι ἡ γνώμη μου.»

Τοῦτο ἀπηυθύνετο κατὰ τοῦ κυρίου Γκρίμγουιγκ, ἀγάμου ὄντος· ἀλλ' οὗτος ἠρκέσθη νἀπαντήσῃ διὰ μειδιάματος, ἡ δὲ οἰκονόμος ἡτοιμάζετο ἴσως νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν δημηγορίαν της, ἂν μὴ ἐπέβαλεν αὐτῇ σιγὴν ὁ Μπράουνλω·

«Σιωπήσατε! εἶπεν οὗτος προσποιούμενος ὀργήν, ἣν οὐδόλως ᾐσθάνετο. Νὰ μὴ ἀκούσω ποτὲ τὸ ὄνομα αὐτοῦ τοῦ παιδίου! Αὐτὸ ἤθελα νά σας εἰπῶ καὶ ἐσήμανα τὸν κώδωνα. Ποτέ, ἀκούετε; οὐδέποτε, ἐπὶ οὐδεμιᾷ προφάσει! Ἠμπορεῖτε νἀποσυρθῆτε κυρία Μπέντγουιν, καὶ σᾶς παρακαλῶ νὰ ἔχετε πάντοτε ὑπ' ὄψιν τὴν ἀπαγόρευσίν μου!»

Κατ' ἐκείνην τὴν ἑσπέραν μεγάλη θλῖψις κατεῖχε τὰς καρδίας τῶν ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Μπράουνλω. Ὁ δὲ Ὄλιβερ σφόδρα ἐλυπεῖτο ἀφ' ἑτέρου, συλλογιζόμενος τοὺς ἐν Πέντοβιλλ ἀγαθούς του φίλους· εὐτυχῶς ἠγνόει τί διηγήθη αὐτοῖς ὁ κλητήρ· ἄλλως θἀπέθνησκεν ἐξ ἀπελπισμοῦ.

Ἕπεται συνέχεια. **Π

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΥΠΝΟΥ ΔΙΑ ΤΟΥ ΧΛΩΡΟΦΟΡΜΙΟΥ

Γνωστὸν ὅτι δὲν εἶνε πάντοτε εὔκολον νἀφυπνίζωνται οἱ ὑπὸ τοῦ χλωροφορμίου ἀποκοιμηθέντες, ἐπερχομένου τοῦ θανάτου κατὰ τὸ διάστημα τοῦ ὕπνου.

Ὁ διάσημος γάλλος χειρουργὸς Νελατὼν ὁ θεραπεύσας τὸν Γαριβάλδην εὗρε μέσον δι' οὗ ἐπανέφερε τὰς αἰσθήσεις τῶν κοιμωμένων. Ἰδοὺ δὲ πῶς διηγεῖτο τὰ περὶ τῆς ἀνακαλύψεώς του ταύτης·

«Ὅτε ὁ υἱός μου ἦτο μικρὸς ἠγάπα νὰ συλλαμβάνῃ ποντικοὺς καὶ νὰ παίζῃ μετ' αὐτῶν. Ἔδενεν εἰς τὴν οὐράν των χάρτινα ἁμάξια καὶ τὰ ἔσυρον. Ἐννοεῖται δ' ὅτι πολλάκις συνέβαινε νά τον δάκνωσιν οἱ ποντικοὶ καθ' ἣν στιγμὴν συνελάμβανε τὴν οὐράν των. Ἵνα δὲ ἀποφεύγῃ τὰ δήγματά των ἐπενόησε νά τους ἀποκοιμίζῃ διὰ τοῦ χλωροφορμίου, καὶ τότε τοὺς ἤγγιζεν ἄνευ φόβου. Ἀλλὰ λαβών ποτε ποντικόν τινα ἀπὸ τῆς οὐρᾶς καὶ κρεμάσας αὐτὸν κατὰ κεφαλῆς, εἶδεν ὅτι ὁ ποντικὸς ἀφυπνισθεὶς ἐπεχείρησε νά τον δαγκάσῃ, διὸ παρευθὺς τὸν ἀπέθηκεν ἐπὶ τῆς τραπέζης, ἀλλ' ὁ ποντικὸς ἀπεκοιμήθη παραυτα· τὸν ἔλαβε πάλιν ἀπὸ τῆς οὐρᾶς καὶ πάλιν ἀφυπνίσθη. Μαθὼν ἐγὼ τὸ γενόμενον συνεπέρανα ὅτι ἐὰν κατὰ τὸ διάστημα τοῦ ὕπνου ὁ ἐγκέφαλος κενοῦται ἐν μέρει τοῦ αἵματος καὶ καθίσταται ἀναιμικός, ἡ κατακόρυφος θέσις μὲ τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ κάτω φέρουσα τὸ αἷμα εἰς τὸν ἐγκέφαλον ἐπαναφέρει τὴν ἐγκεφαλικὴν δραστικότητα καὶ ἀφυπνίζει τὸ κοιμώμενον ζῷον. Ἐσκέφθην λοιπὸν ὅτι ἦτο δυνατὸν νὰ ἐφαρμοσθῇ ὁ τρόπος οὗτος τῆς ἐξαρτήσεως καὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους ὁσάκις ἡ ἐξέγερσις αὐτῶν ἦτο βραδεῖα.»

Ὁ διάσημος χειρουργὸς ἔτυχε μετ' οὐ πολὺ εὐκαιρίας πρὸς ἐφαρμογὴν τοῦ τρόπου τούτου. Δύο χειρουργοὶ τὸν παρεκάλεσαν νὰ παρευρεθῇ εἰς ἐγχείρησίν τινα τὴν ὁποίαν ἔμελλον νὰ ἐκτελέσωσι. Ὁ Νελατὼν μὴ προφθάσας τὸν σιδηρόδρομον ἠναγκάσθη νὰ ἀπέλθῃ διὰ τῆς ἑπομένης ἁμαξοστοιχίας. Ἀλλ' ἐλθὼν εὗρε τὴν ἀσθενῆ ἀ-

Digitized by Google

ναίσθητον καὶ μὴ δυναμένην νὰ συνέλθῃ ἐκ τοῦ διὰ τοῦ χλωροφορμίου ὕπνου· πάντες οἱ ἐν τῇ οἰκίᾳ ἦσαν ἄνω καὶ κάτω καὶ οἱ ὑπηρέται θρηνοῦντες ἀνεκραύγαζον· «Ἀπέθανεν ἡ κυρία μας! ἀπέθανεν ἡ κυρία μας!»

Ὁ Νελατὼν ἀπευθυνόμενος πρὸς τὸν ἕτερον τῶν ἰατρῶν, τῷ εἶπε μετὰ τῆς συνήθους γλυκύτητος καὶ ἠρεμίας αὐτοῦ· «Φίλε μου, λάβε τοὺς πόδας καὶ κράτει τους στερεά·» αὐτὸς δὲ λαβὼν τὸ σῶμα τῆς ἀσθενοῦς τὸ ἔσυρεν εἰς τὸ ἄκρον τῆς κλίνης, καὶ ἡ κεφαλὴ ἐκρεμάσθη ἔξω τῆς κλίνης, εἶπε δὲ εἰς τὸν ἰατρὸν νὰ ὑψώσῃ τοὺς πόδας οὕτως ὥστε τὸ σῶμα νὰ λάβῃ *θέσιν λαγωοῦ τὸν ὁποῖον φέρουσιν ἐκ τοῦ κυνηγίου*, καὶ πάραυτα ἡ ἀσθενὴς συνῆλθε· ἀλλ' εὐθὺς ὡς τὴν ἥπλωσαν ἐπὶ τῆς κλίνης, ἐπανέπεσεν εἰς τὴν ληθαργίαν. Τὴν ἐκρέμασαν πάλιν μὲ τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ κάτω καὶ συνῆλθε, τὴν ἐξήπλωσαν καὶ ἀπεκοιμήθη, καὶ πάλιν τὴν ἐκρέμασαν ἐπὶ δέκα λεπτὰ καὶ συνῆλθεν εἰς ἑαυτὴν ἐντελῶς.

ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΜΕΓΑΛΩΝ ΠΟΛΕΩΝ

Δὲν ὑπάρχει σχεδὸν μεγάλη πόλις ἐν Εὐρώπῃ, ἧς αἱ συνήθεις δαπάναι δὲν ἐδιπλασιάσθησαν κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν, καίτοι ὁ ἀριθμὸς τῶν δημοτῶν δὲν ηὔξησεν ἐν γένει εἰμὴ κατὰ 15 ἢ 20 %.

Ἐν τῷ περιοδικῷ l'Économiste français κατεχωρίσθησαν αἱ ἑπόμεναι εἰδήσεις, παραληφθεῖσαι ἐκ δημοσιεύσεων τοῦ Μ. Korosi, διευθυντοῦ τοῦ στατιστικοῦ γραφείου τῆς πόλεως Βούδα-Πέστης·

Παραλείποντες τὸ Λονδῖνον, ἐν ᾧ ἡ διαίρεσις εἰς τμήματα, καὶ ἡ πολύπλοκος καὶ πολυπληθὴς διοικητικὴ διαίρεσις δὲν παρέχει ἀκριβῆ στοιχεῖα καὶ βέβαια πρὸς ὀρθὴν στατιστικήν, παρατηροῦμεν ὅτι τὸ Βερολῖνον, οὗτινος αἱ δαπάναι δὲν ὑπερέβαινον τῷ 1869 τὰ 18,149,000 φράγκων, ὧν 8,724,000 ἐδαπανῶντο εἰς ἐκτάκτους δαπάνας, ἐδαπάνησε τῷ 1875 46,000,000, ὧν τὰ 10,000,000 ἦσαν δαπάναι ἔκτακτοι. Ἡ αὔξησις εἶναι περίπου 150 τοῖς 100 ἐν διαστήματι ἓξ ἐτῶν. Ὁ πληθυσμὸς τοῦ Βερολίνου εἶναι ἀληθὲς ὅτι ηὔξησε πολύ, διότι τῷ 1867 ἀνήρχετο εἰς 702,437 ψυχάς, τῷ δὲ 1876 εἰς 966,808· σήμερον ὑπερβαίνει τὸ ἑκατομμύριον.

Ἧττον μεγάλη τοῦ Βερολίνου ἡ Βιέννη ἔχει πλειοτέρας καλλονάς. Εἶναι πόλις ἔνθα εὑρίσκει τις πολυτέλειαν, ἀπολαύσεις καὶ φιλοκαλίαν· μέγισται δὲ κατεβλήθησαν προσπάθειαι πρὸς διακόσμησιν αὐτῆς καὶ ἐπέκτασιν· πρὸς τοῦτο δὲ ἐδαπανήθησαν σημαντικὰ χρηματικὰ ποσά. Τῷ 1865 ἡ πόλις τῆς Βιέννης ἐδαπάνησεν 27 ἑκατομμ. φρ., ὧν 10 καὶ $\frac{1}{2}$ εἰς ἐκτάκτους δαπάνας· τῷ 1874 τὸ σύνολον τῶν δαπανῶν ὑψώθη εἰς 67,500,000, ὧν 35,500,000 ἦσαν ἔκτακτοι. Ὁ πληθυσμὸς τῆς Βιέννης τῷ 1865 ἦτο 550,000 ψυχαί, τῷ 1874 ἀνῆλθεν εἰς 670,000.

Τινὲς τῶν μικρῶν πρωτευουσῶν τῆς Γερμανίας ἐπροχώρησαν ἔτι πρὸς εἰς τὴν ὁδὸν τῶν ὑπερόγκων δαπανῶν. Ἐξαίρεσιν ὡς πρὸς τοῦτο ἀποτελεῖ μόνον τὸ Μόναχον. Αἱ δαπάναι τῆς πόλεως ταύτης τῷ 1864 ἦσαν 4,700,000 φράγκ.· τῷ 1874 μόλις ἔφθασαν εἰς 5,340,000. Ἡ πόλις τοῦ Μονάχου φαίνεται οὖσα πόλις συνετή. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη εἶχε σημαντικὰ πλεονάσματα ἐκ τῶν εἰσπράξεων. Ὁ πληθυσμὸς δὲ αὐτῆς ἀνῆλθεν ἐξ 167,000 κατὰ τὸ 1864 εἰς 193,000 τῷ 1875. Τὰ ἔξοδα αὐτῆς εἶναι μέτρια διότι μόλις ἀνέρχονται εἰς 27 ἢ 28 φράγκα κατ' ἄτομον, ἐνῷ ἐν Παρισίοις ἀναλογοῦσι κατ' ἄτομον 100, ἐν Βιέννῃ, 45, καὶ ἐν Βερολίνῳ 37 φράγκα.

Ἀλλ' ἡ Στουτγάρδη παρουσιάζει τι ἔκτακτον. Τῷ 1864—65 τὰ ἔξοδα τῆς πόλεως ἀνήρχοντο εἰς 2,575,000 φρ., ὧν 1,137,000 ἦσαν ἔκτακτα, τῷ 1872—74 τὸ σύνολον τῶν δαπανῶν ἀνῆλθεν εἰς 30,025,000 φρ., ὧν ἀληθὲς ὅτι 26,336,000 φρ. εἶναι ἔκτακτοι δαπάναι. Ὁ συνήθης προϋπολογισμὸς τῆς πόλεως ἐτριπλασιάσθη, ὁ δὲ πληθυσμὸς αὐτῆς ηὔξησε κατὰ 50 τοῖς 100, διότι ἐξ 69,000 ψυχῶν, ἃς εἶχε τῷ 1864, ἔφθασε τῷ 1871 εἰς 91,000.

Ἐν Βρεσλάου ἀπὸ τοῦ 1866—1875 αἱ δαπάναι ἐδιπλασιάσθησαν, ἐξ 8,624,000 φρ. ἀνελθοῦσαι εἰς 8,486,000. Εἶχε πληθυσμὸν 166,000 τῷ 1867, τῷ δὲ 1875 234,000.

Τὰ αὐτὰ φαινόμενα παρατηροῦνται καὶ εἰς τὰς πόλεις τῶν Σκανδιναυϊκῶν κρατῶν. Ἐν Κοπενάγῃ τὰ ἔξοδα ἐκ 4 ἑκατομμ. κατὰ τὸ 1865 ἀνῆλθον εἰς 8 τῷ 1874, ὧν 1,600,000 ἔκτακτα. Ἡ Κοπενάγη περιεῖχε κατοίκους τῷ 1870 180,000. Ἡ δαπάνη λοιπὸν εἶναι 35 φρ. κατὰ κεφαλήν.

Αἱ ἰταλικαὶ πόλεις ὑπερηκόντισαν πάσας κατὰ τὰς δημοτικὰς δαπάνας.

Αἱ δαπάναι τῆς Φλωρεντίας ἐξ 8,759,000 φρ. κατὰ τὸ 1866, ὧν 3,022,000 φρ. ἦσαν ἔκτακτοι, ἀνῆλθον εἰς 23,712,000 φρ. τῷ 1875, ὧν 7,671,000 ἔκτακτοι. Τὰ εἰσοδήματα τῆς πόλεως ἀνήρχοντο τῷ 1875 εἰς 15,328,000, ὧν 2,205,000 ἦσαν ἔκτακτα. Ἀπὸ τοῦ 1865 αἱ δαπάναι τῆς Φλωρεντίας ἐτριπλασιάσθησαν, ἐνῷ ὁ πληθυσμὸς ἠλαττώθη· διότι ἀπὸ 191,235 ψυχῶν κατὰ τὸ 1866 κατέβη εἰς 177,000 τῷ 1876. Τὸ βιβλίον τοῦ κ. Κορόζη δὲν περιέχει εἰδήσεις περὶ τῆς Νεαπόλεως.

Τῆς Ῥώμης αἱ δαπάναι ἐκ 12 ἑκατομμ. φρ. τῷ 1871, ὧν 4 ἑκατομμ. ἔκτακτοι, ἔφθασαν εἰς 19,500,000 φρ., ὧν 5 ἑκατομμ. ἔκτακτοι. Ὁ πληθυσμὸς τῆς Ῥώμης ὑπερβαίνει τὰς 250,000 ψυχάς.

Αἱ πρὸς βορρᾶν τῆς ἰταλικῆς χερσονήσου πόλεις ὑπῆρξαν συνετώτεραι· ὁ προϋπολογισμὸς τῆς

Digitized by Google

Γενούης ἐξ 7,721,000 φρ. τῷ 1866, ὧν 3 ἑκατ. εἶναι ἔκτακτοι δαπάναι, ἀνέβη τῷ 1875 εἰς 11,660,000, ὧν 4,264,000 ἔκτακτοι. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ὁ πληθυσμὸς ηὔξησεν ἐξ 166,000 εἰς 234,000. Τὸ Τουρῖνον, οὗτινος ὁ πληθυσμὸς μένει στάσιμος (214,715 ψυχαὶ τῷ 1862, καὶ 212,644 τῷ 1872) μικρὸν ηὔξησε τὰς δαπάνας· ἐκ 10,221,000 φρ. τῷ 1865, ὧν 3,715,000 ἦσαν ἔκτακτοι, ἀνέβη εἰς 12,500,000, ὧν 3,143,000 ἔκτακτοι, τῷ 1874.

[Journal des Voyages.] Α. Μ.

Γνῶμαι καὶ σκέψεις ἠθικαὶ τοῦ δουκὸς

ΔΕ-ΛΑ-ΡΟΣΦΟΥΚΩ

[Μετάφρασις Γ. Ζωχιοῦ.]

21.

Οἱ εἰς θάνατον καταδεδικασμένοι ἐπιδεικτικῶς ἐνίοτε προσποιοῦνται ψυχῆς καρτερίαν καὶ καταφρόνησιν τοῦ θανάτου, ἐν ᾧ κατὰ ἀλήθειαν φοβοῦνται νὰ ἀτενίσωσι πρὸς αὐτόν. Διὰ τοῦτο δύναταί τις νὰ εἴπῃ, ὅτι ἡ καρτερία καὶ ἡ καταφρόνησις, περὶ ὧν εἴρηται, σκοτίζουσι τὸν νοῦν τῶν εἰς θάνατον ἀπαγομένων, καθὼς τὸ ἀνάδημα τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν ἀποτυφλοῖ τὴν ὅρασιν αὐτῶν.

22.

Ἡ φιλοσοφία εὐκόλως θριαμβεύει, λόγου προκειμένου περὶ παρελθόντων ἢ μελλόντων κακῶν· τὰ κακὰ ὅμως τὰ παρόντα θριαμβεύουσι κατ' αὐτῆς.

23.

Ὀλίγοι γινώσκουσι τὸν θάνατον, οἱ δὲ πολλοὶ ὑποβάλλουσιν αὐτῷ ἑαυτοὺς οὐχὶ ἐσκεμμένως, ἀλλ' ἐξ ἀναλγησίας καὶ κατ' ἔθος· τὸ δὲ πλῆθος τῶν ἀνθρώπων ἀποθνήσκει, διότι δὲν δύναται ν' ἀποφύγῃ τὸν θάνατον.

24.

Οἱ μεγάλοι ἄνδρες, οἱ κύπτοντες τὸν αὐχένα ὑπὸ τὸ βάρος ἐπιμόνου σειρᾶς συμφορῶν, ἀποκαλύπτουσι τῷ κόσμῳ, ὅτι διεμάχοντο πρὸς αὐτάς, κέντρον ἔχοντες οὐχὶ τῆς ψυχῆς αὐτῶν, ἀλλὰ τῆς φιλοδοξίας αὐτῶν τὴν δύναμιν. Πρὸς τούτοις δὲ καταδηλοῦσι, ὅτι καὶ οἱ ἥρωες ἐπλάσθησαν ὅπως οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων, μετὰ ματαιότητος ὅμως μεγάλης καὶ ἀπαραβλήτου.

25.

Πλειότερον τῆς κακῆς ἡ ἀγαθὴ τύχη δεῖται μεγάλων ἀρετῶν.

26.

Οὔτε πρὸς τὸν ἥλιον, οὔτε πρὸς τὸν θάνατον δύναται ὁ ἄνθρωπος ν' ἀτενίσῃ ἀσκαρδαμυκτί.

27.

Πολλάκις πρὸς καύχησιν ἀποκαλύπτομεν τὰ πάθη τὰ ἡμέτερα, καὶ αὐτὰ τὰ αἴσχιστα. Οὐδεὶς ὅμως ὁμολογεῖ τὸ δειλὸν καὶ βδελυρὸν πάθος τοῦ φθόνου.

28.

Ἡ ζηλοτυπία, κατά τινα τρόπον, καὶ δικαία καὶ εὔλογος εἶναι, διότι ζηλοτυποῦμεν, ἀμυνόμενοι ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως τοῦ ἡμῖν ἀνήκοντος ἢ παρ' ἡμῶν ἀντιποιουμένου ἀγαθοῦ. Ὁ δὲ φθόνος εἶδος εἶναι μανίας, μὴ ἀνεχομένης τὸ ἀγαθὸν τοῦ πλησίου.

29.

Ὑπὲρ τὰς κακὰς ἡμῶν πράξεις τὰ προτερήματα ἡμῶν διεγείρουσι καθ' ἡμῶν διωγμοὺς καὶ μίση.

30.

Τῆς θελήσεως ἡμῶν ἐπικρατεστέρα εἶναι ἡ ἐν ἡμῖν δύναμις. Πολλάκις δὲ ὁ ἄνθρωπος φαντάζεται τὰ πράγματα ἀδύνατα, ἑαυτὸν ἐνώπιον ἑαυτοῦ πάσης αἰτίας ἀπολύων.

ΑΝΕΚΔΟΤΑ

Τὸ ἐπ' ἐμοί, ἔλεγε κυρία τις συστέλλουσα τὰ χείλη της, δὲν εἶμαι ἱκανὴ νὰ εἴπω ποτὲ ψεῦδος.

— Θὰ σᾶς βοηθήσω ἐγώ! ἐφώνησεν ὑπομειδιῶν γέρων τις κύριος· εἴπετέ μοι, παρακαλῶ, πόσων ἐτῶν εἶσθε;

*

Εἶσθε κυνηγός; ἠρώτα τις ἕτερον.

— Ὑπῆγα εἰς τὸ κυνήγιον μίαν μόνην φοράν, ἀλλ' εἶναι ἤδη πολλὰ ἔτη. . .

— Ἐννοῶ, ἐννοῶ, δυσηρεστήθητε, ὡς ὅλοι οἱ πρωτόπειροι, διότι δὲν ἐφονεύσατε τίποτε.

— Μὲ συγχωρεῖτε· ἐφόνευσα. . . . ἕνα ἀγροφύλακα.

*

Ἐξητάζετο φοιτητὴς τῆς ἰατρικῆς.

— Τί δύναται νὰ προξενήσῃ περιτονῖτις ἠμελημένη;

— Δύναται νὰ ἐπενέγκῃ τὸν θάνατον τοῦ ἀσθενοῦς καὶ . . . καί τι χεῖρον.

— Ἀρκέσθητε εἰς τὸν θάνατον, εἶπε μετὰ ψυχρότητος ὁ καθηγητής.

*

Ῥάπτης τις περιπατῶν μετά τινος φίλου του συναντᾷ γνώριμόν του, ὅστις προσεποιήθη ὅτι δὲν τὸν εἶδε. Ὁ φίλος εἶπε τῷ ῥάπτῃ:

— Εἶδες τὸν δεῖνα;

— Ναί.

— Τί τρέχει καὶ δὲν σὲ ἐχαιρέτισε; Κάτι ἴσως θὰ τῷ ἔκαμες;

— Ἐγώ; . . . ἓν φόρεμα ἐντελέστατον.

Ι. Σ. Κ.

Ο ΦΙΛΑΡΓΥΡΟΣ

Ἐκ τῶν τοῦ Ἠλία Τανταλίδου.

Ὅταν εἶχα τὸν καιρόν μου, πόσα ἔξοδα τρελά,
Τῆς τρελῆς νεότητός μου ἀσυγχώρηταις θυσίαις!
Ὁ τὰ γεράματά μου τώρα μόλις ἔβαλα μυαλά,
Καὶ θρηνῶ διὰ ταῖς τόσαις πρωτιναῖς παραλυσίαις.
Ἄχ! ἂν ἔκρυπτα τὸ τρίτον, ἐὰν ὄχι τὰ μισά,
Ἕως τώρα θὲ νὰ εἶχα δυὸ κιβώτια χρυσᾶ.

—

Τὸ κεφάλι μου 'ς ταῖς πέτραις κτυπῶ τώρα σὰν τρελός·
Τ' ἤθελες ξερὸ κεφάλι καὶ νὰ τρώγῃς καὶ νὰ πίνῃς;
Ἂς ψοφοῦσες εἰς τὸ χῶμα, διατί πολυτελῶς
Ἀναπαύσεις μ' ἐζητοῦσες μέσ' τὰ πάχυτα τῆς κλίνης;...
Πόση τρέλα νὰ μὴ δέσω ἕν' ἀπ' τ' ἄλλο τὰ φλουριά!
Πῶς τρελὸς νὰ μὴν τὰ ἔχω κλειδαριὰ 'ς τὴν κλειδαριά!

Digitized by Google

Ὅσα ἔχω δὲ μ' εὐφραίνουν· ὅσα ἔφυγαν θρηνῶ·
Μιλιοῦνι κλειδωμένο τόσον δὲν μὲ καθηδύνει,
Ὅσον σφάζει τὴν καρδιάν μου ἕνα κ ά λ π ι κ ο λιανὸ
Ὁποῦ φεύγει καὶ μ' ἀφίνει.
Ἀπ' ἐδῶ κόψ' ἕνα ἄσπρο, ἕνα ἄσπρο ἀπ' ἐκεῖ,
Ἤθελα τὸ πᾶν νὰ ἔχω κ' ἂς μὴν εἶχα·καὶ βρακί.

—

Κάθουμαι καὶ λογαριάζω μὲ τὸ κλάσμα τὸν παρᾶ.
Τὸ τοσούτσικο 'ς τὸ ἅλας, τὸ τοσούτσικο 'ς τὸ λάδι,
Τὸ τοσούτσικο 'ς τὸ τάδε ἂν συνάψῃς καθαρά,
Γίνονται σωστοὶ παράδες ὁποῦ φεύγουν κάθε βράδυ.
Κι' οἱ παράδες τώρα πρέπει νὰ μετροῦνται σὰν φλουριά,
Κι' ὅποιος ἕνα μὲ ζητήσῃ μὲ κτυπᾷ μιὰ μαχαιριά.

—

Τί ἀσέβεια τοῦ κόσμου! μὲ ταῖς φοῦκταις τὰ πετοῦν.
Φρένα μ' ἔρχεται καὶ σκάνω σὰν τοὺς βλέπω νὰ τὰ σπέρνουν,
Καὶ τὴν τυφλωμένην τύχην ποῦ τοὺς δίδει καὶ πλουτοῦν,
Μὲ τὸ ξύλο νὰ τὴν πέρνουν.
Ὅλοι ἄσωτοι κ' οἱ γέροι κ' οἱ παππάδες κι' ὁ λαός,
Καὶ οἱ ἄνδρες κ' αἱ γυναῖκες καὶ ὁ ἴδιος Θεός.

—

Ὅλοι τρύπιο ἔχουν χέρι, κ' εἰς ἐμὲ μόνον κλειστό,
Ὅλοι θέλουν νὰ μ' ἁρπάξουν·πλὴν τὸν κόπον μόνον χάνουν.
Εἰς δεσίματα σαράντα τ' ἀσπρουλάκια μου βαστῶ,
Καὶ σαράντα ἑωσφόροι ἐκεῖ μέσα δὲν τὰ φθάνουν.
Ὁλημέρα οἱ σκαριῶται νὰ ξοδεύσω μὲ σκουντοῦν.
«'Σ τοῦ κουφοῦ τὴν πόρτα ὅμως ὅσῳ θέλουν ἂς βροντοῦν.»

—

Εἶμαι τέκνον τῆς προόδου, θέλω τὸ κοινὸν καλὸν
καὶ δασκάλους καὶ σχολεῖα.
Τὰ εὐλογημένα ὅμως κατντοῦν 'ς τὸν ὀ β ο λ ὸ ν,
Καὶ τοῦ πράγματος νὰ ὅλη καθ' αὐτὸ ἡ δυσκολία.
Ἕνας δ ό σ ε, ἄλλος δ ό σ ε, ἤκουσες κάμμιὰ φορὰ
Νὰ διακριθοῦν νὰ εἴπουν, «π ά ρ ε τοῦτον τὸ παρᾶ;»

—

Τὸν κουφὸ λοιπὸν εἰς ὅλα· μ' ἕνα ὄ χ ι τοὺς πετᾷς,
Ὄχι γρόσι, ὄχι ἄσπρο, ὄχι ῥοῦχ', ὄχι παποῦτσι,
Οὔτε μὲ ὁμολογίαις, οὔτε μὲ ἐγγυητάς,
Οὔτε Ἄγγελο θυμιάμα, οὔτε ἄνθρωπο κουκκοῦτσι·
Κ' ἔτσι μ' ἥσυχο κεφάλι κουμουλιάζεις τὸ φλουρί,
Καὶ τὸ μάτι τοῦ ἀσώτου ἀ κ ρ ι β ὸ ν ἂς σὲ θαρρῇ.

—

'Σ τὸ κλειδί, 'ς τὸν πάτο πάτο κ' εἰς κρυψῶνα μυστικὸν
ὅ,τι εὕρῃς κι' ὅ,τι λάχῃς.
Ναί· καλὰ ποῦ ἐνθυμήθην, λέγει κ' ἕνα γνωμικόν,
«Κλέ—(ἄ, ὄχι!) κρύψε νἄχῃς.»
Πλὴν ῥωτᾷς τί θὰ τὰ κάμῃς; τί ἐρώτησις κακή!
Ἔχε τ', ἄνθρωπε, νὰ τἄχῃς, καὶ αὐτὸ μόνον ἀρκεῖ.

—

Θησαυροί μου σκουριασμένοι! ἀλυσόδετ' ἀγαθά!
Μουχλιασμένα μου κελάρια! ξυνισμέναις μου βαρέλλαις!
Νὰ σᾶς βλέπω μόνον τώρα ἡ καρδία μου μεθᾷ,
Ὢ γεροντισσαις παρθέναις, σκονισμέναις μου κασσέλαις!
Ἄμποτε νὰ μὴ τολμήσῃ φθόνος, μάτι ἢ ἀφή
Ὡς ἐδῶ νὰ εἰσχωρήσῃ πρὶν τὸ σῶμά μου ταφῇ!

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

⁂ Αἱ προσφοραὶ ἐπανωφορίων γίνονται συνήθως ἐν ὥρᾳ καύσωνος, αἱ δὲ πλεῖσται προσκλήσεις εἰς γεῦμα ἀποτείνονται εἰς μὴ πεινῶντας.

⁂ Ὁ Ἕλλην στέργει μὲν πολλάκις νὰ στερηθῇ ἄρτου, οὐχὶ ὅμως καὶ βουτύρου ὅπως ἀλείψῃ αὐτόν.

⁂ Οἱ στέφοντες τὰ μέτωπα τῶν νεκρῶν κλάδοι δάφνης, χρησιμεύουσι πολλάκις ὡς ῥάβδοι πρὸς μαστίγωσιν τῶν ζώντων.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Ἐν τοῖς ἐκθέμασι τοῦ κινεζικοῦ τμήματος τῆς Παγκοσμίου ἐκθέσεως τῶν Παρισίων ὑπάρχει καὶ συναγωγὴ φαρμακευτικῶν προϊόντων τῶν Σινῶν, ὧν τινα ὄντως παράδοξα εἰς τὸ εἶδος των σημειοῦμεν ἐνταῦθα·

Χολὴ ἄρκτου.— Ἀντίδοτον ἰσχυρότατον εἰς πολλὰς νόσους.

Στόμαχοι ἀπεξηραμένοι πτηνῶν.—Πρὸς θεραπείαν τῆς δυσπεψίας.

Λίθοι ἀνθρωπίνων οὔρων.—Κατὰ τῶν ἀσθενειῶν τῶν νεφρῶν.

Ἱπποκάμπη (ἰχθύς).—Ἐξαίρετον φάρμακον τῶν πόνων τῆς λοχείας. Τίθεται εἰς τὴν χεῖρα τῆς ἀσθενοῦς.

Δέρμα ἐλέφαντος εἰς κόνιν.—Κατὰ τῶν ῥευματισμῶν.

Χρυσαλλίδες πεφρυγμέναι τεττίγων.—Κατὰ τοῦ πονοκεφάλου.

Ὀστᾶ τίγρεως. Πηκτή.—Φάρμακον μεγάλης ἀξίας. Δίδεται ὡς ἐξαίρετον τονικόν.

Ἐντεριώνη κεράτων ἐλάφου.—Κατὰ τῆς συνάγχης καὶ τοῦ βρογχίτου.

Κόλλα δέρματος ὄνου.—Ἔχει μεγίστην φήμην· χρησιμεύει κατὰ τῶν ἀσθενειῶν τῶν πνευμόνων.

Περιττώματα μεταξοσκωλήκων ἀπεξηραμένα. —Κατὰ τῶν ἀσθενειῶν τῶν βρόγχων.

Περιττώματα νυκτερίδων ἀπεξηραμένα.— Κατὰ τῆς ὀφθαλμίας.

Βλέννα βατράχων.—Κόνις πταρμική, κατὰ τῆς λιποθυμίας καὶ τῶν σπασμῶν.

Ἡ ἀπεχθὴς αὕτη κόνις παρασκευάζεται ὡς ἑξῆς· Ἐμβάζουσι ζῶντας βατράχους ἐν ἀγγείῳ περιέχοντι ἄλευρον· οἱ βάτραχοι ἐκκρίνοντες τὴν ἰδιάζουσαν αὐτοῖς βλένναν καταβρέχουσι τὸ ἄλευρον, ὅπερ εἶτα ξηραίνουσιν ἐξάγοντες τοὺς βατράχους.

~~ Ὁ πλοίαρχος Βὲμπ, ἐξάκουστος ἤδη ὑπάρχων διότι διέπλευσε τὴν Μάγχην ἀπὸ Δούβρης εἰς Καλαί, ἐπεχείρησε κατ' αὐτὰς ἐν Λονδίνῳ περιεργότατον νηκτικὸν κατόρθωμα. Ἐστοιχημάτισε νὰ κολυμβήσῃ ἐν τῷ ποταμῷ Ταμέσει ἐπὶ τριάκοντα ἓξ συνεχεῖς ὥρας ἄνευ τινὸς συσκευῆς καὶ χωρὶς νὰναπαυθῇ. Ἐξεκίνησε δὲ τὴν ἕκτην ὥραν πρὸ μεσημβρίας.

Ὁ ἀτρόμητος κολυμβητὴς ἀλείψας τὸ σῶμά του δι' ἐλαίου ἀλιελέφαντος ἐρρίφθη εἰς τὸν ποταμὸν ἀπὸ τοῦ ὕψους τῶν κήπων τοῦ Νὸρθ Βούλβιχ πλησίον τοῦ Λονδίνου, μυριάδων θεατῶν συνωθουμένων κατὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ καὶ ἀνευφημούντων. Συνώδευε δὲ τὸν κολυμβητὴν μικρὸν ἀτμόπλουν οὗ ἐπέβαινον οἱ κριταί, καὶ δύο λέμβοι φέρουσαι σκεπάσματα καὶ φάρμακα. Ὁ καιρὸς ἦτο καλός, μόνον δὲ λεπτὴ βροχὴ ἔπιπτεν ἐκ διαλειμμάτων. Τὴν δεκάτην ὥραν πνέοντος σφοδροῦ ἀνέμου καὶ ἐπειδὴ τὰ κύματα ἦσαν μέγιστα, ἠναγκάσθη νὰ ἐπιβραδύνῃ τὸν δρόμον του. Τὴν ἑνδεκάτην ἐπεχείρησε νὰ ἐπιστρέψῃ ἀναβαίνων τὸν Τάμεσιν· ἀλλ' ὁ καιρὸς ἦτο τόσον ἄθλιος, ὥστε τὴν τρίτην μετὰ μεσημβρίαν δὲν ἠδύνατο νὰ παλαίσῃ κατὰ τῆς βίας τῶν κυμάτων, καὶ ἠναγκάσθη-

Digitized by Google

σαν νὰ τὸν ἀνασύρωσιν εἰς τὸ ἀτμόπλουν, ἔνθα ὡμολόγησεν ὅτι δὲν εἶχε πλέον δυνάμεις. Περιετύλιξαν αὐτὸν παρευθὺς διὰ καλυμμάτων, τῷ ἔδωκαν ζῦθον, καὶ τὸν ἀπέθηκαν ἐπὶ τῆς κλίνης. Ἐκολύμβησε δὲ ἐπὶ ἐννέα συνεχεῖς ὥρας, διαπλεύσας διάστημα 22 μιλίων, ὅ ἐστι 9 περίπου λευγῶν.

〰 Ὁ πληθυσμὸς τῆς γῆς, κατὰ τὸ τελευταῖον τεῦχος τῶν «Γεωγραφικῶν ἀνακοινώσεων» εἶνε 1,439,145,300. Ἡ Εὐρώπη περιέχει 312, 898,480 κατοίκους, ἡ Ἀσία 831,000,000, ἡ Ἀφρικὴ 205,000,000, ἡ Αὐστραλία καὶ Πολυνησία 4,000,000 καὶ ἡ Ἀμερικὴ ὑπὲρ τὰ 86,000,000.

〰 Ἐπὶ 1000 κατοίκων ἐν Εὐρώπῃ ἀναλογοῦσι 1022 γυναῖκες, ἐν Ἀμερικῇ 983, ἐν Ἀφρικῇ 980, ἐν Ἀσίᾳ 943 καὶ ἐν Αὐστραλίᾳ 812. Ἐν Πορτογαλλίᾳ ἐπὶ 1000 κατοίκων ἀναλογοῦσι 1073 γυναῖκες, ἐν Σουηδίᾳ 1059, ἐν Ἀγγλίᾳ 1058, ἐν Ἑλβετίᾳ 1846, ἐν Γερμανίᾳ καὶ Νορβηγίᾳ 1036, ἐν ταῖς Κάτω Χώραις 1028, ἐν Δανιμαρκίᾳ 1026, ἐν Αὐστρίᾳ καὶ Οὐγγαρίᾳ 1024, ἐν Ῥωσσίᾳ 1022, ἐν Ἰσπανίᾳ 1018, ἐν Γαλλίᾳ 1007, ἐν Ἰταλίᾳ 989, ἐν Βελγίῳ 985, ἐν Σερβίᾳ 946, ἐν Ῥωμουνίᾳ 937 καὶ ἐν Ἑλλάδι 933.

〰 Ἐν τῇ κομητείᾳ τοῦ Leicester ποιμήν τις ἔβοσκε τὸ ποίμνιόν του εἰς τὰς ἐκεῖ πεδιάδας. Αἰφνιδίως θύελλα ἐκραγεῖσα ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ καταφύγῃ ὑπὸ μέγα δένδρον ὅπως προφυλαχθῇ. Ἀλλὰ μετὰ παρέλευσιν ὀλίγων λεπτῶν ᾐσθάνθη ὁ ἄνθρωπος κάτωθεν τῆς ἀριστερᾶς ὠμοπλάτης σπασμωδικὰς κινήσεις, καὶ ἀπωλέσας τὴν χρῆσιν τῶν ποδῶν του, ἔπεσε. Διετήρει ὅμως τὰς αἰσθήσεις του, παρεπονεῖτο δὲ μόνον, ὅτι ᾐσθάνετο πόνους εἰς τὰ νῶτα καὶ εἰς τὰς κνήμας.

Ὁ προσκληθεὶς νὰ ἐξετάσῃ αὐτὸν ἰατρὸς ἀνεκάλυψεν ἐπὶ τοῦ σώματος αὐτοῦ παράδοξον ἀποτέλεσμα τοῦ προσβαλόντος αὐτὸν κεραυνοῦ. Ἀπὸ τῆς ἀριστερᾶς ὠμοπλάτης καὶ κάτωθεν αὐτῆς ἐφαίνετο ἐπὶ τῶν νώτων θαυμασίως ἀπεικονισμένον διὰ λαμπροτάτου ὑσγίνου χρώματος στέλεχος δενδριλίου, ἔχοντος πολυαρίθμους κλάδους, χαραγμένους μετὰ μεγάλης λεπτότητος, ὡς ἐὰν ἦσαν δι' αἰχμῆς βελόνης. Ὁ καρπὸς τοῦ δενδριλίου εἶχε περίπου πάχος ἐννέα γραμμῶν καὶ παρίστα πτέριν ἑνὸς ποδὸς ὕψους μετὰ 6 ἢ 8 κλάδων. Ἦτο δὲ λίαν καλῶς ἀπεικονισμένη καὶ ἐφαίνετο ὡς ἐκτετυπωμένη ἐπὶ τῶν νώτων. Τὰ ἐνδύματά του οὐδὲν ἔφερον ἴχνος τῆς διαβάσεως τοῦ ἠλεκτρικοῦ ῥευστοῦ. Ὁ καλλωπισμὸς οὗτος ἦτο τῷ ὄντι ἀξιοθέατος καὶ ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ εἰς τὸν ἄνθρωπον τοῦτον, ἐπιδεικνύοντα αὐτόν, ὡς μέσον χρηματισμοῦ. Δυστυχῶς ἢ εὐτυχῶς δι' αὐτὸν ὁ τύπος ἐκεῖνος δὲν διετηρήθη ἐπὶ πολύ, διότι μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἤρχισαν νὰ ἐξαλείφωνται, κατὰ πρῶτον μὲν τὰ ἄκρα τῶν κλώνων, εἶτα δὲ καὶ τὸ ὑπόλοιπον, μέχρις ὅτου δὲν ἔμεινεν οὐδὲν ἴχνος αὐτοῦ.

〰 Πειράματα τοῦ τηλεφώνου πολλοῦ λόγου ἄξια ἐγένοντο ἐν Παρισίοις ἐν τῷ Πεδίῳ τοῦ Ἄρεως. Τὰ σύρματα τοῦ τηλεφώνου Ἔδισον βελτιωθέντα ἐτέθησαν εἰς συγκοινωνίαν μετὰ τοῦ ἐν Βερσαλλίαις τηλεγραφικοῦ γραφείου, ἀπέχοντος πλέον τῶν τεσσάρων λευγῶν. Ἐρωτήσεις δὲ καὶ ἀποκρίσεις διημείφθησαν μεταξὺ τῶν δύο πόλεων εὐκολώτατα, καὶ οἱ λόγοι μετεδίδοντο καθαρότατοι καὶ ταχύτατα. Πάντες δ' οἱ παρόντες προσεκλήθησαν νὰ μετάσχωσι τοῦ πειράματος, ἐξ οὗ ἀπεδείχθη ὅτι τὰ νέα ταῦτα τηλέφωνα εἶνε πολὺ τελειότερα τῶν μέχρι τοῦδε ἐν χρήσει.

〰 Ἐν Νέᾳ Αὐρηλίᾳ ἐξετέθη σκιάδιον πρὸς χρῆσιν τῶν ἵππων, πρᾶγμα φαινόμενον κατὰ πρώτην ὄψιν ἀδύνατον. Τὸ σκιάδιον τοῦτο θὰ προφυλάττῃ τὴν κεφαλὴν τῶν ἵππων ἀπὸ τῆς θερμότητος τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων, συνίσταται δὲ ἐκ δύο μερῶν ὑφάσματος ἀδιαβρόχου τεταμένων ἐπὶ σιδηροῦ σύρματος, οὕτως ὥστε μεταξὺ αὐτῶν κυκλοφορεῖ ἀκωλύτως ὁ ἀήρ. Κατὰ τὸ ἀνώτατον δὲ μέρος τοῦ σκιαδίου προσκολλᾶται καταλλήλως σπόγγος βρεχόμενος πλειότερον ἢ ὀλιγώτερον, κατὰ τὰς περιστάσεις.

〰 Ἐν τῷ «Οἰκονομολόγῳ» τοῦ Λονδίνου ἐδημοσιεύθησαν περιεργόταται στατιστικαὶ πληροφορίαι περὶ τῶν ἐργασιῶν τοῦ περιφήμου ἐργοστασίου τοῦ Κρούπ. Καίτοι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐργατῶν ἠλαττώθη, 8,500 ἄνδρες κατεργάζονται ἔτι αὐτόθι τὸν χάλυβα. Τὸ χυτήριον περιέχει 298 λέβητας καὶ ἀτμοκινήτους μηχανὰς δυνάμεως 11,000 ἵππων καὶ 77 ἀτμοκινήτους σφύρας βάρους 2—1000 στατήρων. Ἐν διαστήματι εἴκοσι καὶ τεσσάρων ὡρῶν τὸ ἐργοστάσιον δύναται νὰ παραγάγῃ πᾶν ὅ,τι ἀναγκαιοῖ, ὅπως στρωθῇ σιδηρόδρομος ἐκτάσεως 19 χιλιομέτρων, ἤτοι τροχούς, τροχιάς, ἄξονας, ἐλάσματα, ἅμα δὲ καὶ 1,500 μύδρους. Τὸ χυτήριον δύναται νὰ παραδίδῃ 300 τηλεβόλα κατὰ μῆνα. Ἀπὸ τοῦ 1847 ἐχαλκεύθησαν 15,000 τηλεβόλα παντοίων μεγεθῶν. Τὸ ἐργοστάσιον καταναλίσκει καθ' ἑκάστην 36,000 στατῆρας γαιανθράκων, ὑπάρχουσι δὲ 21,000 φανοὶ ἀερίου. Τὰ διάφορα τμήματα τοῦ ἐργοστασίου συγκοινωνοῦσι πρὸς ἄλληλα διὰ σιδηροδρομικοῦ συμπλέγματος ἔχοντος μῆκος 60 χιλιομέτρων καὶ ἐπασχολοῦντος 24 ἀτμαμάξας καὶ 700 ἁμάξας φορτηγάς. Ὑπάρχουσι πρὸς τούτοις ἐν Ἔσσεν 44 τηλεγραφικὰ γραφεῖα, 8 ἀτμοκίνητοι ἀντλίαι καὶ σῶμα πυροσβεστῶν ἐξησκημένων καὶ πειθαρχούντων. Ὁ κ. Κρούπ κέκτηται ἐν Μέππεν πολύγωνον ἐκτάσεως 18 χιλιομέτρων, ἔνθα δοκιμάζονται τὰ τηλεβόλα. 3,300 ἐργάται ἐξάγουσι τὸν σίδηρον καὶ τοὺς γαιάνθρακας ἐκ τῶν ἀνηκόντων αὐτῷ

Digitized by Google

ἐργοστασίων· ἔχει δὲ καὶ ἐν Ἱσπανίᾳ μεταλλεῖα, παράγοντα κατ' ἔτος 4,000,000 στατῆρας σιδήρου, ὃν μεταφέρουσι 5 ἀτμόπλοα ἀνήκοντα ἐπίσης τῷ κ. Κρούπ. Οἱ ἐργάται καὶ αἱ οἰκογένειαί των, ὁμοῦ 16,200 ψυχαί, κατέχουσι 3,277 καταλύματα ἐν οἰκίαις, αἵτινες εἶνε κτῆμα τοῦ ἐργοστασίου.

Ἐκ τῆς «Ὥρας» ἀποσπῶ τὰ ἑπόμενα· Ἐν Γαλλίᾳ ἀνέκαθεν ὁ καπνὸς ἦτο μονοπώλιον τοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον μέχρι τοῦ 1811 ἐνοικιάζετο, ἀλλ' ἔκτοτε ἀνέλαβεν αὐτὴ ἡ κυβέρνησις τὴν ἐνέργειαν τῆς παρασκευῆς καὶ τῆς ἐκποιήσεως τοῦ εἴδους τούτου. Οὐδέποτε ἴσως μονοπώλιον ἄλλο ἀπέδωκε τοιοῦτον κέρδος εἰς ἐπικράτειαν, ὅσον τὸ τῶν καπνῶν ἐν Γαλλίᾳ. Ἡ ἐτησία καθαρὰ εἴσπραξις τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως ἐκ τοῦ μονοπωλίου τούτου ἀνέρχεται εἰς 260 ἑκατομμύρια φράγκα καὶ ἐπέκεινα, ὅπερ ἀποτελεῖ περίπου τὸ δέκατον τοῦ ὅλου εἰσοδήματος τοῦ κράτους. Ὡς εἰκός, τοιαύτη κολοσσιαία ἐκμετάλλευσις ἀποτελεῖ μεγάλην καὶ πολύπλοκον ὑπηρεσίαν, ἧς οἱ ἀνώτεροι ὑπάλληλοι εἰσὶ διακεκριμένοι ἐπιστήμονες, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δ' οὗτοι ἐκλέγονται ἐκ τῶν ἀποφοίτων τῆς περιωνύμου πολυτεχνικῆς σχολῆς τῶν Παρισίων. Ἡ ὑπηρεσία αὕτη ἔχει σήμερον καθ' ὅλην τὴν Γαλλίαν 19 ἐργοστάσια παρασκευῆς τῶν καπνῶν, καὶ 19 ἀποθήκας. Ἕκαστον ἐργοστάσιον παράγει ἐτησίως 1,500,000 χιλιόγραμμα παρεσκευασμένου καπνοῦ, ἐπασχολεῖ δὲ 1000 ἐργάτιδας. Ἐν ὅλῳ λοιπὸν τὰ 19 ἐργοστάσια παράγουσιν ἐτησίως 28,500,000 χιλιόγραμμα παρεσκευασμένου καπνοῦ καὶ ἐπασχολοῦσι 19,000 ἐργάτιδας. Ἡ ὑπηρεσία αὕτη μεταχειρίζεται μέσα χημικὰ καὶ μηχανικὰ λίαν τελειοποιημένα, δι' ὧν παρασκευάζει τοὺς καπνοὺς τῶν διαφόρων ποιοτήτων. Τῷ 1877 παρεσκεύασε 650 ἑκατομμύρια χάρτινα σιγάρα, ἐκτὸς τῶν ἐκ φύλλων καπνοῦ σιγάρων καὶ τοῦ εἰς μικρὰ δέματα πωλουμένου καπνοῦ. Αἱ χημικαὶ καὶ μηχανικαὶ τελειοποιήσεις ἀφορῶσιν εἰς τὴν ταχύτητα τῆς ἐργασίας καὶ εἰς τὴν τελειοποίησιν αὐτῆς. Εἰς τοὺς διευθυντὰς καὶ τοὺς ὑπαλλήλους τῆς ὑπηρεσίας ταύτης καταλέγονταί τινες τῶν διαπρεπεστέρων ἀνδρῶν τῆς Γαλλίας, οἷοι ὁ περιώνυμος ἀστρονόμος Le Verrier, ὁ κ. Rolland, νῦν γενικὸς διευθυντὴς τῆς ὑπηρεσίας τῶν καπνῶν καὶ μέλος τῆς ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν, ὁ κ. de Schloesing, εἷς τῶν ἐξοχωτέρων γάλλων χημικῶν, ὁ νῦν ὑπουργὸς κ. Teisserenc de Bart, καὶ ἄλλοι οὐκ ὀλίγοι ἐν ταῖς ἐπιστήμαις διαπρέψαντες.

Ἐν τῇ γαλλικῇ ἀκαδημίᾳ τῶν ἐπιγραφῶν κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 1/13 Σεπτεμβρίου ὁ κ. Ravaisson ἐξ ὀνόματος τοῦ κ. Ruelle παρουσίασε τόμον ἐπιγραφόμενον «Ἑλληνικὰ ἀνέκδοτα κείμενα περὶ τοῦ μουσικοῦ κανόνος τῶν Ἑλλήνων». Κατὰ τὰ κείμενα ταῦτα, γεγραμμένα ἰδιοχείρως ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου Λασκάρεως καὶ ἀνακαλυφθέντα ὑπὸ τοῦ κ. Graux ἐν χειρογράφῳ τῆς Μαδριταίας βιβλιοθήκης, ἡ ἀρχικὴ μουσικὴ κλίμαξ σχηματιζομένη ὑπὸ δύο τετραχόρδων συνδεδεμένων, ἤτοι ἡνωμένων διὰ κοινῆς διαμέσου φωνῆς (nota), ἀποδίδοται εἰς τὸν Ὀρφέα, ὅστις λέγεται λαβὼν αὐτὴν παρὰ τοῦ Ἑρμοῦ, ἐφευρέτου τῆς λύρας. Ὁ Πυθαγόρας εἰς τὴν κλίμακα ταύτην ὑπεκατέστησε τὴν ὑπὸ δύο μὴ συνδεδεμένων τετραχόρδων σχηματιζομένην. Εἰς τὰ δύο ταῦτα μουσικὰ συστήματα ἀνταπεκρίνοντο δύο ἀνάλογα ἀστρονομικά.

Φοβερὰ καταστροφὴ διεδραματίσθη πρὸ ἡμερῶν ἐπὶ τοῦ Ταμέσεως. Τὸ ἀτμόπλουν «Princess Alice» φέρον περὶ τοὺς ἑπτακοσίους ἐπιβάτας, συγκρουσθὲν πρὸς ἕτερον ἀτμόπλουν, κατεποντίσθη· 550 ἐπιβάται, γυναῖκες καὶ παιδία ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐπνίγησαν· πρὸς τούτοις ἀπωλέσθη ὁ πλοίαρχος καὶ τὸ πλήρωμα. Ἡ φρικώδης αὕτη συμφορὰ εἶνε τοσούτῳ μᾶλλον ἀξιοθρήνητος, ὅσῳ οἱ δυστυχεῖς ἐπιβάται εἶχον ἐξέλθει εἰς πλοῦν χάριν διασκεδάσεως, ἡ δὲ καταστροφὴ συνέβη ὁπότε τὸ ἀτμόπλουν ἐπανήρχετο εἰς Γραβεσοὺνδ.

Διακεκριμένον μέλος τῆς ἐν Παρισίοις Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν, ὁ κ. Λουκᾶ, καταγίνεται ἀπό τινος, χάριν ἐπιστημονικῶν ἐρευνῶν, νὰ ζυγίζῃ τὰ ὀστᾶ τῶν διαφόρων μερῶν τοῦ σώματος τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν ζώων. Κατὰ τὰς παρατηρήσεις τοῦ ἐπιστήμονος τούτου, τὸ δεξιὸν μέρος τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος (εἶνε πιστευτόν, ἀναγνώστρια;) εἶνε πολὺ βαρύτερον τοῦ ἀριστεροῦ.... Ἡ διαφορὰ τοῦ βάρους τῶν ὀστῶν τοῦ δεξιοῦ μέρους πρὸς τὰ ἀντίστοιχα τοῦ ἀριστεροῦ εἶνε 3 ἐπὶ τοῖς 100.

Εἷς Ἀναγνώστης.

ΠΡΑΚΤΙΚΑΙ ΓΝΩΣΕΙΣ

Εἶνε καλὸν νὰ τρυπῶνται τὰ ὦτα τῶν κορασίων;

Οὐδόλως εἶμαι φίλος τῶν ἐνωτίων, διότι ταῦτα ἕνεκα τοῦ βάρους των μηκύνουσι καὶ παραμορφοῦσι τὸν λοβὸν τοῦ ὠτός, ὅπερ δυσάρεστον. Ἀλλ' ὅμως γέρων τις ἰατρὸς βεβαιοῖ ὅτι αἱ ὀφθαλμίαι, εἰς ἃς ὑπόκεινται τὰ πλεῖστα τῶν παιδίων, εὐτυχῶς προλαμβάνονται καὶ διαλύονται ἕνεκα τοῦ ἐλαφροῦ ἐρεθισμοῦ τοῦ ὠτὸς ὑπὸ τῆς πληγῆς τῆς διατρυπήσεως καὶ τῆς συνεχοῦς ἕλξεως ὑπὸ τοῦ βάρους τοῦ κρεμασμένου κοσμήματος.

Ὅθεν ἐὰν μὲν τὰ παιδία ἔχωσιν ὑγιεῖς τοὺς ὀφθαλμοὺς ἄφετε τὰ ὦτά των ἀνέπαφα, ἐὰν δὲ οἱ ὀφθαλμοί των εἶνε ἐξηρεθισμένοι, κρεμάσατε ἀπὸ τῶν ὤτων αὐτῶν ἐνώτια, ἀλλ' ἐλαφρότατα.

ΑΘΗΝΗΣΙ —ΤΥΠΟΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ, ΟΔΟΣ ΠΑΤΗΣΙΩΝ, 14.

Digitized by Google

'Αριθ. 147—Λεπτὰ εἴκοσι.

ΕΤΟΣ Γ'.

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Ἕκτος — Συνδρομὴ ἐτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20.—Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶνε ἐτήσιαι—Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὁδὸς Σταδίου, 6. — 22 Ὀκτωβρίου 1878

ΠΑΝΟΜΟΙΟΤΥΠΟΝ ΤΗΣ ΥΠΟΓΡΑΦΗΣ ΤΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΔΙΑΚΟΥ

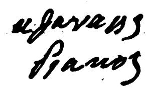

Ποτὲ τοῦ ἥλιου ἡ εὐμορφιά, ποτὲ τῆς γῆς ἡ νειότη
Κ' ἡ περηφάνεια τοῦ βουνοῦ, τοῦ δέντρου ἡ πρασινάδα
Κ' ἡ λευθεριὰ τοῦ ξηφτεριοῦ, ποτὲ τόση γλυκάδα,
Τόση κρυφὴ μοσχοβολιὰ δὲν ἔχυσαν τριγύρω
'Σ τὸ Διάκο ποῦ ψυχομαχᾷ. Τυφλὴ καὶ μανιωμένη
Τὸν ἐκοιλοῦσε ἡ Λιαπουριά.—Κεχρὶ παραδομένο
'Σ τὰ δόντια τοῦ νερόμυλου, τριμμόψυχα ῥιμμένη
Μὲς 'ς τὸ λαρύγκι ἑνὸς θεριοῦ, προσάναμμα, ἀποκλάδι,
Χλωροκομμένο φρύγανο, ποῦ τῶβοσκεν ἡ φλόγα,
Ὁλόγυρά του ἐκύτταζε, σὰν νἄθελεν ἀκόμα
Νὰ καταπιῇ μὲ μιὰ ματιά, νὰ κρύψῃ 'ς τὴν ψυχή του
Τὴν ἔρμη τὴν πατρίδα του κ' ἐκεῖ 'ς τὸν ἄλλον κόσμο
Νὰ τήνε πάρῃ συντροφιά.—'Επέρασε ἀπ' τὸ νοῦ του
Φτωχή, κακογεράματη κ' ἡ δύστυχή του ἡ μάνα
Μὴν ἔρθῃ ὥρα γιὰ ψωμὶ τὸ χέρι της ν' ἁπλώσῃ,
Καὶ μὴν πεθάνῃ νηστική. 'Επάγωσε ἡ καρδιά του
Κ' ἕνα κελάδημα γλυκό, πλασμένο μ' ὅλα τ' ἄνθη,
Ποῦ τρέφ' ὁ κῆπος τῆς ζωῆς, τοῦ φύτρωσε 'ς τὰ χείλη.

«Γιὰ ἰδὲς καιρὸ ποῦ ἐδιάλεξεν ὁ Χάρος νὰ μὲ πάρῃ
»Τώρα πἀνθίζουν τὰ κλαριά, ποῦ βγαίν' ἡ γῆ χορτάρι.»

Λὲς κ' ἤθελε πρὶν ἀναιβῇ 'ς τοῦ Πλάστη του τὸν κόρφο,
Τὴ ῥαγισμένη του καρδιὰ νὰ σχίσῃ γιὰ νὰ φύγουν
Τῆς νειότης του τἀρώματα, ποῦ δὲ χωροῦν 'ς τὸ μνῆμα.

Τὸν ἐπατοῦσαν τἄλογα, κι' ἄγρια, μεθυσμένα
Τύνε δαγκοῦν 'ς τὸ πρόσωπο. Τἀγέρι φορτωμένο
Φοβέραις καὶ περίγελα καὶ φλογισμένα χνῶτα
Τριγύρω του ἐκουφόβραζε. . . Κανένα χηλιδόνι
Δὲ φαίνεται 'ς τὸν οὐρανὸ νὰ τὸν παρηγορήσῃ. . .
Ὁ δρόμος ἀτελείωτος ! . . . Δεξιά, ζερβιά του τοῖχος
'Ανταριασμένοι οἱ Γκέκιδες. . . Τοὺς ἀνακράζει ὁ Διάκος...
«Δὲν εἶν' κανένας ἀπὸ σᾶς καθάριος 'Αρβανίτης
»Νὰ ἐντρέπεται τὴ γύμνια μου, τὴν καταφρόνεσί μου.
»Νὰ μοῦ φυτέψῃ ψυχικὸ 'ς τὸ μέτωπο ἕνα βόλι ; . . .»

Βουβοὶ δὲν ἐταράχτηκαν, τόνε θωροῦν μὲ τρόμο.
'Εφούσκωνε ὁ κατακλυσμός... 'Σ τὸ διάβα του ἕνας χτύπος
'Ακούστηκε μικρός . . μικρός, σὰν νἄθε ξεροσκάσῃ
Τοῦ λύκου τἀνασήκωμα, σὰν νἄθε ἁπλώσῃ χέρι
'Σ τοῦ πιστολιοῦ τὸ σκάνδαλο . . . 'Ανάμεσ' ἀπὸ τόσους
Μήπως ἐξύπνησε κανείς, ὁποῦ ἦταν παλληκάρι ; . .
Ξαφνίστηκε ὁ Χαλήλμπεης . .

— Σκυλί, ὅποιος κι' ἂν ἦσαι
Τὸν ἔχω λάβει χάρισμα . . . εἶναι δικό μου ψῶνι . . .
Μάθε το . . . κάτου τ' ἅρματα . . .

Καὶ σὰν τὴ νυχτερίδα
Κολλάει 'ς τοῦ Διάκου τὰ μαλλιά. Ξανάφτουν οἱ φονιάδες.
Ἀψόνει πάλ' ὁ θόρυβος. Τρέχουν, πηδοῦνε, σκούζουν
Κι' ἀποσταμένοι πλακωτοὶ 'ς τοῦ ῥουπακιοῦ τὸν ἴσκιο
'Αράζουνε καὶ στέκονται. 'Ακίνητος ὁ γύφτος
Τὸ φοβερὸ τὸ σύνεργο 'ς τὰ χέρια του ἐκρατοῦσε,
Τοῦ Χάρου παραβλάσταρο, τοῦ τάφου σημαδοῦρι.
'Εμπρός του, πίσω του βαθειά, διχαλωτοὶ δύο ψήσταις
Μπηγμένοι βρίσκονται 'ς τὴ γῆ. Ὁ πρῶτος 'ς τὸ κεφάλι,
Ὁ δεύτερος 'ς τὴν ποδαριά. Σωρὸς χλωρὰ κλονάρια,
Καὶ θράκια ποῦ ξεσπίθιζαν . . . Τὸ δέντρο παραστάτης.

«Πλάστη μεγαλοδύναμε! Χριστέ! παράλαβέ με.
»Βρέξε 'ς τὴ φλόγα μου δροσιὰ καὶ κάμε αὐτὴν τὴ στάχτη
»Ποῦ θὰ ν' ἀφίσῃ τὸ κορμὶ τοῦ δούλου σου, Πατέρα,
»Νὰ μὴ τὴν πάρῃ ὁ ἄνεμος καὶ νὰ μὴ μείνῃ στεῖρα.»

Εἶπε καὶ παραδόθηκε. Δεμένος 'ς τὸ δρομάρι
Ὁ μάρτυρας σιγὰ σιγά, παρακαλεῖ τὴ φλόγα
Μὲ τὸν καπνὸ τὴ σάρκα του, ποὖταν γυμνὴ νὰ κρύψῃ.

Γυρίζει ὁ γύφτος τὸ σουβλί. . . Τὸ χέρι του ἀνεμίδι. . .
Κι' ὅταν ἐμένανε νεκρὰ κάμμιὰ φορὰ ἀπὸ δείλια
Τἀφωρεσμένα δάχτυλα καὶ τἄφρυγεν ἡ πύρη,
Τότε ξυλιαῖς καὶ σάλαγος, κεντήματα καὶ πέτραις.
Φωνάζει κι' ὁ Χαλήλμπεης. . .

— Παληόγερε, ἀνδρειέψου...
Μέριασε ἐκεῖνο τὸ δαυλί. . . γιὰ ἰδές, ἀνάθεμά το
Τί γλώσσαις ὁποῦ ἐπέταξε, καὶ πῶς τὸν ἔχει ζώσει ! . . .
Θὰ τὸν ῥουφήξῃ γρήγορα . . Ταράξου . . μέριασέ το. . .

Κι' ὅσο κι' ἂν ἔσπρωχνε ὁ φονειὰς τὸ μυστικὸ τὸ ξύλο
Τόσο ὁ καπνὸς τὸν ἔπνιγε, τόσο θεριεύει ἡ φλόγα.
Διώχνει τὸ γύφτο ἡ ἀναλαμπὴ κι' ὁ κόσμος τρομασμένος
Φεύγει τὸ στόμα τοῦ στοιχειοῦ. 'Ανάφτουν τὰ δεμάτια
Ποὖταν τριγύρω σωριαστά. . . Τοῦ ῥουπακιοῦ τὰ φύλλα
Φωτοκαμμένα ῥεύουνε. . . Κανένας δὲν ξανοίγει
Ποὖναι τοῦ Διάκου τὸ κορμὶ 'ς αὐτὴν τὴ καταβόθρα.

Κατακαθίζουν ἡ φωτιαῖς . . τρέχουν σιμὰ μὲ φόβο. .
Ἄφαντο τἄγιο λείψανο ! . . Σκαλίζουνε τὴ στάχτη
Μὴν εὕρουν ἕνα κόκκαλο, μὴ ἰδοῦν ἕνα σημάδι. . .
Τίποτε ! . . δὲν πιστεύουνε. . . Σκάφτουνε, ξεδιαλέγουν
Τὰ πεθαμένα κάρβουνα. . . Τίποτε ! . . χτύπα, κέντα,
Μιὰ σπίθ' ἀστράφτει ἀπὸ τὴ γῆ. . . Σηκόνουνε τὰ μάτια
Καὶ βλέπουν ἕνα φτερωτό, χρυσὸ δακτυλιδάκι
Ποῦ ἀνέβαινε 'ς τὸν οὐρανό. . Πότε, Θανάση, πότε ;
Θὰ νἄρθῃ πάλε νὰ μᾶς βρῇ καὶ ποιὸς θὰ τὸ φορέσῃ
Τὸ φυλαχτό σου τἀκριβό ; . . Πότε, Θανάση, πότε ; . . .

Ῥυάζονται, φεύγουν τὰ θεριά. Κλεφτά, κλεφτὰ κι' ὁ γύφτος
Χωνεύει 'ς τὴν κουφάλα του. Κανεὶς δὲν ἀπομένει
Παρ' ἡ ἀχτίδες τοῦ ἡλιοῦ, ποῦ ἀσπάζονται τὸ μνῆμα.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ.

•

Π ρ ο σ ά ν α μ μ α, ξηροὶ λεπτότατοι κλαδίσκοι, δι' ὧν ἀνάπτει τις φλόγα.

*

Ἡ μήτηρ τοῦ Διάκου πρὸ ὀλίγων μόνον ἐτῶν ἐτελεύτησε. Καθ' ἣν δὲ ἔλαβον διαβεβαίωσιν, ὁ ἡρωϊσμὸς τοῦ υἱοῦ της ἀντημείφθη διὰ ἰσοβίου δωδεκαδράχμου συντάξεως!!

•

Σ η μ α δ ο ῦ ρ ι, ἐν γένει πᾶν τὸ τιθέμενον καὶ μακρόθεν διακρινόμενον πρὸς διάγνωσιν ἐπικινδύνου τινος μέρους. Κυρίως δὲ τὰ βυτία δι' ὧν σημειοῦνται αἱ ὕφαλοι χάριν τῶν διαπλεόντων τὰς θαλάσσας.

•

Δ ι χ ά λ α, ξύλον αὐτοφυῶς σχιζόμενον εἰς δύο διεστῶτα μέρη.

Ψ ή σ τ η ς, σιδηροῦν ἢ ξύλινον ἐργαλεῖον ὑπερεῖδον τὸν ὀβελόν.

•

Δ ρ ο μ ά ρ ι, πᾶν ἐπίμηκες ξύλον ἐν εἴδει λεπτῆς δοκοῦ.

•

Ἡ ἐκ τοῦ πλησίον λίαν ἐπαισθητὴ θερμότης καλεῖται π ύ ρ η, ἡ δὲ ὑπερβάλλουσα τῆς φλογὸς λάμψις, ἀ ν α λ α μ π ή.

•

Ῥ ε ύ ω ἐπὶ φύλλων, ἀνθέων ἢ τρυφερῶν καρπῶν ὅταν

Digitized by Google

ἔκ τινος ἀτμοσφαιρικῆς ἐπιῤῥοῆς αἰφνιδίως καταπίπτωσι. Λέγεται δὲ μεταφορικῶς καὶ περὶ ἀνθρώπων ὑπὸ χρονίας καὶ μακρᾶς νόσου τηκομένων.

ΟΛΙΒΕΡ ΤΟΥΙΣΤ

Ἐκ τῶν τοῦ Καρόλου Δίκενς.

Συνέχεια· ἴδε σελ. 658.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ'

Πῶς διήρχετο τὸν καιρόν του ὁ Ὄλιβερ ἐν τῇ συναναστροφῇ τῶν ἀξιοτίμων φίλων του.

Τὴν ἐπαύριον περὶ τὴν μεσημβρίαν, ἀφ' οὗ ὁ Ἀπανωλαδιᾶς καὶ ὁ κὺρ Μπέιτς ἐξῆλθον διὰ νὰ ἐπιδοθῶσιν εἰς τὰς συνήθεις των ἀσχολίας, ὁ κύριος Φέιγγιν ἐπωφελήθη τῆς εὐκαιρίας, ἵνα διὰ μακρῶν νουθετήσῃ τὸν Ὄλιβερ, καταδεικνύων ὁπόσῳ φρικτὸν ἁμάρτημα εἶναι ἡ ἀχαριστία, σαφέστατα δὲ τῷ ἀπέδειξεν ὅτι ἀχαριστότατος ἐφάνη πρῶτον μὲν καταλιπὼν ἑκουσίως τὴν ἀξιόλογον συντροφίαν τῶν φίλων του, καὶ ἔπειτα ἀποπειραθεὶς ἐκ νέου νὰ δραπετεύσῃ, ἵνα ματαιώσῃ τόσας δαπάνας καὶ τόσους κόπους, οὓς πρὸς ἀνεύρεσιν αὐτοῦ κατέβαλον. Ὁ κύριος Φέιγγιν ἐξῆρε πρὸ πάντων τὴν φιλοξενίαν, ἣν παρέσχε τῷ Ὄλιβερ καὶ τὴν ἀγάπην, ἣν ἐπεδείξατο αὐτῷ· καὶ προσέθηκεν ὅτι ἔπρεπε νὰ ἔχῃ τὴν συναίσθησιν ὅτι ἄνευ τῆς συνδρομῆς αὐτοῦ θἀπέθνησκε κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τῆς πείνης· εἶτα διηγήθη αὐτῷ τὴν φοβερὰν ἱστορίαν παιδίου τινὸς ὅπερ συνέδραμεν ἐπίσης ἐξ εὐσπλαγχνίας, ἀπαραλλάκτως ὡς τὸν Ὄλιβερ, ἀλλὰ τὸ ὁποῖον ἀπεδείχθη ἀνάξιον τῆς ἐμπιστοσύνης αὐτοῦ, καὶ ἐπεθύμησε νὰ συνάψῃ σχέσεις μετὰ τῆς ἀστυνομίας, τὸ ὁποῖον ὅμως δυστυχῶς κακὸν ἔλαβε τέλος, ἀπαγχονισθὲν ἡμέραν τινὰ ἐν Ὄλντ Βαίλυ. Ὁ Ἑβραῖος δὲν ἠθέλησε νἀποκρύψῃ ὅτι καὶ αὐτὸς συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ λάβῃ ὁ ἀχάριστος ἐκεῖνος τοιοῦτο τέλος· ἀλλὰ δακρύων κατέδειξε τὴν λύπην του ἐπὶ τῇ σκληρᾷ ἀνάγκῃ εἰς ἣν περιέστη ἕνεκα τῆς κακῆς κεφαλῆς καὶ τῆς ἐπιβούλου διαγωγῆς τοῦ ἐν λόγῳ παιδὸς, ἅτινα χάριν τῆς ἀσφαλείας αὐτοῦ τοῦ Φέιγγιν καὶ τῶν στενῶν φίλων του καθίστων ἀναπόδραστον τὴν τοιαύτην οἰκτρὰν καταστροφήν.

Ὁ Ἑβραῖος ἐπέρανε τὴν διδαχήν του διὰ περιγραφῆς ἥκιστα κολακευτικῆς τῶν πικριῶν τῆς ἀγχόνης, προσέθηκε δὲ εὐγενῶς καὶ μειλιχίως, ὅτι ἤλπιζε πῶς οὐδέποτε θὰ ἠναγκάζετο νὰ ὑποβάλῃ τὸν Ὄλιβερ Τουΐστ εἰς τὴν δυσάρεστον ἐκείνην δοκιμασίαν.

Ἀκούων τὸν κύριον Φέιγγιν, ὁ μικρὸς Ὄλιβερ ἔτρεμεν ὅλος, ἂν καὶ δὲν κατελάμβανεν ἐντελῶς τὰς ἀποτροπαίους ἀπειλὰς, ἃς ἐνέκλειον οἱ λόγοι αὐτοῦ. Ἐκ πείρας ἔμαθεν ὅτι ἡ δικαιοσύνη ἠδύνατο νὰ συγχύσῃ τὸν ἀθῶον μετὰ τοῦ ἐνόχου, ἂν τυχὸν εὕρισκεν αὐτοὺς ὁμοῦ· ἀναμιμνησκόμενος δὲ τῶν συχνῶν λογομαχιῶν τοῦ Φέιγγιν καὶ τοῦ κυρίου Σάικς, ἐπίστευσεν ὅτι πολλάκις μέχρι τοῦδε ὁ Ἑβραῖος ἐφήρμοσε τὸ σχέδιον ἐκεῖνο πρὸς τιμωρίαν τῶν ἀδιακρίτων καὶ φλυάρων. Ὑπαινιγμοί τινες ἐν ταῖς λογομαχίαις ἐκείναις, ἀναφερόμενοι εἰς παλαιοτέραν τινὰ τοιούτου εἴδους μηχανορραφίαν, ἦλθον εἰς τὸν νοῦν αὐτοῦ καὶ ἐπάγωσαν τὸ αἷμά του. Ἤγειρε δειλῶς τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ ἀντέκρουσε τὸ ἐταστικὸν βλέμμα τοῦ Ἑβραίου· ὁ γέρων κακοῦργος εἶδε τὴν ὠχρότητα τοῦ παιδὸς καὶ κατενόησε τὸν τρόμον του, μετὰ χαρᾶς δ' ἀπροκαλύπτου παρετήρει τὴν φυσιογνωμίαν αὐτοῦ.

Ἀπαίσιον μειδίαμα διέστειλε τὰ χείλη τοῦ Φέιγγιν· ἐκτύπησε θωπευτικῶς τὸν Ὄλιβερ εἰς τὴν κεφαλὴν καὶ τῷ εἶπεν ὅτι ἐὰν ἔμενεν ἥσυχος καὶ εἰργάζετο ἐπιμελῶς, θὰ ἐγίνοντο καλοὶ φίλοι. Εἶτα ἐφόρεσε παλαιόν τινα ἐμβαλωμένον ἐπενδύτην, ἔλαβε τὸν πῖλόν του καὶ ἐξῆλθε κλειδώσας ὄπισθεν αὐτοῦ ἐπιμελῶς τὴν θύραν.

Καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν ἐκείνην καὶ κατὰ τὰς ἐπιλοίπους ὁ Ὄλιβερ ἔμενε μόνος ἀπὸ πρωΐας μέχρι τοῦ μεσονυκτίου.

Ἐπὶ μακρὰς ὥρας ἀφιέμενος ἐλεύθερος εἰς τὰς ἰδίας σκέψεις, ἀνεμιμνήσκετο ἀδιαλείπτως τῶν καλῶν αὐτοῦ ἐν Πέντοβιλλ φίλων, καὶ μετὰ πικρίας ἐσυλλογίζετο ὁπόσον ἐλεεινὴν ἰδέαν θὰ συνελάμβανον περὶ αὐτοῦ. Μετὰ παρέλευσιν μιᾶς ἑβδομάδος ὁ Ἑβραῖος δὲν ἐκλείδωνε πλέον τὴν θύραν τοῦ δωματίου, καὶ ὁ Ὄλιβερ ἦτο ἐλεύθερος νὰ περιφέρηται ἐν τῇ οἰκίᾳ.

Ἡ οἰκία ἐκείνη ἦτο ἔρημος καὶ ῥυπαρά. Τὰ δωμάτια τοῦ ἄνω ὀρόφου ἐκοσμοῦντο διὰ μεγάλων φατνωμάτων, ὑπὸ δὲ τὸν καλύπτοντα ταῦτα ἄφθονον κονιορτὸν καὶ τὰς ἀράχνας διεκρίνοντο ἔτι ποικίλαι γλυφαί. Ὁ Ὄλιβερ συνεπέρανεν ὅτι ἄλλοτε, πολὺ πρὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Ἑβραίου, ἡ οἰκία ἀνῆκεν εἰς ἀνθρώπους ὑψηλοτέρας περιωπῆς, καὶ θὰ ἦτο ἴσως τότε, ἡ νῦν στυγνὴ καὶ ἀπαισία, εὐχάριστος καὶ φαιδρὰ κατοικία.

Πάσας τὰς γωνίας τῶν τοίχων καὶ τὴν ὀροφὴν ἐκάλυπτον πυκνοὶ ἱστοὶ ἀραχνῶν. Ἐνίοτε δὲ, ἐν ᾧ ὁ Ὄλιβερ εἰσήρχετο ἡσύχως εἴς τι δωμάτιον οἱ ποντικοὶ ἔσπευδον νὰ κρυβῶσιν ἔντρομοι εἰς τὰς φωλεὰς αὐτῶν· ἐκτὸς τῶν ποντικῶν ὂν ἄλλο ζῶν οὔτε νὰ ἴδῃ, οὔτε νἀκούσῃ ἠδύνατο. Πολλάκις ἐπερχομένης τῆς νυκτὸς, κατάκοπος ἐκ τῆς ἀνὰ τὰ δωμάτια περιπλανήσεώς του, εἰσέδυεν εἰς γωνίαν τινὰ τοῦ εἰς τὴν ὁδὸν φέροντος διαδρόμου, ὅπως ᾖ ὅσον ἔνεστι πλησιέστερον τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων, καὶ ἐκεῖ ἔμενε προσεκτικώτατον τείνων οὖς, καὶ ἀριθμῶν τὰς ὥρας μέχρι τῆς ἐπανόδου τοῦ Ἑβραίου καὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ.

Ἐν πᾶσι τοῖς δωματίοις, τὰ παράθυρα ἦσαν ἐπιμελέστατα κεκλεισμένα διὰ τῶν ἐσκωριασμένων μοχλῶν αὐτῶν, οἵτινες πρὸς πλειοτέραν ἀσφάλειαν ἦσαν προσέτι στερεῶς ἐσφηνωμένοι εἰς τὰ ξύλα, ὥστε ἀδύνατον ἦτο νἀνοιγῶσιν ἄνευ ἐπίτηδες ἐργαλείων καὶ πολλοῦ κρότου. Τὸ φῶς εἰσέδυε μόνον διά τινων στογγύλων ὀπῶν, οὕτω

Digitized by Google

δὲ ἡ ὄψις τῶν δωματίων καθίστατο ζοφερωτέρα καὶ στυγνοτέρα. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἐν τῷ ὑπερῴῳ εὑρίσκετο ἓν παράθυρον, ἄνευ παραθυροφύλλων, περιπεφραγμένον μόνον διὰ κιγκλίδων σιδηρῶν στερεωτάτων. Ἐπὶ ὥρας ὁλοκλήρους ἐκάθητο ἐκεῖ ὁ Ὄλιβερ, καὶ σύννους ἔβλεπε πρὸς τὰ ἔξω· ἀλλ' οὐδὲν ἄλλο ἐκτὸς τῶν στεγῶν καὶ τῶν μαύρων καπνοδοχῶν ἠδύνατο νὰ διακρίνῃ· ἐνίοτε μόνον ἀνέκυπτεν ἐκ τοῦ ὑπερῴου οἰκίας τινὸς ἀπωτέρω κειμένης ἡ πολιὰ κεφαλὴ ἑνὸς γέροντος. Ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ παράθυρον τῆς σκοπιᾶς τοῦ Ὄλιβερ ἦτο ἐν ἀχρηστίᾳ, καὶ τοὺς ὑελοπίνακας αὐτοῦ ἐκάλυπτε πυκνὸν στρῶμα κονιορτοῦ καὶ ἀκαθαρσιῶν, μόλις ἠδύνατο νὰ διακρίνῃ τὰ ἐκτὸς ἀντικείμενα· νὰ φωνάζῃ δὲ ἐπικαλούμενος βοήθειαν οὐδὲ κἂν νὰ τὸ συλλογισθῇ ἔπρεπε, διότι ἦτο τὸ αὐτὸ ὡσεὶ εὑρίσκετο ἐν τῇ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς μητροπολιτικῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Παύλου σφαίρας.

Ἡμέραν τινά, καθ' ἣν ὁ Ἀπανωλαδιᾶς καὶ ὁ κὺρ Μπέιτς ἀπεφάσισαν νὰ διανυκτερεύσωσιν ἔξω, ἐπῆλθεν ἡ ἰδέα εἰς τὸν πρῶτον τῶν νεαρῶν ἐκείνων λωποδυτῶν νὰ ἐπιμεληθῇ πλειότερον τοῦ συνήθους τὴν ἐνδυμασίαν αὐτοῦ· ὁμολογητέον ὅτι δὲν κατελαμβάνετο συχνάκις ὑπὸ τοιαύτης ἀδυναμίας· κατὰ συνέπειαν δὲν ἀπηξίωσε νὰ διατάξῃ τὸν Ὄλιβερ νά τον βοηθήσῃ.

Ὁ Ὄλιβερ, ὅστις ᾐσθάνετο μεγάλην εὐχαρίστησιν ὁσάκις ἠδύνατο νὰ φανῇ χρήσιμος, καὶ ἐθεώρει ἑαυτὸν εὐτυχῆ ὅταν ἔβλεπεν ἀνθρώπινα πρόσωπα, καὶ αὐτὰ τὰ ἀπεχθέστατα, καὶ μεγάλως ἐπεθύμει νὰ ἐφελκύσῃ τὴν ἀγάπην τῶν περιστοιχούντων αὐτὸν ὅταν ἠδύνατο ἐντίμως νὰ πράττῃ τοῦτο, οὐδαμῶς ἐδίστασε νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὴν θέλησιν τοῦ Ἀπανωλαδιᾶ· οὗτος ἐκάθησεν ἐπὶ τῆς τραπέζης, ὁ δὲ Ὄλιβερ γονατίσας τὸν ἕνα πόδα, ἤρχισε νὰ στιλβώνῃ τὰ ὑποδήματα τοῦ κυρίου Ντώκινς, ἤ, καθὼς οὗτος ἔλεγε, νὰ *μουτζαλώνῃ τὰ πατούμενα.*

Εἴτε διότι ὁ Ἀπαναλωδιᾶς κατελήφθη ὑπὸ τοῦ αἰσθήματος ἐκείνου τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀνεξαρτησίας, ὅπερ πᾶν λογικὸν ζῶον αἰσθάνεται, ὅταν καθήμενον νωχελῶς ἐπὶ τραπέζης καπνίζει τὴν πίπαν του καὶ σείει ἀμερίμνως τὴν ἑτέραν τῶν κνημῶν, ἐν ᾧ συγχρόνως ἄλλοι στιλβώνουσι τὰ ὑποδήματά του, τὰ ὁποῖα δὲν ἔλαβε τὸν κόπον νἀφαιρέσῃ, οὐδὲ θὰ ἔχῃ κατὰ συνέπειαν τὴν σκοτοῦραν νά τα φορέσῃ πάλιν· εἴτε διότι ἡ καλὴ ποιότης τοῦ καπνοῦ διήγειρε τὴν εὐαισθησίαν του ἢ ὁ ἐξαίρετος ζῦθος ἐπενήργησε ἐπὶ τῆς διαθέσεως αὐτοῦ, ἦλθεν εἰς διάχυσιν αἰσθημάτων, σφόδρα ἀντικειμένην πρὸς τὸν συνήθη χαρακτῆρά του. Κατεβίβασε μὲ περίφρονα ἦθος τὰ βλέμματα ἐπὶ τοῦ Ὄλιβερ, εἶτα δὲ ἐγείρας τὴν κεφαλήν, εἶπε μετά τινος στεναγμοῦ·

«Τί κρῖμα, νὰ μὴν εἶναι καὶ αὐτὸς τῆς τέχνης!

— Βέβαια! εἶπεν ὁ Τσάρλυ Μπέιτς· μὰ δὲν 'ξέρει ὁ κουτὸς ποῖον εἶναι τὸ καλό του!»

Ὁ Ἀπανωλαδιᾶς ἐστέναξε καὶ αὖθις καὶ ἀνέλαβε τὴν πίπαν του. Ὁ Τσάρλυ ἔκαμε τὸ αὐτό, ἀμφότεροι δὲ ἐκάπνισαν ἐν σιγῇ ἐπί τινα λεπτά.

«Βάνω στοίχημα πῶς οὔτε θὰ 'ξέρεις ποία εἶναι ἡ τέχνη μας, εἶπεν ὁ Ἀπανωλαδιᾶς, οἰκτείρων τρόπον τινὰ αὐτόν.

— Θαρρῶ πῶς τὸ ξέρω, ἀπεκρίνατο ὁ Ὄλιβερ ἀνεγείρας ζωηρῶς τὴν κεφαλήν· εἶναι ἡ κλεψιά.... δὲν εἴσαστε κλέπται;

— Ναί, ἀπήντησεν ὁ Ἀπανωλαδιᾶς, καὶ θὰ τὸ εἶχα γιὰ 'ντροπὴ νὰ κάμω ἄλλη δουλειά.» Συγχρόνως δὲ ἐφόρεσε στραβὰ τὸν πῖλόν του, καὶ ἐκύτταξε τὸν κὺρ Μπέιτς, ὡσεὶ προεκάλει αὐτὸν νά τον διαψεύσῃ ἂν ἐτόλμα. «Ναί, αὐτὴ εἶναι ἡ τέχνη μου· καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ τέχνη καὶ τοῦ Τσάρλυ, καὶ τοῦ Φέιγγιν, καὶ τοῦ Σάικς, καὶ τῆς Νάνσυ, καὶ τῆς Μπέττυ καὶ ὅλων μας ὅσοι εἴμαστε, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸν Φέιγγιν καὶ τελειόνωντας εἰς τὸν σκύλον τοῦ Σάικς, ὁποῦ δὲν 'πάει κάτου ἀπὸ τοὺς ἄλλους.

— Βέβαια, αὐτὸς ποτὲ δὲν θὰ φανῇ Ἰούδας, προσέθηκεν ὁ Τσάρλυ Μπέιτς.

— Δὲν θὰ τοῦ ἔλθῃ ποτὲ 'ς τὸν νοῦ, εἶπεν ὁ Ἀπανωλαδιᾶς, νὰ 'πάῃ εἰς τὸ θρανίον τῶν μαρτύρων καὶ νὰ βαβύζῃ. Καὶ δεκαπέντε ἡμέρας νά τον ἔχουν ἐκεῖ δεμένον, νηστικόν, δὲν θά το κουνήσῃ καὶ δὲν θὰ βγάλῃ τσιμουτιὰ γιὰ νά μας βλάψῃ.

— Τέτοιο πρᾶγμα! οὔτε νά το συλλογισθῇς! παρετήρησεν ὁ Τσάρλυ.

— Καλὸ σκυλὶ ὡς τόσο, ἐξηκολούθησε λέγων ὁ Ἀπανωλαδιᾶς· ὅταν ἦναι 'ς τὴν συντροφιά, εἶδες τί ἄγρια ποῦ κυττάζει ἐκεῖνον 'ποῦ 'πάει νὰ γελάσῃ ἢ νὰ τραγῳδήσῃ! Καὶ ὕστερα ὅταν ἀκούσῃ νὰ *παίζῃ τὸ βιολί*[1] λουφάζει[2] καὶ ὅταν δὲν ἦναι ἀνάγκη, ποτὲ δὲν κάνει σαματᾶ.[3]

— Εἶναι ἀλήθεια ντόμπρος χριστιάνος,»[4] εἶπεν ὁ Τσάρλυ.

Ὁ κύριος Μπέιτς ἤθελε διὰ τούτου νὰ εἴπῃ ὅτι ὁ σκύλος ἦν πεπροικισμένος μὲ ὅλα τὰ πλεονεκτήματα, οὐδόλως δ' ἐφαντάζετο ὅτι ἡ φράσις του εἶχε καὶ ἑτέραν, ἐπίσης ὀρθὴν σημασίαν· διότι πολλοὶ ἄνδρες καὶ πολλαὶ γυναῖκες λέγονται ἀληθεῖς χριστιανοί, κατ' οὐσίαν μηδόλως σχεδὸν διαφέροντες τοῦ σκύλου τοῦ κυρίου Σάικς.

«Καλά, καλά, εἶπεν ὁ Ἀπανωλαδιᾶς, ἐπανερχόμενος εἰς τὸ ἀντικείμενον τῆς ὁμιλίας· αὐτὰ

1. Ἡ ῥίνη.
2. Σιγᾷ.
3. Θόρυβον.
4. Ἀληθὴς χριστιανός.

Digitized by Google

δὲν ἔχουν κάμμίαν σχέσιν μὲ αὐτὴν ἐδῶ τὴν ρεμούντα.[1]

— Ἀλήθεια, εἶπεν ὁ Τσάρλυ. Ὄλιβερ, γιατί δὲν θέλεις νὰ κάνῃς καὶ σὺ δουλειαὶς μὲ τὸν Φέιγγιν;

— Θὰ κάμῃς τὴν τύχη σου, προσέθηκεν ὁ Ἀπανωλαδιᾶς, καὶ θὰ μπορέσῃς ὕστερα μὲ τῆς τριόρδαις σου[2] νὰ ζήσῃς ντὰ πρίντσιπε,[3] καθὼς ἔχω κ' ἐγὼ σκοπὸ νὰ κάμω τοῦ χρόνου τὸν κόκκινο Μάη.[4]

— Δέν μου ἀρέσει, ἀπεκρίνατο μετὰ δειλίας ὁ Ὄλιβερ. Ἤθελα καλλίτερα νά με ἄφινεν ὁ Φέιγγιν νὰ φύγω.

— Καὶ ὁ Φέιγγιν θέλει καλλίτερα νὰ μένῃς ἐδῶ,» ὑπολαβὼν εἶπεν ὁ Τσάρλυ.

Ὁ Ὄλιβερ εἴξευρε τοῦτο κάλλιστα· θεωρῶν ὅμως ὅτι ἦτο ἐπικίνδυνον νὰ ἐξηγηθῇ πλειότερον, ἐστέναξε καὶ ἐξηκολούθησε νὰ στιλβώνῃ τὰ ὑποδήματα τοῦ Ἀπανωλαδιᾶ.

«Ντροπή! ἀνεφώνησεν οὗτος. Δὲν ἔχεις λοιπὸν καρδιά, δὲν ἔχεις διάκρισι; θέλεις λοιπὸν νὰ ζῇς εἰς τὴν καμποῦρα[5] τῶν φίλων σου;

— Ἐγὼ δέν το καταδεχόμουνα αὐτό! εἶπεν ὁ κὺρ Μπέιτς, ἐξαγαγὼν δύο ἢ τρία μεταξωτὰ μανδήλια ἐκ τοῦ θυλακίου του καὶ ῥίψας αὐτὰ εἴς τινα ἱματιοθήκην. Πρέπει νὰ ἦναι κανεὶς ἀδιάντροπος, ξετσίπωτος!

— Ἐγὼ οὔτε μία στιγμὴ θὰ 'μποροῦσα νὰ ζήσω ἔτσι, εἶπεν ὁ Ἀπανωλαδιᾶς, μετ' ἤθους δεικνύοντος μεγίστην περιφρόνησιν.

— Ναί, αὐτὸ ὅμως δέν σας ἐμποδίζει νὰ ἐγκαταλείπετε τοὺς φίλους σας, εἶπεν ὁ Ὄλιβερ ὑπομειδιῶν, καὶ νά τους ἀφίνετε νὰ τιμωρῶνται εἰς τὴν θέσιν σας.

— Αὐτό, ἀπεκρίνατο ὁ Ἀπανωλαδιᾶς, ἔγινε μόνον πρὸς χάριν τοῦ Φέιγγιν, γιατὶ οἱ *ξαφριστάδες*[6] 'ξεύρουν πῶς τὰ 'πᾶμε κουρσέβα[7] μ' αὐτόν· κι' ἂν δὲν ξεκαμπίζαμε[8] θὰ τον ἔτσουζε.[9] Γι' αὐτὸ ἐφύγαμε· ἔ, Τσάρλυ;»

Ὁ κὺρ Μπέιτς ἔνευσε καταφατικῶς, καὶ ἡτοιμάζετο νἀπαντήσῃ, ὅτε ἀνεμνήσθη αἴφνης τῶν κατὰ τὴν φυγὴν τοῦ Ὄλιβερ καὶ ἀνεκάγχασε τοσούτῳ σφοδρῶς, ὥστε κατέπιε καπνὸν τῆς πίπας του, ὡς ἐκ τούτου δὲ ἐπὶ πέντε ὁλόκληρα λεπτὰ ἔβηχε καὶ ἔπληττε μετ' ὀργῆς διὰ τοῦ ποδὸς τὸ πάτωμα.

«Τήραξέ με 'δῶ, εἶπεν ὁ Ἀπανωλαδιᾶς, ἐξαγαγὼν τοῦ θυλακίου του δράκα σελινίων καὶ πενῶν· αὐτὸ θὰ εἰπῇ νὰ τὴν περνᾷ κανένας ζεῦκι! Καὶ ποῦ 'μπορεῖ ναὕρῃ κανεὶς αὐτά; 'Σ ἐσένα στέκεται νά το μάθῃς. Ἡ κάσσα, ὁποῦ τὰ ἐπῆρα αὐτά, δὲν ἐμουφλούζεψε ἀκόμα. Καὶ δὲν θέλεις νὰ 'πᾷς νὰ πάρῃς καὶ σύ, βρὲ ζωντόβολο!

— Πολὺ ἄσχημη εἶναι ἡ δουλειὰ ποῦ καταπιάσθη· ἔ, Ὄλιβερ; ἠρώτησεν ὁ Τσάρλυ. Κάμμιὰ ὥρα θὰ τον καρυδώσουν.

— Δὲν καταλαμβάνω τί θέλεις νὰ εἰπῇς, ἀπεκρίθη ὁ Ὄλιβερ.

— Νά, ἀπάνω-κάτω αὐτό,» εἶπεν ὁ Τσάρλυ. Καὶ ταῦτα λέγων ἔλαβε τὸ ἓν ἄκρον τοῦ λαιμοδέτου του, τὸ ἐκράτησεν ὑψηλά, ἔκλινε τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τοῦ ὤμου καὶ ἔτριξε παραδόξως τοὺς ὀδόντας, δεικνύων διὰ τῆς ἐκφραστικῆς ταύτης παντομίμας ὅτι τὸ καρύδωμα καὶ ὁ ἀπαγχονισμὸς ἦσαν ἓν καὶ τὸ αὐτό. «Καταλαμβάνεις τώρα, εἶπεν ὁ Τσάρλυ· καλὲ δὲν κυττᾷς, Τζάκ, πῶς μὲ βλέπει 'σὰν ξεχαλινωμένος! .. ποτέ μου δὲν εἶδα τέτοια ῥεμούντα! θά με κάμῃ νὰ σκάσω ἀπὸ τὰ γέλοια. . . . σίγουρο πρᾶγμα!»

Καὶ ὁ κὺρ Μπέιτς, ἀφ' οὗ πρῶτον ἐγέλασε μέχρι δακρύων, ἀνέλαβε τὴν πίπαν του καὶ ἐξηκολούθησε τὸ κάπνισμα.

«Ἡ ἀνατροφή σου εἶναι παραμελημένη, Ὄλιβερ, εἶπε σοβαρῶς ὁ Ἀπανωλαδιᾶς παρατηρῶν μετ' εὐχαριστήσεως τὰ ὑποδήματά του, τὰ ὁποῖα ὁ Ὄλιβερ ἐστίλβωσε καλῶς. Ὁ Φέιγγιν ὅμως θά σε κάμῃ νὰ γίνῃς ἄνθρωπος, γιατὶ ἀλλοιῶς θὰ ἦσαι ὁ πρῶτος ποῦ δὲν θὰ ὠφεληθῇς ἀπὸ τὰ μαθήματά του. Καὶ τὸ καλλίτερο ποῦ ἔχεις νὰ κάμῃς εἶναι νὰ 'μπῇς ἀμέσως 'σὲ δουλειά, γιατὶ ὅ τι καὶ ἂν γίνῃ ἀργὰ ἢ 'γρήγορα ἐκεῖ θὰ καταντήσῃς, καὶ ἔτσι τοῦ κάκου θὰ χάνῃς τὸν καιρό σου ἂν κάθεσαι καὶ κάνῃς καμώματα.»

Ὁ κὺρ Μπέιτς ἐπεκύρωσε τοὺς λόγους τοῦ συντρόφου του διὰ πολλῶν ἠθικῶν ἀποφθεγμάτων κατὰ τὸν ἰδιάζοντα αὐτῷ τρόπον· ἀκολούθως ὁ φίλος του κύριος Ντώκινς καὶ αὐτὸς συνδιελέχθησαν ἐπὶ μακρὸν περὶ τῶν ποικίλων τέρψεων τοῦ βίου, ὃν διῆγον, ἐπανειλημμένως ὑποδεικνύοντες τῷ Ὄλιβερ ὅτι ἄριστα θὰ ἔπραττεν ἀσπαζόμενος ὅ τι τάχιστα τὸ αὐτὸ στάδιον, ὅπως ἐφελκύσῃ τὴν ἀγάπην τοῦ Φέιγγιν, ὡς ἔπραξαν καὶ αὐτοί.

«Καὶ βάλε καλὰ 'ς τὸ μυαλό σου, εἶπεν ὁ Ἀπανωλαδιᾶς, ὅστις ἤκουσεν ἐρχόμενον τὸν Ἑβραῖον, πῶς ἂν δὲν λαδώνῃς κρεμμύδια. . .

— Γιατὶ νά του κουβεντιάζῃς ἔτσι; παρετήρησεν ὁ κὺρ Μπέιτς· καταλαμβάνει αὐτός;

— Ἂν δὲν κλέφτῃς σὺ 'ρωλόγια καὶ μανδήλια, ἐπανέλαβεν ὁ Ἀπανωλαδιᾶς, ποιούμενος χρῆσιν ἐκφράσεων εὐνοητοτέρων τῷ Ὄλιβερ, θὰ τα κλέφτουν ἄλλοι. Τόσῳ χειρότερα γιὰ κείνους ποῦ ἀφίνουν νά τους κλέφτουν, καὶ γιὰ σένα ἀκόμη. Ἂν δὲν κουνήσῃς τὸ χέρι σου, δὲν θὰ πάρῃς λεπτὸ τσακισμένο ποτέ, καὶ ὅμως ἔχεις καὶ σὺ 'σὰν κάθε ἄλλος δικαίωμα νὰ κλέφτῃς. . . .

1. Ἀρχάριος κλέπτης.
2. Χρήματα.
3. Ἡγεμονικῶς.
4. Οὐδέποτε.
5. Εἰς βάρος.
6. Ἀστυνομικοὶ ὑπάλληλοι.
7. Εἴμεθα σύντροφοι.
8. Ἐφεύγομεν.
9. Πολὺ θὰ ἐβλάπτετο.

Digitized by Google

— Βέβαια, βέβαια, ὑπολαβὼν εἶπεν ὁ Ἑβραῖος, ὅστις εἶχεν εἰσέλθει χωρὶς νά τον ἐννοήσῃ ὁ Ὄλιβερ· εἶναι ἀλήθεια, φίλε μου· νὰ πιστεύσῃς τὸν Ἀπανωλαδιᾶν· εἶναι σωστὰ αὐτὰ ποῦ λέγει. Ἠξέρει 'ς τὰ δάκτυλα πῶς κατηχοῦν εἰς τὴν τέχνη!»

Ἐπιδοκιμάζων οὕτω τὴν ὀρθότητα τῶν συλλογισμῶν τοῦ Ἀπανωλαδιᾶ, ὁ γέρων Ἑβραῖος προσέτριβε τὰς χεῖρας καὶ ἠγάλλετο διὰ τὰ πλεονεκτήματα τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ.

Ἡ συνδιάλεξις διεκόπη, διότι ὁ Ἑβραῖος δὲν εἰσῆλθε μόνος, ἀλλὰ συνωδεύετο ὑπὸ τῆς μὶς Μπέττυ καὶ κυρίου τινός, ὃν τὸ πρῶτον ἔβλεπεν ὁ Ὄλιβερ, καὶ ὃν προσαγορεύων ὁ Ἀπανωλαδιᾶς ὠνόμασε Τὼμ Τσίτλιγκ.

Ὁ κύριος Τσίτλιγκ ἦτο πρεσβύτερος τὴν ἡλικίαν τοῦ Ἀπανωλαδιᾶ, δεκαοκτὼ ἀριθμῶν ἀνοίξεις· ἀλλὰ προσεφέρετο πάντοτε πρὸς τὸν νεαρὸν αὐτοῦ συνάδελφον μετὰ φιλοφροσύνης ἐμφαινούσης ὅτι ἀνεγνώριζεν ἑαυτὸν κατώτερον ἐκείνου καὶ κατὰ τὴν μεγαλοφυΐαν καὶ κατὰ τὴν περὶ τὴν ἐνάσκησιν τοῦ ἐπαγγέλματος δεξιότητα. Οἱ ὀφθαλμοί του ἦσαν μικροί, καὶ ἐκάμμυεν αὐτοὺς ἀδιαλείπτως, τὸ δὲ πρόσωπόν του εἶχεν ἠροτριωμένον ἐξ οὐλῶν εὐλογίας. Ἅπασαν τὴν ἐνδυμασίαν του ἀπετέλει ἓν δερμάτινον κασκέττον, χιτὼν ἐκ χονδροῦ ὑπομέλανος ὑφάσματος, οἰκτρὸν πανταλόνιον καὶ μία ποδιά. Ἡ ἐνδυμασία αὕτη ἥκιστα ἥρμοζε βεβαίως δι' ἐπισκέψεις, ἀλλ' ὁ φέρων αὐτὴν ἔσπευσε νὰ δικαιολογηθῇ, εἰπὼν ὅτι πρὸ μιᾶς μόλις ὥρας ἐτελείωσε τὴν ποινήν του, καὶ ἐπειδὴ ἐπὶ ἓξ ἑβδομάδας ἔφερε τὴν ὑπὸ τοῦ νόμου ὡρισμένην στολήν, δὲν εἶχε καιρὸν νὰ φροντίσῃ περὶ τῶν ἐνδυμάτων του καὶ νἀλλάξῃ. Ὁ κ. Τσίτλιγκ προσέθηκε, σφόδρα ὠργισμένος, ὅτι εἰσήγαγον ἐκεῖ κάτω νέον τρόπον καπνίσεως τῶν ἐνδυμάτων, τρόπον καταχθόνιον καὶ ἀντισυνταγματικόν, οὗ ἕνεκεν ἐκαίοντο, χωρὶς νὰ ἔχῃ τις τὸ δικαίωμα νὰ διαμαρτυρηθῇ κατὰ τοιαύτης ἀδικίας· ἐπίσης ἐκηρύχθη κατὰ τῆς ἑτέρας συνηθείας, τῆς κουρᾶς τῶν εἰσαγομένων νέων, καὶ ἀπεκάλεσε ταύτην παρανομωτάτην· ἐν τέλει ἐπεσφράγισε τὰς παρατηρήσεις αὐτοῦ βεβαιῶν ὅτι κατὰ τὸ διάστημα τῶν τεσσαράκοντα δύο ἀτελευτήτων ἡμερῶν τῶν καταναγκαστικῶν ἔργων, δὲν ἔβαλε οὔτε μία στάλα εἰς τὸ στόμα του, καὶ συνήνει εὐχαρίστως νά τον ἀνασκολοπίσουν ἂν τὸ λαρύγκι του δὲν ἦτο ξηρὸν ὡς φοῦρνος.

«Ὄλιβερ, ἠρώτησεν ὁ Ἑβραῖος, ἐν ᾧ οἱ νέοι λωποδῦται προσεκόμιζον εἰς τὴν τράπεζαν φιάλην οἰνοπνεύματος, 'μπορεῖς νὰ εὕρῃς ἀπὸ ποῦ τάχα νὰ ἔρχεται ὁ κύριος;

— Δέν... δὲν εἰξεύρω, σέρ, ἀπεκρίνατο τὸ παιδίον.

— Τί πρᾶγμα εἶναι αὐτός; ἠρώτησεν ὁ Τὼμ Τσίτλιγκ ἰδὼν περιφρονητικῶς τὸν Ὄλιβερ.

— Ἕνας καινούργιος φίλος μου, ἀγαπητέ μου, ὑπολαβὼν εἶπεν ὁ Ἰουδαῖος.

— Ἔ! καλὰ τὴν ηὗρε λοιπόν, εἶπεν ὁ νέος παρατηρῶν τὸν Φέιγγιν ἐμφαντικῶς· μὴ σκοτίζεσαι νὰ μάθῃς ἀπὸ ποῦ ἔρχομαι, παλληκάρι μου. Γρήγορα θὰ τραβήξῃς τὸν ἴδιο δρόμο, καὶ βάνω καὶ στοίχημα.»

Οἱ νέοι λωποδῦται ἐγέλασαν διὰ τὴν ἀστειότητα, καὶ μετά τινας ἄλλας ὁμοίας χαριτολογίας περὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου, ἐξῆλθον τοῦ δωματίου, ἀφ' οὗ πρῶτον συνδιελέχθησαν ἐπὶ μικρὸν ταπεινῇ τῇ φωνῇ μετὰ τοῦ Φέιγγιν.

Ἀφ' οὗ ἐπί τινας στιγμὰς συνωμίλησαν ἰδιαιτέρως, ὁ νεοελθὼν καὶ ὁ Φέιγγιν προσῆλθον καὶ ἐκάθησαν παρὰ τὴν ἑστίαν. Ὁ Ἰουδαῖος προσεκάλεσε τὸν Ὄλιβερ νὰ λάβῃ θέσιν πλησίον του, καὶ ἔφερε τὴν συνομιλίαν ἐπιτηδείως εἰς ἀντικείμενα καταλληλότατα εἰς τὸ νὰ κεντήσωσι τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἀκροατῶν. Ὡμίλησε διὰ μακρῶν περὶ τῶν πλεονεκτημάτων τοῦ ἐπαγγέλματος, περὶ τῆς δεξιότητος τοῦ Ἀπανωλαδιᾶ, περὶ τοῦ εὐθύμου χαρακτῆρος τοῦ Τσάρλυ Μπέιτς καὶ περὶ τῆς γενναιοδωρίας αὐτοῦ, τοῦ Φέιγγιν. Ἀφ' οὗ ἐξήντλησε πάντα τὰ θέματα ταῦτα, ἐπειδὴ ὁ κύριος Τσίτλιγκ ἦτο κατάκοπος (καὶ τὴν μεγάλην αὐτοῦ κόπωσιν ἐδικαιολόγει ἡ πολυήμερος ἐν τῷ σωφρονιστηρίῳ διατριβή), ἡ μὶς Μπέττυ ἀνεχώρησε, οἱ δὲ λοιποὶ ἀπῆλθον νὰ κατακλιθῶσι.

Ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης οὐδέποτε σχεδὸν ἔμενεν ὁ Ὄλιβερ μόνος· εὑρίσκετο διηνεκῶς εἰς συνάφειαν μετὰ τῶν νεαρῶν λωποδυτῶν, οἵτινες πᾶσαν πρωΐαν ἔπαιζον τακτικῶς μετὰ τοῦ Ἑβραίου τὸ σύνηθες παιγνίδιον· εἶχε τοῦτο σκοπὸν νὰ ἐπαυξήσῃ τὴν ἐπιτηδειότητά των, ἢ μᾶλλον ἐγένετο διὰ νὰ μορφωθῇ ὁ Ὄλιβερ; εἰς τοῦτο καταλληλότατα ἠδύνατο νἀπαντήσῃ ὁ κ. Φέιγγιν. Ἐνίοτε ὁ γέρων κακοῦργος διηγεῖτο ἀνέκδοτα περὶ κλοπῶν, ἃς κατὰ τὴν νεανικὴν αὐτοῦ ἡλικίαν διεπράξατο, ἀλλὰ τοσοῦτον ἀστείως καὶ κωμικῶς, ὥστε καὶ ὁ Ὄλιβερ ἐγέλα ἐξ ὅλης καρδίας, δεικνύων οὕτως ὅτι καίτοι τὰ αἰσθήματά σου ἦσαν εὐγενῆ, ἐνησμένιζεν ὅμως εἰς τοιαύτας διηγήσεις.

Ἑνὶ λόγῳ ὁ βάραθρος ἐκεῖνος συνεῖχε τὸ παιδίον ἐντὸς τῶν δικτύων του· ἀφ' οὗ διὰ τῆς ἀπομονώσεως καὶ τῆς ἄλλης κακοπαθείας κατώρθωσε νά το κάμῃ νὰ προτιμᾷ ὁποιανδήποτε συντροφίαν ἀπὸ τὴν ἐν τῇ στυγνῇ ἐκείνῃ κατοικίᾳ μοναξίαν, ἐνεστάλαζε μικρὸν καὶ κατ' ὀλίγον εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ τὸ δηλητήριον, δι' οὗ ὑπελόγιζεν ὅτι ἐν βραχεῖ χρόνῳ θὰ διέφθειρε καὶ ἐκηλίδου αὐτὸ ὁλοσχερῶς καὶ ἐσαεί.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΘ'

Συζήτησις καὶ παραδοχὴ σχεδίου ἐκστρατείας.

Βροχερὰν τινα, ζοφερὰν καὶ ψυχρὰν ἑσπέραν, ὁ Ἰουδαῖος κομβώσας ἐπιμελῶς τὸν μακρὸν ἐ-

Digitized by Google

πενδύτην του μέχρι πώγωνος, καὶ ἀνυψώσας μέχρι τῶν ὤτων τὸ περιλαίμιον εἰς τρόπον ὥστε κατὰ μέγα μέρος νἀποκρύπτηται τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, ἐξῆλθε τῆς φρικώδους τρώγλης του. Ἔστη ἐπὶ μικρὸν ἐπὶ τοῦ κατωφλίου ἐν ᾧ ὄπισθεν αὐτοῦ ἐκλείδωνον ἐπιμελῶς τὴν θύραν καὶ ἐπέβαλλον τοὺς μοχλούς· ἀκροασθεὶς δὲ ὅπως βεβαιωθῇ ἂν οἱ μαθηταί του ἐξεπλήρουν ἀνελλιπῶς τὰ ὑπὸ τῆς συνέσεως ὑπαγορευόμενα μέτρα ταῦτα, ἀπῆλθε δρομαίως, ὅταν ἐπείσθη ὅτι τὰ πάντα ἐγένοντο ἐν τάξει.

Ἡ οἰκία, ἔνθα εὑρίσκετο ὁ Ὄλιβερ, ἔκειτο πλησίον τοῦ Οὐάητ τσάπελ (Whitechapel). Φθὰς εἰς τὴν καμπὴν τῆς ὁδοῦ, ὁ Ἑβραῖος ἔστη καὶ αὖθις, προσέβλεψε περὶ αὐτὸν μετὰ προσοχῆς καὶ διηυθύνθη πρὸς τὸ Σπίταλφιηλντς.

Παχὺ στρῶμα βορβόρου ἐκάλυπτε τὴν ὁδὸν, πυκνοτάτη δ' ὁμίχλη ἀπέκρυπτε τἀντικείμενα. Ἡ βροχὴ ἔπιπτε βραδέως, ὁ ἀὴρ ἦτο ψυχρότατος, τὸ δ' ἔδαφος ὀλισθηρόν. Ἑνὶ λόγῳ ἡ νὺξ ἦν προσφυεστάτη εἰς διαβάτην οἷος ὁ Ἑβραῖος. Πορευόμενος δὲ λυκοποδητὶ, παραπλεύρως πάντοτε τῶν τοίχων, ὁ ἀπαίσιος γέρων ὡμοίαζεν εἰδεχθεῖ ἑρπετῷ, ὅπερ ἀνέρπον τῆς φωλεᾶς του κατὰ τὴν νυκτερινὴν σκοτίαν, ἀνασκαλεύει τὴν ἰλὺν πρὸς εὕρεσιν βδελυρᾶς τροφῆς.

Διέτρεξε πολλὰς στενὰς καὶ βορβορώδεις ὁδοὺς μέχρις οὗ ἔφθασεν εἰς Μπέθναλ γκρήν· εἶτα στραφεὶς ἀριστερᾷ εἰσῆλθεν εἰς λαβύρινθον ῥυπαρῶν στενωπῶν, οἷαι πολλαὶ ἀπαντῶνται ἐν τῇ πολυανθρωποτάτῃ ἐκείνῃ συνοικίᾳ τοῦ Λονδίνου.

Ὁ Ἑβραῖος ἐφαίνετο πληρεστάτην ἔχων γνῶσιν τῶν ὁδῶν δι' ὧν διήρχετο, διότι καίτοι τὸ σκότος ἦν βαθύτατον, οὐδαμῶς ὅμως περιεπλανήθη ἐν τῷ λαβυρίνθῳ ἐκείνῳ· διελθὼν δὲ δρομαῖος διὰ πολλῶν ἀγυιῶν καὶ στενωπῶν, ἔφθασε τέλος εἴς τινα ὁδὸν ἀμυδρῶς φωτιζομένην ὑπὸ ἑνὸς μόνου φανοῦ, εἰς τὸ ἄκρον αὐτῆς ὄντος. Ἔκρουσε τὴν θύραν οἰκίας τινὸς, καὶ ἀφ' οὗ ταπεινῇ τῇ φωνῇ συνδιελέχθη ἐπὶ μικρὸν μετὰ τοῦ κατελθόντος νἀνοίξῃ, ἀνέβη τὴν κλίμακα.

Καθ' ἣν στιγμὴν ἡτοιμάζετο νἀνοίξῃ τὴν θύραν ἑνὸς δωματίου ἠκούσθη κνυζηθμὸς κυνὸς, φωνή τις δὲ βραγχὴ ἠρώτησε ποῖος εἶναι.

«Ἐγὼ εἶμαι, Μπίλ, ἐγὼ, ἀγαπητέ μου, εἶπεν ὁ Ἰουδαῖος παρατηρῶν ἐν τῷ δωματίῳ.

— Καλὸ 'ς τὸ σαράβαλο! εἶπεν ὁ Σάικς. Πέσε κάτω, λούφαξε, βρωμόσκυλο! Δὲν 'μπορεῖς λοιπὸν νἀναγνωρίσῃς τὸν δαίμονα, ὅταν φορῇ ταμπάρο!»

Πράγματι ἡ ἐνδυμασία τοῦ Φέιγγιν ἀπεπλάνησε τὸν κύνα· διότι μόλις ὁ Ἰουδαῖος ἐξεκόμβωσε τὸν ἐπενδύτην του καὶ ἀπέθηκεν αὐτὸν ἐπί τινος καθίσματος, καὶ τὸ ζῶον ἐπανῆλθεν εἰς τὴν γωνίαν του σεῖον τὴν οὐρὰν καὶ δεικνύον οὕτω μεγάλην εὐχαρίστησιν.

«Λοιπόν; ἠρώτησεν ὁ Σάικς.

— Ἔ, λοιπὸν, φίλε μου; ἀπεκρίνατο ὁ Ἰουδαῖος. Ἆ! τί 'κάμνεις, Νάνσυ;»

Ἡ φωνὴ τοῦ Ἰουδαίου, ἀπευθυνομένου πρὸς τὴν Νάνσυ, προέδιδε μικράν τινα ἀμηχανίαν, διότι τὸ πρῶτον ἤδη ἔβλεπεν αὐτὴν μετὰ τὴν σκηνὴν ἐκείνην καθ' ἣν ἡ νεᾶνις ἐτάχθη ὑπὲρ τοῦ Ὄλιβερ, καὶ ἠγνόει πῶς θά τον ὑπεδέχετο. Ἀλλὰ τὰς ἀμφιβολίας αὐτοῦ, ἐὰν συνέλαβε τοιαύτας, διέλυσεν ἡ πρὸς αὐτὸν συμπεριφορὰ τῆς Νάνσυ, διότι αὕτη ἀπέσυρε τοὺς πόδας της ἐκ τῆς ἑστίας, παρεμέρισε τὸ κάθισμά της καὶ εἶπεν εἰς τὸν Ἑβραῖον νὰ πλησιάσῃ τὸ ἰδικόν του, ἐπειδὴ ἡ νὺξ ἦτο παγετώδης.

«Κάμνει πολὺ κρύο, Νάνσυ, καλή μου κόρη, εἶπεν ὁ Ἰουδαῖος θερμαίνων τὰς ῥικνὰς χεῖράς του· περονιάζει ὡς τὰ κόκκαλα, προσέθηκε φέρων τὴν χεῖρα εἰς τὴν ἀριστεράν του πλευράν.

— Θὰ χρειασθῇ ὅμως διαβολεμένο κρύο διὰ νὰ κατορθώσῃ νά σε περονιάσῃ ὡς τὴν καρδιά, εἶπεν ὁ Σάικς· Νάνσυ, δός του καμμία στάλα νὰ πίῃ. Κάμε γρήγορα, διαβόλου κόρη! Μπορεῖ κανεὶς νὰ πέσῃ ἄρρωστος μόνον ἂν βλέπῃ αὐτὸ τὸ σκέλεθρο, ποῦ φαίνεται πῶς ὅ τι 'βγῆκεν ἀπὸ τὸν τάφον του!»

Ἡ Νάνσυ ἔσπευσε νὰ λάβῃ μίαν φιάλην ἔκ τινος ὀψοθήκης, περιεχούσης μέγαν ἀριθμῶν φιαλῶν μὲ παντοειδῆ ποτά. Ὁ Σάικς ἐγέμισεν ἓν ποτήριον οἰνοπνεύματος καὶ ἀπέθηκεν αὐτὸ ἐπὶ τῆς τραπέζης.

«Ὡς τὸν πάτο, γεροκολασμένε! εἶπεν ὁ Σάικς, προσκαλῶν οὕτω φιλοφρόνως τὸν Ἰουδαῖον νὰ πίῃ.

— Εὐχαριστῶ, δὲν θέλω περισσότερον, ἀπεκρίνατο οὗτος, μόλις ἐγγίξας τὰ χείλη του εἰς τὸ ποτήριον.

— Τί! φοβᾶσαι μήπως τάχα καὶ σοῦ κάμουμε κανένα ἀπὸ 'κεῖνα τὰ χωρατά; ἠρώτησεν ὁ Σάικς ἀσκαρδαμυκτὶ ἀτενίζων τὸν Ἑβραῖον. Δὲν 'πᾶς νὰ χαθῇς!»

Καὶ ὁ κύριος Σάικς ἔλαβε μετὰ μεγάλης περιφρονήσεως τὸ ποτήριον, τὸ ἐκένωσεν εἰς τὴν ἑστίαν, καὶ γεμίσας ἐκ νέου αὐτὸ τὸ ἔπιεν ἀπνευστί.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Ἰουδαῖος περιῆγε τὰ βλέμματα αὐτοῦ ἐν τῷ δωματίῳ, οὐχὶ ἐκ περιεργίας, διότι πρὸ πολλοῦ τὸ εἴξευρε κάλλιςα, ἀλλὰ μετὰ τῆς ἐμφύτου αὐτῷ ἀνησυχίας. Τὸ δωμάτιον ἦν πενιχρῶς ἐσκευασμένον, τὸ δὲ περιεχόμενον τῆς ὀψοθήκης καὶ μόνον ἤρκει νὰ δείξῃ ὅτι δὲν ἦτο κατοικία ἐργάτου. Οὐδὲν ἠδύνατο νὰ διεγείρῃ ὑπονοίας, ἐξαιρουμένων δύο ἢ τριῶν ῥοπάλων ἔν τινι γωνίᾳ, καὶ ἑνὸς κεφαλοκρούστου κρεμασμένου ὑπεράνω τῆς ἑστίας.

«Ἔλα, εἶπεν ὁ Σάικς κροταλίζων τὰ χείλη, εἶμαι εἰς τὰς διαταγάς σου τώρα. Τί θέλεις λοιπὸν, θεοκατάρατε;

Digitized by Google

— Νὰ συνομιλήσωμεν διὰ τὰς ὑποθέσεις μας, Μπὶλ, εἶπεν ὁ Ἑβραῖος.

— Ἔ, καλὰ, λέγε λοιπὸν ὅ τι ἔχεις νὰ εἰπῇς.

— Δι' αὐτὸ τὸ 'σπίτι εἰς τὸ Τσέρτσυ, ὑπολαβὼν εἶπεν ὁ Ἰουδαῖος. Ἀλλὰ σὺ 'ξεύρεις πολὺ καλὰ περὶ τίνος πρόκειται· ἔ, Νάνσυ, δὲν 'ξεύρει;

— Ὄχι, δὲν 'ξεύρει τίποτε, ἀπήντησε μυκτηριστικῶς ὁ κύριος Σάικς, ἢ δὲν θέλει νὰ εἰξεύρῃ, ποῦ κάμνει τὸ ἴδιο. Λέγε παστρικὰ καὶ ξάστερα καὶ μὴ μου κάθεσαι καὶ θέλεις νὰ μᾶς κάμῃς νὰ καταλάβωμεν μὲ τὰ νοήματα καὶ μὲ λόγια μασσημένα. Ἐὰν νὰ μὴν ἦσουν σὺ ποῦ πρῶτος συνέλαβες τὴν ἰδέαν αὐτῆς τῆς κλεψιᾶς. Λέγε λοιπὸν, νά σε πάρῃ ὁ διάβολος!

— Ψ'τ! Μπὶλ, ψτ! εἶπεν ὁ Ἑβραῖος, ὅστις ματαίως ἐπειράθη νὰ κατευνάσῃ τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ Σάικς· 'μποροῦν νά μας ἀκούσουν!

— Ἔ! καὶ τί! ἄς μας ἀκούσουν! ὑπέλαβεν ὁ Σάικς. Τί με μέλει.»

Ἐνόησεν ὅμως ὅτι τοῦτο πολὺ τὸν ἔμελε, διότι ἀμέσως ἐταπείνωσε τὴν φωνήν.

«Ἔλα, ἔλα, εἶπεν ὁ Ἑβραῖος μειλιχίως, διὰ προφύλαξι τὸ εἶπα καὶ διὰ τίποτε ἄλλο. Τώρα, ἀγαπητέ μου, ἄς ὁμιλήσωμεν δι' αὐτὸ τὸ 'σπίτι εἰς τὸ Τσέρτσυ· γιὰ πότε ἡ δουλειὰ, Μπίλ; Νὰ ἴδῃς, καϋμένε, ἀσημικὸ, μὰ τί ἀσημικό! προσέθηκε προστρίβων τὰς χεῖρας ἐν ᾧ οἱ ὀφθαλμοί του ἐσπινθηροβόλουν, ὡσεὶ ἐκράτει ἤδη εἰς χεῖρας ὅλα ἐκεῖνα.

— Δὲν εἶναι νὰ γίνῃ τίποτε, εἶπεν ἀπαθῶς ὁ Σάικς.

— Τίποτε! ἐπανέλαβεν ὁ Ἰουδαῖος, καὶ ἔκλινεν ἔκθαμβος πρὸς τὰ ὀπίσω.

— Μάλιστα, τίποτε, εἶπεν ὁ Σάικς. Ἢ ἄν θέλῃς, δὲν εἶναι τόσῳ εὔκολα τὰ πράγματα, ὡς ἐλπίζαμεν.

— Τότε κακὰ καὶ ἀνεπιτήδεια θὰ την κατάπιασαν, παρετήρησεν ὁ Ἑβραῖος ὠχριῶν ὑπὸ ἀγανακτήσεως. Ἀλλὰ θὰ χωρατεύῃς, Μπίλ

— Καλλίτερα νὰ με κρεμάσουν, παρὰ νὰ χωρατεύσω μὲ σὲ, γεροσαράβαλο! Εἶναι δεκαπέντε ἡμέραις τώρα, ποῦ ὁ Τώμπυ Κράκιτ τριγυρίζει τὸ 'σπίτι καὶ δὲν 'μπόρεσε κανένα ἀπὸ τοὺς ὑπηρέτας. . . .

— Δὲν ἐννοεῖς βέβαια, Μπὶλ, εἶπε διακόψας αὐτὸν ἀνυπόμονος ὁ Ἑβραῖος, μειλιχιώτερον ὅμως καθ' ὅσον ὁ Σάικς ἐξήπτετο αὖθις· δὲν ἐννοεῖς βέβαια πῶς δὲν 'μπόρεσαν νὰ καταφέρουν κανένα ἀπὸ τοὺς δύο ὑπηρέτας. . . .

— Αὐτὸ ἴσα ἴσα ἤθελα νὰ εἰπῶ, ἀπεκρίνατο ὁ Σάικς. Εἶναι εἴκοσι χρόνια ποῦ δουλεύουν τὴν γρηὰ καὶ πεντακόσιαις λίραις νά τους δώσῃ κανεὶς, πάλιν δὲν θὰ θελήσουν νἀκούσουν.

— Ἀλλὰ, ἀγαπητέ μου, αἱ ὑπηρέτριαι; Μήπως δὲν 'μπόρεσε νὰ γίνῃ τίποτε καὶ μ' αὐταίς;

— Τίποτε ἀπολύτως, ἀπεκρίνατο ὁ Σάικς.

— Τί; . . . οὔτε ἀπὸ τὸν τετραπέρατον ἐργολάβον Τώμπυ Κράκιτ; εἶπε μετά τινος ἀπιστίας ὁ Ἑβραῖος. Ἐξεύρεις, ἀγαπητὲ, πῶς εἶναι αἱ γυναῖκες. . .

— Μάλιστα, καὶ ὁ ὀμορφονιὸς ὁ Κράκιτ τὴν ἔπαθε, ἀπεκρίνατο ὁ Σάικς. Τοῦ κάκου ἔβαλε ψεύτικαις φαβορίταις καὶ κίτρινο γελέκο, ὅλα χαμένα!

— Ἔπρεπεν ὅμως νὰ δοκιμάσῃ καὶ ἀλλοιῶς· νὰ βάλῃ ψεύτικα μουστάκια καὶ στρατιωτικὸ πανταλόνι, εἶπεν ὁ Ἑβραῖος μετά τινας στιγμὰς σκέψεως.

— Καὶ αὐτὸ τὸ ἔκαμε, ὑπέλαβεν ὁ Σάικς, ἀλλὰ χωρὶς κανὲν ἀποτέλεσμα.»

Ὁ Ἑβραῖος ἐταράχθη ἀκούσας τοῦτο, καὶ ἀφ' οὗ ἐπί τινα λεπτὰ τῆς ὥρας ἐσκέφθη κλίνας τὸν πώγωνα ἐπὶ τοῦ στήθους, ἤγειρε τὴν κεφαλὴν καὶ εἶπεν ὅτι ἂν ἡ ἔκθεσις τοῦ Τώμπυ Κράκιτ ἦτο ἀκριβὴς, πολὺ ἐφοβεῖτο μήπως ὅλα ὅσα θὰ ἔκαμνον ἀντεστοίχουν μὲ μίαν τρύπα εἰς τὸ νερόν.

«Καὶ ὅμως, προσέθηκεν ὁ γέρων, τὰς χεῖρας ἐπὶ τῶν γονάτων ἐπιθέτων, πολὺ λυπηρὸν πρᾶγμα εἶναι νὰ χάσωμεν τόσον πλοῦτος, ποῦ μᾶς ἐφαίνετο πῶς τὸ ἐκρατούσαμε 'ς τὰ χέρια μας.

— Ἀλήθεια, ἀπεκρίνατο ὁ Σάικς· μὰ τί νὰ κάμῃς;»

Μακρὰ σιγὴ ἐπηκολούθησε, ὁ δὲ Ἑβραῖος ἔμεινε σύννους καὶ ρεμβάζων· οἱ χαρακτῆρες τοῦ προσώπου αὐτοῦ ἐνεῖχον ἔκφρασιν αὐτόχρημα διαβολικήν. Ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ὁ Σάικς ἔβλεπεν ὑπόδρα αὐτὸν, ἡ δὲ Νάνσυ, φοβουμένη ἴσως μὴ παροργίσῃ τὸν λῃστὴν ἐκεῖνον, ἵστατο ἀκίνητος, προσηλωμένους ἔχουσα τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὴν θερμάστραν, ὡς εἰ μηδὲ λέξιν τῆς συνομιλίας ἐκείνης ἤκουσε.

«Φέιγγιν, εἶπεν ὁ Σάικς, διακόψας ἀποτόμως τὴν σιγὴν, μοῦ δίδετε πενῆντα τάλληρα παραπάνω, ἂν κάμω νὰ 'μποῦμε ἀπ' ὄξω;

— Ναὶ, εἶπεν ὁ Ἰουδαῖος, ὡς ἐκ παρατεταμένου ὀνείρου αἰφνιδίως ἀνακύπτων.

— Λοιπὸν σύμφωνοι; ἠρώτησεν ὁ Σάικς.

— Ναὶ, ναὶ, ἀγαπητέ μοι, εἶπεν ὁ Ἑβραῖος τείνων αὐτῷ τὴν χεῖρα, ἐν ᾧ οἱ ὀφθαλμοί του ἐσπινθηροβόλουν καὶ πάντες οἱ μῦς τοῦ προσώπου του προέδιδον τὴν συγκίνησιν αὐτοῦ.

— Τότε λοιπὸν, εἶπεν ὁ Σάικς μετὰ βδελυγμίας ἀπορρίπτων τὴν χεῖρα τοῦ Ἑβραίου, θὰ γίνῃ ὅπως τὸ θέλομεν. Τὴν προπερασμένη νύκτα ἐσκαλώσαμε, ὁ Τώμπυ καὶ ἐγὼ, εἰς τὸν τοῖχον καὶ ἐκυττάξαμε καλὰ ταῖς πόρταις καὶ τὰ παραθυρόφυλλα. Τὸ 'σπίτι εἶναι ἀμπαρωμένο τὴ νύκτα 'σὰν κουμπουρλοῦκι.[1] Ἀλλ' εἶναι ἕνα μέρος ποῦ 'μποροῦμεν νὰ *παραμερίσωμεν*[2] σιγὰ καὶ μὲ ἀσφάλεια.

1. Φυλακή.

2. Διαρρήξωμεν.

Digitized by Google

— Ποῦ εἶναι αὐτὸ τὸ μέρος, Σάικς; ἠρώτησεν ὁ Ἑβραῖος μετὰ μεγίστης περιεργείας.

— Ἠξεύρεις ὅταν σκαρφαλώσωμε 'ς τὴν μάνδραν, . . . εἶπε ταπεινῇ τῇ φωνῇ ὁ Σάικς.

— Ναί, ναί, εἶπεν ὁ Ἰουδαῖος προτείνων τὴν κεφαλὴν καὶ διαστέλλων τοὺς ὀφθαλμούς.

— Χμ! ὑπετονθόρυσεν ὁ Σάικς, ὑπείκων εἰς νεῦμα τῆς νεάνιδος, ἥτις ὑπεδείκνυ αὐτῷ τὴν ἀλλοίωσιν τῆς φυσιογνωμίας τοῦ Ἰουδαίου. Τί σε μέλει νὰ μάθῃς ποῦ εἶναι; Δὲν ἠμπορεῖς νὰ κάμῃς τίποτε χωρὶς ἐμὲ, τὸ εἰξεύρω. Ἀλλὰ καλὸν εἶναι ὅμως νὰ λαμβάνῃ κανεὶς τὰ μέτρα του, ὅταν ἔχῃ νὰ κάμῃ μὲ σένα.

— Ὅπως θέλετε, ἀγαπητέ μου, ὅπως θέλετε, ἀπεκρίνατο ὁ Ἑβραῖος δάκνων τὰ χείλη. Καὶ δὲν χρειάζεται κανεὶς ἄλλος ἐκτὸς ἀπὸ σὲ καὶ τὸν Τώμπυ;

— Ὄχι, εἶπεν ὁ Σάικς· μόνον ἡμεῖς οἱ δύο εἴμεθα ἀρκετοί, ὅταν ἔχωμεν καὶ ἕνα λωστὸν καὶ ἕνα παιδί· τὸ πρῶτο τὸ ἔχομεν· τὸ παιδὶ νὰ φροντίσῃς νά το εὕρῃς σύ.

— Ἕνα παιδί, ἀνεφώνησεν ὁ Ἑβραῖος· θὰ χρειασθῇ νὰ χωθῇ εἰς τίποτε στενὸν μέρος;

— Καὶ πάλιν σοῦ λέγω, τί σε μέλει; ὑπέλαβεν ὁ Σάικς. Μοῦ χρειάζεται ἕνα παιδί, καὶ ὄχι παχύ. Θεέ μου, προσέθηκεν ἀκολούθως μετά τινας στιγμὰς σκέψεως· ἂν εἶχα τὸ παιδάκι τοῦ Νὴδ τοῦ καπνοδοχοκαθαριστοῦ ἡ δουλειὰ θὰ ἦτο τελειωμένη!... Δέν το ἄφινεν αὐτὸς νὰ μεγαλώσῃ καὶ νὰ χονδρύνῃ, ἐπίτηδες, καὶ τὸ ἐνοικίαζεν ὅταν παρουσιάζετο περίστασις. Ἀλλὰ τὸν πατέρα τὸν ἔστειλαν ἄναυλα[1] καὶ ἦλθεν ἡ Ἑταιρία τῶν ἐγκαταλελειμένων παιδιῶν, ἐπῆρε τὸ παιδὶ ἀπὸ τὴν τέχνη ποῦ ἔβγαζε παράδες, καί το ἔβαλε νὰ μάθῃ γράμματα καὶ μὲ τὸν καιρὸ θά το βάλῃ καὶ 'σὲ μάστορη. Αὐτὰ φτιάνουν αὐτοί, ἐπεῖπεν ὁ κύριος Σάικς, οὗ ἡ ἀνάμνησις αὐτη ἐκίνησε τὴν ἀγανάκτησιν, ποῦ θέλουν νὰ 'μπερδεύωνται εἰς ὅλα· καὶ ἂν εἶχαν πολλὰ χρήματα (ἀλλὰ δόξα σοι ὁ Θεὸς ποῦ δὲν ἔχουν) δὲν θά μας ἄφιναν οὔτε ἓξ παιδιὰ τὸ χρόνο γιὰ τὴς δουλειαίς μας.

— Ἀλήθεια εἶναι αὐτὸ, παρετήρησεν ὁ Ἰουδαῖος, ὅστις ἐν ᾧ ὁ Σάικς ὡμίλει ἐφαίνετο ἐντελῶς ἀπερροφημένος ὑπὸ τῶν ἰδίων σκέψεων, καὶ μόνον τὰς τελευταίας λέξεις ἤκουσε. Μπίλ!

— Τί;»

Ὁ Ἰουδαῖος ἔνευσεν ὑποδεικνύων τὴν Νάνσυ, ἥτις ἔμενεν ἀκίνητος πρὸ τῆς ἑστίας, ἐμφαίνων οὕτως ὅτι ἔπρεπε νἀπομακρύνῃ τὴν νεάνιδα· ἐκεῖνος ὕψωσε τοὺς ὤμους ἀνυπομόνως, ὡς θεωρῶν περιττὴν τοιαύτην προφύλαξιν, ὑπέκυψεν ὅμως εἰς τὴν θέλησιν τοῦ Ἰουδαίου, καὶ παρήγγειλεν εἰς τὴν Νάνσυ νὰ ὑπάγῃ νά τῳ φέρῃ ἓν κανάτιον ζύθου.

1. Τὸν ἐξώρισαν.

«Δὲν θέλεις, εἶπεν ἡ Νάνσυ, διασταυροῦσα τὰς χεῖρας καὶ ἀκίνητος μένουσα.

— Σοῦ λέγω πῶς θέλω! ἀπεκρίνατο ὁ Σάικς.

— Ἔλα τώρα! ὑπολαβοῦσα εἶπεν ἐκείνη ἀπαθῶς. Ἐξακολούθησε, Φέιγγιν. Εἰξεύρω τί θέλει νὰ εἰπῇ, Μπίλ· δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ δίδῃ προσοχὴν εἰς ἐμέ.»

Ὁ Ἰουδαῖος ἐδίσταζεν ἔτι, ὁ δὲ Σάικς παρετήρει ἀμφοτέρους μετ' ἀπορίας.

«Καὶ τί το 'ντρέπεσαι τὸ κορίτσι, Φέιγγιν; ἠρώτησεν ἐπὶ τέλους· εἶναι τόσος καιρὸς τώρα ποῦ τὴν γνωρίζεις, ὥστε πρέπει νά την ἐμπιστεύεσαι, ἀλλοιῶς νά σε πάρουν ὅλοι οἱ διαβόλοι! Δὲν εἶναι γυναῖκα ποῦ νὰνθίζῃ.[1] Καλὰ λέγω, Νάνσυ;

— Πιστεύω κ' ἐγὼ, ἀπεκρίνατο ἡ νεᾶνις, πλησιάζουσα τὸ κάθισμά της εἰς τὴν τράπεζαν, ἐφ' ἧς ἐστήριξεν ἀμφοτέρους τοὺς ἀγκῶνας.

— Ὄχι, ὄχι, ἀγαπητή μου, δὲν ἀμφιβάλλω καθόλου, εἶπεν ὁ Ἑβραῖος, ἀλλὰ....»

Καὶ ἐσιώπησεν ἐκ νέου.

«Ἀλλὰ τί; ἠρώτησεν ὁ Σάικς.

— Δὲν 'ξεύρω μόνον μὴ δὲν εἶναι πάλιν εἰς τὰ καλά της, 'σὰν τὴν ἄλλη βραδειά,» ἀπεκρίνατο ὁ Ἰουδαῖος.

Ἡ Νάνσυ ἀνεκάγχασε καὶ κενώσασα ποτήριον οἰνοπνεύματος, ἐκίνησε προκλητικῶς τὴν κεφαλὴν, καὶ εἶπεν ἀσυναρτήτους τινὰς φράσεις· «Τραβᾶτε τὸν δρόμο σας! μὴν κιοτεύετε!»[2] καὶ ἄλλας παραπλησίας, αἵτινες καθ' ὁλοκληρίαν φαίνεται καθησύχασαν τοὺς ἀλιτηρίους ἐκείνους. Ὁ Ἰουδαῖος ἐκίνησε τὴν κεφαλὴν εὐχαριστηθεὶς καὶ ἐκάθησε· ὁ δὲ κύριος Σάικς τὸν ἐμιμήθη.

«Τώρα, Φέιγγιν, εἶπεν ἡ Νάνσυ γελῶσα, εἰπὲ εἰς τὸν Μπὶλ τί σκοποὺς ἔχεις γιὰ τὸν Ὄλιβερ.

— Ἆ, ἔξυπνη ποῦ μοῦ εἶσαι κατεργάρα, σπίρτο μοναχό! εἶπεν ὁ Ἰουδαῖος κτυπῶν αὐτὴν θωπευτικῶς εἰς τὸν τράχηλον. Ἴσα ἴσα γιὰ τὸν Ὄλιβερ ἤθελα νά σας εἰπῶ. Ἆ, χά, χά!

— Τί νά τον κάμωμεν; ἠρώτησεν ὁ Σάικς.

— Εἶναι τὸ παιδὶ ποῦ σᾶς χρειάζεται, ἀγαπητέ μου, ἀπεκρίνατο ὁ Ἰουδαῖος ταπεινῇ τῇ φωνῇ, ἐπιθέτων τὸν δάκτυλον ἐπὶ τῆς ῥινὸς καὶ εἰδεχθῶς μορφάζων.

— Αὐτός; ἀνεφώνησεν ὁ Σάικς.

— Πάρε τον, Μπίλ, εἶπεν ἡ Νάνσυ. Ἂν ἤμην εἰς τὴν θέσιν σου καθόλου δὲν θὰ ἐσκεπτόμην· δὲν εἶναι λύχνος τριφύτιλος[3] 'σὰν κάτι ἄλλοι, ἀλλὰ τί πειράζει, ἀφ' οὗ μία πόρτα μονάχα ἔχει νανοίξῃ. Νὰ ἦσαι βέβαιος πῶς θά τα καταφέρῃ καλὰ, Μπίλ.

— Ἀλήθεια, ὑπολαβὼν εἶπεν ὁ Φέιγγιν. Εἶναι καλὰ κουρδισμένος τώρα κάμποσες ἑβδομάδες, καὶ εἶναι πλέον καιρὸς νάρχίσῃ νὰ 'βγάζῃ

1. Νὰ ὁμιλῇ.
2. Δειλιᾶτε.
3. Ἰσχνότατος.

Digitized by Google

τὸ ψωμί του. Ἔπειτα οἱ ἄλλοι εἶναι πολὺ χοντροί.

— Δὲν λέγω ὄχι· ἴσα ἴσα μάλιστα ἔχει τὸ ἀνάστημα ποῦ μοῦ χρειάζεται, εἶπεν ὁ κύριος Σάικς μετά τινα σκέψιν.

— Καὶ θὰ κάμῃ ὅ τι ἀγαπᾶτε, φίλτατέ μου, ὑπέλαβεν ὁ Ἰουδαῖος· δὲν θὰ 'μπορέσῃ νὰ κάμῃ ἀλλοιῶς· φθάνει μόνον νά τον φοβίσετε ὀλίγον.

— Ὅσῳ γι' αὐτὸ, μεῖνε ἥσυχος! ἀπεκρίνατο ὁ Σάικς· θὰ πάρῃ φόβο, ποῦ νὰ φυλάξῃ γιὰ οὔλη του τὴ ζωή. Ἂν κάμῃ πῶς κουνιέται, ἂν πάῃ νὰ μᾶς τὰ χαλάσῃ, δὲν θὰ τὸν ἰδῆς πλέον ζωντανὸν, Φέιγγιν, εἴξευρέ το. Ἀμπλημένα πράγματα, προσέθηκεν ὁ κακοῦργος πάλλων χονδρὸν μοχλὸν, ὃν ἐξήγαγεν ὑποκάτωθεν τῆς κλίνης.

— Ὅλα τὰ ἐσυλλογίσθηκα, εἶπεν ὁ Ἰουδαῖος ζωηρῶς. Τὸν ἐπρόσεχα πολὺ, φίλοι μου· τὸν ἐξέτασα κατὰ βάθος· ἂν μιὰ φορὰ γιὰ πάντα καταλάβῃ πῶς εἶναι ὅμοιός μας, ἂν πεισθῇ πῶς ἔκαμε καὶ αὐτὸς κλεψιὰ, θὰ μᾶς ἀνήκῃ πλέον διὰ παντὸς, . . . διὰ παντός! Ὢ! καλλίτερα δὲν ἠμποροῦσε νὰ ἔλθῃ τὸ πρᾶγμα!»

Ὁ γέρων ἀλιτήριος ἐσταύρωσε τὰς χεῖρας ἐπὶ τοῦ στήθους, ἐβύθισε τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τῶν ὤμων καὶ ἐσκίρτησεν ἐκ χαρᾶς

«Θά μας ἀνήκῃ! εἶπεν ὁ Σάικς. Θὰ θέλῃς νὰ εἰπῇς πῶς θὰ σοῦ ἀνήκῃ!

— Κι' αὐτὸ γίνεται, ἀγαπητὲ, εἶπεν ὁ Ἰουδαῖος περιχαρὴς, καὶ αὐτὸ γίνεται, ἂν θέλῃς.»

Ὁ Σάικς συνωφρυώθη καὶ εἶδεν ἀγρίως τὸν ἄριστον φίλον του. «Καὶ δὲν μοῦ λὲς, τῷ εἶπε, πῶς συμβαίνει τόσῳ νὰ σκοτίζεσαι δι' ἕνα παλιόμαγκα, ποῦ 'μπορεῖς πενῆντα 'σὰν κι' αὐτὸν ὅ τι ὥρα θέλεις νὰ 'πᾷς νὰ διαλέξῃς εἰς τὸ Κόμμον Γκάρτεν;

— Διότι αὐτοὶ δὲν εἶναι καλοὶ διὰ τίποτε, ἀγαπητέ μοι, ἀπεκρίνατο ὁ Ἰουδαῖος μετά τινος ἀμηχανίας. Δὲν ἀξίζουσι τὸν κόπον νὰ τοὺς πάρῃ κανείς· ὅταν πιασθοῦν 'ς τὸ δόκανο, τὰ μοῦτρά τους μόνο τοὺς δείχνουν ποῖοι εἶναι καὶ τοὺς χάνω ὅλους. Ἐν ᾧ ἐξ ἐναντίας ἂν μεταχειρισθῶ μὲ τέχνην αὐτὸ τὸ παιδὶ, 'μπορεῖ νά μου κάμῃ δουλειαῖς καλλίτερα ἀπὸ εἴκοσιν ἄλλους. Καὶ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ τώρα ἂν κατώρθωνε νά το κόψῃ λάσπη[1] μᾶς ἔχει 'ς τὸ χέρι, ὥστε εἶναι ἀνάγκη νὰ γίνῃ 'σὰν κ' ἐμᾶς. Ἅμα μία κλεψιὰ μονάχα κάμῃ, περισσότερο δὲν χρειάζεται διὰ νὰ τὸν ἔχω πάντα εἰς τὴν διάθεσίν μου· καὶ αὐτὸ καὶ ἐγὼ ζητῶ. Αὐτὸ εἶναι προτιμότερον παρὰ νὰ γυρεύωμεν νὰ τὸν ξεπαστρέψωμεν,[2] διότι πρῶτον μὲν ζημιωνόμεθα, καὶ ἔπειτα 'μπορεῖ καὶ νά μας 'νοιώσουν, καὶ καλὰ ξεμπερδέμματα!

— Καὶ πότε ἡ δουλειά; ἠρώτησεν ἡ Νάνσυ, καθ' ἣν στιγμὴν ὁ Σάικς ἐφαίνετο ὅτι ἔμελλε νὰ ἐκραγῇ εἰς φωνὰς καὶ βλασφημίας καὶ νὰ ἐκφράσῃ τὴν βδελυγμίαν, ἣν ἐνεποίουν αὐτῷ τὰ φιλάνθρωπα σχέδια τοῦ Φέιγγιν.

— Ἆ, καλὰ λὲς, εἶπεν ὁ Ἑβραῖος. Διὰ πότε ἡ δουλειὰ, Μπίλ;

— Τὴν μεθαυριανὴ νύκτα, ἀπεκρίνατο ὁ Σάικς ἀποτόμως· διὰ τότε ἐμείναμεν σύμφωνοι μὲ τὸν Τώμπυ, ἐκτὸς ἂν τοῦ δώσω ἄλλας ὁδηγίας.

— Καλὰ, εἶπεν ὁ Ἑβραῖος· δὲν ἔχει βέβαια φεγγάρι;

— Ὄχι, ὑπολαβὼν εἶπεν ὁ Σάικς.

— Καὶ εἶναι ὅλα τακτοποιημένα, διὰ νὰ κουβαληθοῦν τὰ καλαμπαλίκια;»[1] ἠρώτησεν ὁ Ἑβραῖος.

Ὁ Σάικς ἔνευσε καταφατικῶς.

«Καὶ ἐσυλλογίσθης . . .

— Ὅλα, ὅλα τὰ ἔχομεν κουβεντιασμένα, εἶπε διακόψας αὐτὸν ὁ Σάικς. Τί κάθεσαι καὶ ὅλα θέλεις νά τα ξεψαχνίσῃς; Αὔριον τὸ βράδυ νὰ ἔχῃς ἐδῶ τὸ παιδί. Θά το στρίψω[2] ἀπὸ ἐδῶ μὲ τὰ γλυκοχαράγματα. Ὥστε βούλωσε τὸ στόμα σου, καὶ ἑτοίμασε τὸ καμίνι σου γιὰ τάσημικά. Αὐτὰ μονάχα ἔχεις σὺ νὰ κάμῃς.»

Μετά τινα συζήτησιν, εἰς ἣν καὶ οἱ τρεῖς ἔλαβον μέρος, ἀπεφασίσθη τὴν ἐπαύριον ἅμα νυκτώσῃ νὰ μεταβῇ ἡ Νάνσυ εἰς τοῦ Ἑβραίου καὶ νὰ παραλάβῃ τὸν Ὄλιβερ. Ὁ Φέιγγιν ἔκαμεν ἐντέχνως τὴν παρατήρησιν, ὅτι ἐὰν τὸ παιδίον ἐδείκνυεν ἀποστροφὴν τῆς ἐπιχειρήσεως θὰ προετίμα ἀντὶ παντὸς ἄλλου ν' ἀκολουθήσῃ τὴν Νάνσυ, ἥτις παρενέβη ἐσχάτως ὑπὲρ αὐτοῦ. Ὡρίσθη δὲ διαρρήδην ὅτι ὁ ταλαίπωρος Ὄλιβερ παρεδίδετο ψυχῇ τε καὶ σώματι εἰς τὸν Σάικς, καὶ ἐπὶ πλέον ὅτι οὗτος ἐκέκτητο τὸ δικαίωμα νὰ μεταχειρισθῇ τὸ παιδίον ὅπως ἤθελε κρίνει εὔλογον, μὴ ὢν ὑπεύθυνος εἰς τὸν Ἑβραῖον διὰ πᾶν συμβησόμενον τυχὸν εἰς τὸ παιδίον δυσάρεστον, μηδὲ διὰ πᾶσαν τιμωρίαν ἣν ἤθελε θεωρήσει καλὸν νὰ τῷ ἐπιβάλῃ, ἐπὶ τῷ ὅρῳ ὅμως κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν τὴν ἔκθεσιν τοῦ Σάικς νὰ ἐπιβεβαιώσῃ καὶ ὁ θελκτικώτατος κύριος Τώμπυ Κράκιτ!

Ἀφ' οὗ συνεφώνησαν περὶ πάντων, οἱ εὐγενεῖς κύριοι ἐπεσφράγισαν τὴν εἰλικρινῆ αὐτῶν ἕνωσιν κενώσαντες ποτήρια οἰνοπνεύματος. Ὁ κύριος Σάικς ἀφ' οὗ ἔπιεν ἀλλεπάλληλα ποτήρια, ἔλαβε τὸν μοχλὸν, ἔπαλεν αὐτὸν μὲ τρόπον λίαν ἐπίφοβον, καὶ ἐξελαρυγγίσθη τραγῳδῶν, συνοδεύων πάντοτε τὸ ᾆσμά του μὲ ὁρμαθὸν βλασφημιῶν. Ἐπὶ τέλους, καταληφθεὶς ὑπὸ ἐνθουσιασμοῦ ἀκρατήτου ὑπὲρ τοῦ ἐπαγγέλματός του, ἠθέλησε νὰ ἐξετάσῃ τὸ περιέχον τὰ ἐργαλεῖά του κιβωτίδιον· ἀλλὰ προτοῦ ν' ἀνοίξῃ αὐτὸ, ὅπως ἐξηγήσῃ τὸν σκοπὸν καὶ τὴν χρῆσιν τῶν ἐν αὐτῷ ἐργαλείων καὶ ἐκθειάσῃ τὴν κατα-

1. Νὰ δραπετεύσῃ.
2. Φονεύσωμεν, ἐξαφανίσωμεν.

1. Νὰ μετακομισθῶσι τὰ κλοπιμαῖα.
2. Θ' ἀναχωρήσω.

Digitized by Google

σκευήν των, έπεσεν επί του πατώματος και ἐκοιμήθη παραχρῆμα εἰς τὸ μέρος ὅπου ἔπεσε.

«Καλὴν νύκτα, Νάνσυ, εἶπεν ὁ Ἑβραῖος, περιτυλισσόμενος εἰς τὸν πλατὺν αὐτοῦ μανδύαν.

— Καλὴν νύκτα.»

Οἱ ὀφθαλμοὶ των συνηντήθησαν καὶ ὁ Φέιγγιν παρετήρησεν ἐταστικῶς τὴν νεάνιδα, ἀλλ' αὕτη οὐδόλως ἐταράχθη. Ὁ Ἑβραῖος διερχόμενος ἐλάκτισεν εὐήθως τὸν ἐκτάδην κείμενον μέθυσον καὶ κατέβη ψηλαφητὶ τὴν κλίμακα.

«Ὅλο τὰ ἴδια, ὑπετονθόρυζεν ὁ Ἑβραῖος, ἐν ᾧ μετέβαινεν εἰς τὴν κατοικίαν του. Τὸ χειρότερο ὁποῦ ἔχουν αὐταὶ αἱ γυναῖκες, εἶναι, ὅτι ἕνα τίποτε ἠμπορεῖ νὰ τῆς φέρῃ εἰς τὸν νοῦν λησμονημένα αἰσθήματα· ἀλλὰ τὸ καλὸ πάλιν εἶναι πῶς αὐτὸ δὲν διαρκεῖ πολύ. Χὰ, χά! βάνω στοίχημα ἕνα σακκὶ φλωριὰ πῶς κακὰ τὴν ἔχει τὸ παιδί.»

Διὰ τοιούτων εὐαρέστων σκέψεων διασκεδάζων τὸν νοῦν, ἔφθασεν ὁ κύριος Φέιγγιν εἰς τὴν ζοφερὰν αὐτοῦ τρώγλην, ἔνθα ὁ Ἀπανωλαδιᾶς ἄγρυπνος ἔτι ἀνέμενεν ἀνυπομόνως τὴν ἐπάνοδον τοῦ κυρίου του.

«Ὁ Ὄλιβερ ἐπλάγιασε; ἔχω νά του ὁμιλήσω· οὗτοι ἦσαν οἱ πρῶτοι λόγοι τοῦ Ἑβραίου, κατερχομένου τὴν κλίμακα.

— Ἔχει πλαγιάσει πολλὴ ὥρα τώρα, ἀπεκρίνατο ὁ Ἀπανωλαδιᾶς, ἀνοίξας μίαν θύραν. Νάτος.»

Τὸ παιδίον, ἐξηπλωμένον ἐπὶ χονδροειδοῦς στρώματος κατὰ γῆς, ἐκοιμᾶτο βαθύτατα. Ἡ ἀνησυχία, ἡ θλῖψις, ἡ ἀνία τῆς αἰχμαλωσίας ἀπετυποῦντο ἐπὶ τοῦ προσώπου του. Ἦτο ὠχρὸν ὡς νεκρὸς, οὐχὶ οἷος φαίνεται ἡμῖν ὁ νεκρὸς σαβανωμένος καὶ ἐν τῷ φερέτρῳ, ἀλλ' οἷον βλέπομεν αὐτὸν καθ' ἣν στιγμὴν ἡ ζωὴ σβέννυται· ὅταν ψυχὴ νεαρὰ καὶ ἁγνὴ ἀφίπταται εἰς οὐρανοὺς, προτοῦ προφθάσῃ νὰ πνεύσῃ ἐπὶ τῆς κόνεως, ἣν ἐκείνη ἐζωογόνει καὶ ἐξήγνιζε, ὁ φθοροποιὸς ἀὴρ τοῦ κόσμου τούτου.

«Ὄχι τώρα, εἶπεν ὁ Ἑβραῖος, ἀπελθὼν ἀθορύβως. Αὔριον, αὔριον.»

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Κ'

Ὁ Ὄλιβερ παραδίδοται εἰς χεῖρας τοῦ κυρίου Σάικς.

Ἐξυπνήσας τὴν πρωΐαν ὁ Ὄλιβερ μεγάλως ἐξεπλάγη ἰδὼν παρὰ τὴν κλίνην του, ἀντὶ τῶν παλαιῶν καὶ τετριμμένων ὑποδημάτων του, ζεῦγος νέων, μὲ ὡραῖα στερεὰ πέλματα. Κατ' ἀρχὰς ἐχάρη πολὺ, ὑπολαβὼν τὸ πρᾶγμα ὡς προμήνυμα τῆς ἀπελευθεώρεώς του· ἀλλ' ἡ ἐλπὶς αὕτη διεσκεδάσθη μετὰ μικρόν. Κατὰ τὴν ὥραν τοῦ προγεύματος εὑρέθη μόνος μετὰ τοῦ Ἰουδαίου, οὗτος δὲ τῷ εἶπε μετὰ τόνου φωνῆς καὶ ἐκφράσεως ἅτινα ἐπηύξησαν τοὺς φόβους του, ὅτι τὴν αὐτὴν ἑσπέραν θὰ ἔλθουν νά τον πάρουν εἰς τὸ 'σπίτι τοῦ Μπὶλ Σάικς.

«Πρέπει νὰ... μένω ἐκεῖ, σέρ; ἠρώτησεν ὁ Ὄλιβερ μετ' ἀγωνίας.

— Ὄχι, ὄχι, φίλε μου, ὄχι διὰ νὰ μείνῃς, ἀπεκρίνατο ὁ Ἰουδαῖος. Δὲν θέλομεν νά σε χάσωμεν· μὴ φοβᾶσαι, Ὄλιβερ, θά μας ἔλθῃς ὀπίσω. Χὰ, χά! δὲν εἴμεθα δὰ τόσῳ σκληροὶ νά σε διώξωμεν, φίλε μου· ὄχι, νά σε χαρῶ!»

Ὁ γέρων, ἐμπαίζων οὕτω τὸν Ὄλιβερ, ἦν ἐσκυμμένος πρὸ τοῦ πυρὸς καταγινόμενος νὰ περιφρύξῃ φέταν ἄρτου. Ἐγέλασε δὲ, θέλων νὰ δείξῃ ὅτι κάλλιστα κατενόει τὰς διαθέσεις τοῦ παιδίου, ἐπιθυμοῦντος νὰ δραπετεύσῃ εἰς πρώτην εὐκαιρίαν.

«Ὑποθέτω, ἐξηκολούθησε λέγων, ἀτενίζων συγχρόνως αὐτὸν ἀσκαρδαμυκτὶ, ὑποθέτω πῶς θὰ ἤθελες νὰ μάθῃς διατί 'πηγαίνεις εἰς τοῦ Μπίλ, ἔ;»

Ὁ Ὄλιβερ ἠρυθρίασεν ἀκουσίως ἰδὼν ὅτι ὁ ἀλιτήριος γέρων εἰσέδυσεν εἰς τὴν διάνοιάν του, ἀπεκρίνατο ὅμως ἄνευ ἐνδοιασμοῦ·

«Ἀλήθεια, ἤθελα νὰ μάθω.

— Καὶ 'σὰν τί τάχα νὰ ὑποθέτῃς πῶς θὰ ἦναι; ἠρώτησεν ὁ Ἰουδαῖος.

— Δὲν εἰξεύρω, σέρ, ἀπεκρίνατο ὁ Ὄλιβερ.

— Μπᾶ; εἶπεν ὁ Ἰουδαῖος στραφεὶς μετὰ δυσαρεσκείας διότι παρ' ἐλπίδα οὐδὲν, οὐδὲ ἁπλῆν περιέργειαν ἠδυνήθη νὰ διίδῃ ἐν τῇ φυσιογνωμίᾳ τοῦ παιδός. Τότε περίμενε νὰ ἔλθῃ ὁ Σάικς καὶ νά σου τὸ εἰπῇ.»

Τὸ ἀληθὲς ὅμως ἦτο, ὅτι ὁ Ὄλιβερ κατετρύχετο ὑπὸ ἀνησυχίας, καὶ τοσούτῳ ἐτάραττον αὐτὸν τὸ ἐταστικὸν βλέμμα τοῦ Φέιγγιν καὶ οἱ ἴδιοι στοχασμοὶ, ὥστε δὲν ἠδύνατο νὰ εἴπῃ πλείονα κατ' ἐκείνην τὴν στιγμήν. Βραδύτερον οὐδεμία παρουσιάσθη εὐκαιρία· ὁ Ἰουδαῖος διέμεινε σιωπηλὸς καὶ σκυθρωπὸς μέχρι τῆς ἑσπέρας, ὅτε δὲ ἐνύκτωσεν ἡτοιμάσθη νὰ ἐξέλθῃ.

«Ἠμπορεῖς νὰ ἀνάψῃς τὸ κερὶ, εἶπεν ὁ Ἰουδαῖος καταθέτων ἓν κηρίον ἐπὶ τῆς τραπέζης. Νὰ κ' ἕνα βιβλίον διὰ νὰ περάσῃς τὴν ὥραν σου ὡς νὰ ἔλθουν νά σε πάρουν. Καλὴν νύκτα.

— Καλὴν νύκτα, σέρ,» εἶπεν ὁ Ὄλιβερ συνεσταλμένος.

Ὁ Ἰουδαῖος ἐβάδισε πρὸς τὴν θύραν, βλέπων ὑπόδρα τὸ παιδίον. Εἶτα ἔστη ἀποτόμως καὶ προσεκάλεσεν αὐτὸ ὀνομαστί.

Ὁ Ὄλιβερ ἤγειρε τὴν κεφαλήν· ὁ Ἰουδαῖος, δείξας αὐτῷ τὸ κηρίον, τῷ ἔνευσε νά το ἀνάψῃ. Ὁ Ὄλιβερ ὑπήκουσε, καὶ ὅτε ἀπέθηκε τὸ φῶς ἐπὶ τῆς τραπέζης εἶδε τὸν Ἑβραῖον σύνοφρυν μετὰ προσοχῆς παρατηροῦντα αὐτὸν ἀπὸ τὸ βάθος τοῦ δωματίου.

«Τήραξε καλὰ, Ὄλιβερ, πρόσεχε! εἶπεν ὁ γέρων, καὶ συνώδευσε τοὺς λόγους του διὰ χειρονομίας ἐκφραστικωτάτης. Εἶναι φοβερὸς ἄνθρωπος, καὶ ἂν ἀνάψουν τὰ αἵματά του, δὲν χαμπαρίζει κανένα. Ὅ τι καὶ νὰ συμβῇ νὰ μὴ

ʼβγάλης τσιμουτιά, καὶ νὰ κάμνης ὅ τι σοῦ λέγουν. Συλλογίσου καλὰ αὐτὰ ὁποῦ σοῦ λέγω!»

Τὰς τελευταίας λέξεις ἐτόνισεν ἰδιαιτέρως· φρικαλέον μειδίαμα διέστειλε τὰ χείλη του καὶ ἐξῆλθε.

Ὁ Ὄλιβερ, ἀπομείνας μόνος, ἔκλινε τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τῶν χειρῶν καὶ μετʼ ἀγωνίας ἀνεπόλει ὅσα ἤκουσε· δὲν ἠδύνατο νὰ ἐννοήσῃ εἰς τί ἀπέβλεπεν ἡ σύστασις τοῦ Ἰουδαίου. Ἐὰν εἶχον διανοηθῆ ὀλέθρια κατʼ αὐτοῦ, δὲν ἠδύναντο ἐπίσης νὰ ἐκτελέσωσι τοὺς σκοπούς των εἰς τοῦ Φέιγγιν, καὶ πρὸς τί νά τον φέρωσιν εἰς τοῦ Σάικς; Συνεπέρανεν ἐπὶ τέλους ὅτι ἐξελέξαντο αὐτὸν ὡς ὑπηρέτην τοῦ Σάικς, μέχρις οὗ οὗτος εὕρῃ παιδίον καταλληλότερον· εἶχε τόσα ὑποφέρει παρὰ τῷ Ἰουδαίῳ, ὥστε οὐδαμῶς ἐλυπεῖτο διὰ τὴν ἀλλαγὴν τοῦ κυρίου. Ἔμεινεν ἐπί τινα λεπτὰ σύννους, εἶτα στένων ἤνοιξε τὸ ὑπὸ τοῦ Φέιγγιν δοθὲν αὐτῷ βιβλίον καὶ ἤρχισε νά το ἀναγινώσκῃ.

Κατʼ ἀρχὰς ἐφυλλολόγει αὐτὸ ἀσκόπως, ἀλλὰ μετὰ μικρὸν χωρίον τι ἐφείλκυσε τὴν περιέργειάν του, καὶ μετὰ μεγίστης προσοχῆς τὸ ἀνέγνω. Τὸ χωρίον διελάμβανε περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς δίκης ὀνομαστῶν κακούργων· αἱ σελίδες αὐτοῦ, ῥυπαραὶ καὶ ἐσχισμέναι, ἐμαρτύρουν ὅτι ἀπλήστως ἀνεγινώσκετο. Ὁ Ὄλιβερ ἀνέγνω ἀφηγήσεις περὶ κακουργημάτων ἐμποιούντων φρίκην, περὶ φόνων γενομένων λάθρα εἰς ἀποκέντρους ὁδούς, περὶ πτωμάτων ῥιφθέντων ἐντὸς τάφρων ἢ φρεάτων, ἅτινα καί τοι βαθύτατα δὲν τʼ ἀπέκρυψαν ἐσαεί, διότι μετὰ παρέλευσιν ὀλίγων ἐτῶν τὰ πτώματα ἀνευρέθησαν καὶ ἰδόντες αὐτὰ οἱ δολοφόνοι τὰ ἔχασαν, ὡμολόγησαν τὸ ἔγκλημα καὶ ἱκετευτικῶς ἐζήτουν νά τους ἀπαγχονίσωσι διὰ νὰ τελειώσουν αἱ βάσανοί των. Ἀλλαχοῦ διελάμβανε περὶ ἀνθρώπων συνοικειωθέντων βαθμηδὸν πρὸς τὴν ἰδέαν τοῦ ἐγκλήματος, καὶ οἵτινες διέπραξαν φοβερὰ καὶ ἀποτρόπαια. Αἱ εἰδεχθεῖς ἐκεῖναι εἰκόνες τοσοῦτον ἀληθεῖς ἐφαίνοντο, ὥστε ὁ Ὄλιβερ ἐνόμιζεν ὅτι ἔβλεπεν αἵματα εἰς τὰς σελίδας τοῦ βιβλίου καὶ ἐφαντάζετο ὅτι ἤκουε τοὺς στεναγμοὺς καὶ τοὺς ὀλοφυρμοὺς τῶν θυμάτων.

Τοιοῦτος τρόμος κατέλαβε τὸ παιδίον, ὥστε κλεῖσαν τὸ βιβλίον ἔρριψεν αὐτὸ μακράν· ἔπεσεν εἰς τὰ γόνατα καὶ ἐδεήθη ἐνθέρμως νὰ φυλάττῃ αὐτὸν ὁ Θεὸς ἁγνὸν τοιούτων πράξεων, καὶ νά τον θανατώσῃ μᾶλλον παρὰ νά τον ἀφίσῃ νὰ γίνῃ κακοῦργος. Βαθμηδὸν κατεπραΰνθη καὶ διὰ φωνῆς ὑποτρεμούσης ἐπεκλήθη τὴν θείαν ἀντίληψιν εἰς τοὺς ἐπαπειλοῦντας αὐτὸν κινδύνους καὶ ἐδεήθη νὰ εὐσπλαγχνισθῇ ὁ Θεὸς αὐτόν, πτωχὸν παιδίον, μηδέποτε γνωρίσαν τί ἐστι στοργὴ γονέων ἢ παραμυθία φίλου.

Τελειώσας τὴν προσευχήν του ἔμενεν ἀκόμη γονατιστός, ὅταν ἐλαφρὸς κρότος τὸν ἐτρόμαξε.

«Τί εἶναι; ἀνεκραύγασεν ἐγερθείς, καὶ διέκρινέ τινα ὄρθιον πλησίον τῆς θύρας, τί εἶναι;

— Ἐγὼ εἶμαι, ἐγὼ μονάχη,» ἀπεκρίνατο διὰ φωνῆς ὁ εἰσελθών.

Ὁ Ὄλιβερ ἀνύψωσεν ὑπεράνω τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ τὸ κηρίον καὶ εἶδε πρὸς τὸ μέρος τῆς θύρας· ἦτο δὲ ἡ Νάνσυ.

«Καταίβασε τὸ κερί, εἶπεν ἡ νεᾶνις ἀποστρέφουσα τὴν κεφαλήν· μοῦ πειράζει τὰ ʼμάτια.»

Ὁ Ὄλιβερ εἶδεν ὅτι ἦτο ὠχροτάτη καὶ μετὰ συμπαθείας τὴν ἠρώτησε μήπως ἦτο ἀσθενής. Ἐκείνη ὅμως κατέπεσεν ἐπί τινος καθίσματος στρέφουσα αὐτῷ τὰ νῶτα καὶ ἔδακνε τὰς χεῖρας, ἀλλὰ δὲν τῷ ἀπεκρίθη.

«Ὁ Θεὸς νά με συγχωρήσῃ! εἶπε μετὰ μικρόν· δὲν πταίω ἐγὼ εἰς αὐτό . . . δέν το εἶχα συλλογισθῆ.

— Ἔπαθες τίποτε; ἠρώτησεν ὁ Ὄλιβερ· ἠμπορῶ νά σου χρησιμεύσω εἰς τίποτε; ἂν ἠμπορῶ, εἰπέ μου καὶ μετὰ χαρᾶς, μετὰ μεγάλης χαρᾶς θὰ κάμω ὅ τι μοῦ εἴπῃς.»

Ἐκινήθη ἀγωνιῶσα ἐπὶ τοῦ καθίσματος, καὶ ἔφερε τὰς χεῖρας εἰς τὸν λαιμὸν ὡς πνιγομένη καὶ μὴ δυναμένη νἀναπνεύσῃ.

«Νάνσυ! ἀνεφώνησεν ὁ Ὄλιβερ ἀνήσυχος λίαν, τί ἔχεις;»

Ἡ νεᾶνις ἐκτύπησε τὰς χεῖρας ἐπὶ τῶν γονάτων καὶ τὸ δάπεδον διὰ τῶν ποδῶν, ἔπειτα ἔστη καὶ ῥιγῶσα περιετυλίχθη διὰ τοῦ σαλίου της.

Ὁ Ὄλιβερ ὑπεδαύλισε τὸ πῦρ, ἐκείνη δʼ ἐπλησίασε τὸ κάθισμά της εἰς τὴν ἑστίαν, καὶ ἔμεινεν ἐπί τινας στιγμὰς ἄφωνος· εἶτα, ἀνεγείρασα τὴν κεφαλήν, παρετήρησε περὶ αὐτήν.

«Δὲν εἰξεύρω τί με πιάνει καμμιὰ φορά, εἶπε προσπαθοῦσα νὰ φανῇ γαλήνιος καὶ διορθοῦσα τὴν ἐνδυμασίαν της· εἶναι, μοῦ φαίνεται, ἐξ αἰτίας τοῦ δωματίου, ὁποῦ εἶναι ἀκάθαρτον καὶ ὑγρόν. Τώρα, Νόλλυ,[1] εἶσαι ἕτοιμος νὰ ἔλθῃς μαζί μου;

— Σεῖς λοιπὸν θά με πάρετε; ἠρώτησεν ὁ Ὄλιβερ.

— Ναί, ἀπεκρίνατο ἐκείνη· ἔρχομαι ἀπὸ μέρος τοῦ Μπὶλ· πρέπει νὰ ἔλθῃς μʼ ἐμένα.

— Μὰ διὰ ποῖον σκοπόν; ἠρώτησεν ὁ Ὄλιβερ ὀπισθοχωρῶν.

— Διὰ ποῖον σκοπόν; ἐπανέλαβεν ἡ νεᾶνις παρατηροῦσα τὸ παιδίον! ἀλλʼ ἀντικρύσασα τὸ βλέμμα τοῦ Ὄλιβερ ἐταπείνωσε τοὺς ὀφθαλμούς. Ὤ! δὲν εἶναι γιὰ κακόν!

— Δέν το πιστεύω, εἶπεν ὁ Ὄλιβερ, ὅστις τὴν παρετήρει μετὰ προσοχῆς.

— Ὅπως ἀγαπᾷς, εἶπεν ἡ νεᾶνις σαρδώνιον γελῶσα· ὄχι γιὰ καλὸ τότε.»

Ὁ Ὄλιβερ κατενόησεν ὅτι ἐξήσκει δύναμίν τινα ἐπὶ τῆς εὐαισθησίας τῆς Νάνσυ, καὶ πρὸς

1. Ὑποκοριστικὸν τοῦ Ὄλιβερ.

Digitized by Google

στιγμὴν ἐσκέφθη νὰ ἐπικληθῇ τὸ ἔλεος αὐτῆς· ἀλλ' ἀνελογίσθη ἀμέσως ὅτι μόλις ἑνδεκάτη ἦτο ἡ ὥρα, ὅτι θὰ ἦσαν ἀκόμη διαβάται εἰς τὰς ὁδούς, καὶ θὰ προσήρχοντο ἴσως εἰς βοήθειάν του, ἂν ἐφώναζε. Ταῦτα διαλογιζόμενος προεχώρησεν εἰς τὴν θύραν καὶ εἶπε ταχέως ὅτι ἦτο ἕτοιμος διὰ νὰναχωρήσωσι.

Οὔτε αἱ σκέψεις, οὔτε τὸ σχέδιον τοῦ παιδίου διέλαθον τὴν Νάνσυ. Ἐν ᾧ ὡμίλει, τὸν παρετήρει αὕτη μετὰ προσοχῆς καὶ τὸν ἐκύτταξε μὲ τρόπον ἐμφαίνοντα ὅτι κατενόησε τοὺς ἐνδομύχους αὐτοῦ διαλογισμούς.

«Σιωπή! εἶπε κλίνουσα πρὸς τὸν Ὄλιβερ καὶ δεικνῦσα αὐτῷ τὴν θύραν, ἐν ᾧ μετὰ προφυλάξεως παρετήρει συγχρόνως περὶ αὐτήν. Δὲν ἠμπορεῖς νὰ φύγῃς. Ἔκαμα διὰ σένα ὅ τι ἠμπόρεσα, ἀλλὰ δὲν εἶναι κανεὶς τρόπος. Εἶσαι περιτριγυρισμένος ἀπὸ ὅλαις ταῖς μεριαῖς, καὶ σὲ προσέχουν καλά. Ἴσως κάμμιὰ ἄλλη φορὰ κατορθώσῃς νὰ ξεφύγῃς, ἀλλὰ τώρα ὄχι.»

Ἐκπλαγεὶς ἐκ τῆς ζωηρότητος μεθ' ἧς εἶπε ταῦτα ἡ νέα, ὁ Ὄλιβερ τὴν ἐκύτταξεν ἔκθαμβος. Προφανῶς ἔλεγε τὴν ἀλήθειαν, διότι ἦτο ὠχρὰ καὶ τεταραγμένη καὶ ἔτρεμεν ὅλη.

«Σ' ἐγλύτωσα μιὰ φορά, ὁποῦ ἤθελαν νά σε κακομεταχειρισθοῦν, καὶ θὰ σὲ γλυτώσω καὶ πάλιν· δι' αὐτὸ εἶμαι ἐδῶ· διότι ἂν ἤρχοντο ἄλλοι νὰ σὲ πάρουν θὰ ἐφέροντο ἄσχημα πρὸς ἐσέ. Τοὺς ὑπεσχέθηκα πῶς θὰ φερθῇς φρόνιμα καὶ ἥσυχα· ἂν κάμῃς ἀλλοιῶς, τὸν ἑαυτόν σου θὰ βλάψῃς καὶ ἐμένα ἀκόμη· ἴσως μάλιστα γίνῃς αἰτία νά με σκοτώσουν. Νά, τήραξε, αὐτὰ ὑπέφερα διὰ σέ, καὶ ὁ Θεὸς ποῦ μᾶς βλέπει εἰξεύρει ἂν σου λέγω ψεύματα.»

Ταὐτοχρόνως ἔδειξε πολλοὺς μώλωπας εἰς τὸν λαιμὸν καὶ τὰς χεῖρας αὐτῆς.

Ἐξηκολούθησε δὲ λέγουσα ταχέως·

«Συλλογίσου αὐτά, καὶ μὴ ζητῇς αὐτὴν τὴν στιγμὴν νά με κάμῃς νὰ πάθω χειρότερα πρὸς χάριν σου. Κ' ἐγὼ πολὺ ἐπιθυμοῦσα νά σε βοηθήσω, ἀλλὰ δὲν ἠμπορῶ νὰ κάμω τίποτε τώρα. Δὲν ἔχουν σκοπὸν νά σου κάμουν κακόν, καὶ δὲν θὰ ἦναι ἰδικόν σου τὸ φταίξιμον ἂν κάμῃς ὅ τι σε διατάξουν. Σιώπαινε! κάθε λέξις ὁποῦ 'βγάνεις μοῦ κάνει κακόν. Δός μου τὸ χέρι σου. Ἠρήγορα! 'γρήγορα!»

Ἥρπασε τὴν χεῖρα, ἣν ὁ Ὄλιβερ μηχανικῶς ἔτεινεν αὐτῇ, ἔσβεσε τὸ φῶς καὶ ἔσυρε τὸ παιδίον εἰς τὴν κλίμακα. Ἡ θύρα ἠνοίχθη πάραυτα ὑπό τινος κεκρυμμένου ἐν τῷ σκότει, ὅστις ἀμέσως ἐπανέκλεισεν αὐτὴν ἅμα ἐξῆλθον. Ἐν τῇ ὁδῷ τοὺς ἀνέμενε μία ἅμαξα· ἡ Νάνσυ εἰσήγαγε ταχέως εἰς ταύτην τὸν Ὄλιβερ, ἐκάθησε πλησίον του καὶ κατεβίβασε τὰς θυρίδας. Ὁ ἁμαξηλάτης δὲν ἠρώτησε ποῦ θὰ ὑπάγωσι, ἀλλ' ἐντὸς ἑνὸς δευτερολέπτου ὁ ἵππος ἐξεκίνησε μετὰ μεγάλης ταχύτητος.

Ἡ Νάνσυ ἐξηκολούθει νὰ σφίγγῃ τὴν χεῖρα τοῦ Ὄλιβερ καὶ ἐπανελάμβανεν αὐτῷ ταπεινῇ τῇ φωνῇ τὰς αὐτὰς νουθεσίας. Πάντα δὲ ταῦτα συνέβησαν ἀστραπηδόν, καὶ οὐδὲ νὰ συλλογισθῇ περὶ τῆς θέσεως αὐτοῦ ἔλαβε καιρὸν ὅτε ἡ ἅμαξα ἔστη πρὸ τῆς θύρας τῆς οἰκίας, εἰς ἣν τὴν παρελθοῦσαν νύκτα μετέβη ὁ Ἰουδαῖος.

Ὁ Ὄλιβερ ἔρριψε βλέμμα ταχὺ εἰς τὴν ἔρημον ὁδὸν καὶ ὀλίγον ἔλειψε νὰ φωνάξῃ ἐπικαλούμενος βοήθειαν. Ἀλλ' ἡ νεᾶνις τῷ ὡμίλησεν εἰς τὸ οὖς καὶ ἱκέτευσεν αὐτὸν νὰ μὴ τὴν ἐκθέσῃ εἰς κίνδυνον, ὥστε δὲν ἔλαβε τὸ θάρρος νὰ κραυγάσῃ, ἀλλ' ἔμεινεν ἀμφιρρέπων. Ἡ εὐκαιρία ὅμως παρῆλθε, διότι εἰσήγαγον πλέον αὐτὸν εἰς τὴν οἰκίαν καὶ ἡ θύρα ἐκλείσθη.

«Ἀπὸ ἐδῶ! εἶπεν ἡ Νάνσυ, ἀφίνουσα τὴν χεῖρα τοῦ Ὄλιβερ. Μπίλ!

— Ἀμέσως! ἀπεκρίνατο ὁ Σάικς, προκύψας εἰς τὴν κορυφὴν τῆς κλίμακος μὲ ἓν κηρίον εἰς τὴν χεῖρα. Ὢ! ὅλα 'πηγαίνουν καλά. Ἀναιβῆτε!»

Οἱ λόγοι οὗτοι λεγόμενοι παρ' ἀνθρώπου οἷος ὁ κύριος Σάικς κατεδείκνυον ὑπερβολικὴν εὐχαρίστησιν αὐτοῦ, καὶ ἰσοδυνάμουν πρὸς φιλικωτάτην δεξίωσιν. Ἡ Νάνσυ ἐφάνη συγκινηθεῖσα ἐκ τούτου καὶ τὸν ἐχαιρέτισε προσηνῶς.

«Ἔστειλα τὸν σκύλο μὲ τὸν Τώμ, εἶπεν ὁ Σάικς φωτίζων αὐτούς, διότι θά μας ἦτον μπελᾶς.

— Καλὰ ἔκαμες, παρετήρησεν ἡ Νάνσυ.

— Ἔ, ἔφερες λοιπὸν τὸ κατσίκι; ἠρώτησεν ὁ Σάικς κλείων τὴν θύραν, ὅταν εἰσῆλθον εἰς τὸ δωμάτιον.

— Νά τος, ἀπεκρίνατο ἡ Νάνσυ.

— Ἦταν ἥσυχος 'ς τὸν δρόμο;

— Σὰν ἀρνάκι.

— Καλὸν ἦτον νὰ τὸ 'ξεύρωμεν αὐτό, εἶπεν ὁ Σάικς βλέπων ἀγρίως τὸν Ὄλιβερ. Τόσῳ καλλίτερον διὰ τὴν κόκκα του,[1] διότι ἀλλοιῶς θὰ ἐλογαριαζόμεθα. Ἔλα ἐδῶ, ξόανο, καὶ ἄκουσε καλά. Καλλίτερα εἶναι νὰ σ' τὰ εἰπῶ μιὰ γιὰ πάντα.»

Ἐν ᾧ ἔλεγε ταῦτα πρὸς τὸν νέον προστατευόμενόν του, ὁ κύριος Σάικς ἥρπασε τὸ κασκέττον αὐτοῦ καὶ τὸ ἔρριψεν εἰς μίαν γωνίαν· ἀκολούθως λαβὼν τὸν Ὄλιβερ ἀπὸ τῶν ὤμων ἐκάθησε πλησίον τῆς τραπέζης, καὶ ἐκράτησε τὸ παιδίον ὄρθιον ἀπέναντί του.

«Ἐν πρώτοις, γνωρίζεις αὐτό;» ἠρώτησεν ὁ Σάικς λαβὼν ἐκ τῆς τραπέζης ἓν μικρὸν πιστόλιον.

Ὁ Ὄλιβερ ἀπήντησε καταφατικῶς.

«Τήραξε λοιπὸν καλά! ἐξηκολούθησε λέγων ὁ Σάικς. Ἐδῶ εἶναι καὶ μπαρούτι, νὰ καὶ μία μπάλα, καὶ ἕνα κουρέλι γιὰ τὸ γέμισμα.»

Ὁ Ὄλιβερ ἐτραύλισεν ὅτι εἰξεύρε τὴν χρῆσιν

1. Κεφαλή.

Digitized by Google

τῶν διαφόρων ἐκείνων ἀντικειμένων, ὁ δὲ κύριος Σάικς ἐγέμισε τὸ πιστόλιον μετὰ μεγάλης προσοχῆς.

«Τώρα εἶναι γεμάτο, εἶπεν ὅταν ἐτελείωσε.

— Ναί, σέρ, τὸ βλέπω, εἶπεν ὁ Ὄλιβερ τρέμων ὅλος.

— Τὸ λοιπόν! εἶπεν ὁ κακοῦργος ἐκεῖνος σφίγγων τὸν γρόνθον τοῦ Ὄλιβερ καὶ πλησιάζων τὸ στόμιον τοῦ πιστολίου τοσοῦτον εἰς τὸν κρόταφον τοῦ παιδίου, ὥστε δὲν ἠδυνήθη νὰ κατασείλῃ τοῦτο ἀκουσίαν κραυγήν, ὅταν ἐβγοῦμεν ἔξω, ἂν 'βγάλῃς 'μιλιὰ ἀπὸ τὸ στόμα σου, πρὶν σοῦ εἰπῶ ἐγώ, σοῦ καθίζω μίαν μπάλα 'ς τὸ κουφάρι, χωρὶς πολλὰ κυριελέησον. Ὥστε λάβε τὰ μέτρα σου, καὶ ἂν σου καταιβῇ ἡ ὄρεξις νὰ 'μιλήσῃς χωρὶς τὴν ἄδειάν μου, δὲν τὤχω διὰ τίποτε νὰ σε ξεμπερδέψω.»

Καὶ ὅπως προσθέσῃ ἴσως μείζονα βαρύτητα εἰς τοὺς λόγους του, ὁ κύριος ἐξέπεμψε φρικώδη βλασφημίαν, μεθ' ὃ ἐξηκολούθησε·

«Καθὼς εἰξεύρω καλά, ἂν σε στείλω μὲ τοὺς πολλούς, κανεὶς δὲν θὰ σκοτισθῇ νὰ ῥωτήσῃ γιὰ σένα. Ὥστε δὲν εἶχα καὶ ἀνάγκη νὰ σπάζω τὸ κεφάλι μου διὰ νὰ σου κάνω ὅλας αὐτὰς τὰς ἐξηγήσεις, ἂν δὲν ἤθελα τὸ καλό σου. Ἐκατάλαβες;

— Αὐτὸ μὲ 'λίγα λόγια θὰ εἰπῇ, ὑπολαβοῦσα εἶπεν ἡ Νάνσυ, τονίζουσα ἑκάστην λέξιν ὅπως διεγείρῃ τὴν προσοχὴν τοῦ Ὄλιβερ, θὰ εἰπῇ πῶς ἂν πάῃ νὰ σου χαλάσῃ τὴν δουλειὰ ποῦ ἔχεις 'ς τὸ νοῦ σου νὰ κάμῃς, θὰ του τινάξῃς τὰ μυαλὰ 'ς τὸν ἀέρα γιὰ νὰ του κόψῃς τὴν ὄρεξι, καὶ ὅτι κινδυνεύεις νὰ 'πᾷς 'ς τὴν κρεμάλα ἂν κάμῃς αὐτό, ὅπως πάλι κάθε στιγμὴν κινδυνεύεις τὴν ζωή σου διὰ νὰ κάμνῃς τὴν τέχνη σου.

— Πολὺ σωστά! εἶπεν ὁ κύριος Σάικς ἐπιδοκιμάζων τοὺς λόγους τῆς Νάνσυ. Ἡ γυναῖκες εἰξεύρουν πάντοτε νὰ σου ἐξηγοῦν τὰ πράγματα μὲ 'λίγα λόγια, ἐκτὸς μόνον ὅταν φουσκώνουν τὰ μυαλά τους, διότι τότε εἶναι ποῦ δὲν τελειώνουν ποτέ. Τώρα λοιπὸν ποῦ 'μπῆκε καὶ αὐτὸς εἰς τὸ νόημα νὰ τσιμπήσωμεν κάτι τι, καὶ νὰ το πάρωμεν κομμάτι δίπλα πρὸ τοῦ νὰ φύγωμεν.»

Ἀμέσως ἡ Νάνσυ ἔστρωσε τὸ τραπεζομάνδηλον καὶ ἐξελθοῦσα ἐπανῆλθε μετὰ μικρὸν κομίζουσα ἓν κανάτιον ζύθου καὶ ἓν πινάκιον φαγητοῦ ἐκ κεφαλῶν προβείων, ὅπερ παρέσχεν ἀφορμὴν ἀστεϊσμῶν εἰς τὸν κύριον Σάικς. Ὁ ἔντιμος οὗτος ἀνήρ, ἕνεκα ἴσως τῶν προσδοκωμένων ἐκ τῆς μελλούσης ἐπιχειρήσεως κερδῶν, ἦτο εὐθυμότατος καὶ φαιδρότατος. Οὕτω παραδείγματος χάριν ἐθεώρησεν ἀστεῖον νὰ ῥοφήσῃ ἀπνευστὶ ὅλον τὸν ζῦθον καὶ δὲν ἐβλασφήμησε περισσότερον ἀπὸ ἑκατὸν φορὰς καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦ δείπνου.

Ὅταν ἐτελείωσε τὸ φαγητὸν (ἐννοεῖται δ' οἴκοθεν ὅτι ὁ Ὄλιβερ δὲν εἶχε πολλὴν ὄρεξιν), ὁ κύριος Σάικς ἔπιε δύο ποτήρια οἰνοπνεύματος καὶ ἔπεσεν εἰς τὴν κλίνην του, διατάξας τὴν Νάνσυ νά τον ἐξυπνήσῃ εἰς τὰς πέντε ἀκριβῶς, καὶ μυρίας ἐξεμῶν βλασφημίας ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι ἐνδεχόμενον νὰ μὴ συμμορφωθῇ κατὰ γράμμα τῇ διαταγῇ του. Εἶπε καὶ εἰς τὸν Ὄλιβερ νὰ ἐξαπλωθῇ ἐνδεδυμένος ἐπί τινος στρώματος κατὰ γῆς. Ἡ νεᾶνις ὑπεδαύλισε τὸ πῦρ καὶ ἐκάθησε πρὸ τῆς θερμάστρας περιμένουσα τὴν ὁρισθεῖσαν ὥραν διὰ νά τους ἐξυπνήσῃ.

Ὁ Ὄλιβερ ἔμεινεν ἐπὶ πολὺ χωρὶς νὰ κοιμηθῇ· ἐσκέπτετο ὅτι ἴσως ἡ Νάνσυ ἐζήτει τὴν εὐκαιρίαν νά τῳ ἀνακοινώσῃ ταπεινῇ τῇ φωνῇ νέας ὁδηγίας· ἀλλ' ἐκείνη ἔμενεν ἀκίνητος πρὸ τῆς ἑστίας. Ἐξηντλημένον δὲ ἐκ τοῦ κόπου καὶ τῶν ἀνησυχιῶν, τὸ παιδίον ἐκοιμήθη ἐπὶ τέλους βαθύτατα.

Ὅταν ἐξύπνησε, ἡ τεϊδόκη ἦτο ἐπὶ τῆς τραπέζης, ὁ δὲ Σάικς ἠσχολεῖτο νὰ τακτοποιήσῃ πολλὰ πράγματα εἰς τὸ θυλάκιον τοῦ μεγάλου μανδύου του, ὅστις ἔκειτο ἐπί τινος ἕδρας, ἐν ᾧ ἡ Νάνσυ ἔτρεχε τῇδε κἀκεῖσε προπαρασκευάζουσα τὸ πρόγευμα. Δὲν εἶχε φωτίσει ἀκόμη· τὸ κηρίον ἔκαιεν ἔτι, τὰ πάντα δ' ἦσαν ἔξω ζοφερά· βροχὴ ῥαγδαία ἐμάστιζεν τὰς ὑέλους τῶν παραθύρων, ὁ δ' οὐρανὸς ἐφαίνετο μαῦρος καὶ συννεφώδης.

«Ἔλα, ἔλα! ὑπεντονθόρυσεν ὁ Σάικς, ἐν ᾧ ὁ Ὄλιβερ ἠγείρετο· κάμε 'γρήγορα, γιατ' ἀλλοιῶς δὲν θὰ προφθάσῃς νὰ κολατσίσῃς.»

Ὁ Ὄλιβερ δὲν ἐβράδυνε πολὺ εἰς τὸν καλλωπισμόν του· ἔφαγεν ὀλίγον καὶ εἶπεν ὅτι ἦτο ἕτοιμος.

Ἡ Νάνσυ τῷ ἔρριψεν ἓν μανδήλιον διὰ νὰ περιτυλίξῃ τὸν λαιμόν του, προσπαθοῦσα συγχρόνως νἀποφύγῃ τὰ βλέμματά του. Ὁ δὲ Σάικς ἔδωκεν αὐτῷ περιώμιον ἐκ προστύχου ὑφάσματος διὰ νὰ σκεπασθῇ. Οὕτως ἐνδεδυμένον τὸ παιδίον ἔτεινε τὴν χεῖρα εἰς τὸν ἀλιτήριον ἐκεῖνον, ὅστις ἔστη πρὸς στιγμήν, ὅπως δι' ἀπειλητικοῦ νεύματος τῷ δείξῃ ὅτι εἶχε τὸ πιστόλιον εἰς τὸ θυλάκιον τοῦ μανδύου· εἶτα λαβὼν ἔσφιγξε τὴν χεῖρα τοῦ Ὄλιβερ, ἀπεχαιρέτισε τὴν Νάνσυ καὶ ἐξῆλθε.

Ὅτε διέβαινον τὸ κατώφλιον τῆς θύρας ὁ Ὄλιβερ ἔστρεψε πρὸς στιγμὴν τὴν κεφαλήν, ἐλπίζων νὰ ἀντικρύσῃ τὰ βλέμματα τῆς Νάνσυ· ἀλλ' ἐκείνη εἶχε μεταβῆ εἰς τὴν πρώτην θέσιν της πλησίον τῆς ἑστίας καὶ ἐκεῖ ἐκάθητο ἐντελῶς ἀκίνητος.

Ἕπεται συνέχεια. **Π

Φίλος τις ἡμῶν ἀσχολούμενος περὶ στατιστικὰς μελέτας ὑπελόγισεν εἰς τρισχιλίους ὀκτακοσίους τὸν κατὰ μέσον ὅρον ἀριθμὸν τῶν λόγων, ὅσοι κατ' ἔτος ἐκφωνοῦνται καὶ τυποῦνται

Digitized by Google

ἐν μόνῃ τῇ ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι, μὴ συμπεριλαμβανομένων τῶν ἀπὸ τοῦ βήματος τῆς βουλῆς· ἡμεῖς δὲ αὐτοὶ γνωρίζομεν λόγιον ἄνδρα, οὗ ὁ αὔξων ἀριθμὸς τῶν πανηγυρικῶν ὑπερβαίνει ἤδη τὴν ἡμίσειαν χιλιάδα· οἱ Γάλλοι πρὸς ἔκφρασιν τοῦ ὑψίστου βαθμοῦ ὁμοιότητος μεταξὺ δύο πραγμάτων μεταχειρίζονται τὴν μεταφορὰν «*ὅμοια ἀλλήλοις ὡς ὕδατος σταγόνες*·» αὐτὸ νομίζομεν ὅτι παρ' ἡμῖν δύναται νὰ ῥηθῇ ὅτι *ὁμοιάζουσιν ὡς δύο πανηγυρικοὶ λόγοι.*[1]

Ἡ αἴθουσα τῶν συνεδριάσεων τῆς ἐν

ΑΘΗΝΑΙΣ ΣΙΝΙΑΙΑΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ

Ἡ αἴθουσα αὕτη εἶναι ἡ εὐρυχωροτάτη πασῶν ἐν τῇ νεοδμήτῳ Ἀκαδημίᾳ. Προωρισμένη εἰς ἐπισήμους συνεδριάσεις, εἶναι κατ' ἀναλογίαν πολυτελέστατα κεκοσμημένη, ἐπαρκῆ δὲ κατέχει χῶρον διά τε τοὺς ἀκαδημαϊκοὺς καὶ τοὺς προσκεκλημένους. Ἐν τῷ μέσῳ, παρὰ μακρὰν τράπεζαν καὶ ἐπὶ ἑδρῶν κινητῶν, ὡρίσθη ἡ θέσις τοῦ προέδρου, τῶν γραμματέων καὶ τῶν λοιπῶν ἀκαδημαϊκῶν, λαμπραὶ δ' ἕτεραι ἐκ πεντελησίου μαρμάρου ἕδραι, μαλακὰ ἔχουσαι ὑποστρώματα καὶ ἀμφιθεατρικῶς διατεθειμέναι ἀπὸ τοῦ μέσου τῆς αἰθούσης μέχρι τῶν τοίχων, εἰσὶν ὡρισμέναι διὰ τὸ ἀκροατήριον. Ἡ αἴθουσα τὴν μὲν ἡμέραν θὰ φωτίζηται ἄνωθεν ἐκ τῆς στέγης, τὴν δὲ νύκτα διὰ τεσσάρων λυχνούχων, ἐχόντων ἁπάντων ἑκατὸν λαμπτῆρας φωταερίου. Εἰς τὸ βάθος τῆς αἰθούσης θὰ στηθῇ ἄγαλμα τοῦ βαρώνου Σίμωνος Σίνα εἰς ἀνώτερον τοῦ φυσικοῦ μέγεθος. Ἅπαντα τὰ ἀρχιτεκτονικὰ τῶν τοίχων μέρη εἰσὶν ἐκ λευκοῦ πεντελικοῦ μαρμάρου, θέλουσι δὲ ἐπιχρυσωθῇ κατὰ τὸ ἐπιὸν ἔτος, ὡς ἦσαν καὶ τὰ ἐν τῇ ἀκροπόλει ἀρχαῖα μνημεῖα.

Τὸ ἀνώτερον τῶν τοίχων μέρος θὰ κοσμῶσιν ὀκτὼ κολοσσιαῖαι εἰκόνες, παριστῶσαι τὸν *μῦθον τοῦ Προμηθέως*, ὧν ἡ ἐργασία ἀνετέθη εἰς τὸν ἐν Βιέννῃ καθηγητὴν κ. Griepenkerl.

Τῶν εἰκόνων τούτων σύντομον περιγραφὴν παρέχομεν ἀμέσως κατωτέρω·

Α' εἰκὼν (Τοῖχος ἀριστερόθεν τῆς εἰσόδου). *Πρόρρησις τῆς Θέμιδος τῷ υἱῷ αὐτῆς Προμηθεῖ.*

Εἰς τὸ ἄκρον τοῦ κόσμου, ὅπου αἱ τοῦ Ὠκεανοῦ πηγαί, καὶ ὅπου ἀδιαλείπτως ἀντηχεῖ ὁ κρότος τῆς σφύρας τῶν Κυκλώπων, προσέρχεται εἰς τὴν μητέρα αὐτοῦ ὁ μεγάθυμος Τιτάν, ζητῶν μετὰ δέους νὰ μάθῃ τὴν εἱμαρμένην ἑαυτοῦ καὶ τοῦ κόσμου.

Β' εἰκών. *Ἀθηνᾶ καὶ Προμηθεὺς παρὰ τὰς πύλας τοῦ Φωτός.* Αἱ Ὧραι ἀνέῳξαν τὰς χαλκᾶς πύλας τῶν ἀνακτόρων τοῦ Ἡλίου. Οἱ πύρινοι τοῦ Φοίβου ἵπποι ἀκολουθοῦσι τὴν ὑπὸ δροσοβόλων δαιμονίων συνοδευομένην Ἠῶ, ἐκ δὲ τοῦ ὑπὸ τούτων πυρομένου ἅρματος, ὁ Προμηθεύς, τῇ βοηθείᾳ τῆς Ἀθηνᾶς, ἀνάπτει τὴν δᾷδα αὐτοῦ.

Γ' εἰκών. *Προμηθεὺς ζωογονῶν τὸ ὑπ' αὐτοῦ ποιηθὲν ὁμοίωμα ἀνθρώπου.*

Τὸ πλάσμα τοῦ Προμηθέως ζωογονεῖται ὑπὸ πυρὸς οὐρανίου, ἡ Ἀθηνᾶ δωροφορεῖται αὐτῷ νέκταρ. Εἰς μάτην δ' ὁ Ἐπιμηθεὺς καλεῖ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Προμηθέα νὰκολουθήσῃ τοὺς κατὰ τοῦ Ὀλύμπου ἐφορμῶντας Τιτᾶνας.

Δ' εἰκὼν (Ἀέτωμα). *Τιτανομαχία.*

Οἱ θεοὶ πάντες εἰσὶ περὶ τὸν Δία συνηθροισμένοι, ἡνίοχος δὲ τοῦ ἅρματος τοῦ μεγάλου θεοῦ ἐστὶν ὁ Προμηθεύς, ὅστις ἐκόμισεν αὐτῷ τοὺς ὑπὸ τῶν Κυκλώπων χαλκευθέντας κεραυνούς. Ὁ Ζεὺς σφενδονίζει ἀλληλοδιαδόχως τοὺς Τιτᾶνας εἰς βάραθρον, ὁπόθεν ἁρπάζοντες αὐτοὺς οἱ Ἑκατόγχειρες ῥίπτουσιν εἰς τὸν Τάρταρον. Τὸ δὲ νέον γένος τῶν ἀνθρώπων καραδοκεῖ μετὰ τρόμου ἔν τινι σπηλαίῳ τὴν ἔκβασιν τῆς φοβερᾶς μάχης.

Ε' εἰκών. *Προμηθεὺς φέρων τοῖς ἀνθρώποις τὸ πῦρ.* Ὁ Ζεύς, ὅπως καταστήσῃ ἀδύνατον τὴν ἐπανάληψιν τοιαύτης μάχης, μελετᾷ τὴν ἐξόντωσιν παντὸς γηγενοῦς. Οἱ ἄνθρωποι ζῶσιν ὥσπερ θηρία ἐν σπηλαίοις, ἀλλ' ὁ Προμηθεὺς ἐλεήσας τὰ δύσμοιρα αὐτοῦ τέκνα, φέρει αὐτοῖς τὸ φῶς.

Ϛ' εἰκών. *Προμηθεὺς δεσμώτης.* Ὡς παραβάτης τῶν θελήσεων τοῦ Διός, προσδεῖται ὁ Προμηθεὺς εἰς βράχον. Πρὸς μείζονα δὲ τιμωρίαν ἀετὸς κατατρώγει τὸ καθ' ἑκάστην ἀνανεούμενον ἧπαρ αὐτοῦ. Καὶ ὅμως ὁ παρωργισμένος Τιτὰν ἀρνεῖται νὰποκαλύψῃ τῷ ἀγγέλῳ τῶν θεῶν Ἑρμῇ τὸν πρὸς ἐξιλασμὸν αἰτούμενον χρησμὸν τῆς Θέμιδος. Ὁ Ὠκεανὸς καὶ αἱ κόραι αὐτοῦ Νηρηΐδες θρηνοῦσι τὴν οἰκτρὰν τοῦ Προμηθέως τύχην.

Ζ' εἰκών. *Λύτρωσις Προμηθέως ὑπὸ Ἡρακλέους.*

Τὰ ἄγρια πάθη τοῦ τε Διὸς καὶ τοῦ Προμηθέως κατεπραΰνθησαν· καὶ ἐκεῖνος μὲν φοβεῖται περὶ τῆς ἑαυτοῦ ἐξουσίας, τὸν δὲ Προμηθέα κατέβαλε τὸ βάρος τῶν ἀνηκέστων δεινῶν. Τότε ἐπελθὼν ὁ Ἡρακλῆς κατατοξεύει τὸν ἀετόν, καὶ λύει τὰ τοῦ Προμηθέως δεσμὰ μετὰ τῶν ἐκ τοῦ Ταρτάρου λυτρωθέντων Τιτάνων, πρὸς πλήρωσιν τοῦ ὅρκου τοῦ Διός. Ὁ Χείρων, ἀδυνατῶν νἀντίσχῃ εἰς τοὺς πόνους ἀνιάτου πληγῆς παραιτεῖται τὴν ἑαυτοῦ ἀθανασίαν καὶ ἐγκολποῦται τὸν θάνατον.

Η' εἰκὼν (Ἀέτωμα). *Ἡρακλῆς ἀνάγων εἰς τὸν Ὄλυμπον τὸν Προμηθέα.*

Πάντες οἱ θεοὶ εἰσὶ συνηθροισμένοι, οἵ τε Ὀλύμπιοι καὶ οἱ ἐνάλιοι καὶ οἱ καταχθόνιοι, ὅτε ὁ Ἡρακλῆς φέρει τὸν Προμηθέα ἐνώπιον τοῦ Διός, οὗ τοῦ λοιποῦ ἔσεται σύμβουλος. Ἀνευ-

1. Ἀπεσπάσθη ἐκ φιλολ. διατριβῆς, δημοσιευθείσης ἐν τῇ Ὥρᾳ.

Digitized by Google

φημοῦσι τὸν Τιτᾶνα Ἀθηνᾶ καὶ Ἥφαιστος, ἡ δ' Ἥβη οἰνοχοεῖ αὐτῷ νέκταρ.

Ἐν Ἀθήναις, Σεπτέμβριος 1878.

E. ZILLER
Ἀρχιτέκτων.

Γνῶμαι καὶ σκέψεις ἠθικαὶ τοῦ δουκὸς

ΔΕ-ΛΑ-ΡΟΣΦΟΥΚΩ

[Μετάφρασις Γ. Ζωχιοῦ.]

31.

Ἐὰν ὁ ἄνθρωπος οὐδὲν εἶχεν ἐλάττωμα, δὲν ἤθελε μετὰ τοσαύτης ἡδονῆς παρατηρεῖ τὰ ἐλαττώματα τῶν ἄλλων.

32.

Ἡ ζηλοτυπία τρέφεται ἐν τῇ ὑποψίᾳ, τρέπεται δὲ εἰς μανίαν ἢ καταπαύει, ἅμα τῆς ὑποψίας τὸν τόπον καταλάβῃ ἡ βεβαιότης.

33.

Ἡ ὑπερηφάνεια ἀναλαμβάνει ἑαυτὴν πάντοτε καὶ οὐδὲν ἀποβάλλει ποτέ, οὐδ' ὁπόταν τῇ ματαιότητι ἀποτάσσηται.

ΔΑΝΕΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑ

Ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην θέλει σταχυολογεῖ ἐκ τοῦ ξένου περιοδικοῦ τύπου καὶ μεταδίδει ἐνίοτε ἡ Ἑ σ τ ί α εἰς τοὺς ἀναγνώστας αὐτῆς ὅσα νομίζει τῆς προσοχῆς αὐτῶν ἄξια εὐφυᾶ ἀνέκδοτα, ἢ πνευματώδη μικρολογήματα, προσπαθοῦσα κατὰ τὸ δυνατὸν, ὅπως μὴ ἐλαττοῦται διὰ τῆς μεταφράσεως ἡ πρωτότυπος αὐτῶν χάρις. Σ. τ. Δ.

1.

Ἄγγλος τις ἱερεὺς ἔπασχεν ἐλαφρὰν ἀρθρίτιδα.

— Τί πρέπει νὰ κάμω; ἠρώτησε τὸν ἰατρόν του.

— Νὰ πίνῃς καθ' ἡμέραν ἕνα ποτῆρι *ποὺντς* μὲ *ῥῶμι*.

— Δύσκολον.

— Διατί;

— Κατεδίκασα πάντοτε ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος τὰ πνευματώδη ποτά· ὁ κόσμος ὅλος τὸ γνωρίζει. Τί θὰ εἰπῇ ἡ ὑπηρέτριά μου, ὅταν τῆς παραγγείλω νὰ μοῦ κάμῃ *πούντς*;

— Ζήτησέ της ὀλίγον ζεστὸν νερὸν, καὶ κάμε το μόνος σου.

— Δὲν θὰ τὸ ἐννοήσῃ;

— Εἰπέ της ὅτι τὸ θέλεις διὰ ξυράφισμα.

Μετά τινας μῆνας, παρερχόμενος ὁ ἰατρὸς πρὸ τῆς οἰκίας τοῦ ἱερέως, κρίνει καλὸν νὰ ἐρωτήσῃ περὶ τῆς ὑγείας του. Βλέπει δὲ τὴν ὑπηρέτριαν ὠχράν, μελαγχολικὴν καὶ καταβεβλημένην.

— Τί κάμνει ὁ αὐθέντης σου; ἐρωτᾷ ἀνήσυχος.

— Δὲν εἶνε καλά, ἰατρέ μου.

— Πῶς; τί ἔχει;

— Τὸ μυαλό του φαίνεται νὰ ἦνε πειραγμένο.

— Τὸ μυαλό του; πῶς;

— Πέντε φοραῖς τὴν ἡμέρα ξυρίζεται.

2.

Συνοικεσίου προκειμένου ἡ εἰκοσαέτις γυνὴ ἐρωτᾷ συνήθως περὶ τοῦ μελλονύμφου:

— Ποῖος εἶνε;

Ἡ τριακοντοῦτις:

— Τί κάμνει;

Ἡ τεσσαρακοντοῦτις:

— Ποῦ εἶνε;

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

. . . .

Ὡς πότε νομοσχέδια καὶ νομοδιορθώσεις
Καὶ ὑπαλλήλων ἄκαρποι διορισμοὶ κ' ἐξώσεις
Καὶ Δῆμοι ἀνοργάνιστοι, κ' εἰς μάτην κι' ἀεννάως
Κινήσεις, προπαρασκευαὶ, καὶ ἡ Ἑλλὰς εἰς χάος;..
Τί μὲ τὰ ξένα χρήματα τρυφῶμεν τῶν ἀνθρώπων,
Χωρὶς νὰ φέρωμεν καρπὸν κανένα εἰς τὸν τόπον;
Ὡς πότε δανειζόμεθα μὲ τόκους ὑπερόγκους,
Εἰς ὑποθήκας βάλλοντες καὶ κάμπους μας καὶ λόγγους;
Τὸ ἔθνος, ἄσωτος υἱὸς πατρὸς εὐκαταστάτου,
Ζῇ δίδον εἰς ἐνέχυρον τὰ ὑποστατικά του,
Κ' εἰς τὴν σπατάλην ἀναιδῶς καὶ τὴν παραλυσίαν
Νὰ φάγῃ τὴν πατρῴαν του ζητεῖ περιουσίαν.
Ἐχάσαμεν καὶ χάνομεν πᾶν αἴσθημα γενναῖον·
Κανεὶς μας δὲν ἐργάζεται διὰ πατρίδα πλέον,
Καὶ ὅλοι ξένην ἄμπελον ὡς νὰ τὴν θεωρῶμεν,
Τὴν γῆν της ἀνασκάπτομεν, τὰ κλήματά της σπῶμεν.
Τὸ ἔθνος μας, φυράματος λαμπροῦ κ' εὐτυχεστάτου,
Στερεῖται καὶ τὴν ἔμφυτον ἐλαστικότητά του,
Ὡς κώδων ὅστις ἔχασε τὸν παλαιόν του ἦχον,
Ὡς ξίφος ὁποῦ σκωριᾷ κρεμάμενον στὸν τοῖχον.
Βῆμα κανὲν δὲν κάμνομεν εἰς νόμους οὐδ' εἰς φῶτα,
Καὶ ἄθλια εἶν' ὅλα μας καὶ ὅλα σεσηπότα.
Καιρὸν καὶ πλοῦτον δαπανᾷ ἡ μισθωτὴ Ἀργία,
Τὰ δύο πάσης ἐθνικῆς ὑψώσεως στοιχεῖα.
Ἐν ὑπουργεῖον ἄμορφον, κατακολοβωμένον,
Κυλίεται ὡς στέλεχος σαθρὸν κ' ἐκριζωμένον.

. . . .
. . . .
. . . .
. . . .

Τοιοῦτον ἡ διχόνοια, τοιοῦτον καρπὸν φέρει,
Καὶ τώρα δρεπανίζομεν τῶν φατριῶν τὰ θέρη.
Ἂν ἤμουν τέκνον μακρυνὸν τοῦ Μεξικοῦ, τῆς Κίνας,
Καὶ πάροικος προσωρινὸς εἰς τὰς κλεινὰς Ἀθήνας,
Μὲ πόσον τότε γέλωτα θὰ ἔβλεπα ἐμπρός μου
Τὸ κωμικὸν πανόραμα τοῦ νέου τούτου κόσμου!
Ὑπάλληλοι ἀληθινοὶ αὐτοὶ δὲν εἶν' οἱ τόσοι,
Ἀλλ' ὑπαλλήλους εἰς σκηνὴν θεάτρου παριστῶσι.
Αὐτοὶ ποῦ στέκουν μὲ κροσσοὺς ἀργύρου βαρυτάτους
Ἀστείως ὑποκρίνονται τοὺς ὑπουργοὺς τοῦ Κράτους·
Ἰδὲ αὐτοὺς τοὺς εἰς βαθμὸν κατώτερον σπουδάρχας·
Δὲν εἶναι παρὰ κωμῳδοὶ καὶ παίζουν τοὺς νομάρχας.
Πλαστὰ εἶν' ὅλα καὶ ψευδῆ καὶ μίμων παραστάσεις·
Ἐκεῖνοι μὲ τὰ σχήματα, μὲ τῶν ποδῶν τὰς τάσεις,
Οἱ τόσον ἀπαράλλακτοι μ' εὐστρόφους σχοινοβάτας,
Ὑποκριταί, νὰ μιμηθοῦν ζητοῦν τοὺς διπλωμάτας·
Αἱ φράσεις ὁποῦ κωδωνοῦν συχνὰ τὰ στόματά των
Ψυχρὰ εἶν' ἐκστηθήματα καὶ ἦχοι αὐτομάτων·
Στὸ στῆθός των τὸ εὔκαιρον δὲν κατοικεῖ καρδία,
Καὶ εἶναι οἱ γεννάδαι μας ἡ γλῶσσα, ἡ κοιλία.

(Ἀλέξανδρος Σοῦτσος.)

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Ἐν τῇ Μεγάλῃ Βρεττανίᾳ ἐκδίδονται 1885 ἐφημερίδες καὶ περιοδικὰ συγγράμματα, ἐξ ὧν 486 ἐφημερίδες καὶ 598 περιοδικὰ ἐν Λονδίνῳ. Ἐκ τῶν ἐφημερίδων 542 εἶνε φιλελεύθεροι, 331 συντηρητικαί, 71 συντηρητικαὶ φιλελεύθεροι, 941 εἰς οὐδεμίαν ἀπόχρωσιν ἀνήκουσαι. Ἐκ τῶν περιοδικῶν, 398 πραγματεύονται ἀποκλειστικῶς θρησκευτικὰ ζητήματα.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν τῇ Μεγάλῃ Βρεττανίᾳ εἰκονογραφημένων ἐφημερίδων καθ' ἑκάστην αὐξάνει· ἤδη ἐκδίδονται 827 τοιαῦται, ἐξ ὧν 33 δημοσιεύουσι χρωμολιθογραφίας.

Digitized by Google

14 ἐφημερίδες πραγματεύονται ζητήματα τῆς ἐργατικῆς τάξεως, 104 δὲ δημοσιογραφικὰ ὄργανα ὑπάρχουσι τῶν συλλόγων τῶν διαφόρων ἐπαγγελμάτων.

〰 Ἐσχάτως ἐπωλήθησαν ἐν τοῖς ἱπποστασίοις τοῦ Middle-Park, ἐν Λονδίνῳ, 145 ἐκλεκτοὶ ἵπποι ἀντὶ φρ. 1,252,030. Ὁ ὡραιότερος τούτων, Scottish-Chief καλούμενος, ἠγοράσθη παρὰ τοῦ κ. Blenkiron ἀντὶ φρ. 130,000. Εἰς τὰ ἱπποστάσια ταῦτα, ἅτινα ἔχουσιν εὐρωπαϊκὴν φήμην, ἐπωλήθη ἐν ἔτει 1872 ὁ περίφημος γαλλικὸς ἵππος *Παλαιστὴς* ἀντὶ 25,000 λιρῶν στερλινῶν, ἤτοι 650,000 φράγκων!

〰 Περίεργον ἀπόφασιν ἐξέδοτο κατ' αὐτὰς ἡ δημοτικὴ ἀρχὴ τῆς Πράγας, πρωτευούσης τῆς Βοημίας· «Θεωροῦντες, λέγει τὸ ἐν λόγῳ θέσπισμα, ὅτι τὰ μακρὰ φορέματα ἐγείρουσιν ἐν ταῖς ὁδοῖς κόνιν ἐπιβλαβῆ εἰς τὴν ὑγείαν, ἀπαγορεύομεν τὴν ἐνδυμασίαν ταύτην ἐν ταῖς δημοσίαις ὁδοῖς.» Ἡ δημοτικὴ τῆς Πράγας ἀρχὴ ἐπέμεινεν εἰς τὴν ἀπόφασιν αὐτῆς μ' ὅλας τὰς διαμαρτυρήσεις τῶν κυριῶν.

〰 Κατὰ τὸ πρῶτον ἑξάμηνον τοῦ 1878 εἰσήχθησαν ἐν Γαλλίᾳ βιβλία ἀξίας φρ. 2,406,000, ἐξήχθησαν δὲ βιβλία, χαλκογραφίαι καὶ φωτογραφίαι ἀξίας φρ. 10,335,000.

〰 Ἡ ἀνθηρὰ πόλις Μίσκολτς ἐν Οὐγγαρίᾳ κατεστράφη πρὸ μικροῦ ἄρδην ὑπὸ φρικώδους τυφῶνος. Οἱ πλεῖστοι τῶν κατοίκων ἀπέθανον, αἱ οἰκίαι ἅπασαι κατεκλύσθησαν ὑπὸ τοῦ ἐκρήγματος τῶν νεφελῶν καὶ αἱ ὁδοὶ ἠφανίσθησαν ὑπὸ τῆς πλημμύρας· ἔνιοι ἐκ τῶν σωθέντων ἔπαθον τὰς φρένας ὑπὸ τοῦ τρόμου.

〰 Ἡ ἀξία τῶν κατασκευαζομένων ἐτησίως ἐν Γαλλίᾳ στηθοδέσμων (corsets) ἀνέρχεται εἰς δεκαεπτὰ ἑκατομμύρια φράγκων. Τὸ $\frac{1}{3}$ τῶν στηθοδέσμων τούτων ἐξάγεται εἰς τὴν ἀλλοδαπήν.

〰 Ἐκ τοῦ «Παρνασσοῦ» ἀποσπῶ τὰ ἑπόμενα·

Διεθνὴς ἔκθεσις τοῦ χάρτου καὶ τῶν ἐξ αὐτοῦ προϊόντων ἔληξε πρὸ μικροῦ ἐν Βερολίνῳ. Μεταξὺ πλήθους ἄλλων ἐκτεθέντων περιέργων πραγμάτων ἀναφέρομεν βαρέλια ἐκ χάρτου στερεὰ καὶ ἐλαφρά, οἰκίαν ἐκ χάρτου καὶ θερμάστραν ἐκ χάρτου, ἐν ᾗ δύναταί τις νὰ καύσῃ γαιάνθρακας· μανδήλια καὶ ὑφάσματα, ἅτινα κατασκευάζονται ἐκ λεπτῶν λωρίδων χάρτου, αἵτινες διὰ μηχανισμοῦ καθιστῶνται λεπταὶ ὡς νήματα καὶ τότε ὑφαίνονται τὰ λινᾶ καὶ βαμβάκινα ὑφάσματα.

〰 Οἱ ἄγγλοι ἁλιεῖς τῆς κομητείας Δόρσετ ἔχουσιν ἴδιον περίεργον τρόπον πρὸς σύλληψιν τῶν ἀγρίων χηνῶν. Τὰ ζῷα ταῦτα ἔχουσιν ἀκοὴν λεπτοτάτην, εἶνε ὕποπτα λίαν καὶ οὐδεὶς δύναται νὰ προσεγγίσῃ εἰς αὐτά· τὴν αἰσθάνονται πάραυτα· ὅθεν καὶ τὸ κυνήγιον αὐτῶν εἶνε ἐκ τῶν δυσκολωτάτων. Οἱ ἁλιεῖς λοιπὸν ἐπενόησαν πρὸς σύλληψιν τῶν χηνῶν τούτων τὴν ἑξῆς τέχνην. Ἐπὶ δοκῶν μαλακοῦ ξύλου προσκολλῶσι μικροὺς ἰχθῦς καὶ τὰς ἀφίνουσιν ἐπιπλεούσας ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης. Οἱ χῆνες βλέπουσι μακρόθεν τοὺς ἰχθῦς καὶ ἐφορμῶσι νά τους ἁρπάσωσι. Ἀλλ' ἀντὶ νὰ συλλάβωσι συλλαμβάνονται, διότι ἐν ᾧ μετὰ μεγίστης δυνάμεως ἐπιχειροῦσι νὰ καρφώσωσι διὰ τοῦ ῥάμφους των τοὺς ἰχθῦς, τὸ ὀξύτατον τοῦτο ῥάμφος των ἐμπήγνυται εἰς τὸ μαλακὸν ξύλον καὶ οὕτως ὁ ἁλιεὺς προσερχόμενος παραλαμβάνει τὴν ἄγραν του εὐκολώτατα.

〰 Μέχρις ἐπ' ἐσχάτων ἡ διὰ θαλάσσης εἰς Σιβηρίαν μετάβασις ἐνομίζετο πρᾶγμα δυσκολώτατον ἂν μὴ ἀδύνατον, τοὐλάχιστον κοπιωδέστατον. Ἀλλ' ὁ σουηδὸς καθηγητὴς Νορδενσκιὸλδ διὰ τῶν ἀνακαλύψεών του κατέστησε τὸν εἰς Σιβηρίαν πλοῦν εὐκολώτατον σχετικῶς. Ὁσονούπω δὲ ἱδρύεται μεταξὺ τῆς δυτικῆς Εὐρώπης καὶ τῶν βορείων τῆς Σιβηρίας ἐμπορικὴ διὰ θαλάσσης τακτικὴ συγκοινωνία.

〰 Αἱ ἐφημερίδες τῆς Βερώνης ἀφηγοῦνται ὡς ἑξῆς ἐκδίκησιν χελιδόνων, ἣν μάρτυρες αὐτόπται βεβαιοῦσι· Πυργίτης εἰσῆλθεν εἰς φωλεὰν χελιδόνος, ἥτις θέλουσα νὰ ἐκβάλῃ τὸν ἐχθρὸν συνῆψε πρὸς αὐτὸν μάχην δεινὴν καὶ αἱματηράν. Ἀλλὰ τέλος ὁ πυργίτης ὑπερίσχυσε καὶ ἐξέβαλε τῆς φωλεᾶς της τὴν χελιδόνα κατὰ τὸ δίκαιον τοῦ ἰσχυροτέρου. Ἀλλ' ἡ χελιδὼν ἀφ' οὗ ἐπὶ τρία τέταρτα τῆς ὥρας ἐξηφανίσθη, ἐπανῆλθεν ἀκολουθουμένη ὑπὸ τάγματος χελιδόνων. Οἱ δὲ παρατυχόντες εἶδον τότε θέαμα παράξενον. Πᾶσαι αἱ χελιδόνες εἶχον τὸ ῥάμφος των πλῆρες χώματος, ἐπιπεσοῦσαι δὲ κατεκάλυψαν τὴν φωλεὰν διὰ τοῦ χώματος θάψασαι τὸν πυργίτην ζωντανόν, δικαίως οὕτω τιμωρηθέντα.

〰 Πρόκειται νὰ κατασκευασθῇ περὶ τὸν Βεσούβιον σιδηρόδρομος ὅμοιος τῷ ἐν Ἑλβετίᾳ ἀνερχομένῳ εἰς τὸ ὄρος Ῥιγκί. Διὰ τοῦ σιδηροδρόμου τούτου δύναται πᾶς τις ἀνερχόμενος νὰ φθάνῃ ἀκόπως εἰς τὸν κρατῆρα. Τὸ μῆκος τῆς σιδηροδρομικῆς ὁδοῦ ἔσται 840 μέτρων. Ὁ δ' ἐπὶ τοῦ ὄρους σταθμὸς ἔσται 420 μέτρα ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Πρὸς ἀποφυγὴν δυστυχημάτων ἡ ἀτμομηχανὴ καὶ ἑκάστη σιδηροδρομικὴ ἅμαξα ἔχει μηχάνημα τελευταίας ἐφευρέσεως δι' οὗ ἡ ἁμαξοστοιχία ἵσταται εὐθύς.

〰 Ἡ παγκόσμιος ἐτησία σταφιδοπαραγωγὴ ὑπερβαίνει τὰ 3 ἑκατομμύρια στατήρων. Ἡ Ἑλλὰς παράγει κατὰ μέσον ὅρον ἐτησίως 1,345,000 στατ.

Εἷς Ἀναγνώστης.

ΠΡΑΚΤΙΚΑΙ ΓΝΩΣΕΙΣ

Προκειμένου νὰ θέσῃς τὸν ἐν βαρελίοις οἶνον εἰς φιάλας, ἔκλεξον τοιαύτας ὅσον ἔνεστι βαθέος πρασίνου χρώματος. Αἱ τοιούτου χρώματος φιάλαι καλλιτερεύουσι τὸν οἶνον.

ΑΘΗΝΗΣΙ — ΤΥΠΟΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ, ΟΔΟΣ ΠΑΤΗΣΙΩΝ, 14.

Digitized by Google

'Αριθ. 148 – Λεπτὰ εἴκοσι.

ΕΤΟΣ Γ'.

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Ἕκτος | Συνδρομὴ ἐτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20.—Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶνε ἐτήσιαι—Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὁδὸς Σταδίου, 6. | 29 Ὀκτωβρίου 1878

Σφραγὶς τῆς
ΑΣΤΥΝΟΜΙΑΣ ΑΙΤΩΛΙΑΣ ΕΝ ΕΤΕΙ 1824

Ο ΑΥΤΟΧΕΙΡ ΤΗΣ ΣΗΜΕΡΟΝ

Τὰ κατωτέρω δημοσιευόμενα, ἅτινα ἐρανιζόμεθα ἐκ γαλλικῆς ἐφημερίδος, ἀναφέρονται εἰς λυπηρὸν γεγονός, συμβὰν ἐσχάτως ἐν Παρισίοις. Αὐτοχειρία ἐν τῇ παρισινῇ κοινωνίᾳ καὶ ἰδίως ἐν τῇ μερίδι αὐτῆς ἐκείνῃ, ἧς μέλος πρόδηλον φαίνεται ὁ εἰς τὴν ἑπομένην μελέτην παρασχὼν πένθιμον ἀφορμήν, οὔτε σπάνιον οὔτ' ἀσύνηθες εἶνε γεγονός. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ αἱ σκέψεις τοῦ γράψαντος τὰς ἑπομένας γραμμὰς ἔχουσι πολὺ μεῖζον τὸ ἐνδιαφέρον διὰ γαλλικὸν ἢ δι' ἑλληνικὸν κοινόν. Οὐχ ἧττον οὔτε ἄσκοπον οὔτε ἀνωφελὲς ὅλως ἐνομίσαμεν νὰ μεταδώσωμεν αὐτὰς εἰς Ἕλληνας ἀναγνώστας, ἀναλογιζόμενοι μετὰ λύπης, ὅτι, καίτοι δὲν καταλήγει παρ' ἡμῖν συνήθως εἰς τὴν μοιραίαν ἐκείνην καταστροφήν, ὑπάρχει ὅμως δυστυχῶς καὶ ἐν Ἀθήναις τὸ ἀλλαχοῦ ἐκεῖ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον φέρον κοινωνικὸν νόσημα, ὑπολανθάνον μὲν ἴσως ἔτι καὶ βόσκον ἐν παραβύστῳ, ἐκτεινόμενον ὅμως ὁσημέραι καὶ ἀπειλοῦν ν' ἀπομυζήσῃ μέχρις ἐξαντλήσεως πᾶσαν ζωϊκὴν ἰκμάδα καὶ πάντα γενναῖον χυμὸν τῆς νεαρᾶς γενεᾶς.

Ἡ γαλλικὴ ἐφημερὶς γράφει τὰ ἑξῆς: A*

«Ἰδοὺ ἡ τελευταία εἰκὼν τοῦ παρισινοῦ βίου.

Ἡ σκηνὴ ὑπόκειται ἐν οἰκήματι πενιχρῷ, κατοικουμένῳ ὑπὸ γυναικὸς προβεβηκυίας καὶ τοῦ τριακονταετοῦς μόλις υἱοῦ της. Αἴφνης ἐκπυρσοκρότησις ἀντηχεῖ, καὶ ἡ μήτηρ ἀνίσταται περίτρομος. Δριμεῖα πυρίτιδος ὀσμὴ κατακλύζει τὸ δωμάτιον, καὶ καπνὸς διολισθαίνει διὰ τῶν ῥαγάδων τῆς θύρας. Ἐν τῷ μαγειρείῳ κεῖται ἐκτάδην χαμαὶ νεκρὸς ἀνήρ, ἔχων κατεσπαραγμένον τὸ στῆθος ὑπὸ σφαίρας πυροβόλου· ἐμεῖ αἷμα, ἀλλ' ἀναπνέει ἔτι. Ἡ μήτηρ κύπτει ἐπὶ τοῦ θνήσκοντος, καὶ παράφρων, ἐκτὸς ἑαυτῆς σπογγίζει τὸ ἀπὸ τῆς φρικώδους πληγῆς ἀναβλύζον αἷμα. Οἱ δὲ γείτονες εὑρίσκουσιν αὐτὴν οὕτω, κεκυφυῖαν ἐπὶ τοῦ σώματος τοῦ τέκνου, ὅπερ ἐγέννησε καὶ ἀνέθρεψε, τοῦ τέκνου ὅπερ ἦτο ἡ ἐλπὶς αὐτῆς καὶ τὸ καύχημα. Ὁ αὐτόχειρ σφαδάζει ἔτι τὸ ὕστατον, καὶ τὰ χείλη τῆς μητρός του δέχονται τὴν ἐσχάτην αὐτοῦ πνοήν.

Ἰδοὺ ἡ τελευταία εἰκὼν τοῦ παρισινοῦ βίου.

*
* *

Περιττὸν νὰ ὀνομάσωμεν τὸν δυστυχῆ. Οἱ ὀλίγοι του γνώριμοι τὸν συνώδευσαν εἰς τὸ κοιμητήριον, οὐδὲν δὲ σημαίνει τὸ ὄνομά του πρὸς τοὺς ἀδιαφόρους. Ἄλλως δὲ καὶ ἀνωφελὲς εἶνε νὰ δοθῇ ὄνομα οἱονδήποτε εἰς τὸ πτῶμα ἐκεῖνο. Εἴτε Πέτρος καλεῖται, εἴτε Παῦλος, εἴτε Ἰωάννης, ὀλίγον μᾶς μέλει. Ἔχει ἄλλο ὄνομα πλὴν τοῦ βαπτιστικοῦ του, ὄνομα γενικόν, περιλαμβάνον ὁλόκληρον κλάσιν ἀέργων, κ' ἐφαρμοσθὲν εἰς αὐτοὺς ὑπὸ τῆς παρισινῆς γλώσσης: καλεῖται noceur (εὐωχητής).

Ὁ αὐτόχειρ τῆς παρελθούσης ἑβδομάδος ἦτο *εὐωχητής*· ἦτο δηλ. ἐξ ἐκείνων τῶν νέων, οἵτινες εἰσέρχονται εἰς τὴν ζωήν, πάντων ὀρεγόμενοι, οἵτινες, καταλείποντες τὰ βάθρα τοῦ γυμνασίου, τρέπονται πρὸς βίον πλήρη περιπετειῶν καὶ ἡδονῶν, οὐδένα δὲ σκοπὸν ἔχουσιν ἄλλον ἢ νὰ διασκεδάσωσιν, ἀπὸ τῆς μεσημβρίας, καθ' ἣν ἐγείρονται συνήθως τῆς κλίνης, μέχρι τῆς ἑβδόμης πρωϊνῆς ὥρας, καθ' ἣν χλωμοὶ ἐκ τῶν ἀγρυπνιῶν, ἀπόκοροι ἐκ τῶν δείπνων, παραλελυμένοι ἐκ τῶν συγκινήσεων τοῦ χαρτοπαιγνίου καὶ παραπαίοντες ἀπὸ τῶν ὀργίων, ἐπιστρέφουσιν οἴκαδε. Οἱ εὐωχηταὶ ἔχουσι πάντα τῶν ἀνδρῶν τὰ ἐλαττώματα· ἀγαπῶσι τὴν ὀκνηρίαν, τὰ χαρτία, τὸν ἀπόβλητον γυναικεῖον κόσμον, τὴν εὐεστώ, τὴν εὔκολον καὶ πάντοτε εὐάρεστον ζωήν· δὲν ἔχουσιν ὅμως, πρὸς ἰσοζύγιον, καὶ τὰς ἀναγκαίας ἀρετάς, ὅπως ἀντέχωσιν εἰς τοιοῦτον βίον. Οὐδένα ἔχουσι σκοπὸν ὡς στήριγμά των, οὐδὲν καθῆκον εἰς ἐνίσχυσιν αὐτῶν· λείπει εἰς αὐτοὺς ἡ κατὰ τὴν ὥραν τοῦ κινδύνου ἀναθαῤῥύνουσα φιλοδοξία καὶ ἡ ἐν πάσῃ παρεκτροπῇ διατηροῦσα ἔντιμον τὸν βίον συναίσθησις τοῦ καθήκοντος.

Ὅταν ἀηδιάσωσι καὶ βαρυνθῶσι, τὴν αὐτοχειρίαν ἔχουσι μόνον αὐτῶν καταφύγιον.

Τοιοῦτος ἦτο ὁ χθὲς ἀποθανών, καὶ δὲν ἦτο ὁ πρῶτος οὐδὲ ὁ ἔσχατος.

Προχθὲς ἦτο ἄλλος, χθὲς αὐτός, σήμερον καὶ αὔριον τίς οἶδε τίνες. Ἴσως καὶ παρὰ τὸν τάφον αὐτὸν τοῦ δυστυχοῦς ἀνελογίζοντο πολλοὶ τῶν ἐπιζώντων πότε θὰ ἔλθῃ ἡ σειρά των!

Digitized by Google

Εἴτε βραδέως, ἀλλ' ἀσφαλῶς, τρώγει τὴν πατρικήν του κληρονομίαν ὁ εὐωχητής· εἴτε ἡμέραν μεθ' ἡμέραν πορίζεται τὰ πρὸς τὸ ζῆν, τίς οἶδε πῶς, ἡ καταστροφὴ εἶνε μοιραία καὶ ἀναπόδραστος. Ἀφοῦ ἐξαντληθῇ ὁ ἔσχατος πόρος, καὶ δαπανηθῇ τὸ ὕστατον κέρμα τοῦ βαλαντίου, εὑρίσκεται οὗτος ἀπέναντι τοῦ ἑξῆς διλήμματος: ἤ, καταβαίνων ὁλονὲν τὰς βαθμίδας τῆς κοινωνικῆς κλίμακος καὶ μεταπίπτων ἀπὸ συνθηκολογίας εἰς συμβιβασμὸν, νὰ καταντήσῃ τέλος εἰς τὸν σκάμνον τοῦ πλημμελειοδικείου, ἢ νὰ προστατεύσῃ τὴν τιμὴν αὐτοῦ κατὰ τῶν δικαστικῶν κλητήρων διὰ μιᾶς πιστολίου βολῆς. Οἱ πρὸ αὐτῶν ὅμοιοί των κατέλυον ἄλλοτε κάπως καλλίτερον τὸν βίον. Κατετάσσοντο στρατιῶται, καὶ ἐφονεύοντο ἐν Ἀφρικῇ ὑπὸ τῶν Καβύλων. Προτιμότερον δὲ βεβαίως νὰ πέσῃ τις ἐπὶ πεδίου μάχης ἢ ἐπὶ ἐρυθρῶν πλακῶν μαγειρείου. Διαφέρει τὸ ἄλγος μητρὸς θρηνούσης τὸν ἀνδρεῖον υἱόν της, ὅστις πίπτει μαχόμενος, τοῦ ἄλγους ἐκείνης, ἥτις κλαίει τὸν οἰκτρῶς καταλύοντα ἄχρηστον βίον. Ἐκείνη ἐγείρει ὑπερήφανος τὴν κεφαλὴν, ἐνῷ αὕτη κλίνει ἄπελπις ἐπὶ τοῦ πτώματος τοῦ αὐτόχειρος.

* * *

Ἐγνώρισα κάπως τὸν χθὲς αὐτοκτονήσαντα. Οἱ Παρίσιοι ὁλόκληροι, οἱ διασκεδάζοντες Παρίσιοι, τὸν ἐγνώρισαν ὡς ἐγώ.

Λέγουσιν ὅτι διασκεδάζουσι· δὲν τὸ πιστεύω ὅμως.

Ὁ περιέργως παρατηρῶν τὸν διασκεδάζοντα δῆθεν αὐτὸν κόσμον εὐκόλως ἀνακαλύπτει ὑπὸ τὸν θόρυβον τοῦ ψευδοῦς γέλωτος τὸν ἀληθῆ λυγμὸν τοῦ θανάτου. Μετὰ τὰ πρῶτα τῆς παραλυσίας ἔτη, ὅταν κορεσθῶσι πλέον τὰ πάθη τῆς νεανικῆς ἡλικίας, τὸ προσεχὲς τέρμα ἐγείρεται φοβερὸν ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ τοῦ παρισινοῦ ἀέργου. Ἐννοεῖ οὗτος ἀμέσως, ὅτι, ἀφοῦ ἐξαντληθῶσιν οἱ πόροι του καὶ ὁ ἄχρηστος βίος του εἰσέλθῃ εἰς στενωπὸν ἀδιέξοδον, θὰ σκορπίσῃ τὸν μυελόν του διὰ μιᾶς ἐκπυρσοκροτήσεως. Τὸ μέσον εἶνε πρόχειρον εἰς πάντας, ἅμα ὡς παύσῃ ἡ ζωή των νὰ ἦνε διαρκὴς ἑορτή. Ἵνα καταντήσῃ τις ἐκεῖ, ἀρκεῖ νὰ μὴ ἔχῃ εἰς τῆς καρδίας του τὸ βάθος οὔτε φιλοδοξίαν, οὔτε ἐλπίδα, οὔτε στοργὴν οἱανδήποτε, ἀρκεῖ οὐδὲν πλέον αἴσθημα νὰ κινῇ καρδίαν ἀποξηρανθεῖσαν ὑπὸ τῆς εὐωχίας, οὐδ' αὐτὴ ἡ ἀνάμνησις γηραιᾶς μητρὸς, ἥτις μέλλει μετ' ὀλίγον νὰ περιπτυχθῇ τὸ αἱμόφυρτον πτῶμα τοῦ υἱοῦ της.

* * *

Δὲν θὰ ἔγραφον τὰς ὀλίγας ταύτας γραμμὰς, ἂν τὸ χθὲς συμβὰν ἦτο μεμονωμένον τι καὶ σπάνιον γεγονὸς, ἂν ὁ τῆς χθὲς αὐτόχειρ ἦτο ἀτυχής τις ἐξαίρεσις, ὀλισθήσασα ἐπὶ τῆς διαφθορᾶς. Ἀλλ' ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν εἶνε λεγεών.

Ἀπὸ ἐτῶν ἤδη βλέπω παρερχόμενον πρὸ ἐμοῦ τὸν φαιδρὸν αὐτὸν καὶ θορυβώδη ὅμιλον. Ποῦ καὶ που κρότος πιστολίου ἀντηχεῖ, καὶ πίπτει εἷς ἵνα λάβῃ ἄλλος τὴν θέσιν του.

Εἰκοσιπενταέτης ὁ εὐωχητὴς δὲν ἔχει πλέον χρῆμα, εἶνε κατάχρεως καὶ ἄεργος. Τότε ἀπὸ τῆς ἐλαφρότητος μεταπίπτει εἰς τὴν ἀδιακρισίαν καὶ ἀπὸ ταύτης εἰς τὴν ἀγένειαν, διστάζων μὲν ἐνίοτε, ἀλλ' ἀναγκαζόμενος πάντοτε. Ἔχει δ' ἐνίοτε καὶ φαεινάς τινας στιγμὰς, καθ' ἃς βδελύσσεται αὐτὸς ἑαυτόν. Πολλοὶ πολλάκις τῶν δυστυχῶν αὐτῶν μοὶ τὸ ἐξωμολογήθησαν.

Ὅτε εἶνε ὁμοῦ πολλοὶ, ἤθελέ τις νομίσει ὅτι καταφέρονται ἀμέριμνοι ὑπὸ τοῦ ῥεύματος τῆς ζωῆς, ἐν ἤχῳ μουσικῶν ὀργάνων, ῥοδοστεφεῖς, ὑπὸ καλλισφύρων ὀρχηστρίδων περιστοιχούμενοι. Ἀλλ' ὅτε τὴν πρωΐαν ἐπιστρέφει τὶς αὐτῶν μόνος εἰς τὴν οἰκίαν του, καὶ εὑρίσκεται ἀπέναντι τῆς πραγματικότητος, ἀλλάσσει ὅλως ἡ εἰκών. Ὁ δὲ ἀκροτελεύτιος τοῦ πιστολίου κρότος οὐδὲν εἶνε παραβαλλόμενος πρὸς τὴν καθημερινήν του ἀγωνίαν, τὴν ἐπὶ ἔτη διαρκοῦσαν ὁλόκληρα. Βλέπει μακρόθεν εἰς τὸ βάθος τὴν αὐτοχειρίαν, ὡς ἀναπόφευκτον καὶ μοιραίαν καταστροφήν· ἀλλ' ἑκάστην πρωΐαν ἐρωτᾷ ἑαυτὸν, ἂν σήμερον θὰ ἦνε τὸ τέλος, κ' ἑκάστην ἑσπέραν ἐρωτᾷ πάλιν, ἂν πρέπει ν' ἀναμείνῃ τὴν αὔριον. Ἡ τύχη τοῦ χαρτοπαιγνίου παρατείνει ἐνίοτε τὴν ἀγωνίαν ταύτην, ὡς ἔσχατον πολλάκις ἰατρικὸν παρατείνει τὰς τελευταίας τοῦ θανατιῶντος στιγμάς. Ἡ ὕπαρξις τῶν ἐλεεινῶν αὐτῶν ὄντων ἐξαρτᾶται πολλάκις ἐξ ἑνὸς *μπάγκου*. Ἂν κερδηθῇ, κλείουσι τὸ κιβώτιον, ὅπερ περιέχει τὰ γεμισμένα πιστόλιά των· ἂν χαθῇ, τὸ ἀνοίγουσιν. Ὁμοιάζουσι πρὸς καταδεδικασμένους εἰς θάνατον, ἱσταμένους κατὰ τὰ τελευταῖα τοῦ βίου των ἔτη ἀπέναντι τῆς λαιμητόμου, καὶ θεωροῦντας τὴν ἀπαισίαν κοπίδα, ἥτις μέλλει τέλος, ὡρισμένην τινα στιγμὴν, νὰ πέσῃ κατὰ τῆς κεφαλῆς των.

* * *

Καὶ ἐν τούτοις δὲν εἶνε ἐν γνώσει φαῦλοι οἱ εὐωχηταὶ οὗτοι τῶν παρισινῶν λεωφόρων· τοὐναντίον μάλιστα εἶνε ἀκριβέστατοι τῶν ἀρχῶν τῆς τιμῆς τηρηταὶ, καὶ εἰσὶ πάντοτε ἕτοιμοι, δι' οὐδαμινὴν πολλάκις αἰτίαν, νὰ ξιφουλκήσωσιν, ὡς ἄνθρωποι οὐδὲν κινδυνεύοντες, ἐπιθυμοῦντες ὅμως νὰ παρίστανται ὡς ἐπίφοβοι. Μεγάλως ἤθελον ἐκπλαγῇ, ἂν τοῖς ἔλεγέ τις, ὅτι ἡ ἀληθὴς τιμὴ ὑπαγορεύει ἄλλα καὶ πολὺ μείζονα καὶ σεβαστότερα καθήκοντα ἢ τὸ νὰ σταθῇ τις ἀντιμέτωπος ἄλλου πιστόλιον κρατῶν εἰς τὴν χεῖρα. Θὰ ἦτο δὲ ἀκατανόητος ὁ βεβαιῶν εἰς αὐτοὺς, ὅτι πολὺ ἀνανδρότερος εἶνε ὁ τρώγων τὸ ἔσχατον ἀποταμίευμα γηραιᾶς μητρὸς καὶ τὸν ἐπιούσιον ἄρτον τῶν τέκνων του, ἢ ὁ λησμονῶν τὴν ὕβριν. Ἔχουσιν ἰδικήν των ἠθικὴν οἱ κύριοι οὗτοι, τὴν πρόχειρον τοῦ συρ-

Digitized by Google

μοῦ ἠθικὴν, καθ' ἣν ὀρθία καὶ ἀλώβητος μένει μόνον ἡ τιμὴ τοῦ διακινδυνεύοντος τὸ δέρμα του, καὶ νομίζουσιν ὅτι ἀποθνήσκουσιν ὡς ἔντιμοι ἄνθρωποι, ὁσάκις, οὐδὲν ἔχοντες πλέον νὰ πετάξωσι, πετῶσι τὰ μυελά των. Φρονοῦσιν ὅτι ἔπραξαν τὸ προσῆκον, ὅτι ἀπέτισαν τὴν ἐν ὀργίοις διαφθαρεῖσαν ζωήν των, διότι ἔχωσαν μίαν σφαῖραν εἰς τὴν κεφαλὴν αὐτῶν, οἰκτρῶς, βλακωδῶς, γελοίως, ὡς ὁ στρατιώτης ἐκεῖνος, ὅστις ἤθελεν αὐτοκτονήσει διότι δὲν αἰσθάνεται τὴν γενναιότητα νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὸν ἐχθρόν.

* * *

Τοιοῦτοι θάνατοι ἂς συγκινῶσιν ἄλλους.

Εἰς ἐμὲ οὔτε λύπην ἐμπνέουσιν οὔτε οἶκτον.

Ὑπάρχουσιν ἔντιμοι αὐτοχειρίαι, ναί! διότι ὑπάρχουσι καὶ ἄλγη ὑπέρτερα τῶν ἀνθρωπίνων δυνάμεων.

Ἀλλ' ὅταν τις ἦνε ἤδη καθ' ἑαυτὸν ἀπόβλητον ὄν, οὐδὲν ἄλλο ἔχων ἔργον, οὐδένα σκοπὸν, οὐδεμίαν ἄλλην φιλοδοξίαν ἢ νὰ συγκαταριθμῆται μεταξὺ τῶν ἀέργων εὐωχητῶν, πίπτει εἰς τὰ ἔσχατα τῆς περιφρονήσεως στρώματα, αὐτοκτονῶν μόνον καὶ μόνον διότι στερεῖται δέκα λουδοβικείων, ἵνα παίξῃ εἰς τὸ χαρτοπαίγνιον ἢ συνδειπνήσῃ μετ' ὀρχηστρίδων. Ὅπως ἀποθάνῃ τις, ἐν πλήρει τῆς ἡλικίας ἀκμῇ, τὸν ἐλεεινὸν αὐτὸν καὶ ἐπονείδιστον θάνατον, πρέπει ν' ἀπώλεσε τὸ πρὸς ἑαυτὸν σέβας, τὸ αἴσθημα τῆς ἀνθρωπίνης ἀξιοπρεπείας καὶ τὴν συνείδησιν τοῦ πρὸς τὰ ὁμώνυμα αὐτῷ ὄντα ὀφειλομένου.

Τοιοῦτοι θάνατοι ἂς συγκινῶσιν ἄλλους.»

ΟΛΙΒΕΡ ΤΟΥΙΣΓ

Ἐκ τῶν τοῦ Καρόλου Δίκενς.

Συνέχεια· ἴδε σελ. 674.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑ'

Ἡ ἐπιχείρησις.

Ὁ καιρὸς ἦτο ἄθλιος, ὅταν ἀνεχώρησαν· ὁ ἄνεμος ἔπνεε μετὰ σφοδρότητος καὶ ἡ βροχὴ ἔπιπτε κρουνηδὸν, νέφη δὲ ζοφερὰ καὶ πυκνὰ ἐκάλυπτον τὸν οὐρανόν. Κατὰ τὴν νύκτα ἔβρεξε πολὺ, διότι ἐν ταῖς ὁδοῖς εἶχον σχηματισθῆ πλατύτατα ῥυάκια. Τὸ ἀμυδρὸν τοῦ λυκαυγοῦς φῶς ἐπηύξανε μᾶλλον ἀντὶ νὰ ἐλαττώνῃ τὸ μελαγχολικὸν τοῦ καιροῦ· τὸ ὠχρὸν ἐκεῖνο φῶς ἐξησθένου τὴν λάμψιν τῶν φανῶν, ἀλλὰ δὲν ἐφώτιζε περισσότερον τὰς ὑγρὰς στέγας καὶ τὰς βορβορώδεις ὁδούς. Ἐν τῇ συνοικίᾳ οὐδεὶς ἔτι εἶχεν ἐξυπνήσει, διότι πάντα τὰ παράθυρα ἦσαν ἐπιμελῶς κεκλεισμένα, αἱ δὲ ὁδοὶ ἃς διήρχοντο ἦσαν ἔρημοι.

Ὅταν ἔφθασαν εἰς Μπέθναλ Γκρὴν ἡ ἡμέρα εἶχεν ἀνατείλει. Πολλοὶ φανοὶ εἶχον σβεσθῆ καὶ φορτηγὰ ἁμάξια διηυθύνοντο βραδέως εἰς Λονδῖνον· ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν παρήρχετο μετὰ ταχύτητος λεωφορεῖόν τι κατεσπιλωμένον ὑπὸ βορβόρου, ὁ δ' ἡνίοχος αὐτοῦ ἐν εἴδει γνωστοποιήσεως ἐμαστίγου κατὰ τὴν διάβασίν του πάντα καρραγωγὸν, ὅστις μὴ παραμερίζων ἐγκαίρως δεξιᾷ ἐγένετο αἰτία νὰ καθυστερήσῃ τὸ λεωφορεῖον κατὰ ἥμισυ λεπτόν. Τὰ καπηλεῖα, φωτιζόμενα ἐντὸς διὰ φωταερίου, ἦσαν ἀνοικτὰ πλέον, μικρὸν δὲ κατὰ μικρὸν ἠνοίγοντο καὶ ἄλλα ἐργαστήρια. Καθ' ὁδὸν συνήντων διαβάτας τινὰς, ὁμίλους ἐργατῶν ἀπερχομένων εἰς τὸ ἔργον των, γυναῖκας καὶ ἄνδρας, καὶ φέροντας ἐπὶ κεφαλῆς καλάθους πλήρεις ἰχθύων· μικρὰ ἁμάξια λαχανικῶν, συρόμενα ὑπὸ ὄνων, χειραμάξας δι' ὧν ἐκομίζετο κρέας, γαλακτοπώλιδας μετὰ τῶν κάδων των, καὶ τέλος σειρὰν μακρὰν πλανήτων ἐμπόρων μεταβαινόντων εἰς τὰ πρὸς ἀνατολὰς τῆς πρωτευούσης προάστεια. Καθ' ὅσον δ' ἐπλησίαζον εἰς τὸ ἄστυ ὁ θόρυβος καὶ ἡ κίνησις ἐπηύξανον, διελθόντες δὲ τὰς μεταξὺ Σόρεντιτς καὶ Σμιδφίηλντ ὁδοὺς, εὑρέθησαν ἐν μέσῳ βαβυλωνίας αὐτόχρημα. Ἡ ἡμέρα εἶχε πλέον προχωρήσει, καὶ ἐφώτιζεν ὅσον εἶναι δυνατὸν νὰ φωτίζῃ ἐν Λονδίνῳ χειμερινὴ ἡμέρα, οἱ δὲ ἡμίσεις σχεδὸν κάτοικοι τῆς πόλεως ἠσχολοῦντο εἰς τὰ ἑωθινὰ αὐτῶν ἔργα.

Ἐν Σμιδφίηλντ ἡ ἀσυνήθης ταραχὴ καὶ ὁ θόρυβος ἐνεποίησαν μεγίστην ἐντύπωσιν εἰς τὸν Ὄλιβερ. Ἦτο ἡμέρα ἀγορᾶς. Οἱ ἄνθρωποι ἐβυθίζοντο εἰς τὸν βόρβορον μέχρις ἀστραγάλων, ἐκ δὲ τῶν σωμάτων τῶν ζώων ἀνήρχοντο πυκναὶ ἀναθυμιάσεις, ἑνούμεναι μετὰ τῆς ὁμίχλης, ἥτις ἀπέκρυπτε τὰς καπνοδόχας τῶν οἰκιῶν. Ὅλαι αἱ μάνδραι ἐν τῷ εὐρυτάτῳ ἐκείνῳ περιβόλῳ ἔβριθον ποιμνίων, εἶχον μάλιστα προστεθῆ καὶ πολλαὶ προσωριναὶ μάνδραι, πλῆθος δὲ βοῶν καὶ παντοειδῶν ἄλλων μεγάλων βοσκημάτων ἦσαν προσδεδεμένοι ἐν πασσάλοις κατὰ μῆκος τοῦ ῥυακίου, ἀποτελοῦντες σειρὰν ἀπέραντον· χωρικοὶ, κρεωπῶλαι, ἔμποροι τῶν ὁδῶν, παιδία, βαλαντιοτόμοι, κεχηναῖοι, τυχοδιῶκται παντοδαποὶ ἀνεστρέφοντο ἀναμὶξ ἐν ἀπεριγράπτῳ συγχύσει. Οἱ συριγμοὶ τῶν βουκόλων, αἱ ὑλακαὶ τῶν κυνῶν, οἱ μυκηθμοὶ τῶν βοῶν, τὰ βληχήματα τῶν προβάτων, οἱ γρυλλισμοὶ τῶν χοίρων· αἱ φωναὶ τῶν πωλητῶν, αἱ κραυγαὶ, αἱ βλασφημίαι, αἱ λοιδορίαι, ὁ ἦχος τῶν κωδώνων, αἱ ἐκ τῶν καπηλείων ἀκουόμεναι φωναὶ, ὁ θόρυβος τῶν ἀνθρώπων οἵτινες ὑπήγαινον καὶ ἤρχοντο, συνωθοῦντο, ἐκτυποῦντο, ἐκραύγαζον, ὠρύοντο, καὶ ὧν οἱ πλεῖστοι ἦσαν βδελυροὶ καὶ ἀπεχθέστατοι τὴν ὄψιν· ἅπασα αὕτη ἡ τύρβη τῆς ἀγορᾶς σ' ἐξεκώφαινε καὶ σε συνετάραττε.

Ὁ κύριος Σάικς, σύρων κατόπιν αὐτοῦ τὸν Ὄλιβερ, διήνοιγε βιαίως δίοδον ὅπου πυκνότερον τὸ πλῆθος, καὶ ἐλαχίστην ἔδιδε προσοχὴν εἰς τὸν θόρυβον ἐκεῖνον, ὅστις καινοφανὴς ὅλως εἰς τὸ παιδίον ἐξέπλησσεν ὑπερμέτρως αὐτό. Δὶς ἢ τρὶς ἐχαιρέτισε διὰ νεύματος φίλους, οὓς συνήν-

Digitized by Google

τησε, ἀρνούμενος ἑκάστοτε νὰ συμπίῃ μετ' αὐτῶν τὸ πρωϊνὸν ποτήριον, καὶ ἐξηκολούθησε προχωρῶν ὡς οἷόν τε τάχιον, μέχρις οὗ ἐξῆλθε τῆς ἀγορᾶς.

«Ἔλα, παιδί! εἶπεν ἀποτόμως παρατηρῶν τὸ ὡρολάγιον ἐκκλησίας τινός· κοντεύει ἑπτὰ ἡ ὥρα· κουνήσου ντέ! μὴ μείνῃς 'πίσω, τεμπελόσκυλο!»

Καὶ ταῦτα εἰπὼν ὁ κύριος Σάικς, ἔσεισεν ἀποτόμως τὸν βραχίονα τοῦ Ὄλιβερ, ὅστις ἐτάχυνε τὸ βῆμα, ἢ μᾶλλον ἐβάδισε τροχάδην, κανονίζων ὡς ἠδύνατο τὸ βῆμά του πρὸς τὰς μεγάλας δρασκελίας τοῦ κακούργου.

Οὕτω δρομαίως ἐβάδιζον μέχρι καὶ πέραν τοῦ Χάυντ Πὰρκ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τοῦ Κήνσιγκτων. Ὁ Σάικς ἐβράδυνε τότε τὸ βῆμα καὶ περιέμεινε νά τους φθάσῃ κενόν τι φορτηγὸν ἁμάξιον ἐρχόμενον ὄπισθεν αὐτῶν. Τὸ πινάκιον αὐτοῦ ἔφερεν ἐπιγραφὴν *Χωνσλόου*, ὅπερ ἰδὼν ὁ Σάικς ἠρώτησε τὸν καρραγωγόν, μετὰ τῆς ἐφικτῆς αὐτῷ προσηνείας, ἐὰν συγκατετίθετο νά τους ἀφίσῃ νὰ ἐπιβῶσι τοῦ ἁμαξίου μέχρις Ἴλγουορδ.

«Ἀναβᾶτε, εἶπεν ὁ καρραγωγός. Δικό σου εἶναι αὐτὸ τὸ παιδί;

— Ναί, ἀπεκρίνατο ὁ Σάικς, βλέπων ὑπόδρα τὸν Ὄλιβερ καὶ φέρων τὴν χεῖρα εἰς τὸ θυλάκιον τὸ περιέχον τὸ πιστόλιον.

— Ὁ πατέρας σου περιπατεῖ 'λίγο 'γρηγορώτερα ἀπὸ σένα, ἔ, παιδί μου; ἠρώτησεν ὁ καρραγωγός, ἰδὼν ἀσθμαίνοντα τὸν Ὄλιβερ.

— Καθόλου, ἀπεκρίνατο ὁ Σάικς· εἶναι συνειθισμένος. Ἔλα, δός μου τὸ χέρι σου, Ἐδουάρδε· ἀναίβα 'γρήγορα!»

Καὶ ἀνεβίβασε τὸ παιδίον ἐπὶ τοῦ φορτηγοῦ ἁμαξίου· ὁ καρραγωγὸς τῷ ἔδειξε διὰ τοῦ δακτύλου σωρὸν σάκκων, ἐφ' ὧν τῷ εἶπε νὰ κατακλιθῇ διὰ νἀναπαυθῇ.

Βλέπων ἀλληλοδιαδόχως πολλοὺς ὅρους ὁδῶν, ὁ Ὄλιβερ ἐσκέπτετο καθ' ἑαυτὸν ποῦ ἄρα ἐσκόπει νά τον φέρῃ ὁ σύντροφός του. Εἶχον καταλίπει ὄπισθεν αὐτῶν τὸ Κήνσιγκτων, τὸ Χάμμερσμιθ, τὸ Τσίσγουικ, τὸ Κήου Μπρίτζ, τὸ Μπρέντφορτ καὶ ἐξηκολούθουν τῶν δρόμων των, ὡς εἰ μὴ εἶχεν οὗτος τέρμα. Τέλος ἔφθασαν πρό τινος πανδοχείου ἔχοντος ἔμβλημα *τὸ τέθριππον λεωφορεῖον*, οὗ ὀλίγον ἀπωτέρω ἡ ὁδὸς διεσταυροῦτο μὲ πλάγιόν τινα δρομίσκον. Τὸ ἁμάξιον ἐσταμάτησε.

Ὁ Σάικς κατέβη ἐν σπουδῇ χωρὶς νἀφίσῃ τὴν χεῖρα τοῦ Ὄλιβερ, εἶτα ἐβοήθησε τοῦτον νὰ καταβῇ, ἀκοντίζων κατ' αὐτοῦ ὀργίλον βλέμμα, καὶ φέρων ἐμφαντικώτατα τὴν χεῖρα εἰς τὸ περιέχον τὸ πιστόλιον θυλάκιον.

«'Σ τὸ καλό, παιδί μου! εἶπεν ὁ καρραγωγός.

— Εἶναι 'ντροπαλό, ἀπεκρίνατο ὁ Σάικς, σείων μετὰ ζωηρότητος τὴν χεῖρα τοῦ παιδίου· εἶναι ἐντροπαλὸ καὶ ἄμωρο· μή το ξεσυνερίζεσαι.

— Ὄχι βέβαια, εἶπεν ὁ καρραγωγός, ἀναβὰς εἰς τὸ ἁμάξιον. Νά, τήραξε, ἐκαλοσύνεψεν ὁ καιρός.»

Καὶ μαστίσας τὸν ἵππον ἀπεμακρύνθη. Ὁ Σάικς περιέμεινε νἀπομακρυνθῇ πολύ, εἶπε τότε εἰς τὸν Ὄλιβερ ὅτι ἠδύνατο νὰ παρατηρῇ εἰς τὰ πέριξ ἂν ἤθελε καὶ ἐξηκολούθησαν τὸν δρόμον των.

Εἰς μικρὰν ἀπὸ τοῦ πανδοχείου ἀπόστασιν ἐστράφησαν ἀριστερᾷ, εἶτα δεξιᾷ, καὶ ἐβάδισαν κατόπιν ἐπὶ μακρὸν κατ' εὐθεῖαν ἐμπρός. Κῆποι ὡραῖοι καὶ κομψαὶ ἐξοχικαὶ οἰκίαι ἐκόσμουν τὰ ἑκατέρωθεν τῆς ὁδοῦ μέρη, ἀλλ' ἐσταμάτησαν μόνον διὰ νὰ πίωσιν ὀλίγον ζῦθον, καὶ ἔφθασαν τέλος εἴς τινα πόλιν, ὅπου ἐπί τινος τοίχου εἶδεν ὁ Ὄλιβερ μεγάλοις γράμμασι γεγραμμένον *Χάμπτον*, τὸ ὄνομα αὐτῆς. Ἐπλανήθησαν ἀνὰ τοὺς ἀγροὺς ἐπί τινας ὥρας, ἐπὶ τέλους ἐπανῆλθον εἰς τὴν πόλιν καὶ εἰσελθόντες εἴς παλαιόν τι πανδοχεῖον, οὗ τὸ ἔμβλημα ἐκ τῆς πολυκαιρίας ἦν ἐσβεσμένον, ἐκάθησαν νὰ φάγωσιν ἐν τῷ μαγειρείῳ παρὰ τὴν ἑστίαν.

Τὸ μαγειρεῖον ἐκεῖνο ἦτο αἴθουσα χαμηλή, ἧς ἡ ὀροφὴ ἐστηρίζετο ἐπὶ μεγάλης δοκοῦ· πρὸ τῆς ἑστίας ἦσαν θρανία, ἐφ' ὧν ἐκάθηντο πολλοὶ ἄνθρωποι, ἐργατικὰς φέροντες ἐνδυμασίας, πίνοντες καὶ καπνίζοντες· μόλις ἠξίωσαν νὰ ῥίψωσιν ἓν βλέμμα ἐπὶ τοῦ Σάικς, τὸν δὲ Ὄλιβερ οὐδὲ ἐκύτταξαν. Ὁ Σάικς ἀφ' ἑτέρου ἐπεδείξατο τὴν αὐτὴν ἀδιαφορίαν, καὶ ἐκάθησε μετὰ τοῦ νεαροῦ συντρόφου του ἔν τινι γωνίᾳ, μηδόλως ἐνοχλούμενος ὑπὸ τῶν συνδαιτυμόνων.

Παρετέθησαν αὐτοῖς κρύα κρέατα, μετὰ δὲ τὸ γεῦμα ὁ κύριος Σάικς ἐκάπνισε τρεῖς ἢ τέσσαρας πίπας καὶ ἔμεινεν ἐπὶ μακρὸν πρὸ τῆς τραπέζης, ὥστε ὁ Ὄλιβερ κατήντησε νὰ πιστεύσῃ ὅτι ἕως ἐκεῖ ἦτο ὁ δρόμος των. Κατάκοπος ἐκ τῆς ὁδοιπορίας καὶ ἐσκοτισμένος ἐκ τοῦ καπνοῦ, ἀπεναρκώθη καὶ μετὰ μικρὸν ἀπεκοιμήθη.

Εἶχε νυκτώσει πλέον ἐντελῶς, ὅτε ὁ Σάικς ἐξύπνησεν αὐτὸν ἀποτόμως· ἀνοίξας τοὺς ὀφθαλμοὺς εἶδε τὸν σύντροφόν του συνδιαλεγόμενον οἰκείως μετά τινος χωρικοῦ, μεθ' οὗ συνέπινον ζῦθον.

«Ἔτσι λοιπόν, 'πηγαίνετε εἰς τὸ Κάτω Χάλλιφορντ, ἢ ὄχι; ἠρώτησεν ὁ Σάικς.

— Ναί, ἀπεκρίνατο ὁ χωρικός, ὅστις ἐφαίνετο θερμανθεὶς ἐκ τοῦ ποτοῦ· καὶ δὲν εἶναι μακρυά. Τὸ ἄλογό μου δὲν εἶναι φορτωμένο τώρα 'ς τὸν γυρισμό, καθὼς ἦταν τὸ πρωΐ 'ς τὸν ἐρχομό, καὶ θὰ πάρῃ τὸν δρόμο μονορούφι. Σοῦ εἶναι ὅμως ἕνα ἄλογο ποῦ εἶπες καὶ παρήγγειλες!

— Μπορεῖς νά με πάρῃς ὡς ἐκεῖ ἐμένα καὶ τὸ παιδὶ ἐδῶ; ἠρώτησεν ὁ Σάικς, κιρνῶν τὸν νέον φίλον του.

— Ναί, ἂν φεύγετε τώρα ἀμέσως, ἀπεκρί-

Digitized by Google

νατο ὁ ἄλλος. Πηγαίνετε εἰς τὸ Χάλλιφορντ;

— Πηγαίνω ἕως τὸ Σέππερτον.

— Εἶμαι εἰς τοὺς ὁρισμούς σας ἕως εἰς τὸ Χάλλιφορντ, ὑπολαβὼν εἶπεν ὁ χωρικός. Πληρωμένα εἶναι ὅλα, Ῥεβέκκα;

— Ναί, ὁ κύριος τὰ ἐπλήρωσεν ὅλα, ἀπεκρίνατο ἐκείνη.

— Ἆ! νά σου εἰπῶ, εἶπεν ὁ χωρικὸς μὲ τὴν σοβαρότητα ἀνθρώπου πιόντος ὀλίγον ὑπὲρ τὸ δέον· αὐτὸ μόνον δὲν γίνεται.

— Καὶ διατί; εἶπεν ὁ Σάικς. Ἀφ' οὗ μοῦ κάμνεις τὴν χάρι νά με γλυτώσῃς ἀπὸ τὸν κόπο ποῦ ἤθελα νὰ κάμω ἂν πήγαινα πεζός, αὐτὸ δὲν ἀξίζει μερικὰ κανάτια μπίρα;»

Ὁ χωρικὸς ἐστάθμισε δεόντως τὴν βαρύτητα τοῦ ἐπιχειρήματος τοῦ Σάικς, καὶ ἔσφιγξε τὴν χεῖρά του, προςειπὼν ὅτι ἦτο ἄνθρωπος καθὼς πρέπει. Εἰς ὃ ἐκεῖνος ἀπήντησεν ὅτι δέν το ἔλεγε σπουδάζων, ἀλλὰ χάριν ἀστειότητος· καὶ τὸν χαρακτηρισμὸν τοῦτον ἠδύνατο εὐλόγως νἀποδώσῃ εἰς τὴν περιποιητικὴν ἐκείνην φράσιν, ἂν ὁ χωρικὸς ἦτο νήφων.

Μετὰ τὴν ἀνταλλαγὴν καὶ ἄλλων περιποιητικῶν φράσεων ἐπηυχήθησαν καλὴν νύκτα εἰς τοὺς συνδαιτυμόνας, καὶ ἐξῆλθον, ἡ δὲ ὑπηρέτρια τακτοποιήσασα τὰ κανάτια καὶ τὰ ποτήρια, ἔστη πάντα ταῦτα φέρουσα ἀνὰ χεῖρας ἐπὶ τοῦ κατωφλίου, ἵνα τοὺς ἴδῃ ἀπερχομένους.

Ὁ ἵππος, εἰς οὗ τὴν ὑγίειαν προέπιον, ἵστατο πρὸ τῆς θύρας, ἐζευγμένος εἰς τὸ φορτηγὸν ἁμάξιον. Ὁ Ὄλιβερ καὶ ὁ Σάικς ἐπέβησαν ἄνευ πολλῶν διατυπώσεων, ὁ δὲ χωρικός, ἀφ' οὗ ἐπεδαψίλευσε καὶ ἄλλα ἐγκώμια εἰς τὸν ἵππον του καὶ προεκάλεσε τὸν πανδοχέα νὰ εὕρῃ ὅμοιόν του ἂν ἠμπόρει, ἐπέβη καὶ αὐτός, καὶ οὕτως ἀπῆλθον.

Ἡ νὺξ ἦτο σκοτεινοτάτη, πυκνὴ δὲ ὁμίχλη ἀνερχομένη ἐκ τοῦ ποταμοῦ καὶ τῶν πέριξ ἑλῶν διεχέετο ἀνὰ τοὺς ἀγρούς. Τὸ ψῦχος ἦν δριμύτατον· τὰ πάντα δ' ἐφαίνοντο ζοφερὰ καὶ ἀπαίσια. Οἱ ὁδοιπόροι οὐδὲ λέξιν ἀντήλλαξαν, διότι ὁ μὲν ἡνίοχος εἶχεν ἀποκοιμηθῆ, ὁ δὲ Σάικς οὐδεμίαν εἶχεν ὄρεξιν νὰ συνομιλήσῃ. Ὁ Ὄλιβερ, χωσμένος εἰς μίαν γωνίαν, κατεβιβρώσκετο ὑπὸ ἀνησυχίας καὶ μυρίων φόβων, ἐφαντάζετο δὲ βλέπων τὰ δένδρα, ὧν οἱ κλάδοι ἐσείοντο μελαγχολικῶς, ὅτι ἔβλεπε φάσματα μορφάζοντα ἐν τῇ στυγνῇ ἐκείνῃ ἐρημίᾳ.

Ἀφ' οὗ διῆλθον διὰ τοῦ Σόμπαρυ, καὶ ὡδοιπόρησαν ἔτι δύο ἢ τρία μίλια, τὸ ἁμάξιον ἐσταμάτησε· ὁ Σάικς κατῆλθε κρατῶν τὸν Ὄλιβερ ἐκ τῆς χειρὸς καὶ ἐξηκολούθησαν τὸν δρόμον των.

Τὸ παιδίον ἤλπιζεν ὅτι θὰ μείνωσιν ἐν Σέππερτον, ἀλλὰ παρῆλθον ἐκεῖθεν χωρὶς νὰ σταθῶσι, καὶ ἐξηκολούθησαν τὸν δρόμον των δι' ὁδῶν ἀθλιωτάτων, ἐν τῷ σκότει καὶ τῷ βορβόρῳ, μέχρις οὗ διέκριναν τὰ φῶτα πλησιοχώρου χωρίου. Ὁ Ὄλιβερ, παρατηρῶν μετὰ προσοχῆς ἔμπροσθεν αὐτοῦ, εἶδεν ὅτι ὁ ποταμὸς ἔρρεε πλησίον των καὶ ὅτι ἔφθασαν πρὸ μιᾶς γεφύρας.

Καθ' ἣν στιγμὴν ἔμελλον νὰ διέλθωσι διὰ τῆς γεφύρας, ὁ Σάικς ἐστράφη ἀποτόμως ἀριστερᾷ, καὶ κατῆλθεν εἰς τὴν ὄχθην· «Ὁ ποταμός! ἐσκέφθη ὁ Ὄλιβερ, ἡμιθανὴς ἐκ τοῦ τρόμου. Μὲ ἔφερεν εἰς αὐτὸν τὸν ἔρημον τόπον διὰ νά με πνίξῃ!»

Ἡτοιμάζετο νὰ ῥιφθῇ κατὰ γῆς καὶ νἀμυνθῇ ἀπελπις ὡς ἠδύνατο, ὅταν εἶδεν ὅτι ἔστησαν πρό τινος μεμονωμένης καὶ σαθρᾶς οἰκίας. Ἑκατέρωθεν τῆς θύρας ἦσαν ἀνὰ ἓν παράθυρον, ἄνωθεν δὲ ἓν μόνον πάτωμα· οὐδαμοῦ ἐφαίνετο φῶς, ἡ οἰκία ἦτο ζοφερά, καταρρέουσα, καὶ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἀκατοίκητος.

Ὁ Σάικς, κρατῶν πάντοτε τὴν χεῖρα τοῦ Ὄλιβερ, ἐβάδισεν ἡσύχως πρὸς τὴν θύραν καὶ ὤθησε τὸν μάνδαλον. Ἡ θύρα ἤνοιξε καὶ εἰσῆλθον ἀμφότεροι εἰς τὴν οἰκίαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΒ'

Κλοπὴ διὰ ῥήξεως.

«Ποιὸς εἶναι; ἠκούσθη μία δυνατὴ φωνή, εὐθὺς ὡς εἰσῆλθον εἰς τὴν οἰκίαν.

— Μὴ κάνῃς τόσο σαματᾶ, εἶπεν ὁ Σάικς, ὠθήσας τὸν μάνδαλον τῆς θύρας. Ἕνα φυτοδόχο,[1] Τώμπυ!

— Ἆ, ἆ! σὺ εἶσαι, βλάμη, ἠκούσθη λέγουσα ἡ αὐτὴ φωνή· ἕνα φυτοδόχο, Μπάρνυ, ἕνα φυτοδόχο. Δεῖξ' τὸν δρόμο εἰς τὸν κύριον. Ἀλλὰ πρῶτα τήραξε νὰ σηκωθῇς, ἂν 'μπορέσῃς.»

Ὁ ὁμιλῶν ἐσφενδόνισε κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ξύλον, ἢ ἄλλο τι βάρος κατ' ἐκείνου πρὸς ὃν ἀπευθύνετο, διὰ νά τον ἀποσπάσῃ τοῦ ὕπνου· διότι ἠκούσθη κρότος ἀντικειμένου τινὸς πίπτοντος μετὰ δυνάμεως, καὶ ἀκολούθως γρυλλισμοὶ ἀνθρώπου ἡμικοιμωμένου.

«Δὲν ἀκοῦς λοιπόν; ἐπανέλαβεν ἡ αὐτὴ φωνή. Ὁ Μπὶλ Σάικς στέκει ἐκεῖ 'ς τὰ σκοτεινά, καὶ κανεὶς δὲν εἶναι νά τον ὑποδεχθῇ! Καὶ σὺ μοῦ 'ξεράθης αὐτοῦ 'σὰν ἀφιονισμένος! Ἄνοιξε τὰ στραβά σου, ἢ θά σου ῥίξω 'ς τὸν κέφκο[2] τὸ σιδερένιο καντηλιέρι γιὰ νὰ σ' τὰ ξεφτυλίσω!»

Μετὰ τοὺς λόγους τούτους ἠκούσθη κρότος βημάτων ἐπὶ τοῦ δαπέδου· εἶτα μία λυχνία θαμβὴ ἐφάνη ἐπὶ τῆς πρὸς τὰ δεξιὰ θύρας, καὶ τέλος προέκυψεν ἡ μορφὴ τοῦ ῥινοφώνου ἐκείνου νεανίου, ὃν ἔχομεν συστήσει εἰς τοὺς ἡμετέρους ἀναγνώστας ὡς ὑπηρέτην τοῦ ἐν Σάφρον Χὶλλ καπηλείου.

«Κύριε Ζάιγξ; ἀνεφώνησεν ὁ Μπάρνυ μετὰ φυσικῆς ἢ προσπεποιημένης χαρᾶς. Ὁρίστε, σέρ, ὁρίστε.

— Ἔλα, τράβα ἐμπρός! εἶπεν ὁ Σάικς ὠθῶν

1. Λυχνία.
2. Κεφαλή.

Digitized by Google

ἔμπροσθεν αὐτοῦ τὸν Ὄλιβερ· γρηγορώτερα, ἢ σου σακατεύω τὰ ξερά!»[1]

Βλασφημῶν οὕτω κατὰ τῆς βραδύτητος τοῦ παιδίου, ὁ κύριος Σάικς ὤθησεν αὐτὸ καὶ πάλιν, ἀμφότεροι δὲ εἰσῆλθον εἰς δωμάτιόν τι χαμηλόν, σκοτεινὸν καὶ καπνισμένον, μόνα σκεύη ἔχον δύο ἢ τρία τεθραυσμένα καθίσματα, μίαν τράπεζαν, καὶ ἓν σαθρὸν ἀνάκλιντρον, ἐφ' οὗ ἔκειτο ἐξηπλωμένος, μὲ τοὺς πόδας πολὺ ὑψηλότερα τῆς κεφαλῆς, κύριός τις, καπνίζων διὰ μακρᾶς πηλίνης καπνοσύριγγος. Ἔφερεν οὗτος ἔνδυμα καστανόχρουν τοῦ τελευταίου συρμοῦ, μὲ κομβία μεγάλα καὶ στιλπνά, λαιμοδέτην πορτοκαλόχρουν, πολύχρωμον ὑπενδύτην, καὶ περισκελίδας ἀνοικτοῦ χρώματος. Ὁ κύριος Κράκιτ, διότι ἐκεῖνος ἦτο, δὲν ἦτο καλλίκομος, ἀλλ' ἡ ἀραιὰ καὶ πυρρόχρους αὐτοῦ κόμη, ἦτο ἐπιμελῶς βεβοστρυχωμένη· οἱ βόστρυχοί του ὡμοίαζον μὲ μακροὺς κοχλίας, εἰς οὓς ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν εἰσῆγε τοὺς ῥυπαροὺς δακτύλους του, κεκοσμημένους διὰ χονδρῶν κοινοτάτων δακτυλίων. Τὸ ἀνάστημα αὐτοῦ ὑπερεῖχε μικρὸν τοῦ μετρίου, καὶ ἐφαίνετο ἔχων ἀσθενεῖς καὶ λεπτοτάτας κνήμας, ὅπερ ὅμως οὐδαμῶς ἐκώλυεν αὐτὸν νὰ θεωρῇ μετὰ προφανοῦς εὐχαριστήσεως τὰ ὑποδήματά του.

«Μπὶλ, παλληκαρᾶ μου, εἶπε στρέψας τὴν κεφαλὴν πρὸς τὴν θύραν, χαίρω πολὺ ποῦ σὲ βλέπω. Ἐφοβούμην σχεδὸν μὴ ἐσκέφθης νὰ παραιτηθῇς ἀπὸ τὴ δουλειά, καὶ τότε μονάχος μου θὰ την κατάπιανα.... Μπᾶ! τί εἶν' αὐτό;»

Ἡ ἐπιφώνησις αὕτη ἀπέβλεπεν εἰς τὸν Ὄλιβερ, ὃν μετ' ἐκπλήξεως εἶδε· ἐσηκώθη, ἐκάθησε καὶ ἠρώτησε τί ἐσήμαινεν αὐτό!

«Εἶναι τὸ παιδί, ἀπεκρίνατο ὁ Σάικς, πλησιάσας τὸ κάθισμά του εἰς τὴν ἑστίαν.

— Ἕνα σκολαροῦντι τοῦ γκυρίου Βέιγγινν, ἀνεφώνησεν ὁ Μπάρνυ γελῶν.

— Τοῦ Φέιγγιν; εἶπεν ὁ Τώμπυ παρατηρῶν ἐταστικῶς τὸν Ὄλιβερ· θὰ εἶναι τότε ἕνα κ' ἕνα γιὰ νὰ λαδώνῃ τῆς γρηαὶς γκόμεναις[2] 'ς τὴν ἐκκλησιά. Ἡ μούρη του εἶναι θησαυρός, 'μοιάζει ἅγιος Ὀνούφριος.

— Μάζωξε τὴν κουρέλλα σου!»[3] ἀνεφώνησεν ὁ Σάικς μετ' ἀνυπομονησίας. Καὶ κύψας εἰς τὸ οὖς τοῦ φίλου του, εἶπε κάτι τι εἰς αὐτὸν μυστικά. Τοῦτο ἐκίνησε τὸν κύριον Κράκιτ εἰς γέλωτα ἐγκάρδιον, καὶ συγχρόνως ἐκύτταξεν ἔκθαμβος τὸν Ὄλιβερ.

«Τώρα, εἶπεν ὁ Σάικς ἐπανακαθήσας, ἂν 'μπορεῖτε νά μας δώσετε κάτι τι νὰ μπουζουριάσωμε,[4] δὲν θὰ κάμετε ἄσχημα. Κάθησε, μικρέ, κοντὰ 'ς τὴ φωτιὰ καὶ ξαπόστασε· διότι ἔχεις νὰ κάμῃς καὶ ἄλλον δρόμο ἀπόψε, μὰ ὄχι μακρινόν.»

Ὁ Ὄλιβερ εἶδε μετὰ δειλίας τὸν Σάικς ἐκπεπληγμένος, ἀλλ' οὐδὲ λέξιν ἐξεστόμισε· ἔφερε τὸ κάθισμά του πλησίον τῆς ἑστίας, ἐστήριξε τὴν φλέγουσαν κεφαλήν του εἰς τὰς χεῖρας, καὶ ἔμεινεν ἀκίνητος, σχεδὸν ἀγνοῶν ποῦ εὑρίσκετο καὶ τί συνέβαινε περὶ αὐτόν.

«Ἐλᾶτε, εἶπεν ὁ Τώμπυ, ὅταν ὁ νέος Ἑβραῖος παρέθηκεν ἐπὶ τῆς τραπέζης μίαν φιάλην καί τινας ζωοτροφίας· καλὴ ἐπιτυχία μας!»

Καὶ ἠγέρθη ὅπως τιμήσῃ τὴν πρόποσίν του, ἀπέθηκεν ἐπιμελῶς εἴς τινα γωνίαν τὴν καπνοσύριγγα, ἐπλησίασεν εἰς τὴν τράπεζαν, ἐπλήρωσεν ἓν ποτήριον οἰνοπνεύματος καὶ ἐκένωσεν αὐτὸ μέχρι τρυγός. Ὁ κύριος Σάικς τὸν ἐμιμήθη.

«Ἂς τραβήξῃ μία καὶ τὸ παιδί, εἶπεν ὁ Τώμπυ, γεμίσας τὸ ποτήριον κατὰ τὸ ἥμισυ. Ῥούφηξέ το, ξόανο!

— Εὐχαριστῶ σέρ, εἶπεν ὁ Ὄλιβερ, βλέπων ἱκετευτικῶς τὸν Τωβίαν, δὲν...

— Ῥούφηξέ το, ἐπανέλαβεν ὁ Τωβίας. Μή σου πέρασε ἡ ἰδέα πῶς δὲν εἰξεύρω τί σου χρειάζεται; Εἰπέ του νά το πιῇ, Μπίλ.

— Πρέπει νά σε μάθω νάκοῦς; εἶπεν ὁ Σάικς, φέρων τὴν χεῖρα εἰς τὸ θυλάκιόν του. Νὰ πάρουν χίλιοι διαβόλοι, μοῦ φέρνει περισσότερη σκοτοῦρα ἀπὸ μιὰ ντουζίνα Ἀπανωλαδιάδες! Πιέ το 'γρήγορα, κνώδαλο, ἢ...»

Τρομάξας ἐκ τῶν ἀπειλητικῶν χειρονομιῶν τῶν δύο ἀνδρῶν, ὁ Ὄλιβερ ἐρρόφησεν ἀπνευστὶ τὸ ποτόν, καὶ κατελήφθη ἀπὸ σφοδρὸν βῆχα, ὅπερ διεσκέδασεν ὑπερμέτρως τὸν Τωβίαν Κράκιτ καὶ τὸν Μπάρνυ, καὶ ἔκαμε καὶ αὐτὸν τὸν ἄγριον Σάικς νὰ μειδιάσῃ.

Τούτου γενομένου, ὅταν ὁ κύριος Σάικς κατέπαυσε τὴν πεῖνάν του (ὁ Ὄλιβερ δὲν ἠδυνήθη νὰ φάγῃ τι ἐκτὸς μικροῦ τεμαχίου ἄρτου, ὅπερ τὸν ἠνάγκασαν νὰ καταβροχθίσῃ), ἀμφότεροι οἱ κακοῦργοι ἐξηπλώθησαν εἰς τὰ καθίσματά των διὰ νὰ κοιμηθῶσιν ἐπ' ὀλίγας στιγμάς. Ὁ Ὄλιβερ ἔμεινε καθήμενος πλησίον τοῦ πυρός, ὁ δὲ Μπάρνυ, περιτυλιχθεὶς διά τινος σκεπάσματος, ἐξηπλώθη ἐπὶ τοῦ δαπέδου πλησίον τῆς ἑστίας.

Ἐκοιμήθησαν οὕτως ἢ προσεποιήθησαν ὅτι ἐκοιμῶντο. Οὐδεὶς ἐκινήθη, ἐκτὸς τοῦ Μπάρνυ, ὅστις ἠγέρθη ἅπαξ ἢ δὶς διὰ νὰ ῥίψῃ ἄνθρακας εἰς τὴν ἑστίαν. Ὁ Ὄλιβερ ἀπεναρκώθη μᾶλλον ἢ ἐκοιμήθη, καὶ ἐφαντάζετο ὅτι διέτρεχεν ἀκόμη σκοτεινὰς ἀγυιάς, ἢ ὅτι ἐπλανᾶτο νύκτα εἰς νεκροταφεῖον· ἢ ἀνεπόλει σκηνάς τινας τῆς προτεραίας, ὅταν ἀφύπνησεν αὐτὸν ὁ Τωβίας Κράκιτ, ὅστις ἠγέρθη ἀποτόμως εἰπὼν ὅτι ἦτο ἡ ὥρα μία καὶ ἡμίσεια μετὰ μεσονύκτιον.

Ἐν μιᾷ στιγμῇ οἱ ἕτεροι δύο ἐσηκώθησαν, καὶ ὅλοι ἠσχολήθησαν μετὰ ζέσεως εἰς τὸ νὰ ἐ-

1. Σοῦ συντρίβω τοὺς πόδας.
2. Νὰ κλέπτῃ ἐκ τῶν θυλακίων τῶν γραιῶν γυναικῶν.
3. Περιόρισον τὴν γλῶσσάν σου.
4. Νὰ φάγωμεν.

Digitized by Google

τοιμάσωσι τὰ ἀπαιτούμενα διὰ τὴν ἐπιχείρησίν των. Ὁ Σάικς καὶ ὁ σύντροφός του περιετύλιξαν τὸν λαιμὸν διὰ μακρῶν λαιμοδετῶν, καὶ ἐφόρεσαν τοὺς μανδύας των, ἐν ᾧ ὁ Μπάρνυ, ἀνοίξας μίαν σκευοθήκην, ἐξῆγε διάφορα ἀντικείμενα, ἅτινα ἐκεῖνοι ἐλάμβανον καὶ ἔκρυπτον εἰς τὰ θυλάκιά των.

«Δός μου τὰ λαλούμενα, Μπάρνυ, εἶπεν ὁ Τωβίας Κράκιτ.

— Νά τα, ἀπεκρίνατο ὁ Μπάρνυ, δοὺς αὐτῷ ζεῦγος πιστολίων. Τὰ ἐγέμισες μονάχος σου.

— Καλά, ὑπολαβὼν εἶπεν ὁ Τωβίας, ἀποκρύπτων αὐτὰ εἰς τὸ θυλάκιόν του. Καὶ τὰ ἄλλα σύνεργα; δὲν ἐλησμονήσαμεν τίποτε; προσέθηκε κρύπτων εἰς τὸ ἐνδότερον τοῦ μανδύου του μικρὸν μοχλόν.

— Ὅλα εἶναι τακτικά, παρετήρησεν ὁ σύντροφός του. Μπάρνυ, δός μας τῆς σῶπαις, αὐταὶς μᾶς λείπουν.»

Καὶ ἔλαβε, καθὼς καὶ ὁ Τωβίας, ἐκ χειρῶν τοῦ Μπάρνυ ἓν μέγα ῥόπαλον.

«Ἐμπρός!» εἶπεν ὁ Σάικς, τείνων τὴν χεῖρα εἰς τὸν Ὄλιβερ.

Οὗτος καταβεβλημένος ἐκ τοῦ κόπου, καὶ σκοτισθεὶς ἐκ τοῦ καθαροῦ ἀέρος καὶ τοῦ ποτοῦ, ὅπερ ἠναγκάσθη νὰ πίῃ, ἔτεινε μηχανικῶς τὴν χεῖρα εἰς τὸν Σάικς.

«Πιάστ' του τὸ ἄλλο χέρι, Τώμπυ, εἶπεν ὁ Σάικς. Μπάρνυ, πήγαινε ῥίξε μιὰ 'ματιὰ ὄξω.»

Ὁ Μπάρνυ ἔτρεξεν εἰς τὴν θύραν καὶ ἐπανῆλθε, ἀγγέλλων ὅτι τὰ πάντα ἦσαν ἥσυχα. Ἀμφότεροι οἱ κλέπται ἐξῆλθον, ἀνὰ μέσον αὐτῶν ἔχοντες τὸν Ὄλιβερ. Ὁ δὲ Μπάρνυ ἀφ' οὗ ἔκλεισεν ἐπιμελῶς ὄπισθεν αὐτῶν τὴν θύραν, ἐτυλίχθη καὶ πάλιν διὰ τοῦ σκεπάσματος καὶ ἐπανέλαβε τὸν διακοπέντα ὕπνον του.

Τὸ σκότος ἦτο βαθύτατον, ἡ ὁμίχλη πυκνοτάτη, ἡ δὲ ἀτμόσφαιρα τοσοῦτον ὑγρά, ὥστε ἂν καὶ δὲν ἔβρεχε, ἡ κόμη καὶ αἱ ὀφρῦς τοῦ Ὄλιβερ διάβροχοι γενόμεναι ἐκ τῆς ὑγρασίας ἀπεκρυσταλλώθησαν. Διέβησαν διὰ τῆς γεφύρας καὶ κατηυθύνθησαν πρὸς τὸ μέρος, ὅπου ἐρχόμενοι τὴν ἑσπέραν εἶδον φῶτα· τὸ μέρος τοῦτο δὲν ἀπεῖχε μακράν, καὶ ἐπειδὴ ἐβάδιζον ταχέως, ἔφθασαν μετὰ μικρὸν εἰς Τσέρτσυ.

«Ἂς περάσωμεν ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὸ χωριό, εἶπεν ὁ Σάικς ταπεινῇ τῇ φωνῇ· δὲν θὰ εἶναι οὐδὲ γάτος εἰς τὸν δρόμον διὰ νά μας ἰδῇ.»

Ὁ Τωβίας οὐδαμῶς ἀντέτεινε, καὶ διῆλθον γοργῷ τῷ βήματι διὰ τῆς μεγάλης ὁδοῦ τοῦ χωρίου, ἐντελῶς ἐρήμου κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν. Ἀμυδρὸν φῶς ἐφαίνετο ἐνιαχοῦ εἰς τὰ παράθυρα κοιτώνων, καὶ ἐνίοτε ὑλακαὶ κυνῶν ἐτάρασσον τὴν σιγὴν τῆς νυκτός, ἀλλ' οὐδεὶς κάτοικος ἦτο ἔξω. Ὅταν ἐξήρχοντο τοῦ χωρίου τὸ ὡρολόγιον τῆς ἐκκλησίας ἐσήμανε δύο ὥρας.

Ἐπέσπευσαν τὸ βῆμα, καὶ κατέλιπον τὴν ὁδόν, εἰσχωρήσαντες εἰς ἀτραπόν τινα ἀριστερᾷ. Ἀφ' οὗ διήνυσαν ἓν τέταρτον περίπου μιλίου, ἔφθασαν πρό τινος μεμονωμένης οἰκίας, ἧς ὁ κῆπος ἦτο περιπεφραγμένος διὰ τοίχων. Ὁ Τώμπυ Κράκιτ, χωρὶς οὐδὲ νὰ σταθῇ διὰ ν' ἀναπνεύσῃ, ἀνερριχήθη εἰς τὸν τοῖχον ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ.

«Δός μου τὸ παιδί,» εἶπε τῷ Σάικς. Πρὶν δὲ νὰ προφθάσῃ ὁ Ὄλιβερ νὰ κινηθῇ, ἐγένετο ἀνάρπαστος, καὶ ἐντὸς ἑνὸς δευτερολέπτου εὑρίσκετο μετὰ τοῦ Τωβίου ἐπὶ τῆς χλόης ἀπὸ τὸ ἀντίθετον μέρος τοῦ τοίχου. Ὁ Σάικς τοὺς ἔφθασε μετὰ μικρόν, καὶ ἅπαντες ἀμέσως ἐβάδισαν ἀκροποδητὶ πρὸς τὴν οἰκίαν. Τότε κατὰ πρῶτον μετὰ φρίκης ἀπεριγράπτου κατενόησεν ὁ Ὄλιβερ ὅτι σκοπὸς τῆς ὁδοιπορίας των ἦτο κλοπὴ διὰ ῥήξεως, ἴσως δὲ καὶ φόνος. Ἔσφιξε τὰς χεῖρας ὑπὸ ἀπελπισμοῦ καταληφθείς, καὶ κραυγὴ τρόμου ἐξέφυγεν ἀκουσίως τῶν χειλέων του. Τῷ ἐφάνη ὡς νὰ διῆλθον νέφη πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ, ψυχρὸς ἱδρὼς ἐκάλυψε τὸ πρόσωπόν του, οἱ πόδες του ἐκλονήθησαν καὶ ἔπεσεν εἰς τὰ γόνατα.

«Σήκω ἐπάνω! ὑπετονθόρυσεν ὁ Σάικς, τρέμων ἐκ τοῦ θυμοῦ καὶ ἐξάγων τὸ πιστόλιον ἐκ τοῦ θυλακίου. Σήκω ἐπάνω, ἢ σοῦ τίναξα τὰ μυαλά.

— Ὢ! διὰ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, ἀφίσατέ με νὰ φύγω! εἶπεν ὁ Ὄλιβερ· ἀφίσατέ με νὰ φύγω μακρυὰ ἀπ' ἐδῶ, καὶ νὰ 'πεθάνω μέσα εἰς τὰ χωράφια· δὲν θὰ πατήσω τὸ πόδι μου εἰς τὸ Λονδῖνον· ποτέ! ποτέ! Ὤ! σᾶς ἱκετεύω, λυπηθῆτέ με, καὶ μή με κάμετε κ' ἐμένα κλέφτη! Δι' ἀγάπην τῶν ἀγγέλων τοῦ οὐρανοῦ, λυπηθῆτέ με!»

Ὁ ἄνθρωπος πρὸς ὃν ἀπηύθυνε τὴν θερμὴν ταύτην δέησιν ἐξετόξευσε φρικώδη βλασφημίαν, καὶ ἡτοίμαζε τὸ πιστόλιόν του διὰ νὰ κτυπήσῃ τὸ παιδίον, ὅτε ὁ Τωβίας τὸ ἀπέσπασε τῶν χειρῶν του, ἔφραξε διὰ τῆς παλάμης τὸ στόμα τοῦ παιδίου καὶ τὸ ἔσυρε πλησίον τῆς οἰκίας.

«Σιωπή! τῷ εἶπε· ὅλα αὐτὰ εἶναι κουραφέξαλα. Λόγο ἂν 'βγάλῃς σοῦ ἔσπασα τὸ κεφάλι μὲ τὴν σῶπα.[1] Αὐτὸ δὲν κάνει κρότον, καὶ φέρνει τὸ ἴδιο ἀποτέλεσμα.—Ἔλα, Μπίλ, προσέθηκε, σπάσε τὴ γρίλλια τοῦ παραθύρου· δὲν θὰ κουννηθῇ πλέον, ἡσύχασε. Εἶδα καὶ ἄλλους μεγαλειτέρους ἀπὸ αὐτό, ποῦ μὲ μία τέτοια νύκτα, δὲν ἠμποροῦσαν νὰ ἦναι γενναιότεροι.»

Ὁ Σάικς, βλασφημῶν τὸν Φέιγγιν, ὅστις συνέλαβε τὴν ἰδέαν νἀποστείλῃ τὸν Ὄλιβερ εἰς τοιαύτην ἐπιχείρησιν, εἰσήγαγε τὸν μοχλὸν ὑπὸ τὸ παραθυρόφυλλον καὶ προσεπάθησε νά το ἀνοίξῃ ἀθορύβως. Ἐντὸς μικροῦ δέ, τῇ βοηθείᾳ καὶ τοῦ Τωβίου κατώρθωσε νά το ἀνοίξῃ ὁλοσχερῶς.

Τὸ παράθυρον ἐκεῖνο ἦτο μικρόν, ἔκειτο δὲ

1. Ῥόπαλον.

Digitized by Google

εἰς τὸ ὄπισθεν μέρος τῆς οἰκίας, πέντε πόδας ὑψηλότερον τοῦ ἐδάφους. Ἔφερεν εἰς δωμάτιόν τι, ὡς πλυντήριον χρησιμεῦον, εἰς τὸ πέρας τοῦ εἰς τὴν οἰκίαν φέροντος διαδρόμου. Ἦτο τοσούτῳ στενὸν, ὥστε οἱ οἰκοδεσπόται ἐθεώρησαν περιττὸν νά το περιφράξωσι διὰ κιγκλίδων· οὐχ ἧττον ὅμως παιδίον τοῦ ἀναστήματος τοῦ Ὄλιβερ ἠδύνατο νὰ εἰσχωρήσῃ δι' αὐτοῦ. Ὁ κύριος Σάικς ἔθραυσε καὶ τὸν μοχλὸν τὸν συνδέοντα τοὺς ὑελοπίνακας, καὶ ἤνοιξεν αὐτοὺς καθ' ὃν τρόπον καὶ τὸ παραθυρόφυλλον.

«Τώρα, διαβολόσπορε, πρόσεχε εἰς ὅ τι θά σου εἰπῶ, ὑπεντονθόρυσεν ἐξαγαγὼν τοῦ κόλπου του κλεπτοφάναρον, οὗ τὸ φῶς διηύθυνε πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ Ὄλιβερ· θά σε περάσω εἰς αὐτὸ τὸ παράθυρο, θὰ πάρῃς τὸ φανάρι καὶ θὰ ναιβῇς ἤσυχα ἤσυχα τὴν σκάλα ἐδῶ ἀπέναντι, θὰ περάσῃς τὴν σοφίτα καὶ θὰ καταιβῇς νά μας ἀνοίξῃς τὴν πόρτα. Εἶναι ἀνοικτὴ ἡ πόρτα τοῦ πλυσταρειοῦ, Τώμπυ;

— Ἀνοικτὴ, τέντα, ἀπεκρίνατο ὁ Τωβίας, ἀφ' οὗ προηγουμένως παρετήρησε διὰ τῆς θυρίδος, ὅπως βεβαιωθῇ. Τὸ καλὸ εἶναι ποῦ τὴν ἀφίνουν πάντα ἀνοικτὴ ἐξ αἰτίας τοῦ σκύλου, ὁποῦ ἔχει τὴ φωλιά του κάπου ἐδῶ κοντὰ, γιὰ νὰ 'μπορῇ νὰ σεργιανίζῃ ἐλεύθερα ὅταν δὲν κοιμᾶται. Ἅ, χά! ὡς τόσο ὁ Μπάρνυ καλὰ τὰ κατάφερε καὶ μᾶς ξεφόρτωσε ἀπ' αὐτό.»

Ἂν καὶ ὁ κύριος Κράκιτ ἐγέλασε πολὺ σιγὰ καὶ εἶπε τοὺς λόγους ἐκείνους διὰ φωνῆς μόλις ἀκουομένης, ὁ Σάικς ὅμως διέταξεν αὐτὸν ἐπιτακτικῶς νὰ σιωπήσῃ καὶ νὰσχοληθῇ εἰς τὸ ἔργον του· ὁ Τωβίας ὑπήκουσε καὶ ἀπέθεσε τὸ φανάριον κατὰ γῆς· ἀκολούθως κάτωθι τοῦ μικροῦ παραθύρου ἐστηρίχθη εἰς τὸν τοῖχον, καὶ ἔκυψε μὲ τὰς χεῖρας ἐπὶ τῶν γονάτων, ὅπως οὕτω χρησιμεύσῃ ἀντὶ κλίμακος. Πάραυτα ὁ Σάικς ἀνερριχήθη ἐπ' αὐτοῦ, εἰσήγαγεν ἀθορύβως τὸν Ὄλιβερ διὰ τοῦ παραθύρου καὶ δὲν ἀφῆκεν αὐτὸν μέχρις οὗ ἐπάτησεν ἡσύχως εἰς τὸ πάτωμα τοῦ πλυντηρίου.

«Πάρε αὐτὸ τὸ φανάρι, τῷ εἶπε ρίπτων ἓν βλέμμα ἐντός. Βλέπεις τὴν σκάλαν ἐκεῖ ἄντικρυ;

— Ναὶ,» ἐτραύλισεν ὁ Ὄλιβερ, ἡμιθανὴς σχεδόν.

Ὁ Σάικς τῷ ἔδειξε τὴν θύραν τῆς εἰσόδου διὰ τῆς κάνης τοῦ πιστολίου, καὶ προειδοποίησεν αὐτὸν ὅτι ἠδύνατο ὁπόταν ἤθελε νά τον πυροβολήσῃ, καὶ ἂν ἐδοκίμαζε νὰ παρακούσῃ, θά τον ἐξήπλου ἀμέσως νεκρόν.

«Σὲ μίαν στιγμὴν τελειώνει, εἶπεν ὁ Σάικς ταπεινῇ πάντοτε τῇ φωνῇ. Θά σε ἀπολύσω· τράβα κατ' εὐθεῖαν ἐμπρός. Προσοχή!

— Τί εἶναι; ἠρώτησεν ὁ Κράκιτ, καὶ ἀμφότεροι ἠκροάσθησαν.

— Τίποτε, εἶπεν ὁ Σάϊκς, ἀπολύσας τὸν Ὄλιβερ· ἐμπρός! ὅ τι σοῦ εἶπα!»

Κατὰ τὸ βραχύτατον ἐκεῖνο διάστημα τοῦ χρόνου, καθ' ὃ κατώρθωσε νὰ συγκεντρώσῃ τὰς ἰδέας του, τὸ παιδίον συνέλαβεν ἀμετάτρεπτον ἀπόφασιν, καὶ μὲ κίνδυνον τῆς ζωῆς του, νὰ τρέξῃ εἰς τὴν κλίμακα, καὶ νὰ φωνάξῃ τοὺς ἐνοικοῦντας. Καὶ τοιαῦτα διανοούμενον διηυθύνθη πρὸς τὴν κλίμακα ἀκροποδητί.

«Ἐδῶ! ἀνεκραύγασεν αἴφνης ὁ Σάικς γεγωνυίᾳ τῇ φωνῇ· ἐδῶ! ἐδῶ!»

Ἡ αἰφνιδία ἐκείνη φωνὴ, ἐν μέσῳ τῆς ἐπικρατούσης νεκρικῆς σιγῆς, καὶ ὀξεῖά τις κραυγὴ, ἀμέσως ἐπακολουθήσασα, κατετρόμαξαν τὸν Ὄλιβερ, ὅστις ἀφῆκε νὰ πέσῃ τὸ φανάριόν του, καὶ τὰ ἔχασε, ἀγνοῶν ἂν ἔπρεπε νὰ προχωρήσῃ ἢ νὰ ἐπιστρέψῃ.

Καὶ δευτέρα κραυγὴ ἠκούσθη· φῶς τι ἔλαμψεν εἰς τὴν κορυφὴν τῆς κλίμακος, καὶ ἐφάνησαν δύο ἡμίγυμνοι ἄνθρωποι περιδεεῖς.... Τὸ παιδίον εἶδεν αἰφνιδίαν λάμψιν... καπνόν.... ἤκουσε μίαν βροντήν.... καὶ κρότον ἀσυνήθη... ἀκολούθως ἐκλονήθη καὶ κατέπεσεν ὕπτιον.

Ὁ Σάικς, ὅστις πρὸς στιγμὴν παρεμέρισε, προέκυψεν αὖθις καὶ προτοῦ νὰ διασκεδασθῇ ὁ καπνὸς, ἥρπασε τὸ παιδίον ἐκ τοῦ περιλαιμίου. Ἐκένωσε τὸ πιστόλιόν του κατὰ τῶν δύο ἀνθρώπων, οἵτινες ὑπεχώρουν πλέον, καὶ ἥρπασε τὸν Ὄλιβερ.

«Σφίγξε με δυνατώτερα, τῷ ἔλεγεν ὁ Σάικς, ἐν ᾧ τὸν ἐξῆγε διὰ τοῦ παραθύρου. Δός μου ἕνα σκουτὶ, Τώμπυ. Τὸν ἐκτύπησαν. Γρήγορα! Νὰ πάρουν ὅλοι οἱ διάβολοι τῆς κολάσεως, πῶς τρέχει τὸ αἷμα αὐτοῦ τοῦ παιδιοῦ!»

Ὁ ἦχος κώδωνος κρουομένου μετὰ βίας, προστεθεὶς εἰς τοὺς πυροβολισμοὺς καὶ τὰς φωνὰς τῶν ἐν τῇ οἰκίᾳ, ἐπηύξησε τὸν θόρυβον. Ὁ Ὄλιβερ ᾐσθάνθη ὅτι ἀπῆγον αὐτὸν μετὰ σπουδῆς δι' ἀνωμάλου δρόμου. Μικρὸν δὲ κατὰ μικρὸν ὁ θόρυβος ἐφαίνετο ἀπομακρυνόμενος· ψῦχος θανάσιμον περιεχύθη εἰς τὸ σῶμά του, καὶ ἐλιποθύμησε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΓ'

Ἐν ᾧ καταφαίνεται ὅτι καὶ ἐνοριακὸς κλητὴρ εἶναι πολλάκις αἰσθηματίας.—Ἀξιοπερίεργος συνδιάλεξις τοῦ κυρίου Μπάμμπλ μετά τινος κυρίας.

Ἡ νὺξ ἦτο παγερὰ καὶ στρῶμα παχὺ ἀπεσκληρυμένης χιόνος ἐκάλυπτε τὴν γῆν· ἄνεμος ψυχρὸς καὶ σφοδρότατος ἐστροβίλιζε νιφάδας χιόνος. Ἦτο ἑσπέρα ἐκ τῶν ζοφερῶν καὶ ψυχροτάτων ἐκείνων, καθ' ἃς οἱ εὔποροι ἄνθρωποι κάθηνται πέριξ λαμπροῦ πυρὸς, χαίροντες ὅτι δὲν εὑρίσκονται ἔξω· καὶ καθ' ἃς ἄστεγοι καὶ ἄσιτοι δυστυχεῖς κοιμῶνται διὰ νὰ μὴ ἐξυπνήσωσι πλέον· καθ' ἃς πολλοὶ παρίαι τῶν ἡμετέρων πόλεων κλείουσι τὰ ὄμματα ἐπὶ τοῦ λιθοστρώτου τῶν ὁδῶν, διὰ νά τα ἀνοίξωσιν εἰς κόσμον ἄλλον, ὃν ἀδύνατον νὰ εὕρωσι χείρονα,

Digitized by Google

οἱαδήποτε κακουργήματα καὶ ἂν διέπραξαν ἐν τούτῳ.

Τοιοῦτος ἦτο ἔξω ὁ καιρός, ὅτε ἡ κυρία Κόρνυ, ἡ σεπτὴ οἰκονόμος τοῦ πτωχοκομείου εἰς ὃ πολλάκις ὡδηγήσαμεν τὸν ἀναγνώστην, ἐκάθησεν εἰς τὸ μικρὸν δωμάτιόν της πρὸ τοῦ σπινθηροβολοῦντος πυρὸς τῆς ἑστίας, καὶ παρετήρει μετ' εὐαρεσκείας μικράν τινα στρογγύλην τράπεζαν, ἐφ' ἧς ἔκειτο δίσκος μετὰ πάντων τῶν ἀπαιτουμένων διὰ πρόγευμα ἐκλεκτόν. Πράγματι δὲ ἡ κυρία Κόρνυ ἡτοιμάζετο νὰ πάρῃ τὸ τέϊόν της· ἐκύτταξε τὴν τράπεζαν καὶ κατόπι τὴν ἑστίαν, ὅπου τὸ ὕδωρ ἔβραζεν ἐν μικρᾷ προχοΐδι τεΐου ἠρέμα τερετίζον, καὶ ἡ ἐνδόμυχος αὐτῆς εὐχαρίστησις ἐπηύξανε βαθμηδόν, ὥστε κατήντησε καὶ νὰ μειδιάσῃ ἀκόμη!

«Ἀλήθεια, εἶπε στηρίζουσα τὸν ἀγκῶνα ἐπὶ τῆς τραπέζης, δὲν εὑρίσκεται κανεὶς εἰς τὸν κόσμον ἐδῶ κάτω ὁποῦ νὰ μὴ ἔχῃ νὰ εὐλογῇ τὴν Θείαν Πρόνοιαν, ἂν συλλογισθῇ μόνον ὅσα ὀφείλομεν εἰς αὐτήν!»

Ἡ κυρία Κόρνυ ἐκίνησε τὴν κεφαλὴν σύννους, ὡς οἰκτείρουσα τὴν πώρωσιν τῶν πτωχῶν, τῶν παραγνωριζόντων ὅσα ὀφείλουσιν εἰς τὴν Θείαν Πρόνοιαν· ἀκολούθως δι' ἀργυροῦ κοχλιαρίου (ὅπερ ἦτο ἴδιον αὐτῆς κτῆμα) ἔλαβε τέϊον ἔκ τινος μικρᾶς τεϊοδόκης καὶ ἐξηκολούθει τὰς ἑτοιμασίας διὰ τὸ πρόγευμά της.

Πόσον ἐλάχιστα πράγματα ἀπαιτοῦνται πρὸς διατάραξιν τῆς γαλήνης τῆς ἡμετέρας ψυχῆς! Ἡ προχοῒς ἦτο πολὺ μικρά, ἀναβράσασα δὲ ἐξεχείλισε, ἐν ᾧ ἡ κυρία Κόρνυ ἐποίει τὰς φιλοσοφικὰς αὐτῆς σκέψεις, σταγόνες δέ τινες θερμοῦ ὕδατος ἔπεσαν ἐπὶ τῆς χειρὸς τῆς οἰκονόμου.

«Ὤ, 'ποῦ νά το πάρῃ ἡ ὀργὴ γιὰ μπρίκι! ἀνεφώνησεν ἀποθεῖσα αὐτὸ ταχέως εἰς τὴν ἑστίαν. Τί ἐλεεινὰ ὁποῦ εἶναι αὐτὰ τὰ μπρίκια 'ποῦ χωροῦν μόνον δύο φλυζάνια! 'Σὲ τί ἠμποροῦν νὰ χρησιμεύσουν, παρὰ μόνον εἰς ἕνα δυστυχισμένο πλάσμα, ἔρημον καθὼς ἐγώ, ἀλλοίμονον!»

Καὶ ταῦτα εἰποῦσα ἡ διευθύντρια ἔπεσεν ἐπὶ τοῦ ἀνακλίντρου της καὶ στηρίξασα τὸν ἀγκῶνα ἐπὶ τῆς τραπέζης, ἀνελογίσθη ὁπόσον θλιβερὰ ἦτο ἡ θέσις αὐτῆς, μεμονωμένης καὶ ἄνευ προστάτου. Τὸ ἀνάβρασμα τῆς προχοΐδος ἀνεκάλεσεν εἰς τὴν μνήμην της τὸν πρὸ εἰκοσιπενταετίας εἰς οὐρανοὺς μεταστάντα μακαρίτην Κόρνυ, καὶ ἐνέβαλεν αὐτὴν εἰς βαθεῖαν μελαγχολίαν.

«Δὲν θ' ἀποκτήσω πλέον ὅμοιον! ἀνεφώνησεν ἡ κυρία Κόρνυ περίλυπος καὶ ἄπελπις· ποτὲ δὲν θἀποκτήσω ὅμοιόν του!»

Οὐδεὶς δύναται νὰ εἴπῃ ἂν ἡ ἐπιφώνησις αὕτη ἀνεφέρετο εἰς τὸν ἀποθανόντα σύζυγόν της, ἢ εἰς τὸ βρίκιον τοῦ τεΐου· ἴσως εἰς τὸ τελευταῖον, διότι τὸ ἐκύτταξε συγχρόνως καί το ἀπέθηκεν ἐπὶ τῆς τραπέζης. Ὅταν δ' ἐπλησίασε τὸν κυαθίσκον εἰς τὰ χείλη της, ἡ θύρα ἐκρούσθη ἡσύχως.

«Ἐμπρός! εἶπε μετὰ δυσαρεσκείας· κάποια γρηὰ πάλιν θὰ 'πεθαίνῃ, ὑποθέτω· πάντοτε 'πεθαίνουν ὅταν ἐγὼ καθίσω εἰς τὸ τραπέζι. Ἐμπρὸς λοιπὸν καὶ κλεῖσε ἀμέσως τὴν πόρταν διὰ νὰ μὴν ἔμπῃ ἀέρας εἰς τὴν κάμεραν. Τί τρέχει λοιπόν!

— Τίποτε, κυρία, τίποτε, ἀπεκρίθη ἀνδρική τις φωνή.

— Χριστὲ καὶ Παναγία! εἶπεν ἡ κυρία οἰκονόμος διὰ φωνῆς μειλιχίου. Σεῖς εἶσθε, κύριε Μπάμμπλ;

— Εἰς τοὺς ὁρισμούς σας, κυρία μου, ἀπεκρίνατο ὁ κύριος Μπάμμπλ, ὅστις εἶχε μείνει πρὸς στιγμὴν ἔξω διὰ νὰ σπογγίσῃ τὰ ὑποδήματά του καὶ ἀποτινάξῃ τὴν χιόνα ἐκ τῶν ἐνδυμάτων του, καὶ ὅστις εἰσῆλθεν ἐπὶ τέλους κρατῶν εἰς μὲν τὴν μίαν χεῖρα τὸν τρίκωχον πῖλόν του, εἰς δὲ τὴν ἑτέραν ἓν δέμα. Πρέπει νὰ κλείσω τὴν θύραν, κυρία;»

Ἡ κυρία ἐδίστασε νἀποκριθῇ ἐκ μετριοφροσύνης, συλλογιζομένη μήπως ἦτο ἄτοπον νὰ συνδιαλέγηται μετὰ τοῦ κυρίου Μπάμμπλ κεκλεισμένων τῶν θυρῶν. Οὗτος ἐπωφελήθη τοῦ δισταγμοῦ, καὶ ἐπειδὴ ἐκρύωνεν ἔκλεισε τὴν θύραν, μὴ περιμείνας τὴν ἄδειαν.

«Τί ἄθλιος καιρός, κύριε Μπάμμπλ! εἶπεν ἡ διευθύντρια.

— Ἀθλιώτατος πράγματι, κυρία, ἀπεκρίνατο ὁ κλητήρ· εἶναι καιρὸς ἀντιενοριακός. Θὰ πιστεύσητε, κυρία Κόρνυ, ὅτι σήμερα ἐμοιράσαμεν εἰκοσιπέντε ψωμιὰ τῶν τέσσερων λιτρῶν καὶ ἐνάμισυ κεφάλι τυρί!..καὶ σᾶς λέγω, κυρία μου, πῶς καὶ πάλιν αὐτὴ ἡ φτωχολογιὰ δὲν εἶναι εὐχαριστημένη!

—Ἀμμὴ καὶ πότε εἶναι εὐχαριστημένοι αὐτοί; εἶπεν ἡ οἰκονόμος, πίνουσα ἡδυπαθῶς τὸ τέϊον.

— Ἄ, ἀλήθεια εἶν' αὐτό, κυρία μου, ἐξηκολούθησε λέγων ὁ κύριος Μπάμμπλ. Νὰ φαντασθῆτε, ἦταν ἕνας, 'ποῦ ἐπειδὴ ἔχει μεγάλην οἰκογένειαν τοῦ παρεχώρησαν ἕνα ψωμὶ τῶν τεσσάρων λιτρῶν καὶ μίαν λίτραν τυρί. Μὴ θαρρεῖτε πῶς γνωρίζει τὸ καλὸ ὁποῦ τοῦ ἔγινε; παρᾶ δὲν δίνει! Τί μονάχα, εἰξεύρετε, τί ἔκαμε, κυρία μου; Ἐζήτησε καὶ κάρβουνα, μόνον δύο φοῦκτες, ἔλεγε. Κάρβουνα! καὶ τί ἤθελε νά τα κάμῃ; Θὰ ἤθελε βέβαια νὰ ψήσῃ τὸ τυρί, διὰ νὰ ἔλθῃ ὕστερα νὰ γυρέψῃ καὶ ἄλλο! Ἔτσι κάνουν, κυρία μου, ἔτσι κάνει ὅλο αὐτὸ τὸ σκυλολόϊ· δός τους σήμερα κάρβουνα μιὰ ποδιὰ γιομάτη, θὰ ἔρθουν πάλιν νά σου γυρέψουν ὕστερα ἀπὸ δύο ἡμέραις· εἶναι ἀδιάντροποι, 'σὰν μαϊμοῦδες!»

Ἡ διευθύντρια ἐπεδαψίλευσε τὴν ἐπιδοκιμασίαν της διὰ τὴν ὡραίαν σύγκρισιν, καὶ ὁ κλητὴρ ἐξηκολούθησε·

Digitized by Google

«Δὲν ἠμπορεῖ νὰ πιστεύσῃ κανεὶς ὡς ποῦ φθάνει ἡ ἀναίδεια αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων καὶ ἡ ξετσιπωσιά· προχθὲς ἀκόμη, ἕνας ἄνθρωπος. . . . ἔχετε ὑπανδρευθῆ, κυρία μου, καὶ ἠμπορῶ νὰ εἰπῶ ἐμπρός σας τὸ πρᾶγμα καθὼς ἔγινε, ἕνας ἄνθρωπος, γυμνὸς σχεδὸν (ἡ κυρία Κόρνυ ἐταπείνωσε τοὺς ὀφθαλμούς), κουρελιάρης, παρουσιάζεται εἰς τὴν πόρτα τοῦ ἐπιθεωρητοῦ, καὶ ὁ ἐπιθεωρητὴς ἐκείνην τὴν ὥρα ἐκάθητο εἰς τὸ τραπέζι μὲ ἄλλους φίλους του, καὶ λέγει πῶς πρέπει νά του δώσουν συνδρομή. Ἐπειδὴ δὲν ἤθελε νὰ φύγῃ, καὶ ὁ τρόπος του καὶ ἡ γδύμνια του ἐσκανδάλιζον τὸν κόσμον, ὁ ἐπιθεωρητής μας διέταξε νά του δώσουν μίαν λίτραν πατάταις καὶ ὀλίγο μπλογοῦρι.—«Θεέ μου, εἶπεν αὐτὸ τὸ τέρας τῆς ἀχαριστίας, τί νά τα κάμω ἐγὼ αὐτά; εἶναι τὸ ἴδιο 'σὰν νά μου δώσετε ματογυάλια. —Πολὺ καλά, τοῦ λέγει ὁ ἐπιθεωρητής, καὶ τοῦ παίρνει 'πίσω ὅσα τοῦ ἔδωσε, δὲν ἔχει νὰ πάρῃς τίποτε.—Καὶ πρέπει λοιπὸν νἀποθάνω εἰς τὸν δρόμον; εἶπεν ὁ διακονιάρης ἐκεῖνος.—Ἔννοια σου καὶ δὲν 'πεθαίνεις, τοῦ λέει ὁ ἐπιθεωρητής.

— Χά, χά! ἐξαίρετα, εἶπε διακόψασα αὐτὸν ἡ διευθύντρια. Θὰ ἦτο χωρὶς ἄλλο ὁ ἐπιθεωρητὴς ὁ κύριος Γκραίνητ. Ὕστερα;

— Ὕστερα, κυρία μου, εἶπεν ὁ κλητήρ, ἔφυγε καὶ ἀπέθανε 'ς τὸν δρόμο. Εἶδες ἐκεῖ ἐπιμονή;

— Αὐτὸ καταντᾷ πλέον ἀπίστευτον! παρετήρησεν ἡ οἰκονόμος μετ' ἀξιοπρεπείας· ἀλλὰ δὲν σας φαίνεται, κύριε Μπάμμπλ, πῶς αἱ βοήθειαι ποῦ δίνουν ἔξω ἀπὸ τὸ πτωχοκομεῖον δὲν ἔχουν κανὲν καλὸν ἀποτέλεσμα; Εἶσθε ἄνθρωπος μὲ πεῖραν, καὶ εἰξεύρετε ἀπὸ αὐτά.

— Κυρία Κόρνυ, εἶπεν ὁ κλητὴρ μειδιῶν, ὡς ἀνὴρ ἔχων συνείδησιν τῆς ὑπεροχῆς αὐτοῦ, αἱ βοήθειαι ποῦ δίδονται ἐκτὸς τοῦ πτωχοκομείου, ἂν δίδωνται καθὼς χρειάζεται, καταλαμβάνετε, κυρία μου, καθὼς χρειάζεται, εἶναι ἡ σωτηρία τῶν ἐνοριῶν. Πρῶτον μὲν καὶ κύριον, ὅταν δίδουν συνδρομὴν ἔξω τοῦ πτωχοκομείου, εἶναι νὰ δίδουν εἰς τοὺς πτωχοὺς τόσῳ ὀλίγον, ὁποῦ νὰ μὴ εἰξεύρουν τί νά το κάμουν, καὶ ἔτσι κουράζονται καὶ δὲν σ' ἐνοχλοῦν πλέον καθημερινῶς.

— Βέβαια, ἀνεφώνησεν ἡ κυρία Κόρνυ, αὐτὸ εἶναι μία λαμπρὰ ἰδέα!

— Ναί. Καὶ μεταξύ μας, αὐτὴν τὴν ἀρχὴν ἀκολουθεῖ ἡ ἐνορία, ἐξηκολούθησε λέγων ὁ κύριος Μπάμμπλ· δι' αὐτὸ ὅταν καμμία οἰκογένεια ἀσθενήσῃ, τῆς δίνομεν τυρί, καθὼς λέγουν αὐτοὶ οἱ ἀδιάντροποι οἱ ἐφημεριδογράφοι, οἱ ὁποῖοι ἀνακατώνονται ἐκεῖ ὅπου δὲν εἶναι ἡ δουλειά τους. Καὶ αὐτὴν τὴν ἀρχήν, κυρία Κόρνυ, τὴν ἐφαρμόζουν αἱ ἐνορίαι εἰς ὅλον τὸ βασίλειον. Ὅμως, προσέθηκεν ἐκτυλίσσων τὸ δέμα, ὅπερ ἀνὰ χεῖρας ἐκράτει, αὐτὰ εἶναι διοικητικὰ μυστήρια, διὰ τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ ἔχῃ κανεὶς κλειστὸν τὸ στόμα, ἐκτὸς ὅταν πρόκειται νά τα εἴπῃ κανεὶς εἰς ἐνοριακοὺς ὑπαλλήλους, καθὼς παραδείγματος χάριν μεταξύ μας. Αὐτὸ εἶναι τὸ κρασὶ τοῦ πόρτο, ὁποῦ διέταξε τὸ συμβούλιον διὰ τοὺς ἀρρώστους· εἶναι ἐξαίρετος ἡ ποιότης του, καθαρὸ 'σὰν νερὸ καὶ εἰς καινούργιο μάλιστα μπουκάλι.»

Πλησιάσας τὴν ἑτέραν τῶν φιαλῶν εἰς τὸ φῶς καὶ ἀνακινήσας αὐτὴν διὰ νὰ καταδείξῃ τὴν ἐξαίρετον τοῦ οἴνου ποιότητα, ὁ κύριος Μπάμμπλ κατέθηκεν ἀμφοτέρας ἐπὶ τῆς τραπέζης, ἐδίπλωσε τὸ μανδήλιον δι' οὗ τὰς εἶχε τυλιγμένας, τὸ ἔβαλεν εἰς τὸ θυλάκιόν του καὶ ἔλαβε τὸν πῖλόν του, ὡς θέλων νἀπέλθῃ.

«Θὰ ὑποφέρετε πολὺ ἀπὸ τὸ κρύο, κύριε Μπάμμπλ, εἶπεν ἡ διευθύντρια.

— Εἶν' ἕνας ἄνεμος, ὁποῦ σοῦ ξυρίζει τὸ πρόσωπον,» ἀπεκρίνατο ἐκεῖνος ἀνορθώσας τὸ περιλαίμιον αὐτοῦ.

Ἡ κυρία Κόρνυ ἐκύτταξε τὴν προχοΐδα τοῦ τεΐου καὶ κατόπιν τὸν κλητῆρα, ὁ ὁποῖος διηυθύνετο εἰς τὴν θύραν· ἐκεῖνος ἔβηξε καὶ ἡτοιμάζετο νὰ τῇ ἐπευχηθῇ καλὴν νύκτα, ὅτε αὐτὴ τὸν ἠρώτησε δειλῶς ἐὰν ἠδύνατο νὰ τῷ προσφέρῃ ἓν φλυζάνιον τσάι.

Ἀμέσως ὁ κύριος Μπάμμπλ κατεβίβασε τὸ περιλαίμιόν του, ἀπέθηκε τὸν πῖλον καὶ τὴν ῥάβδον του ἐπί τινος καθίσματος, καὶ ἔφερεν ἕτερον κάθισμα πλησίον τῆς τραπέζης· ἐκάθησε βραδέως, παρατηρῶν ἀσκαρδαμυκτὶ τὴν κυρίαν, ἥτις ἐταπείνωσε τοὺς ὀφθαλμούς. Ὁ κύριος Μπάμμπλ ἔβηξεν αὖθις καὶ ὑπεμειδίασε.

Ἡ κυρία Κόρνυ ἠγέρθη διὰ νὰ λάβῃ ἐκ τῆς σκευοθήκης ἕνα κύαθον. Ὅταν δ' ἐκάθησεν οἱ ὀφθαλμοί της ἀντέκρυσαν πάλιν τοὺς τοῦ ἐρωτολήπτου κλητῆρος. Ἠρυθρίασε καὶ ἠσχολήθη εἰς τὴν ἑτοιμασίαν τοῦ τεΐου. Ὁ κύριος Μπάμμπλ ἔβηξε καὶ πάλιν, ἀλλὰ δυνατώτερα.

«Τὸ πίνετε μὲ πολλὴν ζάχαριν, κύριε Μπάμμπλ; ἠρώτησεν ἡ διευθύντρια, λαβοῦσα εἰς χεῖρας τὴν σακχαροθήκην.

— Μάλιστα, κυρία μου, μὲ πολλὴν ζάχαριν,» ἀπεκρίνατο ὁ κύριος Μπάμμπλ, ἀτενῶς βλέπων πάντοτε τὴν κυρίαν Κόρνυ. Ἐὰν ποτε κλητὴρ ἐφάνη τρυφερός, ἦτο ὁ κύριος Μπάμμπλ κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην. Ἡ κυρία ἐπλήρωσε τὸν κύαθον τεΐου.

Ὁ κύριος Μπάμμπλ ἥπλωσεν ἓν μανδήλιον ἐπὶ τῶν γονάτων του διὰ νὰ μὴ παραβλάψωσιν αἱ ψῖχαι τοῦ ἄρτου τὰ χρώματα τῶν κοντῶν ἀναξυρίδων του, καὶ ἤρχισε νὰ τρώγῃ καὶ νὰ πίνῃ. Ἐνίοτε, ἐν μέσῳ τῆς τοιαύτης ἀσχολίας, ἀνεστέναζε βαθύτατα, ὅπερ οὐδαμῶς παρεκώλυε τὴν κανονικὴν κίνησιν τῶν ὀδόντων του, ἀλλὰ τοὐναντίον μάλιστα ἐφαίνετο ὡς διευκολῦνον τὴν πεπτικὴν λειτουργίαν τοῦ στομάχου.

Digitized by Google

«Ἔχετε, βλέπω, καὶ γάταν, κυρία μου, εἶπεν ὁ κύριος Μπάμμπλ, παρατηρήσας μεγάλην τινὰ γαλῆν θερμαινομένην μετὰ τῶν μικρῶν αὐτῆς νωχελῶς παρὰ τὴν ἑστίαν. . . . καὶ γατάκια ἀκόμη, ἂν δὲν ἀπατῶμαι.

— Τὰ ἀγαπῶ παραπολύ, ἀπεκρίνατο ἡ διευθύντρια. Δὲν ἔχετε ἰδέαν πόσον τὰ ἀγαπῶ. Εἶναι τόσω χαριτωμένα, καὶ τόσῳ ποῦ μὲ διασκεδάζουν! Αὐτὰ ἔχω κ' ἐγὼ συντροφιά!

— Ὤ! εἶναι εὐχάριστα ζῶα, εἶπεν ὁ κύριος Μπάμμπλ, ἐπιδοκιμάζων τοὺς λόγους τῆς κυρίας, καὶ πονοῦν καὶ τὸ 'σπίτι.

— Βέβαια! ἀνεφώνησεν ἡ κυρία Κόρνυ μετ' ἐνθουσιασμοῦ. Δὲν εἰξεύρετε πόσῳ ἀγαποῦν τὸ 'σπίτι, εἶναι μιὰ χαρά!

— Κυρία Κόρνυ, εἶπεν ὁ κλητὴρ βραδέως, κρατῶν τὸ ἴσον διὰ τοῦ κοχλιαρίου του ἐπὶ τοῦ κυάθου, τολμῶ νὰ εἴπω, κυρία, ὅτι ἂν εὑρεθῇ κανεὶς γάτος, ἢ ὅ τι ἄλλο ζῶον, ὁ ὁποῖος νὰ ἠμπορῇ νὰ ζῇ μαζί σας καὶ νὰ μὴ σας ἀγαπᾷ, αὐτὸς θὰ ἦναι πλέον γάδαρος!

— Ὤ! κύριε Μπάμμπλ! εἶπεν ἡ διευθύντρια.

— Τὴν ἀλήθειαν δὲν ἠμπορεῖ νά την κρύψῃ κανείς, ἐξηκολούθησε λέγων ὁ κύριος Μπάμμπλ, ταλαντῶν τὸ κοχλιάριόν του μετ' ἀξιοπρεπείας καὶ τρυφερότητος ἐνταυτῷ, ὅπερ μεγάλην βαρύτητα προσετίθει εἰς τοὺς λόγους του· ἐὰν εὑρίσκετο κανὲν ζῶον, τὸ ὁποῖον νὰ φανῇ τόσῳ ἀχάριστον εἰς τὴν εὐγενίαν σας, θὰ τὸ ἔπνιγα μὲ μεγάλην μου εὐχαρίστησιν!

— Ἐλᾶτε, εἶσθε ἄσπλαγχνος, εἶπε ζωηρῶς ἡ σεπτὴ οἰκονόμος τείνουσα τὴν χεῖρα διὰ νὰ λάβῃ τὸν κυαθίσκον παρὰ τοῦ κλητῆρος. Πρέπει νὰ ἦσθε πολὺ σκληρόκαρδος.

— Σκληρόκαρδος, κυρία, εἶπεν ὁ κλητήρ, σκληρόκαρδος, ἐγώ!»

Ἔτεινε τὸν κυαθίσκον του εἰς τὴν κυρίαν Κόρνυ καὶ ἐδράξατο τῆς εὐκαιρίας ὅταν ἐκείνη τὸν ἔλαβε νά τῃ σφίγξῃ τὸν μικρὸν δάκτυλον. Ἀκολούθως θεὶς τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ ἀργυροκοσμήτου ὑπενδύτου του, ἐστέναξε βαθύτατα, καὶ ἀπεμάκρυνε μικρὸν τὸ κάθισμά του ἀπὸ τῆς ἑστίας.

Ἡ τράπεζα ἦτο στρογγύλη, καὶ ἐπειδὴ ἥ τε κυρία Κόρνυ καὶ ὁ κύριος Μπάμμπλ ἐκάθηντο πρὸ τῆς ἑστίας, ἀπέναντι ἀλλήλων καὶ ἀρκετὰ πλησίον, ἐννοεῖται ὅτι ὁ κύριος Μπάμμπλ απομακρυνόμενος τῆς ἑστίας, ἐπηύξανε τὴν χωρίζουσαν αὐτὸν ἀπὸ τῆς κυρίας Κόρνυ ἀπόστασιν. Ἡ τοιαύτη συμπεριφορὰ αὐτοῦ θὰ ἐφελκύσῃ ἴσως τὸν θαυμασμὸν τοῦ ἀναγνώστου, ὅστις θὰ θεωρήσῃ τοῦτο ὡς δεῖγμα ἡρωϊκῆς αὐταπαρνήσεως τοῦ κυρίου Μπάμμπλ· ἡ ὥρα, ὁ τόπος, ἡ περίστασις, τὰ πάντα παρώτρυνον εἰς τρυφερὰν ἀνταλλαγὴν αἰσθημάτων, ἂν καὶ αἱ ἐρωτικαὶ χαριτολογίαι, προσήκουσαι εἰς τὰ χείλη κούφων νέων, εἰσὶν ὅλως ἀνάρμοστοι καὶ ἀσυμβίβαστοι πρὸς τὴν ἀξιοπρέπειαν δημοσίου λειτουργοῦ, μέλους τοῦ κοινοβουλίου, ὑπουργοῦ τοῦ κράτους, λόρδου δημάρχου, καὶ κατὰ μείζονα λόγον ἐνοριακοῦ κλητῆρος, ὅστις (οὐδένα τοῦτο λανθάνει) πάντων τῶν δημοσίων λειτουργῶν πρέπει νὰ ἦ ὁ αὐστηρότατος καὶ ἀξιοπρεπέστατος.

Ὁποιαιδήποτε ὅμως καὶ ἂν ἦσαν αἱ προθέσεις τοῦ κυρίου Μπάμμπλ, καὶ ἀναμφιβόλως θὰ ἦσαν ἐντιμόταται καὶ ἐξαίρετοι, κατὰ δυστυχίαν ἡ τράπεζα ἦτο στρογγύλη, ὡς εἴπομεν. Εἰς τρόπον ὥστε ὁ κύριος Μπάμμπλ ἀπομακρύνων τὸ κάθισμά του ἀπὸ τῆς ἑστίας, ἐβράχυνε βαθμηδὸν τὴν χωρίζουσαν αὐτὸν ἀπὸ τῆς σεπτῆς οἰκονόμου ἀπόστασιν, καὶ ἡ περιφορὰ τοῦ καθίσματος περὶ τὴν τράπεζαν κατέληξε πλησίον τοῦ καθίσματος τῆς κυρίας Κόρνυ. Τὰ δύο καθίσματα προσέκρουσαν, καὶ τότε ἡ κίνησις τοῦ κυρίου Μπάμμπλ ἔπαυσε πλέον.

Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ἂν ἡ κυρία διευθύντρια ἐκίνει τὸ κάθισμά της δεξιᾷ, θὰ ἔπιπτεν εἰς τὸ πῦρ τῆς ἑστίας· ἂν ἀριστερᾷ δὲ, θὰ ἔπιπτεν εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ κυρίου Μπάμμπλ. Τοῦτο οὐδαμῶς διέλαθε τὴν ὀξυδέρκειαν αὐτῆς, καὶ ὡς γυνὴ συνετὴ, οὐδόλως ἐκινήθη καὶ προσήνεγκεν εἰς τὸν κύριον Μπάμμπλ καὶ αὖθις τέϊον.

«Σκληρόκαρδος, ἐπανέλαβεν ὁ κλητὴρ, ἀτενίζων τὴν οἰκονόμον· καὶ σεῖς, κυρία Κόρνυ, εἶσθε καὶ σεῖς σκληρόκαρδος;

— Ὢ Θεέ μου! ἀνεφώνησεν ἐκείνη, τί εἶν' αὐτὰ, κύριε Μπάμμπλ; Τί ἐρώτησις εἶναι αὐτὴ, καὶ νά την κάμνῃ μάλιστα ἕνας ἀνύπανδρος! Καὶ τί σας ἐνδιαφέρει, κύριε Μπάμμπλ;»

Ἐκεῖνος ἀντὶ ἀπαντήσεως ἐκένωσε τὸ τέϊον, κατεβρόχθισε μίαν φέταν ἄρτου πεφρυγμένου, ἐσπόγγισε τὰ χείλη, καὶ. . . . ἠσπάσθη γενναίως τὴν οἰκονόμον.

«Κύριε Μπάμμπλ, εἶπε ταπεινῇ τῇ φωνῇ ἡ διακριτικὴ κυρία, διότι ὁ τρόμος καθίστη σχεδὸν αὐτὴν ἄφωνον, κύριε Μπάμμπλ, θὰ φωνάξω!»

Ἐκεῖνος ὅμως δὲν ἀπεκρίθη, ἀλλὰ βραδέως καὶ ἀξιοπρεπῶς περιέβαλε διὰ τοῦ βραχίονός του τὴν μέσην τῆς οἰκονόμου.

Ἐπειδὴ ἡ κυρία αὕτη ἐξεδήλωσε ῥητῶς τὴν πρόθεσιν αὐτῆς τοῦ νὰ φωνάξῃ, ἀναμφιβόλως μετὰ τὸ νέον τοῦτο τόλμημα τοῦ κλητῆρος θὰ ἐξετέλει τὴν ἀπειλὴν αὐτῆς, ὅτε ἡ θύρα ἐκρούσθη βιαίως. Ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ ὁ κύριος Μπάμμπλ ἐπήδησεν ὡς αἴγαγρος πλησίον τῶν φιαλῶν καὶ ἤρχισε νὰ τας καθαρίζῃ δῆθεν, ἐν ᾧ ἡ οἰκονόμος ἠρώτησε ξηρῶς, «Ποῖος εἶναι;» Ἀξιοσημείωτον δ' εἶναι, καὶ δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς περίεργον παράδειγμα τῆς ἐπενεργείας αἰφνιδίας ἐκπλήξεως πρὸς κατάπαυσιν μεγάλου τρόμου, ὅτι ἡ φωνὴ τῆς οἰκονόμου οὐδεμίαν προέδιδε συγκίνησιν, ἀλλ' ἀνέλαβεν ὁλοσχερῶς τὴν συνήθη τραχύτητα.

Digitized by Google

«Κυρία, εἶπε γραῖά τις ἐπαῖτις κατεσκληκυῖα, προβάλλουσα τὴν κεφαλὴν εἰς τὴν θύραν, ἡ γρηὰ Σώλλυ ψυχομαχάει.

— Ἔ, καὶ τί θέλετε νὰ κάμω ἐγώ; ἠρώτησεν ἡ οἰκονόμος μετὰ δυσαρεσκείας· ἠμπορῶ ἐγὼ νά την γιατρέψω;

— Ὄχι, ὄχι, κυρία, ἀπεκρίνατο ἡ γραῖα, κανεὶς δὲν ἠμπορεῖ αὐτό· δὲν ἔχει πλέον γιατρειά. Εἶδα νὰ 'πεθάνουν τόσους καὶ τόσους, παιδιὰ καὶ ἄνδρας θηριακωμένους, καὶ 'ξεύρω πότε ἔρχεται ὁ θάνατος. Ἀλλ' αὐτὴ εἶναι πολὺ ταραγμένη, καὶ ὅταν τὴν ἀφίνουν οἱ παροξυσμοὶ ἥσυχη, καὶ τοῦτο σπάνια συμβαίνει, διότι φοβερὰ εἶναι ἡ ἀγωνία της, λέγει πάντα πῶς ἔχει κἄτι τι νά σας εἰπῇ, ὁποῦ πρέπει χωρὶς ἄλλο νά το μάθετε. Δὲν θ' ἀποθάνῃ μὲ ἡσυχία ἂν δέν σας ἰδῇ, κυρία.»

Ἡ σεπτὴ οἰκονόμος ὑπετονθόρυσε μυρίας ἀρὰς κατὰ τῶν γραιῶν, αἵτινες δὲν ἠμποροῦσι νἀποθάνωσι χωρὶς νὰ ἐνοχλήσωσι τοὺς ἀνωτέρους των· ἔρριψεν ἐπὶ τῶν ὤμων της εὐρύτατον σάλιον, δι' οὗ περιετυλίχθη ἐπιμελῶς, παρεκάλεσε τὸν κύριον Μπάμμπλ νὰ περιμείνῃ μέχρι τῆς ἐπιστροφῆς αὐτῆς, καὶ παροτρύνουσα τὴν γραῖαν ἀγγελιοφόρον νὰ ἐπισπεύσῃ τὸ βῆμά της καὶ νὰ μή την κρατῇ ὅλην τὴν νύκτα εἰς τὴν σκάλαν, ἐξῆλθε μετὰ πολλῆς δυσαρεσκείας, καὶ πολλὰ μουρμουρίζουσα διηυθύνθη εἰς τὸ δωμάτιον τῆς ψυχορραγούσης.

Ἀπομείνας μόνος ὁ κύριος Μπάμμπλ, προσηνέχθη λίαν παραδόξως. Ἔτρεξεν ἀμέσως καὶ ἤνοιξε τὴν σκευοθήκην, ἐμέτρησε τὰ κοχλιάρια τοῦ τεΐου, ἐστάθμισεν εἰς τοὺς δακτύλους μίαν σακχαρολαβίδα, παρετήρησε μετὰ προσοχῆς μέγα τι ἀργυροῦν κοχλιάριον, ὡσεὶ ἤθελε νὰ βεβαιωθῇ περὶ τῆς ποιότητος τοῦ μετάλλου, ἀφ' οὗ δ' οὕτως ηὐχαρίστησε τὴν περιέργειάν του, ἐφόρεσεν ἀνάποδα τὴν τρίκωχον πῖλόν του, καὶ ἐγύρισε πολλάκις κύκλῳ τῆς τραπέζης χορεύων σοβαρῶς ἐπὶ τοῦ ἄκρου τῶν ποδῶν. Ἀφ' οὗ ἐτελείωσε τὴν ἀλλόκοτον ταύτην γυμναστικήν, ἀφεῖλε τὸν πῖλόν του, καὶ ἐξηπλώθη εἰς ἓν κάθισμα πλησίον τοῦ πυρός, στρέφων τὰ νῶτα εἰς τὴν ἑστίαν, ὡς ἄνθρωπος καταγινόμενος εἰς ἀκριβῆ ἀπογραφὴν τῶν ἐν τῷ δωματίῳ σκευῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΔ'

Θλιβεραὶ ἀλλὰ σύντομοι λεπτομέρειαι, ὧν ἡ γνῶσις εἶναι ἀπαραίτητος πρὸς κατανόησιν τῆς παρούσης ἱστορίας.

Ἡ γραῖα ἥτις ἐτάραξε τὴν γαλήνην τῆς οἰκονόμου, ἦτο αὐτόχρημα ἄγγελος θανάτου. Τὸ ἀνάστημά της εἶχε κυρτώσει τὸ βάρος τῶν ἐτῶν, τὰ μέλη της ἅπαντα ἔτρεμον διηνεκῶς, ἡ δὲ μορφή της, παραμεμορφωμένη ὑπὸ ἀδιαλείπτων σπασμωδικῶν κινήσεων, ὡμοίαζε μᾶλλον μὲ γελοιογραφίαν παρὰ μὲ ἀνθρώπινον πρόσωπον.

Φεῦ! πολλὰ ὀλίγα εἰσὶν ἐκεῖνα τὰ πρόσωπα ὧν ἡ καλλονὴ διατηρεῖ ἐπὶ μακρὸν τὰ θέλγητρα αὐτῆς! Αἱ φροντίδες, αἱ θλίψεις, τὰ ἄλγη, ἐν ᾧ μεταβάλλουσι τὴν καρδίαν, ἀλλοιοῦσι συγχρόνως καὶ τὰ χαρακτηριστικά· καὶ μόνον ὅταν ὑπνοῦσι τὰ πάθη καὶ διὰ παντὸς ἀπολλῦσι τὴν δύναμιν αὐτῶν, τὰ νέφη διασκεδάζονται καὶ τὸ μέτωπον ἀνακτᾶται οὐρανίαν γαλήνην. Τοιαύτη εἶναι πολλάκις ἡ ἐπενέργεια τοῦ θανάτου καὶ τὸ κρύον καὶ παγερὸν πρόσωπον ἐπανευρίσκει τὴν ἤρεμον καὶ γαληνιαίαν ἐκείνην ἔκφρασιν, ἣν ἐκέκτητο κατὰ τὴν ἠῶ τῆς ζωῆς. Ὁ ἄνθρωπος ἀποκαθίσταται τότε ἥσυχος καὶ ἀτάραχος, ὅσοι δ' ἐγνώρισαν αὐτὸν κατὰ τὰ εὐδαίμονα ἔτη τῆς παιδικῆς ἡλικίας, κλίνουσι γόνυ πρὸ τοῦ φερέτρου, πλήρεις σεβασμοῦ πρὸς τὸν ἄγγελον ὃν νομίζουσιν ὅτι βλέπουσιν ἐπὶ τῆς γῆς.

Ἡ γραῖα ἀνέβη κλονουμένη τὴν κλίμακα,καὶ διέτρεξεν ὑποσκάζουσα τοὺς διαδρόμους, ὑποψιθυρίζουσα δὲ ἀκατανοήτους τινὰς λέξεις εἰς ἀπάντησιν τῶν ἐπιτιμήσεων τῆς κυρίας. Ἐπὶ τέλους ἠναγκάσθη νὰ σταθῇ ἵνα ἀναπνεύσῃ, καὶ παρέδωκε τὸ φῶς εἰς τὴν οἰκονόμον, ἥτις ταχεῖ βήματι διηυθύνθη εἰς τὸ δωμάτιον, ἐν ᾧ ἔκειτο ἡ ἑτοιμοθανής.

Ἦτο δὲ τοῦτο ἀθλία τρώγλη, φωτιζομένη ὑπὸ ἐλεεινῆς λυχνίας. Ἑτέρα γραῖα ἠγρύπνει πλησίον τῆς κλίνης, ἐν ᾧ ὁ βοηθὸς τοῦ φαρμακείου τῆς ἐνορίας, ὀρθὸς ἱστάμενος πρὸ τῆς ἑστίας, ἐλέπτυνε μίαν ὀδοντογλυφίδα.

«Τί ψυχρὰ νυκτιά, κυρία Κόρνυ, εἶπεν ὁ νέος ἰδὼν εἰσελθοῦσαν τὴν οἰκονόμον.

— Ψυχρὰ πραγματικῶς, κύριε, ἀπεκρίνατο αὕτη διὰ φωνῆς ὅσον ἠδύνατο μειλιχίου, χαιρετίζουσα μεθ' ὑποκλίσεως.

— Ἔπρεπε νἀπαιτῆτε ἀπὸ τοὺς προμηθευτάς σας κάρβουνα καλλιτέρας ποιότητος, εἶπεν ὁ βοηθὸς συνδαυλίζων τὸ πῦρ δι' ἐσκωριασμένων πυρολαβίδων. Αὐτὰ μὲ τέτοιον καιρὸν δὲν ἀξίζουν τίποτε.

— Αὐτὰ ἔχει ἐγκρίνει τὸ συμβούλιον, ἀπεκρίνατο ἡ οἰκονόμος· ἔπρεπε τοὐλάχιστον νὰ εἴχαμεν καλὴν θέρμανσιν, ἀφ' οὗ ἡ ἐργασία μας εἶναι τόσῳ κοπιαστικὴ καὶ θλιβερά.»

Ἐνταῦθα ἡ συνδιάλεξις διεκόπη, διότι ἡ θνήσκουσα ἐξέπεμψε παρατεταμένον στεναγμόν.

«Ὢ! εἶπεν ὁ νέος παρατηρῶν πρὸς τὸ μέρος τῆς κλίνης, ὡσεὶ ἡ κραυγὴ ἐκείνη τῷ ἐνεθύμησεν ὅτι ὑπῆρχεν εἰς ἀσθενὴς ἐν τῷ δωματίῳ. Εἶναι τὸ τέλος της, κυρία Κόρνυ.

— Πιστεύετε; ἠρώτησεν αὕτη.

— Πολὺ θά με ἐξέπληττε, ἂν ἡ ἀγωνία της διήρκει ἀκόμη ὀλίγας ὥρας, εἶπεν ὁ βοηθὸς ὀξύνων τὴν ὀδοντογλυφίδα του. Ὅλος της ὁ ὀργανισμὸς εἶναι χαλασμένος. Γιὰ εἰπέ μου, γρηά, μήπως κοιμᾶται;»

Ἡ νοσοκόμος ἔκλινεν ἐπὶ τῆς κλίνης, ἵνα βεβαιωθῇ, καὶ ἔνευσε καταφατικῶς.

Digitized by Google

«Θά τα τινάξῃ ἴσως ἔτσι ἥσυχα, χωρὶς νὰ πάρωμεν εἴδησιν, εἶπεν ὁ νέος. Βάλλετε τὸ φῶς κατὰ γῆς· δὲν θά το ἰδῇ.»

Ἡ γραῖα ὑπήκουσε, σείουσα τὴν κεφαλὴν, θέλουσα οὕτω νὰ σημάνῃ ὅτι ἡ ἀσθενὴς δὲν θὰ ἀποθάνῃ οὕτως ἡσύχως· ἀκολούθως ἀνέλαβε τὴν θέσιν της πλησίον τῆς ἑτέρας γραίας, ἥτις εἰσῆλθε. Ἡ οἰκονόμος μετὰ καταφανοῦς ἀνυπομονησίας περιετυλίχθη διὰ τοῦ σαλίου της καὶ ἐκάθησε πλησίον τῆς κλίνης.

Ὁ βοηθὸς τοῦ φαρμακοποιοῦ, ἀφ' οὗ ὤξυνε τὴν ὀδοντογλυφίδα του, ἔστη παρὰ τὴν ἑστίαν· ἀλλὰ μετὰ δέκα λεπτὰ ἡ πλῆξις κατέλαβεν αὐτὸν, ἐπευχήθη καλὴν διασκέδασιν εἰς τὴν κυρίαν Κόρνυ, καὶ ἀπῆλθεν ἀκροποδητὶ βαδίζων.

Αἱ δύο γραῖαι ἀφ' οὗ ἐπί τινα χρόνον ἔμειναν ἀκίνητοι, ἀπεμακρύνθησαν τῆς κλίνης καὶ καθήσασαι χαμαὶ πλησίον τῆς ἑστίας, ἐξέτειναν τὰς λιποσάρκους χεῖράς των, διὰ νὰ θερμανθῶσι. Αἱ φλόγες τῆς ἑστίας ἐφώτιζον ἀπαισίως τὰς πελιδνὰ αὐτῶν πρόσωπα, καὶ κατεδείκνυον τὴν εἰδεχθῆ ἀσχημίαν των. Αἱ γραῖαι συνδιελέγοντο ταπεινῇ τῇ φωνῇ.

«Εἶπε τίποτε πάλιν ὅταν ἐγὼ ἔλειπα ;

— Οὔτε λέξι, ἀπεκρίνατο ἡ ἑτέρα· ἐδάγκανε μονάχα τὰ χέρια της, ἀλλὰ τῆς τα ἔπιασα καὶ ἀμέσως ἡσύχασε· δὲν ἔχει πλέον δύναμι, καὶ δὲν ἐδυσκολεύθηκα πολὺ νά την κάμω νὰ ἡσυχάσῃ. Δὲν εἶμαι δὰ καὶ ἐγὼ πάλι τόσῳ ἀδύνατη, ὅσῳ γρηὰ καὶ ἂν εἶμαι, καὶ ὕστερα ἀπὸ τὴν καλοπέρασι δὰ ὅπου ἔχομεν ἐδῶ εἰς τὸ κατάστημα.

— Ἤπιε τὸ ζεστὸ κρασὶ ποῦ διέταξεν ὁ γιατρός ; ἠρώτησεν ἡ γραῖα.

— Ἐδοκίμασα νά την κάμω νὰ καταπιῇ, ἀπεκρίνατο ἡ ἄλλη γραῖα, ἀλλὰ ἔσφιγγε τόσῳ πολὺ τὰ 'δόντια της, καὶ ἐδάγκανε δυνατὰ τὸ ποτῆρι, ὥστε ἐτρόμαξα ὡς ποῦ νὰ τῆς τὸ ξεκολλήσω. 'Σὰν εἶδα κι' ἐγὼ ἔτσι, ἐρούφηξα μονάχη μου τὸ κρασὶ, καὶ μὲ ὠφέλησε πολύ.»

Ἀφ' οὗ παρετήρησαν περὶ αὐτὰς μετὰ προφυλάξεως, ἵνα βεβαιωθῶσι μὴ τυχὸν τὰς ἤκουέ τις, αἱ δύο γραῖαι ἐπλησίασαν ἔτι μᾶλλον εἰς τὴν ἑστίαν καὶ ἐξηκολούθησαν τὴν φλυαρίαν των.

«Ἐνθυμοῦμ' ἕναν καιρὸν, εἶπεν ἡ πρώτη, ὅπου τὸ ἴδιο θὰ ἔκανε καὶ αὐτὴ, καὶ θὰ ἐγελοῦσε μάλιστα ὕστερα μὲ τὴν καρδίαν της.

— Χωρὶς ἄλλο, ὑπολαβοῦσα εἶπεν ἡ ἑτέρα· ἤτανε πολὺ ἀνοικτόκαρδη. Μωρὲ, πόσα λείψανα ἔντυσε ! καὶ τὰ στόλιζε τόσῳ καλά ! 'σὰν κοῦκλες !»

Ἐν ᾧ ὡμίλει, ἡ γραῖα ἐξήγαγε συγχρόνως τοῦ θυλακίου της ἐλεεινὴν κασσιτερίνην ταμβακοθήκην, προσέφερεν εἰς τὴν συνάδελφόν της καὶ ἔλαβε καὶ αὐτὴ μίαν δραγμήν. Κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν ἡ οἰκονόμος, ἥτις ἀνυπομόνως ἀνέμενεν ἕως τότε νἀνανήψῃ ἡ θνήσκουσα, ἐπλησίασεν εἰς τὴν ἑστίαν καὶ ἠρώτησεν δξυχόλως πόσον καιρὸν ἔπρεπε νὰ περιμένῃ ἀκόμη.

«'Σὲ 'λιγάκι, κυρὰ, ἀπεκρίθη ἡ ἑτέρα τῶν γυναικῶν, ὑψώσασα τοὺς ὀφθαλμούς· ἔννοια σας καὶ ὁ χάρος κἀμμίαν ἀπὸ 'μᾶς δὲν ἔχει ὄρεξι νὰ κάμῃ νὰ περιμένῃ πολύ. Ὑπομονὴ, ὑπομονή ! Εἰς ὅλους μας θὰ ἔλθῃ 'γρηγορώτερα ἀφ' ὅ τι θέλομεν.

— Σιώπαινε γλωσσοῦ ! εἶπεν ἡ οἰκονόμος αὐστηρῶς. Εἰπέ μου, Μάρθα, ἔπεσε καὶ ἄλλη φορὰν εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν ;

— Πολλαὶς φοραὶς, ἀπεκρίνατο ἡ γυνή.

— Τώρα ὅμως εἶναι ἡ τελευταία, προσέθηκεν ἡ ἑτέρα, δηλαδὴ μία φορὰ μόνον ἀκόμη θὰ ἐξυπνήσῃ· καὶ δὲν θἀργήσῃ, κυρὰ, νὰ εἶσθε σίγουρη.

— Εἴτε ἀργὰ εἴτε 'γρήγορα, εἶπεν ἡ οἰκονόμος μετὰ δυσαρεσκείας, δὲν θὰ μ' εὕρῃ ἐδῶ ὅταν ἐξυπνήσῃ, καὶ προσέξετε καλὰ, ἀκούσετε, νὰ μὴ ἔλθητε νά με συγχύσητε ἄλλη φορὰ διὰ τὸ τίποτε. Δὲν εἶναι 'δική μου δουλειὰ νὰ βλέπω πῶς 'πεθαίνουν ὅλαις ἡ γρηαὶς τοῦ καταστήματος. Ὥστε ἄλλη φορὰ νὰ μὴ γίνῃ αὐτό· δὲν ὑποφέρεται πλέον, ἀλήθεια κι' ἀπ' ἀλήθεια. Ἔχετε 'ς τὸ νοῦ σας αὐτὸ ποῦ σᾶς λέω, παληόγρηαις· ἂν μοῦ 'φτιάσετε τὰ ἴδια κἀμμιὰν ἄλλη φορὰ, ἐγώ σας διορθώνω !»

Ἡτοιμάζετο νὰ ἐξέλθῃ, ὅταν τὰ δύο γραΐδια ἐξέπεμψαν ὀξεῖαν κραυγήν. Στρέψασα τὴν κεφαλὴν εἶδεν ὅτι ἡ θνήσκουκα ἐγερθεῖσα ἐκάθησεν ἐπὶ τῆς κλίνης καὶ ἔτεινεν αὐτῇ τοὺς βραχίονας.

«Τί τρέχει ; ἀνεκραύγασε διὰ φωνῆς ὑποκώφου.

— Ἥσυχα ! ἥσυχα ! εἶπε μία τῶν γυναικῶν κύψασα πρὸ τῆς κλίνης. Πέσε 'ξαπλώσου, 'ξαπλώσου 'γρήγορα !

— Δὲν θὰ πέσω κάτω παρὰ μόνον νεκρά ! εἶπεν ἡ ἀσθενὴς ἀγωνιῶσα. Πρέπει νά της ὁμιλήσω. Πλησιάσατε . . . κοντήτερα ἀκόμη, νά σας εἰπῶ εἰς ταὐτί.»

Καὶ ἁρπάσασα τὸν βραχίονα τῆς οἰκονόμου, τὴν ἐκάθισεν εἴς τι σκαμνίον πλησίον τῆς κλίνης. Ἡτοιμάζετο δὲ νὰ ὁμιλήσῃ, ὅτε παρετήρησε τὰς δύο γραίας ὀρθίας πλησίον τῆς οἰκονόμου καὶ ἐχούσας κεκλιμένον τὸ σῶμα καὶ ἐντεταμένα τὰ ὦτα, ὅπως μηδὲ λέξις ταῖς διαφύγῃ.

«Διώξατέ τας, εἶπεν ἡ θνήσκουσα διὰ φωνῆς ἀσθενεστάτης. 'Γρήγορα, 'γρήγορα!»

Ἀμφότερα τὰ γραΐδια ἤρχισαν νὰ παραπονῶνται, λέγοντα ὅτι ἡ ταλαίπωρος ἀσθενὴς δὲν ἀνεγνώριζε καὶ τὰς ἀρίστας φίλας αὐτῆς καὶ διεμαρτύροντο, διατεινόμενα ὅτι οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν συγκατετίθεντο νἀποχωρισθῶσιν αὐτῆς. Ἀλλ' ἡ οἰκονόμος ἀπέπεμψεν αὐτὰς, ἔκλεισε τὴν

Digitized by Google

θύραν καὶ ἐπανῆλθε πλησίον τῆς κλίνης. Διωχθέντα τὰ γραΐδια μετέβαλον τόνον φωνῆς καὶ διὰ τῆς ὀπῆς τοῦ κλείθρου ἐκραύγαζον ὅτι ἡ γραία Σώλλυ ἦτο μεθυσμένη· ὅπερ πράγματι δὲν ἦτο καὶ ἀδύνατον ἀπολύτως· διότι, ἐκτὸς μικρᾶς δόσεως ὀπίου, ἣν ὁ φαρμακοποιὸς διέταξε, ἡ ἑτοιμοθάνατος ἐπάλαιε καὶ κατὰ τῆς ἐνεργείας ποτηρίου οἰνοπνεύματος, ὅπερ ἐξ ἀγαθότητος καρδίας αἱ δύο γραῖαι ἠνάγκασαν αὐτοβούλως αὐτὴν νὰ πίῃ.

«Τώρα ἀκούσατέ με, εἶπεν ἡ ἀσθενὴς μεγαλοφώνως, ὡς εἰ προσεπάθει νὰ συγκεντρώσῃ συμπάσας αὐτῆς τὰς δυνάμεις . . . Εἰς αὐτὸ τὸ ἴδιον δωμάτιον . . . καὶ εἰς τὸ ἴδιον κρεββάτι . . . εὑρίσκετο μία ὡραία νέα καὶ ἐγὼ ἤμην ἡ νοσοκόμος της. Τὴν εἶχαν φέρει εἰς τὸ κατάστημα, καὶ ἤρχετο ἀπὸ μακρινὸ δρόμο· τὰ πόδια της ἦσαν καταιματωμένα, καὶ τὰ φορέματά της ἦσαν καταλερωμένα ἀπὸ τὸ αἷμα καὶ ἀπὸ τὴν λάσπην τοῦ δρόμου. Ἐγέννησεν ἕνα παιδὶ καὶ ἀπέθανε. Στάσου νὰ συλλογισθῶ . . . νὰ ἐνθυμηθῶ ποῖον χρόνον ἦτον.....

— Δὲν μας μέλει διὰ τὸν χρόνον, εἶπεν ἡ ἀνυπόμονος οἰκονόμος· τί θέλεις λοιπὸν νὰ εἰπῇς;

— Ἄ, ναί, ὑπετονθόρυσεν ἡ ἀσθενής, τί ἤθελα νὰ εἰπῶ.... Εἰξεύρω! ἀνεκραύγασεν ἐγερθεῖσα αἰφνιδίως καὶ σπασμωδικῶς. Καὶ τὸ πρόσωπόν της προσέλαβεν ἀσυνήθη ζωηρότητα, οἱ δὲ ὀφθαλμοί της ἐξηκόντιζον ἀστραπάς. «Τὴν ἔκλεψα· ναί, τὴν ἔκλεψα! Ἦταν ζεστὴ ἀκόμη! Σᾶς λέγω πῶς ἦταν ἀκόμη ζεστὴ ὅταν τὴν ἔκλεψα.

— Ἔκλεψες τί; λέγε δι' ὄνομα Θεοῦ! ἀνεφώνησεν ἡ οἰκονόμος, ποιοῦσα χειρονομίαν τινά, ὡσεὶ ἐσκόπει νὰ ἐπικληθῇ βοήθειαν.

— Τὸ πρᾶγμα! ἀπεκρίνατο ἡ θνήσκουσα, ἐπιθεῖσα τὴν χεῖρα εἰς τὸ στόμα τῆς οἰκονόμου, τὸ μόνον πρᾶγμα ὅπου εἶχε. Δὲν εἶχεν οὔτε ροῦχα διὰ νὰ προφυλαχθῇ ἀπὸ τὸ κρύο, οὔτε ψωμὶ νὰ φάγῃ· καὶ ἐφύλαγεν αὐτὸ εἰς τὸ στῆθός της· ἦτο χρυσό, σᾶς λέγω! ἀληθινὸ χρυσάφι, 'ποῦ 'μποροῦσε νά της σώσῃ τὴν ζωή.

— Χρυσάφι! ἐπανέλαβε ζωηρῶς ἡ οἰκονόμος προσκλίνουσα ζωηρῶς ἄνωθεν τῆς θνησκούσης, ἥτις ἐξηντλημένη κατέπεσεν ἐπὶ τῆς κλίνης.... Ἐξακολούθησε, ἐξακολούθησε . . . . ἕ, λοιπόν, ὕστερα; Ποία ἦταν αὐτὴ ἡ νέα; Πότε συνέβησαν αὐτά;

— Μοῦ παρήγγειλε νά το φυλάξω μὲ προσοχήν, εἶπεν ἡ γραῖα, θρηνώδη ἀφιεῖσα κραυγήν. Μοῦ το ἐμπιστεύθη διότι ἐγὼ μονάχα ἤμουν πλησίον της. Ἀπὸ τὴ στιγμὴ ὁποῦ τὸ εἶδα εἰς τὸ λαιμό της . . . ἐγὼ τὸ εἶχα κλεμμένο μὲ τὸν νοῦν μου· καὶ ὁ θάνατος τοῦ παιδιοῦ . . . ἐγὼ ἴσως εἶμαι ἡ αἰτία. Θά το μετεχειρίζοντο καλλίτερα, ἂν εἴξευραν ὅλα αὐτά!

— Ἂν εἴξευραν τί; ἠρώτησεν ἡ οἰκονόμος. Ὁμίλει!

— Αὐτὸ τὸ παιδὶ ὡμοίαζε τόσῳ πολὺ μὲ τὴν μητέρα του, ἐξηκολούθησε λέγουσα ἡ ἀσθενής, μηδόλως προσέχουσα εἰς τὰς ἐρωτήσεις τῆς οἰκονόμου, ὥστε δὲν ἠμποροῦσα νά το κυττάξω, χωρὶς νὰ συλλογισθῶ τὴν δυστυχισμένη τὴν μητέρα του! Τί ὡραία ἦταν ἡ δύστυχη! τί γλυκειά! Στάσου, δὲν ἐτελείωσα. Δὲν τὰ εἶπα ὅλα ἀκόμη, ἕ;

— Ὄχι, ὄχι, ἔσπευσε νὰ εἴπῃ ἡ οἰκονόμος, ἐντείνουσα τὴν ἀκοήν, ὅπως μὴ ἀπολέσῃ λέξιν, διότι ἡ θνήσκουσα ὡμίλει ἐπὶ τέλους διὰ φωνῆς μόλις καταληπτῆς. Κάμε 'γρήγορα, μὴ δὲν προφθάσωμεν!

— Ἡ μητέρα, εἶπεν ἡ θνήσκουσα, καταβαλοῦσα ἀγῶνα μέγιστον, ἡ μητέρα, 'σὰν εἶδε τὸν θάνατό της, μοῦ εἶπεν εἰς τὸ αὐτὶ πῶς ἂν ἐζοῦσε τὸ παιδί της, ἂν ἠμποροῦσαν νά το ἀναθρέψουν ἴσως θὰ ἤρχετο μία ἡμέρα ὁποῦ θὰ ἠμποροῦσε νἀκούῃ τὸ ὄνομα τῆς μητέρας του χωρὶς νὰ κοκκινίζῃ. «Ὦ Θεέ μου, ἔλεγε καὶ ἐσταύρωνε τὰ ἀδύνατα χέρια της· εἴτε ἀγόρι εἴτε κορίτσι εἶναι, δός το του ὀλίγους φίλους εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον τῆς ἀθλιότητος, καὶ εὐσπλαγχνίσου ἕνα ὀρφανὸ παιδὶ ἔρημον καὶ μόνον ἐπὶ τῆς γῆς!»

— Καὶ πῶς τὸ ἔλεγαν τὸ παιδί; ἠρώτησεν ἡ οἰκονόμος.

— Τὸ ἔλεγαν Ὄλιβερ, ἀπεκρίνατο ἡ γυνή, διὰ φωνῆς ἐκλιπούσης. Τὸ χρυσάφι ὁποῦ ἔκλεψα ἦταν . . .

— Ποῦ; ποῦ;» ἠρώτησεν ἡ οἰκονόμος.

Καὶ ἔκυψε μετὰ ταχύτητος, ὅπως ἀκούσῃ τὴν ἀπάντησιν τῆς θνησκούσης, ἀλλ' ὠπισθοδρόμησε μετὰ μικρὸν ὁρμεμφύτως, ἰδοῦσα αὐτήν. Ἡ ἀσθενὴς ἠγέρθη καὶ πάλιν βραδέως καὶ ἐπιπόνως, συνέσφιγξε σπασμωδικῶς τὸ σκέπασμα τῆς κλίνης, ἐτραύλισεν ἀνάρθρους τινὰς φθόγγους, καὶ κατέπεσεν ἄπνους ἐπὶ τῆς κλίνης.

. . . .

«Ξερή, κόκκαλο! εἶπεν ἡ ἑτέρα τῶν γραιῶν, εἰσορμήσασα εἰς τὸ δωμάτιον, μόλις ἠνοίχθη ἡ θύρα.

— Καὶ ὅλα αὐτὰ διὰ νὰ μὴ εἴπῃ τίποτε,» προσέθηκεν ἡ οἰκονόμος ἀπομακρυνομένη μετ' ἐπιπλάστου ἀδιαφορίας.

Ἀμφότεραι αἱ μέγαιραι ἦσαν πιθανῶς λίαν ἐνησχολημέναι εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν πρὸς τὴν νεκρὰν καθηκόντων, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἀπεκρίθησαν. Ἔμειναν δὲ μόναι πλησίον τοῦ πτώματος.

Ἕπεται συνέχεια. **Π

ΔΥΠΑΝΛΟΥ

Ἡ Γαλλία ἀπώλεσε κατ' αὐτὰς σοφὸν καὶ σεβάσμιον ἱεράρχην, τὸν ἀρχιεπίσκοπον Αὐρηλίας Δυπανλοῦ. Γεννηθεὶς ἐν ἔτει 1802 ἐν Σαβοΐᾳ, ὁ Δυπανλοῦ ἀπεστάλη ὑπό τινος θείου του εἰς τὰ ἱεροσπουδαστήρια τῶν Παρισίων, ἔνθα ἐξεπαιδεύθη ἐπιμελῶς. Ἐν ἔτει 1825 ἐχειροτονήθη ἱε-

Digitized by Google

ρεὺς, ἐγένετο δ' ἔκτοτε γνωστὸς ὡς εὔγλωττος ἱεροκῆρυξ καὶ συγγραφεὺς δόκιμος. Κεκτημένος ἀνατροφὴν λεπτὴν καὶ χαρακτῆρα συμπαθῆ ὁ Δυπανλοὺ προσελήφθη ὡς κατηχητὴς καὶ ὡς ἐφημέριος τῶν Βουρβώνων καὶ κατόπιν τῶν Ὀρλεανιδῶν, καὶ ὡς ἐξομολογητὴς πολλῶν μεγάλων ἀριστοκρατικῶν οἴκων τῆς Γαλλίας. Εἰς αὐτὸν ἐξωμολογήθη κατὰ τὰς τελευταίας τῆς ζωῆς του στιγμὰς ὁ πρίγκηψ Ταλλεϋρὰνδ, τῷ 1838, ἐδέχθη δὲ ὁ Δυπανλοὺ τὴν μεταμέλειαν τοῦ ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας ἀποσκιρτήσαντος διασήμου ἐκείνου διπλωμάτου. Ἐν ἔτει 1841 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ῥητορικῆς ἐν τῇ Σορβόννῃ. Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1848 προεχειρίσθη εἰς ἐπίσκοπον Αὐρηλίας. Τότε ὁ Δυπανλοὺ ἐθεωρεῖτο ἔτι ὡς σχετικῶς φιλελεύθερος κληρικός. Εἶχεν ὑπερασπίσει εὐγλώττως τὸ σύστημα τῆς κλασσικῆς ἐκπαιδεύσεως κατὰ τῆς λύσσης τῶν Ἰησουϊτῶν, ὑπερεμάχει δ' ἐκθύμως τοῦ Γαλλινιανισμοῦ, τουτέστι τῶν προνομίων τῆς γαλλικῆς ἐκκλησίας κατὰ τῶν Ὑπεραλπείων. Ἀλλ' ἔκτοτε ἤρξατο καὶ αὐτὸς ὑφιστάμενος τὴν φθοροποιὰν ἐπιρροὴν τῆς Ῥώμης. Τῷ 1854 ἐξελέχθη μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας, καταπολέμησε δὲ μανιωδῶς ἐν ἔτει 1871 τὴν ὑποψηφιότητα τοῦ ἐξόχου συγγραφέως Λιτρὲ, ἕνεκα τῶν ἄκρων ἀντικαθολικῶν του πεποιθήσεων, καὶ ἀπεχώρησεν ἐπιδεικτικῶς τῆς Ἀκαδημίας μετὰ τὴν ἐκλογὴν ἐκείνου. Ἐν τῇ Συνόδῳ τοῦ Βατικανοῦ ὁ Δυπανλοὺ ἀντετάχθη εὐθαρσῶς κατὰ τοῦ δόγματος τοῦ ἀλανθάστου, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν αὐτοῦ ὑπετάγη εἰς τὴν ἀπόφασιν τῆς πλειονοψηφίας. Ἐπὶ τοῦ γαλλογερμανικοῦ πολέμου ἐπεδείξατο ἀξιέπαινον πατριωτικὴν τόλμην. Ὁ Δυπανλοὺ διετέλεσε καὶ πληρεξούσιος ἐν τῇ Ἐθνοσυνελεύσει τοῦ 1871 καὶ γερουσιαστὴς ἀπὸ τοῦ 1875. Ὁ Δυπανλοὺ διέπρεπεν ἐπὶ εἰλικρινεῖ λατρείᾳ τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος, καὶ ἰδίως τῶν ἑλλήνων τραγικῶν, ὧν πολλαὶ τραγῳδίαι εἶχον διδαχθῆ ἄλλοτε ἐν τῷ φροντιστηρίῳ τῆς Αὐρηλίας, ἐπιμελείᾳ αὐτοῦ τούτου τοῦ ἱεράρχου. Πολλάκις συνηγόρησε καὶ ἔγραψεν ὑπὲρ τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, τῷ δὲ 1860 ἐδωρήσατο τὰ συγγράμματα αὐτοῦ πρὸς τὴν βιβλιοθήκην τῆς Ῥιζαρείου σχολῆς.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΓΕΓΩΝΥΙΑ ΤΗ ΦΩΝΗ ΑΝΑΓΝΩΣΕΩΣ

Ὁ ἐπὶ τῆς παιδείας ἐν Γαλλίᾳ ὑπουργὸς κ. Α. Bardoux ἀπηύθυνεν ἐσχάτως πρὸς τοὺς πρυτάνεις τῶν Ἀκαδημιῶν τὴν ἑπομένην ὡραίαν ἐγκύκλιον. Ἡ μετάφρασις ἐγένετο ὑπὸ τῆς «Ἐφημερίδος.» Σ. τ. Δ.

Ἡ γεγωνυίᾳ τῇ φωνῇ ἀνάγνωσις ἐλησμονήθη ἢ παρημελήθη ἐν τοῖς λυκείοις, ἐν ᾧ αὕτη ἐστὶ στοιχεῖον ἀπαραίτητον τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως.

Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ εἴπω πόσον ὠφέλιμος εἶναι αὕτη ἡ τέχνη ἐν δημοκρατικῇ κοινωνίᾳ, ἐν λαῷ αὐτοκυβερνωμένῳ, συζητοῦντι, ἀποφασίζοντι, τελοῦντι συνελεύσεις, συνιστῶντι ἐπιτροπὰς καὶ παντὸς εἴδους συναθροίσεις ποιοῦντι. Οἱ ἀκολουθοῦντες τὰ ἡμέτερα ἐκπαιδευτικὰ καταστήματα θὰ προκληθῶσι βέβαιά ποτε εἰς ἀνάγνωσιν ἐκθέσεώς τινος, πρακτικῶν κλπ. Δὲν εἶναι λοιπὸν ἀπαραίτητον νὰ ἀναγινώσκωσιν εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἐννοῶνται;

Ἡ ὑψηλῇ τῇ φωνῇ ἀνάγνωσις δὲν λογίζεται ὡς ὁ μᾶλλον ζωτικὸς τρόπος ἐν τῷ πολιτικῷ βίῳ;

Πρέπει ἐν Γαλλίᾳ νὰ μάθωσιν ἀνάγνωσιν, διότι ὅταν τις γνωρίζῃ ἀνάγνωσιν, γνωρίζει νὰ ὁμιλῇ. Τὴν τέχνην ταύτην, ἣν ἐπιθυμοῦμεν νὰ ἴδωμεν διδασκομένην ἐν τοῖς λυκείοις καὶ σχολείοις, ἐπίσης τὴν νομίζομεν ἐπωφελῆ καὶ εἰς τοὺς διδασκάλους αὐτοὺς, ἕνεκα τῶν ἐπιβαλλομένων αὐτοῖς ὑπηρεσιῶν. Ἡ ἀνάγνωσις πράξεώς τινος, ἀποφάσεως δημοτικοῦ συμβουλίου δὲν στερεῖται ἐνδιαφέροντος.

Ἀναμφιβόλως ἡ ἀνάγνωσις εἶναι ἐκ τῶν πρώτων γυμνασμάτων τακτικοῦ σχολείου, ἀλλ' εἶναι τέχνη ἥτις ἰδιαιτέρως πρέπει νὰ διδάσκηται ὡς καὶ αἱ λοιπαί. Πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ κενοῦ τούτου, ἐνομίσαμεν ὅτι διὰ τὰ προκαταρκτικὰ σχολεῖα ἦτο ἀνάγκη ἐγχειριδίου τινὸς συντόμου, ἐνέχοντος τὰς οὐσίας καὶ τὰς ἀρχὰς μόνον· διὰ τ' ἀνώτερα φιλολογικώτερόν τι. Διὰ τοῦ πρώτου νὰ διδάσκηται μόνον τὸ ὠφέλιμον, διὰ δὲ τοῦ δευτέρου καὶ τὸ τερπνὸν συγχρόνως. Ἡ ἐξιδιασμένη ἱκανότης ἐν τῷ εἴδει τούτῳ τοῦ Ἀκαδημιακοῦ Legouvé μᾶς παρέσχεν εὐχαρίστως τὴν συνδρομήν της. Τὸ ἐγχειρίδιον καὶ τὸ σύγγραμμά του εἰσὶν ἕτοιμα.

Τὸ μάθημα τῆς γεγωνυίᾳ τῇ φωνῇ ἀναγνώσεως θέλει εἶσθαι ὑποχρεωτικόν. Ἕκαστος διδάσκαλος ἐξερχόμενος τοῦ σχολείου θὰ ἐξετάζεται εἰς τοῦτο· ἐν τοῖς λυκείοις καὶ σχολείοις θέλει εἶσθαι ἀρκετὴ ἡ εἰδικὴ καὶ ἰδίᾳ παράδοσις ῥητορικῆς· τὸ τοιοῦτον θέλει εἶσθαι τὰ μάλα ὠφελείας πρόξενον. Πρέπει πρῶτον ν' ἀναγινώσκῃ καλῶς ὁ διδάσκαλος καὶ κατόπιν ὁ μαθητὴς τὸ μάθημα ὅπερ πρέπει νὰ μάθῃ.

Ἡ εἰσαγωγὴ βραβείου διὰ τὴν ἀπαγγελίαν καὶ ἀνάγνωσιν ἐκρίθη ἀναγκαία διά τινα ἔτη, συνῳδὰ τῷ ἐνδιαφέροντι ὅπερ συνδέω μὲ τὴν γεγωνυίᾳ τῇ φωνῇ ἀνάγνωσιν.

Κοινοποιήσατε τὴν παραλαβὴν τῆς παρούσης κλπ.

Γνῶμαι καὶ σκέψεις ἠθικαὶ τοῦ δουκὸς

ΔΕ-ΛΑ-ΡΟΣΦΟΥΚΩ

[Μετάφρασις Γ. Ζωχιοῦ.]

34.

Γογγύζομεν κατὰ τῆς ὑπερηφανείας τῶν ἄλλων, διότι οὐδὲ ἡμεῖς εἴμεθα πάντη ὑπερηφανείας ἀμέτοχοι.

Digitized by Google

35.

Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἐπίσης ὑπερήφανοι, διαφέρουσι δὲ μόνον κατὰ τὰς ὁδοὺς καὶ τοὺς τρόπους, καθ'οὓς τὴν ὑπερηφάνειαν αὐτῶν ἐκδηλοῦσι.

36.

Φαίνεται ὅτι ἡ φύσις, ἡ ἅπαντα τὰ ὄργανα τοῦ ἡμετέρου σώματος τοσοῦτον σοφῶς διαπλάσασα, ὅπως καταστήσῃ ἡμᾶς εὐδαίμονας, προσέθηκεν ἡμῖν καὶ τὴν ὑπερηφάνειαν, πρὸς ἀπαλλαγὴν ἡμῶν ἀπὸ τῆς λύπης, τῆς προερχομένης ἐκ τῆς γνώσεως τῶν ἡμετέρων ἀτελειῶν.

ΦΑΟΥΣΤ ΚΑΙ ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ... ΖΑΧΑΡΙΝΟΙ

Ἐν τῇ ἐν Παρισίοις Ἐκθέσει, ἐν τῷ τμήματι τῶν Καλῶν Τεχνῶν, παρατηρεῖται ἔργον τι ζαχάρινον πλείστου λόγου ἄξιον, δῆλον ὅτι εἰκὼν παριστῶσα τὸν Φάουστ καὶ τὴν Μαργαρίταν καὶ κατεσκευασμένη ἐκ ζαχάρεως μετὰ πλείστης ὅσης τέχνης καὶ δεξιότητος. Νομίζει τις ὅτι εἶνε χειροτέχνημα κεντητὸν καὶ δὲν δύναται νὰ μὴ θαυμάσῃ τὴν ὑπομονὴν τοῦ καλλιτέχνου. Πλὴν δὲ τούτου εἶνε ἐκτεθειμένον ἀντίγραφόν τινος ἐν Βιέννῃ ἐκκλησίας ὡσαύτως ἐκ ζαχάρεως, μετ' ἀπαραμίλλου ἀκριβείας καὶ λεπτότητος ἐπεξειργασμένων πάντων τῶν ἀρχιτεκτονικῶν κοσμημάτων, οἷον τῶν ἐγκάρπων, τῶν ἀστραγάλων κλπ. κλπ.

ΔΑΝΕΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑ

3.

Δικηγόρος τις ὑπερασπιζόμενος ἐν δικαστηρίῳ κυρίαν συνειθίζουσαν νὰ κλέπτῃ μικρὰ πράγματα ἐκ τῶν ἐμπορικῶν καταστημάτων, διϊσχυρίζετο, ὅτι ἡ πελάτις του ἔπασχεν ὑπὸ κλεπτομανίας καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἦτο ὑπόλογος διὰ τὰς πράξεις της.

— Κλεπτομανίας;—ἠρώτησεν ὁ πρόεδρος τοῦ δικαστηρίου—καὶ τί εἶν' αὐτὴ ἡ κλεπτομανία;

— Φοβερὰ ἀσθένεια, κύριε πρόεδρε, ἥτις κάμνει τοὺς πάσχοντας ἐξ αὐτῆς νὰ κλέπτωσι.

— Ἅ, ἄ, βλέπω ὅτι εἶνε ἀσθένεια, τὴν ὁποίαν οἱ δικασταὶ πρέπει νὰ ἰατρεύσωσι. Ἡ δὲ συνταγὴ εἶνε *φυλάκισις δώδεκα μηνῶν*.

4.

Ἡ σύζυγος πρὸς τὸν σύζυγον:

— Δὲν νομίζεις, φίλε μου, ὅτι καλλίτερον εἶνε νὰ συνοδεύσω ἐγὼ τὴν κόρην μας εἰς τὸ θέατρον; Ὅλος ὁ κόσμος θὰ τὴν βλέπῃ καὶ θὰ λέγῃ: Ἔτσι ἦτον μιὰ φορὰ καὶ ἡ μητέρα της.

— Ἂν ὅμως, ἀγάπη μου, βλέπῃ ὁ κόσμος τὴν μητέρα, καὶ λέγῃ: Ἔτσι θὰ γείνῃ καὶ ἡ κόρη της;

5.

Ἱεροκῆρυξ κηρύττων τὸ Εὐαγγέλιον τῆς *Σαμαρείτιδος*, ἐτελείωσε τὴν διδαχήν του διὰ τῶν ἑξῆς λέξεων· «Μὴ ἐκπλήττεσθε, ἀδελφοί μου, διότι τὸ σημερινὸν Εὐαγγέλιον εἶνε τόσον ἐκτεταμένον» ἐνθυμήθητε ὅτι *γυνὴ ὁμιλεῖ*.

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

Παρατηρεῖς τοὺς τρέχοντας εἰς τὸ ταχυδρομεῖον,
Τοὺς δίδοντας ἐπιστολὰς στοῦ Σκούφου[1] τὸ ἀρχεῖον;
Οἱ τόσοι αὐτοὶ φάκελλοι τί τάχα περιέχουν;
Ἡμέραν νύκτα διατί τὸ Κράτος περιτρέχουν;
Φαντάζεσαι πῶς θὰ ἰδῇς, ἂν τοὺς ἀποσφραγίσῃς,
Εἰδήσεις οἰκογενειακὰς καὶ φιλικὰς ἐκχύσεις;
Εἰς τὴν τρανὴν πολιτικὴν δοσμένοι ὁλοκλήρως,
Γυναῖκες, νέοι, γέροντες, οἱ λαϊκοί, ὁ κλῆρος,
Δὲν γράφουν ἄλλο, εἰμὴ ἂν τὸ ὑπουργεῖον πίπτῃ,
Καὶ ποῖος φατριάρχης μας τὸν ἄλλον κάτω ῥίπτει·
Καὶ ὡς νὰ ἐπανήρχοντο οἱ παλαιοὶ αἰῶνες,
Τῆς Ὀλυμπίας, τοῦ Ἰσθμοῦ οἱ ἔνδοξοι ἀγῶνες,
Κινεῖται πᾶσα ἡ Ἑλλὰς δι' ἓξ ἑπτὰ τοῦ Γένους
Πολιτικούς, εἰς τὸ κοινὸν ἀκρωτηριασμένους·
Καὶ ἀπὸ τὴν πρωτεύουσαν στὰς ἐπαρχίας ὅλας
Ἀὴρ εὐγαίνει σύμμικτος μὲ τύφους καὶ πανώλας.

(Ἀλέξανδρος Σοῦτσος.)

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Γνωστὸν εἶνε ὅτι τὰ ἄνθη κλείουσιν ἄλλα κατ' ἄλλας ὥρας, ἀλλὰ πῶς γίνεται τοῦτο; Ἰδοὺ πῶς σκέπτεται σοφός τις ἄγγλος (sir John Lubbock) πρὸς ἐξήγησιν τοῦ φαινομένου τούτου· Ὅσα μὲν ἄνθη γονιμοποιοῦνται ὑπὸ νυκτερινῶν ἐντόμων καὶ ὑπὸ τῶν ψυχῶν αἵτινες πετῶσι τὴν νύκτα, οὐδεὶς λόγος ὑπάρχει ὅπως ταῦτα μένωσιν ἀνοικτὰ καὶ τὴν ἡμέραν· τὰ δὲ ἄνθη τὰ γονιμοποιούμενα ὑπὸ τῶν μελισσῶν, τῶν κηφήνων κλπ., οὐδένα πάλιν λόγον ἔχουσι καὶ αὐτὰ ὅπως ἀνοίγωσι τὴν νύκτα. Τὸ φυτὸν εἶνε ὂν ἐνόργανον τὸ ὁποῖον βλέπει διὰ τοῦ ἄνθους, ὅ ἐστι τὸ ἄνθος εἶνε τρόπον τινὰ ὁ ὀφθαλμός του. Ὡς τοιοῦτον δὲ ἔχει χρείαν ἀναπαύσεως, καὶ ὡς πάντα τὰ ἐνόργανα κοιμᾶται κατὰ τὰς ἀνάγκας τῆς ὑπάρξεώς του εἴτε τὴν ἡμέραν εἴτε τὴν νύκτα, ὁ δὲ ὕπνος του ἐκδηλοῦται διὰ κλείσεως τοῦ ἄνθους του. Πάντες δὲ οἱ φυσιολογοῦντες συμφωνοῦσι κατὰ τοῦτο, ὅτι ἡ ἀναπνοὴ τῶν φυτῶν, ἡ ἀπὸ τοῦ ἀέρος ἀπορρόφησις τοῦ ὀξυάνθρακος, ἡ ἀποβολὴ τοῦ ὀξυγόνου, ἡ ἀπὸ τοῦ ἐδάφους ἀπορρόφησις ὑγρῶν διαφόρων καὶ χημικῶν ἀλάτων καὶ τέλος ἡ διαπνοὴ αὐτῶν ποικίλλουσι κατά τε τὰ διάφορα εἴδη καὶ τὰς ὥρας τῆς ἡμέρας· εἶνε δὲ ἀσθενέστερα μὲν ἐν γένει τὴν νύκτα, ζωηρότερα δὲ τὴν ἡμέραν.

Εἷς Ἀναγνώστης.

ΠΡΑΚΤΙΚΑΙ ΓΝΩΣΕΙΣ

Τρόπος διατηρήσεως τῶν γεωμήλων.

Θέσον τὰ γεώμηλα εἰς βαρέλιον ὅσον ἔνεστι στεγνόν, καὶ εἰς τοῦ ὁποίου τὸν βυθὸν ἐστρώθησαν ἀρκετὰ ἄχυρα· κλεῖσε τὸ βαρέλιον καλῶς καὶ τοποθέτησον αὐτὸ εἰς ὑπόγειον, μακρὰν τοῦ ψύχους καὶ τῆς ζέστης. Ὅταν ἀνοιχθῇ τὸ βαρέλιον καὶ ληφθῶσιν ἐξ αὐτοῦ μέρος τῶν γεωμήλων, πρέπει νὰ ἁπλώνεται εἰς τὸ κενὸν μέρος παχὺ στρῶμα ἀχύρων ἢ πιτύρων καὶ νὰ κλείεται καλῶς.

1. Διευθυντὴς τοῦ ταχυδρομείου καθ' ἣν ἐποχὴν (1836) ἐγράφησαν οἱ ἀνώτερω στίχοι.

ΑΘΗΝΗΣΙ — ΤΥΠΟΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ, ΟΔΟΣ ΠΑΤΗΣΙΩΝ, 14.

Digitized by Google

Ἀριθ. 149 — Λεπτὰ εἴκοσι.

ΕΤΟΣ Γ'.

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Ἕκτος | Συνδρομὴ ἐτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20.—Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶνε ἐτήσιαι—Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὁδὸς Σταδίου, 6. | 5 Νοεμβρίου 1878

ΠΑΝΟΜΟΙΟΤΥΠΟΝ ΤΗΣ ΥΠΟΓΡΑΦΗΣ ΤΟΥ
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ

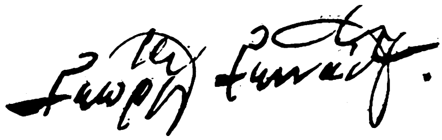

ΠΕΡΙ ΚΥΠΡΟΥ

Τῇ 10 τοῦ παρελθόντος Ἰουλίου ὁ σὶρ Γάρνετ Οὐόλσλεϋ ἀπεβιβάσθη εἰς Λευκωσίαν μετὰ στρατιᾶς ἀγγλικῆς καὶ κατέλαβε τὴν νῆσον Κύπρον. Κατέσχε δὲ ἡ Ἀγγλία κατὰ τὰ φαινόμενα τὴν νῆσον ὑπὸ ὅρους τινὰς ἀναγραφέντας ἐν τῇ μετὰ τῆς Τουρκίας ἰδιαιτέρᾳ συνθήκῃ· ἀλλ' οἱοσδήποτε καὶ ἂν εἶνε ὁ ἐξωτερικὸς τύπος τῆς κατοχῆς, ἡ Κύπρος εἶνε ἤδη κτῆσις ἀγγλική, οἱ δὲ Κύπριοι ὑπήκοοι τῆς Βικτωρίας, τῆς ἀνάσσης τῆς Ἀγγλίας καὶ αὐτοκρατείρας τῶν Ἰνδιῶν. Μετὰ τριακοσίων δ' ἐτῶν ἀσιατικὴν καταδυναστείαν ἔρχεται πάλιν λαὸς εὐρωπαϊκὸς νὰ συνεχίσῃ τὴν ποικίλην καὶ πολύπλοκον ἱστορίαν τῆς νήσου. Περίεργον δὲ εἶνε ὅτι τὸ φαινόμενον τοῦτο τῆς αἰφνιδίας καταλήψεως τῆς Κύπρου ὑπὸ Ἄγγλων παρουσιάζεται τὸ δεύτερον ἤδη ἐν τῇ ἱστορίᾳ, διότι, ὡς θὰ ἴδωμεν προχωροῦντος τοῦ λόγου, ἤδη περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΒ' αἰῶνος κατελήφθη ἡ Κύπρος ἐξαίφνης ἐπὶ βραχὺν χρόνον ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας Ῥιχάρδου. Ἀλλ' ὁπόσας ποικίλας μορφὰς καὶ περιέργους ἐσθῆτας κτητόρων εἶδεν ἡ γῆ τῆς Κύπρου ἀπὸ τῆς πρώτης αὐτῆς ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἐμφανίσεως δύναται νὰ μάθῃ ὁ ἀναγνώστης ἀναγινώσκων τὴν βραχεῖαν ταύτην σημείωσιν.

Τὰς πρώτας ἀρχὰς τῆς ἱστορίας τῆς νήσου καλύπτει, ὡς πάντοτε σχεδὸν συμβαίνει ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ὁ μῦθος καὶ αἱ ἀσαφεῖς διηγήσεις· ἐκ δὲ τῆς Γραφῆς μανθάνομεν ὅτι κατεῖχον αὐτὴν οἱ ἔγγονοι τοῦ Κιττίμ. Πρῶτοι δὲ βέβαιοι κάτοικοι τῆς Κύπρου ὑπῆρξαν οἱ Φοίνικες, λαὸς ἐμπορικὸς καὶ βιομηχανικός, οἵτινες ἐνωρὶς κατέλαβον τὴν νῆσον ταύτην, ἧς εἵλκυεν αὐτοὺς ὁ πολὺς πλοῦτος, δι' ὃν ἤδη πρότερον ἐγνωρίζετο. Οἱ δὲ Φοίνικες ἀνέπτυξαν τὰς δυνάμεις τῆς γῆς· καὶ τὰ μὲν ὑλομανοῦντα δάση παρέσχον ἀξιολογωτάτην ξυλικήν, τὰ δὲ μέταλλα πλοῦτον πολύν. Ἰδίως δ' ὁ χαλκὸς τῆς Κύπρου ὑπῆρξε καθ' ὅλην τὴν ἀρχαιότητα γνωστὸς ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε νὰ ὀνομασθῇ ἀπὸ ταύτης τῆς νήσου τὸ μέταλλον ἐν πολλαῖς τῶν εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν, διότι καὶ τὸ cuivre τῶν Γάλλων καὶ τὸ copper τῶν Ἄγγλων καὶ τὸ Kupfer τῶν Γερμανῶν εἶνε παραφθορὰ τῆς λέξεως [aes]cyprium· ἀλλὰ καὶ ἐν Ἠπείρῳ καὶ ἀλλαχοῦ τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν καλεῖται ἔτι καὶ σήμερον *κυπρὶ* τὸ χαλκοῦν κωδώνιον ὅπερ οἱ ποιμένες ἐξαρτῶσιν ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ τῶν προβάτων. Οὐδὲ ἦσαν τὰ ξύλα καὶ ὁ χαλκὸς ὁ μόνος πλοῦτος τῆς νήσου, ἀλλ' ἐξῆγον αὐτόθεν οἱ Φοίνικες καὶ ἄλλα πολλά· τοσαύτην δ' ἀφθονίαν προϊόντων εἶχεν ἡ νῆσος, ὥστε δὲν φαίνεται ὑπερβολικὸν τὸ λόγιον ἀρχαίου τινὸς Ῥωμαίου, ὅστις εἶπεν ὅτι ἡ Κύπρος δύναται νὰ κατασκευάσῃ, νὰ ὁπλίσῃ καὶ νὰ φορτώσῃ τελέως πλοῖον χωρὶς μηδὲν νὰ ζητήσῃ παρ' ἄλλου τόπου. Οὕτως οἱ Φοίνικες πλουτοῦντες αὐτοὶ ἀνέπτυσσον καὶ τὰς δυνάμεις τοῦ τόπου, οἱ δὲ πρῶτοι αὐτῶν σταθμοί, ἔνθα βραχὺν χρόνον μένοντες ἀπετέλουν τὰς ἐμπορικὰς αὐτῶν συναλλαγάς, ἔγειναν κατ' ὀλίγον ἐμπορεῖα πολύκοσμα, ἀκμάζουσαι πόλεις· τὸ Κίτιον ἐπὶ τῆς νοτίας ἀκτῆς τῆς νήσου ηὐξήθη δι' αὐτῶν καὶ φοινικικαὶ πόλεις ἱδρύθησαν νέαι, ἡ Πάφος, ἡ Ἀμαθοῦς, τὸ Ἰδάλιον. Ἀλλ' οἱ Φοίνικες δὲν ἦσαν μόνον λαὸς φιλεργὸς καὶ φιλοκερδής· ὡς οἱ Ἑβραῖοι, μεθ' ὧν ἔχουσι κοινὸν τὸ γένος καὶ παρεμφερῆ τὴν γλῶσσαν, εἶχον μεγίστην ἐπιμονὴν εἰς τὴν φυλετικὴν διαφορὰν καὶ εἰς τὰ ἤθη καὶ τὴν θρησκείαν τῶν πατέρων. Ὁ Φοῖνιξ δὲν προσελάμβανεν εὐχερῶς τὰ ἤθη τῶν τόπων ὅπου ἐγκαθιδρύετο, πολὺ δὲ μᾶλλον αὐτὸς εἰσῆγεν εἰς τοὺς περιοίκους τὰς ἐφευρέσεις τῆς παλαιᾶς Ἀσίας, τὰς τέχνας καὶ τοὺς θεούς του. Μετὰ μὲν τῶν πλουσίων ὑφασμάτων εἰσῆγε τὰ σταθμά του, μετὰ δὲ τῶν μικροτεχνημάτων τῆς συρίας τέχνης τὴν θεὰν Ἀστάρτην, μετὰ δὲ τῆς Ἀστάρτης τὰ ἀγάλματα αὐτῆς καὶ τὰ ἄλλα ἔργα τῆς φοινικικῆς γλυπτικῆς.

Ἀλλ' οἱ Φοίνικες ὑπῆρξαν κατὰ τὴν μεσόγειον οἱ διδάσκαλοι καὶ συμπλωτῆρες, ἔπειτα δὲ οἱ συναγωνισταὶ καὶ ἀντίπαλοι λαοῦ εὐγενοῦς καὶ μεγάλου, ὅστις πολλὰ παραλαβὼν παρ' ἄλλων διεμόρφωσεν ἰδιορρύθμως, ἀναπτύξας καὶ καλλύνας τὰ δανεισθέντα. Ὁ λαὸς δὲ οὗτος ἦσαν οἱ Ἕλληνες, οἵτινες ἐν τῇ ἀρχαιοτάτῃ αὐ-

Digitized by Google

τῶν ἱστορίᾳ πολλαχῶς εὑρίσκονται ἐν σχέσει πρὸς τοὺς Φοίνικας. Οἱ Ἕλληνες παραλαμβάνουσι παρὰ τῶν Φοινίκων τὴν νομισματικὴν μονάδα τῶν Βαβυλωνίων, ἀλλ' αὐτοὶ πρῶτοι χαράσσουσι νόμισμα, παραλαμβάνουσι τὴν γραφὴν καὶ τὰ γράμματα, ἀλλὰ ταῦτα μὲν καλλύνουσιν, εἰς δὲ τὴν γραφὴν εἰσάγουσι πρῶτοι τὴν ἀληθῆ ζωήν, προστιθέντες τὴν πνοήν, τὰ φωνήεντα· παραλαμβάνουσι τὴν συρίαν Ἀστάρτην, ἀλλ' αὐτοὶ διαμορφοῦσιν αὐτὴν εἰς Ἀφροδίτην. Οἱ Φοίνικες ἀπήντησαν ταχέως, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ, οὕτω καὶ ἐν Κύπρῳ τὸν ἀνταγωνισμὸν τῶν Ἑλλήνων, μετὰ δὲ τὰ Τρωϊκὰ μάλιστα ἀνεπτύχθησαν παρὰ τὸ Κίτιον, τὴν Πάφον, τὴν Ἀμαθοῦντα καὶ τὸ Ἰδάλιον πόλεις ἑλληνικαὶ ἄξιαι λόγου. Ὁ μὲν Τεῦκρος ἐκδιωχθεὶς ἐκ Σαλαμῖνος ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἱδρύει κατὰ τὰς ἀνατολικὰς ἀκτὰς τῆς νήσου τὴν Σαλαμῖνα, ὑπ' ἄλλων δὲ μητροπόλεων κτίζονται ἡ Νέα Πάφος παρὰ τὴν ὁμώνυμον φοινικικὴν πόλιν, ἡ Κερύνεια, τὸ Κούριον. Πόλις μετὰ πόλιν κτίζεται παρὰ τῶν Ἑλλήνων, παρελθόντος δὲ τοῦ χρόνου ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς ἁπλοῦται καθ' ἅπασαν τὴν νῆσον καὶ ἡ ἀσιανὴ θεὰ τῶν Φοινίκων ἔγεινεν ἤδη ἡ ὡραία ἀφρογενὴς θεά, ἡ μήτηρ τοῦ ἔρωτος, ἡ Κύπρις ἥτις *ἔχει οἱονεὶ ἄθυρμα αὐτῆς τὴν εὐώδη νῆσον*. Τότε δὲ μάλιστα ἤρχισεν ἡ ἀκμὴ τῆς νήσου, ἀλλ' ἐπεκράτησε καὶ ἐν Κύπρῳ ὁ αὐτὸς χωρισμὸς τῶν δυνάμεων ὅστις εἶνε γνωστὸς καὶ διὰ τὸν λοιπὸν ἀρχαῖον ἑλληνικὸν κόσμον. Οὕτω καὶ ἐν Κύπρῳ ὑπῆρξαν ἐννέα μικρὰ βασίλεια, τὸ Κίτιον, ἡ Σαλαμίς, ἡ Ἀμαθοῦς, τὸ Κούριον, ἡ Νέα Πάφος, ἡ Κερύνεια, ἡ Λάπηθος, οἱ Σόλοι καὶ οἱ Χύτροι. Τὰ βασίλεια δὲ ταῦτα ηὐτύχησαν, κατ' ὀλίγον δ' ἀνεπτύχθη ἐκτάκτως τὸ ἐμπόριον, ἡ ναυτιλία, ἡ γεωργία καὶ αἱ τέχναι τῆς νήσου. Ἐκ τῶν κέδρων καὶ ἐλατῶν τῶν δασῶν της ἐναυπηγοῦντο πλοῖα ἰδιόρρυθμα, οἱ δ' ἐλαφροὶ οὗτοι *κέρκουροι* ἦσαν γνωστοὶ εἰς τοὺς ναυτιλλομένους καὶ οἱ Κύπριοι ναυπηγοὶ προσεκαλοῦντο καὶ ὑπ' αὐτῆς τῆς Σεμιράμιδος, τῆς βασιλίσσης τῶν Ἀσσυρίων. Τότε δὴ ἡ νῆσος ὑπῆρξε τοσοῦτον ἰσχυρὰ διὰ τὸν στόλον αὐτῆς ὥστε καὶ *ἐθαλασσοκράτει* τριάκοντα καὶ τρία ἔτη ἀπὸ τοῦ 976—943 π. Χ. καὶ τὰ πλοῖα αὐτῆς ἐξώρμουν ἀπὸ τριάκοντα λιμένων καὶ ἡ νῆσος ἐξέπεμπεν ἀποικίας εἰς τὴν Μακεδονίαν, τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Ἑλλάδα. Ἀλλὰ καὶ οὕτως ἰσχυρὸν στόλον ἔχουσα ἡ Κύπρος δὲν ἠδυνήθη πάντοτε νὰ σωθῇ ἀπὸ τῶν ἰσχυρῶν γειτόνων οἵτινες ἠπείλουν αὐτὴν διὰ τὸ ἐπίζηλον τῆς θέσεώς της. Οὕτω δ' ἠναγκάσθη νὰ ὑποταχθῇ εἰς τοὺς Ἀσσυρίους, ἀλλ' ἡ κατάκτησις αὕτη, καίπερ ἀφεῖσα ἴχνη τινὰ ἐπὶ τῆς νήσου, ὑπῆρξε παροδική· ἡ δὲ Κύπρος ἐπανελθοῦσα εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων ἔγεινε μετά τινας πάλιν αἰῶνας κτῆμα ἄλλων δεσποτῶν. Ἦσαν δ' οὗτοι οἱ Αἰγύπτιοι, ὧν ὁ βασιλεὺς Ἄμασις κατέκτησεν αὐτὴν τῷ 550 π. Χ. Ἀλλ' ἡ αἰγυπτιακὴ ἀρχὴ διήρκεσε μόνον εἴκοσι καὶ πέντε ἔτη· τῷ δὲ 525 οἱ Κύπριοι ὑπετάχθησαν ἐθελουσίως εἰς τοὺς Πέρσας ἵνα σωθῶσιν ἀπὸ τῶν Αἰγυπτίων καὶ προσεκάλεσαν τὸν Καμβύσην. Οὕτω δὲ ἡ Κύπρος ἔγεινε μέρος τῆς πέμπτης περσικῆς σατραπείας, οἱ δ' ἐννέα βασιλεῖς ἔγειναν ὑπήκοοι τοῦ μεγάλου βασιλέως καὶ ἡ νῆσος ἐξηκολούθει ὑπὸ τὴν περσικὴν ἀρχὴν προβαίνουσα εἰς τὰς τέχνας καὶ τὸν πλοῦτον. Ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἦτο μόνη φροντὶς τῶν Κυπρίων ἡ ὑλικὴ εὐημερία, ἀπεπειράθησαν πολλάκις νὰ ἐλευθερωθῶσιν ἀπὸ τοῦ περσικοῦ ζυγοῦ· μέχρι δὲ τῆς ἐμφανίσεως τῶν Ῥωμαίων ἐπὶ τὴν σκηνὴν τῆς ἱστορίας, ἐπὶ πέντε σχεδὸν αἰῶνας, οἱ Κύπριοι ἐδράττοντο πάσης δυνατῆς εὐκαιρίας ἵνα τύχωσι τῆς ἐλευθερίας, καὶ ὁ βίος αὐτῶν ὑπῆρξε πάλη διηνεκὴς μεταξὺ τῆς κατηναγκασμένης θεραπείας τῶν ξένων δεσποτῶν καὶ τῶν ἐθελουσίων ὑπὲρ αὐτονομίας ἀγώνων. Καὶ συμμετέχει μὲν τῆς ἀποστασίας τῶν Ἰώνων κατὰ τῶν Περσῶν πᾶσα ἡ νῆσος πλὴν τῆς Ἀμαθοῦντος, ἀλλ' ἔπειτα ἀναγκάζεται νὰ στείλῃ ἑκατὸν πεντήκοντα μακρὰς νῆας ἐπικούρους τῶν Περσῶν. Τίς δὲν γνωρίζει ἔπειτα τοὺς ἀγῶνας τῶν Ἀθηναίων πρὸς κατάκτησιν τῆς νήσου καὶ τίς δὲν ἐνθυμεῖται τὸν θάνατον τοῦ Κίμωνος κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Κιτίου; Τίς δὲν ἤκουσεν ἀπὸ τῶν βάθρων ἔτι τοῦ σχολείου, ὅτε ἐδιδάσκετο τοὺς λόγους τοῦ Ἰσοκράτους, τὸ ὡραῖον ὄνομα τοῦ ἀγαθοῦ τῆς Σαλαμῖνος βασιλέως Εὐαγόρου, ὅστις τοσοῦτον ὑπῆρξε φιλέλλην καὶ φιλαθήναιος, ὥστε νὰ σταθῇ ὁ ἀνδριὰς αὐτοῦ ἐξ εὐνοίας ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ἐν τῇ ἀγορᾷ; Ἀλλὰ καὶ πάλιν ἔπεσεν ἡ νῆσος εἰς τὰς χεῖρας τῶν Περσῶν μέχρι τῆς ἐν Ἰσσῷ μάχης (333 π. Χ.), ὅτε οἱ Ἕλληνες τῆς Κύπρου ἐκηρύχθησαν ὑπὲρ τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ ἐβοήθησαν αὐτῷ διὰ μηχανῶν καὶ πλοίων εἰς τὴν ἅλωσιν τῆς Τύρου, ἐκδικούμενοι οὕτω μετὰ αἰῶνας πολλοὺς τὴν Φοινίκην ἐκείνην, ἥτις ὑπῆρξεν ἡ μεγάλη ἀντίπαλος τῶν Ἑλλήνων καὶ κατὰ τὴν Κύπρον, ὡς πολλαχοῦ τῆς Μεσογείου. Οὐδὲ περιωρίσθησαν οἱ Κύπριοι εἰς μόνην ταύτην τὴν ἐπικουρίαν, ἀλλ' ὁ μὲν βασιλεὺς τοῦ Κιτίου ἐδωρήσατο εἰς τὸν νεαρὸν ἥρωα μάχαιραν θαυμαστήν, Κύπριοι δὲ ἄνδρες ἠκολούθησαν εἰς τὸν ναύαρχον τοῦ Ἀλεξάνδρου Νέαρχον κατὰ τὸν περίπλουν τοῦ περσικοῦ κόλπου. Ἐπῆλθον ἔπειτα οἱ φιλόνεικοι χρόνοι τῶν στρατηγῶν τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ πολλὴ ἐπεκράτησεν ἐν αὐτοῖς ἔρις περὶ τῆς Κύπρου, ἕως ἐγένετο κύριος τῆς νήσου Πτολεμαῖος ὁ Λάγου τῷ 306 π. Χ. Τότε δ' ἀπώλεσεν ἡ νῆσος ὑπὸ τοὺς Λαγίδας τῆς Αἰγύπτου τὴν σκιὰν τῆς προτέρας αὐτονομίας, τοὺς βασιλεῖς αὐτῆς καὶ τὰς προνομίας, ἔγεινε δὲ κτῆμα τοῦ αἰγυπτιακοῦ στέμματος. Οἱ βασιλεῖς τῆς Αἰγύπτου

Digitized by Google

ἐπεκλήθησαν καὶ βασιλεῖς τῆς Κύπρου, ἰδιαίτερος δὲ ἄρχων ἐστέλλετο εἰς τὴν Σαλαμῖνα καλούμενος *στρατηγὸς καὶ ναύαρχος καὶ ἀρχιερεὺς ὁ κατὰ τὴν νῆσον*. Ἀλλ' ἡ δεσποτικὴ τῶν Λαγιδῶν δυναστεία καὶ αἱ ἔριδες μετὰ τῶν Σελευκιδῶν τῆς Συρίας ἐπήνεγκον τέλος τὴν κατάκτησιν τῆς νήσου ὑπὸ τῆς Ῥώμης, ἐπελθοῦσαν δι' αἰφνιδίου καὶ βιαίου ψηφίσματος τῆς ῥωμαϊκῆς συγκλήτου, ὅπερ κατηγορήθη δεινῶς καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν ἀρχαίων. Συνέβησαν δὲ ταῦτα τῷ 59 π. Χ.

Οὕτως ἡ Κύπρος μετὰ μακρὰν περίοδον ἐτῶν, μεταμείψασα δόξαν μετὰ δόξαν καὶ δεσπότην μετὰ δεσπότην, ἔγεινε κτῆμα ῥωμαϊκόν. Περὶ δὲ τῆς ῥωμαϊκῆς ἐξουσίας ὀλίγα ἀρκοῦσιν, ἐπειδὴ ὀρθῶς ἐρρήθη ὅτι διὰ τὴν Ἑλλάδα αὕτη δὲν διέφερε πολὺ τῆς τουρκικῆς δυναστείας. Ὡς δὲ ἡ κατάκτησις τῆς νήσου ὑπῆρξεν αἰφνιδία ἁρπαγή, οὕτως ἡ πρώτη πρᾶξις τῶν Ῥωμαίων ἐν τῇ νήσῳ ὑπῆρξεν αἰσχρὰ ἀπεμπόλησις τῶν δημοσίων θησαυρῶν. Τίς δὲ ὁ διαπράξας τὸ ἄδικον ἔγκλημα; Ὁ δίκαιος Κάτων! Χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ ἀγγεῖα, πορφυρᾶ ὑφάσματα, πολύτιμοι λίθοι, πολυτελῆ σκεύη ἐπωλήθησαν ἐσπευσμένως ἐν αὐτῇ τῇ νήσῳ, ἐν δὲ τῇ ἀγορᾷ τῆς Ῥώμης θριαμβευτικῶς ἐπέδειξεν ὁ Κάτων τὰ κιβώτια τὰ περιέχοντα τὸ τίμημα τῆς ἀνομίας, 250,000,000 περίπου σημερινῶν δραχμῶν. Τὸ ποσὸν τοῦτο περέχει ἰδέαν μικρὰν τοῦ μεγάλου ἐν τῇ ἀρχαιότητι πλούτου τῆς νήσου, πλούτου προελθόντος μὲν τὸ πρῶτον ἐκ τῶν φυσικῶν προϊόντων τῆς νήσου, προξενήσαντος δ' εἶτα εὐμάρειαν τοῦ βίου καὶ διαφθορὰν οὐ μικράν. Ἡ διαφθορὰ δὲ αὕτη ηὐξήθη ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῶν Ῥωμαίων ἐπαισθητῶς καὶ κατ' ὀλίγον ἐξέλιπεν ἀπὸ τῆς ψυχῆς τῶν Κυπρίων τὸ πνεῦμα τῆς ἐλευθερίας καὶ ἡ δύναμις τῆς αὐτενεργείας. Ῥωμαῖος ἀνθύπατος, ἑδρεύων ἐν Πάφῳ, διώκει τὴν νῆσον, ἀλλὰ σπάνιοι ὑπῆρξαν διοικηταὶ φιλάνθρωποι καὶ ῥέκται οἷος ὁ Κικέρων, οἱ δὲ πλεῖστοι ἦσαν πλεονέκται φιλόχρυσοι μόνον σκοπὸν ἔχοντες τὸν χρηματισμόν. Βραδύτερον δέ ποτε ἠδύνατο νὰ λογισθῇ ἡ νῆσος εὐτυχὴς ὅτε οἱ καλλίτεροι τῶν αὐτοκρατόρων ἐφρόντιζον περὶ τοῦ ἐμπορίου καὶ τῶν τεχνῶν. Ἀλλ' εἶχεν ἤδη ἐκλίπει ἡ λάμψις ἡ πολλὴ καὶ ὁ πολύναυς στόλος καὶ ἡ πληθὺς τῶν ἀγαλμάτων· δὲν ὑπῆρχεν Εὐαγόρας φιλέλλην βασιλεὺς οὐδὲ ὥρμουν πρὸ τοῦ Κιτίου τριήρεις ἀθηναϊκαί. Ἑβραῖοι μεταλλευταὶ ἐξώρυσσον τὸν χαλκὸν τῶν μεταλλείων ὑπὸ τὴν φρουρὰν ῥωμαίων δορυφόρων. Ἡ ἀποικία δὲ αὕτη ηὔξανε καθ' ἑκάστην· τέλος δὲ ἡμέραν τινὰ ἀφίχθησαν εἰς τὴν Πάφον, ὑπάτου ὄντος τοῦ Παύλου Σεργίου, δύο Ἰουδαῖοι οἵτινες δὲν ἦλθον νὰ λάβωσιν, ἀλλὰ νὰ δώσωσι, δὲν ἐζήτουν χαλκόν, ἀλλὰ διένεμον χρυσόν. Ἐν τῇ γῇ τῆς Κύπριδος ἐλάλουν περὶ Ἰησοῦ καὶ τῶν διδαγμάτων αὐτοῦ ὁ Παῦλος καὶ ὁ Βαρνάβας, ἀλλ' ἡ νέα θρησκεία διεδόθη καὶ ἐστερεώθη κατὰ μικρὸν καὶ μετ' ἀγῶνας πολλοὺς καὶ αἱματηρούς. Τέλος δ' ὅμως ὑπερίσχυσεν ὁ χριστιανισμὸς ἐν τῇ νήσῳ ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἱδρύθησαν περὶ τὰς τριάκοντα ἐπισκοπάς, ὧν προΐστατο δίκην μητροπόλεως ἡ Κωνσταντία, ἤτοι ἡ παλαιὰ Σαλαμίς. Διεδόθη δὲ ἡ νέα θρησκεία μετὰ τῶν αὐτῶν καὶ ἀλλαχοῦ ἐξωτερικῶν τύπων· καὶ ἐπληρώθησαν μὲν αἱ ἀκταὶ καὶ αἱ ἀκρώρειαι τῆς νήσου ἐκκλησιῶν καὶ μοναστηρίων καὶ εἰκόνων θαυματουργῶν καὶ ἐφαίδρυναν τὰς ἐρημίας αὐτῆς πανηγύρεις θρησκευτικαί, ἀλλὰ δὲν ἐξέλιπε τελέως ἡ ἀνάμνησις τοῦ παρελθόντος, παρὰ δὲ τὴν Παναγίαν τοῦ Κύκκου καὶ τὴν Τροοδίτισσαν καὶ τὴν Χρυσορογιάτισσαν λατρεύεται, ὡς λέγουσιν, ἡ Παναγία ἡ Ἀφροδίτισσα. Ἀλλ' ἡ μιγὰς αὕτη ἁγία δὲν εἶνε φαιδρὰ ὡς ἡ Κύπρις καὶ ἡ Παφία, ἀλλὰ στυγνή τις καὶ ἔχει τοὺς ὀφθαλμοὺς μεστοὺς μελαγχολίας ὥς τις εἰκὼν ἱστορηθεῖσα ὑπὸ Λουκᾶ τοῦ Ἀποστόλου, κατὰ τὴν κοινὴν δοξασίαν.

Ἐν ᾧ δὲ κατ' ὀλίγον ἐν τῇ πίστει τοῦ λαοῦ ἡ Ἀφροδίτη μετεμορφοῦτο εἰς τὴν Ἀφροδίτισσαν, ἐγίνετο καὶ ἄλλη οὐχ ἧττον σπουδαία μεταβολή· μετὰ τὸν χωρισμὸν δῆλα δὴ τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους ἡ ἀνατολικὴ βασιλεία ἐγίνετο κατὰ μικρὸν ἑλληνικὴ καὶ ἡ Κύπρος διωκεῖτο ὑπὸ τῶν Βυζαντίνων τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Καὶ ἐκκλησιαστικῶς μὲν ἐξήρτητο μέχρι τινὸς ἐκ τῆς Ἀντιοχείας, εἶτα δ' ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἕως τῷ 690 ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ Β' ἀνεγνωρίσθη τὸ αὐτοκέφαλον τῆς μητροπόλεως τῶν Κυπρίων, ἥτις μετωνομάσθη *Νέα Ἰουστινιανούπολις* πρὸς τιμὴν αὐτοῦ. Πολιτικῶς δὲ διῳκεῖτο ἡ νῆσος ὑπὸ στρατηγῶν οἵτινες οὔτε καλλίτεροι οὐδὲ χειρότεροι ἦσαν τῶν συνήθων ἐν ταῖς ἐπαρχίαις βυζαντίνων ἀρχόντων. Διὰ τοῦτο δ' ἐν τῷ μακρῷ χρόνῳ τῆς βυζαντιακῆς ἀρχῆς δὲν ἔλειψαν οὔτε καταπιέσεις τῶν ἐγχωρίων ὑπὸ τῶν στρατηγῶν, οὔτε ἐπαναστάσεις αὐτῶν τε καὶ τοῦ λαοῦ κατὰ τῆς μητροπόλεως. Ἀλλὰ τὸ κυριώτατον ἐπεισόδιον τῆς ἱστορίας τῆς νήσου ἐπὶ τῶν Βυζαντίνων ὑπῆρξεν αἱ συνεχεῖς ἀπόπειραι τῶν Ἀράβων πρὸς κατάκτησιν τῆς Κύπρου. Ἤρξατο δὲ ὁ τολμηρὸς οὗτος λαὸς ἀπειλῶν τὰ ὅρια τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους ἤδη ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ βασιλέως Ἡρακλείου· ὅτε δὲ σὺν τῷ χρόνῳ ἐγένοντο κύριοι τῆς Αἰγύπτου, τῆς Σικελίας, τῆς Ἱσπανίας καὶ ἤκμαζον αἱ τέχναι αὐτῶν καὶ τὰ γράμματα ἀπὸ τοῦ Βαγδατίου μέχρι τῆς Κορδύβης, δὲν ἠδύναντο νὰ μείνωσιν ἔξω τῆς περιοχῆς τῶν κατακτήσεων αὐτῶν αἱ ἑλληνικαὶ νῆσοι. Ὡς εἰκὸς δὲ ἡ Κύπρος διὰ τὴν θέσιν αὐτῆς καὶ τὸν πλοῦτον εἵλκυεν αὐτοὺς εἴπερ τις καὶ ἄλλη. Ἀπὸ δὲ τοῦ ἑβδόμου αἰῶνος μεσοῦντος μέχρι τοῦ δεκάτου δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἡ Κύπρος κατεκτᾶτο ἐναλλὰξ παρὰ τῶν Ἀράβων

Digitized by Google

καὶ πάλιν ἐπανήρχετο εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων. Οὕτω δὲ προβληματικὴ καὶ κινδυνώδης εἶχε καταστῇ διὰ τοὺς Βυζαντίνους ἕνεκα τῆς ἐπιμονῆς τῶν Ἀράβων ἡ κατοχὴ τῆς Κύπρου, ὥστε ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς ὁ Β′ τῷ 688 ἀπεπειράθη νὰ συνοικίσῃ τοὺς Κυπρίους πανοικεὶ κατὰ τὸν Ἑλλήσποντον. Ἀλλὰ καὶ παρὰ πάντας τούτους τοὺς κλονισμοὺς διὰ τῆς παραδόξου δυνάμεως ἣν ἤντλει τὸ βυζαντιακὸν κράτος ἐκ τῶν ἰδίων αὐτοῦ σπλάγχνων, πάντοτε ἀπειλούμενον ἀλλὰ καὶ πάντοτε ἀναβιοῦν, ἀπεσοβήθη ὁ κίνδυνος καὶ ἡ Κύπρος ἔμεινε τέλος ὑποχείριος εἰς τοὺς Βυζαντίνους, σωθεῖσα ἀπὸ τῶν Μωαμεθανῶν.

Ἀλλ' ἤδη ἐπήρχοντο κίνδυνοι νέοι κατὰ τοῦ ταλαιπώρου κράτους, ὅπερ ἀμυνθὲν κατὰ τῶν ἀπίστων, δὲν ἠδυνήθη νὰ σωθῇ ἀπὸ τῶν ὁμοπίστων οἵτινες ἐνεδύθησαν τὸν σταυρὸν πρὸς ἀπελευθέρωσιν τοῦ τάφου τοῦ Σωτῆρος.

Μετὰ μακρὰς ἀταξίας αἵτινες ἐπήνεγκον τὴν εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς Κύπρου αὐτογνώμονα ἀνάβασιν Ἰσαακίου τοῦ Κομνηνοῦ, καταγομένου ἐκ τοῦ οἴκου τῶν ὁμωνύμων αὐτοκρατόρων, Ῥιχάρδος ὁ Λεοντόθυμος ἐκστρατεύων κατὰ τῆς Παλαιστίνης προσωρμίσθη τῷ 1191, ὑπὸ τρικυμίας ἀναγκασθείς, εἰς τὴν Κύπρον. Θελήσας δὲ ὁ Ἰσαάκιος νἀντιταχθῇ αὐτῷ διὰ τῶν ὅπλων τῆς ἀπάτης καὶ τῶν τοῦ πολέμου ἐπέσυρε τὴν ὀργὴν τοῦ γενναίου Ἄγγλου καὶ ἡττήθη αἰσχρῶς παρὰ τὴν Λεμισσόν. Ἡ δὲ νίκη αὕτη ὑπῆρξεν ἀφορμὴ τῆς κατακτήσεως ἁπάσης τῆς νήσου ὑπὸ τῶν μετὰ τοῦ Ῥιχάρδου, ἐν οἷς καὶ ὁ Γουΐδων ὁ Λουζινιάν, ὅστις καὶ ἐκυρίευσε τὴν Ἀμμόχωστον καὶ τὸ φρούριον τῆς Κερυνείας. Συνέτεινε δὲ εἰς τὴν εὐχερῆ ταύτην ὑπὸ τῶν ξένων κατάκτησιν τῆς νήσου καὶ ἡ ἀπέχθεια τῶν Κυπρίων κατὰ τοῦ ὁμογενοῦς τυράννου Ἰσαακίου. Ἀλλὰ βραχὺν μετὰ ταῦτα χρόνον τὸ ἐθνικὸν αἴσθημα, ἐξεγερθὲν καὶ πάλιν, προὐκάλεσεν ἐπανάστασιν κατὰ τῶν ἀλλογενῶν, ἐν ᾧ μόλις ἤδη εἶχεν ἀποχωρήσει ἐκ τῆς νήσου εἰς Συρίαν ὁ τῆς Ἀγγλίας βασιλεύς, σύρων μεθ' ἑαυτοῦ δέσμιον τὸν πρώην ἄρχοντα τῆς νήσου. Καὶ ἡ μὲν ἐπανάστασις ἐκείνη κατεβλήθη ταχέως, ἀλλ' ἡ ἔνδειξις τοῦ φρονήματος τῶν Κυπρίων ἔπεισε τὸν Ἄγγλον μονάρχην νὰ μεριμνήσῃ περὶ τῆς νέας αὐτοῦ κτήσεως, καὶ ἐπώλησε τὴν νῆσον εἰς τοὺς Ναΐτας ἀντὶ 1,350,000 δραχμῶν περίπου.

Καὶ οἱ μὲν Ναΐται δὲν ἠδυνήθησαν νὰ μείνωσι μακρὸν χρόνον ἐν Κύπρῳ διὰ τὴν ὠμότητα αὐτῶν καὶ τὴν ἀντίστασιν τῶν ἰθαγενῶν. Ἀλλὰ ταχέως εὗρεν ὁ Ῥιχάρδος ἀντικαταστάτην αὐτῶν, τὸν Γάλλον ἱππότην Γουΐδωνα Λουζινιάν, ὅστις ἠγόρασεν ἐπὶ τῷ αὐτῷ τιμήματι τὴν νῆσον.

Ἐπὶ τρεῖς σχεδὸν αἰῶνας ἦρξε τῆς νήσου ὁ οἶκος τῶν Λουζινιάν. Πολλοὶ τῶν ἡγεμόνων κατέστησαν ἀγαπητοὶ εἰς τοὺς λαοὺς αὐτῶν, καίτοι δὲν συνεβιβάζετο πάντοτε τὸ συμφέρον τοῦ δυναστεύοντος οἴκου μετὰ τῆς θελήσεως τῶν ὑπηκόων. Οἱ Λουζινιὰν ἀνήγειραν πανταχοῦ τῆς νήσου πύργους καὶ φρούρια πρὸς ἄμυναν ἀπὸ τῶν ξένων ἐπιδρομέων καὶ ἀσφάλειαν κατὰ τῶν ἐγχωρίων, διὰ συνετῆς δὲ διοικήσεως ἔφθασε τὸ κράτος αὐτῶν εἰς μεγίστην ἀκμήν, μάλιστα ἀπὸ τοῦ 1285 μέχρι τοῦ 1373, ἰδίως δὲ ὑπὸ τοὺς βασιλεῖς Ἐρρῖκον Β′, Οὔγωνα τὸν Δ′, Πέτρον τὸν Α′. Ἡ Σμύρνη καὶ ἡ Ἀλεξάνδρεια ἐκυριεύθησαν τότε ὑπὸ τῶν βασιλέων τῆς Κύπρου καὶ οἱ Ἐμῖραι τῶν συριακῶν παραλίων ἐπλήρονον φόρους εἰς τὸ ἀκμαῖον κράτος.

Δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ περιληφθῶσιν ἐν τῇ βραχείᾳ ταύτῃ πραγματείᾳ, ἥτις περιλαμβάνει μόνον συνοπτικῶς τὴν ἱστορίαν τῆς νήσου, αἱ τύχαι τῆς Κύπρου ἐπὶ τοῦ οἴκου τῶν Λουζινιάν, περὶ ὧν τρίτομον μακρὰν συγγραφὴν ἐδημοσίευσεν ὁ Γάλλος λόγιος Mas-Latrie, καὶ τὰς ὁποίας περιγράφουσι διὰ μακρῶν οἱ ἐγχώριοι κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας χρονογράφοι, οὓς ἐξέδωκεν ὁ φιλόπονος κ. Κ. Σάθας. Ἂς ἀρκεσθῶσι δ' οἱ ἀναγνῶσται τῆς *Ἑστίας* εἰς τὴν ἑξῆς βραχεῖαν, ἀλλ' ἀξιόλογον περιγραφὴν τῆς καταστάσεως τῆς Κύπρου ἐπὶ τῶν Λουζινιάν, ἣν παρενείρει εἰς τὸ περὶ Κύπρου ἀξιόλογον αὐτοῦ σύγγραμμα ὁ Γερμανὸς καθηγητὴς v. Löher·

«Ἐπὶ τῶν χρόνων τούτων ἡ νῆσος εἶχε καταστῇ τὸ κυριώτατον κέντρον τοῦ κατὰ τὴν Ἀνατολὴν ἐμπορίου. Αἱ πραγματεῖαι αἱ ἐρχόμεναι ἐκ τῆς Ἰνδίας εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ ἐκ τῆς ἐνδοτέρας Ἀσίας εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Συρίας καὶ αἱ μεταβιβαζόμεναι ἀπὸ τῆς Εὐρώπης εἰς τὴν Ἀνατολὴν συνήγοντο ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐν Κύπρῳ, ἀντηλλάσσοντο ἐνταῦθα πρὸς ἀλλήλας ἢ μετεκομίζοντο ἐντεῦθεν εἰς ἀπώτερα μέρη. Ὅσῳ δὲ περισσότεραι πόλεις ἔπιπτον ἐκεῖ πέραν εἰς χεῖρας μουσουλμανικὰς καὶ ἔχανον τοὺς χριστιανοὺς αὐτῶν κυρίους, τόσῳ περισσότεροι ἔμποροι καὶ βιομήχανοι ἔφευγον εἰς Κύπρον καὶ τόσῳ μᾶλλον ηὔξανε τῆς νήσου ταύτης ἡ ἐμπορικὴ σημασία. Αἱ πόλεις Λεμισσός, Πάφος, Κερύνεια ἔγεμον ἐμπόρων καὶ τραπεζιτῶν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, Δαμασκοῦ, Βηρυττοῦ καὶ Ἀλεξανδρείας, ἐκ Βενετίας, Πίσας, Γενούης, Βαρκελῶνος καὶ Μασσαλίας. Δὲν ὑπῆρχε καθ' ἅπασαν τὴν Μεσόγειον ἐμπορεῖον σπουδαιότερον τῆς Ἀμμοχώστου. Ἔδιδε δὲ ζωὴν ἀπαύστως εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Κύπρου καὶ τὸ ῥεῦμα τῶν προσκυνητῶν τῶν μεταβαινόντων εἰς τὸν Ἅγιον Τάφον ἢ ἐρχομένων ἐκεῖθεν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἡ γεωργία, ἡ κηπευτικὴ καὶ ἡ βιομηχανία περιείπετο ὑπὸ ἐπιμελῶν ἀνδρῶν, ἐπληθύνθησαν τὰ πλούτη, ἀλλὰ σὺν αὐτοῖς καὶ ἡ τρυφὴ καὶ ἀνηθικότης εἰς βαθμὸν ἀπίστευτον.

»Ἔχομεν ἐξεικόνισιν τῆς Κύπρου τῶν τότε

Digitized by Google

χρόνων ὑπὸ Λουδόλφου τοῦ ἐκ Sudheim, ὅστις ἐπὶ πέντε ἔτη περιηγήθη ἐν τῇ Ἀνατολῇ, τῷ δὲ 1350 ἔγραψε τὸ ἄριστον ὁδοιπορικὸν τοῦ αἰῶνος ἐκείνου . . . «Ἡ Κύπρος, γράφει, εἶνε ἡ εὐγενεστάτη καὶ ἐνδοξοτάτη τῶν νήσων, ἀλλὰ καὶ ἡ πλουσιωτάτη, οὐδεμία δὲ ἄλλη ἐξισοῦται πρὸς αὐτήν, εἶνε δὲ καὶ περὶ πάντα τἀγαθὰ εὐφορωτέρα πάσης ἄλλης. Ὡς λέγεται ἐν τῇ ἁγίᾳ Γραφῇ, ἡ Κύπρος κατῳκήθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Ἰάφεθ, τοῦ υἱοῦ τοῦ Νῶε. Διακρίνεται μεγάλως πασῶν τῶν ἄλλων χωρῶν διὰ τὸ ὕψος αὐτῆς, περιβάλλεται δὲ ὑπὸ πασῶν τῶν παραλίων πόλεων, δῆλα δὴ τῶν τῆς Αἰγύπτου, Συρίας, Ἀρμενίας, Τουρκίας καὶ Ἑλλάδος, ὡς ὑπὸ ζώνης. Εἰς πάσας ταύτας τὰς πόλεις δύναταί τις νὰ καταπλεύσῃ τὸ πολὺ μετὰ μίαν ἡμέραν. Ἡ Νικωσία (Λευκωσία) εἶνε ἡ πρωτεύουσα, κεῖται δ' ἐν μέσῃ τῇ Κύπρῳ ὑπὸ τὰ ὄρη ἐν χώρᾳ πεδινωτάτῃ καὶ ἐν κλίματι ὑγιεστάτῳ. Ἐν ταύτῃ δὲ τῇ πόλει κατοικοῦσιν ἕνεκα τῆς πρᾳότητος καὶ ὑγιεινότητος τοῦ ἀέρος ὁ βασιλεὺς τῆς Κύπρου καὶ πάντες οἱ ἐπίσκοποι καὶ οἱ ἄλλοι μεγιστᾶνες τοῦ βασιλείου· καὶ πάντες οἱ ἄλλοι ἡγεμόνες, κόμητες, εὐγενεῖς καὶ βαρῶνοι καὶ ἱππόται κατοικοῦσιν τὸ πλεῖστον ἐνταῦθα, ἐπιδιδόμενοι ὁσημέραι εἰς τοὺς ἀγῶνας, τὰς ἱπποδρομίας καὶ ἰδίως τὰ κυνηγέσια· διότι ὑπάρχουσιν ἐν Κύπρῳ αἴγαγροι, ὧν ὅμοιοι δὲν εὑρίσκονται ἀλλαχοῦ τοῦ κόσμου. Θηρῶνται δὲ τούτους διὰ λεοπαρδάλεων, ἄλλως δὲ δὲν δύνανται νὰ συλληφθῶσιν. Ὑπάρχουσι δ' ἐν Κύπρῳ ἄρχοντες, εὐγενεῖς, βαρῶνοι, ἱππόται καὶ οἰκοκύριοι πλουσιώτεροι τῶν ἀλλαχοῦ τῆς γῆς οἰκούντων, ἐπειδὴ ὁ ἔχων αὐτόθι προσόδους 3,000 φλορινίων (36,000 φράγκων περίπου) θὰ ἐθεωρεῖτο ἔχων ὀλιγώτερα τοῦ ἔχοντος ἀλλαχοῦ τρία μάρκα. Δαπανῶσι δ' ὅμως πᾶσαν αὐτῶν τὴν περιουσίαν εἰς τὰ κυνηγέσια. Οὕτω δὴ ἐγνώρισα κόμητά τινα τῆς Ἰάφας ἔχοντα πλέον ἢ πεντακόσια λαγωνικά, ἑκάστη δὲ δυὰς κυνῶν ἔχει κατὰ τὸ ἔθος ἴδιον ὑπηρέτην καθαρίζοντα αὐτούς, λούοντα καὶ μυρίζοντα, τοῦθ' ὅπερ θεωρεῖται ἐκεῖ ἀναπόφευκτον διὰ τοὺς θηρευτικοὺς κύνας. Ὁμοίως ἔχει τις εὐπατρίδης τοὐλάχιστον δέκα ἕως δώδεκα ἱέρακας ἀπαιτοῦντας ἰδίας δαπάνας καὶ ὑπηρεσίας. Ἐγνώρισα δ' ἐν Κύπρῳ πολλοὺς εὐγενεῖς καὶ ἱππότας, οἵτινες θὰ ἠδύναντο εὐχερέστερον νὰ διατηρήσωσι καὶ διαθρέψωσι διακοσίους ἐνόπλους παρὰ τοὺς κυνηγοὺς καὶ ἱερακοτρόφους αὐτῶν. Ἐπειδὴ ὅταν ἐξέρχωνται ἐπὶ θήραν, κατασκηνοῦσι πολλάκις ἐπὶ μῆνα ὅλον ἐν τοῖς δάσεσι καὶ ἐπὶ τῶν ὀρέων καὶ μεταίρουσιν ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, σχολάζοντες περὶ κύνας καὶ ἱέρακας καὶ φέροντες μεθ' ἑαυτῶν πάντα τἀναγκαῖα καὶ τὰς προσηκούσας τροφὰς ἐπὶ καμήλων καὶ κτηνῶν.»

«Μετὰ ταῦτα διηγεῖται ὁ περιηγητὴς πῶς πάντες οἱ ἄρχοντες οὗτοι καὶ κύριοι μετέβησαν εἰς Κύπρον ἐκ τῆς Ἁγίας Γῆς καὶ ὅτι ἕνεκα τῆς ἐν Κύπρῳ συρροῆς πραγματειῶν καὶ προσκυνητῶν ἐκ πάσης τῆς γῆς «ἀκούει τις αὐτόθι ἀπὸ πρωΐας μέχρις ἑσπέρας ὀψὲ θρύλους καὶ νέα καὶ πᾶσαι αἱ γλῶσσαι εἶνε καταληπταὶ καὶ λαλοῦνται καὶ διδάσκονται ἐν ἰδίοις σχολείοις. Ἀλλ' ἡ πλουσιωτάτη πόλις ἦν ἡ Ἀμμόχωστος. «Πολίτης τις τῆς πόλεως ταύτης ἠρραβώνισέ ποτε τὴν θυγατέρα του, ἥτις εἶχε κοσμήματα τῆς κεφαλῆς οὕτω πλούσια, ὥστε οἱ μεθ' ἡμῶν ἐλθόντες Γάλλοι ἱππόται τὰ ἐξετίμησαν ὡς πολυτιμότερα πάντων τῶν κειμηλίων τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας. Ἔμπορός τις τῆς πόλεως ταύτης ἐπώλησεν εἰς τὸν σουλτάνον σφαῖραν χρυσῆν, σύμβολον τῆς ἀρχῆς, κεκοσμημένην διὰ μόνων τεσσάρων πολυτίμων λίθων, ἑνὸς ἄνθρακος, ἑνὸς μαργαρίτου, ἑνὸς σαπφείρου καὶ ἑνὸς σμαράγδου, ἀντὶ 60,000 φλορινίων (730,000 φράγκων), καὶ ὅμως ἐζήτει κατόπιν νὰ ἐξαγοράσῃ τὸ αὐτὸ κειμήλιον ἀντὶ 100,000 (1,230,000 φράγκων), τοῦθ' ὅπερ δὲν κατώρθωσε. . . Ἔν τινι φαρμακείῳ τῆς πόλεως ταύτης ὑπάρχει πλειοτέρα ξυλαλόη παρ' ὅσην θὰ ἠδύναντο νἀπαγάγωσι πέντε ἁμάξια. Περὶ δὲ τῶν ἀρωμάτων σιγῶ, διότι ταῦτα εἶνε οὕτω κοινὰ αὐτόθι ὅσον ὁ ἄρτος παρ' ἡμῖν καὶ ἀντὶ ὁμοίως μικρῶν τιμῶν πωλοῦνται. Ἀλλ' οὐδὲν τολμῶ πλέον νὰ εἴπω περὶ πολυτίμων λίθων καὶ χρυσοϋφάντων ἐνδυμάτων καὶ ἄλλου πλούτου, διότι τὰ τοιαῦτα θὰ ἦσαν παρ' ἡμῖν ἄπιστα καὶ ἀνήκουστα.»»

Διὰ τοιούτων χρωμάτων ἐξεικονίζει ὁ λιτὸς Γερμανὸς κληρικὸς τὸν πλοῦτον καὶ τὴν ἀκμὴν τῆς νήσου κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα. Ἀληθὲς δ' εἶνε ὅτι ἡ ἐποχὴ αὕτη ὑπῆρξεν ἡ λαμπροτάτη διὰ τὴν Κύπρον. Ἔκτοτε δὲ οὔτε συμφοραὶ ἔλειψαν, ἐν αἷς καὶ ἡ τῷ 1473 ὑπὸ τῶν Γενουηνσίων κατάληψις τῆς Ἀμμοχώστου, οὔτ' ἐβράδυνε νὰ ἐπέλθῃ κατ' ὀλίγον ἡ παρακμή, ἕως ἡ Βενετία ἐζήτησεν ἐπωφελουμένη δεξιῶς τῶν περιστάσεων καὶ τῆς ὑπαρχούσης διχονοίας νὰ κατακτήσῃ τὴν νῆσον. Ὡς ὄργανον δὲ ταύτης τῆς ἀποκτήσεως ἐξελέχθη ὑπὸ τῆς βενετικῆς συγκλήτου ἡ ὡραία θυγάτηρ τοῦ εὐπατρίδου Κορνάρου Αἰκατερίνη, ἥτις στεφθεῖσα μετὰ τοῦ βασιλέως Ἰακώβου, μετὰ τὸν τούτου ὕποπτον θάνατον ἠναγκάσθη ὑπὸ τῆς πολιτείας νὰ παραχωρήσῃ εἰς αὐτὴν τὴν *γλυκεῖαν νῆσον*. Καὶ διὰ μὲν τὴν ἱστορίαν ἡ Αἰκατερίνα Κορνάρου εἶνε ὅ τι ὑπῆρξε καὶ διὰ τὴν σύγκλητον τῆς Βενετίας, τὸ ὄργανον τῆς κατακτήσεως τῆς Κύπρου ὑπὸ τῶν Βενετῶν· διὰ δὲ τὴν μυθιστορίαν, τὴν ποίησιν καὶ τὴν γραφικὴν ἡ κόρη αὕτη τῆς βενετικῆς πολιτείας, ἡ ὡραιοτάτη γυνὴ τοῦ αἰῶνος, ὑπῆρξε τὸ ἀντικείμενον ἀξιολόγων καλλιτεχνημάτωνι δι' ὧν παριστάνονται αἱ δραματικαὶ περιπέτεια,

Digitized by Google

τοῦ βίου τοῦ ὡραίου τούτου θύματος σκοπῶν μοχθηρῶν ἀλλοτρίας φιλοδοξίας.

Οὕτως ἡ Κύπρος ἔγεινε τῷ 1489 κτῆμα βενετικόν, ἡ δὲ σημαία τοῦ βασιλείου ἐπὶ ὑψηλοῦ ἱστοῦ ἐστήθη ἐν τῇ πλατείᾳ τοῦ ἁγίου Μάρκου ὡς καὶ ἡ σημαία τῆς Κρήτης καὶ ἔπειτα ἡ τοῦ Μωρέως. Ἔκτοτε ποικίλας ὑπέστησαν τύχας τὰ τρία ταῦτα βασίλεια τῆς βενετικῆς ἀρχῆς· ὁ μὲν Μωρέας εἶνε ἀπὸ ἡμίσεος ἤδη αἰῶνος ἐλεύθερος, ἡ δὲ Κρήτη στενάζει ἔτι ὑπὸ τοὺς Τούρκους καὶ ἡ Κύπρος εἶνε κτῆσις ἀγγλική, ἀλλ' οἱ τρεῖς ἱστοὶ ὑψοῦνται ἔτι ὡς πάντοτε ἐν τῇ μεγάλῃ πλατείᾳ καὶ σμήνη τιθασσῶν περιστερῶν περιΐπτανται τὰ σήματα τῆς παλαιᾶς δόξης τῆς πόλεως, ἥτις ἐγήρασεν ἐν ᾧ ἀναθάλλουσιν ἄλλαι πόλεις καὶ ἄλλα κράτη, τότε ἀνάξια λόγου. Τοιαύτη ἡ μοῖρα τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων!

Ἐπὶ τῆς βενετοκρατίας ἐξέπεσεν ἡ Κύπρος οὐσιωδῶς· ἐξέλιπεν ὁ ἱπποτικὸς ἐκεῖνος χαρακτὴρ ὃν περιεβάλλοντο οἱ κάτοικοι ἐπὶ τῶν Λουζινιάν, οὓς δὲν ἐθεώρει, ἐν τέλει μάλιστα τῆς ἀρχῆς αὐτῶν, ὁ Κύπριος ὡς ξένους, ἀλλ' οἱονεὶ δυναστείαν ἐθνικήν. Διῳκεῖτο δὲ ἡ Κύπρος ἐπὶ Βενετῶν οἱονεὶ μέγας ἀγρὸς μεμισθωμένος εἰς καλλιεργητάς· ἐστέλλοντο δὲ αὐτόσε τρεῖς διοικηταί, δύο ταμίαι καὶ εἷς προνοητὴς ἔχων ὑπ' αὐτὸν χιλίους Ἀλβανοὺς καὶ ἡ νῆσος ἦτο διῃρημένη εἰς δώδεκα τμήματα, ἐν ἑκάστῳ δὲ τούτων στρατιωτικὸς ἀρχηγὸς ἐφρόντιζε περὶ τῆς τάξεως καὶ ἡσυχίας. Οὕτω δὲ διοικουμένη ἀπέφερεν ἡ νῆσος εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον τῆς Βενετίας περὶ τὰ 12,500,000 φράγκων καθαρὸν ἐτήσιον κέρδος.

Ἀλλὰ κατ' ὀλίγον ηὔξησεν ἡ δύναμις τοῦ τουρκικοῦ κράτους, τῷ δὲ 1570 ἑκατοντακισχίλιοι Τοῦρκοι ἐπολιόρκησαν ἐπὶ ἑπτὰ ἑβδομάδας τὴν Λευκωσίαν, ἔνθα μόλις ὑπῆρχον 10,000 ἐνόπλων. Ἡ πόλις τέλος ἐκυριεύθη, ἑβδομάδα δὲ ὅλην ἐξηκολούθησεν ἡ σφαγὴ καὶ ἡ δῄωσις. Ὑπὲρ τὰς εἴκοσι χιλιάδας Χριστιανῶν ἐσφάγησαν, τὰ δὲ λάφυρα ὑπῆρξαν μυθώδη. Τὰ πολυτιμότατα τῶν λαφύρων μετὰ χιλίων εὐγενῶν παρθένων ἐπεβιβάσθησαν εἰς τὰ πλοῖα ὡς φόρος πρὸς τὸν σουλτάνον, ἕτοιμα νὰ πλεύσωσιν εἰς Κωνσταντινούπολιν· ἀλλὰ τότε, ὡς ἀναφέρεται, γενναία Ἑλληνὶς κόρη διεισδύσα μέχρι τῆς πυριτιδαποθήκης τοῦ πλοίου ἔνθα εἶχεν ἐπιβιβασθῆ, ἔθηκε πῦρ. Ἡ φλὸξ ἐπήδησε ζωηρά, πυρπολοῦσα καὶ τὰ δύο ἄλλα πλοῖα, καὶ αἱ κόραι αἱ προωρισμέναι ὡς φόρος πρὸς τὸν Σουλτάνον ἔγειναν εὐγενὴς φόρος θυσίας ὑπὲρ τῆς ἰδέας τῆς πατρίδος καὶ τῆς ἐλευθερίας.

Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Λευκωσίας ἡ κατάκτησις τῆς λοιπῆς νήσου δὲν ἦτο δυσχερής. Ἀλλὰ τὸ ὀχυρὸν φρούριον τῆς Ἀμμοχώστου δὲν παρεδίδετο· παρῆλθον ἑβδομάδες, μῆνες, ἓν ἔτος καὶ πλέον, ἀλλ' ὁ γενναῖος Βενετὸς φρούραρχος Βραγαδῖνος ἀνθίστατο εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ σερασκιέρη Μουσταφᾶ. Τέλος ἔπεσεν ἡ Ἀμμόχωστος γενναίως, ὁ δὲ Βραγαδῖνος καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ὑπέστησαν θάνατον μαρτύρων. Τὸ οἰκτρὸν τέλος τοῦ γενναίου Βενετοῦ περιγράφει διὰ τῶν ἑξῆς συγκινητικώτατα ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Κύπρου, τῇ ἐκδοθείσῃ τῷ 1788, ὁ Κύπριος ἀρχιμανδρίτης Κυπριανός· «Τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν, 7 Αὐγούστου (1571), ἀνέβη εἰς τὴν Ἀμμόχωστον ὁ ὑπερήφανος Μουσταφᾶς ὡς νικητὴς μετὰ δόξης καὶ θριάμβου, περικυκλούμενος ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀξιωματικοὺς τοῦ στρατεύματος ἐν μέσῳ μιᾶς ἀγχολογῆς ἀκαταπαύστου τῶν πυροβόλων καὶ μουσικῶν ὀργάνων, καὶ εὐθὺς μετὰ τὴν ἀνόσιον προσευχήν του εἰς τὴν ἐκεῖ ἁγίαν Σοφίαν προετοιμασθεῖσαν, ἐπρόσταξε καὶ ἐκρέμασαν τὸν ἄθλιον Λουρέντζον Τιέπολον, εὐγενῆ Βενετζιάνον Καπετὰν τῆς Πάφου, εἰς τὴν ἀντέναν μιᾶς τῶν γαλέρων, καὶ τὸν κυβερνήτην τοῦ ἱππικοῦ στρατεύματος. Τῇ 17, ἀξιοθρήνητος ἡμέρα παρασκευή, ἀφ' οὗ ἐπέστρεψεν ἀπὸ τὸ τζαμί, ἐπρόσταξε καὶ ἐφέρθη σιδηροδέσμιος ἔμπροσθεν παντὸς τοῦ στρατεύματος ὁ τρισάθλιος Μαρκαντώνιος Μπραγαδῖνος, τραυματισμένος, κατάστικτος ἀπὸ πληγάς, ἐλεεινὸν τοῖς ὁρῶσι θέαμα. Ἐπρόσταξεν αὐτὸν νὰ φέρῃ εἰς τοὺς ὤμους ἀπὸ μίαν σπυρίδα γεμάτην χῶμα εἰς ὅλας τὰς σειρὰς τῶν κανονίων ἄνω καὶ κάτω, καὶ διερχόμενος ἀπ' ἔμπροσθέν του νὰ σκύπτῃ ἕως γῆς νὰ τὸν προσκυνῇ ὡς νικητήν του· εἶτα ἔφερον τὸν ταλαίπωρον εἰς τὴν θάλασσαν, τὸν ἔβαλαν ἐπάνω εἰς μίαν καθέκλαν καὶ μὲ μίαν κορώναν εἰς τοὺς πόδας του, ὕψωσαν αὐτὸν εἰς τὴν γαλέραν τοῦ καπετάνου τῆς Ῥόδου· δεικνοντές τον εἰς ὅλον τὸ στράτευμα, ἡ βοὴ τῶν ἐνεμπαικτικῶν φωνῶν τῶν βαρβάρων γιανιτζάρων ἐνέπλησε τὸν ἀέρα. Ἐκεῖθεν ἀποκρεμάσαντες ἔφερον τὸν δύστηνον εἰς τὴν πλατεῖαν, τὸν ἐγύμνωσαν, τὸν ἐκαβαλλίκευσαν ἐπάνω εἰς μίαν ἀγελάδα ἀδιάντροπα καὶ μὲ τοὺς ἤχους τῶν τυμπάνων τὸν ἐπεριτριγύρισαν τὴν πόλιν φωνάζοντες καὶ ὑβρίζοντες. Εἶτα τὸν ἔρριψαν εἰς τὴν γῆν καὶ σκληρῶς τὸν ἔγδαρεν ὡς ζῶον ἕνας καταραμένος Ἑβραῖος. Ὑπόφερε μὲ ἀνδρείαν καὶ σταθερότητα μαρτυρικὴν ὁ ἀθλητὴς Μπραγαδῖνος, ὑβρίζων καὶ καταπτύων τὴν βαρβαρότητα καὶ τὴν ἄθεσμον θρησκείαν των. Τὸ δέρμα του μετὰ ταῦτα ἐγέμισαν ἄχυρα καὶ κρεμασθὲν εἰς μίαν ἀντέναν τῆς γαλέρας περιῆλθε πᾶσαν τὴν παραθαλασσίαν τῆς Συρίας εἰς ἔνδειξιν τῶν θηριωδῶν ἀνδραγαθημάτων τοῦ βαρβάρου ἐκείνου γένους καὶ εἰς καταφρόνησιν τῶν Χριστιανῶν. Τὸ δὲ σῶμά του ἔτεμον εἰς μέρη καὶ ἐπρόσταξε νὰ κρεμάσουν εἰς κάθε σειρὰν κανονίων ἕνα μέρος καὶ τὸ δέρμα μὲ τὰς κεφαλὰς τῶν ἀνδρείων Ἕκτορος Βαγλιώνε καὶ λοιπῶν ἐστάλθη εἰς Κωνσταντινούπολιν.»

Digitized by Google

Μετὰ τὴν ὠμὴν ταύτην ἐγκαίνισιν τῆς ἐν Κύπρῳ τουρκοκρατίας τί νὰ εἴπωμεν πλέον περὶ τῆς θλιβερᾶς ταύτης περιόδου ἥτις διήρκει μέχρι τῆς χθὲς καὶ πρώην; Ἐν τῷ παλατίῳ τῶν Δογῶν ἐν Βενετίᾳ ὑπάρχει ἐζωγραφημένη σειρὰ εἰκόνων τῶν δογῶν πάντων· μία μόνη λείπει εἰκὼν καὶ ἐκεῖ μέγας πέπλος ἐζωγραφημένος φέρει τὴν ἐπιγραφὴν τήνδε· locus Marini Faledri decapitati pro criminibus (τόπος Μαρίνου Φαλιέρου καρατομηθέντος διὰ τὰ αὐτοῦ ἐγκλήματα). Ὅμοιόν τι δύναται νὰ πράττῃ ὁ ἱστορῶν τὰ τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν ὅταν φθάνῃ εἰς τὴν μοιραίαν περίοδον τῆς τουρκοκρατίας. Ἐπιρρίπτομεν λοιπὸν καὶ ἡμεῖς ἐνταῦθα ἀντὶ πάσης ἐξιστορήσεως μέλανα πέπλον ἐπὶ τῆς ἐν Κύπρῳ τουρκοκρατίας. Τί γὰρ καὶ νὰ διηγηθῶμεν; Τὴν κατάπτωσιν τοῦ φρονήματος τῶν Κυπρίων ἢ τὴν ἐρήμωσιν τῶν δασῶν ἢ τὴν παραμέλησιν τῆς καλλιεργείας ἢ τὴν ἔκπτωσιν τῶν ἁλατοπηγείων ἢ τὴν ἐπελθοῦσαν διαφθορὰν καὶ αὐτοῦ τοῦ κλίματος καὶ τὴν πληθὺν τῶν νοσημάτων; Δὲν ἀρκεῖ νὰ δείξῃ τὴν παρακμὴν τῆς νήσου ἡ σπουδαία ἐλάττωσις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν κατοίκων, ὅστις ἐπὶ μὲν τῶν Λουζινιὰν ὑπερέβαινε τὸ ἥμισυ ἑκατομμύριον, νῦν δὲ, ὑπὸ ἄλλων ἄλλως ὁριζόμενος, φαίνεται ἀνερχόμενος τὸ πολὺ εἰς 180,000; Ἡ εἰκὼν εἶνε θλιβερά· ἂς καλυφθῇ μᾶλλον διὰ μέλανος πέπλου καὶ ἂς τεθῇ ἡ ἐπιγραφὴ pro criminibus.

Ὁποῖόν τι δὲ τὸ μέλλον τῆς Κύπρου νῦν ὅτε ἄλλοι πάλιν ξένοι, λαὸς ἐμπορικὸς καὶ βιομηχανικὸς, οἱονεὶ οἱ Φοίνικες τῶν κατωτέρων χρόνων, κατέλαβον τὴν ἑλληνικωτάτην νῆσον; Ἐν τῷ ἀνταγωνισμῷ τῶν Ἄγγλων καὶ τῶν Ἑλλήνων θὰ νικήσῃ τὸ στοιχεῖον τὸ ἑλληνικὸν καὶ θὰ ὑπερευδοκιμήσῃ τοὺς ὑπερβορείους ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ, ἔνθα ἄλλοτε ὑπερτέρησε τῶν Ἀσιανῶν; Εὐχηθῶμεν τοῦτο καὶ ἐλπίσωμεν ὅτι θὰ γείνῃ πρᾶγμα ἡ εὐχὴ ἡ ἐκφρασθεῖσα πρὸς τὸν νῦν Ἄγγλον διοικητὴν τῆς Κύπρου ὅτε ἐπεσκέφθη τὴν Λεμισσόν· «Ἔχομεν δι' ἐλπίδος, εἶπεν ἡ προϋπαντήσασα αὐτῷ ἐπιτροπεία, ὅτι ἡ Ἀγγλία θὰ ἀκολουθήσῃ τὸ ἐν ταῖς Ἰονίοις Νήσοις καθιερωθὲν παράδειγμα.»

Σ. Π. ΛΑΜΠΡΟΣ.

ΟΛΙΒΕΡ ΤΟΥΙΣΤ

Ἐκ τῶν τοῦ Καρόλου Δίκενς.

Συνέχεια· ἴδε σελ. 691.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΕʹ

Ἐν ᾧ ἐπανευρίσκομεν τὸν κύριον Φέιγγιν μετὰ τῆς συμμορίας αὐτοῦ.

Ἐν ᾧ ταῦτα συνέβαινον ἐν τῷ πτωχοκομείῳ, ὁ κύριος Φέιγγιν εὑρίσκετο ἐν τῷ φωλεῷ αὐτοῦ, —τῷ αὐτῷ ὁπόθεν ἡ Νάνσυ παρέλαβε τὸν Ὀλιβερ. Ἐκεῖ καθήμενος πρὸ τῆς καπνιζούσης θερμάστρας εἶχεν ἐπὶ τῶν γονάτων του φυσηρὸν, δι' οὗ προηγουμένως ὑπεξέκαυσε τὸ πῦρ· ἀλλ' ἤδη ἦν βεβυθισμένος εἰς σκέψεις, ἐσταυρωμένας δ' ἔχων τὰς χεῖρας καὶ τὸ μέτωπον κεκλιμένον ἐπὶ τοῦ στήθους, παρετήρει ἀφῃρημένος τὰς ἐσκωριασμένας πυρολαβίδας.

Ὄπισθεν αὐτοῦ ὁ πονηρὸς Ἀπανωλαδιᾶς, ὁ κὺρ Τσάρλυ Μπέιτς καὶ ὁ κύριος Τσίτλιγκ ἐκάθηντο πρό τινος τραπέζης, παίζοντες μετὰ μεγάλης προσοχῆς καὶ ἀφοσιώσεως οὐίστ· ὁ Ἀπανωλαδιᾶς ἔκαμνε καὶ τὸν *μόρτο* ἀπέναντι τῶν ἑτέρων δύο. Ἡ εὐφυὴς αὐτοῦ πάντοτε φυσιογνωμία, ἦτο εἴπερ ποτε καὶ ἄλλοτε ἐνδιαφέρουσα, ἕνεκα τῆς μεγίστης προσοχῆς ἣν κατέβαλεν εἰς τὸ παιγνίδιον, καὶ τῆς φροντίδος ἣν ἐδείκνυ, ὁσάκις παρουσιάζετο εὐκαιρία, εἰς τὸ νὰ ῥίπτῃ ἀστραπηδὸν τὸ βλέμμα εἰς τὰ χαρτία τοῦ κυρίου Τσίτλιγκ καὶ εἰς τὸ νὰ κανονίζῃ συνετῶς τὰ ἰδικά του συμφώνως πρὸς τὰς παρατηρήσεις, ἃς ἐποίησεν ἐπὶ τῶν τοῦ γείτονός του. Ἐπειδὴ ἦτο πολὺ ψῦχος, ἔφερε τὸν πῖλον ἐπὶ κεφαλῆς, ὡς εἶχε συνήθειαν· διὰ τῶν ὀδόντων δὲ ἔσφιγγε πηλίνην πίπαν, ἣν ἐξῆγε τοῦ στόματός του μόνον ὁσάκις ἤθελε νὰ πίῃ ἀναψυκτικὸν ποτὸν ἐκ μεγάλου τινὸς κανατίου, πλήρους γκὶν καὶ ὕδατος, τεθειμένου δ' ἐπὶ τῆς τραπέζης διὰ τὴν διασκέδασιν τῆς συντροφιᾶς.

Καὶ ὁ κὺρ Μπέιτς ἐπίσης προσεῖχεν εἰς τὸ παιγνίδιόν του· ἀλλ' ἐπειδὴ ἦτο φύσεως ταραχωδεστέρας τῆς τοῦ ἐντίμου φίλου του, προσέτρεχε συχνότερον εἰς τὸ κανάτιον τοῦ γκὶν, καὶ ἐτόλμα νὰ λέγῃ πολλοὺς ἀστεϊσμοὺς καὶ παρατηρήσεις ἀναρμόστους, οὐδόλως ἐμπρέποντας εἰς σοβαρὸν οὐιστοπαίκτην. Ὁ Ἀπανωλαδιᾶς, ἐκ τῆς συνδεούσης αὐτοὺς στενῆς φιλίας ὁρμώμενος, πλέον ἢ ἅπαξ ἐποίησεν εἰς τὸν ἀξιότιμον σύντροφόν του τὰς δεούσας παραστάσεις, ἃς ὁ κὺρ Μπέιτς ἐδέχετο ἐπιχαρίτως, περιοριζόμενος μόνον εἰς τὸ νὰ παρακαλῇ τὸν φίλον του νὰ ὑπάγῃ νὰ κουρεύεται ἢ νὰ ξύῃ κοιλιαῖς. Ἡ ἑτοιμότης τῶν ἀπαντήσεων τούτων καὶ ἄλλων παραπλησίων, εὐφυῶν ἅμα καὶ ἀβροτάτων, διήγειρον εἰς τὸν ὕπατον βαθμὸν τὸν θαυμασμὸν τοῦ κυρίου Τσίτλιγκ. Ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι ὅτι ὁ τελευταῖος οὗτος καὶ ὁ κὺρ Μπέιτς ἔχανον πάντοτε· ἡ δὲ περίστασις αὕτη ἀντὶ νὰ δυσαρεστῇ τὸν κὺρ Μπέιτς, ἐφαίνετο τοὐναντίον ὅτι τὸν διεσκέδαζε τὰ μέγιστα· εἰς τὸ τέλος ἑκάστου παιγνιδίου ἐγέλα σφοδρότερον τοῦ συνήθους καὶ διεκήρυττεν ὅτι καθ' ὅλον του τὸν βίον δὲν ἔλαβε τοσαύτην εὐχαρίστησιν εἰς χαρτοπαίγνιον.

«Χάνομεν διπλῆ τὴν παρτίδα, εἶπεν ὁ κύριος Τσίτλιγκ, μορφάσας καὶ ἐξαγαγὼν ἡμίσειαν κορώναν τοῦ θυλακίου του· ποτέ μου δὲν εἶδα τύχῃ 'σὰν τὴν 'δική σου, Τζάκ· τί το θέλεις ἂν εἴχαμεν ὡραῖα χαρτιὰ ὁ Τσάρλυ καὶ ἐγὼ, τίποτε δὲν ἠμπορέσαμε νὰ κάμωμεν.»

Ἡ παρατήρησις αὕτη, ἢ μᾶλλον ὁ παραπο-

Digitized by Google

νητικὸς τρόπος δι' οὗ ἐγένετο, ἐφαίδρυνεν ἐπὶ τοσοῦτον τὸν Τσάρλυ Μπέιτς, ὥστε οἱ καγχασμοί του ἀπέσπασαν τὸν Ἰουδαῖον τῶν σκέψεων αὐτοῦ, καὶ ἠρώτησε τί συνέβαινε.

«Τί τρέχει; Φέιγγιν! ἀνεφώνησεν ὁ Τσάρλυ· ἤθελα νὰ ἔβλεπες καὶ σὺ τὴν παρτίδα· ὁ Τὼμ Τσίτλιγκ δὲν ἔκαμεν οὐδὲ ἕνα πόντο, καὶ ἤμουν ὁ σύντροφός του ἀπέναντι τοῦ Ἀπανωλαδιᾶ καὶ τοῦ μόρτου.

— Ἆ, ἆ! ἐπεφώνησεν ὁ Ἑβραῖος, μετὰ μειδιάματος ἐμφαίνοντος ὅτι εὐκόλως κατενόει τὸν λόγον τοῦ πράγματος. Πέσε τους ἀπάνω, Τὼμ, πέσε τους ἀκόμη ἀπάνω.

— Εὐχαριστῶ, μὲ φθάνει ὡς ἐδῶ, Φέιγγιν, ἀπεκρίνατο ὁ κύριος Τσίτλιγκ· τὴν ἔπαθα 'ς τὰ γιομάτα. Ὁ Ἀπανωλαδιᾶς ἔχει ἀπόψε μία τύχη, ποῦ τίποτε δὲν τοῦ 'βγαίνει 'μπροστά.

— Ἆ, ἆ, φίλε μου, ὑπολαβὼν εἶπεν ὁ Ἑβραῖος· διὰ νὰ κερδήσῃς τὸν Ἀπανωλαδιᾶν, πρέπει μακρυὰ νὰ νυκτώσῃς.

— Μακρυά! εἶπεν ὁ Τσάρλυ Μπέιτς· πρέπει νὰ ἔχῃς καὶ ἕνα ζευγάρι 'ματογυάλια 'ς τὸ κάθε 'μάτι καὶ τέσσαρα ἀπὸ 'πίσω ἂν θέλῃς νά τον κερδήσῃς.»

Ὁ κύριος Ντώκινς ἤκουσε τοὺς ἐπαίνους τούτους μετὰ μεγάλης μετριοφροσύνης, καὶ ἀκολούθως προέτεινε νὰ ἐξαγάγῃ ἀπὸ τὴν *τράπουλαν* οἱανδήποτε *φιγούραν* ἤθελον, μεθ' ὁποιονδήποτε ἀριθμὸν χαρτίων ὑπ' ἐκείνων ὁρισθησόμενον, ἀντὶ ἑνὸς σελινίου τὴν *παρτίδα*. Ἀλλ' ἐπειδὴ οὐδεὶς ἐτόλμησε νὰ δεχθῇ τὴν πρόκλησίν του, καὶ ἐπειδὴ ἡ πίπα του εἶχε τελειώσει, ἤρξατο πρὸς διασκέδασίν του νὰ ἰχνογραφῇ ἐπὶ τῆς τραπέζης διὰ τῆς κιμωλίας, δι' ἧς ἐσημείου κατὰ τὸ χαρτοπαίγνιον τοὺς *πόντους* του, σχέδιον τῆς ἐν Νηουγκάητ φυλακῆς· καὶ ἰχνογραφῶν ἐσύριττε συγχρόνως ὡς ὄφις.

«Εἶσαι νερόβραστος, καϋμένε Τώμ! Εἶπεν ἐπὶ τέλους μετὰ μακρὰν σιγὴν, στραφεὶς πρὸς τὸν κύριον Τσίτλιγκ. Σὰν τί νὰ λὲς πῶς ἔχει 'ς τὸ νοῦ του, Φέιγγιν;

— Ξεύρω κ' ἐγώ; ἀπεκρίνατο ὁ Ἑβραῖος ἀποθεὶς τὸ φυσητήριον. Συλλογίζεται, ἴσως ἐκεῖνα ποῦ ἔχασεν, ἢ τὸ ἐξοχικὸ 'σπίτι ποῦ ἄφησε. Ἆ, ἆ! τὸ ηὗρα, φίλε μου;

— Ἀμμὴ δέ; ὑπολαβὼν εἶπεν ὁ Ἀπανωλαδιᾶς, χωρὶς νὰ δώσῃ καιρὸν εἰς τὸν κύριον Τσίτλιγκ νὰ εἴπῃ τι· σὺ τί λές, Τσάρλυ;

— Ἐγὼ λέω, εἶπεν ὁ κὺρ Μπέιτς γελῶν, πῶς τὰ ζαχαρώνει μὲ τὴν Μπέτυ· τήρα, τήρα! πῶς κοκκινίζει! Θεὲ καὶ κύριε! εἶναι δυνατόν! Εἶναι νὰ σπαρτάρῃ κανένας 'ς τὰ γέλοια! Ὁ Τὼμ Τσίτλιγκ ἐρωτευμένος! Φέιγγιν, Φέιγγιν, τήρα τὰ μοῦτρά του!»

Ὁ κὺρ Μπέιτς, πνιγεὶς ἐκ τοῦ γέλωτος ἐπὶ τῇ ἰδέᾳ ὅτι ὁ κύριος Τσίτλιγκ ἦτο θῦμα τρυφεροῦ πάθους, ἐξηπλώθη μετὰ τοσαύτης ὁρμῆς ἐπὶ τοῦ καθίσματός του, ὥστε ἀπολέσας τὴν ἰσορροπίαν ἔπεσε μακρὸς πλατὺς ἐπὶ τοῦ πατώματος· τὸ συμβεβηκὸς ὅμως τοῦτο οὐδαμῶς ἠλάττωσε τοὺς καγχασμούς του, οὓς ἐπανέλαβε μόλις ἐγερθείς.

«Μὴ δίνῃς καθόλου προσοχὴ εἰς ὅ τι λένε, φίλε μου, εἶπεν ὁ Ἑβραῖος, νεύσας πρὸς τὸν κύριον Ντώκινς καὶ κτυπήσας μετὰ δυσαρεσκείας τὸν κὺρ Μπέιτς διὰ τοῦ φυσητηρίου· ἡ Μπέτυ εἶναι εὔμορφη κοπέλλα· προσκολλήσου της, Τώμ, προσκολλήσου της.

— Δὲν ἔχω παρὰ ἕνα μόνον πρᾶγμα νὰ εἰπῶ, Φέιγγιν, ἀπεκρίνατο ὁ κύριος Τσίτλιγκ ἐρυθριάσας ἄχρις ὤτίων· πῶς αὐτὸ κανένα δὲν ἐνδιαφέρει ἐδῶ.

— Χωρὶς ἄλλο, εἶπεν ὁ Ἑβραῖος. Ὁ Τσάρλυ εἶναι φαφλατᾶς· μὴ δίνῃς προσοχὴ εἰς ὅ τι λέγῃ· ἡ Μπέτυ εἶναι εὔμορφη κοπέλλα· νὰ κάνῃς ὅ τι αὐτὴ σοῦ λέγει, Τώμ, καὶ θὰ εὕρῃς τὴν τύχην σου.

— Ἡ ἀπόδειξις πῶς κάνω ὅλα ὅσα μοῦ λέγει, ἀπεκρίνατο ὁ κύριος Τσίτλιγκ, εἶναι πῶς ἂν δὲν ἤκουα τὰς συμβουλάς της δὲν θὰ μ' ἔχωναν μέσα.[1] Ἀλλ' αὐτὸ ἦτανε καλὴ δουλειὰ γιὰ σᾶς, ἢ ὄχι, Φέιγγιν; Καὶ ὕστερα τί εἶναι νὰ μένῃ κανεὶς ἓξ ἑβδομάδες κλειδωμένος; Ἀργὰ ἢ 'γρήγορα θὰ περάσῃ κανεὶς ἀπὸ αὐτὸ τὸ κανάλι· ὥστε καλλίτερα ἀξίζει νὰ γίνῃ αὐτὸ τὸν χειμῶνα, ὅταν κανεὶς ἔχει ὀλιγώτεραις εὐκαιρίαις νὰ 'βγαίνῃ κανένα περιπατάκο ἔξω· ἔ, Φέιγγιν;

— Ὤ, βέβαια, βέβαια, ἀγαπητέ μου, εἶπεν ὁ Ἑβραῖος.

— Καὶ δὲν τὤχεις γιὰ τίποτα νὰ γυρίσῃς πάλιν, Τώμ, ἠρώτησεν ὁ Ἀπανωλαδιᾶς νεύων πονήρως εἰς τὸν Ἑβραῖον καὶ τὸν Τσάρλυ, φθάνει μόνον νὰ τάχῃς καλὰ μὲ τὴν Μπέτυ;

— Ναὶ, τίποτε δὲν τὤχω, εἶναι ἄλλο; ἀπεκρίνατο ὁ Τὼμ ὀργίλος· ἤθελε μόνον νἄξευρα ἂν καὶ κανεὶς ἄλλος ἠμπορεῖ νὰ εἴπῃ τὸ ἴδιο· ἔ, Φέιγγιν;

— Κανεὶς, ἀγαπητέ μου, εἶπεν ὁ Ἑβραῖος, οὔτε ἕνας ἀπὸ αὐτούς, Τώμ· μόνον ἕνας εἶσαι σὺ, νὰ εἶσαι βέβαιος.

— Ἠμποροῦσα νὰ γλυτώσω ἐγὼ, ἂν ἤθελα νὰ τὴν μαρτυρήσω, δὲν εἶναι ἀλήθεια, Φέιγγιν; ἐξηκολούθησε λέγων ὁ δυστυχὴς φενακιζόμενος μετὰ θυμοῦ· ἕνα μόνο λόγο νἄλεγα, ἔ, Φέιγγιν;

— Χωρὶς ἄλλο, ἀγαπητέ μου, ἀπεκρίνατο οὗτος.

— Ἀλλὰ δὲν ἄνθισα, ἔ, Φέιγγιν; ἠρώτησεν ὁ Τώμ, ἐπισωρεύων ἐρωτήσεις ἐπὶ ἐρωτήσεων.

— Ὄχι, ὄχι, βέβαια, ἀπεκρίνατο ὁ Φέιγγιν· εἶσαι ἄνδρας καὶ ἔχεις καρδιὰ ὅση χρειάζεται, ἀγαπητέ μου.

— Ἴσως κι' αὐτὸ, εἶπεν ὁ Τώμ, βλέπων περὶ

1. Δὲν θὰ μ' ἐφυλάκιζον.

Digitized by Google

αὐτόν. Καὶ ἂν ἔχω καρδιά, δὲν εἶναι λόγος νὰ γελοῦν αὐτοί, ἔ, Φέιγγιν;»

Ὁ Ἑβραῖος, κατανοήσας ὅτι ἐπηύξανεν ὁ ἐρεθισμὸς τοῦ κυρίου Τσίτλιγκ ἔσπευσε νὰ τὸν βεβαιώσῃ ὅτι οὐδεὶς ἐνέπαιζεν αὐτόν, καὶ πρὸς πίστωσιν τῶν λόγων του ἐπεκαλέσατο τὴν μαρτυρίαν τοῦ κὺρ Μπέιτς, τοῦ πρωταιτίου τῆς σκηνῆς· κατὰ δυστυχίαν ὅμως, καθ' ἣν στιγμὴν ἤνοιγε τὸ στόμα ὅπως διακηρύξῃ ὅτι οὐδόλως εἶχε σκοπὸν νὰ γελάσῃ μὲ τὸν Τώμ, ἀνεκάγχασε τοσούτῳ σφοδρῶς, ὥστε ὁ κύριος Τσίτλιγκ, θεωρήσας ἑαυτὸν λίαν προςβεβλημένον, ὥρμησε κατ' αὐτοῦ ἄνευ πλειόνων διατυπώσεων καὶ κατήνεγκεν αὐτῷ ἰσχυρὸν γρόνθον, ὃν οὗτος ἐπιτηδείως ἀπέφυγεν· οὕτως ὥστε ὁ γρόνθος ἐκτύπησε τὸν ἀστεῖον γέροντα εἰς τὸ στῆθος· ὁ Ἑβραῖος ἐκλονήθη καὶ ἕνεκα τῆς ὁρμῆς μεθ' ἧς κατηνέχθη τὸ κτύπημα ἤθελεν ἀνατραπῆ, ἂν δὲν ἦτο πλησίον τοῦ τοίχου, εἰς ὃν ἐστηρίχθη· ἔμεινεν οὕτως ἐπί τινας στιγμὰς ἵνα ἀναλάβῃ ἀναπνοήν, ἐν ᾧ ὁ κύριος Τσίτλιγκ ἔμενεν ὡς ἐμβρόντητος διὰ τὸ κακὸν ὅπερ ἔπραξε.

«Τσιμουτιά! εἶπεν αἰφνιδίως ὁ Ἀπανωλαδιᾶς, ἄκουσα τὸ *μπιμμπάμ*.» Καὶ λαβὼν τὸ κηρίον κατέβη ἀθορύβως τὴν κλίμακα. Ὁ κώδων ἤχησεν ἐκ νέου, ἐφαίνετο δὲ ὅτι ἐκρούετο ὑπὸ ἀνθρώπου ἀνυπομονοῦντος. Μετὰ μικρὸν ἐπανῆλθεν ὁ Ἀπανωλαδιᾶς καὶ εἶπε μυστηριωδῶς λέξεις τινὰς εἰς τὸ οὖς τοῦ Ἰουδαίου.

«Πῶς! εἶπεν ὁ Φέιγγιν, εἶναι μονάχος;» Ὁ Ἀπανωλαδιᾶς κατένευσε, καὶ θεὶς τὴν χεῖρα πρὸ τοῦ κηρίου, ἔδωσεν εἰς τὸν Τσάρλυ Μπέιτς νὰ ἐννοήσῃ ὅτι καλὸν ἦτο νὰ παύσῃ τοὺς ἀτόπους γέλωτάς του. Μετὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ φιλικοῦ τούτου καθήκοντος, ἠτένισε τὸν Ἰουδαῖον ἀσκαρδαμυκτὶ καὶ ἀνέμεινε τὰς διαταγὰς αὐτοῦ.

Ὁ γέρων ἔμεινεν ἐπί τινας στιγμὰς σκεπτικὸς καὶ ἀμηχανῶν. Ἡ ταραχὴ τοῦ προσώπου του κατεδείκνυ ὅτι ἐφοβεῖτο δυσάρεστόν τι ἄγγελμα. Τέλος ἤγειρε τὴν κεφαλήν.

«Ποῦ εἶναι;» ἠρώτησεν.

Ὁ Ἀπανωλαδιᾶς ἔδειξε διὰ τοῦ δακτύλου τὴν ὀροφὴν καὶ ἔκαμεν ὅτι ἀπεμακρύνετο.

«Ναί, εἶπεν ὁ Ἰουδαῖος, ὡς ἀποκρινόμενος εἰς ὑπονοουμένην ἐρώτησιν. Καταίβασέ τον. Σιωπή! σιγά, Τσάρλυ! ἥσυχα, Τώμ! στρίψετέ το ἀπὸ 'δῶ χωρὶς κρότον.»

Ὁ Τσάρλυ Μπέιτς καὶ ὁ πρὸ μικροῦ ἀντίπαλός του ὑπήκουσαν παραχρῆμα εἰς τὴν πρόσκλησιν τοῦ Ἰουδαίου καὶ ἀπῆλθον. Τὰ πάντα ἦσαν σιωπηλά, ὅταν ὁ Ἀπανωλαδιᾶς κατῆλθε τὴν κλίμακα, κρατῶν εἰς τὴν χεῖρα κηρίον καὶ ἀκολουθούμενος ὑπό τινος ἁπλοῦν χιτωνίσκον φέροντος, ὅστις ἀφ' οὗ πρῶτον ἐκύτταξε περίφοβος ἐν τῷ δωματίῳ, ἀπέβαλε μακρὸν λαιμοδέτην καλύπτοντα τὸ κάτω τοῦ προσώπου, καὶ οὕτως ἐφάνη ὁ περίκομψος Τωβίας Κράκιτ, ἀλλ' ὠχρός, καταβεβλημένος, ἀξύριστον ἔχων τὸ γένειον καὶ τὴν κόμην ἐν ἀταξίᾳ.

«Τί κάνεις, Φέιγγιν; ἠρώτησεν ὁ ὡραῖος Τωβίας χαιρετίζων διὰ νεύματος τῆς κεφαλῆς τὸν Ἰουδαῖον. Νά, Ἀπανωλαδιᾶ, βάλε αὐτὸ τὸ πνιχτάρι 'ς τὸ παπαφίγκο μου[1] γιὰ νὰ εἰξεύρω ποῦ θὰ τὤβρω ὅταν φύγω. Καλά! Ἐσὺ μωρέ, θὰ γίνῃς μάστορης ἀπὸ τοὺς πρώτους καὶ θὰ βάνῃς τὰ γυαλιὰ τοῦ καθενός.»

Καὶ ταῦτα λέγων, ἀνύψωσε τὰ κράσπεδα τοῦ χιτωνίσκου του, ἔχωσε τὰς χεῖρας εἰς τὰ θυλάκια τῶν περισκελίδων του, καὶ πλησιάσας ἓν κάθισμα εἰς τὴν ἑστίαν ἐξηπλώθη νωχελῶς.

«Βλέπεις, Φέιγγιν, εἶπε δεικνύων τὰ κατεσπιλωμένα ὑποδήματά του, οὔτε τὰ ἐλουστράρισα ἀπὸ 'κείνη τὴν φορά... 'ξεύρεις... Ἀλλὰ τί με κυττάζεις ἔτσι! ὅλα θὰ ἔλθουν μὲ τὸν καιρόν τους... δὲν ἠμπορῶ νὰ ὁμιλῶ γιὰ δουλειαῖς, προτοῦ νὰ πιῶ καὶ νὰ μπουζουριάσω καλά... ὥστε δός μου κάτι τι νὰ στυλωθῶ, καὶ ἄφησέ με νὰ καθήσω μὲ τὴν ἡσυχία μου πρώτη φορὰ τώρα, ὕστερα ἀπὸ τρεῖς ἡμέραις.»

Ὁ Ἰουδαῖος ἔνευσεν εἰς τὸν Ἀπανωλαδιᾶν νὰ παραθέσῃ φαγητὰ ἐπὶ τῆς τραπέζης. Εἶτα καθήσας ἀπέναντι τοῦ κλέπτου περιέμεινεν ὅπως οὗτος εὐαρεστηθεὶς ποιήσηται πρῶτος ἔναρξιν τῆς συνδιαλέξεως.

Ἂν ἔκρινέ τις κατὰ τὰ φαινόμενα, ὁ Τωβίας θὰ ἤργει πολὺ νὰ πράξῃ τοῦτο. Ὁ Ἰουδαῖος ἠρκέσθη νὰ παρατηρῇ μεθ' ὑπομονῆς τὴν φυσιογνωμίαν αὐτοῦ, ἐπὶ τῇ ἐλπίδι μὴ δυνηθῇ νὰ ἐξιχνιάσῃ τι, ἀλλ' εἰς μάτην. Ὁ Τωβίας ἐφαίνετο κατάκοπος καὶ καταβεβλημένος, ἀλλὰ τὸ πρόσωπόν του οὐδὲν ἐξέφραζε, καίτοι δὲ ἡ ἐνδυμασία του ἦτο ἐν ἀταξίᾳ, ὅμως ὁ περίκομψος Τωβίας Κράκιτ ἐφαίνετο εὐχαριστημένος ἀπὸ τὸν ἑαυτόν του. Ὁ Ἰουδαῖος, ὑπὸ ἀκατασχέτου καταληφθεὶς ἀνυπομονησίας, κατεσκόπευεν αὐτὸν εἰς πᾶσαν δακνιάν, καὶ ἐβημάτιζε κατὰ μῆκος καὶ κατὰ πλάτος ἐν τῷ δωματίῳ, ἐν μεγίστῃ ψυχικῇ ταραχῇ. Ἀλλ' οὐδὲν τὸ ὄφελος. Ὁ Τωβίας ἐξηκολούθει νὰ τρώγῃ, μηδ' ἐπ' ἐλάχιστον προσέχων εἰς αὐτόν, ἄχρις οὗ κορεσθεὶς δὲν ἠδύνατο νὰ ἐξακολουθήσῃ ἐπὶ πλέον· τότε διέταξε τὸν Ἀπανωλαδιᾶν νὰ ἐξέλθῃ, ἔκλεισε τὴν θύραν, ἐπλήρωσεν ἓν ποτήριον γρὼγ, καὶ ἡτοιμάσθη νἀρχίσῃ τὴν διήγησίν του.

«Διὰ νἀρχίσω ἀπὸ τὴν ἀρχήν, Φέιγγιν... εἶπεν ὁ Τωβίας.

— Ναί, ναί,» εἶπε διακόψας αὐτὸν ὁ Ἰουδαῖος καὶ ἐπλησίασε τὸ κάθισμά του.

Ὁ κύριος Κράκιτ ἔκαμε μικρὰν παῦσιν διὰ νὰ πίῃ τὸ γρὼγ καὶ διεκήρυξεν ὅτι τὸ γκὶν ἦτο ἐξαίρετον· εἶτα τοποθετήσας τοὺς πόδας του οὕτως, ὥστε νὰ φέρῃ εἰς εὐθεῖαν γραμμὴν αὐτοὺς μὲ τὴν κεφαλήν του, ἐπανέλαβεν ἠρέμα·

1. Τὸν λαιμοδέτην ἐντὸς τοῦ πίλου.

Digitized by Google

«Διὰ νὰ ἀρχίσωμεν ἀπὸ τὴν ἀρχήν, τί κάμνει ὁ Μπίλ;

— Πῶς; ἀνεφώνησεν ὁ Ἰουδαῖος, ἀνεγερθεὶς ἀποτόμως.

— Δὲν ἔχετε εἴδησιν δι' αὐτόν; ἠρώτησεν ὁ Τωβίας ὠχριῶν.

— Εἴδησιν! ἀνεκραύγασεν ὁ Ἰουδαῖος πλήττων μανιωδῶς διὰ τοῦ ποδὸς τὸ δάπεδον. Ποῦ εἶναι;.. ὁ Σάικς καὶ τὸ παιδί; Ποῦ εὑρίσκονται; τί ἔγειναν; Διατί δὲν ἦλθαν ἐδῶ;

— Ἡ δουλειὰ ἐσκάλωσεν, εἶπε δειλῶς ὁ Τωβίας.

— Τὸ εἰξεύρω, εἶπεν ὁ Ἰουδαῖος, ἐξαγαγὼν τοῦ θυλακίου του μίαν ἐφημερίδα. Ἔ, ἔπειτα;

— Ἐτουφέκισαν καὶ ἐβάρεσαν τὸ παιδί· τότε τὸ στρίψαμε μέσα 'ς τὰ χωράφια, φορτωμένοι τὸ παιδί... πεταχτὰ πηδοῦσαμε φράκταις καὶ χαντάκια. Μᾶς πῆραν κατατόδι. Τὸ 'πῆρε ὁ διάβολος! Ὅλοι οἱ κάτοικοι σηκωθήκανε 'ς τὸ ποδάρι· καὶ τὰ σκυλιὰ ἀπὸ 'πίσω μας.

— Καὶ τὸ παιδί; τὸ παιδί; ἠρώτησε πνευστιῶν ὁ Ἰουδαῖος.

— Ὁ Μπὶλ τὸ εἶχε πάρει 'ς τὸν ὦμό του καὶ ἔτρεχε 'σὰν πουλί. Ἐσταθήκαμε κομμάτι διὰ νὰ τὸ πάρωμε μαζί· τὸ κεφάλι του ἐκρεμότανε, καὶ ἦτον κρύο, μάρμαρο. Ἐκεῖνοι ποῦ μᾶς κυνηγοῦσαν, ἐκόντευαν νά μας τσακώσουν. Καθένας γιὰ λόγου του, ὅταν μυρίζει κρεμάλα. Ἐχωρίσαμε καὶ ἀφήσαμε τὸ παιδὶ εἰς ἕνα λάκκο. Ζωντανὸ, 'πεθαμένο, δὲν εἰξεύρω.»

Ὁ Ἰουδαῖος οὐδὲ λέξιν περαιτέρω ἤκουσεν· ἐξέπεμψε φρικαλέαν ὠρυγήν, ἔτιλε τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς καὶ δι' ἑνὸς ἅλματος εὑρέθη εἰς τὴν ὁδόν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚϚʹ

Ἐν ᾧ παρουσιάζεται μυστηριῶδές τι πρόσωπον, καὶ ἀναφέρονται λεπτομέρειαι ἐνδιαφέρουσαι, στενώτατα συνδεδεμέναι μετὰ τῆς λοιπῆς διηγήσεως.

Ὁ γέρων ἔφθασεν εἰς τὴν καμπὴν τῆς ὁδοῦ προτοῦ συνέλθῃ ἐκ τῆς συγκινήσεως, ἣν ἐνεποίησαν αὐτῷ αἱ ὑπὸ τοῦ Τωβίου Κράκιτ κομισθεῖσαι εἰδήσεις. Οὐ μόνον δὲ δὲν ἐβράδυνε τὸ σύνηθες βῆμά του, ἀλλ' ἐπέσπευσεν αὐτὸ ἔτι μᾶλλον, καὶ ἐβάδιζεν ὡς ἄνθρωπος περιδεὴς καὶ λίαν τεταραγμένος· ἅμαξά τις, ἧς οἱ ἵπποι ἔτρεχον καλπάζοντες, ὀλίγον ἔλειψε νἀνατρέψῃ αὐτὸν, ἂν μὴ αἱ κραυγαὶ τῶν διαβατῶν ἐπέσυρον τὴν προσοχήν του καὶ οὕτω σπεύσας νὰ παραμερίσῃ εἰς τὸ πεζοδρόμιον ἐσώθη τοῦ κινδύνου. Ἀφ' οὗ ἀπέφυγεν ὅσον ἠδύνατο τὰς μεγάλας ὁδοὺς, καὶ ἐβάδισεν εἰς στενωποὺς καὶ εἰς σκοτεινὰς διόδους ἔφθασε τέλος εἰς Σνόου Χίλλ. Ἐκεῖθεν ἐπέσπευσε τὸ βῆμα καὶ δὲν ἐβράδυνε τὴν πορείαν αὐτοῦ εἰμὴ μόνον ὅταν εἰσῆλθεν εἴς τινα στενὴν καὶ μακρὰν ἀγυιάν, ὅπου εὑρισκόμενος ἐπὶ τέλους εἰς τὸ στοιχεῖόν του ἐπανέλαβε τὸ σύνηθες βῆμα καὶ ἐφάνη ἀνετώτερον ἀναπνεύσας.

Ἐν τῇ διασταυρώσει τοῦ Σνόου Χὶλλ καὶ τοῦ Χόλμπορν Χὶλλ δεξιόθεν τοῦ ἐκ τοῦ Ἄστεος ἐξερχομένου ὑπάρχει στενή τις καὶ ῥυπαρὰ δίοδος φέρουσα εἰς Σάφρον Χὶλλ, τὸ Φιηλντλέιν· ἐκεῖ ἐντὸς πολυαρίθμων ἀθλίων πωλητηρίων εὑρίσκει τις ἄπειρον πλῆθυν μανδηλίων παντὸς μεγέθους καὶ χρώματος, εὐθηνότατα πωλουμένων. Ἐκεῖ εἶναι ἡ φωλεὰ τῶν κλεπταποδόχων. Ἑκατοντάδες μανδηλίων δεδεμένων εἰς λεπτὰ σχοινία κρέμανται ἐξηρτημένα ἐκ τῶν παραθύρων ἢ ἐν τοῖς ἀνωφλίοις τῶν θυρῶν· ἐντὸς δὲ ἀνὰ ἑκατοντάδας εἰσὶν ἐστιβασμένα ἐπὶ σανίδων. Ἡ δίοδος αὕτη, ἢ μᾶλλον ἡ ἐμπορικὴ αὕτη συνοικία, διάγει βίον ὅλως ἰδιαίτερον, ἔχει ἴδιον κουρέα, ἴδιον καφενεῖον, ἴδιον καπηλεῖον καὶ ἴδιον μαγειρεῖον. Εἶναι αὐτόχρημα μεγάλη ἀγορὰ τῶν μικροκλεπτῶν· ἐπισκέπτονται δὲ ταύτην, τὴν μὲν πρωΐαν κατὰ τὸ λυκαυγὲς, τὴν δ' ἑσπέραν περὶ λύχνων ἁφὰς, ἔμποροι σιωπηλοὶ, κανονίζοντες τὰς ἐμπορικὰς διαπραγματεύσεις καὶ συμφωνίας των ἐν τῷ σκότει, ἐν τοῖς ὄπισθεν τῶν πωλητηρίων δωματίοις, καὶ ἀπερχόμενοι λάθρα, ὡς ἦλθον. Ἐκεῖ ὁ πωλητὴς ἐνδυμάτων, ὁ πωλητὴς ῥακῶν, ὁ ἐμβαλωματὴς ὑποδημάτων ἐκτιθεῖσι τὰς πραγματείας των ἀντὶ ἐπιγραφῆς, ὅπως προσελκύσωσι τοὺς λωποδύτας.

Εἰς τοιαύτην δίοδον εἰσῆλθεν ὁ Ἰουδαῖος· ἦτο γνωστότατος εἰς τοὺς ῥυπαροὺς κατοίκους τοῦ τόπου ἐκείνου, διότι ἅπαντες ὅσοι κατοπτεύοντες ἵσταντο ἐπὶ τοῦ κατωφλίου τῶν θυρῶν, πωληταὶ ἢ ἀγορασταὶ, ἐχαιρέτιζον αὐτὸν οἰκείως διὰ προσκλίσεως τῆς κεφαλῆς ὅταν διέβαινεν· οὗτος δὲ ἀνταπέδιδε κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον τὸν χαιρετισμὸν, ἀλλ' ἔστη μόνον εἰς τὸ πέρας τῆς διόδου, ὅπως ἀπευθύνῃ τὸν λόγον εἴς τινα μικρόσωμον ἔμπορον, καθήμενον ὅσον ἐχώρει ἐν παιδικῇ ἕδρᾳ, καὶ καπνίζοντα τὴν πίπαν του ἔμπροσθεν τοῦ πωλητηρίου του.

«Ἀλήθεια, κύριε Φέιγγιν, πῶς ἦταν καὶ τοῦτο, ἀπεκρίνατο ὁ σεβάσμιος ἔμπορος εἰς τὸν Ἰουδαῖον, ἐρωτήσαντα αὐτὸν περὶ τῆς ὑγιείας του. Ἐκάμαμε 'ς τὰ 'μάτια γιὰ νά σας ἰδοῦμε.

— Ἡ *γειτονιὰ* ἦταν κομμάτι ζεστή, Λάιβλυ (Lively), ἀπεκρίνατο ὁ Ἰουδαῖος, συσπῶν τὰς ὀφρῦς καὶ συνάπτων τοὺς βραχίονας.

— Καὶ τῷ ὄντι, ἤκουσα πολλοὺς νὰ παραπονοῦνται συχνὰ δι' αὐτὸ, ἀπεκρίνατο ὁ ἔμπορος· ἀλλ' ἐκρύωσεν ὅμως 'γρήγορα· ἀλήθεια ἢ ὄχι;»

Ὁ Φέιγγιν κατένευσε καὶ ἐκτείνας τὴν χεῖρα πρὸς τὴν διεύθυνσιν τοῦ Σάφρον Χὶλλ,

«Εἶναι κανεὶς ἐκεῖ κάτω ἀπόψε; ἠρώτησεν.

— Εἰς τοὺς Τρεῖς Χωλούς;» ἠρώτησεν ὁ ἔμπορος.

Digitized by Google

Ὁ Ἰουδαῖος κατένευσε καὶ αὖθις.

«Σταθῆτε νά σας εἰπῶ, ἀπεκρίνατο ὁ ἔμπορος, προσπαθῶν νὰ ἐνθυμηθῇ· εἶναι, μοῦ φαίνεται, πέντε ἓξ ποῦ γνωρίζω· δὲν πιστεύω ὅμως νὰ ἦναι καὶ ὁ φίλος σας.

— Ὁ Σάικς δὲν εἶναι, ὑποθέτω; ἠρώτησεν ὁ Ἰουδαῖος, σκυθρωπὸς, ὡσεὶ διεψεύσθησαν αἱ προσδοκίαι του.

— Ἀπὼν, ἀπεκρίνατο ὁ μικρόσωμος ἐκεῖνος κινῶν πονήρως τὴν κεφαλήν. Ἔχετε τίποτα ἀπόψε ποῦ νὰ κάμνῃ δι' ἐμέ;

— Ἀπόψε τίποτε, ἀπήντησεν ὁ Ἰουδαῖος ἀπερχόμενος.

— Πηγαίνετε εἰς τοὺς Τρεῖς Χωλοὺς, Φέιγγιν; ἠρώτησεν ὁ μικρόσωμος ἔμπορος ἀνακαλῶν αὐτόν· σταθῆτε, ἤθελα κ' ἐγὼ νὰ κάμω ἕνα γύρο μαζί σας.»

Ὁ Ἰουδαῖος ἔστρεψε τὴν κεφαλὴν καὶ κατέδειξεν αὐτῷ διὰ χειρονομίας ὅτι προετίμα νὰ ἦναι μόνος· ἄλλως δὲ ἐπειδὴ ὁ μικρόσωμος ἔμπορος δὲν ἠδύνατο νὰ ἐξέλθῃ εὐκόλως τῆς παιδικῆς ἕδρας, τὸ καπηλεῖον τῶν Τριῶν Χωλῶν ἐστερήθη κατὰ τὴν περίστασιν ἐκείνην τοῦ πλεονεκτήματος τῆς παρουσίας τοῦ κυρίου Λάιβλυ· κατὰ τὸ διάστημα ὅπερ ἐχρειάσθη αὐτῷ διὰ νὰνεγερθῇ, ὁ Ἰουδαῖος ἐγένετο ἄφαντος. Ὁ κύριος Λάιβλυ ἀφ' οὗ ἐπὶ ματαίῳ ἠγέρθη ἐπὶ ἄκρων ποδῶν ἐπὶ τῇ ἐλπίδι νά τον ἴδῃ, ἐχώθη ἐκ νέου εἰς τὴν στενὴν ἕδραν του, καὶ ἀνταλλάξας πρῶτον μετά τινος κυρίας, ἧς τὸ ἐργαστήριον ἔκειτο ἀντικρὺ τοῦ ἰδικοῦ του, νεῦμα ἀμφιβολίαν καὶ δυσπιστίαν ἐκφράζον, ἀνέλαβε τὴν πίπαν του καὶ ἐξηκολούθησε νὰ καπνίζῃ σοβαρῶς.

Οἱ Τρεῖς Χωλοὶ ἢ κοινότερον οἱ Χωλοὶ, ἦν τὸ αὐτὸ ἐκεῖνο καπηλεῖον, ἐν ᾧ διεδραματίσθη ἡ μεταξὺ τοῦ Σάικς καὶ τοῦ κυνὸς αὐτοῦ σκηνὴ, καπηλεῖον γνωστότατον εἰς πάντας τοὺς συχνάζοντας ἐν τῇ συνοικίᾳ. Ὁ Φέιγγιν ἔκαμε νεῦμα γοργὸν εἴς τινα καθήμενον ἐν τῷ λογιστηρίῳ τοῦ καπηλείου, ἀνέβη τὴν κλίμακα, καὶ εἰσέδυσεν ἀθορύβως εἰς τὴν αἴθουσαν· ἐκεῖ παρετήρησεν ἀνήσυχος περὶ αὐτὸν, ὡς ἀναζητῶν τινά.

Ἡ αἴθουσα ἐφωτίζετο ὑπὸ δύο φανῶν φωταερίου, ὧν ἡ λάμψις δὲν διεκρίνετο ἔξωθεν, ἐπειδὴ τὰ φύλλα τῶν παραθύρων ἦσαν ἑρμητικῶς κεκλεισμένα, καὶ πρὸ τῶν παραθύρων ἐκρέμαντο πυκνὰ παραπετάσματα. Ἡ ὀροφὴ εἶχεν ἐπίτηδες μαῦρον χρωματισμὸν, ὅπως μὴ ὁ καπνὸς τῶν φανῶν παραβλάπτῃ αὐτόν.

Πυκνότατα νέφη καπνοῦ ἐπλήρουν τὴν αἴθουσαν, ὥστε ὁ εἰσερχόμενος οὐδὲν σχεδὸν ἠδύνατο νὰ διακρίνῃ· ἐνίοτε μόνον, ὅταν ἀνοιγομένης τῆς θύρας διέφευγεν ὀλίγος καπνὸς, ἐφαίνοντο ἀλλόκοτος συνάθροισις κεφαλῶν ἐν τῇ αὐτῇ συγχύσει, ἐν ᾗ περιήρχοντο εἰς τὴν ἀκοὴν καὶ αἱ ἐν τῇ αἰθούσῃ φωναί. Συνειθίζοντες δὲ βαθμηδὸν οἱ ὀφθαλμοὶ εἰς τὸ θέαμα ἐκεῖνο, διέκρινον ἐπὶ τέλους πολυπληθῆ συναναστροφὴν ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, συμπιεζομένων περὶ μακρὰν τράπεζαν εἰς ἧς τὴν ἄκραν ἤδρευε πρόεδρος, κρατῶν ἐν χειρὶ σφύραν ὡς σημεῖον τοῦ ἀξιώματος. Ἔν τινι γωνίᾳ ἐκάθητο πρὸ ἐλεεινοῦ κλειδοκυμβάλου εἶδος μουσικοῦ ἰσχρου ἔχοντος ῥῖνα καὶ ἐπιμελῶς περιτετυλιγμένον τὸ πρόσωπον ἕνεκα καταρροῆς.

Ὅτε ὁ Φέιγγιν εἰσέδυσεν ἀθορύβως εἰς τὴν αἴθουσαν, ὁ μουσικὸς ἐκεῖνος πλήξας διὰ τῶν δακτύλων τὸ κλειδοκύμβαλον ἐν εἴδει προανακρούσματος, ἐπέσυρε γενικὴν κραυγήν. Οἱ πάντες ἐπεζήτουν νὰ ψαλῇ ἓν ᾆσμα, ὅταν δὲ ὁ θόρυβος κατεσιγάσθη, προσῆλθε νεᾶνίς τις ὅπως διασκεδάσῃ τοὺς θεατὰς, ᾄδουσα ἐρωτικόν τι ᾆσμα ἐκ τεσσάρων στροφῶν ἀποτελούμενον· εἰς τὸ τέλος ἑκάστης, ὁ μουσικὸς ἐπανελάμβανε τὴν ἐπῳδὴν κρούων πάσῃ δυνάμει τὸ κλειδοκύμβαλον. Ὅταν ἐτελείωσαν, ὁ πρόεδρος ἔνευσεν εἰς σημεῖον ἐπιδοκιμασίας· ἀκολούθως ὅ τε μουσικὸς καὶ ἡ ἀοιδὸς, ἑκατέρωθεν αὐτοῦ σταθέντες, ἔψαλον διῳδίαν, ἣν δι' ἐνθουσιωδῶν ἐπευφημιῶν ἐπεσφράγισαν οἱ παρεστῶτες.

Ἄξια παρατηρήσεως ἦσαν ἐν τῇ αἰθούσῃ ἐκείνῃ πρόσωπά τινα προεξέχοντα τῶν λοιπῶν. Ἐν τοῖς πρώτοις κατελέγετο ὁ πρόεδρος, ὅστις ἦτο ὁ ἀπόλυτος δεσπότης πάντων ἐκεῖ· ἀνὴρ παράδοξον ἔχων ὄψιν καὶ ἀθλητικὴν κατασκευὴν σώματος, ὅστις ἐν ᾧ ἔψαλον, περιέστρεφε πανταχόθεν τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ ἐν ᾧ ἐφαίνετο ὅτι ἀφίετο καθ' ὁλοκληρίαν εἰς τὴν ἀπὸ τῆς μουσικῆς ἡδονὴν, προσεῖχεν εἰς πάντα τὰ γενόμενα καὶ ἤκουε πάντα τὰ λεγόμενα, πράγματι δ' ἐκέκτητο ὀξυτάτην ὅρασιν καὶ λεπτοτάτην ἀκοήν. Πλησίον αὐτοῦ ἵσταντο οἱ ἀοιδοὶ, μετ' ἀδιαφορίας δεχόμενοι τὰ ἀπευθυνόμενα αὐτοῖς συγχαρητήρια καὶ ἀλληλοδιαδόχως ῥοφῶντες δωδεκάδα γρὼγ, ἅτινα προσέφερον αὐτοῖς οἱ ἐνθουσιωδέστεροι θαυμασταί των.

Ἐπὶ τῶν φυσιογνωμιῶν πάντων τῶν παρευρισκομένων ἀπετυποῦντο τὰ μυσαρότατα τῶν ἐλαττωμάτων καὶ ἐφείλκυον τὴν προσοχὴν, ἕνεκα τῆς μεγάλης αὐτῶν βδελυρίας. Ἔβλεπέ τις ἐκεῖ τὸν δόλον, τὴν θηριωδίαν, τὴν μέθην παντὸς βαθμοῦ, ὑπὸ τὴν εἰδεχθεστάτην αὐτῶν ὄψιν. Γυναῖκες, νεάνιδες εἰς τὸ ἄνθος τῆς ἡλικίας αὐτῶν, ἀλλὰ τὰς ὁποίας ἐμάρανεν ἡ κακία καὶ ἐμόλυνον ἡ ἀσωτία καὶ τὸ ἔγκλημα, ἀπετέλουν τὸ θλιβερώτατον καὶ ζοφερώτατον μέρος τῆς φρικώδους ἐκείνης εἰκόνος.

Ὁ Φέιγγιν, ὃν οὐδὲν τῶν τοιούτων πραγμάτων συνεκίνει, ἐπεθεώρει μετὰ ταχύτητος ἁπάσας τὰς φυσιογνωμίας, ἀλλ' ὡς ἐφαίνετο δὲν εὕρισκε τὴν ζητουμένην. Ἐπὶ τέλους ἐπέσυρε τὴν προσοχὴν τοῦ προεδρεύοντος, ἐποίησεν αὐτῷ

Digitized by Google

διὰ τῆς χειρὸς ἀδιόρατον σχεδὸν νεῦμα, καὶ ἐξῆλθε τῆς αἰθούσης ἀθορύβως ὡς εἰσῆλθε.

«Τί ἀγαπᾶτε, κύριε Φέιγγιν; ἠρώτησεν ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος, ἐξελθὼν παρευθὺς κατόπιν τοῦ Ἰουδαίου. Δὲν θέλετε νὰ μας κάμετε συντροφιά; Ὅλοι θὰ εὐχαριστηθοῦν πολὺ, χωρὶς ἀμφιβολίαν.»

Ὁ Ἰουδαῖος ἐκίνησε τὴν κεφαλὴν μετ' ἀνυπομονησίας, καὶ εἶπε ταπεινῇ τῇ φωνῇ·

«Εἶναι αὐτὸς ἐδῶ;

— Ὄχι, ἀπεκρίνατο ὁ ἕτερος.

— Καὶ καμμία εἴδησις διὰ τὸν Μπάρνυ; ἠρώτησεν ὁ Φέιγγιν.

— Καμμία, ἀπεκρίνατο ὁ κάπηλος τῶν Τριῶν Χωλῶν, διότι ἐκεῖνος ἦτο. Δὲν θὰ τὸ κουνήσῃ ὡς ποῦ νὰ ἡσυχάσῃ τὸ πρᾶγμα. Νὰ ἦσαι βέβαιος πῶς τοὺς κυνηγοῦν, καὶ ἂν φανῇ, 'ς τὴν στιγμὴ τὸν τσουβάλιασαν.[1] Ὁ Μπάρνυ τὴν ἔχει καλὰ, γιατὶ ἀλλοιῶς θὰ ἐγίνετο λόγος· νά σου εἰπῶ, βάζω στοίχημα πῶς ὁ Μπάρνυ τὰ κατάφερε καλλίτερα ἀπὸ τοὺς ἄλλους.

— Δὰ ἔλθῃ *αὐτὸς* ἀπόψε; ἠρώτησεν ὁ Ἰουδαῖος, τονίζων ἰδιαιτέρως τὴν λέξιν αὐτός.

— Ὁ Μὼνξ ἐννοεῖτε; ἠρώτησεν ὁ κάπηλος μετά τινος ἐνδοιασμοῦ.

— Σιωπή! εἶπεν ὁ Ἰουδαῖος. Ναί.

— Χωρὶς ἄλλο, ἀπεκρίνατο ὁ κάπηλος ἐξαγαγὼν χρυσοῦν ὡρολόγιον ἐκ τοῦ θυλακίου τῶν περισκελίδων του. Ἐνόμιζα μάλιστα πῶς θὰ ἔλθῃ 'γρηγορώτερα· ἂν ἀγαπᾶτε νὰ περιμένετε δέκα λεπτὰ, θὰ ἦναι . . .

— Ὄχι, ὄχι, ἔσπευσε νὰ εἴπῃ ὁ Ἰουδαῖος, ὡς ἂν παρὰ τὴν μεγάλην του ἐπιθυμίαν νὰ ἴδῃ τὸ ἐν λόγῳ πρόσωπον ἀνεκουφίσθη μὴ συναντήσας αὐτό. Εἰπέ του πῶς ἦλθα νά τον ἰδῶ, καὶ νὰ ἔλθῃ ἀπόψε 'ς τὸ 'σπίτι μου. Ὄχι, καλλίτερα αὔριον· ἀφ' οὗ δὲν εἶναι ἐδῶ, εἶναι καὶ αὔριον καιρός.

— Πολὺ καλὰ, εἶπεν ὁ κάπηλος· δὲν ἔχει ἄλλο τίποτε νὰ τοῦ εἰπῶ;

— Οὔτε λέξιν ἐπὶ τοῦ παρόντος, εἶπεν ὁ Ἰουδαῖος καταβαίνων τὴν κλίμακα.

— Ἀλήθεια, εἶπεν ὁ κάπηλος ταπεινῇ τῇ φωνῇ, ἀνακαλῶν αὐτὸν, τί εὐκαιρία παρουσιάζεται νὰ κάμωμε μίαν δουλειά. Ὁ Φὶλ Μπάρκερ εἶναι μέσα· εἶναι γενομένος στουππί,[2] καὶ ἕνα μικρὸ παιδὶ μπορεῖ νά τον στραβώσῃ.[3]

— Χὰ, χὰ, χὰ, ἀνεκάγχασεν ὁ Ἰουδαῖος ἀνεγείρας τὴν κεφαλήν· ἀλλὰ δὲν εἶναι τώρα καιρὸς νὰ χάσωμεν μὲ τὸν Μπάρκερ· ἔχει ἀκόμη πολλὰ νὰ κάμῃ πρωτοῦ νὰ ξεμπερδεύσωμεν τὸν λογαριασμόν του· ὥστε 'πήγαινε νὰ εὕρῃς τοὺς συντρόφους σου καὶ εἰπέ τους νὰ γλεντήσουν τὴν ζωήν τους, ὅσον καιρὸν οἱ ἄλλοι τοὺς τὴν χαρίζουν, χὰ, χὰ, χά!»

Ἀνεκάγχασεν ἐπίσης καὶ ὁ κάπηλος, καὶ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν αἴθουσαν. Ἅμα ὁ Ἰουδαῖος ἔμεινε μόνος, ἡ φυσιογνωμία του ἀνέλαβε τὴν προηγουμένην ἔκφρασιν ἀνησυχίας καὶ ταραχῆς. Μετά τινας στιγμὰς σκέψεως ἐπέβη ἑνὸς δίφρου καὶ διέταξε νά τον φέρῃ πρὸς τὸ μέρος τοῦ Βέδναλ Γκρήν. Κατῆλθε δὲ εἰς ἡμίσεος μιλίου ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς κατοικίας τοῦ Σάικς, καὶ διήνυσε πεζὸς τὸν ἐπίλοιπον δρόμον.

«Τώρα, ὑπετονθόρυσε κρούων τὴν θύραν, εἴμεθα ἕνας κ' ἕνας, κόρη μου, καὶ ἂν μαγερεύουν[1] τίποτε θά σε κάμω γρήγορα νά το μαρτυρήσῃς ὅσῳ κατεργάρα καὶ ἂν ἦσαι.»

Ἀνῆλθεν ἀθορύβως τὴν κλίμακα καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ δωμάτιον τῆς Νάνσυ, χωρὶς νὰ κρούσῃ τὴν θύραν αὐτοῦ. Ἡ νεᾶνις ἐκάθητο μόνη, λυσίκομος, στηρίζουσα τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τῆς τραπέζης.

«Τὸ ἔχει τσουγμένο, ἐσκέφθη ὁ Ἰουδαῖος ἀδιαφόρως, καὶ ἴσως εἶναι κακοδιάθετος.»

Ἐν ᾧ ἔκαμνε τὴν παρατήρησιν ταύτην ὁ γέρων Ἰουδαῖος ἐστράφη ἵνα κλείσῃ τὴν θύραν, ὁ δὲ κρότος ἐξήγειρε τῆς νάρκης αὐτῆς τὴν νεάνιδα. Εἶδεν ὑπόδρα τὸν Ἰουδαῖον, ἠρώτησεν ἂν ἦτο καμμία εἴδησις, καὶ ἤκουσε παρ' αὐτοῦ τὴν διήγησιν τῶν συμβάντων τοῦ Τωβίου Κράκιτ.

Ὅταν ὁ Ἰουδαῖος ἐτελείωσεν, ἡ νεᾶνις ἀνέλαβε τὴν προτέραν στάσιν, στηρίξασα ἐπὶ τῆς τραπέζης τὴν κεφαλὴν, καὶ οὐδὲ λέξιν ἐξεστόμισεν. Ἔσπρωξε μετ' ἀνυπομονησίας τὸν λυχνοστάτην, καὶ ἅπαξ ἢ δὶς μεταβαλοῦσα θέσιν μετὰ κινήσεως νευρικῆς καὶ σπασμωδικῆς, προσέτριψε τοὺς πόδας εἰς τὸ πάτωμα· ἅπασαι αἱ κινήσεις αὐτῆς περιωρίσθησαν εἰς ταῦτα.

Ἐν σιγῇ δὲ καὶ ὁ Ἰουδαῖος περιέβλεψε περὶ αὐτὸν καὶ παρετήρησεν ὅλα τὰ μέρη τοῦ δωματίου, ὅπως ἀνακαλύψῃ μὴ τυχὸν ἐπανελθὼν ὁ Σάικς ἐκρύπτετο· εὐχαριστηθεὶς ἀναμφιβόλως ἐκ τοῦ ἀποτελέσματος τῶν παρατηρήσεών του, ἔβηξε δὶς ἢ τρὶς καὶ ἀπεπειράθη πολλάκις νἀνοίξῃ ὁμιλίαν. Ἀλλ' ἡ νεᾶνις οὐδὲ κἂν προσέσχεν εἰς αὐτόν· ἐπὶ τέλους ἔκαμε τὴν τελευταίαν ἀπόπειραν, καὶ προστρίβων τὰς χεῖρας ἠρώτησεν αὐτὴν θωπευτικώτατα.

«Ποῦ νομίζεις νὰ ἦναι τώρα ὁ Μπὶλ, ἀγαπητή μου;»

Ἡ νεᾶνις ἐψέλλισε διὰ φωνῆς θλιβερᾶς καὶ μόλις καταληπτῆς ὅτι ἠγνόει· ἐφαίνετο δὲ ὅτι οἱ ὀλολυγμοὶ ἐμπόδιζον αὐτὴν νὰ ὁμιλήσῃ.

«Καὶ τὸ παιδί; ἠρώτησεν ὁ Ἑβραῖος προσηλῶν ἐπ' αὐτῆς τοὺς ὀφθαλμοὺς, ὅπως ἀναγνώσῃ ἐν τῇ ἐκφράσει τῆς φυσιογνωμίας της. Τὸ δυστυχισμένο τὸ μικρό! Νά το πετάξουν εἰς ἕνα λάκκο! Νάνσυ, τί λέγεις δι' αὐτό;

1. Τὸν συνέλαβον καὶ τὸν ἐφυλάκισαν.

2. Μεθυσμένος.

3. Ἐξαπατήσῃ.

1. Μηχανορραφοῦσι.

Digitized by Google

— Τὸ παιδί! εἶπεν ἐκείνη ἐγείρασα ζωηρῶς τὴν κεφαλήν, τὸ παιδὶ εἶναι πολὺ καλλίτερα ἐκεῖ ὁποῦ εἶναι παρὰ μαζί μας· καὶ φθάνει μόνον νὰ μὴν πάθῃ τίποτε κακὸ ὁ Μπίλ· εὔχομαι νἀποθάνῃ ἐκεῖ 'ς τὸν λάκκον, κ' ἐκεῖ νἀσπρίσουν τὰ ἄμοιρα τὰ κόκκαλά του.

— Πῶς! ἀνεφώνησεν ὁ Ἑβραῖος ἔκθαμβος.

— Ναί, ἔτσι καθὼς λέγω, εἶπεν ἡ νεᾶνις παρατηροῦσα αὐτὸν ἀσκαρδαμυκτί. Εἶναι εὐτύχημά μου ὁποῦ δὲν θὰ το ἰδῶ πλέον, καὶ θὰ εἰξεύρω πῶς τὰ βάσανά του ἐτελείωσαν. Δὲν θὰ ἠμποροῦσα νά το ὑποφέρω πλησίον μου· μόνον ἡ ὄψις του μὲ ἔκαμνε νὰ συχαίνωμαι καὶ τὸν ἑαυτόν μου καὶ σᾶς ὅλους.

— Φτοῦ! ἔκαμεν ὁ Ἑβραῖος περιφρονητικῶς· εἶσαι μεθυσμένη, κόρη μου.

— Ἐγώ! εἶπεν ἐκείνη μετὰ πικρίας· δὲν εἶναι σφάλμα σου βέβαια ἂν δὲν ἦμαι· ἄλλο καλλίτερο δὲν ἤθελες παρὰ νά με βλέπῃς πάντα εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν, ἐκτὸς ἴσως αὐτὴν τὴν στιγμήν. Φαίνεται ὅτι ὁ τρόπος μου σήμερα δὲν εἶναι τῆς ὀρέξεώς σου, ἢ ὄχι;

— Ναί! ἀνεφώνησεν ὁ Ἑβραῖος· δὲν εἶναι διόλου τῆς ὀρέξεώς μου.

— Καὶ λοιπόν, τί ἀγαπᾶτε νὰ κάμω; εἶπεν ἡ νεᾶνις γελῶσα.

— Τί ἀγαπῶ νὰ κάμῃς! ἀνεκραύγασεν ὁ Ἑβραῖος, ὃν ἡ ἀπροσδόκητος ἐπιμονὴ τῆς νέας καὶ τὰ διάφορα δυσάρεστα συμβάντα τῆς ἑσπέρας ἔφερον εἰς ἀπόγνωσιν· τώρα θὰ ἰδῇς, τί θέλω νὰ κάμῃς· ἄκουσε, στρίγγλα! Ἄκουσε καλὰ ἐμένα, ὁποῦ μὲ δύο λογάκια ἠμπορῶ νὰ κάμω νὰ στρίψουν τὸ καρύδι τοῦ Σάικς, τόσῳ σίγουρα, ὡς νὰ ἐκρατοῦσα τὸν βοϊδόλαιμό του ἀνάμεσα 'ς τὰ χέρια μου. Ἐὰν γυρίσῃ 'πίσω καὶ δὲν φέρῃ μαζί του τὸ παιδί, ἐὰν τὸ ἄφισε νὰ φύγῃ, ἐὰν δὲν μοί το ἀποδώσῃ, ζωντανὸ ἢ νεκρό, σκότωσέ τον ἀμέσως ἂν θέλῃς νά τον κάμῃς νὰ γλυτώσῃ τὴν κρεμάλαν, μόλις πατήσῃ τὸ πόδι του ἐδῶ μέσα, ἀλλοιῶς, πίστευσέ με θὰ ἦναι πολὺ ἀργά.

— Τί θὰ εἰποῦν αὐτά; ἀνεφώνησεν ἀκουσίως ἡ νεᾶνις.

— Τί θὰ εἰποῦν αὐτά; ἐξηκολούθησεν ὁ Φέιγκιν ὡς μαινόμενος, νὰ τί θὰ εἰποῦν.... ὅταν αὐτὸ τὸ παιδὶ ἠμποροῦσε νά με κάμῃ νὰ κερδήσω ἑκατοντάδες λίρες στερλίνες, εἶναι σωστὸ νὰ χάσω αὐτὴν τὴν περίστασιν, αὐτὸ τὸ βέβαιον κέρδος, ἐξ αἰτίας μερικῶν μεθύσων, ὁποῦ ἠμπορῶ ὅ τι ὥρα θέλω νά τους κόψω τὸ καταπινάρι,[1] καὶ νὰ εἶμαι εἰς τὴν διάκρισιν ἑνὸς ληστοῦ, ὁ ὁποῖος μόνον ὁποῦ δὲν θέλει, ἂν θελήσῃ ὅμως ἠμπορεῖ νά.... νά....»

Ὁ γέρων ἤσθμαινε καὶ ἀπήγγειλεν οὐχὶ εὐδιακρίτως τὴν τελευταίαν φράσιν· παραχρῆμα ὅμως ὁ θυμὸς αὐτοῦ κατηυνάσθη, καὶ ἡ στάσις του μετεβλήθη ὁλοτελῶς. Ἐκεῖνος ὅστις πρὸ μιᾶς ἔτι στιγμῆς ἔκειτο ἐκεῖ, δάκνων τοὺς γρόνθους, μόλις ἀναπνέων, ὠχριῶν ἐκ μανίας καὶ ἀγρίως βλέπων, κατέπεσεν ἐπί τινος ἕδρας καὶ συνελθὼν εἰς ἑαυτόν, ἐφοβήθη μήπως ἐπροδόθη. Μετὰ βραχεῖαν δὲ σιγὴν ἀπετόλμησε νὰ κυττάξῃ τὴν Νάνσυ, καὶ ἔλαβεν ὁπωσοῦν θάρρος ἰδὼν ὅτι ἐκάθητο ἀμέριμνος ἀπαραλλάκτως, ὡς καὶ ὅταν οὗτος εἰσῆλθεν εἰς τὸ δωμάτιον.

«Νάνσυ, ἀγαπητή μου! ὑπετονθόρυσεν ὁ Ἑβραῖος διὰ τῆς συνήθους αὐτῷ φωνῆς· ἔδωκες προσοχὴν εἰς ὅσα εἶπα;

— Μή με σκοτίζῃς, Φέιγγιν, ἀπεκρίνατο ἡ νεᾶνις, ἐγείρασα νωχελῶς τὴν κεφαλήν· ἂν ὁ Μπὶλ δὲν ἐπέτυχεν αὐτὴν τὴν φοράν, θὰ ἐπιτύχῃ ἄλλην ἡμέραν· ἔκαμε διὰ σένα ἕως τώρα πολλά, καὶ θὰ κάμῃ καὶ ἄλλα ἀκόμη ὅταν ἠμπορέσῃ. Τὰ ἀδύνατα ὅμως δὲν ἠμπορεῖ νά τα κάμῃ· ὥστε ἂς παύσῃ πλέον αὐτὴ ἡ κουβέντα.

— Καὶ τὸ παιδί, ἀγαπητή μου; εἶπεν ὁ Ἑβραῖος προστρίβων τὰς χεῖρας μετὰ πυρετώδους ζωηρότητος.

— Ὅ τι πάθουν οἱ ἄλλοι θὰ πάθῃ καὶ αὐτό, ὑπολαβοῦσα εἶπεν ἡ Νάνσυ· σοῦ τὸ λέγω καὶ πάλιν ὅμως ὅτι ἐλπίζω πῶς ἀπέθανε καὶ ἐτελείωσαν τὰ βάσανά του πλέον.... Φθάνει μόνον νὰ μὴν πάθῃ τίποτε ὁ Μπίλ. Ἀλλ' ἀφ' οὗ ὁ Τώμπυ τὴν ἐγλύτωσε, εἶναι πολὺ πιθανὸν πῶς δὲν ἔπαθε καὶ αὐτὸς τίποτε· διότι ἀξίζει δυὸ 'σὰν τὸν Τώμπυ.

— Καὶ δι' αὐτὸ ὁποῦ σοῦ ἔλεγα, ἀγαπητή μου;.... ἠρώτησεν ὁ Ἑβραῖος, βλέπων αὐτὴν ἐταστικῶς.

— Πρέπει νὰ μοῦ τὸ εἰπῇς καὶ πάλιν, ἂν ἦναι τίποτε ποῦ πρέπει νὰ κάμω, ἀπεκρίνατο ἡ Νάνσυ· καὶ πάλιν εἰς τοιαύτην περίστασιν καλλίτερα θὰ κάμῃς νὰ περιμένῃς ὡς αὔριον. Μὲ ἐξύπνησες μίαν στιγμή, εἶμαι ὅμως καὶ πάλιν κουρασμένη καὶ λωλωμένη ὡς πρῶτα.»

Ὁ Φέιγγιν ἀπέτεινεν αὐτῇ καὶ ἄλλας ἐρωτήσεις, ὅπως βεβαιωθῇ ἐὰν δὲν ἐπωφελήθη τῶν ἐκμυστηρεύσεων ἃς ἀσυνέτως ἐποίησεν, ἀλλ' ἐκείνη ἀπεκρίνατο φυσικώτατα καὶ οὐδόλως ἐτάραττον αὐτὴν τὰ ἐταστικὰ τοῦ Ἑβραίου βλέμματα, ὥστε οὗτος ἐβεβαιώθη πλέον ὅτι ὀρθῶς ἔκρινεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, ὅτι ἡ νεᾶνις εἶχε κάμει κατάχρησιν πνευματωδῶν ποτῶν. Καὶ τῷ ὄντι ἡ Νάνσυ οὐδαμῶς ἦν ἀπηλλαγμένη ἐλαττώματος κοινοῦ πᾶσι τοῖς μαθηταῖς τοῦ Ἑβραίου, ὅπερ παρ' αὐτῷ ἐκ παιδικῆς ἡλικίας ὑπεθάλπετο ἀντὶ νὰ καταστέλληται. Ἡ ἀταξία τῆς ἐνδυμασίας αὐτῆς καὶ δριμεῖα ὀσμὴ γινέβρας κεχυμένης ἐν τῷ δωματίῳ, ὑπεστήριζον τὴν εἰκασίαν ταύτην. Καὶ ὅτε, μετά τινα στιγμὴν ζωηρότητος ἐπανέπεσεν εἰς τὴν προτέραν νάρκην της, ὁτὲ μὲν δακρύουσα, ὁτὲ δὲ κραυγάζουσα «ἐπὶ τέλους, ποτὲ δὲν πρέπει νὰ ἀπελπιζώμεθα!» ἡ προφέ-

1. Τὸν λάρυγγα.

ρουσα λόγους ἀσυναρτήτους, ὁ κύριος Φέιγγιν, ὅστις ἐκέκτητο μεγάλην πεῖραν τῶν τοιούτων, κατενόησε μετὰ ὑπερμέτρου εὐχαριστήσεως, ὅτι μακρὰν ἀπεῖχε τοῦ νὰ συλλάβῃ αὕτη ὑπόνοιάν τινα, περὶ τῶν ὅσων ἐφοβήθη.

Ἡσυχάσας ἐκ τῆς ἀνακαλύψεως ταύτης, ἐκπληρώσας δὲ τὸν διττὸν σκοπὸν ὃν προετίθετο, νὰ πληροφορήσῃ δηλαδὴ τὴν νεάνιδα περὶ τῶν συμβάντων καὶ νὰ βεβαιωθῇ αὐτοῖς ὄμμασιν ὅτι ὁ Σάικς δὲν ἐπανῆλθεν, ὁ κύριος Φέιγγιν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν κατοικίαν του καταλιπὼν τὴν Νάνσυ, τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τῆς τραπέζης στηρίζουσαν καὶ εἰς ὕπνον βεβυθισμένην.

Ἦτο περίπου μία ὥρα μετὰ μεσονύκτιον· ἡ νὺξ ἦν ζοφερά, τὸ δὲ ψῦχος δριμύτατον, ὥστε ὁ Ἑβραῖος ἔσπευσε διὰ νὰ ἐπιστρέψῃ ὅ τι τάχιστα εἰς τὸν οἶκόν του· ὁ ἀποξηράνας τὰς ὁδοὺς ψυχρὸς βορέας ἐφαίνετο ὡσεὶ ἐσάρωσεν ἐπίσης καὶ τοὺς διαβάτας ἐκ τῶν ὁδῶν καθὼς καὶ τὸν κονιορτὸν καὶ τὸν βόρβορον· σχεδὸν οὐδεὶς εὑρίσκετο ἔξω, καὶ οἱ σπάνιοι διαβάται ἔτρεχον ἐν τάχει εἰς τὰς κατοικίας των· ὁ ἄνεμος ἔπνεε κατὰ πρόσωπον τοῦ Ἑβραίου, ὅστις προεχώρει τρέμων καὶ ῥιγῶν εἰς πᾶσαν αὐτοῦ πνοήν.

Φθὰς εἰς τὴν καμπὴν τῆς ὁδοῦ ἐν ᾗ κατῴκει, ἠρεύνα τὰ θυλάκιά του διὰ νὰ εὕρῃ τὸ κλειδίον, ὅτε αἴφνης παρουσιάσθη ὄπισθέν του ἄνθρωπός τις καὶ ἐκάλεσεν αὐτὸν κατ' ὄνομα ταπεινῇ τῇ φωνῇ.

«Ἆ! ἐπεφώνησεν ὁ Ἑβραῖος, στραφεὶς ζωηρῶς· εἶναι ;..

— Ναί, ὑπολαβὼν εἶπεν ἀποτόμως ὁ ἄγνωστος. Δύο ὥραις ἔχω τώρα ποῦ ξεπάγιασα νά σε περιμένω· ποῦ 'ς τὸ διάβολο ἦσουν χωμένος ;

— Ἔτρεχα γιὰ ταὶς δουλειαίς σου, ἀγαπητέ μου, ἀπεκρίνατο ὁ Ἑβραῖος βλέπων ἀμηχάνως τὸν ἄγνωστον, καὶ βραδύνων τὸ βῆμα. Γιὰ ταὶς δουλειαίς σου ὅλη τὴν βραδειά.

— Μπᾶ! ἀλήθεια ; εἶπεν οὗτος εἰρωνικῶς. Λοιπὸν, ποῖον τὸ ἀποτέλεσμα ;

— Ὄχι πολὺ καλὸν, εἶπεν ὁ Ἑβραῖος.

— Ἐλπίζω πῶς ὄχι καὶ κακὸν,» εἶπεν ὁ ἄγνωστος, σταθεὶς, καὶ ἰδὼν ἀνησύχως τὸν Ἑβραῖον.

Ὁ Ἑβραῖος ἔσεισε τὴν κεφαλὴν καὶ ἡτοιμάζετο νἀποκριθῇ, ὅτε ὁ ἄλλος διακόψας αὐτὸν, διηυθύνθη εἰς τὴν οἰκίαν πρὸ τῆς ὁποίας ἔφθασαν συνομιλοῦντες, καὶ παρετήρησεν ὅτι προτιμότερον ἦτο νὰ ἐξακολουθήσωσι τὴν συνδιάλεξίν των ὑπὸ στέγην παρὰ εἰς τὸ ὕπαιθρον· ὅτι εἶχε ξεπαγιάσει περιμένων ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον καὶ ὅτι ὁ ἄνεμος ἐθέριζε τὸ πρόσωπόν του.

Ὁ Φέιγγιν δὲν ἐφαίνετο εὐδιάθετος νὰ δεχθῇ ἐπισκέψεις εἰς τοιαύτην ὥραν καὶ ὑπετονθόρυσεν ὅτι δὲν εἶχε φωτιάν· ἀλλ' ὁ σύντροφός του ἐπανέλαβε τὴν αἴτησιν τοσοῦτον ἐπιτακτικῶς, ὥστε ὁ Ἑβραῖος ἀνοίξας τὴν θύραν παρεκάλεσεν αὐτὸν νὰ κλείσῃ ἀθορύβως, ἐν ᾧ αὐτὸς ἤναπτε φῶς.

«Κάμνει θεοσκότεινα ἐδῶ, εἶπεν ὁ ἄγνωστος προχωρήσας βήματά τινα ψηλαφητί. Κάμε 'γρήγορα. Δέν μου ἀρέσει τὸ σκοτάδι.

— Κλείσατε τὴν πόρταν,» εἶπεν ὁ Φέιγγιν ταπεινῇ τῇ φωνῇ ἐκ τοῦ ἄκρου τοῦ διαδρόμου.

Ἐν ᾧ δὲ ὡμίλει, ἡ θύρα ἐκλείσθη μετὰ θορύβου.

«Δὲν τὴν ἔκλεισα ἐγὼ, εἶπεν ὁ ἄγνωστος, προσπαθῶν νὰ προχωρήσῃ ἐν τῷ σκότει· ἀλλ' ὁ ἄνεμος, ἢ θὰ ἐκλείσθη μόνη της· ἀλλοιῶς δὲν γίνεται. Φώτισε 'γρήγορα, ἢ κάπου θὰ 'βγάλω τὸ σβέρκο μου εἰς αὐτὴν τὴν καταραμένην σπηλιά.»

Ὁ Φέιγγιν κατῆλθεν ἀθορύβως τὴν κλίμακα τοῦ μαγειρείου, καὶ ἐπανῆλθε μετὰ μικρὸν μετ' ἀνημμένου κηρίου, ἀφ' οὗ πρότερον ἐβεβαιώθη ὅτι ὁ Τωβίας Κράκιτ ἐκοιμᾶτο βαθύτατα ἐν τῇ κάτω αἰθούσῃ, καὶ οἱ μικροὶ λωποδῦται ἐν τῷ ἔμπροσθεν δωματίῳ. Ἔνευσεν εἰς τὸν ἄγνωστον νἀκολουθήσῃ αὐτὸν καὶ προεπορεύθη.

«Ἠμποροῦμεν νὰ εἰποῦμε ἐδῶ τὰ ὀλίγα, ὁποῦ ἔχομεν νὰ εἴπωμεν μεταξύ μας, ἀγαπητέ μου, εἶπεν ὁ Ἑβραῖος ὠθήσας θύραν τινα· θἀφίσω τὸ φῶς εἰς τὴν σκάλα, ἐπειδὴ εἰς τὰ παράθυρα εἶναι τρύπαις καὶ ἠμπορεῖ νὰ ἰδοῦν τὸ φῶς οἱ γείτονες. Ἀπὸ 'δῶ !»

Ὁ Ἑβραῖος ἔκυψε, κατέθηκε τὸ κηρίον ἐπὶ τῆς τελευταίας βαθμίδος τῆς κλίμακος ἀντικρὺ ἀκριβῶς τῆς θύρας καὶ εἰσῆλθε πρῶτος εἰς τὸ δωμάτιον, ὅπερ ἄλλα ἔπιπλα δὲν εἶχεν ἐκτὸς ἑνὸς τεθραυσμένου καθίσματος καὶ παλαιοῦ τινὸς ἀνακλίντρου, χωρὶς σκέπασμα. Ὁ ξένος ἔπεσεν ἐπ' αὐτοῦ κατάκοπος, πλησιάσαντος δὲ τοῦ Ἑβραίου τὸ κάθισμα, εὑρέθησαν ἀπέναντι ἀλλήλων. Τὸ σκότος δὲν ἦτο βαθὺ, διότι ἡ θύρα ἦν ἡμίκλειστος, τὸ δὲ κηρίον ἐπὶ τῆς κλίμακος τεθειμένον, ἔρριπτεν ἀμυδρὰν λάμψιν ἐπὶ τοῦ τοίχου εἰς τὸ βάθος τοῦ δωματίου.

Συνδιελέχθησαν ἐπί τινα καιρὸν ταπεινῇ τῇ φωνῇ· ἂν παρευρίσκετό τις μάρτυς τῆς σκηνῆς ἐκείνης, καίτοι ἐκ τῆς συνομιλίας των μόνον λέξεις τινὰς ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν θὰ ἤκουεν, εὐκόλως ὅμως θὰ κατενόει ὅτι ὁ Φέιγγιν ἐφαίνετο δικαιολογούμενος κατά τινων παρατηρήσεων τοῦ ξένου, καὶ ὅτι οὗτος ἦν σφόδρα ἠρεθισμένος. Συνωμίλουν οὕτως ἐπὶ ἓν τέταρτον περίπου τῆς ὥρας, ὅτε ὁ Μὼνξ (διὰ τοῦ ὀνόματος τούτου προσηγόρευσε πολλάκις ὁ Ἑβραῖος τὸν ξένον κατὰ τὴν συνδιάλεξιν), εἶπεν ὑψώσας μικρὸν τὴν φωνήν·

«Σᾶς ἐπαναλαμβάνω πῶς αὐτὸ ἦτο ἀνόητον καὶ δὲν εἶχε τὸν τόπον του. Διατί νὰ μήν τον κρατήσῃς ἐδῶ μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους ; Διατί νὰ μήν τον κάμῃς ἀμέσως κακοήθη μοσχομάγκαν ;

— Ἀλλ' ἀκούσατέ με λοιπόν ! ἀνεφώνησεν ὁ Ἑβραῖος, ἀνυψῶν τοὺς ὤμους.

Digitized by Google

— Μὴν 'πᾶς νά μου εἰπῇς πῶς δὲν ειμποροῦσες νά το κάμῃς αὐτὸ, ἂν ἤθελες! παρετήρησεν ὁ Μὼνξ μετὰ δυσαρεσκείας. Μήπως δέν το κατώρθωσες τόσαις φοραῖς γιὰ τὰ ἄλλα παιδιά; Ἐὰν τὸ πολὺ πολὺ εἶχες ἕνα χρόνον ὑπομονὴ, δὲν θὰ κατώρθωνες νά τον κάμῃς νὰ καταδικασθῇ εἰς ἐξορίαν, ἴσως καὶ διὰ βίου;

— Καὶ ποῖον θὰ ὠφελοῦσε αὐτό; ἀγαπητέ μου, ἠρώτησε ταπεινῶς ὁ Ἑβραῖος.

— Ἐμὲ, ἀπεκρίνατο ὁ Μὼνξ.

— Ἀλλ' ὄχι καὶ ἐμὲ, παρετήρησεν ὁ Ἑβραῖος μετὰ ταπεινότητος· ἠμποροῦσε νά μου χρησιμεύσῃ. Ὅταν διὰ μίαν ὑπόθεσιν ἐνδιαφέρονται δύο μέρη, τὸ δίκαιον εἶναι νὰ συμβουλεύεται κανεὶς τὰ συμφέροντα καὶ τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ ἄλλου. Δὲν εἶναι ἔτσι, καλέ μου φίλε;

— Ἔ, ὕστερα; ἠρώτησεν ὁ Μὼνξ ἀποτόμως.

— Εἶδα πῶς δὲν ἦταν εὔκολο νά τον συνειθίσω 'ς τὴν τέχνη, ἐξηκολούθησε λέγων ὁ Ἑβραῖος· δὲν ὡμοίαζε καθόλου μὲ τὰ ἄλλα παιδιὰ, ὁποῦ εὑρίσκονται εἰς τὴν ἰδίαν θέσιν.

— Ὄχι, ποῦ νὰ πάρῃ ἡ ὀργή! ὑπετονθόρυσεν ὁ Μὼνξ· ἀλλέως θὰ ἦτον πρὸ πολλοῦ γενομένος κλέπτης.

— Δὲν εἶχα κανένα μέσον 'ς τὸ χέρι διὰ νά τον καταφέρω, εἶπεν ὁ Ἑβραῖος παρατηρῶν ἀνησύχως τὴν φυσιογνωμίαν τοῦ ἄλλου. Δὲν ἐπιάσθη ποτὲ εἰς τὸ δόκανον, καὶ δὲν εἶχα τρόπον διὰ νά τον φοβίσω, ὅπως κάμνομεν πάντα εἰς τὴν ἀρχή· ἀλλέως χάνομεν ὅλους μας τοὺς κόπους. Τί ἔπρεπε νὰ κάμω; Νά τον στείλω εἰς τὸν δρόμο μαζὶ μὲ τὸν Ἀπανωλαδιᾶν καὶ μὲ τὸν Τσάρλυ; τὴν ἐπάθαμε καλὰ τὴν πρώτη φορὰ, ἀγαπητέ μου· ἔτρεμα γιὰ ὅλους μας.

— Δὲν εἶναι σφάλμα ἰδικόν μου αὐτὸ, παρετήρησεν ὁ Μὼνξ.

— Ὄχι, ὄχι, φίλε μου, ὑπολαβὼν εἶπεν ὁ Ἑβραῖος· καὶ δὲν ἔχω κανένα παράπονο, ἐπειδὴ ἂν δὲν συνέβαινεν αὐτὸ, δὲν θὰ ἐτύχαινεν ἡ εὐκαιρία νὰ δώσετε προσοχὴν εἰς αὐτὸ τὸ παιδὶ, καὶ δὲν θὰ ἀνεκαλύπτετε ὅτι ἦταν αὐτὸ ὁποῦ ἐζητούσατε. Πρὸς χάριν ἰδικήν σας τὸ ἔπιασα διὰ μέσου τῆς Νάνσυ καὶ τώρα αὐτὴ εἶναι ποῦ παίρνει πάντα τὸ μέρος του.

— Καὶ τί κάθεσαι; Δέν την πνίγεις! εἶπεν ὁ Μὼνξ μετ' ἀνυπομονησίας.

— Δὲν εἶναι κατάλληλος ὁ καιρὸς, ἀγαπητέ μου, ἀπεκρίνατο ὁ Ἑβραῖος μειδιῶν, καὶ ἔπειτα αὐτοῦ τοῦ εἴδους τῆς δουλειαῖς δὲν τῆς καταπιάνομεν, ἀλλέως μὲ πολλήν μου εὐχαρίστησιν θά το ἔκαμνα κάμμίαν ἀπὸ αὐταῖς ταῖς ἡμέραις· ὅμως γνωρίζω πολὺ καλὰ αὐτοῦ τοῦ εἴδους τὰ κορίτσια· ἔννοια σου, Μὼνξ. Μόλις ἀρχίσει νά του ἀρέσῃ τοῦ παιδιοῦ εἰς αὐτὴν τὴν δουλειὰ, καὶ αὐτὴ δὲν θὰ δίνῃ πλέον ἕνα παρᾶ! Θέλετε νὰ γίνῃ κλέφτης· ἐὰν ἦναι ζωντανὸς, σοῦ ὑπόσχομαι νά τον κάμω τέλειον, καὶ ἂν... ἂν... προσέθηκεν ὁ Ἑβραῖος, πλησιάζων ἔτι μᾶλλον τὸν Μὼνξ... αὐτὸ δὲν εἶναι πιθανόν· ἀλλὰ τέλος πάντων, διὰ νὰ ὑποθέσωμεν καὶ τὸ χειρότερον ὁποῦ ἠμπορεῖ νὰ συμβῇ.... ἂν ἀπέθανε....

— Δὲν θὰ εἶμαι ἐγὼ ἡ αἰτία, εἶπε διακόψας αὐτὸν ἀγρίως ὁ Μὼνξ, σφίγγων μὲ τρέμουσαν χεῖρα τὸν βραχίονα τοῦ Ἑβραίου. Βάλε το καλὰ εἰς τὸν νοῦ σου, Φέιγγιν, ἐγὼ δὲν πταίω καθόλου δι' αὐτό. Τὰ πάντα ἐκτὸς τοῦ θανάτου σᾶς εἶπα εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς. Δὲν θέλω νὰ χύσω αἷμα, αὐτὸ ἀνακαλύπτεται πάντοτε καὶ ἔπειτα δέν σε ἀφίνουν ἥσυχον καὶ τὰ φαντάσματα. Ἂν ἐσκοτώθη δὲν εἶναι λάθος ἰδικόν μου, ἀκούεις! Καταραμένη νὰ ἦναι αὐτὴ ἡ ἀναθεματισμένη τρύπα σας! Τί εἶναι αὐτό;

— Τί πρᾶγμα; ἀνεφώνησεν ὁ Ἑβραῖος περιπτυξάμενος τὸ σῶμα τοῦ Μὼνξ πεσόντος περιδεοῦς κατὰ γῆς. Ποῦ; τί εἶναι;

— Ἐκεῖ, ἐκεῖ! ἀπεκρίνατο ἐκεῖνος, δεικνύων διὰ τοῦ βλέμματος τὸν ἀπέναντι τοῖχον. Ὁ ἴσκιος... Εἶδα τὸν ἴσκιον μιᾶς γυναικὸς μὲ ἕνα σάλι καὶ ἕνα καπελλῖνο νὰ περάσῃ 'σὰν ἀστραπὴ ἀπὸ τὸν τοῖχο.»

Ὁ Ἰουδαῖος ἀφῆκε τὸν Μὼνξ, ἀμφότεροι δὲ ἐξώρμησαν ἐν σπουδῇ ἐκτὸς τοῦ δωματίου. Τὸ κηρίον, οὗ τὸ φῶς ἐκινεῖτο ὑπὸ ῥεύματος ἀνέμου, εὑρίσκετο εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν ὅπου τὸ ἀπέθηκαν, καὶ δι' αὐτοῦ εἶδον ὅτι οὐδεὶς εὑρίσκετο εἰς τὴν κλίμακα, καὶ παρετήρησαν τὰ πρόσωπα ἀλλήλων ὠχρότατα ἐκ τοῦ τρόμου. Ἠκροάσθησαν μετὰ προσοχῆς, ἀλλὰ βαθυτάτη σιγὴ ἐπεκράτει καθ' ὅλην τὴν οἰκίαν.

«Θὰ τὸ εἶδες εἰς τὤνειρόν σου! εἶπεν ὁ Ἑβραῖος λαβὼν τὸ φῶς καὶ στραφεὶς πρὸς τὸν σύντροφόν του.

— Εἶμαι βεβαιότατος ὅτι τὴν εἶδα! ἀπεκρίνατο ὁ Μὼνξ, τρέμων ὅλος. Ἔσκυπτε πρὸς τὰ ἐμπρὸς ὅταν τὴν παρετήρησα καὶ ὅταν ὡμίλησα ἐξηφανίσθη.»

Ὁ Ἑβραῖος ἐκύτταξε μετὰ περιφρονήσεως τὸ πελιδνὸν πρόσωπον τοῦ Μὼνξ, εἶπεν αὐτῷ νά τον ἀκολουθήσῃ ἂν ἤθελε καὶ ἀνέβη τὴν κλίμακα. Περιεργάσθησαν ὅλα τὰ δωμάτια· ὅλα ἦσαν ψυχρὰ, γυμνὰ καὶ ἔρημα· κατέβησαν εἰς τὸν διάδρομον καὶ ἀκολούθως εἰς τὸ ὑπόγειον· οἱ πρασινωποὶ τοῖχοι ἦσαν νοτισμένοι ἐκ τῆς ὑγρασίας, τὰ ἴχνη δὲ γυμνοκοχλιῶν ἀπήστραπτον εἰς τὸ φῶς τοῦ κηρίου, ἀλλὰ πανταχοῦ ἐπεκράτει σιγὴ νεκρική.

«Τί στοχάζεσθε τώρα, ἀγαπητέ μου; εἶπεν ὁ Ἑβραῖος, ὅταν ἀνῆλθον εἰς τὸν διάδρομον. Ἐκτὸς ἀπὸ ἡμᾶς δὲν ὑπάρχει ψυχὴ γεννητὴ εἰς τὸ 'σπίτι, παρὰ μόνον ὁ Τώμπυ καὶ τὰ παιδιὰ, καὶ αὐτοὶ εὑρίσκονται εἰς ἀσφαλὲς μέρος. Ἰδὲς καλλίτερα μόνος σου!»

Καὶ πρὸς πίστωσιν τῶν λόγων του, ὁ Ἑβραῖος ἐξήγαγε δύο κλειδία τοῦ θυλακίου του, καὶ προς-

Digitized by Google

έθηκεν ότι ίνα αποφύγη πάσαν εκ μέρους αυτών αδιακρισίαν κατά το διάστημα της συνδιαλέξεως, είχε κλειδώσει όλους.

Αι αθρόαι αύται αποδείξεις ενεθάρρυνον αυτόν· αι διαβεβαιώσεις του βαθμηδόν ελέγοντο μετ' ολιγωτέρας θετικότητος, καθ' όσον προέβαινον αι έρευναι άνευ αποτελέσματος. Επί τέλους, γελάσας διά τον τρόμον του, διεκήρυξεν ότι προφανώς ήτο πλάνη της φαντασίας του· ηρνήθη όμως να επαναλάβη την διακοπείσαν συνομιλίαν, ενθυμηθείς αίφνης ότι η ώρα ήτο δύο μετά το μεσονύκτιον. Επί τούτοις, οι δύο αξιάγαστοι εκείνοι άνδρες απεχωρίσθησαν αλλήλων.

Έπεται συνέχεια. **Π

Γνώμαι και σκέψεις ηθικαί του δουκός

ΔΕ-ΛΑ-ΡΟΣΦΟΥΚΩ

[Μετάφρασις Γ. Ζωχιού.]

37.

Εξ υπερηφανείας μάλλον ή εξ αγαθότητος κατακρίνομεν τους αμαρτάνοντας· νουθετούμεν δε αυτούς, ουχί προς διόρθωσιν αυτών, αλλ' όπως πείσωμεν αυτούς ότι ημείς πόρρω της αμαρτίας απέχομεν.

38.

Υποσχόμεθα επί τη βάσει ελπίδων, τηρούμεν δε τας υποσχέσεις ημών, υπό φόβων επηρεαζόμενοι.

39.

Το συμφέρον παντοίας λαλεί γλώσσας, μυρία δε υποκρίνεται πρόσωπα, και αυτό το του αφιλοκερδούς.

ΔΑΝΕΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑ

6.

Η γνωστή γελοιογραφική εφημερίς του Λονδίνου Punch εδημοσίευσεν εσχάτως στίχους τινάς περί Ελλάδος, ών η μετάφρασις απεστάλη ημίν υπό λογίου συνδρομητού της *Εστίας*:

Η Ελλάς έχει παρελθόν, ως το γνωρίζει όλη η γη·
Έχει και μέλλον η Ελλάς· ο Βηκονσφίλδ τ' ομολογεί.
Πλην θέλει, πλην του μέλλοντος και παρελθόντος, και παρόν
Ολίγον· Κρήτην, Ήπειρον,... Αι τον κακόν της τον καιρόν.

7.

Η σύζυγος προς τον σύζυγον:

— Δεν ηξεύρω, μα την αλήθειαν, τίνος των δύο μας επήρε η κόρη μας την κακήν γλώσσαν που έχει. Βεβαίως δεν την επήρε από εμέ.

Ο σύζυγος προς την σύζυγον:

— Χωρίς άλλο, αφού έχεις ακόμη την ιδικήν σου.

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

*** Ο άνθρωπος σιγά πολλάκις, σκυθρωπάζει, και αναμιμνήσκεται του παρελθόντος· διότι το παρελθόν είνε η κυρία της ψυχής του πατρίς, και ποθεί νοσταλγών τα αισθήματα, όσα, καίτοι αλγεινά, συνεκίνησαν άλλοτε την ψυχήν του. (Ερρίκος Άϊνε).

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Χάριν των περιέργων των επιθυμούντων να μάθωσι τίνες των ανθρώπων είνε μάλλον φιλόκαπνοι, ανατυπούμεν τους επομένους αριθμούς, δηλούντας την κατά μέσον όρον ετησίαν κατανάλωσιν υφ' ενός ανθρώπου εν τοις διαφόροις έθνεσι. Και δη εν Αυστρία 1 χιλιόγραμμον και 48 γρ.· εν Ουγγαρία 0,87· εν Γαλλία 0,89· εν Ιταλία 0,708· εν Γερμανία 1,83· εν Αγγλία 0,690· εν ταις Ηνωμέναις Πολιτείαις της Αμερικής 1,600. Κατά ταύτα λοιπόν η Γερμανία και αι Ηνωμέναι Πολιτείαι κατέχουσι τον πρώτον τόπον. Εάν δε τις ελάμβανε τον κόπον να υπολογίση και την εν Ελλάδι κατανάλωσιν, πιθανώτατα ήθελεν ευρεί ότι η Ελλάς έχει τουλάχιστον τα δευτερεία, καθ' όσον δύναταί τις να κρίνη εκ του πυκνού πλήθους των εν Αθήναις καπνοπωλείων.

~~ Το να εισέλθη εις τον οφθαλμόν τεμάχιον σιδήρου είνε πράγμα κινδυνωδέστατον και οδυνηρότατον και δυσθεράπευτον λίαν. Άγγλος τις σιδηρουργός εν ώ εσφυρηλάτει επί του άκμονος τεμάχιον σιδήρου, εισήλθεν εις τον αριστερόν οφθαλμόν του μόριόν τι του μετάλλου τούτου· φόβος δε υπήρχε μήπως πάθη ο οφθαλμός. Οι ιατροί ποιήσαντες συμβούλιον απεφάνθησαν ότι οιαδήποτε εγχείρισις είνε αδύνατος. Εν τη γενική δε πάντων αμηχανία και απορία ιατρός τις προέτεινε να κρατήσωσι προ του πάσχοντος οφθαλμού τεμάχιον σιδήρου ισχυρώς μαγνητισμένου. Τούτου δε γενομένου άμα ως απείχεν ο μαγνήτης υποχιλιόμετρά τινα από του κρυσταλλώδους, το μόριον του σιδήρου εξήλθεν εκείθεν όθεν είχεν εισδύσει, φερόμενον προς τον μαγνήτην, και εστάθη επί της επιφανείας του κερατοειδούς· τότε δε πλέον ήτο εύκολον να εξαχθή υπό του χειρουργού, όπερ και εγένετο. Νέα αύτη και επιτυχής εφαρμογή του μαγνήτου εις την χειρουργικήν.

~~ Εν τη σελίδι των Αγγελιών της *Βελγικής Ανεξαρτησίας* είδομεν εσχάτως νέου είδους αγγελίαν προς αναζήτησιν φυγοδικούντος ανθρώπου. Είχε δε αύτη ως εξής·

«Δεκακισχίλια φράγκα θα λάβη ως αμοιβήν όστις ανακαλύψη και συλλάβη τον βέλγον Αιμύλιον Δεγρούϊττερς.»

Υπό τας λέξεις δε ταύτας υπήρχεν η εικών του ζητουμένου και η της γυναικός του, ήτις έφυγε και αύτη παρακολουθήσασα τον άνδρα της.

Εις Αναγνώστης.

ΠΡΑΚΤΙΚΑΙ ΓΝΩΣΕΙΣ

Το πρήξιμον και ο πόνος ο προερχόμενος εκ κεντήματος μελίσσης ή σφηκός, ευκόλως διαλύεται, εάν επιτεθή παρευθύς επί του προσβληθέντος μέλους—μετά προηγουμένην εξαγωγήν του κέντρου του εντόμου—ήμισυ κρομμύου, εις δύο μέρη κεκομμένου.

ΑΘΗΝΗΣΙ —ΤΥΠΟΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ, ΟΔΟΣ ΠΑΤΗΣΙΩΝ, 14.

Digitized by Google

'Αριθ. 150—Λεπτὰ εἴκοσι.

ΕΤΟΣ Γ'.

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Ἕκτος

Συνδρομὴ ἐτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20.—Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶνε ἐτήσιαι—Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὁδὸς Σταδίου, 6.

12 Νοεμβρίου 1878

ΠΑΝΟΜΟΙΟΤΥΠΟΝ ΤΗΣ ΥΠΟΓΡΑΦΗΣ ΤΟΥ

ΖΩΗ ΚΑΠΛΑΝΗ

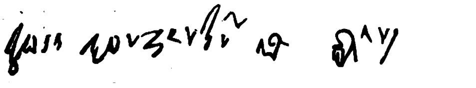

ΟΛΙΒΕΡ ΤΟΥΙΣΓ

Ἐκ τῶν τοῦ Καρόλου Δίκενς.

Συνέχεια· ἴδε σελ. 711.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΖ'

Ἔνθα κατὰ τὸ ἐνὸν ἐπανορθοῦται ἀδιακρισία τις γενομένη ἐν προηγουμένῳ κεφαλαίῳ.

Ἐπειδὴ ἀνάρμοστον ὅλως εἶναι εἰς ταπεινὸν συγγραφέα νὰ κάμνῃ, κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτῷ, νὰ περιμένῃ πρόσωπον ὑψηλόν, οἷον εἶναι τὸ πρόσωπον ἑνὸς ἐνοριακοῦ κλητῆρος, ἐστραμμένα ἔχον τὰ νῶτα εἰς τὸ πῦρ, καὶ τὰ κράσπεδα τοῦ ἐνδύματός του ἀνασηκωμένα, καὶ ἐπειδὴ πολὺ πλέον ἀνευλαβὲς καὶ ἔλλειψιν ἐμφαῖνον καλῆς συμπεριφορᾶς συγγραφέως γνωρίζοντος τὸν κόσμον εἶναι τὸ νὰ δεικνύῃ τὴν αὐτὴν ἀφροντισίαν προκειμένου περὶ κυρίας, ἐφ' ἧς ὁ κλητὴρ ἠξίωσε νὰ ῥίψῃ βλέμμα ἀγάπης καὶ τρυφερότητος, καὶ νὰ ψιθυρίσῃ εἰς τὸ οὖς αὐτῆς λόγους γλυκεῖς, οἵτινες λεγόμενοι ὑπὸ τοιούτου σπουδαίου προσώπου, ἦσαν ἱκανοὶ νὰ συγκινήσωσιν εὐαρέστως τὴν καρδίαν νέας κόρης, ἢ γυναικὸς οἱασδήποτε τάξεως, ὁ χαράσσων τὰς γραμμὰς ταύτας εὐσυνείδητος ἱστοριογράφος, ἐμμένων εἰς τὰ αἰσθήματα σεβασμοῦ καὶ ὑπολήψεως, ἅτινα τρέφομεν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ πρὸς τοὺς ἀσκοῦντας σπουδαίαν τινὰ καὶ ἔξοχον ἐξουσίαν, σπεύδει νὰ ἐπανορθώσῃ τὸ λάθος του, ἀποδίδων τὸν ἀπαιτούμενον εἰς τὴν θέσιν των σεβασμὸν καὶ προσφερόμενος αὐτοῖς μετὰ πάσης τῆς ὀφειλομένης τιμῆς εἰς τὸ ὑψηλὸν αὐτῶν ἀξίωμα καὶ συνεπῶς εἰς τὰ μέγιστα πλεονεκτήματά των. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, προετίθετο νὰ παρενθέσῃ ἐνταῦθα, πρὸς ψυχαγωγίαν καὶ διδασκαλίαν τοῦ εὐσυνειδήτου ἀναγνώστου, πραγματείαν περὶ τοῦ θείου δικαιώματος τῶν κλητήρων, δι' ἧς θἀπεδείκνυτο ὅτι ἐνοριακὸς κλητὴρ ἀδυνατεῖ νὰ πράξῃ τὸ κακόν· ἀλλ' εὑρίσκεται δυστυχῶς εἰς τὴν ἀνάγκην ἐλλείψει χώρου καὶ χρόνου νἀναβάλῃ τὸ σχέδιον τοῦτο εἰς ἄλλην κατάλληλον εὐκαιρίαν. Ὅταν δὲ παρουσιασθῇ τοιαύτη, εἶναι εἰς κατάστασιν νἀποδείξῃ ὅτι εἷς κλητήρ, ἐν τῇ πλήρει ἐξασκήσει ἁπασῶν τῶν λειτουργιῶν τῆς θέσεως αὐτοῦ, δῆλον ὅτι εἷς κλητὴρ ἐνοριακὸς προςκεκολλημένος εἰς τὴν ὑπηρεσίαν ἐνοριακοῦ πτωχοκομείου καὶ ἐνοριακοῦ ναοῦ, δυνάμει τῶν λειτουργιῶν τούτων εἶναι πεπροικισμένος μὲ ὅλα τὰ πλεονεκτήματα, ἢ μᾶλλον μὲ πάσας τὰς τελειότητας τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ὅτι δὲ οἱ δικαστικοὶ καὶ οἱ διοικητικοὶ κλητῆρες καὶ αὐτοὶ ἔτι οἱ τῶν ἐνοριακῶν ὑποκαταστημάτων, παρασάγγας ὅλους ἀπέχουσι τῆς τοιαύτης τελειότητος· ἀληθὲς ὅτι οἱ κλητῆρες τῶν ἐνοριακῶν ὑποκαταστημάτων κατέχουσι τὴν δευτέραν θέσιν, ἀλλὰ πάλιν μεταξὺ τούτων καὶ τῶν κυρίως ἐνοριακῶν κλητήρων χάσμα μέγα ἐστήρικται.

Ὁ κύριος Μπάμμπλ λοιπὸν ἠρίθμησε καὶ ἐπανηρίθμησε τὰ κοχλιάρια τοῦ τείου, ἐστάθμισε καὶ ἀνεστάθμισε τὴν σακχαρολαβίδα, ἐξήτασε προσεκτικῶς τὸ ἀγγεῖον τοῦ γάλακτος, ἐπεθεώρησε λεπτομερέστατα τὰ ἔπιπλα, ζητήσας ἀκόμη νὰ βεβαιωθῇ καὶ περὶ τῆς ὕλης δι' ὧν ἦσαν γεμισμένα τὰ καθίσματα. Τὴν ἔρευναν ταύτην ἐπανέλαβε πεντάκις ἢ ἑξάκις προτοῦ συλλογισθῇ ὅτι ἡ κυρία Κόρνυ εἶχε καιρὸν νὰ ἐπιστρέψῃ. Ἐπειδὴ δὲ ἡ μία ἰδέα ἐπιφέρει τὴν ἄλλην, καὶ ἐπειδὴ οὐδεὶς κρότος ἀνήγγειλε τὴν ἐπάνοδον τῆς οἰκονόμου, ὁ κύριος Μπάμμπλ ἐσκέφθη ὅτι ἄριστα θὰ ἐποίει εὐχαριστῶν πληρέστατα τὴν περιεργίαν αὐτοῦ, διὰ ταχείας ἐπιθεωρήσεως τῶν ἐν τῇ ἱματιοθήκῃ τῆς κυρίας Κόρνυ.

Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν ἐπλησίασε τὸ οὖς εἰς τὸ κλεῖθρον ὅπως βεβαιωθῇ ὅτι οὐδεὶς ἤρχετο, ἀκολούθως ἀρχίζων ἐκ τῶν κάτω προέβη εἰς τὴν ἔρευναν τριῶν μακρῶν συρτῶν, περιεχόντων ἐνδύματα ἐν καλῇ καταστάσει, καλυπτομένων πρὸς προφύλαξιν διὰ στρωμάτων ἐφημερίδων καὶ περιφρουρουμένων κατὰ τῶν σητῶν διὰ ξηρᾶς λεβαντίδος ἐγκατεσπαρμένης ἐν αὐτοῖς. Ταῦτα ἰδὼν ὁ κύριος Μπάμμπλ ἐφάνη καταγοητευθείς· ἐξακολουθῶν δὲ τὰς ἐρεύνας αὐτοῦ εὗρεν εἰς τὸν ἄνω σύρτην δεξιόθεν τοῦ κλείθρου μικρὰν πυξίδα καλῶς κεκλεισμένην, ἥτις σεισθεῖσα ἀνέδωκεν ἦχον μεταλλικὸν λίαν εὐάρεστον. Τούτου γενομένου, ὁ κύριος Μπάμμπλ ἐπανῆλθεν ἡσύχως εἰς τὴν προτέραν θέσιν του καὶ ἐκάθησεν εἰπὼν σοβαρῶς καὶ μετὰ σταθερότητος, «Ἀπεφασίσθη τὸ πρᾶγμα!» Μετὰ τὴν ἀ-

Digitized by Google

ξιοσημείωτον ταύτην ἐπιφώνησιν, ἔσεισε τὴν κεφαλὴν ὡς ἄνθρωπος εὐχαριστημένος ἀπὸ τὸν ἑαυτόν του, καὶ παρετήρει μετ' εὐαρεσκείας τοὺς πόδας του πλαγίοθεν.

Ἐξηκολούθει ἔτι νὰ θαυμάζῃ ἑαυτὸν, ὅτε ἡ κυρία Κόρνυ εἰσῆλθε βιαίως εἰς τὸ δωμάτιον, ἔπεσεν ἀσθμαίνουσα ἐπί τινος καθίσματος παρὰ τὴν ἑστίαν, ἔθηκε τὴν παλάμην τῆς μιᾶς χειρὸς ἐπὶ τῶν ὀφθαλμῶν της καὶ τὴν τῆς ἑτέρας ἐπὶ τῆς καρδίας της, ὡς γυνὴ μέλλουσα νὰ λιποθυμήσῃ.

«Κυρία Κόρνυ, εἶπεν ὁ κύριος Μπάμμπλ προσκλίνων ἐπὶ τῆς οἰκονόμου, τί τρέχει, κυρία; Σᾶς συνέβη τίποτε, κυρία; Ἀποκριθῆτέ μου, σᾶς καθικετεύω. Κάθημαι ἐπάνω εἰς. . . . εἰς. . . .» Ὁ κύριος Μπάμμπλ ἐν τῇ ταραχῇ του δὲν κατώρθωσε νὰ ἐνθυμηθῇ τὴν λέξιν *τὰ κάρβουνα*, διὰ τοῦτο ἠναγκάσθη νὰ προςθέσῃ' «Κάθημαι ἐπάνω εἰς τὰ ξύλα.

— Ὦ κύριε Μπάμμπλ, εἶπεν ἡ κυρία, μὴν ἐρωτᾶτε, εἶμαι κατασυγχισμένη,

— Κατασυγχισμένη! κυρία, ἀνεκραύγασεν ὁ κύριος Μπάμμπλ. . . . Μήπως εἶχε κάνεὶς τὴν αὐθάδειαν νὰ ;. . . . Ἄ, ἐννοῶ! προσέθηκεν ἀναλαβὼν τὸ μεγαλοπρεπὲς ἦθός του εἰς αὐτὸ θὰ εἶναι αἰτία αὐτοὶ οἱ ἄθλιοι καὶ ἐλεεινοὶ, οἱ πτωχοί!

— Εἶναι φρικτὸν νά το συλλογισθῇ κανείς! εἶπεν ἡ κυρία φρίσσουσα.

— Τότε μή το συλλογίζεσθε πλέον, κυρία, ἀπεκρίνατο ὁ κύριος Μπάμμπλ.

— Δὲν ἠμπορῶ, εἶπεν ἡ κυρία κλαυθμυρίζουσα.

— Τότε πάρετε κἄτι τι κυρία, εἶπεν ὁ κύριος Μπάμμπλ διὰ τῆς μειλιχιωτέρας αὐτοῦ φωνῆς. Ὀλίγον κρασί;

— Ὁ Θεὸς φυλάξοι! ἀπεκρίνατο ἡ κυρία Κόρνυ' ἀδύνατον. . . . Ὦ! ἐκεῖ τὸ ἐπάνω χώρισμα, δεξιᾷ. Ὦ!»

Συγχρόνως δὲ ἡ κυρία ἐδακτυλοδείκτει τὴν σκευοθήκην καὶ ἐξηκολούθει τοὺς νευρικοὺς αὐτῆς σπασμούς. Ὁ κύριος Μπάμμπλ ὥρμησεν εἰς τὴν σκευοθήκην, ἔλαβε μίαν πρασίνην φιάλην ἐκ τοῦ ὑποδειχθέντος χωρίσματος, ἐπλήρωσεν ἕνα κύαθον τεΐου ἐκ τοῦ ἐν ταύτῃ περιεχομένου ὑγροῦ, καὶ ἐπλησίασεν αὐτὸν εἰς τὰ χείλη τῆς κυρίας.

«Εἶμαι καλλίτερα τώρα,» εἶπεν ἡ κυρία Κόρνυ πεσοῦσα πάλιν εἰς τὸ κάθισμά της, ἀφ' οὗ ἐκένωσε πρῶτον τὸ ἥμισυ τοῦ κυάθου.

Ὁ κύριος Μπάμμπλ ὕψωσεν εὐλαβῶς τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὴν ὀροφὴν εἰς σημεῖον εὐχαριστίας τῷ Θεῷ, εἶτα κατεβίβασεν αὐτοὺς ἐπὶ τοῦ κυάθου καὶ ὠσφράνθη τὸ ποτόν.

«Εἶναι μέντα μὲ πιπέρι, εἶπεν ἡ κυρία Κόρνυ διὰ φωνῆς ἀσθενοῦς, μειδιῶσα εὐαρέστως τῷ κλητῆρι. Δοκιμάσατέ την' ἔχει καὶ ὀλίγο. . . ὀλίγον ἀπὸ κἄτι ἄλλο.»

Ὁ κύριος Μπάμμπλ ἐδοκίμασε τὸ ποτὸν, ἔστη κατ' ἀρχὰς ὡς ἀμφιρρέπων, εἶτα ἐπλατάγησε τὴν γλῶσσάν του, τὸ ἐδοκίμασε καὶ αὖθις καὶ ἐκένωσε τὸν κύαθον.

«Εἶναι πολὺ δυναμωτικὸ, εἶπεν ἡ κυρία Κόρνυ.

— Πολὺ δυναμωτικὸ, πράγματι, κυρία μου, προσεῖπεν ὁ κλητήρ' ἀκολούθως ἐπλησίασε τὸ κάθισμά του εἰς τὸ τῆς οἰκονόμου, καὶ διὰ φωνῆς τρυφερᾶς τὴν ἠρώτησε μήπως τῇ συνέβη τι δυσάρεστον.

— Τίποτε, ἀπεκρίνατο ἡ κυρία Κόρνυ' εἶναι διότι εἶμαι πλάσμα πολὺ εὐαίσθητον, πολὺ ἀδύνατον!

— Ὦ! ὄχι, ἀδύνατον, ὄχι, κυρία μου, ὑπολαβὼν εἶπεν ὁ κύριος Μπάμμπλ πλησιάσας ἔτι μᾶλλον τὸ κάθισμά του. Τί λέγετε; ἀδύνατη σεῖς, κυρία Κόρνυ.

— Ὅλοι εἴμεθα ἀδύνατα πλάσματα, εἶπεν ἡ κυρία Κόρνυ, ἀποφαινομένη γενικῶς.

— Αὐτὸ εἶναι ἀλήθεια», εἶπεν ὁ κλητήρ.

Ἐπὶ ἓν ἢ δύο λύο λεπτὰ ἐτήρησαν ἀμφότεροι σιγὴν, ἣν ἐχρησιμοποίησεν ὁ κύριος Μπάμμπλ πρὸς βεβαίωσιν τοῦ ἀποφθέγματος ἐκείνου, μεταθέσας τὸν βραχίονά του ἀπὸ τῶν νώτων τοῦ καθίσματος τῆς κυρίας Κόρνυ, ὅπου τὸν εἶχε κατ' ἀρχὰς στηρίξει, εἰς τὴν ὀσφὺν αὐτῆς, ἣν περιέβαλε δι' αὐτοῦ.

«Ὅλοι εἴμεθα ἀσθενῆ πλάσματα, τῷ ὄντι,» εἶπεν ὁ κύριος Μπάμμπλ

Ἡ κυρία Κόρνυ ἐστέναξε.

«Μὴ στενάζετε, κυρία Κόρνυ, εἶπεν ὁ κύριος Μπάμμπλ.

— Δὲν ἠμπορῶ νὰ βαστάξω, εἶπεν ἡ κυρία Κόρνυ, καὶ ἐστέναξεν αὖθις.

— Αὐτὸ τὸ δωμάτιον εἶναι πολὺ *κόμμοδον*, κυρία, εἶπεν ὁ κλητὴρ, στρέφων περὶ αὐτὸν τὰ βλέμματα. Ἂν προστεθῇ καὶ ἄλλο ἓν εἰς αὐτὸ θὰ ἦναι τέλειον νοικοκυριό.

— Δύο δωμάτια θὰ ἦσαν παραπολλὰ δι' ἕνα μόνον πρόσωπον, ἐψιθύρισεν ἡ κυρία.

— Ἀλλὰ δὲν εἶναι παραπολλὰ διὰ δύο, ὑπέλαβεν ὁ κύριος Μπάμμπλ τρυφερῶς' τί στοχάζεσθε, κυρία Κόρνυ;»

Εἰς τοὺς λόγους τούτους τοῦ κλητῆρος ἡ κυρία Κόρνυ ἐταπείνωσε τὴν κεφαλὴν, ὁ δὲ κλητὴρ ἐταπείνωσεν ἐπίσης τὴν ἰδικήν του διὰ νὰ ἴδῃ τὴν μορφὴν τῆς κυρίας Κόρνυ. Αὕτη ὅμως, μετὰ πολλῆς ἑτοιμότητος πνεύματος, ἀπέστρεψε τὴν κεφαλὴν, καὶ ἀπέσυρε τὴν χεῖρα, ὅπως ἐκβάλῃ δῆθεν τὸ μανδήλιόν της, ἀκολούθως δὲ ἀφῆκεν αὐτὴν ἀνεπαισθήτως εἰς τὴν τοῦ κυρίου Μπάμμπλ.

«Τὸ συμβούλιον σᾶς παραχωρεῖ τὰ κάρβουνα, ἢ ὄχι; ἠρώτησεν ὁ κλητὴρ, θλίβων τρυφερῶς τὴν χεῖρα τῆς κυρίας Κόρνυ.

— Καὶ τὸν φωτισμὸν, ἀπεκρίνατο αὕτη, ἀνταποδίδουσα ἐλαφρῶς τὴν θλῖψιν τῆς χειρός.

Digitized by Google

— Τὰ κάρβουνα, τὸν φωτισμὸν, καὶ τὴν κατοικίαν, εἶπεν ὁ κύριος Μπάμμπλ. Ὦ! κυρία Κόρνυ, εἶσθε ἄγγελος!»

Ἡ κυρία δὲν ἠδυνήθη νἀντιστῇ εἰς τοιαύτην ὁρμὴν ἀγάπης· ἔπεσεν εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ κλητῆρος, οὗτος δὲ ἀπέθηκε φλογερὸν ἀσπασμὸν ἐπὶ τῆς ἁγνῆς ῥινὸς τῆς οἰκονόμου.

«Τί ἐνοριακὴ ἐντέλεια! ἀνεφώνησεν ὁ κύριος Μπάμμπλ μετὰ παραφορᾶς. Εἰξεύρετε, ἀξιολάτρευτος κυρία, ὅτι ὁ κύριος Σλάωτ εἶναι χειρότερα ἀπόψε.

— Μάλιστα, ἀπεκρίνατο δειλῶς ἡ κυρία Κόρνυ.

— Δὲν θά την 'βγάλῃ τὴν ἑβδομάδα, καθὼς λέγει ὁ ἰατρὸς, ἐξηκολούθησεν ὁ κύριος Μπάμμπλ. Εἶναι ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ καταστήματος. Ἅμα ἀποθάνῃ, θὰ χηρεύσῃ ἡ θέσις, καὶ θὰ χρειασθῇ νὰ διορισθῇ ἄλλος. Ὦ! κυρία Κόρνυ! τί μέλλον! τί εὐκαιρία νὰ ἑνώσωμεν δύο καρδίας καὶ νὰ κάμωμεν νοικοκυριό!»

Ἡ κυρία Κόρνυ ὠλόλυζεν.

«Εἰπέτε το ἕνα λογάκι! ἐξηκολούθησε λέγων ὁ κύριος Μπάμμπλ καὶ ἔκλινε πρὸς τὴν δειλὴν ἐκείνην καλλονήν. Εἰπέ το τὸ μικρὸ αὐτὸ λογάκι, θελκτική μου κυρία Κόρνυ!

— Ν.... αἴ! ἐστέναξεν ἡ οἰκονόμος.

— Καὶ ἓν ἄλλο ἀκόμη, ἐξηκολούθησεν ὁ κλητήρ. Συγκρατήσετε τὴν συγκίνησίν σας διὰ νά μου ἀποκριθῆτε ἕνα μόνον λόγον ἀκόμη.... Διὰ πότε ὁ γάμος;»

Δὶς ἡ κυρία Κόρνυ προσεπάθησε νἀποκριθῇ καὶ δὶς ἡ φωνὴ αὐτῆς ἐκόπη. Τέλος συγκεντρώσασα ὅλον αὐτῆς τὸ θάρρος, περιεπτύξατο διὰ τῶν βραχιόνων τὸν τράχηλον τοῦ κυρίου Μπάμμπλ, λέγουσα· «Εὐθὺς ὅταν θελήσητε, διότι δὲν ἠμπορῶ νά σου ἀντισταθῶ, καλέ μου φίλε!»

Κανονισθείσης οὕτω φιλικῶς καὶ πρὸς ἀμοιβαίαν εὐχαρίστησιν τῆς ὑποθέσεως, ἐπεσφράγισαν τὴν συμφωνίαν κενώσαντες καὶ ἕτερον κυαθίσκον μέντας μετὰ πεπέρεως, ἥτις μεγάλως θὰ ὠφέλησε τὴν κυρίαν εἰς τὴν ταραχὴν καὶ τὴν συγκίνησιν ὁποῦ ἦτο. Ἐν ᾧ δὲ ἐκίρνα τὸ ποτὸν, ἀνήγγειλεν εἰς τὸν κύριον Μπάμμπλ τὸν θάνατον τῆς γραίας.

«Πολὺ καλὰ, εἶπεν ὁ κλητήρ, ῥοφήσας ἡδυπαθῶς τὴν μένταν. Θὰ περάσω, τώρα εἰς τὸν δρόμον μου, ἀπὸ τοῦ Σάουαρμπερρυ διὰ νὰ στείλῃ τὴν κάσσα της αὔριον τὸ πρωΐ. Αὐτὸ λοιπὸν σ' ἐφόβισε, πουλάκι μου;

— Ὄχι τόσῳ αὐτὸ, ἀγάπη μου, ἀπεκρίνατο ἡ οἰκονόμος, ἀποφεύγουσα νἀπαντήσῃ ὡρισμένως.

—Κάτι ὅμως φαίνεται νὰ συνέβη, ἐπέμεινε λέγων ὁ κλητήρ. Δὲν θέλετε νά το εἰπῆτε εἰς τὸν ἀγαπητόν σας Μπάμμπλ;

— Ὄχι τώρα, ἀπεκρίνατο ἐκείνη· μίαν ἄλλην ἡμέραν, ὕστερα ἀπὸ τοὺς γάμους μας.

—Ὕστερα ἀπὸ τοὺς γάμους μας; ἀνεφώνησεν ὁ κύριος Μπάμμπλ. Μήπως τυχὸν κανεὶς ἀπὸ τοὺς διακονιάρηδες εἶχε τὴν αὐθάδειαν νὰ.....

— Ὄχι, ὄχι, ἀγαπητέ μου φίλε, ἔσπευσε νὰ εἴπῃ ἡ οἰκονόμος.

— Ἐὰν ἐμάνθανα αὐτὸ, ἐξηκολούθησε λέγων ὁ κύριος Μπάμμπλ, ἐὰν ὑπέθετα ποτὲ πῶς κανεὶς ἀπὸ ἐκείνους τοὺς ἀθλίους εἶχε τὴν αὐθάδειαν νὰ ῥίψῃ ἀναιδὲς βλέμμα ἐπάνω εἰς αὐτὸ τὸ ἀγγελικὸν πρόσωπον....

— Δὲν ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ λάβῃ τέτοιαν τόλμην, ἀγάπη μου, εἶπεν ἡ κυρία.

— Καὶ κάμνουν πολὺ καλά! ὑπέλαβεν ὁ κύριος Μπάμμπλ δεικνύων τὴν πυγμὴν αὐτοῦ. Ἤθελα νὰ ἔβλεπα ποῖος θὰ εἶχε τὴν τόλμην νὰ κάμῃ τέτοιο πρᾶγμα· ἠμπορῶ νὰ εἴπω πῶς δὲν θά το ἐπανελάμβανεν ἄλλη φορὰ, ἄν το ἔκαμνε!»

Ἐὰν οἱ λόγοι οὗτοι δὲν ἐπεξηγοῦντο διὰ ζωηρῶν χειρονομιῶν, ἡ κυρία ἠδύνατο νά τους ἐκλάβῃ ἥκιστα κολακευτικοὺς διὰ τὰ θέλγητρα αὐτῆς. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ κύριος Μπάμμπλ ἑκάστην ἀπειλὴν προέφερε μὲ ἦθος ἀρειμάνιον, ἡ οἰκονόμος συνεκινήθη τὰ μέγιστα ἐκ τοιούτου δείγματος ἀφοσιώσεως καὶ ἀπεκάλεσε μετὰ θαυμασμοῦ καὶ ἀγάπης τὸν κλητῆρα περιστεράκι της.

Τὸ περιστεράκι ἀνώρθωσε τὸ περιλαίμιον τοῦ ἐπενδύτου του, ἐφόρεσε τὸν τρίκωχόν του πῖλον, ἀντήλλαξε μετὰ τῆς μελλούσης συμβίου του μακρὸν καὶ ἠχηρὸν ἀσπασμὸν, καὶ ἐξῆλθεν, ἀψηφῶν τὸν παγετώδη ἄνεμον τῆς ἑσπέρας. Ἔστη μόλις ἐπί τινας στιγμὰς ἐν τῇ αἰθούσῃ τῶν πενήτων, ὅπως βαναύσως τοὺς ἐπιπλήξῃ ὀλίγον, καὶ τοῦτο διὰ νὰ βεβαιωθῇ ἂν κέκτηται τὴν ἀπαιτουμένην τραχύτητα καὶ βαρβαρότητα διὰ τὴν θέσιν ἐπιστάτου τοῦ πτωχοκομείου. Βεβαιωθεὶς δὲ ὅτι ἐκέκτητο τὰ προσόντα ταῦτα, ὁ κύριος Μπάμμπλ ἐξῆλθε τοῦ καταστήματος, ἀναπεπαυμένην ἔχων τὴν συνείδησίν του, καὶ ἀπησχολημένον τὸν νοῦν εἰς τὸ διαγελῶν μέλλον προσεχοῦς προαγωγῆς· τοιαῦτα δὲ ἀνακυκλῶν κατὰ διάνοιαν ἔφθασεν εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ τῶν κηδειῶν ἐργολάβου.

Ὁ κύριος καὶ ἡ κυρία Σάουαρμπερρυ ἦσαν ἀπόντες, διότι ἦσαν προσκεκλημένοι νὰ πίωσι τὸ τέϊον εἴς τινα οἰκίαν· ἐπειδὴ δὲ ὁ κὺρ Νῶε Κλάυπολ εὑρισκόμενος εἰς τὴν χώνευσιν δὲν εἶχεν ὄρεξιν νὰ χαλάσῃ τὴν ἡσυχίαν του δι' ἀσκόπων κινήσεων, τὸ ἐργαστήριον ἦτο ἀκόμη ἀνοικτὸν, καίτοι ἡ ὥρα πρὸ πολλοῦ εἶχε παρέλθει. Ὁ κύριος Μπάμμπλ ἔκρουσεν ἐπανειλημμένως διὰ τῆς ῥάβδου του ἐπὶ τοῦ λογιστηρίου, ἀλλ' οὐδεὶς προσῆλθε· παρατηρήσας δὲ ἀκτῖνα φωτὸς ἐρχομένην ἐκ τοῦ ὄπισθεν τοῦ ἐργαστηρίου δωματίου, ἀπεφάσισε νὰ ὑπάγῃ νὰ ἴδῃ τί συνέβαινεν ἐκεῖ· καὶ ὅτε εἶδε τί συνέβαινε, μεγάλως ἐξεπλάγη.

Ἡ τράπεζα ἦν ἐστρωμένη διὰ τὸ δεῖπνον, ἐπὶ ταύτης δὲ ἦσαν παρατεθειμένα ἄρτος, βούτυρον,

Digitized by Google

τρυβλία, ποτήρια, μία λάγηνος πόρτερ καὶ μία φιάλη οἴνου. Εἰς τὸ ἄκρον τῆς τραπέζης ὁ κύριος Νῶε Κλάυπολ ἦν ἐξηπλωμένος νωχελῶς ἐπί τινος καθέδρας, κρατῶν εἰς μὲν τὴν μίαν χεῖρα μαχαίριον, εἰς δὲ τὴν ἑτέραν μέγα κομμάτιον ἄρτου μὲ βούτυρον. Πλησίον αὐτοῦ ἦτο ἡ Καρλόττα, καταγινομένη νἀνοίγῃ ὀστρείδια, τὰ ὁποῖα ὁ κὺρ Νῶε τῆς ἔκαμνε τὴν χάριν νὰ καταβροχθίζῃ μετὰ ἀξιοσημειώτου σπουδῆς. Ἡ ἐρυθροτέρα τοῦ συνήθους χροιὰ τῆς ῥινὸς αὐτοῦ καί τις σκαρδαμυγμὸς τοῦ δεξιοῦ ὀφθαλμοῦ ἐδείκνυον ὅτι τὸ εἶχεν ὀλίγον εἰς τὸ *κέφι*, καὶ τὰ συμπτώματα ταῦτα ἐπεσφράγιζεν ἡ ἀπληστία μεθ' ἧς κατεβρόχθιζε τὰ ὀστρείδια, ὧν ἀναμφιβόλως ἐξετίμα τὴν δροσιστικὴν ἰδιότητα κατὰ τῆς ἐσωτερικῆς φλογώσεως.

«Νά, Νῶε, εἶπεν ἡ Καρλόττα, νὰ ἕνα ὡραῖο καὶ παχύ! Δοκίμασέ το καὶ αὐτὸ ἀκόμη.

— Τί νόστιμα ὡς τόσο ποῦ εἶναι τὰ 'στρείδια! παρετήρησεν ὁ κύριος Κλάυπολ, ἀφ' οὗ τὸ κατεβρόχθισε. Τί κρῖμα νὰ μὴν ἠμπορεῖ νὰ φάγῃ κανένας πολλά, χωρὶς νά τον πειράζουν 'ς τὸ στομάχι! ἔ, Καρλόττα;

— 'Αλήθεια εἶναι σκληρὸ πρᾶγμα, εἶπεν ἡ Καρλόττα.

— 'Αλήθεια βέβαια, ἐξηκολούθησε λέγων ὁ κύριος Κλάυπολ. Δέν σου ἀρέσουν σένα τὰ 'στρείδια;

— Ὄχι τόσῳ, ἀπεκρίνατο ἡ Καρλόττα. Μοῦ ἀρέσει καλλίτερα νά σε βλέπω νὰ τρώγῃς σύ, ἀγαπητέ μου Νῶε, παρὰ νὰ τρώγω ἐγὼ ἡ ἰδία.

— Μπᾶ! ἀνεφώνησεν ὁ Νῶε, μετά τινας σκέψεις· περίεργον πρᾶγμα κι' αὐτό!

— Νὰ ἀκόμη ἄλλο ἕνα, εἶπεν ἡ Καρλόττα· αὐτὸ δὰ εἶναι μὲ μουστάκι!

— Οὔτε 'μισὸ πλέον! εἶπεν ὁ Νῶε· δὲν 'πάει κάτω καί μου κακοφαίνεται πολύ. Ἔλα ἐδῶ, Καρλόττα, νά σε φιλήσω.

— Πῶς! ἀνεκραύγασεν ὁ κύριος Μπάμμπλ, εἰσορμήσας εἰς τὸ δωμάτιον. Γιὰ εἰπέ το ἄλλην μιὰ φορά, κύριε!»

Ἡ Καρλόττα ἀφῆκε κραυγὴν τρομάξασα, καὶ ἀπέκρυψε διὰ τῆς ποδιᾶς αὐτῆς τὸ πρόσωπον, ἐν ᾧ ὁ κύριος Κλάυπολ, μὴ μεταβαλὼν θέσιν, ἐθεώρει τὸν κλητῆρα ὡς μεθυσμένος ἔντρομος.

«'Επανάλαβε αὐτὸ ποῦ εἶπες, ἄθλιε, ἀναιδέστατε! εἶπεν ὁ κύριος Μπάμμπλ. Πῶς τολμᾷς νὰ λέγῃς τέτοια πράγματα, κύριε! Καὶ πῶς σὺ τὰ δέχεσαι, βρωμοῦσα; Νά την φιλήσῃς! ἀνεκραύγασεν ὁ κύριος Μπάμμπλ, οὗ ἡ ἀγανάκτησις ἐκορυφώθη. Νά μου χαθῆτε!

— Δὲν εἶχα σκοπὸ νὰ κάμω αὐτό, εἶπεν ὁ Νῶε κλαίων· αὐτὴ πάντοτε μὲ φορτώνεται, θέλω, δὲν θέλω. . . .

— Ὤ! Νῶε! ἀνεφώνησεν ἡ Καρλόττα παραπονητικῶς.

— Σὺ βέβαια! Εἰξεύρεις πολὺ καλά, εἶπεν ὁ Νῶε· αὐτὴ πάντοτε μοῦ πιάνει τὸ πρόσωπο καὶ μοῦ κάνει χίλια χάϊδια καὶ κολακείαις.

— Σκάστε! εἶπεν αὐστηρῶς ὁ κλητήρ· καταίβα κάτω εἰς τὴν κουζίνα τοῦ λόγου σου, κυρία. Καὶ σύ, Νῶε, κλεῖσε τὸ μαγαζί, καὶ ὅταν ἔλθῃ ὁ ἀφεντικός σας νά του εἰπῆτε πῶς ὁ κύριος Μπάμμπλ ἦλθε νά του παραγγείλῃ νὰ στείλῃ αὔριον τὸ πρωῒ μετὰ τὸ πρόγευμα μίαν κάσσα γιὰ μία γρηά· ἀκούεις, κύριε; Νά την φιλήσῃ! προσέθηκεν ἀνυψῶν τὰς χεῖρας πρὸς τὸν οὐρανόν· ἡ κακία καὶ ἡ ἀνηθικότης τῶν κατωτέρων τάξεων εἶναι φοβερὰ εἰς αὐτὴν ἐδῶ τὴν ἐνορίαν. 'Εὰν ἡ κυβέρνησις δὲν φροντίσῃ νὰ λάβῃ τὰ κατάλληλα μέτρα, εἴμεθα χαϊμένοι· ὅλοι θὰ ἐξοκείλλουν!»

Καὶ ἐπὶ τούτοις ὁ κλητὴρ ἐξῆλθεν ὀργίλος καὶ μεγαλοπρεπής.

Νῦν δέ, ὅτε συνωδεύσαμεν αὐτὸν σχεδὸν μέχρι τῆς θύρας τῆς κατοικίας του καὶ ἐποιήσαμεν τὰς δεούσας προετοιμασίας διὰ τὴν κηδείαν τῆς πτωχῆς γραίας, ἐπανέλθωμεν εἰς τὸν Ὄλιβερ Τουίστ, ἵνα μάθωμεν ἂν εὑρίσκετο ἀκόμη εἰς τὸν λάκκον, ὅπου ἀφῆκεν αὐτὸν ὁ Τωβίας Κράκιτ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΗ'

Τί συνέβη τῷ Ὄλιβερ μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς κλοπῆς.

«Πανούκλα νά σας κόψῃ! ὑπετονθόρυσεν ὁ Σάικς τρίζων τοὺς ὀδόντας· ἤθελα νά σας εἶχα 'ς τὰ χέρια μου, γιὰ νά σας ἔδειχνα νὰ οὐρλιάζετε καλλίτερα.»

'Εκτοξεύσας τὴν κατάραν ταύτην μανιωδῶς, ἐστήριξεν ἐπὶ τοῦ γόνατός του τὸ τετραυματισμένον παιδίον καὶ ἔστρεψε πρὸς στιγμὴν τὴν κεφαλήν, ὅπως κατορθώσῃ νὰ διακρίνῃ τινὰ τῶν καταδιωκόντων αὐτόν.

'Αλλ' ἕνεκα τῆς ὁμίχλης καὶ τοῦ σκότους τοῦτο ἦτο ἀδύνατον· πανταχόθεν ὅμως ἀντήχουν κραυγαὶ ἀνθρώπων, ὑλακαὶ κυνῶν καὶ τὰ ἠχήματα τοῦ κώδωνος τοῦ κινδύνου.

«Στάσου, δειλέ, τιποτένιε! ἀνεκραύγασεν ὁ κακοῦργος, σημαδεύων τὸν Τωβίαν Κράκιτ, ὅστις ἐπωφελούμενος τῶν μακρῶν σκελῶν του εἶχε προχωρήσει· 'ς τὸν τόπο!»

Ὁ Τωβίας ὑπήκουσεν ἀμέσως διότι δὲν ἦτο ἐντελῶς βέβαιος ἂν εὑρίσκετο ἐκτὸς βολῆς πιστολίου, εἴξευρε δὲ καὶ ὅτι ὁ Σάικς δὲν ἐχωράτευεν.

«Ἔλα, βοήθησε νὰ πάρωμε τὸ παιδί, ἐκραύγασεν ὁ Σάικς παράφορος πρὸς τὸν συνένοχον· ἐδῶ, 'γρήγορα!»

Ὁ Τωβίας ἐπέστρεψε βραδέως, καὶ λίαν ἀπροθύμως, ἀσθμαίνων δ' ὑπετονθόρυζε μυρίας αἰτιολογίας καὶ παράπονα.

«'Γρηγορώτερα! ἐκραύγασεν ὁ Σάικς, ἀποθεὶς τὸ παιδίον εἴς τινα λάκκον ξηρόν, καὶ ἐξαγαγὼν τοῦ θυλακίου του ἓν πιστόλιον. Μή μου κάνῃς ἐμένα τὸν γκιουλέκα!»

Digitized by Google

Ἐκείνην ἀκριβῶς τὴν στιγμὴν ὁ θόρυβος ἐπηύξησεν, ὁ δὲ Σάικς ἰδὼν περὶ αὐτὸν ἠδυνήθη νὰ διακρίνῃ ὅτι οἱ διώκοντες αὐτοὺς ὑπερεπήδησαν τὸν φραγμὸν τοῦ ἀγροῦ ἐν ᾧ εὑρίσκετο καὶ ἀπέλυσαν κατ' αὐτῶν δύο κύνας.

«Ὅπου φύγῃ φύγῃ, Μπίλ! εἶπεν ὁ Τωβίας· ἄφησε αὐτοῦ τὸ παιδὶ καὶ πάρ' τὰ πόδια σου 'ς τὸν ὦμο!»

Ὁ Σάικς, τρίζων τοὺς ὀδόντας, περιέβλεψε πέριξ γοργῶς, ἔρριψεν ἐπὶ τοῦ ἀναισθήτου Ὄλιβερ τὸ περιλαίμιον δι' οὗ ἐν τάχει τὸν εἶχε περιτυλίξει, προεχώρησε δὲ κατ' ἀντίθετον διεύθυνσιν κατὰ μῆκος τοῦ φραγμοῦ, ὅπως ἀποτρέψῃ τὴν προσοχὴν τῶν διωκόντων ἀπὸ τοῦ μέρους ἔνθα ἔκειτο τὸ παιδίον, φθὰς δὲ πλησίον ἑτέρου φραγμοῦ συνεχομένου μετὰ τοῦ πρώτου κατὰ τὴν δεξιὰν αὐτοῦ γωνίαν, ἐκένωσε τὸ πιστόλιον εἰς τὸν ἀέρα, καί, διὰ τεραστίου ἅλματος ὑπερπηδήσας τὸν φραγμόν, ἔφυγεν, ἀντίθετον διεύθυνσιν ἀκολουθήσας τῆς τοῦ Τωβίου.

«Χόλα, χώ! ἐκραύγασε μακρόθεν φωνή τις ὑποτρέμουσα. Πέντσερ, Πόσειδον, ἐδῶ! ἐδῶ!»

Οἱ κύνες οἵτινες δὲν ἐφαίνοντο μᾶλλον εὐδιάθετοι τῶν κυρίων των εἰς ἐξακολούθησιν τοῦ διωγμοῦ, ὑπήκουσαν εἰς πρώτην διαταγήν· καὶ τρεῖς ἄνθρωποι, οἵτινες εἶχον προχωρήσει μέχρι τινὸς ἀποστάσεως ἐν τῷ περὶ οὗ ὁ λόγος ἀγρῷ, ἐστάθησαν ἵνα συσκεφθῶσιν.

«Ἡ γνώμη μου, ἢ διὰ νὰ εἰπῶ καλλίτερα ἡ διαταγή μου, εἶναι αὐτή, εἶπεν ὁ χονδρότερος πάντων· ὅτι πρέπει νὰ γυρίσωμεν τὸ 'γρηγορώτερο εἰς τὸ 'σπίτι.

— Ὅ τι ὁ κύριος Τζάιλς νομίζῃ καλόν, τὸ νομίζω καὶ ἐγώ, ἀπεκρίνατο μικρόσωμός τις οὐχὶ ὅμως καὶ ἰσχνὸς ἀνήρ, ὠχρότατος ἀλλ' ἐνταυτῷ καὶ λίαν περιποιητικός, ὡς συνήθως εἶναι πάντες οἱ ὑπὸ φόβου κατειλημμένοι.

— Κύριοί μου, ἐπεῖπεν ὁ τρίτος, ὅστις ἦτο ὁ ἀνακαλέσας τοὺς κύνας· δὲν εἶμαι τόσῳ ἀδιάκριτος διὰ νὰ φέρω ἀντιλογίας. Ὁ κύριος Τζάιλς εἰξεύρει καλλίτερα ἀπὸ ἐμὲ ποῖον εἶναι τὸ πρέπον νὰ γίνῃ.

— Βέβαια, βέβαια! ὑπολαβὼν εἶπεν ὁ μικρόσωμος, δὲν εἴμεθα ἡμεῖς ὁποῦ θὰ φέρωμεν ἀντιλογίας εἰς ὅ τι εἰπῇ ὁ κύριος Τζάιλς· ὄχι, ὄχι, διότι, δόξα σοι ὁ Θεός, γνωρίζω πολὺ καλὰ τὴν θέσιν μου.»

Ὁ μικρόσωμος ἀνὴρ ἐφαίνετο πράγματι οὐ μόνον τὴν θέσιν του ἀλλὰ καὶ τὸ δυσάρεστον αὐτῆς κάλλιστα συνειδώς, διότι οἱ ὀδόντες του συνεκρούοντο ἐκ τοῦ τρόμου.

«Κύριε Μπρίττλς, φοβεῖσθε, εἶπεν ὁ κύριος Τζάιλς (Giles).

— Ὄχι, εἶπεν ὁ Μπρίττλς (Brittles).

— Φοβεῖσθε, χωρὶς ἄλλο, εἶπεν ὁ Τζάιλς.

— Ἀπατᾶσθε, κύριε Τζάιλς.

— Μοῦ φαίνεται πῶς τοῦ λόγου σας λέγετε ψεύματα, Μπρίττλς.»

Τὴν μυκτηριστικὴν ἐκείνην παρατήρησιν, ἣν ἐπηκολούθησεν ὁ ἀνωτέρω ὁπωσοῦν ζωηρὸς διάλογος, ἐποίησεν ὁ κύριος Τζάιλς διότι σφόδρα ἠγανάκτει ἐπειδὴ ὑπὸ τὸ πρόσχημα φιλοφρονητικῶν λόγων, εἰς μόνον αὐτὸν ἔπιπτεν ὅλη ἡ εὐθύνη τῆς ὑποχωρήσεως. Ὁ τρίτος κύριος ἐπέρανε τὴν λογομαχίαν διὰ παρατηρήσεως ὁμολογουμένως φιλοσοφικωτάτης·

«Νά σας εἰπῶ, κύριοι, ἂς μὴ κρυβώμεθα, ὅλοι εἴμεθα φοβισμένοι.

— Ἀπὸ τὸν ἑαυτόν σου κρίνεις καὶ τοὺς ἄλλους, εἶπεν ὁ κύριος Τζάιλς, ὅστις ἦτο πάντων ὠχρότατος.

— Αὐτὸ μάλιστα κάμνω, ἀπεκρίνατο ἐκεῖνος· νομίζω ἁπλούστατον καὶ φυσικώτατον νὰ φοβηθῇ κανεὶς εἰς μίαν τέτοιαν περίστασιν· ἀπὸ ἀπὸ μέρους μου, τὸ ὁμολογῶ, ἐφοβήθηκα.

— Καὶ ἐγώ, εἶπεν ὁ Μπρίττλς· ἀλλὰ τέτοια πράγματα δέν τα λέγουν τῶν ἀνθρώπων κατάμουτρα,» προσέθηκεν ὑποβλέπων τὸν κύριον Τζάιλς.

Αἱ εἰλικρινέσταται αὗται ὁμολογίαι κατεπράυναν τὸν κύριον Τζάιλς, συνομολογήσαντα ἐπὶ τέλους ὅτι καὶ αὐτὸς ἐφοβήθη ὡς οἱ ἄλλοι. Τότε δὲ παραυτα καὶ οἱ τρεῖς ἔκαμαν μεταβολὴν καὶ ἐτράπησαν εἰς φυγὴν μετὰ κατανυκτικῆς ὁμοφωνίας, ἐστάθησαν δὲ μόνον ὅταν ὁ κύριος Τζάιλς, ὅστις ὡς σωματώδης, φέρων μάλιστα καὶ τὸ βάρος ἑνὸς δικράνου δι' οὗ εἶχεν ὁπλισθῇ, δὲν ἠδύνατο νὰ τρέξῃ πολύ, παρεκάλεσεν αὐτοὺς εὐγενῶς νὰ σταθῶσι μίαν στιγμὴν διὰ νὰ τοὺς ζητήσῃ συγγνώμην ἂν παρεξετράπη εἰς τοὺς λόγους του.

«Εἶναι περίεργον πρᾶγμα, προσέθηκε μετὰ τὰς ἐξηγήσεις ἃς παρέσχε τῶν λόγων του, εἶναι περίεργον τί ἠμπορεῖ νὰ κατορθώσῃ ὁ ἄνθρωπος ὅταν ἀνάψῃ τὸ αἷμά του· θὰ ἔκανα φονικό, εἶμαι βέβαιος, ἂν ἐπιάναμεν κανένα ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς κακούργους.»

Ἐπειδὴ δὲ καὶ οἱ ἄλλοι δύο τὴν αὐτὴν εἶχον γνώμην, νῦν ὅτε καὶ οὗτοι, ὡς καὶ ὁ κύριος Τζάιλς, εἶχον καθ' ὁλοκληρίαν κατευνασθῇ, προσεπάθησαν νὰ εὕρωσι τίς ἡ αἰτία ἡ ὁποία τοσοῦτον αἰφνιδίαν μεταβολὴν ἐπήνεγκεν εἰς τὰς ψυχικὰς αὐτῶν διαθέσεις.

«Τώρα καταλαμβάνω τί εἶναι, εἶπεν ὁ κύριος Τζάιλς· εἶναι ὁ φράκτης.

— Καλὰ λέγετε, αὐτὸ νομίζω καὶ ἐγώ, ἀνεκραύγασεν ὁ Μπρίττλς, ἐπιδοκιμάζων ἐκθύμως τὴν ἰδέαν τοῦ κυρίου Τζάιλς.

— Νὰ εἶσθε βέβαιοι, ἐξηκολούθησε λέγων ὁ κύριος Τζάιλς, πῶς αὐτὸς ὁ φράκτης μᾶς ἔκοψεν ὅλην τὴν ὁρμήν. Ὅλη μου ἡ ἔξαψις ἐξηφανίσθη τὴν στιγμὴν ὁποῦ ἐσκάλωσα εἰς τὸν φράκτην.»

Digitized by Google

Κατὰ σύμπτωσιν ἀξιοσημείωτον καὶ οἱ ἄλλοι τὸ αὐτὸ δυσάρεστον ᾐσθάνθησαν αἴσθημα ἀκριβῶς κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἀναρριχήσεως εἰς τὸν φραγμόν. Προφανέστατον λοιπὸν καὶ οἱ τρεῖς ἐθεώρησαν, ὅτι αἰτία ἦν ὁ φραγμὸς, καὶ τοσούτῳ μᾶλλον καθ' ὅσον τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἀκριβῶς ἐνεθυμοῦντο καὶ ἐξ ἄλλου περιστατικοῦ, διότι τότε κατὰ πρῶτον διέκριναν τοὺς κλέπτας.

Ὁ διάλογος οὗτος ἐγένετο μεταξὺ τῶν ἀνακαλυψάντων τοὺς κλέπτας δύο ἀνθρώπων καὶ τινος χαλκέως, ὃν κοιμώμενον ἔν τινι παραπήγματι ἐξύπνισαν, αὐτὸν καὶ τὰ δύο κυνάριά του, διὰ νὰ μετάσχωσι τῆς καταδιώξεως. Ὁ κύριος Τζάιλς ἐξεπλήρου παρὰ τῇ γηραιᾷ οἰκοδεσποίνῃ καθήκοντα ἐπιστάτου ἐνταυτῷ καὶ ἀρχιτρικλίνου· ὁ δὲ Μπρίττλς ἦτο ὑπηρέτης διά τε τὰς ἐσωτερικὰς καὶ τὰς ἐξωτερικὰς ὑπηρεσίας, πρὸς δὲ τούτοις καὶ κηπουρός· ἐπειδὴ δὲ εἶχε προσληφθῆ εἰς τὴν οἰκίαν ἐν ἡλικίᾳ νεαρᾷ, προσεφέροντο πρὸς αὐτὸν ὡς πρὸς παιδίον, καίτοι ἦν τριακοντούτης καὶ πλέον τὴν ἡλικίαν.

Συνωμίλουν λοιπὸν, ὡς εἴδομεν, διὰ νὰ λάβωσι θάρρος. Ἐβάδιζον ὅμως ἐν πυκνῇ φάλαγγι, καὶ περιέβλεπον κύκλῳ περιδεεῖς, ὁσάκις ἐλαφρά τις πνοὴ ἀνέμου ἐσάλευε τὰ φύλλα τῶν δένδρων· ἔτρεξαν δὲ μετὰ σπουδῆς εἴς τι δένδρον, εἰς οὗ τὴν ῥίζαν εἶχον ἀποθέσει τὸ φανάριόν των, καὶ μεγάλην δεικνύοντες ἑτοιμότητα πνεύματος, ἔλαβον αὐτὸ ὅπως μὴ ἐκ τοῦ φωτὸς αὐτοῦ ὁδηγούμενοι οἱ κλέπται ἀσφαλῶς σκοπεύσωσιν αὐτούς. Εἶτα διηυθύνθησαν εἰς τὴν οἰκίαν, τρέχοντες μᾶλλον ἢ βαδίζοντες, μέχρις οὗ ἐπὶ τέλους μόνον αἱ σκιαί των διεκρίνοντο κινούμεναι ἐν τῇ σκοτίᾳ.

Καθ' ὅσον ἡ νὺξ παρήρχετο, ὁ ἀὴρ καθίστατο ψυχρότερος, ἡ δ' ὁμίχλη ἐκάλυπτε τὴν γῆν ὡς πυκνὸν νέφος καπνοῦ. Τὸ χόρτον ἦν διάβροχον, οἱ ἀτραποὶ καὶ τὰ χθαμαλώτερα μέρη πλήρη πηλοῦ καὶ βορβόρου, ἀπὸ καιροῦ δ' εἰς καιρὸν ἠκούετο ὁ συριγμὸς τοῦ ἀνέμου. Ὁ Ὄλιβερ ἔκειτο ἀκίνητος πάντοτε καὶ ἀναίσθητος εἰς τὸ μέρος, ἔνθα κατέλιπεν αὐτὸν ὁ Σάικς.

Ἡ ἡμέρα ἀνέτειλε βραδέως· ὠχρὰ λάμψις ἐφώτισε τὸν οὐρανὸν, ἐμφαίνουσα μᾶλλον τὸ πέρας τῆς νυκτὸς παρὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ἡμέρας. Τὰ διάφορα ἀντικείμενα, ἅπερ ἐν τῷ σκότει παρίσταντο ἀπαίσια καὶ φρικώδη, καθίσταντο ἧττον δυσδιάκριτα καὶ βαθμηδὸν ἀνελάμβανον τὴν συνήθη αὐτῶν ὄψιν. Ἡ βροχὴ ἔπιπτε λεπτὴ καὶ πυκνὴ, μαστίζουσα τοὺς ἀφύλλους τῶν δένδρων κλάδους. Ἀλλ' ὁ Ὄλιβερ οὐδαμῶς ᾐσθάνετο αὐτὴν, καὶ ἔκειτο ἐπὶ ὑγροῦ στρώματος ἀργίλου λιπόθυμος καὶ πάσης συνδρομῆς ἐστερημένος.

Οἱ πόνοι ἐξύπνισαν αὐτὸν ἐπὶ τέλους, καὶ ἠγέρθη βάλλων ἀσθενῆ κραυγὴν ὀδύνης. Ὁ ἀριστερὸς αὐτοῦ βραχίων, περιτυλιχθεὶς ἐν βίᾳ διά τινος ὑφάσματος, ἐκρέματο ἀδρανὴς εἰς τὸ πλευρόν του, τὸ δ' ἐπίδεμα αὐτοῦ ἦτο αἱματόφυρτον. Μόλις κατώρθωσεν ἐκ τῆς ἀδυναμίας νὰ ἀνακαθήσῃ, καὶ περιέβλεψεν οὕτω κύκλῳ ὅπως ἐπικληθῇ βοήθειαν, ἐν ᾧ οἱ πόνοι τῷ ἀπέσπων γοεροὺς στεναγμούς. Τρέμων ἐκ τοῦ ψύχους καὶ τῆς ἀτονίας κατέβαλεν ὑπερτάτην προσπάθειαν νἀνεγερθῇ. Ἀλλὰ ῥῖγος ἐπεχύθη ἐφ' ἅπαν τὸ σῶμά του καὶ ἐπανέπεσε κατὰ γῆς.

Συνελθὼν μετά τινας στιγμὰς καὶ αὖθις εἰς ἑαυτὸν, ὁ Ὄλιβερ ᾐσθάνθη ἀφόρητον κακοδιαθεσίαν, προάγγελμα βεβαίου θανάτου ἐὰν ἔμενεν εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν· κατώρθωσε λοιπὸν νὰ ἐγερθῇ ὄρθιος καὶ ἀπεφάσισε νὰ βαδίσῃ. Ἡ κεφαλή του ἐστροφοδινεῖτο, τὰ δὲ βήματά του ἐσφάλλοντο ὡς μεθύσου· κατώρθωσεν ὅμως νὰ σταθῇ ὄρθιος, καὶ κεκλιμένην ἔχων τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τοῦ στήθους, προεχώρησεν ἀσταθεῖ τῷ ποδὶ πρὸς τὰ ἐμπρὸς, ἀγνοῶν καὶ αὐτὸς ποῦ διηυθύνετο.

Ἐν τῷ πνεύματι αὐτοῦ συνεκυκᾶτο πληθὺς παραδόξων καὶ συγκεχυμένων ἰδεῶν· τῷ ἐφαίνετο ὅτι ἐβάδιζεν ἔτι μεταξὺ τοῦ Σάικς καὶ τοῦ Κράκιτ, σφοδρῶς ἐριζόντων, ὁ δ' ἦχος τῶν φωνῶν αὐτῶν ἔπληττε τὰ ὦτά του· ἂν δὲ διαρκούντων τῶν παραληρημάτων του κατέβαλε προσπάθειάν τινα ὅπως μὴ πέσῃ, συνησθάνετο αἰφνιδίως ὅτι διελέγετο πυρέσσων μετ' ἐκείνων· ἀκολούθως ὠνειροπόλει ὅτι εὑρίσκετο μόνος μετὰ τοῦ Σάικς, ὁδοιπορῶν ὡς τὴν προτεραίαν, καὶ ᾐσθάνετο ἔτι τὴν χεῖρα τοῦ κακούργου θλίβουσαν τὴν ἰδικήν του ὁσάκις διέβαινέ τις πλησίον των. Ἐξαίφνης δὲ ῥῖγος κατελάμβανεν αὐτὸν ἐπὶ τῷ ἀκούσματι ἑνὸς πυροβολισμοῦ, καὶ ἤκουεν ὀξείας φωνὰς καὶ μέγαν θόρυβον· φῶτα ἀπήστραπτον εἰς τοὺς ὀφθαλμούς του· τὰ πάντα ἦσαν ἐν ταραχῇ, ἐνόμιζε δὲ ὅτι ἀόρατος χεὶρ ἐδέσμευεν αὐτόν· αἱ δὲ ἀκαριαῖαι αὗται ὀπτασίαι συνηνοῦντο μετ' ἀορίστου τινὸς καὶ ἐπαχθοῦς αἰσθήματος ἄλγους ἀδιαλείπτως βασανίζοντος αὐτόν.

Οὕτω σφαλλόμενος καὶ παραπαίων προεχώρησεν, ἀνοίγων μηχανικῶς δίοδον διὰ μέσου τῶν περιφραγμάτων καὶ τῶν ἀγρῶν, καὶ τέλος ἔφθασεν ἐπί τινος ὁδοῦ· τότε ἡ βροχὴ ἤρχισε νὰ πίπτῃ ῥαγδαιοτέρα καὶ οὕτω συνῆλθεν εἰς ἑαυτόν.

Περιέβλεψε γύρω καὶ εἶδεν εἰς βραχεῖαν ἀπόστασιν οἰκίαν τινὰ μέχρι τῆς ὁποίας ἠδύνατο ἴσως συρόμενος νὰ φθάσῃ. Ἐσκέφθη ὅτι θὰ τον ηὐσπλαγχνίζοντο βλέποντες τὴν κατάστασίν του, ἀλλὰ καὶ ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει προτιμότερον ἐθεώρει νἀποθάνῃ πλησίον στέγης, ὑπὸ τὴν ὁποίαν κατῴκουν ἄνθρωποι, παρὰ ἐν ὑπαίθρῳ, ἐν τοῖς ἐρήμοις ἀγροῖς. Συνεκέντρωσε πάσας αὐτοῦ τὰς δυνάμεις, καὶ προεχώρησε κλονούμενος.

Πλησιάσας εἰς τὴν οἰκίαν ἐκείνην, ἐνόμισεν ὅτι κάπου τὴν εἶχεν ἰδεῖ· οὐδὲν ἰδιαίτερον γνώρι-

Digitized by Google

σμα αὐτῆς ἐνεθυμεῖτο καὶ ὅμως δὲν τῷ ἐφαίνετο παντάπασιν ἄγνωστος.

Ὁ τοῖχος ἐκεῖνος τοῦ κήπου! ἀπὸ τὸ ἀντίθετον αὐτοῦ μέρος γονατιστὸς τὴν παρελθοῦσαν νύκτα ἐπεκαλεῖτο τὸ ἔλεος τῶν δύο κακούργων· ἦτο αὐτὴ ἐκείνη ἡ οἰκία ἣν ἀπεπειράθησαν νὰ κλέψωσιν!

Ἀναγνωρίσας ποῦ εὑρίσκετο, τοσοῦτον ἐφοβήθη ὁ Ὄλιβερ, ὥστε ἐπιλαθόμενος πρὸς στιγμὴν τῶν φρικτῶν πόνων του ἠθέλησε νὰ φύγῃ. Νὰ φύγῃ, ἀλλὰ ποῦ; Μόλις ἠδύνατο νὰ σταθῇ ὄρθιος· ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη ἐκέκτητο ὅλην τὴν παιδικήν του εὐκινησίαν, ποῦ νὰ ὑπάγῃ; Ὤθησε τὴν θύραν τοῦ κήπου, ἥτις μὴ οὖσα κλειδωμένη, ἤνοιξε, διῆλθεν ἐπιπόνως διὰ τοῦ κήπου, ἀνῆλθε τὰς βαθμίδας τῆς κλίμακος καὶ ἔκρουσεν ἀσθενῶς τὴν θύραν· ἀλλὰ τότε αἱ δυνάμεις αὐτοῦ ἐξέλιπον καὶ λιπόθυμος ἔπεσε στηριχθεὶς ἐπί τινος στύλου τῆς πύλης τῆς εἰσόδου.

Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον, ὁ κύριος Τζάιλς, ὁ Μπρίττλς καὶ ὁ χαλκεὺς εὑρίσκοντο ἐν τῷ μαγειρείῳ πίνοντες τέϊον καὶ τρώγοντες διάφορα ὀρεκτικὰ πρὸς ἀναπλήρωσιν τῶν ζημιῶν τοῦ ὀργανισμοῦ των ἐκ τῶν κόπων καὶ τῶν κινδύνων τῆς νυκτός. Καὶ δὲν συνείθιζε μὲν ὁ κύριος Τζάιλς νὰ κατέρχηται μέχρι μεγάλης οἰκειότητος μετὰ τῶν ὑποδεεστέρων ὑπηρετῶν, πρὸς οὓς προσεφέρετο μᾶλλον μεθ' ὑπεροπτικῆς εὐμενείας, ὅπως οὕτω μηδέποτε παραγνωρίζωσιν ὅτι κατέχει ἀνωτέραν κοινωνικὴν θέσιν· ἀλλ' ἀπέναντι τοῦ θανάτου, τῶν πυρκαϊῶν καὶ τῆς ἐνόπλου βίας πάντες οἱ ἄνθρωποι εἶσιν ἴσοι. Ὁ κύριος Τζάιλς ἐκάθητο λοιπὸν ἐν τῷ μαγειρείῳ, ἐσταυρωμένα ἔχων τὰ σκέλη πρὸ τῆς ἑστίας καὶ ἐστηριγμένην τὴν ἀριστερὰν χεῖρα ἐπὶ τῆς τραπέζης, ἐν ᾧ διὰ τῆς δεξιᾶς ἐποίει διαφόρους χειρονομίας, διηγούμενος λεπτομερῶς καὶ ἀκριβέστατα τὴν νυκτερινὴν ἐπίθεσιν, ἣν ἅπαντες οἱ περιεστῶτες, ἀλλὰ πρὸ πάντων ἡ μάγειρος καὶ ἡ θαλαμηπόλος, ἤκουον ἀπλήστως.

«Ἦτο ἀπάνω κάτω δυόμισυ ἡ ὥρα, ἔλεγεν ὁ κύριος Τζάιλς, δὲν εἶμαι πολὺ βέβαιος ὅμως μήπως ἦτο καὶ περισσότερον, ὅταν ἐξυπνῶ, καὶ καθὼς γυρίζω ἔτσι εἰς τὸ κρεβάτι μου (ἐνταῦθα ὁ κύριος Τζάιλς ἐστράφη ἐπὶ τοῦ καθίσματός του, σύρων ὀλίγον πρὸς ἑαυτὸν τὸ τραπεζομάνδηλον διὰ νὰ παραστήσῃ τὰς σινδόνας τῆς κλίνης) μοῦ ἐφάνη 'σὰν νὰ ἤκουσα κάποιον κρότον.»

Εἰς τὸ μέρος τοῦτο τῆς διηγήσεως ἡ μάγειρος ὠχρίασε καὶ εἶπεν εἰς τὴν θαλαμηπόλον νὰ ὑπάγῃ νὰ κλείσῃ τὴν θύραν· ἡ θαλαμηπόλος ἀπετάθη πρὸς τὸν Μπρίττλς, οὗτος δὲ πάλιν πρὸς τὸν χαλκέα, ὅστις προσεποιήθη ὅτι δὲν ἤκουσε.

«Μοῦ ἐφάνη 'σὰν νὰ ἤκουσα κάποιον κρότον, ἐξηκολούθησε λέγων ὁ κύριος Τζάιλς. «Ἔτσι θὰ μου ἐφάνη, δὲν θὰ ἦναι τίποτε,» εἶπα κατ' ἀρχάς, καὶ ἑτοιμαζόμουν νὰ κοιμηθῶ, ὅταν ἀκούω τὸν κρότον πάλιν πολὺ καθαρά.

— 'Σὰν τί εἴδους κρότο; ἠρώτησεν ἡ μάγειρος.

— Ἦταν ἕνα εἶδος κρότος κούφιος, ἀπεκρίνατο ὁ κύριος Τζάιλς περιφέρων τὸ βλέμμα ἐπὶ τοὺς περιεστῶτας.

— Μοῦ φαίνεται μᾶλλον πῶς ὁ κρότος αὐτὸς ἔμοιαζε μὲ τὸ σίδερο ὅταν κτυπάῃ εἰς πέτρα, παρετήρησεν ὁ Μπρίττλς.

— Πιθανὸν νὰ ἦτον ἔτσι ὅταν τὸν ἤκουσες τοῦ λόγου σου, ὑπολαβὼν εἶπεν ὁ κύριος Τζάιλς· ἀλλὰ εἰς τὴν στιγμὴν ὁποῦ σᾶς λέγω ὁ κρότος ἦτον 'σὰν κούφιος. Πετάω τὸ σκέπασμά μου, (ταὐτοχρόνως ὁ κύριος Τζάιλς παρεμέρισε τὸ τραπεζομάνδηλον), κάθημαι εἰς τὸ κρεβάτι μου καὶ ἀγκρομάζομαι.»

Ἡ μάγειρος καὶ ἡ θαλαμηπόλος ἀνεφώνησαν συγχρόνως «Παναγία μου!» καὶ ἐπλησίασαν τὰ καθίσματά των.

«Τότε ἤκουσα τὸν κρότον τόσῳ καθαρὰ ὡς νὰ ἦτο κολλητὰ 'ς τὸ κρεβάτι μου, καὶ δὲν ἠμποροῦσα πλέον νὰμφιβάλλω, ἐξηκολούθησε λέγων ὁ κύριος Τζάιλς· θὰ σπάζουν κάμμία πόρτα ἢ κανένα παράθυρο, λέγω μὲ τὸν νοῦν μου· τί πρέπει νὰ κάμωμεν; Νὰ 'πάω, εἶπα, πρῶτα νὰ ἐξυπνήσω τὸν καϋμένον τὸν Μπρίττλς, μὴν 'πάει, εἶπα, καὶ τὸν σκοτώσουν εἰς τὸ κρεβάτι του, ἐκεῖ ποῦ κοιμᾶται· ἀλλοιῶς, εἶπα, θά του κόψουν τὸ κεφάλι πέρα καὶ πέρα χωρὶς νὰ πάρῃ νόημα.»

Ἐνταῦθα τὰ βλέμματα πάντων προσηλώθησαν ἐπὶ τοῦ Μπρίττλς, ὅστις ἀφ' ἑτέρου ἐκύτταξεν ἀσκαρδαμυκτὶ τὸν διηγούμενον, μὲ τὸ στόμα ἀνοικτόν, ἐν ᾧ ἡ φυσιογνωμία του ἐνέφαινεν ἀπερίγραπτον τρόμον.

«Πετάω τὰ σινδόνια, εἶπεν ὁ Τζάιλς, ἀτενίζων τὴν μάγειρον καὶ τὴν θαλαμηπόλον, πηδῶ ἥσυχα κάτω ἀπὸ τὸ κρεβάτι, φορῶ. . . .

— Εἶναι καὶ κυρίαι ἐδῶ, κύριε Τζάιλς, ὑπετονθόρυσεν ὁ χαλκεύς.

— Φορῶ τὰ ὑποδήματα, κύριε, ἐξηκολούθησεν ὁ Τζάιλς, στραφεὶς πρὸς αὐτὸν καὶ τονίσας ἰδιαιτέρως τὴν τελευταίαν λέξιν, ἁρπάζω τὸ γεμάτο πιστόλι, ὁποῦ εὑρίσκεται πάντοτε κοντὰ εἰς τὸ συρτάρι μὲ τάσημικὰ τῆς τραπέζης, καὶ σιγᾷ σιγᾷ 'πηγαίνω εἰς τὴν κάμερά του· «Μπρίττλς, τοῦ λέγω, ἀφ' οὗ τὸν ἐξύπνισα, μὴ φοβᾶσαι!»

— Μάλιστα, ἔτσι μοῦ εἶπε, παρετήρησεν ὁ Μπρίττλς ταπεινῇ τῇ φωνῇ.

— «Εἴμεθα, καθὼς μοῦ φαίνεται, τοῦ λέω, χαϋμένοι ἄνθρωποι, τοῦ λέω, ἀλλὰ ἔννοια σου, Μπρίττλς, τοῦ λέω, μὴν ἔχῃς, λέω, κάμμία ἀνησυχία.»

— Ἐφοβήθη καθόλου; ἠρώτησεν ἡ μάγειρος.

— Ὅλως διόλου! ἀπεκρίνατο ὁ κύριος Τζάιλς·

Digitized by Google

ἐστάθη γενναῖος, ᾿μπορῶ μάλιστα νὰ εἰπῶ πῶς ἔδειξεν ὅσην κ' ἐγὼ γενναιότητα.

— Ἐγὼ θὰπέθαινα ἀπὸ τὸ φόβο μου, χωρὶς ἄλλο, παρετήρησεν ἡ θαλαμηπόλος.

— Διότι τοῦ λόγου σας εἶσθε γυναῖκα, ὑπολαβὼν εἶπεν ὁ Μπρίττλς, ὅστις ἤρχισεν ἀναλαμβάνων θάρρος.

— Ὁ Μπρίττλς ἔχει δίκαιον, εἶπεν ὁ κύριος Τζάιλς ἐπιδοκιμάζων διὰ νεύματος τῆς κεφαλῆς τοὺς λόγους τοῦ ὑπηρέτου. Ἀπὸ μίαν γυναῖκα δὲν πρέπει κανεὶς νὰ περιμένῃ ἄλλο τίποτε· ἀλλ' ἡμεῖς ὁποῦ εἴμεθα ἄνδρες, ἐπήραμεν ἕνα φανάρι ἀπὸ τὴν κάμερα τοῦ Μπρίττλς, βγαίνουμε ὄξω καὶ 'ς τὸ σκοτάδι ψακτὰ ψακτὰ καταβαίνομεν τὴν σκάλα· νά, ἔτσι.»

Ὁ κύριος Τζάιλς ἠγέρθη καὶ ἔκαμε δύο ἢ τρία βήματα μὲ κεκλεισμένους τοὺς ὀφθαλμοὺς διὰ νὰ παραστήσῃ ζωηρότερον τὸ πρᾶγμα, ὅτε αἴφνης ἐρρίγησεν, ὡς καὶ πάντες οἱ ἄλλοι, καὶ ἐπανῆλθε ταχέως εἰς τὸ κάθισμά του. Ἡ μάγειρος καὶ ἡ θαλαμηπόλος ἐξέβαλον κραυγὴν τρόμου.

«Ἡ πόρτα ἐκτύπησε, εἶπεν ὁ κύριος Τζάιλς, προσποιούμενος τὸν ἀτάραχον. Ἂς ὑπάγῃ κανεὶς νὰνοίξῃ.»

Οὐδεὶς ἐκινήθη.

«Παράδοξον πρᾶγμα, νὰ κτυπᾷ ἡ πόρτα τόσῳ πρωΐ, εἶπεν ὁ κύριος Τζάιλς, βλέπων τὰ ὠχρὰ πρόσωπα τῶν περιστοιχιζόντων αὐτὸν καὶ ὠχριῶν καὶ ὁ ἴδιος. Ἀλλὰ πρέπει νὰνοίξωμεν τὴν πόρτα· ἀκούετε; ἂς ὑπάγῃ κανείς.»

Λέγων ταῦτα ὁ κύριος Τζάιλς ἐκύτταζε τὸν Μπρίττλς· ἀλλ' ὁ ἀγαθὸς ἐκεῖνος νέος, ὢν φύσει μετριόφρων, ἐνόμισεν ὅτι δὲν ἦτο αὐτὸς ὁ *κανείς*, καὶ εἶχε φαίνεται τὴν πεποίθησιν ὅτι ἡ πρόσκλησις δὲν ἀπέβλεπεν εἰς αὐτόν· ὁπωσδήποτε οὐδαμῶς ἀπήντησεν. Ὁ κύριος Τζάιλς ἔνευσε τότε εἰς τὸν χαλκέα, ἀλλ' ἐκεῖνος εἶχεν ἀποκοιμηθῆ αἰφνιδίως. Περὶ δὲ τῶν γυναικῶν οὐδὲ λόγος ἔπρεπε νὰ γίνῃ.

«Ἐὰν ὁ Μπρίττλς προτιμᾷ νὰνοίξῃ τὴν πόρταν ἐπὶ παρουσίᾳ μαρτύρων, εἶπεν ὁ κύριος Τζάιλς μετὰ βραχεῖαν σιγήν, εἶμαι πρόθυμος νά τον συνοδεύσω.

— Καὶ ἐγώ,» εἶπεν ὁ χαλκεύς, ἐξυπνήσας μὲ τὴν αὐτὴν ταχύτητα, μεθ' ἧς εἶχεν ἀποκοιμηθῆ.

Ὁ Μπρίττλς ἐνέδωκεν εἰς τοὺς ὅρους τούτους, ἅπαντες δέ, ἐνθαρρυνθέντες καὶ μικρὸν ἀφ' οὗ διὰ τῶν παραθυροφύλλων εἶδον ὅτι ἡ ἡμέρα εἶχε προχωρήσει, ἀνέβησαν τὴν κλίμακα· καὶ οἱ μὲν κύνες ἀπετέλουν τὴν ἐμπροσθοφυλακήν, τὴν δὲ ὀπισθοφυλακὴν ἀμφότεραι αἱ γυναῖκες, διότι ἐφοβοῦντο νὰ μένωσι μόναι κάτω. Κατὰ συμβουλὴν δὲ τοῦ κυρίου Τζάιλς ἅπαντες ὡμίλουν μεγαλοφώνως, διὰ νὰ δείξωσιν ὅτι ἦσαν πολλοί, καὶ ἀκούσῃ καὶ φοβηθῇ ὁ κρούσας τὴν θύραν ἂν εἶχε κακοὺς σκοπούς· εἰς τὸν νοῦν προσέτι τοῦ πονηροῦ κυρίου Τζάιλς ἐπῆλθε καὶ ἑτέρα θαυμασία ἰδέα, νὰ τσυμπᾷ δηλαδὴ τὴν οὐρὰν τῶν σκύλων ἐν τῷ διαδρόμῳ, ὅπως ἀναγκάζῃ αὐτοὺς νὰ ὑλακτῶσι μανιωδῶς.

Μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν συνετῶν τούτων μέτρων, ὁ κύριος Τζάιλς ἔλαβε τὸν βραχίονα τοῦ χαλκέως, (διὰ νά τον ἐμποδίσῃ νὰ φύγῃ, ὡς ἔλεγεν ἀστεϊζόμενος) καὶ διέταξε νὰνοιγῇ ἡ θύρα. Ὁ Μπρίττλς ὑπήκουσε, καὶ ἅπαντες συνωθοῦντο νὰ ἴδωσιν ὑπεράνω τῶν ὤμων ὁ εἷς τοῦ ἄλλου, ἀντὶ δὲ θηρίου τινὸς ἢ τέρατος εἶδον τὸν ταλαίπωρον μικρὸν Ὄλιβερ, ἐξηντλημένον καὶ ἄφωνον, ὅστις ἤνοιξεν ἐπιπόνως τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ διὰ τοῦ βλέμματος ἱκέτευεν αὐτούς.

«Ἕνα παιδί! ἀνεφώνησεν ὁ κύριος Τζάιλς, ἀπωθήσας μετὰ δυνάμεως τὸν χαλκέα πρὸς τὰ ὀπίσω· τί εἶναι;. . . πῶς! . . τήρα, Μπρίττλς... τήραξε λοιπόν. . . . δὲν τον ἀναγνωρίζεις;»

Ὁ Μπρίττλς, ὅστις κατὰ τὸ ἄνοιγμα τῆς θύρας εἶχεν ἐπιτηδείως κρυβῆ ὄπισθεν αὐτῆς, μόλις εἶδε τὸν Ὄλιβερ, καὶ ἔβαλεν ὀξεῖαν κραυγήν. Ὁ κύριος Τζάιλς, ἁρπάσας τὸ παιδίον ἐκ τοῦ ἑνὸς σκέλους καὶ τοῦ ἑνὸς βραχίονος (ὅστις εὐτυχῶς δὲν ἦτο ὁ τετραυματισμένος) τὸ ἔφερεν εἰς τὸν διάδρομον καὶ ἀπέθηκεν αὐτὸ ἐπὶ τῶν πλακῶν.

«Τὸν ἐπιάσαμε! ἐκραύγασεν ὁ Τζάιλς ἐκ τοῦ κάτω μέρους τῆς κλίμακος· νά, ἕνας ἀπὸ τοὺς κλέφτας, κυρία! Ἐπιάσαμεν ἕνα ἀπὸ τοὺς κλέφτας, μίς. . . . λαβωμένον, μίς. . . . Ἐγὼ τὸν ἐτουφέκισα, μίς, καὶ ὁ Μπρίττλς ἐκράτει τὸ κερί!

— Μέσα εἰς ἕνα φανάρι, μίς!» ἐκραύγασεν ὁ Μπρίττλς σχηματίζων τὴν χεῖρα πρὸ τοῦ στόματος ὡς κόγχην διὰ νάκουσθῇ καλλίτερον.

Αἱ δύο θεράπαιναι ἀνῆλθον ἐν σπουδῇ τὴν κλίμακα, διὰ νὰ κομίσωσιν ἐπάνω τὴν εἴδησιν ὅτι ὁ κύριος Τζάιλς συνέλαβεν ἕνα τῶν κλεπτῶν, ὁ δὲ χαλκεὺς προσεπάθει νὰ ἐπαναφέρῃ εἰς τὰς αἰσθήσεις του τὸν Ὄλιβερ ἐκ φόβου μὴ ἀποθάνῃ πρωτοῦ κρεμασθῇ. Ἐν μέσῳ δὲ τοῦ τοσούτου θορύβου καὶ τῆς ταραχῆς ἠκούσθη γλυκεῖά τις γυναικεία φωνή, τὰ πάντα δὲ ἡσύχασαν παραχρῆμα.

«Τζάιλς! ἠκούσθη ἡ φωνὴ ἐκ τῆς κορυφῆς τῆς κλίμακος.

— Ὁρίστε, μίς, ἀπεκρίνατο ἐκεῖνος. Μὴ φοβεῖσθε, μίς, δὲν ἔπαθα τίποτε μεγάλο πρᾶγμα! Δὲν ἀντεστάθη μὲ ἀπελπισίαν· κατάλαβε 'γρήγορα πῶς ηὗρε τὸν μάστορή του!

— Σιγᾷ! εἶπε διακόψασα αὐτὸν ἡ νεᾶνις. Τρομάζετε τὴν θείαν μου μὲ τὰς φωνάς σας περισσότερον ἀπὸ τοὺς κλέπτας. Αὐτὸς ὁ δυστυχισμένος εἶναι ἐπικινδύνως πληγωμένος;

— Εἶναι θανατηφόρως πληγωμένος, μίς, ἀπεκρίνατο ὁ Τζάιλς θριαμβευτικῶς.

— Φαίνεται πῶς εἶναι νὰ ξεψυχήσῃ, μίς, ἐκραύγασεν ὁ Μπρίττλς ὡς πρότερον μὲ τὴν χεῖρα

Digitized by Google

πρὸ τοῦ στόματος· δὲν ἀγαπᾶτε νὰ καταιβῆτε κάτω διὰ νά τον ἰδῆτε;

— Σιγᾷ, σᾶς παρακαλῶ, μὴ κάμνετε τόσας φωνάς. Περιμείνατε μίαν στιγμὴν νὰ ὑπάγω νὰ ὁμιλήσω τῆς θείας μου.»

Ἡ νεᾶνις ἀπεμακρύνθη ἡσύχως, ἐπανῆλθε δὲ μετὰ μικρὸν καὶ διέταξε νὰ μετακομίσωσι μετὰ προσοχῆς τὸν πληγωμένον εἰς τὸ δωμάτιον τοῦ κυρίου Τζάιλς, παρήγγειλε δὲ καὶ εἰς τὸν Μπρίττλς νὰ ἐπισάξῃ παραχρῆμα τὸν ἵππον καὶ νὰ μεταβῇ εἰς Τσέρτσυ διὰ νὰ εἴπῃ νὰ ἔλθωσι ταχέως ὁ εἰρηνοδίκης καὶ εἷς ἰατρός.

«Δὲν ἀγαπᾶτε νά τον ἰδῆτε, μίς, ἠρώτησεν ὁ Τζάιλς μετὰ τοσαύτης ὑπερηφανίας, ὡς εἰ ὁ Ὄλιβερ ἦτο σπάνιόν τι καὶ θαυμαστὸν πτηνὸν μετὰ καταπληκτικῆς ἐπιτηδειότητος φονευθὲν παρ' αὐτοῦ· μιὰ 'ματιὰ μόνον νὰ ῥίξετε, μίς.

— Ὄχι, καθόλου, ἀπεκρίνατο ἡ νεᾶνις. Ὁ ταλαίπωρος! Τζάιλς, περιποιήσου τον καλά, ἔστω καὶ πρὸς χάριν μου.»

Ὁ γηραιὸς θεράπων εἶδεν αὐτὴν ἀπομακρυνομένην μεθ' ὑπερηφανείας καὶ θαυμασμοῦ, ὡς νὰ ἦτο κόρη του· εἶτα ἐβοήθησε νὰ μετακομίσωσι τὸν Ὄλιβερ εἰς τὸ ἐπάνω πάτωμα μετὰ προσοχῆς καὶ μερίμνης γυναικείας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΘ'

Προεισαγωγικαὶ λεπτομέρειαι περὶ τῶν ἐν τῇ οἰκίᾳ, ἐν ᾗ εὑρέθη ὁ Ὄλιβερ.

Ἐν ἀξιολόγῳ τινὶ ἑστιατορίῳ, ἐσκευασμένῳ κατὰ τὸν ἀρχαῖον τρόπον μᾶλλον, ὅστις καὶ πλείονας εὐκολίας καὶ ἀναπαύσεις παρέχει, παρὰ κατὰ τὸν νεώτερον, ὅστις μόνον κομψότητα παρουσιάζει—δύο κυρίαι ἐπρογευμάτιζον καθήμεναι παρὰ τράπεζαν ἣν ἐκόσμει ποικιλία ὄψων δαψιλής. Ὁ κύριος Τζάιλς, ἐν μεγάλῃ μαύρῃ στολῇ, ὑπηρέτει αὐτάς, ἱστάμενος εὐθυτενὴς ὡς λαμπὰς εἰς ἀπόστασιν ἴσην μεταξὺ τοῦ κυλικείου καὶ τῆς τραπέζης, τὴν κεφαλὴν ἀναβεβλημένην ἔχων πρὸς τὰ ὄπισθεν καὶ ἐλαφρῶς κλίνουσαν πλαγίως, τὸν ἀριστερὸν πόδα ἐμπρός, τὴν δὲ δεξιὰν χεῖρα ἐπὶ τοῦ στήθους, ἐν ᾧ διὰ τῆς ἀριστερᾶς ἐκράτει τρυβλίον. Ἐν τοιαύτῃ στάσει ἐφαίνετο ἄφατον αἰσθανόμενος εὐχαρίστησιν, ὡς κάλλιστα συνειδὼς τήν τε ἀξίαν καὶ τὴν σπουδαιότητα αὐτοῦ.

Ἡ ἑτέρα τῶν δύο κυριῶν ἦν μὲν προβεβηκυῖα τὴν ἡλικίαν, ἀλλ' ὅμως τὸ ἀνάστημά της ἦτο εὐθύ, ὡς τὰ νῶτα τῆς ὑψηλῆς δρυΐνης ἕδρας, ἐφ' ἧς ἐστηρίζετο. Ἡ περιβολὴ αὐτῆς, λίαν ἄλλως ἐπιμεμελημένη, συνήρμοττε παλαιοὺς συρμοὺς κατά τινας κανόνας τῆς νεωτέρας φιλοκαλίας, οὕτως ὅμως, ὥστε νἀναδείκνυνται τὰ πλεονεκτήματα τῶν παλαιῶν. Ἀξιοπρεπὴς καὶ σεμνή, ἐκάθητο ἐρείδουσα τὰς ῥικνὰς χεῖρας ἐπὶ τῆς τραπέζης, καὶ προσηλοῦσα τὸ βλέμμα, οὗ τὴν δύναμιν δὲν ἐξησθένωσεν ἡ ἡλικία, ἐπὶ τῆς παρακαθημένης νέας.

Αὕτη ἦν κόρη ἀνθηρὰ τὴν ἡλικίαν καὶ περικαλλής. Δὲν θὰ λογισθῇ δέ τις ἀσεβὴς ὑποθέτων, ὅτι μορφὴν τοιαύτην θὰ περιβάλλωνται οἱ ἄγγελοι τοῦ οὐρανοῦ, ἄν ποτε πρὸς ἐκτέλεσιν θείων βουλήσεων κατέρχωνται ὡς θνητοὶ ἐπὶ τῆς γῆς.

Ἦτο μόλις δεκαεπταέτις, τὸ δ' ἀνάστημά της τοσούτῳ χάριεν καὶ λιγυρόν, οἱ χαρακτῆρες τοῦ προσώπου της τοσοῦτον ὡραῖοι καὶ ἁγνοί, ἡ ἔκφρασις τῆς φυσιογνωμίας αὐτῆς τοσούτῳ γλυκεῖα καὶ εὐγενής, ὥστε ἐνόμιζες ὅτι στοιχεῖόν της δὲν ἦτο ἡ γῆ, οὐδ' αἱ ἄλλαι γυναῖκες ὅμοιαι αὐτῇ. Ἡ ἐκ τῶν κυανῶν ὀφθαλμῶν της ἀπαυγάζουσα νοημοσύνη, ἐφαίνετο ἀνωτέρα ἢ κατὰ τὴν ἡλικίαν αὐτῆς, ἡ δὲ ζωηρὰ καὶ μειλίχιος ἐνταυτῷ ἔκφρασις τῆς φυσιογνωμίας, τὸ εὔχαρι μειδίαμα, τὸ γαλήνιον μέτωπον, πάντα ταῦτα ἐμαρτύρουν εὐγένειαν καρδίας ὑψίστην, ἁγνότητα αἰσθημάτων καὶ τρυφερότητα, ἑνὶ δὲ λόγῳ ψυχὴν σπανίαν καὶ ἀγγελικήν.

Ἐν ᾧ ἡ πρεσβῦτις ἐθεώρει αὐτήν, ὕψωσε κατὰ τύχην τοὺς ὀφθαλμούς, ἀνέρριψε τοὺς ἀφελῶς πρὸ τοῦ μετώπου της πίπτοντας πλοκάμους τῆς κόμης, εἰς δὲ τὸ βλέμμα αὐτῆς τοσαύτη ἐπέλαμπεν ἀπροσποίητος στοργὴ καὶ ἁβρότης, ὥστε οὐδεὶς ἠδύνατο νά την ἴδῃ μόνον χωρὶς νά την ἀγαπήσῃ.

Ἡ πρεσβῦτις ἐμειδίασεν, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ κρατήσῃ καὶ δάκρυ ἀγάπης, ὅπερ ἀκουσίως ἔχυσε ταὐτοχρόνως.

«Εἶναι μία ὥρα καὶ πλέον ἀφ' ὅτου ἀνεχώρησεν ὁ Μπρίττλς, ἢ ὄχι; ἠρώτησε μετά τινας στιγμὰς σιγῆς.

— Μία ὥρα καὶ δώδεκα λεπτά, κυρία, ἀπεκρίνατο ὁ κύριος Τζάιλς, παρατηρήσας τὸ ἀργυροῦν ὡρολόγιόν του.

— Πάντοτε ἀργοπορεῖ αὐτὸς οὕτω, παρετήρησεν ἡ πρεσβῦτις.

— Ὁ Μπρίττλς ἦτο πάντα ὀκνὸν παιδί, κυρία, ἀπεκρίνατο ὁ θεράπων,—λεχθήτω δ' ἐν παρόδῳ, ὅτι ἀφ' οὗ ἐπὶ τριάκοντα ἔτη ὁ Μπρίττλς ἦτο ὀκνός, ἐλαχίστη ὑπῆρχε πιθανότης ὅτι θὰ καθίστατο δραστήριος εἰς τὸ μέλλον.

— Καὶ ἀντὶ νὰ διορθωθῇ, χειροτερεύει, καθὼς φαίνεται, εἶπεν ἡ κυρία.

— Εἶναι τῷ ὄντι ἀσύγγνωστος ἐὰν σταματᾷ εἰς τὸν δρόμον διὰ νὰ παίζῃ μὲ τὰ ἄλλα μικρὰ παιδιὰ τῆς ἡλικίας του,» προσεῖπεν ἡ νεᾶνις γελῶσα.

Ὁ κύριος Τζάιλς ἐσκέπτετο ἀναμφιβόλως ἐὰν ἦτο πρέπον νὰ μειδιάσῃ εὐλαβῶς, ὅτε ἅμαξά τις ἔστη πρὸ τῆς θύρας τοῦ κήπου. Ἐκ ταύτης δὲ κατῆλθεν ἐν σπουδῇ εὔσαρκός τις κύριος, εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν ἄνευ προειδοποιήσεως καὶ εἰσώρμησεν εἰς τὸ ἑστιατόριον, ὅπου ὀλίγον ἔλειψε νἀνατρέψῃ τὸν κύριον Τζάιλς καὶ τὴν τράπεζαν τοῦ τεΐου ἐπ' αὐτοῦ.

Digitized by Google

«Ποῦ ἠκούσθη τοιοῦτο πρᾶγμα, ἀνεφώνησεν, ἀγαπητὴ κυρία Μαιυλάη (Maylie)! Εἶναι δυνατὸν αὐτό! ... Καὶ τὴν νύκτα μάλιστα!.... Ποτέ μου δὲν εἶδα παρόμοιον πρᾶγμα!»

Καὶ ἐν ᾧ ἐπεφώνει ταῦτα ἐν εἴδει συλλυπητηρίων, ἔθλιψε τὰς χεῖρας τῶν κυριῶν καὶ ἐκάθησε πλησίον αὐτῶν. Ἀκολούθως ἠρώτησε περὶ τῆς ὑγιείας των.

«Εἶναι θαῦμα, ἐξηκολούθησε, θαῦμα ὅτι δὲν ἐπάθατε τίποτε ἀπὸ τὸν φόβον. Διατί δὲν ἐστείλατε ἀμέσως νά με καλέσητε; Ὁ ὑπηρέτης μου θὰ ἤρχετο ἀμέσως εἰς τὴν στιγμὴν, καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος μὲ τὸν βοηθόν μου!... Ἕκαστος θὰ ἔσπευδε μετὰ χαρᾶς νὰ ἔλθῃ.... ἐννοεῖται οἴκοθεν, εἰς τοιαύτην περίστασιν.... τόσον ἀπροςδόκητον.... καὶ τὴν νύκτα μάλιστα!»

Εἰς τὸν ἰατρὸν μεγίστην ἐντύπωσιν, ὡς φαίνεται, ἐνεποίησε, τὸ ὅτι οἱ κλέπται ἐπῆλθον νύκτωρ καὶ ἀπροςδοκήτως, ὡσεὶ οἱ κύριοι ἐκεῖνοι συνείθιζον νὰ ἐκτελῶσι τὰς ἐργασίας των ἐν πλήρει μεσημβρίᾳ, ἢ νὰ προαναγγέλωσι τὴν ἐπίσκεψίν των δι' ἐπιστολῆς πρὸ δύο ἢ τριῶν ἡμερῶν.

«Καὶ ὑμεῖς, μὶς Ῥόζα, εἶπεν ὁ ἰατρὸς πρὸς τὴν νεάνιδα, θὰ...

— Ὤ! ἐγὼ εἶμαι ἐξαίρετα, εἶπεν ἐκείνη διακόψασα αὐτόν· ἀλλ' ἐπάνω ἔχομεν ἕνα δυστυχῆ πληγωμένον καὶ ἡ θεία μου ἐπεθύμει νά τον ἴδῆτε.

— Βεβαιότατα, ἀπεκρίνατο ὁ ἰατρός· καθὼς ἀκούω, σεῖς τὸν ἐπληγώσατε, Τζάιλς.»

Ὁ κύριος Τζάιλς, ὅστις κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν διηυθέτει ἐν ταραχῇ τοὺς κυάθους, κατεκοκκίνησε, καὶ εἶπεν ὅτι πράγματι αὐτὸς ἔσχε τὴν τιμὴν ταύτην.

«Τὴν τιμήν; εἶπεν ὁ ἰατρός. Ἠμπορεῖ ὅμως καὶ αὐτὸ, νὰ ἦναι ἐπίσης ἔντιμον τὸ νὰ πληγώσῃ κανεὶς ἕνα κλέπτην ἐκ τοῦ πλησίον, ὅσῳ καὶ τὸν ἀντίπαλόν του εἰς ἀπόστασιν δώδεκα βημάτων. Ὑποθέσατε, Τζάιλς, ὅτι αὐτὸς ἐπυροβόλησεν εἰς τὸν ἀέρα καὶ ὅτι ἐκτυπήθητε εἰς μονομαχίαν.»

Ὁ κύριος Τζάιλς, ὅστις πᾶσαν ἀστειότητα περὶ τῆς ἀνδραγαθίας του ἐθεώρει ὡς ἄδικον προςβολὴν τῆς δόξης του, ἀπεκρίνατο εὐσεβάστως, ὅτι δὲν ἦτο μὲν αὐτὸς ὁ ἁρμόδιος νὰ κρίνῃ τὸ ζήτημα, ὁπωςδήποτε ὅμως πολὺ ἀστεῖον δὲν θὰ ἐθεώρησε τὸ πρᾶγμα ὁ ὑπ' αὐτοῦ πληγωθείς.

«Βεβαιότατα! εἶπεν ὁ ἰατρός. Ἀλήθεια, ποῦ εἶναι; Ὁδηγήσατέ με εἰς αὐτόν. Θὰ λάβω τὴν τιμὴν νά σας ἴδω, κατερχόμενος, κυρία. Ἆ! νὰ τὸ μικρὸν παράθυρον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐχώθη· ποτέ μου δὲν θὰ ἐπίστευα ὅτι ἠμπορεῖ νὰ χωρέσῃ ἄνθρωπος εἰς αὐτό.» Καὶ ἐξακολουθῶν τὰς τοιαύτας παρατηρήσεις του, ἀνῆλθε τὴν κλίμακα, ἑπόμενος τῷ κυρίῳ Τζάιλς.

Ἀνάγκη νὰ σημειώσωμεν ἐνταῦθα ὅτι ὁ κύριος Λόσμπερν, χειρουργὸς, γνωστότατος εἰς τὰ πέριξ, ἦν φαιδρὸν καὶ ἀνοικτόκαρδον ἄγαμον γερόντιον. Πάντες ἠγάπων καὶ ἐτίμων αὐτὸν, ἕνεκα δὲ τῆς ἀμερίμνου καὶ εὐθύμου διαθέσεώς του μᾶλλον ἢ ἕνεκα διαίτης ἦτο εὔσωμος καὶ ὑγιέστερος κολοκύνθης.

Ἔμεινεν ἐν τῷ ἐπάνω ὀρόφῳ πολλῷ πλέον, ἀφ' ὅσον καὶ αὐτὸς καὶ αἱ κυρίαι ἐπίστευον ὅτι θὰ μείνῃ. Οἱ ὑπηρέται ἐκόμισαν ἐκ τῆς ἁμάξης τὴν μεγάλην θήκην τῶν ἐργαλείων του, ὁ κώδων ἐκρούσθη πολλάκις, καὶ πολλάκις οἱ ὑπηρέται ἀνῆλθον καὶ κατῆλθον τὴν κλίμακα. Ἐκ τούτου συνεπέραινέ τις ὅτι κἄτι τι σπουδαῖον ἔτρεχε. Τέλος κατῆλθεν, ἐν ᾧ δ' αἱ κυρίαι ἔσπευδον μυρίας ἐρωτήσεις νἀπευθύνωσιν αὐτῷ, ἔκλεισε μετὰ μυστηριώδους ἤθους τὴν θύραν προσεκτικῶς, ἐστήριξε τὰ νῶτα ἐπ' αὐτῆς, ὅπως μή τις εἰσέλθῃ καὶ μετὰ τὰ προφυλακτικὰ ταῦτα μέτρα, ἤνοιξε τὸ στόμα του.

«Πολὺ παράδοξον ὡς τόσον πρᾶγμα αὐτὸ, κυρία Μαιυλάη, εἶπεν.

— Ἐλπίζω ἐν τούτοις ὅτι ὁ πληγωμένος δὲν θὰ διατρέχῃ κανένα κίνδυνον; ἠρώτησεν ἡ πρεσβῦτις.

— Δυνατὸν ἦτο καὶ τοῦτο, ἀπεκρίνατο ὁ ἰατρός. Ἐλπίζω ὅμως πῶς ὄχι. Εἴδατε αὐτὸν τὸν κλέπτην;

— Ὄχι.

— Ἀλλὰ δὲν σας περιέγραψαν ὁποῖός τις εἶναι;

— Οὔτε.

— Συγγνώμην κυρία, ὑπολαβὼν εἶπεν ὁ κύριος Τζάιλς. Ἀλλ' ἐπρόκειτο νά σας ὁμιλήσω περὶ αὐτοῦ, ὅτε κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν εἰσῆλθεν ὁ κύριος ἰατρός.»

Τὸ βέβαιον ὅμως εἶναι ὅτι ὁ κύριος Τζάιλς συνεστέλλετο νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι ἐπυροβόλησε καθ' ἑνὸς παιδίου. Τοσαῦτα ἐγκώμια τῷ ἐπεδαψιλεύθησαν διὰ τὴν γενναιότητά του, ὥστε πάντα λίθον ἐκίνει, ὅπως κατορθώσῃ νἀναβάλῃ ἐπὶ μικρὸν τὴν λεπτομερῆ τῶν διατρεξάντων ἀφήγησιν, ἵν' ἀπολαύσῃ, ἔστω καὶ ἐπί τινας μόνον στιγμὰς, τὴν ἐπ' ἀνδρείᾳ καὶ ἡρωϊσμῷ φήμην του.

«Ἡ Ῥόζα ἤθελε νὰ ἴδῃ αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον, εἶπεν ἡ κυρία Μαιυλάη, ἀλλὰ δὲν τῇ τὸ ἐπέτρεψα.

— Χμ! ἔκαμεν ὁ ἰατρός. Ἡ ὄψις του ἐν τούτοις δὲν εἶναι καὶ πολὺ τρομερά. Ἐπιθυμεῖτε νά τον ἴδητε ἐπὶ παρουσίᾳ μου;

— Διατί ὄχι; ἀπεκρίνατο ἡ πρεσβῦτις· ἐὰν ἦναι ἀνάγκη.

— Νομίζω ὅτι πράγματι εἶναι ἀνάγκη, εἶπεν ὁ ἰατρὸς, καὶ εἶμαι βέβαιος ὅτι πολὺ θὰ λυπηθῆτε διότι ἐβραδύνατε νά τον ἴδητε. Τώρα εἶναι πολὺ ἥσυχος. Ἐπιτρέπετε νά σας προςφέρω τὸν βραχίονά μου, μὶς Ῥόζα; Δὲν ὑπάρ-

χει οὐδ' ὁ ἐλάχιστος φόβος· σᾶς βεβαιῶ θετικώτατα.»

Ἕπεται συνέχεια. **Π

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΠΩΓΩΝΟΣ

Ἐράνισμα.

Πανταχοῦ σχεδὸν σήμερον τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου θεωρεῖται ὁ πώγων ὡς ἀξιοπρεπὲς τοῦ ἀνδρὸς κόσμημα, καὶ ἀῤῥενωπὴν παρέχει καλλονὴν εἰς τὸν ἄνδρα τὸ δασὺ καὶ εὔμορφον γένειον. Κατὰ τοὺς παλαιοτέρους ὅμως χρόνους, καὶ ἰδίως παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, διάφοροι κατὰ καιροὺς ἐπεκράτησαν περὶ τούτου γνῶμαι καὶ ποικίλα ὑπῆρξαν τὰ κοινωνικὰ ἔθιμα, εἰς ἃ ὑπετάχθη ἥ τε μορφὴ καὶ ἡ ὕπαρξις αὐτὴ τοῦ πώγωνος.

Οὕτως ἐν πρώτοις οἱ Αἰγύπτιοι οὐ μόνον τὸ γένειον αὐτῶν ἔκειρον, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν αὐτῶν τὴν κόμην, ἕνεκα πιθανῶς κλιματικῶν λόγων. Παραδίδεται δὲ πρὸς τούτοις παρὰ τῶν ἀρχαίων, ὅτι πρῶτοι εἰσαγαγόντες τὴν διὰ ξυροῦ ἀποκοπὴν τοῦ γενείου ὑπῆρξαν οἱ Ἄβαντες, παλαιὰ φυλή, τὴν Θράκην τὸ πρῶτον οἰκοῦσα καὶ εἰς τὴν Φωκίδα κατόπιν μεταναστεύσασα. Παρεδέξαντο δὲ οὗτοι, λέγεται, τὸ ξυράφιον καὶ τὴν κουρὰν τοῦ γενείου, παρατηρήσαντες ὅτι ὁ πώγων οὐ μόνον ἐν γένει δύσχρηστος ἦτο καὶ ὀχληρός, ἀλλὰ καὶ κινδυνώδης συνάμα ἐν ὥρᾳ πολεμικῆς συμπλοκῆς.

Μεγάλως ἐτιμᾶτο τὸ γένειον παρὰ τοῖς Ἰσραηλίταις. Πολλαχοῦ δὲ μάλιστα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης μαρτυρεῖται, ὅτι καὶ διὰ νόμου ἦν ἀπηγορευμένη ἡ ἀποκοπὴ τοῦ γενείου. Ὁ πώγων ἐθεωρεῖτο ἐν γένει παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις ὡς ἔμβλημα τοῦ ἐλευθέρου καὶ ἀξιοπρεποῦς ἀνδρός, διὰ τοῦτο δὲ καὶ δὲν ἐπετρέπετο εἰς τοὺς δούλους ἡ γενειοτροφία, καὶ μεγάλη ἐνομίζετο ὕβρις κατ' ἐλευθέρου ἡ βιαία τοῦ πώγωνός του ἀπομάδησις ἢ ἀποκοπή. Μόνον ἐν ὥρᾳ πένθους, κατόπιν μεγάλου δυστυχήματος, ἠδύνατο ὁ φέρων πώγωνα νὰ κείρῃ αὐτόν, ἂν τοὐναντίον δὲν προυτίμα ν' ἀφήσῃ αὐτὸν καθειμένον καὶ ἀτημέλητον.

Οἱ Ἄραβες καὶ σήμερον ἔτι ἔχουσιν ἱερὸν τὸν πώγωνα· ὀμνύουσι πρὸ αὐτοῦ ὑποσχόμενοι, ἐξορκίζουσι τοὺς ἄλλους, χάριν αἰτούμενοι παρ' αὐτῶν, ἐν ὀνόματι τοῦ πώγωνός των, καὶ μεγίστην ὑπολαμβάνουσιν ὕβριν τὴν βιαίαν ἀφαίρεσιν τοῦ γενείου, προτιμῶντες τὸν θάνατον μᾶλλον τοιούτου αἴσχους. Ἡ τοιαύτη δὲ περὶ τοῦ πώγωνος γνώμη κρατεῖ ἔτι σήμερον καὶ παρ' ἄλλοις πολλοῖς τῶν ἀνατολικῶν λαῶν.

Οἱ Ἕλληνες κατὰ τοὺς παλαιοτέρους καιροὺς ἔφερον ὁλόκληρον τὸν πώγωνα, εἰς ἔμβλημα ἀῤῥενωπῆς ἀξιοπρεπείας, ἰδιαιτέρα δὲ τῶν θεῶν εὔνοια ἐνομίζετο τὸ ἄφθονον καὶ ὡραῖον γένειον. Παρ' Ὁμήρῳ ἤδη πολλαχοῦ ἀπαντᾶται μετ' εὐφημίας ἀναφερόμενος ὁ ὡραῖος πώγων τοῦ Νέστορος καὶ τοῦ Ἀγαμέμνονος, τοῦ Πριάμου καὶ τοῦ Ὀδυσσέως καὶ ἄλλων ἡρώων τῆς Ἰλιάδος καὶ τῆς Ὀδυσσείας. Βραδύτερον ἤρξαντο οἱ Ἕλληνες κείροντες τὸν πώγωνα, καὶ Ἀλέξανδρος ἰδίως ὁ Μέγας λέγεται πρῶτος μετενεγκὼν τὸ ἔθιμον τοῦτο ἐξ Ἀνατολῆς, καὶ διατάξας ἐν πρώτοις εἰς τοὺς στρατιώτας του τὴν ἀποκοπὴν τοῦ γενείου των. Καὶ γενικῶς μὲν οἱ Ἕλληνες ἐκείροντο τὸν πώγωνα ἐν τοῖς δημοσίοις κουρείοις, ὅπου καὶ τὴν κόμην αὐτῶν ἔκοπτον, καὶ δι' ἐλαίων καὶ μύρων ἠλείφοντο, καὶ τοὺς ὄνυχας τῶν χειρῶν αὐτῶν ηὐτρέπιζον ἐπὶ τὸ κομψοπρεπέστερον. Οἱ πλουσιώτεροι ὅμως αὐτῶν ἐκείροντο οἴκοι ὑπὸ δούλων, ἐπιτηδευομένων τοῦ κουρέως τὴν τέχνην.

Τὸ κατ' ἀρχὰς μεγάλως ἐπολεμήθη ἐν Ἑλλάδι ὁ συρμὸς τοῦ κείρειν τὸν πώγωνα, καὶ πολλαχοῦ μάλιστα διὰ ῥητῶν νόμων ἀπηγορεύθη· ἀλλ' οὐχ ἧττον ὁ νεωτερισμὸς κατίσχυσε καὶ βαθμηδὸν ἐπεκράτησε γενικῶς. Οἱ σοφισταὶ μόνον καὶ οἱ κυνικοὶ φιλόσοφοι ἐπέμειναν πωγωνοφοροῦντες, ἐκεῖνοι μὲν ἐκ συνθηματικῆς σοβαρότητος, οὗτοι δὲ ἐκ περιφρονήσεως πρὸς τὰς κοινωνικὰς ἀπαιτήσεις καὶ τῆς κομψότητος καὶ καθαριότητος τοὺς νόμους.

Καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ἐπίσης μέχρι τοῦ τριακοστοῦ πρὸ Χριστοῦ ἔτους ἔτρεφον τὸ γένειον. Κατὰ τὴν ἐποχὴν δὲ ταύτην ἦλθον οἱ πρῶτοι κουρεῖς ἐκ Σικελίας εἰς Ῥώμην καὶ ἀπὸ τοῦ νεωτέρου Σκηπίωνος ἰδίως ἐγενικεύθη παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις τὸ ξυρὸν καὶ τοῦ πώγωνος ἡ ἀποκοπή. Ἔκτοτε μόνον αἱ κοινότεραι τάξεις ἔτρεφον τὸν πώγωνα, πρὸς ἀποφυγὴν πιθανῶς τῶν ἐξόδων τοῦ ξυραφίσματος, καὶ νέοι τινὲς ἐπίσης καλλωπισταί, οἵτινες διεμόρφουν τὸ γένειόν των κατὰ ποικίλα καὶ ἀλλόκοτα σχήματα, φιλαρέσκως χάριν τοῦ ὡραίου φύλου τῆς Ῥώμης κομψευόμενοι. Μόνον δὲ περὶ τοῦ Γαΐου Μάρκου, νικητοῦ τοῦ Ἰουγούρθα καὶ ἑπτάκις ὑπατεύσαντος, γνωρίζομεν, ὅτι ἔφερεν ἀνέπαφον καὶ πλήρη τὸν πώγωνά του. Ἄλλως, μόνον πενθοῦντες οἱ τῆς ἀνωτέρας τάξεως ἄφινον πλῆρες καὶ καθειμένον τὸ γένειον, οὐδεὶς δὲ Ῥωμαῖος, ὑπερβὰς τὸ 24 τῆς ἡλικίας του ἔτος, ἠδύνατο νὰ τρέφῃ πώγωνα μακρόν, καὶ ἡ πρώτη μάλιστα διὰ ξυροῦ ἀποκοπὴ τοῦ γενείου ἦν ἑορτὴ πανηγυρικῶς τελουμένη. Ὁ Αὔγουστος π.χ. ἔδωκε τὴν ἡμέραν ταύτην πολυτελέστατον συμπόσιον, ὁ δὲ Νέρων ἀνέθηκε τὸν πρῶτόν του πώγωνα, ἐντὸς χρυσῆς κυτίδος, εἰς τὸν καπιτώλιον Δία. Οὕτω παρῆλθον οἱ τελευταῖοι τῆς δημοκρατίας αἰῶνες, μέχρις οὗ τέλος ὁ αὐτοκράτωρ Ἀδριανός, ἕνεκεν ὑπερσαρκωμάτων τινων, ἀσχημιζόντων τὴν κάτω σιαγόνα του, ἀφῆκε πάλιν τὸν πώγωνα. Πολλοί, ἐννοεῖται, ὑπῆρξαν οἱ τοῦ νέου συρμοῦ θιασῶται, καὶ πάντες τοῦ Ἀδριανοῦ οἱ διάδοχοι, μέχρι τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, παρίστανται πωγωνοφόροι ἐπὶ τῶν νομισμάτων αὐτῶν.

Digitized by Google

Οἱ πρῶτοι τῶν Περσῶν βασιλεῖς ἐκόσμουν τὸν πώγωνα διὰ λεπτοῦ χρυσοῦ σύρματος.

Περὶ τῶν ἀρχαίων Γερμανῶν διηγεῖται ὁ Τάκιτος ὅτι ἔκειρον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὸ γένειον· φυλαὶ δέ τινες μόνον, οἷον οἱ Γότθοι καὶ οἱ Λογγοβάρδοι, ἔφερον τὸν πώγωνα καθειμένον. Οἱ Φράγκοι ἐθεώρουν αὐτὸν ὡς σημεῖον ἐλευθερίας καὶ τιμῆς, οἱ δὲ Μεροβίγκιοι καὶ ἐκόσμουν αὐτὸν διὰ χρυσῶν παρυφῶν.

Κατὰ τὸν χριστιανικὸν μεσαιῶνα οὐδεὶς ἐκράτησεν ἀπολύτως συρμὸς, σπανία ὅμως ἦν ἐν γένει ἡ ἐντελὴς τοῦ πώγωνος ἀποκοπή. Αἱ διάφοροι δὲ περὶ τούτου ἰδέαι τῶν ἀνατολικῶν καὶ δυτικῶν λαῶν προέβησαν μάλιστα μέχρις ἐκκλησιαστικῶν ἐρίδων, καὶ ἡ ὀρθόδοξος ἀνατολικὴ ἐκκλησία κατεμέμφετο τὴν ῥωμαϊκὴν, ὅτι οἱ ἅγιοί της ἦσαν ἀγένειοι. Ὁ Πάπας Λέων ὁ Γ' διέταξε ῥητῶς, ὅπως ὁ ῥωμαϊκὸς κλῆρος κείρῃ τὸν πώγωνα, εἰς διάκρισιν ἀπὸ τοῦ κλήρου τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, ἔκτοτε δὲ παρέμεινεν ἀμετάπτωτος ὁ θεσμὸς οὗτος παρὰ τῷ δυτικῷ κλήρῳ.

Ἡ τοῦ πώγωνος κουρὰ κατέστη γενικωτέρα ἐν Εὐρώπῃ, ὅτε οἱ Ἱσπανοὶ ἔφεραν ἐξ Ἀμερικῆς νόσον τινα, ἐξ ἧς ἀπέπιπτον αἱ τρίχες τῆς κόμης καὶ τοῦ γενείου· ἐν Γαλλίᾳ δὲ προσῆλθεν ἐπίκουρος τῆς ἀποκοπῆς καὶ ἄλλος λόγος, ἡ ἐντελὴς σπανότης τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου τοῦ ΙΒ', ὃν ἔσπευσαν νὰ μιμηθῶσιν οἱ αὐλικοὶ ξυριζόμενοι, ὅπως ἔπραξαν βραδύτερον τὸ αὐτὸ ἐν Ἱσπανίᾳ οἱ αὐλικοὶ Φιλίππου τοῦ Ε', ὅστις σπανοπώγων ἐπίσης ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον.

Ὁ καθειμένος καὶ μακρὸς πώγων ἐπεκράτησε μακρότερον ἐν Ῥωσίᾳ, ὅπου Πέτρος ὁ Μέγας πρῶτος, θέλων ἴσως νὰ πολιτίσῃ καὶ κατὰ τοῦτο τοὺς Ῥώσους, διέταξε τὸ ξύρισμα τοῦ γενείου. Ἀλλ' οἱ Ῥῶσοι ὅμως ἠγάπων τὸν γηραιόν των πώγωνα, καὶ οὐδ' αὐτὸς ὁ ἐπὶ τῶν πωγωνοφόρων ἐπιβληθεὶς ὑπὸ τοῦ αὐστηροῦ αὐτοκράτορος φόρος κατώρθωσεν ἐντελῶς νὰ λειάνῃ τὰς σιαγόνας τῶν ὑπηκόων του.

Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς ΙΖ' ἑκατονταετηρίδος ἤρξατο ἐπικρατῶν πάλιν ἐν Εὐρώπῃ ὁ μύσταξ, ἀντὶ τοῦ ὑπογενείου, ἐν Γαλλίᾳ δὲ ἰδίως διετηρήθη γενικῶς σχεδὸν ἀπὸ τοῦ ΙΓ' Λουδοβίκου, ὅστις καὶ εἰσήγαγεν αὐτὸν, μέχρι τοῦ ΙΔ', ἐναντίον πάσης διαμαρτυρήσεως καὶ κατάρας τοῦ γαλλικοῦ ἱερατείου, ὅπερ προέγραφε καὶ ἀπεκήρυττε τὸν μύστακα, εὕρημα τοῦ διαβόλου ἀποκαλοῦν αὐτόν.

Ἐν Γερμανίᾳ ὁ συρμὸς τοῦ κείρειν τὸν πώγωνα παρηκολούθησε τὰ ἐν τῇ λοιπῇ Εὐρώπῃ ἐθιζόμενα ἀπὸ τῆς ΙΑ' ἤδη ἑκατονταετηρίδος. Ὁ κλῆρος ὅμως ἀντέστη αὐτόθι πρὸς τὸν συρμὸν, ἐξηκολούθησε φέρων μύστακα καὶ πώγωνα, καὶ μόλις περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος συνήνεσε νὰ ἀποκόψῃ ἀμφότερα, μικρὰς τινας μόνον παραγναθίδας διατηρῶν εἰς παρηγορίαν του.

Ὁ δέκατος ἔννατος αἰὼν συνταράττει ὅλως καὶ συγχέει τὴν ἱστορίαν τοῦ πώγωνος, οὐδὲ δύναταί τις νὰ παρακολουθήσῃ πλέον αὐτὸν, ἀναφαινόμενον ἢ ἐκλείποντα ἀλληλοδιαδόχως ὑπὸ τὴν ἐφήμερον πνοὴν τοῦ εὐτραπέλου συρμοῦ. Ἐν γένει ὅμως δύναταί τις ἀσφαλῶς πως νὰ ἰσχυρισθῇ, ὅτι οἱ ἀνατολικοὶ μόνον λαοὶ ἔμειναν μέχρι σήμερον οἱ πιστότεροι τοῦ μύστακος καὶ τοῦ πώγωνος φύλακες, τὰ δὲ τῆς δύσεως φῦλα, ἄλλο ἄλλως, κατὰ κοινωνικὰς τάξεις ἢ ἐπιτηδεύματα, καθ' ἡλικίαν ἢ κατ' ὄρεξιν, καλλιεργοῦσιν αὐτὸν ἢ προγράφουσιν.

Α.

Ἡ κατωτέρω διήγησις εἶνε ἓν τῶν ὡραιοτάτων ἐπεισοδίων τῆς ἐπ' ἐσχάτων δημοσιευθείσης μυθιστορίας τοῦ Γάλλου ἀκαδημειακοῦ Ὀκταβίου Feuillet, ἥτις ἐθεωρήθη ὡς ἓν ἐκ τῶν ἀρίστων ἔργων τῆς γαλλικῆς φιλολογίας. Διακρίνεται δὲ διὰ τὸ μέγεθος τοῦ αἰσθήματος, τὴν χάριν τοῦ ὕφους, τὴν γλαφυρότητα τῶν εἰκόνων καὶ τὴν ψυχικὴν δύναμιν τῆς ἡρωΐνης. Τὸ ἐπεισόδιον δὲ τοῦτο εἶνε διήγησις γινομένη εἰς τὴν ἡρωΐνην ὑπὸ τοῦ ἀξιωματικοῦ d'Eblis ἐν ἀνθηρῷ τοπίῳ ὑπὸ τὴν αἴγλην τῆς σελήνης. Ὡς δ' ὁ ἀναγνώστης συγκινεῖται ὑπὸ τῆς διηγήσεως ταύτης, οὕτω καὶ ἐν τῇ μυθιστορίᾳ συντείνει αὕτη εἰς τὸ ναὐξήσῃ μετὰ τοῦ θαυμασμοῦ καὶ τὸν ἔρωτα τῆς Καρλόττας πρὸς τὸν ἀξιωματικόν. Τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο εὕρηται ἐν τῷ πρώτῳ μέρει τῆς μυθιστορίας, ἔνθα ὁ ἀναγνώστης μετ' εὐχαριστήσεως ἔτι παρακολουθεῖ τὸν γεννώμενον ἔρωτα, ὅστις ἔμελλεν ἔπειτα νἀπολήξῃ εἰς τὴν ἀποκαρτέρησιν καὶ τὰς ἐπανειλημμένας θυσίας τῆς ἡρωΐδος. **Λ.

ΤΟ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟΝ ΤΗΣ ΣΗΜΑΙΑΣ

Εὑρισκόμην τότε ὑπὸ τὸ Μέτζ... Κατὰ δὲ τὴν ἑσπέραν περὶ ἧς ὁμιλῶ, τὴν 27 Ὀκτωβρίου, διετάχθην νὰ μεταβιβάσω διαταγάς τινας, ὧν τὴν σημασίαν ἐνόουν δυστυχῶς σαφέστατα!.. ὤφειλον κυρίως νὰ σταματήσω ἐν τῇ πορείᾳ αὐτοῦ ἓν τῶν ἡμετέρων συνταγμάτων, οὗτινος ἐλησμόνησα τὸν ἀριθμόν. Τὸ εἶχον καταφθάσει καὶ πράγματι σταματήσει. Ἔμελλον νἀναχωρήσω πάλιν... Ἐπερίμενον δὲ μόνον νἀναπνεύσῃ ὀλίγον ὁ ἵππος μου... Εὑρισκόμεθα τότε ἔν τινι πεδιάδι παρά τι χωρίον καλούμενον Κολομβὲ, νομίζω· αἱ φρικταὶ καταιγίδες αἵτινες εἶχον διαρραγῆ κατὰ τὰς ἀποφράδας ἐκείνας ἡμέρας εἶχον κατευνασθῆ ἐπὶ τινας ὥρας, σελήνη δὲ ἤρεμος ἀντηνακλᾶτο ἐπὶ τῶν τελματωδῶν ὑδάτων ἅτινα ἐκάλυπτον τὸ πεδίον. Ἡ φαντασία γεννᾷ παραδόξους συγκρίσεις γεγονότων. Ὑπάρχει βεβαίως ἐλαχίστη σχέσις μεταξὺ τῆς μειδιώσης φύσεως ἥτις περιβάλλει ἡμᾶς ἐνταῦθα καὶ τῶν ἀηδῶν ἐκείνων ἑλῶν, ἀλλ' ὅμως ἡ ἀντανάκλασις αὕτη τῆς σελήνης ἐντὸς τῶν ὑδάτων μοὶ ὑπέμνησε τώρα ἐκεῖνα... καὶ οἱ ὡραῖοι οὗτοι κύκνοι οἱ κοιμώμενοι ἐκεῖ μοὶ ὑπέμνησαν τοὺς δραγόνους μου, οἵτινες ὡς ἐκεῖνοι ἔμενον ἀκίνητοι, περικαλυπτόμενοι ὑπὸ τῶν λευκῶν αὐτῶν μανδυῶν... Τὸ σύνταγμα, περιμένον νέας ὁδηγίας, ἔμενε παρατεταγμένον, τὰ ὅπλα ἔχον παρὰ πόδα. Εἶχεν ἀναφθῆ ἐν τῷ στρατοπέδῳ μεγάλη πυρὰ, περὶ τὴν ὁποίαν ἀξιωματικοί τινες συνωμίλουν ταπεινῇ τῇ φωνῇ, σκυθρωπὴν ἔ-

Digitized by Google

χοντες τὴν ὄψιν... Διαδόσεις περὶ μελλούσης παραδόσεως διεσπείροντο ἐν ταῖς τάξεσιν ἀπὸ τῆς προτεραίας... Ὁ δὲ συνταγματάρχης, ὅστις ἦτο ἀνὴρ ὥριμος ἤδη τὴν ἡλικίαν καὶ ἔφερε μύστακας λευκανθίζοντας, ἐβάδιζεν ἐπάνω καὶ κάτω ὀλίγον ἀπωτέρω, συνθλίβων ἐν ταῖς χερσὶ τὴν διαταγὴν ἣν εἶχον κομίσει εἰς αὐτόν. Αἴφνης πλησιάσας πρός με ἔδραξέ μου τὴν χεῖρα.—Λοχαγὲ, μοὶ εἶπε μετὰ φωνῆς ἀνθρώπου μέλλοντος νὰ προκαλέσῃ ἄλλον τινὰ εἰς μονομαχίαν μέχρι θανάτου, δύο λέξεις, σᾶς παρακαλῶ! Ἔρχεσθε ἐκ τοῦ στρατηγείου... βεβαίως γνωρίζετε πλειότερα ἐμοῦ... Ἐπίκειται τὸ τέρμα, δὲν εἶνε ἀληθές;

— Συνταγματάρχα μου, λέγεται, καὶ τὸ πιστεύω.

— Τὸ πιστεύετε; Πῶς δύνασθε νὰ πιστεύητε πρᾶγμα τοιοῦτον;

Ἀφῆκε τὴν χεῖρά μου μετὰ βίας, ἔκαμεν ὀλίγα βήματα, καὶ ἐπανερχόμενος ἀποτόμως πρός με, μὲ προσέβλεψεν εἰς τοὺς ὀφθαλμούς.

— Αἰχμάλωτοι λοιπόν;

— Συνταγματάρχα μου, τὸ φοβοῦμαι.

Ἐπῆλθε καὶ πάλιν σιγή· ἔστη ἐπί τινα χρόνον πρὸ ἐμοῦ οἱονεὶ βαθέως σκεπτόμενος, εἶτα δὲ ἀνυψόνων τὴν κεφαλὴν, ὑπέλαβε μετὰ φωνῆς ἐκτάκτως συγκεκινημένης·

— Καὶ αἱ σημαῖαι;

— Δὲν ἐξεύρω, συνταγματάρχα μου.

— Ἆ! δὲν ἐξεύρετε!

Μὲ ἀφῆκε καὶ πάλιν καὶ ἐβάδισε κατὰ μόνας πέντε ἢ ἓξ λεπτά· προχωρῶν δὲ τότε πρὸς τὸ κέρας τῶν ἀνδρῶν αὐτοῦ, εἶπε μὲ φωνὴν διατάγματος·—Τὴν σημαίαν!

Ὁ ὑπαξιωματικὸς ὅστις ἐξετέλει τὰ χρέη σημαιοφόρου ἐξῆλθε τῶν τάξεων. Ὁ δὲ συνταγματάρχης ἔδραξε τὸ δόρυ αὐτῆς διὰ τῆς ἑτέρας χειρὸς, ὑψόνων δὲ τὴν ἄλλην πρὸς τοὺς τυμπανιστὰς, «κρούσατε πρόσκλησιν», εἶπε.

Τὰ τύμπανα ἤχησαν.

Ὁ συνταγματάρχης εἶχε πλησιάσει εἰς τὴν πυρὰν, φέρων τὴν σημαίαν ὑψηλά· ἔθηκε τὸ δόρυ κατὰ γῆς, περιέστρεψε τὸ βλέμμα εἰς τοὺς ἀξιωματικοὺς καὶ ἀπεκαλύφθη· πάντες δ' ἐμιμήθησαν αὐτὸν πάραυτα, ὁ δὲ στρατὸς προσεῖχε τηρῶν θανάσιμον σιγήν. Ἐπῆλθε τότε στιγμὴ δισταγμοῦ· ἔβλεπον τὰ χείλη αὐτοῦ τρέμοντα, οἱ δ' ὀφθαλμοί του ἦσαν προσηλωμένοι μετ' ἀγωνίας ἐπὶ τοῦ εὐκλεοῦς ἐκείνου ῥάκους ἐσχισμένης μετάξης, θλιβερᾶς εἰκόνος τῆς πατρίδος. Ἀλλὰ τέλος ἀπεφάσισεν· ἔκαμψε τὸ ἕτερον τῶν γονάτων καὶ κατέκλινε βραδέως τὸν ἀετὸν ἐπὶ τὴν φλέγουσαν πυράν. Φλὸξ ζωηροτέρα ἀνεδόθη αἴφνης καὶ ἐφώτισε διακριτικώτερον τὰς ὠχρὰς ὄψεις τῶν ἀξιωματικῶν. Τινὲς ἔκλαιον.

— Κρούσατε διάλυσιν, εἶπεν ὁ συνταγματάρχης, καὶ τὸ δεύτερον ἀντήχησεν ἡ θλιβερὰ κροῦσις τῶν ὑπὸ τοῦ ὑετοῦ διαβεβρεγμένων τυμπάνων.

Ἐφόρεσε πάλιν τὸ πιλίδιον αὐτοῦ καὶ ἦλθε πρός με. — Λοχαγὲ, εἰπέ μοι μὲ τόνον φωνῆς σκληρότατον, ὅταν φθάσητε ἐκεῖ κάτω, μὴ διστάσητε οὐδαμῶς, οὐδαμῶς, νὰ διηγηθῆτε ὅ τι εἴδετε! Χαίρετε.

— Συνταγματάρχα μου, εἶπον αὐτῷ, μοὶ ἐπιτρέπετε νὰ σᾶς φιλήσω;

Μὲ εἵλκυσε μετὰ βίας ἐπὶ τὸ στῆθός του, καὶ σφίγγων με μέχρι πνιγμονῆς,

— Ἆ, δύστηνόν μου τέκνον, ἐψιθύρισε, δύστηνόν μου τέκνον!

Ἡ ἑπομένη διήγησις ἐλήφθη ἐκ τῶν ἀρτίως ἐκδοθέντων «Ἱστορικῶν ἀπομνημονευμάτων ἐκ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως» τοῦ μακαρίτου Κωνσταντίνου Μεταξᾶ.

Σ. τ. Δ.

Ἐπίσκεψις ἄγγλου πλοιάρχου ἐν

ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΩ, ΕΝ ΕΤΕΙ 1823

Ἐν τούτοις κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας (Σεπτέμβριον τοῦ 1823, ὅτε διετέλουν Γενικὸς διοικητὴς τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος) προσωρμίσθη ἔξω τοῦ Μεσολογγίου ἀγγλικὸν δίκροτον διοικούμενον ὑπὸ τοῦ Μοιράρχου Clifford, ὅστις πέμψας λέμβον εἰς τὴν πόλιν μεθ' ἑνὸς ὑπαξιωματικοῦ κομίζοντος ἐπιστολὴν πρὸς ἐμὲ, μοὶ ἐζήτει νὰ πληρώσω ἀμέσως ὀκτὼ χιλιάδας δίστηλα πρὸς ἀποζημίωσιν καταχρήσεων ἃς εἶχον πράξει πλοῖα τινὰ ἐκ Μεσολογγίου εἰς πλοιάριον ὑπὸ ἰόνιον σημαίαν. Καὶ τῳόντι εἶχον ἀκολουθήσει τὰ τοιαῦτα, ἀλλὰ πρὸ τῆς εἰς Μεσολόγγιον ἀφίξεώς μου, ἑπομένως οὐδεμίαν εἶχον εὐθύνην. Ἐζήτησα τότε παρὰ τοῦ ὑπαξιωματικοῦ Ἄγγλου καιρόν τινα πρὸς ἀπάντησιν, ἀλλ' αὐτὸς μοὶ εἶπεν ὅτι προφορικῶς τὸν παρήγγειλεν ὁ Clifford ἂν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπιτρέψω εἰς τοῦτον νὰ ἐπισκεφθῇ τὸ Μεσολόγγιον. Ἂν καὶ ἦτον ἀθῶα ἡ αἴτησις αὕτη, ἐνόμισα καλὸν εἰς τοιαύτην περίστασιν νὰ προσκαλέσω τοὺς τέσσαρας ὁπλαρχηγοὺς εἰς συμβούλιον· ἐκοινοποίησα ὅθεν αὐτοῖς τὴν αἴτησιν τοῦ Clifford, οὗτοι δὲ ὁμοφώνως μοὶ ἀπήντησαν ὅτι, ἂν τὸ ἐγκρίνω, δύναμαι νὰ τῷ δώσω τὴν ἄδειαν. Ἀνήγγειλα ἑπομένως τῷ ὑπαξιωματικῷ ὅτι ὁ Clifford εἶναι ἐλεύθερος νὰ ἔλθῃ εἰς Μεσολόγγιον, καὶ ἐντοσούτῳ θέλω ἑτοιμάσει τὴν ἀπάντησιν. Ἐξέπλευσεν ἀμέσως ὁ ὑπαξιωματικὸς, οὔσης δὲ μεγάλης τῆς ἀποστάσεως τοῦ πλοίου εἰς τὴν πόλιν, πρὶν πλησιάσῃ ἔκαμε σημεῖα τινὰ τοῦ πλοιάρχου, μετὰ παρέλευσιν δὲ μιᾶς καὶ ἡμισείας ὥρας ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν παραλίαν ὁ Clifford, ὁ ὑποπλοίαρχος τοῦ δικρότου καὶ ἕτερός τις Ἄγγλος ἄνευ στολῆς. Τοῦ οἴκου μου δὲ κειμένου παρὰ τὴν θάλασσαν μακρὰν τῶν ὀχυρωμάτων, ἐδέχθην τοὺς Ἄγγλους τούτους ἅμα ἀποβάντας εἰς τὴν ξηρὰν, τοὺς ἐπεριποιήθην διὰ τῆς ἀπαιτουμένης

Digitized by Google

φιλοφροσύνης, καὶ τοῖς εἶπον ὅτι τρέφων διὰ τοὺς Ἄγγλους μεγάλην ὑπόληψιν μετ' ἄκρας εὐχαριστήσεως ἐνέδωσα εἰς τὴν αἴτησίν των πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν ὀχυρωμάτων μας, καθ' ἣν μάλιστα περίστασιν ἀναμένομεν τὸν ἐχθρόν. Οἱ Ἄγγλοι μὲ εὐχαρίστησαν, συνοδεύων δ' αὐτοὺς διευθύνθημεν πρὸς τὰ ὀχυρώματα. Εἴμεθα μόλις περὶ τὰ μέσα τῆς ὁδοῦ, ὅτε μοὶ ἀνήγγειλον ὅτι ἐνεφανίσθησαν οἱ Τοῦρκοι, καὶ ἐπειδὴ εἶχον κινήσει ἄοπλος, διέταξα ἀμέσως νὰ μοὶ φέρωσι τὰ ὅπλα μου, προσῆλθε δὲ καὶ ὁ φροντιστὴς τοῦ πολέμου Δεληγεώργης, εἰς ὃν καθ' ὁδὸν εἶπον τί πρέπει νὰ κάμῃ. Ἐν τοσούτῳ τὰ στρατεύματα τὰ ὁποῖα ἦσαν διεσπαρμένα ἐν τῇ πόλει ἔδραμον εἰς διαφόρους διευθύνσεις ἵνα καταλάβωσι τὰς θέσεις των. Οἱ τρεῖς Ἄγγλοι μετὰ θαυμασμοῦ ἔβλεπον τὴν θορυβώδη ταύτην κίνησιν, ἐμὲ δὲ ἀφιερωμένον νὰ δίδω διαταγάς. Ἐρωτηθεὶς παρ' αὐτῶν τί τρέχει, τοῖς εἶπον, ὅτι μοὶ ἀνήγγειλον τὴν πλησίασιν τῶν Τούρκων, ἐπομένως ἂν ἐπιθυμῶσι δύνανται νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὸ πλοῖόν των, καθότι ἐγὼ ὤφειλον νὰ παρευρίσκωμαι ἐπὶ τῶν ὀχυρωμάτων· ἂν ὅμως εὐηρεστῶντο νὰ ἴδωσιν ἀκροβολισμόν τινα μεταξὺ Τούρκων καὶ Ἑλλήνων δύνανται νὰ μὲ ἀκολουθήσωσιν. Οἱ Ἄγγλοι συνδιαλεχθέντες μεταξύ των, μοὶ ἀπήντησαν εὐθύμως ὅτι ἤθελον τοὺς ὑποχρεώσει πολὺ νὰ μὲ συνοδεύσωσιν. Πλησιάσαντες τότε εἰς τὰ ὀχυρώματα εὕρομεν ἐν τάξει τοποθετημένα τὰ στρατιωτικὰ σώματα, οἱ δὲ ὁπλαρχηγοὶ μᾶς ὑπεδέχοντο μὲ τὴν στρατιωτικὴν ἐθιμοταξίαν. Εἶδον οἱ Ἄγγλοι τὰ κανονοστάσια ἕτοιμα καὶ τὰ σίδηρα πεπυρακτωμένα ἵνα θέσωσι πῦρ εἰς τὰ κανόνια, ἔμειναν δὲ ἔκπληκτοι διὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν τάξιν καὶ διὰ τὰς πολεμικὰς προπαρασκευάς μας. Ἐνῷ δὲ περιερχόμεθα τὰ ὀχυρώματα, μοὶ ἀναγγέλλουν ὅτι ὁ κονιορτὸς τὸν ὁποῖον εἶχον ἴδει οἱ σκοποί μας, προήρχοντο ἐκ ποιμνίων τὰ ὁποῖα κατέφευγον εἰς Μεσολόγγιον πλησιάζοντος τοῦ ἐχθροῦ. Ἐκοινοποίησα ταῦτα τοῖς Ἄγγλοις τοὺς ὁποίους ἔφερον ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Μάρκου Βότσαρη, καὶ τοῖς διηγήθην τὰς ἀνδραγαθίας καὶ τὸν ἡρωϊκὸν θάνατόν του. Εἰδοποιηθέντες ἐν τούτοις οἱ Ἕλληνες, ὅτι ἡ πρώτη εἴδησις ἦτο ψευδής, ἐπέστρεφαν οἱ πλεῖστοι εἰς τὴν πόλιν, καθ' ἣν στιγμὴν ἐπέστρεφον καὶ ἐγὼ μετὰ τῶν Ἄγγλων, οἵτινες ἀφοῦ εἶχον ἤδη παρατηρήσει τοὺς στρατιώτας εἰς τὰς θέσεις των, καὶ ἔβλεπον καὶ τὸ πλῆθος ἐντὸς τῆς πόλεως, μὲ ἠρώτησαν τὴν ποσότητα τῆς στρατιωτικῆς δυνάμεώς μας· τοῖς ἀπήντησα ὅτι πάντες εἴμεθα στρατιῶται ἄνευ ἐξαιρέσεως, καὶ συμποσούμεθα ὑπὲρ τοὺς δεκακισχιλίους. Κατ' ἐκείνην τὴν περίστασιν τὸ ψεῦδος τοῦτο ἦτο ἀναγκαῖον.

Ἀρίστη ἦτον ἡ ἐντύπωσις ἣν ἔλαβεν ὁ Κλίφφορδ διὰ τὰς πολεμικάς μας ἐργασίας, ἐκ τῶν ὁμιλιῶν του δὲ ἠνόησα ὅτι ἦτον τίμιος, γενναῖος καὶ φιλέλλην. Ἐπιστρέψαντες ἐν τούτοις εἰς τὸν οἶκόν μου, τῷ ἀνέφερον περὶ τῆς ἀποζημιώσεως ἣν μοὶ εἶχε ζητήσει διὰ τοῦ ἐγγράφου του, ὅτι δὲν γνωρίζω τὴν ὑπόθεσιν ταύτην, ὅτι χρήματα δὲν εἶχον, καὶ ὅτι τοιούτου εἴδους ὑποθέσεις ὤφειλον νὰ ἀναφέρωνται κατ' εὐθεῖαν εἰς τὴν Διοίκησιν. Αὐτὸς δὲ μετ' ἀγαθότητος καὶ εὐγενείας μοὶ ἀπήντησεν ὅτι δυσαρεστεῖται πολὺ διότι μὲ ἠνόχλησεν, ἐνῷ βλέπει τὰς δεινὰς περιστάσεις ἐν αἷς εὑρισκόμεθα, μὲ παρεκάλεσε δὲ νὰ κάμω σύντομόν τινα ἀπάντησιν, καὶ μ' ἐβεβαίωσεν ὅτι δὲν ἤθελον πλέον ἐνοχληθῆ περὶ τούτου. Οἱ εὐγενεῖς τρόποι τοῦ Κλίφφορδ τόσον μὲ ἐνεψύχωσαν, ὥστε κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἐνεπνεύσθην ὑπὸ τολμηρᾶς τινος ἀποφάσεως. Ἀποσυρθέντες δὲ κατ' ἰδίαν, τῷ λέγω, ὅτι τὰ φιλελληνικὰ αἰσθήματα τὰ ὁποῖα ἐξέφρασε, καὶ ἡ εὐγένεια μεθ' ἧς πρὸς ἐμὲ ἐφέρετο, μὲ παρακινεῖ νὰ τῷ ἐμπιστευθῶ μυστήριόν τι, ἀλλὰ διὰ τοῦτο νὰ μὴ καταδικάσῃ ἐμέ, ἀλλὰ τὸν ἴδιον ἑαυτόν του ὅστις μοὶ ἐνέπνευσε τοιαύτην ἐμπιστοσύνην. Μετὰ ψυχικῆς δὲ ταραχῆς, τῷ εἶπον τότε·—«Δὲν ἔχομεν μόλυβδον, καὶ ὅτι κατ' αὐτὴν τὴν περίστασιν, δυνάμενος νὰ μᾶς συνδράμῃ ἤθελεν εἶσθαι ὁ σωτὴρ τοῦ Μεσολογγίου.» Ἔκπληκτος ἔμεινε καὶ τεθορυβημένος ὁ Κλίφφορδ ἐνώπιον τοιαύτης ἐξομολογήσεως, κατὰ πρῶτον δὲ μοὶ ἀπήντησεν, ὅτι ὁ ἐν τῷ δικρότῳ εὑρισκόμενος μόλυβδος ἀνῆκεν εἰς τὴν Ἀγγλικὴν Κυβέρνησιν, καὶ ὅτι δὲν ἠδύνατο ἐξ αὐτοῦ νὰ διαθέσῃ. Τῷ ἀπήντησα, ὅτι ὅσον ἤθελεν ἀφαιρέσει, ἠδύνατο εἰς Κέρκυραν ἢ ἀλλαχοῦ νὰ τὸν ἀναπληρώσῃ πάλιν, ἡ δὲ Κυβέρνησίς του δὲν ἤθελε ποτὲ τὸν καταδικάσῃ, ἀφοῦ ἐγὼ ὡς ἀρχηγὸς τόσον χριστιανῶν πολιορκουμένων ὑπὸ τῶν Τούρκων τῷ ἐξομολογήθην τὴν θλιβερὰν θέσιν μου καὶ ἐζήτησα τὴν συνδρομήν του. Φιλοφρόνως τότε ἀπήντησεν ὁ Κλίφφορδ, σφίγξας τὴν χεῖρά μου, ὅτι θέλει μὲ εὐχαριστήσει ἕνεκα τῶν αἰσθημάτων τὰ ὁποῖα πρὸς αὐτὸν ἐξέφρασα, καὶ οὕτως ἔπαυσεν ἡ συνδιάλεξις. Λαβὼν μετὰ ταῦτα τὴν ἀπάντησιν ἣν εἶχεν ἑτοιμάσει ὁ γραμματεύς μου ἀνεχώρησε μετὰ τῶν ἄλλων δύο Ἄγγλων.

Περίλυπος καὶ μυρία διαλογιζόμενος ἀνέμενον ἕωσοῦ ἴδω τὸ ἀποτέλεσμα τῆς πρὸς τὸν Κλίφφορδ ἐξομολογήσεώς μου, ὅτε αἴφνης εἶδον λέμβον προσεγγίζουσαν εἰς τὴν ξηρὰν καὶ τοὺς Ἄγγλους ναύτας ἀποβιβάζοντας ἐπὶ τῆς παραλίας περὶ τὰς 1500 ὀκάδας μολύβδου, προσέτι δὲ καὶ ἓν κιβώτιον ἐμπεριέχον 60 φιάλας σπανίου οἴνου, εἷς ὑπαξιωματικὸς δὲ μοὶ ἐνεχείρισεν ἐπιστολὴν τοῦ Κλίφφορδ, δι' ἧς μοὶ ἀνήγγελε τὴν ἐλευθερίαν ἣν ἔλαβεν ἀποστέλλων πρὸς ἐμὲ τὸν οἶνον, τοσοῦτον ἀναγκαῖον ἐν ταῖς δυσχεραῖς περιστάσεσιν ἐν αἷς εὑρισκόμεθα, οὐδὲ λέξιν δὲ ἀ-

Digitized by Google

νέφερε περὶ μολύβδου. Τῷ ἀπήντησα ἐκφράζων τὴν ἄπειρον εὐγνωμοσύνην μου δι' ὅ,τι μοὶ ἀπέστειλε, μὴ κάμνων μνείαν περὶ μολύβδου, καὶ ὅτι οὕτως ἐφοδιασμένος ἐλπίζω μετὰ τῶν συναδέλφων μου νὰ κάμωμεν προπόσεις διὰ τὴν ὑγείαν του καὶ ὅτι θὰ κατατροπώσωμεν τὸν ἐχθρόν μας μὲ τὰς εὐχὰς τοῦ γενναίου φιλέλληνος Κλίφφορδ.

Γνῶμαι καὶ σκέψεις ἠθικαὶ τοῦ δουκὸς

ΔΕ-ΛΑ-ΡΟΣΦΟΥΚΩ

[Μετάφρασις Γ. Ζωχιοῦ.]

40.

Τὸ συμφέρον τούτους μὲν σκοτίζει, ἐκείνους δὲ φωτίζει.

41.

Οἱ μεγάλως ἐν τοῖς μικροῖς ἀσχολούμενοι συνήθως πᾶσαν δι' ἔργα μεγάλα ἀποβάλλουσι δεξιότητα.

42.

Ἀρκούσας δὲν ἔχομεν δυνάμεις, ὅπως παρακολουθήσωμεν καθ' ὅλα τὰς ὑπαγορεύσεις τοῦ ἡμετέρου λογικοῦ.

43.

Πολλάκις ὁ ἄνθρωπος νομίζει ὅτι αὐτὸς ἑαυτὸν ἄγει, καὶ ὅτε ὑπ' ἄλλου ἄγεται· ἐν ᾧ δὲ ὁ νοῦς αὐτοῦ πρὸς ὡρισμένον σκοπὸν αὐτὸν καθοδηγεῖ, ἀνεπαισθήτως ἡ καρδία αὐτοῦ πρὸς ἄλλο τέλος αὐτὸν παρασύρει.

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

⁂ Πᾶς ὁ ἐπιθυμῶν νὰ μεταρρυθμίσῃ τὰ ἤθη τῆς πατρίδος του πρέπει πρῶτον νὰ μεταρρυθμίσῃ τὰ ἰδικά του.

⁂ Ἡ διηνεκὴς ἀργία καταντᾷ ἐπὶ τέλους φορτικωτέρα τῆς βαρυτέρας ἐργασίας.

ΔΑΝΕΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑ

8.

Κυρία τις μετὰ τοῦ μικροῦ της τέκνου ἐπιβιβάζεται εἰς τὸν σιδηρόδρομον· λαμβάνει δὲ μίαν καὶ ἡμίσειαν θέσιν, διότι τὸ τέκνον της εἶνε μόλις ἓξ ἐτῶν, καί τοι λίαν ἀνεπτυγμένον. Ἡ ἁμαξοστοιχία εἶνε βραδυκίνητος καὶ μετὰ πολλῶν μόλις ὡρῶν ὁδοιπορίαν φθάνει εἰς τὸν προορισμόν της.

— Πῶς! λέγει ὁ παραλαμβάνων τὰ εἰσιτήρια ὑπάλληλος· ἡμίσειαν θέσιν μόνον δι' αὐτὸ τὸ παιδί! 'σὰν μεγάλο μοῦ φαίνεται.

— Ἦτον μικρότερον, παρατηρεῖ ἡ κυρία, ὅταν ἐπήραμεν τὰ εἰσιτήρια, ἀλλ' ἡ ἁμαξοστοιχία ἔκαμε τόσην ὥραν νὰ ἔλθῃ, ὥστε ἐμεγάλωσε καθ' ὁδόν.

9.

Ἐν τῷ πλημμελειοδικείῳ :

— *Ὁ πρόεδρος.* Τί αἶσχος! νὰ κλέψῃς μίαν σκύλλαν, ἡ ὁποία μάλιστα εἶχε καὶ τέσσαρα μικρά!

— *Ὁ κατηγορούμενος.* Κύριε πρόεδρε.... εἶχα σκοπὸν νὰ τὰ υἱοθετήσω.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Ἐσχάτως ἐτελέσθη ἐν Παρισίοις μεγαλοπρεπέστατα ἡ διανομὴ τῶν βραβείων πρὸς τοὺς ἀριστεύσαντας ἐν τῇ Παγκοσμίῳ Ἐκθέσει. Ἐν τῷ λόγῳ, ὃν ἀπήγγειλε κατὰ τὴν πανήγυριν ταύτην ὁ πρόεδρος Μακμαών, ἐξαίρεται ἰδίως ἡ Ἔκθεσις τοῦ 1878 ὡς ἀνωτέρα πασῶν τῶν προγενεστέρων ἐκθέσεων. Ὁ Μακμαὼν ἐμνημόνευσε τῶν παρῳχημένων ἐθνικῶν συμφορῶν ὅπως τοιούτῳ τρόπῳ διατρανώσῃ τὴν ἐντὸς βραχυτάτου χρόνου τεράστιον ἐπίδοσιν τῆς Γαλλίας καὶ ὑποδείξῃ τὴν ἀνεξάντλητον οἰκονομικὴν αὐτῆς γονιμότητα. Ὁ πρόεδρος ἐξῆρε τὴν ἀνθηρὰν κατάστασιν, τὸν πλοῦτον καὶ τὴν εὐεξίαν τῆς Γαλλίας, ἔστρεψε δὲ καὶ αἴσιον βλέμμα ἐπὶ τὸ μέλλον, εἰπὼν τοὺς ἑξῆς ὡραίους λόγους· «Κατέστημεν φρονιμώτεροι καὶ φιλοπονώτεροι, ἡ δὲ ἀνάμνησις ὅσων ὑπέστημεν συμφορῶν, θὰ τηρήσῃ καὶ θὰ ἀναπτύξῃ ἐν ἡμῖν τὸ πνεῦμα τῆς ὁμονοίας, τὸ πρὸς τοὺς θεσμοὺς καὶ τοὺς νόμους ἀπόλυτον σέβας καὶ τὴν πρὸς τὴν πατρίδα συνετὴν καὶ ἀφιλοκερδῆ ἀγάπην.»

〰 Ἡ ἐν Kalisch πολωνικὴ ἐφημερὶς Kalischania γράφει τὰ ἀκόλουθα· «Ἐν τῷ χωρίῳ Sompolno, τοῦ νομοῦ Kalisch τῆς πολωνικῆς Ῥωσσίας, ζῇ ἑκατοντοῦτις χήρα ἰσραηλῖτις, Rajela Wilczynoka καλουμένη, συγκατοικοῦσα μετὰ τῆς θυγατρός της, ὀγδοηκοντούτιδος τὴν ἡλικίαν. Ἡ ἑκατοντοῦτις χήρα, ἥτις ἔχει ἐξαίρετον ὅρασιν καὶ ἀκοήν, ἀκμαίας δὲ τὰς διανοητικάς της δυνάμεις, συνέρχεται κατ' αὐτὰς εἰς γάμον μετὰ τοῦ Μωϋσέως Nachmiel, ἐμπόρου ἐν Kalisch, ἐτῶν 88....»

〰 Ἐπ' ἐσχάτων πολλὴ κατεβλήθη προσπάθεια πρὸς εὕρεσιν συστήματος δυναμένου νὰ κινῇ πολλὰ ταὐτοχρόνως ὡρολόγια δι' ἑνὸς καὶ μόνου κεντρικοῦ γνώμονος. Πρὸς στιγμὴν ἐνόμισαν ὅτι τὸ πρόβλημα ἠδύνατο νὰ λυθῇ διὰ τοῦ ἠλεκτρισμοῦ· ἀλλὰ τὸ ἠλεκτρικὸν ῥεῦμα εἶνε εἰσέτι ἀνυπότακτον, διότι ἀπαιτεῖ συσκευὰς δαπανηροτάτας καὶ οὕτως εἰπεῖν λεπτοφυεστάτας, εὐκολώτατα προσβαλλομένας ὑπὸ τῶν ἀτμοσφαιρικῶν ἐπηρειῶν καὶ τούτου ἕνεκεν ὑποκειμένας εἰς πλείστας ὅσας διαταράξεις, πλὴν δὲ τούτου καὶ ἐν τῇ ἐφαρμογῇ οὐδεὶς ἠδυνήθη νὰ τὰς μεταχειρισθῇ ἐπιτυχῶς.

Αὐστριακός τις μηχανικός, Μαϋρχόφερ ὀνομαζόμενος, ἔλυσε τὸ πρόβλημα τοῦ νὰ μεταδίδῃ μετὰ βεβαιότητος τὴν αὐτὴν ὥραν εἰς πάντα πόλεώς τινος τὰ ὡρολόγια, ὁσαδήποτε καὶ ἂν εἶνε, καὶ ὁσονδήποτε ἀπέχωσιν εἴτε ἀπ' ἀλλήλων, εἴτε ἀπὸ τοῦ κεντρικοῦ ὡρολογίου τοῦ χρησιμεύοντος ὡς γνώμονος. Ἡ ἐφεύρεσις αὕτη κυρωθεῖσα καὶ ὑπὸ τῆς ἐπιτυχοῦς ἐφαρμογῆς, διότι πρὸ ἑνὸς ἤδη ἔτους λειτουργεῖ ἐν Βιέννῃ, θεμελιοῦται ἐπὶ τῆς ἀρχῆς ταύτης· «ὄγκος ἀέρος ἐντὸς σωλήνων κεκλεισμένος δύναται νὰ μεταδίδῃ κανονικῶς

Digitized by Google

τὴν ὅθεν δήποτε ἐπ' αὐτοῦ γινομένην πίεσιν εἰς πάντα τὰ σημεῖα τῶν διακλαδώσεων τῶν σωλήνων.» Ἀπὸ τῆς ἀρχῆς δὲ ταύτης ἀφορμώμενος ὁ αὐστριακὸς μηχανικὸς κατεσκεύασεν ὡρολόγιον πνευματικὸν, ὅπερ διὰ καταλλήλου μηχανισμοῦ ἀποστέλλει *καθ' ἕκαστον λεπτὸν τῆς ὥρας* κίνησίν τινα, ἥτις μεταβιβάζεται διὰ τῆς πιέσεως τοῦ ἀέρος εἰς πάντα τὰ δευτερεύοντα ὡρολόγια τὰ συγκοινωνοῦντα πρὸς τὸ κεντρικὸν διὰ πλέγματος σωλήνων ἐλαχίστης διαμέτρου.

Τὸ σύστημα τοῦτο εἶνε ἁπλοῦν, καὶ δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ οὐ μόνον εἰς τὰ τῆς πόλεως δημόσια ὡρολόγια, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ τῶν ἰδιωτῶν· διότι ἀρκεῖ πρὸς τοῦτο νὰ ἀγοράσῃ τις κλάδον τινὰ τῶν σωλήνων, ὡς ἀγοράζει τὸ ὕδωρ καὶ τὸ φωταέριον. Διὰ δὲ τοῦ τρόπου τούτου παύει πλέον ἡ ἀνάγκη τοῦ νὰ χορδίζωνται τὰ ὡρολόγια καὶ αἰωνίως νὰ ἐπισκευάζωνται καὶ αἰωνίως νὰ δέωνται ἐπισκευῆς· οὕτω πως δὲ διπλῆ προσγίνεται οἰκονομία, καὶ χρόνου καὶ χρήματος.

Εἷς Ἀναγνώστης.

Πρὸς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν ἀπεστάλησαν ἐκ Γαλλίας σπόροι εὐκαλύπτων καὶ ὁδηγίαι περὶ σπορᾶς αὐτῶν. Αἱ ὁδηγίαι αὗται εὐμενῶς ἐκοινοποιήθησαν ἡμῖν καὶ σπεύδομεν νὰ δημοσιεύσωμεν κατωτέρω μετάφρασιν αὐτῶν. Οἱ εὐκάλυπτοι εὐδοκιμοῦσι παρ' ἡμῖν· ἀπόδειξις τούτου εἶνε οἱ φυτευθέντες ἐν τῇ ἐν Φαλήρῳ τερπνῇ ἐπαύλει τοῦ κ. Ε. Κεχαγιᾶ, οἵτινες ἐντὸς μικροῦ χρόνου κατέστησαν ὡραῖα καὶ μεγάλα δένδρα.

Τὸ γένος εὐκάλυπτος περιλαμβάνει πλέον τῶν 160 εἰδῶν, ὧν τινα δύνανται νὰ ἀνθέξωσιν εἰς ψῦχος 10° καὶ 12° βαθμῶν. Ὥστε εὐδοκιμοῦσι καὶ εἰς τὰ βόρεια μέρη τάχιστα αὐξανόμενα, οὗ ἕνεκεν εἶναι καταλληλότατα εἰς διακόσμησιν τῶν ὁδῶν καὶ τῶν σιδηροδρόμων. Ἐκ τῶν εἰδῶν τούτων τὸ καλούμενον εὐκάλυπτος ὁ σφαιροειδὴς, ὅστις εἶνε ὁ κοινότατος καὶ γνωστότατος, φθάνει εἰς ὕψος 60—70 μέτρων. Παρὰ τὸ Ἀλγέριον ὑπάρχουσιν εὐκάλυπτοι αὐξανόμενοι 6 μέτρα κατ' ἔτος. Γνωστὴ δὲ εἶνε ἡ κατὰ τῶν πυρετῶν ἐνέργεια τοῦ εὐκαλύπτου, χορηγοῦντος τὴν ὑγίειαν εἰς τοὺς ἑλώδεις τόπους. Κατ' αὐτὰς γάλλος τις μηχανικὸς (M. Martin), πρὸ δεκαετίας καλλιεργῶν ἐν Προβιγκίᾳ φυτείας εὐκαλύπτων, ἐξέδωκεν ἄξιον πολλοῦ λόγου πόνημα: Περὶ εὐκαλύπτου καὶ τῶν ἐφαρμογῶν αὐτοῦ εἰς τὴν βιομηχανίαν (L'Eucalyptus et ses applications industrielles), ἐν ᾧ περιέλαβε πᾶν ὅ,τι μέχρι τοῦδε ἐγράφη περὶ τῆς καλλιεργείας, συντηρήσεως καὶ τῶν ὠφελειῶν τοῦ πολυτίμου τούτου φυτοῦ.

Σ. τ. Δ.

ΠΡΑΚΤΙΚΑΙ ΓΝΩΣΕΙΣ

Ὁδηγίαι πρὸς σπορὰν τῶν Εὐκαλύπτων.

Σπείρων τὸν μάρτιον δύνασαι νὰ φυτεύσῃς τὰ φυτὰ λήγοντος τοῦ μαΐου, προσέχων νὰ ἀφήσῃς κατὰ τὴν μεταφύτευσιν, πέριξ τῆς ῥίζης ἑκάστου φυτοῦ, ὅσον τὸ δυνατὸν ἀρκετὸν χῶμα (μὲ μπόλλαν). Πρέπει δὲ ἐπὶ ἓν τοὐλάχιστον δεκαπενθήμερον νὰ προσέχῃς νὰ ποτίζηται τὸ εἶδος E. Globulus τὴν ἑσπέραν μᾶλλον ἢ τὴν πρωΐαν. Τὸ δὲ εἶδος Red Gum καλὸν εἶνε νὰ σπείρωμεν τὸν ἀπρίλιον καὶ μαΐον, ὑπολογιζομένου ἑνὸς γραμμαρίου εἰς δύο τετραγωνικὰ ὑποδεκάμετρα. Ἐπειδὴ δὲ θὰ σπαρῇ τὸν μαΐον δὲν θὰ ἦνε δυνατὸν νὰ φυτευθῇ πρὸ τῶν φθινοπωρινῶν βροχῶν.

Πλεῖονες ὁδηγίαι ὑπάρχουσι περὶ τούτου ἐν τῷ βιβλίῳ τῷ ἐπιγραφομένῳ «Δένδρα τῆς Αὐστραλίας», σελ. 16.

Τὸ σπέρμα τοῦτο διατηρεῖ τὴν βλαστικὴν δύναμίν του ἐπὶ πολλὰ ἔτη· διὰ τοῦτο καλὸν εἶνε νὰ μὴ σπείρωνται ὅλα τὰ σπέρματα διὰ μιᾶς, ἀλλὰ βαθμηδὸν καὶ ἐκ διαλειμμάτων. Ὅθεν σπείρομεν ἀμέσως ἀρκετὰ E. Globulus ἵνα φυτευθῶσι τὸν μαΐον ἢ τὸν ἰούνιον, ἔπειτα δὲ σπείρομεν πάλιν τὸν ὀκτώβριον καὶ τὸ ἔαρ. Ἡ γενομένη τὸ φθινόπωρον σπορὰ εἶνε ἡ ἀρίστη πασῶν.

Σπείρων τὸν μάρτιον μὴ ἀφίνε τὸν ἥλιον νὰ προσβάλλῃ τὰ ἐσπαρμένα. Τὸ σπέρμα πρέπει νὰ καλύπτηται ὑπὸ γεωμιγοῦς κοπρίας (terreau) (πάχους διφράγκου). Ἡ ἐπιφάνεια αὐτῆς πρέπει νὰ διατηρηθῇ διαρκῶς ὑγρά. Καλὸν δὲ εἶνε νὰ ἐπιτίθηται ἐπ' αὐτῶν λεπτὸν στρῶμα ἐξ ἀχύρων ἢ παρομοίου τινὸς ξηροῦ χόρτου. Μετὰ ἓξ ἢ ὀκτὼ ἡμέρας μετὰ τὴν σπορὰν θέλουσι φυτρώσει τὰ σπέρματα καὶ μετὰ τέσσαρας ἢ πέντε ἡμέρας ἀφαιροῦμεν τὸ στρῶμα τῶν ξηρῶν χόρτων.

Φυλλάτου τὰ *πτηνὰ καὶ μάλιστα τοὺς πυργίτας* (σπουργίτας), διότι τρώγουσι τὰ σπέρματα τὴν στιγμὴν τῆς βλαστήσεως· μετὰ 5 ἢ 6 ἡμέρας ὅμως δὲν τὰ πειράζουσι.

Τὸ ποτιστήριον δι' οὗ θὰ ποτίζωνται τὰ φυτὰ πρέπει νὰ ἔχῃ τὰς ὀπὰς λεπτοτάτας. Δυνάμεθα δὲ νὰ μεταφυτεύσωμεν τὰ φυτὰ χωρὶς νὰ ἀφήσωμεν καθ' ὅλου χῶμα εἰς τὰς ῥίζας, ἀλλὰ γενικῶς ὁσάκις τὸ νέον φυτὸν ἔχει 4 φύλλα, τὸ θέτομεν ἐν μικραῖς γάστραις μετὰ γεωμιγοῦς κοπρίας, τὰς ὁποίας παραχώνομεν μέχρι τοῦ στόματος ἐντὸς πρασιᾶς καὶ τὰς ποτίζομεν κατὰ τὴν χρείαν. Ἐὰν σπείρωμεν τὴν 1 μέχρι 15 ὀκτωβρίου δύναται τὸ φυτὸν νὰ μεταφυτευθῇ εἰς τὴν γάστραν περὶ τὴν 15 νοεμβρίου. Τὸν δὲ φεβρουάριον καὶ μάρτιον τὰ φυτὰ ἔχουσιν ὕψος 20—30 ὑφεκατομέτρων, καὶ τότε εἶνε ἡ κατάλληλος στιγμὴ νὰ φυτευθῶσιν εἰς τὴν γῆν. Αἱ γάστραι δὲ αὗται ἔχουσαι βάθος μὲν 8 ὑφεκατομέτρων, πλάτος δὲ τοσοῦτον, ἔσωθεν γινομένης τῆς καταμετρήσεως, τιμῶνται ἐν Γαλλίᾳ 30 φράγκων τὴν χιλιάδα.

Τοιαῦται εἶνε αἱ ὁδηγίαι ἃς νομίζω ὠφελίμους εἰς τὴν σποράν. Περὶ δὲ τῆς φυτεύσεως λέγει τὰ δέοντα τὸ βιβλίον «Δένδρα τῆς Αὐστραλίας.»

Θεωρῶ λόγου ἄξιον νὰ παρατηρήσω ὅτι τὸ εἶδος τὸ καλούμενον E. Globulus ἀπαιτεῖ γῆν καλὴν, παχεῖαν καὶ δροσεράν· τὸ δὲ εἶδος Red Gum εὐδοκιμεῖ ἄριστα ἐπὶ ἐδάφους λιπροτέρου καὶ ξηροτέρου. Ἐν δὲ τῇ Ἀλγερίᾳ ἡ καλλιέργεια τοῦ εἴδους Red Gum ὁσημέραι διαδίδεται, ἐν ᾧ τοὐναντίον ἡ τοῦ E. Globulus περιορίζεται.

ΑΘΗΝΗΣΙ.—ΤΥΠΟΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ, ΟΔΟΣ ΠΑΤΗΣΙΩΝ, 14

Digitized by Google

'Αριθ. 151 – Λεπτὰ εἴκοσι.

ΕΤΟΣ Γ'.

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Ἕκτος | Συνδρομὴ ἐτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20.—Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶνε ἐτήσιαι—Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὁδὸς Σταδίου, 6. | 19 Νοεμβρίου 1878

ΠΑΝΟΜΟΙΟΤΥΠΟΝ ΤΗΣ ΥΠΟΓΡΑΦΗΣ ΤΟΥ

ΒΟΝΑΠΑΡΤΟΥ

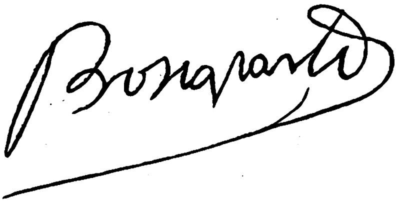

Ἡ ἀνωτέρω ὑπογραφὴ ἐλήφθη ἐξ ἐγγράφου, οὗ τὸ πρωτότυπον εὑρίσκεται ἐν τῷ Ἀρχειοφυλακείῳ τῆς Κερκύρας, ἐκοινοποιήθη δ' ἡμῖν ὑπὸ τοῦ κ. Ν. Τ. Βούλγαρη. Ὁ λόγιος ἡμῶν φίλος ἀποστέλλων ἀντίγραφον τοῦ ἀνωτέρω ἐγγράφου συνώδευσεν αὐτὸ διὰ τῆς ἑπομένης ἐπιστολῆς: «Ἐσωκλείω εἰς τὴν παροῦσάν μου ἐξ ἐντύπου τριγλώσσου ἐκδόσεως γαλλιστί, ἑλληνιστὶ καὶ ἰταλιστί, ἐν Κερκύρᾳ γενομένης, τὸ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ γλώσσῃ κείμενον ἐγγράφου τοῦ τότε τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας Ἀρχιστρατήγου Βοναπάρτου πρὸς τὸν ἐν Κερκύρᾳ ἐπίτροπον τῆς Γαλλικῆς Κυβερνήσεως, ἀναγγέλλοντος τὴν ἅλωσιν τῆς Μελίτης καὶ τὴν κατάλυσιν τοῦ Τάγματος τῶν Ἱπποτῶν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τῶν Ἱεροσολύμων, παραγγέλλοντος δὲ νὰ διαδοθῇ ἡ εἴδησις εἰς τοὺς Ἕλληνας τῆς Πελοποννήσου καὶ τῶν ἄλλων χωρῶν. Τὸ ἔγγραφον τοῦτο εἶνε μὲν ἐνδιαφέρον ὡς μαρτυροῦν ὅτι ὁ τότε μέγιστος τῆς Γαλλίας ἀνὴρ ἐν τοῖς σχεδίοις αὐτοῦ εἶχεν ὑπ' ὄψιν τὴν σπουδαιότητα τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου διὰ τὴν ῥύθμισιν τῆς Ἀνατολῆς, εἶνε δὲ καὶ περίεργον διὰ τὸ ἰδιότροπον τῆς μεταφράσεως, μάλιστα λέξεών τινων, οἷον τὸ πολιτομερίδιον δηλοῦν τὸ département καὶ τὸ μέλος τῆς τοῦ Γένους συστηματικῆς συνάξεως (membre de l'Institut National). Τὸ πρωτότυπον ἔγγραφον, φέρον αὐτόγραφον τὴν ὑπογραφὴν τοῦ Βοναπάρτου, σώζεται ἐν τῷ Ἀρχειοφυλακείῳ τῆς Κερκύρας.»

Σ. τ. Δ.

RÉPUBLIQUE FRANÇAISE

LIBERTÉ **ÉGALITÉ**

Quartier Général de Malthe, le 26 Prairial an 6 de la République, une et indivisible.

BONAPARTE

Membre de l'Institut National

Général en chef

Au Commissaire du Gouvernement près le Département de Corcyre.

Je vous préviens, citoyen, que le pavillon de la République flotte sur tous les forts de Malthe et que l'Ordre de St Jean de Jérusalem est détruit.

Je vous instruirai incessamment de la direction que prendra l'armée.

Faites connaître aux habitants de votre département ce que nous faisons dans le moment, et ils en tireront tout l'avantage.

N'oubliez aussi aucun des moyens de le faire connaître à tous les Grecs de la Morée et des autres pays.

Salut

BONAPARTE.

[Μετάφρασις]

ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΓΑΛΛΙΚΗ

Ἐλευθερία **Ἰσότης**

Ἀπὸ τὸ Γενικὸν Κουαρτιὲρ τῆς Μελίτης ταῖς 26 Γεωπόνου, χρόνος 6 τῆς Γαλλικῆς Πολιτείας, μιᾶς καὶ ἀδιαιρέτου.

ΜΠΟΝΑΠΑΡΤΕΣ

Μέλος τῆς τοῦ Γένους Συστηματικῆς Συνάξεως

Ἀρχιστράτηγος

Πρὸς τὸν Ἐπιτροπεύοντα τῆς Διοικήσεως εἰς τὸ τῆς Κερκύρας Πολιτομερίδιον.

Σοῦ φανερώνω, ὦ πολίτα, ὅτι ἡ τῆς Πολιτοκρατίας σημαία ἀεροκινεῖται ἐπάνω εἰς ὅλα τὰ τείχη τῆς Μελίτης καὶ ὅτι τὸ Τάγμα τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τῶν Ἱεροσολύμων ἐξωλοθρεύθη. Θέλει σοῦ κάμω γνωστὸν ταχύτατα ποῖον δρόμον θέλει κρατήσει ὁ στόλος.

Κάμε γνωστὸν τῶν κατοίκων τοῦ Πολιτομεριδίου σου, τὸ ὅσον ἕως ἤδη ἐκατορθώσαμεν· αὐτοὶ θέλει ἀξιωθοῦν ὅλων τῶν εὐτυχιῶν.

Μὴν ἀμελήσῃς παρομοίως κάθε τρόπον νὰ δώσῃς περὶ τούτου εἴδησιν ὅλων τῶν Ἑλλήνων τῆς Πελοποννήσου καὶ τῶν ἄλλων πόλεων. Ὑγεία καὶ ἀδελφότης.

ΜΠΟΝΑΠΑΡΤΕΣ.

[Ἀπὸ τὴν τοῦ Γένους τυπογραφίαν.]

ΟΛΙΒΕΡ ΤΟΥΙΣΤ

Ἐκ τῶν τοῦ Καρόλου Δίκενς.

Συνέχεια· ἴδε σελ. 721.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΘ'

Ὁποίαν ἐντύπωσιν προξενεῖ εἰς τοὺς ἐπισκεφθέντας αὐτὸν ὁ Ὄλιβερ.

Ἀφ' οὗ διεβεβαίωσεν ἐπανειλημμένως τὰς κυρίας ὅτι οὐ μόνον πληρεστάτην εἶχον ἀσφάλειαν, ἀλλ' ὅτι καὶ μεγάλως θὰ ἐξεπλήσσοντο ἐπὶ τῇ θέᾳ τοῦ κακούργου ἐκείνου, ὁ ἰατρὸς ἔλαβε τὸν βραχίονα τῆς νεάνιδος, προσήνεγκε τὴν χεῖρα εἰς τὴν κυρίαν Μαιυλάη καὶ ὡδήγησεν αὐτὰς μετὰ πολλῆς εὐγενείας εἰς τὸν ἄνω ὄροφον.

«Τώρα, εἶπε ταπεινῇ τῇ φωνῇ, ἠρέμα περιστρέφων ἐν τῷ κλεῖθρῳ τὴν κλεῖδα, θά μοι εἴπητε τὴν γνώμην σας. Ἂν καὶ πρὸ πολλοῦ δὲν ἔκοψε τὰ γένειά του, ἡ ὄψις του ὅμως δὲν εἶναι διὰ τοῦτο καὶ τρομερά. Περιμείνατε... ἄφετέ με νὰ ἴδω, ἂν ἠμπορῆτε νὰ εἰσέλθητε.»

Digitized by Google

Ὁ ἰατρὸς εἰσῆλθε πρῶτος, ἔρριψεν ἓν βλέμμα ἐντὸς τοῦ δωματίου καὶ ἔνευσεν εἰς τὰς κυρίας νὰ προχωρήσωσιν· ἀκολούθως, κλείσας τὴν θύραν, ἀπέσυρεν ἡσύχως τὰ παραπετάσματα τῆς κλίνης. Ἐπὶ τῆς κλίνης ὅμως ἐκείνης, ἀντὶ κακούργου φοβεροῦ καὶ τρομεροῦ, ὡς ἀνέμενον νὰ ἴδωσιν, εἶδον κείμενον δυστυχὲς παιδίον, πάσχον καὶ ἐξησθενωμένον, βαθέως δὲ ὑπνῶττον. Ὁ πληγωμένος βραχίων αὐτοῦ ἐπιδεδεμένος ἀνεπαύετο ἐπὶ τοῦ στήθους, ἐν ᾧ ἐπὶ τοῦ ἑτέρου ἐστήριζε τὴν κεφαλήν, ἣν κατὰ μέγα μέρος ἀπέκρυπτεν ἡ μακρὰ καὶ βοστρυχώδης κόμη του.

Ὁ ἀγαθὸς ἰατρὸς, κρατῶν τὸ παραπέτασμα, ἔμεινεν ἐπὶ ἓν περίπου λεπτὸν παρατηρῶν ἐν σιγῇ τὸν δυστυχῆ πληγωμένον. Ἐν ᾧ δ' οὗτος ἐθεώρει αὐτὸν, ἡ νεᾶνις παρεισέδυσε πλησίον αὐτοῦ, ἐκάθησεν εἰς τὴν κλίνην, καὶ ἀπεκάλυψε τὴν κεφαλὴν τοῦ Ὄλιβερ ἀποχωρίσασα τὴν κόμην ἀπὸ τοῦ μετώπου· εἶτα ἔκλινε πρὸ αὐτοῦ, καὶ θερμὰ δάκρυα κατέπεσαν ἐπὶ τοῦ προσώπου τοῦ παιδίου.

Τοῦτο ἐρρίγησε καὶ ἐμειδίασε καθ' ὕπνους, ὡσεὶ τὰ δείγματα ταῦτα ἐλέους καὶ συμπαθείας τὸ ἔκαμνον νὰ ὀνειρεύηται ἀγάπην καὶ στοργὴν, ἄγνωστα αὐτῷ ἔτι· παρομοίως ὡς οἱ ἦχοι ἁρμονικῆς μουσικῆς, ὁ ψίθυρος τοῦ ὕδατος ἐν τῇ σιγῇ τῶν δασῶν, τὸ ἄρωμα ἄνθους, ἢ καὶ αὐτὸ τὸ ἄκουσμα λέξεως οἰκείας ἡμῖν, ἀνακαλοῦσιν ἔστιν ὅτε εἰς τὴν ἡμετέραν φαντασίαν ἀόριστον ἀνάμνησιν γεγονότων ἀνυπάρκτων τοῦ βίου μας· ἀνάμνησιν ὡς πνοὴν ἀνέμου διασκεδαννυμένην, ἥτις ὅμως φαίνεται συνδεομένη πρὸς ἐποχὴν τοῦ βίου εὐδαιμονεστέραν καὶ παρελθοῦσαν πρὸ χρόνου μακροῦ, διότι ὁ ἀνθρώπινος νοῦς ἀδυνατεῖ νὰ ἀνακαλέσῃ καὶ αὖθις τὴν ἀνάμνησιν ταύτην ἢ ἐπακριβῶς νά την ὁρίσῃ.

«Δὲν ἠμπορῶ νὰ ἐννοήσω αὐτό! ἀνεφώνησεν ἡ πρεσβῦτις. Εἶναι ἀδύνατον αὐτὸ τὸ δυστυχὲς παιδίον νὰ ἦτο συνεργὸν τῶν κακούργων.

— Ἡ κακία, εἶπεν ὁ ἰατρὸς στενάξας καὶ ἀφεὶς νὰ καταπέσῃ τὸ παραπέτασμα, ἡ κακία ἐκλέγει πολλάκις καὶ ναοὺς ὡς κατοικίαν αὐτῆς· τίς οἶδε τί ἆρα κρύπτεται ὑπὸ τὸ ἐπαγωγὸν τοῦτο ἐξωτερικόν;

— Ἀλλ' εἶναι τόσῳ μικρὸς τὴν ἡλικίαν! ἔσπευσε νὰ εἴπῃ ἡ Ῥόζα.

— Ἀγαπητή μις, ἐξηκολούθησεν ὁ ἰατρὸς σείων θλιβερῶς τὴν κεφαλὴν, ἡ κακία ὁμοιάζει τὸν θάνατον. Δὲν περιορίζεται εἰς τὸ γῆρας μόνον καὶ τὴν παρακμήν· συχνότατα ἡ νεότης καὶ τὸ κάλλος εἰσὶ τὰ κατ' ἐξοχὴν προτιμώμενα θύματά της.

— Ὤ, σὲρ, ἀλλὰ τοῦτο εἶναι ἀδύνατον! εἶπεν ἡ Ῥόζα. Εἰμπορεῖτέ ποτε νὰ πιστεύσητε ὅτι τὸ τρυφερὸν αὐτὸ πλάσμα θὰ ἦτο συνέταιρος ἑκουσίως κακούργων;»

Ὁ ἰατρὸς ὕψωσε τοὺς ὤμους, δεικνύων οὕτως ὅτι οὐδαμῶς ἐθεώρει ἀδύνατον τὸ πρᾶγμα· εἶτα παρετήρησεν ὅτι ἡ ὁμιλία ἠδύνατο νὰ ταράξῃ τὸν ὕπνον τοῦ πληγωμένου, καὶ ὡδήγησεν αὐτὰς εἴς τι παρακείμενον δωμάτιον.

«Ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι ἔνοχος, ἐξηκολούθησε λέγουσα ἡ Ῥόζα, ἀναλογίσθητε πόσῳ μικρὸς εἶναι· ἀναλογίσθητε ὅτι οὐδέποτε ἴσως ἐγνώρισε τί ἐστι μητρικὴ στοργὴ, οὐδὲ τί θὰ εἰπῇ πατρικὴ οἰκία· ὅτι τὰ κακοπαθήματα, οἱ δαρμοὶ, ἡ πεῖνα θὰ παρέσυραν ἴσως αὐτὸν νὰ συνεταιρισθῇ μετ' ἀνθρώπων, οἵτινες θά τον ἐξηνάγκασαν νὰ γίνῃ ἐγκληματίας. Θεία μου, ἀγαθή μου θεία, σᾶς καθικετεύω, συλλογίσθητε ὅλα αὐτὰ προτοῦ ἀφίσητε νὰ φυλακίσωσι τὸ δυστυχὲς πληγωμένον παιδίον, διότι ἡ φυλάκισις ἐν οἱᾳδήποτε περιπτώσει θὰ καταστρέψῃ ἐν αὐτῷ πᾶσαν ἐλπίδα βελτιώσεως. Σεῖς, ἥτις τόσον μὲ ἀγαπᾶτε· ἥτις διὰ τῆς ἀγαθότητος καὶ τῆς στοργῆς σας κατεστήσατε εἰς ἐμὲ ἀνεπαίσθητον τὴν ὀρφανίαν μου, διὰ τὴν ὁποίαν ὅμως πόσα δὲν θὰ ἔπασχον, ἐὰν εὑρισκόμην ἐγκαταλελειμμένη καὶ ἀπροστάτευτος ὡς τὸ πτωχὸν αὐτὸ παιδίον, ὦ! σᾶς ἐξορκίζω, εὐσπλαγχνίσθητέ το, ἐν ὅσῳ ἀκόμη εἶναι καιρός.»

Ἔλεγε καὶ τὰ δάκρυα αὐτῆς ἔρρεον κρουνηδόν.

«Ἀγαπητόν μοι τέκνον! εἶπεν ἡ πρεσβῦτις θλίβουσα εἰς τοὺς κόλπους της τὴν νεάνιδα, πιστεύεις σὺ ὅτι θέλω καὶ μία θρὶξ τῆς κεφαλῆς του νὰ πέσῃ;

— Ὤ, ὄχι, ὄχι, ἀγαπητὴ θεία· σεῖς οὔτε θέλετε, οὔτε ἠμπορεῖτε νὰ κάμητε τοιοῦτόν τι, ἀπεκρίνατο ἡ Ῥόζα μετὰ ζωηρότητος.

— Ὄχι, εἶπεν ἡ κυρία Μαιυλάη διὰ φωνῆς συγκεκινημένης· αἱ ἡμέραι μου πλησιάζουσιν εἰς τὸ τέλος των· καὶ εἴθε ὁ Θεὸς νὰ φανῇ πρός με εὔσπλαγχνος, ὡς ἐφάνην καὶ ἐγὼ εἰς ἄλλους. Τί ἠμπορῶ νὰ κάμω διὰ νὰ σώσω αὐτὸ τὸ παιδίον, σέρ;

— Ἀφετέ με νὰ σκεφθῶ, κυρία, εἶπεν ὁ ἰατρός· ἀφετέ με νὰ σκεφθῶ.»

Καὶ ὁ κύριος Λόσμπερν ἐβημάτισε κατὰ μῆκος καὶ κατὰ πλάτος ἐν τῷ δωματίῳ, ἱστάμενος ἐνίοτε καὶ συσπῶν τὰς ὀφρῦς. Ἀφ' οὗ δὲ πολλάκις ἀνεφώνησε, «Τὸ εὗρον, κυρία, ναί!» καὶ εἶτα, «Ἆ, ὄχι! δὲν εἶν' αὐτό!» καὶ ἐξηκολούθησε νὰ βηματίζῃ καὶ νὰ συσπᾷ τὰς ὀφρῦς, ἐστάθη τέλος ὁριστικῶς πλέον, καὶ εἶπε τὰ ἑξῆς·

«Φρονῶ ὅτι ἂν μοι χορηγήσητε ἀπεριόριστον ἐξουσίαν νὰ καταφοβίσω ὡς κρίνω καλὸν τὸν Τζάιλς καὶ τὸ μέγα ἐκεῖνο παιδάριον τὸν Μπρίττλς, θὰ κατορθώσω νὰ φέρω εἰς αἴσιον πέρας τὴν ὑπόθεσιν. Ὁ Τζάιλς εἶναι γέρων θεράπων καὶ ἀφοσιωμένος, τὸ εἰξεύρω· ἀλλὰ δύνασθε διὰ μυρίων τρόπων νἀντισταθμίσητε τὴν πρὸς αὐτὸν ἀνάρμοστον συμπεριφοράν μου, καὶ νά τον ἀν-

Digitized by Google

ταμείψητε διὰ τὴν εὐθυβολίαν του. Δὲν ἀντιτείνετε εἰς τοῦτο;

— Ἐὰν δὲν ὑπάρχῃ ἄλλο τι μέσον πρὸς σωτηρίαν τοῦ παιδίου, ἀπεκρίνατο ἡ κυρία Μαιυλάη, οὐδὲν ἔχω νἀντιτείνω.

— Οὐδὲν ἄλλο ὑπάρχει, εἶπεν ὁ ἰατρός· ἐγὼ τοὐλάχιστον οὐδὲν εὑρίσκω, πιστεύσατέ με.

— Ἡ θεία μου σᾶς παρέχει πλήρη ἐξουσίαν, εἶπεν ἡ Ῥόζα, καὶ ἱλαρὸν μειδίαμα ἐφαίδρυνε τὸ δακρύβρεκτον πρόσωπόν της. Ἀλλὰ σᾶς παρακαλῶ, μὴ κακομεταχειρισθῆτε τοὺς δυστυχεῖς ἐκείνους ἀνθρώπους, εἰμὴ μόνον ἐν ἀπολύτῳ ἀνάγκῃ.

— Φαίνεσθε ὡς νὰ πιστεύετε, ὑπολαβὼν εἶπεν ὁ ἰατρός, ὅτι ὅλοι ἐδῶ σήμερον ἐξαιρέσει ὑμῶν, ἔχουσι μεγάλην ὄρεξιν νὰ ἐπιδείξωσι σκληρότητα. Εὔχομαι μόνον καὶ ὅταν παρουσιασθῇ νεανίας ἀντάξιος ὑμῶν, καὶ ἐπικαλέσηται τὴν εὐσπλαγχνίαν σας, νὰ δείξητε τὰ αὐτὰ αἰσθήματα. Λυποῦμαι ὅμως ὅτι δὲν εἶμαι νεανίσκος διὰ νὰ ἐπωφεληθῶ ἐκ τοιαύτης καταλληλοτάτης εὐκαιρίας, ἢ τοὐλάχιστον νά σας ἐμβάλω εἰς δοκιμασίαν.

— Εἶσθε καὶ σεῖς παιδίον, ὡς ὁ Μπρίττλς, εἶπεν ἡ Ῥόζα ἐρυθριῶσα.

— Μπᾶ! καὶ τοῦτο δὲν θὰ ἦτο ἀπίθανον, εἶπε γελῶν ὁ ἰατρός. Ἂς ἐπανέλθωμεν ὅμως τώρα εἰς τὸν μικρόν· ὑπολείπεται εἰς ἡμᾶς νὰ ὁρίσωμεν ἕνα τῶν σπουδαιοτάτων ὅρων τῆς συμφωνίας μας. Μετὰ μίαν περίπου ὥραν, ὡς εἰκάζω, θἀνανήψῃ. Καί τοι δὲ εἶπον εἰς τὸν χάχαν ἐκεῖνον τὸν πάρεδρον, ὅτι μέγιστον θὰ διέτρεχε τὸ παιδίον κίνδυνον ἂν ἐκινεῖτο ἢ ὡμίλει, νομίζω ὅμως ὅτι δυνάμεθα κάλλιστα νὰ συνδιαλεχθῶμεν μετ' αὐτοῦ. Ἔχω λοιπὸν νά σας θέσω ἕνα ὅρον· θά τον ἀνακρίνω ἐπὶ παρουσίᾳ ὑμῶν, καὶ ἐὰν ἐκ τῶν ἀπαντήσεών του προκύψῃ ὅτι εἶναι ἐντελῶς διεστραμμένος καὶ διεφθαρμένος, (ὅπερ φαίνεται πιθανότατον), θὰ ἐγκαταλίπωμεν αὐτὸν εἰς τὴν τύχην του, καὶ δὲν θ'ἀναμιχθῶ εἰς τίποτε, ὅ τι δήποτε ἂν συμβῇ.

— Ὢ, ὄχι, θεία μου, εἶπεν ἡ Ῥόζα ἱκετευτικῶς.

— Ὢ, ναί, θεία μου, εἶπεν ὁ ἰατρός. Εἴμεθα σύμφωνοι;

— Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀπεσκληρύνθη ἐν τῇ κακίᾳ, εἶπεν ἡ Ῥόζα· τὸ νομίζω ἀδύνατον.

— Πολὺ καλά, ὑπέλαβεν ὁ ἰατρός· τότε, κατὰ μείζονα λόγον πρέπει νἀποδεχθῆτε τὴν πρότασίν μου.»

Ἐπὶ τέλους, ἡ συμφωνία συνωμολογήθη, τὰ δὲ συμβληθέντα μέρη ἐκάθησαν, ἀναμένοντα μετά τινος ἀνυπομονησίας τὴν ἀφύπνωσιν τοῦ Ὄλιβερ.

Ἡ ὑπομονὴ ὅμως ἀμφοτέρων τῶν κυριῶν ὑπέστη μείζονα δοκιμασίαν τῆς ὁρισθείσης ὑπὸ τοῦ κυρίου Λόσμπερν. Πολλαὶ παρῆλθον ὧραι, καὶ ὁ Ὄλιβερ ἐξηκολούθει κοιμώμενος βαθύτατα. Εἶχε δὲ νυκτώσει, ὅτε προσελθὼν ὁ ἀγαθὸς ἰατρὸς ἀνήγγειλεν αὐταῖς ὅτι τὸ παιδίον ἐξύπνησε καὶ ἠδύναντο νὰ συνδιαλεχθῶσι μετ' αὐτοῦ.

«Ὑποφέρει πολύ, εἶπε, καὶ εἶναι πολὺ ἀδύνατον, ἐξ αἰτίας τοῦ αἵματος ὅπερ ἀπώλεσεν· ἀλλὰ φαίνεται ἔχον σφοδρὸν πόθον νὰ ἀποκαλύψῃ τι· ἕνεκα τούτου δὲ παραπολὺ ἀνησυχεῖ, ὥστε προετίμησα νὰ συγκατατεθῶ εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ἐπιθυμίας του, καὶ νὰ μὴ ἐπιμείνω, ὡς ἐσκόπουν ἄλλως νὰ κάμω, νὰ μείνῃ ἥσυχον μέχρι τῆς αὔριον.»

Ἡ συνδιάλεξις διήρκεσεν ἐπὶ μακρόν. Ὁ Ὄλιβερ ἀφηγήθη ὅλην τὴν ἱστορίαν αὐτοῦ, πολλάκις δὲ οἱ πόνοι καὶ ἡ ἀδυναμία ἠνάγκαζον αὐτὸν νὰ διακόπτῃ τὸν λόγον. Ἡ ἀσθενὴς φωνὴ τοῦ πληγωμένου παιδίου, διηγουμένου μακρὰν σειρὰν συμφορῶν καὶ δεινῶν ἀνηκέστων, ἅτινα ὑπέστη παρ' ἀνθρώπων σκληροκαρδίων, ἡ φωνὴ αὕτη διακόπτουσα τὴν ἐν τῷ σκοτεινῷ δωματίῳ σιγήν, ἐνεῖχέ τι τὸ ἐπίσημον. Ὢ! ἐὰν ἀνελογιζόμεθα, ὅταν καταδικάζωμεν τοὺς ὁμοίους μας, τὰς ὀλεθρίας πλάνας τῆς ἀνθρωπίνης δικαιοσύνης, τὰ ἀδικήματα ἅτινα μόνον παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀναμένουσιν ἐκδίκησιν καὶ ἅτινα ἀφεύκτως παρακολουθεῖ νέμεσις τιμωρός· ἐὰν ἐκ τοῦ βάθους τῶν τάφων ἠδυνάμεθα νἀκούσωμεν τὴν κραυγὴν τοσούτων θυμάτων, κραυγὴν γοεράν, ἣν οὐδεμία δύναμις ἰσχύει νὰ ἐξαναγκάσῃ εἰς σιωπήν, ἴσως ὀλιγώτεραι θὰ συνέβαινον ἀδικίαι καὶ βιαιοπραγίαι, αἱ δὲ σκληρότητες καὶ ἡ ἀθλιότης θὰ ἠλαττοῦντο!

Τὴν ἑσπέραν ἐκείνην παρὰ τὸ προσκεφάλαιον τοῦ Ὄλιβερ ἠγρύπνησε κόρη ἁγνή. Τὸ κάλλος καὶ ἡ ἀρετὴ ἐπεδαψίλευσαν αὐτῷ φροντίδας νοσοκόμου, τὸ δὲ παιδίον ᾐσθάνθη μακαρίαν γαλήνην, καὶ ἀγογγύστως θἀπέθνησκεν.

Ὅτε ἐτελείωσεν ἡ συγκινητικὴ ἀφήγησις καὶ ὁ Ὄλιβερ ἔκλινεν αὖθις νὰ κοιμηθῇ, ὁ ἰατρὸς ἀπομάξας τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, κατέβη διὰ νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τοῦ κυρίου Τζάιλς· μηδένα δ' εὑρὼν ἐν τῷ πρώτῳ ὀρόφῳ, ἐσκέφθη ὅτι προτιμότερον θὰ ἦτο καὶ μείζονα θὰ παρῆγεν ἐντύπωσιν, ἐὰν ἐποιεῖτο ἔναρξιν τῶν ἐχθροπραξιῶν ἐν μέσῳ μαγειρείῳ· κατὰ συνέπειαν μετέβη εἰς τὸ μαγειρεῖον, ὅπερ πάντοτε ἐπέχει θέσιν βουλευτηρίου παρὰ τῷ ὑπηρετικῷ γένει. Εὗρε δ' ἐκεῖ περισυνηγμένους, τὰς θεραπαινίδας, τὸν κύριον Μπρίττλς, τὸν κύριον Τζάιλς, τὸν γανωτήν, ὅστις πρὸς ἀνταμοιβὴν τῶν ἐκδουλεύσεών του προσεκλήθη εἰς εὐωχίαν, καὶ τὸν πάρεδρον· ὁ τελευταῖος οὗτος ἦν ἔντιμος κύριος, ἔχων μεγάλην ῥάβδον, μεγάλην κεφαλήν, μεγάλην μύτην, μεγάλα ὑποδήματα, καὶ ἐφαίνετο ὅτι εἶχε πίει ἀνάλογον πρὸς τὰ λοιπὰ μεγαλεῖά του ποσότητα ζύθου.

Θέμα τῆς συνδιαλέξεως ἦσαν καὶ πάλιν τὰ

Digitized by Google

κατὰ τὴν νύκτα συμβάντα. Ὁ κύριος Τζάιλς ὡμίλει φιλαρέσκως περὶ τῆς ἑτοιμότητος τοῦ πνεύματος, ἣν ἐπεδείξατο, ὁ δὲ κύριος Μπρίττλς, κανάτιον ζύθου ἀνὰ χεῖρας κρατῶν, ἐπεκύρου πάντας τοὺς λόγους τοῦ ἀνωτέρου του, ὅτε εἰσῆλθεν ὁ ἰατρός.

«Μὴ ἐνοχλῆσθε, εἶπε νεύσας διὰ τῆς χειρός. Καθήσατε.

— Εὐχαριστοῦμεν πολύ, σέρ, εἶπεν ὁ κύριος Τζάιλς. Ἡ κυρία μὲ διέταξε νὰ κεράσω μπίραν, καὶ ἐπειδὴ ἐστενοχωρούμην εἰς τὸ δωμάτιόν μου, καὶ ἐπιθυμοῦσα συντροφιά, ἦλθα ἐδῶ διὰ νὰ λάβω μέρος εἰς τὴν ὁμιλίαν.»

Ὁ Μπρίττλς καὶ ἡ λοιπὴ ὁμήγυρις ἐξεδήλωσαν δι' ἐπιδοκιμαστικοῦ ψιθύρου τὴν εὐγνωμοσύνην των διὰ τὴν συγκατάβασιν τοῦ κυρίου Τζάιλς, ὅστις ἰδὼν πάντας μετ' ἤθους προστατευτικοῦ, ἐφαίνετο ὡσεὶ ἔλεγεν, ὅτι ἐν ὅσῳ φέρονται φρόνιμα, δὲν θὰ ἐγκαταλίπῃ αὐτούς.

«Πῶς εἶναι ἀπόψε ὁ πληγωμένος, σέρ; ἠρώτησεν ὁ Τζάιλς.

— Ὄχι τόσῳ καλά, ἀπεκρίνατο ὁ ἰατρός. Φοβοῦμαι πολὺ μήπως ἐμπλέξατε κακά, κύριε Τζάιλς.

— Ἐλπίζω, σέρ, ὅτι δὲν θ' ἀποθάνῃ, εἶπεν ὁ Τζάιλς τρέμων. Ἐὰν συνέβαινε τοῦτο, οὐδέποτε θὰ παρηγορούμην. Οὐδέποτε θὰ ἤθελα, δι' ὅλα τὰ ἀσημικὰ τοῦ κόσμου, νὰ προξενήσω τὸν θάνατον ἑνὸς παιδίου.

— Δὲν πρόκειται περὶ αὐτοῦ, εἶπεν ὁ ἰατρὸς διὰ τόνου φωνῆς μυστηριώδους. Εἴσθε χριστιανός, καὶ φοβεῖσθε τὸν Θεόν, κύριε Τζάιλς;

— Βεβαιότατα σέρ, ἐψέλλισεν ὁ Τζάιλς ὠχριάσας.

— Καὶ σεῖς; ἠρώτησεν ὁ ἰατρὸς μετ' αὐστηρότητος, στραφεὶς πρὸς τὸν Μπρίττλς.

— Ὢ Θεέ μου! ἀνεφώνησεν οὗτος ἐγερθεὶς ἔντρομος· ὅ τι εἶναι ὁ κύριος Τζάιλς εἶμαι κ' ἐγώ.

— Λοιπόν, τότε ἀποκρίθητέ μοι καὶ οἱ δύο, ὑπέλαβεν ὁ ἰατρὸς ὀργίλος. Δύνασθε νὰ βεβαιώσητε μεθ' ὅρκου ὅτι τὸ παιδίον, τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται ἐπάνω, εἶναι τὸ ἴδιον τὸ ὁποῖον τὴν παρελθοῦσαν νύκτα ἐπέρασεν ἀπὸ τὸ παράθυρον. Ἐμπρός, ἀποκρίθητε! Σᾶς ἀκούω.»

Ὁ ἰατρός, οὗ ἡ πρᾳότης καὶ τὸ μειλίχιον ἦθος ἦσαν πασίγνωστα, ἐποίησε τὴν ἐρώτησιν ταύτην μετὰ τοσούτου θυμοῦ, ὥστε ὁ Τζάιλς καὶ ὁ Μπρίττλς, ἐζαλισμένοι ὄντες καὶ ἐκ τοῦ ζύθου, προσεῖδον ἀλλήλους ἄναυδοι.

«Πάρεδρε, προσέξατε καλῶς εἰς τὴν ἀπάντησίν των, εἶπεν ὁ ἰατρὸς ὑψώσας μετὰ μεγάλης ἐπισημότητος τὸν δείκτην δάκτυλον. Ἐντὸς ὀλίγου ἡ ἀπάντησις αὕτη θὰ ἔχῃ σπουδαῖα ἐπακόλουθα.»

Ὁ πάρεδρος προσεπάθησε νὰ φανῇ ὅσον ἠδύνατο σοβαρός, καὶ ἔλαβεν εἰς χεῖρας τὴν ράβδον, σύμβολον τοῦ ἀξιώματός του.

«Σημειώσατε καλῶς ὅτι πρόκειται ἁπλοῦν ζήτημα ταυτότητος, εἶπεν ὁ ἰατρός.

— Ἔχετε πληρέστατα δίκαιον, σέρ, εἶπεν ὁ πάρεδρος βήχων σφοδρῶς, διότι κενώσας ἐν βίᾳ τὸ κανάτιόν του ὀλίγον ἔλειψε νὰ πνιγῇ.

— Ἄνθρωποι κακόβουλοι ἀποπειρῶνται νὰ εἰσδύσωσι διὰ νυκτὸς εἰς μίαν οἰκίαν, εἶπεν ὁ ἰατρός. . . . Τεταραγμένοι ἐκ τῆς αἰφνιδίας ταύτης ἐπιθέσεως, δύο ἄνθρωποι διαβλέπουσιν ἐν τῷ σκότει, διὰ μέσου τοῦ καπνοῦ τῆς πυρίτιδος ἓν παιδίον. Τὴν ἐπαύριον ἓν παιδίον παρουσιάζεται εἰς τὴν αὐτὴν οἰκίαν, κρούει τὴν θύραν, καὶ ἐπειδὴ ἔχει δεμένον τὸν βραχίονά του οἱ δύο ἐκεῖνοι ἄνθρωποι τὸ συλλαμβάνουσι διὰ τῆς βίας. Οὕτω δὲ πράττοντες, ἐκθέτουσι τὴν ζωήν του εἰς μέγαν κίνδυνον, καὶ ὁρκίζονται ἀκολούθως ὅτι αὐτὸ εἶναι ὁ κλέπτης. Τώρα μένει νὰ μάθωμεν ἂν τὰ πράγματα πιστοποιῶσι τὴν ἀλήθειαν τῶν καταθέσεων τῶν δύο αὐτῶν ἀνθρώπων, καὶ ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει εἰς τί οὗτοι ἐκτίθενται.

— Αὐτὸς εἶναι ὁ νόμος, κανεὶς δὲν ἀμφιβάλλει, εἶπεν ὁ πάρεδρος, προσκλίνας εὐσεβάστως.

— Σᾶς ἐρωτῶ καὶ πάλιν, ἀνεκραύγασεν ὁ ἰατρὸς βροντοφώνως, δύνασθε νὰ βεβαιώσητε ἐπισήμως μεθ' ὅρκου τὴν ταυτότητα τοῦ παιδίου;»

Ὁ Μπρίττλς καὶ ὁ Τζάιλς προσέβλεπον ἀλλήλους ἀμηχανοῦντες. Ὁ πάρεδρος ἐπέθηκε τὴν χεῖρα ὄπισθεν τοῦ ὠτός, ὅπως μηδὲ λέξις τῆς ἀπαντήσεώς των τοῦ διαφύγῃ. Ἀμφότεραι δ' αἱ θεράπαιναι καὶ ὁ γανωτὴς προέκυψαν τὸ σῶμά των ἵνα ἀκούσωσιν εὐκρινέστερον, καὶ ὁ ἰατρὸς ἔστρεφε περὶ αὐτὸν ἐταστικὸν βλέμμα, ὅτε ἠκούσθη κρουόμενος ὁ κώδων τῆς θύρας καὶ συγχρόνως κρότος ἁμάξης.

«Νὰ ἡ ἀστυνομία! ἀνεκραύγασεν ὁ Μπρίττλς, λίαν ἀνακουφισθείς.

— Ποία ἀστυνομία; εἶπεν ὁ ἰατρός, ταραχθεὶς καὶ οὗτος.

— Οἱ ἀστυνομικοὶ ὑπάλληλοι τοῦ Μπόου Στρὴτ (Bowstreet), προσέθηκεν ὁ Μπρίττλς, λαβὼν ἓν κηρίον ἵνα φέξῃ· ὁ κύριος Τζάιλς καὶ ἐγὼ τοὺς εἰδοποιήσαμεν ἀπὸ τὸ πρωΐ.

— Πῶς! ἀνεφώνησεν ὁ ἰατρός.

— Μάλιστα, σέρ, εἶπεν ὁ Μπρίττλς, ἔστειλα δύο ἀράδες γράμμα τὸ πρωῒ μὲ τὸ λεωφορεῖον, καὶ ἀποροῦσα μάλιστα πῶς δὲν ἤρχοντο προτήτερα.

— Ἇ, τοὺς παρηγγείλατε νὰ ἔλθωσι! Εἰς τὸ διάβολον νὰ 'πᾶν τὰ λεωφορεῖα! Ὅλοι μποῦφοι νὰ ἦσθε!» εἶπεν ὁ ἰατρὸς σπεύσας νὰ ἐξέλθῃ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Λ'

Ἡ θέσις τοῦ Ὄλιβερ δεινοῦται.

«Ποῖος εἶναι; ἠρώτησεν ὁ Μπρίττλς ἡμιανοίξας τὴν θύραν, χωρὶς νἀποσύρῃ τὴν ἅλυσιν, καὶ θεὶς τὴν χεῖρα πρὸ τοῦ κηρίου, ὅπως κάλλιον ἴδῃ.

— Ἀνοίξατε, ἀπεκρίνατο μία φωνή· εἶναι οἱ

Digitized by Google

ἀστυνομικοὶ ὑπάλληλοι ἐκ Μπόου Στρὴτ, τοὺς ὁποίους ἐζητήσατε σήμερον τὸ μεσημέριον.»

Ἐνθαρρυνθεὶς ἐκ τῶν λόγων τούτων, ὁ Μπρίττλς ἤνοιξεν ἐντελῶς τὴν θύραν, καὶ εὑρέθη ἐνώπιον ἀνδρὸς μεγαλοπρεποῦς, μακρὸν φέροντος ἐπενδύτην, ὅστις εἰσῆλθε χωρὶς λέξιν νὰ εἴπῃ καὶ ἐσπόγγισεν τὰ ὑποδήματά του ἐπὶ τῆς ψιάθου ἀφελέστατα, ὡσεὶ εὑρίσκετο ἐν τῇ οἰκίᾳ του.

«Στείλατε ἀμέσως κανένα νὰ βοηθήσῃ τὸν σύντροφόν μου, παλληκάρι μου, εἶπεν ὁ ἀστυνομικὸς ὑπάλληλος. Φυλάττει τὴν ἅμαξαν· ἔχετε σταῦλον; ὅπου νὰ ἔμβῃ ἡ ἅμαξα δι' ὀλίγον καιρόν;»

Ὁ Μπρίττλς ἀπήντησε καταφατικῶς καὶ ἔδειξε τὸν σταῦλον. Ὁ ἀστυνομικὸς ἀνὴρ ἐπέστρεψε διὰ νὰ βοηθήσῃ τὸν σύντροφόν του νὰ εἰσαγάγωσι τὴν ἅμαξαν, ἐν ᾧ ὁ Μπρίττλς ἐφώτιζε, θαυμάζων αὐτούς. Τούτου γενομένου ἐπανῆλθον εἰς τὴν οἰκίαν· ὡδήγησαν αὐτοὺς εἴς τινα αἴθουσαν, ὅπου ἐξέβαλον τοὺς πίλους καὶ τοὺς ἐπενδύτας των καὶ ἐφάνησαν οἷοι ἦσαν. Ὁ κρούσας τὴν θύραν ἦν ἀνὴρ ῥωμαλέος, ἀναστήματος μετρίου, πεντηκοντούτης περίπου· εἶχε κόμην μέλαιναν καὶ στιλπνὴν, παραγναθίδας, στρογγύλον πρόσωπον καὶ ὀξεῖς ὀφθαλμούς. Ὁ ἕτερος εἶχε πυρρὰν καὶ οὔλην τὴν κόμην, καὶ οὐχὶ εὐχάριστον φυσιογνωμίαν, ῥῖνα ἀνάσιμον καὶ ἀπαίσιον βλέμμα.

«Εἴπετε εἰς τὰ αὐθεντικά σας ὅτι ὁ Μπλάδερς (Blathers) καὶ ὁ Ντάφ (Duff) εὑρίσκονται ἐδῶ, εἶπεν ὁ πρῶτος θωπεύσας διὰ τῆς χειρὸς τὴν κόμην του καὶ ἀποθεὶς ἐπὶ τῆς τραπέζης ζεῦγος χειροπεδῶν. . . . Ἆ, καλημέρα σας, σέρ. Ἠμπορῶ νά σας εἴπω δύο λέξεις ἰδιαιτέρως;»

Αἱ λέξεις αὗται ἀπηυθύνοντο πρὸς τὸν κύριον Λόσμπερν, ὅστις ἐφάνη κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν, καὶ νεύσας εἰς τὸν Μπρίττλς νὰ ἐξέλθῃ, εἰσήγαγε τὰς δύο κυρίας καὶ ἔκλεισε τὴν θύραν.

«Ἰδοὺ ἡ οἰκοδέσποινα,» εἶπε δείξας τὴν κυρίαν Μαιυλάη.

Ὁ κύριος Μπλάδερς ἐχαιρέτισε· παρακληθεὶς δὲ νὰ καθήσῃ, ἔλαβεν ἓν κάθισμα, ἀπέθηκε τὸν πῖλόν του χαμαὶ καὶ ἔνευσεν εἰς τὸν Ντάφ νὰ κάμῃ τὸ ἴδιον· ὁ τελευταῖος οὗτος, ὅστις δὲν ἐφαίνετο συνειθισμένος ὡς ὁ κ. Μπλάδερς εἰς τὴν συναναστροφὴν τῶν μεγάλων, καὶ ὅστις λίαν ἐστενοχωρημένος εὑρίσκετο, ἐκάθησε μεθ' ὁρμῆς καὶ διὰ νὰ δείξῃ μεγάλην σοβαρότητα, ἐπέθηκεν ἐπὶ τῶν χειλέων τὴν λαβὴν τῆς ῥάβδου του.

«Τώρα ἂς ὁμιλήσωμεν περὶ τῆς ἐνταῦθα γενομένης ἀποπείρας κλοπῆς διὰ ῥήξεως, εἶπεν ὁ Μπλάδερς. Πῶς συνέβη τὸ πρᾶγμα;»

Ὁ κύριος Λόσμπερν, ὅστις ἤθελε νὰ κερδήσῃ καιρὸν, διηγήθη τὴν ὑπόθεσιν διὰ μακρῶν καὶ μετὰ τῶν ἐλαχίστων λεπτομερειῶν, ἐν ᾧ οἱ κύριοι Μπλάδερς καὶ Ντάφ ἐδείκνυον ὅτι κατανοοῦσι κατὰ βάθος τὸ πρᾶγμα, ἀνταλλάσσοντες ἔστιν ὅτε βλέμμα συνεννοήσεως.

«Οὐδὲν δύναμαι νὰ ἐπιβεβαιώσω πρὸ τῆς ἐπιτοπίου ἐρεύνης, εἶπεν ὁ Μπλάδερς· φρονῶ ὅμως, καὶ εἰς τοῦτο πιστεύω ὅτι δὲν προτρέχω τῶν πραγμάτων, ὅτι τὴν πρᾶξιν ταύτην δὲν ἐξετέλεσε *χάφρος*. Τί λέγεις, Ντάφ;

— Ὄχι βέβαια, ἀπεκρίνατο ὁ Ντάφ.

— Ἵνα αἱ κυρίαι καταλάβωσι τὴν λέξιν *χάφρος*, ὑποθέτω ὅτι ἐννοεῖτε διὰ τούτου, πῶς ὁ κλέπτης δὲν εἶναι χωρικὸς, ἀλλὰ κάτοικος τοῦ Λονδίνου, εἶπεν ὁ κύριος Λόσμπερν μειδιῶν.

— Ἀκριβῶς αὐτὸ, σέρ, ἀπεκρίνατο ὁ Μπλάδερς. Ἄλλο τίποτε δὲν εἰξεύρετε;

— Ὄχι, εἶπεν ὁ ἰατρός.

— Ποῖον εἶναι λοιπὸν αὐτὸ τὸ παιδίον, περὶ τοῦ ὁποίου λέγουσιν οἱ ὑπηρέται; ἠρώτησεν ὁ Μπλάδερς.

— Τίποτε ἀπολύτως! εἶπεν ὁ ἰατρός. Εἷς ἀνόητος ὑπηρέτης ἐφαντάσθη ἀπὸ τὸν τρόμον του, ὅτι τὸ παιδίον συνήργησε, Κύριος οἶδε πῶς, εἰς τὸ κακούργημα. Ἀλλὰ τοῦτο εἶναι αὐτόχρημα παραλογισμός.

— Δέν το εἰξεύρομεν αὐτὸ, παρετήρησεν ὁ Ντάφ.

— Πολὺ ὀρθῶς, προσέθηκεν ὁ Μπλάδερς ἐπιδοκιμάζων διὰ νεύματος τὴν παρατήρησιν τοῦ συντρόφου του, καὶ παίζων ἀφελῶς μὲ τὰς χειροπέδας, ὡς νὰ ἦσαν αὗται ὀρχηστικαὶ καστανίδες. Τί εἶναι αὐτὸ τὸ παιδίον; ὁποίας πληροφορίας περὶ ἑαυτοῦ παρέχει; πόθεν ἔρχεται; Δὲν ἔπεσε βέβαια ἐξ οὐρανοῦ, ἢ ὄχι, σέρ;

— Ὄχι βεβαίως, ἀπεκρίνατο ὁ ἰατρὸς, ἀμηχάνως βλέπων τὰς κυρίας· εἰξεύρω ὅλην τὴν ἱστορίαν του, ἀλλὰ περὶ αὐτοῦ θὰ ὁμιλήσωμεν ἀργότερα. Ἐπιθυμεῖτε πρὸ παντὸς ἄλλου, ὑποθέτω, νὰ ἴδητε τὸ μέρος, ὁπόθεν οἱ κλέπται ἀπεπειράθησαν νὰ εἰσέλθωσι.

— Ἀναμφιβόλως, ἀπήντησεν ὁ κύριος Μπλάδερς. Ἀναγκαιοτάτη μᾶς εἶναι κατὰ πρῶτον ἡ ἐπιτόπιος ἔρευνα, τοὺς δὲ ὑπηρέτας ἀνακρίνομεν κατόπιν. Αὕτη εἶναι ἡ συνήθης ὁδὸς τῆς διαδικασίας.»

Ἐκόμισαν φῶτα, καὶ οἱ κύριοι Μπλάδερς καὶ Ντάφ, συνοδευόμενοι ὑπὸ τοῦ παρέδρου, τοῦ Μπρίττλς, τοῦ Τζάιλς, ἑνὶ λόγῳ ὑπὸ πάντων τῶν ὑπηρετῶν, μετέβησαν εἰς τὸ μικρὸν πλυντήριον εἰς τὸ ἄκρον τοῦ διαδρόμου, ἐξήτασαν τὸ παράθυρον ἐσωτερικῶς, εἶτα ἐξελθόντες ἐξήτασαν αὐτὸ καὶ ἐξωτερικῶς. Ἔλαβον ἓν κηρίον διὰ νὰ παρατηρήσωσι τὸ θραυσθὲν παραθυρόφυλλον, ἕνα φανὸν διὰ νἀνακαλύψωσι τὰ ἴχνη τῶν βημάτων, καὶ ἓν δίκρανον διὰ νἀνερευνήσωσι τοὺς θάμνους. Τούτων δὲ πάντων τελεσθέντων, ἐν μέσῳ εὐλαβοῦς σιγῆς τῶν περιεστώτων, οἱ κύριοι Τζάιλς καὶ Μπρίττλς προσεκλήθησαν νὰ ἐκθέσωσιν ὅσα διέπραξαν κατὰ τὴν προλαβοῦσαν νύκτα· τὴν

Digitized by Google

ἔκθεσίν των ταύτην ἠναγκάσθησαν νὰ ἐπαναλάβωσιν ἓξ φορὰς κατὰ συνέχειαν ἀντὶ μιᾶς· καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐπὶ μιᾶς μόνον περιπτώσεως εὑρέθησαν διαφωνοῦντες, ἐν τέλει ὅμως ἐπὶ μιᾶς δωδεκάδος. Εἶτα ὁ Μπλάδερς καὶ ὁ Ντὰφ διέταξαν ὅλους νὰ ἐξέλθωσι, καὶ συνεσκέφθησαν ἐπὶ μακρὸν μετὰ τοσαύτης μυστικότητος καὶ ἐπισημότητος, ὥστε πρὸς τὴν συνδιάσκεψιν αὐτῶν παραβαλλόμενον οἱονδήποτε συμβούλιον ἐξόχων ἰατρῶν περὶ οἱασδήποτε σοβαρᾶς ἀσθενείας, θὰ ἐφαίνετο παιδικὸν παίγνιον.

Διαρκούσης τῆς συσκέψεως αὐτῶν, ὁ ἰατρὸς περιεπάτει ἐν τῇ πλησίον αἰθούσῃ, ἀμηχανῶν καὶ σφόδρα τεταραγμένος, ἐν ᾧ ἡ κυρία Μαιυλάη καὶ ἡ Ῥόζα προσέβλεπον ἀλλήλας ἀνήσυχοι.

«Τῇ ἀληθείᾳ, εἶπεν ὁ κύριος Λόσμπερν σταθεὶς ἀποτόμως, ἀφ' οὗ διέτρεξε τὴν αἴθουσαν μεγάλοις βήμασι, δὲν εἰξεύρω τί νὰ κάμω.

— Φρονῶ, εἶπεν ἡ Ῥόζα, ὅτι ἂν διηγηθῇ τις εἰς αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους πιστῶς τὴν ἱστορίαν τοῦ δυστυχοῦς παιδίου, θὰ ἐκλείψῃ πᾶσα κατ' αὐτοῦ ὑποψία.

— Σφόδρα ἀμφιβάλλω, ἀγαπητή μις, εἶπεν ὁ ἰατρὸς σείσας τὴν κεφαλήν. Οὐδόλως πιστεύω ὅτι ἀρκεῖ τοῦτο νἀποδείξῃ τὴν ἀθωότητά του εἰς τοὺς ἀνθρώπους αὐτούς, οὐδὲ μάλιστα εἰς ἀνωτέρους τούτων δημοσίους λειτουργούς. «Μεθ' ὅλα ταῦτα, θὰ εἴπωσι, τί εἶναι αὐτὸ τὸ παιδίον; Τυχοδιώκτης.» Ἄλλως δέ, ἡ ἱστορία του κρινομένη συμφώνως πρὸς τὰ συνήθως γινόμενα καὶ τὸν κοινὸν νοῦν, εἶναι λίαν ἀπίθανος.

— Ὑμεῖς ὅμως δὲν ἀμφιβάλλετε περὶ τῆς ἀληθείας αὐτῆς, ἔσπευσε νὰ εἴπῃ ἡ Ῥόζα.

— Ἐγὼ παραδέχομαι αὐτήν, ὅσῳ παράδοξος καὶ ἂν φαίνηται, ἐξηκολούθησε λέγων ὁ ἰατρός· καὶ ἴσως οὕτω πράττων φέρομαι πολὺ ἀνόητα· οὐδαμῶς ὅμως πιστεύω ὅτι τὴν αὐτὴν ἀξίαν θἀποδώσωσιν εἰς ταύτην καὶ πολύπειροι ἀστυνομικοὶ ὑπάλληλοι.

— Διατί ὄχι; ἠρώτησεν ἡ Ῥόζα.

— Διατί; καλόν μου παιδίον, ἀπεκρίνατο ὁ ἰατρός· διότι ἡ ἱστορία αὕτη ἐξεταζομένη ὡς ἐκεῖνοι ἐξετάζουσι τὰ πράγματα, φαίνεται ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις οὐχὶ εὐχάριστος· τὰ κατ' αὐτοῦ μαρτυροῦντα εἰσὶ φανερὰ καὶ ἀποδεδειγμένα, τὰ δ' ὑπὲρ αὐτοῦ ἀσαφῆ καὶ ἀόριστα. Ἀλλ' οἱ κύριοι ἐκεῖνοι ἀπαιτοῦσι πάντοτε τὰς αἰτίας καὶ τὸν λόγον τῶν πραγμάτων καὶ οὐδὲν παραδέχονται ἄνευ ἀποδείξεων ἐπαρκῶν. Κατὰ τὴν ἰδίαν του ὁμολογίαν, βλέπετε ὅτι ἀπὸ πολλοῦ χρόνου συζῇ μετὰ κλεπτῶν· συνελήφθη ἅπαξ καὶ προσήχθη ἐνώπιον τοῦ πταισματοδίκου, κατηγορούμενος ὅτι ἔκλεψεν ἓν μανδήλιον ἐκ τοῦ θυλακίου κυρίου τινός. Ἀνηρπάγη διὰ τῆς βίας ἐκ τῆς κατοικίας τοῦ κυρίου ἐκείνου, καὶ ἤχθη εἰς μέρος ὅπερ δὲν δύναται νὰ ὁρίσῃ καὶ οὗ ἀγνοεῖ τὴν θέσιν. Ἀκολούθως ἔφερον αὐτὸν εἰς Τσέρτσῃ ἄνθρωποι λίαν ἀγαπῶντες αὐτόν, ὡς φαίνεται, καὶ ἐξηνάγκασαν αὐτὸν ἑκόντα ἀέκοντα νὰ εἰσχωρήσῃ εἰς μίαν οἰκίαν διά τινος παραθύρου ὅπως διευκολύνῃ τὴν κλοπήν· ἀκριβῶς δὲ καθ' ἣν στιγμὴν ἐσκόπει νὰ ἐπικληθῇ βοήθειαν, ὅπερ πασιφανῶς θἀπεδείκνυ τὴν ἀθωότητά του, πληγώνεται, ὡς ἂν πάντα συνώμνυον ὅπως ἐμποδίσωσιν αὐτὸν τοῦ νὰ κάμῃ ἀγαθήν τινα πρᾶξιν. Πάντα ταῦτα φαίνονται εἰς ὑμᾶς ἀρκούντως σαφῆ;

— Εἶναι πολὺ παράδοξα, τὸ ὁμολογῶ, εἶπεν ἡ Ῥόζα, μειδιῶσα διὰ τὴν μεγάλην τοῦ ἰατροῦ ζωηρότητα. Οὐδὲν ὅμως πάλιν βλέπω τὸ ἀποδεικνύον τὴν ἐνοχὴν τοῦ δυστυχοῦς παιδίου.

— Ὄχι, ἀναμφιβόλως, ἀπεκρίνατο ὁ ἰατρός. Τοιαῦται εἶναι αἱ γυναῖκες πάντοτε! οἱ ὡραῖοί των ὀφθαλμοί, εἴτε ἐπ' ἀγαθοῦ εἴτε ἐπὶ κακοῦ, ἓν μόνον μέρος βλέπουσι τοῦ ζητήματος, καὶ πάντοτε ἐκεῖνο, ὅπερ ἐκ πρώτης ἐντυπώσεως εἶδον.»

Καὶ μετὰ τὸ ἀπόφθεγμα τοῦτο, ὁ ἰατρὸς ἐπαναθεὶς τὰς χεῖρας εἰς τὰ θυλάκια, ἤρχισε καὶ αὖθις νὰ βηματίζῃ ἐν τῇ αἰθούσῃ.

«Ὅσῳ πλέον τὸ σκέπτομαι, τόσῳ πλέον πείθομαι, εἶπεν, ὅτι ἂν τὰ πάντα ὁμολογήσωμεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, αὐτούς, θὰ ἐμπερδεύσωμεν τὸ πρᾶγμα καὶ θὰ δυσχεράνωμεν τὴν ὑπόθεσιν. Εἶμαι βέβαιος ὅτι οὐδόλως θὰ πιστεύσωσι τοὺς λόγους ἡμῶν, καὶ ἐν περιπτώσει καθ' ἣν τὸ παιδίον μὴ καταδικασθῇ, ἡ δημοσιότης τῶν ἐπιβαρυνουσῶν αὐτὸ ὑπονοιῶν θὰ παρενέβαλε σπουδαῖον κώλυμα εἰς τὰς ἀγαθὰς καὶ φιλανθρώπους ὑμῶν ὑπὲρ αὐτοῦ προθέσεις, καὶ εἰς τὴν ἐπιθυμίαν ὑμῶν νά τον ἐξαγάγητε τῆς ἀθλιότητος.

— Θεέ μου, ἀγαπητὲ ἰατρέ, τί νὰ κάμωμεν τότε; εἶπεν ἡ Ῥόζα. Διατί προσεκάλεσαν αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους;

— Τῷ ὄντι! ἀνεφώνησεν ἡ κυρία Μαιυλάη. Πολὺ θὰ ηὐχαριστούμην ἐὰν ἔφευγον μίαν ὥραν ἀρχήτερα.

— Ἓν μόνον μέσον ὑπολείπεται, εἶπε τέλος ὁ κύριος Λόσμπερν, καθήσας ἐν ἀποθαρρύνσει, νὰ προσενεχθῶμεν μετὰ μεγάλης θρασύτητος. Ὁ σκοπὸς ὃν προτιθέμεθα εἶναι ἐπαινετός, καὶ τοῦτο δικαιολογεῖ ἡμᾶς. Τὸ παιδίον κατέχεται ὑπὸ σφοδροῦ πυρετοῦ, καὶ ἀδυνατεῖ νὰ ὁμιλήσῃ, τοῦτο τοὐλάχιστον εἶναι μέγα κέρδος. Ποιήσωμεν τὸ κατὰ δύναμιν, καὶ ἂν δὲν ἐπιτύχωμεν, τὸ σφάλμα δὲν θὰ ἦναι ἰδικόν μας.... Εἰσέλθετε!

— Λοιπόν, σέρ, εἶπεν ὁ Μπλάδερς, εἰσελθὼν μετὰ τοῦ συντρόφου του καὶ κλείσας ἐπιμελῶς τὴν θύραν πρὸ τοῦ νὰ συμπληρώσῃ τὸν λόγον του, τὸ πρᾶγμα δὲν ἦτο συμπεφωνημένον.

— Τί διάβολον ἐννοεῖται μὲ τὸ συμπεφωνημένον; ἠρώτησεν ὁ ἰατρὸς ἀνυπομόνως.

Digitized by Google

— Λέγομεν περὶ μιᾶς κλοπῆς, ὅτι ἦτο πρᾶγμα συμπεφωνημένον, κυρία μου, εἶπεν ὁ Μπλάδερς, ἀποταθεὶς πρὸς τὴν κυρίαν Μαιυλάη καὶ τὴν Ῥόζαν, ὡς εἰ συνεπάθει διὰ τὴν ἀμάθειάν των, ἐν ᾧ ᾤκτειρε καὶ περιεφρόνει τὴν τοῦ ἰατροῦ, ὅτι ἦτο πρᾶγμα συμπεφωνημένον, ὅταν καὶ οἱ ὑπηρέται εἰσὶ συνένοχοι.

— Οὐδεὶς ὑπωπτεύθη αὐτούς, εἶπεν ἡ κυρία Μαιυλάη.

— Δυνατόν, κυρία μου, ἀπεκρίνατο ὁ Μπλάδερς· ἠμποροῦσε ὅμως νὰ ἔχουν καὶ αὐτοὶ τὴν οὐράν των μέσα.

— Καὶ τοσούτῳ μᾶλλον, καθ' ὅσον ἔχουσιν ἐμπιστοσύνην εἰς αὐτούς, προσέθηκεν ὁ Ντάφ.

— Φρονοῦμεν ἐπίσης, ἐξηκολούθησε λέγων ὁ Μπλάδερς, ὅτι οἱ κλέπται ἦλθον ἐκ Λονδίνου· διότι ἡ κλοπὴ ἦτο ἐσχεδιασμένη μὲ μεγάλην τέχνην.

— Ἀλήθεια, πολὺ καλὴ δουλειά, παρετήρησεν ὁ Ντάφ ταπεινῇ τῇ φωνῇ.

— Ἦσαν δύο, προσέθηκεν ὁ Μπλάδερς, καὶ εἶχον μαζί των καὶ ἓν παιδίον, αὐτὸ εἶναι φῶς φανερόν, μόνον ἂν ἴδῃ τις τὸ παράθυρον· ταῦτα μόνον δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ἐπὶ τοῦ παρόντος. Τώρα, 'πηγαίνομεν ἀμέσως, ἂν ἀγαπᾶτε, νὰ ἴδωμεν καὶ τὸ παιδίον ἐπάνω.

— Οἱ κύριοι θὰ πάρωσιν ὅμως ἐν πρώτοις κάτι τι, κυρία Μαιυλάη; εἶπεν ὁ ἰατρὸς περιχαρής, ὡσεὶ αἰφνιδία τις ἔμπνευσις ἐπῆλθεν αὐτῷ.

— Βεβαιότατα, ἔσπευσε νὰ εἴπῃ ἡ Ῥόζα μετὰ ζωηρότητος· ἀμέσως μάλιστα, ἐὰν οἱ κύριοι ἀγαπῶσιν.

— Εὐχαρίστως, μίς, εἶπεν ὁ Μπλάδερς, σπογγίσας διὰ τῆς χειρίδος τοῦ ἐνδύματός του τὸ στόμα. Ἡ ἐργασία αὐτὴ φέρει δίψαν. Ὅ τι εὑρεθῇ πρόχειρον, μίς· μὴ λαμβάνετε ἐνόχλησιν πρὸς χάριν μας.

— Τί ἀγαπᾶτε νὰ πάρητε; ἠρώτησεν ὁ ἰατρός, ἀκολουθῶν τὴν νεάνιδα εἰς τὸ ὀψοφυλάκειον.

— Ἂν δέν σας φέρῃ ἐνόχλησιν, μίαν στάλαν ρῶμι, σέρ, ἀπεκρίνατο ὁ Μπλάδερς. Ἔκαμνε πολὺ ψῦχος εἰς τὸν δρόμον, καὶ ἕνα ποτηράκι ρῶμι πολὺ θερμαίνει τὸ αἷμα.»

Τὴν λίαν ἐνδιαφέρουσαν ὁμολογίαν ταύτην ἐποίει πρὸς τὴν κυρίαν Μαιυλάη, ἥτις ἤκουσεν αὐτὴν προσηνῶς· ὁ ἰατρὸς εὗρε καιρὸν ἐν τούτοις νὰ ἐξέλθῃ.

«Ἆ, κυρίαι μου, εἶπεν ὁ Μπλάδερς, σφίγξας δι' ὅλης τῆς παλάμης τὸ ποτήριον καὶ πλησιάσας αὐτὸ εἰς τὰ χείλη του· ἀπὸ αὐτὰς τὰς ὑποθέσεις, πολλὰς φοβερὰς εἶδα εἰς τὸν βίον μου.

— Μπλάδερς, ἐνθυμεῖσθε τὴν κλοπὴν ἐκείνην, ὁποῦ ἔγινεν εἰς τὸ Ἔντμοντον; ὑπολαβὼν εἶπεν ὁ κύριος Ντάφ, ὑποβοηθῶν τὴν μνήμην τοῦ συναδέλφου του.

— Ναί, ἦτο κλοπὴ ἀπαράλλακτος καθὼς τὴν χθεσινήν, εἶπεν ὁ Μπλάδερς. Αὐτὴν τὴν ἔκαμεν ὁ Κόνκυ Τσίκγουηντ (Conkey Chickweed), ἢ ὄχι;

— Ὅλα τὰ περνᾶτε εἰς τὸν λογαριασμόν του, ἀπεκρίνατο ὁ Ντάφ. Ἀλλ' εἶμαι βέβαιος πῶς τὴν ἔκαμεν ἡ οἰκογένεια Πέτ, καὶ ὁ Κόνκυ ἐνείχετο εἰς αὐτὴν ὅσον καὶ ἐγώ.

— Ἔλα δά! ἀνταπήντησεν ὁ κύριος Μπλάδερς, τὸ εἰξεύρω πολὺ καλά, νομίζω. Δὲν ἐνθυμεῖσθε λοιπόν, πῶς ὁ Κόνκυ ἄφησε νά τον κλέψουν τὰ χρήματά του; Καὶ τί κρότον ἔκαμεν αὐτὴ ἡ ὑπόθεσις; Ἦτο σωστὸν μυθιστόρημα!

— Τί ἦτο λοιπὸν αὐτὴ ἡ ὑπόθεσις; ἠρώτησεν ἡ Ῥόζα, φλεγομένη ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας νὰ φέρῃ εἰς εὐθυμίαν τοὺς ὀχληροτάτους ἐκείνους ἐπισκέπτας.

— Ἦτο κλοπὴ πρωτάκουστος, μίς, εἶπεν ὁ Μπλάδερς. Ὁ ἐν λόγῳ Κόνκυ Τσίκγουηντ....

— Κόνκυ θὰ εἴπῃ μυταρᾶς, κυρία, εἶπε διακόψας αὐτὸν ὁ Ντάφ.

— Ἀλλ' ἡ κυρία τὸ εἰξεύρει κάλλιστα, ἢ ὄχι; ἠρώτησεν ὁ κύριος Μπλάδερς. Πάντοτε μὲ διακόπτετε, Ντάφ. Ὁ Κόνκυ Τσίκγουηντ λοιπὸν οὗτος εἶχεν ἓν καπηλεῖον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τοῦ Μπαίτλμπριτζ, ὅπου πολλοὶ νέοι λόρδοι ὑπήγαινον καὶ ἔβλεπον τὰς ἀλεκτρυονομαχίας κτλ. Ἐγὼ ὁ ὁποῖος μετέβαινον ἐκεῖ συχνά, δύναμαι νά σας βεβαιώσω, ὅτι ἡ δουλειά του ὑπήγαινεν ἐξαίρετα. Ἀλλ' ἔξαφνα μίαν νύκτα τοῦ κλέπτουν τριακοσίας εἴκοσι ἑπτὰ λίρας, ἀπὸ μίαν πάνινην σακκούλαν· τοῦ ἐκλάπησαν δὲ ἀπὸ τὸν κοιτῶνά του, κατὰ τὰ χαράγματα, ἀπὸ ἕνα ἄνθρωπον πολὺ ὑψηλοῦ ἀναστήματος, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἓν ἔμπλαστρον εἰς τὸν ὀφθαλμόν του, καὶ ὁ ὁποῖος εἶχε κρυβῆ ὑποκάτω ἀπὸ τὸ κρεβάτιον καὶ ὅταν ἐξετέλεσε τὴν κλοπὴν ἐπήδησεν ἀπὸ τὸ παράθυρον, τὸ ὁποῖον ἦτο εἰς τὸ πρῶτον πάτωμα. Ἀλλ' ὁ Κόνκυ ἦτο καὶ ἐκεῖνος 'γρήγορος, ἐξύπνησεν ἅμα ἤκουσε τὸν κρότον, ἐπήδησε κάτω ἀπὸ τὸ κρεβάτι του, ἐπυροβόλησε τὸν κλέπτην, καὶ ἐξύπνησεν ὅλους τοὺς γείτονας. Ὅλοι λοιπὸν ἐσηκώθησαν εἰς τὸ ποδάρι, ἠρεύνησαν πανταχοῦ, καὶ εὗρον ὅτι ὁ Κόνκυ ἐπλήγωσε τὸν κλέπτην, διότι παρετηροῦντο ἴχνη αἵματος μέχρις ἑνὸς τοίχου, πολὺ ἀπέχοντος, καὶ πέραν τούτου τίποτε. Ἕνεκα τῆς ἀπωλείας τοῦ χρηματοδέματος ὁ Τσίκγουηντ κατεστράφη, καὶ τὸ ὄνομά του ἐτυπώθη εἰς τὴν ἐφημερίδα μεταξὺ τῶν πτωχευσάντων. Ἐγένετο συνεισφορὰ πρὸς συνδρομὴν τοῦ δυστυχοῦς αὐτοῦ, τοῦ ὁποίου τὸν ἐγκέφαλον διετάραξεν ἡ συμφορὰ ὁποῦ ἔπαθε, καὶ ὁ ὁποῖος ἐπὶ δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας περιέτρεχε τὰς ὁδοὺς τίλλων τὴν κόμην του καὶ ἐν τοιαύτῃ ἀπελπισίᾳ, ὥστε πολλοὶ ἐφοβήθησαν μὴ ἀποθάνῃ. Μίαν ἡμέραν ἔρχεται κατατρομασμένος εἰς τὸ κατάστημα τῆς ἀστυνομίας, ὁμιλεῖ ἰδιαιτέρως μὲ τὸν ὑπαστυνόμον, ὁ

Digitized by Google

ὁποῖος μετὰ πολλοὺς λόγους σημαίνει τὸν κώδωνα, προσκαλεῖ τὸν Ἰάκωβον Σπάιαρς (Jem Spyers)—ὁ Σπάιαρς ἦτο ἀστυνομικὸς ὑπάλληλος δραστηριώτατος—καὶ τῷ λέγει νὰ τρέξῃ νὰ βοηθήσῃ τὸν κύριον Τσίκγουηντ πρὸς σύλληψιν τοῦ κλέπτου. «Θὰ πιστεύσητε, Σπάιαρς, εἶπεν ὁ Τσίκγουηντ, ὅτι τὸν εἶδα χθὲς τὸ πρωῒ νὰ περάσῃ ἐμπρὸς ἀπὸ τὴν πόρταν μου;—Καὶ διατί δὲν τὸν ἅρπαζες ἀπὸ τὸν λαιμὸν ἀμέσως; ἠρώτησεν ὁ Σπάιαρς.

»— Ἐτρόμαξα τόσῳ πολύ, ὥστε πιστεύω ὅτι ἠμποροῦσε κανεὶς νά με σκοτώσῃ μὲ ἓν πτερόν, ἀπεκρίθη ὁ δυστυχὴς ἐκεῖνος ἄνθρωπος· ἀλλὰ τὸν ἔχομεν εἰς τὸ χέρι μας, διότι τὸν εἶδον καὶ τὸ βράδυ νὰ περάσῃ μεταξὺ τῶν δέκα καὶ τῶν ἕνδεκα τῆς νυκτός.»

»Ἀμέσως ὁ Σπάιαρς λαμβάνει ἓν καθαρὸν ὑποκάμισον καὶ ἓν κτένιον, διὰ νὰ ἔχῃ νἀλλάξῃ καθ' ἣν περίπτωσιν ἤθελεν ἀπουσιάσει ἐπὶ μίαν ἢ δύο ἡμέρας, ἀναχωρεῖ, καὶ ὑπάγει καὶ παραφυλάττει εἰς ἓν παράθυρον τοῦ καπηλείου, ὀπίσω ἀπὸ ἓν μικρὸν κόκκινον παραπέτασμα, φορῶν καὶ τὸν πῖλόν του καὶ ἕτοιμος νὰ ἐφορμήσῃ ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ κατὰ τοῦ κλέπτου· ἵστατο ἐκεῖ, τὴν ἑσπέραν ὅλην, καπνίζων τὴν πίπαν του, ὅταν αἴφνης ἀκούει τὸν Τσίκγουηντ νὰ φωνάζῃ· «Νά τος! κλέπτης! φονιᾶς!» Ὁ Ἰάκωβος Σπάιαρς ὁρμᾷ ἔξω, καὶ βλέπει τὸν Τσίκγουηντ νὰ τρέχῃ εἰς τὰ τέσσαρα, φωνάζων μὲ ὅλην του τὴν δύναμιν. Ἀκολουθεῖ αὐτόν, συναθροίζεται κόσμος, καὶ ὅλοι κραυγάζουσι, «Κλέπτης! κλέπτης!» Ὁ Τσίκγουηντ ἐξηκολούθει νὰ τρέχῃ καὶ νὰ φωνάζῃ, ὡσὰν δαιμονισμένος. Ὁ Σπάιαρς τὸν χάνει πρὸς στιγμὴν εἰς τὸ στρίψιμον ἑνὸς δρόμου, τὸν καταφθάνει ἀμέσως κατόπιν, βλέπει πολλοὺς ἀνθρώπους συνηθροισμένους, ὁρμᾷ εἰς τὸ μέσον αὐτῶν καὶ φωνάζει· «Ποῦ εἶναι ὁ κλέπτης;—Νὰ πάρῃ ἡ ὀργή, λέγει ὁ Τσίκγουηντ, μοῦ ἐξέφυγε καὶ πάλιν!»

»Ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι ὅτι οὐδαμοῦ κατώρθωσαν νά τον ἀνεύρωσι καὶ ἐπανῆλθον εἰς τὸ καπηλεῖον. Τὴν ἄλλην ἡμέραν τὸ πρωῒ ὁ Σπάιαρς τοποθετεῖται εἰς τὸ αὐτὸ μέρος, ὀπίσω ἀπὸ τὸ παραπέτασμα, παραφυλάττων νὰ ἴδῃ πότε θὰ διέλθῃ ὁ ὑψηλὸς ἐκεῖνος ἄνθρωπος, μὲ τὸ μαῦρον ἔμπλαστρον εἰς τὸν ὀφθαλμόν· ἀλλ' ὅτε ἐκάθησε νἀναπαυθῇ ὀλίγον ἀκούει τὸν Τσίκγουηντ, ὁ ὁποῖος ἤρχισε πάλιν τὰς φωνάς «Κλέπτης! κλέπτης!» καὶ ὁ ὁποῖος τὸ ἔβαλε 'ς τὰ πόδια. Ὁ Σπάιαρς τρέχει κατόπιν του, κάμνει διπλάσιον δρόμον ἀπὸ τὴν προτεραίαν, ἀλλὰ κλέπτης οὐδ' ἐφάνη. Ἡ αὐτὴ σκηνὴ ἐγένετο καὶ μίαν ἢ δύο φορὰς ἀκόμη. Οἱ γείτονες ἔλεγον, ἄλλοι μὲν πῶς ὁ διάβολος ἔκλεψε τὸν Τσίκγουηντ καὶ ἤρχετο διὰ νά τον σκάζῃ, καὶ ἄλλοι πῶς ὁ ταλαίπωρος Τσίκγουηντ παρεφρόνησεν ἀπὸ τὴν λύπην του.

— Ἀλλ' ὁ Ἰάκωβος Σπάιαρς τί λέγει; ἠρώτησεν ὁ ἰατρός, ὅστις εἶχεν ἐπανέλθει.

— Πολὺν καιρόν, ἐξηκολούθησεν ὁ Μπλάδερς, ὁ Ἰάκωβος Σπάιαρς δὲν ἔλεγε τίποτε, ἀλλὰ χωρὶς νά το δεικνύῃ ἐπρόσεχε πολὺ εἰς ὅ,τι συνέβαινε γύρω του, ὅπερ ἀποδεικνύει ὅτι εἴξευρε κάλλιστα τὸ ἐπάγγελμά του. Μίαν ὅμως ἡμέραν, πλησιάζει εἰς τὸ λογιστήριον τοῦ Τσίκγουηντ, ἀνοίγει τὴν ταμβακοθήκην του καὶ λέγει· «Τσίκγουηντ, εὗρον τὸν κλέπτην. — Τὸν εὕρετε; ἀποκρίνεται ὁ Τσίκγουηντ· ὤ, ἀγαπητέ μου Σπάιαρς, ἂς ἐκδικηθῶ καὶ ἀποθνήσκω εὐχαριστημένος· ποῦ εἶναι αὐτὸς ὁ κακοῦργος; — Ἔλα δά, εἶπεν ὁ Σπάιαρς προσφέρων αὐτῷ μίαν *πρέζαν*, ἀρκετὰ ἔπαιξες τὴν κωμῳδίαν ἕως ἐδῶ· σὺ ὁ ἴδιος ἔκλεψες τὸν ἑαυτόν σου!»

»Καὶ αὐτὸ ἦτο ἀλήθεια, διότι τοιουτοτρόπως ἔλαβεν ἀρκετὰ σπουδαῖον ποσὸν καὶ ὁ δόλος δὲν θἀνεκαλύπτετο, ἐὰν ὁ Τσίκγουηντ ἐδείκνυεν ὀλιγώτερον ζῆλον νά τον ἀποκρύψῃ.—Εἶναι ἀρκούντως περίεργον, ἢ ὄχι; εἶπεν ὁ κύριος Μπλάδερς, ἀποθεὶς τὸ ποτήριον καὶ παίζων μὲ τὰς χειροπέδας.

— Ἀστειότατον πράγματι, παρετήρησεν ὁ ἰατρός· τώρα, ἂν ἀγαπᾶτε, ἀναβαίνομεν ἐπάνω.

— Εἰς τὰς διαταγάς σας, σέρ,» ἀπεκρίνατο ὁ κύριος Μπλάδερς. Καὶ ἀμφότεροι οἱ ἀστυνομικοὶ ὑπάλληλοι ἠκολούθησαν τὸν κύριον Λόσμπερν εἰς τὸ δωμάτιον τοῦ Ὄλιβερ, ἡγουμένου τοῦ Τζάιλς, ὅστις ἐφώτιζεν αὐτούς.

Ὁ Ὄλιβερ ἐκοιμᾶτο· ἦτο χειρότερα καὶ ὁ πυρετός του εἶχε διπλασιασθῆ. Τῇ βοηθείᾳ τοῦ ἰατροῦ, κατώρθωσε νὰ καθήσῃ ἐπὶ τῆς κλίνης του, ἔβλεπε δὲ τοὺς νεοελθόντας, μηδὲν ἐννοῶν τῶν περὶ αὐτῶν γινομένων, ἐφαίνετο δὲ λησμονήσας ὁλοτελῶς τὰ παρελθόντα καὶ τὸ μέρος ἐν ᾧ εὑρίσκετο ἀγνοῶν.

«Ἰδού, εἶπεν ὁ κύριος Λόσμπερν, ταπεινῇ τῇ φωνῇ ὁμιλῶν, ἂν καὶ μετά τινος ζωηρότητος, ἰδοὺ τὸ παιδίον, τὸ ὁποῖον ἐπλήγωσαν ἐδῶ πλησίον, διότι ἐπήδησεν ὡς παιδὶ ὁποῦ ἦτον εἰς τὸν κῆπον τοῦ κυρίου... πῶς τὸν λέγουν αὐτόν; ἐδῶ ὄπισθεν... καὶ ἦλθε σήμερον ἐδῶ διὰ νὰ ζητήσῃ βοήθειαν, καὶ πάραυτα συνελήφθη ἀπὸ τὸν νοημονέστατον κύριον ὅπου μᾶς φωτίζει, ὅστις ἐξέθεσεν εἰς σπουδαῖον κίνδυνον τὴν ζωὴν τοῦ δυστυχοῦς αὐτοῦ παιδίου, ὡς ἐκ τοῦ ἐπαγγέλματός μου δύναμαι νὰ πιστοποιήσω.»

Οἱ κύριοι Μπλάδερς καὶ Ντὰφ ἐκύτταξαν τὸν κύριον Τζάιλς, ὅστις ἐν ἀμηχανίᾳ ἀπέστρεψε τοὺς ὀφθαλμούς, εἶδε τὸν Ὄλιβερ, εἶτα τὸν κύριον Λόσμπερν, ἄναυδος καὶ καταπεφοβισμένος.

«Δὲν ἔχετε σκοπὸν νά το ἀρνηθῆτε, ὑποθέτω; εἶπεν ὁ ἰατρός, κατακλίνων ἡσύχως τὸν Ὄλιβερ.

— Ὅλα τὰ ἔκαμα μὲ... μὲ καλὸν σκοπόν, ἀπεκρίνατο ὁ Τζάιλς. Ἐνόμιζα μὲ βεβαιό-

Digitized by Google

τητα πῶς αὐτὸ ἦτο τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος παιδίον· ἀλλέως δὲν θὰ τὸ ἐπείραζα καθόλου· δὲν εἶμαι ἐγὼ σκληρόκαρδος, σέρ!

— Ποῖον παιδίον ἐνομίζετε ὅτι ἦτο; ἠρώτησεν ὁ κύριος Ντάφ.

— Τὸ παιδίον ἑνὸς τῶν κλεπτῶν, ἀπεκρίνατο ὁ Τζάιλς. Εἶχον ἕνα μαζί των, δι' αὐτὸ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία.

— Καὶ ποίαν γνώμην ἔχετε τώρα; ἠρώτησεν ὁ Μπλάδερς.

— Τώρα; ἡ γνώμη μου; εἶπεν ὁ Τζάιλς, ἰδὼν τὸν ἀστυνομικὸν ὑπάλληλον μετὰ φόβου καὶ τρόμου.

— Νομίζεις ὅτι αὐτὸ εἶναι τὸ παιδὶ τῶν κλεπτῶν, ἀνόητε; ἠρώτησεν ὁ κύριος Μπλάδερς.

— Δὲν εἰξεύρω τί νὰ στοχασθῶ· εἰς τὴν ψυχήν μου, δὲν ἠξεύρω, εἶπεν ὁ Τζάιλς σφόδρα τεταραγμένος· δὲν ἠμπορῶ νὰ πάρω ὅρκον.

— Ἀλλ' ἐπὶ τέλους ποία εἶναι ἡ γνώμη σου; ἠρώτησεν ὁ κύριος Μπλάδερς.

— Δὲν εἰξεύρω, ἀπεκρίνατο ὁ ταλαίπωρος Τζάιλς, δὲν πιστεύω νὰ ἦναι αὐτὸ τὸ παιδί· εἶμαι βέβαιος σχεδὸν πῶς δὲν εἶναι αὐτό· εἰξεύρετε καλὰ πῶς δὲν εἰμπορεῖ νὰ ἦναι αὐτό.

— Εἶναι μεθυσμένος ὁ ἄνθρωπος αὐτός, σέρ; ἠρώτησεν ὁ Μπλάδερς τὸν ἰατρόν.

— Τί βλάξ, Θεέ μου!» ἀνεφώνησεν ὁ Ντάφ, ἰδὼν τὸν Τζάιλ περιφρονητικῶς.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ συντόμου τούτου διαλόγου, ὁ κύριος Λόσμπερν ἐπεθεώρησε τὸν σφυγμὸν τοῦ ἀσθενοῦς· ἀκολούθως ἐγερθεὶς τῆς ἕδρας ἐν ᾗ ἐκάθητο πλησίον τῆς κλίνης, εἶπεν ὅτι, ἂν οἱ ἀστυνομικοὶ ὑπάλληλοι εἶχον ἀκόμη ἀμφιβολίας τινὰς περὶ τοῦ πράγματος, καλὸν θὰ ἦτο ἴσως νὰ μεταβῶσιν εἰς τὸ παρακείμενον δωμάτιον καὶ νἀνακρίνωσι τὸν Μπρίττλς.

Οὗτοι ἀπεδέξαντο τὴν πρότασιν καὶ μεταβάντες εἰς ἄλλο δωμάτιον, προσεκάλεσαν τὸν Μπρίττλς νὰ ἐμφανισθῇ ἐνώπιόν των. Ὁ θεράπων ὅμως οὗτος διὰ τῶν ἀπαντήσεών του περιέπλεξεν ἔτι μᾶλλον τὰ πράγματα· ἐπεσώρευσεν ἀντιφάσεις ἐπὶ ἀντιφάσεων, διεκήρυξεν ὅτι δὲν ἠδύνατο νἀναγνωρίσῃ τὸ παιδίον τῶν κλεπτῶν, καὶ ἂν ἀκόμη αὐτὴν τὴν στιγμὴν τὸ παρουσιάσωσι πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν του· ὅτι ἐπίστευσε πῶς ἦτο ὁ Ὄλιβερ, διότι τὸ εἶπεν ὁ κύριος Τζάιλς· ἀλλ' ὅτι ὁ αὐτὸς κύριος Τζάιλς πρὸ πέντε λεπτῶν ὡμολόγει ἐν τῷ μαγειρείῳ, πῶς ἐφοβεῖτο πολὺ μήπως χωρὶς νά το συλλογισθῇ ἔσπευσε νὰ εἴπῃ πράγματα μὴ βεβαιωμένα καλῶς.

Μεταξὺ ἄλλων εὐφυῶν εἰκασιῶν ἀνεκινήθη καὶ τὸ ζήτημα ἂν πράγματι ὁ κύριος Τζάιλς ἐπλήγωσέ τινα· ἐξήτασαν τὸ ἄλλο πιστόλιον καὶ εὗρον ὅτι ἦτο γεμισμένον μόνον μὲ πυρίτιδα καὶ ὀλίγα χαρτία. Ἡ ἀνακάλυψις αὕτη μεγίστην ἐνεποίησεν ἐντύπωσιν εἰς πάντας ἐκτὸς τοῦ ἰατροῦ, ὅστις πρὸ δέκα λεπτῶν μόλις εἶχεν ἐξαγάγει τὴν σφαῖραν· ἀλλ' εἰς οὐδένα ἐνεποίησεν τοσαύτην ἐντύπωσιν, ὅσην εἰς τὸν κύριον Τζάιλς, ὅστις ἐπὶ πολλὰς ὥρας βασανιζόμενος ὑπὸ τῆς σκέψεως ὅτι ἐπλήγωσεν ἕνα τῶν ὁμοίων του, ἀνεκουφίσθη μεγάλως καὶ μετὰ ζέσεως ἠσπάσθη τὴν ἰδέαν ὅτι τὸ πιστόλιον δὲν ἦτο γεμάτον. Τέλος οἱ ἀστυνομικοὶ ὑπάλληλοι, μὴ σκεπτόμενοι πλέον περὶ τοῦ Ὄλιβερ, κατέλιπον ἐν τῇ οἰκίᾳ τὸν πάρεδρον τοῦ Τσέρτσυ καὶ ἀπῆλθον, ὑποσχεθέντες νὰ ἐπανέλθωσι τὴν ἐπαύριον κατὰ τὴν πρωΐαν.

Τὴν πρωΐαν τῆς ἐπομένης ἡμέρας διεδόθη ἡ φήμη ὅτι δύο ἄνδρες καὶ ἓν παιδίον, περὶ ὧν πολλαὶ ὑπῆρχον ὑποψίαι, συνελήφθησαν ἐν Κίγξτον. Παράυτα οἱ κύριοι Μπλάδερς καὶ Ντάφ ἔτρεξαν ἐκεῖ. Ἐξετάσαντες δὲ τὸ πρᾶγμα ἀνεκάλυψαν ὅτι πᾶσαι αἱ ὑπόνοιαι ἐστηρίζοντο ἐπὶ ἑνὸς μόνον τεκμηρίου, ὅτι δηλαδὴ οἱ τρεῖς ἐκεῖνοι ὕποπτοι εὑρέθησαν κοιμώμενοι ἐν ὑπαίθρῳ ἐπὶ σωροῦ χόρτου· καὶ εἶναι μὲν ἀναμφιβόλως ἔγκλημα τοῦτο, μὴ συνεπαγόμενον ὅμως φυλάκισιν, οἱ δὲ ἀγγλικοὶ νόμοι, νόμοι φιλάνθρωποι καὶ ἐλεήμονες, ἐν ἐλλείψει ἄλλων τεκμηρίων τὴν ἐν ὑπαίθρῳ διανυκτέρευσιν ἑνὸς ἢ πλειόνων ἀνθρώπων δὲν θεωροῦσιν ἐπαρκῆ ἀπόδειξιν ὅπως καταδικάσωσιν εἰς θανατικὴν ποινὴν αὐτοὺς ὡς ἐνόχους κλοπῆς διὰ ῥήξεως. Ὅθεν οἱ κύριοι Μπλάδερς καὶ Ντάφ ἐδέησε νἀπέλθωσιν ὡς ἦλθον.

Ἐν συντομίᾳ, μετὰ νεωτέρας ἐρεύνας καὶ μακρὰς διαπραγματεύσεις, ἐγένετο δεκτὸν ἡ κυρία Μαιυλάη καὶ ὁ κύριος Λόσμπερν νὰ ἐγγυηθῶσι περὶ τοῦ Ὄλιβερ, ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ἤθελε καταζητηθῇ παρὰ τῆς δικαιοσύνης. Ὁ Μπλάδερς καὶ ὁ Ντάφ, φιλοδωρηθέντες μὲ ὀλίγας λίρας στερλίνας, ἐπανῆλθον εἰς Λονδῖνον, διαφωνοῦντες οὐκ ὀλίγον πρὸς ἀλλήλους κατὰ τὰς γνώμας περὶ τῆς συμβάσης ἀποπείρας. Σταθμίσαντες ἐμβριθῶς τὰ γεγονότα, ὁ μὲν Ντάφ ἔκλινεν εἰς τὴν γνώμην ὅτι τὴν ἀπόπειραν διέπραξεν ἡ συμμορία Πέτ, ὁ δὲ Μπλάδερς τοὐναντίον ἔνοχον ταύτης ἐθεώρει τὸν περιλάλητον Κόνκυ Τσίκγουηντ.

Βαθμηδὸν ἡ κατάστασις τοῦ Ὄλιβερ ἐβελτιοῦτο, διὰ δὲ τῶν φιλοστόργων φροντίδων τῆς κυρίας Μαιυλάη, τῆς Ῥόζας καὶ τοῦ ἐξαιρέτου κυρίου Λόσμπερν, ἀνεκτήσατο τὴν ὑγίειαν. Ἐὰν δεήσεις ἔνθερμοι καρδίας ἐκχειλιζούσης ἐξ εὐγνωμοσύνης εἰσακούωνται ἐν τῷ οὐρανῷ—καὶ τίνες ἄλλαι δεήσεις μᾶλλον τούτων πρέπει νὰ εἰσακούωνται;— αἱ εὐχαὶ τοῦ ὀρφανοῦ θὰ ἐπέσυραν τὴν εὐλογίαν ἐπὶ τῆς ψυχῆς τῶν εὐεργετῶν του καὶ θὰ ἐνέπλησαν αὐτὴν γαλήνης καὶ εὐδαιμονίας.

Ἕπεται συνέχεια.

**Π

Ὁ σοφὸς βιβλιοφύλαξ τοῦ αὐτοκράτορος Φραγκίσκου τοῦ Α', Δουβάλ, ἀπεκρίνετο πολλάκις

Digitized by Google

εἰς τὰς γινομένας αὐτῷ ἐρωτήσεις· «δὲν ἠξεύρω». Ἀμαθής τις τῷ εἶπε ποτέ· «ἀλλ' ὁ αὐτοκράτωρ σᾶς πληρώνει διὰ νὰ ἠξεύρετε». Ὁ αὐτοκράτωρ, ἀπεκρίθη μετριοφρόνως ὁ σοφὸς, μὲ πληρώνει δι' ὅ,τι ἠξεύρω· ἂν μ' ἐπλήρωνε δι' ὅ,τι δὲν ἠξεύρω, ὅλου τοῦ κράτους οἱ θησαυροὶ δὲν ἤθελον ἀρκέσει.»

Ἡ ἑπομένη ἀξιόλογος διατριβὴ, ἣν ἀποσπῶμεν ἐκ τῆς «Ἡμέρας,» ἐσταχυολογήθη ἐκ μακρᾶς πραγματείας «Περὶ φωνογράφου,» δημοσιευθείσης πρὸ μικροῦ ἐν τῇ «Ἐπιθεωρήσει τῶν Δύο Κόσμων.» Σ. τ. Δ.

ΠΕΡΙ ΦΩΝΟΓΡΑΦΟΥ

Ὁ ἐπιστημονικὸς βίος τοῦ Νέου Κόσμου ἔχει τοῦτον τὸν εἰδικὸν χαρακτῆρα, ὅτι ἄγει πάντοτε εἰς σκοποὺς πρακτικοὺς καὶ ἀμέσους, ἐνῷ ἐν Εὐρώπῃ οἱ σοφοὶ σπανιώτατα ἀσχολοῦνται εἰς ἀνακαλύψεις γενικῆς ὠφελείας. Νομίζουσιν ὅτι ἀτιμάζονται ἐὰν ἐκμεταλλευθῶσιν ἐμπορικῶς ἐπιστημονικήν τινα ἀλήθειαν. Ἀλλ' ὁ νεαρὸς λαὸς τῆς Ἀμερικῆς δὲν ἔχει τοιαύτας προλήψεις. Κατεχόμενος ὑπὸ τῆς δίψης τοῦ πλούτου, τὰ πάντα νομίζει κεφάλαια ἐμπορίου, καὶ διὰ τοῦτο, πλὴν ὀλιγίστων τινῶν φυσιολόγων, δὲν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ κυρίως σοφοὺς, ἀλλὰ μόνον μηχανικοὺς καὶ ἐφευρετάς. Αἱ θεωρητικαὶ ἐπιτυχίαι ὀλίγην ἐντύπωσιν ἐμποιοῦσιν εἰς τὸν παραγωγικὸν τοῦτον λαόν. Κατώρθωσέ τις ἐφεύρεσίν τινα χρήσιμον, πάραυτα καταρτίζεται Ἑταιρία καὶ Ἐργοστάσιον καὶ ἄρχεται ἡ πώλησις. Ἐὰν πληθυνθῶσιν οἱ ἀγορασταὶ, ὁ ἐφευρετὴς εἶναι μέγας ἀνήρ· ἐὰν τοὐναντίον, μετὰ μικρὸν εἶναι εντελῶς λησμονημένος.

Ὁ Θωμᾶς Ἔδισον εἶναι τὸ ἐπισημότερον παράδειγμα γονιμωτάτου ἐπιστήμονος, ὅστις οὐδέποτε ἠσχολήθη εἰς ἀφηρημένα ζητήματα. Προικισθεὶς διὰ πλουσιωτάτου μελετηρίου ὑπὸ τῆς κραταιοτάτης τηλεγραφικῆς Ἑταιρίας τῆς Ἀμερικῆς, ἐκτελεῖ διὰ τῆς γενναιοδώρου ἐκείνης χορηγίας τὰ πολυδαπανώτατα πειράματα, ἅτινα δὲν θὰ ἐτόλμων νὰ ἀναλάβωσι τὰ πρωτεύοντα πανεπιστήμια τῆς Εὐρώπης. Καὶ διὰ τοῦτο, μόλις τριακονταετὴς τὴν ἡλικίαν συνέδεσεν ἤδη τὸ ὄνομά του μετ' ἐφευρέσεων, ὅσας δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ παραγάγῃ οὔτε σύλλογος ὅλος ἐπιστημόνων. Ἡ τελευταία του ἐφεύρεσις, τὸ *φωνόγραφον*, θὰ ἤρκει καὶ μόνη νὰ δοξάσῃ τὸ ὄνομά του, ἐὰν δὲν προελάμβανον ἄλλαι παλαιότεραι ἀνακαλύψεις.

Πρό τινων μηνῶν ἠγγέλθη ὅτι κατεσκευάζετο μηχανή τις ἱκανὴ νὰ ἀποτυπώνῃ τοὺς ἤχους τῆς ἀνθρωπίνης φωνῆς· ἡ πρόρρησις δ' ἐκείνη, ἣν πολλοὶ ἔκριναν ἀδύνατον, σήμερον εἶναι γεγονός. Πολλαὶ ἰσχυραὶ διάνοιαι κατεγίνοντο συγχρόνως εἰς τὴν λύσιν τοῦ θελκτικοῦ τούτου προβλήματος· ἀλλ' εἰς τὴν Ἀμερικὴν ἀπόκειται ἡ τιμὴ ὅτι πρώτη παρήγαγε τὸ πρῶτον, καὶ μόνον πρὸς ὥραν, φωνόγραφον. Εἶναι δὲ ἀδύνατον νὰ φαντασθῇ τις μηχάνημα ἁπλούστερον τοῦ τοῦ Ἔδισον.

Οὐδεὶς ἀγνοεῖ ὅτι ὁ διάλογος εἶναι ἀκουστὸς διὰ μέσου λεπτοῦ τοίχου, τοῦθ' ὅπερ ἀποδεικνύει ὅτι ὁ τοῖχος δονεῖται ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς φωνῆς διὰ τοῦ ἀέρος. Αἱ δονήσεις μεταδίδονται εἰς τὸ γειτονικὸν δωμάτιον μέχρι τῶν ὤτων τῶν ἐκεῖ εὑρισκομένων ἀνθρώπων, οἵτινες οὕτως ἀντιλαμβάνονται τοῦ διαλόγου, τοῦ ἐκεῖθεν τοῦ διαφράγματος γινομένου. Ἐκ τούτου ἕπεται ὅτι ἀρκεῖ μόνον ὁ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον περίπλοκος ῥυθμὸς τῶν δονήσεων τοῦ τοίχου, ὅπως παραγάγῃ ἐπὶ τοῦ ἀκουστικοῦ συστήματος τὴν ἐντύπωσιν φράσεως ἐκστομισθείσης. Εἴτε αἱ δονήσεις παράγονται ἀμέσως ὑπὸ τῆς φωνῆς, ὡς συμβαίνει συνήθως, εἴτε ἐξ ὀργάνων καθαρῶς μηχανικῶν, τὸ τελικὸν ἀποτέλεσμα εἶναι τὸ αὐτό· θὰ ἀκουσθῇ πάντοτε ἡ αὐτὴ ὁμιλία. Ὅσον λεπτότερον εἶναι τὸ διάφραγμα, ὅσον ἐλαστικωτέρα ἡ ὕλη, ἐξ ἧς ἀποτελεῖται, καὶ ὅσον βραχυτέρα ἡ ἀπόστασις ἡ ἀπὸ τοῦ ὁμιλοῦντος προσώπου, τόσον εὐρυτέρα ἔσται ἡ ἔκτασις τῶν δονήσεων. Ἐκ τούτου συμπεραίνει τις ὅτι τὸ συντελεστικώτατον εἶναι νὰ μεταχειρισθῇ μικρὰν μεμβράναν μεταλλίνην ἀσθενεστάτην τὸ πάχος. Καὶ τούτου δοθέντος, τὸ πρόβλημα εἶναι νὰ ἀποτυπωθῶσιν ἐπὶ κινητῆς ἐπιφανείας αἱ δονήσεις τῆς φωνῆς καὶ ἐκ τῆς ἀποτυπώσεως ταύτης νὰ γίνῃ μετέπειτα ἡ τεχνητὴ ἀναβίωσίς της.

Αὕτη εἶναι ἡ μέθοδος· ἰδοὺ δὲ ποία ὑπῆρξεν ἡ πρακτικὴ ἐφαρμογή. Ὁ Ἔδισον συνέλαβε τὴν ἁπλῆν ἰδέαν νὰ μεταχειρισθῇ τὴν ἐπιφάνειαν οὐσίας σφυρηλατησίμου, τοῦ κασσιτέρου, πρὸς ἀποτύπωσιν τῶν κινήσεων γραφίδος ἐξαρτωμένης ἀπὸ τῆς ἠχητικῆς μεμβράνης. Ἐφ' ὅσον ἡ μεμβράνα ἠρεμεῖ, ἡ ἀκωκὴ χαράσσει αὔλακα ἐλαφρὰν καὶ ὁμαλὴν ἐπὶ τοῦ φύλλου τοῦ κασσιτέρου. Ἅμα τις ὁμιλήσῃ, ἡ πλὰξ δονεῖται καὶ ἡ αὖλαξ ῥυτιδοῦται ὡς ἐκ τῶν ποικίλων ἐγχαράξεων τῆς γραφίδος ἐπὶ τοῦ κασσιτέρου. Τί ἀπαιτεῖται τώρα, ὅπως τὸ μηχάνημα ἐπαναλάβῃ τὴν οὕτως ἐγχαραχθεῖσαν φράσιν; Νὰ ἐπανέλθωσι τὰ πράγματα εἰς τὴν θέσιν, τὴν κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ πειράματος. Νὰ δώσῃ τις εἰς τὴν σφυρηλατήσιμον ἐπιφάνειαν τὴν αὐτὴν κίνησιν, ὥστε νὰ ἀναγκάσῃ τὴν γραφίδα νὰ διατρέξῃ τὴν αὐτὴν αὔλακα Ἀλλὰ τὴν φορὰν ταύτην θὰ ἀπαντήσῃ καθ' ὁδὸν ὅλας τὰς εσοχὰς καὶ ἐξοχὰς, ὅσας πρὸ μικροῦ ἐχάραξε· ἀναγκαίως δὲ θὰ καταπέσῃ ἐπὶ πάσης ἐσοχῆς καὶ θὰ ὑψωθῇ ἐπὶ πάσης ἐξοχῆς, τουτέστι θὰ ὑποστῇ ἐκ νέου τὰς αὐτὰς δονήσεις, ἃς ἀπετύπωσεν εἰς αὐτὴν ἡ φωνή. Ἡ μετὰ τῆς γραφίδος λοιπὸν συνδεδεμένη μεμβράνα θὰ ἠχήσῃ, ὡς ἐὰν ὡμίλει τις ἐπὶ τῆς ἀντιθέτου ἐπιφανείας της! Γινώσκομεν δὲ ὅτι ὁ ὅρος οὗτος ἀρκεῖ καὶ ὅτι ἡ

Digitized by Google

ἀκοὴ θὰ ἀντιληφθῇ τῶν φράσεων, αἵτινες ἀνταποκρίνονται πρὸς τὰ χαράγματα.

Πρὸς εὐκολίαν τῶν πειραμάτων, τὸ κασσιτέρινον φύλλον περιβάλλει κύλινδρον, ὅστις περιστρέφεται περὶ ἄξονα στηριζόμενον ἐπὶ δύο ῥάβδων. Ἡ γραφὶς ψαύει ἐν σημεῖον τοῦ κυλίνδρου· ὅταν δὲ οὗτος στραφῇ περὶ ἑαυτόν, εἴτε διὰ τῆς χειρός, εἴτε διὰ μηχανήματος ὡρολογίου, ἡ αὔλαξ ἡ διαγραφομένη ἐπὶ τοῦ κασσιτέρου ἔχει διεύθυνσιν λοξήν· οὕτω δὲ μέγας ἀριθμὸς λέξεων δύναται νὰ γραφῇ ἄνευ διακοπῆς ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ φύλλου.

Τὸ ἀληθὲς εἰπεῖν, ἡ χρῆσις τοῦ φωνογράφου ἀπαιτεῖ τινα ἕξιν, καὶ ὅτε τὸ πρῶτον ἀποπειρᾶταί τις νὰ ἀκούσῃ τὴν ὁμιλίαν τοῦ μηχανήματος εἶναι ἀναγκαῖον νὰ ἔχῃ μεγάλην δόσιν ὑπομονῆς καὶ πολλάκις νὰ καταλήξῃ εἰς ἀσήμαντα ἀποτελέσματα. Αἱ σοβαραὶ καὶ ὁπωσοῦν ἠχηραὶ φωναὶ εἶναι αἱ εὐκολώτερον ἀποτυπούμεναι, καὶ ἐὰν προφέρῃ τις λέξεις τινὰς πλησίον τοῦ στομίου καὶ εἰς ὕφος στρατιωτικοῦ κελεύσματος, ἡ ἐπιτυχία τοῦ πειράματος εἶναι σχεδὸν βεβαία. Αἱ συλλαβαί, ὧν τὸ χάραγμα εἶναι βαθύτερον καὶ ὧν ἡ ἐπανάληψις, φυσικῷ τῷ λόγῳ, εἶναι σαφεστέρα, εἶναι αἱ περιέχουσαι Ρ. Ἐκ τῶν φωνηέντων δεν ἀποτυποῦνται πάντα ὁμοίως καθαρῶς. Τὸ Α καὶ τὸ τὸ Ω εἶναι τὰ μᾶλλον εὐδοκιμοῦντα· ἔπειτα δὲ τὸ ΟΥ καὶ τὸ ΑΙ. Ἀλλὰ τὸ γαλλικὸν U καὶ τὸ I φαίνονται ἐντελῶς ἐξαφανιζόμενα ἐν τῇ μεταδόσει ταύτῃ τοῦ ἤχου. Ἀλλὰ σημειωτέον ὅτι αἱ παρατηρήσεις αὗται δὲν δύνανται νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς ἀπόλυτοι κανόνες. Πολλάκις ἡ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐπιτυχὴς ἐπανάληψις ἑνὸς φωνήεντος ἐξήρτηται ἐκ τῆς συλλαβῆς, ἧς ἀποτελεῖ μέρος καὶ ἐκ τῆς φύσεως τοῦ προηγουμένου, ἢ ἑπομένου συμφώνου Ἐκ τῶν συμφώνων τὸ Σ εἶναι βεβαίως τὸ ἧττον βαθέως ἐγχαραττόμενον ἐπὶ τοῦ κασσιτέρου, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τόσον εὐκόλως ἀναπληροῖ αὐτό, κατὰ τὴν ἔννοιαν τῆς φράσεως, ὥστε πολλάκις μένει ἀδιάγνωστος ἡ ἐξαφάνισίς του. Ἀλλ' ὁ κ. Giffard εὗρε τρόπον ἁπλούστατον, ὅπως καταδείξῃ τὸ πρᾶγμα. Ἐκφωνεῖ ἐνώπιον τοῦ μηχανήματος τὸν περίφημον στίχον τῆς Ἀνδρομάχης

Pour qui sont ces serpens qui sifflent sur vos têtes?

Ἔπειτα ἐκφωνεῖ καὶ ἐκ δευτέρου τὸν αὐτὸν στίχον, φροντίζων νὰ παραλίπῃ τὰ Σ. Ὅταν τὸ φωνόγραφον ἐπαναλάβῃ τὰς δύο ταύτας ἐκφωνήσεις, εἶναι ἀδύνατον νὰ διακρίνῃς τὴν μίαν τῆς ἄλλης. Ἐπειδὴ δὲ ὑπάρχει βεβαιότης ὅτι εἰς τὴν δευτέραν περίπτωσιν δὲν ὑπάρχουσι τὰ Σ, ἕπεται ὅτι καὶ κατὰ τὴν πρώτην τὸ χάραγμα ὑπῆρξεν ὅλως ἀνεπαίσθητον.

Εἶναι ὄντως καταπληκτικὴ ἡ ἐντύπωσις, ἣν αἰσθάνεταί τις, ὅταν τὸ πρῶτον ἀκούσῃ ὁμιλοῦν τὸ φωνόγραφον. Ἡ ξηρὰ ἐκείνη φωνή, τὸ ἐλαφρῶς μεταλλικὸν τοῦ ἤχου, τὸ ἔρρινον τοῦ τόνου, ταῦτα πάντα φαίνονται παρέχοντα παράδοξον ζωὴν εἰς τὰ μηχανικὰ ἐκεῖνα ὄργανα. Νομίζει τις ὅτι σαρκαστικόν τι πνεῦμα τέρπεται ἐπαναλαμβάνον ὡς ἐν παρῳδίᾳ ὅ,τι ἤκουσε.

Ἐφημερίς τις τοῦ Νεοβοράκου, ἀναγράφουσα ἐπίσκεψίν τινα εἰς τὸ ἐργοστάσιον τοῦ ἐφευρετοῦ προαγγέλλει κατὰ πόσους παραδόξους τρόπους δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ τὸ φωνόγραφον. Ὁ ὁμιλῶν εἶναι ὁ Ἔδισον.—«Τὸ μηχάνημά μου, λέγει, δύναται νὰ ἐκμάθῃ τὴν ἀνάγνωσιν εἰς τὰ παιδία καὶ ἐν γένει νὰ διδάσκῃ οἱανδήποτε ὁμιλουμένην γλῶσσαν, ἄνευ τῆς βοηθείας διδασκάλου. Παρεχώρησα ἤδη εἰς μίαν Ἑταιρίαν τὸ προνόμιον τῆς ἐφαρμογῆς ταύτης. Τὰ φωνόγραφα, ἅτινα πρόκειται νὰ ἀντικαταστήσωσι τοὺς δημοδιδασκάλους, φέρουσιν ἐκ τῶν προτέρων ἐγκεχαραγμένας ἐπὶ τοῦ μεταλλίνου φύλλου τὰς αὔλακας, τὰς ἀνταποκρινομένας εἰς πάντα τὰ φωνήεντα, τὰ σύμφωνα καὶ τὰς διφθόγγους. Ὅταν ὁ μαθητὴς θέλῃ νὰ ἀκούσῃ πῶς προφέρεται γράμμα τι τοῦ ἀλφαβήτου, τὸ Α φέρ' εἰπεῖν, πιέζει κομβίον τι, ἐφ' οὗ εἶναι γεγραμμένον τὸ γράμμα, καὶ πάραυτα τὸ μηχάνημα προφέρει τὸν ἦχον Α. Ἐὰν ὁ Στάνλεϋ, προστίθησιν ὁ Ἔδισον, εἶχε μετὰ τῶν ἄλλων ἐφοδίων του καὶ ἓν φωνόγραφον, ἐπιστρέφων θὰ μᾶς καθίστα καταληπτὰς τὰς διαφόρους διαλέκτους τῆς κεντρικῆς Ἀφρικῆς. Ὁσάκις θὰ συνήντα νέον λαόν, εὔκολον ἦτο νὰ καταπείσῃ ἕνα, ἢ καὶ πλείονας ἀνθρώπους, νὰ ὁμιλήσωσι πρὸς τὴν μεμβράναν καὶ νὰ διαφυλάξῃ οὕτως ἐς ἀεὶ ἑκάστην τῶν συλλαβῶν.» Ἀναμφισβήτητον τῷ ὄντι εἶναι ὅτι καὶ διὰ μόνης τῆς βοηθείας τοῦ νῦν φωνογράφου, ὅπερ βεβαίως δὲν εἶναι ἀκόμη ὅσον γενήσεται τέλειον, θὰ διεφωτίζοντο πολλὰ γλωσσικὰ ζητήματα, ἄλυτα εἰσέτι, ἐὰν τὸ θαυμάσιον τοῦτο μηχάνημα ὑπῆρχεν ἀπ' αἰώνων. Θὰ ηὑξεύρομεν, ἐν παραδείγματι, πῶς προέφερον τὴν γλῶσσάν των οἱ Ῥωμαῖοι καὶ οἱ Ἕλληνες. Διὰ τοῦτο ἡ φωνογραφία εἶναι δίκαιον νὰ ἀποτελέσῃ σπουδαῖον μέρος τῶν ἱστορικῶν καὶ ἐθνογραφικῶν μελετῶν. Εἶναι πολύτιμον συμπλήρωμα τῆς φωτογραφίας. Ἡ μὲν ὁμιλεῖ εἰς τὸν ὀφθαλμόν, ἡ δὲ εἰς τὸ οὖς, καὶ ἀμφότεραι μετὰ τῶν αὐτῶν ἐγγυήσεων ἀπαραχαράκτου ἀκριβείας.

Ἀλλ' ἰδοὺ καὶ ἄλλαι ἐφαρμογαί, αἵτινες εἰς ἡμᾶς, τοὺς μὴ Ἀμερικανούς, δύνανται νὰ φανῶσιν ὀλίγον πρόωροι. Ἂς ἀκούσωμεν καὶ πάλιν τὸν ἐφευρετήν· «Ἀριστοτέχνης τις περὶ τὴν ἀπαγγελίαν δύναται νὰ ἀναγνώσῃ ἐνώπιον τοῦ στομίου τοῦ μηχανήματός μου μυθιστόρημά τι τοῦ Δίκενς, δίδων εἰς πᾶσαν φράσιν, εἰς πᾶσαν λέξιν τὸν πρέποντα τόνον. Πρὸς ζωηροτέραν παράστασιν, κατὰ τὴν ἀποτύπωσιν διαλόγων, δύναται τὰς ἀπαντήσεις τῶν ἀνδρῶν νὰ λέγῃ ἀ-

Digitized by Google

νήρ, τὰς τῶν γυναικῶν γυνὴ καὶ τὰς τῶν παιδίων παιδίον. Ὁλόκληρος ὁ τόμος μόλις καταλαμβάνει ἐπιφάνειαν κασσιτέρου δέκα τετραγωνικῶν δακτύλων. Εὔκολον εἶναι νὰ κατασκευασθῇ γαλβανοπλαστικόν τι μηχάνημα ἀνατυποῦν εἰς χιλιάδας ἀντιτύπων τὸ εἰρημένον φύλλον μετ' ἐντελεστάτης ἀκριβείας. Ἕκαστον τῶν ἀντιτύπων τούτων ἔσται ἀληθὴς αὐτόματος ἀναγνώστης· ἤδη δὲ σχηματίζεται ἐν Νεοβοράκῳ Ἑταιρία πρὸς ἐκμετάλλευσιν τοῦ νέου τούτου βιβλιοπωλικοῦ εἴδους.» Εἶναι περίεργον νὰ φαντασθῇ τις οἰκογένειαν συναθροιζομένην τὴν ἑσπέραν πέριξ τοιούτου φωνογράφου ἀναγνωστικοῦ. Ὑπηρέτριά τις στρέφει τὸν κύλινδρον καὶ πατὴρ, μήτηρ, τέκνα ἀκούουσιν ἐν κατανύξει. Εἰς τὰ ουσιώδη μέρη πάντες κρέμανται ἐκ τῆς ὀπῆς (ὀλίγου δεῖν ἔλεγον ἐκ τῶν χειλέων) τοῦ ὀργάνου. Τῇ ἀληθείᾳ, τίς θὰ ἔχῃ πλέον ὄρεξιν νὰ μανθάνῃ ἀνάγνωσιν! Ὅταν ἐνθυμηθῇ τις ὅτι ἡ Ἀμερικὴ εἶναι ὁ τόπος, ὅπου εἰσάγονται καθ' ἑκατοντάδας μηχανικὰ κλειδοκύμβαλα, ἡ εἰκὼν αὕτη δὲν εἶναι ἀδύνατον νὰ καταστῇ μετὰ μικρὸν πραγματική. Ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ μηχανικὰ κλειδοκύμβαλα διατρέχουσι τὸν ἔσχατον κίνδυνον ὑπὸ τοῦ φωνογράφου. «Τὸ ὄργανόν μου, λέγει πάντοτε ὁ Ἔδισον, θὰ ἐπαναλαμβάνῃ τὰ ᾄσματα τῆς Πάττη καὶ τοῦ Κέλλογ καὶ δύναταί τις νὰ διασκεδάσῃ ἀκούων μελόδραμα, χωρὶς νὰ ἐξέλθῃ τοῦ οἴκου του.» Οὐχὶ δὲ μόνον εἰς τοὺς ἀκροατὰς, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς συνθέτας προτείνει ὁ Ἔδισον τὴν χρῆσιν τοῦ φωνογράφου του. Πολλάκις συμφωνία τις, διελθοῦσα ὡς ἀστραπὴ διὰ τοῦ πνεύματός των, ἐκφεύγει τῆς μνήμης των, μέχρις οὗ προφθάσωσι νὰ τὴν σημειώσωσιν ἐπὶ τοῦ χάρτου. Ἀλλ' ἐὰν ἔχωσι πρόχειρον τὸ φωνόγραφον, δὲν διατρέχουσι πλέον τὸν αὐτὸν κίνδυνον, διότι δύνανται νὰ εἴπωσιν τὴν συμφωνίαν εἰς τὸ μηχάνημα καὶ νὰ καταστήσωσιν οὕτως αὐτὴν ἀνεξίτηλον.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι τὸ ὕψος ἑνὸς μουσικοῦ σημείου ἐξήρτηται μόνον ἐκ τοῦ μείζονος ἢ ἐλάσσονος ἀριθμοῦ τῶν δονήσεών του κατὰ δευτερόλεπτον. Εἶναι εὔκολον νὰ χρησιμοποιήσωμεν τὸν φυσικὸν τοῦτον νόμον, ὅπως ἐπιτύχωμεν παρὰ τοῦ φωνογράφου τὴν μετάβιβασιν μουσικῆς τινος φράσεως καθ' οἷον τόνον θέλομεν. Ἀρκεῖ, τῷ ὄντι, νὰ δώσωμεν ταχεῖαν κίνησιν εἰς τὸν κύλινδρον, ὅπως μείζων ἀριθμὸς χαραγμάτων διέλθῃ ἐν δεδομένῳ χρόνῳ ὑπὸ τὴν αἰχμὴν τῆς γραφίδος. Τοὐναντίον, βραδεῖα κίνησις θὰ δονήσῃ τὴν μεμβράναν κατὰ διαλείμματα σχετικῶς ἀραιότερα. Κατὰ τὴν πρώτην περίπτωσιν, οἱ ἦχοι τοῦ ὀργάνου ἔσονται ὑψηλοί· κατὰ δὲ τὴν δευτέραν μᾶλλον βαρεῖς. Αἱ παρατηρήσεις αὗται ἐξηγοῦσιν εὔκολόν τι καὶ κομψὸν πείραμα. Ἂς ψαλῇ πρὸς τὸ μηχάνημα ᾆσμά τι ὑπὸ φωνῆς βαρυτόνου· ἔπειτα δὲ, ὅταν μέλλῃ νὰ ἐπαναλάβῃ τὸ ᾆσμα τὸ μηχάνημα, ἂς δοθῇ μεγάλη ταχύτης εἰς τὴν περιστροφὴν τοῦ κυλίνδρου. Ἡ φωνὴ τοῦ βαρυτόνου θὰ μεταβληθῇ εἰς φωνὴν soprano. Τοὐναντίον, φωνὴ γυναικὸς δύναται νὰ μεταποιηθῇ εἰς φωνὴν ἀνδρὸς δι' ἀντιθέτου ἐκτελέσεως, ἐὰν δηλονότι περιστρέψῃ τις τὸ κασσιτέρινον φύλλον ταχύτερον κατὰ τὴν ἐγγραφὴν, ἢ κατὰ τὴν ἐπανάληψιν. Ἴσως καὶ ἄλλαι τολμηρότεραι ἐφαρμογαὶ εἶναι δυναταί· ἀλλ' ἴσως πρέπει νὰ περιμένωμεν νέας τελειοποιήσεις παρὰ τοῦ εὐφυοῦς ἐφευρετοῦ, πρὶν παραδοθῶμεν εἰς τὰ δελεαστικὰ ταῦτα ὄνειρα. Ὅπως ἔχει σήμερον, τὸ φωνόγραφον δύναται ἀναμφισβητήτως νὰ προικίζῃ διὰ φωνῆς τὰ παίγνια τῶν παιδίων, νὰ ἐπιτρέπῃ εἰς τὰ ὡρολόγια νὰ λέγωσι τὴν ὥραν, ἀντὶ νὰ τὴν σημαίνωσιν, ὡς μέχρι τοῦδε· ἀλλὰ μέχρι νεωτέρας διαταγῆς δὲν πρέπει νὰ ὑπερβῶμεν τὰ ὅρια ταῦτα.

Κατὰ τὴν πρώτην ἐμφάνισιν τοῦ φωνογράφου, πολλοὶ ἐσκέφθησαν νὰ ἀντικαταστήσωσι δι' αὐτοῦ τοὺς στενογράφους τῶν Συνελεύσεων. Ἀτυχῶς ὅπως ἔχουσι σήμερον τὰ πράγματα διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τις τὴν ἐγχάραξιν τῶν λέξεων, εἶναι ἀναγκαῖον νὰ προσεγγίσῃ τὰ χείλη πρὸς τὴν μεμβράναν· τοῦτο δὲ καθίστησιν ἀδύνατον πρὸς ὥραν τὴν ἐφαρμογήν. Ἀλλ' εἶναι ἐνδεχόμεναι τελειοποιήσεις, δι' ὧν νὰ ἀποδειχθῇ κατορθωτὴ ἡ φωνοστενογραφία. Ἐκ τοῦ διδομένου δὲ τούτου ποῦ δυνάμεθα βαθμηδὸν νὰ καταντήσωμεν! Ἀνάκρισίς τις ἐνόχου, φωνογραφουμένη οὕτω δὲν ἐπιτρέπει πλέον διάψευσιν τῶν ἅπαξ εἰρημένων, διότι ὁ κατηγορούμενος θὰ ἀκούῃ τὸν ἦχον αὐτὸν τῆς φωνῆς του. Αἱ τελευταῖαι θελήσεις ἀσθενοῦς καταβεβλημένου θὰ προσελάμβανον διὰ τοῦ φωνογράφου κῦρος οἷον δὲν δύνανται νὰ δώσωσιν οἱαιδήποτε ὑπογραφαὶ καὶ σφραγῖδες.

Πρὸς συμπλήρωσιν τῶν ἀνακαλύψεων τοῦ Ἔδισον ἀναγκαῖον θὰ ἦτο νὰ ἐπραγματευόμεθα ὁπωσοῦν ἐκτενῶς καὶ περὶ τοῦ τηλεφώνου καὶ ἀεροφώνου, ἅτινα μετὰ τοῦ φωνογράφου ἀποτελοῦσιν εἶδός τι Τριάδος. Ἀλλ' ἡ περιγραφὴ τῶν μηχανημάτων τούτων ἀπαιτεῖ τεχνικὰς ἀναπτύξεις, αἵτινες οὔτε καταληπταὶ εἶναι εἰς τοὺς μὴ εἰδικῶς σπουδάσαντας, οὔτε προσήκουσιν εἰς τὸ διηγηματικὸν ὕφος τῆς παρούσης πραγματείας. Δύο μόνον λέξεις ἀρκοῦσιν, ὅπως οἱ ἡμέτεροι ἀναγνῶσται γινώσκωσι περὶ τῶν τελευταίων τελειοποιήσεων τῆς ἐφηρμοσμένης ἐπιστήμης ὅ,τι εἶναι δυνατὸν νὰ γινώσκῃ τις, χωρὶς νὰ κοπιάσῃ διδασκόμενος τὰς φυσικὰς ἀληθείας.

Περὶ τοῦ τηλεφώνου, τῆς ὑπερτάτης ταύτης τελειοποιήσεως τῆς ἠλεκτρικῆς συγκοινωνίας, ἐγένετο ἤδη λόγος καὶ ὑπ' ἄλλων ἐφημερίδων καὶ τὸ μηχάνημα αὐτὸ εἶναι ἤδη εἰς πολλοὺς γνωστὸν, διότι ἐνιαχοῦ ἐδόθη ἀπό τινος εἰς δημοσίαν

Digitized by Google

χρῆσιν. Διὰ τοῦ μηχανήματος τούτου, οὐχὶ πλέον ἡ θέλησις, ἀλλ' αὐτὴ ἡ φωνὴ μεταβιβάζεται εἰς μεγάλας ἀποστάσεις καὶ ἠκούσαμεν ἤδη ὅτι οἱ βασιλεῖς καὶ ὑπουργοὶ συνδιαλέγονται ἀπ' εὐθείας μετὰ τῶν ὑποδεεστέρων ἀρχῶν ἀπὸ τοῦ ἑνὸς ἄκρου μεγαλοπόλεων εἰς τὸ ἄλλο. Καὶ αὕτη μὲν εἶναι ἡ ἄμεσος καὶ πρώτη χρησιμοποίησις· ἀλλὰ δι' ἐλαφρῶν τινων παραλλαγῶν ἐπετεύχθησαν καὶ ἄλλα ἐπιστημονικὰ ἀποτελέσματα. Τὸ τηλέφωνον ἔχει τόσην εὐαισθησίαν, ὥστε δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς τὸ τελειότατον θερμόμετρον καὶ βαρόμετρον. Ὁ Ἔδισον δισχυρίζεται ὅτι δύναται νὰ *ἀκούσῃ* σῶμά τι θερμαινόμενον, ἢ ψυχραινόμενον. Ἄλλος τις σοφός, τελειοποιήσας τὴν ἐφεύρεσιν τοῦ Ἔδισον καὶ δημιουργήσας τὸ *μικρόφωνον*, ἀκούει, λέγει, διὰ τοῦ ἐργαλείου του τὰ πατήματα τῶν ἐλαφροτάτων ἐντόμων καὶ τοὺς κτύπους ὡρολογίου ὡς κτύπους σφύρας ἐπὶ ἄκμονος. Ὅτε ἀνέγνωμεν τὰς ὑπερβολὰς ταύτας ἐσκέφθημεν ὅτι ἴσως ἦλθεν ὁ καιρός, καθ' ὃν θὰ πραγματοποιηθῶσι τὰ παραμύθια τῶν τροφῶν μας, καὶ ὅτι θὰ ἀκούωμεν ἴσως νὰ φυτρώνῃ τὸ χόρτον.

Τὸ *ἀερόφωνον* δὲν παρεδόθη μέχρι τοῦδε εἰς τὴν δοκιμασίαν τοῦ δημοσίου· ἀλλά, καθ' ἃ λέγει ὁ αὐτὸς ἐφευρετής, ὅταν ἐντελῶς τελειοποιηθῇ, θὰ πολλαπλασιάζῃ κατὰ τοιοῦτον τρόπον τὴν σφοδρότητα τῶν ἤχων, οἵτινες δι' αὐτοῦ θὰ μεταδίδωνται εἰς τὴν ἀτμοσφαῖραν, ὥστε γυμνὸν οὖς θὰ δύναται νὰ ἀντιληφθῇ αὐτῶν εἰς ἀπόστασιν πολλῶν χιλιομέτρων. Θέλετε νὰ ἀκούσετε τὰ πρακτικὰ ἀποτελέσματα καὶ τῆς ἐφευρέσεως ταύτης; Οἱ συριγμοὶ τῶν σιδηροδρόμων καταργοῦνται. Ὁ μηχανικὸς ὁμιλεῖ ἁπλῶς ἐνώπιον τοῦ ἀεροφώνου καὶ ἑκάστη τῶν συλλαβῶν μετὰ τοσαύτης ὁρμῆς ἐκσφενδονίζεται εἰς τὸν ἀέρα, ὥστε ἀντηχεῖ εἰς κύκλον μιᾶς λεύγας. Οἱ φάροι προικίζονται δι' ὁμοίων ἐργαλείων. Τὰ πλοῖα τὰ προσεγγίζοντα εἰς τὴν ἀκτὴν δύνανται νὰ μάθωσιν ἀσφαλέστερον, ἢ διὰ συμβολικῶν φώτων, πάσας τὰς γεωγραφικὰς καὶ μετεωρολογικὰς πληροφορίας, ἃς τόσον περὶ πολλοῦ ποιοῦνται. Οἱ ῥήτορες θὰ δύνανται νὰ ἐκφωνῶσι τοὺς λόγους των ἐνώπιον μυριάδων ἀκροατῶν. Οἱ στρατηγοὶ δὲν ἔχουσι πλέον ἀνάγκην διαγγελέων, ὅπως μεταβιβάζωσι διαταγὰς ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης. Διὰ μόνης τῆς φωνῆς δύνανται νὰ ὁδηγῶσι χιλιάδας ἀνθρώπων καὶ νὰ ἐκτελῶσι τὰ δυσκολώτατα στρατηγικὰ κινήματα ἄνευ ἀπωλείας πολυτίμου χρόνου.

Ἰδοὺ ὁποῖον μέλλον διανοίγουσιν ἐνώπιον ἡμῶν οἱ ῥιψοκίνδυνοι σκαπανεῖς τοῦ Νέου Κόσμου!

ΔΙΑΦΟΡΑΙ ΤΟΥΡΚΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΙΩΝ

('Ἐκ τῶν τοῦ A. Ritter sur Helle von Samo).

Οἱ Εὐρωπαῖοι διαιωνίζουσι τὴν ἀνάμνησιν τῆς καταθέσεως τοῦ θεμελίου λίθου· οἱ Τοῦρκοι ἑορτάζουσι τὴν ἵδρυσιν τῆς στέγης.

Παρὰ τοῖς Τούρκοις ἡ γενειὰς εἶνε δεῖγμα ἀξιοπρεπείας, παρὰ δὲ τοῖς Εὐρωπαίοις τοῦ ἀτημελήτου.

Ἡ ξύρησις τῆς κεφαλῆς παρὰ μὲν τοῖς Τούρκοις εἶνε ἔθος, τιμωρία δὲ παρὰ τοῖς Εὐρωπαίοις.

Παρὰ τοῖς Εὐρωπαίοις θεωρεῖται ἀγενὲς τὸ νὰ εἰσέρχηταί τις εἰς συναναστροφὴν κεκαλυμμένος τὴν κεφαλὴν καὶ ἀνυπόδητος—ἐν δὲ τῇ Τουρκίᾳ δὲν εἶνε εὐπρεπὲς τὸ νὰ εἰσέρχηταί τις εἰς δωμάτιον ἔχων ἀσκεπῆ τὴν κεφαλὴν καὶ μὴ φέρων ἐντελῶς καθαρὰν ὑπόδησιν.

Ὁ Εὐρωπαῖος κατηγορεῖ τὸν Τοῦρκον ὡς ἀκάθαρτον διότι φέρει εἰς τὸ στόμα τὸ κρέας ὡς καὶ τὸν ἄρτον διὰ τῆς χειρὸς — ὁ δὲ Τοῦρκος θεωρεῖ ἀντικειμένην εἰς τὴν καθαριότητα τὴν παράλειψιν τῆς πρὸ τοῦ φαγητοῦ καὶ μετ' αὐτὸ ἀποπλύσεως τοῦ στόματος καὶ τῶν χειρῶν.

Παρὰ τοῖς Τούρκοις ἀφίνουσι γυμνὸν τὸν λαιμὸν καὶ τοὺς βραχίονας οἱ ἄνδρες, παρ' ἡμῖν δ' αἱ γυναῖκες.

Παρ' ἡμῖν οἱ μὲν ἄνδρες φοροῦσι σκοτεινὰ ἐνδύματα, αἱ δὲ γυναῖκες ἀνοικτόχρωμα· παρὰ δὲ τοῖς Τούρκοις συμβαίνει τὸ ἐναντίον.

Παρ' ἡμῖν σεμνὸν καὶ ἐντροπαλὸν εἶνε τὸ βλέμμα τῆς κυρίας, παρὰ δὲ τοῖς Τούρκοις τὸ τοῦ μεμορφωμένου ἀνδρός.

Ἐν Εὐρώπῃ δὲν δύναται ἡ κυρία νὰ ἐπισκεφθῇ κύριον—ἀλλ' ἐν Τουρκίᾳ ἐμπορεῖ. Ἐν Τουρκίᾳ δὲν δύναται κύριός τις νὰ ἐπισκεφθῇ κυρίαν, ἀλλ' ὅμως δύναται ἐν Εὐρώπῃ.

Ἐν Τουρκίᾳ ὑπάρχουσι κλίμακες τῆς κοινωνικῆς τάξεως ἄνευ προνομίων, ἐν δ' Εὐρώπῃ ὑπάρχουσι προνόμια ἄνευ ἀναλόγων κοινωνικῶν διαφορῶν.

Ἐν Εὐρώπῃ ὑπερακοντίζουσι τοὺς οἰκογενειακοὺς δεσμοὺς κοινωνικοὶ τύποι καὶ ἐθιμοταξίαι—ἐν δὲ τῇ Ἀνατολῇ ὑπερτερεῖ ἡ ἐθιμοτυπία τῆς συγγενείας τὴν τῆς κοινωνίας.

Ἐν Εὐρώπῃ ἀναφέρεται ὁ διδάσκαλος εἰς τὴν ὑπόληψιν τοῦ πατρός, παρὰ δὲ τοῖς Τούρκοις ὀφείλει νἀναφερθῇ ὁ πατὴρ εἰς τὸ ὑψηλότερον κῦρος καὶ τὴν εὐθύνην τοῦ διδασκάλου.

Τὰ παιδία φέρονται παρὰ τοῖς Τούρκοις ὡς ἄνδρες, ἐν Εὐρώπῃ ἄνδρες φέρονται πολλάκις ὡς παιδία. Οἱ Εὐρωπαῖοι θεωροῦσι τὸν χορὸν εὐπρεπῆ διασκέδασιν, ἐκεῖνοι δὲ ὡς ἀπρεπῆ ἀσχολίαν.

Ὁ μὲν Τοῦρκος θἀπορήσῃ πῶς δύναται νὰ διεξαχθῇ ἡ κυβέρνησις ἐν διχογνωμίαις, ὁ δ' Εὐρωπαῖος δὲν θὰ πιστεύσῃ ὅτι εἶναι δυνατὴ ἀνεξαρτησία ἄνευ ἀντιπολιτεύσεως.

Ὁ Εὐρωπαῖος θὰ εὕρῃ ἐλλιπῆ τὴν δικαστικὴν διοίκησιν ἐν Τουρκίᾳ, ὁ δὲ Τοῦρκος θὰ θεωρήσῃ ἐν Εὐρώπῃ ἀδίκους τὰς βάσεις αὐτὰς τοῦ νόμου.

Ὁ πρῶτος θἀπορήσῃ πῶς δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ ὁ νόμος ἄνευ νομομαθῶν, ὁ δὲ Τοῦρκος

Digitized by Google

θὰ πορήσῃ πῶς εἶνε δυνατὸν νὰ εὑρεθῇ δικαιοσύνη ὑπαρχόντων νομομαθῶν.

Ὁ Εὐρωπαῖος δὲν δύναται νὰ ἐννοήσῃ πῶς ἐμπορεῖ νὰ συμβιβασθῇ ἀκινησία ἐν τοῖς θεμελιώδεσι νόμοις τοῦ κράτους μετὰ τῆς εὐτυχίας, ὁ δὲ Τοῦρκος δὲν δύναται νὰ ἐννοήσῃ ὅτι τὸ καλὸν καὶ δίκαιον ἐπιδέχεται μεταβολήν.

Ὁ Εὐρωπαῖος θεωρεῖ τὸν Τοῦρκον δυστυχῆ ὡς μὴ ἔχοντα δημοσίας διασκεδάσεις, ὁ δὲ Τοῦρκος θὰ θεωρήσῃ δυστυχῆ τὸν ἔχοντα χρείαν διασκεδάσεων ἐκτὸς τοῦ ἰδίου οἴκου.

Ὁ Εὐρωπαῖος θὰ θεωρήσῃ τὸν Τοῦρκον ὡς ἐστερημένον καλλαισθησίας διότι δὲν ἔχει πινακοθήκην, ὁ δὲ Τοῦρκος θὰ νομίσῃ ἀναίσθητον τὸν Εὐρωπαῖον, διότι δὲν ἐκτιμᾷ τὴν φύσιν.

Ἐν θρησκευτικαῖς ἑορταῖς βλέπομεν οὐ σπανίως ἐν Εὐρώπῃ τὸν μονάρχην βαίνοντα πεζόν, τοὺς δὲ φύλακας παρελαύνοντας ἐφίππους· ἀλλ' ἐν Τουρκίᾳ ἀκολουθεῖ ἡ φρουρὰ πεζὴ τὸν πρὸς τὸ τζαμίον μεταβαίνοντα ἐφ' ἵππου Πατισάχ.

Ἐν Εὐρώπῃ ἡ ἡμέρα θεωρεῖται ἀρχομένη σὺν τῇ ἀνατολῇ τοῦ ἡλίου, ἐν δὲ τῇ Ἀνατολῇ ἡ ἡμέρα καὶ αἱ ὧραι ἀριθμοῦνται ἀπὸ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου.

Ὁ Εὐρωπαῖος θεωρεῖ ἐν τῇ Τουρκίᾳ τὴν ἰδιοκτησίαν μὴ ἐξησφαλισμένην κατὰ τῆς βίας, ὁ δὲ Τοῦρκος θεωρεῖ τὴν ἰδιοκτησίαν ἐν Εὐρώπῃ μὴ ἐξησφαλισμένην κατὰ τῶν παραγράφων τοῦ νόμου.

Ἐν Τουρκίᾳ δύναται νὰ γεννηθῇ ταραχὴ ἄνευ δυσαρεσκείας, ἐν Εὐρώπῃ ὑφίσταται δυσαρέσκεια ἄνευ ταραχῆς.

Ὁ εὐσεβὴς κατηγορεῖται ἐν Εὐρώπῃ ὡς ψευδευλαβής, ἐν δὲ τῇ Τουρκίᾳ τιμᾶται ἰδιαζόντως παρὰ πάντων.

Ὁ Τοῦρκος φρίσσει πρὸ τῆς ἀσελγείας καὶ τῶν νόθων τέκνων, ὁ δ' Εὐρωπαῖος πρὸ τῆς πολυγαμίας.

Ὁ Τοῦρκος θὰ ηδιάσῃ τὴν ἀγέρωχον διαγωγὴν πρὸς τοὺς κατωτέρους—ὁ Εὐρωπαῖος θὰ ταραχθῇ ὑπὸ τῆς κτήσεως δούλων. Τοῦρκος καὶ Εὐρωπαῖος θὰ κατηγορῶσιν ἀλλήλους ἐπὶ θρησκευτικῷ φανατισμῷ, ἐπὶ ἠθικῇ ἀκολασίᾳ, ἀτυχίᾳ περὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν συμπαθειῶν αὐτῶν καὶ τῆς καλλαισθησίας, ὡς στερουμένους πολιτικῆς ἐλευθερίας. Τέλος ἑκάτερος θὰ θεωρήσῃ τὸν ἄλλον ὡς ἀνάρμοστον εἰς καλὴν συντροφίαν.

**Λ.

ΔΑΝΕΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑ

10.

Ἐπιστολὴ φοιτητοῦ πρὸς τὸν πατέρα του.

Ἀγαπητέ μου πάτερ,

Ἔδωκα χθὲς τὰς διδακτορικάς μου ἐξετάσεις. Τόσον εὐχαριστήθησαν οἱ καθηγηταί, ὥστε μὲ παρεκάλεσαν νὰ τὰς ἐπαναλάβω μετὰ ἓξ μῆνας.

11.

Η κυρία. Τί κατάστασις, Γιάννη, εἶν' αὐτή; ἐπειδὴ τάχα πρόκειται νὰ φύγῃς, ἔγεινες τόσον ἀμελής;

Ὁ ὑπηρέτης. Ἀλλέως, κυρία, θὰ μ' ἐνθυμεῖσθε πολύ, ὅταν φύγω, καὶ θὰ λυπῆσθε.

Γνῶμαι καὶ σκέψεις ἠθικαὶ τοῦ δουκὸς

ΔΕ-ΛΑ-ΡΟΣΦΟΥΚΩ

[Μετάφρασις Γ. Ζωχιοῦ.]

44.

Καταχρηστικῶς ὀνομάζομεν τὸν νοῦν ἰσχυρὸν ἢ ἀσθενῆ, διότι ἡ δύναμις ἢ ἡ ἀσθένεια αὐτοῦ πραγματικῶς ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς καλῆς ἢ κακῆς καταστάσεως τῶν ὀργάνων τοῦ σώματος.

45.

Ἀλλόκοτοι τῆς τύχης αἱ παραφοραί, ἔτι δὲ μᾶλλον ἀλλόκοτοι εἶναι αἱ παραφοραὶ τῆς ψυχικῆς διαθέσεως τοῦ ἀνθρώπου.

46.

Ἡ προσήλωσις ἢ ἡ ἀδιαφορία τῶν ἀρχαίων φιλοσόφων πρὸς τὴν ζωὴν οὐδὲν ἄλλο ἦτον, εἰ μὴ τῆς οἰήσεως αὐτῶν προαίρεσις. Πᾶσα δὲ περὶ τῆς προαιρέσεως ταύτης λογομαχία, καθὼς καὶ πᾶσα περὶ ὀρέξεως γευστῶν καὶ ἐκλογῆς χρωμάτων φιλονεικία, εἶναι περιττή.

47.

Τὴν ἀξίαν τῶν πρὸς ἡμᾶς δώρων τῆς τύχης ὁρίζει ἡ ψυχικὴ ἡμῶν διάθεσις.

48.

Ἡ εὐτυχία δὲν εἶναι πραγμάτων ἀπόρροια, ἀλλὰ τῆς ἀνθρωπίνης ὀρέξεως φαντασία. Νομίζομεν δὲ εὐδαιμονίαν τὴν ἀπόλαυσιν, οὐχὶ τοῦ κατὰ τὴν γνώμην τῶν ἄλλων ἀγαπητοῦ, ἀλλὰ τοῦ παρ' ἡμῶν ἀγαπωμένου.

Τὸ κατωτέρω χαριέστατον ποιημάτιον τοῦ προσφιλοῦς ποιητοῦ ἀπεστάλη πρὸς ἡμᾶς συνοδευόμενον ὑπὸ τῆς ἑπομένης ἐπιστολῆς : Σ. τ. Δ.

«Δὲν ἐντρέπομαι νὰ ὁμολογήσω, φίλτατε Παῦλε, ὅτι καὶ ὡς γέρων ῥαψῳδὸς παράξενος καὶ ὡς ἁπλοῦς θνητὸς ἔχω κ' ἐγὼ τὰς ἀδυναμίας καὶ τὰς ἰδιοτροπίας μου. Μεταξὺ τούτων ὑπάρχει καὶ ἡ ἀπέραντος συμπάθειά μου πρὸς ἓν τῶν κοινωτέρων καὶ τῶν ταπεινοτέρων φθινοπωρινῶν πτηνῶν μας, τὸν λάλον, τὸν ἀγαθὸν Καλογιάννον.

Ἀγνοῶ πόθεν προῆλθε τὸ ὄνομά του ἢ ἂν ἁπανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος οὕτω πως ὀνομάζεται ἡ ἐριθανὶς ἢ πυραλὶς τῶν ἀρχαίων, ἡ motacilla grisea τοῦ Λινναίου, ὁ petti-rosso τῶν Ἰταλῶν καὶ ὁ rouge-gorge τῶν Γάλλων. Καὶ τὸ μὲν δημοτικὸν ἑλληνικὸν ὄνομα μαρτυρεῖ πιθανῶς περὶ τῆς ἀγαθότητος τοῦ ἤθους καὶ τῆς φυσικῆς αὐτοῦ τάσεως πρὸς τὴν οἰκειότητα, τὸ δὲ ἀρχαῖον καθὼς τὸ ἰταλικὸν καὶ τὸ γαλλικὸν πηγάζει ἐκ τῆς ὡραίας ἐρυθροειδοῦς κοιλίδος ἣν γαυριῶν ἐπιδείκνυται ἐπὶ τοῦ τραχήλου.

Πολλαχοῦ τῆς Ἑσπερίας Εὐρώπης τὰ χαριέστατα ταῦτα πτηνὰ ἐμφανίζονται κατὰ τὸ ἔαρ, ἀλλ' ἐν Ἑλλάδι μόνον μετὰ τὰς πρώτας βροχὰς τοῦ φθινοπώρου ἔρχονται καὶ δίδουν ζωὴν εἰς τὰ νεκρά μας δάση. Φθάνουν δὲ ταὐτοχρόνως τόσον πολλὰ καὶ τόσον ἐκθύμως, εὐθὺς μετὰ τὴν ἄφιξίν των, ἐπιδίδονται εἰς τὸ προσφιλὲς κελάδημά των, ὥστε μένει τις ἐκστατικὸς ἐνώπιον τοιαύτης συμφωνίας.

Ὁ Καλογιάννος εἶναι τὸ πρωινώτερον τῶν πτηνῶν μας, δίδει εἰς τὸν γεωργὸν τὸ σύνθημα τῶν ἐργατικῶν ἐργασιῶν καὶ τὸν ἀνακουφίζει διὰ τοῦ ᾄσματός του ὅταν παρὰ τὸν κορμὸν σκιεροῦ δένδρου ἀναπαύεται ἐκ τοῦ πολλοῦ κόπου. Τὸ λάλημά του εἶναι μὲν βραχύ, ἀλλὰ γλυκύτατον, καὶ τὸ ἐπαναλαμβάνει ἀδιακόπως χωρὶς νὰ ταράττεται διόλου ἐκ τῆς παρουσίας τῶν ἀνθρώπων, μεθ' ὧν ἀρέσκεται νὰ συζῇ, καὶ εἰς τὰς κατοικίας τῶν ὁποίων ἀφόβως εἰσέρχεται καὶ

Digitized by Google

ζητεῖ τὴν τροφήν του ὅταν ἡ χιὼν καλύπτουσα τὸ ἔδαφος κρύπτει τὰ ἔντομα δι' ὧν συντηρεῖται. Ἐγὼ δὲ εἶδον αὐτὸν ἐνίοτε καθήμενον ἀταράχως ἐπὶ τῶν κεράτων τῶν ἀροτήρων βοῶν καὶ ψάλλοντα χωρὶς νὰ φοβῆται διόλου οὔτε τὴν βουκέντραν οὔτε τὸν σάλαγον τοῦ ζευγηλάτου.

Ὁ μέγας φίλος καὶ προστάτης τῶν μικρῶν καὶ ἀδυνάτων πτηνῶν Michelet ἰσχυρίζεται ὅτι ὁ Καλογιάννος εἶναι φύσει ζηλότυπος καὶ διηγεῖται ὅτι ἐκεῖνος ὅστις ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἔζη ἐλεύθερος ἐν τῷ γραφείῳ του ἐπετέθη μανιωδῶς κατὰ μιᾶς ἀηδόνος ἣν εἶχεν ἀποκτήσει, καὶ πρὸς τὴν ὁποίαν ἀπένεμεν ἐξαιρετικὰς περιποιήσεις. Πολλάκις δὲ τὸν παρενόχλει καθήμενος ἐπὶ τῶν δακτύλων ἢ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ὅταν κατελάμβανεν ὅτι ὁ κύριός του, βεβυθισμένος εἰς τὴν μελέτην, παρημέλει τὸν γηραιὸν φίλον του.

Καὶ ὅμως τὸν Καλογιάννον περιφρονοῦν οἱ ποιηταί. Δὲν τὸν καταδέχονται, εἶναι φτωχὸ πουλί, εἶναι χωριάτης. Δὲν ἔχει τοὺς ἐρωτικοὺς ρεμβασμοὺς τῆς ἀηδόνος· ἐξυπνᾷ παραπολὺ πρωΐ, εἶναι χυδαῖος, πάντοτε εὔθυμος, πάντοτε καλοκαρδισμένος, δὲν μελαγχολεῖ ποτέ, ἑνὶ λόγῳ εἶναι λαός.

Ἀλλ' ἐγὼ τὸν ἠγάπησα ἐκ νεαρᾶς μου ἡλικίας καὶ ὅταν κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ φθινοπώρου συναντῶμαι μετὰ τοῦ πρώτου Καλογιάννου καὶ τῆς πρώτης κυκλαμιᾶς (διότι τὸ ἄνθος καὶ τὸ πτηνὸν συγχρόνως ἐμφανίζονται), ἡ καρδία μου σκιρτᾷ ὡς ἂν αἴφνης ἔβλεπον παλαιοὺς φίλους ἐπανερχομένους ἐκ μακρᾶς ἀποδημίας.

Ἀπέναντι τῶν παραθύρων τοῦ ἐν Μαδουρῇ ἐξοχικοῦ μου οἴκου ἐγείρεται παμμεγέθης ἐλαία, ἥτις εἶναι ἀληθὴς ἀγορὰ τοῦ λαοῦ τῶν Καλογιάννων. Ἐκεῖ συνέρχονται, ἰδίως ὅταν ἐπίκειται χειμὼν ἢ τρικυμία, καὶ συναναστρέφονται μετ' ἐμοῦ καὶ μὲ εὐφραίνουν διὰ τῶν κελαδημάτων των. Χίλιαις φοραῖς μοῦ διεσκέδασαν τὰ μαῦρα νέφη τῆς φαντασίας! Χίλιαις φοραῖς μὲ παρηγόρησαν καὶ μοῦ ἐγλύκαναν τὰ κρυφὰ φαρμάκια τῆς ψυχῆς!

Χρεωστῶ εἰς αὐτοὺς τόσην εὐγνωμοσύνην!

Τίποτε λοιπὸν παράδοξον ἂν συνέλαβα τὴν ἰδέαν νὰ πληρώσω τὰς φιλοφροσύνας των δι' ὀλίγων στροφῶν, δι' ἑνὸς ταπεινοῦ εἰδυλλίου, ἀφοῦ μάλιστα δὲν ἐμπρέπουν εἰς ἡμᾶς πλέον ᾄσματα πολεμικὰ καὶ διθύραμβοι.

Ὀκτώβριος 1878. Σὸς πάντοτε

Ἀριστοτελης Βαλαωριτης.

ΙΩΑΝΝΗι ΒΑΛΑΩΡΙΤΗι ΤΩι ΓΛΥΚΥΤΑΤΩι ΜΟΥ ΥΙΩι

Ο ΚΑΛΟΓΙΑΝΝΟΣ

Μὴ μὲ ρωτᾷς ποῦθ' ἔρχομαι, μὴ μὲ ρωτᾷς ποῦ τρέχω
Πατρίδα ἐγὼ δὲν ἔχω
Παρὰ τοῦ βάτου τἄγριο, τἄγκαθερὸ κλαρί.
Μὲ δέρνει τἀνεμόβροχο, εἶμαι φτωχὸ πουλί,
Ὁ λόγγος τὸ παλάτι μου καὶ βιό μου εἶν' ἡ χαρά,
Πετῶ, κορνιάζω ξέγνοιαστος δσῶχω τὰ φτερά.

Λίγη δροσοῦλα τ' οὐρανοῦ τἀκούραστο λαρύγγι
Μοῦ τὸ ξεφρύγει ὅταν διψῶ καὶ ζῶ μ' ἕνα μυρμήγκι.
Ξυπνῶ τὸ γλυκοχάραμμα. Τοῦ ἥλιου τὴν ἀχτίδα
Φορῶ μαλαμοκέντητη βασιλικὴ χλαμύδα
Κι' ἀρχίζω τὸ τραγοῦδί μου. 'Σ τὰ σύγνεφ' ἀνεμίζει
Περήφανος σταυραητός, τὸν κόσμο φοβερίζει
Κ' ἐγὼ τὸν βλέπω καὶ γελῶ. . . Δὲν τοῦ φθονῶ τὴν τύχη
Οὔτε μὲ σκιάζει τἄσπλαχνο, τὸ φοβερό του νύχι,
Γιατὶ δὲν καταδέχεται μ' ἐμένα νὰ χορτάση
Θεριὸ ποῦ πρὸς τὴν δόξα του βρίσκει στενὴν τὴν πλάση.
Τὸ κράζουν αὐτοκράτορα. . . τοῦ φόρεσαν κορώνα,
Μᾶς τὤπλασαν δικέφαλο . . . τοῦ γράφουν τὴν εἰκόνα. . .
'Σ τὴ μιὰ τὴ φούχτα νὰ κρατῇ χρυσῆ τοῦ δίνουν σφαῖρα,
'Σ τὴν ἄλλη του γυμνὸ σπαθὶ. . . κ' ἐπῆρε ὁ νοῦς του ἀγέρα!

Τὸ πρῶτο τοῦ φθινόπωρου ποῦ φαίνεται λουλοῦδι
Εἶν' ἡ ξανθή μου ἡ κυκλαμιά. Ἐγὼ μὲ τὸ τραγοῦδι
Τὴν ἀνακράζω ἀπὸ ψηλὰ κ' ἐκείνη 'ς τὴ φωνή μου
Γοργὰ προβαίνει δλόχαρη. Πιστὸν προξενητή μου
Τὸ πρωτοβρόχι δέχεται 'ς τὸ φτωχικὸ κρεββάτι
Καὶ δείχνεται 'ς τὸ φίλο της ἐντροπαλή, δροσάτη. . . .
Δὲ σὲ ζηλεύω σταυραητέ! Τοῦ πριναριοῦ μου ἡ μάζα
Ἀξίζει τὴν κορώνα σου καὶ τὰ χρυσὰ τζαπράζα.
Δὲν ἀναβαίνω σὰν ἐσὲ καὶ σὰν ἐσὲ δὲν πέφτω
'Σ τὴν ἁρπαγή, 'ς τὸ σκοτωμὸ κι' ἄλλο ποτὲ δὲν κλέφτω
Παρὰ μὲ τὸ τραγοῦδί μου καμμιὰ καρδιὰ καμμένη.
Ἐσὲ σὲ βάφουν αἵματα, ἐμὲ ἡ δροσιὰ μὲ πλένει.
Ζῶ μὲ τὰ φύλλα τὰ χλωρά, μὲ τ' ἄνθη θὰ πεθάνω
Κι' ἀφίνω χωρὶς κλάμματα τὸν κόσμο αὐτὸν τὸν πλάνο.

. . . . .

Μιὰ μόνη ἀγιάτρευτη πληγὴ ἔχω βαθειὰ κρυμμένη
'Σ τὴν ἄκακή μου τὴν καρδιὰ καὶ κάποτε πικραίνει,
Διαβάτη, αὐτή μου τὴ χαρά. . .
Εἶχ' ἀγαπήσει μιὰ φορὰ

Digitized by Google

'Σ τὸ πρῶτο τὸ ταξεῖδι μου μιὰ καλογιαννοποῦλα,
Γκόλφι τοῦ λόγγου ἀτίμητο, καὶ σὰν ἐμὲ φτωχοῦλα.
'Σ ἕνα κλαρὶ παράμερο, μακρὰ ἀπὸ κάθε μάτι
'Εγὼ κ' ἐκείνη ἐστήσαμε τὸ νυφικὸ κρεββάτι
Καὶ μὲ τραγούδια ἀδιάκοπα καὶ μὲ τὸν ἔρωτά μας
Κρυφὰ, κρυφὰ ἀναθρέφαμε, διαβάτη, τὰ παιδιά μας.
Μιὰ νύχτα ποῦ τὴν ἔσφιγγα γλυκὰ μὲ τὰ φτερά μου
Κ' ἔνοιωθα μοῦ λαχτάριζε 'ς τὴ φλογερὴ ἀγκαλιά μου
'Ακούω ποῦ τρέμει τὸ κλαρὶ καὶ βλέπω ἕναν ἀστρίτη
Ποῦ κύτταζε νὰ καταπιῇ τὸ φτωχικό μας σπῆτι.
Τὰ μάτια ποῦ μοῦ κάρφωσε 'ς τὴν ὄψη τὸ θερίο,
'Η γλῶσσά του ἡ διχαλωτὴ, τὸ χνῶτό του τὸ κρύο,
Διαβάτη, μὲ μαρμάρωσαν.... ἐσβύστηκα.... δὲν εἶδα
Τὴ φοβερή μας τὴ σφαγή... 'Σ τὴν πρώτην τὴν ἀχτίδα
Τοῦ ἥλιου ποῦ μ' ἐπύρωσε ξυπνῶ 'ς τὴ γῆ ριμμένο...
Μοῦ λείπαν ὅλα τὰ παιδιά... Βαρὺ, κολουριασμένο
Τὸ σερπετὸ ἐκοιμότουνε μὲς 'ς τὴ φωλιὰ χορτάτο
Κ' ἡ μάνα ἑτοιμοθάνατη ποῦ σπάραζε 'ς τὸ βάτο.
Εἶχε τὴ σάρκα ὁλάνοιχτη... 'Ορμῶ, τὴν ἀγκαλιάζω.
Τοῦ κάκου σκούζω, δέρνομαι, τοῦ κάκου τήνε κράζω...
Κ' ἐκεῖ ποῦ τῆς ἐμάλαζα τὰ ξεσχισμένα στήθη,
Διαβάτη μου, τὸ αἷμά της 'ς τὴν τραχηλιά μου ἐχύθη.
Κι' ἀπὸ τὰ τότε μῶμεινε μὲς 'ς τὴν καρδιὰ ἡ πικράδα
Καὶ 'ς τὸ λαιμὸ παντοτεινὰ γραμμένη ἡ κοκκινάδα...

'Αλλά... δὲ θέλω κλάμματα, μακρὰ ἀπὸ μένα ὁ πόνος,
Βασιλικὸ παλάτι μου εἶναι τἀράμνου ὁ κλῶνος
Καὶ βιό μου εἶν' ἡ χαρὰ,
Θέλω νὰ ζήσω ξέγνοιαστος ὁσῶχω τὰ φτερά.

Αριστοτελης Βαλαωριτης.

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

*** 'Η εὐτυχία ὁμοιάζει χαρίεντα ἀγροτικὸν οἰκίσκον, εἰς οὗ τὸ παράθυρον συμπλέκεται αἰγόκλημα καὶ τὸ ἄχυρον τῆς στέγης αὐτοῦ ποικίλλεται δι' ἀνθέων. 'Αλλὰ ταῦτα πάντα εἰσὶ καταφανῆ εἰς μόνον τὸν ἔξωθεν θεωροῦντα, ἐξαφανίζονται δὲ ἅμα τις εἰσέλθῃ.

*** Τὸ μὲν κτῆνος ἔλαβε παρὰ Θεοῦ τὸ ἔνστικτον, εἰς ὃ ὑπακούει ἀπαραβάτως, ὁ δὲ ἄνθρωπος τὸν λόγον, ὃν ζητεῖ παντὶ τρόπῳ νὰ ἐπισκοτίσῃ.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Οἱ κατοικοῦντες ἐν τῇ πόλει Σαϊγγῷ τῆς πέραν τοῦ Γάγγου 'Ινδικῆς ('Ινδοκίνας), ἐγένοντο θεαταὶ φαινομένου καταπλήττοντος μὲν κατὰ πρῶτον τὴν φαντασίαν, ἀλλ' ὅπερ δύναταί τις εὐκολώτατα νὰ ἐξηγήσῃ. Τῇ 18/30 'Ιουλίου, τῇ 5 ½ ὥρᾳ μετὰ μεσημβρίαν ἔβρεξε βροχὴν αἵματος. Αἱ ὁδοὶ κατεκλύσθησαν ὑπὸ αἵματος πίπτοντος ἐξ οὐρανοῦ καὶ ἀπὸ τῶν κεράμων τῶν οἰκιῶν κατέρρεε βαθὺ ἐρυθρὸν ὕδωρ καὶ οἱ ῥύακες μετέβαλον ὄψιν καὶ χρῶμα. Οἱ βλέποντες τὴν ἀσυνήθη ἐκείνην βροχὴν δὲν ἐπίστευον τοὺς ὀφθαλμούς των. Πρὸς στιγμὴν ἐνόμισαν ὅτι τὸ ὕδωρ ἔπιπτεν ἐπὶ τῆς γῆς ἐρυθρὸν, διότι ἐχρωματίζετο ὑπὸ τῶν κεράμων τῶν οἰκιῶν· ἀλλ' ἐπείσθησαν ὅτι τὸ πρᾶγμα δὲν εἶχεν οὕτω, ἀφ' οὗ ἐξῆλθέ τις καὶ ἐγέμισεν ἀγγεῖον ἐξ ὕδατος πίπτοντος κατ' εὐθεῖαν ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, ὅπερ καὶ αὐτὸ ἦτο ουχ ἧττον ἐρυθρόν. Ὅθεν ἠπόρουν καὶ δὲν εἴξευρον πῶς νὰ ἐξηγήσωσι τὸ παράδοξον τοῦτο φαινόμενον, ὅπερ ὅμως εὐκόλως ἐξηγεῖται, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω. Οἱ παλαιότεροι ἀτελῶς καὶ κακῶς ἐξετάσαντες τὴν αἱματόχρουν ταύτην βροχὴν, ἐνόμιζον αὐτὴν ὡς ἐκδήλωσιν καὶ φανερὰν ἀπόδειξιν τῆς θείας ὀργῆς· ἀλλὰ καὶ σήμερον ἔτι ὑπὸ πολλῶν ἀμαθῶν ὡς τοιαύτη δυστυχῶς πιστεύεται. 'Αλλὰ πρὸς τί νὰ ἀναμιγνύωμεν τὸν Θεὸν καὶ τὸν οὐρανὸν εἰς πράγματα ἀνάξια τοῦ μεγαλείου Αὐτοῦ, καὶ δυνάμενα νὰ ἐξηγηθῶσι διὰ τῆς παρατηρήσεως καὶ τῆς γνώσεως ἡμῶν;

Πρέπει νὰ εἰξεύρωμεν ὅτι τὰ νερὰ τὰ χρωματιζόμενα ἐρυθρὰ λαμβάνουσι τὸ χρῶμα τοῦτο ὁτὲ μὲν ἐκ φυτῶν τινων, ὁτὲ δὲ ἐκ μετάλλων ἅτινα εἴτε παρασύρονται ὑπὸ τῶν ὑδάτων εἴτε εἶνε διαλελυμένα ἐν αὐτοῖς. Ἔπειτα δὲ παρατηρητέον καὶ τοῦτο ὅτι αἱ τοιαῦται βροχαὶ δὲν ἔχουσι πάντοτε τὸ χρῶμα τοῦτο ἐξ ἀρχῆς, ἀλλὰ τὸ λαμβάνουσιν ἔπειτα, ἀφ' οὗ καταπέσωσιν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους.

Εις Αναγνωστης.

ΑΘΗΝΗΣΙ — ΤΥΠΟΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ, ΟΔΟΣ ΠΑΤΗΣΙΩΝ, 14.

Digitized by Google

'Αριθ. 152 — Λεπτὰ εἴκοσι.

ΕΤΟΣ Γ΄.

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Ἕκτος

Συνδρομὴ ἐτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20.—Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶνε ἐτήσιαι—Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὁδὸς Σταδίου, 6.

26 Νοεμβρίου 1878

ΔΙΑΘΗΚΗ ΤΟΥ ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗ

«Σαρανταττέσσαρες χιλιάδες γρόσια εἰς τὸ κεμέρι τοῦ Μήτρου Ἀγραφιώτη. Ἀπὸ αὐτὰ αἱ τριάντα χιλιάδες νὰ δοθοῦν εἰς ταῖς τσσύπαις μου· νὰ τὰς περιλάβουν οἱ δύο Μήτριδες τοῦ Σκυλοδήμου καὶ Ἀγραφιώτη. Δύο χιλιάδες νὰ πάρῃ ὁ ἕνας Μήτρος καὶ δύο ὁ ἄλλος, ὅπου μὲ ἐδούλευαν. Χίλια νὰ πάρουν ἐκεῖνοι ὅπου θὰ μὲ θάψουν. Δύο χιλιάδες ἔχει ὁ γραμματικός, τέσσαρες χιλιάδες γρόσια τῆς Μαργιώς.[1] Τὰ ἄλλα νὰ μοιρασθοῦν διὰ τὴν ψυχήν μου. Αὐτὰ ὁποῦ ἔχω εἰς τὴν σακκούλαν μου νὰ τὰ λάβουν οἱ γραμματικοὶ καὶ τζαουσάδες μου.

22 Ἀπριλίου.

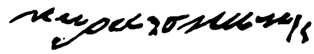

Τὸ τουφέκι καὶ ἄτ[ι]α μου νὰ πάνε τῶν παιδιῶν μου, καὶ ὥρα μου. Ἓξ χιλιάδες γρόσια μοῦ θέλει ὁ Νοταρᾶς Ἰωάννης· δεκαπέντε χιλιάδες γρόσια ἔχει ὁ Μήτρος τοῦ Σκυλοδήμου διὰ τὸν Νασονίκα καὶ λοιπούς, Δαγλῆ καὶ ἄλλους ἀξιωματικούς.»

Τὸ πρωτότυπον τοῦ πολυτίμου τούτου ἐγγράφου ἐδωρήσατο ἐσχάτως τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Βουλῆς ὁ σοφὸς καθηγητὴς τῆς ἱστορίας τοῦ ἑλλ. ἔθνους κ. Κ. Παπαρρηγόπουλος, ὅστις ἐφιλοπόνησε τῷ 1858 ἐκτενῆ βιογραφίαν τοῦ ἀειμνήστου στρατάρχου. Ἐκ τοῦ ὡραίου τούτου ἔργου, ἀληθοῦς ἱστορικοῦ καλλιτεχνήματος, ἐξαχυολογήσαμεν τὰ ἑπόμενα·

Σ. τ. Δ.

ΤΕΛΕΥΤΑΙΑΙ ΣΤΙΓΜΑΙ ΤΟΥ ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗ

. . . .

Ἐπειδὴ τὸ κίνημα ἔμελλε νὰ ἐκτελεσθῇ τὴν 23 (Ἀπριλίου 1827), διαταγαὶ εἶχον δοθῆ εἰς ὅλον τὸν στρατὸν ν' ἀναπαυθῇ τὴν 22 καὶ νὰ ἀπέχῃ παντὸς ἀκροβολισμοῦ. Καὶ ὅμως τινὲς τῶν ἐν τῷ Φαλήρῳ σταθμευόντων Κρητῶν, ἀφοῦ ἔφαγον καὶ ἔπιον, ἐκίνησαν παρὰ τὴν δοθεῖσαν διαταγὴν καθ' ἑνὸς τῶν πλησιεστέρων ἐχθρικῶν ὀχυρωμάτων, ὅπερ, καί τοι κείμενον ἐπὶ χώρου πεδινοῦ, ἦτον ὅμως ἰσχυρότατον. Ὁ τουφεκισμὸς ἀκουσθεὶς ἐφείλκυσε πολλοὺς καὶ Ἕλληνας καὶ πολεμίους· οἱ μὲν ἔδραμον εἰς ὑποστήριξιν τῶν Κρητῶν καὶ ἐπεχείρησαν νὰ κυριεύσωσιν ἐξ ἐφόδου τὸ ὀχύρωμα, οἱ δὲ Τοῦρκοι, ἱππεῖς καὶ πεζοί, ἀντεπεξῆλθον πρὸς ἀντίκρουσιν αὐτῶν. Πολλοὶ Ἕλληνες ὁπλαρχηγοὶ προσῆλθον ἵνα καταπαύσωσι τὴν ταραχὴν καὶ ἐπαναγάγωσι τοὺς στρατιώτας εἰς τὰς τάξεις των· ἀλλ' ἡ φωνή των δὲν εἰσηκούετο, καὶ ὁ κατὰ πρῶτον μικρὸς ἀκροβολισμὸς κατήντησε μετ' ὀλίγον μάχη σπουδαία. Μετ' ὀλίγον ὁ πάντοτε ἀτρόμητος Νικήτας πληγώνεται εἰς τὴν σιαγόνα, πληγώνονται δὲ καὶ ἄλλοι ἀξιωματικοὶ καὶ οὐκ ὀλίγοι στρατιῶται, ὥστε οἱ Ἕλληνες ἠναγκάσθησαν νὰ ὀπισθοδρομήσωσιν. Ὁ Καραϊσκάκης τὴν στιγμὴν ἐκείνην κατέκειτο πυρέσσων ἐν τῇ σκηνῇ του· ἀλλ' οἱ πυροβολισμοὶ καὶ αἱ κραυγαὶ ἐξεγείρουσιν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ληθάργου, καὶ τιναχθεὶς ἀπὸ τῆς κλίνης, ἐρωτᾷ τί τρέχει, πρὶν δ' ἔτι φθάσωσι νὰ ἐξηγήσωσιν εἰς αὐτὸν τὰ συμβάντα, βλέπει οἴκοθεν τὴν τῶν Ἑλλήνων τροπήν. Ἀναπηδήσας λοιπὸν ἀμέσως εἰς τὸν ἵππον του λαμβάνει ἀπό τινος τῶν παρατυχόντων τὸ γιαταγάνι του, καὶ συμπαραλαβὼν ὅσους τῶν ἱππέων ἢ ἐφίππων ἀξιωματικῶν ἀπήντησε καθ' ὁδόν, ἐξορμᾷ κατὰ τῶν πολεμίων, μεταβάλλει τὴν ὄψιν τῶν πραγμάτων καὶ ἀναγκάζει αὐτοὺς ὑποχωρήσαντας νὰ κλεισθῶσιν εἰς τὰ ὀχυρώματα αὐτῶν. Ἀλλὰ ὑπὸ τοῦ πυρετοῦ καθ' ὅλας τὰς πιθανότητας παροξυνόμενος, δὲν ἔδειξε τὴν συνήθη αὐτοῦ φρόνησιν, καί, μὴ ἀρκούμενος εἰς τὰ γενόμενα, προέβη μετὰ τῶν ὀλίγων περὶ αὐτὸν ἱππέων ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἐχθρικῶν ὀχυρωμάτων, πυροβολῶν δεξιᾷ καὶ ἀριστερᾷ. Μετ' ὀλίγον ὅμως ὁ Κιουταχῆς ἐκπέμπει κατ' αὐτοῦ ὁλόκληρον τὸ ἱππικόν· οἱ περὶ τὸν Καραϊσκάκην, μὴ δυνάμενοι ν' ἀνθέξωσιν εἰς τοσοῦτον ἀνωτέραν δύναμιν, τρέπονται εἰς φυγήν, ὁ δέ, μείνας κατὰ τὴν συνήθειάν του τελευταῖος ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης ἵνα ἐνθαρρύνῃ τοὺς συναγωνιστὰς καὶ ἵνα μὴ ἀφήσῃ ν' ἀποβῇ ἐπιβλαβὴς ἡ καταδίωξίς των, πληγώνεται καὶ πίπτει ἀπὸ τὸν ἵππον του· ἀλλὰ τὴν αὐτὴν στιγμὴν συνελθών, ἱππεύει πάλιν καὶ παραμένει προτρέπων τὸ ἱππικὸν εἰς τὸ νὰ ἀνθέξῃ ὅσον δύναται, καὶ δώσῃ οὕτω καιρὸν εἰς τοὺς πεζούς, τοὺς ἐν τῷ μεταξὺ περιπλακέντας εἰς τὴν μάχην, νὰ ὀπισθοδρομήσωσιν. Τότε ὁ ὑπασπιστὴς τοῦ ἱππικοῦ Παναγιώτης Κακλαμάνος, ὅστις διέμεινε πλησίον τοῦ Καραϊσκάκη καθ' ὅλους τοὺς κινδύνους τῆς ἡμέρας ταύτης, ἔδειξε τόλ-

1. Νεοφώτιστος νέα, ἥτις φέρουσα τὸ ἱμάτιον καὶ τὸν ὁπλισμὸν τοῦ στρατιώτου, παρηκολούθησε τὸν Καραϊσκάκην καθ' ὅλας τὰς τελευταίας τῆς ζωῆς του ἐκστρατείας.

Σ. Ἑστίας.

Digitized by Google

μην τῇ ἀληθείᾳ ἡρωϊκήν· ἡ παροῦσα γενεὰ δύναται ἀκόμη νὰ ἴδῃ τὸ γενναῖον τοῦτο τέκνον τῆς Βυτίνης φέρον ἀμερίμνως τὸν ἕνα καὶ μόνον αὐτοῦ βραχίονα· ἠξεύρει ὅμως ἆρά γε ὅτι κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ὅταν σφαῖρα κανονίου ἀφήρεσε τὴν δεξιὰν τοῦ ἀνδρὸς χεῖρα, αὐτὸς οὐδόλως πτοηθεὶς, ἐξηκολούθησε μαχόμενος λαβὼν τὴν σπάθην διὰ τῆς ἀριστερᾶς· ἂς τὸ μάθῃ, ἵνα γνωρίσῃ ὁποία ἦν ἡ ψυχὴ τῶν ἀθλητῶν τῶν ἐν τοῖς πεδίοις τῆς μάχης διεξαγαγόντων τὴν ἐπανάστασιν. Ἀλλ' ἐρχόμεθα εἰς θέαμα οἰκτρότερον ἅμα καὶ φοβερώτερον.

Ὁ Καραϊσκάκης δὲν ἐσκέφθη περὶ ἑαυτοῦ εἰμὴ ἀφοῦ εἶδε τὸν στρατὸν ἐκτὸς κινδύνου· εἶχε δὲ διαδοθῆ ἡ ὀλεθρία φήμη καὶ πλῆθος ἀξιωματικῶν συνδραμόντες συνώδευσαν αὐτὸν μέχρι τῆς θαλάσσης, ἐκεῖθεν δὲ μετεκόμισαν ἐπὶ τοῦ πλοίου τοῦ ἀρχιστρατήγου, ἵνα τύχῃ πλειοτέρας τινὸς περιποιήσεως. Καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ὁδοιπορίας ἐκείνης δὲν μετέβαλε παντάπασιν ἦθος, καὶ μετὰ πλήρους τῆς ψυχῆς ἀταραξίας ὡμίλησε περὶ πολλῶν ἀντικειμένων. Ὅταν ἔφθασαν εἰς τὸ πλοῖον, κατεβίβασαν αὐτὸν εἰς τὸ δωμάτιον, καὶ στρώσαντες τάπητα τὸν ἀπέθεσαν ἐν τῷ μέσῳ τῶν οἰκείων του. Ἡ πληγὴ ἦτον εἰς τὸ ὑπογάστριον, καὶ ὁ μὲν χειρουργὸς δὲν εἶπεν εἰς αὐτὸν ὅτι εἶναι θανατηφόρος, ἀλλ' αὐτὸς, παρατηρήσας ὁ ἴδιος τὸ τραῦμα, ἀπεφήνατο, διὰ συνήθους τινὸς φράσεώς του, οὐ μόνον ὅτι ἦτον ἀνίατον, ἀλλὰ καὶ ὅτι ὀλίγας εἶχε νὰ ζήσῃ ἔτι ὥρας. Ὅθεν ἐζήτησεν ἀμέσως τὸν πνευματικὸν καὶ τὸν Χριστόδουλον Χατζῆ Πέτρον καὶ τὸν Γαρδικιώτην Γρίβαν, τοὺς δύο ἀρχηγοὺς τοῦ τάγματος τῶν Παλαμηδιωτῶν, τὸ ὁποῖον ἐθεώρησε πάντοτε ὡς τὸ κυριώτατον ὄργανον καὶ στήριγμα τῶν τελευταίων αὐτοῦ ἀγώνων. Ἀφοῦ δὲ ἐξωμολογήθη, ἐζήτησε συγχώρησιν παρ' ὅλων τῶν περιεστώτων καὶ ἐκοινώνησε τῶν ἀχράντων μυστηρίων, ὑπηγόρευσε καὶ ἰδίᾳ χειρὶ ὑπέγραψε τὴν διαθήκην του. Μετὰ τοῦτο παρήγγειλε νὰ τὸν θάψωσιν εἰς τὴν κατὰ τὴν Σαλαμῖνα ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου· καὶ τότε, ὡσανεὶ ἐπιφυλάττων τοὺς τελευταίους αὐτοῦ λόγους διὰ τοὺς φιλτάτους τῶν συναγωνιστῶν, στραφεὶς πρὸς τὸν Χριστόδουλον Χατζῆ Πέτρον καὶ τὸν Γαρδικιώτην Γρίβαν, «ἐλάτε τόρα, τους εἶπε, νὰ σᾶς ἀσπασθῶ.» Ἐπειδὴ δὲ οὗτοι ἐδάκρυον, ἐπροσπάθησεν ὁ Καραϊσκάκης νὰ τοὺς ἐμψυχώσῃ, παραγγέλλων ἰδίως νὰ καταβάλωσι πᾶσαν φροντίδα ἵνα φυλάξωσι τὰς θέσεις αὐτῶν καὶ κατορθώσωσι τὴν λύσιν τῆς τῶν Ἀθηνῶν πολιορκίας· «πρὸ πάντων, εἶπε, σεῖς οἱ παλαιοὶ συναγωνισταί μου νὰ μὴν ἐντροπιασθῆτε· ἰδοὺ ἡ διαθήκη μου· εἰς τὸν υἱόν μου ἀφίνω τὸ τουφέκι μου, τὴν μόνην περιουσίαν τὴν ὁποίαν ἔχω τόρα· τὰς θυγατέρας μου τὰς ἀφιερώνω εἰς σᾶς τοὺς συναγωνιστάς μου.—Μὴν ἀναφέρῃς τὸν θάνατον, εἶπεν ὁ Χριστόδουλος, διότι δὲν εἴμεθα εἰς ἐκείνην τὴν κατάστασιν. — Ἠκούσατε, ἐπανέλαβεν ὁ Καραϊσκάκης, ὅσα σᾶς εἶπα διὰ τὰ παιδιά μου· διὰ σᾶς ὅμως τί νὰ εἴπω; ἐπεθύμουν νὰ ἔχω τὸ ἔθνος ἐμπρός μου διὰ νὰ τῷ εἴπω τί ἀξίζετε· ἀσπασθῆτε ἐκ μέρους μου ὅλους τοὺς ἀξιωματικοὺς, καὶ αὔριον τὸ πρωῒ ἐλᾶτε πάλιν νὰ σᾶς ἰδῶ ὅλους.» Ἀλλ' ἡ ἐπαύριον δὲν ἔμελλε νὰ εὕρῃ αὐτὸν μεταξὺ τῶν ζώντων· διότι ἀφοῦ δι' ὅλης σχεδὸν τῆς νυκτὸς διετήρησεν ἐν μέσῳ δριμυτάτων πόνων τὰς φρένας του σώας καὶ τὴν φωνὴν ἀναλλοίωτον, ἐξέπνευσε περὶ τὴν 4 μετὰ τὸ μεσονύκτιον ὥραν, εἰς τὰ ἐξημερώματα τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ἥτις, ὡρισμένη οὖσα διὰ τὸ μεγαλείτερον τοῦ στρατοῦ ἐπιχείρημα καὶ καθιερωμένη ἐν ταὐτῷ εἰς τὴν μνήμην τοῦ Μεγαλομάρτυρος Γεωργίου, τοῦ ὁποίου ἔφερεν ὁ Καραϊσκάκης τὸ ὄνομα, πρὸ μικροῦ ἔτι ἐφαίνετο μέλλουσα νὰ ἑορτασθῇ ὡς ἡμέρα χαρᾶς καὶ θριάμβου, ἤδη δὲ ἀνέτειλεν ἵνα ἀναγγείλῃ συμφορὰν, τῆς ὁποίας τὸ μέγεθος μετ' ὀλίγον κατὰ δυστυχίαν ἔμελλε νὰ καταμετρήσῃ ἡ Ἑλλάς.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗ

Ὁ Καραϊσκάκης δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς τὸ γνησιώτερον, οὕτως εἰπεῖν, προϊὸν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Καὶ τῷόντι, ἂν ἀναλογισθῶμεν ὁποία τις ἀλλοίωσις συνέβη εἰς αὐτὸν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν διῆγε τὸν βίον τοῦ κλέπτου καὶ τοῦ μισθοφόρου μέχρι τῆς ἐποχῆς τῶν πρώτων τῆς ἐπαναστάσεως χρόνων, καθ' ἣν κατετάσσετο ὑπὸ τῆς Γερουσίας τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος μεταξὺ τῶν ἁπλῶν αὐτῆς χιλιάρχων, μετὰ τοῦ Ἀνδρέου Ἴσκου, τοῦ Δημητρίου Μακρῆ, τοῦ Ἀλεξίου Βλαχοπούλου, τοῦ Γεωργίου Τζόγκα, τοῦ Κώστα Σαδήμα καὶ δεκαὲξ ἄλλων ὁπλαρχηγῶν, ἢ ἠγωνίζετο οἴκοθεν ν' ἁρπάσῃ ἀπὸ τὸν Γιαννάκην Ῥάγκον τὴν ἐπαρχίαν τῶν Ἀγράφων· καὶ μέχρι τῆς ἐποχῆς πάλιν καθ' ἣν ἀναγορευθεὶς Γενικὸς Ἀρχηγὸς τῆς ὅλης Στερεᾶς Ἑλλάδος ἐπέβαλλε τὴν ὑπεροχὴν αὐτοῦ εἰς ἅπαντας τοὺς πρὸ μικροῦ ἔτι ὁμοταγεῖς συναγωνιστὰς, καὶ πίπτων ἐν Πειραιεῖ ἤκουε τὸ ἔθνος ὁλόκληρον, ἐν Τροιζῆνι συνηγμένον, ἀνακηρύττον αὐτὸν ἐλευθερωτὴν τῆς Ῥούμελης καὶ ἐπικαλούμενον αὐτὴν αὐτοῦ τὴν σκιὰν ἵνα, ἐπιφοιτῶσα εἰς τὰ συμβούλια τῶν περιλιπομένων ἡγεμόνων τοῦ στρατοῦ, συντελέσῃ εἰς συμπλήρωσιν τοῦ μεγάλου ἔργου τῆς σωτηρίας τῆς πατρίδος· ὅταν ἐνθυμηθῶμεν ὁποία τις μεταβολὴ ἕξεων, διαθέσεων, περιστάσεων συνέβη εἰς τὸν ἄνδρα ἀφ' ἧς ἐποχῆς ὁ Ἀλῆ Πασᾶς ἔστρωνεν αὐτὸν εἰς τὸν φάλαγγα καὶ ἔδιδεν αὐτῷ εἰς τοὺς πόδας πληγὰς χιλίας· ἀπὸ τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν εἰς τὴν περὶ Κομπότιον μάχην ὁ Καραϊσκάκης, μὴ ἀρκούμενος ν' ἀνδραγαθήσῃ περιφανῶς, ἔστρεφε,

Digitized by Google

προσθέτων τὴν αἰσχροτέραν ὕβριν εἰς τὴν τῶν πολεμίων τροπὴν, ἔστρεφε πρὸς αὐτοὺς γυμνὰ τὰ ὀπίσθια· ἀπὸ τῆς ἐποχῆς καθ' ἥν, μηδεμίαν ἔτι ἔχων ἰδέαν τῆς ἠθικῆς δυνάμεως τῆς Κυβερνήσεως, περιεφρόνει καὶ ἐπολέμει αὐτὴν, μέχρι τῶν χρόνων καθ' οὓς, ἀναγνωρίζων ὅτι ἡ ἠθικὴ ἐκείνη δύναμις, καί τοι παντὸς ὑλικοῦ στηρίγματος καὶ πόρου ἀπεστερημένη, ἦτον ἐν τούτοις ἡ μόνη ἱκανὴ εἰσέτι νὰ σώσῃ τὴν Ἑλλάδα, ἐπεζήτει εὐπειθῶς τὴν προστασίαν αὐτῆς, καὶ ἠνείχετο τὰς ἀδικίας αὐτῆς, καὶ ἐπέβαλλε σιγὴν εἰς τὰ πάθη αὐτοῦ, καὶ ἠγωνίζετο νὰ οἰκονομήσῃ Ἕλληνας καὶ ξένους, καὶ ἐκήρυττε τὴν ἑνότητα τῆς ὅλης Ἑλλάδος, καὶ ὡς οὐδεὶς ἄλλος ᾐσθάνετο τὸ δίκαιον καὶ τὸ πρέπον, καὶ ἀπερχόμενος ἐπὶ τῆς Γαλλικῆς ναυαρχίδος ὡς ἡγεμὼν μυρίων Ἑλλήνων ἔβλεπε τὴν φρουρὰν τοῦ πλοίου παρουσιάζουσαν αὐτῷ τὰ ὅπλα, καὶ ἀπὸ τοῦ ἴσου συνελάλει μετὰ τοῦ ἀγερώχου τῶν Ὀθωμανῶν στρατάρχου· ὅταν, λέγομεν, ὡς ἐν κατόπτρῳ περιεσταλμένῳ, περιλάβῃ διὰ μιᾶς ὁ ὀφθαλμὸς ἡμῶν τὰς τοσοῦτον ποικίλας καὶ ἀντιθέτους περιπετείας τοῦ βίου τοῦ ἀνδρὸς τούτου, δὲν δυνάμεθα νὰ μὴ θαυμάσωμεν τὴν ἐξαισίαν δύναμιν τῆς ἐλευθερίας καὶ τὸν ἀφειδῆ τρόπον δι' οὗ αὕτη ἀνταμείβει τοὺς πιστοὺς αὐτῆς λειτουργούς. Οὐδεὶς τῶν ἐξόχων τῆς ἐπαναστάσεως ἀνδρῶν, ἀπὸ τοσοῦτον ταπεινοῦ ὁρμήσας σημείου, εἰς τοσοῦτον ὕψος ἀφίκετο περιωπῆς. Δὲν θέλομεν ἀναφέρει ἐνταῦθα ὀνόματα, ἵνα μᾶλλον συγκεκριμένως καταδείξωμεν τὴν ἀλήθειαν ταύτην· διότι εἷς ἢ δύο τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων ζῶσιν ἔτι, ἑτέρων δὲ τὰ ὀνόματα τοσοῦτον ἔτι ζυγίζουσιν εἰς τὴν πλάστιγγα τῆς παρούσης τῶν πραγμάτων καταστάσεως, ὥστε καὶ περὶ αὐτῶν, καί τοι θανόντων, ὁμιλοῦντες, ἤθελεν ἴσως λογισθῇ ὅτι εἰς προσωπικὰς καταβαίνομεν συζητήσεις. Ἀλλὰ πᾶς ὁ ἀπαθῶς καὶ ἀμερολήπτως μελετήσας τὰ πρόσωπα καὶ τὰ πράγματα, θέλει καὶ οἴκοθεν ὁμολογήσει τὴν ἀλήθειαν τοῦ συμπεράσματος, εἰς ὃ ἔφερεν ἡμᾶς ἡ παροῦσα μελέτη, ὅτι ὑπὲρ πάντα ἄλλον ἄνδρα τοῦ ἀγῶνος, ὁ Καραϊσκάκης δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς τὸ γνησιώτερον τέκνον καὶ δημιούργημα τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Διὰ δὲ τοῦτο ἦτο καὶ τὸ ἀκριβέστερον αὐτῆς ἀπεικόνισμα ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε, αὐτοῦ θανόντος, ἡ Ἑλλὰς ἐνόμισεν ὅτι τὸ ὅλον αὐτῆς ἔργον ἀπώλετο, καὶ ἐδέησε νὰ ἐξαστράψωσι καὶ νὰ ἀντηχήσωσι τὰ πυροβόλα τῶν τριῶν δυνάμεων ἐν Πύλῳ, ἵνα δώσωσιν αὐτῇ νέαν ψυχὴν πρὸς ἐξακολούθησιν τοῦ ἀγῶνος.

Ὁ Καραϊσκάκης εἶχε βεβαίως μεγάλα ἐλαττώματα, ἰδίως ὀλίγην περὶ τοὺς λόγους, καὶ ἐνίοτε περὶ τὰς πράξεις σεμνότητα, τὴν μέχρι τέλους τοῦ σταδίου αὐτοῦ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον παραμείνασαν, καὶ εἰλικρινῆ ἀποστροφὴν πρὸς τὸ τακτικὸν στοιχεῖον. Ἀμφότερα ὑπῆρξαν ἀποτελέσματα τῆς ἀνατροφῆς αὐτοῦ καὶ τοῦ βίου· τὸ δὲ τελευταῖον, ἡ μικρὰ δηλαδὴ ὑπόληψις ἣν εἶχε πρὸς τὸν τακτικὸν στρατὸν, οὐ μόνον ἐξηγεῖται, ἀλλὰ καὶ δικαιολογεῖται. Ἐλάβομεν καὶ ἄλλοτε ἀφορμὴν νὰ εἴπωμεν πολλάκις, ὅτι οὐδεμία ὑπάρχει σύγκρισις μεταξὺ τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ ἀτάκτου, καὶ ἠθέλομεν βεβαίως ἐλεεινολογήσει τὸ ἔθνος, ἐὰν σήμερον ἐνέμενεν εἰς τὴν γνώμην ὅτι δύναται ἔτι νὰ πράξῃ τι γενναῖον καὶ μέγα διὰ τοῦ ἀτάκτου στρατοῦ. Ἀλλ' ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως τὸ τακτικόν μας ὑπῆρξε τοσοῦτον εὐάριθμον καὶ ἀτελῶς ὠργανωμένον, ὥστε τῇ ἀληθείᾳ ὡς πρόσκομμα μᾶλλον ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ἢ ὡ, ὄργανον πολεμικὸν ἐπιτήδειον· ἡ σύμπραξις τῶν δύο στοιχείων συνεπήγετο ἄπειρα ἀτοπήματα, καὶ ἐπειδὴ ἔδει νὰ ἐνδώσῃ τὸ ἕτερον, φυσικώτατον ἦτο νὰ προτιμηθῇ ἐκεῖνο, δι' οὗ ἐπὶ τέλους κατωρθώθησαν οἱ μεγαλήτεροι τοῦ ἀγῶνος ἆθλοι.

Κατὰ δυστυχίαν, ἐκ τῶν προτερημάτων αὐτοῦ, τὸ μέγιστον, δὲν διδάσκεται, διότι οὐδέποτε ἐδιδάχθη. Τὸ προτέρημα τοῦτο ἦτον ἡ ἐξαίρετος αὐτοῦ στρατηγικὴ εὐφυΐα. Ὅταν ὁ Καραϊσκάκης, μετὰ τὴν μάχην τοῦ Χαϊδαρίου καὶ τὴν εἴσοδον τοῦ Κριεζώτου εἰς τὴν ἀκρόπολιν, ἐπεχείρησε τὴν ἐκστρατείαν τῆς Ῥούμελης ἵνα ἀπειλήσῃ τὰ νῶτα τοῦ Κιουταχῆ· ὅταν, μαθὼν περὶ Δοβρέναν ὅτι ἐπέρχεται ἐξ Ἀταλάντης ὁ Μουσταφάμπεης, ἐγκατέλιπεν ἀμέσως τὸ χωρίον ἐκεῖνο καὶ καταλαβὼν τὸ Δίστομον, ὡς τὸ ἀληθὲς κρίσιμον σημεῖον τοῦ ὅλου προκειμένου ἀγῶνος, ἀπέκλεισεν ἔπειτα ὡς ἐν παγίδι τοὺς πολεμίους εἰς Ῥάχοβαν· ὅταν τελευταῖον μετὰ τὴν εἰς Ἀττικὴν ἐπάνοδόν του, ἐθεώρησεν ὅτι, τῶν Ἑλλήνων κυρίων ὄντων τῆς μεγάλης Ῥούμελης καὶ τῆς θαλάσσης, μία ἔτι ὑπελείπετο ἡ ὁδὸς, δι' ἧς ὁ Κιουταχῆς ἐλάμβανεν ἐξ Εὐβοίας τροφὰς καὶ πολεμεφόδια, ἡ διὰ τοῦ Ὠρωποῦ καὶ τοῦ Μαραθῶνος ἄγουσα, καὶ ἐπέμενεν ὅτι μοῖρα τοῦ στρατοῦ ἀξιόλογος δέον νὰ καταλάβῃ τὰς παρόδους ταύτας ἵνα ἐντελῶς ἀποκλεισθῇ ὁ Κιουταχῆς, ὅπερ ὡς μὴ ὤφελεν, ἕνεκα πολλῶν προσκομμάτων, δὲν ἐγένετο, ὁ Καραϊσκάκης ἀπέδειξεν ὅτι εἶχεν ἐν αὐτῷ τὸ ἱερὸν ἐκεῖνο πῦρ, ὅπερ ἡ φύσις μόνη ἐνθέτει εἴς τινας ἀνθρώπους καὶ ὅπερ ὀνομάζεται πνεῦμα στρατηγικόν.

Ἀλλ' ἐὰν ἡ φύσις δὲν διδάσκεται, ὑπάρχουσιν ἐν τῷ βίῳ τοῦ Καραϊσκάκη πολλὰ, τὰ ὁποῖα ἡ παροῦσα γενεὰ δύναται οὐ μόνον νὰ θαυμάσῃ, ἀλλὰ καὶ νὰ μιμηθῇ. Καὶ πρῶτον πάντων ἡ αὐταπάρνησις μεθ' ἧς ἐπέβαλλε σιγὴν εἰς τὰ ἴδια πάθη ἵνα οἰκονομήσῃ συναγωνιστὰς δυσκόλους καὶ ἀνεπιτηδείους ἀρχηγούς. Ὁ τρόπος καθ' ὃν ἐπολιτεύθη ἐπανειλημμένως πρὸς τοὺς Σουλιώτας μέχρις οὗ κατώρθωσε νὰ ὑπαγάγῃ αὐτοὺς ἐντελῶς· ἡ ἀνοχὴ καὶ ἡ δεξιότης, μεθ' ἧς ἠγωνίσθη νὰ ἐλαττώσῃ τὰ ἀτοπήματα τῆς

Digitized by Google

ἐπεμβάσεως τοῦ ἀρχιστρατήγου καὶ νὰ ἀναχαιτίζῃ τὴν ὁρμὴν τοῦ στολάρχου· ταῦτα δὲ πάντα, ἐνῷ ὀξύτατος μὲν ἦτο ὁ χαρακτὴρ τοῦ ἀνδρὸς, βαθεῖαν δὲ καὶ δεδικαιολογημένην εἶχε τὴν συνείδησιν τῆς ὑπεροχῆς αὐτοῦ, μαρτυροῦσιν ὅτι ἡ ἀληθὴς φιλοπατρία καὶ φιλοδοξία δύναται νὰ ἐπιβάλῃ εἰς τὰ πάθη ἡμῶν χαλινὸν συντελεστικώτατον πρὸς ἐξομάλυνσιν τῶν δυσχερεστάτων περιστάσεων.

Τί δὲ νὰ εἴπωμεν καὶ περὶ τοῦ αἰσθήματος τῆς πειθαρχίας, τὸ ὁποῖον ἠγωνίσθη καὶ κατώρθωσε νὰ μεταδιβάσῃ εἰς τὰ πολυάριθμα ἐκεῖνα στίφη, τὰ ὁποῖα οὐ μόνον μισθοδοσίαν κάμμίαν δὲν εἶχον, ἀλλὰ πολλάκις καὶ αὐτοῦ τοῦ ἐπιουσίου ἐστεροῦντο ἄρτου; Ἡ πρὸς τὴν ἀλλοτρίαν περιουσίαν εὐλάβεια τοῦ στρατοῦ, καὶ μάλιστα στρατοῦ εἰς τοιαύτας εὑρισκομένου περιστάσεις, εἶναι βεβαίως τὸ εὐγενέστατον μάθημα ὅπερ δύναται νὰ παράσχῃ ἡμῖν ἡ ἱστορία, διότι, κατὰ δυστυχίαν, φύσει ὁ ἰσχυρὸς καὶ ὁ ἔνοπλος ῥέπει πρὸς τὴν ἀδικίαν, τὴν ἁρπαγὴν, τὴν καταπίεσιν. Πολλοὶ τῶν στρατηγῶν τοῦ Ναπολέοντος, τῶν ὀνομαστοτάτων ἀναδειχθέντων ἐν τοῖς πεδίοις τῆς μάχης, ἠμαύρωσαν τὴν δόξαν αὐτῶν διὰ ληστείας, ἥτις ἔφερεν εἰς ἀγανάκτησιν τὸν μέγαν ἐκεῖνον ἄνθρωπον. Καὶ ἐν τούτοις οἱ στρατηγοὶ αὐτοῦ ἐξεπαιδεύθησαν τακτικῶς, διῆγον ἐντὸς κοινωνίας εὐρύθμου καὶ ὑπηρέτουν ἡγεμόνα οὐ μόνον ἀφειδῶς ἐπαρκοῦντα εἰς ὅλας αὐτῶν τὰς χρείας, ἀλλὰ καὶ μυθώδεις παρέχοντα αὐτοῖς ἀμοιβάς· ὥστε ἔτι μᾶλλον πρέπει νὰ θαυμάσωμεν τὸν ἡμέτερον ὁπλαρχηγὸν, ὅστις ἀνετράφη ὅπως ἀνετράφη, καὶ ἦρχε στρατοῦ ἀτάκτου καὶ λιμώττοντος. Κατώρθωσε δὲ ὁ Καραϊσκάκης νὰ εἰσαγάγῃ κατὰ τοῦτο τάξιν τινὰ ἐντὸς τῶν ὁμίλων ἐκείνων τὸ μὲν διὰ πειθοῦς, τὸ δὲ διὰ τῆς βίας, πρὸ πάντων ὅμως διὰ τοῦ ἰδίου παραδείγματος.

Διότι θαυμαστὴ ἰδίως ἦτο ἡ τοῦ ἀνδρὸς ἀφιλοκέρδεια. Ὄχι ὅτι δὲν ἠγάπα τὰ χρήματα. Ἐρωτηθεὶς ποτε τί ἀπήλαυσεν εἰς τὸν κόσμον τοῦτον, ἀπήντησε διὰ τοῦ ἑξῆς τριστίχου:

«*Νέος ὑπανδρεύθηκα, ὡραίαν γυναῖκα πῆρα.*
Ζεύκια πολλὰ ἐτράβησα, δόξαν μεγάλην ηὗρα,
Καὶ γρόσια ἐκαζάντησα, ὅσα μοῦ ἦτον χρεία.»

Καὶ τῷόντι, ἐν ἀρχῇ τῆς ἐκστρατείας, εἶχεν ἔτι περιουσίαν ἀξιόλογον· ἀλλὰ, λέγει ὁ Ἄγγλος ἱστορικὸς Γόρδων, ὅστις ὑπηρέτησεν ὑπ' αὐτὸν καὶ ἐγνώρισεν αὐτὸν ἐκ τοῦ σύνεγγυς, «ἀποθανὼν δὲν κατέλιπεν εἰμὴ πολλὰ ὀλίγα χρήματα· διότι καθ' ὅλην τὴν ἐκστρατείαν δὲν ἔπαυσεν ἀφειδῶς παρέχων εἰς αὐτὴν ἐξ ἰδίων.»

Κ. Παπαρρηγοπουλος.

Θεοδόσιος ὁ Γ' (715 μ. Χ.) διέταξε νὰ γραφῇ ἐπὶ τοῦ μνήματος αὐτοῦ μία μόνη λέξις· *ὑγιεία*, ἵνα δηλώσῃ ὅτι ὁ θάνατος εἶνε παντὸς κακοῦ ἀπαλλαγή.

ΟΛΙΒΕΡ ΤΟΥΙΣΤ

Ἐκ τῶν τοῦ Καρόλου Δίκενς.

Συνέχεια· ἴδε σελ. 737.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΑ'

Ὁ Ὄλιβερ ζῇ εὐδαίμων μετὰ τῶν εὐεργετῶν αὐτοῦ.

Ὁ Ὄλιβερ ὑπέφερε πολὺ· ἐκτὸς τῶν πόνων τῆς πληγῆς, ἐπῆλθεν αὐτῷ ἕνεκα τοῦ κρυολογήματος ἐκ τῆς ὑγρασίας τοῦ λάκκου εἰς ὃν ἐρρίφθη, σφοδρὸς πυρετὸς, ἐπὶ πολλὰς ἑβδομάδας βασανίσας αὐτὸν καὶ ὑποσκάψας τὸ ἀδύνατον σῶμά του. Τέλος ἐπῆλθε βραδεῖα ἡ ἀνάρρωσις, καὶ ἠδύνατο νὰ ἐκφράζῃ μετὰ δακρύων τὴν βαθεῖαν αὐτοῦ συγκίνησιν ἐπὶ τῇ ἀγαθότητι τῶν δύο κυριῶν, καὶ τὸν διάπυρον αὐτοῦ πόθον νἀνακτήσηται ὑγίειαν καὶ δυνάμεις. Διότι ἤθελε νὰ κατορθώσῃ, πρὸς δήλωσιν τῆς πρὸς αὐτὰς εὐγνωμοσύνης νὰ ἐκτελέσῃ ἔργα, δι' ὧν καίπερ μικρῶν καὶ εὐτελῶν, νὰ καταφαίνηται ὅμως πόσον ἔμπλεως ἦν ἡ καρδία του στοργῆς καὶ εὐχαριστίας· ἔργα δι' ὧν νἀποδείξῃ ὅτι ἡ γενναιόδωρος αὐτῶν ἀγαθότης δὲν ἀπέβη ἀλυσιτελὴς, ἀλλ' ὅτι τὸ δυστυχὲς παιδίον, ὅπερ ἡ εὐσπλαγχνία των ἔσωσεν ἀπὸ τῆς δυστυχίας καὶ τοῦ θανάτου, ἐπόθει διακαῶς νὰ ὑπηρετῇ αὐτὰς ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ ἐξ ὅλης καρδίας.

«Ταλαίπωρον παιδίον! ἔλεγεν ἡμέραν τινὰ ἡ Ῥόζα, καθ' ἣν ὁ Ὄλιβερ προσεπάθει νὰ διαρθρώσῃ λόγους εὐγνωμοσύνης διαφεύγοντας τῶν ὠχρῶν χειλέων του. Πολλαὶ περιστάσεις θὰ σοὶ παρουσιασθοῦν διὰ νὰ μᾶς φανῇς χρήσιμος, ἂν θέλῃς· θὰ ὑπάγωμεν εἰς τὴν ἐξοχὴν καὶ ἡ θεία μου ἔχει σκοπὸν νά σε συμπαραλάβῃ. Ἡ ἡσυχία, ὁ καθαρὸς ἀὴρ, τὰ θέλγητρα καὶ αἱ καλλοναὶ τοῦ ἔαρος, θά σε ἀποκαταστήσωσιν ὑγιᾶ ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν, καὶ θά σοι παράσχωμεν μυρίας ἀσχολίας, ὅταν θὰ ἦσαι πλέον εἰς κατάστασιν νὰ ὑφίστασαι κόπους.

— Κόπους! ἀνεφώνησεν ὁ Ὄλιβερ· ὤ, καλή μου κυρία, νὰ ἠμποροῦσα μόνον νὰ ἐργασθῶ διὰ σᾶς, ἂν ἠμποροῦσα μόνον νά σας εὐχαριστήσω, ποτίζων τὰ ἄνθη σας, περιποιούμενος τὰ πτηνά σας, τί δὲν θὰ ἔδιδον δι' αὐτό!

— Δὲν θὰ δώσῃς τίποτε, ὑπέλαβε μειδιῶσα ἡ Ῥόζα· διότι, σοὶ τὸ εἶπα, θά σου εὕρωμεν πολλαῖς δουλειαῖς διὰ νὰ κάμῃς· καὶ ἂν διὰ νὰ μ' εὐχαριστήσῃς καταβάλλῃς τὸν ἥμισυ κόπον, ἀφ' ὅσον λέγεις, θά με καταστήσῃς πολὺ εὐτυχῆ.

— Εὐτυχῆ, εἶπεν ὁ Ὄλιβερ· ὤ, πόσον εἶσθε καλὴ, νὰ μοῦ λέγετε τοιούτους λόγους!

— Θά με καταστήσῃς εὐτυχεστέραν, παρ' ὅσον δύναμαι νὰ εἴπω, ἀπεκρίνατο ἡ νεᾶνις. Νὰ συλλογίζωμαι μόνον ὅτι ἡ ἀγαθή μου θεία ἐλύτρωσεν ἕνα ἀπὸ τὴν φοβερὰν δυστυχίαν, τὴν ὁποίαν μᾶς περιέγραψας, εἶναι δι' ἐμὲ μεγάλη εὐτυχία· ἀλλὰ νὰ εἰξεύρω, ὅτι τὸ ὑποκείμενον τῆς ἀγαθότητος καὶ τῆς συμπαθείας αὐτῆς εἶναι εἰ-

Digitized by Google

λικρινῶς εὔγνωμον καὶ ἀφοσιωμένον, τοῦτο θὰ με καταστήσῃ εὐτυχεστέραν παρ' ὅσον δύνασαι νὰ φαντασθῇς. Μὲ ἐννοεῖς; ἠρώτησε, παρατηροῦσα τὸν Ὄλιβερ, ὅστις κατέστη σύννους.

— Ὤ, ναί, σᾶς ἐννοῶ πολὺ καλά, ἀπεκρίθη ὁ Ὄλιβερ ζωηρῶς· ἀλλὰ συναισθάνομαι ὅτι εἶμαι ἀχάριστος αὐτὴν τὴν στιγμήν.

— Πρὸς ποῖον; ἠρώτησεν ἡ νεᾶνις.

— Πρὸς τὸν ἀγαθὸν κύριον καὶ τὴν καλὴν κυρίαν, οἱ ὁποῖοι ἐφρόντισαν τόσῳ πολὺ δι' ἐμέ, ἀπεκρίθη ὁ Ὄλιβερ· ἐὰν εἶξευρον πόσον εἶμαι εὐτυχής, τοῦτο θὰ τοὺς ηὐχαρίστει πολύ, εἶμαι βέβαιος.

— Δὲν ἀμφιβάλλω ποσῶς, εἶπεν ἡ εὐεργέτις τοῦ Ὄλιβερ, καὶ ὁ κύριος Λόσμπερν ἔλαβεν ἤδη τὴν καλωσύνην ὅταν γίνῃς ἀρκετὰ καλά, ὥστε νὰ ἠμπορῇς νὰ ταξειδεύσῃς, νάσε ὑπάγῃ νά τον ἴδῃς.

— Τί εὐτυχία! ἀνεφώνησεν ὁ Ὄλιβερ, οὗ ἡ μορφὴ ἀπήστραψεν ἐκ τῆς χαρᾶς· πόσον θὰ χαρῶ, ὅταν τοὺς ἐπανίδω!»

Μετ' οὐ πολύ, ὁ Ὄλιβερ ἀναρρώσας ἦτο εἰς κατάστασιν νὰ ὑποστῇ τοὺς κόπους ὁδοιπορίας, πρωΐαν δέ τινα ἐπέβη μετὰ τοῦ κυρίου Λόσμπερν μικρᾶς ἁμάξης, ἀνηκούσης εἰς τὴν κυρίαν Μαιυλάη. Ὅτε ἔφθασαν ἐν τῇ γεφύρᾳ τοῦ Τσέρτσυ, ὁ Ὄλιβερ κατέστη ὠχρότατος καὶ ὀξεῖα κραυγὴ τῷ διέφυγε.

«Τί τρέχει; εἶπεν ὁ ἰατρὸς μὲ τὸν συνήθη ἀπότομον τρόπον του. Εἶδες τίποτε, ἤκουσες τίποτε, ἐμυρίσθης τίποτε πουθενά, ἔ;

— Ἐκεῖ, σέρ, ἔδειξεν ὁ Ὄλιβερ ἐξαγαγὼν τὴν χεῖρα τῆς θυρίδος τῆς ἁμάξης· αὐτὸ τὸ 'σπίτι!

— Καλά, ἔ, τί εἶναι; Στάσου, ἁμαξᾶ. Τί εἶναι αὐτὸ τὸ 'σπίτι, παιδί μου;

— Οἱ κλέπται.... τὸ 'σπίτι ὁποῦ μὲ ἔφεραν, εἶπεν ὁ Ὄλιβερ ταπεινῇ τῇ φωνῇ.

— Εἶναι δυνατὸν αὐτό! ἀνεφώνησεν ὁ ἰατρός. Ἔ! ἁμαξᾶ, ἄνοιξε 'γρήγορα!» Ἀλλὰ πρὶν ἢ ὁ ἡνίοχος προφθάσῃ νὰ καταβῇ τῆς ἕδρας του, ὁ ἰατρὸς πηδήσας ἐκ τῆς ἁμάξης, ὥρμησεν εἰς τὴν οἰκίαν, ἥτις ἐφαίνετο ἔρημος, καὶ ἔκρουσε διὰ σφοδρῶν λακτισμάτων τὴν θύραν, ὡς μαινόμενος.

«Τί διάβολο εἶναι; ἀνεφώνησεν ἀπαίσιός τις κοντὸς κυφός, ἀνοίξας τὴν θύραν αἰφνιδίως, ὥστε ὁ ἰατρὸς ὀλίγον ἔλειψε νὰ καταπέσῃ εἰς τὸν διάδρομον· τί τρέχει;

— Τί τρέχει; ἀνεκραύγασεν οὗτος, ἁρπάσας αὐτὸν ἐκ τοῦ περιλαιμίου, χωρὶς οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν νὰ σκεφθῇ· τρέχουν πολλὰ πράγματα, καὶ κατὰ πρῶτον εἶναι ὁ λόγος περὶ μιᾶς κλοπῆς.

— Πρόσεξε καλά, μήπως ὁ λόγος γίνῃ καὶ διὰ τίποτε ἄλλο, διὰ κανένα φόνον παραδείγματος χάριν, ἀπήντησεν ἀπαθῶς ὁ κυφός, ἐὰν δὲν μ' ἀφίσῃς· ἀκούεις ἢ ὄχι;

— Σᾶς ἀκούω, εἶπεν ὁ ἰατρός, τινάσσων αὐτὸν ἰσχυρῶς. Ποῦ εἶναι.... περίδρομος νὰ κόψῃ τὸν κακοῦργον, πῶς τον λέγουν;... Σάικς.... ναί· ποῦ εἶναι ὁ Σάικς, ὁ ἀρχηγός σας;»

Ὁ κυφὸς προσεποιήθη ἀπορίαν μεγάλην καὶ ἀγανάκτησιν, ἀπηλλάγη ἐπιτηδείως τῶν χειρῶν τοῦ ἰατροῦ, ἐξηρεύξατο ὁρμαθὸν βλασφημιῶν, καὶ ὀπισθοχώρησεν εἰς τὴν οἰκίαν. Πρὶν ἢ προφθάσῃ ὅμως νὰ κλείσῃ τὴν θύραν, εἰσῆλθεν ὁ ἰατρὸς καὶ προεχώρησεν εἰς ἓν δωμάτιον, χωρὶς νὰ εἴπῃ λέξιν· παρετήρησεν ἀνησύχως περὶ αὐτόν, ἀλλ' οὔτε ἔπιπλον, οὔτε ἔμψυχον ἢ ἄψυχόν τι ὄν, οὐδ' ἄλλο τι τεκμήριον ὑπῆρχε, σύμφωνον πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ Ὄλιβερ γενομένην περιγραφήν.

«Τώρα, εἶπεν ὁ κυφός, ὅστις μετὰ προσοχῆς παρετήρει πάντα τὰ κινήματά του, τί σκοπὸν εἴχετε, καὶ ἐμβήκατε διὰ τῆς βίας εἰς τὸ 'σπίτι μου· θέλετε νά με κλέψετε ἢ νά με σκοτώσετε; τί θέλετε;

— Εἶδες ποτέ σου κλέπτας νὰ ἔρχωνται μὲ τὴν ἅμαξαν, ἐλεεινὲ καμπούρη; ἀπήντησεν ὁ ὀξύχολος ἰατρός.

— Τί θέλεις λοιπὸν τότε; ἠρώτησε μετὰ θυμοῦ ὁ κυφός. Κάμνεις καλὰ νὰ φύγῃς 'γρήγορα, ἀλλέως σὲ πῆρε ὁ διάβολος!

— Θὰ φύγω, ὅταν μοῦ ἀρέσῃ, εἶπεν ὁ κύριος Λόσμπερν, παρατηρήσας τὸ ἄλλο δωμάτιον, ὅπερ ἐπίσης ὡς καὶ τὸ πρῶτον οὐδόλως συνεφώνει μὲ τὴν ὑπὸ τοῦ Ὄλιβερ γενομένην περιγραφήν. Θά σας ἐπανεύρω κάμμίαν ἡμέραν, φίλε μου.

— Ὅταν ἀγαπᾶτε, εἶπεν ὁ κυφὸς μυκτηριστικῶς. Ἐὰν κάμμίαν φορὰν λάβετε ἀνάγκην ἀπὸ ἐμέ, πάντοτε ἐδῶ μ' εὑρίσκετε. Δὲν ἐκάθησα ἐδῶ ὁλομόναχος ὡς λύκος, εἰκοσιπέντε χρόνους τώρα, διὰ νὰ ἔλθετε τοῦ λόγου σας νά με φοβήσετε. Θά μου τὸ πληρώσετε ὅμως, θά μου τὸ πληρώσετε!»

Καὶ ὁ ἀπαίσιος ἐκεῖνος δαίμων ἤρχισε νὰ κραυγάζῃ καὶ νὰ κτυπᾷ διὰ τοῦ ποδὸς λυσσωδῶς τὸ πάτωμα.

«Τὸ πρόσωπον, ὅπερ παριστάνω εἶναι ἀρκετὰ γελοῖον, ἐσκέφθη ὁ ἰατρός· Ἴσως τὸ παιδίον ἠπατήθη... Νά, βάλε αὐτὸ εἰς τὴν τζέπη σου, καὶ κλείσου πάλιν εἰς τὸ 'σπίτι σου.» Καὶ δοὺς τῷ κυφῷ ἀργυροῦν νόμισμα ἐπέστρεψεν εἰς τὴν ἅμαξαν.

Ὁ κυφὸς ἠκολούθησεν αὐτὸν μέχρι τῆς θυρίδος τῆς ἁμάξης, βλασφημῶν καὶ ὑβρίζων· ἀλλὰ καθ' ἣν στιγμὴν ὁ κύριος Λόσμπερν ἔστρεφε διὰ νὰ ὁμιλήσῃ εἰς τὸν ἁμαξηλάτην, ὁ κυφὸς ἔσπευσε νὰ κυττάξῃ ἐντὸς τῆς ἁμάξης καὶ ἐξηκόντισε κατὰ τοῦ Ὄλιβερ βλέμμα τοσούτῳ ἄγριον καὶ θηριῶδες, ὥστε οὗτος ἐπὶ μῆνας ὁλοκλήρους, ἔξυπνος ἢ καθεύδων, δὲν κατώρθωσε νά το λησμονήσῃ. Ἐξηκολούθησε δὲ τὰς κατάρας καὶ τὰς λοιδορίας του, μέχρις οὗ ὁ ἡνίοχος,

Digitized by Google

καθήσας ἐπὶ τῆς ἕδρας του ἐμάστισε τοὺς ἵππους· καὶ ἀναχωροῦντες ἔβλεπον αὐτὸν ἀκόμη ὄπισθέν των, πλήττοντα διὰ τοῦ ποδὸς τὴν γῆν καὶ τίλλοντα τὴν κόμην, ἐν παραφορᾷ μανίας φυσικῆς ἢ προςπεποιημένης.

«Εἶμαι ζῶον, εἶπεν ὁ ἰατρὸς μετὰ μακρὰν σιγήν. Τὸ εἴξευρες αὐτό, Ὄλιβερ;

— Ὄχι, σέρ.

— Τότε νὰ μή το λησμονήσῃς. . . . Εἶμαι ζῶον, ἐπανέλαβεν ὁ ἰατρὸς μετὰ νέαν σιγὴν ὀλίγων λεπτῶν τῆς ὥρας. Καὶ ἂν ἀκόμη αὐτὴ ἡ οἰκία ἦτο ὅπως ὑπέθεσα, καὶ ἂν εὑρίσκοντο μέσα οἱ κακοῦργοι, τί ἠμποροῦσα νὰ κάμω ὁλομόναχος; Καὶ ἂν εἶχα καὶ βοήθειαν, δὲν βλέπω ἂν θὰ προέκυπτε κανὲν ἀποτέλεσμα, παρὰ μόνον σύγχυσις διότι τόσῳ κακὰ ἐπεχείρησα τὴν δουλειάν. Ἀλλὰ δὲν πειράζει! ἂς μοῦ γείνῃ τοῦτο καλὸν μάθημα! ἂς μάθω ὅτι ἠμπορεῖ νὰ πάθω ποτὲ κάμμίαν συμφοράν, ἂν ἀκολουθῶ πάντοτε τὰς πρώτας μου ὁρμάς· ἂς τὸ βάλω καλὰ εἰς τὸν νοῦν μου!»

Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι ὁ ἀγαθὸς ἰατρὸς ἠκολούθει πάντοτε τὴν πρώτην ὁρμὴν τῆς καρδίας του, ὅτι δ' ἀποδεικνύει ὅτι ἡ ὁρμὴ αὐτὴ ἦτο πάντοτε ἀρίστη, εἶναι τὸ σέβας καὶ ἡ ὑπόληψις πάντων τῶν γνωριζόντων αὐτόν, ἅτινα ἀπήλαυσεν ἕνεκα τοῦ ἰδιώματός του τούτου ὁ κύριος Λόσμπερν, ἀντὶ δυςχερειῶν καὶ πικριῶν· ὁμολογητέον ὅμως ὅτι ἕνεκα τῆς σκηνῆς ἐκείνης ἐπὶ ἓν ἢ δύο λεπτὰ ἀπώλεσε τὴν εὐθυμίαν του, ἰδὼν διαψευσθεῖσαν τὴν προςδοκίαν του περὶ βεβαιώσεως τῆς ἀκριβείας τῶν λόγων τοῦ Ὄλιβερ, καὶ τοῦτο κατὰ τὴν πρώτην παρουσιασθεῖσαν κατάλληλον εὐκαιρίαν. Ἀλλὰ μετὰ μικρὸν ἀνέλαβε τὴν συνήθη ψυχικὴν διάθεσιν, παρατηρήσας ὅτι αἱ ἀπαντήσεις τοῦ Ὄλιβερ εἰς τὰ ἐρωτήματά του ἦσαν πάντοτε σαφεῖς καὶ εἰλικρινέστατοι· ὅθεν ἀπεφάσισε τοῦ λοιποῦ ἀδιστάκτως νὰ πιστεύῃ εἰς τοὺς λόγους τοῦ παιδός.

Ἐπειδὴ ὁ Ὄλιβερ ἐγίνωσκε τὸ ὄνομα τῆς ὁδοῦ, ἐν ᾗ κατῴκει ὁ κύριος Μπράουνλω, δὲν ἀπώλεσαν χρόνον εἰς μάτην· ὅτε δ' ἡ ἅμαξα εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὁδὸν ἐκείνην, ἡ καρδία τοῦ παιδίου ἐπάλλετο σφοδρῶς ἐκ τῆς συγκινήσεως.

«Τώρα, παιδί μου, ποία οἰκία εἶναι; ἠρώτησεν ὁ κύριος Λόσμπερν.

— Ἐκείνη! ἐκείνη! ἀπεκρίνατο ὁ Ὄλιβερ, ἐξαγαγὼν μεθ' ὁρμῆς τὴν χεῖρα ἐκ τῆς θυρίδος. Ἡ ἄσπρη οἰκία· ὤ! κάμετε 'γρήγορα, σᾶς παρακαλῶ· μοῦ φαίνεται ὅτι θ' ἀποθάνω, τόσῳ πολὺ τρέμω.

— Ἔλα, ἔλα! εἶπεν ὁ ἀγαθὸς ἰατρός, πλήττων θωπευτικῶς τὸν ὦμον αὐτοῦ. Θά τους ἐπανίδῃς μετὰ μίαν στιγμήν, καὶ πολὺ θὰ χαρῶσι ἐπαναβλέποντές σε σῶον καὶ ὑγιᾶ.

— Ὤ! ἐλπίζω αὐτό! εἶπεν ὁ Ὄλιβερ· ἦσαν τόσῳ καλοί, τόσας εὐεργεσίας μοῦ ἔκαμναν, σέρ!»

Ἡ ἅμαξα ἐξηκολούθει τὸν δρόμον της· τέλος ἐστάθη· ἀλλ' ὄχι, δὲν ἦτο ἐκείνη ἡ οἰκία· ἡ ἄλλη θύρα· ἡ ἅμαξα ἐστάθη ἐκ νέου. Ὁ Ὄλιβερ εἶδεν εἰς τὰ παράθυρα, καὶ δάκρυα ἀγαλλιάσεως ἔρρευσαν ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν του.

Ἀλλὰ φεῦ! ἡ λευκὴ οἰκία ἦν ἔρημος, καὶ ἔφερεν ἐπὶ τοῦ παραθύρου ἐπιγραφήν, ἀγγέλλουσαν ὅτι *ἐνοικιάζεται*.

«Κτυπήσατε τὴν πλησίον θύραν, εἶπεν ὁ κύριος Λόσμπερν, λαβὼν τὸν βραχίονα τοῦ Ὄλιβερ. Εἰξεύρετε ποῦ εὑρίσκεται ὁ κύριος Μπράουνλω, ὁ ὁποῖος ἐκάθητο ἐδῶ παραπλεύρως;»

Ἡ ὑπηρέτρια ἠγνόει, ἀλλ' ὑπῆγε νὰ πληροφορηθῇ. Ἐπανελθοῦσα δ' ἀνήγγειλεν ὅτι ὁ κύριος Μπράουνλω ἐπώλησεν ὅλα καὶ ἀνεχώρησε πρὸ ἓξ ἑβδομάδων, μεταβαίνων εἰς τὰς ἀνατολικὰς Ἰνδίας. Ὁ Ὄλιβερ ἄπελπις, ὀλίγον ἔλειψε νὰ λιποθυμήσῃ.

«Καὶ ἡ οἰκονόμος του ἀνεχώρησεν ὡσαύτως; ἠρώτησεν ὁ κύριος Λόσμπερν μετά τινας στιγμὰς σιωπῆς.

— Μάλιστα, σέρ, ἀπεκρίνατο ἡ ὑπηρέτρια· ὁ γέρων κύριος, ἡ οἰκονόμος καὶ ἕνας ἄλλος κύριος, φίλος αὐτοῦ, ὅλοι ἀνεχώρησαν μαζί.

— Τότε, ἁμαξᾶ, γύρισε 'πίσω εἰς τὸ σπίτι, καὶ μὴ σταθῇς νὰ ποτίσῃς τὰ ἄλογά σου, προτοῦ νὰ ἐξέλθωμεν ἀπὸ τὸ κατηραμένον αὐτὸ Λονδῖνον, εἶπεν ὁ κύριος Λόσμπερν πρὸς τὸν ἡνίοχον.

— Καὶ ὁ βιβλιοπώλης, σέρ! εἶπεν ὁ Ὄλιβερ. Εἰξεύρω τὸν δρόμον· ἰδῆτέ τον αὐτόν, σέρ, σᾶς παρακαλῶ· ὑπάγωμεν νά τον ἴδωμεν.

— Παιδί μου, εἶπεν ὁ ἰατρός, ἀρκετὰ ἐπάθαμεν σήμερον· ἀρκετὰ καὶ δι' ἐμὲ καὶ διὰ σέ. Ἂν ὑπάγωμεν καὶ εἰς τοῦ βιβλιοπώλου, θὰ μάθωμεν χωρὶς ἄλλο ἢ πῶς ἀπέθανε, ἢ πῶς ἐκάη τὸ 'σπίτι του, ἢ πῶς ἔφυγε καὶ αὐτός. Ὄχι! ἴσα εἰς τὸ 'σπίτι.»

Καὶ συμφώνως πρὸς τὴν πρώτην ὁρμὴν αὐτοῦ, ἐπέστρεψαν οἴκαδε.

Ἡ πικρὰ αὐτὴ διάψευσις τῶν προςδοκιῶν κατέθλιψε τὸν Ὄλιβερ, καίτοι τοσοῦτον ἄλλως εὐτυχοῦντα. Διότι πολλάκις κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀσθενείας του ἐνησμένιζεν ἀναλογιζόμενος τί θὰ ἔλεγον αὐτῷ ὁ κύριος Μπράουνλω καὶ ἡ κυρία Μπέντγουιν, καὶ ὁπόσην θὰ ᾐσθάνετο ἡδονὴν ἀφηγούμενος αὐτοῖς ὅτι μακρὰς διῆλθεν ἡμέρας καὶ μακρὰς νύκτας ἀναπολῶν πάνθ' ὅσα ὑπὲρ αὐτοῦ ἐποίησαν καὶ θρηνῶν τὸν σκληρὸν ἀποχωρισμόν των. Ἡ ἐλπὶς ὅτι θά τοις ἐξήγει ποτὲ τὰ πάντα καὶ θὰ διηγεῖτο τίνι τρόπῳ ἀνηρπάγη, ἐνίσχυε καὶ ἐνεθάρρυνεν αὐτὸν ἐν ταῖς τελευταίαις αὐτοῦ δοκιμασίαις· νῦν δὲ ἡ ἰδέα ὅτι ἀπῆλθον εἰς χώραν ἀπωτάτην, νομίζοντες ὅτι αὐτὸς ἦτο ἀπατεὼν καὶ κακοήθης, ἐν ᾧ δὲν ὑπέφωσκέ που ἐλπὶς διαψεύσεως τῆς πεποιθήσεως ταύτης, ἡ ἰδέα αὐτὴ καὶ μόνη κατεβασά-

Digitized by Google

νιζε τὸν Ὄλιβερ καὶ ἐπίκραινε τὴν εὐδαίμονα αὐτοῦ ὕπαρξιν.

Ἡ περίστασις αὕτη ὅμως οὐδαμῶς ἐμείωσε τὰ πρὸς αὐτὸν ἀγαθὰ αἰσθήματα τῶν εὐεργετίδων του. Μετὰ τὸ τέλος δὲ τῆς δευτέρας δεκαπενθημερίας, ὅτε ὁ καιρὸς κατέστη εὐδιώτερος καὶ τὰ θάλπη τοῦ ἡλίου ηὔξησαν, ὅτε τὰ δένδρα ἤρχισαν νέα ἀναδίδοντα φύλλα, καὶ τὰ ἄνθη ζωηρότερα προςλαμβάνοντα χρώματα, προητοιμάσθησαν νὰ καταλίπωσιν ἐπί τινας μῆνας τὴν ἐν Τσέρτσυ κατοικίαν των· παρακαταθεῖσαι εἴς τινα τράπεζαν τὰ διεγείραντα τὴν πλεονεξίαν τοῦ Ἑβραίου ἀργυρᾶ σκεύη, καὶ καταλιποῦσαι τὸν Τζάιλς καὶ ἕτερόν τινα θεράποντα πρὸς φυλακὴν τῆς οἰκίας, ἀπῆλθον εἰς τὴν ἐξοχὴν παραλαβοῦσαι μεθ' ἑαυτῶν καὶ τὸν Ὄλιβερ.

Τίς δύναται νὰ περιγράψῃ τὴν ἡδονήν, τὴν εὐτυχίαν, τὴν ψυχικὴν γαλήνην, ἅτινα ᾐσθάνετο τὸ παιδίον ἀναπνέον τὸν πλήρη ἀρωμάτων ἀέρα ἐκεῖνον, ἐπὶ λόφων χλοερῶν καὶ ἐν μέσῳ πυκνῶν δασῶν, ἐν τῇ νέᾳ ἀγροικίᾳ; Τίς δύναται νὰ εἴπῃ ὁπόσην τοιαῦται σκηναὶ βίου ἠρέμου καὶ εὐδαίμονος ἐμποιοῦσιν ἐντύπωσιν εἰς τὴν ψυχὴν τῶν ἐθισθέντων νὰ διάγωσι ζωὴν ἀθλίαν καὶ περιωρισμένην ἐν τῇ τύρβῃ τῶν πόλεων, καὶ ὁπόσον ἀναρριπίζουσι τὴν καταπεπονημένην αὐτῶν καρδίαν τοιαῦτα ἀναψυκτικὰ θεάματα; Ἄνθρωποι κατοικοῦντες, καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦ ἐλεεινοῦ καὶ πολυμόχθου βίου των, ὁδοὺς στενὰς καὶ πυκνῶς κατῳκημένας, καὶ μηδέποτε ποθήσαντες νὰ ἐξέλθωσιν ἐκεῖθεν· ἄνθρωποι, παρ' οἷς ἡ ἕξις ἀπέβη δευτέρα φύσις, καὶ οἵτινες κατήντησαν ἐπὶ τέλους νὰ γαπήσωσι πᾶσαν πλίνθον, πάντα λίθον, ἀποτελοῦντα μέρος τοῦ στενοῦ ὁρίου τῶν καθημερινῶν αὐτῶν περιπάτων· ἄνθρωποι, ἐφ' ὧν ἐξέτεινεν ἤδη τὴν χεῖρά του ὁ θάνατος, κατελήφθησαν ὑπὸ ἀφάτου συγκινήσεως καὶ διιδόντες μόνον τὰς λαμπρὰς τῆς φύσεως καλλονάς· παρασυρέντες μακρὰν τοῦ τόπου τῶν παλαιῶν ἡδονῶν καὶ τῶν παλαιῶν πόνων των, ἐνόμισαν αἴφνης ὅτι ἀνεγεννήθησαν, καθ' ἑκάστην δὲ μεταβαίνοντες εἰς χλοερὰ καὶ διαγελῶντα τοπεῖα, ἔνθα μόνη ἡ θέα τοῦ οὐρανοῦ, τῶν λόφων, τῶν διαυγῶν ναμάτων διήγειρεν ἐν τῇ ψυχῇ των μυρίας ἀναμνήσεις καὶ αἰσθήματα, ἐγλύκαναν τὰς τελευταίας των στιγμὰς δι' ἀπολαύσεων οὐρανίων, καὶ κατῆλθον εἰς τὸν τάφον γαλήνιοι, ὡς ὁ ἥλιος, οὗ ἐθεώρουν τὴν δύσιν ἐκ τοῦ παραθύρου τῆς ἐρημικῆς καὶ ἡσύχου αὐτῶν κατοικίας.

Αἱ ἀναμνήσεις, ἃς αἱ ἤρεμοι ἀγροτικαὶ σκηναὶ διεγείρουσιν ἐν τῷ πνεύματι, δὲν ἀνήκουσιν εἰς τὸν κόσμον τοῦτον, οὐδ' ἔχουσί τι κοινὸν μετὰ τῶν γηΐνων συλλογισμῶν καὶ ἐλπίδων. Ἡ γλυκεῖα καὶ παρήγορος αὐτῶν ἐπενέργεια ὁδηγεῖ ἡμᾶς νὰ πλέκωμεν νωποὺς στεφάνους, ἵνα κοσμήσωμεν τοὺς τάφους τῶν προσφιλῶν ἡμῖν νεκρῶν· ὁδηγεῖ ἡμᾶς εἰς τὴν ἐξάγνισιν τῶν ἡμετέρων αἰσθημάτων καὶ εἰς τὴν ἀποσβεσιν παντὸς αἰσθήματος μίσους καὶ ἐχθρότητος· πρὸ πάντων ὅμως ἀναζωπυρεῖ, καὶ εἰς ψυχὰς ἔτι ἥκιστα ῥεμβώδεις, τὴν ἀόριστον ἀνάμνησιν ὅτι παρομοίων συναισθημάτων καὶ ἄλλοτέ ποτε ἐγεύθη ἡ ψυχὴ ἐν τῷ παρελθόντι, καὶ παρέχει ταὐτοχρόνως τὴν ἐπίσημον ἰδέαν μέλλοντος ἀπωτάτου, καθ' ὃ ἐσαεὶ ἐξορισθήσονται ἡ ὑπεροψία καὶ τὰ κοσμικὰ πάθη.

Τὸ μέρος, ἔνθα κατῴκησαν, ἦν μαγευτικώτατον, ὁ δὲ Ὄλιβερ, ὅστις τὰ προηγούμενα τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἔτη διῆλθε μετ' ἀνθρώπων οὐτιδανῶν, ἐν τόποις ῥυπαροῖς καὶ περιωρισμένοις, ἐν μέσῳ κρότων καὶ βοῆς, ἐνόμιζεν ὅτι νέος βίος ἦν ἐκεῖνος. Ῥόδα καὶ αἰγοκλήματα ἐκάλυπτον τοὺς τοίχους τοῦ οἰκίσκου τῶν εὐεργετίδων του, περὶ τὰ δένδρα περιειλίσσετο ἀνέρπων κισσός, τὰ δὲ ἄνθη ἐβαλσάμουν τὸν ἀέρα δι' ἀρωμάτων ἡδίστων. Οὐχὶ μακρὰν ἔκειτο μικρὸν κοιμητήριον, ἀμοιροῦν μὲν λαμπρῶν μνημείων, ἀλλὰ πολλοὺς ἔχον τύμβους χώματος ὑπὸ βρύων καὶ χλόης καλυπτομένους, ὑφ' οὓς ἀνεπαύοντο ἐν εἰρήνῃ οἱ γέροντες τοῦ χωρίου. Ὁ Ὄλιβερ κατὰ τοὺς περιπάτους του μετέβαινε συχνάκις ἐκεῖ, καὶ ἀναλογιζόμενος ὁποίας οἰκτρᾶς ταφῆς ἔτυχεν ἡ μήτηρ του, ἐκάθητο ἐνίοτε καὶ ἐθρήνει κρύφα· ἀλλ' ὅταν ἤγειρε τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸν ὑπὲρ τὴν κεφαλήν του εὐρὺν κυανοῦν οὐρανόν, ἐσκέπτετο ὅτι αὕτη δὲν κεῖται ἐντὸς τῶν κόλπων τῆς γῆς, καὶ ἔκλαιε μὲν καὶ τότε θλιβερῶς, ἀλλ' ἄνευ πικρίας.

Ἦσαν εὐδαίμονες ἐκεῖνοι οἱ καιροί· αἱ ἡμέραι παρήρχοντο φαιδραὶ καὶ ἀθόρυβοι, αἱ δὲ νύκτες οὔτε φόβους, οὔτε μερίμνας ἐπῆγον· δὲν ἔφθινεν εἰς ζοφερὰν εἱρκτήν, οὐδ' ἐβασάνιζεν αὐτὸν ἡ συναναστροφὴ κακούργων ἑταίρων, καὶ οἱ στοχασμοί του ἦσαν εὔθυμοι καὶ διαγελῶντες. Ἑκάστην πρωΐαν μετέβαινεν εἰς τὴν οἰκίαν λευκότριχος πρεσβύτου, διαμένοντος πλησίον τοῦ ἐκκλησιδίου, ὅστις ἐδίδασκεν αὐτόν, ἀλλὰ μετὰ τοσαύτης ἀγαθότητος καὶ εὐπροσηγορίας, ὥστε ὁ Ὄλιβερ παντοιοτρόπως προσεπάθει νὰ προξενῇ αὐτῷ εὐχαρίστησιν. Ἀκολούθως περιεπάτει μετὰ τῆς κυρίας Μαιυλὰη καὶ τῆς Ῥόζας καὶ ἤκουεν αὐτὰς συνομιλούσας περὶ βιβλίων, ἐκάθητο πλησίον αὐτῶν εἰς μέρη σκιερά, καὶ ἤκουεν ἀπλήστως τὴν νεάνιδα ἀναγινώσκουσαν· ἔμενε δ' οὕτως ὥρας ὁλοκλήρους μέχρις οὗ ἐκ τοῦ σκότους δὲν διεκρίνοντο τὰ γράμματα.

Προεμελέτα μετὰ ταῦτα τὸ μάθημα τῆς ἐπαύριον, καὶ εἰργάζετο μετὰ ζέσεως μέχρι νυκτὸς ἔν τινι μικρῷ δωματίῳ, βλέποντι εἰς τὸν κῆπον· τότε αἱ κυρίαι ἔκαμνον καὶ ἄλλον περίπατον καὶ συνώδευεν αὐτὰς ἀκροώμενος μεθ' ἡδονῆς τῶν λόγων αὐτῶν καὶ εὐτυχῆ θεωρῶν ἑαυτὸν ἂν τυχὸν ἐπεθύμουν ἄνθος τι, ὅπερ ἀναρ-

Digitized by Google

ριχώμενος ὀλίγον ἠδύνατο νὰ δρέπῃ χάριν αὐτῶν, ἢ ἂν εἶχον λησμονήσει πρᾶγμά τι τὸ ὁποῖον ἔτρεχε νὰ ζητήσῃ ἐκ τῆς οἰκίας. Ὅτε ἐνύκτωνεν ὁλοσχερῶς καὶ ἐπανήρχοντο, ἡ νεᾶνις καθημένη παρὰ τὸ κλειδοκύμβαλον ἔκρουεν ἐπὶ ἦχου τινὸς αἰσθητικοῦ, ἢ ᾖδε διὰ φωνῆς γλυκείας καὶ μελῳδικῆς παλαιόν τι ᾆσμα, ὅπερ ἡ θεία της ηὐχαριστεῖτο ἀκούουσα. Ὁ Ὄλιβερ καθήμενος πλησίον παραθύρου ἤκουε τὴν μουσικὴν καὶ δάκρυα εὐδαιμονίας ὕγραινον τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ.

Τὰς κυριακὰς δέ! οὐδέποτε εἶχεν ἰδεῖ παρομοίας. Ὁποῖαι εὐτυχεῖς ἡμέραι! ἂν καὶ πᾶσαι αἱ ἡμέραι του ἦσαν εὐτυχεῖς. Τὴν πρωΐαν μετέβαινον εἰς τὸ ἐκκλησίδιον, τὸ ὁποῖον ἐκυκλοῦτο ὑπὸ δένδρων, ὧν οἱ κλάδοι σειόμενοι ὑπὸ τοῦ ἀνέμου ἐθώπευον τὰ παράθυρα τοῦ οἰκοδομήματος· τὰ πτηνὰ ἐκελάδουν πέριξ, ὁ δὲ ἀὴρ διέχεε πανταχόσε ἀρώματα. Οἱ πτωχοὶ χωρικοὶ τοσοῦτον ἦσαν καθαροί, καὶ μετὰ τοσαύτης εὐλαβείας ἐγονάτιζον προσευχόμενοι, ὥστε ἐφαίνετο ὅτι εὐχαρίστησις καὶ οὐχὶ πληκτικὸν καὶ μονότονον καθῆκον συνήνου αὐτοὺς ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ· καίτοι δ' αἱ ψαλμῳδίαι ἦσαν λίαν ἀγροτικαί, ἦχουν ὅμως ἁρμονικώτερον, τοὐλάχιστον εἰς τὰ ὦτα τοῦ Ὄλιβερ, ἀφ' ὅσας εἶχεν ἀκούσει εἰς ἄλλας ἐκκλησίας. Ὑπήγαινον ἀκολούθως περίπατον ὡς συνήθως· ἐπεσκέπτοντο τοὺς χωρικοὺς εἰς τοὺς ἐκ τῆς καθαριότητος ἀπαστράπτοντας οἰκίσκους των. Τὴν δ' ἑσπέραν ὁ Ὄλιβερ ἀνεγίνωσκεν ἓν ἢ δύο κεφάλαια τῆς Βίβλου, ἅτινα εἶχε μελετήσει καθ' ὅλην τὴν ἑβδομάδα, καὶ διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ καθήκοντος ἐκείνου ᾐσθάνετο μείζονα ὑπερηφανίαν παρ' ὅσην ἂν ἦτο αὐτὸς ὁ ἐφημέριος. Τὴν πρωΐαν ἐξύπνα εἰς τὰς ἕξ· ἔτρεχεν ἀνὰ τοὺς ἀγρούς, ἐπήδα φράκτας, ὅπως συλλέξῃ ἀνθοδέσμην ἀγρίων ἀνθῶν, ὧν ὁλόκληρον φορτίον ἐκόμιζεν εἰς τὴν οἰκίαν, καὶ ἅτινα διετίθει ὡς ἠδύνατο κάλλιον πρὸς διακόσμησιν τῆς τραπέζης τοῦ προγεύματος. Ἐκόμιζε προσέτι καὶ νεοδρεπὲς κιχώριον διὰ τὰ πτηνὰ τῆς μὶς Μαιυλάη, ὧν τὸ κλωβίον ἐκόσμει μετὰ μεγάλης φιλοκαλίας· ὅτε δ' ἐτελείωνεν ἡ περιποίησις τῶν πτηνῶν, συνήθως εἶχε νὰ ἐκτελέσῃ φιλάνθρωπόν τινα ἀποστολὴν εἰς τὸ χωρίον, ἢ ἂν δὲν εἶχε τοιαύτην κατέβαινε καὶ ἐσκάλιζε τὸν κῆπον, ἐπιμελεῖτο τὰ ἄνθη, ὡς ἐδίδαξεν αὐτὸν ὁ παιδαγωγὸς τοῦ χωρίου, ὅστις ἦν κηπουρὸς ἐμπειρότατος. Ἠσχολεῖτο δ' εἰς τοῦτο μετὰ μεγάλης προθυμίας μέχρις οὗ ἡ μὶς Ῥόζα κατήρχετο εἰς τὸν κῆπον· τὸν ἐπῄνει μεγάλως, οὗτος δὲ τὸ χάριεν μειδίαμά της ἐθεώρει τὴν καλλίστην ἀμοιβήν.

Οὕτω παρῆλθον τρεῖς μῆνες· τρεῖς μῆνες, οἵτινες παρ' ἀνθρώπων εὐτυχεστάτων θὰ ἐθεωροῦντο μῆνες χαρᾶς ἀμίκτου θλίψεως, παρὰ τοῦ Ὄλιβερ ὅμως, οὗ πολυτάραχος καὶ τρικυμιώδης ὑπῆρξεν ἡ παιδικὴ ἡλικία, ἐλογίζοντο ὡς ἡ ὑπάτη εὐδαιμονία. Καὶ ἐπειδὴ ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐξεδηλοῦτο εὐγενεστάτη καὶ ἁγνοτάτη ἀγάπη καὶ γενναιοδωρία, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰλικρινεστάτη καὶ ἐγκάρδιος εὐγνωμοσύνη, οὐδόλως θαυμαστὸν ἂν κατὰ τὸ βραχὺ ἐκεῖνο τοῦ χρόνου διάστημα ὁ Ὄλιβερ κατέστη οἰκειότατος τῇ ἀγαθῇ πρεσβύτιδι καὶ τῇ ἀνεψιᾷ αὐτῆς, καὶ ἂν ἡ ἀπεριόριστος στοργὴ ἣν ἡ τρυφερὰ καὶ εὐαίσθητος καρδία του ἐξεδήλου, τὸν καθίστη προσφιλέστερον αὐταῖς καὶ ταύτας ὑπερηφάνους διότι εἰς γῆν γόνιμον ἐσπάρησαν αἱ εὐεργεσίαι των.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΒ'

Ἡ εὐδαιμονία τοῦ Ὄλιβερ καὶ τῶν εὐεργετίδων του θολοῦται ἀπροόπτως.

Τὸ ἔαρ παρῆλθε ταχέως καὶ ἐπῆλθε τὸ θέρος, ὅτε τὰ κάλλη τῆς ἐξοχῆς κατεφαίνοντο ἐν πάσῃ αὐτῶν τῇ μεγαλοπρεπείᾳ. Τὰ μεγάλα δένδρα, ἀνακτήσαντα τὴν ἀκμὴν αὐτῶν ἀνεβλάστησαν πυκνὰ φυλλώματα, καὶ τὰ πρότερον γυμνὰ καὶ ἀσκεπῆ μέρη μετεβλήθησαν εἰς σκιερὰ καὶ εὐάρεστα καταφύγια, ὁπόθεν ἠδύνατό τις ἀνέτως νὰ βλέπῃ πρὸ αὐτοῦ τοὺς ὑπὸ τοῦ ἡλίου χρυσουμένους ἀγρούς. Ἡ γῆ περιεβλήθη τὸν πράσινον αὐτῆς μανδύαν, τὰ δὲ ἄνθη ἐπλήρουν τὸν ἀέρα ἀρωμάτων. Τὸ πᾶν ἐχλόαζε, ἤνθει, ἀπήστραπτε, τὸ πᾶν ἀπέπνεε χαρὰν καὶ εὐφροσύνην.

Ἐξηκολούθησαν διάγοντες τὸν ἥσυχον ἐκεῖνον βίον ἐν τῇ ἀγροικίᾳ τῆς κυρίας Μαιυλάη, οὐδ' ἔπαυσε ποσῶς ἡ φαιδρότης τῶν ἐνοικούντων. Ὁ Ὄλιβερ πρὸ πολλοῦ ἀνεκτήσατο ὑγίειαν καὶ δυνάμεις, ἀλλ' ἀσθενὴς ἢ ὑγιής, τὴν αὐτὴν ἔτρεφε πάντοτε στοργὴν καὶ ἀφοσίωσιν εἰς τοὺς περιστοιχίζοντας αὐτόν,—ὅπερ ὁμολογουμένως πολὺ σύνηθες δὲν εἶναι. Ἐξηκολούθει ὢν πάντοτε γλυκύς, τρυφερός, περιποιητικώτατος, ὡς ὅταν ἡ ἀσθένεια ὑπέσκαπτε τὰς δυνάμεις αὐτοῦ, πάντοτε μετὰ προθυμίας σπεύδων πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν ἐλαχίστων ἐπιθυμιῶν τῶν εὐεργετίδων αὐτοῦ.

Ὡραίαν τινὰ ἑσπέραν, συνώδευε τὴν κυρίαν Μαιυλάη καὶ τὴν Ῥόζαν εἰς περίπατον παρατεθέντα πλέον τοῦ συνήθους. Κατὰ τὴν ἡμέραν τὸ θάλπος ἦν ὑπερβολικόν, τὴν δ' ἑσπέραν ἐκείνην ἡ σελήνη ἀνέτειλε πλησιφανής, καὶ αὔρα ἐλαφρὰ δροσερωτάτη ἤρχισε πνέουσα. Ἡ Ῥόζα ἦτο λίαν εὐδιάθετος, οὕτω δὲ φαιδρῶς συνδιαλεγόμενοι, παρέτειναν τὸν περίπατόν των πέραν τῶν συνήθων ὁρίων. Κουρασθείσης δὲ τῆς κυρίας Μαιυλάη, ἐπέστρεψαν βραδέως εἰς τὴν οἰκίαν. Ἡ νεᾶνις ἀφεῖλε τὸν πῖλόν της καὶ ἐκάθησε πρὸ τοῦ κλειδοκυμβάλου κατὰ τὸ σύνηθες, καὶ μετά τινα προανακρούσματα, ἔπαιξεν ἦχόν τινα πένθιμον καὶ μεγαλοπρεπῆ. Ἐν ᾧ δ' ἔπαιζεν, ἠκούσθη στένουσα καὶ ὀλολύζουσα.

«Ἀγαπητή μοι κόρη!» ἀνεφώνησεν ἡ πρεσβῦτις.

Digitized by Google

Ἡ Ῥόζα οὐδὲν ἀπεκρίνατο, ἀλλ' ἐξηκολούθησε παίζουσα μετὰ μείζονος ταχύτητος, ὡς νὰ ἀπέσπασεν αὐτὴν ἡ τῆς θείας της φωνὴ ἐκ θλιβερῶν διαλογισμῶν.

«Ῥόζα, ἀγάπη μου! εἶπεν ἡ κυρία Μαιυλάη, ἐγερθεῖσα ἐν σπουδῇ καὶ κλίνασα τὴν κεφαλὴν πρὸς τὴν νεάνιδα. Τί ἔχεις; τὸ πρόσωπόν σου εἶναι δακρύβρεκτον, ἀγαπητή μοι κόρη. Τί σε κάμνει νὰ ὑποφέρῃς, κόρη μου;

— Τίποτε, θεία μου, τίποτε, ἀπεκρίνατο ἡ νεᾶνις· δὲν εἰξεύρω τί ἔχω, δὲν ἠμπορῶ νά το παραστήσω, ἀλλ' αἰσθάνομαι ὅτι εἶμαι κακοδιάθετος ἀπόψε, καὶ...

— Μήπως εἶσαι ἀσθενής, κόρη μου; ἠρώτησε διακόψασα αὐτὴν ἡ κυρία Μαιυλάη.

— Ὄχι, ὄχι, δὲν εἶμαι ἀσθενής! ἀπεκρίνατο ἡ Ῥόζα, φρικιῶσα, ὡς νὰ κατελήφθη αἴφνης ὑπὸ θανασίμου ῥίγους. Θὰ περάσῃ 'γρήγορα. Κλείσατε τὸ παράθυρον, σᾶς παρακαλῶ.»

Ὁ Ὄλιβερ ἔσπευσε νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἐπιθυμίαν της, ἡ δὲ Ῥόζα, βιάζουσα ἑαυτὴν νὰ φανῇ φαιδρά, ἤρξατο παίζουσα ἐπὶ φαιδροτέρου ἤχου· ἀλλ' οἱ δάκτυλοί της ἔστησαν ἀδρανεῖς ἐπὶ τοῦ κλειδοκυμβάλου· κρύψασα δὲ τὸ πρόσωπον διὰ τῶν χειρῶν, ἐρρίφθη ἐπί τινος ἀνακλίντρου καὶ ἀφῆκε νὰ ῥεύσωσιν ἐλευθέρως τὰ δάκρυά της, ἅτινα ἠδυνάτει πλέον νὰ συγκρατήσῃ.

«Κόρη μου! ἀνεφώνησεν ἡ γραῖα, θλίβουσα αὐτὴν εἰς τὰς ἀγκάλας της· ποτὲ δέν σε εἶδα εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν.

— Δὲν ἤθελα νά σας ἀνησυχήσω, εἶπεν ἡ Ῥόζα· ἀλλὰ ματαίως προσεπάθησα, δὲν ἠδυνήθην νά το κατορθώσω. Φοβοῦμαι μήπως εἶμαι ἀσθενής, θεία μου.»

Καὶ ἦτο πράγματι ἀσθενής. Ὅτε ἔφερον φῶς, κατεφάνη ὅτι κατὰ τὸ βραχὺ διάστημα τὸ μεσολαβῆσαν ἀπὸ τῆς ἐπιστροφῆς αὐτῶν εἰς τὴν οἰκίαν, ἡ ζωηρὰ χροιὰ τοῦ προσώπου της ἐξηφανίσθη καὶ εἶχε καταστῇ ὠχρὰ ὡς κηρίον. Ναὶ μὲν ἡ φυσιογνωμία της οὐδόλως ἀπώλεσε τὴν προτέραν καλλονήν, ἀλλ' οἱ χαρακτῆρες τοῦ προσώπου της ἦσαν ἠλλοιωμένοι, οἱ δ' ὀφθαλμοὶ ἄτονοι καὶ ἡμίσβεστος ἡ λαμπρότης αὐτῶν. Μετὰ μίαν στιγμὴν αἱ παρειαί της ἤρχισαν νὰ πορφυρῶνται καὶ οἱ ὡραῖοι κυανοῖ ὀφθαλμοί της νὰ ἐκτοξεύωσι βλέμματα ἀσυνήθη. Ἀκολούθως ὅμως ἡ ἐρυθρότης ἐκείνη ἐξηφανίσθη, ὡς σκιὰ νέφους διαβατικοῦ, καὶ ἐπανῆλθεν ἡ προτέρα ὠχρότης.

Ὁ Ὄλιβερ, ὅστις ἀνησύχως παρετήρει τὴν πρεσβῦτιδα, εἶδεν ὅτι αὐτὴ σφόδρα ἀνησύχει ἐκ τῶν τοιούτων συμπτωμάτων, καὶ οὐκ ὀλίγον ἐταράχθη καὶ αὐτός. Ἰδὼν ὅμως ὅτι ἡ πρεσβῦτις προσεπάθει νὰ φανῇ ὅτι τὰ ἐθεώρει λίαν ἐλαφρὰ καὶ ἀσήμαντα, ἀπεπειράθη νὰ τὴν μιμηθῇ καὶ αὐτός. Καὶ ἐπέτυχον ἀμφότεροι, διότι, ὅτε ἡ Ῥόζα ἐπείσθη ὑπὸ τῆς θείας της νὰ κατακλιθῇ, εἶχε λάβει θάρρος καὶ κατὰ τὸ φαινόμενον ἔγινε καλλίτερα, διότι ἐβεβαίωσεν αὐτοὺς ὅτι ἦτο βεβαία πῶς τὴν ἐπαύριον θὰ ἐξυπνήσῃ ὑγιὴς καὶ καλῶς ἔχουσα.

«Ἐλπίζω, κυρία, εἶπεν ὁ Ὄλιβερ ὅτε ἐπέστρεψεν ἡ κυρία Μαιυλάη, πῶς δὲν θὰ ἦναι σπουδαῖον τὸ πρᾶγμα. Ἡ μὶς Μαιυλάυ εἶναι κακοδιάθετος ἀπόψε, ἀλλὰ....»

Ἡ πρεσβῦτις ὅμως ἔνευσεν αὐτῷ νὰ μὴ ἐξακολουθήσῃ, καὶ καθήσασα εἰς μίαν γωνίαν τοῦ δωματίου, ἐτήρησεν ἐπί τινα χρόνον σιγήν. Ἐπὶ τέλους δὲ, εἶπε διὰ φωνῆς ὑποτρεμούσης·

«Δὲν ἐλπίζω αὐτό, Ὄλιβερ. Πολλὰ ἔτη τώρα συνέζησα μετ' αὐτῆς εὐτυχής... ἴσως μάλιστα ὑπὲρ τὸ δέον εὐτυχής! Καὶ δυνατὸν νὰ ἦλθεν ὁ καιρός, καθ' ὃν πρέπει νὰ ὑποστῶ καὶ δυστυχήματα· ἐλπίζω ὅμως ὅτι οὐχὶ τόσῳ μέγα δυστύχημα.

— Ὁποῖον δυστύχημα, κυρία; ἠρώτησεν ὁ Ὄλιβερ.

— Τὸ τρομερὸν δυστύχημα, εἶπεν ἡ γραῖα διὰ φωνῆς ἀσθενεστάτης, νὰ χάσω τὴν προσφιλῆ μου κόρην, τὴν ὁποίαν ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐθεώρουν ὡς τὴν μόνην παρηγορίαν μου, τὴν μόνην εὐτυχίαν μου!

— Ὤ, ὁ Θεὸς νά μας φυλάττῃ! ἀνεφώνησεν ὁ Ὄλιβερ μετὰ ζωηρότητος.

— Εἴθε, παιδί μου, εἶπεν ἡ γραῖα συνάπτουσα τὰς χεῖρας.

— Ἀναμφιβόλως οὐδεὶς ὑπάρχει φόβος νὰ πάθωμεν τόσῳ τρομερὰν δυστυχίαν! εἶπεν ὁ Ὄλιβερ. Πρὸ δύο μόλις ὡρῶν ἦτο κάλλιστα εἰς τὴν ὑγιειάν της.

— Τώρα ὅμως εἶναι κάκιστα, ἀπεκρίνατο ἡ κυρία Μαιυλάη. Καὶ ἡ ἀσθένειά της ἠμπορεῖ νὰ χειροτερεύσῃ, εἶμαι βεβαία. Ὢ Ῥόζα μου, ἀγαπητή μου Ῥόζα! τί θὰ γίνω χωρὶς αὐτήν;»

Οἱ ἀπελπιστικοὶ οὗτοι συλλογισμοὶ κατεβασάνιζον τὴν δυστυχῆ πρεσβῦτιδα, ὥστε ὁ Ὄλιβερ, καταστέλλων τὴν ἰδίαν θλῖψιν προσεπάθησε νὰ τὴν καταπραΰνῃ καὶ τὴν καθικέτευσεν ἐνθέρμως δι' ἀγάπην αὐτῆς τῆς προσφιλοῦς ἀσθενοῦς νὰ καθησυχάσῃ.

«Καὶ συλλογίσθητε, κυρία, εἶπεν ὁ Ὄλιβερ, οὗ τὰ δάκρυα μεθ' ὅλας τὰς προσπαθείας του πρὸς συγκράτησιν αὐτῶν ἔρρεον ἄφθονα, συλλογίσθητε πόσον εἶναι νέα καὶ ἀγαθή· ὁποῖον βάλσαμον παρηγορίας ἐγχέει εἰς τὴν ψυχὴν τῶν περιστοιχιζόντων αὐτήν. Εἶμαι βέβαιος.... βεβαιότατος εἶμαι.... χάριν ὑμῶν ἡ ὁποία εἶσθε ὡσαύτως τόσον ἀγαθή.... χάριν αὐτῆς .. χάριν ὅλων τους ὁποίους καθιστᾷ εὐτυχεῖς, ὅτι δὲν θ' ἀποθάνῃ. Ὁ Θεὸς δὲν θ' ἀφίσῃ νὰποθάνῃ τόσῳ νέα.

— Σιωπή! εἶπεν ἡ κυρία Μαιυλάη, ἐπιθεῖσα τὴν χεῖρα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ Ὄλιβερ. Σκέπτεσαι ὡς παιδίον, καλέ μου Ὄλιβερ· καὶ πλανᾶ-

Digitized by Google

σαι, ὅσῳ ὀρθὰ καὶ φυσικὰ ἂν φαίνωνται ὅσα λέγεις. Ἀλλὰ μοὶ ὑπενθυμίζεις τὰ καθήκοντά μου· τὰ εἶχον πρὸς στιγμὴν λησμονήσει, Ὄλιβερ· ἐλπίζω ὅμως νὰ τύχω συγγνώμης διὰ τοῦτο· διότι εἶμαι γραῖα καὶ πολλὰς εἶδον ἀσθενείας καὶ πολλοὺς νεκρούς, ὥστε εἰξεύρω κάλλιστα τὴν θλῖψιν τῶν ἐπιζώντων· εἶδον ἀρκετοὺς καὶ εἰξεύρω ὅτι οὐδὲν σημαίνει ἂν ἦναί τις νέος ἢ ἀγαθός, οὐδὲ σώζεται διὰ τοῦτο χάριν τῶν φιλούντων αὐτόν. Τοῦτο ὅμως πρέπει νὰ μὴ λυπῇ, ἀλλὰ νὰ παρηγορῇ ἡμᾶς μᾶλλον· διότι ὁ Θεὸς εἶναι δίκαιος, καὶ τοιαῦται ἀπώλειαι δεικνύουσιν ἡμῖν προδήλως ὅτι ὑπάρχει καὶ ἄλλος κόσμος, κρείσσων τοῦ παρόντος, καὶ ὅτι βραχεῖα ἡ φέρουσα εἰς τοῦτον ὁδός. Γενηθήτω τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου! Ἀλλὰ τὴν ἀγαπῶ, καὶ ἐκεῖνος μόνον γινώσκει πόσον μοὶ εἶναι προσφιλής!»

Ὁ Ὄλιβερ εἶδε μετ' ἐκπλήξεως ὅτι ταῦτα εἰποῦσα ἡ κυρία Μαιυλάη κατέστειλε πάραυτα τὴν θλῖψιν αὐτῆς, ἔπαυσε τὰ δάκρυα, καὶ ἀνέλαβε τὸ σύνηθες γαλήνιον καὶ ἤρεμον παράστημα. Ἔτι δὲ μᾶλλον ἐξεπλάγη ἰδὼν ὅτι διετήρει τὴν τοιαύτην ψυχικὴν ἠρεμίαν, καὶ ὅτι καίτοι ὑπὸ τοσούτων φόβων καὶ μεριμνῶν καταβασανιζομένη, πάντοτε ἐκυρίευεν ἑαυτῆς καὶ εἰς πάντα ἐπήρκει, ἐκπληροῦσα μετὰ προθυμίας πάντα τὰ ὑπὸ τῆς θέσεως αὐτῆς ἐπιβαλλόμενα καθήκοντα, καὶ μάλιστα, ἂν ἔκρινέ τις ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ, μετά τινος φαιδρότητος. Ἀλλ' ἦτο νέος ἔτι, καὶ ἠγνόει ὁπόσα ἠδύνατό τις ἐν τοιαύταις περιστάσεσιν ἀγογγύστως νὰ ὑποστῇ, ὅταν ἐκέκτητο ῥώμην ψυχῆς ἀρκοῦσαν· καὶ πῶς ἦτο δυνατὸν νά το γινώσκῃ ὅταν καὶ αὐτοὶ οἱ κεκτημένοι τοιαύτην ῥώμην ψυχῆς πολλάκις ἀγνοοῦσι τοῦτο;

Ἡ ἐπελθοῦσα νὺξ ἐπηύξησε τὰς ἀνησυχίας αὐτῶν, τὴν δὲ πρωΐαν τῆς ἐπαύριον τὰ προαισθήματα τῆς κυρίας Μαιυλάη κατεδείχθησαν ὀρθά. Ἡ Ῥόζα εὑρίσκετο ἐν τῷ πρώτῳ σταδίῳ πυρετοῦ βραδέος καὶ ἐπικινδύνου.

«Εἶναι χρεία δραστηριότητος, Ὄλιβερ, καὶ δὲν πρέπει νὰ φεθῶμεν εἰς ἀνωφελῆ καὶ ἄγονον λύπην, εἶπεν ἡ κυρία Μαιυλάη, ἐπιθεῖσα τὸν δάκτυλον ἐπὶ τῶν χειλέων καὶ ἰδοῦσα ἀτενῶς τὸ παιδίον. Εἶναι ἀνάγκη νὰ διαβιβασθῇ ὅ τι τάχιστα ἡ ἐπιστολὴ αὕτη εἰς τὸν κύριον Λόσμπερν, πρέπει νά την φέρῃς εἰς τὸ χωρίον, τὸ ὁποῖον τέσσαρα μόνον μίλια ἀπέχει ἐντεῦθεν, ὅταν ὑπάγῃς διὰ τῆς ἀτραποῦ, καὶ ἐκεῖθεν δι' ἐπιτηδες ἐφίππου ταχυδρόμου νά την ἀποστείλῃς εἰς Τσέρτσυ. Εἰς τὸ πανδοχεῖον θὰ εὕρῃς ἀνθρώπους νὰ φροντίσωσι ὅπως εὕρωσιν ἕνα ταχυδρόμον. Εἶμαι βεβαία ὅτι θὰ ἐκπληρώσῃς κατὰ γράμμα τὴν παραγγελίαν ταύτην.»

Ὁ Ὄλιβερ οὐδὲν ἀπεκρίνατο, ἀλλ' ἡ ἔκφρασις τῆς φυσιογνωμίας του ἐμαρτύρει, ὅτι ἐφλέγετο ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας νὰ ἐκπληρώσῃ τάχιστα τὴν παραγγελίαν.

«Ἰδοὺ καὶ ἄλλη ἐπιστολή, εἶπεν ἡ κυρία Μαιυλάη μετά τινα σκέψιν· ἀλλὰ δὲν ἔχω εἰσέτι ἀποφασίσει ἂν πρέπει νά την ἀποστείλω τώρα ἢ νὰ περιμείνω νὰ βεβαιωθῶμεν περὶ τῆς τύχης τῆς Ῥόζας διὰ νά την στείλω. Ἐπεθύμουν νά την κρατήσω μέχρις οὗ ἀπολέσωμεν πᾶσαν ἐλπίδα.

— Εἶναι καὶ αὕτη διὰ τὸ Τσέρτσυ, κυρία; ἠρώτησεν ὁ Ὄλιβερ, ἐν τῇ ἀνυπομονησίᾳ αὐτοῦ πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς παραγγελίας τείνας τὴν χεῖρα ἵνα λάβῃ τὴν ἐπιστολήν.

— Ὄχι,» ἀπεκρίνατο ἡ πρεσβῦτις καὶ ἔδωκεν αὐτῷ μηχανικῶς τὴν ἐπιστολήν.

Ὁ Ὄλιβερ ἀνέγνω τὴν διεύθυνσιν καὶ εἶδεν ὅτι ἐστέλλετο πρὸς τὸν εὐγενέστατον κύριον Ἐρρῖκον Μαιυλάη εἰς τὴν ἔπαυλιν λόρδου τινός, οὗ τὸ ὄνομα δὲν εἶχεν ἕως τότε ἀκούσει.

«Νά την ὑπάγω καὶ αὐτήν, κυρία; ἠρώτησεν ὁ Ὄλιβερ, παρατηρῶν ἀνυπομόνως τὴν κυρίαν Μαιυλάη.

— Ὄχι, ἀπεκρίνατο αὕτη, λαβοῦσα ὀπίσω τὴν ἐπιστολήν, προτιμῶ νὰ περιμείνω ἕως αὔριον τὴν πρωΐαν.»

Καὶ ἐνεχείρισε τὸ βαλάντιόν της εἰς τὸν Ὄλιβερ, ὅστις ἀνεχώρησε κατεσπευσμένως.

Ἔτρεξεν ἀνὰ μέσον τῶν ἀγρῶν, ἢ τῶν χωριζουσῶν αὐτοὺς μικρῶν ἀτραπῶν, αἵτινες ποῦ μὲν ἐκρύπτοντο ἐκ τῶν ἑκατέρωθεν ὡρίμων ὑψηλῶν σταχύων, ποῦ δὲ διέσχιζον τὴν πεδιάδα, ἔνθα θερισταὶ ἠσχολοῦντο εἰς τὸ ἔργον των· ἵστατο δὲ μόνον ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἐπί τινα δευτερόλεπτα ἵνα ἀναπνεύσῃ, μέχρις οὗ κάθιδρως καὶ κατακεκονιαμένος ἔφθασεν εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς ἀγορᾶς τοῦ χωρίου.

Καὶ ἔστη ἐπὶ μικρὸν καὶ προσεῖδε περὶ αὐτὸν διὰ νὰ εὕρῃ τὸ πανδοχεῖον. Εἶδεν ἓν ἐμπορικὸν κατάστημα οὗ οἱ τοῖχοι ἦσαν κεχρωματισμένοι λευκοί, ἓν ζυθοπωλεῖον ἐρυθρὸν ἔχον χρωματισμόν, ἓν δημαρχεῖον χρωματισμὸν ἔχον κίτρινον, καὶ εἰς μίαν τῆς πλατείας γωνίαν μεγάλην τινὰ οἰκίαν μὲ πράσινα παραθυρόφυλλα, φέρουσαν τὴν ἐπιγραφήν, *Πανδοχεῖον τοῦ ἁγίου Γεωργίου*, ἣν μόλις ἰδὼν ἔτρεξεν ἀμέσως ἐκεῖ.

Ὁ Ὄλιβερ ὡμίλησεν εἰς τὸν ἡνίοχον, ὃν εὗρε χάσκοντα πρὸ τῆς θύρας, καὶ ὅστις εὐθὺς ὡς ἐνόησε περί τινος πρόκειται τὸν παρέπεμψεν εἰς τὸν ὑπηρέτην, ὅστις πάλιν, ἀφ' οὗ πρῶτον ἤκουσε τὴν αὐτὴν διήγησιν τὸν παρέπεμψεν εἰς τὸν πανδοχέα. Ἦτο δ' οὗτος ὑψηλός τις καὶ ἀστεῖος ἀνήρ, κυανοῦν φέρων λαιμοδέτην καὶ λευκὸν πῖλον, περισκελίδας ἐκ χονδροῦ ἐριούχου καὶ ὑψηλὰ ὑποδήματα· κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν ἐστηρίζετο ἐπὶ τῆς ἀντλίας παρὰ τὴν θύραν τοῦ ἱπποστασίου καθαρίζων δι' ἀργυρᾶς ὀδοντογλυφίδος τοὺς ὀδόντας του.

Digitized by Google

Ἀκούσας τὴν αἴτησιν τοῦ Ὄλιβερ, μετέβη βραδεῖ τῷ βήματι εἰς τὸ γραφεῖόν του καὶ ἔγραψε μίαν ἀπόδειξιν παραλαβῆς τῶν χρημάτων, δι' ὃ ἀρκετὸν παρῆλθε διάστημα χρόνου. Ἀφ' οὗ δὲ τέλος ἐγένετο καὶ ἐξωφλήθη ἡ ἀπόδειξις ἐδέησε νὰ ἐπισαχθῇ ὁ ἵππος καὶ νὰ ἑτοιμασθῇ ὁ ταχυδρόμος, ἅτινα ἐπήνεγκον δέκα ἔτι λεπτῶν ἀργοπορίαν. Καθ' ὅλον δ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν, ὁ Ὄλιβερ φλεγόμενος ὑπὸ ἀνυπομονησίας καὶ ἀνησυχίας, ἤθελεν ἂν ἦτο δυνατὸν αὐτὸς νὰ πηδήσῃ ἐπὶ τοῦ ἵππου καὶ νὰ τρέξῃ ἀπὸ ῥυτῆρος μέχρι τοῦ ἑπομένου σταθμοῦ. Ἐπὶ τέλους τὰ πάντα ἡτοιμάσθησαν καὶ τὸ γραμμάτιον παρεδόθη τῷ ταχυδρόμῳ μετὰ πολλῶν συστάσεων νά το κομίσῃ τάχιστα· ὁ ταχυδρόμος ἐπτέρνισε τὸν ἵππον καὶ ἀνεχώρησε καλπάζων.

Ἡ βεβαιότης ὅτι θὰ κατέφθανεν ἄνευ ἀναβολῆς βοήθεια εἰς τὴν ἀσθενῆ, ἀνεκούφισεν ὁπωσοῦν τὸν Ὄλιβερ, ὅστις ἐξῆλθε τότε τοῦ πανδοχείου· ἀλλὰ μόλις ἔμελλε νὰ διαβῇ τὴν θύραν τῆς αὐλῆς καὶ συνεκρούσθη καθ' ὑψηλοῦ τινὸς ἀνδρὸς, δι' εὐρέος μανδύου περιτετυλιγμένου, εἰσερχομένου δὲ κατ' ἐκείνην ἀκριβῶς τὴν στιγμὴν εἰς τὸ πανδοχεῖον.

«Ἆ! εἶπεν ὁ ἀνὴρ ἐκεῖνος ἰδὼν ἀτενῶς τὸν Ὄλιβερ καὶ ὀπισθοχωρήσας ἀποτόμως· τί εἶναι αὐτό;

— Σᾶς ζητῶ συγγνώμην, σὲρ, εἶπεν ὁ Ὄλιβερ. Ἐβιαζόμην νὰ ἐπιστρέψω εἰς τὸ 'σπίτι καὶ δέν σας εἶδα ὅτι ἤρχεσθε.

— Νὰ πάρῃ ὁ διάβολος! εἶπεν ἐκεῖνος ταπεινῇ τῇ φωνῇ, ἐξακοντίσας κατὰ τοῦ Ὄλιβερ βλέμμα ἀπαίσιον. Ποῖος θά το ἐπίστευε· καὶ στάκτη ἄν τον ἔκανε, θὰ ἦτο καλὸς νά σου ἀναστηθῇ καὶ νὰ εὑρεθῇ μέσ' 'ς τὸν δρόμον σου!

— Λυποῦμαι πολὺ, σὲρ, ἐτραύλισεν ὁ Ὄλιβερ, ὃν τὸ ἄγριον τοῦ ξένου βλέμμα κατετρόμαξε· ἐλπίζω πῶς δέν σας ἐκτύπησα!

— Κακὸς περίδρομος! ὑπετονθόρυσεν ἐκεῖνος, τρίζων τοὺς ὀδόντας, ἐν μεγίστῃ ἐξάψει· ἐὰν εἶχα μόνον τὸ θάρρος νὰ ἔλεγα μίαν λέξιν, θά τον ξεφορτονόμην καὶ ἀπόψε ἀκόμη. Πανοῦκλα νά σε κόψῃ καὶ νά σε θερίσῃ, βρωμόσκυλο! Τί θέλεις ἐδῶ, βρέ;»

Καὶ ἀνύψωσεν ἀπειλητικῶς τὴν πυγμὴν, ἔτριξε τοὺς ὀδόντας καὶ προεχώρησε κατὰ τοῦ Ὄλιβερ, καθ' οὗ ἐφαίνετο σκοπὸν ἔχων νὰ κατενέγκῃ σφοδρὸν κτύπημα, ἀλλ' ἔπεσε βαρὺς χαμαὶ, σπαίρων καὶ ἀφρίζων ἐκ λύσσης. Ὁ Ὄλιβερ ἐθεώρησε πρὸς στιγμὴν τοὺς φρικώδεις σπασμοὺς τοῦ παράφρονος ἐκείνου (διότι ὡς τοιοῦτον ἐξέλαβεν αὐτὸν) καὶ ἔσπευσεν εἰς τὸ πανδοχεῖον, ὅπως καλέσῃ εἰς βοήθειαν. Ὅτε δὲ εἶδεν ὅτι εἰσεκόμισαν αὐτὸν εἰς τὸ πανδοχεῖον, ἐξηκολούθησε τὸν δρόμον του, τρέχων πάσῃ δυνάμει, ὅπως ἀνακτήσηται τὸν ἀπολεσθέντα χρόνον, καὶ ἀναλογιζόμενος μετ' ἐκπλήξεως καὶ φόβου τινὸς μετεχούσης τὴν ἀλλόκοτον μορφὴν τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου.

Τὸ περιστατικὸν ὅμως τοῦτο δὲν ἀπησχόλησεν ἐπὶ μακρὸν τὸν λογισμόν του. Ὅτε ἔφθασεν εἰς τὴν ἀγροικίαν, τὴν διάνοιάν του ἀπερρόφησε καθ' ὁλοκληρίαν ἄλλο ἀντικείμενον, καὶ πᾶσα περὶ τῶν εἰς αὐτὸν ἀφορώντων σκέψις ἐξηφανίσθη.

Ἡ κατάστασις τῆς Ῥόζας Μαιυλάη ἐχειροτέρευσε ταχέως, καὶ πρὸ τοῦ μεσονυκτίου εἶχε παραληρήματα. Εἷς ἰατρὸς τοῦ χωρίου ἔμενε διαρκῶς πλησίον αὐτῆς. Ἐξετάσας καλῶς τὴν πάσχουσαν, ἔλαβε τὴν κυρίαν Μαιυλάη κατὰ μέρος καὶ εἶπεν αὐτῇ ὅτι ἡ ἀσθένεια ἦτο σοβαρωτάτη, καὶ ἡ θεραπεία της ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ὡς θαῦμα.

Ποσάκις, κατὰ τὸ διάστημα τῆς νυκτὸς, δὲν ἠγέρθη ὁ Ὄλιβερ, καὶ δὲν μετέβη ἀκροποδητὶ βαδίζων μέχρι τῆς κλίμακος, ὅπως ἀκροασθῇ τί συνέβαινεν ἐν τῷ κοιτῶνι τῆς ἀσθενοῦς! Πολλάκις δὲ, ἀκούων αἴφνης κρότον βημάτων, ἔτρεμεν ὅλος καὶ ψυχρὸς ἱδρὼς περιέβρεχεν αὐτὸν, φοβούμενον μὴ ἐπῆλθε φρικώδης συμφορὰ, ἣν οὐδὲ νὰ ἀναλογισθῇ εἶχε τὴν δύναμιν. Ἡ θερμότης δὲ ἁπασῶν τῶν δεήσεων, ὅσας μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐποίησεν, οὐδὲ νὰ παραβληθῇ ἠδύνατο πρὸς τὰς ἱκετηρίους εὐχὰς ἃς ἀπηύθυνε τότε εἰς τὸν οὐρανὸν ὑπὲρ ζωῆς καὶ ὑγιείας τῆς προσφιλοῦς νεάνιδος, διατρεχούσης τὸν ἔσχατον κίνδυνον.

Ἡ ἀγωνία, ἡ σκληρὰ καὶ φρικώδης ἀγωνία, ἣν αἰσθανόμεθα, ὅταν ἀκίνητοι παρὰ τὴν κλίνην τρυφερῶς ἀγαπωμένου ὄντος βλέπωμεν τὴν ζωὴν αὐτοῦ κινδυνεύουσαν καὶ πλησιάζουσαν νὰ σβεσθῇ· ἡ βαρύνουσα τότε τὸν ἡμέτερον νοῦν ἀπόγνωσις, ἐξ ἧς ἡ μὲν καρδία πάλλεται σφοδρῶς, ἡ δ' ἀναπνοὴ διακόπτεται· αἱ φοβεραὶ εἰκόνες, ἃς ἀναπαρίστησιν ἡ ἡμετέρα φαντασία, ὁ πυρετώδης πόθος τοῦ νὰ ποιήσωμεν *κάτι τι* πρὸς ἀνακούφισιν τοῦ ἀσθενοῦς, πρὸς ἀποσόβησιν τοῦ κινδύνου, καθ' οὗ ἀνίσχυροι ἀποβαίνουσιν αἱ ἡμέτεραι προσπάθειαι· ἡ βαθεῖα καὶ θλιβερὰ ἀθυμία, ἣν διεγείρει ἐν ἡμῖν ἡ συνείδησις τῆς ἡμετέρας ἀδυναμίας—εἰσὶ φρικώδεις καὶ οὐδεμία βάσανος δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸς ταύτας, οὐδεμία δὲ σκέψις καὶ οὐδεμία παραμυθία ἰσχύουσι νὰ μετριάσωσιν αὐτὰς ἐν ταῖς στιγμαῖς ἐκείναις τῆς πυρετώδους ἀγωνίας καὶ τῆς απογνώσεως!

Ἀνέτειλεν ἡ ἡμέρα καὶ σύμπασα ἡ ἀγροικία ἦτο κατηφὴς καὶ σιωπηλή· ὡμίλουν μόνον σιγανῇ τῇ φωνῇ, καὶ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἐπεφαίνοντο εἰς τὴν θύραν πρόσωπα, ὧν ἡ φυσιογνωμία ἐνέφαινεν ἀνησυχίαν καὶ φόβον, γυναῖκες δὲ καὶ παιδία ἀπεμακρύνοντο κλαίοντα. Καθ' ὅλην τὴν θλιβερὰν ἐκείνην ἡμέραν καὶ μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, ὁ Ὄλιβερ περιεπάτει βρα-

Digitized by Google

δέως ἐν τῷ κήπῳ, ἀνυψῶν ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸ μέρος τοῦ κοιτῶνος τῆς ἀσθενοῦς, καὶ φρίσσων ἐπὶ τῇ ἰδέᾳ καὶ μόνῃ τοῦ νὰ ἴδῃ σβεννύμενον τὸ φωτίζον τὸ παράθυρον φῶς, ὅπερ θὰ ἦτο σημεῖον θανάτου. Ἡ νὺξ ἦτο βαθεῖα, ὅτε ἀφίκετο ὁ κύριος Λόσμπερν. «Εἶναι σκληρὸν, εἶπεν ὁ ἀγαθὸς ἰατρός· τόσῳ νέα, τόσῳ ἀξιαγάπητος.... ἀλλ' ἐλάχισται δυστυχῶς ἀπολείπονται ἐλπίδες.»

Τὴν πρωΐαν τῆς ἐπαύριον λαμπρὸς ἀνέτειλεν ὁ ἥλιος, τοσούτῳ λαμπρὸς, ὡς εἰμὴ ἐφώτιζε δυστυχίας μηδὲ ὀδύνας· καὶ ἐν ᾧ περὶ αὐτὴν ἡ χλόη, τὰ ἄνθη, τὰ πάντα ἀπέπνεον ζωὴν, ὑγίειαν, χαρὰν, ἡ καλὴ νεᾶνις ἔφθινε γοργῶς. Ὁ Ὄλιβερ μετέβη βραδεῖ τῷ βήματι εἰς τὸ παλαιὸν κοιμητήριον, ἐκάθησεν ἐφ' ἑνὸς χλοεροῦ ὄχθου, καὶ ἔκλαυσεν δι' αὐτὴν ἐν σιγῇ, ἐν τῷ μονήρει ἐκείνῳ τόπῳ.

Ἡ φύσις ἦτο κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ὡραία καὶ οἱ πλέοντες εἰς τὸ ἡλιακὸν φῶς ἀγροὶ κατέθελγον τὴν ὅρασιν· τὰ πτηνὰ ἐκελάδουν φαιδρῶς καὶ ἁρμονικώτατα, καὶ ἵπταντο περιχαρῆ ἀπὸ κλάδου εἰς κλάδον. Πανταχοῦ τέλος τὰ πάντα προεκάλουν σκέψεις χαρμοσύνους, καὶ ὅτε τὸ παιδίον ἔστρεψε περὶ αὐτὸ τοὺς ἐρυθροὺς ἐκ τῶν δακρύων ὀφθαλμούς του καὶ εἶδε, τῷ ἐπῆλθεν ὁρμεμφύτως ἡ σκέψις ὅτι δὲν ἦτο καιρὸς διὰ θάνατον, ὅτι ἡ Ῥόζα δὲν θαπέθνησκε βεβαίως, ἀφ' οὗ τὰ πάντα ἐν τῇ φύσει ἦσαν ἱλαρὰ καὶ εὐφρόσυνα· ὅτι ὁ τάφος ἥρμοζεν εἰς τοὺς παγετοὺς τοῦ χειμῶνος καὶ οὐχὶ εἰς τἀρώματα τοῦ θέρους. Παρὰ μικρὸν δ' ἐσκέπτετο ὅτι τὸ σάβανον μόνον γέροντας περιέβαλλε, καὶ ὅτι αἱ πένθιμοι αὐτοῦ πτυχαὶ οὐδέποτε ἐκάλυπτον τὸ ἀκμαῖον καὶ εὔχαρι κάλλος.

Ὁ ἦχος τοῦ κώδωνος τῆς ἐκκλησίας διέκοψε θλιβερῶς τοὺς ἀφελεῖς αὐτοῦ διαλογισμούς. Καὶ ὁ πένθιμος καὶ βαρὺς τοῦ κώδωνος ἦχος ἀνήγγελε κηδείαν. Εἰσῆλθον δ' εἰς τὸ κοιμητήριον χωρικοί τινες συνοδεύοντες τὸ φέρετρον, καὶ φέροντες λευκὰς ταινίας, διότι ὁ νεκρὸς ἦν κόρης· ἀπεκαλύφθησαν ἅπαντες πλησίον λάκκου τινὸς καὶ μεταξὺ τῶν θρηνούντων ὑπῆρχε καὶ ἡ μήτηρ.... μήτηρ ἀπορφανισθεῖσα τοῦ τέκνου της! Καὶ ὅμως ὁ ἥλιος ἐξηκολούθει ἔτι φωτίζων λαμπρῶς, καὶ τὰ πτηνὰ φαιδρῶς κελαδοῦντα.

Ὁ Ὄλιβερ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν, ἀναλογιζόμενος ὁπόσα ἀγαθὰ ἐπεδαψίλευσεν αὐτῷ ἡ ἀσθενὴς νεᾶνις, καὶ δεόμενος νὰ μὴ στερηθῇ τῆς εὐκαιρίας ἵνα δείξῃ αὐτῇ πολλάκις τὴν ἀγάπην καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην του. Οὐδένα λόγον εἶχε νὰ θεωρῇ ἑαυτὸν ὡς ἀμελήσαντα περὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν πρὸς ταύτην καθηκόντων, διότι πάντοτε διετέλεσεν ἀφοσιωμένος αὐτῇ, καὶ προθυμότατος εἰς τὴν πλήρωσιν πάσης αὐτῆς ἐπιθυμίας· καὶ ὅμως ἐνεθυμεῖτο τόσας καὶ τόσας περιστάσεις, καθ' ἃς ἐφαντάζετο ὅτι ἠδύνατο νὰ δείξῃ πλείονα ζῆλον καὶ προθυμίαν, καὶ ἐλυπεῖτο πολὺ διότι δέν το ἔκαμεν. Ὀφείλομεν νὰ προσέχωμεν πάντοτε εἰς τὴν διαγωγήν μας πρὸς ἐκείνους, μεθ' ὧν ἐσμὲν συνδεδεμένοι ἐν τῷ βίῳ, διότι ἕκαστος νεκρὸς ὑπομιμνήσκει τοῖς ἐπιζῶσιν ὅτι παρέλιπον τόσῳ πολλὰ τῶν πρὸς αὐτὸν καθηκόντων καὶ ἐξετέλεσαν τόσον ὀλίγα, ὅτι πολλὰ ἐλησμόνησαν, πολλὰ ἠμέλησαν, τοιαῦται δ' ἀναμνήσεις εἰσὶ πικρόταται. Ἡ ἀνωφελὴς καὶ ἀνεπανόρθωτος τύψις τοῦ συνειδότος εἶναι ἀλγεινοτάτη· καὶ πρὸς ἀποφυγὴν αὐτῆς, ἂς ποιῶμεν τὸ ἀγαθὸν ἐν καιρῷ πάντοτε.

Ὅτε ἐπανῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν, ἡ κυρία Μαιυλάη ἐκάθητο εἰς τὴν μικρὰν αἴθουσαν. Ἰδὼν ταύτην ὁ Ὄλιβερ ἐρρίγησε, διότι ἡ πρεσβῦτις οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ἐγκατέλιπε τὸ προσκεφάλαιον τῆς ἀνεψιᾶς της, καὶ μετὰ τρόμου ἠρώτησεν ἂν ἐπῆλθε μεταβολή τις εἰς τὴν κατάστασιν τῆς ἀσθενοῦς. Ἔμαθε δὲ ὅτι ἡ Ῥόζα ἔπεσεν εἰς βαθύτατον ὕπνον, καὶ μετὰ τὴν ἐξέγερσιν αὐτῆς θὰ κατεφαίνετο ἂν ἔμελλε ἢ νὰ ναρρώσῃ καὶ νὰ ζήσῃ, ἢ νἀποχαιρετίσῃ αὐτοὺς τὸ τελευταῖον καὶ νἀποθάνῃ.

Ὁ Ὄλιβερ ἐκάθησεν ἐν σιγῇ, καὶ τὸν ἐλάχιστον ἀκροώμενος κρότον ἐπὶ πολλὰς ὥρας· παρετέθη τὸ γεῦμα, ἀλλ' οὔτε ἡ κυρία Μαιυλάη, οὔτε ἐκεῖνος ἥψαντο αὐτοῦ. Δι' ἀφῃρημένου βλέμματος δεικνύοντος ὅτι ἀλλαχόσε ἐπλανῶντο οἱ διαλογισμοὶ αὐτῶν, παρηκολούθουν τὴν πορείαν τοῦ ἡλίου κλίνοντος πρὸς τὴν δύσιν αὐτοῦ καὶ διαχέοντος τὰ ζωηρὰ ἐκεῖνα χρώματα, ἅτινα προαγγέλλουσι πάντοτε τὴν δύσιν του. Μετὰ μικρὸν ἤκουσαν κρότον βημάτων, καὶ ὡς ἐξ ἐμφύτου ὁρμῆς ἔτρεξαν ἀμφότεροι εἰς τὴν θύραν, ὅτε ὁ κύριος Λόσμπερν εἰσῆλθε.

«Τί εἰδήσεις; ἠρώτησεν ἡ πρεσβῦτις. Λέγετε γρήγορα! Δὲν ἠμπορῶ νὰ ζήσω ἐν τοιαύτῃ ἀγωνίᾳ. Τὸ πᾶν προτιμῶ, ἐκτὸς τῆς ἀβεβαιότητος ταύτης· ὤ, ὁμιλήσατέ μοι καθαρὰ, σᾶς ἐξορκίζω!

— Καθησυχάσατε, εἶπεν ὁ ἰατρὸς, στηρίξας αὐτὴν εἰς τοὺς βραχίονάς του· καταπραΰνθητε, ἀγαπητὴ κυρία, σᾶς παρακαλῶ.

— Ἄφετέ με νὰ τρέξω ἐκεῖ! εἶπεν ἡ κυρία Μαιυλάη διὰ φωνῆς πνιγηρᾶς· ἀγαπητή μου κόρη! ἀπέθανεν! ἐχάθη!

— Ὄχι! ἔσπευσε νὰ εἴπῃ ζωηρῶς ὁ ἰατρός· ὁ Θεὸς εἶναι ἀγαθὸς καὶ εὔσπλαγχνος· θὰ ζήσῃ αὐτὴ, ἵνα ἐπὶ πολλὰ ἀκόμη ἔτη μᾶς καθιστᾷ εὐδαίμονας.»

Ἡ κυρία Μαιυλάη ἔπεσεν εἰς τὰ γόνατα καὶ προσεπάθησε νὰ συνάψῃ τὰς χεῖρας· ἀλλ' ἡ ῥώμη τῆς ψυχῆς, ἡ ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον συγκρατήσασα αὐτὴν, ἀνῆλθεν εἰς οὐρανοὺς μετὰ τῆς πρώτης εὐχαριστηρίου δεήσεως, καὶ ἔπεσε λιπόθυμος εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ σπεύσαντος πρὸς βοήθειαν αὐτῆς ἰατροῦ.

Digitized by Google

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΓ'

Προεισαγωγικαὶ λεπτομέρειαι περί τινος νεανίου, καὶ νέον συμβεβηκὸς τοῦ Ὄλιβερ.

Ἡ εὐτυχία ἦν ὑπέρμετρος καὶ δυσφόρητος. Ὁ Ὄλιβερ ἔμεινεν ἐνεὸς, ἄναυδος, ἐπὶ τῷ ἀκούσματι τοῦ ἀπροσδοκήτου ἀγγέλματος· οὔτε λέξιν νὰ διαρθρώσῃ ἠδύνατο, οὔτε δάκρυα νὰ χύσῃ· μόλις ἦτο εἰς κατάστασιν νὰ ἐννοῇ τὰ περὶ αὐτόν· περιεπάτησεν ἐπὶ πολὺ, ἀναπνέων τὸν καθαρὸν τῆς ἑσπέρας ἀέρα. Τέλος κατώρθωσε νἀνακουφισθῇ διὰ χειμάρρου δακρύων, νὰ σκεφθῇ καλῶς τὴν ἐπελθοῦσαν εὐτυχῆ μεταβολὴν καὶ νὰ αἰσθανθῇ ὅτι ἀπηλλάγη τοῦ λοιποῦ τῆς ἀφορήτου ἀγωνίας, ἧς τὸ βάρος κατεπίεζε τὴν καρδίαν του.

Εἶχε νυκτώσει σχεδὸν, ὅτε ἐπανήρχετο εἰς τὴν οἰκίαν κατάφορτος ἀνθέων, ἅτινα εἶχε μετὰ ἰδιαζούσης ἐπιμελείας δρέψει, ὅπως κοσμήσῃ τὸν κοιτῶνα τῆς ἀσθενοῦς. Ἐν ᾧ ἐβάδιζε κούφῳ τῷ ποδὶ, ἤκουσεν ὄπισθεν αὐτοῦ κρότον ἁμάξης ἐρχομένης μετὰ ταχύτητος· ἐστράφη καὶ εἶδε μίαν ταχυδρομικὴν ἅμαξαν, ἧς οἱ ἵπποι ἔτρεχον ἀπὸ ῥυτῆρος· ἐπειδὴ δὲ ἡ ὁδὸς ἦτο στενὴ, ὁ Ὄλιβερ παρεμέρισεν εἴς τινα θύραν τοῦ κήπου, ὅπως διέλθῃ.

Καίτοι ὅμως τάχιστα διῆλθε πρὸ αὐτοῦ ἡ ταχυδρομικὴ ἅμαξα, ὁ Ὄλιβερ διέκρινεν ἄνθρωπόν τινα, βαμβακηρὸν φέροντα σκοῦφον, οὗ ἡ μορφὴ δὲν ἦτο παντάπασιν ἄγνωστος αὐτῷ, ἀλλ' ὃν δὲν ἔλαβε καιρὸν νἀναγνωρίσῃ. Μετὰ μίαν στιγμὴν ὁ βαμβακηρὸς σκοῦφος προέκυψεν ἐκ τῆς θυρίδος τῆς ἁμάξης, καὶ φωνὴ στέντορος διέταξε τὸν ἡνίοχον νὰ σταθῇ, ὅπερ οὗτος ἐποίησεν ὅτε κατώρθωσε νὰ κρατήσῃ τοὺς ἵππους, καὶ ἡ αὐτὴ φωνὴ προσεκάλεσε τὸν Ὄλιβερ ὀνομαστί.

«Ἐδῶ! Ὄλιβερ, τί κάμνει; ἡ μὶς Ῥόζα... Ὄλιβερ.

— Σεῖς εἶσθε, Τζάιλς;» ἀνεφώνησεν ὁ Ὄλιβερ, τρέξας ἵνα φθάσῃ τὴν ἅμαξαν.

Ὁ Τζάιλς προεξέβαλεν αὖθις τὸν βαμβακηρὸν σκοῦφόν του καὶ ἡτοιμάζετο νἀποκριθῇ, ὅτε νεανίας τις καθήμενος εἰς τὴν ἑτέραν γωνίαν τῆς ἁμάξης, ἔσυρεν αὐτὸν ἀποτόμως ἐκ τῶν ὄπισθεν καὶ ἠρώτησε μετὰ βίας πῶς εἶχεν ἡ ἀσθενής.

«Ἑνὶ λόγῳ, εἶπε, καλλίτερα ἢ χειρότερα;

— Καλλίτερα.... πολὺ καλλίτερα, ἔσπευσε νἀποκριθῇ ὁ Ὄλιβερ.

— Δόξα σοι ὁ Θεός! ἀνεφώνησεν ὁ νέος. Εἶσθε βέβαιος περὶ τούτου;

— Βεβαιότατος, σὲρ, ἀπεκρίνατο ὁ Ὄλιβερ. Πρὸ ὀλίγων μόλις ὡρῶν ἐκαλλιτέρευσε, καὶ ὁ κύριος Λόσμπερν διαβεβαιοῖ ὅτι δὲν ὑπάρχει πλέον κίνδυνος.»

Ὁ νέος δὲν εἶπεν ἄλλην λέξιν, ἀλλ' ἀνοίξας τὴν θυρίδα, ἐπήδησεν ἐλαφρῶς κατὰ γῆς, καὶ λαβὼν τὸν Ὄλιβερ ἐκ τοῦ βραχίονος, ἔφερεν αὐτὸν πλησίον του.

«Εἶσαι καθ' ὁλοκληρίαν βέβαιος; Μὴ τυχὸν ἀπατᾶσαι, μικρέ μου; ἠρώτησε διὰ φωνῆς ὑποτρεμούσης. Μὴ μὲ πλανᾷς μὲ ἐλπίδας ἀπατηλὰς καὶ ἀπραγματοποιήτους.

— Δι' ὅλον τὸν κόσμον δὲν θὰ ἔκαμνα τοιοῦτόν τι, σὲρ, ἀπεκρίνατο ὁ Ὄλιβερ. Ἠμπορεῖτε νὰ δώσητε πίστιν εἰς τοὺς λόγους μου. Ὁ κύριος Λόσμπερν εἶπε κατὰ λέξιν, ὅτι θὰ ζήσῃ αὐτὴ ἵνα ἐπὶ πολλὰ ἀκόμη ἔτη μᾶς καθιστᾷ εὐτυχεῖς. Τὸ ἤκουσα ὁ ἴδιος.»

Καὶ δάκρυα ἔτρεχον ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ Ὄλιβερ, ἀναμιμνησκομένου τῆς τοσαύτην χαρὰν προξενησάσης σκηνῆς ἐκείνης. Ὁ νέος ἀπέστρεψε τὴν κεφαλὴν καὶ ἔμεινεν ἐπί τινας στιγμὰς σιωπῶν.

Πολλάκις ἐφάνη εἰς τὸν Ὄλιβερ, ὅτι ἤκουσε τὸν νέον ὀλολύζοντα, ἀλλ' ἐφοβήθη μήπως τὸν ἐνοχλήσῃ (διότι κατενόει κάλλιστα τί ᾐσθάνετο ἐκεῖνος), καὶ δὲν ἐτόλμησε νὰ προσθέσῃ τι, ἀλλ' ἐσιώπα, προσποιούμενος ὅτι ἀσχολεῖται μὲ τὴν ἀνθοδέσμην του.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ κύριος Τζάιλς, πάντοτε μὲ τὸν βαμβακηρὸν σκοῦφον ἐπὶ κεφαλῆς, ἐκάθητο ἐπὶ τῆς βαθμίδος τῆς ἁμάξης, στηρίζων τοὺς ἀγκῶνας ἐπὶ τῶν γονάτων, σπογγίζων τὰ δάκρυά του διὰ μεγάλου κυανοῦ μανδηλίου. Ἡ συγκίνησις τοῦ ἀγαθοῦ ἐκείνου θεράποντος δὲν ἦτο προσπεποιημένη, ὡς ἐνέφαινον οἱ ἐρυθροὶ αὐτοῦ ὀφθαλμοὶ ὅτε ἐκύτταξε τὸν νέον, στραφέντα ἵνα ὁμιλήσῃ αὐτῷ.

«Νομίζω, Τζάιλς, ὅτι καλλίτερον εἶναι νὰ μείνετε εἰς τὴν ἅμαξαν μέχρι τῆς οἰκίας τῆς μητρός μου, εἶπεν· ἐγὼ προτιμῶ νὰ κάμω μερικὰ βήματα, ὅπως συνέλθω προτοῦ νὰ τὴν ἴδω. Νὰ εἰπῆτε πῶς ἔφθασα.

— Σᾶς ζητῶ συγγνώμην, κύριε Ἐρρῖκε, εἶπεν ὁ Τζάιλς τινάσσων διὰ τοῦ κυανοῦ μανδηλίου τὴν κόνιν τῶν ἐνδυμάτων του· ἐὰν συγκατενεύατε νὰ ἐπιφορτίσητε τὸν ἁμαξᾶν μὲ τὴν παραγγελίαν ταύτην θὰ με ὑποχρεώσητε τὰ μέγιστα. Δὲν εἶναι πρέπον αἱ ὑπηρέτριαι νά με ἴδωσιν εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν. Δὲν θὰ δύναμαι πλέον εἰς τὸ ἑξῆς νὰ ἐξασκῶ καμμίαν ἐξουσίαν ἐπ' αὐτῶν.

— Καλὰ, εἶπεν ὁ Ἐρρῖκος Μαιυλάη, μειδιῶν. Κάμετε ὅπως ἀγαπᾶτε. Εἰπέτε εἰς αὐτὸν νὰ ὑπάγῃ ἐμπρὸς, ἐὰν θέλετε νὰ ἔλθητε πεζὸς μαζί μας. Μόνον κάμετέ μου τὴν χάριν νὰ ἐκβάλετε αὐτὸν τὸν σκοῦφον, διότι ἄλλως δυνατὸν νά μας ἐκλάβωσιν ὡς συνοδίαν μετημφιεσμένων.»

Ὁ κύριος Τζάιλς μετὰ τρόμου ἀνελογίσθη ὁπόσον ἀλλόκοτος ἦτο ἡ ἐνδυμασία του, ἀφεῖλε τὸν σκοῦφον καὶ ἔκρυψεν αὐτὸν εἰς τὸ θυλάκιόν του· εἶτα ἐφόρεσεν ἕνα πῖλον, ὃν ἔλαβεν ἐκ τῆς

Digitized by Google

ἁμάξης, μεθ' ὃ ὁ ἁμαξηλάτης ἐμάστισε τοὺς ἵππους, ὁ δὲ Τζάιλς, ὁ κύριος Μαιυλάη καὶ ὁ Ὄλιβερ ἠκολούθησαν πεζῇ καὶ ἐν ἡσυχίᾳ.

Ἐν ᾧ περιεπάτουν ὁ Ὄλιβερ παρετήρει ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν περιέργως τὸν νεοελθόντα. Ἐφαίνετο οὗτος εἰκοσιπενταέτης τὴν ἡλικίαν, καὶ ἦτο ἀναστήματος μετρίου. Ἡ φυσιογνωμία του ἦτο εὐειδὴς καὶ ἐμαρτύρει τὴν εἰλικρίνειαν τοῦ χαρακτῆρός του, τὸ δὲ παράστημα αὐτοῦ ἦν εὐγενὲς καὶ ἑλκυστικόν. Παρὰ τὴν διαφορὰν τῆς ἡλικίας, τοσαύτην καταπληκτικὴν ὁμοιότητα εἶχε πρὸς τὴν πρεσβύτιδα, ὥστε οὐδόλως ὁ Ὄλιβερ θὰ ἐδυσκολεύετο νἀναγνωρίσῃ τὴν συγγένειαν αὐτῶν, καὶ ἂν ὁ νέος δὲν ἐκάλει αὐτὴν προηγουμένως μητέρα του.

Ἡ κυρία Μαιυλάη περιέμενε μετ' ἀνυπομονησίας νὰ ἴδῃ τὸν υἱόν της, ἡ δὲ συνάντησις αὐτῶν συνεκίνησε τὰ μέγιστα ἀμφοτέρους.

«Ὢ μῆτέρ μου! εἶπε ταπεινῇ τῇ φωνῇ ὁ νέος. Διατί νὰ μὴ με εἰδοποιήσετε ταχύτερον;

— Σοὶ ἔγραψα, ἀπεκρίνατο ἡ κυρία Μαιυλάη· ἀλλὰ μετὰ ὡριμωτέραν σκέψιν, ἀπεφάσισα νὰ μὴ στείλω τὴν ἐπιστολὴν προτοῦ ἀκούσω τὴν γνώμην τοῦ κυρίου Λόσμπερν περὶ τῆς ἀσθενοῦς.

— Ἀλλὰ διατί, εἶπεν ὁ νέος, διατί νά με ἐκθέσητε εἰς τοσούτῳ σκληρὰν δοκιμασίαν. Ἐὰν ἡ Ῥόζα.... δὲν δύναμαι νὰ τελειώσω τὴν φράσιν. Ἐὰν ἡ ἀσθένεια ἐλάμβανεν ἄλλην τροπὴν, θὰ συνεχωρεῖτε ποτὲ τὸν ἑαυτόν σας διὰ τὴν ἀργοπορίαν ταύτην, καὶ ἐγὼ πῶς ἠδυνάμην νἀπολαύσω πλέον στιγμὴν ἡσυχίας;

— Ἐὰν τοιαύτη δυστυχία συνέβαινεν, Ἐρρῖκε, εἶπεν ἡ κυρία Μαιυλάη, πιστεύω ὅτι ἡ ἡσυχία σου μεγάλως ἴσως θὰ ἐταράσσετο, καὶ ὅτι ἡ διαφορὰ μιᾶς ἢ δύο ἡμερῶν εἰς τὴν ἔλευσίν σου εἰς οὐδὲν θὰ συνετέλει.

— Διατί νὰ λέγετε ἴσως, μῆτέρ μου; ὑπολαβὼν εἶπεν ὁ νέος· εἰξεύρετε κάλλιστα, ὅτι αὐτὸ εἶναι ἀληθὲς, καὶ ὅτι οὐδέποτε θὰ εἶχον ἡσυχίαν, οὐδὲ θὰ ἐγνώριζον τί σημαίνει εὐτυχία, ἄν μας ἔπληττε τοιαύτη συμφορά. Τὸ εἰξεύρετε, μῆτέρ μου· δὲν εἶναι δυνατὸν νἀγνοῆτε τοῦτο.

— Εἰξεύρω ὅτι εἶναι ἀνταξία τῆς διακαεστέρας καὶ ἁγνοτέρας ἀγάπης, ἣν δύναται νὰ παράσχῃ καρδία ἀνδρὸς, εἶπεν ἡ κυρία Μαιυλάη. Εἰξεύρω ὅτι ἡ πλήρης στοργῆς καὶ ἀφοσιώσεως καρδία αὐτῆς, ἀπαιτεῖ εἰς ἀντάλλαγμα στοργὴν ἔκτακτον, στοργὴν βαθεῖαν καὶ διαρκῆ. Ἐὰν δὲν εἶχον τὴν πεποίθησιν ταύτην, ἐὰν ἐπὶ πλέον δὲν εἴξευρον ὅτι ἡ ἀστάθεια ἐκείνου, ὃν ἤθελε τυχὸν ἀγαπήσει, θὰ συνέτριβε τὴν καρδίαν της, δὲν θὰ ἐθεώρουν πλέον τοσοῦτον δυσχερῆ τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ καθήκοντός μου, καὶ δὲν θὰ ὑφίστατο πλέον τοιοῦτον ἀγῶνα ἡ ψυχή μου, διότι ἀκολουθῶ τὴν ὁδὸν, ἣν νομίζω ὅτι ἐπιβάλλει τὸ καθῆκον καὶ ἡ τιμή.

— Μὲ κρίνετε κακῶς, μῆτέρ μου, εἶπεν ὁ Ἐρρῖκος. Μὲ θεωρεῖτε παιδάριον, μὴ ἔχοντα συνείδησιν ἐμαυτοῦ, καὶ ἀπατώμενον περὶ τῶν ἐνδομύχων καὶ ἀρίστων αἰσθημάτων μου;

— Πιστεύω, ἀγαπητόν μοι τέκνον, ἀπεκρίνατο ἡ κυρία Μαιυλάη, ἐπιθεῖσα τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ ὤμου του, ὅτι ἡ νεότης αἰσθάνεται πολλάκις εὐγενεῖς ἀλλ' οὐχὶ διαρκεῖς ὁρμὰς, καὶ δὲν βλέπει τις σπανίως νέους, ὧν ἡ ζέσις σβέννυται εὐθὺς ὡς πληρωθῇ ὁ πόθος αὐτῶν. Καὶ πρὸ πάντων πιστεύω, προσέθηκεν ἀτενίσασα τὸν υἱόν της, ὅτι ἂν νέος φύσεως ἐνθουσιώδους, φλογερᾶς καὶ φιλοδόξου, νυμφευθῇ γυναῖκα, ἧς τὸ ὄνομα φέρει κηλῖδα, οὐχὶ ἐκ σφάλματος αὐτῆς τῆς γυναικὸς, ἀλλ' ὅμως κηλῖδα δι' ἣν οἱ χυδαῖοι θεωροῦσι καὶ τὰ τέκνα συνυπεύθυνα τῷ πατρὶ, καὶ δι' ἣν θὰ ψέγωσιν αὐτὴν τοσούτῳ μᾶλλον, ὅσῳ ἐγκριτοτέραν καταλάβῃ ἐν τῇ κοινωνίᾳ θέσιν, πρὸς κορεσμὸν τοῦ φθόνου των διὰ λοιδόρων σαρκασμῶν, πιστεύω ὅτι δυνατὸν νὰ συμβῇ ὁ νέος ἐκεῖνος, ὅσον ἀγαθὸς καὶ γενναῖος καὶ ἂν ᾖ φύσει, νὰ μετανοήσῃ διὰ τοὺς δεσμοὺς οὓς συνῆψεν ἐν τῇ νεαρᾷ αὐτοῦ ἡλικίᾳ, καὶ ἡ σύζυγός του νὰ θλίβηται, νὰ τήκηται, κατανοοῦσα ὅτι ἐκεῖνος μετενόησε.

— Μῆτέρ μου, ἀπεκρίνατο ὁ νέος μετ' ἀνυπομονησίας, ὁ ἀνὴρ ἐκεῖνος θὰ ἦτο ἀγροῖκος ἐγωϊστὴς, ἀνάξιος νὰ καλῆται ἀνὴρ, καὶ ἀνάξιος πρὸ πάντων τῆς γυναικὸς περὶ ἧς ὁμιλεῖτε.

— Σκέπτεσαι τοιουτοτρόπως τώρα, Ἐρρῖκε, ἀπεκρίνατο ἡ μήτηρ.

— Καὶ θὰ σκέπτωμαι τοιουτοτρόπως πάντοτε. Αἱ βάσανοι, ἃς ὑπέστην κατὰ τὰς τελευταίας δύο ἡμέρας μοὶ ἀποσπῶσι τὴν εἰλικρινῆ ὁμολογίαν πάθους, τὸ ὁποῖον, εἰξεύρετε καλῶς, δὲν χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς χθὲς, οὐδ' εἶναι κοῦφον καὶ παιδαριῶδες! Ἡ Ῥόζα, ἡ ἁγνὴ αὕτη καὶ θελκτικωτάτη κόρη, κυριεύει τοσοῦτον τὴν καρδίαν μου, ὅσον οὐδέποτε γυνὴ ἐκυρίευσε τὴν καρδίαν ἀνδρός. Αὕτη εἶναι τὸ κέντρον καὶ ὁ σκοπὸς πάσης μου σκέψεως, παντὸς σχεδίου, πάσης ἐλπίδος μου. Ἂν ἐναντιωθῆτε εἰς τὸν ἔρωτά μου, θὰ με καταστήσετε διὰ παντὸς δυστυχῆ.... Μεταβάλετε τὴν περὶ ἐμοῦ γνώμην σας, ἀγαπητὴ μῆτερ, μὴ παραγνωρίζετε τὰ ἐνθερμότατα τοῦ υἱοῦ σας αἰσθήματα, τὰ ὁποῖα φαίνεται ὅτι οὐδὲ τῆς ἐλαχίστης προσοχῆς ἀξιοῖτε.

— Ἐρρῖκε, εἶπεν ἡ κυρία Μαιυλάυ, ἐπειδὴ ἴσα ἴσα εἰξεύρω τὴν ἀξίαν εὐαισθήτων καὶ φιλοστόργων καρδιῶν, ἐπεθύμουν νά τας προφυλάξω ἀπὸ πάσης προσβολῆς· ἀλλ' ἀρκετὰ εἴπομεν νομίζω περὶ τοῦ θέματος τούτου νῦν.

— Ἂς ἀνατεθῇ λοιπὸν εἰς τὴν Ῥόζαν νἀποφασίσῃ περὶ πάντων, ὑπολαβὼν εἶπεν ὁ Ἐρρῖκος. Δὲν πιστεύω ὅτι ἐπὶ τοσοῦτον ἐμμένετε ἐν τῇ ἰδέᾳ σας, ὥστε νά μοι παρεμβάλητε προσκόμματα καὶ παρ' αὐτῇ.

Digitized by Google

— Ὄχι, εἶπεν ἡ κυρία Μαιυλάη· ἀλλ' ἐπεθύμουν νὰ σκεφθῇς προηγουμένως ὡρίμως.

— Ἐσκέφθην λίαν ὡρίμως, ἀπεκρίνατο ἐκεῖνος μετὰ ζωηρότητος. Πολλὰ ἤδη ἔτη, μῆτέρ μου, τὸ αὐτὸ μόνον κάμνω, ἀφ' ὅτου ἦλθον εἰς θέσιν νὰ σκέπτωμαι σπουδαίως. Τὰ αἰσθήματά μου εἰσὶ σταθερὰ καὶ ἀκλόνητα, καὶ τοιαῦτα ἔσονται πάντοτε. Διατί νὰ βραδύνω τὴν ὁμολογίαν αὐτῶν δι' ἀναβολῶν ἀσκόπων; Οὐχί! πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς μου ἀνάγκη ἡ Ῥόζα νά με ἀκούσῃ.

— Θά σε ἀκούσῃ, εἶπεν ἡ κυρία Μαιυλάη.

— Ἐκ τοῦ τόνου μὲ τὸν ὁποῖον λέγετε τοῦτο, μῆτέρ μου, δύναμαι νὰ εἰκάσω ὅτι θά με ἀκούσῃ μὲ πολλὴν ψυχρότητα, εἶπεν ὁ νέος ἀνησύχως.

— Ψυχρῶς ὄχι, ὑπολαβοῦσα εἶπεν ἡ πρεσβῦτις· τοὐναντίον μάλιστα.

— Πῶς! ἀνεφώνησεν ὁ νέος· μήπως ἔχει συμπάθειαν πρὸς ἄλλον τινά;

— Βεβαίως ὄχι, εἶπεν ἡ μήτηρ· διότι, ἐκτὸς ἂν μεγάλως ἀπατῶμαι, εἶναι πλήρης ἀγάπης πρὸς σέ. Ἤθελον νὰ εἴπω τοῦτο, ἐξηκολούθησε λέγουσα, ἰδοῦσα τὸν υἱόν της ἕτοιμον νά την διακόψῃ· προτοῦ νὰ ἐξαρτήσῃς ἀνεπιφυλάκτως ἐκ μιᾶς ἐλπίδος τὴν μέλλουσαν εὐτυχίαν σου, σκέφθητι μικρόν, ἀγαπητόν μοι τέκνον, καὶ συλλογίσθητι περὶ τῆς τιμῆς τῆς Ῥόζας, καὶ κρῖνον πόσον ἐπὶ τῆς ἀποφάσεώς της δύναται νὰ ἐπιδράσῃ ἡ γνῶσις τῆς μυστηριώδους αὐτῆς γεννήσεως· διότι ἐγκαρδίως εἶναι ἀφωσιωμένη ἡμῖν καὶ εὐγενὴς αὐταπάρνησις διακρίνει πάντοτε αὐτὴν καὶ ἐν τοῖς μεγάλοις καὶ ἐν τοῖς ἐλαχίστοις.

— Τί ἐννοεῖτε διὰ τούτου;

— Ἀφίνω εἰς σὲ τὴν φροντίδα νὰ μαντεύσῃς, ἀπεκρίνατο ἡ κυρία Μαιυλάη. Ἀνάγκη νὰ ὑπάγω νὰ εὕρω τὴν Ῥόζαν.... καί, ὁ Θεὸς βοηθός!

— Θά σας ἐπανίδω ἀπόψε; εἶπεν ὁ νέος μετὰ ζωηρότητος.

— Ὅταν ἀφήσω τὴν Ῥόζαν.

— Θὰ τῇ εἴπητε ὅτι εὑρίσκομαι ἐνταῦθα; ἠρώτησεν ὁ Ἑρρῖκος.

— Ἀναμφιβόλως.

— Καὶ θὰ τῇ εἴπητε ὅλους τοὺς πόνους μου, τὴν ἀγωνίαν μου καὶ τὸν διάπυρον πόθον τοῦ νά την ἴδω.... Δὲν θά μοι ἀρνηθῆτε τοῦτο, μῆτέρ μου;

— Ὄχι, ἀπεκρίνατο ἡ πρεσβῦτις. Θά τα μάθῃ ὅλα.»

Καὶ θλίψασα φιλοστόργως τὴν χεῖρα τοῦ υἱοῦ της, ἐξῆλθε μετὰ σπουδῆς.

Ἕπεται συνέχεια. **Π

Ἑλληνικόν

ΤΟ ΕΝ ΜΟΣΧΑι ΠΡΩΤΟΝ ΚΑΦΕΝΕΙΟΝ

Ἐν ταῖς ἐν Μόσχᾳ ἐκδιδομέναις *Εἰδήσεσι τοῦ ἐν Μόσχᾳ δημαρχείου*, γράφει ὁ «Παρνασσός,» ὁ ῥῶσσος ἀρχαιολόγος Μαρτίνοβ κατεχώρισε λίαν περιέργους ἀρχαιολογικὰς ἐκθέσεις περὶ τῶν ὁδῶν τῆς ἀρχαιοτάτης ταύτης κοιτίδος τῶν Μοσχοβιτῶν. Μεταξὺ ἄλλων περιέργων ἀναφέρεται ὅτι μία τῶν ὁδῶν τῆς Μόσχας μέχρι τοῦδε ὀνομάζεται *Ἰστερίησκλη, περεούλοκ*. Τίς ἠδύνατο νὰ φαντασθῇ ὅτι τὸ ὄνομα ταύτης τῆς ὁδοῦ εἶνε ἑλληνικῆς καταγωγῆς; Ἰδοὺ τίνι τρόπῳ ἐξηγεῖ τοῦτο ὁ κ. Μαρτίνοβ. Ἐν τῇ θέσει ταύτῃ, κειμένῃ παρὰ τῇ Ἑλληνικῇ μονῇ ἀριστερόθεν πρὸς τὸ Κρεμλῖνον, ἐν σκολιᾷ ὁδῷ ὑπῆρξε τὸ πρῶτον ἐν Μόσχᾳ ἱδρυθὲν καφενεῖον, ἔνθα κατὰ τὰς ἑορτασίμους ἡμέρας συνηθροίζοντο οἱ ἐκεῖ παρεπιδημοῦντες Ἕλληνες, συζητοῦντες περὶ τῶν ἐμπορικῶν αὐτῶν ὑποθέσεων, ἔτρωγον διάφορα φαγητά, ἔπινον οἶνον θερμόν, καφὲ καὶ ἐκάπνιζον. Τὴν συνέλευσιν ταύτην ἀπεκάλουν οἱ Ἕλληνες *Ἑστιατόριον*· ἀλλ' οἱ Ῥῶσσοι ταχέως παρεμόρφωσαν τὴν ξένην λέξιν καὶ ἤρξαντο ἀποκαλοῦντες ὅπως τὸ καφενεῖον τοῦτο οὕτω καὶ τὰ λοιπὰ ὅμοια αὐτῷ ξενοδοχεῖα καὶ πανδοχεῖα ἰστέριγκη καὶ μεταγενέστερον *ἀβστέριγκη*.

Ο ΚΑΛΤΣΟΔΕΤΗΣ

Ἔν τινι γαλλικῇ ἐφημερίδι ἀναγινώσκομεν τὴν ἑπομένην βραχεῖαν ἱστορίαν ὑπὸ τὴν ἔποψιν, ἐννοεῖται, τῆς ἐνδυμασίας περὶ τοῦ καλτσοδέτου, τοῦ μέρους τούτου τοῦ τόσον.... ἀπαραιτήτου τοῦ γυναικείου ἱματισμοῦ·

«Ὁ καλτσοδέτης χρονολογεῖ τὴν πραγματικὴν αὐτοῦ σπουδαιότητα κυρίως ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς βασιλείας Λουδοβίκου τοῦ ΙΔ', θεωρηθεὶς οὐχὶ ὡς μικρὸν ἀπόκρυφον μέρος τοῦ ἱματισμοῦ, ἀλλ' ὡς ἀληθὲς κόσμημα τῆς ὅλης ἐνδυμασίας. Οὐχ ἧττον καὶ πρὸ τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' ὁ καλτσοδέτης ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τῶν γυναικῶν ὡς ἀντικείμενον πολυτελείας. Ἔν τινι πραγματείᾳ περὶ τοῦ θέματος τούτου δημοσιευθείσῃ ἐν τῷ Paris-Journal, λέγεται ὅτι ὁ καλτσοδέτης περιετυλίσσετο ὑπὲρ τὸ γόνυ προσαρτώμενος ἐκεῖ διὰ πολυτελῶν πορπῶν καὶ κρίκων καλουμένων bloque, fermaur ἢ mordans. Ὅταν αἱ κυρίαι ἵππευον ἄφινον ἐντελῶς καταφανῆ τὴν κνήμην των πεφυλακισμένην ἐντὸς περικνημίδος μεταξίνης πλουσιώτατα εἰργασμένης, καὶ ἐπεδείκνυον εἰς πάντων τὰ ὄμματα καλτσοδέτας ἐκ πολυτίμων μετάλλων μεγίστης ἀξίας.

Ἐνίοτε οἱ καλτσοδέται ἐχρησίμευον καὶ ὡς ἰδιάζον ἔμβλημα. Οὕτως ὅταν δούκισσα τῆς Αὐρηλίας περιῆλθεν εἰς χηρείαν ἐκόσμησε τοὺς ἑαυτῆς διὰ ἐγκαύστων δακρύων καὶ φύλλων ἴου τοῦ τριχρόου (pensée) ἐναλλάξ, ὅπως δείξῃ τὴν θλῖψιν αὐτῆς ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ ἀνδρός.

Ἱστορεῖται ὅτι ἡ Μαρία Στουάρτ, ἧς ἡ κνήμη ἦτό τι θαυμάσιον, ἐπὶ τοσοῦτον ἐξώθησε τὴν φιλαρέσκειαν καὶ τὴν ψυχικὴν ἀταραξίαν ὥστε ἐπιμελῶς νὰ φροντίσῃ ἡ ὑπόδησις αὐτῆς νὰ ἔχῃ χρῶμα μετάξης, νὰ εἶναι δ' ἐπεξειργασμένη διὰ

Digitized by Google

χρυσοῦ νήματος καὶ νὰ προσαρμόζεται καλῶς εἰς τὸν πόδα της· πρὸς δὲ αἱ καλτσοδέται της νὰ τεθῶσι καλῶς· ταῦτα δὲ τὴν ἡμέραν τῆς ἀποκεφαλίσεώς της.

Ἐὰν πρέπῃ νὰ πιστεύσωμεν τὸν Βραντώμ, ἡ Ῥαχὴλ κατεσκεύασε καλτσοδέτας ἐξ ἐγκαύστου καὶ ἐπ' αὐτῶν δι' ἀδαμάντων ἐνεκόλαψε τὸ ἑξῆς λόγιον·«Honni soit qui point n'y pense», ἀνάστροφος ἔκφρασις ἀλλὰ πρωτότυπος καὶ ὅλως γυναικεία τοῦ περιφήμου ῥητοῦ τοῦ Ἐδουάρδου Γ'.

Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας οἱ καλτσοδέται ἀπώλεσαν πολὺ τῆς ἀρχαίας αὐτῶν μεγαλοπρεπείας· ὑπάρχουσιν ἔτι πολύτιμοι καὶ καλοί· ἀλλὰ οὐκέτι κοσμοῦνται διὰ πολυτίμων λίθων, οὐδὲ δεικνύονται, μολονότι ἐνίοτε λανθάνον ἀνάσυρμα φορέματος καθιστᾷ αὐτοὺς ὁρατούς.» **

ΔΑΝΕΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑ

12.

Κλέπτης ἁρπάσας τὴν ἅλυσιν τοῦ ὡρολογίου κυρίου τινὸς ἐτράπη εἰς φυγήν. Φθὰς εἰς μέρος ἀσφαλὲς ἐξετάζει τὴν λείαν καὶ ἀνακαλύπτει ὅτι ἦτο κίβδηλος.

— Ἐξέλιπε πλέον καὶ ἡ καλὴ πίστις! ἀναφωνεῖ τότε βαθέως σκυθρωπάζων.

13.

Δήμαρχός τις ἐξέδοτο τὴν ἑξῆς γνωστοποίησιν: «Σήμερον ἄρχονται αἱ ἐξετάσεις τῶν δημοτικῶν σχολείων κατὰ τὴν ἀκόλουθον τάξιν·

Ἀπὸ τῆς 9 π. μ. τῶν ἀρρένων.

Ἀπὸ τῆς 1 μ. μ. τῶν θηλέων.

Ἀπὸ δὲ τῆς 3 μ. μ. τῶν λοιπῶν.»

Ι. Σ. Κ.

Γνῶμαι καὶ σκέψεις ἠθικαὶ τοῦ δουκὸς

ΔΕ-ΛΑ-ΡΟΣΦΟΥΚΩ

[Μετάφρασις Γ. Ζωχιοῦ.]

49.

Οὐδέποτε ὁ ἄνθρωπος εἶναι, οὔτε τόσον εὐτυχής, οὔτε τόσον δυστυχής, ὅσον φαντάζεται ὅτι εἶναι.

50.

Ὁ εἰς ἑαυτὸν ἀποδίδων ἔξοχα προτερήματα σεμνύνεται ἐν τῇ δυστυχίᾳ, διὰ νὰ καταπείσῃ καὶ ἑαυτὸν καὶ τοὺς ἄλλους, ὅτι εἶναι ἄξιος τῶν προσβολῶν τῆς τύχης.

51.

Οὐδὲν καταβάλλει τὴν ἔπαρσιν τοῦ ἀνθρώπου τόσον, ὅσον ἡ ἐπιστροφὴ αὐτοῦ ἐπὶ τὸ ἴδιον αὐτοῦ ἐξέραμα.

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

*** Φαίνεται (τίς δὲν ἔπαθε τοῦτο;) ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη εὐτυχία, μόλις ἀνέλθῃ εἰς ὕψος τι, ἐπισπᾷ τὸν κεραυνόν. (Octave Feuillet).

*** Τὸ πραγματικὸν μέρος τοῦ βίου εἶνε ὁ ἀηδὴς καὶ σαπρὸς βόρβορος, ὃν ἡ ἄμπωτις τῶν αἰγιαλῶν καταλείπει ὀπίσω, ἀποχωροῦντος τοῦ γλαυκοῦ κύματος μ' ὅλην τὴν φαιδρὰν συνοδίαν τῶν ἐπ' αὐτοῦ διολισθαινουσῶν λέμβων, τῶν λευκοπτέρων πλοίων καὶ τοῦ ἐναρμονίου τῶν ὑδάτων φλοίσβου. (Κα Stow).

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Τελετὴ περίεργος ἐγένετο ἐσχάτως ἐν Σιὰμ ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ ἀρχαιοτέρου τῶν λευκῶν ἐλεφάντων, ἑνὸς τῶν εἰδώλων τῆς χώρας ταύτης. Ὁ ἐλέφας οὗτος, ὅστις ἐγεννήθη κατὰ τὸ 1770, ἐξεμέτρησε τὸ ζῆν ἐν τῷ ἐν Βανγκὼκ ναῷ του. Εἶνε γνωστὸν ὅτι ἡ λευκὴ αὕτη θεότης, ἣν ὁλόκληρος λαὸς λατρεύει, εἶνε τὸ ἔμβλημα τοῦ βασιλείου τοῦ Σιάμ. Ἕκαστος λευκὸς ἐλέφας κέκτηται τὸ ἀνάκτορόν του, σκεύη ἐκ χρυσοῦ καὶ φάλαρα κεκοσμημένα ὑπὸ πολυτίμων λίθων. Πλῆθος μανδαρίνων εἶνε προσκεκολλημένοι εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του καὶ τὸν τρέφουσι διὰ πλακούντων καὶ ζαχαροκαλάμου. Μόνον ἐνώπιον τοῦ βασιλέως τοῦ Σιὰμ κλίνει τὸ γόνυ καὶ ὁ χαιρετισμὸς οὗτος τῷ ἀνταποδίδεται ὑπὸ τοῦ μονάρχου. Εἰς τὸ τελευτῆσαν εἴδωλον ἔκαμον μεγαλοπρεπῆ κηδείαν, ἣν ἑκατοστὺς ἱερέων Βουδιστῶν ἠκολούθει. Οἱ ἐπιζῶντες τρεῖς λευκοὶ ἐλέφαντες, ἀκολουθούμενοι ὑπὸ πλήθους λαοῦ, συνώδευσαν τὸ νεκρικὸν ἅρμα μέχρι τῶν ὀχθῶν τοῦ Μενάμ, ἔνθα ὁ Βασιλεὺς καὶ οἱ ἐν τέλει ὑπεδέχθησαν τὸν νεκρόν, ὅπως ταφῇ. Ἅπαντα τὰ ἐπὶ τοῦ Μενὰμ πλοῖα καὶ αἱ οἰκίαι, εἰς 60,000 ἀνερχόμεναι, ἦσαν κεκοσμημέναι διὰ σημαιῶν ποικιλοχρόων.—Ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ λευκοῦ ἐλέφαντος διατελεῖ καὶ ἡ Βιρμανία. Ὁ λοχαγὸς Ἐρρῖκος Γοὺλ, ὅστις ἔλαβε τὴν τιμὴν νὰ προσκυνήσῃ, ἐν ἔτει 1855, τὸ βιρμανικὸν εἴδωλον, γράφει ὅτι ἡ ὑψηλότης του εἶνε ὑπερμεγέθης· ἡ κεφαλὴ εἶνε ὡραία καὶ οἱ ὀδόντες μεγαλοπρεπεῖς. Ἡ τιάρα του, διότι «ὁ κύριος λευκὸς ἐλέφας» ἔχει κάλυμμα ὡς τὸ τοῦ Πάπα, εἶνε ἐξ ἐριούχου ἐρυθροῦ καὶ κοσμεῖται ὑπὸ μεγάλων ῥουβινίων καὶ μεγαλοπρεπῶν ἀδαμάντων.

~~~ Ἐν τῷ Πορτογαλλικῷ διαμερίσματι τῆς Παγκοσμίου Ἐκθέσεως ὑπῆρχον 12 φιάλαι οἴνου τῆς Μαδέρας, ἡλικίας ἐννενήκοντα ἐτῶν, ὧν ἑκάστη ἐτιμᾶτο 87 φράγκων. Ἐν Μαδέρᾳ, μία φιάλη τοῦ οἴνου τούτου, δέκα ἐτῶν ἡλικίας, τιμᾶται φρ. 8. Ἡ τιμὴ αὕτη αὐξάνει κατ' ἓν φράγκον κατ' ἔτος.

Εις Αναγνωστης.

ΜΙΑ ΣΥΜΒΟΥΛΗ ΚΑΘ' ΕΒΔΟΜΑΔΑ

Θέλετε νἀπαλλάξητε τὰ παιδία τῶν δεινῶν ἐνοχλήσεων ἃς ἐπιφέρουσιν αἱ χιονίστραι, αἱ ῥαγάδες καὶ ὁ δυσάρεστος ἐκεῖνος κνισμὸς τῶν χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν; Ἐμβάλλετε τοὺς πόδας καὶ τὰς χεῖρας αὐτῶν εἰς λουτρὸν χλιαρὸν ἐρυθροῦ οἴνου συχνάκις καὶ εὐθὺς ἀπὸ τοῦδε, πρὶν ἢ ἀναφανῶσι τὰ ὀχληρὰ ταῦτα τοῦ ψύχους δῶρα.

ΑΘΗΝΗΣΙ.—ΤΥΠΟΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ, ΟΔΟΣ ΠΑΤΗΣΙΩΝ, 14.

Digitized by Google
~~~

'Αριθ. 153 – Λεπτὰ εἴκοσι.

ΕΤΟΣ Γ'.

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Ἕκτος

Συνδρομὴ ἐτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20.—Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους; καὶ εἶνε ἐτήσιαι—Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὁδὸς Σταδίου, 6.

3 Δεκεμβρίου 1878

Τῇ 31 Δεκεμβρίου 1878 λήγει τὸ τρίτον ἔτος τῆς Ἑστίας. Ὅσοι τῶν κυρίων συνδρομητῶν ἐπιθυμοῦσι νὰ ἐξακολουθήσωσι λαμβάνοντες τὴν Ἑστίαν καὶ κατὰ τὸ τέταρτον ἔτος, παρακαλοῦνται ν' ἀποστείλωσι πρὸς τὴν διεύθυνσιν αὐτῆς, πρὸ τῆς 1 Ἰανουαρίου 1879, τὸ τίμημα τῆς συνδρομῆς, ὅπως μὴ ἐπέλθῃ διακοπὴ τῆς ἀποστολῆς τοῦ φύλλου.

ΠΑΝΟΜΟΙΟΤΥΠΟΝ ΤΗΣ ΥΠΟΓΡΑΦΗΣ ΤΟΥ

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΤΟΜΠΑΖΗ

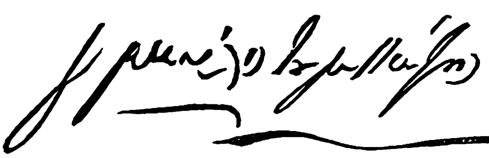

ΟΛΙΒΕΡ ΤΟΥΙΣΤ

Ἐκ τῶν τοῦ Καρόλου Δίκενς.

Συνέχεια· ἴδε σελ. 756.

Κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἀνωτέρω βραχείας συνδιαλέξεως ὁ κύριος Λόσμπερν καὶ ὁ Ὄλιβερ ἔμενον εἰς τὸ ἕτερον ἄκρον τοῦ δωματίου. Ὅταν ἐτελείωσεν, ὁ ἰατρὸς ἐχαιρέτισε φιλικώτατα τὸν Ἑρρῖκον Μαιυλάη, καὶ διὰ νἀπαντήσῃ εἰς τὰς πολυπληθεῖς ἐρωτήσεις τοῦ νέου φίλου του ἔδεησε νὰ περιγράψῃ ἐν μεγάλῃ λεπτομερείᾳ τὴν κατάστασιν τῆς ἀσθενοῦς· οὕτω δ' ἐπεβεβαίωσε τὰς καλὰς εἰδήσεις τοῦ Ὄλιβερ, ἅτινα πάντα ὁ κύριος Τζάιλς, ἐν ᾧ προσεποιεῖτο ὅτι ἠσχολεῖτο εἰς τὴν διευθέτησιν τῶν ἀποσκευῶν, ἤκουε μετὰ προσοχῆς ἄκρας.

«Ἔ! ἐτουφεκίσατε πάλιν κανένα, Τζάιλς; ἠρώτησε κατόπιν ὁ ἰατρός.

— Ὄχι σέρ, ἀπεκρίνατο ὁ Τζάιλς κατακοκκινίσας.

— Οὔτε κανένα κλέπτην συνελάβετε, οὔτε ἐβεβαιώσατε τὴν ταυτότητα μερικῶν λῃστῶν; ἐξηκολούθησε χαιρεκάκως ὁ ἰατρός.

— Ὄχι, σέρ, ἀπεκρίνατο μετὰ μεγάλης σοβαρότητος ὁ κύριος Τζάιλς.

— Τόσῳ τὸ χειρότερον, εἶπεν ὁ ἰατρός· διότι ὁμολογουμένως εἰς τοιαῦτα πράγματα ἔχετε μεγάλην ἐπιτηδειότητα. Τί κάμνει ὁ Μπρίττλς;

— Ὁ μικρὸς εἶναι πολὺ καλά, σέρ, εἶπεν ὁ κύριος Τζάιλς, ἀναλαβὼν τὸ σύνηθες προστατευτικὸν ἦθός του, προκειμένου περὶ τοῦ ὑποδεεστέρου του, καὶ μοῦ εἶπε νά σας εἰπῶ προσκυνήματα.

— Καλά, εἶπεν ὁ ἰατρός· ἡ παρουσία σας, κύριε Τζάιλς, μοῦ ἔφερεν εἰς τὸν νοῦν ὅτι τὴν παραμονὴν τῆς ἡμέρας, κατὰ τὴν ὁποίαν προσεκλήθην ἐνταῦθα ἀποτόμως, ἡ ἀγαθή σας κυρία μοὶ εἶχεν ἀναθέσει μίαν παραγγελίαν, ἡ ὁποία δὲν θά σας δυσαρεστήσῃ. Ἔλθετε νά σας εἰπῶ δύο λόγια.»

Ὁ κύριος Τζάιλς ἠκολούθησε τὸν ἰατρὸν μετὰ πολλῆς μὲν ἐπισημότητος, ἀλλὰ καὶ κάπως ἐκπεπληγμένος, εἰς μίαν γωνίαν τοῦ δωματίου, καὶ ἔσχε τὴν τιμὴν νὰ συνομιλήσῃ μικρὸν ταπεινῇ τῇ φωνῇ μετ' αὐτοῦ· μεθ' ὃ ἔκαμεν ὑποκλίσεις ἐπὶ ὑποκλίσεων καὶ ὑπεχώρησε βαδίζων πολλῷ μεγαλοπρεπέστερον τοῦ συνήθους. Τὸ θέμα τῆς συνομιλίας ἐκείνης δὲν ἀνεκοινώθη εἰς τὴν αἴθουσαν, ἐν τῷ μαγειρείῳ ὅμως ἐγένετο γνωστὸν παραχρῆμα· διότι ὁ κύριος Τζάιλς μετέβη κατ' εὐθεῖαν ἐκεῖ, διέταξε νὰ τῷ κομίσωσι μίαν λάγηνον ζύθου, καὶ ἀνήγγειλεν ὑπερηφάνως καὶ μετ' ἐπισημότητος, ὅτι ἡ κυρία του, λαβοῦσα ὑπ' ὄψιν τὴν γενναιότητα, ἣν οὗτος ἔδειξε κατὰ τὴν ἀπόπειραν ἐκείνην τῆς κλοπῆς, ἠξίωσε νὰ καταθέσῃ εἰς τὸ ταμιευτήριον τὸ ποσὸν εἰκοσιπέντε λιρῶν στερλινῶν διὰ λογαριασμόν του. Ἀμφότεραι αἱ θεράπαιναι ἀνέτειναν χεῖρας καὶ ὀφθαλμοὺς εἰς τὸν οὐρανόν, ἐπιλέγουσαι ὅτι εἰς τὸ ἑξῆς ὁ κύριος Τζάιλς θὰ φέρεται βεβαίως μὲ πολλὴν ὑπερηφάνειαν, εἰς ὃ ὁ κύριος Τζάιλς ἀπήντησε τακτοποιῶν τὸ περιλαίμιον τοῦ ὑποκαμίσου του, ὅτι εἶναι πολὺ ἠπατημέναι καὶ ὅτι μεγάλην θὰ ταῖς ὤφειλε χάριν ἂν καθίστων αὐτὸν προσεκτικὸν ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ἤθελε προσενεχθῇ οὐχὶ πολὺ εὐγενῶς πρὸς τοὺς ὑποδεεστέρους του. Καὶ ἄλλας πολλὰς ἔκαμε παρατηρήσεις, τὰ μέγιστα τιμώσας τὴν μετριοφροσύνην του, τὰς ὁποίας μετὰ πολλοῦ ἐνθουσιασμοῦ καὶ ἐπευφημιῶν ἤκουσαν αἱ θεράπαιναι, διότι αἱ παρατηρήσεις αὗται ἦσαν ἐπίσης ἐνδιαφέρουσαι καὶ περίεργοι, ὡς πᾶσαι αἱ ἀναφερόμεναι εἰς τὸν βίον ἐπισήμων ἀνδρῶν.

Τὸ ἐπίλοιπον τῆς ἑσπέρας διῆλθον οἱ ἐν τῇ αἰθούσῃ ἐν φαιδρότητι καὶ χαρᾷ, διότι ὁ κύριος Λόσμπερν ἦτο λίαν εὐδιάθετος, ὁ δὲ Ἑρρῖκος καίπερ περίφροντις καὶ κεκοπιακὼς δὲν ἠδυνήθη νὰ μὴ συμμερισθῇ τὴν εὐθυμίαν τοῦ ἀγαθοῦ ἰατροῦ, ὅστις μυρίας εἶπεν ἀστειότητας, ὧν τὰς πλείστας ἠρύετο ἐκ συμβάντων αὐτῷ κατὰ τὴν ἐνάσκησιν τοῦ ἐπαγγέλματός του· ὁ Ὄλιβερ ἀκούων τὰς ἀστειότητας ταύτας ἐγέλα συ-

Digitized by Google

χνάκις ἐγκαρδίως, ὁ δὲ ἰατρὸς, καταγοητευμένος ἐκ τούτου, ἐγέλα ἐπίσης ἀπλέτως, καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Ἐρρῖκος Μαιυλάη μετέσχεν ἐπὶ τέλους τῆς γενικῆς ἱλαρότητος. Διῆλθον λοιπὸν οὕτω τὴν ἑσπέραν ὅσῳ ἦτο δυνατὸν φαιδρότερον ἐν παρομοίᾳ περιστάσει, καὶ ἐχωρίσθησαν πολὺ ἀργὰ, χαίροντες καὶ ἥσυχοι, ὅπως ἀναπαυθῶσι μικρὸν μετὰ τὴν ἀγωνίαν καὶ τὴν σκληρὰν ἀβεβαιότητα, ὑφ' ὧν κατετρύχοντο μέχρι πρὸ ὀλίγου.

Τὴν πρωΐαν τῆς ἐπαύριον ὁ Ὄλιβερ ἐξύπνησεν εὔχαρις καὶ κατέγινεν εἰς τὰς συνήθεις αὐτοῦ ἀσχολίας μεθ' ἡδονῆς, ὁποίαν ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας δὲν εἶχεν αἰσθανθῇ. Τὰ πτηνὰ ἐκελάδουν ἐπὶ τῶν δένδρων, ὁ δὲ Ὄλιβερ δρέπων μετὰ σπουδῆς τὰ ὡραιότερα ἄνθη τῶν ἀγρῶν παρεσκεύαζεν ἀνθοδέσμην, ἧς ἡ λαμπρότης καὶ ἡ εὐωδία ἤλπιζεν ὅτι θὰ κατέθελγον τὴν Ῥόζαν. Ἅπαντα τὰ ἀντικείμενα ἀπέβαλον τὴν στυγνὴν ἐκείνην ὄψιν, δι' ἧς περιέβαλλε πρότερον αὐτὰ ἡ περίλυπος ψυχή του. Καὶ νῦν ἐφαίνετο αὐτῷ ὅτι ἡ δρόσος ἀπήστραπτε λαμπρότερον ἐπὶ τῶν φύλλων, ὅτι ὁ ἄνεμος ἐκίνει ταῦτα ἁρμονικώτερον, ὅτι καὶ ὁ οὐρανὸς αὐτὸς ἦν αἰθριώτερος· τοσοῦτον αἱ κατέχουσαι ἡμᾶς σκέψεις ἐπενεργοῦσιν ἐπὶ τῆς θέας τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου. Οἱ ἄνθρωποι ὅσοι, θεωροῦντες τὴν φύσιν καὶ τοὺς ὁμοίους των, εὑρίσκουσι τὰ πάντα στυγνὰ καὶ μαῦρα, δὲν ἔχουσι καθ' ὁλοκληρίαν ἄδικον· ἀλλ' ἡ ζοφερὰ χροιὰ, δι' ἧς περιβάλλουσι τἀντικείμενα, προέρχεται ἐκ τῶν ἰκτερικῶν ὀφθαλμῶν καὶ τῆς ἰκτερικῆς καρδίας των, τὰ πάντα παραμορφούντων. Τἀληθῆ χρώματα εἰσὶ λεπτὰ καὶ ἁβρὰ καὶ πρέπει νὰ θεωρῶνται δι' ὀφθαλμῶν ὑγιεστέρων καὶ ἁγνοτέρων.

Τοὺς ἑωθινοὺς αὐτοῦ περιπάτους δὲν ἔκαμνεν ὁ Ὄλιβερ μόνος. Τὴν πρώτην ἡμέραν, καθ' ἣν ὁ Ἐρρῖκος Μαιυλάη εἶδεν αὐτὸν κομίζοντα τὴν μεγάλην ἀνθοδέσμην, τοσαύτην ἀγάπην ἐπεδείξατο πρὸς τἄνθη καὶ μετὰ τοσαύτης διηυθέτησεν αὐτὰ φιλοκαλίας, ὥστε ὑπερέβαλε πολὺ τὸν νέον αὐτοῦ φίλον. Ἀλλ' ἂν κατὰ τοῦτο ὁ Ὄλιβερ κατεῖχε τὰ δευτερεῖα, ἀφ' ἑτέρου ὅμως μόνος αὐτὸς ἐγίνωσκε ποῦ εὑρίσκοντο τὰ κάλλιστα τῶν ἀνθέων, καὶ καθ' ἑκάστην πρωΐαν ἀμφότεροι ἔτρεχον ἀνὰ τοὺς ἀγροὺς δρέποντες ἄνθη καὶ ὀγκώδεις δέσμας αὐτῶν κομίζοντες. Τὸ παράθυρον τοῦ κοιτῶνος τῆς ἀσθενοῦς ἦτο νῦν ἀνεῳγμένον, διότι αὐτὴ ἤθελε νἀναπνέῃ τὸν καθαρὸν καὶ ἀρωματώδη τοῦ θέρους ἀέρα, ἐπὶ δὲ τοῦ χείλους τοῦ παραθύρου ἐτίθετο ἑκάστην πρωΐαν ἐπὶ μικροῦ ἀγγείου πλήρους ὕδατος δροσερὰ ἀνθοδέσμη, ἐπιμελῶς πάντοτε ἀνανεουμένη. Ὁ Ὄλιβερ παρετήρησε μετ' ἀπορίας ὅτι τἀνανεούμενα μαραμένα ἄνθη δὲν ἀπερρίπτοντο, καὶ ὅτι ὁσάκις ὁ ἰατρὸς εἰσήρχετο εἰς τὸν κῆπον ἐκύτταζε πάντοτε τὸ ἐν τῷ παραθύρῳ ἀνθοφόρον ἀγγεῖον καὶ ἐκίνει ἐκφραστικῶς τὴν κεφαλὴν πρωτοῦ νἀρχίσῃ τὸν ἑωθινόν του περίπατον. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ χρόνος παρήρχετο, καὶ ἡ τῆς Ῥόζας ἀνάρρωσις προέβαινε ταχέως.

Ὁ Ὄλιβερ οὐδαμῶς ἐστενοχωρεῖτο, ἂν καὶ ἡ νεᾶνις ἔμενεν ἔτι διαρκῶς ἐν τῷ κοιτῶνι αὐτῆς, καὶ δὲν ἐγίνοντο πλέον ἑσπερινοὶ περίπατοι, ἐκτὸς τινῶν συντόμων ἐκδρομῶν μετὰ τοῦ κυρίου Μαιυλάη. Μετὰ μείζονος δὲ ζήλου ἐπωφελεῖτο τῶν μαθημάτων τοῦ γέροντος διδασκάλου του καὶ τόσῳ καλῶς εἰργάζετο, ὥστε καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος ἐξεπλήσσετο διὰ τὴν ταχύτητα τῶν προόδων του. Περὶ τοιαῦτα δ' ἀσχολουμένῳ ἐπῆλθεν αὐτῷ ἀπροσδόκητόν τι καὶ τρομερὸν συμβεβηκός.

Τὸ μικρὸν δωμάτιον ἐν ᾧ συνείθιζε νὰ μελετᾷ ἔκειτο ἐν τῷ ἰσογείῳ, κατὰ τὸ ὄπισθεν μέρος τῆς οἰκίας. Τὸ παράθυρον ἦτο πρὸς τὸ μέρος τοῦ κήπου, ἐκοσμεῖτο δὲ δι' ἰάσμων καὶ αἰγοκλήματος καὶ ἄλλων ἀναρριχητικῶν φυτῶν, κάλλιστα ἀναδιδόντων ἀρώματα. Ὁ κῆπος συνείχετο διὰ μικρᾶς θύρας μετά τινος λειβαδίου, οὗ πέραν ἐφαίνετο ἓν δάσος. Πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο οὐδεμία ὑπῆρχε κατοικία, καὶ ἡ θέα ἐξετείνετο μακράν.

Ὡραίαν τινὰ ἑσπέραν, περὶ τὸ λυκόφως, ὁ Ὄλιβερ ἐκάθητο πλησίον τοῦ παραθύρου ἐκείνου, μελετῶν μετὰ προσοχῆς. Ἔμεινεν ἐπί τινα καιρὸν ἐσκυμμένος ἐπὶ τοῦ βιβλίου, ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὴν ἡμέραν ὁ καύσων ἦτο ὑπερβολικὸς, βαθμηδὸν κατελήφθη ὑπὸ ὕπνου.

Ὑπάρχει εἶδός τι νάρκης ἢ ὕπνου, λάθρα οὕτως εἰπεῖν καταλαμβάνοντος ἡμᾶς, καθ' ὃν, ἐν ᾧ τὸ σῶμα μένει ἀδρανὲς, ἡ ψυχὴ ἀντιλαμβάνεται ἀμυδρῶς τῶν γενομένων καὶ διατηρεῖ τὴν δύναμιν τοῦ νὰ περιπλανᾶται κατὰ τὸ δοκοῦν ἀπὸ τόπου εἰς τόπον. Ἡ ἀκατανίκητος ἐκείνη νάρκη, ἡ ἐξάντλησις τῶν δυνάμεων, ἡ παράλυσις τῆς βουλήσεως, καὶ ἡ ἐντελὴς ἀδυναμία πρὸς διεύθυνσιν τῶν ἡμετέρων σκέψεων καὶ κινήσεων, δύναται νὰ ὀνομασθῇ βεβαίως ὕπνος· ἀλλ' ὅμως διαρκοῦντος αὐτοῦ ἔχομεν συνείδησιν τῶν περὶ ἡμᾶς γινομένων, καὶ ἐν αὐτοῖς ἔτι τοῖς ὀνείροις ἡμῶν λόγοι πράγματι λεχθέντες, καὶ ἦχοι πραγματικοὶ ἐπίσης ἀναμίγνυνται αὐτοῖς καταλλήλως καὶ τεχνικῶς, καὶ τόσῳ καλῶς συγκιρνᾶται ἡ φαντασία μετὰ τῆς πραγματικότητος, ὥστε ἀδύνατον καθίσταται ἡμῖν νὰ ποιήσωμεν διάκρισιν κατόπιν. Καὶ δὲν εἶναι τοῦτο μόνον τὸ παραδοξότερον φαινόμενον τῆς τοιαύτης στιγμιαίας ναρκώσεως· ἐκτὸς πάσης ἀμφιβολίας τυγχάνει, ὅτι ἐν ᾧ ἥ τε ὅρασις ἡμῶν καὶ ἡ ἁφὴ διατελοῦσιν ἐν παραλύσει, τὰ ὄνειρα καὶ αἱ ὑπὸ τῆς ἡμετέρας φαντασίας ἀναπαριστώμεναι ἀλλόκοτοι σκηναὶ ὑφίστανται τὴν ἐπενέργειαν, τὴν ὑλικὴν ἐπενέργειαν τῆς *σιωπηρᾶς παρουσίας* πραγματικοῦ τινὸς ἀντικειμένου, ὅπερ δὲν εὑρίσκετο πλησίον ἡμῶν καθ' ἣν στιγμὴν ἐκλείσαμεν τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ ὅπερ οὐδὲ κἂν εἴχομεν κατὰ νοῦν πρωτοῦ νὰ κοιμηθῶμεν.

Digitized by Google

Ὁ Ὄλιβερ ᾐσθάνετο κάλλιστα ὅτι εὑρίσκετο ἐν τῷ μικρῷ δωματίῳ του, ὅτι τὰ βιβλία του ἔκειντο πρὸ αὐτοῦ ἐπὶ τῆς τραπέζης, καὶ ὅτι ἡ ἑσπερινὴ αὔρα ἔπνεεν ἠρέμα εἰς τὰ φύλλα τῶν κοσμούντων τὸ παράθυρόν του ἀναρριχητικῶν φυτῶν· καὶ ὅμως ἦτο βεβυθισμένος εἰς ὕπνον. Αἰφνιδίως ἡ σκηνὴ μετεβλήθη, καὶ τῷ ἐφάνη ὅτι ἀνέπνεεν ἀέρα βαρὺν καὶ μεμιασμένον· καὶ μετὰ τρόμου ᾐσθάνθη ὅτι εὑρίσκετο αὖθις ἐγκαθειργμένος ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Ἑβραίου· καὶ εἶδε τὸν φρικώδη ἐκεῖνον γέροντα, ἐστηριγμένον εἰς τὴν συνήθη θέσιν καὶ δακτυλοδεικτοῦντα αὐτὸν, ταπεινῇ δὲ τῇ φωνῇ συνδιαλεγόμενον μετά τινος ἄλλου ἀνδρὸς παραπλεύρως αὐτοῦ καθημένου καὶ ἔχοντος ἐστραμμένα τὰ νῶτα πρὸς τὸ παιδίον.

Ἐνόμισεν ὅτι ἤκουσε τὸν Ἑβραῖον λέγοντα ταῦτα·

«Σιωπή! φίλε μου· αὐτὸς εἶναι πραγματικῶς, δὲν ὑπάρχει καμμία ἀμφιβολία· 'πηγαίνωμεν.

— Αὐτός! ἀπεκρίνατο ὁ ἕτερος. Καὶ ἠμποροῦσα νὰ ἀπατηθῶ ἐγώ; Καὶ ἂν χίλιοι διάβολοι ἐλάμβανον τὴν μορφήν του, καὶ αὐτὸς εὑρίσκετο εἰς τὸ μέσον αὐτῶν, κἄτι τι θά με ἔκαμνε νά τον ἀναγνωρίσω εἰς τὴν στιγμήν· καὶ θαμμένος νὰ ἦτον πενῆντα πήχεις βαθειά, χωρὶς κἀνὲν σημεῖον εἰς τὸν τάφον του, θὰ εἴξευρα νά σου εἰπῶ, ἐδῶ εἶναι θαμμένος. Μὴ φοβεῖσαι.»

Τοσοῦτο δὲ μῖσος ἀπέπνεον οἱ λόγοι τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου, ὥστε ἐκ τοῦ φόβου ὁ Ὄλιβερ ἐξύπνησεν, ἀναπηδήσας ἔντρομος.

Ὕψιστε Θεὲ, πῶς τὸ αἷμα ὅλον συνέρρευσεν εἰς τὴν καρδίαν του καὶ τῷ ἔκοψε τὴν φωνὴν καὶ τὴν δύναμιν τοῦ νὰ κινηθῇ! . . . Ἐκεῖ, ἐκεῖ παρὰ τὸ παράθυρον, πλησιαίτατα αὐτοῦ, τοσούτῳ πλησίον ὥστε ἠδύνατο νά τον ἐγγίσῃ διὰ τῆς χειρὸς, ἵστατο ὁ Ἰουδαῖος παρατηρῶν τὸ δωμάτιον διὰ τῶν ὡς ὄφεως ὀφθαλμῶν του καὶ βασκαίνων τὸ παιδίον· καὶ παραπλεύρως αὐτοῦ, ὠχρὸς ἐκ λύσσης ἢ ἐκ φόβου, ἢ ἐξ ἀμφοτέρων συγχρόνως, ἵστατο ὁ ἀγριοπρόσωπος ἐκεῖνος ἄνθρωπος, μεθ' οὗ συνεκρούσθη ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ πανδοχείου.

Εἶδεν αὐτοὺς ἐπὶ μίαν μόνον στιγμὴν, καὶ ἠφανίσθησαν ὡς ἀστραπή. Ἀλλ' ἐκεῖνοι τὸν ἀνεγνώρισαν· καὶ ὁ Ὄλιβερ ἐπίσης τοὺς ἀνεγνώρισε κάλλιστα· ἡ φυσιογνωμία των τοσούτῳ γερεῶς ἦτο ἀποτετυπωμένη εἰς τὴν μνήμην του, ὡσεὶ ἦτο ἐγκεχαραγμένη ἐπὶ μαρμάρου, ὅπερ ἐκ γενετῆς νὰ εἶχεν ἀείποτε πρὸ ὀφθαλμῶν. Ἐπὶ μίαν στιγμὴν ἔμεινεν ὡς ἀπολιθωθείς. Εἶτα ἐπήδησεν εἰς τὸν κῆπον καὶ ἤρχισε πάσῃ δυνάμει κραυγάζων καὶ ἐπικαλούμενος βοήθειαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΔ'

Δυσάρεστος ἔκβασις τοῦ συμβεβηκότος τοῦ Ὀλιβερ, καὶ ἐνδιαφέρουσα συνδιάλεξις τοῦ Ἐρρίκου Μαιυλάη μετὰ τῆς Ῥόζας.

Ὅτε οἱ ἐν τῇ οἰκίᾳ ἐνοικοῦντες, ἀκούσαντες τὰς κραυγὰς τοῦ Ὄλιβερ, προσέτρεξαν εἰς τὸν κῆπον, εὗρον αὐτὸν ὠχρὸν καὶ τεταραγμένον, δακτυλοδεικτοῦντα δὲ τὸ μακρινὸν λειβάδιον καὶ μόλις δυνάμενον νὰ διαρθρώσῃ τὰς λέξεις: «Ὁ Ἑβραῖος! ὁ Ἑβραῖος!»

Ὁ κύριος Τζάιλς δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐννοήσῃ τί τοῦτο ἐσήμαινεν, ἀλλ' ὁ Ἐρρῖκος Μαιυλάη, ὅστις εἶχεν ὀξυτέραν τὴν νόησιν καὶ εἶχε προηγουμένως μάθει παρὰ τῆς μητρὸς αὐτοῦ τὴν ἱστορίαν τοῦ Ὄλιβερ, κατενόησε πάραυτα τί ἔτρεχε.

«Πρὸς ποῖον μέρος ἐτράπη, ἠρώτησεν ἁρπάσας ῥόπαλόν τι, ὅπερ εὗρεν ἔν τινι γωνίᾳ.

— Πρὸς ἐκεῖνο, ἀπεκρίθη ὁ Ὄλιβερ, δείξας τὴν ὁδὸν, ἣν ἠκολούθησαν οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι. Τοὺς ἔχασα ἀπὸ τὰ 'μάτια μου πρὸ μιᾶς στιγμῆς.

— Τότε θὰ ἐκρύβησαν εἰς τὸ ῥεῦμα! παρετήρησεν ὁ Ἐρρῖκος· ἀκολουθήσατέ με καὶ ἔρχεσθε ὅσον ἠμπορεῖτε πλησίον μου.»

Καὶ ταῦτα εἰπὼν, ἀνερριχήθη ἐν ἀκαρεῖ εἰς τὸν φραγμὸν καὶ μετὰ τοσαύτης ταχύτητος ἤρχισε νὰ τρέχῃ, ὥστε οἱ ἄλλοι μόλις καὶ μετὰ βίας ἠδύναντο νά τον ἀκολουθῶσι.

Ὁ Τζάιλς τὸν ἠκολούθησεν ὡς ἠδύνατο καὶ ὁ Ὄλιβερ ἐπίσης. Μετὰ παρέλευσιν ἑνὸς ἢ δύο λεπτῶν τῆς ὥρας, ὁ κύριος Λόσμπερν, ὅστις κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν ἐπέστρεφεν ἐκ περιπάτου, ἀνερριχήθη τελευταῖος εἰς τὸν φραγμὸν, καὶ μετ' εὐκινησίας, ὁποίαν οὐδεὶς προσεδόκα παρ' αὐτοῦ, ἔτρεξεν ὄπισθέν των, ἐρωτῶν διὰ κραυγῶν τί τρέχει.

Ἔτρεχον λοιπὸν οὕτω, μηδόλως ἱστάμενοι ἵν' ἀναπνεύσωσι, μέχρις οὗ ὁ Ἐρρῖκος, φθὰς εἰς γωνίαν τινὰ τοῦ ἀγροῦ, ὑποδειχθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Ὀλιβερ, ἀνηρεύνησεν ἐπιμελῶς τὸ ῥεῦμα καὶ παρακείμενόν τινα φραγμόν· οὗ ἐπωφεληθέντες οἱ ἄλλοι ἠδυνήθησαν νὰ καταφθάσωσιν αὐτὸν, ὁ δ' Ὄλιβερ κατώρθωσε νὰ φηγηθῇ τῷ κ. Λόσμπερν τὰ προκαλέσαντα τὴν καταδίωξιν ἐκείνην αἴτια.

Πᾶσαι ὅμως αἱ ἔρευναι ἀπέβησαν κεναὶ καὶ ἄκαρποι· οὐδὲ ἴχνη μάλιστα νωπὰ βημάτων ἠδυνήθησαν νὰ εὕρωσιν. Ἀνῆλθον εἰς τὴν κορυφὴν λοφίσκου, ὁπόθεν διεκρίνοντο πάντα τὰ ἐν τῇ πεδιάδι καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις εἰς τριῶν ἢ τεσσάρων μιλίων ἀπόστασιν· ἀριστερόθεν, ἐν μέσῳ φάραγγος, ἐφαίνετο τὸ χωρίον· ἀλλ' ὅπως φθάσωσιν εἰς αὐτὸ οἱ διωκόμενοι ἦσαν ἠναγκασμένοι νὰ διατρέξωσι μέγα διάστημα ἐν ἀνοικτῷ χώρῳ, ὅπερ ἦτο ἀδύνατον νὰ κατορθώσωσι τοσούτῳ ταχέως. Ἀπὸ τὸ ἀντίθετον μέρος εἰς τὸ ἄκρον τοῦ λειβαδίου ὑπῆρχε δάσος πυκνὸν, ὅπου δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ κρυβῶσι διὰ τὸν αὐτὸν λόγον.

«Ἴσως τὸ εἶδες εἰς τὸν ὕπνον σου, Ὄλιβερ! εἶπεν ὁ Ἐρρῖκος Μαιυλάη λαβὼν αὐτὸν κατὰ μέρος.

— Ὄχι, ὄχι! σὲρ, βεβαίως ὄχι, ἀπεκρίθη ὁ

Digitized by Google

Ὄλιβερ, φρίσσων ἐπὶ τῇ ἀναμνήσει τῆς ἀποτροπαίου μορφῆς τοῦ ἀθλίου ἐκείνου γέροντος. Τοὺς εἶδα πολὺ καλά, δὲν ἔχω καμμίαν ἀμφιβολίαν, τοὺς εἶδα καὶ τοὺς δύο, ὅπως σᾶς βλέπω.

— Ποῖος ἦτο ὁ ἄλλος; ἠρώτησαν ταὐτοχρόνως ὁ Ἑρρῖκος καὶ ὁ κύριος Λόσμπερν.

— Ὁ ἴδιος ἄνθρωπος, μὲ τὸν ὁποῖον σᾶς εἶπα τί μου συνέβη εἰς τὸ πανδοχεῖον, εἶπεν ὁ Ὄλιβερ. Ἐκυττάχθημεν ἐπὶ πολὺ ἀσκαρδαμυκτί, καὶ ἠμπορῶ μετὰ μεγάλης θετικότητος νὰ βεβαιώσω πῶς αὐτὸς εἶναι.

— Καὶ ἐτράβηξαν αὐτὸν τὸν δρόμον; ἠρώτησεν ὁ Ἑρρῖκος· εἶσαι βέβαιος;

— Ὅπως εἶμαι βέβαιος ὅτι ἦσαν εἰς τὸ παράθυρον, ἀπεκρίθη ὁ Ὄλιβερ, δείξας τὸν χωρίζοντα τὸν κῆπον ἀπὸ τοῦ λειβαδίου φραγμόν· ὁ ὑψηλὸς ἄνθρωπος ἐπέρασεν ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ μέρος, καὶ ὁ Ἑβραῖος ἔτρεξεν ὀλίγα βήματα δεξιᾷ καὶ ἐχώθη ἀπὸ αὐτὸ τὸ ἄνοιγμα.»

Ἐπὶ τῆς φυσιογνωμίας τοῦ Ὄλιβερ, οὕτως ὁμιλοῦντος, ἀπετυποῦτο καθαρὰ ἔκφρασις εἰλικρινείας, τοῦτο δὲ καλῶς παρετήρησαν ἀμφότεροι οἱ κύριοι· προσέβλεψαν εἶτα ἀλλήλους καὶ ἐφάνησαν μεγάλως εὐχαριστηθέντες διὰ τὴν ἀκρίβειαν τῶν λεπτομερειῶν· ἀλλ' οὐδαμοῦ οὐδὲ τὸ ἐλάχιστον ἴχνος τῶν φυγάδων ἀνεκαλύφθη. Τὸ χόρτον ἦτο ὑψηλόν, ἀλλ' ἐκεῖ μόνον ἐφαίνετο καταπεπατημένον, ὁπόθεν διῆλθον οἱ διώκοντες. Αἱ ὄχθαι τοῦ ῥεύματος ἦσαν ἐξ ὑγρᾶς ἀργιλώδους γῆς, καὶ ὅμως οὐδαμοῦ ἐπ' αὐτῆς ἐφαίνοντο ἀποτετυπωμένα ἴχνη ποδῶν.

«Παράδοξον πρᾶγμα! ἀνεφώνησεν ὁ Ἑρρῖκος.

— Παράδοξον, ἀλήθεια! ἐπανέλαβεν ὁ ἰατρός. Καὶ αὐτὸς ὁ Μπλάδερς καὶ ὁ Ντάφ ἂν εὑρίσκοντο ἐδῶ θὰ ἔχανον τὰ πασχάλιά των.»

Καίτοι ὅμως αἱ ἔρευναι ἀπέβησαν ἄκαρποι, ἐξηκολούθησαν ταύτας, μέχρις οὗ ἐπελθοῦσα ἡ νὺξ ἠνάγκασεν αὐτοὺς νὰ παραιτηθῶσι πάσης ἐλπίδος ἀνακαλύψεως. Ὁ Τζάιλς ἐστάλη εἰς τὰ διάφορα καπηλεῖα τοῦ χωρίου, μαθὼν ἐν λεπτομερείᾳ πρότερον παρὰ τοῦ Ὄλιβερ τὰ χαρακτηριστικὰ τῶν δύο φυγάδων· ἡ ἀναγνώρισις τοῦ Ἑβραίου μάλιστα ἦτο εὐχερεστάτη, ἂν εὑρίσκετο πίνων ἐν καπηλείῳ τινί. Ἀλλ' ὁ Τζάιλς ἐπανῆλθεν ἄπρακτος, μηδεμίαν κομίζων πληροφορίαν, δυναμένην νὰ διαφωτίσῃ τὸ μυστηριῶδες ἐκεῖνο συμβεβηκός.

Τὴν ἐπαύριον ἐπανελήφθησαν αἱ ἔρευναι, ἀλλ' ἄνευ κρείσσονος ἀποτελέσματος. Τὴν μεθεπομένην δ' ἡμέραν ὁ Ὄλιβερ καὶ ὁ κύριος Μαιυλάη μετέβησαν εἰς τὴν ἀγορὰν τῆς πλησίον πόλεως, ἐπὶ τῇ ἐλπίδι τοῦ νὰ ἴδωσιν ἢ μάθωσί τι σχετικὸν μὲ τὴν ὑπόθεσιν. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀπόπειρα αὕτη ἀπέβη ἄκαρπος. Μετὰ παρέλευσιν δέ τινων ἡμερῶν τὸ πρᾶγμα ἤρχισε νὰ λησμονῆται, ὡς συχνάκις συμβαίνει, ὅτε ἡ περιεργία, μὴ εὑρίσκουσα τροφὴν ἐν νέαις περιπλοκαῖς καὶ ἐπεισοδίοις, σβέννυται ἀφ' ἑαυτῆς.

Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἡ ἀνάρρωσις τῆς Ῥόζας προέβαινε μετὰ μεγάλης ταχύτητος· κατέλιπε τὸν κοιτῶνα αὐτῆς, ἠδύνατο νὰ ἐξέρχηται καὶ νὰ ἐξακολουθῇ διάγουσα τὸν πρότερον βίον, ἐνσπείρουσα τὴν χαρὰν εἰς τὰς καρδίας πάντων.

Καίτοι ὅμως ἡ τοιαύτη εὐχάριστος μεταβολὴ ἐπενήργει προφανῶς ἐπὶ τοῦ περιστοιχίζοντος αὐτὴν μικροῦ οἰκογενειακοῦ κύκλου, καίτοι φαιδραὶ συνομιλίαι καὶ γέλωτες ἀντήχουν καὶ αὖθις ἐν τῇ ἀγροικίᾳ, ἐνίοτε ὅμως παρετηρεῖτο μεταξὺ τῶν ἐνοικούντων, μηδ' αὐτῆς τῆς Ῥόζας ἐξαιρουμένης, ἀσυνήθης δυςθυμία καὶ βεβιασμένη συμπεριφορά, μὴ διαλαθόντα τὴν προσοχὴν τοῦ Ὄλιβερ. Ἐπὶ ὥρας ὁλοκλήρους ἡ κυρία Μαιυλάη καὶ ὁ υἱός της ἔμενον πολλάκις κατάκλειστοι, πολλάκις δὲ παρετηρήθη ὅτι ἡ Ῥόζα εἶχε κλαύσει. Ὅτε δ' ὁ κύριος Λόσμπερν ὥρισε τὴν ἡμέραν τῆς εἰς Τσέρτσυ ἀναχωρήσεώς του, τὰ τοιαῦτα συμπτώματα ἐπολλαπλασιάσθησαν καὶ κατάδηλον κατέστη ὅτι συνέβαινέ τι τὸ ταράττον τὴν ἡσυχίαν τῆς νεάνιδος καί τινος ἄλλου ἔτι.

Ἐπὶ τέλους πρωΐαν τινά, καθ' ἣν ἡ Ῥόζα εὑρίσκετο μόνη ἐν τῷ ἑστιατορίῳ, εἰσῆλθεν ὁ Ἑρρῖκος Μαιυλάη καὶ ἐξητήσατο μετά τινος ἐνδοιασμοῦ τὴν ἄδειαν νὰ συνομιλήσῃ μετ' αὐτῆς ἐπί τινας στιγμάς.

«Ῥόζα, δύο ἢ τρεῖς λέξεις ἀρκοῦσιν, εἶπεν ὁ νέος πλησιάσας τὸ κάθισμα αὐτοῦ πρὸς τὸ τῆς κόρης· εἰξεύρεις ἤδη ὅ τι ἔχω νά σοι εἴπω· αἱ διακαέστεραι τῆς καρδίας μου ἐλπίδες δέν σοι εἶναι ἄγνωστοι, ἂν καὶ δὲν ἤκουσας αὐτὰς εἰσέτι ἀπὸ τοῦ στόματός μου.»

Ἰδοῦσα αὐτὸν εἰσελθόντα ἡ Ῥόζα ὠχρίασεν, ἀλλὰ τοῦτο προήρχετο ἴσως ἐκ τῆς προσφάτου ἀσθενείας αὐτῆς. Ἐχαιρέτισε μόνον· εἶτα κύψασα πρὸς τὰ πλησίον εὑρισκόμενα ἄνθη, ἀνέμενεν ἐν σιγῇ νὰ ἐξακολουθήσῃ ὁ νέος.

«Νομίζω, . . εἶπεν ὁ Ἑρρῖκος, ὅτι . . . ἔπρεπε νὰ ἔχω ἀναχωρήσει ἤδη.

— Ναί, ἀπεκρίνατο ἡ Ῥόζα. Συγγνώμην διότι τοιουτοτρόπως σοὶ ὁμιλῶ, ἀλλ' ἐπεθύμουν πολὺ νὰ εἶχες ἀναχωρήσει.

— Μὲ ἔφερεν ἐνταῦθα ὁ φόβος περὶ πράγματος ὀδυνηροτάτου καὶ φρικωδεστάτου, ἐξηκολούθησεν ὁ νέος, ὁ φόβος περὶ ἀπωλείας τοῦ μόνου ὄντος, ἐν ᾧ συνεκέντρωσα τοὺς πόθους μου πάντας, πάσας μου τὰς ἐλπίδας. Ἦσο ἑτοιμοθάνατος, κυμαινομένη μεταξὺ οὐρανοῦ καὶ γῆς. Καὶ εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁσάκις ἡ ἀσθένεια προσβάλλῃ πρόσωπα νέα, ὡραῖα καὶ ἀγαθά, ἡ ἄσπιλος ψυχή των μετὰ πόθου ἀποβλέπει εἰς τὸν λαμπρὸν χῶρον τῆς αἰωνίου ἀναπαύσεως· εἶναι γνωστότατον δυστυχῶς, ὅτι τὰ κάλλιστα τῶν

Digitized by Google

ἐπὶ τῆς γῆς θερίζει ἐν τῇ ἀκμῇ αὐτῶν ὁ θάνατος.»

Δάκρυα ἔτρεχον ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς ἐρασμίας νεάνιδος, ἀκουούσης ταῦτα, ὅτε δ' ἓν τῶν δακρύων ἔπεσεν ἐπὶ τοῦ ἄνθους πρὸς ὃ ἔκλινε τὴν κεφαλὴν, καὶ ἔλαμψεν ἐν τῷ πετάλῳ αὐτοῦ, ὅπερ ἐπὶ μᾶλλον ἐκάλλυνε, θὰ ἔλεγέ τις ὅτι ὑπῆρχε συγγένεια μεταξὺ τῶν δακρύων ἐκείνων, δρόσου καρδίας νεαρᾶς καὶ ἁγνῆς, καὶ τῶν θελκτικωτέρων πλασμάτων τῆς φύσεως.

«Εἷς ἄγγελος, ἐξηκολούθησεν ὁ νέος μετὰ πάθους, ἓν πλᾶσμα ὡραῖον καὶ οὐράνιον ὡς οἱ ἄγγελοι, ἐκυμαίνετο μεταξὺ ζωῆς καὶ θανάτου. Ὢ! τίς ἠδύνατο νὰ ἐλπίζῃ, ἐν ᾧ ὁ ἀπώτατος ἐκεῖνος κόσμος, ἡ ἀληθὴς πατρίς του, ἠνοίγετο πρὸ αὐτοῦ, τίς ἠδύνατο νὰ ἐλπίζῃ ὅτι θὰ ἐπανήρχετο ἵνα συμμερισθῇ τοὺς πόνους καὶ τὰς ὀδύνας τοῦ ἡμετέρου; Ἡ ἰδέα, Ῥόζα, ὅτι θὰ ἐξηφανίζεσο ὡς σκιὰ κενὴ, ἐγκαταλίπουσα ἀνέλπιδας τοὺς ἐδῶ κάτω πάσχοντας· καίπερ δ' ἔχοντες τὴν πεποίθησιν ὅτι ἡ θέσις σου εἶναι ἐν τῇ φεγγοβόλῳ ἐκείνῃ σφαίρᾳ, πρὸς ἣν τοσαῦτα πρόνομιοῦχα ὄντα εὐθὺς μετὰ τὴν γέννησίν των, ἢ κατὰ τὴν νεαράν των ἡλικίαν ἀπέπτησαν, διὰ τὴν ὀδύνην τῆς στερήσεως, ἐπιλαθόμενοι τῶν παρηγόρων τούτων ἰδεῶν, νὰ δεώμεθα καθημερινῶς τῷ Θεῷ νὰ διατηρήσῃ τὴν Ῥόζαν εἰς τὴν ζωὴν καὶ τὴν ἀποδώσῃ εἰς τοὺς ἀγαπῶντας αὐτήν... ἦσαν φρικταὶ βάσανοι, ὑπερβάλλουσαι τὰς ἀνθρωπίνους δυνάμεις· καὶ τοιαύτας βασάνους ὑφιστάμην νυχθημερόν· καὶ ταῦτα, κατεχόμενος προσέτι ὑπὸ τοῦ ἀνεκφράστου φόβου καὶ τῆς ἐγωϊστικῆς λύπης μὴ ἀποθάνῃς προτοῦ τοὐλάχιστον νὰ μάθῃς μετὰ πόσης λατρείας σὲ ἠγάπων· ἤρκουν ταῦτα διὰ νἀπολέσῃ τις τὰς φρένας. Διέφυγες τὸν κίνδυνον, αἱ δυνάμεις σοὶ ἐπανῆλθον βαθμηδὸν καὶ ἀνέκτησας τὴν ὑγίειαν. Σὲ εἶδον μετὰ χαρᾶς ἀνεκλαλήτου μεταβαίνουσαν ἀπὸ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωήν. Ὢ! μὴ λέγε ὅτι ἐπεθύμεις νὰ μὴ εὑρισκόμην ἐνταῦθα, διότι ἡ δοκιμασία αὕτη μὲ ἐβελτίωσε.

— Τοιοῦτό τι δὲν ἤθελον νὰ εἴπω, ἀπεκρίνατο ἡ Ῥόζα κλαίουσα. Ἐπεθύμουν μόνον νὰ εἶχες ἀναχωρήσει ἤδη διὰ νὰ ἐξακολουθήσῃς ἐργαζόμενος πρὸς ἐπίτευξιν σκοποῦ μεγάλου καὶ εὐγενοῦς . . . . σκοποῦ ἀνταξίου σοῦ.

— Δὲν ὑπάρχει σκοπὸς εὐγενέστερος, σκοπὸς μᾶλλον προσήκων εἰς ψυχὴν μεγάλην καὶ γενναίαν, ἢ ὁ ἀγὼν ὅπως καταστῶ ἄξιος καρδίας ὡς ἡ ἰδική σου, εἶπεν ὁ νέος λαβὼν τὴν χεῖρα αὐτῆς. Ῥόζα, προσφιλὴς Ῥόζα, πολλὰ ἤδη ἔτη, παραπολλὰ σὲ ἀγαπῶ, καὶ ἐργάζομαι πρὸς κτῆσιν ἀγαθῆς φήμης, ἐπὶ μόνῳ τῷ σκοπῷ τοῦ νὰ ἐπιστρέψω μεθ' ὑπερηφανίας πλησίον σου καὶ νά σοι εἴπω, ὅτι ἐπεζήτησα αὐτὴν μόνον ὅπως τὴν συμμερισθῶ μετὰ σοῦ. Ἡ στιγμὴ ἐκείνη δὲν ἔφθασεν ἔτι. Ἀλλὰ καίτοι μὴ πραγματοποιήσας ἔτι τὰ φιλόδοξα τῆς νεότητός μου ὀνειροπολήματα, ἔρχομαι ὅπως σοὶ προσφέρω καρδίαν ἀνήκουσαν εἰς σὲ πρὸ πολλοῦ, καὶ ἐναποθέσω τὴν τύχην μου εἰς τὰς χεῖράς σου.

— Ἡ διαγωγή σου ὑπῆρξε πάντοτε εὐγενὴς καὶ γενναία, εἶπεν ἡ Ῥόζα καταστέλλουσα τὴν σφοδρὰν αὐτῆς συγκίνησιν. Ἐὰν ἔχῃς τὴν πεποίθησιν, ὅτι οὔτε ἀναίσθητος, οὔτε ἀχάριστος εἶμαι, ἄκουσε τὴν ἀπάντησίν μου.

— Θὰ ἦναι ὅτι πρέπει νὰ προσπαθήσω νὰ καταστῶ ἄξιος σοῦ. Δὲν ἔχει οὕτω, προσφιλὴς Ῥόζα;

— Πρέπει νὰ προσπαθήσῃς νὰ μὲ λησμονήσῃς, ἀπεκρίνατο ἡ Ῥόζα· νὰ μὲ λησμονήσῃς οὐχὶ ὡς φίλην τῆς παιδικῆς σου ἡλικίας, Ἐρρῖκε, τοῦτο θά μοι ἦτο πολὺ βαρύ· ἀλλ' ὡς ἀντικείμενον τοῦ ἔρωτός σου. Ὁ κόσμος ἔχει πολλὰς καρδίας ἀνταξίας σοῦ. Μετάβαλε μόνον τὴν φύσιν τοῦ αἰσθήματός σου, καὶ ἔσομαι στενωτάτη, εἰλικρινεστάτη, πιστοτάτη φίλη σου.»

Ἐπηκολούθησαν στιγμαί τινες σιγῆς, καθ' ἃς ἡ Ῥόζα κρύψασα διὰ τῆς χειρὸς τὸ πρόσωπον, ἀφῆκε νὰ ῥεύσωσιν ἐλευθέρως τὰ δάκρυά της. Ὁ Ἐρρῖκος ἐξηκολούθει κρατῶν τὴν ἑτέραν χεῖρα.

«Καὶ ποῖοι λόγοι, Ῥόζα, ἠρώτησεν οὗτος ἐπὶ τέλους ταπεινῇ τῇ φωνῇ, ποῖοι λόγοι σὲ παρεκίνησαν νὰ λάβῃς τοιαύτην ἀπόφασιν; μοὶ ἐπιτρέπεται νὰ σ' ἐρωτήσω;

— Ἔχεις δικαίωμα νὰ τοὺς γνωρίσῃς, ἀπεκρίνατο ἡ Ῥόζα, οὐδὲν ἔχεις νὰ εἴπῃς δυνάμενον νὰ κλονίσῃ τὴν ἀπόφασίν μου. Εἶναι καθῆκον ὅπερ πρέπει νὰ ἐκπληρώσω, καθῆκον ὀφειλόμενον εἰς ἄλλους καὶ εἰς ἐμὲ αὐτήν.

— Εἰς σὲ αὐτήν;

— Ναί, Ἐρρῖκε. Καθῆκον ἔχω πρὸς ἐμαυτὴν, ἐγὼ κόρη πτωχὴ, ἄνευ περιουσίας καὶ φίλων, μὲ ὄνομα κηλιδωμένον, νὰ μὴ παράσχω λαβὴν εἰς τὸν κόσμον ἵνα πιστεύσῃ ὅτι ἐξεμεταλλεύθην τὴν πρώτην σου ὁρμὴν, ὅπως διὰ τοῦ γάμου μου παρακωλύσω τὴν πραγματοποίησιν τῶν ὑψηλῶν σου σχεδίων καὶ ἐλπίδων. Καθῆκον ἔχω πρὸς σὲ καὶ τοὺς συγγενεῖς σου νὰ σ' ἐμποδίσω, ἵνα μὴ ἐν τῇ ὁρμῇ τῆς μεγαλοψυχίας σου παρεμβάλῃς προσκόμματα εἰς τὴν ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἐπιτυχίαν σου.

— Ἐὰν τὰ αἰσθήματά σου συμφωνοῦσι μὲ τὸ παρὰ σοῦ λεγόμενον καθῆκον... ἤρχισε νὰ λέγῃ ὁ Ἐρρῖκος.

— Δὲν συμφωνοῦσιν, ἀπεκρίνατο ἡ Ῥόζα ἐρυθριῶσα.

— Τότε συμμερίζεσαι τὸν ἔρωτά μου; ἠρώτησεν ὁ Ἐρρῖκος. Εἰπέ μοι αὐτὸ μόνον, Ῥόζα· ἕνα μόνον λόγον, δυνάμενον νὰ μετριάσῃ τὴν πικρίαν τῆς τελευταίας διαψεύσεως τῶν ἐλπίδων μου.

— Ἐὰν ἠδυνάμην νὰ τὸ κάμω χωρὶς νὰ πα-

Digitized by Google

ραβλάψω ἐκεῖνον, ὃν ἠγάπων, ἀπεκρίνατο ἡ Ῥόζα, θά...

— Θὰ ἐδέχεσο τὴν ὁμολογίαν τοῦ αἰσθήματός μου μὲ διάφορον τρόπον, ὑπολαβὼν εἶπε μετὰ ζωηρότητος ὁ Ἐρρῖκος, μὴ μοι ἀποκρύπτης τοὐλάχιστον αὐτό, Ῥόζα.

— Ἴσως, εἶπεν ἡ Ῥόζα. Ἀλλὰ διατί, προσέθηκεν ἀποσύρασα τὴν χεῖρα αὐτῆς, διατί νὰ παρατείνωμεν τὴν δυσάρεστον ταύτην συνδιάλεξιν; δυσάρεστον εἰς ἐμὲ πρὸ πάντων, καίτοι καὶ μόνον ἀναμιμνησκομένη ταύτην θὰ θεωρῶ ἐμαυτὴν εὐδαίμονα. Διότι εὐδαιμονίαν λογίζω, τὸ νὰ γινώσκω ὁποίας τιμῆς ἀξίαν μ' ἔκρινες, πᾶς δὲ νέος θρίαμβός σου ἐν τῷ βίῳ, θὰ κρατύνῃ τὴν σταθερότητά μου καὶ τὸ θάρρος μου. Χαῖρε, Ἐρρῖκε. Διότι οὐδέποτε πλέον θὰ συναντηθῶμεν, ὡς συνηντήθημεν νῦν· διατελέσωμεν ἐν τῷ μέλλοντι ἐπὶ μακρὸν καὶ εὐτυχῶς συνηνωμένοι διὰ δεσμῶν ἄλλων ἢ τῶν ὑποτιθεμένων διὰ τῆς παρούσης συνδιαλέξεως· εἴθε δὲ αἱ θερμαὶ δεήσεις καρδίας εὐθείας καὶ ἀγαπώσης νὰ ἐπισύρωσιν ἐπὶ σοῦ τὴν εὐλογίαν τοῦ οὐρανοῦ!

— Μίαν λέξιν ἔτι, Ῥόζα, εἶπεν ὁ Ἐρρῖκος. Εἰπέ μοι σὺ αὐτὴ καθαρότερον τοὺς λόγους οἵτινες σὲ παρακινοῦσιν. Ἐπεθύμουν νά τους ἀκούσω ἐκ τοῦ στόματός σου.

— Τὸ μέλλον σου εἶναι εὐρὺ καὶ εὔδαιμον, ἀπεκρίνατο ἡ Ῥόζα μετὰ σταθερότητος. Διὰ τῶν ἐξόχων πλεονεκτημάτων σου καὶ τῇ βοηθείᾳ κραταιῶν προστατῶν δύνασαι νὰ ἐπιδιώξῃς καὶ τὰς ὑψίστας τῶν τιμῶν, εἰς ἃς δύναταί τις νἀνέλθῃ ἐν τῷ δημοσίῳ βίῳ. Ἀλλ' οἱ προστάται ἐκεῖνοι εἰσὶν ὑπερόπται, ἐγὼ δὲ οὐδόλως στέργω νὰ πλησιάσω ἀνθρώπους, οἵτινες θὰ περιεφρόνουν τὴν μητέρα, ἥτις μὲ ἐγέννησεν, οὐδὲ ἐπιθυμῶ ποσῶς νὰ γίνω ἀφορμὴ κακολογιῶν κατὰ τοῦ υἱοῦ ἐκείνης, ἥτις ἐπέχει παρ' ἐμοὶ θέσιν μητρός. Ἑνὶ λόγῳ, προσέθηκεν ἡ νεᾶνις ἀποστρέψασα τὴν κεφαλήν, διότι ᾐσθάνετο ὅτι ἔχανε τὸ θάρρος της, τὸ ὄνομά μου φέρει μίαν τῶν κηλίδων ἐκείνων, τὰς ὁποίας ὁ κόσμος ἐπιρρίπτει ἐπὶ ἀθώων κεφαλῶν· δὲν θέλω δὲ νὰ ἐπιρριφθῇ καὶ ἐπὶ ἄλλου· μόνη ἐγὼ πρέπει νὰ φέρω τὴν μομφὴν ταύτην.

— Ἀκόμη μίαν λέξιν, Ῥόζα, προσφιλὴς Ῥόζα! μίαν μόνην λέξιν, εἶπεν ὁ Ἐρρῖκος πεσὼν πρὸ τῶν ποδῶν αὐτῆς. Ἐὰν δὲν εὑρισκόμην εἰς θέσιν, ἣν ὁ κόσμος ἀποκαλεῖ εὐτυχῆ, ἐὰν ἐπεφυλάσσετό μοι βίος ἤρεμος καὶ σκοτεινός, ἐὰν ἤμην πένης καὶ ἀσθενής, ἐστερημένος φίλων, θὰ μ' ἀπεμάκρυνες ἀπὸ σοῦ; Μήπως ἡ προσδοκία πλούτου καὶ τιμῶν, ἡ πραγματοποιηθησομένη ἴσως ὑπὲρ ἐμοῦ, σοὶ διεγείρει τοὺς τοιούτους ἐλέγχους περὶ τῆς γεννήσεώς σου;

— Μὴ μ' ἐξαναγκάζῃς νἀποκριθῶ εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην, ὑπολαβοῦσα εἶπεν ἡ Ῥόζα. Τὸ ζήτημα δὲν εἶναι τοῦτο καὶ δὲν εἶναι καλὸν νὰ ἐπιμένετε περὶ αὐτοῦ.

— Ἐὰν ἡ ἀπάντησίς σου εἶναι τοιαύτη, ὁποίαν τολμῶ νὰ ἐλπίζω, εἶπεν ὁ Ἐρρῖκος, θὰ ἐπιχύσῃ ἀκτῖνα φωτὸς ἐπὶ τοῦ βίου μου. Τοσούτῳ ἀσήμαντον πρᾶγμα θεωρεῖς λοιπόν, τὸ νὰ καταστήσῃς δι' ὀλίγων μόνων λέξεων εὐτυχῆ τὸν ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ἀγαπῶντά σε; Ὦ Ῥόζα! ἐν ὀνόματι τῆς φλογερᾶς καὶ διαρκοῦς ἀγάπης μου, ἐν ὀνόματι τῶν ὅσων διὰ σὲ ὑπέφερον καὶ τῶν ὅσων μὲ καταδικάζεις νὰ ὑποφέρω εἰς τὸ ἑξῆς, σὲ ἐξορκίζω, ἀποκρίθητι μόνον εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην.

— Ἔστω! εἶπεν ἡ Ῥόζα· ἐὰν ἡ τύχη σου ἦτο διάφορος, καὶ ἂν μάλιστα εἶσθε καὶ ὀλίγον,—ἀλλ' ὄχι τόσον πολύ,—ἀνώτερός μου, ἐὰν ἐκολακευόμην νὰ πιστεύω ὅτι θά σοι ἐχρησίμευον βοηθὸς καὶ στήριγμα ἐν ταῖς δυσχερείαις βίου ἠρέμου καὶ μονήρους, ἀλλ' οὐχὶ ἐν ταῖς πομπαῖς καὶ τοῖς μεγαλείοις τοῦ κόσμου, δὲν θὰ κατεδίκαζον ἐμαυτὴν εἰς τοιαύτην δοκιμασίαν. Εἶμαι καὶ νῦν εὐτυχής, πολὺ εὐτυχής· ἀλλὰ τότε, σοὶ ὁμολογῶ, Ἐρρῖκε, θὰ ἤμην ἔτι εὐτυχεστέρα.»

Ποιοῦσα τὴν ὁμολογίαν ταύτην ἡ Ῥόζα ἀνεμνήσθη ἐλπίδων διαψευσθεισῶν, καὶ ἔχυσεν ἄφθονα δάκρυα, ἀνακουφίσαντα αὐτήν.

«Ἀδυνατῶ νὰ κατανικήσω τὴν ἀδυναμίαν ταύτην, καὶ τοῦτο μ' ἐνισχύῃ ἔτι μᾶλλον εἰς τὴν ἀπόφασίν μου, εἶπεν ἡ Ῥόζα, τείνασα αὐτῷ τὴν χεῖρα. Νῦν πρέπει ἀφεύκτως νὰ χωρισθῶμεν.

— Μίαν ὑπόσχεσιν σοὶ ζητῶ, εἶπεν ὁ Ἐρρῖκος. Μίαν φοράν, μίαν μόνην ἔτι φοράν, ἐντὸς ἑνὸς ἔτους ἢ ἴσως πολλῷ ἐνωρίτερον, ἀνάγκη νὰ συνομιλήσωμεν περὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος· διὰ τελευταίαν φοράν.

— Νὰ μὴ ἐπιμένῃς ὅπως μὲ μεταπείσῃς, ἀπεκρίνατο ἡ Ῥόζα μελαγχολικῶς μειδιάσασα· μάταιος ὁ κόπος.

— Ὄχι, εἶπεν ὁ Ἐρρῖκος, ἄς μοι ἐπαναλάβῃς τὰ αὐτά, θὰ τὰ ἐπαναλάβῃς ὁριστικῶς καὶ ἀμετακλήτως. Θὰ καταθέσω εἰς τοὺς πόδας σου τὴν θέσιν μου καὶ τὴν περιουσίαν, ἂν δ' ἐμμένῃς εἰς τὴν ἀπόφασίν σου οὐδὲ διὰ λόγων οὐδὲ δι' ἔργων θἀποπειραθῶ νά σε μεταπείσω.

— Ἔστω, ἀπήντησεν ἡ Ῥόζα· θὰ ἦναι τοῦτο μία ἔτι ὀδυνηρὰ δοκιμασία καὶ ἀπὸ τοῦδε θὰ προπαρασκευασθῶ ὅπως ὑπομείνω αὐτήν.»

Ἔτεινεν αὐτῷ καὶ αὖθις τὴν χεῖρα. Ἀλλ' ὁ νέος ἔθλιψεν αὐτὴν εἰς τὰς ἀγκάλας του, τὴν ἠσπάσθη εἰς τὸ μέτωπον καὶ ἐξῆλθε μετὰ σπουδῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΕ'

Πολὺ σύντομον κεφάλαιον, ὅπερ ἂν καὶ θὰ φανῇ ἴσως ἐλάχιστον ἐνέχον ἐνδιαφέρον, ἀνάγκη ὅμως νἀναγνωσθῇ, ὡς συμπληροῦν τὸ προηγούμενον καὶ ἐπεξηγοῦν ἕτερον ἐκ τῶν ἑπομένων.

«Ὥστε λοιπὸν ἀπεφασίσατε νά με συνοδεύ-

Digitized by Google

σητε σήμερον εἰς τὸ ταξείδιόν μου; εἶπεν ὁ ἰατρὸς, ὅτε ὁ Ἑρρῖκος Μαιυλάη εἰσῆλθεν εἰς τὸ ἑστιατόριον· ἀλλ' ὅμως δὲν διατηρεῖτε τὴν αὐτὴν γνώμην ἐπὶ μίαν κατὰ συνέχειαν ὥραν.

— Ἐλπίζω ὅτι ἐντὸς ὀλίγου θἀλλάξητε περὶ ἐμοῦ ἰδέαν, ἀπεκρίνατο ὁ Ἑρρῖκος, ἐρυθριάσας ἄνευ λόγου τινός.

— Εὔχομαι νὰ συμβῇ τὸ τοιοῦτον, εἶπεν ὁ ἰατρὸς, ὁμολογῶ ὅμως ὅτι μοὶ φαίνεται δύσκολον. Χθὲς ἀκόμη τὸ πρωὶ εἴχετε τὸ σχέδιον νὰ μείνετε ἐδῶ, καὶ νὰ συνοδεύσητε ὡς καλὸς υἱὸς τὴν μητέρα σας εἰς τὰ θαλάσσια λουτρά. Τὸ μεσημέρι μοῦ ἀναγγέλλετε, ὅτι θά μοι κάμητε τὴν τιμὴν νά με συνοδεύσητε μέχρι Τσέρτσυ, μεταβαίνοντες εἰς Λονδῖνον, καὶ τὴν ἑσπέραν μὲ βιάζετε μυστηριωδῶς νἀναχωρήσω προτοῦ ἐξυπνήσωσιν αἱ κυρίαι· ἐκ τούτου προκύπτει ὅτι ὁ μικρὸς Ὄλιβερ μένει ἐκεῖ, καρφωμένος πλησίον τοῦ προγεύματός του, ἀντὶ νὰ τρέχῃ εἰς τὰ λειβάδια, ἀναζητῶν ἄνθη καὶ βοτάνας. Αὐτὰ δὲν εἶναι καλὰ πράγματα, ἢ ὄχι, Ὄλιβερ;

— Πολὺ θὰ ἐλυπούμην, σέρ, ἂν δὲν εὑρισκόμην κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἀναχωρήσεως ὑμῶν καὶ τοῦ κυρίου Μαιυλάη.

— Εἶσαι ἀξιόλογον παιδὶ, εἶπεν ὁ ἰατρός· νὰ ἔλθῃς νὰ μ' εὕρῃς κατὰ τὴν ἐπιστροφήν σας. Ἂς ὁμιλήσωμεν σπουδαίως, Ἑρρῖκε. Μήπως ἕνεκα συνεννοήσεώς τινος μὲ ταῖς μεγάλαις περρούκαις ἀπεφασίσατε τόσον αἰφνιδίως νἀναχωρήσητε;

— Αἱ μεγάλαι περροῦκαι, ὑπολαβὼν εἶπεν ὁ Ἑρρῖκος, καὶ θὰ συμπεριλαμβάνετε βεβαίως εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην καὶ τὸν θεῖόν μου, τὸν σπουδαιότερον πάντων, εἰς οὐδεμίαν συνεννόησιν ἦλθον μετ' ἐμοῦ ἀφ' ὅτου εὑρίσκομαι ἐνταῦθα, μηδὲ συμβάν τι ἀπρόοπτον φαίνεται πιθανὸν ὅτι θὰ καθιστᾷ ἀναγκαίαν τὴν ταχεῖάν μου ἐπάνοδον.

— Εἶσθε ὀλίγον κατεργάρης, εἶπεν ὁ ἰατρὸς, ἀλλ' αὐτὸ δὲν ἐμποδίζει τὸ νὰ ἐπιθυμῶσιν αὐτοὶ νά σας εἰσαγάγωσιν εἰς τὸ Κοινοβούλιον κατὰ τὰς πρὸ τῶν Χριστουγέννων ἐκλογάς· ἡ δὲ ἀστασία τῶν διαθέσεων καὶ τὸ εὐμετάβλητον τοῦ χαρακτῆρος, ἅτινα σᾶς διακρίνουσιν, εἰσὶ προσόντα ἀνεκτίμητα διὰ τὸν δημόσιον βίον.»

Ὁ Ἑρρῖκος Μαιυλάη ἠδύνατο νὰ προσθέσῃ εἰς τὸν ἀνωτέρω βραχὺν διάλογον μερικὰς παρατηρήσεις, αἵτινες ὅμως οὐδόλως θὰ μετέβαλον τὰς σκέψεις τοῦ ἰατροῦ. Ἠρκέσθη λοιπὸν νὰ εἴπῃ μόνον «θὰ ἴδωμεν» καὶ δὲν ἐνέμεινε πλειότερον ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου. Μετ' ὀλίγον ἡ ταχυδρομικὴ ἅμαξα ἔστη πρὸ τῆς θύρας, ὁ Τζάιλς ἦλθε νὰ ἑτοιμάσῃ τὰς ἀποσκευάς, ὁ δὲ ἰατρὸς ἐξῆλθε μετὰ σπουδῆς ὅπως ἐπιβλέψῃ εἰς τὴν ἑτοιμασίαν τῶν τοῦ ταξειδίου.

«Ὄλιβερ, εἶπεν ὁ Ἑρρῖκος Μαιυλάη ταπεινῇ τῇ φωνῇ, ἔχω κἄτι νά σοι εἴπω.»

Ὁ Ὄλιβερ ἐπλησίασεν εἰς τὸ βάθος τοῦ παραθύρου, ὁπόθεν ἔνευσεν αὐτῷ ὁ κύριος Μαιυλάη, καὶ μεγάλως ἐξεπλάγη ἰδὼν αὐτὸν κατηφῆ καὶ ἀνήσυχον.

«Εἶσαι μοὶ φαίνεται τώρα εἰς κατάστασιν νὰ γράφῃς καλὰ, εἶπεν ὁ Ἑρρῖκος λαβὼν τὸν βραχίονα αὐτοῦ.

— Ἐλπίζω, σέρ, ἀπεκρίθη ὁ Ὄλιβερ

— Θἀργήσω νὰ ἐπανέλθω καὶ ἐπεθύμουν νά μοι γράφῃς ἅπαξ κατὰ δεκαπενθημερίαν, τὴν δευτέραν, εἰς Λονδῖνον. Τὸ κάμνεις; εἶπεν ὁ κύριος Μαιυλάη.

— Μετὰ χαρᾶς, σέρ, θά το κάμω! ἀνεφώνησεν ὁ Ὄλιβερ, καταγοητευθεὶς ἐκ τῆς προτάσεως.

— Ἐπεθύμουν νὰ μανθάνω τί κάμνει ἡ μήτηρ μου καὶ ἡ μὶς Μαιυλάη, εἶπεν ὁ νέος, καὶ ἠμπορεῖς νὰ γεμίζῃς τὰ γράμματά σου μὲ λεπτομερείας περὶ τῶν περιπάτων τοὺς ὁποίους κάμνετε, περὶ τῶν ὁμιλιῶν σας, καὶ νά μοι γράφῃς ἂν ἡ .... ἂν αἱ κυρίαι εὑρίσκωνται καλὰ εἰς τὴν ὑγίειάν των καὶ φαίνονται εὐχαριστημέναι. Μὲ ἐννοεῖς;

— Κάλλιστα, σέρ, ἀπεκρίθη ὁ Ὄλιβερ.

— Ἐπεθύμουν προσέτι νὰ μὴ κάμῃς εἰς αὐτὰς λόγον περὶ τούτου, εἶπεν ὁ Ἑρρῖκος τονίζων τὰς λέξεις· διότι πιθανὸν ἡ μήτηρ μου τότε θὰ λαμβάνῃ τὸν κόπον νά μοι γράφῃ συχνότερα, ὅπερ θά την κουράζῃ πολύ· ἂς μένῃ λοιπὸν τοῦτο μυστικὸν μεταξὺ σοῦ καὶ ἐμοῦ, καὶ ἐνθυμοῦ νά με πληροφορῇς περὶ πάντων.»

Ὁ Ὄλιβερ, ὑπερήφανος διὰ τὴν σπουδαιότητα τῆς ἀνατεθείσης αὐτῷ ἐργασίας, ὑπεσχέθη ὅτι θὰ ἦ ἐχέμυθος καὶ ὅτι θὰ διαβιβάζῃ τακτικώτατα καὶ ἀνελλιπῶς πᾶσαν πληροφορίαν. Ὁ δὲ κύριος Μαιυλάη τὸν ἀπεχαιρέτισε, διαβεβαιῶν αὐτὸν ὅτι θά τον ἔχῃ ὑπὸ τὴν προστασίαν του.

Ὁ ἰατρὸς εὑρίσκετο ἤδη ἐν τῇ ἁμάξῃ, ὁ δὲ Τζάιλς, ὅστις ἔμελλε νὰ μείνῃ ἐν τῇ ἐξοχῇ, εἶχε τὴν χεῖρα ἐν τῇ θυρίδι τῆς ἁμάξης, ἵνα κρατῇ αὐτὴν ἀνοικτήν· αἱ θεράπαιναι ἐθεώρουν ἐκ τοῦ κήπου. Ὁ Ἑρρῖκος ἔρριψεν ἀκαριαῖον βλέμμα εἰς τὸ παράθυρον, ὅπερ ἐνδιέφερεν αὐτὸν, καὶ ἐπήδησεν εἰς τὴν ἅμαξαν.

«Ἐμπρός! εἶπεν· ἁμαξᾶ, εἰς τὰ τέσσερα! Ὅσῳ 'γρήγορα ἠμπορεῖς! Ἂς σκάσουν τἄλογα!

— Ἔ, ἔ! ἀνεκραύγασεν ὁ ἰατρὸς, καὶ καταβιβάσας ἐν τάχει τὴν ἔμπροσθεν ὕελον, ἐφώναξεν εἰς τὸν ἡνίοχον: Ἐγὼ δὲν ἔχω διόλου ὄρεξιν νὰ τρέξω εἰς τὰ τέσσαρα, οὔτε νὰ σκάσω τὰ ἄλογα· ἀκούεις; δέν μου ἀρέσει αὐτό.»

Ἡ ἅμαξα ἀπῆλθε μετὰ ταχύτητος καὶ ἐντὸς μικροῦ ἀπεκρύβη ἐντὸς νεφῶν κονιορτοῦ· ὁτὲ μὲν δὲν ἔβλεπον οἱ ἐκ τῆς οἰκίας αὐτὴν παντάπασιν, ὁτὲ δ' ἀνεφαίνετο πάλιν, κατὰ τὰς ἀνωμαλίας τοῦ ἐδάφους. Τέλος καὶ ἡ ἅμαξα καὶ τὰ νέφη τοῦ κονιορτοῦ ἐξηφανίσθησαν.

Ἀλλ' ὑπῆρχέ τις, ὅστις ἐθεώρει ἔτι καὶ εἶχ

Digitized by Google

τοὺς ὀφθαλμοὺς προσηλωμένους πρὸς τὸ μέρος τῆς διευθύνσεως τῆς ἀμάξης. Ὄπισθεν τοῦ λευκοῦ παραπετάσματος τοῦ ἀποκρύψαντος αὐτὴν ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ Ἑρρίκου, ὁπότε οὗτος ἤγειρε τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸ παράθυρον, ἐκάθητο ἡ Ῥόζα ἀκίνητος.

«Φαίνεται εὐτυχής, εἶπεν ἐπὶ τέλους· ἐφοβήθην πρὸς στιγμὴν μὴ τῷ συμβῇ τὸ ἐναντίον, ἀλλ' ἠπατήθην. Καὶ χαίρω διὰ τοῦτο πολύ, παραπολύ.»

Καὶ ἡ χαρὰ ἐπιφέρει δάκρυα, καθὼς καὶ ἡ λύπη· ἀλλ' ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἔχυσεν ἡ Ῥόζα, καθημένη σύννους καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς προσηλωμένους ἔχουσα πρὸς τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν πάντοτε, ἐφαίνοντο μᾶλλον λύπης ἢ χαρᾶς δάκρυα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Λϛ′

Ἐν ᾧ ὁ ἀναγνώστης, ἂν θελήσῃ νὰ ἀνατρέξῃ εἰς τὸ ΚΓ′ κεφάλαιον, εὑρήσει ἀντίθεσιν οὐχὶ σπανίαν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ συζυγικοῦ βίου.

Ὁ κύριος Μπάμμπλ ἐκάθητο ἐν τῷ δωματίῳ του ἐν τῷ πτωχοκομείῳ βλέπων ἀτενῶς ὁτὲ μὲν τὴν ἑστίαν, ἐν ᾗ θέρους ὄντος δὲν ἔκαιε πῦρ, ὁτὲ δὲ χαρτίνην μυιοπαγίδα ἐκ τῆς στέγης ἐξηρτημένην, καὶ περὶ ἣν ἀμέριμνοι καὶ μηδόλως ὑποπτεύουσαι ὅτι σπεύδουσιν εἰς τὸν ἴδιον ὄλεθρον περιίπταντο ἀθρόα σμήνη μυιῶν. Βλέπων τὰ ἔντομα ὁ κύριος Μπάμμπλ ἀνεστέναξε καὶ κατήφεια ἐπεχύθη ἐπὶ τοῦ προσώπου του· ἦτο βεβυθισμένος εἰς συλλογισμοὺς καὶ πιθανῶς ἡ θέα τῶν εἰς τὴν παγίδα συλλαμβανομένων μυιῶν ἀνεμίμνησκεν αὐτῷ θλιβεράν τινα περίστασιν τοῦ βίου του.

Ἐκτὸς ὅμως τῆς κατηφείας τοῦ κυρίου Μπάμμπλ, καὶ ἄλλα πολλὰ σημεῖα ἐλύπουν πάντα παρατηροῦντα αὐτόν, δεικνύοντα ὅτι μεγάλην ὑπέστη μεταβολήν. Ποῦ τὸ κροσσωτὸν ἔνδυμα καὶ ὁ τρίκωχος πῖλος; Καὶ ἔφερε μὲν κοντὰς ἀναξυρίδας καὶ μελαίνας μαλλίνους περικνημίδας, καὶ ὁ ἐπενδύτης του εἶχε πλατέα κράσπεδα· ἀλλ' ὁποία διαφορὰ μεταξὺ τούτων καὶ τῆς παλαιᾶς στολῆς τοῦ ἐνοριακοῦ κλητῆρος! Τὸν μεγαλοπρεπῆ τρίκωχον ἀντικατέστησε κοινός, στρογγύλος πῖλος. Ὁ κύριος Μπάμμπλ δὲν ἦτο πλέον κλητήρ.

Ὑπάρχουσι κοινωνικαί τινες θέσεις, εἰς ἅς, ἐκτὸς τῶν ὑλικῶν πλεονεκτημάτων, πρόσθετον παρέχει σπουδαιότητα καὶ ἡ κατάλληλος στολή. Οἱ στρατάρχαι ἔχουσιν ἰδίαν στολήν, οἱ ἐπίσκοποι τὸ ἐγκόλπιόν των, οἱ δικασταὶ τὴν φενάκην των καὶ οἱ ἐνοριακοὶ κλητῆρες τὸν τρίκωχον πῖλον. Ἀπεκδυόμενος ὁ στρατάρχης τῆς στολῆς αὐτοῦ καὶ ὁ ἐνοριακὸς κλητὴρ τοῦ τρικώχου πίλου καὶ τοῦ εὐπαρύφου ἐπενδύτου, ἀπομένουσιν ἄνθρωποι κοινοὶ ὡς τοὺς λοιποὺς ἀνθρώπους. Τὸ ἀξίωμα, ἔστι δ' ὅτε καὶ ἡ ἁγιότης, ἐξήρτηνται ἐκ τοῦ ἐνδύματος, πλέον ἢ ὅσον πολλοὶ ὑποθέτουσι, καὶ ἀφαιρεθέντος τοῦ ἐνδύματος ἐκλείπουσι καὶ ταῦτα.

Ὁ κύριος Μπάμμπλ εἶχε συζευχθῆ μετὰ τῆς κυρίας Κόρνυ, καὶ εἶχε διορισθῆ ἐπιστάτης τοῦ πτωχοκομείου· τὰ καθήκοντα ἐνοριακοῦ κλητῆρος ἀνετέθησαν εἰς ἕτερον, κληρονομήσαντα καὶ τρίκωχον πῖλον καὶ στολὴν καὶ ῥάβδον, τὰ τρία ταῦτα ἐμβλήματα τοῦ ἀξιώματος.

«Αὔριον σφαλοῦν δύο μῆνες ἀπὸ τότε! ἀνεφώνησε στένων ὁ κύριος Μπάμμπλ. Μοῦ φαίνεται ὡς νὰ ἐπέρασεν ἕνας αἰῶνας!»

Καὶ ἠδύνατό τις μὲν νὰ ἐκλάβῃ τοὺς λόγους τοῦ κυρίου Μπάμμπλ ὡς σημαίνοντας ὅτι κατὰ τὸ βραχὺ ἐκεῖνο δίμηνον χρονικὸν διάστημα διῆλθεν ὁλόκληρον αἰῶνα εὐδαιμονίας, ἀλλ' ὁ στεναγμός. . . . ὁ στεναγμὸς ἐκεῖνος πολλὰ ἐσήμαινε.

«Ἐπωλήθηκα, ἐξηκολούθησεν ὁ κύριος Μπάμμπλ, ἐπωλήθηκα διὰ μισὴν ντουζίνα ἀσημοκούταλα, δι' ὀλίγα πρόστυχα ἔπιπλα καὶ διὰ εἴκοσι λίρες στερλίνες μετρητά. Πολὺ 'φθηνά, ἀλήθεια κι' ἀπ' ἀλήθεια, παραπολὺ 'φθηνά!

— Ἐφθηνά! ἠκούσθη ὀξεῖά τις φωνή, κωδωνίσασα εἰς τὸ ὠτίον τοῦ κυρίου Μπάμμπλ· ἦτο περισσότερον ἀφ' ὅ τι ἄξιζες, πολὺ ἀκριβὰ σὲ ἠγόρασα μάλιστα, μοῦ φαίνεται.»

Στρέψας τὴν κεφαλὴν ὁ κύριος Μπάμμπλ εἶδε τὴν μορφὴν τῆς προσφιλοῦς αὐτοῦ συζύγου, ἥτις πρὸ μικροῦ εἰσελθοῦσα καὶ μόνον τὰς τελευταίας λέξεις ἀκούσασα, εἶπε κατὰ τύχην τοὺς ἀνωτέρω λόγους, οἵτινες ὅμως λίαν εὐστόχως ἀνήρουν τὸν μονόλογον τοῦ κυρίου Μπάμμπλ.

«Κυρία Μπάμμπλ! εἶπεν ὁ κύριος Μπάμμπλ διὰ φωνῆς αἰσθηματικῆς ἅμα καὶ αὐστηρᾶς.

— Ἔ, τί ἀγαπᾷς! ἀπήντησεν ἡ κυρία.

— Λάβε τὴν καλωσύνην νά με κυττάξῃς κατὰ πρόσωπον, εἶπεν ὁ κύριος Μπάμμπλ, βλέπων αὐτὴν ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν.—Ἐὰν ὑποστῇ τὸ βλέμμα αὐτό, ἐσκέφθη ὁ κύριος Μπάμμπλ, ἠμπορεῖ νὰ ὑποστῇ τὰ πάντα· αὐτὸ τὸ βλέμμα ἐπενήργει πάντοτε εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ ἂν δὲν κάμῃ ἐνέργειαν τώρα εἰς αὐτήν, 'πάγει πλέον εἰς τὸν διάβολον ἡ ἐξουσία μου!»

Ἴσως οἱ πτωχοὶ κατετρόμαζον καὶ διὰ συνήθων βλεμμάτων, διότι ἕνεκα τῆς ἀνεπαρκοῦς τροφῆς των δὲν εἶχον ἱκανὰς δυνάμεις ἵνα φανῶσι γενναῖοι· ἢ ἴσως τὴν πρώην κυρίαν Κόρνυ οὐδόλως ἐτρόμαζον τὰ ἀέτεια βλέμματα τοῦ κλητῆρος. Ἀκριβῶς δὲν εἰξεύρω τί νὰ ὑποθέσω· τὸ βέβαιον ὅμως εἶναι ὅτι ἡ οἰκονόμος οὐ μόνον δὲν ἐταράχθη ἰδοῦσα τὸν κύριον Μπάμμπλ συνοφρυούμενον, ἀλλὰ τοὐναντίον μάλιστα ἐκύτταξεν αὐτὸν περιφρονητικῶς καὶ ἀνεκάγχασεν ἐγκαρδίως.

Ἀκούσας τοὺς καγχασμοὺς τῆς συζύγου του ὁ κύριος Μπάμμπλ ἔστη ἐμβρόντητος, καὶ κατ' ἀρχὰς δὲν ἤθελε νὰ πιστεύσῃ τὰ ὦτά του. Ἐ-

Digitized by Google

πανέπεσεν εἰς μελαγχολικοὺς συλλογισμούς, ἀφ' ὧν καὶ αὖθις ἀπέσπασεν αὐτὸν ἡ ὀξεῖα φωνὴ τῆς προςφιλοῦς κυρίας του.

«Ἔτσι θὰ μένῃς ἐδῶ νὰ ῥοχαλίζῃς ὁλημέρα; ἠρώτησεν ἡ κυρία Μπάμμπλ.

— Θὰ μένω ἐδῶ, κυρία, ὅσον καιρὸν κρίνω καλόν, ὑπολαβὼν εἶπεν ὁ κύριος Μπάμμπλ. Δὲν ἐροχάλιζα, ἀλλ' ἂν θέλω καὶ μοῦ ἀρέσῃ, θὰ ῥοχαλίζω, θὰ χασμουριέμαι, θὰ γελῶ, θὰ κλαίω, αὐτὸ εἶναι δικαίωμά μου.

— Δικαίωμά σου! ἀνεκραύγασεν ἡ κυρία Μπάμμπλ μετ' ἀνεκφράστου περιφρονήσεως.

— Μάλιστα, δικαίωμά μου κυρία. Ὁ ἄνδρας ἔχει δικαίωμα νὰ διατάσσῃ.

— Καὶ τότε ποῖον εἶναι, δι' ὄνομα Θεοῦ, τὸ δικαίωμα τῆς γυναικός; ἀνεφώνησεν ἡ χήρα Κόρνυ.

— Νὰ ὑπακούῃ εἰς τὸν ἄνδρα της, κυρία! εἶπεν ὁ κύριος Μπάμμπλ διὰ τῆς βροντώδους φωνῆς του. Ὁ μακαρίτης καὶ δυστυχισμένος ἄνδρας σου ἔπρεπε νὰ σὲ τὸ μάθῃ αὐτό· ἴσως τότε ἠμποροῦσε νὰ ζῇ ἀκόμη· καὶ πολὺ ἐπεθύμουν νὰ ἔζουσεν ἀκόμη ὁ καϋμένος!»

Ἡ κυρία Μπάμμπλ κατεῖδε πάραυτα ὅτι ἐπέστη ἡ κρίσιμος στιγμή, καὶ ὅτι ἔπρεπεν ἢ νὰ κερδήσῃ τότε διὰ καταλλήλου τρόπου τὴν ἐπὶ τοῦ ἀνδρός της ἐξουσίαν, ἢ νὰ παραιτηθῇ αὐτῆς διὰ παντός. Ὅθεν μόλις ἤκουσε τὸν περὶ τοῦ μακαρίτου συζύγου της ὑπαινιγμόν, καὶ ἔπεσεν ἐπὶ μιᾶς ἕδρας, ἀναφωνοῦσα ὅτι ὁ κύριος Μπάμμπλ ἦτο σκληρόκαρδος καὶ βάναυσος, καὶ ἔχυσε κρουνοὺς δακρύων.

Ἀλλὰ τὸν κύριον Μπάμμπλ δὲν συνεκίνουν δάκρυα καὶ κλαυθμοί. Ἡ καρδία του ἦτο διὰ τριπλοῦ θώρακος περιβεβλημένη. Ὡς οἱ καστόρειοι ἀδιάβροχοι πῖλοι, οὓς ἡ βροχὴ ἀντὶ νὰ διαφθείρῃ ἐξωραΐζει, καὶ ὁ κύριος Μπάμμπλ ἠδύνατο ἀταράχως νὰ ὑποστῇ χείμαρρον δακρύων, ἅτινα ἀντὶ νὰ κλονήσωσιν ἐνίσχυον τοὐναντίον τὸ θάρρος καὶ τὰ νεῦρα αὐτοῦ· διότι ἐθεώρει ταῦτα ὡς σημεῖον ἀδυναμίας καὶ σιωπηρὰν ἀναγνώρισιν τῆς ἰδίας του ὑπεροχῆς· τοῦτο δὲ ὑπερβαλλόντως ηὔφραινεν αὐτόν.

Εἶδε λοιπὸν μετὰ πολλῆς εὐαρεσκείας τὴν προςφιλῆ του σύζυγον καὶ παρώτρυνεν αὐτὴν νὰ ἐξακολουθῇ κλαίουσα, διότι ἐν τῷ πτωχοκομείῳ οἱ κλαυθμοὶ ἐθεωροῦντο συντελεστικώτατοι εἰς τὴν ὑγίειαν.

«Ἀνοίγουν τοὺς πνεύμονας, καθαρίζουν τὸ πρόσωπον, γυμνάζουν τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ γλυκαίνουν μάλιστα καὶ τὸν χαρακτῆρα κἀνενός, εἶπεν ὁ κύριος Μπάμμπλ. Ὥστε κλαῖε ἐλεύθερα!»

Καὶ συγχρόνως ὁ κύριος Μπάμμπλ ἐξεκρέμασε τὸν πῖλόν του καὶ τὸν ἐφόρεσε στραβὰ προκλητικώτατα, ὡς ἀνὴρ ὑπερήφανος διὰ τὴν κατάλληλον ἐνάσκησιν τῆς ἐξουσίας του· ἔχωσε τὰς χεῖρας εἰς τὰ θυλάκιά του καὶ διηυθύνθη ἀλαζόνως πρὸς τὴν θύραν σειόμενος καὶ λυγιζόμενος.

Ἡ πρώην κυρία Κόρνυ προσέτρεξεν εἰς τὰ δάκρυα, ὡς τὸ προχειρότατον τῶν μέσων· ἀλλ' εἶχεν ἀποφασίσει νὰ προστρέξῃ καὶ εἰς βίαια μέτρα, ὁ δὲ κύριος Μπάμμπλ ἐπετάχυνε διὰ τῶν λόγων του τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀποφάσεως.

Τὸ πρῶτον σημεῖον τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐκτελέσεως ἦν ὑπόκωφός τις κρότος, ὃν ἀμέσως ἐπηκολούθησεν ἡ πτῶσις τοῦ πίλου τοῦ κυρίου Μπάμμπλ, ἐκσφενδονισθέντος εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον τοῦ δωματίου. Ἡ ἐπιτηδεία οἰκονόμος, ἀποκαλύψασα οὕτως αὐτόν, τὸν ἥρπασε διὰ τῆς μιᾶς χειρὸς ἀπὸ τὸν λαιμόν, ἐν ᾧ διὰ τῆς ἑτέρας ἐγρονθοκόπει χαλαζηδὸν αὐτόν, μετὰ θαυμαστῆς δυνάμεως καὶ εὐκινησίας· τὴν γρονθοκοπικὴν δὲ ταύτην διασκέδασίν της ἐποίκιλλεν ἡ κυρία ἀμύσσουσα τὸ πρόσωπον αὐτοῦ καὶ τίλλουσα τὰς τρίχας του. Ὅτε δὲ τέλος ἔκρινε τὴν τιμωρίαν ἐπαρκῶς ἱκανοποιοῦσαν τὴν ὕβριν, ὠθήσασα ἔρριψεν αὐτὸν εἴς τινα ἕδραν, καὶ τὸν προσεκάλεσε νὰ ὁμιλήσῃ καὶ πάλιν ἂν τολμᾷ περὶ τῶν δικαιωμάτων του.

«Σήκω ὀρθός! εἶπεν ἀκολούθως ἐπιτακτικῶς· ξεκουμπίσου 'γρήγορα, ἂν δὲν θέλῃς νά σου κάμω χειρότερα!»

Ὁ κύριος Μπάμμπλ ἠγέρθη ἐν ἐλεεινῇ καταστάσει, σκεπτόμενος τί ἄρα νὰ ἐννοῇ ἡ κυρία του, λέγουσα χειρότερα. Ἐσήκωσε τὸν πῖλόν του καὶ διηυθύνθη πρὸς τὴν θύραν.

«Φεύγεις; ἠρώτησεν ἡ κυρία Μπάμμπλ.

— Βέβαια, ἀγάπη μου, βέβαια, ἀπεκρίνατο ὁ κύριος Μπάμμπλ ἐπισπεύσας τὰ βήματά του. Δὲν εἶχα σκοπὸν νά... 'πηγαίνω, ἀγάπη μου... Εἶσαι πολὺ ζωηρὰ ἀπόψε, καί....»

Κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν ἡ κυρία Μπάμμπλ προεπορεύθη μετὰ σπουδῆς ὀλίγα βήματα διὰ νὰ διευθετήσῃ τὸν τάπητα, ὅστις ἕνεκα τῆς πάλης ἦτο ἐν ἀταξίᾳ. Παρευθὺς δὲ ὁ κύριος Μπάμμπλ ἐξώρμησε τοῦ δωματίου, προτοῦ νὰ τελειώσῃ τὴν φράσιν του, καταλιπὼν τὴν χήραν Κόρνυ κυρίαν τοῦ πεδίου τῆς μάχης.

Ὁ κύριος Μπάμμπλ διετέλει ὑπὸ τὸ κράτος ἐκπλήξεως καὶ τρόμου. Ἐκ φύσεως εἶχε κλίσιν τινὰ εἰς τὸ νὰ φοβερίζῃ καὶ ἀπειλῇ, καὶ λίαν ηὐχαριστεῖτο βασανίζων ποικιλοτρόπως τοὺς ἀδυνάτους, κατὰ συνέπειαν δὲ—εἶναι ἀνάγκη νά το εἴπωμεν;—ἦτο δειλός. Τὴν παρατήρησιν ταύτην ποιοῦμεν οὐχὶ ὡς σκοποῦντες νὰ κατηγορήσωμεν τὸν χαρακτῆρά του· πολλοὶ ἐπίσημοι δημόσιοι λειτουργοί, μεγάλης ἀπολαύοντες ὑπολήψεως καὶ θαυμασμοῦ, εἰσὶν ἐπιρρεπεῖς εἰς ἀδυναμίας τοιούτου εἴδους. Ὥστε τοιαύτη παρατήρησις εἶναι μᾶλλον ὑπὲρ αὐτοῦ, σκοπὸν δ' ἔχει νὰ καταδείξῃ εἰς τὸν ἀναγνώστην, ὁπόσον ἄξιος ἦτο νὰ κατέχῃ τὴν θέσιν, ἣν κατεῖχεν.

Digitized by Google

Ἀλλ' ἡ ταπείνωσις αὐτοῦ δὲν περιωρίσθη εἰς ταῦτα μόνον. Ἀφ' οὗ περιῆλθε τὸ πτωχοκομεῖον, καὶ πρῶτον ἤδη καθ' ὅλον του τὸν βίον ἐσκέφθη ὅτι οἱ περὶ τῶν πτωχῶν νόμοι ἦσαν ὑπερμέτρως αὐστηροί, καὶ ὅτι δίκαιον ἦτο οἱ ἐγκαταλείποντες εἰς βάρος τῆς ἐνορίας τὰς γυναῖκάς των ἄνδρες νὰ μὴ καταδικάζωνται εἰς ποινήν τινα, ἀλλὰ μᾶλλον νὰνταμείβωνται ὡς μετὰ καρτερίας πολλὰ ὑποστάντες, ὁ κύριος Μπάμμπλ μετέβη εἰς μίαν αἴθουσαν, ἐν ᾗ πτωχαί τινες γυναῖκες ἠσχολοῦντο συνήθως εἰς τὸ νὰ πλύνωσι τὰ πανικὰ τοῦ καταστήματος, καὶ ἐν ᾗ ἠκούοντο ζωηραὶ καὶ θορυβώδεις συνομιλίαι.

«Χμ! ἔκαμεν ὁ κύριος Μπάμμπλ, ἀναλαβὼν τὸ σύνηθες ἐπιβλητικὸν ἦθος· αὐταὶ τοὐλάχιστον αἱ γυναῖκες θὰ ἐξακολουθῶσιν ἀναγνωρίζουσαι τὸ δικαίωμά μου. Ἔ! ἔ! τί εἶναι αὐτὸ τὸ λακριντί, γλωσσοκοπάναις;»

Εἰπὼν ταῦτα ὁ κύριος Μπάμμπλ ἤνοιξε τὴν θύραν καὶ εἰσῆλθεν ὀργίλος καὶ ἀπειλητικός· ἀλλὰ παραχρῆμα μετεβλήθη ἡ ἔκφρασις τῆς φυσιογνωμίας του εἰς συνεσταλμένην καὶ ταπεινήν, ὅτε μετὰ μεγάλης ἐκπλήξεως εἶδε τὴν κυρίαν σύζυγόν του ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὁμίλου.

«Ἀγαπητή μου, εἶπε, δὲν εἴξευρα πῶς εἶσθε ἐδῶ.

— Δὲν εἴξευρες πῶς εἶμαι ἐδῶ; ἐπανέλαβεν ἡ κυρία Μπάμμπλ. Καὶ τί δουλειὰ ἔχεις ἐδῶ;

— Ἐνόμισα ὅτι ὡμίλουν παρὰ πολὺ καὶ δὲν ἔκαμναν τὴν δουλειά τους καθὼς χρειάζεται, ἀγαπητή μου, ἀπεκρίνατο ὁ κύριος Μπάμμπλ, οὗ ἡ σύγχυσις ἐπηυξήθη ὅτε μάλιστα εἶδε δύο γραίας παρὰ τὸν λέβητα τῆς πλύσεως θεωρούσας μετὰ θάμβους τὴν ταπείνωσιν τοῦ ἀλαζόνος ἐπιστάτου.

— Ἐνόμισες πῶς ὡμιλοῦσαν παρὰ πολύ; εἶπεν ἡ κυρία Μπάμμπλ. Καὶ τί σε ἔμελλε δι' αὐτό;

— Ἀλλά, ἀγαπητή μου... εἶπεν ὁ κύριος Μπάμμπλ ταπεινῶς.

— Μήπως εἶναι ἰδική σου δουλειὰ αὐτό; ἠρώτησε καὶ πάλιν ἡ κυρία Μπάμμπλ.

— Εἶναι ἀλήθεια, βέβαια πῶς τοῦ λόγου σου ὁρίζεις ἐδῶ, ἀγαπητή μου, εἶπεν ὁ κύριος Μπάμμπλ. Ἀλλ' ἐθαρροῦσα πῶς ἴσως δὲν ἦσουν μέσα.

— Νά σου εἰπῶ, κύριε Μπάμμπλ, ἀπεκρίνατο ἡ κυρία, δέν σας χρειαζόμεθα ἐδῶ· πολὺ σοῦ ἀρέσει καθὼς φαίνεται νὰ χώνῃς τὴν μύτη σου ἐκεῖ ὁποῦ δὲν εἶναι ἡ δουλειά σου· ὅλοι ἐδῶ σὲ περιγελοῦν καὶ σὲ περιπαίζουν, μόλις στρέφῃς τὴν ῥάχη, καὶ κάμνεις πράγματα ποῦ εἶναι νὰ σκάνῃ κανεὶς εἰς τὰ γέλοια. Ἔλα ἐμπρός, ἄδειασέ μας τὴν γωνιά!»

Ἄφατον ὀδύνην ᾐσθάνθη ὁ κύριος Μπάμμπλ ἰδὼν τὰς πτωχὰς μυκτηριστικῶς θεωρούσας αὐτόν, καὶ ἐδίστασε πρὸς στιγμὴν νὰ ἐξέλθῃ. Ἀλλ' ἡ κυρία Μπάμμπλ, ἧς ἡ ἀνυπομονησία οὐδεμίαν ἠνείχετο ἀναβολήν, ἁρπάσασα λάγηνον πλήρη σαπωνάδος καὶ δείξασα αὐτῷ τὴν θύραν, τὸν διέταξε νὰ ἐξέλθῃ εἰς τὴν στιγμήν, ἄλλως ἠπείλησε ὅτι θὰ περιλούσῃ διὰ τοῦ ὑγροῦ τὸ μεγαλοπρεπὲς πρόσωπόν του.

Τί νὰ κάμῃ ὁ κύριος Μπάμμπλ; Κατηφὴς καὶ κατησχυμένος προσέβλεψε περὶ αὐτόν, καὶ ἐξῆλθε· μόλις δὲ ὑπερέβη τὸ κατώφλιον καὶ ὄπισθεν αὐτοῦ ἐξερράγησαν θορυβώδεις γέλωτες τῶν πτωχῶν. Αὐτὸ τῷ ἔμενε! νὰ καταντήσῃ ὁ περίγελως καὶ αὐτῶν τῶν πτωχῶν! Ἀπώλεσε τὴν ἀξίαν του, καὶ ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ κλητορικοῦ ἀξιώματος κατέπεσεν οἰκτρῶς εἰς τὴν θέσιν βρεγμένης γάτας!

«Καὶ ὅλα αὐτὰ ἐντὸς δύο μηνῶν! ἔλεγε καθ' ἑαυτὸν ὁ κύριος Μπάμμπλ, ὑπὸ θλιβερῶν κατατρυχόμενος συλλογισμῶν. Δύο μηνῶν!.. Πρὸ δύο μηνῶν ἐξουσίαζα ὄχι μόνον τὸν ἑαυτόν μου, ἀλλὰ καὶ ὁποιονδήποτε ὑπαγόμενον εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ πτωχοκομείου· καὶ τώρα..!»

Ἦτο τοῦτο ἀνυπόφορον. Ὁ κύριος Μπάμμπλ ἐρράπισε τὸ ἀνοῖξαν αὐτῷ τὴν θύραν παιδίον (διότι ταῦτα ἀναλογιζόμενος εἶχε φθάσει μέχρι τῆς εἰσόδου τοῦ καταστήματος) καὶ κατῆλθεν εἰς τὴν ὁδόν, βαδίζων ἀφηρημένως.

Ἐβάδισεν εἰς μίαν ὁδόν, ἀκολούθως εἰσῆλθεν εἰς ἄλλην, καὶ κατόπιν εἰς ἑτέραν, μέχρις ὅτου ἡ κίνησις κατεπράυνε τὴν πρώτην ἔκρηξιν τῆς λύπης του. Ἡ συγκίνησις εἶχε καταβάλει αὐτόν. Διῆλθεν ἔμπροσθεν πολλῶν καπηλείων καὶ ἔστη τέλος πρὸ ἑνός, οὗ δι' ἑνὸς βλέμματος εἶδεν ὅτι ἦτο ἔρημος ἡ αἴθουσα, ἢ μᾶλλον σχεδὸν ἔρημος, διότι εἷς μόνος πελάτης εὑρίσκετο ἐν αὐτῇ. Ἤρχισε τότε νὰ βρέχῃ ῥαγδαίως· ἀπεφάσισε νὰ εἰσέλθῃ, διελθὼν δὲ διὰ τοῦ λογιστηρίου ἐζήτησε νὰ τῷ κομίσωσι ποτόν τι, καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν αἴθουσαν.

Ὁ ἐν ταύτῃ εὑρισκόμενος ἦτο ἀνὴρ μελαψός, ὑψηλὸς τὸ ἀνάστημα καὶ περιτετυλιγμένος διὰ μεγάλου μανδύου. Ἐφαίνετο ὅτι ἦτο ξένος καὶ ὅτι μακρὰν εἶχε διανύσει ὁδόν, διότι ἦτο κατάκοπος καὶ τὰ ἐνδύματά του κατακεκονισμένα. Εἶδεν εἰσελθόντα τὸν κύριον Μπάμμπλ, ἀλλὰ μόλις ἠξίωσε νὰντιχαιρετίσῃ αὐτὸν δι' ἁπλοῦ νεύματος.

Ἀλλ' ὁ κύριος Μπάμμπλ εἶχεν ἱκανὴν ἀξιοπρέπειαν, ἣν οὐδόλως ἠδύνατο νὰ προσβάλλῃ ἡ ἀπρεπὴς συμπεριφορὰ τοῦ ξένου· ἐρρόφησεν ἐν σιγῇ τὸ γρὼγ καὶ ἤρχισε μὲ σοβαρὸν καὶ ἐπιβλητικὸν ἦθος νὰναγινώσκῃ τὴν ἐφημερίδα.

Ὡς ὅμως συχνάκις συμβαίνει, ὅτε ἐν τοιαύταις περιστάσεσιν ἀπαντᾷ τις σύντροφον, ὁ κύριος Μπάμμπλ δὲν ἠδύνατο νὰ κρατηθῇ, ἀλλ' ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἔρριπτε λαθραῖον βλέμμα ἐπὶ τοῦ ξένου· ἀλλ' ὁσάκις ἐποίει τοῦτο ἀπέ-

Digitized by Google

στρεφεν ἀμέσως συνεσταλμένως τοὺς ὀφθαλμούς, διότι ἀντέκρυζε τοὺς τοῦ ξένου, διαρκῶς ἀτενίζοντας αὐτόν. Τὴν συστολὴν δὲ τοῦ κυρίου Μπάμμπλ ἐπὶ μᾶλλον ἐπηύξανεν ἡ ἀξιοσημείωτος ἔκφρασις τοῦ βλέμματος τοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου· εἶχεν οὗτος τὸ βλέμμα ὀξὺ καὶ ἐταστικόν, ἀλλὰ συγχρόνως στυγνὸν καὶ καχύποπτον, οὐδεὶς δὲ ἠδύνατο νὰ τενίσῃ αὐτὸν χωρὶς νὰ αἰσθανθῇ ἐνδόμυχόν τινα ἀποστροφήν.

Ἀφ' οὗ οὕτω πολλάκις διεσταυρώθησαν τὰ βλέμματά των, ὁ ξένος διακόψας τὴν σιωπὴν εἶπεν ἀποτόμως καὶ τραχέως·

«Ἐμὲ ἐζητεῖτε, ὅταν ἐκυττάξατε ἀπὸ τὸ παράθυρον;

— Μοῦ φαίνεται πῶς ὄχι· ἐκτὸς ἂν ἦσθε ὁ κύριος....»

Ὁ κύριος Μπάμμπλ δὲν προεχώρησεν, ἐπιθυμῶν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον νὰ μάθῃ τὸ ὄνομα τοῦ προσφωνήσαντος αὐτὸν ξένου, καὶ ἐν τῇ ἀνυπομονησίᾳ του νομίσας ὅτι οὗτος ἤθελε συμπληρώσει τὴν φράσιν.

«Βλέπω πῶς δὲν ἐζητεῖτε ἐμέ, εἶπεν ὁ ξένος μετά τινος εἰρωνείας· ἄλλως θὰ εἰξεύρατε τὸ ὄνομά μου· δὲν τὸ εἰξεύρετε, καὶ σᾶς συμβουλεύω νὰ μὴ ἐπιχειρήσητε νὰ τὸ μάθητε.

— Δὲν εἶχα κατὰ νοῦν τίποτε κακὸν διὰ σᾶς, νέε μου, παρετήρησεν ὁ κύριος Μπάμμπλ μετὰ πάσης τῆς δυνατῆς ἀξιοπρεπείας.

— Καὶ οὔτε μοῦ ἐκάμετε,» προσέθηκεν ὁ ξένος.

Τὸν βραχὺν τοῦτον διάλογον ἐπηκολούθησε νέα σιγή, ἣν ὁ ἄγνωστος διέκοψε καὶ πάλιν.

«Νομίζω ὅτι κάπου σᾶς εἶδα, εἶπεν· ἐφορούσατε τότε ἄλλην στολὴν καὶ μόνον μίαν φορὰν σᾶς συνήντησα καθ' ὁδόν· δὲν εἶσθε κλητήρ, νομίζω;

— Ναί, ἀπεκρίνατο ὁ κύριος Μπάμμπλ ἐκπλαγεὶς ὁπωσοῦν. Κλητὴρ ἐνοριακός.

— Ἔτσι εἶναι, ὑπολαβὼν εἶπεν ὁ ἕτερος σείσας τὴν κεφαλήν· εἶσθε εἰς τὴν ὑπηρεσίαν αὐτὴν ὅταν σᾶς εἶδα. Καὶ τί κάμνετε τώρα;

— Εἶμαι ἐπιστάτης τοῦ πτωχοκομείου, ἀπεκρίνατο ὁ κύριος Μπάμμπλ βραδέως καὶ μετ' ἐμφάσεως, ὅπως θαμβώσῃ τὸν ξένον καὶ ἀναγκάσῃ αὐτὸν οὕτω νὰ τῷ ὁμιλῇ μετὰ τοῦ προσήκοντος σεβασμοῦ. Ἐπιστάτης τοῦ πτωχοκομείου, νέε μου!

— Θὰ φροντίζετε καὶ τώρα διὰ τὰ συμφέροντά σας, ὡς πάντοτε, δὲν ἀμφιβάλλω, ὑπολαβὼν εἶπεν ὁ ἄγνωστος, ὑπόδρα ἰδὼν αὐτόν. Μὴ στενοχωρεῖσθε, ὁμιλήσατε ἐλεύθερα, καλέ μου ἄνθρωπε. Βλέπετε πῶς σᾶς γνωρίζω ἐξαίρετα.

— Ὑποθέτω, ἀπεκρίνατο ὁ κύριος Μπάμμπλ, ἐπιθεὶς τὴν χεῖρα ὑπεράνω τῶν ὀφθαλμῶν, ὅπως κάλλιον διακρίνῃ, καὶ ἐταστικώτατα παρατηρήσας τὸν ἄγνωστον ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν μετὰ προφανοῦς ἀνησυχίας· ὑποθέτω πῶς ἕνας ὑπανδρευμένος ἄνθρωπος, ὅπως καὶ ἕνας ἄγαμος δὲν εἶναι καθόλου ἀξιοκατάκριτος ἂν κερδίζῃ ἐντίμως καμμίαν πένναν, ὅταν ἠμπορῇ. Οἱ ἐνοριακοὶ λειτουργοὶ δὲν ἔχουσι μισθοὺς πολὺ ὑπερόγκους ὥστε νὰ μὴ δέχωνται καὶ μικρὰ ἔκτακτα κέρδη, ὅταν ἠμπορῶσι νὰ τὸ κάμωσι τιμίως καὶ πρεπόντως.»

Ὁ ξένος ἐμειδίασε καὶ ἔσεισε τὴν κεφαλὴν ὡς θέλων νὰ εἴπῃ· «Βλέπετε καλῶς ὅτι δὲν ἀπατῶμαι.» Εἶτα ἐσήμανε τὸν κώδωνα.

«Γέμισε αὐτὸ τὸ ποτῆρι, εἶπεν εἰς τὸν ὑπηρέτην, δοὺς αὐτῷ τὸ κενὸν ποτήριον τοῦ κυρίου Μπάμμπλ. Σᾶς ἀρέσει κανὲν ποτὸν ζεστὸν καὶ δυνατόν, ὑποθέτω;

— Ὄχι πολὺ δυνατόν, ἀπεκρίθη ὁ κύριος Μπάμμπλ μετὰ λεπτοῦ ἀβρόφρονος βηχός.

— Καταλαμβάνεις τί θέλω νὰ εἰπῶ, παιδί;» εἶπε ξηρῶς ὁ ἄγνωστος.

Ὁ ὑπηρέτης ἐμειδίασεν, ἐξῆλθε καὶ μετὰ μικρὸν ἐπέστρεψε, κομίζων ποτήριον πλῆρες καὶ ἀχνίζον. Εὐθὺς δὲ ἅμα τῇ πρώτῃ καταπόσει οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ κυρίου Μπάμμπλ ἐδάκρυσαν, ἕνεκα τῆς δυνάμεως τοῦ ποτοῦ.

«Τώρα ἀκούσατέ με, εἶπεν ὁ ἄγνωστος, ἀφ' οὗ ἔκλεισε προηγουμένως θύραν καὶ παράθυρον. Ἦλθον ἐνταῦθα σήμερον μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ σᾶς ἀνακαλύψω, καὶ μία τύχη, ἀπὸ ἐκείναις 'ποῦ στέλλει καμμιὰν φορὰν ὁ διάβολος εἰς ὅσους ἀγαπᾷ, σᾶς ἔφερεν εἰς αὐτὸ τὸ μέρος ἴσα ἴσα εἰς τὴν στιγμὴν ὁποῦ σᾶς ἐσυλλογιζόμην. Ἔχω ἀνάγκην νὰ μάθω ἀπὸ σᾶς μερικὰς πληροφορίας, καὶ ἐννοεῖται ὅτι ὅσον ἀσήμαντοι καὶ ἂν ἦναι αὐταί, τὰς ζητῶ πάντοτε μὲ τὸ ἀζημίωτόν σας. Λάβε αὐτὰ κατ' ἀρχάς.»

Καὶ παρέθηκε συγχρόνως πρὸ αὐτοῦ ἐπὶ τῆς τραπέζης δύο χρυσᾶ νομίσματα, μετὰ προσοχῆς ὅπως μὴ ἀκουσθῇ ἔξω ὁ ἦχος τοῦ χρυσοῦ· καὶ ὅτε ὁ κύριος Μπάμμπλ, ἐξετάσας αὐτὰ πρότερον ἐπιμελῶς διὰ νὰ βεβαιωθῇ μὴ τυχὸν ἦσαν κίβδηλα, τὰ ἔθηκε περιχαρὴς εἰς τὸ θυλάκιόν του, ἐξηκολούθησεν·

«Ἐνθυμηθῆτε καλά.... Ἕνα χειμῶνα, εἶναι τώρα δώδεκα χρόνοι....

— Ὁ καιρὸς εἶναι πολὺ μακρινός, εἶπεν ὁ κύριος Μπάμμπλ. Ἂν ἦναι!... Ἐξακολουθήσατε.

— Τὸ μέρος εἶναι τὸ πτωχοκομεῖον.

— Καλά.

— Ἦτο νύκτα.

— Μάλιστα.

— Τὸ μέρος ἦτο ἡ ἀθλία ἐκείνη τρύπα, ὅπου ἐλεειναὶ γυναῖκες προσέρχονται διὰ νὰ δώσωσι ζωὴν καὶ ὑγίειαν, τῶν ὁποίων αὐταὶ στεροῦνται.... διὰ νὰ γεννήσωσι τέλος παιδία κλαψιάρικα, εἰς βάρος τῆς ἐνορίας, καὶ ἐνίοτε νὰ κρύψωσι τὴν καταισχύνην των εἰς τὸ σκότος τοῦ τάφου.

— Ἐννοεῖτε ἴσως, ὑποθέτω, τὴν αἴθουσαν

Digitized by Google

τοῦ μαιευτηρίου ; εἶπεν ὁ κύριος Μπάμμπλ, μὴ δυνάμενος νἀντιληφθῇ καλῶς τῆς ζωηρᾶς καὶ εἰκονικῆς περιγραφῆς τοῦ ἀγνώστου.

— Ναί, εἶπεν οὗτος. Ἐκεῖ ἐγεννήθη ἓν ἀρσενικὸν παιδί.

— Πολλὰ ἀρσενικὰ παιδία ἐγεννήθησαν ἐκεῖ, παρετήρησεν ὁ κύριος Μπάμμπλ, σείσας τὴν κεφαλὴν εἰς ἔνδειξιν ὅτι λίαν ἀόριστοι ἦσαν τοιαῦται πληροφορίαι.

— Εἰς τὸν διάβολον ὅλα αὐτὰ τὰ διαβολοσπέρματα ! ἀνεφώνησεν ὁ ξένος ἀνυπομόνως. Ὁμιλῶ δι' ἕνα παιδὶ ἀδύνατον καὶ ὠχρόν, τὸ ὁποῖον ἔβαλαν ὡς μαθητευόμενον ἐδῶ κοντὰ εἰς ἑνὸς φερετροποιοῦ (δὲν ἔδινεν ὁ διάβολος νὰ κάμῃ ἐκεῖ καὶ τὸ ἰδικόν του φέρετρον καὶ νὰ χωθῇ μέσα διὰ παντός) καὶ τὸ ὁποῖον ἀκολούθως ἐδραπέτευσεν εἰς Λονδῖνον, ὡς ὑποθέτουν.

— Ἃ ! ἐννοεῖτε τὸν Ὄλιβερ. . . τὸν μικρὸν Τουίστ ; εἶπεν ὁ κύριος Μπάμμπλ. Ἐνθυμοῦμαι πολὺ καλά. Δὲν ὑπῆρχε πλέον σκληροκέφαλος μοσχομάγκας ἀπὸ αὐτὸν εἰς τὸ κατάστημα.....

— Δὲν θέλω νὰ μοῦ κάμητε λόγον περὶ αὐτοῦ. Ἀρκετὰ ὡς τώρα ἤκουσα, ὑπολαβὼν εἶπεν ὁ ξένος, διακόψας τὸν κύριον Μπάμμπλ εἰς τὸ μέσον τῆς φράσεώς του περὶ τῶν ἐλαττωμάτων τοῦ ταλαιπώρου Ὄλιβερ. Τί ἔγεινεν ἐκείνη ἡ γρηὰ στρίγγλα, ἡ ὁποία ἐπεριποιήθη τὴν μητέρα του κατὰ τὸν τοκετόν ;

— Τί ἔγεινεν ; εἶπεν ὁ κύριος Μπάμμπλ, ὃν τὸ γρὼγ εἶχε καταστήσῃ λίαν εὐδιάθετον. Δὲν εἶναι εὔκολον νὰ εἰξεύρῃ κανείς, φίλε μου. Ἐκεῖ ὅπου εὑρίσκεται τώρα δὲν ἔχει λεχώνας. . . καὶ θὰ εὑρίσκεται χωρὶς δουλειά. . . .

— Τί ἐννοεῖτε ; ἠρώτησεν ὁ ἄγνωστος σκυθρωπάσας.

— Ὅτι ἀπέθανε τὸν περασμένον χειμῶνα,» ἀπεκρίνατο ὁ κύριος Μπάμμπλ.

Ἀκούσας τοῦτο ὁ ξένος ἐκύτταξεν αὐτὸν ἀσκαρδαμυκτί, ἀλλὰ μετὰ μικρὸν κατέστη σύννους καὶ ἀφῃρημένος. Ἐπί τινας στιγμάς, οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ εἰκάσῃ ἂν ἡ πληροφορία ἐκείνη ἀνεκούφισεν αὐτόν, ἢ ἂν τοὐναντίον διέψευσε τὰς προσδοκίας του. Ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἀνέπνευσεν ἐλευθέρως καὶ ἀποστρέψας τοὺς ὀφθαλμοὺς εἶπεν ὅτι αὐτὸ κατὰ βάθος δὲν εἶχε μεγάλην σημασίαν καὶ ἠγέρθη ἑτοιμαζόμενος νὰ ἐξέλθῃ.

Ὁ κύριος Μπάμμπλ ἦτο ἀρκετὰ πονηρὸς καὶ κατενόησεν ἀμέσως ὅτι παρουσιάζετο εὐκαιρία νὰ ὠφεληθῇ ἐκ μυστικοῦ γνωστοῦ εἰς τὴν προσφιλῆ του σύζυγον. Ἀνεμνήσθη τῆς ἑσπέρας, καθ' ἣν ἀπέθανεν ἡ γραῖα Σώλλυ· εἶχε δὲ λόγους ἰσχυροὺς νὰ ἐνθυμῆται καλῶς τὰ κατὰ τὴν ἑσπέραν ἐκείνην, διότι τότε προσήνεγκε τὴν χεῖρά του τῇ κυρίᾳ Κόρνυ· καίτοι δὲ ἡ κυρία οὐδέποτε ἐνεπιστεύθη αὐτῷ ἐκεῖνο οὗ μόνη μάρτυς ἦν αὕτη, ἐξ ὅσων εἰξεύρεν ὅμως ὁ κύριος Μπάμμπλ ἠδύνατο νὰ συμπεράνῃ ὅτι τὸ μυστικὸν συνεδέετο μετὰ τῆς ὑπηρεσίας τῆς γραίας ἐν τῷ θεραπευτηρίῳ τοῦ πτωχοκομείου, κατὰ τὸν θάνατον τῆς νεαρᾶς μητρὸς τοῦ Ὄλιβερ Τουίστ. Συνεκέντρωσε ταχέως πάσας αὐτοῦ τὰς ἀναμνήσεις, καὶ ἀνεκοίνωσε μυστηριωδῶς τῷ ἀγνώστῳ ὅτι ὑπῆρχε μία γυνή, ἥτις στιγμάς τινας πρὸ τοῦ θανάτου τῆς γραίας μεγαίρας ἔμεινε μετὰ ταύτης κεκλεισμένη κατὰ μόνας, καὶ πολλαὶ ὑπῆρχον πιθανότητες ὅτι αὐτὴ ἠδύνατο νὰ διαφωτίσῃ ὁπωσδήποτε τὰς ἐρεύνας του.

«Πῶς ἠμπορῶ νὰ τὴν εὕρω ; ἠρώτησεν ὁ ἄγνωστος ἐξαφνισθείς, καὶ δείξας προφανῶς ὅτι οἱ φόβοι του, οἱοιδήποτε ἂν ἦσαν, ἀνερριπίσθησαν μετὰ τοὺς λόγους τούτους.

— Μόνον μέσον ἐμοῦ, ὑπολαβὼν εἶπεν ὁ κύριος Μπάμμπλ.

— Πότε ; ἠρώτησε μετὰ ζωηρότητος ὁ ξένος.

— Αὔριον, ἀπεκρίνατο ὁ κύριος Μπάμμπλ.

— Εἰς τὰς ἐννέα τὸ βράδυ, εἶπεν ὁ ξένος, ἐξαγαγὼν τοῦ θυλακίου του τεμάχιον χάρτου, ἐφ' οὗ μετὰ βίας ἔγραψε, διὰ χαρακτῆρος προδίδοντος τὴν ὑπέρμετρον αὐτοῦ ταραχήν, τὴν διεύθυνσιν οἰκίας μακρὰν κειμένης, παρὰ τὴν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ. Εἰς τὰς ἐννέα τὸ βράδυ φέρατέ την εἰς αὐτὸ τὸ 'σπίτι. Δὲν εἶναι ἀνάγκη νά σας συστήσω ἐχεμυθίαν, διότι αὐτὸ εἶναι τὸ συμφέρον σας.»

Ταῦτα εἰπὼν διηυθύνθη πρὸς τὴν θύραν, ἀφ' οὗ προηγουμένως ἐπλήρωσε τὰ γρώγ. Ἀπεχαιρέτισε τὸν κύριον Μπάμμπλ, εἰπὼν αὐτῷ ἐν ὀλίγαις λέξεσιν ὅτι ὁ δρόμος των δὲν εἶναι ὁ αὐτός, καὶ συστήσας καὶ πάλιν ἀκρίβειαν εἰς τὴν συνέντευξιν τῆς ἐνάτης ἑσπερινῆς ὥρας τῆς αὔριον, ἀπεμακρύνθη ἀποτόμως.

Ἀναγνοὺς τὸ χαρτίον ὁ ἐνοριακὸς ὑπάλληλος εἶδεν ὅτι μόνον τὴν διεύθυνσιν τῆς οἰκίας εἶχε σημειωμένην, οὐχὶ δὲ καὶ ὄνομα. . . . Ὁ ξένος δὲν εἶχεν ἀπομακρυνθῇ πολύ· ἔτρεξε λοιπὸν κατόπιν αὐτοῦ διὰ νά τον ἐρωτήσῃ περὶ τούτου.

«Τί εἶναι ; εἶπεν ὁ ἄγνωστος στραφεὶς μετὰ ζωηρότητος. Διατί μὲ ἀκολουθεῖτε ;

— Μίαν λέξιν μόνον, εἶπεν ὁ Μπάμμπλ, δείξας τὸ τεμάχιον τοῦ χάρτου· τί ὄνομα θὰ ζητήσω;

— Μὼνξ !» ἀπεκρίνατο ἐκεῖνος, καὶ ἔσπευσε νἀπομακρυνθῇ ταχεῖ βήματι.

Ἕπεται συνέχεια. **Π

Η ΧΕΙΡ

ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐνομίσθη ὡς μία τῶν κυριωτάτων αἰτιῶν τῆς ὑπεροχῆς τοῦ ἀνθρώπου μεταξὺ πάντων τῶν ζώων, τινὲς δὲ διισχυρίσθησαν ὅτι εἶνε καὶ ἡ μόνη ἀφορμὴ τῆς λογικότητος τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ χείρ, κύριον ὄργανον τῆς ἀφῆς, εἶνε ἀναμφιβόλως ὄργανον τελειότατον καὶ μέγιστος βοηθὸς τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας· ἀλλὰ δὲν εἶνε ὅμως καὶ ἡ πηγὴ αὐτῆς,

Digitized by Google

ὅπως ἡ γραφὶς δὲν εἶνε ἡ πηγὴ τῆς περὶ τὸ γράφειν δεινότητος τοῦ συγγραφέως. Ἡμεῖς ἐνταῦθα δὲν σκοποῦμεν νὰ μελετήσωμεν ἐπισταμένως τὰ τοῦ *καρποῦ* καὶ τοῦ *μετακαρπίου*, ἀλλ' ἁπλῶς θὰ ἀναγράψωμεν ὁδηγίας τινὰς ἐρανισθέντες ἔκ τινος διατριβῆς γάλλου ἰατροῦ (M. Barré) περὶ συντηρήσεως τῶν χειρῶν καὶ τῶν ὀνύχων.

«. . . Μετὰ τὸ κάλλος τοῦ προσώπου κατὰ δεύτερον λόγον θέλγει τὸν ἄνθρωπον ἡ εὔμορφος χεὶρ καὶ ὁ τέλειος βραχίων. Καὶ εἶνε μὲν δυνατὸν νὰ ἔχῃ τις εὔμορφον μὲν πρόσωπον, σῶμα δὲ κακῶς ἐσχηματισμένον, ἀλλ' ὅμως χεὶρ εὔμορφος καὶ κομψὸς βραχίων μόνον μετὰ σώματος τελείου δύνανται νὰ συνυπάρξωσιν· ὥστε βλέπων τις ταῦτα δύναται ἀσφαλῶς νὰ κρίνῃ καὶ περὶ τῆς τελειότητος τοῦ ὅλου σώματος. Χεὶρ λευκὴ καὶ ἁπαλὴ ὑπὸ κυανόχρων φλεβῶν διαπεποικιλμένη, εἰς μὲν τὴν ἁφὴν ἐμποιοῦσα τὸ αἴσθημα τῆς ἁπαλότητος τῆς μετάξης, εἰς δὲ τὸ ὄμμα τὴν λευκότητα τοῦ γάλακτος, ἰδοὺ τὸ μέσον δι' οὗ καταθέλγουσι τοὺς ἄλλους οἱ διὰ τοῦ ἐξόχου τούτου δωρήματος πεπροικισμένοι. Ἀλλὰ πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ζηλωτοῦ τούτου χρήματος ἀπαιτεῖται ἐνδελεχὴς φροντὶς καὶ ἐπιμέλεια ἐξ ἁπαλῶν ὀνύχων. Εἶνε λοιπὸν καλὸν νὰ συνειθίσωμεν ἐνωρὶς τὰ παιδία νἀποφεύγωσι πᾶν δυνάμενον νὰ τραχύνῃ τὸ δέρμα καὶ νὰ τὸ μαυρίσῃ.

Δυστυχῶς δὲν εἶνε δυνατὸν πάντες οἱ ἄνθρωποι νὰ ἔχωσιν εὐμόρφους χεῖρας. Ἡ χεὶρ εἶνε, ὡς εἴπομεν, ὄργανον δοθὲν ἡμῖν παρὰ τῆς φύσεως ὅπερ εἴμεθα ἠναγκασμένοι νὰ μεταχειριζώμεθα εἰς ποικιλωτάτας ἐργασίας· ὅθεν καὶ κατὰ τὴν χρῆσιν διαμορφοῦται καὶ αὐτὸ ἄλλοτε ἄλλως. Μάλιστα δὲ οἱ δάκτυλοι μεταβάλλονται κατὰ τὴν τέχνην καὶ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ κυρίου των. Καὶ τοῦ μὲν γεωργοῦ καὶ τοῦ τεχνίτου γίνονται σκληροὶ καὶ κοντόχονδροι, τοῦ δὲ γράφοντος ξηροὶ καὶ πεπιεσμένοι, τῶν δὲ περὶ τὰ χρήματα ἀσχολουμένων ἀγκυλωτοί. Συνελόντι δ' εἰπεῖν αἱ χεῖρες καὶ οἱ δάκτυλοι ὑποδηλοῦσι τὰ ἐπαγγέλματα τῶν εἰς οὓς ἀνήκουσι, καὶ οἱ ἀστυνομικοὶ ἰατροὶ ἔχουσι τὰς χεῖρας καὶ τοὺς δακτύλους μεταξὺ τῶν κυριωτάτων μέσων πρὸς βεβαίωσιν τῆς ταυτότητος τῶν ἀνθρώπων.

Ἡ ἐπιμέλεια καὶ ἡ περιποίησις τῶν χειρῶν θεμελιοῦται ἐπὶ τῆς ἀρχῆς ταύτης, ὅτι δῆλα δὴ καὶ τὸ πολὺ ψῦχος καὶ ἡ πολλὴ θερμότης ἐπίσης βλάπτουσι τὰς χεῖρας, διότι τὸ δέρμα ἐν βραχυτάτῳ χρόνῳ ἀποσκληρύνεται καὶ ῥυτιδοῦται. Πλύνοντες λοιπὸν τὰς χεῖρας ὀφείλομεν νἀποφεύγωμεν καὶ τὸ πολὺ θερμὸν ὕδωρ καὶ τὸ πολὺ ψυχρὸν, καὶ νὰ μὴ ἀφίνωμεν αὐτὰς ἐκτεθειμένας εἰς τὸν ἀέρα μάλιστα μετὰ τὸ νίψιμον.

Πρὸς συντήρησιν δὲ τῆς ἁπαλότητος καὶ τῆς λευκότητος τῶν χειρῶν ἀπαραίτητοι εἶνε αἱ δερμάτιναι χειρῖδες ὁσάκις ἐξερχόμεθα τῆς οἰκίας. Σημειωτέον δ' ὅτι δὲν πληροῦσι τὸν αὐτὸν σκοπὸν αἱ μάλλιναι, αἱ λιναῖ ἢ αἱ μετάξιναι.

Οὐδένα λόγον ποιούμεθα περὶ τῆς ὁπλοθήκης τῶν μυραλοιφῶν, ἀνθογαλάκτων, ἐλαίων κτλ. κτλ., χρησίμων πρὸς καθαρισμὸν καὶ μαλάκυνσιν καὶ εὐκαμψίαν τοῦ δέρματος τῶν χειρῶν. Παραλείπομεν τὸν περὶ πάντων τούτων λόγον, διότι εἶνε γνωστὰ τοῖς πᾶσι καὶ ταῖς πάσαις. Ἀλλ' οὐχ ἧττον συνιστῶμεν ἰδίως τὰ ἐξ ἀμυγδάλων γλυκέων τε καὶ πικρῶν φυράματα, ὧν ἡ χρῆσις εἶνε ἐξαίρετος. Πρὶν δ' ἢ μεταχειρισθῶμεν αὐτὰ καλὸν εἶνε νὰ στάξωμεν ἐπὶ τοῦ δέρματος σταγόνας τινὰς λεμονίου. Αἱ Ἰταλίδες μεταχειρίζονται τὸ ἄλευρον τοῦ ἀραβοσίτου καὶ διὰ τοῦτο πᾶσαι ἔχουσι τὸ δέρμα λευκότατον.

Καὶ οἱ ὄνυχες ἔχουσι τὴν εὐμορφίαν των. Τὸ σχῆμά των ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ σχήματος τοῦ ἄκρου τοῦ δακτύλου εἰς ὃν ἀνήκουσιν. Εἶνε δὲ ἢ συμπεπιεσμένοι καὶ σπαθοειδεῖς, ἢ τετράγωνοι καὶ ἠρέμα κατὰ τὰ πλάγια στρογγυλούμενοι, ἢ ἔχουσι σχῆμα κυλινδρικὸν παρὰ τοῖς προνομιούχοις τῶν θνητῶν, λεπτυνόμενοι κατὰ τὸ ἐλεύθερον ἄκρον καὶ χαριέντως κυρτούμενοι, τῆς κυρτότητος ταύτης προχωρούσης καθ' ἅπασαν σχεδὸν τὴν ἔκτασιν τῆς φάλαγγος. Ἀλλὰ τὸ σχῆμα τῶν ὀνύχων ἐξαρτᾶται ἐν μέρει καὶ ἐκ τῆς περὶ τὸ κόπτειν αὐτοὺς ἐπιμελείας καὶ δεξιότητος. Διότι ἐὰν τους περικόπτωμεν βαθύτατα, ἀνεπαισθήτως ἀποσπῶνται καὶ βραχύνονται γινόμενοι μᾶλλον κακόμορφοι καὶ ἀηδέστατοι, ὅπερ ἀφεύκτως συμβαίνει εἰς τοὺς ἔχοντας τὴν κακίστην ἕξιν τοῦ κατατρώγειν τοὺς ὄνυχας διὰ τῶν ὀδόντων.

Κόπτοντες τοὺς ὄνυχας ὀφείλομεν νὰ ἔχωμεν ὡς ὁδηγὸν τὸ ἄκρον τοῦ δακτύλου, οὗ τὴν κυρτὴν ἐπιφάνειαν δὲν πρέπει νὰ ὑπερβαίνῃ ὁ ὄνυξ. Ἡ ῥίζα τοῦ ὄνυχος εἶνε τὸ μηνοειδὲς ὑπόλευκον μέρος αὐτοῦ, ὅπερ ἐν μέρει καλύπτεται καὶ ὑπὸ τοῦ δέρματος. Ὅτε δὲ τὸ δέρμα παρατείνεται πέρα τοῦ δέοντος δύναται νὰ σκεπάσῃ ὅλον τὸν ὄνυχα. Πρέπει δὲ νὰ ἀφαιρέσωμεν ἠρέμα διὰ μαχαιριδίου τὴν αὔξησιν ταύτην τὴν ἀλλοιοῦσαν καὶ σμικρύνουσαν τὸ σχῆμα τοῦ ὄνυχος.

Χρῶμα ἐκλεκτὸν λαμβάνουσιν οἱ ὄνυχες ἐὰν πλύνωνται πρῶτον μὲν δι' εὐώδους σάπωνος καὶ ἔπειτα τρίβωνται δι' ἴσης ποσότητος κιναβάρεος καὶ σμύριδος καὶ ἀλείφωνται δι' ἐλαίου πικρῶν ἀμυγδάλων. Τοῦτο ἐξακολουθῶν τις ἐπί τινας ἡμέρας μετὰ χαρᾶς θὰ ἴδῃ τοὺς ὄνυχάς του εὐμόρφους λίαν καὶ διαφανεῖς.

Τὰς παρωνυχίδας οὐδέποτε πρέπει νὰ ἀποσπῶμεν διότι πιθανὸν νὰ ἐπέλθῃ φλεγμονὴ λίαν σκληρά, ἀλλὰ μετὰ προσοχῆς νὰ τας κόπτωμεν

Digitized by Google

διὰ ψαλιδίου καὶ ἀλείφωμεν δι' ἐλαιωδῶν φυραμάτων.»

ΔΥΩ ΑΝΕΚΔΟΤΑ

Ὁ δοὺξ τοῦ Βεϊμὰρ Κάρολος Αὔγουστος, περιδιαβάζων ποτὲ μόνος ἐν τοῖς ἀγροῖς, ἠναγκάσθη ὑπὸ τῆς αἴφνης πεσούσης ῥαγδαίας βροχῆς νὰ καταφύγῃ εἴς τινα καλύβην. Ἡ οἰκοδέσποινα, ἥτις κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν κατεσκεύαζε βούτυρον, δὲν ἐγνώρισεν αὐτόν, τῷ ἐπέτρεψεν ὅμως νὰ καταλύσῃ ὅσον ἤθελεν. Ὁ δοὺξ ἐκάθισεν ἐπὶ ἀνεστραμμένου κοφίνου ὑφ' ὃν ἀνεπαύετο γαλῆ ἀρτίως τεκοῦσα νεογνά, ἐν οἷς ἦτο καὶ ἓν νεκρόν. Ἡ γυνὴ ἐξέρχεται ἐπὶ μικρὸν τῆς καλύβης ἵνα κομίσῃ ξύλα, ὁ δὲ δοὺξ ἐν τούτοις ἁρπάζει τὸν νεκρὸν γαλιδέα καὶ τὸν ῥίπτει εἰς τὸν πίθον τοῦ βουτύρου. Ἅμα ἔπαυσεν ἡ βροχή, ὁ δοὺξ ἀπῆλθεν ἄγνωστος ὡς εἶχεν εἰσέλθῃ. Μετά τινας ἑβδομάδας ἐπανῆλθεν ὁ γαληνότατος μετημφιεσμένος εἰς τὴν αὐτὴν καλύβην καὶ ἐρωτᾷ τὴν οἰκοδέσποιναν εἰς τί μετεχειρίσθη τὸ βούτυρον ἐν ᾧ βεβαίως εὗρε τὸν γαλιδέα. Ἡ ἁπλοϊκὴ γυνὴ μετὰ πολλῆς ἀδιαφορίας ἀπεκρίθη· «τὸ ἐπωλήσαμεν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ δουκός· αὐτὸς δὰ καὶ οἱ αὐλικοί του τὰ τρώγουσιν ὅλα.»

*
* *

Ῥωσσικὴ ἐφημερίς, διηγουμένη τὴν κατὰ τὸ φθινόπωρον εἰς θερμότερα κλίματα μετανάστευσιν τῶν πτηνῶν, ἀναφέρει τὸ ἑξῆς ἀνέκδοτον: Πολωνὸς εὐπατρίδης, συλλαβὼν ἐν τοῖς ἀγροῖς αὐτοῦ πελαργόν, τὸν ἀπέλυσε πάλιν ἀφ' οὗ τὸν παρέθηκε λεπτὸν σιδηροῦν περιδέραιον μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς Haec ex Polonia (οὗτος ἔρχεται ἐκ Πολωνίας.) Κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ προσεχοῦς ἔτους ἐπανῆλθεν ὁ πελαργὸς εἰς τὸν αὐτὸν τόπον φορῶν ἀντὶ τοῦ σιδηροῦ χρυσοῦν περιδέραιον μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς India cum donis remittit ciconiam Polonis (ἡ Ἰνδικὴ ἀποστέλλει τὸν πελαργὸν τοῖς Πολωνοῖς μετὰ δώρων). Καθ' ὅλον λοιπὸν τὸν χειμῶνα ὁ πελαργὸς ὠδοιπόρησε διὰ τοῦ ἀέρος ἀπὸ τῆς Πολωνίας εἰς τὴν Ἰνδικὴν καὶ τὸ ἀνάπαλιν.

Γνῶμαι καὶ σκέψεις ἠθικαὶ τοῦ δουκὸς

ΔΕ-ΛΑ-ΡΟΣΦΟΥΚΩ

[Μετάφρασις Γ. Ζωχιοῦ.]

52.

Κατὰ τὰ φαινόμενα, διαφέρουσιν ἀλλήλων τῶν ἀνθρώπων αἱ τύχαι· οὐχ ἧττον ὅμως μεταξὺ εὐτυχημάτων καὶ δυστυχημάτων ὑπάρχει ἀμοιβή τις, ἐξισάζουσα αὐτάς.

53.

Ὅσον μεγάλα καὶ ἂν ὑποτεθῶσι τῆς φύσεως τὰ δῶρα, μόνη αὐτὴ ἀδυνατεῖ νὰ ἀναδείξῃ ἄνδρα ἥρωα, διότι προσαπαιτεῖται καὶ τῆς τύχης ἡ σύμπραξις.

54.

Ἡ πρὸς τὸν πλοῦτον καταφρόνησις τῶν ἀρχαίων φιλοσόφων ἐνδόμυχός τις ἦτον ἐπιθυμία ἐκδικήσεως τῆς ὑπεροχῆς αὐτῶν κατὰ τῶν ἀδικιῶν τῆς τύχης. Ἐπὶ τούτῳ δὲ κατεφρόνουν τὰ ἀγαθά, ὧν αὐτὴ αὐτοὺς ἀπεστέρει· τοιουτοτρόπως δὲ ἠσφάλιζον ἑαυτοὺς ἀπὸ τῶν ταπεινώσεων τῆς πτωχείας, καὶ διὰ τῆς πλαγίας ταύτης ὁδοῦ ἐπεδίωκον τὴν φήμην, ἣν δὲν ἠδύναντο νὰ ἀπολαύσωσι διὰ τοῦ πλούτου.

ΔΑΝΕΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑ

14.

Νεόνυμφος πρὸς φίλον. Τὸ ἠξεύρω, φίλε μου, ὅτι ἡ σύζυγός μου δὲν εἶν' εὔμορφη· ἀλλά, τί τὰ θέλεις; Ἡ καλλονὴ παρέρχεται.

Ὁ φίλος πρὸς τὸν νεόνυμφον. Ναί· τὸ κακὸν ὅμως εἶνε, ὅτι δὲν παρέρχεται καὶ ἡ ἀσχημία.

15.

Ὁ διδάσκαλος. Μὰ παιδί μου! γίνεται νὰ μὴν ἠμπορῇς ἀκόμη νὰ διαβάσῃς ἐλευθέρως; Ἐγὼ εἰς τὴν ἡλικίαν σου ἀνεγίνωσκα ἀπροσκόπτως.

Ὁ μαθητὴς (κλαυθμυρίζων). Ἴσως θὰ εἴχετε ἄλλον δάσκαλον!

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

*** Τὸ φυσικὸν πνεῦμα καὶ ἡ ἐπίδειξις πνεύματος εἶνε πράγματα ὅλως διάφορα. Ὁ φύσει πνευματώδης δὲν ἔχει ἀνάγκην νὰ ἐπιδεικνύῃ πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον βλέπει ὅλος ὁ κόσμος,

*** Προτιμότερον τῆς δόξης εἶνε τὰ ἐν τῷ κρυπτῷ ἄξια αὐτῆς ἔργα.

*** Γυναῖκα ἐννοοῦσαν ἡμᾶς νομίζομεν τὴν κολακεύουσαν τὴν ἡμετέραν φιλαυτίαν.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

〰 Τῇ 5 Νοεμβρίου 1603 ἀνεκαλύφθη καὶ ἐματαιώθη ἡ διὰ πυρίτιδος λεγομένη συνωμοσία, δι' ἧς οἱ ἐν Λονδίνῳ Καθολικοί, τῇ εἰσηγήσει τῶν Ἰησουϊτῶν καὶ τῇ συνεργίᾳ τοῦ θρησκολήπτου ἀξιωματικοῦ Guy Fawkes, ἐπειράθησαν νὰ ἀνατινάξωσιν εἰς τὸν ἀέρα τὸν βασιλέα Ἰάκωβον Α', τὴν οἰκογένειάν του καὶ τὰς δύο Βουλάς. Ἐξ ἐκείνου τοῦ χρόνου, ἀνὰ πᾶσαν 5 νοεμβρίου, οἱ ἀγοραῖοι παῖδες τοῦ Λονδίνου, φοροῦντες προσωπίδας εἰδεχθεστάτας καὶ ἐπὶ ὄνων περιαγόμενοι, σύρουσιν εἰς τὴν κόπρον τὰ ἀνδρείκελα τῶν τότε ἐνόχων καθολικῶν, κραυγάζουσι λαρυγγηδόν, ὑβρίζουσι τοὺς συνωμότας, ἀνάπτουσι καθ' ὁδὸν βεγγαλικὰ φῶτα, καίουσι πυροτεχνήματα, ξυλοκοποῦσι δὲ καὶ ἐπὶ τέλους πυρπολοῦσι τὸν Guy Fawkes, ἀλαλάζοντες «No Popery, No Popery» (Κάτω ἡ Παπωσύνη) καὶ τὸ ᾆσμα «Remember, remember—the fifth of November» (ἐνθυμοῦ, ἐνθυμοῦ τὴν 5 νοεμβρ.) Τὰ ὄργια ταῦτα, ἀπαγορευθέντα ἀπὸ εἰκοσαετίας ἐν τῇ πόλει, τελοῦνται μανιωδέστερον ἐν τοῖς προαστείοις καὶ τοῖς ἀγροῖς.

〰 Ἐσχάτως ἐπετράπη παρὰ τῆς γερμανικῆς

Digitized by Google

κυβερνήσεως ἢ δι' ἀποτεφρώσεως ἐνταφίασις ἐν Gotha. Εἰδικὸν οἰκοδόμημα ᾠκοδομήθη ἐπὶ τούτῳ ἐν τῷ νεκροταφείῳ τῆς πόλεως.

Ἐπὶ 1000 ἀνδρῶν ἀναλογοῦσι κατὰ μέσον ὅρον 1022 γυναῖκες ἐν Εὐρώπῃ, 983 ἐν Ἀμερικῇ, 980 ἐν Ἀφρικῇ, 943 ἐν Ἀσίᾳ καὶ 812 ἐν Αὐςραλίᾳ. Ἐν Πορτογαλλίᾳ ἀναλογοῦσι 1073 γυναῖκες, ἐν Ἀγγλίᾳ 1058, ἐν Ἑλβετίᾳ 1046, ἐν Γερμανίᾳ 1036, ἐν Δανιμαρκίᾳ 1026, ἐν Αὐστρίᾳ 1024, ἐν Ῥωσσίᾳ 1022, ἐν Γαλλίᾳ 1007, ἐν Ἰταλίᾳ 989, ἐν Βελγίῳ 985, ἐν Σερβίᾳ 946, ἐν Ῥωμουνίᾳ 937, ἐν Ἑλλάδι 933. Αἱ πλειότεραι ἑπομένως γυναῖκες εὑρίσκονται ἐν Πορτογαλλίᾳ καὶ αἱ ὀλιγώτεραι ἐν Ἑλλάδι.

Κατὰ σημείωσιν τῆς ἀστυνομίας τῶν Παρισίων, ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπισκεφθέντων τὴν γαλλικὴν πρωτεύουσαν ξένων χάριν τῆς Παγκοσμίου Ἐκθέσεως, ἀπὸ τῆς 1 μαΐου μέχρι τέλους σεπτεμβρίου 1878, ἀνῆλθεν εἰς 203,157. Εἰς τὸν ἀριθμὸν τοῦτον περιλαμβάνονται μόνον οἱ ξένοι οἱ διαμείναντες ἐν ξενοδοχείοις, δὲν ἐξηκριβώθη δὲ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐλθόντων ἐκ τῶν διαφόρων ἐπαρχιῶν τῆς Γαλλίας. Ἐκ τῶν 203,157 ξένων 854 ἦσαν Ἕλληνες. Ἐὰν ὑπολογίσῃ τις ὅτι ἕκαστος τῶν 203,157 ξένων ἐδαπάνησε κατὰ τὴν ἐν Παρισίοις διαμονήν του φρ. 500 κατὰ μέσον ὅρον, ἐξάγεται ὅτι ἐδαπανήθησαν ὑπὸ τῶν ξένων ὑπὲρ τὰ 101 ½ ἑκατομμύρια.

Τὸ ῥόδινον ξύλον τὸ ἐπιζήτητον λίαν εἰς κατασκευὴν ἐπίπλων μάλιστα δὲ κλειδοκυμβάλων, ὅπερ ἐπ' ἐσχάτων ἐμιμήθησαν οἱ λεπτουργοὶ μετὰ μεγίστης ἐπιτυχίας, πόσοι ἆρά γε γινώσκουσι πόθεν ὠνομάσθη οὕτω; Ἀλλὰ καὶ πόσοι ὑπὸ περιεργίας κινούμενοι ἠρώτησαν; Ἰδοὺ τί περὶ τούτου ἀναγινώσκομεν ἔν τινι τῶν γαλλικῶν ἐφημερίδων· «Τὸ *ῥόδινον ξύλον* ὠνομάσθη οὕτω διότι ὅταν κοπῇ τὸ δένδρον πάντα τὰ πέριξ πληροῦνται ὑπὸ δυνατῆς εὐωδίας τοῦ ῥόδου. Ὑπάρχουσι δὲ ἓξ περίπου εἴδη τοιούτων δένδρων ἐν τῇ Μεσημβρινῇ Ἀμερικῇ καὶ ταῖς Ἀντίλλαις. Ἐνίοτε δὲ τὸ δένδρον εἶνε τοσοῦτον παχὺ ὥστε δύνανται νὰ κοπῶσιν ἀπ' αὐτοῦ σανίδες τεσσάρων ποδῶν πλάτος ἔχουσαι καὶ δέκα ὕψος. Αἱ σανίδες δ' αὗται κυρίως χρησιμεύουσιν εἰς κατασκευὴν τῶν καλυμμάτων τῶν κλειδοκυμβάλων. Τοσαύτη δὲ κατανάλωσις ἐγίνετο, ὥστε τὴν σήμερον ὑπάρχουσι δάση, ἐν οἷς οὐδὲ ἓν ῥόδινον δένδρον σώζεται. Ἀλλ' ἡ κυβέρνησις τοῦ Μαδρὰς, ἐν Ἰνδίᾳ, ἄριστα ποιήσασα προέβη εἰς φύτευσιν μεγάλων ἐκτάσεων γῆς διὰ δενδρυλλίων, καὶ οὕτως ὑπάρχει ἐλπὶς ὅτι δὲν θὰ στερηθῇ ἡ λεπτουργικὴ τέχνη ἓν τῶν ἀρίστων ξύλων της. Ἀλλ' ὡς εἴπομεν ἐν ἀρχῇ, ἐπιτυχῶς λίαν ἐμιμήθησαν οἱ τεχνῖται τὸ ῥόδινον δένδρον.

Μετὰ τὸν πλοίαρχον Βούτον, διαπλεύσαντα τὴν Μάγχην διὰ τῆς γνωστῆς συσκευῆς του, μετὰ τὸν πλοίαρχον Βέμπ, ὅστις διέπλευσε κολυμβῶν τὸ αὐτὸ στενὸν, ἰδοὺ ἔρχεται τρίτος τολμηρὸς ἀποφασίσας νὰ διέλθῃ τὴν Μάγχην κατὰ τρόπον ἔτι παραδοξότερον. Ὁ ὑπολοχαγὸς Ζούμποβιτς, ἀξιωματικὸς αὐστριακὸς, ὁ ἀπὸ Βιέννης ἐλθὼν εἰς Παρισίους ἐπὶ τῆς φορβάδος του Καραδὸκ, ἐστοιχημάτισεν ὅτι θὰ διαπλεύσῃ τὴν Μάγχην ἔφιππος διὰ τῆς αὐτῆς φορβάδος, ἥτις νῦν θὰ διαγωνισθῇ πρὸς τοὺς ἰχθῦς.

Πρὸς τοῦτο δὲ ὁ Ζούμποβιτς ἐπενόησεν ἐφίππιον, δι' οὗ ὁ ἱππεὺς ἔχων τὰ ἄνω τοῦ σώματος ἀδιάβροχα δύναται νὰ διέλθῃ ποταμὸν ὅσον δήποτε ταχὺν καὶ βαθὺν, ὡς ἀπέδειξε τὸ ἐν τῷ ποταμῷ τοῦ Λονδίνου Ταμέσει γενόμενον κατ' αὐτὰς πείραμα. Μεταξὺ πλήθους θεατῶν πανταχόθεν προσελθόντων ὁ ὑπολοχαγὸς ἐξεκίνησε τὴν πέμπτην ὥραν ἀπὸ τῆς γεφύρας τοῦ Οὐεστμίνστερ καὶ μετὰ δίωρον ἐν τῷ ποταμῷ διαμονὴν ἐξῆλθε παρὰ τὴν προκυμαίαν Λαΐμχάους. Συνίσταται δὲ ἡ ἐφεύρεσις τοῦ Ζούμποβιτς εἰς ἐφίππιον διπλοῦν ἐκ καουτσοῦ, δυνάμενον νὰ πληρωθῇ ἀέρος ἢ νὰ χρησιμεύσῃ εἰς μεταφορὰν τροφῶν. Ὅλη δὲ αὕτη ἡ συσκευὴ ἔχει βάρος ὀκτὼ μέχρι δέκα λιτρῶν.

Ἤδη ὑπολείπεται νἀκούσωμεν αἴφνης ἡμέραν τινὰ ὅτι ἡ εὔμορφος Καραδὸκ ἀπέπτη εἰς τὸν ἀέρα μετὰ τοῦ κυρίου της ἁμιλλωμένη πρὸς τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ.

Εἷς Ἀναγνώστης.

ΥΓΙΕΙΝΗ

Περὶ Ὕπνου.

Οὐχὶ ἀδίκως οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐθεοποίησαν τὸν ὕπνον, νομίζοντες αὐτὸν ὡς εὐεργέτην ἐπιτρέποντα εἰς τὸν ἄνθρωπον νὰ ἀναπληροῖ τὴν πέρα τοῦ δέοντος κατανάλωσιν τῶν ἱστῶν τοῦ σώματός του καὶ νὰ ἀποκαθιστᾷ τὴν ἰσορροπίαν τῶν ζωϊκῶν αὐτοῦ δυνάμεων.

Ὁ ἄνθρωπος δὲν δύναται νὰ στερηθῇ ἑκουσίως τοῦ ὕπνου· διότι, ἐὰν εἴτε αἱ ἀσχολίαι του εἴτε ἀσθένειά τις τὸν ἐμποδίζῃ νὰ κοιμηθῇ ἐπί τινα χρόνον, μετ' οὐ πολὺ τὸν καταλαμβάνει ἰσχνότης καὶ ὠχρότης, ὁ ἐγκέφαλος αὐτοῦ καὶ τὰ αἰσθητήρια ἀμβλύνονται καὶ τέλος ἀναγκάζεται νὰ κοιμηθῇ.

Οἱ ἀναγκαζόμενοι νὰ ἐργάζωνται τὴν νύκτα κοιμῶνται βεβαίως τὴν ἡμέραν, ἀλλ' ἡ ἀνάπαυσις αὕτη δὲν ἔχει τὴν αὐτὴν ἀξίαν. Διότι οἱ τοιοῦτοι ἄνθρωποι εἶνε συνήθως ὠχροί, ἰσχνοί, κατεσκληκότες καὶ ὑποκείμενοι εὐκολώτερον εἰς διαφόρους ἀσθενείας. Αὐτὴ ἡ φύσις δέν μας δίδει τὸ παράδειγμα τῆς ἀναπαύσεως τὴν νύκτα; Ἀπὸ τοῦ ταπεινοτάτου ἄνθους μέχρι τοῦ φοβερωτάτου θηρίου τὰ πάντα κοιμῶνται τὴν νύκτα, καὶ μόνος ὁ πεπολιτισμένος ἄνθρωπος ἠθέλησε νὰ μεταβάλῃ τὴν τάξιν ταύτην, ἐπιμένων ὅτι εἶνε προτιμότερον τὸ νὰ κοιμᾶται τὴν ἡμέραν καὶ νὰ διασκεδάζῃ τὴν νύκτα. Ἀλλὰ καὶ πόσον οἰκτρὰ καὶ ἀθλία εἶνε ἡ ὄψις τῶν νυκτο-

Digitized by Google

μάχων τούτων! Ἰδέτε τὰς πυκνὰς καὶ βαθείας των ῥυτίδας, τὸ χρῶμά των τὸ ἀμαυρὸν καὶ ἄχρουν, τοὺς καταπεπονημένους καὶ ἐσβεσμένους ὀφθαλμούς των, τὴν πρόωρον φαλακρότητα καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ προσώπου των διακεχυμένην πλῆξιν καὶ ἀηδίαν!

Κατὰ τὴν παιδικὴν ἰδίως ἡλικίαν εἶνε μᾶλλον ἐπαισθητὴ ἡ ἀνάγκη τοῦ ὕπνου· κατὰ τὴν ἡλικίαν ταύτην τὸ ἐνεργητικὸν τῆς ζωῆς εἶνε τοσούτῳ ζωηρόν, ἡ κατανάλωσις τῶν δυνάμεων εἶνε τηλικαύτη, ὥστε ἡ κατὰ τὴν νύκτα ἀνάπαυσις πρέπει νὰ παρατείνεται ἱκανῶς, ἵνα ἔχῃ καιρὸν νὰ τελῆται ἡ ὀργανικὴ ἀφομοίωσις.

Δὲν ἐννοοῦμεν διατί ἐν τοῖς παιδαγωγείοις καὶ ἐκπαιδευτηρίοις ἀναγκάζουσι τὰ παιδία νὰ ἐγείρωνται λίαν πρωΐ, ἐν ᾧ τοὐναντίον ἔπρεπε νά τα ἀφίνωσιν ἐν τῇ κλίνῃ μέχρι τῆς ἑβδόμης ὥρας. Οἱ τοῦ ἀτόπου τούτου πεῖραν λαβόντες δύνανται νὰ ὁμολογήσωσι μεθ' ἡμῶν ὅτι ὁ πρωϊνὸς κώδων οὐκ ὀλίγον συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ καταστήσῃ μισητὰ τὰ ἔτη τῆς παιδικῆς ἡμῶν ἡλικίας.

Αἱ γυναῖκες ἐν γένει κοιμῶνται πλειότερον τῶν ἀνδρῶν ἕνεκα τῆς νευρικῆς αὐτῶν κράσεως. Οἱ δὲ γέροντες, ὧν τὸ ἐνεργητικὸν εἶνε ὀλιγώτερον, ἔχουσι καὶ ὀλιγωτέρου ὕπνου ἀνάγκην.

Κατὰ δὲ τοὺς θερμοὺς τόπους δὲν ἐπαρκεῖ μόνη ἡ ἀνάπαυσις τῆς νυκτός, ἀλλ' εἶνε ἀνάγκη ὕπνου καὶ τὴν μεσημβρίαν. Ὁ λόγος δὲ τούτου εἶνε ὅτι ἡ συρροὴ τοῦ αἵματος εἰς τὸν ἐγκέφαλον ἐπιφέρει πάντοτε τὴν ἀνάγκην τοῦ ὕπνου· διὰ τοῦτο καὶ οἱ πολύσαρκοι πάντοτε σχεδὸν εἶνε νυσταλέοι. Καθ' ὅσον δὲ προσεγγίζει τις πρὸς Βορρᾶν ἐλαττοῦται καὶ ἡ ἀνάγκη τοῦ ὕπνου, καὶ διὰ τοῦτο οἱ ἄνθρωποι ἐνταῦθα εἶνε μακροβιώτεροι τῶν κατοικούντων τοὺς μεσημβρινοὺς τόπους.

Οἱ καλῶς τρώγοντες καὶ οἱ ἐπὶ ποδὸς ἐργαζόμενοι καὶ ἄνω καὶ κάτω τρέχοντες πάντοτε θὰ κοιμῶνται καλλίτερον καὶ γλυκύτερον τῶν ὀκνηρῶν καὶ τῶν ἀνεπαρκῶς τρεφομένων. Καὶ αἱ περὶ τὰ πνευματώδη ποτὰ καταχρήσεις ἐπιφέρουσιν ὕπνον, ἀλλ' εἶνε περιττὸν νὰ εἴπωμεν ὅτι ὁ τοιοῦτος ὕπνος εἶνε βαρύς, ὀχληρὸς καὶ νοσηρός.

Ἐὰν τις κοιμᾶται μετὰ τὸ φαγητὸν ἡ πέψις γίνεται πάρα πολὺ ζωηρὰ καὶ ἐπειδὴ ἡ θρέψις γίνεται ἀτελὴς δυνατὸν ἐκ τούτου νὰ προέλθωσιν ἀταξίαι τῶν πεπτικῶν ἐνεργειῶν. Ἐὰν δὲ τοὐναντίον προσμείνωμεν νὰ τελεσθῇ ἡ πρώτη περίοδος τῆς πέψεως, ὁ ὕπνος ἔρχεται μὲν μετὰ βραδύτητος ἀλλὰ θὰ εἶνε ἠρεμώτερος καὶ ἀναπαυτικώτερος. Ἀφεύκτως λοιπὸν ὀφείλομεν νὰ κατακλινώμεθα εἰς ὕπνον δύο τοὐλάχιστον ἢ καὶ τρεῖς ὥρας μετὰ τὸ φαγεῖν.

Κατὰ πάσας τὰς ἡλικίας ὀφείλομεν νἀποφεύγωμεν τὸν τεχνητὸν ὕπνον διὰ ναρκωτικῶν, διότι τὸ δυσάρεστον τοῦτο μέσον γίνεται ἕξις καὶ ἄνευ ναρκωτικοῦ δὲν θὰ δυνάμεθα τοῦ λοιποῦ νὰ κοιμώμεθα. Φοβεραὶ δ' εἶνε αἱ συνέπειαι τῆς χρήσεως τοῦ κινδυνώδους τούτου ὕπνου!

Οἱ λεπτοφυεῖς καὶ λυμφατικοὶ ὀφείλουσι νὰ κοιμῶνται πλειότερον παντὸς ἄλλου. Οἱ ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς ἡλικίας ἔχουσιν ἀνάγκην ὕπνου 8 μέχρι 10 ὡρῶν, οἱ δ' ἔφηβοι οὔτε ὀλιγωτέρου τῶν 6 ἀλλ' οὔτε περισσοτέρου τῶν 8. Εἰς δὲ τοὺς γέροντας 6 ὡρῶν ὕπνος εἶνε ἐπαρκέστατος. Ἀλλ' ὅμως δὲν ὑπάρχει περὶ τοῦ ὕπνου κανὼν ἀπόλυτος, διότι ἕκαστος εἰξεύρει κάλλιον παντὸς ἄλλου πόσος χρόνος ἐπαρκεῖ πρὸς ἀνανέωσιν τῶν δυνάμεών του. Ὅθεν ἂς ἀκολουθῶμεν τὰς ἐξαιρέτους συμβουλὰς διασήμου τινὸς ἰατροῦ, λέγοντες εἰς τοὺς ἡμετέρους ἀναγνώστας:

«Κοιμᾶσθε καλῶς καὶ πρὸ πάντων κοιμᾶσθε τὴν νύκτα. Ὁ καλὸς, ὁ ἀληθὴς ὕπνος παρέχει εὐάρεστον αἴσθησιν, ἀναπαύει τὰς δυνάμεις καὶ καθιστᾷ τὸν νοῦν ζωηρὸν καὶ ἀκμαῖον. Μετ' ἀναπαυτικὸν ὕπνον ἐγείρεταί τις ἐλαφρὸς καὶ εὖ ἔχων κατὰ πάντα. Ἡ κόπωσις ἐξηλείφθη ἤδη καὶ αἰσθάνεταί τις ἑαυτὸν ἕτοιμον νὰ ἐπαναλάβῃ τὸ σύνηθες ἔργον του. Τὸ ἦθος βελτιοῦται καὶ φαιδρύνεται, ἡ συμπεριφορὰ γίνεται χαρίεσσα καὶ κομψὴ καὶ δὲν κινδυνεύομεν νὰ ἐκτεθῶμεν εἰς τὸν ψόγον τοῦ πλησίον ὡς ἄνθρωποι δύστροποι καὶ ἀνάγωγοι.»

***

ΜΙΑ ΣΥΜΒΟΥΛΗ ΚΑΘ' ΕΒΔΟΜΑΔΑ

Συνιστῶμεν θερμῶς τοῖς πᾶσι τὸ ἑξῆς ἁπλοῦν καὶ ὀλιγοδάπανον μέσον πρὸς πλύσιν λερῶν ἐνδυμάτων· Θέσον ἐντὸς πίθου 20 ὀκάδας θερμοῦ ὕδατος, 1 ὀκᾶν σάπωνος εἰς ξύσματα καὶ 3 μεγάλα κοχλιάρια ἐλαίου τερεβινθίνης (huile de térébinthine, πωλουμένου ἐν τοῖς φαρμακείοις). Ἀφοῦ καλῶς ἀναμίξῃς τὰς οὐσίας ταύτας, καὶ ταχέως, ὅπως μὴ ψυχρανθῇ τὸ ὕδωρ, ῥίψον ἐντὸς τοῦ πίθου τὰ πρὸς πλύσιν λερὰ ἐνδύματα καὶ κλεῖσον στεγανῶς αὐτὸν διά τινος χονδροῦ ὑφάσματος καὶ βαρέος πώματος. Μετὰ 3 ὥρας δύνασαι νὰ ἐξαγάγῃς τὰ ἐνδύματα, ἅτινα εἶνε ἤδη καθαρά, καὶ νὰ ἀποπλύνῃς διὰ καθαροῦ ὕδατος, πρὸς μείζονα καθαριότητα. Ἐννοεῖται ὅτι εἰς πᾶσαν νέαν πλύσιν τὸ μίγμα ἀνανεοῦται.

Διὰ τοῦ ἀνωτέρω μέσου, ὅπερ μετ' ἐπιτυχίας ἐφήρμοσεν ἡ κοινοποιοῦσα αὐτὸ πρὸς τοὺς ἀναγνώστας τῆς *Ἑστίας*, δὲν φθείρονται τὰ ἐνδύματα, ὅπως διὰ τοῦ παρ' ἡμῖν παραδεδεγμένου τρόπου τῆς πλύσεως, ἀποφεύγει τις μεγάλην δαπάνην, οἰκονομεῖ τὸν χρόνον καὶ, τὸ σπουδαιότερον, δὲν χάνει τὴν οἰκιακήν του εἰρήνην καθ' ὅλας τὰς ἡμέρας τῆς *μπουγάδας*, τοῦ μαρτυρίου τούτου, οὗ τινος μετὰ τρόμου βεβαίως ἀναμιμνήσκεται πᾶσα οἰκοδέσποινα.

Μία συνδρομήτρια τῆς Ἑστίας.

ΑΘΗΝΗΣΙ.—ΤΥΠΟΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ, ΟΔΟΣ ΠΑΤΗΣΙΩΝ, 14.

Digitized by Google

'Αριθ. 154 – Λεπτὰ εἴκοσι.

ΕΤΟΣ Γ'.

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Ἕκτος | Συνδρομὴ ἐτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20.—Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους; καὶ εἶνε ἐτήσιαι—Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὁδὸς Σταδίου, 6. | 10 Δεκεμβρίου 1878

Τῇ 31 Δεκεμβρίου 1878 λήγει τὸ τρίτον ἔτος τῆς Ἑστίας. Ὅσοι τῶν κυρίων συνδρομητῶν ἐπιθυμοῦσι νὰ ἐξακολουθήσωσι λαμβάνοντες τὴν Ἑστίαν καὶ κατὰ τὸ τέταρτον ἔτος, παρακαλοῦνται ν' ἀποστείλωσι πρὸς τὴν διεύθυνσιν αὐτῆς, πρὸ τῆς 1 ἰανουαρίου 1879, τὸ τίμημα τῆς συνδρομῆς, ὅπως μὴ ἐπέλθῃ διακοπὴ τῆς ἀποστολῆς τοῦ φύλλου.

Τὸ Δελτίον δωρεῖται πρὸς τοὺς συνδρομητὰς τῆς Ἑστίας ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς πληρωμῆς τῆς συνδρομῆς.

ΠΑΝΟΜΟΙΟΤΥΠΟΝ ΤΗΣ ΥΠΟΓΡΑΦΗΣ ΤΟΥ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΒΑΡΒΑΚΗ

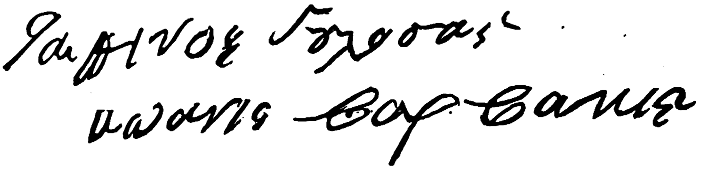

ΟΛΙΒΕΡ ΤΟΥΙΣΤ

Ἐκ τῶν τοῦ Καρόλου Δίκενς.

Συνέχεια· ἴδε σελ. 769.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΖ'

Τί συνέβη κατὰ τὴν νυκτερινὴν συνέντευξιν μετὰ τοῦ κυρίου καὶ τῆς κυρίας Μπάμμπλ καὶ τοῦ Μώγξ.

Ἦτο πνιγηρὰ θερινὴ ἑσπέρα, χονδραὶ δὲ σταγόνες βροχῆς ἔπιπτον ἀραιαὶ προμηνύουσαι ἐπικειμένην σφοδρὰν καταιγίδα, ὅτε ὁ κύριος καὶ ἡ κυρία Μπάμμπλ, διασχίσαντες μίαν τῶν κυριωτέρων ὁδῶν τῆς πόλεως, διηυθύνθησαν εἰς μικρὰν συνοικίαν ἀποτελουμένην ἐκ παλαιῶν καὶ σαθρῶν οἰκιῶν, ᾠκοδομημένων ἐπὶ ἑλώδους καὶ νοσηροῦ μέρους παρὰ τὸ χεῖλος τοῦ ποταμοῦ εἰς ἀπόστασιν ἑνὸς καὶ ἡμίσεος μιλίου ἀπὸ τῆς πόλεως.

Ἀμφότεροι ἐφόρουν παλαιὰ καὶ τετριμμένα ἐνδύματα, ἐπὶ τῷ διττῷ σκοπῷ, τοῦ νὰ προφυλαχθῶσιν ἀπὸ τῆς βροχῆς καὶ νὰ μὴ διεγείρωσι τὴν προσοχήν τινος· ὁ σύζυγος, κρατῶν φανάριον σβεστὸν ἀκόμη, προεπορεύετο, ἀναμφιβόλως ὅπως ἡ κυρία του ἀποφεύγῃ τὸν βόρβορον πατοῦσα ἐπὶ τῶν εὐρέων ἰχνῶν τῶν ποδῶν αὐτοῦ. Ἐβάδιζον ἐν ἄκρᾳ σιγῇ, ἀπὸ καιροῦ δὲ εἰς καιρὸν ὁ κύριος Μπάμμπλ ἐβράδυνε τὸ βῆμα, καὶ ἔστρεφε τὴν κεφαλήν, ὡς εἰ ἤθελε νὰ βεβαιωθῇ ἂν τὸν ἠκολούθει ἡ σύζυγός του· εἶτα βλέπων ὅτι ἐβάδιζεν ἐπὶ τὰ ἴχνη του, ἐτάχυνε τὸ βῆμα σπεύδων εἰς τὸν τόπον τῆς νυκτερινῆς συνεντεύξεως.

Ἡ συνοικία αὕτη οὐδαμῶς ἠδύνατο νὰ ὑπαχθῇ εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀμφιβόλων μερῶν· τοὐναντίον μάλιστα ἡ φήμη αὐτῆς ἦτο πεπαγιωμένη. Γνωστότατον διετέλει ὅτι κατῳκεῖτο ὑπὸ ἐπικινδύνων κακούργων, οἵτινες προςποιούμενοι ὅτι ἀποζῶσιν ἐκ τῆς ἐργασίας των, κυριώτατον πόρον ζωῆς εἶχον τὴν κλοπὴν καὶ τὸ ἔγκλημα. Ἀπετελεῖτο δ' ἐξ ἐλεεινῶν παραπηγμάτων, ᾠκοδομημένων ἄλλων μὲν ἐκ πλίνθων, ἄλλων δὲ ἐκ παλαιῶν σαθρῶν καραβοξύλων, καὶ ἐκτισμένων εἰς ἐλαχίστην ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ. Ἐν τῷ μέσῳ τούτων καὶ πλησιαίτατα τοῦ ποταμοῦ ὑψοῦτο εὐρεῖα οἰκοδομή, χρησιμεύουσα ἄλλοτε εἰς βιομηχανικόν τι κατάστημα, παρέχον ἴσως ἐργασίαν εἰς τοὺς κατοίκους τῶν περὶ αὐτὸ οἰκημάτων· ἀλλ' ἀπὸ πολλοῦ χρόνου ἡ οἰκοδομὴ ἐκείνη ἦν ἔρημος, καὶ κατέπιπτεν εἰς ἐρείπια. Ἡ ὑγρασία εἶχεν ὑποσκάψει τὰ θεμέλια, μέγα δὲ μέρος αὐτῆς εἶχε καταρρεύσει εἰς τὸν ποταμόν, ἐν ᾧ τὸ ἕτερον ἑτοιμόρροπον καὶ ἐπικλινές, ἐφαίνετο κατάλληλον ἀναμένον εὐκαιρίαν ὅπως ἀφ' ἑαυτοῦ κρημνισθὲν τρέξῃ πρὸς ἐντάμωσιν τοῦ συντρόφου εἰς τὸν πυθμένα τοῦ ποταμοῦ.

Πρὸ τοῦ σεσαθρωμένου ἐκείνου κτιρίου ἔστη τὸ ἄξιον ζεῦγος, καθ' ἣν στιγμὴν ἀστραπαὶ ἤρχιζον διασχίζουσαι τὸν ὁρίζοντα καὶ ἡ καταιγὶς ἐξερράγη.

«Κάπου ἐδῶ κοντὰ θὰ ἦναι, εἶπεν ὁ Μπάμμπλ, παρατηρήσας τεμάχιον χάρτου, ὅπερ ἐκράτει ἐν τῇ χειρί.

— Ἔ, τοῦ λόγου σας,» ἠκούσθη φωνή τις ἄνωθεν.

Ὁ Μπάμμπλ ἤγειρε τὴν κεφαλὴν πρὸς τὸ μέρος ὅθεν ἠκούσθη ἡ φωνὴ καὶ εἶδεν εἰς τὸν δεύτερον ὄροφον πρόσωπόν τι εἰς μίαν θυρίδα.

Digitized by Google

«Περιμείνατε μίαν στιγμὴν, ἠκούσθη ἡ φωνή· ἔφθασα ἀμέσως.»

Ἡ κεφαλὴ ἐξηφανίσθη καὶ ἐκλείσθη ἡ θυρίς.

«Αὐτὸς εἶναι ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος;» ἠρώτησεν ἡ κυρία Μπάμμπλ.

Ὁ κύριος Μπάμμπλ κατένευσε.

«Τότε λοιπὸν νὰ προσέχῃς εἰς ὅ τι σοῦ εἶπα καὶ νὰ ὁμιλῇς ὅσῳ τὸ δυνατὸν ὀλιγώτερον, ἄλλεως θὰ προδοθῇς ἀμέσως,» εἶπεν ἡ κυρία.

Ὁ κύριος Μπάμμπλ, ὅστις μετὰ τρόμου παρετήρησε τὸ σεσαθρωμένον ἐκεῖνο κτίριον, ἡτοιμάζετο κατὰ πᾶσαν πιθανότητα νἀποφανθῇ ὅτι θὰ διέτρεχον μέγαν κίνδυνον ἐκτιθέμενοι περισσότερον εἰς τὴν προκειμένην ὑπόθεσιν, ὅτε ἐπεφάνη ὁ Μῶνξ καὶ ἀνοίξας μικράν τινα θύραν πλησίον τοῦ μέρους ὅπου ἵσταντο οἱ δύο σύζυγοι ἔνευσεν αὐτοῖς νὰ εἰσέλθωσιν.

«Γρήγορα λοιπόν! ἀνεφώνησεν ἀνυπομόνως, κτυπῶν τὸν πόδα.... Θά με κρατῆτε ἐδῶ τόσην ὥρα!»

Ἡ γυνὴ, ἥτις ἐφάνη κατ' ἀρχὰς διστάσασα, εἰσῆλθε μετὰ θάρρους χωρὶς νὰ περιμείνῃ πλείονας παρακλήσεις, ταύτην δὲ εἴτε ἐξ ἐντροπῆς, εἴτε φοβούμενος νὰ μείνῃ μόνος ὀπίσω, ἠκολούθησε καὶ ὁ κύριος Μπάμμπλ, ἀλλὰ μετὰ προφανοῦς δυσαρεσκείας καὶ δειλίας, ἀπολέσας τὴν μεγαλοπρεπῆ ἐκείνην σοβαρότητα, ἥτις ἐν πάσῃ περιστάσει διέκρινεν αὐτόν.

«Τί διάβολο ἐστέκεσθε τόσον καιρὸν ἔξω εἰς τὴν λάσπη νά σας δέρνῃ ἡ βροχή; ἠρώτησεν ὁ Μῶνξ τὸν Μπάμμπλ, ἀφ' οὗ προηγουμένως ἐκλείδωσε τὴν θύραν.

— Ἠθέλαμεν.... νὰ δροσισθοῦμεν ὀλίγον, ἐψέλλισεν ὁ Μπάμμπλ, βλέπων ἔντρομος τὸν Μῶνξ.

— Νὰ δροσισθῆτε! ὑπολαβὼν εἶπεν οὗτος. Ἐλάτε δά! ὅλη ἡ βροχὴ ὅση ἔπεσε, καὶ ὅση ἠμπορεῖ νὰ πέσῃ ποτὲ, δὲν ἀρκεῖ νὰ δροσίσῃ τὴν φλόγα τῆς κολάσεως, τὴν ὁποίαν ἕνας μόνος ἄνθρωπος δύναται νὰ ἔχῃ ἐντός του. Νὰ δροσισθῆτε! δὲν εἶναι αὐτὸ ὁποῦ θά σας δροσίσῃ καὶ ἡσυχάσατε.»

Μετὰ τὴν ἀβρόφρονα ταύτην προσφώνησιν ὁ Μῶνξ ἐστράφη πρὸς τὴν οἰκονόμον καὶ τὴν εἶδε μὲ βλέμμα τόσον ἀπειλητικὸν, ὥστε αὐτὴ, ἥτις εὐκόλως δὲν ἐτρόμαζε, μὴ δυνηθεῖσα νὰ ὑποστῇ τὴν δύναμιν αὐτοῦ, ἐταπείνωσε τοὺς ὀφθαλμούς.

«Αὐτὴ εἶναι ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος γυναῖκα; ἠρώτησεν ὁ Μῶνξ.

— Χμ! Ναί! ἀπεκρίνατο ὁ κύριος Μπάμμπλ, προσπαθῶν ὡς ἠδύνατο νἀκολουθήσῃ τὴν παραγγελίαν τῆς συζύγου του.

— Ἴσως νομίζετε ὅτι αἱ γυναῖκες δὲν ἠμποροῦν νὰ κρατήσουν ποτὲ κἀνὲν μυστικὸν, εἶπεν ἡ οἰκονόμος, διακόψασα τὸν ἄνδρα της καὶ προσηλώσασα καὶ αὐτὴ ἐταστικὸν βλέμμα ἐπὶ τοῦ Μῶνξ.

— Εἰξεύρω ὅτι ὑπάρχει ἓν μυστικὸν τὸ ὁποῖον φυλάττουσι πάντοτε μέχρις ὅτου ἀνακαλυφθῇ, εἶπε περιφρονητικῶς ὁ Μῶνξ.

— Καὶ ποῖον εἶναι αὐτό; ἠρώτησεν ἡ οἰκονόμος διὰ τοῦ αὐτοῦ τόνου.

— Ἡ ἀπώλεια τῆς τιμῆς των, ἀπεκρίνατο ὁ Μῶνξ· διὰ τὸν αὐτὸν λόγον, ἐὰν κἀμμία γυναῖκα κατέχῃ μυστικὸν, τὸ ὁποῖον ἠμποροῦσε νά την στείλῃ εἰς τὴν κρεμάλαν ἢ εἰς τὴν ἐξορίαν, δὲν ὑπάρχει φόβος νά το εἴπῃ εἰς κανένα. Μὲ καταλαμβάνετε, κυρία;

— Ὄχι, ἀπεκρίνατο ἡ οἰκονόμος, ἐρυθριάσασα.

— Βέβαια! εἶπεν ὁ Μῶνξ μυκτηριστικῶς, πῶς εἶναι δυνατὸν νά με καταλάβετε;»

Ἐκύτταξε τοὺς δύο ἐπισκέπτας μετ' ἤθους ἀπειλητικοῦ ἅμα καὶ σαρκαστικοῦ, ἔνευσεν αὐτοῖς καὶ αὖθις νά τον ἀκολουθήσωσι καὶ διῆλθε γοργῷ τῷ βήματι εὐρεῖαν καὶ χαμηλὴν αἴθουσαν. Καθ' ἣν δὲ στιγμὴν ἡτοιμάζετο νἀναβῇ στενήν τινα κλίμακα, ἢ μᾶλλον ἀναβάθραν φέρουσαν εἰς τὸν ἄνω ὄροφον, ἤστραψεν αἴφνης καὶ ἐπηκολούθησεν ἰσχυρὰ βροντὴ, ἐκ βάθρων συνταράξασα τὸ καταρρέον κτίριον.

«Ἀκούετε; ἀνεφώνησεν ὀπισθοχωρήσας· ἀκούετε τὰς βροντὰς αὐτὰς, αἱ ὁποῖαι φαίνονται ἐπαναλαμβανόμεναι ἀπὸ τὸν ἀντίλαλον ἑκατὸν σπηλαίων, ὅπου οἱ δαίμονες κρύπτονται περίφοβοι; εἰς τὸν διάβολον αὐταὶ αἱ βρονταί! φρίσσω ὅταν τὰς ἀκούω!»

Ἐτήρησε σιγὴν ἐπί τινας στιγμὰς, καὶ ἀκολούθως ἀπεκάλυψεν αἰφνιδίως τὸ πρόσωπον ὅπερ διὰ τῶν χειρῶν του ἔκρυπτεν, ὁ δὲ Μπάμμπλ μεγάλως ἐξεπλάγη ἰδὼν αὐτὸν ὠχρὸν ὡς πτῶμα καὶ σφόδρα τεταραγμένον.

«Αὐταὶ αἱ νευρικαὶ ταραχαὶ μὲ καταλαμβάνουσιν ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν, εἶπεν ὁ Μῶνξ παρατηρήσας τὴν ἔκπληξιν τοῦ Μπάμμπλ, καὶ ἐνίοτε προέρχονται ἀπὸ τὰς βροντάς. Ἀλλὰ μὴ δίδετε προσοχὴν εἰς ἐμὲ, ἐτελείωσεν αὐτὴν τὴν φοράν.»

Καὶ ταῦτα εἰπὼν, ἀνῆλθε διὰ τῆς ἀναβάθρας εἰς τὸ δωμάτιον, οὗ ἔσπευσε νὰ κλείσῃ τὸ παράθυρον, καὶ κατεβίβασε χαμηλότερα φανόν τινα κρεμάμενον διὰ μιᾶς τροχαλίας ἀπό τινος μεγάλης δοκοῦ τῆς ὀροφῆς. Ὁ φανὸς ἐκεῖνος ἐφώτιζεν ἀμυδρῶς μίαν παλαιὰν τράπεζαν καὶ τρία καθίσματα πλησίον αὐτῆς.

«Τώρα, εἶπεν ὁ Μῶνξ, ὅτε καὶ οἱ τρεῖς ἐκάθησαν, τὸ γοργὸ καὶ χάριν ἔχει. Ἡ γυναῖκα εἰξεύρει περὶ τίνος πρόκειται βέβαια;»

Ἡ ἐρώτησις ἀπηυθύνετο πρὸς τὸν Μπάμμπλ· ἀλλὰ προτοῦ οὗτος νἀνοίξῃ τὸ στόμα, προλαβοῦσα ἡ σύζυγός του διεβεβαίωσεν ὅτι ἦτο ἐν γνώσει πάντων.

«Μοῦ εἶπε πῶς εὑρίσκεσθε μαζὶ μὲ τὴν γρηὰ ἐκείνην στρίγγλα τὴν νύκτα ὁποῦ ἀπέθανε, καὶ ὅτι σᾶς εἶπε κἄτι τι....

Digitized by Google

— Περὶ τῆς μητρὸς τοῦ παιδίου, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα ἀναφέρατε; ἀπεκρίνατο ἡ οἰκονόμος διακόψασα αὐτόν. Μάλιστα.

— Ἡ πρώτη μου ἐρώτησις λοιπὸν εἶναι, τί εἴδους ἀνακοίνωσις ἦτο αὐτή; εἶπεν ὁ Μώνξ.

— Αὐτὴ πρέπει νὰ ἦναι ἡ δευτέρα σας ἐρώτησις, ὑπολαβοῦσα εἶπεν ἡ γυνή. Κατ' ἀρχὰς πρέπει νὰ μάθωμεν πόσον ἀξίζει αὐτὴ ἡ ἀνακοίνωσις.

— Ποῖος διάβολος ἠμπορεῖ νὰ εἴπῃ πόσον ἀξίζει, χωρὶς νὰ εἰξεύρῃ τί εἴδους εἶναι; ἠρώτησεν ὁ Μώνξ.

— Κανεὶς ἄλλος καλλίτερα ἀπὸ σᾶς, εἶμαι βεβαία, ἀπεκρίνατο ἡ κυρία Μπάμμπλ, ἥτις ἦτο πολὺ ζωηρά, ὡς ἠδύνατο νὰ πιστοποιήσῃ καὶ ὁ σύζυγός της διὰ πολλῶν ἀποδείξεων.

— Χμ! ἔκαμεν ὁ Μώνξ πολὺ ἐκφραστικῶς, μὴ δυνάμενος ὅμως νἀποκρύψῃ τὴν περιεργίαν του. Θὰ πρόκειται ἴσως νὰ κερδήσῃ κανεὶς καὶ χρήματα, ἔ;

— Ἴσως, ἀπεκρίνατο ἐκείνη ἐπιφυλακτικῶς.

— Μήπως τῆς ἐπῆραν κανὲν πρᾶγμα, εἶπεν ὁ Μώνξ μετὰ ζωηρότητος, κανὲν πρᾶγμα τὸ ὁποῖον νὰ ἔφερεν ἐπάνω της.... κανέν....

— Ἀρκετά, ὑπολαβοῦσα εἶπεν ἡ κυρία Μπάμμπλ· αὐτὰ εἶναι ἱκανὰ διὰ νὰ βεβαιωθῶ ὅτι εἶσθε ὁ μόνος κατάλληλος ἄνθρωπος, εἰς τὸν ὁποῖον ἔπρεπε νἀπευθυνθῶ.»

Ὁ κύριος Μπάμμπλ, εἰς ὃν ἡ καλλίστη αὐτοῦ σύμβιος οὐδέποτε ἠξίωσε νἀνακοινώσῃ λεπτομέρειάν τινα περὶ τοῦ μυστικοῦ ἐκείνου, ἤκουε τὸν διάλογον, προτεταμένον ἔχων τὸν λαιμὸν καὶ ἔκθαμβος βλέπων ὁτὲ μὲν τὴν γυναῖκά του ὁτὲ δὲ τὸν Μώνξ, μηδόλως ἀποπειρώμενος νἀποκρύψῃ τὴν ἔκπληξίν του, ἥτις ἐπηύξησεν ὅταν ὁ τελευταῖος οὗτος ἠρώτησε πόσα ἀπαιτεῖ διὰ νἀποκαλύψῃ τὸ μυστικὸν ἐκεῖνο.

«Πόσον τὸ ἐκτιμᾶτε σεῖς; ἠρώτησεν ἡ γυνή, ἀπαθῶς, ὡς πρότερον.

— Ἴσως διὰ τίποτε, ἴσως καὶ δι' εἴκοσι λίρας στερλίνας, ἀπεκρίνατο ὁ Μώνξ. Ὁμιλήσατε λοιπόν, ἐὰν θέλετε νά το μάθω.

— Προσθέσατε ἀκόμη πέντε λίρας. Δώσατέ μου εἰκοσιπέντε γυινέας, καὶ τότε θά σας εἴπω ὅ,τι εἰξεύρω.... ἀλλ' ὄχι προτήτερα.

— Εἴκοσι πέντε λίρας στερλίνας! ἀνεφώνησεν ὁ Μώνξ.

— Σᾶς ὡμίλησα παστρικὰ καὶ ξάστερα, ἀπεκρίνατο ἡ κυρία Μπάμμπλ. Δὲν εἶναι κανὲν σπουδαῖον ποσόν.

— Δὲν εἶναι σπουδαῖον ποσόν! εἶπεν ἀνυπομόνως ὁ Μώνξ. Δι' ἓν ἐλεεινὸν μυστικόν, τὸ ὁποῖον δὲν θά μου χρησιμεύσῃ ἴσως εἰς τίποτε ὅταν τὸ μάθω, καὶ τὸ ὁποῖον ἔμεινε λησμονημένον ἐπὶ δώδεκα ἔτη!

— Τοιαῦτα πράγματα διατηροῦνται καλά, καί, 'σὰν τὸ κρασί, μὲ τὸν καιρὸν διπλασιάζεται καὶ ἡ ἀξία των, παρετήρησεν ἡ κυρία Μπάμμπλ μετὰ τῆς αὐτῆς ἀδιαφορίας καὶ σταθερότητος, ἣν ἀνέπτυξε καθ' ὅλον τὸν διάλογον.

— Καὶ τί θὰ γίνῃ ἂν πληρώσω καὶ τὸ πρᾶγμα δὲν ἔχῃ κάμμίαν ἀξίαν; ἠρώτησεν ὁ Μώνξ μετά τινος ἐνδοιασμοῦ.

— Ἠμπορεῖτε εὔκολα νά μου πάρητε τὰ χρήματα ὀπίσω, εἶπεν ἡ οἰκονόμος. Διότι εἶμαι γυναῖκα, εἶμαι μόνη ἐδῶ καὶ χωρὶς κάμμίαν προστασίαν.

— Οὔτε μόνη, ἀγαπητή μου, οὔτε χωρὶς προστασίαν, παρετήρησεν ὁ κύριος Μπάμμπλ διὰ φωνῆς ὑποτρεμούσης ἐκ τοῦ φόβου. Εἶμαι καὶ ἐγὼ ἐδῶ, ἀγαπητή μου. Ἄλλως τε, προσέθηκεν ὁ κύριος Μπάμμπλ, οὗ οἱ ὀδόντες συνεκρούοντο ἐκ τοῦ τρόμου ἐν ᾧ ὡμίλει, ὁ κύριος Μώνξ εἶναι ἄνθρωπος πολὺ καθὼς πρέπει καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν ποτὲ νὰ μεταχειρισθῇ βίαν ἐναντίον προσώπων τῆς ἐνορίας. Ὁ κύριος Μώνξ εἰξεύρει ὅτι δὲν εἶμαι πλέον εἰς τὸ ἄνθος τῆς ἡλικίας μου, ὅτι εἶμαι ὀλίγον μεστωμένος νὰ εἰποῦμε· ἀλλὰ θὰ ἔχει ἀκούσει... δὲν ἀμφιβάλλω πῶς ὁ κύριος Μώνξ θὰ ἔχει ἀκουστά, ὅτι εἶμαι ὑπάλληλος μὲ πολλὴν ἀποφασιστικότητα καὶ θάρρος, καὶ ὅτι ἔχω μεγάλην δύναμιν, μιὰ φορὰ ποῦ μοῦ ἀναιβοῦν οἱ καπνοὶ εἰς τὸ κεφάλι. Πρέπει νά μου ἀναίβουν οἱ καπνοὶ εἰς τὸ κεφάλι διὰ νὰ ἰδῇς!»

Ταῦτα λέγων ὁ κύριος Μπάμμπλ, ἐκίνησε τὸ φανάριον ὅπερ ἔφερε μὲ ἀποφασιστικότητα, ἀλλ' ἐκ τῆς μεγάλης ταραχῆς τοῦ προσώπου του κατεδείκνυτο ὅτι τῷ ἦτο ἀδύνατον νὰ φανῇ ἀρειμάνιος, ἐκτὸς μόνον ὅτε εὑρίσκετο ἔμπροσθεν πτωχῶν ἢ ἄλλων ἀδυνάτων καὶ ἀνυπερασπίστων ἀνθρώπων.

«Εἶσαι ἀνόητος, εἶπεν ἡ κυρία Μπάμμπλ, καὶ καλλίτερα θὰ ἔκαμνες ἂν ἐκρατοῦσες τὴν γλῶσσάν σου.

— Θὰ ἔκαμνε πολὺ καλλίτερα ἂν τὴν ἔκοβε πρὶν νὰ ἔλθῃ, ἂν δὲν εἰξεύρῃ νὰ ὁμιλῇ σιγαλώτερα, εἶπεν ὁ Μώνξ. Εἶναι λοιπὸν ἄνδρας σας;

— Αὐτός! ἄνδρας μου! ἐτραύλισεν ἡ οἰκονόμος ἀποφεύγουσα νἀποκριθῇ.

— Τὸ ὑπώπτευσα ὅταν ἤλθετε, ἐξηκολούθησεν ὁ Μώνξ, ὃν δὲν διέλαθεν ὀργίλον βλέμμα, ὅπερ ἡ κυρία Μπάμμπλ ἐξηκόντισε κατὰ τοῦ συζύγου της. Τόσῳ τὸ καλλίτερον· εὑρίσκω ὀλιγωτέραν δυσκολίαν νὰ διαπραγματευθῶ μὲ δύο πρόσωπα, ὅταν εἰξεύρω ὅτι καὶ τὰ δύω μίαν μόνον ἔχουσι θέλησιν. Καὶ διὰ νά σας δείξω πῶς δὲν χωρατεύω.... νά!»

Καὶ ἐρευνήσας εἰς τὰ θυλάκιά του, ἐξήγαγε σακκίδιόν τι ἐκ χονδροῦ ὑφάσματος, ἐμέτρησεν εἴκοσι πέντε χρυσᾶ νομίσματα ἐπὶ τῆς τραπέζης καὶ τὰ ὤθησε πρὸς τὸ μέρος τῆς γυναικός.

«Τώρα, εἶπε, μαζεύσατέ τα. Καὶ ὅταν περάσῃ

Digitized by Google

ἡ κατηραμένη αὐτὴ βροντή, τὴν ὁποίαν αἰσθάνομαι ὅτι θὰ ἐκραγῇ ἐπάνω ἀπὸ τὰς κεφαλάς μας, τότε διηγηθῆτέ μου τί ἠξεύρετε.»

Ἡ βροντὴ ἠκούσθη πράγματι πλησιαίτατα καὶ σχεδὸν ὑπεράνω τῶν κεφαλῶν αὐτῶν. Ὅτε δ' ἔπαυσεν ἀντηχοῦσα, ὁ Μὼνξ ὕψωσε τὸ μέτωπον καὶ προσέκλινεν, ὅπως κάλλιον ἀκούσῃ τὴν διήγησιν τῆς γυναικός. Τὰ τρία πρόσωπα αὐτῶν ἤγγιζον σχεδὸν ἄλληλα, διότι ἀμφότεροι μὲν οἱ ἄνδρες ἔκυπτον ἐπὶ τῆς τραπέζης, ὅπως εὐκρινέστερον ἀκούσωσιν, ἡ δὲ γυνὴ προσέκλινεν ἵνα δύνηται νὰ ὁμιλῇ ταπεινῇ τῇ φωνῇ. Ἡ ἀμυδρὰ λάμψις τοῦ ἐκ τῆς ὀροφῆς κρεμαμένου φανοῦ ἐφώτιζε τὰς μορφὰς αὐτῶν, καταφανεστέραν ποιοῦσα τὴν ὠχρότητα καὶ τὴν πλήρη ἀνησυχίας ἔκφρασιν τῆς φυσιογνωμίας των. Τὰ πάντα περὶ αὐτοὺς ἦσαν βεβυθισμένα εἰς σκότος, καὶ βλέπων τις αὐτοὺς ἠδύνατο νά τους ἐκλάβῃ ὡς τρία φάσματα.

«Ὅταν ἡ γυναῖκα ἐκείνη, τὴν ὁποίαν ὠνομάζαμεν γρηὰ Σώλλυ ἀπέθανεν, εἶπεν ἡ οἰκονόμος, ἤμην μόνη μὲ αὐτήν.

— Καὶ δὲν ἦτο κανεὶς ἄλλος μαζί σας; ἠρώτησεν ὁ Μὼνξ διὰ φωνῆς ὑποκώφου· μήπως ἦτο κανεὶς ἀσθενὴς ἢ κανεὶς παράφρων εἰς ἄλλο κρεβάτι; κανεὶς ἐπὶ τέλους, ὁ ὁποῖος νὰ ἠμπορῇ νἀκούῃ ἢ νὰ καταλαμβάνῃ τίποτε;

— Οὐδὲ ψυχή, ἀπεκρίνατο ἡ γυνή· εἴμεθα μόναι· ἐγὼ μονάχη ἤμην κοντά της τὴν στιγμὴν ὁποῦ ἀπέθανε.

— Καλά, εἶπεν ὁ Μὼνξ, ἀτενίσας αὐτὴν προσεκτικῶς, ἐξακολουθήσατε.

— Μοὶ ἔκαμε λόγον, ἐξηκολούθησεν ἡ οἰκονόμος, περὶ μιᾶς νέας, ἡ ὁποία ἐγέννησεν ἓν ἀρσενικὸν παιδὶ πρὸ ὀλίγων ἐτῶν, ὄχι μόνον εἰς τὸ ἴδιον δωμάτιον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ἴδιον κρεβάτι, ὅπου ἔμελλε νἀποθάνῃ ἡ ἀσθενής.

— Ἆ! ἀνεφώνησεν ὁ Μὼνξ, μὲ τρέμοντα χείλη. Ἀνάθεμα!... Πῶς τὰ φέρνει ὁ διάβολος νὰ ξεφανερώνωνται εἰς τὸ τέλος ὅλα!

— Τὸ παιδὶ εἶναι αὐτό, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα τοῦ εἴπετε χθές, εἶπεν ἡ οἰκονόμος, ὑποδεικνύουσα ἀμελῶς τὸν σύζυγόν της· ἡ νοσοκόμος ἐκείνη ἔκλεψε τὴν μητέρα.

— Ἐν ὅσῳ ἀκόμη ἔζη; ἠρώτησεν ὁ Μὼνξ.

— Μετὰ τὸν θάνατόν της, ἀπεκρίνατο ἡ γυνὴ μετά τινος φρίκης. Ἐπῆρε ἀπὸ τὸ πτῶμα τῆς μητρός, ἐκεῖνο ὁποῦ αὐτὴ τὴν παρεκάλεσεν εἰς τὴν τελευταίαν της ὥραν νά το φυλάξῃ διὰ τὸ παιδί της.

— Καὶ ἐκείνη τὸ ἐπώλησε! ἀνεκραύγασεν ὁ Μὼνξ ἄπελπις. Τὸ ἐπώλησε; ποῦ; πότε; εἰς ποῖον; πρὸ πόσου καιροῦ;

— Τὴν στιγμὴν ὅπου μὲ μεγάλον κόπον μοὶ ἔλεγεν ὅτι τὸ ἔκλεψεν, εἶπεν ἡ οἰκονόμος, ἐπανέπεσεν εἰς τὸ κρεβάτι της καὶ ἐξεψύχησε.

— Χωρὶς νὰ προσθέσῃ τίποτε; εἶπεν ὁ Μὼνξ μανιώδης· εἶναι ψεῦμα, δὲν με γελοῦν ἐμέ. Θὰ εἶπε καὶ κάτι τι ἄλλο. Θά σας σκοτώσω καὶ τοὺς δύο ἂν χρειασθῇ, ἀλλὰ θὰ μάθω τί εἶπε.

— Δὲν ἔβγαλεν οὐδὲ γρῦ πλέον, εἶπεν ἡ γυνή, ἥτις οὐδόλως ἐφάνη ταραχθεῖσα ἐκ τῆς παραφορᾶς τοῦ ξένου, ἐν ᾧ τοὐναντίον ὁ κύριος Μπάμμπλ εἶχε κυριευθῇ ὑπὸ φόβου ὑπερβολικοῦ· ἀλλὰ μὲ τὸ χέρι της ἔπιασε τὸ φόρεμά μου, καὶ ὅταν εἶδα ὅτι ἦτο νεκρὰ προσπαθοῦσα νὰ βγάλω τὸ χέρι της παρετήρησα πῶς ἐκράτει σφικτὰ ἓν παλαιὸν κομμάτι χαρτί.

— Καὶ τί εἶχεν αὐτὸ διπλωμένο;... ἠρώτησε διακόψας αὐτὴν ὁ Μώνξ.

— Τίποτε ἀπολύτως, ἀπεκρίνατο ἡ γυνή· ἦτο ἀπόδειξις τοῦ ἐνεχυροδανειστηρίου.

— Τίνος; ἠρώτησεν ὁ Μώνξ.

— Θά σας τὸ εἴπω ἀργότερα, εἶπεν ἡ γυνή. Ὑποθέτω ὅτι εἶχε κρατήσει πολὺν καιρὸν τὸ κόσμημα μὲ τὴν ἐλπίδα νά το ξεκάμῃ μὲ μεγάλην ὠφέλειαν, ἔπειτα τὸ ἐνεχυρίασε καὶ ἀνανέωνε κάθε χρόνον τὴν ἀπόδειξιν διὰ νὰ μὴ λήξῃ καὶ τὸ χάσῃ. Περίστασις φαίνεται δὲν παρουσιάσθη διὰ νά το ἀποσύρῃ, καί, καθὼς σᾶς λέγω, ἀπέθανε κρατοῦσα εἰς τὸ χέρι τὸ χαρτὶ ἀκάθαρτον καὶ μεταχειρισμένον· ἡ προθεσμία ἔληγε μετὰ δύο ἡμέρας. Ἐσκέφθην ὅτι τὸ κόσμημα αὐτὸ κάμμίαν ἡμέραν θὰ εἶχε ἀξίαν, καὶ τὸ ἐπῆρα.

— Ποῦ εὑρίσκεται τώρα; ἠρώτησε παραυτὰ ὁ Μώνξ.

— Ἐδῶ εἶναι,» ἀπεκρίνατο ἡ γυνή. Καὶ ὡς ἀνακουφισθεῖσα, διότι ἀπηλλάγη αὐτοῦ, ἔρριψε μετὰ σπουδῆς ἐπὶ τῆς τραπέζης μικρὸν δερμάτινον σακκίδιον, μόλις χωροῦν ἓν ὡρολόγιον. Ὁ Μὼνξ ἥρπασεν αὐτό, καὶ μὲ τρέμουσαν χεῖρα τὸ ἤνοιξε. Περιεῖχε δὲ μικρὰν χρυσῆν μεταλλίαν μετὰ δύο βοστρύχων καὶ ἑνὸς δακτυλίου ἀρραβῶνος.

«Ἔχει μέσα χαραγμένον τὸ ὄνομα *Ἀγνή*, εἶπεν ἡ γυνή· οἰκογενειακὸν ὄνομα ἐλλείπει. Ἔπειτα ἔχει μίαν χρονολογίαν, ἡ ὁποία εἶναι ἑνὸς ἔτους περίπου πρὸ τῆς γεννήσεως τοῦ παιδιοῦ.

— Ὅλα αὐτὰ εἶναι; ἠρώτησεν ὁ Μώνξ, ἀφ' οὗ προηγουμένως ἐξήτασε μετὰ προσοχῆς τὸ περιεχόμενον τοῦ σακκιδίου.

— Ὅλα,» ἀπεκρίνατο ἡ γυνή.

Ὁ κύριος Μπάμμπλ ἀνέπνευσεν, ἰδὼν μετὰ χαρᾶς ὅτι ἡ ἱστορία ἐπλησίαζεν εἰς τὸ τέλος της καὶ εἰσέτι δὲν ἐγίνετο λόγος περὶ ἀποδόσεως τῶν εἴκοσι πέντε λιρῶν.

«Αὐτὰ εἶναι ὅλα ὅσα γνωρίζω περὶ τῆς ὑποθέσεως αὐτῆς, εἶπεν ἡ γυνὴ πρὸς τὸν Μὼνξ μετὰ βραχεῖαν σιγήν, καὶ δὲν θέλω νὰ εἰξεύρω περισσότερα, αὐτὸ εἶναι πλέον ἀσφαλές. Ἀλλὰ ἠμπορῶ νὰ σᾶς παρακαλέσω νά μου ἐξηγήσητε δύο ζητήματα;

Digitized by Google

— Μάλιστα, ἀπεκρίνατο ὁ Μῶνξ, ἐκπλαγεὶς ὁπωσοῦν. Ἂν σοῦ ἀπαντήσω ὅμως ἢ ὄχι εἶναι ζήτημα.

— Τότε τὰ ζητήματα γίνονται τρία, ἐτόλμησε νὰ παρατηρήσῃ ὁ κύριος Μπάμμπλ χάριν ἀστεϊσμοῦ.

— Αὐτὰ ἐπεριμένατε νὰ μάθετε ἀπὸ ἐμέ; ἠρώτησεν ἡ οἰκονόμος.

— Ναί, ἀπεκρίνατο ὁ Μῶνξ, καὶ τὸ ἄλλο ζήτημα;

— Περὶ τοῦ τί σκοπεύετε νά το κάμετε, καὶ ἂν ἠμπορεῖτε νά το μεταχειρισθῆτε ἐναντίον μου.

— Οὐδέποτε, ἀπεκρίνατο ὁ Μῶνξ οὔτε ἐναντίον σας οὔτε ἐναντίον μου. Νά! Κυττάξατε, ἀλλὰ μὴ κάμετε βῆμα διότι εἴσθε χαμένοι.»

Ταῦτα εἰπὼν παρεμέρισεν αἴφνης τὴν τράπεζαν καὶ τραβήξας ἕνα σιδηροῦν κρίκον ἄνοιξεν εὐρεῖαν καταπακτὴν ἀκριβῶς ὑπὸ τοὺς πόδας τοῦ κυρίου Μπάμμπλ, ὅστις ὠπισθοδρόμησεν ὀλίγα βήματα ἔντρομος.

«Κυττάξατε εἰς τὸ βάθος, εἶπεν ὁ Μῶνξ καταβιβάζων τὸν φανὸν εἰς τὸ βάραθρον· ἠμποροῦσα νά σας κρημνίσω εὐκολώτατα, ἂν ἤθελα, ὅτε ἐκάθησθε ἐπάνω.»

Ἐνθαρρυνθεῖσα οὕτως ἡ οἰκονόμος ἐπλησίασεν εἰς τὸ χεῖλος τῆς καταπακτῆς, καὶ αὐτὸς δὲ ὁ κύριος Μπάμμπλ, ὑπὸ περιεργίας κινούμενος, ἐτόλμησε νὰ κάμῃ τὸ αὐτό. Τὸ ὁρμητικὸν τοῦ ποταμοῦ ῥεῦμα, αὐξηθὲν διὰ τῆς βροχῆς, ἐρόχθει εἰς τὸ βάθος τοῦ βαράθρου, ὁ δὲ ῥόθος αὐτοῦ κατέπνιγε πάντα ἄλλον κρότον. Ὑπῆρχεν ἄλλοτε ἐκεῖ εἷς μύλος, τὸ δὲ περὶ τὸν παλαιὸν αὐτοῦ τροχὸν ἀφρίζον ῥεῦμα, μὴ ἀναχαιτιζόμενον ὑπὸ τόσῳ ἀσθενῶν κωλυμάτων, ἐξώρμει ἐκεῖθεν μετὰ μείζονος δυνάμεως.

«Ἐὰν ἐρρίπτετο τὸ σῶμα ἀνθρώπου εἰς τὸ ῥεῦμα αὐτό, ποῦ θὰ εὑρίσκετο αὔριον τὸ πρωΐ; ἠρώτησεν ὁ Μῶνξ, περιάγων τὸν φανὸν κατὰ παντοίας διευθύνσεις ὅπως φωτίσῃ τὸ ζοφερὸν ἐκεῖνο φρέαρ.

— Δώδεκα μίλια μακρὰν καὶ κατακομματιασμένον,» ἀπεκρίνατο ὁ Μπάμμπλ ἐπὶ μόνῃ τῇ ἰδέᾳ ταύτῃ φρικιάσας.

Ὁ Μῶνξ ἐξήγαγε τοῦ κόλπου του τὸ μικρὸν δέμα, ὅπερ ἐν σπουδῇ εἶχε κρύψει, προσέδεσεν αὐτὸ στερεῶς εἰς τεμάχιον μολύβδου, ἐκεῖ που πλησίον εὑρεθέντος, καὶ τὸ ἔρριψεν εἰς τὸ βάραθρον. Ἔπεσε τοῦτο κατ' εὐθεῖαν, ἠκούσθη ἀσθενὴς κρότος αὐτοῦ πεσόντος εἰς τὸ ῥεῦμα, ὅπερ παρέσυρεν αὐτό.

Καὶ οἱ τρεῖς προσεῖδον ἀλλήλους, καὶ ἐφάνησαν ὡς ἀνακουφισθέντες ἐκ μεγάλου βάρους.

«Ἐτελείωσεν! εἶπεν ὁ Μῶνξ κλείσας τὴν καταπακτήν· ἐὰν ἡ θάλασσα ἀποδίδει τοὺς εἰς τὰ βάθη της νεκρούς, καθὼς λέγουν τὰ βιβλία, φυλάττει ὅμως τὸν χρυσὸν καὶ τὸν ἄργυρον, καὶ κατὰ συνέπειαν αὐτὸ τὸ κολοκύθι. Δὲν ἔχομεν ἄλλο τίποτε νὰ εἰποῦμε, ὥστε δυνάμεθα νὰ διακόψωμεν τὴν εὐχάριστον αὐτὴν συνέντευξιν.

— Μετὰ πάσης χαρᾶς, ἔσπευσε νὰ εἴπῃ ὁ κύριος Μπάμμπλ, ἀνοίκειον δεικνύων ζῆλον.

— Ἐλπίζω πῶς θὰ βάλετε κλειδὶ εἰς τὴν γλῶσσάν σας, εἶπεν ὁ Μῶνξ ἀπειλητικῶς. Ὅσῳ διὰ τὴν γυναῖκά σας, εἶμαι βέβαιος περὶ αὐτῆς.

— Ἔχετε πεποίθησιν εἰς ἐμὲ, νέε μου, ἀπεκρίνατο ὁ κύριος Μπάμμπλ λίαν εὐγενῶς, διευθυνόμενος μετὰ πολλῶν ὑποκλίσεων πρὸς τὸ μέρος τῆς ἀναβάθρας· εἶναι τὸ συμφέρον ὅλων μας, νέε μου, καὶ ἐννοεῖτε, εἶναι καὶ ἰδικόν μου συμφέρον, κύριε Μῶνξ.

— Χαίρω πολὺ διὰ λογαριασμόν σου νά σε ἀκούω νὰ ὁμιλῇς τοιουτοτρόπως, παρετήρησεν ὁ Μῶνξ. Ἀνάψατε τὸ φανάρι σας καὶ ξεκουμπισθῆτε τὸ 'γρηγορώτερο!»

Εὐτυχῶς ἡ σύστασις αὕτη ἐπῆλθεν ἐν καιρῷ, διότι ἂν ἄλλην μίαν ὑπόκλισιν καὶ ἓν ἀκόμη βῆμα ἔκαμνε πρὸς τὰ ὀπίσω ὁ κύριος Μπάμμπλ, θὰ κατεκρημνίζετο ἀφεύκτως εἰς τὸ κάτω πάτωμα, διότι ἐλάχιστον ἀπεῖχε τῆς ἀναβάθρας. Ἤναψε τὸ φανάριόν του ἀπὸ τὸ τοῦ Μῶνξ, καὶ μὴ στέργων κατ' ἐλάχιστον νὰ παρατείνῃ τὴν συνδιάλεξιν, κατέβη ἐν σιγῇ ἀκολουθούμενος ὑπὸ τῆς συζύγου του. Ὁ Μῶνξ προεχώρησε τελευταῖος πάντων, ἀφ' οὗ προηγουμένως ἔστη ἐπὶ τῶν βαθμίδων, ἵνα βεβαιωθῇ ὅτι δὲν ἠκούετο ἄλλος κρότος, ἐκτὸς τοῦ τῆς κρουνηδὸν καταπιπτούσης βροχῆς καὶ τοῦ ῥεύματος τοῦ ποταμοῦ.

Διῆλθον οὕτω τὸ ἰσόγειον βραδέως καὶ μετὰ προφυλάξεως, διότι ὁ Μῶνξ ἐφοβεῖτο καὶ τὴν ἰδίαν σκιάν, ὁ δὲ Μπάμμπλ κρατῶν πολὺ χαμηλὰ τὸν φανόν, οὐ μόνον μετὰ πολλῆς ἐβάδιζε προσοχῆς, ἀλλὰ καὶ τὸ βῆμά του ἦτο κοῦφον, πρᾶγμα παραδοξότατον δι' ἄνδρα ὡς οὗτος εὔσαρκον. Ἀλλ' ἐφοβεῖτο μὴ ὑπῆρχον πανταχοῦ κρύφιοι καταπακταί. Ὁ Μῶνξ ἤνοιξεν ἀθορύβως τὴν θύραν δι' ἧς εἰσῆλθον, ἀντεχαιρέτισεν αὐτοὺς δι' ἁπλῆς κλίσεως τῆς κεφαλῆς, καὶ τὸ ὄλβιον ζεῦγος ἐξηκολούθησε τὸν δρόμον του ἐν μέσῳ τοῦ σκότους καὶ τοῦ βορβόρου.

Μόλις οὗτοι ἐξῆλθον, καὶ ὁ Μῶνξ, ἀκατανίκητον αἰσθανόμενος ἀποστροφὴν πρὸς τὴν μοναξίαν, προσεκάλεσε παῖδά τινα, ὅστις ἔμενε κεκρυμμένος ἐκεῖ που κάτω, καὶ προπορευομένου τούτου μὲ τὸν φανὸν ἀνὰ χεῖρας, ἐπανῆλθεν εἰς τὸν κοιτῶνά του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΘ'

Ἐν ᾧ ὁ ἀναγνώστης ἀνευρίσκει γνωστότατα αὐτῷ ἔντιμα ὑποκείμενα, καὶ θὰ μάθῃ τὴν μεταξὺ τοῦ Μῶνξ καὶ τοῦ Ἰουδαίου σχεδιασθεῖσαν ἀξιόλογον σκευωρίαν.

Δύο ὥρας περίπου πρὸ τῆς συνεντεύξεως, ἦν

Digitized by Google

ἀνωτέρω διηγήθημεν, ἐξυπνήσας ὁ κύριος Οὐίλλιαμ Σάικς ἠρώτησε τί ὥρα εἶναι.

Τὸ δωμάτιον τοῦ κυρίου Σάικς δὲν ὡμοίαζε μὲ ἐκεῖνο, ἐν ᾧ κατῴκει πρὸ τῆς εἰς Τσέρτσυ ἐκδρομῆς, ἂν καὶ ἔκειτο ἐν τῇ αὐτῇ συνοικίᾳ καὶ οὐ μακρὰν τοῦ παλαιοῦ οἰκήματος. Ἦτο δὲ στενὸν καὶ ἀθλίως ἐσκευασμένον, δεχόμενον τὸ φῶς ἐξ ἑνὸς ἐν τῇ στέγῃ φεγγίτου, ἐξ οὗ ἐφαίνετο ἡ ὁδός. Ἐν γένει τὰ πάντα ἐδείκνυον ὅτι ὁ ἀξιόλογος ἐκεῖνος ἀνὴρ ὑπέστη ἀποτυχίας πολλάς. Ἔπιπλα τὸ δωμάτιον ὀλίγιστα εἶχε καὶ ἄθλια, καὶ παντελὴς ὑπῆρχεν ἔλλειψις καὶ τῶν ἀπολύτως ἀναγκαίων· τὰ πάντα ἐμαρτύρουν μεγάλην στενοχωρίαν καὶ δυστυχίαν, ἅτινα ἐν ἀνάγκῃ, ἐλλείψει ἄλλων ἀποδείξεων, ἠδύνατο νὰ βεβαιώσῃ ἡ ὄψις ἁπλῶς τῆς ὠχρᾶς καὶ κατίσχνου φυσιογνωμίας αὐτοῦ τοῦ κυρίου Σάικς.

Ὁ κακοῦργος ἔκειτο ἐξηπλωμένος ἐπὶ τῆς κλίνης, περιτετυλιγμένος δίκην κοιτωνίτου διὰ τοῦ μεγάλου λευκοῦ του ἐπενδύτου. Ἡ νεκρικὴ ὠχρότης αὐτοῦ, ὁ ῥυπαρὸς νυκτικὸς σκοῦφος καὶ ὁ ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἀξύριστος πώγων, καθίστων αὐτὸν ἔτι μᾶλλον ἀποτρόπαιον. Ὁ κύων ἐκάθητο πλησίον τοῦ κυρίου του, ὁτὲ μὲν θεωρῶν περιλύπως αὐτόν, ὁτὲ δὲ ἀνατείνων τὰ ὦτα καὶ ὑποκώφως γρυλλίζων ἅμα ἤκουε τὸν ἐλάχιστον κρότον ἐν τῇ ὁδῷ ἢ ἐν τῇ οἰκίᾳ. Πλησίον τοῦ φεγγίτου ἐκάθητο γυνή, μετὰ ζέσεως ἀσχολουμένη εἰς τὴν ἐπιδιόρθωσιν παλαιοῦ ὑπενδύτου, ἀποτελοῦντος μέρος τῆς ἐνδυμασίας τοῦ κακούργου· τοσούτῳ δ' ἦτο αὕτη ὠχρὰ καὶ ἐξησθενημένη ἐκ τῶν ἀγρυπνιῶν καὶ τῶν στερήσεων, ὥστε ἐξ οὐδενὸς ἄλλου θ' ἀνεγνώριζέ τις αὐτὴν ὡς τὴν Νάνσυ, ἢ μόνον ἐκ τῆς φωνῆς, δι' ἧς ἀπεκρίνατο εἰς τὴν ἐρώτησιν τοῦ Σάικς.

«Ἑπτὰ ὧραι ἐσήμαναν, εἶπε. Πῶς εἶσαι ἀπόψε, Σάικς;

— Ἀδύνατος 'σὰν παιδί, ἀπεκρίνατο ὁ Σάικς βλασφημῶν. Ἔλα ἐδῶ· δός μου τὸ χέρι σου νὰ σηκωθῶ ἀπὸ τὸ ἀναθεματισμένο αὐτὸ κρεβάτι, ἀδιάφορον πῶς.»

Ἡ ἀσθένεια δὲν ἐμετρίασε τὴν βιαιότητα τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Σάικς, διότι ὅτε ἡ νεᾶνις ἐβοήθησεν αὐτὸν νὰ ἐγερθῇ καὶ νὰ καθίσῃ εἰς ἓν κάθισμα, ὑπεντοθόρυσε κατάρας τινὰς κατὰ τῆς ἀδεξιότητος αὐτῆς καὶ τὴν ἐκτύπησε.

«Τί κλαουνίζεις τώρα; εἶπεν ἔλα, μὴν κάθεσαι αὐτοῦ καὶ μὲ σκοτίζῃς.... Ἂν δὲν 'ξέρῃς τίποτε καλλίτερον νὰ κάμῃς, ξεμπέρδευε 'γρήγορα.... ἀκοῦς;

— Σὲ ἀκούω, ἀπεκρίνατο ἡ νεᾶνις, ἀποστρέψασα τὸ πρόσωπον καὶ προσπαθήσασα νὰ γελάσῃ. Τί σου κατέβη πάλι ἀπόψε 's τὸ νοῦ, Μπίλ;

— Ὤ, ὤ! μοῦ ἄλλαξες χαβᾶ, εἶπεν ὁ Σάικς ἰδὼν δάκρυα ὑποτρέμοντα εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς Νάνσυ· καὶ κάνεις καλά.

— Μήπως ἐννοεῖς μὲ αὐτὸ πῶς ἔχεις σκοπὸ νὰ με κακομεταχειρισθῇς ἀπόψε, Μπίλ, εἶπεν ἡ νεᾶνις, ἐπιθεῖσα τὴν χεῖρά της ἐπὶ τοῦ ὤμου τοῦ κακούργου.

— Διατί ὄχι; εἶπεν οὗτος.

— Τόσαις νύκτες τώρα, εἶπεν ἡ Νάνσυ μετὰ παραπόνου, καθιστῶντος γλυκεῖαν τὴν φωνὴν αὐτῆς, τόσαις νύκτες ἀγρυπνῶ εἰς τὸ προςκέφαλόν σου καὶ σε περιποιοῦμαι 'σὰν μικρὸ παιδί, καὶ πρώτη φορὰ τώρα μὲ κακομεταχειρίσθης· καὶ ἂν το ἐσυλλογίζεσο αὐτὸ δὲν θά το ἔκαμνες, δὲν εἶναι ἀλήθεια; Ἔλα, ἔλα, ὁμολόγησε πῶς δὲν θά το ἔκαμνες.

— Ἔ, καλά, ὄχι, δὲν θά το ἔκαμνα, ἀπεκρίνατο ὁ Σάικς. Ὁ διάβολος νά με πάρῃ! νά, αὐτὸ τὸ ἀναθεματισμένο κορίτσι πάλι ἤρχισε τὰ κλαύματα!

— Δὲν εἶναι τίποτε, εἶπεν αὕτη πεσοῦσα ἐφ' ἑνὸς καθίσματος· μὴ δίνῃς προσοχή, θὰ περάσῃ 'γρήγορα.

— Τί θὰ περάσῃ 'γρήγορα; ἠρώτησεν ὁ Σάικς διὰ τοῦ συνήθους ἀποτόμου τρόπου του· τί παλαβομάρα πάλι σοῦ κατέβη 's τὸ κεφάλι; Ἔλα, σήκω ὀρθή, κουνήσου, καὶ μή με κάνῃς νὰ χάνω τὴν ὑπομονή μου μὲ ταὶς γυναικείαις κουταμάραις σου!»

Ἐν πάσῃ ἄλλῃ περιστάσει ἡ παρότρυνσις αὕτη καὶ ὁ τόνος δι' οὗ ἐλέχθη, θὰ ἐπετύγχανον τοῦ σκοποῦ· ἀλλ' ἡ νεᾶνις, ἥτις ἦτο κατεξηντλημένη καὶ ἐστερεῖτο καθ' ὁλοκληρίαν δυνάμεων, ἀνέκλινε τὴν κεφαλήν της ἐπὶ τοῦ νώτου τῆς καθέδρας καὶ ἐλιποθύμησε προτοῦ νὰ προφθάσῃ ὁ κύριος Σάικς νὰ προσθέσῃ καὶ τὰς βλασφημίας, δι' ὧν συνείθιζε νἀρτύῃ τὰς ἀπειλάς του ἐν τοιαύταις περιστάσεσιν. Ἀγνοῶν δὲ τί νὰ ποιήσῃ εἰς τοιαύτην ἀπρόοπτον ἀντίρρησιν κατὰ τῶν ἀπειλῶν του, προσέτρεξε κατὰ πρῶτον εἰς μερικὰς βλασφημίας, ἀλλ' ἰδὼν ὅτι ὁ τρόπος οὗτος τῆς περιποιήσεως οὐδαμῶς ὠφέλει τὴν πάσχουσαν, ἐπεκαλέσατο βοήθειαν.

«Τί τρέχει λοιπόν, φίλε μου; ἠρώτησεν ὁ Ἰουδαῖος ἀνοίξας τὴν θύραν.

— Τήραξε ἐκεῖ καὶ φρόντισε διὰ τὸ κορίτσι! εἶπεν ὁ Σάικς μετ' ἀνυπομονησίας, ἀντὶ νὰ κάθεσαι αὐτοῦ νὰ πολυλογῇς καὶ νά μου ζαρώνῃς τὴν μούρη σου.»

Ὁ Φέιγγιν, ἐκπέμψας κραυγὴν ἐκπλήξεως, ἔσπευσε νὰ βοηθήσῃ τὴν Νάνσυ, ἐν ᾧ ὁ Τζῶν Ντώκινς (ὁ καὶ ἄλλως καλούμενος Ἀπανωλαδιᾶς), ὅστις εἶχεν εἰσέλθει κατόπιν τοῦ σεβασμίου φίλου του, ἀπέθηκε κατὰ γῆς δέμα τι ὅπερ ἔφερε, καὶ ἁρπάσας μίαν φιάλην ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ κὺρ Τσάρλυ Μπέιτς, ὅστις ἤρχετο ὄπισθέν του, ἐξεπωμάτισεν αὐτὴν ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ διὰ τῶν ὀδόντων του, ὅπως ἐγχύσῃ μέρος τοῦ περιεχομένου ἐν αὐτῇ ποτοῦ εἰς τὸ στόμα τῆς ταλαιπώρου κόρης, ἀφ' οὗ ὅμως προηγου-

Digitized by Google

μένως διὰ νὰ μὴ κάμῃ λάθος καὶ χύσῃ ἄλλο ἀντ' ἄλλου ἔπιεν αὐτὸς πρῶτος ὀλίγον.

«'Αέρισέ την μὲ τὸ φυσηρὸ, Τσάρλυ, εἶπεν ὁ κὺρ Ντώκινς· καὶ σὺ, Φέιγγιν, κτύπα της τὰ χέρια, καὶ ὁ Μπὶλ ἄς τῆς ξεσφίγξῃ τὰ φορέματα.»

Αἱ προσπάθειαι πάντων δὲν ἐβράδυναν νὰ ἐπενέγκωσι τὸ προσδοκώμενον ἀποτέλεσμα, διότι πάντες κατέγιναν μετὰ μεγάλης σπουδῆς καὶ ζήλου, ἰδίως μάλιστα ὁ κὺρ Μπέιτς, εἰς ὃν εἶχεν ἀνατεθῆ τὸ διὰ τοῦ φυσητηρίου ἀέρισμα, ὅπερ ἐθεώρησεν ὡς διασκεδαστικώτατον ἀστεϊσμόν. Ἡ νεᾶνις βαθμηδὸν συνῆλθεν εἰς ἑαυτὴν, ἐπλησίασε συρομένη εἰς ἓν κάθισμα πλησίον τῆς κλίνης, καὶ ἔκρυψε τὸ πρόσωπόν της μεταξὺ τῶν προσκεφαλαίων, ἀφεῖσα τὸν Σάικς νὰ ἐρωτᾷ μετ' ἐκπλήξεως τοὺς προσελθόντας πῶς ἦλθον τόσον ἀπροσδοκήτως.

«Ποιὸς κακὸς ἄνεμος σᾶς ἔρριξεν ἐδῶ ; ἠρώτησε τὸν Φέιγγιν.

— Δέν μας ἔφερε κακὸς ἄνεμος, ἀγαπητέ μοι, ἀπεκρίνατο ὁ 'Ιουδαῖος· διότι οἱ κακοὶ ἄνεμοι δὲν φέρουν τίποτε καλὸν, καὶ ἐγὼ σᾶς ἔφερα κάτι τι, τὸ ὁποῖον θά σας χαροποιήσῃ. 'Απανωλαδιᾶ, φίλε μου, ἄνοιξε τὸ δέμα, καὶ δὸς εἰς τὸν Μπὶλ ὅλα ἐκεῖνα διὰ τὰ ὁποῖα ἐξωδεύσαμεν ὅσα χρήματα εἴχαμεν σήμερα τὸ πρωΐ.»

Ὁ 'Απανωλαδιᾶς ὑπήκουσε καὶ ἔλυσε τὸ δέμα, ἀρκούντως ὂν ὀγκῶδες καὶ περιτετυλιγμένον διὰ παλαιοῦ τραπεζομανδήλου. 'Ακολούθως ἓν πρὸς ἓν παρέδιδε τὰ περιεχόμενα εἰς τὸν κὺρ Μπέιτς, ὅστις ἀπέθετεν αὐτὰ ἐπὶ τῆς τραπέζης, ἐκθειάζων τὴν ποιότητα καὶ τὴν σπανιότητα αὐτῶν.

«Τήραξε, Μπὶλ, μία κρεατόπηττα ἀπὸ κουνέλια ! ἀνεφώνησεν ἐκτυλίξας μέγαν πλακοῦντα· τί τρυφερὰ καὶ νόστιμα κρέατα, ποῦ καὶ τὰ κόκκαλα λυώνουν 'σὰν τὰ μασσᾷς, καὶ δὲν εἶναι ἀνάγκη νά τα βγάλῃς· μισὴ λίτρα πράσινο τσάι, καλὸ καὶ δυνατὸ, καὶ ζάχαρι, καὶ ψωμάκια ὀρεκτικά· τυρὶ τοῦ Γκλότσεστερ πρώτης. . . καὶ κοντὰ 'ς τὰ ἄλλα τί θὰ εἰπῇς καὶ δι' αὐτό.»

Συγχρόνως δὲ εἰς τὸ τέλος τοῦ πανηγυρικοῦ του, ὁ Μπέιτς ἐξήγαγεν ἐκ τοῦ εὐρέος θυλακίου του μεγάλην φιάλην οἴνου ἑρμητικῶς πεπωμασμένην, ἐν ᾧ ὁ κύριος Ντώκινς ἐπλήρωσεν ἓν ποτήριον ἐκ τοῦ ἐν τῇ ἄλλῃ φιάλῃ ἣν αὐτὸς ἔφερε περιεχομένου ποτοῦ, ὅπερ ὁ ἐν ἀναῤῥώσει διατελῶν Σάικς ἔπιεν ἄνευ ἐνδοιασμοῦ ἀμυστί.

«Ἆ ! ἀνεφώνησεν ὁ Ἑβραῖος, προστρίβων τὰς χεῖρας μετ' εὐαρεσκείας· ὅλα θὰ 'πᾶνε πρίμα τώρα, Μπὶλ, ὅλα θὰ θὰ πᾶνε πρίμα.

— Ὅλα θὰ 'πᾶνε πρίμα ! ἀνεφώνησεν ὁ Σάικς· εἶχα τὸν καιρὸν νὰ 'πάω πρίμα ἑκατὸ φοραῖς 'ς τὸν ἄλλον κόσμον προτοῦ νἄλθῆτε νά με βοηθήσητε. Εἶναι πρᾶγμα αὐτὸ, γεροκακοῦργε, νἀφίνῃς ἕναν ἄνθρωπον εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν περισσότερον ἀπὸ τρεῖς ἑβδομάδας !

— Τὸν ἀκούετε ; εἶπεν ὁ Ἑβραῖος πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ὑψώσας τοὺς ὤμους. Καὶ ἡμεῖς ὁποῦ τοῦ ἐφέραμε τόσῳ ὡραῖα πράγματα !

— Δὲν παραπονοῦμαι δι' αὐτὸ, ὑπολαβὼν εἶπεν ὁ Σάικς, πραϋνθεὶς ὀλίγον ὅτε ἔρριψεν ἓν βλέμμα ἐπὶ τῆς τραπέζης. 'Αλλὰ πῶς ἠμπορεῖτε νὰ δικαιολογηθῆτε, ποῦ μὲ ἀφήσατε τόσον καιρὸν ἐδῶ ἄρρωστον, καὶ χωρὶς νἄχω μὲ τί νὰ κάψω τὴν γλῶσσά μου, καὶ δὲν σᾶς ἔμελλε καθόλου, ὡς νὰ ἤμουν 'σὰν αὐτὸ τὸ σκυλί ! Δίωξέ το, Τσάρλυ.

— Δὲν εἶδα ποτέ μου πονηρότερο σκυλὶ, εἶπεν ὁ κὺρ Μπέιτς ἐκτελῶν τὴν διαταγὴν τοῦ Σάικς. Σοῦ μυρίζεται τὰ φαγητὰ καὶ τρέχουν τὰ σάλια του.

— Σκάσε ! ἀνεφώνησεν ὁ Σάικς πρὸς τὸν σκύλον, γρυλλίζοντα ὑποκάτω τῆς κλίνης ὅπου ἐκρύβη. Τὸ λοιπὸν, γερομασκαρᾶ, τί δικαιολογία εἶχες ;

— Ἔλειπα ἀπὸ τὸ Λονδῖνον περισσότερον ἀπὸ μίαν ἑβδομάδα, ἀγαπητέ μου, ἀπεκρίνατο ὁ Ἑβραῖος.

— Καὶ τῆς ἄλλαις δεκαπέντε ἡμέραις ; ἠρώτησεν ὁ Σάικς. Διατί μ' ἐγκατελείψατε μονάχον εἰς τὸ στρῶμά μου, 'σὰν ποντίκι εἰς τὴν τρύπα του ;

— Δὲν ἠμποροῦσα νὰ κάμω ἀλλοιῶς, Μπὶλ, ἀπεκρίνατο ὁ 'Ιουδαῖος. Δὲν θέλω νὰ εἴπω περισσότερα ἐμπροστὰ εἰς ἄλλους, ἀλλὰ σοῦ λέγω πῶς δὲν ἠμποροῦσα νὰ κάμω ἀλλοιῶς, σοῦ τὸ βεβαιώνω εἰς τὴν τιμήν μου.

— Μὲ βεβαιώνεις 'σὲ τί ; ἀνεκραύγασε βροντοφώνως ὁ Σάικς μετὰ μεγίστης περιφρονήσεως. Παιδιά, κόψετέ μου ἕνα κομμάτι ἀπὸ τὴν κρεατόπηττα, διὰ νὰ 'πάῃ κάτω αὐτὸ 'ποῦ ἄκουσα. Θά με πνίξῃ.

— Μὴ συγχίζεσαι, ἀγαπητέ μου, εἶπεν ὁ Ἑβραῖος ταπεινότατα. Δὲν σ' ἐλησμόνησα καθόλου, Μπὶλ, οὔτε μίαν στιγμὴν, μὲ ἀκοῦς ;

— Ὢ βέβαια, μ' ἐσυλλογίσθης, ἀπεκρίνατο ὁ Σάικς, πικρῶς μειδιῶν. 'Εν ᾧ ἐπαράδερνα εἰς τὸ στρῶμά μου μὲ θέρμη καὶ κρυάδαις, τοῦ λόγου σου δὲν ἔπαυες νὰ σχεδιάζῃς ἐπιχειρήσεις· καὶ ὁ Μπὶλ ἔπρεπε νὰ κάμῃ τοῦτο, ὁ Μπὶλ νὰ κάμῃ ἐκεῖνο καὶ τόσα ἄλλα, ὅταν σηκωθῇ 'ς τὸ πόδι, καὶ ὅλα αὐτὰ διὰ τίποτε· χωρὶς αὐτὸ τὸ κορίτσι, θά τα εἶχα κακαρώσει.

— Ἔ, λοιπόν! Μπὶλ, εἶπεν ὁ Ἑβραῖος, σπεύσας νὰ ἐπωφεληθῇ τῆς τελευταίας φράσεως τοῦ Σάικς. Χωρὶς αὐτὸ τὸ κορίτσι λέγεις ; Καὶ αὐτὸ τὸ κορίτσι ποῖος ἄλλος σοῦ τὸ ἐπρομήθευσε παρὰ ἐγώ ;

— Ὅσῳ δι' αὐτὸ, εἶναι ἀλήθεια ! εἶπεν ἡ Νάνσυ πλησιάσασα ταχέως. Ἔλα, ἀρκοῦν πλέον αὐτά ! Ἄς τελειώνωμεν !»

Διὰ τῆς ἐπεμβάσεως τῆς Νάνσυ ἡ συνομιλία

Digitized by Google

ἔλαβεν ἄλλην τροπήν. Οἱ παῖδες, ὑπείκοντες εἰς ἀδιόρατον νεῦμα τοῦ Ἑβραίου, προσήνεγκον αὐτῇ νὰ πίῃ, ἀλλ' αὕτη δὲν ἔπιε κατὰ κόρον. Ὁ Φέιγγιν, προσποιούμενος ἀσυνήθη φαιδρότητα, διεσκέδασεν ὁπωσοῦν τὴν δυσαρέσκειαν τοῦ κυρίου Σάικς, ὑποκρινόμενος ὅτι ἐξελάμβανε τὰς ἀπειλάς του ὡς ἀστεϊσμοὺς διασκεδαστικωτάτους, καὶ ἐγκαρδίως γελῶν διὰ μίαν ἢ δύο βαναύσους ἀστειότητας, ἃς οὗτος μετ' ἐπανειλημμένας σπονδὰς εὐηρεστήθη νὰ κάμῃ.

«Ὅλα αὐτὰ εἶναι καλὰ καὶ ἅγια, εἶπεν ὁ Σάικς· ἀλλὰ πρέπει νά μου δώσετε παράδες ἀπόψε.

— Δὲν ἔχω ἀπάνω μου λεπτό, Μπίλ, λεπτὸ τσακισμένο, ἀπεκρίνατο ὁ Ἰουδαῖος.

— Τότε θὰ ἔχῃς ἀρκετὰ εἰς τὸ 'σπίτι, εἶπεν ὁ Σάικς, καὶ πρέπει νά μου δώσῃς μερικὰ ἀπὸ αὐτά.

— Εἰς τὸ 'σπίτι! ἀνεφώνησεν ὁ Ἰουδαῖος ἀνατείνας τὰς χεῖρας· δὲν ἔχω οὔτε ὅσα ἀρκοῦν διὰ νά....

— Δὲν εἰξεύρω πόσα ἔχεις, ὑπολαβὼν εἶπεν ὁ Σάικς, καὶ σὺ ὁ ἴδιος μάλιστα δὲν θὰ καλοξεύρῃς, γιατὶ πολὺς καιρὸς χρειάζεται ὅσῳ 'ποῦ νὰ μετρηθοῦν ὅλα. Ἀλλ' αὐτὸ εἶναι ἀδιάφορον· μοῦ χρειάζονται χρήματα, καὶ ἀπόψε μάλιστα.

— Καλά, καλά, εἶπε στένων ὁ Ἰουδαῖος. Θὰ στείλω ἀμέσως τὸν Ἀπανωλαδιᾶν.

— Νὰ τὸν ἀφήσῃς τὸν Ἀπανωλαδιᾶν νὰ κάθεται ἥσυχος, ἀπεκρίνατο ὁ κύριος Σάικς. Ὁ Ἀπανωλαδιᾶς 'ξεύρει νά τα φέρνῃ ὅλα 'ς τὴν ἀπανωλαδιᾶ· ἂν τὰ πάρῃ εἰς τὰ χέρια του, ἠμπορεῖ νὰ λησμονήσῃ νὰ ἔλθῃ, ἢ νὰ χαθῇ εἰς τὸν δρόμον, ἢ νὰ πέσῃ εἰς κανένα δόκανο, καὶ ὅλα αὐτὰ ἐπίτηδες διὰ νὰ μὴν ἀναγκασθῇ νὰ πλάσῃ προφάσεις. Τοὺς παράδες διὰ μεγαλειτέραν ἀσφάλειαν θὰ ἔλθῃ νά τους πάρῃ ἀπὸ τὴν λυκοφωλιά σου ἡ Νάνσυ, καὶ ὅσῳ νὰ γυρίσῃ ἐγὼ θά το πάρω κομματάκι δίπλα ἐδῶ.»

Μετὰ πολλὰς συζητήσεις καὶ διαπραγματεύσεις, ὁ Ἰουδαῖος περιέκοψε τὸ ζητηθὲν ποσὸν ἀπὸ πέντε λιρῶν στερλινῶν εἰς τρεῖς λίρας, τέσσαρα σελλίνια καὶ ἓξ πέννας, ποιῶν φρικτοὺς ὅρκους ὅτι μόνον δεκαοκτὼ πένναι ἐναπελείποντο αὐτῷ. Ὁ κύριος Σάικς ἔκαμε τὴν παρατήρησιν, ὅτι ἀφ' οὗ ἦτο ἀδύνατον νὰ λάβῃ πλειότερα, ἠρκεῖτο κατ' ἀνάγκην εἰς τὸ ὁρισθὲν ποσόν, καὶ ἡ Νάνσυ ἡτοιμάσθη νἀκολουθήσῃ τὸν Ἰουδαῖον μέχρι τῆς οἰκίας του, ἐν ᾧ οἱ δύο παῖδες ἐτακτοποίουν τὰς ζωοτροφίας ἐν τῷ ὀψοφυλακείῳ. Ὁ Ἰουδαῖος ἀπεχαιρέτισε τὸν ἐπιστήθιον καὶ ἀφωσιωμένον φίλον του, καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὸ οἴκημά του μετὰ τῆς Νάνσυ καὶ τῶν δύο παίδων, ὁ δὲ κύριος Σάικς, ἐξαπλωθεὶς ἐπὶ τῆς κλίνης του ἡτοιμάζετο νὰ κοιμηθῇ ἀναμένων τὴν ἐπάνοδον τῆς νεάνιδος.

Ἐν τῇ κατοικίᾳ τοῦ Ἰουδαίου εὗρον τὸν Τωβίαν Κράκιτ καὶ τὸν κύριον Τσίτλιγκ χαρτοπαικτοῦντας. Ὁ κύριος Τσίτλιγκ ἔχασεν, ὡς ἕκαστος ἠδύνατο νὰ συμπεράνῃ, καὶ τὴν δεκάτην πέμπτην *παρτίδα* μετὰ τοῦ δεκάτου πέμπτου καὶ τελευταίου ἑξαπέννου νομίσματός του, ὅπερ διεσκέδασε τὰ μέγιστα τοὺς νέους φίλους του. Ὁ δὲ κύριος Κράκιτ ἐντραπείς, διότι οὕτως ἀπροόπτως κατελήφθη παίζων μετὰ ὄντος πολλῷ κατωτέρου αὐτοῦ κατά τε τὴν θέσιν καὶ τὰ διανοητικὰ πλεονεκτήματα, ἐχασμήθη, ἠρώτησε τί κάμνει ὁ Σάικς, καὶ ἐφόρεσε τὸν πῖλόν του, ἑτοιμαζόμενος νἀπέλθῃ.

«Δὲν ἦλθε κανείς, Τώμπυ; ἠρώτησεν ὁ Ἰουδαῖος.

— Ψυχή! ἀπεκρίνατο ὁ κύριος Κράκιτ, ἀνυψώσας τὸ περιλαίμιόν του. Βαργέστησα νὰ περιμένω. Ἀκριβὰ ἔπρεπε νά με πληρώσῃς, Φέιγγιν, ποῦ σοῦ ἐφύλαγα τόσην ὥρα τὸ 'σπίτι. Ὁ διάβολος νὰ πάρῃ, ἐπαλάβωσα 'σὰν ἔνορκος, καὶ θά το ἔρριχνα βαρειὰ 'ς τὸν ὕπνον, ὅπως ἔκανα 'ς τὴν Νηουγκαίητ, ἂν δὲν τοῦ ἔκανα τὴν χάριν αὐτοῦ τοῦ παιδιοῦ νὰ παίξω ὀλίγον μαζί του καὶ νά το διασκεδάσω. Ἔσκασα περιμένοντας, λόγον τιμῆς.»

Ὁ κύριος Τωβίας Κράκιτ, μετὰ τὰς ἱερεμιάδας ταύτας, συνέλεξε τὰ κέρδη του, τὰ ἔρριψε περιφρονητικῶς εἰς τὸ θυλάκιον τοῦ ὑπενδύτου του, θεωρῶν τρόπον τινὰ τόσῳ μικρὰ πράγματα ἀνάξια ἀνθρώπου τῆς τάξεώς του, καὶ ἐξῆλθε μετὰ τοσαύτης κομψότητος καὶ εὐπρεπείας βαδίζων, ὥστε ὁ κύριος Τσίτλιγκ, ἀφ' οὗ μετὰ προσοχῆς ἐθεώρει τοὺς πόδας καὶ τὰ ὑποδήματα αὐτοῦ, ἐφ' ὅσον ἠδύνατο νά τα βλέπῃ, διεκήρυξεν εἰς τὴν συντροφίαν, ὅτι δὲν ἐνόμιζε πῶς ἦτο ἀκριβὰ ἀντὶ δεκαπέντε μόνον ἑξαπέννων διὰ πᾶσαν συνέντευξιν νὰ σχετισθῇ τις μετὰ τοιούτου προσώπου, καὶ ὅτι οὐδὲ κἂν ἐσυλλογίζετο ὅσα ἔχασε.

«Κούκκου σου![1] ἀνεφώνησεν ὁ κὺρ Μπέιτς, εἰς ὃν ἡ τοιαύτη ὁμολογία ἐφάνη καθ' ὑπερβολὴν ἀστεία. Μωρέ, τί ψημάρνι[2] εἶσαι, καϋμένε Τώμ.

— Δὲν εἶμαι καθόλου ψημάρνι, ἀπεκρίνατο ὁ κύριος Τσίτλιγκ. Ἔ, Φέιγγιν;

— Εἶσαι καθὼς πρέπει παλληκάρι, ἀγαπητέ μου, εἶπεν ὁ Ἑβραῖος, κτυπήσας αὐτὸν θωπευτικῶς διὰ τῆς χειρὸς εἰς τὸν ὦμον, ἐν ᾧ συγχρόνως *ἔκλινε τὸ 'μάτι* εἰς τοὺς ἄλλους του μαθητάς.

— Καὶ ὁ κύριος Κράκιτ εἶναι σπουδαῖον ὑποκείμενον, ἢ ὄχι, Φέιγγιν; ἠρώτησεν ὁ Τώμ.

— Ἀκοῦς ἐκεῖ; βέβαια, ἀγαπητέ μου, ἀπεκρίνατο ὁ Ἰουδαῖος.

— Καὶ δὲν εἶναι μεγάλη τιμὴ νὰ κάμῃ κανεὶς τὴν γνωριμίαν του, ἢ ὄχι, Φέιγγιν; ἐξηκολούθησεν ἐρωτῶν ὁ Τώμ.

1. Εὖγε, μυκτηριστικῶς.
2. Θῦμα ἐν χαρτοπαιγνίῳ.

Digitized by Google

— Καὶ θέλει 'ρώτημα; ἀπεκρίνατο ὁ 'Ιουδαῖος· ἄφησέ τους αὐτούς, ἃς λένε. Δὲν βλέπεις ὁποῦ ζηλεύουν γιατὶ δὲν ἔχει μὲ αὐτοὺς σχέσιν, ὅπως μὲ σέ;

— Ἆ! ἀνεφώνησε θριαμβευτικῶς ὁ Τὼμ, αὐτὸ εἶναι. Μοῦ τὰ ἐπάστρεψε[1] ὅλα ὅσα εἶχα, τὸ εἰξεύρω. 'Αλλὰ ἠμπορῶ ὅποτε θέλω νὰ 'βγάλω τὰ χαμένα, ἢ ὄχι, Φέιγγιν;

— Βέβαια, βέβαια, εἶπεν ὁ 'Ιουδαῖος, καὶ τὸ γοργὸ καὶ χάριν ἔχει, Τώμ. Σᾶς συμβουλεύω νὰ τρέξετε τὸ 'γρηγορώτερο εἰς τὴ δουλειά. 'Απανωλαδιᾶ, Τσάρλυ, ἔπρεπε νὰ ἦσθε τώρα βγαλμένοι 'ς τὸ πασπάτεμμα.[2] Κοντεύει δέκα ἡ ὥρα καὶ ἀκόμη τίποτε δὲν ἐκάματε.»

Οἱ παῖδες ὑπήκουσαν ἀμέσως, ἀπεχαιρέτισαν διὰ νεύματος τὴν Νάνσυ, ἐφόρεσαν τοὺς πίλους των καὶ ἐξῆλθον. Καθ' ὁδὸν ἄφθονα σκώμματα καὶ εὐφυολογίας ἐξετόξευσαν κατὰ τοῦ κυρίου Τσίτλιγκ, ἂν καὶ ἡ συμπεριφορὰ αὐτοῦ οὔτ' ἔκτακτος, οὔτε πρωτοφανὴς ἦτο. Πόσοι νέοι ὑψηλῆς τάξεως δὲν πληρώνουσιν ἀκριβώτερα ἀπὸ τὸν κύριον Τσίτλιγκ τὴν τιμὴν τοῦ νὰ λάβωσι μέρος εἰς καλὰς συναναστροφάς, καὶ πόσοι τῶν ἀποτελούντων τὰς τοιαύτας συναναστροφὰς κομψευομένων δὲν ἐκτήσαντο φήμην διὰ τοῦ αὐτοῦ ἀπαραλλάκτως τρόπου δι' οὗ καὶ ὁ εὐγενέστατος Τωβίας Κράκιτ!

«Τώρα, Νάνσυ, εἶπεν ὁ 'Ιουδαῖος ὅτε ἐκεῖνοι ἐξῆλθον, θά σου μετρήσω τοὺς παράδες. Αὐτὸ εἶναι τὸ κλειδὶ μιᾶς μικρᾶς κασσέλας, ὅπου βάνω τὰ ὀλίγα ποῦ μοῦ φέρνουν τὰ παιδιά· ἀλλὰ ποτὲ δὲν ἔχει μέσα χρήματα, ἀγαπητή μου. Ἆ! ἆ! μακάρι νὰ εἶχα, νάβαινα καὶ 'ς τὴν κάσσα. 'Η δουλειαὶς δὲν 'πᾶνε καλά, Νάνσυ, κεσάτια πολλά· ἀλλὰ μοῦ ἀρέσει νὰ ἔχω κοντά μου τὰ παιδιά, καὶ διὰ τὰ ἄλλα δὲν με μέλει καὶ τόσῳ.... Σιωπή! ἀνεφώνησε, κρύψας ἐν τάχει τὴν κλεῖδα εἰς τὸν κόλπον του· τί εἶναι; Ἄκουσε!»

'Η νεᾶνις, καθημένη πρὸ τῆς τραπέζης, ἐφαίνετο μεγάλως ἀδιαφοροῦσα, μηδὲ θέλουσα νὰ μάθη ἄν τις ἤρχετο καὶ ποῖος οὗτος. Ὅτε ὅμως ἤκουσε τὸν ἦχον τῆς φωνῆς τοῦ εἰσελθόντος, ἐξέβαλεν ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ τὸν πῖλον καὶ τὸ σάλιον αὐτῆς, ἅτινα ἔρριψεν ἐπὶ τῆς τραπέζης. Εὐθὺς δὲ ὡς ὁ 'Ιουδαῖος ἐπέστρεψε, παρεπονήθη ὅτι κάμνει πολλὴ ζέστη, μετὰ νωχελείας εἰς παράδοξον ἀντίθεσιν εὑρισκομένης πρὸς τὴν ταχύτητα τοῦ προηγουμένου κινήματός της, ὅπερ δὲν εἶδεν ὁ Φέιγγιν.

«Μπᾶ! εἶπε ταπεινῇ τῇ φωνῇ ὁ 'Ιουδαῖος, προφανῶς δυσχεραίνων διὰ τὴν νέαν ἐπίσκεψιν, εἶναι ὁ ἄνθρωπος ποῦ ἐπερίμενα προτήτερα.... Καταιβαίνει τώρα τὴν σκάλα· ὅσῳ εὑρίσκεται ἐδῶ, Νάνσυ, οὐδὲ λέξι νὰ εἰπῇς διὰ τοὺς παράδες. Δὲν θὰ μείνῃ πολύ· οὔτε δέκα λεπτά, ἀγαπητή μου.»

'Ο 'Ιουδαῖος ἐπέθηκε τὸν κατεσκληκότα δάκτυλόν του ἐπὶ τῶν χειλέων καὶ ἐβάδισε πρὸς τὴν θύραν, κρατῶν ἐν τῇ χειρὶ κηρίον, ἐν ᾧ ἠκούετο ἐπὶ τῆς κλίμακος ὁ κρότος τῶν βημάτων τοῦ ἐπισκέπτου, ὅστις εἰσῆλθεν ἐν σπουδῇ εἰς τὸ δωμάτιον, καὶ ἔστη πλησίον τῆς νεάνιδος προτοῦ ἀκόμη νὰ παρατηρήσῃ τὴν παρουσίαν της.

Ἦτο ὁ Μώνξ.

«Εἶναι μία μαθήτριά μου, εἶπεν ὁ 'Ιουδαῖος, παρατηρήσας ὅτι ὁ Μώνξ ὠπισθοδρόμησεν εὐθὺς ἅμα εἶδε πρόσωπον ἄγνωστον. Στάσου αὐτοῦ, Νάνσυ.»

'Η νεᾶνις ἐπλησίασεν εἰς τὴν τράπεζαν, ἐκύτταξε τὸν Μώνξ μετ' ἀδιαφορίας καὶ ἀπέστρεψεν ἀπ' αὐτοῦ τοὺς ὀφθαλμούς· ἀλλὰ στραφεῖσα πρὸς τὸν 'Εβραῖον εἶδεν αὐτὸν διὰ λαθραίου βλέμματος τοσοῦτον ὀξέος καὶ ἐταστικοῦ, ὥστε ἄν τις ἠδύνατο νὰ ἴδῃ τὴν μεταβολὴν ταύτην τῆς φυσιογνωμίας της, δυσκόλως θὰ ἐπείθετο ὅτι τὰ δύο ἐκεῖνα βλέμματα προσήρχοντο ἐκ τοῦ αὐτοῦ προσώπου.

«Ἔχεις εἰδήσεις; ἠρώτησεν ὁ 'Ιουδαῖος.

— Σπουδαίας, ἀπεκρίνατο ὁ Μώνξ.

— Καί.... καὶ καλάς; ἠρώτησε μετά τινος ἐνδοιασμοῦ ὁ 'Ιουδαῖος, ὡς εἰ ἐφοβεῖτο μὴ ἡ ὑπερβολικὴ προθυμία του δυσαρεστήσῃ τὸν μετ' αὐτοῦ συνδιαλεγόμενον.

— Ὄχι κακάς, ἀπεκρίνατο ὁ Μώνξ μειδιάσας. Ἔκαμα καλὴ δουλειὰ αὐτὴν τὴν φοράν... Ἤθελα νά σου εἰπῶ δύο λόγια.»

'Η νεᾶνις ἐκάθητο πλησίον τῆς τραπέζης καὶ οὐδόλως ἐφαίνετο διατεθειμένη νὰ καταλίπῃ τὸ δωμάτιον, καίπερ ἰδοῦσα καλῶς ὅτι αὐτὴν ὑπεδείκνυεν ὁ Μώνξ εἰς τὸν 'Ιουδαῖον. Οὗτος δὲ φοβούμενος ἴσως μὴ αὐτὴ ζητήσῃ τὰ χρήματα, ἂν προσεπάθει νά την ἀπομακρύνῃ, ἔνευσεν εἰς τὸν Μώνξ νὰναβῇ τὴν κλίμακα καὶ ἐξῆλθε μετ' αὐτόν. 'Η Νάνσυ ἠδυνήθη νἀκούσῃ τὸν Μώνξ λέγοντα, ἐν ᾧ ἀνήρχετο εἰς τὰς βαθμῖδας τῆς κλίμακος,

«Νὰ μὴν 'πᾶμε ὅμως εἰς τὴν ἀναθεματισμένην ἐκείνην τρύπα, ὅπου μ' ἐπῆγες τὴν πρώτην φοράν.»

'Ο 'Ιουδαῖος ἐγέλασεν, εἶπε λέξεις τινάς, ἃς δὲν ἠδυνήθη νἀκούσῃ ἡ νεᾶνις· ἐκ τοῦ κρότου ὅμως τῶν βημάτων συνεπέρανεν ὅτι ὡδήγει τὸν σύντροφόν του εἰς τὸ δεύτερον πάτωμα.

Προτοῦ νὰ παύσῃ ἀκουόμενος ὁ κρότος τῶν βημάτων αὐτῶν, ταχεῖα ὡς ἀστραπὴ ἡ νεᾶνις ἐξέβαλε τὰ ὑποδήματά της, ἔφερε τὸ ὄπισθεν μέρος τῆς ἐσθῆτος αὐτῆς ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν καὶ κρύψασα τοὺς βραχίονας, ἔστη ὄπισθεν τῆς θύρας, τὴν ἀναπνοὴν αὐτῆς καταστέλλουσα, ἵνα κάλλιον ἀκροασθῇ. Καθ' ἣν δὲ στιγμὴν ὁ

1. 'Επῆρε.
2. 'Αναζήτησις καταλλήλων μερῶν καὶ ἀνθρώπων πρὸς κλοπήν.

Digitized by Google

τῶν βημάτων κρότος ἔπαυσεν, ἐξωλίσθησεν ἐκτὸς τοῦ δωματίου, ἀνῆλθεν εἰς τὴν κλίμακα ἀθορύβως καὶ μετ' ἀπιστεύτου ἐλαφρότητος, καὶ ἐχάθη εἰς τὰ σκότη.

Τὸ δωμάτιον ἔμεινεν ἔρημον ἐπὶ ἓν τέταρτον ὥρας περίπου· ἡ νεᾶνις κατῆλθε διὰ τοῦ αὐτοῦ αἰθερίου βαδίσματος καὶ σχεδὸν ταὐτοχρόνως ἠκούσθησαν καταβαίνοντες καὶ οἱ δύο ἄνδρες. Ὁ Μὼνξ ἀνεχώρησεν ἀμέσως, ὁ δὲ Ἰουδαῖος ἀνῆλθεν εἰς τὸν ἄνω ὄροφον, ἵνα λάβῃ τὰ χρήματα. Ἐπανελθὼν εὗρε τὴν Νάνσυ φοροῦσαν τὸ σάλιόν της καὶ ἑτοιμαζομένην νὰ ἐξέλθῃ.

«Πρὸς Θεοῦ! Νάνσυ, ἀνεφώνησεν ὁ Ἰουδαῖος ἀποθεὶς τὸ κηρίον ἐπὶ τῆς τραπέζης καὶ ὀπισθοχωρήσας ἓν βῆμα. Πόσον ὠχρὰ εἶσαι!

— Ὠχρά! ἐπανέλαβεν ἐκείνη, ἀτενίσασα τὸν Ἰουδαῖον.

— Φοβερὰ ὠχρά, εἶπεν ὁ Φέιγγιν. Τί ἔκαμες λοιπὸν ὅτε ἦσουν μόνη ἐδῶ;

— Δὲν εἰξεύρω νὰ ἔκαμα τίποτε, ἀπεκρίνατο ἐκείνη ἀδιαφόρως. Ἴσως θά μου ἦλθε τίποτε διότι ἔμεινα πολὺν καιρὸν εἰς τὴν ἴδια θέσι. Ἔλα, ἐμπρός, κύλα μας τὰ λιανά[1] γιὰ νὰ φεύγω.»

Ὁ Ἰουδαῖος ἐμέτρησεν αὐτῇ τὰ χρήματα σέ-νων· καληννυκτίσασα δ' αὐτὸν ἡ Νάνσυ ἐξῆλθεν.

Ἐξελθοῦσα εἰς τὴν ὁδὸν ἡ νεᾶνις ἐκάθησεν ἐπὶ τοῦ κατωφλίου θύρας τινὸς καὶ ἐπί τινας στιγμὰς ἐφαίνετο ἐζαλισμένη καὶ ἀνίκανος νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸν δρόμον της. Αἴφνης ἠγέρθη ἀποτόμως, ἔλαβε διεύθυνσιν ἀντίθετον τῆς φερούσης εἰς τὴν κατοικίαν τοῦ Σάικς, ἐτάχυνε τὸ βῆμα καὶ τέλος ἤρχισε νὰ τρέχῃ μεθ' ὅσης ἠδύνατο ταχύτητος. Σταθεῖσα ὅμως μετὰ μικρὸν ὅπως ἀναπνεύσῃ, ἐφάνη ὡσεὶ συνῆλθεν εἰς ἑαυτὴν καὶ ᾤκτειρεν ἑαυτὴν ὡς ἀδυνατοῦσαν νὰ ἐκτελέσῃ σκέψιν τινὰ ἣν ἔκαμεν, ἔδηξεν ἐξ ἀγανακτήσεως τὰς χεῖρας καὶ ἔχυσεν ἄφθονα δάκρυα.

Τὰ δάκρυα ἀνεκούφισαν πιθανῶς αὐτήν, ἢ μᾶλλον κατενόησεν ὁπόσον δυσχερὴς ἦν ἡ θέσις της καὶ δὲν ἀπεπειράθη νὰ κάμῃ παράτολμόν τι διάβημα. Ἐπανῆλθε τρέχουσα μετὰ τῆς αὐτῆς ταχύτητος εἰς τὴν ἀντίθετον διεύθυνσιν, ἵνα ἀνακτήσηται τὸν ἀπολεσθέντα χρόνον, ἢ ἴσως ἵνα ἀποστρέψῃ τὴν διάνοιάν της ἀπὸ τῶν κατατρυχόντων αὐτὴν στοχασμῶν, καὶ ἔφθασε μετὰ μικρὸν εἰς τὸ οἴκημα, ἔνθα ὁ κακοῦργος περιέμενεν αὐτήν.

Καὶ ἂν ἡ φυσιογνωμία της προέδιδε ταραχήν τινα, ὁ κύριος Σάικς δὲν προσέσχεν εἰς αὐτήν, ἐρωτήσας ἀμέσως μόνον ἂν ἔφερε τὰ χρήματα· ἐπὶ τῇ καταφατικῇ δ' αὐτῆς ἀπαντήσει ἐξέπεμψε γρυλλισμὸν εὐαρεσκείας, ἐπανέπεσεν εἰς τὴν κλίνην του καὶ ἐξηκολούθησε τὸν ὕπνον, ὃν ἡ ἔλευσις τῆς Νάνσυ διέκοψεν.

Εὐτυχῶς δι' αὐτήν, ἅπαξ λαβὼν εἰς χεῖρας τὰ χρήματα ὁ κύριος Σάικς ἠσχολήθη τὴν ἐπαύριον καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν εἰς εὐωχίαν καὶ πότον, τοῦτο δὲ μεγάλως κατεπράυνε τὸν χαρακτῆρά του. Ἄλλως δὲ ὁ Σάικς ἐστερεῖτο τῆς ὀξυδερκείας τοῦ Ἰουδαίου, ὃν μόνον δὲν ἠδύνατο νὰ διαλάθῃ ἡ καταπληκτικὴ ἀλλοίωσις τῆς φυσιογνωμίας τῆς νεάνιδος.

Καθ' ὅσον ἐπλησίαζεν ἡ νύξ, ἡ ταραχὴ τῆς Νάνσυ ἐπηύξανεν· ὅτε δ' ἐνύκτωσεν ἐκάθησεν ἀναμένουσα νὰ κοιμηθῇ ὁ οἰνοβαρὴς κακοῦργος· ἀλλὰ τοσοῦτον ὠχραὶ ἦσαν αἱ παρειαὶ αὐτῆς καὶ οἱ ὀφθαλμοί της τοσούτῳ φλογεροί, ὥστε καὶ αὐτὸς ὁ Σάικς ἐξεπλάγη.

Οὗτος ἀδύνατος ἐκ τοῦ πυρετοῦ ἦν ἐξηπλωμένος ἐπὶ τῆς κλίνης του, πίνων γρὼγ ὡς καταπραϋντικόν. Ἦτο ἡ τρίτη ἢ τετάρτη φορά, καθ' ἣν ἔτεινε τὸ ποτήριον εἰς τὴν Νάνσυ διὰ νά το γεμίσῃ αὕτη, ὅτε μεγάλην ἐντύπωσιν ἐνεποίησεν αὐτῷ ἡ ἐν τῷ προσώπῳ της παρατηρουμένη μεταβολή. Ἀνεσηκώθη στηριχθεὶς ἐπὶ τοῦ ἀγκῶνος, καὶ ἰδὼν ἀτενῶς τὴν νεάνιδα,

«Ὁ διάβολος νά με πάρῃ, εἶπεν, ἂν δὲν ἠμπορῇ κανεὶς νὰ εἰπῇ πῶς 'μοιάζεις 'σὰν βρυκόλακας. Τί ἔχεις;

— Τί ἔχω; ἀπεκρίνατο αὕτη· τίποτε. Διατί μὲ κυττᾷς ἔτσι;

— Τί εἶναι αὐτὰ τὰ κουραφέξαλα; εἶπεν ὁ Σάικς συνταράξας ἀποτόμως τὴν χεῖρα αὐτῆς. Ἔ; τί θὰ εἰπῇ αὐτό; τί συλλογίζεσαι; Ἔλα! 'πές μου 'γρήγορα!

— Πολλὰ πράγματα, Μπίλ, ἀπεκρίνατο ἡ νεᾶνις μετὰ φρίκης, ἀποκρύψασα διὰ τῶν χειρῶν τὸ πρόσωπον. Ἀλλὰ μπᾶ! τί σημαίνει;»

Εἶπε δὲ ταῦτα μετά τινος προσπεποιημένης φαιδρότητος, ἥτις ὅμως ἐνεποίησε τῷ Σάικς ἐντύπωσιν μείζονα τῆς προελθούσης ἀπὸ τὴν ἀλλοίωσιν τῶν χαρακτηριστικῶν τῆς νεάνιδος.

«Ἄκουσε νά σου εἰπῶ, εἶπεν ὁ Σάικς· ἂν δὲν ἔχῃς θέρμη, κάτι τι παράξενο πρᾶγμα θὰ τρέχῃ, κάτι τι κακὸν καὶ ἐπικίνδυνον. Δὲν θὰ 'πᾶς βέβαια;... ἄ, ὄχι, δὲν εἶναι φόβος νὰ κάμῃς αὐτό.

— Νὰ κάμω τί;

— Ὄχι, ὄχι! εἶπεν ὁ Σάικς ἀτενίζων αὐτὴν καὶ καθ' ἑαυτὸν ὁμιλῶν. Δὲν ὑπάρχει κορίτσι πλέον πιστὸ καὶ πλέον σταθερὸ ἀπὸ αὐτή, ἀλλοιῶς πρὸ τριῶν ἡμερῶν θὰ της εἶχα κομμένο τὸ καταπινάρι. Ἔχει θέρμη· αὐτὸ εἶναι.»

Ἡ ἰδέα ὅτι ἡ Νάνσυ ἔπασχεν ἐκ πυρετοῦ καθησύχασεν αὐτὸν καὶ διὰ τοῦτο ἐρρόφησεν ἀπνευστὶ τὸ ποτήριόν του· ἀκολούθως μετὰ πολλῶν βλασφημιῶν ἐζήτησε νὰ πίῃ τὸ ἰατρικόν του. Ἡ νεᾶνις ἔσπευσε μετὰ μεγάλης προθυμίας καὶ στρέψασα τὴν ράχιν ἐκένωσε τὸ ἰατρικὸν εἰς ἓν κυμβίον, καὶ τῷ ἔδωσε νὰ πίῃ.

«Τώρα, εἶπεν ὁ κλέπτης, ἔλα κάθησαι ἐδῶ εἰς τὸ πλάγι μου, καὶ ἄλλαξε τὸ πρόσωπό σου,

1. Φέρε τὰ χρήματα.

Digitized by Google

ἀλλοιῶς θά σε συγυρίσω ἐγὼ ὁποῦ νὰ μὴν ἠμπορῇς νὰ γνωρίσῃς τὸ πρόσωπόν σου εἰς τὸν καθρέφτη.»

Ἡ Νάνσυ ὑπήκουσεν, ὁ δὲ Σάικς ἔσφιγξε τὴν χεῖρα αὐτῆς εἰς τὴν παλάμην του καὶ ἐπανέπεσεν ἐπὶ τοῦ προσκεφαλαίου προσηλωμένους ἔχων ἐπ' αὐτῆς τοὺς ὀφθαλμούς, οὓς ὁτὲ μὲν ἔκλειεν, ὁτὲ δὲ ἤνοιγε πάλιν. Τοῦτο ἐπανελήφθη πολλάκις, ἐν γένει δὲ ἡ κατάστασις τοῦ κακούργου ἦτο οἰκτρά. Ἀπεκοιμᾶτο ἐπὶ δύο ἢ τρία λεπτὰ καὶ κατόπιν ἀφύπνου περίτρομος. Ἐπὶ τέλους κατέλαβεν αὐτὸν ὕπνος βαρὺς καὶ βαθύτατος. Ἀφῆκε τὴν χεῖρα τῆς Νάνσυ, ὁ δὲ βραχίων αὐτοῦ κατέπεσεν ἀδρανής. Ἐφαίνετο ὡς παθὼν καταληψίαν.

«Τὸ λαύδανον ἔφερε τέλος πάντων ἀποτέλεσμα, ἐψιθύρισεν ἡ νεᾶνις, ἀπομακρυνθεῖσα τοῦ προσκεφαλαίου αὐτοῦ. Ἴσως τώρα πλέον εἶναι πολὺ ἀργά.»

Ἐφόρεσεν ἐν σπουδῇ τὸν πῖλον καὶ τὸ σάλιον αὐτῆς βλέπουσα ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν περιδεὴς περὶ αὐτήν, διότι ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν ἐφοβεῖτο μὴ αἰσθανθῇ ἐπὶ τῶν ὤμων της τὴν βαρεῖαν τοῦ Σάικς χεῖρα. Τέλος, ἔκλινεν ἡσύχως ἐπὶ τῆς κλίνης, ἠσπάσθη τὸν κλέπτην, καὶ ἀνοίξασα ἀθορύβως τὴν θύραν τοῦ δωματίου, ἣν μετὰ τῆς αὐτῆς προφυλάξεως ἔκλεισεν, ἐξῆλθε δρομαία τῆς οἰκίας.

Εἰς τὸ ἄκρον τοῦ σκοτεινοῦ δρομίσκου, ὃν διέτρεχεν ὅπως φθάσῃ εἰς τὴν μεγάλην ὁδὸν, ἱστάμενος εἷς νυκτοφύλαξ ἐφώναζεν ὅτι ἡ ὥρα ἦτο ἐνάτη καὶ ἡμίσεια.

«Ἐσήμανε πρὸ πολλοῦ ἡ 'μισή; ἠρώτησεν αὐτὸν ἡ νεᾶνις.

— Εἰς ἕνα τέταρτον θὰ σημάνῃ δέκα, ἀπεκρίνατο ὁ νυκτοφύλαξ, ὑψώσας τὸν φανόν του, ἵνα ἴδῃ τὸ πρόσωπον τῆς Νάνσυ.

— Καὶ θέλω τοὐλάχιστον μίαν ὥραν διὰ νὰ φθάσω ἐκεῖ,» ἐψιθύρισεν ἡ Νάνσυ, ἐξακολουθήσασα τροχάδην τὸν δρόμον της.

Ἐν ταῖς μικραῖς ὁδοῖς, ἃς ἠκολούθει ἵνα ἀπὸ τοῦ Σπιταλφίηλντ μεταβῇ εἰς Οὐὲστ Ἔντ, ἔκλειον ἤδη τὰ καταστήματα. Ἡ ἀνυπομονησία αὐτῆς ἐπετάθη, ὅτε ἤκουσε τὸ ὡρολόγιον σημαῖνον τὴν δεκάτην ὥραν. Ἔτρεχεν ἐπὶ τῶν πεζοδρομίων, παραγκωνίζουσα δεξιᾷ καὶ ἀριστερᾷ τοὺς διαβάτας, καὶ διέσχιζε ταχεῖα τὰς ὁδούς, ἔνθα πολὺ εὑρίσκετο πλῆθος καὶ ἕκαστος ἀνέμενε τὴν σειράν του διὰ νὰ διέλθῃ.

«Εἶναι τρελή!» ἔλεγον οἱ βλέποντες αὐτὴν οὕτω τρέχουσαν.

Ὅτε ἔφθασεν εἰς τὴν ἀριστοκρατικὴν ἐκείνην συνοικίαν τῆς πόλεως, τὸ Οὐὲστ Ἔντ, αἱ ὁδοὶ σχετικῶς ἦσαν ὀλιγανθρωπότεραι, τὸ δὲ γοργὸν βῆμά της ἐκίνησε διὰ τοῦτο πλειότερον τὴν περιεργίαν τῶν διαβατῶν. Τινὲς ἔσπευδον ἵνα ἴδωσι ποῦ μεταβαίνει τόσῳ δρομαία· ἄλλοι προπορευόμενοι ἐστρέφοντο καὶ τὴν ἐκύτταζον. Τέλος ἔφθασεν εἰς τὸ μέρος εἰς ὃ διηυθύνετο καὶ ἔστη πρό τινος κομψοῦ μεγάρου, ἔν τινι ὁδῷ οὐ μακρὰν τοῦ Χάυντ Πάρκ. Τότε δὲ τὸ ὡρολόγιον ἐσήμαινε τὴν ἐνδεκάτην. Ὁ θυρωρὸς δὲν ἦτο εἰς τὴν θέσιν του καὶ ἡ νεᾶνις, ἀφ' οὗ πρὸς στιγμὴν ἔμεινεν ἀμφιρρεπής, προεχώρησεν εἰς τὴν κλίμακα.

«Ποῖον ζητεῖτε ἐδῶ; ἠρώτησε κομψή τις θαλαμηπόλος προκύψασα ἔκ τινος θύρας.

— Μίαν κυρίαν, ἡ ὁποία κατοικεῖ ἐδῶ.

— Μίαν κυρίαν! ὑπολαβοῦσα εἶπε περιφρονητικῶς ἡ θαλαμηπόλος. Καὶ ποίαν κυρίαν; παρακαλῶ.

— Τὴν μὶς Μαιυλάη,» ἀπεκρίνατο ἡ Νάνσυ.

Ἡ θεράπαινα, ἥτις ἐν τῷ μεταξὺ παρετήρησεν αὐτὴν ἀπὸ κορυφῆς μέχρι ποδῶν, δὲν κατεδέχθη νἀπαντήσῃ ἄλλως ἢ μόνον διὰ βλέμματος ἐναρέτου περιφρονήσεως, καὶ προσεκάλεσε θεράποντά τινα διὰ νὰ τῇ δώσῃ τὴν προσήκουσαν ἀπάντησιν. Ἡ Νάνσυ ἐπανέλαβεν εἰς τοῦτον τὴν αἴτησίν της.

«Ποῖον πρέπει νἀναγγείλω; ἠρώτησεν ὁ θεράπων.

— Τὸ ὄνομά μου εἶναι περιττόν.

— Οὔτε τὴν αἰτίαν, ἡ ὁποία σᾶς ἔφερεν ἐδῶ;

— Οὔτε, πρέπει νὰ ἴδω τὴν κυρίαν αὐτήν.

— Ἔλα, εἶπεν ὁ ὑπηρέτης ὠθήσας αὐτὴν πρὸς τὴν θύραν. Ἂς τελειώνωμεν·ξεκουμπισθῆτε, ἂν ἀγαπᾶτε.

— Ἂν ἦναι ἔτσι, εἶπεν ἡ νεᾶνις μετ' ὀργῆς, θὰ χρειασθῇ νά με βγάλετε διὰ τῆς βίας, καὶ αὐτὸ καὶ δύο ἀπὸ σᾶς δὲν θὰ ἠμπορέσητε νὰ κατορθώσητε, σᾶς βεβαιῶ. Δὲν ὑπάρχει κανεὶς ἐδῶ, προσέθηκεν, ὁ ὁποῖος νὰ κάμῃ τὴν χάριν εἰς μίαν πτωχὴν κόρην νά την ὁδηγήσῃ εἰς τῆς κυρίας;»

Ἐν τῷ μεταξὺ εἶχον συναχθῆ πολλοὶ τῶν ὑπηρετῶν, ἐκ τούτων δὲ ὁ ἀγαθὸς μάγειρος παρεμβάς, εἶπεν εἰς τὸν ὑπηρέτην νἀναγγείλῃ τὴν νέαν εἰς τὴν μὶς Μαιυλάη.

«Καὶ πρὸς τί; ὑπολαβὼν εἶπεν ὁ ὑπηρέτης· μήπως τάχα στοχάζεσθε πῶς ἡ μὶς θὰ δεχθῇ ἕνα τοιοῦτον ὄν, ἔ;»

Ὁ ὑπαινιγμὸς οὗτος περὶ τῆς ἀμφιβόλου ἠθικῆς τῆς Νάνσυ ἔκαμε τὰς παρισταμένας τέσσαρας αἰδήμονας καὶ ἐναρέτους θεραπαίνας νὰ κυττάξωσι μετὰ βδελυγμίας τὸ ὂν ἐκεῖνο καὶ ἐν τῇ δικαίᾳ ἀγανακτήσει των νὰ διακηρύξωσιν ὅτι τοιοῦτο ὂν προσῆπτεν αἰσχύνην εἰς τὸ γυναικεῖον φῦλον καὶ ὅτι ἔπρεπε νά το πετάξωσιν ἔξω εἰς τὸν ὀχετὸν τοῦ δρόμου.

«Κάμετέ με ὅ τι θέλετε, εἶπεν ἡ Νάνσυ πρὸς τὰς θεραπαινίδας, ἀλλὰ πρῶτον κάμετέ μου τὴν χάριν, τὴν ὁποίαν σᾶς ζητῶ. Δι' ἀγάπην Θεοῦ, μή μοι τὴν ἀρνηθῆτε!»

Digitized by Google

Ὁ εὐαίσθητος μάγειρος ἤνωσε τὰς παρακλήσεις του μετὰ τῶν τῆς νεάνιδος, καὶ ὁ πρῶτος θεράπων συγκατετέθη νὰ ἐκτελέσῃ τὴν παραγγελίαν.

«Τί θὰ εἴπω ; ἠρώτησε.

— Νὰ εἴπητε ὅτι μία νέα ζητεῖ νὰ ὁμιλήσῃ χωρὶς ἀναβολὴν μὲ τὴν μὶς Μαιυλάη ἰδιαιτέρως,ἀπεκρίνατο ἡ Νάνσυ. Ὅτι ἐὰν ἡ μὶς συγκατατεθῇ νἀκούσῃ μίαν μόνον λέξιν, ἠμπορεῖ κατόπιν ἢ νἀκούσῃ καὶ τὸ ὑπόλοιπον, ἂν ἐγκρίνῃ, ἢ νὰ διώξῃ τὴν νέαν ὡς ψεύτριαν.

— Διάβολε ! παρετήρησεν ὁ θεράπων, πολὺ τρέχετε.

— Εἰπὲ τὴν παράκλησίν μου, εἶπεν ἡ Νάνσυ μετὰ σταθερότητος, καὶ περιμένω τὴν ἀπάντησιν.»

Ὁ θεράπων ἀνῆλθε μετὰ σπουδῆς τὴν κλίμακα, καὶ ἡ Νάνσυ ἀνέμενεν ἐναγωνίως. Ἤκουσε μετὰ συγκρατουμένης ὀργῆς, ἀλλὰ καὶ ἄκρας καταφρονήσεως τὰς προσβλητικὰς παρατηρήσεις τῶν ἁγνῶν θεραπαινίδων, αἵτινες λίαν ἐλευθέρως ἐξεφράζοντο κατ' αὐτῆς καὶ πρὸ πάντων, ὅτε ὁ ὑπηρέτης ἐπανελθὼν ἀνήγγειλεν ὅτι δύναται νἀναβῇ.

«Τί ὠφελεῖ, βλέπεις, νὰ ἦσαι τιμία εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον, εἶπεν ἡ πρώτη θεράπαινα.

— Περισσότερο ἐκτιμοῦν τὸ χάλκωμα καὶ ἀπὸ τὸ μάλαμμα τὸ καθάριο,» παρετήρησεν ἡ ἑτέρα.

Ἡ τρίτη ἠρκέσθη νὰ εἴπῃ· «Τέτοιαις εἶναι ἡ μεγάλαις κυρίαις.» Ἡ δὲ τετάρτη ἐπεφώνησε μόνον «Οὔφ !» ὅπερ ἐν χορῷ ἐπανέλαβον αἱ ἁγναὶ ἐκεῖναι Ἀρτέμιδες, αἵτινες κατόπιν ἐσιώπησαν.

Μηδόλως εἰς πάντα ταῦτα προσέχουσα, ἡ Νάνσυ, ὑπὸ ἄλλων σπουδαιοτέρων αἰσθημάτων κατεχομένη, ἠκολούθησε τρέμουσα τὸν ὑπηρέτην, ὅστις εἰσήγαγεν αὐτὴν εἰς μικρὸν ἀντιθάλαμον, φωτιζόμενον ὑπὸ λυχνίας, ἐκ τῆς ὀροφῆς κρεμαμένης· ἀποχωρήσαντος δ' αὐτοῦ, ἔμεινεν ἡ Νάνσυ μόνη.

Ἕπεται συνέχεια. **Π

ΠΑΡΑΞΕΝΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ ΕΝ ΠΑΡΙΣΙΟΙΣ

Ἔκ τινος νέου συγγράμματος γαλλικοῦ ἐπιγραφομένου *Οἱ ἄγνωστοι Παρίσιοι* (Paris inconnu) ἐρανιζόμεθα τὴν περιγραφὴν ἐπαγγελμάτων τινῶν παραξένων, ἅτινα οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ δύναταί τις νὰ ἀνεύρῃ εἰ μὴ ἐν μόνοις τοῖς Παρισίοις. Οἱ ταῦτα δ' ἐπαγγελόμενοι εἶνε ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἄνθρωποι ἀμφιβόλου τιμιότητος, ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν τῆς ἀστυνομίας διατελοῦντες.

Ὁ συγγραφεὺς (M. Imbert) διηγεῖται ὅτι πλησίον του κατῴκει ἄνθρωπός τις ἔχων ἀθλίαν τινὰ ἀποθήκην, εἰς ἣν καθ' ἑκάστην εἰσήρχοντο ἕως δέκα ῥακενδύται φέροντες σάκκους, τοὺς ὁποίους αὐτὸς ἐζύγιζε καὶ ἔδιδεν εἰς τοὺς κομιστὰς 25 μέχρις 75 λεπτῶν. Βεβαίως τὸ περιεχόμενον τῶν σάκκων ἐχρησίμευεν εἰς τὴν συντήρησιν μηχανῆς τινος ἥτις νύκτα καὶ ἡμέραν ἐκινεῖτο κάμνουσα κρότον ὀχληρὸν ὡς μῦλος τοῦ καφέ. Ὁ συγγραφεὺς περίεργος νὰ μάθῃ ἠρώτησε τὸν κτήτορα τῆς μηχανῆς, ὅστις τῷ διηγήθη ὅτι οἱ μυστηριώδεις ἐκεῖνοι σάκκοι περιεῖχον ἀποκόμματα ἄρτου συλλεγόμενα ἐκ διαφόρων μερῶν, μάλιστα δὲ ἐκ τῶν ἀκαθαρσιῶν καὶ τῶν σαρωμάτων τῶν οἰκιῶν. Ἐν τῇ συλλογῇ ἐκείνῃ τῶν ἀποκομμάτων ἐξεπροσωποῦντο πάντα τὰ εἴδη καὶ αἱ ποιότητες τοῦ ἄρτου. Ὑπῆρχον δὲ τεμάχια τοσοῦτον σκληρά, ὥστε ἐὰν κύων τις μολοσσὸς ἐτόλμα νά τα μασσήσῃ θὰ συνέτριβε βεβαίως τοὺς ὀδόντας του, ἄλλα δέ τινα ἦσαν καταπράσινα ὑπὸ εὐρῶτος ἔχοντος μῆκος χλόης, ἣν ἐὰν ἔβλεπε βοτανικός τις θὰ εὐφραίνετο τὰ μάλιστα. Πλεῖστα δὲ συλλεγέντα ἐν καπηλείοις εἶχον ὅτι κηλῖδας οἴνου, ἐν ᾧ ἄλλα μαλακώτερα ἔσωζον ἴχνη γλυκίσματος καὶ σημεῖα τῶν ὀδόντων τῶν κακῶς ἀνατεθραμμένων παιδίων, ἅτινα δὲν δύνανται νὰ ἡσυχάσωσιν, ἐὰν μὴ ἔχωσιν ἀνὰ χεῖρας πάντοτε καὶ τεμάχιόν τι δι' οὗ νὰ ἀκονῶσι τοὺς ὀδόντας των.

Ἀφ' οὗ δ' ἐζυγίζοντο τὰ ἡμιφαγωμένα ἐκεῖνα τεμάχια, μετεκομίζοντο εἰς σκοτεινήν τινα αὐλὴν ὑπὸ μικρὸν ὑπόστεγον καὶ ἡπλοῦντο κατὰ γῆς. Ὁ κ. Ἰμπὲρ ἐνόμισε κατ' ἀρχὰς ὅτι ἐν τῇ αὐλῇ ἐκείνῃ ὑπῆρχον λαγιδεῖς καὶ χοῖροι πρὸ πάντων, οἵτινες δὲν εἶνε δύστροποι περὶ τὴν ἐκλογὴν τῆς τροφῆς· καὶ ὅτι τὰ τεμάχια ἐκεῖνα θὰ ἐχρησίμευον πρὸς τροφὴν τῶν χοίρων. Ἀλλ' ἠπατήθη· διότι ναὶ μὲν ἦσαν προωρισμένα εἰς χοίρους, ἀλλὰ χοίρους οὐχὶ ζωντανούς· ἔμελλον νὰ καλύψωσι μέρη τινὰ τοῦ σώματος τῶν χοίρων ἐπὶ τῆς τραπέζης ἡμῶν παρατιθέμενα, τέλος διὰ τοῦ ἀλεύρου τῶν τεμαχίων τούτων ἔμελλε νὰ κατασκευασθῇ τὸ καρύκευμα τὸ λεγόμενον chapelure.

Μονόχειρ τις ῥυπαρὸς κατεγίνετο διαλέγων ἀπὸ τοῦ σωροῦ τὰ κύτταλα,ἐξ ὧν κατασκευάζεται ἡ ἐκλεκτὴ φαιὰ chapelure καὶ τὰς ψῖχας, ἐξ ὧν κατασκευάζεται ἡ ξανθή. Ἐγίνετο δὲ ἡ διαλογὴ διὰ τοῦ γυμνοῦ ποδός του, ἐὰν δύναταί τις νὰ ὀνομάσῃ γυμνὸν πόδα κεκαλυμμένον ὑπὸ παχυτάτου λίπους. Δύο δὲ συνέταιροι τοῦ ἐμπόρου περιστρέφοντες ἕκαστος ἀνὰ ἕνα τροχόν, ἐκίνουν μηχανὴν ὁμοίαν πρὸς μῦλον τοῦ καφέ. Καὶ ὁ μὲν πρεσβύτερος αὐτῶν εἶχεν ὄψιν οἰνόφλυγος καὶ ῥῖνα ἰσχροῦν μετὰ φλεβῶν κυανῶν ὡς ἀχάτης πολύτιμος, ἀμφότεροι δὲ ἐμάσων καπνὸν καὶ ἔπτυον συνεχῶς ἐπὶ τοῦ σωροῦ τῶν ἀποκομμάτων τοῦ ἄρτου, μετὰ ζῳώδους ἀμεριμνησίας καὶ ἀκηδίας. Ἐτίθεντο δὲ ταῦτα ἐπὶ τῆς μηχανῆς ἐν ὀρθογωνίῳ δοχείῳ καὶ συνετρίβοντο ὑπὸ κυλίνδρου μεταβαλλόμενα εἰς λε-

Digitized by Google

πτὰ τρίμματα, ἅτινα κατέρρεον βραδέως ἐπὶ ῥυπαροῦ ὑφάσματος, ἐν ᾧ ἀπὸ τοῦ στόματος τῶν ἐργαζομένων ἀνέβρυε συνεχῶς καὶ κατερράντιζεν αὐτὰ μέλας σίελος. Τὰ τρίμματα δὲ ταῦτα μετεκομίζοντο ἔπειτα εἰς τὰ μαγειρεῖα τῶν μεγάρων καὶ τῶν ξενοδοχείων, ὅπου μετονομαζόμενα ἐπὶ τὸ μαγειρικώτερον chapelure ἔμελλον νὰ κοσμήσωσιν ὡς ἐκλεκτὸν καρύκευμα τοὺς χοιρείους πόδας καὶ τὰς ἐξαιρέτους *κοτελέττας*. Λίαν δὲ χαρακτηριστικὸν εἶνε τοῦτο, ὅτι ἐν ᾧ ὅλη ἡ γειτονία κατετρύχετο ὑπὸ τῶν ποντικῶν, μόνον τὸ ἐργαστήριον τῆς chapelure δὲν εἶχε ποντικούς, πάντες εἶχον ἐξαφανισθῇ! Ὁ νοῶν νοείτω.

Ἔλθωμεν ἤδη εἰς ἕτερον ἐπιτήδευμα, εἰς τὸν πωλοῦντα φρύνους. Παρὰ τὸν Βοτανικὸν Κῆπον τῶν Παρισίων ἀνεκαλύφθη ἡ ἀγορὰ αὐτη, μία τῶν περιεργοτάτων ἐν τῷ τμήματι τῷ λεγομένῳ τοῦ Ἁγίου Μαρκέλλου, ἥτις, ὡς φαίνεται, ἔχει τὸ μονοπώλιον τῶν παραδοξοτάτων πραγμάτων. Ἅπαξ τῆς ἑβδομάδος τελεῖται ἡ ἀγορὰ αὐτη ἀπὸ τοῦ ἔαρος μέχρι τοῦ φθινοπώρου τὴν τετάρτην πρωῒ πρωῒ ἔν τινι τόπῳ, ὅστις χωρίζεται διὰ φράγματος σανίδων ἀπὸ τῆς ὁδοῦ Γεοφρουᾶ Σαιντιλαίρ. Ἐντὸς πεντήκοντα περίπου κάδων μεγάλων κοάζει θορυβωδῶς τὸ ἀποτρόπαιον ἐμπόρευμα. Οὔτε δεῖγμα ὑπάρχει προτεθειμένον, οὔτε τίποτε. Οἱ πωληταὶ δὲ τῶν φρύνων εἶνε νέοι φοροῦντες βλούζαν καὶ κυανοῦν βραχὺ ἐπανωφόριον, προπετεῖς τὴν ὄψιν καὶ κτενισμένην ἔχοντες τὴν κόμην μετὰ πλείστης ὅσης φιλοκαλίας· ἡ δὲ χωρίστρα των ἄρχεται ἀπὸ τῆς ῥίζης τοῦ τραχήλου καὶ τελευτᾷ κατὰ τὸ μέσον τοῦ μετώπου· καλύπτουσι δὲ τὴν μεμυρισμένην κεφαλήν των διὰ *κασκέττου* μαύρου μεταξίνου, καὶ κοσμεῖ τὸν δάκτυλόν των χονδρὸς δακτύλιος. Ἔχοντες δὲ ἀνυψωμένας τὰς χειρίδας των μέχρι τοῦ ἀγκῶνος, εἰσάγουσιν ἀφόβως τοὺς γυμνοὺς βραχίονάς των εἰς τοὺς κάδους, καὶ ἐξάγουσι τοὺς φρύνους, οἵτινες κατ' εὐθεῖαν ἀποστέλλονται εἰς Ἀγγλίαν, ἀποστολὴν ἔχοντες τὴν καταβρόχθισιν τῶν ἐν τοῖς κήποις ἐντόμων τῶν λυμαινομένων τὰ φυτὰ τῶν ὀσπρίων. Ἡ τιμὴ δὲ τῶν βατραχίων τούτων ποικίλλει κατὰ τὴν ὥραν τοῦ ἔτους ἀπὸ δύο φράγκων καὶ τεσσαράκοντα ἑκατοστῶν τὴν δωδεκάδα μέχρι φράγκων ἕξ.

Τί δὲ λέγετε περὶ τῶν ἐχόντων ἐπάγγελμα τὴν περισυναγωγὴν τῆς κόπρου τοῦ κυνός; Καὶ ναὶ μὲν αὐτὸ καθ' αὐτὸ οὐδὲν ἔχει τὸ παράξενον, διότι καὶ ἀλλαχοῦ πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων ἐπιμελῶς συνάγεται ἀπὸ τῶν ὁδῶν ἡ κόπρος τῶν σκύλων χρησιμεύουσα εἰς τὴν βυρσοδεψικήν. Ἀλλ' ἐν Παρισίοις ἔχει τοῦτο τὸ ἰδιάζον ὅτι μόλις πρὸ δεκαετίας εἰσήχθη καὶ σήμερον διαδίδεται, καὶ πολλαπλασιάζονται οἱ τὸ ἐπιτήδευμα τοῦτο μετερχόμενοι, ἕνεκα τῆς σημερινῆς αὐξήσεως τῆς τιμῆς τῶν ᾠῶν. Μάλιστα, μάλιστα, τὸ πρᾶγμα τοῦτο, ὅπερ ἀπὸ τῶν ὁδῶν συλλέγεται χρησιμεύει εἰς ἀντικατάστασιν τῶν ᾠῶν—ἀλλ' οὐχὶ ὡς τροφή, εὐτυχῶς! χρησιμεύει εἰς τὴν κατεργασίαν τῶν δερμάτων. Τὸ ἄριστον ἐκεῖνο κατειργασμένον δέρμα τὸ λεπτότατον καὶ μαλακώτατον ἐξ οὗ κατασκευάζονται τὰ κομψὰ ὑποδημάτια τῶν κυριῶν, ὀφείλει τὰς ἰδιότητάς του ταύτας εἰς τὴν ἐν τῇ οὐσίᾳ ταύτῃ διαμονήν του! Τὸ ῥωσικὸν λεγόμενον δέρμα, ἐφ' οὗ πᾶς ἄνθρωπος εὐφραίνεται τρίβων τὴν ῥῖνά του, διὰ τοῦ αὐτοῦ μέσου ἀποκτᾷ τὴν ἐπίζηλον ἐκείνην εὐοσμίαν του.

Καὶ ἕτερον ἐπιτήδευμα, ἀλλὰ τοῦτο εἶνε ἧττον ἔντιμον τῶν ἄλλων, καὶ μᾶλλον προσοδοφόρον, ὅ ἐστι ἡ τέχνη τοῦ περιβάλλειν δι' ἀξίας πράγματα οὐδενὸς ἄξια, μάλιστα δὲ κοσμήματα. Κατασκευάζουσι χυτὰ ἐκ μολύβδου ἀντίτυπα χρυσῶν δακτυλίων, πορπῶν, περονῶν καὶ ἄλλων τοιούτων, ἢ λαμβάνοντες χρυσῆν ἄλυσιν ὡρολογίου ἀφαιροῦσι πάντας τοὺς κρίκους καὶ τους ἀντικαθιστῶσι διὰ κιβδήλων, ἀφίνοντες μόνον τὰ δύο ἄκρα τῆς ἀλύσεως, ἐφ' ὧν ὑπάρχει ἐντετυπωμένος ὁ τίτλος ἢ τὸ σημεῖον τῆς ποιότητος τοῦ χρυσοῦ. Τὴν ἄλυσιν δὲ ταύτην φέρουσιν ἔπειτα εἰς τὸ ἐπ' ἐνεχύροις δανειστήριον (Mont-de-piété), ὅπερ ἐξαπατώμενον τοῖς δίδει ποσότητα χρημάτων εἰκοσάκις μείζονα τῆς ἀξίας τοῦ ἐνεχύρου. Καί τοι δὲ οἱ ἐκτιμηταὶ τοῦ καθιδρύματος τούτου ἔχουσι γνῶσιν πασῶν τῶν τεχνῶν καὶ τῶν δόλων τῆς ἐντίμου ταύτης βιομηχανίας, ἀλλ' ὅμως σπανίως συμβαίνει νὰ μὴ ἀπατηθῶσι. Περιττὸν δ' εἶνε νὰ εἴπωμεν ὅτι τὴν ἀπόδειξιν ἣν λαμβάνει ὁ ἐπ' ἐνεχύρῳ δανειζόμενος δύναται κάλλιστα νὰ την πωλήσῃ εἴς τινα μεταπράτην, ὅστις καὶ αὐτὸς θὰ την μεταπωλήσῃ, ὥστε συχνότατα ὁ δόλος ἀνακαλύπτεται μόνον ἀφ' οὗ τὸ κίβδηλον κόσμημα διέλθῃ διὰ πέντε καὶ ἓξ χειρῶν. Τινὲς δὲ τῶν κιβδηλοποιῶν τούτων ἔχουσι καὶ σφραγῖδας ὁμοίας πρὸς ἐκείνας δι' ὧν τὸ Νομισματοκοπεῖον σφραγίζει τὰ χρυσᾶ ἢ ἀργυρᾶ σκεύη καὶ κοσμήματα. Μάτην δὲ τὸ συχνότατα ἐξαπατώμενον Νομισματοκοπεῖον ποιεῖ κατ' οἶκον ἐρεύνας πρὸς κατάσχεσιν τῶν σφραγίδων. Σπανιώτατα ἐπιτυγχάνει τοῦ ποθουμένου.

Ἔλθωμεν ἤδη εἰς ἄλλου εἴδους κιβδηλοποιούς, κιβδηλοποιοὺς οὐχὶ ἀψύχων πραγμάτων, ἀλλ' ἐμψύχων ὄντων, καὶ ἰδίως τῶν ἵππων. Τὴν λεωφόρον τοῦ Νοσοκομείου τὴν συνήθως ἥσυχον ταράττουσι δὶς τῆς ἑβδομάδος κραυγαὶ καὶ θόρυβοι, ὡς ἐὰν ἐπήρχετο μοῖρα ἱππικοῦ ἵνα καταλάβῃ ἐχθρικήν τινα θέσιν. Συνδιαλέξεις γεγωνυῖᾳ τῇ φωνῇ καὶ ἀπειλαὶ μετ' ἐπιδείξεως τῶν γρόνθων καὶ ὕβρεις βάναυσοι τῶν ἱπποκαπήλων πρὸς ἀλλήλους, ἰδοὺ ἐν συντόμῳ ἡ εἰκὼν τῆς ἀγορᾶς ταύτης. Ἐκεῖ πλησίον κεῖνται πέν-

Digitized by Google

τε ἢ ἐξ ἱπποστάσια ἑρμητικῶς κεκλεισμένα καὶ ἀπρόσιτα εἰς τοὺς μὴ μεμυημένους τὰ ἐν αὐτοῖς τελούμενα μυστήρια, ἅτινα μόλις θὰ δυνηθῇ τις νὰ πιστεύσῃ. Τὰ ἱπποστάσια ταῦτα εἶνε αὐτόχρημα ἐργαστήρια, ἔνθα οἱ ἄχρηστοι ἵπποι παραδιδόμενοι εἰς χεῖρας δεξιῶν τεχνιτῶν μεταμορφοῦνται ταχύτατα εἰς ζῷα σφριγῶντα καὶ ἐξαίρετα. Καὶ οἱ μὲν νομοθέται προσεπάθησαν νὰ προφυλάξωσι τοὺς ἐξαπατηθέντας ἀγοραστάς, δίδοντες αὐτοῖς τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιστρέφωσιν εἰς τοὺς πωλητὰς τοὺς ἵππους τοὺς προσβεβλημένους ὑπὸ τῶν ἀναγωγικῶν λεγομένων ἐλαττωμάτων, τουτέστι τῶν ἀκυρούντων τὴν γενομένην ἀγοράν, ἀλλ' οἱ ἱπποκάπηλοι ἀψηφοῦσι τὰς προφυλάξεις ταύτας, διότι διὰ τῶν ἐν τοῖς ἱπποστασίοις κιβδηλοποιῶν ἐξαπατῶσι πάντας ἁπλοῦς τε καὶ πανούργους, καὶ αὐτοὺς τοὺς πανουργοτάτους, διότι ἐξαπατῶσι καὶ ἀλλήλους.

Ἰδοὺ δὲ αἱ κυριώταται καὶ περιεργότατοι συνταγαὶ τῶν κιβδηλοποιῶν τῶν ἵππων·

α΄ Ἵνα κατασταθῶσιν οἱ ἄχρηστοι ἵπποι ζωηροὶ καὶ εὔρωστοι ἐπὶ μίαν τοὐλάχιστον ἑβδομάδα δίδομεν εἰς αὐτοὺς μεγάλας δόσεις βρώμης ἐπὶ δέκα ἡμέρας· τὴν δὲ παραμονὴν τῆς πωλήσεως πλύνονται καὶ καθαρίζονται ἐπιμελῶς, καὶ τὴν ὥραν τῆς μεταβάσεως εἰς τὴν ἀγορὰν ἐμβάλλομεν ὑπὸ τὴν οὐράν των ὀλίγην γιγγίβερην.

β΄ Ἵνα θεραπεύσῃς προσωρινῶς ἀσθματικὸν ἵππον ἄφες τον νηστικὸν ἐπί τινα καιρόν· τὴν δὲ ἡμέραν τῆς πωλήσεως δός τῳ ἄφθονον τριφύλλιον βεβρεγμένον, ὅπερ ἐν τῇ διαλέκτῳ τῶν κιβδηλοποιῶν ὀνομάζεται *πότισμα*, ἔχον τὴν ἰδιότητα, φαίνεται, νὰ ἐξογκόνῃ τοὺς πνεύμονας τῶν δυσμοίρων ζῴων, οὕτως ὥστε νὰ δύνανται νὰ τρέχωσι πολλὰς ἡμέρας χωρὶς νὰ ἀσθμαίνωσι. Ἀλλ' ὁ τρόπος οὗτος οὐχὶ σπανίως φονεύει τοὺς μάρτυρας τούτους τῆς καπηλείας. Ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἀγορᾶς αἴφνης πίπτει τις τῶν πωλουμένων ἵππων καὶ ἐκπνέει. Οἱ δὲ ἔμποροι χωρὶς οὐδὲ κἂν νὰ ἀνησυχήσωσι, λέγουσιν ὑψοῦντες τοὺς ὤμους· «Τὸ πότισμα!»

γ΄ Πρὸς θεραπείαν ἀνιάτου πληγῆς τοῦ γόνατος, μεταχειριζόμεθα μέσον ἁπλούστατον. Κόπτομεν ἐκ νεκρῶν ἵππων τοῦ αὐτοῦ χρώματος τετράγωνα τεμάχια τοῦ δέρματός των καὶ τὰ ἐπικολλῶμεν ἐπὶ τῶν πασχόντων γονάτων. Ζῶα οὕτωπως ἐπισκευασθέντα πολλάκις ἔτυχε νὰ ἀγορασθῶσι μετ' ὀλίγας ἡμέρας ὑπ' αὐτῶν τῶν πωλησάντων, ἐξαπατηθέντων ἕνεκα τῆς τελειότητος τῆς ἐπισκευῆς.

δ΄ Πρὸς καταρτισμὸν ζεύγους ἵππων ἁμάξης γίνεται συχνοτάτη χρῆσις τῆς βαφῆς. Ὅθεν δὲν εἶνε σπάνιον τὸ νὰ ἴδῃ τις ἵππους σύροντας ἅμαξαν καὶ ἔχοντας χρῶμα μέλαν λαμπρὸν ὡς ἔβενος, ἐὰν δ' αἴφνης βρέξῃ, ἀλλάσσοντας τὸ χρῶμα καὶ ἀναλαμβάνοντας τὸ ὑποκίτρινον ἄθλιον χρῶμα, ὅπερ εἶχον πρὶν ἢ βαφῶσι·

Πρὸς δὲ τούτοις ῥινίζουσι τοὺς ὀδόντας τῶν γηραλέων ἵππων, ὥστε ἀφανιζομένων οὕτω τῶν ὀδόντων τῶν μαρτυρούντων περὶ τῆς ἀληθοῦς ἡλικίας, ὁ ἵππος φαίνεται κατὰ πολὺ νεώτερος. Ὑπάρχουσι δὲ καὶ ἄλλαι μυρίαι μηχαναὶ περὶ ὧν ἐὰν ἐπεμένομεν νὰ γράψωμεν, δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ εὕρωμεν τέλος. Σημειωτέον δ' ὅτι οἱ κιβδηλοποιοὶ οἱ πάντα ταῦτα κατεργαζόμενοι πορεύονται καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν ἀγορὰν ἔχοντες ἀνὰ χεῖρας μάστιγα καὶ μαστίζοντες τοὺς πρὸ αὐτῶν διερχομένους ἵππους ἢ ὁσάκις διέρχεται ὁ τοῦ συνεταίρου του ἵππος, ἀναφωνοῦντες ὥστε νά τους ἀκούσῃ ὁ ἀγοραστὴς «Περίφημος ἵππος... καὶ ἀπὸ *σοΐ*.» Ὁ δὲ ἀγοραστὴς ἀγνοῶν ὅτι ὁ λέγων ταῦτα ἔχει συμφέρον, πιστεύει εἰς αὐτοὺς καὶ κατὰ τὸ δὴ λεγόμενον *τὴν παθαίνει*. Τὸ δὲ παιγνίδιον τοῦτο ἀδιαλείπτως ἐπαναλαμβάνεται καὶ πάντοτε ἐπιτυγχάνει.

Ἂς καταστρέψωμεν τὸν λόγον δι' ἀποτροπαίου τινὸς ἐπιτηδεύματος, τῶν ἀποσπώντων τὰς πτέρυγας τῶν πτηνῶν. Ἐπιθυμεῖτε, κυρίαι, νὰ μάθητε πόθεν προέρχονται καὶ πῶς προέρχονται τὰ στιλπνὰ πτερὰ δι' ὧν κοσμεῖτε τοὺς πίλους σας; Ὁ συγγραφεὺς ὁμολογεῖ ὅτι οὐδέποτε ᾐσθάνθη συγκίνησιν ἀλγεινοτέραν, ἢ ὅτε εἶδε τὴν βαρβαρότητα τῶν δημίων τῶν χελιδόνων, τῶν ἀνωνύμων προμηθευτῶν σας. Ἴδωμεν δὲ πρῶτον πῶς συλλαμβάνουσι τὰ δύσμοιρα ταῦτα θύματά των.

Κατὰ τὸ ἄκρον μακρῶν νημάτων ἐξηρτημένων ἐκ ῥαβδίων, προσδένουσιν ἔντομα ζωντανὰ ἅτινα ἵπτανται ὡς ἐὰν ἦσαν ἐλεύθερα. Αἱ χελιδόνες βλέπουσαι αὐτὰ ἐφορμῶσι καὶ τὰ κάπτουσι μετὰ τῆς συνήθους αὐτῶν ταχύτητος, χωρὶς νὰ προΐδωσιν αἱ ἀτυχεῖς τὴν ὑποκρυπτομένην παγίδα. Ἡ ἄγρα δὲ αὕτη τῶν χελιδόνων εἶνε ἄφθονος καὶ μάλιστα τὰς θερμὰς ἡμέρας, ὅτε ἐπίκειται βροχὴ καὶ αἱ χελιδόνες ἵπτανται χαμηλά. Ἅμα δὲ συλλαβόντες τὰ πτηνὰ ἀποκόπτουσι τὰς πτέρυγας τῶν ζωντανῶν, διότι τὰ πτερὰ οὕτω διατηροῦσιν ἐπὶ πολὺ τὴν στιλπνότητά των! ... Ἔπειτα δὲ χωρὶς κἂν νὰ φροντίσωσι νά τα ἀποτελειώσωσιν, ἀπορρίπτουσι τὰ ἠκρωτηριασμένα σώματα τῶν δυσμοίρων πτηνῶν, ἅτινα σύρονται κατὰ γῆς σπαίροντα καὶ κυλίονται ἐπὶ πολλὰς ὥρας βασανιζόμενα....

Ἀλλὰ φεῦ, ἀρκοῦσι ταῦτα, ἴσως δὲ καὶ πλείονα τοῦ δέοντος εἴπομεν.

*

Γνῶμαι καὶ σκέψεις ἠθικαὶ τοῦ δουκὸς

ΔΕ-ΛΑ-ΡΟΣΦΟΥΚΩ

[Μετάφρασις Γ. Ζωχιοῦ.]

55.

Τὸ μῖσος, τὸ πρὸς τοὺς εὐνοουμένους τῶν ἡγεμόνων, οὐδὲν ἄλλο εἶναι, εἰμὴ τῆς εὐνοίας αὐτῆς ἐπιθυμία. Τὴν δὲ λύπην, ἣν αἰσθανόμεθα

Digitized by Google

ὀλιγωρούμενοι, παρηγορεῖ καὶ καταπραΰνει ἡ πρὸς τοὺς προτιμωμένους ἐκδηλουμένη παρ' ἡμῶν καταφρόνησις. Ἀρνούμεθα δὲ πρὸς αὐτοὺς πᾶσαν φιλοφροσύνην, μὴ δυνάμενοι ν' ἀφαιρέσωμεν ἀπ' αὐτῶν ὅ,τι ἑλκύει τὰς τῶν πολλῶν πρὸς αὐτοὺς τιμάς.

56.

Διὰ νὰ ἐγκατασταθῇ τις ἐν τῷ κόσμῳ, τὰ πάντα πράττει, ὅπως φανῇ ἤδη ἐγκατεστημένος.

ΔΑΝΕΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑ

16.

— Ἐλεύθεροι εἶνε οἱ λόγοι μου, ἀνέκραζέ ποτέ τις τῶν ὑπαίθρων ῥητόρων, δημηγορῶν πρὸς τὸ πλῆθος, ἀλλὰ συναισθάνομαι ὅτι πατῶ ἐλεύθερον ἔδαφος.

— Λάθος! ἀπήντησέ τις τῶν ἀκροατῶν· πατεῖς τὰ ὑποδήματα, τὰ ὁποῖα ἀκόμη μοῦ χρεωστεῖς.

Ἦτον ὁ ταλαίπωρος ὑποδηματοποιὸς τοῦ ὑπαίθρου ῥήτορος.

17.

Ἑβδομηκοντούτης ἐνυμφεύετο εἰκοσαέτιδα νεάνιδα.

Ὁ τελῶν τὸ μυστήριον δεσπότης ἠθέλησε νὰ ἐκφωνήσῃ προσλαλιὰν πρὸς τοὺς νεονύμφους. Ἐξέλεξε δὲ ὡς ῥητόν του τό: «Ἄφες αὐτοῖς, οὐ γὰρ οἴδασι τί ποιοῦσι.»

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

⁂ Ποσάκις νομίζομεν διαβαίνοντες παρ' ἡσύχῳ χωριδίῳ μεταξὺ ἀνθούντων δένδρων κεκρυμμένῳ, ὅτι ἐνταῦθα εἶνε ἡ ἕδρα πάσης εἰρήνης, τῆς αὐταρκείας καὶ εἰλικρινοῦς συμβιώσεως. Ἀλλ' ἂν εἰσέλθωμεν εἰς τὰς καθ' ἕκαστον καλύβας, εὑρίσκομεν ἐν αὐταῖς, ὡς πανταχοῦ, ἀγωνίαν καὶ στενοχωρίαν, ἐπιθυμίας καὶ πάθη, φόβον καὶ μεταμέλειαν, λύπην καὶ συμφορὰν καὶ φεῦ! τόσον ὀλίγην χαράν! (Γ. Ἔβερς).

⁂ Αἱ ἐπιθυμίαι εἰσὶν ὁ πλοῦτος τοῦ πτωχοῦ καὶ ἡ καταστροφὴ τοῦ πλουσίου. (Ἀλφ. Κάρ.)

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Κατ' αὐτὰς παρετηρήθη ὅτι πολλὰ δυστυχήματα ἐγένοντο ἐν τοῖς σιδηροδρόμοις οὐχὶ ἐξ ἁπλῆς ἀπροσεξίας τινῶν ἐκ τῶν ὑπαλλήλων, ἀλλ' ἕνεκα παθήματος αὐτῶν. Τουτέστι πολλοὶ τῶν ὑπαλλήλων τούτων πάσχουσιν ὑπὸ τοῦ πάθους τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ λεγομένου *δαλτονισμοῦ*, δὲν δύνανται δῆλα δὴ νὰ διακρίνωσι καλῶς τὰ διάφορα χρώματα ἀπ' ἀλλήλων. Ὅθεν πολλάκις ἐκλαβόντες τὸν ἐρυθρὸν φανὸν ἀντὶ τοῦ πρασίνου ἐγένοντο αἴτιοι σιδηροδρομικῶν καταστροφῶν. Τούτου δ' ἕνεκεν ἐν Γαλλίᾳ, Γερμανίᾳ καὶ Ἀγγλίᾳ πάντες οἱ ὑπάλληλοι τῶν σιδηροδρόμων, οἱ μηχανικοί, οἱ ἐπιστάται καὶ οἱ ἐπὶ τοῦ γνώμονος (aiguilleurs) ἐξετάζονται νῦν ἐὰν ἔχωσιν ἀκριβῆ τὴν ὅρασιν, ὡσαύτως δὲ καὶ οἱ ναυτικοί. Ἡ ῥωσσικὴ κυβέρνησις κατὰ τὸν ἄρτι λήξαντα πόλεμον μετ' ἀπορίας μανθάνουσα ὅτι συχνότατα δυστυχήματα συνέβαινον κατὰ τὴν διὰ τῶν σιδηροδρόμων μεταφορὰν τῶν στρατευμάτων της ἀπὸ βορρᾶ εἰς μεσημβρίαν καὶ τἀνάπαλιν, ὑπέβαλε πάντας τοὺς ὑπαλλήλους τῶν σιδηροδρόμων εἰς γενικὴν ἐπιτήρησιν. Ἐκ τούτου δὲ προέκυψε, φαίνεται, ὅτι ἡ κακὴ τροφή, ἡ περὶ τὰ πνευματώδη ποτὰ κατάχρησις καὶ ἡ ἀντανάκλασις τῶν χιόνων ἐν ταῖς ἀπεράντοις ῥωσσικαῖς στέπαις, ἔβλαψαν τὴν ὅρασιν πλείστων μηχανικῶν καὶ σηματοφυλάκων, οὗ ἕνεκα καὶ τὰ συχνὰ δυστυχήματα.

〰 Ἐπειδὴ σήμερον τὴν γενικὴν προσοχὴν ἑλκύει ὁ Ἐμίρης τοῦ Ἀφγανιστάν, αἱ ἐφημερίδες δημοσιεύουσι περιέργους πληροφορίας περὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ αὐτοῦ βίου. Ὁ Σεΐρ-Ἀλῆς κατοικεῖ ἐν Καβοὺλ τὸ μέγαρον Βαλᾶ-Χισᾶν, ὅπερ ὅμως ὁμοιάζει μᾶλλον πρὸς φρούριον. Ἀλλ' ἔχει ἐν τῇ αὐτῇ πόλει δύο ἔτι μέγαρα, ὧν τὸ ἓν κατοικεῖται ὑπὸ τῶν ἐγγάμων τέκνων του, τὸ δὲ ἕτερον ὑπὸ τῶν γυναικῶν τοῦ πατρός του Δόστ-Μοχαμέτ. Ἡ γηραιὰ μήτηρ τοῦ Ἐμίρη ζῇ ἔτι. Υἱὸν ἔχει ἕνα καὶ μόνον, τὸν Ἰακοὺβ Χάν, ὃν, διατελοῦντα ὑπὸ δυσμένειαν καὶ πεφυλακισμένον ὄντα, ἀπηλευθέρωσεν ἅμα τῇ ἐνάρξει τοῦ κατὰ τῶν Ἄγγλων πολέμου. Ἀλλὰ θυγατέρας ἀριθμεῖ 18, ἐξ ὧν δέκα εἶναι ἤδη ὕπανδροι. Οἱ γαμβροὶ τοῦ Ἐμίρη εἶναι πάντες ὑποτελεῖς ἡγεμόνες. Κατὰ πανάρχαιον ἔθος, ἑκάστη θυγάτηρ τοῦ Ἐμίρη νυμφευομένη λαμβάνει ὡς προῖκα μίαν πόλιν, ἧς τὰς προσόδους νέμεται ἐφ' ὅσον ζῇ. Αἱ γυναῖκες τοῦ Ἐμίρη ὑπολογίζονται εἰς 300· γνωστὸν δ' εἶναι ὅτι αἱ Ἀφγανίδες φημίζονται ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἀσίαν ἐπὶ καλλονῇ. Ἐν Ἀφγανιστὰν ἡ δουλεμπορία εἶναι μονοπώλιον τῆς κυβερνήσεως· οἱ δὲ μετερχόμενοι αὐτὴν ὀφείλουσι νὰ προσφέρωσιν εἰς τὰ χαρέμια τοῦ Ἐμίρη καὶ τῶν ὑποτελῶν ἡγεμόνων ἀριθμόν τινα γυναικῶν ἐκ τῶν περικαλλεστάτων.

〰 Πρὸ τριακοσίων μόλις ἐτῶν τὰ περόνια ἦσαν ὅλως ἄγνωστα, καὶ σήμερον δὲ ἔτι ἐνιαχοῦ τῆς Ἰσπανίας καὶ τὰ περόνια καὶ τὰ μαχαίρια καὶ τὰ ποτήρια εἶνε σπανιώτατα. Μέχρι τῆς βασιλείας Ἑρρίκου τοῦ Γ' (1216—1272) οὐδεὶς βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας εἶχέ ποτε περόνια, πάντες δὲ μικροί τε καὶ μεγάλοι ἔτρωγον διὰ τῶν δακτύλων. Ἀναφέρεται δ' ὅτι Ἰάκωβος ὁ Α', ὅτε προσεκάλεσέ ποτε εἰς συμπόσιον τὸν πρέσβυν τῆς Ἰσπανίας, «αἱ ΑΑ. ΜΜ. δὲν μετεχειρίσθησαν περόνια καὶ μετὰ τὸ συμπόσιον ἔπλυναν τὰς χεῖρας των διὰ τοῦ αὐτοῦ ὕδατος.»

Πρώτη ἡ βασίλισσα Ἐλισάβετ (1533—1603) λέγεται ὅτι μετεχειρίσθη περόνια, λίαν δὲ βραδέως διεδόθησαν ταῦτα καὶ ἐν τῷ λοιπῷ βασι-

Digitized by Google

λείῳ καὶ μόλις μεσούσης τῆς ΙΕ' ἑκατονταετηρίδος ἀπέκτησε τοιαῦτα ἡ ὑψηλὴ λεγομένη κοινωνία. Τῷ 1680 εὐγενεῖς τινες Ἄγγλοι εἶχον περόνια ἀργυρᾶ καὶ χαλύβδινα.

Ἐν τοῖς ξενοδοχείοις τῆς Σκωτίας καὶ αὐτῆς τῆς Ἀγγλίας σπανίως εὕρισκέ τις πρὸ τῆς ΙΗ' ἑκατονταετηρίδος μαχαίρια καὶ περόνια· ἀλλὰ οἱ ἄνθρωποι πορευόμενοι εἰς τὸ ξενοδοχεῖον ἔφερον ἐν τῷ θυλακίῳ των θήκην περιέχουσαν μαχαίριον καὶ περόνιον. Ἡ δὲ εἰσαγωγὴ τῶν ἀργυρῶν περονίων εἰς Μεγάλην Βρεττανίαν δὲν ἀνέρχεται πολὺ πέρα τοῦ 1814.

Εἰς ταῦτα προσθετέον ὅτι τὰ πρῶτα σκεύη τῆς τραπέζης ὑπῆρξαν τὰ μαχαίρια καὶ τὰ κοχλιάρια, περονίων δὲ μνεία γίνεται κατὰ πρῶτον ἔν τινι καταλόγῳ τῶν ἀργυρῶν σκευῶν Καρόλου τοῦ Ε'. Ἦσαν δὲ τὰ περόνια πρῶτον μὲν σιδηρᾶ μετὰ δύο ἢ τριῶν ὀδόντων, βραδύτερον δὲ ἀργυρᾶ μετὰ τεσσάρων ὀδόντων.

Γνωστὴ εἶνε ἡ κλίσις τοῦ Γλάδστονος πρὸς τὰς ἐπιπόνους ἀσκήσεις καὶ μάλιστα εἰς τὸ τοῦ ὑλοτόμου ἐπάγγελμα. Κατ' αὐτὰς ἐξερχόμενος τοῦ ἐν Χάβαρδεν κτήματός του τὴν ἀξίνην ἔχων ἐπ' ὤμου καὶ ἐνδεδυμένος βλούζαν ἐξ ἁπλοῦ πανίου, βλέπει πρὸ τῆς κιγκλιδωτῆς πύλης καρραγωγέα τινὰ τοῦ ζυθοποιείου Νόρθοπ προσπαθοῦντα νὰ ἐκφορτώσῃ πελώριον βυτίον ζύθου. Ἐπειδὴ δὲ μόνος δὲν ἠδύνατο, ἰδὼν τὸν γηραιὸν ὑλοτόμον ἐξερχόμενον ἐφώνησε·

— Αἴ, γεροπατέρα, ἔλα δός μου ἕνα χέρι. Σπρῶξε τὸ βαρέλι σὺ ἀπ' αὐτοῦ καὶ ἐγὼ ἀπὸ 'δῶ καὶ πάγει μόνο του.

Ὁ ὑλοτόμος προθύμως ὑπακούσας ἐβοήθησε τὸν καρρωγαγέα καὶ μετά τινας στιγμὰς τὸ βυτίον ἦτο κατὰ γῆς.

— Μωρὲ χαρὰ 'ς τὴ δύναμί σου, γεροπατέρα!.. νὰ μου ζήσῃς... Ἔλα νὰ πιοῦμε μιά...

Ἀλλ' ὁ γηραιὸς εὐχαριστήσας ἀπεμακρύνθη μετὰ σπουδῆς. Ὁ δὲ καρραγωγεὺς διηγηθεὶς εἴς τινα παροδίτην τὸ γεγονὸς καὶ θαυμάζων τὴν ῥώμην τοῦ γέροντος, ἠρώτησε τίς ἦτο ἆρά γε ὁ ῥωμαλέος ἐκεῖνος ἀνήρ·

— Εἶνε ὁ Γλάδστων, ὁ πρώην πρωθυπουργός, ἀπεκρίθη ὁ ἐρωτώμενος.

Εὐνόητος εἶνε ἡ κατάπληξις τοῦ καρραγωγέως.

Μεταξὺ τῶν ἐφευρέσεων περὶ ἃς καταγίνεται ὁ γνωστὸς φυσικὸς Ἔδισον συγκαταλέγεται καὶ ἡ ἑπομένη, ἥτις ἐὰν ἐπιτύχῃ θὰ εὐεργετήσῃ τὰ μέγιστα τοὺς ἀομμάτους.

Ἀνταποκριτὴς τοῦ *Κήρυκος τῆς Νέας Ὑόρκης* διηγεῖται ὅτι ἐπεσκέφθη τὸν διάσημον τοῦτον ἄνδρα, ὅστις λαβὼν φιαλίδιον ἔχυσεν ἐν αὐτῷ ὕδωρ καὶ διὰ τοῦ ῥευστοῦ τούτου ἔγραψεν ἐπὶ φύλλου χάρτου. Τὸ χρῶμα τοῦ ῥευστοῦ ἦτο τεφρόχρουν ὑποκίτρινον, τὰ δὲ δι' αὐτοῦ γραφέντα γράμματα μετ' οὐ πολὺ ἐγένοντο ςεεὰ οὕτως ὥστε ἐξεῖχον τῆς ἐπιφανείας τοῦ χάρτου. «Ψαύσατε, μοὶ εἶπεν ὁ Ἔδισον, τὸν χάρτην διὰ τῶν δακτύλων σας καὶ θὰ αἰσθανθῆτε τὰ γράμματα ἐξέχοντα.»

Τῷ ὄντι ὁ ἀνταποκριτὴς ᾐσθάνθη ὅτι τὰ γεγραμμένα διεκρίνοντο διὰ τῆς ἀφῆς εὐκολώτατα.

«Εἰξεύρετε δὲ, ἐξηκολούθησεν ὁ Ἔδισον, ὅτι οἱ τυφλοὶ ἔχουσι τὴν ἀφὴν λεπτοτάτην. Ἐὰν τώρα γράψωσι διὰ τοῦ ῥευστοῦ τούτου, θὰ δύνανται νὰ ἀνταλλάσσωσι τὰ διανοήματά των καὶ ἡ ἐπιτυχία αὕτη θὰ εἶνε νέα ἐποχὴ εὐτυχίας καὶ προόδου αὐτῶν.

Ὡμολόγησε δὲ ὁ ἐφευρέτης ὅτι δὲν ἦτο ἔτι λίαν ηὐχαριστημένος ἐκ τῆς κατασκευῆς του ταύτης, καὶ ὅτι κατεγίνετο νὰ καταστήσῃ τὰ γράμματα εὐαναγνωστότερα, ἤτοι μᾶλλον ἐξέχοντα τῆς ἐπιφανείας τοῦ χάρτου.

Νέον σχέδιον ἀσιατικοῦ σιδηροδρόμου ἐδημοσίευσεν ἡ Ἐπίσημος Ἐφημερὶς τῆς Ῥωσσίας, ἤτοι περὶ κατασκευῆς γραμμῆς μεταξὺ Εὐρώπης καὶ τῶν Ἰνδιῶν ἐχούσης διεύθυνσιν ἄλλην ἢ αἱ μέχρι τοῦδε προταθεῖσαι. Ἐν ᾧ ὁ Λεσσὲψ τῷ 1875 εἶχε σχέδιον γραμμῆς ἀπὸ Παρισίων εἰς Καλκούταν διὰ Βαρσοβίας, Ὀρεμβούργου καὶ Πεχαβούρης, διάστημα 9,600 βερστίων, τουτέστι 1380 γερμανικῶν μιλίων, ὁ ἤδη προτείνων τὸ νέον σχέδιον σκοπεύει νὰ ἑνώσῃ τοὺς Παρισίους καὶ τὴν Καλκούταν διὰ Βαρσοβίας, Τιφλίδος καὶ Πεχαβούρης, διάστημα 8,940 βερστίων, τουτέστι 1227 μιλίων. Ὑπολογίζουσι δὲ ὅτι διὰ ταχύτητος 5 μιλίων καὶ $\frac{3}{4}$ τὴν ὥραν θὰ δύναταί νὰ μεταβῇ ἀπὸ Παρισίων εἰς Καλκούταν ἐν ἐννέα ἡμέραις δαπανῶν 990 φράγκα.

Δεκαπέντε μόνον χῶραι ὑπάρχουσιν εἰς τὸν κόσμον, αἵτινες παράγουσι τοὺς γαιάνθρακας. Τὸ $\frac{1}{2}$ τῆς ὅλης ἐτησίας παραγωγῆς ἐξορύττεται εἰς τὴν Ἀγγλίαν.

Εἷς Ἀναγνώστης.

ΜΙΑ ΣΥΜΒΟΥΛΗ ΚΑΘ' ΕΒΔΟΜΑΔΑ

Οἱ ὀρνιθοπῶλαι διακρίνουσιν ἐκ πρώτης ὄψεως τὴν νέαν ὄρνιθα ἀπὸ τῆς γραίας. Πᾶς τις βεβαίως ἐπιθυμεῖ νὰ μάθῃ τὸ μυστήριον τῆς χρησιμωτάτης ταύτης τέχνης. Ἰδοὺ δὲ ὁποία τις εἶνε αὕτη· Ἀνυψοῦμεν μίαν τῶν πτερύγων τῆς εἰς ἐξέτασιν προκειμένης ὄρνιθος, καὶ παραμερίζομεν τὰ πτερὰ τῶν πλευρῶν. Καὶ ἐὰν μὲν ἡ ὄρνις εἶνε νεαρὰ, μεταξὺ τῶν πτερῶν της ὑπάρχει χνοῦς μακρὸς, ἐλαφρὸς καὶ λεπτότατος, ἔχων πανταχοῦ τὴν αὐτὴν πυκνότητα, καὶ τὸ δέρμα της εἶνε λεῖον καὶ ὀλίγον τι ῥοδόχρουν, ἐπ' αὐτοῦ δὲ διαφαίνονται φλέβες κυαναῖ λεπτόταται. Ἡ δὲ ὄρνις ἡ ἔχουσα ἡλικίαν πλέον τοῦ ἑνὸς ἔτους οὔτε χνοῦν ἔχει οὔτε φλέβας, καὶ τὸ δέρμα της εἶνε λευκὸν σκοτεινὸν, ξηρὸν, οὐχὶ πολὺ λεῖον καὶ ἀλευρῶδες τὴν ἐπιφάνειαν. Ὅσῳ δὲ μᾶλλον ἡ ὄρνις ἔχει τοὺς πόδας λείους τόσῳ εἶνε καὶ γηραιοτέρα.

ΑΘΗΝΗΣΙ.—ΤΥΠΟΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ, ΟΔΟΣ ΠΑΤΗΣΙΩΝ, 14.

Digitized by Google

'Αριθ. 155 – Λεπτὰ εἴκοσι.

ΕΤΟΣ Γ'.

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Ἕκτος

Συνδρομὴ ἐτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20.—Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶνε ἐτήσιαι—Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὁδὸς Σταδίου, 6.

17 Δεκεμβρίου 1878

Τῇ 31 Δεκεμβρίου 1878 λήγει τὸ τρίτον ἔτος τῆς Ἑστίας. Ὅσοι τῶν κυρίων συνδρομητῶν ἐπιθυμοῦσι νὰ ἐξακολουθήσωσι λαμβάνοντες τὴν Ἑστίαν καὶ κατὰ τὸ τέταρτον ἔτος, παρακαλοῦνται ν' ἀποστείλωσι πρὸς τὴν διεύθυνσιν αὐτῆς, πρὸ τῆς 1 Ἰανουαρίου 1879, τὸ τίμημα τῆς συνδρομῆς, ὅπως μὴ ἐπέλθῃ διακοπὴ τῆς ἀποστολῆς τοῦ φύλλου.

Τὸ Δελτίον δωρεῖται πρὸς τοὺς συνδρομητὰς τῆς Ἑστίας ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς πληρωμῆς τῆς συνδρομῆς.

ΣΦΡΑΓΙΣ ΤΗΣ ΕΦΟΡΙΑΣ ΣΠΑΡΤΗΣ ΕΝ ΕΤΕΙ 1826

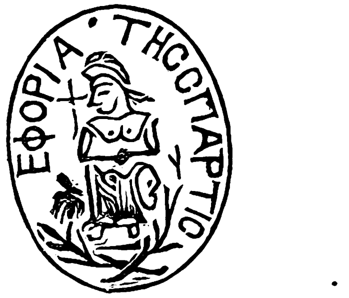

Ἡ ἀνωτέρω σφραγὶς ἐλήφθη ἐξ ἐγγράφου, ἀποσταλέντος ἡμῖν ὑπὸ τοῦ ἐν Σμύρνῃ λογίου συνδρομητοῦ τῆς Ἑστίας κ. Μ. Π. Κοσσονῆ, κατέχοντος πολλὰ πολύτιμα ἔγγραφα ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν.

Σ. τ. Δ.

Τῇ αἰτήσει ἡμῶν, ὁ κ. Σπυρ. Π. Λάμπρος εὐμενῶς ἐχορήγησεν ἡμῖν πρὸς δημοσίευσιν τὸ ἑπόμενον τεμάχιον ἐκ τοῦ ἐναρκτηρίου λόγου τῶν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ ἐφετεινῶν μαθημάτων του περὶ τοῦ «Αἰῶνος τοῦ Περικλέους.» Ὁλόκληρος ὁ ὡραῖος οὗτος λόγος δημοσιευθήσεται προσεχῶς ἐν τῷ «Παρνασσῷ.»

Σ. τ. Δ.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΕΟΥΣ

Οἱ Ἀθηναῖοι ἔσωσαν κατὰ τὰ περσικὰ τὴν Ἑλλάδα. Ὅτε δ' ὁ ἐπικείμενος κίνδυνος παρῆλθε καὶ οἱ ἑταῖροι τῆς ἑλληνικῆς ὁμαιχμίας ἀπενόστησαν εἰς τὰς ἰδίας ἕκαστος πόλεις, οἱ Ἀθηναῖοι κατῆλθον εἰς τὰ πάτρια ἐδάφη οὐχὶ ἐστεμμένοι διὰ τῶν πρώτων στεφάνων, οὓς εἶχον εὐγενῶς παραχωρήσει εἰς ἄλλους φιλοπρώτους συναγωνιστάς, οὐδὲ θριαμβικῶς, ἀλλὰ πτωχοὶ καὶ δίκην ναυαγῶν, διακομιζόμενοι τὰ ὑπολειφθέντα σκεύη καὶ εὑρίσκοντες κεκαυμένα τὰ ἕδη τῶν θεῶν, ἀποτετεφρωμένον τὸν Ἑκατόμπεδον, κατεσκαμμένους τοὺς οἴκους, πλὴν τῶν ὀλίγων *ἐν οἷς ἐσκήνησαν οἱ δυνατοὶ τῶν Περσῶν*, καὶ ἁπανταχοῦ τῆς πατρίου γῆς τὴν ἐρημίαν καὶ τὰ ἴχνη τῆς προσφάτου πυρκαϊᾶς. Ἀλλ' οἱ πένητες ἐκεῖνοι καὶ οἰκοφθορημένοι νικηταὶ εἶχον πλουτον ἐπαρκῆ τἀπυρπόλητα ἀργυρεῖα τοῦ Λαυρίου καὶ μᾶλλον ἐκείνων τῆς ἀρετῆς αὐτῶν τοὺς θησαυροὺς καὶ τρεῖς ἄνδρας, οἵτινες ἐκαλοῦντο *Θεμιστοκλῆς*, *Ἀριστείδης*, *Κίμων*· εἰς τούτους δὲ προσετέθη μετά τινα χρόνον καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Ξανθίππου. Διὰ δὲ τοῦ φρονήματος τῶν Ἀθηναίων καὶ τῆς ἀοιδίμου φιλοπατρίας τούτων τῶν ἀνδρῶν αἱ Ἀθῆναι οὐ μόνον ἐπανῆλθον εἰς ἣν θέσιν εὑρίσκοντο πρὸ τοῦ πολέμου, ἀλλὰ καὶ ὑπερακοντίσασαι ταύτην οἱονεὶ δι' ἁλμάτων ἔφθασαν εἰς τοσοῦτον ἀκμῆς καὶ δυνάμεως, ὥστε νὰ καταστῇ περιώνυμος ὁ κληθεὶς αἰὼν τοῦ Περικλέους, θεωρούμενος ὡς ἡ ὑψίστη ἀκμὴ τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας καὶ ὁ κολοφὼν τῆς ἑλληνίδος δόξης.

Ὅτε κατῆλθον εἰς τὰς Ἀθήνας οἱ καθέλοντες τὸν Μῆδον, ἡ πόλις ἦτο ἀνίσχυρος καὶ ἀνυπεράσπιστος. Πῶς νὰ ἔχῃ τείχη ἡ πόλις ἥτις δὲν εἶχεν οἰκίας; Τῆς πόλεως δὲ ταύτης ἧς τὰ τείχη ἔπρεπε νὰ νεγείρωσιν ὀχυρὰ οἱ ἄλλοι Ἕλληνες συναπαξάπαντες, ἕκαστος συνεισκομίζων ἕνα λίθον ἰδίᾳ χειρί, τῆς γεραρᾶς ταύτης πόλεως οἱ κάτοικοι ἠναγκάσθησαν διὰ τὸν φθόνον τῶν συμμάχων τῆς χθὲς καὶ ἀντιπάλων τῆς αὔριον νὰ οἰκοδομήσωσι τὰ τείχη αὐτῶν ἐν σπουδῇ δίκην ἐνόχων, πανδημεὶ πάντες καὶ αὐτοὶ καὶ αἱ γυναῖκες καὶ οἱ παῖδες, ἀφειδοῦντες τῶν τε νεοδμήτων αὐτῶν οἴκων καὶ τῶν μνημάτων τῶν ἰδίων πατέρων.

Τὴν τείχισιν δὲ ταύτην ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν χρεωστεῖ εἰς τὴν πανουργίαν τοῦ Θεμιστοκλέους, ὀφείλει εἰς τὸν αὐτὸν ἐκεῖνον ἄνδρα, ὅστις τοσαῦτα ἤδη εἶχε διαπράξει ὑπὲρ τῆς πόλεως. Εἶνε γνωσταὶ αἱ κατὰ τὰ περσικὰ ὑπηρεσίαι αὐτοῦ πρὸς τὴν πατρίδα, ἀλλὰ τὸ κυριώτατον αὐτοῦ κατόρθωμα καὶ τὸ ὕψιστον ἔργον ὑπῆρξεν ἡ ἀναγνώρισις τοῦ προορισμοῦ τῆς πόλεως. Εἰς τὸν Θεμιστοκλέα πρῶτον ὀφείλουσιν αἱ Ἀθῆναι τὸν ναυτικὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν κατὰ θάλασσαν δύναμιν, εἰς αὐτοῦ τὸ προορατικὸν βλέμμα ὀφείλει ἡ πόλις τοὺς λαμπροὺς λιμένας τοῦ Πειραιῶς καὶ τὴν οἰκοδομὴν καὶ ὀχύρωσιν τοῦ ἐπινείου ἐκείνου. Ἐκεῖνος εἶνε τέλος ὅστις *κατὰ μικρὸν ὑπάγων καὶ καταβιβάζων τὴν πόλιν πρὸς τὴν θάλασσαν ἀντὶ μονίμων ὁπλιτῶν ναυβάτας καὶ θαλασσίους ἐποίησεν*. Ἡ δὲ μέλλουσα δόξα τῶν Ἀθηναίων

Digitized by Google

θὰ ἦτο ἴσως ἀδύνατος ἄνευ τῆς τροπῆς ταύτης, ἄνευ τῆς διευθύνσεως ταύτης πρὸς τὴν θάλασσαν, ἥτις χρεωστεῖται εἰς τὸν Θεμιστοκλέα. Καὶ ἀπέθανε μὲν ἐν Ἀσίᾳ ὁ Θεμιστοκλῆς μακρὰν τῆς πατρίου γῆς, ζητῶν νὰ ἀποφύγῃ τὴν ἀδοξίαν ἐκστρατείας κατὰ τῶν ἑαυτοῦ συμπολιτῶν, ἀλλὰ τὰ ὀστᾶ αὐτοῦ φαίνεται ὅτι οἱ οἰκεῖοι κατέθηκαν κρύφα ἐν τῇ Ἀττικῇ κατὰ τὸ κέλευσμα ἐκείνου. Καὶ δὴ ἐδεικνύετο ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Πλουτάρχου, καὶ δεικνύεται ἔτι καὶ νῦν, περὶ τὸν μέγαν λιμένα τοῦ Πειραιῶς, κατὰ τὴν εἴσοδον, βωμοειδὴς τάφος ὅστις λέγεται ὢν ὁ τοῦ Θεμιστοκλέους. Τὸ ἀπὸ τῆς Σαλαμῖνος εἰσρέον γνώριμον κῦμα τὸ περιβρέχον τὴν χθαμαλὴν ἐκείνην ἀκτὴν θὰ γνωρίζῃ κάλλιον ἡμῶν ἂν ἡ κρηπὶς ἐκείνη καλύπτει ἀληθῶς τὰ ἱερὰ ὀστᾶ τοῦ μεγάλου ναυμάχου.

Αἱ Ἀθῆναι ἔγειναν ἰσχυραί, γενόμεναι δύναμις ναυτική. *Μέγα γὰρ τὸ τῆς θαλάσσης κράτος*, ἔλεγεν ὁ Περικλῆς πρὸς τοὺς Ἀθηναίους ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ πολέμου, ἔχων σαφῆ ἰδέαν τῶν δυνάμεων τῆς πόλεως. Ὅτι δὲ ὁ Θεμιστοκλῆς, τρέπων τοὺς Ἀθηναίους ἐπὶ τὴν θάλασσαν, ἐξηλέγχθη *τῶν μελλόντων τοῦ γενησομένου ἄριστος εἰκαστής*, ἀποδεικνύουσιν αἵ τε νῖκαι κατὰ τοὺς περσικοὺς πολέμους καὶ ἡ ἔπειτα ἡγεμονία τῆς πόλεως.

Ὁ Θεμιστοκλῆς ἀπέθανε μακρὰν τῆς πατρίδος, ἀλλὰ τἀποτελέσματα τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ περινοίας εἶχον ἤδη φανῆ. Ὁ Πειραιεὺς ἐκεῖνος ὃν εἶχε κτίσει καὶ ὀχυρώσει κατέστη ἐντὸς βραχέος χρόνου σπουδαῖον ἐμπορικὸν κέντρον, ἑστία τῶν μετοίκων ἐκείνων εἰς οὓς οὐχ ἧττον τῶν πολιτῶν ὤφειλον αἱ Ἀθῆναι τὴν ἀκμὴν αὐτῶν. Αἱ δὲ νῖκαι τῆς Σαλαμῖνος καὶ τῆς Μυκάλης καὶ οἱ θριαμβευτικοὶ ἀνὰ τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας πλόες τῶν Ἀθηναίων εἶχον ἐμποιήσει εἰς τὸν ναυτικὸν ὄχλον φρόνημα καὶ ἔξαρσιν. Οἱ ἐπιβάται τῶν τριήρων οἵτινες ἐπολιόρκησαν τὴν Σηστόν, οἱ θρανῖται τῶν νηῶν αἵτινες ἐναυλόχησαν πρὸ τοῦ Βυζαντίου εἶχον ἤδη πολλάκις ὑποστῆ γενναίως τὸν βορρᾶν καὶ τὸ κῦμα, ὥστε νὰ μὴ δεχθῶσιν, ἐπιστρέφοντες εἰς τὰς Ἀθήνας μετὰ τὴν πάροδον τοῦ κινδύνου, νὰ ταχθῶσι κατώτεροι τοῦ εὐπατρίδου, ὅστις εἶχεν ἐτησίαν πρόσοδον πεντακοσίων ἢ τριακοσίων μεδίμνων, ἢ τοῦ ἱππέως τοῦ διακοσιομεδίμνου. Τίς λόγος ὑπῆρχε τὸ ἑξῆς ἵνα μετέχωσι τῶν κοινῶν κατὰ τοὺς τέως ὑφισταμένους νόμους μόνον ἐκεῖνοι; διὰ τί νὰ μὴ ἔχωσι πρόσοδον εἰς τὰς ἀρχὰς καὶ οἱ θῆτες, ἐξ ἧς τάξεως μάλιστα ἦσαν οἱ ὑπηρετοῦντες ἐν τῷ εὐδοκιμήσαντι στόλῳ; Διὰ τίνα λόγον νὰ μὴ ὑπάρχῃ τελεία ἰσονομία μεταξὺ τῶν ἐλευθέρων πολιτῶν, ὅτε τῶν μὲν πολυμεδίμνων καὶ τῆς ἱππάδος τάξεως τὴν ἀκίνητον οὐσίαν εἶχε παραβλάψει καὶ ἐλαττώσει ἡ δῄωσις τῆς ἀττικῆς γῆς ὑπὸ τοῦ Πέρσου, τοῦ δὲ θητικοῦ τὴν θέσιν εἶχον ὑψώσει αἱ κατὰ θάλασσαν ἧτται τῶν βαρβάρων καὶ τὸ κράτος τὸ ἐκ τῆς θαλάσσης; Διεσώθη διήγημα τὰ μάλιστα χαρακτηριστικὸν τῆς νέας τροπῆς τῶν ἀθηναϊκῶν πραγμάτων, τοῦ νέου πνεύματος ὅπερ εἶχεν ἀρχίσει ἐπικρατοῦν ἐν τῇ πολιτείᾳ. Λέγεται ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ Μιλτιάδου, ὅτε ὁ Θεμιστοκλῆς ἔπειθε τοὺς Ἀθηναίους νὰ κατέλθωσιν εἰς τὴν θάλασσαν, ἀνελθὼν διὰ τοῦ Κεραμεικοῦ φαιδρὸς εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, ἀνέθηκεν ἐπιδεικτικῶς εἰς τὴν θεὰν ἵππου τινὰ χαλινὸν *ὡς οὐδὲν ἱππικῆς ἀλκῆς, ἀλλὰ ναυμάχων ἀνδρῶν τῆς πόλεως δεομένης*. Ὁ τελῶν εἰς τοὺς γεωμόρους ἀνέθηκε τὸν χαλινὸν τοῦ ἵππου εἰς τὴν θεάν· τὸ ὑπηρέσιον καὶ ἡ κώπη ἐνίκησε τὸ δόρυ καὶ τὴν ἀσπίδα· ὁ θὴς ἀνυψώθη μέχρι τοῦ πεντακοσιομεδίμνου· ἡ τετάρτη τάξις τῶν ἐλευθέρων κατέστη ἰσότιμος τῶν τριῶν πρώτων. Τὸ γεγονὸς ἐτελέσθη, τὸ γεγονὸς ἦτο φυσικὸν νὰ τελεσθῇ μετὰ τὴν ἡμέραν καθ' ἣν ὁ Θεμιστοκλῆς, κατανοῶν ὀρθῶς τὰ θέσφατα τῆς Πυθίας, κατεβίβασε τὴν πόλιν πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ ἠνέῳξε τὰ ὑγρὰ κέλευθα εἰς τὴν δόξαν τῶν Ἀθηνῶν.

Ὅταν ἰδέα τις ὡριμάσῃ ἀληθῶς, ὅταν παραστῇ προφανὴς ἡ ἀνάγκη τῆς ἐκτελέσεως αὐτῆς, δὲν εἶνε πλέον δυσχερὲς νὰ εὑρεθῇ ὁ ἀνὴρ ὅστις μέλλει νὰ ἐπιτελέσῃ αὐτήν. Ὁ δὲ ἀνὴρ ὅστις ἀνέλαβε ταύτην τὴν ἀναμόρφωσιν τοῦ ἀθηναϊκοῦ πολιτεύματος ὑπῆρξεν ὁ Ἀριστείδης. Εἶνε δὲ ἄξιον σημειώσεως ὅτι ὁ υἱὸς οὗτος τοῦ Λυσιμάχου, ὅστις ἐκ παίδων ἤδη ἀντεπολιτεύετο, *κατεστασίαζε*, κατὰ τὴν ἀθηναϊκὴν φράσιν, τὸν Θεμιστοκλέα, ὑπῆρξεν αὐτὸς ἐκεῖνος ὅστις ἐδέησε νὰ γείνῃ ὁ εἰσηγητὴς ἀναμορφώσεως ἥτις εἶνε τὸ φυσικὸν προϊὸν τῆς ἐπὶ τὴν θάλασσαν τροπῆς τῶν Ἀθηναίων, ἥτις χρεωστεῖται εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Νεοκλέους . . . .

ΟΛΙΒΕΡ ΤΟΥΙΣΤ

Ἐκ τῶν τοῦ Καρόλου Δίκενς.

Συνέχεια· ἴδε σελ. 785.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΘ'

Παράδοξος συνέντευξις, συνέπεια τῶν ἐν τῷ προηγουμένῳ κεφαλαίῳ.

Ἂν καὶ τὸν βίον αὐτῆς ὅλον διῆλθεν ἡ νεᾶνις ἐν ταῖς ἀγυιαῖς καὶ ἐν βδελυροῖς καταγωγίοις, ἐν τῇ καρδίᾳ ὅμως αὐτῆς ὑπελάνθανον ἔτι διατηρούμενα λείψανα γυναικείων αἰσθημάτων. Ὅτε λοιπὸν ἤκουσε κρότον βημάτων ἐλαφρῶν πλησίον τῆς θύρας καὶ ἀνελογίσθη ὁπόση ἀπόστασις ἐχώριζεν αὐτὴν ἀπὸ τὴν κόρην, ἣν περιέμενε, ᾐσθάνθη πιεζομένην τὴν καρδίαν της ὑπὸ τὸ βάρος τῆς ἰδίας καταισχύνης· καὶ ἔφριξεν ἐπὶ τῇ ἰδέᾳ ὅτι δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ὑποστῇ τὴν παρουσίαν ἐκείνης, ἣν μετὰ πόθου ἀκατασχέτου ἐπεθύμει νὰ ἴδῃ.

Digitized by Google

Ἀλλὰ κατὰ τῶν τοιούτων ἀγαθῶν αἰσθημάτων ἐπάλαιεν ἡ ὑπερηφανία, ἐλάττωμα τῶν ἐξωλεστάτων ἅμα καὶ τῶν εὐγενεστάτων.—Ἡ ἄτιμος σύντροφος ληστῶν καὶ κακούργων, τὸ ἀπόβρασμα τῶν χαμαιτυπείων, ἡ συνένοχος τῶν ἐν εἱρκταῖς καὶ κατέργοις, ἡ ὑπὸ τὴν σκιὰν τῆς ἀγχόνης ζῶσα γυνὴ ἐκείνη, διετήρει ἀκόμη ἀρκετὴν ὑπερηφανίαν, ὅπως μὴ δείξῃ συγκίνησίν τινα, ἣν ἐθεώρει ὡς τεκμήριον ἀδυναμίας. Καὶ ὅμως τὸ αἴσθημα ἐκεῖνο τῆς συγκινήσεως ἦν ἡ μόνος δεσμὸς ὁ συνδέων αὐτὴν μετὰ τοῦ γυναικείου φύλου, οὗ τὰ ἴχνη καὶ τὰ γνωρίσματα ἀπὸ τρυφερᾶς ἡλικίας ἀπήλειψεν ὁ ἀκόλαστος αὐτῆς βίος.

Ὕψωσε τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ εἶδεν ὅτι ἡ πρὸ αὐτῆς μορφὴ ἦν μορφὴ χαριεστάτης καὶ εὐειδοῦς νεάνιδος· ἀλλ' ἐταπείνωσεν αὐτοὺς ἀμέσως, ἔσεισε τὴν κεφαλὴν προσποιουμένη ἀδιαφορίαν ἄκραν, καὶ εἶπεν·

«Μὲ πολὺ μεγάλην δυσκολίαν ἀφίνουν κανένα νά σας πλησιάσῃ, μίς. Ἐὰν δυσηρεστούμην καὶ ἔφευγα, ὡς πολλοὶ ἄλλοι θὰ ἔκαμνον, θὰ μετενοεῖτε παραπολὺ κατόπιν, καὶ ὄχι χωρὶς λόγον.

— Λυποῦμαι πολὺ ἂν κακῶς σᾶς ἐδέχθησαν, ὑπολαβοῦσα εἶπεν ἡ Ῥόζα. Σᾶς παρακαλῶ νά το λησμονήσητε καὶ νά μοι εἴπητε τί σας φέρει ἐδῶ· πρὸς ἐμὲ θέλετε νὰ ὁμιλήσητε;»

Ἡ εὐμένεια, μεθ' ἧς ὑπεδέξατο αὐτήν, οἱ γλυκεῖς λόγοι καὶ οἱ περιποιητικοὶ τρόποι τῆς νεάνιδος, οἵτινες οὔτε ὑπεροψίαν, οὔτε δυσαρέσκειαν προέδιδον, κατεθορύβησαν τὴν Νάνσυ, ἥτις δὲν ἠδυνήθη νὰ κρατήσῃ τὰ δάκρυα.

«Ὦ λαίδυ, λαίδυ, εἶπεν ἀποκρύψασα ἄπελπις διὰ τῶν χειρῶν τὸ πρόσωπον· ἂν ὑπῆρχον περισσότεραι ὅμοιαί σας, αἱ ὅμοιαί μου θὰ ἦσαν ὀλιγώτεραι. Ὤ! βέβαια! βέβαια!

— Καθήσατε, εἶπεν ἡ Ῥόζα μετὰ συμπαθείας, πολὺ μὲ λυπεῖτε. Ἂν ἦσθε πτωχὴ καὶ δυστυχής, εὐτύχημά μου θὰ θεωρήσω νὰ σας συντρέξω ὅσον δύναμαι, πιστεύσατέ το. Καθήσατε, σᾶς παρακαλῶ.

—Ὄχι, ἀφήσατέ με νὰ στέκωμαι ὀρθή, λαίδυ, εἶπεν ἡ Νάνσυ ἐξακολουθοῦσα νὰ κλαίῃ, καὶ μὴ μοι ὁμιλῆτε μὲ τόσην καλωσύνην, προτοῦ νά με γνωρίσητε... Εἶναι πολὺ ἀργά... αὐτὴ ἡ θύρα... εἶναι κλεισμένη;

— Ναί, εἶπεν ἡ Ῥόζα, ἥτις ὠπισθοδρόμησέ τινα βήματα, ἀκουσίως θελήσασα νὰ ἐξασφαλισθῇ· ἀλλὰ διὰ τί αὐτὴ ἡ ἐρώτησις;

— Διότι, εἶπεν ἡ νεᾶνις, θὰ ἐναποθέσω τὴν ζωήν μου καὶ τὴν ζωὴν πολλῶν ἄλλων ἀκόμη εἰς χεῖράς σας. Εἶμαι ἐγὼ ἐκείνη, ἡ ὁποία διὰ τῆς βίας ἐπανέφερα τὸν μικρὸν Ὄλιβερ εἰς τοῦ γέροντος Φέιγγιν, τοῦ Ἑβραίου, τὴν ἑσπέραν ὅπου τὸ παιδὶ ἔφυγεν ἀπὸ Πέντοβιλ.

— Σεῖς! εἶπεν ἡ Ῥόζα Μαιυλάη.

— Ἐγὼ ἡ ἰδία. Εἶμαι τὸ ἄθλιον ἐκεῖνο πλᾶσμα περὶ τοῦ ὁποίου ἠκούσατε νὰ γίνεται λόγος. Ἐγὼ ἡ ὁποία ζῶ ἐν τῷ μέσῳ κλεπτῶν, καὶ ἡ ὁποία τὴν ἰδίαν ζωὴν ἔζησα πάντοτε, ἀπὸ μικρᾶς μου ἡλικίας ποῦ ἐνθυμοῦμαι· ποτέ μου δὲν ἤκουσα λόγον καλὸν ἀπὸ κανένα, ἐκτὸς ἐκείνων, τοὺς ὁποίους πρὸ ὀλίγου ἤκουσα ἀπὸ τὸ στόμα σας, λαίδυ. Ὁ Θεὸς νά με εὐσπλαγχνισθῇ. Μὴ προσπαθῆτε νὰ κρύψητε τὴν ἀποστροφήν, τὴν ὁποίαν αἰσθάνεσθε πρὸς ἐμέ. Εἶμαι πλέον νέα παρ' ὅσον φαίνομαι, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἡ πρώτη φορὰ ὁποῦ μὲ βλέπει ὁ κόσμος μὲ περιφρόνησιν. Καὶ ἐκεῖναι ἀκόμη ὁποῦ ζητοῦν ἐλεημοσύνην, τραβιοῦνται διὰ νὰ μὴ ἐγγίξουν ἐπάνω μου, ὅταν περνῶ ἀπὸ τὸν δρόμον.

— Τί φρικώδη πράγματα! ἀνεφώνησεν ἡ Ῥόζα ἀκουσίως ἀπομακρυνθεῖσα πλειότερον ἀπὸ τῆς παραδόξου ἐκείνης νέας.

— Εὐχαριστήσατε γονατιστὴ τὸν Θεόν, εὐγενὴς κυρία, ἀνεφώνησεν ἡ Νάνσυ, διότι σᾶς ἐχάρισε φίλους, οἱ ὁποῖοι σᾶς ἐπρόσεχαν καὶ σᾶς ἐπεριποιοῦντο εἰς τὴν παιδικήν σας ἡλικίαν. Εὐχαριστήσατέ τον διότι σᾶς ἐφύλαξαν ἀπὸ τὸ κρύον, τὴν πεῖναν, ἀπὸ ζωὴν ἄτακτον καὶ παραλυμένην, καὶ ἀπὸ κάτι χειρότερον ἀκόμη, ὡς συνέβη εἰς ἐμὲ ἀπὸ τὴν μικράν μου ἡλικίαν.

— Πολὺ μὲ θλίβετε! εἶπεν ἡ Ῥόζα μὲ φωνὴν ὑποτρέμουσαν, σφόδρα συγκεκινημένη. Μόνον νά σας ἀκούω, ἡ καρδία μου σπαράσσεται.

— Εὐλογημένη νὰ ἦσθε διὰ τὴν καλωσύνην σας! Ἐὰν εἰξεύρετε ποῦ καταντῶ κάμμιαν φορὰν θά με ἐλεεινολογεῖτε περισσότερον. Ἀλλὰ διέφυγα ἀπὸ τὰ χέρια ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι χωρὶς ἄλλο θά με ἐσκότωναν, ἐὰν ἤξευραν πῶς ἦλθα ἐδῶ· καὶ ἦλθα διὰ νά σας φανερώσω, ὅσα ἤκουσα νὰ λέγουν αὐτοί. Γνωρίζετε ἕνα κάποιον Μώνξ;

— Ὄχι, εἶπεν ἡ Ῥόζα.

— Ἐκεῖνος ὅμως σᾶς γνωρίζει· εἴξευρεν ὅτι εἶσθε ἐδῶ, καὶ ἀπὸ τοὺς λόγους του ὡδηγήθην καὶ ἐγώ.

— Ποτέ μου δὲν ἤκουσα τοιοῦτον ὄνομα.

— Ἴσως θὰ ἀλλάζῃ ὄνομα, ὅταν ἔρχεται εἰς ἡμᾶς, ὑπέλαβεν ἡ νεᾶνις. Πολλάκις τὸ ὑπωπτεύθηκα. Εἶναι κάμποσος καιρὸς (ὀλίγας ἡμέρας ὕστερον ἀπὸ τὴν κλοπὴν ἐκείνην ποῦ ἐπήρατε τὸν Ὄλιβερ), ὅτε ἤκουσα μίαν συνομιλίαν μεταξὺ τοῦ Φέιγγιν καὶ αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου, τὸν ὁποῖον ἔκτοτε εἶχα πάρει εἰς κακό· ἕνα βράδυ, ὁποῦ ἦσαν μαζί, ἀνεκάλυψα ὅτι ὁ Μώνξ, ὅπως τὸν λέμε ἡμεῖς, καὶ τὸν ὁποῖον σεῖς...

—Καλά, καλά, εἶπεν ἡ Ῥόζα· εἰξεύρω... ἔπειτα...

— Ὅτι ὁ Μώνξ τὸν εἶχε κατὰ τύχην ἰδεῖ τὴν πρώτην φορὰν ὁποῦ τὸν ἐχάσαμε, καὶ ὅτι ἀμέσως ἀνεγνώρισε πῶς ἦτο τὸ παιδὶ ποῦ ἐγύρευε. Διατί ὅμως τὸ ἐγύρευε δὲν ἠμπόρεσα ἀκόμη νὰ μάθω. Ἔκλεισε μὲ τὸν Φέιγγιν μίαν συμφωνίαν, καὶ ἡ συμφωνία αὐτὴ ἦτο νὰ πάρῃ

Digitized by Google

κάμποσα χρήματα ὁ Ἑβραῖος ἂν πιάσῃ πάλιν τὸν Ὄλιβερ· ἂν κατώρθωνε νὰ κάμῃ τὸν Ὄλιβερ κλέπτην, ὁ Μὼνξ ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ τοῦ δώσῃ πολὺ περισσότερα χρήματα. Αὐτὸς ποῦ ἐζήτει αὐτὸ εἶχε βέβαια κάποιον σκοπόν.

— Καὶ ποῖος ἦτο αὐτὸς ὁ σκοπός; ἠρώτησεν ἡ Ῥόζα.

— Αὐτὸ ἐπερίμενα νὰ μάθω, ἀπεκρίνατο ἡ νεᾶνις, ὅταν εἶδαν τὸν ἴσκιον μου εἰς τὸν τοῖχον, καὶ σᾶς βεβαιῶ πῶς ἂν ἦτο ἄλλος εἰς τὴν θέσιν μου δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ ξεφύγῃ, ὡς ἐξέφυγα ἐγώ. Ἀλλ' ἀπὸ τότε δὲν τὸν ἐπανεῖδα παρὰ μόνον χθὲς τὸ βράδυ.

— Καὶ τί συνέβη χθές;

— Τώρα θά σας εἰπῶ, λαίδυ. Χθὲς λοιπὸν τὸ βράδυ ἐπέστρεψεν, ὡς τὴν πρώτην φοράν. Ἀνέβησαν καὶ πάλιν εἰς τὸ ἐπάνω δωμάτιον· ἐγὼ ὅμως τὰ κατάφερα τόσῳ καλά, ὥστε νὰ μὴ προδοθῶ ἀπὸ τὸν ἴσκιον μου, καὶ ἄκουσα εἰς τὴν πόρτα. Καὶ αὐτοὶ εἶναι οἱ πρῶτοι λόγοι, ὁποῦ ἤκουσα νὰ λέγῃ ὁ Μὼνξ· «Ἔτσι λοιπὸν τὰ μόνα πειστήρια, τὰ ὁποῖα ἀποδεικνύουσι τὴν ταυτότητα τοῦ παιδιοῦ, εὑρίσκονται εἰς τὰ βάθη τοῦ ποταμοῦ, καὶ ἡ γρηὰ στρίγγλα εἰς τὴν ὁποίαν τὰ ἔδωσεν ἡ μητέρα, σαπίζει μέσα εἰς τὸν τάφον της.» Καὶ ἐπάνω εἰς αὐτὰ ἐγέλασαν καὶ εἶπαν ὅτι ἡ ὑπόθεσις 'πῆγεν ἐξαίρετα. Ὁ Μὼνξ ὅτε ὡμίλει διὰ τὸ παιδὶ ἔκαμνε 'σὰν μανιώδης· ἔλεγε πῶς ἂν καὶ χωρὶς κίνδυνον εἶχε βέβαια τὰ χρήματα τοῦ διαβόλου ἐκείνου, θὰ ἦτο ὅμως πλέον ἥσυχος ἂν ἐτελείωνε διαφορετικὰ τὴν δουλειά.

«Τί νόστιμο θὰ ἦτο, εἶπεν, ἂν ἠμπορούσαμε νὰ διαψεύσωμεν τὰς ὑπερηφάνους ἐλπίδας, αἱ ὁποῖαι ὑπηγόρευσαν τὴν διαθήκην τοῦ πατέρα, καὶ τοῦτο εὔκολα θά το κατωρθώναμεν ἂν κατεφέραμε νὰ τσουβαλιάσωμε εἰς τὰς φυλακὰς τὸ διαβολόπαιδο, ἢ ἂν τὸ στέλλαμε μίαν ὥραν ἀρχήτερα εἰς τὴν κρεμάλα διὰ κἀνὲν μέγα κακούργημα! ὡς τόσῳ αὐτὸ δὲν θὰ ἦτο δύσκολον εἰς ἐσὲ, Φέιγγιν, καὶ πολλὰ θὰ ἐκέρδιζες ἂν τὸ κατώρθωνες.»

— Τί εἶναι αὐτά; ἀνεφώνησεν ἡ Ῥόζα.

— Ἡ ἀλήθεια, λαίδυ, ἂν καὶ ἐβγαίνῃ ἀπὸ τὸ στόμα μου, ὑπέλαβεν ἡ Νάνσυ. Ἔπειτα εἶπε μὲ πολλὰς βλασφημίας, τὰς ὁποίας πολὺ θὰ ἀηδιάζετε ἂν ἀκούετε—ἀλλὰ τὸ 'δικό μου αὐτὶ εἶναι πρὸ πολλοῦ συνειθισμένον εἰς αὐτά,—πῶς ἂν ἠμποροῦσε διὰ νὰ χορτάσῃ τὸ μῖσός του νὰ σκοτώσῃ τὸ παιδὶ χωρὶς ὅμως νὰ διακινδυνεύσῃ τὸ τομάρι του, θά το ἔκαμνεν εἰς τὴν στιγμήν· ἀλλὰ πῶς, ἐπειδὴ τὸ πρᾶγμα εἶναι δύσκολον, θά τον ἐπιτηρῇ ἐκ τοῦ πλησίον, καὶ ἂν ποτε τοῦ καταβῇ ἡ ἰδέα νὰ ἐπωφεληθῇ ἀπὸ τὴν καταγωγήν του, θὰ ἠμποροῦσε 'γρήγορα νὰ τοῦ βουλώσῃ τὸ στόμα· «Κοντολογῆς, Φέιγγιν, εἶπεν, ὅσῳ Ἑβραῖος καὶ ἂν ἦσαι, ποτὲ εἰς ὅλην σου τὴν ζωὴν δὲν θὰ ἔστησες παγίδα, 'σὰν κ' ἐκείνη μὲ τὴν ὁποίαν θὰ πιάσω τὸν ἀδελφόν μου τὸν Ὄλιβερ.»

— Τὸν ἀδελφόν του! ἀνεκραύγασεν ἡ Ῥόζα.

— Αὐτοὶ εἶναι οἱ ἴδιοι οἱ λόγοι του, εἶπεν ἡ Νάνσυ, ἥτις ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς συνομιλίας ἔβλεπεν ἀνήσυχος περὶ αὐτήν, διότι ἐνόμιζε πάντοτε ὅτι ἔβλεπε τὸν Σάικς ἐνώπιόν της. Καὶ δὲν εἶναι αὐτὰ μόνον· ὅταν ἤρχισε νὰ ὁμιλῇ διὰ σᾶς καὶ τὴν ἄλλην κυρίαν, προσέθηκεν ὅτι φαίνεται πῶς ὁ Θεὸς ἢ ὁ διάβολος συνώμνυον κατ' αὐτοῦ, ἀφ' οὗ ὁ Ὄλιβερ ἔπεσεν εἰς τὰ χέρια σας. Ἀκολούθως ἐγέλασε πολὺ καὶ εἶπεν ὅτι πολλαῖς φοραῖς ἡ δυστυχία ἔχει καὶ τὰ καλά της· διότι, ἂν εἴξευρεν, εἶπε, ποῖον εἶναι αὐτὸ τὸ κατσοῦλι ποῦ ἔχει κοντά της, θὰ ἔδιδεν (ὡμίλει διὰ τὴν εὐγενία σας), δὲν εἰξεύρω πόσας χιλιάδας λίρες στερλίνες ἂν τὰς εἶχε.

— Ἐννοεῖτε βεβαίως ὅτι δὲν ἔλεγε σπουδαίως αὐτά, εἶπεν ἡ Ῥόζα, ὠχριάσασα.

— Ποτὲ δὲν ὡμίλησεν ἄνθρωπος μὲ περισσοτέραν σπουδαιότητα, εἶπεν ἡ Νάνσυ, σείσασα τὴν κεφαλήν. Ὅταν μισῇ κἀνένα δὲν ἀστειεύεται. Γνωρίζω ἄλλους, οἱ ὁποῖοι κάμνουν πολλὰ χειρότερα ἀπὸ αὐτόν, ἀλλὰ προτιμῶ νά τους ἀκούω δώδεκα φορὰς παρὰ αὐτὸν μίαν. Ἀλλ' ὅμως εἶναι πολὺ ἀργά, καὶ πρέπει νὰ ἐπιστρέψω εἰς τὸ 'σπίτι προτοῦ νὰ ἐννοήσουν ὅτι ἐδραπέτευσα. Πρέπει νὰ φύγω τὸ 'γρηγορώτερο.

— Ἀλλὰ τί ἠμπορῶ ἐγὼ νὰ κάμω; εἶπεν ἡ Ῥόζα. Χωρὶς ὑμᾶς πῶς δύναμαι νὰ χρησιμοποιήσω ὅσα μοὶ εἴπατε; Νὰ φύγετε! Θέλετε λοιπὸν νὰ ἐπιστρέψητε ἐν τῷ μέσῳ τῶν κακούργων ἐκείνων, τοὺς ὁποίους μὲ τόσῳ φρικώδη χρώματα μοὶ περιεγράψατε! Περιμείνατε· ἂν θελήσητε νὰ ἐπαναλάβητε τὰ αὐτὰ εἰς ἕνα κύριον, ὁ ὁποῖος εὑρίσκεται εἰς τὸ παρακείμενον δωμάτιον, δύναται οὗτος νά σας ὁδηγήσῃ εἰς μέρος ἀσφαλές.

— Ὄχι, εἶπεν ἡ νεᾶνις, θέλω νὰ φύγω. Πρέπει νὰ ἐπιστρέψω, διότι. . . Ἀλλὰ πῶς νὰ αναφέρω τοιαῦτα πράγματα ἐνώπιον μιᾶς κυρίας ἀθώας καὶ ἐναρέτου καθὼς ὑμᾶς; Διότι μεταξὺ ὅλων ἐκείνων τῶν ἀνθρώπων, ὁποῦ σᾶς ὡμίλησα, ὑπάρχει καὶ ἕνας. . . ὁ φοβερώτερος ὅλων, τὸν ὁποῖον δὲν ἠμπορῶ νἀφίσω· ποτὲ δὲν θά τον ἐγκαταλείψω, καὶ ἂν ἀκόμη μοῦ ὑποσχεθοῦν ὅτι θά με λυτρώσουν ἀπὸ τὴν ἐλεεινὴν αὐτὴν ζωὴν ὁποῦ ζῶ.

— Τὸ ἐνδιαφέρον, τὸ ὁποῖον μὲ κίνδυνον τῆς ζωῆς σας ἐδείξατε ὑπὲρ τοῦ ἀγαπητοῦ Ὄλιβερ, εἶπεν ἡ Ῥόζα· ἡ εἰλικρίνεια, ἡ μετάνοιά σας καὶ πρὸ πάντων τὸ αἴσθημα, ὅπερ σᾶς κατέλαβε περὶ τῆς αἰσχύνης σας, πάντα ταῦτα μὲ κάμνουσι νὰ πιστεύω ὅτι ὑπάρχει ἐλπὶς ἐπανορθώσεως. Ὦ! σᾶς ἱκετεύω, εἶπε μετὰ ζέσεως ἡ κόρη συνάπτουσα τὰς χεῖρας, ἐν ᾧ δάκρυα κα-

Digitized by Google

τέβρεχον τὸ πρόσωπόν της, μὴ ἀπορρίψητε τὰς ἱκεσίας ἑτέρας νεάνιδος, τῆς πρώτης, ναί.... τῆς πρώτης ὑποθέτω, παρὰ τῆς ὁποίας ἀκούετε λόγους συμπαθείας καὶ ἐλέους. Συγκατατεθῆτε, καὶ ἄφετέ με νὰ σας λυτρώσω.

— Λαίδυ, ἀνεφώνησεν ἡ Νάνσυ γονυπετήσασα, εἴσθε ἄγγελος· εἶναι ἡ πρώτη φορὰ ὁποῦ ἀκούω τόσῳ γλυκεῖς λόγους. Ἀλλοίμονον! διατί νὰ μὴ ἀκούσω αὐτοὺς πρό τινων ἐτῶν! Θά με ἔκαμνον νἀποφύγω τὴν κακίαν καὶ τὴν δυστυχίαν· ἀλλὰ τώρα πλέον εἶναι πολὺ ἀργά, πολὺ ἀργά!

— Οὐδέποτε εἶναι πολὺ ἀργά, εἶπεν ἡ Ῥόζα, διὰ τὴν μετάνοιαν καὶ τὸν ἐξιλασμόν.

— Καὶ ὅμως εἶναι πολὺ ἀργά! ἀνεφώνησεν ἡ Νάνσυ, διὰ τόνου φωνῆς προδίδοντος ὅλην τὴν ψυχικὴν αὐτῆς ἀγωνίαν. Δὲν ἠμπορῶ νά τον ἀφήσω πλέον· δὲν ἠμπορῶ νὰ γίνω αἰτία τοῦ θανάτου του!

— Πῶς θὰ γίνετε αἰτία; ἠρώτησε μετ' ἀπορίας ἡ Ῥόζα.

— Τίποτε δὲν θὰ ἠμπόρει νά τον σώσῃ, εἶπεν ἡ Νάνσυ, ἐὰν ἔλεγον καὶ εἰς ἄλλους ὅσα σᾶς εἶπον· ἐὰν τοὺς ἔστελα εἰς τὴν κρεμάλαν μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον, πρῶτος θὰ ὑπήγαινεν αὐτός. Εἶναι ὁ θρασύτερος ὅλων... καὶ ἔχει κάμει τόσα κακουργήματα!

— Εἶναι δυνατὸν, εἶπεν ἡ Ῥόζα, χάριν ἑνὸς τοιούτου ἀνθρώπου νἀπαρνηθῆτε τὴν ἐλπίδα βίου καλλιτέρου καὶ τὴν βεβαιότητα ἀμέσου ἀπαλλαγῆς; Εἶναι τρέλα.

— Δὲν εἰξεύρω τί εἶναι, ἀπεκρίνατο ἡ νεᾶνις· τὸ βέβαιον ὅμως εἶναι, πῶς τὸ πρᾶγμα ἔχει ὡς τὸ λέγω. Πρέπει νὰ ἐπιστρέψω.... δὲν εἰξεύρω ἂν ὁ Θεὸς θέλῃ νά με τιμωρήσῃ διὰ τὸ κακὸν ὁποῦ ἔκαμα, ἀλλὰ κάτι τι μὲ τραβᾷ εἰς αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον, μὲ ὅλα τὰ βάσανα καὶ τὰ κακὰ ὁποῦ ὑποφέρω ἀπὸ αὐτόν· καὶ ἂν ἀκόμη ἔμελλον νἀποθάνω σκοτωμένη ἀπὸ τὸ χέρι του, πάλιν θὰ ἔτρεχα πλησίον του.

— Τί νὰ κάμω; εἶπεν ἡ Ῥόζα. Δὲν δύναμαι νά σας ἀφήσω νἀναχωρήσητε οὕτω.

— Πρέπει νά με ἀφήσητε, λαίδυ, ὀφείλετε νά με ἀφήσετε, ἀπεκρίνατο ἡ νεᾶνις ἐγερθεῖσα. Δὲν θά με κρατήσετε, διότι ἐνεπιστεύθηκα εἰς τὴν καλωσύνην σας χωρὶς νά σας ζητήσω ὅρκον.

— Καὶ τί χρῆσιν νὰ κάμω τότε τῶν ἀποκαλύψεών σας; εἶπεν ἡ Ῥόζα. Πρέπει νὰ ἐξιχνιάσωμεν τὸ μυστήριον αὐτό· ἄλλως εἰς τί θὰ χρησιμεύσῃ τὸ μυστικὸν ὅπερ μοὶ ἐνεπιστεύθητε εἰς τὸν Ὄλιβερ, τὸν ὁποῖον τόσον ἐγκαρδίως ποθεῖτε νὰ ὠφελήσητε;

— Θὰ ἔχετε βεβαίως κανένα φίλον ἀσφαλῆ, εἰς τὸν ὁποῖον νὰ δύνασθε νἀνακοινώσητε αὐτὰ καὶ νὰ ζητήσητε τὴν συμβουλήν του.

— Ἀλλὰ πῶς ἠμπορῶ νά σας ἐπανίδω ἐν ἀνάγκῃ; ἠρώτησεν ἡ Ῥόζα. Δὲν ἐπιθυμῶ νὰ μάθω ποῦ κατοικοῦσιν οἱ ἀπαίσιοι ἐκεῖνοι ἄνθρωποι.... ἀλλ' εἴπατέ μοι πότε καὶ ποῦ ἠμπορῶ νά σας εὕρω.

— Ὑποσχεθῆτέ μοι, πῶς θὰ φυλάξητε τὸ μυστικόν μου καὶ θὰ ἔλθητε μόνη ἢ συνωδευμένη ἀπὸ τὸν φίλον σας, μὲ τὴν συμφωνίαν ὅτι δὲν θά με κατασκοπεύσῃ κανείς, οὐδὲ θά με ἀκολουθήσῃ διὰ νὰ μάθῃ τὴν κατοικίαν μου.

— Σᾶς τὸ ὁρκίζομαι, εἶπεν ἡ Ῥόζα.

— Κάθε Κυριακὴν τὸ βράδυ, εἶπεν ἡ νεᾶνις ἄνευ ἐνδοιασμοῦ, ἀπὸ τὰς ἕνδεκα ἕως τὰ μεσάνυκτα, θὰ περιπατῶ εἰς τὴν γέφυραν τοῦ Λονδίνου, ἂν εὑρίσκωμαι ἀκόμη εἰς τὴν ζωήν.»

Καὶ ἡ δυστυχὴς ἀπῆλθεν ἀποκρούσασα καὶ αὖθις τὰς θερμὰς παρακλήσεις τῆς Ῥόζας, μηδὲ στέρξασα νὰ δεχθῇ τι παρ' αὐτῆς. Μείνασα μόνη ἡ Ῥόζα Μαιυλάη, κατατεθορυβημένη ἐκ τῆς ἀλλοκότου ταύτης σκηνῆς, ἐνόμισε κατ' ἀρχὰς ὅτι ἦτο παίγνιον ὀνείρου τινός. Εἶτα ἔπεσεν ἐπὶ τοῦ ἀνακλίντρου, προσπαθοῦσα νὰ συγκεντρώσῃ τὰς συγκεχυμένας αὐτῆς ἰδέας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Μ'

Δεικνύον ὅτι τὰ ἀπρόοπτα συμβάντα ὁμοιάζουσι μὲ τὰς συμφοράς, διότι ἕκαστον παρακολουθεῖται πάντοτε καὶ ὑπὸ ἄλλων.

Ὁμολογουμένως ἡ θέσις τῆς Ῥόζας ἦν λίαν δυσχερής. Ἐν ᾧ ἐφλέγετο ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας νὰ διασχίσῃ τὸν περικαλύπτοντα τὴν ἱστορίαν τοῦ Ὄλιβερ πυκνὸν πέπλον, εἶχεν ἀφ' ἑτέρου τὴν ὑποχρέωσιν νὰ τηρήσῃ ἐν ἄκρᾳ ἐχεμυθίᾳ τὰ ἀνακοινωθέντα αὐτῇ ὑπὸ τῆς ἀθλίας ἐκείνης γυναικός, ἥτις προέβη εἰς τὰς ἐκμυστηρεύσεις ταύτας βασιζομένη εἰς τὴν πίστιν τῆς ἁγνῆς καὶ ἀθώας νεάνιδος. Ἄλλως δὲ τὰ μέγιστα συνεκίνησαν τὴν καρδίαν τῆς Ῥόζας Μαιυλάη καὶ οἱ λόγοι καὶ οἱ τρόποι τῆς δυστυχοῦς ἐκείνης. Ὁ πόθος τοῦ νὰ φέρῃ εἰς μετάνοιαν καὶ νὰ ἐμπνεύσῃ ἐλπίδα εἰς τὸ δύστηνον πλάσμα, συνεχέετο ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς μετὰ τῆς πρὸς τὸν νέον Ὄλιβερ στοργῆς.

Εἶχον προαποφασίσει τρεῖς μόνον ἡμέρας νὰ μείνωσιν ἐν Λονδίνῳ καὶ κατόπιν νὰ μεταβῶσιν εἰς μακρινόν τι μέρος παρὰ τὰς ἀκτὰς τῆς θαλάσσης. Ἦν ἡ πρώτη ἡμέρα καὶ ἐπλησίαζε μεσονύκτιον. Ὁποίας ἐνεργείας ἔδει ἡ Ῥόζα νὰ ποιήσηται κατὰ τὸ ἐναπολειπόμενον εἰκοσιτετράωρον διάστημα; ἀφ' ἑτέρου πῶς νἀναβάλῃ τὸ ταξείδιον, χωρὶς νὰ διεγείρῃ ὑποψίας;

Μετὰ τῆς Ῥόζας καὶ τῆς θείας της εὑρίσκετο καὶ ὁ κύριος Λόσμπερν, ὅστις ἐπρόκειτο νὰ μείνῃ παρ' αὐταῖς καὶ κατὰ τὰς ὑπολοίπους δύο ἡμέρας. Ἀλλ' ἡ Ῥόζα ἐγίνωσκε κατὰ βάθος τὸν παράφορον χαρακτῆρα τοῦ ἐξαιρέτου φίλου της καὶ ἐφαντάζετο μεθ' ὁπόσης ὀργῆς θὰ ἤκουε τὰ σχέδια περὶ νέας ἀπαγωγῆς τοῦ Ὄλιβερ· ἀλλ' οὐδὲ πρὸς τὴν κυρίαν Μαιυλάη ἐτόλμα νὰ ἐμπιστευθῇ τὸ μυστικὸν ἐκ φόβου μὴ σπεύσῃ αὐτὴ

Digitized by Google

νά το ἀνακοινώσῃ εἰς τὸν ἰατρόν. Πρὸς στιγμὴν ἐπῆλθεν αὐτῇ ἡ ἰδέα νὰ ἐπικαλέσηται τὴν βοήθειαν τοῦ Ἑρρίκου, ἀλλ' ἡ ἰδέα αὕτη διήγειρεν ἐν αὐτῇ τὴν ἀνάμνησιν τῆς τελευταίας των συνεντεύξεως καὶ ἔκρινε μηδαμῶς συμβιβαζόμενον μὲ τὴν ἀξιοπρέπειαν αὐτῆς τὸ νά τον ἀνακαλέσῃ, ἀφ' οὗ (καὶ ἡ σκέψις αὕτη τὴν ἔκαμε νὰ δακρύσῃ) θὰ εἶχεν ἴσως κατορθώσει νά την λησμονήσῃ καὶ νὰ ζῇ εὐτυχὴς μακρὰν αὐτῆς.

Ὑπὸ τοιούτων βασανιζομένη στοχασμῶν, καὶ ἀπορρίπτουσα πᾶν νέον σχέδιον, καθ' ὅσον ἐπήρχετο εἰς τὸν νοῦν αὐτῆς, ἡ Ῥόζα διῆλθεν ἄγρυπνος τὴν νύκτα, τὴν δ' ἐπαύριον μετὰ ὥριμον, σκέψιν, ἀγνοοῦσα πλέον τί ἄλλο νὰ κάμῃ, ἀπεφάσισε νὰ ζητήσῃ τὴν συμβουλὴν τοῦ Ἑρρίκου.

«Ἐὰν ἦναι βαρὺ εἰς αὐτὸν νὰ ἐπιστρέψῃ ἐδῶ, ἐσκέπτετο, πολὺ βαρύτερον εἰς ἐμὲ εἶναι τὸ νά τον ἴδω. Ἀλλὰ θὰ ἐπιστρέψῃ ἆρά γε; ἴσως οὐχί! Τίς οἶδε μήπως ἀρκεσθῇ μόνον εἰς τὸ νὰ γράψῃ· ἢ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι θὰ ἔλθῃ ὁ ἴδιος ἂν δὲν προσπαθήσῃ νἀποφύγῃ πᾶσαν μετ' ἐμοῦ συνάντησιν, ὡς ἔκαμε κατὰ τὴν ἀναχώρησίν του; Οὐδέποτε θά το ἐπίστευον, ἀλλὰ τοῦτο ἦτο ἀναμφιβόλως τὸ καλλίτερον δι' ἀμφοτέρους ἡμᾶς.»

Καὶ ἀφῆκε νὰ πέσῃ ὁ κάλαμος καὶ ἀπέστρεψε τὴν κεφαλὴν, ὡσεὶ ἐφοβεῖτο μὴ ἴδῃ τὰ δάκρυά της ὁ χάρτης, ὅστις ἔμελλε νὰ διαβιβάσῃ τὸ μυστικὸν εἰς τὸν Ἑρρῖκον.

Πολλάκις κατὰ τὸ βραχὺ ἐκεῖνο χρονικὸν διάστημα ἡ Ῥόζα ἔλαβε καὶ κατέθηκε τὸν κάλαμον, συνέταξε καὶ ἀπήλειψε κατὰ διάνοιαν τὸν πρῶτον στίχον τῆς ἐπιστολῆς, χωρὶς μηδὲ μίαν μόνον λέξιν νὰ γράψῃ, ὅτε ὁ Ὄλιβερ, ὅστις ὑπὸ τοῦ κυρίου Τζάιλς συνοδευόμενος εἶχεν ἐξέλθει εἰς περίπατον ἀνὰ τοὺς ὁδοὺς τῆς πόλεως, εἰσῆλθεν εἰς τὸ δωμάτιον δρομαῖος καὶ ἀσθμαίνων. Ἡ ταραχὴ αὐτοῦ ἐφαίνετο προαγγέλλουσα νέαν συμφοράν.

«Θεέ μου! τί τρέχει; διατί αὐτὴ ἡ ταραχή; ἠρώτησεν ἡ Ῥόζα προχωρήσασα εἰς συνάντησιν αὐτοῦ.

— Δὲν εἰξεύρω, ἀλλὰ μοῦ φαίνεται πῶς θὰ πνιγῶ, ὑπολαβὼν εἶπεν ὁ Ὄλιβερ. Πανάγαθε Θεέ! ὅταν συλλογίζωμαι ὅτι θά τον ἐπανίδω ἐπὶ τέλους καὶ ὅτι θὰ βεβαιωθῆτε ἐντελῶς ὅτι σᾶς εἶπον τὴν ἀλήθειαν!

— Πάντοτε ἐπίστευσα ὅτι μοὶ ἔλεγες τὴν ἀλήθειαν, εἶπεν ἡ Ῥόζα προσπαθοῦσα νὰ καταπραΰνῃ αὐτόν. Ἀλλὰ ἐπὶ τέλους τί τρέχει; ποῖον ἐννοεῖς;

— Ἆ! τὸν κύριον! εἰξεύρετε.... εἶπεν ὁ Ὄλιβερ, μόλις διαρθρῶν τὰς λέξεις· εἰξεύρετε καλῶς, τὸν κύριον ὁ ὁποῖος ἐστάθη τόσον ἀγαθὸς δι' ἐμὲ, τὸν κύριον Μπράουνλω, περὶ τοῦ ὁποίου τοσάκις ἐκάμαμεν λόγον....

— Ποῦ τὸν εἶδες;

— Κατέβαινε ἀπὸ τὴν ἅμαξαν, ἐξηκολούθησεν ὁ Ὄλιβερ, δακρύων ἐκ χαρᾶς, καὶ εἰσήρχετο εἰς μίαν οἰκίαν. Δὲν ἠμπόρεσα νὰ τῷ ὁμιλήσω.... δὲν ἠμπόρεσα νὰ τῷ ὁμιλήσω διότι δέν με ἔβλεπε καὶ ἔπειτα ἔτρεμα τόσῳ πολὺ, τόσῳ πολὺ ὁποῦ δὲν εἶχα τὴν δύναμιν νά τον φθάσω. Ὁ κύριος Τζάιλς ἠρώτησεν ἂν ἔμενεν ἐκεῖ, καὶ τῷ ἀπεκρίθησαν πῶς αὐτὴ ἦτο ἡ κατοικία του. Ἰδέτε, εἶπεν ὁ Ὄλιβερ, δείξας τεμάχιον χάρτου, αὐτὴ εἶναι ἡ διεύθυνσίς του... Τρέχω ἐκεῖ ἀμέσως. Ὢ Θεέ μου! Θεέ μου!»

Ἡ Ῥόζα καταθορυβηθεῖσα ἐκ τῶν λόγων τούτων καὶ τῶν ἀσυναρτήτων χαρμοσύνων ἐπιφωνημάτων τοῦ παιδὸς, ἀνέγνω ἀμέσως τὴν διεύθυνσιν τῆς κατοικίας τοῦ κ. Μπράουνλω, καὶ ἐσκέφθη νὰ ἐπωφεληθῇ τῆς ἀνακαλύψεως ταύτης.

«Γρήγορα! εἶπε· διάταξε νὰ φέρωσι μίαν ἅμαξαν καὶ ἔσο ἕτοιμος νά με συνοδεύσῃς. Θά σε ὑπάγω ἐγὼ, χωρὶς νὰ χάσωμεν μηδὲ στιγμὴν, μόνον πρέπει νὰ εἰδοποιήσω τὴν θείαν μου ὅτι θὰ ἐξέλθωμεν ἐπὶ μίαν ὥραν· θὰ ἑτοιμασθῶ ἀμέσως, ἑτοιμάσθητι καὶ σύ.»

Ὁ Ὄλιβερ δὲν περιέμεινε νὰ τῷ ἐπαναληφθῇ ἡ διαταγὴ, καὶ μετὰ πέντε λεπτὰ εὑρίσκοντο ἐν τῇ ἁμάξῃ. Ὅτε ἔφθασαν πρὸ τῆς κατοικίας τοῦ κυρίου Μπράουνλω, ἡ Ῥόζα κατέλιπε τὸν Ὄλιβερ ἐν τῇ ἁμάξῃ, ὑπὸ τὸ πρόσχημα ὅτι ἔδει νὰ προπαρασκευάσῃ τὸν γέροντα πρὸς δεξίωσιν αὐτοῦ, δοῦσα δὲ ἀκολούθως τὸ ἐπισκεπτήριόν της τῷ ὑπηρέτῃ, ἐζήτησε νὰ ὁμιλήσῃ τῷ κυρίῳ Μπράουνλω διὰ κατεπείγουσαν ὑπόθεσιν. Ὁ ὑπηρέτης ἐπανῆλθε μετὰ μικρὸν, καὶ ἡ Ῥόζα ἀνέβη εἰς τὸν ἐπάνω ὄροφον, ἔνθα παρουσιάσθη εἰς προβεβηκότα κύριον, φέροντα ἔνδυμα βαθέος πρασίνου χρώματος καὶ οὗ ἡ φυσιογνωμία μεγάλην ἐξέφραζεν ἀγαθότητα. Οὐ μακρὰν δ' αὐτοῦ ἐκάθητο ἕτερος γέρων, φέρων περικνημίδας καὶ ἀναξυρίδας ἐκ ναγκίνης, φυσιογνωμίαν ὅμως ἔχων στρυφνήν· ἐστήριζεν οὗτος ἀμφοτέρας τὰς χεῖρας ἐπὶ μεγάλης ῥάβδου καὶ τὸν πώγωνα ἐπὶ τῶν χειρῶν.

«Ἆ! Θεέ μου! Σᾶς ζητῶ συγγνώμην, μίς, εἶπεν ὁ κύριος μὲ τὸ πρασινόχρουν φόρεμα, ἐγερθεὶς ἐν σπουδῇ καὶ μετὰ μεγάλης εὐγενείας χαιρετίσας.... ὑπέλαβον ὅτι θὰ ἦτο κἀνεὶς ὀχληρὸς.... σᾶς παρακαλῶ νά με συγχωρήσητε.... Καθήσατε, σᾶς παρακαλῶ.

— Ὁ κύριος Μπράουνλω, ὑποθέτω, σέρ; εἶπεν ἡ Ῥόζα, ἀφ' οὗ εἶδε πρῶτον καὶ τὸν ἄλλον κύριον.

— Αὐτὸ πράγματι εἶναι τὤνομά μου· ὁ κύριος εἶναι φίλος μου, ὁ κύριος Γκρίμγουιγκ. Γκρίμγουιγκ, λαμβάνετε τὴν καλωσύνην νά μας ἀφήσετε μόνους ἐπί τινα λεπτά;

— Νομίζω, ὑπολαβοῦσα εἶπεν ἡ μὶς Μαιυλάη, ὅτι καὶ ὁ κύριος δύναται νὰ παραστῇ εἰς τὴν συνδιάλεξιν ἡμῶν. Ἂν δὲν ἀπατῶμαι, εἶ-

Digitized by Google

ναι ἐν γνώσει τῆς ὑποθέσεως περὶ ἧς ἐπεθύμουν νὰ ὁμιλήσω πρὸς ὑμᾶς.»

Ὁ κύριος Μπράουνλω προσέκλινεν, ὁ δὲ κύριος Γκρίμγουιγκ ἠγέρθη εὐθυτενὴς ὡς ἡ ῥάβδος του, ἐχαιρέτισε, καὶ ἐπανεκάθησε μηχανικῶς ὡς ἠγέρθη.

«Θά σας ἐκπλήξῃ ἀναμφιβόλως μεγάλως ὅ τι θά σας εἴπω, εἶπεν ἡ Ῥόζα, οὐχὶ ἄνευ ἀμηχανίας τινός. Ἀλλὰ τοσούτῳ καλοκἄγαθος καὶ εὔσπλαγχνος ἐφάνητε πρὸς παιδίον, τὸ ὁποῖον μεγάλως ἀγαπῶ, ὥστε εἰμὶ βεβαία ὅτι μετ' ἐνδιαφέροντος θἀκούσητε πληροφορίας περὶ αὐτοῦ.

— Ποῖον παιδίον; ἠρώτησεν ὁ Μπράουνλω.

— Τὸν Ὄλιβερ Τουΐστ,» ὑπολαβοῦσα εἶπεν ἡ Ῥόζα.

Μόλις ἐξῆλθε τῶν χειλέων της τὸ ὄνομα τοῦ Ὄλιβερ, καὶ ὁ κ. Γκρίμγουιγκ, ὅστις προσεποιεῖτο ὅτι ἦν βεβυθισμένος εἰς τὴν ἀνάγνωσιν μεγάλου τινὸς καὶ ὀγκωδεστάτου ἐπὶ τῆς τραπέζης βιβλίου, ἔκλεισεν αὐτὸ μετὰ κρότου καὶ ἀνεκλίθη ἐπὶ τῶν νώτων τῆς ἕδρας του, ἔκθαμβος καὶ κατατεθορυβημένος. Ἐπὶ πολὺ ἔστη ὡς ἀπολελιθωμένος, μὲ ἀπλανεῖς τοὺς ὀφθαλμούς, εἶτα δὲ ὡς αἰσχυνόμενος διότι τοσαύτην ἔδειξε συγκίνησιν, προσεπάθησε σπασμωδικῶς οὕτως εἰπεῖν νἀναλάβῃ τὴν προτέραν θέσιν.

Ἀλλὰ καὶ ὁ κύριος Μπράουνλω οὐχ ἧττον ἐξεπλάγη, ἡ συγκίνησίς του ὅμως δὲν ἐξεδηλώθη διὰ τοσοῦτον ἀλλοκότου τρόπου. Πλησιάσας τὴν ἕδραν του εἰς τὴν τῆς Ῥόζας τῇ εἶπε· «Ἄφετε σᾶς παρακαλῶ κατὰ μέρος, ἀγαπητὴ μίς, τὰ περὶ ἀγαθότητος καὶ εὐσπλαγχνίας, καὶ ἂν ἔχετε πληροφορίαν τινά, δυναμένην νὰ μεταβάλῃ τὴν κακὴν ἰδέαν, ἣν περὶ τοῦ παιδίου ἐκείνου ἐσχημάτισα, σᾶς ἱκετεύω εἴπετέ την ἀμέσως!

— Εἶναι ἕνας παληομοσχομάγκας· νὰ φάγω τὸ κεφάλι μου, ἂν δὲν ἦνε παληομοσχομάγκας, ὑπετονθόρυσεν ὑποκώφως ὁ κύριος Γκρίμγουιγκ, ἀπαθὴς ὡς ἐγγαστρίμυθος.

— Εἶναι ψυχὴ εὐγενὴς καὶ γενναία, εἶπεν ἡ Ῥόζα ἐρυθριάσασα· καὶ Ἐκεῖνος, ὅστις ἔκρινε καλὸν νά τον ὑποβάλῃ εἰς δοκιμασίας ἀνωτέρας τῆς ἡλικίας του, ἐνέβαλε καὶ εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ αἰσθήματα, τὰ ὁποῖα θὰ περιεποίουν τιμὴν καὶ εἰς ἄνδρας, ἐξαπλάσια αὐτοῦ ἀριθμοῦντας ἔτη ἡλικίας.

— Εἶμαι ἑξήκοντα καὶ ἑνὸς μόνον ἐτῶν, εἶπεν ὁ Γκρίμγουιγκ μετὰ τῆς αὐτῆς ἀπαθείας. Καὶ ἐπειδή, ἐκτὸς ἂν ὁ διάβολος ἤλλαξε τὰ πράγματα, ὁ Ὄλιβέρ σας εἶναι δώδεκα περίπου χρόνων, δὲν βλέπω εἰς ποῖον ἠμπορεῖ νὰ ἐφαρμοσθῇ ἡ παρατήρησίς σας.

— Μὴ προσέχετε εἰς ὅσα λέγει ὁ φίλος μου, μὶς Μαιυλάη, εἶπεν ὁ Μπράουνλω· δὲν τὰ λέγει μὲ τὴν καρδίαν του.

— Ἐξ ἐναντίας, μὲ ὅλην τὴν καρδίαν του, ὑπετονθόρυσεν ὁ Γκρίμγουιγκ.

— Ὄχι! ἀνεφώνησεν ὁ Μπράουνλω, ἐγερθεὶς ὀργίλος.

— Νὰ φάγω τὸ κεφάλι μου, ἂν δὲν ἦναι ἔτσι! ἐβρυχήθη ὁ Γκρίμγουιγκ.

— Τότε πρέπει νά του σπάσουν αὐτὸ τὸ κεφάλι! ἀνταπεκρίθη ὁ Μπράουνλω.

— Ἂς κοπιάσῃ, νὰ ἰδοῦμεν, ὅποιος τολμᾷ!» παρετήρησεν ὁ Γκρίμγουιγκ.

Ὅτε ἔφθασαν εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον οἱ δύο παλαιοὶ φίλοι, ἐξήγαγον τὰς ταμβακοθήκας των καὶ ἔλαβεν ἑκάτερος μίαν δραχμὴν ταμβάκου· ἀκολούθως δὲ ἔθλιψαν τὰς χεῖρας ἀλλήλων κατὰ τὸ σύνηθες.

«Ἤδη, μὶς Μαιυλάη, εἶπεν ὁ κύριος Μπράουνλω, ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ θέμα, ὅπερ τοσοῦτον ἐνδιαφέρει τὴν ἀγαθὴν καρδίαν σας. Εὐαρεστήθητε νά μοι διηγηθῆτε ὅσα εἰξεύρετε περὶ τοῦ δυστυχοῦς παιδίου. Ἐπιτρέψατέ μοι ἐν τούτοις νά σας εἴπω ὅτι ἐξήντλησα προηγουμένως πᾶν μέσον πρὸς ἀνακάλυψιν αὐτοῦ, καὶ ὅτι ἀπὸ τῆς ἀναχωρήσεώς μου ἡ ἰδέα ὅτι μ' ἐφενάκισε καὶ ὅτι ἦτο συνεννοημένος μὲ ἄλλους διὰ νά με κλέψωσιν, ἐτροποποιήθη πολύ.»

Ἡ Ῥόζα, ἥτις κατὰ τὸ μεσολαβῆσαν διάστημα ἔλαβε καιρὸν νὰ συγκεντρώσῃ τὰς ἰδέας της, διηγήθη ἁπλῶς καὶ ἐν ὀλίγοις τὰ συμβάντα τῷ Ὄλιβερ, ἀφ' ὅτου κατέλιπε τὴν οἰκίαν τοῦ κυρίου Μπράουνλω. Ἐπεφυλάξατο ὅμως νὰ διηγηθῇ τούτῳ ἰδιαιτέρως τὰς ἀποκαλύψεις τῆς Νάνσυ, καὶ ἐπέρανε τὸν λόγον, διαβεβαιώσασα ὅτι πρὸ πολλῶν μηνῶν ἡ μόνη λύπη τοῦ παιδὸς ἦτο ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ ἴδῃ τὸν παλαιὸν εὐεργέτην καὶ φίλον του.

«Δόξα σοι ὁ Θεός! ἀνεφώνησεν ὁ γέρων εὐπατρίδης. Εἶναι τοῦτο μέγα εὐτύχημα δι' ἐμέ, μέγα εὐτύχημα. Ἀλλὰ δὲν μοι εἴπετε ἀκόμη ποῦ εὑρίσκεται τώρα, μὶς Μαιυλάη. Συγχωρήσατέ μοι τὸ παράπονον τοῦτο· ἀλλὰ διατί νὰ μή τον φέρετε μαζί σας;

— Περιμένει πρὸ τῆς θύρας, εἰς μίαν ἄμαξαν, ἀπεκρίνατο ἡ Ῥόζα.

— Εἰς τὴν θύραν μου!» ἀνεφώνησε, καὶ ὁ γηραιὸς εὐπατρίδης ἐξώρμησε τοῦ δωματίου, καὶ κατέβη δι' ἁλμάτων τὴν κλίμακα. Ἐν μιᾷ στιγμῇ εὑρέθη εἰς τὴν ἄμαξαν.

Εὐθὺς ἡ θύρα τοῦ δωματίου ἔκλεισεν, ὁ κύριος Γκρίμγουιγκ ἤγειρε τὴν κεφαλήν, ἀνεκλίθη ἐπὶ τῶν νώτων τῆς ἕδρας, καὶ ταλαντούμενος ἐπὶ τοῦ ἑνὸς ποδὸς ταύτης, τῇ βοηθείᾳ καὶ τῆς ῥάβδου του καὶ τῆς τραπέζης περιέγραψε τρεῖς κύκλους· μετὰ τὴν περιστροφικὴν ταύτην κίνησιν ἠγέρθη, ἐβάδισε μικρὸν ὑποσκάζων ἐν τῷ δωματίῳ καὶ στὰς αἴφνης πρὸ τῆς Ῥόζας ἐφίλησεν αὐτὴν ἀφελέστατα.

«Στ! ἔκαμεν ἰδὼν ὅτι ἡ νεᾶνις ἠγέρθη ἔντρομος διὰ τὴν ἀλλόκοτον αὐτοῦ συμπεριφοράν, μὴ φοβεῖσθε, μικρά μου. Εἶμαι τόσῳ γέρος, ὅπου

Digitized by Google

ἠμποροῦσα νὰ ἤμην πάππος σας. Εἶσθε ἐξαίρετος νέα. Σᾶς ἀγαπῶ. Ἀλλά, νά, ἔρχονται »

Πράγματι δὲ καθ' ἣν στιγμὴν δι' ἐπιτηδείας στροφῆς ἐξ ἀριστερῶν πρὸς δεξιὰ ἐκάθησε πάλιν ἐπὶ τῆς ἕδρας του, ἐπανῆλθεν ὁ κύριος Μπράουνλω μετὰ τοῦ Ὄλιβερ, ὃν προσηνέστατα ἐδεξιώθη ὁ κύριος Γκρίμγουιγκ. Καὶ ἂν ἡ Ῥόζα Μαιυλάη ἀντὶ πασῶν τῶν μεριμνῶν, ἃς ὑπὲρ τοῦ Ὄλιβερ κατέβαλεν, ὡς μόνην ἐλάμβανεν ἀμοιβὴν τὴν χαρὰν ἣν κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην ᾐσθάνθη, θὰ ἐθεώρει ταύτην ἐπαρκῆ πληρωμὴν τῶν κόπων της.

«Εἶναι ὅμως καὶ κάποιος ἄλλος, ὅπου δὲν πρέπει νὰ λησμονηθῇ, εἶπεν ὁ κύριος Μπράουνλω, κρούσας τὸν κώδωνα. Εἰπέτε εἰς τὴν κυρίαν Μπέντγουιν νὰ λάβῃ τὸν κόπον νἀναβῇ,» εἶπε τῷ εἰσελθόντι ὑπηρέτῃ.

Ἡ ἀγαθὴ πρεσβῦτις ἔδραμεν εἰς τὴν πρόσκλησιν, καὶ ἐπὶ τοῦ κατωφλίου τῆς θύρας προσκλίνασα ἀνέμενε διαταγάς.

«Ἔ! ὅσῳ 'πᾶτε καὶ χάνετε τὸ φῶς σας, Μπέντγουιν; ἠρώτησεν ὁ κύριος Μπράουνλω ἀποτόμως.

— Ναί, σέρ, ἀπεκρίνατο ἡ πρεσβῦτις. Εἰς τὴν ἡλικίαν μου τὸ φῶς πάντα 'λιγοστεύει.

— Δὲν εἶναι κἀνὲν καινούργιο πρᾶγμα αὐτὸ ὁποῦ μοὶ λέγετε, ὑπολαβὼν εἶπεν ὁ κύριος Μπράουνλω. Βάλετε λοιπὸν τὰ 'ματογυάλια σας! Θέλω νὰ ἰδῶ ἂν θὰ μαντεύσητε διατί σᾶς προςεκάλεσα ἐδῶ.»

Ἡ πρεσβῦτις ἤρχισεν ἐρευνῶσα εἰς τὰ θυλάκιά της διὰ νὰ εὕρῃ τὰς διόπτρας της· ἀλλ' ἐν τῇ ἀνυπομονησίᾳ του ὁ Ὄλιβερ μὴ ἀναμείνας τὸ πέρας τῆς νέας ταύτης δοκιμασίας, ὑπείκων δὲ εἰς τὴν πρώτην ὁρμὴν τῆς καρδίας του, ἐχύθη εἰς τὰς ἀγκάλας αὐτῆς.

«Κύριε, βόηθα! ἀνεφώνησεν ἡ πρεσβῦτις ἐναγκαλισθεῖσα αὐτόν· εἶναι τὸ καλό μου παιδάκι!

— Ἀγαπητή μου καὶ καλὴ κυρία! ἀνεφώνησεν ὁ Ὄλιβερ.

— Εἴξευρα καλὰ ἐγὼ πῶς θὰ γυρίσῃ, εἶπεν ἡ γραῖα κρατοῦσα αὐτὸν εἰς τὰς ἀγκάλας της. Τί εὔμορφος ὁποῦ εἶσαι! Θαρρεῖς πῶς εἶναι κἀνένα πριγκηπόπουλο! Τί μοῦ ἔγινες λοιπὸν τόσον καιρόν; Γιὰ ἰδές! τὸ ἴδιο γλυκὸ προσωπάκι του, ἀλλ' ὄχι κίτρινο 'σὰν πρῶτα· τὰ ἴδια ὡραῖα 'ματάκια, ἀλλ' ὄχι λυπητερά. Δὲν ἐλησμόνησα ἐγὼ τὰ 'μάτια αὐτά, οὔτε τὸ πρόσωπο, οὔτε τὸ ἀγγελικὸ χαμόγελό του. Ὅλον τὸν καιρὸν ἐφανταζόμην τὸ μικρόν μου, μαζὶ μὲ τἄλλα μου παιδάκια, ποῦ μοῦ 'πέθαναν, ὅταν ἐγὼ ἤμην νέα!»

Καὶ ταῦτα λέγουσα ὁτὲ μὲν ἀπεμακρύνετο τοῦ Ὄλιβερ, ἵνα ἐκτιμήσῃ πόσον ἐμεγάλωσεν, ὁτὲ δὲ τὸν ἔθλιβεν εἰς τὰς ἀγκάλας της θωπεύουσα φιλοστόργως τοὺς βοστρύχους τῆς κόμης του, ἀλληλοδιαδόχως γελῶσα καὶ κλαίουσα.

Ὁ κύριος Μπράουνλω ἀφεὶς τὴν Μπέντγουιν μετὰ τοῦ Ὄλιβερ, μετέβη εἰς ἄλλο δωμάτιον μετὰ τῆς Ῥόζας, ἔνθα αὕτη τῷ διηγήθη ἐν λεπτομερείᾳ τὰς ἀποκαλύψεις τῆς Νάνσυ, αἵτινες μεγάλως ἐξέπληξαν αὐτόν. Ἡ Ῥόζα ἐξέθηκε προσέτι αὐτῷ τοὺς λόγους δι' οὓς δὲν ἀνεκοίνωσε ταῦτα τῷ κυρίῳ Λόσμπερν. Ὁ κύριος Μπράουνλω ἔκρινεν ὅτι ἐνήργησε μετὰ συνέσεως, ἀπεφάσισε δὲ νὰ συνεννοηθῇ μετὰ τοῦ ἀγαθοῦ ἰατροῦ, τὴν πρωΐαν τῆς ἐπαύριον, ἐρχόμενος εἰς τὸ μέγαρον.

Αἱ εἰκασίαι τῆς Ῥόζας ἀπεδείχθησαν ὀρθόταται, διότι μόλις ἀκούσας τὴν ἱστορίαν τῆς Νάνσυ ὁ κύριος Λόσμπερν, δὲν ἠδυνήθη νὰ κρατηθῇ, ἀλλὰ παράφορος ἐξ ὀργῆς μυρίας εἶπεν ἀπειλάς, καὶ ἐσκέφθη ἀμέσως νὰ ζητήσῃ τὴν ἐπικουρίαν τῶν κυρίων Μπλάδερς καὶ Ντάφ, τῶν ἀστυνομικῶν ὑπαλλήλων· ἐφόρεσε μάλιστα τὸν πῖλόν του, ἵνα τρέξῃ πάραυτα νά τους εὕρῃ. Θὰ ἐξετέλει δὲ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τὴν ἀπόφασιν ταύτην, ὑπείκων εἰς τὴν πρώτην τῆς καρδίας του ὁρμήν, χωρὶς μηδ' ἐπὶ στιγμὴν νὰ σκεφθῇ περὶ τῶν ἐνδεχομένων συνεπειῶν, ἂν μὴ ἐκρατεῖτο ἐν πρώτοις μὲν ὑπὸ τῆς ἰσχυρᾶς χειρὸς τοῦ κυρίου Μπράουνλω, καὶ κατὰ δεύτερον λόγον ὑπὸ σειρᾶς ἐπιχειρημάτων ἐπίσης ἰσχυρῶν, πεισάντων δ' αὐτὸν νὰ καταλίπῃ τὸ παράτολμον σχέδιόν του.

«Τότε τί διάβολον θέλετε νὰ κάμωμεν; εἶπεν ὁ ὀξύχολος ἰατρὸς ὅτε εἰσῆλθον εἰς τὸ δωμάτιον τῶν κυριῶν. Ἐκτὸς ἂν ἐξοδεύσωμεν τὸν καιρόν μας εἰς τὸ νὰ ψηφίζωμεν εὐχαριστήρια πρὸς τὴν συμμορίαν τῶν κακούργων ἐκείνων, καὶ νὰ παρακαλῶμεν ἕκαστον νὰ δεχθῇ ἀνὰ ἑκατὸν λίρας στερλίνας, ἢ ὅ τι ἄλλο ποσὸν ὁρίσητε, ὡς ἐλάχιστον δεῖγμα τῆς πρὸς αὐτοὺς ὑπολήψεώς μας καὶ ὡς ἔνδειξιν εὐγνωμοσύνης διὰ τὰς καλοκἀγάθους φροντίδας, ὅσας κατέβαλον ὑπὲρ τοῦ Ὄλιβερ!

— Ὄχι, ὄχι, δὲν λέγω τοῦτο, ὑπολαβὼν εἶπεν ὁ κύριος Μπράουνλω γελάσας· ἀλλ' ἀνάγκη νὰ ἐνεργήσωμεν ἀπαθῶς καὶ μετὰ συνέσεως.

— Ἀπαθῶς καὶ μετὰ συνέσεως! ἀνεφώνησεν ὁ ἰατρός. Ἐγὼ θά σας στείλω ὅλους αὐτοὺς τοὺς κατεργαρέους εἰς. . .

— Στείλατέ τους ὅπου θέλετε, εἶπεν ὁ Μπράουνλω, τοιουτοτρόπως ὅμως δὲν θὰ φθάσωμεν εἰς τὸν σκοπόν μας.

— Ποῖον σκοπόν; ἠρώτησεν ὁ ἰατρός.

— Θὰ γνωρίσωμεν οὕτω τοὺς γονεῖς τοῦ Ὄλιβερ; Θὰ δυνηθῇ οὗτος νἀνακτήσηται τὴν κληρονομίαν, τὴν ὁποίαν τοῦ ἐσφετερίσθησαν, ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι ἡ ἱστορία αὕτη εἶναι ἀληθής;

— Ἆ! δίκαιον ἔχετε, ἀπεκρίνατο ὁ κύριος Λόσμπερν, σπογγίσας ἀπὸ τοῦ μετώπου του τὸν ἱδρῶτα. Δὲν τὸ ἐσυλλογίσθην αὐτό.

— Βλέπετε! ἐξηκολούθησεν ὁ κύριος Μπρά-

Digitized by Google

ουνλω. Ἂς μὴ ἀναμίξωμεν λοιπὸν τὴν νέαν αὐτὴν, ἂν ἀγαπᾶτε. καὶ ἂς ὑποθέσωμεν ὅτι δυνάμεθα νὰ παραπέμψωμεν ὅλους αὐτοὺς τοὺς ἀλιτηρίους εἰς τὸ κακουργοδικεῖον ; Τί ἐβγῆκε ;

— Ὅτι θὰ κρεμασθοῦν ὅπως δήποτε κάμποσοι ἀπὸ αὐτοὺς, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, εἶπεν ὁ ἰατρὸς, καὶ ὅτι θὰ ἐξορισθῶσιν οἱ λοιποί.

— Πολὺ καλὰ, εἶπεν ὁ Μπράουνλω μειδιάσας· ἀλλὰ μὲ τὸν καιρὸν εἰς αὐτὸ τὸ ἀποτέλεσμα θὰ φθάσωσι καὶ χωρὶς τὴν συνδρομήν μας, καὶ ἐπισπεύδοντες τὸ πρᾶγμα καταστρέφωμεν ἀνωφελῶς τὰ συμφέροντά μας, ἢ, ὅπερ τὸ αὐτὸ, τὰ τοῦ Ὄλιβερ.

— Πῶς τοῦτο ; ἠρώτησεν ὁ ἰατρός.

— Εἶναι βέβαιον ὅτι πολὺ θὰ δυσκολευθῶμεν νὰ ἐξιχνιάσωμεν τὸ μυστικὸν, ἂν δέν το μάθωμεν παρὰ τοῦ Μὤνξ. Τοῦτο δὲ δὲν θὰ κατορθώσωμεν, ἂν διὰ στρατηγήματός τινος δὲν συλλάβωμεν αὐτὸν ἀπομεμονωμένον τῶν ἄλλων. Διότι, ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι φυλακίζεται, στερούμεθα ἀποδείξεων κατ' αὐτοῦ. Οὐδενὸς ἐγκλήματος τῆς συμμορίας μετέσχε—τοὐλάχιστον καθ' ὅσον εἰξεύρομεν. Ἐὰν δὲν ἀθωωθῇ, τὸ πολὺ πολὺ θὰ καταδικασθῇ εἰς περιορισμὸν ὡς ἀλήτης, καὶ εἰς τὸ ἑξῆς θὰ τηρήσῃ ἀπόλυτον σιωπήν.

— Λοιπόν ! εἶπε μετὰ ζωηρότητος ὁ ἰατρὸς, ἐπανέρχομαι τότε εἰς τὸ πρῶτον ζήτημα καὶ σᾶς ἐρωτῶ, ἐὰν, λογικῶς σκεπτόμενοι, νομίζητε ὅτι δεσμευόμεθα ὑπὸ τῆς δοθείσης εἰς τὴν νεάνιδα ὑποσχέσεως· ἡ ὑπόσχεσις αὕτη, ὁμολογουμένως, ἐγένετο μὲ προθέσεις ἀρίστας καὶ εἰλικρινεστάτας· ἀλλὰ πράγματι....

— Σᾶς παρακαλῶ, ἀγαπητή μίς, εἶπεν ὁ κύριος Μπράουνλω, ἰδὼν τὴν Ῥόζαν ἑτοιμαζομένην νἀποκριθῇ, μὴ συζητήσωμεν περὶ τοῦ ἀντικειμένου αὐτοῦ· ἡ ὑπόσχεσίς σας θὰ τηρηθῇ. Νομίζω δὲ ὅτι ἡ τήρησις αὐτῆς κατ' οὐδὲν δύναται νὰ παραβλάψῃ τὰ σχέδιά μας. Ἀλλὰ προτοῦ νὰ κανονίσωμεν τὰ διαβήματα ἡμῶν, ἀνάγκη νὰ ἴδωμεν τὴν νέαν διὰ νὰ μάθωμεν ἀπὸ τὴν ἰδίαν, ἂν θέλῃ νά μας γνωρίσῃ τὸν Μὤνξ αὐτὸν, ἐπὶ τῷ ὅρῳ, ἐννοεῖται, ὅτι θὰ ἔλθωμεν ἀπ' εὐθείας μετ' αὐτοῦ εἰς συνάφειαν, χωρὶς παντάπασι νἀναμίξωμεν τὴν ἀστυνομίαν. Ἐν ᾗ περιπτώσει ἀρνηθῇ ἢ δὲν δυνηθῇ νά μας χορηγήσῃ τὰς πληροφορίας ταύτας, θὰ τὴν παρακαλέσωμεν νά μας εἴπῃ εἰς ποῖα μέρη συχνάζει, καὶ ποῖα εἰσὶ τὰ χαρακτηριστικά του, ὅπως τυχούσης περιστάσεως ἀναγνωρίσωμεν αὐτόν· ἀλλὰ δὲν δυνάμεθα νὰ ἴδωμεν αὐτὴν πρὸ τῆς ἑσπέρας τῆς Κυριακῆς, καὶ σήμερον εἶναι Τρίτη. Εἶμαι γνώμης, νὰ μείνωμεν ἥσυχοι ἕως τότε.»

Ἂν καὶ ἡ μακρὰ αὕτη πενθήμερος ἀναβολὴ τὰ μέγιστα δυσηρέστησε τὸν ἰατρὸν, ἰδὼν ὅμως ὅτι ἦτο ἡ ὀρθοτέρα γνώμη ἠναγκάσθη νὰ συγκατατεθῇ, καὶ οὕτως ἡ πρότασις τοῦ κυρίου Μπράουνλω ἐγένετο δεκτὴ παμψηφεί.

«Ἐπεθύμουν, εἶπεν ὁ Μπράουνλω, νὰ συμβουλεύωμαι καὶ τὸν φίλον μου Γκρίμγουιγκ. Εἶναι ἀλλόκοτος ἄνθρωπος, ἀλλὰ πολὺ ἀγχίνους καὶ ἠμπορεῖ νὰ χρησιμεύσῃ. Ὀφείλω νὰ εἴπω ὅτι ἐσπούδασε νομικὰ, κατέλιπε δὲ τὸ δικηγορικὸν στάδιον ἀπογοητευθεὶς, διότι ἐντὸς εἴκοσιν ἐτῶν εἷς μόνον πελάτης προσῆλθεν εἰς αὐτὸν καὶ μίαν μόνην δίκην διεξήγαγεν. Ἂν τοῦτο συνηγορῇ ἢ μὴ ὑπὲρ αὐτοῦ, εἰς ὑμᾶς ἀπόκειται νὰ κρίνητε.

— Οὐδεμίαν ἔχω εἰς τοῦτο ἔνστασιν, εἶπεν ὁ ἰατρὸς, ἂν ἐπιτρέψητε καὶ εἰς ἐμὲ νὰ συμβουλευθῶ ἐπίσης ἕνα φίλον μου.

— Εἰς ψηφοφορίαν λοιπὸν, εἶπεν ὁ κύριος Μπράουνλω. Ποῖος εἶναι ὁ φίλος σας οὗτος ;

— Ὁ υἱὸς τῆς κυρίας καὶ τῆς μὶς Ῥόζας παλαιότατος φίλος,» εἶπεν ὁ ἰατρός.

Ἡ Ῥόζα κατεκοκκίνησεν, ἀλλ' οὐδεμίαν ἐποιήσατο ἔνστασιν, ἴσως συλλογισθεῖσα ὅτι μόνη αὕτη θἀντέτεινεν. Οὕτω δὲ ὁ Ἐρρῖκος Μαιυλάη καὶ ὁ Γκρίμγουιγκ ἐξελέγησαν μέλη τοῦ συμβουλίου.

«Ἐννοεῖται βεβαίως, εἶπεν ἡ κυρία Μαιυλάη, ὅτι δὲν θἀπομακρυνθῶμεν τοῦ Λονδίνου, ἐν ὅσῳ ἔτι ὑπολείπεται ἐλπὶς ἐπιτυχίας. Οὔτε κόπων, οὔτε δαπανῶν θὰ φεισθῶ διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν τοῦ σκοποῦ, καὶ ἂν ἀκόμη δεήσῃ νὰ παραμείνωμεν ἐδῶ ἐπὶ ἔτος, οὐδόλως θὰ λυπηθῶ, ἐν ὅσῳ μὲ βεβαιοῖτε ὅτι δὲν ἀπώλετο πᾶσα ἐλπίς.

— Κάλλιστα ! ὑπολαβὼν εἶπεν ὁ Μπράουνλω. Τώρα δὲ ὅτε βλέπω ἀποτυπουμένην εἰς τὰς φυσιογνωμίας πάντων τὴν ἐπιθυμίαν νὰ λύσω μερικὰς ἀπορίας, ἰδίως περὶ τῆς αἰφνιδίου ἀναχωρήσεώς μου, παρακαλῶ νὰ τεθῇ ὡς ὅρος νὰ μή μοι ζητηθῇ τις ἐξήγησις πρὶν ἢ ἐγὼ κρίνω ἐπίκαιρον νὰ ἐξηγηθῶ διηγούμενος τὴν ἱστορίαν μου. Πιστεύσατέ με, ἔχω ἰσχυροὺς λόγους πρὸς τοῦτο, διότι ἄλλως ἤθελον διεγείρει ἐλπίδας ἀπραγματοποιήτους καὶ ἐπαυξήσει τὰς δυσχερείας καὶ τὰς διαψεύσεις προσδοκιῶν, αἵτινες εἶναι ἤδη παραπολλαί. Ἐμπρός ! τὸ δεῖπνον εἶναι ἕτοιμον, ὁ δὲ Ὄλιβερ, ὅστις εὑρίσκεται μόνος εἰς τὸ παρακείμενον δωμάτιον, ἴσως στοχασθῇ ὅτι μᾶς δυσαρεστῇ ἡ συναναστροφή του, ἢ ὅτι μηχανώμεθα στυγεράν τινα δολοπλοκίαν ὅπως καὶ πάλιν ἐγκαταλίπωμεν αὐτόν.»

Ταῦτα εἰπὼν ὁ γέρων προσέφερε τὸν βραχίονά του πρὸς τὴν κυρίαν Μαιυλάη καὶ ὡδήγησεν αὐτὴν εἰς τὸ ἑστιατόριον. Ὁ κύριος Λόσμπερν ἠκολούθησεν αὐτοὺς μετὰ τῆς Ῥόζας καὶ οὕτως ἡ συνεδρίασις διελύθη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΑ'

Παλαιός τις γνώριμος τοῦ Ὄλιβερ παρέχει καταπληκτικὰ σημεῖα μεγαλοφυΐας.

Τὴν αὐτὴν ἑσπέραν καθ' ἣν εἰς τὴν φωνὴν τῆς καρδίας της ὑπείκουσα ἡ Νάνσυ, ἀφ' οὗ ἀπεκοίμισε τὸν Σάικς μετέβη εἰς τῆς Ῥόζας Μαιυλάη, δύο ὁδοιπόροι ἤρχοντο εἰς τὸ Λονδῖνον διὰ τῆς βορείου λεωφόρου. Ἡ συνέχεια τῆς

Digitized by Google

ἡμετέρας ἱστορίας ἀπαιτεῖ νἀξιώσωμεν αὐτοὺς προσοχῆς τινός.

Ἦσαν ἀνὴρ καὶ γυνή, ἢ μᾶλλον ἄρρην καὶ θῆλυ· διότι ὁ πρῶτος ἀνῆκεν εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀκατασκευάστων ἐκείνων ὄντων, τῶν μακρῶν, κατίσχνων καὶ ὀστεωδῶν, οὓς παῖδας ἔτι ὄντας ὑπολαμβάνομεν ἄνδρας τελείους, ἀνδρωθέντας δὲ παιδία προώρως μεγαλώσαντα. Ἡ γυνὴ ἦτο νέα, ἀλλ' ἰσχυρὰ καὶ εὔρωστος, ὡς κατεδείκνυ μέγα δέμα, ὅπερ ἔφερεν εἰς τὴν ῥάχιν της. Ὁ σύντροφός της δὲν ἦτο τόσῳ βαρέως φορτωμένος· ἔφερε ἐλαφρὸν δέμα ἐπ' ὤμου εἰς τὸ ἄκρον ῥάβδου. Ἕνεκα τοῦ μικροῦ βάρους καὶ τῶν μακρῶν σκελῶν του προεπορεύετο εὐκόλως τῆς συντρόφου του μερικὰ βήματα, στρεφόμενος δ' ἑκάστοτε μετ' ἀνυπομονησίας ἐφαίνετο ὡσεὶ κατέκρινεν αὐτὴν διὰ τὴν βραδύτητά της καὶ τὴν προσεκάλει νὰ ἐπισπεύσῃ τὸ βῆμα.

Ἐβάδιζον οὕτως ἐπὶ τῆς μεγάλης ὁδοῦ, ἀδιαφοροῦντες διὰ τὰ περὶ αὐτούς, παραμερίζοντες δὲ μόνον πρὸ τῶν διερχομένων ἁμαξῶν καὶ λεωφορείων. Ὅτε εἰσῆλθον εἰς Χαιγγκαίητ, ὁ ἄρρην ὁδοιπόρος ἔστη καὶ ἐκραύγασεν ἀποτόμως πρὸς τὴν σύντροφόν του·

«Πάρε ντὲ τὰ πόδια σου! Τί ὀκνὴ καὶ τεμπέλα ποῦ εἶσαι, Καρλόττα!

— Εἶναι πολὺ βαρὺ τὸ φόρτωμα, γι'αὐτό, ἀπεκρίνατο ἐκείνη, προχωροῦσα κατάκοπος καὶ ἀσθμαίνουσα.

— Πολὺ βαρύ! τί κολοκύθια εἶν' αὐτά; Δὲν εἶσαι λοιπὸν καλὴ διὰ τίποτε; εἶπεν ὁ ὁδοιπόρος, μεταθέσας τὸ μικρὸν δεμάτιόν του ἀπὸ τοῦ ἑνὸς εἰς τὸν ἕτερον ὦμον. Νά! πάλι στάθηκε!... Πές μου, 'ς τὸν Θεό σου, δὲν εἶναι νὰ χάνῃ πιὰ κανεὶς τὴν ὑπομονή του!

— Εἶναι ἀκόμη μακρυά; ἠρώτησεν ἡ γυνή, καὶ ἄφθονος ἱδρὼς ἔλουε τὸ πρόσωπόν της.

— Μακρυά; νά! τήραξ' ἐκεῖ! εἶναι τὰ φανάρια τοῦ Λονδίνου.

— Θὰ ἦναι τοὐλάχιστον δύο γερὰ μίλια ἀκόμη, εἶπεν ἡ γυνὴ ἄπελπις.

— Δύο ἢ εἴκοσι, τὸ ἴδιον μοῦ κάνει, εἶπεν ὁ Νῶε Κλαίυπολ,—διότι ἐκεῖνος ἦτο. Ἔλα, τράβα ἐμπρός, ἢ θὰ φᾷς κάμμιὰ κλωτσιά!» Καὶ ἡ ῥὶς αὐτοῦ ἐκ τῆς ὀργῆς ἐγένετο ἐρυθροτέρα τοῦ συνήθους—ὅσον ἦτο τοῦτο δυνατόν,—οὗ ἕνεκεν ἡ Καρλόττα ἠναγκάσθη νὰ ἐγερθῇ καὶ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸν δρόμον της πλησίον του.

«Ποῦ λὲς νὰ περάσωμεν ἀπόψε τὴν νύκτα, Νῶε; ἠρώτησεν, ὅτε προεχώρησαν ὀλίγον.

— Μὴν 'ξεύρω κ' ἐγώ; ὑπολαβὼν εἶπεν ὁ Νῶε, καταστὰς εὐερέθιστος λίαν ἐκ τῆς μακρᾶς πορείας.

— Πλησίον ὅμως.

— Ὄχι, ὄχι πλησίον. Μὴ τὸ βάλῃς εἰς τὸν νοῦν σου αὐτό!

— Διατί;

— Ὅταν ἐγὼ σοῦ λέγω πῶς θέλω αὐτὸ ἢ πῶς δὲν θέλω ἐκεῖνο, φθάνει, καὶ σὲ παρακαλῶ νὰ μὴν πολυεξετάζῃς τὸ πῶς καὶ τὸ γιατί, ἀπεκρίνατο ὁ Νῶε, μετ' ἀξιοπρεπείας.

— Ἐγὼ ἐρώτησα μονάχα... δὲν εἶναι πρᾶγμα νά σου κακοφανῇ!

— Αὐτὸ μᾶς ἔλειπε, νὰ χωθοῦμε εἰς τὸ πρῶτο ξενοδοχεῖον ποῦ ἀπαντήσωμεν καὶ ὕστερα ἂν μᾶς κυνηγῇ ἀπὸ 'πίσω ὁ κύριος Σάουαρμπερρυ δὲν ἔχει παρὰ νὰ χώσῃ τὴν μύτη του, νά μας τσακώσῃ 'σὰν ποντίκια, κι' ἀπὸ 'κεῖ 'ς τὸ κάρρο μέσα, καὶ νὰ γυρίσωμεν 'πίσω μὲ τὰ σίδερα! εἶπεν ὁ Νῶε μυκτηριστικῶς. Ἂς νὰ μή! Μωρὲ θά σου χωθῶ εἰς τὸν σκοτεινότερον δρόμο, καὶ δὲν θὰ σταθῶ ὅσῳ ναὕρω τὴν πλέον κρυφὴ τρούπα ὁποῦ ἠμπορέσω. Πόσον εἶσαι, κακομοίρα, εὐτυχισμένη, 'πὤχω κεφάλι. Ἂν δὲν τραβούσαμεν ἄλλο δρόμον, διὰ νὰ ἐβγοῦμεν 'σὲ τοῦτον ἀπῶνα μονοπάτι, θὰ σ' εἶχανε τώρα πρὸ ὀκτὼ ἡμερῶν πιασμένη· αὐτὸ μόνον σοῦ λέω, ἀνόητη.

— Τὸ 'ξεύρω πῶς δὲν εἶμαι τόσῳ ἔξυπνη, καθὼς σύ, ὑπολαβοῦσα εἶπεν ἡ Καρλόττα. Ἀλλὰ δὲν πρέπει πάλιν δι' αὐτὸ νὰ μοῦ τὰ ῥίχνῃς ὅλα εἰς τὴν ῥάχι μου, καὶ νὰ λὲς πῶς ἐμένα θὰ εἶχαν πιασμένη· θὰ σ' ἔπιαναν καὶ σένα, χωρὶς ἄλλο.

— Σὺ πῆρες τοὺς παράδες ἀπὸ τὸν μπεζακτᾶ, εἶπεν ὁ κύριος Νῶε.

— Τοὺς ἐπῆρα διὰ σένα, Νῶε, ἀπεκρίνατο ἡ Καρλόττα.

— Τοὺς ἐκράτησα καθόλου ἐγὼ ἐπάνου μου;

— Ὄχι, ἐμπιστεύθης εἰς ἐμένα, καὶ μοῦ τοὺς ἔδωσες νὰ τοὺς βαστῶ, 'σὰν καλὸ παλληκάρι ποῦ εἶσαι,» εἶπεν ἡ γυνή, θωπεύσασα τὸν πώγωνα αὐτοῦ καὶ στηριχθεῖσα εἰς τὸν βραχίονά του.

Πράγματι ὁ Κλαίυπολ ἀφῆκε τὰ χρήματα εἰς τὴν Καρλότταν· ἐπειδὴ ὅμως δὲν εἶχε τὴν συνήθειαν νὰ ἐμπιστεύηται ἀνοήτως εἰς οἱονδήποτε, δέον νὰ προσθέσωμεν, διὰ νὰ μὴ ἀδικήσωμεν αὐτόν, ὅτι παραδοὺς τὰ χρήματα εἰς τὴν Καρλότταν εἶχεν ἕνα σκοπόν· ἤθελεν ἐν περιπτώσει συλλήψεως, τὸ σῶμα τοῦ ἐγκλήματος νὰ εὑρεθῇ ἐπ' αὐτῆς, ὅπως δυνηθῇ νὰ διαφύγῃ τοὺς ὄνυχας τῆς δικαιοσύνης ἀποδεικνύων οὕτω τὴν ἀθωότητά του. Ὡς ἕκαστος ὅμως ἐννοεῖ, τὴν σκέψιν ταύτην ἔκρινε περιττὸν νἀνακοινώσῃ τῇ Καρλόττᾳ καὶ ἐξηκολούθησαν τὸν δρόμον των ἐν ὁμονοίᾳ καὶ ἀγάπῃ.

Κατὰ τὸ συνετώτατον σχέδιόν του, ὁ Κλαίυπολ διηυθύνθη χωρὶς νὰ σταθῇ κατ' εὐθεῖαν μέχρι τοῦ Ἴσλιγκτον. Ἰδὼν δὲ τὴν πληθὺν ἐκείνων τῶν διαβατῶν καὶ τῶν ἁμαξῶν, ἔκρινε, πολὺ ὀρθῶς, ὅτι εὑρίσκετο ἐν τῷ Λονδίνῳ. Σταθεὶς δὲ μόνον ἐφ' ὅσον ἤρκει ἵνα παρατηρήσῃ τίνες ἦσαν αἱ πολυπληθέστεραι ὁδοὶ καὶ κατὰ συνέπειαν νἀποφύγῃ αὐτάς, παρελθὼν τὰς μεγάλας

Digitized by Google

εισέδυσεν εἰς τὰς σκολιὰς καὶ βορβορώδεις ὁδοὺς τῆς βδελυρᾶς ἐκείνης συνοικίας, εἰς ἣν ὁ πολιτισμὸς δὲν κατώρθωσεν εἰσέτι νὰ εἰσχωρήσῃ.

Ὁ Νῶε Κλαίυπολ, σύρων ὄπισθέν του τὴν Καρλότταν, ἔστη μετὰ πολλὰ πρό τινος ἐλεεινοῦ καπηλείου, ὅπερ ἐπίτηδες ἐξελέξατο εὑρὼν αὐτὸ ὡς τὸ ῥυπαρώτατον ὅσων εἶδεν. Ἀνήγγειλε λοιπὸν χαριέντως εἰς τὴν σύντροφόν του, ὅτι ἐσκόπει νὰ διέλθῃ τὴν νύκτα ἐκεῖ.

«Ἔλα, δός μου τὸ δέμα, εἶπε, λύσας τοὺς συγκρατοῦντας αὐτὸ ἱμάντας καὶ φορτωθεὶς αὐτό· πρόσεχε καὶ πρὸ πάντων νὰ μὴ ὁμιλῇς χωρὶς νά σου εἰπῶ. Τί λέγει ἐκεῖ ἐπάνω; Οἱ τ-ρ-εῖ-ς, οἱ τρεῖς τί;

— Οἱ τρεῖς Χωλοί, εἶπεν ἡ Καρλόττα.

— Οἱ τρεῖς Χωλοί, 'πάει νὰ εἰπῇ κουλλοί, ὡραῖον ὄνομα! εἶπεν ὁ Νῶε. Ἔλα, τώρα, ἀκολούθει με κατάποδι καὶ ἂς ἐμποῦμε μέσα.»

Προνοήσας οὕτω περὶ πάντων καὶ δοὺς τὰς ἀναγκαίας διαταγάς, ὁ Νῶε ὤθησε διὰ τοῦ ὤμου τὴν πεπαλαιωμένην θύραν καὶ εἰσῆλθεν, ἀκολουθούμενος ὑπὸ τῆς Καρλόττας.

Εἰς τὸ λογιστήριον εὑρίσκετο μικρόσωμός τις Ἑβραῖος, ὅστις στηριζόμενος ἐπὶ ἀμφοτέρων τῶν ἀγκώνων, ἀνεγίνωσκε ῥυπαράν τινα ἐφημερίδα. Ἐκύτταξε τὸν Νῶε Κλαίυπολ ἀσκαρδαμυκτί, οὗτος δὲ ἔκαμεν ἐπίσης τὸ αὐτό.

Ἂν ὁ Νῶε ἔφερε τὸ ἔνδυμα τῶν ἀπόρων παίδων ἡ περιεργία τοῦ Ἑβραίου θὰ εἶχε τὸν λόγον της· ἀλλ' ὁ Νῶε ἐφόρει ἁπλοῦν χιτώνιον, καὶ ἡ εἰς καπηλεῖον εἴσοδός του οὐδὲν παρουσίαζεν ἔκτακτον.

«Ἐδῶ εἶναι οἱ Τρεῖς Χωλοί; ἠρώτησεν ὁ Νῶε.

— Αὐτὴ εἶναι ἡ ἐπιγραφὴ τοῦ καταστήματος, ἀπεκρίνατο ὁ Ἑβραῖος.

— Ἀπαντήσαμεν εἰς τὸν δρόμον, 'ποῦ ἐρχόμεθα ἀπὸ τὴν ἐξοχήν, ἕνα ποῦ μᾶς ἐσύστησεν αὐτὸ τὸ μέρος,» εἶπεν ὁ Νῶε, στραφεὶς καὶ *κλείσας τὸ 'μάτι* εἰς τὴν Καρλότταν, ἢ διὰ νὰ δείξῃ ἴσως πόσον πανοῦργος καὶ ἔξυπνος ἦτο, ἢ καὶ διὰ νὰ καταστήσῃ αὐτὴν προσεκτικὴν καὶ ἀκούσῃ ταῦτα χωρὶς νὰ ἐκπλαγῇ. «Ἐπιθυμοῦσαμεν νὰ περάσωμε τὴν νυχτιὰ ἐδῶ.

— Νδὲν εἰγξεύρω ἂνν 'μποροῦμμε νά σας εὐδχαριστήσουμεν, εἶπεν ὁ Μπάρνυ, ὁ ὑπηρέτης τοῦ καταστήματος. Ἤγκω νὰ ἐγξετάσω.

— Καλά! ἐν τῷ μεταξὺ εἰπέ μας ποῦ εἶναι ἡ σάλα καὶ φέρε μας ἕνα κομμάτι ψητὸ κρύο καὶ ἕνα ποτῆρι μπίρρα.»

Ὁ Μπάρνυ εἰσήγαγεν αὐτοὺς εἰς μικρὰν αἴθουσαν εἰς τὸ ὄπισθεν μέρος, καὶ ἐκόμισεν αὐτοῖς τὸ ζητηθὲν φαγητόν. Εἶτα, ἐπανελθὼν ἀνήγγειλεν αὐτοῖς ὅτι ὑπάρχει δωμάτιον διὰ νὰ κοιμηθῶσι τὴν ἑσπέραν ἐκείνην, καὶ ἀφῆκε μόνον τὸ ἀξιάγαστον ζεῦγος.

Τὸ μέρος εἰς ὃ ὡδήγησεν αὐτοὺς εὑρίσκετο ἀμέσως μετὰ τὸ λογιστήριον, ὀλίγας βαθμίδας χαμηλότερα. Οἱ ἄνθρωποι τοῦ καταστήματος ἠδύναντο νὰ κατασκοπεύωσιν ἀπαρατήρητοι τοὺς ἐν τῇ μικρᾷ ἐκείνῃ αἰθούσῃ, ἀπὸ ὀπῆς τινὸς ἀδιοράτου ἐν τῷ τοίχῳ, πλησίον μεγάλης δοκοῦ εὑρισκομένης. Ἔβλεπον δὲ καὶ ἤκουον τὰ πάντα κάλλιστα. Ὁ κάπηλος πρὸ πέντε λεπτῶν εἶχε προσηλωμένους τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὴν θυρίδα ἐκείνην, ὅτε εἰσῆλθεν ὁ Φέιγγιν.

«Στ! εἶπεν ὁ Μπάρνυ· εἶνν' ἐκεῖ γξένοι.

— Ξένοι; ἐπανέλαβεν ὁ γέρων ταπεινῇ τῇ φωνῇ.

— Νναί, πολὺ γκουριόζοι· εἶναι ἀπὸ τὴν ἐγξοχήν... εἶναι γιὰ λόγκου σου.... σοῦ κάνουν, καθὼς κατάλαβα.»

Ὁ Φέιγγιν ἐφάνη μετὰ μεγάλου ἐνδιαφέροντος ἀκούσας τὰς λεπτομερείας ταύτας. Ἀνῆλθεν εἰς ἓν σκαμνίον, προσήλωσε μετὰ προφυλάξεως τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὴν θυρίδα, καὶ ἐκ τῆς κρύπτης ἐκείνης ἠδυνήθη νὰ ἴδῃ τὸν κὺρ Νῶε, κόπτοντα δι' ἑαυτὸν μέγιστα τεμάχια κρέατος, τρώγοντα δὲ καὶ πίνοντα ἀπλήστως. Εἰς τὴν Καρλότταν ἐχορήγει δόσεις ἐλαχίστας, τὴν ὁμοιοπαθητικὴν ἴσως μέθοδον ἀκολουθῶν, καὶ μεγάλα εἰς μεγάλους μικρὰ δ' εἰς μικροὺς προσκομίζων. Ἡ Καρλόττα ἔτρωγε χωρὶς νὰ παραπονῆται.

«Ἀχά! ἐψιθύρισεν ὁ Ἑβραῖος στραφεὶς πρὸς τὸν Μπάρνυ. Τὰ μοῦτρά του μοῦ ἀρέσουν πολύ· ἠμπορεῖ νά μας χρησιμεύσῃ, γιατὶ ἀπὸ τὰ τώρα 'ξεύρει νὰ συμμαζεύῃ τὰ λουριὰ τῆς κοκκώνας! Λούφαξε, ψυχή μου, νἀκούσω τί λένε.»

Οἱ χαρακτῆρες τοῦ προσώπου τοῦ Ἰουδαίου ἀκροωμένου ἐξέφραζον κακεντρεχῆ περιεργίαν· ἐφαίνετο αὐτόχρημα γέρων μάγος.

«Ἔτσι λοιπόν, εἰς τὸ ἑξῆς ἐγὼ θὰ κάμνω τὸν κύριον, εἶπεν ὁ Κλαίυπολ ἐκτείνας τὰ σκέλη, καὶ περάνας οὕτω τὴν φράσιν, ἧς τὴν ἀρχὴν δὲν ἤκουσεν ὁ Ἰουδαῖος. Εἰς τὸν διάβολον νὰ 'πᾶνε τὰ ξυλοκρέβατα! Καρλόττα, ἐγὼ θὰ κάμνω τὸν κύριον καὶ ἂν θέλῃς καὶ σύ, θὰ κάνῃς τὴν κυρά.

— Αὐτὸ μοῦ ἀρέσει κ' ἐμένα, Νῶε, ὑπολαβοῦσα εἶπεν ἡ Καρλόττα. Δὲν εὑρίσκει ὅμως κανεὶς πάντα μπεζακτάδες νὰ ἀρμέγῃ, καὶ νὰ τὴν περνάῃ ἔτσι καλά.

— Ἄφησε τοὺς μπεζακτάδες νὰ κορεύωνται, εἶπεν ὁ Κλαίυπολ· εἶναι τόσα ἄλλα πράγματα ποῦ ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ ξετινάζῃ.

— Σὰν τί; ἠρώτησεν ἡ σύντροφός του.

— Μπᾶ! ἀνεφώνησεν ὁ Κλαίυπολ, οὗ ὁ ζῦθος ἐθέρμανε τὸν ἐγκέφαλον· νά! τσέπαις, πουγγιά, 'σπίτια, κάσσαις, ταχυδρομεῖα!

— Ἀλλὰ θά σου πέφτῃ βαρειὰ νὰ κάνῃς ὅλα αὐτά, ἀκριβέ μου Νῶε, εἶπεν ἡ Καρλόττα.

— Ἆ! θὰ γνωρισθῶ μὲ ἀνθρώπους τῆς τέχνης, ὑπολαβὼν εἶπεν ὁ Νῶε. Θά μας εὕρουν δουλειά. Σὺ μονάχα, ἀξίζεις πενῆντα γυναῖκες. Δὲν εἰξεύρω ποιό σβέλτα καὶ ποιό ἐπιτή-

Digitized by Google

δεια κοπέλλα, ὅταν σ' ἀφίνω ἐλεύθερη νὰ κάνῃς δουλειά.

— Ὢ τί εὔμορφα εἶναι νὰ σ' ἀκούω νὰ 'μιλῇς ἔτσι! ἀνεφώνησεν ἡ Καρλόττα, ἀσπασθεῖσα μετ' ἐνθουσιασμοῦ τὸν σύντροφόν της.

— Φτάνει! θὰ μαλώσωμεν ἂν ἐξακολουθῇς ἔτσι! εἶπεν ὁ Νῶε ἀξιοπρεπῶς. Ἐπιθυμοῦσα νὰ ἤμην ἀρχιληστής, νὰ διέτασσα τὰ παλληκάρια μου, κάμετε τοῦτο, πιάστε ἐκεῖνο, καὶ νά τα ἐπιτηροῦσα κρυφὰ χωρὶς νὰ παίρνουν χαμπάρι. Θὰ ἔκανα αὐτὴν τὴν δουλειὰ μὲ πολλὴν εὐχαρίστησιν. Ἂν ἠμποροῦσα νὰ εὕρω κανένα τέτοιον ἄνθρωπον, αὐτὸ θὰ μοῦ φαινότανε 'σὰν νὰ ἐκέρδιζα ἄλλο ἕνα τραπεζικὸν τῶν εἴκοσι λιρῶν, 'σὰν κι' αὐτὸ 'ποῦ σούφρωσες, καὶ δὲν εἰξεύρομε τί νά το κάμωμε »

Ταῦτα εἰπὼν ὁ Κλαίυπολ ἐκύτταξε τὸ περιέχον τὸν ζῦθον ἀγγεῖον πονήρως, ἐτάραξε τὸν ζῦθον, ἔνευσε φιλικῶς πρὸς τὴν Καρλότταν, καὶ ἐρρόφησεν ἀμυστὶ τὸ ποτόν, ὅπερ ἐφάνη ὅτι ἐδρόσισεν αὐτὸν πολύ. Ἐσκέπτετο δὲ νὰ ῥοφήσῃ καὶ ἄλλο, ὅτε αἴφνης ἤνοιξεν ἡ θύρα καὶ εἰσῆλθε ξένος τις.

Ἦτο δ' οὗτος ὁ Φέιγγιν. Μὲ τὸ μειδίαμα εἰς τὰ χείλη, ἐχαιρέτισεν ὑποκλινέστατα. Καθήσας δ' εἴς τινα πλησίον τράπεζαν, παρήγγειλε τῷ Μπάρνυ νὰ τῷ φέρῃ νὰ πίῃ.

«Ὡραία βραδειὰ ἀπόψε, σέρ! Κάνει ὅμως ὀλίγη ψύχρα, ἀναλόγως τῆς ἐποχῆς, εἶπεν ὁ Φέιγγιν, προστρίβων τὰς χεῖρας. Ἔρχεσθε ἀπὸ τὴν ἐξοχήν, καθὼς βλέπω, σέρ.

— Ἀπὸ ποῦ τὸ βλέπετε; ἠρώτησεν ὁ Νῶε.

— Δὲν ἔχομεν εἰς τὸ Λονδῖνον τόση σκόνι, εἶπεν ὁ Ἑβραῖος, δείξας τῷ δακτύλῳ τὰ ὑποδήματα τοῦ Νῶε καὶ τὰ τῆς συντρόφου του καὶ ἀκολούθως τὰ δύο δέματα.

— Εἶσθε τοῦ διαβόλου πονηρός! εἶπεν ὁ Νῶε. Ἀ, χῶ! ἀκοῦς ἐκεῖ, Καρλόττα;

— Ἒ! τί νὰ κάμῃς, πρέπει κανεὶς νὰ ἦναι πονηρὸς εἰς αὐτὸν ἐδῶ τὸν τόπο!» εἶπεν ὁ Ἰουδαῖος, ταπεινῇ τῇ φωνῇ καὶ οἱονεὶ ἐμπιστευτικῶς. Ταῦτα δ' εἰπὼν ἐκτύπησε συγχρόνως ἐπιτηδείως διὰ τοῦ δακτύλου τὴν ῥῖνα, ἣν χειρονομίαν ἀπεπειράθη νὰ μιμηθῇ καὶ ὁ Κλαίυπολ, ἀλλ' ἀπέτυχεν ἕνεκα τοῦ ἀνεπαρκοῦς τῆς ῥινός του. Ὁπωσδήποτε ὅμως τὴν ἀπόπειραν ταύτην ὁ Φέιγγιν ἐξέλαβεν ὡς ὁμολογίαν συνεπινεύσεως εἰς τὰ λεχθέντα, καὶ προσήνεγκε λίαν φιλοφρόνως ἐκ τοῦ κομισθέντος αὐτῷ ποτοῦ εἰς τὸ ἄξιον ζεῦγος.

«Ἐξαίρετον ποτόν! εἶπεν ὁ Κλαίυπολ, κροταλίσας τὰ χείλη.

— Ναί, ἀλλὰ κομματάκι ἀκριβό! ὑπολαβὼν εἶπεν ὁ Ἑβραῖος. Ὅποιος θέλει νὰ πίνῃ καθ' ἡμέραν ἀπ' αὐτό, πρέπει νἀποφασίσῃ νὰ δειάζῃ ἀδιακόπως τσέπαις, πουγγιά, 'σπίτια, κάσσαις, ταχυδρομεῖα!»

Ἀκούσας ὁ Κλαίυπολ τοὺς λόγους τούτους, τοὺς ληφθέντας προφανῶς ἐκ τῶν ἰδίων του του στοχασμῶν, κάτωχρος καὶ τεθορυβημένος προσεῖδε μετὰ τρόμου τὸν Ἰουδαῖον καὶ τὴν Καρλότταν.

«Μὴ φοβεῖσαι τίποτε, παλληκάρι μου, εἶπεν ὁ Φέιγγιν, πλησιάσας τὸ κάθισμά του. Ἀ! ἄ! ἔχετε τύχη, 'ποῦ ἐγὼ μονάχα σᾶς ἤκουσα! Ἀλήθεια, ἔχετε τύχη!

— Δὲν τὰ 'πῆρα ἐγώ, ἐτραύλισεν ὁ Νῶε. Καὶ τὴν φορὰν ταύτην δὲν ἐξέτεινε τὰ σκέλη του, ὡς εὐπατρίδης *ἀνεξάρτητος*, ἀλλὰ τὰ ἐμάζευσεν ὅσον ἠδύνατο κάτωθι τοῦ καθίσματός του. Αὐτὴ ἐπῆρε τὸ τραπεζικὸν γραμμάτιον, Τὸ ἔχεις ἀκόμη, ἔ, Καρλόττα; . . . Εἰξεύρεις καλὰ πῶς σὺ τὸ ἔχεις!

— Δὲν σημαίνει τίποτε ποῖος ἐπῆρε τὰ χρήματα ἢ ποῖος τὰ ἐφύλαξε, παλληκάρι μου, εἶπεν ὁ Φέιγγιν προσποιούμενος ἀδιαφορίαν, ἐν ᾧ συγχρόνως ἔρριπτεν ὀξύτατα βλέμματα ἐπὶ τῆς νεάνιδος καὶ τῶν δύο δεμάτων. Κάνω καὶ ἐγὼ τὴν ἴδια τέχνη, καὶ δι' αὐτὸ σᾶς ἀγαπῶ περισσότερον.

— Ποία τέχνη; ἠρώτησεν ὁ Κλαίυπολ, ἀναλαμβάνων θάρρος.

— Ἐργάζομαι εἰς αὐτοῦ τοῦ εἴδους τῆς δουλειαῖς, καὶ ὅσοι εἶναι εἰς αὐτὸ τὸ κατάστημα ἐπίσης, εἶπεν ὁ Φέιγγιν. Ἐπέσατε ἐκεῖ ποῦ ἠθέλατε, καὶ μεγαλείτερη ἀσφάλεια δὲν ἠμπορούσατε νὰ εὕρητε ἀλλοῦ. Δὲν ὑπάρχει ἀσφαλέστερον μέρος εἰς τὸ Λονδῖνον ἀπὸ τοὺς Τρεῖς Χωλούς . . . . δηλαδὴ ὅταν καὶ ἐγὼ θέλω . . . Καὶ ἔλαβα συμπάθειαν εἰς ἐσᾶς καὶ τὴν νέαν σύντροφόν σας. Ὥστε μείνατε ἥσυχοι, δὲν ἔχετε νὰ φοβηθῆτε τίποτε.»

Ἀλλὰ καίπερ τοιαύτας ἀκούσας διαβεβαιώσεις ὁ Κλαίυπολ ἔβλεπεν ἔντρομος καὶ ἀμηχανῶν τὸν Ἰουδαῖον. Ὁ ταλαίπωρος νέος ἐστρέφετο καὶ ἀνεστρέφετο ἐν τῇ καθέδρᾳ του, ῥίπτων ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ὕποπτα καὶ πεφοβισμένα βλέμματα ἐπὶ τοῦ νέου φίλου του.

«Θὰ προσθέσω ἐπὶ πλέον, εἶπεν ὁ Ἰουδαῖος, ἀφ' οὗ καθησύχασε τὴν Καρλότταν δι' ἐνθαρρυντικῶν καὶ φιλικῶν νευμάτων, ὅτι ἔχω ἕνα φίλον, ὁ ὁποῖος θὰ ἠμπορέσῃ στοχάζομαι νὰ εὐχαριστήσῃ τὴν ἐπιθυμίαν σας καὶ νά σας βάλῃ εἰς τὸν καλὸν δρόμον. Θὰ ἐκλέξητε φυσικὰ τὸ εἶδος ποῦ σᾶς ταιριάζει καὶ εὐκολύνεσθε περισσότερον, καὶ ὁ φίλος μου θά σας διδάξῃ τὰ ἄλλα.

— Ὁμιλεῖτε 'σὰν νά το ἐλέγατε μὲ τὰ σωστά σας, εἶπεν ὁ Νῶε.

— Καὶ μήπως χωρατεύω; εἶπεν ὁ Ἰουδαῖος, ὑψώσας τοὺς ὤμους. Ἔλα! ἐλᾶτε μία στιγμὴ ἔξω νὰ σᾶς ὁμιλήσω ἰδιαιτέρως.

— Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ λάβωμεν αὐτὸν τὸν κόπον, εἶπεν ὁ Νῶε ἐκτείνας ἠρέμα τὰ σκέλη

Digitized by Google

του. Ἐν ᾧ θὰ ὁμιλοῦμεν, θὰ κουβαλήσῃ τὰ δέματα ἐπάνω. Καρλόττα, κάμε αὐτὸ ὁποῦ σοῦ λέγω.»

Ἡ διαταγὴ αὕτη, δοθεῖσα μετὰ μεγίστης ἐπισημότητος, ἐξετελέσθη ἀγογγύστως, ἡ δὲ Καρλόττα παρέλαβεν ὡς ἠδυνήθη τὰ δέματα, ἐν ᾧ ὁ Νῶε κρατῶν ἀνοικτὴν τὴν θύραν ἐθεώρει αὐτὴν ἀπομακρυνομένην.

«Τὴν ἔχω βαλμένη εἰς τάξιν, τί λέγετε, σέρ; ἠρώτησεν ὁ Νῶε, μὲ τρόπον θηριοτρόφου ὁμιλοῦντος περὶ ἐξημερωθέντος τινὸς θηρίου.

— Θερίφημα! εἶπεν ὁ Φέιγγιν, κτυπῶν αὐτὸν θωπευτικῶς εἰς τὸν ὦμον. Ἔχεις μεγάλο κεφάλι, φίλτατέ μου.

— Ἂν δὲν ἦτον ἔτσι, δὲν θὰ μ' ἐβλέπατε ἐδῶ, εἶπε μετριοφρόνως ὁ Νῶε. Ἀλλ' ἐμπρός, ἂς μὴ χάνωμεν τὸν καιρόν μας, διότι αὐτὴ θὰ γυρίσῃ 'γρήγορα.

— Λοιπὸν τί σκέπτεσθε; εἶπεν ὁ Ἑβραῖος. Ἂν ὁ φίλος μου σᾶς ἀρέσῃ, τί ἄλλο καλλίτερο ἔχετε νὰ κάμετε, παρὰ νὰ συντροφέψετε μαζί;

— Αὐτὸ πλέον νὰ ἰδοῦμε, ἂν κάνῃ καλαὶς δουλειαίς... εἶπεν ὁ Νῶε καμμύων πονήρως τοὺς μικροὺς ὀφθαλμούς του.

— Εἶναι πρώτης τάξεως... Ἔχει παραπολλοὺς συντρόφους, καὶ μεταχειρίζεται τοὺς καλλιτέρους εἰς τὸ εἶδος νὰ τοῦ κάμνουν τὴν δουλειά.

— Οἱ σύντροφοί του εἶναι ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὴν πόλιν; ἠρώτησεν ὁ Κλαίυπολ.

— Δὲν ἔχει οὐδὲ ἕνα χωρικόν. Καὶ μὴ νομίζῃς πῶς καὶ μὲ τὴν ἰδικήν μου σύστασιν ἀκόμη ἦτο δυνατὸν νά σε δεχθῇ, ἀλλὰ ἐπὶ τοῦ παρόντος ἔχει ἔλλειψιν συντρόφων, εἶπεν ὁ Ἑβραῖος.

— Εἶναι ἀνάγκη νὰ τοῦ πληρώσωμεν τίποτε; ἠρώτησεν ὁ Νῶε, κτυπῶν τὰ θυλάκια τῶν περισκελίδων του.

— Ἂν δὲν τοῦ μετρήσῃς εἴκοσι λίρες στερλίνες, τίποτε δὲν γίνεται εἶπεν ὁ Ἑβραῖος.

— Εἴκοσι λίρας... παραπολλὰ ζητεῖ!

— Ὄχι καὶ τόσῳ πολλά, ἀφ' οὗ μάλιστα δὲν ἠμπορεῖτε νὰ ἀλλάξετε τὸ τραπεζικὸν γραμμάτιον, ὑπολαβὼν εἶπεν ὁ Φέιγγιν. Ὁ ἀριθμὸς καὶ ἡ χρονολογία αὐτοῦ εἶναι σημειωμένα, καὶ ἅμα θελήσετε νά το ἀλλάξητε θά σας πιάσουν. Πρέπει νὰ ἔχῃ κανεὶς ἀνθρώπους ἐπίτηδες εἰς τὸ ἐξωτερικὸν καὶ ἐκεῖ νά το χαλάσῃ.

— Πότε ἠμπορῶ νά τον ἴδω; ἠρώτησεν ὁ Νῶε, μετά τινος ἐνδοιασμοῦ.

— Αὔριον τὸ πρωΐ, ἀπεκρίνατο ὁ Ἑβραῖος.

— Ποῦ;

— Ἐδῶ.

— Χμ! ἔκαμεν ὁ Νῶε. Καὶ τί ἀπολαυὰς θὰ ἔχω;

— Πρῶτον μὲν θὰ περνᾷς 'σὰν ἀρχοντόπουλο... τὸ φαγητόν, τὸ σπίτι, καπνὸς καὶ ποτὰ ἀνέξοδα... 'μισὰ ἀπὸ τὰ κέρδη σου καὶ ἀπὸ τὰ κέρδη τῆς νέας.»

Ἀμφίβολον λίαν, ἂν ἐλεύθερος ὢν ὁ Νῶε, οὗ γνωστὴ ἡ πλεονεξία, συγκατετίθετο νὰ δεχθῇ ὑπὸ τοιούτους ὅρους. Ἀλλ' ἐσκέφθη ὅτι ἂν ἠρνεῖτο, ὁ νέος φίλος του ἠδύνατο παραχρῆμα νά τον καταγγείλῃ ἐνώπιον τῆς δικαιοσύνης (εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον συμβαίνουσι τόσα ἀπρόοπτα πράγματα!) ὥστε ἐπὶ τέλους εἶπεν εἰς τὸν Ἑβραῖον ὅτι συγκατένευεν εἰς τὰς προτάσεις αὐτάς.

«Ἀλλὰ νά σας εἰπῶ, προσέθηκεν ὁ Νῶε. Ἐπειδὴ ἡ Καρλόττα ἠμπορεῖ νὰ κάμνῃ βαρειαὶς δουλειαίς, ἐπιθυμοῦσα νὰ εὑρεθῇ δι' ἐμένα καμμία ἐλαφρειὰ ἐργασία, ποῦ νὰ μοῦ 'ταιριάζῃ. Σκεφθῆτε κανένα πρᾶγμα οὔτε πολὺ κοπιαστικόν, οὔτε πολὺ ἐπικίνδυνον· αὐτὸ κάνει γιὰ μένα.

— Ἄκουα νὰ λέγῃς πῶς θὰ κατασκοπεύῃς καλὰ τοὺς ἄλλους, ἔ; εἶπεν ὁ Ἰουδαῖος. Ὁ φίλος μου ἔχει ἀνάγκην ἑνὸς δι' αὐτὴν τὴν δουλειά.

— Ναί, εἶπα δι' αὐτὸ καὶ ἠμπορῶ νά το κάνω, εἶπεν ὁ Νῶε μετά τινος δισταγμοῦ. Ἀλλ' αὐτὸ δὲν 'βγάζει τίποτα.

— Ἀλήθεια, εἶπεν ὁ Ἰουδαῖος σκεπτόμενος ἢ προσποιούμενος ὅτι σκέπτεται, αὐτὸ δὲν 'βγάζει τίποτε.

— Τί ἠμπορῶ νὰ κάμνω τότε; ἠρώτησεν ὁ Νῶε, βλέπων αὐτὸν ἀνησύχως. Τίποτε μικρὰ πράγματα ποῦ νὰ ἦναι βέβαιον τὸ κέρδος καὶ νὰ μὴν φοβᾶται κανεὶς μὴν πάθῃ τίποτε.

— Βέβαια, εἶπεν ὁ Ἰουδαῖος. Τί λέγεις διὰ τὰς γραίας; Πάντα κερδίζει κανεὶς ἀπὸ αὐταίς, τοὺς ἁρπάζει τὰ δέματα ὁποῦ κρατοῦν μὲ εὐκολία, στρίβει τὸν δρόμο καὶ ἐδῶθε 'πᾶν οἱ ἄλλοι.

— Ναί, μὰ ἡ γρηαὶς φωνάζουν 'σὰν στρίγγλαις, τσαγρουνίζουν, καὶ τὴς φοβοῦμαι, εἶπεν ὁ Νῶε, σείσας τὴν κεφαλήν. Μοῦ φαίνεται, πῶς οὔτε αὐτὸ μοῦ κάνει. Δὲν ὑπάρχει τίποτε ἄλλο εὐκολώτερο;

— Στάσου, εἶπεν ὁ Ἰουδαῖος, ἐπιθεὶς τὴν χεῖρα ἐπὶ τῶν γονάτων τοῦ Νῶε. Εἶναι καὶ οἱ σφαρδάκλοι.

— Τί εἶναι αὐτό; ἠρώτησεν ὁ Κλαίυπολ.

— Οἱ σφαρδάκλοι, φίλτατέ μου, εἶπεν ὁ Ἰουδαῖος, εἶναι τὰ μικρὰ παιδιά, ὁποῦ τὰ στέλνουν εἰς θελήματα ἡ μητέρες των καὶ τοὺς δίδουν ἓν σελίνι, 'μισὸ σελίνι· αὐτὸ λοιπὸν νὰ σταθῇς κατάτσος καὶ νὰ τοῖς τὸ ἁρπάσῃς. Τὸ κρατοῦν πάντοτε 'ς τὰ χέρια· τὰ σπρώχνεις, τὰ ρίχνεις εἰς τὰ νερὰ καὶ τραβᾷς ἥσυχα τὸν δρόμο σου.

— Χά, χά! ἀνεφώνησεν ὁ Κλαίυπολ ἀνατείνων μετ' ἐνθουσιασμοῦ τὰς χεῖρας. Θεὲ καὶ Κύριε! Αὐτὸ εἶναι ὡραῖο, καὶ μοῦ ἀρέσει!

— Αὐτὸ βέβαια σοῦ κάμνει· καὶ μέρος κατάλληλον εἶναι εἰς τὸ Μπαίττλ-Μπρίτζ καὶ εἰς τὰ πέριξ· ἐκεῖ τὰ παιδιὰ 'πηγαίνουν ὁλοὲν εἰς

Digitized by Google

θελήματα· καὶ ἠμπορεῖς νὰ σπρώχνῃς καὶ νὰ κρημνίζῃς ὅσα θέλῃς. Ἄ, χά, χά!»

Καὶ ἀμφότεροι ἀνεκάγχασαν.

«Λοιπόν, εἴμεθα σύμφωνοι, εἶπεν ὁ Νῶε, ὅτε ἐπανῆλθεν ἡ Καρλόττα. Τί ὥρα αὔριον;

— Εἰς τὰς δέκα, εἶναι καλά; Καὶ ἀπαντήσαντος τοῦ Νῶε καταφατικῶς, ὁ Ἰουδαῖος προσέθηκε· — Τί ὄνομα θὰ εἴπω τοῦ φίλου μου;

— Ὁ κύριος Μπόλτερ, ὑπολαβὼν εἶπεν ὁ Νῶε, ὅστις ἀνέμενε τοιαύτην ἐρώτησιν. Ὁ κύριος Μαυρίκιος Μπόλτερ· ἰδοὺ καὶ ἡ κυρία Μπόλτερ.

— Κυρία Μπόλτερ, δοῦλός σας ταπεινός, εἶπεν ὁ Ἰουδαῖος χαιρετίσας ἀστείως αὐτήν. Ἐλπίζω ὅτι θὰ λάβω τὴν τιμὴν νά σας γνωρίσω καλλίτερον ἐντὸς ὀλίγου.

— Ἤκουσες τί εἶπεν ὁ κύριος, Καρλόττα; ἠρώτησεν ὁ Κλαίυπολ διὰ φωνῆς ἠχηρᾶς.

— Ναί, ἀγαπητέ μου Νῶε», εἶπεν ἡ Καρλόττα τείνασα αὐτῷ τὴν χεῖρα.

Ὁ κύριος Μαυρίκιος Μπόλτερ, ὁ ποτὲ Κλαίυπολ, στραφεὶς τότε πρὸς τὸν Ἰουδαῖον, «Αὐτὸ εἶναι τὸ χαϊδευτικόν μου ὄνομα . . . καταλαμβάνετε; εἶπε.

— Καταλαμβάνω, καταλαμβάνω ἐξαίρετα, ἀπεκρίνατο ὁ Ἑβραῖος, καὶ τὴν φορὰν αὐτὴν ἔλεγε πλέον τὴν ἀλήθειαν. Καλὴν νύκτα! καλὴν νύκτα!»

**Π

Ἕπεται συνέχεια.

Ὁ διευθυντὴς τῆς Ἑστίας ἔχει λεύκωμα, ὅπερ προσπαθεῖ νὰ πλουτίζῃ δι' αὐτογράφων ἐπισήμων ἀνδρῶν. Δι' ἀνενδότου ἐπιμονῆς εἶδε τὰς σελίδας αὐτοῦ κοσμουμένας ὑπὸ πολλῶν ἐν εὐφημίαις φερομένων ὀνομάτων. Ἐκ τοῦ Μουσείου τούτου δὲν ἔπρεπε νὰ λείπῃ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ πολυγραφωτάτου καὶ γνωστοῦ ἰδίως εἰς τὸ ἑλληνικὸν δημόσιον μυθιστοριογράφου Παύλου Φεβάλ. Ὁ διευθυντὴς τῆς Ἑστίας ἔγραψε πρὸς τὸν χαριέστατον συγγραφέα, παρακαλῶν αὐτὸν ἄνευ περιφράσεων νὰ τὸν τιμήσῃ διὰ τῆς ἀποστολῆς ἑνὸς αὐτογράφου. Ὁ συντάκτης τῶν «Ἀποκρύφων τοῦ Λονδίνου» ἀπήντησε διὰ τῆς ἑξῆς εὐφυεστάτης ἐπιστολῆς, ἣν δημοσιεύομεν ἐν πρωτοτύπῳ καὶ ἐν μεταφράσει.

ΜΙΑ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΠΑΥΛΟΥ ΦΕΒΑΛ

A Monsieur Paul Diomède

Athènes.

Cher Monsieur,

Je suis bien ravi d'être connu si loin de la boutique de mon libraire, et votre nom m'apporte une bonne odeur d'Iliade qui met en danse toutes les cordes classiques de ma mémoire. Merci de votre sympathique salut, fils de Tydée, et mes meilleurs compliments.

Paul Féval.

P. S. S'il vous reste quelques unes des flèches de Philoctète ou un petit morceau du Palladium, envoyez moi ces curiosités, car moi aussi je suis collectionneur. Mais vous n'êtes peut-être que le Diomède de Thrace, celui qui faisait manger des hommes à ses chevaux. Les temps sont bien changés depuis votre règne, Sire: ce sont les hommes qui mangent les chevaux,—dure viande, au XIXe siècle, à Paris.

Φίλε Κύριε,

Χαίρω μανθάνων ὅτι εἶμαι γνωστὸς τόσον μακρὰν τοῦ ἐργαστηρίου τοῦ βιβλιοπώλου μου καὶ τὸ ὄνομά σας μὲ φέρει γλυκύ τι ἄρωμα Ἰλιάδος δονοῦν πάσας τὰς κλασικὰς χορδὰς τῆς μνήμης μου. Εὐχαριστῶ διὰ τοὺς εὐπροσηγόρους χαιρετισμούς σας, υἱὲ τοῦ Τυδέως, καὶ σᾶς παρακαλῶ νὰ δεχθῆτε τὰς ἐγκαρδιωτάτας προσρήσεις μου.

Παυλος Φεβαλ.

Υ. Γ. Ἐὰν σᾶς ἀπέμεινε κανὲν ἐκ τῶν βελῶν τοῦ Φιλοκτήτου, ἢ μικρόν τι τεμάχιον τοῦ Παλλαδίου, ἀποστείλατέ με τὰ ἀξιοπερίεργα ταῦτα εἴδη, διότι καὶ ἐγὼ ἔχω τὴν μανίαν τῶν συλλογῶν. Ἴσως ὅμως δὲν εἶσθε ὁ τυδείδης Διομήδης, ἀλλ' ὁ Διομήδης τῆς Θράκης, ὅστις παρέθετε πρὸς τροφὴν ἀνθρώπους εἰς τοὺς ἵππους του. Οἱ καιροὶ ῥιζικῶς μετεβλήθησαν μετὰ τὴν βασιλείαν σου, Μεγαλειότατε. Κατὰ τὸν ΙΘ′ αἰῶνα οἱ ἄνθρωποι τρώγουσι τοὺς ἵππους, τραχὺ κρέας, εἰς Παρισίους.

Γνῶμαι καὶ σκέψεις ἠθικαὶ τοῦ δουκὸς

ΔΕ-ΛΑ-ΡΟΣΦΟΥΚΩ

[Μετάφρασις Γ. Ζωχιοῦ.]

57.

Οἱ ἄνθρωποι σεμνύνονται, τὰ μεγάλα αὐτῶν ἔργα ἐπιδεικνύοντες. Ταῦτα ὅμως πολλάκις δὲν εἶναι προθέσεων μεγάλων ἀποτελέσματα, ἀλλὰ τύχης εὐεργετήματα.

58.

Ὡς φαίνεται, τῶν ἀνθρωπίνων ἔργων πρυτανεύουσιν ἀγαθοὶ ἢ κακοὶ δαίμονες, πρὸς οὓς ὀφείλεται μέγα μέρος τῶν ἐπαίνων καὶ τῶν ψόγων, τῶν εἰς πᾶσαν ἡμῶν πρᾶξιν ἀποδιδομένων.

59.

Καὶ ἐκ τοῦ δυστυχεστάτου συμπτώματος δύναται νὰ πορισθῇ ὁ φρόνιμος μικρὸν ἢ μέγα ὄφελος· ὁ δὲ ἀνόητος καὶ τὸ εὐτυχέστατον συμβεβηκὸς κατὰ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ στρέφει.

60.

Ἡ τύχη τὰ πάντα πρὸς ὄφελος τῶν ὑπ' αὐτῆς εὐνοουμένων τρέπει.

61.

Καὶ τὰ εὐτυχήματα καὶ τὰ δυστυχήματα τοῦ ἀνθρώπου ἐξαρτῶνται οὐχ ἧττον ἐκ τῶν ψυχικῶν αὐτοῦ διαθέσεων, ἢ ἐκ τῶν περιπετειῶν τῆς τύχης.

ΔΑΝΕΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑ

— Ἡ δυστυχής μου σύζυγος, ἔλεγεν ἀνήρ τις πρὸς ἰατρὸν ἐπίσημον, ἐφοβεῖτο πάντοτε μήπως τὴν θάψουν ζωντανήν· σᾶς παρακαλῶ νὰ ἐξετάσετε ἐπιμελῶς τὸ πτῶμά της καὶ νὰ βεβαιώσετε τὸν θάνατον.

Digitized by Google

— Ποῖον ἔχετε ἰατρόν;

— Τὸν κύριον Π.

— Ἠμπορεῖτε νὰ ἦσθε ἥσυχος· ἡ σύζυγός σας βεβαίως δὲν θὰ ταφῇ ζῶσα.

* * *

Κύριός τις, θεωρῶν τὸν παριστῶντα τὰ *ἑπτὰ μυστήρια* πίνακα τοῦ Πουσὲν, κατέκρινε τὴν παράστασιν τοῦ γάμου, λέγων:

— Τί τὰ θέλετε! καλὸς γάμος καὶ ζωγραφιστὸς εἶνε δύσκολος.

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

*** Ἡ αὐτοδιοίκησις εἶνε ἀληθὴς μάστιξ δι' ἔθνος ἐστερημένον ἠθικῆς καὶ πολιτικῆς ἀγωγῆς. (Φώξ).

*** Ἐργασία καὶ πλῆξις οὐδέποτε κατῴκησαν ὑπὸ τὴν αὐτὴν στέγην. (Λαβουλαί).

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Πρό τινων ἡμερῶν ἐξετέθη ὑπὸ τὰς ὄψεις τοῦ κοινοῦ ἐν Μασσαλίᾳ τέρας διπλοῦν. Δηλαδὴ παιδίον δέκα τριῶν μηνῶν φέρον δύο κεφαλὰς, τέσσαρας βραχίονας καὶ δύο κνήμας, δύο καρδίας, τέσσαρας πνεύμονας.

Τὸ διπλοῦν τοῦτο τέρας ἐξετέθη ὑπὸ τοῦ πατρὸς τοῦ M. Tocci ἐκ τῆς Loccana τῆς Ἰταλίας.

Ὁ Ἰάκωβος καὶ ὁ Βαπτίστας Tocci εἰσὶ σήμερον δίδυμα ἐν πληρεστάτῃ ὑγείᾳ, ἔχοντα ἀμφότερα τοὺς δύο πρώτους ὀδόντας, τὰς τρίχας ξανθὰς, τοὺς ὀφθαλμοὺς κυανοῦς, τὴν φυσιογνωμίαν ἐκφραστικὴν καὶ λίαν προσόμοιον.

Αἱ κεφαλαὶ, οἱ αὐχένες, οἱ τράχηλοι αὐτῶν εἰσὶ τοσοῦτον διακεκριμμένοι ἀλλήλων, ὥστε θὰ ἐπίστευέ τις ὅτι βλέπει δύο ἄτομα· ἐνῷ τοὐναντίον τὸ σῶμα τοῦ τέρατος παρατηρούμενον ἐκ τῶν ἔμπροσθεν παρουσιάζει ὄψιν ἑνὸς μόνου ἀτόμου.

Ὁ σκελετὸς οὐδὲν τὸ ἀκανόνιστον παρουσιάζει μέχρι τοῦ σημείου τῆς συναφείας, τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται κατὰ τὴν ἕκτην πλευράν. Τὰ παιδία ταῦτα παρέχουσιν ὄψιν ἐντελοῦς ὑγείας· εἰσὶ φιλοπαίγμονα καὶ εὔθυμα· αἱ ἐνέργειαι αὐτῶν εἶνε τοσοῦτον διακεκριμέναι, ὥστε τὸ ἓν γελᾷ, ὅταν τὸ ἕτερον κλαίῃ, τὸ ἓν θηλάζει, ὅταν τὸ ἕτερον κοιμᾶται. Λαμβάνουσιν ἀλληλοδιαδόχως τὸ γάλα τῆς μητρός των καὶ τῆς τροφῆς των.

Ἤδη ζήτημα εἶνε, ἐὰν τὰ παιδία ταῦτα θὰ δυνηθῶσι νὰ ζήσωσιν ἐπὶ πολὺν χρόνον. Τοῦτο δὲν θὰ ἦνε ὅλως ἀδύνατον ἂν καὶ σφάλλομεν νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ἅπασαι αἱ καθολικαὶ νόσοι θὰ ὦσι κοιναὶ καὶ ὅτι ἅπασα ἡ ἐσωτερικὴ θεραπεία θὰ ἐνεργῇ ἐξ ἴσου καὶ εἰς τὸ μὲν καὶ εἰς τὸ δέ.

Τὸν θάνατον τοῦ ἑτέρου αὐτῶν τῶν διδύμων θὰ παρακολουθήσῃ μετ' ὀλίγον καὶ ὁ τοῦ ἄλλου, ὡς πάντοτε τοῦτο παρετηρήθη εἰς παρομοίας περιστάσεις.

Ἡ ἱστορία ἀναφέρει δύο παραδείγματα παρόμοια. Τὸ ἓν τῶν τεράτων αὐτῶν ἔζησε μόνον ὀκτὼ μῆνας· ἀλλὰ τὸ ἕτερον, μνημονευόμενον ὑπὸ τοῦ Geoffroy St-Hilaire, ἔφθασε τὴν ἡλικίαν τῶν εἴκοσιν ὀκτὼ ἐτῶν.

Καθ' ὅλου οἱ παῖδες Tocci εἰσὶν ἀληθῶς φαινόμενα λίαν σπάνια, μέλλοντα νὰ προσελκύσωσι τὴν περιέργειαν τῶν σοφῶν.

〰 Τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ διευθυντοῦ τοῦ ἐν Βερολίνῳ τυφλοκομείου κ. Ῥάσνερ τὸ προσεχὲς ἔαρ θὰ συγκροτηθῇ σύνοδος τυφλῶν ἐν Βερολίνῳ, ἧς θὰ μετάσχωσι δι' ἀντιπροσώπων πάντα τὰ χάριν τῶν τυφλῶν ὑπάρχοντα κατὰ τὴν Εὐρώπην καθιδρύματα. Σκοπὸς δὲ τῆς συνόδου ταύτης εἶνε ἡ συνεννόησις περὶ μεθόδου πρὸς διδασκαλίαν τῶν τυφλῶν τοιαύτης, ὥστε νὰ δύνανται ἐν τῷ μέλλοντι πάντες οἱ μαθηταὶ τῶν σχολείων τούτων νὰ συνεννοῶνται. Διότι ὡς ἔχουσι νῦν τὰ πράγματα, ἕνεκα τῆς διαφορᾶς τῶν διδακτικῶν μεθόδων, μόλις καὶ μετὰ βίας δύνανται δύο διαφόρων ἐθνῶν τυφλοὶ νὰ ἐννοήσωσιν ἀλλήλους. Καὶ πρὸ πολλῶν ἤδη ἐτῶν εἶχε γείνει τοιαύτη τις ἀπόπειρα, ἀλλ' ὅμως ἐλάχιστα καὶ μικροῦ λόγου ἄξια ἐγένοντο τἀποτελέσματα αὐτῆς.

〰 Πολλάκις ἐγένετο λόγος περὶ τῶν θαυμάτων ἅτινα καθ' ἑκάστην ἐκτελοῦσιν οἱ ἐν τοῖς ταχυδρομείοις γραφογνῶσται ὑπάλληλοι, οἱ ἐπιτετραμμένοι τὴν ἀνάγνωσιν καὶ ἑρμηνείαν τῶν ἱερογλυφικῶν ἐπιγραφῶν ἐπιστολῶν τινων. Ἀλλ' οὐδέποτε, πιστεύομεν, ὑπέστη δεινοτέραν βάσανον καὶ δοκιμασίαν ὑπάλληλος τοιοῦτος, ὁποίαν ὁ περὶ οὗ τὸ ἑπόμενον ἀνέκδοτον·

Ἐπιστολή τις ἐρρίφθη εἰς γραμματοκιβώτιόν τι τῶν Παρισίων ἐπιγεγραμμένη οὕτω:

Monsieur Girard,

Sultan Crète.

Ἡ ἐπιστολὴ ἀποστέλλεται εἰς τὸ κεντρικὸν γραφεῖον καὶ ὑποβάλλεται εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ συμβουλίου. Crète βεβαίως ἐσήμαινε τὴν νῆσον Κρήτην, ἀλλὰ τὸ γαλλικὸν ὄνομα Girard οὐδόλως ἐφαίνετο ὄνομα σουλτάνου. Ἀλλ' ἐπειδὴ τὴν σήμερον βλέπει τις πλεῖστα ὅσα ἀλλόκοτα καὶ παράδοξα πράγματα, ἀπεστάλη ἡ ἐπιστολὴ εἰς Κρήτην, ἀλλ' οὐδεὶς ἐγίνωσκεν ἐν Κρήτῃ *σουλτάνον τινὰ Γιράρδον*.

Διανύει λοιπὸν ἡ ἐπιστολὴ πάλιν τὸν διὰ τῆς Μεσογείου πλοῦν καὶ ἐπανελθοῦσα εἰς Παρισίους παραδίδεται εἰς εἰδικόν τινα ὑπάλληλον, ἵνα οὗτος λύσῃ τὸν τῆς ἐπιγραφῆς γρῖφον.

Μεθ' ἡμέρας πεντεκαίδεκα ὁ ὑπάλληλος πλήξας τὸ μέτωπόν του, φορεῖ τὸν πῖλόν του καὶ σπεύδει εἰς τὸ ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν ὑπουργεῖον, ἔνθα ἐρωτᾷ:

Digitized by Google

— Ὑπάρχει πλοῖον πολεμικὸν ὀνομαζόμενον Tancrède;

— Μάλιστα, τῷ ἀποκρίνονται, καὶ σταθμεύει ἐν Βρέστῃ.

— Καὶ δύναμαι νὰ μάθω ἐὰν ἐν τῷ πλοίῳ ὑπάρχῃ τις ὀνομαζόμενος Girard;

— Μάλιστα, οὕτως ὀνομάζεταί τις τῶν ἀξιωματικῶν, ἀπεκρίθησαν, ἀφ' οὗ ἐξήτασαν τὸν κατάλογον.

Ὁ ὑπάλληλος ἐπανελθὼν εἰς τὸ Ταχυδρομεῖον, ἀνεφώνησεν:

— Εὕρηκα!

Καὶ ὄντως εὗρηκε τὸ ζητούμενον. Ἡ γριφώδης ἐπιγραφὴ γεγραμμένη ὑπὸ χειρὸς οὐδεμίαν σχέσιν ἐχούσης πρὸς τὸ ὀρθογραφεῖν, ἐφανέρωσε τὸ μυστικόν της.

Μετὰ εἰκοσιτέσσαρας δὲ ὥρας ἡ ἐπιστολὴ ἀφικνεῖτο εἰς τὸν πρὸς ὃν ὅρον, διὰ τῆς ἁπλουστάτης ταύτης τροποποιήσεως:

Monsieur Girard,
sur le *Tancrède*.

〰 Οἱ περὶ τὴν στατιστικὴν καταγινόμενοι βεβαιοῦσιν ὅτι ἀπὸ τῆς δημιουργίας τῆς Γῆς ἔζησαν ἐπ' αὐτῆς 66,627,843,273,075,221 ἄνθρωποι. Ὁ πελώριος οὗτος ἀριθμός, διαιρούμενος διὰ τῶν 3,093,000 τετραγωνικῶν λευγῶν πρὸς ἃς ἰσοῦται ἡ ἐπιφάνεια τῆς Γῆς, δίδει εἰς ἕκαστον ζήσαντα $\frac{1}{6}$ περίπου τετραγωνικοῦ ποδὸς στερεᾶς γῆς. Συμπεραίνεται δ' ἐκ τούτου ὅτι ἡ Γῆ εἶνε μέγα νεκροταφεῖον, αὐξήσασα ἐκ τῶν μυριάδων νεκρῶν τῶν ἐν αὐτῇ ταφέντων. Ὑπελογίσθη δὲ καὶ ὅτι ὅλη τῆς Γῆς ἡ ἐπιφάνεια ἀνεσκάφη 200^{κις} ὑπὸ τῶν ζώντων πρὸς ταφὴν τῶν θανόντων.

〰 Τὸ πρῶτον περιοδικὸν σύγγραμμα τὸ ὁποῖον ἐδημοσιεύθη εἰς τὴν τουρκικὴν γλῶσσαν, γράφει που ὁ Ἀλῆ-πασσᾶς, ἐξεδόθη τῷ 1862, ὑπὸ τὸ ὄνομα «Συλλογὴ ἐπιστημῶν.» Ἀργότερον ἐξεδόθησαν καὶ τὰ ἑπόμενα: Ὁ Ἔρως (σέβ), τὸ Μικρὸν πτηνὸν (τιρτζνὶκ), τὸ Ῥόδον (βάρτ), ὁ Ζέφυρος (ζεπούρ), ἡ Περιστερὰ τοῦ Νῶε (νοϊὰν αγαβεϊ) κτλ.

Εἷς Ἀναγνώστης.

ΥΓΙΕΙΝΗ

Κατά τινα ἔκθεσιν τοῦ ἐπάρχου Κορίνθου, γράφει ἡ «Ὥρα», ἀπεβίωσαν πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ἐν Φενεῷ τέσσαρες γυναῖκες ἐκ τῶν ἓξ προσβληθεισῶν ἐξ ἄνθρακος ἢ κακοήθους φλυκταίνης (pustula maligna). Αἱ γυναῖκες αὗται εἶχον φάγει κρέας βοὸς προσβληθέντος ὑπ' ἄνθρακος. Ὁ δὲ βοῦς εἶχε σφαγῇ ὑπὸ χωρικοῦ, ὅστις ὑποπτευόμενος ἔκ τινων συμπτωμάτων, ὅτι τὸ πάσχον ζῶον ἔμελλε ν' ἀποβιώσῃ, ἔσπευσε νὰ σφάξῃ αὐτὸ καὶ νὰ διανείμῃ τὸ κρέας αὐτοῦ εἰς τοὺς συγχωρίους του. Ὁ ἄνθραξ εἶναι ἀσθένεια οὐχὶ σπανία εἰς τὰ μαστοφόρα ζῶα, εἴς τινας χώρας μάλιστα εἶναι λίαν συνήθης, ὡς ἐν τῇ γαλλικῇ ἐπαρχίᾳ Beauce, ἔνθα ἐτησίως προσβάλλονται ὑπ' ἄνθρακος περὶ τὰς 180,000 ἐριοῦχα ζῶα. Οὐδεμία ὑπάρχει ἀμφιβολία περὶ τῆς μεταδοτικότητος τῆς ἀσθενείας ταύτης μεταξὺ τῶν ζώων, ἀπὸ τῶν ζώων εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων. Πειραματικῶς ἀπεδείχθη, ὅτι καὶ ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων μεταδίδεται εἰς τὰ ζῶα δι' ἐγκεντρώσεως. Ἀναπτύσσεται δὲ αὕτη εἰς τὸν ἄνθρωπον σπανίως μὲν διὰ τῆς βρώσεως, ἀλλὰ εὐχερῶς διὰ τῆς ἐπαφῆς ὠμοῦ κρέατος πάσχοντος ζῴου. Ἐκ τῶν μαγειρευομένων κρεάτων μεγαλείτερον κίνδυνον παρουσιάζουσι τὰ ψητά, ψηνόμενα συχνάκις εἰς θερμοκρασίαν μὴ ὑπερβαίνουσαν τοὺς 60° τοῦ ἑκατονταβάθμου. Ἐπειδὴ ὁ ἄνθραξ δύναται νὰ παρουσιασθῇ συχνάκις καὶ ἄνευ ἐπιζωοτίας, ἕπεται ὅτι ἀπαιτεῖται πάντοτε ἀκριβὴς ἔρευνα πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ κακοῦ. Παρετηρήθη, ὅτι ὁ ἄνθραξ ἀναπτύσσεται ἐνίοτε εἰς τὰ ὑπὸ μακρᾶς καὶ βεβιασμένης πορείας κατάκοπα ζῶα. Ἐν Γαλλίᾳ, πρὶν ἢ ἐπιτραπῇ ἡ πώλησις τοῦ κρέατος ἐξετάζεται τοῦτο οὐχὶ ὑφ' ἑνὸς ἰατροῦ, ἀλλ' ὑπὸ ἐπιτροπῆς πολυμελοῦς συνισταμένης ὑπὸ ἀνδρῶν εἰδικῶν, ἡ δὲ ἀνωτάτη ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἐποπτεία ἀνετέθη ἐσχάτως ἐν Παρισίοις εἰς ἐπιτροπὴν συγκειμένην ἐξ ἐπιστημόνων ἐξόχων, τῶν κυρίων Pasteur, Bouchardat, Hillairet καὶ Trélat. Ἀποδίδεται δὲ εἰς τὴν ἐργασίαν ταύτην μεγίστη προσοχή, διότι δὲν εἶναι πάντοτε εὔκολος ἡ ἀναγνώρισις κρέατος ζῴου πάσχοντος ὑπὸ ἄνθρακος, συχνάκις μάλιστα ἀποβαίνει τοιαύτη ἀναγνώρισις δυσχερεστάτη ἰδίως κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ἀσθενείας, ὡς βεβαιοῦσιν ἐπιστήμονες εἰδικώτατοι. Τοιαύτη δ' ὑπάρχει πρὸς τοῦτο δυσχέρεια, ὥστε πρό τινων μηνῶν τῇ προτάσει τοῦ κ. Pasteur εἰσήχθη ἐν Παρισίοις εἰς τὴν ἔρευναν τῶν κρεάτων τὸ μικροσκόπιον πρὸς ἀνεύρεσιν τῶν μικροσκοπικῶν ὄντων τῶν ἐκ τοῦ σχήματος αὐτῶν ὀνομασθέντων βακτηριδίων (bactéridies), ἅτινα κατὰ τὰ πρόσφατα σοφὰ πειράματα τοῦ σοφοῦ Pasteur ἀπεδείχθησαν ὡς παράγοντα τὸν ἄνθρακα.

ΜΙΑ ΣΥΜΒΟΥΛΗ ΚΑΘ' ΕΒΔΟΜΑΔΑ

Θέλετε νὰ ἴδητε ἐὰν ὁ εὔοσμος σάπων σας εἶνε καλῆς ποιότητος; ἀποθέσατέ τον ἐπὶ τεμαχίου ὑάλου ὑγρὸν ἔτι ὄντα. Μετὰ δώδεκα ὥρας ἐὰν παρατηρήσητε τὴν ἐπιφάνειαν τῆς ὑάλου ἐφ' ἧς ἔκειτο ὁ σάπων, θὰ ἴδητε ὅτι εἶνε ἐπ' αὐτῆς ἐπικεκολλημέναι λιπαραί τινες οὐσίαι τοῦ σάπωνος, ἀποσυντεθεῖσαι κατ' ὀλίγον ἕνεκα τῆς ἐξόδου τοῦ ἀλκαλίου. Τώρα, ἐὰν ὁ σάπων εἶνε ἁγνός, ἡ ἐπὶ τῆς ὑάλου λιπαρὰ οὐσία θὰ εἶνε διαυγής, λευκή, πυκτώδης καὶ ἄοσμος, ἐὰν δὲ τοὐναντίον ὁ σάπων εἶνε νενοθευμένος, ἡ οὐσία αὕτη θὰ εἶνε γλοιώδης, θολὴ καὶ κάκοσμος.

ΑΘΗΝΗΣΙ.—ΤΥΠΟΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ, ΟΔΟΣ ΠΑΤΗΣΙΩΝ, 14.

Digitized by Google

'Αριθ. 156 – Λεπτὰ εἴκοσι.

ΕΤΟΣ Γ'.

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Ἕκτος — Συνδρομὴ ἐτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20.—Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶνε ἐτήσιαι—Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὁδὸς Σταδίου, 6. — 24 Δεκεμβρίου 1878

Τῇ 31 Δεκεμβρίου 1878 λήγει τὸ τρίτον ἔτος τῆς Ἑστίας. Ὅσοι τῶν κυρίων συνδρομητῶν ἐπιθυμοῦσι νὰ ἐξακολουθήσωσι λαμβάνοντες τὴν Ἑστίαν καὶ κατὰ τὸ τέταρτον ἔτος, παρακαλοῦνται ν' ἀποστείλωσι πρὸς τὴν διεύθυνσιν αὐτῆς, πρὸ τῆς 1 Ἰανουαρίου 1879, τὸ τίμημα τῆς συνδρομῆς, ὅπως μὴ ἐπέλθῃ διακοπὴ τῆς ἀποστολῆς τοῦ φύλλου.

Τὸ Δελτίον δωρεῖται πρὸς τοὺς συνδρομητὰς τῆς Ἑστίας ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς πληρωμῆς τῆς συνδρομῆς.

ΠΑΝΟΜΟΙΟΤΥΠΟΝ ΤΗΣ ΥΠΟΓΡΑΦΗΣ ΤΟΥ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΜΠΕΝΑΡΔΑΚΗ

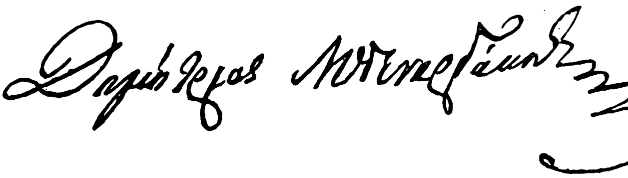

Εἰς τὴν οὐρανομήκη στήλην, ἐφ' ἧς ἀνεγράφησαν τὰ ἀθάνατα ὀνόματα, οἱ Ζωσιμάδαι, Καπλάναι, Βαρβάκαι, Ῥιζάραι, Σίναι, Ἰωνίδαι, Στουρνάραι, Τοσίτσαι, Ἀρσάκαι, Χατζηκώσται, Ζάππαι, Τριανταφυλλίδαι καὶ λοιποὶ μεγάθυμοι εὐεργέται τοῦ ἡμετέρου ἔθνους, δικαίως πρέπει νὰ καταταχθῇ καὶ ἀναγραφῇ καὶ ὁ κλεινὸς γόνος τῆς Κρήτης, Δημήτριος ὁ Μπεναρδάκης.

*
* *

Ἀπὸ τοῦ 1850 ἄρχονται αἱ μεγαλοδωρίαι πρὸς τὸ ἔθνος τοῦ Δημητρίου Μπεναρδάκη. Καὶ ὅσα μὲν πλουσίως καὶ ὡς ἱλαρὸς δότης ἐπεδαψίλευσεν εἶναι ἄγνωστα τὰ πλεῖστα οὐ μόνον ἐμοί, ἀλλὰ καὶ αὐτοῖς τοῖς οἰκειοτάτοις.[1] Πρώτη δὲ μεγαλοδωρία, ὧν ἐγὼ οἶδα, εἶναι ἡ ἐξ 120,000 δραχμῶν προσφορὰ τῷ 1854, ὅτε κατῆλθεν εἰς τὸν ἄκαιρον ἐκεῖνον ἀγῶνα ἡ πατρίς. Δευτέρα μεγαλοδωρία εἶναι ἡ μετὰ ταῦτα προσφορὰ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον πρὸς ἔκδοσιν Ἑλληνικῆς βιβλιοθήκης· ἀλλ' ἀντὶ ταύτης εἰς πέρας ἤχθη ἡ διακόσμησις τοῦ λαμπροῦ οἰκοδομήματος τοῦ Πανεπιστημίου. Συμποσοῦται ἡ μεγαλοδωρία αὕτη εἰς 150,000 δραχμάς. Τρίτη μεγαλοδωρία εἶναι αἱ 250,000 δραχμαὶ πρὸς ἀνέγερσιν ἐθνικοῦ Μουσείου. Τετάρτη μεγαλοδωρία εἶναι ἡ πληθὺς τῶν ὑποτρόφων, οὓς καὶ ἐνταῦθα καὶ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ἐπὶ πολλὰ ἔτη καὶ γενναίως συνετήρησεν. Ἀξιοσημείωτος δὲ ἡ διατήρησις ἐν τῇ Ῥιζαρείῳ Σχολῇ δέκα ὑποτρόφων ἐκ Κρήτης, ἵνα χρησιμεύσωσιν ὡς ἱερεῖς καὶ διδάσκαλοι εἰς τὴν ἀναξιοπαθοῦσαν πατρίδα του. Πέμπτη μεγαλοδωρία εἶναι ἡ μυριὰς τῶν ὅπλων, δι' ὧν ὡπλίσθη ἡ Ἐθνοφυλακὴ καὶ ἔσωσε κατὰ τὴν μεσοβασιλείαν (1862) τὴν Ἑλλάδα. Ἕκτη μεγαλοδωρία εἶναι ἡ ἀδροτάτη δαπάνη ἀνέγερσις τοῦ ἐν Πετρουπόλει περικαλλεστάτου ναοῦ τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος, ἵν' ἀντηχῇ ἐν αὐτῷ ἡ μελίρρυτος καὶ θεία γλῶσσα τῶν πατέρων ἡμῶν, καὶ τηρῆται στενὸς ὁ σύνδεσμος τῶν τέκνων τῆς φίλης πατρίδος.

Μικρόν τι πρὶν σημάνῃ ἡ μεγάλη ὥρα τῆς Κρήτης (1867) κατεστράφη τὸ μέγιστον μέρος τῆς περιουσίας τοῦ φιλογενεστάτου ἀνδρός. Ἔχω πλήρη πεποίθησιν, ὅτι, ἂν μὴ συνέβαινε αὐτῷ ἡ δεινὴ αὕτη συμφορά, ἤθελε προσενέγκει εἰς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ πατρίδα Κρήτην περισσότερα μόνον αὐτός, ἢ ὅσα πάντες ὁμοῦ οἱ ὁμογενεῖς καὶ σύμπασα ὁμοῦ ἡ Ἑλλάς!

[Ἐκ τοῦ λόγου τοῦ ἐκφωνηθέντος ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ τῆς Θεολογίας Ῥομπότου κατὰ τὸ τελεσθὲν μνημόσυνον ὑπὸ τοῦ Πανεπιστημίου ὑπὲρ τοῦ Δ. Μπεναρδάκη.]

1. Δὲν ἠδυνήθην νὰ ἐξακριβώσω πόσα προσήνεγκεν ὁ μεγαλόδωρος ἀνὴρ εἰς τὸ ἐν Σύρῳ Ὀρφανοτροφεῖον, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ. Ἤκουσα δὲ ὅτι ἐν Ταϊγανίῳ, τῇ δευτέρᾳ πατρίδι, ἀναρίθμητα ὅσα προσήνεγκεν. Εἰς δὲ τὸ ἐν Ἀθήναις Ὀρφανοτροφεῖον προσήνεγκεν 80,000 δρ. Δι' ἀδρᾶς δὲ δαπάνης διετήρησεν ἑλληνικὸν σχολεῖον ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Τραπεζοῦντος τοῦ Πόντου.

ΟΛΙΒΕΡ ΤΟΥΙΣΤ

Ἐκ τῶν τοῦ Καρόλου Δίκενς.

Συνέχεια ἴδε σελ. 802.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΒ'

Ὁ Ἀπανωλαδιᾶς τὴν ἔχει κακά.

«Ὥστε ποῦ λέμε, τοῦ λόγου σας εἶσθε ὁ φίλος σας; εἶπεν ὁ Κλαίυπολ, ὁ ἄλλως Μπόλτερ, ὅτε δυνάμει τοῦ μετὰ τοῦ Φέιγγιν συναφθέντος συμβολαίου μετέβη εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Ἰουδαίου. Τί κουτὸς ὁποῦ εἶμαι! ἔπρεπεν ἀπὸ χθὲς τὸ βράδυ νὰ το συλλογισθῶ.

Digitized by Google

— Κάθε ἄνθρωπος εἶναι φίλος τοῦ ἑαυτοῦ του, ἀγαπητέ μοι, εἶπεν ὁ Ἰουδαῖος, καὶ δὲν ἠμπορεῖ νὰ εὕρῃ καλλίτερον φίλον. Ὑπάρχουσι μερικοὶ ὁποῦ λέγουσι πῶς ὁ ἀριθμὸς τρία εἶναι μαγικὸς ἀριθμὸς, ἄλλοι πῶς ὁ ἑπτὰ, ἐγὼ ὅμως λέγω πῶς οὔτε τὸ ἕνα οὔτε τὸ ἄλλο. Ὁ καλλίτερος ἀριθμὸς εἶναι ὁ ἀριθμὸς ἕνας.

— Ἆ, χά! ἀνεφώνησεν ὁ Μπόλτερ. Ζήτω ὁ ἀριθμὸς ἕνας.

— Εἰς μικρὰν συντροφίαν, καθὼς τὴν ἰδικήν μας, εἶπεν ὁ Ἰουδαῖος, διότι ἔκρινεν ἀναγκαῖον νὰ παράσχῃ αὐτῷ ἐξηγήσεις τινας προκαταβολικῶς, ὁ ἀριθμὸς ἕνας ἐφαρμόζεται εἰς ὅλους· δηλαδὴ δὲν πρέπει νὰ θεωρήσῃς ποτὲ τὸν ἑαυτόν σου ὡς ἀριθμὸν ἕνα, χωρὶς νὰ συμπεριλάβῃς κ' ἐμὲ, καὶ χωρὶς νὰ κάμῃς τὸ αὐτὸ δι' ὅλους.

— Ὢ! διάβολε! ἐπεφώνησεν ὁ Μπόλτερ.

— Καταλαμβάνετε, ἐξηκολούθησεν ὁ Ἰουδαῖος, μὴ δοὺς προσοχὴν εἰς τὴν διακοπὴν, ὅτι εἴμεθα τόσῳ συνδεδεμένοι μεταξύ μας, τόσῳ συνδεδεμένοι ἀπὸ τὰ συμφέροντά μας, ὥστε δὲν ἠμπορεῖ νὰ γίνῃ ἀλλέως. Παραδείγματος χάριν, συμφέρον ἰδικόν σου εἶναι νὰ φροντίσῃς διὰ τὸν ἑαυτόν σου.

— Σωστά!

— Λοιπὸν, δὲν ἠμπορεῖς νὰ φροντίσῃς διὰ τὸν ἑαυτόν σου, ἀριθμὸς ἕνα, χωρὶς συγχρόνως νὰ φροντίσῃς καὶ διὰ τὸν ἑαυτόν μου, ἀριθμὸς πάλιν ἕνα.

— Ἀριθμὸς δύο, θέλετε νὰ εἰπῆτε, ὑπέλαβεν ὁ Μπόλτερ, ὅστις ἦτο λίαν ἐγωϊστής.

— Ὄχι, ὄχι! ἀνεφώνησεν ὁ Ἰουδαῖος· καὶ ἐμένα πρέπει νὰ θεωρῇς ὡς ἄλλον ἑαυτόν σου.

— Νὰ σας εἰπῶ, εἶπεν ὁ κύριος Μπόλτερ· εἶσθε ἄνθρωπος καθὼς πρέπει καὶ σᾶς ἀγαπῶ πολύ. Ἀλλὰ τόσῳ στενοὶ φίλοι, κατὰ πῶς λὲς, δὲν εἴμαστε θαρρῶ ἀκόμη.

— Ἄκουσε, παρακαλῶ, μίαν στιγμὴν, εἶπεν ὁ Ἰουδαῖος ὑψώσας τοὺς ὤμους καὶ τείνας τὰς χεῖρας. Ἔκαμες ἕνα πρᾶγμα πολὺ εὔμορφον καὶ διὰ τὸ ὁποῖον σ' ἐπαινῶ πολύ· ἀλλ' αὐτὸ τὸ πραγματάκι ἠμπορεῖ ἐξαίρετα νὰ γίνῃ αἰτία νά σου φορέσουν εἰς τὸν λαιμὸ ἕνα λαιμοδέτη, ὁποῦ εὐκολώτατα σφίγγει καὶ πολὺ δύσκολα λύεται... τὸ σχοινὶ τῆς κρεμάλας μὲ ἄλλους λόγους.»

Ὁ Μπόλτερ ἔφερεν ἀκουσίως τὴν χεῖρα εἰς τὸν λαιμοδέτην του, ὡς εἰ ᾐσθάνθη αἰφνιδίως ὅτι τὸν ἔσφιγγε καὶ διὰ νευμάτων μᾶλλον παρὰ διὰ λόγων ἔδειξεν ὅτι κατενόησε πληρέστατα τὸ πρᾶγμα.

«Ἡ κρεμάλα, φίλτατέ μοι, ἡ κρεμάλα, ἐξηκολούθησεν ὁ Φέιγγιν, εἶναι ἕνα πολὺ ἄσχημο παλοῦκι, ὁποῦ ἔχει εἰς τὴν κορυφὴ ἕνα ἄλλο παλοῦκι μικρότερο. Εἰς αὐτὸ τὸ μικρότερο ἄφησαν τὰ κῶλα πολλὰ καλὰ καὶ ἄξια παλληκάρια διὰ μερικὰς αἰτίας ὄχι διαφορετικὰς ἀπὸ τὸ κατόρθωμά σου. Ὁ ἀριθμός σου ἕνα λοιπὸν πρέπει νὰ ἦναι, νὰ στέκῃς εἰς τὸν ἴσιον δρόμον καὶ εἰς ὅσον ἠμπορεῖς μεγαλειτέραν ἀπόστασιν ἀπὸ αὐτὸ τὸ παλοῦκι.

— Βέβαια, ἐτραύλισεν ὁ Μπόλτερ, ἀλλὰ διατί νὰ λέγετε τέτοια πράγματα;

— Μόνον διὰ νά σε κάμω νὰ καταλάβῃς αὐτὰ ὁποῦ θά σου εἰπῶ, εἶπεν ὁ Ἰουδαῖος συνοφρυωθείς. Ἐὰν ζῇς χωρὶς κανένα κίνδυνον, τοῦτο θά το ὀφείλῃς εἰς ἐμὲ, καὶ ἐγὼ πάλιν διὰ νὰ κάμνω μερικαῖς δουλειαῖς μου θὰ ἔχω τὴν ἀνάγκην τῆς συνδρομῆς σου. Τὸ πρῶτον εἶναι ὁ ἀριθμός σου ἕνας, τὸ δεύτερον ὁ ἰδικός μου ἀριθμὸς ἕνας. Ὅσῳ περισσότερον ἐκτιμᾷς τὸν ἰδικόν σου, τόσῳ περισσότερον πρέπει νὰ περιποιῆσαι τὸν ἰδικόν μου. Αὐτὸ ἴσα ἴσα σοῦ ἔλεγα εἰς τὴν ἀρχήν· ὁ ἀριθμὸς ἕνας μᾶς σώζει ὅλους καὶ χωρὶς αὐτὸν ὅλοι θὰ ἤμεθα χαϋμένοι.

— Ἀλήθεια, αὐτὸ εἶναι σωστὸ, εἶπεν ὁ Μπόλτερ σύννους· τί γρηὰ ἀλουποῦ ὁποῦ εἶσθε!»

Ὁ κύριος Φέιγγιν εἶδε λίαν εὐχαρίστως ὅτι ἡ τιμητικὴ αὐτὴ ἀναφώνησις δὲν ἦτο χυδαία κολακεία, ἀλλ' ἔκφρασις ἐνδομύχου θαυμασμοῦ τοῦ νεοσυλλέκτου ἐπὶ ταῖς σατανικαῖς αὐτοῦ δολοπλοκίαις. Κατενόησε δ' ὅτι ἄριστον ἦτο νὰ ἐξακολουθήσῃ ὑποθάλπων ἐν αὐτῷ τοιαῦτα αἰσθήματα. Πρὸς ἐπίτευξιν δὲ τοῦ σκοποῦ τούτου παρέστησεν αὐτῷ τὸ μέγεθος καὶ τὴν ἔκτασιν τῶν κερδοσκοπικῶν του ἐπιχειρήσεων, ἀναμιγνύων τὴν ἀλήθειαν μετὰ τοῦ ψεύδους, ὅπου ἡ ἀνάγκη ἀπῄτει τοῦτο· μετὰ τοσαύτης δὲ τέχνης ἐνήργησεν, ὥστε τὸ πρὸς αὐτὸν σέβας τοῦ κυρίου Μπόλτερ ἐπηύξησε καταπληκτικῶς, σέβας ὅμως συγκεκερασμένον μετά τινος φόβου, ἀναγκαίου λίαν εἰς ἐξυπηρέτησιν τῶν σχεδίων τοῦ ἀξιαγάστου γέροντος.

«Ἡ ἀμοιβαία αὐτὴ ἐμπιστοσύνη, βλέπεις, μὲ ἀποζημιώνει διὰ τὰς μεγάλας ζημίας, ὁποῦ μοῦ συμβαίνουν. Χθὲς τὸ πρωΐ, παραδείγματος χάριν, ἐστερήθηκα τὸ δεξί μου χέρι, τὸν καλλίτερόν μου σύντροφον.

— Τί, ἔφυγε; ἠρώτησεν ὁ κύριος Μπόλτερ.

— Χωρὶς νά το θέλῃ καθόλου, ἀπεκρίνατο ὁ Φέιγγιν. Τὸν κατηγόρησαν πῶς ἔχωσε τὰ χέρια του εἰς ξέναις τσέπαις, διὰ νὰ κλέψῃ τάχα, καὶ πῶς εἶχε κλεμμένη μίαν ἀσημένια ταμπακέρα, ὁποῦ ηὗραν ἐπάνω του· καὶ φαντάσου, φίλε μου, αὐτὴ ἡ ταμπακέρα ἦταν ἰδική του, καταδική του, διότι πίνει ταμπάκο, εἶναι ἀδυναμία του αὐτό. Θὰ δικασθῇ σήμερα, διότι πιστεύουν πῶς γνωρίζουν ἐκεῖνον, τοῦ ὁποίου εἶναι ἡ ταμπακέρα. Ἆ! τί νά σου εἰπῶ, αὐτὸς ἀξίζει πενῆντα χρυσαῖς ταμπακέραις καὶ εὐχαρίστως θὰ ἔδινα τόσαις, ἂν ἠμποροῦσα νά τον πάρω πίσω. Ἐπιθυμοῦσα νά τον ἐγνώριζες, ἀγαπητέ μοι. Ἀπανωλαδιᾶς μὲ τὤνομα!

— Ἐλπίζω ὅμως πῶς θά τον γνωρίσω κατόπιν, — ἢ ὄχι;

Digitized by Google

— Πολὺ ἀμφιβάλλω, ἀπεκρίνατο ὁ Ἰουδαῖος στένων. Ἂν δὲν παρουσιάσουν νέας ἀποδείξεις ἐναντίον του, θά τον ἔχωμεν 'πίσω ὕστερα ἀπὸ ἓξ ἢ ὀκτὼ ἑβδομάδαις· ἀλλέως θά τον στείλουν ἄναυλα. Εἰξεύρουν πόσον εἶναι τεχνίτης καὶ ἴσως θά τον κάμουν ἰσόβιον συνταξιοῦχον, οὔτε περισσότερο οὔτε ὀλιγώτερο.

— Νά τον στείλουν ἄναυλα, συνταξιοῦχον, τί θὰ εἰποῦν αὐτά; Καὶ διατί νὰ λέγετε πράγματα ὁποῦ δὲν ἠμπορῶ νὰ καταλάβω.»

Ὁ Φέιγγιν ἡτοιμάζετο νὰ τῷ ἀποκριθῇ ὅτι αἱ μυστηριώδης ἐκεῖναι ἐκφράσεις, μεταφραζόμεναι εἰς χυδαίαν γλῶσσαν, ἐσήμαινον καταδίκην εἰς διὰ βίου ἐξορίαν· ἀλλ' ἡ συνομιλία διεκόπη διὰ τῆς ἐλεύσεως τοῦ κὺρ Μπέιτς, ὅστις εἰσῆλθε τὰς χεῖρας ἔχων ἐντὸς τῶν θυλακίων τῶν περισκελίδων του, τοσούτῳ σκυθρωπός, ὥστε μόνη ἡ ὄψις τῆς φυσιογνωμίας του ἠδύνατο νὰ κινήσῃ πάντα εἰς γέλωτα.

«Ἐτελείωσε, Φέιγγιν, εἶπεν ὁ Τσάρλυ, μετὰ τὴν ἀπαιτουμένην παρουσίασιν εἰς αὐτὸν τοῦ νέου συντρόφου.

— Τί ἐννοεῖς; ἠρώτησε τρέμων ὁ Ἰουδαῖος.

— Εὑρέθη ἐκεῖνος ὁποῦ εἶχε τὴν ταμπακέρα καὶ δύο ἢ τρεῖς μάρτυρες κατέθεσαν ὑπὲρ αὐτοῦ, ὥστε ὁ Ἀπανωλαδιᾶς ἂς ἑτοιμάζεται διὰ ταξεῖδι. Δὲν μοῦ μένει παρὰ νὰ βάλλω πένθος εἰς τὸ καπέλλο μου καὶ νὰ φορέσω μαῦρα, διὰ νὰ 'πάγω νὰ ἰδῶ ὅταν θά τον μπαρκάρουν. Ποῖος νά το ἔλεγεν αὐτό! ὁ Τζὰκ Ντώκινς.... ὁ διάβολος ὁ Ντώκινς!... ὁ Ἀπανωλαδιᾶς! νά την πάθῃ γιὰ ἕνα παληοφυλακτὸ τοῦ φλόμου!...[1] Ποτὲ δὲν ἐπίστευα πῶς θὰ ἔκαμνεν αὐτὸ τὸ ταξεῖδι, ἂν δὲν ἔλαδωνε τοὐλάχιστον ἕνα χρυσὸ κρεμμύδι μὲ τὸ κρεμαστάρι καὶ τὰ μπιχλιμπίδια του![2] Νὰ ἔπερνε τοὐλάχιστον ὅλα τὰ πέταλα καὶ τὰ 'μάτια τῆς ἀλεποῦς[3] κάνενὸς γέρου, θὰ ἐταξείδευε 'σὰν ἄνθρωπος!... Ἀλλὰ ἔτσι.... χωρὶς δόξα καὶ τιμή!»

Οὕτω παθητικώτατα ἐκδηλώσας τὰ ὀδυνηρὰ αὐτοῦ αἰσθήματα περὶ τῆς τύχης τοῦ δυστήνου φίλου του, ὁ κὺρ Μπέιτς, κατηφὴς καὶ ἄπελπις, ἐκάθησε.

«Τί τσαμπουνᾷς αὐτοῦ σύ, χωρὶς τιμὴ καὶ δόξαν! ἀνεφώνησεν ὁ Φέιγγιν, ἰδὼν ὀργίλως τὸν μαθητήν του. Δὲν ἦταν πάντα ὁ πρῶτος ὅλων σας.... ἠμπόρεσε ποτὲ κανεὶς ἀπὸ σᾶς νά τον φθάσῃ εἰς τὴν ἐξυπνάδα καὶ τὴν καπατσωσύνη; ἔ;

— Ὄχι κανείς! ἀπεκρίνατο ὁ Μπέιτς, οὗ ἡ φωνὴ προέδιδε τὸ βαθὺ τῆς ψυχῆς ἄλγος,

— Τότε λοιπὸν τί φαφλατίζεις; ὑπέλαβεν ὁ Ἰουδαῖος. Τί κλαουνίζεις ἔτσι;

— Καὶ δὲν πρέπει νὰ σκάῃ κανένας ἀπὸ τὸ κακό του, ἀπεκρίνατο πικρῶς ὁ Μπέιτς, ποῦ τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν θὰ φανερωθῇ εἰς τὸ δικαστήριον, καὶ ποῦ κανεὶς δὲν θὰ μάθῃ οὔτε τὸ 'μισὸ ἀπὸ ὅ τι ἀξίζει! Πῶς θά τον περάσουν εἰς τὰ κατάστιχα τῆς Νηουγκαίητ;... 'μπορεῖ μάλιστα καὶ νὰ μή τον περάσουν καθόλου! Ἀλλοί! ἀλλοί! εἶναι νὰ σκαρταδιάσῃ[1] κανείς.

— Ἆ! 'σὰν εἶναι ἔτσι ἀλλάζει τὸ πρᾶγμα, εἶπεν ὁ Ἑβραῖος. Καὶ στραφεὶς πρὸς τὸν Μπόλτερ μὲ ἦθος θριαμβικόν·—Βλέπεις, ἀνεφώνησε, πόσον ὑπερήφανοι εἶναι διὰ τὴν τέχνην των! Ἔ! τί ὡραῖο πρᾶγμα εἶναι!»

Ὁ κύριος Μπόλτερ διὰ κλίσεως τῆς κεφαλῆς ἐφάνη συμμερισθεὶς τὸν ἐνθουσιασμὸν τοῦ Ἰουδαίου, οὗτος δὲ ἀφ' οὗ ἐθεώρησεν ἐπί τινας στιγμὰς μετὰ προφανοῦς εὐαρεσκείας τὴν θλῖψιν τοῦ Τσάρλυ Μπέιτς, ἐπλησίασε, καὶ κτυπήσας αὐτὸν θωπευτικῶς εἰς τὸν ὦμον,

«Μὴ χολοσκάζῃς ἔτσι, Τσάρλυ, εἶπε παραμυθητικῶς. Θὰ μαθητευθῇ αὐτό, μεῖνε ἥσυχος. Ὅλος ὁ κόσμος θὰ μάθῃ μίαν ἡμέραν τί ἦταν καὶ δὲν θὰ 'ντροπιάσῃ τοὺς παλαιούς του συντρόφους καὶ τὸν γέρο-δάσκαλό του! Καὶ ἔπειτα εἰς αὐτὴν τὴν ἡλικίαν, τί τιμή, Τσάρλυ! τόσῳ νέος καὶ νά τον στείλουν ἐξορία!

— Αὐτὸ εἶναι ἀλήθεια· εἶναι τιμή του, εἶπεν ὁ Τσάρλυ, παρηγορηθεὶς μικρόν.

— Δὲν θὰ τοῦ λείψῃ τίποτε, ἐξηκολούθησεν ὁ Ἰουδαῖος· θὰ ζῇ μέσα εἰς τὸ φρέσκο[2] 'σὰν ἀρχοντόπουλο· θὰ ἔχῃ καθημερινῶς τὴν μπίρα του, καὶ πάντα λιανὰ 'ς τὴν τζέπη, γιὰ νὰ παίζῃ κορῶνα ἢ γράμματα, ἂν δὲν ἠμπορῇ νά τα ἐξοδεύψῃ ἀλλοιῶς.

— Ἀλήθεια, δὲν θά του λείπῃ τίποτε; ἀνεφώνησεν ὁ Μπέιτς.

— Ὤ, αὐτὸ ἐννοεῖται! Ἐπιθυμῶ νὰ ἔχῃ ὅ τι τοῦ χρειασθῇ, ὑπολαβὼν εἶπεν ὁ Ἰουδαῖος· ἐν πρώτοις θά του 'βροῦμεν ἕνα σερέτη,[3] Τσάρλυ· ἕνα ποῦ νᾶναι κομματάκι καραγκιώζης, γιὰ νὰ βάλῃ ἕνα λόγον, ποῦ νά τον ἰδοῦμε τυπωμένον μὲ τὸ ὄνομά του εἰς τὰς ἐφημερίδας. Θὰ γράφουν: Ἀπανωλαδιᾶς (ἱλαρότης εἰς τὸ ἀκροατήριον) καὶ 'παρακάτω (οἱ ἔνορκοι ἔμειναν ξεροὶ 'ς τὰ γέλοια.) Ἔ, ἔ! Τσάρλυ!

— Ἆ, χά! τί νόστιμο ὁποῦ θὰ ἦναι! Πῶς θά τους κοροϊδέψῃ οὕλους! Ἔ!

— Ἀμμὴ θά τους ἀφήσῃ καὶ δὲν θά τους κοροϊδέψῃ, ἀνιψιόκα!

— Ὅσῳ γι' αὐτὸ ἔννοια σου, ὑπολαβὼν εἶπεν ὁ Τσάρλυ. Ἔχει αὐτὸς ῥάμματα γιὰ τὴν γοῦνά τους.

— Μοῦ φαίνεται 'σάν πως νά τον βλέπω τώρα, ἀνεφώνησεν ὁ Ἰουδαῖος, βλέπων ἀσκαρδαμυκτὶ τὸν μαθητήν του.

1. Ἐλεεινὴ καπνοθήκη.
2. Ἂν δὲν ἔκλεπτε καὶ ἓν χρυσοῦν ὡρολόγιον, μετὰ τῆς ἀλύσεως καὶ ὅλων τῶν κοσμημάτων αὐτοῦ.
3. Τὰ τάληρα καὶ τὰ χρυσᾶ νομίσματα.

1. Νὰ παραφρονήσῃ.
2. Εἰς τὴν φυλακήν.
3. Δικηγόρον.

Digitized by Google

— Ἀμμὴ ἐγώ! Ἆ, χά! Καὶ ἐγὼ μοῦ φαίνεται πῶς τὸν βλέπω, εἶπεν ὁ Τσάρλυ Μπέιτς. Οὔλαις αὐταὶς ἡ περροῦκες ποῦ κάθονται μὲ τὴν πόζα τους, καὶ ὁ Τζὰκ Ντώκινς νά τους 'μιλῇ, 'σὰν νὰ ἤτανε ὁ γυιὸς τοῦ προέδρου. Ἁχαχά!»

Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ὁ Ἰουδαῖος τοσοῦτον ἐπιτηδείως ἐκέντησε τὴν φαντασίαν τοῦ νεαροῦ φίλου του, ὥστε οὗτος ἐν ᾧ πρότερον ἐθρήνει τὴν τύχην τοῦ Ἀπανωλαδιᾶ, νῦν ἐθεώρει αὐτὸν ὡς τὸν πρωταγωνιστὴν ἀστειοτάτης κωμῳδίας, καὶ ἀνυπομόνως ἐκαραδόκει τὴν στιγμήν, καθ' ἣν ἔμελλε νὰ ἴδῃ τὸν παλαιόν σύντροφόν του ἀναπτύσσοντα ὅλα τὰ προτερήματά του.

«Πρέπει ὅμως ἢ οὕτως ἢ ἄλλως νὰ εὕρωμεν τρόπον νὰ πληροφορηθῶμεν τί κάμνει σήμερα, εἶπεν ὁ Φέιγγιν. Τί νὰ κάμωμεν;

— Νὰ 'πάγω ἐγώ; ἠρώτησεν ὁ Μπέιτς.

— Ὄχι, δι' ὅλον τὸν κόσμον δὲν πρέπει νὰ ὑπάγῃς σύ. Τρελὸς εἶσαι! νὰ 'πᾷς λὲς, βρὲ κουτεντέ, καὶ νὰ χωθῇς ἐκεῖ ποῦ.... Ὄχι, ὄχι! φθάνει ποῦ ἐχάσαμεν τὸν ἕνα.

— Δὲν σκέπτεσαι βέβαια νὰ 'πᾷς τοῦ λόγου σου; ἠρώτησεν ὁ Τσάρλυ, ἰδὼν αὐτὸν κακεντρεχῶς.

— Δὲν θὰ ὠφελοῦσε τίποτε αὐτό! ἀπεκρίνατο ὁ Φέιγγιν, σείσας τὴν κεφαλήν.

— Τότε λοιπὸν γιατί δὲν στέλνεις αὐτὴν τὴν ρεμοῦντα; ἠρώτησεν ὁ Μπέιτς, ἐπιθεὶς τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ ὤμου τοῦ Νῶε. Αὐτὸν κανεὶς δὲν τὸν γνωρίζει.

— Τῷ ὄντι, ἂν θέλῃ... εἶπεν ὁ Ἰουδαῖος.

— Ἂν θέλῃ; ὑπολαβὼν εἶπεν ὁ Τσάρλυ. Καὶ γιατί νὰ μὴ θέλῃ;

— Δὲν εἰξεύρω, εἶπεν ὁ Φέιγγιν, στραφεὶς πρὸς τὸν Μπόλτερ· δὲν εἰξεύρω πραγματικῶς ἄν....

— Ἆ! δηλαδὴ εἰξεύρετε καλὰ, ὑπέλαβεν ὁ Νῶε, ὀπισθοχωρήσας καὶ σείσας ἀνησύχως τὴν κεφαλήν. Ὄχι· δέν μου ἀρέσει αὐτό· δὲν εἶναι δική μου δουλειά.

— Μπᾶ! ἀνεφώνησεν ὁ Μπέιτς, ἰδὼν περιφρονητικῶς τὸν Νῶε, μὴ θαρρεῖς πῶς δουλειά σου εἶναι νά το κόβῃς λάσπη ὅταν βλέπῃς σκοῦρα τὰ πράγματα καὶ νὰ ζητῇς τὸ μερτικό σου ὅταν 'πᾶνε πρίμα; Αὐτὴ εἶναι ἡ δουλειά σου;

— Δὲν ἔχω νά σου δώσω λόγο, ὑπέλαβεν ὁ Μπόλτερ. Καὶ μὴ παίρνῃς τόσω θάρρος μὲ τοὺς ἀνωτέρους σου, τσακπίνη, γιατὶ σοῦ τὴν ἔτριψα τὴν μούρη!»

Ἀλλ' ὁ κὺρ Μπέιτς ἀκούσας τὴν φοβερὰν ἀπειλὴν ἀνεκάγχασε τοσούτῳ θορυβωδῶς, ὥστε ὁ Φέιγγιν ἐδέησε νὰ περιμείνῃ ὀλίγον διὰ νὰ μεσολαβήσῃ καὶ νὰ πείσῃ τὸν Μπόλτερ, ὅτι οὐδένα διέτρεχε κίνδυνον μεταβαίνων εἰς τὴν ἀστυνομίαν, διότι τὰ ἆθλά του δὲν ἐγένοντο ἀκόμη γνωστὰ, καὶ ὁπωσδήποτε ἐν τῇ ἀστυνομίᾳ θὰ ἦτο ἀσφαλέστερος ἀπὸ πᾶν ἄλλο μέρος, ἐπειδὴ εἰς οὐδενὸς τὸν νοῦν θὰ ἐπήρχετο ἡ ἰδέα ὅτι ἔτρεξε νὰ ζητήσῃ ἄσυλον ἐκεῖ.

Τὰ ἐπιχειρήματα ταῦτα καὶ πρὸ πάντων ὁ φόβος, ὃν ἐνέπνεεν αὐτῷ ὁ Ἰουδαῖος, κατέπεισαν τὸν Μπόλτερ, συγκατανεύσαντα νἀναλάβῃ τὴν ἐντολήν. Μεταμφιεσθεὶς τῇ συνδρομῇ τοῦ Ἰουδαίου εἰς καρραγωγέα, ἔλαβε πάσας τὰς ἀναγκαίας πληροφορίας, καὶ ἐξῆλθε συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Τσάρλυ Μπέιτς. Οὗτος ὡδήγησεν αὐτὸν μέχρις ὁδοῦ τινος πλησίον τοῦ ἀστυνομικοῦ καταστήματος, καὶ περιγράψας λεπτομερέστατα αὐτῷ τὸ κατάστημα, καὶ συμβουλεύσας τίνι τρόπῳ ὤφειλε νὰ προσενεχθῇ, τῷ εἶπεν ὅτι θά τον περιμένῃ εἰς τὸ αὐτὸ μέρος.

Ὁ Νῶε Κλαίυπολ λοιπὸν, ἀκολουθῶν πιστῶς τὰς συμβουλὰς καὶ ὁδηγίας τοῦ ἀξιοτίμου συναδέλφου, εἰσῆλθεν εἰς τὴν ῥυπαρὰν αἴθουσαν τοῦ ἀκροατηρίου τοῦ πταισματοδικείου, ἔνθα συνωθεῖτο πλῆθος ἀποβρασμάτων τῆς κοινωνίας. Τὸν Τζὰκ Ντώκινς ὅμως δὲν ἠδυνήθη νὰ ἴδῃ· ἐπὶ τοῦ θρανίου τῶν κατηγορουμένων ἐκάθηντο δύο γυναῖκες, αἵτινες ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν, ὁσάκις ἐτύγχανον εὐκαιρίας, ἀντήλλασσον βλέμματα συνεννοήσεως καὶ χαιρετισμοὺς μετά τινων ἐν τῷ ἀκροατηρίῳ φίλων των.

Περιέμεινε λοιπὸν ὀλίγα λεπτὰ μέχρις οὗ ἀμφότεραι αἱ γυναῖκες κατεδικασθεῖσαι ἀπήχθησαν τῆς αἰθούσης. Ταύτας διεδέξατο ἕτερος κατηγορούμενος, ὃν πάραυτα ὁ Νῶε ἀνεγνώρισεν ὡς τὸν Ἀπανωλαδιᾶν.

Καὶ ἦτο πράγματι οὗτος· εἰσῆλθε δ' ἡσύχως εἰς τὴν αἴθουσαν, ἀνεστραμμένας ἔχων ὡς συνήθως τὰς χειρίδας τοῦ ἐνδύματός του, τὴν ἀριστερὰν χεῖρα ἔχων ἐν τῷ θυλακίῳ τῶν περισκελίδων του, διὰ δὲ τῆς δεξιᾶς κρατῶν τὸν πῖλόν του. Ἐβάδιζεν αὐθαδῶς πρὸ τοῦ δεσμοφύλακος, καὶ καθήσας εἰς τὸ θρανίον τοῦ κατηγορουμένου, ἠρώτησεν εὐκρινῶς καὶ μεγαλοφώνως, ἐν τίνι δικαιώματι ἔφερον αὐτὸν εἰς τὴν ἀτιμωτικὴν ἐκείνην θέσιν.

«Θὰ σωπάσῃς; εἶπεν ὁ δεσμοφύλαξ.

— Μήπως δὲν εἶμαι πολίτης Ἄγγλος; ἀνεφώνησεν ὁ Ἀπανωλαδιᾶς; Ποῦ εἶναι αἱ ἐλευθερίαι μου;

— Μὴ φοβᾶσαι, καὶ ὕστερα ἀπὸ 'λίγο θὰ χορτάσῃς ἀπὸ ἐλευθερίας, ἀπεκρίνατο ὁ δεσμοφύλαξ.

— Θὰ ἰδοῦμε λοιπὸν, ἄν μοῦ πειράξετε τὰς ἐλευθερίας μου, τί θὰ διατάξῃ ὁ ὑπουργὸς τῶν ἐσωτερικῶν νὰ κάμουν τὰ *μεριά*,[1] ἐξηκολούθησεν ὁ Τζὰκ Ντώκινς. Τώρα λοιπὸν, περὶ τίνος πρόκειται; Θά σας εἶμαι λίαν ὑπόχρεως, κύριοι δικασταὶ, ἂν εὐαρεστηθῆτε νὰ ξεμπερδέψετε γρήγορα αὐτὴν τὴν μικρὴ δουλειὰ, ἀντὶ νὰ κάθεσθε μὲ τὴν μούρη σκυμμένη καὶ νὰ διαβάζετε

1. Δικασταί.

ἐφημερίδες. Ἔχω νάνταμώσω ἕνα κύριον εἰς ἓν μέρος, καὶ ἐπειδὴ εἶμαι ἄνθρωπος ἀκριβὴς εἰς τὸν λόγον μου, θὰ φύγῃ χωρὶς ἀμφιβολίαν, ἂν δὲν εὑρεθῶ ἐκεῖ ἀποῦντο 'ς τὴν ὥρα· καὶ ἠμπορεῖ νά σας κάμῃ κανεὶς ἀγωγὴν ἀποζημιώσεως... ἀλλ' ἄς κουρεύεσθε!»

Ὁ Ἀπανωλαδιᾶς ἠρώτησε τότε τὸν δεσμοφύλακα πῶς ὠνομάζοντο οἱ *κοῦκκοι*, οἱ ὁποῖοι ἐκάθηντο ἐκεῖ κάτω εἰς τὸ προεδρεῖον. Ἀκοῦσαν τοὺς λόγους τούτους τὸ ἀκροατήριον ἐγέλασεν ἐγκαρδίως, ἀπαραλλάκτως ὡς θὰ ἔκαμνεν ὁ κὺρ Μπέιτς ἂν ἤκουε τὴν ἐρώτησιν ἐκείνην.

«Ἡσυχία εἰς τὸ ἀκροατήριον! ἐφώνησεν ὁ δεσμοφύλαξ.

— Περὶ τίνος πρόκειται; ἠρώτησεν εἷς τῶν δικαστῶν.

— Περὶ μιᾶς κλοπῆς, κύριε πρόεδρε.

— Ὁ παῖς αὐτὸς ἐμφανίζεται διὰ πρώτην φορὰν ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου;

— Θὰ ἐνεφανίσθη πολλάκις, εὐγενέστατοι, ἀπεκρίνατο ὁ δεσμοφύλαξ. Ἔκαμεν εἰς πολλὰ μέρη. Ἐγὼ τὸν γνωρίζω πολὺ καλά, εὐγενέστατοι.

— Ἆ! μὲ γνωρίζετε τοῦ λόγου σας; ἀνεφώνησεν ὁ Ἀπανωλαδιᾶς. Πολὺ καλά. Ἔχω τὸ δικαίωμα νά σου κάμω μήνυσιν ἐπὶ ἐξυβρίσει!»

Νέοι γέλωτες ἐν τῷ ἀκροατηρίῳ, ὁ δὲ δεσμοφύλαξ ἐφώναξε καὶ πάλιν· «Ἡσυχία εἰς τὸ ἀκροατήριον!

— Ἂς προσαχθῶσιν οἱ μάρτυρες, εἶπεν ὁ γραμματεύς.

— Μάλιστα, σωστό! ὑπέλαβεν ὁ Ἀπανωλαδιᾶς. Ποῦ εἶναι λοιπὸν οἱ μάρτυρες, διὰ νά τους καμαρώσω;»

Ἡ περιέργειά του ἱκανοποιήθη ἀμέσως. Προσελθὼν ἀστυνομικός τις ὑπάλληλος ἐβεβαίωσεν ὅτι εἶδε τὸν κατηγορούμενον ἐν μέσῳ πλήθους πολλοῦ κλέπτοντα ἐκ τοῦ θυλακίου ἑνὸς διαβάτου μανδήλιον, ὅπερ εὑρὼν παλαιὸν, ἐπανέβαλεν εἰς τὸ θυλάκιον τοῦ νομίμου κατόχου, ἀφ' οὗ προηγουμένως ἐποιήσατο χρῆσιν αὐτοῦ. Ἕνεκα τούτου συνέλαβε τὸν κατηγορούμενον, ἐφ' οὗ ἐρευνήσας εὗρε μίαν ἀργυρᾶν ταμβακοθήκην, φέρουσαν ἐπιγεγραμμένον τὸ ὄνομα τοῦ κτήτορος, ὅστις διὰ τοῦ ὁδηγοῦ τοῦ ἐμπορίου εὑρέθη· παρουσιασθεὶς λοιπὸν καὶ οὗτος ὡρκίσθη ὅτι ἡ ταμβακοθήκη ἀνῆκεν εἰς αὐτὸν καὶ ὅτι τὴν ἀπώλεσε τὴν προτεραίαν ἐν μέσῳ τοῦ πλήθους. Ἐβεβαίωσε δὲ ὅτι παρετήρησε νέον τινὰ προσπαθοῦντα νὰ διαφύγῃ, ὃν ἀνεγνώρισεν ὡς τὸν κατηγορούμενον.

«Κατηγορούμενε, ἔχεις νάποτείνῃς ἐρώτησίν τινα εἰς τὸν μάρτυρα; ἠρώτησεν ὁ πρόεδρος.

— Δὲν καταδέχομαι νἀνοίξω κουβέντα μαζί του, ἀπεκρίνατο ὁ Ἀπανωλαδιᾶς.

— Ἔχεις τί νὰ εἴπῃς πρὸς ὑπεράσπισίν σου;

— Ὁ κύριος πρόεδρος ἐρωτᾷ ἂν ἔχῃς τι νὰ εἴπῃς πρὸς ὑπεράσπισίν σου; προσέθηκεν ὁ δεσμοφύλαξ, ἰδὼν ὅτι ὁ Ἀπανωλαδιᾶς ἐτήρει σιγήν.

— Ἆ! παρντόν! εἶπεν ὁ Ἀπανωλαδιᾶς, προσποιούμενος ὅτι ἦτο ἀφηρημένος· καὶ στραφεὶς πρὸς τὸν πρόεδρον. Ἐμένα 'μιλοῦσες, παλληκάρι μου; ἠρώτησε.

— Δὲν εἶδα ποτέ μου παρόμοιον μοσχομάγκαν, εὐγενέστατοι, εἶπεν ὁ δεσμοφύλαξ. Δὲν ἔχεις νὰ εἴπῃς τίποτε;

— Ὄχι, δὲν ἔχω νὰ εἴπω τίποτε ἐδῶ, ἀπεκρίνατο ὁ Ἀπανωλαδιᾶς· εἰς τὸ καλὸ δικαστήριον θά σας δείξω· καὶ ἔπειτα ὁ δικηγόρος μου προγευματίζει μὲ τὸν ἀντιπρόεδρον τῆς βουλῆς· θά τα εἰποῦμε ἀλλοῦ καλλίτερα, νὰ ἦναι καὶ αὐτὸς ἐκεῖ καὶ πολλοὶ ἄλλοι σεβάσμιοι καὶ ἐπίσημοι φίλοι μου. Τότε θὰ κάμω αὐταῖς τῆς περρούκαις νὰ σαστίσουνε καὶ θὰ βλαστημήσουν τὴν ὥρα ποῦ γεννηθήκανε. Θὰ . . .

— Ὁδηγήσατέ τον εἰς τὰς φυλακὰς, εἶπεν ὁ γραμματεύς. Τὸ δικαστήριον καταδικάζει αὐτὸν εἰς κράτησιν.

— Ἐμπρός! τράβα ἐμπρός! εἶπεν ὁ δεσμοφύλαξ.

— Καλά! πηγαίνω! εἶπεν ὁ Ἀπανωλαδιας, καθαρίζων τὸν πῖλόν του διὰ τῆς παλάμης· καὶ στραφεὶς πρὸς τοὺς δικαστάς. — Ἔννοια σας, εὐγενέστατοι, καὶ θά τα εἰποῦμε. Δὲν θέλετε καθόλου λύπησι. Θὰ 'πάῃ τὸ πρᾶγμα ὡς τὴν βουλή. Γονατιστοὶ θὰ μὲ περικαλᾶτε, θὰ λέτε ἀμάν, καὶ ποῦ νά σας ἀκούσω. — Ἐμπρὸς, νεροκράτορα, τσουβάλιασέ με μέσα.»

Ὁ δεσμοφύλαξ, οὗ ἡ ὑπομονὴ ἐξηντλήθη, ἥρπασεν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ περιλαιμίου, ἐν ᾧ ὁ Ἀπανωλαδιᾶς ἐξηκολούθει τὰς ἀπειλάς, συνοδεύων αὐτὰς ἐνίοτε διὰ μορφασμῶν ἐμπαικτικῶν.

Οὕτως ἔληξεν ἡ σκηνή, ὁ δὲ Νῶε ἔτρεξεν ἀμέσως εἰς τὸ μέρος, ἔνθα περιέμεινεν αὐτὸν ὁ συνάδελφός του, ἀμφότεροι δὲ ἔσπευσαν νὰ φέρωσιν εἰς τὸν Ἰουδαῖον τὴν χαροποιὰν ἀγγελίαν ὅτι ὁ Ἀπανωλαδιᾶς τοὺς ἐτίμησε, καὶ ἤρχιζεν ἐνδόξως τὸ στάδιόν του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΓ'

Ἡ Νάνσυ κωλύεται νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν πρὸς τὴν Ῥόζαν ὑπόσχεσίν της.

Ἂν καὶ συνειθισμένη εἰς τὸν δόλον καὶ τὴν προσποίησιν, ἡ Νάνσυ δὲν ἠδυνήθη ὅμως νἀποκρύψῃ ἐντελῶς τὴν ἐντύπωσιν ἣν ἐπὶ τοῦ πνεύματός της παρήγαγε τὸ διάβημα ὅπερ ἔκαμεν. Ἀνελογίζετο ὅτι ὁ κακοῦργος Ἰουδαῖος καὶ ὁ βάναυσος Σάικς ἐνεπιστεύθησαν εἰς μόνην αὐτὴν διάφορα μυστικὰ σχέδια, πεπεισμένοι ὅτι ἦν ἀξία τῆς πλήρους αὐτῶν ἐμπιστοσύνης καὶ πάσης ὑπονοίας ἀνωτέρα. Ἐνδόμυχος πάλη αἰσθημάτων ἐπήυξανε βαθμηδὸν τὴν ταραχὴν αὐτῆς, πάντοτε ἀνανεουμένη, καταλείπουσα μάλιστα καὶ ἴχνη ἐπὶ τῆς φυσιογνωμίας της. Ἐν-

Digitized by Google

τος ὀλίγων ἡμερῶν κατέστη ὠχρὰ καὶ ἰσχνή· ἐνίοτε οὐδόλως προσεῖχεν εἰς τὰ περὶ αὐτὴν συμβαίνοντα, οὐδὲ μετεῖχε τῶν συνδιαλέξεων, ἐν αἷς ἄλλοτε ἀνεμίγνυτο θορυβωδῶς. Ἄλλοτε ἐγέλα ἄνευ λόγου, καὶ ἐταράσσετο ἄνευ προφανοῦς αἰτίας· ἀκολούθως, μετὰ τινας στιγμὰς ἐκάθητο σιωπηλὴ καὶ καταβεβλημένη, αἱ δὲ προσπάθειαι ἃς κατέβαλεν ὅπως ἀνακύψῃ κάλλιον παντὸς ἄλλου σημείου ἐδείκνυον ὁπόσον ἀνήσυχος ἦτο, καὶ ὁπόσον διέφερον οἱ στοχασμοί της τῶν λεγομένων καὶ συζητουμένων ὑπὸ τῶν περὶ αὐτήν.

Ἦλθεν ἡ ἑσπέρα τῆς κυριακῆς, καὶ τὸ ὡρολόγιον τῆς πλησίον ἐκκλησίας ἐσήμανε τὴν ἑνδεκάτην· Σάικς καὶ Ἰουδαῖος διέκοψαν τὴν συνδιάλεξίν των καὶ ἠκροάσθησαν· ἐπίσης ἡ Νάνσυ, ἀλλὰ μετὰ πολλῷ πλείονος προσοχῆς καὶ μετά τινος ἀμηχανίας.

Οἱ δύο κακοῦργοι ἐξηκολούθησαν τὴν συνομιλίαν των, παραπονούμενοι διὰ τὴν ἔλλειψιν ἐργασίας. Ὁ Σάικς, ἐπιλαβόμενος ἐλαχίστης τινὸς ἀφορμῆς, ἐξηρεύξατο κατὰ τὸ σύνηθες ὁρμαθὸν βλασφημιῶν καὶ σαρκασμῶν κατὰ τοῦ ἀξιοσεβάστου γέροντος.

Οὗτος οὐδόλως ἀπεκρίθη· ἀλλὰ κεντήσας τὸν Σάικς εἰς τὸν ἀγκῶνα ἔδειξεν αὐτῷ τὴν Νάνσυ, ἥτις ἐπωφεληθεῖσα ἐκ τῆς συνομιλίας αὐτῶν ἐφόρεσε τὸν πῖλόν της καὶ διηυθύνθη εἰς τὴν θύραν.

«Ἔ! Νάνσυ! ἀνεφώνησεν ὁ Σάικς· ποῦ 'ς τὸ διάβολο 'πηγαίνεις τέτοια ὥρα;

— Ἐδῶ κοντά.

— Τί λόγος εἶν' αὐτός; εἶπεν ὁ Σάικς· σ' ἐρωτῶ ποῦ 'πηγαίνεις;

— Ἐδῶ κοντὰ σοῦ λέγω.

— Κ' ἐγὼ σ' ἐρωτῶ ποῦ; ὑπέλαβεν ὁ Σάικς ὀργίλος· μ' ἀκοῦς ἢ ὄχι;

— Δὲν εἰξεύρω ποῦ, ἀπεκρίνατο ἡ νεᾶνις.

— Ἐγὼ ὅμως τὸ 'ξεύρω, εἶπεν ὁ Σάικς, ὃν μᾶλλον ἠρέθιζεν ἡ ἐπιμονὴ τῆς Νάνσυ παρὰ ἡ ἰδέα αὐτῆς τοῦ νὰ ἐξέλθῃ. Δὲν θὰ 'πᾶς πουθενά, κάθησε.

— Δὲν εἶμαι τόσω καλά, σοῦ τὸ εἶπα, ἀπεκρίνατο ἡ νεᾶνις. Θέλω νὰ πάρω ἀέρα.

— Βάλε τὸ κεφάλι σου εἰς τὸ παράθυρο καὶ πάρε ἀέρα ὅσον θέλεις, εἶπεν ὁ Σάικς.

— Δέν μου κάμνει τίποτε αὐτό, ὑπέλαβεν ἡ Νάνσυ· θέλω νὰ 'πάω νὰ ἀναπνεύσω ἔξω 'ς τὸν δρόμο.

— Δὲν θά σου περάσῃ αὐτό,» ἀπεκρίνατο ὁ Σάικς· καὶ ἐγερθεὶς ἐκλείδωσε τὴν θύραν, ἔλαβε τὸ κλειδίον καὶ ἁρπάσας τὸν πῖλον τῆς Νάνσυ ἐπέταξεν αὐτὸν ὑψηλὰ εἰς μίαν ἱματιοθήκην. «Νά, εἶπεν ὁ ἀλιτήριος, τώρα θέλῃς δὲν θέλῃς θὰ καθίσῃς 'ς ταὐγά σου, ἔ;

— Ἠμπορῶ νὰ 'βγῶ καὶ χωρὶς καπέλλο, εἶπεν ἡ νεᾶνις, κάτωχρος γενομένη. Τί ἔχεις, Μπίλ; εἰξεύρεις τί κάμνεις;

— Ἂν εἰξεύρω, τί.... ὤ! ἀνεφώνησεν ὁ Σάικς, καὶ στραφεὶς πρὸς τὸν Φέιγγιν, ἔχασε τὰ μυαλά της, προσέθηκεν, ἀλλοιῶς δὲν θὰ ἐτολμοῦσε νά μου ἀντιμιλήσῃ ἔτσι.

— Θά με κάμῃς νὰ κάμω ὅ τι μὲ σπρώξῃ ἡ ἀπελπισία μου, ὑπετονθόρυσεν ἡ νεᾶνις, ἐπιθεῖσα ἀμφοτέρας τὰς χεῖρας ἐπὶ τοῦ στήθους, ὅπως καταστείλῃ τοὺς σφοδροὺς αὐτοῦ παλμούς· ἄφησέ με νὰ ἔβγω.... ἀμέσως.... εἰς τὴν στιγμήν!

— Ὄχι! ἐβρυχήθη ὁ Σάικς.

— Πέ του νὰ μ' ἀφήσῃ νὰ ἔβγω, Φέιγγιν, θὰ κάμῃ καλά, πρὸς τὸ συμφέρον του. Μ' ἀκούετε! ἀνεκραύγασεν ἡ Νάνσυ, πλήττουσα διὰ τοῦ ποδὸς τὸ δάπεδον.

— Νὰ σ' ἀκούσω! ἐπανέλαβεν ὁ Σάικς γρέψας τὴν ἕδραν του καὶ ἀτενίσας αὐτὴν κατὰ πρόσωπον. Ἂν σ' ἀκούσω ἀκόμη μίαν φορὰν σ' ἔπνιξα 'σὰν σκυλί· τί σ' ἔπιασεν ἀπόψε λοιπόν, στρίγγλα;

— Ἀφῆτέ με νὰ ἔβγω,» εἶπεν ἡ νεᾶνις μετὰ μεγίστης ἐπιμονῆς· εἶτα καθήσασα χαμαί, ἐπανέλαβε· «Μπίλ, ἄφησέ με νὰ ἔβγω· δὲν εἰξεύρεις τί κάμνεις· ἀλήθεια, δὲν εἰξεύρεις· μόνον μίαν ὥραν· ἔλα.

— Νά με κάμουν χίλια κομμάτια ἂν αὐτὸ τὸ κορίτσι δὲν ἔχασε τὰ λογικά του, εἶπεν ὁ Σάικς, ἁρπάσας αὐτὴν ἀποτόμως ἀπὸ τοῦ βραχίονος. Ἔλα, σήκω ἐπάνω.

— Ὄχι, ὡς ποῦ νὰ μ' ἀφήσῃς νὰ ἔβγω.

— Ποτέ!... ποτέ!

— Ἄφησέ με νὰ 'βγῶ!» ἐκραύγαζεν ἡ νεᾶνις. Ὁ Σάικς τυχὼν καταλλήλου εὐκαιρίας συνέλαβεν ἀμφοτέρας αὐτῆς τὰς χεῖρας καὶ ἔσυρεν αὐτὴν μανιωδῶς ἀνθισταμένην εἰς μικρὸν παρακείμενον δωμάτιον, ἐν ᾧ ἐκάθησεν ἐπί τινος ἑδωλίου καὶ διὰ τῆς βίας τὴν ἠνάγκασε νὰ καθίσῃ ἐπί τινος ἕδρας· αὕτη ἐξηκολούθει ἀνθισταμένη καὶ ἱκετεύουσα τὸν κακοῦργον μέχρις οὗ ἤκουσεν ὅτι ἐσήμαινε μεσονύκτιον, ὅτε ἐξηντλημένη πλέον κατέπεσεν ἀδρανής.

Ἀφ' οὗ διὰ πολλῶν βλασφημιῶν τὴν διέταξεν ὁ Σάικς νὰ μὴ ἀποπειραθῇ καὶ πάλιν νὰ ἐξέλθῃ, ἀφῆκεν αὐτὴν νὰ συνέλθῃ καὶ ἐπανῆλθε νὰ εὕρῃ τὸν Ἰουδαῖον.

«Τί διαβολοκόριτσο εἶναι τοῦτο, εἶπεν ἀπομάσσων τὸν ἱδρῶτα αὐτοῦ.

— Σωστὸ εἶναι αὐτὸ ὁποῦ λέγεις, Μπίλ, ἀπεκρίνατο ὁ Ἰουδαῖος περίφροντις· σωστό.

— Πῶς διάβολο τῆς 'μπῆκε 'ς τὸ κεφάλι νὰ ἔβγῃ ἀπόψε ἔξω; ἠρώτησεν ὁ Σάικς· τί λές; Ἔλα, σὺ θὰ τὴν γνωρίζῃς καλλίτερα ἀπὸ ἐμέ· τί θὰ εἰπῇ αὐτό;

— Ἐπιμονή, ὑποθέτω, γυναικεία ἐπιμονή, ἀγαπητέ μοι, ἀπεκρίνατο ὁ Ἰουδαῖος ὑψώσας τοὺς ὤμους.

— Αὐτὸ καὶ ἐγὼ ὑποθέτω, ὑπετονθόρυσεν ὁ

Digitized by Google

Σάικς. Ἐνόμιζα πῶς τὴν ἡμέρωσα, ἀλλ' αὐτὴ εἶναι χειρότερη ἀπὸ πρῶτα.

— Χειρότερη, ἐπανέλαβεν ὁ Ἰουδαῖος σύννους. Ποτέ μου δὲν τὴν εἶδα εἰς τέτοιαν κατάστασιν, διὰ τόσῳ μικρὸν πρᾶγμα.

— Οὔτε ἐγώ, εἶπεν ὁ Σάικς· νομίζω πῶς αἰτία εἶναι αὐτὴ ἡ καταραμένη ἡ θέρμη, ποῦ ἐκόλλησε καὶ αὐτὴ ἀπὸ 'μένα, καὶ δὲν θέλει νὰ τῆς ξεκολλήσῃ Αὐτὸ θὰ ἦναι, ἢ ὄχι;

— Πολὺ πιθανόν, ἀπεκρίνατο ὁ Ἰουδαῖος.

— Ἂν τὴν μεταπιάσῃ θά της πάρω 'λίγο αἷμα, χωρὶς νὰ ἐνοχλήσω τὸν ἰατρόν,» εἶπεν ὁ Σάικς.

Ὁ Ἰουδαῖος κατένευσε.

«Ὅταν ἤμουν εἰς τὸ κρεβάτι, αὐτὴ νύκτα καὶ ἡμέρα ἦταν εἰς τὸ προσκέφαλό μου, εἶπεν ὁ Σάικς, καὶ σύ, γεροκολασμένε, οὔτε μίαν φορὰν μᾶς ἔδειξες τὴν μούρη σου. Ὑποφέραμε πολὺ ἀπὸ ἀνέχειαν ἐκείνην τὴν ἐποχὴ καὶ θαρρῶ πῶς αὐτὸ τῆς ἐγύρισε τὸ κεφάλι· ἔμεινε τόσον καιρὸν κλεισμένη, ὥστε δὲν εἶναι περίεργον πρᾶγμα ἂν θέλῃ τώρα νὰ πάρῃ 'λίγον ἀέρα· ἔ;

— Χωρὶς ἄλλο, ἀγαπητέ μοι, ἀπεκρίνατο ὁ Ἰουδαῖος ταπεινῇ τῇ φωνῇ. Στ!»

Ἐν ᾧ ἔλεγε ταῦτα, ἐπανῆλθεν ἡ νεᾶνις καὶ ἐκάθησεν εἰς τὴν προτέραν αὐτῆς θέσιν· εἶχεν ἐρυθροὺς καὶ ἐξοιδηκότας τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἐταλαντώθη μικρὸν, ἔσεισε τὴν κεφαλὴν καὶ ἀνεκάγχασεν.

«Ἄλλα! πιάσαμε τὸν ἄλλο χαβᾶ;» ἀνεφώνησεν ὁ Σάικς, ἰδὼν ἔκθαμβος αὐτήν.

Ὁ Ἰουδαῖος ἔνευσεν αὐτῷ νὰ μὴ ἐπιμείνῃ ἐπὶ πλέον, καὶ μετὰ παρέλευσιν ὀλίγων λεπτῶν ἡ νεᾶνις ἐπανῆλθεν εἰς τὴν συνήθη αὐτῆς κατάστασιν. Ὁ Φέιγγιν, εἰπὼν κρύφα τῷ Σάικς ὅτι δὲν ὑπῆρχε πλέον φόβος ἐπαναλήψεως τοῦ κακοῦ, ἔλαβε τὸν πῖλόν του καὶ ἐκαληνύκτισεν· ἀλλ' ἀναχωρῶν ἔστη ἐπὶ τῆς φλιᾶς τῆς θύρας, καὶ ἠρώτησεν ἂν δὲν θὰ λάβῃ τις τὴν καλωσύνην νὰ τῷ φωτίσῃ, διὰ νὰ καταβῇ τὴν κλίμακα.

«Φώτισέ του, εἶπεν ὁ Σάικς πληρῶν τὴν πίπαν του. Θὰ εἶναι κρῖμα νὰ βγάλῃ τὸ σβέρκο του 'ς τὴ σκάλα· ὁ λαιμός του χρειάζεται, διὰ νὰ μὴ χάσῃ τὴν διασκέδασί του τόσος κόσμος, ὁποῦ θὰ 'πάγῃ νὰ ἰδῇ ὅταν θά τον κρεμάσουν.»

Ἡ Νάνσυ, λαβοῦσα κηρίον, ἠκολούθησε τὸν γέροντα ἕως κάτω. Ὅτε ἔφθασαν πλησίον τῆς θύρας, οὗτος ἐπέθηκε τὸν δάκτυλον ἐπὶ τῶν χειλέων καὶ πλησιάσας εἶπε ταπεινῇ τῇ φωνῇ πρὸς τὴν νεάνιδα·

«Τί τρέχει, Νάνσυ;

— Τί; ἀπεκρίνατο ἐκείνη, ταπεινῇ ἐπίσης τῇ φωνῇ.

— Τί ἐσήμαιναν αὐτά; ἐξηκολούθησεν ὁ Φέιγγιν· σὲ κακομεταχειρίζεται αὐτὸς (καὶ διὰ τοῦ κατεσκληκότος δακτύλου του ἔδειξεν ἐπάνω), γιατὶ εἶναι βάρβαρος, χαμάλης, Νάνσυ... καὶ δὲν ἐννοῶ γιατί νὰ μή....

— Νὰ μή;... εἶπεν αὐτή, ἰδοῦσα ὅτι ὁ Φέιγγιν ἐσίγα, τὸ στόμα ἔχων πλησίον τοῦ ὠτός της καὶ ἀτενῶς βλέπων αὐτήν.

— Τίποτε ἐπὶ τοῦ παρόντος, εἶπεν ὁ Ἰουδαῖος· θὰ ξαναμιλήσωμεν γι' αὐτό. Εἶμαι φίλος σου στενός, Νάνσυ, φίλος δοκιμασμένος· ἔχω ἕτοιμον ἕνα μέσον, μέσον σίγουρο καὶ χωρὶς κανένα κίνδυνον· ἐὰν κάμμίαν φορὰν αἰσθανθῇς τὴν ἀνάγκην νὰ ἐκδικηθῇς ἐκεῖνον; ποῦ σὲ μεταχειρίζονται 'σὰν σκυλί.... τί σκυλί!... χειρότερα ἀπὸ σκυλί, γιατὶ πολλαῖς φοραῖς καλοπιάνει τὸν σκύλον του... ἔλα 'ςὲ μένα.... Ἔχε το 'ς τὸ νοῦ σου.... 'ς ἐμένα νὰρθῇς. Ἐκεῖνον τὸν ἐγνώρισες χθὲς, ἀλλ' ἡμεῖς γνωριζόμεθα χρόνια, Νάνσυ.

— Σὲ γνωρίζω πολὺ καλά, ἀπεκρίνατο ἡ νεᾶνις, μηδὲ τὴν ἐλαχίστην δείξασα συγκίνησιν. Καλὴν νύκτα.»

Ὁ Φέιγγιν ἀπῆλθεν ἀνακυκλῶν καθ' ὁδὸν ἐν τῷ νῷ διάφορα καταχθόνια σχέδια περὶ *ξεμπερδεύματος* διὰ τῆς Νάνσυ τοῦ ἐπιστηθίου φίλου του, ὅστις ἐν πλήρει γνώσει διατελῶν τῶν πλείστων ἐγκλημάτων του, κατετυράννει ἀενάως αὐτὸν διὰ τῶν χυδαίων σαρκασμῶν του, καὶ ὅστις ἐπὶ τέλους κατέστη λίαν ἐπικίνδυνος αὐτῷ. Ἡ ἰδέα αὕτη ἐπῆλθεν αὐτῷ κατὰ τὸ βραχύτατον χρονικὸν διάστημα, καθ' ὃ ἔμεινε μόνος ἐν τῷ δωματίῳ τοῦ κακούργου. Τοιαῦτα σκεπτόμενος ἐδράξατο τῆς πρώτης τυχούσης εὐκαιρίας ὅπως βολιδοσκοπήσῃ τὴν νεάνιδα καὶ μάθῃ ὁποῖαι ἦσαν αἱ προθέσεις αὐτῆς, ἀναχωρῶν δὲ ἔρριψεν ὡς εἴδομεν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ὀλίγας λέξεις. Αὕτη ἐφάνη μηδόλως ἐκπλαγεῖσα, ἂν καὶ κατενόησε πληρέστατα τὴν ἔννοιαν τῶν λόγων τοῦ Ἰουδαίου.

Ἀλλ' ἴσως ἐδίσταζε νὰ συνεννοηθῇ μετ' αὐτοῦ περὶ ἀντικειμένου τοσοῦτον ἀκροσφαλοῦς. Πῶς ἠμπορῶ νὰ ἐπαυξήσω τὴν ἐπ' αὐτῆς ἐπιρροήν μου, ἐσκέπτετο ὁ Ἰουδαῖος καθ' ὁδόν· πῶς νά της κυριεύσω καθ' ὁλοκληρίαν τὸν νοῦν;

Ἡ καταχθονία τοῦ Ἰουδαίου διάνοια ἦν γονιμωτάτη περὶ τὴν ἐξεύρεσιν τοιούτων μέσων· ἂν κατώρθου, ἐπειδὴ δὲν ἦτο δυνατὸν παρ' αὐτῆς τῆς ἰδίας νὰ μάθῃ, κατασκοπεύων ἐπιτηδείως τὰ διαβήματά της νὰνακαλύψῃ τὸ αἴτιον τῆς αἰφνιδίας αὐτῆς μεταβολῆς, καὶ ἔπειτα, ἂν τοῦτο ἦτο ἐπιλήψιμον, ἀπειλῶν ὅτι θἀποκαλύψῃ τὰ πάντα τῷ Σάικς νὰ καταστήσῃ αὐτὴν διὰ τῆς ἐκφοβίσεως ὄργανον πειθήνιον!

«Εἶναι βέβαιον, εἶπεν ὁ Φέιγγιν μεγαλοφώνως σχεδόν. Δὲν θὰ τολμήσῃ πλέον νά μοι ἀρνηθῇ· ὄχι, δι' ὅλον τὸν κόσμον. Ἡ δουλειὰ εἶναι πολὺ καλή, τὸ μέσον εὑρέθη, καὶ θὰ ἔμβῃ εἰς ἐνέργειαν. Σὲ κρατῶ, μικρούλα μου.»

Ἐκύτταξεν ὄπισθεν αὐτοῦ μὲ ἐπαίσιον βλέμμα,

ἔδειξεν ἀπειλητικῶς τὸν γρόνθον πρὸς τὸ μέρος ὅπου ἔκειτο ἡ οἰκία τοῦ κακούργου, καὶ ἐξηκολούθησε τὸν δρόμον του, ταράσσων τὰς λιποσάρκους χεῖρας ἐν τοῖς θυλακίοις τοῦ παλαιοῦ ἐπενδύτου του, εἰς ἑκάστην σπασμωδικὴν αὐτῶν κίνησιν νομίζων ὅτι συνέτριβεν ἕνα ἐχθρόν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΔ'

Ὁ Φέιγγιν ἀνατίθησι τῷ Νῶε Κλαίυπολ ἐμπιστευτικήν τινα ἐντολήν.

Τὴν ἐπαύριον ὁ Φέιγγιν ἠγέρθη πολὺ ἐνωρὶς καὶ περιέμενεν ἀνυπομόνως τὴν ἔλευσιν τοῦ νέου αὐτοῦ συνεταίρου, ὅστις ἤργησεν ὀλίγον, καὶ ἅμα ἐλθὼν ἐπέπεσεν ὡς πεινασμένος λύκος κατὰ τοῦ προγεύματος.

«Μπόλτερ, εἶπεν ὁ Ἰουδαῖος καθήσας ἀπέναντι αὐτοῦ.

— Τί ἀγαπᾶτε; ἀπεκρίνατο ὁ Νῶε. Μή μου εἰπῆτε νὰ κάμω τίποτε προτοῦ νὰ τελειώσω τὸ φαγητόν μου. Αὐτὸ εἶναι τὸ κακὸ ἐδῶ· δὲν ἀδειάζει κανεὶς οὔτε ψωμὶ νὰ φάγῃ.

— Ἠμπορεῖς νὰ ὁμιλῇς ἐν ᾧ τρώγεις, ἢ ὄχι; ἠρώτησεν ὁ Ἰουδαῖος, καταρώμενος ἐνδομύχως τὴν μεγάλην λαιμαργίαν τοῦ μαθητοῦ του.

— Μπράβο! Ἠμπορῶ νὰ ὁμιλῶ, ἔτσι μάλιστα τρώγω καλλίτερα, ἀπεκρίνατο ὁ Νῶε, κόψας συγχρόνως μέγα τεμάχιον ἄρτου. Ποῦ εἶναι ἡ Καρλόττα;

— Ἐβγῆκεν ἔξω, εἶπεν ὁ Φέιγγιν. Τὴν ἔστειλα ἔξω σήμερα μαζὶ μὲ τὴν ἄλλην νέαν, ἐπειδὴ ἤθελα νὰ μείνωμεν μόνοι.

— Ἔπρεπεν ὅμως νά την βάλετε νὰ καψαλίσῃ πρῶτα μερικαῖς φέταις ψωμί, γιὰ νἄχῃ κανεὶς νὰ τρώγῃ. Ἂς εἶναι· λέγετε, δὲν πειράζει.»

Ὁ Νῶε ἐφαίνετο πράγματι ὅτι οὐδόλως ἐφοβεῖτο τὰς διακοπάς, ἀλλ' ὅτι ἐκάθησεν εἰς τὴν τράπεζαν ἀμετάκλητον ἔχων ἀπόφασιν μηδὲ μίαν δακνιὰν νὰ χάσῃ.

«Περίφημα τὰ κατάφερες χθές, ἀγαπητέ μου, εἶπεν ὁ Ἰουδαῖος· ἓξ σελίνια καὶ δέκα πένναις, τὴν πρώτην ἡμέρα· ἐσὺ ἔχεις μέλλον σπουδαῖον.

— Μὴ λησμονήσῃς καὶ τὰ τρία χαλκωματένια κανάτια καὶ τὸν τενεκὲ γιὰ τὸ γάλα, προσέθηκεν ὁ κὺρ Μπόλτερ.

— Ποτὲ δὲν θά τα λησμονήσω, ἀπεκρίνατο ὁ Ἰουδαῖος· τὸ κλέψιμο τῶν κανατιῶν ἔδειξε πόσον εἶσαι ἔξυπνος, ἀλλὰ τὸ κλέψιμον τοῦ τενεκὲ ἔδειξε πῶς εἶσαι μάστορης πρώτης τάξεως.

— Ἔ! θαρρῶ πῶς κάτι εἶναι γιὰ ἕνα ποῦ πρώτην φορὰν καταπιάνεται εἰς αὐτὴν τὴν δουλειά, εἶπεν ὁ κὺρ Μπόλτερ γαυριῶν. Τὰ κανάτια τὰ ἐπῆρα ἀπὸ τὴν σκάλα ἑνὸς ὑπογείου, καὶ ὁ τενεκὲς ἐκρέμετο ἔξω ἀπὸ ἕνα ξενοδοχεῖο, καὶ ἐσκέφθηκα πῶς δὲν εἶναι καλὸ νά τον ἀφήσω νὰ σκουριάσῃ μὲ τῆς βροχαῖς, χά, χά, χά!»

Ὁ Ἰουδαῖος προσεποιήθη ὅτι ἐγέλασεν ἐπίσης, ὁ δὲ Μπόλτερ, ἀφ' οὗ ἐγέλασεν ἐγκαρδίως, κατεβρόχθισε φέταν ἄρτου μετὰ βουτύρου καὶ ἡτοίμασε καὶ δευτέραν.

«Σὲ χρειάζομαι, Μπόλτερ, εἶπεν ὁ Φέιγγιν, στηρίξας τοὺς ἀγκῶνας ἐπὶ τῆς τραπέζης, σὲ χρειάζομαι διὰ μίαν δουλειάν, ὁποῦ ἀπαιτεῖ τέχνην καὶ προσοχήν.

— Νά σου εἰπῶ! ἀπεκρίνατο ὁ Μπόλτερ· νὰ μή με κάμῃς μονάχα νὰ ἔχω τρεχάματα, μήτε νά με στείλῃς πάλιν εἰς τὴν ἀστυνομίαν. Δέν μου ἀρέσει αὐτὸ καθόλου. Νέτα-σκέτα.

— Δὲν ἔχεις νὰ τρέξῃς κανένα κίνδυνον, εἶπεν ὁ Φέιγγιν, οὔτε κἂν νὰ φαντασθῇς αὐτό. Πρόκειται νὰ κατασκοπεύσῃς μίαν γυναῖκα.

— Εἶναι γρηά;

— Ὄχι, νέα, ἀπεκρίνατο ὁ Φέιγγιν.

— Ἠμπορῶ νά τα καταφέρω ἐξαίρετα, εἶπεν ὁ Μπόλτερ. Εἰς τὸ σχολειὸ ἔκανα τέτοιαις δουλειαῖς. Καὶ διατί νά την παραμονεύω; Ὄχι βέβαια διά....

— Διὰ τίποτε, ὑπολαβὼν εἶπεν ὁ Ἰουδαῖος· μόνον νά μου λὲς ποῦ 'πηγαίνει, ποῖον βλέπει, καὶ ἂν 'μπορῇς καὶ τί λέγει. Εἶναι ἀνάγκη νὰ 'θυμᾶσαι τὸν δρόμον, ἂν ἦναι 'ςὲ δρόμον, ἢ τὸ 'σπίτι ἂν ἦνε 'ςὲ 'σπίτι, καὶ νά μου φέρνῃς τέλος πάντων ὅσας ἠμπορεῖς πληροφορίας.

— Τί θὰ πάρω διὰ τὸν κόπον μου; ἠρώτησεν ὁ Νῶε, ἀποθεὶς τὸ ποτήριόν του καὶ ἰδὼν ὑπόδρα τὸν Ἰουδαῖον.

— Ἐὰν τὰ καταφέρῃς καλά, θά σου δώσω μίαν λίρα, ἀγαπητέ μου, ἀκοῦς; μίαν λίρα, εἶπεν ὁ Φέιγγιν.

— Καὶ ποία εἶναι αὐτὴ ἡ γυναῖκα;

— Μία ἀπὸ 'μᾶς.

— Ἀχά! ἀνεφώνησεν ὁ Νῶε, τρίβων τὸ ἄκρον τῆς ῥινός, θὰ τὴν ὑποπτεύεσθε, καθὼς φαίνεται;

— Ἔκαμε μερικὰς νέας γνωριμίας, καὶ εἶναι ἀνάγκη νὰ τὰ 'ξεύρω κατὰ βάθος ὅλα, ἀπεκρίνατο ὁ Ἰουδαῖος.

— Κατάλαβα, εἶπεν ὁ Νῶε. Θέλεις νὰ λάβῃς τὴν εὐχαρίστησιν νὰ κάμῃς καὶ τοῦ λόγου σου τὴν γνωριμίαν των, ἂν ἦναι ἄνθρωποι καθὼς πρέπει, ἔ; Ἀχαχά! Ἔννοια σου καὶ ἐγὼ εἶμαι ἐδῶ.

— Τὸ εἴξευρα πῶς εἶσαι ἄξιο παλληκάρι, εἶπεν ὁ Φέιγγιν, ἐνθαρρυνθεὶς ἐκ τῆς ἐπιτυχίας τῆς ἀποπείρας αὐτοῦ.

— Βέβαια! βέβαια! Ποῦ εἶναι; ποῦ νά την περιμένω;

— Δι' αὐτὸ ἐγὼ θά σε εἰδοποιήσω καὶ θά σοῦ τὴν δείξω ὅταν ἦναι καιρός. Ἔσο ἕτοιμος πάντα, καὶ ἐγὼ φροντίζω.»

Τὴν ἑσπέραν ἐκείνην καὶ τὴν ἐπομένην καὶ τὴν μεθεπομένην ὁ κατάσκοπος ἔμενε μετημφιεσμένος ὡς καρραγωγός, ἕτοιμος νὰ ἐξορμήσῃ

Digitized by Google

εἰς τὸ πρῶτον νεῦμα τοῦ Ἰουδαίου. Ἀλλ' ἓξ ἑσπέραι παρῆλθον οὕτως ἐπὶ ματαίῳ καὶ καθ' ἑκάστην ὁ Φέιγγιν ἐπέστρεφε σφόδρα ἀγανακτῶν καὶ λέγων ὅτι ἀκόμη δὲν ἦλθεν ἡ κατάλληλος ὥρα. Τὴν ἑβδόμην ὅμως ἡμέραν ἐπέστρεψεν ἐνωρίτερον τοῦ συνήθους, τὸ δὲ πρόσωπόν του ἀπήστραπτεν ἐκ τῆς χαρᾶς. Ἦτο κυριακή.

«Θὰ ἔβγῃ ἀπόψε, εἶπεν ὁ Φέιγγιν, καὶ διὰ τὴν ἰδίαν δουλειά, εἶμαι βέβαιος, διότι ἔμεινε μόνη ὅλην τὴν ἡμέραν καὶ ὁ ἄνθρωπος ὁποῦ φοβεῖται λείπει καὶ θὰ γυρίσῃ μόλις τὸ πρωΐ· ἔλα μαζί μου· γρήγορα.»

Ὁ Νῶε ἐσηκώθη ἀμέσως, καὶ ἀμφότεροι διῆλθον ταχέως διὰ λαβυρίνθου ὁδῶν καὶ τέλος ἔστησαν πρό τινος καπηλείου, ὅπερ ὁ Νῶε ἀνεγνώρισεν ὅτι ἦτο ἐκεῖνο ἐν ᾧ κατέλυσε τὴν πρώτην νύκτα τῆς εἰς Λονδῖνον ἐλεύσεώς του.

Εἶχε παρέλθει ἡ ἐνδεκάτη, ἡ δὲ θύρα ἦτο κεκλεισμένη· ὁ Ἰουδαῖος ἐσύριξε σιγᾷ καὶ παρευθὺς τῷ ἤνοιξαν· εἰσῆλθον ἀθορύβως καὶ ἡ θύρα ἐκλείσθη.

Ὁ Φέιγγιν καὶ ὁ ἀνοίξας αὐτοῖς νέος Ἰουδαῖος, μὴ τολμῶντες μηδὲ νὰ ψιθυρίσωσιν, ἔδειξαν τῷ Νῶε μικρόν τινα φεγγίτην καὶ ἔνευσαν αὐτῷ νὰ ἀναρριχηθῇ καὶ δι' αὐτοῦ νὰ παρατηρήσῃ τὸν ἐν τῷ πλησίον δωματίῳ εὑρισκόμενον.

«Αὐτὴ εἶναι ἡ γυναῖκα ἐκείνη;» ἠρώτησεν οὗτος διὰ φωνῆς μόλις ἀκουομένης.

Ὁ Ἰουδαῖος κατένευσε.

«Δὲν βλέπω καλὰ τὰ μοῦτρά της, εἶπε ταπεινῇ τῇ φωνῇ ὁ Νῶε· ἔχει τὰ μάτια χαμηλωμένα κάτω καὶ τὸ φῶς εἶναι ἀπὸ 'πίσω της.

— Μὴ κουνηθῇς,» ἐψιθύρισεν ὁ Φέιγγιν καὶ ἔνευσε τῷ Μπάρνυ, ὅστις ἔσπευσε νὰ μεταβῇ εἰς τὸ δωμάτιον ἐκεῖνο. Ὑπὸ τὸ πρόσχημα τοῦ νὰ καθαρίσῃ τὴν θρυαλλίδα ἔφερε τὸ φῶς πρὸ τῆς νεάνιδος εἰς ἣν εἶπεν ὀλίγας λέξεις, ὅπως αὐτὴ ἀνεγείρῃ τὴν κεφαλήν.

«Τὴν βλέπω τώρα, εἶπεν ὁ κατάσκοπος.

— Τὴν βλέπεις καλά; ἠρώτησεν ὁ Ἰουδαῖος.

— Ἠμπορῶ νὰ τὴν ἀναγνωρίσω μέσα 'ς ἐ χίλιαις.»

Ὁ Νῶε κατῆλθε τοῦ φεγγίτου, ἡ θύρα ἤνοιξε καὶ ἡ νεᾶνις ἐξῆλθεν. Ὁ Φέιγγιν ἔσυρε τὸν Νῶε καὶ ἐκρύβησαν ὄπισθεν θύρας τινός, ὅπου ἔμειναν κρατοῦντες τὴν ἀναπνοήν των μέχρις οὗ διῆλθεν εἰς ἐλαχίστην ἀπὸ αὐτῶν ἀπόστασιν ἡ Νάνσυ, ἥτις ἐξῆλθε διὰ τῆς θύρας, δι' ἧς οὗτοι εἰσῆλθον.

«Ψτ! εἶπεν ὁ Μπάρνυ, τώρα εἶναι ἡ ὥρα.» Καὶ ὁ Νῶε, ἀνταλλάξας βλέμμα συνεννοήσεως μετὰ τοῦ Φέιγγιν ἐξῆλθε παραχρῆμα.

«Ἀριστερᾷ, ἐψιθύρισεν εἰς τὸ οὖς αὐτοῦ ὁ Μπάρνυ. Πήγαινε ἀπὸ τὸ ἀντίπεραν πεζοδρόμιον καὶ προσοχή!»

Ὁ Νῶε ὑπήκουσε καὶ εἰς τὸ φῶς τοῦ φανοῦ διέκρινε τὴν νεάνιδα βαδίζουσαν βήματά τινα πρὸ αὐτοῦ· προεχώρησεν ὅσον ἔκρινε καλὸν καὶ ἐβάδιζεν εἰς τὸ ἕτερον μέρος τῆς ὁδοῦ, παρατηρῶν μετὰ προσοχῆς τὰ κινήματα τῆς νεάνιδος. Πολλάκις αὐτὴ ἐκύτταξεν ἀνησύχως περὶ αὐτήν· ἅπαξ μάλιστα ἔστη, ὅπως ἀφήσῃ νὰ προπορευθῶσι δύο ἄνδρες, οἵτινες ἐφαίνοντο ἀκολουθοῦντες αὐτὴν ἐκ τοῦ πλησίον. Καθ' ὅσον ὅμως προεχώρει ἐφαίνετο ἀναλαμβάνουσα θάρρος καὶ ἐβάδιζε μετὰ πλείονος ἀποφασιστικότητος. Ὁ ἀγγελιοφόρος ὅμως τὴν ἠκολούθει εἰς τὴν αὐτὴν πάντοτε ἀπόστασιν, προσέχων καὶ εἰς τὰς ἐλαχίστας αὐτῆς κινήσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΕ'

Ἡ συνέντευξις.

Τὰ ὡρολόγια τῶν ἐκκλησιῶν ἐσήμαινον ἐνδεκάτην καὶ τρία τέταρτα, ὅτε ἔφθασαν εἰς τὴν γέφυραν τοῦ Λονδίνου· ἡ νεᾶνις ἔστη εἰς τὸ μέσον τῆς γεφύρας βλέπουσα πάντας τοὺς διαβάτας ἀνησύχως, ἐν ᾧ ὁ κατάσκοπος, λαμβάνων πάσας τὰς ἀναγκαίας προφυλάξεις ὅπως μὴ ἀνακαλυφθῇ, ἐκρύβη εἰς γωνίαν τινὰ τῆς γεφύρας.

Ἡ νὺξ ἦτο ζοφερωτάτη, διότι ἔβρεξε καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν, καὶ ὁ ποταμὸς ἐκαλύπτετο ὑπὸ πυκνῆς ὀμίχλης. Ὀλίγιστοι διαβάται διήρχοντο ἐκεῖθεν, ἡ δὲ προσδοκία τῆς νεάνιδος διεψεύδετο ἑκάστοτε. Τέλος ὅτε ἐσήμανεν ἡ δωδεκάτη, ἐφάνη ἐρχόμενος κομψὸς δίφρος, ἐξ οὗ κατῆλθεν εἴς τινα ἀπόστασιν εὐγενής τις νέα ὑπό τινος πολιοῦ κυρίου συνοδευομένη. Ἀποπέμψαντες τὴν ἅμαξαν ἐβάδισαν εὐθὺ πρὸς τὴν γέφυραν. Μόλις δὲ ἰδοῦσα αὐτοὺς ἡ Νάνσυ καὶ ἔσπευσε περίφοβος πρὸς συνάντησίν των.

Ἐβάδιζον βλέποντες περὶ αὐτούς, ὡς ἄνθρωποι ζητοῦντές τι, ἀλλὰ μὴ ἐλπίζοντες ὅτι θὰ τὸ εὕρωσιν, ὅτε ἐπλησίασεν αὐτοὺς ἡ νεᾶνις· κραυγὴ ἐκπλήξεως ἐξέφυγε τότε τῶν χειλέων των, ἣν παραχρῆμα κατέστειλαν, διότι κατὰ τὴν αὐτὴν σχεδὸν στιγμὴν ἄνθρωπός τις ἁμαξέως φέρων ἐνδυμασίαν διῆλθε πλησίον των.

«Ὄχι ἐδῶ, εἶπεν ἡ Νάνσυ περιδεής· φοβοῦμαι νά σας ὁμιλήσω ἐδῶ· ἔλθετε ἐκεῖ κάτω, εἰς τὸ κάτω μέρος τῆς κλίμακος.»

Ἐν ᾧ δὲ ἔλεγε ταῦτα, δεικνῦσα τὸ μέρος ὅπερ ὥριζεν, ὁ ἁμαξεὺς ἔστρεψε τὴν κεφαλήν, ἠρώτησεν αὐτοὺς ἀποτόμως ἐν τίνι δικαιώματι κατέχουσιν ὅλον τὸ πεζοδρόμιον καὶ ἐξηκολούθησε τὸν δρόμον του.

Ἡ κλίμαξ, ἣν ἔδειξεν ἡ νεᾶνις, ἦτο ἐκείνη δι' ἧς ἀπὸ τῆς ὄχθης τοῦ Σώρρυ καὶ τῆς ἐκκλησίας τοῦ Σωτῆρος κατέρχονται ἀπὸ τῆς γεφύρας εἰς τὸν ποταμόν. Ὁ ἁμαξεὺς ἔτρεξεν ἐκεῖ ἀπαρατήρητος καὶ ἀφ' οὗ πρὸς στιγμὴν ἐπεσκόπησε τὸ μέρος κατῆλθε τὰς βαθμίδας.

Ἡ κλίμαξ συνέχεται τῇ γεφύρᾳ καὶ διαιρεῖται εἰς τρία μέρη· ἀκριβῶς ἐκεῖ ὅπου ἄρχεται

Digitized by Google

τὸ τρίτον, ἐπὶ τοῦ πρὸς ἀριστερὰν τοίχου ὑψοῦται βάθρον, οὗ ὄπισθεν ἠδύνατο νὰ κρυβῇ εἷς ἄνθρωπος, δυνάμενος νἀκούῃ εὐκρινῶς τὰ λεγόμενα ἐν ταῖς κάτωθεν τούτου βαθμίσιν, αἵτινες ἦσαν εὐρύτεραι τῶν λοιπῶν. Ἐκεῖ ἐκρύβη ὁ ἁμαξεὺς, κρίνας καταλληλότατον τὸ μέρος, διότι καὶ ἂν δὲν ἵσταντο ἐκεῖ, ἠδύνατο πάλιν νά τους ἀκολουθήσῃ μακρόθεν ἀπαρατήρητος.

Ἀλλ' ἔστησαν καὶ οἱ τρεῖς ἐκεῖ, ὁ δὲ ἁμαξεὺς, μόλις ἀναπνέων, ἠκροάσθη προσεκτικώτατα.

«Φθάνει πλέον, ἠκούσθη φωνή τις, προφανῶς τοῦ ἀνδρός· δὲν συγκατατίθεται ἡ κυρία, τὴν ὁποίαν συνοδεύω, νὰ προχωρήσῃ περισσότερον. Πολλοὶ δὲν θὰ εἶχον τόσην πρὸς ὑμᾶς ἐμπιστοσύνην, ὥστε νά σας ἀκολουθήσωσιν ἕως ἐδῶ· ἀλλὰ βλέπετε ὅτι θέλω νά σας εὐχαριστήσω.

— Νά με εὐχαριστήσητε! εἶπεν ἡ ὁδηγοῦσα αὐτοὺς νεᾶνις. Εἶσθε ἀλήθεια πολὺ ὑποχρεωτικὸς, σέρ. Νά με εὐχαριστήσητε! Ἀλλ' ἂς ἦναι. Δὲν πρέπει νὰ γίνεται λόγος περὶ αὐτοῦ.

— Καλὰ, εἶπεν ὁ πρεσβύτης προσηνέστερον, διὰ ποῖον σκοπὸν μᾶς ἐφέρατε εἰς τοιοῦτο μέρος; Διατί νὰ μὴ σταθῆτε νὰ συνομιλήσωμεν ἐπάνω εἰς τὴν γέφυραν, ὁποῦ εἶναι φῶς, ὁπόθεν διαβαίνει ὁπωσδήποτε κόσμος, ἀντὶ νά μας ὁδηγήσητε εἰς αὐτὴν τὴν ἐλεεινὴν τρύπαν;

— Σᾶς εἶπα, ἀπεκρίνατο ἡ Νάνσυ, πῶς ἐφοβούμην νά σας ὁμιλήσω ἐκεῖ ἐπάνω. Δὲν εἰξεύρω διατὶ, προσέθηκε ῥιγήσασα, ἀλλὰ τόσος φόβος μὲ ἔπιασεν ἀπόψε, 'ποῦ μόλις ἠμπορῶ νὰ σταθῶ ὀρθή.

— Καὶ ἀπὸ τί φοβεῖσθε; ἠρώτησεν ὁ κύριος, συμπονῶν αὐτήν.

— Δὲν ἠμπορῶ ἀκριβῶς νὰ ὁρίσω, ἀπεκρίνατο ἐκείνη· καὶ ἤθελα νά το εἰξευρα καὶ ἐγώ· ὅλην τὴν ἡμέραν φοβεραὶ σκέψεις μ' ἐβασάνιζαν· μοὶ ἐφαίνετο ὡς νὰ ἔβλεπα πανταχοῦ αἵματα καὶ τάφους.»

Ὁ τόνος δι' οὗ ταῦτα ἔλεγεν ἦτο τοσοῦτον ἀλλόκοτος, ὥστε καὶ αὐτὸς ὁ κατάσκοπος ἐφρικίασεν ἐν τῇ κρύπτῃ του καὶ ᾐσθάνθη τὸ αἷμα παγῶσαν εἰς τὰς φλέβας του. Συνῆλθεν δ' εἰς ἑαυτὸν ἅμα ἤκουσε τὴν γλυκεῖαν φωνὴν τῆς εὐγενοῦς νεάνιδος, προτρεπούσης τὴν Νάνσυ νὰ ἡσυχάσῃ καὶ νἀποδιώξῃ τοῦ πνεύματός της τοιούτους ἀποτροπαίους διαλογισμούς.

«Ὁμιλήσατέ τη εὐμενῶς, εἶπε πρὸς τὸν συνοδεύοντα αὐτὴν κύριον. Τὸ δύστηνον πλάσμα φαίνεται ὅτι ἔχει μεγάλην ἀνάγκην παραμυθητικῶν λόγων.

— Δὲν ἤλθατε ἐδῶ τὴν παρελθοῦσαν κυριακήν; ἠρώτησεν ὁ γέρων κύριος.

— Δὲν ἠμπόρεσα νὰ ἔλθω, ἀπεκρίνατο ἡ Νάνσυ· μὲ ἐκράτησαν διὰ τῆς βίας.

— Ποῖος;

— Ὁ Μπίλ... ἐκεῖνος περὶ τοῦ ὁποίου ὡμίλησα εἰς τὴν λαίδυν.

— Ἐλπίζω ὅμως πῶς δὲν σας ὑπώπτευσαν ὅτι εὑρίσκεσθε εἰς συνεννόησιν μεθ' οἱουδήποτε περὶ τῆς ὑποθέσεως, διὰ τὴν ὁποίαν ἤλθομεν ἐδῶ ἀπόψε; ἠρώτησεν ὁ κύριος ἀνησύχως.

— Ὄχι, ἀπεκρίνατο ἡ νεᾶνις, ὑψώσασα τὴν κεφαλήν· δὲν μοῦ εἶναι εὔκολον νὰ ἐξέλθω, ἐκτὸς ἂν εἴπω ποῦ 'πηγαίνω· καὶ δὲν θὰ ἠμποροῦσα νὰ ἔβλεπα τὴν κυρίαν, ἂν δὲν ἐπότιζα τὸν Μπὶλ λαύδανον προτοῦ νὰ ἐξέλθω.

— Μήπως ἐξύπνησε πρὸ τῆς ἐπιστροφῆς σας;

— Ὄχι, οὔτε αὐτὸς, οὔτε κανεὶς μὲ ὑποπτεύεται.

— Τόσῳ καλλίτερον, εἶπεν ὁ κύριος. Τώρα ἀκούσατέ με.

— Μάλιστα, ἀπεκρίνατο ἡ Νάνσυ.

— Ἡ νέα αὐτὴ κυρία μοὶ ἀνεκοίνωσεν, ὡς καὶ εἰς μερικοὺς ἄλλους φίλους, εἰς τοὺς ὁποίους ἠμπορεῖ νὰ ἔχῃ κανεὶς πλήρη ἐμπιστοσύνην, ὅ τι τῇ εἴπατε πρὸ δεκαπέντε ἡμερῶν. Σᾶς ὁμολογῶ ὅτι κατ' ἀρχὰς ἐδίστασα ἂν πρέπει νὰ δώσω πίστιν εἰς τοὺς λόγους σας· ἀλλὰ τώρα πιστεύω ἀδιστάκτως ὅτι εἶσθε ἀξία πάσης ἐμπιστοσύνης.

— Ναὶ, εἶπε μετὰ ζωηρότητος ἡ Νάνσυ.

— Ἔχω πλήρη πεποίθησιν, σᾶς ἐπαναλαμβάνω. Διὰ νά σας ἀποδείξω δὲ ὅτι ἐμπιστεύομαι εἰς ὑμᾶς δὲν σας ἀποκρύπτω, ὅτι σκοπεύομεν διὰ τοῦ τρόμου νἀποσπάσωμεν τὸ μυστικὸν, οἱονδήποτε καὶ ἂν ἦναι, ἀπὸ τοῦ καλουμένου Μώνξ. Ὅμως, προσέθηκεν ὁ κύριος, ἐὰν δὲν κατορθώσωμεν νά τον συλλάβωμεν, ἢ ἂν δὲν κατορθώσωμεν νὰ ἐπιτύχωμεν παρ' αὐτοῦ τὸ ζητούμενον, ἀνάγκη νά μας παραδώσητε τὸν Ἰουδαῖον.

— Τὸν Φέιγγιν! εἶπεν ἡ νεᾶνις ὀπισθοχωρήσασα.

— Ἀνάγκη νά μας παραδώσητε αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον, ἐπανέλαβεν ὁ κύριος,

— Δὲν θά το κάμω αὐτὸ ποτὲ, ἀπεκρίνατο ἡ Νάνσυ. Εἶναι σατανᾶς! εἶναι χειρότερος ἀπὸ σατανᾶν!... ἀλλὰ δὲν τὸ κάμνω!

— Δὲν συναινεῖτε; ἠρώτησεν ὁ κύριος, εἰς ὃν ἡ ἀπάντησις ἐφάνη λίαν φυσική.

— Ποτέ!

— Διατί;

— Δι' ἕνα λόγον, ἀπεκρίνατο ἡ Νάνσυ εὐσταθῶς, τὸν ὁποῖον ἡ μὶς εἰξεύρει, καὶ θά τον παραδεχθῇ, εἶμαι βεβαία, διότι μοὶ τὸ ὑπεσχέθη· καὶ δι' ἕνα ἄλλον λόγον ἀκόμη, ὅτι ἐὰν διάγῃ κακοῦργον βίον, ὁ ἰδικός μου δὲν εἶναι καλλίτερος· πολλοὶ διάγομεν τὸν ἴδιον βίον... καὶ δὲν θέλω νὰ φέρω τὴν καταστροφὴν ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι... μερικοὶ τοὐλάχιστον.... ἠμποροῦσαν νὰ καταστρέψωσιν ἐμὲ, καὶ δέν το ἔκαμαν, ὅσον κακοῦργοι καὶ ἂν ἦναι....

— Λοιπόν! ἔσπευσε νὰ εἴπῃ ὁ κύριος, ὡσεὶ

Digitized by Google

τὴν ἀπάντησιν ταύτην προσεδόκα· παραδόσατέ μας τὴν Μὼνξ, καὶ ἄφετε ἐπάνω μας τὴν ὑπόθεσιν.

— Καὶ ἂν αὐτὸς καταγγείλῃ τοὺς ἄλλους;

— Σᾶς ὑπόσχομαι ὅτι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ἂν αὐτὸς ὁμολογήσῃ τὴν ἀλήθειαν, ἡ ὑπόθεσις δὲν θὰ προχωρήσῃ περαιτέρω. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Ὄλιβερ ὑπάρχουσι μερικαὶ περιπέτειαι, αἱ ὁποῖαι δὲν εἶναι καλὸν νἀποκαλυφθῶσι δημοσίως. Φθάνει μόνον νὰ μάθωμεν τὴν ἀλήθειαν καὶ δὲν ζητοῦμεν τίποτε πλειότερον, καὶ οὐδενὸς θὰ παραβιασθῇ ἡ προσωπικὴ ἐλευθερία.

— Καὶ ἂν δὲν θελήσῃ νὰ ὁμολογήσῃ τίποτε; παρετήρησεν ἡ Νάνσυ.

— Τότε, ἐξηκολούθησεν ὁ κύριος, ὁ Ἰουδαῖος δὲν θὰ προσαχθῇ ἐνώπιον τῆς δικαιοσύνης, χωρὶς τὴν συγκατάθεσίν σας. Ἀλλ' ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει θὰ σας ἀναφέρω τοιαῦτα ἐπιχειρήματα, τὰ ὁποῖα ἐλπίζω ὅτι θὰ σας πείσωσιν.

— Ἡ κυρία μοὶ δίδει τὸν λόγον της ὅτι οὕτω θὰ γίνῃ; ἠρώτησε μετὰ ζωηρότητος ἡ Νάνσυ.

— Ναὶ, ἀπεκρίνατο ἡ Ῥόζα· ὑπόσχομαι τοῦτο ῥητῶς.

— Ὁ Μὼνξ δὲν θὰ μάθῃ ποτὲ πῶς ἐπληροφορήθητε ταῦτα;

— Οὐδέποτε, ἀπεκρίνατο ὁ κύριος· θὰ συλληφθῇ μὲ τρόπον, τὸν ὁποῖον δὲν θὰ ἠμπόρει ποτὲ νὰ φαντασθῇ.

— Πολλάκις εἶπα ψεύματα, καὶ ἔζησα ἀπὸ παιδικῆς μου ἡλικίας μὲ ψεύστας, εἶπεν ἡ Νάνσυ μετά τινα σιγήν· ἀλλὰ πιστεύω εἰς τὸν λόγον σας.»

Ἐπαναληφθείσης καὶ αὖθις αὐτῇ τῆς διαβεβαιώσεως ταύτης, ἤρχισε νὰ περιγράφῃ λεπτομερέστατα τὸ καπηλεῖον, ὁπόθεν παρηκολούθησεν αὐτὴν τὴν ἑσπέραν ἐκείνην ὁ κατάσκοπος· ὡμίλει δὲ ταπεινῇ τῇ φωνῇ, ὥστε ὁ ὠτακουστὴς οὐδὲν ἠδυνήθη νἀκούσῃ τῶν ὑπ' αὐτῆς λεχθέντων· ἔστιν ὅτε διέκοπτε τὸν λόγον, διότι ὁ κύριος ἐσημείου ἐν τάχει τινὰς τῶν πληροφοριῶν. Περιγράψασα δὲ μετὰ μεγάλης ἀκριβείας τὸ καπηλεῖον, ὑποδείξασα τὸ μέρος ὁπόθεν ἠδύναντο νά τον ἴδωσι κάλλιστα ἀπαρατήρητοι καὶ εἰποῦσα τίνα ἡμέραν καὶ τίνα ὥραν συνείθιζε νὰ μεταβαίνῃ ἐκεῖ ὁ Μὼνξ, ἔμεινεν ἐπί τινας στιγμὰς σύννους, ὡσεὶ προσεπάθει νὰ συγκεντρώσῃ τὰς ἀναμνήσεις αὐτῆς, καὶ ἀκολούθως περιέγραψε τὰ χαρακτηριστικὰ καὶ τὸ ἐξωτερικὸν τοῦ κακούργου ἐκείνου. Προτοῦ ὅμως νὰ τελειώσῃ τὴν περιγραφὴν ταύτην, ἐκπλαγεῖσα ἐκ τοῦ ἤθους τοῦ κυρίου πρὸς ὃν ὡμίλει, ἠρώτησεν αὐτὸν διατί ἐταράχθη. Ἀλλ' οὗτος ἔσπευσε νἀποκριθῇ ὅτι ἦτο ἀκουσία νευρικὴ ταραχὴ καὶ παρεκάλεσεν αὐτὴν νὰ ἐξακολουθήσῃ.

«Ὅλας σχεδὸν αὐτὰς τὰς λεπτομερείας, εἶπεν ἡ Νάνσυ, τὰς ἔμαθον εἰς τὸ καπηλεῖον, περὶ τοῦ ὁποίου σᾶς ὡμίλησα· διότι ἐγὼ δὲν τὸν εἶδα παρὰ δύο φορὰς μόνον, καὶ τὰς δύο τυλιγμένον εἰς ἕνα μεγάλον μανδύαν. Αὗται εἶναι νομίζω ὅλαι αἱ λεπτομέρειαι, τὰς ὁποίας δύναμαι νά σας δώσω, καὶ αἱ ὁποῖαι θά σας βοηθήσουν νά τον ἀναγνωρίσητε. Σταθῆτε, προσέθηκεν, εἰς τὸν λαιμὸν, καὶ εἰς μέρος ὅπου φαίνεται ὅταν στρέφῃ τὴν κεφαλὴν, ἔχει. . . .

— Ἓν πλατὺ κόκκινον σημεῖον, ἀνεφώνησεν ὁ κύριος.

— Πῶς! εἶπεν ἡ Νάνσυ, τὸν γνωρίζετε;»

Ἡ Ῥόζα δὲν ἠδυνήθη νὰ κρατήσῃ κραυγὴν ἐκπλήξεως· ἐπί τινα δὲ λεπτὰ ἅπαντες ἐτήρησαν ἄκραν σιγὴν, ὁ δὲ κατάσκοπος ἠδύνατο νἀκούῃ καὶ αὐτὴν τὴν ἀναπνοήν των.

«Νομίζω πῶς τὸν γνωρίζω, εἶπεν ὁ κύριος, ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ τὰ ὁποῖα εἴπετε. . . . ἀλλὰ νὰ ἴδωμεν. . . . πολλάκις ὑπάρχουν ἀλλόκοτοι ὁμοιότητες· ἴσως καὶ δὲν εἶναι αὐτός.»

Τοὺς λόγους τούτους εἶπε μετά τινος ἀδιαφορίας, ἔκαμεν ἓν βῆμα πρὸς τὸ μέρος ἔνθα ἐκρύπτετο ὁ κατάσκοπος, ὅστις ἤκουσεν αὐτὸν ψιθυρίζοντα, «Αὐτὸς θὰ ἦνε!»

«Τώρα, κορίτσι μου, εἶπε πλησιάσας τὴν Νάνσυ, μᾶς προσεφέρατε μεγάλην ἐκδούλευσιν, καὶ ἐπεθύμουν νὰ προκύψῃ κάτι τι καλὸν καὶ διὰ σᾶς. Εἰς τί δυνάμεθα νά σας φανῶμεν χρήσιμοι;

— Εἰς τίποτε, ἀπεκρίνατο ἡ Νάνσυ.

— Μὴ ὁμιλῆτε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, εἶπεν ὁ κύριος μετ' ἀγαθότητος, ἐξ ἧς θὰ συνεκινεῖτο καὶ πλέον ἀπεσκληρυμένη καρδία. Σκέφθητε. Εἴπετέ μου τί δύναμαι νὰ πράξω ὑπὲρ ὑμῶν;

— Τίποτε, σέρ, ἐπανέλαβεν ἡ νέα ὀδυρομένη· τίποτε δὲν ἠμπορεῖτε νὰ πράξητε ὑπὲρ ἐμοῦ· δὲν ὑπάρχει πλέον δι' ἐμὲ ἐλπίς.

— Μὴ ἀπελπίζεσθε τόσον εὔκολα, εἶπεν ὁ κύριος· τὸ παρελθόν σας ἦτο ἔνοχον· ἐκάμετε κακὴν χρῆσιν τῶν δώρων τῆς νεότητος, τῶν ἀνεκτιμήτων θησαυρῶν, τοὺς ὁποίους ὁ Πλάστης ἅπαξ μόνον χορηγεῖ· ἀλλὰ δύνασθε νὰ ἐλπίζετε εἰς τὸ μέλλον. Μίαν μόνον λέξιν φθάνει νὰ εἴπητε, καὶ προτοῦ νὰ χαράξῃ ἡ αὐγὴ, θὰ εὑρεθῆτε εἰς μέρος ἀσφαλὲς, μακρὰν τῶν καταγωγίων σας καὶ τῶν συνενόχων, τοὺς ὁποίους οὐδέποτε πλέον θὰ ἐπανίδητε.»

Καὶ ἄλλους πολλοὺς παραμυθητικοὺς λόγους προσέθηκεν ὁ γέρων κύριος, μεθ' οὗ ἥνωσε τὰς παρακλήσεις αὐτῆς ἡ Ῥόζα, προσπαθοῦσα νὰ ἐξαγάγῃ τοῦ βυθοῦ τῆς ἀπωλείας τὸ δύστηνον ἐκεῖνο πλάσμα. Ἀλλ' ἡ Νάνσυ, μετά τινας στιγμὰς ἐνδομύχου πάλης αἰσθημάτων, ἀπέρριψεν ἄπελπις τὰς γενναίας αὐτῶν προσφορὰς, ἐμμένουσα στερρῶς εἰς τὴν ἀπόφασιν αὐτῆς τοῦ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸν αὐτὸν ἐλεεινὸν βίον, ἀφ' οὗ λίαν ὀψὲ ἐζήτουν νἀποσπάσωσιν αὐτήν.

«Βλέπω καλῶς ὅτι ματαίως κοπιῶμεν, ἐπεὶ-

Digitized by Google

πεν ὁ κύριος στενάξας. Ἴσως μάλιστα διακινδυνεύομεν τὴν ἀσφάλειάν της κρατοῦντες αὐτὴν ἐνταῦθα· τὴν ἐκρατήσαμεν περισσότερον ἢ ὅσον ὑπελόγιζε.

— Ναὶ, ναὶ, εἶπε ζωηρῶς ἡ Νάνσυ· ἔπρεπε νὰ εὑρίσκωμαι τώρα πολὺ μακράν.

— Πῶς θὰ τελειώσῃ ἡ ταλαίπωρος αὕτη κόρη; ἀνεφώνησεν ἡ Ῥόζα.

— Πῶς ; ἐπανέλαβεν ἡ Νάνσυ· ἰδέτε ἐμπρός σας, μίς· ἰδέτε τὰ μαῦρα αὐτὰ κύματα τοῦ ποταμοῦ· δὲν ἀκούσατε πολλάκις νὰ λέγωσι, πῶς ῥίπτονται εἰς αὐτὰ δυστυχεῖς καθὼς ἐγὼ, χωρὶς ψυχὴ γεννητὴ νὰ λυπῆται ἢ νὰ ἐνδιαφέρηται διὰ τοῦτο ; Ἴσως αὐτὸ συμβῇ μετὰ ἔτη, ἴσως μετὰ μῆνας, ἀλλ' αὐτὸ θὰ ἦναι τὸ τέλος μου.

— Μὴ λέγητε τοιαῦτα, σᾶς παρακαλῶ, εἶπεν ἡ Ῥόζα κλαίουσα.

— Δὲν θὰ ἀκούσητε ποτὲ τοιαῦτα φρικώδη πράγματα, ὁ Θεὸς νά σας φυλάττῃ, καλή μου κυρία !»

Ὁ κύριος ἐκίνησε διὰ νἀναχωρήσῃ.

«Πάρετε αὐτὰ τὰ χρήματα, εἶπεν ἡ Ῥόζα· πάρετε αὐτὰ πρὸς χάριν μου, διὰ νὰ εὐκολυνθῆτε ἂν ἔλθητε εἰς ἀνάγκην.

— Ὄχι, ὄχι ! ἀπεκρίνατο ἡ Νάνσυ· δὲν ἔκαμα αὐτὸ διὰ χρήματα· ἀφήσατέ με νὰ ἔχω τὴν εὐχαρίστησιν νὰ συλλογίζωμαι ὅτι δέν το ἔκαμα ἀπὸ συμφέρον· ὅμως δώσατέ μου κἀνὲν ἰδικόν σας πρᾶγμα πρὸς ἐνθύμησιν· κἀνέν. . . . ὄχι, ὄχι δακτυλίδι. . . . Τὰ χειρόκτιά σας ἢ τὸ μανδῆλί σας, κἀνὲν πρᾶγμα ὁποῦ νά το φυλάξω ὡς ἰδικόν σας, καλή μου κυρία. . . . αὐτὸ, εὐχαριστῶ ! Χαίρετε !»

Ἡ Νάνσυ ὑπὸ τοιαύτης κατελήφθη ταραχῆς, καὶ ὑπὸ τοιούτου φόβου μὴ ἀνακαλυφθῇ, ὥστε ὁ κύριος ἔσπευσε νἀπομακρυνθῇ κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν της μετὰ τῆς Ῥόζας. Ὅτε ἀνῆλθον εἰς γέφυραν, ἔστησαν ἀμφότεροι ἀκίνητοι.

«Ἀκούσατε, εἶπεν ἡ Ῥόζα ἀκροωμένη, δὲν ἐφώναξε ; Μοὶ ἐφάνη ὡς νὰ ἤκουσα τὴν φωνήν της.

— Ὄχι, φιλάτη μου, ἀπεκρίνατο ὁ κύριος Μπράουνλω, στραφεὶς καὶ ἰδὼν περιλύπως ὄπισθεν· δὲν ἐκινήθη ἀπὸ τὴν θέσιν της· περιμένει νἀπομακρυνθῶμεν.»

Ἡ Ῥόζα περίλυπος λίαν ἐδίσταζεν ἔτι νἀπομακρυνθῇ, ἀλλ' ὁ γέρων κύριος ἔλαβε τὸν βραχίονά της καὶ ἠρέμα παρέσυρεν αὐτήν. Μόλις δ' ἐξηφανίσθησαν καὶ ἡ Νάνσυ κατέπεσεν ἐκτάδην ἐπὶ μιᾶς τῶν βαθμίδων, χέουσα πικρὰ δάκρυα. Μετ' ὀλίγον ἀνέστη, καὶ μὲ βῆμα ἀσταθὲς ἔλαβε τὴν πρὸς τὴν οἰκίαν της ἄγουσαν. Ὁ δὲ ὠτακουστὴς, ἔκθαμβος, ἔμεινεν ἐπί τινα λεπτὰ ὄπισθεν τοῦ βάθρου ἀκίνητος, εἶτα ἀνῆλθε τὴν κλίμακα, εἶδε μετὰ προφυλάξεως περὶ αὐτὸν, καὶ ἔτρεξεν ἀμέσως νὰ ἐκθέσῃ τὰ συμβάντα πρὸς τὸν Ἑβραῖον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Μϛ'

Ὀλέθριαι συνέπειαι.

Δύο ὥρας σχεδὸν πρὸ τῆς ἠοῦς, ὅτε αἱ ὁδοὶ ἦσαν ἔρημοι καὶ σιωπηλαὶ καὶ πᾶς θόρυβος εἶχε καταπαύσει, καθ' ἣν ὥραν καὶ αὐτοὶ οἱ μέθυσοι καὶ οἱ ἄσωτοι εὑρίσκονται οἴκαδε, τὴν ὥραν ταύτην τῆς σιγῆς καὶ τῆς γαλήνης, ὁ Ἰουδαῖος ἠγρύπνει ἐν τῇ τρώγλῃ του. Ἐκάθητο πρὸ τῆς ἐσβεσμένης ἑστίας, ὠχρὸς, καταπεπονημένος· οἱ ἐρυθροὶ αὐτοῦ ὀφθαλμοὶ, ἡ ἀπαισία ἔκφρασις τῆς φυσιογνωμίας του ἐμαρτύρουν ὁπόσον σφοδρὰ πάθη ἐτάρασσον αὐτὸν, πᾶσα δὲ κίνησίς του προέδιδεν ὀργὴν καὶ λύσσαν ἀκατάσχετον.

Πλησίον αὐτοῦ κατὰ γῆς ἐπί τινος στρώματος ἐκοιμᾶτο ὁ Νῶε Κλαίυπολ.

Ἐν τῷ πνεύματι αὐτοῦ συνεκυκῶντο μυρία αἰσθήματα καὶ σκέψεις, καθιστῶσαι αὐτὸν μανιώδη. Ἡ ἀγανάκτησις ἐπὶ τῇ ἀνατροπῇ τῶν σχεδίων του, τὸ μῖσος κατὰ τῆς νεάνιδος, τῆς τολμησάσης νὰ συνάψῃ σχέσεις μετὰ ξένων, ἡ ἄκρα δυσπιστία περὶ τῆς εἰλικρινείας της ἀρνηθείσης νὰ προδώσῃ αὐτὸν, ἡ πικρὰ διάψευσις τῆς προσδοκίας ἐκδικήσεως κατὰ τοῦ Σάικς, ὁ φόβος περὶ ἀνακαλύψεως, καταστροφῆς καὶ καταδίκης ἴσως· πάντα ταῦτα διήγειρον ἀγρίαν λύσσαν ἐν αὐτῷ καὶ παρῆγον μυρία κακοῦργα σχέδια.

Ἔμεινεν οὕτως ἐντελῶς ἀκίνητος καὶ ἐφαίνετο μηδόλως προσέχων ἂν παρήρχετο ὁ χρόνος, ὅτε κρότος βημάτων ἐν τῇ ὁδῷ ἐξήγειρεν αὐτὸν τῆς τοιαύτης νάρκης.

«Τέλος πάντων ! ὑπετονθόρυσε σπογγίζων διὰ τῆς χειρὸς τὰ ξηρὰ καὶ καίοντα ἐκ τοῦ πυρετοῦ χείλη του, τέλος πάντων !»

Ταὐτοχρόνως ἠκούσθη ἀσθενὴς κρότος τοῦ κώδωνος. Ὁ Ἰουδαῖος ἀνέβη ἐν τάχει τὴν κλίμακα καὶ ἐπανῆλθε μετὰ τοῦ Σάικς, ἐγκεκορδυλημένου μέχρι πώγωνος ἐν πλατεῖ μανδύᾳ, φέροντος δὲ δέμα τι ὑπὸ μάλης.

«Νά ! ἀνεφώνησε ῥίψας τὸ δέμα ἐπὶ τῆς τραπέζης. Μάζωξέ τα καὶ ξέκαμέ τα, ὅπως 'μπορεῖς καλλίτερα. Ἀρκετὰ ἐτράβηξα ἕως νὰ τὰ πάρω. Ἔπρεπε νὰ εἶχα τελειώσει πρὸ τριῶν ὡρῶν.»

Ὁ Φέιγγιν ἔλαβε τὸ δέμα, τὸ ἔκλεισεν εἰς ἓν συρτάριον καὶ ἐκάθησε χωρὶς νὰ εἴπῃ λέξιν. Ἀλλ' ἐξηκολούθει ἔχων πάντοτε ἐστραμμένα τὰ βλέμματα πρὸς τὸν λῃστὴν, ὅτε δ' ἐκάθησε πάλιν ἀπέναντι αὐτοῦ τὸν ἐκύτταξεν ἀσκαρδαμυκτί. Τὰ χείλη του ἔτρεμον, οἱ δὲ χαρακτῆρες τοῦ προσώπου του ἦσαν ἠλλοιωμένοι ἐκ τῆς ταραχῆς, ὥστε ὁ Σάικς ἔσυρεν ἀκουσίως πρὸς τὰ ὀπίσω τὸ κάθισμά του καὶ εἶδεν αὐτὸν περιδεής.

«Ἔ ; τί ; εἶπε· τί ἔχεις καὶ μὲ κυττάζεις ἔτσι ;»

Ὁ Ἰουδαῖος ὕψωσε τὴν δεξιὰν, ἀλλ' ἔτρεμε

Digitized by Google

καὶ ἡ λύσσα του ἦν τοσαύτη, ὥστε οὐδὲ λέξιν ἠδυνήθη νὰ διαρθρώση.

«Νὰ πάρῃ ὁ διάβολος! ἀνεκραύγασεν ὁ Σάικς ἐκ φόβου καταληφθείς· θὰ ἐτρελάθη· πρέπει νὰ λάβω τὰ μέτρα μου. . . .

— Ὄχι, ὄχι! εἶπεν ὁ Φέιγγιν, ἀνακτώμενος τὴν φωνὴν, ὄχι. . . . ὄχι σεῖς, Σάικς. . . δὲν ἔχω διά. . . διὰ τίποτε νά σας κατηγορήσω.

— Μπᾶ, ἀλήθεια! εἶπεν ὁ Σάικς, ἰδὼν αὐτὸν ἀπαισίως, ἐν ᾧ συγχρόνως ἡτοίμασεν ἓν πιστόλιον ἐν τῷ θυλακίῳ του. Εἶναι τοῦτο εὐτύχημα δι' ἕνα ἀπὸ τοὺς δύο μας. Διὰ ποῖον, ἀδιάφορον.

— Ὅ τι ἔχω νά σοι εἴπω, Μπὶλ, εἶπεν ὁ Ἰουδαῖος πλησιάσας τὸ κάθισμά του, θά σε κάμῃ νὰ θυμώσῃς περισσότερον ἀπὸ ἐμέ.

— Ἀλήθεια; ἀπεκρίνατο ὁ Σάικς δυσπίστως· ὁμίλει καὶ 'γρήγορα, γιατὶ ἡ Νάνσυ θὰ φοβηθῇ μήπως ἔπαθα τίποτε.

— Μήπως ἔπαθες! εἶπεν ὁ Φέιγγιν· ἔννοια σου καὶ τὰ ἔφτιασε καλὰ αὐτὴ, μεῖνε ἥσυχος.»

Ὁ Σάικς ἐκύτταξε τὸν Ἰουδαῖον ἀνησύχως καὶ μὴ κατορθώσας νὰ ἐννοήσῃ τι ἐκ τῆς ἐκφράσεως τῆς φυσιογνωμίας του, ἥρπασεν αὐτὸν διὰ τῆς βαρείας του χειρὸς ἀπὸ τοῦ περιλαιμίου καὶ τον συνετάραξεν ἀποτόμως.

«Μίλει 'γρήγορα, εἶπεν, ἢ σ' ἔπνιξα. Ἄνοιξε τὸ στόμα σου καὶ 'πὲς ξάστερα τί ἔχεις νὰ εἰπῇς. Ἔλα, τελείωνε 'γρήγορα, βρωμόσκυλο!

— Ἂς ὑποθέσωμεν, ἤρχισε νὰ λέγῃ ὁ Φέιγγιν, πῶς αὐτὸς ὁ νέος, ποῦ κοιμᾶται ἐκεῖ. . .»

Ὁ Σάικς ἐστράφη πρὸς τὸ ὑποδειχθὲν μέρος, ὡσεὶ μὴ εἶχε παρατηρήσει τὸν Νῶε κοιμώμενον. «Ἔπειτα; εἶπεν ἀναλαβὼν τὴν προτέραν αὐτοῦ στάσιν.

— Ἂς ὑποθέσωμεν, ἐξηκολούθησεν ὁ Ἰουδαῖος διὰ φωνῆς πνιγομένης σχεδὸν ὑπὸ τῆς ἀκαθέκτου ὀργῆς, πῶς αὐτὸς ὁ νέος τρέχει τὴν νύκτα ἔξω εἰς τοὺς δρόμους, πῶς ἀνταμώνει τοὺς χειροτέρους μας ἐχθροὺς, πῶς χωρὶς νά τον βιάσῃ κανεὶς, χωρὶς νά τον συλλάβῃ, χωρὶς νά τον φυλακίσῃ, μόνος του προδίδει ὅλα μας τὰ σχέδια καὶ τοὺς ὁδηγεῖ ποῦ ἠμποροῦν νά μας εὕρουν καὶ πῶς νά μας πιάσουν. Ἂν ὑποθέσωμεν πῶς ὅλα αὐτὰ ἔκαμε, τί θὰ γίνῃ;

— Τί θὰ γίνῃ! ἀπεκρίνατο ὁ Σάικς μετὰ φρικώδους βλασφημίας. Ἐὰν ζῇ μέχρι τοῦ ἐρχομοῦ μου θά του κάμω τρίψαλα τὸ κεφάλι μὲ τὰ ὑποδήματά μου.

— Καὶ ἂν αὐτὰ ὅλα τὰ ἔκαμα ἐγὼ, ἀνεκραύγασεν ὠρυόμενος ὁ Ἰουδαῖος, ἐγὼ, ὁποῦ εἰξεύρω τόσα πολλὰ, ποῦ ἠμπορῶ τόσους καὶ τόσους νὰ στείλω εἰς τὴν κρεμάλα καὶ ἐμένα μαζί;

— Δὲν εἰξεύρω, ἀπεκρίνατο ὁ Σάικς, τρίζων τοὺς ὀδόντας καὶ μόνον ἐπὶ τῇ ἰδέᾳ τοιαύτης προδοσίας ὠχριῶν. Ἂν μαζὶ μᾶς ἔφεραν εἰς τὸ δικαστήριον θὰ ἐχυνόμην ἐπάνω σου, ἐμπρὸς εἰς ὅλον τὸν κόσμον, καὶ θά σου ἔσπαζα τὸ κεφάλι ἐκεῖ. Θὰ εἶχα τόση δύναμιν, προσέθηκε κινήσας τὸν μυώδη βραχίονά του, νά σου ἔσπαζα τὸ κεφάλι, ποῦ νὰ θαρρῇ κανεὶς πῶς πέρασεν ἀπὸ 'πάνω ἕνα κάρρο.

— Θά το ἔκαμνες αὐτό;

— Θά το ἔκαμνα; δοκίμασε, ἂν ἀγαπᾷς.

— Καὶ ἂν τὴν προδοσίαν τὴν ἔκαμνεν ὁ Τσάρλυ, ἢ ὁ Ἀπανωλαδιᾶς, ἢ ἡ Μπέττυ, ἤ. . .

— Ἀδιάφορον ποιὸς, ὑπολαβὼν εἶπεν ὁ Σάικς ὀργίλως. Ὅποιος καὶ ἂν ἦταν θὰ τοῦ τὸ πλήρωνα μὲ τὸ παραπάνω.»

Ὁ Φέιγγιν ἐκύτταξε καὶ πάλιν αὐτὸν ἀσκαρδαμυκτὶ, τῷ ἔνευσε νὰ σιωπήσῃ, ἔκλινε πρὸς τὸν κοιμώμενον καὶ ὤθησεν αὐτόν. Ὁ δὲ Σάικς ἐκάθησεν, αναμένων μετὰ ἐκπλήξεως καὶ ἀγωνίας τὸ ἀποβησόμενον, στηρίξας τοὺς ἀγκῶνας ἐπὶ τῶν γονάτων.

«Μπόλτερ, Μπόλτερ! εἶπεν ὁ Φέιγγιν, καὶ ὑψώσας τὴν κεφαλὴν, προσέθηκε μετὰ σατανικῆς χαιρεκακίας· Τὸ καϋμένο τὸ παιδί! εἶναι κουρασμένο. . . κουρασμένο διότι τόσον καιρὸν παρεμόνευεν αὐτὸ τὸ κορίτσι, Μπίλ.

— Τί ἐννοεῖς;» ἠρώτησεν ὁ Σάικς ἀνεγερθείς.

Ὁ Ἰουδαῖος δὲν ἀπεκρίθη, ἀλλ' ὤθησε καὶ πάλιν τὸν Νῶε διὰ νά τον ἀφυπνίσῃ· τέλος κατώρθωσε τοῦτο ἐν μέρει καὶ ὁ Νῶε ἐγερθεὶς ἀνεκάθησεν ἐπὶ τοῦ στρώματός του. Ἀκούσας δὲ πολλάκις ἐπαναληφθὲν τὸ πλαστὸν ὄνομά του, ἔτριψε τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ χασμώμενος ἐκύτταξε περὶ αὐτόν.

«Εἰπέ μας ἄλλην μιὰ φορὰ ὅλα αὐτὰ, διὰ νὰ τ' ἀκούσῃ, εἶπεν ὁ Ἰουδαῖος δείξας τὸν κακοῦργον.

— Τί νὰ εἰπῶ; ἠρώτησεν ὁ Νῶε, ὑπνομαχῶν ἔτι.

— Τὰ περὶ. . . . τῆς Νάνσυ, εἶπεν ὁ Ἰουδαῖος λαβόμενος τῆς χειρὸς τοῦ Σάικς, ὡς βουλόμενος νὰ ἐμποδίσῃ αὐτὸν νἀπέλθῃ προτοῦ νἀκούσῃ ὅλα. Τὴν ἠκολούθησες;

— Ναί;

— Ἕως εἰς τὴν γέφυραν τοῦ Λονδίνου;

— Ναί.

— Ὅπου ἀντάμωσε δύο πρόσωπα;

— Βέβαια.»

Ὁ Φέιγγιν ἐξηκολούθησεν οὕτως ὑποβοηθῶν τὸν ὑπνοβαρῆ Νῶε, μετ' ὀργῆς μόλις συγκρατουμένης, καὶ διηγήθη πάντα ὧν ἐκεῖνος ἔτυχεν αὐτόπτης κατὰ τὴν αὐτὴν νύκτα, παραλιπὼν μόνον τὰ σχετιζόμενα μὲ τὴν ἀγάπην καὶ τὴν προσήλωσιν ἣν πρὸς αὐτοὺς ἐπεδείξατο ἡ Νάνσυ.

«Καὶ τί εἶπεν, ἠρώτησεν ἐπὶ τέλους καὶ τὰ χείλη του ἔτρεμον, διὰ τὴν περασμένην κυριακήν;

— Ὅ τι σᾶς εἶπα, ἀπεκρίνατο ὁ Νῶε.

— Εἰπέ το πάλιν! εἰπέ το! ἀνεκραύγασεν ὁ

Digitized by Google

Φέιγγιν ἀφρίζων ἐκ λύσσης, καὶ διὰ τῆς μιᾶς χειρὸς σφίγγων τὸν βραχίονα τοῦ Σάικς, ἐν ᾧ τὴν ἄλλην ἐκίνει ὡς μαινόμενος.

— Τὴν ἠρώτησαν, εἶπεν ὁ Νῶε, ὅστις ἐντελῶς σχεδὸν ἀφυπνώσας ἤρχισε νὰ καταλαμβάνῃ τίς ἦτο ὁ Σάικς, τὴν ἠρώτησαν διατί δὲν ἦλθε τὴν περασμένην κυριακήν, καθὼς ὑπεσχέθη· εἶπε πῶς δὲν ἠμπόρεσε. . . .

— Καὶ διὰ ποίαν αἰτίαν; εἰπὲ τὴν αἰτίαν! ὑπολαβὼν εἶπεν ὁ Ἰουδαῖος θριαμβικῶς· εἰπέ του τα ὅλα.

— Γιατὶ τὴν ἐκράτησε, λέει, διὰ τῆς βίας εἰς τὸ 'σπίτι ὁ Μπὶλ, αὐτὸς διὰ τὸν ὁποῖον, λέει, τοὺς ὡμίλησε, λέει, τὴν ἄλλη φορά, ἀπεκρίνατο ὁ Νῶε.

— Καὶ τί ἄλλο; ἀνεφώνησεν ὁ Ἰουδαῖος· τί ἄλλο εἶπε δι' αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον;

— Πῶς δὲν τῆς ἦταν, λέει, εὔκολο νὰ ἐβγαίνῃ ἔξω, λέει, ἂν δὲν ἔλεγεν εἰς αὐτὸν ποῦ θὰ 'πάγῃ· καὶ τὴν πρώτην φοράν, λέει, ποῦ ὑπῆγε νὰ εὕρῃ, λέει, τὴν κυρίαν, τόν. . . . χὰ χὰ χά! πόσῳ ἐγέλασα ἅμα τὸ ἄκουσα. . . τὸν ἐπότισε, λέει, λαύδανον διὰ νά τον ἀποκοιμίσῃ.

— Ἀνάθεμά την! ἀνεκραύγασεν ὁ Σάικς, ἀποσπασθεὶς ἀποτόμως τῶν χειρῶν τοῦ Ἰουδαίου. Ἀφῆτέ με!»

Καὶ ὠθήσας μακρὰν αὐτοῦ τὸν Ἰουδαῖον ἐξώρμησε τοῦ δωματίου καὶ ἀνερριχήθη εἰς τὴν κλίμακα ὡς μαινόμενος.

«Μπὶλ! Μπίλ! ἀνεφώνησεν ὁ Ἰουδαῖος, τρέξας κατόπιν αὐτοῦ. Ἕνα λόγο, ἕνα λόγο μονάχα!»

Δὲν θὰ εὕρισκεν ὅμως καιρὸν οὐδὲ λέξιν μετ' αὐτοῦ νἀνταλλάξῃ, ἂν οὗτος δὲν ἐβράδυνε μὴ δυνάμενος νἀνοίξῃ τὴν θύραν. Ἵστατο λοιπὸν ἐκεῖ, βλασφημῶν καὶ ὠρυόμενος, ὅτε ὁ Ἰουδαῖος ἀσθμαίνων κατέφθασεν αὐτόν.

«Ἄφησέ με νὰ 'βγῶ, εἶπεν ὁ Σάικς. Μή μου λὲς τίποτε, ἂν θέλῃς τὴν ζωήν σου! Ἄφησέ με νὰ 'βγῶ, σοῦ λέγω!

— Ἕνα λόγο μόνον, εἶπεν ὁ Φέιγγιν, θεὶς τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ κλείθρου. . . . Νὰ μή. . .

— Τί;

— Νὰ μή. . . νὰ μὴ τὴν κακομεταχειρισθῇς πολύ, Μπὶλ», εἶπεν ὁ Ἰουδαῖος μὲ τὰ δάκρυα εἰς τοὺς ὀφθαλμούς.

Ἡ ἡμέρα ὑπέφωσκεν ἤδη· ἀμφότεροι οἱ κακοῦργοι διέκριναν τὰ πρόσωπα ἀλλήλων· ἀντήλλαξαν ταχὺ καὶ ἀπαίσιον βλέμμα, προδίδον ὅτι ὑπὸ τῶν αὐτῶν ἐνεφοροῦντο ἀμφότεροι σκέψεων.

«Ἐννοῶ μὲ αὐτό, εἶπεν ὁ Φέιγγιν, κρίνας περιττὸν νἀποκρύπτῃ ἐπὶ πλέον τοὺς διαλογισμούς του, πῶς δὲν πρέπει νὰ τὴν κακομεταχειρισθῇς *πολύ*. . . . διότι αὐτὸ δὲν εἶναι φρόνιμον· χρειάζεται πονηρία, Μπὶλ, καὶ ὄχι πολὺς σαματᾶς.»

Ὁ Σάικς οὐδὲν ἀπεκρίνατο, ἀλλὰ μόλις ἔστρεψε τὴν κλεῖδα ὁ Ἰουδαῖος, καὶ ἀμέσως ἀνοίξας βιαίως τὴν θύραν ἐξώρμησεν εἰς τὴν ἔρημον ὁδόν.

Χωρὶς δὲ νὰ σταθῇ που, χωρὶς μηδ' ἐπὶ στιγμὴν νὰ σκεφθῇ, χωρὶς νὰ στρέψῃ μηδὲ ἅπαξ τὴν κεφαλὴν δεξιᾷ ἢ ἀριστερᾷ, χωρὶς νὰ ὑψώσῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸν οὐρανὸν ἢ νὰ ταπεινώσῃ αὐτοὺς πρὸς τὴν γῆν, ὁ ἀλιτήριος ἐκεῖνος ἔτρεξεν, ἀπλανὲς ἔχων τὸ βλέμμα καὶ τοὺς ὀδόντας συνεσφιγμένους. Φθὰς πρὸ τῆς θύρας τῆς κατοικίας του, περιέστρεψεν ἠρέμα τὴν κλεῖδα, εἰσῆλθεν εἰς τὸ δωμάτιον, ἔκλεισε τὴν θύραν διὰ διπλῆς περιστροφῆς τῆς κλειδός, ἐπλησίασε βαρεῖάν τινα τράπεζαν εἰς τὴν θύραν καὶ ἀκολούθως ἀπέσυρε τὰ παραπετάσματα τῆς κλίνης.

Ἡ νεᾶνις ἐκοιμᾶτο ἡμιενδεδυμένη. Ἀκούσασα κρότον, ἠγέρθη τοῦ ὕπνου ἔντρομος.

«Σήκω ὀρθή! εἶπεν ὁ Σάικς.

— Σὺ εἶσαι, Μπίλ; ἀνεφώνησεν αὐτὴ περιχαρής, ἰδοῦσα αὐτόν.

— Ναί, ἀπεκρίνατο· σήκω ὀρθή.»

Κηρίον τι ἔκαιε πλησίον τῆς κλίνης· ὁ κακοῦργος τὸ ἀπέσπασε διὰ τῆς βίας τοῦ κηροπηγίου καὶ τὸ ἔρριψεν εἰς τὴν ἑστίαν· ἡ νεᾶνις, ἰδοῦσα ὅτι ὑπέφωσκεν ἡ ἡμέρα, ἠγέρθη τῆς κλίνης διὰ νἀποσύρῃ τὰ παραπετάσματα τοῦ παραθύρου.

«Ἄφησέ τα, εἶπεν ὁ Σάικς, παρεμβάς. Εἶναι ὅσο φῶς χρειάζεται δι' ἐκεῖνο ποῦ θέλω νὰ κάμω.

— Μπίλ, εἶπεν ἡ Νάνσυ περιδεής, διατί μὲ κυττάζεις ἔτσι;»

Ὁ κακοῦργος ἔστη ἐπί τινας στιγμάς, ἠτένισεν αὐτὴν φρυάσσων· εἶτα ἁρπάσας αὐτὴν ἀπὸ τῆς κεφαλῆς καὶ ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ, τὴν ἔσυρε μέχρι τοῦ μέσου τοῦ δωματίου, ἔρριψεν ἓν βλέμμα πρὸς τὴν θύραν, καὶ ἔφραξε τὸ στόμα της διὰ τῆς εὐρείας παλάμης του.

«Μπὶλ! Μπίλ! . . . εἶπεν ἡ νεᾶνις διὰ φωνῆς πεπνιγμένης, παλαίουσα μετὰ δυνάμεως ἣν χορηγεῖ ὁ φόβος τοῦ θανάτου, δὲν θὰ φωνάξω... ἄκουσέ με . . . ὁμίλησέ μου . . . εἰπέ μου, τί ἔκαμα;

— Τὸ ἠξεύρεις καλὰ τί ἔκαμες, στρίγγλα! ἀνεφώνησεν ὁ κακοῦργος. Σὲ πῆραν ἀπὸ 'πίσω ἀπόψε! Ὅ τι εἶπες τὸ ἄκουσαν.

— Τότε δι' ὄνομα τοῦ Θεοῦ, σῶσέ μου τὴν ζωήν, ὅπως ἐγὼ ἔσωσα τὴν ἰδικήν σου, ἐφώνησε, κρατήσασα αὐτὸν στερεῶς. Μπὶλ, ἀγαπητέ μου Μπίλ, δὲν θά σου βαστάξῃ ἡ καρδιὰ νά με σκοτώσῃς. Ὤ! συλλογίσου τί ἀρνήθηκα ἀπόψε διὰ χάριν σου. Μὴ κάμῃς αὐτὸ τὸ κακούργημα . . . δὲν θὰ σ' ἀφήσω! Μπίλ, δι' ὄνομα τοῦ Θεοῦ, στάσου, πρὶν νὰ χύσῃς τὸ αἷμά μου. Σοῦ ὁρκίζομαι εἰς τὴν ψυχήν μου, δὲν σ' ἐπρόδωκα!»

Προσεπάθησε βιαίως ν' ἀπαλλάξῃ τοὺς βραχίονάς του, ἀλλὰ ματαίως, διότι ἐκείνη τὸν

Digitized by Google

ἔσφιγγε σπασμωδικῶς καὶ δὲν τὸν ἄφινε.

«Μπὶλ, ἐκραύγασε προσπαθοῦσα νὰ στηρίξῃ τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τοῦ στήθους του, ὁ κύριος ἐκεῖνος καὶ ἡ καλὴ ἐκείνη κυρία μοῦ ἐπρότειναν ἀπόψε νὰ ὑπάγω νὰ ζήσω εἰς τὰ ξένα, ὅπου θὰ εὕρω καταφύγιον. Ἄφησέ με νά τους ἴδω καὶ πάλιν καὶ νά τους παρακαλέσω νὰ λάβουν τὴν ἴδια καλωσύνη καὶ διὰ σέ· νἀφίσωμεν αὐτὸν τὸν κατηραμένον τόπον· νὰ 'πᾶμα μακρυά, καθένας μας χωριστὰ νὰ ζήσωμεν καλλίτερη ζωή, νὰ μὴν ἐπανίδῃ ὁ ἕνας τὸν ἄλλον· νὰ λησμονήσωμεν ὅσα ἐκάμαμεν καὶ μόνον εἰς τὰς προσευχάς μας νά τα ἐνθυμώμεθα. . . Πάντοτε ἔχει κανεὶς καιρὸν διὰ νὰ μετανοήσῃ· μοῦ τὸ εἶπαν. . . καὶ καταλαμβάνω τώρα πῶς ἦτο σωστό· ἀλλὰ χρειαζόμεθα καιρόν. . . . ὀλίγον καιρόν! . . .»

Ὁ κακοῦργος κατορθώσας νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν ἑτέραν τῶν χειρῶν αὐτοῦ, ἥρπασε τὸ πιστόλιόν του. Ἀλλά, καίπερ τετυφλωμένον ἐκ τοῦ θυμοῦ καὶ σχεδὸν μανιώδη, οὐδόλως διέλαθεν αὐτὸν ὅτι θὰ προεδίδετο παραχρῆμα ἐκ τῆς ἐκπυρσοκροτήσεως. Ὅθεν ἐπάταξεν δὶς διὰ τοῦ κοντακίου τὴν κεφαλὴν τῆς νεάνιδος, ἥτις ἤγγιζε σχεδὸν τὴν ἰδικήν του.

Ἐκλονήθη ἡ Νάνσυ καὶ ἔπεσε, τυφλωθεῖσα ἐκ τοῦ ἀφθόνου αἵματος, τοῦ ἐκρεύσαντος ἐκ τοῦ μετώπου αὐτῆς. Ἀνεσηκώθη ὅμως μετὰ κόπου εἰς τὰ γόνατα, ἐξήγαγε τῶν κόλπων της λευκὸν μανδήλιον,—τὸ ὑπὸ τῆς Ῥόζας Μαιυλάη δοθὲν αὐτῇ,—καὶ συνάψασα τὰς χεῖρας, ὕψωσεν αὐτὸ εἰς τὸν οὐρανόν, ὅσον αἱ ἐκλείπουσαι δυνάμεις αὐτῆς ἐπέτρεπον καὶ ἐψέλλισε προσευχὴν ἐπικαλουμένη τὸ ἔλεος τοῦ Πλάστου.

Ἦτο ἀποτρόπαιον τὸ θέαμα. Ὁ δολοφόνος ἐβάδισε μὲ κλονούμενα βήματα πρὸς τὸν τοῖχον, καὶ θεὶς τὴν χεῖρα πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἥρπασεν ἓν ῥόπαλον καὶ ἀπετελείωσε τὸ θῦμά του.

Ἕπεται τὸ τέλος. **Π

ΓΡΑΜΜΑΤΟΚΙΒΩΤΙΟΝ

Κύριε διευθυντὰ τῆς *Ἑστίας*,

Ὁ κύων Ἀζώρ, περὶ οὗ ἐμνημονεύσατε ἐν τῷ *Δελτίῳ* (ἀριθ. 101) τοὺς χαριτωμένους στίχους τοῦ κ. Α. Ρ. Ῥαγκαβῆ, ἠδύνατο νὰ ἀξιωθῇ βιογραφίας, περιεργοτέρας ἴσως τινῶν ἐξ ἐκείνων αἵτινες ἐδημοσιεύθησαν ἢ πρόκειται νὰ δημοσιευθῶσιν ἐν Γενεύῃ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Εὐρώπης περί τινων ἐπισήμων ἀνδρῶν τῆς Ἑλλάδος. Δυστυχῶς δὲν ἔχω τὴν ἀπαιτουμένην πρὸς τοῦτο ἐπιτηδειότητα· ὅθεν ἀρκοῦμαι νὰ κοινοποιήσω δι' ὑμῶν εἰς τὸν μέλλοντα αὐτοῦ ἱστορικόν, ὅτι πολλὰ ἐγράφησαν ἐν Ἀθήναις εἰς τιμὴν τοῦ καλοῦ κἀγαθοῦ τούτου κυνὸς ποιήματα, ὧν τὸ κάλλιστον, κατ' ἐμέ, εἶνε τὸ τοῦ συντάκτου τῆς «Ἐφημερίδος» κ. Ι. Καμπούρογλου, τὸ ὁποῖον, καί τοι ἐδημοσιεύθη ἐν τῷ «Ἀττικῷ Ἡμερολογίῳ» τοῦ 1871, θέλουσι νομίζω εὐχαρίστως ἴδει οἱ ἀναγνῶσται ὑμῶν καὶ ἰδίως αἱ ἀναγνώστριαι ἀνατυπούμενον εἰς τὰς στήλας τῆς *Ἑστίας*.

Εἷς τῶν συνδρομητῶν σας.

Ἰδοὺ τὸ ποίημα :

Τίς λέγει πῶς ἀνάξιος εἶν' ὁ Ἀζὼρ ἐπαίνων,
ὁ ἁπαλόθριξ ὁ Ἀζώρ, ὁ γέρων εὐγενής ;
Γηράσκει θωπευόμενος καὶ τὴν οὐράν του σαίνων,
— ὡραῖος, ὡς αὐτός, κανείς.

Καὶ εὐτυχής! οὐδέποτε αἰσθάνεται φιλίαν,
εἰμὴ πρὸς μόνους τοὺς πιστῶς θωπεύοντας αὐτόν!
Δὲν θὰ γνωρίσῃ βέβαια ποτὲ τὴν ἀθυμίαν
ἀποτυχόντων ἐραστῶν.

Καὶ τὰ δεινὰ αἰσθήματος μὴ ἀνταμειβομένου
οὐδέποτε θὰ ὑποστῇ· μὲ δόσιν ἀρκετὴν
ῥωμαντισμοῦ, ποιήματος κακῶς στιχουργημένου
δὲν θὰ τὸν ἴδῃς ποιητήν.

Εἶναι τρυφὴ τῶν κυριῶν· λυποῦνται αὐταί, χαίρουν,
ἢ πάσχουν τι ἀόριστον, τίς οἶδε διὰ τί ;
Ἀμέσως τὸν πιστὸν Ἀζὼρ εἰς τὴν ἀγκάλην φέρουν.
Ὦ! τύχη ἐπιθυμητή!

Σιγᾷ εὐγλώττως ὁ Ἀζώρ, ὡς ἄγαλμα ἀρχαῖον.
Πόσοι τὸ δῶρον ἔχοντες θνητοὶ τῆς λαλιᾶς
χρῆσιν αὐτοῦ ποιοῦν αἰσχράν, φλυαριῶν ματαίων
πληροῦντες τόσας ἀγυιάς!

Δὲν βλέπει ἴσως ὄνειρα ὅταν βαθὺ κοιμᾶται.
Καλλίτερα· κατήντησε καὶ ἔξυπνοι πολλοὶ
νὰ βλέπουν ὄνειρα μωρά·—τοσοῦτον ἀπατᾶται,
πᾶς ὅστις ὀνειροπολεῖ.

Λοιπὸν αἰσθάνετ' ὁ Ἀζώρ· ἔχει ψυχὴν ἐπίσης
καὶ μᾶλλον διορατικὴν καὶ μᾶλλον ἰσχυρὰν
τῆς τοῦ ἀνθρώπου, ἐπειδὴ τὸν ὁδηγεῖ ἡ φύσις
ν' ἀρχῆται σαίνων τὴν οὐράν.

Τοιοῦτος εἶναι ὁ Ἀζὼρ ὁ ἁπαλόθριξ κύων.
Παρήγορος τῆς θλίψεως καὶ σύντροφος χαρᾶς,
τοῦ γέλωτος ῥιπίδιον, μανδήλιον δακρύων,
εὐγνώμων μέχρι τῆς οὐρᾶς.

Τοὺς στίχους τούτους δέχθητι, Ἀζώρ, καὶ μὴ γαυγίσῃς,
καί τοι στερούμενος λεπτῆς ἀνθρώπων ἀκοῆς.
Πολλὰ τῶν ζώων λογικὰ δὲν μ' ἐννοοῦν ἐπίσης,
— μ' ἓν θώπευμα σὺ μ' ἐννοεῖς.

ΔΑΝΕΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑ

Ἐν τῷ δικαστηρίῳ ὁ καύσων ἦν ἀφόρητος, ἔμελλε δὲ νὰ δικασθῇ κακοῦργος, ὅστις εἶχε μαχαιρώσει γυναῖκά τινα.

— Τὸν γνωρίζεις ; εἶπεν ὁ πρόεδρος τῇ παθούσῃ δακτυλοδεικτῶν τὸν κακοῦργον.

— Ἂν τὸν γνωρίζω ; . . . ῥῖγος μὲ καταλαμβάνει νὰ τὸν βλέπω.

— Εὐτυχὴς σύ ! εἶπεν ὁ πρόεδρος, σπογγίζων τὸν ἱδρῶτά του.

* * *

— Μαμά, τί πρᾶγμα εἶνε ἄγγελος ;

— Ἄγγελος, κόρη μου, εἶνε ἕνα παιδάκι μὲ πτερά.

— Μὰ λοιπόν. . . . ἡ *γκουβερνάντα* μου δὲν ἔχει πτερά· διατί ὁ μπαμπᾶς τῆς λέγει πάντοτε : ἄγγελέ μου ;

Γνῶμαι καὶ σκέψεις ἠθικαὶ τοῦ δουκὸς

ΔΕ-ΛΑ-ΡΟΣΦΟΥΚΩ

[Μετάφρασις Γ. Ζωχιοῦ.]

62.

Ἡ εἰλικρίνεια δικλίς τις εἶναι τῆς ἀνθρωπί-

Digitized by Google

νης καρδίας· ὀλίγοι ὅμως τοῦ προτερήματος αὐτοῦ μετέχουσιν, ἡ δὲ κοινῶς νομιζομένη εἰλικρίνεια σεσοφισμένη τις εἶναι ὑπόκρισις, χρησιμεύουσα πρὸς σαγηνείαν τῆς πίστεως τῶν ἄλλων.

63.

Ἡ πρὸς τὸ ψεῦδος ἀπέχθεια πολλάκις φιλοδοξία τις εἶναι ἀφανής· ἐπιζητεῖ δὲ ὁ ὑπ' αὐτῆς κατεχόμενος νὰ προσελκύσῃ, πρὸς πᾶσαν μὲν αὐτοῦ μαρτυρίαν, τὸ ἀξιόπιστον, πρὸς πάντα δὲ αὐτοῦ λόγον, σέβας θρησκευτικόν.

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

⁂ Οἱ τρόποι ἑκάστου εἶνε τὸ ἀλάνθαστον κάτοπτρον τῆς ἠθικῆς αὐτοῦ καταστάσεως.

⁂ Ὁ ἄνθρωπος ἀλγεῖ, διότι γεύεται τ' ἀποτελέσματα τῆς ἀτελοῦς αὐτοῦ φύσεως.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

〰 Παρ' ἡμῖν τοῖς Εὐρωπαίοις ἐάν τις ἀπατηθεὶς ἀγοράσῃ πρόστυχον πρᾶγμα ἀντὶ ὑπερόγκου τιμῆς, ἕνα μόνον τρόπον ἐκδικήσεως ἔχει, τουτέστι νὰ λυπηθῇ ἐνδομύχως καὶ οὐδέποτε τοῦ λοιποῦ νὰ πατήσῃ τὴν φλιὰν τοῦ καταστήματος τοῦ ἀγενοῦς ἐμπόρου. Ἀλλ' οἱ Ἀμερικανοὶ ὅμως μετ' ὀλιγωτέρας μεγαλοφροσύνης καὶ ψυχικῆς εὐσταθείας ὑπομένουσι τὰς τοιαύτας περιπετείας τῆς παλιντρόπου τύχης, ὡς ἀποδείκνυται ἐκ τοῦ ἑπομένου διηγήματος, ὅπερ ἐρανιζόμεθα παρ' ἀμερικανικῆς τινος ἐφημερίδος (New-York advertiser):

«Πρό τινων ἡμερῶν κατὰ τὴν ὁδὸν Broadway, τὴν κεντρικωτάτην πασῶν τῶν ὁδῶν τῆς Νέας Ὑόρκης, ἐφείλκυε τὴν προσοχὴν τῶν ἀνθρώπων μαῦρός τις ἔχων ἐπ' ὤμου ἀλεξίβροχον ἢ μᾶλλον τὸν σκελετὸν ἀλεξιβρόχου, ἐξ οὗ ἐκρέματο πινακίδιον μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης :

Ἀλεξίβροχον πρώτης ποιότητος ἐκ τοῦ ἐμπορικοῦ καταστήματος Ἰώνσονος μετὰ ἓξ ἡμερῶν χρῆσιν!

Φυσικὰ δὲ ὁ μαῦρος διέβαινε πρὸ τοῦ καταστήματος *Ἰώνσονος καὶ Σ^{ας}*, περὶ οὗ ἔλεγε τὸ πινακίδιον. Ὁ ἔμπορος σπεύσας ὅπου ἔδει, ἐφρόντισε περὶ τῆς συλλήψεως τοῦ μαύρου. Ἀλλ' ὅτε ἦλθεν εἰς τὸ γραφεῖον τῆς ἀστυνομίας εὗρέ τινα Σεϋμοὺρ καλούμενον ἐκ Σικάγου, ὅστις ἐδήλωσεν ὅτι αὐτὸς ἀνέθηκε τὴν ἐργασίαν ταύτην εἰς τὸν μαῦρον καὶ τούτου ἕνεκεν αὐτὸς εἶνε καὶ ὁ ὑπεύθυνος. Διηγήθη δὲ ὅτι εἶχεν ἀγοράσει τὸ *σῶμα τοῦ ἐγκλήματος* πρὸ ἑβδομάδος παρὰ τοῦ κ. Ἰώνσονος, ὅπερ ἤδη ἦτο ἐν τῇ καταστάσει ἐν ᾗ ὁ μαῦρος τὸ περιέφερε πρὸ τῶν ὀμμάτων τοῦ κοινοῦ. Καὶ εἶπε μὲν τὰ δίκαια παράπονά του εἰς τὸν ἔμπορον, ἀλλ' οὗτος οὐ μόνον δὲν τον ἀπεζημίωσεν, ἀλλὰ καὶ οὐδεμίαν συμπάθειαν ἐξεδήλωσε. Τότε δὲ καὶ αὐτὸς ἐπενόησε τὸν τρόπον τοῦτον τῆς ἐκδικήσεως, νομίζων ὅτι οὐδόλως διὰ τοῦτο παρηνόμει. Μετὰ τὴν δήλωσιν ταύτην ὁ μὲν μαῦρος ἀπελύθη ἐλεύθερος, ἡ δὲ δικαιοσύνη ἀπεφάνθη ὅτι ἐφ' ὅσον δὲν ἐτάραττε τὴν δημοσίαν τάξιν οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ ἐνοχλήσῃ τὸ παράπαν τὸν μαῦρον οὐδὲ νά τον ἐμποδίσῃ ἀπὸ τοῦ περιπάτου του. Καὶ ὁ μαῦρος ἐξηκολούθησε βαδίζων ἄνω καὶ κάτω ἐπὶ τοῦ πεζοδρομίου τοῦ πρὸ τοῦ καταστήματος *Ἰώνσονος καὶ Σ^{ας}* ἔχων ἐπ' ὤμου τὸν σκελετὸν τοῦ ἀλεξιβρόχου, τὸ ψηλαφητὸν τοῦτο δεῖγμα τῆς ἀπάτης τοῦ ἐμπόρου.

〰 Περίεργόν τι παρετηρήθη ἐν ταῖς ἀπογραφικαῖς σημειώσεσι ταῖς περιεχομέναις ἔν τινι ἐκθέσει τοῦ ἐπὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως ὑπουργοῦ τῆς Γαλλίας. Πρόκειται περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ὡρῶν καθ' ἃς ἐργάζεται ἡ νεότης. Κατὰ μέσον ὅρον οἱ μαθηταὶ τὸν μὲν χειμῶνα δαπανῶσιν εἰς τὸ σχολεῖον 15 ὥρας, ὧν 11 καὶ 25′ εἰς πραγματικὴν ἐργασίαν (παραδόσεις καὶ μελέτην), 3 δὲ ὥρας καὶ 35′ εἰς φαγητὸν καὶ ἀνάπαυσιν, τὸ δὲ θέρος 16 ὥρας. Πρόδηλον δὲ εἶνε ὅτι αἱ ἐργάσιμοι ὧραι εἶνε πάρα πολλαί, πλείονες μάλιστα τῶν εἰς τοὺς ἐργάτας ἐπιβαλλομένων. Ἐκ τούτου λαμβάνουσα ἀφορμὴν γαλλική τις ἐφημερὶς λέγει : «Πολλάκις γίνεται λόγος περὶ τῆς ἠθικῆς ἀνυψώσεως τοῦ ἔθνους, ἀλλὰ πρέπει νὰ μεριμνᾷ τις καὶ περὶ τῆς φυσικῆς. Ἐὰν ἡ ἀνάπτυξις τῶν σωματικῶν δυνάμεων ἐξησφαλίζετο διὰ συχνῶν πορειῶν καὶ ἄλλων ἀσκήσεων δὲν θὰ ἐβλέπομεν πλέον κατὰ τοὺς προβιβασμοὺς τῆς πολυτεχνικῆς τοῦ Σαὶν Σὺρ σχολῆς τοσούτους νέους ἀδυνάτους καὶ φθίνοντας.»

〰 Ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ πληθυσμοῦ ἑκάστου Κράτους, ἀναλογοῦσι κατ' ἄτομον ταχυδρομικαὶ ἀποστολαί : Ἀγγλίαν 33,4, Ἑλβετίαν 24,1, Γερμανίαν 16,6, Βέλγιον 13,1, Δανίαν 11,8, Αὐστρίαν 8,1, Σουηδίαν 6,7, Ἱσπανίαν 4,3, Πορτογαλίαν 3,0, Ἑλλάδα 2,0, Ῥωσσίαν 1,0, Ῥωμουνίαν 0,5. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπιστολῶν, ἐφημερίδων κλπ. τῶν μεταβιβασθεισῶν τῷ 1876 διὰ τῶν εὐρωπαϊκῶν ταχυδρομείων ἀνέρχεται περὶ τὰ 5 δισεκατομμύρια.

Εἷς Ἀναγνώστης.

ΜΙΑ ΣΥΜΒΟΥΛΗ ΚΑΘ' ΕΒΔΟΜΑΔΑ

Πασῶν τῶν τροφῶν ὁ τυρὸς εἶνε ἀζωτικώτατος, τουτέστι περιέχει πλεῖστον ἄζωτον. Διὸ καὶ δὲν πρέπει νὰ ποιώμεθα κατάχρησιν αὐτοῦ, διότι ἡ λέξις ἄζωτος σημαίνει «ἐπιβλαβὴς εἰς τὴν ζωήν.» Μάλιστα δὲ δὲν πρέπει νὰ τρώγωμεν τυρὸν ἀδιαφόρως οἵαν δήποτε ὥραν τῆς ἡμέρας.

Ἰδοὺ δὲ διὰ τίνος μεταφορικοῦ καὶ ζωηροῦ τρόπου ἐπίσημός τις ἰατρὸς ὥρισε τὴν ἐπὶ τοῦ στομάχου ἐπίδρασιν τοῦ τυροῦ :

«Ὁ τυρὸς ἐσθιόμενος τὴν μὲν πρωίαν εἶνε χρυσός, τὴν δὲ μεσημβρίαν ἄργυρος, τὴν δ' ἑσπέραν μόλυβδος.»

ΑΘΗΝΗΣΙ.—ΤΥΠΟΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ, ΟΔΟΣ ΠΑΤΗΣΙΩΝ, 11.

Digitized by Google

'Αριθ. 157 – Λεπτὰ εἴκοσι.

ΕΤΟΣ Γ'.

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Ἕκτος | Συνδρομὴ ἐτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 10. ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20.—Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶνε ἐτήσιαι—Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὁδὸς Σταδίου, 6. | 31 Δεκεμβρίου 1878

Σήμερον λήγει τὸ τρίτον ἔτος τῆς Ἑστίας. Ὅσοι τῶν κυρίων συνδρομητῶν ἐπιθυμοῦσι νὰ ἐξακολουθήσωσι λαμβάνοντες τὴν Ἑστίαν καὶ κατὰ τὸ τέταρτον ἔτος, παρακαλοῦνται ν' ἀποστείλωσι πρὸς τὴν διεύθυνσιν αὐτῆς, πρὸ τῆς 1 ἰανουαρίου 1879, τὸ τίμημα τῆς συνδρομῆς, ὅπως μὴ ἐπέλθῃ διακοπὴ τῆς ἀποστολῆς τοῦ φύλλου.

Τὸ Δελτίον δωρεῖται πρὸς τοὺς συνδρομητὰς τῆς Ἑστίας ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς πληρωμῆς τῆς συνδρομῆς.

Ἀναγκαζόμεθα νὰ πληρώσωμεν ἁπάσας τὰς στήλας τοῦ παρόντος φυλλαδίου διὰ τῆς μεταφράσεως τοῦ μυθιστορήματος τοῦ Δίκενς, ὅπως συμπεριληφθῇ αὕτη ὁλόκληρος ἐν τῷ ἀνὰ χεῖρας τόμῳ τῆς Ἑστίας, ἵνα οὕτως ἕκαστος τόμος περιέχῃ αὐτοτελῆ ἀναγνώσματα.

ΟΛΙΒΕΡ ΤΟΥΙΣΤ

Ἐκ τῶν τοῦ Καρόλου Δίκενς.

Συνέχεια· ἴδε σελ. 817.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΖ'

Φυγὴ τοῦ Σάικς.

Στυγερώτερον τούτου κακούργημα δὲν ἐτελέσθη βεβαίως πρὸ πολλοῦ ἐν τῇ μεγάλῃ πρωτευούσῃ. Ἐκ πασῶν δὲ τῶν φρικαλέων πράξεων, ὧν τὰ μιάσματα θὰ ἐμόλυνον τὸν καθαρὸν τῆς πρωΐας ἀέρα, αὕτη ἀναντιρρήτως ἦν ἡ μυσαρωτάτη καὶ ἀνανδροτάτη.

Ὁ ἥλιος ἀνατείλας ἐφώτισε τὸ δωμάτιον, ἐν ᾧ ἔκειτο ἡ δολοφονηθεῖσα γυνή· ἐφώτιζε δ' αὐτό, καί τοι πλείστας ὁ κακοῦργος κατέβαλε προσπαθείας, ἵνα παρακωλύσῃ τὰς ἀκτῖνάς του νὰ εἰσχωρήσωσιν· εἰσεχώρουν ὅμως καὶ ἔχεον ἄπλετον φῶς. Ἂν δὲ φρικῶδες ἦτο τὸ θέαμα ἐκεῖνο κατὰ τὸ λυκαυγές, ὁπόσῳ φρικωδέστερον καταφαίνεται νῦν ἐν μέσῳ τοσούτου φωτός!

Ὁ Σάικς δὲν ἐκινήθη ἐκ τῆς θέσεώς του, διότι ἐφοβεῖτο νὰ δραπετεύσῃ· τὸ θῦμά του ἐξέπεμψε θρηνώδη στεναγμὸν, καὶ ἐκίνησε τὴν μίαν χεῖρα. Τότε μετὰ λύσσης, ἣν ὁ φόβος ἐδιπλασίαζεν, ἐκτύπησεν αὐτὴν ἐπανειλημμένως. Πρὸς στιγμὴν ἐκάλυψε τὸ πτῶμα δι' ἑνὸς σκεπάσματος· ἀλλ' ἦτο φοβερώτερον νὰ φαντάζηται τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ θύματος στρεφομένους καὶ ἀτενίζοντας αὐτὸν, ἢ ὑψουμένους πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐπικαλουμένους τὴν τιμωρὸν νέμεσιν. Ἀπέσυρε λοιπὸν τὸ σκέπασμα· τὸ πτῶμα ἔκειτο ἐκτάδην ἐκεῖ ἐν μέσῳ λίμνης αἵματος.

Ἀνάψας πῦρ ἐν τῇ ἑστίᾳ ἔρριψεν ἐν αὐτῷ τὸ ῥόπαλον. Εἰς τὸ ἄκρον αὐτοῦ ἔμενον προσκεκολλημέναι τρίχες γυναικεῖαι, αἵτινες φλεχθεῖσαι ἔσιζον καὶ ἀνέπεμψαν σπινθῆράς τινας, ἃς ταχέως τὸ ῥεῦμα τοῦ ἀέρος ἀνύψωσεν εἰς τὴν καπνοδόχην. Καὶ μόνον τοῦτο ἤρκει νὰ κατατρομάξῃ αὐτὸν, καίπερ ἀπεσκληρυμένον ἐν τῇ κακουργίᾳ. Ἐξηκολούθει ἐν τούτοις νὰ κρατῇ τὸ ῥόπαλον, μέχρις οὗ τὸ πῦρ κατέταμεν αὐτὸ εἰς πολλὰ τεμάχια, ἅτινα συναθροίσας ὤθησεν ὅπου ἦσαν πλείονες ἄνθρακες διὰ νἀποτεφρωθῶσι τάχιστα. Τούτου δὲ γενομένου ἔνιψε τὰς χεῖρας καὶ ἐκαθάρισε τὰ ἐνδύματά του· ἀλλ' ὑπῆρχον κηλῖδες, ἃς δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐξαλείψῃ· ἠναγκάσθη λοιπὸν νὰ κόψῃ τὰ κεκηλιδωμένα μέρη τῶν ἐνδυμάτων του καὶ ἔρριψε τὰ τεμάχια εἰς τὸ πῦρ. Ὅλον τὸ δωμάτιον ἦν βεβαμμένον αἵματι. Καὶ αὐτοὶ οἱ πόδες τοῦ κυνὸς ἦσαν αἱματόφυρτοι.

Ἐξῆλθε παρακολουθούμενος ὑπὸ τοῦ κυνὸς καὶ ἔκλεισε διὰ διπλῆς περιστροφῆς τῆς κλειδὸς τὴν θύραν· διῆλθε πολλὰς ὁδοὺς, ἀλλὰ βαδίζων ἀσκόπως καὶ μὴ εἰδὼς ποῦ ἐπορεύετο. Μετὰ πολύωρον πλάνην εὑρέθη ἐκτὸς τοῦ Λονδίνου, ἐν τοῖς ἀγροῖς τοῦ Νὸρθ-Ἔντ, καὶ κατεκλίθη πλησίον φραγμοῦ τινος. Ἐκοιμήθη ὀλίγον, ἀλλὰ μετὰ μικρὸν ἠγέρθη καὶ ἐξηκολούθησε τὸν δρόμον του, λαβὼν ἀντίθετον διεύθυνσιν, καὶ τραπεὶς τὴν εἰς Λονδῖνον ἄγουσαν· ἀλλὰ καὶ πάλιν ἐπανέκαμψεν, ἐπλανήθη ἀνὰ τοὺς ἀγροὺς, ὁτὲ μὲν κατακλινόμενος, ὁτὲ δ' ἐγειρόμενος καὶ ἐξακολουθῶν τὸν δρόμον του.

Ὑπὸ τῆς αὐτῆς ἀβεβαιότητος καὶ ἀμηχανίας περὶ τοῦ πρακτέου κατεχόμενος, ἥτις καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν ἐβασάνιζεν αὐτὸν, ἔλαβε τὴν νύκτα τὴν εἰς Λονδῖνον ἄγουσαν. Ἡ ὁδὸς διήρχετο διὰ τοῦ ταχυδρομικοῦ σταθμοῦ, πρὸ τῆς θύρας δὲ τούτου εἶδεν ἱσταμένην τὴν ταχυδρομικὴν ἅμαξαν.

Ὁ ταχυδρόμος ἵστατο πρὸ τῆς θύρας, ἀναμένων τὸν ταχυδρομικὸν σάκκον· μετ' ὀλίγον προσῆλθέ τις, φέρων στολὴν ἀγροφύλακος, εἰς ὃν παρέδωκε καλάθιόν τι.

«Τί νέα ἀπὸ τὴν πολιτεία, Βενιαμεὶν; ἠρώτησεν ὁ ἀγροφύλαξ, παρατηρῶν μετὰ θαυμασμοῦ τοὺς ἵππους τῆς ἁμάξης.

— Τίποτε δὲν εἰξεύρω, ἀπεκρίνατο ὁ ἕτερος, φορῶν τὰς χειρίδας του. Τὰ γεννήματα εἶναι κομμάτι ὑψωμένα. Ἤκουσα ἀκόμη νὰ λένε δι' ἕνα φόνο, 'ποῦ ἔγινε κατὰ τὸ Σπιταλφίηλντ, ἀλλὰ δέν το πιστεύω.

Digitized by Google

—Ὄχι, εἶναι ἀληθέστατον, εἶπεν εἷς ἐπιβάτης, προκύψας τὴν κεφαλήν· ἦτο τρομερὰ δολοφονία.

— Ὁ σκοτωμένος εἶναι ἄνδρας ἢ γυναῖκα; ἠρώτησεν ὁ ταχυδρόμος χαιρετίσας.

— Εἶναι μία νέα, ἀπεκρίνατο ὁ ὁδοιπόρος· ὑποθέτουν μάλιστα, πῶς...

— Ἔλα, ἔλα, Βενιαμείν! κάμε 'γρήγορα! ἀνεφώνησεν ὁ ἡνίοχος μετ' ἀνυπομονησίας.

— Τί διάβολο, ἀκόμα νὰ τελειώσουν αὐτὰ τὰ χαρτία, εἶπεν ὁ ταχυδρόμος· τί; κοιμᾶσθε αὐτοῦ μέσα; ἐλάτε 'γρήγορα!

— Ἀμέσως, εἶπεν ὁ ταχυδρομικὸς ἐπιστάτης κομίζων τοὺς φακέλλους.

— Ἀμέσως! ὑπετονθόρυσεν ὁ ταχυδρόμος· δηλαδὴ ὕστερα ἀπὸ ἕνα αἰῶνα. Ἔλα· δόσετέ μέ τα 'γρήγορα... Ἐμπρὸς ἄμαξᾶ.»

Ἐσάλπισε τὸ κέρας του καὶ ἡ ἄμαξα ἀνεχώρησεν.

Ὁ Σάικς ἔμεινεν ἀκίνητος ἐν τῇ ὁδῷ, καὶ ἤκουσε κατὰ τὸ φαινόμενον μετ' ἀδιαφορίας τὰ λεχθέντα, ἓν μόνον σκεπτόμενος κυρίως, ποῦ νὰ ὑπάγῃ. Τέλος, ἐπέστρεψε καὶ πάλιν ἐπὶ τὰ ἴχνη του, τραπεὶς τὴν ἄγουσαν ἀπὸ τοῦ Σπιταλφίηλντ εἰς Σαὶντ-Ὄλμπανς (Saint-Albans). Ἀλλ' ὅτε, καταλιπὼν ὄπισθέν του τὸ Λονδῖνον, εὑρέθη ἐν τῷ σκότει ἐν τῇ ἐρήμῳ ὁδῷ, αἴσθημα φόβου καὶ τρόμου κατέλαβεν αὐτόν. Πάντα τὰ ἀντικείμενα παρίσταντο εἰς τὴν τεταραγμένην φαντασίαν του φοβερὰ καὶ ἀπαίσια· ἀλλὰ πάντων τρομερώτατον καὶ φρικωδέστατον ἦν τὸ φάσμα τῆς νεκρᾶς νέας, ὅπερ ἐνόμιζεν ὁ κακοῦργος ὅτι κατὰ πόδας ἠκολούθει αὐτόν. Διέκρινεν ἐν τῇ σκοτίᾳ τὴν μορφὴν αὐτοῦ, προχωροῦντος στυγνοῦ καὶ ἀπειλητικοῦ· ἤκουε τὸν θροῦν τῆς ἐσθῆτος τοῦ θύματός του, καὶ ὁσάκις ἔπνεεν ὁ ἄνεμος ἐνόμιζεν ὅτι ἐκόμιζεν εἰς τὰ ὦτά του τὴν τελευταίαν πνιγηρὰν κραυγὴν αὐτοῦ.

Ἐνίοτε ἐστρέφετο, κατεχόμενος ὑπὸ τοῦ θάρρους τοῦ ἀπελπισμοῦ, ἵνα διὰ τῆς βίας τὸ ἀπομακρύνῃ. Ἀλλ' αἱ τρίχες αὐτοῦ ἔφριττον καὶ τὸ αἷμά του ἐπάγωνε, διότι τῷ ἐφαίνετο ὅτι ἵστατο ἀκίνητον, προσηλοῦν ἐπ' αὐτοῦ τάλαμπῆ καὶ παγερὰ βλέμματά του. Ἔπεσεν ὕπτιος καὶ τὸ φάσμα πάλιν ἐστάθη πλησίον τῆς κεφαλῆς του.

Ἂς μὴ τολμήσῃ τις νὰ εἴπῃ ὅτι οἱ δολοφόνοι ὑπεκφεύγουσι τὴν δικαιοσύνην. Μία μόνον στιγμὴ τοιούτων παροξυσμῶν, τοιούτων βασάνων ἀντιστοιχεῖ πρὸς μυρίους θανάτους.

Ἔν τινι ἀγρῷ πλησίον τῆς ὁδοῦ ὑπῆρχεν ἓν παράπηγμα, εἰς ὃ κατέφυγεν ἵνα διανυκτερεύσῃ. Πρὸ τῆς θύρας αὐτοῦ ἐφύοντο τρεῖς ὑψηλαὶ αἴγειροι, ὧν οἱ κλάδοι ἐσύριττον ἀπαισίως, σειόμενοι ὑπὸ τοῦ ἀνέμου. Ὁ δολοφόνος μὴ ἀντέχων πλέον, ἀπεφάσισε νὰ κοιμηθῇ ἐκεῖ. Ἐξηπλώθη εἰς μίαν γωνίαν... ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ ἡσυχάσῃ.

Ὀπτασίαι φρικώδεις κατεδίωκον αὐτόν, καὶ ἤνοιγεν ἔντρομος τὰ καταπεπονημένα ὑπὸ τῆς ἀγρυπνίας βλέφαρά του. Ἔβλεπε καθ' ὕπνους, ἀτενίζοντας αὐτὸν καταχθονίως, τοὺς δύο ἐκείνους πυρίνους ὀφθαλμοὺς τοῦ πτώματος. Ἔβλεπεν αὐτοὺς πανταχοῦ, ὅπου καὶ ἂν ἔστρεφε τὸ πρόσωπον, ὡσεὶ τεραστίως ἐπολλαπλασιάζοντο.

Τῆς φρικτῆς ἐκείνης ἀγωνίας ἀπέσπασαν αὐτὸν ἀσυνήθης ταραχή, καὶ ἀπομεμακρυσμέναι κραυγαὶ ἀνθρώπων ἐπικαλουμένων βοήθειαν. Ἡ βοὴ ἀνθρωπίνων φωνῶν ἐν τῷ ἐρημικῷ ἐκείνῳ τόπῳ ἀνεκούφισεν οὐκ ὀλίγον αὐτόν, καίπερ δὲ προσωπικὸν διατρέχων κίνδυνον ἀνεκτήσατο θάρρος καὶ δυνάμεις, καὶ ἐξώρμησε τοῦ παραπήγματος.

Ὁ οὐρανὸς ἐφαίνετο πυρίφλεκτος ὅλος· δῖναι φλογῶν, ἐξ ὧν ἐξεπέμπετο βροχὴ σπινθήρων, ἀνήρχοντο εἰς τὰ ὕψη, φωτίζουσαι μεγάλην ἔκτασιν. Αἱ φωναὶ ἐπετείνοντο καθ' ὅσον βαθμηδὸν ηὔξανε τὸ προσερχόμενον πλῆθος καὶ διεκρίνοντο εὐκρινῶς αἱ λέξεις «Φωτιά, φωτιά!» συγχεόμεναι μετὰ τοῦ ἤχου τῶν κωδώνων καὶ τοῦ κρότου τῶν καταπιπτουσῶν δοκῶν καὶ στεγῶν.

Εἰς τὸν δολοφόνον ἐφάνη ὅτι νέα ζωὴ ἐχύθη εἰς τὰς φλέβας του καὶ κύψας τὴν κεφαλὴν ἔδραμεν εἰς τὸ μέρος τῆς πυρκαϊᾶς, διελθὼν μετὰ τάχους διὰ μέσου ἀκανθῶν καὶ τριβόλων, φραγμῶν καὶ ῥευμάτων. Ὁ κύων ἠκολούθει αὐτὸν ὑλακτῶν.

Ἔφθασεν εἰς τὸ μέρος τοῦ δυστυχήματος, καὶ εὑρέθη μεταξὺ πλήθους ἀνθρώπων ἡμιγύμνων, τρεχόντων τῇδε κἀκεῖσε. Αἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδία ἐκραύγαζον περιδεῆ, οἱ ἄνδρες ἐνεθάρρυνον ἀλλήλους διὰ θορυβωδῶν ἐπιφωνήσεων καὶ εἰς τοὺς παραχόρδους ἐκείνους ἤχους προσετίθεντο ὁ κρότος τῶν ἀντλιῶν καὶ ὁ συριγμὸς τοῦ ἐπὶ τῶν φλεγόντων ξύλων ῥιπτομένου ὕδατος. Ὁ δολοφόνος ἥνωσε τὰς κραυγὰς αὐτοῦ μὲ τὰς τῶν ἄλλων καὶ ἐπιλαθόμενος τῆς θέσεώς του, ὥρμησεν ἐκεῖ, ὅπου μείζων ὁ κίνδυνος.

Διῆλθε τὴν νύκτα ἅπασαν ὁτὲ μὲν βοηθῶν εἰς τὸν χειρισμὸν τῶν ἀντλιῶν, ὁτὲ δὲ τρέχων εἰς τὰς πυρπολουμένας οἰκίας· ἀνήρχετο εἰς κλίμακας, ἀνερριχᾶτο εἰς τὰς κορυφὰς στεγῶν, ἐβάδιζεν ἐν μέσῳ καπνοῦ καὶ φλογῶν ἐπὶ δαπέδων ἡμιφλέκτων καὶ σαλευομένων μηδαμῶς προσέχων εἰς τὰς ἐπικινδύνους πτώσεις κεράμων, λίθων, δοκῶν. Εὑρίσκετο πανταχοῦ, ἄτρωτος πάντοτε μένων, μήτε ἐγκαυμά τι, μήτε μώλωπα, μηδ' ἀμυχὴν παθών. Ὅτε ἐπῆλθεν ἡ ἠὼς ἡ πυρκαϊὰ ἐσβέσθη, καὶ ἀπέμειναν μόνον καπνίζοντα ἐρείπια.

Παρελθούσης ὅμως τῆς πυρετώδους ἐκείνης ἐξάψεως, ἡ φοβερὰ συνείδησις τοῦ ἐγκλήματός του ἐπανῆλθεν αὖθις εἰς τὸν νοῦν τοῦ δολοφόνου μετὰ μείζονος ἐντάσεως. Ἐκύτταζεν ἀνησύχως

Digitized by Google

περὶ αὐτόν, διότι τῷ ἐφαίνετο ὅπου συνωμίλουν καθ' ὁμίλους ἄνθρωποι, ὅτι περὶ αὐτοῦ ἦν ὁ λόγος. Ἐποίησεν ἐν σπουδῇ σημεῖόν τι εἰς τὸν κύνα του, καὶ ἀπεμακρύνθησαν λαθραίως τοῦ τόπου ἐκείνου. Ἄνθρωποί τινες καθήμενοι πλησίον μιᾶς ἀντλίας, ἰδόντες αὐτὸν τὸν προσεκάλεσαν, ἵνα παρακαθήσας πίῃ ἀναψυκτικόν τι ποτόν· ἔφαγε μετ' αὐτῶν ὀλίγον ἄρτον καὶ κρέας, ἐν ᾧ δ' ἔπινε ποτήριον ζύθου ἤκουσε τοὺς ἐκ Λονδίνου πυροσβέστας ὁμιλοῦντας περὶ τοῦ φόνου. «Φαίνεται, εἶπεν εἷς τούτων, πῶς τὤστριψε κατὰ τὸ Μπέρμιγκαμ· ἀλλὰ 'γρήγορα θά τον πιάσουν· ἡ ἀστυνομία 'πῆρε τὸ κατόπιν του, καὶ ἴσα μὲ αὔριον τὸ βράδυ θά τον κυνηγοῦν εἰς ὅλον τὸ βασίλειον.»

Ὁ Σάικς ταῦτ' ἀκούσας ἐσηκώθη καὶ ἔφυγεν ἐν βίᾳ, ἐβάδισε δὲ μέχρις οὗ κατέπεσεν ἐκ τοῦ κόπου· τότε κατεκλίθη παρὰ τὸ χεῖλος ἑνὸς ῥεύματος καὶ ἐκοιμήθη ἐπὶ πολὺ ὕπνον βαρὺν καὶ τεταραγμένον. Ἐγερθεὶς ἐξηκολούθησε πλανώμενος, ἀμφιρρεπὴς καὶ ἀναποφάσιστος καὶ μετὰ τρόμου συλλογιζόμενος πῶς θὰ διέλθῃ τὴν νύκτα κατάμονος.

Αἴφνης ἐπῆλθεν αὐτῷ ἰδέα ἀπογνώσεως· νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Λονδῖνον.

«Ἐκεῖ τοὐλάχιστον, ἐσκέφθη, θὰ ἔχω κανένα ὁποῦ νὰ ὁμιλῶ, ὅ τι καὶ ἂν συμβῇ· εἶναι καλὸν μέρος διὰ νὰ κρυφθῶ τώρα ὁποῦ τρέχουν καὶ μὲ γυρεύουν ἔξω. Δὲν ἠμπορῶ νὰ μείνω μίαν ἢ δύο ἑβδομάδας, καὶ νὰ βιάσω τὸν Φέιγγιν νά μου δώσῃ τὰ ἔξοδα νὰ τραβήξω κατὰ τὴν Γαλλίαν; Ὁ διάβολος νά με πάρῃ, πρέπει νὰ κάμω αὐτὴν τὴν ἀπόφασιν.»

Ἀκολουθῶν λοιπὸν τὰς μᾶλλον ἀποκέντρους ὁδοὺς ἐπέστρεφεν εἰς Λονδῖνον, σκοπῶν ἅμα ἐπελθούσης τῆς νυκτὸς νὰ μεταβῇ εἰς τὴν κατοικίαν τοῦ Φέιγγιν. Ἐπειδὴ ὅμως δυνατὸν ἦτο νὰ προδοθῇ ἕνεκα τοῦ παρακολουθοῦντος αὐτὸν κυνός, ἀπεφάσισε νά τον πνίξῃ. Λαβὼν δὲ βαρὺν λίθον, ἔδεσεν αὐτὸν ἐν τῷ μανδηλίῳ του. Πλησίον ἔρρεε μικρὸν ποτάμιον· ἐκάλεσε τὸν κύνα, ἀλλ' οὗτος φοβηθεὶς τὰ βλοσυρὰ τοῦ κυρίου του βλέμματα ἐτράπη ὁρμεμφύτως εἰς φυγήν. Ἐπὶ ματαίῳ προσεκάλεσεν ἐπανειλημμένως αὐτόν· ἰδὼν ὅτι δὲν ἐπέστρεφεν, ἀπεφάσισε νὰ ἐξακολουθήσῃ μόνος τὸν δρόμον του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΗ'

Συνέντευξις τοῦ Μὼνξ μετὰ τοῦ κυρίου Μπράουνλω.

Ἐπλησίαζε νὰ ἐπέλθῃ νύξ, ὅτε ὁ κύριος Μπράουνλω κατῆλθε μεθ' ἑτέρων δύο ῥωμαλέων ἀνδρῶν ἔκ τινος ἀγοραίου ὀχήματος σταθέντος πρὸ τῆς θύρας τῆς οἰκίας του. Οἱ συνοδεύοντες αὐτόν, ὑπείκοντες εἰς ἓν νεῦμά του, ἐξήγαγον ἕτερον ἐπιβάτην ἐκ τῆς ἁμάξης καὶ εἰσήγαγον αὐτὸν διὰ τῆς βίας εἰς τὴν οἰκίαν. Ἦν δ' οὗτος ὁ Μὼνξ.

Ὁ Μπράουνλω προπορευθείς, εἰσήγαγεν αὐτοὺς ἐν σιγῇ εἰς ἐνδότερόν τι δωμάτιον τῆς οἰκίας. Πρὸ τῆς θύρας ὅμως τοῦ δωματίου σταθεὶς ὁ Μὼνξ ἠρνεῖτο νὰ εἰσέλθῃ, ἀμφότεροι δὲ οἱ θεράποντες τοῦ κυρίου Μπράουνλω, ἐκύτταξαν αὐτὸν ἐρωτῶντες διὰ τοῦ βλέμματος περὶ τοῦ πρακτέου.

«Εἰξεύρει εἰς τί ἐκτίθεται ἀρνούμενος, εἶπεν ὁ κύριος Μπράουνλω· ἂν ἐξακολουθήσῃ ἐπιμένων, ἐξαγάγετε αὐτὸν τῆς οἰκίας, φωνάξατε τὴν ἀστυνομίαν καὶ ἐπ' ὀνόματί μου καταγγείλατέ τον, ὡς πλαστογράφον.

— Πῶς τολμᾶτε νὰ μ' ἀποκαλῆτε οὕτως; ἠρώτησεν ὁ Μὼνξ.

— Καὶ σεῖς, νέε, πῶς τολμᾶτε νά με ἐξαναγκάζητε νά σας καταγγείλω; ἀπεκρίνατο ὁ κύριος Μπράουνλω, ἰδὼν αὐτὸν ἀσκαρδαμυκτί. Θὰ παρεφρονήσατε, ἂν ζητεῖτε νὰ ἐξέλθητε ἐντεῦθεν. Ἀφήσατέ τον. Ἠμπορεῖτε τώρα νὰ ἀπέλθητε, ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς ἔχομεν τὸ δικαίωμα νά σας ἀκολουθήσωμεν. Σᾶς λέγω δὲ ὅτι μόλις πατήσητε τὸν πόδα εἰς τὴν ὁδὸν καὶ θά σας συλλάβωσι, κατηγορούμενον ἐπὶ δόλῳ καὶ κλοπῇ· ἡ ἀπόφασίς μου εἶναι ἀμετάτρεπτος.

— Ἐν τίνι δικαιώματι μὲ συνελάβετε ἐπὶ τῆς ὁδοῦ καὶ μ' ἐφέρατε ἐδῶ διὰ μέσου αὐτῶν τῶν παληανθρώπων;

— Ἐν τῷ δικαιώματί μου, ἀπεκρίνατο ὁ Μπράουνλω. Ἀναλαμβάνω πᾶσαν τὴν εὐθύνην τῆς πράξεως· ἂν ἔχετε παράπονον ὅτι ἐστερήθητε τῆς ἐλευθερίας σας, ἀποτάθητε εἰς τὴν δικαιοσύνην·—ἠδύνασθε νὰ φύγητε καθ' ὁδόν, ἀλλ' ἐκρίνατε συνετώτερον νὰ καθήσητε ἥσυχος·—ἀλλὰ καὶ ἐγὼ θὰ προσφύγω εἰς τὴν δικαιοσύνην· ἂν μ' ἐξαναγκάσητε εἰς τοῦτο, μὴ ἀναμένητέ τι ἐκ τῆς ἐπιεικείας μου.»

Ὁ Μὼνξ προφανῶς εὑρίσκετο ἐν μεγάλῃ ἀμηχανίᾳ. Ἵστατο ἀμφιρρεπής. . .

«Σπεύσατε νἀποφασίσητέ τι ὁριστικῶς, εἶπεν ὁ κύριος Μπράουνλω ἡσύχως καὶ εὐσταθῶς. Ἂν προτιμᾶτε νά σας καταγγείλω ἐνώπιον τῆς δικαιοσύνης, καὶ νὰ ἐπισύρω καθ' ὑμῶν τιμωρίαν φρικώδη, ἀφ' ἧς ὅμως δὲν θὰ δύναμαι νά σας ἀπαλλάξω, ἐξέλθετε.»

Ὁ Μὼνξ ἐψέλλισεν ἀσυναρτήτους τινὰς λέξεις καὶ ἔστη καὶ αὖθις ἀμηχανῶν ἐπί τινας στιγμάς. Ἀλλὰ μετὰ νέαν παρακέλευσιν τοῦ Μπράουνλω εἰσῆλθεν εἰς τὸ δωμάτιον καὶ ἐκάθησεν εἰς τὴν ὑποδειχθεῖσαν καθέδραν. Ὁ Μπράουνλω παρήγγειλεν εἰς ἀμφοτέρους τοὺς θεράποντας νὰ κλειδώσωσι τὴν θύραν καὶ νὰ περιμένωσιν ἐκεῖ, μέχρις οὗ σημάνῃ τὸν κώδωνα ἵνα τοὺς προσκαλέσῃ.

«Ὡραία συμπεριφορά, εἶπεν ὁ Μὼνξ, ἀφελὼν τὸν πῖλον καὶ τὸν μανδύαν του· τοιαύτην ἔπρεπε νὰ ἀναμένω ἀπὸ παλαιὸν φίλον τοῦ πατρός μου!

Digitized by Google

— Νέε μου, ἴσα ἴσα διότι ἤμην παλαιὸς φίλος τοῦ πατρός σας, ἀπεκρίνατο ὁ κύριος Μπράουνλω· διότι ἅπασαι αἱ ἐλπίδες τῶν εὐδαιμόνων χρόνων τῆς νεότητός μου ἐπανεπαύοντο ἐπ' αὐτοῦ καὶ ἐπὶ τῆς ἀδελφῆς του, τοῦ θελκτικοῦ ἐκείνου πλάσματος, ὅπερ ὁ Θεὸς ἀνεκάλεσε παρ' αὐτῷ ἐν νεαρᾷ ἡλικίᾳ, καὶ ὅπερ κατέλιπέ με ἐδῶ μόνον καὶ ἔρημον· διότι μετ' ἐμοῦ γονυκλινὴς ἐδεήθη παρὰ τὴν νεκρικὴν κλίνην τῆς προσφιλοῦς ἀδελφῆς του, τὴν ἡμέραν καθ' ἣν εἶχεν ὁρισθῆ ὁ γάμος ἡμῶν... ἀλλ' ὁ Θεὸς ἄλλως ηὐδόκησε... διότι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἡ ἀλγοῦσα καρδία μου συνεδέθη μετὰ τῆς ἰδικῆς του μέχρι τοῦ θανάτου του, ἂν καὶ πολλὰ διέπραξε σφάλματα καὶ εἰς πολλὰς ὑπέπεσε πλάνας· διότι αἱ παλαιαὶ αὗται ἀναμνήσεις πληροῦσιν εἰσέτι τὴν ψυχήν μου καὶ μόνη ἡ ὄψις σας ἀναζωπυρεῖ αὐτάς· διὰ πάντα ταῦτα εἶμὶ διατεθειμένος νὰ φεισθῶ ὑμῶν τώρα, ναί, Ἐδουάρδε Λήφορντ, καὶ τώρα ἀκόμη, καὶ νὰ ἐρυθριῶ βλέπων ὑμᾶς ἀνάξιον τοῦ ὀνόματός του.

— Τὸ ὄνομα δὲν ἔχει καμμίαν σχέσιν, εἶπεν ὁ Μώνξ σφόδρα ἐκπλαγεὶς ἐκ τῆς συγκινήσεως τοῦ γέροντος. Τί με μέλει διὰ τὸ ὄνομα;

— Σᾶς δὲν σας μέλει, τὸ εἰξεύρω, ἀπεκρίνατο ὁ κ. Μπράουνλω· ἀλλ' ἦτο τὸ ὄνομα καὶ ἐκείνης, καίτοι δὲ παρῆλθε μακρὸν χρόνου διάστημα, ὅμως συγκινεῖται ἔτι καὶ αἱμάσσει ἡ καρδία μου, ὅταν ἀκούω αὐτὸ προφερόμενον, καὶ ἀπὸ ξένα ἀκόμη χείλη. Μεγάλως δ' εὐχαριστήθην διότι ἠλλάξατε αὐτό.

— Ὅλα αὐτὰ εἶναι καλὰ καὶ ἅγια, εἶπε μετὰ μακρὰν σιγὴν ὁ Μώνξ, ὅστις διὰ χειρονομιῶν καὶ ἀτάκτων κινήσεων προέδιδε τὴν ὀργὴν καὶ τὴν ἀνυπομονησίαν του, ἐν ᾧ κύριος Μπράουνλω ἀπέκρυψε διὰ τῶν χειρῶν τὸ πρόσωπον. Τί με θέλετε ὅμως;

— Ἔχετε ἕνα ἀδελφόν, εἶπεν ὁ κ. Μπράουνλω καταστείλας τὴν συγκίνησίν του, ἕνα ἀδελφὸν τοῦ ὁποίου σᾶς εἶπα κρυφὰ εἰς τὸ οὖς τὸ ὄνομα καθ' ὁδὸν ὅτε σᾶς ἠκολούθουν, ὅπερ καὶ μόνον ἤρκεσε νά σας πείσῃ νά με ἀκολουθήσητε ἕως ἐδῶ, μετ' ἐκπλήξεως καὶ τρόμου.

— Δὲν ἔχω κανένα ἀδελφόν, ἀπεκρίνατο ὁ Μώνξ. Εἰξεύρετε κάλλιστα ὅτι ἤμην μονογενὴς υἱός. Τί λοιπὸν κάθησθε καὶ λέγετε;

— Ἀκούσατε τί θά σας εἴπω, ὑπέλαβεν ὁ κ. Μπράουνλω, καὶ θἀλλάξητε τρόπον ὁμιλίας. Εἰξεύρω κάλλιστα ὅτι εἶσθε ὁ μόνος καὶ ἄθλιος καρπὸς ὀλεθρίου γάμου, ὃν ἕνεκεν οἰκογενειακῆς ὑπερηφανείας καὶ καταπτύστου φιλοδοξίας ἠνάγκασαν τὸν πατέρα σας νὰ συνδέσῃ, νεώτατον ἔτι.

— Δὲν μοῦ χρειάζονται τὰ κοσμητικά σας ἐπίθετα, εἶπεν ὁ Μώνξ σαρδώνιον γελάσας. Ἀναγνωρίζετε τὸ πρᾶγμα καὶ τοῦτο μοὶ ἀρκεῖ.

— Ναί, ἀλλ' εἰξεύρω ἐπίσης, ἐξηκολούθησεν ὁ πρεσβύτης, τὰς δυστυχίας, τὰς βασάνους, τὰς ἀγωνίας, ἅστινας ὑπέστησαν ἀμφότεροι οἱ γονεῖς σας· εἰξεύρω πόσον ἐβάρυνεν αὐτοὺς ὁ δεσμὸς τοῦ γάμου καὶ πόσον ἐδηλητηρίασε τὴν εὐτυχίαν τοῦ βίου των. Εἰξεύρω πῶς τὴν ψυχρὰν φιλοφροσύνην ἐπηκολούθησαν ἔριδες, πῶς τὴν ἀδιαφορίαν διεδέχθη ἡ ἀποστροφή, τὴν ἀποστροφὴν τὸ μῖσος καὶ μετὰ ταῦτα ἡ ἀπόγνωσις. Πῶς κατόπιν ἐχωρίσθησαν, καὶ ἀδυνάτου ὄντος τοῦ διαζυγίου, ἀπεφάσισαν μακρὰν ἀλλήλων νὰ λησμονήσωσι τὰς προτέρας βασάνους των. Ἡ μήτηρ σας κατώρθωσε μετὰ μικρὸν νὰ λησμονήσῃ τὰ πάντα· ἀλλ' ὁ πατήρ σας δὲν το κατώρθωσε.

— Τέλος ἐχωρίσθησαν, ὑπέλαβεν ὁ Μώνξ· λοιπὸν τί ἄλλο;

— Ὀλίγον χρόνον μετὰ τὸν χωρισμόν των, εἶπεν ὁ κύριος Μπράουνλω, ἡ μήτηρ σας ἐλησμόνησε τὸν κατὰ δέκα ἔτη νεώτερον αὐτῆς πατέρα σας, διασκεδάζουσα ἐν τῇ ἠπειρωτικῇ Εὐρώπῃ· ἀλλ' οὗτος, οὗ τὸ μέλλον κατεστράφη, μείνας ἐν Ἀγγλίᾳ, συνέδεσε νέας γνωριμίας. Ἐλπίζω ὅτι ἡ λεπτομέρεια αὕτη τοὐλάχιστον δὲν εἶναι ἄγνωστος εἰς ὑμᾶς;

— Ὄχι, ἀπεκρίνατο ὁ Μώνξ ἀποστρέψας τὴν κεφαλὴν καὶ κτυπήσας ὀργίλως διὰ τοῦ ποδὸς τὸ δάπεδον, ὡς ἄνθρωπος ἀπόφασιν ἔχων τὰ πάντα νἀρνηθῇ· ὄχι, τίποτε δὲν γνωρίζω.

— Ὁ τόνος τῆς φωνῆς σας καὶ ἡ διαγωγή σας ἐν γένει, εἶπεν ὁ κ. Μπράουνλω, μὲ βεβαιοῦσιν ὅτι οὐδέποτε ἐλησμονήσατε αὐτόν, ἀλλ' ὅτι μάλιστα ἡ ἀνάμνησίς του σᾶς παροργίζει. Σᾶς ὁμιλῶ περὶ γεγονότων συμβάντων πρὸ δεκαπενταετίας, ὅτε μόλις ἦσθε ἑνδεκαέτης, ὁ δὲ πατήρ σας τριάκοντα καὶ ἑνὸς ἐτῶν· διότι, ἐπαναλαμβάνω, ἦτο παιδίον ἀκόμη, ὅτε ὁ πατήρ του τὸν ἠνάγκασε νὰ νυμφευθῇ. Εἶναι ἀνάγκη νἀνατρέξω εἰς γεγονότα κηλιδοῦντα τὴν μνήμην τοῦ πατρός σας, ἢ ἐπιθυμῆτε νά μ' ἀπαλλάξητε τῆς δυσχεροῦς ταύτης ὑποχρεώσεως, ἀποκαλύπτοντές μοι τὴν ἀλήθειαν.

— Οὐδὲν ἔχω νἀποκαλύψω, ἀπεκρίνατο ὁ Μώνξ, προφανῶς τεθορυβημένος· ἐξακολουθήσατε ὅμως, ἀφ' οὗ οὕτω θέλετε.

— Αἱ νέαι ἐκεῖναι γνωριμίαι, ἦσαν εἷς ἀπόστρατος ἀξιωματικὸς τοῦ ναυτικοῦ, οὗ ἡ σύζυγος εἶχεν ἀποθάνει πρὸ ἓξ μηνῶν καὶ τὰ δύο τέκνα του· εἶχε περισσότερα, ἀλλὰ μόνον δύο τῷ ἀπέμειναν· δύο κοράσια· ἡ μία ἦτο δεκαοκταέτις καὶ ὡραία ὡς ὁ ἥλιος· ἡ ἄλλη μόλις δύω ἢ τριῶν ἐτῶν.

— Καὶ τί με ἐνδιαφέρουν αὐτά; ἠρώτησεν ὁ Μώνξ.

— Κατῴκουν, ἐξηκολούθησε λέγων ὁ κ. Μπράουνλω, μὴ δοὺς προσοχὴν εἰς τὴν διακοπήν, οὐ μακρὰν τῆς κατοικίας τοῦ πατρός σας· ἐγνωρίσθησαν ἐντὸς ὀλίγου καὶ ἐσχετίσθησαν

Digitized by Google

μετ' ἀλλήλων πολύ. Ὁ πατήρ σας ἐκέκτητο σπάνια πλεονεκτήματα· εἶχε τὴν εὐφυΐαν καὶ τὴν χάριν τῆς ἀδελφῆς του. Καὶ βαθμηδὸν ἡ πρὸς αὐτὸν ἀγάπη τοῦ ἀξιωματικοῦ ἐπηύξανε καθ' ὅσον ηὔξανον καὶ αἱ σχέσεις των· δυστυχῶς ὅμως δέν τον ἠγάπησεν αὐτὸς μόνον· ἀλλὰ καὶ ἡ κόρη του.»

Ὁ πρεσβύτης διεκόπη ἐνταῦθα, ἀλλ' ἐξηκολούθησεν ἀμέσως τὸν λόγον του, ἰδὼν ὅτι ὁ Μὼνξ ἔδακνε τὰ χείλη, προσηλωμένα ἔχων τὰ βλέμματα εἰς τὸ ἔδαφος.

«Μετὰ παρέλευσιν ἑνὸς ἔτους ὁ πατήρ σας ἐμνηστεύσατο τὴν ἀγγελικὴν ἐκείνην κόρην, ἥτις πρώτη ἐνέπνευσεν αὐτῷ ἔρωτα διάπυρον καὶ ἐγκάρδιον.

— Ἡ ἱστορία σας δὲν θὰ τελειώσῃ βλέπω, παρετήρησεν ὁ Μὼνξ.

— Εἶναι θλιβερὰ καὶ ἀληθὴς ἱστορία, ὑπολαβὼν εἶπεν ὁ κ. Μπράουνλω, καὶ συνήθως αἱ τοιαῦται ἱστορίαι εἰσὶ μακραί. Ἐὰν εἶχον νά σας διηγηθῶ ἱστορίαν τινὰ ἀμιγοῦς εὐτυχίας, θὰ ἤμην συντομώτατος. Τέλος, εἷς τῶν πλουσίων συγγενῶν, οὓ ἠθέλησαν νὰ ἐπιτύχωσι τὴν προστασίαν θυσιάζοντες τὸν πατέρα σας (τὰ τοιαῦτα συμβαίνουσι συχνὰ), ἀπέθανε, καὶ πρὸς ἐπανόρθωσιν τοῦ κακοῦ, ὅπερ ἐμμέσως ἐπήνεγκε, κατέλιπεν αὐτῷ ὅ τι ἐθεώρει πανάκειαν πάσης λύπης. . . . χρήματα. Ἐδέησεν ὁ πατήρ σας νὰ μεταβῇ παραχρῆμα εἰς Ῥώμην, ὅπου εὑρίσκετο ὁ συγγενὴς ἐκεῖνος πρὸς βελτίωσιν τῆς πασχούσης ὑγιείας του, καὶ ὅπου ἀπέθανεν, ἀφεὶς τὰς ὑποθέσεις του λίαν περιπεπλεγμένας. Ὁ πατήρ σας ἀνεχώρησε, προσεβλήθη ἐν Ῥώμῃ ὑπὸ θανασίμου ἀσθενείας, εὐθὺς δ' ὡς ἔμαθε τοῦτο ἡ ἐν Παρισίοις εὑρισκομένη μήτηρ σας μετέβη ἐκεῖ, παραλαβοῦσα καὶ ὑμᾶς μετ' αὐτῆς. Τὴν ἐπιοῦσαν τῆς μεταβάσεώς σας, ὁ πατήρ σας ἀπέθανεν ἀδιάθετος, *ἀδιάθετος*, μ' ἐννοεῖτε, εἰς τρόπον ὥστε σύμπασα ἡ περιουσία του περιήρχετο εἰς τὴν μητέρα σας καὶ ὑμᾶς ἐξ ἀδιαθέτου.»

Εἰς τὸ μέρος τοῦτο τῆς διηγήσεως ὁ κ. Μπράουνλω ἐσταμάτησεν, ἤλλαξε θέσιν, ὡς ἄνθρωπος ἀνακουφισθεὶς ἐκ μεγάλου βάρους, καὶ ἔφερε τὰς χεῖρας ἐπὶ τοῦ φλέγοντος μετώπου του. Ὁ δὲ Μὼνξ ἤκουε μετὰ προσοχῆς μεγίστης, καίπερ μὴ τολμῶν νἀτενίσῃ κατὰ πρόσωπον τὸν πρεσβύτην.

«Πρὸ τοῦ ταξειδίου του, ὁ πατήρ σας διερχόμενος ἐκ Λονδίνου, εἶπεν ὁ κ. Μπράουνλω βραδέως καὶ ἀσκαρδαμυκτὶ βλέπων τὸν Μὼνξ, ὁ πατήρ σας ἦλθε νά με ἴδῃ.

— Δὲν ἤκουσά ποτε περὶ αὐτοῦ, ὑπολαβὼν εἶπεν ὁ Μὼνξ μετὰ προσπεποιημένης δυσπιστίας, προφανῶς ὅμως σφόδρα ταραχθεὶς διὰ τὴν δυσάρεστον πληροφορίαν.

— Ἦλθε νά με ἴδῃ καὶ μοὶ ἀφῆκε μεταξὺ ἄλλων καὶ μίαν εἰκόνα, ὑπὸ αὐτοῦ τοῦ ἰδίου γραφεῖσαν, τῆς δυστυχοῦς ἐκείνης νέας, τῆς μνηστῆς του, μὴ ἐπιθυμῶν νἀφήσῃ αὐτὴν εἰς ξένας χεῖρας, ἐπειδὴ διὰ τὸ βιαστικὸν τοῦ ταξειδίου του δὲν ἠδύνατο νὰ τὴν κομίζῃ μεθ' ἑαυτοῦ· κατετρύχετο ὑπὸ πολυπληθῶν μεριμνῶν καὶ τύψεων συνειδότος· ἀορίστως καὶ πως ἀσυναρτήτως μοὶ εἶπεν ὅτι κατέστρεψε καὶ ἠτίμασε μίαν οἰκογένειαν· μοὶ ἐνεπιστεύθη ὅτι προετίθετο νὰ ἐξαργυρώσῃ ὅλην τὴν περιουσίαν του, νἀφήσῃ εἰς τὴν σύζυγόν του καὶ εἰς ὑμᾶς μέρος αὐτῆς, καὶ νὰ φύγῃ διὰ παντός. Ἐμάντευσα δὲ ὅτι δὲν ἐσκόπει νὰ φύγῃ μόνος. Καὶ εἰς ἐμὲ αὐτὸν, τὸν παιδικόν του φίλον, δὲν ἐξηγήθη πλατύτερον. Μοὶ ὑπεσχέθη ὅμως νά μοι γράψῃ, νά μοι ὁμολογήσῃ τὰ πάντα, καὶ νά με ἴδῃ ἅπαξ ἔτι προτοῦ νὰ φύγῃ. Ἀλλὰ φεῦ! τὴν ἡμέραν ἐκείνην τὸν εἶδον διὰ τελευταίαν φοράν. Οὐδεμίαν ἐπιστολὴν παρ' αὐτοῦ ἔλαβον καὶ δέν τον ἐπανεῖδον πλέον.

—Μετέβην, προσέθηκεν ὁ κ. Μπράουνλω μετά τινας στιγμὰς σιγῆς, εἰς τὸ μέρος του. . . (δύναμαι νὰ μεταχειρισθῶ τὴν γλῶσσαν τοῦ κόσμου, διότι νῦν αὐτὸς ἀδιαφορεῖ ἂν ὁ κόσμος δείκνυται ἐπιεικὴς ἢ αὐστηρὸς πρὸς αὐτὸν) τοῦ ἐνόχου ἔρωτός του, ἀπόφασιν ἔχων, ἂν οἱ φόβοι μου ἦσαν πραγματικοὶ, νἀναλάβω τὴν προστασίαν τῆς δυστυχοῦς ἐκείνης νέας. Ἀλλ' ἡ οἰκογένειά της εἶχεν ἀναχωρήσει πρὸ ἑβδομάδος νύκτωρ, ἀφ' οὗ ἐτακτοποίησε προηγουμένως τὰς ὑποθέσεις αὐτῆς· οὐδεὶς δὲ εἶξευρε ποῦ μετέβη, ἢ διατί ἀνεχώρησε.»

Ὁ Μὼνξ ἀνέπνευσεν ἐλευθέρως καὶ μειδίαμα θριάμβου διέστειλε τὰ χείλη του.

«Ὅτε δὲ ὁ ἀδελφός σας, εἶπεν ὁ κ. Μπράουνλω, πλησιάσας τὸ κάθισμά του πρὸς τὸν Μὼνξ, ὅτε ὁ ἀδελφός σας, παιδίον δυστυχὲς ἐγκαταλελειμμένον, ἰσχνὸν καὶ ῥακένδυτον, εὑρέθη, οὐχὶ ἐκ τύχης, ἀλλ' ἐκ προνοίας, εἰς τὸν δρόμον μου, καὶ ἔσωσα αὐτὸν ἀπὸ τῆς κακίας καὶ τῆς ἀτιμίας. . . .

— Πῶς! ἀνεκραύγασεν ὁ Μὼνξ ἔκθαμβος.

— Ναὶ, ἐγὼ τὸν ἔσωσα. Βλέπω ὅτι ἡ διήγησίς μου σᾶς ἐνδιαφέρει ἐπὶ τέλους, καθὼς σᾶς εἶπον. Φαίνεται ὅτι ὁ Ἑβραῖος, ὁ πανοῦργος συνένοχός σας, δέν σας εἶπε τὸ ὄνομά μου, διότι βεβαίως θὰ ἐνόμιζεν ὅτι σᾶς ἦτο παντάπασιν ἄγνωστον. Ὅτε τὸ παιδίον ἐκεῖνο ἐσώθη παρ' ἐμοῦ, μὲ κατέπληξεν ἡ μεγάλη ὁμοιότης του μετὰ τῆς εἰκόνος, περὶ ἧς σᾶς ἔκαμα λόγον. Εὐθὺς ὡς εἶδον αὐτὸ, οἱ χαρακτῆρες τοῦ προσώπου του μοὶ ἀνέμνησαν γνωστὴν φυσιογνωμίαν, ἀλλὰ πάντα ἀορίστως καὶ ὡς ἐν ὀνείρῳ. Δὲν εἶναι χρεία νά σας εἴπω πῶς μοὶ ἡρπάγη προτοῦ νὰ μάθω τὴν ἱστορίαν του. . . .

— Διατί δὲν εἶναι χρεία; ἠρώτησεν ὁ Μὼνξ.

— Διότι πάσας αὐτὰς τὰς λεπτομερείας τὰς εἰξεύρετε κάλλιον ἐμοῦ.

Digitized by Google

— Ἐγώ;

— Εἶναι ἀνωφελεῖς αἱ ἀρνήσεις, ἀπεκρίνατο ὁ κ. Μπράοννλω. Θὰ σᾶς δείξω ὅτι καὶ πολλὰ ἄλλα πράγματα ἀκόμη εἰξεύρω.

— Δὲν ἔχετε κ·ἁμμίαν ἀπόδειξιν νὰ προσαγάγητε ἐναντίον μου, ἐτραύλισεν ὁ Μώνξ. Σᾶς προκαλῶ νὰ προσαγάγητε, ἂν δύνασθε.

— Θὰ ἴδωμεν, ἀπεκρίνατο ὁ πρεσβύτης, προσηλώσας ἐπ' αὐτοῦ βλέμμα ἐταστικόν. Ἀπώλεσα τὸ παιδίον αὐτό, καὶ πᾶσαι αἱ προσπάθειαί μου πρὸς ἀνεύρεσίν του ἀπέβησαν ἀνωφελεῖς· ἀποθανούσης τῆς μητρός σας, εἴξευρα ὅτι ὁ μόνος δυνάμενος νὰ διαφωτίσῃ τὸ μυστήριον τοῦτο εἴσθε ὑμεῖς. Ἔμαθον ὅτι εἴχετε ἀναχωρήσει εἰς τὰ ἐν ταῖς ἀνατολικαῖς Ἰνδίαις κτήματά σας, καὶ ἡ ἀναχώρησίς σας,—εἶναι ἀνάγκη νά το εἴπω;—σκοπὸν εἶχε τὴν ἀποφυγὴν δυσχερέστων καταδιώξεων· ἔκαμα αὐτὸ τὸ ταξείδιον, ἀλλ' εἴχετε ἀπέλθει τῶν Ἰνδιῶν πρό τινων μηνῶν καὶ ὑπετίθετο ὅτι ἐπεστρέψατε εἰς Λονδῖνον· ἀλλ' οὐδεὶς εἴξευρε τὴν διεύθυνσίν σας. Ἐπανῆλθον εἰς Ἀγγλίαν· οἱ ἀνταποκριταί σας ἠγνόουν ποῦ διαμένετε· μοὶ εἶπον, ὅτι δὲν εἴχετε μόνιμον κατοικίαν, ὅτι ἐνίοτε ἐμένετε ὀλίγας ἡμέρας καὶ ἐνίοτε ἐξηφανίζεσθε ἐπὶ μῆνας ὁλοκλήρους. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ἐσυχνάζετε εἰς τὰ αὐτὰ καταγώγια καὶ μετὰ τῶν αὐτῶν συντρόφων, τῶν ἀτίμων συντρόφων, οὓς ἐγνωρίσατε κατὰ τὴν πολυτάραχον νεότητά σας. Ἐπὶ πολὺν χρόνον εἰργάσθην δραστηρίως, ὅπως σᾶς ἀνεύρω, ἀλλὰ μόλις πρὸ δύο ὡρῶν κατώρθωσα τοῦτο.

— Καὶ τώρα μὲ βλέπετε ἐνώπιόν σας, εἶπεν ὁ Μώνξ ἐγερθεὶς μετ' ἤθους εὐσταθοῦς, ἔ, ἔπειτα; Πλαστογραφία καὶ δόλος εἶναι λέξεις μεγάλαι, τὰς δικαιολογεῖτε ὅμως διὰ δὲν εἰξεύρω τίνος ὁμοιότητος ἑνὸς μάγκα τοῦ δρόμου μὲ μίαν ζωγραφιά· καὶ λέγετε ὅτι αὐτὸς εἶναι ἀδελφός μου· ἀλλὰ δὲν εἰξεύρετε οὐδὲ ἂν ἐγεννήθη παιδίον ἐκ τῆς ἑνώσεως ἐκείνης.

— *Δὲν τὸ εἴξευρα*, ὑπολαβὼν εἶπεν ὁ κ. Μπράουνλω, ἐγερθεὶς καὶ αὐτός· τὸ ἔμαθα ὅμως πρὸ δεκαπέντε μόλις ἡμερῶν. Ἔχετε ἕνα ἀδελφὸν καὶ τὸ εἰξεύρετε· καὶ ἔτι πλέον, τὸν γνωρίζετε. Ὑπῆρχε μία διαθήκη· ἡ μήτηρ σας τὴν ἐξηφάνισε, καὶ σᾶς ἐνεπιστεύθη θνήσκουσα τὸ μυστικόν. Ἐν τῇ διαθήκῃ ἐκείνῃ ἐγίνετο μνεία παιδίου τινός, καρποῦ προφανῶς τῶν σχέσεων ἐκείνων· τὸ παιδίον τὸ συνηντήσατε, ἡ δὲ μετὰ τοῦ πατρός του ὁμοιότης διήγειρε τὰς ὑπονοίας σας. Μετέβητε εἰς τὸν τόπον τῆς γεννήσεώς του· ὑπῆρχον ἀποδείξεις—ἀποδείξεις ἐπὶ πολὺν χρόνον κεκρυμμέναι,—περὶ τῆς καταγωγῆς καὶ τῆς μεθ' ὑμῶν συγγενείας του· τὰς ἀποδείξεις ἐκείνας ἐξηφανίσατε, καὶ εἴπετε περὶ αὐτῶν τὰ ἑξῆς εἰς τὸν ἄτιμον συνένοχόν σας, τὸν Ἑβραῖον. «Αἱ μόναι ἀποδείξεις περὶ τῆς ταυτότητος τοῦ παιδίου εὑρίσκονται εἰς τὸν πυθμένα τοῦ ποταμοῦ, καὶ ἡ γρηὰ στρίγγλα εἰς τὴν ὁποίαν ἡ μητέρα τὰ ἔδωκε, σαπίζει τώρα εἰς τὸν τάφον.»

— Υἱὲ ἀνάξιε, δόλιε, ἄνανδρε, σὺ ὁ βουλευόμενος ἐντὸς ζοφερῶν καταγωγίων μετὰ κλεπτῶν καὶ φονέων! σύ, τοῦ ὁποίου αἱ ἄτιμοι μηχανορραφίαι ἐπήνεγκον τὸν βίαιον θάνατον γυναικὸς χιλιάκις καλλιτέρας σοῦ! σύ, ὅστις ἀπὸ βρεφικῆς κοιτίδος ἐπέφερες θλῖψιν καὶ ἀπελπισίαν εἰς τὸν πατέρα σου· σὺ ὅστις ἐπὶ τοῦ προσώπου σου, ἀληθοῦς κατόπτρου τῆς ψυχῆς σου, φέρεις τὰ σημεῖα ἐπαισχύντων ἀσθενειῶν, προϊόντων χαμερπῶν παθῶν καὶ ὀργίων.... Ἐδουάρδε Λήφορντ τολμᾷς ἀκόμη νἀντιταχθῇς εἰς ἐμέ;

— Ὄχι, ὄχι, ὄχι! ἀπεκρίνατο ὁ ἄνανδρος ἐκεῖνος· καταβληθεὶς ἐκ τοιαύτης προςβολῆς.

— Δὲν ὑπάρχει λέξις, ἀνεφώνησεν ὁ πρεσβύτης, λέξις, τὴν ὁποίαν νὰ μὴ εἰξεύρω. Αἱ σκιαὶ ἐκεῖναι τὰς ὁποίας εἶδες ἐπὶ τοῦ τοίχου, περισυνήγχγον τὰ μυστικά σου καὶ μοὶ τὰ ἐμαρτύρησαν. Ἡ θέα τοῦ καταδιωκομένου ἐκείνου παιδίου συνεκίνησε καὶ αὐτὴν τὴν κακίαν, καὶ ἐνέβαλεν αὐτῇ τὸ θάρρος ἂν μὴ καὶ τὰ προσόντα τῆς ἀρετῆς. Ἐπηκολούθησε δολοφονία, ἧς εἶσαι λόγῳ, ἂν μὴ καὶ ἔργῳ, συνεργός.

— Ὄχι, ὄχι, ὑπολαβὼν εἶπεν ὁ Μώνξ. Δὲν... δὲν εἰξεύρω τίποτε περὶ αὐτοῦ. Ἴσα ἴσα ὑπήγαινα διὰ νὰ πληροφορηθῶ ἀκριβῶς περὶ τοῦ πράγματος, ὅτε μὲ εὕρατε· δὲν εἴξευρα τὴν αἰτίαν τοῦ κακουργήματος· ὑπέθετα ὅτι ἦτο συνέπεια ἔριδος.

— Ἡ γυνὴ ἐκείνη ἐδολοφονήθη, διότι ἀνεκοίνωσε μέρος τῶν μυστικῶν σας, εἶπεν ὁ κ. Μπράουνλω. Θέλετε τώρα νά μοι ἀνακοινώσητε ὅλα;

— Ναί.

— Θέλετε νὰ ἐπαναλάβητε αὐτὰ ἐνώπιον μαρτύρων, καὶ νὰ πιστοποιήσητε εἰλικρινῶς τὰ γεγονότα διὰ τῆς ὑπογραφῆς σας;

— Ὑπόσχομαι καὶ αὐτό.

— Θέλετε νὰ μείνετε ἐδῶ ἥσυχος μέχρις οὗ συνταχθῇ ἡ ἔκθεσις αὐτὴ καὶ νά με συνοδεύσητε εἰς οἱονδήποτε τόπον ἤθελον κρίνῃ κατάλληλον διὰ νὰ ποιήσητε τὴν ὁμολογίαν;

— Ἐὰν ἐπιμένετε, παραδέχομαι καὶ τοῦτο, ἀπεκρίνατο ὁ Μώνξ.

— Ἀνάγκη νὰ πράξητε καί τι πλειότερον, εἶπεν ὁ κ. Μπράουνλω· νἀποδώσητε εἰς τὸ ἀθῶον παιδίον τὴν κληροδοτηθεῖσαν αὐτῷ περιουσίαν. Δὲν ἐλησμονήσατε τὰς διατάξεις τῆς διαθήκης. Ἐκτελέσατε τἀναφερόμενα εἰς τὸν ἀδελφόν σας μέρη, καὶ ὑπάγετε ἀκολούθως ὅπου ἀγαπᾶτε· δὲν θὰ ἔχομεν πλέον ἀνάγκην νὰ σᾶς ἐπανίδωμεν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ.»

Ἐν ᾧ ὁ Μώνξ ἐβάδιζεν ἐν ἀγωνίᾳ ἐν τῷ δωματίῳ, ἀμφιρρέπων μεταξὺ φόβου καὶ μίσους, μεταξὺ τῶν ἀπαιτήσεων τοῦ πατρικοῦ φίλου καὶ τεχνασμάτων πρὸς ἀπόκρουσιν αὐτῶν, ἡ θύρα

Digitized by Google

ἠνοίχθη ἀποτόμως καὶ εἰσῆλθεν ὁ κ. Λόσμπερν, σφόδρα τεταραγμένος.

«Θὰ συλληφθῇ, ἀνεκραύγασε, θὰ συλληφθῇ ἀπόψε!

— Ὁ φονεύς; ἠρώτησεν ὁ κ. Μπράουνλω.

— Ναί, ναί, ἀπεκρίνατο ὁ ἰατρός. Εἶδαν τὸν σκύλον του πλανώμενον πλησίον μιᾶς σεσαθρωμένης οἰκίας, καὶ χωρὶς καμμίαν ἀμφιβολίαν ὁ κύριός του ἐκρύβη ἐκεῖ ἢ θὰ ὑπάγῃ νὰ κρυβῇ τὴν νύκτα. Ἡ ἀστυνομία φρουρεῖ πανταχόθεν· συνωμίλησα μετὰ τῶν ἐπιφορτισμένων νὰ τον συλλάβωσι, καὶ μοὶ εἶπον ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ διαφύγῃ, καὶ ὅτι προεκηρύχθη ἀμοιβὴ ἑκατὸν λιρῶν διὰ τὴν σύλληψίν του.

— Προσθέτω καὶ ἐγὼ ἄλλας πεντήκοντα, καὶ θὰ ὑπάγω νά το διακηρύξω ὁ ἴδιος ἐπιτοπίως. Ποῦ εἶναι ὁ Μαιυλάη;

— Ὁ Ἐρρῖκος; μόλις εἶδεν ὅτι ὑμεῖς μετὰ τοῦ νέου ἐδῶ ἐπέβητε εἰς τὸ ὄχημα, ἵππευσεν ἀμέσως καὶ ἔτρεξε καὶ ἡνώθη μὲ τοὺς καταδιώκοντας τὸν φονέα.

— Ἀκούσατε τίποτε διὰ τὸν Ἑβραῖον;

— Δὲν εἶχε συλληφθῇ ἀκόμη, ἀλλ' ὅπου καὶ ἂν ἦνε θὰ συλληφθῇ.

— Ἀπεφασίσατε λοιπόν; ἠρώτησε ταπεινῇ τῇ φωνῇ ὁ κ. Μπράουνλω τὸν Μώνξ.

— Ναί, ἀπεκρίνατο ἐκεῖνος. Δέν . . . δὲν θά με μαρτυρήσετε;

— Ὄχι· ἀλλὰ μείνατε ἐδῶ μέχρι τῆς ἐπανόδου μου. Ἡ ἀσφάλειά σας ἐξήρτηται ἐκ τούτου.»

Ὁ κ. Μπράουνλω καὶ ὁ ἰατρὸς ἐξῆλθον καὶ ἐκλείδωσαν τὴν θύραν.

«Λοιπόν; τί κατωρθώσατε; ἠρώτησε σιγᾷ ὁ ἰατρός.

— Πλειότερα ἀφ' ὅσα προσεδόκων. Ὁρίσατε διὰ τὴν ἑσπέραν τῆς ἐπαύριον τὴν συνέντευξιν. Πρέπει νὰ εὑρεθῶμεν ἐκεῖ πρό τινων ὡρῶν, ἀλλ' ἀνάγκη ἀναπαύσεως, πρὸ πάντων δὲ πρέπει νὰ ἀναπαυθῇ ἡ μὶς Ῥόζα, ἥτις ἴσως θὰ χρειασθῇ τότε πλειότερον θάρρος, παρ' ὅσον δυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν τώρα. Ἀλλὰ τὸ αἷμα βράζει εἰς τὰς φλέβας μου, διότι συλλογίζομαι ὅτι πρέπει νὰ ἐκδικήσωμεν τὴν δυστυχῆ δολοφονηθεῖσαν. Ποίαν διεύθυνσιν ἔλαβον;

— Ὑπάγετε κατ' εὐθεῖαν εἰς τὸ ἀστυνομικὸν γραφεῖον καὶ θὰ φθάσητε ἐν καιρῷ. Ἐγὼ μένω ἐδῶ.»

Οἱ γέροντες φίλοι ἀπεχωρίσθησαν, σφόδρα τεταραγμένοι ἀμφότεροι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΘ'

Καταδίωξις καὶ δραπέτευσις.

Πλησίον τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ῥόδερχαῖδ (Rotherhithe) παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ταμέσεως, ὑπάρχουσιν ἔτι καὶ νῦν πολλαὶ ἐλεειναὶ καὶ ἑτοιμόρροποι οἰκίαι, ἀποτελοῦσαι τὴν βδελυρωτάτην συνοικίαν τῆς πόλεως, συνοικίαν ἄγνωστον εἰς τοὺς πλείστους τῶν κατοίκων τοῦ Λονδίνου. Ἐκεῖ κατοικοῦσι τἀποβράσματα τῆς κοινωνίας τῆς πρωτευούσης, οἱ χυδαιότατοι καὶ ἐνδεέστατοι τῶν παροχθίων κατοίκων. Ὁ διαβάτης μετὰ κόπου ὁδεύει ἐν ταῖς σκολιαῖς καὶ στεναῖς αὐταῖς ὁδοῖς, ἔνθα εὑρίσκονται πωλητήρια τροφίμων καὶ ἐνδυμάτων, ῥυπαρῶν καὶ ἀηδεστάτων.

Ἐν μιᾷ τῶν σαθρῶν οἰκιῶν ἐκείνων, ἧς τὰ παράθυρα ἦσαν τετειχισμένα, τὸ δὲ ὄπισθεν μέρος περιεκλείετο ὑπὸ πλατείας τάφρου, ἦσαν συνηγμένοι τρεῖς ἄνθρωποι, ὧν ἡ φυσιογνωμία ἐμαρτύρει ὅτι κατετρύχοντο ὑπὸ μεγάλης ἀμηχανίας καὶ φόβου σπουδαιοτάτων κινδύνων. Ἦσαν δ' οὗτοι ὁ Τωβίας Κράκιτ, ὁ κὺρ Τσίτλιγκ, καί τις κλέπτης, πεντηκοντούτης τοὐλάχιστον τὴν ἡλικίαν, οὗ τὸ πρόσωπον ἔφερε πλατεῖαν οὐλήν, ἣν ἔλαβεν εἴς τινα συμπλοκήν, ἡ δὲ ῥὶς ἦν ἄμορφος καὶ τετραυματισμένη, ἴσως ἐκ τῆς αὐτῆς αἰτίας· οὗτος ἦτο παλαιὸς κακοῦργος, δραπέτης μὴ ἀποτίσας τὴν ποινὴν τῆς ἐξορίας, καὶ ἐκαλεῖτο Κάγξ.

«Πολὺ θὰ ἤμουν εὐχαριστημένος, βλάμη, εἶπεν ὁ Τωβίας πρὸς τὸν Τσίτλιγκ, ὅταν τὰ πρυμνήσατε ἀπὸ τὰ παληά σας 'λημέρια, γιατὶ σᾶς ἐτσίτωσαν, νὰ εὑρίσκατε κἀνὲν ἄλλο μέρος, ἀντὶ νά μας ὁρίσετε ἐδῶ.

— Βέβαια, τί σε ἐπαρακίνησε νὰ διαλέξῃς αὐτὸ τὸ 'σπίτι, ὄρνιο; προσέθηκεν ὁ Κάγξ.

— Αὐτὸ εἶναι τὸ καλῶς ὥρισες; Περίμενα νά με δεχθῆτε καλλίτερα, ἀπεκρίνατο ὁ Τσίτλιγκ σύννους.

— Νά σου εἰπῶ, παλληκάρι μου, εἶπεν ὁ Τωβίας· ὅταν κανεὶς λαμβάνῃ τὸν κόπο νὰ ζῇ ἔτσι μοναχικά, καθὼς ἐμέ, εἰς μέρος ποῦ κανεὶς δὲν πατεῖ τὸ πόδι του, δὲν τοῦ καλοφαίνεται ὅταν ἔχῃ τὴν τιμὴν νὰ δεχθῇ τὴν ἐπίσκεψιν ἑνὸς ὑποκειμένου καθὼς ἡ εὐγένειά σας, ἂν καὶ μὲ μεγάλην μου εὐχαρίστησιν ἐπαίξαμεν ἄλλοτε μαζὶ χαρτιά.

— Καὶ μάλιστα, προσέθηκεν ὁ Κάγξ, ὅταν αὐτὸς ὁποῦ ζῇ τόσῳ ἐρημικά, ἔχει μαζί του ἕνα κύριον, ὁ ὁποῖος ἦλθεν ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸ 'γρηγορώτερα παρὰ ὅτι τὸν ἐπερίμεναν, καὶ ὁ ὁποῖος δὲν ἔχει μεγάλην ὄρεξιν νὰ ἐπισκεφθῇ τὰ δικαστήρια.»

Ἐμεσολάβησαν στιγμαί τινες σιωπῆς, μεθ' ὃ ὁ Τωβίας Κράκιτ σκεφθεὶς ὅτι δὲν ἦτο κατάλληλος ἡ ὥρα νὰ ἐξακολουθήσῃ κατὰ τὸν αὐτὸν εὐτράπελον τρόπον τὴν συνομιλίαν, ἠρώτησεν ἀποτόμως τὸν Τσίτλιγκ πότε συνέλαβον τὸν Φέιγγιν.

«Σήμερα τὸ δειλινὸ εἰς τὰς δύο· ὁ Τσάρλυ καὶ ἐγὼ κατωρθώσαμε νά το ξεσκουλάρουμε κ' ἐξεφύγαμεν ἀπὸ τὸν καπνοδόχο· ὁ Μπόλτερ πάλιν ἐχώθη ἀπὸ κάτω ἀπὸ μία κάσσα· ἀλλὰ τὰ πόδια του ἔβγαινον ἔξω καὶ τὸν κατάλαβαν ἀ-

Digitized by Google

μέσως, καὶ τὸν τσουβάλιασαν κι' αὐτὸν μαζὶ μὲ τὸν Ἑβραῖον.

— Καὶ ἡ Μπέττυ;

— Ἡ Μπέττυ ἐπῆγε νὰ ἰδῆ τὴν σκοτωμένην καὶ ὅταν ἐβγῆκεν ἔβαλε ταῖς φωναῖς καὶ ἐκτύπαγε τὸ κεφάλι της εἰς τὸν τοῖχο, ὥστε τῆς ἐφόρεσαν τὸν ζουρλομανδύα καὶ τὴν ἔχουν τώρα μέσα εἰς ἕνα φρενοκομεῖον.

— Τί ἀπέγινεν ὁ μικρὸς Τσάρλυ Μπέιτς; ἠρώτησεν ὁ Κάγξ.

— Κάπου 'δῶ κοντὰ θὰ τριγυρίζη, ὅσο ποῦ νὰ σουρουπώση,καὶ θὰ ἔλθη 'γρήγορα,ἀπεκρίνατο ὁ Τσίτλιγκ. Δὲν ἔχει νὰ 'πάγη πουθενὰ ἀλλοῦ, γιατὶ εἰς τοὺς Τρεῖς Χωλοὺς ἔπιασαν ὅλους ὅσους ηὗραν· εἶναι δόκανο. Εἶδα φανάρια[1] εἰς τὸν μπεσακτᾶ· τὰ εἶδα μὲ τὰ 'μάτια μου.

— Αὐτὸ εἶναι διαβολικὴ συνέργεια, παρετήρησεν ὁ Τωβίας δάκνων τὰ χείλη· δὲν θὰ γλυτώση ρουθοῦνι αὐτὴν τὴν φορά.

— Τὸ κακουργοδικεῖον συνεδριάζει τώρα, εἶπεν ὁ Κάγξ· καὶ ἂν ὁ Μπόλτερ μαρτυρήση ἐναντίον τοῦ Ἑβραίου, καθὼς φαίνεται βέβαιον, θὰ κηρυχθῇ καὶ ὁ Ἑβραῖος συνεργὸς καὶ τὴν παρασκευὴ θά τον ἰδοῦμε νὰ χορεύη 'ς τὸ σχοινί!

— Νάκουγες πῶς οὔρλιαζε ἀπὸ πίσω του τὰ-σκέρι! ἐξηκολούθησεν ὁ Τσίτλιγκ. Οἱ κλητῆρες ἔβαλαν ὅλα τους τὰ δυνατὰ γιὰ νὰ ἐμποδίζουν μὴ τὸν κομματιάση. Μιὰ φορὰ μάλιστα τὸν ἔρριξαν κάτου, ἀλλὰ τὸν περιτριγύρισαν οἱ κλητῆρες καὶ ἔτσι τὸν ἐγλύτωσαν. Ἦταν γιομάτος λάσπαις καὶ αἵματα, καὶ ἂν τον ἐβλέπατε πῶς ἐκύτταζε μὲ φόβο τοὺς ἀνθρώπους καὶ πῶς ἐτσάκωνε τοὺς κλητῆρας, 'σὰν νὰ ἦσαν οἱ καλλίτεροί του φίλοι! Μοῦ φαίνεται 'σὰν νά τον βλέπω ἐμπρός μου, καὶ τὸ ἀσκέρι 'σὰν λυσσασμένο νὰ τρέχη ἀπὸ 'πίσω του, καὶ ταῖς γυναῖκες νὰ φωνάζουν!»

Ὁ Τσίτλιγκ ἐσίγησε, φρίττων ἐπὶ τῇ ἀναμνήσει τοῦ φοβεροῦ ἐκείνου θεάματος, ἐπί τινα λεπτὰ δ' ἐπεκράτησεν ἄκρα σιγή· ἀλλὰ ταύτην διέκοψε παράδοξος κρότος ἀκουσθεὶς εἰς τὴν κλίμακα, μεθ' ὃ εἰσῆλθεν εἰς τὸ δωμάτιον ὁ κύων τοῦ Σάικς.

Ἔντρομοι ἔτρεξαν εἰς τὸ παράθυρον, κατέβησαν τὴν κλίμακα, παρετήρησαν εἰς τὴν ὁδόν. Ὁ κύων εἰσεχώρησεν εἰς τὴν οἰκίαν διά τινος ὀπῆς· ὁ δὲ κύριός του οὐδαμοῦ ἐφαίνετο.

«Τί θὰ εἰπῇ αὐτό; ἠρώτησεν ὁ Τωβίας, ὅτε ἐπανῆλθον εἰς τὸ δωμάτιον· δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἔλθη οὐδεὶς ἐδῶ... ἐλπίζω πῶς δὲν θὰ ἔλθη.

— Ἂν θὰ ἤρχετο, θὰ ἤρχετο μὲ τὸ σκύλο, εἶπεν ὁ Κάγξ, κύψας καὶ παρατηρήσας τὸ ζῶον. Δόστε του ὀλίγο νερό, ἔτρεξε μεγάλον δρόμον καὶ εἶναι πολὺ κουρασμένο.—Κύτταξε ἐκεῖ! δὲν ἄφηκε σταλιά, προσέθηκεν ὁ Κάγξ, ἀφ' οὗ πρὸς στιγμὴν παρετήρησε σιωπηλῶς τὸν κύνα. Εἶναι καταλασπωμένος, καὶ κουτσαίνει ὀλίγον· ἀπὸ τὸν δρόμον φαίνεται τὸν πολύν.

— Ἀλλ' ἀπὸ ποῦ νὰ ἔρχεται; ἀνεφώνησεν ὁ Τωβίας· φαίνεται θὰ ὑπῆγεν ἀλλοῦ καὶ ἐπειδὴ θὰ ἔβλεπεν ὅλω ξένα πρόσωπα, θὰ τὤστριψε γιὰ 'δῶ ποῦ εἶχε ἔλθει καὶ ἄλλοτε. Ἀλλὰ ποῦ νἄφησε τὸν ἀφεντικό του καὶ ἦλθε μονάχος;

— Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἔπαθε τίποτε αὐτός, εἶπεν ὁ Κάγξ, μὴ τολμῶν ὡς καὶ οἱ ἄλλοι νὰ ὀνομάση τὸν φονέα. Ἀλλοιῶς ὁ σκύλος θὰ ἐγύρευε νά μας ὁδηγήση εἰς τὸ πτῶμά του. Ἐγὼ πιστεύω πῶς θὰ ηὗρε τρόπο νά το στρίψη ἀπὸ τὸν τόπο αὐτὸ καὶ πῶς θὰ ἄφησε μάρμαρο τὸν σκύλο· διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς φαίνεται ἥσυχος.»

Ἡ εἰκασία αὕτη ἐφαίνετο πιθανὴ καὶ πάντες τὴν παρεδέχθησαν. Ἐπελθόντος τοῦ σκότους ἔκλεισαν τὰ φύλλα τῶν παραθύρων καὶ ἀνῆψαν φῶς. Περιδεεῖς καὶ ἀνήσυχοι ἕνεκα τῶν ἀρτίως συμβάντων, ἔτρεμον ὅτε ἤκουον κρότον τινά, καὶ μόλις ἐτόλμων νὰ ψιθυρίσωσιν ὀλίγας λέξεις, ὥστε βλέπων τις αὐτοὺς εἰς τοιαύτην κατάστασιν θὰ ἐνόμιζεν ὅτι τὸ πτῶμα τῆς δολοφονηθείσης ἔκειτο εἰς τὸ παρακείμενον δωμάτιον. Αἴφνης ἐκρούσθη βιαίως ἡ θύρα τῆς οἰκίας· ὁ Κράκιτ ἐκύτταξεν ἀπὸ τὸ παράθυρον καὶ ὠχρίασεν. Ὁ τρόμος του δὲ καὶ μόνος ἐμαρτύρει ἐπαρκῶς τίς ἦτο ὁ κρούσας. Συσκεφθέντες ἀπεφάσισαν νὰ τῷ ἀνοίξωσι. Κατέβη λοιπὸν ὁ Κράκιτ καὶ μετὰ μικρὸν ἐπανῆλθε μετ' ἀνδρός, ὁμοιάζοντος μᾶλλον τῷ φάσματι τοῦ φονέως. Εἶχε τὸν πώγωνα ἀξύριστον, τὰς παρειὰς κοίλας καὶ πελιδνάς, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἡμισβέστους. Λαβὼν ἓν κάθισμα ἔφερεν αὐτὸ ἐγγύτατα τοῦ τοίχου καὶ ἐκάθησεν.

Οὐδὲ λέξιν ἀντήλλαξε μετὰ τῶν ἄλλων· ἐκύτταζεν αὐτοὺς ἐν σιγῇ, ἐκεῖνοι δ' ἐταπείνουν τοὺς ὀφθαλμούς, ὅτε τὰ βλέμματά των ἠτένιζον τὸ βλοσυρὸν τοῦ φονέως βλέμμα. Καὶ ὅτε διὰ φωνῆς βραγχνῆς καὶ ὑποκώφου διέκοψε τὴν σιγήν, οἱ πάντες ἐρρίγησαν· διότι οὐδέποτε εἶχον ἀκούσει παρομοίαν φωνήν.

«Πῶς εὑρίσκεται αὐτὸς ὁ σκύλος ἐδῶ; ἀνεφώνησε.

— Μόνος, πρὸ τριῶν ὡρῶν.

— Ἡ ἑσπερινὴ ἐφημερὶς λέγει πῶς ἔπιασαν τὸν Φέιγγιν· ἀλήθεια εἶναι ἢ ψεύματα;

— Ἀληθέστατον.»

Νέα σιγὴ ἐπηκολούθησε.

«Νά σας πάρη ὁ διάβολος ὅλους! εἶπεν ὁ Σάικς, φέρων τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ μετώπου. Δὲν ἔχετε τίποτε νά μου εἰπῆτε;»

Ἐκεῖνοι παρετήρησαν ἀλλήλους μετ' ἀμηχανίας, ἀλλ' οὐδεὶς ἀπεκρίνατο.

«Σὺ ποῦ εἶσαι ἐδῶ ὁ νοικοκύρης, εἶπεν ὁ Σάικς τῷ Κράκιτ, ἔχεις σκοπὸν νά με παραδώσης, ἢ θά με κρύψης ὡς νὰ περάση αὐτὴ ἡ μπόρα;

1. Κατασκόπους.

—Ἠμπορεῖτε νὰ μένετε ἐδῶ ἂν νομίζετε πῶς εἶσθε ἀσφαλής,» ἀπεκρίνατο ὁ Κράκιτ, ἀφ' οὗ ἐδίστασεν ἐπὶ μικρόν.

Ὁ Σάικς στρέψας τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τοῦ τοίχου ἐφ' οὗ ἐστηρίζετο, ἢ μᾶλλον ἀποπειραθεὶς νὰ στρέψῃ αὐτὴν καὶ μὴ κατορθώσας τοῦτο, ἠρώτησε· «Τὸ σῶμα.... τὸ.... τὸ ἔθαψαν;»

Ἐκεῖνοι ἀνένευσαν.

«Διατί νὰ μὴ το θάψουν; ἀνεφώνησεν ὁ φονεύς, ἰδὼν καὶ πάλιν ὄπισθέν του. Διατί νά το φυλάττουν;... Ποῖος κτυπᾷ ἔτσι!»

Ὁ Κράκιτ ἐξῆλθε ποιήσας νεῦμα καθησυχαστικὸν καὶ ἐπανῆλθεν ἀμέσως, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Τσάρλυ Μπέιτς. Ὁ Σάικς ἐκάθητο ἀπέναντι τῆς θύρας, ὥστε πρῶτον αὐτὸν εἶδεν ὁ νεοελθών.

«Τώμπυ! ἀνεφώνησεν ὁ Τσάρλυ, ὀπισθοδρομήσας μετὰ φρίκης· διατί δὲν μοῦ τὸ εἶπες αὐτὸ ἀπὸ κάτω;»

Ὁ Σάικς ἰδὼν ὅτι οἱ τρεῖς ἄλλοι ἵσταντο περίφοβοι καὶ ὡς ἀπολελιθωμένοι, προσεπάθησε νὰ ἐξευμενίσῃ τὸν παῖδα. Ἔτεινε λοιπὸν αὐτῷ τὴν χεῖρα μετὰ προσηνείας.

«Ἀφῆτέ με νὰ ὑπάγω εἰς ἄλλην κάμερα! εἶπεν ὁ Τσάρλυ.

— Ἔ! Τσάρλυ! εἶπεν ὁ Σάικς πλησιάσας αὐτόν· δὲν... δέν με ἀνεγνώρισες;

— Μὴ προχωρῇς; ἀπεκρίνατο ὁ παῖς, ἰδὼν μετὰ φρίκης τὸν δολοφόνον· μὴ προχωρῇς, σκυλί, φονιᾶ!»

Ὁ Σάικς ἔστη καὶ τὰ βλέμματά των διεσταυρώθησαν· ἀλλ' ὁ φονεὺς ἐταπείνωσεν ἀμέσως τοὺς ὀφθαλμούς.

«Νὰ ἦσθε μάρτυρες καὶ οἱ τρεῖς, ἀνεκραύγασεν ὁ Τσάρλυ κινῶν τὸν γρόνθον καὶ βαθμηδὸν ἐξαπτόμενος πλειότερον, νὰ ἦσθε μάρτυρες καὶ οἱ τρεῖς... πῶς δὲν τὸν φοβᾶμαι.... Ἂν ἔλθουν νά τον γυρέψουν ἐδῶ... θά τον μαρτυρήσω. Προσέξατε εἰς αὐτὰ ποῦ λέγω· 'μπορεῖ νὰ με σκοτώσῃ, ἂν θέλῃ, ἢ ἂν τοῦ βαστᾷ. Ἀλλ' ἂν εὑρίσκωμαι ἐδῶ, ὅταν ἔλθῃ ἡ ἀστυνομία, θά τον παραδώσω!... Θά τον παραδώσω, καὶ ἂν ἀκόμη πρόκειται νά τον ψήσουν ψητόν... Βοήθεια! φονιάδες! Ἂν ἔχῃ κανεὶς ἀπὸ σᾶς τοὺς τρεῖς καρδιὰ ἂς φωνάξῃ μαζί μου. Φονιάδες! Βοήθεια! Πιάστε τον!»

Καὶ ὁ Τσάρλυ μόνος αὐτὸς ἐπέπεσε κατὰ τοῦ ῥωμαλέου Σάικς τοσοῦτον ἀπροόπτως καὶ μετὰ τοσαύτης ὁρμῆς, ὥστε ἔρριψεν αὐτὸν χαμαί. Οἱ τρεῖς θεαταὶ ἔστησαν ὡς ἐμβρόντητοι καὶ δὲν παρενέβησαν εἰς τὴν πάλην. Ὁ Τσάρλυ καὶ ὁ Σάικς ἐκυλίσθησαν κατὰ γῆς· ὁ παῖς ἀδιαφορῶν διὰ τὰ κτυπήματα ἅτινα παρὰ τοῦ κακούργου ἐλάμβανεν, ἐκράτει στερεῶς τὰ ἐνδύματα αὐτοῦ καὶ προσεπάθει νά τον ἁρπάσῃ ἀπὸ τὸν λαιμόν, μὴ παυόμενος ἐν τῷ μεταξὺ νὰ κραυγάζῃ διὰ πάσης τῆς δυνάμεως τῶν πνευμόνων του ἐπικαλούμενος βοήθειαν.

Ἡ πάλη ὅμως ἦτο λίαν ἄνισος καὶ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ παραταθῇ ἐπὶ πολύ. Ὁ Σάικς κατέβαλεν ἐντὸς ὀλίγου τὸ παιδίον καὶ ἦν ἕτοιμος νὰ συντρίψῃ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ δι' ἑνὸς λακτίσματος, ἀλλὰ παρεμβὰς ὁ Κράκιτ, τὸν ἔσυρεν ἐκ τοῦ βραχίονος καὶ ἔδειξεν αὐτῷ ἔντρομος τὸ παράθυρον. Ἐκεῖθεν ἐφαίνοντο φῶτα δᾴδων ἐν τῇ ὁδῷ καὶ ἠκούοντο συγκεχυμένη βοή, κρότος βημάτων σπευδόντων ἀνθρώπων καὶ κραυγαὶ ἀσυνάρτητοι. Μεταξὺ δὲ τοῦ πλήθους ὑπῆρχε προφανῶς καί τις ἱππεύς, διότι ἠκούετο ἀντηχῶν ὁ κρότος τῶν πετάλων τοῦ ἵππου ἐπὶ τοῦ λιθοστρώτου. Τὸ φῶς τῶν δᾴδων ἐπηύξησε, τὸ πλῆθος ἐπλησίασεν, ἔκρουσαν θορυβωδῶς καὶ ἐπανειλημμένως τὴν θύραν, καὶ τὸ πλῆθος ὅλον ἔβαλε κραυγήν, ἱκανὴν καὶ τὸν γενναιότατον νὰ τρομάξῃ.

«Βοήθεια! ὠρύετο ὁ παῖς. Ἐδῶ εἶναι! ἐδῶ! σπάστε τὴν πόρτα!

— Ἐν ὀνόματι τοῦ βασιλέως, ἀνοίξατε! ἐκραύγαζον ἔξωθεν. Ὁ δὲ θόρυβος καὶ ἡ ταραχὴ ἐπετείνοντο.

— Σπάστε τὴν πόρτα! ἐκραύγαζεν ὁ Τσάρλυ. Δὲν θ' ἀνοίξουν· τρέξατε κατ' εὐθεῖαν εἰς τὴν κάμεραν ὅπου εἶναι τὸ φῶς. Σπάστε τὴν πόρτα!»

Τὸ πλῆθος ὑπήκουσε προφανῶς εἰς τὴν παρακέλευσιν καὶ κτυπήματα ἰσχυρὰ ἐκλόνησαν τὴν θύραν καὶ τὰ παράθυρα. Ὁ Σάικς διέταξε καὶ τῷ ἤνοιξαν τὴν θύραν ἑνὸς δωματίου, εἰς ὃ εὐκόλως κατέκλεισε τὸν Τσάρλυ, καίπερ μανιωδῶς ἀνθιστάμενον.

«Εἶναι ἡ ἐξώπορτα καλὰ κλεισμένη; ἠρώτησεν ἀκολούθως.

— Εἶναι διπλᾶ μανδαλωμένη.

— Τὰ φύλλα της εἶναι στερεά;

— Καὶ τὰ φύλλα της καὶ τὰ παραθυρόφυλλα.»

Τότε ὁ Σάικς ἤνοιξε τὸ παράθυρον, προέκυψεν ὀλίγον τὴν κεφαλὴν καὶ ἐκραύγασε μετὰ λύσσης.

«Σκασμὸς νά σας κόψῃ! Τὸν κόρακα νὰ 'βγάλετε, δέν με πιάνετε ἐμένα!»

Ἀδύνατον νὰ περιγραφῇ ὁ θόρυβος καὶ ἡ ταραχή, ἣν διήγειρεν ἡ θρασεῖα πρόσκλησις τοῦ φονέως. Πολλοὶ ἐκραύγαζον ὅτι πρέπει νὰ πυρποληθῇ ἡ οἰκία· ἄλλοι παρώτρυναν τοὺς ἀστυνομικοὺς ὑπαλλήλους νὰ πυροβολήσωσι κατὰ τοῦ κακούργου. Ἀλλ' οὐδεὶς ὑπερέβαλε τὸν ἔφιππον κύριον, ὅστις ἀφιππεύσας καὶ διασχίσας τὸ πλῆθος ἔφθασε μέχρι τοῦ παραθύρου, καὶ ἐκραύγασε βροντοφώνως.

«Εἴκοσι λίρας εἰς ὅποιον φέρῃ μίαν σκάλαν!»

Οἱ πλησίον αὐτοῦ εὑρισκόμενοι ἐπανέλαβον τὴν κραυγήν, καὶ πλεῖστοι ἔτρεξαν πρὸς ἀναζήτησιν ἄλλοι κλιμάκων, ἄλλοι σφυρῶν, καὶ τὸ πλῆθος ἐκυμαίνετο ὡς σαλευομένη θάλασσα.

«Ὅταν ἦλθα ἦταν παλίρροια, εἶπεν ὁ δολοφόνος· δόστε μου ἕνα σκοινί, ἕνα μακρὺ σκοινί·

Digitized by Google

εἶναι ὅλοι ἀπὸ τὸ 'μπροστινὸν μέρος· θὰ 'μπορέσω νὰ καταβῶ κρυφὰ εἰς τὸν χάνδακα καὶ νὰ γλυτώσω ἀπὸ 'κεῖ... Ἕνα σκοινὶ γρήγορα ἢ ἀμέσως ἔκαμα ἄλλα τρία φονικά, καὶ τὸν ἑαυτόν μου 'ς τὰ ὕστερα.»

Ἀλλ' ὁ τρόμος εἶχε παραλύσει τὰ μέλη τῶν ἄλλων τριῶν, οἵτινες ἠρκέσθησαν νὰ δείξωσι μόνον τὸ μέρος ἔνθα ἠδύνατο νὰ εὕρῃ σχοινία. Ἐκλέξας δὲ ὁ κακοῦργος τὸ μακρότερον καὶ στερεώτερον, ἔτρεξεν ἵνα ἀνέλθῃ εἰς τὴν στέγην. Πάντα τὰ πρὸς τὸ ὄπισθεν τῆς οἰκίας μέρος παράθυρα ἦσαν πρὸ πολλοῦ τετειχισμένα, ἐκτὸς μικροῦ τινος φεγγίτου ἐν τῷ δωματίῳ, ἐν ᾧ ἐνεκάθειρξε τὸν Τσάρλυ. Ἀλλ' ἐκεῖθεν ὁ παῖς δὲν ἐπαύσατο παροτρύνων τοὺς ἔξω νὰ προσέχωσιν ἀπὸ τὸ ὄπισθεν μέρος, ὥςε ὅτε ὁ δολοφόνος ἐπεφάνη ἐπὶ τῆς στέγης, μεγάλαι φωναὶ ἀνήγγειλαν τὴν παρουσίαν του εἰς τοὺς εὑρισκομένους εἰς τὸ ἔμπροσθεν μέρος καὶ τὸ πλῆθος ἤρξατο συρρέον ἐκεῖ.

Ὁ κακοῦργος προέκυψεν εἰς τὸ ἄκρον τῆς στέγης, ἀλλ' εἶδεν ὅτι ἡ ἄμπωτις εἶχεν ἐπέλθει, καὶ ἡ τάφρος ἦτο ξηρὰ σχεδόν. Τὸ πλῆθος κατανοῆσαν τὸ σχέδιόν του καὶ τὸ ἀδύνατον τῆς ἐκτελέσεως αὐτοῦ, ἀνέπεμψε κραυγὴν θριάμβου.

«Πεντήκοντα λίρας στερλίνας εἰς ἐκεῖνον ὁποῦ τὸν συλλάβῃ ζῶντα! ἀνεφώνησέ τις πρεσβύτης. Περιμένω ἐδῶ νὰ ἔλθῃ νά μοι ζητήσῃ τὴν ἀμοιβὴν ὅστις τὸν συλλάβῃ!»

Αἱ κραυγαὶ τοῦ πλήθους ἐπανελήφθησαν ἰσχυρότεραι. Τότε ὅμως διεδόθη ὅτι ἡ θύρα τῆς οἰκίας ἐθραύσθη, καὶ ὅτι ὁ πρῶτος ζητήσας κλίμακα εἰσώρμησεν ἐντός. Πάντες λοιπὸν ἔτρεξαν πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο, ὠθοῦντες καὶ ὠθούμενοι καὶ ἐν μέσῳ τῆς γενικῆς ταραχῆς, ἐλησμόνησαν τὸν δολοφόνον, περὶ οὗ οὐδεὶς ἀμφέβαλλεν ὅτι θὰ συλληφθῇ μὴ δυνάμενος νὰ διαφύγῃ.

Περιδεὴς ὁ Σάικς ἐκ τῶν μανιωδῶν κραυγῶν τοῦ πλήθους, ἐκάθητο ἐπὶ τῆς στέγης ἄπελπις. Ἰδὼν ὅμως ὅτι συνέρρεον πάντες πρὸς τὸ ἔμπροσθεν τῆς οἰκίας μέρος, ἠθέλησε νὰ ἐπωφεληθῇ τὴν εὐκαιρίαν, καὶ νὰ κατέλθῃ μέχρι τῆς τάφρου, ὁπόθεν διὰ τὴν γενικὴν ἀταξίαν καὶ σύγχυσιν ἠδύνατο ἴσως νὰ διαφύγῃ.

Κατανοήσας ὅτι ἐξεβίασαν τὴν εἴσοδον ἔσπευσε νὰ προσδέσῃ στερεῶς τὸ ἓν ἄκρον τοῦ σχοινίου εἴς τινα καπνοδόχην καὶ νὰ κατασκευάσῃ βρόχον εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον. Ἐν ᾧ δὲ εἶχεν εἰσαγάγῃ τὴν κεφαλὴν εἰς τὸν βρόχον, ὅπως τὸν στηρίξῃ ὑπὸ τὰς μασχάλας του, ὁ γέρων κύριος, ὅστις εἶχε μείνει εἰς τὸ ὄπισθεν μέρος, ἰδὼν τὰς κινήσεις του, ἐκραύγασεν ὑποδεικνύων αὐτὸν εἰς τοὺς ἄλλους, Ὁ δολοφόνος φοβηθεὶς ἔστρεψε τὴν κεφαλήν· ἀλλὰ κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἀνέτεινε μετὰ φρίκης τὰς χεῖρας καὶ ἐξέπεμψε κραυγὴν ἀπαισίαν.

«Τὰ 'μάτια της πάλιν!» ἐκραύγασεν. Ἐκλονήθη ὡς κεραυνόπληκτος, καὶ ἀπολέσας τὴν ἰσορροπίαν, ἔπεσεν· ὁ βρόχος ἦν περὶ τὸν τράχηλόν του· τὸ σχοινίον ἐτάθη ἕνεκα τοῦ βάρους του ὡς χορδὴ τόξου, μὲ ταχύτητα δὲ βέλους ἐκρημνίσθη ὁ κακοῦργος ἐξ ὕψους τριάκοντα πέντε ποδῶν. Ἐσπάραξεν ἐπί τινα δευτερόλεπτα, καὶ ἔμεινεν οὕτως ἀπηγχονισμένος.

Ἡ παλαιὰ καπνοδόχη ἐσείσθη ὀλίγον, ἀλλ' ἀντέσχε. Τὸ πτῶμα τοῦ Σάικς ἐκρέματο ταλαντούμενον πρὸ τοῦ φεγγίτου τοῦ δωματίου, ἐν ᾧ ἦν ἐγκαθειργμένος ὁ Τσάρλυ, ὅστις ἀπομακρύνων διὰ τῆς χειρὸς τὸ ἐπιπροσθοῦν πτῶμα ἐπεκαλεῖτο βοήθειαν καὶ παρεκάλει νά τον ἐλευθερώσωσι.

Κύων ἐφάνη τότε ἐπὶ τῆς στέγης καὶ περιέτρεχεν εἰς τὸ χεῖλος αὐτῆς, θρηνωδῶς ὑλακτῶν· ὁρμήσας δὲ ἐπήδησεν ἐπὶ τῶν ὤμων τοῦ πτώματος, ἀλλ' ὀλισθήσας ἔπεσεν ὕπτιος ἐπὶ τῆς τάφρου, ἡ δὲ κεφαλή του συγκρουσθεῖσα εἴς τινα λίθον συνετρίβη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ν'

Ἐν ᾧ ἀποκαλύπτονται πολλὰ σκοτεινὰ πράγματα, καὶ ἐν ᾧ ἀποφασίζεται γάμος, χωρὶς κἂν νὰ θίξωσιν οἱ συμβαλλόμενοι τὸ ζήτημα τῆς προικὸς ἢ τῶν παραφέρνων.

Δύο ἡμέρας μετὰ τὰ συμβάντα, ἅτινα ἐν τῷ προηγουμένῳ κεφαλαίῳ διηγήθημεν, ὁ Ὄλιβερ εὑρίσκετο ἐν ὁδοιπορικῇ ἁμάξῃ, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης εἰς τὴν γενέθλιον αὐτοῦ πόλιν. Μετ' αὐτοῦ ἦσαν ἐν τῇ αὐτῇ ἁμάξῃ ἡ κυρία Μαιυλὴ καὶ ἡ Ῥόζα, ἡ κυρία Μπέντγουιν καὶ ὁ ἀγαθὸς ἰατρός. Ὄπισθεν ἤρχοντο ἐν ἑτέρᾳ ἁμάξῃ ὁ κ. Μπράουνλω μεθ' ἑτέρου τινός, οὗ ἀπεσιώπησε τὸ ὄνομα.

Ὁ Ὄλιβερ ὑπὸ διαφόρων κατεχόμενος αἰσθημάτων ἐσίγα, ἐσίγων δὲ καὶ οἱ λοιποί, διότι εἶχον ἀνακοινωθῇ αὐτοῖς αἱ ὁμολογίαι τοῦ Μώνξ καὶ ἐν ἀγωνίᾳ προσεδόκων τὴν διαφώτισιν πολλῶν σκοτεινῶν μυστηρίων. Αἱ κυρίαι ἠγνόουν τὰ κατὰ τὴν δολοφονίαν, καὶ τὰ ἐπακολουθήσαντα συμβάντα, ἐπίτηδες ἀποκρυβέντα αὐταῖς, ὅπως μὴ ταραχθῶσιν ὑπερμέτρως.

Ὅτε ἐπλησίασαν εἰς τὴν πόλιν καὶ εἰσῆλθον εἰς τὰς στενὰς αὐτῆς ὁδούς, δύσκολον ἦτο νὰ κατασταλῇ ἡ παραφορὰ τοῦ παιδίου· ἐπανέβλεπε τὸ φερετροπηγεῖον τοῦ Σάουρμπερρυ, ἀλλὰ μικρότερον καὶ οὐχὶ οἷον παρίστατο εἰς τὰς ἀναμνήσεις του· ἐπανέβλεπε τὰ ἐμπορικὰ καταστήματα, οἰκίας γνωστὰς αὐτῷ, καὶ ἀνεπόλει ἀσημάντους τινὰς περιπετείας τῶν παιδικῶν του χρόνων· τὸ ἁμάξιον τοῦ καπνοδοχοκόρου Γκαίμφιηλντ, τὸ αὐτὸ πάντοτε, ἱστάμενον πρὸ τῆς θύρας καπηλείου· τὸ πτωχοκομεῖον, τὴν φρικώδη ἐκείνην εἱρκτὴν αὐτοῦ, μὲ τὰ πρὸς τὸ μέρος τῆς ὁδοῦ στενὰ παράθυρά του· ἐπὶ τῆς φλιᾶς δὲ τῆς θύρας αὐτοῦ, τὸν παλαιὸν θυρωρόν, κάτισχνον ὡς ἄλλοτε· ἰδὼν τοῦτον ὁ Ὄλιβερ δὲν ἠδυνήθη

Digitized by Google

νὰ καταστείλῃ αἴσθημα τρόμου, ἀμέσως ὅμως ἐγέλασε διὰ τὴν ἀνοησίαν του, εἶτα ἔκλαυσε, καὶ πάλιν κατόπιν ἐγέλασε. Πολλὰ πρόσωπα ἀνεγνώρισε, καὶ τῷ ἐφαίνετο ὡς ν' ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν τὴν προτεραίαν, καὶ ὡς νὰ ἦτο ὄνειρον ἡδὺ ἡ εὐτυχία του.

Ἀλλ' ἡ εὐτυχία του δὲν ἦτο ὄνειρον· ἔστησαν πρὸ τῆς πύλης τοῦ καλλίστου ξενοδοχείου, ὅπερ ἀπεθαύμαζεν ἄλλοτε ὁ Ὄλιβερ, ἐκλαμβάνων αὐτὸ ὡς μεγαλοπρεπὲς παλάτιον, ἀλλ' ὅπερ νῦν τῷ ἐφάνη ὡς ἐκπεσὸν τοῦ πάλαι μεγαλείου καὶ τῆς λαμπρότητος. Ὁ κ. Γκρίμγουιγκ ὑπεδέξατο ἐκεῖ αὐτούς, καὶ ἅμα κατελθούσας τῆς ἁμάξης ἠσπάσθη τὴν Ῥόζαν καὶ τὴν θείαν της, ὡς νὰ ἦτο πάππος ὅλων. Φιλομειδὴς καὶ ἀξιάγαστος, οὐδ' ἅπαξ κἂν προέτεινε *νὰ φάγῃ τὸ κεφάλι του*, οὐδὲ ὅτε φιλονεικῶν μετὰ γέροντός τινος ἡνιόχου διισχυρίζετο ὅτι κάλλιον αὐτοῦ εἴξευρε τὴν συντομωτέραν μέχρι Λονδίνου ὁδόν, καίπερ ἅπαξ μόνον ὁδοιπορήσας εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα, κοιμώμενος μάλιστα καθ' ὅλον τὸν δρόμον. Τὸ γεῦμα παρετέθη, καὶ τὰ πάντα ὡς διὰ γοητείας ἦσαν ἡτοιμασμένα πρὸς ὑποδοχήν των.

Μετὰ τὸ γεῦμα ὅμως, ἐπεκράτησεν ἡ αὐτὴ σιωπὴ καὶ κατήφεια, ἡ παρατηρουμένη καὶ κατὰ τὸ διάστημα τῆς ὁδοιπορίας. Ὁ κ. Μπράουνλω ἐγευμάτισε χωριστά, οἱ δ' ἄλλοι δύο κύριοι ἔτρεχον τῇδε κἀκεῖσε ἀνήσυχοι καὶ συνωμίλουν πρὸς ἀλλήλους μυστικῶς. Ἡ κυρία Μαιυλὰη προσκληθεῖσα ἔξω, ἐπανῆλθε σφόδρα τεταραγμένη, φαίνεται μάλιστα καὶ ὅτι ἔκλαυσε. Πάντα ταῦτα ἀνησύχουν καὶ ἐξέπλησσον λίαν τὸν Ὄλιβερ καὶ τὴν Ῥόζαν.

Τέλος περὶ τὴν ἐνάτην τῆς ἑσπέρας εἰσῆλθον ἀπροσδοκήτως ὁ ἰατρὸς καὶ ὁ Γκρίμγουιγκ, ἀκολουθούμενοι ὑπὸ τοῦ Μπράουνλω καί τινος ἄλλου, ὃν ἰδὼν ὁ Ὄλιβερ ἔμεινεν ἔκθαμβος, διότι τῷ εἶπον ὅτι εἶναι ἀδελφός του, ἀνεγνώρισε δὲ ὅτι ἦν ὁ αὐτός, ὃν συνήντησεν ἄλλοτε εἰς τὸ πανδοχεῖον καὶ ὃν εἶδε πρὸ τοῦ παραθύρου του μετὰ τοῦ Φέιγγιν. Ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος ἐκύτταξε μὲ βλέμμα βλοσυρὸν τὸ παιδίον καὶ ἐκάθησε πλησίον τῆς θύρας. Ὁ δὲ κ. Μπράουνλω, κρατῶν διάφορα ἔγγραφα ἀνὰ χεῖρας, ἐπλησίασεν εἰς μίαν τράπεζαν, ἧς ἐγγὺς ἐκάθηντο ἡ Ῥόζα καὶ ὁ Ὄλιβερ.

«Ἂν καὶ πολὺ διὰ τοῦτο λυποῦμαι, εἶπεν, ἀνάγκη ὅμως αἱ ἐν Λονδίνῳ ὑπογραφεῖσαι ὁμολογίαι αὗται, νὰ ἐπαναληφθῶσι καὶ ἐνταῦθα προφορικῶς ἐνώπιον μαρτύρων. Ἡ προφορική σας ὁμολογία εἶναι ἀπαραίτητος, εἰξεύρετε διατί.

— Ἐξακολουθήσατε, εἶπεν ὁ Μὼνξ, ἀποστρέψας τὸ πρόσωπον. Γρήγορα. Ἀρκετὰ ἐτράβηξα. Μὴ με κρατήσητε πολὺν καιρὸν ἐδῶ.

— Τὸ παιδίον τοῦτο, εἶπεν ὁ κ. Μπράουνλω, πιθεὶς τὴν χεῖρα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ Ὄλιβερ, εἶναι ἀδελφός σας· εἶναι υἱὸς τοῦ πατρός σας' τοῦ προσφιλοῦς μοι Ἔντγουιν Λήφορντ, καὶ τῆς δυστυχοῦς Ἁγνῆς Φλέμιγκ, ἀποθανούσης κατὰ τὸν τοκετόν;

— Ναί, εἶπεν ὁ Μὼνξ ὑπόδρα ἰδὼν τὸν Ὄλιβερ, ὅστις ἔτρεμεν ὅλος· αὐτὸς εἶναι ὁ νόθος.

— Ὁ τρόπος αὐτὸς τοῦ λέγειν, εἶπε μετ' αὐστηρότητος ὁ κ. Μπράουνλω, εἶναι ἔμεσος ὕβρις κατὰ θανόντων, καὶ οὐδένα ζῶντα προσβάλλει ἐκτὸς τοῦ λέγοντος. Τὸ παιδίον τοῦτο ἐγεννήθη ἐνταῦθα;

— Εἰς τὸ πτωχοκομεῖον, ἀπεκρίνατο ὁ Μὼνξ· ἄλλως ἔχετε αὐτοῦ γραμμένην τὴν ἱστορίαν του, προσέθηκε μετ' ἀνυπομονησίας, δείξας τὴν δέσμην τῶν ἐγγράφων.

— Ἀνάγκη νά την ἀκούσωμεν ἀπὸ τοῦ στόματός σας.

— Τότε, ἀκούσατέ με, ἀπεκρίνατο ὁ Μὼνξ· ὅτε ὁ πατήρ μου ἠσθένησε, καθὼς εἰξεύρετε, ἐν Ῥώμῃ, ἡ μήτηρ μου, ἥτις πρὸ πολλοῦ ἔζη χωρισμένη ἀπὸ αὐτόν, ἀνεχώρησε πρὸς ἐντάμωσίν του ἐκ Παρισίων, συμπαραλαβοῦσα καὶ ἐμέ· καὶ τοῦτο τὸ ἔκαμνε πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς περιουσίας, διότι οὐδόλως τὸν ἠγάπα, καθὼς οὔτε ἐκεῖνος αὐτήν· δέν μας ἀνεγνώρισε, διότι εἶχε χάσει τὰς αἰσθήσεις του, καὶ ἔμεινεν οὕτω μέχρι τῆς ἐπομένης ἡμέρας, ὅτε ἀπέθανε. Μεταξὺ τῶν ἐγγράφων του ὑπῆρχον δύο χρονολογούμενα ἀπὸ τῆς ἡμέρας καθ' ἣν ἠσθένησε καὶ ἐσώκλειστα εἰς ἐπιστολὴν πρὸς ὑμᾶς. Ἐπὶ τοῦ φακέλλου ἔγραφεν ὅτι μόνον μετὰ τὸν θάνατόν του ἔπρεπε νά σας ἀποσταλῇ ἡ ἐπιστολή. Τὸ ἓν τῶν ἐγγράφων ἦτο ἐπιστολὴ πρὸς τὴν νέαν ἐκείνην τὴν Ἁγνήν, καὶ τὸ ἄλλο διαθήκη.

— Τί ἔλεγεν εἰς τὴν ἐπιστολὴν ἐκείνην; ἠρώτησεν ὁ κ. Μπράουνλω.

— Ἡ ἐπιστολή; . . . ἦτο ἕνα εἶδος χαρτιοῦ, ὁποῦ περιεῖχε πολλὰς ὁμολογίας ὅτι τὴν ἠδίκησε καὶ προσευχὰς καὶ δεήσεις πρὸς τὸν Θεὸν νά την ἔχῃ ὑπὸ τὴν σκέπην του· καθὼς φαίνεται, μετὰ δύο μῆνας ἔμελλε νὰ γεννήσῃ. Τῇ ἔγραφε τί ἐσκόπει νὰ πράξῃ ἂν ἐπέζῃ διὰ νὰ καλύψῃ τὴν αἰσχύνην της, καὶ ἱκέτευε αὐτήν, ἂν θ' ἀπέθνησκε, νὰ μὴ καταρᾶται τὴν μνήμην του, μηδὲ νὰ πιστεύῃ ὅτι αἱ ὀλέθριαι συνέπειαι τοῦ σφάλματος ἐκείνου θὰ ἐβάρυνον αὐτὴν ἢ τὸ τέκνον της, διότι ἐκεῖνος μόνος ἦτο ἔνοχος. . . Παρεκάλει προσέτι αὐτὴν νὰ τηρήσῃ ἐπιμελῶς δύο προηγούμενα δῶρά του, μίαν μεταλλίαν καὶ ἓν δακτύλιον, ἐφ' οὗ ἦτο κεχαραγμένον τὸ βαπτιστικόν της μόνον ὄνομα καὶ ὑπῆρχε κενὴ θέσις διὰ τὸ οἰκογενειακόν. Κατόπιν ἐπανελάμβανε πολλάκις τὰς αὐτὰς λέξεις ὡς ἄνθρωπος, ποὺ δέν τα ἔχει σωστά, ὅπως καὶ πράγματι ἦτο, νομίζω.

— Ἡ δὲ διαθήκη. . .» ἠρώτησεν ὁ κ. Μπράουνλω.

Digitized by Google

Ὁ Μὼνξ ἐσιώπησεν, ἐν ᾧ ὁ Ὄλιβερ ἔκλαιε πικρῶς.

«Ἡ δὲ διαθήκη, ἐξηκολούθησεν ὁ κ. Μπράουνλω ἀντ' ἐκείνου, ἦτο συντεταγμένη κατὰ τὸ αὐτὸ πνεῦμα. Ἔγραφε περὶ τῶν θλίψεων, ἃς προὐξένησεν αὐτῷ ἡ σύζυγός του, περὶ κακῶν διαθέσεων καὶ ἀθλίου χαρακτῆρος ὑμῶν, τοῦ μονογενοῦς του υἱοῦ, τοῦ γαλουχηθέντος μὲ τὸ κατὰ τοῦ πατρὸς μῖσος. Ἐκληροδότει εἰς ὑμᾶς καὶ εἰς τὴν μητέρα σας εἰσόδημα ὀκτακοσίων λιρῶν στερλινῶν. Τὴν περιουσίαν του διῄρει εἰς δύο ἴσα μερίδια, ὧν τὸ ἓν ἐκληροδότει εἰς τὴν Ἁγνὴν Φλέμιγκ, τὸ δ' ἕτερον εἰς τὸ τέκνον της. Ἂν τοῦτο ἦτο κόρη, ἐκληροδότει αὐτῇ τὴν περιουσίαν του ἄνευ ὅρων, ἂν ὅμως ἦτο ἄρσεν, ὡρίζετο τότε μόνον νὰ λάβῃ αὐτήν, ἂν μέχρις οὗ ἐνηλικιωθῇ δὲν ἔχει στιγματίσει τὸ ὄνομά του διὰ πράξεώς τινος ἀτιμωτικῆς. Ἐσκόπει δὲ διὰ τούτου, ὡς ἔγραφε, νὰ δείξῃ τὴν μεγάλην ἐμπιστοσύνην, ἣν πρὸς αὐτὴν εἶχε καὶ τὴν ἑδραίαν πεποίθησιν, ὅτι θὰ ἐκληρονόμει παρὰ τῆς μητρὸς αἰσθήματα εὐγενῆ καὶ γενναῖα. Ἂν ὅμως ἡ προσδοκία του διεψεύδετο, ἤθελε τὸ μερίδιον ἐκεῖνο νὰ περιέλθῃ εἰς ὑμᾶς· διότι μόνον καθ' ἣν περίπτωσιν ἀμφότερα τὰ τέκνα του ἦσαν ἐξ ἴσου πονηρὰ καὶ διεφθαρμένα, ἀνεγνώριζεν εἰς ὑμᾶς πρωτοτοκίας δικαίωμα, ἀφ' οὗ οὐδὲν ἄλλο δικαίωμα εἴχετε ἐπὶ τῆς καρδίας του, ἀπὸ τρυφερᾶς ἡλικίας δείξαντες πρὸς αὐτὸν ψυχρότητα καὶ ἀποστροφήν.

— Ἡ μήτηρ μου, εἶπεν ὁ Μὼνξ γεγωνυίᾳ τῇ φωνῇ, ἔκαμεν ὅ τι πᾶσα ἄλλη γυνὴ θὰ ἔκαμνεν εὑρισκομένη εἰς τὴν θέσιν της· ἔκαυσε τὴν διαθήκην· τὴν ἐπιστολὴν δὲν ἀπέστειλεν, ἀλλ' ἐφύλαξεν ἐπιμελῶς, ὡς τεκμήριον ἐν ἀνάγκῃ, πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ παραπτώματος τῆς νέας. Ἀνεκοίνωσε τὰ πάντα εἰς τὸν πατέρα τῆς Ἁγνῆς, μετὰ προσθηκῶν καὶ ὑπερβολῶν, ἕνεκα τοῦ μεγάλου μίσους της, διὰ τὸ ὁποῖον τόσον τὴν εὐχαριστῶ! Ἀπηλπισμένος ὁ πατὴρ, ἀπεχώρησε μετὰ τῶν θυγατέρων του εἰς τὰ βάθη τῆς Οὐαλλίας, μεταβαλὼν καὶ ὄνομα, ὅπως μὴ τυχὸν οἱ φίλοι του μάθωσι τὴν κατοικίαν του. Μετά τινα καιρὸν εὑρέθη νεκρὸς ἐπὶ τῆς κλίνης του· ἑβδομάδας τινὰς πρὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ἡ θυγάτηρ του εἶχε φύγει λαθραίως, οὗτος δ' ἔτρεξε πρὸς ἀναζήτησίν της, διατρέξας πεζὸς τὰς πέριξ πόλεις καὶ χωρία· σχηματίσας ὅμως τὴν πεποίθησιν ὅτι ηὐτοκτόνησεν, ὅπως κρύψῃ τὴν αἰσχύνην της, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν του καὶ ἀπέθανε τὴν αὐτὴν ἑσπέραν.»

Ἐπηκολούθησε βραχεῖα σιγὴ, μέχρις οὗ ὁ κ. Μπράουνλω ἀνέλαβε τὴν ἐξακολούθησιν τῆς διηγήσεως.

«Μετά τινα ἔτη, εἶπεν, ἐδέχθην τὴν ἐπίσκεψιν τῆς μητρὸς τοῦ Ἐδουάρδου Λήφορντ, τοῦ ἐνώπιόν μας παρισταμένου. . . . Δεκαοκταέτης τὴν ἡλικίαν, κατέλιπεν οὗτος αὐτὴν, ὑπεξαιρέσας τὰ ἀδαμαντικὰ καὶ τὰ χρήματά της, ἐγένετο χαρτοπαίκτης, ἄσωτος, πλαστογράφος, ἔφυγεν ἐκ Λονδίνου, ἔνθα ἐπὶ δύο ἔτη τὰς αἰσχίστας εἶχε γνωριμίας. Ἡ μήτηρ του προσβληθεῖσα ἐξ ἀσθενείας ἀνιάτου καὶ ὀδυνηρᾶς ἐπεθύμει πολὺ νά τον ἐπανίδῃ. Μετὰ μακρὰς καὶ ματαίας ἐρεύνας, κατώρθωσε τέλος νά τον ἐπανεύρῃ καὶ ἀνεχώρησε μετ' αὐτοῦ εἰς Γαλλίαν.

— Ἔνθα καὶ ἀπέθανεν, εἶπεν ὁ Μὼνξ, μετὰ πολυώδυνον νόσον· ψυχορραγοῦσα μοὶ ἀπεκάλυψε τὰ μυστικά της καὶ μοὶ ἐκληροδότησε τὸ κατὰ τῆς Ἁγνῆς καὶ τοῦ τέκνου της θανάσιμον μῖσος αὐτῆς. Ἦτο ἀνωφελὴς ἡ σύστασις, διότι πρὸ καιροῦ ἐφλεγόμην ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ αἰσθήματος. Δὲν ἐπίστευεν ὅτι ἡ Ἁγνὴ ηὐτοκτόνησεν, ἀλλ' εἶχε τὴν πεποίθησιν, ὅτι ἡ Ἁγνὴ ἔτεκε τέκνον, ζῶν ἔτι. Ὡρκίσθην αὐτῇ, ὅτι ἄν ποτε τὸ ἀνακαλύψω, θά το καταδιώξω ἀπηνῶς καὶ ἀνενδότως, ὅτι θὰ κορέσω τὸ κατ' αὐτοῦ μῖσός μου καὶ ὅτι θὰ κατασχίσω τὴν διαθήκην, σύρων αὐτὸ εἰς τὸν βόρβορον τῆς ἀτιμίας. Τέλος συνήντησα αὐτὸ εἰς τὸν δρόμον μου· ἔκαμα καλὴν ἀρχὴν, καὶ ἂν δὲν εὑρίσκετο ἡ ἀναθεματισμένη ἐκείνη θὰ κατώρθωνα τὸν σκοπόν μου!»

Ἐν ᾧ ὁ ἀλιτήριος ἐδείκνυεν οὕτω τὴν ἀνίσχυρον λύσσαν του, φρικώδεις ἐξεμῶν βλασφημίας, ὁ κ. Μπράουνλω ἐξήγησεν εἰς τοὺς ἐκθάμβους μάρτυρας τῆς σκηνῆς τὰς σχέσεις τοῦ Μὼνξ μετὰ τοῦ Ἑβραίου καὶ τὰς καταχθονίους αὐτῶν μηχανορραφίας πρὸς σύλληψιν τοῦ Ὄλιβερ.

«Τί ἀπέγιναν ἡ μεταλλία καὶ ὁ δακτύλιος; ἠρώτησεν ὁ κ. Μπράουνλω τὸν Μὼνξ.

— Τὰ ἠγόρασα ἀπὸ τὸν ἀνδρόγυνον, περὶ τοῦ ὁποίου σᾶς εἶπον. Αὐτοὶ τὰ εἶχον κλέψει ἀπὸ μίαν νοσοκόμον τοῦ πτωχοκομείου, ἡ ὁποία τὰ ἐπῆρε ἀπὸ τὸ πτῶμα τῆς Ἁγνῆς, εἶπεν ὁ Μὼνξ, χαμαὶ νεύων. Τί τα ἔκαμα, τὸ εἰξεύρετε.»

Ὁ Μπράουνλω ἔνευσε τῷ Γκρίμγουιγκ, ὅστις ἐξελθὼν παραχρῆμα, ἐπέστρεψε μετ' ὀλίγον ὠθῶν μὲν πρὸ αὐτοῦ τὴν κυρίαν Μπάμμπλ, καὶ σύρων ὄπισθέν του τὸν δύστηνον σύζυγον.

«Καλὲ, νὰ πιστεύσω τὰ μάτια μου; ἀνεφώνησεν ὁ κ. Μπάμμπλ, ἄκαιρον ὑποκρινόμενος ἐνθουσιασμόν. Εἶναι αὐτὸς ὁ μικρὸς Ὄλιβερ; Ἄχ! Ὄλιβερ, ἂν εἴξευρες πόσον ἐλυπήθηκα διὰ τὰ παθήματά σου!

— Σώπα, βλάκα! ὑπετονθόρυσεν ἡ σύζυγός του.

— Γυναῖκα, τί νὰ κάμω, δὲν ἠμπορῶ νὰ βαστάξω τὴν καρδίαν μου, ὑπολαβὼν εἶπεν ὁ ἐπιστάτης σοῦ πτωχοκομείου. Τί, νὰ μὴ χαρῶ, ὅταν βλέπω ἐκεῖνον ποῦ ἐγὼ ὁ ἴδιος ἀνέθρεψα ἐνοριακῶς, νὰ κάθηται μαζὶ μὲ εὐγενεστάτας κυρίας καὶ κυρίους. Πάντοτε ἠγάπησα ἐγὼ τὸ

Digitized by Google

παιδὶ αὐτὸ 'σὰν νὰ ἦτανε... 'σὰν νὰ ἦτανε παπποῦς μου! εἶπεν ὁ κ. Μπάμμπλ, ἀφ' οὗ ἐπὶ ματαίῳ ἐζήτησε νὰ εὕρῃ ἐπιτυχεστέραν παρομοίωσιν. Κύριε Ὄλιβερ, καλέ μου Ὀλιβεράκο, καλὲ θυμᾶσαι τὸν καλὸν ἐκεῖνον κύριον μὲ τὸ ἄσπρο γελέκο; Μᾶς ἄφησε χρόνους τώρα· ὀκτὼ ἡμέραι εἶναι ποῦ τὸν ἔθαψαν τὸν μακαρίτη!

— Ἔλα, κρατήσατε διὰ τὸν ἑαυτόν σας τὰ αἰσθήματά σας, σέρ, εἶπεν ὁ Γκρίμγουιγκ αὐστηρῶς.

— Θὰ προσπαθήσω ὅσον ἠμπορῶ, σέρ, ἀπεκρίνατο ὁ Μπάμμπλ. Τί κάμνετε, σέρ; ἐλπίζω ὅτι εἶσθε πάντοτε καλά.»

Αἱ φιλοφρονητικαὶ αὗται φράσεις ἐλέχθησαν πρὸς τὸν Μπράουνλω, ὅστις πλησιάσας τὸ σεβαστὸν ἀνδρόγυνον ἠρώτησε, δείξας τὸν Μώνξ·

«Γνωρίζετε τὸν ἄνθρωπον αὐτόν;

— Ὄχι, ἀπεκρίνατο θρασέως ἡ κυρία Μπάμμπλ.

— Ἴσως σεῖς τὸν γνωρίζετε, κύριε Μπάμμπλ.

— Δὲν τὸν εἶδα ποτὲ εἰς τὴν ζωήν μου.

— Δὲν τῷ ἐπωλήσατε ποτὲ τίποτε;

— Ὄχι, ἀπεκρίνατο ἡ κυρία Μπάμμπλ.

— Δὲν εἴχετε ποτὲ μίαν χρυσῆν μεταλλίαν καὶ ἕνα δακτυλίδι;

— Ὄχι καθόλου, ἀπεκρίνατο ἡ οἰκονόμος. Μᾶς ἐκαλέσατε ἐδῶ διὰ νά μας σκοτίσητε μὲ αὐτὰς τὰς ἀνοησίας;»

Ὁ Μπράουνλω ἔνευσε καὶ αὖθις τῷ Γκρίμγουιγκ, ὅπως ἐξῆλθεν, ὡς καὶ πρότερον· ἀλλ' ἐπιστρέφων δὲν ὡδήγει εὔρωστον καὶ χαριτωμένον ἀνδρόγυνον, ἀλλ' ἠκολουθεῖτο ὑπὸ δύο κυφῶν καὶ ἀρθριτικῶν γραιῶν.

«Ἐφροντίσατε νὰ κλείσετε τὴν θύραν, τὴν νύκτα ποῦ ἀπέθανεν ἡ γρηὰ Σῶλλυ, εἶπεν ἡ μία, ὑψώσασα τὴν τρέμουσαν χεῖρά της, ἀλλὰ δὲν ἠμπορέσατε νὰ βουλώσετε τῆς χαραμάδες, οὔτε νά μας ἐμποδίσετε νἀκούσωμεν.

— Ὄχι, ὄχι, εἶπεν ἡ ἑτέρα, στρέφουσα πέριξ τὴν κεφαλὴν καὶ κινοῦσα τὰς νωδὰς σιαγόνας της, δὲν ἐλάβατε καλὰ τὰς ἀναγκαίας προφυλάξεις.

— Τὴν ἀκούσαμεν, ἐξηκολούθησεν ἡ πρώτη, ποῦ σᾶς ἔλεγε τί ἔκαμε, καὶ σᾶς εἴδαμεν ὁποῦ ἐπήρατε ἕνα χαρτὶ ποῦ κρατοῦσε εἰς τὸ χέρι της, καὶ τὴν ἄλλην ἡμέραν σᾶς παρεμονεύσαμεν ποῦ ἐπήγατε εἰς τὸ ἐνεχυροδανειστήριον.

— Ναί, προσέθηκεν ἡ δευτέρα, σᾶς ἔδωκαν μίαν μεταλλίαν καὶ ἕνα δακτυλίδι· σᾶς ἀκολουθήσαμε καταπόδι, εἴμεθα ἀπὸ 'πίσω σας.

— Καὶ εἰξεύρομεν καὶ ἄλλα περισσότερα, εἶπεν ἡ πρώτη· ἡ γρηὰ Σῶλλυ μᾶς εἶχεν εἰπεῖ προτήτερα, τί τῆς εἶπεν ἐκείνη ἡ νέα· πῶς ἐξεκίνησε νὰ ὑπάγῃ νἀποθάνῃ πλησίον εἰς τὸν τάφον τοῦ πατέρα τοῦ παιδιοῦ της, διότι εἴξευρε καλὰ πῶς δὲν θὰ ἐπιζήσῃ εἰς τὸν τοκετόν.

— Θέλετε νὰ προσκαλέσωμεν καὶ τὸν ὑπάλληλον τοῦ ἐνεχυροδανειστηρίου; ἠρώτησεν ὁ Γκρίμγουιγκ, ἑτοιμασθεὶς νὰ ἐξέλθῃ.

— Ὄχι, εἶπεν ἡ κυρία Μπάμμπλ. Ἀφ' οὗ αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος, (καὶ ἔδειξε τὸν Μώνξ), εἶχε τὴν δειλίαν νά τα ὁμολογήσῃ ὅλα, καὶ ἀφ' οὗ ἐστάθητε ἐπιτήδειοι ἀπὸ ὅλαις ταῖς γρηαῖς στρίγγλαις νὰ διαλέξετε ἐκείναις ποῦ ἐχρειάζεσθε, δὲν λέγω πλέον τίποτε. Ναί, ἐπωλήσαμεν αὐτὰ τὰ πράγματα, καὶ εὑρίσκονται τώρα εἰς μέρος ὅπου ὅσῳ νὰ σκαλεύσετε δὲν θά τα πάρετε. Ἔ, ὕστερα;

— Τίποτε ἄλλο, ἀπεκρίνατο ὁ Μπράουνλω, εἰμὴ μόνον ὅτι εἰς τὸ ἑξῆς εἶναι καθῆκόν μας νὰ φροντίσωμεν τοιαῦτα ὑποκείμενα νὰ μὴ κατέχωσι θέσεις ἐμπιστοσύνης. Ἠμπορεῖτε νὰ ἐξέλθητε.

— Ἐλπίζω, εἶπεν ὁ κ. Μπάμμπλ ἱκετευτικῶς, ἐν ᾧ ὁ Γκρίμγουιγκ ἀπήρχετο μετὰ τῶν δύο γραιῶν, ἐλπίζω πῶς αὐτὸ τὸ λυπηρὸν περιστατικὸν δὲν θὰ γίνῃ αἰτία νὰ χάσω τὴν ἐνοριακὴν θέσιν μου.

— Θά την χάσητε βέβαια, ἀπεκρίνατο ὁ Μπράουνλω· καὶ νὰ ἦσθε μάλιστα καὶ εὐχαριστημένος διότι δὲν θὰ πάθετε χειρότερα.

— Ὅλα τὰ ἔκαμεν ἡ κυρία μου, εἶπεν ὁ πρώην κλητήρ, ἀφ' οὗ πρῶτον μετὰ πολλῆς περισκέψεως ἐβεβαιώθη ὅτι ἡ κυρία του ἐξῆλθεν· δὲν ἐπῆρε καθόλου καὶ τὴν ἰδικήν μου συμβουλήν.

— Δὲν εἶναι δικαιολογία αὐτό, ὑπολαβὼν εἶπεν ὁ Μπράουνλω. Εἶσθε παρὼν ὁπότε τἀντικείμενα ἐκεῖνα ἐρρίφθησαν εἰς τὸν ποταμόν· ἄλλως δὲ ὁ νόμος σᾶς θεωρεῖ μᾶλλον ἔνοχον. Ὁ νόμος ὑποθέτει ὅτι ἡ γυνή σας ἐνεργεῖ πάντοτε συμφώνως πρὸς τὰς συμβουλάς σας.

— Ἐὰν ὁ νόμος ὑποθέτῃ αὐτό, εἶπεν ὁ κ. Μπάμμπλ, σφίγγων τὸν πῖλόν του, ὁ νόμος εἶναι γάδαρος... εἶναι μωρὸς καὶ ἀνόητος. Ἂν ὁ νόμος ἦναι τόσῳ στραβός, θὰ εἰπῇ πῶς δὲν εἶναι ὑπανδρευμένος, καὶ τοῦ εὔχομαι τὸ χειρότερο ἀπὸ ὅλα, νὰ δοκιμάσῃ, διὰ νἀνοίξῃ τὰ στραβά του.»

Ταῦτα εἰπών, μετ' ἐμφάσεως δὲ τὴν τελευταίαν φράσιν τονίσας, ὁ κ. Μπάμμπλ ἐφόρεσεν ὀργίλως τὸν πῖλόν του, ἔχωσε τὰς χεῖρας εἰς τὰ θυλάκιά του καὶ ἔτρεξε νὰ φθάσῃ τὴν σύζυγόν του.

«Μὶς Ῥόζα, εἶπεν ὁ κ. Μπράουνλω, δότε μοι τὴν χεῖρά σας· μὴ τρέμετε. Δύνασθε χωρὶς κἀνένα φόβον νἀκούσητε τὰς ὀλίγας λέξεις, τὰς ὁποίας ἔχομεν ἀκόμη νὰ εἴπωμεν.

— Ἐὰν ἀφορῶσιν εἰς ἐμὲ προσωπικῶς, εἶπεν ἡ Ῥόζα, ἂν καὶ ἀγνοῶ πῶς, ἄφετέ με, σᾶς παρακαλῶ, νά τας ἀκούσω κἀμμίαν ἄλλην φοράν. Δὲν ἔχω πλέον οὔτε δυνάμεις, οὔτε θάρρος.

— Ἔχετε πλείονα δύναμιν, ἀφ' ὅτου φαν-

Digitized by Google

τάζεσθε, τὸ εἰξεύρω κάλλιστα. Γνωρίζετε τὴν νέαν ταύτην, σέρ;

— Ναί, ἀπεκρίνατο ὁ Μώνξ.

— Ἐγὼ οὐδέποτε σᾶς εἶδον, εἶπεν ἡ Ῥόζα διὰ φωνῆς ἀσθενοῦς.

— Ἐγὼ σᾶς εἶδον πολλάκις, ὑπολαβὼν εἶπεν ὁ Μώνξ.

— Ὁ πατὴρ τῆς δυστυχοῦς Ἀγνῆς εἶχε δύω θυγατέρας, εἶπεν ὁ Μπράουνλω· τί ἀπέγινεν ἡ δευτέρα, ἥτις ἦτο παιδίον κατὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός;

— Τὸ παιδίον ἐκεῖνο, ἀπεκρίνατο ὁ Μώνξ, εὑρεθὲν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του ἐν χώρᾳ ξένῃ, ἔνθα οὐδένα εἶχε γνώριμον, στερούμενον παντὸς τεκμηρίου πρὸς ἀνεύρεσιν τῆς οἰκογενείας του, καὶ πλαστὸν ἔχον ὄνομα, τὸ παρέλαβε μία οἰκογένεια πτωχῶν χωρικῶν, οἱ ὁποῖοι ἐφρόντισαν περὶ αὐτοῦ ὡς ἂν ἦτο ἴδιον αὐτῶν τέκνον.

— Ἐξακολουθήσατε, εἶπεν ὁ κ. Μπράουνλω νεύσας τῇ κυρίᾳ Μαιυλάη νὰ πλησιάσῃ.

— Δὲν κατωρθώσατε νἀνακαλύψητε τὸ μέρος ἔνθα εὑρίσκετο, εἶπεν ὁ Μώνξ. Ἀλλ' ὅπου ἡ φιλία ναυαγεῖ, τὸ μῖσος ἐνίοτε ἐπιτυγχάνει· ἐρευνήσασα ἐπὶ ἓν ὁλόκληλον ἔτος, ἡ μήτηρ μου ἠδυνήθη ἐπὶ τέλους νἀνακαλύψῃ τὸ κοράσιον.

— Καὶ τὸ ἔλαβε μεθ' ἑαυτῆς;

— Ὄχι. Οἱ χωρικοὶ ἦσαν πτωχοί, καὶ ἤρχισαν, ὁ σύζυγος τοὐλάχιστον, νἀδημονῶσι διὰ τὸ βάρος, ὅπερ ἀνέλαβον· ὅθεν τοῖς ἀφῆκε τὸ παιδίον, δοῦσα αὐτοῖς συγχρόνως ἐλάχιστον χρηματικὸν ποσόν, καὶ ὑποσχεθεῖσα νἀποστέλλῃ τακτικῶς χρήματα πρὸς συντήρησίν του, ὅπερ, ἐννοεῖται, δὲν ἔκαμεν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ πενία καὶ ἡ δυσαρέσκειά των δὲν ἐφάνησαν αὐτῇ ἀρκοῦντα ἐχέγγυα περὶ τῆς μελλούσης δυστυχίας τοῦ κορασίου, τοῖς διηγήθη τὴν ἱστορίαν τῆς ἀτιμίας τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ, προσθεῖσα καὶ λεπτομερείας μυσαρωτάτας, καὶ τοῖς παρήγγειλε νά το ἐπιβλέπωσιν ἐπιμελῶς, διότι ὡς καρπὸς ἀθεμίτου ἔρωτος καὶ ὡς μέλος ἀτίμου οἰκογενείας, ἀργὰ ἢ γρήγορα ἤθελεν ἐξοκείλει. Ἡ πτωχὴ οἰκογένεια ἐπίστευσεν εἰς τὴν διήγησιν, καὶ τὸ κοράσιον ἔζη βίον οἰκτρὸν μέχρις οὗ γραῖά τις χήρα, κατοικοῦσα τότε ἐν Τσέστερ, ἰδοῦσα αὐτὸ κατὰ τύχην, τὸ εὐσπλαγχνίσθη καὶ τὸ παρέλαβε μεθ' ἑαυτῆς. Καίτοι πολλὰς κατεβάλομεν προσπαθείας, τὸ κοράσιον ἔμεινε παρὰ τῇ γραίᾳ κυρίᾳ καὶ ἔζη εὐτυχές· δὲν τὴν εἶχον ἰδεῖ πλέον πρὸ πολλοῦ, ἀλλ' ἐπανεῦρον τὰ ἴχνη της μόλις πρό τινων μηνῶν.

— Τὴν βλέπετε τώρα;

— Ναί, στηρίζεται εἰς τὸν βραχίονά σας.»

Ἡ Ῥόζα ὀλίγον ἔλειψε νὰ λιποθυμήσῃ. Ἡ κυρία Μαιυλάη περιπτυξαμένη αὐτήν, ἀνεφώνησεν· «Εἶσαι καὶ μένεις ἡ ἀγαπητή μας ἀνεψιά. Τὸ προσφιλέστατόν μοι τέκνον! Δι' ὅλους τοὺς θησαυροὺς τοῦ κόσμου, δὲν θὰ ἔστεργον νά σε χάσω.

— Εἴσθε ἡ μόνη φίλη μου, εἶπεν ἡ Ῥόζα δακρύουσα, καὶ μὲ ἠγαπήσατε πάντοτε ὡς μήτηρ φιλόστοργος. Ἡ καρδία μου πνίγεται ἐκ τῆς συγκινήσεως. Ὦ! πῶς θὰ δυνηθῶ νὰ ὑποφέρω ὅλα αὐτά!

— Ὑπέφερες πολὺ πλειότερα, ἀπεκρίνατο ἡ κυρία Μαιυλάη ἀσπασθεῖσα αὐτὴν τρυφερῶς. Ἐδείχθης πάντοτε ἀγαθὴ καὶ θελκτικὴ κόρη, καθιστῶσα εὐτυχεῖς τοὺς περιστοιχίζοντάς σε. Ἀλλ' ἰδέ, πῶς φλέγεται τὸ παιδίον αὐτὸ ὑπὸ τοῦ πόθου νά σε σφίγξῃ εἰς τὰς ἀγκάλας του.

— Ὤ! δὲν θά την ἀποκαλέσω ποτὲ θείαν μου! ἀνεφώνησεν ὁ Ὄλιβερ, περιπτυσσόμενος αὐτήν. Ἀδελφή μου, ἀγαπητή μου ἀδελφή! Ἀφ' ὅτου τὴν ἐγνώρισα, κἄτι τι μοῦ ἔλεγεν εἰς τὴν καρδίαν μου νά την ἀγαπῶ τόσῳ πολύ. Ῥόζα, καλή μου Ῥόζα!»

Σεβασθῶμεν τὰ δάκρυα, τοὺς διακεκομμένους λόγους τῶν δύο ὀρφανῶν περιπτυσσομένων ἀλλήλους. Κατὰ τὴν αὐτὴν στιγμὴν ἀνεῦρον καὶ ἀπώλεσαν πατέρα, ἀδελφήν, μητέρα· ἡ χαρά των ἦτο λύπης ἀνάμικτος, καὶ ὅμως τὰ δάκρυά των δὲν ἦσαν πικρά· διότι ἡ λύπη, μετριαζομένη διὰ τῶν τρυφερῶν καὶ ἡδέων ἀναμνήσεων, μετεβάλλετο σχεδὸν εἰς χαράν.

Ἔμειναν οὕτως ἐπὶ πολὺ μόνοι· τέλος ἐκρούσθη σιγὰ ἡ θύρα, καὶ ὁ Ὄλιβερ ἀνοίξας ἐξῆλθεν αὐτὸς καὶ εἰσῆλθεν ὁ Ἐρρῖκος Μαιυλάη.

«Εἰξεύρω τὰ πάντα, εἶπεν οὗτος καθήσας πλησίον τῆς ἀξιεράστου νεάνιδος. Ἀγαπητὴ Ῥόζα, εἰξεύρω τὰ πάντα... τὰ εἴξευρα μάλιστα ἀπὸ τῆς χθές, — καὶ ἦλθον διὰ νά σοι ὑπομνήσω μίαν ὑπόσχεσιν. Μοὶ ἐπέτρεψας νὰ ἐπαναλάβω ἐντὸς ἔτους τὸ θέμα τῆς τελευταίας συνομιλίας μας· οὐχὶ ἵνα σε ἐξαναγκάσω νὰ μεταβάλῃς ἀπόφασιν, ἀλλὰ νὰ καταθέσω πρὸ τῶν ποδῶν σου τὴν θέσιν καὶ τὴν περιουσίαν μου καὶ μηδὲν νὰ εἴπω, ἂν ἐπιμένητε εἰς τὴν πρώτην ἀπόφασίν σας.

— Οἱ αὐτοὶ λόγοι ὑφίστανται καὶ τώρα, εἶπεν ἡ Ῥόζα εὐσταθῶς. Εἴπερ ποτε καὶ ἄλλοτε ἀπόψε συναισθάνομαι ὁποῖα εἶναι τὰ καθήκοντά μου πρὸς ἐκείνην, τῆς ὁποίας ἡ ἀγαθότης μὲ ἔσωσεν ἀπὸ βίου ἐλεεινοῦ. Ὑφίσταμαι ἀγῶνα ἐνδόμυχον, προσέθηκεν ἡ Ῥόζα, ναί, ἀλλ' ὁ ἀγὼν οὗτος μὲ τιμᾷ. Εἶναι τραῦμα δεινόν, ἀλλ' ἡ καρδία μου θά το ὑποστῇ.

— Αἱ ἀποκαλύψεις τῆς ἑσπέρας ταύτης... εἶπεν ὁ Ἐρρῖκος.

— Αἱ ἀποκαλύψεις τῆς ἑσπέρας ταύτης, ὑπολαβοῦσα εἶπεν ἡ Ῥόζα, κατ' οὐδὲν μετέβαλον τὴν θέσιν μου.

— Σκληρύνεις τὴν καρδίαν σου κατ' ἐμοῦ, Ῥόζα.

— Ὦ Ἐρρῖκε, Ἐρρῖκε! εἶπεν ἡ νεᾶνις κλαί-

Digitized by Google

ουσα, πολὺ ἐπεθύμουν νά μοι ἦτο τοῦτο δυνατόν, διότι δὲν θὰ ἔπασχον τοσοῦτον!

— Καὶ τί σε βιάζει νὰ ὑποβάλῃς τὸν ἑαυτόν σου εἰς τοιαύτην θυσίαν; εἶπεν ὁ Ἑρρῖκος λαβὼν τὴν χεῖρά της. Ἀγαπητὴ Ῥόζα, σκέφθητι τί ἤκουσας ἀπόψε.

— Καὶ τί ἤκουσα; ἀνεφώνησεν ἡ Ῥόζα· ὅτι ὁ πατήρ μου βαρέως φέρων τὴν ὕβριν τῆς οἰκογενείας του ἔφυγε μακρὰν παντὸς γνωρίμου... Ἀρκετὰ εἴπομεν, Ἑρρῖκε· ἂς διακόψωμεν αὐτὴν τὴν ὁμιλίαν.

— Ὄχι ἀκόμη! εἶπεν ὁ νέος, κρατήσας αὐτήν, ἕτοιμον νὰ ἐγερθῇ. Ἐλπίδες, πόθοι, σχέδια, τὰ πάντα μετεβλήθησαν ἐκτὸς τοῦ πρὸς σὲ ἔρωτός μου. Δέν σοι προσφέρω πλέον ὑψηλὴν θέσιν ἐν διεφθαρμένῃ καὶ ἐξηχρειωμένῃ κοινωνίᾳ, ὑβριζούσῃ τὰ πάντα, ἐκτὸς τῶν ἀξίων ὕβρεως. Ἀλλὰ σοὶ προσφέρω μίαν οἰκογενειακὴν ἑστίαν καὶ μίαν καρδίαν· ναί, προσφιλὴς Ῥόζα, ταῦτα μόνον ἔχω τώρα νά σοι προσφέρω.

— Τί ἐννοεῖτε; ἐψέλλισεν ἡ νεάνις.

— Ἐννοῶ, ὅτι τὴν τελευταίαν φοράν, καθ' ἣν ἀπεχωρίσθην σοῦ, ἀπῆλθον σταθερὰν ἔχων ἀπόφασιν νὰ ἄρω ἐκ τοῦ μέσου τὰ ἀνύπαρκτα κωλύματα τὰ ἐμποδίζοντα τὴν ἕνωσίν μας· μὲ τὴν ἀπόφασιν νὰ περιφρονήσω πάντα ὑβριστὴν τῆς καταγωγῆς σου, καὶ νὰ φύγω μακρὰν τῆς κοινωνίας, ἐν ᾗ σὺ δὲν θὰ ἠδύνασο νὰ ζήσῃς· ὅπερ καὶ ἔπραξα. Ἐξηφανίσθησαν καὶ προστάται καὶ ἰσχυροὶ συγγενεῖς· ὑπάρχουσιν ὅμως ἐν Ἀγγλίᾳ φαιδραὶ ἐξοχαὶ καὶ διαγελῶντα τοπεῖα καὶ πλησίον χωρικῆς τινος ἐκκλησίας, ἧς ἐγὼ θὰ ἦμαι ὁ ἐφημέριος, ἐγείρεται ἀγροτικὴ κατοικία ἐν ᾗ πλειότερον θὰ ὑπερηφανεύωμαι ζῶν μετὰ σοῦ, ὦ Ῥόζα, παρὰ ἐν μέσῳ τῶν μεγαλείων τοῦ κόσμου. Αὕτη εἶναι ἡ σημερινὴ κοινωνικὴ θέσις μου, ἣν καταθέτω πρὸ τῶν ποδῶν σου.

. . . .

— Πρέπει νὰ ἔχῃ κανεὶς μεγάλην ὑπομονήν, διὰ νὰ περιμένῃ ἐρωτολήπτους ὅταν πρόκειται νὰ καθήσῃ εἰς τὸ τραπέζι,» εἶπεν ὁ κ. Γκρίμγουιγκ, ὅστις νυστάξας εἶχεν ἀποκοιμηθῆ ἐν τῷ ἑστιατορίῳ.

Καὶ πράγματι ἡ τράπεζα ἦτο πρὸ πολλοῦ ἕτοιμος, καὶ οὔτε ἡ κυρία Μαιυλάη, οὔτε ὁ Ἑρρῖκος καὶ ἡ Ῥόζα, οἵτινες εἰσῆλθον ὁμοῦ, ἠδυνήθησαν νὰ δικαιολογηθῶσι προσηκόντως.

«Ἐσκεπτόμην σπουδαίως νὰ φάγω τὸ κεφάλι μου ἀπόψε, εἶπεν ὁ κ. Γκρίμγουιγκ, διότι πολὺ ἐφοβούμην μήπως μείνω νηστικός. Θὰ λάβω τὸ θάρρος, μὲ τὴν ἄδειάν σας, νἀσπασθῶ τὴν μελλόνυμφον.»

Ὁ κ. Γκρίμγουιγκ, ἄνευ περαιτέρω διατυπώσεων, ἠσπάσατο τὴν Ῥόζαν, ἥτις ἠρυθρίασε. Τὸ παράδειγμα κατέστη κολλητικόν, καὶ ἠκολούθησαν αὐτὸ ὁ ἰατρὸς καὶ ὁ κ. Μπράουνλω. Τινὲς δὲ βεβαιοῦσιν ὅτι τὸ αὐτὸ ἔπραξε καὶ ὁ Ἑρρῖκος Μαιυλάη ἐν τῷ παρακειμένῳ δωματίῳ, ἀλλ' αὐθεντικαὶ μαρτυρίαι πιστοποιοῦσιν ὅτι τοῦτο εἶναι ἀπίθανον, διότι ἦτο νέος, καὶ ἐφημέριος μάλιστα.

«Ὄλιβερ, παιδί μου, εἶπεν ἡ κυρία Μαιυλάη, τί ἔγινες; καὶ διατί εἶσαι τόσῳ θλιμμένος. Διατί κλαίεις;»

Οἴμοι! ὁπόσαι προσδοκίαι μας διαψεύδονται ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ. Πολλάκις αἱ ἐλπίδες, αἱ τὰ μάλιστα τιμῶσαι τὴν ἡμετέραν καρδίαν, ἐξαφανίζονται τάχιστα.

Ὁ Ὄλιβερ εἶχεν ἀπέλθει πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ παλαιοῦ φίλου του. Ἀλλ' ὁ μικρὸς Δὶκ εἶχεν ἀποθάνει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΝΑ'

Καὶ τελευταῖον.

Ὅσα ὑπολείπεται ἡμῖν νὰ διηγηθῶμεν δύνανται νὰ συνοψισθῶσιν ἐν ὀλίγαις λέξεσι.

Πρὶν ἢ παρέλθωσι τρεῖς μῆνες ἐτελέσθησαν οἱ γάμοι τῆς Ῥόζας Φλέμιγκ μετὰ τοῦ Ἑρρίκου Μαιυλάη ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ χωρίου, ἐν ᾧ ἔμελλε τοῦ λοιποῦ νὰ ἐξασκῇ τὸ εὐσεβὲς ἐπάγγελμά του ὁ νέος ἐφημέριος. Αὐθημερὸν δὲ κατέλυσαν ἐν τῇ παρακειμένῃ ἀγροτικῇ κατοικίᾳ των. Ἡ κυρία Μαιυλάη κατῴκησεν ἐπίσης μετὰ τοῦ υἱοῦ καὶ τῆς νύμφης της, καὶ ἐθεώρει ἑαυτὴν εὐδαίμονα, βλέπουσα τὰ τέκνα της εὐτυχοῦντα.

Κατ' ἀκριβεῖς πληροφορίας ἡ περιουσία, ἣν ὁ Μὼνξ μετὰ τῆς μητρός του κατησώτευσαν, ἀνήρχετο μόλις εἰς ἑξακισχιλίας λίρας στερλίνας. Κατὰ τὰς διατάξεις τῆς διαθήκης τοῦ πατρὸς ὁ Ὄλιβερ ἐδικαιοῦτο νὰ λάβῃ τὸ σύνολον, κατὰ πρότασιν ὅμως τοῦ κ. Μπράουνλω, διενεμήθη αὐτὴν εὐχαρίστως μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του, ὅπως μὴ ἀφαιρέσῃ αὐτὸν τὰ μέσα τοῦ νὰ βελτιωθῇ.

Ὁ Μὼνξ ἐτήρησε τὸ ὄνομα τοῦτο· ἀπῆλθεν εἰς Ἀμερικήν, ἔνθα εἰς διαφόρους ἀσωτείας κατεσπατάλησε τὴν ἐναπολειφθεῖσαν αὐτῷ περιουσίαν· φυλακισθεὶς διά τι ἔγκλημα, προσεβλήθη ὑπὸ νόσου καὶ ἀπέθανε.

Ὁ Φέιγγιν, οὗ τὴν ἐνοχὴν κατάδηλον ἐποίησαν αἱ ἀποκαλύψεις τοῦ Κλαίυπολ, καταδικασθεὶς ὑπὸ τοῦ κακουργοδικείου, ἀπηγχονίσθη ἐπὶ τῆς πρὸ τῆς Νηουγκαίητ πλατείας. Τὰ δὲ κυριώτερα μέλη τῆς συμμορίας αὐτοῦ ἀπέθαναν ἐπίσης μακρὰν τῆς πατρίδος των, ἐν οἰκτρᾷ καταστάσει.

Ὁ κ. Μπράουνλω, υἱοθετήσας τὸν Ὄλιβερ, κατῴκησε μετὰ τῆς οἰκονόμου του καὶ αὐτοῦ εἰς οἰκίαν τινά, μίλιον ἀπέχουσαν τοῦ πρεσβυτερίου, ἔνθα διέμενον οἱ ἀγαθοί του φίλοι, ἐκπληρῶν οὕτω τὸν διακαέστατον πόθον τοῦ παιδός, ὅστις δὲν ἤθελε νἀποχωρισθῇ τῶν εὐεργετῶν του.

Ὁ δὲ ἰατρὸς μετὰ τοὺς γάμους ἐπανῆλθεν εἰς Τσέρτσυ, ἔνθα μακρὰν τῶν φίλων του δὲν θὰ ἐβράδυνε νὰ καταστῇ σκυθρωπὸς καὶ μελαγ-

Digitized by Google

χολικός, ἂν διάφορον εἶχε χαρακτῆρα. Καὶ ἔμεινε μὲν ἐκεῖ ἐπὶ δύο ἢ τρεῖς μῆνας, ἀλλὰ προφασιζόμενος ὅτι τὸ κλίμα τοῦ Τσέρτσυ ἦν ἐπιβλαβὲς εἰς τὴν ὑγίειάν του, παρέδωκε τὴν πελατείαν του εἴς τινα συνάδελφον, καὶ ἐνοικιάσας οἰκίαν τινὰ εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ χωρίου, ἐν ᾧ ἐφημέρευεν ὁ φίλος του, ἀποκατέστη ἐκεῖ. Ἐπεδόθη εἰς τὴν κηπουργικὴν, τὴν ἁλιείαν, τὴν λεπτουργίαν, καὶ διεκρίθη μάλιστα καὶ κατέστη περιώνυμος, ὥστε ἤρχοντο πολλοὶ καὶ τὸν συνεβουλεύοντο ἀπὸ τὰ πέριξ χωρία.

Προτοῦ νἀναχωρήσῃ ἐκ Τσέρτσυ συνέδεσε γενωτάτην φιλίαν μετὰ τοῦ κ. Γκρίμγουιγκ. Πολλάκις δὲ οὗτος τὸν ἐπεσκέπτετο, καὶ κατὰ τὰς ἐπισκέψεις του κατεγίνετο καὶ αὐτὸς εἰς τὴν κηπουργικὴν, τὴν ἁλιείαν καὶ τὴν λεπτουργικὴν, μετὰ μεγάλου μὲν ζήλου, ἀλλὰ διὰ τρόπου ὅλως ἰδιάζοντος, ἀείποτε δὲ διϊσχυρίζετο, ἐπὶ ποινῇ τοῦ νὰ φάγῃ τὸ κεφάλι του, ὅτι ἡ μέθοδός του ἦτο ἡ ἀρίστη. Τὴν κυριακὴν δὲ συνείθιζε νὰ ἐπικρίνῃ τὴν διδαχὴν, ὅπως παροργίζῃ τὸν νέον ἐφημέριον, ἂν καὶ ἰδιαιτέρως ὡμολόγει τῷ ἰατρῷ ὅτι ἡ διδαχὴ τῷ ἤρεσεν ὑπερβαλόντως, ἀλλὰ προετίμα νὰ μή το λέγῃ. Ὁ κύριος Μπράουνλω συνειθίζει συχνὰ νὰ χαριεντίζηται σκώπτων αὐτὸν διὰ τὰς περὶ τοῦ Ὄλιβερ προρρήσεις του, καὶ ὑπενθυμίζων αὐτῷ τὴν ἑσπέραν ἐκείνην, καθ' ἣν ἐκάθηντο πλησίον τῆς τραπέζης, ἔχοντες πρὸ αὐτῶν τὸ ὡρολόγιον καὶ ἀναμένοντες τὴν ἐπάνοδον τοῦ παιδίου. Ὁ κ. Γκρίμγουιγκ ὅμως διατείνεται, ὅτι οὐδόλως ἠπατήθη, ἀφ' οὗ πραγματικῶς ὁ Ὄλιβερ δὲν ἐπανῆλθε· καὶ μετὰ ταῦτα καγχάζει, ὅπερ ἐπαυξάνει τὴν φαιδρότητά του.

Ὁ κὺρ Νῶε Κλαίυπολ, δοθείσης αὐτῷ χάριτος διότι κατήγγειλε τὸν Ἰουδαῖον, κατενόησεν ὅτι τὸ ἐπάγγελμά του δὲν ἦτο ὅσον ἐπόθει ἀσφαλὲς, καὶ ἐσκέφθη νὰ εὕρῃ πόρον ζωῆς οὐχὶ πολὺ κοπιαστικόν· μετὰ ὥριμον σκέψιν κατετάχθη εἰς τὴν μυστικὴν ἀστυνομίαν, καὶ ἀπολαμβάνει πολλὰ ἐκ τοῦ νέου ἐπαγγέλματός του· ἰδοὺ δὲ τίνι τρόπῳ. Ἑκάστην κυριακὴν ἐξέρχεται κατὰ τὴν ὥραν τῆς λειτουργίας μετὰ τῆς Καρλόττας, κοσμίως ἐνδεδυμένης· αὕτη λιποθυμεῖ πρὸ τῆς θύρας καπηλείου τινός. Ὁ Νῶε, διὰ νά την κάμῃ νὰ συνέλθῃ εἰς ἑαυτὴν, ζητεῖ πεντήκοντα λεπτῶν οἰνόπνευμα, ὅπερ ὁ κάπηλος χορηγεῖ ἐκ φιλανθρωπίας· ἀμέσως ὅμως ὁ Νῶε καταγγέλλει αὐτὸν ἐπὶ παραβάσει ἀστυνομικῆς διατάξεως, συντάσσει τὴν ἔκθεσίν του καὶ λαμβάνει τὸ ἥμισυ τοῦ προστίμου. Ἄλλοτε λιποθυμεῖ ὁ ἴδιος, ἀλλὰ τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι τὸ αὐτὸ πάντοτε.

Ὁ κύριος καὶ ἡ κυρία Μπάμμπλ μετὰ τὴν παῦσίν των περιελθόντες εἰς ἐσχάτην ἔνδειαν ἠναγκάσθησαν νὰ καταφύγωσιν ὡς πτωχοὶ εἰς αὐτὸ ἐκεῖνο τὸ πτωχοκομεῖον, ἐν ᾧ διέπρεψαν ὡς κυρίαρχοι. Τινὲς ἤκουσαν τοῦ κ. Μπάμμπλ λέγοντος, ὅτι ἐκ τῆς δυστυχίας καὶ τῆς καταπτώσεώς του δὲν τῷ ἀπέμεινεν οὐδὲ ἡ δύναμις νὰ χαρῇ διὰ τὸν ἀπὸ τῆς συζύγου του χωρισμόν.

Ὁ δὲ κ. Τζάιλς καὶ ὁ Μπρίττλς εὑρίσκονται πάντοτε εἰς τὴν θέσιν των, ἂν καὶ ὁ μὲν πρῶτος κατέστη φαλακρὸς, τοῦ δὲ δευτέρου ἐλευκάνθησαν αἱ τρίχες. Κοιμῶνται μὲν εἰς τὸ πρεσβυτέριον, ἀλλ' ὑπηρετοῦσιν ἐξ ἴσου τὴν κυρίαν Μαιυλάη καὶ τὰ τέκνα της, τὸν Ὄλιβερ, τὸν κ. Μπράουνλω καὶ τὸν κ. Λόσμπερν, ὥστε οἱ χωρικοὶ δὲν εἰξεύρουσιν εἰς τίνος τὴν ὑπηρεσίαν ἰδίως ἀνήκουσιν.

Ὁ κὺρ Τσάρλυ Μπέιτς, τρομάξας ἐκ τοῦ κακουργήματος τοῦ Σάικς, ἐσκέφθη ὅτι προτιμότερος ὅπως δήποτε εἶναι ὁ ἔντιμος βίος. Ἀπεφάσισε λοιπὸν νὰ καλύψῃ τὰ σφάλματα τοῦ παρελθόντος διὰ βίου ἐντίμου καὶ ἐργατικοῦ. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν πολὺ ὑπέφερε μέχρις ὅτου συνειθίσῃ· ἀλλ' ὀλιγαρκὴς ὢν καὶ ἀγαθὴν ἔχων θέλησιν κατίσχυσε νὰ ἐξαλείψῃ τὰ ἐλαττώματά του, καὶ ἀφ' οὗ πρῶτον ἔγινε γεωργὸς καὶ εἶτα ἁμαξεὺς, εἶναι νῦν ὁ φαιδρότερος κτηνοτρόφος τοῦ Νορδαμπτονςχάιρ.

Πλησίον τοῦ βωμοῦ τῆς παλαιᾶς ἐκκλησίας τοῦ χωρίου ὑπάρχει λευκὴ μαρμαρίνη πλὰξ, ἐφ' ἧς ἀναγινώσκεται ἓν μόνον ὄνομα: *Ἀγνή*. Ὑπὸ τοὺς θόλους τοῦ τάφου ἐκείνου οὐδὲν ὑπάρχει φέρετρον, καὶ εἴθε πολὺς ἔτι νὰ παρέλθῃ χρόνος προτοῦ νὰ ἐγγραφῶσιν ἐπὶ τῆς πλακὸς καὶ ἄλλα ὀνόματα! Ἀλλ' ἂν αἱ ψυχαὶ τῶν τεθνεώτων κατέρχωνται εἰς τὴν γῆν πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν ὑπὸ τῆς ἀγάπης καθιερωμένων τόπων... τῆς ἐπιζώσης τοῦ θανάτου ἀγάπης, τῆς ἀγάπης ἐκείνων οὓς ἐγνώρισαν ἐπὶ τῆς γῆς, τίς οἶδε ἂν μὴ περιπλανᾶται ἐνίοτε ἡ ψυχὴ τῆς δυστυχοῦς ἐκείνης περὶ τὸ κενοτάφιον...καίτοι εὑρίσκεται τοῦτο ἐν τῷ ἡγιασμένῳ τῆς ἐκκλησίας τόπῳ, καίτοι ἡ ταλαίπωρος κόρη εἶχε ζῶσα ἀποπλανηθῇ τῆς εὐθείας ὁδοῦ!

**Π

ΜΙΑ ΣΥΜΒΟΥΛΗ ΚΑΘ' ΕΒΔΟΜΑΔΑ

Συνδρομήτριά τις τῆς «Ἑστίας,» ἐκ Χίου, ἐκοινοποίησεν ἡμῖν τὰ ἑπόμενα:

Ἂν θέλῃς νὰ ἔχῃς ἄριστα κουλούρια θὲς 100 δράμια ἐλαίου νὰ καύσῃ, ἀνάμιξον ἔπειτα μὲ αὐτὸ 1 ½ ὀκὰν ἄχνης (farine) καὶ ἀκολούθως ρίψον ἐντὸς τοῦ μίγματος 100 δράμια ζακχάρεως, 100 δράμια cognac, 100 δράμια οἴνου λευκοῦ καλῆς ποιότητος καὶ 20 λεπτῶν ρακήν. Ἀφ' οὗ τὸ ὅλον ζυμωθῇ καλῶς καὶ τριβῇ πλάττεται καὶ τὰ κουλούρια εἶνε ἕτοιμα διὰ τὸν φοῦρνον. Οὕτως ἀποφεύγεις τὰ προζύμια καὶ τὰς λοιπὰς ἐνοχλήσεις.

ΑΘΗΝΗΣΙ.—ΤΥΠΟΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ, ΟΔΟΣ ΠΑΤΗΣΙΩΝ, 14.

Digitized by Google